

प० पु० पं०

५८	१	३	चै-कृ-द्वि-ब्रह्मणः पूजनं कार्यम्	सूचिसार
२	११		वै-कृ-तृ-प्रतिदेव्याः पूजनं कंकोलप्राशनं च	
३	२	५	आ-कृ-तृ-कज्जलीसंज्ञातत्रदेवीपूजनं कज्जलादि सौभाग्यवस्तुसुवासिनीभ्यादेयम्	
२	१६		भा-कृ-तृ-विशालाक्षीयात्रा	
५	१	३	आश्वि-कृ-तृ-दृढहोरीव्रतं हस्तगौरीव्रतं च	
४	२	१	का-कृ-तृ-गौरीव्रतम्	
१	२	३	मा-कृ-तृ-सौभाग्यसुंदरीव्रतम्	
१	१५		पौ-कृ-तृ-गौरीपूजाव्रतं पुष्यस्नानं च	
३	११२		मा-कृ-तृ-सौभाग्यसुंदरीव्रतं गौरीपूजनं च	
१	२	४	फा-कृ-तृ-गौरीपूजादिकृत्यम्	
५८	१	३	चै-कृ-तृ-सौभाग्यसुंदरीव्रतांगतयारतिनामकगौरीपूजादिकप्राशनं च	
२	११२		वै-कृ-च-संकष्टचतुर्थीव्रतं शतपत्राशनं च	

प० पु० पं०

१	१३		ज्यै-कृ-च-गणपतिपूजनं तद्व्रतं चंद्रोदये धर्षदानमात्रप्राशनं च	सूचिसार
१३	१	९	आ-कृ-च-संकष्टचतुर्थीव्रतं हरनंदनगणपतिपूजनचंद्रोदयदानं च	
३	२	७	आ-कृ-च-सोमकल्पादिः संकष्टचतुर्थीव्रतं विधिश्च	
३	१	२	भा-कृ-च-संकष्टचतुर्थीव्रतकथा बहुलाचतुर्थीव्रतं गोपूजातद्दानं च	
७	२	४	आ-कृ-च-संकष्टच-व-पितृश्राद्धपंचाशत्कल्पसिद्धिदम्	
४	२	१६	का-कृ-च-करकचतुर्थीव्रतं स्त्रीकर्तव्यतत्कथोद्यापनं च	
३	२	१५	मा-कृ-च-तिथीशत्वेन गणपतिव्रतं तत्पूजनं च	
२	१	१	पौ-कृ-च-मासचतुर्थीव्रतम्	

प०	पृ०	पं०	सूचिसार	सूचिसार
२	११६	३	मा-कृ-च-तिलचतुर्थीव्रतंतत्कथाच	४ मा-कृ-पं-नागपूजादिव्रतम्
१	२	१११	फा-कृ-च-विघ्नविनायकव्रतम्	५ फा-कृ-पं-नागपूजादिकृत्यम्
५८	३	११२	चै-कृ-च-संकष्टचतुर्थीव्रतंचंद्रोदयेऽर्घ्यदा नंपंचगव्यप्राशनंच	६ चै-कृ-पं-काश्मीरदेशीयेऽव्याश्रातंचवर्षे नम्
२	११३	११३	वै-कृ-पं-नागपूजनम्	७ वै-कृ-प-स्कंदपूजनंव्रतंच
१	२१४	११४	ज्यै-कृ-पं-शंखपालनागपूजनम्	८ ज्यै-कृ-प-स्कंदकुमारार्चाव्रतंच
१३	११०	११०	आ-कृ-प-नागपूजाव्रतम्	९ आ-कृ-प-गुहनामस्कंदपूजाव्रतंच
७	३	११३	आ-कृ-पं-अन्नव्रतंत्रापितृदेवार्थमन्न- दानंच	१० आ-कृ-प-स्कंदपूजनंव्रतंच
८	१	३	भा-कृ-पं-नागपूजनम्	११ भा-कृ-प-कुशपलाशव्रतंचंद्रपष्ठीव्रतकथो द्यापनंच
७	२	११०	आ-कृ-पं-आर्द्रपंचाशक्लपसहस्रतृसिद्धं पितरूपदेवीपूजाच	१२ आ-कृ-प-आर्द्रपष्टिकल्पसहस्रं पितृहसि प्रदं भौमयोगेकपिलापष्ठीव्रतंतत्कथोद्या- पनंच
६	११५	११५	का-कृ-पं-नागपूजाव्रतम्	१३ का-कृ-प-स्कंदपूजा
३	२१६	११६	मा-कृ-पं-गणेशादिनागपूजा	१४ मा-कृ-प-भविष्योक्तंसूर्यपष्ठीव्रतम्
२०	११३	११३	पौ-कृ-पं-नागपूजनंव्रतंच	

पं०	पृ०	पं०	सूचिसार
१	२	१३	फा-कृ-स-अष्टकादिकृत्यम्
५८	२	३	चै-कृ-स-तिथिस्वामित्वेनसूर्यपूजनं व्रतं च
२	१	१४	वै-कृ-अ-शतिलाष्टमी व्रतं तत्पूजनं च
१	२	१५	ज्यै-कृ-अ-त्रिलोचनाख्यशिवपूजा
१	१	१६	आ-कृ-अ-दुर्गापूजा व्रतं च
१	२	१७	आ-कृ-अ-सुगतिप्रदनामकव्रतम्
१४	१	१८	भा-कृ-अ-कृष्णजन्मादिवहुविधसोद्यापनं व्रतवर्णनम्
१२	१	१९	आ-कृ-अ-माध्यावर्पसंज्ञकं श्राद्धगयानुत्य फलदम्
६	२	१	का-कृ-अ-पुत्रकामव्रतं दर्ममयहरगौर्योः पू जनमहोद्वै व्रतं च
४	२	१	मा-कृ-अ-कालभैरवोत्पत्तिरनेकविधोपवा सादिव्रतविधानं च
२	१	५	पौ-कृ-आ-अष्टकाश्राद्धं रुक्मिण्यष्टमी व्रतं च

पं०	पृ०	पं०	सूचिसार
२	१	४	पौ-कृ-प-स्कंदपूजनं व्रतं च
३	२	५	माघ-कृ-प-विशोकपक्षी व्रतम्
१	२	१२	फा-कृ-प-स्कंदपूजादिकृत्यम्
५८	२	१	चै-कृ-प-एकभक्तादिव्रतं भारकरपूजास्कंद पुराणोक्तकथा च
२	१	१४	वै-कृ-स-सूर्यपूजा व्रतं च
१	२	१४	ज्यै-कृ-स-रव्यर्चनं व्रतं च
१	१	१९	आ-कृ-स-निक्षुभार्कसूर्यपूजा
१	२	१४	श्रा-कृ-स-रविपूजा व्रतं च
१२	१	३	भा-कृ-स-शतिला व्रतं तत्कथा च
१२	१	८	आ-कृ-स-सूर्यपूजा व्रतं च
६	२	१	का-कृ-स-वैकुण्ठकल्पादिस्तत्रसूर्यपूजनम्
४	१	१	मा-कृ-स-पक्षी व्रतमेवकार्यम्
२	१	४	पौ-कृ-स-उभयसप्तमी तत्रसूर्यपूजा व्रतं च
४	१	४	मा-कृ-स-सर्वाक्षिनामकव्रतम्

पं०	पं०	सूचिसार	सूचिसार
५८	१८	मा-कृ. न. मांसेन आदंकार्यम्	पौ. कृ. न. नक्तव्रतं दुर्गापूजनं च
५९	१९	फा. कृ. न. पित्राद्यर्थे पिंडनिर्वापणम्	मा-कृ. न. अन्वष्टकाश्चाद्विधानम्
६०	२०	चै. कृ. अ. रविभौमवारे काश्याभिरवयात्रा	फा. कृ. न. दुर्गापूजादिकृत्यम्
		दुर्गापूजनमशोकाष्टमीव्रतं च शीतलाष्ट-	चै. कृ. न. वाराहजयंतीव्रतम्
		मीव्रतकथाशीतलाष्टकस्तोत्रम्	वै. कृ. न. यमपूजादिकपूजाच
२१	२१	वै. कृ. न. वंहीपूजनं व्रतं च	ज्यै. कृ. न. उभयदशमीव्रतं धर्मराजपूजाच
२२	२२	ज्यै. कृ. न. दुर्गासरस्वतीपूजनं व्रतं च	आ-कृ. न. धर्मपूजनं दिशंपूजाव्रतं च
२३	२३	आ-कृ. न. ऐंद्रीदुर्गापूजनं व्रतमपि	आ-कृ. न. यमपूजादिकपूजाच
२४	२४	आ-कृ. न. कौमारपूजनं व्रतं च	भा. कृ. न. यमपूजादिकपूजाच
२५	२५	भा. कृ. न. गोपालनवमीविख्यातातत्रष्टप	आ. कृ. न. यमपूजादिकपूजाच
		भगमिशिवपूजनं दुर्गापूजनं च	का-कृ. न. धर्मराजपूजादिकपूजाच
२६	२६	आ-कृ. न. रथनवमीव्रतं भविष्यं कंबिल्व	पौ. कृ. न. धर्मपूजाच
		शाखायां दिवी प्रवोधनं च	मा-कृ. न. उद्योतकल्पादिस्तत्र श्राद्धादिवि
२७	२७	का-कृ. न. दुर्गापूजाव्रतं च देवीप्रबोधनं च	फा. कृ. न. धर्मराजपूजनम्
२८	२८	मार्गकृ. न. नक्तव्रतम्	चै. कृ. न. धर्मराजपूजनं व्रतं च

पं०	पृ०	पं०	सूचिसार	सूचिसार
२	२	२	वै.कृ.ए.हरिपूजनं व्रतं च	२
२	२	२	ज्यै.कृ.ए.अपरातत्कथा च	२
२	२	२	आ.कृ.ए.योगेनीतत्कथापुंडरीकाक्षपूज. नंच	२
२	२	२	आ.कृ.ए.कमिकाव्रतं स्त्रीभिः कार्यं आत	२
२	२	२	व्याचकथारेहिणीयेगेरोहिणीचंद्रपूजात्र	२
२	२	२	भा.कृ.ए.अजातत्कथा च	२
२	२	२	आ.कृ.ए.इंदिरातत्कथा च	२
२	२	२	का.कृ.ए.रमातत्कथा च	२
२	२	२	मा.कृ.ए.उत्पन्नातत्कथा च	२
२	२	२	पौ.कृ.ए.सफलातद्गतं कथा च	२
२	२	२	मा.कृ.ए.षट्तिलातत्कथा च	२
२	२	२	फा.कृ.ए.विजयातत्कथा च	२
२	२	२	चै.कृ.ए.पापमोचनतद्गतं कथा च	२
२	२	२	ज्यै.कृ.ए.हरिपूजा व्रतं च	२
२	२	२	आ.कृ.ए.सूचिसार	२
२	२	२	आ.कृ.ए.तिथिभृतृनहरिपूजनम्	२
२	२	२	आ.कृ.ए.श्रीधरपूजनं कथं च	२
२	२	२	भा.कृ.ए.गोवत्सपूजापिष्टमयगोपूजा	२
२	२	२	आ.कृ.ए.संन्यासनामहाल्लिप्यं श्राद्धं का	२
२	२	२	का.कृ.ए.गोवत्सपूजा कथा च	२
२	२	२	मा.कृ.ए.कृत्यविशेषाभावेनैकादशी	२
२	२	२	त्यमेव	२
२	२	२	पौ.कृ.ए.संप्राप्तिद्वादशीस्वरूपं द्वादशी	२
२	२	२	मा.कृ.ए.तिलद्वादशी व्रतम्	२
२	२	२	फा.कृ.ए.हरिपूजादिकृत्यम्	२
२	२	२	चै.कृ.ए.वैराजकल्पादिस्तत्र श्राद्धं महा	२
२	२	२	लम्	२
२	२	२	वै.कृ.ए.गौरीकल्पादिस्तत्र श्राद्धादिकं	२
२	२	२	ज्यै.कृ.ए.वटसावित्री व्रतं च	२
२	२	२	आ.कृ.ए.कामपूजा व्रतं च	२

सूचिसार

प०	पृ०	पं०	श्री-कृ-त्र-कामत्रयोदशीव्रतं च
१	११३	१	भा-कृ-त्र-कलियुगादिस्तत्रश्राद्धविधेयम्
३१	१	१	श्रा-कृ-त्र-गजच्छायायोगः
२२	१२	२	का-कृ-त्र-यमदीपदानव्रतं पंचाहोवर्धनं
११	२१	३	जननोगोपीपूजाहनुमज्जन्मदिनकृत्यं
१	१	४	मार्ग-कृ-त्र-प्रदोषव्रतम्
१	११४	५	पौ-कृ-त्र-पक्षप्रदोषव्रतम्
१	१	६	मा-कृ-त्र-पक्षप्रदोषव्रतम्
१	३	७	फा-कृ-त्र-पक्षप्रदोषव्रतम्
१	११३	८	चै-कृ-त्र-शतभियायुनावारुणशनिवार
३	३	९	युतामहा-शुभयोगवतमिहामहावा
१	१	१०	वै-कृ-चतु-मासशिवरात्रिव्रतम्
३	२	११	ज्यै-कृ-च-माहेश्वरकल्पादिस्तत्रश्राद्धवि
२	२	१२	श्रा-कृ-च-मासशिवरात्रिव्रतम्
१	१	१३	श्री-कृ-च-मासशिवरात्रिव्रतम्

सूचिसार

प०	पृ०	पं०	भा-कृ-च-मासशिवरात्रिव्रतम्
३१	१	१४	आ-कृ-च-शस्त्रहतानालक्षकोटिकल्पसह
२८	१	१५	स्नानादिद्विष्टश्राद्धविधानम्
१३	१	१६	का-कृ-च-अनर्कचतुर्दशीतत्रचतुर्दश्यादि
१	१	१७	द्वितीयांतमभ्यंगस्नानम्
१	१	१८	मार्ग-कृ-च-देविकार्तिप्रादुर्भाबस्तत्रस्ना
१	१	१९	नदानादिकमननफलदम्
७	१	२०	पौ-प-कृ-च-मासशिवरात्रिव्रतम्
६	१	२१	माघ-कृ-च-यमतर्पणहोमः कशराव्रदानं च
३	१	२२	फा-कृ-च-शिवरात्रिव्रतम्
६२	१	२३	चै-कृ-च-पिशाचमोचनीभौमवारणातिप्रश
६२	१	२४	स्ताऽत्रशिवसन्निधौ स्नानदानाद्यनंतफल
२	१	२५	द्वंद्विकायात्रा च
२	१	२६	वै-अ-द्वादशमावस्याफलदायिनीतत्रश्रा
१	१	२७	द्वादशमावश्यकताऽकरणेप्रत्यवायोक्ति

प० पृ० पं०	सूचिसार	प० पृ० पं०	सूचिसार
२२	अथ	११३	मा.अमा.पितृपूजनं गैरीति पौत्रव्रतं च
२३	ज्यै.अमा. वटमावित्रीव्रतं सौभाग्यस्थि	११५	पा.अ. अर्धोदययोगः सच पौषमर्गयोगे
२४	रतार्थसौभाग्यस्त्रीभिः कार्यतत्रयमपू-अ		मास्योर्भध्यवार्तेदशैर्भवति
२५	रुंधतीपू- सुवासिनीपू.उदकुंभाबुदा.व्य	११४	नाघाऽमायामर्धोदययोगस्तत्र सपायस
२६	जनदा.चंदनदा.त्रिविक्रमपूजनं च		कांस्यपात्रसुवर्णादिदानं स्कंदपुराणोक्त
२७	आ-अमा-वर्षसाध्यपितृमयशूलव्रतम्		मर्धोदयमाहात्म्यं च तिलपर्वतगोशय्या
२८	आ-अमा-पितृश्राद्धदानेहोमादिकंचवि-		दिदानं च
२९	भा-अ-कुंसाग्रह-अत्रसमंत्रककुशोन्मूल	१११	फा-अ-मन्वादिस्तत्रश्राद्धदानादिकृत्यम्
३०	नंसंग्रहश्च	११२	चै.अ.अत्रश्वभ्योऽन्नदानं महाफलमियमे
३१	आ.अमा- गजच्छायायोगस्तत्रश्राद्धम		वसोमभौमजीवशनिवारेण तत्तन्नामवती.
३२	नंतफलदं स्त्रीशुद्धादीनां श्राद्धकरणेऽधि		भवति यथा सोमवारेण सोमावती तत्कयो
३३	कारश्च श्राद्धकालं पठनीयोरु.चिस्तवश्च		द्यापनं च तत्रैव लिखितम्
३४	का.अमा. दीपावलिस्तत्कथाकौमुदीव्रतं	११०	वै-शु-आरोग्यप्रतिपदा तत्रधातुनामक
३५	प्रदोषदीपप्रज्वालनपूर्वकलक्ष्मीपूजाप्र-		सूर्यपूजाव्रतंच तथीशत्वेन वह्निपूजाऽपि
३६	लक्ष्मीसूक्तपाठश्चात्रैव व्रतान्तराण्यपि	११४	ज्यै-शु-प्रति.आरोग्यव्रतं वरुणसूर्यपूजा

प० पृ० पं०	सूचिसार	प० पृ० पं०	सूचिसार
२२	व्रतंचकरवीरव्रतं दशहरा गंगापूजा रंभश्च	३	रसस्वर्णस्वामी तत्पूजनं प्रपादानं धर्मघट
३१	आ-शु-प्रति-आरोग्यप्रति-व्रतविद्याप्राप्तिव्रतांगतया ब्रह्मपूजनं सूर्यपूजनं च	१०	दानं च व्रतांतरमपि
११	आ-शु-प्रति-आरोग्यव्रतं विल्वरोटकव्रतं-विद्याप्राप्तिव्रतं च	८	वै-शु-हि. नीललोहितकल्पादिस्तत्र श्राद्ध
३९	भा-शु. प्रति-मौनव्रतं शिवार्चनं नान्नां संह	२	दानादिकर्तव्यं चतुर्मुखरूपसूर्यपू. व्रतं च
४६	स्रपाठमाहा-मौनव्र. कथाचस्कंदपुराणे	२१६	ज्यै-शु. हि. कलियुगादिरत्र सूर्यपूजा सोम
२१५	आ-शु-प्रति-अशोकव्रतं नवरात्रव्रतं रंभश्च विस्तरेण तिथ्यष्टकृत्यं देवीपूजनं च	२	पदाप्यस्यानामाऽत्र वेदाय ध्याननिषेधः
२५	का-शु-प्रति-बलिपूजनं गोवर्धनपूजनं च	११५	आ-शु-हि. अत्र रथयात्रोत्सवः पुण्यक्षयु-
११	मार्ग-शु. प्रति. धनव्रतम्	१२	तांचे तत्र महाराजयात्रोत्सवोऽपि सर्वपुरुषे
७	पौ. शु. प्रति-भानुपूजनकनकव्रतं च	१४	कार्यः
९	मा. शु. प्रति. बन्धिरूपशिवपूजाव्रतं च	१४	आ-शु. हि. विश्वकर्मशयनव्रतं श्री-
११	फा. शु. प्रति-बन्धिपूजादिकृत्यम्	४०	कांतपूजनं च
११	वै-शु. प्रति. वत्सरं भोविधेयोऽत्र योवास	६५	द्रुदर्शनैऽर्घ्यदानं च
		२६	आ-शु. हि-दानमनंतफलदम्
		२६	का-शु. हि-यमद्वितीयाकृत्यम्

पृ०	पृ०	सूचिसार	सूचिसार
११	११०	मा.शु.हि.पितृश्राद्धपूजनं च	विधानं च ललितादेवि पूजनं सौभाग्यशय
१२	११५	पौ.शु.हि.गौरीव्रतं शृंगादकप्राशनं बालेन्दु	नव्रतं धृतप्राशनं मंदारपुष्पाग्राणभद्रगौ
१३	१२०	दर्शनमारोग्यव्रतं च	रीपूजनं च
१४	१२५	मा.शु.हि.भानुरूपप्रजापतिपूजाव्रतं च	आ.शु.तृ.सश्रीकहरेः पूजनं सखीकहिन-
१५	१३०	फा.शु.हि.फाल्गुणादिशिवपूजाव्रतं च	पूजनं च सौभाग्यसुंदरीव्रतं गौरीनतीयात्र
१६	१३५	वै.शु.हि.द्वादशवर्षात्मकं सशक्तिकब्रह्मपू	तं च
१७	१४०	जनम्	आ.शु.तृ.स्वर्णगौरीव्रतं तदुद्यापनं च त्रै-
१८	१४५	वै.शु.तृ.गौरीव्रतं दधिप्राशनं गोमयप्राश	वाऽनतस्तृतीयाव्रतं तत्कथा च
१९	१५०	नंत्रेतायुगादिरपि तत्र नित्यं काम्यं आढ्यच	भा.शु.तृ.वासुदेवप्राणस्यैपायसदानमंत्रैव
२०	१५५	जनार्दनपूजांगस्नानं तत्पूजनं मोदक	हरितालिकाव्रतं सविधिपूजनं तत्कथाया.
२१	१६०	दानं चंदनदानमुदकुंभदानमक्षयतृतीया.	पनंचत्रैव गौरीश्वरीहस्तगौरीहरितालि.
२२	१६५	व्रतं श्रीधरपरशुरामजयंतीअक्षयतृतीया	कानां व्रतम्
२३	१७०	व्रते भविष्योत्तरविष्णुधर्मोक्तं विधानं कथा	आ.शु.तृ.तृहद्गौरीव्रतम्
२४	१७५	पूजनम्	का,शु.तृ.विष्णुगौरीव्रतम्
२५	१८०	ज्यै.शु.तृ.रंभाव्रतं भविष्योत्तरोक्तं तत्कथा.	मा.शु.तृ.आरभ्य भविष्योत्तरोक्तं रंभाव्रतं

सूचिसार

तद्विधानं च

पृ० पृ० पं०

७ २१५ पो.शु.तृ.ब्रह्मगौरीव्रतम्

९ २१२ मा.शु.तृ.सौभाग्यसुंदरीपूजा तद्व्रतं भवि

ष्यन्तरोक्ततद्विधानं च इयमेव ललितान्तरी

या ऽत्रैवरसकल्याणिनोव्रतगौरीतृतीया-

व्रतंचात्रैवगुडलवणादिदानम्

२६ ११४ फा.शु.तृ.कुलसौर्यपदातृतीयाव्रतं भूमौ

काव्रतं

२३ २१२ चै.शु.तृ.बालवैधव्यनाशनं व्रतत्रयं तत्क

थोद्यापनं च तत्रैव प्रपंचितम्

५ २१३ वै.शु.च.अनिरुद्धपूजाव्रतं मलवपुत्रादा

नं च

६ १ ज्यै.शु.च.सतीदेवीव्रतम्

३ १ आशु.च.रथंतरकल्पादिस्तत्रकल्पादिग

णोक्तं श्राद्धदानादिविधेयम्

सूचिसार

७ २ ७ आ.शु.च.सोमकल्पादिस्तत्रसंकष्टचतुर्थी

व्रतविधिः पार्थिवगणेशदूर्वागणेशव्रतं पू.

जाविधिस्तत्कथाचंद्रोदये ऽर्घ्यदानं च

१४ २ १४ भा.शु.च.सिद्धिविनायकव्रतविधानं तत्र चै

द्रदर्शनं तद्वापपरिहारार्थं स्यमंतकोपा

ख्यानं श्राव्योशवाचतुर्थीव्रतमपि हर्षणिदि

वीपूजनं च

१० २ १० आ.शु.च.कपर्दीशविनायकव्रतं तत्तत्पूजा-

विधीकथा च

१८ १ ९ का.शु.च.नागव्रतम्

१६ १ १३ मा.शु.च.कृच्छ्रचतुर्थीव्रतमत्रैव वर्षचतुष्क

साध्यं सर्वार्थसाधकं चरचतुर्थीव्रतम्

८ १ १ पो.शु.च.विघ्नेशपूजाव्रतम्

१२ १ १५ मो.शु.च.शांतिचतुर्थीव्रतं चरचतुर्थीव्रतम्

२७ १ १६ फा.शु.च.कुंडिराजव्रतं मंगारचतुर्थीव्रतं त

सूचिसार

प० पृ० पं०

दुद्यापनंतत्कथाचसुखचतुर्थीच

२७ ११६

चै-शु-च-वासुदेवरूपिणेशपूजाआश्रम

व्रतं कांचनवासुदेवप्रतिमाऽब्राह्मणाय-

देया

२ १४

वै-शु-पं-शिवपूजाव्रतंच

३ १०

ज्यै-शु-पं-पितृपूजनंतदर्थैश्चाढदानादिवि

धेयम्

३ ६

आ-शु-पं-अत्रदिनेशपूजनं ब्रामाह्महिःपंच

वर्णाध्वजस्थापनमुपवासत्रतिनाभूमिशय

नादिविधेयं वायुपरीक्षणंच

१६ ११०

आ-शु-पं-नागपंचव्रतमवधारस्येभयतो

गेमयल्लिखितनागपू-वासुकिंकुहस्तानंवि

धेयमियमानवकल्पादिरपि

५७ २

भा-शु-पं-अत्रपंचवर्णल्लिखितनागपू- तत्र

मंत्रो नागदृष्टव्रतंच ऋषिपंचमीव्रतविविधि

सूचिसार

स्तत्कथोद्यापनंच

१० २ ६

आ-शु-प-उपांगल्लिताव्रतं श्रीसूक्तेनपू

जाविधानंतत्कथोद्यापनंचशांतिपंचमीव्र-

तमपि

२८ ११३

का-शु-पं-जयापंचमीव्रतम्

१७ २ ३

मा-शु-पं-नागपं- अत्रनागपूजाविधानं

श्रीपंचमीव्रतंच

८ १ २

पौ-शु-पं-मधुसूदनपूजाव्रतम्

१२ २ ६

मा-शु-पं-श्रीपं-व्र-वस्तुपं-व्र- रतिकाम

योःपूजा-वसंतोत्सवारंभश्च

३१ २ १४

फा-शु-पं-पितृव्रतं नागपूजनंच

२७ १ ३

चै-शु-पं-तृतीयादिपंचम्यंतं श्रीव्रतमपरं व

र्धसाध्यं श्रीपंचमीव्रतमत्रवन्द्रपूजनं पृथ्वी

पूजनंचइदमेवसौभाग्यव्रतंमत्स्यपं- व्र-क

ल्पादिरपीयम्

सूचिसार

प० पृ० पं०

५	२१५	वै-शु. प. र. रं. द. पूजा व्रतं मातृसौख्यव्रतं च
६	११०	ज्यै. शु. प. स्कंदपुराणोक्तं दिननाथरविपू-
१	२१४	आ. शु. प. स्कंदपूजाव्रतं च
१६	२११	आ. शु. प. स्कंदपूजनं
६२	२१४	भा. शु. प. सूर्यषष्ठीयमेवल्ललिताषष्ठीचात्रे
९८	२५	वचंपापष्ठीव्रतं विधेयम्
२९	१६	का. शु. प. भौमवारिचेत्तदादेवसेनान्वित
१९	१५	मार्ग. शु. प. मल्लारिपूजोक्ताऽत्रैवफलषष्ठी
८	१४	पो. शु. प. विष्णुरूपिसूर्यपूजाव्रतं च
१३	११	मा. शु. प. अरुणाख्याऽत्रारुणपूजनं विधेय
		म्

सूचिसार

प० पृ० पं०

३१	२१५	फा-शु. प. पशुपतिपू-ब्र. इधमेवदारिद्र्यहर
२७	२१६	षष्ठीआतोदारिद्र्यपरिहारार्थव्रतं विधेयम्
५	२१६	वै-शु. प. स्कंदषष्ठीअत्रकुमारपूजनं व्रतं च
६	११२	ज्यै-शु. स. देवद्वारविपूजनं व्रतं च
१	२१५	आ. शु. स. इंद्राख्याविवस्वदास्यसूर्यपू-
१६	२१३	आ. शु. स. अरुणस-ब्र-कर्पाससूत्रमयस
६५	१८	भा. शु. स. अनंतसप्तमीव्रतं तत्कथाचोद्भवा
९८	२७	सप्तवारिभस्तत्प्रयोगश्च

प० पृ० पं०	सूचिसार
२९ ११६	का.शु-स. शाकसप्तमीव्रततत्रशाकभक्षणं
२० २	सुसवर्णशाकदानंचविधेयम्
२० ४	मार्ग.शु-स-मित्रसप्तमीव्रतम्
८ १६	पौ.शु.स-उभयसप्तमीव्रतम्
१३ २	मा-शु-स-अचला.त्रिलाचना.जयंती-रथ
	स-रथांकस-आरोग्यस-विशोक-सिद्धार्थ
	का-हेमंस-विजया-अन्नोदकस. वराटिका
	स- १ २ मन्वादिरपीयमत्रतालकदा-रथ
	दा. विधानंउद्यापनकौमुद्युक्तमचलासप्त-
	विधानंरथसप्तमिकथातद्विधानंच
३२ १	फा.शु- स-अर्कपुटव्रततत्रार्कपत्रैःसूर्यपू०
२८ ११६	वै.शु-स-अत्राष्टदलकमलसूर्यपूजनमग्नि
	प्रतिष्ठापनं तन्नामभिर्होमउद्यापनंचअत्रै
	वहिरण्यमर्त्तिगोशय्यादिदानं दमनस-
	अन्नोदनस- नामसर्धविष्णुधर्म.कंसूर्यै

प० पृ० पं०	पूजनंच	सूचिसार
२ १० १४	वै.शु.अ.शोतलाष्टमीव्रतंतत्पूजनंच	
३ १ १६	ज्यै.शु.अ-शुक्लादेवीव्रतंपूजनंच	
३ २	आ.शु.अ- महिषघ्नवंडिपूजाव्रतंचतत्रपू.	
	हरिद्रातोद्यादिभिरेवकार्यम्	
१७ १	आ-शु-अ-दुर्गाष्टमीतत्पूजाव्रतंच	
६८ १	भा.शु-अ-ज्येष्ठाष्टमीव्रतं राधाष्टमीव्रतंत	
	तपूजाविधानंकथानकंचअत्रैवदूर्वाष्ट-दूर्वा	
	पू-मंत्रअश्रु	
६७ २	आ-शु-अ-तरुत्त्यंअश्वपूजनंलोहाभिसा	
	रिकादितत्रविस्तरंएणप्रपंचितम्	
२९ २	का-शु.अ-गोपा ८ तत्रचातुर्वर्ण्येनगोपू	
	नकार्यम्	
८ १	पौशु-अ-दुर्गापूजाव्रतंच	
१९ २ १२	मा-शु-अ-भीष्माव्रतत्रभीष्मतर्पणादिविधे-	

प० पृ० पं०	सूचिसार	विधेयम्	प० पृ० पं०	सूचिसार	विधेयम्
३३	२१३	फा-शु-अ-शुष्का ८ शीतला-बुधाष्ट. सोमाष्ट- अर्काष्ट. अशोकाष्ट. विश्वरूपाष्ट- व्रतं तदुद्यापनच अत्रैव शिवपूजनमपिकार्यम्	२९	२	गवती प्रीत्यर्थं शय्यादा. वृषभदा-उभयतो मुखी गोदानं च
२९	१	चै-शु-अ-अत्र भवान्या उत्पत्तिराशोककलिका प्राशनं लोहितनदे स्नानं चात्रैव देव्या महापूजनं कार्यम्	२२	१	का.शु-न-कृतयुगादिरत्र कूष्माण्डदानं तुलसीविवाहादिकृत्यारंभो नगरप्रदक्षिणा तत्कथानुलसीविवाहकथा च
७	१६	वै-शु-न. चंडिका देवी पूजनं व्रतं च	१६	१	मार्ग.शु-न. नंदिनी नवमी
३	१६	ज्यै-शु-न. उमा देवी पूजा व्रतं च	८	१६	पौ-शु-न. महा माया पूजैकभक्त व्रतं चात्र दुर्गा स्तवराजपाठो देवी मंदिरे ध्वजारोपणं च विधेयम्
३	१२	आ-शु-न. ऐरावत निपण्णेन्द्रि देवी पूजनम्	२०	१	मा-शु-न. नंदान-तत्र स्नानदानाद्यनंत फलदम्
१७	१	आ-शु-न. कौमारी देवी पूजनं व्रतं च	३५	२	फा-शु-न. नंदादिपंचनवमी व्रतानि
७२	२	भा-शु-न. श्रीलक्ष्मणं दानवमी व्रतम्	२९	२	चै-शु-न. रामजयंती व्रतं तत्रानेकविध व्रतोपयोगिकृत्यम्
१०१	२१०	आ-शु-न. महान- अत्र भद्रकाली द्रव्यन- त्र. उत्कान-त्र. शौर्यव्र-अत्रोत्सवविधानं भ	७	१	वै-शु-द. धर्मराजपूजनं व्रतं तदिकपूजनं च वि

पृ०	पं०	सूचिसार
३६	१	फा.शु.द.आशाद.तत्रयमपूजनं व्रतच
४७	२	चै.शु.द.धर्मराजपू.व्रतच
५	१	वै.शु.ए.मोहिनीतत्कथाच
८	२	ज्यै.शु.ए.निर्जलातत्कथाभविष्योत्तरपुरा णसंग्रहेब्रह्मवैवर्तेच
४	१	आ.शु.ए.देवशयनीतद्गतंभविष्यपद्मपुरा णोक्तातत्कथाचमैत्रक्षयोगेवासुदेवद्वादशी व्रतमपि देवस्यशयनोत्सवश्चातुर्मास्यब्र तारंभश्च
१७	१	आ.शु.ए.पुत्रदानतद्गतं कथाच श्रत्रैवबुद्धद्वा दशीव्रतंपवित्रारोपणचकार्यं नृसिंहपरि, चर्योक्तंपवित्रलक्षणंच
७४	१	भा.शु.ए.पद्मा.तत्कथाश्रवणधुताचद्विज या.श्रत्रैववामनावतारः कटिदानोत्सव स्तरपूजाविविधश्च

पृ०	पं०	सूचिसार
६	२	धेयम्
३	१	ज्यै.शु.द.दशहरांगंगापू.दशहरास्तोत्रं. चात्ररामेणसेतुबंधरामेश्वरःप्रतिष्ठापितः
१७	१	आ.शु.द.मन्वादिस्तत्रस्नानदानाद्यनंत फलदम्
७३	१	आ.शु.द.सर्वाशापूतिंदा तद्गतम्
१०३	१	म.शु.द.दशाभारतारप्रतिविधानम्
३३	१	आ.शु.द.विजयादशमीविधानंविस्तरेण नवरात्रविधानेशमीपूजनच
२२	१	का.शु.द.सर्वभौमत्र.राव्यावाति.ब्रह्मा वातिव्रतच
१०	१	मा.शु.द.आरोग्यदशमिव्रतम्
२०	१	पो.शु.द.विश्वेदेवपू.व्रतंईशानकल्पादिर पीयंतत्रदानाद्यनंतफलदम्
२०	१	मा.शु.द.आरोग्यद.धर्मव्रतत्रयं

सूचिसार

प० पृ० पं०

द्वादशीव्रतं च

४७

चै.शु.ए. कामदा.तत्कथाचदोलोत्सवः श्री

४८

कर्त्तृकरुक्मिणीयात्राचकार्यसंक्षेपणवा

४९

स्तुपूजादमनोत्सवश्च

५०

वै.शु.द्वा.जामदग्न्यद्वा.व्रतमत्रैव वासर

५१

नक्षत्रसद्योगेनव्यतीपातयोगे माधवपूजा

५२

ज्यै.शु.द्वा.राघवद्वा.व्र-अत्रयमुनास्नानादि

५३

विधेयम्

५४

आ.शु.द्वा.विभूतिद्वा.तत्कथा मन्वादिस्त

५५

कृत्यंलवणाचलदानंचानुराधायोगे पार

५६

णविचारश्च

५७

आ.शु.द्वा.श्रवणयोगेव्रतपारणनिषेधः श

५८

क्रध्वजोत्थापनंविधेयं वामनपूजाचनदीसं

५९

गमलक्षणांतस्नानंचोक्तं श्रवणद्वा- कथाच

६०

आ.शु.द्वा.पद्मनाभद्वा. तत्रविष्णुमंदिरेदी

६१

प्रा.शु.ए.पापांकुशातत्कथातत्रैवकार्तिक

६२

स्नानव्रतादीनामारंभो मासोपवासव्रता

६३

रंभश्च

सूचिसार

प० पृ० पं०

१०५

आ.शु.ए.पापांकुशातत्कथातत्रैवकार्तिक

१०६

स्नानव्रतादीनामारंभो मासोपवासव्रता

१०७

रंभश्च

१०८

का.शु.ए.हरिप्रयो-पद्मस्कंदपुराणोक्त

१०९

त्कथाचत्रैवभीष्मपंचकव्रतविधानं ध्वजा

११०

रोपणविधानं च

१११

मा.शु.ए.मोक्षदातद्व्रतं तत्कथाचौत्रैवविह

११२

पुराणोक्तनाभद्वादशीव्र. भविष्योत्तरोक्तं च

११३

रणिव्रतंचनारदोक्तं मत्स्यद्वादशीव्रतं पि

११४

पौ.शु.ए.पुत्रदा.पद्मपुराणोक्ततत्कथाम

११५

न्वादिरपीयंतव्रदाक्षिणात्यानां माघस्नाना

११६

रंभस्तद्विधिश्च

११७

मा.शु.ए.जया-भैमसेनीश्रवणवराहद्वादशी

११८

व्रतम्

११९

फा.शु.ए.आमईकी.तत्कथाऽवैवमनोरय

१२०

१२१

प० ए० पं०

सुचिसार

पदान्तन्माहात्म्यपुत्रप्राप्तिव्रत्रिंशत्प्राशो
कव्रतंच

११८

का-शु-द्वा. अत्रनीराजनविधिस्तच्छांतिक
थाचतुर्मास्यव्रतसमाप्तिं वराहोक्तप्रवो
धविधिश्च

२१२

मार्ग-शु-द्वा-नारदपुराणोक्तसाध्यव्रतं द्वा
शादित्यव्रतमखंडद्वाशीव्रतं चात्रैवतार.

कद्वादशीव्रतम्

१२५

पौ-शु-द्वा-सज्जन्मद्वादशीगोविंदद्वा. व्रतंच

२१४

मा-शु-द्वा-तिलद्वादशीभीमद्वाद-तत्कथाच

३८९

फा-शु-द्वा-नृसिंहद्वा-गोविंदद्वासुकुतद्वा-
व्रतम्

५२१

चै-शु-द्वा-मदनद्वा-भर्तृद्वादशीवाराहपुरा
णोक्तावामनद्वादशीव्रतकथाऽत्रैवसंकल्प

द्वादशीव्रतम्

प० ए० पं०

सुचिसार

२७

वै-शु-त्र-कामदेवपूजाव्रतंच

१३२

ज्यै-शु-त्र-द्वौर्भाग्यशमनव्रतम्

१८२

आ-शु-त्र-उमामहेश्वरव्रतं जयापार्वतीव्र
तंच

२८६

आ-शु-त्र-वैधव्यनाशनव्रतं संतानवर्द्धन
व्रतंच

८९१

भा-शु-त्र-गोत्रिरात्रव्रतं सोद्यापनमंत्रेवा
शोकत्रिरात्रव्रतंच

१०८१

आ-शु-त्र-त्रिरात्रांशोकव्रतम्

४११

का-शु-त्र-शिवपूजनव्रतं नामाष्टोत्तरशते-
न सहस्रदीपदानंच

३२१२

मार्ग-शु-त्र-अनंगत्रयोदशीव्रतं भविष्यो
त्तरोक्तमप्यन्यत

१३१३

पौ-शु-त्र-अच्युतपूजाव्रतं बिप्रायधृतादि
दानंच

सूचिसार

प० पृ० पं०

२६ मा.शु.त्र.त्रिश्रमाघस्नानव्रतारंभः

४१ फा.शु.त्र.धनव्रतम्

४४ वै.शु.त्र.चद्रनामकमदनपूजाऽजटानंचय

८ मुदानकल्पादिस्तस्मैच

९ वै.शु.च.नृसिंहजयंतोत्र-सोद्यापनतपूजा

विधानंचाकारेश्वरयात्रागारुडकल्पादिर

पीयम्

१३ ज्ये.शु.च.पंचतपाख्यंपंचाग्निव्रतम्

२० आ.शु.च.शिवशयनव्रतम्

२८ आ.शु.च.देवीपवित्रारोपणव्रतम्

९४ भा.शु.च.अनंतभगवद्गततपूजाविधानंत

त्कथोद्यापनंच नष्टदोरकप्रायश्चित्तमत्रैव

पालित्र.रंभात्र-अगस्त्यार्घ्यदानंच

१०९ आ.शु.च.धर्मराजप्रतिमादानम्

४९ का.शु.च.वैकुण्ठवतु.तत्रहरिपूज-श्रद्धाकूर्च

सूचिसार

प० पृ० पं०

व्रतंकाश्यांविश्वेश्वरयात्रापाषाणचतुर्दशी

व्रतंच

४२ मार्ग.शु.च.मत्स्यपुराणोक्तोशिवचतुर्दशी

व्रतम्

१३ पौ.शु.च.विरूपाक्षशिवव्रतम्

२६ मा.शु.च.यमतर्पणादिकृत्यम्

५५ फा.शु.च.देवीपूजामहेश्वरव्रतंच

७ वै.शु.च.शिवपूजामहोत्सवोदमनोत्सव

श्रद्धाश्यांशुपतीश्वरयात्रा नृसिंहपूजा

व्रततद्दोलोत्सवश्च

१३ वै.पौर्णमासी. तत्रवैशाखस्नानव्रतोद्याप

नंगेदनादिरुष्णाजिनदानप्रयोगोब्रह्म

पुराणदानंच

१३ ज्ये. पौ. योगविशेषणमहाद्यैष्टीतज

जलपुर्णवटच्छत्रतालहंतचंदनानिधिवि

प० ८० पं०

सूचिसार

प० ८० पं०

सूचिसार

क्रमभगवत्प्रीत्येदेयानि

आ-पौ-गोपद्मत्र-कोकिलागौरीत्र-तल्लुजा

कशेग्यापनं दुर्गाशिवपूजासंन्यासिकृत्यं

व्यासपूजाप्रयोगेगजपूजा विष्णुपुराण.

धृतधेनुदानं च

आ-पौ. उपकर्मवि. रक्षावधोजयापूर्णिमा

व्रतमत्रैववायुपर. एजलगुडधेनुदानच

भा-पौ. कृत्यानिउमामहेश्वरव्रतसोद्यापनं

पू-कथानकंलोकप. लपू. कदलीत्र-नत्कथा

चवटसावित्रीत्र- कथाचभागवतदानमहा

लयश्राद्धप्रारंभः

आ. पौ. कांस्यपात्रदानमत्रैववस्त्रोष्टि. का

र्यानिंकुंभपूजेत्सवोयुहशोभाचकार्यारुद्र

पूजच

का-पौ- अत्रस्वाभिकार्तिकदशोदि. प. ५. निन

पूजच

का-पौ- अत्रस्वाभिकार्तिकदशोदि. प. ५. निन

त्रिपुरोत्सवादिविधानं काम्यं दृषोत्सर्गव्रतं

मत्स्यावतारस्तुलसीपूजनंतत्प्रयोगश्च तु

लसीविवा. तत्कवचपा. यात्रीपू-प्र- उद्याप

नं कथात्रिपुरदाहोत्सवमंत्रोमन्वादिरीय

मन्त्रक्षीरसागरलवभदा- संनानत्र- राशित्र

मनोरथत्र- सौभाग्यत्र. कार्तिकस्नानसुमा

सिर्गोदानविधिर्भोज्यमपंचक व्रतोद्यापनम

पि

मार्ग. पौ. अत्रलवणाढकदा. चंद्रपूजा सृग

शिरोनक्षत्रंचे. सप्तवर्णलवणंचदेयंचंद्रव्रता

रंभश्चकार्यः

पौ. पौ- लक्ष्मीपू. व्रतसविधानं पुण्यस्नानं भ

विष्योत्तरपुराणदानमत्रैव मकरसंक्रमणे

कर्मपुराणदानं च

मा-पौ. तिलकंवलादिदानं तिलपात्रदानं च

कर्मपुराणदानं च

मा-पौ. तिलकंवलादिदानं तिलपात्रदानं च

कर्मपुराणदानं च

वृत्तकैवल्यविधिर्मध्यस्त्रानोद्यापनं ब्रह्मवैव

तैस्केन्दपुराणदानं च

फा-पौ-सूर्यसोमपू. अशोकपू-लक्ष्मीनारा
यणपूजात्र. होलिकापू-तत्कथातदंतैव संत

महोत्सवः

चै.पौ.चित्रायुतामहापू. मंदार्कगुरुवारयो
गेमहापुण्यदाऽत्र सर्वदेवानां दमनोत्सवो
मन्वादिरेपयिभिद्रपू. निकुंभयात्रातृणम
यपिशाचपू- तदनंतरंब्राह्मणभोजनंवारा
हपुराणदानं च

निधिपतिशोधितः सूचिसारः

समाप्तः

वृत्तकैवल्यविधिर्माघस्नानोद्यापनं ब्रह्मवैव

तरकंदपुराणदानं च

४२ २ १ फा-पौ-सूर्यसोमपू-अशोकपू-लक्ष्मीनारा

यणपूजात्र-होलिकापू-तत्कथातदेतैव संत

महोत्सवः

५६ १ ८ चै-पौ-चित्रायुतामहापू-मंदार्कगुरुवारयो

गेमहाणुष्यदाऽत्र सर्वदेवानां दमनोत्सवो

मन्वादेरपीयर्षिर्द्रुपू-निकुंभयात्रातृणम

यपिशाचपू-तदनंतरंब्राह्मणभोजनं वारा

हपुराणदानं च

निधिपतिशोधितः सूचिसारः

समाप्तः

क्रमभगवत्प्रतिद्वयानि

२० १११ आ-पौ-नोपद्वत्र-कोकिलागौरीव्रतपूजा

कथेयापनं दुर्गाशिवपूजासंन्यासिकृत्यं

व्यासपूजाप्रयोगेगजपूजा विष्णुपुराण.

द्यूतधेनुदानं च

२८ २ आ-पौ. उपाकर्मवि. रक्षाबंधोजयापूर्णिमा

व्रतमत्रैववायुपुराणजलगुडधेनुदानं च

१०८ ११२ भा-पौ. कृत्यानिउमामहेश्वरव्रतसंविधापनं

पू-कथानंकलकपालपू. कदलीव्रत-तत्कथा

चवटसावित्रीव्रत- कथाचभागवतदानंमहा

लयश्राद्धप्रारंभः

१०९ २१६ आ. पौ. कांस्यपात्रदानमधैवनवान्नोष्टिः का

र्यानिंकुम्भपूजेत्सर्वोद्यहशोभाचकार्यारुद्र

पूजच

५० २ का-पौ- अत्रस्वाधिकार्तिकदर्शोद. ५५. नेन.

त्रिपुरोत्सवादिविधानं काम्यं शुषोत्सर्गं व्रतं
मत्स्यावतारस्तुलसीपूजनंतत्प्रयोगश्च तु
लसीविवा. तत्कवचपा. धात्रीपू-प्र- उद्याप
नं कयात्रिपुरदाहोत्सवं त्रामन्वादिरीपीय
मन्त्रक्षीरसागरशृणुभदा-संतानव्र-राशिब्र
मनोरथव्र-सौभाग्यव्र. कार्तिकस्नानसमा
प्तिर्गोदानविधिर्भोज्यपंचक व्रतोद्यापनम
पि

४४ १ मार्ग. पौ. अत्रलवणाढकदा. चंद्रपूजा रुद्र

शिरोनक्षत्रं चै. ससुवर्णलवणंचदेयंचंद्रव्रता

रंभश्चकार्यः

१३ ११३ पौ. पौ-लक्ष्मीपू. व्रतंसविधानं पुण्यस्नानं भ

विष्योत्तरपुराणदानमत्रैव मकरसंक्रमणे

कूर्मपुराणदानं च

२६ ११० मा-पौ. तिलकंवलादिदानंतिलपात्रदानं च

दुर्लभैर्विधिर्मार्गस्त्रानोद्यापनं ब्रह्मैवैव

तेरकंदपुराणदानं च

४२ २ १ फा-पौ-सूर्यसोमपू. अशोकपू. लक्ष्मीनारा

यणपूजात्र. होलिकापू-तत्कथातदनेव संत

महोत्सवः

५६ १ ८ चै.पौ.चित्रायुतामहापू. मंदार्कगुरुवारयो

गेमहापूण्यदाऽत्र सर्वदेवानां दमनोत्सवो

मन्वादेरपीयर्भिर्द्रूप. निकुंभयात्रातृणम

यपिशाचपू- तदनंतरं ब्राह्मणभोजनं वारा

हपुराणदानं च

निधिपतिशोधितः सूचिसारः

समाप्तः

श्रीरणवीरस्वामीविजयतेतराम्

स्वस्ति श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीशंगणेशं शिवां च वाग्देवतामर्कमुखांश्च खेदान् श्रुतिस्मृतीनामपि संप्रणेतुं
 वृंदा महे देवमुनीश्वरांश्च ॥ १ ॥ विश्वसर्गो विसर्गादि तरंगादियथा बुधौ वितन्यते यथा यस्मिं स्तौ वंदे प्रकृतीश्वरौ ॥
 २ ॥ सकलदेवगणार्चितपंकजौ निजजनेप्सितदानसुरदुर्गौ कथमपि स्मरतां दुरितापहौ हरिहरौ निजचेतासि संश्र
 ये ॥ ३ ॥ त्वमेपां लोकानां सकलसुखहेतोरुदयसे निहं स्येव ध्वांतं प्रतिवसति नैशां धतमसं रवेर्यावद्भूमीतलकमल
 जालोत्तरभवं तमोनिघ्नैकं हृदयकनलं मेपि कलय ॥ ४ ॥ असन्नतां यानगताभिपेकतस्तथानमम्ले वनवासदुःख
 तः मुखांबुजश्रीरधुनायकस्य सा सदास्तु मे मंजुलजंगलप्रदा ॥ ५ ॥ श्रीलावण्येक्षणकृत रुचेरप्रमेयप्रभूते लीं लालो
 कप्रथितुरामितः सुप्तसर्वस्मिं शक्तेः यस्मिन् कल्पे प्रथमभवच्छेतवाराहसंज्ञो विष्णोः शेषेशयितुरुद्धौ नाभिपद्माद्विधाता
 ॥ ६ ॥ तन्मानसान्मुनिरभूत्प्रथमं मरीचिर्भन्नादिरुर्वनिगमार्थविचारदक्षः प्रोवेदवो धितविधानविधाविधात्रां कर्मो
 दि तं मुनिभिराकलयांचकार ॥ ७ ॥ तेपेति दुष्करमसंस्कृतगानसानां सृष्टिविषयि पुरुग्रतमंतपोयः येनोच्यते सकृदि
 यं खलु काश्यपीसा तस्माद्बभूव भगवानथ कश्यपिः ॥ ८ ॥ आशाविभाजनकोऽखिललोकसाक्षी वर्षर्षेणुमासादिवि
 धेरदित्यां हेतुस्ततोधिकतरः समभूद्विष्वान् दक्षप्रजापति तनुभूमासमानः ॥ ९ ॥ तस्माज्जातः सूर्यवंशोति
 पुण्योऽयस्मिन्भूपाः पुण्यपुंजावभूवुः सर्वान्वक्तुं तांश्च कर्मोणि तेषां कोऽस्मिच्छकस्तत्प्रधानान्बुवेहम् ॥ १० ॥ तत्र प्र
 सिद्धाः खलु येन रं द्रा महेन्द्रद्रुस्साध्यतरार्थसिद्धेः संसाधका धर्मभूतां वारिष्ठा स्तेषां तु कांश्चिद्वक्तुं जानन्नधीमि ॥ ११ ॥
 रामायणेभारतादौ श्रीमद्भागवतोपि च महाकाविनिबधेऽप्युज्ञेयो वंशस्य विस्तरः ॥ १२ ॥ विवस्वतोभूरियशामनस्वी वै-
 वस्वतोनाममनुर्वभूव आद्योऽनृपाणां मुनिमाननर्थो यथाश्रुतीनां प्रणवः पुरस्त्यः ॥ १३ ॥ इक्ष्वाकुरभवत्तस्मात्पुत्रस्त
 स्य पुरंजयः इंद्रबाहः ककुत्स्थश्च ख्यातो यः कर्मभिस्त्रिभिः ॥ १४ ॥ महेंद्रमास्थाय महोक्षरूपं यः संयति प्राप्तापि नाकिली

लः वकारवाणैरसुरगणानां गंडस्थलीः प्रोषितपत्रलेखाः ॥ १५ ॥ उत्तंकस्थमुनेर्मुदेकुवलयांश्चोपिपिक्षितींद्रस्ततः स्थी-
तस्तंत्रचंधुधुमारद्वतितंधुं निहंत्यासुरं यः साध्यो न सुरैरेणन्दपसुताय द्रक्कजाताग्निना दग्धास्तत्क्षणेभो विपशितिसहस्रा
पयेव शिष्टास्त्रयः ॥ १६ ॥ सप्तद्वीपवर्ती प्रशासति महीयस्मिन्नुपदेश्यो भीतस्तेयमपास्य पर्यंतगुहावासादशास्याद-
यः यस्य क्षेत्रमभूदुदेति तं रणियावच्च संतिष्ठते मांधाता समहीपतिः क्षितितले लंकारभूतो भवत् ॥ १७ ॥ वदान्यो भूदरिश्च
द्रः सुगरः सागरोपमः येन गंगां समानीतां सवभूव भगीरथः १८ ॥ एवमन्येपि भूपालाः कृतेऽभूवन्महाबलाः अथैवमेव
भूपालां स्त्रितां तां त्रयान्यहम् १९ ॥ मवभवत्तदन्वयो धिजेताऽजितमेतत्त्वविचार्य योत्रातिष्ठन् अजयत्परलोकमप्य-
दारः भुवि खट्वांगन्दपोमुहूर्तमात्रे ॥ २० ॥ जातः कुले तस्य किल रुक्मीः कुलप्रदीपो नृपतिर्दिलीपः अतिष्ठदकोनश-
तं क्रतुं त्वं शक्राभ्यसूयां विनिवृत्तयेयः ॥ २१ ॥ यस्मिन्महोशासति नरैर्कनिनिद्रां विहारद्वयं गतानां वातोपि नास्त्रिस-
यदंशुकानिः कोलं वयेदाभरणाय हस्तम् ॥ २२ ॥ सनादिनीं समाश्रय्य गां त्रिरात्र त्रेतनच पुत्रविश्वस्य जेतारं रघुनामान-
माप्तिवान् २३ ॥ स्थतीरघुस्तं रथपदं त्रशास्य महाक्रतोर्विश्वजितः प्रयोक्ता चतुर्दिगावजितसेभृतां यो मृत्पात्रशेषामक-
रोद्विभूतिम् ॥ २४ ॥ आरूढमद्रिन्दुदधीन् प्रतीर्णं भुजंगमानां वसतिं प्रविष्टम् ऊर्ध्वगतं यस्य न चानुवंधि यशः परि-
च्छेत्तुमिदं चालम् ॥ २५ ॥ रघुवंशतयावनीप्रसिद्धो रविर्विशोप्यधुनापियेनभूयः कुलिशत्रणवान् सविश्वजेता रघुना-
मांसतदात्मजो नृपोजः ॥ २६ ॥ अजोर्पादुमतीलब्ध्वा जित्वा शत्रुगणारणे पुत्रराज्यधुरं न्यस्य परनिर्वाणमीयिवान्
॥ २७ ॥ अजं सुतो वनिसेकरथेन यो दशदिगंतपयोध्युपलक्षितम् अजयदप्रतिपिद्वरथागमो दशरथो वरथोद्धत-
वैरिभः ॥ २८ ॥ सईजे पुत्रकामेष्ठाचतुरात्मानमीश्वरम् तस्या विरासीत्पुत्रत्वे रमेशो महिषात्रये ॥ २९ ॥ हत्वा वाल्येव य-
सि विकटांताडकांकारयित्वा गाधेऽगुज्याध्वरमृषिबंधुं शापतो मोचयित्वा भंक्तां शंभोर्धेनुरवानिजां प्राप्य हत्वा खरादीन्

कृत्वासेतुदशकमवधीरसानुजोरामचंद्रः ३० सोपि कृत्वाश्वमेधास्त्रीन्पुत्रान्दत्त्वाष्टधाधरां सौकेतस्वपुंरनिन्येस्वपदं
 चापुनर्भवम् ॥ ३१ ॥ कुशेतरसत्तरयुप्रवीरा ज्येष्ठपुरोजन्मतयागुणैश्च चक्रुकुशंरत्नाविशेषभाजं । सौभ्रात्रमेपाहि
 कुलानुसारि ॥ ३२ ॥ परितापवतीर्वीक्ष्यनिश्चयोध्यापुरेश्वरीं त्यक्त्वाकुशावतीसद्योभेजेयोध्यापुरीकुशः ॥ ३३ ॥ एवम
 न्येपिभूपालाद्वापरेर्कोन्वयोद्भवाः वभूवुस्तिप्ययुगजानानादिशनरेश्वराः ॥ ३४ ॥ विख्यातश्रीनिजभुजबलोत्सादितारा
 तिवर्गैर्युद्धाकांक्षीप्रतिदिशमगाद्यः प्रतिद्वंद्वभावात् चक्रभूदुर्गतराशिलाक्षेपणंतोलनंच सोस्मिन्दंशेनिखिलजगती
 पालकैरालदेव ॥ ३५ ॥ तस्यान्ववायेप्रथितप्रभावः कर्पूरदेवोऽजनिधर्मनिष्ठः राज्ञीषुसत्स्वपिसुव्रतासु द्वाविंशति
 स्तत्तनयावभूवुः ॥ ३६ ॥ तदंशेप्रियसंग्रामोनीतिज्ञोपि नृपोभवत् संग्रामदेवइतियः संज्ञामान्वार्यकीमधात् ॥ ३७ ॥
 अप्रियत्रानिरुद्धधर्मिणीद्वे यमुपाशिश्चयतुश्चशांतिशौर्ये अधुनाप्यवनीतलेध्रुवश्रीधुंवदेवोधरणीश्वरोवभूव ३८ ॥
 तस्याऽपत्यचतुष्टयीस्त्वमहसाजज्वल्यमानासभा वेद्याविश्वहितायसाधुविहितास्वर्लोकापानामिव लोकैकवागम
 पंक्तिरेवरुचैसद्वर्णमालोहसत् सन्मंत्रादिविधानबोधकुशलाप्रज्ञाहिताधिप्रदा ॥ ३९ ॥ तत्राचोरणजीतेदेवधरणी
 श्रुदेननीतावशे कुल्लूभोटबुसेहराधिपतयोजालंधरेशाश्रये येत्रगतसुखेत्तभूमिपतयोमडीकलूहूरेश्वरा प्रत्यदं प्रद
 दुः प्रियायनियंतयद्वापिकोपायनम् ॥ ४० ॥ तस्यश्रीघनसारदेवइतिचश्रीसूक्तसिंहाभिधः पश्चात्पोबलवंतसिंहइ
 तिपः सोदय्यवर्ग्योऽश्वमी जेतारैरण्डुः सहारिपुतनावीराग्रणीसंहते स्तत्सूनुर्जराजदेवइति यः काश्मीरमन्हा
 छिनत् ॥ ४१ ॥ योऽभूत्सूरतसिंहवर्मविदितोवीराग्रगण्योबली तस्यश्रीदुर्मेतवैभूवतनयोगोविप्रसंरक्षकः श्रीजो
 रावरसिंहइत्यभिधयास्यातोभवत्तत्सुतो भूभाग्यायकिशोरसिंहधरणीपालोबलीयान्मुधीः ॥ ४२ ॥ पुत्रास्त्रयोधिक
 रुचोबालिनोवभूवु स्तस्यप्रतापनिधयोरिपुतापदक्षा ज्येष्ठोजिगायधरणीसगुलावसिंहः श्रेष्ठानसिंहचपतिश्चसुवे

तसिंहः ॥४३॥ एषाभूपवरत्रयीगुणमयीसर्वोत्पत्तित्रयी देवानां त्रितयीव यात्ममहसापठ्याप्तलोकात्रयी शक्ती
नां त्रितयीव साधुसकला सौराज्यधर्मत्रयी साधूनामवनायपुण्यनिचयै स्वैरतन्वयकित्रयी ॥ ४४ ॥ आसीद्यश्रुगु-
लावसिंहनृपतिर्भूमंडालाखंडलो भूयोयेनचनिज्जितानिजधराधीशावनिर्यावती तामासाद्यपदातिदुर्गममपिदंभाभ्र
त्यथंवाजिगं रम्यीकृत्यलदाखभोटविषयार्थीशाञ्जिजागोद्वतान् ॥४५॥ देशारूखसवनयुपारसमहाचीनीवर्चीना
द्विकागांधारादितुरुष्कपूर्वविषयायेयावनीयाः परे रूमाद्याश्चपिशोरकावलमुखायैयारकंदादयो यस्मिन्मंत्रमुपाश्रि
ते सप्तपथोविभ्युर्निदेशाश्रिताः ४६ यंसन्नदमभीकमुद्यतमहाखड्गविलोक्याग्रतो दत्त्वाष्टमुपाद्रवन्महदपिस्नेच्छा
धिपानावलं उक्तेयेनापिशोरखेव्हरणेमेत्वतियत्कावलं मन्येतेनतदादितपुरमापिख्याताक्षितौकावलं ४७ मोद्रामद्र
तरोवभूवसुचिरयेत्ताशतद्रोरलं लावण्योपचितश्रियाजनपदंसंस्पर्धजान्तिदिवः यद्वाचोमृतशीलनंसुमनसांसर्वागम
द्योतकं यन्मंत्रननिजोपिवेदविधिवैकोन्योनिगूढजनः ४८ आदिस्वोल्बपुरंसवलंगरेजान्तितावशेमतिमतापथिये
नतेभ्यः साच्चाज्यश्रासनमवाप्यदुरापमन्यैस्थकहितञ्च सिकतालवतांप्रपेदे ॥४९॥ कृतोनीतिविदायेनपुरारिरपि
नामृतशंकरोदेविकातीर्थपुरमंडलमंडनः ॥ ५० ॥ गंडक्यानर्मदायाश्रगयायात्रापिसिच्छिलाः आनाय्यदेविकादेवी
सर्वदेवमयीकृताः ॥५१॥ काशीब्रह्मसरः प्रयागमथुरागंगावंगव्हरं वृंदाचंगजवाजिगोभिरधिकवासोगृहेभूसुरा
ना रत्नाढ्यैर्वलयांगुलीयमुकुटैः केयूरसत्कुंडलैः सन्मान्योत्तमरांकवै समुवतीञ्छय्याभिरतोपयत् ॥५२॥ शौर्य्य
यस्यतुरुष्कराजसुभटैरद्यापिजेगीयते धैर्य्यधीश्चतुःसमुद्रधरणीपालैरलंस्तूयते औदार्य्यद्विजराजराजिभिरलंसं
श्चाध्यतेप्रत्यहं प्रायोयत्प्रकृतिः परैरापेनिजैरन्यैरभिज्ञैरपि ५३॥ यस्संभाव्यधराधुरंनिजधियावोदुंसमर्थनिजपुत्रं
श्ररिणवीरसिंहमाखिलप्रेमंरूपदंसद्गुणैः तस्मिन्नौरसैकनिधायसकलाराज्यश्रियंसन्मनाध्यायंश्रीरघुनाथमप्रक

टयं ह्येकेन जातमज्ञताम् ॥ ५४ ॥ सोयं श्रीरणवीरसिंहधरणीपालोगुणीयोधुना शास्तिक्षमांससुतः स्वधर्मविधिनाव
 णीश्रमस्थापकः वीरश्रीविलसद्भुजार्जितमहाराजतिशब्दोबली क्षात्रोधर्मइवात्मकर्मकलनासंसिद्धयेमूर्त्तिमान्
 ५५ येनात्मयिकुलप्रधानधरणीपालाप्तराज्याधिका राज्यश्रीः समुपार्जिताः श्रियाः श्रयाः अपूर्वा
 परदक्षिणोत्तरपदयोराशोः समुद्राविताः सर्वत्रक्षितिपकुंदधवलाः श्लाघ्याः सतांकीर्तयः ५६ योसाविंगिलिजा
 धिभरिपुकुलक्षमाजिद्विरभ्यर्थितो दिह्योदन्ततर्मानैरपिबलैरालोक्यरुद्धापरैः साहाय्येसबलोलप्रहितवांस्त
 स्त्रीतयेसोऽधिकं तैरप्याप्तपनोरथैरनुसदः संश्लाघ्यतेदीर्घदृक् ५७ प्रातःप्रत्यहमीश्वरार्थनविधिदानविधायदरा
 दांमध्याह्नविधेयराज्यरचनानिज्ञाप्तगोष्ठ्युत्सवः मध्याह्नहोत्तरमप्युदाररधिपणः कृत्वासमाजं पुनः सायं पश्यति यो
 न्वहं स्वपृतनाढ्यूहंचसां ग्रामिकं ५८ आहतां कालिनां शंखासुरैरेव विभ्रात्यसौ उद्धर्तुं कामः सम्रद्धो हयग्रीवइव गमा
 न् ५९ उद्धृतः केवलो वेदो हयग्रीः एनापर उदारयति विद्वाद्भिरसोपवेदागमानयम् ६० धेनाह्वयनिबंधकपविशद
 ग्रामोर्वराऽऽराधभूपाभिः परितोपिताः सविदुषा सर्वांगभक्षाद्विजाः सौराष्ट्रविडां ग्रजं रगयाकाशीकुरुक्षेत्रतः
 शास्त्रस्योद्वारणाय पंककुरहप्रायिमिमंशोः कलौ ६१ नाऽनस्कृतः कोपिमदीयराष्ट्रे भवेद्विषणोऽस्त्विति भूरिदत्त्वा ध
 नं चतुर्वेदविदोपि विप्राः काशीपुरोयेन सतोपहृताः ६२ यस्मैवर्ण्यविधिं विधिसुरखिलेराज्ये निजैर्नगमंप्रत्याह्वयचदुद्र
 वायं चतुरो विप्रांश्चतुर्दिनः प्रत्येकं शतमुद्रिकां रजतजास्ते पां विधायान्हिकं तेभ्यो न्नां वरं संशयादिरहितान् संपाठय
 त्यर्भकान् ६३ यः संध्याः समुपास्यतामुपदिशत्येवं द्विजैरायुधवन्नोधांतायादिपठयतां च कुशलावेदे विधेयाः सुताः एभ्यः पुं
 संवनादिकाश्चुतिभवांसपाद्यतां संस्कृतिर्यः कुर्यादधिकं प्रियोऽस्ति स हि मेनो चेदपां को हि सः ॥ ६४ ॥ न केपि मूर्खो
 विपये मदीये भवेत्कृतोपेन विदानिदेशः विधाय शास्त्राप्रतिशालमेकः सुपंडितोऽस्यापि सुपाठनाय ॥ ६५ ॥ ना

नैशाखश्रीतशैलोसिरिस्तुनिष्णाताये संस्कृतप्राकृताब्धौ गोष्ठतिषायैर्यसिद्धाविधेयप्रतिः प्रम्णाप्रत्यहंपंडितानाम्
 ६६- तर्कैर्तां ककुलैरसकर्मयुक्तैर्वैभिश्वरजनैरथशाब्दिकैश्च वेशधिकैर्वहुविशेषविचारदक्षैः सांख्यैः
 सुयोगानिपुणैर्नयनीतिविद्विः ६७ सद्वादेकैः परिलसच्चतुरागमजैर्मामासकैर्मिथुनकर्मकलापदक्षैः वेदांतिभिश्च
 विधिवाद्दितात्मतवैः काव्यामृताद्भुतकथाकुशले कवीशैः ॥ ६८ पाराणिकैः प्राणयवाद्भुदरगाराथासंकोचनैर्ग
 तिनैश्चास्त्यविभारैश्च न्यैरुद्भयमिनरोनिमदन्धविद्यागंगैर्मलकैर्गलिशाकुनैश्च ६९ मंत्रप्रयोगनिपुणैः
 सभ्यस्वरजैः स्वपैः सुवर्णवलयांगदकुंडलाद्वयैः आगतैर्करनविशद्विरुपांजने शंभुपूजाग्रहविशदनुश्रुतिभासेतलम्
 ७० श्रालोक्यनेन विदुषां समाजं वर्णोन्स्ववर्णविधिन कालिनावधूतान् संचित्य चोक्तमाखिलावदतिथिव्रता
 मंधर्मोदयायजगतीक्रियतां प्रबंधः ७१ तस्याज्ञया वीक्ष्य महानिबंधान्विद्वद्भिरपूरुषैरनुमोदितेन विलिख्यते श्रीर
 णवीरसिंहरत्नाकरो यशिशंकरेण ॥ ७२ ॥ दास्यत्येव करावलंबमभितोरत्नाकरे ये बुधाः ये संतः सततोपकारनिर
 तादृष्टापदं मेः स्वलत् ये तु ब्रह्मकुलायमानपटवाहास्यविधास्यतिवै ते कुर्वतुन कुर्वतो किमहिं दृष्टाविवेकोऽज्ञताः ७३
 सद्भेलोविधिस्मृतुस्सवमहोच्छाराः प्रकारोद्गमोदानां मिश्रतविश्रमाव्रतकथाकल्लोलकांतांतरः पूर्णोद्यापननीः

सुपर्वणि महादानादिकल्पद्रुमो भूयाद्धर्मजलांचितोरघुपतेरत्नाकरो यमुदे ॥ ७४ ॥

अथोच्यते निबंधस्य साक्षिणो यमनुक्रमः अत्रादौ धर्मरूपस्य प्रथमोत्तरन संग्रहः द्वितीयः कालरूपाख्यस्तृतीयस्त्यथि
 वेधयुक्त्या बदेकादशीतुर्ग्यसामान्यतियिनिर्णयः पंचमोऽपि सास्यतः षष्ठमापर्वनिर्णयः सप्तमोऽपि तृप्त्येष्टिपर्वकालादि
 निर्णयः अष्टमोऽपि तृप्त्येष्टिपर्वकालादि निर्णयः नवमोऽपि तृप्त्येष्टिपर्वकालादि निर्णयः दशमोऽपि तृप्त्येष्टिपर्वकालादि निर्णयः
 संग्रहः अष्टमोऽपि तृप्त्येष्टिपर्वकालादि निर्णयः दशमोऽपि तृप्त्येष्टिपर्वकालादि निर्णयः

श्राप्येनुक्रमः ततः श्रौष्ठपदस्य पिबिधानं मनसाम्मितं श्रावितस्य व्रतादेः श्राविधानं तिथिसंख्यके षोडशे तूजमासीत्
 व्रतादेर्विधिग्रहः मार्गमासव्रतादीनां विधिः सप्तदशे खिलः ततश्चाष्टादशे पौषमासस्य विधिः संचयः ऊनविंशतुमा
 र्धस्य समस्तविधिरुतमः विंशोत्तरस्य कृत्यानां व्रतादीनां विधिः स्फुटः एकविंशे प्रकृत्याख्येऽधिमासादिसंकीर्णति
 थिकृत्यता आधिमासादिसंकीर्णतिथिकृत्यततोधिके द्वाविंशे सर्वसंक्रांतिपंचांगव्रतसंचयः त्रयोविंशलक्षपूजावृक्षो
 द्यापननिर्णयः चतुर्विंशेतरुतस्य नारायणार्चनं पंचविंशे तु गंगायाधरायां स्थितिर्निर्णयः एवमेतत्र संक्षेपं तत्कृत्यर
 त्तसमुच्चयाः धर्माज्जन्मकुलेशरिरपटुतासौभाग्यमायुर्धनं धर्मेणैव भवंति निर्मलयशो विद्यामहोसंपदः कान्तरे पुमहा
 भये पुस्ततंतं धर्मः परित्रायते धर्मः सम्यगुपासितो भवति हि स्वर्गपवर्गग्रहः १ यन्नागामदभिन्नगंडकतटास्तिष्ठति
 निद्रालवो द्यौरेहेमविभूषिताश्चतुरगह्वीर्धति यद्वर्षिताः वीणावेणुमृदंगशंखपणवैः सुस्तरतुषोऽभ्यते तत्सर्वसुरराजलो
 कसदृशं धर्मस्य विस्फूर्जितम् २ यावेदोऽयं गंगाचहरिनामजगत्त्रये तावत्सद्धर्मसंवेद्धाकीर्तिस्तिष्ठतु श्रीमताम् ३
 श्रीः॥ अथात्र ब्रह्ममाणवव्रताद्यनुष्ठाननिर्वंधे धर्मादर्थश्च कामश्च मोक्षश्च भस्मपेभेति स्वर्गापवर्गादिपरमं पुरपार्थजन
 कत्वेनाऽभ्यार्हंतत्वाद्ग्रादीनां तस्य मूल्यतमांगत्वाच्चादौ धर्मेति रूप्यते तत्र चोदनालक्षणोर्ध्वधर्म इत्याद्याभियु
 क्तस्मृत्यः यद्यप्यपूर्वविशेषा एव धर्मास्तथापि तज्जनिकासु क्रियास्वपिशिष्टानां प्रयोगइति ता एव निरूप्यते तत्र तत्स्वरू
 पेमनुः विद्वद्भिः सेवितः सद्भिर्नित्यमेद्वेपरागिभिः हृदयेनाभ्यनुज्ञातो यो धर्मस्तन्निवोधत एवंपरुपः स धर्म इत्येको यो
 गस्तन्निवोधतेति विश्वामित्रः यमार्थ्याः क्रियमाणे हि शंसत्यागमवेदिनः स धर्मो यं विगर्हति तम धर्मं प्रचक्षते आर्याः
 शिष्टाः फलतो धर्मनिरूपणेति तिरियश्रुतिः धर्मो विश्वस्य जगतः प्रतिष्ठालोके धर्मिष्ठं प्रजा उपसर्पति धर्मेण पापमप
 नुदति धर्मसर्वं प्रतिष्ठति तस्माद्धर्मपरमं वदंति गौतमः वर्णाश्रमाश्च स्वधर्मनिष्ठाः प्रेत्य कर्मफलमनुभूयतः शेषेण

विष्ठादं शजातिकुलरूपाढ्याः श्रुताविचसुमेधसोजन्मप्रतिपद्यन्ति विष्वचो विपरीतानश्यन्ति शेषेण धर्मशेषेण मेधावी
 र्धदेशोभारतवर्षादिः जातिब्राह्मणत्वादिः कुलंकठादिः रूपसौंदर्यतदाद्यमौदाय्यादि एतदंतः विष्वचः सर्वतो गामिनो
 तिनिषिद्धाचाराः अतएव पूर्वोक्तविपरीतानश्यन्ति उक्तविपरीतफलभाजो भवन्तीत्यर्थः धर्मप्रमाणमनुवेदोऽखिलो
 र्भूमूलस्मृतिशैले च तद्विदां आचारश्चैव साधूनामात्मनस्तुष्टिरेव च स्मृतिविभागे शंखालिखितौ स्मृतयो धर्मशास्त्राणि ते
 पांप्रणेतारो मनुविष्णुयमदक्षगिरोऽत्रिदृहस्पत्युशन आपस्तंबवसिष्ठकाल्यायनपराशरव्यासशंखलितसंवर्गो
 तमशातातपहारीतप्रचेतसादयः आदिपदग्राह्यादेव लोमशजनदग्निप्रजापतिविश्वामित्रपैठीनासिपितामहवौधा
 यनछांगेयजाबालच्यवनमरीचिकश्यपनारददक्षाः एतेषामेव षट्त्रिंशन्मतमभ्याहृतम् स्मृत्यन्तराणि पुराणेषु तत्र वि
 ष्णुपुराणं अष्टादशपुराणानि पुराणज्ञाः प्रचक्षते ब्राह्मपाद्भ्यै वषण्वंशं वै भागवतं तथा तान्यन्नारदीयं च मार्कंडेयं च सप्त
 मं अत्रैव मष्टमं चैव यमविष्णुनवमं तथा दशमं ब्रह्मवैवर्तेल्लैंगमेकदशं तथा बाराहं द्वादशं चैव स्कंदं चात्र त्रयोदशं च तु
 शत्रोमं न च कौर्म्मपंचदशं स्मृतं मात्स्यं यगुरुडैव ब्रह्मांडं च ततः परं कूर्मपुराणं ब्राह्मपुराणं प्रथमपाद्भ्यै चैव मनंतरं शं
 भागवतं चैव भविष्यं नारदीयं कं मार्कंडेयं यथाग्नेयं गारुडं च ततः परं लैंगं तथैव वाराहं स्कंदं वामनमेव च कौर्म्ममात्स्यं च
 वैवर्तेनायवीयमतः परं अष्टादशं समुद्रिष्ठं ब्रह्मांडं भित्तिसंज्ञितं अत्र विष्णुपुराणवायुपुराणयोः पुराणत्वे विकल्पः न रासि
 हपुराणादीनि तदंतर्गतान्येव तदुक्तं मत्स्यपुराणे याज्ञेयपुराणयोस्तोकिनारसिंहोपवर्णनतदष्टादशसाहस्रं नारासिंहमि
 होच्यते नंदायाद्यं माहात्म्यं कार्तिकेयेन वर्णितं नंदापुराणं तल्लोके नंदास्थामिति कीर्त्तितं यत्र साविंपुरस्कृत्य भविष्येपि
 ऋषीनकं प्रोच्यते तत्पुनर्लोकैसां वमेव मुनिव्रताः एवमादित्यसंज्ञेऽपि तत्रैव पारिपत्ये कालिकापुराणादीनि तत्तदुक्तत्वा
 तत्तदं ग्रहणं न गृहीतानि तथा च मत्स्यपुराणे अष्टादशभ्यश्च पृथक् पुराणं यत्तु दृश्यते विजानीध्वं तदेतेभ्यः पुराणैभ्यो विनि

गंतमिति चतुर्लक्षे तत्संख्यापूरकमित्यर्थः उपपुराणानि कूर्मपुराणे अन्यान्यपुपुराणाः निमुनिभिः कथिता निनु अष्टादश
 पुराणानि श्रुत्वा संश्लेषतो द्विजा पुराणफलमाप्नोति व्यासस्य वचनं तथा आद्यं सनत्कुमारोक्तं नारासिंहमनंतरं तृतीयं
 पाद्ममुद्दिष्टकुमारेण त्रभाषितं चतुर्थं शिवधर्मस्य संसाक्षात्तं प्रभाषितं दुर्वाससोक्तमाश्विनारदोक्तमतः परं कापिलं वा
 मनवेव तेषां योशनसां दितं तथैव विष्णुधर्मस्य कालिकाह्वयमेव च माहेश्वरं तथा सांख्यसौख्यसंश्रयं पराशरोक्तमप
 रं मारीचं भार्गवाह्वयं इदं तु तत्पंचदशपुराणं कौर्ममुच्यते एतानि तु धान्यानि स्मृतिकारेण शिष्टपरिगृहीतानि धर्मशा
 स्त्राणि अथ शीलं भारते अश्लोहः सर्वभूतानां कर्मणामनसापि वा अनुग्रहश्च ज्ञानं च शीलमेतद्विदुर्वुधाः आचारो लौकिक
 कावगीतः आत्मतुष्टिः नानापक्षसंभवे एकपक्षपरितोयः अत्रैव भट्टाः ते नैवेदिकानेकधर्मधींसंस्कृतात्मनां आत्मतुष्टेः
 प्रज्ञाणः खं सिद्धं धर्मप्रसिद्धये त्रय सकलानुष्ठानोपकारकत्वात् तत्र परिभाषानिरूप्यते तत्र जावालः श्रुतिस्मृतिविरोधे
 तु श्रुतिरेव गरीयसी आविरोधे सदाकार्थस्मात्तैवेदिकवत्सदापादितेनेत्यर्थः भविष्यपुराणे स्मृत्यर्थयोर्विरोधे तु ह्यर्थशा
 स्त्रस्य बाधनं परस्परविरोधे तु न्याययुक्तं प्रमाणवत् स्मृतिर्धर्मशास्त्रत्रयोऽर्थशास्त्रं तेन धर्मशास्त्रस्य नन्वद्वितीयं शास्त्रस्य
 दंडनीत्यादेर्विरोधे दंडनीत्यादिर्वाच्यते तस्य धर्मनभियोगात् तदुक्तं जैमिनिनापि तत्र तत्त्वमभियोगविशेषाः स्यादिति
 त्रयं शास्त्रयोर्विरोधेनियुक्तिकं वाच्यते स्मृतिशास्त्राविकल्पस्तु व्यवस्थासंभवे सति अदृष्टे धर्मशास्त्रे भिन्नविषये व्यव
 स्थासंभवे सति विल्यः शास्त्रार्थः यथा अग्नौ करणहोमस्तु कर्तव्य उपवीतिना प्राङ्मुखेनैव देवभ्यो जुहोतीति श्रुतिः श्रु
 तेऽप्यसंभवेन वा कार्योदक्षिणाभिमुखेण तु निरूप्यहविरन्यसना अन्यस्मेन हि हूयते इति कात्यायनवचनेनाग्नौ करण
 होमे सव्यापसव्यधिरूप उक्तः स च शास्त्राभेदां त्रियतस्मृतिशास्त्राविकल्पस्तु आकांक्षापुराणसति यथा सूत्रं तत्तव्य
 तया कर्मणुष्ठानेनैव कर्तव्यं तरेण तदर्थकसूत्रस्य न समञ्चयः अधिकस्य तु तदर्थस्य समञ्चय एव सर्वशास्त्राप्रत्ययमे
 कं कर्मेति न्यायात् मनुः त्रार्पणधर्मापदेशं च वेदशास्त्राविरोधिना यस्तर्केणानुसंधेत्तस्य धर्मवेदेनेतर इति तात्पर्यम् अ

विध्यपुराणे सम्यक्संसाधनं कर्तव्यमधिकारिणा निष्कारो न यदर्थेण कर्मण्यं कामान्वितेन च त्रिचारयुक्तः श्रद्धा
वान् देवोऽभ्यासचित्तकः कर्मणां फलमाप्नोति न यायाजिनश्च न श्रयः श्रधिकारिणेति शुचिविहितकालजीविनेत्यर्थः त्र्यार्य
एतमर्थं न विदुः पृथगर्थः निष्कामेनेति एतच्च नित्यपरं मुमुक्षुपरं ब्रह्मन्यायेति तत्क्रियानुष्ठानोपयुक्तमपरं सामर्थ्यं च वि
हितकाले शुचिजीविनोऽनिपिद्धं शर्यानुष्ठानक्षमस्य तत्र देशयाजवल्क्यः मिथिलास्थः सधोर्गिद्रः क्षणं ध्यात्वा ब्रह्म
न्मृतीन् यस्मिन्देहो मृगः कृष्णस्तत्र धर्मनियोधत मनुः कृष्णसारो विचरति मृगो यत्र स्वभावतः स ज्ञेयो याज्ञिको देशो म्ले
च्छदेशस्तु तत्परः कालस्तु पूर्वोदिः स्नातो धिकारी भवति देवोऽपि त्र्येव कर्मणि पवित्राणां तया जप्यदाने च विविधदर्शनेन पवि
त्राणां मंत्राणां पवित्रं मंत्रमिति निरुक्तं भविष्यपुराणे स्नानानामिह सर्वेषां वारुणेनैव मानवः कर्तुमर्हति कर्माणि विधि
वत्सर्वदा द्विजः असामर्थ्याच्छरीरस्य कालदेशव्यपेक्षया मंत्रस्नानादयः पंचकेचिदिच्छंति सूरयः असामर्थ्यवारुण
स्नानसंयधि शरीरापाटवंतत्र च अशिरस्कं भवेत्स्नानं स्नानाशकौ तर्कमिणां आर्द्रणवाससायापि देहिकं मार्जनं विदुः
मनुः प्रभुः प्रथमकल्पस्य यो नु कल्पेन वसंतं यत् न सांपरायिकं तस्य जायेत दुर्मतेः फलं सांपरायिकं मार्कण्डेयपुराणे
सूर्योदयं विनो नैव स्नानं दानादयः क्रियाः श्रद्धाविकरणेनैव कर्तुं भावश्च लक्ष्यते अत्र सूर्योदयेन उपः कालो लक्ष्यते
तथा च त्रिदिवारात्रो न स्नानं प्रातः स्नाद्व्यरुणग्रस्तां त्राचीमवलोक्य स्नायादिति विष्णुवचनात् इदमनुदितहो मां त
स्परं तथा च स देहपवीतिना भाव्यसदा बद्धशिखेन च विशिखोऽब्युपवीतश्च यत्करातिन तत्कृतं सदेत्यनेन शिखा
बंधनोपवीतधारणयोः पुरुषार्थतोक्ता ततश्चाधारणे प्रत्यवायकल्पनात् सदाधारणेऽकर्मकालेऽपि धारणेऽप
त्तिः तत्कर्मगतानां सत्येवं तदुक्तं विशिख इति न तत्कृतां विगुणितेन फलापार्थक्यमित्यर्थः केवलपुरुषार्थवेहि
त्रधारणे हि कर्मनांगमेव न स्यात् पुरुषः परंप्रत्यवायी स्यात् न न्वेवमिति कर्मो गत्वोपदेशप्रयोजनकतु
रुपापं त्वभयभाष्ययुक्तं अतएव पिवतो मिह तश्चैव भुंजतो नुपवीतिनः प्राणायामाभिपट्टं नक्तं त्रि

कयुनंक्रमादिति प्रायश्चित्तमुक्तं यज्ञोपवीते गोभिलः यज्ञोपवीतकुरुते सूत्रत्रयं कुशरज्जुमेव यथाश्रवैकरेण कुशर
 ज्ज्वोर्यज्ञोपवीतानुकल्पयोगोस्त्रिशरमित्यादिव्यवच्छेदः सूत्रं सूत्रविशेषः कात्यायनः ऊर्ध्वतुत्रियतंकार्यं यतंत्रयमधो
 मुखं त्रिवृन्चोपवीतस्यातस्यैकोश्रथिरिष्यते ऊर्ध्वमित्यादिवाभावर्तवलितात्रिगुणकृता तदेव त्रिगुणसदक्षिणावर्तिका
 र्धं तदेव त्रिवृन्कार्धं तदेव त्रिवृत्तत्रिशरं सदेकमुपवीतं तस्यैकोश्रधिः एकमेककौटेल्यं धर्मीप्रवरानुसारेणेत्यर्थः मनुः
 कार्पासमुपवीतस्याद्विप्रस्योर्ध्ववृत्तं त्रिवृत् शणसूत्रमथराक्षोवैश्यस्याविकसूत्रकं त्रिवृत् नवगुणं नववैत्रिवृदिति श्रुतेः
 पैठोनसिः कार्पासमुपवीतस्यात्तत्पटतंकृतं त्रिवृत् ब्राह्मणस्य च क्षौमराजन्यस्य शार्णवैश्यस्य षडिति न वतंतु भवेत्कौ
 शंक्षौमं क्षुमा अतसीतदीयशणकृतं निगमपरिशिष्टे वाससायज्ञोपवीतं कुरुते तदभावै त्रिवृताभावै कुशज्जुवालपरिसर
 रज्जुभिर्वा तदभावै यद्वस्त्राभावे सूत्रविधानं तच्चित्तं तु कमात्रपरयतो न गोभिलविरोधः बालमन्त्रगोभिलः शणवत्कलका
 र्पासक्षौमवालहणोद्भवम् सदा सभवतो धार्ढ्यमुपवीतं द्विजातिभिरिति तृणमुलपादिपरिसरोप्य येनैव संभवत इत्य
 मिधानात् पूर्वं गूर्वाभावोत्तरोत्तरविधिः बोधायनः कोशं सौत्रं त्रिवृत् न यज्ञोपवीतमानाभेः कोशं कृमिकोशोद्भवं पट्टमयमि
 त्यर्थः आनाभेरिति तैत्तिरीयपरं तस्य तत्सूत्रकारकत्वात् वाजसेनेयिनस्त्वन्यथैव तदुक्तकाल्यायेन नष्टयैश्च वनाभ्यां
 च घृतं यद्विदतैर्कटितद्धार्यमुपवीतस्यान्नातिलवनचोच्छ्रितमिति इदं च वामस्कधेयुत्वापरिधेयं वस्त्रे गौतमः वासांसि
 क्षौमवीरकुतपाः सर्वेषां कार्पासां सवाविकृतं धार्ढ्यं विकृतमप्येकेरक्तं ब्राह्मणस्य मांजिष्ठहारिद्रैतरयोः शार्णशणमयं
 क्षौमक्षुमात्रतसीतकृतं चौरत्वगादिनिष्पन्नं कुतपःपार्वतीयच्छागरोमनिर्मितः अतिकृतरं जनद्रव्यासं केरजनपक्षेतु
 ब्राह्मणस्य वृक्षकापायरक्तं क्षात्रियस्य मांजिष्ठवैश्यस्य हारिद्रं वसिष्ठः ॥ शुक्रनहंतं वासो ब्राह्मणस्य हारिद्रं क्षात्रि
 यस्य पीतं कौशेयं वैश्यस्य सर्वेषां वा तांतवमरक्तं तांतवकार्पासं शंखः क्षौमदुकूलसौत्राणि वासां सित्रयाणां च

णीनां दुकूलं पटवस्त्रं यमः क्षौमकार्पासकुतपाश्चर्मकंबलदलकला सर्वेषां तु भवेच्छुक्लं वा सस्तत्परिधानिकं मार्कण्डेयपु
 राणे नचापिरक्तवासाः स्याच्चित्रांबरधरोपिवा नचकुर्याद्विपर्यासं वासो नचभूषणे विपर्यासमुरारीयादेरधरीयः च
 वज्र्यैचविदंशयस्त्रमत्यंतोपहतंचयत् आत्यंतोपहतंसुरादिलिप्तं नरसिंहपुराणे नरकमूलवणवासो ननीलं वप्रश
 स्यते मलाकंचदशाहीनंचर्जयेदंबरबुधः महाभारते अन्यदेवभवेद्वासः शयनयिसेदैवहि अन्यद्रथ्यासुदेवानां पूजा
 यामध्यदेवहि बौधायनः यत्किंचिदिज्यासंयुक्तं स्यात्तदरेनैव वाससाकुर्यात् आपस्तंबः नीलरक्तं यदावासो ब्राह्म
 णैर्गोविधारयेत् अहोरात्रोषितो भूत्वा पंचगव्येन शुद्ध्यति उषितउपोषितः भृगुस्त्रीधृताशयेन नीलो ब्राह्मणस्य न दुप्य
 ति नृपस्य वृद्धवैश्यस्यापर्वण्येयं विधारणं कवलेपट्टयेत्येव नीलीरगो न दुप्यति नृपः क्षत्रियः बौधायनः काषायवासाः
 कुरुते जपहोमप्रतिग्रहान् नतद्द्वेधं संभवति हव्ये कव्ये यथाविधिकाषायवासावृक्षत्वः दिनारक्तवासा इति कल्पतरुः
 व्यासः आर्द्रवासारतुयः कुर्याज्जपहोमप्रतिग्रहं सर्वतद्राक्षसं विद्याद्वाहिनां न चयत्कृतं वहिर्जानु जान्वोर्वहिः स्थितह
 स्तोपयानस्यातः बौधायनः होमवेदाश्चेनाद्यास्तु क्रियास्वाचमेन तथा नैकवासाः प्रवर्तेतद्विजवाचनिके जपे द्विजवाच
 निरुत्स्वस्त्यनादौ द्विवस्त्रत्वेप्येकवस्त्रत्वमाह शातातपः सव्यादंगत्परिश्रष्टं कटिदेशे धृतांबरं एकवस्त्रं विजानीया
 द्वैधैपत्र्यैव वर्जयेदिति स्कंधादधः पतिते उत्तरीये एकवस्त्रता भवतीत्यर्थः योगियाज्ञवल्क्यः परिधानाद्वाहिः कक्षानिव
 द्वाश्चासुरीभवेत् धर्म्यैकर्मणि विद्वाद्भिर्वर्जनीया प्रयन्ततः वहिः कक्षा असंवृतपरिधानोभयांतः असंवृतं पश्चादंचलमि
 न्येव सिष्ठः जपहोमोपवासेषु धौतवस्त्रधरो भवेत् असंवृतः शुचिर्भानी आद्धादौ विजितेन्द्रियः शातातपः दानमाचमनं हो
 मोभोजनं देवतार्घ्यं त्रौढपादो न कर्वात स्वाध्यायं पितृतर्पणं आसनारूढपादः स्तुजानुनीजघयो रपि कृतावसथि केय
 स्तु त्रौढपादः स उच्यते कृतावसथि केयः कृतपथ्यं कबंधः कात्यायनः आसीन ऊर्ध्वः प्रह्वो वा नियमो यत्र यादृशः सदा

सीनेन कर्तव्यं न प्रकृतेन न तिष्ठता प्रकृदोऽव न त कायः तथा च यत्रादिङ्नि य मो ना स्ति ज प हो मा दि क र्म सु ति स्त्रि स्त त्रि दि शे
 ज्ञेया ऐन्द्रि सौ म्या परा जिता सौ म्या उत्तरा अपरा जिता ऐशानी क र्मो प दि श्य ते य त्र क र्त्त रं ग न चो च्य ते द क्षि ण स्त त्र क र्
 ण्यः क र्मे णां पार गः क रः लघु हरी तः ज प हो मे त था दौ ने स्त्वं ध्या ये पि त्त त र्प णे आ शून्यं तु क रं कुर्यात्सु वर्ण रज तैः कुशैः वहु न
 च ने मे क स्य सु ध र्ण स्वर ज त सु वर्णे क स्य धार णे ध्य प प द्य ते सु वर्णां दि जा ते र व य वा व या बि द्य त त त्वा त् वहु व च नं का पि ज ल
 न्या या त्त्र त्व परं अग्रं न्यं मि त्या दि ना सु वर्ण र ज त कु श त्र या णां धार ण वि धा ना द र्या त्स मु च्च यः त त्र द क्षि ण क राना मि का यः
 सु वर्ण धार णं अना मि का र्या त् द्वा र्थ्य द क्षि ण स्य क र स्य चे ति हे म धार ण प्र क र ण स्य दे वी पु रा ण व च ना त् र ज त धार ण म पि त
 त्रै व तः सं स मि त्य ध्या हा रा दि ति क ल्प त रूः र ज त धार ण म पि त त्रै व त र्ज्जं न्या रं ज तं धा र्य्य मि ति पं ठ ति के चि त्त र्ज्जं न्या रं ज त
 धार ण मा हुः त त्त्वा नि भू लं कु शे पु का त्या य नः ह रि ता य ज्ञि या द र्भोः पी त काः पंच य ज्ञि याः स मू ला पि त्त दै व त्याः क ल्मा पा वै श्व
 दै विकाः ह्रस्वाः प्र च र णि याः स्युः कु श दी र्घा स्तु वा र्ह पः द र्भोः प वि त्र मि त्यु क्त म तः संध्या दि क र्म सु स व्यः
 सो प ग्रहः क र्यो द क्षि णः स प वि त्र कः य ज्ञि या द शां दि य ज्ञा ह र्हाः पी त काः पी त वर्णाः पंच य ज्ञा ह र्हाः स मू लाः सा ग्राः पि त्त क
 र्म दै व क र्म सु सा ग्राः स मूल का इ ति ब्र ह्म वै व र्त व पु रा ण व च ना त् क ल्मा पा श्रि त्र वर्ण र्स्ते च वै श्व दै व आ द्वा ह र्हाः ह्रस्वा श्रु
 नि न्यूनं प रि मा णाः गौ क र्ण प रि मा णा दी र्घा ह रि ताः श्रा द्दे सा ग्राः स मूल का इ ति वा यु पु रा णा त् ते च प्र च र णि याः प्र च
 र ण म नु ष्ठा नं त त्सा ध न भू ता दी र्घा अर त्न्य धि क प्र मा णा द भ इ ति य ज्ञा दौ ह रि ता द यो वि शे ष वि हि ताः अतः संध्या दि पु द
 र्भे मा त्रं प वि त्रं शु चि न तु प वि त्र ल क्ष ण मे त त् अत इ त्य स्या न्वा न्वा त् न चा त्रा पी ति प दान्वा न्वा यः इ त्य त इ त्य न्वा य वि वि क्षि त त्वा त्
 अत ए व प वि त्र ल क्ष ण मा ह स ए व अ नं त र्गो भि णं सा ग्रं कौ शं द्वि ले मे व च प्रा द श मा त्रं वि ज्ञे य प वि त्रं य त्र कु त्रा चि त् त दै व वे पि
 ज लि का ल क्ष णं स मु दा इ तं आ ज्य स्यो त्प न नार्थ य द प्ये ता वे द व तु अ नं त र्गो भि ण मि ति ग र्भो ऽस्या स्ती ति ग र्भो अ नं त र्गो

भविष्यत्तत्त्वार्थश्चाह्य द्विदलमिति । पत्रद्वयमित्यर्थः । तैनेतादृशपत्रद्वयमेकपत्रं भवति । एवं पित्रद्वयपि । एवं
 सर्वत्र वैधेकमेणि वामपाणौ कुशत्रयं दक्षिणेन च कुशपत्रद्वयधाव्यं । जपहोमदानस्वाध्यायपितृतृपणेषु दक्षिणकरे कुश
 त्रयधरः । एषापि पूर्वोलेखितं । हारीतवचनादिति याज्ञवल्क्यः । कनिष्ठतज्जैन्यंगुष्ठमूलान्यंगं करस्य तु पितृप्राजापतिब्रह्म
 देवैरीर्थान्मुक्तं भातः । मनुः । ब्राह्मेण विप्रस्तीर्थेनानित्यकः । लमुपस्पृशेत् । कार्यत्रेदं शिकाभ्यां नानपित्र्येण कदाचन नु उप
 स्पृशेत् । आचमिन् । हारीतः । मां जनार्चनबालकर्म देवेन । पित्र्यार्थोपेत्तरेणः । प्रतिग्रहमाभ्येयनं गृह्णीयात् । आभ्येयं करतलम्
 भ्रमं यथाभ्येयमिति वच्यमानः । कात्यायनः । आक्रियात्रिविधा । प्रोक्ता विद्वाद्भिः । कर्मकारिणां । आक्रिया च प्रोक्ता वद्वितीया च
 यथाक्रिया । आक्रियेति यथाक्रिया विरहः । सतुत्रेधा । क्रिया विरहात् । परोक्ता चरणत् । स्वोक्तकमुविधात् । अतन्नाद्ये स
 एवाहं । प्रधानास्यात्क्रियायवनंगतक्रियेत्येतेषु न । तदंगस्याक्रियायां तु नावृत्तिर्नापि तात्क्रिया तत्क्रिया तदंगमात्रक्रिया
 सापि नास्ति । किंतु तत्र योगि याज्ञवल्क्योक्तं विष्णुस्मरणमात्रं । द्वितीयेत्वाहस एव स्वास्वाश्रयमुत्सृज्य परशाखां स्वाश्रय
 न्तुयः । कर्तुमिच्छति दुर्मेधाभीधंततस्य चेष्टितं इदं नु तत्कर्मणः । स्वशाखीयेवेव सति द्विष्टव्यं । अन्यथा पारशाखिकं न पित्र्यह्य
 माह । स एव यन्नास्तीतं त्वशाखायां पारक्यमविरोधि यत् । विद्वद्भिस्तदनुष्ठेयमीभिर्होत्रादिकर्मवत् यत्र तु स्वशाखायां
 भूतोकाभिधानं । तदंगाकांक्षापरकं पारक्यमपि ग्राह्यं । तदाह स्मृतिशास्त्राविकल्पस्तु आकांक्षापुर एवेति यत्र कर्मवत्सू
 त्रेण न वोसामान्यविधिना स । किंतु परोक्तनकार्थमित्याह स एव बह्वलपं वा स्वगृह्योक्तं यस्य कर्म प्रकीर्तितं तस्य ताव
 त्तिशास्त्राधिकृतं सर्वः कर्तो भवेदिति । तृतीयेऽवाहस एव प्रवृत्तमन्यथा कुर्याद्यद्यदि मोहात्कथंचन यतस्तदन्यथाभूतं तं
 एव समापयेत् प्रारब्धकर्म यतः । पदार्थादन्यथा कृतमिति मध्ये स्मर्यते । पुनस्तत्त एवाभ्यं शेषं कुर्यादित्यर्थः । अन्यथा
 करणं यदि कर्म समाप्तं ज्ञातं तदात्वाहस एव । समाप्तं यदि जानीयान्मयैतदन्यथा कृतं तावदेव ततः कुर्यान्नो वृत्तिः

मैवकर्मणइति तावदेवेति अयंथाकृतयेत्समात्रमेव करणीये ननु तदुत्तरपदार्था अपोत्यर्थः इहमपि तदनुष्ठानमकरत्वंसतिष्ठेष्टयं दुष्करत्वेतु विष्णुस्मरणमितितद्वोका प्रमादोक्तुर्वर्तकमप्रच्यवेताध्वरेपुयत् स्मरणेदेवतद्विद्वेषाः संपूर्णस्यादिति श्रुतिः याज्ञवल्क्येयस्तु विधिद्विष्टुयत्कर्मकरात्याविधिनांनरः फलनकिंविदाप्नोतिक्लेशमात्रंनुतस्पतन्तु श्रीत्रयव्यवस्थाः अकृतस्यपुनः करणाद्विष्णुस्मरणेणैव फलाभायः प्रत्यवायाभावंअसिपद्यतेअपिच आसीनाः प्राङ्मुखादिर्भषणिः पत्नीतदुत्तरा मन्त्राचोतोवद्वंशिखीसर्वकर्मस्वयंविधि वायुपुशो क्रियामाचरेतेमोहादनाचम्येहनेस्तिकेभवेतिहिंघृपतस्या क्रियाः सर्वानसंशयं तथादानंप्रतिग्रहोहोमोभोजनवल्लिरेवकः सांगुष्ठेनसदाकार्यमसु रेभ्योभ्यर्थमवत् एतामेवतुंकर्माणिदं निविशेपतः अन्नजानुविशेषतइदं चर्मनंनृपअन्नजानु जानुमध्येयथा हरेतोभवेता तथा करंठयानित्यर्थः बोधायनः कमेयुक्तोन्नरेनाभरंधः स्पर्शचवर्जयेत् कात्यायनः योक्तुवस्त्वसं पत्नीग्रह्येतदनुकारियन् यवानामिवगोधांवाहीनमिवशालयः स्वस्तिश्रारणवीरसिंहधरणीपालोयदनुयाग्रणी नानाशाल्विविचारसारंसेवित्सद्वंद्वंसरक्षकः धर्माधर्मविभागद्वद्रूपतेः पादांघ्रिजांचीरतो जीहयापुत्रकलत्रमित्रसहितैः संपालयन्क्ष्मोचिरम् १ रणवीरसिंहभूषेयकारिते कृत्यसागरे आद्यः संपूर्णतामापधर्मरत्नसमुद्भक् २ अत्रैवंसकैलपुरुषायनिर्दानभूतसंगिर्धर्मानिरूप्यतम्यच कालनिधतत्वादादौ कालस्वरूपं निर्णयश्रोच्यते कालंस्वरूपं च हेमद्रिकर्मपुराणे अनादिरपभंगवान् कालो नतोऽजरोऽमर इत्यादि कालेनवहिः सृज्येतस एव ग्रसेतु पुनः तस्मान्कोलात्मकं विध्वंस एव परमेश्वरः विष्णुधर्मोत्तरः अनादिनिधनः कालो रुद्रः संकृपाः स्मृतः कालनात्सर्वभूतानां सिकालः परिकीर्तितः सर्वभूतशामित्वाच्च संरुद्रः परिकीर्तितः कर्षणात्सर्वभूतानां सनु संकर्षणः स्मृतः अनादिनिधनं त्वेन संमहान्परमेश्वरः तस्यैव सृष्ट्या तिसृक्षमस्य स्यादिः यद्यप्यपरिच्छिन्नसंज्ञां कवेनाम्य दुर्विज्ञानस्य-

क्रियानिगन्तव्यं न निर्णयत्वं तथापि सूर्यादिगंत्युपाधिपरीच्छिन्नस्य क्रियांगत्वात् निर्णयत्वं मुपपद्यते तस्यैव सूर्यादिग-
 तिपरिच्छेद्यत्वं विष्णुधर्मोत्तरेभिहितं तस्य सूक्ष्मातिसूक्ष्मस्य तथातिमहतोद्विज मानसं स्याद्वृक्षज्ञयाग्रहगत्यनुसा-
 रतइति प्रत्यक्षोपलब्ध्यमाननिमित्तक्रियापरिच्छेदश्च तवैव दर्शितः लक्ष्यक्षरसमावा निमित्तः परिकीर्तितः अतः स-
 क्ष्मतरः कालो नोपलभ्यो भूगत्तम नोपलभ्यं यथाद्रव्यं सूक्ष्मं तु परमाणुतः द्वौ निमित्तौ द्वौटिः प्रोक्ता प्राणोदशद्वौटिः स्मृतः
 विनाडिकः तु पटप्राणास्तत्पट्यानाडिकास्मृता अहोरात्रं च तत्पट्या नित्यमेवं प्रकीर्तितम् ज्योतिः शस्त्रेपि गुर्वक्षरैः स्त्री-
 दुर्मितैः सुतैः पटभिः पल्लैः पल्लैः घटिका खपडभिरित्यादि विष्णुधर्मोत्तरे विंशन्महूर्त्तश्च तथा अहोरात्रेण कीर्तितः तत्र य-
 चं देशप्रोक्तरामनिन्धं दिवाचराः नक्तंचरास्तथैव हि महूर्त्तदशपंचय उत्तरांतु यदा कांठां क्रमात्संक्रमते रविः तथा तथा
 भवेद्द्विदिवसं स्य महाभुजदिवसश्च यदा रामयुद्धं समाधिगच्छति तदा श्रितमुहूर्त्तानां तथा वृद्धिः प्रकीर्तितानि दिनवृद्धि-
 यारामदोपाहानि स्था तथा तदा श्रितमुहूर्त्तानां हानिर्ज्ञेया तथा तथा दक्षिणाशायदारा मक्रमदा क्रमते रविः दिवसस्य
 पंचां निर्णयज्ञेया तावेदवतु क्षीयते तस्य हानौ तु तन्मुहूर्त्तस्तथैव च - रात्र्या श्रिताश्च वृद्धेतरात्रिवृद्धिस्तथा तथा यदोमे प्र-
 हस्त्रांशुस्तुलवैव प्रवर्तते - संमरात्रिदिवः कालो विषुवद्वयवाचक इति ननु कालो न विधातुं शक्यः विधानापादनयो-
 रस्य चानुपादेयत्वात् - उच्यते - उपादानस्यानुष्ठानरूपत्वं नुप्यापारत्वाद्द्विधानस्य वा प्रवृत्तप्रवर्त्तमानानाम् -
 अर्मेत्वा न्नविधानोपादानयोरैक्यं अतो विधेयप्राप्तविषयत्वात् प्राप्तासर्मानुवादेनाऽप्राप्तकालासंबंधविदध-
 स्वरूपतोऽनुपादेयं कालं तद्विशेषणतया स्पृशतीति भवति कालस्य विधेयत्व न न्यस्तु कालस्य विधेयत्वं कमा-
 -क्यं उच्यते प्रतिपदाद्याधिकरणन्यायेन लाघवादेकस्मादपूर्वमिति निश्चिते तत्र कर्मणस्तावेदकश्रुत्या
 -रणत्वे निश्चिते येदकस्मादपूर्वं तदंतरत्तदर्थमिति न्यायेन कालस्य कर्मगतत्वं निर्णयः अतएव गार्थेणोक्तं

क्रियांगत्वं न निर्णयत्वं तथापि सूत्र्यादिगत्तुपाधिपरिच्छिन्नस्य क्रियांगत्वाभिर्णयत्वमुपपद्यते । तस्यैव सूत्र्यादिग-
 त्तिपरिच्छेदात् विष्णुधर्मोत्तरेभिहितं तस्य सुक्ष्ममिति सूक्ष्मस्य तथातिमहतोद्भिज मानसं स्यादुद्भिज्याग्रहात्त्यनुमा-
 रत इति । प्रत्यक्षोपलभ्यमाननिमेषक्रियापरिच्छेदश्च तत्रैव दर्शितः । लब्धक्षरसमामावा निमेषः परिकीर्तितः । अतः सु-
 क्ष्मतरः कालो नोपलभ्यो भूगत्तम नोपलभ्यं यथा द्रव्यसूक्ष्मं तु परमाणुतः दौर्निमेषात्तुटिः प्रोकाशो दशतुटिः स्मृतः ।
 विनादिकृतपटप्राणास्तत्पृथानादिकस्मृता । अहोरात्रं च तत्पृथानित्यमेवं प्रकीर्तितम् । ज्योतिः शब्देऽपि पुनर्वक्ष्ये ।
 दुर्मितैरसुहृदैः पट्भिः पल्लैर्धटिकास्य पट्भिरित्यादि । विष्णुधर्मोत्तरे दिशन्महूर्ताश्च तथा अहोरात्रेण कीर्तिताः । तत्र प्र-
 च्छदश प्रोकारामनित्यं दिवा चराः न कंचरास्तथैवं हि महूर्ता दशपच च । उत्तरांतु यदा काष्ठां क्रमात्संक्रमते भविः तथा तथा
 भवेद्वा द्विदिवसस्य महाभुजदिवसश्च यदा रामवृद्धिं समाधिगच्छति तदा । अतः महूर्तानां तथा वृद्धिः प्रकीर्तिता दिनवृद्धिर्ध-
 यारोमदोपाहानिस्तथा तथा तदा । अतः महूर्तानां हि जातथा तथा दक्षिणाशायदारा मक्रमदा क्रमतरविः दिवसस्य
 तं पाहानिर्ज्ञेया तावदेव तु क्षीयते तस्य हानौ तु तन्महूर्तास्तथैव च । रात्र्या अतः अथ द्वैतैरात्रिवृद्धिस्तथा तथा यद्वा मेघं
 सहस्रं शिरस्तुलाच्चैव प्रवर्तते । समरात्रिदिवः कालो विषुवद्द्वयवाचक इति । ननु काले निविधातुं शक्यः विधानापादत्तयोर-
 भेदात् । कालस्य चानुपादेयत्वात् । उच्यते । उपादानस्यानुष्ठानरूपेत्वं न पुंलयापारत्वाद्धिधानस्य वा प्रवृत्तप्रवर्तमानान्म-
 केत्वेन शब्दधर्मत्वात्त्रिविधानोपादानयो रकथं । अतो विधेयप्राप्तविषयत्वात्प्राप्तकर्मनुवादेनाऽप्राप्तकालासंबंधं विदध-
 दंयं विधिः स्वरूपतोऽनुपादेयं कालं तद्विशेषणतया स्पृशतीति भवति कालस्य विधेयत्व न न्यस्तकालस्य विधेयत्वं कमा-
 र्णित्वनिर्णयस्तु कथं । उच्यते । प्रतिपदाद्याधिकरणन्यायेन लाघवादेकस्मादपूर्वमिति निश्चिते तत्र कर्मणस्तत्वादेकश्रुत्या
 प्रत्येकभावनानाकरणत्वेन निर्णयितं । यदेकस्मादपूर्वतदेतरतदर्थमिति न्यायेन कालस्य कर्मणित्वनिर्णयः । अतएव गार्हपत्योक्तं

सौरमुत्तमत्रयं सौरतुल्यितयप्रदिष्टमयनमिति दीपिकोक्तैः सौरमानमधिकृत्य विष्णुधर्मोत्तरेऽपि ऋतुत्रयं चायनं स्यादिति
अप्यननिरुक्तिस्तुमाधर्वाये अनेयात्यनेन ऋतुवर्षेण सूर्योदक्षिणाशामुत्तराशाचेत्युत्तरयमयनं तथा च वाजसने
यिनः पंचाश्वियायां दक्षिणोत्तरमार्गयोः समावर्तितयान्ध्रमासान् दक्षिणादित्यप्यति यान्ध्रमासानुत्तरादित्यप्यतीति
कचित्तु चांद्रमानेनायनद्वयमभ्युपगच्छति मार्गशिरमासादिकौ खिभिर्ऋतुभिः कल्पितः कालः धर्मासात्मकमुत्तराश
नं व्येष्टमासादिकैर्दक्षिणायनमिति तत्र प्रमाणं ज्योतिःशास्त्रादौ मृगं तच्चाद्विविधं दक्षिणमुत्तरं चेति कर्कसंक्रांति
सारभृदक्षिणं मकरसंक्रांतिमारभ्योत्तरं अनयोर्वर्तितयोगो मदनरत्ने सत्यव्रतनेोक्तः देवतारामवाप्यादिप्रतिष्ठोद
ह्मत्वेरवो दक्षिणाशामुखं कुर्वन्नतः फलमवाप्नुयादिति वैखानसः नातुर्भैरववारहना रसिंहवि क्रमाः महिषासुरहं
व्यश्वस्थाप्यार्वोदक्षिणायने अत्र वैशब्देऽप्यर्थे निषेधप्रतिप्रसवोयं देवविशेषेरत्नमात्रायां गृहे प्रवेशं विदशप्रति
ष्टाविवाहवैलव्रतबंधपूर्वं सोमयायने कर्मशुभं विधेयं यद्गर्हितं तत्तत्त्वल्लुदक्षिणे चेति इत्ययननिर्णीतम् अथ ऋतुहेमाद्रौ
ऋतवश्च पटुहेमतशिशिरयोः समासेन पंचपट्वा ऋतवः पंचतंवः हेमतशिशिरयोः समासेन ति श्रुतेः प्रयाजानुमंजणेऽप
येनितपच हेमतशिशिरयोरेकीकरणं वसंत ऋतूनां ग्रीष्म ऋतूनां वर्षा ऋतूनां शरदृ ऋतूनामिति चतुर्णामनुमंजणम
भिषाय हेमतशिशिराद्यूनानामिति पंचमस्यानुमंजणे ह नोर्द्ध्वोपादानात् ऋतुशब्दार्थो माधर्वाये ऋतुशब्द ऋतावि
त्यस्माद्धातोर्निष्पन्न इति अशोकपुष्पविकासोऽदि असाधारणलिंगमिति वसंतादिकालविशेष ऋतुः तेनैव संतोष क्रमाः
मुखं वाप्यणाम्यनानां पट्संत इति श्रुतेः निरूपिता श्रुतेः क्रमेण श्रुतौ मधुश्च माधवश्च वासंतिकावृतं शुक्रश्च शुचि
श्च योऽप्यावृतं नभश्च नभस्य श्वर्वायिकं वृतं इत्यर्थेऽर्जुनश्च शरदावृतं सहश्च सहस्यश्च हेमतिकावृतं तपश्च तपस्य
श्च शोशिरावृतं अत्र ऋतुइति द्विवचनं ऋतुवचनमासाद्विधाभिप्रायेण मध्यादिशब्दार्थवचनादिवचनाः तथा चाहुः

श्रीमुखोभावापुत्राधारेभरस्तथाचित्रभानुः शुभानुश्चतारण परिधेवोऽप्ययं विशतिब्रह्मविशत्यावत्सराः परिकीर्तताः
 २० सर्वाजित्सर्वधारेचविरोधाविकृतिः स्वरः नदनोविजयश्चैव जयमन्मयदुर्मुखाः हेमलवोविलंबश्च विकारोशर्वरीह
 वः सुभकुच्छोभनः कोधाविधवायमुपराभवोवत्सराविष्णुर्विशत्यमुनिभिः परिकीर्तताः २० प्लवंगाः कीलकं सौम्य
 स्तथासाधारणोमतः विरोधकृतमः प्रोक्तः परिधाविप्रमाणो आनंदोराक्षसश्चैव नलपंगलसंज्ञकाः कालयुक्तश्च
 सिद्धापरौद्रोदुर्भतिदुर्भुभी रुधिराद्वारिरकाक्षोकोधनः क्षयकृत्स्मनः वत्सराकृद्रविशत्यानामतल्पफलप्रदाः २० त
 दानयनं रत्नमालायां श्रोपतिराह शक्रेन्द्रकालः पुण्याकृतश्चः शशांकं नंदांश्चैव पुनः समेतः शराद्रिवोस्वदुहताः सलब्धः
 पद्मस्मिथेपत्रभवादयोऽब्दाः एषां फलानि ज्योते शाल्जिज्ञानि एतत्प्रारभक्रममाह श्रोपतिः तपसिखलुयदा
 सावुद्गमयातिमासि प्रथमलवगताः सन्वासावेवासेव ज्यः निखिलजनहितार्थं वपुर्वदं वरिष्ठः प्रभवइतितदानीं
 जायते वदस्वतदानीं यद्यपि ज्योतिषे गुरोर्मध्यमराशिभोगेन प्रभवादीनां माघादौ प्रवृत्तिरुक्ततथाप्यप्रभवादीनां चिं
 द्रत्वमप्यस्ति चांद्राणां प्रभवादीनां पंचक युगमिति माध्वोक्ते तानि च युगमेव द्रवत्सरापचके न युगाश्च तद्वा दशवर्षं
 ह्युषा भवति ते पामिधेव ता इचक्रमेण वक्ष्यामि मुनिप्रणीताः विष्णुर्जीवः शक्रेन्द्रहन् त्वष्टा हि वैद्व्यः पितरः विश्वेसो
 मश्चेन्द्रज्वलनानां सत्यावंतकदम्भगः इति द्वादशयुगं दैवतानि युगस्य पंचवर्षाणां नामान्याह यथाक्रम स एव संवत्
 स्मरश्च प्रथमो द्वितीयः परिवत्सराः तस्मादिडावत्सराश्च चतुर्थश्च तनुवत्सरा इह वत्सराः पचमश्च फलमेपां यथाक्रम
 मिति तेन चांद्रोद्वादिश्चैत्रसिते प्रवर्तते बार्हस्पत्यस्तनुमाघादौ तयोर्नियोगो ज्योतिर्निर्दधे ब्रह्मासिद्धाति ऽप्या
 बह्वारिकसंज्ञोपकालः स्मृत्यादिकर्मसु पोष्य सर्वत्र तत्रापि जैवोवानमंदोत्तरे आर्षपेणः स्मरेत्सर्वत्रकर्मार्दौ
 चांद्रसंवत्सरसदा नान्यं परमाह वत्सरादौ प्रवृत्तिरुक्तस्य कीर्ततेति इति संवत्सरनिर्णयः ॥ अथायनम् ॥ तच्च

सौरसुत्रप्रयं सौरतुं जितप्रपदिष्टमयनमिति दोगिके केः सौरमानमधिकृत्य विष्णुधर्मोत्तरेपि ऋतुत्रयं चाप्यनं स्यादि
ति श्रयननिरुक्तिरनुमाधर्वाये श्रमेनयात्यनेन ऋतुत्रयेण सूर्योदाक्षिणाशामुत्तराशांचेत्यत्र प्रमपनं तथा च बाजसने
यिनः पंचाग्नेविद्यायां दक्षिणोत्तरमार्गायोः समानं नति यान्ध एमासान् दक्षिणादित्य एतियान्ध एमासानुसरादित्य एतीति
केचित् चांद्रमतेन यनद्वयमभ्युपगच्छति मार्गशिरमासादिकैस्त्रिभिर्ऋतुभिः कल्पितः कालः पणमासात्मकमुत्तरा
नं ज्येष्ठमासादिकैर्दक्षिणायनमिति तत्र प्रमाणं ज्येतिः शास्त्रादौ मयं तच्चाद्विविधं दक्षिणमृत्तरं चेति कर्कसंक्रांति
मारभ्य दक्षिणं मकरसंक्रांतिमारभ्योत्तरं अनयोर्बानियोगो मदनरत्ने सत्यव्रतनेक्तः देवतारामवाप्यादिप्रतिष्ठेद
द्भुमत्तरवौ दक्षिणाशामुत्तरकुर्वन्नतः क्रमं वा प्रयादिति वैखानसः पातुर्भैरववाराहनाहारास्त्रिहोत्रविक्रमाः महिषासुरहं
न्यश्चस्याप्यावौ दक्षिणायने श्रवणं शब्दोऽप्ययं निषेधप्रतिप्रसवोयं देवविशेषेरत्नमालायां गृहे प्रवेशादिदशप्रति
ष्ठिविवाहवैलव्रतवधपूर्वं सौम्यायने कर्मशुभं विधेयं यद्गृहं तत्तत्त्वल्लुदक्षिणे चेति इत्ययननिर्णयतम् श्रय ऋतुः हेमाद्रौ
ऋतवश्च पटुः हेमंतशिशिरयोः समासेन पंचपट्वाऋतवः पंचतवः हेमंतशिशिरयोः समासेन ति श्रुतेः प्रयाजानुमंत्रणोप
योगितया च हेमंतशिशिरयोरेकीकरणं वसंतऋतूनां द्यौरमऋतूनां वर्षाऋतूनां शरदऋतूनामिति चतुर्णामनुमंत्रणम
भिधाय हेमंतशिशिराष्टतूनामिति पंचमस्यानुमंत्रणे ह्रस्वोदात्तौ पादानात् ऋतुशब्दार्थो माधर्वाये ऋतुशब्दऋगतावि
त्यसमाद्धातोर्निरूपयति श्रशोऽफपुष्यविकासोऽदि असाधारणलिंगमिति वसंतादिकालाविशेषऋतुत्वेष्वसंतोपक्रमः
मुखं वा पणामनूनां पद्मसंत इति श्रुतेः निरूपिताश्रुते क्रमेण श्रुतौ मधुश्च माधवश्च वासंति कावतू शुक्रश्च शुचि
श्च ग्रैष्मावतू नभश्च नभस्य श्वर्वाधिकं वतू इषश्चोर्जश्च शारदावतू सहश्च सहस्यश्च हेमंतकावतू तपश्च तपस्य
श्च शोशिरावतू श्रद्धाऋतु इति द्विवचनं ऋत्ववयवमासद्वित्वाभिप्रायेण मध्यादिशब्दार्थेनादिवचनः तथा चाहुः

चैवोमासोमधुः प्रोक्तो वैशाखो माघवो भवेत् ज्यैष्ठमासस्तु शुक्रः स्यात् द्वाषाढः शुचिरुच्यते नभोमासः श्रावणः
 स्यान्नभस्यो भाद्रपद उच्यते इष्यश्वाश्वयुजो मासः कार्तिकश्चैर्ज्यैष्ठ्यसंज्ञकः सहेमासो मार्गशिरः सहस्यः पौषनामकः
 माघमासस्तपः प्रोक्तस्तपस्यः फाल्गुणः स्मृत इति सौरवसंतादयस्तु भीनादि सौरद्वयात्मका वा बौधायनेन भी
 नमेययोर्भेदवृत्तयोर्वावसंत इत्याभिधानात् तदनुसारेणोत्तराभापि द्वैविध्यकल्पना एतेषां चतुर्णां वसंते ब्राह्मणो धीनाद
 धीतित्यादि वाक्येभ्यो वसंतव्यः श्रौतस्मार्ता क्रियाः सर्वाः कुर्याद्वाद्रमसर्तुषु तदभावे तु सौरतुर्ब्रूवति ज्योतिर्विदामत
 मिति त्रिकांडमंडनः हेमाद्रौ यदा त्वधिकमासो भवति तदा चांद्रमानेन मासत्रयात्मकोऽपि कश्चिद्भ्रूतुः संपद्यते तथा
 च त्रिकांडमंडनेनोक्तं - चांद्रमानेन यदा चैव भासादिमलिनस्तदा शुद्धेऽपि मलिने च त्रैवैशाखेऽपि वसंतता ननु सैवेयमा
 यता मासत्रयवसंतता सत्यं गत्यंतराभावात्सैवान्भ्युपगम्यते मास त्रयो वसंतः स्यात्पक्षाद्यमथवा तिमं अत्रो
 च्यते विकल्पो हि सौरमासेषु पुञ्यते न तु चांद्रपुष्कोऽसौ मलमासानुवाति त्वित्याद्यांका षड्भाक्कृतवद्वत्येषां भ्रूतिः सप्तमचा
 रिकात्तस्मादधिकमासः स्यात्तेष्वेव तं पुंशु चित् यदैषो भवेन्मासः सक्लृत्तुः सान्निभासिकः यद्वा पाठिदिर्नैर्मास ए
 क एवोभयात्मकः अतो ज्ञापिवसतत्वं स्यात्तयोरेवमासयोः ॥ इति वसंतादिषु भ्रूतुनिर्णयः ॥ अथ मलमासनिर्णयो
 मदनुरत्ने सचमासो मस्यते परमिष्यते चंद्रवृद्धिक्षयादिनेति युः पञ्चन मासशब्देन योगरूढ्याभिधेयः मध्वीयेतु त
 त्रसंकारांतमासिति प्रातिपदिकचंद्रवाचितस्यायं काल इति मासः नासश्चतुर्धा सावनः सौरश्राद्धेनाक्षवश्रुति विंश
 दितः सावनः अर्कसंक्रांत्यवधिः सौरः पक्षद्वययुक् चांद्रः चंद्रस्य सर्वे नक्षत्रभोगेन नाक्षत्रः विष्टुधर्मोत्तरे सर्वक्षेप
 हिवर्ते रसुनाक्षवो मास उच्यते एतदुपयोगेनाक्षवसत्तत्रेष्टव्यः चांद्रस्तु चित्राद्यन्विनपौर्णमासी योगाच्चैवादि संज्ञा
 लभ्यते पकं नादिशब्दवत् चैत्रादिशब्दाप्योगरूढाः नक्षत्रेषु कः कालः सास्मिन्पौर्णमासीति सूत्रान्भ्यां पाणिना रूढि

बोधकसंज्ञायामित्यभिधानपूर्वकं कात्यायनेन चास्मिन्नेवार्थे चैत्रादिशब्दानां व्युत्पादनत्वं ननु चैत्रादीनां चित्रादि
 योगव्यभिचारित्वात्कथंचित्रादियुक्तचांद्रमासवचनात्वं चैत्रादिशब्दानामिति चेन्न चित्रादिपदेन प्रथमार्थचित्वास्वा
 त्यादिनक्षत्रादिकविकोपलक्षणात्तद्योगस्य च सकलचैत्राद्यनुगतत्वेन चैत्रादीनां तदव्यभिचारात् चांद्रोमासोद्देशा
 शुक्लादिरमांतः कृष्णादिः पूर्णमांतश्च अन्ययोश्च चांद्रोऽपि शुक्लपक्षादि कृष्णादिर्देशात्तस्य द्विषेत्युक्तकदेशे भेदेन व्यव
 रण्यमाहात्रिकां हं मुहूर्तः कृष्णपक्षादिकमासं नांगीकुर्वंतिकेचन येषां च्छतिनतेषामपीष्टो विध्यस्य दक्षिण इति विध्यस्य
 दक्षिणे कृष्णादिनिषेधादुत्तरतोद्देश्योरव्यनुगमः तत्रापि शुक्लादिर्मुख्यः कृष्णादिर्गौणः ज्योतिर्निर्वधे गमः पूर्णमास्यव
 सानः स्यान्मासोद्देशवद्भुत्सथा दर्शांतौ मानुषौ हेतौ विध्यादुत्तरयाम्यगौ आर्द्धिषेणः दर्शांतौ वैदिको मासो राकांतः
 स्मात्तर्ज्ययते शास्त्रे चैत्रशुक्लप्रतिपद्येव चांद्रसंवत्सरारंभोक्तेः तथा च द्वापिकायां चंद्रोद्देशे मधुशुक्लप्रतिपदारंभ इति
 न हि येषु कृष्णादिर्मन्यते तेषां संवत्सरारंभो भिद्यते अतः शुक्लादिर्मुख्यः कृष्णादिनामलमाससंभवाच्च चांद्रादीनां व्यवस्थो
 क्ता हेमाद्रौ ब्रह्मासिद्धांते भ्रमावास्यापरिच्छिन्नो मासः स्याद्ब्राह्मणस्य तु संक्रांतिर्गौर्णमासीभ्यां तथैव न पूर्वैश्च योऽभ्य
 त्रवासा एतानां यत्र कर्मविशेषवचनांतरेण वसंतं ब्राह्मणं ग्रीनादधीतेत्यादिवन्मास उक्तस्तत्र दर्शांतत्वं मात्रां निय
 म्यते ननु सर्वकर्मसु दर्शांत एवेति वृद्ध्या र्थपर्यसौ भरेण महिपादिनिधन नियमवद्विधिलाघवाच्चैवार्णकानां सर्वकर्मसु
 मासविशेषविधेः सावनादीनां शुभानुलोमादिपरत्वापत्तेश्च ज्योतिर्गमः सौरोमासो विवाहादौ यज्ञादौ सावनः स्मृ
 तः आर्वादि के पितृकार्यदौ चांद्रो मासः प्रशस्यते ऋष्यशृंगः विवाहव्रतयज्ञेषु सौरमानं प्रशस्यते पार्वणत्वं ठकाश्चा
 द्वाचांद्रमिष्टतपादिके स्मृत्यंतरे एकोऽष्टविवाहादवृणादौ सौरसावनो ज्योतिर्गमः आयुर्दाय विभागश्च प्रायाश्च
 तत्क्रियातया सावनेनैव कर्तव्या शुद्धाणां चाप्युपासना विष्णुधर्म नक्षत्रसत्तत्राप्ययनानि चंदोर्मासेन कुर्याद्भग

णास्यकेनेति ब्राह्मेति धिक्त्वेच कृष्णादि ब्रतेष्कुकादिमेव च विवाहादा तु सौरादौ मासकृत्ये विनिर्दिशेदिति ॥
 इति शुद्धमास निर्णयः ॥ अथ मलमास निर्णयः ॥ तत्रोके संक्रातिरहितश्चाद्रोमासो मलमासः संक्रातिद्वयवतः क्षयमास
 स्य संग्रहपेक इति सच द्विविधः अधिमासः क्षयमासश्च तदुक्तमदन्तरत्ने काठकग्रहो ग्रस्मिन्मासेन संक्रातिः संक्राति
 द्वयमेव वा मलमासः सविज्ञेयो मासः स्यात्तत्र योदश इति न संक्रातिरित्यनेन अधिमासग्रहणं संक्रातिद्वयमेवेति क्षय
 मासस्य सत्यव्रतोपि राशिद्वयं न मासिसंक्रमेतादिवाकरं नाधिमासो भवेदेषो मलमासरतुकेवलमिति अथ च मास
 श्राद्ध एव अतश्च यत्राभावस्य द्वायमध्यसंक्रातिर्न स्यात्संक्रातिद्वयं वा भवेत्स मलमास इत्यर्थः तदाह गार्ग्यः अत्रावा
 स्य द्वायं यत्र विसंक्रातिर्वाजितं मलमासः सविज्ञेयो मासः शुद्धास्य उत्तर इति अथैव मलिमलुच इत्यपि सद्वा तदुक्तं
 उपोतिः शास्त्रे रावेणालंघितो मास इवाद्रः स्यातो मलिमलुच इति चाद्रोपि शुद्धादिरैव विवाक्षितः तदुक्तं लघुहारीतेन इ
 दमो यत्र ह्येते मासादिः स प्रकीर्तिते अग्रोपो भौर्मृतौ मध्यसमाप्तौ पितृसामको तमतिक्रम्य तु यदारविर्गच्छेत्कदाचन
 आद्यो मलिमलुचो ज्ञेयो द्वितीयः प्राकृतः स्मृतः अधिमासस्य मलत्वं आधिकमासत्वात् तदुक्तग्रहपारिशिष्टे मलंबदांति
 कालस्य मासं कालविदो अधिकमिति कालाधिक्यं च विष्णुधर्मोत्तरे दार्शेयत सौरेणा वदन्तु मानेन यदा भवति भार्गव सावनं
 हितं दामानादिन पट्टकेन पुर्यते दिने रात्र्यश्च तारामप्रोक्ताः संवत्सरे ण पट्टसौरसंवत्सरस्य तिमानेन शाश्वतेन तु एकादशा
 तिरित्येते दिना निभूय नदन समाद्वये साष्टमासे तस्मान्मासोतिरित्येते सचाधिमासकः प्रोक्तो प्रोक्तकर्मसु ग्रह्यत इति
 अत्राधिकमासस्य उपोतिः शास्त्रेः संभवकाल उत्कः दिवसस्य हरत्यर्कः पट्टिभागमृतौ गतः करोत्येकमहश्छेदं तथै
 व कंच चंद्रमाः एवमर्द्धतृतीयानामब्दानामधिमासकं अस्यार्थं दिवसस्याहोरात्रस्य तिथेर्वा पट्टिभागदंडात्मकं अ
 कंः प्रतिदिनं हरति न लंघयति अतश्च तौ पट्टिना इयाकर्पणातिथेरेकासुर्येण कष्टा भवति एवमिदुना
 पि चंद्रकोऽभ्यास्यतुं प्रातिदिनं द्वापकर्पणाद्भूषणं द्वादशादिना निरुभ्यते एवं सार्धमब्दद्वयपर्यंतं तनाधिमासो

लभ्यते श्रयं न पुंसक इत्यप्युक्तं ज्योतिः शालेऽश्रमं क्रांती हि यो मासः कदाचित्तिथिबद्धितः कालांतरात्समायातिस
 न पुंसक उच्यते न पुंसकत्वं च मासपुंस्त्वप्रयोजकसूर्यस्याभावात् तदपि तत्रैवोक्तवरुणः सूर्यो भानुस्तपन इव द्रोराविर्गभ
 स्ति तत्र अर्थ्यमहि रण्यपरे तो दिवाकराभिर्जावेष्टुच्च एते द्वादशसूर्यार्थाभावाद्येपूदयंति मासेषु निः सूर्योधिकमासो मालि
 न्लुचार्यस्ततः पापः मासेषु द्वादशादित्यारतपंतो हेयथाक्रमं न पुंसके धिके मासि भंडलं तपते ररेति मालि न्लुचत्वं त
 र्प्यकर्मफलवोरैराक्षसादिभिराक्रांतत्वात् तदुक्तं शातातपेन वत्सरं तर्गतः प्राप्रो यज्ञानां फलनाशकृत नैर्ऋतैर्यातुधाना
 द्यैः समाक्रांतो विनाशकैः मालि न्लुचैः समाक्रांतैः सूर्यसंक्रांतिवर्जित मालि न्लुचं विजानायाद्वा हितं सूर्यकर्म सुहृति श्रज्ज
 टमाना गता संक्रांतिरेवाधिमासत्वेन ग्राह्या ननु मध्यमाश्रमेन शुक्लप्रातिपदादिदर्शात्तदसंक्रांतमासरयविधनिर्षेधाप
 योन्याधिमासत्वं न्ययिगन्प्यते न च मध्यमाना गतसंक्रांतिनियमेन शुक्लप्रातिपदादिदर्शात्तदसंक्रांतमासरयविधनिर्षेधाप
 सिष्ठसिद्धादिदर्शात् द्वात्रिंशद्दिगैर्मासैर्दिनैः षोडशभिस्तथा घटिकानां चतुष्केण पतत्येको धिमासक इति एतनुसंभवा
 धनतुनियमार्थं अन्यथा षोडशदिनाधिकद्वात्रिंशन्मासानंतरं कृष्णपक्षनियमेन शुक्लादि त्वभंगापत्तेः तेन न्यूनाधिक
 काले मलमासप्राप्तौ पुनैव दोषः यान्प्यपि मासोऽत्र शत्रुभवेदित्यादीनि विचनानि तान्यपि संभवाभिप्रायेणैव न तु नियमग
 भिप्रायेण व्यवभिचारस्य स्फुटत्वात् निर्णयाम्येतद्विसंक्रांतिमासस्तु मलमास एव न त्वधिमासः तदाह सत्यव्रतः राशिद्वयं
 यत्र मासे संक्रमेतादिवाकरः नाधिमासो भवेदप्यमलमासस्तु केवलं त्रयं द्विसंक्रांतिमासः क्षयाख्योऽपि तदुक्तं ज्योतिः शा
 खे अंसंक्रांतिमासो धिमासः स्फुटः स्याद् द्विसंक्रांतिमासः क्षयाख्यः कदाचित्क्षयः कर्तव्योऽदित्रयेन न्यतः स्यात्तदावर्ष
 मध्ये धिमासद्वयं चेति स्फुटः स्फुटमानलभ्यः द्विसंक्रांतिमासो यदा भवति तत्र वर्षमध्ये मासद्वयमधिकं भवति तत्र परे दु
 षः आद्यः शुद्धः तदुक्तं तत्रैव एकत्र मासद्वितयं यदि स्याद् द्विर्धाधिकं तत्र परो धिमासः त्रयोदशं तु श्रुतिराह वेदं चतुर्दशः का

पिनचरितदृष्टति जावालिरपिमासद्वयेन्दमभ्येतुसंक्रांतिर्नयदाभवेत् प्राकृतस्तत्रपूर्वः स्यादधिमासस्तथोत्तरः प्रा-
 कृतः शुद्धकर्माहर्हइत्यर्थः उत्तरइति उत्तर एवाधिमासः कर्माहर्हइत्यर्थः तथा स एव एकस्मिन्नापि वर्षे च द्वौ मासावधिनासंक्रां-
 पूर्वो मासः प्रशस्तः स्यादपरस्तुमलिभ्लुचइति श्रयं च नयोदशो मासश्चांद्र एव न सौरः तदुक्तं अस्ति त्रयोदशो मास एव
 श्रुत्या निगद्यते असाचांद्रो न सौरः स्यान्नास्त्यसौ हि चतुर्दश इति यत्तु ब्रह्मसिद्धति चेन्नादर्वाह्नाधिमासः परतरत्वाधि-
 को भवेत् यत्तु ज्योतिः सिद्धति षट्कन्यागते सूर्यवृश्चके वा यथान्विति मकरे वा यकुंभे वा नाधिमासो विधीयत इति तद्
 दृष्टिकदि चतुष्टये मलमासे सति पूर्वतुला कन्यागते सूर्ये क्षयात्पूर्वभाव्यधिमासस्य कालाधिक्यमात्रनिषेधार्थं न त्वधि-
 कमात्रस्य दशानां कालगुणादीनां प्रायोमापरस्य च कचित् न पुंसकत्वं भवतीत्येष शास्त्रस्य निश्रय इति हेमाद्रौ विष्णु-
 धर्मविरोधात् मलमासे षट्कादिनिषेधानुपपत्तेश्च मकरे यवाकुंभे चेति दृष्टार्थं प्राप्यभावात् अस्यानामनकाल उक्तः सिद्धां-
 तशिरामणौ गते लब्ध्याद्वेदे नैर्मितशाककालेति यैर्भविष्यत्यथांगाक्षसूदयैः गजान्धभिर्भूभिर तथा प्रायशो यं कुर्वदु-
 र्वैः कचिद्भोक्नुभिश्च १ - अस्यार्थः चतुःसप्तत्यधिकनवशत ९७४ वर्षशककाले क्षयमासो गतः तथा
 पंचदशाधिकैकादशशत १११५ - वर्षमिते शोके क्षयमासो भविष्यति तथा षट्पंचाशदधिकद्वादशश-
 तवर्षमिते ११२५६ - शाके भविष्यति अष्टसप्तत्यधिकत्रयोव्यंशशतवर्षमिते १३७८ शककाले भवि-
 ष्यति अस्त्यसंभव एकत्रवारि शदधिकशतवर्षमिते काले १४१ नियतः कचिद्भोक्नुभिश्च एकोनविंशतिव-
 र्षे पिसचाप्या नियत एवेति बोध्यम् एतावद्विर्वैः कचित् पूर्वोत्तरक्षयमासयोर्ध्ववधानं भवतीति न तु नियमेन सैः यं क्षय-
 मासो माससंज्ञाप्रयोजककालेति द्वययुक्तत्वात्मासद्वयात्मकः स एवायं चाहं स्पृति संज्ञकः अस्मात्पूर्वभाव्यसंक्रांते
 मासः संसर्प्य - उत्तरभाव्यसंक्रांतिमासोधिमासः एतदेवाभिप्रेत्योक्तं बार्हस्पत्ये ज्योतिष्ये यस्मिन्मासे न

संक्रांतिः संक्रांतिद्वयमेव वा संसर्प्याह रूपतीमासावधिमासश्चानिदिहति अत्रपूर्वासंक्रांतद्विसंक्रांतयोः संसर्प्याह
रूपतिमाससंज्ञकत्वमुत्तरासंक्रांतमासस्याधिमासत्वं क्रमेणाभिधानादवगम्यते संसर्प्याऽसंक्रांतोपि नमलमासः किं
तु शुद्धतुल्यः उत्तरएवासंक्रांतो मलमास इत्युक्तं प्राक्। इति मलमासस्वरूपनिर्णयः॥ अथ ससंक्रांतमासे कदिचद्विशेष
निर्णयः प्रस्तुतयेतन्नादौ तदुपयोगि वैजादिलक्षणात्तच्च कमलाकरोक्तमेवादि संक्रांतिपरिसमाप्तामावास्याकत्वमित्या
दितथाचमाध्वमतोज्योतिषवचनं मेवादिस्थेसवितरि यो यो मासः प्रपूर्यते चांद्रः वैजाद्याः सज्ञेयः पूर्वाद्विवेधमासा
त्यइति तत्रैतत्तत्पूर्वासंक्रांतेष्वसंक्रांतिवाच्यं षष्टिभिर्दिवसैरित्याद्युक्त्या एव भवेवलक्षणात् अतएव मेवादीनां शुद्ध
माससंज्ञां प्रत्येव प्रयोजकत्वं मलमासस्योत्तरमासशेषत्वश्रवणादिति माधववचः संगच्छते यदा भाद्रपदोत्तरमासश्चिक्रंत
तज्जाश्विनः ततः कार्तिकः ततो मार्गशीर्षो द्विसंक्रांतः ततः र्भापः ततो माघः ततः फाल्गुणोऽसंक्रांतस्ततश्चैतद्वतिक्रमः
तदनुपेपसंक्रांतिपरिसमाप्तामावास्याकत्वं वैतत्वमित्यवरीत्या धनुःसंक्रांतिपरिसमाप्तामावास्याकत्वं मार्गशी
र्षकत्वमन्यत्र मार्गशीर्षप्रसिद्धं तस्यात्राद्विसंक्रांतेरभावात् मार्गशीर्षोलुप्तः अतएव क्षयइति वच्यते एवं
सातिमासपक्षतिथिरुपपद्यते। इति तत्तान्मासविशेषणपुरस्कारेण विहितप्रत्याब्दिकादीनां सद्यस्कांलायाऽप्योद्यद्वाप्य
रमतामित्यादिरिव लोपप्रसंगः तत्र भूतानामागामिवर्षसंधितान्मासे लोपप्रसंग इव यदि च मकरसंक्रांतिपरि
समाप्तावास्याकत्वरूपौषत्वसद्भावेपि रविसंक्रमहानियो वज्रपावर्ज्याविधिः स्मृतः स एव तु द्विसंक्रांते मलमासेषु
दीरित इति काठकग्रह्येण प्रौषप्रयुक्तानामपिलोपप्रसंगः यदि च पूर्वोक्ततन्मलमासलक्षणं तदुत्तरसंक्रांते
ऽतिव्याप्यामिष्युच्यते तदानीं तस्याद्यतिथिकत्वं वैतत्वं ज्ञायातिथिः शुक्लाप्रतिपत्तत्वं च प्रतिपदाद्यक्षणाव
च्छेदनेनैव त्वव परिपाठ्यादिरिव कस्याप्यतिथिकत्वं मार्गशीर्षकत्वं धनुःस्याप्यतिथिकत्वमिति विभाव्यते तदप्यौषोलुप्त

इति तत्पुरुषकृतपूर्वककार्यविलोपः अतिदेशतु मां शीर्षपुरुषकृतकार्यप्रसंगः न चैष्टापत्तिः प्रत्यवायश्रवणादि
ति श्रुतानुवृत्तिश्च पूर्वप्रयुक्तपूर्वादितीर्थैर्तदुत्तरः सासाविति बुधैश्चैष्यमासरमध्यगाविति ज्योतिषवचनात्
क्षयमासेद्यत्वेति याततन्मासप्रयुक्तदोषरूपपरिहृतत्वात् तत्र लक्षणभेदेनान्यतरोमासाविशेषो गौणः मुख्यसंभ
वगौणपरिमहस्यावयुकेषु अन्यत्र प्रसिद्धे अतिदेशप्रयुक्तलोपोद्धारस्तु इत्थं तत्राद्यादिदिकस्य मलेषिविहितत्वादि
वनलोपः द्वितीयादेशस्तु मलेनान्यगतिः कुड्यात्रित्यामिति कीक्रियामितिकाठकगृह्ये पौषविधानात् मूलवृ
चरूप अहोरूपतिवत् एवंवाह्यपनाटकादावपियोज्यं तत्र तत्तत्तिथिपूर्वोत्तरार्धयोस्तत्कर्मकालाव्याप्तौ
व्याप्तौ च एकदेशव्याप्तौ वा कर्मकालाव्याप्तौ शासनमनुसर्तव्यं तच्चादिदिकविषये दर्शचपौर्णमासंचपितु सांव
त्सरदिनं पूर्वविद्धमकुर्वणो नरकप्रतिपद्यते इति नारदीयवचनं तद्ब्रह्मव्यापिनीचेत्स्यान्मृताहस्यचसातिथिः पूर्व
विद्धवर्करव्याप्तिमुहूर्तव्याप्तयेदिति बृहन्मानवीयं व्यापराह व्यापिनीचेदादिदिकस्य यदातिथिः महतीयत्रताविद्धां
प्रशंसति मनोविण इति सारीचवचः ब्रह्मपि व्यापिनीचेत्स्यान्मृताहस्य यदातिथिः पूर्वविद्धाप्रकर्तव्याप्तिमुहूर्ता
चयाभवेदिति सुमंतवचः तस्मात्कारैरप्युक्तं अत्र मृताहस्येत्यनेन काक्षितमासप्रशङ्गति मृताहवल्गुद्वयो
धकाद्यैकैकव्यप्यतया तत्तन्मासविशिष्टत्वविधिविशेषाभावरूप अपराह्मद्वयेन वाधनात् विशेषव्याभावप्रयुक्तविशि
ष्टभावादाय तिथ्यन्तरे कर्तव्यतावोधनवत् विशेषणभावप्रयुक्तविशिष्टाभावमादाय मासान्तरेपितद्वाधनात् इदं वा
वश्यकं अन्यथा यदा अमाचतुर्विंशतिघटिका प्रतिपत् अष्टादशघटिका तदा प्रतिपत् आह्नमासान्तरेतिथ्यन्तरसंबन्धप
राहेन स्यात्तन्नेष्टापत्तिः शिष्टैरनुष्ठायमानत्वात् अस्य च प्रकृतेरुदाहरणं यदा प्रतिपच्चतुर्विंशतिघटिका द्वितीयाष्टादश
तदामार्गद्वितीयाष्टादशौ प्रतिपदि कर्तव्यं पदं ताद्वितीयाऽस्मन्मनेन प्रवृत्ता तदा त्रिमुहूर्ताभावात् पूर्ववाक्यभावात् मार्ग
द्वितीयाष्टादशौ पद्वितीयायां त्रिमुहूर्तानच यद्वा परवक्तुं तेहि संति वचनात् कर्तव्यामित्येवं सर्वत्र संयोग्यवार्त्तापन्नं अ

दित्येदमकालिकी । तदभावेयुग्मादिनानि एव हति न चेदव्यर्थं । त्रिशतिथिसमूहात्मकमासस्यावयवभूतयात्र
 तिथीनां मार्गशीर्षव्यपौषवस्य च सर्वं निर्वहति । तत्रोक्तप्रकरणेन्यतरस्यारोपितत्वात् । अरोपितानारोपितप्रो
 विरोधाभावात् । विभागस्वीकारं विनैव सर्वतिथीनां प्रत्येकतदुभयात्मकत्वेोपपादनाय कर्तुं शक्यत्वादिति
 त्वाद्यप्यं । अत्र मृतस्य जातस्य चाग्निमवर्णीयतन्मासद्वयेपि । आदिकथाद्वाहार्त्वापनानुष्ठापनापत्तेः । तच्चानि
 दं । अतएव तिथ्यद्वेयप्रथमे पूर्वोद्वितीये धृतदुत्तरद्वयमुक्तं । अयमभावः । मासावित्येकविशेषणमासद्वयं । विधियं
 व्यप्यविशेषणप्रतीयते । तथापि । यदप्रयेचप्रजापतये च सायं जुहोतीत्यनेन मंत्रवर्णनात् । विध्यनुवादेन प्रजाप-
 तिदेवताविधानवन्मुख्यमासानुवादेन पूर्वार्थावच्छेदकपुरस्कारेण । मासांतरतादात्म्यातिदेशो विधीयते । मुख्य-
 मासात्वात्नुवादावच्छेदकविधानार्थासमानांतरस्यावच्छेदकत्वं तत्पातिविशिष्टमिति । अवयवांतरेतन्मासत्वाभावः ।
 मुख्यमासात्वं यद्यप्यवयवांतरे संभवति । तथापि तदकिंचित्करं । अतिदिश्यमानधर्मविरुद्धस्याश्रयप्रयुक्तकार्यभावा
 स्यात् । तिदेशश्च भावसिद्धत्वात् । यद्यपि । अत्र चेदकभेदेन मासद्वयकल्पकवचनजातस्य कमलाकरेण क्षयं जातपुरस्का
 रेणाभिधानं कृतं । तथापि माधवेनापि विशेषणतदुपन्यस्य द्वादशमासः संवत्सर इत्यादि श्रुतिविरोधपरिहारस्य कृतत्वा
 द्दुपलक्षणं । अन्यथातिथिपूर्वाहं प्रसूतायाः पौषप्रयुक्तशान्त्याद्यापत्तेः मले सति प्रसूतकर्णवेधस्य तिथिपूर्वाहं । अनुष्ठा
 नेपि पौषप्रयुक्तप्रशारस्यापत्तेरिव किंच एकएव यदा मास इत्यादिनातिरिक्तमासद्वयात्मकत्वस्य तिथ्यद्वेयप्रथमे पूर्वो
 त्यादिवचनमंतरेण । मासद्वयात्मकविधायकवचनानुपलंभात् । अनेन तु । अत्र चेदकभेदेनैव तद्विधारयते । उपलंभेवापूर्वो
 कर्त्तव्येति त्र्यसिद्धार्थपदे कवाप्यतया । अन्यथा त्वत्वाच्च । एतच्चाग्रे विस्तरेण वक्ष्यते । अतः । सर्वत्रावच्छेदकभेदेनैव मासद्वया
 त्मकरूपग्रहीतुमुचितत्वात्संकोचोयुक्तः । एतेन मार्गशीर्षगतां चादिकभेकस्मिन्नेव मासेतिथिपूर्वाहं द्विविभागं विनैव

कार्यमित्याचार्योक्तं यथाश्रुतकर्मलाकाराशयवर्णनमात्रबोधं विभागविभागाभावपक्षयोः क्वचित्फलैक्येपिक्व
चित्फलभेदात् तथाहि यदापूर्वदिनेप्रतिपद्वद्योष्टादश ॥ १८ ॥ द्वितीयावतरदिने त्रयोविंशतिदंडा ॥ २३ ॥ तदा
विभागभावपक्षे मार्गशीर्षद्वितीयाश्राद्धपौषद्वितीयाश्राद्धचपूर्वदिने कृत्स्नापराह्णव्यासे विभागपक्षे तु गतैष्ययोगेन
सर्वास्तिथिपट्यः ॥ ६५ ॥ तत्रसार्धद्वान्निशद्वयटिकापर्यंतमार्गशीर्षः तदुत्तरपौषः मार्गशीर्षद्वितीयाश्राद्धपूर्वद्वितेः पौ
षद्वितीयाश्राद्धतत्तरदिने एवंबहुशः स्थलेपुबोधं अत्रजातानामृतानांचतत्तिथिपूर्वोत्तरार्धभेदेनाग्निमवर्षसंबुधितं
तन्मासानिर्णयः वर्षपूर्वतुल्यच्छाद्धमातापित्रोभ्येतहनि मासद्वयेपितत्कुटुम्बाह्व्याग्रस्यवचनं यथेतिगालवीयवचनं एक
एवयदाभासः संक्रांतिद्वयसंयुतः मासद्वयगतश्राद्धमलमासेपिशरयते इतिशातातपीयं तस्याकुसंड्याग्निमासकोयुदि
भवेतत्रत्यसांवत्सरं तस्मिन्शुद्धतयाक्षयेपिवचनात्कुटुम्बाह्वयोः कोविद इतिदीपिकावचनं वैकमूलकत्वकल्पनानुं
रोधात् क्षयव्यवहितपरं परंनुवक्ष्यमाणप्राकृतविविपयं तस्मिन्शुद्धतयेत्युक्तेः वटेश्वरीयचालनप्रकारोपिनात्र
तथाहि मासः संक्रांतिहीनोधिक इतिकथितः शीघ्रवक्रप्रचारैः संसर्पोहरूपतिः स्यात्समविषमतयाचालनंतत्क्षुप
रूपपूर्वश्वद्रार्कयोगोर्वरहितरविसंक्रांति तश्चालनस्याद्वक्रश्यार्कोधिमासेयदिनचलतितदामासयुग्मंविधित्यभितित
इचनं माधवाचार्यैर्लिखितं अस्यार्थः संक्रांतिजन्यः आधिकः अथारूढशब्ददात्यन्तारपदलोपश्चेति आधिक
भितिसूत्रेणनिपातः शीघ्रवक्रप्रचारैः शीघ्रप्रचारैर्वक्रप्रचारैरित्यर्थः शीघ्रप्रचाराधिकदिनोच्छेदनं वक्रप्राचारान्त्वं
नदिनोच्छेदनं तत्रपूर्वणसंसर्पः द्वितीयेनअहरूपतिः तद्विभक्तिप्रतिरूपकमव्ययं तयोर्मध्यइत्यर्थः क्षयरूपेयचालनं कर्त
व्यमितिशेषः तच्चसमविषमतारूपवैशिष्ट्येणतीया तत्रसमत्वकृतेपचालनेपूर्वमासापरित्यागः विषमत्वं तत्त्यागः कैः
कर्तव्यमित्याशंकायां पूर्वैरित्यादिसंयात्पूर्वभावाभिरित्यर्थः चांद्रदिवसैरर्कदिवसैरस्य-अथ्याहृतं कर्तव्यमित्युपेना
न्वयः कर्तव्यमित्याशंकायामाहविरहितेतिविरहितारविसंक्रांतिर्यत्रारिमन्नर्थे सप्तभ्यंतात्तासिः यच्चाालनमुक्तंतत्र

तत्पर्यंतवाऽप्यदित्यनेनान्वयः सचकचिदव्यवहितः कचिदेकेनव्यवहितः कचिद्वाभ्यां तच्चसाक्षरपरंपरयावा यदि
वक्रश्रुतः पूर्वोक्तविषमचालनेवैषम्यसिद्ध्यर्थमाह ॥ अर्कमासेहिससंक्रातिइत्यर्थः तच्चद्विसंक्राति एकसंक्रातिवान
चलतितत्रैवस्थिराभवतात्यर्थः मासपुनर्मतदाश्रयतदेत्यादिशेषः तिथिपूर्वाधेएकः अपरार्धे एकइतिमासद्वयबोधं
प्रकृते अनयारीत्याधनुः रणोऽर्को यथापिपूर्वञ्चलति तथापि दृष्टिकार्योर्कोनचलतीतिसाक्षरपरंपरयावा असंक्रांत
पर्यंतचालनेनसंभवतीति क्षयादव्यवहितसंक्रातिपिमधुवद्विमद्वैश्वसंभाव्यते क्षयादेकेनद्वाभ्यांवाव्यवहितस्त्वधर्म
हास्त्रिचोद्वाहत्तएव तत्रक्षयसामान्यलक्षणं द्विसंक्रातित्वमात्रं तदुक्तंन्यातिसिद्धांते असंक्रातिमासोधिमासः रफु
टःस्याद्विसंक्रातिमासःक्षयाख्यःकदाचित् क्षयःकार्तिकादित्रयेनान्यतः स्यात्तदावर्षमध्यधिमासद्वयंचेति तन्नियत
सहचारिरूपं तु तत्पूर्वमासत्रमान्यतमासंक्रातिव्येसतिउत्तरमासत्रयान्यतमासंक्रातिवं अत्रवर्षमध्यधिमासद्वयंचेति
तुवैश्वानराधिकरणन्ययिनावयुत्यानुवादः अन्यथा द्यौर्द्वैश्वसंक्रातिमाससंक्रातिवत् तद्विवादायां १६०३। प्रमितितुभा
वा वेदाङ्गश्रुत्यादि १७४४ युतेग्रगोत्यामविष्यतिखाट्टातिप्रमेत्यइति न्यातिसिद्धांतेऽप्यतिशयप्रसिद्धाक्रतक्षेत्रव्याप्यापत्तेः
मासद्वयेवमध्येतसंक्रातिर्नयदाभवत् प्राकृतस्वपूर्वस्यादधिमासरतयोरसिद्धिजिवात्त्यायुकप्राकृतत्वमपि प्रकृते
नृसिते अत्रदमध्यैइत्युक्तेः नचेदमापिपूर्ववदवयुत्वनुवादः यस्मिन्मासेनसंक्रातिः संक्रातिद्वयमेववा संसर्पाहरूप
तर्मासावधिमासश्चर्नितेति इतिवचनवितरस्य त्रयाणांनितित्वस्यैवैवार्थापत्तेः नचैवं संसर्पइतिसमाख्यावलादत्र
नितित्वानन्वयइतिवाच्यं तस्याः सर्वतोदुर्बलत्वाद्वाक्यादिप्रमाणप्राप्ततदन्यस्यवाधायोगात् नच साचरितार्था
पूर्वोक्तप्राकृतत्वेनवाधितानन्वयस्यलेचारितार्थादितिप्रकृतमूलप्रयुक्तदानादितुजिह्वपिमसेषुअनुषेयं अत्राश्विनपूर्वा
संक्रातिरूपमलत्वं यथापि न कालाधिक्यप्रयुक्तं अस्यासंक्रांतवत्तथापि बृहस्पतिर्नर्गतः प्रापोयज्ञानांफलनाशकंन

तेऽर्जुनैर्यानुयातये, समुक्तांतोवितायुक्तेः, मुलिभ्लुचैः, सभाकान्तरविसंक्रांतिवर्जितैः, मलिभ्लुचंविजानीयात्सर्वक
 नेसुगर्हित इतिवाधवद्वले, शात्रातपेकद्रष्टव्यं क्षयस्यग्राहस्यतिरेवात्, शुकएवयदामास संक्रांतद्वयसंयुतः, मास
 द्वययतंशेऽहमलमासेषुप्रशस्तवक्ष्येअमलद्वयस्य क्षयमासइतिहेमादिप्रावधारयातवाद्येति, प्रकृतेआद्यादिद्वकम
 संक्रांतद्वितीयाद्यादिद्वकृतुशुद्धएवएवदाहिजप्रतिपच्छाहो नवरान्वदुर्गोत्सवादिश्च शुद्धेएवेति, भवेदसर्वंअथकारेर्नोक्त
 सिद्धिवाच्यं, अत्रभुक्तेमवमस्तुपूर्वमात्रेकमुततपच्युनोक्तं नाद्यःअनुपूर्वमेदस्याऽकिंचित्करत्वात्अन द्वितीयंमा
 धवाद्वितीयात्पूर्वपूर्ववस्तुत्वाद्धितिद्विक, अथप्रसंगादेकादवचयसक्रांतद्वये पूर्वस्यप्राकृतत्वं, अत्र कर्तव्यंकर्तव्यमिति
 श्रूय, अत्रप्राकृतेवद्वत्परिमृष्टमासचा, वेदकनजर, वादिकंचालित्यानुष्ठेयान्तुसकृत्करणुःकाराश्चस्य, कृतार्थत्वमितिन्य
 श्वस्यवसतिश्रृङ्गाश्रीनादाधीतेयदावीर्षमाश्रवणात्, अथहिःमासप्रदाविधिस्पष्टेयनेनैकवाक्यता तथाचैत
 स्मिन्नस्मिन्महर्षेऽश्वसतिमतिद्वयके, प्रतियोगिद्वयाधिकरूपादनुष्ठानाभावस्य, प्रत्यवायप्रयोजकत्ववत्, अद्वैतवर्धततन्मा
 स्मैतद्वैत्येवैवज्ञातिमिद्वयकोच तादृशभावरूप प्रवचयप्रयोजकत्वमव्यवसासिद्ध, तस्याप्रापिसंभवेनाहरहः, संध्यमा
 प्रसूतिरेव्यादिपदावृत्तेद्वयंरूपात्, अन्यादिवनस्वपुररकरेणाविहितातामुत्तरं, काम्यतुलादीनानुप्रभाकृते, इतिवैचित्र्यं
 ज्ञातिवैश्वक्रोपदेशिककृतवक्तुंशक्य, अष्टिभिर्द्वयसैरित्यादिना, एकवासास्त्वपश्ये, मुरुग्रतुंभैकनाश्विनत्वं, नदेशेऽकन्या
 स्वरूपं संवत्सपुनराश्विनं किंशुद्धत्वात्संयमकंन्य तत्रतुलादीनामपिकाम्यकर्मनैकवनेतिनिषेधात्, शुद्धत्वापेक्षायोक्त
 न्यायसचरणान्तरंश्रानुष्ठानेप्राकृतवस्यवैयर्थ्यापत्त्याविनिगुमजाविरहस्यभिधयतुल्यत्वात्, यष्टिभिर्द्वयसैरित्यस्या
 भावेनतत्पूर्वस्यासंक्रातस्यश्विनत्वादि कृतुश्रान्श्विनत्वप्रसक्तरेणुविहितानुद्दिगारिथापनादीनांमूलमासाप्रकरणे निषे
 धेज्ञापकसिद्धयतिरुच्यदनाश्रयत्वंतदात्रप्राकृतेद्विप्रमुनधानंविनानोपकारकवादिति, नञोत्तरत्रयानुष्ठानाद्येति,

काम्यतुलादानादिरतु सकृदनुष्ठानेन कामनासिद्धेः उक्तन्यायसंबन्धे उत्तरत्रैयानुष्ठानयुक्ते प्राकृतत्वेन ज्ञापकसिद्धाभिव्यक्त्या नत्वपुरस्कारेण विहितकार्यसंपादनेन कृतार्थमिति भाति यदा तु द्विसंज्ञा । अद्वयवाहकपूर्वाऽसंक्रांतः संभाव्यते उत्तरत्वात्संक्रांतः एतदुभयमानवत्सरान्तर्गतस्तदा तस्य प्राकृतत्वं निर्ववादं उत्तरशेषत्वं च तथा तत्रोत्तरस्य तिथ्यर्थे प्रथमे ह्यनेन विभागेन मासद्वयपरमकत्वात्कार्यतिरेण विभागिनोभयपरमकत्वात् तत्रान्यतरमासोऽपि न भिन्नः अन्यतर मुख्यः तत्र मुख्यशेषमुख्यप्रयुक्तकार्यकार्यस्तः उभयशेषत्वे उभयप्रयुक्तकार्यकार्यस्तः प्राकृतत्वं च तत्रोत्तरहृत्तिथ्यर्थे त्वमुपदिश्यते अथवा स्वोत्तरहृत्तिशुद्धत्वं अथवा क्षयानधिकरणवत्सरान्तर्गतस्वरूपानां पक्षमासं हृत्तिशुद्धत्वात् अथोत्तरस्वोत्तरयोरोभयोरपि मलेन न्यगतिः कुर्यादिति उभयत्र आद्यादिप्राप्तौ नदीपिकावचनमवकाशमर्हति द्वितीयेऽपि स्वोत्तरत्रयशुद्धत्वाभावात् पूर्ववदेव नावकाशमासादयेत् ततोऽप्येतु शुद्धत्वात् तत्रैवोभयशेषत्वं पक्षे मासद्वयप्रयुक्तं अत्रादि ननु क्षयेऽनन्यगतिरभावात् क्षयवचनादित्यस्य नानवसरः एकएवेत्यत्र हेमाद्रिव्याख्या ननु मलेन न्यगतिमिदं तन्मूलकं मिति नाशसंचरति यदि त्वोत्तरासंक्रांतो भिन्नवत्सरान्तर्गतस्तदा प्राकृतत्वमेवेन सति त्विति मलेन न्यगतिः कुर्यादित्येतन्मात्राद्विषयः एवं च मुख्यशेषत्वं पक्षे तृतीयप्राकृतत्वं गृहीतत्वाऽऽवहितदीपिकावचनस्यावकाशोवाच्यः तथा चार्थवत्त्वं विषयता तदपक्षपाठ्यवहितत्ववहितसाधारण्ययुक्तं किंच यत्रोत्तरमुख्यः तत्रैव तच्छेषत्वात् अस्य तत्र प्रयुक्तमत्र न्ययात् पूर्वप्रयुक्तक्षेपस्यादिति व्यत्ययस्य पूर्वविरुद्धमापद्यत ततोऽपि पिकावचनं व्यत्ययैत्राद्विषयमिति युक्तं किंच तत्रागित्यस्य यद्यप्यव्यवहितएव प्रवृत्तिरस्यात्ता हि संगतिरस्य व्यत्ययस्यात् कृतत्वतस्मिन् स्तरत्रापि संगतिरपि धातुत्वं पुरुषेण एकैव व्यवहितमेव गृह्यमाण्यादिति व्यत्ययवहितमेव प्राक्तसंगिवहणेतु स्पष्टं अत्र शुद्धत्वमिति प्राकृतत्वमूलकं न त्वनन्यगतिमूलं तथा सति तस्मिन् क्षये वचनादित्येव वदेत् न तु शुद्धत्वमिति एतेन प्राकृतत्वमपि अन्यन्यगतिमूलकमिति पर्याप्तं किंच

तस्य तन्मूलकरवे तत्र त्वद्धमध्ये इत्यादौ वैषय्याश्च माधवप्रभृतिभिरनन्यगतिकं क्षये व्यवहितमेव उदाहरणद्वयमुक्त्वा
प्राकृतत्वे केचन क्षयादप्यव्यवहितरतुसंभावितः प्रकृते प्राकृतत्वाभावस्तु द्वितीयासंक्रांतस्य भिन्नावदप्रवृत्तिवत्सहजव
एवमिद्वद्वति तदर्थमेवायं प्रयासो महता वेशस्तेभादितिन्यायमनुसरतीति हि उभयात्मकत्वं नुतिथिपूर्वाद्धादि विभा
गैव सर्वत्र बोध्यं न त्वविभगेन तथा हि न तावत्प्रकृते मुख्ये मार्गशार्पण्यार्थादेशः आरोपितानां शेषिपवयोर्विरोधामा
वेनोभयसमावेशेऽपि अतिदिश्यमानधर्मविरुद्ध इति न्यायेन मार्गशार्पण्यार्थासिद्धेः न चोभयत्वेनातिदेशः उभयता
वच्छिन्नोद्देश्यकहेतुमतां शिरयोरित्यादिविहितमासह्यात्मकं ऋतुद्देश्यकादिकमेवातिदिश्यते न तु मार्गशार्पण्यव
च्छिन्नोद्देश्यकप्रत्याब्धिकं न च मार्गशार्पण्यवत्प्राप्तदुभयवदतिदेशः तथा सत्यपि उभयत्वावच्छिन्नवच्छेदकताकोद्देश्यताकाप्यतिरेवातिदेशेन सिद्धिः स्यात् न तु निरवच्छिन्नप्राप्तत्वादिनिषावच्छेदकताकोद्देश्यताकाप्यतिरेकप्रत्याब्धिकेति हि
ध्यर्द्धप्रथमेऽप्येन न योजनारित्यसत्त्वे पूर्वः तस्य तिथिपूर्वाद्धे अतिदेशः योजनारित्यसत्त्वे तु तस्य तिथ्युत्तरार्द्धेति हे
तुः मासाविति तु लक्ष्यमेतदामिषाधिकं अतिप्रसंगस्तु अतिदिश्यमानेति न्यायेन दारणोपः शब्दोऽत्र प्रसंगस्तु पूर्व
वारित एवं कौत्तकादिषुमासेषु यदि स्यातां मलिभ्लुचौ सर्वकर्महरः शोकः पूर्वस्तत्र मलिभ्लुच इति वचनं तु यथाश्रुतमेव
प्रकृतानुपयोगि यादिव कौत्तकादिमासेषु येषु सति मलिभ्लुचौ स्यातामिति यथैः तदा प्रकृतोपयोगोपिकौत्तकादिषु
व्यवधावर्तकं किं पूर्वे एव सर्वकर्महर इत्येव नियमाकारे उत्तरस्य सर्वकर्महरत्वाभावः सिध्यति पूर्वः सर्वकर्महर एवेत्येत
स्यापि नियमस्य संभवात् एतत्फलं तु पूर्वस्मिन्दिना धन्यप्रयुक्तमलत्वरयोत्तरत्र यथासद्भावस्तद्वदभावेनाऽऽप्यकर्मह
त्वे प्राप्तिनेन पूर्वोक्तमलिभ्लुचाधिष्ठितवत्प्रमलत्त्वव्यवस्थापनं तस्यापि यत्र प्राकृतत्वं तत्रैतावदाह इति वचनांतरवि
रोध इत्यलं अथास्य कालोऽप्यवत्त्वान्मलमासमात्रे वर्ज्यावर्ज्येति णैः तत्र सत्यत्रतः अलिभ्लुचस्तु यो मासः समासः

पापसंज्ञितं वर्जितं पितृदेवाभ्यां सर्वकर्मसु ब्रजेयं देति वा पाठं साधुः मनुः एक राशिस्थिते मुख्ये यदा दशद्वयं भवेत् हृदय
कण्ड्यक्रियं हतावटं शिष्याधिमासकं शतातपः वत्सरं तर्गतं पाषाणं ज्ञानं फलनाशकं नैर्ऋतेषां तु यानां ध्ये समाक्रां
ताधिमासकं मलिभ्लुचैः समाक्रांतं सूर्यसंक्रांतिर्वाजतं मलिभ्लुचं विजानोयाद्वा हितं सर्वकर्मसु गृह्यपरिशिष्टे मलिभ्लु
चस्तुमासो वैमलिनः पापसंभवः गार्हपत्यः पितृदेवभ्यः सर्वकर्मसु तत्र यजेत् ब्रह्मासिद्धतिं यदा शशीयाति गभस्ति मंडलं दि
वाकरः संक्रमणं करोरपनु तदाधिमासः कथितो विराचिनाविवाहयाज्ञोत्सवपञ्चदशकृत् सिनीवाली मतिक्रम्य यदा संक्र
मंतरविः भानुना लंघितो मासो ह्यनहः सर्वकर्मसु ज्योतिःशास्त्रांतरे सवितु मंडलमेति यदा शशीतदनु संक्रमणं कुरुते र
विः मत्स्यमहोत्सवनाशकस्तदामुनिवरैः कथितो धिक्मासकः पुठो गसिः श्रौतस्मात्तं क्रियाः सर्वाद्वादशस्विकीर्तितः
त्रयोदशे तु ताः सर्वानि फलदा इति कीर्तितानि तस्माद्ब्रयोदेशमासिनः कुर्याताः कथंचन कुर्यान्न धर्मं वा शुक्रकुर्यादिति मविना
शानमिति त्रयोदशत्वं च संक्रांतियुक्तत्वाद्दशमासापेक्षया श्रानि फलदा इत्यभिधानात् फलकामनया प्रवृत्तं कर्म निषिध्यत
इति गम्यते तथा च स्मृत्यंतरम् इष्टादि सर्वकर्मभ्यं तु मलमासे विषयं यो दिति यद्यपि पूर्ववचने पुनः सर्वकर्मकत्वेन तानि विधा
मलमासे प्रतीयते तथापि न कुर्यादधिके मासिकाभ्यं कर्मकं दत्तं च न मलवदंतिका लक्ष्यमासकालविदोधिकं न कुर्याद
धिके मासिक कर्मकं कथंचन मुक्त्वा नैमित्तिक कर्मत्वाद्देतत्रैव कां ततमिदयादि शंखसुभंतु वचनेभ्यो नित्यनैमित्तिके कुर्या
त्प्रपत सन्मलिभ्लुचं इत्यादि प्रतिप्रसववचनेभ्यश्च काभ्यानामेव सः तत्र शंखवचने कर्मकं मशब्देन काभ्यं कर्मकं च
तत्र द्विफलकमे क्रियमाणत्वात्कर्मैतदकाभेरक्रियमाणत्वात्कर्म कर्मचतुर्कर्मैवेति कर्मधारयः नित्यनैमित्तिकानां
तु करणमेव नित्यनैमित्तिके कुर्याच्छाब्दकुर्यान्मलिभ्लुचं त्रिपिनक्षत्रवारोक्तकर्मभ्यं नैव कदाचनेति जायालिवचनानां
तदप्यगातिकानामेव श्रान्नप्यगति कर्तव्यं कुर्यान्निमित्तकं तथेति स्मरणात् मलेऽनप्यगति नित्यं कुर्यान्निमित्तिकी क्रिया

मिति काठकवचनात्, अनन्यगातकचयस्यानन्यस्य मुख्यकालात् क्रमज्वन्यस्य कालात्तरस्याननुज्ञात् तत्त्वादेवं तल्लेपे-
प्रायश्चित्ते प्रसज्येत, तत् मलमासेकाभ्युत्तिपथोप्यारंभसमाप्तिविषयएव, असुर्योनामयेमासानेतैषु मसंमतः, ब्रता-
नां वैषयज्ञानां मारभश्च संमापनमिति ब्रह्मसिद्धांतवचनात्, प्रारब्धासमाप्तं तु कान्यकर्म मलमासेऽपि भवत्येव प्रारब्धं
कर्म यत्किंचित्तु कार्यमस्ति मूल्य इति तत्रैवोक्तत्वात्, चातुमारभ्य ब्रतारंभानंतरं तस्मात्सिक्कालं द्रव्यं मध्यपतितेऽधि-
मासे ऋषिर्मासनिपातोपह्येपएव विधिक्रम इति वचनेन तद्गतस्याभ्यनुज्ञादर्शनेन कान्यकर्मोत्तरौचित्यापितथा कल्प-
यितुमर्चितत्वात्, आर्वेदयुक्तं कान्यकर्म मलमासेऽप्यारभ्य कर्तव्यं यथातीव्रज्वराद्याभिभवे तद्वाट्टद्वयं श्रीरुद्रजपाद्य-
नष्टानं मलमासमुत्तमसिद्धीक्षायामनर्थप्रसंगात्, तद्वाहमर्याचिरेणोच्चालभ्ययोगे च सीमतेषु सर्वेषु च यद्वा नादिसमुद्दिष्टं
पूर्वजापिनदुष्यतीति पूर्वजापि मलमासे पर्ययं तथा भिचरतः प्रतिचरतश्चेष्टादिकर्मप्यग्रावेष्टव्यमेकादशकपालं नि-
र्वपदभिचरन्निति, प्रतिवैपरस्तादभिचरति इत्यादिवाग्यविहितं तदप्यावश्यकरं वा तत्र कार्यमेव तथा राजद्रोहादिनां
पञ्च-यो-प्रसक्तस्तेष्वेभ्योऽर्थेभिश्चात्तरमा एतां प्राजापयज्ञानकृष्णलानिर्वपेदित्यादिना विहितेऽपि कर्तव्येव कृष्ण-
लाः सुवर्णकलानि यवत्रयपरिमितानि यस्याः निर्वपणीयानि सेष्टि, शतकृष्णला तथा यदाट्टष्टभावात्सस्यानि शुष्पं
ति मलमासश्चान्न रस्तदा कर्षीयां दृष्टिकामोपजेत इति विहितेऽपि न कालविलंबं सहेते एव रमासीत्यप्यावश्यकान्यु-
दाहरणीयानि अनन्यगतिकानि तु नित्यानि शुद्धपरिशिष्टदृढाह्वानि अवपट्कारहेमासश्च पर्वेषामय एतथा मलमासे
पिकर्तव्यं कान्याहृष्टिर्वैर्जयेदिति अवपट्कारहेमासश्च पर्वेषामय एतथा मलमासे
आश्रय एकर्तव्यता च पुराणालापे तल्लोभवे कर्तव्यतैव अनेनैवाभिप्रायेण पैठानसिनपि संक्रांतिरहिते मासिकुट्या
टाश्रयणं न विविक्तेषु उक्तं नैमित्तिकान्यपि कानि च द्वावश्यकानि नियमेन दर्शयतीति चंद्रसूत्रग्रहस्तान् आह्वान-

जपादिकं कार्याणिमलमासेष्विति त्वनैमित्तिकं तथेति स्मर्यन्तरे चंद्रसूर्यग्रहेष्वुभयरेण पुनर्जन्मनि मलमासेष्वेयं स्यात्
इत्तमश्वत्थजोदिति चंद्रसूर्यग्रहणवकपिलपुष्पाद्यलभ्ययोगानामप्युपलक्षणं गत्यंतरयुतानितुनित्यतैमित्तिकाभ्य
पितजनकार्याणि दान्यापिकानिचिक्काठकग्रहपरिशिष्टे दर्शितानि सोमयागादिकर्माणि नित्याभ्यापिमलिलुचेषु पृथ
व्याभ्यपुष्पाधानचानुर्मास्यादिकान्यपि महाख्याएकाश्चात्रैकाग्र्यापिकर्मयत् रूपमसाविशेषारूप्याविहितं वर्जयेन्म
लेह्रितसोमयागोवसंतविहितस्तस्य मलमासे वर्जनेषु शुद्धमासेऽनुष्ठानेवसंतोऽनुष्ठितसंभवारंभगतिकत्वं पृथगुक्तं
कशाखादौ प्रासिद्धं पुत्रेष्टिरित्यन्यत्र पाठोऽत्र पुत्रं भगवत्तत्त्वादिकलार्थाद्विष्टरेव तस्य नैमित्तिकत्वात् निमित्तानंतरकरणे
प्रसक्तेश्च विशेषविरोधाद्विनिताजंतव्यर्थाधेन शौचकालरूपगोपसंग्रहव्यवस्थापूतनाशौचापभसेनानुष्ठानमिव मलमासे
अतीतिसंयन्तु धातंतस्य न्याय्यत्वाद्दुपपद्यतइतिसगति काजातिर्दुर्भलमासेन क्रियते हेमाद्रौ पुष्टीति पाठः तत्रापि पुत्रपु
ष्ठार्थत्वात् पुत्रेष्टिरिव अन्यस्या इदं दर्शनात् महालये भाद्रपदस्याप्युपलक्षणं अतएव नानावश्यकनिषेधोऽप्युपरि
शिष्टे मलवदंतिकालस्य मासकालविदोषेकं नेहेतात्र विशेषेण न्यूनान्यवश्यकान्द्विष्टरिति यच्च अतस्तमलमासासाधन्यत
कास्यमुत्सर्गापितं आगतमलमासेष्वितस्मात्पुनसंशयमिति मलमासेष्वेकान्यकर्मणः समाप्तिप्रतिपादककाठकग्रह
तत्साधनमानोपजीविकच्छांद्रापणादिविषयभित्तिकेचित् हेमाद्रिस्तु अतस्तमलमासासाधनिति समाप्यभ्यनुज्ञानं म
लमासासाधनारब्धस्यानिपतकालस्यापि असूर्यादिति समाप्तिनिषेधस्तु मोहात्तत्रैव अत्रातस्य कान्यस्य मलमासे समा
पतेदोपातिशयार्थोतनार्थइत्यह तदयुक्तं प्राक्प्रवृत्तस्याभ्यानिपतकालस्य समाप्तिः समाप्तिरित्येन मलमासेन चित्त्वात् तत्राति
प्रसवस्याभ्यगति कविप्यत्वात् मलमासेष्वनुवर्त्तनेन च प्रयोगप्राशस्त्यभावाभावात् अतस्तेतिवचनस्य नियतका
लकर्मरूपविषयांतरसाध्यादिति तद्वैतद्वयान्तरमणित्वं अतस्तत्राने निपतकालनियतकालसाधारणशब्देनाभिधानात्

अमुदयादिवचनद्वयवस्थायैमलमासप्रादयस्यैव समासिस्तत्रनिधिव्यत इत्यत्राप्येवकारस्याप्यनर्थकत्वेन तुश
 व्दस्यचानुवृत्तिर्थातकत्वेनसर्पसंभतार्थकत्वेनैवव्याख्यातुंशक्यत्वञ्चेति तस्मादावश्यकमेवकार्थं अनन्यगतिर्काचिनि
 स्थतैमितिकानिचकर्माणिमलमासप्रादयानिसमापनीयानिच सावनमाससाध्यानिचकार्थान्यपिप्रादयव्यानि
 समापनीयानि तदिदंरर्पात्वारंभः समासिश्चनकर्तव्यं अनुवर्त्तनमात्रकर्तव्यमिति एवंसामान्यत्वेवर्ज्यवर्ज्यविवेकसि
 द्वै विशेषतोवर्ज्यवर्ज्याणि संयह्यप्रदर्शयते तत्रपुंसवनसुमतांनयनजातकर्मासंप्राशनानांनिकर्माण्येतरसर्वानिभितिका
 भ्युदयिकश्राद्धचंद्रसूर्यग्रहप्रयुक्तस्नानश्राद्धमजपादिके रोगशान्त्यर्थकर्मार्थोदयायालभ्ययोगानिनिश्चिन्नाश्राद्धदानवत्तादि
 कर्मव्यतिद्विहोदकदत्तापिषिद्धानांस्थिसंघयमनघश्राद्धैकदद्यादिकल्पयेत्सर्गषोडशश्राद्धसंपिंडीकरणानि मघात्रयो
 दशश्राद्धसूत्र्यावदनासिद्धोभातिपातगोचयादिनिमित्तप्राप्यश्रुतमद्यिनाश्यादिनिमित्तकं पुनराधानजतिमादिसंस्कार
 त्वाश्विहोतृकाद्यपुनःप्रातिष्ठापूर्वदृष्टव्यंश्राद्धगजच्छायाश्राद्धादिनिमित्तवशात्तुल्यमासेपिकर्तव्यानि तथाचस्थितिसंयुहे
 जातकर्मचपुंसतिः सुमितोत्पन्नंनवतं मलिमलुचंप्रिकुर्वतनिमित्तंजडिजायते पुंसतिःपुंसवनं द्रतशब्देन श्रुतभ्ययोगादि
 निमित्तकद्रवतानामवश्यकत्रायाश्चैतरूपकृच्छ्रांजपश्रादिनाचयहर्णं शुभः गर्भैर्वापुंपिकेभूये श्राद्धकर्माणिमासिके स
 पिंडीकरणेनित्येनाधिमासविवर्जयेत् तीर्थस्नानजपेहोमोपवर्गादितिलादिभिः जातकर्मास्त्यकर्माणिनवश्राद्धंतथैवच
 मघात्रयोदशीश्राद्धश्राद्धान्यपिचषोडश चंद्रसूर्यग्रहेस्नानश्राद्धदानजपयादिके कार्थ्याणिमलमासेपिनिरप्येनैमित्तिकं
 योति गर्भगर्भसंस्कारे पुंसवनदां वार्धुपिकेतत्कृत्येद्विग्रहे भूयेज्जतकृत्येभूतिग्रहे मासिकं श्राद्धकर्मांमावास्या
 श्राद्धं षोडशश्राद्धानांषष्ठ्यगुणादानात् नित्यमित्यदानं होमोघोपासनहोमः उपवर्गादितिलादिभिरित्यग्निहोत्रहोमोवि
 दित्करणद्रव्योपादानात् श्रुत्यकर्माणिद्विहोतृकापेक्षदत्तानांस्थिसंघयनदिनि कालादशंकारेपि द्वादशाहःसपिंडांतं

कर्मग्रहणजन्मनोः ॥ सीमंतपुंसवैश्वदेवित्वात्कर्मचरिणातिरलभ्येवयोगिश्रद्धाव्रतानिच ॥ प्रायश्चित्तनिमित्त
 स्वेवशास्त्रपूर्वपञ्चवाश्रयेद्विद्वेदकुम्भमन्वादिमहालययुगादिषु श्रद्धादशोत्पहरहः श्रद्धामुनवदमासिकं भलिम्लुचान्यमासि
 पुमृतानां श्रद्धमादिकं श्रद्धतु पूर्वद्विपुतार्थेष्वेव युगादिषु मन्वादिपुतुपहानदानेन दिनचयत् तिलगेभूहिरण्यानां स
 ध्योपासनयोः क्रियाः ॥ पूर्वहोमश्चाप्यणुसाक्षरिश्चिपूर्वणाः ॥ नित्याग्निहोमश्च बलिद्वयतातिष्ठिपूजनं ॥ स्नानचस्नानवि
 धिनाश्रमश्च पापेयवर्जनं ॥ तर्पणचानिमित्तस्य वादुभयञ्च ॥ अनित्यमनिमित्तवदानं च महदादिकं श्रमं नाधाना
 धरापूर्वतोऽथवात्रामरेक्षणं ॥ दुवारामतडागादिप्रतिष्ठमाजिवधनं ॥ आश्रमस्वीकृतिः ॥ काम्यवृषारत्सर्गश्च निष्कर्मः ॥ शुजा
 निपेकः प्रथमश्च दुर्कर्मव्रतानिच ॥ अन्नप्राशनमारभेग्रहाणांचानिवेशनं ॥ स्नानविवाहानामातिपञ्चेद्वमहात्सवं ॥ व्रतारं
 मनसनास्तिचकर्मकान्यंचपापमनः ॥ प्रायश्चित्ततु सर्वस्य मलमासिविचर्ययेत् ॥ उपाकर्मैरसंजिनं च पवित्रं दमनं ॥ पूर्णं श्रवरे
 हरचहमन्तं ॥ सपाणां बलिह्रकाः ॥ ईशानस्य बालिविष्णोः शायनं परित्यज्यं ॥ दुर्गैर्दृष्ट्यापनोदधानं ध्यजेदथानं च बलिजिह्व
 वं प्रतीतिपिडानि परत्रान्यच्च द्वैविकमिति ॥ अन्नदादशह्रद्वारभ्यानि त्यक्त्वा दुभयञ्चैर्यतेन ॥ प्रथेन कर्तव्यं सग्रहः ॥ अंनि
 त्यमनिमित्तवत्प्रायश्चित्तवर्जयेत् ॥ उपकर्मैरप्यारभ्यान्यच्च द्वैविकमित्येतन्मलमासि सर्वाजितानां शुद्धमसि
 चर्यकतैः ॥ न सग्रहः ॥ अन्नगर्भेय्यादिनिर्वाणिवचनामुदाहृतानि द्वावैताजातकर्मचर्यत्र एतौ पुंसवनसामंता ॥ एतच्च ग
 र्भाधानाद्यन्नप्राशनानां तस्मिन्कारेण लक्षणं ॥ तदुक्तं दीपिकायां ॥ गर्भाधानमसुचंचौलविधितः प्राणिजातप्राणिगोविना ॥ कुच्छेदवा
 प्रयणं जेद्रपुरतश्छायां मवागयोः तीर्थदक्षययोश्च पितृभयविकेमास्येव मया चरदिति ॥ रुहति सग्रहे पिप्यागादिकं
 मासिकचश्राद्धाचारपाक्षिकं ॥ मन्यादिकैर्तथैकचकुर्यान्मासद्वयेपिचेति ॥ अपरे पाक्षिकं प्रतिकर्षणपक्षविहितं श्राद्धं न
 तु महालयापरपक्षं श्राद्धातिपेधस्याग्रचक्ष्यमाणत्वात् ॥ मह्यपुराणिन्दशेवाहरहः ॥ श्रद्धादानं च प्रतिवासरं गोभूतिल

हिरण्यनामासिपरिणामलिभुवइति व्यासः जातकमणिपच्छाददेशादतथैव मलमसिपितत्कारिव्यासस्य
वचनपथति यत् सवसरतिरेकणमासि यस्यान्मलिभुवः तस्मिन्नयादेशे आर्द्धनकुठ्यादिदुसक्षिप इत्थं यशुगवच-
नगोष्ठप्रथुलिखत तत्कारित्वादिमासविशेषसंबद्धमास्याविहितफलविशेषार्थश्चादपरं प्रथममासविशेषाख्यं
विहितवज्ज्येन्मल इत्येतदेकवाक्यत्वात्सर्वकानार्थविहितकाम्यश्चाद्विषयच नकुठ्यादधिकेमासिकाम्यकर्मकदा-
चनति स मास्यवचनं तस्यापिनिषेधात् कचित्तुनकुठ्यादिदुसक्षयइतिप्रमादपाठः नकुठ्यान्नापतध्वतइतिबहु-
प्रथदृष्टपाठिज्यायानिर्याहुः स्मृत्यन्तरे आर्द्धजातकनामानिसंस्काराश्चैवसत्रताः मलिभुवेषिकतैव्यादृष्टाः
काम्याश्चवर्जयेदिति संस्कारा अक्षप्रशाननिक्रमणादयः जनार्दनशयनादारभ्योत्थपनः यावद्धृत्वाश्वारिणपर-
णादिकं करिष्यामीतिसंकल्पसाहिताः सत्रताः काम्या अपि इष्टिग्रहणं काम्यपशुबंधादिकमापलक्षणे सर्वेषामपि
काम्यानामावश्यकत्वेनवर्जनीयत्वात् हारीतोपि अधिमसेनकतैव्यश्चादमाभ्युदयतथा तथैवकाम्यं यत्कर्मैतिपरकः
न्यकर्मश्चादिकतत् मलमासेन कतैव्यमित्यर्थः गमस्तिः एकादिष्टतुवच्छादितैमि तिकमुच्यते तत्कार्यं पूर्वमासे
वृकालाधिष्वपिपथमंतइति गौतमोपि जातकमणिपच्छादितवशाद्वर्जनावर्जयत्पुसवादावतर्पुवर्षपरं वचेति निमि-
तवशादितिवक्तृशेषः आदिशब्दादसिमतोदिसंस्काराणामलभ्ययोगादिनार्वापसंप्रहः मरीचिः रोगोच्चालभ्ययोगेचसा-
मंतपुसवेषिष्वर्धानादिसमुद्दिष्टपूर्वजापितदुष्यतीति ज्योतिःशास्त्रे तत्रदत्तमदत्तचहुतचाहुतमेवच सुजसमप्यजसस्या
ज्ञोपवासः कृतमवेत् नयाज्ञानविवाह तुनववारस्तुनिवेशनं नप्रतिषेधदवानाप्रासादग्रामभूरुहामिति अर्जापतिरपि
उपकर्मचहव्यचकव्यपवार्त्सवतथा उत्तरेनियतकुठ्यात्पूर्वतानि फलभवेत् अन्यजापि अवरहश्चहसंतः सर्पाणां बलि-
रष्टकाः ईशानस्य बलिर्बलिः शयनं परिवर्तनं प्रायश्चित्तं सर्वस्य मलमासि विवर्जयेत् गोनयः अपूर्वदत्ततादृष्ट्वांशुचः

स्तुनंष्टमार्गवे मलमासेत्यनादृत्तसर्तार्थयात्राविवर्जयेत् शातातपोपि अस्तंभतिगुरौशुक्रेवद्वेबालेमलिम्लुचे व्रतारंभा
 पवर्भचनकुर्ध्यान्मौजिवधनमिति गार्ध्यापि नामान्नप्राशनंचौलिविवाहंमौजिवधनं निष्क्रमंजातकर्मादिकाम्यदुपवि
 सर्जनं अस्तंभतिगुरौशुक्रेबालेद्वेमलिम्लुचे उद्यापनमुपरभंजतानांनैवकारयेदितिनामंतिस्वकालेऽकृतनामविवधं
 तद्वहगारर्धः नामकर्मचजतिटिंयथाकालंस्माचरेत् अतिपातेनकर्तव्यंप्रशस्तेमासिपुण्यमइति वसिष्ठोपि वार्पाकू
 पतडागादिप्रतिष्ठांयज्ञकर्मच नकुर्ध्यान्मलमासेपिमहदानव्रतानिचेति मरीचिरपि गृहप्रवेशगोदानस्थानाश्रमम
 होत्सवान् नकुर्ध्यान्मलमासेपिशुक्रगार्वाोरुपल्लवइति पराशरः अग्न्याधेयप्रतिष्ठांयज्ञादान्भ्रतानिच वेदव्रतद्वयो
 न्सर्गचूडाकरणमेखलाः मांणरयमभिपेकंचमलमासेविवर्जयेत् अस्यापवादाःचंद्रसूर्यग्रहेचैवमरणेपुत्रजन्मनि मल
 मासेपिद्वेयस्याद्वतमक्षय्यकारकमिति । अग्न्याधेयप्रतिष्ठांचेत्यजानावश्यकत्वेसतीतिशेषोद्गृह्यः तेनमलमासेपित्राय
 श्रित्तभूतमग्न्याधेयमग्न्यनुगत्यनंतरकर्तव्यंनप्रतिपिष्यते एवं प्रतिमासंस्कारनाथो पुनःप्रतिष्ठानप्रतिपिष्यते कौथ
 मिः अद्वमंबुधटंदद्याद्वज्रंवापिसुसंस्कृतं संवत्सरेविवृद्धेपित्रतिमासंचमासिकमिति तथाच त्रिंशत्सोदकुंभाभ्रव
 दानानि एकमासिकवतदधिकंभवतीत्यर्थः अत्रएववसिष्ठः संवत्सरमध्येयद्यधिममासोभवेन्मासिकार्थंदिनमेकंवर्द्धये
 दिति यत्तु उच्योतिःपराशरेणोक्तं उपाकर्मतथोत्सर्गप्रसवाहोत्सवाष्टकाः मासवृद्धौपराःकार्यावर्जोयित्वातुपैतृकं पराः
 कर्तव्याउत्तरेमासिकार्थाइत्यर्थःतत्रप्रसवाहोत्सवशब्देनजातेतिरेवगृह्यते नपुनराभ्युदयिकंजातकर्मचतयोरपिश्रहणे
 श्राद्धजातकनामानोरप्यादिरुमृतिविविधोपापत्तेः पैतृकग्रहणमावश्यकविवर्जनत्वेकवलसंवत्सरिकाविवर्धं अमावास्यादि
 श्राद्धस्यापि मलमासेविधानात् काठकग्रहोपि प्रेतमात्स्यादिमारभ्यश्राद्धनैमित्तिकादृते मघाजयोदशीश्राद्धंप्रत्युप
 स्थितिहेतुकं अग्न्यागतिकत्वेनकर्तव्यस्यान्मलिम्लुच इति प्रत्युपरिप्रातिहेतुकमित्यनेन संध्यावंदनाद्यतिपात

निमित्तप्रायश्चित्ताग्निनाशादिनिमित्तपुनराधानादिरुपसंग्रहः दृढरूपतिः 'नित्यनैमित्तिके'कुर्यात्प्रयतः संमलित्बुद्धे
 तीर्थश्राद्धं गजच्छायाप्रेतश्राद्धं तथैव श्रमगजस्ययापूर्वस्यादिशिच्छाया सा गजच्छाया परमात्रं तु यो दद्यात्पि पट्टांभु
 नासह छायायां तु गजेंद्रस्य पूर्वस्यादं शिषामुख इति विश्वामित्रोका मुख्यग्राह्या न तु यदैदुःपित्दैवैर्यहं स श्रैव करे स्थि
 तः यान्यातिथिर्भवेत्सा पि गजच्छाया प्रकीर्तिते तिते नैवोका पारिभाषिकी मलमासे तदसंभवात् मघाशुक्लत्रयोदश्यां
 करे हस्ते च सूर्यस्यावस्थाने सति भाद्रमासे कन्यासंक्रांतौ रवश्यं भावेन तस्य मलमासेत्यागसंभवात् नागरखंडे नभोवा
 यनभर्यो वामलमासे यदा भवेत् सप्तमः पितृपक्षः स्यादप्यत्रैव तु पंचम इति तत्र श्रावादी मघाधिकृतत्वात् सप्तमः पंचमौ द्रष्ट
 व्यौ श्रावाद्याः पंचमे पक्ष इति वचनात् श्रावाढमासांतर्गतभागे कर्कसंक्रांतौ नभसोऽधिकमासत्वं श्रावणमास
 स्यात्तन्मते सिंहसंक्रांतौ नभस्य स्याधिकमासत्वं तयो रभयोरपि पक्षयोः कन्यायां वर्तमाने सवितारै यः कृष्णपक्षः
 सप्तमो भवति श्रसति द्विविधे श्रधिमसे तु पंचमः देवलः श्रकैनभस्यै कन्यासु श्राद्धपक्षः प्रकीर्तितः सिनिवाली
 मतिक्रम्य द्वाकन्यां ज्ञजेद्रविः तदा कालस्य दृष्टत्वाद्दीर्घाति च पितृक्रियेति श्रतीते पंचमपक्षमति क्रांते एवं यत्कैद्विच
 द्रुकं कन्यासंक्रांतिनिमित्तानां श्राद्धानां षोडशदिवसे पुनैमित्तिकस्य च श्राद्धस्य मलमासे निषेधाभावात्तानिकाख्याणि
 तदुक्तं प्रजापतिना मुक्तानैमित्तिकं श्राद्धमिति ब्रह्मसिद्धांते सूर्येण लंघितो मासो न कर्मण्यः स्मृतो बुधैः तस्मात्तत्र न
 कुर्यात् श्राद्धं नैमित्तिकादृते निमित्तत्वं श्राद्धं प्रति कन्यासंक्रांतिः पुराणोक्तं कन्यागते सवितारिया न्यहानि तु षोडश क्रतु
 भिरुत्तानि तुल्यानि पितृणां दत्तमक्षयमिति तन्निरस्तं काण्वाजिनिः नभस्य स्यापरे पक्षेतिथि षोडश करतुयः कन्याग
 तान्वितश्च स्यात्सकालः श्राद्धकर्मणि प्रशस्त इति शेषः यतु जातूक एव वचनम् श्रावादी मघाधिकृतत्वायः स्यात्पक्ष
 स्तु पंचमः श्राद्धं तत्र प्रकुर्यात्तकन्यागच्छतुवानवा तत्पूर्वदर्शितवाक्य निचयपर्यालोचनयापक्षोपक्रमो भिप्रायं तथा च

काष्णान्जिनिः श्रुतवायुदिशामध्येयत्रकन्यांरविर्ब्रजेत् पक्षस्तुपंचमः पूज्यः श्राद्धपौडशकंप्रति तेन कन्यागतस
 वितरिद्वयादिपुराणवचनंपक्षमध्येयस्मिन्नहनि कन्यासंक्रमणसति प्रतिपदादिपौडशाप्पहानि उपदिशानि इत्ये
 वंप्यास्पयेयं नतुसंक्रमणपूर्वाणि हेयानीत्येवंशुद्धमासंमृतरूपप्रथमाब्दिकं मलमासमृतानां प्रत्याब्दिकश्राद्धं च
 तत्संवाधिमसंमृतरूपप्रथमाब्दिकश्राद्धंचतत्संवाधिमासस्य मलमासत्वे मलमासएव कार्यं तदाह लुद्धवसिष्ठः असं
 क्रातिपिकर्तव्यमाब्दिकंप्रथमंस्तुतैः तथैवमासिकं श्राद्धं संपिंडीकरणंत्येति यमः श्राब्दिकंप्रथमंयस्यात्कुर्वीतमलि
 न्मुचे त्रयोदशतुसंश्रुतकुर्वीतपुनराब्दिकं द्वितीयादिवार्षिकं त्रयोदशमाससमाप्तिसति चतुर्दशप्रवेशदिने कुर्वीतैत्यर्थः
 लघुहारीतोपि प्रत्यब्दं द्वादशमासिकार्थापिंडीक्रियास्तुतैः कचित्रयोदशेपि स्यादाद्यं मुक्त्वा तु वत्सरमिति द्वादशमा
 स्यतीतिऽनंतरदिने कचित्रमृतिमासे मलिने त्रयोदशेतीतिऽनंतरदिनेपि स्यात् किंवाद्यवत्सरं मुक्त्वा श्राध्यवत्सरानंतर
 मृतिमासएव मलिने तु द्वादशेतीतिऽनंतरदिन एवेत्यर्थः अत्र प्रथमः संवत्सरस्य मध्ये तु यादिस्यादधिमसकः तदा त्रयोद
 शमासिक्रियां प्रतस्त्वयार्थकी इति विष्णुधर्मोत्तरात् त्रयोदशेतीति वार्षिक्युनाब्दिकसंपिंडीकरणरूपा मासपक्षति
 थिरुष्टेयोयस्मिन् विषये तेह नि प्रत्यब्दं तु तथाभूतं स पद्धतस्य तं विदु रिति व्यासवचनाच्च अन्यथा कार्तिकमृतस्याश्विने प्र
 थमाब्दिकप्रसंगः प्रथमवर्षेऽधिमसास्यतिऽधिकमासिकविधानाच्च यद्वा यथा तु दिवसैर्मस इति वचनाच्छुद्धा
 शुद्धमासयोरेकमासत्वमभिप्रेत्य तत्रापि द्वादशेतीति एवाब्दिकं एतादृशव्यवहारोपपादनार्थमेकमासत्वाभिधानात्
 तेन मलमासमृतानां कालक्रमेण यदा कदा चिन्मृतिमासएव मलमासस्त्वदानीं तनमाब्दिकं यदा च मृतिमासाश्च त्रयोदश
 एव मलमासस्त्वदा प्रथमाब्दिकं च मलमासएव मलमासे मृतानां तु यच्छ्राद्धं प्रतिवत्सरं मलमासे तु कर्तव्यं नान्येषां तु क
 दाचनेति भृगुवचनेन श्राब्दिकंप्रथमंयस्यात्कुर्वीतमलि न्मुचइति स्मरणेन च मलमासएव कर्तव्यं शुद्धमासमृतानां

द्वितीयाद्यादिङ्कतु तन्मासोपेकेसति शुद्धमास एवकैतव्यमिति । पृथीनिस्तरपि मलमासेपिकैतव्यं श्राद्धयत्प्रतिवत्सरं
 सत्वरसरमवर्द्धत श्राद्धतश्चतुर्हनि श्रवपूर्वाद् मलमासस्यतविषयं । मलमासे शुद्धमासस्येतत्प्रत्यादिदक श्राद्धनिषेधात्
 मलमासेपिपरिवधारणे उत्तरार्द्धशुद्धमासस्यतत्रयमाब्दिकविषयं सावत्सरं प्रथमाब्दिकं नवर्द्धतनाभयनकरणापि
 किंतु तत्रमलमासेकर्तव्यमित्यनुपपद्यते यत्तस्यव्रतः वर्षवर्षेतुयच्छ्राद्धमातापित्रोभ्येतहनि मलमासनतकार्थं
 व्याघ्रप्रययनंपथेति तद्वितीयाब्दादिवाप्येकविषयं आदिदकप्रथमयत्स्यात्कर्तव्यमलं नृचव्रतिपूर्वाकवचनात् तं
 नद्वितीयादिशुद्धमासएव । पृथ्वीचंद्रोदये दिवोदासीये मदनपारिजातेवैवं श्रवकचितं मलमासेसावत्सरिकं श्राद्धं क
 र्त्वा पुनरुत्तुत्तरमासेतदेवावर्त्तनीयं आदिदकं प्रथमयत्स्यादिति पूर्वोक्तयमवचनात् श्रवच त्रयोदशे तसतिचतुर्दशमासप्र
 वेद्यादिने पुनरादिदककुर्वतेत्यर्थसावत्सरं नवर्द्धेतस्यस्यायमर्थः नवर्धतनविच्छियेतिति तेनैतदेवमासद्वयेपि श्राद्धमनुष्य
 यमिति प्रतिपादयतीति तदस्यत् । उभयन् आहानुष्ठाने प्रमाणाभावात् यमवचनस्य तु प्रथमाब्दिकद्वितीयाद्यादिदकविष
 यत्वेन व्यवस्थापितत्वात् नवर्द्धेतस्य स्यज्जविच्छियेतैः यथैकवैच्छिष्टत्वापत्तेश्च यत्तु दृढवसिष्ठः श्राद्धोपाहृतिनप्राप्त
 ह्यपिमासोभवेद्यदि मासद्वयेपिकुर्वत श्राद्धमवनमुह्यति यच्च व्यसः उत्तरदेवकार्याणि पितृकार्याणि चैभयोरिति
 तन्मासिकादिविषयं योगादिकं मासिकं च श्राद्धचापरपाश्विकं मन्वादिकं तौर्धकं च कुर्वाण्यन्मासद्वयेपि चैति चंद्रिकोके
 तौर्धकैर्तौर्ध आद्वयं च मासद्वयेपितत्कार्यमिति त्रिस्थलीसेतौ महां कचित् । प्रतीमासं स्यतहेच श्राद्धं यत्प्रतिवत्सरं न
 न्वादीचयुगादौ चतन्मासोऽभ्युपरि । इति मरीचिवचनात् वर्षवर्षेतुयच्छ्राद्धमातापित्रोभ्येतहनि मासद्वयेपितत्कुर्वा
 द्ब्रूमाप्रसूयवचनंपथेति गालवोकेश्च प्रत्यादिदकं मासद्वयेपिकार्यामिदं ह्युः तत्तुच्छप्रतिमासं स्यताहे किममाणं मासि
 कं अतिसंयत्सरकिममाणं कल्पादिश्राद्धमिति मरीचिवचसो मदनरत्ने व्याख्यानात् गालवीयस्य च मासद्वयात्मके

क्षयमासइतिमाध्वेनव्याख्यानात् अत्रएवकौशुमिःश्रधिमामेनकर्तव्यंश्राद्धंसांवत्सरादिकं वर्षद्व्याभिमैकादिकं
 व्यमधिकेनत्विति यदपिनिर्णयाम्यते पूर्वोक्तकालादर्शवचनान्मलमासिश्राद्धदिनस्यबंध्यत्वनिरासार्थं पिङ्गुशेनब्राह्म
 णान्भोजयित्वा शुद्धमासेसपिंडकंश्राद्धंकुर्यात् पिंडवर्जमसंक्रांतिसंक्रांतपिंडसंपुतं प्रातिसंवत्सरंश्राद्धमेवमासद्वयेपिचे
 तित्द्वयराशरोत्तरिति तदपिचिंत्यं पूर्वोक्तवचनस्य क्षयपूर्वभाव्यधिकमासविषयत्वात् तत्रहिमासद्वयेश्राद्धमुक्तम तथा
 चसत्यतयाः एकएवयदामासः संक्रांतिद्वयसंपुतः मासद्वयगतेश्राद्धंमलमासेऽपिशस्यते मासद्वयगतं पूर्वापरसंक्रां
 तिलातक्षयमासगतंच मलमासेक्षयमासे अपिशब्दापूर्वाधिमामसेवेति हेमाद्रिदीपिकायामपि तत्राक्रसंहयधिक
 मासोयदिभवेत्तत्रत्यसंवत्सरं तस्मिन्शुद्धतयाक्षयेवचनान्कुर्याद्द्वयोः कोविदइति कालादर्शेऽपि कथंचिदेतद्विष
 यतयैवव्याख्येयइत्यहंएवमलमासेवर्ज्यावर्ज्येनिर्णयेकृते क्षयमासेऽपि मलमासत्वात्मलमासनिषेधप्राप्तौ रविसंक्रम
 होनोयोवर्ज्यावर्ज्यविधिः स्मृतः सएवतुद्धिसंक्रांतौमलमासेष्युर्द्वारितइति काठकशुद्धवचनादधिमामसप्रयुक्तनिषेधप्राप्तौ
 चविशेषोऽभिधीयते अत्रकान्यव्रतादिकर्मणांप्रथमारंभमेवनकुर्याद्वितीयाद्यारंभसमाप्तिचकुर्यादेव अन्यथापौषमा
 र्गशीर्षयोः क्षयमासांतःपति चातुर्मास्यव्रतानामसमाप्तिः प्रसज्येत प्रारब्धकर्मणामसमाप्तौपुनरनारंभेचसंकल्पवि
 रोधः श्रांरभानियमेदोषश्रासमाप्तौस्यादितिकार्यायनवचनविरोधश्च अधिमामसेशुद्धमासांतरसद्भावादारंभसमाप्त्यो
 रतत्रोपपत्तेरधिमामसे तयोः प्रतिषेधे न कश्चिद्विरोधः प्रथमारंभोपेक्षयशुद्धमासांतराभावात्कस्माद्भस्यादिति चेन्न न
 कुर्यान्मलमासेतुमहादानव्रतादिकंचेतिवचनविरोधात् अस्या प्रथमारंभव्यतिरिक्तारंभसमाप्त्यादिनिषेधपरत्वे
 संकल्पविरोधस्योक्तत्वात् कान्यव्रतादीनां क्षयमासे प्रथमारंभनिषेधपरत्वेऽपि रोधाच्चेति नन्वेवंसति यदिकार्तिकेऽ
 धिमामसोभवतितदाकार्तिकव्रतानांशुद्धाश्विनएवारंभः शुद्धकार्तिकेचसमाप्तौसांपवाप्तव्रतस्यापि मासद्वयएवानुष्ठानं

प्राप्नोति तच्चाऽशक्यं उच्यते पर्दाह मासोपवासव्रतस्याभिवेनेप्रारम्भविधानं शुद्धकार्तिकेच समाप्तिविधानंरस्यादिवं
 नरवैवमस्ति किंत्वस्याभिनशुक्लद्वादश्यामारम्भमभिधायोपरितनशुक्लद्वादश्यां समाप्तिर्विष्णुरहस्येऽभिहिता आभिन
 र्यामलेपस्तेएकादश्यामुपोषितः व्रतमेतनुग्रहणोयाथावच्चिशद्दिनानितु अन्यूनाधिकमेवंतुव्रतंभ्रंशद्दिनैःकृतं कृत्वा
 मासोपवासंतुसंयतात्माजितेन्द्रियः ततोर्चयेतवैपुण्यद्वादश्यांगरुहध्वजं पूजयेत्पुष्पमालाभिर्गंधपुष्पविलेपनैः वस्त्र
 दानादिभिश्चैवभोजयेच्चद्विजोत्तमान् दद्याच्चक्षिणोतिभ्यःप्राणिपत्यविसर्जयेत् भ्रतःशुद्धाश्विनशुक्लद्वादश्यामेवतद्
 तमारभ्योपरितनकार्तिकशुद्धद्वादश्यां समापनीयं मासद्वयमनुष्ठेयं मासोपवासव्रतस्यचकाम्यत्वात्काम्यस्यच मलमा
 सारप्रानागरब्धस्यमलमासेऽपिसमाप्तिविधानात्तत्कश्चिदोपः मासद्वयसंबंधीनि क्षयाहादिश्राद्धान्यपि क्षयमासएवकर्त
 व्यानि तदाह सत्यव्रतः एकएवयदात्मासः संक्रांतिद्वयसंयुतः मासद्वयगतंश्राद्धंमलमासेऽपिशस्यतइति एवंमासद्व
 यसंबंधीन्यन्यपिकर्माणितत्रैवानुष्ठेयान्यगतिकत्वात् मासद्वयगतंकर्मतत्प्रकुट्योद्विनिर्णयः एकस्मिन्मासिमासौ
 द्वौपदारयातांतादयोः तावेवपक्षौताएवतिथयस्त्रिंशदेवह्रातिरमृत्यंतरवचनाच्च क्षयमासस्यमासद्वयात्कमेकनक्षयमा
 सेयावर्तीयातिथिरुतस्याः पूर्वार्धं मृतस्य जातस्यच क्रमेणवर्धांतरक्षयाह श्राद्धंवाद्वापनोत्सवंच क्षयमासतर्गतपूर्वमास
 संज्ञिकेकुर्यात् तदुक्तम् तिथ्यर्द्धप्रथमे पूर्वोदितोयेऽर्धेत्यंतरः मासावितिबुधैश्चैर्यौक्षयमासस्यमध्यगाविति इदंचक्ष
 यमासतिथिपूर्वोत्तरार्द्धयोः क्रमेण पूर्वोत्तरमाससंबंधीत्यस्य व्यवस्थापकंवचनं क्षयमासकर्तव्यमासद्वयसंबंधिश्चाद्ब्र
 तादिविषयं श्रपराहणादिकालविधायकनेकवचनाबाधप्रसंगात् तस्मात्कार्तिकमार्गशीर्षयोःक्षयमासांतःपति कार्ति
 कसंबंधीनिमार्गशीर्षसंबंधीनियानि श्राद्धव्रतादीनियस्मिन्पक्षे यस्या त्रिगोयस्मिन्नपराहणादिकालेविहितानि तानि
 क्षयमासे तत्रैव कर्तव्यानि एवं क्षयमासांतरेऽपिद्रष्टव्यं ततश्चकार्तिकशुक्लप्रातिपद्युक्ते पितृक्षयाहैकोद्विष्टमार्गशुक्ल

प्रतिपत्प्रयुक्तं मतृक्षया हे को हि ह्यक्षयमासशुक्लप्रतिपदि मध्यान्ह एव कर्तव्यं एवमन्यान्परीतिदिक् अत्र सौरमानेन तु
 लाट्टिश्चकधनुषां मध्ये एकतरराशिसंक्रांतिवशेन तत्पूर्वात्तरसौरमासयोः शुक्लरूपशौद्धावेव शिष्येते द्वौ च क्षीयेते एवं
 क्षयमासत्रयवस्था पूर्वाचार्यैः कृतादृश्यते अथात्र यानि मलमासे वज्र्यानि तानि सर्वाण्यापिशुक्रास्तादावापि प्रसंगाद् वज्र्या
 न्युच्यन्ते तथा चोक्तं बालेवायदिवाट्टक्षुके चारस्तमुपागते मलमासहवैतानि वर्जयेद्देवदर्शनमिति अत्र केचित् मलमा
 सदेवेति सिद्धवद्दृष्टांतीकराण्यन्यथानुपपत्त्या मलमासि प्रथमदेवदर्शननिषेधः सिद्धः अपरे तु मलमासदेवद्वयतरवचनो
 पात्तान्न्यायेयादिदेवयोजयंति यद्यामलमासैव द्रस्यं ग्रहणादिकालव्यतिरेकेण तेषां निषेधस्तथैव शुक्रचारंयादिभ्यपि
 यथास्यादिति तस्मिन्पक्षे मलमासदेवतादर्शनस्य न प्रतिषेधः वस्तुतस्तु अपूर्वदेवतां दृष्ट्वा शुचः स्रुयुर्नष्टमार्गव इत्य
 त्रैतार्यगतमलमासेपीन्यन्वयेन मलमासेऽपूर्वदेवतादर्शननिषेधो युक्त एवेति लह्योपि नीचस्थेवक्रसंस्थेऽप्यतिचर
 णगते बालद्वारस्तमेवा संन्यासे देवयात्राव्रतनियमविधेः कर्णवधस्तु दीक्षा मौर्जाबंधोयचूडापरिणयनविधिवर्षा
 स्तुदेवप्रतिष्ठा वज्र्याः सद्भिः प्रयत्नाच्चिदशपतिगुरौ सिंहराशिस्थिते चेति नीचस्थोमकरस्थः दीक्षा यागदीक्षा आगम
 दीक्षा च तथा उद्यानचूडाव्रतवधदीक्षा विवाहयात्राचवधूत्रवेशाः तडाभाकूपविदशप्रतिष्ठादृष्टरूपतां सिंहगतेन कठ्यर्षा
 तद्विधेदासीये गुर्यादित्येगुरौ सिंहे नेष्टशुक्रमलिलुचै गृहकर्मव्रतयात्रां मनसापि नाचिंतयेत् अस्यापवादस्तत्रै
 व ब्राह्मे मुंडनचोपावसंचर्गास्तन्म्यांसि हे गुरौ कन्यागते तु कृष्णायान्तु तत्तीरवासिनां तथा आयासानौतमीगंगाद्विती
 या जालह्वारमृता सर्वतीर्थफलं स्नानाद्वास्तन्म्यांसि हे गुरौ शुक्रादीनामस्तज्जको ब्रह्मसिद्धिं रवि संयुतिरन्येषां ग्रहा
 णामस्तज्ज्यते ततोर्वाण्वार्द्धकं मोढयादूर्ध्वं बाल्यं प्रकीर्तयामिति वार्धकबाल्ययोर्मौनमपि तत्रैव पक्षं प्राग्निदिशि दृष्ट्वा
 त्वं पश्चात्पंचदिनं कवेः शैशवं प्राकुपंचाहं पश्चाद्दशदिनं स्मृतं शैशवं वार्द्धकं पक्षं प्राक्पश्चाच्च दृष्ट्वा हरपतेरिति कविः शुक्रः

संहिताप्रदं पे स्यात्सप्तरात्रं गुरुशुक्रदोऽथवा । लवमन्हादशकंच वार्धः । छद्मोऽभितेन्यावशुभौ शिशुत्वे शरतौ यतरतावुप
चायसातो हृतशते बालः शुक्रोदिवसदशकं पंचकंचैव वृद्धः पश्चादन्हात्रितयमुदित पक्षमेष्ट्याक्रमेण जीवो वृद्धः
शिशुरपि तथा पक्षमन्यैः शिशूतौ वृद्धौ प्रोक्तौ दिवसदशकं प्राग्दिनान्यग्रवालः पश्चादस्ते पंचादिना निवृद्धः पूर्वा
दये दिनत्रयं बालः परोदये दिनत्रयं बालः पूर्वारते दशादिना निवृद्धत्वमर्थः जीवो गुरुस्तु पचदशदिना न्युभयत्रैवेति अ
न्यत्रान्यथोक्तं प्राक्पश्चादुदितः शुक्रः पंचसप्त दिनं शिशुः विपरीतं तु वृद्धस्त्वतद्वद्वगुरोरपीति रत्नमालायामपि
प्रागुच्यतः शिशुरहस्त्रितयंसित स्यात्पश्चाद्दशाहमशपंचादिना निवृद्धः प्राच्यांतु पक्षममर्द्धे गुरोस्तु पक्षप्रागप्यवाग
पि वदंति वसिष्ठमुखाः अत्र विशेषः पक्षवृद्धो महांस्ते तु बालश्चात्र दशाहिकः पादार्स्ते तु दशाहानि वृद्धो बालो दि
नत्रयं सहस्तरतादस्तरलक्षणं तु दांश्चिद्दिनसप्तयस्ते समहान् प्राग्दिनैः न्यूनाः पादास्ते अत्र व्यवस्थामाह
निहिरः बहवो दर्शिताः पक्षायेव ल्येवार्धकेपि वा माह्यस्तरत्राधिक्राः दोषादेशभेदादुक्तपदमिति देशभेदश्च गान्येण द
र्शितः शुक्रो गुरुः प्राक्पराक्वालो विषेयदशावति पुसत्तरात्रं चोपगृहेण मुचपंचपट्टशेषे तु देकोच्चिदिनं वदंतीति वृद्ध
त्वमप्येतत्प्राणं दृष्टव्यं सिंहस्ये गुरौ विशेषपन्नाहमादव्यः अतिवेधजातकालाशान् बूडादिकंसर्वं रविभवनस्थे जीवे
कार्यं वज्र्या विवाहस्त्विति तथा रविक्षेत्रगते जीवे जीविक्षेत्रगतैरथौ वर्जयेत्सर्वकर्मणां छिन्नतस्वरत्ययत्नानि च तथा
गुरोर्दिने गुरोर्सेर शुक्रेश्वरतमुपगते त्यजेद्यान्मंशहृदान्त्रयत्रेयविलोकनं लब्धः गुरुक्षेत्रगते भानुर्भानुक्षेत्रगते गुरुः
गुरोर्दिने सविज्ञेयः सर्वकर्मसुगर्हितः शौनकः भूकामिगता भानुजीवौ स्यातां यदा पुनः अतर्वधविवाहादि शुभं
कर्मो विवर्त्यते राजमातैर्दे यान्त्रां बूडा विवाहं भुतिविवरविधिं शंखप्रदप्रवेशं प्रस्त्रादोद्यानहर्षसुरनरभवनरंभवि
द्याविधानं भोजी वंशप्रतिष्ठामाधिकनकराटाय ह्यं कर्तव्ये सत्यः स्निहन्ति यते ज्येष्ठा नटि नकरादयो रेकरा शिशुभ्यतौ च तथा

गुधादित्यगुरोः सहेनष्टे शुक्रमेति मूलं च याभ्यामनेहरे सुसे सर्वकर्माणि वर्जयेत् । सिंहरेथे गुरो विप्रो न माह सा तात प
 माध्यं यदि मयानास्ति सिहे गुरुरकारणं अन्यत्रापि मृधा ऋक्षं परित्यज्य यदा सिहे गुरुर्भवेत् तदा चेत्कन्यका ऊढा म्भु
 नासु प्रिया भवेत् तथा माधीमघर्षं संयुक्ता मवायाच भुरुर्भवेत् महामाघस्तदा प्रोकोक्ते हाहौ परित्यजेत् वृद्धगार्ग्यः
 मति धनुषि सिहे च रश्मि ते स ततुरंगमे क्षौरकर्मन कुर्वीत विवाहं गृहकर्म च तथा वर्षा कूपतडागयागगमनक्षौरश्रतिष्ठाद्व
 तं विद्यामं दिरक एवैधनमहादा त्वं वनासेचनं वीर्यज्ञान विवाह देव भवन मंत्रादि देवेषु दूरैरेव जिर्जा विपुः परिहरेद्
 स्तं भवेत् भार्गव इति लल्लो जपुर्न विप्रो यमहा उपह्वये श्रीतलभानुभान्वोरधौ देव वाकपिलाख्य पद्म्यां सुरासुरेभ्यः स्तमेय चती
 र्धयात्रा विधिः संक्रमणे च शस्तः गुरुशुक्रास्तमयादि निषिद्धकाले ग्रहादौ न दोष इत्यर्थः वसिष्ठः श्रुतिचारगतो जीवरत्नं
 राशिनैति चेत्पुनः लुप्तसंवरसरे द्विषः सर्वधर्मवर्हि ऋतः अरया पुषादः दुपमेष्वक्षेपकुभेययती चारगो गुरुः न तत्र कालो
 पः स्यादित्यह गालवो मुनिरिति राजमर्त्तं डित्व न्ये पावाधं कर्तुं तत्वेनाभिमतः संख्या कालोऽपि पृथगुक्तः भवेत्संख्या
 गतः पश्चादंत मेभ्यः निद नत्रयं दिनानि पंचपूर्वेण तः कृते कर्म वर्जयेत् बालदुद्धे च संख्या शेषतुः पंचत्रिंशत्सरान् जीवे च भा
 र्गवै चैव विवाहादिषु वर्जयेत् बालदुद्धे च संख्यायान्ष्टे च भूगनंदने दुर्गता चासती वंश्या मृदुयुक्ता फल क्रमात् बाले यय
 दुर्भेगानासीदुद्धे नष्टा भवेत् नष्टे च मृत्युमाप्नोति सर्वमेतद्ग्राहयतीति श्रुतं चतुःपंचायत्पकालकथनमापद्धिपयं यस्तु
 दक्षिणाग्रये चातुर्मास्ये च कर्मनिषेधः समयेषु दग्धयन नियमस्तद्विषयः कान्ययज्ञादिविषयश्च यथा विष्णुधर्मोत्तरे
 ज्ञेते च चतुरे मासान्धावद्भवतिका र्तिकः विशिष्टान प्रवर्त्तते तदा यज्ञादिकाः क्रियाः नाभिपेक्ष्यो न पश्चैत्रे यावद्भवतिका र्ति
 कः भविष्योत्तरेपि सुसेवापि जन्माधिके शोवे गरुडध्वजे निवर्त्तते क्रियाः सर्वाश्चातुर्वर्गस्य भारत ताश्च विवाहव्रतवंधा
 दिचूडा संस्कारदीक्षाः गृहयज्ञाप्रवेशादिदानार्चनप्रतिष्ठितिः पुण्यानि याज्ञिकमार्गिषु वर्जयेद्दक्षिणाग्रयन इति सर्ववर्त्तन

परिगणिताः भोजराज्ये सुसहैरप्रकटशेषफणोपधानेनलक्ष्मकाञ्चनपरिभाजितपादपञ्चे भोनेरवोधनुपिचारस्त
मितेचशुक्रेवास्तुक्रियाविधिरसौमुनिभिर्निषिद्ध इति एवंगुर्वतिचारसिंहस्थमकरस्थगुरुकेत्वं धडुतेतरससाहादिसर्व
पांशुभानामावश्यकर्मणां अकाललट्ठयापुत्तरैकाहादिषुच परिगणितानामेवयात्रादीर्नानिपथस्तत्रज्योतिःशास्त्रवचने
भोज्ञेयइत्यलमन्यथाप्रसक्तानुप्रसक्तचितया प्रकृतमनुसरामः यदुकमनालतर्तार्थस्नानमनादिदेवतादर्शनमलमासा
दौनकसैव्यमिति तस्थगयायाप्रतिप्रसवेवायुपुराणे गयायांसर्वकालेषुर्षिदद्याद्विक्षणः अधिमसेजन्मदिनेश्रस्ते
चगुरुशुक्रयोःनस्थक्तव्यंगयाश्राद्धंसिहस्थेषिहहृत्पतौइति अत्र आह्वस्ययात्रापूर्वकत्वाद्द्वयांप्रतियात्रापिनिनिषिद्धेत्प
र्यं तथा गोदावर्धनगयायाचश्रीशैलेग्रहणद्वये सुरासुरगुणांचमौढ्यदोषोनविद्यते ग्रहणद्वये तन्निमित्तिकुरुक्षेत्रक
यात्रादादित्यर्थे अस्तुदेरपवादःकाशीखंडे नग्रहास्तोदयकतेदोषोविश्वेश्वरालये सदासौम्यायनंतत्रसदातत्रमहोद
यइतिएतानिकाशीस्तुतिपराणीतिमयूखे तत्रएतेपांकाशीस्तुतिपरत्वोपिउपरिहिदेवेभ्योधारयतीतिपावत् बलवत्तरवा
धकासत्वेविधिकरपकत्वस्ययुक्तत्वादित्यलंबहुपल्लवितेन इतिश्रीमन्महाराजाधिराजरघुवंशतिलकश्रीरण्वारासिह
महाराजकारिते कृत्यरत्नाकराभिधेये धर्मोदयनिवंधेऽविमसाक्षयमासभेदद्वयात्मकमलमासनिर्णयः

॥ अथासंक्रांतिमासनिर्णयप्रसंगात् संक्रातिनिर्णयश्चेत्यते ॥

तत्रमेयादिद्वादशराशिपुक्रमेणसंचरतःसूर्यस्य पूर्वस्माद्गोशेरुत्तरराशौसंक्रमणंप्रवेशःसंक्रांतिशब्देनोच्यते तारुतरा
शिसंस्थानुक्रमेण द्वादशप्राप्तिद्धाः तासांसंज्ञात्रापि द्वादशैव तदाहवसिष्ठः अयनेर्द्वेविषुवतीचतस्तःषडशीतयः चतस्तो
विषुपयश्चसंक्रांतयोद्वादशरमृताः इत्यपकर्कटसंक्रांतिद्वैतदृग्दक्षिणायने तुलामेषौविषुवतीतयोर्मध्येततोपराःद्विप
टश्रिककुम्भेपुसिहेवैवयदारविः एतद्विषुपदनामविषुवादाधिकफलमिति कन्यायांमिथुनेर्मीनेधनुष्याणौरवेर्गतिः

पडशीतिमुखाः प्रोक्ताः पडशीतिगुणाः फलैः दांपकायामाप हव्याप्रवृत्ताः सहाश्रिकषट्पैष्वाकं रूपयः संक्रमः कन्यामनि
 धनुर्द्वयुक्षपडशीत्याख्यस्तुल्यमेवयोः प्रोक्तं तद्विषुवं हयेयनमुदकर्काटकक्षिणमिति हर्षार्धविष्णुपदं न्युक्मिथुनं
 आसामेव संक्रांतीनां वारभेदेन नामभेदे रत्नमालायां घोरारवौ ध्वांश्च मृत्युर्वाचसंक्रांतिरारचमहदरीस्यात् मंदा
 किर्नोद्ग्रेचभुरौचमंदमिभृगौराक्षसिकार्कपुत्रे इति तत्फलान्यपि तत्रैव आसुच पुण्यकालउक्तः त्रिचतुःपंचमसाष्ट
 नवद्वादशएव च क्रमेण षट्काह्येतास्तत्पुण्यपारमार्थिकमिति आसुचस्तानादिकमुक्तं नागरखंडे रवेः संक्रमणाराशी
 संक्रांतिरितिकथ्यते स्नानदानजपश्राद्धहोमादिपुनहाफला हेमाद्रौ विष्णुधर्मे श्राद्धसंक्रमणे भानोः प्रशस्तं पृथिवीपते
 संवर्तः अमावास्याद्वादशी च संक्रांतिश्च विशेषतः एताः प्रशस्ताः स्तितययो भानुवारस्तथैव च अन्नस्नानं जपो होमो देवता
 नांच पूजनं उपवासस्तथादानमैकैकंपावनं स्मृतमिति देवीपुराणे विषुवेषु च यज्ञसंदत्तं भवति चाक्षयं एवं विष्णुपदे चै
 व पडशीतिमुखेषु च भरद्वाजः पडशीत्यांतु यद्वत्तयद्वत्तं विषुवद्वये दृश्यते सागरस्यांतस्तस्यांतो नैव दृश्यते वसिष्ठः अयने
 कोटिपुण्यं च लक्षं विष्णुपदे फलं पडशीतिसहस्रलक्षं तु पडशीत्यां स्मृतं बुधैः शतमिदं दृश्येदानं सहस्रं तु दिनक्षये विषुवेषातसा
 हस्रं वयतीपाते त्वनंतकमिति र्कादिनागरखंडे यएते तेनया प्रोक्ताः कालाः संक्रांतिपूर्वकाः नैतेषु विद्यते विधायतश्चाक्षयसं
 क्रिताः अश्रद्धयापि यद्वत्तंकुपात्रेभ्योपि मानवैः अकालेऽपि च तत्सर्वसत्यमक्षयतां व्रजेत् अन्नस्नानाकरणे दोषमप्याह हे
 माद्रौ शातातपः रक्संक्रमणे प्राप्तेन स्नायाद्यस्तुमानवः सप्तजन्मानि रोगीर्यान्निर्धनश्च प्रजायते संक्रांतौ यानि दत्तानि
 हव्यकर्त्तव्यानि दातुमिः तानि निर्यददात्यर्कः पुनर्जन्मनिजन्मनीति पापक्षयकामस्य संक्रांतिनिमित्तं होरात्रोपवासो
 ऽयनविषुवयोस्त्रिरात्रोपवासश्च विहितो वासिष्ठेन उपोष्यैवं तु संक्रांतौ स्नातो योभ्यर्चयेद्धारिं प्रातः पंचोपचोरणसकामं न्यफ
 लमभ्युते इति हरिः सूच्यै दृढवसिष्ठः अयने विषुवैव विरात्रोपोषिते नरः स्नात्वा यस्त्वर्चयेद्भानुं सर्वकामफलं लभेत्

५५

अशकावाहापरतंवः अपनेनविषुवैवग्रहणेचंद्रसूर्ययोः अहेरानोषितः स्नातः सर्वपापैः प्रमुच्यत इति एतच्च पुत्रवद्ग्रहस्थ
 व्यतिरिक्तविषयं पुत्रवताग्रहस्थेन सकामिनापि संक्रांतिनिमित्ते पवासेन कार्थः आदिरेग्रहसंक्रांतौ ग्रहणेचंद्रसूर्ययोः
 उपवासो न कर्तव्योऽग्रहापुत्रिणा तथैति वचनात् संक्रंत्यामुपवासं च कृणुकादिशिवसं चंद्रसूर्यग्रहे वैवने कुटुम्बपुत्रः
 वानग्रहोति नारदवचनाच्च अत्र विहितस्य आह्वयनित्यत्वमाहाऽपरकैविष्णुः आदित्यसंक्रमणविशेषेण विषुवदयनद्व
 यं व्यतीपातो जन्मक्षेमभ्युदयश्च एतारुतुश्रद्धकालाद्वित्यानाह प्रजापतिरिति तच्च पिंडरहितकार्थं अयनद्वितये आहं
 विपुनाद्वितये तथा संक्रांतिपुत्रसर्वासु पिंडनिर्वपणादहं इत्यपराकर्मकार्योक्तैः अत्र ब्रह्मदशादिनैरर्वागयनांशप्रवृत्तावपि पु
 रं पवक्तुमयनग्रहणं अन्वयासंक्रमणेन तत्सिद्धेरयनग्रहणव्यर्थं इत्यपराकैः वस्तुतस्तु अयनांशाः पृथग्भाः स्फुटरवि
 नर्याभाजिताः लब्धेन दिनादिना तद्दिशं संक्रमात्पूर्वचलसंक्रांतिः एवं यनायनाशकाले ऋणायनाशकाले तु लब्धदिना
 दिना र्धचलसंक्रांतिर्भवति ऋणायनांशास्तु पूर्वस्थिताः तदुक्तं वेदांगज्योतिषे प्रपद्येते श्रविषादौ सूर्यार्चं द्रमसावदक् सा
 र्पाहं दक्षिणोर्कं स्तुना पश्चात्तयोः सदा एतादृशं संक्रमणं प्रयोविंशति ऋणायनांशकाले महायुगादावयनांशाभावः तत्र
 रेवतियोगतरामे पादैर्ज्ञापिका अन्यदा सर्वज्ञांतराणां स्वस्वस्थानात् सौरवर्षेण चतुःपञ्चाशद्विकलाभिः पश्चिमतः
 पूर्वतश्चलनं भवति तत्र विषुवत्संक्रांतिवृत्तसंपातात् पश्चिमतः क्रान्तिवृत्तेऽष्टादशशतसौरवर्षश्चलनमृणसंज्ञं भवति त
 स्य सप्तविंशत्यंशपर्यंतमुपचयः पुनस्तथैव यनसंज्ञानामुपचयापचयौ एवं द्विशताधिकसप्तसहस्रैरुभयगणो भवतिस
 एव पुनरयनांशाभावकालः पुनस्तथैवायनांशप्रवृत्तिः पूर्वोत्तमगणाः शुभेखारिणिताः ६०० भवन्ति तद्वक्त सूर्य
 सिद्धतिं त्रिशत्योयुगेभानां चक्राकारैरेलंबते तद्वद्वाद्वादिनैर्भेकाद्भुगणाद्यदवाप्यते तद्वद्विंशतिदशांशं विज्ञेया
 अयनाभिधाः त्रिशत्यैवैवं शतं भिस्तदगुणितैश्चिंशतिरित्यर्थः स्फुटदृक्चल्यतां च छेदयने विषुवद्वये प्राक्चक्रं फलितं

हीने लायाकार्करणागते अंतरांशैरथावृत्तपृश्नाच्छेपेवथाधिके यत्पूर्वरुक्म संक्रातिरर्वाक्द्वादशादिनैरयनसंक्रां
 तिरुत्तद्वनद्वादशांशयनकाले इदानींतुशाके ॥ १७८९ ॥ सूर्यासिद्धांतानुसारिकरणमेतेन मकरंदास्येनसाधनंयथा-
 भूलाचनाविधिरहितः ॥ ४२१ ॥ स्वदिगंशहोनांशःकः स्वतर्का॥६०॥ विहतोयनभागकाःस्युरित्यनेन साधितेन विश-
 र्पंशाद्वाजिशत्कलामिताअयनभागकइति मेयार्कात्पूर्वदशकलोनैकविंशतिभिर्दिनैर्विषुवदिनमितिसर्वसिद्धांतरहस्य
 करणमुंजालाचार्यमतनोक्तं तद्यथास्मिद्धांतशिरमेणौ अयनचलनंयदुक्तं मुंजालायैः सएवायं तत्पक्षेत्तद्गणः कल्प-
 गणतुर्नंदगोचंद्राः ॥१९६६९॥ इति तत्साधनंमहलाघवे वेदाध्यधूनःस्वरसहतःशकोयनांशाइति तेनद्वविंशत्वं
 शाः पंचविंशतिकलाअयनभागःसंति गालवः अयनांशकतुल्येनकालेनैवरफुटंभवेत् तत्तत्संक्रातिकालेस्युरुक्तविष्णु
 पदादयः अयनांशच्युतिरूपसंक्रांतिकाले विष्णुपदादयःप्रवर्तते तेनतत्प्रयुक्तंपुण्यकालादितनापिज्ञेयमित्यपरार्कः
 अस्याश्चसंक्रांतेः सूर्यमंडलनेमिरैवकदेशस्य तन्मध्यकेंद्रस्यवापूर्वराशिंसंवध्नस्यप्रिणोत्तरराशिप्रवेशरूपयाःकाल
 रयातिसूक्ष्मतायादुर्ज्ञानतयाचतर्बैकरयापिज्ञानादिकर्मणोऽनुधातुमशक्यत्वाद्दूनांसुतरां तथास्वास्मिहितकाले ता
 न्यनुधातव्यानि संधिसन्निहितकालइवदर्शपूर्णमासौ सचकालः किमुभवतः किंनान्यतरतः किंयंश्चेत्याकांक्षायां हे
 तुपूर्वकं ग्राह्यकालोदेवलेतदर्शितः संक्रांतिसमयः सूक्ष्मोदुर्ज्ञेयःपिशितेक्षणेः तद्योगाच्चाप्यधश्चोर्ध्वंविंशद्वादशः प
 विजिताइति अधश्चविंशद्वादश ऊर्ध्वं च विंशद्वादशः संक्रांतिनिमित्तस्नानदानादियोरयाइत्यर्थइतिमाधवः हेमाद्रि
 रतु अधःपंचदश ऊर्ध्वंपंचदशेत्येवंमिलित्वात्रिशदित्यपिठ्याचरन्थौ यत्तकैश्चिदुक्तं अतीतानागतोभोगोनाडयःपंच
 दशरस्यताइतिदेवीपुराणविरुद्धं भुज्येतेपात्येतेविधिनिषेधाविस्मिन्नितिभोगः मुंजपालनाभ्यवहारयोरितिसमरणात्
 तत्प्रागल्भ्यविजृम्भं सामान्यकालस्योक्त्वात् विशेषकालस्यतु त्रिशत्कर्कटकेनाड्योयायाः सन्निहिताइत्यादिवक्ष्य

माणात्वात् तथाच सामान्येनानव्यायप्रकरणे हेमाद्रौ अक्षिवेद्रात्रिभुजमस्याद्रात्रौ वेदभ्रमरद्वयं संक्रांतिः पक्षिणी ज्ञेया
 दानाव्ययनकर्मस्त्विद्यादिवाक्यएव सामान्येन कालविधानात् माधवोक्तावपिनदूषणोद्भावनेषु संक्रांतौ च विषयं विशेषरतूच्यते कर्कटपूर्वास्त्रिंशत्ताडयः पुण्याः मकरे तु माधवमते पुरा विंशतिनाडयः पुण्याः तदा
 सर्वसंक्रांतिविषयं विशेषरतूच्यते कर्कटपूर्वास्त्रिंशत्ताडयः पुण्याः मकरे तु माधवमते पुरा विंशतिनाडयः पुण्याः तदा
 हृदयसिद्धः अतीतानागतेषु पृथगेद्वेददक्षिणायने त्रिंशत्कर्कटकेनाडयोमकरे विंशतिः स्मृता इति हेमाद्रिमते तु मक
 रसंक्रांतौ च चत्वारिंशद् घटिकाः पुण्यकालः तदुक्तं ब्रह्मवैवर्ते त्रिंशत्कर्कटकेनाडयोमकरे तु दशाधिकाः भविष्यत्ययने पु
 ण्यात्रतीते चोत्तरायणे दशाधिकाश्चत्वारिंशदित्यर्थः दृढस्मृतिः श्रयने विंशतिः पूर्वामकरे विंशतिः पराः वसिष्ठः मध्ये
 तु विषुवे पुण्यं प्राणिषणौ दक्षिणायने पडशीतिमुखे पुण्यमतीते चोत्तरायणे इति मध्ये उभयत इत्यर्थः विष्णो विष्णुपदे
 पुण्यमिति चतुर्ध्वयनूपनः प्रागित्यस्य दक्षिणायन इत्यनंतरमपि यत्तु नव्यैरुक्तं अत्र च शब्दादुत्तरायणेनागते पुण्यमि
 ति हेमाद्रिः तत्र मानं स्पष्टयति तत्र हेमाद्रौ संक्रांतिसामान्यकालाभिप्रायेण तथाभिधानात् अतीतानागते पुण्ये
 द्वेददक्षिणायने उत्तरेत्ययने पुण्यमतीते चोत्तरायणे इति वसिष्ठवचनं पूर्वार्द्धेनोददक्षिणायनयोरतीतानागतका
 लरूप पुण्यत्वमभिधायोपात्तरयत्तराद्वैशेष्यस्यातीते चोत्तरायणे इत्यस्यानागतपुण्यत्वबोधकैरेव सार्थक्यात् हेमाद्रौ त
 धैवत्याख्यानाच्च विषुवयोरतु प्राक्पश्चाद्वशनाडयः पुण्यायाथासएवाह वर्तमाने तुलामेपेनाडयस्त्वभ्यथादशेति
 विष्णुपदी पुत्रप्राक्पेडशपश्चाच्च पौडशनाडयः पुण्याः तदाह दृढवसिष्ठः पुण्यायां विष्णुपद्यां तु प्राक्पश्चादपि पौडशेति
 पडशीतिषु पश्चात् पाठिनाडयः पुण्याः तदाह दृढवसिष्ठः पडशीत्याव्यतीतायां पठिरुक्तास्तेनाडिकाः पुण्याख्यावि
 णुपद्याश्च प्राक्पश्चादपि पौडश स्मृत्यर्थसारे तु पडशीतिमुखे पश्चात् पौडश घटिकाः पुण्या इत्युक्तं अत्र हेमाद्रिः पड
 शीतिमुत्थानां चतसृणामेकैकरूपाः पंचदशपंचदशपंचदशपंचदशेति मिलित्वा पाठिनाडयः पुण्या इत्यर्थः तथा च रक्तदि

पड्योतिमुखेऽतीतनाड्यः पंचदंशस्मृत इति कालतत्त्वविवचनेतुपरमाशतस्त्वष्टिरिति पाठः अष्टिः षोडश तच्छंदसः षो
 षडशस्त्वयात् विष्णुपद्याः पराः षोडशघटिकाः पुण्यतमा इति व्यवरथा इष्टव्या धान्यायेन विष्णुपदे तथादौ दानाद्य
 नंतं विपुवतुमध्वे वदत्यतीतपडशीतिविक्रमहर्षयः खल्वयनेचसौम्ये पडशीतिमुखेऽतीते त्वेच विपुवद्वय इत्यादि लो
 नाक्षायने कवचने पूर्वकालस्य पुण्यत्वप्रतिपादनात् कचिदतीति विपुवद्वय इति पाठः कन्यायां मिथुने चैव मीने धनुर्नां वि
 द्विजः घटिकाः षोडशज्ञेयाः परतः पुण्यदायिकाः दृपमेतुश्चिके चैव सिंहे कुंभे तथाैव पूर्वमष्टमुहूर्तं तु ग्राहं स्नानजपादिपु
 इति वृहत्क्षरदीपवचनात् यमः विष्णुपद्यां धनुर्मानन्युक् कन्यासु वैयदा पूर्वोत्तरगतं राशौ भानोः संक्रमणं भवेत् पूर्वोह
 पंचनाड्यपरतु पुण्याः प्रोक्ता महर्षिभिः अपराह्ने च पंचैव श्रौतेस्मात्तच्च कर्मणीति न्युक् मिथुनं रक्तादि धनुर्मानावति क्रम्य
 कन्यां च मिथुनं तथा पूर्वापरविभागेन राशौ संक्रमते श्वेः दिनांतं पंचनाड्यस्तु तदा पुण्यतमा स्मृताः उदये च तथा पंचदंश
 पित्र्ये च कर्मणीति ननु संक्रांतसामान्यविषयत्वेन परचादधरचं शिखा नाड्यः पवित्रा इत्युक्तं वाक्यांतरं तु षोडशादीनां
 पुण्यत्वमुक्तमिति परस्परविरोध इति चेन्न शिखा नाडीनां पुण्यत्वं षोडशादीनां तदपेक्षया सन्निहितत्वात् पुण्यतरत्वं त
 तोपि सन्निहितानां पुण्यतमत्वमिति विरोधपरिहरात् तदाह वसिष्ठः यायाः सन्निहितानां नाड्यपरतारताः पुण्यतमा स्मृताः
 इति संक्रांतीनां पूर्वोत्तरकालौ पुण्यतया निर्णीतौ ताश्च संक्रांतयः कदाचिदनिर्भवन्ति कदाचिद्राशौ भवन्ति तद्वेदादनुधा
 नभेदमाह वृद्धवसिष्ठः अग्निहोसंक्रमणे पुण्यमहः कृत्स्नप्रकीर्तितं राशौ संक्रमणे पुण्यदिनाद्वैज्ञानदानयोः अर्द्धरात्रादय
 रस्तस्मिन्मध्याह्नस्योपरिक्रियाः ऊर्द्धसंक्रमणे चोर्द्धमुदयात्प्रहर्द्धयमिति अर्द्धरात्रापूर्वराशौ संक्रमे पूर्वदिनार्द्धोत्तरं
 पुण्यं अर्द्धरात्रादूर्ध्वसंक्रमे उत्तरदिनपूर्वाह्णपुण्यं स्नानदानादियोन्यमित्यर्थः तथा च आसन्नसंक्रमं पुण्यं दिनाद्वैज्ञानदान
 योरिति यदासंपूर्णं अर्द्धरात्रे संक्रांतिः स्यात्तदा दिनद्वयपुण्यं तदाह वृद्धवसिष्ठः संक्रमस्तु निशाद्ये स्यात्पड्यामाः

पूर्वपश्चिमाः संक्रांतिकालिविज्ञेयास्ततः ज्ञानादिकरोदिति ज्योतिर्वसिष्ठाणि . पुण्यैवार्द्धरात्रेतुपदासंक्रमेवरविः . त
 दादिनद्वयं पुण्यमुक्त्वा मकारकटाविति मकारकटयोस्तु विशेषो वक्ष्यते गार्ग्यः काले न्यूनैर्द्धरात्रेतुपदासंक्रमणं भवे
 त् तदहः पुण्यमिच्छंति गर्गा लवगाः तमाः देवापुराणे संपूर्णैर्वार्द्धरात्रे चेतुर्द्वयस्तमयेऽपि च सानार्द्धभास्करे पुण्यम
 पूर्णशरदिदले संपूर्णैर्द्धरात्रे त्रिशीषा इत्यर्थः उदयः प्रातःसंध्यं अस्तमयः सायंसंध्यं मानार्द्धं प्रहरद्वयं अस्त
 मये पूर्वदिनप्रहरद्वय उदये तारदिनप्रहरद्वयं प्रत्यासतेः संपूर्णैर्द्धरात्रेद्वयसंधौ संक्रमणे उभयोः पूर्वोत्तरदिनयो
 रस्तरपूर्वाह्णे पुण्ये अपूर्णैश्चरैर्दले सायंप्रातः संध्योरुत्तरपूर्वभागयोरित्यर्थः यो गेन लक्षणया वा भास्करो दिवसः दे
 वीपुराणे अर्द्धरात्रेतु संपूर्णैर्देवा पुण्यमनागते संपूर्णैर्वाभयोर्द्वौ यमतिरेके परेहानि अत्रातं पूर्णैर्द्धरात्रा उदेन सायंस
 ध्या निशीथपूर्वभागश्च गृह्यते तत्र संक्रमणे न विद्यते आगतं आगमनं यस्य तत् अर्थातिमित्यर्थः न पुन के भावेकः एव
 मर्द्धरात्रसंक्रमणे दिनद्वयस्यार्द्धस्य विकल्पेन ग्राह्ये ग्राह्ये वा सव्यथा कृता देवीपुराणे आर्द्धोपुष्यं विजानीयाद्यभिज्ञा
 तित्थिर्भवेत् अर्द्धरात्रे व्यतीतिर्तु विज्ञेयमपरेहनीति अर्धरात्रसंक्रमणे यदि संक्रमकालीनायाः स्थितयेः पूर्वदिनसोत्तरा
 र्द्धास्ति नोति ध्याभिज्ञा भवति तदा पूर्वदिनोत्तरार्द्धग्राह्यं यदि अभिज्ञा भवति तदा पूर्वदिनार्धं न ग्राह्यं किंतु परदिनपूर्वाह्णे मित्य
 र्थात्सिद्धम् अर्द्धरात्रे व्यतीते तु संक्रमणे तत्कालीनातिथिर्भित्तत्वेऽपि परदिनपूर्वाह्णे भवेत्पुण्यमित्यर्थः यदा त्वर्धरात्रसंक्र
 मणे तत्कालीनातिथोर्देन द्वयेषु भवेत्तदा विष्णुपद्या पूर्वदिनोत्तरार्द्धग्राह्यं षड्शान्तिमुखे तुत्तरदिनपूर्वाह्णं विपुवे
 त्पूर्वादिनार्धे तुत्तरदिनार्द्धं ग्राह्यं कौस्तुभे तु दिनद्वयवृत्तित्थ्ये मेदेऽपि अयं न व्यतिरेक सर्वसंक्रांतिसु पूर्वदिनार्धमेव पु
 ण्यमित्युक्तं मकारस्य तुत्तरात्रोत्संक्रमे परदिनं पुण्यं कर्कटस्य तुत्तरात्रोत्संक्रमे पूर्वदिनं पुण्यं अतएव गार्ग्यः यदा रतमनवे
 लायां मकारं याति भास्करः . अर्द्धोपुष्यार्द्धरात्रे वा क्षान्दानंदानं परेहानि . अस्तमये चैलायां अस्तमयसन्निहिते तदुत्तरकाले

प्रदोषपूर्वरत्र भविष्यत्तरेऽपि कर्मुक्तवृत्त्यन्यस्य संक्रमतरेऽं पुनस्तत्रव । मधुना एकसक्रातयादस्यादशुभः ॥ ८
 नः प्रभातेयानि शीथेया कुर्यादहनि पूर्वतः । एवं मकरकंठयोरात्रौ संक्रमपूर्वोक्तवचननिघमेन दिवैव स्नानदानादिकर्तव्य
 ताप्रतिपादिता इदानीं रात्रावपितत्र स्नानदानादिकर्तव्यताप्रतिपादकानिवचना निलिरुप्यते । भविष्यपुराणोरात्रौ स्नानं
 कुर्यात्तदानैव विशेषतः नैमित्तिकं तर्क्योक्तस्नानदानं चरात्रिषु दृढवसिष्ठः पुञ्जं नमनिघज्ञेयतया संक्रमणरेवः रात्रौ श्रद्धां
 नैस्नानं प्रशस्तं नान्यथातिशे । अथ नेविपुत्रे तु अन्नभ्याये विशेषः स्मृत्यन्तरे श्रीहर्षिचन्द्रात्रिपुनमं स्याद्वात्रौ चेद्वासरद्वयं संक्रां
 तिः पक्षिणी ह्येयादानाभ्ययनकर्मसुदानं वेदानं अभ्यापनमिति यावत् । अन्यत्रापि निशाद्वयं दिवा रात्रौ संक्रमेवासरद्वयं अ
 नभ्यायं प्रकुर्वीत अथ नेविपुत्रेयेति संक्रांतिवत्तदयने पुण्यकालमाह जगालिः । संक्रांतिषु यथा कालस्तद्विषयं तथा
 अथ नेविशतिः पूर्वामकरे विंशतिः पराहति अथ नेमकरायने पूर्वाः पुण्यतमाः मकरमकरसंक्रांतौ तु पराः पुण्यतमा इत्यर्थः । माघ
 वीपि मकरव्यतिरिक्तैकदशसंक्रांतिसंवाधिनिरवयने संक्रांतिवत्पुण्यमिति । आदित्यस्वरशि संक्रमवत् नक्षत्रसंक्रमेऽपि
 स्नानदानादिकं कार्थं तदाहर्जैर्मितिः नक्षत्रराशयो रविसंक्रमे स्मर्यावपरापरिसेदु ॥ १६ ॥ नाड्यः पुण्यास्तथै
 दोस्त्रिधरापलैर्गुणे एकैव नाडी ॥ ११३ मुनिभिः शुभोदिता नाड्यश्चतस्रः सपलाः ॥ ११४ ॥ कुजस्य बुधस्य तिस्त्रिंशत्तमनवः
 पलाः ॥ ३१४ ॥ ति सार्द्धाश्चतस्रः पलसप्तयुका ॥ ११३ ॥ गुरोश्च शक्रस्य पलाः ॥ ११४ ॥ ॥ इत्यतः स्नानं द्विनागना
 ड्यः पल ॥ ८९ ॥ १०७ ॥ सप्तयुकाः शनैश्चरस्याभिहिताः सुपुण्याः । आद्यंतमभ्येजपदानहोमं कर्तव्यं । भोति सुरेन्द्रायाम
 ग्रहांतरस्य यदा संक्रमस्तदैव पुण्यकालः न तु दिवैव । तत्रापवादभावात् । गार्ग्यः वस्यजन्मदर्शमाधरविसक्रमणं भवेत्
 तन्मासाभ्यन्तरे तस्य वैरहे शयनक्षयाः । तगारसरोरुहपञ्जरजनासिद्धार्थलोभसंयुक्तैः स्नानं जन्मदर्शनं तरे विसक्रमणे दृष्ट्वा
 शुभं । अथ संक्रांतिकृत्यं हेमाद्रौ । अथ नादौ सदादेयं द्रव्यमिष्टं ग्रहेषु पतु । षडशोति मुखे चैव विमोक्षे चंद्रसूर्ययोः । ब्रह्म

पुराणे शुद्धपक्षे तु सप्तम्यां यदा संक्रमते रविः महाजया तदा सा वै सप्तमी भारकरा प्रिया ज्ञानदानं जगद्दिनादि
 पूजनं सर्वकोटिगुणं प्रोक्तं तपनेन महौजसा अस्यां घृतपयोभ्यारविं स्नात्वा अश्वमेधफलं प्राप्य सूर्यलोकं तप्यतीत्यादि
 तत्रैवोक्तं अथ संक्रांतिविशेषदानानि तिथितत्त्वे ददाति यो हि मेघादौ स कून्बुधटान्वितान् पितृनुद्दिश्य विभ्रभ्यः सर्व
 पापैः प्रमुच्यते मेघादौ मेघसंक्रमणे हेमाद्रौ विश्वामित्रः मेघसंक्रमणे भानोर्मेघदानं महाफलं ह्यपसंक्रमेण दानं ग
 वां प्रोक्तं यैव च ब्रह्माज्ञानपानानि मिथुने विहितानि तु घृतधेनुप्रदानं तु कर्केटपरिशरयते ससुवर्णैश्च दानसिंहे
 च विहितं सदा कन्याप्रवेशे ब्रह्माणसुरभीणां यैव च तुलाप्रवेशे धान्यानां वीजानामेव चोत्तमं कीटप्रवेशे ब्रह्माणं वैश्व
 नादानमेव च कीटोद्दिश्य कः धनुः प्रवेशे ब्रह्माणं धानानां च महाफलं ब्रह्मप्रवेशे दारुणां दानमग्रे स्तयैव च कुम्भप्रवे
 शे दानं तु गवामंबुदणस्य च मीनप्रवेशे रथानां माल्यनामपि चोत्तमं दानान्यथैता नि मया द्विजैर्द्राः प्रोक्तानि काले तु नरः
 प्रदत्त्वा प्राप्नोति कामं मनसि स्थितं च तस्मात्प्रशंसति हि कालदानं धेनुं तिलमयीं राजनदया चैवोत्तरायणे सर्वान् कामा
 नवाप्नोति विदते परमं सुखं विष्णुधर्मोत्तरे उत्तरे च यने विप्र ब्रह्मदानं महाफलं तिलपूर्णं मन इहं दत्त्वा रोगैर्विमुच्यते मं
 गलकृत्ये च्योतिर्विधेनारदः त्याज्याः सूर्यरथसंक्रांतिः पूर्वतः परतस्तथा विवाहादिपुकार्येषु नाड्यः पौडशापौडशे
 ति एतत्पुण्यकालोपलक्षणं भानोः संक्रांतिमोगश्वकुलिकश्चार्द्धयामक इति उद्योतिः प्रकाशो वर्धयेत्पुसंक्रांतिमोगस्य
 परिगणनात् अथ संक्रांतीनां फलविशेषकथनाय पुनरपि ता एव सङ्ग्राह्योतिष्ठकत्पतरौ विपुवन्मेपतुल्ये रथयन्मकरे
 रवौ कुलरे च षडशीतिर्दशरीरे विष्णुयदी सुरिथे रथौ अथ मेघविपुवत् पुनरुधवक्रं शीर्षे सप्तमुखे त्रिणिहृदये पंचचैव
 हि हस्तयोः पादयोश्चिखिरे तद्विषुव लक्षणं रवि संक्रांति नक्षत्रं मुखे दत्त्वा स्वजन्म नक्षत्रं यत्र पतति तदंगं
 फलं द्रूपात् तद्यथा कपाले भूपालस्तदनुवदने पीडितवरो धनार्थ्य शो वक्षस्य धूर्ध्ववदूक्षिणकरे करे वा मिभिक्षाप्यट
 विगमनं दक्षिणपदे पदे वा मिभृत्य भवति निज नक्षत्रपतनान् अथ तुलापुरुषः रसशरव्रक्षानन

कर्कसंज्ञानी

मकरसंज्ञानी

नृत्तसंज्ञानी

मेघसंज्ञानी

हृत्सिंहकसंज्ञांत्यः

मिलंत्यंभीनसंज्ञा

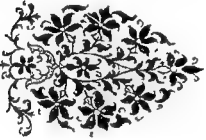
दक्षिणापनश्चः उन्नयापनश्चः

नृत्तविश्वपुरुषः मेघविश्वपुरुषः

स्विसुपरीश्वरः द्विभवावडराशिः

दशनेत्रेश्वरमुखहृदयकरचरणपुमानैवरहसुखलाभभोगासंतुलविषुवेच अथांतरायणपुरुषः । कपालेहरेनेत्राणि वनेचत्रयंतथा हस्तयोश्चद्वयं द्वात्स्क्रंयथोश्चद्वयं हृदयेकरसंयुक्तनाभावकंतथागुदे पादयुग्मेवसून्दादुत्तरायणपूरुपे अर्थलाभमिष्टपानमैश्वर्यस्थानमानता अनुपद्रवसौर्यचक्रिकचिह्नलाभश्चनाभितः ईहितंवतथागुह्यप्रवासश्चपद्रव । दक्षिणापनपुरुषः । शीर्षेनेत्राणिमुखेत्राणिहृदयेपंचकंतथा हस्तेपादेकलामाहुर्दक्षिणापनभरितं फलेमतस्पोतरायणपुरुषवत् । अथपडशीतिपुरुषः मुखेचैकंकरं पंचपदयुग्मेद्वयं क्रोडेवाणास्तथावेदाः करेसठपिपंचच द्वयं द्वांतथातन्नेमस्तकोशिवलोचनं एकंभंचतथागुह्येपडशीतिमुखेश्रुतिः मुखेदुःखंकरेलाभः पादयोश्चमणंभवेत् कांतासौ

रूपं हृदि ज्ञेयं । महस्ते च वंधनं । सन्मानेनेत्रयोश्चैव शीर्षे चाधिक्यमायुषः । गुह्यै चैव तथा सत्पुः पदं शीतिफलश्रुतिः । अथ
 विष्णुपदं पुरुषः । ऋक्षे संक्रमणं यजत इह केविनि योजयेत् । चत्वारिदक्षिणे वाह्ये त्रिणिषिणिपदद्वये चत्वारि वा महस्ते च हृद
 ये पंचनिर्दिशेत् । अक्षणेर्द्वयं द्वयोर्कोनाभौ द्वै चैकं भंगुदे । रोगो भोगस्तथा ध्यात्वा च वंधनं धर्ममेव च । एवमर्थं राजपूजा च अ
 पस्युरितिक्रमात् । इति ह्यदशराशानां संक्रांतिक्रमाणि । यस्मिन् दृक्षेरवि संक्रमणं स्यात्तत्र शत्रुकांकादिषु ध्यात्वा नोद
 त्वाप्यस्य जन्म न क्षत्रं यदंगे पतति तदंगफलं गोचरे जातके च तस्मै दूयात् । अत्र च क्रमसारः संक्रांतिसंज्ञोक्तः चक्रसारं विलि
 ख्य ग्रहप्रतिरयनं संक्रमे चैकरोति यस्मिन् दृक्षे तदक्षं मरणमवकाशं लुपार्थं ध्यात्वा । सौख्यं स्याच्चक्रगर्भे जयधनविभूता

२० सं
 २१ क्रान्ति
 २२ क्षमादोष्ट
 २३ क्षमादोष्ट
 २४ क्षमादोष्ट
 २५ क्षमादोष्ट
 २६ क्षमादोष्ट
 २७ क्षमादोष्ट
 २८ क्षमादोष्ट
 २९ क्षमादोष्ट
 ३० क्षमादोष्ट

राजसन्मानलाभः धर्मिभूद्वेरादिसंक्रमणं तत्रेवादिष्टाण्येनवाभवेत् तत्रक्षेत्रप्रथमंशूलदत्वाततोवचनानुसरिणफ
 लंब्रूयादिति इतिपट्सङ्गोर्कद्वादशसंक्रांतितिरुपफलज्ञानम् ॥ अथचंद्रपुरपुरुषः जन्मराशेश्चनक्षत्राक्षेत्रवर्तमानकं
 गणयेद्गणकः द्वादशैवशुभाशुभं पडास्येष्टकेष्वचत्रयंवाहौत्रयंगदेः त्रयंप्रद्वित्रयंकठेदद्याद्द्वैत्रयंशुभाशुभंमुखे
 हानिश्चविज्ञेयाधनलाभोहिष्टके हस्तेराजभयंराजसन्मानंशुहृकभवेत् स्थानभ्रंशोभवेत्पादंकठेसर्वमुखंभवेत् अथ
 त्रिकोणचक्रसंक्रमणेज्ञेयं कोणेत्रयंपट्चमथेत्राहृत्पायथाक्रमं संक्रमर्क्षंपरङ्गात्वागणयेज्जन्मभावाधि प्रथमकोणे
 संक्रमनक्षत्रदत्वाक्रमेणत्रिराहृत्पायत्रैजन्मनक्षत्रंपततितत्फलंब्रूयात् प्रवासोभोगलाभश्चज्वररात्रिस्तापसंपदौवि
 जयोमृत्पुरर्थातिः फलमेतद्यथाक्रमं अथसूर्यादीनांभोचरफलातिजयोतिःशास्त्रे सूर्यःशत्रुभयंशशीसदृशानंभौमो
 विवादंऋणं सौम्योवंचनमंगिरामतिधनभ्रंशंभयवैरितः हर्षदैत्यपुरोहितेधनहर्तिदैन्यचसूर्यात्मजो राहुर्वितहर्ति
 करोतिनिधनंथेजन्मराशिगतः १ सूर्योभिजजनैःकलिहिमरुचिःक्लेशक्षयंभूमिजो धर्मार्थक्षयमिदुजोबहुसुखंलाभं
 सदासर्वतः जीवोज्ञानसुखेत्परयवहृद्यभोगंभोगोरात्मजो राहुःसूर्यसुतश्चवितहरणयातोविधत्तेधने ॥ २ ॥ भानुर्भू
 रिधनंशशीरिपुकुलभ्रंशंकुजोर्थागमं स्थानप्राप्तिधनंस्थिरंशशिशुसुतःसंतापमंतर्गतं जीवोबंधुविदेशयानविभवध्वं
 संसितोरिक्षयंसारिर्भूरिधनंतमश्चकुरुतेनित्यतृतीयस्थितः ३ सूर्योदुःखपरंपराहिमरुचिःसूक्ष्माभयंक्षमासुतःशत्रो
 र्वैभयवर्धनंशशिसुतोलाभंप्रसादंयशः जीवोबुद्धिर्दत्तेभगवद्बुद्धिःपूजादिकाःसंपदः सौरिर्वितहर्तितामोरिपुभयंकुर्या
 चतुर्थगतः ४ सूर्यःशोकवियोगरेगममृताधारश्चकार्यक्षयं भौमश्चंचलताशुबंधनहर्तिरेगंधुधोवैशसं जीवोज्ञानध
 नात्मजान्भगुसुतः पुष्टितथास्त्ररिति शौरिर्वैधुशचित्तमोरिपुभयंकुर्याद्भूतःपंचमे ५ भारवानैभयमत्तमंहिमरुचिश्चित्तप्र
 सादंपरंभौमवैरिधिमर्दनंशशिसुतोमानंयशःसन्मतिर्जीवः शत्रुसमृद्धिर्मर्धमलंशुक्रोविपादंशानिर्वित्तंशत्रुहर्तितमोबहु

धनपेकरोतिस्थितः ॥ ६ ॥ उद्योगंदिननायकोहिमकरः स्त्रीरत्नवितोदयभौमोदुःखहतिशुचः शशिसुतरोगंभयभूपतेः
 जीवः कांचनमानवातिविभवंशुक्रोत्सर्गसूर्यजो राहुश्चापिविदेशयानमरणंकुर्याद्भूतः सप्तमे ७ भानुः शोकीवियोगरोगम
 मृताधारोभृशं वैभवं भौमः परं कवैरिभोतिमतुलं सौम्यः सुखं सर्वतः स्थानस्थानमये गुरुर्भृगुसुतः पुनार्धलाभं
 शानिः पातश्चापि धनक्षयं तपभयं यातो विधत्ते मे ॥ ८ ॥ सूर्यो विवति विनाशनं हिमकरो रोगं भयं भूमिजो भित्तिवै
 रित्पाद्गं शशिसुतस्तत्पसदा सर्वतः जीवो मानधना भित्तिविविभवंशुक्रोर्धलाभं शानि विद्वेपं स्वजनैस्तमश्चिररुजं
 कुर्याद्भूतो भर्मे ॥ ९ ॥ सूर्योर्ध्यापचयं गणाधिपतितां चंद्रः समृद्धिं परां भौमः स्थितिमनुत्तमां शशिसुतः शांतिं परां
 पदं जीवोर्ध्यापचयिग्रहं तपभयं शुक्रः सुमित्रक्षयं सौरेर्योर्ध्याधि विनाशनं विधुरिपुर्विंति विधत्ते स्वगः ॥ १० ॥ भानुर्वै
 भवमुत्तमां हिमसाचिर्मेष्टा पानं कुजः स्थितिं चंद्रसुतोर्धलाभमतुलं जीवः परां निर्दति शुक्री गीतकविवधमं कुतः कसौ
 रिः परां संपदं । राहो रिविमेदं न वहुविधं कुर्यात्सदैकादशे ॥ ११ ॥ भानुर्वैधुवियोगशोकममृताधारोभयं भूमिजो बंधं
 चंद्रसुतो धनरत्नजयशोभमं नुस्तः छिष्टतां शुक्रः सौम्यमहीनशं वहुधनं सौरेरिव देशस्थितिं राहुर्ज्ञानविलोपनं वहुशु
 चः कुर्याद्भूतो द्वादशे ॥ १२ ॥ अस्यापवादः पशुपति संज्ञायां सुहृद्भूतः स्वोच्चगतोपि वास्यान्मित्रोक्षितो वा स्वयह
 गता वा शानिष्टसंस्थापि ध्रुवनं राणां सर्वो ग्रहः श्रेष्ठफलं ददाति ॥ १३ ॥ इति गोचरफलम् अथ गोचरफलप्र
 संगोदत्ते पां प्रहाणामनिष्टफलपरिहारार्थमुपचारो ज्योतिः शास्त्रे चेचां वरस्थाः खलगोचराद्यैर्दशाक्रमधैरशुभाभवं
 ति दानादिना ते च यथा प्रसन्ना भवन्ति दानादिविधिं प्रवक्ष्ये ॥ १ ॥ कौशेयं त्यथ हेमताय कलशं चोर्णावरं कुंकुमं मा
 णिक्यं च गुडप्रवालममलं मध्वेलयावः क्षितिं प्रावारान्नरक्तचंदनवृत्तं गोधूमनानाफलं सूर्याय लज्जनं च रक्तवसनं
 धेनुं सवत्सं गृहम् ॥ २ ॥ इति सूर्यस्य शंखरफाटिकमौक्तिकं गजमदं वज्रधनुस्तंडुला दुग्धं दुर्यादिकारपट्टवसनं
 क्षौद्राज्यरोप्य फलं कर्पूरं सितवस्त्रपांडुपभं कस्तुरिका चंदनं प्रावारं लवणं क्षुणा चतुरंगं चंद्राय दद्यात्सुधीः इति चंद्रस्य

॥ २ ॥ ताञ्चामरमायुधक्षितिगुडकौशेयरकांबरं तिकरकमहोक्षरकुसुमंगोधूमकंकुमं प्रावारंचमसूरिकां
 मृगमदंस्वर्णफलविद्रुमं वक्रायप्रवदंतिचासनमथोगोरककंकवलं इतिभौमस्य ॥ ३ ॥ दासीदासमहीफलानि
 तुरंगगास्तम्भकंगोषृतं मुद्राचामरतडुल्लायुधगजकांस्यगृहहाटकं कर्पूरहरिचंदनंमरकतंचेत्तागदंतासनंदूर्वाभास्व
 रपटसंमृगमदंसौरभ्यापदेयमुदा इति वृधस्य ॥ ४ ॥ नागोनागमदंन्यातकनककौशेयपीतांबरं छत्रंचामर
 पुष्परागतुरंगक्षोणीगृहशर्करा पीताक्षरजनीचमौक्तिकफलरौप्यंचकस्तूरिकां क्षौद्रंगोयुगलोर्णवस्त्रलवणसंदीयतेवै
 नुरोः इतिजीवस्य ॥ ५ ॥ वचंगोक्षितितंडुलाश्वरजतंशुभावरंमौक्तिकं करतूरसितचंदनंसितहयः प्रावारम
 र्णाविकं कौशेयान्लकंगंधपुष्पकमथोगंजीरथंकवलं शालिग्रामशिलां वगांचरजतंशुक्रायदधानमुद्रे इतिशुक्रस्य
 ॥ ६ ॥ माघाज्ञक्षितिभिर्द्रनीलमहिर्षादासः पतत्रोशिला स्तैललेहधराश्चसीसकरभोदासः कुलस्थस्त्रपुः
 स्यान्माघाज्ञमुपानहौमृगमदंगंकृष्णवर्णीतथा मंदायप्रवदंतिषोडशमहादानानिसत्कंकवलं इतिशनेः ॥ ७ ॥ गोमे
 दंतिलकांस्यपाञ्चमहिर्षातैलतथाकंकवलं राजवर्तगोष्ट्रासमहिर्षीकौशेयनीलांबरं दासीहिगुफलास्त्रकामुकशराः
 शय्यासनंगोमह्री दानंदेयमुपानहौसतुरगंदैत्यस्तुष्ट्रोसदा इतिराहोः ॥ ८ ॥ केतोदानमुदरितंहिलवणकौशेय
 नीलांबरं वैदूर्यतिलकंवलोर्णवसनंसद्रंधतैलासनं कस्तूरीहरिचंदनंदशाविधंगादंतितंहयं खट्वांगायुधमन्त्रकं
 चमहिर्षादासीचदासफलं इतिकेतोः ॥ ९ ॥ इतिनवग्रहदानानि । सौरमासस्वरूपेणारिखलसंक्रांतिनिर्णयः । सां
 गोपांगंचतत्कृत्यसंप्रसंगानिरूपितं अथपक्षोनिर्णयते तत्रपक्षशब्दः पक्षपरिग्रहे इत्यस्माद्धातोर्निष्पन्नोदेवकार्या
 यंपितृकार्यार्थपरिरुह्यते यः कालवियेषस्तंवदंति अथवाचंद्रस्यपंचदशकलामापूरणक्षयोवापरिरुह्यते यत्रसप्तप
 क्षः सप्तद्विविधः शुक्लः कृष्णश्चंद्रकला दध्नुपलक्षितः शुक्लः चंद्रकलाक्षयोपलक्षितः कृष्णः एतौशुक्लकृष्णप

क्षोर्पूर्वापरपक्षावित्युच्यते पक्षौपूर्वापरौशुक्लकृष्णौमासस्तुतावुभावित्यमरसिंहेनाभिधानात् शुक्लपक्षश्चापूर्वमाण-
 इत्युच्यते अनयोश्चविनियोगोऽप्येतिःशास्त्रादौदार्शितः उभौनियुक्तौखलुशुक्लकृष्णौशुभाशुभैर्मणितौप्रशस्ता
 वित्यादिभिः इतिपक्षानिर्णयः ॥ अथदिवसानिर्णयः सचतुर्विधः चांद्रसौरमावनाक्षत्रभेदात् एतेषांस्वरूपमुक्तं
 विष्णुधर्मोत्तरे तिथिनैकेनदिवसरचांद्रेमानेप्रकीर्तितः आहोरात्रेणैकैकसावनोदिवसः स्मृतः आदित्यभागभोगे
 नसौरोदिवसउच्यते चंद्रनक्षत्रभोगेनाक्षत्रोदिवसःस्मृतइति तिथिभागयोर्लक्षणतत्रैवदार्शितं त्रिंशंशश्चतधारा
 शर्मागइत्यभिधायते आदित्याद्विप्रकृष्टस्तुभागद्वादशकंपद। चंद्रमाः स्यात्तदारामतिथिरित्यभिधीयतइतिदिवसनि-
 र्णयः । अथतिथिनिर्णयः । तत्रतिथिरावृत्तवर्तनोत्पत्तिर्निर्णयः तनोतिविस्तरयति वर्द्धमानाक्षीपम।णांचंद्रकलामे-
 कंयः कालविशेषः यद्वायथोक्तकालपात इतितिथिः तदुक्तंसिद्धांतशेरेमणौ तन्यंतेकलयायस्मात्तास्तस्मान्ति-
 थयः स्मृतइति एतदभिप्रेत्यस्काद्विपठ्यते अमापोदशभागेनदेविशोकमहाकला संस्थितापरमामायादिहिनादि-
 हधारिणी अमादिपौर्णमास्यंतायाएवशशिनःकलाःतिथ्यस्त्वाः समास्याताः षोडशैववराननइति अयमर्थः
 यामहामायाधारशाकिरुपदोहिनादिहधारिणी संस्थितासाचंद्रमंडलस्यषोडशभागेनपारिमिताचंद्रदेहधारिणी अ-
 मानाममहाकलेति प्रोक्ताक्षयोदयरहितानित्यानित्यसंज्ञकैव इतराऽपिपंचदशकलादिवसव्यवहारोपयोगिन्यः
 क्षयोदयवयः पंचदशतिथयोभवति तेनतिथयः षोडशेतिविरुद्धवचनं श्रुतिरपि तस्यरात्रयएवपंचदशकलांशु-
 र्वेवास्त्यषोडशकलेति एवंसत्यत्रसामान्यविशेषरूपेणतिथिर्द्वैविध्यमुक्तंभवति तत्रयेयमनेत्युक्ताक्षयोदयवर्जिताधुवा-
 षोडशैकलतद्व्युक्तः कालस्तिथिसामान्यरूपस्त्ववशिष्टाष्टद्विक्षयोपेताः पंचदशकलास्तत्ताभिर्निविष्टाः कालवि-
 भगनास्तियिविशेषास्तत्तासांपंचदशानामेकैकांकरांवन्यादयः श्रृज्जापद्यंताः पंचदशदेवताः क्रमेणपिबंति त-

ब्रवहिरकांपिवतिप्रथमेत्युच्यते तथामुकः कालः प्राथम्यवाचिनाप्रतिपच्छन्देनाभिधीयते एवंचद्वितीयादिपंच
 दश्यंतानांमान्यवर्गतव्यानिताएताः ऋणपक्षतिथयोभवंति पुनश्चताः पीतः कलाञ्चनेनैवक्रमेणवह्न्यादिदेव
 ताभ्योनिर्गम्यचंद्रमंडलंपूरयंति ताभिर्बुकाः कलाविशेषाः शुक्लपक्षगताः प्रतिपदाद्यास्तितथयोभवंति वह्न्यादि
 देवतानांकलापान्तंसेमातृसिवपये प्रथमांपिवतेवह्निर्द्वितीयांपिवतेरविः विश्वेदेवार्त्ततीयांतुचतुर्थीसालिलाधिपः
 पंचमंचिवपटकारः षष्ठीधिवतिवासवः सप्तमोऽप्युदिव्यामष्टमोभजएकपात् नवमोऽरुणपक्षस्य यमः प्राश्नाति
 वैकलां दशमीपिवतेवायुः पितृत्येकादशीपुमान् हेमाद्रौतु रुद्राएकादशीकलामितिपाठः द्वादशीपितरः सर्वेसमं
 प्राश्नातिभागशः त्रयोदशीधनाध्यक्षः कुबेरः पिवतेकलां चतुर्दशीपशुपतिः पंचदशीप्रजापतिः सतिष्यतिः क
 लाशेषश्चंद्रमानप्रकाशते कलापोडशिकायातुञ्जपः प्रविशतेतदा अमायातुसदासोमञ्जोपधीः प्रतिपद्यते तमौष
 धिगतंगावः पितृपंचबुगतंचपत् तक्षिरममृतंभूत्वाभंजपूतद्विजातिभिः हुतमग्निपुयज्ञेषुपुनराप्ययतेशशी दिने
 दिनेकलावृद्धिः पौर्णमास्यांतुपूर्णतेति ॥ इतितिथिशब्दार्थानिर्णयः ॥ स्वस्तिश्रीरण्वरीसिंहधरणीपालोवदान्याश्र
 र्णानांशास्त्रविचारसाररसवित्सहस्रसंरक्षकःधर्माधर्मोविभागकृद्रुपपतेःपादबुजचार्यरौजीव्याःपुत्रकलत्रमित्रसहितः
 संपालयन्धर्माचिरम् ॥ १ ॥ रणवीरसिंहभूषेनकारितेकृत्यसागरे द्वितीयः परिपूर्णयंकालरत्नसमुद्रकः ॥ २ ॥

॥ २ ॥

इति श्रीमहाराजाधिराजश्रीरण्वरीसिंहकारितेकृत्यरत्नाकरेसंवत्सरादिकालनिर्णयः समाप्तः ॥ २ ॥ ७ ॥
 अथसामान्यतः सर्वासांतिथीनांनिर्णयः तिथिर्द्वैधासंपूर्णखंडाय तत्रसंपूर्णाः रकंदपुराणेदशिताः प्रतिपत्प्रभू
 तयः सर्वाउदयादुदयरवेः संपूर्णाहतिविख्याताइतिज्योतिः सिद्धति सर्वाह्येताश्चसंपूर्णाश्चोदयादुदयरिथताः प
 ण्डितिकाल्मिकसंपूर्णातिथिरितिनारदाये अथघटिकासामानं निर्णयाम्भतेमहाभारतनिरूपितं कर्पेणाप्यधिकैः प

द्विः पल्लेस्तावत्प्रभाजनं विशदंगुलविस्तारमुच्छिन्नं चतुरंगुलं स्वर्णमाषेण कृत्वा छचतुरंगुलकाष्ठिका मध्यभागे तथा
 विदेनाडिका पाटिका स्मृता तद्रंध्रेणांभसा पात्रं यावत्कालेन पूर्यते सकालेनाडिका तस्याः षष्ठिभागा विनाडिका नाडि
 द्वयमुद्धतस्तुते पंचदशासासः एवरात्रिस्तथापक्षमासत्वं यनवत्सराः ॥ इति ॥ स्वर्णमाषादिमानं चागरस्येनेकं
 यवः स्यात्सर्पैः पट्भिर्गुजाच स्याद्विभिर्धैः गुजाभिः पंचभिश्चैकोमाषकः परिकीर्तितः भवेत्पोडशाभिर्माषैः
 सुवर्णरतैः पुनः स्मृतं ॥ पलंसुवर्णाश्चत्वारः पंचवापि प्रकीर्तितमिति कर्षस्तुपुलस्य चतुर्थोभागः तद्वक्तुं
 त्रिकांशं मानं तुलंगुलप्रस्थैर्गुजापंचायमाषकः तेषोडशाक्षः कर्षोत्सृज्य पलं कर्षं चतुष्टयमिति असंपूर्णातिथि
 दिनद्वयसंवाधिनीखंडा तस्यां दिनद्वयसंवाधिन्यां सत्यां व्रताद्यनुष्ठाने पूर्वापरवोपादेयेत्यादिसंदेहे निर्णयः किं
 यते तत्र प्रतिपदाद्याः सर्वाः खंडास्तिथयो मध्याह्नादिकालविशेषे विहितेष्वेकमकादिपुयास्मिन्यास्मिन्दिनेत
 व्रतव्रतकालव्यापिन्योलभ्यते तत्तद्दिनगता एव ग्राह्याः कर्मणोपरस्यः कालस्तत्कालव्यापिनीतिथिः तथा
 कर्मणि कुर्वीत ह्रासवृद्धानकारणमिति वृद्धगार्भवचनान् गार्भवः निमित्तकालमादाय द्युत्तिर्वाधितिथेययोः विधिः
 पूज्यतिथौ तत्र निषेधः कालमात्रके तिथीनां पूज्यतानाम कर्मणानुष्ठानयोग्यता निषेधस्तु निवृत्त्यात्मा कालमात्रमपेक्षते
 इति न च केवलं वाचनिक एवायमर्थः किंतु न्यायोपातिनिषेधस्त्वित्यनेन सूचयति तथाहि विधिषु विधेयानुष्ठानस्या
 भ्युदयहेतुत्वं प्रमेयं सकृदनुष्ठानादेव च भ्युदयसेद्धस्तिथिद्वैकुञ्जानुष्ठेयमिति विधेयजायते संदेहः निषेधपुत्तकालवि
 शेपे कर्मविशेषस्याननुष्ठानस्यानर्थहेतुत्वं प्रमेयं यदा कदाचिदापितत्काले तत्कर्मनानुष्ठानेऽनर्थप्रसंगात्सदैव तत्काले तद्व
 र्थं भवतीति नास्ति संदेहः नन्वेवं वचनात्तत्रागतश्च कालविशेषः प्राणुकसर्वनिषेधानां तावत्कालिकत्वसिद्धौ श्रभ्यंगमै
 धुनदंतधावननिषेधेषु पुनस्तत्कालिकत्ववचनं किमर्थमभ्यंगोच्चादि विज्ञाने दंतधावनमैधुने जातिचमरणैश्चैव तत्कालव्या

पिनीतिथिरिति सत्यं विधेयकर्मविशेषएवसाकल्पापवादार्थतस्मिन्वचनेतिप्रेधानांकिपांचिदुपादानं दृष्टांतवचनज
 नममरणयोरनुष्ठेययोः साकल्यवचनंप्रवर्ततेयेनतदपवादः साकल्यवचनेस्नानदानजपादिदिप्त्व्यादिवचनेतदर्थकेन
 दानाध्ययनकर्मविति बहुवचनेनचानुष्ठेयानामेवकर्मणाम्प्रहणात् अतएवनिषेध्यानामप्यल्पसदृशयात्तजानुपादानं न
 वचननमरणाभ्यांताद्विभित्तकस्यानुष्ठेयकर्मणि एवोपादानं तद्विभित्तकश्चादादौसाकल्यरूपेष्टत्वादिवतदपवादसंभवात् त
 स्माज्जननमरणयोस्तद्विशेषेध्यानामपिदृष्टांततयैवतत्रोपादानं अतएवतिथिविशेषाधिकरणकोपात्तादिनिमित्तानांसक
 लनिषेध्यानांचोपलक्षणमेव न प्रहणमिति नतुयुग्मादिवाक्यविरोधात् कथमयंनिर्णयः तथाहि युग्माभिपुगभूता
 नाप्यनुयोर्वसुरंधयोः रुद्रेणद्वादशीयुक्ताचतुर्दश्याचपूर्णिमा प्रतिपद्यप्यमावास्यातिथ्योर्युग्ममहाफलं एतद्व्यस्तं
 महादोषहतिपुण्यपुराकृतमितिनिगमवचन युग्मद्वितीया अग्निरतृतीया ॥ १ ॥ युगंचतुर्थी भूतंपंचमी ॥ २ ॥
 षट्षष्ठी भुतिः सप्तमी ॥ ३ ॥ वसुरष्टमी रंध्रनवमी ॥ ४ ॥ रुद्रएकादशी द्वादशी ॥ ५ ॥ अत्रद्वितीयातृती
 येत्येकयुग्मं अत्रद्वितीयादिप्रतिपदांतासुक्रमेणद्वयोर्द्वयोस्तिथयोः परस्परमेवयुग्मं अक्षय्यफलं नपुनर्वर्धरतं
 तिथ्यंतरयुग्ममित्यर्थः अस्मिन्युग्मसतके पूर्वातिथिरुत्तरतिथिविद्वान्नाह्या उत्तरातुपूर्वाविद्वेत्यर्थः ततश्चानेनव
 चनेन अमावास्याविद्वान्प्रतिपत्सर्वदाग्राह्यतिविधीयते कर्मणोयस्ययः कालइत्यनेनतु द्वितीयायुतायाः प्रतिपदः
 कर्मकालाव्यापित्वेसाग्राह्येत्युच्यतेइत्यनयोर्विरोधः तथा सर्वोदपूरुतथाहिंसा त्रिविधतिथिलक्षणं सर्वदपौपरो
 पूर्यौहिंसास्यापूर्वकालिकोतिव्याघ्रोशनसोर्वाकथं सर्वस्तिथेः साम्यं दर्पोद्विः हिंसाक्षयः एतेद्विद्विस्मान्यक्षयः पूर्व
 तिथ्यपेक्षया यथा एकापूर्वाह्नेभभ्याह्लादधिकारवर्तते अन्याप्यन्यस्मिन् तथैवपूर्वातिथेरधिका सर्वः समतिथिः पूर्व
 दिनेभभ्यान्हव्यापिनी अन्याप्यन्यस्मिन्तावत्पेवेति हिंसातिथेर्द्वासः तद्योगात्तिथरपिहिंसेत्युच्यते यथाएकापूर्वदि

नेमध्याह्नान्मृताश्रन्याप्यन्यस्मिन्तत्तथैवपूर्वतिथेन्यूनति ततश्चद्विसाभ्ययोरुत्तराग्राह्यादधोरंतुपूर्वेत्यर्थः प्रतिपादके
 तानेनकर्मकालव्यापिन्येवतद्विपरीतातिथिर्ग्राहेतिप्रतिपादकस्यकर्मणोपरयेत्येवमादेर्विरोधइति तथा शुक्लपक्षेतिथे
 र्ज्ञेयापरस्याभभ्युदितोरविः कृष्णपक्षेतिथिर्ग्राह्यापरस्याभस्तमितोरविरितिमार्कण्डेयवचनेनापिविरोधः तस्मात्परस्पर
 वचनविरोधात् कथंपूर्वोक्तनिर्णयइतिचेत् उच्यते तत्रखंडातिथिः पंचधाभवति अन्यतरस्मिन्नेवदिनेसकलकर्मका
 लव्यापिनी १ अन्यतरस्मिन्नेवदिनेकर्मकालैकदेशव्यापिनी २ दिनद्वयेपिसकलकर्मकालव्यापिनी ३ दिनद्वयेपि
 कर्मकालैकदेशव्यापिनी ४ तत्रव्याप्तौप्रकरद्वयंसाभ्यंवेतिदिनद्वयेपिकर्मकालसंवधरहिताचेति ५ तत्राद्यपक्षद्वयेन
 तदनादवेकोहिष्ठादिशब्देचकर्मणोपरस्ययः कालइत्यनेनैवनिर्णयः नतुगमवाक्यादिभिः १ तत्राहियुग्मवाक्येन
 निर्णयेकदाचिदभावास्यादिविद्धाः कर्मकालव्यापिन्यः प्रतिपदादितिथयोग्राह्याः स्युः तथाखर्वदपूर्वाक्येनाज्ञानिर्ण
 येकदाचित्तिथिद्वौकर्मकालव्यापिन्युत्तरविद्धाग्राह्यास्यात् ॥ तथाच तत्कर्मविशेषप्रतिपदादितिथिविधायकानेकधा
 क्यवाधः स्यात् संभवतिचवाधेवाधकत्पनमयुक्तं तृतीयपंचमपक्षयोरनुगमवाक्येनखर्वदपूर्वाक्येननिर्णयः पूर्वोक्त
 दोषाभावात् तत्राप्येवंव्यवस्थायुग्मादिवोक्यंव्रतदानादिविषयमेव द्वितीयादिकयुग्ममानांपूज्यतानियमादिपुण्यकोहिष्ठा
 दिदृष्ट्यादीह्रासदृष्ट्यादिचोदनेतिव्यासोक्तः नियमादिषुव्रतदानादिदैवकर्मसु एकोहिष्ठादीत्यादिशब्देनाभ्युदयि
 कंव्यतिरिक्तश्राद्धग्रहणंदृष्ट्यादिशब्देनाभ्युदयिकश्राद्धग्रहणं चतुर्थपक्षे यदादिनद्वयेपिकर्मपर्याप्तकालव्यापिनीत
 दाद्युग्मादिवाक्येननिर्णयः एकस्मिन्नेवदिनेकर्मपर्याप्तकालव्यापिनीतदासैवग्राह्याविहिततिथिग्राभात् यद्गोभयत्रा
 पेनकर्मपर्याप्तकालसंवदाकं तूभयत्रापिकर्मकालैकदेशसंवाधेनी तन्नूनानधिक्येऽधिककालव्यापिनीग्राह्यानान्या
 योयस्यविहितः कालः कर्मणस्तदुपक्रमे तिथिर्ग्राभिमततासात्कार्यार्थोपक्रमेऽज्ञितेतिवौधायनवचनात् रुकादिपि

यो यस्य विहितः कालः कर्मणस्तदुपक्रमे विद्यमानो भवेदंगतो ज्ञितोपक्रमेण तु सर्वथा कर्मकालव्याप्य भवेत्तु कर्मो
 पक्रमकालोऽवग्राह्यः कर्मोपक्रमकालगतु कृतिभिर्ग्राह्या न युग्मादर इति दीपिके केरिति निर्णयसिद्धौ अतएव याति
 थिसमनुप्राप्य उदययातिभारकरः सातिथिः सकलाज्ञेयास्त्रानदानपादिषु यातिथिसमनुप्राप्य अस्तयति दिवाक
 रः सातिथिः सकलाज्ञेयास्त्रानदानादिकर्मचिन्त्यादीनि देवलवचनानि दिनद्वयेपि कर्मकालव्यापित्थ्य भविष्युग्मा
 दिवाक्यविहिततिथेः संपूर्णत्वं प्रतिपादयति इदं च उदयास्तमयकालिकतिथेः संपूर्णत्वाभिधानं यदोदयादूर्ध्वं
 मुहूर्तत्रयं मुहूर्तद्वयं वा विहितातिथिर्भवति अस्तमयात्प्राक् मुहूर्तत्रयं तदावगंतव्यं तदुक्तं विष्णुधर्मोत्तरे उदि
 तदैवतं भानोऽपि त्र्यं चारस्तमि ते रवौ त्रिमुहूर्ता निरहश्च सातिथिर्हव्यकव्ययोरिति भानावुदिते सत्यहो मुहूर्तद्वयं देवतं अ
 रतमि ते तत्पूर्वकालीनमहो मुहूर्तत्रयं पित्र्यं अतस्तत्कालव्यापिर्नातिथिर्हव्यकव्ययोरग्राह्या सातिथिरस्तदहोरात्र्यस्या
 मभ्युदितोरपिः वर्धमानस्य पक्षरयह्ना सत्त्वस्तमये स्थितः त्रिमुहूर्तानकत्तव्यायातिथिः क्षयगामिनी द्विमुहूर्तापि क
 र्तव्यायातिथिर्द्विगामिनीति दक्षवचने द्विमुहूर्ताग्रहणं उदयसंर्धिन्यामेव अस्तगायाश्च त्रिमुहूर्ताया एव ग्राह्य
 त्वात् तदुक्तं स्कंदपुराणे यातिथिसमनुप्राप्य त्यात्यस्तपश्चिर्नापतिः सातिथिरस्तदिने प्रोक्ता त्रिमुहूर्तानसाम्भवेदिति अ
 त्रिमुहूर्तानेति दक्षवचनात् इत्युद्विग्येन तिथिनिर्णयः ग्रामश्चाद्विषयः तस्यास्तु त्रिमुहूर्तायाः क्षयद्विवेका
 रणमिति स्कान्दवचनं ब्रतादिविषयं द्वितीयादिके व्यासनिगमवचनात् यानितु ब्रतोपवासस्त्रानादौ धाटिकैकापि या
 भवेत् उदये सातिथिर्ग्राह्या विपरीता तु पौतके आदित्योदयवेलायां यास्तोकापि तिथिर्भवेत् पूर्णा इत्यवगंतव्या प्रभूतानो
 दयविनेत्यादिनिरकंदपुराणेष्वैवायनवचनानि मुहूर्तत्रयादल्पकालव्यापिन्यामपि तिथौ संपूर्णत्वप्रतिपादकानि
 तानि वैश्वानराधिकरणन्यायेन व्यवृत्या नवादरूपतया त्रिमुहूर्तव्यासातिथिप्रशंसापराणि युग्मवाक्यादिनिर्णयस्तु

नक्षत्रवारादिपोगप्रशस्ततिथिव्यतिरिक्विषयः श्रुतएक्योमिलः यातिर्थाऋक्षसंयुक्तायाचयोगेननारदमुहूर्तत्र
यमात्रापि सापि सर्वाप्रशस्यते द्वितीयोऽपिशब्दः भिन्नक्रमः सर्वापरित्यक्त्यः उदये त्रिमुहूर्तगायाश्रुतमये
चित्रमुहूर्तगाताः संपूर्णाभिवधानं वक्ष्यन्नाष्टाभ्यंगादिव्यतिरिक्विषयं तदुक्तेरकंदपुराणे ॥ अभ्यगेचोद
धिज्ञानं इत्यादिमन्वादैवयुगादौ वग्रहे चंद्रसूर्ययोः व्यतीपाते वैधृतौ वतत्कालव्यापिनीक्रियेति मन्वादिपुस्ता
नदानाद्यादिक्रियामन्वादि कालएवकर्तव्या नकालांतरइतिमन्वादावित्यस्यार्थः नारदादौ पारणेमरणेन्द्रणां
तिथिस्तारकात्तिकोरस्तृता यदात्वेकैवातिथिः पूर्वाग्रहोत्प्रेकवचनेनोच्यते उत्तराग्रहोत्प्रेकवचनेनतदालुक्पक्षेतिथिर्था
ह्येतिमार्कंडेयवचनं व्यवस्थापकं सर्वसमंजसम् इतिसामान्यतः सर्वातिथिनिर्णयः ॥ अथैकभक्तकालनिर्णयः ॥
ब्रह्मपुराणे वैश्वानरव्रते पठ्यते प्रतिपद्येकभक्ताशिसमासेकपिलाप्रदइति तत्रादावेकभक्तत्रिविधं स्वतंत्रं ग्रन्थानु
पवासप्रतिनिधिरूपं धेति तत्रस्वतंत्रैकभक्तरूपं तत्रिण्यश्वरकादि दिनार्द्धसमयेतीतेभुज्यतेनियमेनयत् एक
भक्तमिति प्रोक्तमतस्तस्माद्विवेकहीति देवलोपि दिनार्द्धसमयेतीतेभुज्यतेनियमेनयत् एकभक्तंतु तत्रोक्तं नूनं प्रासन्नये
णत्विति तत्रैकभक्तं मध्यह्नव्यापिनीं कालार्धं तदुक्तं ब्रह्मपुराणे मध्यह्नव्यापिनीं प्राह्या एकभक्तव्रतेतिथिरिति वैधा
यनापि उदयेतपवासस्यनक्तस्यास्तमयेतिथिः मध्यह्नव्यापिनीं प्राह्या एकभक्तव्रतेतिथिः अन्नमध्यह्नेनामपंचधा
विभक्तस्याहस्तर्तुयोभागः तत्रत्रयोरात्रयोस्त्रिंशन्मुहूर्ताः अह्निपंचदशरात्रौ पंचदश एतेषां मुहूर्तानां नामानि ज्यो
तिः शास्त्रेकारयपेनेकानि गौरैर्वल्लभसर्पमित्रापितरो वस्त्वं विवश्वाक्या ब्रह्मांभोरुहशं भुवह्निभ्रतिभूतैरानक्तं चरा
तोपेशार्चमयोनोदशतथापंचक्षणावासरे इत्यादि रुद्राणां हिर्बुध्न्यपूयाभिनः स्युः कीनाश्योभिर्धातुचंद्राभिनज्याः वि
ष्णुर्भानुस्त्वाष्ट्रवातामुहूर्ता रात्रौ क्रूरस्त्वंतकालाग्नेरुद्रा इति स्मार्तानि नामानि पुराणोद्दिशतानि रौद्रः श्वेतश्चमैत्रश्च

तथासारमटः स्मृतः सावित्रो वैश्वदेवश्रगांधर्वः कुतपस्तथा रौहिणस्तिलकश्रैव विभवो निष्कृतिस्तथा शावरै वि
जयश्रैव भेदाः पंचदशस्मृता इति एते पंचदशसूर्योदयादारभ्यक्रमेण दिवा मुहूर्त्ताः तथा रात्रिमुहूर्त्ताः शंकरश्चाजपा
च्चैव तथा हि वैष्ण्वपूपकौ आश्विनो याम्यवाह्न्यौ वैधात्रवाद्रात्र्येव आदितेयो धर्मे नक्षत्रे वैष्णवः सौर एव च ब्राह्मणयोरो
मरुतश्चैव मुहूर्त्ताः क्रमशो निशीति आत्रघटिकाद्व्यात्मको मुहूर्त्तः तदुक्तं निर्णयास्ते महाभारते नाडीद्वयं मुहूर्त्तं
स्त्विति यदुक्तं रत्नमालायां दिनस्यः पंचदशो विभागो भवेत्तथा तद्दिमुहूर्त्तं मानमिति तल्लक्षणाभिप्रायेण ज्ञेयं
यथा पिञ्जलो विभागः त्रैधा चतुर्धा पंचधा दृश्यते तथापि बहुसंमतत्वात् पंचधा विभाग एव दृश्यते पूर्वाहणे अपराह्णे इति
द्वेधा विभागः सचोक्तः स्कादि आवर्त्तनाच्च पूर्वाहणे ह्यपराह्णस्ततः पर इति तस्य च पूर्वनिर्णयादवुपयोगः त्रैधा विभा
गमाह शातातपः यस्मादहस्तपूर्वाहणे देवा अश्वत्तमभ्यवहरति मध्यदिने मनुष्याः अपराह्णे पितर इति श्रुताव
पि पूर्वाह्णे देवानां मध्याह्ने मनुष्याणां पराह्णे पितृणामिति एतस्य शब्दादवुपयोगः चतुर्धा विभागमाह गोभि
लः पूर्वाह्णः प्रथमं सार्द्धं मध्याह्णः प्रहरे तथा आतृतीयादपराह्णः सायाह्णश्च ततः परमिति एतस्य च यत्र कर्म
विशेषेण गमकसद्भावस्तत्रोपयोगः पंचधा विभागस्तद्व्यासेनोक्तः उदयादिमुहूर्त्तत्रयं प्रातः कालः तदनंतरं मुहूर्त्तत्र
यं संगवः ततः परं मुहूर्त्तत्रयं मध्याह्णः ततः परं मुहूर्त्तत्रयं पराह्णः ततः परं मुहूर्त्तत्रयं सायाह्णः ननु त्रिंशद्व
टिकात्मके दिवसे पंचधा विभागे सति एकैकस्य कालस्य मुहूर्त्तत्रयात्मकत्वं संभवति षडशीत्यादिषु दिनमानहोत्रैकं यं
त्रिमुहूर्त्तैर्मकत्वेनायं विभाग इति चेत् उच्यते त्रिमुहूर्त्तैर्मकमित्यहः पंचमभागोपलक्षणं अतश्च ब्राह्मणस्यैव
नदीपः एवं च षट्षटिकात्मकमध्याह्नेन रात्रिर्मन्घटिकात्रये एकभक्तं कर्तव्यम् ॥ अन्यथा दिनार्धसमयेतीति तद्वति
वचनस्यानर्थक्यं प्रसज्येत इत्यमेव निर्णीतं निर्णयाम्यते हेमाद्रौ मदनरत्ने च अत्र मध्याह्णशब्दो दिनार्धसमयेतीति तद्वति

तिवचनान्मध्याह्नेतरदलेपटदभ्यद्वतिवत् तत्रस्वतंत्रमेकभक्तं यस्यातिथौविहिततस्यामध्याह्नेतरदलं गापिन्यां
 कर्तव्यंदिनद्वयेपितद्यापिन्यांपुण्यमाख्यातिरूपः दिनद्वयेपिमुख्यकालारूपेपूर्ववद्ग्राह्या गौणकालव्यापित्वात्
 तस्याप्येकभक्तं मुख्यकालएवकर्तव्यं तिथ्यादिपुनर्वेद्यावान्हासोददिः परेहानि तावान्ग्राह्यस्तुपूर्वदुष्टापि
 स्वकर्मणीतिवचनेन पूर्वतिथेरपि तावतोद्गासस्यकल्पनेनमुख्यकालेपिएकभक्तादितिथिसंभवात् केचित्तु तिथ्यां
 परस्थाघटिकाश्रयास्त्युर्ध्वनस्तथैवाभ्यधिकाश्रयतासां अर्द्धवियोज्यंचतथाप्रयोज्यंहासेचट्ठाप्रथमेदिनेस्यात् इति
 लौगाक्षिवचनेनोत्तरतिथिर्हासार्द्धस्यपूर्वतिथौ योजनान्मुख्यकालेतरसंभवमहुः दिनद्वयेमुख्यकालैकदेशस्य
 तत्त्वकालव्याप्तौपूर्ववद्ग्राह्या गौणकालस्यापिव्यापनात् यदाचैकान्मुख्यकालैकदेशमधिकं व्याप्नोति तदाधिक
 मुख्यकालव्यापित्वेनसैवग्राह्या अथानिर्णयः स्वतंत्रैकभक्तविषयः अन्यगतात्तैकभक्तप्रधानन्नत्वेनमध्याह्नेपूजये
 न्नृपत्यादिवचनान्मुख्यकालानुरोधेपुणविरोधेचतादर्थ्यादितिन्यायेनमुख्यकालात्प्रच्युतमपिगौणकालैकर्तव्यं यथाद
 क्षिणाधनेष्टः प्रधानसोमयागानुरोधेनेष्टिकालात्पर्यणः प्रच्युताकालांतरैरुच्यते उपवासप्रतिनिधिरूपत्वेकभ
 क्तमुपवासदिनेमध्याह्ने उपवासतिथेःसद्भावेऽसद्भावेपिवातत्रैवकर्तव्यं तिथिर्यथापवासेत्यादेकभक्तेपिसातथेतिस्मृतं
 वचनात् ॥ इति श्रीरघुवंशतिलकश्रीमहारज्यरणीवारीसिंहकारितेकत्परत्नाकरेएकभक्तकालनिर्णयः ॥

अथनक्तकालनिर्णयः ॥

नक्तानामाहश्चानंवर्जयित्वारात्रौभक्तव्यमितिनिषमादिवारात्रिन्नतं तस्मादेतद्विवारात्रिव्यापिन्यामिवतिथौकर्तव्यं
 तद्वक्तैरुक्तंपुराणे दिवारात्रिन्नतयन्त्रएकमेवतिथौरुद्रतं तस्याभुमयव्यापिन्यांकुर्यादेवन्नतंव्रती अत्रोभयव्यापिन्या

अलाभे प्रदोषव्यापित्वाकाट्यं तदाह वत्सः प्रदोषव्यापिनीयाह्यातिथिर्न कवते सदा एकादर्शा विना सर्वाः शुक्ले
 रुणसमाः स्मृताः एकादश्युपवासप्रातिनिधिरूपनकमेकादश्युपवासदिन एव काट्यं । न तत्रैकादश्याः प्रदोषव्या
 पित्वापक्षेत्यर्थः प्रदोषपरिमाणंस्कदपुराणि प्रोक्तम् उदयात्प्रातर्नीसंध्यादिकान्नयमिष्यते सायंसंध्यात्रिघटिका
 अस्तादुपरिभास्यतः प्रदोषस्त्रिमुहूर्तः स्याद्वावस्तर्गतोति व्यासोपि , त्रिमुहूर्तं प्रदोषः स्याद्वानावस्तर्गत
 सति नक्तं तत्र प्रकृतं व्यापिते शास्त्रस्य निश्चय इति विश्वदर्शं प्रदोषोस्तमयादृष्ट्वैघटिकान्नयमिष्यते ॥ अस्य
 च नक्तस्य कालद्वयमर्वाव्यपुशोदर्शितं मुहूर्तौ नदिन नक्तं प्रवदंति मनीषिणः नक्षत्रदर्शनात्प्रकृतं नक्षत्रं नक्षत्राधिकमि
 ति अत्राधिकारिभेदे न व्यपस्थामाह देवलः नक्षत्रदर्शनात्प्रकृतं नक्षत्रं नक्षत्राधिकमिष्यते नक्षत्राधिकमिष्यते
 षधयत इति स्मृत्यन्तरेपि नक्तं निशायां कुर्वीत गृहस्थो विधिसंयुतः यतिश्च विधवा चैव कुर्यात्तत्सद्विवाकरं सद्विवाकरं
 तु तत्प्रोक्तमतिमेघटिकाद्वये निशानक्तं तु विज्ञेयं यामार्धप्रथमे सदेति इत्थं व्यपस्थानककालद्वयस्याधवेनोक्ता मदन्तर
 स्तेतुप्रकारांतरेण व्यपस्थोक्ता अयं च प्रदोषो नक्तं तस्य मुख्यकालः अस्तमयात्प्राचीनो मुहूर्तौ नक्तः मुहूर्तौ नदिनं
 नक्तमिति मविष्यपुराणे शिवेन नक्षत्रदर्शनात्तरप्रदोषकालस्याहं मन्यइति स्वाभिमतत्वेनाभिधानात् इतरस्य तु पुरा
 भिमतत्वेनाभिधानाद्वाणत्वस्याभिप्रतत्वात् अत्र वचनेन नक्षत्रदर्शनादितिर्यक् लोपेऽप्यमी अतश्च नक्षत्रदर्शनं प्रा
 प्य नक्तं विहितभोजनं विधेयमित्यर्थः अतथात्वे परस्परस्यादर्वागतोति हि सति जावालिकायादि नक्षत्रेपि प्रदोषव्याप्य
 भावे स्यात्तद्व्यासैराश्रयणाच्च यदानकतिथिः पूर्वदिने प्रदोषं व्याप्नोति अपरदिने अस्तमयादर्वाचीनां त्रिमुहूर्तैव व्याप्नोति
 किंचिद्वारपृथगिति तदा पूर्ववैवर्चनकं काट्यं तदुक्तं जावालिकाना अहःसुतिथयः पुण्याः कर्मानुष्ठानतर्गादेवा नक्तं तत्रैषु सर्वेषु रा
 त्रिप्रयोगः प्रशस्यत इति यदानकतिथिः पूर्वापरयोर्लोः प्रदोषव्याप्नोति तदा परैव व्याप्नोति तदाह जा

चालिः यदिस्वाद्युभयो रङ्गोऽप्रदोषव्यापिनीतिथिः तद्वेत्तरजनकंस्वाद्युभयत्रापिसायत इतिदिवा रात्रावपीत्यर्थः यत्तु
 कर्मपुराणे प्रदोषकालस्यश्रस्तमयात्सार्चनमूहृतत्रयस्यनककालत्वाभिधानं प्रदोषव्यापिनीयत्रिभूमूर्त्तीदिवायदि
 तदातकद्रतकुर्यात्स्वाध्यायस्यनिषेधवत् तन्मुखगौणसाधारण्येनावगतव्यं यत्तुभविष्यपुराणादादितोप्यल्पकाल
 ग्रहणम् तदुमुख्यकालिपितत्राशस्त्यायेति तेनास्त्यनविरोधः ननुउदयात्प्राक्तनीसंध्याघटिकात्रयमुच्च्यतेसायंसंध्या
 विघटिकाश्रस्तादुपरिमास्त्यत इतिस्कंदपुराणे संध्याया घटिकात्रयात्मकत्वाभिधानात्तस्यांच चत्वारिमानिकर्माणि
 संध्यायापरिवर्जयेत् ब्राह्मरंभैयुर्नन्दिनास्वाध्यायंचवतुर्थकमितिचनेनभोजनप्रतिषेधात्कथंनक्षत्रदर्शं नानंतरंनक्त
 भोजनविधानमितिचेन्न भोजनानिषेधस्यमुख्यसंध्याकालसंबंधेनैववक्तुंशक्यत्वात् गौणात्रिघटिकात्मकसंध्यात्रयेका
 रणभावात् संध्यानामदिनरात्र्योःसंधौविहितासंध्योपासनादिक्रियासंधिश्रवणमातैडमंडलोपलब्धिसमयः तस्या
 त्पञ्चात् क्रियायाश्चविरुद्धत्वेनतावतिकल्केर्तुमशक्यत्वात्मुख्यार्थवोधेसतिसंध्यासंबंधेनसंधिसंबंधः पूर्वापरक्रि
 यापर्याप्तःकालोदधये यायाःसन्निहितानाडयस्तारताःपुण्यतमामता इतिसंक्रांतिकालवत् अतश्चसर्वलोकप्रसिद्धः
 खंडमातैडमंडलोपलब्ध्यादितारकोदयांतोमुख्यः सायंसंध्याकालः तथाच याज्ञवल्क्यः प्रातःसंध्यांसनक्षत्रांसायंसं
 ध्यांसभास्करांजपज्ञासतिसाविर्बाप्रत्यंगातारकोदयात् पूर्वासंध्यांसनक्षत्रांतिषेदात्सूर्यदर्शनात् स्मृत्यंतरेच नक्षत्रदर्श
 नात्संध्यासायंतत्परतःस्थितं तत्परारजर्जोत्रियारात्रिधर्मान्विवर्जयेदितित्रिघटिकात्मकसंध्याकालस्तु दैवादकृतानांस
 ध्योपासनादीनाघटिकात्रयपर्यंतकर्तव्यताभ्यनुज्ञानार्थः संध्यागार्जितोदिनांविहितानध्यापनादिपरश्चहेमाद्रौमदनर
 त्नेच अस्तुवाघटिकाद्वयंसंध्याशब्दार्थः तथापिनतत्रनिषेधः तत्परागप्राप्तभोजनविषयत्वात् यत्तुनिर्णयसिंधौ गौ
 ढारतु प्रदोपोस्तमयादूर्ध्वघटिकाद्वयमिष्यते इतिवत्सोक्तःप्रदोपःसंध्याच दिनरात्र्योःसंधौमूहृतेः श्रद्धार्कास्तम

प्रात्संख्याव्यक्तभूतानतारकेति यावत् तेजोपरिहानिवशाद्दानोरर्द्धद्वययावदिति वराहेकेरित्याहुः तत्र अस्तसंख्यां
 दत्तातध्यायादिपरत्यादिति तत्प्रागल्भ्यविजृम्भितं शिवपूजनैकभोजने च तस्यैव प्रदोषकालस्य सर्वत्र विहितत्वात् य
 दधुक्तं मदरत्ने न कस्यप्येवम्यादागप्राप्तभोजनगोचरो निषेध इति तत्र विधेर्निषेधा विरोधात् अन्यथा कपिजलानि
 त्यत्रात्रिभ्योऽधिकानां हि सन्स्यादित तत्सर्वविधिसुष्टुनिषेधानवकाशादिति मर्मासां विरोधात् घटिकाद्वयत्रयप्रदोषप्र
 तिपादकमाध्वग्रथविरोधाच्चोपेक्ष्य कालतत्त्वविवेचेनपि घटिकात्रयसंख्याग्रहणेऽपि धेवनैकभोजनेन क्षत्रदर्शनानं
 तरं घटिकात्रयमध्योपक्रियमाणेन दोषः तद्विषयत्वे तु विधिप्राप्तो निषेधप्रवृत्तौ विहितनिषिद्धत्वेनादृष्टदोषदृष्टविकल्पा
 पत्तरेति अनेनैव न्यायेनादित्यवारसंक्रांथदिपुरात्रिभोजनानिषेधस्य रागप्राप्ताविषयादृष्टन्यादिनैकव्रतरिविवारादि
 योगेऽपि रात्रिवैकसंवेधं यदादिनद्वयेऽपि न प्रदोषसंवेधः तदोत्तरदिने सायाह्निके संवेधं तदुक्तं सकादं प्रदोषव्यापिनीनस्या
 द्विधानके विधीयते आरामनोद्विगुणच्छायामतिक्रामति भारुकरे तत्र कंनकमित्याहुर्नैकं निशिभोजनं एवं द्वात्वात्तो
 विद्वान्सायाह्ने तु भुजिक्रियां कुर्यान्नैकव्रतैकफलं भवति निश्चितमिति अतश्चात्रैव परत्र स्यादित्याद्युक्तमेव शब्देषु
 पक्षेऽप्येकमकवन्नैषोऽप्युक्तः सौरनैकमपि यस्य सप्तमरात्रिवारादौ विहितं तत्सायाह्न्येव कर्तव्यं तदुक्तं सुमंतुना त्रिमुहूर्त
 ैरप्युपेवाह्निनिशि चैतवर्तति तिथिः तस्यां सौरचरे ब्रह्मकमहन्त्येव तु भोजनमिति कूर्मपुराणेऽपि नरस्यद्विगुणच्छायामति
 क्रामति भारुकरः तदा सौरचरे ब्रह्मकंनकं निशिभोजनमिति भविष्यपुराणेऽपि देवादिष्वदिने ब्रह्मब्रह्मकं कुर्वती मानवाः
 दिनतिते तु भुंजिरन्निषेधो रात्रिभोजन इति हरिकैविशेषः सकादं उदयस्यासदा पूज्याहरे नैकव्रतं तिथिरिति अन्यनैके
 तु संक्रांत्यादावपि रात्रिवैव निषेधस्य रागप्राप्तभोजनगोचरत्वेनैव ध्यायकत्वात् यानितु यदा तु द्विगुणां छायां कुर्वन्त पति
 भारुकरः तत्र नैकं विजानीयात् नैकं निशिभोजनमित्यादौ निसोऽथ मर्मादिवचना निदिवानकविषयाणि तानि यथायथं दिन

हयपिप्रदोपठ्याप्यभावविषयाण्यतिनकविषयाणिवाद्रष्टव्यानि अत्रमाधवः यत्वादिन्यदिनेब्रह्मादितिभविष्यपुराण
 मधिकृत्य अस्मिंश्चदिवातकभोजनेउत्तमोत्तिममुहूर्तोमध्यमउपपत्यः ततःआर्चनोजघन्यः एवंचसत्यतिमभागत्रिभा
 गमुहूर्तवचनान्युपपद्यंतेरात्रिभोजनेपि घटिकात्रयमुत्तमःकालः घटिकाषट्कमध्यमःकालः एतदेवाभिप्रेत्यवचनंस्म
 र्यते प्रदोषोरत्तमयादूर्ध्वघटिकात्रयमिष्यते त्रिमुहूर्तःप्रदोषःस्याद्रवावस्तगतसतीतिच निशीथपर्वतोजघन्यःकालः
 नक्तंप्रकर्वातइतिसानान्येनाभिधानादिति कालतत्त्वविवेचनकारारतु मुख्यकालेपि त्रिमुहूर्तात्मकेआद्यमुहूर्तद्वयंमु
 र्यतरं निशानकंनुविज्ञेययामार्घ्वप्रथमेसतीतिस्मरंयतरादित्युक्तवतः अर्नेनैवन्यायेनसौरनकेतुसान्येनैवपम्येणवा
 दिनद्वयेप्रदोषैकदेशव्याप्तौपर्य्युरेवनक्तंकार्य्यसायंकालस्यमुख्यतिथिव्याप्तात् सायंकालदेशव्याप्तौपूर्वातिथिर्भा
 ह्या प्रदोषकालस्यगौणस्यतुतिथिव्याप्तात्वात् एकभक्तनकयोरेकस्मिन्दिनेप्रसक्तौएकभक्तप्राथम्यात् एकभक्तमुख्य
 कालएवानुष्ठेयं नक्तंतुद्वितीयादिने नतिथिः सायंकालेगौणसत्वेद्वितीयादिनेअनुष्ठेयम् द्वितीयादिनेगौणकालेपितिथे
 रसत्त्वेतुभार्यापुत्रादिना तद्विनेकार्थमितिनक्तंतुर्नैयमोव्याप्तेनदर्शितः मदनरत्ने हविष्यभोजनंस्नानंसत्यमाहार

लाघवम् आश्रिकार्यमधःशायनान्तकमौर्जाषडाचशेदिति ॥

इति श्रीमन्महाराजरणीवीरसिंहकारितेष्ट्यरत्नाकरेनक्तकालनिर्णयः ॥

॥ अथायाचितनिर्णयः मदनरत्ने निर्णयामृतव ॥

नविद्यतेयाचितंयस्मिन्नभ्यवहरणेतदयाचितं अहोरात्रेयाचितमन्नंनभोक्ष्येद्वत्येवरूपोऽयाचितोऽन्नभोजनाभावविषयः
 संकरपइतियावत् अतएवप्राजापत्यकृच्छ्रप्रकरणेगौतमेनोक्तम् अथापरंअहंनकंचनयाचेतेति अभ्यवहरणंचभक्ष्य

भोज्यलेह्यपेषचोपभेदेनपंचविधं तत्रदत्तैरवावखंडयवखंडयपत्तिगोर्धतेतद्भक्ष्यंदावखंडनमंतरेणमुख व्यापरिणै
 वयन्निगोर्धयतेतद्भोज्यम् जिह्वयाग्रहीत्वायदंतगिर्यतेतच्छेदं पेषपयोजलादिप्रसिद्धं चोर्ध्वनामयद्ग्र्यातंगतसारंरसं
 मुखं व्यापरिणैवग्रहीत्वातंगिर्यते असारमन्यत्प्यज्यतेतत् यथास्फलेक्षुदंडादितत् अस्यचोपवासवद्देहारात्रसाध्य
 त्वादयाचिततच्चतिथेर्दिवारात्रियोगित्वे तस्यामेवानुष्ठानम् दिवारात्रिब्रतयच्चेतिस्कंदपुराणवचनात् यदातुतिथिरे-
 कस्मिन्दिनेदेवैव अन्यस्मिनरात्रौवतदहं व्यापिन्येवग्राह्या अहस्सुतिथयःपुण्याइतिजाबालिवचनात् अथा
 चिताम्रलाभेतुदिवारात्रौवा अतिर्घेदकालेसकृद्भोजनंकरंत्यंतथैवाशिष्टाचारात् अलाभेतूपवासएव तथापि या
 चिताम्रभोजनपरित्यागनिर्वाहान्नलोपःशत्रुमाधवः अयाचितशब्दस्यअर्थद्वयंप्रतिषेधः पृथुर्दासश्च प्रतिषेधपृथुं
 दासयोः प्रतिषेधपक्षंप्राजापत्यकृच्छ्रव्याख्यानैर्गतमोव्याजहार अथापरंअहंनकंचनयाचेति पृथुर्दासंष्टहस्व
 तिर्य्याजहार अहंप्रातरअहंसायंअहमयादयाचितं अहंपरंचनाश्रीयारत्राजापत्यंचरान्निजइति स्मृत्यंतरेपि
 अयाचितशीमितभुक् परांसिद्धिमवाप्नुयादिति मितभोजित्वं दशमासमाप्तं तदुक्तंचतुर्विंशतिमते प्रात
 र्भुद्रादशयासाप्तकेपंचदशैवतु अयाचितेतुर्हौचाष्टौप्राजापत्येविविधिःस्मृतइति तच्चभोजनद्रव्यंपरकीयप्रयत्नो
 पनोतं अयाचिताहतंयाह्यामपिटुष्टकर्मणां अन्यत्रकुलटाषंडपतितेभ्यस्तथाहिपइति ॥ याज्ञवल्क्यवचनात् ॥
 तथायतिधर्मपूशनाः भिक्षाशनमनुयोगात्प्रक्रान्ताभ्यनिमज्जितंअयाचितं तुतद्भैक्ष्यंभोक्तव्यंमनुरज्ज्वीत् यदिप्र
 तिषेधः यद्विवापथ्युदासः उभयथाप्येकभक्तादिव्रजकालोविशेषणीयः प्रतिषेधकालविशेषापत्तपक्षणात् पृथुं
 दासेपराधीनत्वात् असतितुकालविशेषविधौकर्मकालव्याप्तिवचनमत्रप्रवर्तते किंतु युग्मवाक्येनैवनिर्णयइति
 यत्तुमयूखे अयाचितेविशेषवचनाभावादुपवासानिर्णयइति केचित् तन्न एकभक्तायाचितयोर्द्वयोर्विशदघटिका

ग्रथि सातिथिः सर्वदाज्ञेयानकेसायाहसंगतेति शार्ङ्गधरीयेनारदोकेरिति तच्चिदर्थं एतद्वचनस्य हेमाद्यादिनिबं
 धादावदर्शनात् निर्मूलत्वं इत्यर्थाचितकालनिर्णयः ॥ एकभकादिब्रतानां खंडतिथौ प्रारंभसमाप्त्योः प्रतिपिद्धत्वात् खंडा
 स्वरूपमभिधीयते निर्णयाभ्युते यातिथिरुदयादारभ्य दिनाद्व्यापितो न स्यात्साखंडा तस्यांब्रतानां प्रारंभसमाप्ति
 चनकुर्यात् तदाह सत्यव्रतः उदयस्थितिधिया हि न भवेद्दिनमभ्यगा साखंडा न ब्रतानां स्यादा रंभो न समापनमिति अ
 खंडायां तु प्रारंभसमाप्ती आह वसिष्ठः अखंडवर्त्तमानां त्रैलोक्याह्याखंडा भवोत्तिथिः ब्रतप्रारंभणं तस्यामनष्टे गुरुशुक्रयोरिति
 न न्यत्र वचने समाप्तिपदा श्रवणात् तत्र समाप्तिः कर्तव्येति कुतो गम्यते इति चेत् सत्यं खंडतिथौ निषेधबलादेवा खंडतिथौ
 विधानं प्राप्तं भावाभावा विहाय तृतीयावस्थायाः कचिददर्शनादिति । इति खंडतिथिस्वरूपनिर्णयः । अथैव प्रसंगात् नक्ष
 त्रगामिना क्षत्रं दिनद्वयेऽपरुतमयकालव्यापि भवति तदार्धरात्रादार्वाक् च्छेदयुक्ते नक्षत्रेकार्द्यं तदुक्तं विष्णुयर्मोत्तरे उपो
 पितव्यं नक्षत्रं यस्मिन्नस्ति मियाद्रविः पुज्यते यत्रैव तारानि शीथशशिनोऽसिर्हति भ्रानि शीथशशोदनां धरात्रादार्वाकान् कालो
 लक्ष्यते अन्यथा मुमंतु वचनविरोधः स्यात् यदुक्तं यदाहं रात्रादार्वाक नक्षत्रं प्राप्येति तथैतन्नक्षत्रं ब्रतं कुर्यादतीति पारणंत
 येति नक्षत्रोपवासस्यातिथिः सैव नक्षत्रविहितनक्षत्रेकभकयोरेव प्रमाह्या तदुक्तं स्कंदपुराणे नैत्रोपवाससंदेक्षे यन्निर्गोषा
 दधी भवेत् उपवासेऽयदक्षं स्यात् न तथानैकभकयोरेति इति नक्षत्रं ब्रततिथिर्निर्णयः अथ तस्या एव तिथेर्दानहेमन्नता
 दिपुफलस्य तारतम्यविज्ञानार्थं देवमानुषराक्षसकालात्मकविभागनिर्णयः प्रोच्यते एते पांच पूर्वाहणः कालौ दैविकः पू
 र्वाहणौ वैदेयानामिति श्रुतेः तथा च पूर्वाहणौ दैविकः कालो मध्याह्नश्चापि मानुषः अपराह्णः पिच्छां च सायाह्नो रा
 क्षसः स्मृत इति व्यासवचनाच्च तेनैतानि हेमदानां च नार्दानि पूर्वाहणव्यापिन्यांतिथौ कार्याणि अतएव याज्ञवल्क्यः ॥
 पौर्वाहणिकारतिथयो देवकार्ये फलप्रदा इति नन्वेकारि मन्दिनेति धिद्वयविहितस्यैकभकादेः कथमनुष्ठानं यस्य दान

हे मुक्तभक्तदेविं ध्यानविरोधस्तत्कमेष्टानुष्ठेयं तत्रैकस्वधं कृत्वाऽन्यद्द्वयं दिना प्रतिनिधिनं कारयेदिति साधवमद-
 नरदादयः । यवतु चतुर्दश्यादौ । एकभक्तादिना हि भोजनं प्राप्तं भूताष्टम्यां दिवा भुक्त्वा रात्रौ भुक्त्वा तु पूर्वाणि । एकादश्याम-
 होरात्रं भुक्त्वा प्रातरेणुशरेदिति । तद्विरोधश्च तत्रैकभक्तदेवधत्वा हि वैवभोजनं निषेधस्तु रात्रां भोजनविषयं तच्च भो-
 जनमुपवासमिति पूर्वविवक्षितं च नानादनुकरेण कथं । एवं चतुर्दश्यां शिवरात्रिं व्रतपारणायाम् निषेधत्वा हि वैवभोजनं । एवमष्ट-
 म्यादौ नक्तत्रते संकरं द्वात्रयोः संकटचतुर्थ्या रात्रौ भोजनं । पञ्चदश्यां दिवा भुजिति निषेधः । संक्रमे च रात्राविति निषेधद्वयं
 तत्रोपवासः कार्यः । यद्यपि पुत्रिण उपवासोपनिषिद्धः । तथाऽप्युपवासनिषेधे तु किञ्चिद्द्वयं प्रकल्पयेदिति वचनात् । किञ्चि-
 द्दक्षयि चोपवासः कार्यः । यतु निषेयसिंघाद्रायाणमध्ये एकादश्यादौ तु भोजनं कार्यमेव चाद्रायाणस्य क्रान्त्येन नित्य-
 बाधकत्वादिभ्युक्तं । तन्मध्यं फलाद्यश्चनेनापि चाद्रायाणव्रतस्य तौ एकादश्यां भोजनं निषेधवाक्यं नामानंदयत्वेन बाधासौ-
 चित्त्यात् ॥ इति श्रीरघुवंशतिलकश्रीमहाराजराजविरसिंहकारिते कृत्यानिबधे सखंडखंडविद्धविद्धतिथिनिर्णये होमादि-
 रसविरसिंहदं सरक्षकः । धर्मधर्मविभागकृद्गुपतेः । प्राद्विजार्चारतो । जीयात्पुनः कलत्रमिजसंहितः । संप्रालयन्क्षमां
 रणविरसिंहभूषेनकारिते कृत्यवारिधौ । तिथिरूपलसत्कांतिस्तुराघोरतनसंग्रहः ॥ २२ ॥
 अथ प्रतिपदादिसामान्यनिर्णयः प्रस्तूयते ॥ २३ ॥
 अत्र निषेधेनामविप्रतिपन्नानां वाक्यानां परस्परविरोधपरिहारः । तदेव तत्त्वदर्शने नमुच्यते । तदुक्तम् । तत्त्वविप्रतिपन्नानां

वाक्यानामितरेतरं विरोधपरिहारोन्नतिर्णयस्तत्स्वदर्शनमिति तत्रादौशुक्लप्रतिपदःसंवत्सरादिव्यप्रासिद्धेस्तावदादौ
तस्याएवनिर्णयःप्रतिपाद्यते अथसामान्यतःशुक्लाकृष्णा शुक्लायाप्रतिपदस्याध्यानं हेमाद्रौ तिथयोह्यधुनोच्यतेअ
तिपदद्विभुजारुणा मेघनाशकिपात्रासांसितपक्षादिममतेति अथकृष्णप्रतिपदानं धूसराकृष्णपक्षाद्याभाससं
स्थायचतुर्मुखा अक्षसूत्रध्रुवंपुरतंपाञ्चधत्तेचतुर्भुजोति । अथात्रप्रतिपत्सामान्यतोनिर्णीयते अस्याश्वनामनिरुक्तिर्भ
विष्योत्तरे तिथिर्नातंप्रवरायस्माद्गृह्यणाममुदाहृता । प्रतिपद्यापदेपूर्वंप्रतिपत्तेनसोच्यतइति तत्रशुक्लप्रतिपदमा
वास्याद्युतैवकार्यो गुरुमाग्नीत्यादिवचनात् पैठीनसिनाप्युक्तं पंचमीसप्तमीचैवदशमीचत्रयोदशी प्रतिपन्नवमीचैव
कर्त्तव्यासंभुवतिविधिरिति संसुखासायाह्व्यापिनीतिनिर्णयामृतोक्तोर्थःप्रामादिकः उत्तरवचनविरोधात् हेमाद्रि
विरोधाच्च संसुखापूर्वविवक्षितयुक्तं सांप्रियदापंचधाविभक्तस्यऋश्यतुर्धभागव्यापिनीतदैवपूर्वविवक्षाग्राह्या । तदभवे
सायाह्व्यापिनीग्रह्येतिमाधवमतं तदभवेतुसायानह्व्यापिनीपरिगृह्यतामित्युक्तेः अपराहणोत्तरकलिम्बुत्तावुत्तरवि
द्वैवग्रह्येति मदनरत्ने प्रोतिपत्संसुखाकार्यायभवेदपराहणिकोतिस्कंदपुराणवचनात् नन्वेतद्वचनंप्रतिपन्मात्रविषय
मरतु विशेषाश्रवणात् नचप्रतिपत्सद्वितीयारयादितिवचनविरोधः तेपामपराहणिकान्यप्रतिपद्विषयत्वेनोपपत्तेरि
तिचेन्न अत्यकृष्णप्रतिपद्विषयत्वेन वचनांतराग्राह्यस्यपूर्वविवक्ष्यस्यापराहणिकत्वरयचाविधेयत्वेनगौरवापत्तेः शुक्लप्र
तिपन्मात्रविषयत्वेतु तस्य वचनांतरेणपूर्वविवक्ष्यस्यान्यथासावादपराहणिकमात्रस्यविषयत्वेनगौरवम् यत्तु प्रति
पत्सद्वितीयारयाद्वितीयाप्रतिपद्युत्तेत्यापस्तंबवचनं तत्कृष्णप्रतिपद्विषयं अपराहणोत्तरकालप्रदत्तशुक्लप्रतिपद्वि
षयंच पूर्वोदाहृतवचनविरोधात् तस्मादापराहणिकीशुक्लप्रतिपत्पूर्वव्याह्या अस्याशुक्लप्रतिपदुत्तरेवेति मदनरत्ना
दिसिद्धांतः कृष्णानूत्तराकृष्णानूत्तरतीखिलेतिदीपिकोक्तैःकृष्णापिपूर्वैत्यनंतमुदहतिनिर्णयसिद्धौ उभयथातुं शुक्ल

कृष्णप्रतिपत्पूर्ववाह्या प्रतिपत्पंचमीचैव उपोष्यापूर्वसंयुतेति जावालि वचनात् । प्रतिपत्पंचमीभूतसावित्रीवटपूरिमा
 नवर्मादशमौ चैव तोषोऽप्याः परसंयुता इति ब्रह्मवैवर्ते वचनेन च । द्वितीयापंचमीचैव दशमौ च न योदशी ॥ ८ ॥ चतुर्दशीचोप
 वसेह न्युः पूर्वोत्तरेति धा उपवासे सप्तमौ तु वेधाद्वत्युत्तरदिनमिति तद्ववसिध्वंचेन च । द्वितीयाविद्यायाश्च नृपोष्यत्वमि
 धानाच्च वेधश्चपैठानसिनासर्वासुतिथिषु सामान्यतेर्दाशतः पक्षद्वये प्रतिथयस्तिथिपूर्वात्तद्योत्तरां । त्रिभिर्महर्त्तैर्विधं
 तिसामान्योऽपि विधिः स्मृत इति । उदयात्ततश्च स्थिता त्रिमुहूर्त्तपूर्वातिथिर्विध्यति । अस्तमयात्तत्र कस्मिन्ना त्रिमुहूर्त्तान्तरा
 तिथिः पूर्वतिथिर्विध्यतीत्यादि पूर्वमुक्तमेवं निषिद्धपूर्वतिथिर्वेधस्तूपवासविषये स्वल्पोऽपि त्याज्यः । तथा च स्मृत्यन्तरे
 घटिकाभाजवेधोपि पटुपयस्तुत्तरांतिथिषट्त्रिंशन्मतेऽपि घटिकाद्विस्त्रिंशत्पक्षे वात्पयैतिथिपंचगव्यघटपूर्वसुराया
 विट्टकोपेथेति । इदं च वाक्यमुपवासस्य दूषकमिति निषेधोऽभिधानात् । "अतएव बौधायनेनाप्युपवासतिथेरुदयकाली
 नत्वेनियमजकः उदयेतूपवासस्य न कस्यास्तमयेतिथिरिति भविष्योत्तरपुराणे ब्रतोपवासानियमे घटिकेकायदाभवेत्
 सातिथिः सकलज्ञेयापि त्रयैवापराह्णिकीति पाश्चात्कंदयोरभ्येवं प्रदातुं तदन्तेः उपवासतिथिः स्वल्पापि न लभ्यते
 तदानीं षड्पूर्वतिथिविद्याप्युपोष्या तथा च ऋष्यशृणाः श्रवद्वा निनिषिद्धैश्चैत्रलभ्येतेति नानितु मुहूर्त्तैः न च सिर्विद्धाया
 ह्यैवैकादिशीतिथिः । तदार्धविद्यान्यन्यातिदिनान्युपवसेन्नर इति श्रुणुदयमारभ्य पंचमुहूर्त्तैर्केवेधः सूर्योदयमारभ्य
 साद्वसुहूर्त्तद्वयवेधोऽपि ज्ञातव्यः श्रवद्धानामलभेतुपयोदधिकलानिवा सकृदेवात्पमश्रीयात्तूपवासस्ततोभवेदिति श्र
 यसिद्धविरुद्धादिकं लिख्यते । इयं शुक्रवारेण सिद्धोच्यते । तदुक्तम् शुक्रेण प्रतिपत्पक्षैकादशी च त्रयोदशी सिद्धाभ
 गोत्तरापादाहस्तश्च रेवती । श्रवसर्वाणि शुभकर्माणि सिद्धांतानि । भौमवारेण यो वरुद्धा तदुक्तम् कुजे तु वैश्वदेवाद्राप्र
 तिपत्पूर्वमादिन्यादि । बुधवारयुक्ते चैतसर्वैकयोगो भवति । बुधे धनिष्ठाभरणी प्रतिपच्च विवर्जयेत् । अत्र तिथिपत्वेन

चक्षिः पुंश्च श्रम्याये गिनि सांभुस्यत्पूर्वस्मात्पात्रात्संज्ञा - इति प्रतिपत्संज्ञाऽपानिर्णयः अथ द्वितीया निर्णयते तत्रादौ
 शुद्धरूपेण द्वितीयापानं हेमाद्रौ द्वितीयाहं समाश्रद्धापात्रपुस्तकधारिणी कृष्णाचकुमुदाभासादृक्षस्यासाक्षकुडिकेति
 अथ द्वितीया समाप्य निर्णयः तत्र कृष्णापूर्वाशुक्लेति रते हेमाद्रिः कृष्णाद्वितीयादिमापूर्वाहणे यदिसासितानुपरेतः स
 वति दीपिकोक्तः सांक्षितोपापरोपोष्या पूर्वविद्धाततो न्ययति स्मृत्यंतरं एकदश्यष्टनीषधी द्वितीया च वतुर्दशी त्रयोदशी
 द्वामावास्या तपोष्माः स्युः परान्विता इति विष्णुधर्मोत्तराच्च मदनरत्नेपि शुद्धद्वितीया परायाह्यायुग्ममातीति वचनात् कृ
 ष्णाद्वितीया तु पूर्वविद्धेव याह्या - द्वितीया प्रतिपद्युतत्यापस्तवं वचनात् - प्रतिपत्संमुखी कार्या द्वितीया द्विजसत्तमेति अक्षय
 यतं वचनाच्च - प्रतिपत्संमुखी प्रतिपत्संगता तद्विद्धेत्यर्थः इत्युक्तं नन्वेतेषु वचनेषु द्वितीया मात्रा श्रवणात्कथं द्वितीया विशेष
 विषयत्वमप्यामिति चेदुच्यते - युग्मयाप्ये प्रतिपदोऽमावास्या युक्तत्वात् संभवच्छुद्धप्रतिपदोऽमावास्या युक्तत्वात् युग्मत्वाप्ये
 प्राशरत्यमुक्तं तथाप्य शुद्धप्रतिपद द्वितीया युग्ममेतच्छ्रुतमिति दोषानभिधानेन निषिद्धत्वाभावात्तेन मवाक्यस्याप्यपि प्रथमः
 एवं च प्रतिपत्संक्षितो वेद्यादिवाक्यस्य शुद्धप्रतिपद द्वितीया ततोऽप्युग्मविषयत्वेन गमवाक्यविरोधः निगमवाक्यस्य
 च द्वितीयापि प्रत्येव निरवकाशादात्परतं वचनविरोध इति प्रथमोक्तं विषयत्वमेव गणकतरेण - इति द्वितीया साऽप्यनिर्णयः
 दृहस्पतिवारयुक्ता द्वितीया सुविधिपूजनमुक्तं ब्रह्मपुराणे - दृहस्पतौ द्वितीयायां विधिवद्विधिपूजनं कृत्वा नक्तं समश्नीयाच्छ
 भवेत् भूतिमुत्तमाभिति विधिर्वर्द्धात्तत्पूजनं च गायत्र्या पुराणमंत्रेण वा अस्थानकजत्रतविशेषतुल्यकालव्यापि न्येव द्वितीया
 आह्येति सिद्धांतः अत्र सिद्धविरुद्धादिकं द्वितीयावधवारणसिद्धाज्योतिषे वधवारं द्वितीया च द्वादशी सप्तमी पुनः मृगो न
 राधाहस्तश्रुक्लिका सिद्धिदापेकेति अत्र कार्याभिमतसिद्धो भवति इयं शुक्रवारेण विरुद्धा अत्र शुभकार्यं नक्तं कार्यं मा
 नवेरोहिणी ज्येष्ठा द्वितीया सप्तमी पुनः पुष्ये मघा तथा श्रुपः सर्वकार्येषु वर्जिता इति श्रुत्या च द्वितीयायां वैवाहिकं कर्म प्रपण

कर्मरथादीनां कर्ममार्गमन्तव्रतारं भूषैः कर्मचक्रवर्ततदुक्तं भास्करेण ब्रतपौष्टिके द्वितीयाद्वा दश्योः सप्तमीपुक्रवर्त
 पत्न्युद्धनगृहासनशयनशकटयानाश्वकर्मणीति द्वितीयायां विट्शत्रियशूद्रैर्मलापहं स्नानं कर्तव्यं तदुक्तं भास्करेण
 त्रयोदश्यां द्वितीयायां दशम्यां च विशेषतः शूद्रविट्शत्रियाः स्नानं नाचरेयुः कथं च नोति स्नातुस्तनूजान्दशमीत्रयोदशीति
 द्वितीयाद्विद्यति हिं- अन्नमलापहं स्नानं निषेध एव नान्यनैमित्तिककाम्यवाधः शत्रोत्तरस्यां दिशियात्रानकार्या धनु
 र्भूतिरथैरवौ द्वितीयादनुधाभवति इति द्वितीयानिर्णयः ॥ अथ तृतीयानिर्णयः तत्रादौ शुक्लकृष्णाभेदेन तृतीयाध्यानम
 तृतीयादृपगणैरीशूलपात्रधरासिता तृतीयातादर्थ्यगनीलाशंखपात्रधराद्विदोः द्विमुजाद्विस्वर्थः तृतीयारंभाव्यति
 रिकं चतुर्थीयुतैवोपस्था एकादश्यऽष्टमीषष्टीपौर्णमासी चतुर्दशी अन्नावस्यातृतीयाव्रतादुपस्थाः परान्विता इति वि
 षणुधर्मोत्तरवचनं युग्मवाक्यं रंभाव्रतविषयं रंभाख्यां वर्जयित्वा तृतीयां द्विजस्य रम- अन्येषु सर्वकार्येषु गणयुक्ता प्रश
 स्यत- इति ब्रह्मवैवर्तात् गणयुक्ता चतुर्थीयुक्ता आपस्तंबोपि चतुर्थीसंयुतायां च सा तृतीया फलप्रदा अथैव धन्यकुरीष्टि
 णां पुत्रसौभाग्यदायिनीति अस्यां द्वितीयाधेयनिषेधा ब्रह्मवैवर्ते द्वितीयाशेषसंयुक्तं याकरेति विमोहिनि सार्वधन्यमवा
 द्वाति प्रवदंति मनीषिणः दीपिकायामपि रंभाविहाये तत्तत्स्वतीयामित्यादि अन्यच्च द्वितीयावेधः स्वल्पोऽपि गौरीद्विते
 षु व्याज्यो न मुहूर्तत्रयपरिमित एव अत एव मदनरत्ने रंकेदपुराणे कलाकाष्ठापुवाचैव द्वितीयासंप्रदश्यते सा तृतीयानकर्त
 व्यकर्तव्या गणयुतोति तेनैतेषु गौरीव्रतेषु तारदिने स्वल्पापि तृतीयायाह्या नत्रिमुहूर्तत्वकर्मकालव्यापित्वाद्यादरः मुहूर्त
 भात्रसत्वेऽपि दिने गौरीव्रतान्तरेशुद्धाधिकायामभ्येकगणयोगप्रसंसनादिति माधववचनात्पदात्तत्तरे दिने स्वल्पापि तुल
 यते तदा द्वितीयादिद्वापि प्राह्या तदा च तद्वचसिष्टः एकादशी तृतीया च षष्टी चैव त्रयोदशी पूर्वविद्वापि पकर्तव्या यदि न स्या
 त् तरेह न्तीति रंभाव्रतविषये तु पूर्ववद्वाह्या कृष्णाऽष्टमी तद्वत्तपासा वित्रीवटपौर्विकी अन्नं त्रयोदशी रंभादुपस्थाः पूर्वसंयु

ता इति निगमवचनात् एवं च सर्वाणि तृतीयावतानि चतुर्थीयुतायामेव कार्यणीति सिद्धांतः पक्षद्वयगतस्वपितृतायास्तु
 तृतीयशब्देन गौरी पूज्या तदुक्तं चतुर्थीगणनाथस्य गौर्यस्तत्पूर्ववासरइति अत्रासिद्धिरुद्धादिकालिख्यते तृतीया
 भोमवारेण सिद्धा तदुक्तं भोमपठितृतीयास्यादष्टमीचत्रयोदशी मूलाश्विनिष्ठगोऽश्वपासिद्धा उत्तरभाद्रपदतृतीया
 धवारेण विरुद्धा चतुर्थे निष्ठभरणीदास्रैर्मूलसम्पन्विता तृतीयानवमीप्रतिपद्वेवतीभिर्वर्जतेति विरुद्धयोगेषु शुभं क
 र्मेन कार्यं श्रवणकृत्यानि जयासुसंश्रामवर्त्तपयोगिकार्यणि सिद्धातिविनिर्भितानीति तृतीयायामोपेययोगे निष्ठेयव
 संस्यतस्तत्समुद्यीयात्रानुकार्य इति तृतीयाप्रकरणं अथ चतुर्थीनिर्णयते तत्रादौ शुक्लाश्विभेदेन चतुर्थीध्यानं लीला
 रूपलक्षणमाचतुर्थीमूषकरिथता परशुविश्रतीपादपीतवत्याहिसंयुता १ चतुर्थीकज्जलाभासामाहि परथाचतुर्थीज्जाध
 र्शक्षमालिकादंडचतुर्थीयाचदोहिणीति २ साचतुर्थीति यिगोणशकुंडचतुर्थीवहुलाव्रतव्यतिरिक्तेषु पंचमीयुतैर्व्याह्या
 तथैव गणेशकुंडवहुलाव्यतिरिक्ताः प्रकीर्तताः चतुर्थीपंचमिविद्वेदवतांतरयोगत इति मदनरत्ने ब्रह्मवैवर्तवचुगा
 तं चतुर्थमभूतं निमित्तियुग्मवाक्यं तं एकदशीतथापठि श्रमावास्याचतुर्थीकालोऽप्युक्तः पराः पूर्वोपसंयुता इति
 वृद्धवासिष्ठोक्तेः श्रगोणशब्दे चतुर्थीतृतीयायुतैवोपेय्या चतुर्थीगणनाथस्य मातृविद्याप्रशस्यत इति वृहस्पत्योक्तेः हेमा
 द्यौब्रह्मवैवर्ते चतुर्थीसाहिताया तु सा तृतीयाफलप्रदा चतुर्थीचतृतीयायामहापुण्यफलप्रदा कर्तव्याकृतिभिर्वस्त्रगुण
 नाथसुतोपिणीति गणनाथसुतरततोप्यतीत्यर्थः तथा च स्कंदपुराणे कृष्णाष्टमीचतुर्थीचसावित्रीवटपैतृकीशुक्लत्रयोद
 शीरंभानोपेय्याः परसंयुताः श्रवणापि चतुर्थीगणेशचतुर्थ्येव वेदितव्याः अन्यथा युगभूतानामिति निगमवाक्यविरोधः
 स्यात् तनाथचतुर्थी तु मध्याह्नव्यापिनीत्याहोतिनिर्णयामृते माधवीये चतुर्थीगणनाथस्य मातृविद्याप्रशस्यते मध्याह्न
 व्यापिनी चेत्युपरतश्च परेहनीति वृहस्पतिवचनात् प्रातःशुक्लालैः स्नात्वा मध्याह्ने पूजयेन्नृपेति तत्कथामिधानुद्ध

[illegible]

णा। शांत्तमुद्रांतथापाशांविधाणापंचमीमता पंचन्योमाधवमतेसर्वाश्रतुर्थीयुताः कार्यः चतुर्थीसंयुताकार्यपंचमीपर
 यानतु द्वैकर्मणिपित्र्येचशुक्लपक्षेतथासितइतिहारितोक्तैः स्कंदपुराणेषु पंचमीचतुर्थीसंहिताविभोदति तथाप्य
 पुराणभविष्योत्तरपुराणयोः पूर्वोत्तरविद्वान्विषयाविधानिवेधौस्मर्यतेपंचमीचतुर्थीयुक्तपुष्टाद्युक्तनकारयेदितिमदन
 रत्ने-पूर्वविद्वान्नाह्येयुक्तं युगभूतानामितिपुन्यमवनात् पंचमीसंक्षमिचैवदशमीचतयोदशी प्रतिपन्नवमीचैवकर्तव्या
 संमुखीतिथिरितिपैठानिसिवचनाच्च स्कंदोपवासव्रतेतु माधवमतेपुनराकार्य स्कंदोपवासेस्वीकार्यपुंच
 मीपरसंयुतेतिजावालिवचनात् ब्रह्मवैवर्तात् मदनरत्नेनिर्णयामृतेच स्कंदोपवासपंचमीव्यतिरिक्तसर्वापिपुंच
 म्युपवासपूर्वविद्वेयग्राह्या प्रतिपत्यंचमीचैवउपोष्यापूर्वसंयुतेतिजावालिवचनात् नागव्रतेतुपंचमीपरविद्वान्ग्राह्या
 तदुक्तंरुद्रच्यंतरे श्रावणेपंचमीशुक्लासप्तोक्तानगपंचमीतांपरित्यज्यपंचम्यश्रतुर्थीसंहिताहिता इतिहेमाद्रिमतेतु
 ण्णापूर्वापरसिताइति दीपिकायामपि कृष्णपूर्वयुतासितापरयुतास्यत्यंचमीति यत्तु पंचमीतुप्रकर्तव्यापुष्टाद्युक्तानु
 नारदेत्यापुस्तंवीये तन्नागपूजाविषयमित्यनंतभट्टनिर्णयामृतादयः चमत्कारचित्तमणौच पंचमीनागपूजायांका
 र्यापयष्टीसमन्विता तस्यांतुविधानागाइतरसचतुर्थैकेतिनागपूजायांपरवेति श्रथपंचम्यासिद्धिविरुद्धादिकं पंचमी
 गुरुवारोणासिद्धा गुरौदशमिपंचम्यौर्णोमासीविशाखिका भाग्यानुराधायासिद्धाःरुद्रतथापुष्यपुनर्वसूइति भाग्यं
 पूर्वार्णान्ती पंचमीशानिवारेणानिषिद्धा सौरहस्तोत्तराषाढारेवतीचित्रयासह पंचमीचैवपृष्टीचअर्यभूणसहवर्जिते
 तिपंचम्यादिपूर्णातिपुष्यमांगल्यविवाहयात्रापोष्टिकादिशांतिकर्मार्णिकायाणि तथाचश्रीपतिःपूर्णासुमांगल्यवि
 वाहयात्रासुपोष्टिकशांतिकर्मकार्यं सदैवदर्शोपलकर्मभुक्तानान्यद्विद्वान्छुभमंगलादि पौष्टिकेनामायुर्वर्धयै
 क्रियमाणोहेमादिकुर्म शांतिकग्रहोत्पातादिशांतयेक्रियमाणं शुभंशांतिकादिमंगलंविवाहादिद्वयंपंचमीरिवि

शोभयतीनामन्यतमेकत्र हे मेपादिराशिचतुष्टयस्थितेदृष्टाभवति अत्र चेदक्षिणस्यां योगिनीसंमुख्यात्वाज्ञानका
र्यपक्षद्वयगतासु सर्वासु पंचमीपुतिथिपत्वेन नागाः शेषादयः पूज्याः उक्तं च शेषादीनां फणिनां च पंचम्यां पूजनं भवेदिति
श्रीमन्महाराज रणविरासिंहकारिते कथ्य रत्नाकोरपंचमीसामान्यनिर्णयप्रकरणम् ॥

अथ पष्ठिसामान्यनिर्णयः तत्रादौ शुक्लकृष्णभेदेन पष्ठोध्यानम् हेमाद्रौ मयूरगारुणा पष्ठोपातकुक्कुटधारिणी १ कृष्णप
क्षे अक्षामयूरगारकाशयिकुक्कुटधारिणी एकास्याद्विभुजा पष्ठैरक्तवस्त्रासुभूषणा नीलकुंडलकंठासज्जटाखड्गेंदु
भापिता इति शुक्लपक्षे पष्ठोतिथिरुपवासव्रतादिपुरुस्कंदव्रतातिरिक्तेषु सप्तमीपुते वयःह्या पञ्चम्योरिति धूम्रवक्रयादा
दहरपतिनाप्युक्तं एकदश्यष्टमी पष्ठोद्वितीया च चतुर्दशी भ्रमावास्या तृतीया च ताडपेभ्याः पराश्रिता इति स्मृतिसमु
द्ययविष्णुधर्मोत्तरयोरप्येवमेव रक्तदंष्ट्रि नागा विद्वानकर्तव्या पष्ठोचैव कदाचन सप्तमीसंयुता कार्या पष्ठो धर्मार्थं धृत
कैरिति नागा विद्वानुपा पष्ठो शिवविद्वानुसप्तमी दशम्येकादशी विद्वानोपेभ्याः रयुः कथंचनेति शिवरहस्यसौरपुराण
नचनेन पूर्वविद्वानुपा नपेधाच्च अत्र पंचमीयेधः पञ्चमुहूर्तात्मकोज्ञेयः तथा च माधवीये रक्तदपुराणे नागोद्वादनान्डीभिर्दि
रूपचदशभिस्तथा भूतोद्वादनान्डीभिर्दृपयत्युत्तरातिथिभित्तिन पञ्चमुहूर्तं न्यूनपंचमीयोगे पूर्ववोपेभ्या तदुक्तं रक्तं
पुराणे कृष्णपक्षे रक्तं पष्ठो शिवरात्रिश्चतुर्दशी एताः पूर्वयुताः कार्या रितश्चने पारणभवेदिति त्र्यस्यां सप्तमीमानुयोगे
पञ्चकार्ययोगादकोत्तिर्णयामृतं पष्ठोच सप्तमीयोगो वारचेदं शुभालिनः योगोऽयं पञ्चकोनामसूर्यकोटिग्रहैः समग्र
ति श्रवस्तानदानादिकृतमक्षयफलदं भवतीति सर्वप्यापि मासे सुविशेषादयं योगो वद्व्यइति निर्णयसिधौ अचलास
प्तम्यामित्यनेन अस्यामेव विवासरयोगे लोकार्कयात्रिकाकाशोखंडे कृतानि यानि पापानि नरैः संवत्सरादपि नश्य
ति क्षणतस्तानि पष्ठकैलोलदर्शनादिति वार्कयादाप्युक्ता तत्रैव मार्गशीर्षस्य सप्तम्यां पक्षांवारविवासरैर्विधाय

वार्तिक्यानां नरः पापात्प्रमुच्यत इति पठिन्नानां विशेषकृत्यैत्रादितो वक्ष्यते अथात्र पष्ठांसिद्धिरुद्धादि कमृद्भू
ते शुक्रेण प्रातिपत्यपठिति प्रतिपद्यिष्ये प्रोक्तब्राह्मणेनापिसिद्धा भौमेष्टि तृतीयास्यादिति चोक्तमेव पठिशनिवार
णावरुद्धा तदुक्तं सौरहस्तोत्तरापार्लेवर्ताच्चित्रासह यवमीवैव पठिच्च अर्थमणसा सह वर्जितेति षष्ठांशनिवा रेणुक
शाभिधोयोगः तदुक्तरत्नमालायां तिथेश्रवारस्य चयत्र संख्ययात्रयोदशरयुर्मिलने कृते साते स्मृतः संयोगात् क्रकचा
भिधानकोविदर्जनियः शुभकर्मसुप्रवसिति अत्र दंतकाष्ठतैलाभ्यगस्नानंच निषिद्धं यथा दंतकाष्ठिकुलद्रव्यज्ञातिनाशो
यथाक्रमं जायते पश्चमाचार्या प्रातिपत्यकृते साति तथा च रत्नमालाया पठिपूर्वतैलपलमठमीपुश्चैरक्रियाच्चैव चतुर्दशीपु
ल्हिसेव तन छकला सुप्तं सामाहुः क्षयार्थं मुनयो वदन्तीति अत्र दंतकाष्ठादिनिषेधस्तात्कालिकातिथ्यामेव तदुक्तं स्नाने ज्ञा
शंसं जनैश्च वदन्त्यावनमेषुने तिथिस्तात्कालिको ग्रहास्तथा मरणजन्मनोरिति अत्र पठिपूर्वतैलतैलमेव निर्दिष्टं ननु
सर्वतैलं तदुक्तं स्मृति समुच्चये यत्र तैलनिषिद्धं यात्र तैलनिषिध्यते आभ्यागायनिषेधेन सार्पपादेरपीप्सुतइति पुष्ट
धुंके पुसर्वथा प्रयतिपेयः सार्पपंगवतैलवयतैलपुष्पवासीतं अन्यद्रव्ययुततैलेन द्रव्यतिकदाचतुतिप्रचेतो वचनप्र
रविभौमशनानामेकतमे करग्रहे सिंहस्थते पठिद्विष्टाभवति पराधरेणामिच्छुकृत्वात् तथा कर्मेपस्थे सूयै पठिद्वारा
भवति तत्र शुभकर्मनकार्यं पष्ठां पश्चमे योगिनीसामंख्याद्याना न कार्या इति सर्वपठिनिर्णयः इति श्रीरघुवंशादि
ल्लकश्रीमहाराजरणीरासिंहकारिते कृत्यरत्नाकरे षष्ठीसामान्यनिर्णयः ॥

अथसप्तमोऽस्मान्नान्यनिर्णयः ॥

तत्रादाशुक्कणभेदेनसप्तमीध्यानम्

साववर्णाजपाभासाहयस्यासप्तमीमतीति कृष्णपक्षे नीलकुंतलकंठासज्जदारवङ्गेन्दुमपिता इभस्यासप्तमीया
 धीदिभुजावज्जपात्रिणी हेमाद्रौ शुक्लपक्षेसप्तमीतिथिरुवासादिपुष्येष्टावैवभाह्या यन्मवकयातपैष्ठ्यतासप्तमी

चकर्तव्यासाचसर्वदा प्रष्टुमसममियत्रतत्रसन्निहितोहरिरितिभदन्तरत्नादयः स्कन्दवचनानां यथेकादश्यमावा-
 रयत्पूर्वाविद्वत्तायाष्टमी सप्तमीपरविद्वाननोपेभ्यतिथिपंचकमितिरस्कंदपुराणवचने परविद्वत्तायाःसप्तम्याउपवासे-
 निषेधाच्च अत्रमाधवयत्तापूर्वयुरस्तमयपर्यतापष्टी परेयुरस्तिथिक्षेपेणास्तमयादर्वागष्टमी त्रिमुहूर्ता तदापूर्वाविद्वत्ता-
 याश्चलभाद्रतुरविद्वत्तायाश्चप्रातिपदित्वात्कुत्रानुष्ठानमितिचेत् निषधमुद्धृत्वाप्युत्तरविद्वत्तायामितिब्रूमः यद्यप्यस्मि-
 ण्येवचननोपलभ्यतेतथापिपेथिलोपस्यान्याप्यत्वाद्दुत्तरविद्वत्तागौलकालत्वेनरवीकादर्थ्येति इतिसप्तमीसामान्यानि-
 र्णयःअथसप्तम्यासिद्धविरुद्धादिकमुच्यतेसप्तमीवधवारणासिद्धा तदुक्तम्बुधवारद्वितीयाचद्वादशीसप्तमीपुनरि-
 तिसप्तम्यारविवारिणसंवर्तार्वयोधोभोविरुद्धोभवतिसप्तम्यादिनकरवासरोयदिस्याद्धारश्चेत्यतिपदिचेंदुनंदनसु-
 श्रुवर्तेमुनिभिरुदीरितःसयोगःसत्याज्यभुभ्रसखकांक्षिभि प्रयत्नादिति सप्तमीरवियोगादिविरुद्धयोगेषु काश्चि-
 यथाविरुद्धयोगास्तिथिवारजातानक्षत्रवारप्रभावाश्चयेच हूणेषुवर्गेषुखशेषुवर्ज्याश्चन्येषुदेशेषुनेतिविद्विशेषोक्तिर्यत्
 रुद्धादिति सप्तम्यांचद्वितीयायांच्रतर्पौष्टिकादिकर्मकार्थं व्रतर्पौष्टिकद्वितीयासप्तमीद्वादशीसप्तमीषु कुर्वतेत्यु-
 क्त्वात् सप्तम्यामामलकस्नानंलक्ष्मीनाशनकरम् तदुक्तंसप्तम्यनिदुनवमीपुचसंपदिच्छु स्नायात्कदाचिदपिनाम-
 लकैर्मनुष्यैरविविभोमशनेनानामन्यतेमङ्गूरग्रहेकन्याराशिस्थितेसप्तमीशुभकर्मसुनिषिद्धा तदुक्तं परापर्यामित्या-
 दिसप्तम्यांवायव्येगिनीसांमुख्याधावानकार्थं वायव्येशानयोरित्युक्तत्वात् इतिश्रीमन्महाराजरघुवंशति-
 ल्लकर्रीरणवोरसिंहकारितेकृत्यरत्नाकरेसप्तमीसामान्यनिर्णयप्रकरणम्

अथाष्टमीनिर्णयते

तत्रशुक्लाष्टमीधनम् घंटापात्रभरणोरथागोक्षीरववलाष्टमी अथकृष्णाष्टमीधनं त्रेतगाचाष्टमीरकाकृष्णप्रवृत्ति-

तांशुका श्रेक्षेवेटथावड्गं पात्रं धत्ते चतुर्भुजेति अष्टमीतिथि सर्वमतपूर्वा सितापरा व्रतमात्रेऽष्टमीकृष्णपूर्वाशुक्ला
 एतमिपरेतिमाधवोक्तिः परयुक्तशुक्लाष्टमी पूर्वयुक्तृष्णोतिदीपिकोक्ते श्वश्रुकपक्षेऽष्टमीचैवशुक्लपक्षे चतुर्दशी पूर्वविद्वानक
 तंव्याक तंव्यापरसंयुतेति कृष्णपक्षेऽष्टमीचैवकृष्णपक्षे चतुर्दशी पूर्वाविद्वैवकर्तव्या परविद्वानकुत्रचित् उपवासेपुराजं
 एष्वधर्मस्माननइति नैमाच्च हेमाद्रिमाधवनिर्णयसिंधुकालविवेचनप्रवृत्तिसर्वमते कृष्णाष्टम्युपवासादिपु पूर्वविद्वैव
 तिसिद्धांतः मदनरत्नेतपवासेपुपक्षद्वयेऽप्यष्टमीपरयुतैव ग्राह्या उपवासे सप्तमीचैवधाद्वैत्युत्तरदिनं पक्षयोरुभयोरपि
 उपवासाविधिः स्मृतइति तारदीयवचनेन पक्षद्वयेऽपि सप्तमीविद्यायानिषेधात् एकादश्यष्टमीपठोतिपूर्वादाहृतमुत्तुव
 चत्राच्चोतिनगमवचनमुपवासग्रहेण रुद्रोपवासविषयं रुद्रव्रतेपुसर्वपुर्कर्तव्यासंमुखीतिथिः अन्येषु व्रतकल्पेषु यथोद्दि
 ष्टानुपायसोदितस्मृत्यतरवचनाद्वतेनास्यविरोधः शक्तिपूजायां लष्टमीरात्रिव्यापिनी ग्राह्या तदुक्ते देवीपुराणे निशांयां
 पूजिता देवी वैष्णवी पापनाशिनी तरमात्सर्वप्रयत्नेन अष्टम्यां निशि पूजयेदिति अतएव दुर्गाभक्तितरंगिण्यान्मयि रत्न
 त्रिपूजायामष्टमीरात्रिव्यापिनी ग्राह्येयुक्तं कालव्यापिशाल्नात् शुक्लपक्षे पूर्वाविदादरेण कृष्णपक्षे विचारभावाच्च
 द्विनद्वयरात्रिव्यापतावधिकरात्रिव्यापिनी ग्राह्या तुल्यव्यापतावतरैव प्रातरारभ्य कालपर्यंतं सद्भावात् शिवाचूर्तच
 द्रिकायां कुलाण्ये नित्यार्चनं दिवा कुर्ष्याद्रात्रौ नैमित्तिकार्चनमित्यभिधानाच्च इत्यष्टमीसामान्यनिर्णयः अथाष्टमीकृ
 त्यानि तत्र सर्वास्वष्टमीषु भैरवयात्रोका शोचिंदे अष्टम्यां च चतुर्दश्यं रविभूमिजवासरयातांच भैरवो कृत्या नरं प्रापा
 तं मुच्यते इति तत्रैव अष्टम्यां च चतुर्दश्यां भौमवारे विषे पतः श्रंपूज्यमतं तं काश्यां दुर्गायां तां विनाशिनानि मिति इत्यष्टमी
 मंत्रसामान्यकल्पमे अथासिद्धविद्यादिकमुच्यते अष्टमीभौमेन सिद्धा भौमे षष्ठोत्तरीयास्यादष्टमी च त्रयोदशीति इयं गु
 रुवारेणैव रुद्राच्यथाजिवेष्टमी चतुर्थीचेति अत्रासंभ्रामवलोपयोगी निकाय्याणिकुर्यात् यथा जयास्तु विदधाति शुक्ल

कार्याणि निर्देष्टव्यं अत्रैतल्लान्मांसमक्षणांनारिकेलभक्षणं च निषिद्धं यथानाकारं द्वारेन च संक्रमेच्च नैव धृतौ न व्यति-
 पातयोगे न पक्षमध्ये पितृष्वधोरेभ्यं गृह्येन च पूर्वसूक्तः पक्षमध्ये ऽष्टम्यां पलमष्टमिषु च ऽष्टम्यादिषु नाद्यादिषु
 तीच्छुः कदाचिदापि विद्वान् शीर्षकपालां त्राणि न खचर्म तिला निचक्रमश इति अयमर्थः ऽष्टम्यां शीर्षं नारिकेलं नाद्यात्
 न वन्यां कपालं ब्रालावुफलं दशम्यां भ्रांजनालं शाकमिति निर्णयामृतं पटोलमिति हेमाद्रिः एकादश्यां नखां शणपुष्पा-
 णीति निर्णयामृतं निष्पावानिति हेमाद्रिः निष्पावशब्देन वज्राभाषायां बाला इति प्रसिद्धा शिबीफलानि वा द्वादश्यां च
 भवित्वफलं एतत्तत्रापि पञ्चशाकविशेषसंज्ञा त्रयोदश्यां तिलं द्रुतं काकमिव्यर्थः एतेषां भक्षणं प्राप्यं गरीषादिभक्षणं तु लय-
 मिति भावः तथा ऽष्टम्यां दिवानभोक्तव्यं तद्वक्तुं भूताष्टम्यां दिवा भुक्त्वा रात्रौ भुक्त्वा तु पूर्वाणि एकादश्यां दिवा रात्रौ भुक्त्वा च द्वा-
 यणं चरेत् तत्र पूर्वाणि चतुर्दश्याष्टम्यां चैव भ्रमवास्या च पूर्वाणि मा पूर्वाण्येता नि राजेन्द्र शक्तिं संप्राप्तिरेव च ऽत्र ऽष्टमिद्वयम-
 ष्टम्येन चतुर्दशी द्वयं चतुर्दशी त्वेनैकोऽथ अमावास्या पूर्णिमा संक्रांतिश्चेति एवं च पूर्वाणि अन्नसर्वेषां पूर्वत्वेनैकत्वा-
 द्भूताष्टम्योरपि पूर्वत्वेन तयोः पूर्वपक्षे ऽष्टम्युपादानं गोवर्तीवर्दन्यायेन च द्वा शुक्लाष्टमि कृष्णचतुर्दशी च दशोत्तराका-
 रवि संक्रमश्चेति यथांतरं शक्यं कृष्णचतुर्दश्यां च पूर्वत्वाभिधानात् कृष्णाष्टमि शुक्लचतुर्दश्यां च पिदिवा भोजनं निषेधमा-
 व्ययं पूर्वाण्युक्ता भूताष्टम्यां पुनर्वचनं अथ पूर्वसुनिषिद्धानि स्नांसंभोगतैलाभ्यंगमांसं भक्षणं शौरदंतकाष्ठविरुत्तर-
 च्छेदनं कुशच्छेदनानि वज्याणीति हेमाद्रिः पक्षद्वयगता सुसर्वास्त्वष्टम्योपुतिष्यत्वाच्छिवः पूज्यः ऽष्टम्यां च चतुर्दश्यामि-
 त्याद्युक्तमेव ऽष्टम्यै दशम्यां क्रूरग्रहे तुलास्थिते सति शुभकार्येषु वज्यां मिथुनकन्यागते रवाद्यष्टमिद्वयमाभवति ऽष्टम्यां मे-
 शान्यां पात्रां विशेषतः नकार्थं इत्यष्टम्यां सामान्यनिर्णयः ॥ इति श्रीरघुवंशतिलकश्रीमहाराजरेण्वारसिंह-

कारिते कल्पतरुना करे ऽष्टम्यां सामान्यनिर्णयप्रकरणम् ॥ (५५) (७) ॥

अथ नवर्मानिर्णयः तत्रादौ शुक्लकृष्णानवर्माभ्यां नवर्मासिंहगामुभ्यां शपात्रपराशुभा इति कृष्णा अक्षरवङ्ग
तथा खेटपात्रपत्तचतुर्भुजा सर्पगानवर्मानिलादां ट्टिणीपात्रजर्जनी इत्येव सर्वमेव तेषां सादिष्वष्टमीयुतैव ग्राह्या वसुरंध
योरिति पुनर्भवा क्रयात् अष्टम्यानवर्मा विद्वक्कैतव्या प्रलकांक्षिभिः न कुर्यान्नवर्मा वा तदशान्यां तु कदाचनेति ब्रह्मवैवर्ते
वचनाच्च नवम्येकादशौचैव दशविद्यायदभिवेत् तदा वज्र्या विशेषेण गंगांभः सुरया यथेति यमपुराणञ्च इति नवर्मासामा
न्यनिर्णयः ॥ अथानासिद्धिविरुद्धादिकं नवर्माशनिवारेण सोमवारेण चासिद्धा तदुक्तं श्रौतौ चतुर्दशानवर्माति सोमे तु नव
र्मा पुण्यः श्रवणो राहो हि णिष्ठगः स्यात् निसर्वदा वः सासिद्धिदानेन स्वकर्मरिविति ब्रुवदारोणं चाविरुद्धा तृतीया नवर्माप्यायुक्तमे
वनवभ्यां शत्रुवधवधूनां शय्यकर्मकार्यं चतुर्थ्या च चतुर्दशपां नवभ्यां चारिमर्दनमित्यादि आज्ञामलकस्तान्तकार्यमित्या
द्युक्तमेव सप्तम्या निदुनक्ष्मीषु चेत्यादि अत्र दंतकाष्ठमपेक्ष्य भुक्तं व्यसेन प्रतिपत्तये पथी पुन नवभ्यां हरिवासरे दंतानां
काष्ठसंयोगो दहत्यासप्तमं कुलमिति अत्र योगिनीनां सामुत्स्यात्पूर्वदिशि याजानकार्या दृष्टिकर्म्ये कूरग्रहे नवर्मा दश
मी चाशुभा भवति पराः परे पाप्मिण्यादि नवभ्यां तु शीफलमपि न भक्ष्यमिति इति श्रौतमन्महारण्यजरो वीरसिंहकारिते कृष्य

॥ अथाद्भामोनिष्ठावते ॥

तत्रक्रमेणशुक्लकृष्णदशमीध्यानं हेमाद्रौ वीरमित्रोदयेच सिंहसन्निस्थताशुश्रादशमीपातकुंतला ज्ञानमु
द्राभयाचेयंपातवत्खान्धमाखिनी ॥ १ ॥ कृष्णवर्णालुलाभस्थोदशमीदंडपात्रिणीतिसापूर्वविद्वैवग्रहा ॥ तथा
च स्कंदपुराणे ॥ दशमीचप्रकर्तव्यासदुर्गाद्विजसतमेति यदा दिनद्वये कर्मकालव्यापिनो तदा पूर्वा
परावेति हेमाद्रिः संपूर्णादशमीकार्यापूर्वपापरयाश्वा युक्तानद्विषदाग्रमादतः सासर्वतमुखित्वगिरेवचनत्

कृष्णपूर्वात्तराशुक्लादशभ्येवं व्यवस्थितेतिमाधवः मदनश्चननिष्ठायाश्चतानिष्ठायांसिधुपुनपवासादिपुनवमीविवेकव्याहारा
 तदुक्तं पैठीनसिना पंचमीसप्तमीचैवदशमीचत्रयोदशी प्रतिपन्नवमीचैवकर्तव्यासंमुखीतिथिरिति श्रापस्त्वोपिदशमी
 तत्रकर्तव्यासदुर्गाद्विजसतमेति यत्तुसंपूर्णदशमीकार्येत्यगिरिवचनं तत्तन्वमीयुक्तायाञ्चलाभि उदयकालव्यापिनी
 ग्रहैरेवपरं अथवा एकादशीव्रतं भग्वेनाक्रियमाणं दशम्यामेकभकादिपरं यत्तुनंदाविद्धेति कर्मपुराणवचनमुत्तरवि
 द्धानिषेधकं तत्कृष्णपक्षविषयमितिकालतत्त्वविवेचने अत्रकेचित् यत्तुहेमाद्रिः दिनद्वयकर्मकालव्यापित्वाभावे
 च्छिकोविकल्पइत्याह तत्राशास्त्रतोव्यवस्थासंभवे ऐच्छिकस्वार्थेणादिपूय तन्मध्यं दिनद्वयेहेमाद्रिणाकर्मकालव्या
 प्यभावे ऐच्छिकविकल्पाभिधानेनानुक्तोपलंभप्रसंगात् इतिदशमीसामान्यनिर्णयः ॥ अथदशमीकृत्यानि तानिचैत्र
 शुक्लादितोवक्ष्येत अथानसिद्धविरुद्धादिकलिरूपते दशमीगुरुवरेणसिद्धा यथा गुरौदशमीपूचन्याविति दशम्यां
 भौमवारेणककचयोगेन दशम्यांपंचम्यांयन्मगल्यंविवाहयात्रादिकार्यमेव दुश्चिक्करूपेसूयेदशमीदश्याभवति दश
 म्यांशत्रियादित्रयोवर्णा अथंगज्ञानं न कुर्युः उक्तं त्रयोदश्याद्वितीयायांदशम्यामित्यादिप्राप्तं अन्नंलीलाकां
 नाथात् उक्तं च श्रीपूकप्राज्ञांवाणि इति दशम्यामुत्तरदिशिगमनं योगिनीसामुद्र्यात्रकुर्वादितिदशमीसामान्यनिर्ण
 यः इतिश्रीमहाराजरत्नवीरसिंहकारितेकरत्नकारेदशमीसामान्यनिर्णयः ॥

अथैकादशीनिर्णयते ॥

तत्रशुक्लकृष्णैकादशीभ्यां एकादशीतिषभ्यातुनीलशुक्लात्रिशूलिनी ताक्षवर्णवृषारूढापत्ररेखासिपंकजा १ एका
 दशीमहान्भस्यातुल्यकर्तरिकायुता सिंहाननरुणगलातुंदिनीलासिर्नोपरेति अथैकादशीमहिमाहेमाद्रौ तत्त्वसागरे मा
 तेवसर्वबालानामौपधरेणिणांमिव रक्षाधैसर्वलोकानांनिर्मातृकादशीतिथिः तथा एकादश्युपवासीयःसधन्यःसच

वृद्धिमान् तथा एकादशीपरित्यज्योन्यत्रतमुपासते सकरस्थमहारत्नं त्यक्त्वा लोष्टं हि वाचते तथा एकमेकादशीं
 चापि समुपयजनादं कमेनापि समभ्यर्च्य संसारान्मोक्षमाप्नुयात् तोयेनापि समभ्यर्च्यैति वा पाठः प्रसंगादथवा दं
 भाह्ये भाद्राविदशाधिपं एकादश्यां नमस्कृत्वा संसाराद्दिप्रमुच्यते संसारस्थान्महाव्याधिर्दुःखिनां सर्वदेहिनां एकाद
 श्युपवासोऽन्तिर्भवतः परमौपधं संसारो रगदधानानं राणां पापकर्मणां एकादश्युपवासेन सद्यएव सुखं भवेत् नारदीय
 पुराणे वा सिद्धः एकादश्याः समुत्थेन वह्निना पातकं धनं मरुमतां याति रजद्रश्मिपि जन्मशतोद्भवं तावत्पापानि देहिस्मि
 स्तिष्ठंति मनुजाधिप यावन्नोपवसेजंतुः पद्मनाभदिनं शुभं श्रवमेधसहस्राणि बाजपेयशतानि च एकादश्युपवासस्य
 कलानां हंति षोडशीं एकादशेन्द्रियैः पापं कृतं यद्भवताप्रभो एकादश्युपवासेन तत्सर्वं विलयं ब्रजेदिद्यादि हेमाद्रौ द्रष्ट
 वं ब्रह्मवैवर्ते सर्वप्रायश्चित्तमिदं संसारोत्तरकारकं एकादशीव्रतं विप्रकुर्वन्मुक्तिमवाप्नुयात् नरोदिनैश्च शनिश्चतुर्भि
 र्श्वकरोत्ययं उपोष्य पंचदशमं दिनं विष्णोर्हि मुच्यते कलावस्मिन्नग्निमशानामर्हि सा पावितात्मनां एकादशीं विना विप्र
 न संसाराद्दिमोक्षं पद्मपुराणे एकनः पृथिवीदानमेकतो हरि वासरः नसमः कविभिः प्रोक्तो वासरो ह्यधिको मतः भविष्य
 तपुराणे एकाविष्णुमयी शक्तिरन्तर्ह्यक्षयारिथता सत्येनान्या प्रदृष्टव्या मुख्यैकैकदशी सती तिस्रस्तु कुमारप्रोक्तम्
 कृत्वा पापसहस्राणि ब्रह्महत्याशतानि वै एकादशीं नरो भक्त्या समुपोष्य शुचिर्भवेत् देवैरहरस्य रुक्ंद पुराणयोः पापं च
 त्रिविधं प्रोक्तं पातकं चोपापातकं लघुपातकं सञ्जं च महापातकमेव च प्रकोणकं च तत्सर्वमेकादश्याः मुपोषणात् विलयं याति
 तोयस्थं यथा सृणमयभाजनं सौरधर्मेषु एकतश्चाग्निहोत्रादि द्वादशमिकतः प्रभुः तुलया तोलयत्तत्र द्वादशी चां वोशब्धते
 देवैरहरस्ये नायर्द्धिदयथा सर्वपापपंजरभेदिनी एकादशी तथा सर्वपापपंजरभेदिनी रुक्ंद पुराणेपि श्रमोज्यभोजना
 ज्ञातमगम्यगमनाच्च यत् श्रयाज्ययजनाद्यश्च श्रमभ्याणां च भक्षणत् अरुष्टरुप र्शनं वा च परं वितापहारतः ज्ञाता

ज्ञातकृत्यव्यपातकचोपपातकं तत्सर्वविलयं याति एकादश्यामुपोषणात् वैष्णवतंत्रे एकादशीमहापुण्याविष्णोरिश्वरस्य
 वल्लभा तस्यामुपोषितोपस्तुद्वादश्यापूजयेद्भरि तस्य पापानि नश्यतीत्यादि रुकंदं भविष्यपुराणयोः यद्वादश्यामुपवसं
 त्यनिलं वृषभद्वयवाङ्मयैस्सुकुसुमैर्हरिमर्चयति तेषां तपाद्दुर्पुण्यो निधिराजहंसाः संसारसागरजलस्य तरे ति पारं रुद्र
 पुराणे यः करोति नरो भक्त्या एकादश्यामुपोषणं स याति विष्णुसालोक्यं याति विष्णोः स्वरूपतां विष्णुपुराणे ओंकारः सर्व
 दयानां पथैवाद्यः प्रपूजितः तथा सर्वव्रतानां तद्वादश्याव्रतमुत्तमम् इत्येकादशीमहिमा तत्रैकादश्युपवासोद्देशा निषेधप
 रिपालनात्मको व्रतरूपश्च तत्राद्यः न शंखेन पिबेत् तोषं न खादेत् कूर्मसूक्तौ एकादश्यां भुंजेत् पक्षयोरुभयोरपीति क्रमो
 देवलाद्युक्तः अग्निपुराणेऽपि गृहस्थो ब्रह्मचारी च ह्याहिताग्निस्तथैव च एकादश्यां भुंजेत् पक्षयोरुभयोरपीत्यादि व्रत
 रूपस्तु ब्रह्मवैवर्ते ब्राह्मे हरिदिने सन्यासविधायनियमं निशि दशम्यामुपवासश्च प्रकुर्याद् वैष्णवं व्रतमिति शिवधर्मपि वै
 ण्णवोवाथशैवोवाकुर्यादेकादशीव्रतं इदं शिवभक्तादिभिरपिकार्यमित्युक्तं सौरपुराणेऽपि वैष्णवोवाथशैवोवासां रोगे
 तत्समाचरेदिति सोपिद्देशा नित्यः कान्यद्वच उपोष्यैकादशीं नित्यं पक्षयोरुभयोरपीति पक्षपक्षे प्रकृतं न्यमेकादश्या
 मुपोषणमिति नारदे किञ्च नित्यता यदीच्छेद्द्विष्णुसायुज्यं रिशरांस्तततिमात्मनः एकादश्यां भुंजेत् पक्षयोरुभयो
 रपोषितैर्कौर्मदिपुफलश्वेतैश्च कान्यता उपोष्यैकादशीं व्रतं च गृहस्थानि रिकोनामेव नित्यं गृहस्थस्य तु शुक्राया
 मेव व्रतं नित्यं न कृत्वा यां एकादश्यां न भोक्तव्यं पक्षयोरुभयोरपि वनस्थयाति धर्मोपशुक्रामेव सदा गृहीति देवलोकेः
 न चानेन निषेधकलने मेव वनस्थयाति विषये उपसंह्रियते न तु व्रतमिति वाच्यं अत्र पश्यद्भुदसिति विधेयपरत्वात् अन्यथा
 पूर्वोक्तपुराणवचने निषेधपालने गृहस्थ्याधिकारोक्तिविरोधः स्यात् निषेधो निवृत्तमात्रफलकत्वेन न विशेषानपेक्षणात्
 उपसंहारायोगात् अभावस्य धर्मत्वाभावाच्च तस्मादेनेन सर्वेषामेवैकादशीव्रतविधायिनं सामान्यवाक्यानां वनस्थ

यतिविषये उपसंहारात् गृहस्थस्य कृष्णार्थानित्यव्रतसमाप्तिः कथं तर्हि संक्रांत्यामुपवासं च कृष्णैकादशवासरे चंद्रसू-
र्यग्रहे चैव न कुट्यार्थं पुत्रवान्न गृहीतान् रादादिव्रतनेपु कृष्णानिवेषः प्राप्तभावादिति चेच्छ्रूयतां शयनीवोधिनीमध्यया-
कृष्णैकादशी भवेत् सर्वोपयोग्यगृहस्थेन नान्यकृष्णकदाचनेति पात्रे गृहस्थस्य आषाढीकार्तिकी मध्यस्थाय कृष्णा वि-
हिता पुत्रवतोनिति पिबते अन्यकृष्णार्थानुनविधिः सर्वविधानां वनस्थयतिषूपसंहारात् शयन्यादिवाक्यंतु पुत्रिगृहस्थगो-
चरमित्यनेतं भट्टहमाद्यादि ग्रंथाः दीपिकायामपि आसितासंशयनीचोद्धातरस्थाप्यर्थोत्तर्यात्तन्मज्जिनोत्तोति मदनरत्ने
भविष्येपि यथाशुक्लतथा कृष्णाद्वादी मिसदाप्रियाशुक्लगृहस्थैः कर्तव्याभोगसंतानवाद्धिर्नो ममक्षमैस्तथा कृष्णासाका-
न्यागृहिणां भवेत् पुत्रवांश्च सभार्यश्च वधुयुक्तरथैव च उभयोः पक्षयोः कार्यं व्रतं कुट्यार्तुवैर्षण्वमितिनारदोक्तैः एतस्मै
वैकालादर्शोऽक्तं विधवाया वनस्थस्य यतिर्यैकादशार्दये उपवासो गृहस्थस्य शुक्लायामेव पूर्वाभिः भुजैर्नैव धः कृष्णार्थां सि-
द्धस्तरस्य ततो व्रतइति प्राच्यारतुवैष्णवगृहस्थानां कृष्णापिनिरया नित्यं भक्तिसमायुक्तैर्नैर्वैष्णवप्रायैः पक्षे पक्षे च कर्त-
व्यमेकादश्यामुपेक्षां सपुत्रश्च सभार्यश्च सजनेभ्यो भक्तिसंयुतः एकादश्यामुपवसेत् पक्षयोरुभयोरपीति नारदोक्तिरित्याहुः
श्रद्धापुत्रशब्दश्चापत्यमान्नवचनः नारायणवृत्तौ पुमांस एवमेव पुत्राजायेरहित्यत्रापत्यमान्नववाचित्वोक्तैः जनयेद्बहुपुत्रा-
निति लिङ्गात् पौत्रो मातामहस्तेनेति मनूकेः पुत्र्या अपत्यमित्यर्थे तु स्त्रीभ्यो ढाकि पौत्रे पदस्यापत्तेः पुमान्पुत्रो जायतइति च उ-
पवासनिषेधविशेषो वाच्योऽयं उक्तः उपवासनिषेधे तु भक्ष्यं क्वचित्कलपयेत् न ह्यप्युपवासश्च उपवासफलं भवेत् भक्ष्यं
चतत्रैवोक्तं नक्तं हि विष्यान्नमनोदनं वा फलं तिलाक्षीरमथांबुचाज्यं यत्पंचगव्यं यदि वापि वेपुः प्रशस्तमत्रोत्तरभुतरंचेत्तु
क्तं श्रवोपवासो निषेधव्यवस्थापुनरहमस्य पुराणे एकादश्यांतु कृष्णार्थामुपेक्ष्य विधिवन्नरः पुत्रानायुः सृष्टिचसद्युज्यं
वैवर्गच्छति दिनद्वयेपि पुत्रवतो गृहस्थस्योपवासो निषिद्धः मदनरत्ने व्यासः एकादशीषु नष्टासुरवासैः संक्रमणेतथा पारणं चो-

पवांसंवनकुर्पातुअवान्यहीदिनक्षयेतुसंप्राप्तनोपोष्यादशमीयुता यदेच्छेत्पुनर्पात्राणामृद्धिसंपदमात्मनः मरस्यपुरा
 णेपि दिनद्वयैकं संक्रांतौ ग्रहणे चंद्रसूर्ययोः उपवासं न कुर्वीत पुनर्पात्रसमन्वित इति दिनक्षयलक्षण पञ्चपुराणे द्वौ तिव्यं
 तावेकवारयस्मिन्स्यात्तादिनक्षयइति वसिष्ठोपि एकस्मिन्सवने च ह्यतिथीनां जितयं भवेत् तदा दिनक्षयः शोकरत्तत्रसाह
 स्त्रिकं फलमिति फलमत्र पुन्रवत उपवासव्यातिरिक्ते विषयमिति द्रष्टव्यं अत्रात्रिरूपवर्णनं विष्णुधर्मोत्तरे प्रथमकाण्डे
 करगीतासुरांकरवाक्यम् दिवा गता तु दशमी न्यवर्ताता स्यात्तिथिर्द्विज रात्रि शेषे तथान्याच भविष्यां रघुशततिथिं तिथित
 तयसंस्पर्शादहोरात्रिभूतम् अहस्पर्शसाविनिर्दिष्टा पुण्यसता स्तितयः स्मृताः तत्रोपोष्याशिरः स्नातैः कर्तव्यं देवतार्चनं
 जपहोमंतथादानं कामयागं हिर्महं फलं कर्मणां परिशेषाणामकर्मण्य च तादिनं श्रीविष्णुप्रीतये रामबाह्यांस्तत्र भोजयेदि
 त्वापयानुर्वेणवैर्भृहस्यैर्वेणुप्रीतये पूर्वैकार्थेति तस्योपवासनिषेधः उपवासनिषेधेऽपि भक्ष्यं किंचित्प्रागुक्तमेव भक्ष्यं
 चाविद्याविषये वश्यमुक्तं अविद्यानामलभेतु पयोदधिघृता निच सकृदेवा लभमश्रीयादुपवासफलं भवेत् भक्ष्यच न कंहवि
 द्यात्तमित्यादि अर्थैकदशोनिर्णयते साधद्विविधा शुद्धा विद्या च या संपूर्णा सा शुद्धा अथोपवासानुष्ठानसिद्धिं शुद्धविद्यादि
 भेदेनैकदश्या अष्टादश भेदा उच्यंते पष्ठिदशः ६० ॥ समता ॥ ११ ॥ षष्ठितोन्यूना श्वेदघटय रतदा न्यूना ॥ २॥ पष्ठितो
 ऽधिकः श्वेतदाऽधिकत इत्या ॥ ३ ॥ अत्र शुद्धैकदशी समन्यूनाताऽधिक्ययोगाज्जिविधा भवति सात्रिधापि द्वादशी सा
 म्यन्यूनाताधिक्ययोगात्त्रयेकत्रिधा भवति एवं नवभेदा भवन्ति तेषां शुद्धसमैकदशी ॥ ६० ॥ द्वादशी ॥ ६० ॥
 समा १ ॥ शुद्धसमैकदशी ६० द्वादशी ५९ । ५८ । ५७ न्यूना २ शुद्धसमैकदशी ६० द्वादश्य ६१ । ६२ । ६३
 धिका ३ ॥ शुद्धन्यूनाकादशी ५९ । ५८ । ५७ द्वादशी ६० समा ४ ॥ शुद्धन्यूनाकादशी ५९ । ५८ । ५७ द्वादशी
 ५९ । ५८ । ५७ न्यूना ५ ॥ शुद्धन्यूनाकादशी ५९ ५८ । ५७ द्वादश्य ६१ । ६२ । ६३ धिका ६ ॥ शुद्धाधिकैकदशी

६१ । ६२ । ६३ हादशी ६० समा ७ ॥ शुद्धाधिकैकादशी ६१ । ६२ । ६३ हादशी ५९ । ५८ ।
 ५७ न्यूना ८ ॥ शुद्धाधिकैकादशी । ६१ । ६२ । ६३ हादश्य । ६१ । ६२ । ६३ धिका
 १ ॥ एवंदशान्याविद्धापिसाम्यन्यूनताधिक्ययोगाद्विधाभवति साविद्धापिहादश्याः समन्यूनताधिक्ययोगात्प्रत्येकीत्रया
 भवति एवंनयभेदाः तेष्वपि दशान्याविद्धैकादशीसमा ६० हादशी ६० समा १ दशान्याविद्धैकादशीसमा ६० हा
 दशी ५९ । ५८ । ५७ न्यूना २ ॥ दशान्याविद्धैकादशीसमा ६० हादश्य ६१ । ६२ । ६३ धिका ३ ॥ दशान्यावि
 द्कैकादशीन्यूना ५९ । ५८ । ५७ हादशी ६० समा ४ ॥ दशान्याविद्धैकादशीन्यूना ५९ । ५८ । ५७ हादशी
 ५९ । ५८ । ५७ न्यूना ५ ॥ दशान्याविद्धैकादशीन्यूना ५९ । ५८ । ५७ हादश्य ६१ । ६२ । ६३
 दशान्याविद्धैकादश्यधिका ६१ । ६२ । ६३ हादशी ६० समा ७ ॥ दशान्याविद्धैकादश्यधिका ६१ । ६२ । ६३
 हादशी ५९ । ५८ । ५७ न्यूना ८ ॥ दशान्याविद्धैकादश्यधिका ६१ । ६२ । ६३ हादश्य ६१ । ६२ । ६३
 धिकान्यति ९ ॥ एवंमल्लिह्वाऽष्टादशभेदाभवति तत्रतावद्दशान्याविद्धायावैष्णवैरुद्राऽप्य सप्तदशान्याविधः प्रपञ्च्यते
 दशान्याविधविधः ॥ अरुणोदयवेधः सूर्योदयवेधः पञ्चदशनाड्यवेधश्चेति तत्रारुणोदयवेधोभविष्यपुराणे ॥
 अरुणोदयवेलायादिशानांभवेद्यदि दुष्टतत्तुप्रयत्नेनवर्जनीयेनराधिपेति दिशानांघः दशान्यासंबंधः गारुडेऽपि
 दशान्यासंबंधकोपदिस्थादरुणोदयः नौवोपोष्यवैष्णवेनतद्दिनैकादशीब्रतमिति वैष्णवलक्षणं च रुकादे पर
 मापदमापन्नोर्हर्षवासमुपस्थिते नैकादशीत्यजेधस्तुपस्यदोशास्तिवैष्णवा समात्मासर्वभूतेषुनिजाचारद्विभुतः वि
 ष्णवर्षिताखिलाचारः संहिवैष्णववृत्त्यतइतिवचनोक्तैववैष्णववृत्तिसिद्धंरुद्रवृत्तरपि वैखानसाद्यागमोक्तदीक्षायाकोपि
 वैष्णवइति तत्र यद्यपिपित्रादेरागमदीक्षायांतन्मात्रस्यैव वैष्णवत्वं नतरपुत्रादेस्तथाऽपि पारंपर्यमसिद्धमेववैष्णवत्वं

रुमात्तैवं च मन्यते बुधाः तत्त्वसागरे भविष्ये यथाशुक्ला तथा कृष्णायथा कृष्णा तथेतरा तुल्ये ते मन्यते यस्तु सर्वेष्वप्युच्यते
 इति अरुणोदयप्रमाणं तु रस्कंदनारदाभ्यामुक्तं उदयात्प्राक् च तत्प्रातः पटिका अरुणोदय इति हेमाद्रौ च तत्प्रातः पटिकाः
 प्रातररुणोदय उच्यते यतीनां स्नानकालस्तु गंगां भस्मदशः स्मृत इति तथा निशि प्रातं तु यामार्द्धदेववादि वचनानि शास्त्रिणानां ह्य
 स्वतान्धयेन चारुणोदय उच्यते तथा अरुणोदय वेधरातु सार्धं तु पटिका वयमिति एतेषां सर्वेषां वचनानां शास्त्रिणानां ह्य
 सद्युद्धिभ्यां मुहूर्तैर्द्वयपरतैव उदयात्प्राक् यदा विप्रमुहूर्तैर्द्वयसंयुतेति आदिप्योदयवेलायाः प्राक् मुहूर्तद्वयान्विता संपूर्ण
 कादशीनाम तत्रैवोपवसेद्वतीति गारुडे सौरधर्मादिवचनम् यच्च भविष्ये आदिप्योदयवेलायाः प्राङ्मुहूर्तद्वयान्विता
 एकादशी तु संपूर्णा विद्वान्यापरिकीर्ततेति तदप्युपसंहारन्यायेन दंडचतुष्टयपरमेव हेमाद्रावप्येवं यत्तद्वत्सर्वैर्न च
 तत्प्रातः पटिका प्रातररुणोदय निश्चयः चतुष्टयविभागोऽत्र वेधादीनां किलोदितः अरुणोदयवेधः स्यात्सार्द्धं तु पटिका वयं अ
 तिवेधो द्विपटिकाः प्रभातं दर्शनाद्देवः महावेधोऽपि तत्रैव दृश्यते कौलदृश्यते तुरीयस्त्वत्र विहितो योगः सूर्योदये बुधैरिति
 तदप्यवयवद्वारारुणोदयवेधविशेषपरमेवेति माधवीये मदनरत्नैश्च अन्यस्तूदयवेधः तु यान्येऽपि वेधां हेमाद्रौ माधवी
 ये गारुडे च उदयात्प्राक् त्रिपटिका वयमप्येकादशीयदा संदिग्धे कादशीनाम वज्र्ये यं धर्मकांक्षिभिः उदयात्प्राङ्मुहूर्त
 नदयापि न्येकादशी तु यामसंयुक्तैकादशीनाम वज्र्ये यं धर्मकांक्षिभिः हेमाद्रौ राज्ञेरप्याष्टमभागेऽप्यरुणोदय उच्यते निशा
 प्रातं तु यामार्द्धे इत्यादि अत्रैके एतेषां सर्वपक्षाणां मुहूर्तद्वयेन क्रोडीकाराग्निशः प्रात इति वचनं शास्त्रिणानां च शास्त्रात्
 त्रिदंडादयोऽनेकेऽरुणोदयाः हेमाद्रिः सार्द्धं त्रिपटिका रूपोक्तिरप्यादि विंशतिषट्मासानां त्रिपयामा महतरायारतुरात्रे
 ते च तत्प्रातः पटिका इत्युक्तमाहुः अतोऽरुणोदय शब्दस्यानेकार्थत्वापत्तेः न च मुहूर्तद्वयमर्थः दंडद्वयैकमुहूर्तादिवेधानां तथा
 व्यनुपपत्तेः न हितेषां यामार्द्धे च मरुणोदयतैवार्थेति मुहूर्तद्वयस्यामार्द्धस्य च च तत्प्रातः पटिका इत्यनेनैवोपसंहाराच्च न

तदर्थः नचसाहचर्यघटिकावयमिरूपेनेनापितदपातिः शक्या तेनचतुर्द्वेधेयस्यैवचतुर्थद्वेधघटिकादशमीसत्त्वेहिबेधस्त
दर्थः द्विघटिकादौतदयोगाच्च यच्चमतं कियताऽरुणोदयइत्यपेक्षायांसाहचर्यघटिकातोऽनूतदशमीसत्त्वेनदोषद्वितियत
नुच्छिद्विदंदावपितदपत्तेः दशमीशेषसंयुक्तोपादिस्यादरुणोदयः नैवोभेधवैषण्वेनतद्दिनेकादशीव्रतामिति गारुडभ
विषयेचयोगमात्रानेपधात् नारदीयेपि लवेधेपिशर्जेंद्रशम्भेकादशीत्यजेत् सुरायविद्वन्नाम्पुष्टुर्गामाभङ्गनिर्मलं स्कां
दपि कलाकाषादिगत्तैवदृश्यतेदशमीविभो एकादश्यांनक्तैर्बध्नतरान्कन्यचनेति माधवोप्यहसौयंकलादिवेधोऽरु
णोदयवेधेसूर्यादयेवेधसमानइतिनिगमोपि सर्वप्रकारवेधोयमुपवासस्यदूपकइति अतएवमाधवेनारुणोदयाहर्द्वे
रुपदशमीरूपशैलेष्टका कृत्स्नघटिकायोगेसंदिग्धामहूतैव्यातासंयुक्ता उदयेसर्कोणाप्युक्ता अरुणोदयवेलायादशमीय
दिसंप्रुता संपुष्केकादशीतांतुमोहिन्यैदत्तवान्प्रभुरितिगोभिलद्युक्तेः पूर्वोक्तगारुडहिंश्रसामान्यतोविशेषतश्चारुणोदय
वेधोनिषिद्धः यत्त्वष्टमभागोरुणोदयइति हेमाद्रिणोक्तं पञ्चमहत्तरारविरितितत्परंस्वयमेवदूषितं अतैष्युक्तवेधतारतम्यं
चदेशतारतम्यादुपपद्यतइति दोषतारतम्यंचप्रायश्चित्तमिदं चरेत् कृच्छ्रपादंनरश्चोर्वाणामंद्यात्सवत्सकांस्तुवर्षेभ्यः। हर्कर्वे
हत्कर्वेत्तेकादशीनरदशमीशेषसंयुक्तंप्रायश्चित्तमिदं चरेत् कृच्छ्रपादंनरश्चोर्वाणामंद्यात्सवत्सकांस्तुवर्षेभ्यः। हर्कर्वे
तिलद्वेष्टाणसमन्वितं विधानांतरं तत्रैव ब्राह्मणान्भोज्यजिज्ञासांचदद्यात्सवत्सकां धरणास्याहर्कंदेयंतिलहोममधापिवेति
अत्रवेधतारतम्याह्वरस्येतेहेमाद्रिः वैष्णवैः शंकरस्वामिनाजितैस्तज्जितैस्तत्कालेपुराणवाक्यालाभादेवचष्टमतप्रचुसै
रंकितैः पश्चारुणोपपुतत्तस्थलेपुस्त्वत्वेपयोगीनिवाक्यानिप्रकल्प्यस्वेच्छाचार्यवमतंक्षिप्तं तत्रत्याग्येववाक्यानीति
ज्ञापते सुवर्णाढकदानस्यैकादश्यर्थराज्ञोप्यसमर्थत्वात् एतत्करणेभोक्त्युत्पादकत्वाच्चाऽसतिनिशाप्रातिसत्त्यपिदोषाधि
क्यार्थमेव तस्माच्चतुर्घटिकात्मकएवारुणोदयइतिसिद्धतेनपटुपंचाशद्विद्वानवरंदशमीप्रवेशश्चरुणोदयेवधउक्तेभवति

श्रृंगयोऽपि तत्रैव कथेनोक्तः उदयोपरिविद्धा तु दशम्येकादशी यदि दानवेभ्यः प्रीणनायै दत्तवान्पाकशासनमिति स्मृत्यन्तरं
 पि दशम्याः प्रातमादाय यदेति दिवाकरः तेन स पृष्ठं हरिदिनं तं जंभासुराण्यविति तत्रारुणोदये धौ वैष्णवा विषयः
 तद्वाक्ये पुनैष्णवग्रहणात् तत्स्वरूपं तु माधवार्थे स्फुटं वैष्णवलक्षणमुक्तं प्राक् केचित्तु दशम्या नवमविधमपित्यजंति तत्र
 मूलं मृगं उदये धस्तुपरिशेषार्द्धेष्णवगोचरः अरुणोदये धस्तुवेधः सूर्योदये तथा उक्तौ द्विदशमी धौ वैष्णवस्मात्
 योः क्रमात्तद्व्यादिवार्यैः स्मार्तस्म्यविधेरेव स्मृत्यन्तरावयानां पूर्वोक्तानां पूर्वानुमिति सिद्धिरिति हेमाद्रिस्तु केषां चिद
 धरात्रोऽपि दशमविधमाह अधरानेतुकेषां च दशम्या वेध इत्यनेन कपालवेध इत्याहुराचार्ये हि हरिप्रियाः न तन्मममेत
 यस्माद्विद्यमाना निरप्यते इति ब्रह्मवैवर्तात् अस्यार्थः अन्वयतनेऽर्तिते लङ्घित्य जाताया रात्रिः पश्चिमयामद्वयमाणा
 मिन्यारात्रिः पूर्वयामद्वयं दिवसरचसकलः एषोऽद्यतनः इत्युक्तं महाभाष्ये वर्तमानः कालः एकादश्यहोरात्रेऽप्युप्यः
 तन्मध्यं दशम्यां प्रवेशे विद्वत्सात्याज्या अतएव हेमाद्रौ दशम्याः संगदेषेण अधरात्रात्परिणतं वर्ज्यमन्तराया मादिदिव
 सरम्यत्तपोपण्डिते स्वमते तु रात्रिं विद्यामत्वात् ग्रहरत्रय पूर्वशेषः तेन चतुर्थं ग्रहरएवैव धौ युक्तं सोऽप्यरुणोदय एव
 सूर्योदय विना नैव स्तान्नदानादिक क्रममिति मार्कण्डेयपुराणवचनात् प्रत्युपोहं मुक्तं कल्प्यं इति कोशादरुणोदयमारभ्य
 सूर्यांशुप्रवृत्ते रतत्रैव निषेधः तेन मतभेदाद्व्यवस्थेति केचित् कैमुत्तन्मायेनारुणोदये वेधस्यैव स्मृत्यन्तरितुमाधवः यत्तु दि
 क्पंच दशमि स्तथेति वेधः स उपवासातिरिक्तविषय इति माधवः सर्वप्रकारवेधोयमुपवासास्यार्द्धपकः सार्द्धसप्तमुह
 र्त्स्वतु योगोऽधवापतव्रतमिति निगमादित्यलं माधवमेतैष्णवैररुणोदयविद्वत्सात्याज्या यदात्वेकादश्येव शुद्धाद्वा दशी वि
 भयं वा तदा परे पोष्या एकादशी द्वादशी वाधिका चेत्युच्यते इति पूर्वग्राह्यं तत्तस्यादिति वैष्णवनिर्णय इति माधवो
 क्तः सार्त्तस्त्वसूर्योदयविद्वत्सात्याज्या यदात्वेकादशी शुद्धा सती वैधत्तद्वा दशी च समाप्नूना वा तदा गृहस्थैः पूर्वोपतिभि

रुतराकार्या प्रथमेहानिसंपूर्णाव्याप्याहोरात्रसंयुता द्वादश्याचतथातद्वश्यतेपुनरेव पूर्वकार्याग्रहस्यैवचयति
 भिरचोत्तराविभो इतिरुकादिकेः वर्द्धमानोप्याह उभयवृद्धौतुशुद्धायावासर्वपापरैव संपूर्णकादशीयत्रभतेपुनरेव
 सा सर्वैरेतराकार्यापरतोद्वादशीयदीति नारदोक्तेः द्वादशीमात्रवृद्धौशुद्धायांपरैव नचेदकादशीविष्णोद्वादशीपर
 तस्थिता उपोष्यैकादशीतत्रयदोच्छेत्परमपदमिति नारदोक्तेः द्वादशीमात्रवृद्धौतुशुद्धाविदेव्यवरिष्यते शुद्धापूर्वा
 तराविद्धास्मात्सिर्णयईदृशइति माधवोक्तेः मदनरत्नेष्येवं यत्तु विद्याप्यविद्याविज्ञेयापरतोद्वादशीनचेत् श्रविद्धापि
 चविद्यास्यापरतोद्वादशीयदीति हेमाद्रौपान्नवचनं तदेकादश्यावृद्धौज्ञेयं तदुक्तंमाधवेन एकादशीद्वादशीचेत्युभेय
 वर्द्धतेयदा तदापूर्वदिनंर्याज्यंस्मार्त्तंग्राह्यंपरदिनमिति विद्वेकादश्याद्वादशीमात्रवृद्धौ च सर्वपांपरैव तत्रचैकाद
 शीमात्रवृद्धौगृहिणः पूर्वायतेरुतरतिपूर्वाक्तपाद्योक्तेः एकादशीविवृद्धाचेच्छुक्लेष्ट्येविशेषतः उत्तरानुयातिःकुट्यात्पू
 र्वामुपावरे द्रुतीतिनचेतसोक्तेः एतच्छुद्धाविशुद्धातुत्यमितमाधवः त्रयोदश्यांनोपलभ्येद्द्वादशीयदिकंचन उपोष्ये
 कादशीतत्रदशमीभिश्चितापचेतिरुकादात् श्रविद्धानितिपिद्वैश्वेनलभंतेदिनानितु मुहूर्तैःपंचभिर्विद्यायाह्याचैका
 दशीतिथिरिति ऋष्यशृंगोक्तेः मुहूर्तपंचकमरुणोदयमारभ्यज्ञेयं श्रन्यथोत्तराह्निकेकादश्यभवात्संभवात् तथाचस
 एव सर्वत्रैकादशीकार्याद्वादशीमिश्रितानरैः प्रातर्भवतुवामाभूयस्मान्नित्यमुपेणमिति यथापिमाद्रिणाशुद्धसमा
 शुद्धन्यूनाधिकद्वादशिकाचेत् सर्वपांपरैरेत्युक्तं तदपिर्विष्णोश्चविषयं स्मात्सिर्णापूर्ववत्यविरोधः हेमाद्रिमतरेषुच्यते तत्र
 शुद्धाविद्याद्वयानंदोत्रधानूनसमाधिकैः पट्प्रकारपुनस्त्रेधाद्वादश्यूनसमाधिकैरित्यष्टादशैकादशोभेदाः तत्रशुद्धाधिका
 न्यूनद्वादशिकाशुद्धाधिकासमद्वादशिकाचसकामैः पूर्वानिष्कामैरुत्तराकार्या प्रथमेहानिसंपूर्णेतिपूर्वांकरुकादात् उ
 नद्वादशिकायांतु विष्णुश्रौतिकामैरुपवासद्वयंकार्यं संपूर्णकादशीयत्रप्रभातेपुनरेवसा ह्युप्यतेद्वादशीयस्मिन्नपवासः

कथं भवेत् उपोष्येद्वेति शीतत्रयिष्णुना तत्परैरिति तद्ववसिधेकेः शुद्धन्यूनाशुद्धसमाविद्धसमावाधिकद्वादर्शिकाचेत्
 सर्वेषां परैवेति हेमाद्रिः मदनरत्ने तु शुद्धाधिकपरासंपूर्णकादर्शयन्नेति पूर्वोक्तेः अन्यापूर्वा शुद्धाद्यदासमाहीनाए
 कादर्शमुपवसे न शुद्धवैष्णवीमर्पातिरकादात् शुद्धाएकादर्शी उत्तराद्वादर्शिनचैवैकादर्शीविष्णुविति नारदोक्तेश्च
 यत्तुश्रविद्धापिचविद्धाभ्यादिति पादो तच्छुद्धाधिकपरं यत्तु संपूर्णकादर्शित्याज्यापरतोद्वादर्शीयदि उपोष्याद्वादर्शी
 शुद्धाद्वादर्शमेव पारणमित्यादि तद्वैष्णवपरं स्मार्तानांतु पूर्वैरेषुकं विद्धन्यूनासमद्वादर्शिका तु समुल्लंघांपरा अन्ये
 पां पूर्वा पुत्रवतोपि पूर्वैति मदनरत्ने विद्धसमासमद्वादर्शिको नद्वादर्शिका तु मुमुक्षुभिः पराऽन्यैः पूर्वार्कायां दक्षमामिश्रि
 तापूर्वाद्वादर्शयदितुल्ययते शुद्धैवद्वादर्शराजहोष्यामोक्षकांक्षिभिरिति व्यासोक्तेः मोक्षकांक्षिग्रहादन्येषां पूर्वैव
 तत्रैकादर्शिकावर्थाद्वादर्शमिश्रितानरैः प्रातर्भवतुवाभावाय तानित्यमुपोषणमिति पादोक्तेः विद्धाधिकसासमद्वादर्श
 का सर्वेषां परैव पारणाहेनलभ्येतद्वादर्शकलयापि चेत् तदानीं दशमीविद्धाप्युपोष्यैकादर्शतिथिरिति ऋष्यशृंगो
 क्तेश्च माधवमते तु श्रत्रयहिणां पूर्वायतेरुत्तरा विद्धाधिकान्मूनद्वादर्शिका मोक्षपापक्षयविष्णुप्रीतिकामैः पराका
 र्थ्या गृहस्थेन तु नक्तं कार्थ्यै एकादर्शद्वादर्शी चरान्जिघ्रेष्ययोदर्शी उपवासनकुर्वति पुत्रपौत्रसमन्विता इति कौन्त्ये दि
 नक्षपे उपवासतिषेधात् दशमेकादर्शीविद्धाद्वादर्शी चक्षयंगता क्षीणासाद्वादर्शीज्ञेयान्कतुर्गृहिणः स्मृतामिति तद्व
 शात्तातपोक्तेश्च गृहिणः पूर्वोपवासः एकादर्श्याः शुद्धन्यूनत्वे शुद्धसमत्वे वाद्वादर्श्या न्यूनासमत्वयोरैकादर्श्यामुपवासः या
 नितु दशम्यनुगतानि तद्वादर्शद्वादर्शीफलं धर्मापत्त्यधनायुषिष्योदर्श्यानुपारणमिति कौन्त्यादीनां दशमीवेधे त्रयोदर्शी
 पारणयोर्निषेधकानि विहिता भिन्नपराणि श्रत्रमूलवचनाति तद्वत्स्थानाकारे ज्ञेयायतु काले हेमाद्रौ बहुवाक्यविरोधेन सं
 देहो जायते यदा द्वादर्शीतु तदा ग्राह्यात्रयोदर्श्यां च पारणमिति मार्कण्डेयोक्तेः सदिग्धेषु च वाक्येषु द्वादर्शीसमुपोषयेत् तथा

विवादिपुत्रसर्वपुत्रादश्यांसमुपेष्टं पारष्टुत्रयोदश्यामाज्ञेयमामकीमुनेरिति पाद्मोक्तेश्च वेधसंदेहेऽप्येति विदंति प्राप्ति
 पत्तोच्चापराकार्येत्पुंक्तं तद्वैष्णवविषयमित्यलं बहुप्रच्यतेन अत्रोपयुक्तं किंचिदुच्यते तत्र दशम्येकादशीयोगे दशार्मा
 मध्यएवभोजनं कार्यमेकादश्यां न भुंजति तितस्याएव निषिद्धत्वात् तिपेधस्तु निवृत्त्यात्मककालमात्रमपेक्षत इति देव
 लोक्तेश्च केचित्तु एकादशीव्रतांगत्वेन पूर्वद्युरेकभक्तविधानाद्विधिरुष्टे च तिपेधानवकाशात्त्रकांम्यव्रतं तिभोजनतिपेधः
 प्रवर्तते तन्नैकादशीमध्यपूर्वादिनमित्याहुः अत्राधिकारी माधवीयैकाद्याप्यनेनेकः अष्टवर्षाधिको मर्त्यो ह्यशीतिन्यूनव
 रत्सरः एकादश्यामुपवसेत्पक्षयोः रुमयोऽपीति भविष्ये ब्रह्मचारी च नारी च शुक्लमेव सदा गृह्णीति यत्तु विष्णुः पर्यो जीवति या
 नारी उपोष्य व्रतमाचरेत् आयुष्यं हरते भर्तुर्नरकं चैव गच्छति इति भर्त्तननुज्ञाविषयमिति प्राणुक्तं उपवाससमर्थं तु मा
 कैडयकोर्मयोः एकभक्तेन तेन तथैवायाचितेन य उपवासेन दानेन न निर्वादाशेको भवेत् अन्नैकभक्तयोर्मध्य उपवा
 सव्रतंचरेदिति एकभक्तादिषु उपवासशब्दस्तद्वर्मातिदेशार्थः तेन तत्प्रयुक्तः सर्ववर्माः तत्स्थानापन्नेन कदावापि भ
 वंति संकल्पनेत्रयैकभक्तादिपदेनोहः कार्ययदिति मदनरत्ने तथाऽसामर्थ्यं प्रातिनिधिना कारयेदिति प्राणुक्तं व्रताकरणे
 प्रायश्चित्तमाह माधवीयैकाद्याप्यनः श्रकैर्पर्वद्वयेरात्रौ चतुर्दश्यष्टमीषु वा एकादश्यामहोरात्रे नुक्ता चंद्रायणंचरेदिति अथ
 कान्यव्रतविधिः लघुनारदीये दशम्यादिदिने पशुनिदिने परिर्वर्जयेत् गंधतांबूलपुष्पादिर्घ्रासंभोगं न हायशाः तत्र दश
 म्याविधिः कौर्म्ये कांरम्यां समसूरांश्च कण्ठान्कोरदूषकान् शाकं मधुपराजं च त्यजेदुपवसन् स्त्रियम् तथा शाकं नांसं
 मसूरांश्च पुनर्भोजनमैधुनं द्यूतमत्तं वृषानं च दशम्यां वैष्णवस्त्यजेत् मदनरत्ननारदीये अक्षारलवणाः सर्वहविष्यान्
 निषेविणः अवनतितपशयना स्त्रियाः संगमवर्जिताः अथ व्रतक्षान्याह हेमाद्रौ दिवलः अस्रुज्जलपानाच्च सकृत् तंबूल
 भक्षणात् उपवासः प्रणश्येत् दिवास्वापाच्च मैधुनात् अत्राशौकौ मदनरत्ने दिवलः अत्यये चां वृषानेन नोपवासः प्रणश्यति

अरयये प्राणारययकटु वज्र्याण्याहविष्णुः गात्राभ्यंगशिरोभ्यंगतंबूलंचानुलेपनं व्रतस्थोवर्जयेत्सर्वयज्ञान्यत्र
 निराकृतं प्रायश्चित्तमुक्तं निर्णयामृतसंग्रहे रत्नेन हि सकयोः सार्यं कृत्वा रत्नैर्न्यंच हि सनं प्रायश्चित्तव्रते कुर्याज्जपेनाम
 शतत्रयं मिथ्यावादिदिवारवापे बहुशौचानिषेवणे श्राद्धक्षरं व्रती जप्त्वा श्रातमष्टोत्तरशुचिः डोनमो नारायणायेति मंत्रोष्टाक्ष
 रं हरितः तत्रैव पैठोनासिः तंबूलचर्वणे ब्रह्मसंभोगे मांसा निषेवणे व्रतभंगेन चेत्कुर्यात्कृष्णावह्रतवर्जनमिति संभोगे ऋतु
 कालादन्यत्र रेतःसेकारमसंभोगं मृतो नात्र क्षयः स्मृत इति दंतकाष्ठवर्जनं हेमाद्रौ वासिष्ठः उपवासितथा श्राद्धेन कुर्यादं
 तथा वनं दंतानां काष्ठसंयोगोदहरण्यसतमं कुलमिति काष्ठग्रहणान्मृच्छेष्ठाकायनिषेध इति हेमाद्रिः विष्णुरहरयं आ
 द्वीपवासदि वसेखादि च दंतथावनं गायत्र्या श्रातसंपूतमंबुत्राश्रयविशुध्यतीति निर्णयामृतव्यासः वर्जयेत्पारणेमांसं
 व्रतहिंसापौषधंसदेति एकादश्यां श्राद्धप्राप्तौ कात्यायनः उपवासोपदानित्यः श्राद्धनैमित्तिकं भवेत् उपवासं तदा कुर्यादा
 दिसर्वानिवेधेष्वप्येवम् एतेनैकादशीनिमित्तकं श्राद्धादश्यां कार्यमिति वदंतः परास्ताः किंच न महात्सवः सपक्षः सकलः
 पूज्यः श्राद्धपादशकं प्रतीति श्रुतं पौडशकत्वं चैकादश्यां च मन्यादि श्राद्धं च क्षयाहारपरिहाराने च तरपक्षैकादश्यां
 विहितं श्राद्धवाधितमेव स्यात् यदपरिभृतिचंद्रिकायां पठति श्रद्धाश्रितानि पापानि तद्भोक्तुं दानं तु रेव वा मज्जातिपित
 रस्तस्य नरकेशाश्रुतीः समाः इति तस्यापिरागप्राप्तभुजिगोचरस्य वैश्वश्राद्धकृतवतां महत्साहसमिदं यत् एकादश्यां तु
 यः पितृदेने च श्राद्धनिश्चयात् जलपिंडं विना दानं कृत्वा नरकमाव्रजेदिति लघुनारदाये एकादश्यां श्राद्धनिषेधः समा
 तापितुमिन्नविषयः पूर्ववाक्ये तदग्रहणात् यद्वा श्राद्धनिश्चयः श्राद्धे प्रतिग्रहः अथ व्रतघ्नान्याह मदनरत्ने देवतः स
 र्वभूतभयं व्याधिः प्रमादो गुरुशासनं हविर्ब्राह्मणकाभ्या च गुरोर्वचनमौषधं नारदीये अन्नकल्पानुष्णां प्रोक्तः स्त्रीणानां च

रवाणिनि फलमूलपयस्तोयमुपभज्यंभवेच्छुभे नत्वेवभोजनंकौश्रदेकादश्यांबुधैःस्मृतं अस्यापवादः शयनेचमदु
 रथानेमत्पार्थपरिवर्त्तने नरोमूलफलहारोहदिशलयंममार्पयेत् इदंवातिसंकष्टविषयं व्रतेवविरोधिनोतिर्णयाम्बते
 सर्वव्रतेपुत्रेयाः तत्रैकादश्यासंकल्पः गृहीत्वोदुंबरपात्रंवारिपूर्णमुदङ्मुखः उपवास्तुगृहणीयाद्यद्वावाचाभिधारयेत्
 इति माधवीयेवराहोक्तेःमंत्रस्तुविष्णुकः एकादश्यांनिराहारःस्थित्वाहमपरेहनि भोक्ष्यामिपुंडरीकाक्षशरणंभवाच्यु
 तेति शैवादीनांतुसौरागमे सावित्र्याप्यथवानास्त्रासंकल्पंतुसमाचरेत् शिवादीनांगायत्र्योयजुर्वेदप्रसिद्धाःवारहे इ
 त्युच्चार्यततोविद्वान्पुण्यांजलिमथार्पयेत् ततस्तरुजलंपिबेत् आष्टाक्षरेणमंत्रेणजिर्जपेदुमिन्नितं उपवासफलप्रेप्सुः
 पिवेत्पात्रगतंजलमिति कात्यायनेनोक्तेः मध्यरात्रेउदयेवादशमीवेधिरात्रौसंकल्पइतिमाधवः दशम्याःसंगर्दोषेण
 अर्धरात्रपरेणु वर्जयेच्चतुरोयमानसंकल्पार्चनयोःसदा विद्वोपवसेनत्वंतर्दिनंरयक्कासमाहितः रात्रौसंपूजयेद्विष्णुं
 संकल्पंचतदाभवेत् इतिनारदीयोक्तेः तत्रैवपूजामभिधाय देवस्यपुरतःकुट्यांज्जागरंनियतोव्रता द्वादश्यांनिवेदनसं
 कल्पउक्तः कार्यायनेन अज्ञानातिनिरांधस्यव्रतेनानेनकेशव प्रसादंसुखेदेवज्ञानटष्टिप्रदोभवेतिनारदीये ब्राह्म
 णान्भोजयेच्छस्यदद्याद्दक्षिणांततः स्कांदे कृत्वाचैवोपवासंतुयोश्चातिद्वादशादिने नैवेद्यंतुलसीमिश्रहृत्याक्रोदि
 विनाशनं द्वादश्यांचवर्ज्यान्याहवृहस्पतिः दिवास्त्वापंपराज्ञंचपुनर्भोजनमैथुने क्षौद्रंकारयामिपतैलंद्वादश्यामष्टवर्जये
 त् हेमाद्रौब्रह्मांडपुराणे पुनर्भोजनमध्यायोमारश्चायासमैथुने उपवासफलहन्पुर्दिवातिन्द्राचपंचमी स्कांदे पराक्षं
 कांस्यतांबूललोभंनितयभाषणवर्जयेदतिशेषः विष्णुधर्मेषु असंभाष्याह्निंसंभाष्यतुलस्यतसिकादलं आमलक्याः
 फलंवापिपारणेब्राह्मशुद्धाति वृहन्नारदीये राजस्वलांचचंडालंमहापातकिंनंतथा सूतिकांपतितंचैवउच्छिष्टंरजका
 दिकं व्रतादिमध्येषु पुण्यार्थेपांध्यनिमुतमः अष्टोत्तरसहस्रंतुलपेद्वावेदमातरं एतद्भूतंसूतकेपि कार्दम्यम् सूतकेभूतके

केवापिनत्याजं द्वादर्शाव्रतमिति तत्रत्यकंदानादिसूतकतिकार्यं सूतकतिनरः स्नात्वा पूजयित्वा जनार्दनं दानंदं च
 धियानेन व्रतस्य फलमश्नुत इति मात्स्योक्तेः एतद्ब्रजे दर्शनेपिकार्यं एकादश्यां नभुंजीवनासीदृष्टेरजरूपपीति पुलस्त्यो
 क्तेः अथ पदाद्वादर्श्यां भवणार्थं तदा शुद्धामप्येकादशीं त्यक्त्वा तत्रैवोपवासः कार्थ्यः शुद्धावाप्यदिवा गृह्णाद्वा दर्शो भवणा
 न्विता तयोरेवोपवासश्च अथोदर्यां च पारणमिति नारदीयोक्तेः एते च नियमाः काम्यव्रते नियताः नित्यव्रते सति संभवे
 कार्थ्याः शक्तिमंस्तु पुनः कुर्यान्निधमं सविशेषणमिति कात्यायनोक्तेः अशक्तौ तु माघवर्षे च ब्रह्मवैवर्ते इति विज्ञाप्य कुर्या
 तावश्यमंकादर्शाव्रतं विशेषानियमाशको ह्येरात्रोपपत्तौ भवेत् अथ प्रसंगादष्टौ महाद्वादर्श्याः तत्र शुद्धाधिक्रैककादशी
 युताद्वादर्शा उन्मीलनसिद्धा ॥ १ ॥ द्वादर्शयेव शुद्धाधिकवर्द्धते चेत् सावजुर्लो ॥ २ ॥ वासरत्रयस्य शिर्नाजिरुट्ठा
 ॥ ३ ॥ अथेपर्वणः संपूर्णाधिकत्वे पक्षवार्द्धिर्नी ॥ ४ ॥ पुरुषैर्युता जया ॥ ५ ॥ अथ ण्युता विजया ॥ ६ ॥ पुनर्वसु
 तापापनाशिनो ॥ ७ ॥ फाल्गुनशुक्लाश्चामलको ॥ ८ ॥ सैव आसर्दिर्का अथ द्वादशद्वादशयो जयतीति संज्ञकाः ॥ १२ ॥
 ता अश्वत्थाद्वादर्श्यामसिपुक्रमशो वक्ष्यते तासामनुष्ठानविशेषोऽपि तत्रैवोच्यते एताभ्यश्चान्येषां पिद्वादशी भेदविशेषास्तेऽपि क
 त्याविरुत्तार एव वक्ष्यन्ते एताः सर्वा अपि पापपक्षयमुक्तिकामो यथासंभवमुपयस्येत् अत्र मूलहोमार्द्राक्षिपं एकादशीद्वादर्शयो
 रेकत्वे चोपवासः पार्थक्ये तु शकस्योपवासद्वयं तथा एकादशीमुपैष्येद्वादर्श्यां समुपपद्येत् इति विष्णुरहस्यात् अशक्तौ
 तु द्वादर्श्यामेव एकामिकादशीं स्तुत्या विष्णुचसमुपपद्येत् पूर्ववासराजं पुण्यं सर्वप्राप्तोत्पत्त्यसंशयमिति तत्रैवोक्तेः यदा त्वत्पा
 द्वादर्शा तदोक्तं मात्स्ये यदा भवति त्वत्पापिद्वादशी पारणादिने उपकलिद्वयं कुर्यात्स्वातर्मध्याह्निकं तदा नारदीये अ
 ल्पपापमपि राजं द्वादश्यामरुणोदये स्नानार्चनक्रियाकार्थ्यादानहोमादिसंयुता इति संकटतुमाधर्वावेदे वलः संक
 टे विषमे प्राप्ते द्वादर्श्यां पारयेत्कथं अद्विस्तु पारणं कुर्यात्पुनर्भुक्तेन दोषकटिति संकटे अथोदर्यां शान्त्यप्येतान्भी

कैचिद्विदुः अपकर्षवश्यानिनूनाधिकाहिताशिवेषयाणि आग्निहेत्वादीनां श्रौतत्वेनापकर्षयोगादिति द्वादश्यांचप्र
 थमपादमतिक्रम्यपारणंकार्थं द्वादश्याःप्रथमःपादोहरेवसारसंज्ञितः तमतिक्रम्यकुर्वीतपारणविष्णुत्परइति नि
 र्णयस्यते मङ्गनरत्नेच विष्णुधर्मोक्तेः अत्रकीचत्संगदत्ते यदाभूयसीद्वादशीतदापिमूत्रैवेयपारणंकार्थम् सर्वेषामुप
 वासानांप्रातेरवहिपारणमिति वचनादिति निर्णयसिद्धौ तत्रैवोक्तं वस्तुतस्तुवद्वृत्तांक्रमकालानामपिनाकारणवाधापक्षे
 प्रागुक्तवचनैश्चाल्पद्वादश्यामेवापकर्षविधानादपरहणएवकार्यामिति प्रातःशःइत्युसायंप्रातर्द्विजतीनामशनंश्रुतिचो
 दितमिति वचनादपरहणवाच्यप्युपपन्नः न चवाक्यवैयर्थ्यपुनर्भोजनात्सायंपारणनिर्द्वयर्थवात्तस्येत्याहुः ५ मादेन
 एकादशुपवासातिक्रमेऽपरहणे वारहि एकादशीविरतुतत्वेत्परतोद्वादशीरिथता उपोष्याद्वादशीतत्रयदीच्छेत्परमं
 पदमिवेव अत्राविरोधिनोति यमः सर्वव्रतेषुबोद्धव्यः अन्येचनवरात्रेवक्ष्यते इतिदिक् अथैकादश्यांसिद्धविरुद्धा
 दिकंलिख्यते एकादशीशुक्रवाररेणसिद्धा यदुक्तं शुक्लेष्यतिपत्पृष्टेएकादश्यापिसिद्धिद्विद्वदिति चंद्रचिन्नेतराषाढापू
 र्वाषाढाविशाखिका एकादशीज्योदश्यांनष्टयोगाः प्रकीर्त्तिताइति एकादश्यांनत्तेनादिकार्थं नंदामुनत्तेनक्षेममि
 त्युक्तेमेव एकादश्यांशणुप्यणिनखादेत् तच्चोक्तेमेव नखचर्मतिलानिति सर्वास्वेकादशीपुतिथिपत्त्वेनशिवःपूज्यः
 तदुक्तं एकादश्यांशिवस्यचेति स्वस्तिश्रिरिणवीरसिंहधरणीपालोवदान्यप्रणीर्नानाशास्त्रविचारसारसरसविरसहृदं
 संरक्षक- धर्मार्थमविभागकद्वयुपपत्तेःपादांबुजाचारतोर्ज्यांन्यात्पुत्रकलत्रमित्रसहितःसंपालयन्क्षमांचिरम् १ रण
 वीरसिंहभूपशकारितेकृत्यसागरे एकादश्यामभूदत्रंपंचमोदत्तसंग्रहः २ अथद्वादशीसामान्यनिर्णयः तत्रादौक
 णशुक्लद्वादशीध्यानम् द्वादशीभारुडाकुडामेघवर्णाचपानिणी द्वादशीशुक्लखेयंनोलकुंतलभूषितेति द्वादशीतूपवा
 सादिपुषक्षद्वयेप्येकादशीयुतैवग्रहास्तरेणद्वादशीपुकेतिपुनमप्राधान्यात् द्वादशीतुष्यकत्तव्याएकादश्यायुताप्रभो

सदाकार्या तु विद्वद्भिर्विष्णुभक्तैश्च मानवैरिति स्कान्दवचनाच्च दानोर्चनानि विशेषकृत्ये पुनरेति इति द्वादशीसामान्य
निर्णयः अथ सिद्धावेकदिकं लिख्यते द्वादशीचुषवारण्युक्ता सिद्धा तच्चोक्तं चुषवारद्वितीयाचसप्तमीद्वादशीतिच
रविवारण्येकवार्ययोगो विरुद्धो भवति तदुक्तम् सूर्य्यविशाखाभरणे द्वादशीचचतुर्दशी मघानुराधा ज्येष्ठा चवर्ज
नीया इत्यनत इति द्वादश्यां व्रतपौष्टिकादिकार्यं तच्चोक्तं व्रतपौष्टिके द्वितीया द्वादश्या रिति अत्र विस्वफलं न भक्षयेत्
नरचर्म तिलानि चेत्यादि पूर्वमेवोक्तत्वात् तुलामकरस्थे सूर्य्यद्वादशीदभ्या भवति द्वादश्यां गिनीसां मुखायैर्ऋत्यां
दिये यात्रा न कार्या सर्वस्वापि द्वादशीपुतिथिपत्वेन विष्णुरर्चनीयः इति द्वादशीसामान्यनिर्णयप्रकरणम् अथ
योदशीसामान्यनिर्णयः तत्र कृष्णशुक्लत्रयोदशीभ्यां चापवाणधरागौरमकरस्थत्रयोदशीति अशोककलिका
वाणचापयात्रात्रयोदशी मंचासनस्थिता इयामाह रिहस्रामदालसा गदापात्रधरागौरानिधिरस्यास्याज्वयोदशीति शु
क्लात्रयोदशी सर्वमेते पूर्वाग्राह्या त्रयोदशीप्रकर्तव्या द्वादशीसहितामुने भूतविद्वानकर्तव्या दर्शपूर्णकथंचन वर्ज
नीयामुनिश्रेष्ठसावित्रीव्रतउच्यते इति ब्रह्मवैवर्ते पूर्वविद्वाविधानादुत्तरविद्वानिषेधाच्च त्रयोदशीकर्तव्या याभवेदाप
राह्णिकीति स्कान्दोच्च आपराह्णिकपूर्ववेद्वेत्तयर्थः पंचमीसप्तमीचैव दशमीचत्रयोदशी प्रतिपन्नवमीचैव कर्तव्या संमु
खीतिथिरिति पठानसिद्धानां च एतानि शुक्लत्रयोदशीविषयाणि यद्यप्यत्र शुक्लपक्षबोधो नास्ति तथापि कृष्णत्रयोद
श्याः परविद्वत्तायावाचनिकत्वात् विद्वतायाः शुक्लपक्षा विषयत्वं परिरक्षिष्यते कृष्णत्रयोदश्याः परविद्वत्त्वमुक्तं निगमे
षष्ठाष्टमीश्रमावास्याकृष्णपक्षेत्रयोदशी एताः परपुताः पूज्याः पराः पूर्वपुतास्तथेति तस्मान्तु शुक्लात्रयोदशी पूर्वपुता कृ
ष्णात्रयोदशी परपुतेति सिद्धं शुक्लत्रयोदशी पूर्वापरकृष्णात्रयोदशीति माधवोक्तेश्च त्रयोदशीतिथिः पूर्वास्ति पश्चादि
ति दीपिकोक्तेश्च यदा तु कृष्णपक्षे परविद्वानलभ्यते तदा पूर्वविद्वाग्राह्या तदाह वसिष्ठः एकादशी तृतीया च पृथिवैव

त्रयोदशी पूर्वविहानुकर्तव्या यदि न स्यात्परहेर्नीति उपवासोपपद्यमेव निर्णयः एकादश्यष्टमीपक्षाद्वितीयाचतुर्दशी त्रयोदशीश्रमावास्याउपोष्याः स्युः परान्विताः द्वितीयापंचमवेधादशमीत्रयोदशी चतुर्दशीचोपवासहन्युः पूर्वोत्तरे त्रिंशो इति तद्वयसिष्टवचनयोर्मध्ये विरोधपूर्वकं निगमवचनेन क्रमेण कृष्णशुक्लत्रयोदशो विषयत्वेन व्यवस्थापनात् इति सामान्यत्रयोदशी निर्णयः श्रथामिह विरुद्धादिकं किल रूप्यते त्रयोदशी भौमवारं एतद्वा तदुक्तं भौमे पक्षाद्वितीया त्रयोदशमात्रत्रयोदशीति स्मिमेन तु विरुद्धा त्रयोदश्यां क्षिप्रयादिभिर्मलापहस्त्रान्नकार्यम् तदुक्तं स्त्रातुर्न रूप्य दशमोत्तनयां स्त्रयोदशीत्यादिभलापहस्त्रानि निषिध्यत इत्याद्युक्तमेव त्रयोदश्यां दक्षिणदिशि योगिनीसिंभुर्याद्याना नकार्या क्रूरग्रहे कुम्भस्थिते त्रयोदशी शुभकार्येषु वर्ज्या त्रयोदश्यां ताका निनभक्षयेत् ॥

इति श्रीमहाराजरण्वीरसिंहरत्नाकरत्रयोदशोतिथिसामान्यनिर्णयप्रकरणम् ॥

अथ चतुर्दशीनिर्णयत तत्र कृष्णचतुर्दशीभयानम् अब्रजस्थापाटलाभासाफलपात्रमुद्यतता नीलकंठीद्रुगोपाभला
चनेपंचतुर्दशी अथ शुक्ला खड्गभलधरानीलकुनलाशुभमूषणा द्विभुजातुरगारूढाकृष्णवर्णाचतुर्दशी चतुर्दशीतशु
क्लापराग्राह्या चतुर्दश्याचपूर्णमेति युग्मवाक्यात् एकादश्यष्टमीषष्ठीपौर्णमासीचतुर्दशी अमावास्यातृतीयाचतुर्थी
अथःस्थुःपरान्विता इतिष्टहरूपतिवाक्याच्च शुक्लाचतुर्दशीग्राह्यापरविद्वांसदात्रत इतिव्यासवाक्याच्च कृष्णचतुर्दशी
पूर्वाविद्वैककर्तव्या पूर्वाविद्वैककर्तव्यापरविद्वानकुत्राचिद् उपवासादिकार्येषुएषधर्मःसनानतन इत्यापस्तंबवचनात्
मदनरत्नादिपुत्र उपवासितशुक्लकृष्णेपरएवग्राह्ये तदाहवासिष्ठः एकादश्यष्टमीषष्ठीउभेपक्षेचतुर्दशी अमावास्यातृती
याचतुर्थीपद्माःस्थुःपरान्विताइत्युक्तं हेमाद्रौतु यदातुशुक्लकृष्णचतुर्दश्यापूर्वादिन्याप्रराहणंवाप्रातस्तदात्रयोदशीयु
तेएवग्राह्ये तथाचस्कंदपुराणे चतुर्दशीतर्कतव्यात्रयोदश्यायुताविभो ममभर्त्तेर्महाबाहोभवेद्यात्वापराहणिको

दर्शविद्वानकर्तव्याराकाविद्धाचनेति मदनरत्नकालतत्त्वविवेचनयोरनु शैवव्रतेपक्षद्वयगतायाऽपिचतुर्दश्याऽऽ
 पराहणिकथाः पूर्वविद्वानभिधायकमिदंवाक्यमुपन्यस्तं ममभक्तैरितीश्वरीकलिङ्गात् यदाचापराहणंनव्याभ्रुत
 स्तदापरयुतेग्रह्ये अष्टभ्येकादशीपथोऽष्टपक्षेचतुर्दशी अमावास्यातृतीयाचकर्तव्यापरसंयुनेतिब्रह्मवैवर्तचनाना
 यत्तृपवासादिकार्येष्वरथापरस्तंवचने उपवासेऽष्टपक्षचतुर्दश्याःपूर्वविद्वत्वाभिधानं तदुद्ग्रेपवासाविषयमिति तत्रैव
 प्रपंचयते इतिचतुर्दशीसामान्यनिर्णयः अथसिद्धिरुद्धादिकलिरयते चतुर्दशीशानिवारेणसिद्धा रविवारेणविरु
 द्धा सूर्यविशाखाभरणोत्पत्तिमेव अत्रशत्रुवधादिककार्यं तदुक्तं चतुर्दश्यांचतुर्थ्यांचनवम्यांचारिमर्दनमिति अत्रश्री
 रंपात्रांचवर्जयेदिति अत्रविशेषतोयोगेनसिंभुमूल्यात् वायव्येयात्रानाकार्या अत्रपूर्वत्वाद्दत्तयावर्तवर्ज्यं अत्रसर्व
 चतुर्दशीपुतिथीशत्वाच्छिवः पूज्यः इतिश्रीमन्महाराजरणवारेसिहरत्नाकरेचतुर्दशीसामान्यनिर्णयप्रकरणम् ॥

अथपौर्णमासीनिर्णयते तत्रादौपौर्णमासीव्यानम् शशिंगापूर्णिमाशुधामौक्तिकामरणा निवृत्ता सुधापूर्णघटाधारावा
 मदक्षिणबाहुकेति पौर्णमासीतु वटसावित्रीव्यतिरिकसर्वव्रतेपुपराग्रह्या भूतविद्वेनकर्तव्येदंशपूर्णकदाचन वर्जयि
 त्वामुनिश्रेष्ठसावित्रीव्रतमुत्तममिति ब्रह्मवैवर्तत् पूर्वविद्धाऽवकर्तव्यासावित्रीव्रतमिन्नरैः पौर्णमासीमहीपालपरैव
 निगममेतैतामाधर्वायेपद्मपुराणवचनाच्च सावित्रीव्रतमन्तरपौर्णमास्याःपराइतिदीपिकोक्तेश्च उपवासेपरैव एकादश्य
 दुर्मापधर्मापौर्णमासीचतुर्दशी अमावास्यातृतीयाचताउपोष्याःपरान्विता इतिनिर्णयास्ततःप्रवचनानां यत्तु पक्षेकाद
 श्यमावास्यापूर्वविद्धातथाष्टमी पूर्णिमापरविद्धाचनोपोष्यतिथिपंचकमिति ब्रह्मवैवर्तपुराणवचनं चतुर्दश्याचपू
 णिमेतियुग्ममाकथं तत्सावित्रीव्रतविषयं पूर्वोद्गाहकैकादश्यष्टमीति वचनविरोधात् सावित्रीव्रतेतुपूर्ववयाह्या
 प्रतिपरपंचमीभूतःसावित्रीवटपूर्णमा नवमीदशमीचैवनेपोष्याः परसंयुताइति ब्रह्मवैवर्तेपरविद्धायानिषेधात्

यदा चतुर्दश्यष्टादशनाडिकाभवति तदासावित्रीव्रतमपितत्रपरित्याज्यं भूतोष्टादशनाड्यभिर्दूषयत्युत्तरातिथिभि-
तिरस्मृतिरिति माधवः अन्धास्मिन्विषयेऽष्टादशनाडीवचनस्यवर्जयित्वेति विशेषवचनेनवाधाद्भूतविद्वेषाह्येति
निर्णयसिद्धौ सावित्रीव्रतं ज्यैष्ठ्यपूर्णिमापञ्चम्यते सर्वास्वपि पूर्णमासु अमावास्यावच्छाद्वानित्यं अमावास्याऽप्यती-
पातपौर्णमास्यष्टकासु च विद्वांश्चामकुर्याणोनरकं प्रतिपद्यत इति पितामहेन अकरणेऽप्यवधार्यतेः तच्चापि षडं-
कार्यं तदुक्तं निर्णयप्रदीपे गणैः पौर्णमासीषु सर्वासु निषिद्धिर्षडपातनं वर्जयित्वा षोडशपदार्थवशादर्थस्तथैव सेति
इति सामान्यपौर्णमासी निर्णयः अथ सिद्धिरुद्धादिकं लिख्यते पूर्णिमानुत्तरिण्यसिद्धा गुरौ दशमीपञ्चम्यां पू-
र्णमासीति पंचमीवादिवाहयात्रोत्सवं कार्यं अत्रापि तिथिपत्वाच्चंद्रभूज्यः तदुक्तं पर्वणीदिर्भवेत्पूजेति क्रूरग्रहधन-
राशिरुपचतुष्के पूर्णिमाऽशुभाभवति पूर्णिमायां योगिनी सांभुर्यादैशान्यां वाजानकार्या ॥ स्वस्ति श्रीरण्वोरसिंह-
धरणीपालो वदान्याग्रणीर्नानाशास्त्रविचारसरसविस्मद्वंदसंरक्षकः धर्मधर्मविभागकृद्रूपपतेः पदांबुजाचार्यवर्जो
चारपुत्रकलत्रमित्रसहितः संपालयन्क्षमांसदा १ रण्वोरसिंहभूपेन कारिते कृत्यचारिण्यौ सामान्यनिर्णयजातः पौर्ण-
मासीति धरमम् २ इति श्रीरण्वोरसिंहरत्नकरे पौर्णमासी सामान्यनिर्णयः अथ व्रताद्युपयुक्तोऽमावास्या सामान्यनि-
र्णयः प्रपंच्यते तत्रादावमावास्याध्यानम् स्वर्गभक्षधरार्नलकुंतलं शुक्रभूषणा अमावास्या चक्ष्यातव्यादिदोर्मरक-
तप्रभा दिदोर्द्विभुजा दर्भासनरिशताच्चैवं दर्भापि षडधराकरोति उपवासादिष्वमावास्याप्रतिपद्यतैव ब्राह्म्या प्रतिपद्यमा-
वास्येति पुनमवाख्यात् अमावास्याऽतर्तीया च तात्तपोऽप्याऽपरान्विता इति स्मृतेश्च पद्यपुराणेषु पञ्चम्यतीतयादर्शः कृष्ण-
पक्षे च योदर्शा भूतविद्वाप्यमवास्या न ब्राह्म्या मुनिपुंगव उत्तरोत्तरविद्वाः कर्तव्याः काठकश्रुतेरिति सावित्रीव्रते तु
पूर्वविद्वेषाह्या तथा चस्कंदपुराणे भूतविद्वांसिनीवालीनवुतत्रव्रतं चरेत् वर्जयित्वा तु सावित्रीव्रतं तु यि विवाहनेति

भूतविद्वेनकर्तव्येदर्शपूर्णकदाचन वर्जयेत्त्वामुनिश्रेष्ठसावित्रीव्रतमुत्तममिति निर्णयसिधौ ब्रह्मवैवर्तकेऽथ इत्यमेव
मदनरत्नहेमाद्रिप्रभृतयःमाधव्येषुतिविशेषः यदाचतुर्दश्यष्टादशनाडिकाभवाति तदासावित्रीव्रतमपि तत्रपरित्याज्यंभूतो
ष्टादशनाडिभिरेतिवाक्यमात्रं अमायायोगविशेषाणिअपरार्कव्यासःअमावास्याभवेदारोद्यदाभूमिसुतस्यैव जार्ह्वोत्ता
नमन्त्रेणोसहस्रफलंलभेत् तथा अमातुसोमवारैरणरविवारेणसप्तमी चतुर्थीर्भोमवारोविषुवसदृशफलं तत्रैवव्यासः
सिनीवालोकुहूर्वापिपदिसोमदिनेभवेत् गोसहस्रफलंतेनदत्तंवेन्नोनिनाकृतं हेमाद्रौयहन्मनुः श्रवणाश्विपुष्यनिष्ठार्द्रा
नगदैवतमस्तके यद्यभारविचारेणव्यतीयातःसञ्चयते नागदैवतमश्वेषा शिशुभृगशिरा अन्नश्राद्धंनित्यं अमावा
स्यांव्यतीयातपौर्णमास्यष्टकासुच विद्वाञ्छ्रद्धमकुर्वाणोनरकंप्रतिपद्यत इतिपितृमहोक्तेः श्राद्धीयाऽमावास्यानिर्ण
यत्वमेवद्वयते अस्याश्वपर्वत्वात्प्रसंगेनान्यानपिपूर्वाण्यत्रैवप्रदर्शयते तथाचावण्युपुराणे चतुर्दश्यष्टमीचैवअमावा
स्याचपूणिमा पर्वण्येतानिराजेंद्ररविसंक्रांतिरेवचेति अमाश्राद्धप्रसंगतः पण्णनवतिश्राद्धकालानाह तेषामयंसं
ग्रहः अमा १३ मन १४ युग ४ संक्रांति ॥ १२ ॥ वैधृति ॥ १३ ॥ पात ॥ १३ ॥ महालयाः ॥ १६ ॥ अ
न्यष्टक्यंच ॥ ४ ॥ पूर्वयुः ॥ ४ ॥ द्युहिः ॥ १ ॥ क्षयहः ॥ १ ॥ निरष्टक ॥ १ ॥ पण्णवत्यष्टकास्तथेति अत्रार्ध
द्वदानविधिनियेधादिः प्रागुक्तः अन्नकृत्यविशेषोहेमाद्रौ सावित्रीयाञ्छालिहोमांश्चकुर्वात्तपर्वंसुनित्यशइति सावि
त्रीनसावित्रीदैवतान् अस्मिंश्चहोमेगायत्रोमंत्रः अयासिद्धविरुद्धादिकंलिरयते अमावास्यागुरुवारैणसिद्धा शानिवा
रेणविरुद्धा अत्रैशान्यायोगोतोसांमस्यायाञ्चविशेषतोऽन्यत्रापिनकार्थ्या अस्यांक्षीसेवनंनकार्थं अथप्रातिपदःदिद
शातासुपर्वतिथिपुत्रह्यादयोदैवताःप्रत्येकंपूज्यत्वेनाभिहितास्तेच रत्नमालायामुक्ताः बह्निर्विरचिर्गिरिजागणेशो
नागोविशाखोदिनकर्महेशः दुर्गातकोविष्णुहरोस्मरश्चशर्बः शशीयेतिपुराणदृष्टाः कालादर्शेपि अग्निर्विरचिरि

द्याद्युक्ताः स्तनमालापामेकादशीद्वादशयोर्विष्णुर्वेदेवतोक्तः कालादर्शएकादश्याः शिवोद्वादश्याविष्णुरित्यान् विशेषः
 आसांप्रतिपदादिपंचदशयन्तानां तिथीनां निराहृत्या नंदाचमद्राचजयाचरिकापूर्यति सर्वास्तिथयः क्रमात्स्युः कनिष्ठम
 ध्यादिफलान्तुश्लेकणभयं स्युत्तममभ्यर्हनाः अथप्रतिपदादि सर्वतिथिपुसामान्यतः प्रत्येकं वर्ज्यवर्गमुक्तं मुहूर्तदीपि
 कार्या कूटमांड्यहर्ताफलां निलयणं वर्ज्यतिलाभलंतथा तैलं चामलकं दिनप्रसवनं शीर्षकपालांजकं निष्पावाश्चमसूरि
 काफलमद्योऽंताकसंज्ञमधुचूतं स्त्रीगमनं क्रमात्प्रतिपदादिष्वेवमाषोडशेति अथतिथिसामान्यनिर्णयप्रसंगात्कलपा
 दित्तिथयोऽप्युच्यन्ते मत्स्यपुराणे कल्पानुकीर्तनं वक्ष्ये सर्वपापप्रणाशनं यस्यानुकीर्तनादेव वेदपुरेण्यनयुज्यते प्रथमः
 श्वेतकल्पस्तु ॥ १ ॥ द्वितीयोर्नाललोहितः ॥ २ ॥ वामदेवस्ततोयस्तु ॥ ३ ॥ तुरीयस्तुरथंतरः ॥ ४ ॥ रौरवः पंच
 मः शोकः ॥ ५ ॥ पठः प्राणहतिरमृतः ॥ ६ ॥ सप्तमोऽथ हृत्कल्पः ॥ ७ ॥ कंदर्पश्चाष्टमः स्मृतः ॥ ८ ॥ साध्योऽथ न
 व्मः शोकः ॥ ९ ॥ ईशानोद्दशमः स्मृतः ॥ १० ॥ ध्यानैकादशः शोकः ॥ ११ ॥ स्तथासारस्वतः परः ॥ १२ ॥ त्र
 योद्देशोद्दानस्तु ॥ १३ ॥ गारुडोऽथ चतुर्दशः ॥ १४ ॥ कौर्मः पंचदशः शोकः ॥ १५ ॥ पौर्णमास्यः प्रजापतैः ब्राह्मणः
 कौर्मकल्पस्वैव पौर्णमास्यइतिसंज्ञांतरं षोडशोनारसिंहस्तु ॥ १६ ॥ समानस्ततोपरः ॥ १७ ॥ आग्नेयोऽष्टादशः
 शोकः १८ सोमकल्पस्ततोपरः १९ वैकुण्ठस्वस्ततः शोकः २० लक्ष्मीकल्पस्ततः परः २१ मीनकल्पस्ततः शोक
 २२ स्तरपुमानिति वापरः २३ चतुर्विंशस्ततः शोकः सावित्रीकल्पसंज्ञकः २४ पंचविंशतमो घोरः २५ वाराहश्चततः
 परः २६ सप्तविंशस्तु वैराजो २७ गौरीकल्पस्ततः परं २८ माहेश्वरस्ततः शोक्तस्त्रिपुरेयञ्चातितं २९ पितृकल्पस्त
 तः शोक्तो वा कुरुर्ब्रह्मणः स्मृता ३० इत्ययं ब्रह्मणो मासः सर्वपापप्रणशनः आदावेव हि महात्म्यं यस्य यास्मिन् विधीयते
 तस्य कल्पस्तत्त्वानविहितं ब्रह्मणा पुरा यस्तु दद्यादिमान्कृत्वा हैमान्पर्वणि पर्वणि ब्रह्मविष्णुपुरेकत्वं पूजितो मुनिभि

वंसेत् अथश्वादादिमहाफलमित्युक्तं हेमाद्रौनागरखंडे अथकल्पपादयः पुण्याः कथ्यंतेतिथयः शुभाः यासुश्वाद्धेकृत
 तसिःपितृणामक्षयामयेत् चैत्रशुक्लप्रतिपदिथेत्कल्पःपूराभवत् १ तस्यशुक्लत्रयोदश्यामुद्रातःसमजायत २ कल्प
 स्तुनारसिंहाख्यःकृष्णयांप्रतिपद्यभूत् ३ अथकृष्णत्रयोदश्यांगोरिकल्पोऽपिकल्पितः ४ वैशाखस्यद्वितीयायांशुक्ला
 यांनिललोहितः ५ चतुर्दश्यांतुशुक्लायांप्रवृत्तोगारुडाभिधः ६ समानस्तुद्वितीयायांईकृष्णायामुदपद्यत ७ महेश्वर
 श्रुतुर्दश्यांकृष्णपक्षेसमागमत् ८ ज्यैष्ठशुक्लद्वितीयायांवामदेवस्यसंभवः ९ पौर्णमास्यांतुतस्यैवकौर्मःप्रवृत्तेनृप १०
 कृष्णपक्षेद्वितीयायामाग्नेयःसमपद्यत ११ पंचदश्यांतुकृष्णयांपितृकल्पःसमागमत् १२ शुक्लांतुदुर्घाचापादेषाध्यरा
 धतरोभवत् १३ चतुर्धातस्यकृष्णयांभोमकल्पःसमापद्यत १४ श्रावणेशुक्लपंचम्यांरावणःसमवर्तत १५ तस्यैवशु
 क्लपंचम्यांसमानःप्रत्यपद्यत १६ पष्ठोर्धाषपदर्शुक्लप्राप्यप्राणाभिधोभवत् १७ सितेतरायांप्रवृत्तितस्यतत्पुरुषाह
 यः १८ दहकल्पस्तु नतम्यांशुक्लायामाग्नेनस्यतु १९ कृष्णयामपिर्वैकुण्ठःप्रविवेशविशिंपते २० कार्तिकस्यसि
 ताष्टम्यांकल्पकंदर्पसंज्ञकः २१ असितायांपुनर्जैलक्ष्मीकल्पस्यकल्पना २२ मार्गेशुक्लनवम्यांतुकल्पःसद्योभ्यप
 द्यत २३ अस्सितायांवसाविश्रीकल्पःप्रारंभमभ्ययात् २४ पौषेदशम्यांशुक्लायामीशानःप्रादुरासह २५ अस्सिताया
 मघोरस्यकल्पस्यो मक्रमोभवत् २६ एकादश्यांतुशुक्लायामाधेव्यानःप्रजज्ञिवान् २७ तस्याभिवतमिन्नायां
 वाराहःसमपद्यत २८ सरास्वतरतुद्वादश्यांशुक्लायांफाल्गुनस्यच २९ कृष्णायामपिर्वैराजो विरराजमहामनाः
 ३० एताश्चमातृमासाभिप्रायेण ज्ञेया इतित्रिशदमीकल्पान्स्तिथयः परमोष्ठिनः तासुश्वाद्धेकृतपुण्यमाकल्प
 रथाधिकल्पपतइति एतत्कर्तुमसमर्थप्रतिमात्स्ये ब्रह्मणोपादिनादार्वाकल्पस्य्यादिःप्रकीर्तितः वैशाखस्यतृतीया
 वाकृष्णयाफाल्गुनस्यच पंचम्यांचैत्रमासस्यतस्यैवान्म्यात्थापरा तस्यचैत्रस्यैवपराकल्पादिरित्यर्थः शुक्लत्रयो

दर्शमाधेकार्तिकस्वतुसप्तमी मार्गशीर्षस्वतथासप्तैताः संस्मरान्यहं कल्पानामाद्योहितादतरयाक्षयकारिका
 इतिकल्पादिषु ब्रह्मणः पूर्जा विधाय दानश्राद्धादिकरणोऽक्षयफलमिति संप्रदायः अथमन्वादितिथयः मत्स्यपुराणे
 अथपुक्शुक्लनवमी १ द्वादशीकार्तिके तथा २ तृतीयाचैत्रमासस्य ३ तथाभाद्रपदस्य च ४ फाल्गुनस्यत्वमावास्या
 ५ पौषस्यैकादशी तथा ६ आषाढस्यापि दशमी ७ माघमासस्य सप्तमी ८ श्रावणस्याष्टमी कृष्णा ९ तथाषाढे
 तृपूर्णिमा १० कार्तिकी ११ फाल्गुनी १२ चैत्री १३ ज्यैष्ठ्यं च दर्शो तथा १४ मन्वंतरादयश्चैतादतरयाक्षयका
 रिकाः अथयुगादितिथयोऽप्युच्यन्ते ताश्चनारदेनोक्तः कार्तिकेशुक्लनवमीचादिः कृतयुगस्य सा त्रेतादिर्माघवेशु
 क्त तर्तयापुष्यसंमिता कृष्णापचदर्शमाघेद्वापरदि रदरिता कल्पादिः स्यात्तथा कृष्णानभस्ये च जयोदर्शी मन्वादि
 युगादितिथिषु श्राद्धं भारतादिषु प्रोक्तं यामन्वाद्यायुगाद्याश्च तिथयस्तस्मान्नवः स्त्वात्वाहुत्वा च जपश्चा च दत्त्वा नंत फलं ल
 भेत तथा च मनुः सहस्रगुणितं दानं मेव दत्तं युगादिषु कर्म श्राद्धादिकं वैवतथा मन्वंतरादिषु अत्रयुगादिप्रसंगात्पुगां
 ततिथयोपि हेमाद्रौ ब्रह्मपुराणे सूर्यस्य सिंहसंक्रांत्या मंतः कृतयुगस्य तु अथ दृश्चिकसंक्रांत्या मंतस्ते ता युगस्य तु ज्यै
 स्तुल्य संक्रांत्यां द्वापरांतरस्तु संख्यया तथा कुंभस्य संक्रांत्या मंतः कलियुगस्य तु अत्रापि श्राद्धमुक्तं युगादिषु युगांतिषु श्रा
 द्धमक्षयमुच्यते तत्रैव युगाद्येषु युगांतं पुस्तान्नदानजपादिकं यत्किंचिद्विचित्रं यत्तस्य युगांतं फलमस्ति अत्र स मुद्रस्तान्न
 प्रशस्तं पृथ्वी च द्रोदये सौरपुराणे युगादौ तु नरः स्त्वात्वा विधिवत् बलवणां वृधौ गोसहस्रप्रदानस्य कुरुक्षेत्रे ज्ञेहि यत्फलं त
 द्फलं भते मत्स्योऽस्मिन् दानस्य च ध्रुवमिति आश्वलायनः समुद्रे पूर्वसुस्त्याया दमायां च विशेषतः यार्पैर्मुच्यते स वैरमाया
 स्तानमाचरेत् भृगुभूमिदिने स्तानानि त्यभेदा विवर्जयेत् महाभारते अथत्थसागरी सेव्यौ नरः पृष्ठे ल्यो कदाचन अथत्थं मेद
 वरेत्तु सागरे पूर्वसुरपश्येत् पृथ्वी च द्रोदये रकाद्रे पुनरिति पर्वाणि स्तानानां तर्पणैः सरितापतिः कदाचिदपि नैवात्र स्तानं

कुर्यादपवाणि अस्यापवादस्तत्रैवप्रभाससंदेहः पर्वकालेचसंप्राप्तेनदीनांसंगमेतथा सेतुबंधेतथासिंधौतीर्थेष्वन्येषु
 संयतः एवमादिपुसर्वेषुमेधोन्यत्रतुपवाणि तथा विनामंजंविनापर्वश्रुकर्मविनारैः कुशाग्रेषुपिदेवेशिनरुष्टट्टयो
 महोदधिः तथाच नकालनियमः सेतौसमुद्रज्ञानकर्माणि तद्विधिश्चतत्रैव पिप्पलादसमुत्पन्नेकयेलोकमयंकरि पा
 पाणेतमयादत्तमाहारार्थप्रकटप्यतामिति पापाणंप्राक्षिप्य विश्वाचीनुवुनाचीचविश्वयोनिविशांपते साक्षिभ्यंकुरुभेदेवस
 मुद्रैलवणंभसि नमस्तत्रैविश्वगुप्तायनमोविष्णोभसांपते नमोजलधिरुपायनदीनांपतयेनमःनमस्तत्रैजगदाधारशंखच
 क्रगादाधर, देहिदेवममानुजांतवतीर्थनिपेयणे जितत्वाधिकर्माशानंनमोविश्वमपांपते साक्षिभ्यंकुरुदेवशसांगैरलवणां
 भसि आग्नेश्वयोनिरतिलश्वदेहेरतोधाविश्वममृतस्यनाभिः एवंरनुवणांडवसरयाकयंततवगाहेतपतिनदीनामिति
 भारतीकमंजान्पठित्वा विषिवरस्नात्वा सर्वरत्नोभवान् श्रोमान्सर्वरत्नाकरोमतः सर्वरत्नप्रधानश्चग्रहाणाधर्मशुद्धे
 इत्यर्धदेवत्वात्तर्पयेत् तथांक्तं पृथ्वीचंद्रोदये रुद्रादे पिप्पलादंविक्कंठचक्रातंजीवकेश्वरं वासिष्ठंरामदेवंचपरशरामनाप
 तिं वालमीकिनारदं चैववालाखिलयंस्तथैवचनलंनलिंगवात्संयगवयगंधमादन जांववंतंहनुमंतंसुग्रीवंचांगदंतथा मैदं
 चद्विविदं चैववृषभंशरभंतथा रामंचलक्ष्मणंचैवसीतांचैवपद्मशिवनीं एतारुतर्पयेद्विद्वान्जलमध्यविशेषतः आब्रह्म
 रूतंवपयंत्यैकचित्सचराचरं मयादत्तेनतोयेनत्वातिमेवाभिगच्छतु इतिसमुद्रज्ञानम् स्वप्नितश्रीरण्यारीसंहपराणी
 पालिवदान्पात्राणिर्नानाशास्त्रविचारसाररसवित्सहृदसंरक्षकधर्मार्धमैविभागरुद्रशृपुतेःपादांजुजाचरते,जीयात्पुत्रक
 लजामिजसाहितः संपालयन्क्षमांसदा १ रण्वीरसिंहभूपेनकारितेरत्नचारिणौ सामान्यपर्वविज्ञानःपद्येयं
 रत्नसंग्रहः ॥ २ ॥ इति श्रीरण्वीरसिंहरत्नाकरधर्मकुर्यान्निबंधेन्मवास्यादिसामान्यपर्वानिर्णयप्रकरणम् ॥

ॐ श्री परमात्मने नमः श्री गणेश शिवयोस्तनूजं सुरासुरैरर्चितं पादपीठं स्वर्गापवर्गादिफलप्रभु

त्यैवं दामहेति न्यमुदाहरसत्त्वम् १ श्रीरामचंद्राय नमः

अथ श्रीरामायणस्य निष्कर्षोऽयम्

सा च श्रद्धेः अपराह्णोऽपि दृष्टान्ति श्रुतिः शातातपोऽपि दर्श आर्द्रतपसोऽपि कर्पावन्तः तस्मात्तत्तम् अपराह्णोऽपि दृष्टान्तु तत्र
दानं प्रशस्यते यमोऽप्याह पक्षतिर्निर्वपेत्तेभ्यो ह्यपराह्णे तु पतकमिति एवं चापराह्णस्य मृत्युकालत्वात् पूर्वोऽपि गुरोराप
रे गुरोरापराह्णव्यापिन्यमावास्यायादृष्टातव्या पूर्वतिथेरपराह्णव्यापिन्यायाह्यतामाह हरितः यस्याः संध्यागतः सो
मोऽप्यलानि वदश्यते अपराह्णे तु यातस्याऽपि दानां करणं भवमिति यत्तु कारणाजिनिवचो भूतविद्वान्मावास्यामोहा
दज्ञानतोऽपि वा श्रद्धेर्कर्माण्ये कुर्मुस्तेषामाद्युः प्रहीयत इति तत्पूर्वादिने पराह्णव्याप्यमावाविषयं तथाभूताया उत्तर
तिथेर्माह्यतामाह हरितः अपराह्णेऽपि दृष्टान्तु यापराह्णानुयायिनो सायाह्यापि दत्तकार्ये न पूर्वास्तानुयायिनोति
उभयत्र साम्येनैकदेशव्याप्तौ त्ववदयार्थादिवान्वयान्वितं यः समुत्पद्यतेऽपि तिथिशेषेऽपि निर्वाह्येति तिथिदृष्टौ भूतासाम्ये
नैव कुहूद्वैतवद्वेदांगवेदिभिरिति पूर्वास्मिन्वाली उत्तरा कुहूः तदुक्तं व्यासेन दृष्टचंद्रास्मिन्वाली नष्टचंद्रा कुहू
मर्तेति शिवराघवसंवादेषु अत्रावास्यातु ग्राहस्य द्वापराह्णद्वयोपमा क्षये पूर्वपराह्णद्वौ साम्येऽपि च परस्मृतेति वै
पन्येऽपि कदेशव्याप्तौ समुत्पद्यते अपराह्णद्वयव्यापिन्यमावास्यायादभवेत् तत्राल्पत्वमहत्त्वाभ्यां निर्णयः पितृकर्म
णोति याधिकव्यापिनो सायाह्येत्यर्थः यदा दिनद्वये व्यपराह्णं न रूपाति तदा साम्निकानि रक्षिकभेदेन व्यवस्था द्रष्ट
व्या यदुक्तं जगत्तु अपराह्णद्वयव्यापी यादृशोऽस्ति तथैव आहिताग्नेः स्मिन्वाली निरदग्नेऽपि कुहू मर्तेति आ
दिपदेन स्त्रीषु द्योरापि संग्रहः तदुक्तं लोकाक्षिणा स्मिन्वाली द्विर्जोः कार्यासाक्षिकैः पितृकर्मणि स्त्रीभिः शुद्धैः

कुहूँयातथावानन्निर्कोद्धंजैरिति हेमाद्रौ तु यदा मादिनदयेष्य पराह्णव्यापिनी न भवति तदा तिथिस्थये पूर्वादिनसं
 वाधेनीसिर्नवात्येवमाह्या तथा च कात्यायनः यदा चतुर्दशीयामन्तुरेयमनुपुरयेत् अत्रावास्त्राक्षिपमाणा तदैव आह
 मिष्यते क्षीयमाणपरदिने पराह्णव्यापिनी नेत्यर्थः दिनद्वयेष्य पराह्णव्यापिनी निति फलितार्थ इति स्थितं अत्र यद्य
 पि पूर्वाह्णे वैदवानामध्यदिनो मनुष्याणां अपराह्णः पितृणां मिति श्रुत्या लोचनया त्रिधा विभक्तं दिनं येषु भागेषु वा पराह्ण
 प्रतीयते पिंडान्वाहार्यकं आर्द्धं क्षीणं राजनिशस्यते वासरस्य तृतीयं शेनाति संख्या समीपत इति छंदोगपरिशिष्टादपि
 तथोऽपि षंडः पितृवज्ज्ञानमनु आह्रियते क्रियते इति पिंडान्वाहार्यकं षंडापितृवज्ज्ञानंतरमावाति यावत् राजनिचंद्रं तस्मि
 नक्षीणेऽमावास्यायामित्यर्थ इति चंद्रक्षयकालश्चतुर्दश्यष्टमप्रहरादिको मावास्यासप्तमप्रहरपर्यंतः तदाह स एव अष्टमे
 शचतुर्दश्याः क्षीणे भवति चंद्रमाः अमावास्याष्टमं शेषपुनः किल भवेदणुरिति तथापि सायाह्नस्त्रिमुहूर्तः स्याच्छ्राद्धंत
 न्नकारयेत् राक्षसीनाम समाप्नोता गृहं ता सर्वकर्मस्त्विति यमेन सायाह्नस्य आढकालवे प्रतिपिष्टे र्थादेकादशद्वादशमुहूर्त
 तयोस्तत्कालः संसिध्यति यस्तु दीपिकाया हेमाद्रि सिद्धांत उक्तः त्रिधा सितदिनस्य तेषु पराह्णे च रेदिति सोऽप्येतत्परतयैव क
 थयिह यास्येयः माधवयैपि सायाह्नस्य प्रतिपेधे सत्य पराह्णकर्मकालेन परिशिष्यत इति मद नरत्ने तु सानान्निकैः स्व
 स्वाभ्याधानादिने अमावास्या आढकं तैवंप तथा च श्रुतिः तस्मत्पितृभ्यः पूर्वैद्युः क्रियते उत्तरमहर्द्धवान्यजंते पितृभ्य एव त
 द्यज्ञाने कामजपमानः प्रतनुत इति अतएव वैधापनः चतुर्दश्यां चतुर्थमं अमायजन दश्यते श्वोभूते प्रतिपद्यजभूते क
 ण्यादिको क्रियेति न दश्यत इत्यत्र नञ् अलपार्थत्वाद् लपाद दृश्यत इत्यर्थः निरादिकैस्तु यापराह्णव्यापिनी सैवमाह्या त
 दहशा तातपः दर्शाश्राद्धंतयस्त्रोक्तं पार्वणंतत्प्रकीर्तितं अपराह्णे पितृणां तत्र दानं प्रशस्यत इति हेमाद्रौ तु सकला पराह्
 णव्यापिण्यां सिर्नवात्याममावास्यायां आह्नविधानमग्निमाद्विषयं अग्निमिकानांतिकुतपकालव्यापिण्यां कुहूँनामावास्या

यांश्चाद्विविधानं तथा च हारीतः भूतविद्वाप्यमावास्याप्रतिपदिभिश्चितापि वा पितृकर्मणि विद्वाद्भिः कार्यं कुतपकालिकी
कृतपलक्षणांतमस्वपुराणे श्रद्धोर्मुहूर्तविस्थितादशार्पणच सर्वदा श्रद्धाष्टमोर्मुहूर्तः सकालः कुनपः स्मृतः श्रान्यत्रापि
मुहूर्तार्त्तसप्तमादूर्ध्वमुहूर्तार्त्तत्रयमादधः सकालः कुतपे द्विष्यः पितृणां दत्तमक्षयमिति एवं सति दिनद्वयसंवाधिन्याममावास्या
यांस्त्वायां कुतपकालव्यापिर्नासैवानादिकैर्ग्रहैर्युक्तं भवतीति निर्णयामतेतु नोभयत्रापरहणव्यापिर्नितुपरैव कुत
पादिकालव्यापिर्नाश्रद्धा तदुक्तं हारीतेन भूतविद्वाप्यमावास्यायेति श्रवणकुतपशब्देन नाष्टमोर्मुहूर्तमात्रमुच्यते किं
तु कुतपरौ हि णविरच्यामुहूर्तार्त्तत्रयं तदुक्तमापरं तेन कुतपाद्यान्मुहूर्तार्त्तार्त्तान्यदाचरति भारकरः सकालः कुतपस्त्वत्र
पितृणां दत्तमक्षयमिति कालतत्त्वविवेचनेन उभयत्रापरहणव्यापित्वाभाविस्थानं त्र्येण कुतपकालव्यापिर्न विधीय
तइति माधवोयेतु एतदेकोद्विष्टाविषयं तस्यैकोद्विष्टं मध्याह्नदिवचनेन कुतपकालव्यापिभानात् यद्वा प्रतिपान्मि
श्चितायाः श्रद्धापरहणव्यापित्वाभावे निरपेक्षैरपि हेयत्वांशकायां ग्राह्यत्वे कुतपव्यापिरनुकल्पस्तेनाभिधीयते अपराह
णव्यापिः पार्वणमुस्यः कल्पः कुतपव्यापिरनुकल्पः यथा त्वमुख्या संभवेन कल्पपरिपोषादियत्वाद्भिग्नैः प्रतिपान्मि
श्चिताग्रहीतुं शक्यत इति निर्णयसिंघावप्येवं मयूखे तु नारदवचनम् मध्याह्ने निमुहूर्तैतु यदाचरति भारकरः सका
लः कुतपोनाभिपितृणां दत्तमक्षयमिति यदापि कुतपाद्यानि ति पूर्वोक्तमापरं तत्र वचनं तत्कुतपरौ हि णयोः ष्टमनवममुहूर्तं
योरारभ्य कुतपे श्रद्धारौ हि णांतु न लंघयेत् इत्यनेनैकोद्विष्टाभं सम्यग्नाधिकरणवया विनियोगो विशिष्टदशमं मुहूर्तं पार्वणारं
भपरइति केचित युक्तं एकोद्विष्टं मध्याह्नदिव्यादिना मुहूर्तत्रयात्मकमध्याह्नस्यैकोद्विष्टकालतया विधीतं ष्टमनवममुहूर्तं
तं योरारत्तकालतया विनियोगे वापि ष्टमदशमस्योपयोगाकांक्षायां उत्तरमावितयागौ एककालतापरत्वमिति यत्तु मत्स्वैव श्र
ष्टमभास्करेयस्मान्मदी भवतिसर्वदा तस्मादन्तःकालदमन्त्रारभेभो विशिष्यते ऊर्ध्वं मुहूर्तार्त्तकुतपाद्यान्मुहूर्तं त्वनुष्ठय

मुहुर्त्तंपंचकं ह्येतत्स्वधाभवनमिष्यतइति तदेतदेकोहिष्ठपर्वणकालकोटिकाशमिप्रापं पार्वणत्वेकादशद्वादशमुहूर्त्तयो
 रेवमुखकालत्वेनमुहुर्त्तं तत्रयस्यतदेवंनिर्णीतायांशब्दोपयोगिन्याममावास्यायांन्यच्च।वचनिबद्धनिवाक्यानिताजिस
 र्वाणिनिरूपितेष्वभाषेदेष्वन्यतमविषयत्वेनयथायोग्योर्जायाति तथाहि मध्याह्नपरतोपराह्णव्ययचतुर्दश्यनुवर्त्तते भू
 तविद्वातुसाज्ञेयानसापंचदशीभवेदितिवापनवहस्यत्विचसामध्याह्नपरतोपराह्णव्ययचतुर्दश्यनुवर्त्तते म
 ध्याह्नादूर्ध्वंअपराह्णमतिक्रम्यपुरस्तादमावास्याप्रवर्त्तत इति व्याख्येयं परेद्युरेवापराह्णव्ययासौ योजनीयेच यत्तु
 कालयापनवचः पिंडान्वाहार्थिकमित्यादिपूर्वमलिखितेन।पिपिंडान्वाहार्थकंपिंडपितृयज्ञोत्तरंक्रियमाणंदर्शश्राद्धंतत्
 क्षीणेरानिहंदौकर्तव्यंवात्सरस्यतृतीयांशइतिश्रुतेन किंच श्रालेपराह्णः सायुहसहितोभिधीयते तन्ननातिसं
 ध्यासमीपव इतिसायाहस्यप्रतिपेधेसत्यपराह्णः कर्मकालत्वेन परिशिष्यते तथाच कर्मकालव्यापिनीयाह्येति
 भंयतरेणोक्तंभवति यदपि प्रतिपत्स्वभ्यमावास्यापूर्वाह्णव्यापिनीयदि भूतविद्भवसाकार्यापिभ्येकर्मणि सर्वदेति
 जायालिवचनं तत्रापिपूर्वाह्णव्यापिनीतिविशेषकश्चनाद्विशेषविधितिपेधौशेषानिपेधाभ्यनुज्ञा।फलकावितिभ्ययेनापरा
 ह्णव्यापित्वेन।स्तीर्यवगम्यते तादृशीचद्विधापूर्वेद्युरपराह्णव्यापिनीतरसाहेताचेति श्राव्यपक्षेस्वरपिभूतविद्वाका
 र्या द्वितीयपक्षेसांशिकैरेवभूतविद्वाकार्येतिपञ्च पूर्वाह्णेचेदमावास्याअपराह्णेनचेत्तुसा प्रतिपद्यापिकर्तव्यंश्राद्धंश्रा
 द्धविदेतिवृत्तिजायालिवचनं तद्वैवसद्व्येप्यपराह्णव्यापित्वाभावेसति निरतिशयविषयंद्रष्टव्यं यदपि वौधाप्यनेनो
 कं घटिकेकाप्यमावास्याप्रतिपत्सुनचेत्तदा भूतविद्भवसाग्राह्यादेवपिभ्येचकर्मणीति तदपि प्रतिपत्सुघटिकेकाक
 र्मकालसंवाधेनीयदिनस्यात्तदाभूतविद्भवग्राह्येत्वेवोध्यं इतिपत्स्वभ्यमावास्यातिजायालिवचनसमानार्थवत्लाभात्
 हेमाद्रौ यत्तुह्रदवसिष्ठमचनम् अरुणोदयवेलायाममावास्यायदाभवेत् सकालः परमोज्ञेयः पितृह्णादंतमक्षयमिति

तपित्वत्पणादिविषयं अतएवपद्मपुराणे अमायाप्रतिपद्युकासर्वपापहरातिथिः चंद्रसूर्यग्रहैरुत्पल्याज्ञानदानजपादि
पु यदपिप्रचेतोवचनम् घटिकैकाव्यमावास्याभवेद्यदिचतुर्दशी तदाव्यमातद्देवपित्र्येकर्माणिचोदितमिति तदपिदेवपि
तदप्रधानोपवासविषयं यत्तुहारीतवचनं कन्यामकरर्मानेषुतुलायामियुनेतथा भूतविद्वैद्वैतसर्वपांड्याभवतिपरत
इति तद्व्रतविषयं तथाचजावालिः तुलायामियुनेर्मानिकन्यायामकरे तथा भूतविद्वान्ब्रतेग्राह्यशेषेनप्रतिपद्युतेति एवम
न्यान्यपिपुत्रचनानिपुत्रायोगेव्यवस्थाव्याख्यानीत्यलं अमाश्राद्धातिक्रमेप्रायश्चित्तमुक्तमृगिधनाने न्युपवाचंज
पेनमंत्रशतवारंतुतादिने अमाश्राद्धंयदनास्ति तदसंपूर्णमेतितदिति ॥ इत्यमावास्याश्राद्धकालनिर्णयः ॥ अथात्रप्र
संगाक्षयाहश्राद्धकालनिर्णयोलिख्यते तत्क्षयाहरवचरूपंरुमृतावुक्तम् मासपक्षतिथिरुपेययस्मिन्निव्यतेहनि प्रत्य
वदंतुपथाभूतक्षयाहतरव्यतंविदुरितिमासश्चांद्रएवग्राह्यः आदिदैकेपितृकार्यचमासश्चांद्रमसः रुमृत इति व्यासव
चर्मात यतु यस्मिन्ग्राशौगतेसूर्येविपत्तियातिमानवः तद्ग्राशावेवकर्तव्यंपितृकार्यमृतेहर्नातिवचनं तदधिमासमृतवि
विषयं आधिमासमृतानांतुसौरमाससमाश्रयेत् सएवदिवसरतरयश्राद्धपिंडोदकादिक इतिरुमृत्यंतरवचनात् ए
तच्चद्विविधं एकोद्दिष्टप्रायश्चित्तं च आद्यमाहयमः सपिंडोकरणादूर्ध्वप्रातिसंवत्सरंमृतैः मातापित्रोःपृथक्कार्यमैकोद्दिष्टमृ
तेहर्नाति अल्पमाहंज्ञातपः सपिंडोकरणात्कार्यार्णवत्सदा प्रतिस्वत्सरंश्राद्धंछागलेयोदितोविधिः यः
सपिंडोदितप्रतंष्टकपिंडोनियोजयेत् विधिधस्तेनभवतिपितृहोचोपजायतइति अन्ययोःपक्षयोर्दशाचारद्वयवश्ये
तिसर्वानिवंधसिद्धांतः तच्चक्षयाहश्राद्धमेकोद्दिष्टवेत् क्रियतेतदात्मनमध्याह्नेकार्यपार्वण्येचेतदापराह्णेकार्यं मध्याह्न
व्यापिर्नोयास्यात्सैकोद्दिष्टतिथिर्भवेत् अपराह्णव्यापिर्नोयापार्वण्येसातिथिर्भवेदितिगौतमवचनात् एकोद्दिष्टरयम
ध्याह्नकालत्वं शिवरायव्यसंवादादपि मध्याह्नव्यापिर्नोयास्यात् सैकोद्दिष्टतिथिर्भवेदिति अरयचरवरूपमुक्तं व्यासेन

एकमुद्दिश्य च द्रष्टव्यं न विधीयते । एकोद्दिष्टतत्प्रोक्तमव्याहेतस्य कर्त्तव्यमिति मव्याहस्य सप्तमाष्टमनवममुद्दर्शय-
कः तेन च मुद्दर्शनागर्ध्वकृतपरौ हि एतस्य ज्ञातः । अस्य च पूर्वोत्तरभागावयवके हि प्रक्रमे ह च्छयाविकरि पतौ व्यासेन कृतपत्रश्रमे-
भाग एकोद्दिष्टमुपक्रमेत् । आवर्तनसमीपे वा तत्रैव नियतात्मवान् इति समासिकालश्रयौ तमेनोक्तः । आरभ्य कृतपाच्छादं कु-
र्यादौ रोहिण्युद्यः विधिज्ञो विधिमाराधय रौ हि एतुन लये यो दिति कृतपशब्दं निरुक्तिश्चस्कन्दवायुपुराणयोः कुंभत्रयीपति-
र्गोभिः कार्त्तव्येन तत्प्रतिक्षेपे सकालः कृतपोक्षेयस्तत्र दत्तमहाफलमिति तदेवं कृतपर्यैकोद्दिष्टश्राद्धकालत्वे निर्णीतत्का-
लव्यापिनीतत्रातिश्रियं ह्या तत्रान्यतरदिन एव तद्व्याप्तौ न कोपि संदेहः । उभयत्र साम्येन तद्व्याप्तौ तदव्याप्तौ वा पूर्वद्युरेव त-
दनुष्ठेयं । अमावास्यास्य क्रूरण उदाहृतानां पार्ष्णश्राद्धप्रकरणे उदाहरिष्यमाणानां पराह साप्याह रतमव्याप्तिविषया-
णव्यवधानात्मन्युदाहृतं । उभयत्र साम्येनैकदेशव्याप्तौ स्वर्वादिवार्यानिर्णयः । तच्च सामान्यतिथिनिर्णयप्रस्तावेदं द्वित्वैष-
स्यैषैकदेशव्याप्तावधिकव्याप्यमानैरेष्यइति तदेवं संक्षेपैषैकोद्दिष्टकालो निर्णीतः । अथ पार्ष्णश्राद्धकालो निर्णीयते तत्र य-
द्यपि पार्ष्णभवं पार्ष्णमिति तदुत्पत्त्युदाहरं श्राद्धं तु यत्सोक्तं पार्ष्णं तत्सर्कः । तितमिति याता तपवचनेन चात्रिपुरुषोद्देशेनामावा-
क्रियमाणश्राद्धमेव पार्ष्णशब्देनाभिधातुं शक्यमथापि तद्विकृतरूपतया त्रानुद्दिश्य तु यत्सिद्धिपार्ष्णं मुनयो विदुरितिक एव-
वचनेन त्रिपुरुषोद्देशेन कर्त्तव्यादिकदादेरपि पार्ष्णत्वं व्यवहर्तुं शक्यं । तत्र पार्ष्णश्राद्धमपराहणव्यापिन्यां कर्त्तव्यं । अपरा-
हणव्यापिर्नायाया पार्ष्णे सा तिथिः स्मृता । पूर्वस्यानिर्वपेत्पिण्डमित्यादि ऋषिभाषितमिति वचनात् । दर्शचपौर्णमासंच पि-
तुः सांवत्सरं दिने पूर्वविद्धमकुर्वणो नरकं प्रति पद्यत इति नारदाय पुराणञ्च । अन्यत्रापि अपराहणः पिण्डाणां तु यापराहणा-
नुयायिनी साकार्यापि तदुत्क्षेपे पुनर्पूर्वाहणानुयायिनीति ननु उदिते दैवतं भानौपि भ्रंचारतमिति रवौ हि मुद्दर्शं स्त्रिमुद्दर्शं श्वेत-
सकालः पुण्यदायकः । दिनति पंचनाड्यश्चतुष्पण्याः प्रोक्तमनौपिभिः । उदये च तथापि त्र्येदैवै चैव च कर्मणीत्यादिवचनैः साया-

हस्यापि पितृकालत्वमुक्तं तत्कथमपराहणस्यैवपार्वाणश्राद्धकालत्वमुच्यतइति चेन्मैवंतस्य प्रतिपिद्धत्वात् तथाहिरकंद
 पुराणे उपसंख्यनकुर्वीतपितृपूजांकथंचन सकलआसुरभोक्तःश्राद्धतत्रविवर्जयेदिति मत्स्यपुराणे सायानहस्त्रिमुहूर्तः
 स्याच्छ्राद्धतत्रनकारयेत् राक्षसीनामसावेलागर्हीतसर्वकर्मस्विति वौधयनहारीतावप्येवं तर्हि सायानहविषायकपूर्वा
 कवचनानांकोविपयइतिभेत्शृणु श्राद्धांगत्वेन निषिद्धस्य सायानहगौणकालतयाभ्यनुज्ञानं श्रतएव न्यासःस्वकालातिक
 मेकुर्याद्रात्रिः पूर्वतयाविधिरिति न्यायप्रदादोपि विधिज्ञःश्रद्धयोपेतःसम्यक्पात्रनियोजकः रात्रेरन्यत्रकुर्वाणःश्रेयःप्रा
 पोत्यनुत्तमं पृथ्वचंद्रोदयेत् पूर्वोक्तवचनेपुष्यत्रसायानहसमययोगिर्नतिथिरुक्ततत्रापराहव्यापिर्नाज्ञेयसायानहस्त्रिमुहूर्तः
 तस्यादिति मत्स्यादौ सायानहनिषेधात् यत्रत्रिमुहूर्तादिग्रहांतच्छ्राद्धार्हपराह रूपत्रिमुहूर्तपरमिति कालतरव
 विवेचने यच्च बायुपुराणवचनं शुक्लपक्षस्यपूर्वाहणे श्राद्धं कुर्याद्विचक्षणः कृष्णपक्षे पराहणे तु गौहिएतुनलंघयेत् इति
 तद्वैधविभक्तपूर्वाहणांतर्गतस्य कुतपूर्वभाषस्य तादृशापराहणांतर्गतस्य च तदुत्तरभागस्य पक्षभेदेनोपक्रमका
 लत्वव्यवस्थापनपरं एवं व्यवस्थायां न कस्यचिद्वाधोपेक्षितविधानंच लभ्यते विष्णुनाऽपि पूर्वाहणापराहण
 योः पक्षभेदेनोपक्रमोदर्थितः शुक्लपक्षस्यपूर्वाहणे कृष्णपक्षापराहणके विघ्नान्ज्ञातारुतुविधिवन्नत्वात्तानुपवेद्ये
 दिति हेमाद्रौ तु वायुपुराणवचनस्यैकोहिष्टविषयत्वमप्युक्तं एकोहिष्टमपि पक्षभेदेन कुतपूर्वोत्तरभागयोरुपक्रमणिय
 मिति ननु सायानहोपि यदा कथंचित्प्रचूहस्तदा श्राद्धस्य किलोपपूर्वाकवारत्रावापिकर्तुं शक्यते श्रत्रमाधवः न तावद्वात्रौ
 सर्वात्मना श्राद्धस्य निषेधोक्तं शक्यते आपरस्त्वेन रात्रौ श्राद्धसमाप्त्यभ्युपगमात् न च नक्तं श्राद्धं कुर्यात्तारव्ये च भोजनस
 मापनामिति श्रद्धभोजनग्रहणं पिंडदानोपलक्षणं नन्वेवमापिरात्रौ समाप्तिरेवाभ्यनुज्ञायते नत्वारंभइति चेत् मैवं
 श्रारंभस्यापि समाप्त्या उपलक्षणीयत्वात् आदिदिक्श्राद्धपरित्योगप्रत्यवाधवाहृत्यस्मरणात् तानि च प्रत्यवायवो ध

कानिवचनान्यथेवश्यते कालतत्त्वविवेचनेन प्रारब्धशब्देद्वयमानुप्रतिबंधादसमातेयदिरावरस्तीमयातदा प्रारब्धत्वा
 द्वात्रापितत्समाप्तेः प्रसक्तिः न च नक्तं श्राद्धं कुर्वतीति निषेधः तथा च अस्मात्सिद्धमेव स्यात्प्रायित्वा परेद्युः कृत्वा तत्स
 मापनीयं यजमानं नापितदुत्तरमेव भोक्तव्यं न तु पूर्वादेन इति श्रुतमेयोत्तरसूत्रं प्रारब्धे चाभोजनमसमापनादिति हरद
 तः प्रारंभश्च पूर्वेष्वर्था निवेदनामिति न च ये संतिरात्रोरप्यत्र कुर्वाणः श्रेयः प्राप्नोत्यनुत्तममिति स्मरणात् अपरहृणवन्मु
 ख्यत्वेन सायाह्नवद्गौणत्वेन वा प्रातः संगवावापि कालौ प्रसज्येयतां नायंदोषः शिवराध्वसंबादे प्रातः कालस्य ति
 पिद्धत्वात् प्रातः काले पुच श्राद्धं न कुर्वीत द्विजोत्तमः नैमित्तिकेषु श्राद्धेषु न कालनिवमः स्मृत इति यद्यपि संगावोनसा
 क्षां श्रिपिद्धस्तथापि कुतपमुहूर्तं मुख्येऽपक्रमस्याध्वर्ममुहूर्तं गौणोपक्रमस्याभिधाने सति श्रयार्थनिषेधः परिशिष्यते उप
 क्रमद्वयं शिवराध्वसंबादे दर्शितं ग्रहादिव्यतिरिक्तस्य प्रक्रमे कुतपः स्मृतः कुतपादधर्माधर्वादासंनक्तपेभवेदिति न
 ह्यग्रहणं आदिशब्देन संक्रांत्यादि निमित्तमुच्यते तस्य निमित्ताधीनत्वात् कुतपो नियंतुं न शक्यते इतरस्य च सांवत्सरिका
 देरस्ति कुतपनिवमः कदाचित्कार्थवशात् श्राद्धस्य सहस्रकरणोपत्वे सति कुतपादधर्वाचीर्त्तोगांधर्वाद्युपक्रमः काल
 तयाभ्यनुज्ञायते कुतपस्य मुख्यत्वमेकवचनविहितत्वाद् वगतव्यम् तदेवंपार्वणश्राद्धस्यापराहणः कुतपः प्रारंभ
 काल इति तदुभयव्यापिनीति श्रयार्थाह्वा यदनुकुतपापराहणोभयव्यापिनीति संभवति तदा केवलपराहणव्यापिन्वे
 वति श्रियर्हीतव्या पित्र्ये चापराहणिकीति भविष्यपुराणाभिधानात् यत्तु मध्याह्नव्यापिनीत्यस्यातिथिपूर्वापरापि
 वा तत्र कर्माणि कुर्वीत हासस्यार्द्धनैकारणमिति वचनं तदेकोद्दिष्टं मध्याह्न इति वचनांतरसंबादेनैकोद्दिष्टविषयं का
 लतत्त्वविवेचनेऽपि मुहूर्तपंचकं सार्द्धमुहूर्तचतुष्टयं वापार्वणप्रयोगकालः यदि च तावत्कालव्यापिनीति लभ्यते तदा उद्धारः
 कल्पः यदा च तादृशी न लभ्यते तदा प्रधानप्रयोगकालविमुहूर्तत्वकापराहणव्यापिनीत्याह्येति तत्र यदैकारि मन्त्रेव

दिनेकारम्भेनैकदेशेनवोक्तकालव्यापिनी सैव दिनद्वयेवैषम्येण तदेकदेशव्याप्तौतदाधिक्यवतीग्राह्या तदाहमरीचिः
 ध्रुवपराह्णव्यापिनीचेदादिदकस्ययदातिथिः महतीयत्रतांष्टद्वांशसंतिमहर्षयइतिमदनरत्ने यदिदिनद्वयेऽपितुल्या
 पराह्णैकदेशव्याप्तिस्तदातिथिक्षेपपूर्वाकर्तव्यातृद्धाकृत्योत्तरेति विधिर्साभ्येतुपूर्ववग्राह्या दर्शचपौर्णमासंचेति पूर्वा
 तीतस्ययदातिथिः क्षेपपूर्वानुक्तव्यातृद्धाकर्त्यात्तरेति विधिर्साभ्येतुपूर्ववग्राह्या दर्शचपौर्णमासंचेति पूर्वा
 दाहतनारदीयपुराणवचनान् यच्चसर्वोदयइतिवचनं तत्क्षयाहव्यतिरिक्ताद्विषयं द्विरहव्यापिनीचेत्स्यादा
 दिदकस्य यदातिथिः पूर्वविद्वाप्रकर्तव्याभिमुहूर्ताभवेयदीति स्मृत्यंतरवचनविरोधात् कालतत्त्वविवेचनेतु दिनद्वये
 साम्येनतदेकदेशव्याप्तिस्तस्याएवतिथेः क्षेपेनसाम्येनतृद्ध्याचभवतितत्रसर्वोदयस्तथाहिंसेतिवचनान् निर्णयःस्व
 दैःसाम्ययदातिथिः दर्पोष्टद्विमान् हिंसाक्षयस्तद्वानित्यादिमुख्यवचनस्यापिसंप्रतिकलक्षणयाप्रयोगः अतएवलिंग
 रथागोर्गग्राहवद्वत् तिथिलक्षणतिथिस्वरूपभावपरत्वेनसर्वदिशब्दानां व्याख्यानपरंपूर्वकालिकीत्यनेनान्वया
 द्रुपेक्षितं अत्रसर्वदीनांपरपूर्वविभागेनग्राहत्वाभिधानात्स्पष्टमेवसर्वस्वदीनांग्राह्यतिथिगतत्वं अपराह्णद्वयव्या
 पिन्यतीतस्ययदातिथिरितिपूर्वाकर्त्तव्यापनवचनंतु दिनद्वयेसंपूर्णकर्मकालव्याप्तिविषयमेव द्यहेतुव्यापिनीचेत्स्या
 न्मृताहस्यतुयातिथिः पूर्वस्यानिर्वपेत्पृष्ठमिदयगिरसभाषितमिति मनुवचनमपिकारम्भेन दिनद्वयेकर्मकालव्याप्तिवि
 षयं अत्रचवौधायनवचनेक्षयट्टिहिसाम्यानिदिनद्वयसंपूर्णकर्मकालव्याप्तिहेतुकनियतत्वात्तत्रातिथौचसंभवेनग्राह्यति
 थ्युत्तरतिथिगतानिग्राह्याणि दर्शचपौर्णमासंचपितुःसांस्तरंदिनं पूर्वविद्वद्वक्तृर्वाणानरंकप्रतिपद्यतइति नारदीय
 पुराणमपिपूर्ववचनसंवादि अतएवतत्रतत्रोक्तम् यत्कालव्याप्त्यनिर्णयं तत्रपूर्वोत्तरविद्वाग्राह्यत्ववचनानिप्रवर्ततइति
 यत्रमूलतिथिःशोकाशाल्महोः कालकोविदैः यस्यामस्तरविधातिपितरस्ताभ्यासते पराह्णव्यापिनीयातुपार्वणेसा

उदाहरेत्त्यादीनिवचनान्यप्यत्रोपेहर्नयानि यदातुदिनद्वयेप्यपराह्णसंवधाभावरतदापूर्वप्राह्या तदाहमनुः नद्वय
हृदयापिर्नाचेरस्यान्वृताहस्यचयातिथिः पूर्वविद्वैककर्तव्यान्निमुहूर्त्तापिप्राग्भवेदिति यदापिठ्वाप्यभावाकदेशसन्धेपिसं
भयतितथापिन्निमुहूर्त्तापिप्राग्भवेदिति वाक्यशेषात्स्पर्शाभावएवात्रह्रासः श्राद्धंतेकभक्तादिवत्स्वकालएव तत्र तसिथ्य
भावेपिकर्तव्यं तिथ्यादौचभवेद्यावान्हासोद्यद्दिःपरेहनि तावान्प्राह्याःस्पूर्वदुरदष्टोपिस्वकर्मणीतिवचनात्तत्तिथिक्षय
स्यपूर्वतिथीप्रक्षेपणयातिथिसमनुप्राप्यश्रुतयार्तातिसाकल्यवचनेनच तत्र तत्तिथेः सत्वात् तिथ्यादावित्यदिपदेन
तक्षत्रयोगोपयते तदेतत्क्षयाहश्राद्धमवश्यकर्तव्यमित्युक्तं ब्रह्मपुराणे श्राद्धप्रकरणे प्रतिसंवत्सरकार्यमातापित्रो
भूतेहनि पितृव्यस्याप्यपुत्रस्यभ्रातृर्धर्मस्यचैवहि पितृव्यादिग्रहणे मातामहर्दानामप्युपलक्षणं भाविष्यत्पुरा
णे सर्वेषामेवश्राद्धानांश्रेष्ठसांवरसरमतं क्रियतेतत्तत्रगश्रेष्ठमृतेहनिबुधैःसदा मृतेहनिपितृव्यस्तुनकुर्वाञ्छाद्धमा
दरात् ॥मातृश्रयगशादूलवत्सररितेमृतेहनि नाहंत्स्यस्यगश्रेष्ठपूजांयह्णामिनोहरिः नब्रह्मानचवैरुद्रोनाचा
न्येदवतागणाः तस्माद्यत्तेनकर्तव्यधर्मैर्मृतेहनि प्रतिवर्षीयगश्रेष्ठभोजकेनविशेषतः भोजकोयस्तुवैश्राद्धं
नकरोतिखगाधिप मातापितृभ्यांसाततवंपवंपमृतेहनि सयातिनरकयोरंतामिहंतामनामतः ततोभवतिदुष्टा
त्मानगरेशूकरःखगेति भोजकोभोजयितासंपद्युक्तइत्यर्थः एतत्क्षयाहश्राद्धं सूर्यग्रहणादिनेमोर्कुर्वाब्राह्मणस्यालामे
तद्दिन एवामात्रादिनाकर्तव्यं तदुक्तं गोभिलेन दर्शरविग्रहेपित्रोः प्रत्यादिक्कमुपरिधतं श्रद्धेनासंभवेहेना
कुर्वाद्धमेनवासुत इति दर्शेपित्रोःसुसरवीतिचसर्वमविवक्षितमुपलक्षणं आमपदेनच वितुपतंडुलादिगृह्यतेनतुसतुपं
ससंक्षेपगतं प्राहुः सतुपधान्यमुच्यते आमंतुवितुपंप्रोकांस्त्रिवन्नमन्नमुदाहृतमिति विसिध्वचनात् प्रत्यादिक्कम
हणंच श्रद्धेनैवादिदिकंकुर्वात् हेनावामेननक्चिदिति वार्पिकेसर्वथासाधनत्वं ननिपिद्धस्यामादेः प्रतिप्रसवार्थ

एतच्चमासिकस्याप्युपलक्षणं यानितु ग्रहणात्तद्वितीयोहिरजोदेपात्तुपंचमे तथाग्रस्तोदयेचंद्रप्रत्यब्दं समुपस्थितं तद्वि
नचोपवासः स्यात्प्रत्यब्दतुपरेहानि तथा ग्रस्तावेवास्तमानंतुरवाट्प्राप्तोयादि प्रत्यब्दंतुतदाकार्यपरेहर्न्येवसर्वदा चं
द्रसूर्योपरागेतु तथा आर्द्धपरेहानि इत्यादीनि वचनानि तानिमहानिर्बंधेषुकाप्यनुपलंभात् पूर्वोक्तवचनजातविरोधाच्च
निर्मूलानि ग्रमावास्यादि आर्द्धतुत्र्यभिन्नैवमवति आर्द्धविघ्नद्विज्जतिनामाम आर्द्धप्रकीर्तितं ग्रमावास्यादिनियतं
मासं संवत्सरादृत्यतिहारैतवचनात् आर्द्धरयपाक आर्द्धरयविघ्नश्च संभवेवामाससंवत्सरादृभ्यां मासिकसांवत्सरि
कोपादानं सूतकेनादिदके आर्द्धतरिते सूतकानंतरदिनेतत्कुर्यात् तदाह ऋष्यशृंगः आदिदके चैव संप्राप्ते अशौचं जायते
यदि अशौचे च व्यति काले तत्र आर्द्धविधायत इति अशौचांतरदिनेपिकरणासंभवे ग्रमावास्यायां कुर्यात् तदाह
गोभिलः देवास्त्रयादिदके आर्द्धं च तत्रास्मृतसूतके अशौचांतरं कुर्यात् तन्मासं दुक्षयेऽपि चेति मर्याचिनेकादशप्युका
आर्द्धविघ्नसमुत्पन्नेप्यविज्ञाते मृतोहानि एकादश्यांतु कर्तव्यं कृष्णपक्षे विशेषत इति तत्र विघ्नपदं सूतकालेति रविघ्नसामा
न्यपरं अशौचेतरविघ्ने एतदिति माधवीये पृथ्वीचंद्रोदये च केचित्त्वशौचानंतरं पुनः क्षयाहतिषावेवकार्थमित्याहुः
यथा तदहश्चेत्तमुच्यते केनचित्सूतकादिना सूतकानंतरं कुर्यात् पुनस्तदहरेव चेति अत्र सूतकानंतरमिति सूतकपदं वि
घ्नमिति सत्योपलक्षणं तदह इत्युत्तरमात्मगतोत्तिष्ठने वा दिन इत्यर्थः अत्राशौचांतरं अत्राशौचः पक्षः मुरुयकालप्रत्यासत्तेः
ततोदयः ततः कृष्णिकादयः ततः शुक्ला ततः तत्र मासे तदह रिति हेमाद्रिरिति मयूखे एतन्मासिकविषयमित्यन्ये यच्च
देवलवचनं एकोद्विष्टुसंप्राप्तेयदिविघ्नः प्रजायते मासेन्यस्मिन्तिथौ तस्मिन् ज्ञात्वा कुर्वात्प्रयत्नत इति तदपि मासिकपर
मिति मदनरत्ने हेमाद्रौ चेति निर्णयसिद्धौ पत्न्यारजस्वलायां तु क्षयाह आर्द्धपक्षात्तेनैव कर्तव्यं पुष्पकस्त्वपि दरेषु विदे
शरथोप्यनधिकः अत्रैनवादिदं कर्तव्यं हि ज्ञावाभिन्नकचिद्विलोपाक्षिवचनात् अत्र अत्रामरप्यप्यनुपादानाद्विज्ञेनैव

एवञ्जगत्सिद्धांतपरः तेनपत्न्यंरजस्वलायामपि तदहरेवपकेनैवसर्वस्यापिसांवरसारिकश्चाद्वानुष्ठानमुच्यते मरी
 चिरपि अनामिकःप्रवासीचयस्यभार्यारजस्वला आमश्चाद्विजःकुर्यात्तत्कुर्यान्मृतेहनीति काष्ठीजिनिः आपन्नो
 प्यादिकेनैवकुर्यादामेनकुञ्चितश्चेन्नतदमयातुकृष्णवाहरिवासरे रजस्वलायामभार्याप्राप्त्याहंयःपरित्यजेत् सर्वे
 नरकमाप्नोतिपावदाभूतसंश्रवं देवयाजिकनिबंधेपि भर्तुःश्चाद्वपंचमेलिकुर्याद्वाह्यारजस्वला पुत्रःपुत्रोःप्रकुर्यात्
 मृताहन्पशुचिर्यतः कालादर्शोऽपि विदेशकोवाविगताग्निकोवारजस्वलायामपिधर्मपत्न्यां श्रद्धामृताहेविदधीतपा
 केनामेनहेक्षानतुपंचमेलैवयमांसिकेपि यतु मृताहनिनुसंप्राप्तेयस्यभार्यारजस्वला श्राद्धंतद्वानकसंव्यक्तंव्यपं
 चमेहनीतिहेमाद्रिमाधवादिलिखितवचनं तद्यस्यमृतस्यश्राद्धकर्त्तव्यंभार्यारजस्वलेतिव्याख्येयं नतुपस्यश्राद्धकर्तुर्मा
 र्यारजस्वलेति पूर्वोक्तवचनजालविरोधात् अतएवश्लोकेगौतमः अपुत्रातुयदाभार्यासंप्राप्तेभर्तुरादिके रजस्व
 लाभवेत्सातुकुर्यात्तत्पंचमेऽहनीति नन्वशुचिवादेयाधिकारप्रतिबंधवचनंव्यर्थमितिचेत्सत्यं नार्थिणीसूतिकादिश्रकु
 मारवायरोहिणी यदाश्राद्धातदानेनकारयेत्प्रयत्नारजस्वयमिति हेमाद्रिधृतभविष्यवचनेनाधिकारप्रसक्तेःसत्वात् य
 तु आपयानमौतीर्थेचप्रवासेपुत्रजन्यानि आमश्चाद्वप्रकुर्यात्तभार्यारजसिंसक्रम इतिकार्यायनवचनं तन्मांसिका
 दिकव्यतिरिकविषयं श्राद्धविघ्नेद्विजातीनामिति पूर्वोक्तहारीतवचनात् हेमाद्रिस्तु पाणिग्रहणाद्विसहृत्वंकर्म
 श्रिवतिवचनेनयदहस्यस्यश्राद्धेपिभार्ययासहैवाधिकारत्तस्याश्चरजस्वलादशायामशुचिर्वेननाधिकारेव्यासज्यटुत्तर्भ
 र्त्तगतस्याप्यधिकारस्यविधातात्तस्यास्तदहशापगमएवाधिकारः एवमेवैकभार्यस्यश्राद्धमुचितमिति यस्यश्राद्धकर्तु
 रित्यादिरेश्वरमृताहनीतिवचनार्थः पुष्यवत्पर्यातिवचनंतु सहाधिकृतभार्यांतरसद्भावविषयमित्याह दीपिकायाम
 पि भार्यत्तांसातिपचमेचदिवसेस्याद्वापिकंमांसिकं पक्वांनैवर्हभार्यकस्त्वधिकृतेपत्न्यंतरेतिषति कुर्यात्तद्विशेषस्वमु

रथदिवसद्विति पाणिग्रहाद्धांतवचनस्याहं शब्दस्वरसादनुवादरूपत्वनन्यायमूलकत्वादुभयस्य भाष्यम् ॥ अस्मा
 ध्यश्रोतस्मात्तर्कमर्थविषयत्वेनानुभयसाध्यश्चाद्विविपयत्वे प्रमाणाभावाच्चित्यमेतदिति कालतत्वाविवेचने निर्णयसिंधु
 मयूखादावप्येवं परमार्थतरु मीमांसकयुरीणस्य हेमाद्रिभर्तयुक्तमेव यद्देवेभ्योयच्च पित्रादिकेभ्यः कुर्याद्भर्ताभ्यर्थं
 नंसत्क्रियां च तस्यार्द्धवैसाफलनान्याचितानारभुंकेभर्तृशुश्रूप्येवति रुकादवचने अनामिसाध्यदैवपित्राभ्यर्थं
 सत्क्रियादिसकलकर्मजन्यफलार्थभागित्वस्य प्रतीतेस्तदंतं शब्देऽपि सहविकाराविधातात्वाद्वापि तत्तत्प्रत्य
 वायपरिवारातिरिकायुरादिफलानां भवणाच्च प्रजासहत्वकर्मभ्यदिति श्रुतेः पूर्वोक्तस्कादवचनानुरोधेनाग्निसाध्यक
 कर्मविषयत्वेन संकोचे प्रमाणाभावाच्च आपस्तंबाधर्मसूत्रमपि ब्राह्मे विवाहेवंयुशीलश्रुतारोभ्याणि वधाप्रजासह
 त्वकर्मभ्यः प्रतिपादयेच्छक्तिविषयेणालं कथ्येति व्याख्यातवैतद्वदत्तेन प्रजार्थसहत्वकर्मार्थे चेति किंच मृतेहनी
 तिवचनस्यापुत्रातुयदाभार्येति गौतमीयवचनसमानार्थत्वाव्याख्याने अधिकारिण्याः स्त्रियाः शुद्धौ तदंतेश्चाद्वानुधा
 नस्य जननमरणशौचवभूत्यायाः देवसिद्धेरतद्वचनवैयर्थ्यापत्तेः न च गार्भिणीति पूर्वोक्तवचनेनाधिकारप्रसक्तिः एतद्वच
 नस्यारव्यव्रतादिविषयत्वेन मृताहंश्चाद्विविपयत्वाभावात् तस्मान्मृतेहनीतिवचनस्य रजोदर्शनकालेश्चाद्वानुधानवोध
 कस्य पुष्पवत्स्वपीतिवचनस्य च तदनुष्ठानबोधकस्य परस्परविरोधे एकमर्थेण तस्यां रजस्वलायां श्राद्धन कर्तव्यं अने
 कमर्थेण तु त्र्यध्यायां रजस्वलायां तस्यां शुद्धायां तु कानि ध्यातां दृश्यमापिकर्तव्यं त्र्यध्याना विनैतरेतिवचनेन ज्येष्ठया एव स
 हाधिकारप्रतिपादनादिति सर्वसुरथं माधवस्तुमतद्वयमिदं लिखितवान् ननु किंच त्रिणीतवान् इति दर्शेश्चाद्वानुभार्यार
 जसि अमेन कर्म श्राद्धविशेद्विजातीनामिति हेमाद्रौ हारतिके अन्यत्रापि आर्त्तवेदशकालानां विच्छेदसमुपस्थिते
 आमश्राद्धद्विजैः कार्यं शूद्रः कुर्यात्सदैव हीति दीपिकायामपि दर्शुभार्यार्त्तवेप्यामश्चाद्विविधिरित्यादिमयूखे श्राद्ध

विद्वांश्चपत्नीरजोदर्शनं अपत्नीकः प्रवासिचयस्य भार्यारजस्वला । सिद्धतिननकर्तुं तन्नामंतरयविधीयत इत्युशनेवा
 कथात् आमाभावे तु व्यासः इव्यभावे द्विजाभावे प्रवासिपुत्रजन्मनि हेमश्रद्धप्रकर्तुं तयस्य भार्यारजस्वलेति निर्णयसि
 धौ तु हृदंचामहेमविधानंपाकासंभवे पाकाभावे द्विजातीनामामश्रद्धविधीयत इति सुमंतुकेः मासिकानि सपिंडं च भ्रागा
 रयात्थादिदं आमात्वेन तु कर्तव्यं यस्य भार्यारजस्वलेति कालिकवचनान्न कालादर्शेतु स्त्रियारजोदर्शने दर्शश्चा
 द्वंप्रमेहतीति पक्षांतरमुक्तं पारिजतेष्वेवं एवं महालययुगादावपीति वस्यतु क्षयाहो न ज्ञायते मासरुत ज्ञाय
 ते तस्य तन्मासस्याभावास्याधमिकादृश्यां क्षयाहश्रद्धं कर्तव्यं तदाह दहरपतिः न ज्ञायते मृताह श्वेतोऽपि ते संस्थ
 ते सति मासश्चेत्यति विज्ञात इत्यर्थः स्यादथादिदमिति मद नरनेतु मृताहर्नातिपाठः मृताहेयत्कर्तव्यत इत्येक
 त्वेवमित्यर्थः ५० पितृहति मृततिथ्यज्ञानकारणोपलक्षणं अतएव सामान्यतो भविष्यपुराणं मृताहं योनजानाति
 मानवोचिनतां रम्यं तेन कार्यममावास्याश्रद्धं सां वस्तरं नृपति आद्विधे स मुत्पन्न इति पूर्वोक्तमरीचिवचनमपि यद्य
 पि वात्र कृष्णपक्षे विशेषत इत्युक्तं शुक्लैकादश्यनुकरूपस्तथापि शुक्लपक्षमृताहतिज्ञानेनैव ग्राह्या पक्षस्याप्यज्ञाने
 तु सानुकरूप इति द्रष्टव्यं मरणादिज्ञाने मासाज्ञाने मार्गशीर्षभाद्रमाघानामन्यतमे मासे तद्दिने कर्तव्यं तथाचम
 विष्यपुराणे ॥ दिनमेवाविजानाति मासं नैव तपोनरः मार्गशीर्षे वा भाद्रमेवाथ समाचरेदिति श्रुत्वापि शुक्लपक्षज्ञा
 ने तद्गतातिथिः नो चेत् कृष्णपक्षे नैव तस्याः पितृप्रशस्तत्वात् निर्णयामृतं आयादोष्युकः यदा मासो न विज्ञातो
 विज्ञातं दिनमेव तु तदात्वापादके मासि माधेवा तद्दिनं भवेदिति दहरपत्युक्तेः कालादर्शेऽपि मासाज्ञाने कार्यमापा
 दमाघयो रित्युक्तं यदोभयमपि न ज्ञायते तदा प्रवासमासदिवसो ग्राह्यः तदाह दहरपतिः दिनमासावविज्ञा
 तौ मरणस्य यदा पुनः प्रस्थानमासदिवसो ग्राह्यौ पूर्वोक्तयो रित्युत्प्रेयायमर्थः प्रस्थानस्यापि मासाज्ञाने च मार्ग

शीर्षादिषु तस्य। तिथौ तिथ्यज्ञाने तु मार्गमायां श्राद्धं कार्यं तदभावे प्रस्थानविधायिविति शुक्लपक्षेतदज्ञानयोः पूर्ववत्
 यदामरणप्रस्थानमासादिनज्ञातंतदा मरणवार्ताश्रवणादिने तत्राप्यसंभवे चार्त्ताश्रवणमाभावाभ्यायां कुर्यात् तदुक्तं प्र
 चेतसा अपरिज्ञाते भावाभ्यायां श्रवणादिनेवेति भविष्यपुराणोपि मृतवार्ताश्रुतेर्थाह्यौ पूर्वोक्तक्रमेण विवर्तते पूर्वोक्तक्र
 मेण विवर्त्य मायमर्थः मरणवार्ताश्रवणसंबन्धिमासनामस्मरणे तदभावाभ्यायादिषु तद्दिनभावन्यस्मरणे मार्गशीर्षादिसं
 बन्धिनितदिने शुक्लपक्षादि तदज्ञानयोः पूर्ववत् अस्य तु मरणान्तं श्रवणप्रस्थानानां सर्वेषामपि दिनमासपरिज्ञाने त
 दादिदं कविपद्ये प्रभासखंडे मृतस्याहर्नजानातिमासवापिकथंचन तेन कार्यमभावाभ्यायां श्राद्धं माघे धर्मार्थक इति कथं
 चेनेति मरणादिरूपेण केनापि चिह्नेनेत्यर्थः यस्य च ज्ञाते देशगतस्य जीवन्मरणाय न्यतरशनिर्द्धारणार्थं च दशवर्षाणि
 प्रतीक्ष्य प्रश्यास्यति कतिदा ह्यथैवं हि कं क्रियते तस्य दाहकालनिर्दिष्टावेवादि के कार्यं तथा च जातु कर्णः पितरिभ्योपि
 ते यस्य न वार्त्ता नैव चागतिः ऊर्ध्वपंचदशार्द्वर्षात्कृत्वा तत्प्रतिरूपकं कुर्यात्तस्य च संस्कारयथोक्तविधिना ततः तदानीमे
 व सर्वान्निषेवकर्मणि संचरेदिति पितरित्येतस्मात्पितृमात्रस्योपलक्षणमिति मदनरत्ने तदानीमिव तदानीं मृतस्येव च ने
 न सर्वत्र दाहदिनस्यावधिर्न भविष्येत्तरेतु तदादौ न्येवेति पाठः कालतया विवेचने तु पंचदशवर्षप्रतीक्षापितृविप
 र्यापितरितिवचनान्न यन्तु यस्य च श्रुते वार्त्ता प्रायान् दाहशक्यत्वं कुशपुत्रकदाहेन तत्स्य स्यादवधारणमिति दृढस्य
 तिवचनं प्रोपितस्य यदा कालो नातश्चेत्तद्दाह्यादिदं प्राप्ते च शोधशेषपंचमेतकार्याणि कारयेत् जीवन् यदि स ज्ञाम च्येत्
 धृतकुंभे नियोजयेत् उद्धृत्य ज्ञातपितृत्वाभ्यासात्तर्कादि कारयेन् दाहश्राद्धं व्रतं कुर्याच्चिराज्जमध्यासात् स्नातो ब्रह्मेत
 तांभ्यार्मन्यां वा तदभावातः श्रीनाथाय विधिवद्दाह्यस्तोभेन वा यजेत् अथैव ज्ञानपशुना गिरिगत्वा च तत्र तु इहिमायु
 र्माता कुर्वादी पिसितांश्च कर्तुं तत उति दृढमनुवचने तत्पि ज्ञातिरि कविषयं ज्ञातिरित्यादि तु पितर्यापि मवत्पेव व्रतचर्याश्च

ह्यवयवेषु पापं चाशङ्क्य नूनवयस्कस्य पंचदशवर्षप्रतीक्षातदधिकवयस्कस्य द्वादशवर्षाणीति केचित् दर्शयत्पापैकादि
 आद्यप्राप्तौ कालादर्शो विशेषतः दर्शस्य चोदकुम्भस्य दर्शमासिकयोरपि नित्यस्य चाब्दिकस्यापि दर्शकाब्दिकयोरपि
 इत्युक्त्वा संपादेवताभेदात् आद्युत्पन्नसमाचरेत् निमित्तानेयातिश्चात्र पूर्वानुष्ठानकारणमिति अत्र क्रमो निर्णयदीपः
 कः नष्टवैद्यदाकाले क्षयादिवसोभवेत् वैश्वदेवंक्षयश्चाद्विकृत्या कदर्शकर्मणः वैश्वदेवामतिक्षयाह आद्यविशे
 षण्णेतनपार्वणमितिलभ्यते एतच्चोपरञ्जकं न तव्यावर्तकं अमावास्यायां क्रियमाणस्याब्दिकश्चाद्वस्य नियतपार्वणरूपा
 त्वान् तदुक्तं शंखेन अमावास्याक्षयो यस्य प्रेतपक्षो यवापुनः पार्वणतस्य कर्तव्यं नैको हि ष्ठकदायनेति ग्रामश्चाद्व्या
 नुपनीतोपि कुर्यात् तदुक्तं आद्यशूलपाणौ मातरस्ये अमावास्या षष्ठा कृष्णपक्षपंचदशी पुष्येऽप्युपक्रम्य एतच्चानुपनीतोपि
 कुर्यात् सर्वेषु पूर्वसु आद्वंसाधारणानामसर्वकामफलप्रदं भार्याविरहितोऽप्येतत्प्रवासस्थोऽपि नित्यशः शूद्रोऽप्यमंत्रव
 त्कुर्यादनेन विधिनानुवृद्धति स्मृत्यर्थसारे तु अनुपनीतशूद्राश्च आद्वंशविजाकारयेयुः स्वयं वामंत्रवर्जकुर्युरिति
 आब्दिकदिदिने द्रव्याद्यभावात् आद्वकृष्णसंभवेऽपि द्वादशानमात्रं कुर्यात् तस्याप्यसंभवेऽप्युपवासं कुर्यात् तदुक्तं पिंड
 मानं द्वादशवयस्यमात्रं द्रव्यविप्रयोः आद्वहानितुसंप्राप्ते भवेन्निराश नोपिवेति पात्राभावे तु विशेषः स्मृत्यन्तरे प्राक्तः पा
 त्राभावे परं कृत्वा पितृयज्ञाविधिं नरः निर्दिश्याप्यन्नमृदून्यजपात्रं न भोजयेदिति पितृयज्ञविधिः आद्वविधिः अन्यत्रा
 पि सर्वाभावोक्षिपेदग्नौ गवेदया तथाऽसुवा नतप्रासस्थलोऽपेऽस्ति पतैकस्य विशेषत इति सर्वस्यां कस्यापि निषिद्धस्य च
 पात्रस्याभाव इत्यर्थः आदिद्वारिद्रस्य तर्पणमात्रेऽपि तिलाद्यभावे तु द्रव्यसिद्धेन विशेषतः अग्निनावा दहेत्कक्षं आद्वकाले
 समागतं तस्मिन्नुपवसेद्विज्ञेपे द्वा आद्वसंहितामिति कक्षं तृणसमूहं विष्णुपुराणेतु सर्वाभावे न गत्वा कक्षमूलप्र
 दर्शकः सूर्यादिलोकपालानामिदमुच्चैः पठेत्ततः न मेरितिवित्तं धनं न चान्यच्छब्दोपयोगिस्त्यपि दृढज्ञतेरिमं तदुच्यते नम

तत्पापितरौमभौभुजोऽकृतैर्वर्मनिमास्तस्य इत्येतत्पितृभिर्गीतंभावभावप्रयोजकं यः करोति कृतं तेन श्राद्धं भवति पा
 पिंवेति इत्यादिद्वेकश्राद्धतिथिनिर्णयः श्राधोष्टकालो निरूप्यते यद्यर्पोष्टप्रातिपदिकर्तव्यतया प्रातिपत्त्यकरण एव श्र
 यमभिधायानुचितः तथापि पर्वचतुर्थांशस्यापि प्रातिपदइष्टिकालत्वेन संधीयजेतति श्रुत्या संधिकालसापेक्षत्वेन च पर्वनि
 र्णयान्तरमस्यानिर्णयस्यावसर इति पर्वनिर्णयान्तरं निर्णयते यद्यपि संधीयजेतति श्रुतौ संधिकालमात्रस्य यागांग
 त्वंप्रातिभानि तथापि तस्याति सूक्ष्मत्वेन तत्र सांगप्रयोगानुष्ठानानुपपत्तेः संधिशब्दो लक्षणाया कर्मानुष्ठानयोर्ग्रहसंधि
 पार्थद्वयवर्तिकालविशेषलक्षयति श्रुतएव श्रुतिः संधिमभितो यजेतति वैवायनोपि सूक्ष्मत्वात् संधिकालस्य संधीर्व
 पयडच्यते सामीप्यविषयग्राहः पूर्वोणाह्लापरेण वा वाशब्दश्चार्थं तच्च पर्वद्विविधं पौर्णमास्यामावास्याचेति तत्र शु
 छापंचदशोर्बद्रमंडलकलाभिः सर्वोत्तमापुंयेते सोममंडले परिपूर्णैर्पूर्णमेत्यनेन नास्त्राप्यतं तदुक्तं ब्रह्मांडमत्स्यपु
 राणयोः कलाक्षयेत्यतः क्रान्तिद्विपार्थपरम् चंद्रादिद्यौःपराह्णे तु पूर्णत्वात् पूर्णमासस्युतेति ब्रह्मः परोमानः पशह्णः
 सूर्यास्तमयकालइत्यर्थः तत्र यथादिष्यः संपूर्णमंडलः सवस्तमेति तथोत्तरे शेषे चंद्रः संपूर्णमंडलः सन्नुदेति तिष्ठतां
 तदाष्टौ तिकभावस्याविवक्षितत्वात् द्वयोरादित्यचंद्रयोरुपन्यासः यथा मंडलपूर्णत्वाविवक्षया पूर्णमाशब्दः प्रयुज्यते
 तथा पूर्णत्वविवक्षया पौर्णमासोऽशब्दः प्रयुज्यते तदुक्तं भविष्योत्तरे पूर्णमासो महाराज सोमस्य ददयितातिथिः पूर्णो मा
 सोमवेद्यस्मात् पूर्णमासांततः स्मृतेति पूर्णिमा मावास्यायोर्विकल्पो मासप्रस्तुतविदर्शितः श्रमावास्या इत्यनेन नास्त्रा
 वहवोर्थाः कथ्यन्ते तत्राऽमाशब्दस्य चत्वारो र्थाः सूर्यरश्मिश्चंद्रकलाकन्यासहभावश्चेति वसुशब्दस्यापि चत्वारो र्थाः
 पितृविशेषः निवासश्चंद्रइंद्रश्चेति तत्राऽमाशब्दस्य सूर्यरश्मिवाचित्वे वसुशब्दस्य निवासवाचित्वे श्रमायां रश्मिरश्मौ वसु
 वर्गसौ चर्या इति तन्वचनं तथा च रस्कोदे नागरखंडे श्रमानामविधोरश्मिः सहस्रप्रमुखः स्मृता यस्य ज्ञतेजसा सूर्यः

प्रोक्तलोक्यदीपकः तस्मिन्मयसतिषेर्नदुरभावास्याततः स्मृतेति अमाशब्दस्यसहभावावाचित्वेवसुशब्दस्यानिवास
 वाचित्वे अमासहवभुर्निवासोपस्थामितिनिर्वचनं तदुक्तंमत्स्यवायुब्रह्मांडपुराणेषु अमावसेतामृक्षेतुपदाचंद्रदिवा
 करौ एपापंचदशीरात्रिरभावास्याततः स्मृतेति अमाशब्दस्यचंद्रकलावाचित्वंस्कादिदर्शितं अमाषोडशभागेनदं
 विप्रोक्तमहाकलेति तत्कलाभुयर्जोवतीतिनिर्वचनं भगवतीपुराणेदर्शितं कलावशिष्टोन्निष्कांतः प्रविष्टःसूर्यमंडलं
 अमायांविशतेयस्मादमावास्याततः स्मृतेति अमाशब्दस्यकन्यावाचित्वेवसुशब्दस्यपितृवाचित्वेअमावसुंऐच्छत् अ
 र्यांरात्रावित्थमवास्व्येतिनिर्वचनं तथाचब्राह्मपुराणे आश्विन्वात्ताइतिरुपातायज्वानोयज्ञांसंस्थिताः अश्वोदानाम
 तैपांतुमानसिकन्यकानदी तमथामावसुंनमापितरंवीक्ष्यसंगतेत्यादि वसुशब्दस्यचंद्रवाचित्वे अमाशब्दस्यसह
 भाववाचित्वमगीकृत्य अमाभिः ओषधीभिःसहचंद्रैवसत्यस्यांरात्रावित्थमवास्व्येतिनिर्वचनं अयमर्थः शतपथ
 ब्राह्मणात् तथेदेष एतांरात्रिमिहावसति तस्मादमावास्यानामेति वहदराएयकेऽप्येवम् अमाशब्दस्यसहभाव
 वाचित्वेवसुशब्दस्य इंद्रवाचित्वे अमासहवसुरिंद्रोद्यास्तीत्यमावास्येतिनिर्वचनं अयमर्थः शतपथब्राह्मणेदर्शपूर्ण
 मासप्रकरणेऽभूयते तेदेवाश्वान्न अमावैतोद्यवसुर्वसतियोनः प्रावात्सीदिति तैत्तिरीयब्राह्मणेपुरुषमयमेवार्थः श्रू
 यते इंद्रोहिदेवानांवसुस्तदमावास्यायाअमावास्यात्वमिति अमावास्याशब्दपर्यायेदर्शशब्दोपिदृश्यते सचद्विवि
 धःसूर्याचंद्रमसौपरस्परंपश्यतेऽनेतिदर्शः आश्रित्यताममावास्यांपश्यतः सुसमागतौ अन्योन्यंचंद्रसूर्यातौयदासौ
 दशोदच्यत इतिमत्स्यवायुपुराणयोरभिधानात् तेचपौर्णमास्यमवास्यांद्विविधे राकाचानुमतेश्चैवपौर्णमासीद्विधा
 रमृता सिनीवालीकुहूश्चैवअमावास्याद्विवैवाविति पुराणवाक्यात् अत्रानुमतिः सिनीवालीच चतुर्दशीमिश्रे राका
 कुहूश्चप्रातिपन्मिश्रे तथाचकाठकः श्रुतिः यापूर्वापौर्णमासीसानुमतिर्योत्तरासांराका यापूर्वामावास्यासासिनीवाली

योत्तरासाकुहुरिति दृढवसिष्ठः राकाचानुमतिश्चैव पौर्णमासीद्वयविदुः एकसंपूर्णचद्रस्यात् कलोनानुमतिः स्मृ-
 ता पौर्णमासीदिवाटदृशश्चिन्मनुमतिः स्मृता राजिदृष्टेभुनस्तास्मिन्सैवराकेतिकीर्त्तिता भगवतीपुराणे यदावस्त-
 मियात्सूर्यः पूर्णश्चंद्ररुपागमेत् युगपत्सोत्तराकातदाभवति पूर्णमा मरुत्प्रभ्रष्टांडपुराणयोः यस्मात्तामनमन्यते
 पितरदेवतैः सह तस्मादनुमतिर्नामपौर्णमाप्रथमा स्मृता अर्च्युराजतेयस्मात्पौर्णमास्यां निशाकरः राजनाच्चेव चंद्र-
 स्यराकेतिकयवेविदुः मरुत्प्रभ्रष्टांडपुराणयोः सिर्नावालीप्रमाणस्तुक्षीणशेषो निशाकरः अमावास्याविशयकं
 सिर्नावालीततः स्मृता अवासेनेति यावत् अरपोवलोरप्यस्तीतिवालीसिर्नाचासौवालीचेति सिर्नावालीसिर्नावालीप्र-
 माणः वालाग्रमात्र इत्यर्थः कुह्वितिकीकेलिनोके यावत्कालः समाप्यते तत्कालसंज्ञिताहोप्राश्रमावास्या कुहूः स्मृता
 तथा अनुमतिश्चराकाचसिर्नावाली कुहूस्तथा एतासां द्विलवः कालः कुहूमात्रा कुहूः स्मृता इत्येव पर्यसंभवात्कालो
 वेद्विलवः स्मृतः ननु पौर्णमास्यां पौर्णमास्यां यजेत अमावास्यायाममावास्यायां यजेतेति विवचनात् कुरुक्षेत्रेऽपि यगस्तु पूर्व
 कालवेप्राप्ते तत्कथं संधिकालापेक्षत्वमिति चेत् उच्यते पूर्वैश्वर्यं गृह्णाति उत्तरमहर्षं जतीत्यादि श्रुत्यंतरादन्वा-
 धानाद्यनुष्ठानेनोपक्रमोऽपवाणे इतरसकललाभापेतप्रधानानुष्ठानंतु प्रतिपदीति ब्रह्मकालसाध्यत्वात्तरसापेक्षत्वं अ-
 तएव गोभिलेनोक्तं पक्षता उपवस्तव्याः पक्षादयमपि यष्टव्या इति अत्रोपवात्स्रशब्देनान्यानवाधानादिविवाक्षिततास्मि-
 न्क्रियमाणे यजमानसमोपदेवतानां निवासात् तथा चैतैस्तिरीयवाह्राण्डपास्मिन् श्रौच्यद्रुममाणे देवतावसंति य एवं विद्वा-
 नभिमुपस्त्वृणातीति एवं पौर्णमास्योर्द्वयोः प्रयोगैकदेशान्वयेन संकोचः पौर्णमास्यां पौर्णमास्यामित्यादि श्रुतेः पौर्ण-
 मारुच्यमावास्याशब्दयोरिति विशेषेण रूढत्वात् एवं संघौ यजेतेति श्रुतिरपि प्रसिद्धा भित्तो यजेतेति श्रुत्यंतरैकवाच्यत्वा-
 त्पर्वत्रतिपत्संभूदापलक्षणया कृत्स्नप्रयोगकालविधायिकैव एवं च क्षतिपौर्णमास्यामावास्या श्रुतिरप्यमावास्यायाम

पराहणोपेक्षापितृयज्ञेनचरतोर्यादौव्यतिकरादिभिःसंविधाचित्वेनव्याख्यानात् पौर्णमास्यमावास्याशब्दनिर्वचना
 र्थवादोपदार्थितप्रयोगाच्च पौर्णमास्यमावास्याशब्दयोरपिसंविधाचित्वादपरहणोदिशब्दसमभिधवाहारस्यचाहिरा
 न्नलक्षणाविजस्यावभावारपूर्वोक्तरीत्या पार्थक्यवर्तितेतिष्विदमलक्षणासंधौयजेतितक्कृत्स्नप्रयोगेकालविधायिकेत्य
 पिवक्तुंशक्यं तत्रपूर्वस्मिन्पूर्वदिनेयागप्रारम्भःसचान्वाधानामिधमावाहैः संपादनमध्यर्पणगार्हपत्यादिपुसमाप्तावत
 इत्यादिभिःसमिदाधानेक्रियमाणेयजमानेनाग्निगृह्णामितिमंत्रपठनरूपेणप्रतिग्रहउपस्तरणैर्चत्वेवमादिः तथाचतै
 त्तिरीयब्राह्मणेभूयते पूर्वधुरिधमावाहैः करोति यज्ञमेवारभ्यगृहर्होपवसतीतिशतपथब्राह्मणेपि पूर्वधुरिग्निगृह्णाति
 उत्तरमहर्यजेतितिप्रतिपदिनतुर्कर्मणैर्वदेभ्य इत्यादिभिरध्वर्युहस्तप्रक्षालनतंडुलनिर्वापपुरोडाशप्रदानादिलक्षणं
 योगंकरोतितदिदंपजनं तत्रापिनसंपूर्णपूर्वान्वाधानकालः नापिसंपूर्णः प्रतियागकालः किंतुपूर्वणेशात्रयमन्वा
 धानस्यकालः पूर्वचतुर्थांशसहितंप्रतिपदः आद्यमंशत्रयंचयागस्य तथाचलौगाक्षिः त्रीनंशानौपवस्तरस्ययाग
 स्यचतुरोविटुः द्वावशावृत्सृजेट्त्वर्योयागेचव्रतकर्मणि औपवस्तरस्योपयागस्यगन्धन्वाधानाद्विज्ञानंशान्विदुः याग
 स्यचतुरोशांशान्विदुः अस्यावशौपंचदशीप्रतिपत्संवाधिनावृत्सृजेट् अस्यामंशंपंचदश्याः व्रतकर्मणियागेच प्रतिपद
 श्यतुर्थमंशं त्रयंचप्रतिपत्पर्यपर्यचतुर्थांशभिन्नान्छिंश्चतुरश्यातिपुर्बुदासाविधयापूर्वशेषएवतत्त्वतःनस्यागाविधिः पूर्व
 णोयश्वतुर्थांशइत्यादिवाक्यांतरवशाद्वाक्यभेदापत्तेश्च अन्वाधानेपूर्वचतुर्थांशवर्जनंचसद्यस्कालव्यतिरिक्तविषयं
 यस्कालतायांतत्रैवतदनुष्ठानात्कथंताह्येयागेचतुरइत्यपक्षणेयज्ञपार्थं पंचदश्याःपरःपदःपक्षादेःप्रथमाश्रयः कालःप
 र्वाणिचामेस्यादन्यथातुनविद्यते कात्यायनःनयद्वयंचतुर्थांशेयागैः प्रतिपदःकचित् रक्षांसितद्विलुप्यतिश्रुतिरेयासना
 तर्ना तत्राप्यहनियागः कर्तव्यः पूर्वधुराग्निं गृह्णातिउत्तरमहर्देवतायजेत्यहर्वाधानात् तत्रापिपूर्वाह्नएवपूर्वाह्नेवैदे

यानभिनिश्चितेः तत्रापि प्रातरेव पूर्वणोपश्रुतार्थः आधाः प्रातिपदाश्रयः यागकालः सविज्ञेयः प्रातरुक्तो मनीषिभिरिति
 एतद्वातातपचयनात् प्रातयंजध्यमश्वनेति भञ्जालिगाच्च प्रातःकालश्च पंचविधा विभक्तदिनस्याधाश्लिमुहूर्तो भागः ले
 र्नाप्रभृत्य धादित्ये विमुहूर्तो रेष्यते तु वे जातकाल इति प्रोक्तो भागश्चाहः स पंचमः समुहूर्तो त्रितयं प्रातरित्यादि विचनान्
 यस्तु चतुर्धा विभागपदे सार्धं ग्रहरात्मके आधाभागे संगवाध्यर्द्धसंयुक्तः प्रातरित्यभिधीयत इतीदानीं तनानां प्रातः श
 द्दप्रयोगः सलक्षणया श्रुते कार्यत्वस्यान्यत्पत्त्यात् पूर्वाह्नग्रहरं सार्द्धं भित्तिगोभिलेन तस्य पूर्वाह्णत्वोक्तेश्च ऋग्भिः
 प्रातार्द्धं विदेव इत्यत इति त्रिधा विभक्तदिनाद्यविभागविषयोऽपि प्रयोगस्तथा एवं गोभिलीयादौ पूर्वाह्नग्रहणयोगेनेदं शना
 तः परमेव पर्येष्यन्वाधानादिकं प्रातिपदिरिति संधिपार्थयोः आरंभसमाप्तिव्यवस्थिते एवं यागान्वाधानकालिरिष्यते
 यदा पूर्णं मास्यमाचार्ययोस्तदुत्तरप्रातिपदोऽश्वसूर्योदयास्तमयस्थांशत्वं तदा न कोपि संदेहः तयोः खंडत्वे तु निर्णयो भि
 धीयते तत्र गोभिलः आधत्तं नेयदासंधिः पर्वप्रातिपदो भवेत् तदहर्वाग इत्येतपरतश्चेत्परहेह नि पर्वप्रातिपदोऽसंधिरर्वागा
 वर्तनाद्यादि तस्मिन्नह्नियष्ट्यं पूर्वधुस्तदुपक्रमः आर्वत्तनात्परः संधेय इति तस्मिन्नुपक्रमः परधुरिति स्थे पर्वद्वयवि
 निश्चय इति मदनरत्नेपि यदारात्रौ अपराह्णे वासंधिदिने न्वाधाया परधुर्मध्यं तदाहलौगाक्षिः अपराह्णे थावा रात्रौप
 दि पर्वसमाप्यते उपोष्यतस्मिन्नहनि श्वेभूते याग इत्यत इति यदा तु पूर्वाह्णमध्याह्णे वासंधिस्तदासंधिदिने यागः पूर्वदि
 नेत्वाधानम् तदाहस एव पूर्वाह्णे वाथमध्याह्णे यदि पर्वसमाप्यते उपोष्यतत्र पूर्वधुस्तदहर्वाग इत्यत इति माधवोपे
 वचनेषु मध्याह्नादिशब्दायोगिकाः न तु पंचधा विभागमाश्रित्य वृत्तास्तथा सत्यह्ने मध्यामध्याह्न इति व्युत्पत्तेः संवत्
 नमध्याह्नशब्देनाभिधीयते अतएव गोभिलेन वर्तनशब्दः प्रयुक्तः आताते नमध्यामशब्दः प्रयुक्तः पूर्वाह्णे मध्यामेवापि
 यदि पर्वसमाप्यते तदोपवासः पूर्वधुस्तदहर्वाग इत्यत इति अह्नः पूर्वभागः पूर्वाह्नः अह्नोऽपरोभागोऽपराह्णः

अतस्तान्भ्यांशब्दान्भ्यामावर्तनात्पूर्वोत्तरभागवाचको आवर्तनात्पूर्वाहोस्यपराहणस्ततःपरः मध्याह्नस्तुतयोःसं
 धिर्द्यदावर्तनमुच्यते इत्येतत्प्रकरणपठितवचनात् आवर्तनादिति आवर्तनात् आह्मद्व्यादायातेनस्मूर्त्यादयमारभ्या
 वर्तनमर्थादाकृत्यपूर्वाहणइत्यर्थः अस्मादेववचनादेतत्प्रकरणमध्याह्नशब्द आवर्तनरूपदिनमध्यभागमात्रवचन
 इति निर्णयसिंघावपि अत्रद्वेधाविभागः आवर्तनात्पूर्वाकवचनादितिमाधर्वाये वाजसनेयिनात्तुविशेषमाहमाध्या
 र्धसंग्रहकारः मध्यादिनात्स्यादहनोहयस्मिन्प्राक्पूर्वःसंधिरिवत्तृतीया साखार्वाकावाजसनेयिसत्यातस्याप्सुपो
 व्याधपरेद्युरिति आर्वातेनादूर्ध्वमस्नमयादर्वाभयदासंधिर्भवति तदहःसंधिमतीतिधिःप्रथमरात्रौसंधिश्चेत्साति
 धिर्द्वितीया उभेअपेक्ष्यपूर्वाह्नेसंधिमतीपर्वतिथिरुत्तरीयाभवतितस्यातिथौ पूर्वकालस्यालपत्वात्साखार्वाकेत्युच्यते
 च्यतेशाखांतराध्यायिनामीदृशोविषयेपूर्वेद्युरन्याधानादिकंसंधितथाविधिः वाजसनेयिनात्तुसंधितिथावन्वाधानंतत्तर
 तिथाविधिः एवंसतिवाजसनेयिनां नकापिसंधिदिनात् पूर्वद्युरन्याधानादिकमस्तिसेयविशेषइति एतद्वचनंर्षौण्मासी
 परमितिमदनरत्नेअपराहणं पूर्णमासंभावतरेद्युःप्रातःप्रतिपच्चतुर्थीश्रसंभवेतत्रयागकरणेपिनदोषः यदाहदृढशता
 तपःसंधिर्द्यपराहणेश्याद्यागप्रातःपरेहनि कुर्याणःप्रतिपद्वागवतुर्थेपिनदुष्यतीति नयपठ्यंचतुर्थेश्चइतिकार्यायनव
 चनंतुपूर्वाहणेपर्वसंधौवेदितव्यं यदाह संगवादूर्ध्वमध्याह्नात्प्राक्वेदावर्तनाद्रवेः सापर्षौण्मासीविज्ञेयासद्यस्कालविधौ
 तिथिरितिज्ञापस्तंबोपि र्षौण्मास्यामन्वाधानपरिस्तरणोपवासावासद्यस्कालायांसर्वीकृत इति संगवावर्तनयो
 मध्येर्षौण्मासीप्रतिपदोःसंधौसतिपूर्वोदाहर्तवचनैःसंधिदिनात्पूर्वेद्युरन्याधानादिकंप्रातंत्रसद्यस्कालवाक्यैःसंधिदि
 नउत्क्रुध्यते ननुतथापिपर्वप्रतिपदोःसंधिरर्वागावर्तनाद्यदितिस्मिन्नह्ननियपठ्यंचपूर्वेद्युःस्यादुपक्रमइति गोभिलवच
 नेनविरोधोभविष्यतीतिचेत्तत्संगवात्पर्वण्यपिसेधिरर्वाचीनत्वात्तद्विषयत्वंगोभिलवाश्रयस्य कार्यायनवाक्यंतु संगवो

दंभाविमध्यह्लादवाचनसंधिविषयत्वं यद्वा गोभिलवचनं पर्वद्वयसामान्यविषयकात्पायनमिति विशेषवचनेन सामा-
 न्यवचनवाधइत्यविशेषः यदाचावर्त्तनतत्पूर्वसंख्योः पूर्ववत्तुर्थीश्रियागानुष्ठानं तदा नयागप्रयोगः पूर्वमध्यसमापनी-
 यः किंतु प्रातिपदिविधायित्वात्समापनीयः प्रातिपद्यप्रविधायार्थविधेष्टिः समान्यते पुनः प्राग्विकृतेष्टिः कर्तव्याया
 भावित्तमैरिति भाग्यवचनेन्यथादोषस्मरणत्वात् प्राणीयाश्रमिति शेषः अत्र च प्रातरारभ्य सर्वकर्मनिर्वर्त्य विष्णुक्रमादि
 कः समाप्तिपदार्थः प्रातिपदंशे कर्तव्य इति मदन्तरत्वे प्रातिपदिविधार्थात्त्रास्रणभोजनमन्त्यपदार्थः समाप्तिः कर्तव्ये
 ति हेमाद्रौ परिशिष्टे तु पक्षादिवरोरुप्रक्रमोपपक्षे प्रातिपदं प्रातिद्वयक कर्तव्य इत्युक्तं यक्षादिवैकुण्ठसदापक्षादिकंचरु
 पूर्वो ह्येव कुर्वीत विद्वेध्यन्येन नृपिण इति विद्वेपूर्वाविद्वे अमावास्यायां विशेषमाह दृढशतातपः द्वितीयाविमुहूर्ता
 चैत्रातिपद्यापरहणिकी अन्वाधानं चतुर्दश्यां परतः सोमदर्शनादिति बौधायनोप्येवं दृढवसिधेयि इन्द्रो निरुक्षेय
 यस्मिं पुरस्तादुदिते विधौ यद्वैशाख्यं हुते तस्मिन्पश्चादापहितं दृढवेदिति अयमर्थः संपूर्णचतुर्दश्याममावास्याभ्यां नवा
 धानं कृत्वा हविषि निरुक्षे उपसि पूर्वस्यां दिशि चंद्रोदये सति यद्वैशाख्यं हुतं यथागदिने पश्चिमायां दिशि चंद्रोदये
 सति यद्वैशाख्यं हुतं यथागदिने पश्चिमायां दिशि चंद्रोदये सति यद्वैशाख्यं हुतं यथागदिने पश्चिमायां दिशि चंद्रोदये सति यद्वैशाख्यं हुतं
 नदृश्यते तदहर्जतेति अयमर्थः सिर्नवाल्यां पुरस्ताच्चंद्रोदश्यते द्वितीयायुकायां प्रातिपदि पश्चाच्चंद्रोदश्यते अत्र योऽरु
 भयोरपि यागो न कर्तव्यः किंतु चंद्रदर्शनरहिततायाममावास्यायां प्रातिपदि च यागः कर्तव्यः चंद्रदर्शनेपेतायां शुक्लप्र
 तिपदियागानुष्ठानेनायाश्च तमाह कात्यायनः यजनीये ह्ये सोमश्च द्वा रुर्यादि शेटश्यते तत्र व्याहृतिभिर्ह्येत्वा दंडं दद्याद्
 द्विजातय इति दंडं दक्षिणां ब्रह्मदंडमिति मदन्तरत्वे अत्र चच्छब्दो यजति निमित्तत्वं प्रतीतिं विशेषेण संक्रमदं वं निमित्तत्वा
 कथाभिर्व्यक्तिः चारुणी सोमदर्शनवद्दोष्यजनीयं यागसंघित्वान्मोहाच्चोभयप्रयोजेत तदा व्याहृतिभिर्ह्येत्वा दंडं दद्यादिति

हविरात्तमादित्यस्यहविश्रेयदात्तप्राप्तिविशेषस्तस्ययादितिवचनेनयजनौयत्वाकिरभ्यनुपपन्नास्मृत्यन्तरे अर्वाणस्त
मयाद्यत्राद्वितीयातुप्रदृश्यते तत्रयागंनकुर्वीतविश्वेदेवाः पराङ्मुखाः यंतइत्यर्थः अत्राद्वितीयाऽत्रिमुहूर्तैतिद्रष्टव्यं त्रिमुहू
र्ताद्वितीयाचेदितिवाक्यांतरात् अत्रायंच पृथुर्दसःचंद्रदर्शनार्हः प्रतिपद्दिक्षायांप्रतिपदीतसामान्यप्राप्त्युपजा
यनिषेधोवात्यष्टयमितिवत् ननु यथाचंद्रदर्शनवतोदिनस्ययागे पृथुर्दसः श्रुतस्तथान्वाधानेऽपि तस्माद्य
दैवैर्नपुरस्तात्परस्तात्परयेत्तर्ह्येवोपरमेदित्यादिसत्त्वंद्वयोरपि चंद्रदर्शनरहितकालः ससंपूर्णायाममावास्यायां प्रतिप
दिचादिनद्वयेऽपि चंद्रदर्शनाभावाद्बुभयत्राप्यनुगच्छते यदात्रवेकस्मिन्नेवादिने चंद्रदर्शनंतदोत्तरयोः स्वकालत्वासंभ
वश्रंगगुणविरोधोभवतीतिन्यायेन चंद्रादर्शनदिनेयागस्यपूर्वार्हमश्वद्रदर्शनवत्यप्यन्वाधानस्यानुष्ठानंयुक्तं अतएव
श्रुतिरपि तद्वैकैदृष्टोपवसंतीति गोभिलोप्याह दृश्यमानेभ्येकदेति तैत्तिरीयब्राह्मणेन चंद्रदर्शनदिनेपि याग
उक्तः एपावैसुमनानामिष्टिर्वज्येजानंपश्चाच्चंद्रमाश्रभ्युदेत्यस्मिन्नेवास्मैलोकैर्द्वकंभवति अयमर्थः येयमिष्टिश्चं
द्रदर्शनदिनेपश्चाच्चंद्रमासिउदिते तस्मैयजमानायांस्मिल्लोकेसमृद्धिर्भवतीति अत्यन्तरेऽपि यदहःपश्चाच्चंद्रमाश्रभ्युदेति
तदहर्जन्निमांलोका नभ्युदेति आपस्तंबवसूत्रभाष्यार्थसंग्रहकारेणापि तत्रैवयागइत्युक्तम् अपरहोषयारात्रौयदिपर्व
समाप्यते उपोष्यात्त्ररकास्यात्सापूर्णात्सर्पिलक्षणे पूर्वाह्णेवाथमाह्वयदिपर्वसमाप्यते उपोष्यानुमति
स्तत्रसाध्यपुरितलक्षणा अपरहोषयथायांवायदिपर्वसमाप्यते उपोष्यात्तुकूहस्तत्रयदहर्नैतिलक्षणा पूर्वाह्णे
याथमप्याहोषपर्वसंधिर्दामवेत् तत्रोपोष्यामितीवालीश्वेनद्रष्टारक्षणेति अत्रपदद्वये स्वस्वसूत्रानुसारेण व्यय
रथा ज्ञातव्येतिमदनरत्ने माधव्यायेपि सोयंविशेषोनाश्वलायनापरस्तंबविषयइति हेमाद्रित्वपरहोषासंधावपि
परदिनेपि यद्यतुर्थोशो चंद्रोदयेच सतिद्वितीयादियष्टव्यं नक्षत्रेसतिपूर्वद्युर्वागःकर्तव्यः नचंद्रदर्शनइत्याह

पर्वणां शतुर्पत्यष्ट्यं तु द्विजातिभिः द्वितीयासहितं यस्मात्तदुपयत्त्याश्रयाय न इति वचनात् कितीयेति त्रिपाठे मदन
 रत्ने सोपके मुनिन्यायेन चतुर्थं प्राप्य भूतेष्वक्षयमाप्तिं चरुशिरिष्टमायां स्याद्भूते कव्यादको कि
 येत्युक्तेऽथ इत्थमेव निर्णयः स्यात्कालतन्वविवेचनयोः सिद्धांतितं वैधायनमतानुसारिणामन्वाधानवद्वर्षाश्चामपि स्व
 रूपाभावात्सोपेतायां चतुर्दश्यां कर्तव्यं यदा चतुर्दश्यामभिन्यादिवौधायनवचनात् एवंप्रतिपक्षस्तथाप्येतन्नानुधा
 नं चंद्रक्षयवत्पराहणे तस्यापि विधानात् अपराहणे ददातीति तस्मिन्श्चापि ददातीति कर्मप्रदीपे तु पक्षांतकर्मनिर्व
 र्णयेऽप्येवं च साधिकाः पिंडयज्ञततः कुर्यात्ततोन्वाहार्थं कंबुधर्यादिवचनैरन्वाधानपिंडपितृ नज्ञाश्चानामेकदिनसा
 ध्यत्वादिपितृयज्ञाश्च द्वयोश्चाह्वयचंद्रक्षये विधानादन्वाधानकालवाक्यगतमपि चंद्रादर्शनं चंद्रक्षयोपलक्षणमित्युक्तं य
 दुक्ते यदहस्त्ववदर्शनं नैति चंद्रमाः तत्क्षयापेक्षया ज्ञेयं क्षीणेरजनिचेत्यपीति एतच्च परस्वशाखायामेकदिने नुष्ठेय
 त्वमुक्तं तद्विषयं द्रष्टव्यं संधिनिर्णयश्च त्रिषामप्येव यथास्थित एव तद्विषययोस्तत्र विरोधमाह लौगाक्षिः त्रिषेः परस्या
 घटिकारतुषाः स्युर्न्यूनस्त्वथैवाभ्याघिकाश्च तासां अर्द्धवियोज्यं च तथा त्रयोऽप्यहस्ते च तद्वै प्रथमेदिने तदिति ततश्च यदा
 चतुस्त्रिंशत्ताडिरूपपरमदिनसमये पौर्णमासी पोडशघटिकासदृशघटिकारूपपरमर्शः एतदिनसमये च द्वादशघटिका न
 योदशघटिका एवं विषुवदादावप्यूहम् परमदिने च प्रतिपि विषुवद्वर्तत द्वादशघटिका रथितसंख्यालोचने श्रावर्तनत्पूर्वसं
 धेः पूर्वचतुर्थं शरूपयगाकालालाभाच्च संधिदिने यगाः प्राप्नोति अर्धवृद्धिप्रक्षेपेण तु संधिनिर्णये परदिने एव मन्यदप्यूहम्
 मपरदिने प्रतिपि विषुवद्वर्तन्यूनं द्वापराहणसंधौ संधिर्धयपराहणे स्यादिति वचनात्प्रतिपच्चतुर्थं शरूपयगापिके पांचिनमते
 यगाकालव्यापरादिने यगाः प्राप्नोति यथास्थितसंख्यालोचने अर्धक्षयप्रक्षेपेण तु संधिदिन एवेति विशेषः श्रवकोचित् यदि
 चतुर्दशी द्वादशी पर्वचपंचदशदंडमितं प्रतिपत्तु एकोनविंशतिदंडा प्रतिपद्वद्वे रद्वंद्वयं पर्वति प्रोक्षपति एवं चतुर्दशी

यदि पंचविंशतिदंडा पर्वकोनविंशतिदंडं प्रातिपच्चतुर्दशदंडात् प्रातिपक्षासौ धाटिकाद्वयं पर्वति प्राप्तिपति तदुक्तं ईदृश
विषये पर्वपक्षे प्रातिपदोद्ग्राह्यस्य दृष्टव्यं भावात् प्रत्युत दृष्टव्यदाहरेणोद्ग्राह्यस्य एवास्ति ह्रासोदाहरेण च दृष्टिरिति धाटिकान्य
नाधिक्यभावे ह्रासदृष्टो भवतः किंतु चतुर्दश्युत्तरमभावस्याः पर्वधाटिकास्य च आधिक्येनूनत्वे प्रातिपदोद्ग्राह्यस्य दृष्टिर्हति
एवमाख्येयसंघिर्निर्णयः मयूखेयदाप्रातिपदिने पंचधा विभक्तं चतुर्थभागरूपं पराहणव्यापि द्वितीया प्रवेशेन चंद्र
शर्तं तदा चतुर्दश्यामन्वाधानं संघिदिने च यागः तथा च दृष्टव्यसिद्धः आदित्ये रतमि ते चंद्र इत्यादि कार्यापनः पूजनी
ये हि सोमश्चेदिति दृष्टशातातपः त्रिमुहूर्ता द्वितीया चेदिति यच्च तत्रोक्तं एतानि वचनान्य पराहणेऽस्मात् प्रातिपत्संधि
पराणीति हेमाद्रिः तत्र रात्रि संधायापि न थापत्तेरिति तच्चित्यं तदा कौमुतिकन्यायेन तत्र संधौ तथापि ति विरहान् नवा परा
हणशब्देन योगदृष्ट्या वर्त्तनोत्तरभागान्भिधाने रात्रि संधौ कौमुतिकन्याया प्रवृत्तिरिति वाच्यम् दिनचतुर्थभागरूपा
पराहणे काले संघौ यदि उत्तरदिने यागरत्तारित्री पर्वं प्रातिपदोः संघौ उत्तरदिने याग इति किमुक्तं कथमिति चेत्वं रूपकै
मुतिकन्यायः प्रवृत्तो वाधकाभावात् तस्माद्विनिगमना विरहद्विता निवचनाप्यावस्यैततः पूर्वमुत्तरं वाऽस्मात् प्रातिपत्संधौ
प्रवर्त्तना पराहणसंधावंचेति युक्तमिति यदुक्तं तदेवायुक्तं यदपि मयूखे यत्तु केचिच्चंद्रशर्तमेव यागानि पंधकं नत्रि
मुहूर्ता द्वितीया प्रवेश इति तत्र त्रिमुहूर्ता द्वितीया चेदित्यादि वाक्य पाक्षिकानुवादतापत्तेरिति तदप्युपेक्ष्य परतः सोमद
र्शनादिति हेतुत्वे यै त्रिमुहूर्तस्य रूपं पलक्षणं प्रातिपतेः ननु प्रकृते पंधो कालात्कालांतरं कचिस्मर्यते षोडशे हन्यर्भाष्टिर्म
ध्यापंचदशे हनि चतुर्दशे जपन्येष्टिः पापासस्तदशे हनीति श्रयमर्थः पूर्वप्रातिपदिनमारभ्य गणनायामागमि प्रातिपदिन
पोडशं भवति तत्रोष्टि र्भाष्टोत्तमा ततः पूर्वस्मिन्नेवादिनेमव्यभा ततः पूर्वस्मिन्श्चतुर्दशे हनि जपन्यात् तदेव कालत्रये विहिता
उत्तमकालात्पोडशदिनादूर्ध्ववर्त्तितिसप्तादशदिने प्रातिपिद्वा वाढंतोत्तममध्यमपक्षौ शारत्रीयौति ध्यानं दृष्टिक्षयाभावे

ततः पक्षः प्राप्नोति एकरिमन्दिनेक्षीणसति मध्यमः प्राप्नोति जघन्यपक्षस्तु न शास्त्रोपदिष्टद्वयक्षयभावात् अतो
 जघन्यपक्षश्चेति त्रैविध्यक्षयाप्रयुक्तः न तु पक्षान्तरविवक्षया यदाप्योदशादिनेमावास्यादशषट्कारसप्तदशदिने प्रतिपद
 द्वैतदश्यादिप्रातिव्यतिवृत्तयोऽनुष्ठानप्रसक्तं धारासप्तदशेष्वतिवचनेन निवार्यते तच्च न्याय्यं पूर्वाहणसंभ्रुपेतादिनेष्टः
 कर्तव्यश्चेन्निति श्रोतव्यात् यदा तु महत्याष्टद्वयापोदशादिने प्रतिपदवर्त्तते तदा न प्रतिषिध्यते पवस्यं कर्मपजनोपाज्ज्यादश
 भ्रंवांसप्तदशेष्वतिवचनेन न वैवेदिति तत्र नयोदशीसप्तदशीति त्रैविध्यं नित्यानुवादिवैव दिनद्वयद्वैर्दिनद्वयक्षयस्य वा
 भवात् हिमाद्रिकालतत्त्वविवेचनयोस्तु पोड्येह न्यर्थाष्टिरिति वचनं प्रधानयागविषयतयावभासमानमपि दृष्ट्युपक्रम
 न्यायानपरः प्राप्य स्मृतं अस्य वचनस्य पूर्वाह्नं समावास्याविषयमुत्तरार्द्धं पूर्णमासीविषयमित्यपि पक्षान्तरहेमाद्रौ स्थितं
 यत्नयचनांतरं ऊर्ध्वपक्षदशायाज्यासमेयाज्यातु पोड्यं ऊर्ध्वपक्षे वापिने ज्यासप्तदशोक्ता विदितिसप्तमीनेपेधपर
 मन्वाधानयागविषयतया कथं विद्वद्वास्त्येयमिति दिक् त्रिणैयसिंघौ यत्तु माधवः यस्तु वाजसेनयो रियात्तरस्य संधिदिनारपु
 रानकाप्यन्वाहुतिः किंतु सदसंधिदिने हि सत्यह यज्ञकालदर्शेष्युक्तं आवातेनादधः संधिर्वचनावाधायताहिने परेषु शिष्टि
 रित्याहुर्वैषवाजसनेनेन इति यच्च नदनरत्ने मध्यं दिनारस्यादहर्वाहयास्मिन्नित्यादितत्कर्मभाष्यदेवजानी श्रीमंतमा
 प्यादिसकलतन्त्रास्तोत्रप्रथमविरोधाद्वृत्तानादशेषोपेक्ष्यमित्युक्तं तदेतत्तद्गंधपर्वलोचनयावधातव्यं योयमिष्टिका
 लनिर्णयः सत्यान्तरस्यालं पाकेष्वयवमंतव्यः तज्जिस्थालीपाकान्वाधानपट्टप्रवेशनीयहीमान्तरभाविन्यां पूर्णमास्या
 भारं भणायो न तु शं यद्यारभकाले मलमासपौषशुक्रास्तादिभवतितदेष्टारंभः कार्यः यानितु उपरागोधिमासश्च यदि
 प्रथमपक्षाणि तथामालिम्बुचंपाभेनान्वारंभणमप्यते गुरुमार्गवमौढयेचंद्रमूर्ध्न्यहेतयंत्यादिसंग्रहवचनातिनान्या
 लस्यादिनातिक्रान्तुद्वकालाभारमविषयाणि चामकर्मचंद्रशोर्दिष्यकालं समाचरेत् अत्रियाते सति तयोः प्रशस्ते

मासिपुण्यमे इत्यपराक्रमं वचनादिति प्रयोगपारिजाते मयूखेन आधानान्तरे पौर्णमासी च नमलमासजा तस्यामरंभ
 णियाद्वा नकुर्वीत कदचिनेति महनवचनादन्वारंभणीयामलमासोत्तरं शुद्धकाले कार्यं तत्रकालातिक्रमनिमित्ताद्यदिष्टि
 रव्यादौ कार्यं तिकेचित् तत्रपुरुषापरधकालातिक्रमरूपविश्राष्टिनिमित्ताभावादिति याज्ञिकारतुपूर्वोक्तविकांडमहन
 वचनाच्छुद्धकालएवविश्राष्टिर्ह्यन्वारंभणीयंकुर्वीतकालादर्शसंग्रहे पित्रारंभदर्शपूर्णेश्वरभिर्होत्रस्यवादिमं प्रतिधाः
 पंचकूर्माद्यामलमासो विवर्जयेदिति एवं प्रकृतिकालो निर्णीतः अथ विरुक्तिकालो निर्णीयते सच श्रुतौ अभिहितः यदीष्ट्वा
 यद्विपशुनायदिसोमेन यजेत सोऽमावास्यायां पौर्णमास्यविति पौर्णमासी कालो निर्णीयते पांशुयाजाग्निपोमीयादिविकाराणां पौ
 र्णमास्यामेवाभावास्याकालो न साक्षायादिविकाराणां चाभावास्यायामेवेति व्यवस्था प्रमादव्यवस्थार्थमिदं वचनं पौर्ण
 मास्यामभावास्यायामिति विधेयकालगतैकवचनस्य विवक्षितत्वेनैकस्यां पौर्णमास्यामभावास्यायां सागत्रयो गोपादा
 नारसद्यस्कालो न त्वार्थेति निर्णीतं तत्र रत्ने न चेदिष्टपशुसोमानामनेकेषामुद्देश्यत्वात्ति नितो मावास्या पौर्णमास्योद्देश्यो
 तिमित्तत्वाच्च वाक्यभेदः स्यादिति वाच्यं इष्टिपशुसोमे च नुगतस्मयगत्वरस्यैकस्योद्देश्यतामावच्छेदकस्यामावास्या पौ
 र्णमास्यनुगतस्य च पर्वत्वरस्य विधेयतावच्छेदकस्य सद्भावात्तस्य परिहर्तुं शक्यत्वात् अत्र पौर्णमास्यामावास्या अत्रात
 दं व्यत्ययो यद्वा तैत न तद्वत्पहेर। अत्र इत्यर्थमाह रामांडारइति निर्णयसिद्धौ सोमस्य वैराज्ञोर्हमासस्य रात्रयः पत्नियश्चास
 त्नासां ममावास्यां च पौर्णमासी च नोपेदित्यर्थार्थादुक्तवैदिकप्रसिद्धे च तयोस्तिथिवाचित्वमेवेति कालतत्त्वविवेचने त
 त्रसंपूर्णपर्वण्यपरारहसंघौ तदा प्रकृतिप्रधानानुष्ठानाभावाद्धि कृतिकत्वाप्रकृतिरुपक्रामितव्या यदीष्ट्वा कयविहितकालला
 भादिति मीमांसकानां याज्ञिकानां च विप्रतिपन्नमेव पूर्वारहसंघौ त्वौदयिकपर्वणः प्रकृत्या वरुद्धत्वात् पर्वण्येवोपदिष्टपर्वका
 लत्वनुरोधेनातिदेशप्राप्तं प्रातः कालं द्वयाहकालं वद्धा धिक्त्वा विरुक्त्यनुष्ठानं युक्तमिति मीमांसकाः तदुक्तं तत्र रत्ने एवं च पद्ध

तंस्याभ्यादिभिरुच्यते प्रागावर्तनाप्रतिपत्तचदशीसंधौसतिकृत्वाप्रकृतिःप्रतिपदिर्विकृतिःकर्तव्येति तदप्याद्यमन
 भिमतंभगवतोभाष्यकारस्येति नचपूर्वाहसंधिदिनएवविकृतिमनुष्यप्रकृतिरनुषीयतां तस्याः प्रतिपद्यप्यविरोधादिति
 वाक्यप्रकृतावुपदिष्टस्याप्रतिपत्तः कालस्यावाधितुमशक्यत्वात्पूर्वयुरनुष्ठानेनतूपदिष्टपूर्वकालत्वानुरोधेनविकृतावतिदिष्टतद्वा
 धरूपन्यायत्वत्वात् निशाद्यादिवदनन्त्यगतिकवचनाभावं, पूर्वयुरन्वाधानोपक्रांतस्यऽकृतिप्रयोगस्यमध्यकर्मतरा
 नुष्ठानस्यानुचितत्वाच्च अतएवसंपूर्णपूर्वएवपरःहोसंधौचविकृत्यनुष्ठानानंतरमेवप्रकृत्यन्वाधानंयुक्तं अतिदिष्टविकृति
 प्रधानांगप्रतिपत्तः कालानुरोधाच्च प्रकृत्यन्वाधानस्यानुपदिष्टोपि प्रातःकालेयागकालत्वाद्वाध्यएवेति याज्ञिकमतानुसा
 रेणतुअतएवदासंपूर्णपूर्वतदपार्थणविकृतियोगं कृत्वातत्रैवपश्चादन्वाधायप्रतिपदिप्रकृतीष्टिः कर्तव्या खंडपूर्वाणितुआव
 र्त्तनतत्पूर्वसंध्योऽप्रकृत्यनुष्ठानंकर्तव्यं तदुक्तंकात्यायनत्रिकांडमंडनाभ्यां आवावर्तनारत्राभ्यदिपूर्वसंधिः कृत्वातुतस्मि
 न्नप्रकृतिविकृत्याः तदैवयानाःपरतोयदिरस्यात्तस्मिन्विकृत्याः प्रकृतेः परेयुरिति आवावर्तनात्प्रकर्षसंधौप्रकृतिवृत्त्याप
 श्याद्विकृतिःकर्तव्येति आपरतवेनाप्युक्तं प्रकृतेःपूर्वोक्तत्वादपूर्वमतेस्यादिति अपूर्वविकृतिप्रकृत्योरितेप्रकृतेः समाप्तौ
 सत्यां तस्यात् प्रकृतेःपूर्वोक्तत्वाद्वेप्रथमतः सकलांगोपेतत्वेनोपदिष्टत्वादित्यर्थइति एतच्चहेतुवादेन श्रुतिमूलत्वा
 भावादांवास्मभिर्व्यवहरादितिबदप्रमाणमितिनिर्णयसंधौकालतत्त्वविवेचनेतु श्रुतिमूलकवचनमेवतदित्यंगीक
 र्तव्याज्ञिकमतेश्रद्धातव्यमित्युक्तं मय्यत्वेतुअत्रपइष्टेत्यादिश्रुत्यासांगानांविकृतेः पर्याणि विधानादावर्त्तनपूर्वसंधावापि
 पूर्वणाधिकरणत्वश्रुतेः कर्मणीयस्यपः कालस्तत्कालव्यापिनीतिथिरितिरभूतेश्वप्रकृतिविकृतिपर्यामपवास्तवेतद्विन
 एवोभयोः कर्तव्यत्वेप्राप्तक्रमः पूर्वार्द्धविधीयतेप्रकृतेः पूर्वोक्तत्वादपूर्वमतेस्यादितिबचनमप्येतत्परमेवचसंधिमभि
 तोयजेतैतिवचनारप्रकृतिसमाप्तेः प्रतिपदिकर्तव्यत्वेननकर्मणिकर्मांरमइतिनिर्णयेनचतन्मध्यविकृत्यनुष्ठानमनुचित

भित्तिवाच्यं नकर्मणि कर्मरं भद्रत्पस्य प्रयोगांशुभावाभंगप्रसंगमूलकत्वेन श्रुतिमूलकत्वात्तावान् प्रयोगांशुभावाभं
 गरस्य वाच्यप्रतिपत्ततीक्ष्णया विकृत्यनुष्ठानेन्यावश्यकत्वादित्युक्तं अन्वारभंशोपातुचतुर्दृश्याकार्येति हि एष्यकेशिदृशोमा
 तदन्तीयेन्येपापार्पण्येवकालांतरमभ्याहर्वापायनः आमावास्यानवाप्तद्विषेष्टानक्षत्रेति शुक्लपक्षे कृत्तिकादि विशाखां
 तेषु देवतक्षेत्रेष्वतिके शवस्य मीढ्या चरगौचनुर्मस्येव्यपि दादशाहपथाप्रयोगपक्षयोर्नक्षत्रेष्वन्याभ्यः यावर्ज्यसमाव
 त्सरप्रयोगयोरितुफारगुण्यार्चैत्र्यांशुभः आश्रयणकालानाहापरतंबः वर्षासुश्रयामकैर्ध्वजैतशरदिवाहिभिर्वसंतेयैर्ध
 यतुर्बुधेष्वैरिति श्रुतिरपि मृहमेधोव्रीहि यवाभ्यां शरद्वसंतयोर्ध्वजैतश्रयामकैर्नारैर्ध्वपर्वणापरकाले चान्येन पुराणैर्वैतिवा
 त्तिककारोपि यजेत्पूर्वपूर्णमाहर्ध्वं दर्शन्नेवेत्याद्याप्रयणोऽष्टिः दीपिकायां दर्शोऽष्टाः परमुक्तमाश्रयणयकं प्राक्पूर्णेमासाद्य
 तदिति श्रुतिरपि सायातास्मिन्काले मान्नास्योयसंपद्येत तयेष्टायेतयायजेत इति पूर्णेमासेन यजेतेति आमावास्या
 दर्शोऽष्टिः तयाश्रमावास्याया एतयाप्रयष्ट्याश्रनयावाचोत्तरं यवेदं पूर्ववसत्तयोर्णेमास्यमावास्यायेतशराप्रयणाननुष्ठान
 एतच्च व्रीहिभिरिष्ट्याव्रीहिभिरवयजेतायेवभ्योयवैरिष्ट्यापूर्वैरेव यजेताव्रीहिभ्य इति श्रुतिवलाव्रीहि यवाप्रयणरूपपूर्वो
 तशरायिष्ठवयसि यत् प्रकृतौ येषां व्रीहियवानुष्ठानं तद्विषयं पूर्णेमासे कर्तव्येति यमादशोर्यतयावाद्यदहश्चंद्रमानदृ
 श्येत ताममावास्यामिति गोभिलगम्यंतद्राष्ट्यम् अथशब्दः पूर्वप्रकृतपेक्षः तत्पूर्णेमास्यां यागार्थहविरुपकृत्तदभा
 वास्यायामभ्युपलक्षणीयमित्यर्थः दर्शांतैर्पूर्णमासायिकं कर्मेति वचनात् येन हविषा प्रकृतं तेनैव समापनीयमिति न्या
 याच्च हेमाद्रिरुतु पूर्णेमास्यां पूर्वमाश्रयणानुष्ठानं सद्यस्कालप्रकृत्यनुष्ठानाविषयमिति यशो कालानिर्णयमाह गोविंदा
 णैवेकस्यायनः श्रद्धोद्भवे भवति निपतः पूर्वसंधिः परस्मात्कृत्वा तस्मिन् प्रकृतमथ तु स्यात्पशुः सद्यएव आविकार
 पशुस्त्वग्नीषोर्मणेषु सवर्त्तयेन वा समानतंत्रः कर्षइति त्रिकांडमंडनः सौमित्रेवाहापरतंत्रः आमावास्यायां दीक्षाजनीये

वासुत्यमहः पौर्णमास्यां दक्षान् नीयेवापौर्णमास्यां जनीये वासुत्यमरिति स्थापामसूत्रेऽपि पूर्वपक्षस्य प्रथमे निर्दि-
 क्षतनक्षत्रयोगो वेति पूर्वपक्षः शुक्लपक्षयोगो वेत्यपमर्थः चैत्र्यादिपौर्णमास्याश्चित्रादिनक्षत्रयोगो दक्षेतिकालतर-
 विवेचने संखण्डपर्वणि तु पश्यासोमेषि मांसकमतेति थरेवांगत्वेनोपदेशात्तरस्याश्च निष्कटयोरावर्तनंतत्पूर्वसंध्योः पूर्वं
 शुभंयुः प्रयोगो कदेशादयथासिलाभात् किं वृत्तीध्यादिवत् तयोस्तत्रैवानुष्ठानं याज्ञिकमततु पौर्णमास्यामवास्या शब्दयोस्ति
 थिवयनयलद्वेष्ट्यादिवदेव पशुसोमयोरपि परेद्युरनुष्ठानं तयोः संध्योः तद्विषयमपि क्विंत्सामाणिकयाज्ञिकग्रंथे खंडे प-
 द्वाणि सोमश्चेत्ताति यन्मि श्रपर्वणि सोमसुर्याप्रयोक्तव्येत्याह कौपीतकी श्रुतिरिति त्रिकांडवचन एतेन गेनकालः प्राच्या-
 तद्वत्तिदं शर्पूर्णमासविकृतिकालनिर्णयप्रकारातिदेशकं सर्वकाणसूत्रवचनं लोखितं संधिवचनत्वाद्वादिनां तु याज्ञिकानां
 तद्वद्द्वेष्टारं जलक्षणायाश्चावश्यकत्वादन्यायोप्येतद्वचनानुग्रहकोलभ्यतइति सुतरां यथानुष्ठानं युक्तं याज्ञिकाचारोप्येवमे-
 वेति आधानंतु पर्वणि नक्षत्रे पुत्रोक्तं तत्र पर्वनकगार्हपत्यमादधाति इत्यादिकर्मकालव्यापि ग्राह्यं दिनद्वयेव तत्परं ग्रा-
 ह्यसंकलपपर्वणि लाभात् पूर्वनक्षत्रयोगो तदेव ग्राह्यं यत्र त्रीणि सन्निविता न्यजुर्नक्षत्रं पर्वतरत्नमर्द्धविंशतिपेधेन नक्षत्र-
 लीयइति हिरेण्यकेशिग्राह्यात्तरत्नवसंतेनाह्मणोर्ग्राह्यात्तदाधातेत्यादिः रेणुकारिकायां न मायादिपंचमसंपुश्चावेषि चान्ध्व-
 नेतथा मार्गशीर्षशुद्धपक्षे आधानमथकारयेदित्युक्तं श्रवमूलं मृगं आधाननक्षत्राणि त्वापरस्तं च सूत्रे कृतिकारोहि-
 णींस्तृगशीर्षं पुनर्वसुपूर्वोत्तराहस्तचित्राविशाखानुराधाश्रवणोत्तराभाद्रपदा इति उच्योतिः शाल्वेति पुष्यरेवत्यानप्युक्ते सो-
 मपूर्वाधो निविशेयमाहापरस्तं चः सोमेन यक्ष्यमाणो न तून्मूर्खेन क्षत्रमिति न तुष्टेदित्याभ्यायत्वाय न सूत्रे श्रवप्रकरणादा-
 धानकालवधत्वेन सोमस्य वसंतकालतानवाभ्यतइति रुद्रदत्ततत्तोनारायण एतौ चोक्तं धूर्तरवर्भातु सोमस्यापि न तून्मू-
 र्खे इति लिखनं दुभयकालवाधमन्यते श्रीरामांडाररत्नकालांतरविधानं वा सर्वकालानां द्वादेवेति पक्षद्वयमुक्तवान् तत्रा

यकृत्तिकादिकालांतरस्य यथानेवं संताप्य वाधेन विधानं तथा सोमेष्वुदगयनपूर्वपक्षपुण्याहसन्निपाते यज्ञकालो नादेश इ
 ति छंदोगसूक्ते दगयनावाधेन सोमामि संधिरूपकालांतरविधानादुदगयनं त्वपेक्ष्य तद्वत्पुनः द्वितीयपक्षेतु यदैवैनं श्रद्धाय
 नमेदिति सर्वकालानादर उक्त इति भारद्वाजसूत्रात् सर्वशब्दस्य च विध्यजिस् सर्वकालवाध इति तेन दक्षिणायने पि भवती
 त्युक्तम् पङ्गुसुभाष्ये देवजातभाष्ये तत्ररलोचपटस्वपि ऋतुभवातीत्युक्तमिति दिक् पिंडपितृयज्ञस्तु कालायाव नैर्वाण
 दिनाः पूर्वेषुः कार्यः पूर्वोवांगत्वात् पिंडपितृयज्ञ इति सूत्रात् सार्या तवैतत्कर्तव्यं कार्यः पूर्वएव दर्शादिपिंडपितृयज्ञो न
 पश्चात् कुतः श्रंगत्वात् तथा च स्मृतिः तस्मात्पूर्वेषुः पितृभ्यः क्रियत उत्तरमहर्द्वान्यजत इति तेन कर्म ते च तुहं शीयु
 कदर्शो पिंडपितृयज्ञ इति श्री अतंतभाष्ये तु परेद्युरित्युक्तं तत्र द्वेधा व्याचारे दृश्यते इदं कालायाय नानां पिंडपितृयज्ञका
 लोतिर्णायेतः आपरंतं वादिभिस्त्वमावास्यायाम पराह पिंडपितृयज्ञेन चरंतीति श्रुतेः संधिमदहोरात्रा पराह पिंडपितृय
 ज्ञानुष्ठेयः अन्नयः परमो विप्रकर्षः सूर्याच्चंद्रमसोः संपौर्णमासीयः परमः सन्निकर्षः सामावास्थितिर्गोभिलोके रमावा
 स्यापदं यथापि सूर्याच्चंद्रमसोः परमसंज्ञिकं पर्वत्यक्षेण शक्यं तथापि तत्र कर्मानुष्ठानां शक्ये स्तद्वदहोरात्रं लक्ष्यति अतएव
 यदहश्चंद्रमसं न पश्यंति तदहः पिंडपितृयज्ञं कुरुत इत्या परंतव सूत्रं अस्म्यवैरुद्रं दीया व्याख्या पिंडैर्युक्तः पितृयज्ञः पिं
 डपितृयज्ञः सच कर्मांतरं न तु दर्शोपः यथा वक्ष्यति पितृयज्ञः स्वकालविधानादमंगं स्यादिति तंच यदहश्चंद्रमसं न पश्यं
 ति पंचदश्यां प्रतिपादिता तदहः कुरुते यदहस्त्वयोः संधिस्तदहस्त्वर्थ इति श्रीरामांडारोप्याह पिंडपितृयज्ञस्तु पूर्वसंधि
 मदहोरात्रा पराह इति अतएव यदैवैनं पुनस्तदादृशेन पश्चादथापि तु भ्यो निर्वपतीति शतपथश्रुतिरपि पूर्वसंधिदिने हि
 पूर्वतः पश्चाच्चंद्रो न दृश्यत एव अतो मावास्यातिथेर पराह व्याख्यभावे पित्र्यं तक्षणावच्छिन्नं होरात्र एव पितृयज्ञः पूर्वादिना
 पराह व्याख्येति रत्यनादर इत्याख्यायना परंतव सूत्रादिति भाष्यकाराः अतएव मुहूर्तं रट्यमावास्याप्रतिपद्यपि चेद्वैतं तद्व

तप्तक्षयज्ञेयपर्वशेषानुपूर्ववदिति हेमाद्रौ वचनं पिंडपितृयज्ञपरमुक्तं प्रयोगपारिजाते मयूखेतु अमावास्याशब्दस्य प्रयोगस्तथावात्तिथिशेषोऽसर्वजानां नोतिर्विवादः तत्र चैकदेशवर्तितोऽपि परमसत्त्विकपरंपर्यसंभवति प्रवृत्तिनिमित्तत्वं चाक्रियत इव विधेयं पिंडवानां यथापेति धि विधेयैः लक्षणा तथापि निकटत्वात्सैव युक्तानां होरात्रे आधुनिकी चंद्रदर्शनं तु अमायुक्ता पराह एव हेरात्रेऽप्यवशिष्टं दृग्गहोरात्रेऽप्यवशिष्टं दृग्गहोरात्रपूर्वाभावायुषः कालीनं तु चंद्रदर्शनं पूर्वाहोरात्रिवर्तित्वात् विरुद्धं अथ पुरस्तात्पदसार्थकया च तदेव विरुद्धं तापरस्तात्पदसार्थकया यसंभ्युत्तराहोरात्रगतमपि तत्परात् अतोऽपराह युक्तं वामाग्राह्या न तु सेशेराग्रह इत्यपराह स्त्वत्रपंचधा विभक्तदिनोपात्यो भाग इति वृत्तिकारोक्ति एव दिनद्वये पराह स्तप ईशमेवेतु पूर्वदिन एव तत्र स्मृत्या ध्यापादितं चंद्रक्षयस्योत्तरदिने च तादृश्याश्चंद्रद्वेः सत्त्वात् यथाह होरातः चतुर्दश्यष्टमे भागे क्षीणो भवति चंद्रमाः अमावास्याष्टमे भागे पुनः किल भवेदणुपूर्वाहो वैदेवानां मध्यं दिनो मनुष्याणां पराहः पितृणां मित्यस्य पितृयज्ञप्रकरणपाठात् त्रैधा विभक्तदिनं त्वं भागस्तु युक्तः होरातवचनस्तूपासासपरं यदहरेवैपनपुरस्तात्पश्चाद्दृश्येत दहरुपवसेदिति श्रुतेः यायजूकारतु ततिमाध्याह्निकं भूमिदहोरात्रप्रायः पंचधा विभागचारुध्याचरंतीत्युक्तं अयंचरयात्ताभिमतत्वात् संपूर्णैर्दशैश्चाह्वयति षोण एकार्थं व्यतिषं गेनामोभवोः सहानुष्ठानं एतच्चरया लपि लो न सह पिंडार्थं भुङ्क्ते तिसृज्जेटि कृतोक्तं खंडपूर्वाणुतु पूर्वदिने केवलं आह्वं परदिने तु केवलपितृयज्ञः कालभेदेन तत्र न्यायाप्रवृत्तेः अतएवोक्तं वृत्तिकृतानां त्रैपूर्वस्थालीपाकश्चोच्यते सर्वं आद्वेषु प्रसंगादिति पिंडपितृयज्ञाकरणे प्रायाश्चित्तमाह पराशरमाध्वयै काल्यायन पितृयज्ञात्ययै वैवैश्वदेवात्ययैपि भोजने पतितानां स्य चरुवैश्वानरो भवोदित्यलम् ॥

॥ इति श्रीमन्महाराजाधिराजश्रीरण्वीरसिंहकारिते कृत्यरत्नाकरे पर्वसंधिनिर्णयः ॥

॥ अथेष्टिर्निर्णयफलायतेमग्निचैष्यफलम्

हलपुर्वायद्राह्मणसर्वस्ये तत्रपद्मपुराणम् त्रीनग्नीनथवाचैकचार्यैर्हन्यहनिसेवते सर्वभूतदयापन्नोनाप्रजोजाय
तेनरः तथाच दर्शचर्पोणमासंचयेयजतिद्विजातयः नतेपांपुनरावृत्तिर्ब्रह्मलोकात्कदाचन यमः नाग्निहोत्रात्परोध
मोनाग्निहोत्रात्परंतपः नाग्निहोत्रात्परंदानाग्निहोत्रात्परंदमः तथा स्वर्गान्तान्यग्निहोत्राणिनयतिपरमंगतिं अत्र
स्वर्गश्चमोक्षश्चयोयथागंतुमिच्छति जानातिः संतोपाभूतमासायततन्मनाधर्मवितुयः अक्रमेनाग्निहोत्रस्यहेतास्व
र्गतिमाप्नुयात् देवलः नाग्निहोत्रंस्मदायजीविकार्थपरित्यजेत् सर्ववेदास्तदर्थार्हिलोकाब्राह्मणजन्मच अस्या
करणेदोषःकुर्मपुराणे बयाणामिहवर्णानांयहस्थाश्रमवासिनां नास्तिक्वदादयबालस्याद्योग्निनाथातुमिच्छति यजे
तवानयज्ञेनसयातिनरकान्बहून् तामित्तमंयतामिस्त्रमहारैरवर्यौ कुर्भीपाकंवैतरणीमसिपन्नवन्ततथा अन्यंश्चनर
कान्घोरान्स्त्राभ्यंतसुदुर्गतिं अरयजानांकुलेविप्रशूद्रयोर्नौचजायते तस्मात्सर्वप्रयत्नेनब्राह्मणवैविशेषतः स्वा
ध्यायाग्निविशुद्धात्मनयजेतपरमेश्वरम् भविष्ये वेदैरुक्तैर्यथावीरस्वराज्यंयसमुपेत्येव अस्मान्येब्राह्मणभूमावभ्यस्य
तिहिनप्रिकाः क्षिप्र्यतेतत्सदासर्वमूढावैफलकाक्षया अनुधानविहीनानामस्मानभ्यस्यतांभुवि केशोर्हिक्वलेदेव
नारुमदभ्यसनेफलम् तथा अनुधानपददेवमस्मात्स्वभ्यसनात्सदा इत्येवरजशार्दूलवेदाऽऽचुर्हवैधसं व्यासशा
तातर्पो योग्यहोत्राविवाहाग्निग्रहस्थइतिमन्यते अन्नंतरयनभोक्तव्यदुथापाकोह्यसौभवेत् अथपक्षादिकालः ङं
दोगपरिशिष्टेकाध्यायनः पक्षादावेवकुर्वीतसदापक्षादिकंचतं पूर्वाहणकुर्वीतिविद्वप्यन्येमनीपिणः लघुहारतिः प
र्वणेशितुरीयेतुकार्यार्थाद्विद्विजातिभिः द्वितीयासाहितंयस्मादुपयत्याश्वलायनः अथपक्षादिकर्म तत्र पारस्करः प
क्षादिपुस्त्याल्लोपाकश्चपयित्वा दर्शचर्पोणमासेदवताभ्योहुत्वाजुहोति ब्रह्मणेप्रजापतये विश्वेभ्योदेवेभ्यो यावाप

धिवर्ध्नामिति विश्वभ्यो देवेभ्यो बलिहरणं भूतपुद्गलभ्यः सत्त्वाहा आकाशाय वैश्वदेवस्याग्नौ जुहोति अन्नये सत्त्वाहा प्रजाप-
 तये सत्त्वाहा विश्वभ्यो देवेभ्यः सत्त्वाहा अन्नये स्विष्टकृते सत्त्वाहा इति बलिहरति पुष्टिस्त्वेव सन्तमः शुक्लाय कृष्णाय द-
 ता यपा पिनापतये नमो येन प्रजामुपलभयति ग्रामवसंतं उत आरण्ये तेभ्यो नमस्तु वनेभ्यो हवाम्यस्तिभेस्तु प्रजान्मेद-
 दावेति शंखमद्भिः प्रपलाप्य ततो ब्राह्मणभोजनम् अन्नदर्शनं तं प्रतिपदि दृष्ट्वा देवताभ्यः स्थालीपाकं हुत्वा पौर्णमास्य-
 नंतरं प्रतिपदि पूर्णमासादेव ताभ्यः स्थालीपाकं हुत्वा ब्राह्मणादीन् अंशालीपाकेन होमो विधेयः तत्र दरीदेवता आग्निवि-
 ण्णुरेद्राग्नौ च पौर्णेमासे च देवताः अग्नीषोमौ च छंदोगपरिशिष्टे कार्यायनः यामताहोमः नैर्त्तिर्भवेद्वायनकोर्वित्वा इ-
 पंथैव भवेत्किंचित्तावतु निर्वेपत्तवर्त्त अथ सुवादिपत्रनिर्माणानंतरं सामान्यधर्मकार्यायनः तेषां प्राक्काः कुंथैः का-
 र्यं संमाख्याग्नौ जुहुयात्सत्तापंचालि सानां प्रक्षालयोष्णेन वारिणा यात्रासद्वैकार्यायनः अथ अथ यथाहुः चरतं वित्यज्य-
 च प्रांच्युदं चिकर्मणीति सामान्यपरिभाषा वचनात्साग्राह्ये वस्य जुर्वेदिना पात्राण्यासादीनि यज्ञपार्थः कंडसेत्तु चैव च-
 तथैवोद्देश्य न क्रिया सकृदेव पितृहत्याद्या वैव्रित्वं विधीयते गोभिलः दक्षिणोत्तराभ्यां पाणिभ्यां त्रिवलीकृतं सतंडुलां-
 स्त्रिदेवैश्च प्रक्षालयेदित्याहुः द्विर्ननुष्येभ्यः सकृत्पितृभ्यः इति पवित्राहितास्तंडुलानावपेत् कुशाल्यश्रितमिव स्थ-
 लीपाकं श्रपयेत् प्रदक्षिणमुदपुष्पनप्रदक्षिणमुदन्नरविं दक्षिणावर्तेन स्थालीपाकेन समं त्रिविलोडयन्नित्यर्थः श्रि-

तमभिषाव्योद्धारस्य प्रत्यभिधारयेत् इति पक्षादिकर्मप्रयोगः ॥

॥ इति श्रीमहाराजकारिते कल्परत्नाकरे पूर्वसंधिनिर्णयानंतरं प्रक्षादिकर्मविधिः ॥ ३०

अथामापितपक्षमृतानां क्षयहेरमुतिसुधाकरोकाव्यवस्था तत्र पूर्वसामान्यकोहिष्ठस्वरूपं एकोहिष्ठश्चादंतु एकपिष्ठक-
 म्कार्कमेकपात्रकमेकपात्रकमेकत्राहणकमग्नौ कर्षणावाहना विश्वदेवराहितं कर्त्तव्यमिति तत्रैकोहिष्ठपदं योग्यतये

वेकोदिष्टवाचकमित्याह एकमुद्दिश्ययच्छाद्वंदेकोद्दिष्टमुच्यते औन्समुद्दिश्ययच्छाद्वं पावणं मुनयो विदुः इति वचनादि
 ति पिंडादीनामैकत्वं श्राव्याह नादि राहित्ये चकार्यापयनसूत्रप्रमाणयति अथैकोदिष्टमेकोवाक्षणाएकोर्ध एकं पवित्रं एक
 पिंडो नाग्नौ करणं नावाहनं न विधेदेवा इति कार्यापयनसूत्रादिति सूत्रं बलादेव कतिप यदेशीयानि पुरुषस्याह आद्वंसं प्र
 दायदुपयति एतेनैकोद्दिष्टयद्दिष्टपिंडाचरणं सर्वथानिर्भूलमिति स्मर्त्तव्यं निपेधत्वं तस्माह क्षयाहे पार्वाणकु
 र्वद्वाधेयातिमानवइति वचनात् वस्तुतस्त्विदमसंगतमेव तथा हि कार्यापयनसूत्रं हि यत्र एवोद्दिश्यते तत्रैतिकर्तव्य
 तामाह ननु अपि पिंडानकर्त्तव्येति नेपेधः अतएव पतिव्रताधर्मपुर्त्तापितृपूजनतत्परा मध्यमंचततः पिंडमद्यात्स
 न्यकसुतार्थेनीति मनुस्मरणात् मत्प्रमादादसंदिग्धशृणुचंदं मुंजंगम आद्यावसाने भुंजिरन्मध्यमं पिंडमात्मजाः तथा
 चकृतवान् आद्वंसनागकंबलानुजः पिंडचमध्यमंतद्वद्यथावदुपभुक्त्वानिति माकंडेयपुराणेऽथ तं प्रति शिववचश्च सं
 गच्छते न ह्येकोद्दिष्टादौ मध्यमत्वेमेकरूपिडस्य संभवाति लेपभाजश्चतुर्थाद्याः पित्राद्याः पिंडभागिन इति आद्ववि
 कतिबंधमपि वचनं त्रयाणामेव पिंडाधिकारमह किंच नैकमुद्दिश्य अपि पिंडीमाचरति कश्चिदेन सूत्रविरोधः स्यात् किंतु
 त्रिपुरुषां मुद्दिश्येति तदोपः अपि च सर्वथा त्रिपिंडाचरणनिषेधे सापिंडाकरणादुभ्यैव त्रयप्रवर्तयते तत्र तत्र त्रयं कु
 र्यादिति श्रुतात् पदवचनं व्याकुप्यत यच्च त्रिपिंडो निपेधे क्षयाहे पार्वाणकुर्वन्निति वचने हेतुत्वेनोपन्यस्ततदत्यसंगतं य
 तस्त्विधेदेव पूर्वकपटपुरुषक आद्वं निपेधयति तत्रैव पार्वाणपददत्तेः सर्वसंमतत्वात् तस्य क्षयाहरुथानीयं पदं पिंडकपार्थ
 एमेव पार्वाणेन विधानेन देवमग्निमतासदेत्यादिवदंता स्वयमापितथैव स्वीकारात् अन्यथा पूर्वापरविरोधात् तस्माद
 मावास्यातिरिक्तक्षयाहे त्रिपिंडो निपिद्धा वर्जयेत्त्वामृताहनीति वचनस्य पार्वातिरिक्तक्षयाहपरत्वात् अमायांचक्षयोप
 स्येत्यादि प्रतिप्रसवविपयातिरिक्तस्थलएव निपेधप्रवृत्तेः उत्सर्गस्यानिपेधविपयमिव निपेधस्य प्रतिप्रसवविपयं परि

त्वय्येव प्रवृत्तेरिति ध्येयं प्रसंगात्साक्षिद्वयहंनिर्णेतुमाह साक्षेस्तु इत्यादि इदानीं प्रेतपक्षादिक्षयाह विश्वेदेवपूर्वं
 कमेकोद्विष्टसंप्रदायं दूषयति श्रमावास्यामाश्विनापरपक्षेवैत्यादिनातदुत्तरेयं तेन हेतुमाह निर्मूलत्वादिति तत्रापि
 हेतुः शक्तिलक्षणयोरभावादिति शङ्कते तत्वेति तत्त्वपरं न शाक्तिकल्पनं समाधत्ते कृष्णपक्षे इत्यादि अयमर्थः प्रेता
 नापक्षः प्रेतपक्ष इति व्युत्पत्त्यादिकल्पनात् साचकृष्णपक्षेऽपि समाना शुक्लेदेवानां कृष्णाऽपि तद्विषयमिति प्रसिद्धेः दूष
 णांतरमाह अशेषेति तत्प्रकृतिकत्वात्पार्वणप्रकृतिकत्वादित्यर्थः दृश्यभावादेव महालयपदमपि नाश्विनापरपक्षवा
 चकमित्याह महालय इत्यादि येयं दीपान्वितेत्यादौ तीर्थवाचकत्वेनाप्युपपत्तिरिति भावः तदेतदपि विचारपदवर्तिना
 रोहति तत्रानेकनिवधप्रथाप्रासिद्धस्य शाततपवचनस्य निर्मूलत्वोक्तिरेव निर्मूला अथवाक्यस्य पार्वणविधानां शानि
 मूलता एकोद्विष्टस्य योग्यत्वादिति चेन्न दर्शादिक्षयाहे पार्वणस्यैव सर्वसम्मतत्वात् श्रौत्सक्षेत्रजौ पुत्रौ विधिनपार्व
 णेन तु प्रत्यब्दमितरे कुट्युरेकोद्विष्टसु तदशेति शंखलिरितौ क्षयाहमात्रे पार्वणस्मरतः किंतु दर्शापि तपक्षयोः क्षयाहे
 पार्वणमिति वाक्यं दर्शयति रिक्परंपार्येण पार्वणस्य वाक्यं नरेणासिद्धौ वचनद्वयस्य नियमपत्त्वेन त्रिपिंडीपरत्वेनै
 वाप्युपपत्तेयञ्चोक्तं शक्तिलक्षणयोरभावादिति तदेवोदाहृतं पंक्त्यादिपदवत्प्रेतपक्षस्य योग्यरूढित्वात् कन्यागत
 सवितरियान्यहानितपोडश क्रतुभिरुत्तानितुल्यानिपि तद्विषयं तत्तमक्षयमित्यादि वचनबलादाश्विनापरपक्षस्यैव
 भयर्हितत्वे सामान्यकरणनायाश्रसंभवात् किंच वाक्येऽभावात्स्यादृष्टनिर्दिष्टानां हि सामान्यकृष्णपक्षपरत्वेऽप्यदृ
 निर्देशाहंतेति सैवाश्विनापरपक्षत्वे साक्षिणी यच्चाह महालयपदस्य तीर्थवाचकत्वेनापरपक्षवाचकतानुपपत्ति
 रिति तदप्यसंबद्धं न ह्येकवाचकत्वे परवाचकताक्षीयते अनेकार्थशब्दे बोधापत्तेः प्रत्युत कालप्रकरणे तीर्थवा
 चकत्वैवास्मात्ताप्रकरणविरोधात् तस्मादभावात्स्यांक्षये पर्येत्यतिशयात् तपवत्त्वनादौ रसक्षेत्रजौ पुत्रौ विधिना पार्वणेन तु

इति शंखवचनत्पर्वणि पार्वाण्यप्राप्तत्वाच्च क्षयहे पार्वाणि मितिवचनस्य पवातां रक्तक्षयाह परत्वपावणकस्य ५॥ ५॥
 धर्मपूतिति मनुस्मरणात् मत्प्रसादादसंदिग्धभिर्यादिमार्कण्डेयपुराणवचनाच्च उद्धृतास्ति वराहेण पृथिवीभया विव्हे
 ला तत्र स्थित्वा प्रकुर्वीत श्राद्धं पिंडं अर्घ्यं तथेति वराहपुराणात् पर्वणि पार्वाण्यन्यवाक्यैरेवासिद्धौ पुनर्विधानस्य त्रिपिंड
 परत्वात् क्षयाहे पार्वाण्यस्य हि निषेधानुरोधाच्च त्रिपुरुषकं वाकर्तव्यमिति निष्कटंकः पंध्याः अथ स्मृतिसुधाकरो मूलपाठा
 हिरूपते एको हि पृष्ठश्राद्धत्वे कमेवावदं मकपात्रमकवात्सलमग्नौ करणावाहनविश्वेदेवरहितं कर्तव्यम् एकमुद्दिश्य पच्छ्राद्धं
 तदेको हि पृष्ठमुच्यते इति वचनात् अथैको हि पृष्ठमेको ब्राह्मण एको धर्मात्रमैकं पवित्रमेकः पिंडो नाग्नौ करणं नावाहनं नात्रि
 श्वेदेवा इति कारपायनसूत्रात् एतेनैको हि पृष्ठक्षयाहे त्रिपिंडाचरणं सर्वधानि मूलमिति स्मर्तव्यम् क्षयाहे पार्वाणं कर्तव्यं धोषी
 याति मानव इति वचनात् सामेस्तु क्षयाहनि श्राद्धं नास्त्येव न दर्शनं विना श्राद्धमाहितोर्गोर्जन्मन इति वचनात् अतएव
 तस्य पक्षयाहस्थानार्थं पट्टपिंडकं पार्वाणमेव पार्वाणेन विधानेन देवमग्निमातासदिति श्रमायास्यायानाश्विना परपक्षे च नृ
 तस्यैको हि पृष्ठमपि सदैव कर्तव्यं श्रमायां पक्षयो यस्य प्रेतपक्षे यवापुनः सर्पिण्डो करणाद्धर्ष्यतस्योक्तपार्वाणो विधिरिति वा
 क्यमात्रं विश्वेदेवातिदेशात् विध्यंतरस्य प्रकृतित्वेनैव प्राप्तिरिति प्राचीनैर्वधतत्कल्पनं कृष्णपक्षे एव कल्पनापत्तेः अथैव
 पार्वाणधर्मप्राप्त्यपत्तेश्च तत्प्रकृतिकत्वादिति महत्स्य पदस्यापि तीर्थविशेषपवाचकत्वेनाश्विना परपक्षवाचकत्वाभावादि
 तिवक्ष्यमाणवचनाच्च पार्वाणश्राद्धे च निषेधे अपराहो मनुस्मः कोलः तथा श्राद्धस्य पूर्वाह्नादपरराहो विप्रिष्यते इति मनुयच
 नात् एतत्समस्तं सविस्तः प्रागेव प्रपचितमित्यलं बहु पृच्छावितेन ॥ इति क्षयाह श्राद्धे पार्वाणैको हि पृत्वादि कर्तव्यता निर्णयः

॥

अथ ग्रहणकालनिर्णयः कल्पद्रुमे

॥ ॥

तत्र ग्रहणं नाम प्रति परसंधौ राहुः सूर्याचंद्रमसोर्ग्रसनं तदा हृद्वगार्यः पूर्णिमा प्रति परसंधौ राहुः संपूर्णमंडलं अस्तवेवं

द्रमर्कचदर्शयतिपदंतरइति तत्रपर्वणोत्तभागः रूपशैकलः प्रतिपदश्चाद्यभागोमोक्षकालः तदुक्तं ब्रह्मसिद्धिंति यावांका
 लः प्रवर्णोत्तावस्यतिपदादिभः रवौदुग्धहणानेहाः राहुद्गहणकालः तत्रकर्तव्यमुक्तहेमाद्रौ माधवाद्युदाहृतायाम्स्मृतौ
 ग्रह्यमभिनभवेत्क्षान्मस्ततेहोमोद्विधीयते मुख्यमनिम्बेवहान्मुक्तक्षान्निविधीयतइति तथाचब्रह्मवैवर्तक्षान्स्यादुपरागा
 दौमध्यहोमः सुरार्चत्तं अन्यदपि कृत्यं महाभारते गंगाप्रक्षान्तुर्कुर्यात्तत्रहणेष्वंद्रसूर्ययोः महानदीषु चान्यामुक्तानंकुर्या
 द्यथाविधीति श्रवचग्रहणेष्वपि बाष्पीकृतङागुगिरिप्रस्रवणेषु च नद्यवरेदवस्यतिसरसीषूद्धतां वना इति उष्णोद
 केनवात्नायादग्रहणेष्वंद्रसूर्ययामिति शंखवचनेन सर्वजोक्तसाम्प्रयं च सर्वजलानां सर्वभूमिसमदान्सर्वब्रह्मसमाद्विजा
 सर्वगंगासमंतोपरह्नुमस्तेदिवाकरे स्वर्धुन्यंतः समानिर्युः सर्वाण्यंभांसिभूतले कूपस्थान्यपिसोमार्कग्रहेणना
 न्नसंशयइतिव्यसनेनोक्तं तथापितत्प्रशंसासात्रं तत्प्रत्यवावश्यकं श्रतएवमार्कंडेयेनोक्तं भूमिषुमृदुताएपुण्यंततः प्र
 स्तवशोद्धकं ततोपिसारसंपुण्यंततः पुण्यं नदीजलं तीर्थतोयंततः पुण्यं महानचंबुधावनं ततस्त्वतोपि गंगां वुपुण्यं स्याच्च
 ततोबुधिः श्रोतमुष्णोदकापुण्यं सप्तारयं प्ररोदकादिति तत्रापि गंगां कुरुक्षेत्रं च सर्वदाग्रहणक्षानादींश्च तदाहटुद्वव
 सिष्ठः इंदोर्लक्ष्मणं पुण्यं रवेर्दशगुणंततः गंगातोयंतु संप्राप्तिर्इंदोः कोटीरवर्दश गवांकोटिसहस्रस्य संप्रदत्तस्य यत्क
 लतफलं जाह्नवाक्षानेराहुमस्तेदिवाकरे पुनस्त्वन्नकुरुक्षेत्रेन्द्रशसंभ्यमुदाहृतं तथाच चंद्रसूर्यग्रहेचैव योवगाहेतजाह्नवी
 सस्नातः सर्वतीर्थेषु किमर्थमस्तेमहानिति अन्यकालीने तत्र तीर्थक्षानियत्पुण्यं तर्दिंदोर्भ्रैह्येतन्नक्षानेलक्षगुणं रवेः ग्रह
 षुदशलक्षैवकोटिदशकोटयः स्कंदपुराणे उपरागे कुरुक्षेत्रं पवित्रं भुनयो विदुरिति मत्स्यपुराणे दशजन्मकृतं पापं
 भंगासागरसंगमे जन्मांतरसहस्रेषु यत्पापं समुपाजितं तत्तन्नश्येत्सन्निहृत्यारह्नुमस्तेदिवाकरे सन्निहृत्यांकुरुक्षेत्रे अन्य
 गंगाशब्देन कृष्णविष्णोर्गोदावरीजाह्नव्युच्यंते तदुक्तं ब्रह्मपुराणे तिस्रो नद्यो महापुण्या गोदाविष्णोच जाह्नवी गार्हरी

शाद्विकप्रसात्तंभाद्विहकीर्तता हरिश्चेशश्चहरिशीतथोरंघ्रिः पादः कंशिरः अंघ्रिश्चकंचश्राद्विकं हरेःपादाद्विश्वर
 स्यशिरसोगांभूंमं आस्ताभंगायद्यपिजाह्नव्येवतादृशी ननुवेणीगोदे तथापिछिन्न्यायेन जाह्नव्यासहतिर्द्विष्टथोरपिगं
 गात्वमपिरुद्धं गंगायाश्चसंतिधाने अन्यनदीषुस्नानंकुर्व्यात् ताश्चब्रह्मपुराणेदांशताः गोदावरीभीमरथीतुंगभद्राच
 वेणिका तापीपयोव्णीविंध्यस्यदक्षिणेतुप्रकीर्तताः भार्गरीधनर्मदाचयमुनाचसरस्वती विशोकाचवितस्ताचाविंध्य
 स्योत्तरतस्तेथेति उष्णोदकस्यातुरविषयत्वं रुपाप्रआह आदित्यकिरणैःपूतंपुनःपूतंचवह्निना श्रतोव्याध्यातुरःस्नाया
 द्ग्रहणेषुष्णवारिणोवि अतएवपूर्वगंगालोचमारभ्योष्णोदकातेपूतरोत्तरानुकल्पत्वमुक्तं अतएवानातुराभिप्रायेणैव त
 द्विषयोऽसिहितः सृतेजन्मनिसंक्रांतोऽग्रहणेचंद्रसूर्ययोः अस्पृश्यस्पर्शनैवैनत्वनत्नायादुष्णवारिणोरप्यादियमादिवचने
 पु एष्ट्वोद्धेदयेप्रभासखंडे गावोनागास्तिलाधान्यरत्नानिकनकमही संप्रदायकुरुक्षेत्रेयःफललभतेनरः तदिदुग्र
 हणोभोर्षोक्त्वा नान्द्रवतिपङ्गुणं तत्रैवसौरपुराणं अंबुधिज्ञानमुपक्रम्य दानानामानिलोकेषुविरूपातानिमनोविभिः ते
 पांफलमवाप्नोतिग्रहणेचंद्रसूर्ययोः ग्रहणविशेषेनदीविशेषस्त्वत्रैवाभिहितः गोदावरीमहापुण्याचंद्रैराहुसमन्विते सूर्य
 चरराहुणाप्रस्तेतमोभूतेमहामुने नर्मदातोयसंस्पर्शात्कृतक्याभवति ते येसूर्यसैहिकेयनग्रस्तेरेवाजलनरः स्पृशं
 तिचावगाहंतिनसाप्रकृतिमानवीतिदेवीपुराणे गंगाकनखलेपुण्यंप्रयागंपुष्करंतथा कुरुक्षेत्रंमहापुण्यं राहुग्रस्तेद्विवा
 करेइति मासविशेषग्रहणे तन्निमित्तस्नानादेस्तीर्थविशेषसंबंधेफलातिशयउक्तस्तत्रैव कार्तिकेग्रहणंश्रेष्ठगंगायमुनसं
 गमे मार्गैतुग्रहणंपुण्यदेविकायांमहामुने पौषेतुनर्मदापुण्यामाघेसन्निहिताशुभा फाल्गुनेवरणापुण्याचैत्रेपुण्यासरस्व
 ती वैशाखेतुमहापुण्याचंद्रभागासारिद्धरा ज्यैष्ठ्येकौशिकीपुण्या आपाढेतापिकानदी श्रावणेसिंधुनामातुतथाभाद्रेच
 गोदिका श्राश्विनेसरयूःश्रेष्ठाभूयः पुण्यातुनर्मदाति ब्रह्मवैवर्ते मकरवर्तमानेतुग्रहणेचंद्रसूर्ययोः दुर्लभंत्रिपुलकेषुगंगा

दां पेंडपातनामिति स्नानवत्स्मरणादिष्वपि पुण्यमाह मार्कण्डेयः स्मृत्याश्रितक्रतुफलं दृष्ट्वा सर्वानाशनः स्फुटवानामि
 धजं पुण्यं पीत्वा सोत्राभाणि लभेत् स्नात्वा द्वाजिमखपुण्यं प्राप्नुयादविचारतः रविचंद्रोपरगोचश्च अयने चोत्तरे तथा एवंगंगा
 पिंद्रष्टव्या तद्देवस्मरस्वतीति वारविशेषयोगेन च ग्रहणैः फलविशेषो व्याप्तेनोक्तः सूर्यवारैर्वर्गसः सोमसोमग्रहस्तथा
 चूडामणिरिति स्मृतास्तत्रानतफललभेत् वारेष्वन्येषु पुण्यं ग्रहणैश्चंद्रसूर्ययोः तत्पुण्यकोटिगुणितं प्राप्ते चूडामणौ रभृत
 मिति अत्र स्नानमावश्यमेव ग्रहणैः संक्रमे चैव न स्नायाद्यदि मानवः तस्याशौचं भवेत्तावन्मयावदपरोग्रह इति सकांति
 प्रकरणोदाहृतद्वयसिध्दयचनेन अकरणे प्रत्यवायस्मरणात् 'काम्यमपि फलश्रवणात् तथा च दक्षः उपरमुपासि यत्स्ना
 नं संध्यायामुदितेरवौ चंद्रसूर्योपरगोत्राजान् पत्येन तत्सममिति तच्च स्नानमाद्यंतयोः कार्द्वयं प्रस्थमान इति वचनात् विमु
 के यदि न स्नायाच्चंद्रसूर्यग्रहे तथा तस्य स्यात्तावदाशौचं यावदभ्यः परोग्रह इति तत्रैव मुक्तस्नाने दोषश्रवणाच्च उभयत्रापि
 सर्वैलं ग्रहणेशावमाशौचं विमुक्तौ सौतिकं रमृतं तयोः संपत्तिमात्रेण उपरमुपस्थाक्रियाक्रम इति ब्रह्मांडपुराणे शावाशौ
 चनिमित्तव्योक्तया विमुक्तेश्च प्रसववत्त्वोक्तया तथा जननमरणयोः सर्वैलस्नानादेव नित्यं तत्तदुत्तरमेव च कर्माधिकार
 स्तथाभापीत्यर्थस्य प्रातिपादनात् सर्वेषामेव वर्णानां स्तंकराहुदंशेने सर्वैलं तु भवेत्स्नानं सूतकाप्रचवर्जयेदिति दृष्टव
 सिध्दोक्तेश्च सर्वैलमिति मुक्तिस्नानांतपरमिति भदनरत्नउक्तं इदं च स्नानममंत्रकं कार्यमिति रभृतिरत्नावल्यां अत्र च दृष्ट
 वसिध्दयचने सूतकमाशौचं बहुसूतके इति पाठे पूर्वसूतकशब्देन स्फुटपुण्यत्वमुच्यते सूतकान् ग्रहणाशौचांतरित पूर्वपकं
 अतएव प्रष्टव्यं नमते सर्वस्यैव पूर्वाह्नस्योत्तरार्द्धस्य - 'स्नात्वा कर्माणिकुर्वीतं भृतमजं विवर्जयेदिति' इतंतदंतरितस्योपल
 क्षणम् नवश्राद्धेषु यच्छिष्टं ग्रहपर्युषितं च यदि तिमिताक्षरं वचनात् - 'केषुचित्प्रातिप्रसवः श्रारनालंतयाक्षीरं किं कटुघृत
 सकवः स्नेहपकचतैलचनकदाचिदभ्युपयतीति तत्रविशेषो वचनांतरे श्रारनालचतक्रं च स्यादेवं घृतपाचितं उदकं च

कुशच्छन्नदुग्धेद्राहुदर्शनइति मणिकरुनोदकंवेतिपाठान्तरं भञ्जमुक्तावल्यां अन्नपकमिह व्याज्यंस्तान्सवसनग्रहे वा
 रितकारनालादितिलदर्भनन्दप्यतीति जलेत्वदोषो गंगविषयः ग्रहोपितजलं पीत्वा पादकच्छूस्माचरोदिति तत्रैवचतु
 र्विंशतिमतेजलस्यापिदोषोके अन्नपानवन् आद्यमपिनिर्यंकार्थं सर्वस्वेनापिकुर्वीत आद्यैरहुदर्शने अकुर्वाणस्तुना
 स्तितकपारत्नंकेगौरिवमज्जतीतिमहाभारते नैमित्तिकंतुक्तैव्यग्रहणेचंद्रसूर्ययोः बांधवानांचमरणेनारकोरयादतो न्यथेति
 कर्मपुराणोक्तप्रत्यवायश्रवणात् यत्तुमार्कंडेयवचनं विशिष्टब्राह्मणेप्राप्तेसूर्येन्दुग्रहाण्यने जन्मर्क्षग्रहपौडासुआद्यकुर्वी
 तैवेच्छयेतितदपिइच्छयाचेरन्यन्येनआद्यं प्रतिरुचिश्चैवेत्येतस्मानार्थतया व्याख्यातं कान्यमपीह आद्य तथाहविष्णुः
 राहुदर्शनदत्तं हि आद्यमाचंद्रतारक गुणवत्सर्वकर्मार्थं पितृहणामुपतिष्ठतीति ऋष्यशृंगोपि चंद्रसूर्यग्रहेयस्तु आद्यवि
 धिवदाचरेत् तैत्तैवसकलापृथ्वीदत्ताविप्रस्यवैकरइति शातातपोप्याहसैहिकेयोपदासूर्यग्रसतेपर्वसंधिपु गजच्छायातु
 सज्ञियापितृहणादत्तमक्षयमिति तथालिंगपुराणे व्यतीपातक्षणावध्यावच्चंद्रग्रहेक्षणः गजच्छायातुसाप्रोकापितृहणादत्त
 मक्षयमिति चंद्रग्रहणानिमित्तंस्तान् आद्यादिरात्रावपिभवेदितितदाह शातातपः स्नानंदानंततः आद्यमनंतराहुदर्शने आ
 सुरीरात्रिरन्यत्रतस्मात्तार्परिवर्जयेदिति देवलैरपि यथा स्नानंदानंचसूर्यस्यग्रहणेचयथादिवा सोमस्यापितथारात्रौ
 स्नानंदानंचिधीयतइति विष्णुरपि संध्यानरात्रौकुर्वीत आद्यैवविशेषतः दयोरपिचकर्तव्यंपद्यदिरयाद्राहुदर्शनमिति
 अथार्कव्यासोपि ग्रहणेद्वाहसंक्रांतिप्राज्ञात्तत्रसेवपुच दाननैमित्तिकज्ञेयंरात्रावपितदिष्यतइति इदंचआद्यमाभेनहे
 स्नायाकार्यं तदुक्तशातातपेन आपयनमौतीर्थंचंद्रसूर्यग्रहेतथा आभ आद्यप्रकुर्वीतहेम आद्यमयापिवेति वौधायनो
 पि अज्ञाभावेद्दिजाभावेप्रवासेपुत्रजन्मनि हेमश्रद्धसंग्रहेचकुर्यात्शुद्धः सदैवहोति इत्यभेयानिर्णीतवतेहिमाद्रिमाधवम
 दनरत्नादयोनिखिलनिबंधकाराः निर्णयसिधौतु अपरार्कसंभतंत्रकारान्तरमपिलिखितं ग्रहणेद्दिजातीनामम आद्य

पाकासंभेददृढ्यंतीर्थं आहवत् पाकाभविद्विजातीनामाम आहंविधीयत इति सुमंतुकेः संहिकेधोयदासूर्यमिरयुप्रक
 न्य धृतेन भोजयेद्विप्रात् धृतं भूमौ समुत्सृजेत् इति वायव्यायोकेश्च विज्ञानेश्वरोप्याह ग्रहेण आहमेकुर्दोपोदातुश्चाभ्यु
 दय इति सूतके सूतके भुंके गृहीति शशिभारकरे छायायाहं स्तिवश्चैव न भूयः पुरुषो भवेदित्यापस्त्ववेन भोजननिषेधाच्च अथ
 च भोजननिषेधः आह भोक्तुर्हस्तिच्छायासाहचर्यात् ननु ग्रहेण आहं संप्रिदं कर्मापदं कर्तव्यमिति संशयः निर्णयसि
 धौ रस्युतिरनावर्त्त्या पुत्रे जातेत्यर्वापतिग्रहेण चंद्रसूर्ययोः आहं कुर्यात्प्रयत्नेन पिंडनिर्बणदृढ इति आह काशिकायां
 नमस्त्वनुराणं ततः प्रभृतिसंक्रांता वपुरागादि पूर्वसु त्रिपिंडमाचरेच्छादमेके हि दृष्टतद्दानीति प्रजापतिरपि संक्रांता
 वपुरागेव च पूर्वोत्सवमहालयं निर्वपेद्वापि दंडां हानिति प्राह प्रजापतिरिति अत्र ग्रहणनिमित्तक आह नैवामासंक्रांत्यादिनि
 मित्तकनासिद्धिः दर्शकालाप्ययोरप्रातिकालदर्शकिरिति किंचिद्वानंचात्रेति श्रयनादौ सिद्धादयमिति शतावधीये स
 दाशब्दश्च अणत् नित्यवदिवचमलमसिपितद्ववतीत्युक्तं मारस्ये चंद्रसूर्यग्रहे चैव मरणेषु जननमिति मलमसिपिदेयं ग्राह
 त्तमक्षयक्रांता मितिकाम्य ह्रस्वं भूमिर्गोवः सुवर्णैर्वाध्यायं वा यद्यदीप्सितं तत्सर्वं ग्रहणे देयमात्मनः श्रेय इच्छतेति भार
 तवचनान्तग्रहेण यद्यहानं तत्प्राज्ञे कर्तव्यं तदुक्तं तत्रैव अथ नेविपुत्रे चैव ग्रहणे चंद्रसूर्ययोः प्राज्ञभूतयविप्राय नूभिद्वया
 त्सदक्षिणां पात्रलक्षणं तं कयाज्ञावल्क्येन न विद्यया केवल्यया तपसा वा पिपात्रता यन्नरयातामिमे चोभेति द्विपाञ्चर्कीति
 तमिति श्रवणानुकल्पमाहर्वाधायनः अथोत्रियः श्रोत्रियो वा पाञ्चवापा जमेव वा विप्रभ्रवोपि वा विप्रो ग्रहणे दानमर्हतीति
 यथापि पूर्वसर्वं व्याससमादि जाइत्युक्तं तथापि तद्वाह्य एव स्तुत्यर्थं दानस्यावश्यकत्वाथैव ननु पात्रत्यगिनयसैमकसमै विद्वा
 नप्रतिपादनार्थं अतएव पात्रतारतम्येन फलतारतम्यमुक्तं दक्षस्मृतौ सममन्त्राह्य एदानीं द्विगुणं वाह्यपुत्रवे श्रोत्रिये
 शतसाहस्रमन्त्रे चानंतर्यमभ्युते इति अत्राह्य एनातिमात्राह्य एः संस्कारादिरहितः ब्राह्मणपुत्रवरुत उक्तश्चतुर्विंश

तिमते गर्भाधानादिस्तरुकारवदेवपनयनैर्युतः नाध्यापयति नाधोतेसमवेद्ब्राह्मणब्रह्मति श्रीत्रिभुवः सर्वस्तरुकारपूर्वक
वेदाध्ययनवात् तुल्यपुरुषदानादिकालप्रक्रमे यच्चंद्रसूर्यग्रहे तत्र नतेपातान्निमित्तकत्वाय किंतु तत्कालकत्वाय
कालसंदर्शात् आदिसध्यावसानेपुष्यदिहितिंतस्वतस्यफलतिथयउकोब्रह्मपुराणे उपमर्हलक्षगुणग्रहेचंद्रसू-
र्ययोः पुष्यकोटिगुणमध्यमुक्तिकालेत्वनंतकमिति ग्रहाणकालेजननमरणशौचसत्वेपिस्नानादिभयदेव तदुक्तंलि-
गपुराणे चंद्रसूर्यग्रहेस्नायात्सूतकेमृतकेपिच आस्नायीमृत्युमाप्नोतिस्नायीपापंनार्दयति दृढवासिष्ठेनापि मृतकेमृत
केयैवनादोपोरहुदर्शने तावदेवमवेच्छुद्धिर्थावन्मुक्तिर्नदृश्यते इति राहुलक्षितचंद्रसूर्योपरागनिमित्तस्नानादौहेमा-
द्रौदानंश्राद्धादिविषयमेतत् नैतु स्नानमात्रविषयं ग्रहेणेशावमाशौचंविमुक्तिसूतकेरुमृतं तयोःसंपातमात्रेयउपरुष्ट
इयक्रियाक्षमइति ब्रह्मांडपुराणवचनविरोधात् स्नानहेमदेवपूजादानक्रियानुष्ठानेहिक्कमउपपद्यते स्नानमात्रानुष्ठाने
स्नानस्यपूर्ववाक्येनैवसिद्धौ द्वितीयवाक्येवैष्यर्थप्रसंगाच्च भवत्पक्षेद्वितीयवाक्येनैवस्नानासिद्धेः पूर्ववाक्येवैष्यर्थप्रसं-
गइतिचेन्न श्रस्नातस्यानिष्ठविशेषसंबंधप्रतिपादनार्थत्वात् यावत्तद्वच्छब्दानुपपत्तिप्रसंगाच्च तावत्कालव्यापिकर्म
सुश्रद्धायामवभिधातव्यायाहितौसार्थकौ स्नानमात्रंतु नतादृशं अतएवाविशेषेणैवजननमरणनिमित्ताशौचप्रयुक्तान
धिकाराभावोग्रहणानिमित्तकर्मसु रमय्यते सूतकेमृतकेयैवयदिस्याद्गृहसूतकं तावत्सूतकनास्तितयावद्गृहंमुं
चर्तान्ति रुकंदपुराणे सूतकेसूतकंनैवसूतकराहुदर्शने तावदेवमवेन्शुद्धिर्थावन्मुक्तिर्नदृश्यते कालादर्शे श्री
गिराः सर्वेषांविशुद्धाःस्युःसूतकेराहुदर्शने स्नात्वाश्राद्धंप्रकुर्वीरन्वितशाठ्यविवाजितमिति पट्विशन्मतपि रमा
तेरुर्भयस्थिगोराहोरन्यत्रनूतके श्रौतकर्मणिनत्कालस्नातःशुद्धिमवाप्नुयादिति सूतकेश्राष्ट्राद्ये राहोस्तदुपलक्षि-
तेधरागाढन्यनिमित्तकानांरमातर्कमणारस्थिगोनततन्निमित्तकानामित्यर्थइति हेमाद्रिः सूतकेयः रमातर्कं

परित्यागः सराहुसूतकान्तुकालाज्ञानतिपांथाभादयतेन तेन शब्दकिंचिदनेचोपरगतिमिति कर्मार्थो विवर्य भवति न
ज्ञानमात्रं संवत्सरप्रदीपादिपुचेदं स्मृतिवचनं लिखितं सूतके स्मृतके चैव न दोषो राहुदर्शने स्नानमात्रं तु कर्तव्यं दानं श्रा
द्धविवाजितं एतच्च पूर्वोदाहृतवहुश्रुतिविरोधाभिर्मूलम् मदनरत्नपारिजातेष्वेवं निर्णयसिंघावपि इयंच शुद्धिरविशेषा
तंत्रदीक्षापुरश्चरणादिसर्वस्मार्तकर्मविषयेति मदनरत्नेन प्येवं रजस्वलायास्तु विशेषोभार्गवार्चनदीपिकायां सूर्यो
दयनिवंधे सूतकादिपुटोपेति तत्र ग्रहो मजपादिषु ग्रस्ते स्नायादुदक्याहतिर्यादुदक्यवारिणेति अत्र च स्नानेति
स्तिके प्राप्तेनारीयदिरजस्वला पात्रांतरिते येन स्नानं कर्त्तव्यं तत्र चेदिति मितार्थो कोविधिर्द्वयः यत्तु ग्रहणनिमि
त्तमाशौचं तत्स्नानेन निवर्त्य तदुक्तं ब्रह्मांडपुराणे आशौचं जायते नृणां ग्रहणं चंद्रसूर्ययोः राहुरपश्चैतयोः स्नात्वा
दानादौ कल्पते न रइति निर्णयाम्यते ग्रहणकालस्य सर्वस्यापि पुण्यत्वे रपर्शकालः स्नानादिकर्मसु ग्रहः मध्यकालो
मध्यमः मोक्षकाल इत्ययमः तदाह व्यासः त्रिदशः रपर्शसमये तु र्थातिपितरस्तथा मनुष्या मध्यमे काले मोक्षकाले
तुराक्षसा इति एतच्च वचनमपिशेषात् सर्वदेवपितृदेवत्यकर्म परमिति केचित् स्नानं स्यादुपरागादौ मध्यग्रहो मसुरार्चन
भिरयादिभिर्बर्चनैर्होमदेवार्चनयोर्भ्ये विधानात् अरयमने भवेत्स्नानमिति पूर्वोदाहृतवचनाच्च नैतद्युक्तं किंतु होमदे
वपूजादयदिरिके विषयमेतदिति हेमाद्रौ एतानि च ग्रहणनिमित्तकानि कर्मणि संकातिष्विव ततः पूर्वमुत्तरं वा भवति उ
त्तरग्रहणकाल इत्यपेक्षायां जावालिः संकातो पुण्यकालस्तु षोडशो भयतः कलाः चंद्रसूर्योपरगे तु यावद्दर्शनगोच
रा इति अत्र कल्पतरुकारप्रभृतयः दर्शनशब्दश्चाक्षुषज्ञानपरः न शास्त्रार्थज्ञानवचनः निमित्तरयज्ञात्तर्यैव नैमित्त
कप्रयोजकत्वेन निमित्तत्वबोधकश्रुत्येव तल्लभेन दर्शनशब्दप्रयोगस्य वैयर्थ्यप्रसंगः तच्च दर्शनं स्वकीयेनैव निमित्तं प
रकीय यद्दर्शनस्य परकीयस्नानादिप्रयोजकत्वाभावात् एवं च स्वयं ग्रहणेष्टे स्नानादिकर्तव्यं न मे पाठ्यते इति पठ्यं

सत्त्वं श्रवकेचित् गोचरशब्देन ब्रह्मतत्त्वलोपधानपरः तत्काले एकरस्यापिकर्मणः कर्तुमशक्यत्वात् किमुत बहूनां किंतु
योग्यतापरः साचप्रयत्नापनेयचाक्षुषज्ञानप्रतिबंधराहित्ये तथा च योग्यत्वाभावादपि नेमेधा च्छब्दे स्नानादीत्याहुः निर्णय
याम्यतेऽप्येवं तदेतत्तच्छब्दाक्षुषज्ञानविषयत्वविवक्षायां नैवेद्यं तस्मादित्यनस्तदर्थं कदाचन नोपरकं न वारिस्थं नम
ध्यनमसो गतमिति स्नानप्रकरणपठितमनुवाक्येन स्नातकानां प्रस्तादित्यदर्शनानिषेधात् स्नानाद्यभावप्रसंगात् श्रं
धर्दानांतदभावप्रसंगाच्च न चेष्टापत्तिः सूर्यग्रहोपदाराबौद्धिचंद्रग्रहस्तथा तत्र स्नानं न कुर्वीत दद्याद्दानं तु न क्वचित्ति
निगमवचनस्य स्नानादिनिषेधस्य वैयर्थ्यप्रसंगात् चाक्षुषज्ञानाभावेन तस्मात्प्रत्यभावात् निषेधस्य प्राप्तौ पूर्वकत्वात् य
दप्येतद्वचनस्य प्रस्तास्य तत्परत्वेन व्याख्याने रविचंद्रयोरस्नानांतरं रात्रिदिवाग्रहत्वादिति तदपि तुच्छं यावददर्शनगोचर
इत्यनेनैवास्तीतरभागयोर्निमित्तत्वपर्युदासेन वैयर्थ्यपरिहारात् राहुदर्शनदत्तं हि श्राद्धमाचंद्रतारकं स्नानं दानं जपः
श्राद्धमन्तं तं राहुदर्शन इत्यादिपुनर्कर्मविशेषवचनेऽपि दर्शनपदापादाने प्रस्तास्य तत्तरभागस्य दर्शनगोचरत्वेन निमित्त
त्वाप्रसक्तेश्च किंच दर्शननिमित्तानंतर्भावेतदावृत्तौ स्नानाद्यावृत्तिप्रसंगः प्रतिनिमित्तं नैमित्तिकावृत्तिरित्यन्यायात् इ
ति रहितेषु बहुवचनेषु तत्पदाध्याहारप्रसंगश्च किंच निमित्तेषु निमित्तवत्त्वाधिकारादधिकारिणश्च तदकरणे प्रत्यवायद
र्शने सति स्नानाद्यकरणे प्रत्यवायप्रसंगात् तदभावे तु तदभावात् प्रत्यवायकश्च कर्मनुष्ठानान्यतरप्रयोजकं दर्शनं बुद्धि
पूर्वकारकोऽपि न कुर्व्यात् देवतितन्निधोऽयकः स्नानादिविधिर्दृष्टिश्च तत्वात् नन्वेवमाधानाभ्यपनान्भ्यामग्निविसर्जनमपि
कौपिनं कुर्यात् तस्मिन्सत्याग्निहोत्रादिकर्मकरणे प्रत्यवायस्य तत्परिहार्यकर्मकरणस्यापत्तेः श्राधानाभ्यप
नयोः कर्मविधिप्रसज्यत्वेन सिद्धाग्निविद्यावयस्य कर्माधिकाराभ्युपगमात् सत्त्वं ब्राह्म्यतानाहिताग्निप्रयोरुपपातक
गणनं याद्योतकं किंचिदस्ति श्रथेतदपि परिहाराय दर्शनस्य स्नानाद्यं गत्वेन विधेयत्वेनैव न्मत्किञ्चने निधेयगन्तं न न न न

वरस्रप्रदीपिदाहृतमार्कडेयवचन उपवाससाहचर्यात्तस्य टुं प्रतीयते एकरात्रमुपो वैवराहुं दृष्ट्वा क्षणं नरः पुण्यमाशो
 तिरुवाच स्नानं श्राद्धविधानत इति निमित्तज्ञानत्वेन तस्य धिकारसंप्रादनेने पुत्रो गिनां श्रुं यमनाथान वसना एनामा वा
 तु तयोर्नागत्यं किं तूपकारकतमात्रं दर्शनस्य तु प्रमाद्यवशात्तापतेनैवोपकरेण श्रवच यद्यप्युपवासदर्शनयोः स्ना
 नश्राद्धयोश्चाक्षयंपुण्यमाप्नोतित्यनेन सर्वपातुरत्यरं भवति तथापि बहुपुत्रवचनेषु स्नानश्राद्धयोरेकफलसंबंधश्च एषा
 दत्राप्युपवासदर्शनपूर्वकस्नानश्राद्धविधायार्क्षयंपुण्यमाप्नोतीति योजनयोपवासदर्शनयोरेकगर्वदृढ्यं विशेषविधि
 तां चार्क्षोपोमीयादिहिंसाविधिनैव न हिंसादिति निषेधस्य नोपरकांमत्यादिनिषेधस्य बाधेन रागप्राप्तेश्च एविषयत्वकर
 णात्सर्वनैमित्तिकार्थत्वेण सकृदर्शनं कृत्वा सर्वकर्तव्यं एवं जन्मादिराशिरुथोपेता द्विषयत्वस्यापि दर्शनानिषेधस्य राग
 प्राप्त्येव पयत्वात् तस्मादर्शनविधिविषयत्वेन जन्मादिराशिरुथोपरगवता मितरवत्सकृदर्शनस्नानादिभवत्वेव श्रंया
 दीनानि वतदशकेरनाधिकारात्तत्र भवतीति चेत् श्रवदामः अस्तु दर्शनविधिः तद्वत्त्वादेव च पूर्वोक्तप्रकारेण त्वस्यां
 गत्वमपि तद्यापि सो पूर्वविधिरुता वन्न संभवति निमित्ते ज्ञानतया दर्शनसापेक्षप्राप्तत्वात् किं तर्हि निमित्तज्ञानस्य धिका
 रसंप्रादकत्वेनैक रूपस्य संभवात् पक्षे प्राप्तस्य दर्शनस्थानियमविधिरयं श्रवतादि चेत् ततश्च नैमित्तिके च प्यशक्यां
 गहानेनाप्यधिकारस्य न्यायसिद्धत्वाद्दर्शनादिनामिषायावरणे वा क्यदर्शननिग्रमरूपसंभवेपि स्नानादि युक्तमेवेति नेष्टु
 सिद्धिः श्राधिकारसंप्रादकत्वेनारयंगस्य व्यभिचिद्यादिवत् नृपशाशकिन्याया विषयत्वमिति चेत् तैष्यस्यात् अग्निवि
 द्यादिपुहिकर्मप्रयोगविध्यप्रयोज्यत्वात्तत्राशकिन्यायापयवत्वं नाधिकारसंप्रादकत्वात् उपरागदर्शनानियमस्तु प्रयोग
 विधिप्रयोज्यत्वेति भवति यथाशक्त्या वं वंधस्य विषयः अस्तु तर्हि निमित्तत्वमेवेति चेन्न दत्तेतरत्वात् किंच यद्विद्विष्ट
 ग्रहणं स्नानादि निमित्तं तथा सत्पुद्गलस्य ग्रहणस्य विशेषणं दर्शनमविवक्षितं स्यात् युरोपो भयं हविरात्तिमाच्छेदित्यने

रस्यान्प्रतिदर्शनयोः प्रत्यक्षस्य च निषेधबलदेवलाभात् अतिसूक्ष्मतरकालतया श्रानदेशयानां तु कस्यापि दर्शन
 योऽन्यानाम् तद्योग्यताविशेषाणादेव निमित्तवत्पर्युदासः यदपि मुक्तिदृष्टानुभोक्तव्यस्नानं कृत्वा ततः परं मित्यादिषु
 दृष्ट्यतिपदं तदपि शास्त्राधिज्ञानपरं श्रवणौघनिर्घेयस्मृतिवचनम् मेघमालादिदेवेषु एषादिमुक्तिर्न दृश्यते आकल
 यततः कालं स्नात्वा भुंजीत वा भयत इति न च प्रत्यास्तमये चंद्रसूर्योदयात् प्रागपि शास्त्रतो मुक्तिर्निश्चयात् न भोजनोऽपि
 संगः प्रस्तावेवास्तमानं विधिवत्क्षयमाणभूगवचनेन दिनान्तरे स्नानं भोजनविधानान् अहोरात्रं न भोक्तव्यमिति वक्ष्य
 माणविष्णुधर्मोत्तरवचनेन प्रस्तास्तमये चंद्रसूर्योदयात् प्रागभोजननिषेधाच्च तस्माच्छास्त्रावगतां देशविशेषपावच्छेदेन
 चाक्षुषज्ञानयोग्यमेव वा प्रस्तास्तग्रहणं स्नानादिनैमित्तिकानुष्ठानप्रयोजकमित्याहुः योग्यतावत्स्वरूपैरेव न काल एव
 स्नानादिन तु सक्रांतिवत्पूर्वापरयोः भोजनंतु तत्काले तत्पूर्वकाले च निषिद्धम् तथा च ब्रह्मपुराणे नाश्रियादयस्तत्काले प्र
 स्तयोश्चंद्रसूर्ययोः मुक्तयोश्च कृतस्नानः पश्चाद्रज्यस्त्ववैश्वमनीति श्रारववैश्वमनीति वाक्ये भेदेन तद्दिने परात्तभो
 जननिषेधः विष्णुधर्मोत्तरे चंद्रस्य दवाभानोर्यस्मिन्नहनिभार्गवग्रहणं भवेत्तत्र न पूर्वभोजनक्रिया शिखलित्वितौ
 तस्मिन्नहनिनाश्रियाच्चंद्रसूर्यग्रहोऽपि मुक्तिदृष्ट्या तु भुंजीत स्नात्वा चैव यथाविधीति पूर्वकालभोजननिषेधविशेषमा
 ह वसिष्ठः ग्रहणं भवेदिति श्रथमादधियामतः भुंजीतावर्तेनात्पूर्वपश्चिमप्रथमादधुः रवेस्त्यावर्तेनादूर्ध्वमर्वागेव नि
 शीयतः चतुर्ध्रप्रहरे चैतस्य चतुर्थग्रहरादध इति राजौ प्रथमयामोत्तरचंद्रग्रहणं चैन्मध्यह्नात्पूर्वभुंजीत रात्र्यंतयामे
 चंद्राग्निप्रथमयामात्पूर्वभुंजीत दिनस्य तृतीयाग्रहरे चैद्रविग्रहस्तदा पूर्वादिनस्य ऋत्वात् प्राक् भुंजीत अरुश्यतर्षग्रहरे चै
 द्रविग्रहणं तदारात्रे श्रतुर्थग्रहरादधो भुंजीत इदं च न रात्रिभोजनपरं किंतु सूर्यग्रहे पूर्वयाम चतुष्टयं तज्यम् चंद्रग्रहं या
 नत्रयमित्येव परमिति भावयः तदुक्तं दृष्ट्वा तमेन सूर्यग्रहे तु नाश्रियात्पूर्वयाम चतुष्टयं चंद्रग्रहे तु यामांश्चिन्वा लदृष्ट्वा

वहविविपठमयत्वं अतः केवलं ग्रहणमेव निमित्तमिति वक्तव्यम् तच्च ज्ञातमेव निमित्तं सर्वं निमित्तानां ज्ञातानामेव नैमिति
 कप्रयोजकत्वमिति विज्ञानेश्वरादिभिस्तत्रतन्त्रानिरूपितत्वात् तच्च ज्ञानं शास्त्रायमेव न लौकिकं न च शास्त्राय विज्ञान
 विवक्षया देशान्तरग्रहणेऽपि ज्ञानादिप्रसंग इति वाच्यं सूर्यग्रहोदाराच्चाविति पूर्वोक्तिर्निगमवचनेन तत्र ज्ञानादिनिषेधात्
 ननु तर्हि बहुपुत्राय ये पुत्रप्रयुक्तस्य दर्शनपदस्य कर्मागतिरिति चेत् अत्र दाक्षिणात्याः दशरुहेऽविषयत्वेन ग्रहैकत्ववद्
 विवक्षया आक्षिप्तज्ञानानुपादकत्वमेव प्रयुक्तश्च दृशिर्ज्ञानसामान्ये अष्टमीरेहि णीयुक्ता निश्चय ईदृश्यते यदेत्यादिषु म
 नसा पश्यतीत्यादौ लौकिकप्रयोगे च पश्यार्थश्चानालोचन इति व्याकरणस्मृत्या दर्शनीनसामान्यवाचित्वम
 नुमन्यते भवतु वा चाक्षुषज्ञानमेव तस्य वाच्यमितरत्र लक्षणे कत्व तथाप्यत्र तदाश्रयणेऽपि न दोषः चंद्रसूर्यग्रहेना
 ध्यातास्मिन्नहनि पूर्वतः राहोर्विभुक्तिविज्ञाप्यत्वात् कुर्वीत भोजनमिति गौतमवचनस्य स्तारपठ्यान्नाहकस्य सत्त्वात् वि
 धिलाघवार्थमनुवादत्वापेक्षणात् तस्याश्रदोषत्वाच्च श्रुत्वा पुत्रस्य जन्म चेत् यदिवत् अन्यथा रजसे दर्शनेनारी नि
 रञ्जमशुचिर्भवेदित्यादावप्यथस्त्रीणामशौचाभावप्रसंगः यद्वा यावद्दर्शनगोचर इत्यादौ गोचरशब्दोऽप्यन्यताप
 रएव तेन यश्चंद्रसूर्योपरागोऽयस्मिन् देशे यावत् कर्मपठ्यास्तथाक्षुषज्ञानयोग्यः सतत्र देशतावत्सुकर्मसु निमित्तमि
 त्यर्थः पर्वचरयति तादृशस्य च शालतो ज्ञानंतदनुष्ठानं प्रयोजकं तच्च तत्काल एव न तु संक्रांता विवतत्पूर्वोत्तरकालयोः
 अतश्चाक्षुषज्ञानयोग्येऽप्यकार्त्तिये ग्रहेऽप्यज्ञानपूर्वकं दर्शनादिज्ञानमात्रं वा यावदेव तु प्रकृतैः शक्यम् तावदेव कर्तव्यं वर्तमा
 नमेव ग्रहणात्तादृशमाशौचवर्त्तनमिति न नत्वतीतं न च भाविचेति पठ्यं वसितोर्थः देशविशेषणं च सूर्यग्रहे यदाराच्चा
 विति वचनेन दर्शनांतरस्थानिमित्तत्वपठ्यं दर्शनासोऽवगम्यते अतएव चाक्षुषज्ञानयोग्यतायानिमित्तं तं गतत्वे रात्रिरविग्रह
 स्य दिवा चंद्रग्रहस्थानात् शब्देनास्ति नित्वात् प्रसक्तस्य ज्ञानादेस्तत्र निषेधः पठ्यं दर्शनासोऽवगम्यते तथैक इत्यप्यस्ते द्वीपांत

तुरैर्विना श्रधरात्रादपश्चैद्यदिचंद्रग्रहोभवेत्, पूर्वपूर्वग्रभोक्तव्यमुत्तरेचोत्तरेपिचेति श्रयोद्वितीयग्रहरे ऊर्ध्वतृतीय
 पूर्वग्रपूर्वाहे दिनप्रथमाद्वितीयग्रहरयोः उत्तरेपि एवं सति—सूर्यग्रहनिमित्तभोजननिषेधविषययामचतुष्टयस्याप्यवध्य
 पक्षरूपग्रहणयामएवावधिः चंद्रस्यग्रस्तोदयेविशेषमाहलक्षवसिष्ठः—अस्तोदयेविधौ, पूर्वनाहर्भोजनमाहरेत्—ग्रस्ता
 स्वमयेविशेषमाहभृगुः—ग्रस्ताविवास्तमानंतुरर्वाट्ट्याश्रुतोपदि—परंतुरुदयेस्त्रात्राशुद्धोभ्यवहरैत्तरद्वति लक्षगण्यो
 पि—संध्याकालेयदाहर्धसतेचंद्रभास्करौ—तदहर्नैवभुंजीतरात्रावपिकदाचनेति—यदा, सूर्यस्यग्रहणसार्थसंध्यायां च
 द्रग्रहणप्रातःसंध्यायां तदासूर्यस्यग्रस्तास्तमयेपूर्वास्मिन्नहनितास्यांरात्रौनचभोक्तव्यं चंद्रग्रस्तास्तमयेपूर्वरात्रौतैत्त-
 रस्मिन्श्राद्धिनभोक्तव्यमित्यर्थः विष्णुधर्मोत्तरेपि—अहोरात्रंनभोक्तव्यंचंद्रसूर्यग्रहयिदा मुक्तिदृष्ट्वाभोक्तव्यंस्नानंक्र-
 त्वाततःपरमिति तदपिग्रस्तास्तमयपरं—पूर्ववचनैकवाक्यत्वात्—तत्र सूर्यग्रस्तास्तमयेसम्यगेव चंद्रग्रस्तास्तनु
 सार्थाहेदृशेनोत्तरमित्वात्राहरित्यहोरात्रंद्रष्टव्यं—अमुक्तयोरस्तगयोर्दृष्ट्वास्त्रात्वापरेहर्नातिवचनं—शातातपः—नाद्या
 त्सूर्यग्रहात्पूर्वमहिंसाशंशप्रहात्—ग्रहकलेंचनश्रीयात्स्त्रात्वाश्रीयात्तमुक्तयोः—मुक्तिशशिनभुंजीनयदिनस्यान्म
 हानिशा—स्त्रात्वाहृत्वापरेह्यद्याद्रग्रस्तास्तमितयोरिति—महानिशाचमार्कडंयेनोका—महानिशाद्विघटिकेरान्निभयम
 यामयो—नैमित्तिकतदाकार्थकाम्यंतुनमनंगपीति—प्रतियामंधाटिकाद्वयमेकैकावाघटिका—तेनमुहूर्तद्वयमेकोवामु
 हूर्तः—सार्द्धग्रहशानंतरंमुहूर्तंचतुष्टयंमहानिशेतिकत्पतंसुः—शिवरहस्यापि—नाचरेत्सग्रहंचेवतथैवास्तमुपगतिः—यावत्स्या
 न्नोदयस्तस्यानाश्रीयात्तावेदेवतु मुक्तिदृष्ट्वाभुंजीतंस्नानंक्रत्वापरेविधीति—सग्रहेग्रहणसहितेतद्वर्तमानकालेतथैव
 रसुदयन्तरेपि—संध्याकालेयदाराहर्धसतेचंद्रभास्करौ—तदादिवानभोक्तव्यमातुरस्त्राशिशूनिचनेतिदिवेत्त्यहोरात्रांपलं
 वालादीनामसमर्थानंतुमुहूर्तंचयात्तमकसायाह्लादिग्रहंणकालंति—प्राचीनैकैकस्मिन्नैवतादृशेपराह्लादैर्भोजननिषेध

तथा च मात्स्यमर्कडेययोः सायाह्नेग्रहणचेत्स्यादपराह्नेनभोजनं अपराह्नेनमध्याह्नेनतुसंगवे भुजतिसंगवेच
 तस्यान्नपूर्वभोजनकियेति सायाह्नादौग्रहणेक्रमेणापराह्नादौबालवृद्धातुरैर्नभोक्तव्यं अपराह्नादिपूर्वकालेभुजनेत
 पानदोषद्वयर्थः विशेषतिषेधस्यशेषांशेनदोषद्वयर्थः विशेषतिषेधस्यशेषांशेभ्यनुज्ञाफलकत्वात् कालतत्त्ववि
 चनेतु सूर्योपरागाविषयभेदं बालादीनांभोजननिषेधप्रतिपादकचंद्रग्रहणं रात्रितृतीयचतुर्थग्रहराते बालादि
 भिर्यामत्रयमपितिषेधपरिपालनसंभवात् तिषामपिउत्सर्गतः सर्वस्यामपिरात्रौभोजनंविनैवावस्थानात् यदांतुते
 पां रात्रिप्रथमद्वितीययामगतेचंद्रग्रहेयामद्वयव्याप्तिनिषेधपरिपालनासंभवस्तदारात्रेरपिपंचमंगान्कृत्वाग्रहणका
 लभूतमागावधिकान्निमुहूर्त्तैरमर्कभागान्मकएवरविग्रहवज्राजननिषेधकालोद्ग्रह्यः यत्तुग्रहणंकालावधिकभागद्वये
 भोजननिषेधप्रतिपादकंरमृत्यतरवचनं सायाह्नेसंगवेश्रीयात्पराह्नेसंगवादधः मध्याह्नेपरतोश्रीयान्निपवांसो रविग्रह
 इतिशारदेग्रपरारह्नेग्रहणार्थः यदपराह्नेग्रहणमिति श्रुतेः रविग्रहः शशियग्रहस्याप्युपलक्षणात् एतच्चपुनर्वदग्रहस्थविषयं आ
 दित्येहजिसंकातौग्रहणेचंद्रसूर्ययोः उपवासोजनकर्तव्योगृहणपुत्रिणातयेति रमृत्यतरवचनान्न कालतत्त्वविचनेतुवंच
 नमिदं बालादिविषयमेवग्रहस्तत्सूर्यश्रीयात्पराह्नेग्रहइतिवाक्यशेषात् तत्रैवचाहोरात्रव्यापिनिमेषात्
 कोपवात्सप्रसक्तेः अत्पराह्नात्परागेग्रहस्तत्तमयः संभवत्येव मध्याह्नेपरतोश्रीयादित्युक्तं ओपरागेग्रहस्तत्तमयः संभ
 वात् यद्यपिचतनपूर्ववाक्यादुपरागात्पूर्वसंभवमात्रवर्जायित्वाप्रातर्भोजनसंभवतितथापि भागद्वयवर्जितस्यात्रवाक्येनप्र
 तिपादनद्वयत्रापिषष्ठद्वयवर्जनं मुख्यः कल्पः पाकभागवर्जनं त्वनुकल्पमइति सूच्यते इत्युक्तं ग्रहणवेधकालेहिमाद्रौ
 त्रयोदश्यादितोवर्ष्यदिनानानवकंध्रवंमाणत्वेपुचंसर्वेपुग्रहणेचंद्रसूर्ययोरिति अष्टम्यात्रापि द्वादश्यादितृतीयांतवेधई
 द्ग्रहेरभृतः एकादश्यादिकः सौरैश्चतुर्थ्यतः प्रकीर्तितः इदं संपूर्णग्रहे खंडग्रहेतानियतं दिनत्रयं व्यहंखंडग्रहेतयोरिति

वचनात् इदं प्रस्तावतां त्रिदिनं पूर्वमिति नाराद्वचनेन प्रस्तावति भिन्नग्रहणं पुंजेति निबंधे च्यवनः ग्रहणं पृथक् भवत्यज्यं
सागरं पुष्कृतत्रयं पावशरविणामुक्तामकं भदंतकं धवत् अन्यदण्डविकारादितत्फलं च दैवज्ञेयं अत्रकार्ये प्रवास
माह दक्षः अयने विषुवे चैव ग्रहणे चंद्रसूर्ययोः अहोरात्रोपितः क्षत्वा सर्वपापैः प्रमुच्यत इति आदिकर्मणिकः केचित् भूते
कर्मभिः प्रत्यग्रहणपूर्वादिनेषु प्रवासमाहुः अतएव ग्रहणादौ आदित्यग्रहणसंक्रान्ताविति वचनेन प्रारणानिषेध उच्यते अ
हमुराणे नित्यदयोरयनयोस्तथाविषुवतोदयोः चंद्रार्कयोर्ग्रहणयोर्व्यतीपाते पुकर्मसु अहोरात्रोपितः क्षान्तं श्राद्धं तानंत
धजपं यः करोति प्रसन्नात्मा तस्य स्यादक्षयं हितं इति कालतत्त्वविवचने अयं चोपवासः सत्यामपि विधायामयनग्रहणा
दिमत्पयहोरात्रएव नतु पूर्वस्मिन् अयनादि समभिव्यहारात् तद्ग्रहोरात्रस्यैव प्रतीतेस्तु ग्रहणस्यैव युक्तत्वात् तथैव शिष्ट
समाचारान्वक्तः पूर्ववत् एकरात्रमुपैष्येव स्नायाच्च शक्तः कंचुकादिव संप्रस्य नित्यं प्रापकोशत इति लिङ्गपुराण
गतस्य प्रत्ययोपि समानकतृत्वमात्रे मुख्यत्वादाय स्वपितृतिवत् तत्रैव त्रिरात्रोपवासो युक्तः त्रिरात्रं समुपैष्येव ग्रहणे
चंद्रसूर्ययोः स्नात्वा दत्त्वा चाविधिवन्मोदते ब्रह्मणा सहेति अत्रापि त्रितयमप्युपवाससहितमेव तद्व्यतिरस्यैव त्रिरात्रस्य परा
गा द्विनेपलक्षणात् पुत्रवद्ग्रहस्थस्य तु प्रापक्षयकर्मोपि ग्रहणानिमित्तोपवासं न कुर्यात् तदुक्तं नारदः संक्रियां मुपवा
सं च कृणोकादाशिवसरे चंद्रसूर्यग्रहे चैव न कुर्यात् पुत्रवान्गृही यदातुरावेर्भस्मरदां पुत्रिणां ग्रहद्वयं हि त्वाबालादि
वद्वोजनकार्यं न तप्यासः सायाह्ने ग्रहणेष्वेत्यादिति मार्कंडेयवचनत्सायाह्ने संगे शीघ्रादितिरस्य ते श्येति हेमाद्रिः मा
धवमतेतु पुत्रिणां पितृत्रोपवास एव अहोरात्रं न भोक्तव्यमिति पूर्वार्कनिषेधस्य तेनापि प्राक्तनं गत्वात् उपवासानिषे
धस्तु तत्र तत्प्राप्त्यासपरः कृणोकादशीवादिति भदन्तनेष्येव युक्तेष्वत एतत्तत्र प्रयुक्तोपवासस्य निषेधो यमुदाहृत इति
वाक्यशेषेण विहितकाम्योपवासानिषेधानां नृणां प्राप्तास्य नानृणां सायता नित्यमप्यपणमिदित्यन्तः किं

ब्रह्मसंकल्पपरमकवत्ररूपेणवासपरएवशकौनतमेजनिहृतौतस्यलक्षणिकत्वात् अन्यथेणवासवत्रचरेदितिव्रतश
 ब्रह्मसमाभिषेक्यहारसंकल्पसिद्धावपिकेवलपेवासशब्दघटितवाक्यपुसंकल्पसिद्धयप्रसंगात् तथाचोपवासनिषेधप्र
 गाणमरुपयेभिरेकेकार्थसंप्रत्ययइतिन्यायन मरुपयेवग्रहणोच्यमिति यदाचैवकारणतरप्रयुक्तमेजनाभावमा
 ज्ञेयव्रतरूपेणवासप्रसक्तिरतदाग्रहणमितिआद्याधिकारिणा प्ररुवेचामोजनमसमापत्नादितिविहितआद्याभो
 जननिषेधपरिपल्लेनेपिनक्षति ग्रहणमितिपुत्रआद्यपुत्रपरसुवाप्राथमिकेब्राह्मणनिवेदनं आद्यश्रमवेत्तुः। यथा
 रुपातंसमग्रयेव नभुर्गेचब्राह्मणः आद्याधिकारिणोग्रहणादनेतत् पूर्व तस्मादसूर्यप्रसूतारतपुत्रवद्ग्रहणोप्यहो
 रात्र्येजननिषेधः परिपालनीयएव व्रतरूपेकान्यवपवासपरनकार्थं चंद्रप्रसरतस्तेनतुरदितिसंध्याहोमादीनां
 प. तदहोशनाः यस्तेचारतगतैर्विद्वैज्ञायास्तथाधारणं ज्ञानहोमादिकंकार्थभुर्जातदृश्येपुनः पुनस्तदाहिताभिवि
 पय अपराल्लेवर्तपतीयमश्नात् इतिकार्यायनेकेयतेस्यश्रीतरेवविहितत्वेनचप्रावल्यात् अग्निर्भूतंकुट्यादितिनि
 णेयदीप. राजाश्रमभोजनेकालनियमेयं तेनुत्तरादविश्रमोवनमतिकर्कानुसारिणः ग्रहणांतरितस्यपूर्वैसकक्षिप्त
 स्यद्रव्यस्यादत्तरस्यद्वैगुण्यंभवतीतिशेषः पठति तच्चग्रहवेवर्ते दातव्यमितिनोकारप्रायवक्तव्यकुञ्चित्कचित् दशो
 तसंप्रत्यसुस्थान्यलतंचंद्रग्रहंभवत् सूर्यग्रहेसहस्रतन्मरणतकस्मत्प्रमिति श्रवमूलमित्यमितिनियमसिधौ ग्रहणेत्पूर्व
 कालभोजनप्रायश्चित्तं पटविश्रमतेभिहितं चंद्रसूर्यग्रहेभुक्प्राजापत्यंसमाचरेत् तस्मिन्नेवदिनेभुक्काशिरज्जैष्वशु
 द्यतीति त्रिरात्रेणत्रिरात्रोपवासेनतेनप्राजापत्याकर्मकंभवति प्राजापत्यस्यपटुपवास्तुत्यत्वात् यस्मात्ततोत्तरंनिषिद्धं
 कालभोजनेपित्रिरात्रमेवतस्मिन्दिनइत्यविशेषाभिधानात् स्वावाल्लङ्घनादीनां तदर्थं ग्रहणप्रसंगारकुरक्षेत्रप्रातिग्रहेप्रा
 याश्चिवमुच्यते अतएवस्मृतौ प्रातिग्रहीकुरक्षेत्रेनभूयःपुरुषोभवेत् तथापिमनसःशुद्धैप्रायाश्चित्तंसमाचरेत् तत्सकच्छेद

धं कुर्याद्वेन समन्वत सत्रेणायजताथजपद्मालक्षसप्तकं वापिकपतद्गगादिव नैर्विसृजेद्वनमिति एतच्च यद्गर्ह
 तेनार्जयति ब्राह्मणाः कर्मणा धनं तस्योत्सर्गं शुद्धं विदत्तेन तपसा पिबेति मनुकैरुत्सर्गोत्तरं ज्ञेयमिति दिक् अथ ग्रह
 एषामान्यतो वक्ष्यामि न स्वपेक्षचभुजो तन कुर्यान्मजमेहने न मैथुनं चाभ्यंगं भोजनं च वधनं पत्रपुष्पतण्डु
 गाल्लवार्केशादशोधयेत् न निश्चयाभापणं कुर्यान्नकेशावधारणम् एतेषां फलातिरुस्यति सग्रहे विषया जायते व्याधि
 मंत्रेदुःखमवाप्नुयात् पुरीषे कृमि योनिः स्थान्मथुने ग्रामश्चकरः अभ्यंगेन भवेत्कृष्णभोजने स्यादधोगातिः वधने च भवे
 तसर्पवधे च नरकं व्रजेदिति कालमाधवे ग्रहणदिनेति पिङ्गमाह गार्ध्वः नम्रगलं न प्रतिष्ठान प्रसारामसत्क्रियाः ना
 श्निहोत्रं प्रगृहीत न यज्ञारंभमाचरेत् न जातकादि संस्कारं न कथं न च विक्रयं ग्रहणादानरूपं तु यत्र बहिरंतुलौकिकं
 दिवा करेति शानाथेरहुणा संधिते सति कुर्यात्तत्र दिने किंचित्तथैराभ्यंगमूलनं ग्रहणं जनरादयदौ निपिङ्गं तदुक्तं
 ष्यादिति त्रिपद्ग्रहायोपगतं नराणां शुभप्रदं स्यादग्रहणं र्वर्वाहोः द्विसप्ततंदेवुचमध्यमं स्याच्छेषे पृथग्विद्वि कथितं मुनि
 रैरिति आप्य एकदश नंद नव इपुपंचमं मदनु रत्नेर्गर्भाः जन्मसंसाधरि फांकदशमस्थे निवाकरे हृष्टेरिष्टप्रदो
 राहुर्जन्मक्षेति धने पिच रिफोद्वादश श्रको न वत्तु धनसंमतं रा एश्वी चंद्रोदये विष्णुधर्मोत्तरे यत्तक्षजगतोरहुर्मस
 ते चंद्रमारकरो तज्जातानां भवेत्पीडा यिनराः शांतिवर्जिताः अभिभवति सैहि केयश्चंद्रा कौयस्वजन्म नक्षत्रे तस्य पात
 कादिव भयं विधाहुः स्वमनस्तापम् हेमाद्रौ येषां तु भारकरस्थानिराहुश्चंद्रमुपक्रमेत् कर्मक्षयपरिक्षेपान् प्राप्नुवति च तेज
 नाः पितृपक्षविना शायसुषंस्थाने भवेदग्रहः मातृपक्षविना शायचंद्रस्थाने भवेदग्रहः होरायां प्रसते यस्य नक्षत्रे वा नि
 शाकरं प्राणसं देहमाश्रोति स वामरणा मृच्छति एश्वी चंद्रोदये पुराणोत्तरे सूर्यस्य संक्रमे वापि ग्रहणं चंद्रसूर्ययोः यस्य
 त्रिजन्म नक्षत्रे तस्य रोगोपधा मृतिः तस्य दानच होमच देवा च न जपो यथा उपरागेभिपेकं च कुर्याच्छातिर्भविष्यति

धं कुर्याद्वेदेन समन्वितं सत्रेण वा यजेतां यज्ञपेद्मालक्षसप्तकं वा पीकपतद्गगादि ज्वननैर्वसृजद्वनमिति एतन्न यद्वा हि
 तेनाजं यति ब्राह्मणाः कर्मणा धनं तस्योत्सर्गेषु शब्दं विदत्तेन तपसा पृथिवि मनुकैः सर्गोत्तरं ज्ञेयमिति दिक् अथ ग्रह
 णे सामान्यतो वक्ष्यामि न स्य पक्षचभुजो तन कुर्यान्मजमेहने न मैथुनं चार्यगंभोजनं च वंधनं यत्र पुष्पतृणैर्नी
 गं छिद्यत्के शास्त्रशोधयेत् न निध्याभापणं कुर्यात्त्रकं शावरधारणम् एतेषां फलानि रस्यति सग्रहे विधायान्नायते व्याधि
 र्भवेद्दुःखमवाप्नुयात् पुरीषे कृमि योनिः स्यान्मृशेने ग्रामशूकरः श्रम्यगेन भवेत्कुष्ठीर्भाजने स्यादधोगतिः वंधने च भवे
 त्सर्पवधे च नरकवर्जो दिति कालमाधवे ग्रहणं दिनेति पिद्ममाह गार्ग्यः नमंगलं न शतिष्ठान प्रपारामसत्क्रियाः ना
 श्विहोत्रं प्रयच्छीत न यज्ञारंभमाचरेत् न जातकादिसंस्कारं न कथं न चाविक्रयः ॥ ग्रहणं दातारूपं तु व्यग्रहं रंतुलौकिकं
 दिवा करे निशानाथे राहुणा संधिते सति कुर्यात्तत्रादिने किंचिन्नक्षत्राभ्युगमजनं ग्रहणं जन्मराश्यादौ निषिद्धं तदुक्तं
 ध्याति पे त्रिपद्ग्रहायोपगतं नराणां शुभप्रदं स्यादग्रहणं रवौ द्विः सप्तनंदेषु च मध्यमं स्याच्छ्येपे प्वानिष्टकथितं मुनी
 रैरिति आप एकदश नंद नव इपुपंचमं मद न रत्ने गर्भाः जन्मससाधुरि फांकदशमस्थिति नाकरे दृष्टोरिष्टप्रदो
 राहुर्जन्मक्षेति धनेपि च रिक्ते द्वादश श्रको न वति धनस समतारा एध्वी चंद्रोदये विष्णुधर्मोत्तरे यत्नक्षत्रगतो राहुर्भू
 तचंद्रमारकरो तज्जातानां भवत्पीडा येन राः कांतिवर्जिताः अभिभवति सैहि केयश्चंद्रा कौयस्य जन्मनक्षत्रे तस्यान्त
 कादि वभयं विधादुःखं मनस्तापम् हेमाद्रौ येषां तु भारकरस्थति राहुश्चंद्रमुपक्रमेत् कर्मक्षयपरिक्षेपान् प्राप्नुवति च तेज
 नाः पितृपक्षविनाशाय संपरस्थाने भवेद्ग्रहः मातृपक्षविनाशाय चंद्रस्थाने भवेद्ग्रहः होरायां प्रसूते यस्य नक्षत्रे वा नि
 शाकरं प्राणसं देहमाश्रोति स वामरणा मृच्छति एध्वी चंद्रोदये पुराणोत्तरे सूर्यस्य संक्रमो वापि ग्रहणं चंद्रसूर्ययोः यस्य
 त्रिजन्म नक्षत्रे तस्य रोगोपयामृतिः तस्य दानं च होमं च देवाचनं जपो यथा उपरागेभिपेकं च कुर्याच्छ्रुतिर्भविष्यति

नदः संकलपात्मकव्रतरूपपवासपरएवंशकैततभोजननिवृत्तौ तस्यलाक्षणिकत्वात् अन्त्योपवासव्रतंचरेदिति व्रतश
 ब्दसमाभिव्याहारारसंकल्पसिद्धावापिकेवलपवासशब्दघटितवाक्यधुसंकल्पसिद्ध्यप्रसंगात् तथाचोपवासनिषेध
 गणामुख्ययमित्येककटपसंप्रत्ययइतिन्यायन मरुत्यवग्रहणचित्यमिति यदाचैवकारणांतरप्रयुक्तभोजनाभावमा
 ज्ञाव्रतरूपपवासप्रसक्तिरतदग्रहणनिमित्तश्राद्धाधिकारिणा प्रारब्धभोजनासमापनादिविहितश्राद्धांगमा
 जनानिषधपरिपल्लनपितृक्षतिग्रहणमित्यपिच श्राद्धपूर्यपर्युवासायमिकेवह्यणिनिवेदनं श्राद्धप्रारम्भत्वेन न्या
 र्क्यतत्सम्बन्धेन नभुजं च ब्राह्मणः श्राद्धाधिकारिणाग्रहणादेनततः पूर्वं तस्मादसुषुप्रस्तास्तेपुत्रव्रतग्रहिणोप्यहो
 रात्र्यभोजननिषेधः परिपालनीयएव व्रतरूपकान्यदपुवासपरनकार्यः चंद्रग्रस्तास्तत्तत्तरादनसंध्याहोमादानादो
 पः तदाहायानाः ग्रस्तेचारतंगतेविह्वेज्ञात्वा मृत्युवधारणं ज्ञानिहोमादिककार्यं भुज्यते दूदये पुनः एतदनाहिताग्निवि
 पयं अपरह्वैवर्तपात्नीयमश्नात् इति कात्यायने केवर्तस्य श्रौतवेविहितत्वेन च प्राचरत्वात् अद्विर्नैतकर्म्यादिति नि
 र्णयदीपः रागप्राप्तभोजनेकालनियमोऽयं तेनैवरादा विवभोजनभित्तिकानुसारिणः ग्रहणांतरितस्य पूर्वसंकल्पित
 स्यद्रव्यस्यादत्तस्यद्वैगुण्यं भवतीति शिष्टः पठति तत्रग्रह्यवैवर्ते दातव्यमिति नोकारस्यावकंयंकुञ्चित्काचित् दशो
 त्तरपर्वसुस्यच्छतंचंद्रग्रहं भवेत् सूर्यग्रहसहजतनमरणंतकर्ममुतमिति अजमलं चैत्यमिति निर्णयसिंधौ ग्रहणेतरपूर्वं
 कालभोजने प्राप्यश्रितं यदाग्रहान्मतेभिहितं चंद्रसूर्यग्रहेभुक्त्वा ज्ञापयत्यसमाचरेत् तस्मिन्नेवदिनेभुक्त्वाग्निरत्रैवैवशु
 द्धतीति त्रिरात्रेण त्रिरात्रेण वासेन तेन प्राज्ञपत्याद्धमकं भवति प्राज्ञापत्यस्य यदुपवासुतत्पत्वात् अस्तास्तोत्तरं निषिद्धं
 कालभोजनेपि त्रिरात्रमेव तस्मिन्दिनद्वयं विशेषाभिधानात् स्त्रीबालदृष्टादीनां तदर्थं ग्रहणप्रसंगात्कुरुक्षेत्रप्रातृग्रहे प्रा
 याश्रितमुच्यते अनाणमसौ प्रातिघाटीकरश्चेत्यप्यग्राह्यमिति ननु तस्मिन्दिने न तस्मिन्दिने

यंकुर्धर्मादेवेन समान्वतः सत्राणवायजतायजपद्मालक्षसप्तकः वायंकुपतद्गागादिवनर्तविसृजेद्वनमिति एतच्च यद्वाहं
 तेनाजंयति वाक्षणाः कर्मणाधनं तस्योत्सर्गेण शुभं विदितेन तपसा पुत्रेति मनकैरुत्सर्गोत्तरं ज्ञेयमिति दिक् अथ ग्रह
 णे सामान्यतो वक्ष्याणि नस्त्वपेक्ष्य भुञ्जेत न कुर्ध्यान्न भुञ्जेत न मेयुर्न चान्यगं भोजनं न च वधनं पञ्चपुष्पतृणैर्वा
 गालिधातुके शास्त्रशोधयेत् न निध्याभापणं कुर्ध्यान्नकेशां धारणम् एतेषां फलानि रस्यति संग्रहे विधायानां यते व्याधि
 मन्वेदुः स्वमवाप्नुयात् पुरोपेकमिषोति रस्यान्मैथुने ग्रामशकरः अभ्यंगेन भवेत्कुष्ठीभाजने रसादयोगतिः वधने च भवे
 त्सर्पवधे च न रकं न्नजेदिति कालमाधवे ग्रहणदिनेति पिद्वमाह गार्ग्यः नमगलं न प्रतिष्ठानप्रपारमसत्क्रियाः ना
 शिहेजं प्रग्रहीत न यज्ञारं भमाचरेत् न जातकादि संस्कारं न क्रयं न चाविक्रयं ग्रहणदानरूपं तु न्यवहारे तु लौकिकं
 दिवा करे निशानाधेराहुणा संधिते सति कुर्ध्यात्तत्रादिने किंचिन्नक्षत्रेभ्यः गमज्जनं ग्रहणं जननरुद्रयादौ निषिद्धं तदुक्तं
 ध्याति पे त्रिपद्मदशापोपगतं नराणां शुभप्रदं रसादग्रहणं र्वाहोः द्विसप्तनंदेषु च सध्वमस्याच्छेपे प्वनिष्ठकधितं मुनी
 रैरिति आपएकदश नंद नव इपुं च मं मदतरत्नगर्भाः जन्मससाधुरिफांकदशमरथे निशाकरे दृष्टोरिष्टप्रदो
 राहुर्जन्मक्षेति यनेपि च रिफोद्वादश श्रकोतवति धनसप्तमतारा एध्वीचंद्रोदये विष्णुधर्मोत्तरे यन्नक्षत्रगतो राहुर्भस
 तेषंद्रभारकरौ तज्जातानां भवेत्पीडयेन राशांतिवर्जिता अभिभवति सैहिकेयश्चंद्राकौ यस्य जन्म नक्षत्रे तस्य त
 कादिव भयं विधाहुः खं मनस्तापम् हेमाद्रौ येषां तु भारस्करस्थनि राहुश्चंद्रमुपक्रमेत् कर्मक्षयपरिक्षेपान् प्राप्नुवति च तेज
 नाः पितृपक्षविनाशा यस्पर्पस्थाने भवेद्ग्रहः साहपक्षविनाशा यश्चंद्रस्थाने भवेद्ग्रहः होरायां यस्ते यस्य नक्षत्रेवानि
 शाकरं प्राणसं देहनाशोतिसवामर एणुच्छति एध्वीचंद्रोदये पुराणोत्तरे सूर्यस्य संक्रमो वापि ग्रहणं चंद्रसूर्ययोः यस्य
 त्रिजन्म नक्षत्रे तस्य रोगोपवामतिः तस्य दानच हो भवेच्चार्त्तनजपोपवा उपरागे भिषेकं च कुर्ध्याच्छातिर्भविष्यति

सदक्षिणं सवस्त्रं ब्राह्मणं यानि वेदयेत् सौवर्णं राजतेव पिबिष्वं ब्रह्मास्वशक्तिः ॥ उपरागं भुञ्जेद्विप्राय कल्पयेत्
भुञ्जस्व तमोऽमृतमहाभूमिभो मसूर्यविमर्हन् हेमन्तगण्डानि नमसु शक्तिप्रदो भव विधुतुदन्तमस्तु ॥ युसिहिकुतदनाद्युत
दानेनानेन तामस्युरक्षमविधजाद्रयादिति अत्र शान्तिरुच्युक्तमस्येष्टस्य राशिं समं साद्य भवेद्दण्डसंभवः ॥ यानि तस्य ब्र
वक्ष्यामि सर्वेषां धिसमन्वितं चंद्रो परागं संप्राप्य क्त्वा ब्राह्मणं वाचेनां संप्राप्य चतुरविंशतिं तस्मै सुखं लब्धवानुत्पन्नैः ॥ पूर्वमेवे
परागं स्य समानार्थेषां धादिकं स्यात्पुत्रैश्चतुर्भुजैः सागराभिर्निर्गता भूयश्च लोकोकसंगमाद्भजगोकुलात् रा
जद्वारप्रवेशाच्च सदनातोयानि क्षिपेत् पंचगव्यपंचरत्नपंचकप्यात्र पञ्चवान् सुधनपद्मकं शुक्लकुम्भं रक्तचंदनं शुक्तिरु
टिकतीर्थार्थं वासितसंपूज्या गुल्लनं मधुकंदवदं रुचि विष्णु कंतां शतवर्गं बलं च सह दैव्यं च विशाहित वने वनं एतत्सर्वं
निक्षिप्य कुम्भेष्ववाहयेत् सुरान् सर्वसमुद्राः सारतस्तीर्थानि जलदानदाः श्रयात्तत्र नमस्तस्य दत्तरक्षयकारकाः यो सो
वज्रधरो देवश्चादिद्यानां प्रभुर्भूतः सहस्रनयनश्चंद्रोऽग्रहर्पाडव्यपाहर्तु मखयः सर्वदेवानां माता चैरभितद्याति चंद्रो
परागसंभूताग्रहर्पाडव्यपाहर्तु यः कर्मसाक्षी लोकानां धर्मा हि पवाहनः यमश्चंद्रो परागोऽर्थाग्रहर्पाडव्यपाहर्तु
क्षो गणाधिपः साक्षी ब्रह्मालंजनसमप्रभः खड्गहस्तातिर्भमश्च ग्रहर्पाडव्यपाहर्तु नागप्राधरो देवः सदा भक्त रवाह
नः सजलाधिपतिर्देव्यग्रहर्पाडव्यपाहर्तु प्राणरूपो हिलाकानां सदा कृष्णसुगन्धियः वायुश्चंद्रो परागोऽर्थाग्रहर्पाडा
व्यपाहर्तु यो सोऽनिधिपतिर्देवः खड्गशूलभृताधारः चंद्रो परागकल्पधनदात्रव्यपाहर्तु यास्याविदधरो देवः पनाकवि
पवाहनः चंद्रो परागपापानि सनाशयतु शंकरः त्रैलोक्यपानिभूतानि स्यावराणां चराणि च ब्रह्मविष्णुकैरुद्राश्च दह
तुममपातकं एवमावाहयेद्देवान् मंत्रैरभिश्च्यारणैः एतान्वतयामजान् स्यात्पृष्ठं विलखयत् तस्मै पृष्ठं ध्यात्वा लिख्य नववस्त्रा
तथैव च मस्तके यजमानस्य तिदध्नुस्तद्विजितमाः कलशान् द्रव्यसंयुक्तान् जातैरुपसमन्वितान् गृह्णित्वा ज्ञापये

स्वर्णं वा प्रापिष्टमस्तु वा स परं स्य वाक्यते ब्राह्मणाय दत्तं तस्य न रोगादिश्च तत्कृतः जन्मनश्च तत्पूर्वात्तरं च द्विजन्मनश्च
 त्रमिरयुच्यते जन्मदशमर्को न विंशता इति केचित् स परं स्य तद्वाकारस्य ग्राहो रित्यर्थः अद्भुतसागरमार्गवः परस्य रा
 ज्यस्य नक्षत्रे स्वर्गानुरूपं राज्यते राज्यमगं सुहृन्नाशं मरणं वा विनिर्दिशेत् राज्यस्य नक्षत्रमभिप्रेक्ष्य नक्षत्रमिति तत्रैव व्या
 ख्यते मङ्गलाधिपदैवैर्यैर्मन्त्रमृत्युं यादिभिः होमैर्कुर्वन्त्यनेन तत्तन्मन्त्रान्जपेत्सुधीरिति मङ्गलाधिपानि तत्तत्र
 क्षत्राणां तन्मन्त्रान्मन्त्रेयवास्तथाप्यव्यंशान्नाख्यानि तदाप्युपश्रव्यादयस्ते होवत्ये रित्यर्थः नक्षत्रविशेषमहर्षेण दत्ता
 व्याप्तिः शास्त्रतो वगंतव्या राजभिरेतु प्रजाहितार्थं तत्तन्मङ्गलेषु तत्तच्छांतयेत्यर्थवद्वाका करणीयाः श्रामिर्वाकर
 येच्छांतिं याति कर्पाश्च वारुणो वा यव्याकारयेच्छांतिं वैश्वानरीकारयेत्तथा विश्वपुलस्तया द्वाभ्यां क्रव्यान्नापति नर
 विशन्मायमिताना गहैर्मन्त्रवचकारयेत् वस्त्रयुग्मेन सर्वेभ्यः कांस्यपात्रे निधापयेत् तस्यान्तःकापत्रे च विश्वपुलस्ति
 न्यसेत् घृतकुम्भोपरि न्यस्य दद्याच्चद्रसमौ केकं रूपं च वस्त्रसहितं ब्राह्मणाय कटुविनेह सुवर्णदक्षिणदं द्यात्तं शाति
 मवाप्नुयादिति सारसग्रहे च त्वथा कुर्वन्माहर्द्रातञ्जकारयेदिति क्रव्यायुन वचनानां नृपयात्तरप्रकारांतरमुक्तं ग्रहणे
 ग्रहपीडितनाडीनश्चन्द्रोपशमनाय ॥ सहशतपुष्पैः ॥ स्नात्वा त्कालिनीफलञ्च दत्तोशीरैः ॥ तावत्पात्रतिलैः ॥ पूर्ण
 पूर्णवर्णवसर्पिणा भुक्करग्रहणे दद्यान्नाडीदोषोपशान्तिः घृतकुम्भोपरि निहितं शखं न वनीत पारितदयात् नाड्या
 दिदोषशान्तिं यो ह्निजायदपिा करग्रहणे नाडी नक्षत्राण्यह दशमघोडशाष्टदशत्रयोविंश पञ्चविंशति भार्गवाचनदी
 पिकाया ज्योतिः सागरि सौवर्णैकरूपेणागं मुले चार्धपलार्धतः तदर्थेन तदर्थेन फणायामौ केकं न्यसेत् तावत्पात्रे निधा
 या धृतपूर्णं विशेषतः कांसेवाको तिलो हेवान्यस्य दद्यात्सदक्षिणं चन्द्रग्रहे तु कृष्णस्यार्धवद् दद्यात्सदक्षिणं नागं रुक्मम
 यंस्य ग्रहे विवस्वह मज्ज तुरारशशा भूमिति लसुं प्रिष्णं कानं कालतत्र विवकेपि सुवर्णं निर्मितं नागस्य तिलं कानं स्वभाजनं

सदृशिणसवस्त्रं च द्राक्ष्य एषानिवेदयेत् सोऽप्येराजतं वापि विंशं कृत्वा स्वशक्तिः । अत्र परागं भुक्ते शिच्छेदं विप्राय कद्रुपेन
मंत्रस्तु तमोऽम्यमहाभीष्टस्योऽमसूर्याविमर्देन हेमन्तगणदत्तेन समुदातिप्रदो भवति धनुस्तदमस्तु भुवि सिद्धिं कृतं दत्ताय तु
दानेन निननागस्य रक्षमवंधजाद्वयादिति श्रजशातिरप्युक्तमस्त्येव प्रभराशिंसं मांसाद्युमवेदं ह्यसंभवः क्षान्तं स्वयं
वक्ष्यामि सर्वोपाधिसमन्वितं चंद्रोपरगं संप्राप्य कृत्वा ब्राह्मणं चित्तं संप्राप्य चतुरो विप्रान् रेकमस्त्यानुलेपनैः पूर्वमेवो
परागं रसमानो यौपधादिकं रथाप्येष्टतु ॥ कुंभान्नयतः सागराविधानं राजाश्रयवल्मीकसंगमोद्भवगोकुलात् रा
जद्वारप्रवेशाच्च सदमना यानि क्षिपेत् पंचगव्यपंचरत्नं पञ्चवक्त्रपञ्चपुष्पान् राघवतपश्चक्रं शुक्लकर्मरक्तचंदनं शांतिरु
टिकतीर्थैर्वासितसर्पपूजगुल्लं मधुकंदं ददारुचविष्णुकांतां शतवर्षं बृहत्सहदेवं च विशाहितं यमेव च एतैः सर्वैर्वि
निक्षिप्य कुंभे च वाहयेत् सुरान् सर्वसमुद्रांस्तारतस्तीर्थानि जलदानदाः आयातपूजमानस्त्वहं रितक्षयकारकाः योसौ
वज्रधरो देवश्चादित्यानां प्रभुर्भूतः सहस्रनयनश्चंद्रो ग्रहपांडाव्यपाहृतः सख्यः सर्वदेवानां सत्तां चिरमिति वातिः चंद्रो
परागसंभूतां ग्रहपांडाव्यपाहृतं यः कर्मसाक्षी लोकानां धर्मो हि पवाहनः यमश्चंद्रो परगो रियाग्रहपांडाव्यपाहृतः
क्षोणपाधिपः साक्षात् क्षीलांजनसमप्रभः खड्गहस्तातिभिमश्च ग्रहपांडाव्यपाहृतः नागपादाधरो देवः सदा सकरवाह
नः सजलाधिपतिर्देवो ग्रहपांडाव्यपाहृतः प्राणरूपो हिलोकानां सदा कृष्णसंगमियः वायुश्चंद्रो परगो रियाग्रहपांडा
व्यपाहृतः योसौ तिधिपतिर्देवः खड्गशूलभदाधरः चंद्रो परगकल्पधनदात्रव्यपाहृतः योसां विदधरो देवः पिनाकहि
पवाहनः चंद्रो परगपापातिरनाशयतु शंकरः जलधिययानिभवा निरुधाराणि चराणि च ब्रह्मविषयकैरुद्राश्च दह
तममपातकं एवमावाहयेद्देवान् मंत्रैरभिश्चाराणैः एतान् वतयामजानन्त्युपपद्विलिखयत् तां च पट्टे धवालिर्यनववस्त्रो
तथैव मस्तके यजनानस्य निदध्नुस्ते द्विजोत्तमाः कलशान् द्रव्यसंयुक्तान् जातारूपसमन्वितान् गृहीत्वा स्नापये

द्रुपमद्रपीठेपरिरिस्थतं पूर्वरेवतुमंजैश्वयजमानं हिजोतिमाः अभिपेक्षतः कर्तुमंजैवार्णसकः आचार्यवरपर
 आरस्वर्णपट्टनिवेदयेत् आचार्यदासिणाद्वाद्वाद्वात्तं चरवशाकितः होमचापिप्रकुर्वीतसप्तव्याहतिभिस्तथा दानं च श
 कितोदद्याद्यदीच्छदात्मनोहितं सूर्यग्रहे सूर्यनामयुक्तमंजैप्रकीर्तयेत् अनेन विधिनयस्तुग्रहणे स्नानमाचरेत् नत
 स्यग्रहजोदोपः कदाचिदपि जायते ग्रहणदर्शनं तु गृहकार्यमिति शिष्टाः प्रत्यक्षदर्शनं यथानभवति तथावस्त्रादिना क
 तव्यवधानमित्यर्थः इति भारस्योक्त्याग्रहाणां विः ग्रहांतरं दुर्वाकुशोरिशमभीशिलाजिस्वार्थसर्वपधिपचमद्भिः
 स्नानं विदध्याद्ग्रहणेरर्वाद्भिः पीडाहरं शांतिवहं हितस्य भार्गवार्चनं च द्विकायां ब्रह्मसिद्धतिं सर्वपद्धतिवत्वाद्यं स्व
 च्युतैलां वदुर्ध्वैः ग्रहणं गुर्विण्यातुन पश्येत्तु पटविना अग्रग्रहणादिसप्तदिनपथ्यंतरं रामगोपालाद्यागमदीक्षाकाशि
 दाचनं च द्विकायाम् ज्ञानार्णवे मंत्राधारं भण्णं कथ्याद्ग्रहणं चंद्रसूर्ययोः ग्रहणाद्वापि देवेशिकालः सप्तदिनवधीति र
 तनसागरे सतीर्थं कार्वा विधुप्रासेतथादमनपर्वणि मंत्रदीक्षाप्रकुर्वाणमासर्षादीन् शोधयेत् तत्र सूर्यग्रहे काले तु नान्यद
 न्वेषितं भवेत् सूर्यग्रहणकाले न समोनान्यः कदाचन मासतिथिवारो दिशोधनम् सूर्यपर्वणीति तत्रैव कालोत्तरवचना
 त चंद्रग्रहे तु यादीक्षायादीक्षाव्रतचारिणां व्रतस्थसूर्यचयादीक्षादारुह्यससजनमस्त्विति तत्रैव योगिनां तत्रैव निषेधाच्च
 अथपुरश्चरणं च द्विकायुकोरहरस्य पुरश्चरणविधिः अथवा न्यप्रकरणपुरश्चरणमिष्यते ग्रहणैकेत्यर्थे दोर्वाशुचिः पूर्व
 मूर्णोपितः नद्योसमुद्रगामिन्यानां भिमात्रोदकोरिस्थतः यद्वा पुण्योदके स्नात्वा शुचिः पूर्वमूर्णोपितः ग्रहणादिविभोक्षा
 तं जपे नमः संसमाहितः अतंतरं दशांशेन क्रमाद्धोमादिकं चरेत् तदंते महतीं पूजां कुर्याद्वा स्नानं तर्पणम् ततो मंत्रप्राप्ति
 व्यर्थं गुरुं संपूज्यतोषयेत् एवं च मंत्रसिद्धिः स्याद्विवेकतः प्रसीदति अथवा न्यः प्रकारो यूपैरश्वराणिको विधिः चंद्रसूर्यो
 पराणे च स्नात्वा प्रयत्नमानसः स्यपूादिभोक्षपथ्यंतं जपे नमः संसमाहितः जग्राद्वा शतहोमंतथा होमाच्च तर्पणं एवं

कृत्वा तु मंत्रप्रजापतिसिद्धिरुत्तमा होमाशकोजपंकुर्याद्धोमसंख्याचतुर्गुणं षड्गुणं चाष्टगुणितं श्रयां संख्यं द्विजातयः
 तेषां ह्यर्थां तु विज्ञेयस्तेषामेव समोजयः पंचार्णमाश्रितः शूद्रस्तज्जयस्तस्य कर्त्तितः मूलमंत्रं समुच्चार्य तदंते देवताभि
 धां द्वितीयां तामहंपश्चात्तर्पयामि नमो तैकः तर्पणस्य दशांशे नमार्जनं परिकर्त्तितं तच्चैवं देवतां रूपं ध्यात्वा तानां प्रपू
 जय च नमो तमंत्रमच्चार्य तदंते देवताभिधां तौ वै रंजलिना शुद्धैरभिर्षिष्वेत मूर्द्धनि मार्जनस्य दशांशे न ब्राह्मणानां पि मे
 जयेत् त्रिभाराधनमात्रेण सर्वसांगं भवेद्यतः जपो चार्पापूर्वको हेमस्तर्पणं चाभिषेचनं भूदेवपूजनं पंचप्रकारैश्च पुरश्चिकवे
 रिरुपादि तच्च रहस्यपुरश्चरणं स्तारुते प्रस्तौ देवेयं भवति स्पर्शादिमुक्तिर्पथैतस्मिन् यामिधानात् तयोश्च यावद्दर्शन
 गोचर इत्युत्तया दर्शनयोऽप्यतया प्रेक्षणादित्यलम् इति ग्रहणकाले कार्याकार्यनिर्णयः त्वस्ति श्रीरणीरारिंह
 धरणीपालो ०१॥ एणर्वीरसिंहभूषका रिते कृत्यसागरे पितृयज्ञोपरागदिद्यौतको रत्नसंग्रहः रद्दति श्रीरबुधवंशतिल
 कश्रीमन्महाराजाधिराज श्रीरणीवीरसिंहकारिते कृत्यरत्नाकरे समस्तपर्वाणि निष्पेयकः समाप्तो रत्नसंग्रहः ॥

उं श्रीगणेशाय नमः श्रीदंगणेशशिवयोरतनूजं सुरासुरैरर्चितपादपीठं स्वर्गापवर्गादिफलप्रभूयै वंदामहेतिरय
 मुदारसत्त्वम् १ एतावताप्रबंधेन व्रतानुष्ठानापयोगभूतकालसामान्यतोनिरूप्येदानींप्राधान्येन प्रतिज्ञाविषयीभू
 तं व्रतस्वरूपं तदुपयोगिचान्यदपिनिरूप्यते तत्र व्रतनामाभिभूतप्रसिद्धिविषयः संकल्पविषयः अभिभूतप्रसि
 द्धिविषयमंत्रवत्स्वकत्वेव्यविषयोनियतः संकल्पो व्रतमिति श्रीदत्तादयः तत्त्वभिहोत्रसंख्यावंदनादिविषये संकल्पेति
 प्रसक्तं न च संकल्पस्य व्रतत्वे व्रतं संकल्पयेदित्यन्यथा कपचतिदानं दद्यादिति वरप्रत्ययानुग्रहार्थप्रयोगापत्तेः न च
 कर्तव्यतया परसंकल्पिततत्तद्गतं संकल्पश्चात्राणं अन्येतुतादृशार्थविषयः संकल्प एव व्रतं नागृहीतविशेषेण न्यायात्
 उभयथापि संकल्पविना कर्मानुष्ठानदर्शितफलानन्वये विशिष्टकर्मासिद्धेः सच संकल्पः कालाद्यभिलाषपूर्वः संकल्पः
 कर्ममानसमिति निरुक्तेऽथ सच संकल्पः मानसकायिको मनयनियमरूपतया कुशतिलजलरंदागदिरूपः संकल्प
 शास्त्रार्थः एतेन मानसकामाद्यभिलाषपूर्वाजपहेमाचर्चनदानोपवासादिशास्त्रविहितदेशकालनियमो धर्मो व्रतसा
 मान्यलक्षणम् उभयविधेः संकल्प एवास्मरूपमंगमिति अभुक्ताप्रातराहारं व्रतं संकल्पयेद्गृहीति तद्व्यमणा विधाना
 च व्रतनिज्ञासा नागरखंडे कलिकालकृतो किंचिद्भूतं शंसमहा मुने स्वरूपाया संमहापुण्य सर्वपापप्रणाशनं ब्रह्मपु
 षः सदा मर्त्या ब्रह्मभूतयुगे यथा वेतायां द्वापरे वै वनते कलियुगे तथा तस्माद्वर्षव्रतं त्यक्त्वा किंचिदेकाहिकं वद श्वः कर्प
 मय कुर्वीत पूर्वान्हेचापरान्तिहेके नहि मृत्युः प्रतीक्षेत कृतमरप न वा कृतम् भर्तृयज्ञ उवाच अस्ति राजन् व्रतं पुण्यं शिवरात्री
 तिसंज्ञितं एकाहिकं महाराज सर्वपापप्रणाशनं तत्र यदीयते दानं हस्तं जेत्येतथैव च सर्वमक्षयतां याति शिवव्रतप्रभावं
 तः शिवरात्रीर्युपलक्षणं एवं सर्वव्रते पुत्रैर्वा श्वव्रतप्रशंसा विष्णुधर्मोत्तरे व्रतोपवास्यैर्वा वैष्णवैर्नान्यजन्मनितोऽपि तः
 तेन रामुनि शार्दूलग्रहरोगाद्विधायिताः तथा च रक्तपुराणे न पूजितो भूतपतिः पुरा यैर्व्रतं तन्वीर्णं न च सत्यमुक्तं दारिद्र्य

शोकात्मयदुःखदग्धाः प्राथोन्नशोचन्ति तएवमर्थ्याः राज्ञ्यंश्च जगति साधुजनेोपभोगं प्राप्नोति चोपि शिवलोका मथामृतं
 त्वम् नानाप्यमस्ति भुवने पुटद्वयतानां तस्मात्सदा व्रतपरेण नरेण भाठ्यम् पद्मपुराणे नाशोचि श्वरकं यतिनस्वरुनी
 नसद्गती नाश्वमेधादियाजीचगोसहस्रप्रदो न च तथा गौराप्रतिशिववाक्यं देवदेवताः प्राप्ता नियमैर्नियमान्विते
 तारारूपाञ्चलं येन नियमाद्वैतप्राधाने रुकदि नियमानां च दृश्यं ते समृद्धाः फलसिद्धयः यथा विनियमानां च योरादया प्रा
 दियेन पः तथावायुपुराणे किंचिद्भूतवाक्रियते पूज्यते वा विलोचनः विभ्रेभ्यो दीप्यते पूर्वमेतज्जन्म तरेः फलम् न कंह
 विषयात्तमनोदन्वाह विस्ति लार्क्षारमथ विंशत्यं यत्पंचगव्यं यदिवोपि वायुः प्रशस्तमत्रोत्तरमुत्तरं च एतत्सर्वं शक्त्यनु
 सारेण किंचिद्भूतविषयं अथ व्रताधिकारिणः रुकदपुराणे निजवर्णाश्रमाचारानिरतः शुद्धमानसाः अलुब्धः सत्यवा
 दो च सर्वभूतहिते रतः व्रतेष्वधिकृतो राजन्नन्यथा विफलश्रमः श्रद्धावान्पापभिरुश्रमददं भविर्जितः पूर्वानियमनाश्रि
 त्यपथावत्कर्मकारकः अर्वेदनिंदको र्धामानधिकारी व्रतादिषु निश्रयो निषाद्यस्य निजवर्णाश्रमाचरेत्यनेन वतुर्णाम
 पिवर्णानां वतेष्वधिकारः संकोचे मानाभावात् व्रतोपवासनियमैः शरीरोत्तापनंतप इति देवलं व्रतादेस्तपे हेतुः वा
 मिधानात् तपश्च आह्वकर्म तपश्चैव समकोप एव च स्वेष्टुदरेषु संतोषः शौचं नित्यं निसूयता आत्मज्ञानं तितिक्षा च
 धर्मः साधारणो नृपति महो भारते साधारणधर्मत्वं श्रवणात् शूद्रे वर्णश्चतुर्थोपि वर्णत्वाद्दर्ममहति वेदमंत्रस्य वा
 स्वाहावपट्यारादिभिर्विनेति त्र्यसोक्तेः शूद्रस्तूष्णीं जपेन मौनमास्ते भोगविवाजैतद्विद्वि शंपविधानाश्च ब्राह्मणाक्ष
 त्रियाः वैश्याः शूद्राश्चैव हि जेतम अर्चयंति महादं वं यज्ञदानजपादिभिः व्रतोपवासनियमैर्होमस्वाध्यायतर्पणैः तेषां वै
 रुद्रसायुज्यं सामीप्यं चाति दुर्लभं सालोभयता च सारूप्यं जायते तत्प्रसादत इति कर्मपुराणाश्च वैश्याः शूद्राश्चैव मोहा
 दुपवासं प्रकुर्वन्ति निराज्ञं चरात्रं व्रते पापं पुष्टिर्न विद्यते इति महाभारते विशेषेण निषेधाच्च कश्चिन्मलेच्छादीनामप्यधिकारः

वद्वयः श्रद्धां किमुक्तैर्मलच्छैरन्यैश्च मानवैरिति नयरात्रप्रकरणेभिधानात् स्वर्गकामादाविवाधिरिशेषण
 स्य लिङ्गस्याविधिरितत्वात् स्त्रीणामप्यधिकारः अतएव नरोवायादिवानारोत्यादि तत्राभिधानम् यत्तु अनन्य
 रनुषेविप्रारुतेषां श्रेणिमिजगते ब्रतोपवासनियमैर्तानादानैस्तथातुपेतिभविष्यवचनं तदनश्रीनादिष्टयाद्यन
 धिकाराहनादिभिरैव तेषामेव श्रेय इतिप्रतिपादनार्थं नतु सान्न्याधिकारार्थं दानेप्यनधिकारापेक्षः निर्णय
 सिधौ अत्रानुग्रहणमुपवासविषयं अतएवदेवलः आहिताग्निरनङ्गान्ग्रहक्षयारीचतेत्रयः अश्वतएवसिद्धिं
 तिनैषांसिद्धिरनश्रतामिति एकादृश्यातुविशेषवचनेन तेषामपि उपवासधिकारोवश्यते समर्तकस्त्रीणां भर्तृनुज्ञां
 विना ब्रतेष्वनाधिकारः नास्तिस्त्रीणां पृथग्यज्ञानब्रतं नाप्युपोषणमितिमनुवचनात् भर्तुं समानब्रतचारिरव्यमिति
 विष्णुवचनात् पर्यनुज्ञयातु पृथगप्यधिकारः यथाहव्यासः परन्तोपर्यनुज्ञाताब्रतादिष्वधिकारिणीति शंखलिखि
 तावपि कामंभर्तृनुज्ञातायांब्रतोपवासनियमेज्यादीनामभ्यासः स्त्रीधर्म इति अभ्यासः पुनःपुनरनुष्ठानं तद्याज्यादि
 त्वपुराणे परपुरभ्याधिकंनारोनेपवासब्रतंचरेत् अनान्यप्यहजिजश्रेष्ठगत्पुस्तस्यास्तद्व्यते देवताराधनं कुर्यात्कामंवा
 ब्राह्मणेनम नारीययननुज्ञातामर्वापिवासुतेनवा विकलंतद्भवेत्तस्यायत्करोरयोर्धैर्देहिकमिति उर्ध्वदेहिकंको
 कांतरोपयोगिब्रतादिकं कारयानोऽपि भार्याभर्तृमेतनैवब्रतादीनाचरेदिति यत्तु रुकदि नास्तिस्त्रीणांपृथग्य
 ज्ञानब्रतं नाप्युपोषणं भर्तुः शुश्रूषयैवतालोकादिनष्टान्ब्रजतिहि धर्मार्थकामसंसिद्धौनारीभर्तुःसहायिनी यद्देवभ्यो
 यद्यपिवादिकेभ्यः कुर्याद्भर्तृभ्यर्चनंसात्कियां य तस्यार्धवैसाकृलंनान्यचितानारीभुक्तेभर्तृशुश्रूषयेवेति तद्भर्तृ
 नुज्ञाविषयं एवंच परमोर्जीवनिवानारोउपोष्यब्रतयाचरेत् आयुश्चहरतमर्तुर्नरकैवगच्छतीति विष्णुक्तेः सामा
 न्यत उपवासनिषेधोप्यननुज्ञातायाः पृथगुपवासविषयः अयब्रतमेदाः अहिंसास्वप्नरतेयवह्यचर्पमकलमपं

एतानिमानसान्ध्याहुर्व्रतानिब्रतचारिणां एकभक्तंथानकमुपवासादिकंचयत् तत्सर्वंकायिकंपुंसांव्रतंभवतिनान्य
 था कचिच्चैविध्यमप्युक्तं कायिकंवाचिकंचैवमानसंत्रिविधंस्मृतम् यज्ञोदानंतपथैववदत्तस्त्वच्छुद्ध्यने अहि
 साब्रह्मचर्यव्रतपःकायिकमुच्यते वाचिकंस्त्वचनंभूतज्ञेहिविवाजितं मानसंमनसाशांतिःसर्वैराग्य दक्ष गुणिति
 श्रय ब्रतविकारिधर्माभविष्यत्पुराणे क्षमासत्पदयादानंशौचमिन्द्रियनिग्रहः देवपूजाहिहदनंसेतिप.र.ते
 यवर्जने सर्वव्रतेष्वर्थधर्मस्तमानान्योदशधास्थितः शौचंपापंडादिसंसर्गविसर्जनं दृढदिनःस्नानमारुहनादि
 च इंद्रियनिग्रहोऽवलोकनादिवर्जनं देवलः ब्रह्मचर्यमहिंसाव्रतयमाभिपवर्जनं व्रतंवेगानिचर्यारिद्धिरिति
 व्यानितिर्यशः ब्रह्मचर्यं रुमरणंकीर्तनंकेलिःप्रेक्षणंगुह्यभाषणं संकल्पोध्यवसायश्चक्रियानिर्वृतिरेवच एत
 न्मैथुनमठानंब्रवदंतिमनीषिणइतिदक्षोकाठिविधर्मैथुनत्यागः देवलः स्त्राणांतुप्रेक्षणात्स्पर्शानाभिःसंकथनाद
 प्ये विषयतेब्रह्मचर्यंनदरेष्वृतसंगमादिति परदरेवितिपाठोनिर्णयाम्यते ऋतुशब्देनाजपोदशपोदशनिशा
 या अर्वाचीनः सावनःसावकाशःकालोविवक्षितइति तत्रव्याख्याने परस्त्रीणामपि मात्रादितुल्यदर्शनेनदोषः
 निषेधस्तुसरागविषयःपोदशदिवसात्मक ऋतुकालः तत्र सर्वथाअसंभवे व्रतदिनेऽपिऋतुर्द्वयः निर्णयाम्यते
 कार्यायनः रेकःसेकःरमकंभोगाम्युतेन्यत्रक्षयःरुमनइति अतःस्वदाराणांस्पर्शनादिभिरपि ब्रह्मचर्यभंगोनास्ती
 ततस्तिस्त्रांतः आभिपंपांसं तथा आभिपटतिपानांयंगोवज्रैर्क्षीरमामिषं मसूरमामिषंसस्येफलेजंवीरमामिषं
 आभिपशुक्तिकाचूर्णमारनालंतयामिषमिति पृथ्वंचंद्रोदये अग्निपुराणे नित्यस्नायीनिराहारोनुददेवद्विजार्च
 कःक्षारक्षौद्रंवलवणंसांनिपरिवर्जयेदिति क्षाराणिजुतत्रैवोक्तानि तिलमुद्गाहतोसिधंयसर्येगोधूमकोद्रवौ धान्य
 कंदेवधान्यचशमीधान्यंतथैक्षवं त्विन्नधान्यंतथाप्यंपमूलक्षारगणः स्मृतः गो तंत्रैवप्रतिप्रसवः मदन

अष्टेनाप्यव्रतघ्नानि आपोमूलपयोदधि हविर्ब्राह्मणकाम्याचगुरोर्वचनमौपधं पयः पनाशेनामव्रतघ्नं स्त्रीवला
 द्युर्यंतपीडितविषयं अन्येपि धर्माहरिवंशेऽप्रदर्शिताः अशाल्यविद्वंशयनमासनेचतथाविधं स्वयं प्रक्षालितं चापि
 पादयोरनुशविदंतं अनुशविदंतं व्रतोपयोगितया कथितं अश्रुप्रपातोरपश्चकलहस्यकृतिस्तथा उपवासाद्गताद्वापि
 सद्योऽप्यशयति स्त्रियम् स्त्रियमित्युपलक्षणं शुक्लमेव सदावासः प्रशरतं चंद्रसंभवे अंतर्वासोऽपरं चैव उपवासे हते तथा ॥
 विशेषः जपहेमोपवासपुष्पधौतवस्त्रधरो भवेत् अलंकृतः शुचिर्भूतो भद्रावा निवर्जितो द्विषः वौधायनः कापायवासाः
 कुंतेजपहोमपरिग्रहं सर्वतद्राक्षसं वेद्विद्वैपि अथैव जयेत् याज्ञवल्क्यः परिधानाद्बहिः कक्षानिवद्वा आसुरीभ
 वेन् धर्मकर्मणि बद्धिर्वर्जनीया प्रयत्नतः बहिः कक्षावहिर्विगतेत्यर्थः गोयानमृष्टयानंचकथंचिदापिनारुहेत् स्व
 रयानंच सततं व्रते चाप्युपसंकरमिति उपसंकरोऽरुष्टयस्पर्शः विष्णुधर्मोत्तरे व्रते पुतूपासे पुष्पान्वाथ सुवासि
 नी धारयेदु कवत्त्राणि कुसुमानि सितानि च एतच्च मंगलादि व्रतविषयम् पादुकार्थं रुदुःकार्थं सर्वदा व्रतके सति
 उपवासोपि चाधिरेप एव प्रकीर्तितः अंजनं रोचनं चापि गंधान् सुमनसस्तथा व्रतके चोपवासे च निरयमेव विवर्जयेत्
 रोचनं कुंकुमादिना मुखोज्ज्वलीकरणं दंतकां धारः स्नानमुद्धर्तनमथापि वा विवर्जितं मृदासर्वं शौचाथैतुविधीयते
 तिला मलफलैर्नित्यं श्रीफलैश्च विधीयते प्रक्षालनं तु शिरसः सदा मृन्मिश्रितैर्जलैः शिरसोऽभ्यंजनं सौम्येनैव मन्त्र
 प्रशस्यते न पादयोर्न गात्रस्य स्नेहेनेति स्थितिः स्मृतेति अन्नगंधादि वर्जनाभिधानं पुरश्चक्रतविषयं व्रतान्ते तु
 समर्तकायानदीपः दंतधावनपुष्पादि व्रतेष्वस्यानदुष्यतीति व्यासवचनात् अंजनंच सतं धूलं सिंदूरं रक्तास्यं
 विभूषा रसोपवासापि श्रवैव ध्यकरं परमिति भाविः यपुराणाञ्च गंधालंकारवासांसि पुष्पमालयानुलेपनं उपवासेन
 दुष्प्रातिदं दवावनवर्जनमिति दुह्यशातातपवचनात् गंधः सौरभं अर्नुलेपनस्य पृथगुपादानात् उपवासे तथा

रत्नेऽभिपुशे वीहि पट्टिकमुद्राश्च कलायाः सतिलंपयः श्यामाकाश्च वनवारिणो धूमाद्या वेतहिताः कूष्मांडालाद्युवा
 तंकपालिकोऽप्येति स्त्रिकारस्त्रजेत् चरुभैक्षं शकुलः शाकदधिघृतंपयः श्यामाकाः शालिनीवारयाचकं मूलतंडुलं
 हविष्यं व्रतनकादावग्निकार्पादिकोर्हर्नं मधुमांसविहायान्यद्रतेवाहनमौरिति भित्ति शमीधान्यं मापादिवात्तकः शाक
 विरवक इति रभसः पालिको मध्यदेशे यौद्र इति प्रसिद्धा ज्योतिस्त्रिका कौशातको भित्ति क्षरायणात्तमः वरुभैक्ष्यसक्तु
 णयावक शाकपयोदधिघृतमूलफलोदात्ति हर्वाप्युत्तरोत्तरं प्रशस्तानि पयोदधिघृतं गणयामिति मदनरत्नेष्टादिप्यप
 रिशिष्टे हविष्येषु यवामुरूयास्तदनुव्राहवः स्मृतः मापर्कद्रवगौरादाः सर्वाभावपिवर्जयेत् भविष्योक्तं हैमंतिके चित।
 त्विश्रं धान्यमुद्रा यवः रितलाः कलायंकं गुनीवारवारानु कलीहर्मेचिकाः पट्टिकाः कालशाकं च मूलकं मुकुतः कः
 धनात्तामुद्रे गवेषे च दधिसर्पिणी पयोनुद्धृतसारं यवनसाम्बहरीतकी पिप्पलीजीरकं चैव नानारं धैर्वर्तिता एषी कदलीलव
 लीयात्रीफलानि गुडभैक्षवम् अतैलपकं मनये हविष्याणि प्रवक्षते इत्यगस्त्यसंहितायां हैमंतिकाधुक्ता नारिकेलफ
 लं चैव कदलीलवलीतया आश्वमा मलकं चैव यवनसं च हरीतकी व्रतांतरशस्तं च हविष्यं मन्वते बुधाः सितं च अस्मितं चेति
 विग्रहः कलायोद्विविधः ज्यस्त्रिवर्तुलश्च लोके यवाणोद्विति महारष्ट्रभाषायां प्रसिद्धः कुलस्थ इति स्मृतिकौस्तुभे अग्निहोत
 र्गोडपुहिलासोति प्रसिद्धः केमुकं गौडपुर्कं च प्रसिद्धः मूलकं लवलारीजामलकोत्तिके चित लवलीस्थाने दाडिमीति काचि
 त्पाठः अतैलपकमिदमुकं हविष्याणां विशेषणं सर्वभूतभयं व्याघ्रादिसत्त्वेभ्यो भूतेभ्यो भयं व्याधिः प्रतिबंधक्षमः प्रमा
 दोगं स्मरणं गुणशानं गुरोराज्ञासत्त्वाभिधानेष्वापि निमित्तेषु पुनः पुनस्त्यगोदोपपन्नं ब्रह्मपुराणे अंतरथः प्राणरक्षार्थं
 कश्चाचिदुदकं पिबेत् फलमूलेषु यक्षीरं यज्ञशिष्टं नथाहविः व्रतमध्ये चरोगासौ वैद्यप्रोक्तमहौषधं करोति च गुरोर्वैष्यं व्र
 तस्थस्तत्क्षणादपि ब्राह्मणस्याभिलषितं साधयेदविचारयन् एतान्यष्टौ व्रतस्थानानि व्रतज्ञानिकुञ्चित् पञ्चपुराणेपि

शृष्टेः नान्यत्र तन्नातिश्रापो मूलं पयोदधि हविर्ब्राह्मणकाम्याचगुरोर्वचनमप्ययं पयः पानादिनामन्नन्नं स्त्रीचाला
 द्युद्यतपीडितविषयं अन्येषुपि धर्माहरिवंशेषप्रदर्शिताः अशरत्पदिदं शयनमासनं च तथा विधं स्वयं प्रक्षालितं च। प
 पादयो रनुशब्दितं अनुशब्दितं व्रते पयोगिताया कथितं अश्रुप्रपातरोपश्चकलहरूपकृतिरतथा उपवासाहताह्वापि
 सौम्यं शयति स्त्रियम् स्त्रियमित्युपलक्षणं शुक्लमेव सदावासः प्रशस्तं चंद्रसंभवे श्रंतर्वासोऽपरं चैव उपवासे हते तथा ॥
 वशिष्ठः जपहोमोपवासे पुथौ तव ब्रह्मधरो भवेत् अलंकृतः शुचिर्मानोश्च द्वावा निविर्जितो द्विभ्यः वौधा यनः कापायवासाः
 कृतैः जपहोमपरिग्रहं सर्वतद्राक्षसं वद्विदैवेषु प्रियवर्जयेत् यज्ञवरकथः परिधानाद्वाहिः कक्षानिवद्वात्रासुरीभ
 वन् धर्मकर्मणि विद्वद्भिर्वर्जनीयाः प्रयत्नतः वहिः कक्षावाहिर्विगतेत्यर्थः गोयानमपुन्रयानं च कथंचिदापि नास्तेत् स्व
 रयानं च सततं व्रते चाप्युपसंकरमिति उपसंकरोऽरुद्रयरूपशः विष्णुधर्मोत्तरे व्रते पुन्रपवासे पुन्रस्नान्वाथ सुवासि
 नी धारयेद्दुकवत्त्राणिकुसुमानि सितानि च एतच्च मंगलादि व्रतविषयम् पादुकार्यं रुद्रैः कार्यं सर्वदा व्रतके सति
 उपवासिपि चाधिरेपर एव प्रकीर्तितः श्रंजनरोचनं चापि गंधानुसुमनसरतथा व्रतके चोपवासे च निरत्यमेव विवर्जयेत्
 रोचनं कुकुमादिना मुखोद्बलं करणं दंतकांधारिः स्नानमुद्धर्तनमथापि वा विवर्जितं सदा सर्वशौचा र्थं तु विधीयते
 तिष्ठामलफलैर्निर्यं श्रीफलैश्च विधीयते प्रक्षालनं तु शिरसः सदा स्मृतिमिश्रतैर्जलैः शिरसोभ्यं जनसौम्येनैव मत्र
 प्रशस्यते न पादयोर्न गान्त्रस्य स्नेहेनेति स्थितिः स्मृतंति अन्नगंधादि वर्जनाभिधानं पुनश्च कन्नतविषयं व्रतांतरे तु
 समर्तकपानादोषः दंतधावनपुण्यादि व्रतेष्वस्यानदुष्यतीति व्यासवचनात् श्रंजनं च सततं ब्रूलं सिद्धं रकवाससी
 विभूयात्सोपवासापि श्रवैष्यकं परमिति भविष्यपुराणाच्च गंधालंकारवासां सिपुष्यमारयानुलेपनं उपवासेन
 दुर्भ्यति दंतवाघवनर्जनमिति दुद्रशातातपवचनात् गंधः सौरभं श्रुतेषु पनरूप्य पृथगुपादानात् उपवासेतथा

आद्विनखाददंतधावनं दंतानां काष्ठसंयोगोदहृत्यासप्तमंकुलम् अनेन कोष्ठेन दंतधावनं निषिद्धं न तु मृष्टोऽप्यत्रादिना
 पठानसिः क्रलाभेयानि पिबेद्वाकाष्ठानां दंतधावने पूर्णादिना विशुध्येत जिह्वोह्लेखः सदैव चेति क्रलाभे दंतकाष्ठानां
 निषिद्धायां तिथावपि अप्रांद्वादशांगुलपूर्वमूयादंतधावनम् रमृत्यर्थसरेपि पूर्णोदकेनांगुलयावादंतान्धावयेत्
 प्रदक्षिणीवर्जमध्यमानामिकंगुर्दंतधावने भवत्यपि प्रायश्चित्तमुक्तम् विष्णुधर्मोत्तरे आद्वोपवासदिवसे खादित्वा
 दंतधावनं नाप्यभ्याशतशः पूतमंत्राभ्या विशुद्धतीति कौर्मो वहिर्गामां त्यजान् सूति पतितचरजरवलान् रुरशेनाभि
 भोषते नक्षत्रतवासरे उपवासस्वरूपं विष्णुधर्मोत्तरे उपानृतस्य पापेभ्यो यस्त्ववासे गुणैः सह उपवासः स विज्ञेयः
 सर्वभोगविवाजितः निषिद्धानि सुमंतुराह विहितस्याननुष्ठानमिंद्रियाणामसंयमः निषिद्धसि वंजैस्त्वर्जनीयं श्रद्धा
 नतः हरीतः पतितपाखाडिनो हितकादि संभाषणमश्लोलादिकमुपवासदिने वर्जयेदिति दिष्णुपुराणेऽपि तस्मात्
 पाडिभिः पापैराह्लापरुपधौनर्यजेत् विशेषतः क्रियाकाले यज्ञादौ चापि दीक्षित इति ५००००० इति पञ्चमि
 श्रितं विष्णुपुराण एवोक्तं रूपधौने च नरः स्नात्वा शुश्रूषां दिव्यदर्शनात् संभाष्यत् ५००००० इति पञ्चमि
 धामालो कनात्सूर्यपश्येत्तमतिभाद्रपद इति शुचिपदं शुद्धिपदं दिष्णुधर्मोत्तरे अस्मात्पश्यमाभाष्य तुलस्य तस्मिन्
 आमलक्याः फलचापि शरणाश्रयशुद्धतीति गुणैः सह वा स हन्युक्तं तत्र गुणा विष्णुधर्मोत्तरे उक्ताः यथा तज्जप्य जप
 न्ध्यानं तत्क्रथा श्रवणादिकं तदर्थं च तत्रार्कतीर्तनश्रवणादयः उपवासकृतमेते गुणाः प्रोक्ता महर्षिभिरिति च्छन्द
 नात्राव्यवहितपूर्वा कत्वा हिष्णुरवेत्यते उपवासकृतानि यमा उच्यन्ते उपवासव्रतं दंतधावनं हिंसा मन्दतर्चोऽर्थ
 मसकृजलपानं सकृत् न्यूतलभक्षणं स्त्रीसंयोगं दिवा स्वापमांसं च परिवर्जयेत् विष्णुधर्मोत्तरे अस्कृजलपानं च दि
 वारवापचमैशुनं तांबूलचर्वणमांसवर्जयेद्भतवासर इति यत्तु कैश्चिदुक्तमांसनिषेधः पारणांति पारणांतं व्रतं ज्ञेय

मित्युक्तेः नतु प्रधानदिने प्रसक्त्यभावात् तत्र तावूच्चैषां संभक्षणनिषेधस्यैकवाक्ये पात्तत्वात् तदिन एव
 न्याय्यत्वात् रात्रिप्रसक्तेः सत्त्वात् वर्जयेत्प्राणमांसमिति पारणदिनेऽप्युपनिषेधस्यैव ध्यापितेऽर्थः तावूलभक्षणे
 स्त्रीसंभोगमांसनिषेधेऽत्र तलोपो भवेत् कथं बहुजिवर्जनामिति निर्णयामृतधृतव्रतलोपप्रायाश्चित्तप्रकरणे
 तर्पेठानसिवाग्रे तावूलभक्षणाद्विक्रपाथिश्चिन्ताप्रायाश्च अशकौतु अत्यये चावृणोचनोपवासः प्रणश्य
 तीति अत्यये प्राणत्यये हेमाद्रौ प्रवृत्तमन्यथा कुर्याद्यदि मोहात्कथंचन यतस्तदन्यथा भूततत एव समापयेदिति भ
 वति हि दृश्यात्स्य क्रियाः सर्वा ह्यसंशय इत्यर्थं रत्नसमुच्चयेभिर्हेतुमन्नाप्युक्तम् आचमनमिति तान्नाहयमः उत्तीर्था
 दकमवापमेदवतीत्यर्थवचेति दृष्टरूपतिः अथोवायुसमुत्सर्गोऽक्रान्तेऽक्रोधसंभवे मार्जारसूचकस्यैव वासि नृत्तमप्ये
 निमित्तेऽप्येव पुसर्वपुष्पकर्मकर्वन्नपःस्पृशेदिति अथ द्विराचमनमिति तान्नाहयलक्ष्यः स्नात्वा पीत्वा क्षुते सुप्ते भुङ्क्तारथ्यो
 पसर्पणे आचान्तः पुनराचमनं द्वारो विपरिधाय चेति आचमना संभवे तु कर्वाता लभनं वापि दक्षिणश्रवणस्य विवति मा
 कैङ्कर्याकदक्षिणकर्णालं मननं वाप्यं अथ हस्ततीर्थानि हेमाद्रौ हारितः शृङ्गुष्ठस्यान्तरतीरे खान्नाहं तीर्थकानि ध्यायः
 पश्चात्प्राजापरपमपे सवैर्गुलानां दैवभङ्गुष्ठप्रदेशिन्यो रन्तरापि च्यं यथाशेषं प्रतिग्रहमाशेषेन दृष्ट्वा दिव्यभि
 हितवाक् छान्तेयः हस्तमध्ये बहिर्तीर्थदक्षिणाग्रहणे तु तत्र ब्रह्मपुराणे मूलरेखा मुखं गुणमणिं वधे पुम
 ध्वनं प्राजापरच्यं महातीर्थं विप्रस्तेनाचमेत्सदा धनान्मुदरे खानुसोमतीर्थं तु मध्यमं लाजादिह वनतेन कर्तव्यं
 त्रपन्तथा वपनमन्नव्रीह्यादिनिर्वापः दधिप्राशनं सोमतीर्थेन कर्तव्यं स्नातोऽधिकारिभवातिदैवे पित्र्ये च कर्म
 णि पवित्राणां तथा जप्ये दाने च विधिनोदिते शाकटायनः दानमाचमनं होमं भोजनं देवताचनं प्रौढपादेन कुर्या
 नस्त्राध्यायं पितृतर्पणम् आसने रूढपादस्तु ज्ञानवैर्वाजं ध्यायेत्तथा कृतावस्य क्रियकोपश्च प्रौढपादः स उच्यते

श्चापस्तवः तस्मादोमित्युदाहृत्ययज्ञदानतपःक्रियाः प्रवर्तयिष्यानोकाः सततं ब्रह्मवादिनां त्रिमात्रारूपप्रयोजकव्याः
 कर्मारभेपसर्वशः त्रिलोसाहर्षस्तुकर्तव्यमात्रास्तर्थावित्तकैः यमः पुण्याहवाहनदैवब्राह्मणस्यविधीयते
 एतदेवानिरौकारकुर्यात्सात्रियवैश्ययोः मार्कण्डेयपुराणे सूर्योदयविना नैव स्नानदानादिकाः क्रियाः श्रमैर्विहरणे
 वैवर्कत्वभावश्चलक्ष्यते सूर्योदयश्च देन उपःकाले लक्ष्यते तेन रात्रौ न कुर्यादिति तत्पर्यं दक्षः दैवकार्याणि पु
 र्वहोमेन व्याणां सुमध्यमे पितृहणामपराह्णेतुकार्याणीति विनिश्चयः श्रृंगिराः संध्ययोरुभयोर्जप्येभोजने दंत
 धावने पितृकार्ये च दैवे च तथा मूत्रपुरीषयोः गुरुणां सन्निधौ दत्तियागे वैवविशेषतः एषु भूतानुपपत्तिष्वस्वर्गप्राप्ते
 ति मानवः व्रतां गत्वा पापश्रितानि त्वेकादशीप्रकरणे वक्ष्यते गृहीतव्रतस्याग्ने दोषदत्तमदनरत्ने छागलेन पूर्वव्रतं
 गृहीत्वा तु नाचरे रेकात्मनो हितः जीवन्भवति चांडाले मृतः श्वाचाभिजायते इति व्रतस्याग्ने प्रायाश्चित्तमप्युक्तं पृथ्वी चंद्रो
 दये गारुडे क्रोधात्प्रमादाहोभाद्वा व्रतभंगो भवेद्यदि दिनत्रयं न भुंजीत मुंडनं शिरसो यवेति प्रायश्चित्तज्ञानं तस्मिन् प्रा
 तनुष्ठानकार्यम् प्रायश्चित्तमिदं कृत्वा पुनरेव व्रती भवेदिति वायुपुराणोक्तेः अन्योपिविशेषस्तत्रैव दानं प्रतिग्रहो हेमो
 भोजनं बलिरेव च सांगुधेनसदाकार्यमसुरभ्योन्यथा भवेत् एतान्येव तु कर्माणि दानानां निविशेषतः श्रतर्जानुविधेयानि
 ततदाचमनं नृप याज्ञवल्क्यः शैवपि श्रान्तसुरा न्मंत्रांस्तथा होवाभिचारकान् व्याहृत्यालभ्य चात्मानमुपरुद्रशान्द
 चरेत् स्त्रीव्रतविशेषो हारिचंशे स्नात्वा स्त्रीप्रातरुद्यापयति विज्ञापयेत्सर्वा तथा गृहीत्वौदुंबरपात्रं सकृशं साक्षतं तथा
 गोः शृंगं दक्षिणं सिन्धुप्रगृह्णीयाच्च तज्जलं दौदुंबरं तत्पुष्पमयं सकृशं साक्षतं च यत् ततो भर्तुः सती दद्यात्स्नातस्य प्रय
 तस्य च आत्मनश्चाभिपेकं यमर्तुः शिरसितज्जलं त्रैलोक्ये सर्वतर्थापुस्तानभेत दुदाहृतं उपवासपुकर्तव्यमेतद्धि
 व्रतकरचचेति श्रयसर्वव्रतानामारंभे संकरपाविधिश्चोक्तो महोभारते गृहीत्वौदुंबरपात्रं वारिपूर्णं मुद्रं मुखः उप

वासं नृगृहीतायथासंकरूपयेद्वयः देवलः अभुक्त्वा प्रातराहं स्नात्वा च भ्यसमाहितः सूर्याय देवताभ्यश्च निवे
 द्य ब्रतमाचरेत् अत्र प्रातर्ब्रतमाचरेदिति संबंधः प्रधानक्रियात्वयस्याभ्यवहितत्वादिति वीरमित्रोदयः वर्तनिशा
 मुखे ग्राह्यवहिस्तारकदर्शनादिति विष्णुनोक्तं प्रकरणात् प्रायश्चित्तविषयम् अन्यत्र तेऽपि यच्च पूर्वदिने ब्रतग्रहणं
 श्रूयते तत्र पूर्वदिन एव ब्रतग्रहणं अथ ब्रतारंभकालः भदनरत्ने गार्ग्यः अस्तगे च गुरौ शुके बाले तु द्वे मलिम्लुचे उद्याप
 नमुपारंभं ब्रतानां निवकारयेत् रत्नमालायां सोमसौम्यगुरुशक्रवासराः सर्वकर्मसु भवति सिद्धिदाः ॥ भानुभौमश्चानि
 वासरेषु च प्रोक्तमेव खलुकर्मसिद्ध्यति तथा विरुद्धसंज्ञाद्ग्रहये च योगास्तेषामनिष्टः खलु आद्यपादः सर्वैधृतिरनु
 तिपातनामा सर्वोप्यनिष्टः परिधर्म्यचार्यं तिस्रस्तु योगेष्वथ मेषवज्रे व्याघ्रातसंज्ञिनवपंचभूले गंडेति गंडे च पडे वना
 ड्यः शोभेपुकार्यं पुणिवर्जनीयाः संग्रहे कण्ठेऽग्निदिशयोरुर्ध्वं सप्तमो भूतयो रथः शुक्ले देशयोरुर्ध्वं मद्राग्नवसुपूर्ण
 यः श्रीपतिः न सिद्धिमायाति कर्तव्यविध्यां विपारिधातादिकमत्र सिद्धं व्यवहारस्तमुच्चये दशम्यामष्टम्यां प्रथमपादि
 कापंचकपरं हरिद्युः सप्तम्यां द्विदशपाटिकां त्रिपाटिकं तृतीयां राकायां स्वयमपाटिकाभ्यः परं भवं शुभं विष्टुः पुच्छं शि
 वतिथिचतुर्थ्यं रत्नविरमे तत्रैव सर्पिणी तु सितपक्षे कण्ठे चैव तुष्टाश्चिकी सर्पिण्यास्तु भयं तस्याऽप्यं तुष्टाश्चिक्याः पुच्छमेव च
 माधवीये विष्टिर्दहाति तिथेरपरार्धजाता पूर्वार्धजानि शितया शुभदः च पुच्छे ब्रह्मयामले दिनमद्राघदारात्रौ
 रात्रिभद्राघदादिवा नत्याख्या शुभकार्येषु प्राहुरेवं पुरातनाः टोडरानंदे देवीपुराणे ब्रते च तार्थैः ध्ययने आर्द्धेऽपि च
 विशेषतः पराज्जभोजनाद्वे विषस्याज्जंतं रयतफलम् प्रतिमास्वरूपं भदनरत्ने भविष्ये अनुकद्रव्यतत्संख्या देवताप्र
 तिमास्तु सौवर्णं राजतीतादींश्च जामातिकां तथा चित्रजापिष्टलेखोत्थानि जाचिस्तानुसारतः आमापातपलपर्यंतं क
 तं व्याशाठ्यवर्जिता निजचित्तानुसारत इत्यपि पाठः अथ कुशपवित्रं कात्यायनः अंतर्गर्भकं साग्रं कौशाद्विदलमेव च

प्राद्वन्मानं विज्ञेयं पवित्रं यद्रुद्राचिन्त्यं अयसमिधः पालाशाश्चरुतदिररोहितोदुम्बरोद्भवाः तदभवि कंटकवर्जं
 सर्व्वनरुपानां तानि यो द्राह्याः तस्यामानं कर्म प्रदीपे नांगुलादधिका कार्यासामित्स्थूलतया कचित् न विद्युत्कात्वा चै
 वनसंकोचं न पादितः प्रादेशात्तापिकन्यूनानतथास्याद्विशारिका न स र्पणासमिकाया हि मर्मणि जानता इति
 कत्यायनः यो नार्थिपुत्रो हेत्यसौ त्वंगारिणिष पावके मंदाग्निरामयावी च दरिद्रश्चोपजायते तस्मात्समिद्धे होतव्यं
 नासमिद्धे कथंचन न कुप्यादाश्रयमनं कदाचिद्द्रव्यजनादिना मुखेनैव धमेदग्नेमुखाद्ग्निरजायत तत्रैव ब्रह्मे ॥
 द्याऽप्यद्रव्यमनादियोजुहेति पृथिवीयते भञ्जस्य देवतायाश्च प्रजापतिसिंति स्थितिः होमाहुतिर्संस्थामानं मन्त्रस्य श्रुत
 संस्थापयन्नस्थितमष्टोत्तरस्य त्रष्टाविंशतिरष्टौ वा यथाशक्ति पृथिवीयते इति मदनरत्ने ब्राह्मे यथा कवस्य संपत्तौ
 प्राहृतं दनुकारियत् यवानामिव गोधूमग्रीहीणां मिव शालय इति हेमाद्रौ दध्यभावेपयः कांक्षामध्वभावेतथागुहः
 धृतं होमे गव्यं सुर्यं तदभविमा हि पमाजं वा तैले सार्पयं कौमुभं वा भञ्जस्य देवतायाश्च विधिनै प्रजापतिर्देवतासमरुत
 द्या एति भञ्जः रम्यं वतरेपि न्व्याहृत्या समं हुतमिति गरुडे प्रणवादिनमो तं पयतु र्ध्वं च सत्तम देवतायाः स्वकं नाम
 मूलभञ्जः प्रकीर्तितः द्रतोद्यापनानुक्तौ तु पृथ्वी चंद्रोदये नंदिपुराणे कुर्यादुद्यापनं तत्प्रसमाप्तौ यदुद्दिष्टं त्रया
 पनं दिनपानुत्तरात् नैऋतं भवेत् यदि चोद्यापनं नोक्तं ब्रतानुगुणतश्चरेत् वित्तानुसारतो दद्यादनुक्तोद्यापने ब्रते गार्ध्व
 यकां च नंद्याद्भतस्य परिपूर्त्तये अशक्तो नारदीये सर्व्वेषामप्यलमेतु यथोक्तकरणं विना विप्रवत्प्रयं रस्य तं शुद्धं ब्रत
 स्वपरिपूर्त्तये पृथग्विप्रवचोयस्तु गृह्णाति मनुजः शुभं अदत्त्वा दक्षिणां पापः स पातिका रं कंधुवम् अथ दानविभागनि
 षयः हेमाद्रौ श्रंगिराः बहुभ्यो न प्रदेयानि गोयहं शयनं स्त्रियः विभक्तदक्षिणाहेतादात्तारं पातयेति हि एका एकरयदा
 तत्पानवहुभ्यः कथंचन सातु विक्रयमापत्ता दहृत्या सत्तमं कुलम् विक्रेतुरेवैतद्वोपप्रदर्शनं न दातुरितिकाद्याय नोपि

कन्याशय्यागृहैवैकदेयं यच्चास्त्रियादिकं तदेकरमेप्रदातव्यं न बहुभ्यः कथंचनोति वैजवापः शिवनेशोद्भवं
 यस्माद्भजतं शिववल्गुभं श्रमंगलं तच्च त्नेन देवकार्थं पुर्वजयेत् कलशालक्षणं तदेव ताश्चोक्तोदयोपुराणे पंचाशान्गु
 ल्वैपुत्र्यमुखेऽधः पादशान्गुलः कलशानां प्रमाणं तु मुखमष्टांगुलं भवेदिति विष्णुधर्मोत्तरे च हेमरजतताम्बाश्च मृदमया
 लक्षणां न्विताः पात्रोद्वाहप्रतिष्ठादौ कुम्भाः स्युरभिषेचने तथा च पूर्णाः पूतेन तोयेन सितारुत्वेकांततोद्भवलाः सारिरसरः
 खातजेन ताडाभेन जलेन वा वापीकूपोत्थदिव्येन सामुद्ग्रेण सुखावहाः कलशाः सर्वमंगलयाः सर्वाकिरिचिपनाशनाः
 श्रमिषेकसदाग्राह्याः कलशाः सुदृढाः शुभाः यात्राविवाहादिकाले प्रतिष्ठापयज्ञकर्माणि योजनीयाविशेषेण सर्वकाम
 प्रसाधकाः तथा कलशस्य मुखे ब्रह्माग्नीवापांचमहेश्वरः मूले च संस्थितो विष्णुर्मध्ये मातृगणाः रुमताः शेषारुतुदेवता
 रसर्वावेष्टयंति चतुर्दशं षष्टिव्यापानि तीर्थानि कलशे निवसंति हि ग्रहादेयाश्च शान्तिश्च पुष्टिश्च मतिरेव च ऋग्वेदश्च प
 र्जुर्वेदः सामवेद रतथैव च अथर्ववेद संहिता रसर्वे कलशमास्थिता इति श्रयपंचपल्लवाः ब्रह्मांडपुराणे अथर्वथोद्विवरल्लक्ष
 चूतन्यग्रोधपल्लवाः श्रयपंचरत्नानि कालिपुराणे कनकं कलिशानं लंपश्चरंगं च मौक्तिकं एतानि पंचरत्नानि शास्त्रे
 दृष्टानि सूरिभिः कुलिशं हीरः आदित्यपुराणे सुवर्णरजतं मुक्तारज्जवर्तः प्रवालकं रत्नपंचकमास्त्यातामिति ॥
 श्रमविसर्वरत्नानां हि मंसर्वजयं जयेत् तथा मुक्ताफलं हि रएयं च वैदर्भ्यं पद्मरागकं पुष्परागं च गोमिदं नीलं गारुत्मतं तथा
 प्रवालपुक्तान्युक्ता निमहारत्नानि वै न व मदनरत्ने तु हिरण्यस्थाने हीरकमिति पाठांतरम् अथ सौभाग्याष्टकं मत्स्य
 पुराणे इक्षवरतरु रजं च निष्पावाजं विधान्यकं विकारवच्च गोशीरं कुसुमं कुसुमंतथा लवणं चाष्टमं तत्र सौभाग्याष्टकं मत्स्य
 मुच्यते मितक्षरायां पराशरः गोमंजगोमयं क्षीरं दधि सर्पः कुशोदकं पंचगव्यमिति श्रोतं पात्रं च कायशोधनं गोमंजं
 ताव्यवर्णायाः श्वेतायास्तत्त्वशोमयं प्रयः कांचनवर्णायानीलायास्तत्त्वश्वेदधि घृतं वैकुण्ठवर्णायाः सर्वकापिलमेव या

अलान्नेसर्ववर्णपाः पंचगव्येष्वप्यंविधिः गोमूत्रं मापकांस्त्वष्ट्रौ गोमयस्य तु गोदश क्षीरस्य द्वादश श्रोकादध्वरतुदश की
 तिताः गोमूत्रवद्वृतस्यापितदधैतुकुशोदकमिति नृसिंहपुराणे गोशब्दद्विगुणं मूत्रं सार्पिर्दद्याच्चतुर्गुणं क्षीरमष्टगुणं
 त्रैकं पंचगव्ये तथादधि वीरमित्रोदये स्कांदे ताभ्यारुण्येत कृष्णनीलानामहरेद्रवां गोमूत्रं गोमयं क्षीरं दधिसर्पिपि
 चक्रमात् विष्णुवह्निदुवाच कदैवतानि यथाक्रमं विद्येतां नि कुशोदं च पितृराजाधिदैवतान् श्रोकाभावे ह्यथैतानि कापि
 लायाः प्रकल्पयेत् गोमूत्रमागस्तस्याधैशङ्कक्षीरस्य च त्रयम् द्वयं दध्नीघृतस्यैकमेकश्च कुशवारिणः गायत्र्या चैव गो
 मूत्रं गंधद्वारेति गोमयं आप्यायस्वेति च क्षीरं दधि क्रावणेति वैदधि तेजोसि शुकमित्रयाज्यं देवस्य त्वाकुशोदकम्
 एभिस्तु पंचभिर्भद्रैः पंचगव्यं प्रचक्षते एतदेव महत्पुण्यं ब्रह्म कर्चमिति रमृतम् इति पंचगव्यविधिः पंचामृतं शिवधर्मं
 पंचामृतं दधिक्षीरसितान्धुघृतं तथेति आथ सप्तधान्यानि ग्रंथांतरे ब्रीहयो यव गोधूमा मुद्गमापाः त्रियंगवः ति
 लाश्च सप्तमाः श्रोकाधान्यसप्तकमुच्यते तथाच यव गोधूमधान्यानि तिलाः कंगुस्तथैव च श्यामा कंदेवधान्यं च सप्त
 धान्यमुदाहृतम् अष्टादशधान्यानि माकंदेयपुराणे वीरमित्रोदये ब्रीहियव गोधूम कंगुसर्पप्रियंगुदारकोरदूपस
 तं त्रैकमापमुद्गमसूरानिष्पावकुलं दद्यादकीर्चाण कण्ठहर्मेतिकानि ब्रीहयः षष्टिकाः उदारो देवधान्यं कोरदूपः
 कोद्वयः सर्तानको वतुलकलाधः निष्पावो वल्लः मदन्नरत्ने स्कंदपुराणेतु यव गोधूमधान्यानि तिलकंगुकुलस्य
 काः मापमुद्गमसूराश्च निष्पावाः श्यामसर्पपाः गवेधुकाश्चर्नीवाराश्चादक्योथ सतीनकाः चणकाश्चोणकाश्च
 वधान्यान्पटादशैव तु श्यामश्यामाकाः सप्तधातवोऽभविष्यत्पुराणे सुवर्णरजतं ताक्षमारकूटं तथैव च लोहं त्र्यपु
 रतथा सोसं धातवः सप्तकीर्तितः आथ सुवर्णादिमानं पंचगुं जातमकोमाधरते सुवर्णरतुपोदश पलं सुवर्णाश्चत्वारः
 पंचचापि प्रकीर्तितम् धान्यमानं च पलं च कद्वयः प्रस्थश्चादको द्वाष्टा एव च धान्यमाने पुत्रोद्धृत्याः क्रमशो मीचतुर्गुणाः

पेद्दशद्रोणाः स्वारीभवतीतिदिक् सर्वधातुगणो मत्स्यपुराणे तालकं च शिलावज्जमं जनं श्याममेव च काक्षीकांसी
 समाक्षीकं गौरिकं चादितः क्रमात् तालकं हरितालं शिला मन्निशिला वज्रं वज्राधकं अप्रतरं कठोरं गंगुलकजालस
 क्षिभं यत्नशब्दाद्येतेव न ह्येतैर्वोच्छूनं भवेदपि सदाकरसमुद्भूतं वज्रं प्रतिप्रयितं वतत् श्याममंजनं काक्षीसीराष्ट्र
 तिका कांसीकरं पं माक्षिकं माक्षीकं तत्रैव आपः क्षीरं कुशाग्राणि दध्यक्षत तिलास्तथा यवास्तिद्धार्धकाश्चेतिह
 र्योष्टांगः प्रकीर्तितः पंचरात्रे रजांसि पंचवर्णानि मंडलार्थं तु कारयेत् शालितंडुलजं शुर्करकं कौमुभसौंदुरम् हरिता
 लोद्भवपिन्तृकण्ठादयवोद्भवं रजांसि पंचवर्णानि हरितं पीतं कृष्णयुगिति कौतुकास्यानि भविष्ये दूर्वायवांकुरा
 श्वेवनूतनाश्चूतपल्लवाः हरिद्राद्वयसिद्धार्थाः शिखिपञ्चोरगतवचः कंकणौषधयश्चैव कौतुकास्त्योद्भवाः स्मृता इति
 मत्स्यपुराणे अथ सप्तभृतिकाः गजाश्वरथवल्मीकसंगमाद्भर्गो कुलात् राजद्वारप्रवेशाच्च मृदमानीयानि क्षिपेत्
 चत्वरतिवापाठः इति सप्तभृतिकाः सर्वौषधयः छांदोग्यपरिशिष्टे कुष्ठमांसिहिरद्देमुराशौलेयचंदनं वचाचंपकमु
 रताचसर्वौषधोदशस्मृताः अथ सर्ववर्जानां निदेवीपुराणे यवगोधूममुद्गाश्च शाल्याष्टिकमाढकं तिलाभापाः प्रसा
 तोचश्यामाकाशववालकाः आढकं आढकीफलं दाक्षिणात्यभापायां तुरेति प्रसिद्धम् प्रसातीतीवारः आशवं आशुधा
 न्यफलं बालकाः कंगुः मधुरजयं कात्यायनः आलं च क्षीरं मधुतथामधुरजयमुच्यते अथ यक्षकर्दमोऽगस्त्यपुराणे कपूरं मग
 श्वेवकरतूरीचंदनं तथा कंकोलं च भवेदभिः पंचभिर्यक्षकर्दमः सर्वगंधं यथा गृह्यपरिशिष्टे कपूरं चंदनं दपः कुकुमं च
 चतुःसमं सर्वगंधमिति स्यात्तं समस्तसुरवल्लभम् अथ गंधाष्टकं शर्करेया चंदनागुरुकपूरचौरैर्कुकुमरोचनाः जटाभां
 संकापिपुताः शर्करेयाष्टकं विदुः चौरः कृशटी कपि कठियाना गौसमीये चंदनागुरुह्रैविरुकुष्ठं कुमरोचनाः जटाभां
 सीमुरमिति विष्णोर्गंधाष्टकं विदुः इति विष्णोर्गंधाष्टकं ह्रैवैरवाला शैवं गंधाष्टकं शारदायां चंदनागुरुकपूरतमालजल

कुकुमं कुसीतकुष्ठसंयुक्तैर्गंधाष्टकं विदुः तमालं तमालपत्रं जलं चाला कुसीतं रक्तचंदनं गणेशगंधाष्टकं संहि
 तापां स्वरूपचंदनं चौरं रोचनागुरुमेव च मदं मृगद्वयोद्भूतं कस्तूरीचंद्रसंयुतं गंधाष्टकं विनिर्दिष्टं गणेशस्य महारम
 नः भविष्यपुराणे अगुरुशिलहं कमुस्ताचंदनं दृष्टं तथाः समभागचक्रे त्वं धूपोपममृता वहयः यथा कर्पूरचंदनं
 मांसं त्वं च पत्रं जलं वंगं कं अगुरुशिलहं कंधूपं प्राजापत्यं प्रचक्षते शिलहं कंधिलारसमिति निर्दिष्टः दशांगधूपः प
 ह्मभागकंधं द्विगुणोद्भूतं शलाक्षात्रयं पंचनखस्य भागाः हरितकीर्णसर्जरसः समांसी भागैकमेकं त्रिलवं शिलाजं वन
 स्य च चारि मुरस्य चैकोधूपो दशांगो गदितो मुनीन्द्रैः अथ व्रते सूतकादि निर्णयः तत्र शावसूत्या शौचयोः सर्वकर्मनिदृ
 तिः सूतके च समुत्पत्ते च रकर्मणि भूयते धूमोद्गारे तथा जातौ नित्यकर्मणि संत्यजेत् द्रव्यभुक्ते च वर्ज्यं च नैव भुक्त्वा
 पिकिचन कर्म कुर्यान्नरो नित्यं सूतके मृतके तथेति कालिकापुराणात् गौडारुक्षताशौचादावपि तामाहुः पठंति
 च जानूर्ध्वं तत जेजाते नित्यकर्मन चाधरेत् नैमित्तिकं च तदथ स्नानं च नैवाचरेत् हेमाद्रौ पादौ गर्भिणी सूतिकादि
 श्वकुमारी वा पयरोणिणी यदा शुद्धा तदान्येन कारयेत् प्रथमा स्वयमिति पुंसोऽप्येवं विधिः लिङ्गरस्या विविक्षितत्वं त
 तेन यास्मिन् व्रते यत् पूजायुक्तं तदन्येन कारयेत् शरीरनि यमान् स्वयं कुर्यादिति शुद्धितत्वे विष्णुः बहुकालिकसं
 लपेऽहं तत्पुत्राय दि सूतके मृतके चैव व्रतं तन्नैव दृश्यतीति एतत्काम्यपरम् नित्यं त्वमास्वयमपि कार्यमिति गौडाः
 मदनरत्ने पूर्वसकलितपतयश्च व्रतं सुनियतव्रतैः तत्कर्तव्यं नरैः श्राद्धदानार्चन विवर्जितम् माधवीये कौर्ण्ये काम्यो
 पवासोऽश्रकं तत्त्वं न तस्मै सूतके तत्र काम्यव्रतकुर्याद्दानार्चन विवर्जितमिति ॥ सत्यव्रतः रत्नरत्नलायाव्रत
 विधिमाह ॥ श्राव्यदीर्घतपसां नारीणां यद्रजो भवेत् न तत्रापि व्रतस्य स्यादुपरोधः कदाचनैतत्प्रतिनिधिना का
 रयेदित्येतदपरं तदुक्तं मदनरत्ने मात्स्ये श्रवतुरातुरजो योगे पूजामन्यो न कारयेदिति प्रतिनिधयश्च निर्णयाऽह्यते

पैठानसिनोक्ताः भार्यापत्युद्वर्तकुर्याद्भार्याश्वपतिव्रतं असामर्थ्यपरस्ताभ्यांव्रतभंगोनजायते कालितत्वाविवेचने
 ब्रह्मवैवर्ते उपवासासमर्थश्चेदकेविभ्रतभोजयेत् तावद्वनादिकंदद्याद्यद्भुक्काङ्क्षिगुणंभवेत् सहस्रसन्निमतादिर्वाजिपेक्षा
 प्राणसंयमान् कुर्याद्द्वादशसंख्याकान्यथाशक्तिव्रतेनर इति राज्यस्थक्षत्रियाद्यर्थएकादश्यामुपोषितः पुरोधःक्ष
 त्रियस्वयार्थफलप्राप्नोतिनिश्चितं पितामहर्दनुद्दिश्यएकादश्यामुपोषिते सुतेनतत्फलविप्राः समग्रंसमवाप्नुयुः
 कर्त्तादशगुणंपुण्यप्राप्तोदयन्नसंशयः यमुद्दिश्यकृतंसेपिसंपूर्णफलभाग्भवेत् स्कांदेऽपि पुत्रंवाविनयोपेतंभगि
 नींश्चातरंतथा एषानभावएवान्यंवाह्यशिविनियोजयेत् तथा आतरंभगिनींश्चिकारयेद्ब्रह्मणादिभिरिति हे
 माद्रौवारहपुराणे असामर्थ्येशरीरस्यव्रतेतुसमुपस्थिते कारयेद्धर्मपत्नीवापुत्रंवाविनयान्वितं भगिनींश्चातरं
 वापिव्रतमस्यतलुप्यते माधवीयेरुसृत्यंतरेपि पितृमातृआताशेष्यश्चश्रूगर्वादिभूमजां ब्रह्मार्थमुपोषित्वास्व
 यंतत्फलभाज्यमेतत् नारीचपातिमुद्दिश्यएकादश्यामुपोषिता पुण्यंक्रतुशतंप्राहुर्मनयः पारदर्शिनः कल्पयानः
 पितृमातृआतृपातिभुवर्धयविशेषतः उपवासंप्रकुर्वाणः पुण्यंशतगुणलभेत् दक्षिणानात्रदातव्याश्चश्रूवाविहि
 ताहिंसा मदनरत्नेप्रभासखंडे भर्तापुत्रःपुरोधाश्चआतापत्नीसखापिच यात्रायाधर्मकार्येचकर्तव्याः प्रतिह
 रतकाः एभिः कृतंमहादेविरस्ययमेवकृतंभवेत् स्वयंकर्तृमशकश्चेत्कारयेत्पुरोधसा दशरमृतौ स्वयंहंभिफलं
 यस्स्यान्नतदन्येनजायते ॥ ऋत्विक्पुत्रोऽगुरुर्धृताभागिनियोधविट्पतिः एभिरेवकृतंयत्ततद्व्रतंस्वयमेवतु
 शूद्रस्य ब्राह्मणः प्रततिनिधिर्गुणः जपस्तपस्तीर्थसेवाप्रब्रज्याभंजसाधनं ॥ विप्रैःसंपादितंयस्यसम्प
 न्नंतस्यतत्फलमितिमरीचिवचनात् यत्तुनिर्णयसिंघावुकं प्रब्रज्यादीनांशूद्रेऽसंभावाद्भेदंवनं ब्राह्मणस्यशूद्रप्रतितिनि
 धिरेवपरं किंतुसंपूर्णतावाचनपरमितितन्न प्रब्रज्यामात्रस्यशूद्रेऽसंभवेपि जपदीनांसंभवेनताद्विषयेसंकोचायोगात्

एतद्वचनस्यप्रतिनिधिप्रकरणे पाठेनसंपूर्णतावाचनपरत्वायोगाच्च हेमाद्रौ कात्यायनः पुरोधस्तुश्रि
 योवाह्वयोःसमामितोरितं उपवासफलंताभ्यांसमग्रंसमवाप्यते वायुपुराणे उपवासेत्वशकरतुआहिताग्निरथापिवा
 पुत्राह्वाकारपेदाद्यं ब्राह्मणादपिकारयेत् अथवाविप्रमुख्येभ्योदानंदद्यात्त्वशक्तिवः उपवासफलंतेनसमग्रंसमवा
 प्यते तत्रभोजनदोषोपितक्षणादेवनश्यति द्रव्यदातोपवासस्यफलंप्राप्तोत्पसंशयं कर्तातुनतदाभोतिनात्रका
 योविचारणा धृणयावान्यमुद्दिश्यएकादश्यामपोषितः यमुद्दिश्यकृतंविप्रास्तस्यपूर्णकृतंभवेत् अत्रविशेषमाह
 त्रिकांडमंडनः कान्येप्रतिनिधिर्नास्तिनित्येचोभित्तिकेचसः कान्येप्युपक्रमदूर्ध्वकेचित्प्रतिनिधिविदुः तरमा
 त्प्रतिनिधिर्भोजन्यामिदेवाग्निकर्मसु स्वदेशकालयोर्नास्तिनारणेरग्निरेवसा नापिप्रतिनिधातव्यंनिषिद्धंवरतुकुत्र
 चित् हरिकेशसूत्रेऽपि नस्त्वामिनोऽस्य भार्यायाःपुत्रस्यदेशस्यकालस्यग्नेर्देवतायाःकर्मणःशब्दस्यचप्रतिनिधि
 विद्यतइति स्वस्ति श्रीरघुवीरसिंहधरणीपालोवदान्याग्रणी नानाशास्त्रविचारसाररसवित्सङ्घदंसंर
 क्षकः धर्मार्थनैविचारकद्रघुपतेःपादांबुजार्चरतो जीव्यात्पुत्रकलत्रपौत्रसहितःसंपालयन्हर्माचिरम् १ ॥ र
 णवीरसिंहभूपेशकारितेकृत्यसागरे परिभाषाभिधोज्ञातश्चाष्टमैरत्नसंग्रहः २ ॥ इति श्रीरघुवंशतिलकश्री
 महाराजरणवीरसिंहकारिते कृत्यरत्नाकरे धर्मनिबंधे परिभाषाप्रकरणं नामाष्टमम् ८ अथसर्वव्रतेपुत्रेतापिधातु
 नेवतापूजोपयोगीसर्वदेवतासामान्यपूजाक्रमोलिख्यते तत्रादौपूजोपचारःपदार्थादर्शोज्ञानमालायां अष्टत्रिंश
 त् षोडशवादशपंचोपचारकाः तान्विभज्यप्रवक्ष्यामिकेततैश्चकृतैश्चकिम् अर्हयंचपाद्याचमनेमधुपर्कमुपरुष्ट
 शा स्नान्तीराजनवस्त्रमाचमनंचोपवीतकम् पुनराचमनंचैवदर्पणालेकनंतथा भंधुपुष्टेधूपदीपौनैवंधंचततः क्र
 मात् पानोपंतोषमाचामहस्तवासस्ततःपरं करोद्धर्तनमित्यर्थःताभ्यूलमनुलेपंचपुष्पदानंपुनः पुनः पुष्पांजलिदानं

लक्षपुष्पव्रतादिविवेनति यावत् ॥ गौतंवाद्यंतथानृत्यंरतुतिश्रैवप्रदक्षिणम् ॥ पुष्पांजलिर्नमस्काराश्चाष्टा
 त्रिंशत्समीरिताः इत्यष्टात्रिंशत् ३८ ॥ आसनंस्वामतंचार्यपाद्यमाचमनीयकम् मधुपर्कचमस्तानवसनाभ
 रणानिच सुगंधःसुमनोधूपदीपमन्त्रेनतर्पणम् माल्यानुलेपनंचैवनमस्कारोविसर्जनम् इतिषोडशोपचाराः १६ ॥
 अर्घ्यपाद्याचमनेवमधुपर्कचमान्यपि गंधाद्योतिवेद्यांताडपचारोदशक्रमात् इतिदशोपचाराः १० ॥ गंध
 पुष्पधूपदर्पणैर्नैवेद्यंपंचमंरस्यतं इतिपंचोपचाराः ५ ॥ महानिबधेषुचतुःषष्ट्युपचाराश्चपुष्करतेविस्तरभयादत्र
 नोक्ताः शारदातिलके षोडशोक्ताः तेषथाआसनस्तानवस्त्रभूषणानिपरित्यज्यद्वादशाप्युक्ताः कपि
 लंपंचरात्रे गंधतैलमथोदयाद्वैवस्यप्रतिमांततः दूर्वाद्यविष्णुक्रंताचश्यामाकंपद्ममेवच पाद्यांगानिचत्वारि
 कथितानिसमासतः इतिपाद्यं कर्पूरमगुरुपुष्पद्रव्याण्यामनीयकं सिद्धार्थमक्षतंचैवदूर्वापरितलमेवच यथा
 गंधफलंपुष्पमष्टांगंत्वर्धमुच्यते इत्यर्घ्यः स्नानेवस्त्रेथभोज्येदयादाचमनीयकं उद्धर्तनमपितत्रैव रजनीस
 हदेवीयाशिरिषलक्ष्मणापिच सह्याभद्राकुशान्नाणिउद्धर्तनमिहोच्यते भञ्जतंत्रप्रकाशिकायां अक्षतानगंधपुष्पाणि
 स्नानपात्रेतथात्रयं तत्रैव द्रव्याभवेप्रदातव्याःक्षालितारतंडुलाःशुभाः अगस्त्यसंहितायां तथाचमनपात्रैश्चद
 याज्जातोफलंमुने लवंगमपिकंकोलंशस्तमाचमनीयके तंत्रांतरे तंडुलान्प्रक्षिपेत्तैषुद्रव्याभावेपुतत्स्मरन् प्र
 योगपारिजाते व्यासः प्रतिमांपटयंत्राणानित्यंस्नाननकारयेत् कारयेत्पर्वदिवसेयदाचामलधारणम्
 ज्ञानमालायां नाक्षत्रैर्वयेद्विष्णुनतुलस्यागणाधिपं नदूर्वाययजेद्वीर्विल्वपत्रादिंवाकरं उन्मत्तमर्कपुष्पंचवि
 ष्णोर्वर्ज्यसदावुधैः अक्षतारतुयवाःप्रोक्ता इतिपदार्थादर्शो उक्तव्याद्यवानामेवायानिपेधोनतंडुलादीनां तंत्रांतरे
 महाभिषेकं सर्वशंखेनैवप्रकल्पयेत् सर्वत्रैवप्रशस्तोवाजःशिवसूर्यार्चनंविनेति अन्यत्रापि कुंदंशिरिषंतुलसी

गणेशेषु तत्रैव त्वं गतं तर्थात् धनूरमर्कक्षतमवजपाणौ वज्रं शिवे केतकं शंखवारिहति श्रयावाहनादिमुद्राः देव
 तानेन संतुष्टास्तर्वादसुमुखी भवेत् अंगुष्ठा निक्षिपेत्पाणौ मुद्रा चावाहनी रम्यता संक्षिप्य निक्षिपेत्संघं मुद्रा वा स
 न संक्षिता अधोमुखी दिव्यं चैव रथापिता मुद्रिका मता अंगुष्ठा वुच्छितौ कुर्यात्संमुखी करणी भवेत् प्रसूतांगुलि कौ
 हस्तौ निधाय छिद्रौ तु संमुखौ कुर्यात्स्वदये च यं मुद्रा प्रार्थनं संक्षिका इत्येवं सर्वदेवानां पूजने षट्प्रदर्शयेत् शिव
 पूजार्थं लिङ्गमुद्रा उच्छिन्नं दक्षिणं गुणध्वामां गुणेन वधयेत् वामांगुलीं दक्षिणाभिर्गुलीभिश्चैव धयेत् लिङ्गमुद्रे
 वनारण्याता शिवसन्निधय कारिणीति श्रीकामः शीर्षिण् कुर्यात्तराज्यकाम रतुनेत्रयोः मुखे च ब्राह्मकाम रतुपादयोः
 सुखकाम कृत् हृदये सर्वकामी च ज्ञानार्थान् अभिमंडले राज्यकाम रतुगुह्ये वै प्रीवायारोगशान्ति कृत् हेमाद्रौ सूर्य
 खण्डित्य हस्तौ द्वौ केचिदसंकुचिता इंगुलीति समारण्याता पंकजपंकज प्रसूतैव सा पूर्वा कामकुलीया च प्रदेशेति स्मृता
 गुलिः व्याकोशमुद्रा मुकुला पद्ममुद्रा प्रदर्शिता अंगुष्ठा वा वितानौ तु स्वर्कांयांगुलि वेष्टितौ उच्चौ चाभिमुखौ हस्तौ
 योजयित्वा तु निष्कुरा तर्जन्याकुंचितं कृत्वा तथैव च कनीयसी अधोमुखी दृष्टनखा स्थिता मध्यं करं रयतु चतस्रश्चो
 दिभ्यताः पुष्टे भगुलैरेकतः करे नालं व्यावस्थितौ द्वौ तु व्योममुद्रा प्रकीर्तिता रामपूजने सप्तदशमुद्रा रामार्चनं चाद्रिका
 यामगार रूपः आवाहनं रथापनी च सन्निधौ करणीतया सुसन्निधौ धिनीमुद्रा संमुखी करणीतया सकली करणी वैवम
 रा मुद्रा तथैव च आसां लक्षणा नि प्रागेवाभिहितानि शंखचक्रगदापद्मधनुर्कौ तु नगरुद्राः श्रीवत्सवनमाले च
 निमुद्रा प्रदर्शयेत् एताभिः सप्तदशभिर्मुद्राभिस्तु विचक्षणः यो राममर्चयेन्नित्यं मे हृदये रससुरेश्वरं द्वावप्येदं पि
 प्रेक्षततः प्रार्थितमाप्नुयात् मूलाधारद्वारा त्वमानो तत्कृमं जालिः त्रिरथानगततेजोभिर्वनीता प्रतिष्ठादिपु
 षावाहनी यं मुद्रा रया देवा र्चनं विधौ मुने एवैवाधोमुखी मुद्रा स्तपने शरपते बुधैः उन्नतं गुह्ययोगेन मुष्टीकृत करद्वयं

सविधीकरणीमुद्रादेवार्चनाविधौमुने शृंगुधर्माभिणीसैवमुद्रास्यात्सन्निरोधिनी उत्तानमुटिगुगलासंमुखीकरणीमता
 शृंगैरेवांगविन्यासः सकलाकरणीभवेत् अन्योन्यकरसलभाविस्ताः रितकरद्वयी महामुद्रेयमाख्यातान्युनाधिकस
 मापनी कनिधानामिकामध्यान्तर्यांगुघातदधतः गोपितांगुभूलेनसन्नद्धमुकुलीकृता करद्वयेनमुद्रास्याच्छंखाख्ये
 यंसुरार्चने अन्योन्याभिमुखस्पर्शव्यत्ययेनतुयेष्टेत् शृंगुलीभिः प्रयत्नेनमंडलीकरणमुने चक्रमुद्रेयमाख्यातान्ग
 दामुद्राततः परम् अन्योन्याभिमुखाश्लिष्टाततः कौरतुभसंज्ञिता कनिष्ठेन्योन्यसंश्लिष्टे 5 भिमुखेहिपरस्परं वा म
 र्यतर्जनीमध्येमध्यानामिकयोरपि वामानामिकसंरुष्टातर्जनीमध्येयोभिता पर्यायेणतान्गुष्ठद्वयीकौरतुमलक्षणा
 कनिष्ठान्योन्यसंलभाविपरीततुयोजिता श्रधस्तात्त्रापापितान्गुधामुद्रागारुडसंज्ञिका तर्जन्यंगुष्ठमध्येस्थामध्यामाना
 मिकाद्वयी कनिष्ठानामिकामध्यतर्जन्यग्रकरद्वयी श्रीवत्संज्ञामुद्रेयंवनमालाभवेततः कनिष्ठानामिकामध्यामुष्टिरु
 द्रततर्जनीपरिध्याताशिरस्युच्चैस्तर्जनीभ्यांदिवौकसः योनिमुद्रासमाख्याताद्योतकरद्वयाश्रिता तर्जन्याकृष्टमध्यां
 तरिथतानामिकयुभिका मध्यस्थलस्थितान्गुधयेयंशरतामुनेचने इतिमुद्रालक्षणे श्रधसर्वव्रतेषु सामान्यतः पूजा
 विधिस्तत्रादौविष्णुव्रतेषु सामान्यतोविष्णुपूजाक्रमोलिख्यते व्रतदिवसे व्रतकर्ताकृताह्नित्यक्रियः संभूतपूजोपचारः
 धृतशुद्धिवासा यागमंडलमागत्य स्वेष्टदेवंनमस्कृत्य व्रतपूजासंकरपंकुर्यात् डेमयेत्यादिपंचांगस्मरणपूर्वकं स्व
 गोत्रनामस्मरणकृत्वात्मनः सर्वपापक्षयादिकामोविष्णुप्रीत्यर्थमेकादश्यादिव्रतान्भूताविष्णुपूजनमहंकरिष्यद्व्रति
 संकल्पः ततः कलशपूजनंकुर्यात् कलशजले गेचयमुनेचैवगोदावारिसरस्वति नर्मदे सिंधुकावेरिजलेरिमन्सन्निधि
 कुरु ब्रह्मांडेदरतीर्थानिकरैः स्फुष्टानितरेवे तेनसत्येनर्षदेवतीर्थेदेहिदियाकर गायत्र्यामूलमंत्रेणचदेवध्यातज्जलं
 संपूज्यस्ववामेपट्कोणमंडले शंखस्थापनंकुर्यात् त्रिपादिकायां बहिर्मंडलायनम इतिसंपूज्य तत्रशंखस्थापयित्वा

अर्कमंडलायनम इतिसंपूज्य त्वंपुरासागरेत्पन्नो विष्णुनाविधृतःकरे नामितःसर्वदेवैश्वपांचजननमोरुतते
 इतिसंप्राप्तं तत्रकलयजलंदद्या चंद्रमंडलायनम इतिसंपूज्य ततोऽंधटापूजनंकुर्यात् आगमार्थेतुदेवानांगमना
 र्थतुरक्षसां कुर्वेदंधारवतस्मादेवताह्लादलक्षणं सर्ववाद्यमयीधंटाविष्णोश्चाख्यन्तवह्मभा यस्यवाद्याप्रभावे
 णजायतेभुविमंगलम् इतिधंटापूजनम् ततःस्वदेहेपुरुषसूक्तन्यासान्कुर्यात् तत्रादौविनियोगः सहस्रशीर्षित्यादी
 नांषोडशाश्रुचानारायणश्रुतिः आद्यानां पंचदशानां अनुष्टुप्छंदः अन्त्यायाश्चत्रिष्टुप्छंदः सर्वासांषोडशाश्रु
 चां महापुरुषोदेवता जगद्बीजं न्यासे पूजायांच विनियोगः ॥ उंसहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः
 सहस्रपात् सभूमिश्चसर्वतरुत्वत्वायतिष्ठदशांगुलम् वागकरायनमः १ ॥ पुरुषएवेदंष्ट्रं सर्वैयद्भूतंयच्चभाव्यम्
 उतामृतत्वस्वैशानोयदन्नेनातिरोहति दक्षिणकरायनमः २ ॥ एतावानस्यमहिमातोजयायांश्चपूरुषः पादो
 स्यविश्वामृतानिजिपादस्यामृतदिवि वागपादायनमः ३ ॥ निपादूर्ध्वउदैःपुरुषः पादोस्वयेहाभवत्पुनः ततोविष्व
 इव्यक्रामत्सक्षानानशनेऽश्रुभिर्दक्षिणपादायनमः ४ ॥ ततोविराडजायतविराजोऽश्रुधिपुरुषः सजातोऽश्रुत्य
 रिच्यतपश्चाद्भूमिथोपुरः वागजानुनेनमः ५ ॥ वरमाद्यज्ञात्सर्वहृतःसन्भूतमृष्टपदाजपम् पशूंस्तांश्चक्रेवा
 यव्यानारण्याग्रान्याश्वये दक्षिणजानुनेनमः ६ ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहृतःसन्भूतमृष्टपदाजपम् पशूंस्तांश्चक्रेवा
 ऽश्विसयज्ञिरतरमाद्यजुस्तरमादजायत वामोरवेनमः ७ ॥ तस्मादश्वाऽश्रुजायंतयेकेचोभयादतः गावोहयाज्ञिरे
 तस्मात्तरमाज्जाताऽश्रुजावधः दक्षिणोरवेनमः ८ ॥ तंयज्ञंवाहिं पिप्रोक्षन्पुरुषंजातमग्रतः तेनदेवाऽश्रुयजंतसाध्या
 ऽश्रुपयश्चये नाभ्यैनमः ९ ॥ यत्पुरुषंयवदधुः कतिधाव्यकल्पयन् मुखंकिमस्यासीत्किवाहूकिमूरूपादाऽउच्येत
 हृदयायनमः १० ॥ ब्राह्मणोऽस्यमुखमासीद्ब्राह्मराजन्यः कृतः ऊरुतदयद्वैश्यः पद्भ्यांष्ट्रं शूद्रोऽश्रुजायत कंठायनमः

चंद्रमामनसोजातश्वश्रोः सुख्योऽञ्जजायत श्रोत्रोद्वायुश्वप्राणश्वमुखादग्निरजायत मुखायनमः ॥ १२ ॥
 नाभ्याऽऽसीदन्तरिक्षं शीर्ष्णोर्ध्वैः समवर्तत पद्भ्यांभूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथालोकांश्चकल्पयन् शिरसेनमः १३
 यत्पुरुषेणहविषादेवायज्ञमतन्वत वसन्तोऽस्यासीदाज्यंघ्राणमदध्मःशरद्वविः शिखायैनमः ॥ १४ ॥ सप्ता
 रूपासन्परिधयास्त्रिस्सप्तसमिधःकृताः देवायद्यज्ञंतन्वानाऽश्वधन्तपुरुषन्पशुम् कवाचायनमः १५ ॥ यज्ञे
 नयज्ञमयजन्तदेवास्तानिधर्म्माणिप्रथमान्यासन् ॥ तेहनाकम्भहिमानःसचन्तयन्नपूर्वसाध्याःसन्तिदेवाः
 आयनमः १६ ॥ अथध्यानं शांताकारंभुजगशायनंपद्मनाभंसुरेशंविश्वाधारंगगनसदृशंमेघवर्णंशुभांजं ल
 क्ष्मीकान्तंकमलनयनंयोगिभिर्ध्यानगम्यं वदेविष्णुमवभयहरं सर्वलोकैकनाथम् १ ॥ ध्येयःसदासादितमंडलमध्य
 वर्त्तनारायणःसरसिजासनसन्निविष्टः केयूरयान्मकरकुंडलवानिकरोटीहारीहिरण्मयवपुर्धृतशंखचक्रः २ ॥ इति
 ध्यात्वा पूजाभारभेत् आगच्छदेवदेवेशतेजोरशेजगरपते क्रियमाणामयापूजोगृहाणसुरसत्तम सहस्रशीर्षेत्या
 वाहनं १ ॥ नानारत्नसमायुक्तंकार्ततत्परविभूषितं आसनंदेवदेवेशप्रोत्पद्यथैवप्रतिगृह्यतां पुरुषएवेत्यासनं ३ ॥
 पाद्यंगृहाणदेवेशसर्वशेमकरंविभो भक्त्यामयार्पितंदेवलोकनाथजगरपते एतावानस्येतिपाद्यम् ३ ॥ नम
 स्तेदेवदेवेशनमस्तेधरणीधर नमस्तेजगदाधारश्चर्वीनः प्रतिगृह्यताम् जिपादूर्ध्वैरपधर्मम् ४ ॥ कर्पूरवासितं
 तोयमंदाकिन्याः समाहृतं आचम्यतांजगन्नाथमयादत्तंहिभक्तितः ततोविशोऽित्याचमनम् ५ ॥ अथपंचामृत
 स्नानं उर्ध्वपयः पृथिव्यांपयऽलोपधौपुष्पयोदिव्यन्तरिक्षेपयोधाः पयस्स्वतीःप्रदिशः सन्तुमह्यम् १ इतिपयःस्नानं
 देवस्यत्वासवितुः प्रसवेथिनोवार्हभ्यांपूष्णेहस्ताभ्याम् इतिशुद्धज्ञानं २ दधिक्रावणोष्णकारिपंजि
 णोरश्वरपद्वाजिनः सुरभिश्चोमुखाकरत्प्रणऽऽप्यष्टुपितारिपत् इतिदधिज्ञानं देवस्यवेतिशुद्धज्ञानम्

भक्ष्यभोज्यसमायुक्तैवेद्यप्रतिगृह्यताम् नान्याआसीदिति नैवेद्यम् १३ सर्वपापहरादिव्यंगानेयानिर्मलंजलं पा
 नार्थं च मया दत्तं गृहाण पुरुषोत्तम पुनराचमनीयं १४ इदं फलं मया देवस्थापितं पुरतस्तव तेन मे स फलावाप्तिर्भवेज्जन्म
 निजन्मनि यत्पुरुषेणेति फलम् १५ पूर्णाफलं महादिव्यं नागवल्लीदलैर्भूतं कर्पूरलासमायुक्तं वूलं प्रतिगृह्यताम्
 इति तावूलं १६ अथ दक्षिणा हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमवर्जं विभावसोऽन्नं तपुष्यफलदमतः शान्तिं प्रयच्छ मे सुतारथा
 सन्परीक्षयस्त्रिःसप्त सामिधः कृताः देवाय द्यज्ञं तन्वानाऽश्वधन्पुरुषं पशुम् इति दक्षिणा द्रव्यम् १७ चंद्रादित्यौ च
 धरणीविबुद्धाश्चैव स्वमेव ज्योतिषां ज्योतिरास्ति स यं प्रतिगृह्यताम् ॥ १८ ॥ इति नीराजन्म् ॥
 नमस्ते पुद्गरिकाक्ष नमस्ते स्त्वमरप्रिय नमस्ते जगदाधार देव देवनमोस्तुते यज्ञेन यज्ञमिति पुष्पांजलिः ॥ १९ ॥
 अथान्यानि देवसूकानि पठित्वा सहस्रनामस्तवादिभिरपि पुष्पांजलीसमर्पणं कुर्यात् ततः प्रदक्षिणा
 यानिकानि च पापानि जन्मान्तरकृतानि च तानि तानि प्रणश्यति प्रदक्षिणायाः पदे पदे इति प्रदक्षिणा नमः
 सर्वहिता र्थाय जगदाधार हेतवे साष्टांगो यं प्रणामस्ते प्रयत्नेन मया कृत इति नमस्कारः यन्मया भक्ति येने
 न पत्रं पुष्पं फलंजलं निवेदितं च नैवेद्यं तद्गृहाणानु कं पया इति सर्वपदार्थसमर्पणम् आवाहनं न जानांमि नैव जाना
 मि पूजनं विसर्जनं न जानांमि त्वं गतिः परमेश्वर एवं पूर्वभूजां समाप्य व्रतं तदेदक्षिणा न्नदानादिभिर्ब्राह्मणान्पारितो
 द्य तैरनुज्ञातो व्रतपारणं कुर्यात् इति विष्णुव्रते पुसामान्यपूजाविधिः अथ शिवव्रते पुसामान्यपूजाविधिः तत्रा
 पि व्रतकर्ता कृतानि त्यक्रियः पूजोपचारसंयच्छंदासंकल्पं कुर्यात् ओमद्येत्यादिसर्वपापक्षयोत्तरयर्मार्थकाममोक्षा
 र्थसांवसदाशिवप्रसादसिद्धयर्थं शिवपूजाव्रतमहं करिष्ये यथाविधिना कलशस्थापनं कृत्वा अर्घ्यपात्रस्थापनं
 विधाय पंचव्रह्ममंत्रं न्यासं कुर्यात् स्त्रीशूद्राभ्यां पंचाक्षरं न्यासो विधेयः उँ अस्त्यश्रीं शिवं पंचाक्षरमंत्रस्य वामदे

अथ धृतज्ञानं धृतं धृतपावानः पिवतवसां वसापावानः पिवतां तारिश्चर्यहविरसिस्वाहा दिशः प्रादिशञ्चादिशो
 विदिशऽउदिशोदिग्भ्यः स्वाहा इति धृतज्ञानं देवस्य त्वेति शुद्धज्ञानं अथ मधुज्ञानं मधुवाताऽ
 ऋताय ते मधुक्षरं तिस्रधवः मार्वाद्भिः सत्त्वोषधीः मधुन कञ्चतोपसो मधुमत्पाथैर्वष्ट्रजः मधुधौरस्तुतः पि
 तामधुमाञ्जो वनस्पतिर्मधुमां अरस्तुसूर्यः मार्वागार्वाभवन्तुतः इति मधुज्ञानं देवस्य त्वेति शुद्ध
 ज्ञानम् स्वादुपवस्वदिव्याय जन्मने स्वादु रिद्राय सुहवीतनासि स्वादूर्भिन्नाय वरुणाय वायवे दहस्पतये म
 धुमांश्चदाभ्यः इति शर्कराज्ञानं देवस्य त्वेति शुद्धज्ञानम् ५ ततः पंचासुतद्रव्यमेकाकृत्य शर्करारससंयु
 कं पयोदधिधृतं मधु पंचासुतं समानां तं ज्ञानार्थं परमेश्वर इति पंचासुतज्ञानं पुनः शुद्धोदकज्ञानं तत आपो हि
 ष्ट्यादिभ्यः कल्पेन पुनः पंचोपचारैः संपूज्य महाभिषेकं कुर्यात् गंगाचयमुनाचैव नर्मदाचसरस्वती तामीपयोष्णीक
 ण्याचताभ्यः ज्ञानार्थमाह तम् तोयमेतत्सुखरूपं शीतानीयं प्रतिगृह्यताम् तरुमाद्यज्ञातं सर्वहुतः सम्भूतं पृथग्ज्य
 म् पशुरांश्च क्रेवायव्या नारण्या ग्राम्याश्च ये इति ज्ञानम् ६ सर्वभूषाधिके सौम्ये लोकलज्जा निवारणे मयोपपादि
 तं तु भवं वाससी प्रतिगृह्यताम् त्र्यम्माद्यज्ञातं सर्वहुतं ऋचेति वलं ७ सर्वदेवनमस्ते स्तुतुः आहिमांभवसागरात् ब्रह्मसूत्रं
 सोत्तरीयं गृह्णाण परमे ^{स्ति} वाद्भ्याऽअनायतेति यज्ञोपवीतम् ८ श्रीखंडचंदनं दिव्यं गंधाढ्यं सुमनोहरं वि
 लेपनं सुरश्रेष्ठरीत्यर्थं प्रभुं दक्षिं तं यज्ञवर्हिषि प्रौक्षन्ति गंधम् ९ मात्पदादिनि सुगंधानि मालत्वादीनि वैप्र
 भो मया हतानि पूजार्थं पुष्पाणि प्रतिगृह्यताम् यत्पुरुषं व्यवदधुरिति पुष्पम् १० वनस्पतिरसोत्पन्नो गंधाढ्यो गंध
 उत्तमः आग्नेयः सर्वदेवानां धूपो यं प्रतिगृह्यताम् ब्राह्मणो रयेति धूपम् ११ आज्यं च वर्तितस्युक्तं वहिना योजितं मया
 दीपं गृह्णाण देवेश नैलोक्येति मिरापहम् चंद्रमामनसो जाता इति दीपम् १२ अन्नं चतुर्विधं स्वादुरसैः पद्भिः समन्वितं

भक्ष्यभोज्यसमायुक्तैर्नैवेद्यप्रतिगृह्यताम् - नाभ्याश्चासीदिति नैवेद्यम् १३ सर्वपापहरं दिव्यगंगेयं निर्मलं जलं पा-
 नार्थं यमयादत्तगृहाण पुरुषोत्तम पुनराचमनीयं १४ इदं फलं मया देवस्थापितं पुरतस्तव तेन मे स फलवाप्तिर्भवेज्जन्म-
 निजन्मनि यत्पुरुषेणेति फलम् १५ पूर्णा फलं महादिव्यं नागवल्लीदलैर्युतं कर्पूरैलासमायुक्तं तालवूलं प्रतिगृह्यताम्
 इति तालवूलं १६ अथ दक्षिणा हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमवीजं विभावसोः अनंतपुण्यफलदमतः शान्तिं प्रयच्छ मे सप्तस्म्या
 सन्परिधयस्त्रिःसप्त सप्तमिधः कृताः देवाय यज्ञं तन्वा नाऽश्रवन्नपुरुषं पशुम् इति दक्षिणा द्रव्यम् १७ चंद्रादित्यौ च
 धरणीविद्युदग्निरस्तथैव च स्वमेव ज्योतिषां ज्योतिरार्त्तिकयं प्रतिगृह्यताम् ॥ १८ ॥ इति नीराजन्म् ॥
 नमस्ते पुंडरीकाक्ष नमस्ते स्त्वमरप्रिय नमस्ते जगदाधार देव देवनमो रतुते यज्ञे न यज्ञमिति पुष्पांजलिः ॥ १९ ॥
 अथान्यानि देवसूकानि पठित्वा सहस्रनामस्तवादिभिरपि पुष्पांजलीसमर्पणं कुर्यात् ततः प्रदक्षिणा
 यानि कानि च पापानि जन्मान्तरकृतानि च तानि तानि प्रणश्यति प्रदक्षिणायाः पदे पदे इति प्रदक्षिणा नमः
 सर्वहितार्थाय जगदाधारहेतवे साष्टांगेयं प्रणामस्ते प्रयत्नेन मया कृत इति नमस्कारः यन्मया भक्तियेन
 न पञ्च पुष्पं फलं जलं निवेदितं च नैवेद्यं तद्गृहाणानुक्रं पया इति सर्वपदार्थसमर्पणम् आवाहनं न जानांमि नैव जाना-
 मि पूजनं विसर्जनं न जानांमि त्वंगतिः परमेश्वर एवं पूर्वज्जांसमाप्य व्रतातिदक्षिणा ज्ञानादिभिर्ब्राह्मणा न्परितो-
 ष्य तैरनुज्ञातो व्रतपारणं कुर्यात् इति विष्णुव्रते पुसामान्य पूजाविधिः अथ शिवव्रते पुसामान्य शिवपूजाविधिः तत्रा-
 धिवातकर्त्ता कृतानित्यक्रियः पूजोपचारसंचयं कृत्वा संकल्पं कुर्यात् उमद्येत्यादिसर्वपापक्षयितारधर्मार्थकाममोक्षा-
 र्थसांवसदाशिवप्रसादसिद्धयर्थं शिवपूजाव्रतमहं करिष्ये यथाविधिना कलयश्रथापनं कृत्वा अर्घ्यपात्रस्यापनं
 विधाय पंचब्रह्ममन्त्रन्यासं कुर्यात् स्त्रीब्राह्मण्योपचाक्षरन्यासो विधेयः उज्जरुपश्चादशिवपंचाक्षरमंत्रस्य वामदे-

[illegible]

वक्रपरानुपुच्छदः श्रीसदाशिवोदेवान्यासपूजादौविनियोगः वामदेवऋषयेनमः शिरसि ज्ञानुपुच्छदसेनमोमुखे
 श्रीसदाशिवोदेवतायेनमोः हृदि सदाशिवश्चितयेन्यासपूजादौविनियोगः सर्वाङ्गेषु १ उर्गतत्पुरुषायनमो हृदि
 मश्वोरयनमः पादयोः शिसद्योजातायनमोगुह्ये वांवाग्देवायनमोमूर्धनि यईशानायनमोमुखे उर्ज्जङ्गाभ्यां
 नः नतर्जनीभ्यांनमः मध्यमाभ्यांनमः शिञ्जनाभिकाभ्यांनमः वांकिनिष्ठिकाभ्यांनमः यंकरतलकरपृष्ठाभ्यांनमः
 एवंहृदयादिन्यासं कुर्यात् अथध्यानं सूक्तोत्पत्तिकाशं त्रिनेत्रं चन्द्रशेखरं त्रिशूलवज्रसङ्क्रपाशां
 कुशधरं विभुम् वरदाभयपाणिं च सर्वाभरणभूषितं उमालिङ्गितवामाङ्गं शातं ध्यायेत् सदाशिवम् इति ध्यानम् अथा
 वाहनम् आगच्छात्वं महदेव उभयया सह शंकर मम पूजां गृह्णामां प्रसन्नो भव सर्वदा सद्योजातं प्रपद्यामीत्यावाहनम्
 १ भद्रपीठमिदं देवानां भरणभूषितं मयानिवेदितमन्त्रया आसनं प्रति गृह्यताम् सद्योजाताय वै नम इत्यासनम् ॥
 २ ॥ पाद्यं गृहाण देवेश गंधपुष्पाक्षतैर्भूतं कुशोदकसमायुक्तं प्रीत्यर्धं प्रति गृह्यताम् भवे भवेनातिभवे भवस्व मां पाद्यं स
 मर्पयामि ॥ ३ ॥ सदाशिव नमस्ते स्तुभक्तानामभयंकर गंधपुष्पाक्षतैर्भूतं गृहाणा धर्ममोरुतते भवोद्भायनमः
 अर्धसमर्पयामि ॥ ४ ॥ गंगाजलं समानीतं सुवर्णकलशे स्थितं गृहाणा च मनो देव पार्वत्या सहित प्रभो नमः शि
 वाय आचमनं समर्पयामि ॥ ५ ॥ मधुपर्कं गृहाणे मंदविमभ्वाभ्यसंयुतं गृह्योक्तोक्तविधानेन जगदानंदकारक वाम
 देवाय नमः मधुपर्कं समर्पयामि ॥ ६ ॥ आप्यायस्वेति शीरस्नानं १ देवस्य च्चेति शुद्धस्नानम् ॥ २ ॥ घृतं घृतावान
 लः घृतैस्तस्नानं ३ मधुवतितिमधुस्नानं ४ रवाटुपवस्वेति शर्करास्नानं ॥ ५ ॥ असौ पुरताद्यो अरुण उदतवभ्रुः सुमंग
 लः चैवैतं शूरद्रा अभितो दिक्षु श्रिताः सहस्रशो वै पाण्डुहृदईमहे शुद्धस्नानं ॥ ६ ॥ पृथकापांसं संभूतेनानारागसम
 न्विते मयोपपादिते तत्पंवा ससी प्रातिगृह्यताम् उपेष्टाय नमः वल्ले ॥ ७ ॥ कार्पासानिर्भूतं सूत्रं ब्रह्म ग्रंथि समन्वितं

भक्त्यादत्तमयाशंभोयहाणशशिदेश्वर श्रेष्ठायनमः यज्ञोपवीतम् ॥ ८ ॥ सुगंधचंदनंदिठ्यंकरतुरीकुंकुमान्वितं
 मयान्वेदितंस्वामिन्नयहाणजगतीपते कालायनमःगंधम् ॥ ९ ॥ अक्षताःपरमाःशुभ्राःरजनीचूर्णमिश्रताः मया
 पितायहाणेशसृष्टिरिथयंतकारक कलविकरणापनमःश्रक्षतान्समर्पयामि १० मल्लिकामालतीजातीचंपकःपाटली
 तथा मयाहृतानिपूजार्थपुष्पाणिप्रतिग्रहतां सर्वभूतदमनायपुष्पाणिसमर्पयामि ॥ ११ ॥ अथांगपूजां सद्यो
 जातायनमः पादौपूजयामि वामदेवायनमः गुरुफौपूजयामि जघोरायनमः जंघेपूजयामि तटपुरुषायनमः जानु
 नीपूजयामि ईशानायनमः गुह्यपूजयामि महादेवायनमः नाभिपूजयामि विश्वकर्त्रेणमः उदरंपूजयामि सर्वतो
 मुखायनमः पार्श्वपूजयामि स्थाण्वेनमः स्तनीपूजयामि नीलकंठायनमः कंठपूजयामि शंभवेनमः नेत्रत्रयंपू
 जयामि शूलपाणयेनमः श्रेष्ठपूजयामि पिनाकिनेनमः ललाटपूजयामि शिवायनमः शिरःपूजयामि पशुपतये
 नमः शिखापूजयामि महादेवायनमः सर्वांगपूजयामि ततश्चाष्टोत्तरशतनामभिर्विल्वपत्राणिसमर्पयेत् ततोऽरुद्र
 सूकादिभिर्महाभिप्रेकंकुर्यात् वनस्पतिरसोत्पन्नोपाढ्यःसुमनोहरः आग्नेयःसर्वदेवानां धूपोऽथप्रतिग्रहताम्
 वलायनमःधूपसमर्पयामि ॥ १२ ॥ पंचवर्त्तिसमायुक्तंवल्लिनाज्वालितंमया दीपंग्रहाणदेवेशत्रैलोक्यतिभिरापह
 म् वलप्रमथनापदीपसमर्पयामिनमः ॥ १३ ॥ अन्नंचतुर्विधंस्वादुरसैःपट्टभिःस्मान्वितं भक्त्यानिवेदितंचारु
 नैवेद्यंप्रतिग्रहताम् सर्वभूतदमनायनमःनैवेद्यसमर्पयामि १४ उत्तरापोशनंहस्तप्रशालनंउदकुंभंप्रदाराया
 मिशीतलोदकपुरितं कर्पूरचंदनाढ्यंचउशीराभृतसंयुतं मनोमननायनम आचमनीयंसमर्पयामि ॥ १५ ॥
 नानाविधफलश्रेष्ठपुत्रपौत्रफदप्रदम् सर्वैश्वर्यप्रदंनित्यंग्रहाणफलप्रदमितिफलम् ॥ १६ ॥ हिरण्यगर्भगर्भ
 रथंहेमवीजंविभावसोःश्रनंतपुण्यफलदमतःशान्तिंप्रयच्छमे इतिदक्षिणा चक्षुषप्रदंचलोकानांतिमिरस्यनिवारणं

ध्यातिर्यकलिपतंभक्त्यागूहाणपरमेश्वर शशिशेखरायनमःतीराजनंसमर्पयामि १७ विश्वेश्वरविरूपाक्ष
 विश्वरूपसदाशिव शरणंभवभूतेशकलणकरशंकर इति पुष्पांजलिंसमर्पयामितमः १८ हरशंभोमहादेव
 समस्तसुरवृद्धभ शिवशंकरसर्वोत्तमशैलकंठनमोस्तुते २० इतिनमस्कारः ॥ यानिकानिचपापानिजन्मां
 तरकृतानिच तानितानिप्रणश्यतिप्रदक्षिणपदेपदे ॥ इतिप्रदक्षिणा २१ नमस्तेपार्वतीनाथनमस्तेभ
 कवरसल ईदिसतेभफलेदेहिभवान्यनंदवर्धन २२ ॥ इतिप्रार्थना एकादशफलैर्भुक्तंवेणुपात्रसमन्वितं वा
 यनंदेवदेवस्पर्शदामिगिरिजापतेः पार्वत्यानिर्भितेश्वरंछाणंसांभार्यदायकं वायनंद्विजवर्षाप्रश्रतःशातिंप्रप
 च्छमे इतिवायनदानम् यस्यस्पर्श्याचनामोत्पत्तयोयज्ञक्रियादिषु ज्यूनंसंपूर्णतांयातिसद्योवंदेमहेश्वरम् अ
 नेनपोडशोपचारपूजनेन भवानीशंकरः प्रीयतामिरयत्कापूजनंसमर्पयेत् गच्छगच्छसुरश्वेभवानीसहितप्रभो कै
 लासवासिन्देशपुनरागननायच इतिविसर्जनं इतिश्रीशिवव्रतेषु पूजापद्धतिःसमाप्ता अथाष्टोत्तरशतनामा
 नि एभिरेवशिवपूजनमभ्युक्तं उंशिवायनमः १ उंमहेश्वरायनमः २ उंशंभवेनमः ३ उंपिनकिनेन
 मः ४ उंशशिशेखरायनमः ५ उंवांमदेवायनमः ६ ॥ उंविरोपक्षायनमः ७ ॥ उंअर्चनेनमः ८
 उंलोहितायनमः ९ ॥ उंशंकरायनमः १० ॥ उंशूलपाणयेनमः ११ ॥ उंखट्वांजिनेनमः १२
 जुवृद्धभायनमः १३ शिपिविष्टायनमः १४ अम्बिकानाथायनमः १५ श्रीकंठायनमः १६
 भक्तवरसल्लायनमः १७ भवायनमः १८ शर्वायनमः १९ त्रिलोकेशायनमः २० शितिकंठायनमः २१
 नमः २२ उन्नायनमः २३ कपालिनेनमः २४ कामारयेनमः २५ अंधकासुरसूदनायनमः २६
 येनमः २७ ललाटशायनमः २८ कालकलायनमः २९ कृपानिधयेनमः ३० भीमायनमः ३१

परशुहरतायनमः ३२ मृगपाण्येनमः ३३ जटाधरायनमः ३४ कलासयासननमः ३५ कवाचिनेनमः ३६
 कठोरायनमः ॥ ३७ ॥ त्रिपुरांतकायनमः ३८ तृपांकायनमः ३९ तृषभारूढायनमः ४० भस्मोद्धूतविग्रहा
 यनमः ४१ सामप्रियायनमः ४२ स्वरमयायनमः ४३ त्रिमूर्तयेनमः ४४ श्रवनीश्वरायनमः ४५ सर्वज्ञाय
 नमः ४६ परमात्मनेनमः ४७ सोमसूर्याग्निलोचनायनमः ४८ हविषेनमः ४९ यज्ञमयायनमः ५० सोमायनमः ५१
 पंचवक्त्रायनमः ५२ सदाशिवायनमः ५३ विश्वेश्वरायनमः ५४ वीरभद्रायनमः ५५ गणनाथायनमः ५६ प्र
 जापतयेनमः ५७ हिरण्यरेतसेनमः ५८ दुर्धर्षायनमः ५९ गिरिशायनमः ६० गिरिशायनमः ६१
 श्रनघायनमः ६२ भुजंगभूषणायनमः ६३ भर्गायनमः ६४ गिरिधन्वनेनमः ६५ नि
 रिधियायनमः ६६ अष्टमूर्तयेनमः ६७ अनेकात्मनेनमः ६८ सात्त्विकायनमः ६९ शुद्धविग्रहायनमः ७०
 शाश्वतायनमः ७१ खंडपरशवेनमः ७२ अजायनमः ७३ पाशविमोचनायनमः ७४ कृतिवाससेनमः ७५
 पुरारातयेनमः ७६ भगवतेनमः ७७ प्रमथाधियायनमः ७८ मृदुजयायनमः ७९ सूक्ष्मतनवेनमः ८० जगद्ग्या
 पितेनमः ८१ जगद्धरवेनमः ८२ द्योमकेशायनमः ८३ महासेनजनकायनमः ८४ चारुविक्रमायनमः ८५
 रुद्रायनमः ८६ भूतपतयेनमः ८७ रथाण्वेनमः ८८ अहिर्बुध्न्यायनमः ८९ दिगंबरायनमः ९० मृडायनमः ९१
 पशुपतयेनमः ९२ देवायनमः ९३ महादेवायनमः ९४ अघ्नयायनमः ९५ हरयेनमः ९६ पुण्डंतभिदेनमः ९७ अघ्न
 यायनमः ९८ दक्षाधरहरायनमः ९९ हरायनमः १०० भगनेत्रभिदेनमः १ अत्युग्रायनमः २ सहस्राक्षायनमः ३ सह
 स्तपदेनमः ४ अपवर्गप्रदायनमः ५ अनंतायनमः ६ तारकायनमः ७ परमेश्वरायनमः ८ इत्यष्टौ तिरशनानामपूजनम्
 विल्वपत्रैः प्रशस्तैर्वापुर्धैश्वरुलसीदलैः तिलाक्षतैर्ध्वजैर्देवैर्जिवन्मकोनसंशय इति फलरतुतावुकत्वात् अथ

ध्यातिं कथं कल्पितं भक्त्या गुहाण परमेश्वर शशि शेषरायनमः नो राजनं समर्पयामि १७ विश्वेश्वर विरूपाक्ष
 विश्वरूपसदाशिव शरणं भवभूतेश करुणाकरशंकर इति पुष्पांजलिं समर्पयामि नमः १८ हरशंभो महादेव
 समस्तसुरवल्गव शिवशंकर सर्वोत्तमर्वालयकंठनमोरतुते २० इति नमस्कारः ॥ यानि कानि च पापानि जन्मां
 तरकृतानि च तानि तानि प्रणश्यंति प्रदक्षिणपदे पदे ॥ इति प्रदक्षिणा २१ नमस्ते पार्वतीनाथ नमस्ते भ
 कवरसल ईशितं मे फले देहि भवान्यानंदवर्धन २२ ॥ इति प्रार्थना एकादशफलैर्बुक्तेषु पात्रासमन्वितं वा
 यनंदं देवस्य ददामि गिरिजापतेः पार्वत्या निर्मितं श्रेष्ठं खांसां भाग्यदायकं वायनं द्विजवर्षा यश्रतः शान्तिं प्रप
 च्य मे इति वायनदानम् यस्य स्मृत्या च नामोत्तपातयो यज्ञक्रियादिषु न्यूनं संपूर्णतां याति स यो वै देव हे श्वरम् अ
 नेन पौडशोपचारपूजनेन भवानीशंकरः प्रीयतामि त्युक्ता पूजनं समर्पयेत् गच्छ गच्छ सुरश्रेष्ठ भवानी सहित प्रभो कै
 लासवासि नंदवेशपुनरागनायाच इति विसर्जनं इति श्रीशिवव्रतेषु पूजापद्धतिः समाप्ता अथाष्टोत्तरशतनामा
 नि एभिरेव शिवपूजनमप्युक्तं उं शिवाय नमः १ उं महेश्वराय नमः २ उं शंभवे नमः ३ उं पिनाकिने न
 मः ४ उं शशि शेषराय नमः ५ उं वामदेवाय नमः ६ ॥ उं विरूपाक्षाय नमः ७ ॥ उं कपर्दिने नमः ८
 उं मीललोहिताय नमः ९ ॥ उं शंकराय नमः १० ॥ उं शूलपाणये नमः ११ ॥ उं खट्वांगिने नमः १२
 विष्णुवल्गवाय नमः १३ शिविविष्टाय नमः १४ अम्बिकानाथाय नमः १५ श्रीकंठाय नमः १६
 भक्तवरसलाय नमः १७ भवाय नमः १८ प्रार्थय नमः १९ त्रिलोकेशाय नमः २० शितिकंठाय नमः २१
 कपालभूते नमः २२ उषाय नमः २३ कपालिने नमः २४ कामारये नमः २५ अंधकासुरसूदनाय नमः २६
 गंगाधराय नमः २७ ललाटाक्षाय नमः २८ कालकालाय नमः २९ कृपानिधये नमः ३० भीमाय नमः ३१

परशुहरतायनमः ३२ मृगपाण्येनमः ३३ जटाधरायनमः ३४ कैलासवासननमः ३५ कवाचनेनमः ३६
 कठोरायनमः ॥ ३७ ॥ त्रिपुरांतकायनमः ३८ तृपांकायनमः ३९ तृपभारुढायनमः ४० भस्मोद्धूतविग्रहा
 यनमः ४१ सामप्रियायनमः ४२ स्वरमयायनमः ४३ त्रिमूर्तयेनमः ४४ श्रवतीधरायनमः ४५ सर्वज्ञाय
 नमः ४६ परमात्मनेनमः ४७ सोमसूर्याग्नेयोचनायनमः ४८ हविषेनमः ४९ यज्ञमयायनमः ५० सोमायनमः ५१
 पंचवक्त्रायनमः ५२ सदाशिवायनमः ५३ विश्वेश्वरायनमः ५४ वरिमद्रायनमः ५५ गणनाथायनमः ५६ स
 जापतयेनमः ५७ हिरण्यरेतसेनमः ५८ दुर्धर्षयनमः ५९ गिरिशायनमः ६० गिरिशायनमः ६१
 श्रनवायनमः ६२ भुजंगभूषणायनमः ६३ भर्गायनमः ६४ गिरिवन्धनेनमः ६५ गि
 रिश्रियायनमः ६६ अष्टमूर्तयेनमः ६७ अनेकात्मनेनमः ६८ सात्विकायनमः ६९ शुद्धविग्रहायनमः ७०
 शाश्वतायनमः ७१ खंडपरशवेनमः ७२ श्रजायनमः ७३ पाशाविमोचनायनमः ७४ कतिवाससेनमः ७५
 पुरारातयेनमः ७६ भगवतेनमः ७७ प्रमथाधिपायनमः ७८ मधुखंजायनमः ७९ सूक्ष्मतेनवेनमः ८० जगद्ध्व्या
 पिनेनमः ८१ जगद्धरवेनमः ८२ द्योमकेशायनमः ८३ महसेनजनकायनमः ८४ चारुविक्रमायनमः ८५
 रुद्रायनमः ८६ भूतपतयेनमः ८७ रथाण्वेनमः ८८ अहिर्बुध्न्यायनमः ८९ दिगंबरायनमः ९० सृढायनमः ९१
 पशुपतयेनमः ९२ देवायनमः ९३ महादेवायनमः ९४ अठ्ययायनमः ९५ हरयेनमः ९६ पुष्पदंतमिदेनमः ९७ अठ्य
 यायनमः ९८ दक्षाध्वरहरायनमः ९९ हरायनमः १०० भगनेत्रमिदेनमः १ अत्युग्रायनमः २ सहस्राक्षायनमः ३ सह
 रूपदेनमः ४ अपवर्गप्रदायनमः ५ श्रनंतायनमः ६ तारकायनमः ७ परमेश्वरायनमः ८ इत्यष्टोत्तरशतनामपूजनम्
 विल्वपत्रैः प्रशस्तैर्वापुष्पैश्चतुलसीदलैः तिलाक्षतैर्ध्वजैर्ध्वजायनमकोनसंशय इति फलरतुतावुक्त्वात् अथ

व्रतभंगे संपूर्णताविधेः हेमाद्रौ भविष्ये युधिष्ठिर उवाच संपूर्णतामनुष्ठानं व्रतानां वदके शय कुरुप्रसादं गुह्यार्थमेतन्मेव
कुम्भं हंसि श्रीरुण्डयाच साधुसाधुमहाभागशृणुराजन् युधिष्ठिर रहस्यानां रहस्यं ते कथया ॥ निव्रतेन च संपूर्णताक
तापव्रतस्यात्मन्यप्यफलप्रदं यद्यर्थी नरनारीभिर्भवेत्संपूर्णकारकं अवश्यं तत्प्रकृतेऽप्यसंपूर्णफलकांक्षिभिः किं
चिद्व्रतं प्रमादेन यद्भक्तं यतिनां स्थितं तत्संपूर्णं भवेत्सर्वव्रतेनानि न पांडव उपद्रवे वहुविधे महामोहादिसंभवे यद्भ
क्तकिंचिदेव स्याद्भक्तं विप्रविनाशकं तत्संपूर्णं भवेत्परार्थसर्वसंशयः कां वनं रूप्यकरूपं शिरिपना तु घटापयेत् भ
द्रव्रतस्य यदेव तत्तस्य रूपं विनिर्मितं व्रतं स्त्रीपुंसयोश्चैव प्रारब्धं यद्भक्तिकल न च निष्पादितं किंचिद्देवात्सर्वतथास्थितं
दिभुजं पंकजारुढं सौम्यं ग्रहसिताननं निष्पादितं शिरिपना च तस्मिन्नेव दिने पुनः व्रतं दिने इत्यर्थः तन्मानं तु पु
नः प्राप्ते ब्राह्मणो विधिना गृहे स्नापयेत्पयसा दध्ना घृतसौररसां वाभिः भंधचंदनपुष्पैश्च पूजां कुर्यात्समाहितः तोय
पूर्णस्य कुम्भस्य मुखे विन्यस्य देवता धूपदीपाक्षतैः पुष्पैर्वर्धयेत्प्रकारकैः श्रद्धैर्प्रदद्यात्सन्नाह्नाभेनेष्टा नानेन पांडव उ
पासनात्सदानस्य प्रायश्चित्तं कृतं जले शरणं वै प्रयत्नाः स्मः कुरुष्वाय दयां पुनः प्रसन्नो भव भीतस्य भिन्नाचार्यव्रतस्य च
कुरुप्रसादं संपूर्णं व्रतं संजायतां मम यद्वाच्छिद्रं तपः शिद्रं यच्छिद्रं व्रतकर्माणि तत्सर्वैव त्रसादेन संपूर्णं जायतां पुनः
पूर्वदक्षिणपश्चाद्यन्तरे पुर्वाहो हरेत् उपर्ध्वं यस्तत्सर्वं भयोदिकपालिभ्यो नमो नमः इदमर्थं मिदं पाद्यं तेभ्यस्तैभ्यो
नमो नमः पादौ च जानुनीचैव कटिशीर्षकं वक्षसी कुक्षितुहदं यष्टं वक्रचक्षुःशशिरोरुहान् पूजयित्वा स्य देवस्य त
तः पश्चादक्षमापयेत् पूजितस्त्वं यथाशक्त्या नमस्ते रतु सुरोत्तम ऐहिकामुष्मिकार्थैव कार्यसिद्धि वदस्व मे एवं क्षमा
पयित्वा तं देव रूपं विधानतः ॥ तन्मूर्त्तौ च द्विजातिभ्यो विधिवत्प्रतिपादयेत् ॥ स्थित्वा पूर्वं मुखो विप्रो गृह्णी
याद्भर्मे पाणिना ॥ विप्रहस्ते प्रपद्येत्तु दातां चैवोत्तरां मुखः ॥ भक्षेणानेन कौंतेय सोपवासः प्रयत्नतः

इदं व्रतं मया खंडं कृतमासीत्पुरा॥ द्विज तत्सर्वं पूर्णमेवास्तु तव भूर्तिप्रदानतः॥ ब्राह्मणोऽपि प्रयच्छेत्तमं त्रेणानि न तद् व्रतं वाक्यं
 पूर्णमतः॥ पूजाव्रतेनानेन ते पुरा संपूर्णं स्यात्प्रसादेन तव पूर्णं मनोरथाः॥ ब्राह्मणा यत्प्रभापते तन्ममार्तिर्दिवौकसः सर्वं
 देवमया विप्रानतद्वचनमन्यथा जलधिक्षारतानीतः पावकः सर्वभक्ष्यतां सहस्रनेत्रः शकोऽपि कृता विप्रैर्महात्माभिः
 ब्राह्मणानां तु वचसा ब्रह्महत्या विनश्यति॥ अश्वमेधफलसाम्रं लभ्येतां व्रतसंशयः॥ न्यस्रवाल्मीकिवचनात्परशारव
 शिष्ठयोः नारदस्य भृगोरुक्त्या पूर्णं भवतु ते व्रतं॥ यद्ब्राह्मणास्तु हतमावदति तदेव ताः कर्मभिराचरति तुष्टेषु तृष्टान्मुनयो
 वदन्ति प्रत्यक्षदेवपुत्रोऽक्षदेवान् एवं विधिविधानेन गृह्णीत्वा ब्राह्मणो ब्रजेत्॥ दाता तत्त्रयेऽप्येतत्सर्वं ब्राह्मणस्य गृहस्वयम्
 ततः पंचमहायज्ञां त्रिवेपेज्जो जनादिकं एवं यः कुरुते भक्त्या व्रतमेतद्भूपोत्तम तस्य संपूर्णतायां तत्तद्भूतं पुराकृतं
 खंडं संपूर्णं तां॥ तिस्रस्त्रेण व्रतदेव ते भग्नाऽनियानि मदमोहवशाद्गृह्णीत्वा जन्मान्तेरेष्वपि नरेण गतस्मरेण संपूर्णं पू
 जनपरस्य पुरोभवति सर्वव्रतानि परिपूर्णफलप्रदानि॥ इति श्रीभविष्योत्तरपुराणखंडव्रतसंपूर्णताविधानम्
 स्वस्ति श्रीरण्वारसिंहधरणीपाले वदान्यामणीर्नानाशास्त्रविचारसारसरसवित्सहृदसंरक्षकः धर्माधर्मविभागकृ
 द्रधुपतेः पादविजार्चनार्तो जीव्यात्पुत्रकलत्रमित्रसहितः संपालयन्क्षमांसदा १ रणवीरसिंहभूपेशकारिते क
 रप्रसागेन व्रतसामान्यपूजार्थेन वमोरत्नसंग्रहः २ इति श्रीरण्वारसिंहकृत्यरत्नाकरेन वमोरत्नसंग्रहः ॥ ९ ॥

अथ सर्वव्रते पुसामान्य उद्यापनविधिः पृथ्वीचंद्रोदये नदिपुराणे कुर्यादुद्यापनं तस्य समाप्तौ पदुदीरितं उद्यापनं वि-
 तापनुतर्हतीति फलं भवेत् यत्र येद्यापनं नोक्तं व्रतानुगुणतश्चरेत् । व्रतानुसारतोदयादनुकोद्यापने व्रते गावैव कां-
 चनंदयाहृतस्य परिपूर्ये समाप्तवुद्यापनमनुकोद्यापनविषयं उकोद्यापने तु आर्दौ मध्ये यवाचांते व्रतरुगोद्या-
 पनं भवेदिति विचरतात् त्रितयत्रापि व्रतानामुद्यापनं यथासंभवं कार्यम् उद्यापनं विनापनुतर्हतीति फलं भवेदिति वि-
 चनानुद्यापनस्य ५ वश्यकता विहितः । तत्रादौ मंडपप्रमाणं पंचरात्रे कनीयान्दशहस्तः स्यान्मध्यमोद्वादशोम-
 तः ततः षोडशाभिर्हस्तैर्मंडपः स्यादिहोतमः प्रतिधासारसम्यहेतु मंडपः स्यात्फलं हस्तः सर्वलक्षणसं-
 युतः दशद्वादशहस्तो वा द्विद्विह्यथा ततः क्रमादिति मंडपनिर्माणप्रकारः पंचरात्रे कुर्याद्वैष्णवयोगेषु चतुर्द्धा
 रांश्च मंडपान् सारदारुमयान् स्तंभान् दृढान् कुर्याद्वैष्णवसमान् मंडपाधोर्च्छ्रितान् वेदसंख्यांश्चूडान्वितान् स्तंभान् पंचमां-
 शान् यस्मै ह्येव पसाधारणो विधिः वलिकारस्तूर्ध्वतस्ते पांस्तंभद्वादशकंपुनः वा ह्यपीठप्रमाणेन तत्र सृजयिष्यात्ततः क-
 लपयेद्द्विकरं दारुचतुरंगुलद्विहितः मध्यमोत्तमयोर्वेदी मंडपस्य त्रिभागतः चतुर्धा शोधित इति स्तरस्यास्त्रिसप्तपंचमो
 पिवा नवैकदशहीनं वा द्वौष्टिकाभिः प्रकल्पयेत् इति द्वारद्वेहल्यवाहिर्हस्तमंत्रेण द्वारशालानिखेयः द्वारेषु का-
 र्याणि च तोरणानि च त्वार्यपश्चिरवनस्पतीनां हरतं विहायेत्यादिमारस्ये व्रतखंडे तद्विहस्तं वा हि स्य क्ता तोरणानि
 निवेशयेदित्युक्तम् मारस्ये पताकाश्चोक्तः लोकेशवर्णाः परितः पताकामध्ये ध्वजः किंकिणिकायुतः
 स्यादिति लोकपालवर्णस्तु इंद्रः पीतो यमः इयमो वरुणः रुफटिकप्रभः कुबेरस्तु सुवर्णभो ह्यग्निश्चापि
 सुवर्णमः तथैव निर्वर्हतिः श्यामो वायुर्धूमः प्रशस्यते ईशानस्तु भवेद्रक्त एवं ध्यायेदिमान् क्रमात् सप्तहस्ताः
 पताकाः स्युः सप्तमं शो न विस्तृताः लोकपालानुवर्णैः न वर्भानु हिनप्रभा पीतरक्ता दिवर्णाश्च पंचहस्ता ध्वजाः

रमताः द्विपंचहस्तैर्दंडैश्चवंशजैः संयुतास्तथा ध्वजेषु पूर्वादि क्रमेण ण्यदिक्षु लोके शबाहनानि लिखेत् ॥
 तदुक्तं क्रियासागरे मातंगवस्तमहिषसिंहमत्स्येणवाजिनः लृपभंचयथान्यायं ध्वजमध्यक्रमाल्लिखेत् इति
 अथवादिभगजानष्टावैरावणपुरस्सरान् ध्वजेषु विलिखेदुक्तया तुमिश्रसलक्षणमिति पताकासु च लोके शानामस्त्रा
 णालिखेत् तानि च वज्रशक्तिदंडखड्गपाशांकुशगदात्रिशूलचरैर्युधैरुपेताः पताकाः क्रमेण कार्याः अथकुंडा
 निभविष्ये वेदिपादांतरेत्येककुंडानि नवपंचवा वेदास्त्राण्येव तानि स्युर्वर्तुलान्यथवा कचित् कुंडकरणाशकैः स्थ
 ङ्खिलमेव कार्यं तदुक्तं विभक्त्यर्थे शास्त्रे स्वाताधिके भवेद्गोहिनिधेनुधनक्षयः भार्याविनाशनं कुंडं प्रोक्तं न्यायविव
 र्जितं अपत्यध्वंसनं प्रोक्तं कुंडं यत्कुंडार्जितं सिद्धांतशेखरे मानहर्निभवेद्द्वयाधिराधिकेशु वर्धनं योनिर्हर्तिवत्परमगो
 वार्यनः कुंडवर्जिते तत्रैव स्थण्डिलं वापि कुर्वति सुसिद्धैः सिकतैः शुभैः हस्तमात्रं प्राविस्तरं सुसमं च गुणलोच्छ्रितं शार
 दातिलके नित्यं नैमित्तिकं हंमं स्थण्डिले वा समाचरेत् हस्तमात्रेण तत्कार्यं बालुकामिः सुशोभनम् अथसमिधः ब्राह्मे
 शमीपलाशान्यप्रोथक्ष्यैकैकतोद्भवाः अथरथोदुवरो विलवचंदनस्सरलस्तथा शालश्च देवदारुश्च खदिरश्चेति य
 द्विधाः तदभावे कंठकवर्जसर्ववनस्पतीनां समिधः कार्याः कर्मप्रदापे नांगुलादधिका कार्या समिरस्थूलतया
 कचित् नवियुक्ता एव चैव न संकोचनपाटिताः प्रादेशाद्वाधिकानो न तथा स्याद्विशालिका न संप्रणामिकाया
 हंमेकमर्वाजानता भविष्यपुराणे भूमौ स्थिते न पत्रिण विवृते न च पाणिना वामेन कुरुशार्दूलनां तारं क्षेप्यते धना
 युर्दारुरेखासु सोमतीर्थं तु मध्यमं हवनं तेन कर्तव्यं कर्तव्यं पावनं तथा कार्याय नः यवाहुतिर्द्वादशपर्वपरिकारसादि
 नां चैत्यं कर्तव्यं पूरिता दैवेन तीर्थेन च ह्वयते हविः स्वांगारिणि स्वायं पिषासिद्धपावके यो नार्चिषि जुहोत्यग्नीं व्यंगार
 णि च पावके मंदाग्निरामयार्वा च दारिद्र्योपजायते तस्मात्समिद्धे होतव्यं नासमिद्धे कदाचन आरोग्यमिच्छता युश्च

श्रियमार्थतिकीपरां जुहवाच्चहविर्द्रव्यपाणिस्पर्शुवादिभिः न कुर्यादधिधमनं कदाचिद्व्यजनादिना मुखेन
 वधमेदक्षिमुखदाग्निरजायत वह्नचपरिशिष्टे अथोबुधः सधुमेतजुहवाच्चहताशने यजमानो भवेद्वधः स पुत्र इति शुश्रु
 मइति ग्रंथान्तरे होमे मुद्राजप्रोक्तं गीहं सीचकुरी शकरीकरसंकोचीहं सीमुक्तकनिष्ठिका मृगीकनिष्ठातर्जन्या
 मुद्रास्ति स्त्रइतीरिताः शांतिपौष्टिककर्माख्यामृगीहं र्म्यप्रकीर्तित इति अथादित्यादिग्रहरथापनं वर्णरूपगुणै
 र्मुक्तान् ग्रहानावाहयेत्तान् मारुपे देवानां तत्र संस्थाप्या विंशतिर्द्वादशाधिका आदित्याभिमुखः सर्वसाधिभ्यः
 धिदेवताः ग्रहाणां दक्षिणे पार्श्वे स्थापयेदधिदेवताः तेषामेवोत्तरे भागे न्यसेत्त्रयाधिदेवताः विनायकादिस्थापनं
 ग्रहान्तरे इति संप्रदायः दक्षिणपश्चिमवायव्योत्तरपूर्वपृथक् क्रममित्यन्ये रहुमंददिने शानामुत्तरस्यां पृथक् क्रम
 स् गणेशदुर्गावपुंचराहुकेतवोश्च दक्षिणे आकाशमश्विनौ चैतिष्वैतान्स्थापयेद्बुधइति रुक्मदपुराणे जन्मभू
 गोत्रमेतेषां जन्मस्थानमुखादि च योऽज्ञात्वा कुरुते शांतिग्रहस्ते नावमानिताः तत्रैव उत्पद्ये कैः कलिं नेपुण्यमनायां
 च चंद्रमाः अंगारकरतुरेवद्यां मगधायां हिमांशुजः सैंधवे पुण्ड्रजितः शुक्रो भोजकटे तथा शनैश्चरतु सौराष्ट्रे
 राहुवैराटिकापुरे अंतर्वेद्यां तथा केतुरित्येताग्रहभूमयः अथ गोगाणि आदित्यः काश्यपगोत्रः अग्निश्चंद्रमाभवेत्
 भारद्वाजो भवेद्गौमस्तथा जेयश्च सोमजः शक्रपूर्यो गिरोगोत्रः शुक्रो वैभर्गवस्तथा शनिः काश्यपगोत्रीयो राहुः पृथी
 नस्तिस्रस्तथा केतवो जैमिनीयाश्च ग्रहा लोका हितावहाः अथ वर्णानि भानुरंगारकोरकौश्चेतौ शुक्रनिशाकरौ सोम
 पुत्रो गुरुश्चैव तावुभौ पीतवर्णकौ कृष्णशनैश्च रविद्या तथा चित्राश्च केतवः वर्णरूपगुणैर्मुक्तान् ग्रहानावाहयेत्तान्
 भारक्षरमंडलाकारमर्धचंद्राकृतिविधुं अंगारकोत्रकोणं तु बुधं वाणाकृतिं तथा पद्माकारं गुरुं रविं च त्र्यं तु कर्कोणं तु भार्गवं
 दंडाकृतिं शनिं राहुं मकराकारमेव च खड्गाकारं तथा केतुं स्थापयेदनुपूर्वशः अथ स्थानानि मध्ये तु भारस्करं विं

चारसोमपूर्वोत्तरेणतु

दक्षिणेत्तपरापुत्रवधपूर्वोत्तरेणतु

उत्तरेणगुरुर्विचारपूर्वैवेतुभास्करं

शनैश्चरयाश्रमायारहंदाक्षिणपश्चिमे

पश्चिमोत्तरतःकेतुस्थापथेदत्तपूर्वशः

आदिद्याभिमुखः

सर्वसाधित्रयधिदेवताः

शुक्राकौषाङ्मुखौक्षिणैर्गुरुसैन्यावुदङ्मुखौ

प्रत्यङ्मुखः

शानिःशे

कः शेषादक्षिणतोमुखः इति अथाधिदेवताः प्रत्यधिदेवताश्वमारस्ये भास्करस्येश्वरंविद्यादुर्माचशशिनस्तथा

रुक्दमंगारकरुपापिबुधरुपापिहरितया ब्रह्माणचगुरोर्विद्याच्छुकरुपापिशचीपतिं शनैश्चरस्यापिपमरहोःक

लंतथैवच केतूनांचित्रगुप्तचसर्वेषामधिदेवताः प्रत्यधिदेवताश्वतथैव आग्निरापः क्षितिर्विष्णुरिन्द्रश्चैद्रिश्चदेवताः

प्रजापतिःसर्पब्रह्माप्नोकाःप्रत्यधिदेवताः अथैषांसमिधः अर्कःपलाशःखदिरौह्यपामागोथपिपलः उदुंबरःश

मीढूर्वाग्रहाणांसमिधः क्रमात् अथहोमद्रव्यपरिमाणं सिद्धांतेशेखरे होमद्रव्यप्रमाणानिकथ्यतेच यथाक्रमम् क

र्पप्रमाणमाज्यचमयुक्षीरचतरसमं तंडुलान्नशुकिमात्रंपायसंप्रसूतेःसमं कर्पप्रमाणामक्ष्याणिलाजामुष्टिमितामता

प्रादेशमात्राःसमिधोव्रीहिणामंजलीसमाः तिलसुकुण्ठादीनां मूगीमुद्राप्रमाणतः पत्रपुष्पफलादीनांप्रमाणा

इतिरिष्यते चंद्रश्रीखंडकरतूरीकुंकुमागुरुकदंबाः हरिभंथसमाःशोकागुग्गुलुर्वदरेपमः हरिभंथश्चणकः आ

हुतीनामिदंमानंकथितंवेदवादिभिः रयात्रिमूर्धामूर्गामुद्राहोमिसर्वफलप्रदेति मानांतरमत्रशारदातिलकटीका

यांपदार्थादर्शो कर्पमात्रमितंहोमेशुकिमात्रंपयःस्मृतं उक्तानिपंचगव्यानिशुकिमात्राणिसाधुभिः तत्समेदधि

दुग्धेत्रप्रसासमात्रमुदाहृतं दाधिप्रसूतिमात्रंस्याल्लजाःस्युर्मुष्टिसंमिताः पृथुकारतरत्प्रमाणाःरुद्रः सकवोपितयावि

धाः पलाईगुडमानचशर्करापितयाविधा आसार्यमात्रमज्ञानामिक्षुःपर्वप्रमाणकः एवंस्यात्पत्रपुष्पंचतथायू

पादिकल्पयेत् मातुलंगचतुः खंडंपनसंदशधाकृतं आष्टयानारिकेलंचचतुर्धाकदलीदलं द्विधाकृतंफलंचैव

कपिर्यखंडितं द्विधा द्रीहयोमुष्टिमात्राः स्युर्मृद्भापायवारतथा तंडुलाः स्युस्तदर्धांशाः कोद्रवामुष्टिसन्निभतः लव
 णशुक्तिमात्रं स्यान्मरिचान्येकविंशतिः घृतस्य कार्षिको होमः क्षीरस्य मधुन रतथा शुक्तिमात्राहुतिर्दध्नः प्रसूतिः
 पादस्य तु खंडत्रयंतूलानां फलानां स्वप्रमाणतः प्रासमात्रंतु हेतव्या इतरेषांच तंडुलाः
 अक्षतस्त्वयवाः प्रोक्ताः श्रमावेद्रीहयः स्युताः तदभावे तु गोधूमानतु खंडिततंडुलाः येषां किंचिदन्वेष्टे पांद्रव्याणाम
 भ्यसंभवे सर्वत्राज्यमुपादेयं भारद्वाजमुनेर्मतात् सर्वप्रमाणमाहुत्यापंचांगुलभ्यहीतयेति तथा इक्षुणां पूर्वकं मा
 नं लतानामंगुलिद्वयं च द्रव्यं दनकार्मरकरसूरीयज्ञाकर्ममान कलापसंमिता नितान्गुगुलुं च दरास्थिवत् द्रव्यं स्त्रु
 वेण हेतव्यपाणिना कठिनं हविः स्त्रुवपूर्णं द्रवाः प्रोक्ताः कठिनायाः समात्रकाः द्रीहयो यवगोधूममग्निं यंगुतिलशाल
 यः स्वरूपेणैव हेतव्य इतरेषांच तंडुलाः ॥ अथ ऋत्विग्गृह्येण हेमाद्रौ मास्ते वालाग्निहे विणिविप्रंसुत्तु र्पचगुणा
 न्वितं सपरत्नांकवसंपूज्यभूषणित्वाचमूपणैः पुरोहितं मुर्यकर्म कृत्वा न्यांश्चतयार्चिर्वजः चतुर्विंशद्गुणोपेतान्सप
 र्त्निका विमंत्रितान् दृढतां वरसंछन्नास्त्रा विष्णुः शुचिभूषितान् श्रंगुलीयकभूषांश्च कर्णवेष्टान् प्रदापयेत् तत्रैवालं
 गो वल्लयुग्मंतथोष्णीषं कुंडले कंठभूषणाम् श्रंगुलीभूषणं चैव मणिपंचयस्य भूषणं एतानि वैवसर्वाणि प्रारंभे सर्व
 कर्मणां पुरोहितापदत्वाथ ऋत्विग्भ्यः संप्रदापयेत् पूर्वैकभूषणं सर्वसोष्णीषं वल्लसंयुतं दद्यादेतदप्रयो
 कं भ्यश्चाच्छादनपटंतथा ब्रतानां मधुपर्कमाह तत्रैव विश्वामित्रः संपूज्यमधुपर्केण ऋत्विग्भ्यः कर्मकारयेत्
 श्रपूज्यकारयन्कर्मकलिवेषेनैव युज्यते ऋत्विक्संस्थामाह मातस्य हेमालंकारिणः कार्याः पंचाविंशतिः ऋत्विजः
 द्वांस्ये च स मंसर्वानां चार्थे हि गुणं भवेदिति द्विगुणपादशिष्याचार्यार्थतोपयेदित्यर्थः अन्नकार्यानुसारेण पंचाविंश
 तिः षोडशाष्टौ चत्वारो वा ऋत्विजो भवंति नवग्रहमखेतु चत्वारः ऋत्विजः रुकदि नवग्रहमखे कुर्वाद्द्विजश्चतुर

इशुमान् अथवाचैकमभ्यर्चयविधिनाब्रह्मणासह अत्राचार्यब्रह्मणोर्वरणादिकमावश्यकमितिनिष्कटोर्थः अथस
 र्वतोभद्रहेमाद्रौस्कांदे प्रागुदीच्यांगतारेखाःकुर्यादेकोनविंशतिः खंडदुस्त्रिपदःकोणेश्रृंखलाःपंचभिःपदैः एका
 दशपदावल्लीमद्रंतुनवाभिःपदैः चतुर्विंशपदवापिपरिविंशतिःपदा मध्येषोडशभिःकोष्ठैःपञ्चमष्टदलंरसुतं
 श्वेतदुःशृंखलाकृष्णवल्लीनीलेनपूरयेत् भद्रारुणसितावापिपरिविः पीतवर्णका परिध्यावेष्टितपद्मवाहोस
 रंवरजस्तमः तन्मध्येस्थापयेद्देवान्नाह्मणंश्रंसुरासुरान् इतिसर्वतोभद्रम् अथचतुर्लिंगतोभद्रम् रेखास्त्रिष्टाद
 शत्रोक्ताश्चतुर्लिंगसमुद्रवे कोणदुस्त्रिपदः श्वेतस्त्रिपदःकृष्णशृंखलाः वल्लीसप्तपदानीलाभद्रकंचतुष्पदं भद्र
 पार्श्वमहारुद्रकृष्णेनकादशैःपदैः शिवस्यपार्श्वतोवापिकुर्यात्पंचपदंनशुमान् पदमेकतथापीतंभद्रवाप्योरतुमध्य
 तः शिरसिशृंखलायाश्चकुर्यात्पीतपदत्रयम् लिंगानांस्कंधतः कोष्ठाविंशतिरकवर्णकाः परिविःपीतवर्णैरतु
 पदैःषोडशभिःरसुता पदैरतुनवाभिः पश्चाद्रकंपद्मसंकाणिकं इतिचतुर्लिंगतोभद्रम् अथाष्टलिंगतोभद्रम् आग्ने
 ये चतुर्विंशतिरालेख्या रेखाःप्राग्दक्षिणावतः ॥ कोणेषुशृंखलाः पंचपदवल्परस्तुपार्श्वतः पदैर्नैव
 भिरालेख्या श्वतुर्भैलंघुशृंखलाः लघुवल्पर्यःपदैःषोडशस्ततोष्टादशभिःपदैः कृत्वाल्लिंगानिवाप्यःरयुख
 वोदशभिरंतरा ततोवीथिद्वयेनैवपार्श्वकुर्याद्विचक्षणः तस्याःपदाःपंचपदद्वाराण्यपितर्धैवच एकाशीतिपदंम
 ध्येपद्मंस्वस्तिकमुच्यते कोणेषुशृंखलाः कार्याःपदैस्त्रिभिरतिःपरम् पदैश्चतुर्भाईक्षुरभ्युर्भद्राण्येषांसंमततः ए
 कादशपदावल्पर्योमध्मेष्टदलमालिखेत् पद्मंनवपदंहेवल्लिंगतोभद्रमुच्यते शृंखलाःकृष्णवर्णेनवल्लीनीलेनपूरयेत्
 रकेनशृंखलांलव्णीवल्लीनीलेनपूरयेत् लिंगानिकृष्णवर्णानिश्चेतेनाप्यथवापिकाः पीठसंपाद्यश्चेतेनपीतेनद्वा
 रपूरण मध्येनशृंखलारका वल्लीनीलेनपूरयेत् भद्राणिपीतवर्णानिपीतापंकजकार्णिका दलानिश्चेतवर्णानि

यद्वाचिवाणिकारयेत् तिस्रोरेखावद्दिःकार्यः सितरकासिताःक्रमात् इत्यष्टलिंगतोभद्रम् अथद्वादशालिंगतो
भद्रनिर्माणम् तत्रैव द्वागुद्विधयायतारेखाः षड्विंशत्परिकल्पयेत् पदानिद्वादशशतपंचविंशतिरेवच खंडेन्दु
स्त्रिपदःकोणेशूखलाःषट्पदैःस्मृताः त्रयोदशपदवल्लीभद्रतुनवाभिःपदैः त्रयोदशपदावापिलिंगमष्टादशैःस्मृतम्
लिंगत्रयस्यपंचकौतुशुभाःकोषाश्चतुर्दश तेपामुपरिपंचकौकोषाःसप्तदशैवतु पूजापांकिस्तुविज्ञयापरितःपरिकल्पिता
पूजापंचपंतरापंचकौकोषाश्चाशीतिसंख्यया पारिधिःस्तुविज्ञेयामध्यमंडलयोर्द्वयोः परिधंतर्कोष्ठेपुसर्वतोभद्र
मालिखेत् विशेषश्चात्रविज्ञेयःशूखलाषट्पदाभवेत् त्रयोदशपदावल्लीभद्रतुनवाभिःपदैः पंचविंशत्पदावापि
परिधिःषोडशात्मकः भद्रवाच्यंतरालेतुत्रिपदंचित्रवर्णकं मध्येनवपदपंचकार्णिकाकेसरान्वितं स्रंवरजस्तमेव
र्णाःपरितोमंडलस्यतु त्रयःपरिधयःकार्यार्थस्तत्रहाराणिकारयेत् सितेन्दुःशूखलाःकृष्णवल्लीनीलाप्रकीर्तिता
भद्रत्रैवारुणैश्चवर्णैरस्याच्छेवतवर्णका लिंगानिकृष्णवर्णानिपार्श्वतोद्वादशैवतु परिधिःपीतवर्णैरस्यात्कमलंपंच
वर्णकं इतिद्वादशालिंगतोभद्रम् ॥ अथैकलिंगतोभद्रंगौरीतिलके तिर्यगूर्ध्वगतररेखाःकार्यार्थः स्निग्धाल्स्थयो
दश कोणैस्तुस्त्रिपदःकार्यःशूखलास्त्रिपदाःस्मृताः वल्लीतुषट्पदानीलाभद्रंरक्तंनकरूपयेत् षट्द्वैर्द्वादभिःस्पष्टम्
तत्रैवपूर्वदक्षिणे पश्चिमायांमहारुद्रश्चावशिष्टातिकोष्ठकैः लिंगपार्श्वैतयामूर्ध्वैश्चैकोषाःस्पीतकाः लिंगमेकंतथा
गौर्यार्थःस्निग्धतुरकमंडलं पूजयेत्तदुल्लैःश्वतैस्त्वरस्यगौरीप्रसीदति इदंचगौरीव्रतेपुपुजनीयं अथसर्वतोभद्रमं
डलं देवतापूजाक्रमः तत्राप्यसंग्रहः कल्पद्रुमे आसुनोपरिस्त्रिंशद्विषयन्यासजालंविधापच शंखं
तपूजयेदग्रेगंधपुष्पाक्षतादिभिः कलशंवायमगारंस्थपूजाद्रन्यााणिवादरात् चिल्लिखेत्सर्वतोभद्रंवेदिकोपरि
सुंदरं सर्वव्रतेसमुदितं सर्वतोभद्रमंडलं तत्रदेवताः मध्येब्रह्माष्टासदितशसोमाद्याश्चाष्टदेवताः वायुसामहव्यो

मधेयवसूनष्टौसमर्चयेत् सोमईशानयोर्मध्येरुद्रनिकादशैवतु इन्द्रईशानयोर्मध्येआदित्यानद्वादशैवतु इन्द्राग्नि
मधेयचतथा आश्वितौद्वाप्रपूजयेत् आग्नेययमयोर्मध्येविश्वेदेवान्संपूतकान् यान्यनैर्ऋतयोर्मध्येसप्तयक्षा अष्ट
जयेत् नैर्ऋत्यजलयोर्मधेयनागान्सूतांश्चपूजयेत् आप्यवायुव्ययोर्मध्येगंधर्वाप्सरसोयजेत् ॥ ब्रह्मसोमद्वयोर्म
ध्येमहादेवगणान्यजेत् ॥ स्कंदनंदीटिपंशूलंमहादेवंतथांविंकां ब्रह्मैशानयोर्मध्येदक्षदीनसप्तपूजयेत् ॥ ब्रह्मैन्द्रयो
रतथामध्येदुर्गाविष्णुंतथैवच ॥ ब्रह्माग्निमधेयचतथास्त्वधांतत्रप्रपूजयेत् ॥ ब्रह्मणोनिर्ऋतेर्मधेयगणेशंतुप्रप
जयेत् वरुणब्रह्मणोर्मध्येअपःसंपूजयेत्ततः मधेयवायोर्ब्रह्मणश्चमरुतःसंप्रपूजयेत् ब्रह्मणःपादमूलेतुमेदिर्नापरि
पूजयेत् कवेरीनर्मदाचैवयमनुाचसरस्वती गंगाकृष्णातथागोदापूज्याःसप्तयसागराः क्षारक्षीरमधुसर्पिर्मरे
क्षुदधिसंभवाः ब्रह्मयज्ञानमित्याद्यैर्मंत्रैःस्थाप्यारतुदेवताः गंधपुष्पादिभिःपूज्यादीपान्दद्याच्चसर्वतः सर्वत्रभद्रं
यस्मान्तरसर्वतोभद्रमुच्यते मंडलाद्वहिरस्त्राणिदेवैरेद्रादिभिःसह वज्रशूलंगदांशकिदंडंखड्गंतथैवच पादां
ध्वजंचांकुशंचगदांचपरिपूजयेत् गौत्तमंचभरद्वाजंविश्वामित्रंचकश्यपं यमदक्षिवाशिष्ठानिनरंधतिपुतान्यजेत्
सूर्यादिकान्प्रह्मान्सर्वान्मेपादिराशिसंयुतान् माहेंद्रैर्मयकौमारैर्ब्राह्मणैर्वाराहरूपिणो चामुढांविष्णुवीर्देवींमहि
शोचवितान्पिकीं वेदमंत्रैःप्रतिष्ठाप्यप्रत्येकंसहपूजयेत् रथापनंप्रत्येकंकुर्यात् पूजनंसहमित्तितोपचारैः का
यमितिसुकरःपंथाः अथाग्निकार्थेकुशंडिकाक्रमोनारदार्थे कुशाःपरिसमूहायसप्तशालाःप्रकीर्तितः गोमयेनो
पलिप्येयंतदर्थमितिनारद वंध्यादुष्टाचर्हीनांगोभूतवत्साचयाभवेत् यज्ञार्थंगोमयंतरूपानाहरेदितिभापितम् ये
भ्रमंतिसदाकाशेपतंगायामयंकराः तेषांप्रहरणार्थायमर्तप्रोद्धरणंद्भिज स्तुवेणचक्रशेनापिकुर्यादुच्छेखनंभुवः अ
रिषिकंटकशुद्धयर्थंब्रह्मणापरिभाषितं आपोदेवगणाःसर्वतथापिदग्गणाद्भिज तेनाग्निःप्रोक्षेणप्रोक्तंमुनिभिर्विधि

काविदैः अन्नेरानयनं शोकं सौभाग्यस्त्रीभिरेव शुभदंष्ट्रमये पात्रे प्रोक्ष्याद्विरुतं निधापयेत् अमृतस्य क्षयं दृष्ट्वा ब्रह्माद्यैः सर्वदैवतैः वेद्यां निधापितस्तस्मात्सामिन्द्रमोहताशनः दक्षिणस्यां दानवाद्याः स्थिता यज्ञस्य नारदतेभ्यः संरक्षणायां ब्रह्माणतद्विशिन्यसेत् उत्तरे सर्वपात्राणि प्रणीता यानि पश्चिमे यजमाना रपूर्वतः स्युर्द्विजाः सर्वे पितारद द्यूते च व्यवहारे च यज्ञकर्माणि चेद्भवेत् कर्त्तव्यासीनां चित्तस्तत्कर्मन स्यादिति स्थितिः ब्रह्माचार्यै र्वशास्त्री हि कर्त्तव्यो यज्ञकर्माणि ऋत्विजां नियमो नास्ति यथालाभं समर्थयेत् द्वैपयिने द्वयंगुले रतः प्रोक्षणी चतुरंगुला आज्यस्थाली त्र्यंगुला च चरुस्थाली पङ्गुला द्वयंगुलं तूपयमनमेकं संमार्जनाकुरां स्तुवंपङ्गुलं प्रोक्तं स्तुवंसाधेन यंगुलं प्रादेशमात्राः समिधः पूर्णपात्रं पङ्गुलं अत्र प्रोक्षय्यादि पात्राणां चतुरंगुलादिमानं मुखविरुत्तारदैवर्थातः स्थूलत्वादिमानेन यथासंभवं वाच्यं पूर्णपात्रं पङ्गुलमिति मुखविरुत्तारे ज्ञेयं तत्र तद्दुलमानं यथा अष्टमुष्टिभवेत्कुचः कुंचाष्टकमथाढकं चतुराढकं भवेद्द्रोणः स्वारीन्द्रोणचतुष्टयम् अन्यप्रकारो यथा अष्टमुष्टिभवेत्कुचः कुंचा अष्टौ तपुष्कलं पुष्कलानि च चत्वारि पूर्णपात्रा विदुर्वंधाः प्रोक्षय्या उत्तरे भागे प्रणीता पात्रमष्टभिः यानि कानि चतार्यानि समुद्राः स्मरितस्तथा प्रणीतायां समासीनां स्तरमातां पूरयेज्जलैः वेदिका वस्त्रहर्तिना च न प्रासं प्रोक्ष्य ते द्विज परिरर्त्तयंतो दैर्भैः परिदध्यादिमांघ्र्यः इंद्रवज्रं विष्णुचक्रं यमतु दंडं त्रिशूलकं दध्मरूपतया त्रीणि पवित्रं च्छेदना निच प्रोक्षेण च प्रकर्त्तव्या प्रणीतोदकसंयुता नेनातिपुण्यदं कर्मैव विजिगीषति कोऽन्ततम् आज्यस्थालीप्रकर्त्तव्या पात्रमात्रमात्रिका कुलालचक्रघटितमासुरं मृगमयं रंभृतं तदेव हस्तघटितं स्थाल्यादिदैविकं भवेत् स्तुवे च सर्वकर्माणि शुभान्यप्यशुभानि च तस्यैव पावनार्थं तु वृहता पानमार्गिरितं अग्नेहुतेन वैधव्यं मध्ये वैव प्रजाक्षयः मूलै च धियते हेता तेन तापनमार्गिरितम् अग्नौ तस्माद्विशुद्धयर्थं तद्विचार्य प्रयत्नतः अग्निरसूयं श्रसोमश्च विरंचिरनिलो

यमः स्तुवपडेतेदेवाः स्युः प्रत्यंगुलमुपाश्रिताः आदिर्भोगार्थनाशायसुसुर्गोद्याधिकरो भवेत् निष्फलस्तुरमृतः सो
मो विरंचिः सर्वकामदः अनिलो बुद्धिदः प्रोकोयमो मृत्युप्रदो मतः संमार्जनोपयमनं कर्तव्यं च कुशद्वयं सर्वतः स
वंशाखं स्यात्पंचशाखंतथापरं श्रीपर्णी च शर्मातद्वत्त्वदिरश्वविक्रमतः पलाशश्चैव विज्ञेयाः स्तुवैष्वैवतया स्तुवे हरतो
न्मितं स्तुवं शस्तं त्रिदशांगुलकं स्तुवं विप्रार्णा चैतदाख्यात मन्येयामंगुलोनकं शूद्राणां पतिता न चिखरादीनां च ना
रद दृष्टिदो पाविना शार्थपात्राणां शोषणं रमृतं अशृतं पूर्णपात्रं तु यज्ञाच्छिद्रं समुद्रवेत् तरिमन्पूर्णे कृते विप्रयज्ञसंपू
र्णता भवेत् अष्टमुष्टिभवेत् किंचित्पुष्कलं तच्चतुष्टयं पुष्कलं निचयत्वारिपूर्णपात्रं विदुर्गुहाः होमकाले च संप्राप्तेन दद्या
दशानं कथितं दत्तेऽतस्तो भवेद्बन्निहः शापं दद्याच्च दारुणं आचारौ न सिके प्रोक्ते आज्यभागे च चक्षुषी प्राजापर्यमुखं
त्रोक्तं कटिर्याहातिभिः रमृता र्शीर्षहस्तौ च पादौ च पंचवारुणमरितं तथा स्त्रिष्टकं तं विप्रश्चोत्रपूर्णं हुतिः रमृता
द्विमुखं चैकहृदयं चतुः श्रोत्रं द्विनासिकं द्विशार्पकं च पटनेर्वाप्यंगुलं सप्तसज्जिह्वकं सव्यभागो जिह्वस्तं च चतुर्ह्रस्वतं च द
क्षिणे स्तुक्स्तुर्वाचाक्षमाला च शाकिर्दक्षिणके करे जिनेखलं निपादं च धृतपात्रं द्विचामरं नेपारुढं चतुः शृंगं वाता
द्विरपसमप्रभं उपर्वातसनायु कं जटाकुंडलमंडितम् ज्ञात्वैवमग्ने देहं तु होमकर्म समाचरेत् पयोदधि धृतं चैव स्नेहप
कं तथैव च जुहुयाद्यस्तुहस्तेन सविप्रो ब्रह्महा भवेत् यदन्नं पुरुषोश्चाति तदन्नं तस्य देवताः सर्वकामसमृद्धार्थं तिला
धिक्यं हविर्भतम् होमे मुद्रात्रयं प्रोक्तं मृगाहंसी च सूकरी अभिचारे शूकरं रानान्मृगाहंसी शुभस्मिके सर्वांगुलिभिः
क्रोडो रयाद्वंसी मुक्तकानि धिका मध्यमानामिकां गुष्ठं मृगीमुद्रा प्रकीर्त्तता एवं प्रभाणया हुत्या पंचांगुलिगृहीतया द
धि मध्वाज्यसंयुक्तैर्बर्हद्विभिर्जुहुयात्तिलैः कुशास्त्वनामिका सक्ताः कार्थ्याः स्युः पुण्यकर्मणि ॥ चिनायकः कर्मवि
प्रशां पर्थे विनियोजितः गणानामाधिपत्ये च शिवेन ब्रह्मणा तथा इत्यादिनामे चिनायकशक्त्यादिकर्मोऽभिहितः

अथ कृतव्याजहलि स्थितः अथानंतरकृत्यं भविष्योत्तरे रामनामोद्यापने ततोऽग्निसं प्रतिष्ठाप्य स्वशास्त्रोक्तविधानतः
 विष्णुसूक्तेन होतव्यं मूलमंत्रेण वा पुनः नवग्रहान्सदिक्पालान्मंत्रानुक्ता तु होमयेत् पुरुषसूक्तेन होतव्यं समिदांश्च
 चरुस्तितालाः पूजायै ततो वहिर्हवलि पूर्णाहुतिं तथा श्रेयःसपायादानं च अभिषेकसमाचरेत् आचार्यपूजयेत् पश्चात्सु
 वर्षां युतये नुभिः प्रतिमां दानमंत्रेण आचार्याय निवेदयेत् प्रतिमादानसिद्ध्यर्थं शस्त्रं यास्वर्णं तु द्वापयेत्
 दानं पश्चात् शिवादीनां तत्सर्वानि एकलभयेत् ब्राह्मणान् शतसाहस्रं भोजयेन्मधुसर्पिणा पकान्नैः पायसैः खाद्यैः कदली
 शर्करांश्चितैः ब्रह्मविष्णुशिवोद्दिष्टा भूयसिर्दक्षिणां ददेत् तद्वत्तेषु तपःपञ्चतिलपात्रं च कानं दद्याच्च वस्त्रदानादि
 दशदानं च शक्तिः अशकश्चेत्स्वर्णमेव दत्वा विप्राग्निभिरपुनः तिलकधारयेत् पश्चादभिषिचेत्स पल्लवैः पूर्वमाचार्य
 कृतोऽभिषेकः अत्र च विष्कृतवातिविषेकः द्विजैस्तथा शिष्योद्देयान् तत्वारुत्वा विसर्जयेत् इति श्रीमन्महाराजा
 धिराज श्रीरणवीर कारिते ब्रतरत्नाकरे धर्मकर्मनिबंधे ब्रतोपयुक्ता समान्योद्यापनकृत्यपरिभाषा समाप्ता
 अथोद्यापनसामान्यप्रयोगः तत्रादौ रश्मिस्तिवाचनं पुण्यहवाचनं च कृत्वा दृढिश्चाद्वं गणपतिपूजनं मातृकापूज
 नचकुर्यात् त्रिकांडमंडनः गर्भायानादि संस्कारे विष्टापूर्तादिकर्मसु दृढिश्चाद्वं पुराकार्यं कर्मदौ रश्मिस्तिवाचनं च
 पनयनादि महत्सुकर्मसु एकवैशत्यहोयज्ञविवाहे दशवासान् त्रिषट्चौलोपनयने नान्दीश्चाद्विधायित इति
 वचनात्पूर्वञ्जकार्यं स्वल्पकार्यं पुनर्दहरेव स्वल्पविधिना कार्यम् अत्र ब्रतकर्तृ एकादश्यादि ब्रतोद्यापनं चिकीर्षुः पूर्व
 श्रुः कृतहविष्यादि नियमो ब्रतदिने प्रातः समुत्थाप्य कृतानित्यक्रियः सन् अहतशुक्लं वस्त्रं सप्रक्षालितपाणि
 पादिमण्डपपश्चिमद्वारसमीपे ब्राह्ममुखो वा उद्दुग्धं मुखं महतां ब्राह्मणानामाज्ञां प्राप्य तेभ्यो नमस्कृत्य देवेभ्यश्च तिल
 लकं विधायाचार्य तूर्पमृदंगादिभिर्गलवाद्देस्वस्तिवाचनं ध्वनीं प्रवृत्ते धर्मपत्न्या सह ग्रथिवंधनं कृत्वा कुश

त्रयतिलयवजलान्वादाय प्रोक्ताऽसकलंप्रकृतौ . तत्रैतत्सद्व्यामुक्तमासेऽमुकपक्षेऽमुकतिथावमुकवासरयविवृता
 याममुकगोत्रोहममुकशर्माहं सकलपापक्षयपूर्वकं श्रियज्ञपुरुषलक्ष्मीनारायणप्रोतये चैकादश्याद्यमुकप्रतोद्यापन
 सहकरिष्येति प्रोक्ताविधाय ततःकंकणवंधनंकृत्य भद्रं कर्णेभिः शृणुयामदेवाभद्रं परयेमाक्षिभिर्वज्रज्वाः
 स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवाङ्मस्तनुभिर्व्यसमदेवाहितं यदायुः इत्यनेन ग्रंथिबंधनम् ततो ब्राह्मणान्संपूज्य स्वस्तिवाचनं कु
 र्यात् व्यासः संपूज्य गंधमालयाभिर्ब्राह्मणान् स्वस्तिवाचयेत् आश्वलायनः वौदिकेतांत्रिके चादौ ततः पुण्याह
 इत्यथ श्रीनाथिकान् ब्राह्मणान् स्तान्बूलादिभिः परितोष्योद्भुमवानुपवेश्य पुण्याहं भवंतो ब्रुवन्ति ब्राह्मणान्यजमा
 नस्त्रिःश्रावयेत् ततो ब्राह्मणाः पुण्याहं पुण्याहं पुण्याहं तत्र वाक्यं ब्राह्म्यं पुण्याय महोयस्वस्त्युत्पादनकार
 कं वेदवृक्षोद्भवं पुण्यात्तरपुण्याहं भवत्विति पुनंतु नादेव जनाः पुनंतु मनसा धियः पुनंतु विभ्याभूता निजा तवेदः पु
 नर्हि मां १ भो भो ब्राह्मणा अस्य यजमानस्य गृहे कल्याणं भवंतो ब्रुवन्ति त्रिःश्रावयेत् कल्याणं कल्याणं क
 ल्याणं वाक्यं च पृथिव्यामुद्धतायां तु यत्कल्याणं पुराकृतं ऋषिभिः सिद्धं गर्वैरतत्कल्याणं ब्रुवंतुनः यथेमां वा
 चकल्याणीमावदानि जनेभ्यः ब्रह्मराजान्याभ्यां शूद्रा यचार्या यच स्वायचारणा यच त्रियोदेवानां दक्षिणयैदातु
 रिह भूयाः समर्थमेकामः समृद्धतामुपमादौ न मतु २ भो भो ब्राह्मणा अस्य यजमानस्य गृहे ऋद्धिं भवंतो ब्रुवन्तु ऋद्धिः ऋ
 द्धिः ऋद्धिः सागरस्य च यान् ऋद्धिर्मेहा लक्ष्म्यादिभिः कृता संपूर्णसंप्रभावा च तामर्द्धिं संब्रुवंतुनः मंत्रः सत्राय
 ऋद्धिरस्य गन्तव्योतिरमृता श्रभूम दिवं पृथिव्यां श्रभ्या रुहामाविदामदेवान् स्वर्ज्योतिः क्षत्रियः ऋद्धिः ३ भो
 भो ब्राह्मणा अस्य यजमानस्य गृहे स्वस्ति भवंतो ब्रुवन्तु त्र्यं स्वस्ति ३ मंत्रः स्वस्ति यथा श्रवि
 नाथा स्वापुण्य कल्याणद्विदा विनायक प्रियानिर्यतां स्वस्ति संब्रुवंतुनः स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति न पूषा

विश्ववेदाः स्वस्तिनस्तत्क्षयोऽरिष्टनेभिः स्वस्तिनोऽहं स्पतिहं धातु पयः पृथिव्यां पयऽउपोषधी पुष्योऽदिव्यं तरिक्षे पयो
 धाः पयस्वर्ताः प्रदिशः संतुमह्यम् एतच्च ब्राह्मणान्ननेन परितोष्य पुण्याहं स्वस्ति ऋद्धिरित्येकारपूर्वकं त्रिस्त्रिरे
 केऽरुमाशिपोवच्चित्रवेत्यादिनावोषायनेनोक्तम् यमः पुण्याहवाचनैव दं ब्राह्मणस्याविर्धायते एतदेव निरोकारं कु
 र्यादत्रियवैश्ययोरेति वह्नयपरीक्षिते अवतिष्ठतजानुमंडः कमलमुकुलसदृशमर्जालिशिरस्याधाय द
 क्षिणेन पाणिना सुवर्णपूर्णकलशं धारयित्वा दीर्घानागानयोगिरयस्त्र्यणि विष्णुपदानिवर्तेनायुः प्रमाणेन पुं
 रथाहं दीर्घमायुरस्तु शिवाश्रपः संतु सौमनस्यमायुष्यमस्तु अक्षतचारिष्टमस्तु गंधाः पांतु सुमंगलयं चारस्तु अ
 क्षताः पांतु आयुष्यमस्तु पुण्याणि पांतु सौश्रयमस्तु तांबूलाः पांतु ऐश्वर्यमस्तु दक्षिणाः पांतु आरोग्यमस्तु
 दीर्घमायुः शांतिः पुष्टिरनुष्टिः श्रीर्यशो विद्या विनयो वितं बहु पुत्रं चायुष्यं ते रतु यं कृत्वा सर्ववेदयज्ञक्रियारंभा
 न्नामाः प्रवर्त्तते तमहर्भंकारमादितः कृत्वा ऋग्यजुःसमाधर्वा शार्वाचनं वद्वह्मिमतं संमनुज्जातं भवाद्भिरनुज्जातः
 पुरयाहं वाचयिष्ये वाच्यताम् भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं प्रयेमाक्षिभिर्यजन्त्राः स्थिरैरङ्गैरनुष्टुवाक्षं सस्त
 नुभिर्धर्मसमदेवा हितं यदायुः १ द्रविणे दाद्रविणतस्तुरस्य द्रविणे दाः समस्तस्याप्रियं सत् द्रविणे दा वीरवर्ती मि
 पंतो द्रविणे दा रासतर्दीर्घमायुः २ सविता पश्चात्सविता पुरस्तात्सवितोत्तरात्सविता धरतात् सवितानः सुवसु
 सर्वतात्सवितो रसमतर्दीर्घमायुः ३ नवो नवो भवति जायमानो न्ह किं तुरुपसो मेत्वयं भागं देवेभ्यो विद्यात्वा यज्ञ
 श्रद्धाभारितरते दीर्घमायुः ४ उच्चादिविदाक्षिणावतो अरस्युर्ध्वं अश्वदासहते सुर्ध्वेण हिरण्यदा अमृतत्वं भजते वासो दाः
 प्रतिरंत आयुः ५ पुण्याहं द्रव्यात् व्रतं नियमतपः स्वाध्यायकतुदमदानविशिष्टानां सर्वेषां ब्राह्मणानां मनः समा
 धीयतां समाहितमनसः स्मः प्रसदितुं भवेतः प्रसन्नाः स्मः शांतिरस्तु पुष्टिरस्तु पुष्टिरस्तु अविघ्नमस्तु आरोग्य

मरुतु आयुष्यमरुतु शिवं कर्मरुतु कर्मसमृद्धिररुतु पुत्रसमृद्धिररुतु धनधान्यसमृद्धिररुतु इष्टसमृद्धिररुतु आरिष्टानिर-
 सनमरुतु यत्पापं तत्प्रतिहतमरुतु यच्छ्रेयस्तदरुतु उत्तरोत्तरमहरहरभित्तिररुतु उत्तरोत्तराः क्रियाः शुभाः शोभनाः
 प्रवर्तते तिथिकरणमुहूर्तनक्षत्रसंपदरुतु तिथिकरणमुहूर्तनक्षत्रग्रह उन्नाधिदेवताः प्रीयंताम् तिथिकरणमुहूर्त-
 नक्षत्रसमृद्धेः सदैवते प्रीयेताम् अभिपुरोगाविश्वेदेवाः प्रीयंताम् इंद्रपुरोगामरुद्राणाः प्रीयंताम् वशिष्ठपुरोगाः
 पिनागाः प्रीयंताम् माहेश्वरीपुरोगामातरः प्रीयंताम् अरुंधतीपुरोगा एकपत्न्यः पतिव्रताः प्रीयंताम्
 विष्णुपुरोगाः सर्वे देवाः प्रीयंताम् ब्रह्मपुरोगाः सर्ववेदाः प्रीयंताम् ब्रह्माचाराक्षणाश्च प्रीयंताम् श्रीसरस्वत्यौ प्रीये-
 ताम् भगवती कात्यायनी प्रीयताम् भगवती माहेश्वरी प्रीयताम् भगवती ऋद्धिकरी प्रीयताम् श्रद्धामेधे प्रीयेताम् भगव-
 ती लुद्धिकरी प्रीयताम् भगवती विभ्रविनायकौ प्रीयेतां सर्वाः कुलदेवताः प्रीयंताम् हताविष्णुद्विषः हताः परिपं-
 थिनः हताश्च विघ्नकर्तारः शत्रवः परामर्षं तु शान्धुतयोराराणि शान्धुतु पापानि शान्धुर्त्वा तयः शुभानि वर्धताम्
 शिवाभ्यापः संतु शिवाभ्यामयः संतु शिवाभ्याहुतयः संतु शिवावनस्पतयः संतु शिवाभ्यातिथयः संतु आहोरात्रौ
 शिवे स्यताम् नित्यकामेतिष्कामेनः पर्जन्यो वर्धतु फलवत्यो न उोषधयः पच्यंताम् योगक्षेमो नः कल्पताम् शुक्रां
 गारकवुधवृहस्पतिशानिराहुकेतुसोमसहिता आदित्यपुरोगमाः सर्वे ग्रहाः प्रीयंताम् भगवान्नारायणः प्रीयताम्
 भगवान्पर्जन्यः प्रीयताम् भगवान्स्वामिमाहासेनः प्रीयताम् पुण्याहं वाचायिष्ये वाच्यतां उद्गाते वशकु-
 नेसाम् गायसि ब्रह्मपुत्रद्रवसवनेषु शंससि द्रुधेववार्तां शशुमतीरपीत्यासर्वतो नः शकुनेभ्यः मद्रमावह विश्वतो नः श-
 कुनेभ्यः मद्रमावह पाण्ड्यायजति प्रातर्वैपाण्ड्यापुण्यैवलक्ष्मीः पुण्यामेव तल्लक्ष्मीं संभावयति पुण्यां लक्ष्मीं संरुक्ते
 यरपुण्येन क्षत्रं तद्वत् कुर्वीतो यच्छुप्रयदा वै सूर्य उदेति अथ नक्षत्रे उदेति यावत्ति तत्र सूर्यो गच्छेत् यजन् यन्

पश्येत् तावत्कुर्वीत यत्कारोऽस्यात् पुण्याह एव कुरुते पुण्याहं भवतोद्भवंतु उँ पुण्याहं स्वस्तये वायुमुपद्रवामहे
 सोमं स्वस्ति भुवनस्य वरपतिः दहरुपति सर्वगणं स्ववरतये स्वस्तये वाग्नादित्या सो भवंतु ततः आदित्य उदयनीयः
 यथा यं वेतः स्वस्तये प्रयंति यथा स्वस्ति तमभ्युद्यंति स्वस्तये वेनः प्रयंति स्वस्त्युद्यंति स्वास्ति त इन्द्रो बृहदभ्युद्यः
 स्ति तनः पूषा विश्ववेदाः स्वस्ति तनस्तादित्योऽश्वरिष्टो मिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु अष्टौ देवाः वसवः सोम्यासः चतस्रो
 देवा रजराश्रविष्ठाः तेषां जघांतुरजसः परस्तात् संवत्सरीणाममृतं तं स्वस्ति स्वस्ति भवतोद्भवंतु आयुष्मते स्वस्ति ऋ
 ध्यामस्तोमं सतु मामवाजमानोमंत्रं सरथे होपया तम् यद्गतेन पकं मधुगोपांतराभूतां अथिनैकाममग्नाः सर्वां मृद्धि
 मधुपयामिति तं वेतं जसेव पुरस्तात् पृथ्व्यं चंदोर्भिमभ्यतोक्षैरुपरिष्टाद्वायव्या सर्वतोद्वाद्वाहां परिभूय सर्वां मृद्धिमाश्रो
 रसर्वां मृद्धिमाश्रोति य एवं वेद ऋध्या समहर्ष्यैर्नमसोपसद्या मित्रं देवां मित्रधेयं नो अस्तु अन्पूराधानह विषावर्धयंतः शतं जी
 वेन शरदः सर्वो राः श्रीणित्रीणि वैदेवानां मृध्या निर्वाणि छंदांसिर्वाणि सवना नि त्रय इमे लोकाः ऋध्या मेव तद्वा र्षं एषु लोके
 पुश्रति ति धति ऋद्धिं भवतोद्भवंतु ऋध्या तां श्रियं जातः श्रिय आतिरियाया श्रियेव यो जरितुभ्यो दधाति श्रियं वसान अ
 मृतत्वं मायन्भवति सत्यासमिया मितद्रौ श्रिय एवं तं तद्विद्यमा दधाति संततमृचा पट्कृत्य संतप्यै सर्वायते प्रजया प
 शुभिर्भय एवं वेद यस्मिन् ब्रह्माभ्यजयः सर्वमेतत् अमुंचलो कमिदमुत सर्वं तन्नो तन्नक्षत्रमभिजिह्विजित्य श्रियं दधात्व
 हुर्णा यमान ब्रह्मेव ध्रियमंत्रे गोपाय यमपयस्त्रयी विदो विदुः ऋचः सामानि यजूष्टिपसा हि श्रीरमृता सतां श्रीरस्त्विति
 भवंतोद्भवंतु अस्तु श्रीः पुण्याह वाचन समृद्धिरस्तु भगवन् प्रजापतिः प्रियतामस्तो नो राचनमभिपेकं च यथा शाखं कारपे
 दिति पुण्याह वाचनम् आदावंते च मध्ये च कुयोद्वाह्य एवाचनम् अथ पुनः संकल्प कुर्यात् उँ तत्स ब्रह्मेत्यादि देशकालौ स
 कीर्तये नमकर्त्तव्यं कादृश्यं दिदृक्षतोऽद्याप न कर्मणे निर्विघ्नता सिद्ध्यै गण्य प्रतिदुर्गा श्रीं सहित गौर्य्यादि पांड शमात्क पा

जनाभ्युदयिककलशस्थापनसूच्यार्दिनवधैर्द्रादिलोकपालानहंपूजायिष्ये तत्रादौगणपत्यादीनांस्थापनक्रमः उंग
णानांत्वगणपतिं ह्वयामहे प्रियाणां त्वाप्रियपतिं ह्वयामहे निर्धनानां त्वानधिपतिं ह्वयामहे वसोममन्नाहमजानिग
र्भयमात्त्वमजांसिगर्भयम् उंगणपतिरसिगणपते इह गच्छ देगजास्यगणनाथत्वं सर्वविघ्नविनाशनं लंबोदरसुनेत्रा
त्रसमागच्छ गणाधिप १ गौरिदेविसमागच्छ वरदाभयशूलधृक् कुलाविकेकपाकूटेशांतिकुरुममाध्वरे हिमाद्रितन
यादेवी वरदां भैरवाप्रियां लंबोदरस्य जननीं गौरिमावाहयाम्यहं एहोहिर्नीलोत्पलतुटयवर्णेश्वरतां वरे प्रोज्ज्वलशूल
हस्ते नगेंद्रकन्ये भुवनेश्वरित्वं पूजां गृहीतुं त्वमस्मदीयं उगर्भयः स्वर्गारिभगवति इहागच्छ इत्यक्षतैरावाह्यपूज
येत् उंगणोत्पलपद्महस्तासिपद्मनाभसमोपमे पद्मनाभस्य ददिते एहि सौम्ये शुभं कुरु पद्माभापद्महस्तांचपद्मना
भोरसिस्थितां जगत्प्रियां पद्मवासां पद्माभावाहयाम्यहं एहोहि पद्मेश शितुत्पलवक्त्रे पंककुरुहरे शुभं कुरुते सुरा
सुरेंद्रैरभिर्वादिभिः पूजां गृहीतुं मम यज्ञभूमिम् ३ उगर्भयः पद्महहागच्छ इत्यवाह्यपूजयेत् उगं पराशरस्य दूहिते
वज्रहस्ते मगाभिनि शशिदेवि हिनोपागे द्रुष्टारिमयानिःकले दिव्यरूपां विशालाक्षीं शर्वाकुंडलधारिणीं रक्तमुक्ताब्जलं
कारां शर्वाभावाहयाम्यहम् १ प्रतप्तकर्तस्वरतुटयवर्णे गजाधिरुढेन लिनाभनेत्रे सञ्जप्रिये प्रोज्ज्वलवज्रहस्ते पूजां गृ
हीतुं शशिदेवि शोभाम् ३ उगर्भयः शशिदेवि हहागच्छ इत्यवाह्यपूजयेत् ३ मेधेहं सगतासि त्वंचित्स्वरूपा हृदि
स्थिता आचारार्दानमस्तुभ्यमेहि देवि विजगत्प्रिये १ विश्वेश्वरीं विशालाक्षीं महाबलप्रदायिनीं बुद्धिप्रवोधिनीं सा
म्याभिधामावाहयाम्यहं एहोहि मेधेशुभभूरावक्त्रे पीतांबरपुस्तकपाशहस्ते बुद्धिप्रदेहं ससमाधिरुक्ते पूजां गृहीतुं म
खमस्मदीयम् ३ उगर्भयः मेधेदेवि इहागच्छ इत्यवाह्यपूजयेत् ४ सावित्रिसर्वदेवानां ब्रह्मादीनां विशेषतः पू
जनीयासि देवि त्वमेहि यज्ञे शुभं कुरु १ जगत्सृष्टिकरीं धार्जिर्देवीं प्राणवमातृकां वेदगर्भाज्ञानमयीं सावित्रीं पूजया

न्यहं एहोहि सा विजिजगदिधा निवहा प्रिये स्रक्तुव पाशहस्ते प्रतसजानुनदतुल्यवर्णे पूजां गृहीतुं नखमरमदीपं
 उभूभूवः स्वः सा विजिदे विइहागच्छइत्यावाह्यपूजयेत् ५ विजये विभ्वरूपात्वं विश्वात्मा विश्वतो मुखी महादं
 हेमहाकाये समगच्छ महेश्वरे १ सर्वास्त्रधारिणो देवाः सर्वाभारणभूषितां सर्वदेवैः स्तुतारं मया तां विजयं रथापया
 न्यहम् २ एहोहि सर्वास्त्रधरे कुमारि सुरासुराणां विजयप्रदा जि जैलोक्य वंदये शुभरत्नभूषे गृहाण पूजां विज
 येन मरते ३ उभूभूवः स्वर्विजये इहागच्छइत्यावाह्यपूजयेत् ६ जये देवि समगच्छ जगदे सिंहादिनि वज्रा
 सिवकैर्गदयारिपुनाशय मेध्वरे सुरारिमथनादेवी देवानामभयप्रदां जैलोक्य वंदित दिर्विजया मावाहया न्यहम् २
 एहोहि पंककहलोचने रवंजय प्रदेवं च लशक्तिहस्ते ब्रह्मादिदेवैरभिवंद्यमाने जये ब्रह्मासिद्धि कुरु सर्वदामे ३ उभूभूवः
 स्वर्जये देवि इहागच्छइत्यावाह्यपूजयेत् ७ देवसेने समगच्छ देवतानां पुरोगमे देवाधिदेवात्वं प्रोक्तानि हंसि रिपुमध्वरे १
 मयुरवाहिर्नो देवी खड्गशक्तिधनुर्धराम् आवाहये देवसेना तारकासुरमार्दिनीम् २ एहोहि चापासिधने ये त्वमयूरवा
 हे कमलायतासि इंद्रादिदेवस्थितिहेतुभूते गृहाण पूजां मम देवसेने ३ उभूभूवः स्वर्देवसेने देवि इहागच्छइत्या
 वाह्यपूजयेत् ८ स्वये पितृमनुष्याणामेकात्वं जिगृणात्तिके कारणं हृदि सर्वेषामेहि देवि ममाध्वरम् १ अग्निकांतापि
 तृभ्यो हि कन्याथं याप्रयच्छति पितृणां तं सिदा देवी स्वधामावाहया न्यहम् २ एहोहि वैश्वानरवच्छभे त्वं कन्यां पितृभ्यः
 सततं ददासि स्वर्गाधिवासे शुभशक्तिहस्ते रवधे प्रतः प्राहि मखं नमस्ते ३ उभूभूवः स्वः रवधे देवि इहागच्छइ
 त्यावाह्यपूजयेत् ९ स्वाहे रवंलक्षणे युं कदिहियज्ञाभिवाहितं त्वमागच्छाध्वरे देशं समस्ता विहितक्रिये १ हविर्गृ
 हांस्वा सततं देवभ्यो याप्रयच्छति तां दिव्यरूपां परमां स्वाहा मावाहया न्यहम् २ एहोहि वैश्वानरपत्नि देवित डिप्रभे
 शक्तिधरे कुमारि हस्ते गृहीत्वा सुरतसिंहे तो स्वाहे प्रसीद मखमरमदीपम् ३ उभूभूवः स्वः स्वाहे देवि इहागच्छइत्या

बाह्यपूजयेत् १० ओंभूर्भुवः स्वर्मातरोऽत्रसमागच्छतलोकमातरोऽत्रसमागच्छत आवाहयान्यहंमातृः सर्वदाख्यो
 कपूजिताः सर्वकल्याणरूपिण्येव रदानैकभूषणाः १ आगच्छतागच्छतम, तरोऽत्राह्नीमुखाः सर्वजनैः प्रपूजिताः व
 रप्रदादिद्वयविभूषणादयः पूजां पहीतुं मम यज्ञभूमिं ओंभूर्भुवः स्वर्मातरोऽत्रसमागच्छत ११ ओंभूर्भुवः स्वर्लो
 कमातर इह गच्छत इत्यावाह्यपूजयेत् हृष्टे संतोषयुकासि सौम्या चंद्रमसोदिताः संसेव्या फलदासि त्वविपरीताभ
 यावहा १२ सर्वहर्षकरां देवि भक्तानामभयकरीं हर्षोत्फुल्लस्वकमलाहृदिमावाहयान्यहम् १ एहो हि सर्वभय
 दैकुमारि समस्तलोकप्रिय हे तुभूते प्रोत्फुल्लपके रहतु त्वनेत्रे हृष्टमखपाहि शिवस्वरूपे ओंभूर्भुवः स्वः हृष्टिदेवि इह
 गच्छ इत्यावाह्यपूजयेत् पुष्टे गर्भविशुद्धार्थं पुष्टिप्रेषयसे नृणां रक्षदेवि समागच्छ मम गकमलेक्षणो १ पोषयतीजग
 त्सर्वस्वदेहप्रभवैर्नवैः शाखामूलैः फलैः रत्नैः पुष्टिमावाहयान्यहम् २ एहो हि पुष्टिशुभरत्नभूषणं कांवरैरकविशा
 लनेत्रे भक्तिप्रिये पुष्टिकरी त्रिलोफयाः पूजां गहीतुं मम रत्नमर्दयिम् ३ ओंभूर्भुवः स्वः पुष्टिदेवि इह गच्छ इत्यावाह्य
 पूजयेत् १६ आनंदगुणसंयुक्ते रूपमन्यसमन्विते तुष्टिदेवि समागच्छ मम गलं कुले सदा भावैराराधितां देवि सदा
 संतोषशालिनीं प्रसादसुमुखी देवि तूर्णमावाहयान्यहम् २ एहो हि तुष्टिखिललोकबंधैर्बलोकयसंतानविधानदक्ष
 पीतांबरशकिनादाजग्रहस्तोषिवावनः पाहि मखं नमस्ते ओंभूर्भुवः स्वः तुष्टिदेवि इह गच्छ इत्यावाह्यपूजयेत् १४
 आरमदेवि समागच्छ चित्स्वरूपमयिरिष्यते वरादिगुणसंयुक्ता आति कुलममाध्वरे १ पत्तनेन गेरे शोभे विपिने च रत्ननिग
 हे नानाजाति कुलेशान्तिदेवि मावाहयान्यहम् २ एहो हि चारमकुलदेवते त्वं शोभाप्रदेशो भितपादपद्मे कल्याणदे
 सर्वकुलस्य मातः पूजां गहीतुं मम रत्नमर्दयिम् ३ ओंभूर्भुवः स्वः चारमकुलदेवते इह गच्छ इत्यावाह्यपूजयेत् १५ इ
 त्येवं गणपतिसंहिताः षोडशमातृः प्रत्येकमंत्रैः प्रतिष्ठाप्यादौ गणपतिं षोडशोपचारैः पूजयेत् तद्यथा गणेशं

प्रथमं पूज्यततेमाहः प्रपूजयेत् नश्यंति सर्वदुःखानि कल्याणानि भवन्ति हि कृष्णेन भाषितं सर्वदेवानां ब्रह्मणेति के मं
 गलेषु ध्येयं पुष्पकिं च विनायके भूमिर्होदताशून्या र्वाजहीना यथा भवेत् गणायामि विहीनश्च तथा यज्ञो भविष्य
 ति अथ प्रतिमास गणपतिपूजाक्रमः मार्गमासे गणपतिः पौषपूजयेति नायकः भाद्रपदकृतथा माघे भालचंद्र
 अफाल्गुने उर्ध्वे श्रैत्रमासे तु वैशाखे विघ्ननाशनः ज्येष्ठेशिवसुतः पूज्यश्चापोदहरनंदनः हेरंबः श्रावणे पूज्यो भा
 द्रं त्योदरस्तथा आश्विने च कदंतश्च महर्षीरश्च कार्तिके विघ्नहाचधिके मासि एवं पूजयेत् गणेश्वरः अथ पूजा
 आयाह्वान्य हे देवं गणेशिव नंदनं व्याघ्रचर्मैश्च परं ध्याल्य यज्ञोपवीतिनं गजवक्रगणध्वक्ष सर्वविघ्नविनाशन
 नास्मि न्यज्ञं समागच्छत्योदरनभिरुतते गणानां व्यागणपतिं ह्वयामहे इति मंत्रेण अनागच्छ जगद्वंशसुरराजा
 चितेश्वर आनाथनाथ सर्वज्ञ लोके श गणनायक इत्यावाहनं मौक्तिकैः पद्मरागैश्च नानारत्नैर्विराजितं रत्नसिंहा
 न्तं तत्र स्थाप्य तां सुरसत्तम इत्यासनं अथ ध्यानं ध्यायेद्गजाननं देवं तस्य कंचन सन्निभं चतुर्भुजं महाकायं सर्वार्थ
 रणभूषितं दंतमाद्यकरं दयाद्विर्ताये कुलिशं तथा पाशं तृतीयके दद्याच्चतुर्थे मोदकं न्यसेत् कनकमटशयणैः सर्वल
 दर्भाप्रदंतं गजमुखमरुणाक्षं च ललकणैः पुष्पं दशनकुलिशपाशं मोदकं धारयंतं सुभगचतुरहरतनौ मिसर्गार्थ
 सिद्धये इति ध्यानम् देवदेवस्त्वपूजार्थं पात्रं गंधाक्षतैर्पुतं गृह्णाणा धर्मयादत्तं सर्वार्थसिद्धिप्रदं हि मे इत्यर्घ्यं गौरा
 सुतचमस्तु भगंधपुष्पाक्षतैर्पुतं तव पाद्यं मया दत्तं गृह्णाण प्रणतप्रिय इति पाद्यं गंगाजलं समानीतं सुवर्णकलश
 स्थितं सुगंधेन समायुक्तं सन्ध्याचमनं कुरु इत्याचमनम् विश्वेश्वरविशालाक्षसर्वानामविशारद मधुपर्कं गृह्णा
 णत्वं मया स्थापितं विभो इति मधुपर्कं स्नानं चामृतं दिव्यं पयोदधि द्यूतं मधु शर्करां च गृह्णाणत्वं सिद्धयर्थं सुरपु
 जिता इति पंचामृतम् गंगाजलसमानीतं सुवर्णकलशस्थितं तोयमेतत्सुखरूपं स्नानार्थं प्रतिगृह्यतां इति शुद्धो

दकज्ञानं रक्तवलयुगंदिव देवांगसदृशनवं मयादत्तं गृहाणिदं सर्वप्रदानमोरतु इति वस्त्रं सुजातं ब्रह्मसूत्रं
 च कांचनं चोत्तरीयकं उपवीतं गृहाणिदं भक्तानामातिनाशन इति यज्ञोपवीतं अनेकरत्नस्वचितं सर्वाभरणसंयुतं
 गृहाण भूषणं देवदंष्ट्रां सिद्धिप्रयच्छ मे इत्याभरणं भयंकरं रत्नैरनांगं वैश्वसंयुतं विलेपनं गृहाणिदं गणाध्य
 क्षायै नमः इति गंधं अक्षतानरुणाग्नेदेवसिद्धिगंधं पूजितं मया हतं निमान्देव गृहाण सुरसत्तम इत्यक्षताः सु
 गंधानि च पुष्पाणि रक्तपत्राणि यानि च एकविंशतिपत्राणि गृहाण त्वं विनायक इति पुष्पाणि पत्राणि च दशांगु
 लानुल्लंघं पुंसु गंधं च मनोहरं उमासुतनमस्तुभ्यं गृहाण वरदो भव इति धूपम् सर्वज्ञ सर्ववरद सर्वपां विदुषां वर गृ
 हाण दीपकं देवसद्रश्मियनमोस्तुतं इति दीपम् सयुतं सफलं देवमोदकं घृतपाचितं नैवेद्यं गृहाण भो देवनमस्ते विभ्र
 नाशन इति नैवेद्यम् सपूगच्छैकं पूरनागवल्लीदलैर्युतं भोगप्रदं श्रीकरं च तांबूलं प्रतिगृह्यतां इति तांबूलम्
 नीराजनं गृहाणिदं बहुदीपप्रकाशितं अज्ञानतिमिरातिघ्ननमस्ते विभ्रवारक इति नीराजनं इदं फलं मया देवस्थायि
 तं पुरतस्तव तेन मे सफलं वासिर्भवेज्जन्मनिजन्मनि इति फलं हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमवीजं विभावसोः अन्नं त
 पुर्य फलदं मत्तः शान्तिं प्रयच्छ मे इति दक्षिणा आस्तु वाहनं देवशविश्वं यगजानन प्रदक्षिणिकरो मित्रांमम त्वं स
 क्षिधौ भव इति प्रदक्षिणा नमस्ते देवदेव शनभस्ते विभ्रनाशन साष्टांगो यं प्रणमस्ते मया स्मर्यु योजित इति
 नमस्कारः न्यूनानि रिकानि परिरूपटानि यानि हिकर्माणिमया कृतानि क्षम्यानि सर्वाणि त्वया गणेशप्रयाहितुष्टुः पु
 नरागमाय इति विस्मर्जनम् एवं गणेशं संपूज्य उँ गौर्धनमः पद्मायै नमः शच्चै नमः मेधायै नमः सावि
 त्र्यै नमः विजयायै नमः जयायै नमः देवसेनायै नमः स्वधायै नमः स्वाहायै नमः मातृभ्यो नमः लोकमातृभ्यो
 नमः हृष्टायै नमः पुष्टायै नमः आत्मकुलदेवतायै नमः इति देवमातृकाः सर्वोपचारैः संपूज्य उँ भूर्भुवः स्वः गण

पति सहिताः पोडशमातृकाः पूजिताः स्थलम्यतां श्रीर्भवि रमतां उरूपदेहि जयदेहि भाग्यं भगवति देहि मे पुत्रा
 न्देहि धनं देहि सर्वान् कामान् न देहि मे इति ततो भितौ उत्तरोत्तरं क्रमेण पंचमसवारखाः कुर्यात् अनेन क्रमेण उं
 वसोः पवित्रमसिञ्जत धारं वसोः पवित्रमसि सहस्रवारं देवस्त्रासयिता पुनातु वसोः पवित्रेण शतधारेण सुप्या काम
 धुश इति प्रतिष्ठां कृत्वा रक्तसूत्रवस्त्रसहितं पंचोपचारैः संपूज्य प्रार्थयेत् उल्लङ्घनीः श्रीश्रधृतिर्भया प्रजारवाहासर
 स्वती सर्वपुष्टिदिकर्षेण पुंसैताद्युतमातर इति श्रद्धया ललिता च उद्यमगौरीं श्रविकासलिलाश्रया भगार्हचम
 गार्हचमसैताद्युतमातरः यद्वा ब्राह्मीमाहे श्वरी चैव कोमारी वैष्णवी तथा वाराही च तथेन्द्राणी वामुंडाः सप्त
 मातरः इति मातृपूजाभ्युदयिकप्रयोगः श्रद्धाभ्युदयिकश्राद्धं तच्च सपिंडकमपिंडकं वाकार्यं तत्र सौकार्यार्थाऽ
 पिंडकमेव कार्थं तरुवरूपनारायणीये विशेषः श्रमौ करणमर्थं वा वाहनं चावनेजनं पिंडश्च अदिप्रकुर्वीत पिंडहीने
 निवर्तते यथा च पिंडनिर्वापरहितं वज्रश्राद्धं विधीयते स्वधावाचनलोपोस्तविकरस्तु न लुप्यते अक्षयं दाक्षि
 णास्वस्वितसौमनस्यं यथास्थितिर्वाति श्रद्धास्यसंक्षिप्तप्रयोगः उमद्यैकादश्यादि त्रयोधापनपूर्वाङ्गः वसंजतासिद्धि
 र्धञ्जाभ्युदयिकश्राद्धमहं करिष्ये उंसत्त्ववसुसंज्ञका विधेदेवा उं भूर्भुवःस्वः इदं वः पाद्यं मातृपितामहीप्रपिता
 मह्यो नादीमुखः पः उं भूर्भुवःस्वः इदं वः पाद्यं उं पितृपितामहप्रपितामहानादीमुखः उं भूर्भुवःस्वः इदं वः पाद्यं
 यानामहप्रमातामहद्वयमातामहानादीमुखः उं भूर्भुवःस्वः इदं वः पाद्यं इदं सर्वसंवेनैव कार्थं अत्र तिलार्थ
 स्तुपुधैरेव कार्थं इति शास्त्रसंप्रदायः सत्त्ववसुसंज्ञकानां विश्वेपादेवानां उं भूर्भुवःस्वः इदं मासं न सुखासनं नादी
 श्राद्धं शोणिक्रियेतां तथा प्राप्नुतां भवंतौ प्राप्नुवावः मातृपितामहीप्रपितामहीनां नादीमुखानां उं भूर्भुवःस्वः इदं मा
 सनं सुखासनं नादीश्राद्धं शोणिक्रियेतां पितृपितामहप्रपितामहानां नादीमुखानां उं भूर्भुवःस्वः इदं मासं न सुखासनं

नादींश्चाद्वे क्षणीकियेतां तथा प्राप्नुतां भवंतां प्राप्नुवावः उंमातामहप्रमातामहदृढप्रमातामहानां नादींमु
खानां उंभूर्भुवःस्वइदमासनंसुखासनंनादींश्चाद्वेक्षणीकियेतां तथा प्राप्नुतां भवंतां प्राप्नुवावः ततो गंधादिदा
नं अन्नसर्वत्र युग्मब्राह्मणपूजनमतो द्विवचनो ह्येवः कार्यः सत्यवसुसंज्ञकेभ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्य उंभूर्भुवःस्वइदं ग
ंधार्चनं स्वाहा संपद्यतां दृढिः मातृपितामहं प्रापितामहीभ्यः उंभूर्भुवःस्वइदं गंधार्चनं स्वाहा संपद्यतां दृढिः
उं पितामहं प्रापितामहं भ्यो नादींमुखेभ्यः उंभूर्भुवःस्वइदं गंधार्चनं स्वाहा संपद्यतां दृढिः मातामहप्रमा
तामहदृढप्रमातामहं भ्यः सपरन्तिकेभ्यो नादींमुखेभ्यः उंभूर्भुवःस्वइदं गंधार्चनं स्वाहा संपद्यतां दृढिः ततः परि
वेषणं कृत्वा गायत्र्या प्रोक्ष्य उंष्टथिवीतेषां त्रयोरपि घानं ब्राह्मणस्य मुखे अमृतं ऽमृतं जुहोमि स्वाहा इति पात्रमालभ्य
इदं विष्णुर्विचक्रमेत्रे धानिदधे पदंसमूढमस्य पाद्वं सुरे सत्यवसुसंज्ञकेभ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्य इदं युग्मब्राह्मणभोजन
पठ्यार्त्तमन्नममृत रूपेण स्वाहा संपद्यतां दृढिः मातृपितामहं प्रापितामहं भ्यो नादींमुखेभ्य इदं युग्मब्राह्मणभोजन
पठ्यार्त्तमन्नममृत रूपेण स्वाहा संपद्यतां दृढिः पितृपितामहं प्रापितामहं भ्यो नादींमुखेभ्य इदं युग्मब्राह्मणभोजन
पठ्यार्त्तमन्नममृत रूपेण स्वाहा संपद्यतां दृढिः मातामहप्रमातामहदृढप्रमातामहं भ्यो नादींमुखेभ्य इदं
युग्मब्राह्मणभोजन पठ्यार्त्तमन्नममृत रूपेण स्वाहा संपद्यतां दृढिः उंस्वस्वस्वितन इदं द्रोणवृद्धश्रवाः स्वस्वितनः पूषा विश्ववे
दाः स्वस्वितनस्तार्क्ष्यो आरिष्टनेमिः स्वस्वितनो वृहस्पतिर्दधातु अनेन नादींश्चाद्वेन कर्माग्देवताः प्रियंतां
अत्र पुरुषसूक्तादिजपः कार्यः नादींश्चाद्वंसुप्रोक्षितमस्मिन् शिवाञ्चापः संतु सौमनस्यमस्मिन् अक्षतंचारिष्टमस्मिन्
नादींमुखोन्नातरः प्रियंतां नादींमुखः अपितरः अपितामहाः प्रियंतां नादींमुखा मातामहाः प्रमातामहादृ
ढप्रमातामहाः सपत्निकानां दींमुखाः प्रियंतां ततश्चाग्नीः प्रार्थनम् गोत्रं नो वर्धतां दातारो नो भिवर्धतां वेदाः संतति

रेवत्र श्रद्धाधनोमाठ्यगमत् बहुद्वेयचनोऽभ्यस्तु अन्नचनो बहुभवेदतिथ्याश्चलभेमहि याचितारश्च न सतु माचया
 चिप्रमङ्गचनेति सप्राभ्य ततोविधौ गोत्रं गोवर्द्धतांदातारोचोभिवर्धतां वेदास्मत्ततिरेवच श्रद्धाचवोमाठ्यगमत् बहु
 द्वेयचुवोऽभ्यस्तु अन्नचवो बहुभवेदतिथ्याश्चलभध्वयाचितारश्चव सतु माचयाचध्वङ्कचनेति प्रत्युक्ते द्वाक्षामलकादित
 त्रिःकृप्यवेनदतिष्ठाण्डयात् ओमयैकादश्यादिब्रतोद्यापनागभूतविश्वेषां देवानामभ्युदयिकश्राद्धप्रतिष्ठार्थमिमेफ
 लमूले वनरुपतिर्देवते ॥ तद्विष्कयभूतमिमां ॥ द्वाक्षिणा यथानामगोत्राय ॥ ब्राह्मणाय ॥ दातुमहमुत्सृजे
 जोमयकरिष्यमाणैकादश्यादिब्रतोद्यापनागभूतकृतैतन्मातृपितृमहौ प्रपितामहानां ॥ नादीमुखानां ॥ पितृ
 पितृमह प्रपितामहानां नादीमुखानां मातामह ॥ प्रमातामह ॥ दृढप्रमातामहानां ॥ नादीमुखानां ॥
 नम्रपत्नीकानामाभ्युदयिकश्राद्धप्रतिष्ठार्थं मिदं द्वाक्षामलकादिनिष्कयरूपं द्रव्यं यथानामगोत्रेभ्यो ब्राह्म
 णेभ्यो दातुमहमुत्सृजे वाजैवजिवतवाजिनोधनेषु विप्राश्चसृताऋतज्ञाश्चस्य पिवतमादयथ्य यूयंयातरवस्वित
 न सदाभिविश्वेदेवाऽपीयतामिति विसर्जयेत् ॥ इति नादीश्राद्धप्रयोगः ॥ अथोद्यापनप्रयोगः तत्रादावाचा
 ध्वयादिचरणकुड्यात् ओमधेर्यादिदेशकालौ संकीर्य मुकगोत्रो मुकशर्महं सर्वपापशयार्थं चतुर्वर्णीफलसिद्ध्यर्थं यथा
 कालसमाचारितैकादश्यादिब्रतोद्यापनकर्मणि श्रमकगोत्रममुकशर्माणि ब्राह्मणमाचार्यवेनत्वा महं दृष्टे ततोऽस्मीति
 प्रतिवचनं यथाविहितं कर्मकुरुकरवाणीति आचार्येणोक्ते ततः प्रर्थना आचार्यस्तु यथारवौ गेशकादौ नः दृहरुप
 तिः तु यत्त्वं मम यज्ञो हि मन्मवाचार्यो द्विजोत्तम मंत्रमूर्तिर्भवाज्ञाथसंसारोच्छेदकारक देवपूजाविधानाहं कुरुष्व
 मूर्ध्यां गतिं च मे संसारमपभितेन मया यज्ञः प्रवर्तितं प्रारब्धपरत्वं तस्मादनेन निर्विघ्नोऽयं भवेदिह अथापरं वेदवेत्तारं ब्राह्म
 णगयादिभिरेभ्युत्सृज्य ब्रह्मत्वेन दृष्टुयात् ओमयैकादश्यादिब्रतोद्यापनयागकर्मणि कृताकृतवेक्षणरूपब्रह्मकर्मकुरु

समुक्तगोत्रमुक्तशर्माणत्वाद्ब्रह्मत्वेनाहं तु ए यथा च तन्मुखे । ब्रह्मा सर्वलोकपितामहः । तथा त्वं मम यज्ञोऽस्मिन् ब्रह्माभव
 द्विजोऽस्य त्वं नो गुरुः । पितामाता त्वं प्रभुरस्त्वं पराधरां । त्वत्समादाच्च देवाऽत्र सर्वमेभ्यः स्मृत्युत्पन्नं । आपद्भिर्मक्षिणाथार्थक
 रुयज्ञमताद्वितः । ऋद्विग्भिः सहितः सर्वैः संयतैः । सुसमाहितैः । आचार्येण च संयुक्तः । कुरु कर्म यथादितमिति । प्रार्थ्यं पु
 वां । देवि । द्वारजापकात् । तृणयात् । तत्र मंडपस्य पूर्वद्वारे भूमिदेवाय नमः । इत्यर्थं । दत्त्वा भगवादिभिः संपूज्य वस्त्रालंका
 रादिकं हस्तेन गृहीत्वा । तामद्यास्मिन्नुद्यापनकर्मणि पूर्वद्वारे शांतिपाठार्थं द्वारपालत्वेन त्वामहं तु ए । ततोऽस्मिन्ति । त्रिपति
 वचनात्ते प्रार्थयेत् । यजमानः ऋग्वेदः पद्यपञ्चाक्षोगो यज्ञ सोमदैवतः । अग्निगोत्रश्च विभ्रं ऋत्विक्त्वं मे सखे भव । शां
 तिपाठमखंकुरु । एवमन्यविप्रपूर्वद्वारे जापकत्वेन त्वामहं तु ए प्रार्थनं पूर्ववत् । २ ततो मंडपदक्षिणद्वारे शांतिपाठार्थं
 मेकं जापकत्वेनापरं चित्रं दत्त्वा प्रार्थयेत् । २ कातराक्षो यजुर्वेदस्त्रैष्टुभो विष्णुदैवतः वैशंपायनविभ्रं द्रः शांतिपा
 ठमखंकुरु । ततो मंडपस्य पश्चिमद्वारे सामवेदिनौ द्वाविप्रौ गंधादिभिः संपूज्य दृष्टुयात् । शांतिपाठार्थमेकं जापक
 त्वेन चापरं २ दत्त्वा प्रार्थयेत् । सामवेदस्तुर्पिगाक्षो जागतः शक्रदैवतः भारद्वाजरनुविभ्रं द्रः शांतिपाठमखंकुरु । २
 ऋत्विक्त्वं मे सखे भव । २ ततो मंडपस्य उत्तरद्वारे द्वावयुर्वेदिनौ विष्णो गंधादिभिः संपूज्य एकं द्वारपालत्वेन । १ अ
 परं शांति काव्याय पाठार्थं दत्त्वा प्रार्थयेत् । दृष्टवे प्रोथर्ववेदे । तृष्टुभो रुद्रदैवतः । सुमंतु आपि विभ्रं द्रः शांतिपाठमखंकुरु
 १ ऋत्विक्त्वं मे सखे भव । २ एवं सर्वत्र द्वौ द्वौ ब्राह्मणौ दत्त्वा संप्रार्थ्यं । ततश्चान्यविद्वांसं विप्रपूज्योपदेष्टृत्वेन दत्त्वा । स
 दस्य त्वेनैकमपरमपि । दत्त्वा ज्ञाननिष्ठान्कुलीनान् नयान् विदत्त्वा । सर्वानेव कृतांजलिः प्रार्थयेत् । अरय्यागस्य
 निष्परयै भवतः प्रार्थनायाः । सप्रसन्नैस्तु कर्तव्यमेतत्कर्म यथादितं । १ अस्मिन्कर्मणि येषु तृहता गुरुमुखा द्विजाः सा
 वधानाः प्रकुर्वन्तु स्वं कर्म यथादितं । १ ततो वरणक्रमेण मधुपर्कं । सर्वेषां विप्राणां यथाशास्त्रं पूजनं कुर्यात् । आचार्य

ब्राह्मणोऽथ यद्विधोक्तविधानेनाऽथ श्रममधुपर्कपूजनीयौ मधुपर्कविधानंचतुर्वेदविधानेन पृथक्कलित्वितं यथा संभव
 मत्र योजनीयं ततो यजमानः सप्तधा न्योपरिकलशं आजिघ्रकलशं महात्वेति वक्ष्यमाणमंत्रैः कलशस्थपत्रवि
 धित्वा संस्थाप्य तदुपरि पूर्णद्वीपंति वक्ष्यमाणमंत्रेण धान्यपूर्णपात्रं न्यस्य तत्र ग्रहान्संस्थाप्य तत्र प्रणवपूर्वकैर्नामं
 त्रैरावाह्यं ओं भूर्भुवःस्वः सूर्यादिनवग्रहान् ब्रह्मवरुणसहितान्सदैवतकान्सपरिवारानहमत्र संस्थापयामासितिसंस्था
 प्यसंपूज्य पुष्पाजलिदद्यात् ततश्चाचार्यो रकवस्त्रखंडदूर्वाक्षतसर्वपदानधिसुवर्णान्वितां पोदलिकारक्षाविधिं मंत्रेण
 यजमानहरते श्रद्धयवोचदधिवकाप्रथमोदैव्योभिषक् अर्हिश्रसर्वाजं भयंत सर्वाश्रयानुदान्यो धरार्चिः परासुव
 इति मंत्रेण वध्नीयात् ततो यजमानो यथाविहितं कर्म कुरुष्व धामिति सर्वानसाचार्यान् ब्राह्मणान् ब्रूयात् ते च स्वस्वकर्म
 करवान्महति ब्रूयुः पुनर्यजमानः संसारभयमर्तिनस्त्याय ज्ञाः सुभक्तितः प्रारब्धस्वत्समादेन निर्विघ्नो भवति वहेति
 आचार्यसंप्राप्त्यै आचार्यादचलश्राद्धं पत्न्या सह विधाय शंखरवेजायमाने सपरिच्छदो जलपूर्णकलशपुरःसरः सा
 चार्यैर्विवस्महामंडपं प्रदक्षिणीकृत्वा तं प्राविशेत् उभेभ्रं कर्णौभिः शृणुयामदेवाः भद्रं पश्येमान् क्षिभिर्ब्रजनाः स्थिरैर
 नैरनुष्ठवांश्च स्तनूभिर्व्यसेम देवाहितं यदायुरिति मंत्रेण तत्र यजमानाचार्यैर्विजानं पश्चिमद्वारेण प्रवेशः यजमान
 पत्न्या दक्षिणद्वारेण पूर्वद्वारेण मंडपमध्ये द्रव्यानयनं दानीय द्रव्यस्य दक्षिणद्वारेण पूजासंभाराणामुत्तरद्वारेण ए
 व यजमानो मंडपं प्राविश्य महो वेद्याः प्राङ्मुखो भद्रासने स पत्निक उपविशेत् ततश्चाचार्यः पूर्वसंपदितपंगवयेना
 पोहिष्ठामयो भुव इत्युच्चार्य कर्णेन च मंडपं प्रोक्ष्य अपक्रामंतु भूतानि पिशाचाः सर्वतो दिशं सर्वेषामविरोधेन ब्रह्मकर्म
 समाप्ते १ यदन्नसंस्थितं भूतं स्थानमावृत्य सर्वतः स्थानं त्यक्त्वा तु तत्सर्वं यत्र रथं तत्र गच्छतु इति मंत्रेण श्वेतसर्वप
 विकरणेन भूतैस्सारणं विधाय देवाभ्यां त्रिधा नान्नाप्यपांतु विष्णो देवयजनं रक्षस्वेति रक्षां कृत्वा पंचपल्लवा

धुपेति त्रिसुभ्याः कृणुष्वपाजइत्यादिरक्षोभसूकर्मत्रेणमंडपसंवेष्ट्य ब्राह्मणैर्गंधादिकंग्राहयित्वा मंडपमनुमंत्रयेत्
 वितानेफलपुष्पाक्षतद्रव्याणिक्षिप्त्वा पूर्वोदारभ्य मध्यगताश्वतरुः रथूणाः पूजयेत् उर्वसुदायैनमः १ उर्व
 भद्रायैनमः २ अर्द्धिदैत्यैनमः ३ नंदायैनमः ४ उर्वभूर्भुवःवसुदामावाहयार्मीत्यावाह्य उर्वसुदायैनमः ५ इतिपंचोपचारैः
 सर्वाएवपूजयेत् ततोमंडपाग्रेयकोणादारभ्य उर्वभूमिमावाहयामि भूर्भूयैनमः ६ पूर्वसंध्ययैनमः ७ मध्यसंध्य
 यैनमः ८ पश्चिमसंध्ययैनमः ९ गार्ग्ययैनमः १० वृहदयैनमः ११ अर्द्धिदैत्यैनमः १२ विलग्रायैनमः १३ पौर्ण
 मार्ययैनमः १४ सिनीवाल्यैनमः १५ नंदायैनमः १६ मंडपसङ्गशानकोणे प्रमथनायैनमः १ देवहूयैनमः २
 शिवायैनमः ३ लक्ष्म्यैनमः ४ इतिमध्यरतंमसहितः कोणस्थूणाः पूजयेत् ततः सर्वेभ्योवंधनेभ्योनम इतिशा
 खोदंधनान्यभिमंत्र्य संपूज्य पश्चिमद्वारेण निर्गत्य पूर्वोदितेरणपूजामारभेत् इतिमंडपानुमंत्रणं अथपूर्वं आधा
 हिवज्रसंकाशपूर्वद्वारेकृताधिप ऋग्वेदाधिपतेनाज्ञासुशोभननमोरतुते इतिद्वारदेवतामालभ्य अश्वरथतोरणाव
 नमः उर्वज्जग्निर्देवपुरोहित यज्ञरथदेवमृत्विजंहेतोरांररत्नधातममित्यालभ्य ऋग्वेदंपूजयेत् प्राचींदिशंसमार
 भ्यसुहृदंतामतेरणं महावीर्यमहाकायार्मद्राघुवसमप्रभं अस्मिन्महोत्सवेयज्ञेकृत्तानांप्रवरेशुभि १ एह्येहिअ
 श्वरथतोरण मालयवत्पर्वतसाहित ऋग्वेदाधिधित इंद्रदेवत्य एनंपद्मंरक्षसर्वविघ्नान्निवारय ऋग्वेदाधिधिताय
 अश्वरथतोरणायनमद्वतिगंधादिभिः संपूज्य तस्यत्रिशूलशृंगेषु प्रादक्षिण्येन त्रानादित्यान्पूजयेत् इंद्रायनमः
 १ धात्रेयैनमः २ भगायनमः ३ इत्यादित्रयं नाममत्रैः संपूज्य द्वारशाखयोर्वसुहृदयंपूजयेत् ध्रुवायवसवेनमः अथ्यराय
 वसवेनमः तत्रशृंगेषुशाखयोश्चवस्त्राणिवद्भ्यां शाखा मूलयोर्धान्यपुंजोपरि वारिपूणैरत्नगर्भांवरूपागच्छन्तौ प्र
 शांतिशिरनामातीकलशौ जातवीजंकुरशरावपिहितान्तौ आजिप्रकलशमितिप्रतिष्ठाप्य प्रशांतकलशायनमः

शिशिरकलशायनमः २ इतिगधादिनासंपूज्य स्तुक्चंदनादिनाऽलंकृत्य तजराहुदहरपती आवाह्य राहवेनमः
 उहरस्पतयेनमः २ एवगधादिनासंपूज्य दक्षिणतोरणपूजाभारभेत् इतिपूर्वतोरणपूजा अथदक्षिणतोरणपूजा
 नमस्तेयमरंजायत्रेतायुगाधिपाय च यजुर्वेदाधिदेवायसुनद्रारदाक्षिणे इतिद्वारदेवतामावाह्य उडुवरविकट
 नामतोरणपूजयेत् उडंवेत्वेर्जित्वायवस्थेदेवोः सविताप्राप्यतुश्रेष्ठमायकर्मणे आप्यायध्वमन्यदेवभा
 गभूर्जस्वर्ताप्रजापतिरनमीवा अथक्षमांमावस्थेतईशतमाभयशंखरुद्रस्थहेतिः पारितोष्टणकुध्रुवाऽस्मिन्गोपतौ
 स्पातवहर्वर्जमानस्यपशून्पाहि इत्यालभ्य यजुर्वेदंसंपूज्य दक्षिणादिशमाश्रित्यविकटनामतोरणं महावीर्यं
 महाकायंभित्जानससमन्न अस्मिन्महोत्सवेयज्ञेकतूनांप्रवेशुभे एहोहिउडुवरमहातोरण गधमदनपर्वतस
 हितयजुर्वेदाधिष्ठितयमदैवस्य एतं यज्ञं रक्ष सर्वविघ्नान्निवारय यजुर्वेदाधिष्ठितायविकटनास्त्रे उडुवरतोरणाप्यन
 मइतिगंधादिनापूजयेत्वा शूलशृंगपुञ्जीन् आदित्यान् आदित्यायनमः १ मित्रायनमः २ वरुणायनमः ३ द्वा
 शारवयो सोमायवसवेनम आप्यायवसवेनम २ इतिनाममंत्रैर्गधादिनासंपूज्य शृंगेषुशाखयोश्चवल्गाणिबद्ध्वा
 शाखाभूलयोर्धान्यपुंजोपरिशरिपूर्णापुर्जन्याशोकनामानौकलशौ जातवीजंकिंरक्षरावपिहितानतौ आजिघ्रकल
 शमित्यादिनाप्रतिष्ठाप्य पर्जन्यायनम अशोकयनमः एवंगंधादिनाभ्यर्च्य स्तुक्चंदनादिभिरलंकृत्य तोरणैर्मण्डपं
 धनम १ अगारकायनमइतिगंधादिभिरर्चयेत् इतिदक्षिणतोरणपूजा अथपश्चिमतोरणपूजा उर्ध्वमस्तेकामदेवाय
 पश्चिमद्वाराधिपाय सामवेदाधिपत्वंहिनाम्नाकृत्याणकारक इतिद्वारदेवतामावाह्य ह्यक्षसुभीमनामतोरणं उडंश्च
 आयाहिदेवतेष्टणानेहव्यद्वतयेनिहोतासस्तिवर्हेपीत्यालभ्यसामवेदंपूजयेत् प्रतीर्वादिशमाश्रित्यसुभीमनाम
 तोरणं महावायमर्हैकायसुंवणसदृशप्रभ अस्मिन्महोत्सवेयज्ञेकतूनांप्रवेशुभे उडंएहोहिह्यक्षतोरणवित्यपर्वत

सहितसामवेदाधिष्ठितवरुणदैवतएन्यङ्गैरक्ष सर्वविघ्नान्निवारयसामवेदाधिष्ठिताय ह्याक्षतोरुणायनमः इतिगंधादि
भिःसंपूज्य त्रिशूलशृंगपुष्पीन् आदित्यान्संपूजयेत् अर्यन्णेआदित्यायनमः १ अश्वेनमः २ विवस्वतेनमः ३
गंधादिभिरभ्यर्च्य द्वारशास्त्रयोः वसुद्वयपूजयेत् अग्निंलायनमः अग्निलायनमः २ गंधादिभिःसंपूज्य शृंगेषुशा
खयोश्चवस्त्राणिवद्भ्यां शाखमूलयोर्धान्यपूजोपरि भूतसंजीवनश्रमृतनामानौकलशौ जातवीजांकुरशरावपिहि
ताननौ आजिघ्नकलशमित्यादिनाप्रतिष्ठाप्य भूतसंजीवनायकलशायनमः, श्रमृतनाम्निकलशायनमः २ इत्येवं
गंधादिभिरभ्यर्च्यत्तकुचंदनाऽलंकृतैतोरणे बुधायनमः १ शुक्रायनमः इत्यावाह्यपूजयेत् इतिपश्चिमतोरण
पूजा अथोत्तरतोरणपूजा नमस्तदिदिव्यरूपायअथर्वाधिपतेप्रभो कलेरधिपतेनाज्ञासंगलंचोत्तरासन इतिद्वा
रद्वेतामावाह्य उत्तरांदिशमाश्रित्यसुप्रभंनमतोरणं महावीर्यमहाकायंशुद्धरफटिकसन्निभं अस्मिन्महोत्स
वेयज्ञेकतृतांश्वरेशुभे वटदृक्षोद्भववाटंतोरणं ओंशब्जोदेवीरामिष्टये आपोभवंतुपीतये शंध्योरभिस्रवंतुन इत्या
लभ्य अथर्ववेदंसंपूज्य ओएहोहिअथर्वाधिपतेनैयप्रोधतोरण हिमवरपर्वतसहितसोमदैवत्यैएन्यङ्गैरक्षसर्वविघ्नान्
निवारय अथर्वाधिष्ठितायन्यप्रोधतोरणायनमः इतिगंधादिभिःसंपूज्यशृंगेषुर्वाङ् आदित्यान् त्वष्ट्रेआदित्या
यनमः १ सवित्रेनमः २ विष्णवेनमः इतिगंधादिभिरभ्यर्च्य द्वारशास्त्रयोः प्रत्यूषायवसवेनमः १ प्रभासायव
सहेनमः २ इतिवसुद्वयगंधादिनाभ्यर्च्य शृंगेषुशाखयोश्चवस्त्राणिवद्भ्यां शाखामूलयोर्धान्यपूजोपरिवा
रिपूणैरत्नगर्भावल्लयुगाच्छब्दै जातवीजांकुरशरावद्वयपिहितमुखौ धनप्रदश्रीप्रदनामानौकलशौ आजिघ्नक
लशामित्यादिनासंस्थाप्य धनप्रदायकलशायनमः १ श्रीप्रदायकलशायनमः इतिगंधादिनाभ्यर्च्य
त्तकुचंदनादिनाऽलंकृत्य सोमशक्तिकंतुंचावाह्यपूजयेत् सोमायनमः शनयेनमः केतवेनमः ३ एवंगंधा
दिभिःपूजयेत् इत्युत्तरतोरणपूजा सर्वतोरणेपुत्स्वसजातीयकाष्ठनिर्मितशूलनिर्ग्रानं सर्वद्वारकलशानामुपरिषूत

पुरितर्दापरथापनं पूजनं च इति तोरणपूजा अथ द्वारपूजा तत्र प्रथमं पूर्वद्वारमागत्य आजिघ्रेति रथापिते कलशद्वये
 इंद्रमावाहयेत् एहो हि सर्वार्थरसिद्धसाध्यै रभिषुतो ब्रजधरामरेशे संवीज्यमानोऽप्सरसांगणे नरशाध्यरं तोभगव
 तमस्तु इत्यावाह्य उवाच तारमिंद्रमवितारमिंद्रं हवे हवे सुहृदं शूरमिंद्रमण्ड्यामिद्रकंपुरुहूतमिंद्रं स्वस्ति
 नो मयवाधा विंद इति मंत्रेण गंधादिभिः संपूज्य इंद्रः सुरपतिश्चैव वज्रहस्तो महाबलः शतयागाधिपो देवस्तस्मै
 नित्यं नमो नम इति नमस्कृत्य इंद्रासां नो तावदहस्पतिर्दक्षिणायज्ञः पुरएतु सोमः देवसेनानामभिभंजतानां जयंती
 नां मरुतो यं रथमिति पताकामालभ्य योमेदंडः परापतद्देहाय सोधिभूभ्यां तमहं पुनराददेत् आपुये ब्रह्मवर्चसायेति
 दंडमालभ्य उवाच तारमिंद्रमिति पुनः पठेत् उवाचाः शिशानो ह्युभोनभीमो घनावनः शोभणश्चरणीनां संकेद
 नो निमिष एकवारः शतश्रुंसेनाञ्जयत्साकामिंद्र इति मंत्राभ्यां पीतौ पताकाध्वजावच्छेपेत् उवाचा य सां
 गाय सपरिवारायैव सधृतोदनवलिर्नमः उवाचोभो इंद्र इमं सदीपं धृतोदनवलिं गृहाण मम सपरिवारस्य
 पजनमानस्य आयुःकर्ता क्षेमकर्ता शान्तिकर्ता वरदो भव लोके शेषां पताकां गंधपुष्पादिकं बलिं मया
 दत्तं गृहीत्या च पाहियज्ञमिह तिथतः इति बलिं समर्पयेत् अन्तर्ध्वरीत्या तत्तद्देवानुवकेन सर्वत्र बलिर्देयः ततः शचीपते ग
 जारूढवज्रहस्तामराधिप पूर्वावकार्यपुष्पमभिरक्षणीयं प्रयत्नतः इति सांग्राह्यं तत्रैकलशद्वये ऐरावतं दिग्गजम
 प्यावह्य पूजयेत् ऐरावताय दिग्गजाय नमः द्वारशास्योः भूर्लोकाय नमः भुवर्लोकाय नमः २ पुनः श्रादि रथाय
 नमः सोमाय नमः २ ऊर्ध्वोर्द्वारे ऋग्वेदाय नमः १ अथोवास्तु पुठयाय नमः २ इति संपूज्य ध्वजे कुमुदाय नमः
 योमेदंडः परापतद्देहाय सोधिभूभ्यां तमहं पुराददेत् आपुये ब्रह्मणो ब्रह्मवर्चसायेति ध्वजदंडमालभ्य दंडे हेतुकर्मैरवाय
 नमः क्षेत्रपालाय नमः ३ एवं नाम मंत्रैर्वादिभिरभ्यर्च्य ऋग्वेदः पद्मपत्राक्षो गायत्रः सोमदैवतः अग्निगोत्रश्च विंशेद्र

ऋत्विक्त्वेममेवमेवेति ऋग्वेदं ध्यात्वा सां० सपरिवरं गंधाद्युपचारैः पूजयेत् भूयव्रतो ध्यापने तु पूर्वद्वारे वामभा
 गे नंदिने नमः दक्षिणभागे महाकालाय नमः इति द्वारपालावपि संपूज्य तत्र नमः श्रीसूक्तं १ पावमानं च २ सोम
 सूक्तं ३ सुमंगलं ४ पौरुषं ५ रुद्रसूक्तं च ६ वामदेव्यंतयैव च ८ आग्निमीलित्वा दीनैकविंशत्यनुवाकान् ९
 तथा ऋग्वेदोक्तशान्तिकाध्यायमिति पूर्वद्वारौ ब्राह्मणौ जपेतां इति पूर्वद्वारपूजा २ अथाऽऽग्नेयकोणे गत्वा आच
 म्य एकं कलशं तत्र प्राश्न्य रथापयित्वा तत्राग्निमावाहयेत् ओं एहो हि सर्वामरहं व्यववाहमुनिप्रवीरैरभितो भिजुष्टः
 तेजो वतालोके गणेशार्धममाध्वरं रक्षकवेनमस्ते १ इत्यग्निमावाह्य ओं अग्निदूतं पुरोदधे हव्यवाहमुपब्रूवे देवां
 आसादय दिह १ इति गंधाध्वरुपचारैः संपूज्य सर्वदेवमयो देवोरक्तो वहिर्महाबलः ससजिर्वहो महावीर्यो नमो वै
 श्वानरायते इति नमस्कृत्य अग्नश्चायाहिर्वीतये गृणोति हव्यदातये निर्दोता सस्मिर्वाहं वि इति रुक्थं जपता के
 आलभ्य ओं वधो अग्नेवरुणस्य विद्वान् देवस्य हे हो अथ यासि सोष्टाः याजिष्ठे वहिर्हितमग्नीं शुचानो विधाद्वि पाळं सिप्र
 मुमुभ्यस्मत् ओं अग्निदूतं पुरोदधे हव्यवाहमुपब्रूवे देवां आसादय दिह इतीमं नम्रय मुच्चार्य अग्नये सांगा य सपरिवा
 राय एष दीर्घतोदन चालिर्नमः भामो अग्ने एतं सदीर्घतोदन चालिं गृहाण यजमानस्य ज्ञांतिकर्ता क्षेमकर्ता तुष्टिक
 र्ता वरदो भव इति वालिं दत्वा प्रार्थयेत् नमस्ते अग्निरुपाय नमो वैश्वानरायते चंडाय चंडरुपाय नमस्ते हव्यवाहन इति
 अत्राग्नेयकोणे पुंडरीकं दिग्गजं पूजयेत् ओं पुंडरीकाय नमः १ इति गंधादिना पूजयेत् इत्यग्नेयकोणपूजा ततो
 दक्षिणद्वारपूजा अथातो दक्षिणे गत्वा चम्य प्रतद्वारकलशं पूर्ववत्स्थापित कलशद्वये धर्मराजमावाहयेत् एह्ये
 हि वैवस्वतधर्मराज सर्वामरै रर्चितधर्ममूर्ते शुभाशुभानंदशुचामधीशे वायनः पाहि मत्वं मदीयम् १ दंडहस्तो
 यमो देवो धर्माध्यक्षो महाबलः आवाहये धर्मराजं तस्मै श्रेष्ठपते नमः इत्यवाह्य ओं अस्मि यमो अग्र्यादित्यो अर्धव्रजासि

तत्तत्पुष्टेन त्रैतेन आसिंसेमेन सनपाविष्टकआहुंरुतेर्वालिदिविधनानीति गंधाद्युपचारैः संपूज्य यमापत्वासुर्व
रूपज्ञातपसेदेवरूपसथितामध्यानकृष्टयिष्ठयामसंस्तुष्टशरणाहि इति पताकालंभः योमेदं दृढतिदं डालंभनम् आर्यगोः
एभिश्चक्रमोदशदत्तातरं पुरःपितरं च प्रयत्नस्वइति भेजेण शयमिभ्यज्य पताके उच्छ्रयेत् सुगन्धपुंथाप्रदिशत्त एधिज्योति
रन्ध्रं ह्यजरात्रायुः श्रोते तु सत्पुरस्य तन्मन्त्राणाद्वैवस्वतो नो अभयं कृणोतु इति भंजपठित्वा यमायसांगाय एषस
दोपमापभक्तवर्तिनमः भो यम एते सदीपमापभक्तवर्तिष्टाण यजमानस्य शांत्यादिकर्त्ता भव एवंमापभक्तवर्ति
दराद्यायेषत् वैवस्वतमहाबाहो नमस्ते यमसाक्षिणे शिवाज्ञापि हितो देवदिशंरक्षमवानिति तस्मिन्नेव कलशद्व
यं वामनं दिग्गजं संपूज्य वामनायनमः १ द्वारशाखयोः स्वर्लोकं आयनमः १ महर्लोकं आयनमः २ भौमायनमः १
युधायनमः २ ऊर्ध्वदिग्बरेयजुर्वेदायनमः १ द्वारशाखयोः गोदावर्येनमः १ कृष्णायनमः २ उत्तरांगे गणेशा
यनमः १ त्रिपेनमः २ शोधो वास्तुपुरुषायनमः ध्वजे पुंडरीकाक्षायनमः योमेदं दृढतिदं डमालंभ्य तत्राश्रान्त्या
रुयेतालायनम इति नाम संश्रैर्गंधादिना संपूज्य बलिदानांतं विधाय कातराक्षयिजुर्वेदं ह्येष्टु भो विष्णु देवतः वैशं
पायन विष्टेद्रक्षयिक्त्वं मेमस्ते भवेति यजुर्वेदं ध्यात्वा ईषेत्वा जैत्रेति भंजपठित्वा गंधादिनार्घयेत् ३ शैवोद्यापने
दक्षिणद्वारयामं गणेशायनमः दक्षिणभागे हृत्पुष्पायनम इति द्वारपालवपि संपूज्य तत्रजपः श्रानोभद्रानुवाकश्च
१ आशुः शिशानकस्तथा २ यद्वेवाजी एष पठेत् ३ ततोष्टौ च पुनर्नुमां ४ श्रमिधाश्रमिसिस्त्रैव ५ दीर्घायुरते ऋ
चं पठेत् ६ योः शांति ७ रेकाप्यायस्व ८ पट्पयः एधि व्यामेकया ९ नमोऽस्तु सर्वेभ्यः १० आकृष्णेन ११
देवस्य त्वाष्ट्यकृष्ट्यक् १२ नमः शंभवे १३ इत्येकोऽष्टिर्देवताक्रमात् १४ ज्ञातारामिद्रमिदयेका १५ सोमरा
जानेकया १६ अत्रपते १७ महदं द्रः ऋचं वार्धसमग्रकं १८ इति दक्षिणद्वारपूजा अथ नैऋते गत्वा आचम्य

अर्थसंस्थाप्य पूर्ववत्स्थापितकलयोनिर्ऋतिमावाहयेत् उं एसिहिरशोगणनायकस्त्वं विशालयैतालपिशाचसंघैः म
 माध्यरपाहि शुभाधिनायलोकेश्वरस्त्वं भगवन्नस्ते १ सर्वत्रेताधिपोदेवो निर्ऋतिर्गौलविग्रहः खड्गचर्मधरो निर्यन्
 ऋतायनमोनम इत्यावाह्य उं भो पुण्ड्रद्राक्षपुष्पदेवैरस्ति हिष्मातेषु धिमन्नवयः महिषियस्य मातुपोयव्याह वि
 धमतो वंदतेर्गा इति कृष्णपताका लभः उं एपते निर्ऋते भागस्त्वं जुपस्व स्वाहेति कृष्णे ध्वजपताके उच्छ्रयेत् उं अ
 सुन्वंत यजमानमिच्छस्ते नरेष्वेत्यामन्विहितस्करस्य अन्यमस्मदिद्वसात इत्यानमो देवि निर्ऋते तु भयमस्तु इति गंधा
 दिना निर्ऋतिपूजनं उं भो पुण्ड्रद्राक्षमंजपठिष्या सांगा य स परिवारायानिर्ऋतये इमं कृष्णव्रीह्यन्नं पुराणयुतसहितं
 बलिग्रहाण यजमानस्य शान्त्यादिकर्ता भव इति बलिदत्त्वा ध्वजे वामनायादिभगजायनमः १ यो मे दं
 ड इति ध्वजदंडमालभ्य तत्राग्निजिव्हायक्षेत्रपालायनम इति गंधादिना बल्यंतं पूजनं कृत्वा निर्ऋतिखड्गहरंतं
 च सर्वलोकैकनायकं आवाहयामं यज्ञोस्मिन् पूजेयं प्रतिग्रह्यतां राक्षसेभ्यो हिरक्षार्थं भवान्न प्रतिष्ठितः निर्वि
 द्वांपन्नभूमिर्वंकुरु ध्वजावशासन इति निर्ऋतिं संप्राप्य इति नैर्ऋत्यकलशपूजां अथपश्चिमद्वारपूजा
 पश्चिमद्वारे देशे पूर्ववत्स्थापिकलशद्वये वरुणमावाहयेत् एहो हि यादो गणवारिधीनां गणेन पर्जन्यगणेन सार्धं वि
 द्याधरेन्द्राभरणीयमाना पाहि त्वमस्मिन् भगवन्नमस्ते पाशहस्तात्मको देवो जलराशयधिपो महान् निम्नगा
 मातिविश्वपतिवरोणायनमोनम इत्यावाह्य उं तं त्वायामि भ्रणार्थं दमानस्तदा शस्ते यजमानो हविर्भिः
 अहेडमानो वरुणो हवो ध्युरुपश्रुतमाना अप्युः प्रभो पोरिति गंधादिना संपूज्य पाशहस्तं च वरुणसंभसां प
 तिर्माथरं आवाहयामि यज्ञोस्मिन् वरुणायनमोनम इति नमस्कृत्य उं इदमेव वरुणश्रुधीहवमध्यावमृड
 यत्वा मयस्पुराचके इति श्वेतपताकामालभ्य उं उदुत्तमं वरुणपाशमस्मदवाधमं विमधुपमं श्लथाय

अथावयमदिष्यव्रतेतवानागसोऽदितपेरममइतिश्रेतौपताकाध्वजावुच्छयेत् उल्लंघोऽश्वेवरुणस्यविद्वान् देव
 स्यहेडोऽश्वयासिसीढः यजिष्ठोबह्निमः शोशुचानोविश्वहोषाष्टसिप्रमुग्धरुमत् इतिपठित्वा सांगायसपरि
 वारायवरुणायनवर्जातयुतौदनयालिर्नमः भोवरुणइमंवल्लिगृहाण यजमानस्यशान्ध्यादिकर्ताभवेति पूर्ववत्सर्दा
 पचलिदानं अपांपतिरितिआधोवैदेवनिगद्यसेशमनयाशुविधानिनामोमकरवाहन इतिसंप्राथ्यं तस्मिन्नेव
 कलशद्वये अञ्जनंदिग्भजंसंपूज्य अञ्जनायनमः द्वारशारथयोः जनलोकायनमः १ तपोलोकायनमः २ पुनः
 बृहस्पतयेनमः १ शुक्रायनमः २ उर्ध्वोर्ध्वरेसामवेदायनमः द्वारशारथयोः नर्मदायैनमः १ तार्यैनमः २ उत्तरां
 ने गणेशायनमः १ अथैनमः २ अधोवारतुपुरुषायनमः ध्वजेशंकुकर्णायनमः योमदंडइतिध्वजदंडमाज्जभ्य-
 तस्मिन् कालायनमः क्षेत्रपालायनम इतिगंधादिवलयंतसंपूज्य सामवेदरतुपिंगाक्षोजागतः शक्रदैवतः भा
 रद्वाजस्तुविश्वेन्द्रऋक्वैक्वमेमेखेभव अन्नशैवोद्यापने प्रत्यगद्वारेवामभागे भृगोरिटयेनमः दक्षिणैस्कंदायनमः
 इतिद्वारपालावपिसंपूज्य तन्नजपः इंद्रायसामगायत १ अहस्मिप्रथमजा २ सेतूत्तरा ३ स्वादिष्ठ्या गायं
 तित्वांगायात्रिणः ५ करपतूनकतमस्यामृतानां ६ सशुक्तिर्बृहत्साम १ ज्येष्ठसाम ८ रथंतरं ९ तथाचसाम
 वेदेकंशांतिपाठपठेद्बुधः १० इतिपश्चिमद्वारपूजा अथवायव्यकलशपूजा ततोवायव्येगत्वा आचम्य पूर्वव
 स्स्यापितकलशेवायुमावाहयेत् एतेहिपद्मेद्वरक्षणायमृगाधिरुढः सहसिद्धसंघैः प्राणाधिपः कालगतैः सह
 यगृहाणपूजाभगवन्नमस्ते वायुमाकाशगंदिवंपवनंमेघवाहनं आवाहयामिज्येष्ठस्मिन्पूजेयंप्रतिशुभ्यतां इत्यावाह्य
 तववायव्यन्नतरपतेत्वपुर्जामातरद्भुत अवालंस्यावृणीमहे इतिमंत्रेण गंधायुपचारैःसंपूज्य तस्मिन्नेवकलशेषुप
 दंतंदिग्भजमावाह्य पुष्पदंतायनम इतिसंपूज्य आनोनिपुद्भिः शर्तानामिरेध्वरश्मसहस्राणामिरुपयाहियज्ञं

वायोऽस्मिन्सदनेमादयस्त्वय्यंस्वास्तिभिः सदान् इति पताकालंभःत्रायोयेतेसहस्त्रिणोरयास्सस्तेभिरगहिनिषुःत्रा
 न्सोमपीतयेइति तववादयबृहतरूपतइतिवा धूम्योपताकाध्वजाबुच्छयेत् आतोनिमुद्गिरितिपठित्वा सांगा
 यस्परिवाराय वायवे यवोदनवालिनैमः भोवायोसदीपयवोदनवाल्युहण यजमानस्यशांत्यादिकर्ताभवेतिपूर्व
 वद्व्याल्लिङ्गं ततोध्वजे सावेभोमायनम इतिगधादिभिः संपूज्य यामदंइतिध्वजदंडमालभ्य तस्मिन्सर्व
 तेत्रायक्षेत्रपःलायनम इतिगंधादिनासंपूज्य प्राणिनांप्राणरूपोयामहाबलपराक्रमः महावेगमृगाकुट्टादिशं
 रक्षप्रभंजन इतिप्रार्थयेत् इतिव्यव्यस्तभपूजा श्रयोत्तरद्वारपूजा ततउत्तरदेशेगत्वा आचम्य आर्ध्वंस्त
 रथाप्य पूजासकरपंविधाय पूर्ववत्प्रतिद्वारशारवस्थापितकलशद्वये सोममावाहयेत् एतेहिचक्षेत्रश्रययज्ञरक्षां
 विधस्त्वनक्षत्रगणनसाई सर्वाप्यधीभिः पितृभिः सहैवग्रहाणपूजांभगवक्षमस्ते नक्षत्राणांचसर्वेपांसोमिरा
 जाप्रकीर्तितः रत्नांगीचमहाहस्तसोमराजायतेनम इत्यावाह्य उंआप्यायस्वसमेतुतेविश्वतःसोम वृण्यंभवा
 षाजरूपसगद्ये इतिगंधादिनासंपूज्य सर्वनक्षत्रमध्येतुसोमोरजाप्रतिष्ठितः तस्मैदेवायसोमायनक्षत्रपतयेन
 मः उंसोमोधेनुष्टंसोमोश्रवैतमाशुष्टंसोमोवोरकर्मण्यददाति सादन्यविदश्वयुष्टंसमेर्षपितृश्रवणंयोददायादस्मै
 इतिपताकालभः उंवयष्टंसोमव्रतेतवयमनस्तनुपुविधतः प्रजावंतः सचेमहि ॥ इतिसुवर्णवणेध्वजपताके
 उच्छ्रयेत् वयुष्टंसोमतेमत्रेणगंधादिनासंपूज्य प्रियंगववालिसांगायसपरिवारायसोमायएपप्रैयंगववालिनैमः
 भोसोमइमंसदीपप्रैयंगववाल्युहण यजमानस्यशांत्यादिकर्ताभव इतिवालित्वाप्रार्थयेत् प्रालेयांशोमहारूपनक्ष
 त्राणामधीश्वर श्रोपर्धानांप्रभोरक्षदूर्वांचत्वसमाहितइति तस्मिन्नेवकलशेसर्वभोमंदिग्गजमावाह्य सार्धभोमाय
 नम इति नाममंत्रेणसंपूजयेत् ततोद्वारशाखयोः सत्पलोकायनमः ध्रुवलोकैकायनमः २ पुनःशौनैश्वरायनमः

राहुकृतभयानमः ऊर्ध्वोद्वारे अथर्ववेदायनमः द्वारशाखयोः वेष्टेयनमः पयोऽण्वेयनमः उत्तरांगिणेशायनमः श्रिये
नमः २ अथोवास्तुपुरपायनमः ध्वजेसुमत्यायनमः योमेदंइतिमंत्रेणध्वजदंडालंभः तस्मिन्नेकपदायक्षेत्रपाला
यनम इतिनामत्रेणयथादिनापूजयित्वा सुवर्णनयनोर्ध्वानुष्टुपछंदस्तथाऋषिः वेदोवैतानगोत्रस्तुऋषिकर्तृमे
मरेवभवेत्यथर्ववेदंभ्यात्वा उांशतोद्वीरर्भ्यथश्चापोमवतुर्ग्रीनये शंखपुरभित्तवतुनइतिगंधाद्युपचारैः पूजयेत् शैव
व्रतोद्यापनेतु उत्तरद्वारे वामभागे उमायै नमः दक्षिणेच्छिवशरायनमः इतिद्वारपालावपिपूजयेत् तत्रजपः अथ
वर्गभिरसंचैव १ अथर्वशिरसंतथा २ तथैवशातिकाधायं ३ पठेदुत्तरतः स्थितइत्युत्तरद्वारपूजा अथैशा
नकलशपूजा ततईशानस्तंभसर्मापमाणस्य आचम्य पूर्ववत्स्थापितकलशेईशानमावाहयेत् उांएहोहिविश्वे
श्वरनस्त्रिशूलकपालखट्वांगवरेणसार्धं लोके शयश्चेश्वरमज्ञासिधैगृहाणपूजांभगवन्नमस्ते सर्वविद्याधिपोदेवईशा
नोनामनाम्नतः शूलपाणिर्महादेवस्त्रैलोक्यपतयेनम इत्यावाह्य उांकडुद्रायप्रचेतसेमीदृशमायतपसे वो
चेमशंतमेहदे इतिगंधादिनासंपूज्य उांनमः शंभवायचमयोभवायचनमः शंकरायचमयस्करायच नमःशि
वायचशिवतरायचोति पताकामालभ्य उांतमीशानंजगतस्तत्स्थुपरुपतिं धियंजिन्मवसेहमहेवयं पूषानो
यथावेदसामसहधरक्षितापुरदध्यः स्वरतये इतिश्वेनौपताकाध्वजावुच्छयेत् कडुद्रायेतिमंत्रंपठित्वा सांगाथसप
रिवारयेशानायसर्दीपंगवेधुक्कवलिसमर्पयामि भोईशानइमंसर्दीपंगवेधुक्कवलिंग्गं यजमानस्यशांत्यादिक
र्त्तभय इतिबलिदत्त्वाप्रार्थयेत् रक्षणंकरुमेदेवज्जिनेत्रायचित्रशूलिने वृषध्वजाययज्ञायनक्षत्रपतयेनमइति तस्मि
न्नेककलशेसुप्रतीकदिग्गजमावाह्य सुप्रतीकायनम इतिसेंपूज्य ध्वजेसुप्रतीक्षिनायनमः योमेदंइतिध्वज
दंडमालभ्य तस्मिन्भीमायक्षेत्रपालायनम इतिगंधादिना चंदयंतपूजनीर्वधायप्रार्थयेत् ह्यपरकंधसमारूढ

शूलहस्त्रं त्रिलोचनं आवाहयामि यद्वाग्निमन्त्रं पूजयेत्प्रतिगृह्यतामिति शानकलशपूजा ततो नैऋत्यं पृथिव्यां भूधे-
 कालिपताय प्रदक्षे श्रान्तमावाहयेत् ओं ऐहो हि पातालधरामरेन्द्रनागागनाकिन्नरगीयमान यक्षोरगेन्द्रामुरलो-
 कसधरन्तरिक्षाध्वरमस्मदीयम् १ पद्मगाधिपतिर्देवो यानते नीलविग्रहः पाताले वसते नित्यमनन्ताय नमो नमः इ-
 त्यावाह्य उन्नमोस्तु सर्वेष्वेके च पृथिवीमतु येतरेक्षेत्रे दिवितेभ्यः सर्वेभ्यो नम इति पताकालंभः उन्नतं द्विष्णो-
 परमं पदं द्रुं सदा पश्यति सूरय दिवा विचक्षुराततं इति मेघवर्णैः पाताकाध्वजावुच्छयेत् आयंगौरिति भञ्जेषु वा ओं
 विष्णोर्नुकवीर्यार्णो प्रबोध्यं पार्थिवानिधि मेमरजांस्तु सियो अस्क्रमाय दुत्तरं द्रुं सधस्य विचक्रमाणस्त्रिधोरुगायो वि-
 ष्णवेत्वा इति पठित्वा सांगा य स परिवाराय श्रान्तं ताय एषमाधमकबलिर्नमः उन्नमो श्रान्तं इमं मापमकबालि सदीप-
 गृह्ये यजमानस्य स परिवारस्य शान्तं ताय एषमाधमकबलिर्नमः इति बलिदत्त्वा पार्थयेत् यो सावन्तरूपेण ब्रह्मांडं सचराचर-
 पुं उपवह्यारयेद्व्रतस्मै नित्यं नमो नम इति नमस्कृत्य श्रान्तं तत्त्वा दत्तं नस्त्वफणेशाधिपते हरे त्वया वरक्षणांकार्यं कृ-
 ष्णनेत्राय ते नम इति ध्वजे यो मे दंड इति दंडमालभ्य तस्मिन् भैरवाय क्षेपणालाय नम इति नाम भञ्जेषु गंधादिब-
 लयंतं पूजयेदिति इत्यनंतकलशपूजा तत पूर्वैकानयोर्भूधे कालिपतोर्ध्वं प्रदेशे प्राग्वत्स्थिति कलशे ब्राह्मणमापाद-
 येत् ओं ऐहो हि सर्वाधिपते सुरेन्द्रलोके न सर्वाधिपति दैवताभिः सर्वस्य धातारयामित प्रभावो रक्षाध्वरं नो भगवन्नमस्ते १
 पद्मयोनिश्चतुर्भिर्दवा वास पितामह आयाहि ब्रह्मलोकान्तं तस्मै ब्रह्मात्मने नम इत्यावाह्य उन्नमो यज्ज्ञानं प्रथमं
 पुरस्ताद्वितीयां तत्सुरुचो वेन आचः सवुभ्या उपमा अरुय विष्णुः सतश्च यो निमसतश्च विवः इति भञ्जेषु स पूज्य यद्देवा-
 देव हे इन्द्र देवा सश्चक्रमावयं अग्निमार्तस्मादेन सोविश्वा न्मुच्यं वंसः इति पताकालंभः ब्रह्मयज्ञानं भञ्जेषु वरकोपता-
 काध्वजावुच्छयेत् तत सांगा य स परिवाराय ब्रह्मणो य स सर्वालि दत्त्वात् भो ब्रह्मन् इमं पाय स बलि गृह्ये यजमानस्य

सपारिवारस्य शान्त्यादिकर्त्तव्य इति विलिङ्ग्याप्रार्थयेत् ब्रह्मयोनिश्रुतुर्नार्त्तवद्वासः पितामहः यज्ञाध्यक्षचतु
 र्वक्रतरुर्निरयनमोनम इति पाठेत्वा पितामहं जगत् श्रेष्ठकृष्णेशाव्योमरूपिणे व्योमस्थायनमस्तुभ्यं रक्षस्व मेम
 लंप्रभो इति प्रार्थये ध्वजे सुप्रभायनमः यो मे ददति ध्वजालंभुः ध्वजदंडे भूतनाथायक्षेत्रपालायनम इति गंधा
 दिना बलवंतं पूजयेत् इति ब्रह्मपूजा ततश्चाचम्यमहपस्यमध्ये ब्रह्ममर्षिपेवा किंकिणीचामरमपूरपिच्छयुतोऽस्तु
 शोपोदशहस्तदंडोदशहस्तदंडोवा विचित्रगणो महाध्वजस्थायः मंत्राः इंद्रस्य वृणो वरुणस्य राज्ञादिद्यानां न
 स्तां क्षुशार्धं उपमं महामनसां भुवनत्रयवानां यो यो देवानां जयतां मुदरयादिति संस्थाप्य ततोः गणानां वृणाणपतिष्
 ट्वा महे इत्यादि मंत्रेण गणपतिं संपूज्य डॉनमोरु रुद्रभ्यो येदिविधेयं वर्धमि पय तेभ्यो दशार्चोर्दशदिक्षिणादश
 प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वाः तेभ्यो नमोऽस्तु ते नो वंतु ते नो मृदयंतु ते नो यद्विष्णो यश्चेत्ते नो द्वेष्टित मे पालं मे दध्म इत्यादि
 मंत्रत्रयेणादिक्षु विदितुरुद्रान्संस्थाप्य तेभ्यो विलिङ्ग्या ईशानभागे सार्वभौतिक विलिङ्ग्यात् भूमौ त्रिकोणवृत्तं चतुर
 स्त्रं मण्डलं विधाय तत्र फलपुष्पाद्युपेतकृष्णशरादि विलिनिधाय हस्ते जलं गृहीत्वा अयं श्रैव तपेलोकां ब्रह्मसुराश्चैव प
 न्नाः सपत्नीपारिवाराश्च प्रातिगृह्णां विमबाले २ येकींचि विहलोके पुत्रागतौ बालिकाक्षेणः तेभ्यो बलिं प्रयच्छा
 मिनमस्तुत्यपुन पुनः ३ बलिं गृह्णां विमदेवा आदिना वसवस्तथा मरुतो या भिन्नो देवाः सुपर्णाः पन्नगाग्रहाः
 असुराया तु यानाश्च पिशाचामातुरे नगाः शाकिन्यो यक्षवेताला यो गिन्य पुतना शिवाः जंभकाः सिद्धगंधर्वा माला
 विद्याधरा खगाः दिक्पाला लोके पालाश्च ये चा विघ्ना विनायकाः जगतां शांतिकर्त्तारो ब्रह्माद्याश्च सहर्षयः मा विघ्नं
 मा च मे पापं मा संतु परि पाथेनः सौम्या भवन्तु मे तत्सदेवा भूतगणास्तथा ७ इति विलिंसमर्पयन् पठेत् अथैवं पूर्वभा
 गो वार्त्तवद्वात् त्रैलोक्ये यानि भूतानि स्थावराणि चरानि च ब्रह्मा विष्णु शिवैः सार्द्धं रक्षं कुर्वंतु तानि मे देवदानवगंधर्वाः

यक्षराक्षसपन्नगाः ऋषयोमनवोगावोदेवमातरएव च सर्वममाध्वरेरक्षः प्रकुर्वंतुमुदान्विताः । ब्रह्मापि एणश्च रुद्र
 अस्त्रेऽत्रपालगणैः सह रक्षतुमंडपं सर्वं ब्रतुरक्षांसि सर्वत इति रक्षोघ्नं न जान्युषित्वा संक्षेपेण बलिदानं कुर्यात् यथा
 पूर्वदिग्भासिदिक्पथतिदिग्भूताधिपदिमुद्रादिभूतादिकक्षेत्रपालेभ्यो नमः इति बलिदत्त्वा तथैव मंडपदाक्षिणे दक्षि
 णदिग्भासिदिक्पथ्यादिभ्यो बलिदानम् २ तथैव पश्चिमदिग्भासिभ्यो बलिदानं एवं चोत्तरदिग्भासि सर्वभूतेभ्यो ब
 लिदानं एवं सर्वतो बलिदानं विधाय आचम्य मंडपस्य पोटशस्तुं भेदं देवभ्यो नमः वंशेषु किन्नरेभ्यो नमः छेपे
 द्रगेभ्यो नमः इति नमस्कृत्य अथ विता नारोपणं प्रचराज्जागमे नवेन धिक्त्रव श्रेण वितां नकारयेच्छुभं अथ वा शुक्लव
 श्रेण वितां नकारयेदपि उत्तमाधममध्यं नृप्रमाणं तस्य कीर्तितं मंडपस्य प्रमाणं न श्रेष्ठतस्याद्विज्ञानक मध्यमं वेदिमा
 नृतकानिष्ठमंडलस्य तु ततो यजमानः साचार्यो हस्तौ पादौ प्रक्षालय्याचम्य प्राग्रहारेण मंडपं प्रविश्य दाक्षिण्यं रस्य
 पश्चिमत उपविश्य यथा विहितं कर्म कुरु इत्याचार्यं प्रेषयेत् इति मंडपप्रतिष्ठा ततश्चाचार्यो महावेद्युपरि फलपु
 ष्यसेवितं विता नंदत्वा पश्चिमत उपविश्य आचम्य आर्घ्यं संस्थाप्य प्राणानामुभयं महवेद्युपरि सर्वतो भद्रं वा पाद
 शारंतु नंदलं पंचयणैः पूर्वोदितक्रमेण संपाद्य शैवशाकादिब्रतो वापने तुल्ये गतो भद्रं संपादयेत् तत्र सर्वसाधारणं
 चतुर्लिंगतो भद्रं सर्वतो भद्रं देवस्थापनं कुर्यात् उभये ह एकदश्यादिब्रतो वापनकर्मणि पूर्वांगत्वेन मंडलदेवतानां
 मावाहनं स्थापनं पूजनं चाहकारेण्ये इति संकल्प्य उभयैव स्थाप्य ब्रह्मा ऋषिर्देवी गायत्री छंदः परमात्मदेवतात्रि
 ऽंया हर्तानां विश्वामित्रजमदग्निभरद्वाजा ऋषयः गायत्र्युणिगनुष्टुप् छंदः स्यान्निवायुसूर्यादेवता मंडलदेवतानां मावाह
 ने विनियोगः तत्र मध्ये ब्रह्माणं स्थापयेत् उभयं ब्रह्म यज्ञानमिति गौतमो वा मदेव ऋषिर्ब्रह्मा देवता त्रिष्टुप् छंदः ब्रह्मरथा
 पने विनियोगः उभयं ब्रह्म यज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्विर्सीमृतः सुरुचो वृत्तेन श्रावः सुबुध्न्या उपमा आरय विष्टाः सतश्च योनिं प्रसत

अविषः उवाच एतेनमः ब्रह्माण्डस्यापयामि ततोमंडलहृदिः प्राणादिक्रमेणलोकेशान्स्थापयेत् तत्रप्रथमंपूर्वं
 वाप्यां उवाच तारमिन्द्रमिति गीत्तनऋषिः त्रिष्टुप्छंदः इंद्रोदेवता इंद्रावाहनेविनियोगः जातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रं
 हवेहवेसुहवक्षूरभिर्भ्रमावहयामयाकंपुरुहृतमिन्द्रंस्वरितनोमघवाधार्त्विन्द्रः इंद्रायनमः इंद्रमावाहयेत् २ ततः
 आग्नेयं त्रिपदेखंडहो त्वन्नोऽग्नेइत्यस्यहिरण्यस्तूपकऋषिः त्रिष्टुप्छंदः अग्निर्देवता अग्न्यावाहनेविनियोगः उवाचन्नो
 उभैवरुणस्यविद्वान् देवस्यहेडांश्चयथासिसीष्ठाः यजिष्ठांश्चानिहृतमः शोशुचानोविष्वद्विपांस्तिस्रसुभ्यस्मत् अन्न
 येनमः अन्नमावाह्य ततोदक्षिणारयांपाप्यां यमायत्वेतिविवस्वतऋषिः त्रिष्टुप्छंदः यमोदेवता यमावाहनेवि
 नियोगः उयमायत्वामत्वायत्वासूर्यस्यत्वातपसोदेवस्त्वासवितामध्यानकुप्रायिण्याः सध्वंरुष्टशरपाहि अर्धिरसि
 योचिरसितपोसि यमायनमः यममावाहयामि ४ ततोतैर्ऋतये त्रिपदे असुन्वतमयजमानमिच्छस्तेन्यस्येत्याम
 निवहितस्करस्य अन्यमस्मदिच्छसातद्वत्प्यानमोदेवीतिऋतयेतुभ्यमभरतुनिऋतयेनमः निऋतिमावाहयेत् ५ तत्वाया
 मीतिशुनः शोऋषिः त्रिष्टुप्छंदः वरुणेदेवता वरुणावाहनेविनियोगः उवाचत्वायामिब्रह्मणावदमात्नरतदाशस्ते
 यजमानोहविर्भिः अहेडमानोवरुणोहवोभ्युरुपक्षमानआयुः प्रमोषीः वरुणायनमः वरुणमावाहयेत् इतिपश्चिमे
 वाप्यां ततोऽथयत्वेत्रिपदेखंडहो उवाचन्नोनिधुद्विरितिप्रजापतिऋषिः त्रिष्टुप्छंदः वायुर्देवता वाय्वावाहनेविनियोगः
 उवाचन्नोनिधुद्विः शतितानिभिरध्वरंस्तहस्त्रिणीभिरुपयाहियज्ञं वायोऽश्मिन्स्सर्वेनेमादयस्त्वयूयंयातरस्वस्तिभिः स
 दानः वायवेनमः वायुमावा ७ ततउत्तरे वाप्यांवाय्वंस्तोमेत्यस्यसुबंधुऋषिर्गार्थव्रिछंदः सोमोदेवता सोमावाह
 नेविनियोगः उवाचयक्षोमव्रततवमनस्तनपुविषतः प्रजावंतः सवेमहि सोमायनमः सोममावा ८ ततएशान्यां त्रि
 पदेखंडहो तमोशानमित्यस्यगीत्तमऋषिः जगतीछंदः ईशानोदेवता ईशानावाहनेविनियोगः उवाचमीशानंजग

तस्मिन्पुरुषस्यार्तिविधौ जिन्यमवशेन हमेवयं पूषन्तियथावेदसामसद्वृत्ते रक्षितायायुरदव्य.स्वस्तये ईशानाय
 तमः १ ततर्द्शनमध्ये भद्रे उँसुगावोदेवा इत्यस्य प्रजापति ऋषिः त्रिष्टुप् छंदः वसवो देवता वसूनामावाहने
 विनियोगः उँसुगावोदेवाः सदना अकर्मज आजमेदः ईसव नंजुषाणाः भरमाणाहवमानाहवींष्ट्यस्मेधतवस
 वोवसूनि स्वाहा वसुभ्यो नमः १ ० इंद्राग्निमध्ये भद्रे रुद्राः स ईं स ज्येति प्रजापति ऋषिः त्रिष्टुप् छंदः रुद्रा देवता रुद्राणां
 वाहने विनियोगः उँरुद्राः सलं सुज्यटधिर्वाह ज्योतिः समिधैरतेषां भानुरजस्रह च्छुक्रो देवपुरोचते रुद्रेभ्यो नमः
 रुद्रानां ११ अग्निपममध्ये भद्रे द्वादशादित्यान् यज्ञोदेवानामिति कुरु ऋषिः त्रिष्टुप् छंदः द्वादशादित्यादेवता
 आदित्यानामावाहने विनियोगः यज्ञोदेवानां प्रत्येति मुन्मथमादित्या सोभवता सृडयंतः आवोर्वाची सुमतीर्वहत्याद
 ईहो अथवा वाहरीवो वितरासदादित्येभ्य स्त्वा द्वादशादित्येभ्यो नमः द्वादशादित्यानां १२ यमनि ऋति भद्रे मरुतः
 मरुतो यस्येति गोत्तम ऋषिर्गायत्री छंदः मरुतो देवताः मरुताणां विनियोगः उँमरुतो यस्य हर्षये पाथादि
 वो विमहसः समुगीपातमोजनः मरुद्भ्यो नमः मरुत आवा १३ नि ऋति वरुण्योर्भध्ये भद्रे विश्वान् देवान्
 उँमासश्चर्षणीत्यस्य मधुच्छंद ऋषिः गायत्री छंदः विश्वेदेवा देवता विश्वेदेवानामावाहने विनियोगः उँमासश्चर्ष
 णां धृति विश्वेदेवा स आगतदा भ्राष्ट्रो सोदाशुपः सुतं विश्वेभ्यो देवेभ्यो नमः विश्वान् देवानां १४ वरुणा युमं ये
 भद्रे साध्या न्देवान् यज्ञेन यज्ञमिति नरा य ण ऋषिः त्रिष्टुप् छंदः पुरुषो देवता साध्यानामावाहने विनियोगः यज्ञेन
 यज्ञमयं जत देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् तेहनाकं महिमानः संचत यत्र पूर्वसाध्याः संति देवाः इति साध्येभ्यो न
 मः साध्यानां १५ वायु सोममध्ये भद्रे अश्विनो चार्वाक इत्यस्य मेघातिथि ऋषिः यजुर्गायत्री छंदः अश्विनो
 देवता अश्विनो रावाहने विनियोगः अश्विनौ यावां कश. मधुमत्यश्विनस्तृताया ततया यज्ञाति रमीक्षताम् अश्विनो

तेजसाचक्षुः प्राणेनसरस्य तर्वाद्यैर्वाचं द्रोवलेनेन्द्रायदधुराद्विषं अश्विभ्यां नमः अश्विना आवाहयामि १६ सोम
 शान्तमभ्येभद्रे रुक्मं यदरुक्मं यदधमं जायमान उद्यन्तसमुद्रादुतवापुर्गिषात् अयेनस्य पक्षाहरिणस्य बाहु उग्रस्तुत्य
 माहिजातैश्चर्वन् रुक्मं दाधनमः दुपमायनमः रुक्मं दावाहयामि दुपममुवाहयामि १७ ब्रह्मद्रमभ्येवल्लयां विष्णु
 इन्द्रं विष्णुरेति मेधातिथिश्चक्षुः भाष्योच्छदः विष्णुर्देवता विष्णोरावाहने विनियोगः इन्द्रं विष्णुर्वचक्रमेजेषानि
 दधेपदं समूहमस्य पाशं नुरे विष्णवे नमः विष्णुमावाहयामि १८ ब्रह्माग्निमभ्येवल्लयां गणपतिं गणानां विवेति
 प्रजापति ऋषिः त्रीणि यज्ञं विष्णुं छंदांसि गणपतिर्देवता गणपत्यावाहने विनियोगः गणानां गणपतिश्चैवामहे
 त्रिषाणां त्रिषपतिश्चैवामहे निर्वाणानां त्रिषपतिश्चैवामहे वसुमसुम आहमजानि गर्भमात्त्वमजोऽसि गर्भं ध
 गणपतये नमः गणपतिमा १९ ब्रह्मपमभ्येवल्लयां पितृन् आयांतु न इत्यस्य प्रजापति ऋषिः त्रिष्टुप् छंदः पित
 रो देवता पितृणां मावाहने विनियोगः उँ आयांतु नः पितरः सोम्या सोमिष्ठा वाताः पथिभिर्देवयानैः अस्मिन् यज्ञे स्वध
 यामदंतो धिनुवतु ते वंस्वत्मान् पितृभ्यो नमः पितृनावाहयामि २० ब्रह्मनिर्ऋते मभ्येवल्लयां गंधर्वांस्परसः
 ऋतापाडित्वस्य वामदं वऋषिः गाधन्नेच्छदः गंधर्वांस्परसो देवता गंधर्वांस्परसमावाहने विनियोगः उँ ऋतापाड
 तथानाग्निर्गंधर्वस्तस्योपययोऽस्परसो मुद्रो नाम ताभ्यः गंधर्वांस्परसो नमः गंधर्वांस्परसमावाहयामि १२
 ब्रह्मवरुणमभ्येवल्लयां सतमादृष्टः श्रैवे श्रैविके इत्यस्य प्रजापति ऋषिः अनुष्टुप् छंदः सतमातरो देवताः सतमादृ
 ष्ठा मावाहने विनियोगः उँ श्रैवे श्रैविके श्रैवालिके नमः श्रानयति कश्चन समस्त्यथ क्रः सुभाद्रिकां पोतवांसिनीं सत
 मात्तभ्यो नमः सतमादृष्टावाहयामि २२ ब्रह्मवायुमभ्येवल्लयां संपानं नमोऽस्तु संपभ्य इत्यस्य प्रजापति ऋषिः
 अनुष्टुप् छंदः सर्पादेवताः सर्पाणां मावाहने विनियोगः उँ नमोऽस्तु संपभ्ये केच पाशुविमनु यंतारि श्रेय विवितेभ्यः

सर्पभ्योनमः सर्पानामावा. २३ ब्रह्मसोममध्यवल्यां दुर्गा जातवेदसं इत्यस्य कश्यपऋषिः त्रिष्टुप् छंदः जातवे
 दामिन्द्रवतादुर्गावाहने विनियोगः उं जातवेदसे सुनवाम सोममराति यतो निदहाति वेदः । सनः पर्पदति दुर्गाणि वि
 श्वानावेव सिंधुं दुरितारयतिः दुर्गार्ये नमः । उं दुर्गा मावाहयामि. २४ ब्रह्मेशानुमध्यवल्यां पंचनद्या
 इत्यस्य ऋत्वे सप्तदक्षिणः अनुष्टुप् छंदः गंगादिनद्यादेवताः गंगाद्यावाहने विनियोगः उं पंचनद्यः सरस्वतीमपि
 यंति देवस्त्विति सः सरस्वती तु पंचया सो देशे भवत्सरित पंचनदीरावाहयामि. २५ ततो मंडलांतः ब्रह्मेशानदलादा
 रभ्य दलाया ठकेषु ऐशान्यादलाग्रे अदिति यौरित्यस्य गौतमऋषिः त्रिष्टुप् छंदः दक्षाद्यादेवता दक्षाद्यावाहने
 विनियोगः अदिति यौरदितिरंतरिक्षमादिति मार्तासापिता सपुत्रः विश्वेदेवा अदितिः पंचजनाऽअदितिर्जातमादिति
 र्जातिरिव दक्षादिभ्योनमः दक्षादीनामा. २६ पूर्वदलाग्रे पुरुषं सहस्रशीर्षं तिनारायणऋषिः अनुष्टुप् छंदः पुरु
 षो देवता पुरुषावाहने विनियोगः उं सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् सभूतिं शंसवतः रघुत्वारयति ध्रु
 शां गुलम् पुरुषाय नमः पुरुषमावाहयामि. २७ आग्नेयजातवेदस इत्यादिना दुर्गार्ये नमः दुर्गामावाहयामि नमः
 २८ दक्षिणस्यां दलाग्रे रवधः उर्दीरितामिर्यस्य शंखऋषिः अनुष्टुप् छंदः रवधादेवता रवधावाहने विनियोगः
 उं उर्दीरितामवरउत्परास उन्मध्यमाः पितरः सौम्यासः असुर्वर्द्धं पुरदृक् क्रतुज्ञास ते नो ब्रतु पितरो हवेषु रवधायै नमः
 रवधामावा. २९ नैर्ऋत्यां दलाग्रे सत्यं परं सत्यो इत्यस्य कोशिकोऋषिः त्रिष्टुप् छंदः सत्युर्देवता सत्योरवाह
 ने विनियोगः उं परं सत्योऽननु परे हि पंथायस्तेऽन्य इतरा देवयानात् चक्षुष्मते शृण्वते त्वेवामिमानः प्रजाश्चरि
 पामो तवोरात् सत्यवे नमः सत्युमावाहयामि इति पश्चिमे दलाग्रे शेषं आर्यगौरित्यस्य विश्वेदेवाऋषयः अनु
 ष्टुप् छंदः शेषो देवता शेषावाहने विनियोगः उं आर्यगौरैः पृथिविरक्रमीदृश दन्मातरं पुरु पितरं च प्रयंत्यः शेषाय नमः

शेषमावाह. वायव्यादंलोपे इभमेदस्यस्थानः शेषः क्रियः गायत्रीछंदः वरुणोदेवता सप्तसागरावाहिनेष्विनि
 योगः इभमेवस्वराः श्रुर्धाहवमभ्याचमृद्धरामवस्युराचके सप्तसागरेभ्योनमः सप्तसागरानावाहयामि
 ॥ ३२ ॥ उत्तरेदलोपे मरुतः ॥ मरुतोयस्येति गौतमः ऋषिर्गायत्राछंदः मरुतोदेवता मरुतामावाहनेविनि
 योगः ॥ मरुतोयस्येतिमंत्रः पूर्ववत् मरुतश्चा. ॥ ३३ ॥ ब्रह्मणःपादमूलेगणपतिं ॥ गणानांवेति
 मन्त्रापातिः ऋषिर्घञ्छंदः गणपतिदेवता गणपत्यावाहने विनियोगः गणानांवेति मंत्रः पूर्ववत्पठनीय
 गणपतये. गणपतिना. ॥ ३४ ॥ कर्णिकार्याभिमिनावाहयेत् स्योनापृथिवीनेमवान्तक्षरानिवेशनीयच्छान. शर्भसप्रथाः
 श्रीछंदः पृथिवीदेवता पृथिव्यावाहनेविनियोगः स्योनापृथिवीनेमवान्तक्षरानिवेशनीयच्छान. शर्भसप्रथाः
 पृथिव्येनमः पृथिवीमावाहयामि ३५ तदुपरिभरेवेनमः मरुमावाहयामि तत्परितःपूर्वादिक्रमेण पूर्वः
 वेदं श्रिभर्मोलेपुरोहितेयज्ञस्यदेवमृत्विजं होतारं रत्नयातमं ऋग्वेदायनमः ऋग्वेदमावाहयामि ३६ दक्षि
 णस्यांयजुर्वेदं उं ह्येष्वोर्जैस्वावायवस्यदेवोव. सविताप्राप्ययतु श्रेष्ठतमायकर्मण आयायव्यनघ्न्याहं द्रायभा
 णं प्रजावतीरनर्मावाऽश्रयदंभासावस्नेनईशतमावशृणुं सोध्रुवाऽश्रिन्नु गोपतोरस्यातववर्होयं जमानस्यपशून्पाहि
 यजुर्वेदायनमः यजुर्वेदमावाहयामि ३८ ततः पश्चिमेसामवेदम् उं अग्न आयाहिर्वतयेगुणानोहव्यदातये
 निहेतासस्तुवाहं पति सामवेदायनम सामवेदमावाहयामि उत्तरेऽथर्ववेदं उं शन्नोदेवीरभिष्टय आपोमव
 तृपोतये शंथोरेभिन्नवतुनः अथर्ववेदायनमः अथर्ववेदमावाहयामि ४० मंडलाद्वाहो प्रागादिक्रमेणलो
 कपालायुधानि ८ पूर्ववज्रायनमः शक्रयेनमः दंडायनमः खड्गायनमः पाशायनमः शंक्रुशायनमः
 गदायेनमः त्रिशूलायनमः ४८ इत्यष्टादिशुक्रमेणपूज्यानि पुनःपूर्वादितः लोकपालानांवाहनानि अष्टौ ८

ऐरावतायनमः मेपायनमः महिपायनमः द्वेतायनमः 'भकरार्थेनमः' हरिणायनमः शिविकार्थेनमः तु
 पमायनमः ५७ पुनःपूर्वाधिक्रमेणतद्वाह्ये गौतमायनमः भरद्वाजायनमः विश्वामित्रायनमः कश्यपा
 यननः अनयेनमः जमदग्नेयनमः वसिष्ठायनमः अरुणवर्धेनमः तद्वाह्येपूर्वाधिक्रमेण आदित्यायनमः सोमा
 यनमः 'बुधायनमः' तुह्यरूपतयेतमः शुक्रायनमः यज्ञेश्वरायनमः 'राहवेनमः' पूर्वशांभुरालेकेतुभ्यानिमः
 तद्वाह्येपूर्वाधिक्रमेण ऐन्देनमः कौमर्येनमः ब्रह्माण्येनमः 'वाराह्येनमः' चामुण्डार्थेनमः माहेश्वर्येनमः
 वनायक्येनमः लिङ्गतोभद्रेऽपि एनादेवता 'अनेनैवक्रमेणावाह्यप्रतिष्ठपूजनीयाः इयानञ्जविशेषः पूर्वे
 अस्मितागौभरवायनमः १ अग्नेयार्कभैरवायनमः ३ दक्षिणैवन्दभैरवायनमः ३ नैर्ऋत्येर्क्रोधभैरवायनमः
 ५ पश्चिमेऽन्ततभैरवायनमः ५ वायव्येकपालिभैरवायनमः ६ उत्तरेभेऽपणभैरवायनमः ७ ईशानैसंहार
 रभैरवायनमः ८ पुनःपूर्वादिदिक्षु पूर्वभेदायनमः १ अग्नेयार्कभैरवायनमः ३ दक्षिणेऽपणभैरवायनमः ३
 नैर्ऋत्येर्दशानायनमः ४ पश्चिमेऽरुद्रायनमः ५ वायव्येऽपुत्राद्यनमः ६ उत्तरेभेऽपणभैरवायनमः ७ ईशानैसंहार
 नमः ८ पुनःपूर्वादिदिक्षु अन्तर्तायनमः १ वासुक्येनमः २ तक्षायनमः ३ कुलिकायनमः ४ कर्कोट
 कायनमः ५ शखपालायनमः ६ केवलायनमः ७ अश्वतरायनमः ८ ईशानैर्दशार्थेन-उांशूलायनमः
 १ इंद्राश्वयोर्मध्येचंद्रमालयेनमः २ अग्निधर्मयोर्मध्येचंद्रमसेनमः ३ उषमनैर्ऋत्येर्दशार्थेन-उांशूलायनमः ४
 नितर्ऋतिवरुणार्थेन-उांशूलायनमः ५ वरुणवायव्योर्मध्येशकिधरायनमः ६ वायुसोमयोर्मध्ये महेश्वराय
 ननः ७ सोमेशानयोर्मध्ये शूलपाणयेनमः ततोवहिः ऐरावतादिवाहनानि ८ तद्वाह्येगौतमादिऋषीन् ८
 तद्वाह्यैःसूर्यादीन्प्रहान् ९ पूर्वादिदिक्षु गणेशं दुर्गां २ क्षेत्रालं महाकालं च ४ पूजयेदिति लिङ्गतोभ

द्रमंदलेदेवतापूजाविशेषः अथाग्निरथापनं तद्यथा तत्रादावग्निकायार्थं यथोकलक्षणेनार्थविलिखिधाप ओमर्च्य
 हकर्तव्येस्मिन्नेकादश्यादिवतोद्यापनेकर्मागत्येनकुंडेरथविलेवा अग्निरथापनं पूजनंचकारिष्ये इति संकल्प्य पंच
 भूसंस्कारान् कुर्यात् त्रिभिर्दग्धैः रथविलस्यपरिसमूहनकृत्वा दग्धनैशान्यात्यक्वा गोमयेदकेनोपलेपनम्
 स्तुवमूलेन त्रिरुह्येव न अनामिकां गुष्ठाभ्यां रेखाभ्यः पांशुद्वरणं प्रतिरेखंजलेनाभ्युक्षणम् तत्राकास्यपात्रेण अ
 क्षिरयापनम् एवं संक्षिप्तसंस्कारान् विधाय संक्षेपेनैवाग्निपूजांकुर्यात् ओं भूर्भुवः स्व अग्ने इहा गच्छ इहा तिष्ठ अत्र
 शतमंगलानामावरदोवाग्निः संपूज्यः अन्नयेन म इति गथादिदक्षिणां तपूजां विधाय अग्निप्रज्वलितं वेदं जातवेदं हु
 दाया नं सुवर्णवर्णममलं स्मिद्धसर्वतो मुख मिति प्रणम्य अथ ग्रहस्थापनं कुर्यात् ओमर्च्येकादश्यादिब्रह्मोद्याप
 नकर्मणि कर्मागत्येनारथां वयान्मयादिग्रहाणामाधिदेवताप्रत्यधिदेवताविनायकादिपंचलोकपालसहितानां रथाप
 नपूजनंचकारिष्ये ओं प्रणवम्य परब्रह्म ऋषिः परमात्मा अग्निर्देवता त्वाहतीनां क्रमेण विधा मित्रजमदग्निन्नरद्वाजा
 ऋषयः अग्निवायुसूर्यादेवता गायत्र्युष्णिगनुष्टुप्छंदांसि सूर्यादिग्रहदेवतानां रथापनं पूजनंचकारिष्ये आकृष्टे
 तिमर्षमंत्रस्य हिरण्यरतूप ऋषिः सवित्रादेवता त्रिष्टुप्छंदः सूर्यावाहने विनियोगः ओं आकृष्टेन रजसावर्तमानो
 निवेशयन्नमृतमर्च्यं चाहिरण्ययेन सवितारथेनादेवोयाति भुवनानि पश्यन् ओं भूर्भुवः स्वः कलिगदेशोद्भवकाश्यप गोत्र
 सूर्यइहा गच्छ इहा तिष्ठेति रथापयेत् इति मध्ये आग्नेये आप्यायस्वेति गौत्तम ऋषिः गायत्री छंदः सोमो देवता सो
 मावाहने विनियोगः आप्यायस्व समेतुते विश्वतः सोमं दण्डं भद्रावाजस्य संगथे ओं भूर्भुवः यमुनातीरोद्भव अत्रिय
 गोत्र अधिदेवता प्रत्यधिदेवता सहितसोम इहा गच्छेत्यावाह्य इहा तिष्ठेति रथापयेत् ओं भूर्भुवः अग्निर्मूर्धति भौ
 मुमंत्रस्य विरुपांगिरस ऋषिरगारको देवता गायत्री छंदः भौमावाहने विनियोगः ओं अग्निर्मूर्धादिवः क्रकुरपति

एथेत्वाऽथ यथाऽप्येताऽसिजिन्वति उ० भूर्भुवःस्वऽअंतीसमुद्भवभारहाजगोत्र अधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहित
 भौमइहागच्छ उ० उद्बुधस्वतिवुधऋषिःसौम्योवुधोदेवता त्रिष्टुब्धदः बुधावाहनेविनियोगः उद्बुधस्वऽप्रेप्रति
 जाग्रहीत्वमिष्टापूर्तेसंस्तुजेथामयं च अस्मिन्स्वधस्येऽध्युत्तरस्मिन्विष्वेद्यायजमानश्चसीदत उ० भूर्भुवःस्वःमग
 धदेशोद्भवऽत्रेयगोत्रऽअधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहितवुधइहागच्छ उ० उद्बुधस्वते इतिमंत्रस्व गृत्समदऋषिः
 एहस्वपतिर्देवता त्रिष्टुब्धदः एहस्वस्यावाहनेविनियोगः उ० एहस्वतेऽतिअदर्योऽर्हाहुमद्विभातिकेतुमज्जनेपु
 यदीदपच्छवसऋतप्रजाततदस्मासुद्रविणोधेहिचित्रं उ० भूर्भुवःस्वःसिधुदेशोद्भव आंगिरसगोत्रऽअधिदेवताप्रत्यधि
 देवतासहितएहस्वतेइहागच्छ उ० अन्तारप्यरिस्तुतइतिभरद्वाजऋषिः शुक्रोदेवता द्विपदाविराट्छंदःशुक्रावाहने
 विनियोगः उ० अन्तारप्यरिस्तुतोरसं ब्रह्मणोऽप्यपिवक्षत्रंपयःसोमंप्रजापयति ऋतेनसत्यामिद्रियावियान्द्रुशुक
 मधसः इंद्ररुद्रौद्विपमिदम्ययोऽमृतमधु उ० भूर्भुवःस्वःभोजकटदेशोद्भवभार्गवगोत्रऽअधिदेवताप्रत्यधिदेवतास
 हितशुक इहागच्छ उ० शन्नोदेवतिशानिमंत्रस्वसिंधिपऋषिः शानिर्देवतागायत्रोछंदः शन्न्यावाहने
 विनियोगः उ० शन्नोदेवीरभीष्टयऽआपोभवंतुपीतयेऽद्ययोरभिस्रवतुनः उ० भूर्भुवःस्वःसौराष्ट्रदेशोद्भवकाश्यपगो
 त्रऽअधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहितशनेइहागच्छ उ० कयान इतिमंत्रस्व वामदेवऋषिःराहुर्देवतागायत्रोछंदः
 राहोरवाहनेविनियोगः उ० कयानाश्चित्रऽअभुवदूतीसदावुधः सखाकयाशाचिष्टयावृतः उ० भूर्भुवः
 स्वःराटिकापुरोद्भव पैठानसिगोत्र अधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहितराहोइहागच्छइहतिष्ठ कर्तुंएवन्नोतिकेतुमं
 वस्व मधुछंदऽऋषिः केतवोदेवता केतूनामावाहनेविनियोगः कर्तुंएवन्नकेतवेषेयो मर्याऽअपेक्षसेसमुपदिश्रजा
 थाः उ० भूर्भुवःस्वः अतर्वेदीसमुद्भवजैमिनिगोत्रऽअधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहितकेतोइहागच्छइहतिष्ठ इतिग्रहा

एतस्यापनंविधाय गंधपुष्पाक्षतैर्वर्जेत् उर्ध्वार्पणमः १ उर्ध्वद्रमसेनमः २ उर्ध्वौमायनमः ३ उर्ध्ववायनमः ४
 बृहस्पतयेनमः ५ उर्ध्वशक्रायनमः ६ उर्ध्वशनैश्वरायनमः ७ उर्ध्वराहवेनमः ८ उर्ध्वकेतवेनमः ९ इतिनाममंत्रैर्गंधपु
 ष्पाक्षतधूपदीपनैर्वेद्यदक्षिणावासोभिर्यथासंभवंपूजेत् अथाधिदेवताः श्वेतपुष्पाक्षतैः क्रमात्सूर्यादीनां दक्षिणतः
 रथापयेत् त्र्यंबकमित्यस्य वासिष्ठऋषिः रुद्रोदेवता श्वेतपुष्पछंदः रुद्रावाहने विनियोगः उर्ध्ववकं यजामहे सु
 गार्धिं पुष्टिवर्धनं उर्वारुकमिव बंधनामृतयोर्मक्षीय मामृतात् उर्ध्वोर्ध्वः स्व ईश्वर इहा गच्छ श्रीश्वते इत्युत्तरनामा
 यणऋषिः उमादेवता त्रिष्टुप्छंदः उमावाहने विनियोगः उर्ध्वोर्ध्वः स्व ईश्वर इहा गच्छ उर्ध्वोर्ध्वः स्व ईश्वर इहा गच्छ
 रूपमग्निर्नो देयातं इत्येति पाणामुन्मदपाणसर्वलोकमदपाण उर्ध्वोर्ध्वः स्व उमे इहा गच्छ उर्ध्वोर्ध्वः स्व उमे इहा गच्छ
 गर्वजमदग्निर्दीर्घतमसऋषयः रुक्मोदेवता त्रिष्टुप्छंदः रुक्मोदेवता त्रिष्टुप्छंदः रुक्मोदेवता त्रिष्टुप्छंदः रुक्मोदेवता त्रिष्टुप्छंदः
 न उद्यत्समुद्रादुत्तवापुरीपात् श्वेतनरपक्षाहारिणस्य वाह उपरतुत्पमहीजातं ते श्वर्वन् उर्ध्वोर्ध्वः स्व रुक्मोदेव
 हा गच्छ उर्ध्वेति पाणराटमिति प्रजापतिऋषिः विष्णुर्देवता यजुः छंदः विष्णोरावाहने विनियोगः विष्णोरा
 राटमसि विष्णोः सप्तपञ्चेत्येति विष्णो रयूरसि विष्णोः ध्रुवोऽसि वैष्णवमसि विष्णवेत्येव उर्ध्वोर्ध्वः स्व विष्णो इहा ग
 च्छ. ४ उर्ध्वब्रह्मपूजानमिति ब्रह्माऋषिः त्रिष्टुप्छंदः ब्रह्मादेवता ब्रह्मावाहने विनियोगः ब्रह्मयज्ञानं प्रथमं पुरस्ता
 द्द्विर्सीमतः सुरुचो वेन श्रावः सुबुध्या उपमाश्रय विष्टाः सतश्च योनिमसतश्च विव उर्ध्वोर्ध्वः स्व ब्रह्म इहा
 गच्छ. ७ वातारमित्यस्य गर्गऋषिर्द्रोदेवता जगती छंदः इंद्रावाहने विनियोगः उर्ध्ववातारमित्द्रमवितारमिद्रं
 हवे हवे सुहवः शूरामिद्रमावहयामिशक्रं पुरुहूतमिद्रं स्वस्ति नो मधवाधा विद्रः उर्ध्वोर्ध्वः स्व इंद्र इहा ग
 च्छ. ८ यमापत्वा इति भार्गवजमदग्निर्दीर्घतमसऋषयः त्रिष्टुप्छंदः यमोदेवता यमावाहने विनियोगः उर्ध्वमाय

त्वांगिरसेस्वाहा स्वाहा धर्मायस्वाहाधर्मपित्रे ओंभूर्भुवः स्वः यमइहागच्छ. ६ ओंकार्धारासिइतिदधंगाथर्वण
 ऋषिः अतुष्टुपृच्छदः कालोदेवता कालावाहनेविनियोगः ओंकार्धारासिसमुद्रस्यत्वक्षित्याउन्नयामि समापो
 अद्विरगमतसमोपधीभिरोपधीः ओंभूर्भुवः स्वः कालमावाहयामि कालइहागच्छ- चित्रावसोइतिप्रजापतिर्ऋषिः
 जगतीछंदः चित्रगुप्तोदेवता चित्रगुप्तावाहनेविनियोगः ओंवित्रावसोरस्वरिततेपारसशीय संत्वमग्नेसूर्यस्यव
 र्वसागथाः समर्पाणारस्तुतेन ओंभूर्भुवः स्वः चित्रगुप्तइहागच्छ- ८ अथअत्यधिदेवतानांस्थापनं ओंअग्निदूत
 मितिविरूपाक्षऋषिःअग्निदेवता अनुष्टुप्छंदः अग्न्यावाहनेविनियोगः ओंअग्निदूतंपुरोदधिहव्यवाहमुपब्रुवे
 देवांअसादयादिह ओंभूर्भुवः स्वः अग्नेइहागच्छ. १ ओंअप्सुमेतिमेधातिथिर्ऋषिः आपोदेवता अनुष्टुप्छंदः
 अपामावाहनेविनियोगः ओंअप्सुमेतिमोअन्नवर्वादंतविश्वानिभेषजा अग्नेचविश्वसंभवनापश्वविश्वभेषजीः ओं
 ओंभूर्भुवः स्वःआपइहागच्छत २ ओंस्योनाष्टथिवीत्यस्य मेधातिथिर्ऋषिः भूमिदेवता गायत्रीछंदः भूमेरा
 याहनेयिनियोगः ओंस्योनाष्टथिवीतोभवानृक्षरानिवेशनयिच्छानः शर्मसप्रथा ओंभूर्भुवः स्वः भूमेइहाग
 च्छ. ३ इदंविष्णुरितिमेधातिथिर्ऋषिः विष्णुदेवता गायत्रीछंदः विष्णोरावाहनेविनियोगः ओंइदंविष्णुर्विष
 क्रमे त्रेथानिदवेपद समूढमस्यपाङ्गुसुरे ओंभूर्भुवः स्वः विष्णोइहागच्छ. ४ इदंश्रेष्ठाणीतिगृहसप्तदऋषिः इ
 दंदेवता त्रिष्टुप्छंदः इदंवाहनेविनियोगः ओंइदंश्रेष्ठाणिद्रविणानिधेहिचितंदक्षस्यसुमंगत्वमस्मै ओंभूर्भुवः
 स्वः इदंइहागच्छ. ५ ओंइंद्राणीतिवृषाकपिर्ऋषिः इंद्राणोदेवता पांकिच्छंदः इन्द्राण्यावाहनेविनियोगः ओंइंद्रा
 णीमासुनारिपुसुभगामहश्रवं नह्यस्याअपरंनजसामरतेपतिविश्वस्मादिंद्रजन्तः ओंभूर्भुवः स्वःइंद्राणिइहागच्छ ६
 ओंप्रजापतेरितिहिरण्यगर्भऋषिः प्रजापतिदेवता त्रिष्टुप्छंदः प्रजापत्यावाहनेविनियोगः ओंप्रजापतेनत्वदेता

न्यन्योविश्वारूपाणिपरितावभूव यत्कामास्तेजुह्मस्तन्नोऽशस्त्वयमनुष्यपितावयष्ट्रयामपतयोरयाणिं उँभूर्भुवः
स्वः प्रजापते इहगाच्छ ७ उँनमोरतुसर्पेभ्यइतिदेवाऋषयः सर्पादेवता अन्तुष्टुष्टदं: सर्पाणामावाहनेधिनि
योगः उँनमोरतुसर्पेभ्योयेकचष्टयिर्वामनु येऽन्नतरिक्षयेदिवितेभ्यः सर्पेभ्योनमः उँभूर्भुवः स्वः सर्पाइहा
गच्छत ८ उँब्रह्मयज्ञानमिति प्रजापतिर्ऋषिः ब्रह्मादेवता त्रिष्टुष्टदं: ब्रह्मावाहनेविनियोगः उँब्रह्मयज्ञा
नंप्रथमंपुरस्ताद्विर्त्तमतः सुरुचोवेनऽश्वः सुवृन्त्याउपमाऽश्वविष्टा सतश्चयोनिमसतश्चविवः उँभूर्भुवः स्वः ब्र
ह्मन्इहगच्छ इहतिष्ठ ९ इतिप्रत्यधिदेवतानामावाहनंस्थापनंच नाममंत्रैस्सर्वेषुपूजाकार्य ईश्वरायनमः
उँउमयैनमः उँस्कंदायनमः उँविष्णवेनमः उँब्रह्मणेनमः उँइन्द्रायनमः उँयमायनमः उँकालायनमः
उँविजगुप्तायनमः १ इत्यधिदेवतापूजनम् अथप्रत्यधिदेवतानां उँऽश्वयेनमः उँऽश्वयेनमः उँभूर्भुवैनमः
उँविष्णवेनमः उँइन्द्रायनमः उँप्रजापतेयेनमः उँसर्पेभ्योनमः उँब्रह्मणेनमः इतिप्रत्यधिदेवतापूजनं न
धपुष्पश्वतधूपदीपनैवेद्यदक्षिणाभिकार्यं अथविनायकादिपंचलोकपालानांस्थापनं उँगणानांवेतिप्रजापतिः
ऋषिः गणपतिर्देवता यजुः छंदः गणप्रत्यावाहनेविनियोगः उँगणानांत्वागणपतिर्ल्लह्वामहे प्रियाणांत्वाप्रियप
तिर्ल्लह्वामहे निधीनांत्वानिधिपतिर्ल्लह्वामहे वसोममश्वहमजानिगर्भधमात्वमजासिगर्भधम् उँभूर्भुवः स्वः
गणपतेइहगच्छ. उँऽश्वेऽश्विकेइतिप्रजापतिर्ऋषिः दुर्गादेवता अन्तुष्टुष्टदं: दुर्गावाहनेविनियोगः उँऽश्वे
अविकेऽश्वालिके नमानयतिकश्चनसमस्यथकः सुमद्रिकाकांपीलवासिनीम् उँभूर्भुवः स्वः दुर्गेइहगच्छ. २
उँवातोवामनोवेतिगंधर्वाऋषयः उँष्णक्छंदः वातोदेवता वायवावाहनेविनि० उँवातोवामनोवागंधर्वाः सप्तवि
ष्टश्रुतिः तैश्वप्रथमपुत्रंरुते अस्मिन्जवमादधुः उँभूर्भुवः स्वः वायोइहगच्छ ३ ऊर्ध्वंऊपणइतिप्रजापति

ऋषिः शत्रुघ्नपुत्रः आकाशोदेवता आकाशावाहने विनिर्गोः ऊर्ध्वऊपणऊत्रयेतिष्टादेवो नः सतिता ऊर्ध्वो व
 जस्मनसतितापदं विनिर्वाद्यदिर्दिक् नामहे उर्ध्वमूर्ध्वरमः आकाशावाहनागच्छ ४ पादां कशेन परस्मैवातिथिर्ऋषिः श
 थितो देवते यजुर्गोपर्वोऽत्रः आथितोरावाहने विनिर्गोः उपावाकशामधुमत्यथिनीमृततासोतयायज्ञोमिम
 सिनम् उर्ध्वमूर्ध्वस्वः आथितो देवतागच्छ ५ इत्यावाहस्यथापनोवेवाय उर्ध्वविनायकाय नमः १ उर्ध्वगोपेन
 नः २ उर्ध्वगोपेनमः ३ उर्ध्वकाशायाय नमः ४ उर्ध्वकाशेभ्यो नमः ५ इतिगंधादिदक्षिणांतं पूजयेत् अथसदा
 चारत्रासमजापेदिक्रुपः लब्धयापनं लिखते पूज्यांतरभिद्रमितिगर्भं ऋषिर्दिद्रोदेवतां त्रिष्टुपुच्छः इद्रावाहने विनि
 र्गोः उर्ध्व तारं निद्रमा मेतारं निद्रं देवहे सुहवश्चक्षुः भिद्रमाक्षमाभिशकंपुरहूतानिद्रस्त्रसिनोमयवाधिरिवद्रः उर्
 ध्वमूर्ध्वस्वः इद्रावाहनाच्छ १ उर्ध्वमिद्रमतिविरुपाक्षं पुरहूतपुच्छः आनिर्देवता अग्न्यावाहने विनिर्गोः
 उर्ध्वमूर्ध्वस्वः इद्रावाहनाच्छ २ उर्ध्वमूर्ध्वस्वः इद्रावाहने विनिर्गोः उर्ध्वमूर्ध्वस्वः इद्रावाहने विनिर्गोः
 मद्रादिर्देवो नमस्तुभ्यं लिखितुपुच्छः यमोदेवता यमावाहने विनिर्गोः उर्ध्वमानरमः गिरसस्मभेपुनर्तस्वाहास्म
 हायर्नायस्वहायर्नायैवे उर्ध्वमूर्ध्वस्वः यमइहागच्छ ३ उर्ध्वमूर्ध्वस्वः इद्रावाहने विनिर्गोः उर्ध्वमूर्ध्वस्वः इद्रावाहने विनि
 लिखितुपुच्छः इन्द्रावाहने विनिर्गोः उर्ध्वमूर्ध्वस्वः इन्द्रावाहने विनिर्गोः उर्ध्वमूर्ध्वस्वः इन्द्रावाहने विनिर्गोः
 दं मेभो दक्षिणासत्रय स्वाहा विथे देवनेत्रेभ्यः पश्चात्सद्भ्यः स्वाहा मित्रावरुणनेत्रेभ्यः देवनेत्रेभ्यः पुरः सद्भ्यः स्वाहा यमनेत्रेभ्यो
 वादेभ्यो न उतरासत्य स्वाहा सोमनेत्रेभ्यो देवनेत्रेभ्यः पश्चात्सद्भ्यः स्वाहा उर्ध्वमूर्ध्वस्वः इन्द्रावाहने विनिर्गोः उर्ध्वमूर्ध्वस्वः इन्द्रावाहने विनि
 इति शुनः शक्रः पृथिव्याय नमः ६ उर्ध्वमूर्ध्वस्वः इन्द्रावाहने विनिर्गोः उर्ध्वमूर्ध्वस्वः इन्द्रावाहने विनिर्गोः उर्ध्वमूर्ध्वस्वः इन्द्रावाहने विनिर्गोः
 त्नामयस्पुराचके उर्ध्वमूर्ध्वस्वः वरुणइहागच्छ ५ उर्ध्वमूर्ध्वस्वः इन्द्रावाहने विनिर्गोः उर्ध्वमूर्ध्वस्वः इन्द्रावाहने विनिर्गोः उर्ध्वमूर्ध्वस्वः इन्द्रावाहने विनिर्गोः

वाद्यावाहनेविनियोगः ॐ वाते वामनो वागंधर्वाः सती विश्वशक्तिः तेष्वेभ्यमनुजं रते अस्मि ब्रजवमादयुः ॐ भूर्भुवः स्वः
 वायो इह गच्छ ६ ॐ वंपयच्छं सोमवते तिवंधुः ऋषिर्गौयर्जी छंदः कुबेरो देवता कुबेरावाहने विनियोगः ॐ वंपयच्छं सोमव
 तैतवमनस्तनुपुविभ्यतः प्रजावतः सचेमहि ॐ भूर्भुवः स्वः कुबेरो इह गच्छ ७ ॐ तर्भाशानामिति गौतमः ऋषिर्जगत
 छंदः ईशानो देवता ईशानावाहने विनियोगः ॐ तर्भाशानं जगतस्तरशुषरपतिपियं जिन्वमवसेह्महेवयम् पूयानो
 यथा वेदसामशार्दधेरक्षितापायुरदध्यः स्वरतये ॐ भूर्भुवः स्वः ईशान इह गच्छ ८ ॐ ब्रह्मयज्ञानमिति ब्रह्माऋषिः
 जिष्णु छंदः ब्रह्मा देवता ब्रह्मावाहने विनियोगः ॐ ब्रह्मयज्ञानं प्रथमपुरस्ताद्विसीमत्ः स्तुचो वेन श्रावः सुबुध्या उप
 माश्रय विधाः सतश्च योनिमसतश्च विवः ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्मनु इह गच्छ ९ ॐ तमोस्तनुसर्पेभ्य इति देवाऋषयः अ
 नुष्टुप् छंदः सर्पावाहने विनियोगः ॐ तमोस्तनुसर्पेभ्यः केचपुष्टिर्वीमनु ये श्रत रिक्षेयेदिवि तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ॐ भूर्भु
 वः स्वः श्रनैत इह गच्छ १० इति प्रत्येकमावाह्य प्रतिष्ठायाः प्रणवादिनभौतैर्नामभिः प्रथक् पृथक् पूजयेत् ॐ इंद्राय
 नमः १ ॐ अश्वे नमः २ ॐ यमाय नमः ३ ॐ निष्कृते नमः ४ ॐ वरुणाय नमः ५ ॐ वायवे नमः ६ ॐ कुबेराय नमः ७
 ॐ ईशानाय नमः ८ ॐ ब्रह्मणे नमः ॐ श्रनंताय नमः १० इति गंधादिदक्षिणादानांतं पूजयेत् प्रार्थना ॐ ब्रह्मापुरा
 रित्रिपुरांतकारी भानुः शशीभूमिस्तु त्रिषु श्व नुरुश्वशुक्रः शनिराहुकेतवः सलोकपालाः शुभदा भवंतु इति प्रार्थना नम
 रुकारः अथ कलशस्थापनम् ततो वेदिकाया ईशानादिमणौ दध्मः तत्र विभूयेतं चूतार्थव्यवटो मुं रसल्लवपल्लवसं
 पुक्तं फलवल्गुगान्धितं श्रंतः प्रक्षिप्तपंचरत्नं शुभं निर्मलं तर्थावारिपरिपूष्य सप्तमूर्तिकासर्वापधि सभेतः ॐ कलश
 मक्षतानामुपरि स्थापयेत् तत्र क्रमः आपोहिष्ठेति ऋक् यजुर्गार्ग्यर्जी छंदः आपो देवता कलशार्चनार्थं
 भूमिप्रोक्षणे विनियोगः ॐ आपोहिष्ठामयो भुवस्तान् कर्जदधातन महैरण्यचक्षसे योवः शिवतमोरसरतस्य भोजय

तेहनः उयातीरिवमतिरः तरमात्ररगमामवो धरयक्षयायजिन्विष आपोजनयथावनः ३ इतिभूमिप्रोक्षणं ओं
 महीध्याःपृथिवीतिमेधातिथिऋषिर्गायत्रीछंदः धावापृथिव्यौदेवतेभूमिरुपशेनोविनियोगः ओंमहीध्याःपृथिवीचन
 इमंयज्ञमिमक्षताम् पिपूतान्नेभ्रीमभिः २ इतिभूमिरुपर्यनम् ओपधयःसमवदंतसेमिनसहराज्ञायस्मैऋणोतिव्राह्मणरतक्षराजन्पारया
 ओपाधेदेवता यदप्रक्षेपणोविनियोगः ओंओपधयःसमवदंतसेमिनसहराज्ञायस्मैऋणोतिव्राह्मणरतक्षराजन्पारया
 मसि इतिवयप्रक्षेपः ओंधान्यमसिधिनुहिदेवात्राणाद्वोदानायत्वाव्यनानायत्वादीर्घायत्वामनुप्रसितिमापुपधा
 न्देवोवःसविताहिरण्यपाणिः प्रतिगृह्णात्वेष्ट्रेणपाणिनाक्षुदेवामहीनांपयोसि इतिथान्यप्रक्षेपः ओंआजि
 प्रकलशैतिकुसुमविदुऋषिर्महापांकिःछंदः गौर्देवता कलशस्थापने विनियोगः ओंआजिप्रकलशंमह्यात्वा
 विंशतिवद्वयः पुनरुज्जानिवर्तस्वसानःसहस्रंधुक्षैरुधारपयस्वतीः पुनर्माविशताद्रविः इतिकलशं निधाय
 ओंइममे गंगे यमुने सरस्वतिशतद्रुतोमंसवतापुरुषाः आशिकन्यामरुद्वधेवितरतयार्जकीरेयुण्वयशिवोम
 या इतितीर्थोदकेनपरिपूर्यम् ओंवरुणस्योत्तंभनमसिवरुणस्यस्कंभसजर्नस्त्रियोवरुणस्यऋतसदन्यसिवरुणस्य
 ऋतसदनमसि वरुणस्यऋतसदनमासीद इतिजलेनापूर्यम् ओंभंध्वारद्वाराधर्पानित्यपुष्टांकरीषिणी ईश्वरा
 सर्वभूतानांतामिहोपह्वयेत्रियं इतिगंधं याओपधीःपूर्वाजातादेवेभ्यस्त्रियुगंपुरा मनैर्नैवेष्ट्रेणामहश्चतर्धामानिसत्त्व इति
 सर्वोपधिप्रक्षेपेविनियोगः याओपधीःपूर्वाजातादेवेभ्यस्त्रियुगंपुरा मनैर्नैवेष्ट्रेणामहश्चतर्धामानिसत्त्व इति
 सर्वोपधिप्रक्षेपः ओपधयःसमवदंतइतित्रैणसर्वबीजानिप्रक्षिपेत् तत्सदितुर्वैश्यामित्रऋषिर्गादत्रोछंदः सावि
 त्रीदेवता पंचगव्यनिक्षेपेविनियोगः ओंतरसदितुर्वरेण्यंभगोदेवस्यधर्माहिधियोऽनःत्रयोदधात् इतिपंचग
 म् ओंआप्यापरवेतिगौतमःछंदः सोमोदेवता गायत्रीछंदः क्षीरप्रक्षेपेविनियोगः ओंआप्यापरवसनेतु

विश्वतः भोमदृष्टं भगवान् स्वसंगये इति क्षीरप्रक्षेपः - उदैदविकाण्ड इत्यस्य ॥ इधिकाण्ड ऋषिः - अश्वेदेवता
 अन्तुदुष्टं इति प्रक्षेपे वि ० उदैदविकाण्डाकारिषं जिष्णोश्च स्वसंगये गजिनः ॥ सुमिन्ने मुवाकरत्प्रणम्यायुष्युता
 रिपते - इति दधिप्र ० उदैवत्तुमिव नानामभिधेयधौ एष्टमिधुद्वेषु मे सः ॥ द्यावापृथिवीवृण इत्यधर्म ॥
 विकसिरे अजरेभूरिरेतसा इति धाप्रक्षेपः - उदैधुज्जवाताहरत्प्रभात्तमऋषिः विश्वेदेवादेवता - गायत्री छंदः
 नधुप्रक्षेपे - वि ० उदैमधुज्जवाताऋजुयते मधुशरं तिसिधः ॥ साध्वीनः तुरवोयधिः - मधुनक्तमुतेपसोमधुमत्पाथु
 वक्षरजः नधुधौरस्त्तनः पिता मधुमन्निवेन रणतिर्भधुमां ॥ २ ॥ न्नास्तुमूर्धः माध्वीनां विभवं ननः इति मधुप्रक्षेपः
 उंश्वपृष्ठरसमुद्रयसं - सुभुसंतं प्रमगाहितं - श्वपरसस्य योरसस्तवेष्टहणान्भुतम् उपग्रामग्रहीतोसिद्रायत्वा
 जुष्टं गृह्णानेपपतेवोतिरेद्रायत्वा जुष्टतमम् इति शर्कराप्र ० उंकांडाकाडादित्यग्निऋषिरनुदुष्टं द्यादेवता
 दुर्वाप्रक्षेपे विनियोगः - उंकांडाकाडात्परोहंति परयः परस्परि एवानुदैर्ध्वतनुमहसिण्यतेन च इति दुर्वाप्रक्षेपः
 उंश्वरासः कुशरासोर्भासः सौर्यार्जुत्तमोजा - श्वट्टाधौरणा सर्वसाकतिजस्य च इति कुशाप्र ० उंश्वरव्यवनि
 पदं नपर्थेवोवसतिः कृतः गोभाजइकिलासथयत्स नवधूपरुपं इति पंचपल्लवप्रः स्योनापृथिवीति मध्यातिधर्मुपिः
 पृथिवीदेवता - गायत्री छंदः - सप्तम्यस्तिकाप्रक्षेपे वि. स्योनापृथिवीतोमवान्दक्षरानिवेशनीयच्छानः शुभं सूर्यः
 इति म्यस्तिकाप्रक्षेपः - उंषाः कलिर्नार्थाश्रफलायाश्च पुण्यायाश्च पुष्टिणीः - लहस्पतिप्रसूतस्तज्जोभुवत्वष्ट्रसः
 इति पूर्णाकलमदानं उंषादिवाजपतीत्यस्य तोमऋषिः अग्निदेवता - गायत्री छंदः - पंचरत्नप्र - वि - उंषीराजप
 तिकविश्वेदेव न्यक्रान्तिद्वद्रत्नानि दाशोपे - इति पंचरत्नानि - उंहिरण्यगर्भः समुवर्ततां शुभूतस्य जातः
 पतिरेक - आसीत् - सङ्गापारपृथिवी द्याभुतमां कस्मै देवाय हविषा विधेम इति हिरण्यम् - उंसांजातो

न्येतिपासहशम्भ्वरूमासदस्त्वः वासेऽश्वेविश्वरूपंस्त्वपुस्त्वविभावसी इतिकलशस्यकंठेवासीवश्रीयात्
 उँपूर्णदिविपरपतसुपूर्णनरापतवस्त्रेवविक्रीणावहाइपमूर्जंशतकतो इतिथान्यपूर्णपात्रकलशोपरिनिदध्या
 त् उँतत्वायामितिमंत्रस्यशुनःशेफकऋषिः त्रिपुष्टदः वरुणोदेवता कलशेवरुणावा वि उँतत्वायामिब्रह्मणा
 वंदमानरतदाशारतेयजमानोहविभिः अहेडमानेवरुणोह वेधुसृष्ट्समानश्रावुःप्रभोपीः इतिकलशेवरुणमा
 वाह्यपूजयेत् तत्रादौगंगादिगोर्थानामावाहनं गंगययमुनेवैवर्गोदावरिसरस्वति नर्मदेसिधुकावेरिजलेस्मिन्स
 क्षिधिकुरु उँसर्वसमुद्राःसरितरतीर्थानिजलदानदाः आयातुयजमानस्यदुहितक्षयकारकाः इतिगंगाद्यावाहनम्
 ततःकलशामिभञ्जणम् कलशस्यमुखेवैष्णुःकंठेरुद्रःसमाश्रितः मूलेतस्यस्थितोब्रह्मामध्येमातृगणाःस्मृताः
 कुक्षौतुसागराःसप्तसप्तर्दीपावसुवराःअरुवेदोययजुर्वेदःसामवदेह्यधर्वण अंगैरुत्सहिताःसर्वैरुत्सह्यतुत्समाश्रिताः
 अस्मिन्कलशे उँवरुणदेवतायैनमः इतिगंगादिभिःसंपूज्य गंगादितीर्थेभ्योनमः एततीर्थानिचसंपूज्य तनःकल
 शंप्राथयेत् उँदेवदानवसंजादेनभ्यमनिमहोदधौ उत्पन्नोसितदाकुम्भविधृतोविष्णुनास्वयं स्वतोयेसर्वतीर्थानि
 देवाःसर्वैर्यसिधाताः स्वायेतिष्ठतिभूतानिस्त्वयिप्राणाःप्रतिष्ठिताः शिवःस्वयंस्वमेवासिषिष्णुस्त्वंचप्रजापतिः
 आदिर्यावस्योत्क्राविश्वेदेवाःसपैतकाः रथयितिष्ठतिसर्वोपेयतःकामफलप्रदं त्वत्प्रसादादिमंप्रज्ञंकरुमीहेजलो
 ह्रव साक्षिभ्यंकुरुमेदंप्रसन्नोभवत्सर्वदा इतीशानकलशपूजा अथैवमेवसर्वतोमद्रादिमंडलेपिकलशस्यथापनंपूज
 नंचविधाप तदुपरिदुग्धपूर्णं सौवर्णंराजतंताम्रमृण्मयान्यतमंलघुकलशंस्थापयेत् तदुपरिन्नतोद्यापनदेवता
 मूर्तिस्थापयेत् तस्यामानंच आमापात्यलपयंताकर्तव्याश्राठ्यवर्जितैः अंगुष्ठपर्यादिरभ्यवितस्त्वयधिककृतेति
 प्रथमतस्याश्रान्युत्तराणुकुर्वीत् तत्रमंत्रः अस्यैप्राणाःप्रतिष्ठतुअस्यैप्राणाःक्षरंतुच अस्यैसुरत्वमर्चायैमामहैति

चक्रश्चेति प्राणप्रातिष्ठिकुपात् । उं अस्म्यश्रीप्राणप्रतिष्ठाभं तस्य वक्षसि विष्णुमहेश्वरांस्तु पयः । ऋग्यजुः सामानि छंदांसि प्राणशक्तिदेवता । अर्वाङ्गि ह्रीं शक्तिः कौकीलकं अस्म्यज्जतदेवतायाः । प्राणप्रतिष्ठायां विनियोगः इति स्मृतवान्य । संकुपात् । उं अत्र ह्यपि एषु महेश्वरस्तु पितृममः । शिरसि ऋग्यजुः साम छंदेभ्यो नमो मुखे प्राणशक्तिदेवतायै नमो हृदये आर्वाजाय नमो ग्राह्ये ह्रीं शक्तये नमः । पादयोः कौकीलकाय नमो नाभौ प्राणप्रतिष्ठापनविनियोग इति सर्वांगे व्यापकं कुर्मात् । उं आर्वाङ्गि कौंशकं संतं वंछं । एषि व्यसेजो वाग्वाकाशारमने । आं अंगमुद्राभ्यां नमः । उं आर्वाङ्गि कौंशं वंछं । जंशं जंशं वदस्व परसंगं । अरने नैर्गर्जनीभ्यां नमः । उं आर्वाङ्गि कौंशं टंडं टंडं । उं श्रोत्रवक्त्रक्षुब्धिहा प्राणारमने उं मध्यमाभ्यां वपट् । उं आर्वाङ्गि कौंशं तं वंछं नृणां कुपाणिपदपायुपरधारमने ऐश्वर्याभिकाभ्यां । उं आर्वाङ्गि कौंशं प्रथमं । उं वचनादानात् नानाविधानात् नन्दत्वेन । उं कनिष्ठिकाभ्यां वौपट् । उं आर्वाङ्गि कौंशं परं लं वंशं प्रसंहं लं । अंगानि बुद्धं कारचित्तावेजाना । रमने शोकरतलकरट्टाभ्यां । उं एतेनेत्रहृदयाय नमः । शिरसे स्नाहा । शिखायै वपट् कवचाय हुं नैत्रवायवौपट् । अस्त्राय कट् । इति पूर्वोक्तं पालनं भैरवसं । उं अंगान्यासं भजप्रयोगः कार्त्तुः ध्यानम् । इकां भो धिरस्य पीतो ह्यसदस्य सरोज । धिरुदां करादयोः पाशं कोटं । इति श्रुतं नमस्तुभ्यमायुः कुशं पंचवाणान् । विशाणात्तत्कपालं । विनयनविलसत् । पीत्रवक्षोरुह । उद्यादेयी बालकै वर्या । भवतु सुखकारी प्रणशक्तिः प्ररानः । इति व्याख्या । प्राणप्रतिष्ठासंज्ञाणि पठेत् । उं आर्वाङ्गि कौंशं परं लं वंशं प्रसंहं लं । हेसः । अमुकदेवस्य जीव इति पठत् । उं आर्वाङ्गि कौंशं परं लं वंशं प्रसंहं लं । हेसः । अमुकदेवस्य जीव इति पठत् । उं आर्वाङ्गि कौंशं परं लं वंशं प्रसंहं लं । हेसः । अमुकदेवस्य सर्वोद्दिपाणि । इति पठत् । उं आर्वाङ्गि कौंशं परं लं वंशं प्रसंहं लं । हेसः । अमुकदेवस्य । वाङ्मनश्चक्षुः श्रोत्राद्याः प्राणिप्राणपरश्वहैवागादस्य सुखं चिरं तिष्ठतु स्वाहा । कृत्वा । प्राणिनि त्र्यम्बकं पठेत् । अथवा । प्राणदाश्च पानदा इति पठेत् । ततो गर्भाधानादिपंचसंस्काराः सिद्धयर्थं पंचदश १५

प्रणगद्यतिकरिप्ये

नृण्यरूपचदशाद्यतिगणनयाकुपितं

सतोरकांभोधिरथपेत

इतिध्यानं

पूर्वांतांपठेत् ततःसर्वतोभद्रस्थपूर्णपात्रोपरिसौवर्णदेवंतत्प्रकाशकमूलमंत्रेण वेदमंत्रेणतद्वायव्यावासंस्थाप्यपू
जयेत् तत्रपूजाविधिर्व्रतोद्यापनांगत्वेन धुनर्लिख्यते उभयैकादशोब्रतोद्यापनांगत्वेन श्रीपरमेश्वरदेवतापू
जामहंकरिप्ये उासहस्तशीर्षरथावाहनं आगच्छदेवदेवेशतेजोरिशेजगरपते गृहाणार्चामयादत्तांकृपयापरमेश्वर
१ पुरुषप्रदेव्यासनम् नातारत्नसमायुक्तंकार्त्तेश्वरविभूषितं आसनंदेवदेवेशशीर्षाव्यधैप्रतिगृह्यतां २ एतावान
रूपेतिपाद्यम् गंगादिसर्वतोर्ध्वभ्योमयाप्रार्थनयाहृतं तोयमेतत्सुखरूपशीपाद्यार्धंप्रतिगृह्यतां नमस्तेदेवदेवेशनम
स्तेष्वरणीधिर नमस्तेकमलाकान्तश्चर्मनःप्रतिगृह्यतां त्रिपादूर्ध्वर्यदर्थं ४ ततोविराडित्याचमनार्थं कर्पूरवा
सिततोयमंदाकिन्याःसमाहृतं आचम्यतांजगन्नाथमयादत्तंसुभक्तितः ५ परंपुरुषमित्याचमनम् गंगाचयमुनाचैव
नर्मदाचसरस्वती तार्पापयोऽग्निरिवावताभ्यःस्तानार्थमाहृतम् तोयमेतत्सुखरूपशीस्तानार्धंप्रतिगृह्यताम् इतिस्त
नम् पंचाश्रुतंसमानोर्त्तपंचोदधिद्वान्पुष्प शर्कराजलसंमिश्रस्तानार्धंप्रतिगृह्यताम् पंचाश्रुतस्तानम् तंयज्ञमिति
वस्तं सर्वभूपाधिकेदेवदोक्कलज्जातिगारणे मयोपपादितेतुभ्यंवाससीप्रातिगृह्यता इतिवस्त्रम् तस्माद्यज्ञरसवहुतः
सम्भूतंयज्ञाज्ज्वनिति चक्षोःपर्वीतं देवदेवनमस्तेस्तुत्राहिमांभवसागरात् ब्रह्मसूत्रंसेतरीवंगृहाणामुरसत्तम
तरपायज्ञरसवहुतःशुभःसान्निनाहरे इतिगंधम् श्रीखंडचंद्रनंदिवर्णगण्डयंसुमनोहरं विलेपनंमुरस्तेष्टनीत्य
र्थंप्रतिगृह्यता ६ तरसाद्वयान्तिपुष्पं मल्लिकामालतीजातीकेतर्काचंपकानिच मयाहृतानिपुष्पाणिपूजार्थंप्राते
गृह्यतां॥७८०परंपुरुषमितिधूपम् वनरपतिरसोदिव्योगंधाढ्यःसुमनोहरः आध्रयःसर्वदेवानांधूपोचंप्रतिगृह्यता
११ ब्राह्मणोऽस्येतिदीपम् आचम्यचर्वितंयुक्तंवाहिनायोजितंमया द्वांपृष्ठहाणदेवेशशैलोऽक्यतिनिरापहं २ चंद्र

मा मनस इति चेत्तस्मात् शब्दवत्त्वं चेत्स्यादुरसैः पटुभिः स्वमन्वितम् । भक्ष्यभोज्यसमायुक्तंैवेद्यं प्रतिगृह्यताम् १३
 इदं फलं न वा दंय स्यात् । त्रितं पुरतस्तव तेन मे सकलवाप्तिर्भवेन्नमनिजन्मनि इति फलम् १४ नाभ्यान्नासोदितित्वा
 दूलम् पूर्वाफलं न ह्यदिव्यं नागवल्लीदलेयुतं कर्पूरादि समायुक्तं तं बूलं प्रतिगृह्यताम् १५ सत्तारया सन्निविदक्षि
 णा हिरण्यगर्भं गर्भं रत्नं ह्येव भीतिं विभावसोः अनंतपुण्यफलदमतः शान्तिं प्रयच्छ मे १६ चंद्रादिव्यौ च धरणीविद्युदग्निस्तथै
 व च संपांज्योति गन्धोतिरातैर्यथं प्रतिगृह्यतां १७ इति निराजनं यज्ञेन यज्ञमिति पुष्पांजलिः नमस्ते पुंडरीकाक्ष नम
 स्तेस्तु सुरप्रिय नमस्ते रुक्मलाकां तथा सुदेव नमोस्तु ते यानिका निचपापानि ब्रह्महत्या समांनयता निसर्वाणि नश्यंतु
 न दक्षिणपदे पदे इति प्रदत्तिना श्रद्धयै नैगृह्यतादिव्यभाके मे ह्यवलकुरु ब्रतं संपूर्णं तया तु सकलाः स्युर्भनोरथाः इति
 फलपुष्पाक्षतदक्षिणायुत न र्धप्रदानं कुर्यान् नमः सर्वहिता र्थाय जनगदाधारहेतवे साष्टांगो यं प्रणामस्ते प्रयत्नेन मया
 कृतः इति साष्टांगप्रणामं कृत्वा आवाहनं न जानामि नैव जानामि पूजनं विसर्जनं न जानामि क्षम्यता परमेश्वर इति श्रा
 र्धना श्रद्धा होमः श्रृणोता पात्रं पुरतः कृत्वा जलेनापूर्य कुर्यात् रात्र्यां ब्रह्मणो मुखमवलोक्य श्रद्धेरुत्तरतः कुशोपरिति
 दध्मात् ततः परितरणं वर्हिषश्चतुर्थभागमादाय श्राद्धेयादी शानांतं ब्रह्मणोऽग्निपथं नैर्ऋत्या द्वायव्यातं श्रद्धि
 तः श्रृणोता पथं ततोऽनेरुत्तरतः पश्चिमदिशि पावि जेदना र्धं कुशत्रयम् पवित्रकरणा र्धं साग्रमनंतरगर्भं कुश
 पत्रद्वयं श्रोतृणी पात्रं श्राद्धस्थालीं स्तुत्रसंमार्जना र्धं कुशत्रयं उपयमना र्धं वेणीरूपकुशत्रयं समिधा स्ति
 तः पालाशयः श्राद्धं स्तुवः पटुर्पंचाशदुत्तरयजमानमुष्टिशतद्वयावच्छिन्नतंडुलपूर्णपात्रसंपूज्य पवित्रजेद
 नकुशानां पूर्वपूर्वादि शिकमेणासादनीयानि ततः पवित्रजेद नकुशैः प्रादेशा भितति पावित्रकरणं ततः स पावित्रकरेण
 प्रणीतोदकं त्रिः श्रोक्षणी पात्रे निधाय श्रानानिकां गुणान्भ्याद्वि पावित्रे उत्तराग्ने गृह्णीत्वा जल्यवनं श्रोक्षणी पात्रस्य स

ष्यहस्तकरणं अतोमिकागुष्ठाभ्यां पावित्र्येऽर्हत्वा त्रिसद्विज्ञानं प्रणीतोदकेन प्रोक्षणीप्रोक्षणे
 यथासादितवस्तुसेचनं आग्निप्रणीतयोर्मध्ये प्रोक्षणीपात्रनिधाय आज्यस्थाल्यामाज्यनिर्वापः ततोऽधिश्रयणं
 ततोऽथल्लक्षणादिनाहविर्बैष्टयित्वा प्रदक्षिणकेनेष्टाश्रौतस्त्रक्षेपः इदं पर्यग्निकरणं ततः स्तुवप्रतपनं कृत्वा सं
 मार्जनकुशानामग्नैरंतरतोमूर्त्यैर्वाह्यतः इति श्रुवसंमार्जनं प्रणीतोदकेनाभ्युक्ष्य पुनः प्रतप्य स्तुवंदक्षिणतोनिद
 ध्यात् ततश्चाज्ये प्रोक्षणीवदुत्पवनं त्र्यवेक्ष्य सत्यपद्रव्ये तन्निरसनं पुनः प्रोक्षिष्युत्पवनं ततश्चाज्यमग्नैरव
 तार्धं उपयमनकुशान्वामहस्तेनादाय उत्तिष्ठन् प्रजापतिमनसाध्यात्वा तूष्णीमश्रौषूताक्ताः समिधस्तिस्त्रः
 प्रक्षिपेत् ततश्चपयिष्य सपवित्रप्रोक्षणपुद्रकेन प्रदक्षिणकेनेष्टाश्रिपयुंक्षणां प्रणीतापवित्रविबेनिधाय पा
 तितदक्षिणजानुः कुशेन ब्रह्मणात्वारव्यः समिद्धतमेऽग्नौ त्र्युमेणान्यद्वर्तुर्जुहुयात् तत्राघारादारभ्य द्वादशाहुतिपुतस
 द्वाहुरनंतं स्तुवावरिथतहुतशेषपृष्ठतस्य प्रोक्षणीपात्रिप्रक्षेपः ततोऽहोमः तत्रान्वाधानप्रयोगः देवताः विनायका
 धाद्वतराश्च पदंगदेवता इन्द्रादिदिक्षयतिदेवताश्च त्रतोद्यापनकर्मणः प्रधानदेवताः सांगसपरिवाराः समिदाज्यति
 ल्लादिहविर्निमित्ततंत्रसांगकर्मणासद्योहंयक्ष्ये इति द्वेसामिवेष्टाग्नौ तः क्षिपेत् तत्राप्यंशयोगः सूर्यादिद्वात्रिंशदेवता
 भ्यो गृह्योक्ता आघारादिदेवताभ्यः परितरणादि आज्यसंस्कारानंतरं यजमानोऽथ द्रव्यदेवताहोमीयद्रव्यत्वा
 नं कुर्यात् ओमधसूच्यादिदेवताभ्यः प्राच्यश्चिवाहुतिदेवताभ्यः स्विष्टकृदग्नये इदं संपादितं समिदाज्यादिद्रव्यं मया
 त्यक्तं नित्यभिलषेत् तत्तदिधममादाय ओं प्रजापतये स्वाहा इदं प्रजापतये इति मनसा इन्द्राय स्वाहा इदं मि
 त्राय इत्याचार्यो उं अग्नये स्वाहा इदमग्नये सोमाय स्वाहा इदं सोमाय इत्याज्यमग्नौ ततोऽप्रहोमः उं

आकृष्टेने तिसूर्यमंत्रस्य हिरण्यस्तूपश्रुषिः सविता देवता विष्टपृष्ठदः अर्कसमिदात्पचरसंपादिनद्रव्येण सूर्यप्रो
 तये होमे विनियोगः उद्वाकृष्टेन रजसा वर्तमानो निवेशयत्तं सत्तमर्थं च हिरण्येन सविता रथेनादेवोपाति भुवनं विप
 र्ययन् स्यात् १०८ इदं मूर्ध्याय अग्नेन होनेन श्रीसूर्यो देवता प्रीतो रतु ततः प्रार्थना सहस्राक्षैः श्रीमान्संसा
 न्यलोक्यां यः भक्तानां यद्वा भानुः प्रीतो भवतु भारकरः १ उद्वाग्मे देवो तिसोमं चरय प्रीतमश्रुषिः द्विपदा विराद्
 छंदः सोमो देवता पलाशा समिदादि संपादितद्रव्येण सोमप्रीतये होमे विनियोगः इमं देवा अस्पृत्नं श्रुसुवध्वं मह
 तैस्तत्रायमहते ऽप्येष्टाय महते जानराज्यायार्द्रैर्यो द्विषाय इदममुष्यपुत्रममुष्यैष्यपुत्रमर्यै विरा एषवो नीराजा
 सोमास्माकं ब्राह्मणानां क्षराजा इदं सोमाय १०८ अग्ने न होमे न सोमं देवता प्रीतो रतु उद्वा द्विषं स्य सैते प्रक्षेपुरा
 णामस्तु तं यः संपूर्णमंडलो बालः सोमोमः प्रीयतां मम २ उद्वाग्निर्मूर्धा तिसोमं चरय विरुपाक्षश्रुषिः मौमे देव
 ता गायत्री छंदः मौमप्रीतये खदिरसमिदादि संपादितद्रव्येण मौमप्रीतये होमे विनियोगः उद्वाग्निर्मूर्धा देवः ककु
 रपतिः एषिष्ठया अयं अयाध्वरेतां श्रुसि जिन्वति स्वाहा इदं मौमाय १०८ अग्ने न होमे न मौमो देवता प्रीतो रतु उद्वाग्नि
 पुत्रो महते जात हिरुषी महाबलः प्रहाणामधिपः ऽप्येष्टः सोमोमः प्रीयतां मम ३ उद्वाग्निर्मूर्धा तिसोमं चरय विरुपाक्षश्रुषिः
 त्रिष्टुप् छंदः त्रुयो देवता वृधप्रीतये उद्वाग्नेरसमिदादि संपादितद्रव्येण उद्वाग्ने होमे विनियोगः उद्वाग्निर्मूर्धा देवः
 इव मिष्टापूर्ते संप्रसृजे यामयं व अस्मिन् सधस्थे अथ्युत्तरास्मिन् विधेदेवा यजमानश्च सिद्धतस्वाहा इदं वृधाय अग्ने न
 होमे न वृधो देवता प्रीतो रतु सिंहासनस्थो वरदः कर्णिकारं समधुतिः खड्गचर्मगदापाणिः सवृधो वरदो रतु नः ४ वृ
 हरपते द्वा तिसं चरय रसमदश्रुषिः वृहस्पतिर्देवता त्रिष्टुप् छंदः वृहस्पतिप्रीतये अथ रसमिदादि संपादितद्रव्ये हो
 मे विनियोगः उद्वाग्नेरपते अति अदर्यो अर्हाष्टुमा द्विमा तिक तु मज्जने पुष्यद्विदयं च वसश्रुत प्रजाततदं संसांशुद्र विणुषे
 हि चित्रं स्वाहा १०८ इदं वृहस्पतये अग्ने न होमे न वृहस्पतिर्देवता प्रीतो रतु इन्द्राक्षसूत्रधारी चक्रमंडलधरः

सदा पीतवर्णश्चतुर्बाहुः पातुनोवाक्पतिर्भूः ५ अज्ञात्परिस्त्रुतेति शुकमंत्रस्य भस्मरंजानं ऋषिर्जगती छंदः ॥ शुकोदिव
ता शुकप्रोत्पद्येदुद्वरसमिदादिसंपादितद्रव्यहोमविनियोगः अज्ञात्परिस्त्रुतेरसो ब्रह्मणा व्यपिष्वक्षेत्रपयः सोमं
प्रजापतिः ऋतेन सत्पमिद्विधं विधानं शुकमंधसः इंद्रभ्यो द्विधा निदं पयो मृतं मधुस्वाहा १०८ इदं शुक्राय अनेन
होमेन शुकोदेवताप्रीतोस्तु श्वेतवर्णश्चतुर्बाहुः साक्षसूत्रकमंडलुः सरस्वत्याः परं धाम शुको भूयाद्वरप्रदः ६ उं श
सोदेवीति शानिं नम्रस्य सिधुर्वाप ऋषिः शानिर्देवता गायत्री छंदः शानिंप्रीतये शर्मा समिदादिसंपादितद्रव्यहोमे
विनियोगः शन्नोदेविरभिष्टव आपो भवंतु प्रीतस्य शंढयो रभिस्तवंतुनः इदं शनैश्चराय १०८ अनेन होमेन शानिर्देव
ताप्रीतोस्तु भिन्ननीलांजनप्रसूयो वरदे गृध्रवाहनः धनुः शूलशरैर्भीमः सदा यात्रुप्रमर्दनः १ मुनीर्द्रैर्ऋषिभिः
साधैर्देवैश्च नमस्कृतः पातुनो कंसुतः श्रीमान् प्रहैः सर्वैः प्रपूजितः ७ कथानश्चिति मंत्ररूपवामदेव ऋषिः रहुर्देवता
गायत्री छंदः राहुप्रीतये दूर्वासमिदादिसंपादितद्रव्यहोमविनियोगः उं कथानश्चिति मंत्ररूपवामदेव ऋषिः रहुर्देवता
खा कथाशाधिष्ठया हत स्वाहा इदं राहवे १०८ अनेन होमेन राहुर्देवताप्रीतोस्तु गेंद्रा कौं प्रसति यस्मिन् भीमः प
र्वाणि पर्वाणि राहुः सदानवश्रेष्ठः सर्वदा प्रीयतां मम ८ कर्तुं कृण्वन्निति कर्तुमत्रस्य मधु छंदः ऋषिः केतवोदेव
ता गायत्री छंदः केतुप्रीतये कुशासमिदादिसंपादितद्रव्यहोमविनियोगः कर्तुं कृण्वन्न केतवे पेशो मधुर्वा अग्ने स
मुपहिरजा पथा स्वाहा इदं केतवे १०८ अनेन होमेन केतुर्देवताप्रीतोस्तु पीडयंत्ये पांड्या यस्मिन् पदं प्रगंधं वा किन्न
राः सकेतुर्धमवर्णः भीतो भवतु सर्वदा ९ अथाधिदेवतानां नाम भस्मैर्होमः कार्थ्यस्तेषां प्रीति मंत्राः संस्थापनक्रमेणा
क्लिप्तितास्ते पथार्सं भवमन्त्राणि पठनीयाः उं रुद्राय स्वाहा १ उभायै स्वाहा २ रकंदाय स्वाहा ३ विष्णवे
स्वाहा ४ ब्रह्मणे स्वाहा ५ इंद्राय स्वाहा ६ यमाय स्वाहा ७ कालाय स्वाहा ८ विजगुताय स्वाहा ९ अथ प्र

एधिदेवतानां हिमः उँ अश्वेस्वाहा १ अश्व-स्वाहा २ एधिर्वैस्वाहा ३ उँ नारायणायस्वाहः ४
 इंद्रायस्वाहा ५ इंद्राण्येस्वाहा ६ जनापतयेस्वाहा ७ सूर्यभ्यःस्वाहा ८ उँ ब्रह्माण्येस्वाहा ९ श्रौतमंत्राश्च
 स्याएन ऋग्वेद्याः प्रायविनायकादिपंचलोकपालनाममंत्रैर्होमः उँ विनायकायस्वाहा १ दुर्गायै
 स्वाहा २ वायवेस्वाहा ३ आकाशायस्वाहा ४ अभिभूत्याहा ५ ततोदिक्पालानां नाममंत्रैर्होमः उँ
 इंद्रायस्वाहाः १ अश्वयेस्वाहा २ यमायस्वाहा ३ निर्ऋतयेस्वाहा ४ वरुणायस्वाहा ५ वायवेस्वाहा ६
 सोमायस्वाहा ७ ईशानायस्वाहा ८ ब्रह्मणेस्वाहा ९ अनंतायस्वाहा १० इति सर्वसाधारणोर्होमक्रमः
 वैष्णवप्रतीयापनेषु सहस्रशीर्षांपुरुषद्वयदिभूक्तानां रतिमंत्रो नो विधेयः अष्टाक्षरादिमंत्रेण अंगदेवतापरि
 वारदेवतानामपि नाममंत्रैर्होमः कार्यः शैवप्रतीयापनेषु त्र्यंबकमंत्रेण रुद्रसूकादिमंत्रैः शिवपंचाक्षरादिमंत्रैः परिवा
 रदेवतानां अंगदेवतानां च नामपञ्चैर्यथासंभवहोमकार्यं कुर्यात् एवमन्येषूप्यनुक्तानामपि द्विष्टदेवतानां मंत्रैस्तदं
 रदेवतानां नाममंत्रैर्वितीयापनेषु होमं कृत्वा सर्वतोभद्रलिङ्गतोभद्रमंडलदेवतानां नाममंत्रैः श्रौतमंत्रैर्वीर्याय संपवं
 रोमकुर्यात् तत्रायंक्रमः ब्रह्मणे नमःस्वाहा १ इंद्रायस्वाहा २ अश्वयेस्वाहा ३ यमायस्वाहा ४ निर्ऋतये
 स्वाहा ५ वरुणायस्वाहा ६ वायवेस्वाहा ७ उँ सोमायस्वाहा ८ ईशानायस्वाहा ९ अष्टवसुभ्यःस्वा
 हा १० एकादशरुद्रेभ्यःस्वाहा ११ दुर्गायैस्वाहा १२ गंगादिनीभ्यःस्वाहा १३ दक्षायस्वाहा १४
 नारायणायस्वाहा १५ दुर्गायैस्वाहा १६ स्वर्वायैस्वाहा १७ सूर्यवेस्वाहा १८ शेषायस्वाहा १९
 समुद्रेभ्यःस्वाहा २० मरुद्भ्यःस्वाहा २१ गणपतयेस्वाहा २२ एधिर्वैस्वाहा २३ मेरवेस्वाहा २४ ऋग्वेदा
 यस्वाहा २५ यजुर्वेदायस्वाहा २६ सामवेदायस्वाहा २७ अथर्ववेदायस्वाहा २८ वज्रायस्वाहा २९

शक्तयेस्वाहा ३० दंडायस्वाहा ३१ खड्गायस्वाहा ३२ पाशायस्वाहा ३३ अंकुशायस्वाहा ३४ नादा
 येस्वाहा ३५ त्रिशूलायस्वाहा ३६ ऐरावतायस्वाहा ३७ मेघायस्वाहा ३८ महिषायस्वाहा ३९ प्रेता
 यस्वाहा ४० मकरायस्वाहा ४१ एणायस्वाहा ४२ शिविकायैस्वाहा ४३ टुपमायस्वाहा ४४ गौत
 नायस्वाहा ४५ भारद्वाजायस्वाहा ४६ विश्वामित्रायस्वाहा ४७ जमदग्नेयस्वाहा ४८ अश्वमेधायस्वाहा ४९
 वसिषायस्वाहा ५० ब्रह्मर्षयेस्वाहा ५१ सूर्यायस्वाहा ५२ सोमायस्वाहा ५३ भौमायस्वाहा ५४ बु
 धायस्वाहा ५५ गुरवेस्वाहा ५६ असुरगुरवेस्वाहा ५७ शनैश्चरायस्वाहा ५८ राहवेस्वाहा ५९ केतवेस्वाहा
 ६० इंद्रयैस्वाहा ६१ कौमार्यैस्वाहा ६२ ब्राह्म्यैस्वाहा ६३ वारह्मैस्वाहा ६४ चामुंडायैस्वाहा ६५
 वैष्णव्यैस्वाहा ६६ माहेश्वर्यैस्वाहा ६७ वैन्याययैस्वाहा ६८ उषश्चतुर्भिश्चतुर्भिश्चद्वाभ्यां च भिरेव च
 ह्यते च पुनर्द्वाभ्यां तस्मै यज्ञात्मने नमः स्वाहा ७० भूस्वाहा ७१ भुवस्वाहा ७२ भूर्भुवःस्वाहा ७३
 जपुरुषायस्वाहा ७४ ततर्वांश्च भये चिह्नकतेस्वाहा ७५ ततो यजमानः देवाय वायं निवेदयेत् अनेन मंत्रेण त्वभिकमायं
 पुरुषं पुराणं नारायणं विश्वसृजं यजामहे मयैष सांगो विहितो विधेयो गृहाण हव्यं जगतामधीश शैवोद्यापने सदा
 शिवं विश्वसृजं यजामहे एवमन्यत्र तोद्यापनेपि देवतानां हिमः कार्थः इति निवेद्यति चेत् ततश्च त्रिंशत्वारं चतुर्वा
 रं वा प्रदक्षिणीकृत्य जानुभ्यां धरणीं गत्वा प्रार्थयेत् देवदेवाय वंद्याय पराय परमेश्विने कर्त्रे विश्वकर्मणे स्वेतस्संहज्जिन
 मो नम इति नत्वा देवाय निवेदितं वायं मूर्ध्ना स्पृष्ट्वा केशैर्वा हस्त्युच्चैर्वदेत् वयं वैष्णवा वयं शैवा इति प्रतिवचः शु
 र्वाहविः शेषमपि दत्वा ७० नमो भगवते वासुदेवाय ७१ नमो भगवते रुद्राय इति मंत्रेण स्वयं हविः प्राश्या चम्य प्रा
 णायामं कृत्वा ततो यजमान आचार्यो वा ७२ सिद्धये स्वाहेति ७३ श्रीं श्राज्यं जुहुयात् ततो यजमानः यत इन्द्र

भयमहेतुतो नोऽभयकृषिमघवज्जन्धित तवज्जतिभिर्विधिषोविमृधोजहीति आऽमानमभिभञ्जयेत् ततश्चाचा
 र्थः प्रायश्चित्तादि होमयोपसमापयेत् ओंस्वन्नोऽन्नमेदिवामदेयं ऋषिः अग्निवरुणौ देवते त्रिष्टुप् छंदः प्रायश्चित्त
 हंमार्वा नियोगः सत्त्वं त्र्योदितियामदेव ऋषिः अग्निवरुणौ देवते त्रिष्टुप् छंदः प्रायश्चित्तहंमैविनियोगः ओं अया
 श्चामेवामदेव ऋषिः अग्निदेवता त्रिष्टुप् छंदः सर्वप्रायश्चित्तहोमैविनियोगः येते शतमिति यामदेव ऋषिः वरुणः
 अविता विश्वे मरुतः स्वर्का देवताः त्रिष्टुप् छंदः सर्वप्रायश्चित्तहोमैविनियोगः उद्धुतममिति शूनः शोफ ऋषिः वरु
 णो देवता त्रिष्टुप् छंदः सर्वप्रायश्चित्तहोमैविनियोगः १ ओंस्वन्नोऽन्नमेव वरुणस्य विद्वान् देवस्य हेडो अयमासि सां धाः
 यजिधेयं हितमः शोऽयुचानो विश्वदिनेऽंस्ते प्रममग्धस्मन्स्वाहा इदमग्निवरुणाभ्यां ओंमत्स्वन्नोऽन्नमेवमोभयोती
 नं दिधेऽन्नस्य उपसोऽमुष्टौ अयमग्धे यो वरुणोऽंस्ते राणोऽंस्ते हि सुडो कंऽंस्ते हवे न एधि स्नाह २ ओं अयः श्वः प्रेस्य न
 भिशस्ति पारश्वस्य निःश्वमयाश्चसि अयानो यज्ञं वहस्वयनायो हि भेषजंऽंस्ते स्वाहा ३ ओं ते शतं वरुणे सहस्रं यज्ञि
 यः पाशा विवततामहांतः तेषु भर्त्ता अयमस्य विवतो त्रिष्टुप् छंदः यो मुंचंतु मरुतः स्वर्काः स्वाहा इदं वरुणा यमयि चै विष्णवे वि
 श्वेभ्यो देवेभ्यो मरुतः स्वर्केभ्यः ४ ओं उद्धुतमं वरुणाशमस्मदवधमं विमग्धमंऽंस्ते यय अथ वयमादिरव्यव्रतेतवा
 नानासोऽश्रुदितये स्यात्स्वाहा ५ इदं वरुणा य ततश्चाचन्य ओमद्यास्मिन्नेकादशय त्रिद्वतेद्यापनहोमकर्मणि कृ
 ता कृतावेक्षणा न ब्रह्मकर्मवति दार्धमदं पूर्णपात्रं सदाक्षिणं राजापतिदेवतममृकगोत्रायामुकशर्मणे ब्राह्मणा य ब्रह्मणे
 दक्षिणां दानुन हमुऽसूने इति पूर्णपात्रं न स कल्पः ततः पुन विप्रं गृहीत्वा ओं सुमोर्जयान् आप उोपधयः संतु इति
 प्रणालाजलेन शिरः समुद्धन ओं दूर्भेज्यास्तस्मै संतु योस्मन्नेष्टि न च व महिष्य इति प्रणालां मां शान्यान् युव्जो कुर्यात्
 ततः परिरुत्तरणक्रमेण व ह्यैरुत्थाप्य घृतं कंठ्या तस्य होमः तत्र मंत्रः देवागाश्च विदो गान् विध्वानान् मितमनसरुपत

इमं देवयज्ञं त्वाहावाते धारयाहा इत्यत्रौ वहेर्होमं कुर्यात् ततो यजमान आचार्यो वा भंडप्रस्यमंडले वा प्रागादिदिक्षु
 लोके शानां बालिदानं क्रमेण कुर्यात् पूर्वजातारभिद्रमिति गर्गऋषिः इंद्रदेवनाबिष्टुपुच्छदः इंद्रप्रीत्यर्थं बालिदानं वि
 नियोगः ज्ञातारभिद्रमिति इंद्रसंपूजन इद्राय सांगापसपरिवाराय सायुधाय साशक्तिकायाऽमुंसदीपं मापमकबालि
 समर्पयामिनमः इति बालिद्रव्याभो इंद्रदिशं क्ष बलिभक्ष ममसकुटुंबस्यायुःकर्त्ताक्षे न कर्त्ता शुभकर्त्ता शांतिकर्त्ता पु
 ष्टिकर्त्तारदोभव १ आग्नेये आग्नेदूतमिति विरूपऋषिः आग्नेर्देवता नावत्रोच्छेदः आग्निप्रतिपदे बर्त्तदानीं वि
 नियोगः आग्नेदूतमित्यग्निसंपूज्य अग्नये सांगाय सपरिवाराय ८ स ० सश ० अमुंसदीपं मापमकबालिसं ० भो अग्ने
 दिशं क्ष बलिभक्ष ममसपरिवारस्येत्यादि वरदोभव २ यान्मये यमाय वेति मंत्रस्यायार्पादिकं रसृत्वा यमसंपूज्य यमाय
 सांगाय सपरिवार ९ येत्यादि अमुंसदीपं मापमकबालिसं ० भो यमदिशं क्ष बलिभक्ष ममसपरिवारस्येत्यादि ० वरदो
 भव ३ एष ते निऋत्यस्यायार्पादिकं रसृत्वा निऋतये सांगाय सपरिवाराय १० अमुंसदीपं मापमकब
 लिसमर्पयामि भो निऋते इमंसदीपं मापमकबालिभक्ष दिशं क्ष ममयजमानस्य सपरिवारस्य सकुटुंबस्यायुःकर्त्ता
 क्षेमकर्त्ता शांतिकर्त्ता पुष्टिकर्त्ता वरदोभव इमं मेवरुण इति शुनः शफऋषिर्वरुणो देवता यज्ञुः छेदः वरुणभीतये बालिदा
 नं विनि ० इमं मेवरुण इति संपूजन वरुणाय सांगाय सपरिवाराय इमंसदीपं मापमकबालिसं ० भो वरुणादिशं क्ष ०
 ममयजमानस्यायुःकर्त्ता वरदोभव वायव्ये वातो वामतो वा इत्यस्यायार्पादिकं रसृत्वा वायुसंपूज्य वायवे सांगाय स
 परिवाराय सशक्तिकाय सायुधाय इमंसदीपं मापमकबालिसमर्पयामि भो वायोदिशं क्ष बलिभक्ष ममयजमान
 स्य सपरिवारस्य आयुःकर्त्ता वरदोभव उत्तरे वयस्त्र्यंसे इति भुवंधुऋषिः सोमो देवता अन्नपुष्टदः सोमप्री बालि
 दानं वि वयस्त्र्यंसे इति संपूज्य सोमाय सांगाय इमंसदीपं मापमकबालिसं ० भो सोमदिशं क्ष बलिभक्ष मम

यजमानस्य सपरिवारस्यायुः कर्त्ता. वरदोभव. तर्माशानामिति गौतमऋषिः ईशानोदे. जगतीछंदः ईशानप्रतिपे
वलिदानेति. तर्माशानामितोशानसंपूज्य ईशानायसांगाय. इमंसर्दीपमापमकबालिस- भोईशानदिशंरक्ष बलि
भक्ष ममयजमानस्य सपरिवारस्य. आयुःकर्त्ता. वरदोभव ८ नमोस्तुतेर्पभ्यइतिदेवाऋषयः अनंतोदेवता अनु
पृच्छदः अनंतप्रीतेयवलिदानेति. अनंतायसांगायस. इमंसर्दीपमापमकबालिस. भोअनंतदिशंरक्ष बलिभक्ष
ममयजमानस्यायुःकर्त्ता. वरदोभव. ९ ब्रह्मयज्ञानमितिप्रजापतिऋषिर्ब्रह्मादेवता यजुश्छंदः ब्रह्मप्रीतये बलिदाने
वि० ब्रह्मयज्ञानमिति संपूज्य ब्रह्मणोसांगाय इमंसर्दीपमापमकबालिसम-भोब्रह्मन्दिशंरक्ष बलिभक्ष ममयजमानस्य
सपरिवारस्यायुःकर्त्ता. वरदोभव- ततोग्रहान् अधिदेवताप्रत्यधिदेवतासाहितान् पूर्वोक्तवेदमंत्रैर्गार्गसप्रणवव्या
दतित्रयपूर्वकनममंत्रैर्वसंपूज्य ग्रहेभ्यः सांगेभ्यः सपरिवारेभ्यः सायुधेभ्योऽधिदेवताप्रत्यधिदेवतासा
हितेभ्य इमंसर्दीपमापमकबालिनैवेधंसमर्पयामि भोभोग्रहा अधिदेवताप्रत्यधिदेवतासाहिताः सर्वतोसर्वादेशो
रक्षत बलिनैवेधंभक्षत ममयजमानस्य सपरिवारस्य सकुटुंबरयायुःकर्त्तारः क्षेमकर्त्तारः शांतिकर्त्तारः पुष्टिकर्त्तारो
भवत एवंविनायकदुर्गावाद्याकाशाश्रित्यसंज्ञेभ्यः पंचलोकपालेभ्य इमंसर्दीपमापमकबालिसमर्पयामि ममयज
मानस्यायुःकर्त्तारः शांतिकर्त्तारोभवत १ क्षेत्रस्यपतिनावयमिति क्षेत्रपालसंपूज्य सिंदूरकज्जलां विवतबलिद्रव्यं
सर्दीपमादाय क्षेत्रपालाय डाकिर्नाशाकिर्नाभूतप्रेतपिशाचादिसहिताय इमंसर्दीपमापमकबालिसमर्पयामि
भोक्षेत्रपाल इमंसर्दीपमापमकबलिभक्ष ममयजमानस्य सपरिवारस्यायुःकर्त्ताक्षेमकर्त्ताशांतिकर्त्तापुष्टिकर्त्तावरदो
भय इतिबलिदानं ततोयजमानस्य साचार्यऋषिर्कटकोभिषेकः सचस्वशाखोक्तैर्वेदिकमंत्रैः पौराणिकमंत्रैश्च
कार्द्वैः श्रवणैराणिकमंत्रायाथा सुरास्त्वमिभिर्विचंतब्रह्माविष्णुमहेश्वराः वासुदेवोजगन्नाथरतथासंकर्षणोविभुः

प्रद्युप्तश्चानिरुद्धश्च भूतुर्निनायते आखंडलोभिर्भगवान्पयमेवौनश्रुतिरुतथा वरुणः पवनश्चैव धनः पथस्तथैव च
ब्रह्मणा सह न योषोदिकपालः पानमेसदा कीर्तिलक्ष्मार्धुत्तुर्धुपुष्टिः श्रद्धा कियारतिः बुद्धिलब्धवपुः शान्तिरुत्तिष्ठिः
कानि श्रमातर एतास्त्वामभिर्धुतुर्देवपत्न्यः समातरः आदित्यश्चंद्रमभौमौ बुधो ज्योतिः सितो र्केजः ग्रहास्त्वामभि
पिचतुराहुः केतुश्चतर्धिताः देवदानवगंधर्वायसराक्षसपत्न्याः ऋषयो मनवो गावो देवनातर एव देवपत्न्यो द्रुमा
नामादित्याश्चाप्सरसांगणाः श्रद्धाणि चैव शलाणि राजानो वाहनानि च औपधानि च रत्नानि कालस्यावयवोश्च ये
सरितः सागराः शैलास्तीर्थानि जलदानदाः एतेत्यामभिपिचंतु र्भुवर्कमाध्यासिदये रक्षतुर्देवगणाः समग्र्यर्भमा
र्त्तियापि सदादिशंतु कुर्भुतुनाशंसकलारिभोतिर्दिशतु भोगानखिलाचलक्ष्माम् इतिसर्वकलशानामीशानकलशस्य च वा
रिणा पंचपल्लवदूर्वाकुशादिभिर्व्यजमानरयाभिपेकः कार्थ्यः ततः शय्यादानं श्रष्टुर्लोपरितिलप्रस्थनिधाय तस्मि
न्त्यारतीणां शय्यार्पणं परिकल्प्य तच्छर्पदं शेषानपूजित्वा स्वमयं निद्राकलशनिधाय उपरिचसुपूजितहैर्भपुरुषं पुरु
षसूक्तेन षोडशोपचरैः पूजितं लक्ष्मीनारायणप्रतिमां निधाय प्रतिज्ञासकलपंकुर्वात् औत्तरसन्श्रयोर्यादिदेशका
लादिसंकोरपंशालो कविधिनविहितै मादश्यादिब्रतोद्यापनं कर्मणः सांगकलशोपस्थैः सांगकलशोपस्थैः सांगकलशोपस्थैः सांगकलशोपस्थैः
रिच्ये ततो यथोक्तविधिनलक्ष्मीनारायणपूजाविधाय ततो विप्रवरण औभुमेदे गायनम इति विप्र पादप्रक्षाल
नपूर्वकं संपूज्य ओमयैकादश्यादिब्रतोद्यापनसांगपल्लावासे यशस्यदानप्रतिग्रहार्थं गमहं दृष्ट्वा इति ब्राह्मणदृष्ट
यात् पात्राप्रामाण्येन कुशकलिपतविप्रपूजा ओमयैकादिदेशकालादिसंकोर्यै तैमैकादश्यादिब्रतोद्यापनयज्ञक
र्मणि सर्वपापशयपूर्वकाप्सरोगणसंस्थमानवरुणैर्द्रुपुशगमनोत्तर पट्टपट्टिसहस्रवर्षाधिकरणैकक्रोडनर्त्तयै सह
हसं वरुणसाहितैरवर्गलोकाभिर्भुवः ॥ १८ ॥ त्रियो जनमंडले राज्यान्तर परमशिवैकचक्रास्तिका मद्रमांशयान्तीशा

नादिकोऽप्युच्यते पितृवृत्तकुंभमधूमसजलपूर्णकुंभां स्वीच्छीर्षकं प्रदेयशरणापितृवृत्तपूर्णनिद्राकलशां हंसा
लीप्रच्छन्नांशभंगोपधानकां प्रच्छादनपटीसप्तधाव्यतांबूलादर्शकुंभक्षीटकपूरगुरुचंदनदीपिकोपानच्छत्रचाम
रदंडासनरीतिपात्रकांस्यपात्रताद्यपात्रलोहपात्ररजतगयभाजनजलपात्रादियुतां दंपतीपरिवेषस्वर्णरजतम
यमणिगणखचितभूषणसमस्तवस्त्रोपस्करादिसहितां राजोपयोगिराज्यचिन्हैरलंकृतां लक्ष्मीनारायणयज्ञपुरुष
प्रीतिकाननयामुकगोत्रायामुकशर्मणेत्राक्षणाद्यतुभ्यमहंसंप्रददे पात्राप्रामाण्येव यज्ञपुरुषप्रीत्यर्थं दातुमहमुत्सृजे
शय्योपरिस्थितलक्ष्मीनारायणमुद्दिश्यभूमिस्थितकुशकल्पितविष्टरोपरि संकल्पजलमुरसृजेत् लक्ष्मीनारायण
प्रार्थन। लक्ष्म्यापथावदीयाहिनशून्याक्षिरिसागरे शय्याममाप्यशून्यारतुतपालनमनिजन्मनि अशून्यं कृणुशय
नंपथासनारजातया प्रभोमम तथाभूयद्दशून्यं भवसागरे लक्ष्मीनारायणौ देवौ यथागौरागिरौ शचीपुरं
रायुक्तैर्धौ द्विजदंपती ततः शय्यां प्रदक्षिणोक्त्य हिरण्यदक्षिणां उभयकृतैर्देकादश्यादिब्रतोद्यापनहोनादि
कर्मणः सांगफलायं शय्यादानप्रतिष्ठार्थमिदं सुवर्णमप्रीदयतं तन्मौल्यभूतं रजतताम्रमुद्रादिद्रव्यं ब्रतोपदेशे विप्राय
तुभ्यमहंसंप्रददे इति दानप्रतिष्ठादयात् अथ गोदानं ततो यजमानस्ति श्यादिसंकीर्णं उभयकृतस्यैकादश्यादि
ब्रतोद्यापनहोमादिकर्मणः सांगफलावाप्तये साचार्यं ऋत्विजो न्यांश्च स द्विप्रान् गोदानतांबूलवस्त्रावदानदक्षिणादिभि
रहंपूजयिष्ये तत्र प्रधानगोदानमहं करिष्ये तत्र आचार्यं दक्षिणावस्त्रादिभिर्गोदानप्रतिग्रहार्थं त्वामहं हृणे इति
संपूज्य उभयैकादश्यादिब्रतोद्यापनपूर्वकामः श्रीलक्ष्मीनारायणप्रीत्येवाचार्ययोर्मंगलमहंप्रदत्तस्ये इति संक
ल्पं विधाय गोपूजां कुर्यात् नदिनीं सुनंदां सुमंगलां भद्रकरां गामावाहयामि इत्यावाह्यांगन्यासं कुर्यात् शूगमूल
यार्ज्वलविष्णुभ्यां नमः ललाटे महो देवाय नमः नासावंशे एमुखाय नमः कर्णे योराश्विभ्यां नमः चक्षुषोः शश्वि

भारुकराभ्यांनमः ॥ दंतेशुमरुद्रेश्चोन्नमः॥नासिकायांवरुणायनमः॥हुंकारेसरस्वरूपेन्नमः॥गंडयोर्यमलभ्यांनमः
उधियाःस्त्रेभ्याद्वयायनमः ॥ प्रियायाइंद्रायनमः ॥ कुक्षिदेशेछंदेभ्योनमः ॥ उरसिसाध्वेभ्योनमः
चतुर्पुपादिपुचतुर्पादधर्मायनमः ॥ स्वरमध्यपुगंधर्वेभ्योनमः ॥ स्वरपार्श्वेषु
एष्टेएकदशरुद्रेभ्योनमः ॥ सर्वसंधिपुवसुभ्योनमः ॥ श्रोणितटेपितृभ्योनमः ॥ लंगुलेसीमायनमः
वाल्लेषुश्रादिरयरशेभ्योनमः ॥ गोमूत्रेगंगायैनमः ॥ क्षीरेसरस्वरूपेन्नमः ॥ दध्निनिर्मदायैनमः ॥ सर्पि
पिहृताशनायनमः॥ गोमयेलक्ष्म्यैनमः॥ रोमसुदेवानामष्टाविंशतिकोटिभ्योनमः॥ उदरेष्टधिवैनमः॥ पयोधरेषु
चतुःसागरेभ्योनमः ततःपूजाक्रमः सौरभेयिसर्वहितेपवित्रेपापनाशानि गृह्णीष्वेनमयादत्तपाद्यंनैलोक्पवदिते
इतिपाद्यं डोभूर्भुवःस्वःरुद्ररूपिण्यैपाद्यंनमः सर्वदेवमयेदेविसर्वतीर्थमयेशुभे गृहाणार्घ्यमयादत्तपाद्यंनैलोक्पवदिते
नैरतुते इत्यर्घ्यं देहास्थितांसिरुद्राणांशंकरस्वसदांप्रये धेनुरूपासादेविममपापंव्यपोहतु इतिलानम् आच्छा
दन्मयादत्तंगविसन्धक्सुशोभनं सुरभैरसर्वदानेनप्रापतांपरमेश्वरः इतिवस्त्रं श्रीखंडंचंदनंदिव्यंसर्वगंधैःस
मन्वितं विलेपनंसुरश्रेष्ठेगृहाणपरमेश्वरि ततो जलकारान्दद्यात् शृंगयोः सुवर्णैर्नैप्रयोरनद्वयं कंठवटांपु
रुपमालांच सर्वांगेषुपट्टकुलम् एष्टेतावां पुच्छेमुक्ताफलस्त्रजं कुंकुमकरतूरिकादिसुगंधितद्रव्याणि सप्तधान्यानि
मादयानिचसुगंधानिमालस्यादीनियानिच सुरभित्वंजगन्मातःपुण्याणिप्रतिगृह्यतां इतिपुण्याणि वनरूपतिर
सोद्विपोगंधाढ्योगंधजतमः आग्नेयःसर्वदेवानांधूपोयंप्रतिगृह्यतामितिधूपं आर्घ्यंत्रिवर्तिसंयुक्तंवाहिनायोजि
तमया दीपगृहाणसुरभितुभ्यंभक्त्यासमाधृतम् इतिदीपम् सुरभित्वंजगन्मातादेविविष्णुपदेस्थिता सर्वदेवस
न्नेत्रासमयादत्तमिमंग्रस सौरभेय्यःसर्वहिताःपवित्राःपापनाशनाः प्रतिगृह्णाद्विमंशंसांगवस्त्रैलोक्यमातरः

इति गोप्राप्तं वैश्वं पंचगावः समुत्पन्नामभ्यमानानमहोदधेः तासां प्रधेतुयानंदं तत्स्यैवैवैनमोनम इति नमस्कारः
 इत्येवमर्गमस्त्वं हं मर्वाजं विभावसोः श्रानंतपुण्यफलदमतः शान्तिप्रचच्छमे इति दक्षिणं गावो ममाग्रतः संतुगावां
 न संतुष्टः सव्यदक्षिणयोर्गविगावां मध्वेवसां न्यहं इति प्रार्थना ततो विप्रपूजा रुद्ररूपेण ब्राह्मणाय नमः
 एव संपूज्य गोदानप्रतिग्रहार्थं त्वामहं इति वरणासामग्रितस्मै दत्त्वासजलतिलकुशाक्षतंगोपुच्छं हस्ते गृहीत्वा
 तामध्यामुक्तगोत्रोऽमुक्तशर्महं सर्वपापस्यार्थं धर्मार्थं कामोक्षरूपचतुर्विधपुरुषार्थसिद्धये कर्तव्यं तदेकादश्यादि
 तेषां पनफलप्राप्त्यर्थं ममांशुगादिस्थानेषु सुवर्णं चालंकासवरसामृद्धद्वयं यथानामगोत्राय ब्रह्मणे ब्राह्मणाय
 चानुभयमहं संप्रदद्रे इति विप्रहस्ते दद्यान् तेषु ज्ञसाधनभूताया विश्वस्याधौ यनाशोनी विश्वरूपधरो देवः प्रीयता
 मनपागवेति मंत्रः घृतक्षीरप्रदाग वीघृतयोन्ये घृतोद्भवाः घृतनद्यो घृतावतारताम संतु सदा गृहे घृतं भूद्वये नि
 तं घृतं तान्भ्यां प्रतिष्ठितं घृतमे सर्वतश्चैव घृतमेव वहिः स्मृतं ततोदानप्रतिष्ठां दद्यात् त्र्योमयकृतैस्तद्विज्ञानं सत्
 सिद्धयर्थमिदं दक्षिणाद्रव्यं तुभ्यमहं संप्रदद्रे इति दानप्रतिष्ठां दत्त्वा ब्राह्मणं धेनुं च नमस्कृत्वा गोमर्तं विधिपूर्व
 गावः सुरभयो नित्यं गावो गुग्गुलुगंधिकाः गावः प्रतिष्ठाभूतानां गावः स्वस्वययनं महत् श्रद्धमेव परं गावो देवानां ह
 विरुत्तम पावनं सर्वभूतानां रक्षांति च वं नैव हविषामंजप्रपूतेन तर्पयन्मरान् दिवि ऋषीणामग्निहोत्रद्वेषां गावो होमे
 प्रतिष्ठिताः सर्वपापे भवभूतानां गावः शरणमुत्तमं गावः पवित्रं परमं गावो भंगलमुत्तमं गावः सर्वस्वयुक्तो कल्यणो कोष
 न्याः सुवाहनाः तनो गोभ्यः श्रीमर्ताभ्यः सौरभेयीभ्य एव च नमो ब्रह्मसुतान्भ्यश्च यावेज्भ्यो नमो नमः ब्राह्मणाश्च
 वगावश्च कुलमेकं द्विधा कृतं एकजं मंत्रास्तिष्ठति हविरेकं प्रतिष्ठति इति यमोक्तं गोमर्तं विधिपूर्वकं सहाभारते पि
 सुरभ्यः सौरभेय्यश्च सति सागरं यथा गावः पृथगाभ्यहं नित्यं गावः पश्यंतं मांसं दाता गावो मम भक्तं नमो नमो नमो

स्ततोवयं गावोममाग्रतः संतुगावोमेसंतुष्टतः ततोयजमानएकादशीव्रतोद्यापने शुक्लैकादश्याः रुधिरैकादश्या
 उद्यापनेकृते द्वादशकुमान् यथाविभवपकात्रदक्षिणासहितान् प्रतिभावस्त्रपादुकादिसहितान् उभयैकादशीव्र
 तोद्यापनेतुचतुर्विंशतिपद्विंशतिवात्राह्मणान्केशवादिदेवस्वरूपान् केशवादिनामभिरव संपूजदद्यात् तत्रमंत्रः
 पकात्रपूरितान्कुंभान्दक्षिणावस्त्रस्युतान् दद्यान्मिद्विजवर्धयेभ्योदेवोमेप्रोयतामिति प्रत्येकंपूजनेतु पकात्रपूरितं
 कुंभंदक्षिणावस्त्रसंयुतं दद्यान्मिद्विजवर्धयेभ्योदेवोमेप्रोयतामिति शिवरात्र्यादिशैवव्रतोद्यापनेचतुर्दशब्राह्मणान् अ
 नैकपात्रहिर्बुभ्योभव शशवर्डनायतिः रुद्रः पशुपतिः शंभुर्वरदः शिववर्द्धभरः महादेवोहरोभमिनामान्यवचतुर्दश
 इतिप्रत्येकनामभिः संपूज्यकुंभान्दद्यात् तत्रमत्र पकात्रपूरितान्कुंभान्दक्षिणावस्त्रसंयुतान् दद्यान्मिद्विजवर्धयेभ्य
 शिवोमेप्रोयतामिति प्रधानकुंभदानेमंत्रविशेषः शोभोप्रसाददेवैश्वर्यसर्वलोकेश्वरप्रभो तवरूपप्रदानेनमम
 संतुमनोरथाः ततः पीठं सर्वोपरकरसंयुक्तं सर्वतोभद्रोपरिरथप्रधानदेवताप्रतिमासहितं पूर्वोक्तमंत्रेणावा
 र्ण्यापदद्यात् उतैतत्सत्त्वश्रयकृतैतदेकादश्यादिब्रतोद्यापनस्य सांगफलावाप्तये इमां प्रधानदेवताप्रतिमा
 सर्वैः परस्करसहितपीठसमन्वितां श्रीपरमेश्वरलक्ष्मीनारायणश्रीरथं मुमामहेभ्वरप्रोतये वा श्रमकगोत्राया
 मुकशर्मणे आचार्यायतुभ्यमहंसंप्रददे ततःकृतिभ्यः गोदक्षिणाः द्यात् ओमयकृतरूपोद्यापनकर्मणः द्वारपालत्वजा
 पकत्वविवेकः सांगफलावाप्तये इमांदक्षिणानामातामगोत्रभ्योयथासुर्यमृद्विभ्योदातुमहामृतमृजे ततस्सितलपात्र
 दानं ओमद्यास्मिन्नुद्यापनकर्मणिज्ञाताज्ञातन्यनातिरिक्तदोषपरिहरारथमिदंतित्रयत्रयजापतिदैवतं सुवर्णादिदक्षि
 णाद्रव्यसहितममुकगोत्राया मुकशर्मणेब्राह्मण्यतुभ्यमहंप्रददे मंत्रः तिलाः स्वर्णयुतास्तुभ्यंप्रदत्ताह्यवनाशनाः
 विष्णुश्रीतिकरानिदमन्तः शान्तिप्रपच्छमे ततःपूर्णहृत्तिकुंभ्यात् उभयैर्धानुसितपरम भूभद्राजकृपिस्त्रिष्टुप्छदः

वैश्वानरोदेवता पूर्णाहुतिहोमविनियोगः रक्तवस्त्रादृतपुष्पाक्षतसहितं श्रीफलमादाय उर्मूर्धानदिवाश्रयतिष्ठ
 धिव्यावैश्वानरमृतभ्राजातमग्निं कविष्टंस्रजमतिष्ठिजनानामासन्नापाभोजनयतदेवाः स्वर्गा इदमन्नमे ततो
 यसोःपवित्रमिति वसोधारां स्तुवोपरिदद्यात् उञ्ज्यापुर्दामन्नहविषेजुषाणोद्धतप्रतीकोद्धतयोनिरेधि धृतपीत्वाम
 भिचारुगण्डं पितेवपुञ्जरक्षतादिवमातरवाहा ततः स्तुवेणभस्मानोय ज्ञायुपकराणामिति स्तुवेणहोमीयवाद्दिमं
 डलात् भस्म गृहीत्वा ज्ञायुपजमदग्नेः इतिललाटे ॥ १ ॥ कश्यपस्यज्यायुपमितिर्ग्रीवायां ॥ २ ॥ यद्दि
 वानांज्यायुपमितिदक्षिणसि ॥ २ ॥ ततोऽश्रुतुज्यायुपं ततेश्रुतुज्यायुपमिति हृदये ततोऽधोःशान्तिरंतरिक्षं
 तिः ज्ञापोहिधामयोभुव इत्यादिसंज्ञैरज्ञाप्यभिषेकः ततोयज्ञातदक्षिणामाचार्यार्पदद्यात् हवनदक्षिणांचब्रह्म
 णेदद्यात् ततोयजमानोऽग्निप्रदक्षिणोक्त्य धर्मदेहिधनंदेहिपुत्रपौत्रांश्चदेहिमे ज्ञायुरारोभयमैश्वर्यंदेहिमेहव्य
 वाहन ॥ १ ॥ श्रद्धांविधांपशःब्रह्माविद्यांबुद्धियशोबलं ज्ञायुष्यंतेजश्चारोऽयंदेहिमेहव्यवाहन यातुदेवगणाः
 सर्वपूजामादाययाज्ञिकीं इष्टकार्यंप्रासिद्ध्यर्थपुनरागमनायच प्रमादात्कुर्वतांकर्मप्रचयेताध्वरेषुच स्मरणादि
 वतद्विष्णोःसंपूर्णस्यादिति श्रुतिः ॥ १ ॥ परस्परसम्यक्वाचनानोक्त्यातपोयज्ञक्रियासुच न्यूनसंपूर्णतांयातिसद्यो
 वंदेतमच्युतम् ॥ २ ॥ ततोयजमानः कनस्योद्यापनकर्मणःसांगतासिध्यर्थंब्राह्मणान्यथाशक्तिपकान्नपायसादि
 भिरहंभोजयिष्ये तथाच यथाशक्तिभूयसीदक्षिणांदातुमहमृत्सृजे कतेनानेनकर्मणा कर्मांगरूपीश्रीभगवान्परमे
 श्वरःप्रोयतां ततःसदन्नदक्षिणादानादिभिरन्यानपिशिष्टांब्राह्मणान्संतोष्य ज्ञाशिपोयहोत्वा व्रतसंपूर्णतांवाचयेत्
 जपच्छिद्रंतपःछिद्रंछिद्रंव्रतकर्मणि सर्वभूतवृक्षाच्छिद्रंब्राह्मणानांप्रसादतः १ ब्राह्मणायानिभाषंतेमन्यंतानिदेव
 ताःसर्वदेवमपाविशान्तद्वचनमन्यथा २ ब्राह्मणजंगमंतीर्थनिर्मलंपापशोधनं येषांवाक्योदकैर्नवशुद्धतिनलिनं।

जनः ३ द्राह्मणानां तु वचसा ब्रह्महत्या विनश्यति सर्वतीर्थभिषेकश्च ते पावाकपोदकेन हि ४ उदधिः क्षारतानीतः
 पावकः सर्वभक्ष्यतां सहस्रनेत्रः शक्रोऽपि कृतो विप्रैर्महात्मभिः ५ व्यासवाल्मीकिवचनादपराशरवशिषयोः नारदस्य
 भृगोरुक्त्याऽसंपूर्णैश्चास्तुतेव तस्मै ६ उपवासो ब्रतं तीर्थं जपहोमादिकं वयत् विप्रैः संपादितं यस्य संपन्नतस्य तत्फलम्
 ॥ ७ ॥ यद्वा ह्यणारतुष्टतमावदंति तद्देवताः कर्माभिराचरन्ति तुष्टेषु तुष्टान्कवयो वर्दन्ति प्रत्यक्षदेवेषु परोक्षदेवान्
 ८ ॥ समस्तसंपदसमवाप्तिहेतवः समुत्थिताः पङ्कलधूमकेतवः अपारसंसारसमुद्रं सेतवोरक्षतुमां ब्रह्मणपादरेणवः
 ॥ ९ ॥ आपद्भक्तसहस्रभानवः सर्माहिताः धोर्पणकामधेनवः समस्ततीर्थैर्बुधविब्रमूर्तयोरक्षतुमां ब्रह्मणपाद
 पंसवः ॥ १० ॥ आधिप्याधिहरन्दण्डुः स्वदारिद्र्यनाशनं श्रीर्कोत्तिष्ठेदं देवि प्राणापादपंकजम् ॥ ११ ॥
 अथ नियमविशेषोऽप्यपनं एकमासं हिमासं चात्रिमासं चार्धमेव च दिनातिदशपञ्चत्रिदिनमेकं दिनार्धकं यत्किंचि
 णि ततो ब्राह्मणैराशये देवाः मंत्रार्थाः सफलाः संतु पूर्णाः संतु मनोरथाः शत्रूणां बुद्धिनाशो रतुभिर्ब्राह्मणमुदयोस्तु वः
 ततो यजमानः सर्वान्सदन्नदक्षिणादिभिः परितोष्य हैराज्जतः स महोत्सवं हृष्टोजनैः सह भुञ्जीत ॥ इति श्रीरघु
 वंशतिलकश्रीरणवीरसिंहकारिते कुर्यरत्नाकरे त्रैवर्णिकानां सर्वव्रतानां सामान्योऽप्यापनम् ॥

अथ शूद्रस्य वर्णव्यवस्थाऽसामान्यधर्मा उच्यते महाभारते श्राद्धकर्मतत्पत्रे वसत्यमक्रोध एव च स्वेष्टुदरेषु संतोषः शौचं नि
 द्यानसूयता आत्मज्ञानं तितिक्षा च धर्मः साधारणो नृपेति नाधारण धर्मस्य अवणात् तज्जादौ निषिद्धधर्माः वेदाक्षरविचार
 रणब्राह्मणीगमनेन च कपिलाक्षीरपात्रेन शूद्रश्रेष्ठालतान्नजोदिति पराशरकेः जपस्तपस्तीर्थसेवा ब्रह्मचर्या मंत्रसा

धनं देयना राध नैवैव ज्योत्स्ना पतनानि गृह्णिते ननु तैश्च अथ शूद्राः स्वविहितधर्मैश्च शूद्रेष्वर्थश्चतु र्यपि वर्णनाद्धर्मम
हं ।। वेदं न ब्रह्मस्वधारस्वहा वपुः कृत्वादिभिर्विर्नैतिव्यसोक्तैः शूद्रस्तूष्णीं जपन्मौनमास्तुते भोगिविर्जिन इति विशे
पविधानाच्च तथा चारस्य देवपूजाव्रतोपवासयज्ञदानशमादित्यमूर्हो मतर्पणादिभिश्च रुद्रसायुज्यादिफलाभिधा
नमुक्तं कर्मपुराणे ब्राह्मणाः क्षत्रियवैश्याः शूद्राश्चैव द्विजोत्तम अर्चयन्ति महादेवं यज्ञदानशमादिभिः ब्रतोपवास
नियममूर्हो मस्वधारया पतर्पणैः तेषां वै रुद्रसायुज्यं समीप्यं याति दुर्लभं सालोक्यतत्त्वसारुप्यं जायते तत्प्रसादत इति
वेदमंथरयथास्वहा वपुः कृत्वादिभिर्विर्नैति तदुक्तं निर्णयाम्ने तथा च तथितस्वेस्कदि स्व हा प्राणवसंयुक्तं शूद्रे मं
त्रं ददं द्विजः शूद्रो नैरयमाप्नोति ब्राह्मणः शूद्रतामियात् एवं च पौराणविष्णुसहस्रनामचंडीसतोत्रादिपठेभ्य
नधिकारः श्रवणमात्राधिकारेण पाठाप्रसक्तैः तथा यद्दं शृणुयादित्यं यथापि परिकीर्तयेत् नाशुभं प्राप्नुयादिक
चित्संभवे ह च मानवः वेदांतगो ब्राह्मणः स्यात्क्षत्रियो विजयो भवेत् वैश्याय न समृद्धः स्यात् शूद्रः सुखमवाप्नुयात्
इत्यथ श्रवणारूपपूर्वापादानप्राधान्यात् शूद्रः श्रवणेनैवेति शंकराचार्यैर्व्याख्यातं किं बहुना शूद्रकर्तृकत्वात् न आ
द्धादौ वै प्रस्वेय पौराणमंत्रपाठः शूद्रस्य तु श्रवणमात्र श्रावयं चतुरो वर्णान् निपादस्य पतिं याजयेदिति वत् शृणुपुरेय
र्थेन शूद्रप्रतिश्रवणजन्यज्ञानस्यैव कर्मभिर्भेद इत्युक्ता पुराणपठनपाठाभावे तत्तन्मंत्रेषु पाठाप्रसंगश्च वारहिपिः अयमे
यविधिः प्रोक्तः शूद्राणामंत्रवर्जितः अमंत्रस्य तु शूद्रस्य विशेषेण गृह्यते अन्नः शूद्रकर्तृकदानश्राद्धादौ अर्थ
प्रकाशनार्थं सर्वत्राविशेषेण मंत्रपाठः कार्य इति शूलपाणिः वैदिकोपि विशेषेण पठनीय इत्याचार्यचूडामणिः श्राद्धे
परस्यां शाखायां विप्रस्य मंत्रपाठ उक्तः स शूद्रस्यापि आव्यः स्यादिति कौमुद्यामृदनापालः अमंत्रस्येति विशेषेण
शूद्राणां स्त्रोष्णीं तत्तत्पुनानां चेति शूलपाणिः यत्तु तेनोक्तं मंत्रजन्यनियमादृष्टसिद्धिर्न परस्करेणैव पतते जिज्ञातो न परस्कार

मन्त्रइति गीतमपि कल्पतरुस्तुपौराणकमैण्डिलीशूद्रान्प्रतिविधिष्वविधानात्पांचमं प्रविशिष्टानामुत्पत्त्यातथैव
 विनियोगात्पौराणमंत्रपाठोभवेदेवेत्याह तत्र नमस्कारेणवाधात् अन्ये तु देवानादेवनः स्मृतुपिटृणां नाम गोत्रतः
 आवाहनादिकर्तव्यं यथाशूद्रेण तच्छृणु इति भविष्योक्तेः सर्वज्ञदेवेभ्यो नमः पितृभ्यो नमः इति नाममंत्रमाहुः न
 मस्कारेण मंत्रेण पंचयज्ञात्तहापयेत् तेन शूद्रकर्तृकतुलादानादिष्वपि शूद्रस्य नमस्कारो मंत्रः पौराणस्तुविप्रपठनी
 यइत्यविरोधः अतो नुमतोऽस्य नमस्कारमंत्रश्चेति गीतमप्यपि अत्रकोविदाहुः विप्रो मंत्रेण गृह्यते इत्यत्र वैदिको
 मन्त्रो विप्रस्य पौराणस्तु शूद्रपठनीयः न वेदेष्वधिकारो हि कश्चिच्छूद्रस्य विद्यते पुराणेष्वधिकारो भेदादर्थतो ब्रह्मणै
 रिति शूलपाणौ पाञ्चोक्तिः तिथितत्त्वे वैदिकेतरमंत्रपाठशूद्रस्याधिकारः श्रोतव्यमेव शूद्रेण तथैतद्व्यंकदाचन
 इतितत्पुराणमंत्रपरा नमस्कारेण मंत्रेणैति ब्रह्मक्षत्रविशाचैव मंत्रवत्त्वानामिष्यते तूष्णीमेव तु शूद्रस्य स नमस्का
 रकमतइति याज्ञवल्क्येनापि अन्यमेवार्थो धिः प्रोक्तः शूद्राणामंत्रवर्जित इत्यनुमतौ नमस्कारमंत्रो वैदिकपुराणयोर्नि
 वेधाच्च कर्मपुराणे नाध्येतव्यमिदं शास्त्रं पलस्य च सन्निधाविति पौराणानिषेधने वेदस्य दूरात्तात्त्वात् अध्येतव्यं
 ब्राह्मणेनैवैश्वर्येन क्षत्रियेण च श्रोतव्यमेव शूद्रेण नाध्येतव्यंकदाचन श्रोतस्मात्तैच वैधर्म्यप्रोक्तमस्मिन्नूपोत्तम तस्मा
 त्शूद्रैर्विना चित्रं श्रोतव्यंकदाचनेति शूलपाणौ पुराणधिकारे भविष्योक्तेः अतएव विप्रो मंत्रेण गृह्यते इति सर्वा
 र्थपरं न आह्वमात्रमिति शूलपाणिः नन्वेवं श्रवणविधौ सति आवायेच्चतुरेवर्णानि त्र्युकेर्द्विजानामपि तुलादानादौ
 श्रवणमेव स्यात्तपाठ इति चेदत्र ब्रूमः अध्येतव्यं ब्राह्मणेनैवैश्वर्येन क्षत्रियेण च श्रोतव्यमेव शूद्रेण नाध्येतव्यंकदाच
 नेति एवं ब्रूते पवासादावपि शूद्रस्याधिकारः श्रवणविधिसिद्धविषयत्वाद्द्विदिकमंत्राभावाच्च याच्यास्तु वैश्यशूद्र
 योर्द्विरात्राधिकोपवासानिषेधमाहुः वैश्यः शूद्राश्च येमेहाहुपवासं प्रकुर्वते त्रिश्रं पंचरात्रं व्रतित्वां वयुर्धिनैर्विद्यते

सु सर्वकर्मगतं पुण्यहवाचनमाचारानुसरणेत्येते व्यासः संपूज्यगंधमात्यह्यर्द्राक्षिणास्वस्तिवाचयेत्
 कान्पकर्मणिमांशत्वे संश्रामाद्भुतदर्शने यमः सांकारैर्बुद्धिजः कुर्यान्निराकारमहिपतिः उपांशुचत्तथावश्य
 स्वस्तिशेद्रेप्रकीर्तयेत् तत्र कर्त्तादावाचन्य सुमुखश्चकदंतश्चेत्यादिविधैः पठ्यमानं श्रुत्वा, उभयेत्यादि
 देशकालौ संकीर्य श्रुत्वा भोमुकदासोहंतात्मनस्सर्वपापक्षयसकलभिष्टानासिद्धारा श्रीपरमेश्वरश्री
 त्वयं यथाकालसमाचारितैकादश्यादित्रयस्य सांगफलास्ये तदुद्यापनकर्मकरिष्ये तदंगतया गणेशपूजनं
 पुण्यहवाचनं च करिष्ये इति संकल्प्य गणेशं पूजयेद्यथा हेहेरं वत्सवभ्येहि श्रविकाश्रं वकात्मज सिद्धिबुद्धि
 द्युतप्रक्ष सर्वलोकपितः पितः नागास्त्वनगहारत्वं गणनाय चतुर्भुज भूपितः स्वायुधैर्दिव्यैः पाशांकुशपरश्व
 धैः श्रावाहयामि पूजार्थं रक्षार्थं च मनकतोऽहं हागच्छ गृहाण त्वं पूजार्थं रक्ष च मत्कृतुमित्यावाह्य षोडशोपचारैः संपूज्यपान्नि
 सफलमर्घ्यमादाय रक्षरक्षणगणभ्यक्षभ्यक्षत्रैलोक्यरक्षक भक्तानामभयं कर्त्ता जाता भव भवाणं वात् द्वैमातुरकपा
 सिंघोपा एमातुराग्रजप्रभो वरदस्त्वं वरं देहि वांछितार्थं दानेन फलदानेन फलदानेन भवेत्प्रभो इत्यर्घ्यं दत्त्वा व
 रतुं उमहाकपेति प्रार्थयेत् यद्वा विश्वेश्वराय वरदाय सुरप्रियाय लंबोदराय सकलाय जगद्धिताय नानाननाय
 सतसर्पविभूषणाय गौरि, सुताय गणनाथनमो नमस्ते १ भर्त्ता नाशानपराय गणेश्वराय सर्वेश्वराय शुभदाय सुरेश्व
 राय विद्याधराय विकटाय च वामनाय भक्तप्रसन्नवरदाय नमो नमस्ते २ नमस्ते ब्रह्मरूपाय विष्णुरूपाय तेनमः नमस्ते
 रुद्ररूपाय करिरूपाय तेनमदिति संप्रार्थ्य ततः स्वाग्नेधान्यराशिद्वये कलशं संस्थाप्य तत्र दूर्वापंचपल्लवफलैर्हमपंचरत्ना
 भिन्दत्वा धान्यपूर्णपात्रद्वयं न्यस्य तत्र पाशहस्तं च वरुणमभसं पातिमीश्वरं श्रावाहयामि यज्ञोस्मिन् पूजयेन्नति गृह्य
 धर्ममिनि वरुणमाचार्य संपूज्य कलशस्य मुखे विष्णुः, कंठे रुद्रः, समाश्रितः मुखे त्रयस्त्रिपतो ब्रह्मा मध्ये मातृगणारिपताः

मंत्रइति गौतमोपि कल्पतरुस्तुपौराणकभण्डांशोऽशूद्राऽन्तविशिष्यविधानात्तेषां चर्मप्रविशिष्टानामुत्पत्त्या तथैव
 विनियोगादपौराणमंत्रपाठो भवेदेव चाह तन्न नमस्कारेण वाधात् अन्ये तु देवानां देवनः स्मृतिपट्टणानामगोत्रतः
 आवाहनादिकर्तव्यं यथाशूद्रेण तच्छृणु इति भविष्योक्तेः सर्वत्र देवेभ्यो नमः पितृभ्यो नमः इति नाममंत्रमाहुः न
 मस्कारेण मंत्रेण पंच यज्ञांस्तदापयेत् तेन शूद्रकर्तृक तुलादानादिष्वपि शूद्रस्य नमस्कारो भिन्नः पौराणस्तु विप्रपठनी
 य इत्यपि रोधः श्रुतो नुमतोऽस्य नमस्कारमंत्र इति गौतमीयेषु अपि अत्र केचिदहुः विप्रो मंत्रेण गृह्यते इत्यर्थवैदिको
 मंत्रो विप्रस्य पौराणस्तु शूद्रपठनीयः न वेदेष्वधिकारो हि कचिच्छूद्रस्य विद्यते पुराणेष्वधिकारो भिदः शीतो ब्राह्मणै
 रिति शूलपाणौ पाद्योक्तिः तिथितत्त्वे वैदिके तर्मंत्रपाठे शूद्रस्याधिकारः श्रोतव्यमेव शूद्रेण नाभ्येतव्यं कदाचन
 इति तत्पुराणमंत्रपरा नमस्कारेण मंत्रेण इति ब्रह्मक्षत्रविशाखैव मंत्रवत्तानामिष्यते तूष्णीमेव तु शूद्रस्य स नमस्का
 रकमत इति याज्ञवल्क्येनापि अयमेव विधिः प्रोक्तः शूद्राणामंत्रवर्जित इत्यनुमतो नमस्कारमंत्रो वैदिकपुराणयोर्नि
 वेधाच्च कर्मपुराणे नाभ्येतव्यमिदं शास्त्रं पलस्य च सन्निधाविति पौराणनिषेधने वेदस्य दूरास्मात्त्वात् अभ्येतव्यं
 ब्राह्मणेन वैश्येन क्षत्रियेण च श्रोतव्यमेव शूद्रेण नाभ्येतव्यं कदाचन श्रौतस्मात्तैत्थैव धर्मप्रोक्तमस्मिन्नूपेतम तरमा
 तु शूद्रैर्विना विप्रं न श्रोतव्यं कदाचन इति शूलपाणौ पुराणाधिकारे भविष्योक्तेः श्रुत एव विप्रो मंत्रेण गृह्यते इति सर्वा
 र्थपरं न आह्वनाजमिति शूलपाणिः नन्वेवं श्रवणविधौ सति श्रावयेच्चतुरवर्णानि त्युक्तेर्हि ज्ञानामपि तुलादानादां
 श्रवणमेव स्यात्त्रपाठ इति चेदत्र ब्रूमः अभ्येतव्यं ब्राह्मणेन वैश्येन क्षत्रियेण च श्रोतव्यमेव शूद्रेण नाभ्येतव्यं कदाच
 न इति एवं ब्रूते अपवासादावपि शूद्रस्याधिकारः श्रवणविधिसिद्धिविषयत्वाद् वैदिकमंत्राभावाच्च प्राच्यस्तु वैश्यशूद्र
 योर्हिराजधिकोपवासानिषेधमाहुः वैश्याः शूद्राश्च येमेहाहुः उपवासं प्रकुर्वते त्रिरात्रं पंचरात्रं व्रतं तेषां त्र्युष्टिर्नैविद्यते

धनदेयना राधनेयवर्त्तायूत्पत्तानि पण्डितिननु केश्च अथशूद्रस्त्वपि हेतुधर्मश्च शूद्रेष्वर्थश्च भूषिष्यत्वाद्वर्मम
 हंता वदन्नत्रस्वधास्वहावपट्टकारादिभिर्विनीतव्यासोक्तैः शूद्रस्तूष्णीं जपन्मौनमारुतेभोगविवर्जिन इतिविशेषो
 पविधानाच्च तथाचास्य देवपूजाव्रतोपवासयज्ञदानशमादिनियमैर्होमतर्पणादिभिश्च रुद्रसायुज्यादिफलाभिधा
 नमुक्तं कर्मपुराणे ब्राह्मणाश्चित्रियावैश्याः शूद्राश्चैव द्विजोत्तम श्रैर्यतिमहादेवयज्ञदानशमादिभिः ब्रह्मोपवास
 नियमैर्होमस्वध्यायतर्पणैः तेषां वै रुद्रसायुज्यं समीप्य याति दुर्लभं सालोक्यताच्च सारूप्यं ज्ञायते तत्प्रसादवद्वि
 वेदमंत्रस्वधास्वहावपट्टकारादिभिर्विनीतं तदुक्तं निर्णयस्यै तथा च तितितत्वेरुक्तं दि स्य हाप्रणवसंयुक्तं शूद्रं
 वददेद्विद्विजः शूद्रो निरयमाप्नोति ब्राह्मणः शूद्रतामिधात् एवं च पैराणविष्णुसहस्रनामचंडीरतोत्रादिपठेभ्य
 नधिकारः अवणमात्राधिकारेण पाठाप्रसक्तेः तथा यद्दं शूणुयात्तित्यंशश्चापि परिकीर्तयेत् नाशुभं प्राप्नुयात्किं
 चित्सोमुजहवमानवः वेदांतगोब्राह्मणः स्यात्क्षत्रियो विजयो भवेत् वैश्यो यनसमृद्धः स्यात् शूद्रः सुखमवाप्नुयात्
 इत्येवमश्वणस्त्वपूर्वापादानाधान्यात् शूद्रः अवणेनैवतिशंकराचार्यैर्व्याख्यातं किंवहुना शूद्रकर्तृकज्ञानश्चा
 द्वादीवै प्रत्येव पौराणमंत्रपाठः शूद्रस्य तु श्रवणमात्रं आवश्यकतुरोवर्णान् निपादस्त्वपत्तिं याजयेदिति वत् शूणुयुरित्य
 र्थं न शूद्रं प्रति श्रवणजन्यज्ञानस्यैव कर्तृभिर्यद्दृष्टता पुराणपठनपाठानां वे तत्तन्मंत्रेषु पाठाप्रसंगे वा राहोपि अयमे
 वविधिः श्रोतः शूद्राणां मंत्रवर्जितः श्रमं न स्य तु शूद्रस्य विप्रो मंत्रेण प्रहृते श्रमः शूद्रकर्तृकदानश्चाद्वादी अर्थ
 प्रकाशनार्थं सर्वत्र विप्रेण मंत्रपाठः कर्तव्य इति शूलपाणिः वैदिकोपि विप्रेण पठतो यद्दत्त्वा चार्घ्यं चूडामणिः आदि
 यस्वशास्त्रार्था विप्रस्य मंत्रपाठोक्तः स शूद्रस्यापि आठ्यः यदादितिकौमुद्यां नदनपालः श्रमं न स्येति विशेषणत्
 शूद्राणां श्रोत्राणां तत्त्वानां च तिलशूलपाणिः यत्तु तेनोक्तं मंत्रजन्यनियमादृष्टासिद्धिर्न सत्कारेणैव त्वते नुज्ञातो न सत्कार

मंत्रइति गीतमपि कल्पतरुस्तुपौराणकमैणान्तांशूद्राऽप्रतिविशिष्यविधानात्तेषां चर्मप्रविशिष्टानामुत्तरयातयेव
 विनियोगात्पौराणमंत्रपाठोभवेदेवेत्याह तत्र नमस्करेणवाधात् अन्येतु देवानादेवनः स्नातुपिच्छांनान्मोजतः
 आवाहनादिकर्तव्यं यथाशूद्रेणतच्छृणु इतिभविष्योक्तिः सर्वज्ञदेवभ्योनमः पितृभ्योनमः इतिनाममंत्रमाहुः न
 परंकरेणमंत्रेणपंचयज्ञाज्ञहापयेत् तेनशूद्रकर्तृकतुलादानादिष्वपिशूद्रस्यनमस्कारोमंत्रः पौराणस्तुविप्रपठनी
 यइत्यविरोधः अतोनुमतोऽस्यनमस्कारमंत्रइति गीतमप्यपि अत्रकेचिदहुः विप्रोमंत्रेणगृह्यते इत्यत्रवैदिको
 मंत्रोविप्रस्य पौराणस्तुशूद्रपठनीयः नवेदेव्यधिकारोहिक्वाचिच्छूद्रस्यवियते पुराणेष्वधिकारोभिदार्शितोब्राह्मणे
 रिति शूलपाणौपाश्चात्किः तिथितत्त्वे वैदिकेतरमंत्रपाठशूद्रस्याधिकारः श्रोतव्यमेवशूद्रेणनाध्येतव्यंकदाचन
 इतितत्पुराणमंत्रपरा नमस्करेणमंत्रेणिति ब्राह्मक्षत्रविशां वैवर्मञ्जवत्तानामिष्यते तूष्णीमेवतुशूद्रस्यसमनमस्का
 रकमतइति याज्ञवल्क्येनापि अयमेवार्थोऽभिः शोकः शूद्राणांमंत्रवर्जित इत्यनुमतोनमस्कारमंत्रोवैदिकपुराणयोर्नि
 वेधश्च कर्मपुराणे नाध्येतव्यमिदंशास्त्रंषलस्यचसन्निधावितिपौराणनिषेधनेवेदस्यदूरास्तातत्वात् अध्येतव्यं
 ब्राह्मणेनवैश्येनक्षत्रियेणच श्रोतव्यमेवशूद्रेणनाध्येतव्यंकदाचन श्रोतंस्मात्तैर्वैधर्म्येनोक्तमस्मिन्नूपेतम तरमा
 तुशूद्रैर्विनाविप्रंनश्रोतव्यंकदाचनतिशूलपाणौ पुराणाधिकारे भविष्योक्तिः अतएवविप्रोमंत्रेणगृह्यते इति सर्वा
 थपरंनशाब्दमात्रमितिशूलपाणिः नन्वेवं अथएविविधो सति आद्येच्चतुर्येवणानित्युक्तेर्द्विजानामपितुलादानादौ
 अथएमेवस्यात्रपाठ इतिवेदत्रयमंत्रः अध्येतव्यंब्राह्मणेनवैश्येनक्षत्रियेणच श्रोतव्यमेवशूद्रेणनाध्येतव्यंकदाच
 नति एवंव्रतोपवासादावपिशूद्रस्याधिकारः अथएविविधसिद्धविषयत्वाद्वैदिकमंत्राभावाच्च प्राच्यास्तु वैश्यशूद्र
 योर्द्विरात्राधिकोपवासानेपधममाहुः वैश्यः शूद्रश्चयेमेहाहुपवासं प्रकुर्वते त्रिरात्रंपंचरात्रं व्रतं पांचरुष्टिर्नैवियते

यत्तु पंचगव्यं पिबेच्छुद्धे ब्राह्मणस्तु सुरां पिबेत् उभौ तौ तु लयकर्मणौ पूयस्थे नरके स्थितौ तत्र प्रायश्चित्तं विना ते
नायं विशेषः प्रायश्चित्तरत्ने ज्ञेयः एवं पूर्वोत्तपि जलाशयो रसगोत्रासादप्रतिष्ठामहादानादिषु शुद्धस्याधिकारः अथि
कारभिर्वेच्छुद्धः पूर्वोत्तमनवौदिके पूर्वोत्तमहोमादौ मद नरत्ने जातु कर्णः वापीकूपतटानादिदेवतायतनानि च
अन्नदानप्रपादानमाराधनं पुत्तमुच्यते नारदः गृहोपरगोपदानं मूर्धसंक्रमणादिषु द्वादशमादिषु यद्दानं
तत्पूर्वोत्तममुदाहृतं शंखादिभिरप्येवमुक्तं यत्र महादानादौ शुद्धस्य होमदावाधिकारस्तत्र द्वेधा गतिः द्वैदिक
संज्ञा रहितं विप्रैः कारयमित्येकः पक्षः मंत्रवर्जं न दुष्प्रतिक्रियाणां पीठिकी क्रिया भिति गन्वादिभिरप्येवमु
दाहृतं अन्येत्वाहुः विप्रैर्वैदिकमंत्रैश्च होमादि कारयेत्पक्षमाचार्यराशरीकेः माधवोत्पद्येवं पौराणमंत्रेण चार्थ
कर्तुं के पुर्णोत्तमं याजमानेषु तेषां श्रवणमात्रमुक्तम् श्रवणविधिजन्यज्ञानस्यैवांगत्वात् वैदिके तु याजमानेन नमस्कार एव
श्रुतमतीत्य नमस्कारो मंत्रादतिगौतमोक्तिः व्यासमन्वादिवाक्यान्यप्येताद्विषया एवैव अस्मिन्ति पक्षे श्रुत्या तत्संबन्धि
त्वात् पौराणोपविप्रस्यैव अमंत्रस्य तु शुद्धस्य विप्रो मंत्रेण गृह्यते इति पूर्वोक्तचाराहोकेः एवं शुद्धस्याह्नुरेगशाति
कर्मविषाककुलादानादावपि ह्यौ शुद्धाश्च सधर्मण इति स्मृतेः अत्र एव शुद्धकर्तृकहोमो विप्रद्वारं वपराशरीणोकेः त
था दक्षिणार्थतो विप्रः शुद्धस्य जुहुयाद्विः ब्राह्मणस्तु भवेच्छुद्धः शुद्धस्तु ब्राह्मणो भवेदिति अन्नमाववाच्यार्थः यो
विप्रः शुद्धादक्षिणामादाय तदीयं हविः शान्तिपुष्ट्यादिसिद्धये वैदिकमन्त्रैर्जुहोति तत्र विप्रस्यैव दोषः शुद्धस्तु हेम
कलं भवेत्तेति व्याचक्षते एतच्च निर्णयसिधु शुद्धकनलाकरशुद्धवर्नस्मृतिको मुयादिति नथे पुस्तवि रनरमुक्तमत्र दि
द्मानमपि तेन समेन शूद्राणां वैदिकमंत्रहोमो द्वैपक्षो विप्रद्वारा मंत्रः अमंत्रकेनास्त्रायेति पौराणिकोपि विप्रद्वारा
श्रवणमात्रमिदं एव प्रागुक्तमेव अथ शुद्धस्येष्टापूर्तादिकर्मभूगर्भाधानादिसंस्कारेषु महादानव्रतैश्चापनादिकर्म

इति हेमाद्रौ भविष्योक्तैः नवरत्नेन गन्धर्वेन ब्राह्मणेः क्षत्रियैर्धर्म्यैः शूद्रैरन्यैश्च मानवैः स्त्रीभिश्च कुरुशादुल्लताद्विधान
 निदंशूणा इति भविष्ये शूद्रस्याप्युक्तं एवं प्रायाश्चितं शूद्रे जपहोमादिरहितं देयं तस्माच्छूद्रं समासाद्य सदा धर्मपथे
 स्थितं प्रायश्चित्तं प्रदातव्यं जपहोमविवर्जितमिति भित्ताक्षरायामगिरसोक्तं अत्र जपहोमवर्जं प्रायाश्चित्तं दत्तं त्री
 ण्ययात्रादौ न शूद्रसंवेधविधेरुपसंहारः हविरुभयत्वं वा द्विशिष्टे द्विशेषवाक्यभेदाद्द्विजानां तदभावापत्तेः किंतु शूद्रसं
 वेधप्रायश्चित्तोद्देशेन जपहोमवर्जत्वविधिवर्जो भवतः अत्र केचित् प्रधानभूतयोज्यपहोमयोर्निषेधो न त्वगभूतयोः अत
 एव महाण्ये लौकिकाग्रौ शूद्रयोः प्रायश्चित्तांगभूतव्याहृतहोमो विप्रद्वारे किं इत्याहुः तत्र आरंभे सर्वकृच्छ्राणां
 समाप्तौ च विशेषतः श्राद्धेनैव तु शालाग्रौ जुह्याद्वाहतीः पृथक् श्राद्धं कुर्याद्वा तस्मिन् गोहिरण्यादिद
 क्षिण। स्त्रीणहोमो न कर्तव्यः पंचगव्यं तथैव चेति जावालित्वा - गृह्याग्निं यमात् न चान्नेः प्रतिनिधिर
 स्थातव्यं कम् अथ शूद्रस्य देवपूजाधिकारः शिवसर्वैरवे भविष्ये च यस्तु पूजयते लिङ्गं देवादिमांजगरपतिं ब्राह्मणः क्ष
 त्रियो वैश्वशूद्रो वा मत्परपणतस्य श्रुतः प्रदास्यामि शुभां लोकाननुत्तमान् पूजान्नरुपशरीरहिताभिरथ लोभतौ स्त्राणा
 मनुपनीतानां शूद्राणां च नरेभ्यः स्थापनेन अधिकारो रिति विष्णोर्वशं करस्य च यः शूद्रः संस्कर्तुं लिङ्गं विष्णो गायिपुत्रेन स
 रः इहैवायं तदुत्सा निपश्यत्यामुल्लिखे किमु शूद्रो वा नुपनीतो वा नरी वा पातितोऽपि वा - कुशत्रे वा शिवं वा पिरष्टुवान्
 कमश्नुते अथ शूद्रस्य महादानावप्यधिकारः मातर्ये हिरण्यगर्भदाने नरी वा यद्विवातारी पुत्रं ब्रह्मात्मसंभवं यः कुरो
 तिमह। पुरयं शूणु न स्यात्पि यत्फलं कामधेनुं दानेपि आग्नेये ब्रह्मविदश्च न शूद्राणां कर्तव्यं यत्नतः तदनुपेतितथा वा न्यत्राप्यु
 क्तञ्चाधिकारो भवेच्छूद्रः पूतैर्धर्मैर्न वैदिके मोक्षधर्मोऽपि मन्त्रवर्जं न तु पयति कुर्वाणाः शौचिकीं क्रियां मतिपंचगव्यविधाने स्त्री
 शूद्राणां विकल्पः स्त्री शूद्रस्य विशुद्ध्यर्थं प्राजापत्यं समादिशेत् पंचगव्यं तु कुर्वीत स्त्रावापीदं शुचिर्भवेत् इति पराशरोक्तैः

यत्तु पंचगव्यपिवेच्छुद्भेद्वाह्यएस्तुसुरांपिवेत् उभौतौतुल्यकर्मणौपूयारुधेनरकंस्थितौ तत्प्राप्यश्चित्तिनाते
नायंविशेषःप्राप्यश्चित्तरत्नेज्ञेयः एवंपूर्तेपि जलाशयोत्सर्गंप्रासादप्रतिष्ठामहादानादिषुशूद्रस्याधिकारः श्रद्धि
कारिभवेच्छुद्भःपूर्तैषभेनवौदिके पूर्त्ताहहेमाद्रौ मदन्तरत्ने जातूकर्णः वाप्रीकूपतडागादिदेवतायतनानिष
श्रद्धदानप्रपादानमारामःपूर्तेमुच्यते नारदः गृहेपरगेपदानंमूर्धंस्क्रमणादिषु द्वादश्यादिषुयद्दानं
तत्पूर्त्तैःषुद्भाहृतं क्षेत्सादिभिरप्येवमुक्तं यत्र महादानादौ शूद्रस्य होमदावाधिकारस्तत्रद्वेधागतिः वैदिक
मंत्राहितंविश्वैः कार्यभित्तयेकः पक्षः मंत्रवर्जानन्दुर्भूततिकुर्वाणःपौष्टिकिकयाभिति गन्वादिभिरप्येवमु
दाहृतं अन्येत्वाहुः विश्वैर्वैदिकमंत्रैष्वहेमाद्रिकार्यैश्चप्यमामाणपाराशरिकैः माधवियेप्येवं पौराणमंत्रैश्चाकार्यं
कर्तुंकेषुपाठेयं याजमानेषुतेपांश्वेणमात्रमुक्तम् श्रवणविधिजन्यज्ञानस्थिवांगत्वात् वैदिकेतुयाजमानेनमस्कारएव
श्रुतमतीत्यनमस्कारोमंत्रादितिगौतमोक्तिः व्यासमन्वादिवाक्यान्यप्येताद्विषयाण्येव श्रस्येतिपथीश्रुत्यातरत्संबधि
त्वात्पौराणोपविप्रस्यैव अमंत्रस्मृतुशूद्रस्यविश्वोमंत्रेणपह्यते इतिपूर्वोक्तचाराहोक्तिः एवंशूद्रस्याह्नुरोगयाति
कर्मविपाकमुलादानादावपिस्त्रीशूद्राश्चसधर्मणइतिस्मृतेः अतएवशूद्रकर्तृकहोमोविप्रद्वारं वपराज्ञारेणोक्तिः त
था दाक्षिणार्थतु गोविप्रःशूद्रस्यजुहुयाद्विः ब्राह्मणस्तुभवेच्छुद्भः शूद्रस्तुब्राह्मणोभवेदिति श्रत्रमाधवाचार्यः यो
विप्रः शूद्राद्वस्त्रिणामादायतदीयंहविः-शांतिपुष्टयादिसिद्धये वैदिकमंत्रैर्जुहोति तत्रविप्रस्यैववदोपः शूद्रस्तु हेम
मल्लभेतैवेतिव्याचक्षते एतच्च निर्णयमिषुशूद्रकनलाकरशूद्रवर्गस्मृतिकेमुयादिनिवेयुमाधिरारमुक्तमत्रादि
ङ्मात्रमपि तेनसर्वत्रशूद्राणांवैदिकमंत्रहोमोपक्षो विप्रद्वारामंत्रकः श्रत्रकोनास्त्रायेति पौराणिकोप्रविप्रद्वारा
श्रवणमात्रमित्यस्यप्रागुक्तमेवश्रद्धाशूद्रस्येष्टापूर्त्तादिकर्ममुगर्भाधानादिसंस्कारेषु - महादानव्रतोद्यापनादिकर्म

सु सर्वकर्मगतं न पुण्याहवाचनमाचारानुसारं च येन व्यासः संपूज्यगंधमाह्वयैर्द्रव्याणां स्वरितवाचयेत्
 काम्यकर्मणि मां तदप्येसंभ्रमाद्भुतदर्शने यमः संक. रतु द्विजः कुर्यान्निरंकारमहिपतिः उपांशुचतया वैश्य
 स्वस्तितु द्वे प्रकीर्तयेत् तत्र कर्त्ता दावाचम्य सुमुखश्चैकदंतश्चैत्यादिविधैः पठ्यमान श्रुत्वा, उोमयेत्यादि
 देशकालौ संकीर्त्य श्रुत्वा कर्मोक्तदत्ता सोहृतात्मनः सर्वपापक्षयसकलमिष्टानां सिद्धिरा श्रीपरमेश्वरं श्री
 त्वयै यथाफलसमाचरेत्तैकादश्यादि व्रतस्य सांगफलासये तदुद्यापनकर्म करिष्ये तदंगतया गणेशपूजनं
 पुण्याहवाचनं च करिष्ये इति संकल्प्य गणेशं पूजयेद्यथा हे हे रं वत्समभ्येहि श्रविकाश्रयं कारमज सिद्धिबुद्धि
 धुन्यक्षसर्वलोकपितः पितः नागारयनागहारत्वं गणनाथ चतुर्भुज भूषितः स्वायुधैर्दिव्यैः पाशांकुशपरश्व
 धैः श्रवाह्वानि पूजार्थं रक्षार्थं च मनकतोः इह गच्छ भद्राण्यं पूजार्थं रक्षचमत्कृतुमिद्यावाह्य षोडशोपचारैः संपूज्य पाश्र्व
 सफलमर्घ्यमादाय रक्षरक्षणाय ध्यक्षभ्यक्षत्रैलैकपररक्षक भक्तानामभयं कर्त्ता जातामवभवाणैवात् द्वैर्नतुरक्या
 सिधोपायमातुरा यजन् प्रभो वरदस्त्ववरदेहि वांछितं वांछितार्थं अनेन फलदानेन फलदो भवमेव प्रभो इत्यर्थं दत्त्वा
 क्रतुं दमहाकायेति प्रार्थयेत् यद्वा विश्वेश्वराय नमस्त्वादराय सकलाय जगद्धिताय नागाननाय
 सितसर्पे च भूषणाय गौरैः सुताय गणनाथमनो नमस्ते १ भर्त्ता नाशानपराय गणेश्वराय सर्वेश्वराय शुभदाय सुरेश्व
 राय दिद्याधराय विकटाय च वामनाय भक्तप्रसन्नवरदाय नमो नमस्ते २ नमस्ते ब्रह्मरूपाय विष्णुरूपाय ते नमः नमस्ते
 सद्गुरुपाय कारे रूपाय ते नम इति सं प्रा र्थयंततः स्वाग्नेयान्यराशि द्वेयकलशं संस्थाप्य तत्र दूर्वापंचपल्लवफलैर्मपंचरत्ना
 नैतत्त्वाधान्यपूर्णपात्रद्वयं न्यस्य तत्र पाशहस्तं च वरुणमंभसां पातिमिश्रं श्रावाह्वानियज्ञैस्मिन् पूजयेन्नति यद्वा
 तामिदिवरुणमावाह्य संपूज्य कलशस्य मुखे विष्णुः कंठे रुद्रः स्वमाश्रितः मुखे तस्य स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणारिपताः

ईष्याधः सत्राध्य मातृद्वामव आचायद्वामव आतायद्वामव आशिषः प्राथयते एताः सत्याशिषः संतु
 श्रवति कुनजान् मंडलः कमलमकुलसदृशमंजलिं शिरस्याधाय दक्षिणे न्याणिनासुवर्णपूर्णकलशधारानिर्वादिषीनां
 गानयोगिरस्त्रिषिष्टिपुत्रदानिव तेनायुः प्रमायेन पुण्याहं दीर्घमायुरस्तु शिवाश्रयः संतु भीमनस्यमस्तु श्रुतं चारि
 एमस्तु गंधाः पातुं मुनंगत्पंचास्तु श्रुतः पांचायुष्यमस्तु पुण्याणि पातु सौम्यमस्तु तालवृक्षानि पाद्वैश्वर्धमस्तु दक्षि
 णाः पातु बहू देवचारस्तु इति विग्रहस्तदेत्या यंकृत्वासर्वेभ्यः प्राकृष्टाणि कर्मां रंभाः शुभाः शोभनाः प्रवर्तते तमहं न
 द्वाभवाद्भिरनुज्ञातः पुण्याहं वाचाधिपं वाच्यतामिति तैत्तिरीके माविंशमाचमेपापं मांसं तु गरिपं धिनः सैः स्यात्प्रवृत्तसु
 खिनः सर्वलोकाः सुखावहा इति कर्ता वदेत् ॥ विप्रास्तथास्त्रिच्युक्ता करोतु स्वस्ति ते ब्रह्मा स्वस्ति चाग्निहोत्रातयः
 सरीसृपाश्च ये दुष्टास्ते भयस्ते स्वस्ति सर्वदा ययानिर्हृपश्चैव धुधुनारो भगिरथः तुभं न राजर्षयः सर्वे स्वस्ति कुर्वतु
 नित्यं यथाः स्वस्ति ते स्तुतिपदादेभ्यश्च तुभं न दिभ्यश्च स्वस्ति नरस्वपादकेभ्यश्च मूर्धमाः स्वस्ति ते सदा स्वाहा स्व
 धारावीधैव स्यास्ति कुर्वतु ते सदा लक्ष्मिं श्रुतं धर्तुं चैव स्वस्ति ते कुलतंसदा आसितो देव लैश्चैव विभ्राभिन्नस्तथांगिरा
 वसिष्ठः काश्यपश्चैव स्वस्ति कुर्वतु ते सदा धाता विधाता लोके शोदिशश्च सदिग्धिभराः स्वस्ति ते य प्रयच्छ
 तु कालं तैकेयश्च एमुलः विधस्वान्मगवान् स्वस्ति करोतु तव सर्वदा देवगजाश्चैव चत्वारः दिति श्रृगगनं ग्रहः श्रुतं
 स्ताद्धरणो यो सौ नागो धारयते सदा शेषश्च वयं नगप्रेष्ठः स्वस्ति तुभं प्रयच्छतु इति ब्राह्मणवद्वयः तत्कर्त्ता ब्राह्मण
 मनः समाधीयत मसमाहित मनसः स्मरति ते वयः प्रसीदंतु न वतः प्रसन्नः स्मरन्पुके कुंभाज्जठपातयन् वदंतु
 तिरस्तु पुष्टिरस्तु तुष्टिरस्तु दृढिरस्तु अग्निमस्तु आयुष्यमस्तु आरोग्यमस्तु शिबं कर्मास्तु कर्मसमृद्धिरस्तु
 पुत्रसमृद्धिरस्तु धनधान्यसमृद्धिरस्तु इष्टसंपदस्तु अनिष्टनिवसनमस्तु यत्पापं तत्प्रतिहनस्तु यच्छ्रेयस्तदस्तु

[illegible]

तैरुक्ते वधेश्वरपुण्यमस्तु शिवमस्तु वंशाभिष्टुदिरस्तु प्रजापतिः प्रीपतां ततो विप्रः सुरास्त्वामभिषेचं विरपा
 यः ॥ मारो धर्ममभिषेचयुः तत्र पत्नी बने अधातं तं करोतु स्वस्ति ते ब्रह्मेति पूर्वैर्भजमानस्य नीराजनम् तिलक
 मशोर्वादांश्च दधुरेति सर्वज इति शूद्रकमलाकरे केशूद्रस्य पुण्यहवचनं श्रय शूद्रस्य मातृकपूजनं तत्र कर्ता तं दुलपने
 पुण्यारोपद्वाहाय मेधासा विजयि ज्ञायया देवसेनास्वयाराहमातरो लोकमातर धृतिः शुद्धिस्तथा तु टिरामनः कुल
 देवता गणेशेनाधिक होत्राः दृष्ट्वा पूज्यस्तु गोडश ब्राह्मं माहेश्वरैश्चैव कोमारी वैष्णवी तया वाराही च तथेन्द्राणां च मुह्य
 सप्तमातर इति च गणेशे युता गौर्यो दिपोऽङ्गमातरो ब्राह्म्यादिसप्तमातरश्च सर्वोद्दहानच्छन्तु सुप्रतिष्ठिता वरदा
 भवतु इत्येवं नामभिः पृथक् पृथक् गावाह्य पोडशोपचारैः संपूज्याः ततः कुडये धुमेन सप्तवाराः करवा वसुधाराधेन
 मुः इत्यावाह्यसंपूज्य ललितचन्द्रमार्गरीश्रं वैकासिल्याशया भगार्हाचमगाशीच सैताद्या तमातर इति पोड
 शोपचारैः संपूज्य ततो नादीश्राहं कुर्वात अन्नसंकरपादौ विशेषः संप्रहे शुभाय प्रथमां तं न दृष्ट्वा सकलपमाचरेत् तन्म
 ध्याय दिवा कुर्यान्महान्दीपो भिजायते अन्नसंबंधशब्दानामरूपानामरोगिणा अन्नास्नाचां तिलाधैश्च नादीश्रं
 क्वचसंघवत् कारिका च संबधनामरूपाणि वर्जयेदत्र कर्मणि त अन्नसंघवसुं द्वाकौ विधेद्वयो तस्त्वनदीनां
 मात्रादीनां च प्रत्येकं द्वौ द्वौ एवं विंशति ब्राह्मणाः यद्वा मात्रादीनां त्रयाणो द्वौ द्वौ एवमष्टौ मात्रादीनामिति मानपिताम
 हीनां पितामहीनां पिष्टपितामहत्रापितामहानां मातामहप्रमातामहदुद्धप्रमातामहानां सपत्नीकानां ह्येवं तत्रैव प्र
 त्येकं द्वौ द्वौ विधेद्वेवानां द्वौ एवमष्टावेव अन्ननापसत्रगतिलकाद्येषु यवा एव स्वधारस्यानेरवाहा शूद्राः विंशतिनां
 नशूद्रस्य संपूजनातिपातनाभावः आमाद्यादिदानं प्राङ्मुख एव कुर्यात् ऋजुदन्तः क्रियात्तर्वाभिर्वा इत्याहयो

दृष्टिश्चाद्वैमहावाहिकलं वमनं वेदयतु पिंडदाने विशेषासिष्ठेनोक्तं दधिकर्कधुवरीकलंतच्छ्रुतं तथा एकैकस्मिन्
 इदं पदेयं एकं नाम्नः परंतु पूर्णं दद्यात् पिंडद्वयं वधुः पिंडद्वयदानं दृष्ट्यर्थं यद्वा विवाहव्रतचूडः सुवर्णमर्धतदर्थकं पिंडदानं
 स्वदेष्टुमानं कुटुम्बानि लिखतर्पणमिति पित्रादिश्रयाह श्रद्धाते क्रमदोषपरिहारार्थं देयं तत्र एकनाम्ना परंतु पूर्णानिति पिंड
 दानपक्षे अत्रापराविशेषो रूपात्तरयणीये श्रद्धाकारणमर्थं चावाहनं चावनेजनं पिंडश्चाह प्रकुर्वीत पिंडहर्नो निवर्तते
 यथा पिंडनिर्वाणं परहितं यत्र श्रद्धावैधीयते स्वधावाचनलोपांस्ति विकरस्तु नाले रजते अश्वदं यदक्षिणारुस्ति तस्य भिन्न
 रं पंथारिथतिरिति कर्तव्यमेव अथ शूद्ररूपा पिंडकवृद्धे श्रद्धा संक्षिप्तप्रयोगः सत्यधुसंज्ञा कविश्वदेव इदं वः पाथं
 मातृपितामही प्रापितामह्यो नादीमुख इदं वः पः थं २ पितृपितामहः प्रपितामहा नादीमुख इदं वः पाथं ३ मातामह
 प्रमानामह वृद्धप्रमातामह नादीमुखाः सपत्नीका इदं वः पाथं इदमासनम् ततो गंधादिदानं एव गंधः इमानि
 पुण्याणि एषधुपः इदनाच्छादनं सत्यवसुसंज्ञकेभ्यो विश्वदेवेभ्यः १ मातृपितामही प्रापितामहो नादीमुखेभ्यः
 २ पितृपितामहः प्रापितामह्यो नादीमुखेभ्यः ३ मातामहः प्रमातामह इदं वः पाथं ४ पित्रादिभ्यः सपत्नीकेभ्यः ५
 इदं गंधाद्यर्चनं संप्रयत्तां हृदिः इति रथा १ चतुर्धेयथा क्रमं दत्त्वा नतः परित्रेणार्थं मंडलमभ्युक्ष्य तत्र परित्रेण वि
 धाय सत्यवसुसंज्ञकविश्वदेवेभ्यः १ मातृपितामही प्रापितामहीभ्यो नादीमुखेभ्यः २ पुत्रमब्रह्मणेभ्यो जनपथ्यात्मब्रह्ममृतरु
 नोदीमुखेभ्यः मातामहः प्रमातामह इदं वः प्रमातामहो नादीमुखेभ्यः ४ पुत्रमब्रह्मणेभ्यो जनपथ्यात्मब्रह्ममृतरु
 नोदीमुखेभ्यः दृष्टिः रितिरथान्त्यनुदने यथाक्रमं देयं श्रद्धां सदा शिष्टेणैव देयम् श्रद्धापरिस्तरितवार्यमिति सप्रदः
 यः श्रुतेन नादीश्रद्धेन कर्मागदेताः श्रद्धां तां हृदिः नादीश्रद्धं सुप्रोक्षितमस्तु शिवाश्रापः संतु सौमनस्यमस्तु श्र
 क्षतं चारिष्टमस्तु नादीमुखो मातरः श्रद्धां तां नादीमुखाः पितरः श्रद्धां तां नादीमुखाः मातामहाः श्रद्धां तां गोत्रेनोर्वधताम्

दातारो नो भिवथैतविदः संततिरेव च अद्धाचनो मातृगन्तुः बहुद्वैपचने अस्तुः अत्रंचने बहुभवेदतिथीं श्रुलमेम
 हि याचितारश्चनः संतुमाचयांचमकंचनेति संघार्थं विगैस्तथास्ति तिवाच्यं गोत्रं नो ब्रूताम् वेदः संततिरेव
 च अद्धाचयो नाव्यगमन् बहुद्वैपचने अस्तु अत्रंचने बहुभवेदतिथीं श्रुलमेम याचितारश्चनः संतुमायांचिध्यनुकं
 चनेति नरपुत्रं तते दक्षिणादानं तद्यथा कुरैतन्नादींश्चाद्धकर्मणः सांगतासिद्धयै दक्षामलकारतिनिःकंपदाक्षि
 णां अदरेकं ददामि विश्वेदेवाः प्रीयताम् नदीं मुखादेवताः प्रीयताम् मातापितामहं चैव तथैव प्रपितामहं पिता
 पितामहश्चैव तथैव प्रपितामहः मातामहस्तपिताच प्रमातामहकादयः पुत्रैः पुत्रैः प्रीताः प्रपृच्छन्तु वमंगलमिति
 नयाविसर्जयेत् इति शुद्धस्य दृष्टिश्चाद्धम् ॥ अथोवापनप्रयोगः सवस्त्रैः शुद्धयोः समानधर्मत्वाद् वैदिक एवैक
 इवातः पौराणं न प्रपुनरुक्तो भिद्यते तत्रादौ स्वावाच्यैः परिष्कृत्या सतरेणुं विद्विर्मदं ववायथाशक्ति संपाद्योवा
 पनसंभूतिवादाय आसने उपविश्या च मयप्रतिज्ञासंकरं कुर्यात् देशकालौ संकीर्त्या मुकगोत्रौ मुकदासौ हस्त्रौ च
 दमुकगोत्रा मुकदासां वाहं सर्वपाप्रक्षयपूर्वकं सकलामोष्ठपाठ्युत्तरं विष्णुप्रभृतिस्वामीं यदेवता प्रीत्यर्थं यथा विद्या
 चरितैकादश्यादि व्रतसांगलावाप्तये तदुवापनं करिष्ये तत्पूर्वागत्वेन गणेशादि पूजार्थं मावाच्यैः द्विवरणं च करि
 ष्ये अथावाच्यै वरणं अथास्मिन्नेकादश्यादिव्रतोवापनं कर्मायुवाच्यैस्त्वेन स्वाप्तं हण्डे आचार्यैरनुयथास्वभा
 यकादर्शनां दहरूपतिः तथा त्वं मम यज्ञोस्मिन् भवाचार्यो द्विजोत्तमेत्याचार्यं वृणुयात् साति विभवचतुर्हरेः पुजापूकान्
 द्वारपालांश्चैव तृणयात् ऋग्वेदः पद्मपत्राक्षो गायत्रः सोमदैवतः अग्निगोत्रस्तु विद्मैः ऋक् इति कवमेसस्त्रेभव १
 काचराक्षो यजुर्वेदस्त्रे दुभो विष्णुदैवतः कश्यपपुत्रस्तु विद्मैः ऋक् इति कवमेसस्त्रेभव २
 साध्वे इतरु विद्मैः ऋक् इति कवमेसस्त्रेभव ३
 यको देवतः भारद्वाजस्तु विद्मैः ऋक् इति कवमेसस्त्रेभव ४
 दृष्टव्येति यजुर्वेदे सुष्टुमो लृहदैवतः वैशाखायनस्तु विद्मैः ऋक् इति कवमेसस्त्रेभव ५
 यजुर्वेदेः भारद्वाजस्तु विद्मैः ऋक् इति कवमेसस्त्रेभव ६
 दृष्टव्येति यजुर्वेदे सुष्टुमो लृहदैवतः वैशाखायनस्तु विद्मैः ऋक् इति कवमेसस्त्रेभव ७
 यजुर्वेदेः भारद्वाजस्तु विद्मैः ऋक् इति कवमेसस्त्रेभव ८
 दृष्टव्येति यजुर्वेदे सुष्टुमो लृहदैवतः वैशाखायनस्तु विद्मैः ऋक् इति कवमेसस्त्रेभव ९
 यजुर्वेदेः भारद्वाजस्तु विद्मैः ऋक् इति कवमेसस्त्रेभव १०

त्वनेमखेभव ५ यदांत्वाचार्यएवैकस्तदाऋत्विगादिवरणंकुर्यात् अथाचार्योयजमानस्यवस्त्रफलाधातादिकं
 चदध्या अभिषेकंकृत्वा रक्षामुत्रंकरेवदध्या स्वरितवाचनकृत्वा तिलकंकारयित्वा दूर्वाक्षतादिकं दद्यात् तत्रमन्त्रः करो
 तुस्वरिततेजस्रहास्त्वस्तिचापिद्विजतयः सरोसुपाश्रये श्रेष्ठस्तेभ्यस्तेस्वरस्तिस्त्वर्दा १ ययातिर्नहुपश्र्वधुंधुमारोभर्गा
 रयः तुभ्यंरजर्षयः सर्वेस्वरस्तिर्कुर्वंतुत्तपशः २ स्वरस्तिस्तेस्तुद्विपादेभ्यश्चतुष्पादेभ्यएवचस्वरस्यस्त्वपादकेभ्यश्चतव
 नित्यमहामखे ३ स्वाहास्ववाशार्चाचैवस्वरितकुर्वंतुत्तपशः लक्ष्मिररुंधतां चैवकुरुतां स्वरिततेसदा ४ आसितेदेवल
 श्वेवाविश्वामिब्रतथांगिराः वसिष्ठः कश्यपश्चैवस्वरस्तिर्कुर्वंतुत्तसदा ५ धाताविधातालोकेशोदिशश्चसादिर्गोभराः
 दिग्गजाश्चैवचत्वारः क्षितिश्चसन्वग्रहाः ६ स्वरस्तिस्तेसंप्रयच्छंतुकार्तिकेयश्चपण्डितः विवस्वान्भगवांश्चैवकरो
 तुस्वरितस्त्वर्दा ७ अथरताद्धरणोयोसौनागोधारयतेसदा शेषश्चपन्नगश्चेष्ट स्वरिततुभ्यंप्रयच्छतु ८ इतिस्वरित
 वाचनम् पठित्वापुण्याक्षतादिकंस्त्वर्दधुः अथचार्योभूतोत्सारणंकुर्यात् अपसर्धतुतेभूतायेभूताभंविंस्तिथताः ये
 भूताविघ्नकर्तारस्तेनइपंतुशिवाज्ञया १ यदन्नसंस्थितंभूतरथानमाहृत्यसर्वतः स्थानंत्यक्तातत्सर्वंयन्नस्येतन्नग
 च्छतु अथतोरणपूजनम् पूर्वं सुदंष्ट्रतोरणएनयंज्ञंरक्ष सर्वविघ्नांनिवारयेत्यावाह्य ऋग्वेदाधिष्ठितायसुदंष्ट्रतोरणा
 यनमइतिसंपूज्य दक्षिणेविकटतोरणएनयंज्ञंरक्ष सर्वविघ्नांनिवारयेत्यावाह्य यजुर्वेदाधिष्ठितायविकटतोरणायनम् इति
 न इतिसंपूज्य पश्चिमेसुकर्मतोरण एनयंज्ञंरक्ष सर्वविघ्नांनिवारय सामवेदाधिष्ठितायसुकर्मतोरणायनम् इति
 संपूज्य उत्तरे सुहोत्रतोरण एनयंज्ञंरक्ष सर्वविघ्नांनिवारय इहरेषुकलशान्सेस्याप्यसंपूज्य सर्वत्रकलशेषुर्दापादे
 यः ततोद्धारपूजनम् पूर्वद्वारेषोजेनमः विधाजेनमः द्वारश्चैनमः गणपतयेनमः वास्तुपुरुषायनमः दक्षिणेवला
 यनमः सुवलायनमः द्वारश्चैनमः गणपतयेनमः वास्तुपुरुषायनमः पश्चिमेजयायनमः विजयायनमः

द्वारश्रेयैनमः गणपतयेनमः वास्तुपुरुषायनमः उत्तर चंडायनमः प्रचंडायनमः द्वारश्रेयैनमः गण
 पतयेनमः वास्तुपुरुषायनमः मंडपपूजायाव्रतोद्यापननिबंधेषु प्रायशोनकत्वद्वेदमंत्रैरेवानुष्ठेयत्वाच्च स्त्रीशु
 द्राश्चसधर्माण्डित्युक्तिमाश्रित्यात्रपरित्यागञ्चितः अप्रसर्वतोभद्रपूजाप्रारभ्यते तद्यथा कारयेत्सर्वतोभद्रं
 द्विकोपरिसुंदरं तिर्यग्भूर्ध्वगतारेखाः कुर्यादिकोनविशतिः खंडेद्वुस्त्रिपदः कोणेशंखलाः पंचकोष्ठाः ए
 कादशपदवल्लीभद्रं चनवाभिः पदैः चतुर्विंशत्पदवापिपरिधेः विंशभिः पदैः मध्येपोडशभिः कौष्ठैः पद्ममष्टदलं
 रम्यतं सितंदुः शूललंकृष्णवल्लीनीलेनपूरयेत् भद्राकृष्णसितावापिपरिधिः पीतवर्णका शुक्लवायदिवारकंपद्म
 कार्भसुशोभनं बालांतरादलाभेताः कर्णिका पीतवर्णका खंडेद्वुः शूलवल्लीवापिभद्रं तु रंचमं परिधेयवेष्टितं
 पद्मवाह्यित्स्वचंजरत्नमः सर्वव्रतं समुद्दिष्टं सर्वतोभद्रमंडलं कारयेत्सर्वधान्यैर्वावर्णैरुपशोभितं पीतं हरिद्राचूर्णं
 स्यादसितं तंडुलसंभवं कौस्तुभचूर्णमरुणकृष्णदग्धपुलाकजं विलवादिपत्रैर्हरितमेवं रम्यारपंचवर्णकं तन्मध्ये रथा
 पयेद्देवान्ब्रह्माद्याश्चतुरासुरान् अथस्यानप्रकारः मध्ये ब्रह्मातथाष्टासुदिक्षुसेमादिदेवताः वायुसेमद्वयोर्मध्ये
 दसत्तष्टौ तु पूजयेत् सोमईशानयोर्मध्ये रुद्रानेकादशैव तु इंद्रईशानयोर्मध्ये अग्निदित्यान्द्वादशैव तु इंद्राग्निमध्ये च तथा
 अश्विनौ पूजयेत् तथा आग्नेयमयोर्मध्ये विवेदेवान्सप्तैतकात् यान्यनैर्ऋतयोर्मध्ये सप्तयक्षांश्च पूजयेत् नैर्ऋत्यां
 वृषयोर्मध्ये नागान्भूतान्श्च पूजयेत् आप्यवायुज्योतिर्मध्ये गंधर्वाः परसोपजेत् ब्रह्मसेमद्वयोर्मध्ये रुद्रानेकादशार्चयेत्
 रुद्रं नंदीवृषशूलं महादेवं च पूजयेत् ब्रह्मेशानद्वयोर्मध्ये दक्षदीनसप्तपूजयेत् ब्रह्मातकादिशोर्मध्ये रवधार्चयेत् प्रपूजयेत्
 ब्रह्मणो नैर्ऋतेर्मध्ये गणपंतु प्रपूजयेत् वरुणब्रह्मणोर्मध्ये अपः संपूजयेत् तथा मध्ये वायोर्ब्रह्मणश्च मरुतः संप्रपूजयेत्
 ब्रह्मणः पादभूले तु मेदिनीं तत्र पूजयेत् कवेरीनां द्वादशैव यमुना च सरस्वती गंगा कृष्णा तथा गोदा पुण्ड्र्याः सप्त च सागराः
 क्षारश्चीरमधु रसा पुष्पैर्भस्त्रद्वयैः संभवः तद्ब्रह्मेवास्त्रपत्राणि दिगोशानामनुकमात् पत्राणि वाहनानि सप्तपयोग्रहा

भैवमहिंशेप्रमुखात्पि नान् रूपापनयनाक्रमः सर्वतोभद्रमध्ये कर्णिकायां ब्रह्मणेनमः ब्रह्माणमावा
 हनामि १ पूर्ववापराङ्गावयननः इंद्रनावाहयामि २ अग्नेरुपांखड्गेऽशुवरोपरिअनेनेनमः अग्निमावा
 हयामि ३ दक्षिणेवाप्यांनमायनमः यन्ममावाहयानि ३ नैर्ऋत्यखड्गेऽशुखरोपरिनिर्ऋतयेनमः निर्ऋ
 तिमः ०४ पश्चिमेवाप्यां वरुणायनमःवरुणमायुयन्नेखड्गेऽशुखरोपरिनायवेननमः वयुजावाहयामि ५ उतरेवा
 प्यांसोमायनः-सोममः ७ ईशानेखड्गेऽशुखलापरि ईशानायनमःईशानमा ८ ईशानेद्रमध्ये भद्रवसुभ्यानिनः
 वसुनावाः ५ इंद्राग्निमभेभद्रे रुद्रेभ्यानमःरुद्रानावाहयामि १० अग्निममभेभद्रे आदित्येभ्योनमःआदित्याः ११
 यमनिर्ऋतियेभद्रे मरुत्येनमःमरुतश्चावाः १२ वायुसोममध्ये अश्वेभ्यांनमःअश्विनावाः १३ सोमेशानमभेनेरुकेदृ
 पभ १४ ततोब्रह्मेद्रमध्ये वरुणाविष्णवेनमःविष्णुमावाहयामि १५ ब्रह्माग्निमध्ये वरुणागणपतयेनमः गणपतिः १६
 ब्रह्मयममभेवरुणां पितृभ्योनमः पितृहना- १७ ब्रह्मनिर्ऋतियेभ्येवल्लयांगंधर्वाप्सरोभ्योनमःगंधर्वाप्यारसः १८
 ब्रह्मवरुणमभेवरुणां सत्यमातृभ्योनमःसत्यमातृरावाहया- १९ ब्रह्मवायुमभेवरुणांसर्पेभ्योनमःसर्पानावाहयामि
 २० ब्रह्मसोममभेदेवल्लयां दुर्गाभ्योनमःदुर्गामा २१ ब्रह्मेशानमभेवल्लयां गंगादिपंचनदीभ्योनमःपंचनद्यश्चावाः २२
 ततोऽनडलांतः पद्मस्याष्टदलेषु ईशानदलेदक्षायनमः दक्षमा २३ पूर्वदले- पुरुषाय- पुरुषमावा २४ अग्नेयदले
 दुर्गामावाह- २५ दक्षिणदलेरवयायैन- रत्नयामा २६ नैर्ऋतदलेमृत्यवेनमः मृत्युमा- २७ पश्चिमदले
 शेषायनमः शेषमा- २८ वायव्यदलेसप्तसागरेभ्योनमः सप्तसागरानांवा- २९ उत्तरमरुद्भ्योनमः मरुतश्चा
 ३० ब्रह्मणःपादमूले गणपतयेनमः गणपतिमा ३१ कर्णिकायांभेष्टथेनमः एष्टथीना ३२ मेरुवे
 नमः मेरुमा ३३ पूर्वऋग्वेदायनमः ऋग्वेदमा ३४ दक्षिणेयजुर्वेदायनमः यजुर्वेदमा ३५ पश्चिमेतामवेदायनमः

सामवेदमा. ३६ उत्तरश्रयवेदायनमः श्रयवेदमा. ३७ पूर्वोदितः वज्रायनः ३८ शाक्येयनमः ३९ इंद्रायनमः
 ४० खड्गायनमः ४१ पाशायनमः अंकुशायनमः ४२ गदायैनमः ४३ शूलायनमः ४४ पुनःपूर्वादितः ऐराव
 तायनमः ४५ मेघायनमः ४६ महिषायनमः ४७ भेनायनमः ४८ मकरायनमः ४९ एणायनमः ५० शिव
 कायैनमः ५१ वृषभायनमः ५२ पुनःपूर्वादितः गौतमायनमः ५३ भरद्वाजायनमः ५४ विश्वामित्रायनमः
 ५५ कश्यपायनमः ५६ जमदग्नयेनमः ५७ श्रवणेनमः ५८ वाशिषायनमः ५९ अरुण्येयनमः ६० पुनःपू
 र्वोदितः आदित्यायनमः ६१ सोमायनमः ६२ भौमायनमः बुधायनमः ६३ गुरवेनमः ६४ शुक्रायनमः ६५
 शनयेनमः ६६ राहवेनमः पूर्वशानयोर्मध्यकेतुभ्यानमः ६७ तद्वाह्यपूर्वादितः ऐंद्रिशक्येयनमः ६८ कौमार्थिन
 मः ६९ ब्रह्मायैनमः ७० वाराहैनमः ७१ चामुडायैनमः ७२ वैष्ण्वेयनमः ७३ महेश्वरैनमः ७४ वैनायक्येयनमः इति
 सर्वदेवतासाधारणसर्वतोभद्रपूजनं भगवुपपक्षतैर्विषयम् शिवशक्तिवत्पुलिंगतोभद्रमंडलविशेषोक्तम् तस्यो
 द्धारक्रमोल्लिङ्गपुराणे रेखास्त्रष्टादशाः कार्योल्लिङ्गतोभद्रमंडले कोणद्विस्त्रिपदः श्वेतास्त्रिपदः कृष्णशंखला वल्लोस
 सपदानालामद्गरकचतुष्टयदं भद्रपार्थमहल्लङ्कणमिकादशैः पदैः शिवस्यपार्थतोवार्थिकुट्टयार्त्तपंचपदांसिता पदभे
 केतयापतंभद्रवाप्योरतुमभ्यत. शिरसिशंखलायाश्चकुर्यार्त्तपतंपदत्रयं लिंगानांस्कंदतः कोषार्धं शतीरकचणकैः
 पारिधिः पतितवर्णस्तुपदैः षोडशाभिः स्मृता पदैस्तुनवाभिर्मध्येरकंपद्मसर्कार्णिकं आत्रापिसर्वतोभद्रमंडलदेवतापूज
 नं शक्तिपूजातंकरा आष्टनैरवानांकार्यं पूर्वश्रुसितांभैरवायनमः ॥ १ ॥ आग्नेयान्तरुभैरवायनमः ॥ २ ॥ द
 क्षिणचंद्रभैरवायनमः ३ नैऋत्येकोधैरवायनमः ४ पश्चिमेऽन्तर्मभैरवायनमः ॥ ५ ॥ वायव्येकपालिभैरवायनमः
 ॥ ६ ॥ उत्तरेभोग्णभैरवायनमः ॥ ७ ॥ ईशानसंहारभैरवायनमः ॥ ८ ॥ पुनःपूर्वादितः भवायदेवायनमः

॥ १ ॥ शर्वोपदेवायनमः २ पशुपतयेदेवायनमः ॥ ३ ॥ ईशानायदेवायनमः ॥ ४ ॥ रुद्रायदेवायनमः ॥ ५ ॥
 उग्रायदेवायनमः ॥ ६ ॥ भीमायदेवायनमः ॥ ७ ॥ महतेदेवायनमः ॥ ८ ॥ इतिमंडलदेवतापूजनं कृत्वा व्रतो
 यापनदेवतापूजार्थं कलशस्थापनं कार्त्तुं तच्च ग्रहवेद्यां ग्रहपूजापूर्वकं कार्त्तुं अथ करिष्यमाणैकादश्यादि व्रतो यापन
 कर्मणो यथोक्तफलप्राप्त्यर्थं सूर्यादि नवग्रहाणामधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहितानां स्थापनमहं करिष्ये कलिनादेशो
 द्रवकारपगोत्रं ईश्वराधिदेवताश्रमिप्रत्यधिदेवतासहित सूर्यपद्महागच्छ १ यमुनातीरोद्भवश्रान्नेयसगोत्र उग्रमधिदे
 वता श्राप. प्रत्यधिदेवतासहित चंद्रहागच्छ ॥ २ ॥ अवंतीसमुद्भवभारद्वाजगोत्रस्कदाधिदेवताभूमिप्रत्यधिदे
 वतासहितभौमइहागच्छ ॥ ३ ॥ मगधदेशोद्भवश्रान्नेयगोत्राण्यधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहितवृषपद्महागच्छ ४
 सिंधुदेशोद्भवश्रान्नेयसगोत्रब्रह्माधिदेवताइंद्रप्रत्यधिदेवतासहितवृश्चिकइहागच्छ ॥ ५ ॥ भोजकटदेशोद्भव
 भार्गवगोत्रं इंद्राधिदेवताइंद्राणीप्रत्यधिदेवतासहितशुक्रइहागच्छ ॥ ६ ॥ सौराष्ट्रदेशोद्भवकाश्यपगोत्रायमश्रुधिदेव
 ताप्रजापतिप्रत्यधिदेवतासहितशनेइहागच्छ ॥ ७ ॥ राटिकापुरोद्भवपैठीनासिगोत्रकालाधिदेवतासर्वप्रत्यधिदेव
 तासहितराहोइहागच्छ ॥ ८ ॥ श्रंतर्वंदीसमुद्भवजैमिनिगोत्रात्रिभुगुप्तश्रुधिदेवताब्रह्माप्रत्यधिदेवतासहि तकेतो
 इहागच्छ ॥ ९ ॥ आदित्यादिग्रहभ्यश्रुधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहितेभ्योनमः इति सर्वोपचारैः पूजयेत् अथ प्रार्थ
 नां श्रादित्यश्चंद्रमाभौमेवघोर्जावःसितोर्केजः ग्रहाः सर्वे प्रसीदंतुराहुः केतुश्च पूजिताः १ ततो गणेशादिपंचलोक
 पालपूजनं शनैरुत्तरभागे गणपते इहागच्छ १ शनैरुत्तरभागे दुर्गे इहागच्छ ॥ २ ॥ रवैरुत्तरभागे वायो इहागच्छ ३
 राहोर्दक्षिणभागे आकाश इहागच्छ ॥ ४ ॥ केतोर्दक्षिणभागे श्रुभिर्नौदेवौ इहागच्छतां ॥ ५ ॥ गणपतयेनमः १
 रहोर्गैयनमः ॥ २ ॥ वायवेनमः ॥ ३ ॥ आकाशायनमः ॥ ४ ॥ श्रुभिर्भ्यां नमः ॥ ५ ॥ एवं सर्वोपचारैः संपूज्य

॥ ६ ॥ ततोऽग्रहमंडलात्पूर्वादितः इंद्र इह गच्छ इंद्राय नमः ॥ १ ॥ अग्रे इह गच्छ अग्रेये नमः ॥ २ ॥ यम इह गच्छ यमाय नमः ३ निर्ऋते इह गच्छ निर्ऋतेये नमः ४ वरुण इह गच्छ वरुणाय नमः ५ वायो इह गच्छ वाये नमः ६ सोम इह गच्छ सोमाय नमः ७ ईशान इह गच्छ ईशानाय नमः ८ ब्रह्मन् इह गच्छ ब्रह्मणे नमः ९ अन्त इह गच्छ अन्ताय नमः १० इत्यावाह्यसर्वोपचारैः संपूज्य प्रार्थयेत् आखण्डलोद्भिर्भगवन् न्यमो वै निऋतिरतथा वरुणः पवनरथैव धनाभ्यक्षः सदा शिवः ब्रह्मणा सहितः शेषो दिक्पालः पातु सर्वदा इति समस्तमंडलदेवतापूजनम् सर्वतोभद्रादिमंडले व्रताधिषादेवतापूजायै कलशं स्थापयेत् भूभयं नम्रं इति भूमिरप्यर्थः यवगोधूमधान्या नितिलाः कणुस्तोयै च यथामाकारचणकाश्चैव सप्तधान्या मितिरमृतं सप्तधान्यैः न्योनमः इति सप्तधान्या कलशाय नमः इति कलशस्थापनम् गणैश्च यमुने च गोदावारिसरस्वति नर्मदे सिंधु कविरजले रिमन्सन्निधौ कुरु इति तीर्थजलेनापूर्य्य कपूरचंदनदूर्पकुंकुमचवतुः समं सर्वगंधमिति स्यात्तं समस्तसुरवल्गुमं इति गंधद्रव्यनिक्षेपः कुष्ठमांसी हरिद्रेहै मुरारौ लेप्य च दनं यथा चंपक मुरताय सर्वैषाधिगणैः स्मृतः सर्वौषधीभ्यो नमः इति सर्वौषाधिनिक्षेपः अश्वत्थोद्वरः क्षत्रचूतन्यग्रोपपल्लवाः पंचपल्लवैभ्यो नम इति पंचपल्लवप्रक्षेपः गजाश्वरथवल्मीकसंगमाद्भद्रगोकुलात् राजद्वारप्रवेशाच्च मृदः सप्तविनिक्षिपेत् उद्धृतासि 'वराहेण कृष्णेन शतबाहुना' नृत्तिके हरमे पापं यन्मया दुष्कृतं कृतमिति सप्तमृत्तिकाभ्यो नमः इदं फलं महं दिव्यं समस्तफलदं मतामिति फलं हिरण्यगर्भं गर्भस्त्वहं भर्वाजं विभावसोः अन्नतपुण्यफलदमतः शांतिं प्रपद्यतु इति हिरण्यं कनककुलिशं शांतिं लंपप्रारणं च भौतिकं पचरत्नमिति स्यात्तं कलशे पुनियोजयेत् पंचरत्नेभ्यो नमः दुर्वासि शतपत्रासि शतमूलाशतांकुरा शतहरसि पापानि शतमायुः प्रवृद्धये दुर्वाये नमः इति दुर्वाक्षेपः शरणं सर्वलोकानां लज्जायाः

परिरक्षां यस्मात्सुखं लघातिर्ववासः शांतिप्रपच्छतु इति रक्तवस्त्रेण वेष्ट्य पूर्णां श्रांतिं पूर्णसंकाशां पूर्णां संतुमनोरथाः
पूर्णकुम्भस्य पूर्वार्धे पूर्णपात्रं प्रदीपयेत् पूर्णपात्राय नमः इति पूर्णपात्रं कलशोपरि दध्यात् ततः सर्वसमुद्राः सारितरती
र्थानि जलदानदाः श्रापान् तु यजमानस्य दुरितक्षयकारकाः वरुणकलशं यनमः इति सर्वोपचारैः संव्यप्यार्थयेत् कल
शस्य मुखे विष्णुः कंठे रुद्रः समाश्रितः मूले तस्य स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः रुमताः कुक्षौ च सुगन्धराः सतसतीपावसु
धरा देवदानवसंवाधेमध्यमनिमहोदधौ उत्पन्नो सितदाकुम्भविधृतो विष्णुना स्वयं त्वत्तोये सर्वतीर्थानि देवाः सर्वैव
धिस्थिताः इव यिति धृतिभूतानि त्वयि प्राणाः प्रतिष्ठिताः शिवः स्वयं रमेव आसि विष्णुस्त्वं च प्रजापतिः आदित्यावसवो
रुद्रा विवश्वेदेवाः सप्तैतकाः इव यिति धृति सर्वोपयतः कामफलप्रदः स्वप्नसाक्षादिमयं जकृतुं मां हे जलोद्भव
साक्षि धं कुरु मे देव प्रसन्नो भव सर्वदा इति कलशस्थाय पनं विधाय शांताकारं भुजंगशयनं पद्मनाभं सुरेश भित्त्या दिवि
पुणव्रते पुष्पानाम् कर्पूरगौरं करुणावतारं संसारसारभुजगद्गहारं सदावसंतं हृदयारविदेभवं भवानीसहितं नामाभि इ
ति शिवरात्र्यादि व्रते पुष्पानाम् श्रागच्छ देवदेवेश तेजोराशो जगत्पते क्रियमाणानामया पूजां गृह्याणु सुरसत्तम इत्यावाह
नं नानारत्नसमायुक्तं कर्तव्यं विभूषित आसनं देवदेवेश श्रीरर्घ्यं प्रतिगृह्यतां इत्यासनं पाद्यं गृह्याणु देवेश सर्वक्षेम
करं प्रभो भक्त्या समर्पितं देवलोका नार्थनमोस्तुते इति पाद्यम् नमस्ते देवदेवेश नमस्ते धरणीधर नमस्ते जगदाधार
अर्धैनः प्रतिगृह्यतां इत्यर्घ्यम् कर्पूरवासितो धं मं द्वाकेन्याः सम्राट् आचम्य तां जगन्नाथमया दत्तं हि भक्तिः
इत्याचमनम् शर्करारससंयुक्तं पयोदधिघृतं मधुपंचामृतं समानीतं स्नानार्थं प्रतिगृह्यतां इति पंचामृतस्नानम् गंगा
चपमुना चैव नर्मदा च सरस्वती तार्पापयोष्णिरेवा च ताभ्यः स्नानार्थमाहृतं तोये मतस्सुखरुपं शं स्नानीयं प्रतिगृह्यतां
इति शुद्धस्नानं सर्वभूषाधिके सौम्ये लोके लज्जानिवारणे मये पपादिते तु भगवत्सर्वातिगृह्यतां इति वस्त्रं ॥ ८ ॥

सर्वदेवनमस्तेस्तुत्राहिमाभवसागरात् ब्रह्मसूत्रंसेतरीयंभूहाणपरमेश्वर इतिषज्ञोपवीतरथाने पीतसूत्रादिकदेवम्
 १ श्रीखड्गचंदनंदिव्यंगंधाढ्यंमुमनोहरं विलेपनंसुरश्रेष्ठमहाणपरमेश्वर इतिगंधः१० मारुत्यादीनिसुगंधीनिमोल
 त्यादीनिवैप्रभो मयानीतानिपूजाधिपुण्याणिप्रतिगृह्यताम् इतिपुण्याणि ११ यनरुपतिरसोदिव्योगंधाढ्योगंधउत्त
 मः आध्रैः सर्वदेवानांधूपोवंप्रतिगृह्यतां इतिधूपं १२ साज्यंत्रिवर्तिसंयुक्तंनिहनाघोजितंमया दीपंगुणदेवेशै
 लोकयतिमिरापहं भक्त्यादीपंप्रवच्छामिदेवायपरमात्मने आहिमानरकादधोरहिपञ्चोतिर्नोस्तुते इतिदीपम्१३
 अन्नचतुर्विधेरवादुरसैः षड्भिःसमाधितं भक्ष्यभोज्यसमायुक्तंनैवेद्यंप्रतिगृह्यतां इतिनैवेद्यम् १४ समस्तदेवदेव
 शसर्वतृप्तिकरंपरं अखड्गानंदसंपूर्णपानीयंप्रतिगृह्यतां इतिजलम् १५ इदंफलंमयादेवरथापितंपुरतरतव तेनमेस
 फलावाप्तिर्भवेजन्मानिजन्मनि इतिफलं१६ पूर्णफलंमहादिव्यं नागवल्लीदलैर्धृतं कर्पूरलासमायुक्तान्मूलंप्रति
 गृह्यतांइतितांबूलम् १७ हिरण्यगर्भगर्भरथैर्मवीजविभावसोः अनंतपुण्यफलदमतः शान्तिप्रवच्छमे इतिदक्षिणा
 द्रव्यम् १८ इंद्रादित्यौचधरणीविद्युदग्निस्त्वमेवच त्वमेवसर्वज्योतीषिआत्तंयंप्रतिगृह्यताम् इतिनीराजनम् १९
 नमस्तेपुंडरीकाक्षनमस्तेस्त्वमरप्रिय नमस्तेजगदाधारदेवदेवनमोस्तुते इतिपुण्यांजलिः २० यानिकानिचपापा
 नि जन्मान्तरकृतानिचतानिसर्वाणिनश्यंतुप्रदक्षिणपदेपदे इतिप्रदक्षिणा २१ नमःसर्वहि तार्था यजगदाधारहेतवे
 साष्टांगोयंप्रणामस्तेप्रयत्नेनमयाकृतः इतिनमस्कारः २२ यन्मयाभक्तिसंयुक्तंप्रणम्यफलंजलं समर्पितंचनैवे
 द्यंतद्गृहाणजगरपते इतिप्रार्थना २३ आवाहनंनजानामिनजानामिविसर्जनम् पूजामहंनजानामिक्षमस्वपर
 मेश्वर परस्परसूच्याचनमोक्त्यातपोयज्ञक्रियादिषु न्यूनसंपूर्णतायातिसद्योवेदितमच्युतं इति सर्वसाधारणपूजा
 विधानं अथैकादशीव्रतोद्यापनेकश्चिद्विशेषोभिधीयते अत्रद्वादशमाससूर्येश्वरतुर्वीशच्येकादशीव्रतदेवतानांमूर्तयः

कलशेषपूज्याः सर्वतोभद्रस्यपरितः प्रागादिक्रमेण अथवा द्वादशकमलादौ पूज्याः श्रियासहिताय आदिकेशवाय
 नमः १ रुक्मिणीसहिताय केशवाय नमः २ कांयासहिताय माधवाय नमः ३ मोहिनीसहिताय चाक्रिणे नमः ४
 सत्ययासहिताय विष्णवे नमः ५ त्रियासहिताय वैकुण्ठाय नमः ६ विभूतिसहिताय मधुसूदनाय नमः ७ मोहिनी
 सहिताय जनार्दनाय नमः ८ इच्छासहिताय त्रिविक्रमाय नमः ९ लक्ष्मीसहिताय उर्ध्वदाय नमः १० प्रीत्यास
 हिताय वामनाय नमः ११ कीर्त्यासहिताय यक्षपुरुषाय नमः १२ रत्यासहिताय श्रीधराय नमः १३ पद्मासहिता
 यवासुदेवाय नमः १४ मायासहिताय रूपाय नमः १५ प्राप्तिरसहिताय हरये नमः १६ राधासहिताय पद्म
 नाभाय नमः १७ सुशक्तिसहिताय योगीश्वराय नमः १८ महिमासहिताय दामोदराय नमः १९ प्राकान्त्यस
 हिताय पुण्डरीकाक्षाय नमः २० अंजनीसहिताय कूर्माय नमः २१ मंगलासहिताय पृथ्वीधराय नमः २२ वरदा
 सहिताय त्रिहाय नमः २३ शुभासहिताय उर्ध्वदाय नमः २४ सर्वोपचारैर्यथाशक्तिसंपूज्य अथ त्रैवचतुर्विंशत्ये
 कदशीनां पूजापिकार्या तत्रादौ शुक्लाः कृष्णाश्चैकदश्येनाममत्रैः संपूजयेत् एकदशीष्टपस्थानुनीलशुद्धात्रिशूलि
 नी ताम्रवर्णारथारुढा पात्रसेटासिपंकजा १ एकदशो मृगावजस्थ तुलाकर्तारिकायुता सिंहाना नारुणालातुंदिनीला
 सिनीपरा २ मतेव सर्ववालानामौषधरेणिणामिव रक्षार्थं सर्वलोकानां निर्मिते कादशी तिथिरतिध्यात्वा तासां नाम
 मंत्राणि चैत्रकृष्णपापमोचिनी १ चैत्रशुक्लाकामिका २ वैशाखकृष्णावस्थिनी ३ वैशाखशुक्लामोहिनी ४ ज्ये
 ष्ठकृष्णपरा ५ ज्येष्ठशुक्ला-निर्जला ६ आषाढकृष्णयोगिनी ७ आषाढशुक्लाशायिनी ८ श्रावणकृष्णाका
 मदा ९ श्रावणशुक्लापुत्रदा १० भाद्रकृष्णाभ्रजा ११ भाद्रशुक्लापद्मा १२ आश्विनकृष्णादंडिरा १३ आ
 श्विनशुक्लापापाकुशा १४ कार्तिककृष्णारमा १५ कार्तिकशुक्लाहरिवोधिनी १६ मार्गश्रृणालत्पदा १७ मार्गशुक्लानो

क्षदा १८ पौषकृष्णसफला १९ पौषशुक्लपुत्रदायिनी २० माघकृष्णपक्षतिला २१ माघशुक्लजया २ फाल्गुण
 कृष्णविजया २३ फाल्गुनशुक्लआमलकी २४ एताश्चपिचतुर्विंशतिकलशेषुनामभंत्रैस्तत्रैवसंपूज्याः ततः कृतजलिर्द्व
 द्यमाणमंत्रैः प्रार्थयेत् धृतोस्मिमावाभक्त्या प्रत्यब्दयावद्व्रतप्रसिद्धदेवदेशसर्वाकामान्प्रदोहिमे श्रद्धानाद्ज्ञान
 तोवापिजातं न्यूनाधिकं च यत् दीनस्य ममनाथस्त्वं क्षमस्व पुरुषोत्तम एतत्कालं व्रतं चोर्णमगवन् यन्मया हरे व्रतं
 रूपांतां यत्तु वत्ससादाज्जनादेन मार्गशीर्षमया देवयत्कृतं व्रतमुत्तमं भवेत् तन्मे प्रीतिं सजया कृष्णकेशवो १ पौष
 मास्यपि देवशयद्रतं कृतमच्युत तेनानंतः सपत्नीकः प्रीतोनारायणोरनुभे २ माघशिवितः सपत्नीको माघश्याच्यु
 तोमया व्रतेन तोषिता वद्यश्रीतो स्यात्तज्जनादेनो ३ फाल्गुणश्रुतमक्त्या विहितं तेन मे हरं विश्वेशचक्रिणो देवो श्री
 वेतां पापमोक्षदो ४ चैत्रैकैकुंठविष्णुतौ सजया पूर्णजितौ मया येन व्रतेन तेनाद्यसुप्रीतो शर्मयच्छतां ५ जनार्दनश्च
 वैशाखतथैवमधुसूदनः शर्चितो यौमया पूर्वप्रीतो स्यातां ममाद्यतौ ॥ ६ ॥ ज्यैष्ठ्ये चितौ सपत्नीको मयोपेन्द्र निविक्र
 मी तुभ्येतां मिह तेनाद्यदेवेशौ सपरिच्छदौ ॥ ७ ॥ आषाढे पूजितो यौ तु यज्ञपूरुषवामनौ अद्यमेतो सपत्नीकौ सुप्री
 तो शर्मयच्छतां ॥ ८ ॥ वासुदेवः श्रीधरश्च श्रावणे पुनमया र्चितौ व्रतेन देवदेवेशौ प्रीतो तौ मेयकेशवौ ॥ ९ ॥ अ
 र्धितौ देवदेवेशौ नभस्येमांसि यौ मया तौ मे हरिहरीकेशौ प्रीयेतां सपरिच्छदौ ॥ १० ॥ योगीश्वरः सपत्नीकः पद्म
 नाभस्तथैव च यौ मया श्रवणेमांसि प्रीयेतामद्यतौ मम ११ कार्तिके पुंडरीकाक्षस्तदादा मोदरो विभुः अद्यमेतो स
 पत्नीकौ सुप्रीतौ पापशान्तिदौ १२ एवं देवो जगद्यो निश्चतुर्विंशतिरूपधृक् चतुर्विंशत्सपत्नीकः प्रीयतां मे जगत्प्र
 भुः मामेच्छीत्वं मया मे दासभावो मामूर्खत्वं मया कुदेशे भुजन्म मिश्रादृष्टिर्मांश्च मे स्यात्कदाचिज्जातो जातो विष्णुभ को भवे
 यम् इति पूजाविधानम् अथ होमविधानम् अथ शूद्रकर्तव्यमकारादिनिबंधोक्तविवाहसंस्कारा

रा॥ हिरण्यते तत्राचार्यो हस्तमात्रं स्थण्डिलं विधाय रथं दिलादक्षिणे ब्रह्मासनं दत्त्वा ब्रह्मणो वरणपूजादिकं वि
 धाय यथाचतुर्मुखो ब्रह्मा इत्यादिसंप्रार्थ्य तमुपवेश्य मृगमये पात्रे जलपूर्णे कुशा निविधायोत्तरतः कुशेषु निधायान्ने
 दमैः पूर्वोदितः परिरितीर्यासादनं कुर्यात् त्रीणि तृणानि द्वे पवित्रे प्रोक्षणी आज्यस्थाली च रुस्थाली सान्नाः कुशाः
 उपयमनकुशास्ति तल्लः सन्निधः स्त्रुव आज्यपूर्णपात्रं ततः प्रादेशमात्रेण विज्ञेयत्वा प्रोक्षणीं संस्कृत्य पवित्राभ्यामु
 त्पूय तत्र ते पवित्रे निधाय दक्षिणेन सत्वं कुर्यादङ्गनं कृत्वा पात्राणि प्रोक्ष्य निधाय आज्यस्थाल्यां निरुप्याशौ दक्षिणे
 धिशृत्वा पठ्यर्धं नि कृत्वा स्त्रुवंप्रतप्य कुशैः संसृज्य प्रोक्षणीभिः प्रोक्ष्य पुनः प्रतप्य दक्षिणे निधाय आज्यमुद्रास्थौ
 त्पूयावेक्ष्य स्त्रुवैरिरस्थ पुनः प्रोक्षणीवदत्पूयावेक्ष्योपयमनकुशानाद्याश्रौतज्ञः सन्निधोभ्यां धाय प्रोक्षणीभिः प
 र्युक्ष्य यजमानो नवारब्धो दक्षिणं जान्वाच्य ब्रह्मदक्षिणहस्ते नवारब्धः स्त्रुवेणाज्यं जुहुयात् प्रजापतये नमः इंद्राय न
 मः इत्याचारौ इदं प्रजापतये इंद्राय नमोति अग्नये नमः सोमाय नम इत्याज्यभागौ अग्नये नमः वायवे नमः
 सूर्याय नमः अग्निवरुणाभ्यां नमः द्विः अग्नये वरुणाय सवित्रे विष्णवे विश्वेदेवमरुत्स्वर्केभ्यो वरुणायान्दित्या
 य अदितये प्रजापतये नमः इत्याज्याहुतीर्हृत्वा ततो द्यूताकयवतं डुलतिलां होमः गणपतये नमः सूर्याय नमः
 चंद्रमसे नमः भौमाय नमः बुधाय नमः दृहस्पतये नमः शुक्राय नमः शनये नमः राहवे नमः केतुभ्यो नमः इ
 त्यादि अत्र ब्राह्मणकर्तृकः स्वाहाकर्मप्रयोगः नमो नम इति शूद्रकर्तृकप्रयोगः शूद्रेष्वर्णश्चतुर्थोऽपि वर्णत्वं दर्भमर्ह
 ति वेदमंत्रस्वधास्वाहावपट्कारादिकं विनोति नृसिंहतापिर्नयो कवचनात् अधिदेवताहोमः ईश्वराय नमः ॥ १
 उमायै स्कंदाय- विष्णवे- ब्रह्मणे- इंद्राय- यमाय- कालाय- विजगुप्ताय नमः अथ प्रत्यधिदेवतायै नमः अग्नये
 नमः ॥ १ ॥ अग्नो नमः एधिर्वयै विष्णवे नमः इंद्राय नमः ईशाण्यै प्रजापतये सर्वेभ्यो नमः ब्रह्मणे- पंचलोके

पालनाममन्त्रहोमः गणपतये दुर्गायै वायवे ॥ आकाशाय अभिभ्यां अपशुक्लैकादशीदेवताहोमः केशवा
 य नमः माधवाय गोविदाय विष्णवे मधुसूदनाय त्रिविक्रमाय वामनाय श्रीधराय हृषीकेशाय पद्मनाभाय
 दामोदराय गरुडध्वजाय अथकृष्णैकादशीदेवताहोमः संकर्षणाय वासुदेवाय प्रद्युम्नाय अनिरुद्धाय पुरुषोत्तमा
 य अधीक्षजाय नरासिहाय अच्युताय जनार्दनाय उपेन्द्राय हरये कृष्णाय नमः एताश्चैकादशीदेवताः द्वा
 ताकपयसेनहोतव्याः केवलान्येनहोमः स्त्रीवतुःसहस्रसंहितायै रुक्मिण्येनमः स्त्रीवतुःसहस्रसंहितायैसत्य
 भामायैजांबवत्यै स्त्रीवतुःसहस्रसंहितायैकाल्येनमः शंखाय नमः चक्राय नमः गदायै पद्माय गरुडाय इंद्रा
 य अश्वमे यमाय निर्ऋतये वरुणाय वायवे सोमाय ईशानाय नमः ततो ब्रह्माद्याः सर्वतोभद्रमंडलदेवताः
 केवलान्येनहोतव्याः ब्रह्मणेनमः इंद्राय इत्यादिदशलोकपालाः पुनरपि होतव्याः अष्टवसुभ्यो नमः एकादश
 रुद्रभ्यः दुर्गायै गंगादिनदीभ्यः दक्षाय नारायणाय दुर्गायै स्वधायै सत्यवे शेषाय समुद्रभ्यः मरुद्भ्यः
 गणपतये ॥ १ ॥ एधिर्वै मेरवे ऋग्वेदाय यजुर्वेदाय सामवेदाय अथर्ववेदाय वजाय शक्ये दंडाय
 खड्गाय पाशाय शंकुशाय गदायै त्रिशूलाय ऐरावताय मेघाय महिषाय जेताय मकराय मृगाय शिवि
 कायै वृषाय गौतमाय भरद्वाजाय विश्वामित्राय जमदग्नये अत्रये वसिष्ठाय अरुंधत्यै सूर्यादिभ्यो ग्रेहभ्यः
 ॥ ९ ॥ ऐंद्र्यै कौमार्यै ब्राह्म्यै वाराह्यै चामुंडायै वैष्णव्यै माहेश्वर्यै त्रैनायिक्येनमः अथगोत्प्लिष्टकृतेनमः सं
 स्तवप्राशनप्रणीतापवित्राभ्यामर्जनं तयो रशौ प्रक्षेपः प्रणीताविमोक्तः पूर्णप्राज्ञदानं अमंत्रकपूर्णहुतिदानं अ
 भयेजातवेदसेनमेनमः ततो यजमानोऽग्निमुपविधेत् तत्रमंत्रः त्वमेकमायं पुरुषं पुराणानारायणं विश्वसृजं यजाम
 हे मयै प्रसांगो विहितो विधिर्योऽहं एहं व्यंजगतामधिशा ततोऽग्निभिः प्रदक्षिणीकृत्य देवमुपतिष्ठेत् कृष्णाय वासुदे

वायहरयेपरमात्मने शरणयायाप्रमेयायगोविंदायनमोऽनमः ॥ तमः स्थूलसूक्ष्माद्यव्यापकाद्युपाकाय च ॥ अन्नं तं
 यजगाद्विवेकब्रह्मेतन्तमूर्तये ॥ अथकमप्राप्तेशायचिद्रूपप्राप्तुणात्मने ॥ नमोमूर्तयसिद्धायपरायपरमात्मने ॥ शरणया
 याप्रमेयायगोविंदायनमोऽनमः ॥ देवदेवायवृंदायपरायपरमेष्ठिते ॥ कर्त्रे विभक्त्यगोप्ते च तत्सर्वज्ञे नमोऽनमः ॥ इति स्तु-
 त्वा देवायवायनं विनिवेदयेत् ॥ ततो यजमानस्तिष्ठत्यादि संकीर्त्य ॥ कृतस्यास्यैकादशो ब्रह्मोद्यामनस्य सांगता सिद्धयः ॥
 यो विधिनानादात्ताचार्यादीनि ॥ ब्रह्मतां ब्रह्मदक्षिणादिभिः ॥ पूजयेत् ॥ इति संकल्पं ॥ विधाय ॥ सोमकुरणुः
 द्यादिदानं कुर्यात् ॥ आचार्यायगोदानं दद्यात् ॥ तत्र भा ॥ अथ कृतस्यैकादशो ब्रह्म तस्य संपूर्तं कामिनारयणश्री-
 तये श्राचार्यायगोदानमहं करिष्ये ॥ गवामंगेषु देवार्तान्यासं कुर्यात् ॥ शृंगमूलयोर्ब्रह्म विष्णुभ्यां नमः ॥ ललाटे महो-
 देवाय नमः ॥ नासावंशे परमुखाय नमः ॥ कर्णयोरेश्वरभ्यां नमः ॥ ब्रह्मणे ॥ शशिभास्करभ्यां नमः ॥ देवेषु वायुभ्यः
 नासिकायां वरुणाय ॥ हुंकारे ॥ सरस्वत्यै ॥ गंडयोर्धूमलाभ्यां ॥ उषधोः ॥ सुह्याद्व्याम ॥ ग्रीवायां ॥ इंद्राय ॥ कुक्षि-
 देहेछंदेभ्यो नमः ॥ उरसि साव्येभ्यो ॥ अत्रुषधे पुष्यवर्गधर्मभ्यो ॥ सुरभ्यो ॥ गंधर्वभ्यो ॥ सुरपाथैषु अग्निरो-
 भ्यो ॥ द्रुष्टुं कादशरुद्रेभ्यो ॥ सर्वसंधिषु ॥ वसुभ्यो ॥ शोणितटेऽपि तभ्यो ॥ लंगूले सोमाय बाले ॥ प्लादित्यर-
 श्मिभ्यो नमः ॥ गोमूत्रे ॥ गंगायां ॥ क्षीरे ॥ सरस्वत्यै ॥ दक्षि ॥ उर्मदायै ॥ सर्पिषि हताशनाय ॥ रोमकेपुंदवाना-
 मष्टाविंशतिकोटिभ्यो ॥ उदरेऽपि वंद्यै ॥ पयोधरेषु चतुःसागरेभ्यो न ॥ सौरभ्ये स सर्वहिते पवित्रे पापनाशिनि ॥ गृह-
 एष्वेवममयादं तं प्रांसं ब्रैलोक्य वंदिते ॥ सर्वदेवस्वरूपिषु यै नमस्ते रुद्ररूपाणि ॥ तव पादं मया दत्तं गृहाणा सुरवदिते सर्व-
 देवं मये देवि सर्वार्थं मये शुभे ॥ गृहाणा धर्ममया दत्तं सौरभ्ये नमोऽस्तुते ॥ देहस्थिता सिरुद्राणां शंकरयसदाप्त्रये ॥ धेनु-
 रूपेणासादेवाममपापं वंद्य पाहंतु ॥ आच्छादनं मया दत्तं संभ्य कृशद्वं सुशोभनं ॥ सुरभ्यै ब्रह्मदानेन प्राप्यतां परमेश्वरः ॥ श्री-

खंडचंदनं दिव्यं सर्वगंधसमन्वितं । पट्टाणपरयाभतयामयादत्तं सुरेश्वरि । ततोश्चलं कारान्दयात् । माल्यानि च सुगंधानि गतिपुष्पं । वनस्यातरे सो दिव्या धूपं स्तुतिं । शृंगं स्रजं च तिसंयुक्तं दर्पं । सुरभिं त्वं जगन्माता । नैव रुद्रप्रदुस्त्रिभुवता । सर्वदेवमथैवास्मया दत्तमिदं प्रसन्नं इति गोप्राप्तं । पूर्णाफलं महादिव्यमिति त्रिवलं । हिरण्यगर्भं त्रिदक्षिणां । पुञ्जगावः समुत्पन्ना मध्यमानमहोदधेः । तासां मध्ये तु यानं दातारैरेव न्वनमो नमः । इति नभस्प्रकारः । ब्राह्मणमाश्रितः संतुगावो भिसंस्तुष्टतः । गावो मे हृदये संतुगावां मध्ये वसाम्यहं । इति प्रदक्षिणा । इति गोपूजां कृत्वा स्वर्गो जादिकमुद्भात्य विप्रस्य । पिणो जादिकसमुच्चार्य इनां गांसवत्सां यथाशक्ति भूयितां । एकादशो ब्रूते यथापन्नपूर्णाता सिद्धये श्रीविष्णु प्रीत्यर्थं तु भ्यमहं सप्रदं । इति सतिलजलकुशयुतं पुच्छं विप्रहस्ते निःक्षिपेत् । नमो त्रिदिव्यां कुर्व्यात् । यज्ञसाधनमूलाया विध्वस्यार्घ्या घृणां शिती विध्वरूपधरो देवः । प्रीयतामनया गवा । अनेन गोदा ज्ञेयं श्रीविष्णुः । प्रीयतां । ततो गोदानं सांगता सिद्धये । हिरण्यगर्भं तिसंज्ञेण सुवर्णं दक्षिणां दद्यात् । गावो ममाश्रितः संतु । इति संज्ञेण प्रदक्षिणां कृत्वा विसर्जयेत् । ततो यजमानः । शुक्लैकादशो कृष्णैकादशयो रित्यापनसंपूर्तिकामो द्वादशसंख्याकान् । ब्राह्मणान् । केशवादि द्वादशानामभिः । संकर्षणादि द्वादशानामभिश्च यथाविभवं पक्कात्तादिभिः । संपूज्य पक्कात्तपूरितां वस्त्रतां बलप्रतिमावलसहितां द्वादशकलशान् । प्रत्येकविभेभ्यो दद्यात् । तत्र मंत्रः । पक्कात्तपूरितं कुम्भं दक्षिणां वस्त्रसंयुतं । दद्यामि द्विजवर्याय विष्णुर्मे प्रीयतामिति । केशवः प्रीयतामि त्यादि मंत्रपाठः । प्रत्येकं कलशदाने कार्श्यं । तत इदं सोपस्करं प्रीठं । सोपस्करां श्रुत्वा च श्रीलक्ष्मीनारायणप्रतिमां च श्रीमहाविष्णुप्रीतये तु भ्यमाचार्यो यस्य सप्रदं । ततश्चाचार्यः स्त्रीठं वृत्तामुखाप्य । तत उद्धृतकलशोदकेन यजमानमाभिर्पिचेत् । श्रयामिपेकमंत्राः । सुरास्त्वामभिर्पिचतु त्रवसा विष्णुमहेश्वराः । वासुदेवो जगन्नाथः स्वर्ग्या संकर्षणो विभुः । प्रद्युम्नश्चानिरुद्धश्च भवंतु विजयाय ते । आखंडलोचिर्भगवानन्यभो वैतिर्ऋतिस्तथा । वरुणः । पृथ्वीश्चैव धना

ध्यक्षस्तथा शिवः ब्रह्मणा सहितः शेषो दिक्पालः पार्त्तुने सदा कीर्तिलक्ष्मार्थं तिर्भेयापुष्टिः श्रद्धाक्रियारतिः बु-
 द्धिल्लज्जावपुः शान्तिः पुष्टिः कांतिश्चमातरः एतास्त्वामभिर्षुचतु देवपत्न्यः समागताः आदित्यश्चन्द्रमाभौ मो-
 वुधोजीवः सितोर्कजः ग्रहास्त्वामभिर्षुचतुराहुः केतुश्चतर्पिताः देवदानवगंधर्वायक्षराक्षसपन्नगाः ऋषयो मनवो
 गावो देवनातर एव च देवपत्न्योऽनुमानागौ दैत्याश्चाप्सरसांगणाः श्रद्धाणि चैव शस्त्राणि शतशो वाहना निच डौपधानि
 चरन्तानि कालस्यावयवाश्च ये सारितः सागराः शैलास्तीर्थानि जलदानदाः एते त्वामभिर्षुचतुर्वर्त्मकामार्थासिद्धये मंत्रा-
 र्थाः सफलाः संतु पूर्णाः संतु मनोरथाः शस्त्राणां बुद्धिना शोस्तु मित्राणामुदयोस्तु वः इत्याभिषेकते स्म तेषां यजमानः मंत्रही-
 ना क्रियाहीनविषेहीनचपःकृतं तत्सर्वं क्षम्यतां देवप्रसादपरमेश्वर यांतु देवगणाः सर्वे पूजामादाय मामकीं इष्टकाम-
 प्राप्तिं ध्येयं पुनरगमनाय च इति विसर्जनम् ततः कृतरूपकर्मणः सांगता सिद्धिं ब्रह्मणान्यथा संख्यापरिमितां यथा श-
 किमोजयिष्ये यथा शक्तिभ्यर्सां दक्षिणां दातुमहन्नुत्सजे श्रनेन कर्मगन्तव्यरूपी श्रीपरमेश्वरः ज्ञीयतां ततः सदा क्षि-
 णेन सदन्नेन ब्राह्मणान् संतोष्य आशिषो यद्दीक्षां दातुमहन्नुत्सजे श्रनेन कर्मगन्तव्यरूपी श्रीपरमेश्वरः ज्ञीयतां ततः सदा क्षि-
 भवतु वाच्छिद्रं ब्राह्मणानां प्रसादात् इति प्रार्थ्य सर्वं भवतु तेच्छिद्रं यज्ञविष्णुप्रसादात् इति वेदेषु ततस्तत्तन्मन्त्रकृत्यवि-
 सर्जयित्वा इष्टजनैः सह समहोत्सवो यजमानो भुंजते ११ इति शूद्रकर्तृक एकदा दश्यादि व्रतोऽप्यपनप्रयोगः इव रित-
 श्रीरणीवारीसहस्ररणीपालोददान्याप्रणानां शास्त्राविचारसारसवित्सिद्धदं संरक्षकः धर्माधर्मव्रिभगद्वयपुतेः
 पादाब्जपुजारतो ज्योतिषपुत्रकलत्राभिन्नसहितः संपालयन् लक्ष्मां चिरम् एणवीरसिंहभूषणकारिते कृत्यसागरे शु-
 द्धैर्देवतनिष्ठायाश्च भूद्रन्तसमुच्चयः २ इति श्रीमत्सूर्यवंशावतंसरघुकुलभूषणश्रीमहाराजरणीवारीसिंहकारिते क-
 र्तव्यरत्नाकरे शूद्रकर्तृक व्रतोऽप्यपनरन्तसंग्रहः दशमो रत्नसमुच्चयः ॥ १० ॥

॥ श्रीरघुनाथमुद्रायनाम ॥

लालाशिन्वामल्लाधिकारदेशमरत्नसमुच्चयस्समाप्तः

सम्बत् १९४१ वैश्व म. ११

उं श्रीगणेशाय नमः श्रीगुरुगणपदुर्गावटुकं शिवमच्युतं ब्रह्माण्डगिरिजालक्ष्मीं वाणीं विभूतये अथर्वमसदिना
 दिविशेषकथं निरुप्यते तत्रादौ त्वत्सरारंभस्य प्रथमोपरि श्रुतत्वात्संस्कारं प्रप्रतिपदानि एते सा च वैत्रशुक्लप्रति
 पदा तस्यामेव त्वत्सरारंभः कार्यः अत्र प्रति सूर्योदयव्यापिना ग्राह्या तदुक्तं ब्राह्मे श्रीभगवानुवाच वैत्रेमासि जग
 द्ब्रह्माससर्जप्रथमे हनि शुक्लपक्षे सप्तमं प्रतुतदा सूर्योदये सतीति भविष्योत्तरेपि प्रवृत्तमधुमासे तु प्रतिपद्युदितेरवौ ब्र
 ह्मा प्रवर्तयामास कालस्य कलनामपरिहयादि दिनद्वये तदव्यासावव्यासावौ पूर्ववत् तदुक्तं ज्योतिर्वेदे वैत्रेसितप्रतिपदि
 यो वारोर्कोदये सर्वेषाः उदयादितयै पूर्वोत्तरोदयगुणलोपि पूर्वः स्यात् यस्माच्चैत्रसितोद रुदयाद्भानोः प्रवृत्तिरब्दे रपि व
 सिष्ठेनाप्युक्तं वत्सरादौ वसंतादौ बलि राज्ये तथैव च पूर्वविवेकवर्तव्या प्रतिपत्सर्वदा बुधैरिति पूर्वदिने सूर्योदया विद्वा प्र
 तिपदिरूपः यदा चैत्रे मासि मलमासो भवति तदादेव कार्यस्य तत्र प्रतिपिद्वत्वाच्छुद्धे मासि संवत्सरारंभः कार्यः वैत्रशुक्ला
 दितो वत्सरारंभः सर्वसंमतः मलमासस्तु कृष्णप्रतिपदादितो भवति तस्य पूर्ववर्पेणातर्भावः उदयसंबंधाभावो संवत्सर
 रंभप्रभुकार्यलोपप्रसक्तौ पूर्वतिथि विद्वा ग्राह्या एव च न तु सर्वधामा युक्तग्राह्यत्वं अत्र तैलाभ्यंगो नित्यः वत्सरादौ व
 संतादौ बलि राज्ये तथैव च तैलाभ्यंगमकुर्वाणो नरकं प्रतिपद्यते इति वृद्धवसिष्ठवचनात् कौस्तुभे इत्यादिनामैव प्रतिपदिवत्स
 राधिपपूजोक्त्या योतिर्वेदे यश्चैत्रशुक्लप्रतिपदि नवारोदयो हि सः तस्य पूजाविधातव्यापताका तोरणादिभिः प्रतिगेहं
 ध्वजः कार्यः शोक्तया ग्राह्या एतर्पणं निरीक्षणं कर्तव्यं शकुनां नां शुभेष्मभिरिति भाविष्ये वैत्रे मासि महाबाहो पुण्याया प्र
 तिपत्परग्राह्या वैतिवपत्राणि प्राश्य संश्रुयावात्तिथिभिर्दिशकादिश्रवणमप्यत्रोक्तं रुयोतिः शास्त्रे शकवत्सरभूपंजि एतं
 सधान्येत्थरेमेव पादिनां श्रवणारपठनाच्चैत्र एणं शुभतां यात्य शुभं सहाश्रयेति अस्यामेव न वराजव्रतारंभः तत्र प्रतिपत्प
 रमुतैव ग्राह्या अमायुक्तानकर्तव्या प्रातिपच्चैदिकार्चने मुहूर्तमात्रा कर्तव्याद्वितीयादिगुणान्वितेति देवीपुराणात् तिस्त्रो

हेताः पराः कार्यरितेऽथः कुरुनंदन कार्तिकप्रयुजोर्मासि श्रैश्वमासि च भारते तिहे माद्रौ ब्राह्मणेः पराः पर्युताः कार्याश्च विशेषपरतु शारदनवरात्रेवक्ष्यते अत्र प्रपादानमप्युक्तं भविष्ये अतीतफाल्गुने मासि प्रासि वैश्वमासि हेमसेवे पुण्ये हि विप्रकथिते प्रपादानं समारभेत् तत्र मंत्रः प्रपेयं सर्वसामान्यभूतेभ्यः प्रतिपादिता अस्याः प्रदानात्पितरस्तत्प्यनुप्रपिता महाः शनिवार्यतते दिवं जलं मासचतुष्टयमिति प्रपादात्तुमशकेन विशेषाद्धर्मोपसता प्रत्यहं धर्मघटको वस्तुसंघटिताननः ब्राह्मणस्य गृहे देयः शीतामलजलः शुभः तत्र मंत्रः एष धर्मघटो दत्तो ब्रह्मविष्णुशिवात्मकः अस्म्यप्रदानात्सकलाममसंतुमनोरथादिति अनेन विधिनारुतु धर्मं कुंभं त्रयच्छति प्रपादानफलं सोऽपि प्राप्नोतीह न संशय इति इयं प्रतिपत्त्येव कल्पदादिः अत्र श्राद्धदानादिमहाफलं तदुक्तं हेमाद्रौ नागरखंडे अथ कल्पदायः पुण्याः कथ्यंतेति ययः शुभाः यासु श्राद्धे कर्ते हसिः पितृणामक्षयाभवेत् वैश्वशुक्लप्रतिपदि श्वेतकल्पः पुराभवदिति अत्र ब्रह्मपूजोक्ता हेमाद्रौ विष्णुधर्मोत्तरे वैश्वमासस्य यापुण्याशुक्लाप्रतिपदाभवेत् तदहि ब्रह्मणः कृत्वा सोपवासस्तु पूजनं संवत्सरमवाप्नोति सौख्यं निभृगुनंदनोति स्मृति कौरुते विषयं मत्स्यजयंतीत्युक्तं कृते च प्रभवं वैश्वे प्रतिपच्छुक्लपक्षगारे वरयायोगविष्कुंभे दिवा द्वादशनाडिकाः मत्स्यरूपं कुमार्यानुश्रवतीर्णो हरिः स्वयमिति मातरयादिर्युक्तं कल्पमेवा द्वात्रिंशद्वरयाज्ञेया अथात्र ब्रतान्युच्यंते संवत्सरां भविष्यति रूप्यते श्रीभगवानुवाच वैश्वमासि जगद्ब्रह्माससर्जप्रथमे हनि शुक्लपक्षे समग्रं तदासूर्योर्दये सति प्रवर्तयामास तथा कालस्य कलनामपि ग्रहानवदायतुन्मासान् पक्षान् संवत्सराधिपान् ददौ स भगवान् ब्रह्मासर्वदेवसमागमे ब्राह्म्यां सभायां ब्रह्माण्मनिर्देश्य तनुततः यथोक्तेस्तेन मत्स्यं तः स्तुवंतश्चाप्युपासते ततस्ते कृतशुश्रूषा गत्वा चैव स्वमालयं स्वानि स्वान्यथकार्याणि निरवयुकारन्तु चक्रिरे ब्राह्मीसभा कामरूपा विशेष्ण तदाज्ञया धारयत्यमलं रूपमनिर्देश्य मनेहरा ततः प्रभृति यो

धर्मः पूर्वः पूर्वतरैः कृतः अद्यापि रूढः सुतरां कर्तव्ये सौ प्रयत्नतः तत्र कार्थ्या महाशान्तिः सर्वकलमपनाशिनो सर्वो
 रपातप्रशमनी कालिदुःखविनाशिनो आद्युःप्रदुष्टिकरधनसौभाग्यवर्द्धिनी मंगलयाचपवित्राचलोकद्वयसुखाव
 हा तस्यामादावसंपुज्योद्वह्नाकमलसंभवः पाद्यार्घ्यपुष्पधूपैश्च स्वालंकारभोजनैः हौर्भैर्वलयुपहारैश्च तथा ब्राह्म
 णातर्पणैः ततः क्रमेण देवेभ्यः पूजाकार्थ्या पृथक् पृथक् कृत्वा कारनमस्कारैः कुशोदकतिलाक्षतैः पुष्पधूपप्रदीपा
 द्यैर्भोजनैश्च यथाक्रमं मंत्रसंपूजनार्थं तु बहुरूपं परिरुशेत् मंत्रमिति जातावेकवचनं नानारूपान्मंत्रान्परिशृङ्ग्य
 यादित्यर्थः तेषु उक्तमो ब्रह्मणे उक्तं विष्णवे नमः उक्तं परमात्मने नम इत्येवं मंत्रद्वंद्वोपाताद्देवताशब्दाश्चतुर्थ्यताः प्र
 वादयोनमोताः मंत्रत्वेन ग्राह्याः उक्तमो ब्रह्मणेतुभ्यं कालाय च महोत्तमने नमस्ते रतुनिमिपाय इत्येव नमोरतुते लवा
 यचनमस्ते तुभ्यं नमस्ते रतुक्षणा यच नमोनमस्ते काष्ठा यैकलायैते नमोनमः नाडिकायै सुसूक्ष्मायै मुहूर्ताय नमोनमः
 नमो निशाभ्यः पुण्याभ्यो दिवसेभ्यो नमोनमः पक्षाभ्यां चाष्टमसेभ्यः ऋतुभ्यः षड्भ्य एव च अयनाभ्यां च पंचभ्यो वत्स
 रेभ्यः श्वसर्वदा नमस्ते रतुयुगादिभ्यो ग्रहेभ्यः श्वचनमोनमः आष्टाविंशतिसंख्येभ्यो नक्षत्रेभ्यो नमोनमः राशिभ्यः
 करणेभ्यः श्वचतुर्वर्तीपातेभ्य एव च अतिवर्षाधिपेभ्यः श्वच विज्ञातिभ्यो नमोनमः नमो रतुकुलनागेभ्यः सानुयात्रेभ्य एव च
 सानुयात्रेभ्यः सानुचरेभ्यः नमश्चतुर्दशभ्यः श्वचमनुभ्यो रतुनमोनमः नमः पुरंदरेभ्यः श्वच तत्संख्येभ्यो नमोनमः
 पंचाशद्भ्यो मरुद्भ्यः श्वच दक्षकन्याभ्य एव च नमो देवैः सुमद्राष्ट्रैः जयाष्ट्रैः चाथ सर्वदा भूशाखाय नमस्ते तुभ्यं सर्वास्त्रजनका
 यच नमस्ते बहुपुत्राय पत्नीभिः सहिताय च नमो ब्रह्मैतथा दृष्ट्या निद्रायै धनदाय च नलकवरयक्षाय गुह्यकस्वामिने
 नमः नमो रतुशेखपद्मानिधिभ्यामथानित्यशः भद्रकाल्यै नमो नित्यसुरभ्यै च नमोनमः वेदवेदान्तवेदाविद्या
 संस्थेभ्य एव च नागयज्ञसुवर्णेभ्यो नमो रतुगरुडाय च सप्तभ्यः श्वच समुद्रेभ्यः सागरेभ्यः श्वच सर्वदा उत्तरेभ्यः करुभ्यः श्व

नमो हरे एमपाय च भद्राभ्यकेतुमालाभ्यां नमः सर्वत्र सर्वदा इलाहताय च नमो हरिर्वाय चैवाहिं नमः केपुस्तेभ्य
 श्यभारताय नमो नमः नमो भारतभेदेभ्यो नवभ्यश्चाथ सर्वदा पातलिभ्यश्च सप्तभ्यो नरकेभ्यो नमो नमः काला
 ितद्रश्याभ्यां हरये क्रोडरूपिणे सप्तभ्यश्चाथ लोकेभ्यो महामूर्तेभ्य एव च मनसे युद्धे चैव नमः प्रकृतये तथा पुरुषा
 यामिमांताय नमो रत्नव्यक्तमूर्तये हिमवत्प्रमुखेभ्यश्च पर्वतेभ्यो नमो रत्नव्य
 मो नमः नमो रत्नव्यमुनिभ्यश्च सप्तभ्यश्चाथ सर्वदा नमो रत्नपुष्करादिभ्यस्तीर्थेभ्यश्च पुनः पुनः निम्नगाभ्यां
 नमो नित्यं वितस्तादिभ्य एव च चतुर्दशभ्यस्तीर्थेभ्यो धरणीभ्यो नमो नमः नमो धाने विधात्रे वड्ढोभ्यश्च
 नमो नमः सुरभ्यै रावणाभ्यां च नमो भूयो नमो नमः नमो रत्नव्योच्चैः श्रवसे धृवाय च नमो नमः नमो रत्नव्यं च तरे
 यालाभ्यां नमः सदा विनायककुमारभ्यां विद्महेभ्यश्च नमः सदा शाखाय च विशाखाय नैगमेयाय चैव नमः नमः
 र्कदं प्रहेभ्यश्च र्कदं मातृभ्य एव च ज्वराय रोगपतये भरतप्रहरणाय च अप्सरोभ्यः सोमपेभ्यो देवेभ्यश्च नमो
 नमः अस्मिन्पेभ्यश्च नमो रत्नव्यो नमः सदा आदित्येभ्यो नमो नित्यं द्वादशभ्यश्च सर्वदा एकादशभ्यो रुद्रे
 भ्यस्तपस्विभ्यो नमः सदा सदैकेन पंचाशच्चोमरुह्यश्च नमो नमः शिल्पाचार्याय देवाय नमस्ते विश्वकर्माणे
 अष्टभ्ये लोकापालेभ्य रसानुगेभ्यश्च सर्वदा आयुधेभ्यो बाहनेभ्यो वर्मभ्यश्च नमः सदा आसनेभ्यो द्वादभिभ्यो देवेभ्य
 श्च नमः सदा दैत्यराक्षसगंधर्वापिशाचेभ्यश्चानित्यशः पितृभ्य रससनेदेभ्यो मातृभ्यश्च नमो नमः सुसुद्धमेभ्यश्च देवेभ्यो
 भावगभ्येभ्य एव च नमस्ते बहुरूपाय विष्णवे परमात्मने अथाकिं बहुनेकेन मंत्रेणानेन चार्चयेत् प्राङ्मुखः दक्ष
 मुखो विप्रान् देवान् दिश्वपूर्ववत् ब्राह्मणान् देवतोद्देशेन पूर्ववत् मंत्रोक्तक्रमेणार्चयेदित्यर्थः अत्रालं वितरेण अर्धैः पु
 त्पश्च धूपैश्च वस्त्रैर्मार्त्यैः सुहृदकं सरोमां च पूजयेदित्यर्थः धनधान्यानुवर्भवेर्दक्षिणाभिश्च सर्वदा इति हासपुराणानां

नवकूटं श्रद्धां जितमान् कालज्ञानं वेदवेदज्ञानं भूतज्ञानं सर्वविधां ध्यानां अन्ते नैव तु मन्त्रेण स्वैर्हतिनपुष्पपृथक् प्रविष्टायां
 शय्येहोमः कृतव्यः स्वर्गदत्तये वेदविश्वेषु वेदज्ञाने प्राधानिके समति प्राविष्टाय श्रेष्ठाय वेदवेदज्ञानयवेदोक्तविधिज्ञाने
 र्थः मदनरत्ने तु वेदवदति पठित्वे वा वेदोक्तविधिनेति व्याख्यातं चक्षुषी व्याख्यातौ प्राधानिके स्थाने प्रधानहेमा रंभे
 मुरभे तत्कृत्यार्थमगलभनं नरः मदनरत्ने शालोहोमस्ततः कार्यमंशालं भेनततः भोजयित्वा द्विजान् सर्वान्
 हस्तविधां ध्यानां विशेषेण तु भोक्तव्यकार्यं श्रद्धां प्रहृष्टसंवः नवसंवत्सरा रंभुः सर्वासिद्धिप्रदायकः इति ब्रह्मपुराणे
 कृतसंवत्सरारंभविधिः ॥ इयं च पूजा दमनकेन कार्येति स्थितिकौरतुभे यथोक्तदेवीपुराणे ब्रह्मोवाच ॥ वैभोदोक्तार्य
 त्पूजां मम वत्सयथाविधि गंधधूपार्चनादेर्नैर्भात्यैश्च दमनोद्भवैरिति दमनभावे दूर्वयाकुशाक्षतैर्वा अन्नकार्यामहा
 शातिरित्युक्तत्वाद्ब्रह्महाशातिलं स्थप्यते भविष्योत्तरे श्रीकृष्ण उवाच ॥ बहुधा हि प्रवक्ष्यामि महादेवेन भाषितां त्वया भि
 यंके साकार्याया अकाले नृपस्य तु दुःस्वप्ने हृत्निमित्तं च ग्रहवैगुण्यसंभवे विद्युदुत्कानि पतयजन्मक्षयहभेदनेः केतुद
 येव निर्वर्तितुं चार्थमेतथा यदा रस्युर्गुरुमदाराः सूर्यश्चैव विशेषतः युद्धे ग्रहाणां सर्वेषां सूर्यशीतां शुकीलके ब्रह्मायुध
 गवांश्चैव भस्मि तेशयनासने यदाग्निः परित्यजेत रात्रा विदधनु रतथा वेधमनश्चतुल्लभं नेगुर्भे आश्वतरीपुत्र रविर्विवद
 यदष्टमेहाशातिः अशस्यते रवौ द्वोरुपरानेयमहोत्कपतनेपुत्र उर्यते पुत्रथान्येषु तिमितेषु च सर्वतः सर्वा रित्थोपशमजी
 महाशातिर्निगद्यते सर्वाणि हृत्निमित्तानि प्रशमं यंति सर्वथा तां कुर्वन् ब्राह्मणः पंचकुलशालसमान्विताः चतुर्वेदास्त्रि
 वेदाश्च द्विवेदाश्चापि पांडेव आर्धवर्णविशेषज्ञा बह्वृचश्च सुसंयुताः शुचयः श्रुतसंपन्ना ज्ञपहोमपरायणाः क्रुद्धे प्रवृत्ता
 नकार्यैः कृतकायविशोधनाः पूर्वमारभ्य मंत्रांस्तु शरभेषु रततः क्रियाः मन्त्रान्नयोनिवक्ष्यामि ॥ दशहोदशहस्तं वा
 मण्डपं कारयेच्छुभंतन्मध्यवेदिकं कुर्याच्चतुर्हस्तं प्रमाणतः आग्नेयं कारयेत्कुंडं हस्तमात्रं सुशोभनं मेखलात्रयसंयुक्तं

योन्यावापि समद्वितं चारुचन्दनमात्येवतिष्ठणालंकृततया। शोभयेनोपातिस्ते च भद्रपते द्विजातयः शुक्लवस्त्रधराः स्नाताः।
शुक्रमालयानुलेपनाः कर्षकुर्युरिति शेषः। ततश्च पंचकलशान्तरस्यावेधानि धापयेत् आग्नेयादिपुकोणे पंचमं ध्यमंत
था अष्टपत्रकते पद्मं चतुःपल्लवधारिणं ब्रह्मकूर्चविधानेन पंगव्यंतुकारयेत् ब्रह्मकूर्चविधानं यथा। गोमूत्रेतात्पर्यार्णया
इत्यादि परिभाषोक्तकार्यं शेषाधीः पंचरत्नातिरेचना चंदनं तथा सिद्धार्थकारं तथा दूर्वाकुशान्त्रीहि यवांस्तथा अपा
मार्गफलवर्ताः अन्यप्रोथोद्वयोरतथा लक्ष्मिश्च कपित्थश्च प्रियंगुश्चतुःपल्लवान्। हरितदंतमदं चैव कोणकुंभुनिक्षिपेत्
लवतीगंधप्रियंगुः पुष्पयतीर्थेदकोपेतं पंचगव्यंतुमभ्यसेद्भुत्वा चामितीदं हि वह्निकुंभमभिमुखं आशुः शिशुानां नै
र्ऋत्यापदेवावायुगोचरे। ईशावास्यमितीशाखाकुंभस्य हव्यमिन्द्रं मध्ये मन्त्रयजसं व्यासुद्वाः कुंभे यजुर्भवाः शंघपुष्पा
क्षतैर्वस्त्रैर्नैवेद्यं धृतपाचितैः फलैश्चानारिकेलैश्चैर्दोषकैः कुंभपूजनं। सुस्वस्तिवाचनिकं चैव कारयेत्तदन्तरं क्रमेणा
नेन शान्तकैरग्निकार्यैः प्रयोजयेत् अनेन वस्त्रमाणेन। अष्टिदूतामिहाग्निं च पूर्वमेव निधापयेत् पूर्वकलशस्थायपनाद्
अग्निं रक्ष्य प्रजातंतं रंकलशस्थायपनं कुर्याद्विरयर्थः हिरण्यगर्भः समिति ब्रह्मासतनि योजने। कथानया प्रणीताश्च
मेज्जणविनि योजयेत् कृत्वा चारुतरणं च देहाभ्यसंस्कारमेव च। अथ वासादयेद्वद्रव्यं यस्य प्रयोजनं तत्र पुरुषसूक्तेन
प्रायसं श्रयणं भवेत् अभिघार्याथ संसिद्धिं प्राप्य संस्थपेयमृद्विः। अष्टदश्या प्रमाणेन दद्यादथ शमीमयान् शालाशरिः स
मिधः सप्त सप्त वेदतिदापयेत् आधारावात्यभागात् जुहुयात्तु क्रमेण तु जुहुयादाहूतीः सप्त ज्ञातवेदसहस्रयुवाः स्यात्।
या कस्य जुहुयात् पूर्वैव जातवेदसे तत्संभृत्सूकेन च तस्मै जुहुयात्ततः। यमायेति च ससान्याः स्वहातां जुहुयात्ततः इदं
विष्णुस्ततः सप्त जुहुयादाहूतीर्न पञ्चनेभ्यस्ततः स्वाहा सप्तैर्विशतिरहूतीः नक्षत्राहुतयः स्वहित्यादिभिर्भैर्भैः कार्याः
तत्र रेहिणी द्रप्यपुष्पहस्तादि न पञ्चाभिजिद्द्रप्यशोभिः शुक्लैः केशवर्णैः पुनर्वसुषात्तु नोदयविशालाश्चितीषु

द्विवचनं शेषेषु बहुवचनं परकुर्मणे नुहुयात्ततः द्विवचनं पुनः नुहुहोमस्ततः कार्यं स्तिलैराप्रप रिक्षुनीः अत्र तिलविधा
 तैव कल्पिकं यथादिनित्यर्थमिति धर्मः प्रायश्चित्तं ततो हुत्वा होमकर्मसमापयेत् ततस्तु त्वयं निधौ धिः शिवकहलानि
 स्वनीः यजमानस्य कर्तव्यो ह्यधिपे को द्विजोत्तमैः कृष्णमर्ष्यदक्षसंभूते समे भद्रासनो स्थिते काङ्क्षमर्ष्यदक्षः श्रौषणीं भद्रा
 सनं वेदिमध्यगतं कृत्वा दुर्निमित्तप्रशांतधेः प्रजभिः कलशैः पूर्यैर्भैरवैर्युष्माक्रमं सहस्राक्षं तृप्तप्रभृततश्चैव यथा
 यथा सजोषसां द्रुह्यति विधिरुणेति च हुपदादिवेति च ततः स्नापयेयुः समाहिताः ततो दिशां वलीनदद्याद्विचि
 श्राव्य समाश्रितान् नमोस्तु सर्वदक्षे भूयः संमन्त्रयन्तु स्नातस्य ब्राह्मणाः सर्वपठेयुः शांतिमुचमां शांतिं येन
 धारां च पातयित्वा समंततः पुण्याहवाचनं कृत्वा शांतिकर्म समापयेत् तीर्थदेवालयैव गौर्दोहं कारयेद्बुधः क्षिति
 हिरण्यवासां शिष्यानान्यामुनां च विप्रभ्यो दक्षिणां दद्यात्तथा दासया विमत्सरः दीनानां श्रविशो भूयो दद्याद्भै
 वयुधिष्ठिरं भोजनं चानि शद्वत्वा ततः सर्वप्रसिद्धाति आयुश्चलभवेत् दीक्षया ब्रह्मजपवतक्षणत् दुर्गाणि चास्य सिध्य
 तेषु ब्राह्मणैश्चलभते शुभान् यथा शास्त्रप्रहाराणां कवचं भवति वारणं तद्वद्देवोपपातानां शांतिर्भवति वारणं अहिंसकस्य
 दातारुप्यर्मां ज्ञातधनस्य च द्रव्यादाक्षिप्य युक्तस्य सर्वसानुग्रहादाहः ॥ अश्वीनस्मनर्धयति वर्द्धयति धर्मकामं समर्द्धय
 तितरस्यपि नष्टि पापं यः कारयेत् सकलदोषहरां महार्थां शांतिं प्रशान्तकृद्वयः पुरुषस्स एव अयमहाशांतिप्रयोगः तत्रादौ
 वेदिं संस्कारादिभंडप्रभावपक्षे कारयेत् तत्र वेद्यां श्रमिको णि श्रमि रथा मुना र्थै हस्तमात्रं कुंडं रथां डिलं वा कारयेत् वेद्याश्च
 च्छारिद्वाराणि सतोरणानि परिकटपृष्ठां रुचंदनपुष्पमालावत्सादिभिर्हलंकृत्य यथोक्तं पंचगव्येन आघ्राप्य छवन्तं गायत्र्य
 मंडपं वेदिं च प्राक्षिपा सने उपविश्य आघ्राप्य अथ विजः पवित्रो वा सर्वां रथां तां तां विवाद्यः स्मरेत् पुंडरीकाक्षं संवाह्य भ्यतरः
 शुचिः ततो देशाच्चायात् सूर्यादं पूजनं विधाय संधि ससंकलं कुर्व्यात् तर्हि अयामुक्तो नो अमुकस्यार्मा अमुकवर्मोह

सर्वपापक्षयसकलमहर्षोदासुर्वर्णाजन्मिदमवर्षिषिनिवर्तितपूर्वकं ब्राह्मणेदेवशक्तुष्टुप्रविरादशरीरादौ धनधान्य
 संपत्त्युरोहयुदिसर्वाभिधुसिद्धयैकतन्महाशातिवृष्टास्यपूर्वगन्धिनः ॥ ७ ॥ गुणशुभपूजापुण्यहवाचनस्वस्तिवाचनमा
 त्कुपूजानुभूदधिकआद्यश्चाचम्यमन्त्रदिगादिवरणकरिष्ये ॥ मुत्स्यपुराणे अतिश्रावरणं वैवस्वस्तिपुण्याहवाचनमिति
 श्राद्धोद्घदिज्ञा त्वत्तथाचार्यवरणं गुणपद्मदिपूजायामुत्तमार्थमर्होऽभयैत्यादि महाशान्तिवृष्टाकर्मणः पूर्वगन्धेन
 गुणप्रतिष्ठातृकापूजावसोर्द्धारात्तदभ्यादिश्रद्धाह्वपुण्याहवाचनप्रहस्यपत्नप्रतिष्ठादिकर्मकरिष्येतिमात्रं
 एवेतत्त्वामहं पृष्टु आचार्यस्तु यथास्वर्गेशक्रोदाज्ञादृहस्यतिः तयाद्वैवमययज्ञोन्मिन्मवाचार्योद्विजोत्सम इदमाचार्यवर
 णविधाय भद्रं करुणिभिः शृणुयात्तदेवाम्भं यथुष्याशिमिर्जनाः रियरैर्गौरतुष्टुवाः ॥ संसरतनुभिर्व्यसेमदेवहितं ददायुरि
 तिमन्त्रेण यजमानहस्तैकैकशब्दवर्तयः ॥ गुणप्रतिष्ठाहितमात्तृकापूजनं कुर्यात् ॥ ७ ॥ गुणानां स्वागणप्रतिष्ठावामहे प्रिया
 णां विप्रप्रियपतिष्ठावामहे त्रिधितुष्ठां निधिप्रतिष्ठावामहे वसोममश्राहभुजा निगमं यमाह्वमजा सिगमं ध्वं ॥ ७ ॥
 ॐ नमो गणेशाय गणपतिभ्यश्चैवोत्तमो ॥ नमो ब्राह्मणेभ्यो ब्राह्मणप्रतिभ्यश्चैवोत्तमो ॥ नमो विधुष्यरूपेभ्यश्चैवोत्तमो ॥ नमो
 यत्सेभ्यो गृह्यस्यपतिभ्यश्चैवोत्तमः ॥ ७ ॥ ॐ नमो भगवन्गुणप्रतिष्ठाहं गच्छहतिष्ठममपूजां गृहाणः ॥ ७ ॥ ॐ नमो भगवते गणाधि
 पाय नमः इति सर्वोपचारैः संपूज्यः सुमुखश्चैकदंतश्च कपिले गजकर्णकः खंडोदरश्च विकटो विघ्ननाशो विनायकः धूम्रकं
 तुर्गणाधुशोभालवर्द्धने गजानुतल्लदशैलानि नमो नमिष्ये ॥ ७ ॥ छण्डगुणप्राप्तिं विद्यारंभे विवाहे च प्रवेशे निर्गमे तथा संग्रामे
 संकटे च वैवक्ष्यत स्य न जायते ॥ ततो मातृकास्थपतंगौरीपुश्पाश्यामिध्यासा विजो विजया जया देवसेनास्त्वहं हामा
 त्रैलोक्यमात र हृदिः पुष्टिधृतिस्तुष्टिरास्मत्कुले देवता ॥ गणेशेनाधिकः पूज्यः तद्वै पादशेमातृकाः ॥ पादशमातृका इ
 हा गच्छत इह तिष्ठत श्रीसाहित प्रोदशमातृभ्यो नमः ॥ एवं गंधादिनैवैवातपूजनं योऽहं शुभातृकाः पूजिता रक्षसमभ्यततः क

दद्यादिलुभाः सतसमुद्राः ससधृतधारवसोर्धाराः कर्तव्याः उँ लक्ष्मीः श्रीश्रधृतिर्मेधाप्रज्ञास्वाहासरस्वतीसर्वेषुष्टादि
 कार्यपुससैताधृतमातरः लक्ष्म्यादिसप्त मातृकाइहागच्छेत्त्यादिश्रावाह्यपूजा लक्ष्म्यादिसप्त मातृभ्योनमइतिगंधा
 दिनैवेपदक्षिणार्तपूजनंरक्तवस्त्रमंगलसूत्रादिद नंअथाभ्युदयिकश्राद्धं उँ श्रपवित्रः पवित्रोवा देवताभ्यः पितृभ्यश्च
 उँ सत्यवसुसंज्ञकाविश्वेदेवाः उँ भूर्भुवः स्वइदं वः पाथं १ मातृपितामहीप्रापितामहोनादिभिरुसुभ्यः उँ भूर्भुवः स्वइदं वः पाथं
 संपद्यतांवादिः २ उँ पितृपितामहप्रापितः महानांदिभिरुसुभ्यः उँ भूर्भुवः स्वइदं वः पाथं संपद्यतांवादिः ३ उँ मातामह प्रमाता
 मह वृद्धप्रमातामहा नांदीमुखः उँ भूर्भुवः स्वइदं वः पाथं संपद्यतांवादिः ४ इदमासनं वः संपद्यतांवादिः ५ इदं गंधार्थं नमः
 संपद्यतांवादिः ६ मंडलं १ २ परिवेषण १ २ विधापटुधिवर्तेपात्रं धारिपिधानं ब्राह्मणस्य मुखे श्रमृतं श्रमृतं जुहोतिस्त्वाहाइदं
 विष्णुर्वैचक्रमेशधानिदधेपदं समूढमस्य पात्रं नुरेविष्णुहोत्रं रक्षनदं वः उँ सत्यवसुसंज्ञकाभ्योविश्वेदेवभ्योऽप्युगम
 ब्राह्मणभोजनपर्याप्तमिदमन्नं सोपकरणं सदैवः संपद्यतांवादिः ४ एवं स्थानचतुष्टये द्वादशधादत्त्वा उँ श्रमहीनां कि
 याहो नमं ब्रह्मनिविधिहीनं च यज्ञे तत्सर्वं भिक्षुद्रमस्तु इति जप्त्वा सत्यवसुसंज्ञकाविश्वेदेवादेतैर्दत्तपानादिभिः
 प्रायतां १ मातृपितामहीप्रापितामहो दत्तैर्दत्तपानादिभिः श्रियतां २ मातामह प्रमातामह वृद्धप्रमातामहा दत्तैर्दत्त
 पानादिभिः श्रियतां ४ महानह प्रमातामह वृद्धप्रमातामह दत्तैर्दत्तपानादिभिः श्रियतां ततः गोत्रं नो ब्रह्मतां द्वा
 तारो नो भिष्वर्द्धत विद्वाः संततिरेव च श्रद्धाचनेमावगममद्वदुदं यंच नोऽस्तु श्रान्नेच नो बहु भवेदतिथीश्रुलमेमहि याचि
 तारश्च नः संतुमाचयाचिष्मकंच न इति संप्राश्यं एताः सत्याश्रियेवः संतुइति विप्रान् प्रातिवृचनं उमेद्येत्यादि महाश्रां
 तियागकर्मणः पूर्वागत्येन कृतरूप विश्वेपां देवतां नादिभिरुसुश्राद्धस्य प्रतिष्ठार्थमिदं द्राक्षामलकफलमूलादिद्रव्यं निष्क
 मभूतं दाक्षिणाद्रव्यं यज्जानाम गोत्राप्यब्राह्मणाय दत्तुमह मत्सुजे एवं मातृपितामही प्रापितामहानां पितृपितामह

प्रापितामहानां मातामह प्रमातामहद्वप्रमातामहानां नांदीमुखानां कृतेतदाभ्युदधिकश्राद्धस्यप्रातिधार्थमिफल
 मूलवनरुपतिदैवतदक्षिणाद्रव्यसहितेयथानामगोत्रायब्राह्मणायदातुमहभुस्सुजेइतिद्विश्वादिविधाय ततोयदाआ
 चार्यद्वारामहाशांतियागादिकार्यं तद्वैवपुनर्ऋत्विगादिवरणसहितमाचार्यवरणकाल्यैतन्नक्रमः पुष्ट्यचुंदनतंबूल
 फलवत्खदक्षिणाद्रव्यमादाय कुलशीलवेदविधिसंपन्नब्राह्मणमाहूय ब्राह्मणमुपदिष्टरवयंवद्वांजलिः प्लतास्मिन्मरुक्
 तंक्रमहाशांतियागकर्माणित्वंमगुरुभैवभयानीतितेनोके ततोवरणसंभूतिमादाय डोमद्यास्मिन्महाशांतियागकर्म
 णिमत्प्रतिनिधित्वेनसमग्रविधिकारयितुममुकगोत्रममुकशर्माणत्वामेभिः पुष्ट्यचंदनतंबूलवस्त्राभरणकमंडलुदक्षि
 णादिभिराचार्यत्वेनत्वामहंवृणु वृतोस्मीतिप्रतिवचने यथाविहितं कर्मकुरु करवाणीतिप्रतिवचने ततःप्राथनाश्राचा
 र्यस्तुयथारुच्यैर्गैः भञ्जमूर्तिर्भवाश्नाथसंसारोच्छेदकारक देवपूजाविधानार्हिकुरुधन्यैर्गार्तचन इतिसंप्राप्त्यै ततःस्व
 रितवाचनपुण्याहवाचनऋद्धिवाचनशांतियाठार्थं चाग्नेयनैर्ऋत्यवायव्यैश्चानामध्यस्थकुंभेषुऋचवाचमाशुः शिशान
 यद्देवदेवहेडनरुद्रपाठादिमन्त्रैः कुमाभिमंज्रणार्थमन्यान् ब्राह्मणान्वृणुयात् ततोवरणसंभूतिमादाय डोमद्यास्मि
 न्महाशांतियागकर्मणानांतामगोत्रान् ब्राह्मणान्स्वरितवाचनऋद्धिवाचनशांतियाचनार्थमग्नेयनैर्ऋत्यवायव्यै
 शानामध्यस्थकुंभेषुऋचंवाचमाशुशिशानयद्देवदेवहेडनमृचवाचंप्रपद्येतत्र शांतिपाठं कारयितुमुत्मानहृदणोदताः
 रुमइतिप्रतिवचनेयथाविहितं कर्मकृतकरवामहवितैरुके ततः स्वरितवाचनं डोमद्यास्तिनः इन्द्रोद्वहश्वाः स्वरित
 नःपुण्याविश्ववेदाः स्वरस्तिनस्ताक्षर्योऽरिष्टनेभिः स्वरस्तिनोदहस्पतिर्दिधातु १ इत्यादिस्वरितवाचनेनक्रियमाणेश्राचा
 र्यादिसहितोयजमानःसपत्नीक.डोमद्रंकोणैर्भिःशूणुयामदेवाः भद्रंपश्येमाक्षिभिर्यजत्राःरिष्यैरर्गैःतुष्टवांष्टंस्त
 न्भिर्वर्धसेमदेवाहितंपदायुरितिभेजेष्टमंडपप्रविशेत् ततोयजमानाज्ञायत्सऋत्विक्त्राचार्यः मंडपाकरणेवदिंप्रविशेत्

तत्रवेदि संस्कारं कुर्यात् तत्रादौ सर्पपविकरणेन भूतानुत्सारेयेत तत्रमंत्राः यदत्रस्थितं भूतं स्थानमाहृत्य सर्वतः स्थानं त्यक्त्वा तु तत्सर्वं यत्र स्थतं जगच्छतु १ अथ क्रामंतु भूतानि पिशाचाः सर्वतोदिशं सर्वेषामुविरेधिनमहाशां तस्मिन् न संभूताः प्रेताः पिशाचाद्याह्यपक्रान्तराक्षसाः स्थानादस्माद्भ्रजं त्वन्यदिह शान्तिकरेभ्यः ३ ततो गोमंत्रं गोमयं क्षीरं दधिः सर्पिः कुशोदकं सभञ्जं कुर्यात् तत्रमंत्राः तत्सवितुर्वरेण्यमित्यादि गायत्र्या गोमंत्रं गंधर्वारुद्रावर्षा निरयपुष्टां करीषिणी ईश्वरसर्वभूतानां मिहोपवहयोश्च यं इति गोमयं आप्याय स्वसमेतु तं विधत्तः सोमवृष्टं यमुवावाजस्वसंगथे इति क्षीरं दधिक्रावणोश्च कारिणि षण्णिरश्वस्य ब्वाजिनः सुरभिन्नो मुखी किरं प्रणश्वायूष्मिषितारिपत् इति दधि घृतं मिमिक्षे घृतमस्य यो निर्वृतेऽश्वेनौघृतमस्य धाम श्रनुष्वध्वमावहमादयस्व स्वाहा घृतं दृषुभवक्षिहवमं इति घृतं डोश्चापो हिष्ठा मयो भुवस्तान ऊर्ध्वं दधात न महेरणा य चक्षसे यविः शिवतमो रसस्तस्य भाजयते हनः उशतीरिव मातरः तस्माद्भरंगमामवोयस्य क्षयायाजिन्विथ आपो जनय धावन इति कुशोदकं गृहीत्वा गायत्र्या सर्वाण्येकीकृत्य प्रणवेनालोढ्य पचनवनेन परिकल्पितां भूमिं प्रोक्षयेत् ततो वेदं रूषेत् तत्रमंत्राः डो वैधावेदिसमाध्वं क्षेवर्हं पावर्हि रं द्विष यूपेन यूपश्चाप्यते प्रणोतोऽश्विगिरक्षिना इति संस्कारः अथाचार्यः वंदिकायाद्धारचतुष्टये तोरणचतुष्टयपूजामारमेत् डोश्चाग्निमीले पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजं होतारं रत्नघातमुभिति पूर्वतो रणंगत्वा प्राङ्मुख उपविश्य आचम्य धाम तोरणमूले पुष्पाक्षतान्घ्रादाय डो भूर्भुवःस्वः मेरो इहा मच्छ इति मेरुमावाह्यस्य पथित्वा मेरुधनमः इति पाथासनगधार्धपुष्पयूपैर्वेद्यवस्त्राक्षिणादिभिः संपूज्य ततस्तोरणदशमूले मंदरमावाह्य पूजयेत् मंदरायनमः तोरणवाभागे विष्णुमावाह्य पूजयेत् डो विष्णवे नमः तोरणोपरिमध्मभागे डो शिवाय नमः शिवमावाह्य पूजयेत् तोरणदशांग्रे डो ब्रह्मणे नमः ब्रह्माण

मावाह्यपूजयेत् तोरणायः प्रद्वेजे उभूतापत्वा नारातये स्वरभि विरूपे पइच्छं हत्वा श्राव्यां पृथिव्याम्भुवैतरिक्षे मन्वे
 मि पृथिव्यास्त्वनानाभोगादया प्रादि-तार्धं उभयोर्येहं रश्मि इत्यनेन पंचभूतानि निहागच्छते हतिष्ठते यवा ह्यप्रातिष्ठा
 य्य गंधादिभिरभ्यर्च्य सुभद्रं विकटया चकाराकृतपंचभूतानि पूजयेत् द्वारमध्ये अक्षतादिभिः कुमुदाक्षमावाह्यपू
 जयेत् इति पूर्वद्वारपूजा १ ततो देशिणद्वारे पूर्वार्धे मुख उपविश्य उर्ध्वेष्टेर्जोत्वा वायव्ये देवो वः सविता प्रार्पय
 तु श्रेष्ठतमायकर्मण आयाय यजमद्वा इन्द्राय भागप्रजावतीरनर्मी वा अयं श्मामावस्तेन ईशतमाय शशं सोऽधुवा अस्मि
 न्नगौपतौ स्यातवह्वर्धयजमानस्य पशून्पाहि इति मन्त्रेण दक्षिणद्वारे तोरणं कृत्वा ततः पूर्ववत् क्रमेण मेरुं १ मंदरं २
 विष्णुं ३ शिवं ४ ब्रह्माणं ५ तारणस्य वा ममूले वा मध्यदक्षिणायायः स्थानेषु पंचभूतपदं तान् पूजयेत् द्वार
 मध्ये पुंडरीकं वामनं च पूजयेत् ततः पश्चिमद्वारे उं अन्नश्रायाहि वीतये शृणोति हेव्यदा तये निहेता
 सत्सिवा हिंषि इति मन्त्रेण पश्चिमद्वारे तोरणं कृत्वा तोरणदक्षमूले मेरुं उत्तरमूले मंदरं दक्षायो विष्णुं मध्ये शि
 वम् उत्तरार्धे ब्रह्माणं श्रायः पंचभूतानि द्वारमध्ये शुककण्ठं सर्वे नम्रं च पूजयेत् ३ तत उत्तरद्वारे शक्तो दि
 वीरभिष्टयं श्रापो भवंतपीतये शंभो रभिन्नवतु नः इत्यनेनोत्तरद्वारे तोरणं कृत्वा पश्चिमतो रणमूले मेरुं पूर्वमूले
 मंदरं पश्चिमाये विष्णुं उपरिशिवं पूर्वार्धे ब्रह्माणं श्रायः पंचभूतानि द्वारमध्ये मुखं सुप्रातिष्ठं च पूजयेत् त
 तोयजमान आचार्यो वा पश्चिमद्वारे रविश्य आसने चोपविश्य शुचिराचम्य महाशांति यागस्य प्रधानसकलपं
 क्ठयार्त्त उतं तसत् श्रया निमन्वर्पे दुः स्वप्नदुर्गि निविद्युल्लकानि पातकेतुदयानि पार्तसूर्या चंद्रमसो वैवतातर्गतकलि
 कदर्शनानि शीघ्रधनुर्दशनभूकपमूलगंडांतप्रभृतिदुःखान्यप्रसवयुग्मप्रसवविकृतप्रसवकाकोलकादिश्वेम प्रवेशाक
 र्त्तिसकभजच्छत्रवेश्मनुलाभगाभ्यवतीर्गभसंभव शय्यासनगवाश्यादिष्वग्निदर्शनमास्मितादिदर्शनादिसर्वोत्पात

जन्मसर्वारिदृशांतिराहित आत्मनोजन्मराशिनामराशिजन्मलश्रवणंलगादिषु जन्मस्थानचतुर्थाष्टमद्वादशस्थाने
पुनरुत्पन्नादिद्यशानिराह्लाददुष्टग्रहादिजन्योत्पातमयपीडादिनित्यन्तरनिजदेशदेहपारिवारादौधनधान्यसंप
त्यराग्यादिसदभीष्टसिद्ध्यर्थं महाभातिद्यागमहंकरिष्ये केचित्तु आचार्यादीनिंवरणमन्त्रैर्वच्छति तत्रैवाचार्यत्वेन
त्यामहं दृष्टादितिदृष्ट्वा आचार्यस्तुयथान्वर्गेइत्यादि प्रार्थना ततोब्रह्मवरणं चोब्रह्मत्वेनत्वामहदृष्टे एवंदृष्ट्वा यथा
चतुर्मुखोब्रह्मासर्वलोकापितामहः तथात्वंममयज्ञोस्मिन्ब्रह्माभवद्विजोत्तम इतिप्रार्थना यथाश्रेयसैर्ऋत्यवायव्यै
ज्ञानकोणस्थकलशेषुमध्यकलशेष ऋचवाच आशुशिशान ईशावास्ययद्वेवदेवेहडनरुद्रपाठकटंन ब्राह्मणान्
पूर्वमेवदत्तान् प्रार्थयेत् ऋग्वेदः पद्मपत्राक्षोगापत्रः सोमदैवतः अग्निगोत्रस्तुविश्वेन्द्रऋत्विक्त्वंमेमस्वेभव १
काचराक्षोयजुर्वेदश्चेष्टुभोरुद्रदैवतः भारद्वाजस्तुविश्वेन्द्रऋत्विक्त्वंमेमस्वेभव २ सामवेदस्तुपिंगाक्षोजागतः शक्रदै
वतः कश्यपःस्तुविश्वेन्द्रऋत्विक्त्वंमेमस्वेभव ३ दृहतेजोयववेदेनष्टुभोरुद्रदैवतः वैतानगोत्रविश्वेन्द्रऋत्विक्त्वंमेम
स्वेभव ४ ऋत्विजस्तुयथापूर्वशक्रादीनामस्वेभवन् यूयंतथामेभवितुमवित्वोहंयसोमपाः यूयमेऋत्विजः स्वस्थाः
स्वस्थाःस्मद्वयुक्ते पूर्वमाराधयमंत्रांस्तु कर्मकुर्याद्विजातयइतिपूर्वमुक्तत्वात् तेच स्वस्वेवस्थाने स्थिता मंत्रानावर्तये
युः आग्नेयकोणेरिथितोवाह्मणः ऋचवाचप्रपद्येमनोयजुः प्रपद्ये सामप्राणंप्रपद्येचक्षुः श्रोत्रंप्रपद्येवागोजः सौहजो
मयिग्राणापानौ १ यन्मेछिद्रंक्षुपेहृदयस्यमनसोवातितुंयवहृरुपतिमर्मेतदधातु शन्नोभवतिभुवनस्ययस्वतिः
२ गावत्रोय ३ इत्यादिमध्यायंवाजपेत् १ अथनैर्ऋत्ये आशुः शिशानेवृषभोत्तर्भीमोघनाघनःक्षोभणश्चर्याणीनां
संकेदोनोतिमिपएकवारःशतश्लेसेनाऽञ्जयत्ताकमिन्द्रइतिमंत्रवासमग्रमध्यायंजपेत् अथवायव्ये यदेवदेवेहडनंदे
यास्तश्चक्षुमावय आग्निर्मातस्तरमादेनसोविश्वान्मुच्येत्सः १यदिदिवायदिनकमेनांसिचक्रमावय वायुर्मातरमा

देनसो विश्वान्मुचत्वंहसंभ्यदिजाग्रद्यदिस्वप्रजोतांशुंसिचमेमावयं सूर्योमातरमादेनसो विश्वान्मुचत्वंहसंभ्यद्ब्रा-
 मेवदरेत्यवत्सभायां यद्विद्विद्येणवर्माणा यदेनश्चक्रमावययदेकरयाधिधर्मणितास्यावायजनमासिऽयदपाञ्चन्याह
 तिवरुणेतिशपामहेततोर्नोवरुणोर्मुचश्चभूषानिचुपणामिचेरुरसि निचुपणःऽवेवैवर्देवकृतमेनोयक्ष्मवमर्देत्यकृतं
 पुरुरावणेदेविरपरुपाहि ३ऽथैशानैर्दशावारयमिदंश्रंसर्वैयक्तिकिगज्जत्याजगतेनत्यकेनभुजीधामागुधाःकरस्य चि
 ह्ननंइतिभञ्जसमग्रमभ्यायवाजपेत् ४ऽअथमध्यकलशे उर्गेनमस्तेरुद्रमन्यवउतैतद्वपुनेमःबाहुभ्यामुतैतनमःइतिभंजं
 षोडशऋचोवासमग्रमभ्यायजपेत् अथाजवेदिकायामपि गणपतिपूजनमादौकर्तव्यतथा उर्गणानांत्वागणपतिकं
 हवामहे श्रियाणांत्वाप्रियपातिंश्रुहवामहे निर्धानांत्वानिधिपतिंश्रुहवामहे वसोममआहमजानिगर्भधमात्वमजासि
 गर्भधम् नमोगणेभ्यो गणपतिभ्यश्चवो नमो नमो ब्रातभ्यो ब्रातपतिभ्यश्चवो नमो नमो गृहसेभ्यो गृहसपतिभ्यश्चवो
 नमो नमो विरूपेभ्यो विश्वरूपेभ्यश्चवो नमः २ उर्गेभूर्भुवःस्वर्गणपतेइहागच्छइहतिष्ठेत्वावाह्यप्रातिष्ठाप्य उर्गे गणप-
 तयेनमद्वाति भञ्जेण पाद्यासनादर्थत्तानवस्त्रगंधपुष्पधूपदीपनैवेद्यतांबूलफलदक्षिणाभिःसंपूजयेत्ततःस्वरहितवाचनं
 पुण्याहवाचनं च कुट्टयैत् तदाह आश्वलायनः वैदिकेतांश्चैकादैततःपुण्याहवाचनं तच्चरूपनारायणीये इत्थं श्री
 नदिकान्ब्राह्मणान्दक्षिणावासो ब्रदानादिभिः परितोष्य पुण्याहं भवतु ब्रुवंतु इति प्राङ्मुखः श्रावयेत् उर्गपुण्याहं
 पुण्याहं पुण्याहं ब्राह्मं पुण्यमहोयच्चंसंष्टुत्पादनकारकेवेदलक्षोद्भवं नित्यं तत्पुण्याहं ब्रुवंतु नः ब्राह्मणाः पुण्याहं इति
 चिर्ब्रूयुः ततो यजमानस्य स्वयं वा पुनंतुमादेव जनताः पुनंतु मनसा धियः पुनंतु विश्वाभूतानि जातवेदः पुनीहि मां भो
 ब्राह्मणा अरस्य यजमानस्य गृहे ऋद्धिं भवंतु ब्रुवंतु सागरस्य च याऋद्धिर्मेहा लक्ष्म्यादिभिः कृता संपूर्णा संप्रभा
 वा च तामृद्धिं संब्रूयंतु नः ऋद्धतां ऋद्धतां इति चिर्ब्रूयुः भञ्जः सन्नस्य ऋद्धिरस्य गन्मज्योतिरिभ्यता अर्भमदिदं

एषिष्याऽऽपारुहामाविदामदेवान्स्वर्ग्योतिः क्षत्रियऋद्धिः ३ भोब्राह्मणा अस्य यजमानस्य गृहे स्वस्ति भवंतो
 ब्रुवन्तु स्वस्ति योऽश्विनाशास्यापुण्यकल्पाण्युद्धिदा विनायकप्रिया नित्यं तं स्वस्ति सं ब्रुवन्तु नः ॐ स्वस्ति स्वस्ति स्व
 स्ति इति त्रिर्द्वयः स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो वृहस्पति
 र्दधातु ॥ १ ॥ पयः पृथिव्यां पयजोषधीषु ॥ २ ॥ विष्णोरराटमसि ॥ ३ ॥ अग्निर्देवता ॥ ४ ॥ योऽंशतिरित
 रिक्षल्लांतिः ॥ ५ ॥ अतो भद्रा इति दशर्चं सूक्तस्य रङ्गणपुत्रो गौतम ऋषिः विश्वेदेवा देवता त्रिपंचायाः सप्तमी ज
 गरः पट्विराट्स्थानाशिष्टास्त्रिष्टुभः पाठविनियोगः ॐ आनो भद्राः क्रतवो यंतु विश्वतो दधासो अपरीता स उद्दि
 दः देवानां यथा सद्भिद्वेष्टे आसन्नप्राप्तुवोरक्षितारो देवे दिवे ॥ १ ॥ इति दशर्चं सूक्तपाठः ततः कनिक्कद इति दशर्चं
 शाकुनसूक्तपाठः तस्यापमाद्यमंत्रः ॐ कनिक्कदंतु प्रं ब्रूवाण इया र्त्तं वाचमरिते वनं सुमंगलश्च शाकुने भवामिमा
 न्वाकाचिदभिद्रादिदत् ॥ १ ॥ इत्यादि ततः स्वस्ति नो त्सर्भातामश्विनाभगः स्वस्ति देव्यदिति रनर्वाणः स्वस्ति पू
 षाश्वसुरो दधातनः स्वस्ति यावा पृथिवी संचताम् ॥ १ ॥ इत्यादि पंचर्चं स्वस्त्ययनपाठः ततः ॐ हिरण्यवर्णा हरिणो
 सुवर्णरजतस्त्रजं चंद्रां हिरण्यमयी लक्ष्मी जातवेदो मनावह इति पंचदशर्चं श्रीसूक्तपाठः ॐ स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः
 स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो वृहस्पतिर्दधातु व्रतनियमतपः स्वाध्याय-
 क्रतुदमदानां विशिष्टानां सर्वेषां ब्राह्मणानां मनःसमाधीयतां समाहितमनसः स्मः प्रसीदंतु भवंतः प्रसन्नाः स्मयजमा-
 नस्य गृहे पुत्रकलत्रमित्रगुरुस्वसृभ्रातृनेयसर्वाधेवा धवानां दीर्घमायुरस्तु पुष्टिरस्तु तुष्टिरस्तु भ्रातृभ्रमस्तु
 आरोग्यमस्तु शिवकर्मास्तु कर्मसमृद्धिरस्तु पुत्रसमृद्धिरस्तु धनधान्यसमृद्धिरस्तु इष्टसमृद्धिरस्तु अरिष्टानिरस
 नमस्तु यत्पापं तत्प्रतिहतमस्तु यच्छ्रेयस्तदस्तु उत्तरोत्तरमहरहरमिष्टद्विरस्तु उत्तरोत्तराः क्रियाः शुभाः शोभनाः प्र

वर्तते तिथिकरणमुहूर्तनक्षत्रसंपदस्तु तिथिकरणमुहूर्तनक्षत्रग्रहलभाधिदेवताः तिथिकरणमुहूर्तनक्षत्रेसग्रह-
सदैवतेप्रीयेतांअग्निपुरोगाविश्वदेवाःप्रीयेतांइंद्रपुरोगामरुद्राःप्रीयेतांवसिष्ठपुरोगाऋषिगणाः प्रीयेतां महेश्व
रीपुरोगाऽधामातरःप्रीयेतां अरुंधतीपुरोगा एकपत्न्यःप्रीयेतां विष्णुपुरोगाःसर्वदेवाःप्रीयेतां ब्रह्मपुरोगाः सर्व
वेदाःप्रीयेतां श्रीसरस्वयौप्रीयेतां श्रद्धामेषेप्रीयेतां भगवतीकात्यायनोप्रीयेतां भगवतीमाहेन्द्ररीप्रीयेतां भग
वतीऋद्धिकरीप्रीयेतां भगवतीवृद्धिकरीप्रीयेतां भगवतीविश्वविनायकोप्रीयेतां सर्वाःकुलदेवताः प्रीयेतां हता
ग्रहद्विपः हताः परिपंथिनः हताश्चविघ्नकर्तारःशत्रवःपरामवयांतु शान्मंतुवेराणि शान्धंतुपापानि शान्मयवी
तयः शुभानिवर्द्धतां शिवा आपः संतु शिवा अन्नप्रयः संतु शिवा आहुतयः संतु शिवा वनस्पतयः संतु शिवा अ
तिथयःसंतु अहोरात्रेशिवेस्पयातांआब्रह्मन्ब्राह्मणोब्रह्मवर्चसीजायतामारुष्टैराजन्यः शूरऽऽपव्येनिव्याधिमाहा
रथोजोयतान्दोऽग्नीध्रैर्नुवौढान इवानाजुःसाक्षिः पुरंधियोपाजिष्णुरथेधः सभैषेयुवास्त्ययजमानस्यवीरोजायता
क्षिकामे निकामेनः पर्जन्योवर्षंतु फलवत्येनजोषधयः पृथ्वीं योगक्षेमोनः कल्पतां शुक्रांगारकबुध
वृहस्पतिशनिराहुकतुर्भूमसहिता आदित्यपुरोगाः सर्वेग्रहाःप्रीयेतां भगवान्नारायणः प्रीयेतांभगवान्पर्जन्यः
प्रीयेतां भगवान्स्वामीमहासेनःप्रीयेतां पुण्याहकालंवाचयिष्येवाच्यतां पुण्याहंभवतोब्रुवंतुपुण्याह ॥ ३ ॥
स्वस्तिभवतोब्रुवतु आयुष्यतेस्वस्ति ॥ ३ ॥ ऋचः सामानियजूर्ध्विषसाहिश्चरमतांस्तं श्रीरस्त्वितिभव
तोब्रुवतु अस्तुश्रीः पुण्याहवाचनसमृद्धिरस्तु भगवान्प्रजापतिःप्रीयेतां इतिपुण्याहवाचनं आतोभद्रा स्व
स्तिनोमिमीता कनिक्कंद श्रीसूक्त इत्येषंत्वतुर्णसूक्तानांवाजपाठःकार्यः प्राक्प्रमादेनलिखिताः ततोयजमान
आचार्योवा अस्पयागस्वतिष्यत्यैभवतोभ्यर्थांमया सुप्रसन्नैस्तु कर्तव्यज्ञांति कंविधिपूर्वकं गणपतिपूजा

मातृकापूजा वसोर्द्वारं तिमकाससमात्पूजा अत्रपद्धतौ प्रागेवल्लिखितां अथग्रहरूपं वेदिकाया मीशानको
 णे ग्रहरथापनार्थमंडलं विरच्य ग्रहरथापनं कुर्यात् उोप्राणवस्य ब्रह्मा ऋषिः देवीगायत्री छेदः परमात्मा अग्निर्देवता
 व्याहतीनां किमेण जमदाग्निभरद्वाजभृगवऋषयः अग्निवायुसूर्यादेवताः सूर्यार्थावाहने विनियोगः उोर्भूर्भुवःस्वः क
 लिंगदेशोद्भवकथ्यपणोत्र ईश्वराधिदेवता अत्रत्यधिदेवतासहितं वायुविनायकदुर्गाकाशाशिवपंचदेवतामध्ये वायु
 देवतासहितसूर्य इहागच्छ इहतिष्ठ उदयंतमहतेजं तेजसाचाभयं करं सर्वदुःखहरं देवसूर्यमावाहयाम्यहं श्रीसू
 र्याय ईश्वराधिदेवता न्यधिदेवतासहिताय नमः इमां मासनपाद्यार्थाचमनस्तानगंधपुष्पधूपदीपनैवेद्यतबूलवा
 सोदक्षिणात्मकां सर्वोपचारपूजांसमर्पयामि नमः प्रार्थना भोभोसूर्यग्रहाध्यक्षकलिंगविपयोद्भवः रक्तः काश्यपगो
 प्रस्त्वद्विभुजः पद्मलोचनः सप्ताश्ववाहनगच्छपद्ममध्ये वरप्रदः ॥ १ ॥ उदयस्त्वं महाम्भानो तेजसाचाभयं करं स
 हस्तरश्मिर्दासश्च ह्यादिरयः प्रीयतांमम ॥ १ ॥ अथ चंद्रपूजा उोर्भूर्भुवःस्वः यमुनातीरोद्भव अत्रेयसुगोत्र उमा
 धिदेवता अत्रत्यधिदेवतासहितं सोमइहागच्छ इहतिष्ठ द्विजराजसमुत्पन्नस्तारागणसमन्वितः उोषधीनांचयो
 राजा सोमनावाहयाम्यहं उोचंद्रमसे उमाधिदेवता जलप्रत्यधिदेवतासहिताय नमः आसनं पाद्यादिदक्षिणांतं सं
 पूज्य प्रार्थयेत् अहोचंद्रजगत्प्राण्यमुनाविपयोद्भव सुश्रैवतात्रेयगोत्रेयगदाभयवरप्रद द्विजराजो महपुण्यस्ता
 रापतिर्विशेषतः उोषधीनां महाराजः ससोमः प्रीयतांमम ॥ २ ॥ अथ भौमपूजा उोर्भूर्भुवःस्वः अर्वती समुद्भवभार
 द्वाजसगोत्र रुक्मिणीधिदेवता भूमिप्रत्यधिदेवतासहितं भौमइहागच्छ इहतिष्ठ भूमिपुत्रो महकायरेतज रवीचाभ
 यं करः ऋषिभिः रतुपमानस्तु भौममावाहयाम्यहं उोर्भौमायाधिदेवता प्रत्यधिदेवतासहिताय नमः आसनपाद्या
 दिदक्षिणांतं सर्वोपचारपूजांसमर्पयामि प्रार्थना उक्तापिन्यांसमुत्पन्नभोभोभौमचतुर्भुज भारद्वाजकुलेजातः शूलश

किं गदाधरः वरदैविषमालुढः रुक्मं दधियत इति मः स्योताष्टाधिविति भुञ्जिषुदलेर्याभ्युपतिष्ठितः ॥ येनाजिताङ्गत्वा
तिर्भूमिपुत्रेण शाश्वती शत्रवश्च हता येन भूमिमेन महतात्मनाः ॥ स प्रीतये भूमौ मोक्षं तुष्टो भूयाद्वरप्रदः ॥ ३ ॥ अथ वृष
पूजा ॐ भूर्भुवः स्वः मगधदेशोद्भवश्चात्रियसगोत्रविष्णुनारायणविदेवता प्रत्यधिदेवतासहितवृषहगच्छ इह तिष्ठ
मेरुमूर्ध्वसदा तिष्ठदेवतानां पुरोहितः ब्राह्मणानां हितार्थाय गुरुमावाहयाम्यहं ॐ वृहस्पतये ब्रह्मैन्द्राधिदेवता प्र
त्यधिदेवतासहिताय नमः आसनपाद्यादिदक्षिणांतपूजां समर्पयामिनमः दंडाक्षसूत्रवरदकमंडलुधरप्रभो महो
इंद्रेति संपूज्यो दीधिवच्चेतरेदले मेरुमूर्ध्वसमाक्रांतो देवरजपुरोहितः ज्ञातायः सर्वशास्त्राणां सगुरुः ॥ प्रीयतां मम ५
अथ शुक्रपूजा ॐ भूर्भुवः स्वः भोजकटदेशोद्भव इन्द्राधिदेवते द्राणी प्रत्यधिदेवतासहितशुक्रहगच्छ इह तिष्ठतादी
तेजाः प्रभाशूरेदानवानां पुरोहितः तेजोहासर्वशत्रूणां शुक्रमवाहयाम्यहं ॐ शुक्रार्थेन्द्राण्यधिदेवता प्रत्यधिदेव
तासहिताय नमः परिधाक्षावलीहस्तकमंडलुधरप्रभो शुक्रवत्पूर्वपुत्रे तु शुक्रो ज्योतिः स्वरूपकः सोमतुलया प्रभा
यस्य चासुराणां गुरुस्तथा जेतायः सर्वशत्रूणां सकावयः प्रीयतां मम ॥ ६ ॥ अथ शनिपूजा ॐ भूर्भुवः स्वः सौराष्ट्रदे
देशोद्भवकाश्यपसुगोत्रपमाधिदेवता प्रजापत्यधिदेवता दुर्गादेवतासहित शने इह गच्छ इह तिष्ठ कृष्णाक्षः कृष्ण
वर्णश्च कृष्णगंधानुलेपनः शनैश्चरन् नरीक्षश्च शनिमावाहयाम्यहं ॐ शनैश्चराय नमः आसनादिदक्षिणांतपूजा
प्रार्थना कृष्णवर्णः कृशांगश्च नीलजंभूतसन्निभः शनैश्चरः सूर्यपुत्रः स्रगौरिः प्रीयतां मम त्रिशूलिन्समगच्छ वरदो
यधवाहनः प्रजापतेति संपूज्योपमवद्वारुणदले १ इति शनिपूजा ७ अथ राहुपूजा ॐ भूर्भुवः स्वः स्वराटिकापुरा
द्रवपैठनसिगोत्रकालाधिदेवता सप्रत्यधिदेवतासहितविनायकाकाशोदेवतासहितराहोद्भवा गच्छ रक्तवर्णमहाक्रूर
रकाजिनधरतथा सिंहिकागर्भसंभूतराहुमावाहयाम्यहं ॥ आसनादिदक्षिणांतपूजनं प्रार्थना रक्षार्थं धृच्छवर्णाभिगो

विजितारिर्महावलः श्रवाहश्चांतरिक्षस्थः सराहुः प्रायतांमम २ अथकेतुपूजा उर्भूर्भुवः स्वः श्रतर्वदेत्समुद्र
 वर्जोमनिसुगोत्र चित्रगुप्ताधिदेवताब्रह्मप्रत्यधिदेवता अश्विनैर्देवतासहित केतोद्दहागच्छ क्रूराचैर्गमिनोद्द
 ह्याशुभाशुभफलप्रदान एकधिकसहस्रतुकेतूनावाहयाम्यहं आसनादिदक्षिणांतपूजा प्रार्थना अग्निपुत्रोमहा
 तेजाःकेतुः सर्वजहातक क्षेममेवः प्रजाः सर्वाः सकेतुः प्रायतांमम अथइंद्रादिदिकपालपूजन उर्भूर्भुवः स्वः इं
 द्रइहागच्छ अग्नेइहागच्छ यमइहागच्छ निश्रंतेइहागच्छ वरुणइहागच्छ वायोइहागच्छ कुबेरइहागच्छ ईश्वरइहाग
 च्छ इहतिष्ठेत्वावाह्य पूजयेत् एषामत्राणिवलिदानपूजायामग्नौलिख्यते ततोभिरथापनं त्रिभिर्देवैः कुंडस्थंडिलवाप
 रिसमूह्यगोमयेनोदकेनोपलिप्य स्नुमूलेनचिरुह्मिस्त्वश्वनामिकांगुष्ठाभ्यांरेखाभ्यः पांशुमुद्धृत्य तत्राग्निं समाधा
 यश्राप्तिरथापनमंत्रः अग्निदूतमित्यस्यमेधातिथिर्ऋषिः गायत्री छंदोऽग्निर्देवता अग्निरथापनविनियोगः अग्निं
 दूतवृणोमहे होतारंविश्ववेधसश्चरययज्ञस्यसुक्रतु श्रवापरेमंत्रश्चाग्निदूतपुरेदधेहव्यवाहमुपब्रवेदेवानसादया
 दिहश्रथाग्नेरावाहनंआयाहिदेवपुरुषंमहत्सुरासुरैर्वह्महरीश्वराद्यैः ब्रह्मादयोपस्य मुखवसंतिप्रविष्टकुंडसुरलोकेना
 यत्रापभ्यानं प्राह्मुखवसतेवन्हि आह्मुखस्यद्विजस्य च प्राक्प्रणीताश्चयेमंत्रास्तेश्चप्रत्यङ्मुखोभवेत् इदमेकद्विवक्र
 कद्विनासिकचपडक्षिकविमखलंविपादं चससजिज्ज्वाभिरन्यितंमेपाखण्डंचतुःशृंगजटामुकटमण्डितदक्षिणेत्तुष्वतुर्हस्तंवा
 मभागोत्रिहस्तकंशकिरेत्रेस्तथाचैवस्रक्कुक्षुदक्षिणेकरे तोमरव्यजनचैवधृतपात्रंचवामतः तवरूपमिदंवल्लेभ्यानंस
 वार्थसाधक ततश्चाग्निपूजा अग्नेयस्वहाहासहितायपाद्यादिनमः ततोब्रह्मस्थापन हिरण्यगर्भंइतिमंत्रस्य ब्रह्माऋषिः गा
 यत्रीछंदः ब्रह्मादेवताब्रह्मस्थापनेविनियोगः जोहिरण्यगर्भः समवर्तताग्नेभूतस्यजातः पतिरेकश्चासीत्सदाधारष्टधि
 र्वाधामुतेमंकरंभेदेवायहविपाविधेम इत्येवब्रह्माण्मासनेपरिनिधाय आसनादिदक्षिणांतं संपूज्य ततोब्रह्मणेवरण

डोतस्तत्तथास्मिन्वर्षेजतिप्यमाणदिव्यांतरिक्षभूमौत्पातवर्गदः स्वप्रदूर्नमित्तादिसकलग्रहवैगुण्यकृतसर्वारिष्ट
 निवृत्तिपूर्वकस्वदेशदेहकुटुंबपरिवारवर्गादौघनधान्यसंपत्त्यारोग्यादिसदभीष्टसिद्ध्यर्थकर्तव्येस्मिन्महाशांति-याग
 होमकर्मणि कृताकृतावेशणरूपब्रह्मकर्मकर्तुमनुकूलोन्नममुकप्रवरममुकवेदशास्त्राध्यायिनमनुकूलशर्माणभिःपुष्पचंद
 नतांबूलोपवीतपवित्रवासोदक्षिणादिभिरभ्यर्च्यब्रह्मत्वेनत्वामहंतणे वृत्तोरमीतिप्रतिवचनं यथाविहितकर्मकुरुक
 रवाणीतिब्राह्मणवेदेन अथकलशस्थापनम् तेषपट्कलशाःएकोत्तरशांतिकलशाः १ एकोवाह्निकोणे २ एको
 नैर्ऋत्ये ३ एकोवायव्ये ४ एकेशानै ५ एकश्चमधेय ६ तत्रउषधीपंचरत्नानिरोचनं चंदनंसिद्धार्थकान्श
 भीदूर्वा कुशान्पयवव्रीहिश्चपामार्गफलवतीत्रियंगुन्यग्रोधोदुंबरलक्ष अथस्थापल्लवान् सकषायान् कपिरथप्रियं
 शुचूतपल्लवान् हस्तिदंतगजमदं सप्तमृत्तिकाश्च कोणचतुष्टयकुम्भेपुनिक्षिपेत् मध्यकलशेभ्रंजवत्पंचगव्यविशेष
 तालिक्षिपेत् अथैतेषांस्थापनक्रमः : डोमहीधौःपृथिवीचनद्रमंयज्ञमिमक्षतापिपृतान्नोभरीमभिः इतिभूमिरुष्टशेत्
 धान्यमसिधुनिहिदेवान् प्राणायत्त्वोशनायत्त्वानायत्त्वा दीर्घामनु शसिति म.पुष्या देवोवःस्वितताहिरण्यपा
 णिःप्रतिपृष्णात्त्वच्छिद्रेणपाणिनाक्षक्षेत्रत्वामहीनांपयोसि इतिसप्तधन्यप्रक्षेपः तस्योपरिकलशंस्थापयेत् आजि
 श्रकलशंमह्यात्वार्षादिवंदयः पुनरुज्जानिवर्तस्व सानः सहस्रधुश्चोरुधारपयस्वतीपुनर्मविशताद्रापिः इतिकलः
 शसस्थाप्य कलशोत्पतिपठेत् उत्तरोहिमवत्पुष्टक्षीरोदोनामसागरः उत्पन्नःकलशस्तजसर्वतीर्थसमन्वितः कलं
 कलोहिदेवानांदातवानांतथैवच कलाभिः सकलादेवाःसौम्यमंगल्यकर्मणि निर्भेतायंतदातत्रकलशस्तेनउच्यते
 धारितोविभ्यरुपणकलशःकामरूपिणा कलशस्यमुखेविष्णुःकंठेरुद्रःसमाश्रितः मूलेतरुपरिधोब्रह्मामध्येमातृग
 णाःस्मृताःकुक्षौतुसागराःसप्तसप्तद्वीपावसुधरा अर्जुनीगोमतीचैवचंद्रभागानासरस्वती कावेरीकुण्डण्वेणीचर्गंगाचैव

महानदी सिन्धवेव्रवती पूर्णा चर्म एवती च देविका तां पूर्णोदावरी चैव नर्मदा च महानदी पराशरीय योष्णि च सरयू भीड
कैतथा ज्वालाक्षिन्नामहातीर्थीणामारकंटकं । केदारचप्रयागं च यमुना वाराणसी तथा विंध्यप्रदिषुतीर्थानि
श्रीपादयानि संति वै प्रभासपुंष्करचैव गंगा सांगरसंगमं । पृथिव्यायां निर्तीर्थानि पातालसंस्थिता निच तानि सर्वा
णि तीर्थानि कलशे निवसंति वै सहिरण्यं । संवत्स्रं पुष्पमाला समन्वितं ऋग्वेदोद्यमजुर्वेदः सामवेद रतथैव च
अथर्ववेदश्च तथा कलशे सुप्रतिष्ठिताः ईशानकोणेशसंस्थाप्य रुद्रकुंभसंशोभनं चूताश्वत्थवटछक्षन्मृगोद्वरपृष्ठवान्
पंचपल्लवसंयुक्तं दधिचंदनचार्चितं तंडुलोपरिसंस्थं प्यसर्वतोऽधुपदीपनं तथैव नारिकेलं च कलशोपरिविन्ध्यसेत्
श्राजिप्रकेतिमंत्रेण कलशे तां प्रतिष्ठयेत् इति कलशोत्थपतिप्रभावं च रसुखा उर्वरुणस्योत्तमनमस्तिवरुणस्य रुक्मं
भसर्जनरिष्या वरुणस्य ऋतसदन्यसि वंरुणस्य ऋतसदनमस्तिवरुणस्य ऋतसदनमासीद इति जलेनापूयं
पंचपल्लवमंत्रः अथ श्वेवानिपद्यनं पणैवो वसतिः कृता गोभाज इति कलापत्स न वयपूरुषः अथ दूर्वाप्रक्षेपः कांडा
त्कांडात्प्ररोहती परुषः परुषपरि एवां नो दुर्वै प्रतनुं सहस्त्रेण शतेन च अथ पूर्णाफलमंत्रः याः फलिनीर्या अफला अणुपुष्पा
याश्च पुष्पिणीः दृढरूपतिप्रसूतास्तानो मुंचत्वं हसः अथ पंचरत्नमंत्रः कनकं १ कुलिशं २ नीलं ३ पुष्करांगं ४ सौ
क्तिकं ५ त्रिकानि पंचरत्नानि नारदेन महार्घिणा उर्वरि राजपाति कविरग्निर्हव्यं न्यकमीत दधद्रत्नानि दाशुषे अथ हिरण्य
मंत्रः हिरण्यगर्भः समवर्त्ततामि भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् सदाधारः पृथिव्याद्यामुत्तमं कस्मै देवाय हविषा विधेः
अथ गंधद्रव्यमंत्रः गंधधारद्वारा धर्षान्ति पृथुष्कराणि । ईश्वरं सर्वभूतानां तानि हौ पृहव्ये अथ यम् अथ सर्वौषधि मंत्रः
यादोषधीः पूर्वाजाता देवेभ्यस्त्रियुगं पुरा मनै नुवन्मृणांसहस्रं शतं धामानि सतत अथ सप्तसृक्तिकामंत्रः अथ रथानां द्वज
रथानां इदमर्कारसंगमाद्दधत् राजद्वारा द्विकुलाच्च मृदमानिया निक्षिपेत् रथो नाष्टाधि रथो भवान्तरान्ति वशनि य

च्यानः शर्मसप्रथाः श्रधकुशपवित्रमंत्रः पवित्रेस्थो वैष्णव्यासवितुर्वैः प्रसवउत्पुनान्याच्छिद्रेणपवित्रेणसूर्यस्वरश्चि
 भिः तस्यतेपवित्रपतेपवित्रपूतस्ययकाम. पुनेतच्छकेयं कलशोपरि तंडुलपूर्णपात्रं पूर्णाद्विपरापतमुपूर्णपुनरापतव
 स्तवविक्रीणावहा इपमूर्जश्रुतकतो कलशोपरि श्रीफलं निधाप श्रीश्वतेलक्ष्मीश्वपत्न्यावहोरात्रेपार्थेनक्षत्राणि
 रूपमाश्विनौठयात इर्णानिपाणामुभमइपाणसर्वलोकमइपाण 'उमनोजूर्तिर्जुपतामाज्यस्यवृहरपतिर्विश्वामित्रतो
 त्वरिष्टयज्ञश्रंसमिमं दधातुविश्वेदेवासइहमादयतामोप्रतिष्ठोभूर्भुवःस्वः गणेशवरुणइहागच्छ इहतिष्ठ गणान्तिवा
 गणपतिः ह्रस्वामहे इतिगणपतिमावाह्य उतत्वायामिब्रह्मणावंदमानस्तदांशोस्तयेयजमानोहविभिः श्रहेडमानोव
 रुणाहवोभ्युरुशश्रंसमानश्रायुः प्रमोषी इतिपोडशोपचारैः संपूज्य 'कलशैषुगंगाद्यावाहनं सर्वसमुद्राः 'सिंरि
 तरतीथानिजलदानदाः श्रायांतुयजमानस्यदुरितक्षयकारकाः ततः कलशानामामिमंत्रणकलशस्यमुखेविष्णुरित्या
 दिपूर्वाकामंत्राः कलशंतुसमाश्रिता इत्यंतं पठनीयाः ततः पुनरेवंप्रार्थयेत् 'दिवदानवसंवादेमध्यमानेमहोदधौ
 उत्पन्नोऽसितदकुभविधृतोविष्णुनास्त्वय वयिसर्वाणितीर्थानिदेवाः सर्वेत्वायिस्थिता. त्वयितिष्ठतिभूतानित्वयिप्राणाः
 प्रतिष्ठिताः शिवः स्वयत्त्वेमेवासि विष्णुस्त्वं च प्रजापतिः आदित्यावसवोरुद्रा विश्वेदेवाः संपैतकाः त्वयितिष्ठतिसर्वे
 पियतः कामफलप्रदः त्वत्प्रसादादिभयं शं कर्तुमहिजलोद्भव सान्निध्यं कुरु मे देव प्रसन्नो भव सर्वदा इति कलशानां प्रार्थ
 नांतं सर्वसर्वार्हाणैरसिकोणादिवेदिकामध्यस्थश्चकार्यं कलशानामुपरिसूक्तदेवानां सूर्तिस्थापनं पूजनचकार्यं ऋ
 चंवाचंप्रपद्ये इति पठित्वा वह्निकोणकुंभाभिमंत्रणं १ आशु. शिशानइति नैऋत्यकुंभाभिमंत्रणं ' २ 'यदेवादेव हेडन
 वायव्यकुंभाभिमंत्रणं ३ ईशावास्यमितीशानकुंभाभिमंत्रणं ४ 'उमनमस्ते रुद्रमन्यवइति मध्यकुंभाभिमंत्रणं का
 र्यं ततः सर्वपाकलशानां गंधपुष्पाक्षतैर्वृतपाचितनैवेद्यैः नारिकेलादिफलैः वस्त्रैर्दीपकैः पुष्पमालादिभिः । पृथक्

पृथक् पूजनं कार्यं कुम्भपूजानंतरं स्वस्वयनपाठ सर्वैरेव कार्यः अथाचार्यः कुशेडिकाक्रमकुर्यात् ब्रह्मवरणं पूर्वं
 नकृतंचेदत्र कार्यं तत्रादाय जमानोपपठ्य देवपूजानंतरं होमद्रव्यपात्रं कुर्यात् ओमधारि मन्महाधाति होमकर्म
 णिमया संपादितमिदं होमद्रव्यं पृथ्व्यसमस्तदेवताहोमार्थमया त्यकमिदमभिलपेत् ततश्चाचार्यः अग्नेर्दक्षिणतः
 शुद्धमासनं दत्त्वा तदुपरि प्राणग्रान्कुशानां स्तीर्य ब्रह्माणमग्निप्रदक्षिणक्रमेणानीय अन्नत्वेन ब्रह्माभवेति कटिप
 तासने उपवेशयेत् ततः प्रणीता पात्रं पुरतः कृत्वा जलेनापूर्य कुशैराच्छाद्य ब्रह्मणो मुखमवलोक्य अग्नेरुत्तरतः कुशो
 परनिदध्यात् ततः परिरुत्तरं वर्हिपश्चतुर्थभागमादाय अग्नेयादर्शानां तं ब्रह्मिणोऽग्निर्पर्वतमैर्ऋत्या द्वाप्यव्यातं
 अग्नेतः प्रणीता पर्वतं कुशानां परिरुत्तरं ततोऽग्रे उत्तरतः पश्चिमदिशि पवित्रच्छेदनार्थं कुशत्रयं पवित्रकरणार्थं सा
 यमनंतरं गर्भं कुशपत्रद्वयं प्रोक्षणपात्रं आज्यस्थालौ स्तुवसंमार्जनार्थं कुशत्रयं उपयमनार्थं ऐणीरूपकुशत्रयं प्रादे
 शमाचारितस्तः समिधः स्तुव आज्यं धत्पंचाशत्तरमुष्टिशतद्वयावाच्छिन्नाम तंडुलपूर्णं पूर्णपात्रं पवित्रच्छेदनकुशानां पू
 र्वपूर्वदिशिक्रमेण सादनीयानि तस्य मेवादिति असाधारणवस्त्वुपकरणानीयानि ततः पवित्रच्छेदनकुशैः पवित्र
 करणकुशद्वयं छित्त्वा प्रादेशमिति पवित्रद्वयकरणं सपवित्रहस्तेन प्रणीतोदकत्रिः प्रोक्षणीपात्रे निधाय अनामिकां गु
 धाभ्या पवित्रे गृहीत्वा त्रिरूपवर्तं प्रोक्षणीपात्रस्य सव्यहस्तकरणं तथैव प्रणीतोदकेन त्रिः प्रोक्षणी प्रोक्षणं प्रोक्षणी ज
 लेन यथासादितवस्तु सेचनं आग्निप्रणति योर्भक्ष्ये प्रोक्षणीपात्रे निधाय आज्यस्थाल्यामाज्यं निर्वपः ततोऽधि श्रयणं
 ते कयानरिचत्राभुवदूर्तसदाष्टधः सखाकयाशचिध्या द्यताततो ज्वलन्तुणादिनाह विर्वेष्टयित्वा अग्निप्रदक्षिणां कृत्य
 अग्नीतत्प्रक्षिपेत् इत्याज्यभस्मं स्कारं कृत्वा ततः स्तुवप्रतपनं कृत्वा संमार्जनं कुशानामग्नेः स्तुवरूपांतरतोयातं मूर्द्धैर्वाह्य
 तो मूलं तं मध्येन मध्यं पुनस्तुवप्रतपनं कृत्वा प्रणतोदकेनाभ्युक्ष्य स्तुवंदक्षिणतो निदध्यात् ततः आज्यस्याग्नेरव

तारणं ततः पुरुषसूक्तेन पायसश्रयणं कुर्यात् । उँसहं स्तशोषां पुरुषः सह स्वाक्षः सह स्त्रपात् । सभूमिं स्तुत्वा
त्यतिष्ठशानुलम् १६ इति षोडशश्रुचां पाठः । पायसं भुवि रंथापयित्वा ततः पायसे श्राज्ये च श्रोक्षणीवदुत्पन्नं सत्य
पद्मव्येतान्निरसनं पुनः श्रोक्षण्युत्पन्नं तत उपयमनकुशान् वामहस्ते कृत्वा उत्तिष्ठेन् प्रजापतिं । मनसा ध्यात्वा तूष्णीं
धृताकाः समिधस्तित्वा क्षिपेत् । तत उपविश्य सपवित्रं श्रोक्षण्युदकेन प्रदक्षिणं क्रमेणाग्निपर्युक्षणं कृत्वा । उँसूर्यस्या
पैं पृथग्याः पयोऽसितस्य तक्षीयमानस्य। पिएवमाननिर्वपामि । पंचानां देवाभ्यां गृह्णामि । गृहीत्वा यजुनां भृगूणां सोम
राश्मिरिति । ऊर्जं त्यग्नावधि श्रयति तत उता र्यदभं पवित्रेण । उतानद्वयस्य गंधानामि काभ्यां गृह्णीतेन । उँ श्रोत्रे जिह्वासि
पूदेवेभ्यो धास्त्रिधा कृत्वा । यजुपेयज्वनं ह्रतिसकृन्मंत्रेण ह्रिस्तूष्णीं प्रणीतापि जिपवित्रेन । धाय पातितदक्षिणजानुः । कुशाग्ने
व्रक्षणा न्यारव्यः समिद्धतेन शौ स्त्रुवेणाज्याहुती जुहुयात् । तत्राधारादारभ्य द्वादशाहुतिपुत्तदाहुत्यनंतरं हुतशेषघृतस्य
श्रोक्षणीपात्रेन क्षिपः कार्यः । अथ हेमः प्रथमं केवलज्येन । प्रजापतये स्त्वाहा । इदं प्रजापतये । इति मनसा । १ इन्द्रा
यस्त्वाहा । इदं मिद्राप्र इत्याचारौ । २ उँ अग्नये स्त्वाहा । इदमग्नये । ३ सोमाय स्त्वाहा । इदं सोमाय । ४ इत्याज्य
भागौ । उँ भूः स्त्वाहा । इदं भूः । उँ भुवः स्त्वाहा । इदं भुवः । ६ उँ स्वः स्त्वाहा । इदं स्वः । ७ एतामहा व्याहृतयः । उँ त्वनो अ
ग्नेवरुणस्य विद्वान् देवस्य हेडो अथ यासि सीष्टाः । यजिषो वा हितमः । शोशुचानो विश्वदे प्राक्षं । सिप्रमुमृधय रुमत्स्वा
हा । इदमग्निवरुणाभ्यां । ८ उँ सत्वं नो अग्नेवमो भवोतीति दधि । अस्या उपमो व्युष्टौ । अथ यद्वनो वरुणलं रराणो दीहि स्त
र्दीकं संसुहो न एषि स्त्वाहा । इदमग्निवरुणाभ्यां । ९ उँ अथाश्वो अस्या न भुशस्ति पाशश्च सत्यामित्यमया । आसि । अयानो यज्ञं
वहास्य यानो यो हि मे पज्जं स्त्वाहा । इदमग्नये । १० उँ यो ते जतं वरुण ये सह स्त्रयं द्विधाः । पाश्रावित्तामहातः । तेभिर्वा । अथ
सवितो तविष्णुर्विश्वे भुंचतुमरुतः स्वर्काः स्त्वाहा । इदं सवित्रे विष्णवे विश्वेभ्यो देवेभ्यो मरुतभ्यः स्वर्केभ्यः । १२ उँ उदुत्तम

वरुणप्राशमस्मदवाधमंविमभ्यमष्ट्रंलयापञ्चयावयमादित्यव्रतेतवानागसोऽदितयेस्यामस्वाहा इद्वरुणाप १२
 अथप्रोक्षणमंत्रः-उंञ्जाप. शिवा. शिवतमाः शांताःशांततमास्तारतेकृषंतुमेपजम् इत्याधाराज्यभागाप्रापयश्चिन्ताहुती
 वीरुणसंज्ञकाश्चहुत्या ततः पुरुषसूक्तसिद्धेनचरुणाससतेअग्नइतिभजेणसतपालाशीः सामिधोजुहुयात् उंससते
 अग्नेइतिमंत्रस्याग्निऋषिः जगतीत्रिष्टुष्टदःसप्तवार्न् अग्निदेवता होमेविनियोगः उंससते अग्नेसामिधः सप्त
 जिवहाः सप्तऋषयः सप्तधामप्रियाणिससहेतासप्तधात्वायजंति सप्तयोतीराष्टणरवधृतनस्वाहा इतिसप्ताहु
 तीहुत्या ७ जातवेदसेइतिमन्त्रेणच सप्ताहुतीर्जुहुयात् जातवेदसे इतिदुर्गामंत्रस्य कश्यपऋषिः त्रिष्टुष्टदोऽग्निर्दु
 र्गादेवताहोमेविनियोगः उंजातवेदसेसुनवामसोमभरातीयतोनिदहातिवेदः सनःपर्वदतिदुर्गाणिविश्वानावेवासिं.
 धुंदुरितात्यग्निःस्वाहा इतिसप्ताहुतीःपालाशीःसामिधोहुत्या ७ पुनरपिजातवेदसे इतिमन्त्रेण अष्टादशमन्त्राणाः
 यार्मासमिधोजुहुयात् १८ स्थालीपाकचरणैर्नार्थसर्वोहेमकार्थः ततस्तरत्समंदीसूक्तेनचतस्रश्चाहुतीर्जुहुयात्
 उंतरत्समंदीधावतिधारसुतस्यांधसः तरत्समंदीधावति उत्तोदेववसूनामर्त्यस्यदेव्यवसः स्वाहा १ तरत्समं
 दीधावतिसुतस्यांधसः तरत्समंदीधावतिअत्ययोः पुरुषयोरासहस्राणिद्व्यहस्वाहा २ तरत्समंदीधावतिधार
 सुतस्यांधसः तरत्समंदीधावति आपयोस्त्रिशतंतनासहस्राणिचद्व्यहस्वाहा ३ तरत्समंदीधावतिधारसुतस्यां
 धसः तरत्समंदीधावतित्रिविष्टेवसवितर्वर्षिष्यैःसौमयामभिः अग्नेदस्यैः पुनीहिनःस्वाहा ४ इत्यपिशमीसमिधो
 रुपसूक्तचरुणाहोमः यमायेतिवससान्याःस्वाहातांजुहुयात्ततः उंयमायसौमइतिमन्त्रस्य यमऋषिःयमोदेवता.
 त्रिष्टुष्टदः होमेविनियोगः उंयमायसौमरवधतययमायजुहुयाद्विः यमेहयज्ञागच्छत्यग्निदूतोअरुंरुतःस्वाहा
 ७ इदंविष्णुस्तत. ससजुहुयादहुतीर्नष्टु इतिसप्ताहुतीर्जुहुयात् उंइदंविष्णुरितिसोमऋषिर्गायत्रीछदः विष्णु

दंवताहेमिविनियोगः उद्वदंविष्णुर्वचक्रमे ब्रधा निदधे पदं समूढमस्यपात्रमुरेस्वाहा ८ नक्षत्रेभ्यस्त
 तःस्वाहा सप्तविंशतिराहुर्तिः २७ जुहुयात् उक्तीक्तिकाभ्यस्वाहा १ रोहिण्यैस्वाहा २ मृगाश
 रस्सेस्वाहा ३ आर्द्रायेस्वाहा ४ पुनर्वसूभ्यांस्वाहा ५ तिष्यायस्वाहा ६ अश्लेषायस्वाहा ७ मघाभ्यःस्वा
 हा ८ पूर्वाफाल्गुनीभ्यांस्वाहा ९ उत्तराफाल्गुनीभ्यांनमः १० हस्तायस्वाहा ११ चित्रायस्वाहा १२ स्वा
 त्यैस्वाहा १३ विशाखाभ्यांस्वाहा १४ अनुराधायैस्वाहा १५ ज्येष्ठायैस्वाहा १६ मूलायस्वाहा १७ पू
 र्वाषाढाभ्यःस्वाहा १८ उत्तराषाढाभ्यःस्वाहा १९ श्रवणायस्वाहा २० धनिष्ठाभ्यःस्वाहा २१ शतभिषेस्वा
 हा २२ पूर्वाभाद्रपदाभ्यःस्वाहा २३ उत्तराभाद्रपदाभ्यःस्वाहा २४ रेवत्यैस्वाहा २५ आश्विनीभ्यःस्वाहा
 २६ भरणीभ्यःस्वाहा २७ चत्कर्मणाहुतं तत्कर्मणास्वाहा उश्रमयेस्विष्टकृतेस्वाहा ग्रहहोमस्ततः कार्यास्ति
 लैराज्यपरिभ्लुतैः अथग्रहहोमः तेषांसमिधः अर्कःपलाशः खदिरश्चपामागेश्वपिप्लुः । इदंवरः शमीदूर्वाकुशा
 श्वसमिधःक्रमत् १ आर्कीनाशयतेव्याधिपालाशोसर्वकामदा खदिरौचार्यलाभायश्रुपामार्गोवहुभुजा आश्व
 र्याचशुभंदाद्रतव्याहुदंवरौ शमीशमयतेपापदूर्वाभंगलवर्द्धनी कुशाश्वपितृतृप्त्यर्थमेवताःसमिधुनर्व ३ अ
 र्कसमिधःआकृष्णेनरजसावर्तमानोनिवेशयन्नभृतमर्त्यं च हिरण्ययेनसवितारथेनादेवोयातिभुवनानिपश्यन्स्वा
 हा पालाशोसमिधः इमन्देवाअसपत्न्यंमुवद्धवंमहते क्षत्रायमहते ज्यैष्ठ्यायमहतेजानराज्यायेन्द्रस्येन्द्रियायइ
 मममुष्णपुत्रमस्य विशऽएपवोमीराजासोमोस्माकं ब्राह्मणानांराराजास्वाहा इदंवंद्रमसे २ खदिरस
 मिधः अग्निर्मूर्धादिदिवः ककुपतिः पृथिव्या अथ अपांश्च रेतांश्च सिजिन्वतित्स्वाहा इदंभौमाय ३
 अपामार्गोसमिधः उद्धुभ्यस्वान्नेप्रतिजारहीत्वामिष्टापुर्तैसं सुजेयामयं च अग्निमन्सधस्ये अभ्यत्तरास्मिन

विश्वेदेवाय जमानश्चसीदतस्वाहा । इदं वुधाय ४ अश्वस्यसमिधः । उँहहस्पते । अतिपदर्थोऽश्वहोममहि
 भातिकृतमज्जनेषु यर्हादयच्छवसऋतप्रजाततदस्मासुद्रविणोर्हिचित्रध्वस्वाहा । इदं हहस्पतये । उदुवरसमिधः
 उँश्चत्वारण्यस्तुतोरसं ब्रह्मणो व्यापिवत्सन्नपयः । सोमप्रजापतिः । ऋतेन संधर्मिन्द्रियविप्रातल्लंशुकुमंधस । इन्द्रस्य
 द्विपमिदं पयोमृतं मधुस्वाहा । इदं शुक्राय ६ शमीसमिधः । शन्नो देवीरभिष्यन्नापो भवंतु पीतये शंयोरभिस्त्रवंतुनः
 इदं शनैश्चराय ७ दूर्वाः । उँकथानिश्चिन्नान्नाभुवदूतैः सदा वृषः । सत्वाकयांशविषयावृतास्वाहा । इदं राहवे ८ कुशस्य
 समिधः । उँकेतुं रुक्मकैतवे पेशोमिदं यन्मध्याभ्रपेशसे । समुपद्रिरजायधारवाहा । इदं केतवे ९ अनेन होमेन । सूर्यादयो
 नवग्रहाः प्रीयतां । ज्यघ्रार्थना । सहस्रकिरणः श्रीमानससाश्वोलोकावाधवः । भक्तानां वरदो भानुः प्रीतिं भवतु भास्करः १
 हृद्विधस्य सिते पक्षे सुराणाममृतं तु यः । संपूर्णमंडलोवालः स सोमः प्रीयतांमम २ भूमिपुत्रो महति जावह्निरूपीमहा
 बलः । ग्रहाणामधिपः श्रेष्ठः समौनः प्रीयतांमम ३ सिंहस्य नरयो वरदः । कर्णिकारस्य मद्युतिः । खड्गधर्मगदापाणिः
 सवधो वरदोस्तुतः ४ दंडाक्षसूत्रधारी चकमंडलधरः सदा । पीतवर्णश्चतुर्बाहुः पातु नो वाक्पुतिर्ध्रुवम् ५ श्वेतवर्णः
 श्वतुर्बाहुः । साक्षसूत्रकमंडलुः सरस्वत्या परं धाम शुक्रो भूयाद्भरप्रदः ६ कृष्णवर्णः कृशांगश्च नीलजीमूतसुखिभः । सशः
 निःसर्पुषश्च सर्वदा प्रीयतांमम ७ चद्राकौं व्रसते यस्तुभीमः पर्वणि पर्वाणि । राहुः सदानवश्च श्रेष्ठः सर्वदा प्रीयतांमम
 ८ पीडयंतो पीडया यस्य देवगंधर्वा किन्नराः । सकेतुर्ध्रुववर्णश्च सर्वदा प्रीयतांमम ९ उँरुद्राय स्वाहा १ उमायै स्वाहा
 २ रुक्मदाय स्वाहा ३ विष्णवे स्वाहा ४ ब्रह्मणे स्वाहा ५ यमाय स्वाहा ६ कालाय स्वाहा ७ विजगुप्ताय स्वाहा
 ८ इत्यधिदेवताहोमः । उँश्चत्वारण्यस्तुतोरसं ब्रह्मणो व्यापिवत्सन्नपयः । सोमप्रजापतिः । ऋतेन संधर्मिन्द्रियविप्रातल्लंशुकुमंधस । इन्द्रस्य
 स्वाहा ९ इन्द्रायै स्वाहा ६ प्रजापतये स्वाहा ७ सूर्योभयस्वाहा ८ ब्रह्मणे स्वाहा ९ इति प्रत्यधिदेवता

होमः उर्विनायकायस्वाहा १ दुर्गायैस्वाहा वायवेस्वाहा ३ आकाशायस्वाहा ४ आश्विभ्यांस्वाहा ५ इति
 विनायकादिपंचदेवताहोमः उर्विंद्रायस्वाहा १ अग्नयेस्वाहा २ यमायस्वाहा ३ निर्ऋतयेस्वाहा ४ वरुणायन्वा
 हा ५ वायवेस्वाहा ६ कुबेरायस्वाहा ७ ईशानायस्वाहा ८ अन्तायस्वाहा ९ उर्व्रह्मणेस्वाहा १० इतिदि
 कपालहोमः प्रायश्चित्ताहुतयोमहोम्यहतीनामाहुतयश्च अत्रापिदेयादितिपद्धतिकारः ततः संस्त्रवंप्राश्य पुनराचम्य
 पूर्णपात्रदानं उमद्यकृतेस्मिन्महाशांतिपागकर्मणि कृताकृतविक्षणरूपब्रह्मकर्मप्रतिष्ठार्थमिदं पूर्णपात्रंसदक्षिणं
 जापतिद्वैतं यथानामगोत्रापश्चाचार्याचार्यतुभ्यमहंसंप्रददं ततः प्रणीताविभेकः ततोभिभेकः कार्श्र्मर्ययुक्षसंभवम
 द्रासनस्थस्ययजमानस्यपंचकलशोदकैः साचार्यैर्ब्राह्मणैः कर्तव्यः तत्रमंत्राः सहस्राक्षमिति मंत्रस्य प्रजापतिऋषि
 ईंद्रोदेवता त्रिष्टुपछंदः यजमानाभिषेके विनियोगः उर्वसहस्राक्षं शतधारऋषिभिः पावनं कृतं तेन त्वामभिषिंचामि
 पावमान्यः पुनंतुते १ भगतेवरुणो राजभगं सूर्यो वह्निरुपतिः भगनिंद्रश्च वायुश्च भगं सप्तर्षयो दधुः २ यत्के
 शेयुर्दौर्भाग्यं सीमते पञ्चमूर्धनि ललाटे कर्णयोरेक्षुणिरापरसत्वं तत्सर्वदा ३ सजोषा ईंद्रसगणो मरुद्भिः सोमपिव
 दत्तहाशुरविद्वान्जलिश्च भ्रूणपस्यो नुदश्चायमयं कणुहि विभ्यतो नः ४ सजोषा ईंद्रसगणो विभ्यानिवरुणेन तु शूर
 विद्वान्जलिश्च भ्रूणपस्यो नुदश्चायमयं कणुहि विभ्यतो नः ५ हुपदादिव मुभ्यान्तःस्विन्नः स्नातो मलादिव पूतं पवित्रेणे
 वाच्यमापः शुं धंतुमैनसः ६ आपो हि धामयो भुवस्तानजं जैदधातन ७ महेरणाय चक्षसे ३ योवाः शिवतमोरसः
 ४ तस्य भगवते हनः ५ उशतीरिव मातरः ६ तस्मा अरंगमा मवः ७ यस्य क्षयायाजि निवध इति भूमौ ८ आपो
 जनयथा चनः ९ ॥ अर्णैरपिवेदमंत्रैरभिषेकः अथ पौराणिक मंत्राः सुरास्त्वामभिषिंचतु ब्रह्मा विष्णु महेश्वराः वासु
 देवो जगन्नाथस्तथासंकर्षणो विभुः प्रद्युम्नश्चानिरुद्धश्च भवंतु विजयाय ते आखंडलोक्षिर्भगवान् यमो दीर्घनिर्ऋतिस्तथा

वरुणः पवनश्चैव वनाभ्यक्षस्तथाशिवः ब्रह्मणः संहिताः शेषो दिक्पालः पातुते सदा कीर्तिलक्ष्मीर्धृतिर्भेषातु
 हिः श्रद्धाः क्रियारतिः बुद्धिर्लज्जा वपुः शान्तिः पुष्टिः कांतिश्च मातरः एतास्त्वामभिपिबंतु देवपत्न्यः समानताः आदि
 त्यश्चंद्रमाभौ मेघधौ जीवः सितोऽकंजः ग्रहास्त्वामभिपिबंतुराहुः केतुश्चार्पिताः देवदानवगंधर्वायक्षराक्षसपन्नगाः ऋष
 यो मनुजो गार्वादेव मातर एव च देवपत्न्योऽद्रुमाना गार्वाक्ष्याश्चाप्सरसां गणाः श्रद्धाणि चैव शस्त्राणि राजानो वाहनानि च
 औपधा निचरन्ताः तिकालस्यावयवाश्च ये सारितः सागराः शैलाः स्तूर्तिर्यानि जलदानदाः एते त्वामभिपिबंतु धर्मकामा
 र्थसिद्धये इत्यभिप्रेकः होमावसने कृततर्प्यनादि गुरुर्गृहे त्वावलिपुं पधूषं आवाहये श्लोकपतीन् क्रमेण मंत्रैरमी
 र्भिर्जजमानयुक्तः ओं एहे हि सर्वा मरा सिद्धसाध्वै रभिष्टुतो बज्रधरा मरेशं सर्वो ज्योतोऽपसरसां गणैरक्षध्वरं
 नो भगवन्नमस्ते ओं ज्ञातारमिन्द्र मवतारमिन्द्रः हे वेह वेह वेह सुहवः शूरमिन्द्रम् हवया मिश्रं कुरु हतमिन्द्रः स्वस्ति
 नो मयवाधा त्विन्द्रः भो इन्द्र इहा गच्छ इह तिष्ठ इन्द्राय नमः इत्योऽसनादनि दत्त्वा पूजयेत् एवामिंद्रं सांभं सप
 रिवारं सायुधं सशक्तिकं पूजयेत् इहा गच्छ इह तिष्ठेत्यावाह्य इन्द्र एरावताः रुद्रो बज्रपाणिर्महाबलः देवतानां वयो
 राजा इन्द्रमावाहयाम्यहं गंधाद्युपचारैः संपूज्य इन्द्रः सुरपतिर्गंधो बज्रपाणिर्महाबलः शतयज्ञाधिपे देवस्तस्मै
 नित्यं नमो नमः इति नत्वा इन्द्राय सांगाय सपरिवाराय सायुधाय सशक्तिकायामुंसदीपं मापमकवलं सप्त
 र्ध्यामिनमः भो इंद्रं मे सदीपं मापमकवलं भक्ष मम यजमानस्य आयुः कर्ता क्षेमकर्ता शुभकर्ता पु
 ष्टिकर्ता तुष्टिकर्ता वरदो भव ततः प्रार्थना इन्द्रस्तु महसादीप्तः सर्वदाधिपे महां नृ वज्रहस्ते महासरस्वतस्मै
 नित्यं नमो नमः १ अथाग्निरवाहनं ओं एहे हि सर्वा मरहव्यवाहमभिप्रचारै रभिषेतो भिजुष्ट तेजोवता लोका ग
 णेन सार्द्धं ममाध्वरं रक्ष कवेन मस्ते ओं अग्निं दूतं पुरोदधे हव्यवाहमुपवृषे देवा आसादयादिह भो अग्ने इहा गच्छ ह

तद्वत्त्वावाह्य अग्रे सपरिवापय नमइतिपाद्यादिभिःसंपूज्य ततोवालिदद्यात् अग्रेसायुधायसश
 कायसपरिवारायामुसदीपंमापभक्तवालिसमर्पयामिनमः भोअग्रेमसदीपंमापभक्तवालिभक्षमयजमानस्यसप
 वारस्यआयुःकर्ताक्षेमकर्ताशुभकर्ता पुष्टिकर्तातुष्टिकर्तावरदोभव वालिदानात्पूर्वपुठनीयोमंत्रः स्वर्तजोधिपदेव
 कवर्णोमहाबलःशक्तिहरतोमहावीर्योवैश्वानरनमोस्तुते वालिदत्वाप्रार्थयेत् अक्षिरत्नपुष्पोरकःस्वर्देवमयःप्रभ
 धृष्टकेतुरनाधृष्टस्तस्मै नित्यनमोनमः २ यमपूजा यमश्चमाहिषारुढोदंडपाणिर्महाबलः सूर्यपुत्रमहाकायधर्मगाव
 हयान्पहं ३ एहिहि वैवस्वतधर्मराजसर्वाभरैर्वर्तदिव्यमूर्तशुभाशुभाचारविचारसाक्षिन्शिवायतःपाहिमखनमस्ते
 भोयमसपरिवारइहागच्छ ॐयमायसपरिवारायनम इतिसंपूज्य ॐयमायसपरिवारायःइमंसदीपंमापभक्तवालि
 सः भोयमइमसदीपनापभक्तवालिभक्ष ममयजमानस्यायुःकर्ताक्षे- वरदोभव दंडहरतःकृष्णवर्णोधर्मोध्यक्षोमहाव
 लः प्रेताधिपतयेतुभयधर्मराजनमोस्तुते १ ॐयमश्चोत्पलपत्राक्षःकिरीटीदंडभूस्सदा धर्मसाक्षीविशुद्धात्मातरमै
 नित्यनमोनमः २ अथनिर्ऋतिपूजा त्वमागच्छमहाभागखड्गपाणेनहावल दितिपुत्रमहावेगनिर्ऋतिपूजयान्पहं
 १ एहिहिरक्षेगणनायकत्वपिशाचवेतालविशालसंघैः नमोभ्वरंपाहिशुभाधिताधूलोकिश्वरस्त्वभगवन्नमस्ते १ भो
 निर्ऋतेसपरिवारइहागच्छ इत्यावाह्यसंपूज्य योवैरक्षोधिपोदेवोनिर्ऋतिर्नालविग्रहः महाखड्गधरोनित्यतस्मै
 नित्यनमोनमः १ ॐनिर्ऋतयेसां इमंस- मापभक्तवालिसः भोनिर्ऋतेइमंसदीपंमापभक्तवालिभः ममयज
 मानस्यस-आयुःकर्तावरदोभवः ॐनिर्ऋतिस्तुपुमान्कृष्णःस्वैरक्षोधिपोमहान् खड्गहरतोमहासत्वस्तरभै नित्यं
 नमोनमः ४ अथवरुणपूजनं आवाहयान्पहदेववरुणलोकपूजितं प्रतीर्वाकर्मलेपजेदेवमावाहयान्पहं १ ॐएहि
 हिद्यादोऽगणवारिधिनिगणेनपर्जन्यगणापसरोभः विद्याधरेन्द्रात्मरगीयमानपाहिहवमरमान्भगवन्नमस्ते १ भोवरुण

इहागच्छ इत्यावाह्यवरुणाय नमः इति स पूज्यशार्किपाशधरो नित्यजलरजो महो बलः निम्नगः शुक्लवर्णस्तु नमो रतुवरु
 णाय ते उंबरुणाय - इ नं स - बालिस - भोवरुण बालिभक्ष - मम यजमानस्य आयुः कर्तुः वरदो भव वरुणः स जुलो
 विष्णुः पुरुषो निम्नगाधिपः पाशहस्तो महो बालिस्तस्मै नित्यं नमो नमः ५ अथ वायोरावाहनं पवनं सर्वगं देव सर्वदेव
 नमस्कृत्य पवित्र सर्वकार्ष्णेषु वायुमावाहयाम्यहं ॥ ओ एहो हि यज्ञो मम रक्षणाय मृगाधिरूढः सहसिद्धसंघैः समिरण
 प्राणगतिः सहायलोके शपूजाभगवन्ग्रहाण ॥ भो वायो इहागच्छ आवाह्यपूजयेत् सर्वप्राणाधिपे देवः सर्वजंतुष्व
 वरिष्यतः ध्वजहस्तो मे वयं रतस्मै वातात्मने नमः वायवे - सर्दापमापभक्तवलिनमः भो वायो - सर्दापमापभक्तव
 लिभक्ष - मम यजमानस्य - वरदो भव वायुरतु सर्ववर्णाय सर्वगं धवहः शुचिः पुरुषो ध्वजहस्तश्च तस्मै नित्यं नमो नमः
 ६ अथ रुक्मैरपूजा दिशुत्तरसेदाराश्यायोपरमात्मपदं परं धनादिसंग्रहवित्तं कुबेरपूजयाम्यहं ॥ ओ एहो हि य
 क्षश्चरयज्ञरक्षां कुरुष्व यथादिगणेन साद्वै सर्वोपधाधैः सह भूतसर्वैर्ग्रहाण पूजाभगवन्नमस्ते ॥ भो कुबेर इहागच्छ
 इत्यादिपूजा सर्वनक्षत्रमध्ययः सोमो राजा व्यवस्थितः शुक्लवर्णो गदाहस्त रतस्मै नित्यं नमो नमः ॥ ओ सोमाय कुबे
 राय इममर्दीप - बालिस - भो सोमकुबेर - बालिभक्ष - यजमानस्य वरदो भव गौरो यस्तपुमानसोमः - सर्वोपधि
 समन्वित - नक्षत्राधिपति - सोमस्तस्मै नित्यं नमो नमः ७ अथ शिवपूजा शिवं शंकरमीशानं द्वादशाब्दीं ह्येनो वन
 उमयासाहितं देवं शिवमावाहयाम्यहं ॥ ओ एहो हि विश्वेश्वर नमो शूलिन कपालिखटगिगणे न साद्वै - भूते शूलोके
 श्वरयज्ञासिद्धे गृहाण पूजाभगवन्नमस्ते ॥ भो शिव इहागच्छ इत्यावाह्यपूजयेत् सर्वदेवाधिपे देव ईशान - शुक्लविग्रह -
 शूलपाणिर्दृष्टा रुद्राधिपतये नमः १ ईशानाय - बालिस - भो ईशान - सदीपं मापभक्तवलिभक्ष - मम यजमानस्य
 रूप - वरदो भव ईशानः पुरुष - शुक्ल - सर्वविद्याधिपो महान् - शूलहस्तो विरूपाक्षस्तस्मै नित्यं नमो नमः ८ अथ शान्तपूजा

एह्यहि पातालधरामेन्द्रनागांगानाकिन्नरगीयमान रक्षोणैर्द्रागमरलोकयुकोह्यनंतक्षायरमस्मदीयं भोजनंत इ
 ह गच्छन्नन्तायनमइति पूजा पन्नगाधिपतिर्देवो यो नतो नीलविग्रहः पातालवसतिर्नित्यतरमैर्नित्यं नमोनमः श्रुतं
 तायसां सदीपं मापं वल्लिंस-भोजनंत इमं सदीपं मापमकवल्लिभक्ष यजमानस्यायुःकर्ता वरदोभव यो सावनंत रूपेण वा
 ह्यहिसचराचरे पुष्पवद्धारयन्मूर्ध्नतस्मै तित्यं नमोनमः १ अथ ब्रह्मणः पूजा प्रणम्या शिरसा देवमष्टने ज्वतुर्भुजं गायत्रीसा
 हितं देवं नित्यमावाहयान्पहं १ एह्यहि विश्वाधिपते मूर्तिद्रलोकनसाह्विपितृदेवताभिः चतुर्मुखस्त्वेभ्य नः शिवाया पिता
 महस्त्वं भगवत्तमरते भोजस्यन् इहा गच्छ इति संपूज्य पत्न्या शकुन्तुमाकारे ब्रह्मा चैवाक्षसूत्रधृक् सर्वयज्ञपतिश्चैव ब्रह्मणो
 तेनमोनमः ब्रह्मणोसां इदं सदीपं मापमकवल्लिंस भोजस्यन् इमं सदीपं मापमकवल्लिभक्ष मम यजमानस्यायुष्क
 र्ताक्षमकर्ता शुभकर्ता पुष्टिकर्ता वरदोभव पद्मयोगिनश्चतुर्भुजं देवावासः पितामहः यज्ञाध्यक्षश्चतुर्वक्त्ररतरमै
 र्नित्यं नमोनमः श्रयनवग्रहवालिः ग्रहेभ्यः सभिः भ्यः सपरिवारेभ्यः सायुधेभ्यः सशक्तिभ्यः इमं सदीपं मापमकवालिं
 समर्पयामि भोजग्रहा इमं मापमकवल्लिभक्षत मम यजमानस्यायुःकर्तारः क्षेमदिकर्तारो वरदाभवत उर्दुर्गायै एषम
 कवल्लिर्नमः भोर्दुर्गे इमं सदीपं मापमकवालिं भक्ष-मम यजमानस्यायुःकर्त्री क्षेमादिकर्त्री वरदाभव अथ क्षेत्रपालव
 लिः दधिमापं सैदूरकज्जलं सदीपं वलिमादय उं क्षेत्रपालाय सपरिवाराय डालि किनी शाकिनी भूतप्रेतपिशाचवेवा
 लसहिताय इमं सदीपं मापमकवल्लिंसमर्पयामि भोजेन पालइमं सदीपं मापमकवल्लिभक्ष मम यजमानस्यायुः
 कर्ताक्षमादिकर्ता वरदोभव पुनरपि शान्तिपाठः शान्ति तोयेन समंततः क्षीरनारयारां पातयेत् ततः पुण्याहवाचन
 भूमिसुवर्णवस्त्रशय्यासनादिदानं यथास्तु चिकत्वा पूर्णाहुतिं कुर्यात् तत्रादौ प्रणीता पात्रात्पवित्रे यद्हीत्वा
 मुमित्रियानन्नापटोपधयः संतु इति प्रणीता जलेन शिरः संमाज्यं दुर्गमित्रियास्तं रमै संतु योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयाद्विषमः

इति प्रणीता पात्रमैशान्यां युवर्जा कुर्यात्ततः परिरतरणक्रमेणार्हिरुत्थाप्य घृताकं कृत्वा तत्स्थ होम उदेवागातिवि
देगा तु विद्यागा तु मितमनसस्पतद्भेदे वयङ्गस्वाहा वातिथाः स्वाहा श्रवणपूर्णाहुतिर्भजः उर्मूर्द्धानमिदं स्वभरद्वाजः
पि वैश्वानरो देवता त्रिष्टुब्धः अपूर्णपूर्णाहुतिर्होमो विनियोगः उर्मूर्द्धानमिदं श्रवणपूर्णाहुतिर्भजः उर्मूर्द्धानमिदं श्रवणपूर्णाहुतिर्भजः
मर्तिकविष्टस्वाजमतिथिजनानामासनापानं जनयंत देवाः स्वाहा पूर्णाहुत्यनुतरं वसोर्द्धारां जुहुयात् ततः स्तुवेण
भस्मान्नापय्या युपर्जमदग्ने इति ललाटे कथय पस्यत्या युपं इति श्रीवायं युदेवानां व्यायुप इति दक्षिणां ततोऽभ्यर्च्य
युपमिति यजमानस्य त्रायुपकरणं आत्मनश्च तन्नोऽभ्यर्च्य तु त्रायुपमिति पाठः ततो वारुणकलशादभिषेकः कार्द्व्यः
पचपल्लवैर्दूर्वाकुशैः तत्र आपो हिष्टामयो भुवः १० योः शांतिरित्यादिका अपि सुरास्त्वामभिषिचंतु इत्यादि पौरा
णिकाश्च ततोऽभ्यर्च्य भयोदक्षिणादानं उतं तस्मात् अयं कृतं तन्महाशांति यागकर्मणि कृतकृत्यं वेदशरणं पत्रहस्तकर्म
तिथ्या सहितं स्वस्ति वाचनं पुण्याहवाचनं ऋद्धिवाचनं गेय्यादिकुर्मेषु यथा विहितं शांतिं सूक्तपाठादिसकलकर्मणः सां
नकलप्राप्त्यर्थं निमादक्षिणं नानाविधं वस्त्रभूषणानि द्रव्यसहितानां गोत्रेभ्यो ब्राह्मणेभ्योऽमुकामुकशर्मभ्यो यथा
विधियं भज्यतां तु महामुत्सृजे स्वस्ति रिति ते प्रत्येकं सर्वे ब्रह्मः ततो गोदानं कुर्यात् अथ भूरिदक्षिणासंकरपः उर्मयकृतं
रथास्वमहाशांति यागहोमयागस्वन्पूनातिरिक्तोपपरिहारपूर्वकं समग्रफलप्राप्त्यर्थं निमांभूय सोदक्षिणां विष्णुदैव
तानां नानामगोत्रेभ्यो वालल्ललातुरदीनां तेषां यथा विभज्यतां तु महामुत्सृजे ततो यज्ञांतदक्षिणादानं उर्मयकृतं
तैव हुरस्वप्रदूर्तिं भूतसर्वोत्थातजन्मसर्वारिष्टफलनिवृत्तिपूर्वकं स्वदेहदेशपरिवारादौ धनधान्यसंपत्त्या रोम्यादिसम
ग्रभूषणलप्राप्त्यर्थं महाशांति यागां समस्त देवताष्टदशोत्सृज्य भूमिमासृत्विग्नादक्षिणां तद्दिगुणद्रव्यकल्पितां विष्णुदै
वतादक्षिणां यधानामगोत्रायां चार्यापुशेधस्त्रिचदा तु महामुत्सृजे ततो ब्राह्मणेभ्यो दक्षिणां सहितं भोजनं दानं सकलप

कृत्वा आग्नेमुखवलेकिनतेछायापात्रदानविधायाग्निप्रदक्षिणीकृत्यप्रार्थयेत् धर्मदेहिधनदेहिपुत्रपौत्रांश्चदेहिमे
 आधुरारोमयर्मैश्वर्यदेहिमेहव्यवाहन १ श्रद्धामिधांयशः प्रज्ञांविद्यांबुद्धिमयोधंन देहिमेपुत्रपौत्रांश्चप्रीत
 स्त्वंहव्यवाहन २ इत्यग्निमडलदेवतारचनमस्कृत्य प्रमादात्कुर्वतां कर्मप्रच्यवेताध्वरेषुपत् स्मरणादेवतद्विष्णोः
 संपूर्णस्यादिति श्रुतिः १ यस्म्यस्मृत्याचनामोत्थयतपोयज्ञाक्रियादिषु नूनन्तसंपूर्णतमितिसद्योवेदेतमच्युतम् ॥ १ ॥
 इति श्रीमहाशांतिप्रयोगः ॥ इति श्रीसूर्यवशावतंसरघुवंशतिलकश्रीरणवरीसिंह

महाराजकारितेकृत्यरत्नाकरमहाशांतिविधानंसंपूर्णम् ॥

अथास्यामेवचैत्रशुक्लव्रततिपदि भविष्योत्तरेकं तिलकव्रतमारभणीयम् युधिष्ठिरउवाच ब्रह्मेशकेशवादिनांगी
 र्धर्मान्गणपतेस्तथा दुर्गासोमाग्निसूर्याणां व्रतानिमधुसूदन शास्त्रांतरेणदृष्टानिमवद्वाद्दिगतानिच तानिस्वर्गाणिने
 देवयेनदेवकिनंदन प्रतिपत्क्रमयोगेनविहितायस्ययातिथिःदेवस्ययस्ययत्कार्यतद्देशेषणेमेवद श्रीकृष्णउवाच
 वसंतैकिशुक्रशोकशोभितेप्रतिपत्तिथिः शुक्लतरुयांप्रकुर्वीतस्नानंनियममारुहितः नारीनरोवारजेंद्रसंतर्प्यपितुदेव
 तान्नधारतीरेतदग्नेवागृहवातदलाभतः पिष्टातकेनविधिवद्भस्मरंपुरुषाकृतिम् पिष्टातकेगणधद्रव्यचूर्णविशेषःपिष्टा
 तकपदवाच्यः ततश्चंदनचूर्णेनपुष्पधूपदिनार्चयेत्मासर्तुनामभिश्चवनमस्कारतयोजितैः मासर्तुनामभिश्चैववसं
 तादिकनामाभिः पूजयेद्वाह्मणोविद्वान्मंत्रैर्वेदोदितैःशुभैः सवत्सरोसीतिपठन्मंत्रेदेदितंबुधःमनस्कारेणमंत्रेणशुद्धो
 पार्थिवपूजयेत् आपिशब्दाह्मणामप्यत्रपरिग्रहः तासांविशेषविध्यमावे वैदिकमंजानाधिकारात् तत्रवैदि
 कमन्त्रः सवत्सरोसी परिवत्सरोसि इडावत्सरोसीद्वत्सरोसिवत्सरोसिवत्सरोसिवत्सरोसि नमस्कारेणमंत्रेण
 सवत्सरायनमहत्यादिना मासर्तुनामभिर्वेदोदितैरित्युक्तमासर्तुनावेदोदितैरित्यर्थःतेषामपिमंत्राः मधुश्चमाधवश्च

वासंतिकावतू अग्नेरतः श्लेषोस्तिकल्पतां यावाऽथिर्विकल्पतामापउपधयः कल्पतामग्नयः पृथङ्ममजैष्वधायुसुव्रताः
 अग्नयः सुमनसोतरायावाऽथिर्वा इमेवासंतिकावतू अभिसविशंतुतयादेवतयाग्निरस्वध्रुवेसीदतं १ शुक्रश्चशु
 चिश्चैष्ममावतू अग्नेरतः श्लेषोसि इमेष्ममावतू अभिकल्पमानातयादेवतयाग्निरस्वध्रुवेसीदतं २ नभश्चनभस्पर्श
 वार्षिकावतू अग्नेरतः श्लेषोसि इमेवार्षिकावतू अग्नेरतः श्लेषोसि इमेवार्षिकावतू अभिकल्पमाना देवतयां
 ग्निरस्वध्रुवेसीदतं ३ इप्पर्चोर्जश्चशारदावतू अग्नेरतः श्लेषोसि ३ इमेशारदावतू अभिकल्पमाना देवतयां
 स्त्वध्रुवेसीदतं ४ सहस्वसहस्पर्शवैभंतिकावतू अग्नेरतः श्लेषोसि इमेहैभंतिकावतू अभिकल्पमाना देवत
 याग्निरस्वध्रुवेसीदतं ५ तपश्चतपस्पर्शशैशिरावतू अग्नेरतः श्लेषोसि इमेशैशिरावतू अभिकल्पमाना
 देवतयाग्निरस्वध्रुवेसीदतं ६ वसतायनमः १ र्शोष्मायनमः २ वर्णयैनमः ३ शरदेनमः ४ हेमतायनमः
 ५ शिशिरायनमः ६ इतिनामभिः पूजा वैज्ञायनमः १ वैशाखायनमः २ ज्येष्ठायनमः ३ आषाढायनमः
 ४ श्रावणायनमः ५ श्रौष्ठपदायनमः ६ आश्विनायनमः ७ कार्तिकायनमः ८ मार्गशीर्षायनमः ९ पौ
 षायनमः १० माघायनमः ११ फाल्गुणायनमः १२ एवमभ्यर्च्य विधिवत्पश्चात्तमाभिवेष्टयेत् कालोद्भवैर्म
 लफलनैर्वैद्यमोदकादिभिः ततश्चपूजयेत्पार्थपुरःस्थित्वाकृतांजलिः प्रार्थनामन्त्रः भगवत्स्वरूपसमादेनवर्धेशमनिहा
 रतुमे सवत्सरोपसर्गोमेविलयंयात्वशेषतः एवमुक्त्वायथाशक्त्यादित्वाविप्रायदक्षिणांललाटपट्टतिलककुर्याच्चद
 नपंकजं ततः प्रभृत्पुनर्दिनंतिलकालकृतंमुखं धार्ढ्यं सवत्सरांयावच्छिशोवेनभस्मल एवमनरोवा नरोवाव्रतमेतत्स
 माचरेत् सदैवपुरुषव्याघ्रभोगान्भुविभुनक्तयसौ भूतप्रेतपिशाचाद्यादुर्वारयैरिणोग्रहाः निरर्थकामवत्वेतिलकं
 वक्षिपतः क्षणात् निरर्थकाः प्रयोजनं शून्याऽनष्टकारेणऽसमर्थ इत्यर्थः इतिव्रताविधिः अथकथा श्रीकृष्णउवाच

कृत्वा आग्नेयमुत्तमवल्कलतिलध्यापानात्रदानंविधायाऽग्निप्रदक्षिणीकृत्यप्रार्थयेत् धर्मदेहिधनंदेहिपुत्रपौत्रांश्चदेहिमे
 द्रापुरारोग्यमैश्वर्यदेहिमेहव्यवाहन १ श्रद्धाभिधांयशः प्रज्ञांविद्यांबुद्धिमयोधनं देहिमेपुत्रपौत्रांश्चप्रीत
 रत्नहव्यवाहन २ इत्यादिमंडलदेवताश्चनमस्कृत्य प्रमादात्कुर्वतां कर्मप्रच्यवेताध्वरेपुपत् स्मरणादेवताद्विष्णोः
 संपूर्णेऽस्यादिति श्रुतिः १ यस्परमृत्याचनामोत्थातपोयज्ञाक्रियादिषु नूनं संपूर्णतामिति सद्योवदेतमच्युतम् ॥ १ ॥
 इति श्रीमहाशक्तिप्रयोगः ॥ इति श्रीसूर्यवंशावतंसरघुवंशतिलकश्रीरणवोरसिंह

महाराजकारिते कृत्यरत्नाकरे महाशक्तिविधानं संपूर्णम् ॥

प्रधास्यामेवैत्रशुक्लप्रतिपदि भविष्योत्तरोक्तं तिलकव्रतमारंभणायम् युधिष्ठिरउवाच ब्रह्मेशकेशवादीनां गौ
 र्यगणपतस्तथा दुर्गासोमाग्नि सूर्याणां व्रतानि मधुसूदन शास्त्रांतरेण दृष्टानि भवद्बुद्धिगता निच तानि सर्वाणि मे
 देवयेन देव किं न दन प्रतिपत्कर्मयोगेन विहिता परमया तथि देवस्य यस्य यत्कार्यं तद्दोषेण मेवद श्रीकृष्ण उवाच
 वसंतैकिशुकाशोकशोभिते प्रतिपत्तिथिः शुक्लतरुयां प्रकुर्वीतस्नानं नियममास्थितः नारीनरो वाराजेंद्रसंतर्प्य पिठदेव
 तान् नद्यारतैरितडगेवागृहेवातदलाभतः पिष्टातकेन विधिवद्हरसरं पुरुषाकृतिम् पिष्टातको गंधद्रव्यचूर्णविशेषः पिष्टा
 तकपदवाच्यः ततश्चंदनचूर्णेन पुष्पधूपानादिनार्चयेत् मासर्तुनामभिश्चवनमस्कारांत योजितैः मासर्तुनामभिश्चैव वसं
 तादिकनामाभिः पूजयेद्ब्राह्मणो विद्वान्मंत्रैर्देवितैः शुभैः संवत्सरोसीति पठन्मंत्रं देवोदितं बुधः मनस्करेण मंत्रेण शूद्रो
 पार्थिवः पूजयेत् आपिशब्दात्स्त्राणामप्यत्र परिग्रहः तासां विशेषविध्यभावो वैदिकमंत्रानाधिकारात् तत्र वैदि
 कमंत्रः संवत्सरोसीति परिवत्सरोसी इडावत्सरोसीद्वत्सरोसीवत्सरोसीति पठन्मंत्रं देवोदितं बुधः मनस्करेण मंत्रेण
 संवत्सरायनमदद्याद्दिना मासर्तुनामभिर्वेदेदितौ रित्येक मासर्तुनो वेदेदितौ रित्यर्थः तेपामपि मंत्राः मध्यश्च मासगतश्च

वासंति कावूत अग्नेरतः श्लेषोसिकल्पतां चावापि धीर्कल्पतामापजोषधयः कल्पतामग्रयः पृथङ्ममजैष धायुस्रताः
अग्रयः सुमनसोतराद्यावापि धीर् इमेवासंति कावूत अभिसंविशंतुतया देवतयां गिरस्वध्रुवेसीदतं १ शुक्रश्च शु
चिश्चैषमावूत अग्नेरतः श्लेषोसि इमेषैषमावूत अभिकल्पमाना तया देवतया गिरस्वध्रुवेसीदतं २ नभश्च नभस्परश्वे
वार्षिकावूत अग्नेरतः श्लेषोसिक इमेवार्षिकावूत अग्नेरतः श्लेषोसिक इमेवार्षिकावूत अभिकल्पमाना देवतयां
गिरस्वध्रुवेसीदत ३ इषश्चोर्जश्च शारदावूत अग्नेरतः श्लेषोसि ३ इमे शारदावूत अभिकल्पमाना देवतयां गिर
स्वध्रुवेसीदतं ४ सहस्यसहस्यश्च हैमंतिकावूत अग्नेरतः श्लेषोसि इमे हैमंतिकावूत अभिकल्पमाना देवत
यां गिरस्वध्रुवेसीदतं ५ तपश्च तपस्परश्वशैशिरावूत अग्नेरतः श्लेषोसि इमे शैशिरावूत अभिकल्पमाना देवतयां गिरस्वध्रुवेसीदत ६ वसतायनमः १ द्यौषमायनमः २ वर्षार्येनमः ३ शरदेनमः ४ हेमंतायनमः
५ शिशिरायनमः ६ इति नामभिः पूजा वैज्ञायनमः १ वैशाखायनमः २ ज्यैष्ठ्यायनमः ३ आषाढायनमः
४ आषाढायनमः ५ श्रौष्ठपदायनमः ६ आश्विनायनमः ७ कार्तिकायनमः ८ मार्गशीर्षायनमः ९ पौ
षायनमः १० माघायनमः ११ फाल्गुणायनमः १२ एवमभ्यर्च्य विधिवत्पश्चात्तमाभिवेष्टयेत् कालोद्भवैर्मू
लफलनैवेद्यमोदकादिभिः ततश्च पूजयेत्पार्थपुरःस्थित्वा कृतांजलिः प्रार्थनामंत्रः भगवंस्त्वं त्र्यम्बकं यजामहे सुव्रतं
कर्षणं तव नमः १ ततः प्रभृत्पुनर्दिनं तिलकालकृतं मुखं धार्यं संवत्सरावच्छिन्नेन वनभस्मत्तलं एव नरो वानरी वा व्रतमेतत्स
माचरेत् सदैव पुसपत्न्या प्रभोगान्भुवि भुनक्तयसौ भूतप्रेतपिशाचाद्यादुर्वार्याश्चैरिणो ग्रहाः निरर्थका भवत्येते तिलकं
वाक्ष्यत क्षणात् निरर्थकाः प्रयोजनशून्या अतिष्ठकरणेऽसमर्था इत्यर्थः इति व्रतविधिः अथ कथा श्रीकृष्ण उवाच

पुनमासोऽमर्हपालोनास्त्राशत्रुंजयेज्यं चित्रलेखेति तस्याभूद्वाध्याचारिभूषणाः । तथा व्रतमिदं चक्रे गृहीतं हि जस-
 त्रिधा वत्सरपूजायित्वा च ध्यात्वा ह्यदिजनादनं हतमाक्षेप्तकामावाप्तमागच्छति यः पुरा प्रयाति प्रियकृतस्याद्वैतुति
 लकनरः स परतनादपहं रावशो कृतमर्हते तला भर्तुर्ह्यष्टाष्टासासुखमास्तेति राकुला यावज्जरेणाभिभूतो भर्ता
 पुत्रः स वेदनः शिरोर्तिना संप्रयातः सुहृदां सुखदायकः धर्मराजपुराऽत्रासाः प्रविष्टा गृहमंतरा शत्रुजयं समाने तु काल
 सत्पुपुरः सराः पार्थरिषतां चित्रलेखां तिलकालं कृताननां दृष्ट्वा प्रणष्टसंकटपाः परादृगताः पुनः भर्तुपुसत्पु पुत्र
 एष सहभरत सानुजोऽयमुजो भोगान् पूर्वकर्माजितान् शुभान् अक्रूरं एवमाख्यातं व्रतमेतद्युधिष्ठिर एतच्चित्रको तिल
 काख्यायै भूषणं च पुण्यव्रतं सकलदुष्टहरपरं च इच्छं समाचरति यः स सुखविह्वल्यमर्त्यः प्रयाति पदमद्वयमिदमौलेः इ-
 ति भाविष्योत्तरको तिलकव्रतम् अथ ख्यामेव प्रतिपादिसमारभ्यं विष्णुधर्मोत्तरोक्तमारोग्यव्रतपद्धतम्

माकंदेय उवाच स वत्सरावसाने तु पचदश्यामुपोषितः प्रातः प्रतिपत्तिस्त्वात्वा कुड्यां हतमनन्यधीः पूजयेद्भास्करं
 देवं वर्णकैः कमलेकृतं वर्णकैरकथ्यतपोतनीलादिभिः शुक्लेन गंधमालेन चंदनेन सितेन च । तथा कुंदुरुषू पैन दूतधू
 पैन भार्गव कुंदुरुः सलको नित्यासि अर्पूयैः सैकतैर्दध्ना परमाक्षेपनभूरिणा सैकतैः शर्कराविकारैः उदनेन च शुक्लेन सता-
 लवणसर्पिणा क्षीरेण च फलैः शुक्लैर्वा न्दिवा ह्यष्टावर्णैः पूजयित्वा जागृद्धास्त्रादिना भोगे चतुर्थके आहारं प्रथमं कुड्यां सधूर्तं
 पुरुषोत्तम सर्ववमनुज श्रेष्ठदुतर्हीनं विवर्जयेत् भूकाचसकृदेवाज्ञाभाहारं न समाचरेत् पार्तीयपानं कुर्वीत ब्राह्मणानु-
 मते पुनः प्रथमनाहार एकत्रासमात्रं प्रथमं भक्षयेत् द्वेपमन्नं परित्यजेत् ब्राह्मणानुमत्या शेषमन्नमुंजीत पानाय पानं
 च कुर्वीदित्यर्थः ब्राह्मणानुमत्या भुंजानोऽपि दूतर्हीनं भुंजीत दूतर्हीनं विवर्जयेदिति निषेधात् संवत्सरमिदं कृत्वा

ततः साक्षाद्वाप्येदं पृथक् देवदेवस्य तस्मिन् ब्रह्मनिर्माणं स्वतः सरथावतु सुवांसु शुक्लं प्रातिपदासु ब्रतं काठ्यं । त्रयो
दशोऽध्यापनीयं त्रयोदशोभिरिति । सर्वत्र सा हिरेण्यं च ततो दद्याद्द्विजातये । पूजोपकरणं सर्वभारकरप्रतिमा
नितं । ब्रतनातेन धर्मज्ञेन गमैर्वैद्यपेहति । आरोग्यमाप्नोति गतिं तथान्यायशस्तथाश्रयाविपुलाश्रमो गान् । ब्रते
न सन्ध्यकपुरुषोऽथ नारिसिं पृथगेयं स्तुजगत्प्रधानं । जगत्प्रधानं सुखं । अथास्याध्यापनं । तत्रादौ ब्रतविधानं । सं
वत्सरात् पृथक् दश्यामुपैषितः । प्रातः प्रातिपदि स्नात्वा कृतान्हिकः । पूजासामग्रिमादाय । पंचवर्णैराजोभिरष्टदलकमलं
विरच्य तत्र अष्टाष्टेन तिमं त्रैण । सूर्यपूजां कुर्यात् । तत्रादौ । उमयं त्यादिदेशकालासकीर्यं । आत्मन आरोग्यादिस
यं क्रामायेयै सुव्यं प्रीत्यर्थमा रोग्य प्रातिपद्वत्करिष्ये । ततः । सर्वापचारः । सूर्यसिं पूज्य पायसादिनैवेद्यं दत्त्वा । ब्राह्मणात्
सद्वेन सततं प्यं दिवसस्य चतुर्थमागे सधृतमेकमेव यासं भक्षयेत् । श्रवणं छत्रं परिचजेत् ब्राह्मणानुमत्या सधृतमेवा
वाशिष्ठमन्नं भुज्जति । एवं प्रतिमां से शुक्लं प्रातिपदि ब्रतं कुर्यात् । वधैते त्रयोदशे चैतच्छुक्लं प्रातिपदिने । उद्यापनं कुर्यात् । त
त्रादौ उमयं मया आरोग्यादिसदमीष्टसिद्धयर्थमाचारितस्यारोग्यं प्रातिपद्वत्स्य सागफलानुवृत्त्यापनं करिष्ये । आचार्य
धर्मब्रह्माणचदत्त्वा । ततः आचार्यो गणपतिपूजां स्वस्वयनादिविधाय । सर्वतोभद्रं साहितान् सर्वान्मंडलं देवतां संपूज्य
अग्निं रथापनं विधाय । आत्मा धानांतमन्निकाये विधाय सर्वतोभद्रं सावैराण्यसूयं प्रातिमां संपूज्य । शक्त्या ब्राह्मणं कुमुदप्रति
मां पूजां विधाय । उममः सहस्रकिरणं । सर्वं व्याधिविनाशनं । गृहं । धर्मं यादत्तं सज्जयासाहेतप्रभा । इत्येव्यं दत्त्वा सूर्य
मंत्रेण ब्राह्मणं धिपनामभिः । होमं विधाय । सूर्याय नमः । धात्रे नमः । वरुणाय नमः । माधवाय नमः । हरये नमः । रवये
नमः । रुद्राय नमः । भर्गाय नमः । हिरण्ये रते से नमः । अर्थ्यं णे नमः । भानवे भारकराय नमः । स्वाहा । संज्ञाहिताय सहस्र
किरणाय नमः । स्वाहा । एवं पायसेन हुत्वा । सर्वतोभद्रं मंडलं देवतां श्रेयं कया हुत्वा । ब्राह्मणान् ब्राह्मणानां माभिः पू

न्यद्वादशप्रतिमाश्चस्नात्तर्कुभदक्षिणधुतादधात् आचार्यापपाठंगांशव्यादिकंदत्वा पूणहुतमाभ्यपक्य कारय
त्वात्राह्यणान्पायसाद्यत्वेनतर्पयेत् इतिसोद्यापनमारोच्यप्रतिपद्धतम्

अथास्यामेवविष्णुधर्मोत्तरोक्तविद्याप्राप्तिव्रतम्

मार्कंडेयउवाच अष्टपञ्चंतुकमलंविन्यसेद्वर्णकैःशुभैः ब्रह्माण्काणिकायांतुन्यस्यसंपूजयेद्विभुं ऋग्वेदंपूर्वपत्रैतुयजु
र्वेदंतुदक्षिणे पश्चिमेसामवेदंतुदक्षक्याथर्वणंन्यसेत् आग्नेयेचतथागानिधर्मशास्त्राणैर्नर्भते पुराणैवववायव्येरे
शान्त्यान्यायविरत्तरं एवंविन्यस्यधर्मज्ञःसोपवासस्तुपूजयेत् त्रैलोक्यमथारभ्यसोपवासोजितोद्विगः सदाप्रतिपदं
प्राप्यशुक्लपक्षस्यपादव संवत्सरंमहाराजशुक्लगंधानुलेपनैः भूरिणापरमत्वेनधूपदीपैरतंद्रियः संवत्सरतिगाद
धातव्रतैर्चाणोर्नरेत्तम इदंव्रतंपरतुकरोतिराजन्सवेदविस्मद्भुविधर्मनिष्ठः कृत्वासादाद्वादशवत्सराणिविरचिलो
कंपुरुषःप्रयाति इतिमदनरत्नेविष्णुधर्मोत्तरेविद्याप्राप्तिव्रतम्

अथगरुडपुराणोक्तमस्यामेवविद्याप्राप्तिव्रतम्

सनत्कुमारउवाच अथत्वंप्रतिपत्कृत्वंशृणुसंवत्सरव्रतं यत्कुर्वाणःश्रियंविदेदुल्लभानुपैरिह शालितंडुलसंसिद्ध
मंडलंचतुरस्तकं श्रीशंश्रियमथोब्रह्मपूजयेत्सपुरःसरंअप्राच्छिन्नदलैःपाद्यैर्युतैरतंप्रपूजयेत् सहस्रैर्वापथापोन्यं
पयसापायसेनच ततश्चविधिनाभ्यर्च्यपार्श्वेर्वासरस्वतीं अग्रतःपूजयेदिन्द्रंशुक्रंपृथग्वादनन्यधीःपरिवारनियोगेन
तांस्तुसंस्कारयेद्य अन्नमंत्रः ममविद्याप्रादिशतुर्दीवागांश्चरोह्रिः विद्याधिदैवतर्देवीविद्यादिशतुमेदश सरस्व
तीप्रादिशतुवाग्यद्विमातिशालिनी सितांशुरपिमिपुष्टिसर्वभोगप्रपूरिणी पूजातुप्रणवादिनमोर्नार्नममंत्रैरेवकार्यया
इत्येवंकारयेत्साध्यंप्रसन्नःपूजितोभुरुः साध्यशिष्यं विधिनाचोपवांसंतुकारयेद्विधिनान्वितं समभ्यर्च्यद्वितीयायां

देवदेवं श्रियः पति भुञ्जीयात्पायसाव्रतशुचिराचभ्यसन्निधौ साध्यइति शेषः आचार्याय वरं दर्शनाकुर्यात्सुग्रीणं पुनः व
रं हिरण्यमित्यर्थः श्रनर्थात्तमनारब्धं तदानीमिरभेदुरुः विद्याव्रतमिदं प्रोक्तं गुरुद्वैवतमित्यपि तन्मुखाद्वितदात्तस्य
तिः श्रेयससमागमः सदा तदुक्तकारीत्याज्ञस्यातच्छासनातिगः तिष्ठेति श्रुत्वा गुरुनचासीत्तदग्रतः न शयीत तदा
सीन कुर्वीत वचनान्यपि न लघयीत वचनगुरो कल्पयेत तच्च निवेद्य गुरोरे सर्वं कुर्यादार्दात्तदाहितं एवमाचार्यनिष्ठ
स्तुमतिमान्प्राज्ञसन्मतः उत्पन्नज्ञानैराभ्योर्दीर्घमायुरवाप्य च यशश्च विपुललब्ध्या तदाचारप्रवर्तनं पुत्रपौत्राश्रिया
जुष्टपुण्यां गतिमवाप्नुयात् एवं समापयेद्विद्वान्विद्याव्रतमुदारधीः दद्यात्फलानि विप्रेभ्यो ह्युत्कृष्टानि बहून् अपि कद
लीचूतपनससंघानि शुचीन्यपि यस्त्वेवं कुरुते विद्वान्विद्याव्रतमनन्यधीः समस्तविद्यानि पुणो वैष्णवं पदमुच्छति ॥

॥ इति चैत्रशुक्लप्रातिपदकृत्यम् ॥

अथ चैत्रशुक्लद्वितीया कृत्यानि नारदीये चैत्रशुक्लद्वितीयायां ब्रह्माण्यसशक्तिकं हविष्यत्वेन गंधार्थैः रतोऽप्यसर्वकृतो
द्रवं फललब्ध्या खिलान्कामान्तत्रेक्ष्य पदं व्रजेत् श्रमिन्नेव दिने विप्रबाले दुमुदितं परं समभ्यर्च्य निशारं भुक्तिमु
क्तिफलीभवेत् अथ वारिमिन्दने भक्त्या दस्त्रावभ्यर्च्य भक्तिः सुवर्णरजते तदेष्टं प्रदद्यात्तु द्विजातये प्राणयान्नाव्रतंह्य
वदध्यापि धृतैः न चैत्रव्रतं द्वादशवत्सरतं कृत्वा भवेद्भूमिपतिर्द्वेन्द्र सुरुपरुषोरिणप्रतापी धर्माभिरामो नृपवर्ग
मुरूपः निर्णयमृतं प्युक्तं चैत्रशुक्लद्वितीयायामुमा पूजाचकार्या तदुक्तं भाविष्यपुराणे चैत्रशुक्लद्वितीयायामुमा पूज्या फला
र्थिभिः शिवपूजां प्रपूजाचकर्तव्या मुनि सततं देवीपुराणे उमां शिवं हुताश्रयद्वितीयायां प्रपूजयेत् हविष्यमन्नं वै
द्यदेयं गंधार्चनान्वितं फलमाप्नोति विभेद्र सर्वकृतसमुद्रवं अस्यामेवारभ्यवाले दुव्रतं विष्णुधर्मोत्तरे मार्कण्डेय उवाच
इमं तथा न्यां वक्ष्यामि द्वितीयां सर्वकामदां यामुपोऽप्यनरकामान्सर्वानाप्नोत्यभीष्टिसत्तां चैत्रशुक्लद्वितीयायां

सप्राप्य नृपमानयः दिनावसानिकुर्यात्सम्यक्ज्ञाननर्जले दिनावसाने संध्यासन्निहितकालेवालुमंडलकल्पापूजयेच्छेत्तवर्णकैः चंद्रदर्शनकाले चंद्रमावाह्यपूजयेत् श्वेतपुष्पैः फले श्वेषपरमाक्षेप्तभूरिणा इक्षुण्णविकारैश्च शुद्धनलवर्णेन च दिनावसाने देवेशपूजयेद्दानिशाकरे अत्र चंद्रदर्शनविनापि गगनस्थचंद्रमंडलमनासि कृत्रिमपूजयेदित्यर्थः घृतेन हवनं कृत्वा न कर्मुज्जितवाग्वतः प्रणवादि नमोर्तेन स्वाहातेन कर्मणोर्तु नाममंत्रोऽपूजाहोमौ तत्तैलैः पाचितं तु भक्षयेत्सर्वदेवतु अतैलपाचितं यावद्भसाचरणं तावत्तैलपाचितं न भुंजित्वैत्यर्थः एतद्भतनरः कृत्वा सम्यक्स्वदेसरं शुचिः सौभाग्यमहदां प्रातिस्वर्गलोकं कर्मच्छति सर्वस्वरवर्धयत्तत्रातिमांसशुक्लद्वितीयायां पूजाहेमिन कभोजनानि कार्याणि एतत्प्रविजरे पुनांशकारि सौभाग्यदरे गह्वरं राजन् प्रोक्तं तया देववंशमुख्य कार्यप्रयत्नेन कुलस्त्रियापि इति विष्णुधर्मोत्तरं कर्वाल्हुद्वितीयाद्वत

अथ सर्वांस्तु शुक्लद्वितीयास्तु अभिनवचंद्रार्घ्यदानविधिः भविष्योत्तरे श्रीकृष्ण उवाच पार्थ पार्थिव राजश्रीमुख्यपंकजसद्वे शृणुष्व अभिनवस्य द्रोस्तदग्नेर्ध्याविधिपरं रवेर्हृद्ग्राभिर्भागे वा रूपाद्विच्यते शशी अतोपसमये राजजर्घ्ये दद्यात्तदा विधोः द्वितीयायां सितपक्षे संध्याकाले ह्यपस्थिते संस्थाप्याभि नवचंद्रभूमौ गोमयमंडले रक्षिणोऽसि हितं चंद्रचंदनेन सुशोभनं राजतवायकस्थिवाभाजने श्वेततट्टले पुष्पचंदनधूपैश्च दीपाक्षतजुः शुभैः दुर्वाकुरैरत्नवरैः दध्ना वस्त्रेण पांडुरैः मंत्रेण तेन राजर्षेः क्षत्रियैः संपुरोहितैः त्वेवान्नोमांसि मांसि जायमानः पुनः पुनः आप्यायस्व समेदेव सोमराजनो मारुते अनेन विधितं चार्घ्यं सर्वकामफलप्रदं यः प्रयच्छति कौतयेयमांसि मांसि समाहितं सकोर्यार्यशसां कस्याधृत्या च भुवि मानवः पुत्रैः गोत्रैः परितुष्टो गोत्रान्यधनसंकुलः स्थितवावर्षशतमर्त्यततः सोमपुरव्रजेत् तत्रास्ति दिव्यवपुषा भुजं तभोगान्मनोरमान् वरस्त्राभिः सहां त्यर्थायावदाभूतं स प्लवं

धर्म्यासमृद्धिमतुलायादिवांछासिद्धंमासानुमासिमहमद्रचनं कुरुष्व सोमस्य सोमकुलनंदनपुष्पधूपैरर्घ्यं प्रपच्छ विधि
नामिनवोदितस्य इति भविष्योत्तरे भिनवचंद्रार्घ्यदानविधिः अस्यामेव विष्णुधर्मोत्तरोक्तेन ब्रतम् ॥
माकंडेय उवाच नासत्यैदेवमिषजावश्विनोपरिकीर्तितौ तवेव प्रयितौ लोके सुयंतराभिधीनप सूयचंद्ररूपा वि
त्यर्थः अश्वयानरतौ यस्य मादाश्विनोपरिकीर्तितौ चैत्रशुक्लद्वितीयायां सोपवासो जितेन्द्रियः नासत्यैदेवमिषजो पूज
येऽप्यतः शुचिः श्रेयमेवात्यनमस्करोर्ध्वपदीपात्रसंपदा कृत्वा च मूर्तनिर्माणेनासत्यै पूजयेन्मृप नासत्यमूर्तिरु
विश्वकर्मांका द्विभुजो देवमिषजौ गौरांगौ चारुलोचनौ तयोरोपधीः कार्यादिव्यादक्षिणहस्तगाः सपुस्तककरीका
र्यादर्शनीयौ तथा द्विज दीपमाला तथा दद्यात्तयोर्निशि विशेषतः कनकरजतंचापि दद्याद्विप्रेषु दक्षिणां संपूज्य नेत्रयु
गलं विष्णोः संवत्सरं नप प्रदीप्ततेजो भवति वक्षुष्मं श्रैव जायते प्राणयात्रां प्रकुर्वीत दक्षाघातयुतेन च नेत्रव्रतं द्वा
दशवत्सराणि कृत्वा भवेद्भूमिपतिः प्रदीपः स रूपरूपोरिगणप्रमार्थधर्माभिरामो नृपवर्गमुरुषः ॥

इति विष्णुधर्मोत्तरोक्तेन ब्रतम् इति चैत्रशुक्लद्वितीया कृतम् :

अथ चैत्रशुक्लतृतीया कृतं नारदीये चैत्रशुक्लतृतीयायां गौरैरुत्वासमर्तकां सौवर्णीं राजर्तवापितास्त्रजां मृगम
यीं द्विजं अश्व्यर्च्यं गंधपुष्पाद्यैर्वस्त्रैरामरणीः शुभैः दूर्वाकांडैश्च विधिवत्सोपवासोत्तुक्तं नृपका वृशार्थिनी तु सौभाग्यपुत्रभ
र्त्रार्थिनी तथा द्विजमार्थार्भर्तृमर्ताः कन्यकावासुलक्षणा सिंदूरं जलवस्त्राद्यैः प्रतोष्य प्रीतमान्सा राज्ञो जगणं कु
र्याद्भ्रतसंपूर्तिकाम्यया ततस्तान्प्रतिमां विप्रगुरोरेव प्रतिपादयेत् धातुजां मृगमयीं वापि निक्षिपेच्च जलाशये एवं द्वादश
वर्षाणि कृत्वा गौरैर्व्रतं शुभं धेनुर्द्वादशसं कल्प्य दद्याद्दुस्तर्गसिद्धये किमत्र बहूनां केन गौरौ सौभाग्यदायिनी स्त्रियां
यथा तथा नान्या विद्यते भुवनत्रये धनं पुत्रान्पुति विद्यामाज्ञासिद्धयश्च सुखं लभेत सर्वमेवेष्टं गौरिभ्यः पूज्यं भक्ति इ

तिसौभाग्यगौरीव्रतं अथार्यभिसौभाग्यशयनव्रतं मारस्ये वसंतमासमासाद्यव्रतीयायांजनाप्रिये सौभाग्यपयस
 दात्रीभिः कार्दमपुत्रसुरेणुभिः शुक्रपक्षरूपपूर्वाह्नितिलैः स्नानसमाचरेत् तस्मिन्नह्निसादेवीकिलविश्वरम
 नासती पाणिप्राहणिकैर्मन्त्रैरुदयावरणिनीं तयासहैवदेवेशव्रतीयायांसमर्चयेत् फलैर्नानाविधैर्धूपैर्दीपैर्नैवेद्य
 संयुतैः प्रतिनांपंचगव्येनतथागंधोदकेनच स्नापयित्वाचैत्येद्गौरौभिदुशेखरसंयुतां नमस्तुपाटलायारतुपादैर्दे
 व्याः शिवरूपतु शिवायेतिचसकीर्त्ये १ जयार्थेगुरुफ्योस्तथा १ त्रिगुणयितिरुद्रस्य २ भवान्यैजघयोर्धु
 गंशिवरेन्द्रेश्वरायेति ३ जयायैद्विजानुनीं संकीर्त्यहरिकेशाय ४ तद्योक्तवरदेनमः ईशार्थेशंकरं ५ रत्यै शंकरा
 यतिशंकरं कुक्षिद्वये ६ चकोट्यै शूलिनः शूलपाणये ७ मंगलयै नमस्तुभ्यमुदरं चापिपूजयेत् ८ सर्वस्मनेनमो
 रुद्रर्मायानैपचकुचद्वयं शिवं वेदात्मनेतद्गुह्यं एयैकठमर्चयेत् १० त्रिपुरशायविश्वेशमनतायैकरुद्रय ११ त्रिलोच
 नायेतिहरैवाहूकालानलप्रिये १२ सौभाग्यभवनयेतिभूषणादिसमर्चयेत् ततोर्धनारीशहरमसितांगीतिनासि
 कां १३ 'नमउधायल्लोकेशंललितेतिपुंगंधवोः शिवायपुरहंतांरवमुदेंव्येतथालिकं १४ नमःश्रीकठनाथायशि
 वंकेशांस्तथाचंयेत् १५ भूमिप्रसौभ्यरूपेणैशिर सर्वात्मनेनमः १६ शिवमभ्यर्च्यविधिवत्सौभाग्याष्टकमि
 त्यत. स्थापयेतव्रतानिशांघकुसुंभाजिजिरकतालरजसुलवणकुस्तंबुरुमयासुमं दत्तसौभाग्यकृद्यस्मात्सौभाग्याष्ट
 कमित्यतः एवंनिवेदयेत्सर्वमग्रतः शिवयो. पुनः चैत्रेशुगोदकंप्राश्यस्वपेद्भूमावारिदंम पुनःप्रभातेतुतथाकृतःस्नान
 जप शुचिः संपूज्यद्विजदंपरंमालयवत्त्रविभूषणैःसौभाग्याष्टकसंयुक्तसुवर्णप्रतिमाद्वयप्रीयतायत्रललिताव्राह्मणा
 यनिवेदयेत् एवसंवत्सरंयावत्तृतीयायांसदासुवे प्राशनेदानमन्त्रेचाविशेषोयंनिर्वाधमे गोशुगोदकमाद्यैस्वर्गैश्चाखे

गोमयंपुनः उपेष्टमदारकुसुमविल्वपत्रं शुचौ रमृतं श्रावणेदधिसंप्राश्यं नभस्ये च कुशोदकं क्षीरमाश्रयजेमासि
 कात्तिकेष्टपदाज्यकं मार्गशीर्षेतु गोमूत्रं पौषे संप्राशयेद्वृतं माघे कृष्णतिलांस्तद्वत्पंचगव्यं च फाल्गुने ललिताविजया
 श्राद्धाभवान्किमुदाशिया वसुदेवोतिथागौरोमगलकमलासती उमाचदानकालेतु प्रीयतामिति कीर्तयेत् महिका
 शोककमलं फोला नीतिमालती कुव्जकं करवीरं च वालुममल्लतुकुसुमं सिंदुवारं च सर्वेषु मासेषु क्रमशः स्मृतं वालुनी
 लकंठः जपाकुसुमकुरुतं भमालती शतपत्रिका यथालाभं प्रशस्त्वा निकरवीरं च सर्वदा एवं सवत्स्रं यावदुपोष्य वि-
 धिवन्नरः स्त्रोवाभिकाकुमारी वा शिवा वभ्यर्च्य भक्तिः व्रतति शयनं दद्यात्सर्वोपरकरसंयुतं उमां महेश्वरं ह्यैवं दृष्टुप
 भं च गवासह स्थापयित्वा च शयने ब्राह्मणाय निवेदयेत् गोयुगैर्हैमं अन्यान्यपि यथाशक्त्या मिथुनान्य वरादिभिः धा-
 न्यालंकारगोदानै रभ्यर्च्य धनसंचयैः वित्तांशेन रहितः पूजयेद्ब्रतविस्मयः एवं करोति यः स भयक् सौभाग्यशयनं
 व्रतं करोति स सवाष्टौ वा श्रीकंठभुवने मरैः पूज्यमानो वसेत्स भयवत्कल्पायुतत्रयं नारी वा कुरुते वापि कुमारी वानरे
 श्वर सापितफलमाप्नोति देव्यनुग्रहलालिता इत्युद्यापनाविधिः इति मत्स्यपुराणे सोद्यापनं सौभाग्यशयनं गौरीव्रतं
 श्रवणगौरीदोलोत्सव उक्तः

हेमाद्रौ देवपुराणे तृतीयाध्याये जेदेव शंकरेण समन्वितां कुकुमागुरुकस्तूरीमणि वस्त्रमुगर्भितां सुगंधीपुष्पधूपैश्च द-
 मनैः समालिना श्राद्धोदोलये द्वरसाशिवो मातुष्टये सदा शत्रौ जागरणं कार्यं प्रातर्देया तु दक्षिणा सौभाग्याक्षयदा
 स्त्रीभिः कार्दम्यं पुत्रसुखार्थिभिः हेमवत्त्राजपानां नितांबूलां स्त्रजस्तथा सौवर्णां तु ह्युमाकार्दम्यं राजतः शंकरस्तथा
 चतुर्भुजस्तु देवेशो द्विभुजो माप्रकीर्तिता इयमहूर्तमात्रा पुराया ह्यागौरी देवतत्वात् महूर्तमात्रसत्त्वे पि दिने गौरीव्रतं
 परे इयमन्यादिरपि श्राद्धेऽपराह व्यापिनी ग्रन्थाज्ञानाहौ पण्ड्याना ॥

इतिदेवापुराणोक्तगौरांदोलोत्सवतृतीयायांमन्वादींश्चाहमुक्तं मात्स्ये

कृत्याश्चाद्विविधानेनमन्वादिपुत्रुगादिपुहयनानांद्विसाहस्रपिटृणांतिदंभवेत् वैत्रशुक्लतृतीयायां श्रीरामचन्द्रदोला
त्सवः श्रीरामार्चनचंद्रिकायां गारुडे मधौशुक्लतृतीयायांजानकीरमणंप्रभुं राजोपचारैःसंपूज्यमासमादोलयेत्क
ली दक्षिणाभिमुखंदेवंदोलमानंतसुरेश्वरं सुपूजितंसकृद्व्यासवर्पापैःप्रमुख्यते वैत्रमासिसितेपक्षेतृतीयायांरमा
पतिं दोलारूढंसमभ्यर्च्यमासमादोलितंभुवि दोलारूढंप्रपश्यतिप्रेक्षणंमधुमाधवे अपराधान्प्राह्मिन्वा
शुमुकारतेनात्रसंशयः दोलारूढस्यतस्यैवयेप्रकुर्वतिजगत् सर्वंपुण्यफलदासिनिमिपेनिमिपेभवेत् निरयं
चेतद्भूतमूर्जमधौदोलितिवचनात्

दोलानिर्माणं वैत्रमासकरूपेवोभयम् इयमेवगौरीतृतीयोत्पत्ते तत्रमुहू

र्त्तमात्रापिपरयुताग्राह्यैर्युक्तं त्रथास्यामारभ्यगौरीव्रतं शिवउवाच गौरीव्रतमथोवक्ष्येस्त्रीणांसौभाग्यवर्द्धनम्
चैत्रशुक्लतृतीयायांव्रतंगौर्यार्च्यमाचरेत् उपोष्यतुप्रयत्नेनविधानमिदमाचरेत् रक्तांबरधरोभूत्वाक्रोधलोभवि
वर्जितः स्थण्डिलहस्तमोत्रतुक्तकर्तव्यंगंधमंडलं कुकुमंदुसुशतितेनचतुर्लंपरिवर्तयेत् इंदुःकर्पूरःसुशीतंचंदनं तत्र
मध्वेपूजितव्याघ्रतिमाहेमसंभवा मधुजातदम्भवेत्तुराकेनापिनिर्मिता रक्तचंदनजावाधककर्तव्यासाप्रमाणतः पं
चदत्ताधवापूज्यातत्रमासविधानतः पंचदत्तापंचापिडमयीत्यर्थः रक्तपुष्पैरुत्तुसंपूज्याजातीचंपकसंयुतः पाटलाक
रवोरैश्वरकपद्मैर्यथातथा कुडलाभरणान्यत्ररसनादीनिदापयेत् रसनाक्षुद्रघटिका भक्ष्याणिदंष्ट्रुस्तानि
निघृतखंडयुतानिच शीतलंचयनंदुग्धंमध्वंचदाधिपिच्छिलं मुग्धंमनोहरंपिच्छिलं विकणं करंभनवनतीतंचतथाशिख
रिणीपुनः करंभोदधिसक्तवःशिखरिणोरसाला मध्वदेशेप्रसिद्धा पानकैश्चैवपानियंसचंद्रंदापयेत्ततः पानकं

हितस्त्रयीमार्गातिर्भोयथा । सुप्रसिद्धजगत्त्रयत्रह ॥ पतकनहतुना । अङ्कणउवाच भवानधर्मार्थकुशलः सर्वज्ञ इति मे म
 तिः । व्रतवैतज्जाद्व्यासनाम्न्याति तेन तमया यथारुतिश्रवणे बुद्धिः श्रूयतां पाण्डुनन्दन । कोन्यः श्रोता जगत्यास्मिन्भवता
 सहशोमम जयाचविजयाचैव पार्वत्याः परिचारिके आगत्य मुनिकन्याभिः पृष्ठेर्भीष्टफलेच्छया भवत्यै सर्वदा देव्या
 श्रित्तदृत्तिविदेकिल केन व्रतोपचारेण कस्मिन्नहनि पार्वती पूजिता तोयमायाति मन्त्रैः कैश्वरानने तासां तद्वचनं श्रु
 त्वा जयाप्रोवाच सादरं श्रूयतामभिधायामि सर्वकामफलप्रदं व्रतमुत्सवसंयुक्तं नारीमनोरमं चैत्रे मासितृतीया
 यादं तथा वनपूर्वकं उपवासस्य निमग्नं गृह्णीयाद्भक्तिभावतः श्रृंजनं च सतां वृत्तं सिद्धरं रक्ताससी विसर्जयेत्सोपवा
 साप्यवैधव्यकरं परं विधवापतिमर्गोणकुमारिवायद्च्छया कुर्यादार्थाचनविधिं श्रूयतामज्ञचक्रमः विचित्रपटवस्त्रै
 रस्तुकुर्यान्मण्डपिकांशुनां कारयेत्कुसुममोदवासितां भाषितांशुनां प्रवालालं विवतप्रातामंता दिव्यवितानकां विन्य
 स्तपूर्णेकलशां पठिस्थितलसद्द्विजां पुरतः कारयेत्कुण्डं हस्तमात्रसमेखलं ततः स्नात्वा शुचिर्भूत्वा परिधाय सुवास
 सीं देवान्परिदन्तमभ्यर्च्य ततो दीर्घहंज्रेन नामाष्टकेन संपूज्य गौरां शंकरवल्गुनां नामाष्टकेन वक्ष्यमाणेन भोम
 देवल्गुनामिति पाठे उपभक्ष्य जवल्गुनामिदं यथैः तत्कालप्रभवैः पुष्पैर्गंधादालिकुलाकुलैः कुकुमेन समालभ्य कर्पूरा
 गुरुरन्दनैः एवं संपूज्य विधिवत्सुधूपना विधासयेत् पार्वतीललिता गौरीगायत्री शंकाशियावा उमासतीसमुद्दिष्ट
 नामाष्टकमिदं शुभं लङ्घ्यैः खड्गवैद्यैः शृणुकैः सिंहकैः सौहालकैः श्वेदुरसैर्दधिभक्तैः सपूपकैः घृतपक्वैर्बहुवि
 धैः शुचाभिः परिकल्पितैः दृष्टिप्राणाप्रियैर्हृदयैर्नैवेद्यैः पूजयेद्दुर्गां सिंहकैः सिंहकैः सरवद्वालकैः धान्यकंजैः रिकंभ
 वं कंकुमं लवणं गुडं विकारवृक्षयत्नैर्हरिद्रां च पुरान्यसेत् भव्यमुत्कृष्टं नारिकेलं सुनारं गंधीजं पुरं सदादिभं कूपमा
 ढ्मपुंसं तद्वत्तद्विधेयपनसंतथा घनं घनवत्तनातिपकमिदं यथैः त्रपुंसं वालकं दधिरथं कपिरथं कालोत्तवादिना जगज्जि

शर्कराद्यादिफलरसः स चंद्रसकपूर् रक्तवह्नाणिदेयानि सभार्यानि चाग्रतः आचार्यश्चैव पूजति पूजनीयः प्रयत्नतः
 हेमवह्नात्प्रपन्नैश्चित्तशाल्यविनासुत रात्रौ जागरणं कर्तव्यं कुमारिभोजये तथा देवीनामनि वक्ष्यामि मासि
 यथाक्रमं प्राशनं तु विशेषेण यथावदनुपूर्वशः गौराडमाचललितासुभगाभगमालिनी मनोन्मनी भवार्तिचक्रामदा
 भोगवर्द्धनी श्रधकाचतथा कृष्णास्त्राणी पूजयेत्क्रमात् इत्येताः सितपक्षे तु कृष्णपक्षे तथा ह्यु रतिः प्रीतिर्धृतिर्वुद्धिः
 भूतिः पुष्टिश्च कीर्तिता प्रज्ञा मेधा तथा चार्य्यश्रीरकार्कातिरेव च सितासिताभ्यां पक्षाभ्यां व्रतयत्नात्समाचरेत् अशक
 त्वादभवाच्च द्रव्याणां तु स्थितं हितं प्राशनं तत्र कर्तव्यं शास्त्रिकेन च वर्त्मना ततन्मासोक्तं द्रव्यालम्भैरागदिजनक
 र्वेन च प्राशनाशर्का चक्रमेष्टादशमासेषु यत्स्थितं यल्लब्धं यच्च हितं तत्प्राशनीयमित्यशकदोरित्यर्थः प्रतिमासं प्रव
 क्ष्यामि शृणु वक्ष्ये क्रमेण तु क्षीरं दधि धृतं चैव गोमूत्रं च कुशोदकं विल्वपत्रोदकं चैव तथा न्यच्चंदनोदकं जातीपत्रोदकं
 चैव पद्मकेसरमेव च नागकेसरसंज्ञं च लवंगं चंद्रमेव च शुक्लपक्षे तु कथितं चैव आत्मभूतिपरमुख प्राशनं कृष्णपक्षे तु क
 थ्यमानं शृणुष्व तत् वलां कंकोलकं चैव प्राशयेत्तु शतावरीं घनतायुमुरं दारुसारिपिंशं च पुष्टिकां शैरीषं सुरभीयु कं
 रक्तचर्मौक्तिकं तथा तथोदकं द्वादशकं प्राशनं कथितं च इदं गौरीव्रतं रघुपातं सौभाग्यस्त्रीपुत्रदं आयुरारोग्यदं स्त्री
 णामिह लोके परत्र च इदं व्रतं वरं पक्कास्त्रीषु नान्यवर्तते तस्मात्सर्वप्रयत्नेन गौरीव्रतमुपाचरेत् श्रंजनं रक्तवत्स
 चतान् वलं कुंकुमं तथा दर्पणं व्यजनं छत्रमासनं यानमुत्तमं गृहोपकरणं सर्वैर्हैमजं वा यथास्वजं व्रतं तैवैव दातव्यमा
 चार्य्याय प्रयत्नतः स्त्रीणां चैव कुमारिणां वहाण्याभरणानि च दातव्यानि प्रयत्नेन यदीच्छेद्व्रतिमात्मनः इत्येतत्स
 रहस्यं तु गौरीव्रतमुदाहृतं ॥ इति कालांतरं कं गौरीव्रतं ॥ अथ चैत्रभाद्रपदमाषशुक्लतृतीयासु भविष्योक्तं गौरीव्रतं
 युधिष्ठिर उवाच चैत्रभाद्रपदे माषे रूपसौभाग्यसौर्यदं तृतीयात्रयमेतन्मे कृष्णकरमात्रकीर्तितं किमहं भक्तिर

फलानि पुरतो न्यसेत् पत्रकौल्लखलशिलाशूर्पाणां ततिभिः सह नेत्रांजनं शलाकांचनखसाधनकानि च दर्पणानि मलं धं
 टां भवान्प्रीतिनिवेदयेत् शंखतूर्यानिनादैश्च गीतमंगलानिःस्वनैः भक्त्या शक्त्या च संपूज्य देवीं शंकरवल्लभां ततो रत्नस-
 मये मानो कुमार्थः करकैर्नैवैः स्नानं कुर्यात्सुमंदायुक्ताः सौभाग्यपारोभयसिद्धये कुमार्यद्भुतिव्रतचारिणीनामुपलक्षणं वा
 भयानि गते स्नानं देवीपूजनमेव च तैरेव नामभिर्होमं रितलज्येन प्रशस्यते पञ्चासनस्थिता साऽवीतेनैवार्द्रैः एवाससा
 गौरवैश्चक्षणा ता रात्रिंतामतिवाहयेत् काश्चिद्रायंति संहृष्टाः काश्चिन्तुर्यांति हार्पिताः कथयंति कथाः काश्चिद्भक्तकामार्थ
 संश्रयाः गीततालानुसंबद्धमनुद्धतसमाकुलं नृत्यंति च पुरो देव्याः काश्चिद्विलसितभ्रुवः नृत्येन तुल्यतिहरो गौरी गीते
 न तुल्यति सद्भवेनाथवासर्वेषु ह्यंति त्रिदिवौकसः सुवासिनीभ्यः रतां वल्लं कुकुमं कसुमानि च प्रदेयं जागरवता मन्ये पा
 मप्यविरितं नटैर्वैभटैर्भटैः पूरणैः प्रोक्षणात्सर्वैः सखीभिः सहितारात्रिं गीतं नृत्यं हसैर्नयेत् एवं प्रभातसमये स्ना
 त्वासंपूज्य पार्वतीं शक्त्या तुलां समा रोहद्वेष्टालं कारभूषितां तोलयति सतयात्मानं गुडेन लवणेन च स्नितया शर्क
 रया कुंकुमेनाथवाशक्त्या कपूरगुरुचंदनैः पर्वतानामपीच्छंति दानं केचिच्चसूरयः कुंडमंडपसंभारमंत्रैरपि व
 सेच्यत लवणेन तथात्मानं तोलयन् गाडनेन च कयपि शक्तिरतया सौभाग्यमनुल्लिखतं शक्तिरतया देवीरतया एवं
 देवीं प्रणम्यार्चां समाप्य गृहमाविरोत् आभंग्यद्विजदां पश्यं वा सोभिर्भूषणैस्तथा संपूज्य भोजयित्वा ध्यात्त
 भ्यो ध्यादक्षिणां पश्चात्माभिर्दत्तमं शयनं यानमेव च वस्त्रमाभरणं गावः सर्वतैर्भ्यो निवेदयेत् हेमपत्रैरनफलं
 मुक्ताचूर्णं चूर्णितं तां वल्लं केचिद्विच्छंति दीपमानं सखीजने पत्रस्थाने सुवर्णैरुपपत्राणि पूज्य रथानि रत्नानि
 चूर्णस्थाने मुक्ताफलानि एवं विधं ता वल्लं सर्वाजने देयं आभंग्यमधुरप्रायं भोजयित्वा सुवासिनीः स्वयं भुज्जा
 तसाहिताज्ञातिबंधजनैः स्वकैः यच्च देव्याः पुरो दत्तं नैवेद्यादि सुशोभनं प्रतिगोहं नयेत् सर्वं विभज्याभ्यां तमानसा

दत्तवाचनकाष्टाकृतकृत्याभवेत्ततः विधिर्भाद्रपदेहोपःसौरपसंपन्नदायकः सप्तधाचविरूढश्चशूर्पस्थीपु
 जयेदुमां पूर्णकलशस्थानेशूर्पइतिविशेषः गोमूत्रप्राशनंयस्मात्तस्माद्रामूत्रसंज्ञिता माधमासेतृतीयायांविशेषः
 श्रुयतामयं पूर्वोक्तसकलकृत्याप्रभातेयत्रसंस्तरे स्थापयित्वाकुंदपुष्पैः पूजयेत्समुत्तामुमां एतेनकारणेनोकाचतु
 र्योक्तुदसंज्ञिता पूर्वोक्तसकलतृतीयायांकृत्याप्रभाते चतुर्थीदिवसेसमुत्ताविनायकसाहितामुमापूजयेदित्यर्थः उ
 मारूपंतुक्तैर्वर्गोपासनगतंशुभ सौवर्ण्यमहाराजसाक्षिसूत्रकमंडलुं विनायकश्चकर्तव्योगजवक्त्रश्रुतर्भुजः त
 तीयात्रयभेदतत्कार्यतंसर्वकामदं जययामुनिकन्यानांयत्पुरासमुदाहृतं एवयाकापिकुरुतेनारीव्रतानिदंशुभं सारु
 पसौभाग्यंयुतामृतास्वर्गमर्हायते नदुर्भगाकुलेतस्याःकुलेभवतिभारत नदुर्वीनीतश्चसुतो नमृत्योविघ्नकृद्भवेत्
 नदारिद्र्यन्दहेतस्मिन्नव्याधिरुपजायते यत्रासारमतेनारीधौतचामीकरप्रभा अन्याश्रयाः करिष्यंतिब्राह्मणानुम
 तेव्रतं संपूज्यवाचकंभक्त्याभूषणाच्छादनाशनैः तारुताःस्युःसुखसपत्नाश्रविपन्नमनोरथाः भविष्यंतिकुरुश्रेष्ठ
 कुलजयेष्टनमोस्तुते माधेमहर्हिमाणिमंडितपादपीठवैभोविचित्रकुसुमोत्करचार्यतांगी शूर्पप्ररूढनवशष्पमर्धो

नभरयेसंपूज्यशुभदयितांप्रभवतिनार्यः

इतिभविष्योत्तरोक्तगौरातृतीयाव्रतत्रयम् अथैवशुक्लतृतीयायामरुंधतीव्रतम्

तत्रस्त्रीणामेवाधिकारः अथैवव्यादिकलश्रवणात् अत्राद्रौपूजा अष्टपञ्चकाणैकायामंडलेपूजयेद्भुवं अरुधर्तम
 हादेर्वावसिधसंहितासर्ती ओमधर्चैत्रशुक्लतृतीयायांसर्वपापक्षयपूर्वकावैधव्यादिसदर्भासिद्धये अरुंधतीव्रतंगं
 त्वेनवासिष्ठसाहितारुंधत्याःपूजनमहंकारिष्ये आगच्छवरदेद्विमंडलेस्मिन्नास्थिरामव वसिष्ठेनसमायुक्तापूजास्वी
 कुरुस्फुला इत्यावाहन अरुंधतिमहादेविसर्वसौभाग्यदायिनिदिध्यंमुचारुवेपथ्वमासनंप्रतिगृह्यतां इत्यासनं

सुचारुशीतलदिव्यनानागंधसुधासितं पाद्यं गृह्णाण देवेशि अरुंधतिनमोस्तुते इति पाद्यं अरुंधतिमहाभक्त्या सिद्ध
प्रियवादिनि शार्दूलगुहाण कल्याणि भर्मा सहपतिव्रते इत्यर्थं गंगातीर्थं समानं तिस्रवर्णकलशो रथितं आचम्य तां
महाभागे यत्सिद्धसाहितेन ये इत्याचमनं गंगासरस्वतीरे वापयो ण्योनर्भजालैः स्नापिता सिमया देविसदाशांतिं कुरु
पद्मेन इति ज्ञानं नाना रत्नसनायुक्तं दिव्यं चारुमनोहरं वस्त्रं गृह्णाण देवेशि अरुंधतिनमोस्तुते इति वस्त्रं कर्पूरकुम्भं युक्तं ह
रिद्राद्रि समन्वितं करतूरिका समायुक्तं चंदनं प्रतिगृह्यतां इति गंधं अक्षतां अथ सुरश्रेष्ठं कुंकुमां क्राः सुशोभनाः भालालंकार
सिद्ध्यर्थं प्रीत्या र्व्यं प्रतिगृह्यतां इत्यक्षताः मालयानि चै सुगंधानि मालयदीपानि वैपुनः मया हतानि पुष्पाणि पुजार्थं प्रति
गृह्यतां इति पुष्पाणि गुग्गुलागुरुकरतूरचंदनादिविभिन्नैः अथ प्रयः सर्वदेवानां धूपं प्रतिगृह्यतां इति धूपः आरुंध
तिर्वर्तिसंयुक्तवाहिनो यो जितं मया दीपं गृह्णाण देवेशि त्रैलोक्यं तिमिरापहं इति दीपः अक्षं चतुर्विधं रत्नादुरसैः
पद्मभिः स्तम्भनितं नैवेद्यं गृह्यतां देवि प्रसादं कुरु सर्वदा इति नैवेद्यं पूर्णफलमिदं दिव्यं नगवर्ष्मादलैर्भूतं कर्पूरलासमा
युक्तं तांबूलं प्रतिगृह्यतां इति तांबूलं इदं फलं मया देवि रस्य पितं पुरतस्तव तेन मे स फलावाप्तिर्भवेन्नमो निजन्मनि
इति फलं हिरण्यगर्भगर्भं रस्य हेमवीजं विभावसोः अनंतपुष्पफलदमतः शांतिं प्रयच्छ मे इति दक्षिणा पुत्रां दे
हि धनं देहि सौभाग्यं देहि सुव्रते अन्यांश्च सर्वकामांश्च देहि देवि नमोस्तुते इति प्रार्थना अरुंधतिमहाभक्त्या सिद्धांश्च
यवादिनि सौभाग्यं देहि भेदे विधनपुत्रांश्च देहि मे इत्यर्थं द्विभुजां चारुसर्वांगोत्साक्षसूत्रकमंडलुं प्रतिमां कांचनीक
त्वा नामभिः परिपूजयेत् देवदंष्ट्रायै नमः पादौ पूजयामि लोकं दायै नमः जानुनीपू- सपत्तिदायि नमः कटिपू- ग
र्भरत्नाभये नमः नाभिपू- लोकपात्र्यै नमः स्वनौपू- जगद्धात्र्यै नमः कंठपूज- शांत्यै नमः वक्षुपू- वरदायै नमः हस्तौपू- धृत्यै
नमः मुखपू- अरुंधत्यै नमः शिरःपू- सकलप्रियायै नमः शिखापू- वसिष्ठप्रियायै नमः सर्वांगपूजयामि ततो नीराजनं

कुण्ठं च पुण्यां जलं च दद्यात् वंशपत्रं स्थितं पूर्णं वा येन द्रव्यसंयुतं अरुंधत्याः श्रीणनाथं ब्राह्मणाय दद्यान्मयहं इति वा
 यनं सुवर्णप्रतिमायुक्तां वसिष्ठेन सुभोगितां अरुणतीं वारिष्ठं च ब्राह्मणाय दद्यान्मयहं इति मूर्तिदानमंत्रः गच्छेद्विप
 थस्थानसर्वालंकारभूषिते अरुंधतिनमस्तुभ्यं देहि सौभाग्यमुत्तमं इति विसर्जनं अथ कथा हेमद्रौ र्कां देईश्वर उ
 वाच अरुंधती व्रतं वक्ष्ये सदा सौभाग्यदायकं येन चार्णवैसम्यङ्गनारी सौभाग्यभाजनम् जायते रूपसंपन्ना पुत्रधौ
 व्रतसमन्विता वसंतं तु समासाद्य तृतीयां पुरुषं मे स्नानं कृत्वा तु वैसम्यक्त्रिरात्रोपोषिता सती निधुनानितु चत्वारि
 समह्वयपतिव्रता पूजयेत्पुण्यां तालूँ श्रद्धेनैश्वर्याश्रितैः कुंकुमागुरुकर्पूरैः सैन्दूरैर्मृगनाभिभिः शिलापट्टनसंभ्रा
 प्य र्जिरकं लवणान्वितं लोष्टकेन समायुक्तं च खयुग्मेन यो टितं आवाहयेन्महादेवां वसिष्ठेन समन्वितं पतिव्रतानां स
 र्वासामुत्पत्त्या देवभागिनि द्विभुजां चारुसर्वांगीं साक्षसूत्रकमंडलुं प्रतिमां कांचनीं कृत्वा नाम भिस्तं प्रपूजयेत् देव
 वंद्येन मः प्रादौ जानुभ्यां लोकावदिते कटिं संपूजयेत्तस्याममसंपत्तिदायिनी नाभिं गभीरनाभिं तु लोकायाभ्यैतथारत
 नौ जगद्धात्रैतथास्कंधौ बाहुशोऽथैनमस्तथा हस्तौ तु वरदाभ्यै तु मुखधूयेन मोनमः अरुंधतिमहापूजा शिरस्तु सकल
 त्रिषा एवं संपूज्य तर्देवांगधुषोपचारकैः पूजयित्वा सती देवी ततश्चाधैयं प्रदापयेत् अरुंधतिमहाभागो वसिष्ठ
 त्रिषवादिनि सौभाग्यपदे हि मे देवि धनं पुत्रांश्च सर्वदा उत्तराधैयमंत्रः पुत्रान् देहि धनं देहि सौभाग्यं देहि सुव्रते अन्य
 श्च सर्वकामांश्च देहि देवि नमोस्तुते इति प्रार्थना सुवासिनो यश्च संपूज्या समासि दिवसेतथा शुभे गथाक्षतैः पुष्पैर्द
 द्यात्स पूर्णसमोदकान् हेमैर्धवतथा कुण्ड्यां तस्मिन्निद्विश्वातिलैः पृथक् अष्टोत्तरशतसंख्या प्रार्थनामंत्रतः सुधीः मिथुना
 निच संपूज्य भूषणाच्छादनादिभिः नानाविधोपचारैश्च चतुर्विंशति संख्याया आचार्याय समार्प्य सुवस्त्राभरणानि च
 शय्यां सोपस्करां दद्यात् कार्पपात्रं सदीपकं आदर्शचामरं च वेधेन दद्यात्पयस्विनीं शक्या च भोजयित्वा यस्त्रियः सु

पान्समोदकान् मोदकान्कांचनेवैवतथावस्त्रंयाविधि पोलिकाधृतपूपांश्चपूरिकाश्चविशेषतः सोहालिकाश्चदात
 व्वाएकैकंदिगुणंतथा भोजनद्वयपद्व्यासर्दानानाथांश्चतर्पयेत् एवव्रतंसमाप्याथपश्चात्त्रकंक्षमाचरेत् अनेनैववि
 धानेनमानिनीकुरुतेव्रतं श्रवैष्यमवाप्नोतितथाजन्मसहस्रकं पुत्रपौत्रसमायुक्ताधनधान्यसमन्विता जीवेद्वर्ष
 शतंसाध्रंसहभर्त्तापतिव्रता एवमभ्यर्चयित्वातुपदंगच्छत्यनामयं देवभार्यायथार्वर्गभद्रपिभार्यातिथैव राज
 भार्यामहाभागानासर्वकामफलप्रदा पुराहृतभिर्दंवित्राःशृणुष्वव्रतमुत्तमं आसीद्विप्रःपुरावित्राःसर्वशास्त्रविशारदः
 तस्यैकान्यकाजानारूपेणाप्रतिमाभुवि ततोविवाहसम्यग्वैपतातस्याकरिद्विजः बालरंडातुसांजातानिर्वदद
 गमदृष्टहात् यमुनातीरमासाथ्यचकारविपुलंतपः एकभकाशनैश्चैवकृच्छ्रचांद्रायणैरुतथा मासोपवासनियमैरा,
 त्मानपावयन्सती कदाचिदागतस्तत्रभ्रमन्गौर्यासदाशिवः यमुनातीरमासाथ्यपार्वतीतादृशह कपयाचशिवा
 गौरीमहादेवमुवाचसा पार्वत्युवाच देवकेनेदशीप्रासाद्यालवैष्यतेदशां वदेभ्यरमहदेवकृपां हत्वाममोपरि महा
 देवजयाच श्रयंविप्रःपुरगौरिकुलशीलयुतोभुवि तेनकन्यापरिहृतासुरूपायुगतीसती एतांविवाह्यत्तरुणीविदेशमग
 मद्विजःसाप्यस्यवहुतिथिकालमपश्यत्पुनरागमनगतस्तुमहाविप्रोयावज्जीवंतुसजितस्याजन्मानगमत्सर्वविनाप
 त्यातुनिष्कलं तेनपापेनाविप्रोसौनारीत्वंप्राप्तवानाशिवे त्वनारीयःपरित्यज्यनिर्दोषांकुलसंभवां यातिदशांरचाथ
 शगविमदनाणवे परदाररतोवास्यादन्यांवाकुरुतोस्त्रिवं सोन्यजन्मनिदेवेदोस्त्रिभूत्वाविधवाभवेत् यानारतुपति
 त्यक्त्वमनोवाक्कायकर्मभि रहःकरोतिवैजारंगत्वाचपुरुषांतरं भोगान्भुक्त्वाथसावित्रिसादीनाप्रमदासतो तेनकर्म
 विपाकेनसानारीविधवाभवेत् स्वपत्नीकुलसंभूतांपतिव्रतरतांसती अनुकूलंपरित्यज्यपरार्थोपातिरुवेच्छया स
 पापोजायतेन्यस्मिन्नस्त्रीहिनीविप्रजन्मनि अनेनसदृशंलोकंसदृशेनारतिपातकं नवैवव्याहृत्यरेव्याघ्रिनैवैवव्या

८
तपरोत्तरः नवैषव्यापारः शोकोत्तैषव्यापारैः कुशः नरको न च वैषव्यात्कष्टं वैषव्यात्तानपु तेन पापेन धारैण जाति

ध्यालरं उक्ता सततदा च इति देववचः श्रुत्वा सा गौरी विस्मिता भवत् पद्मच्छत्रं महादेवं गौरी सा करुणा निवृत्ता केनेदं
शंनहापापं वा लवैषव्यदायकं न दत्तं तर्कमणाय न तन्मवां दकृपां कुरु श्रीमहादेव जवा च शृणु मे विप्रदक्ष्या भिवा लवैष
व्यनाशन श्रुतं धर्तव्यं पुण्यं नारी सो भाग्यदायकं यत्कृत्वा बालवैषव्यं नमुच्यते न जन्म शयः श्रुतं भेततदा विप्रा गौर्या
शंकरो द्विजाः यमुनातीरमासाद्य उपदिष्टं तदा द्विजाः तस्येनाथैर्महादेवा कृतमेव ब्रतं तया तेन पुण्येन महाब्रतं जे
नमुनीश्वराः श्रुतं धर्तव्यं ब्रतमिदं तस्मात्कार्यं सदा स्त्रिया नारी वैषव्यं तेन मुच्ये न सौभाग्यं प्राप्नुयात्पर इति हे मुद्रौ रकाद
बालवैषव्यं न जानं सिध्यापन श्रुतं धर्तव्यं ततो यावत् अस्या विधानं डेमया हं सर्वपापक्षये स्तरजन्म जनान्तरे एव वै
षव्यस्थिरसौ भाग्यरूपसंपत्तिपुत्रपौत्रसंतति सं प्राप्ति धनधान्यसंपत्त्या दिसमस्ता भां हकामना सिद्धार्थं मरुतं धर्तो समा
नपाति ब्रह्ममहिम प्राप्ति कामनया श्रुतं धर्तव्यं ततो यावत् तं करिष्ये इति संकल्प्य चत्वारि द्विजदपत्यं मिथुना नि समाहूयते
भ्यो यथा शांतिं भाग्या हकादिद्रव्यं दत्त्वा श्रानंतरं सौवर्णं वा सिद्धं श्रुतं धर्तव्यं तौ षोडशोपचारैः संपूज्य वायनं दत्त्वा
ततो याद्युपवासात्समाचरेत् चतुर्थ्यां द्विजदां पत्न्या नि यथा शांतिं सौभाग्यं द्रव्यैः परितोष्य भोजयित्वा तां मुनिमा च दायद
द्यात्तत्र भक्षः सदर्शनप्रतिमायुक्तं वा सिद्धेन सुशोभितं श्रुतं धर्तव्यं वा सिद्धं ब्राह्मणाय ददान्य हं एवमाचार्यपुत्रः सैदं त्व
स्वयं भुञ्जीत एवं यथा शांतिं त्रिचतुःषं च द्रव्याणि ब्रतं कृत्वा श्रुतं दद्यापनं कुर्यात् पुत्र्यादित संकल्पति श्रुतं धर्तव्यं ततो
द्यापनं करिष्ये सर्वतो भद्रं परिभूतिं प्राप्तिं दद्यात् मंडलदेवता पूजनं ति श्रिभिरुपापनं विधाय श्रुत्वा धानं तेषां सिद्धं श्रुतं ध
र्योर्नाम भर्त्रे गार्ग्य श्याचाष्टोत्तरशताहुतिं हित्वा मंडलदेवता श्रुतं कथया हृत्या हृत्या चतुर्विंशतिभिः शुनानि भोजयित्वा
इत्परं धर्तव्यं ततो यो द्यापनं ॥ चैत्र शुक्ल चतुर्थ्यां कथं नारदीये चैत्र शुक्ल चतुर्थ्यां तु वासुदेव स्वस्वरूपिणं गणपं स न्यगभ्यर्च्य

दत्वाकांचनदक्षिणां तिथिकल्पप्रकरणे गणेशकारयेत्पूजांलङ्घुकादिभिरादरात् चतुर्थ्यादिघ्ननाशापसर्वकामस
 मृद्धये श्रवैवविष्णुधर्मोक्तमाश्रमव्रतंचतुर्भुर्त्तिव्रतंच चैत्रस्यामलपक्षेतिपवासासोर्जितेद्विधः चतुर्थ्यावासुदेवंसक
 त्वासंपूजनंशुभं कांचनदक्षिणांदाद्याद्विजपयब्रह्मचारिणे इत्याश्रमव्रतं श्रयचैत्रशुक्लपचन्यादतीयादिपंचम्यतंनि
 राजसाध्यहेमाद्रौ विष्णुधर्मोत्तरोक्तंश्रीव्रतं मार्कण्डेयउवाच अथातः सप्रवक्ष्यामिश्रीव्रतंनामतेःव्रतम् चैत्रशुक्लतृती
 यायांक्षानिमभ्यंगपूर्वकं कृत्वाशुक्लंवरोरराजन्शुक्लमालयात्तुलपनः तिष्ठेद्यूतोदनाहारोभूमौस्वप्याग्निशांचताम् चतु
 र्ध्यांचतथाक्षानंवहिरैवसमाचरेत् पंचम्यांचविशेषेणशुक्लंवरधरःशुचिःलक्ष्मींसपूजयेत्पद्मेकृतकेकृतकेपिवा अकृत
 केपद्मत्वजाप्याक्रांति शुक्लेनगंधमालयेनपूतदीपेनचाप्यथ हरिद्रयाचधान्येनआर्द्रकेनगुडेनच इक्षुण्शुविकारैश्चल
 वणेनचभूरिणा स्वशक्तयाचमहाराराजभूरिणावलिकल्पनम् श्रीसूक्तेनव्रतोवाह्निजुह्यात्कमलानितु तदलभेचवि
 दवानितदलभेतथापूतम् ब्राह्मणान्नारसप्रायंपूतभूयिष्ठमादायेत् आशयेद्वैजयेत् सुवर्णमाषकंद्याह्मणायच
 दक्षिणाम् अनाहारस्ततःस्वप्यात्शुचौदशैयथाविधि ततस्तुपंचमर्भाप्राप्यपूर्वाह्णेपश्चिनीजले स्नात्वासंपूजनकु
 र्यात्प्राग्वदेवतथाश्रियः भूयएवद्विजेदद्यात्पूर्वं कनकमापकम् पूर्वदक्षिणात्वेन पूर्वोक्तं पद्माक्षमथवाविल्वंप्राश्री
 यातदन्तरम् ततोहविष्यमश्रीयाद्वायतोमानवोत्तमः सवरत्सरमिदं कृत्वाव्रतंपार्थिवस्तनम फलमाप्नोतिविपुलं
 राजसूयाश्वमेधयोः विनाकनकदानेनव्रतमेतत्समाचरन् व्रतातिमापकस्वर्णमग्निष्टोमफलंलभेत् संपूज्यसोपवास
 स्तशुक्लपक्षस्यपंचमर्गम् नित्यमेवाश्रयेद्वर्षिश्रियमाप्नोत्यनुत्तमाम् धनमुत्तममाप्नोतिरूपमारोग्यमेवच जगत्प्रधा
 नांवरदांचपुण्यांविभावर्यसर्वगतांतरेद्भ

शब्दान्वितः पूजयतीहयस्तुकामानवाप्नोतिसर्वकालम्

अत्रैव प्रसंगारसंस्वरपर्यंतं पद्योक्तशुक्लपंचम्यां लक्ष्मीव्रतं लक्ष्मीमभ्यर्च्य पंचम्यामुपवासिभिवेतुषः
 समतिहेमकमलंदद्याद्विमसमन्यितम् स्वैष्णवपदंयातिमानवः कुलनंदनि एतल्लक्ष्मीव्रतं नामदुः खशोकविनाशन
 निति प्रथमपुराणोक्तं लक्ष्मीव्रतं अथास्यामिव पंचम्यांचंद्रपूजनपृथ्वीपूजनंचोक्तवीरमित्रोदये विष्णुधर्मोत्तरे, पंचम्यां
 पूजनकृत्वा तथा चंद्रमसोनरः आयुश्च विपुलां लक्ष्मीं सर्वैश्वर्यं च विन्दति ॥ इति विष्णुधर्मोत्तरोक्तसौभाग्यव्रतं
 पंचम्यां पृथिवीचैव तथा सपूजयेत्तरः तामेवागोचययत्नेन नात्र कार्यं विचारणेति विष्णुधर्मोक्तं पृथिवीव्रतम् अस्यामेव
 चैत्रशुक्लपंचम्यां पद्मपुराणोपायात्तालखंडोक्तं हयपंचमीव्रतम् अथ राडमृतो जाता वा न रहोमनोजवः उच्चैः भवा, पूजनी
 यः पंचम्यांचैत्रशुक्ले तत्रैव पूज्यां धर्वास्तुरंगाणां तु वांघवा इत्यादि इयमेव मत्स्यपंचमीचोक्तानारदीये। प्रोक्ता मत्स्य
 जयंतीति पंचमीमधुशुक्ला अस्यां मत्स्यावतारभक्तैः कर्षोमहोत्सवः श्रीपंचमीति चैवोक्ता तत्र कर्ष्यश्रियोर्वनं ग
 धार्थरुपचारैस्तु नैवेद्यैः पायसादिभिः परं तां संपूजयेत्तत्र तं वै लक्ष्मीं नैमुच्यति पृथ्वीव्रतं तथा चंद्रहयग्रीवव्रतं तथा
 कर्ष्यतत्तद्विधानेन तत्फलमभीप्सुभिः तथा च ब्रह्मपुराणे शुक्लायामथ पंचम्यांचैत्रे मासि शुभानना, श्रीब्रह्मलोक
 न्मनानुप्यं संप्राप्तो केशवाज्ञया तस्मात्तां पूजयेत्तत्र यस्तं लक्ष्मीं नैमुच्यति एषा श्रीपंचमीकार्या विष्णुलोकगतिप्रदा चैत्र
 स्य शुक्लपंचम्यां पूजयित्वा तथा श्रियं सकृदेवाभ्यादेतत्फलं संवत्सरोद्भवमिति हेमाद्रौ विष्णुधर्मोत्तरे इयंचैत्रशुक्लपं
 चमी कल्पादिः हेमाद्रौ मात्स्ये ब्रह्मणोयादिनस्यादिः कल्पादिस्साप्रकीर्तता वैशाखस्य तृतीयायां कृष्णायां फाल्गुण
 स्य च पंचमीचैत्रमासस्य तथा न्यातथापरा शुक्लत्रयोदशो मासो वै कार्तिकस्य तु सप्तमी नवमी मार्गशीर्षस्य सप्तमी, स
 स्मराम्यहं कल्पानामादयो ह्येतादत्तस्याशयकारकाः, अत्र सवैषि आह्लादिनिर्णयो मन्यादिवद्भेदः ॥
 अथ चैत्रशुक्लपक्षांस्कंदपूजाब्रह्मपुराणे अमावास्यां समुद्भूतः स्कंदः पूर्वहुताशनत्वात् जातः पर्येण पञ्चातशक्रा

याञ्चैवनामति सेनापत्येभिपिकरुदेवानां ब्रह्मणा पुराजितवांस्तारकदैत्यक्रौंचशक्तया विभेद च तस्मात्स तत्राविधिना
 रुक्दमार्यैः सुगधिभिः दीपालकारवस्त्राजकर्मैः पूज्य एव हि अक्षक्रीडनकैर्मयैर्धटाचारमरदर्पणैः सर्वस्य शुक्ल
 पृष्ठीपुष्पयोवाश्रद्धयानरैः आराग्यकर्मैर्वालिनां पुजवद्भिर्विशेषतः नारदीयेषु चैत्रे मासि शुक्लपक्षा कुमारत्र
 तमृतमं तत्रेष्टवाप एमुत्तदेव नाना पूजाविधानतः पुञ्चसर्वगुणोपेतं प्राप्नुयाच्चिरजीविनं भद्रं नरत्ने चैत्रे शुक्लपृष्ठीमार
 न्यप्रारभ्य कुमारव्रतं ईश्वर उवाच चैत्रशुक्लात्समो रभ्यव्रतार्थमपुनोच्यते उपोष्याविधिर्नोषध्यां विशेषात् एतन्स्वयमे
 त् नृएन यो प्रतिमं रम्यं तदा कुर्याद्विशेषतः एतन्स्वयं द्वादशभुजं द्योतत्कांचनसुभ्रमं मयूरवाहनं देवं सौमं यलावं एतपूरि
 त् शक्तिं धंटापताकांचपाशं कुक्कुटभूषितं दंडाभयसवरदंखड्गेषु धिशरासनं स पूज्य परयाभक्त्या शुक्लपुष्पपेपचार
 कैः नैवेद्यं गंधवस्त्राणि शुक्लान्येव प्रदापयेत् ब्राह्मी रसं समाधाय कापित्याज्यफलं तथा सरस्वत्यै पुनानाभं न्यस्य हस्त्राष्टौ त
 रेण तु सरस्वतीमंत्रेणानुमंत्रणं कृत्वेत्यर्थः आचार्य पूजयेद्ब्रतयः वस्त्रहेमाजवाहनैः ब्राह्मी रसं स्रुतं चांते प्राशयेत्सो निहि
 तं मासि मासि प्रकर्तव्यं यावत्सर्वस्वरावधिं ब्रह्मचर्येण शुचिना श्राद्धमेकसमाचरेत् महाकविर्भैरवसोऽपि भुवि वाचस्प
 तिर्यथा सकृद्ग्रहणातिशयाऽपि वादिनां मुद्घिति धति रशो विनायकास्तस्मिन् न हि संतिकदाचन रुक्दग्रहामहावारा
 स्तथाप्य मारुद्ग्रहः न हि संतिमहासेन व्रतस्यारभ्य प्रभावतः इदं व्रतं तत्तमश्रेष्ठकर्तव्यं भूमि वर्द्धन एतन्मुखपार्वतीपुत्ररुक्
 दं ग्रहकुमारं कर्तव्यं केयं तथा बालित्वा न्यक्रौंचसूदनं तारकाराति संहं च नथान्य कृतिकासुत वैशाख च विशाख च
 मासि मासि प्रपूजयेत् सूर्यसूर्यकलायुक्तशशिना मुद्घिभूषितं क्रमेण भंजावो ह्वय्याद्वादशानां शिखि ध्वज इति चैत्रा
 दिद्वादश शुक्लपृष्ठीपुष्पकुमारपूजाव्रतम् ॥

अथ चैत्रशुक्लसप्तम्यां सूर्यपूजाव्रतं तत्रैव नारदीयेषु चैत्रे तु शुक्लसप्तम्यां ज्ञानं गृहिः भस्माचरेत् रथं डिले गोमया लिखे

गोरस्यतिकयासितं लिखित्याष्टदलंपद्मकाणिकयाविभावसुं विन्यसेत्पूर्वपञ्चेतद्वादेवौकृतघातकौ अग्नेयेचन्यसे
 त्वेवेद्वादेवौकृतकारकौ दक्षिणेचन्यसेतत्रतथैवाप्सुरसद्वयं अकृतौदोन्यसेत्पञ्चैर्ऋत्येमुनिमतम काद्रवेयामह
 नागौपाश्विमकृतकारकौ वायव्येयातुधानौवानूत्तरेचक्रापिद्वयं ऐशान्येचन्यसेतत्रत्रयहमेकं द्विजोत्तमते पांसंपूजनं
 कार्यं गंधमालयानुत्पन्नैः धूपदीपैः सन्नैवेद्यैस्तान्बलक्रमकादिभिः एवं संपूज्य होमं तु घृतेनाष्टशतं चरेत् सूर्यरथा
 षाचचान्येपांश्वदद्यादाहुतीः क्रमात् नाममन्त्रेण भेषावोततः पूर्णाहुतिं ददेत् दक्षिणाचततोदिवा द्विजैः भयः शक्तितो द्विज
 एव कृत्वा विधानंतु सर्वसोऽस्त्यमवाप्नुयात् देहांतेमण्डलं भानोर्भित्वा गच्छेत्परपदं अस्याविधिः सप्तम्यां वहिः स्नानं गौर
 मृदागोमयलिहैरेस्थलेऽष्टदलंपद्मकृत्वा मध्ये विभावसुं संपूज्य दलेषु क्रमेण कृतघातकादीन् संपूज्य अग्निस्थापनं विधा
 य अन्वाधानांते सर्वपांनाममन्त्रैरष्टोत्तरशताहुतीर्घृतेन दद्यात् सर्वतोभद्रमंडलादिपूजापरिभाषोक्तक्रमेण कुर्यात् य
 तंते पूर्णाहुत्यादिविधाय द्वादशब्राह्मणस्महिरण्यमूर्तं कुंभदानादिभिः परितोष्य आचार्यार्घ्यमूर्तं शय्यागोदानादि
 कंदयात् इत्युद्यापनविधान ॥ अग्नेये शुक्लसप्तम्यादभिः सूर्यपूजाकर्तव्या तदुक्तं निर्णयास्यते दूर्वापुराणे
 भारकरस्य तु सप्तम्यापूजादमनकादिभिः कृत्वा प्राप्नोति भोगादीन् विगतारिर्महायश इति अस्यामेव भविष्योत्तरेक
 मनेद न सप्तम्यां व्रतं हेमाद्रौ चैव शुक्लसप्तम्यां वहिः स्नानं समाचरेत् अथैवं मंडलेष्टदलं विधाय तस्मिन्नेव सूर्यपूजां विधाय
 दध्यापायसेन द्वादशब्राह्मणसंतर्प्य स्वयमनेदं द्विजभुक् शेषंप्राश्नीयात् आचार्यपूजा होमादिकं प्रावत् चरेत् इत्य
 नोदनसप्तम्यां व्रतं अस्यामेव भविष्योत्तरेक नामसप्तम्यां व्रतं तदुक्तं हेमाद्रौ चैवात्प्रभृतिकर्तव्या सर्वदानामसप्तमी
 त्यादि ॥ अत्र चेत्वादारभ्य शुक्लसप्तमीषु द्वादशादित्यान् क्रमेण पूजयेत् धाता १ अर्धमा २ मित्रः ३ वरुण ४
 इन्द्र ५ धिक्स्वान् ६ पर्जन्यः ७ पूषा ८ अश्वः ९ भगः १० त्वष्टा ११ जिष्णुः १२ रेतान प्रतिमासमेकैकताम्रा

पूजेयत् वत्सरति सर्वतोभद्रमडले देवतापूजनभाषकापचकृत्वा अन्याधानात् नाममन्त्राकृष्टुनत्यादमन्त्रहम
 संपाद्यपूर्णाहुत्याचार्यादिपूजां यथाविधिसमाचरेदिति त्रामससमीव्रतं॥ अथास्यामेवविष्णुधर्मोत्तरेकं सूर्यव्रतम्
 चैत्रस्य शुक्लपक्षे तु सप्तम्यक्षपष्ठ्यामुपोषितः सप्तम्यामर्चनं कुर्वादेव देवस्य गोपतेः वहिरस्तानसदा कृत्वा पूजनं सर्वदा चरे
 दिति सर्वदेतिसर्वास्य शुक्लपक्षीषूपोषणः सप्तमीषु सूर्यस्य पूजनं कुर्वादिति सूर्यसप्तमीव्रतं यावज्जीवनं तावत्कार्द्वयं
 नरयेयाद्यापनादिविधानं नित्यपूजावादित्यर्थः ॥ अत्र चैत्रशुक्लाष्टम्यां भवान्या उच्यतेः तन्ननवमीयुताष्टमीयाह्या
 अष्टमीनवमीयुक्तानवमीचाष्टमीयुतेति ब्रह्मवैवर्तात्॥ अत्र भवानीयात्रिकाकाशीखंडे भवानीयस्तु पश्येत् शुक्लाष्टम्यां
 मघीनरः नजातुलभतेशोकं सदानंदमयो भवेदिति तथा च नारदीये शुक्लाष्टम्यां चैत्रमासे भवान्याः प्रोच्यते जनिः प्र
 दक्षिणशतं कृत्वा कार्द्वयं यात्रामहोत्सवः दर्शनं जगदंवायाः सर्वानंदप्रदं नृणामिति अत्रैवाशोककलिकाप्राशनम्
 कं हेमाद्रौलिंगे अशोककलिकाश्चाष्टौ येष्विति पुनर्वसौ चैत्रमाससिताष्टम्यां नतेशोकमवाप्नुयुः नारदीयेपि अत्रै
 वाशोककलिकाप्राशनं समुदाहृतं अशोककलिकाश्चाष्टौ नतेशोकमवाप्नुयुरिति पूर्वपाठ एव महाष्टमीतिसात्रिकादेव्याः
 पूजाविधानतः अशोककलिकाप्राशनमंत्रस्तु त्वमशोकहरानिष्ठमधुमाससमुद्भवं पिबामि शोकसंततिनामशोकं स
 दाकुरु इत्यत्र पुनर्वसुयोगोऽनावश्यकः किंतु त्राशस्त्यातिशयार्थः तिथिः शरीरं देवस्य तथौ नक्षत्रमाश्रितं तस्मा
 त्तिथिंप्रयासंति नक्षत्रं तिथिर्विनेति उच्यतेः शास्त्रात् तथा चातिथितत्वे रकादिर्भीनेमघोः शुक्लपक्षे अशोककल्यांतया
 एर्मां पिवेदशोककलिकाः स्त्राया लोहित्यवारिणि अत्र मधुश्चांद्रः पृथक् भीनग्रहणात् अत्र विंशपः पृथ्वी च
 द्वादये विष्णुः पुनर्वसुवधोपेता चैत्रेमाससिताष्टमी लौहित्ये विरजेत् स्त्रायाम् सर्वपापैः प्रमुच्यते पृथिव्यां पानितीर्थं
 नि सरितः सागरादपः सर्वलौहित्यमायां ति चैत्रेमाससिताष्टमी अत्र स्नानमंत्रः ब्रह्मपुत्रमहाभागशतनोः कुलव

दत्तं अमोघागर्भसंभूतपापं लोहितमेहरेति कालिकापुराणेषु चैत्रमासिसिताष्टम्यां योनरे नि ये तं द्विष्यः स्नायाद्दुर्लो
 हित्यतो ये पुसयाति ब्रह्मणः पदं लोहितात्सरसो जातो लोहितारूपस्वतो भवत् चैत्रं तु सकलं मांसं शुचिः प्रयतमानसः
 लोहितवतो येयः स्नायात्सकैवल्यमवाप्नुयात् ॥ इति अस्यामेवाष्टम्यां देव्या महापूजाकार्यं तद्वक्तुं मां कं डेयं
 पुराणे देवो माहात्म्ये शारत्कालि महापूजाक्रियते याचवार्पिको तस्यां ममैतन्माहात्म्यं श्रद्धाभाकि समन्वितः सर्वावा
 धाविनिर्मुक्तो धनधान्यसमन्वितः मनुष्यो भक्त्यसादि न भविष्यति न संशयः श्रवयाचवार्पिको देयेन नैवैव स्वरस्यादौ
 वैभवं शुक्लप्रतिपदमारभ्याष्टमिपर्यंतं क्रियमाणं पूजाविधीयते ततश्चेश्वरद्वसतयोस्तुल्य एव दुर्गोत्सव इति संप्रदायविदः
 प्राहुः ॥ अथ चैत्रशुक्ल नवम्यां श्रीरामजयंती व्रततत्त्वादि ॥ रामनाममहिमात्स्कादिर्मोक्षखडे रुद्रगीतायां श्रीराम
 प्रति रुद्रवाक्यं मुमुक्षोर्माणिक्यैतेश्चैर्दकनिवासिनः अहंदिशामिते मंत्रांतरकस्योपदेशतः श्रीरामरामरामेति
 तत्सारकमुच्यते अतस्त्वं जानकीनाथ परब्रह्माभिधीयतेति भविष्येत्तरे श्रीपार्वत्युवाच धन्याः स्यन्नुपहृताः सिद्धता
 योस्मि जगत्प्रभां विच्छिन्नो नोति संदेहं प्राथिर्भवदनुग्रहात् त्वन्मुखोद्गलितं रामतत्त्वास्तु तस्मात् पवित्रं यामि मनो देव
 नतु ध्याति भवापह श्रीरामस्यास्तु तन्नाम श्रुतं संक्षेपतो मया इदानीं श्रोतुमिच्छामि विस्तरं रेणुटाक्षरं श्रीमहादेव उवाच
 शृणु देवि प्रवक्ष्यामि गुह्यं ह्यहतरं महत्प्राप्नोति परमासुखं दिर्घायुः पुत्रसंपदं रामनामालिखेद्यस्तुलक्षकोटिज्ञतावधि ए
 कैकमक्षरं पुंसां महापातकनाशनं सकामोऽपि लिखेद्यस्तु निष्कामो वापि यो लिखेत् इहैव सुखमाप्नोति मोक्षवति समाप्नु
 यात् रामरामेति रामेति सर्वं स्वप्नमवच्छिन्ने अथातः संप्रवक्ष्यामि परैरश्वराणैर्कावैधिः विना येन न सिद्धः स्यान्मंत्रो वै पर्षशतै
 रपि प्रणवं पूर्वमुच्चार्य लिखेन्मंत्रसदाप्रिये अत्रे प्रणवमुच्चार्य लिखेन्मंत्रसदाप्रिये अत्रे प्रणवमुच्चार्य नैव नैव रसीतापाती द्वि
 ये आदावति च मध्यं च व्रतस्योद्यापनं चरेत् उद्यापनं वनानैव फलं सिद्धिं मवाप्नुयात् तस्मात्सर्वं प्रयत्नेन सन्मन्य गुह्या

पनंचरेत् श्रीपार्वत्युवाच नतास्म्यहमहादेवभक्तानुग्रहकारक उद्यापनिविधिब्रूहि विस्तरेणममप्रभो श्रीमहादेव
 उवाच शृणुदेविप्रवक्ष्यामिधिरस्तरेणयथाविधि नास्त्रामुद्यापनंचात्रभक्त्याभवदनुग्रहात् सुवर्णप्रतिमांकुर्ध्यात्तसी
 तारामसलक्ष्मणां हनुमत्प्रतिमातत्रचतुर्थीशनहाटर्को सुवर्णस्यप्रमाणं तुपल्लष्टकमुदीरितं अशकश्चेत्पलनैवतद
 र्द्धाद्वैतवापुनः श्रीरामस्यप्रतिकृतिवितशाठ्यंनकारयेत् रजतेनासनकुर्ध्यात्तर्नापैःषोडशाभिरततः पीतवस्त्रेणस
 वेष्ट्यस्थायुयेतंडुलोपरि तंडुलानांप्रमाणंतुभवेद्द्रोणचतुष्टयं शुचादेशेयद्वेतीर्थेमण्डपकारयेद्बुधः तोरणानिचद्वारेपु
 वंधपेदास्त्रपृष्ठवैः भूमौगोमयास्तियांसर्वतोभद्रमंडपं रचयेत्सप्तधान्यैर्वानानरगैःसुशोभन कुंभानलौचपूर्वादी
 रूपापयेद्वरणानपि कुंभमेकमध्यदेशेरथापयेतंडुलोपरि शुद्धादिकेनसंपूर्ध्वपचरन्तैःसपृष्ठवैः नारिकेलफलान्य
 द्यैएकरामायदापयेत् आचार्यैर्वरयेत्तत्रवेदशास्त्रविशारदं ब्रह्मादिऋतिविप्रगणांवरणंकारयेत्ततः मधुपर्केणसंपू
 जपवस्त्रालंकारभूषणैऋतिवज्रपोडशाष्टौवावरयेद्वेदपरमान् स्नात्वातिर्ध्वविधायादौपूजयेद्गणनायकं पुण्याहवा
 चायित्वादीपूजयेद्गामभद्रकं ततोऽग्निचप्रतिष्ठाप्यस्वशाखोक्तिधानतः विष्णुसूक्तेनहोतव्यंमूलमंत्रेणवापुनः नव
 यहांश्चद्विपपालान्मंत्रान्क्रुत्वाचहोमयेत् पुरुषसूक्तेनहोतव्यंसमिदाज्यंचरुस्त्रितलान् अष्टोत्तरसहस्रतुराममंत्रेणहे
 मयेत् होमतिपूजयेत्सर्वारामंचद्रादिदेवताः पूजयित्वाततोहत्वाद्वापूर्णाहुतिंतथा श्रेयःसंपाद्यदानचअग्निपेकंस
 माचरेत् रामंनत्वाचैयित्वाचप्रार्थयित्वापुनःपुनः आचार्यपूजयेत्पश्चात्सुवर्णवावरधेनुभिः प्रतिमांदानमंत्रेणआचा
 र्यापयतिवेदयेत् दानमञ्जः नतोस्मिन्देवदेवेशवहुबुद्धिमहात्मभिः यार्थ्यस्यसकर्मपाशाद्धदितित्यंभुमुशुभिः माय
 यानुणमद्यत्वंसृजस्यवसिलुंपसि अतस्त्वरूपादभकेपुत्रवद्भक्तिस्तुश्रियोधिका भक्तिमेवाभिवाळितित्वद्भक्ताःस्यारवे
 दिनः अतस्त्वरूपादभकेपुमंकिरेवसदास्वतमे संसारमयमीतानामपैपूजंभक्तिरेवते रामसीतास्वसौमित्रिहनुमद्भक्तिव

त्परःदानेनानेनरामत्वंभुक्तिमुक्तिप्रदोभव प्रतिमादानसिद्ध्यर्थंशतथास्त्वर्णतुदापयेत् दानंयदक्षिणाहानंतत्सर्वनिष्क
 लंभवेत् ब्राह्मणान्शानसाहसंभोजयेन्मधुसर्पिणी पक्वान्निःपायसैःखाद्यैःकदलीशर्करानिवृतैः ऋत्विग्भ्योदक्षि
 णांदत्त्वाभ्युसर्गदक्षिणांयजेत् तद्वेदेवृत्पात्रंचतिलपात्रंचदापयेत् शय्याभ्यरथदानानिदशदानानिशाकितः अथा
 कश्चेत्स्वर्णमेकंदत्त्वारामंनमेत्पुनः तिलककारयेत्पश्चादभिषिंचेत्सपल्लवैः द्विजैरनुचाशिपोर्दियानत्वारतुत्वाविस
 र्जयेत् उमामहेश्वरौपूज्यौपूजयेद्दृढकंठथा कुमारीणांत्रयंभोज्ययोगिराजंचपूजयेत् क्षेत्रपालवर्दिदत्त्वाध्यात्वार
 मंसदाजपेत् ब्रह्मादिभिरनुतरपुण्यवक्तृशक्यनार्केचन अश्वमेधसहस्राणिवाजपेयशतानिच एकेनरामनाम्नातुत
 फललभतेनरः नारीवापुरुषोवापिशूद्रोवाप्यधमोनरः रामनाम्नैवमुकारतोस्त्वयंसर्ववरानने अथध्यान मूलैक
 दपट्टमस्याखिलमणिविलसद्भक्तसिंहासनरथ कोदंडद्वंद्वपाणिललितकरयुगोर्णापितलक्ष्मणेन वामाकेन्यरतसी
 ताधृतभरतमहामौक्तिकच्छत्रकांतिं शत्रुघ्नचामराभ्यांवेलासितमनिशरामचंद्रभजेहम् ॥

इति श्रीमविष्योत्तरेपुराणे उमामहेश्वरसवादेरामलेखनोद्यापनंसंपूर्णं

अथास्यप्रयोगः उमद्येत्यादितिध्यादिसकीर्त्यात्मनोनिकपापक्षयपूर्वकसकलमनोरथावातिवासनया श्रीराम
 प्रीत्यर्थं नयालिखितंयत्कोटिलक्षमुकवाधिरामनामतत्संपूर्णतासिद्धयेतदुद्यापनारूपंकर्मकरिष्ये इतिसकलपट्ट
 ताचार्यः सर्वतोभद्ररथकलशेसाक्षतपूर्णपात्रोदशमाषातमकराजतासिंहासनेसुवर्णरथपत्नेनतदर्वाद्धैनवानिर्भतरा
 मंवामतः सीतांदाक्षिणतोलक्ष्मणंपुरतोहनुमंतंचसुवर्णप्रतिमामरतुसंपूज्य नाममंत्रैःपुरुषमुक्तेनच परितोष्टकलशे
 पु लोकेशान्संपूज्य प्रात रत्नैप्रतिष्ठाप्य अन्वाहुतिर्विदध्यात् अत्रलेखनदशांशेनहोमः तत्रप्रधानरामंसाज्यद्र
 व्येणलेखनदशांशेनमूलमंत्रेण परिवारदेवताब्रह्मादिदेवताश्च एकैककपाल्याहुत्यायस्ये एवंपूर्वोक्तविधिनाहोमं

सपाद्य आचार्यं वस्त्रादिभिः स्नानं दक्षिणपुंठप्रतिमां च आर्घ्याभ्यां यदद्यात् तन्नमंत्रः सीतासौमित्रिहनुमद्यु-
 तंरामसदक्षिणं ददामिद्विजवर्यभ्योरामोमेप्रोषतामिति ततोव्रतपूर्वप्रेसालंकाराणां गोदानविधिनादत्त्वा धृतपुरत-
 कांस्यपात्रं सुवर्णतिलपात्रं च दत्त्वा यथाशक्ति दशदानानि दत्त्वा योगिराजं वटुकत्रयं कुमारीश्वरभोजयित्वा सदन्ने-
 नान्यानां पित्रा ह्यष्टान् दक्षिणादिभिः भूरितोष्य आशिषो गृहीत्वा इष्टजनैः सह भुंजति इति रामनवम्यारामनवमी-
 व्रतसंहितं रामनामलेखनोद्यापनम् ॥

तदुक्तमगस्त्यसंहितायां अगस्त्य उवाच सर्वानुष्ठानसारते सर्वदा नोत्तमोत्तमं रहस्यं कथयिष्यामि सुतीक्ष्णशृणु
 सत्तम वैश्वेनवम्यां प्राक्पक्षे दिवापुण्ये पुनर्वसौ उदये गुरुगौराश्वोः स्वोच्चस्थे ग्रहपंचके भेषूपणिसंप्रोक्षलभ्ये कर्क-
 टकावहये आविरासीत् स्वकलयाकौस्तल्यायां परःपुमान् तथा चोक्तं रामार्चनदीन्द्रिकायां उच्चस्थे ग्रहपंचके सुरगुरो-
 र्सेदौ नवम्यां तिथौ लभ्ये कर्कटे पुनर्वसुयुते मे पंगते पुपाणि निर्दग्धुनि खिलाः पलाशसमिधो मध्यादयो ध्यारणे रावि-
 भूतमभूतपूर्वविभवं यत्किंचिद्वेकमहः पलाशासमिध इति पलं मांसं तदभ्यतिथेतराक्षसास्त एव समिधस्तानिर्दग्धुं श्रयो-
 ध्ये वाराणिरश्मि मथनकाधतं नमध्यादा विभूतं यत्किंचित् अनिर्वचनीयं महस्ते जाविशेषः श्रीराममन्त्राविर्भूवेत्यर्थः तथा
 च वैश्वेनासिनवम्यां तु शुक्लपक्षे रघूत्तमः प्रादुरासीत् पुरा ब्रह्मन् परं ब्रह्मैव केवलं तस्मिन्दिने तु कर्तव्यमुपवासव्रतं सदा
 तत्र जगार णं कुर्याद्ब्रधुनाथ परो भूविति अन्यत्रापि तस्मिन्दिने महापुण्ये राममुद्दिश्य भक्तितः यत्किंचित् क्रियते कर्मभवं
 त्यक्षयकारकं तपोपणं जगार णं पितृनुद्दिश्य तर्पणं तस्मिन्दिने तु कर्तव्यं ब्रह्मप्राप्तेरमीप्सुभिः राम एव परं ब्रह्म तद्दिनं
 रामतोपकमिदयादि श्रधैतस्य व्रतस्य नित्यत्वं प्रतिपाद्यते रामार्चनचंद्रिकायां नित्यं तेनैव नितिकं नम्यं व्रतं चेति विचा-
 र्यते निःकामानां विधानात् तद नकाम्यं तच्चादिष्यते मुमुक्षुचोऽपि हि सदा श्रीरामनवमीव्रतं न तप्यंति मुरश्रेष्ठादेवे

शोषिविशेषतः अन्नसदापदश्रवणात् यावज्जीविरामनवमीव्रतं कर्तव्यमिति तात्पर्यम् न हि नैमित्तिकं चैव सदेति
 श्रयतेततः नित्यमेव भवेत्तरमात्श्रीरामनवमीव्रतमिति नत्वस्य न च नित्यत्वं प्रत्यक्षत्वात्फलश्रुतेः सूर्यग्रहे कुरु
 क्षेत्रमहादानैः कृतैर्मुहुः यत्फलसमवाप्नोति श्रीरामनवमीव्रतादिति नारदीयेऽपि चैत्रस्य शुक्लपक्षे तु श्रीरामनवमी
 व्रतं सविधूयेह पापानि ब्रजे द्विष्णुपदं परं भवैकफलश्रुतेर्नित्यं लक्षणाभावतोऽथवा न नित्यता तत्र नाधो निग्रहो बा
 विरोधतः नात्योष्य करणेतस्य महादोषश्रुतेः स्फुटं आसे श्रीरामनवमीदिने मर्यादो विरुद्धीः उपोषणं न कुरुते कं
 भां पाके पुपच्यते अकृत्वा रामनवमीव्रतं सर्वव्रतं तन्मं यो व्रतान्यानि कुरुते न तेषां फलभाग्भवेत् यस्तुरामनवम्या तु
 भुंक्ते मोहाद्विमूढधीः कुर्मापाकेषु चोरेषु पच्यते नात्र सशय इति अतश्चाकरणे दोषविधानादित्यता स्थिता कुर्याद्वा
 मनवम्यां य उपोषणमर्तद्वितः न मातृगर्भप्राप्नोति सर्वैरामो भवेत्स्वयं तस्मात्सर्वारमना सर्वैकवैव नवमीव्रतं मुच्यते
 सर्वपापेभ्यो याति ब्रह्मसनातनमिदं विवचनैः पापशयद्वारा मोक्षार्थं स्वमग्न्यते संयोगपृथक्त्वाच्च न फल नित्य
 त्वयो विरोधः अत्र केचित्तदुपासकानामेव दंतत्वन्येपामित्याहुः अन्ये त्वकरणे दोषश्रवणात् तस्मात्सर्वारमना
 सर्वैः कार्यै नवमीव्रतमिति पूर्वोक्तवचनाच्च न्माष्टम्यादिवादिदमपि सर्वेषां नित्यमन्यथा जन्माष्टम्यादावपि तदु
 पासकानामेव नित्यतां वक्तुं को बाधयेतेत्याहुः इति नित्यत्वकथनं शुद्धाविदेति भेदेन नवमीसाद्विधामता समान्यना
 धिका चेति शुद्धापिनवमीत्रिधा पुनर्नक्षत्रसंयोगवियोगाभ्यां तु षड्विधा समापि क्रुक्षभेदादिभेदैर्विद्धापि षड्विधा
 एवं द्वादशाधाभिधानवमीतत्र निर्णयः महाफलप्रदा शुद्धा पुनर्वस्तु लक्षयोगतः चैत्रमासिनवम्यां तु ज्ञातो रामः स्वयं हरिः
 पुनर्वस्तु लक्षसंयुक्ता सा तिथिः सर्वकामदा श्रीरामनवमीशोको कोटिसूर्यग्रहाधिका चैत्रशुद्धा तु नवमी पुनर्वसुयुताय दिसे
 वमभ्याह्वयोगेन महापुण्यतमा भवेत् केवलपिसिद्धोपोष्या नवमीशब्दसंग्रहात् तस्मात्सर्वारमना सर्वैः कर्तव्यं नवमी

ब्रतम् सर्वरिति सर्वेषामधिकारः प्रकाशयते विद्वेद्वेददशयुता ब्रततत्रकथं भवेत् विद्वान्निषेधश्च एवात्र वर्मचेति वा
 क्यतः नवर्मावाष्टमी विद्वत्प्राज्या विष्णुपरायणैः उपोषणं नवम्यां तु दशम्यामेव पारणमिति वैष्णवानां विशेषात्तु तत्र
 विष्णुपरैरिति दशम्यादिपुष्टद्वित्वा द्विद्वत्प्राज्या ज्यैवैष्णवैः तदन्येषां तु सर्वेषां ब्रततत्रैव निश्चितं दशम्यामेव शब्देन
 दशमर्नैवल्लयेन निश्चित्यैवं विचारेण नवर्मा ब्रतमाचरेदिति श्रुत्वा विष्णुपरायणैरिति वदतां प्रातस्त्रिमुहूर्तां नवर्मा
 चतस्त्रिमेव दिने समाप्यते तदारमार्तानामुत्तरदिवस एकादशीतिमितोपवासेन नवर्मा ब्रतगणपारणालोपोमाभूदिति
 तन्नरमात्तरैष्टर्मा विद्वेद्वत्प्राज्या वैष्णवानां त्वरुणोदयप्रसंग इति द्वितीयवतैः कार्यते सूचितं दशमर्नद्व्यभावेष्टर्मा विद्वत्
 प्राः क्षये च वैष्णवैरपि विद्वेद्वोपोष्येत्यर्थसिद्धं तद्वं द्वितीयदिवसे नवम्यामध्याह्न्यापिन्यभावेऽप्यष्टमर्न विद्वत्प्राः
 सर्वथा त्प्राज्यत्वाद् वैष्णवैर्द्वितीयोपोष्येति रामार्चनचंद्रिकामतं हरिर्माके विलसे दशम्यां पारणाय श्रान्तिश्च याद्वत्र
 मीक्षये विद्वत्पिनवमर्मा प्राह्या वैष्णवैरप्यसंशयमिति मदनरत्नादौ तु इयं तिथिर्विधायामध्याह्न्यापि नार्सैव प्राह्यालक्ष्मे
 कर्कटकाह्न्य इत्यनारस्य संहितायां नमध्याह्नरूपजन्मकालत्वाभिधानात् सर्वमध्याह्नयोगेन महापुण्यतमा भवेदिति
 वचनात् उभयत्र नमध्याह्न्यपि त्वेवमध्याह्न्यापिन्यभावे वा यापुनर्वसुयुतसैव प्राह्या पुनर्वसुक्षसंयोगः स्वरूपोपि
 यादिदृश्यते त्रैशुद्धनवम्यां तु सापुण्या सर्वकामदेत्यनारस्य संहिता वचनात् यद्वा दिनद्वयेपि पुनर्वसुयुग एवात्र नमध्या
 ह्न उत्तरत्र नमध्याह्नं विहाय तदा नमध्याह्न पुनर्वसुयुगमाह्या मुरुये श्रीरामजन्मकालयोगनरपलाभात् यदा तु परदिने
 पिमध्याह्ने नवमर्मा पुनर्वसुयोगः यदा वा दिनद्वयेपि मध्याह्नं विहाय मध्याह्नरूपं पुनर्वसुयोगः यदा वा दिनद्वयेपि पुन
 र्वसुभावस्तदा तत्रैव प्राह्या नवमर्मा चाष्टमर्न विद्वेति वचनादिभ्युक्तं निर्णयसिर्गौ तु दिनद्वयेपि मध्याह्न्यासौ तदभावे वा
 पूर्वदिने पुनर्वसुक्षयुगमापि त्प्राज्या परैव कार्येत्युक्तं यत्तु तदर्थः पुनर्वसुयुतामपि नवमर्न त्प्राज्या नवमर्मा चाष्टमर्न विहाय

यत्नात् परैवकायंति सिंधुकारमतममंजसं नयमी चाधमीविद्धेति वाक्येऋक्षपदाभावेपिनवमी
 चाधमीविद्वानिपेयस्यसंकेधेमानामावात् पुनर्वस्तुक्षसंयोगइत्यगस्त्यसंहितावचनस्यपुनर्वसुयोगेनाशस्त्यवोधक
 तेनसंकोचकत्वमितिदिक्॥इतिकल्पद्रुमेकोरामनवमनिर्णयः॥अत्रप्रसंगाद्द्विषणवलक्षणेमुच्यते सांगं समुद्रं सन्या
 संसम्पदिच्छेददेवतं सदाक्षाविधिसंस्थानं संप्रब्रं द्वादशाक्षरं अष्टाक्षरमथान्यं च ये मंत्रं समुपासते । इत्यस्ते वैष्णवा
 लोके वैष्णवधनरताः सदा सदाक्षाविधिसंगं वामं ब्रह्मसंयंजकं सहस्राक्षरसंयुक्तं मूलं व्यूहादिभेदतः पंचायतन
 रूपं च ये विद्वाः समुपासते महावैष्णवसंज्ञास्ते महाविष्णोरतिप्रिया इति विष्णुपुराणे नवलतिनिजवर्णधर्मतोयः स
 नमति रात्मसुहृदि पक्षे नहरति न च हति कंचिदुच्चैः सितमनसंतमवेहि विष्णुभक्तं श्रीभागवतेपि त्रिभुवनविभवहे
 तवेऽप्यकुंठस्ततिराजितात्मसुरादिभिर्विभूभयात् न चलति भगवत्पदारविदाह्मवानि मिपाद्वं मपीह वैष्णवाभ्य इत्यादि
 इति वैष्णवलक्षणं अथ कविपथे प्रतिनिध्यादिकं तु परिभाषायां द्रष्टव्यं रामाचं न चंद्रिकायां सुतीक्ष्णमाह चागरवयः
 प्रकारः सोमिधियते क्रमेण यो जयेत् सर्वसौकर्याथैव तार्थिनां पडक्षरादिकैराममंत्रैः स्यात् पूजनं यथा सर्वपां रानमंत्राणां
 मंत्रराजः पडक्षरः तारकं ब्रह्म चैत्युक्ते तेन पूजाप्रशस्यते यद्वा पुरुषसूक्तेन दीक्षाविधिमज्जानतः वैदिकस्याप्यभवेत्तुना
 मनमंत्रैर्भवेद्भुवं अष्टम्या चैव नामात्सरपञ्चपक्षे जिते द्वेयः दंतधावनपूर्वतु प्रातः स्नायाद्यथाविधि नद्यांतडागे कूपे वा ह्रदे
 स्तवणेतथा ततः संध्यादिकं कुर्यात्संस्मरन् नरापवंहदि ग्रहमग्न्याविश्रोसौ कुर्यादौपासनादिकं दानं तं कुटुंबिनं चित्रं
 वेदशास्त्रतंसदा श्रीरामपूजानिरतं सुशालिदं भवजितं विधिज्ञं रामं ब्राह्मणं राममंत्रैकसाधनम् आहुय भक्त्या सं
 पूज्य तृणां प्रार्थयन्निति श्रीरामप्रतिमादानं करिष्ये हे हिजोत्तम तत्राचार्यो भवप्रोतः श्रीरामो पितृवमेव च इत्युक्त्वा
 त्वचं ये हि मंत्रा पयित्वा ततः स्वयं दैलेनाभ्यं ग्य च्छायां चितयन् नरापवंहदि श्वेतांबरधरः श्वेतगंधमात्स्यानि धारयेत्

अर्चितो भूषितश्चैव कृतमाध्याह्निकक्रियः आचार्यभोजयेत्पश्चात्साल्विकाग्नेः सुविस्तरं भुञ्जीत स्वयम्पयेवं हृदिराम
 मनुस्मरन् नवभ्यामकमकेन श्रंगभूतेन राघव इदं वा कुवंशतिलकप्रोतो भवरूपतम इत्येकमकानिवेदनमंत्रः ए
 कमकतुलनवममुहूर्तमकमध्याह्नेतरं सार्धमुहूर्तमधेयकर्तव्यं एकमकव्रती तत्र सहाचार्योर्जितेन्द्रियः शुण्वज्राभकथं
 दिव्यामहःशोषं नयेन्मुने सायं संध्यादिकाः कुर्यात्क्रियाराममनुस्मरन् आचार्यसहितो रात्रावधः शार्प्योर्जितेन्द्रियः
 स्वप्रेतस्वयंतैकांते श्रीरामां पितमानसः आचार्यकरणेशकः स्वयं भुक्त्वा स्वप्रेतसुखं इत्यलुमीकृत्य अधनवमकृत्यं म
 तत्रैव ततः प्रातः समुत्थाय त्वात्वा संध्याविधाय च प्रातः सर्वाणामेकमणिशोषमेव समापयेत् उपोष्या नवमी त्वद्यामेष्व
 दसुराष्व तेन प्रोतो भवत्वं वै संसारतज्जाहिमां हरे इत्युपवासनिवेदनमंत्रः ततः स्वस्थमना भूत्वा विद्वद्भिः साहितेन य
 स्वयमेव चोत्तरे भागे यागमण्डपमारभेत् चतुर्दशपताकाढयं सुवितानं सुशोभनं मनोरमं महोत्सवं पुष्पाद्यैः समलंकृतं
 शालचक्रहनुमद्भिः प्राग्द्वारे समलंकृतं गुरुत्नच्छाड्गवाणैश्च दीक्षिणसमलंकृतं गदाखट्वाङ्गैश्चैव पश्चिमसमलंकृतं
 पद्मस्थितिकमानैश्च कौबेरसमलंकृतं मध्यहस्तचतुष्काढ्येवेदिकायुक्तमायतं विचित्रनृत्यगीतैश्च वाद्यैश्चैव सुसंयु
 तं पुण्याहं वाचयेत्तत्र विद्वद्भिः प्रोतमानसैः तत्र संकरपयेच्चैव राममेव स्मरन् हृदि श्रुत्यां रामनवम्यां तुरामाराधनतत्प
 रः उपोष्या दसुष्यमेव पुजयेत्वा यथाविधि इमां स्पर्धमर्यां रामप्रतिमां सुप्रयत्नतः श्रीरामप्रीतयेदारुण्ये रामभक्ता
 यर्धमां तै श्रीतो रामो हरत्वा शुपापां निमुवद्वानि मे अनेकजन्मसंसिद्धान्यभ्यस्तानि महातिथि इति त्रिभिः प्रतिमा
 दानसंकरपः शकाशकात्पश्चकस्थमूर्तिनिर्माणमुच्यते ततः स्पर्धमर्यां रामप्रतिमां पलमानितः निर्मितं
 द्विभुजां दिव्यां वा मां कस्थितजानकीं विधत्ते दक्षिणकरे ज्ञानमुद्रां महामते वामेनात्मकरे णारादेवीमां लिख्यं सं
 स्थितां सिंहासने राजते तत्र पलद्वयविनिर्मिते अष्टाकोपे महाभागतस्य विज्ञानसारतः पलेनार्द्धतदर्शनतदर्द्ध

द्वेनवामुने ततोऽप्यशकोरौऽप्येणकारयेद्रघुनंदनं लोहेननिर्मितंकुर्वात् । शिलयादारुणापिच यदालेख्यविले
 प्यंवाभातुरेकगतंहरे' कोमलांगिवशालाक्षमिंद्रनीलमणिप्रभं दक्षिणदिशरथपुत्रान्वेषणतत्परम् ॥८४॥
 लक्ष्मणदेवसहस्रचक्रं सचामरं पार्श्वभरतशंभुप्रातलट्टककरावुभौ' अग्र्येऽप्यग्रहनूमंतरामानुग्रहकाक्षिणं ॥
 वितशाठ्यमकूटैवभूतंकुर्वात्प्रपन्नतः प्रतिमाविशेषः कौरुभैल्लो' सयः प्रमूर्ताकौशल्यपांपितरंभ्रातृभिः सह
 सुवर्णेनपृथक्कृत्वा श्रीरामंसीतयासह लक्षणािकाः सरूपास्ताः पूजयित्वायथाविधि सहेय्यनेन श्रीरामं वामांकरिथ
 तत्वंज्ञायते अतएवचंद्रिकायां' ततःस्वर्णमयीमित्यादिनाप्रतिमानिर्माणमित्यमुंकमिति' भविष्ये विभवेसतिपौ
 मोहात्नकुर्वाद्दिविस्तरं नतःफलमवाप्नोतिदेवद्रीहीसउच्यते इतिमूर्तिलक्षण आसन्नोपरिसंविद्यन्यासजा
 लंविधायच शंखप्रपूजयेदग्नेर्गंधपुष्पाक्षतादिभिः कलशंवाभभागस्थं पूजाद्रव्याणिवादरात् पात्रं चप्रोक्षयेद्ब्र
 ह्मयाचारानामंत्रमुच्चरन् विलिखेत्सर्वतोभद्रंवेदिकोपरिसुंदरं तिर्पणार्थगतरेखाः कुर्यादेकीनविशतीः खड्गेदुःखि
 पदः कोणेशूखलाः पञ्चकोष्ठकैः एकादशपदावल्लीभद्रंतुनवभिः पदैः चतुर्विंशत्पदावापिः परिधिर्विंशतिः पदैः मध्ये
 पौडशाभिः कोष्ठैः पद्मवाष्टदलंरम्यं सितंदुःशूखलाकण्ठवर्णनीलेनपूरिता' भद्राक्षणासितावाप्यः परिधिः पीतवर्ण
 कः बाह्यांतरदलश्चेतार्काणिकापीतवर्णिका खड्गेदुःशूखलावापीवल्लीभद्रंतुनचम परिध्यावोटितं पद्मवाह्येसत्वरज
 रुतमः सर्वव्रतेसमुद्दिष्टं सर्वतोभद्रमंडलं मध्येब्रह्माणमष्टासुदिक्षुसोमाधिदेवताः वायुमोमदयोर्मध्येवसूनुष्टचका
 रयेत् सोमईशानयोर्मध्येरुद्रानेकादशैशानु इंद्रईशानयोर्मध्येआदित्यानद्रादशैवतु इंद्राग्निमध्येचतथाश्विनौपू
 जयेत्तथा आग्नेयमयोर्मध्येविश्वान्देवान्सप्तैतकान् याम्यनैर्ऋत्ययोर्मध्येसप्तपक्षांश्चकारयेत् नैर्ऋत्यजलयोर्मध्ये
 नागभूतांश्चकारयेत् आऽप्यवाप्यव्ययोर्मध्येगंधर्वाप्सरसः कुरु ब्रह्मसोमद्वयोर्मध्येरुद्रानेवचकारयेत् रुक्मदंती

वृषं शूलं महादेवं चकारयेत् ब्रह्मे शान्तद्वयोर्मध्ये दक्षादीन्सं प्रपूजयेत् ब्रह्मेन्द्रयोस्तथामध्ये दुर्गां विष्णुं तथैव च ब्रह्माग्नि
 मध्ये च तथा स्वर्वांश्चैव प्रपूजयेत् ब्रह्मष्णोति ऋतेर्मध्ये गणपंतं प्रपूजयेत् वरुणब्रह्मष्णोर्मध्ये अग्नः संपूजयेत् तथा मध्ये वा
 यो ब्रह्मष्णश्च मरुतः सं प्रपूजयेत् ब्रह्मष्णः पादमूलं तु मेदिनीं तत्र कारयेत् कावेरी नर्मदां चैव यमुना च सरस्वती गंगां कृ
 ष्णालया गोदां पूज्याः सप्त च सागराः क्षारदीरं मधुरं सर्पिर्मरुदं धिसप्तधाः ब्रह्मयज्ञानमिच्छा धर्मैर्भैरव्यप्यारुतु देव
 ताः शंघपुण्यादिभिः पूज्या दीपान् दद्यात् सर्वतः सर्वजभद्रं यस्मात्तत्सर्वतो भद्रमुच्यते ॥ इति सर्वतो भद्रं ॥ अथ मंड
 लेतस्तन्मन्त्रेण तत्तद्देवता रथापनपूजाप्रयोगः तत्र मध्ये ब्रह्माणं ब्रह्मयज्ञानमिति गौतमवामदेवो ब्रह्माग्निषु ब्रह्म रथापने
 पूजने विनियोगः एवमग्रेऽपि ब्रह्मयज्ञानं उदीचीमारभ्य च यवीपथं तसोमादयो वद्वता अष्टौ लोकपाला रथापनीयाः त
 न् आत्मा यस्व गौतमः सोमो गायत्री ओं आप्यायस्व स- अभित्वा धीनातिः शुनः शेफर्डं शानो जगती अभित्वा देव
 सवितः इंद्रं वो मधुच्छद इंद्रो गायत्री ओं इंद्रं वो विश्वतः ओं अग्निं कएवामेधातिथिरग्निर्गायत्री अग्निं दूतयमाय सो
 मं यमो नुष्टुप् यमाय सोमो षण्णो चौराः कएगोति ऋतिर्गायत्री ओं सो षण्णः तत्वायामि शुनः शेफो वरुणस्त्रिष्टुप्
 उतत्वायामि वायो शतं गौतमो वायुरनुष्टुप् वायो शतवायु सोममध्ये अष्टौ वसून् तथान्नमैवावरुणिर्वा सिद्धो वसवा ह्निष्टुप्
 पु उमया अन्नसोमेशानमध्ये एकादश रुद्रान् आरुद्रासः शयावाश्व एकादश रुद्रा जगती ओं आरुद्रासः ईशां नेंद्रमध्ये
 द्वादशादित्यान् त्र्यानुंतां मंदोमरस्यमैवावरुणिर्मान्यो वावहवो वामत्स्यक्षपयः द्वादशादित्या गायत्री ओं त्र्यानुंक्ष,
 त्रिषान् इंद्राग्निमध्ये अश्विनराहुगणो गौतमो अश्विनाय षण्णक् ओं अश्विनानां त्रिं अग्नि यममध्ये विश्वदेवान्संपैतृकान्
 शोना सोमपुच्छो विश्वे देवा गायत्री उमसः यमनि ऋतिमध्ये सप्तयज्ञान् अभित्यंदेव वामदेवा सप्तपक्षा प्रकृतिः अ
 भित्यंदेवं सवितारमो एपोः कविकृतमर्चामि सत्य सर्वरत्न धामभिः प्रथमं तिकविमूर्ध्या यस्यामतिर्भा आदि द्युत सर्वान्

निहिरण्यपाणि रभिर्मातसुकर्तुरुपास्व. निर्ऋति वरुणमध्येभूतनागान् आयंगीः सर्पराज्ञीसर्पागायत्री ईशांयंगीः
वरुणवायुमध्येगंधर्वाप्सरसः अप्सरवातरशनमंगंधर्वाप्सरसोऽनुष्टुप्. ओं अप्सरसांगंधर्वाणां धनं तन्नयं प्रयेषुञ्ज
प्सरसां भैतशक्रपशुंगइत्युक्तं नसावानुक्रमविरोधादुपेक्ष्य ब्रह्मसोममध्येस्कंदं नदीश्वरशूलमहाकालान् कुमारं
कुमारस्कंदस्त्रिष्टुप्. ओं कुमारमाः ऋषभं ऋषभो वैराजाऋषभोऽनुष्टुप्. ईं ऋषभं माद्रक्षे शानमध्ये दक्षार्दिनां सप्तश्रद्धि
तिर्लोभयो बृहस्पतिर्दत्तार्त्तुष्टुप्. आदिर्तिर्ह्यजनिष्ठब्रह्ममध्येन्दुतामन्निवर्णसौभारिदुमात्रिष्टुष्टुर्दत्तामन्निवर्णइदं
विष्णुः कएवमेधातिथिर्विष्णुगायत्री ओं इदं विष्णुर्वे- ब्रह्माग्निमध्येस्वधां उदीरतां शंखः स्वधात्रिष्टुप्. ईं उदीरतामव
रउत्तरास ब्रह्मयममध्ये सृष्टुरोगान् परं सृष्ट्योः संकुशकोऽसृष्टुरोगास्त्रिष्टुप्. ईं परं सृष्ट्योऽन्नपरे हि ब्रह्मनिर्ऋति
मध्ये गणपतिगणानां त्वामृतमदगेणपतिर्जगती ईं गणानां त्वामृतं ब्रह्मवरुणमध्ये अपः शन्नो दिवा खरीः पः सिंधुर्दीप
आपो गायत्री शन्नो देवीः ब्रह्मवायुमध्ये मरुतः मरुतो यस्य राहे गणो मरुतो गायत्री. ईं मरुतो यस्य ब्रह्मणः पाद
मूले कर्णिकायां पृथ्वीरस्यो नाभे धातिथिभूमिर्गायत्री ईं स्यो नापृथिवि तत्रैव गंगा दिनया इमं मे सिंधुक्षित्रे प्यमेधादयो
न योजगती इमं मे गेयमुने तत्रैव सप्तसागरान् धाम्नो धाम्नो राजन्नि तो वरुणो मुंच यदा पोऽप्यप्य इति वरुणेति श
पामहे ततो वरुणो मुंच भैवायो मोषधीर्हिंसी रतो विष्वन् यमभूरत्वे तो वरुणो मुंच तदुपरि मे रेवं नम इति नास्त्रा मे रुम्
ततो भंडलाद्बहिः सोमादिसमीपे तु क्रमेणायुधानि गदां त्रिशूलं वज्रं शक्तिदंडं खड्गं पाशं शं कुशं तद्वह्निं पुनरपि ते नैव क्र
मेण गीतं स भद्राजं विश्वामित्रं कश्यपं जमदग्निं वसिष्ठं आत्रिं शक्रं धर्मातं दक्षं हि पूर्वार्दौ ऐर्द्रां कीमरीं वारहो विष्णुं
एणर्वीमा हे श्वरीं विनायकं नाम मंत्रैः पूजयेत् अथ मंत्रः ओं ब्रह्म यज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्विंसी मतः सुरुचो वेन आवाः स
वुभ्या उपमाश्चर्यविधाः सतश्च योनिमस्रतश्च विवः १ आप्यापस्व सभे तूते विश्वतः सोमदृष्ट्यं भवाद्वाजस्य

सगधे २ अभिवादेवंसवितरोशानवायाणां सदावन्भगमीमह ३ ईन्द्रवोविश्वतस्यरिहवामहेजनेभ्यः अ
 रुमाकमस्तुकेवलः ४ अग्निदूतदृष्टीमहेहेतारंविश्ववेद्रसं अस्वयज्ञस्यसुकृतम् ५ यमायसोमंसुनतः ६
 सोपुणः परापरानिर्ऋतिर्दुर्हणावधीत यदाष्टदृष्ट्यासह ७ तत्वायामिन्द्रहणावदमानरतदाशारतेयजमानोह
 विभिः अहेडमानोवरुणेहवोभ्युरुशसमानआयुः प्रभोपीः ८ वायोः शतहरीणांयुवस्वपोऽयाणां उतवाते
 सहस्रिणोरथआयातुपाजसा ९ उभयाअत्रवसवोरतदेवाउरावंतरिक्षेभर्जयंतशुभाः अर्वाकपथः उरुज्वयः
 कृणुध्वं श्रोतादूतस्यजन्मयोवोअस्य १० आरुद्रासइंद्रवंतः सजोपुणो हिरण्यरथाः सुवितायनांतन इयं
 वोअस्मत्सतिहयंतेमतिस्तृणजेनंदिवः उत्साउदन्यवे ११ त्यानंक्षत्रियांश्चवश्चादित्यान्वाचिपामहे समु
 र्दिकांशमिष्टये १२ उोमास्मश्चर्पणीधृताविश्वेदेवास्तऽआगतदध्याह्नं सोदासुषः सुतं १३ अभिरयंदेवंसवि
 तारमोएयोः कविक्रतुमर्वामिसत्प्यसर्वरत्नधामभिप्रियंमर्तिकविं ऊर्ध्वायस्यामतिर्भांअदिद्युतस्सर्वामनिहिरण्य
 पाणिर्निर्मितसुकृतं-कृपारवः १४ आयंगौःपूश्चिरकमीदसदन्मातरंपुरःपितरंचप्रयंरवः १५ अप्सरसां
 गंधर्वाणांमृगाणांचरणेचरन् कोशिकेतस्यविद्वारसखास्वादुमादितमः १६ कद्रुद्रायप्रचेतसेमिदृष्टमायतव्यसे
 वौचमयातमंददि १७ कुमारंमातायुवतिःसमुधंगुहाविमर्जिनददातिपिञ्जे अर्त्तकमस्यनमिनज्जनामःपुरःपश्यं
 तिनहितमस्तौ १८ ऋपभमासमानासपत्नोनांविपसाहिं हंतांरंशत्रूणांक्रंधिविराजंगोपतिगवां १९ आदिति
 ह्येतिष्टदक्षयादुहितातव तद्विवाञ्जयापंतमद्राअमृतवंधवः २० तामप्रिवर्णांतपसान्वलंती २१ इदंविष्णु
 विचक्रमे २२ उदीरतामवरउत्प्रासः २३ परंस्तयोअनुपुरेहिपयाप्यस्तेस्वदूतरादेवयानात्चक्षुःकमतेशूएवतेव
 धामिमानःशजारीरिपोमोतवीरान् २४ गणानांवागणप्रतिह्रैहवामहेकार्ष्णिनिनामुपभ्रवरवनं उपेठराजं ब्रह्म

णां ब्रह्मणस्पतिं आनश्नवंतोतिभिर्संदिसादनं २६ शत्रोर्देवीरभिष्टयं २६ मरुतोयस्य हि क्षेपे पाथा दिवो विम
 हसः ससुगोपातमोजनः २७ स्थोनाष्टाधि विनो भवा २८ इमं मे गंगयमुने सरस्वती शतद्रुस्तोमस च तापरुब्ध्या आसि
 क्त्वा मरुद्वेधे वितस्तयार्जिकं ये शुण्हा शिपो मया २९ धाम्ना धाम्नो राजन्नि तोवरुणो मुंच यदापो अह्न्या वरुणेति
 शपामहे ततो वरुणो मुंच ३० इति सर्वतो भद्रमञ्जा तदुक्तं तत्र सरे अनुके कल्पयेद्यत्र लिखेत्पद्मं दलाष्टकं षट्कोणांतर्गतं
 तत्र वेदद्वारोपशोभितं कमलरचनाकारस्तु आद्या तृतीयं तत एव भूतं भूतात् द्वितीयं तनयश्चतुर्थं चतुर्थमाद्यं पुनरवेमवे
 यो गोभवेदष्टदलं च पद्मानिति श्रयोदकैः पूर्णं कुम्भं च रेखादंशुभं च तृपञ्चव पुष्पैश्च युक्तं संस्थाप्य चार्चितं सौवर्णैराजते
 ताक्षि पात्रे षट्कोणमालिखेत् ब्रह्माभिवेत्स्व पीठं वा कलशोपरि संस्थिते स्थाप्योपरिवस्त्रयुग्ममच्छिन्नं स दशशुभं
 दिव्यसिंहासनं तत्र स्थापयित्वा च ये रसुधीः उैनभो भगवतो विष्णवे सर्वभूता रमने वा सुदेवा यस्य सर्वात्मसंयोगपद्मपीठा
 रमने नम इति तन्मंत्रेण तन्मध्ये कुर्यात्पुष्पांजलिं पुनः इति पीठार्चा श्रद्धया आद्यादिकं दद्यात्स्नानं पंचासृतेन च लेप्या
 द्द्वौ नाभिपेकः स्याद्दद्याद्ब्रह्मोपवीतकम् ततः संस्थाप्य पीठं तं पूजां कुर्याद्यथाविधि आवाहनं स्थापनं च सन्निधापनमेव चा
 सन्निधौ धनमेवं स्याद्वरो धनमंजसा तत्तन्मुद्राभिरैव स्यादेव संप्राप्त्यर्थं भक्तिः नानारत्नविचित्राणि दद्याद्ब्रह्मणानि च
 हि मां वृषद्वारं चिरपनसारसमन्वितं भंधं दद्यात्प्रयत्नेन सागुरुं च सकुंकुमं कलहारकेतकीजाली पुंनागाद्यैः प्रपूजयेत्
 चंपकैः शतपत्रैश्च चंदनैः सुमनोहरैः चूतपञ्चवपुष्पैश्च दूर्वाभिरुत्तुलसीदलैः कोमलैर्विल्वपत्रैश्च शोकाकुकुसुमैस्तथ
 रामस्य जननी चासिरामात्मिकमिदं जगत् आतस्त्वां पूजयिष्यामि लोकमातर्नमोस्तुते इति कौसल्यायां नमोदशर
 थायैति पूजयेत्पितरं तथा इति पितृपूजनं ततो नृणां प्यदेवेशं परिवारान्समर्चयेत् पूर्व षट्कोणकोणे पुहदयादीनि च
 क्रमात् तथा वरुणं हनुमंतं च सुग्रीवं भरतं सविर्भाषणं लक्ष्मणं गदशङ्खचक्रां ववतं दले विभान् द्वितीयं धां टिजयंतं

विजयं सुराधुराष्टवह्नं शक्रोपधर्मपालं च सुभतंदलमध्यतः तृतीयदलाधे लोकपालांश्च इति चतुर्थं तदस्त्राणि ततो वाहिः
 पंचमं नाम मंत्रैर्मस्कारय चतुर्थं भ्यां प्रपूजयेत्तथैव द्वावप्यनुपुर्वादि पञ्चास्मैति वेदयेत् भक्ष्यभोज्यादिना भक्ष्यार्नैवेद्यं वि
 धिना चरेत्त्रायमनवसतं बूलं महानिराजं ततः तमस्कुप्यंततः स्तोत्रैः स्तुत्वा च पूजयेन्मनुशृण्वनृजयंतीमाहात्म्यं दि
 व्यं शिरस्य कथां तथारामभक्तैः समं यामं नयेद्ब्राममनुस्मरन् शंखाद्यावाहनाचार्यचकुर्याद्यामेव्यतेद्वितरामो द्वितीयः संपूज्यो
 मध्याह्ने जन्मभावयेत्तच्चरयेद्यहपंचके सुरगुरौ इत्यादि मन्त्रैर्ववादेयद्वाद्यादधर्भजनपतेः फलपुण्यां विसृणुर्गर्हा
 त्वा शंखमुज्ज्वलं शशोकचूतकुसुमैर्पुष्पैश्च तुलसीदलैः दशाननवधार्याय धर्मसंस्थापनाय च दानवानां विनाशाय देव्या
 नां निधनाय च परित्राणां यसाधूनां जितोरामः स्वयं हरिः गृहाणा धर्ममया दत्तं आत्माभिः सहितो नय इत्यर्धमंत्रः
 पुनः पुण्यां जलं देत्वा यामेयामेह्यतं द्वितः पूजयेद्विधिवद्भक्त्या दिवारान्ननयेद्बुधः इति रामनवमीविधायकसंग्रहः
 अथ व्रतपद्धतिः तत्राद्याष्टम्यादं त्रयावनपूर्वकं नयादौ स्नात्वा नित्यं निर्वर्त्या चार्यावरणं कुर्यात् तत्र मंत्रः श्रीरामप्र
 तिमं दानं कारयेद्येहं द्विजोत्तम तत्राचार्यो भवप्रोतः श्रीरामोपि त्वमेव चेति आगतं स्नापयित्वा स्वयंतैलेनाभ्यंज्य
 विप्रं सादिकान् भौजयित्वा स्वयं भुजोत ततो नवम्यामेकमकेन श्रंगभूतेन राधय इक्ष्वाकुवंशतिलकप्रीतो भवरघू
 द्वहेत्येकमकेति वेद्यसायं संध्यां कृत्वा आचार्यं सहितो रात्रावधः शयनं कुर्यात् इत्यधर्मो कृत्यपद्धतिः ततः नवम्यां प्रातः
 समुत्थाय पण्यां दिभिर्गौर्द्वैपश्यमुखं संशोध्य नद्यादिपुस्त्यात्वासंध्यां विधाय नित्यपूजनादिशीघ्रमेव निर्वर्त्य ततः सूर्यः सो
 मयमः कालः संध्येभूता न्यहः क्षयापवनोदिकपतिर्भूमिराकाशं स्वेचरानराः ब्राह्मशास्त्रमसारथायकत्पथ्यमिह सन्नि
 धिमिति मंत्रेण सूर्यादिदेवताभ्यो व्रतं निवेद्य अपसर्पणं भूतायेभूताभुवि संस्थिताः ये भूता विघ्नकर्तार रतेन शयंतु शिवा
 ज्ञयेति मंत्रेण भूतान्पुनस्तार्यजोमद्यसोपवासं रामनवमीव्रतमहं कारये उपोष्यान्वमैत्विद्ययामेव्यष्टसुराधव तेन श्री

तामवत्वमेतत्संसारब्रह्माहिमाहरे इत्युक्त्वाह्यपात्रस्थसमुष्णक्षतजलंक्षिपेत् ततःचतुर्द्वारपताकाद्वयमित्यादिनापूर्वं
 मुक्तशंखचक्रादिभिरलंकृतंचतुर्हस्तवंदिकायुक्तं हस्तमात्रवेदिकायुक्तंवाग्नंदपंविधायतन्मध्येसर्वतोभद्रंक्रमलवावि
 लिख्यतत्रकुमरस्यापनंकुर्यात् तत्रक्रमः आदौगणपतिपूजनंमातृकापूजनं पुण्याहवाचनंचकृत्वा महीधरैरितिभू
 मिरष्टृष्ट्वा डंडोपध्वयद्वितियवाग्निक्षिप्य तत्रआजिघ्रोतिकलशंसंस्थाप्य इममेगमादितिजलेनापूर्य्यगंधद्वाराभिति
 गंधयाश्रोपधोरितिसर्वोपधोःकांडादितिदूर्वा अश्वत्थेवोपंचपल्लवान्स्थानाःपृथिवीतिसप्तमृदःपाःफलिनिरितिफ
 लंसहिरत्नानीतिपंचरत्नानि हिरण्यरूपइतिहिरण्यचनिक्षिप्य युवासुवासाद्वितिवस्त्रेणावेष्ट्य पूर्णादूर्वातिपूर्णपात्र
 निधाय तत्रतत्वायानीतिवरुणसंपूज्य कलशस्यमुखइतिपठेत् इतिकलशस्थपनविधिः ततःकलशोपरिसौवर्णादि
 पात्रिपट्कोणमालिरुयतदुपरिसदृशमहतवल्लयुग्मंसुवर्णसिंहासनंस्थापयेत् ततःश्रीरामरमणंकृत्वा अस्वारांम
 नवन्यातुरामाराधनतत्परः उपोष्याष्टसुयामिपुपूजयित्वायथाविधि इमांस्वर्णमयोरामप्रातिमांसुप्रयत्नतःश्रीरामधो
 तयेदास्थिरामभकायधीमते श्रीतोरामोहर्त्वाशुपापानिसुबहूनिमे अनेकजन्मसंसिद्धान्यभयरतानिमहातिच इतिभि
 भिव्रतसकरपंकुर्यात् अशक्तरुतुहमांधातुमर्यामितिपठेत् स्वर्णादिमयामन्युत्तारणलेख्यादौतुनास्त्रितततआसनेपृ
 थ्वीतिमंत्रेणउपविश्यतस्याधः कूर्मार्यानमः आधारशक्त्येष्टुष्टुविद्रावणायन्तसिंहायनमइतिपूजयेत् अप्रक्रमंतिवि
 तिपाठित्वापार्णिषदातत्रयंकृत्वा भूतसंघान्त्सार्थं डोरःशस्त्राण्यफद् इत्युक्त्वाकशरफालनेनछोट्टिकाभिश्चसर्वादिब्रंघ
 नंकृत्वा स्ववामेगुरुभ्योनमःदक्षिणेगणपतयेनमः मध्येस्वेष्टदेवतायैनमइतिनत्वातालत्रयंकृत्वापुनःडोरःशस्त्राण्यफ
 ट् इत्युच्चार्यदक्षिणहस्तेजलंगृहीत्वा स्वात्मानंपरितःशमेयन् अग्निप्राकारमुद्रया अग्निप्राकारमावेयेत् ततः
 भूतशुद्धिप्राणप्रतिष्ठाकेवलमातृकान्यासचकृत्वाकेशवादिमातृकान्यासंकर्यात्

साध्यनारायणऋषि गायत्रीछंदः लक्ष्मीनारायणदेवताहलावाज स्वरः शक्तिः राममंत्रांगत्वेन न्यासे
विनियोगः श्रंगुष्ठादिपटसु स्थानेषु वक्ष्यमाणपडंगमन्त्रन्यासविधाय हृदयादिपुन्यसेतु ओं श्रीं
नमोनारायणाय हंसः सोहं श्रंकखंगपंडं आउं ह्रीं हंसः सोहं उं नमोनारायणायः यक्रुद्धोत्कायस्वाहा उं
श्रीदेव्यैनमः हृदयाय नमः उं नमोनारायणाय हंसः सोहं इंचं छं जं झं भं डं उं ह्रीं हंसः सोहं उं नमोनारायणाय महो
त्कायस्वाहा श्रीपाद्मिन्यैनमः शिरसेस्वाहा उं नमोनारायणाय हंसः सोहं उं टं ठं डं टं णं ऊं ह्रीं हंसः सोहं उं नमोना
रायणाय वरौत्कायस्वाहा श्रीविष्णुपत्न्यैनमः शिखायै वषट् उं नमोनारायणाय हंसः सोहं एं तं थं दं धं नं ऐं उं ह्रीं
हंसः साहनेमोनारायणाय द्रव्युत्कायस्वाहा औं श्रैवरदायैनमः कवचाय हुं उं श्रीं उं नमोनारायणाय हंसः सोहं औं
पं फं बं भं मं श्रीं औं ह्रीं हंसः उं नमोनारायणाय सुखौत्कायस्वाहा औं कमलारूपायैनम इति नेत्रं उं श्रीं नमोनारा
यणाय हंसः सोहं श्रंपं रं लं वं शं पं संहं लं क्षं श्रः उं ह्रीं हंसः सोहं नं नमोनारायणाय श्रन्तौत्कायस्वाहा नः शूलिन्यैनमः
इति शस्त्रं इति केशवादिमातृकान्यासपडंगान्तोऽयानं विचारविंद मुकुरामृतकुंभपद्मकौमोदकीदरसुदर्शनशोभिहरतं
सौदामिनी मुकुरकांति विभाति लक्ष्मीनारायणोत्कमल्यं डितमादिमूर्तिवपु रिति शेषः वामाधः करमारभ्य दाक्षिणाधः क
रपथैतमायुधक्रमोन्नोद्धव्यः उं ह्रीं श्रीं क्लीं श्रं क्लीं श्रीं ह्रीं ओं केशवाय कल्पैनमः शिरसि उं ह्रीं श्रीं क्लीं श्रं क्लीं श्रीं ह्रीं उं न
मोनारायणाय कल्पैनमः मुखदत्ते उं ह्रीं श्रीं क्लीं इ क्लीं श्रीं ह्रीं उं माधवाय तु ध्यैनमः दक्षनेत्रे उं ह्रीं श्रीं क्लीं इ क्लीं श्रीं ह्रीं उं
गोविदाय तु ध्यैनमः वामनेत्रे उं ह्रीं श्रीं क्लीं उं क्लीं श्रीं ह्रीं उं विष्णवे धृत्यैनमः दक्षकण्ठे उं ह्रीं श्रीं क्लीं उं क्लीं श्रीं ह्रीं उं मधु
सूदनाय क्षांत्यैनमः वामकण्ठे उं ह्रीं श्रीं क्लीं नं क्लीं श्रीं ह्रीं उं अश्विक्रमाय दद्यायैनमः दक्षनासापुटे उं ह्रीं श्रीं क्लीं नं क्लीं
श्रीं ह्रीं उं वामनाय दद्यायैनमः वामनासापुटे उं ह्रीं श्रीं क्लीं लं क्लीं श्रीं ह्रीं उं शिघ्राय मेधायैनमः दक्षगंडे उं ह्रीं श्रीं क्लीं लं

को श्री ह्रीं उ। हयके श। प्रहर्षयै नमः वामगेड उ ह्रीं श्रीं क्लीं ऐं क्लीं श्री ह्रीं उ। ऐं पद्मानामाय श्रद्धायै नमः ऊर्ध्वो ऐं उ ह्रीं श्रीं क्लीं ऐं क्लीं
 श्री ह्रीं उ। दामोदराय लज्जयै नमः श्रवरोष्ठे उ ह्रीं श्रीं क्लीं उ। श्री ह्रीं क्लीं उ। वासुदेवाय लक्ष्म्यै नमः ऊर्ध्वं दंतपंकौ उ ह्रीं श्रीं
 क्लीं श्रीं क्लीं श्री ह्रीं उ। संकर्षणाय सरस्वत्यै नमः श्रवोदंतपंकौ उ ह्रीं श्रीं क्लीं श्रीं क्लीं श्री ह्रीं उ। प्रद्युम्नाय प्रीत्यै नमः मूर्धनि उ।
 ह्रीं श्रीं क्लीं श्री ह्रीं उ। अनिरुद्धाय रत्यै नमः मुखे उ ह्रीं श्रीं क्लीं क्लीं श्री ह्रीं उ। चक्रिणायै नमः दक्षबाहुमूले उ ह्रीं
 श्रीं क्लीं श्री ह्रीं उ। गदिने दुर्गायै नमः दक्षकूर्परे उ ह्रीं श्रीं क्लीं गंकुलीं श्री ह्रीं उ। शार्ङ्गिणेरमायै नमः दक्षमणि
 वंधे उ ह्रीं श्रीं क्लीं वंधीं श्री ह्रीं उ। खड्गिणेरसायै नमः दक्षगुल्लिमूले उ ह्रीं श्रीं क्लीं डं. क्लीं श्री ह्रीं उ। शंखि
 ने वद्रायै नमः दक्षगुल्लयध्रेषु उ ह्रीं श्रीं क्लीं वंधीं श्री ह्रीं उ। हरितेनवायै नमः वामबाहुमूले उ ह्रीं श्रीं क्लीं डं. क्लीं श्री
 ह्रीं उ। सुमालिने विलासिन्यै नमः वामकूर्परे उ ह्रीं श्रीं क्लीं जक्लीं श्री ह्रीं उ। शूलिने विजययै नमः वाममणिवंधे उ।
 ह्रीं श्रीं क्लीं श्री ह्रीं उ। पाशिने विरजयै नमः वामगुल्लिमूले उ ह्रीं श्रीं क्लीं वंधीं श्री ह्रीं श्रीं क्लीं श्रीं क्लीं श्री ह्रीं उ। नंदजाय सुनंदन्यै नमः
 प्रे उ ह्रीं श्रीं क्लीं टं. क्लीं श्री ह्रीं उ। मुकुटाय विमदायै नमः दक्षोरुमूले उ ह्रीं श्रीं क्लीं टं. क्लीं श्री ह्रीं उ। नंदजाय सुनंदन्यै नमः
 दक्षजानुनि उ ह्रीं श्रीं क्लीं डं. क्लीं श्री ह्रीं उ। नदिने रसुरत्यै नमः दक्षगुल्लि. उ ह्रीं श्रीं क्लीं डं. क्लीं श्री ह्रीं नरायणरुद्धयै नमः दक्षपा
 दगुल्लिमूले उ ह्रीं श्रीं क्लीं ऐं क्लीं श्री ह्रीं उ। नरकाजिते सप्तद्वयै नमः दक्षगुल्लयध्रेषु उ ह्रीं श्रीं क्लीं टं. क्लीं श्री ह्रीं उ। हरये श
 ष्ढायै नमः वामोरुमूले उ ह्रीं श्रीं क्लीं वंधीं श्री ह्रीं उ। कृष्णाय रुद्धयै नमः वामजानुनि उ ह्रीं श्रीं क्लीं दं. क्लीं श्री ह्रीं उ। संपा
 भुत्यै नमः वामगुल्लि. उ ह्रीं श्रीं क्लीं वंधीं श्री ह्रीं उ। सात्वताय मरुत्यै नमः वामपादगुल्लिमूले उ ह्रीं श्रीं क्लीं नं. क्लीं श्री ह्रीं
 उ। शौरयक्षमायै वामगुल्लयध्रेषु उ ह्रीं श्रीं क्लीं प्रं. क्लीं श्री ह्रीं उ। शूराय परमायै नमः दक्षपाथ्ये उ ह्रीं श्रीं क्लीं फं. क्लीं श्री ह्रीं
 उ। जवादेनाय उदमायै वामपाथ्ये उ ह्रीं श्रीं क्लीं वंधीं श्री ह्रीं उ। मधुराय कुटिन्धये एष्टे उ ह्रीं श्रीं क्लीं भं. क्लीं श्री ह्रीं उ। विष्णु

[illegible]

[illegible]

विदुःनादप्रणवनाहतादकहृत्वाततः पूजाहामादकद्वकृतयत्नमुद्रात् तन्प्रातामवलम्बाः शुद्धमभानसकुरु
इतिमंत्रेणश्वासमार्गगततेजइत्युक्तात्मानंसमर्पयेत् ततस्त्वन्मयः सच्चिदानन्दमयेभूत्वाक्षिणतिष्ठत इत्यन्तर्धानः
अथपाठपूजास्ववामभागे श्रीगुरुभ्योनमः दक्षिणेणपतयेमध्यरेखेष्टदेवतायैपीठमध्निर्दक्षिणैकपादमःकालामिरु
द्रायकूर्माय, आधारशतये, श्रन्ता, पृथिव्यै, क्षीरसागराय, रत्नदीपाय, रत्नमण्डपाय, कल्पलक्ष्म्यै, रत्नवेदि
कायै, रत्नासिंहासनायनम इतिउपसर्गपरिसंपूज्य धर्मायनमः श्लाघयेज्जानाय, नैर्ऋत्यै, वैराग्याय, वायव्येपुश्चर्याय
ऐशान्येअथर्माय, पूर्वञ्जानाय, दक्षिणेऽथवैराग्यायपश्चिमेऽथनैर्ऋत्याय, उत्तरेततोमध्येश्वानन्दकंदाय, सुद्विजालाय, स
र्वतत्त्वकमलासनाय, प्रकृतिमयपञ्चभ्यो, विकृतिमयकेसरभ्यो, पंचाशदार्णवैकार्णिकायै, अंशकर्मण्डलायद्वादशकला
हमेन, उत्तोलमण्डलायषोडशकलात्मने, भवन्हिमण्डलायदशकलात्मने, संसृत्ताय, रंजसेततमसे, श्लाघात्मने
अथंतरारत्ननेपंपरमात्मने, ईशानात्मने, मायातत्त्वाय, कलातत्त्वाय विद्यातत्त्वाय परतत्त्वाय, उल्लूकाराद्या, नोता
योगपीठाएकैकोपरिपूजयेत् ततःपूर्वादिप्रादक्षिणेनवशक्तीःपूजयेत् विमलार्धैःपूर्वदक्षार्धैश्चश्लाघयेज्जानायैद्वि
ष्टक्रियायै नैर्ऋत्यैयोगायै पश्चिमेप्रार्थ्यै वायव्येसत्यायै उत्तरेईशानायै ऐशान्येऽथनमहायै, मध्यै, ततःपुण्याजलि
शहीत्वा पीठं मंत्रेणपुण्याजलिदद्यात् उत्तमोभगवतेविष्णवेसर्वभूतात्मनेवासुदेवायसर्वार्त्तसंयोगपद्मपीठात्मने
नमः, ततोमध्याह्नेजन्मभावयेत् उच्चस्थेप्रहपंचकेसुरगुरौसंदौनवभ्यातिथौ, लभेककंदकेपुनर्वसुसुतेमध्यगतेपुण्या
निर्दग्धुनिरिखलाःपलांशसमिधोमध्यदयोध्वारेण राविर्भूतमभूतपूर्वविभवंयत्किंचिदेकमहः, ततःपूर्वकमूर्तौ, अथा
ध्यानगरेरभ्येरत्नमण्डपमध्यगे स्मरेत्कल्पतरोर्मूलैरत्नासिंहासनंशुभं, तन्मध्येष्टदंष्ट्रप्रक्षानात्तरत्नप्रातिष्ठितं मातुरं
कण्ठारामभिद्रितिलमणिप्रभं, कोमलांगंविशालाक्षिविद्युद्वर्णंवराननं, भानुकोटिप्रतीकांशंकिरीटनिविराजितं, रत्नधौ

वेयकेपूररत्नकुंडलमांडितं रत्नकंकणमंजीरकाटिसूत्रैरलंकृतं श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कमुक्ताहारपशोभितदं क्षिणां
 नोदशरथं पुत्रान्वेषणतत्परपार्श्वभरतशत्रुघ्नौतालवृत्तकरावुभौ श्रमेण्यग्रहन्मंतरामानुग्रहकांक्षिणं एवंविधं सतीतरा
 मंथात्वा पुण्याजालिं यहीत्यामूलमुच्चार्य आत्मसंस्थमजं शुद्धत्वामहंपरमेश्वरश्चरण्यामिव हव्याशंभूर्तावावाहयान्यहं
 इति मंत्रं पठेत् सहस्रशार्धैर्यावाद्यावाहर्नामुद्राप्रदर्शयेत् ततः तवेयं नहि मामूर्तिस्तस्यात्वासर्वंगप्रभो भक्तिस्नेहसं
 माकण्ठदीपसंस्थापयान्यहमिति पठित्वा स्थापनीमुद्रां प्रदर्शयेत् सर्वांतर्यामिणं देवं सर्ववीजमयं शुभं स्वात्मस्थमपरं
 शुद्धमासनं कल्पयान्यहमिदमुक्तापुरुष एवेत्यासनं अस्मिन् वरासेन देवसुखसिनीक्षरात्मकं प्रतिष्ठितो भवेत् शक्यं प्रसी
 द परमेश्वर इत्युक्ते पवेशनं श्रयसि धापनं श्रान्न्यातवदेव शर्मांति शक्तिरयं प्रभो साक्षिभ्यं कुरु तस्यात्वं भक्तानुग्रहतत्परे
 इत्युक्तामूलतिसन्निधापनं सन्निधापनीमुद्रां प्रदर्शयेत् अथ सन्निरोधनं अज्ञातवदेवेश कृपां भोगे गुणां च धे आत्म
 नंदैकलसंत्वा निरुण्णिमपितर्गुरो इत्युक्तामूलतिसन्निरोधनीमुद्रां प्रदर्शयेत् अज्ञानाहर्मेनस्त्वद्वावैकल्यात्साधन
 स्य च यदपूर्णं भवेत् कल्पंतथाप्यभिमुखो भवेत् युक्ताभिमुखीमुद्रया सन्मुखीकरणं दृष्ट्वा पीपूषवर्षिण्यापूरयन् यद्वा विष्टरं
 भूर्तावायज्ञसंपूर्तौ स्थितो भवमहे श्वरेति प्रार्थनामुद्रया प्रार्थना अभक्तवाङ्मनश्चक्षुः श्रोत्रदूरतरेषु ते स्वतेजः पंजरेणा
 शुबोष्ठितो भव सर्वत इति अथ गुंठनमुद्रया अथ गुंठनं ततो देवदेहे पडगेन सकलं करणं धेनुमुद्रया धुःस्मृती करणं
 महामुद्रया परभीकरणं ततो दीपिन्या विधया दर्पणं साच यथा मूलमंत्रं पठित्वा एवं देवदेवाग्रावादिनिर्देष्टुं किं
 त्वेकेदिनि केदयमहाक्षोभं कुरु कुरु सौः सौः इति आकारादिशकारान्तानां मातृकानामुच्चार्य
 अथर्षादकेन देवैः प्रोक्ष्य देवस्य हृदयं स्पृशन् प्राणप्रतिधां कुर्यात् सायथा उवाच आर्हो क्रोपं रंलं वंशः पसं हं हंसः सोहं श्री
 भगवतः प्राण इह प्राणा उवाच आर्हो क्रोपं रंलं वंशः पसं हं हंसः सोहं भगवतो जीव इह स्मृतः उवाच आर्हो क्रोपं रंलं वंशः पसं हं हंसः

सेह भगवतो वा इमनश्चक्षुः श्रोत्रप्राणप्राणहाराण्यसुखं चिरं तिष्ठन्तु स्वाहा परमपदं शानमिच्छति देवाः स्वामी धीसिद्धये
 तस्मै ते परमेशाय रामाय स्वयागत नमः कृतार्थो नुग्रहीतोऽस्मि सफलं जीवितमम आगतो देवदेवेश सुरागतमिदं पुनः मू
 लं ते श्रीरामसुखं गतो भव ततः शंख १ चक्र २ भाद्र ६ पञ्च १ ध्वेनु ५ गरुड ७ श्रीवरसट्योनि १० मुद्गरः प्रदर्यपुष्पां
 जलिग्रहीत्वा मूलं ते श्रीरामाय सवाहनाय सपारिवाराय स्वशक्तिपुकाय पुष्पाजलि पारिकल्पयावि नम इति समर्प
 येत् यद्वक्तिलेशसपर्कपरमानंदसंभवः तस्मै ते चरणव्रजाय पाद्यं शुद्धाय कल्पयते एतावानस्येति मूलं ते श्रीरामाय
 पाद्यं पारिकल्पयामिनम पाद्यपाद्योदं द्यात् तापत्रयहरदिव्य परमानंदलक्षणं तापत्रयविनिर्मुक्तं त्वामर्धकल्प
 याम्यहं त्रिपादूर्ध्वः मूलं ते रामाय इदमर्धस्वहा इत्यर्धं शिरसि दद्यात् वेदानामपि वेदाय देवानां देवतात्मने
 श्रावमनकल्पयामीशशुद्धानां शुद्धिहेतवे ततो विराट् मूलं ते श्रीरामाय इदमाचमनीयं सुधा श्रावमनं मुखे दद्यात्
 सर्वकालेष्वहीनाय पारंपूर्णसुखात्मने मधुपर्कमिदं देवकल्पयामि प्रसीद मे मूलं ते श्रीरामाय मधुपर्कं सुधा न धुप
 कैमुखे दद्यात् उच्छिष्टेष्वप्युचिर्वर्षिपयस्परमाणमाव्रतः शुद्धिमाप्नोति तस्मै ते पुनराचमनीयकमिति पुनराचमनं दद्यात्
 स्नेहग्रहाण स्नेहेन लोकनाथमहायशः सर्वलोकेषु शुद्धात्मनः ददामि स्नेहमुत्तममिति स्नेहसमर्पणं ततः सुगंधद्रव्यादि
 नाड्यहर्तनं कारयित्वा उष्णेदकेन शुद्धावनवास्त्रांपृच्छेत् आधपंचास्रतस्तानं आप्यायस्वेति पयः दधिक्रावण इति दधि
 घृतं मेभिः क्षत इति घृतं मधुवाता इति मधु रचादु पवस्वेति शर्करा ततः परमानंदवोधाब्धि निमज्जन्निजमूर्तये सा गोपां
 गमिदस्तानं कल्पयाम्यहमं शिते द्रविणेन च शुद्धेन सर्वगधजलेन च सर्वोदकस्तानं ततो मूलेन शखेदकेनाऽभिषि
 च्य पुनराचमनीय चरमशक्तित्रयेण दंसप्रोतमखिलजगत् यज्ञसूत्राय तस्मै ते यज्ञसूत्रप्रकल्पये तस्माद्यज्ञात्म
 वेहुतः संभूतमिह्युपवीतं रवभावा सुदरं गायनानां शक्त्या श्रयायते भूषणानि विचित्राणि कल्पयाम्यभराचिंतेति

भूपणानि हिमाव्वेनसारगुरुकुम्भघटगंधकनिष्ठयासमर्पयेत् परमानन्दसौभाग्यपरिपूर्णादिगंतं यथाहाणप
 रमगणकृपयापरमेश्वर तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतइतिगंधं दत्त्वा तुरीयवनसंभूतनानागुणमनोहरं यथाश्रमदसौरभं पुष्पं
 यथातामिदमुत्तममितिपठित्वा तस्मादयथाइति पुष्पदत्त्वा पुष्पाजलिजघंदद्यात् ततश्चंदनाक्षतपुष्पादिभिर्भिता
 सकौशल्यांपूजयेत् रामरयजननीव्यासीरामात्मकमिदं जगत् अतस्त्वांपूजयिष्यामिलोकमातर्नमोस्तुते - ततो न
 मोदशरथायेतिदशरथसंपूज्यलक्ष्मणाभरतशत्रुघ्नोचसंपूज्यहनुमंतंपूजयेत् ततश्चावरणपूजार्थमनुज्ञाप्यअष्टशुभ्रज
 नंकूर्वात् इतिप्रथमावरणम् हनुनंतंचसुग्रीवंभरतसविर्भाषण लक्ष्मणागदशत्रुघ्नान्जामवंतंदलेदिवेताम् इतिपुं
 ध्राहुजयतिविजयंसुराष्टराष्ट्रवर्धनं अक्रोषयर्मपांलंचसुमंतंदलमभवतः ततोय दत्तात्रे लोक्पालांश्च चतुर्धृतदत्ता
 णिततोवाहिः पंचमं तत पुष्पाजलिदत्त्वा वनरपतिरसोपेतो गंधाढयः सुमनोहरः आघ्रेयः सर्वदेवानां वृषो यत्रति
 ष्टह्यतां यरपुरुषं वदधुरितिधूपंदद्यात् सुप्रकाशो महादीपः सर्वतरितमिरापहः सबाह्याभ्यंतरेय्येतिर्दीपोयं प्र
 तिष्ठह्यताम् ब्राह्मणोस्थेतिदीपम् अथनैवेद्यम् भूलेनास्त्राय फट्ठितिवसं प्रोक्ष्यचक्रमुद्रयाभिरक्ष्य भूलेनापि धामिमभ्य
 धेनुमुद्रांचप्रदधर्यं भूलेनाभिमंज्य दक्षिणहरेतउदकमादाय शालीभकं शाशिकरसितं पायसापूयसंप्लेह्यपेयसुचोदयं
 सिवतमसूतफलं धारिकां सुखायं आज्यप्राज्यं सुभोज्यं नयनकचिकरं राजिकैलाभरीं च स्वादीयः शुक्रराजो प्रिकर
 ममृताहारजोपजुषस्व हेमपात्रागतं दिव्यं परमांनं सुसंस्कृतं पंचधापट्टसोपेतं यथाहाणपरमेश्वर चद्रमाप्तसहतिनैवे
 द्यम् अमृतोपस्तरणमसीनिजलदत्त्वा प्राणायत्वाहेत्यादिपंचासां न्विकचोत्पलमुद्राभिः आहोयित्वा नमस्ते
 देवदेवेश सर्वतृप्तिकरपरं अखंडानंदसंपूर्णं यथाहाणजलमुत्तममिति मध्येपानीयं दत्त्वा मध्येजवनिकं कृत्वा ब्रह्मेशाखैः
 परित्तउरुभिः सुपविष्टैः समेतोल्लङ्घ्याश्चिजद्वलयकरासादरवीज्यमानानर्मकोडाग्रहसनपरोहासयन्प्रांकिभो कदहन

भुंकेपत्रिकनकघटितेपट्टसान् श्रीरमेशद्वितीयांठत्वा - यांश्चतारत्नकामद्रुमांभवभुवांमंडनंमंडलानां सर्वांसां
 संपदांयज्ञिजातिजातामंगलमंगलानां हेमामन्नरथदूर्वादधिमधुलवणैष्टमुत्तार्यचार्यैर् - नारायणो रामचन्द्रोदिन
 करकरजिद्रत्नदीपावलीभि रितिभ्यात्वाधयात्राकिजपकृत्वा अमृततापिधानमसोत्पुत्तरापोशानदत्त्वा विश्वकसेना
 यनम इति जञ्चिष्ठशेषदत्त्वा हस्तौप्रक्षाल्यकरोद्वर्तनदत्त्वात् इदंफलमितिफलं पूर्णफलमितितिवूलहिरण्यग
 भैतिदक्षिणां मुकुटाद्याभूषणानिछत्राचमरादीनिपरिकल्प्य महानीराजनंकुर्यात् नाभ्यान्नासीदितिनमस्कारान्स
 त्स्वस्यासन्नितिप्रदक्षिणां यज्ञेनेतिपुष्पांजलिदत्त्वा भगवन्प्रसीदितिनमस्कृत्यस्तुवीत ध्येयंसदापरिभवन्नमभीष्टदो
 हतीर्धार्यपदंशिवविरिचिनुतशरार्यभूत्यार्तहंप्रणतपालभवाविधयेतवंदेमहापुरुषतेचरणारविंदं त्यक्त्वासुदुरत्यजसु
 रेश्वितराजमलक्ष्मीधर्मिष्ठन्नायवचसायदगादरयमायामृगदयितयेप्सितमन्वधावद्वंदेमहापुरुषतेचरणारविदम् र
 श्रीरामचंद्ररघुपुंगवराजवर्धराजेंद्ररामरघुनायकराधवेश राजाधिराजरघुनंदनरामभद्रासोहमद्यभवतःशरणाग
 तोस्मि यस्यामलंघ्यपसदस्सुयशोधनायगायंत्यजस्तमपयोदिनिर्भेद्रपत्न्यः तत्राकपालवमुपालकिरीटजुष्टपादां
 बुज्जरघुपतेःशरणप्रपद्ये ३ नमोब्रह्मण्यदेवायरामायार्कुठमेधसे उत्तमश्लोकधुर्ययन्यस्तदंडार्च्यतांप्रपद्ये इदंवि
 रदलश्यामोराभोजावलेचनः वर्ततेमानसेयस्यास्तसीतांप्रणमाम्यहंततःपुष्पांजलिंदेत्वाकपिमुद्राविधायप्रार्थ
 येत् यदात्रपासर्वगताहतातेभ्यानेनचेत परितेहितते स्तुत्यानवावाफपरताहतातेक्षमस्वसर्वममदेवदेव आज्ञानादथ
 वाज्ञानादशुभंयन्मयाकृतं क्षतमहंसितस्त्वैदास्येनचग्रहाणमां श्रीगोविंदमुकुटकेशवाशिवश्रीवल्लभश्रीनिवे श्रीवैकुं
 ठसुकुंठकुंठिनखलत्वाभिन्नकुठोदय शुद्धयेयविधूतैर्वर्तव्यलश्रीमाधवाधोक्षजु - श्रद्धावद्विवेहिनिस्त्वविविधय गी
 राधारिर्त्राधर त्वमेवमार्किजनयस्त्वमेवमामुद्धारास्मात्पतितमवाधेः छिष्टकृपालेनदयामिरतिचेत्तेवत्तिहंहाकर्मवशो

हतोस्मि गजस्मादित्यपंचास्यशक्तिर्निहास्यरूपवान् ममकृतेनसर्वत्माभ्यः श्रीणातुचिद्वपुः ततउत्तरार्धे
 दद्यात् फलपुष्पांयुसपूर्णैर्ग्रहीत्वाशंसमुज्ज्वलं अशोकचूतकुसुमैर्गुक्तचतुलसीदलैः अर्घ्यमंबरतु दशाननवधार्था
 यधर्मसंस्थापनायच परित्राणायसाधुनाजातोरामः स्वयंहारिः गृहाणार्धमयादत्तंभ्रातृ भे सहितो नयेतिततो
 यमियामेपुष्पांजलिदत्त्वायथाशक्तिपूजयेत्काराजौजागरणं कुर्यात् इतिरामनवमिपूजाविधिः अथदर्शार्मकृत्यततः
 प्रातःसमुत्थायस्नानसंभवादिकाः क्रियाः समाप्यविधिवद्गार्भपूजयेत्पूर्ववन्मुने ततोहोमप्रकुर्वीतमूलमंत्रेणमंत्रवित् पु
 र्योक्तप्रीठेकुंडवास्यार्थं डिलेवासमाहितः लौकिकार्थाविधानेनशतमष्टोत्तरततः साधयेनपायसेनैवस्मरन्नाममनन्य
 धाः अथविस्तरेणहोमविधिः तत्रयजमानः कृतिनिर्याक्रियः शुचि परिहितवासादर्भपाणिः पीठोपविष्टः प्राङ्मु
 खोवाचंयतोहिराचभ्यप्राणानयन्पदेशकालौसंकीर्त्य रामनवमीव्रतांगसाज्यपायसहोमकारिभ्येइतिसंकरप्य तद
 गस्थंडिलादिककारेभ्य इतिसंकरप्य शुद्धगृहेऐशान्यांचनुरंगुलेव्रतमष्टादशांगुलविरुतंतहोमानुसरिणतद
 धिकंवाभयोव्रतस्थंडिलकुर्यात् स्थंडिलगोमयेनोपलिप्य यज्ञियशकलेनउदगायतां पश्चादग्नायतां
 तयोर्मध्ये उदकसंस्थाः प्रागायताः प्रादेशसमितास्तिस्त इत्यल्लेख्य तासुतच्छकलंडगप्रानिधायस्थं
 डिलमद्भिरेभ्युदयशकलमात्रेभ्यां निरस्यापउपरुष्टय ततस्तैजसेनमृण्मये नवापात्रयुग्मेन संपुटीकृत्यसुवा
 सिन्याः श्रोत्रिवागारास्त्वष्टहाद्वासामिदमाग्नेमाहृत्य स्थंडिलादहिराग्नेय्यानिधाय एह्यग्नेरुहगणैर्गोत
 मोन्निहिष्टुप जुष्टोदमूनाग्नेयोवसुञ्जानोग्निहिष्टुप अग्न्यावाहनोर्विनिर्योगः एह्यग्नेरुहहोतानिपीदादब्धः
 सुपुरएनाभवानः अथतात्वारोदसीविश्वमिन्वेयजामहे सौमनसायदेवान् जुष्टोदमूना अतिथिर्दुरोणइभ
 तेष्वन्नमुपयाहिविद्वान् विश्वाअग्नेअभिषजोविहृत्याशक्रयतामाभरभोजनानि इत्यक्षतैरावाह्याच्छादनं

दूरैरुत्तरं समस्तव्याहतीनांपरमेष्ठी० प्रजापतिर्देही० अग्निप्रतिष्ठापनेवि० उंभूर्भुवःस्वरित्यात्मभिमु
 खपाणिभ्यांपट्सुलेखासुतत्तर्कमसुतज्ञानकमग्निप्रतिष्ठापयामोत्यग्निप्रतिष्ठाप्य प्रोक्षितेधनानिप्रक्षिप्य वेणुधम
 न्याप्रबोध्यध्यायेदैवं चत्वारिशृंगावागमदेवोभिस्त्रिष्टुप् अग्निमूर्तिध्यानोवि० चत्वारिशृंगात्रयोऽश्वस्यपादोद्देशोऽप्यसह
 स्तासोऽश्वस्य त्रिधावद्वोटपभोरः रवीतिमहेदेवो मर्त्याग्नाविवेश समहस्तश्चतुःशृंगीसप्तजिब्होद्विशीर्षकः त्रि
 पादप्रसन्नवदनः सुखासीनः शुचिः स्मितः स्वहातुदक्षिणेपाशेर्देवीवामेस्वधांतथा विभ्रदक्षिणहरेनरतुशक्तिमन्तं स्तुवं
 स्तुवं तोमरव्यजनं वामेघृतपात्रचभारयन् आत्माभिमुखमासीन एवंपुरुषोद्दिशतः एषोहिदेवः यदि शोनुसर्वाः पूर्वोह
 जातः स उगर्भश्चतः स एव जातः स जनिष्यमाणः प्रत्यङ्मनस्तिष्ठति सर्वतोमुखः अग्नैवैश्वानरशालिदित्यगोत्रमेपध्यज
 प्राहुः मुखममसन्मुखोभवति ध्यात्वा ततोऽन्याधानंदध्यात्वा क्रियमाणेरामनवर्मात्रतोयापनहोमेदेवतापारंप्रहार्थमन्या
 धानं करिष्यद्वतिसंकटेष्य समिद्धयमादायास्मिन्नन्याहितेऽग्नौजातवेदसमाग्निमिधमेनप्रजापतिं वायारदेवतेऽग्नौ जयेना
 गोधीमौ चक्षुषीऽग्नौ जयेनात्रप्रधानं श्रीराममणैत्तरशतसंख्याकाभिः साज्यपायसाहुतिभिः सीतां रामरूपजननीं दश
 रथं रुद्रमर्णभरतं शुब्रं हनुमंतं हृदयं शिरः शिखां कवचं नेत्रं अस्त्रं सुग्रीवं भरतं विभीषणं लक्ष्मणं अंगदं शत्रुघ्नं जामवंतं
 धृष्टिं जयतं विजयं सुराष्ट्रं राष्ट्रवर्द्धनं अक्रोपं धर्मपालं सुमंतं इन्द्रं आग्निं यमं निर्वर्त्तिं वरुणं वायुं कुबेरं
 ईशानं ब्रह्माणं अतंतं वज्रं शर्कं दंडं खड्गं पाशं अकुशं गदां शूलं पद्मं चक्रं एताः प्रधानदेवताः
 प्रत्येकमष्टाविंशतिसंख्याकाभिरष्टाभिरासाज्यपायसाहुतिभिः श्रेष्ठेणस्त्रिष्टुक्त्वमाग्निमिधमसन्नहनेन रुद्रमर्ध्मणम
 श्वेदेवान्विषणुं अग्निं वायुं सूर्यं प्रजापतिं च एताः प्रायश्चित्तदेवता आज्यद्रव्येण ज्ञाताज्ञातदोषनिवर्हेणार्थं त्रिवारमाग्निं
 सकृन्मरुतश्चाज्येनांगदेवताः प्रधानदेवतास्सर्वाः सन्निहिताः संतु सांगेन कर्मणा सद्यो यक्ष्ये व्याहतीनांपरमेष्ठी

प्रजापतिर्दहती अन्वाधानसामिहोमेवि-
 तत्रायक्रमः प्रादेशमात्रान्पटुंशेद्वर्मान् रज्जुकरणाथैर्गृहीत्वा तत्र दादशदर्भैः संधितपवनारंजं प्रादक्षिण्ये
 नक्षत्राणामन्तरं रज्जुं पुरं रज्जुद्वयं गृहीत्वा तद्वज्जुद्वयं स प्रादक्षिणेन समन्था पुनरन्था रज्जुपूर्ववत्कृत्वा प्रादक्षिण्येन
 त्रिवर्तं समस्याये प्रादक्षिण्यर्थं कृत्वा तां रज्जुमुदगन्थां चित्तयत्तत्र प्रादेशमात्रान्मुष्टिपरिमितान्दर्भां निधाय तया
 रज्ज्वा तान्दर्भान् द्विरावेष्ट्य रज्ज्वयेण तद्वज्जुमूलसकृदवेष्ट्य तद्वज्ज्वग्रशेष पूर्वमावेष्ट्य रज्ज्वधस्तत्र त्रिवीथान्मि
 दं मे सदा यत्तत्तत्पथश्चाद्रागत्परिनिदध्यात् ततः पूर्ववदन्यां त्रिवर्तारं रज्जुं कृत्वा दगन्थां वित्तयत्तत्र पलाशखदि राधन्य
 तनयुष्टियत्तदश्रयद्विप्रादेशप्रमाणं पंचदशसमिदात्मकमिध्मं प्रागग्रं निधाय तयारज्ज्वत्सकृदवधुः पयतनस्य
 पश्चाद्वा गोडपरिनिधाय ततश्चाग्रिमपयतनाद्वाहिः सोदकेन पाणिना ज्ञेयमारभ्य शानपथैतपरिसमूह्य ततः प्राच्यामुदग
 भेदक्षिणरथां प्रागग्रैः प्रतीच्यामुदगभैरुदीच्यां प्रागग्रैर्दर्भैः परिरुत्तुणयात् पूर्वपश्चिमपरिरुत्तरणमूलयोरुपरिदक्षिण
 परिरुत्तरणान्ग्रहोरथरुतादुत्तरपरिरुत्तरणं एवमग्निपरिरुत्तार्य कांश्चिदुत्तरतो दर्भानास्तीर्थो मेरे शान्तिं मारभ्य पूर्ववत्प
 र्द्वयदर्भैः पूत्तरतः पात्राणि न्यचिसादयेत् दक्षिणसव्यपाणिभ्यः क्रमेण चरुरथाली प्रोक्षयौदर्यां ज्वर्यौ प्रणीता ज्यपात्रे
 इहमावर्हिर्पोथुर्षुकं पात्रिने उलूखलमुसले प्रोक्षणीपात्रं च मानिकृत्य प्रादेशमात्रानध्यायाद्भिः पूरयित्वा गृहोपक
 निष्ठिकाभ्यामसंसृष्टे गृहीत्वा त्रिरूप्यपात्राण्युत्तानानि कृत्वा दर्भैर्विस्त्रस्यन्निः प्रोक्षयेत् प्रणीता पात्रमग्नेः प्रत्यङ्मुनि
 धाय तत्राप्यवने निधायोदकं पूरयित्वा गंधपुष्पाक्षतानि दक्षिण्य अस्मिन्कर्मणि ब्रह्माकृताकृतावे- यजमानस्तत्प्रणीता
 पात्रानासिकासमीपे नीत्वा उत्तरतो मेर्दर्भैः पुनिधाय अन्त्यैर्दर्भैराच्छादयेत् तेषां त्रिवर्तयुर्निधाय श्रीराममुद्दिश्य तत्प्रणीच
 तुरो मुष्टी निरुध्य उत्तरदेवताभ्यः सीतां गृह्णाजुष्टिर्नैर्वाभिर्यादिचतुरश्वतुरमुष्टी त्रिवर्ते श्रीरामाय जज्जुष्टं प्रोक्षामीति

तथैवसीतायैत्वाजुष्टप्रोक्षामीतिमंत्रेणप्रतिद्वैतचतुः संसृष्टं प्रोक्षं पश्चात्प्रत्यगर्थीवेत्तलोभिकृष्णाजिनैः लूलं
निधायोलूलं लनिरुतर्वाहीन्मुसलेन चिरवहतात् त्रिःफलीकृतं स्तंडलान्प्रपासि श्रपयेत् असंस्कृताग्नौ श्रपणपक्षे
सूर्यादीनां चतुर्णां निर्वापादीनां च निवृत्तिः पर्याग्निकरणस्य तु तेषां विज्ञेयत्वात् त्रिधायाज्यपात्रं पुरतः संस्था-
प्य तत्र विलीनाज्यं निक्षिप्य ततः परिरस्तरणाद्वाहिरुत्तरतोन्निरगायानपोह्य तेष्वज्यपात्रं निधाय वामहस्ते दर्भाग्रद्रयं धृ-
त्वा ज्वलता दर्भात्तमुकेनावज्वाल्य दर्भाग्रद्रयमंगुष्ठपर्वमत्र प्रक्षालितं तत्र निक्षिप्य ज्वलता तेनैवोत्तमुकेन चरुसहि-
तं त्रिः पर्याग्निकुर्यात् उत्तमुकं निरस्याप उपरस्य याज्यं कर्पाक्षिवोदमुद्धारस्यांगारानग्नौ प्रक्षिपेत् ततो गृष्टेपकनिष्ठिका-
भ्यामुत्तानाभ्यां पाणिभ्यां पावित्र्यं असहते धृत्वा सवितुष्टाहिरण्यसूतपः सविता पुरजलिष्क् आज्यस्योत्पवने वि-
वितुर्वः प्रसवद्वह पुनान्याच्छिद्रेण पावित्र्येण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिः प्रागुत्पुनति सकृन्मंत्रेण द्विरुष्टां पावित्र्ये आद्भिः
प्रोक्षयाग्नौ प्रहरेत् अग्नेः पश्चात्परिरस्तरणाद्वाहिरात्मनो ग्रेभुव प्रोक्ष्य भुवि वा हिः सन्नहर्नारिज्जुमुदगाग्रावितरयतद्वाहिः प्रा-
गप्रमुदगापवर्गमास्तीर्य तत्राज्यस्य पापनं कृत्वा सकुशौ दर्वास्तु वाग्नौ प्रताप्य भूमौ दर्वा निधाय स्तुवा विलग्न दर्भाग्नौ प्रागप-
वर्गं निःसृज्य स्तुव पृष्ठदर्भाग्रोत्तमाभिमुखं त्रिः संसृज्य कुशमूलेन पृष्ठादारभ्य विलपयंतं दंडं त्रिः संसृज्य प्रोक्ष्य प्रताप्य
धृतादुत्तरतः स्थापयेत् तथैव दर्वा संसृज्य स्तुव स्योत्तरतो निधाय तान्दर्भानाद्भिः प्रोक्षयाग्नौ प्रहरेत् ततः स्तुवेण ज्ययद्वाहि-
त्वा तद्वाहिरभिधायैदं गृद्धास्यां गन्धायै मधेयनतीत्वा दक्षिणवर्हं व्यासाय पुनरभिधाय सहस्रपणपेक्षं पात्रांतरं च मुह-
येदं श्रीरामायण्यादिव कर्तां पृष्ठयाग्नौ संसृज्य गंधपुष्पाक्षतैरग्निमर्चयेत् त्रिधा निध्यानि नद्वयनयोर्वसुश्रुतोऽग्निस्त्रिष्टुप्
अग्नयर्चने वि-विध्यानि नोदुर्गं हाजातवेदः सिंधुननावादुरिता तिसर्पिः अग्ने अत्रि विनमसाग्रहणात्तस्माकं बोध्यवितानूना-
यस्त्वाह्वाकारिणा मन्यमानो मर्त्यैर्मर्त्यो ज्योहर्वा मि जातवेद्यो यथो अस्मासु ये हि प्रजाभिरग्ने अमृतत्वं मर्यामि न्य-

भयं प्रतिपादं प्रातिदिशं प्राचरभ्यर्च्य यस्यैवं सुकृत इत्यस्य वसुशूनोऽग्निष्टिष्टुप् अग्न्युप्रस्थाने विधेयं स्मैत्वं सुकृते
 जातवेद उलोकमन्नेकणवस्येतं अभिनंसपुत्रिणं वीरवतं गोमंतं रथिप्रशस्ते त्वस्ति इत्युप्रस्थायारमानं चालं कृत्य ह
 स्तं प्रक्षालयेधमसन्नहर्निरजुतजैव निधाय धममादाय मूलमभ्येभिध्वभिध्यायेयंत इधम इत्यस्य मंत्रस्य वाग्मदेवो जातवेदाश्च
 ऽग्निष्टिष्टुप् इधम हवने वि इयंत इधम आत्मा जातवेदस्तेन धत्स्व त्वर्द्धय चारुस्मान्न जयापशुभिर्ब्रह्मवर्चसेनावाधेन ममेध
 यत्स्वाहेति दुर्वा जातवेदसे मय इदं अथ स्तुवेणाज्यं गृहीत्वा परितरणात् यवकोणमारभ्याग्नेयी पर्यंतं प्रजायतये इति म
 नसारमरन्त्वा हेत्युच्चार्य चिच्छेदेनार्जवेनार्जवेनाज्यधारापद्मी यौ इधम यौ इधम दारुणिष्ठा वयन्हुत्वा पुनराज्यं गृहीत्वा
 परितरणाग्नेर्ऋत्यकोणमारभ्यैशानी पर्यंतं तथैव बहुत्वा उभयन्न प्रजापतये इदं नममेति यथा क्रतेण यजेत पुनराज्यमदायाद
 येत्स्वा हेत्युत्तरपार्थं पुनराज्यमादाय सोमाय स्वो हेत्वनन्नेर्दक्षिणपार्थं मय इदं सोमायेदं नममेति यथा क्रतेण यजेत पुनराज्यमदायाद
 तोयजमानश्चोत्तरशतसंख्याहति पर्याप्तं सज्यपायसं द्रव्यं श्रीशमाय तथा प्रातिदैवतं मष्टा विशतिसंख्याहति पर्या
 ससाज्यपायसं द्रव्यं चतुर्थ्येतेभ्यः सीताप्रभृतिभ्यो नमो तिसाक्षतजले नृणां कुर्यात् ततो राममंत्रस्य ऋष्यादिरमर
 णं पूर्वकैतेनाष्टोत्तरशतसंख्यः साज्यपायसहोमः कार्यः करणीयो वा आचार्यं हस्तेन दीक्षारहितं तु पूजामिव होममपि
 द्विकर्मत्रेण वा कुर्यात् वैदिकपक्षे तद्विष्णोरिति मंत्रस्य मेधा तिथिर्विष्णुर्गार्ग्यग्रीरामनवमी व्रतं गसाज्यपायसहोमे वि
 तद्विष्णोः परमं पदं सदा प्रशयति सुरयः दिवी वचश्चरत तं स्वाहेति होमः कार्यः द्वितीयपक्षे उर्ग्रीरामाग्रस्त्वहति ततः
 उर्गसीतायै स्वो हेत्येवं प्रणवादि स्वाहाकारं तमैत्र्यैः प्रत्येकमष्टा विशतिसंख्यासाज्यपायस्य ज्याहर्ता हेत्वा स्विष्टकृदो
 मं कुर्यात् द्रव्यामुपस्तीर्या हविष उत्तरार्द्धात् पूर्ववदा ततो भूत्वा न्युज्यामिरं गुलीभिः सैव षडकतमवदाज्य
 स्थालीरिध्नतमनभिधायं द्रव्यं हिरण्यगर्भं ऋषिः अग्निरिष्टकृद्वेवताः

अतिधृतिः छंदः । स्विष्टकृद्वाभिवानियोगः यदस्य कर्मणो न्यारो रिवयद्वा न्यूनमिहाकर । अग्निष्टुतिस्विष्टकृद्वा न्यूनं स्विष्ट
 कृतं सहतं करोमि । अग्नेयेस्विष्टकृते सहतहेतु सर्वप्राप्यश्चित्तहृतीनां कामानां समर्द्धयित्रे । सर्वाग्नेः । कामान्समर्द्धय
 स्नाहा । अग्नेरीयानदेते जुहुयात् । आयेरिस्विष्टकृतद्वंद्वं पावताप्रधानहेतुमभ्यापूर्वार्द्धात्पेथ्यार्द्धाच्चिभिरवधाति-
 स्विष्टकृतउतार्द्धात्पूर्वार्द्धाच्चिदिरपनिहतिहृत्यमानं । तत्तद्वधमवधनरज्जुं विस्त्रय रुद्रायपुणपतये स्वाहेति हुत्वा । रुद्रा
 यदंतममेतित्यक्तापउपस्पृश्य । स्तुवेणाभ्यमादाय । अयाश्चेत्यस्य विमदोया अग्निः पकिः । प्रायश्चित्तहेतुभिवित्तियोगः
 अयाश्चाभ्येत्थनभिश्रास्तिपाश्चसत्याभित्यमया । अपसाचपसाकृतोयात्तद्वधमूहिपे । यान्तेधिहिभैषजंस्वाहा । अग्नेये अय
 सहदश्रतोदेवाहतिद्वयोर्मेधातिथिराथायादेवोदेवताद्वितीयायाविष्णुर्गार्ग्यज्राप्रायाश्चित्तहेतुभिवित्तियोगः । उततोदेवाभ्य
 वंतुनोयतोविष्णुर्विचक्रमेष्टुथिण्याः । सप्तधामभिः स्वाहादेवेभ्य इदं । इदं विष्णुर्विचक्रमेजधानिदधेपदं समूढमस्य पा
 सुरेस्वाहाविष्णवे इदं । न्यस्तसमस्तसप्तव्याहतीनां । विश्वामिबजमदाग्निमरुद्राजभृगवऋषयः । अग्निवयुसूर्ययजान् ।
 पतयोदेवता । नायभ्युष्णिगानुष्टुप्पृहवः । छंदांसि । प्रायश्चित्तज्यहोमेभिवित्तियोगः । उर्भूः स्वाहा । अग्नेय इदं । उर्भूः स्वा
 हावायव इदं । उर्स्वः स्वाहा । सूर्याय इदं । उर्भूर्भुवः स्वः स्वाहा । प्रजापतये इदं । ब्रह्मोपताः सताज्याहतीर्जुह्यात् । सत्र
 विपर्यासादिनिमित्तप्राप्ते दोषे । अनाज्ञातमिति मंत्रस्य हि रण्यगर्भऋषिः । अग्निर्देवतानुष्टुप् छंदः । प्रायश्चित्तज्यहोमेभिवि
 त्तियोगः । अनाज्ञातं यस्याक्रियते मिथः । अग्नेतदमाकल्पयत्वं हि वेत्थ यथातथ्य स्वाहा । अग्नेय इदं । पुरुषसंमितेयज्ञेयज्ञः ।
 पुरुषसंमितः । अग्नेतदस्य कल्पयत्वं हि वेत्थ यथातथ्य स्वाहा । अग्नेय इदं । पत्न्याकन्येत्याप्यस्त्रितोमिस्त्रिष्टुप् । प्रायश्चित्त
 ज्यहोमेभिवि० । पत्न्याकन्यामनसादानदक्षायजस्यमन्वेतेमर्त्याः । अग्निष्टुताः ऋतुर्विद्वजानानं नयजिद्वेदेवाः ऋतुशो
 यजातिस्वाहा । अग्नेय इदं यद्देवेवाभितयामरुतास्त्रिष्टुप् प्रायश्चित्तज्यहोमेभिवि० । यद्देवेवाभितयामा निवाचाचपय

तोदेवहेलातडनं श्रायोश्रमंश्रिभिर्दुलनायेन्यत्रास्मन्नरतातेधेतनुस्वाहामरुद्भयइदं सर्वप्राप्यश्चित्करिष्ये
 भूर्भुवःस्वःस्वाहाप्रजापतयइदं ततोयजमानश्रस्यकर्मणः सपूर्णतासिन्धुपूर्णार्तिहोष्यामिनिसंकरयद्वादशय
 हतेनाष्टयहतेनचतुर्थहतेनवाज्येनस्त्रुवंपुरयित्वा तदुपरि वस्त्रादिपुतं चंदनादिभूषितंफलनिधाययजमानान्वार
 ष्यःश्राचार्थस्तिष्ठन्पूर्णार्तिजुहुयात् समुद्रादूर्ध्विरत्येकादशर्वस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवश्राद्यास्तिष्टुप्श्रंत्वाजगत्
 पूर्णार्तिहोमेवि० उ०समुद्रादूर्ध्वमधुमंडारदुपाळंशुनासमसृतत्त्वमानट्यतस्थनामगुह्यंयदरिताजिह्वादेवानाममृ
 न्न्यनाभिः वयंनामप्रवृत्तामाधृतभयास्मिन्यज्ञेधारयामानमोभिः उपब्रह्माशृणुबुधस्यामानंचतुः शृंगोदमीद्वौरएतत्
 चत्वारिंशुगास्त्रयोश्रस्यपादाद्देशीर्षसतहस्तासोश्रस्य त्रिधावद्धेष्टुधभोररर्वातिमहेदिवोमर्त्याश्राविवेशात्रिधाकृतं
 पाणिभिरुग्रहामानंगविदेवासोवृत्तमन्वविदन् इद्रेकक्षुर्मृएवंजपानवेनादेकक्षस्वधयानिष्टतक्षुः एताश्रर्षेतिहद्या
 स्समुद्राच्छतव्रजादिपुणानाचचक्षुवृतस्यधाराश्रभिचकशोमिहिरएययोवेतसोमभ्यश्रासांसंन्यकृस्तुवंतिसरीतोनि
 धेनाश्रंतर्हदामनसापूयमानाः एतेश्रर्षैर्युर्मयोधृतस्यमृगाइवाक्षेपणोरपमाणः सिंधोरिव प्राध्वनेशुयनासोवात
 प्रमियः पतपतियह्लाःधृतस्यधाराश्ररुपोनवाजीकाष्टामिदन्मिभिः पिन्वमानः श्रभिप्रवंतसमनेवेयापाःकल्पया
 एयःस्मयमानसोश्रिशेधृतस्य धाराःसमिधोनसंतताजुपाणेहयति जातवेदाः कन्याइव वहतु मेतवानुश्राव्यंजा
 नाश्राभिचाकशोहिष्यत्रसोमस्यूतेयत्रयज्ञोधृतस्यधाराश्रभितन्यवते श्रभ्यशत सुष्टर्तिगव्यमाजिमस्मासु भद्राद्रवि
 णानिधतइमंयज्ञंनयतदेवतानिधृतस्यधाराध्वमन्यवतेधामतेविश्वंभुवनमपिश्रितमंतः समुद्रेह्रद्यंतरायापिश्रपाम
 नीकेसामिधेयदाभूतस्तदश्याममधुमंततदूर्मिस्वाहा अपरिमितधारांस्त्रवताद्रव्याघ्रेणसावशेषहुताह्यइदंनममेतिर्य
 क्कोविज्योतितेन्यस्यजातोवशाक्कविः श्राघिर्द्वेवताजिह्वय चंदःहोमेविनि० विज्योतिषावृताभान्यग्निरविर्विंध्यानि

निरपदशपूर्वदेशावरैः रामदूर्वादलश्यामंपद्माक्षपीतवाससं रतुवतिनामभिर्दिव्यैर्नतसंसारिणोजनाः रामाय
राममद्भाषरामचंद्रायवेधसे रघुनाथायनांथायसीतायाःपतयेनमः इमंमंत्रमहादेविजपद्मेदिवांनिशं सर्वपापवि
निर्मुक्तोविष्णुसायुज्यमाप्नुयात्

॥ इति श्रीपद्मपुराणेउत्तरखंडेहरगौरीसंवादेश्रीरामचंद्रस्याष्टोत्तरशतनामस्तोत्रम् ॥

श्रीरामचंद्रायनमः

अस्यामेव नवम्यां कालोत्तरोकं मातृकाव्रतं चैत्रशुक्लनवम्यांतुमातृव्रतं समाचरेत् चतुःषष्टिरतुसंपूज्याभिरवेणुसम
न्विताः स्तनगधवलनैर्वेद्यैःप्रभृतैःसुसितैःशुभैरित्युपक्रम्य नवम्यांपूजयेद्यरतुनासिचाश्वयुजेसदा अरुणद्वितमभा
वरतुभवेदेवनसशयइत्यादिहेमाद्रौस्पष्ट इतिमातृव्रत अस्यामेवमद्भकालीपूजनमुक्तं कल्पतरौब्राह्मे चैत्रेनव
म्यांशुक्लायामद्भकालीमहावला योगिनीनांतुसर्वसांमधिपत्येभिषेचिता तस्मात्तांपूजयेत्तत्रसोपवासोजितोद्दिपः
विधिर्त्रैर्वलिभिर्मत्तयासर्वासुनवमिपुषेति चैत्रशुक्लनवम्यांचतुष्पाट्टियोगिनीपूजा तासां नामानि आगमशास्त्रादौ
उल्लिख्यार्थेनमः १ मंगलयै. २ भद्रायै. ३ धृत्यै. ४ शार्यै. ५ क्षमायै. ६ शिवायै. ७ सिद्ध्यै. ८ पुष्ट्यै. ९
उमायै. १० ध्रियै. ११ रत्न्यै. १२ दीप्तायै. १३ कांत्यै. १४ यशस्विन्यै. १५ लक्ष्म्यै. १६ ईश्वर्यै. १७
दुर्त्यै. १८ सिद्ध्यै. १९ जयायै. २० ब्राह्म्यै. जयंत्यै. २१ अपराजितायै. २३ जितायै. २४ मानस्यै. २५
श्वेतायै. २६ दिव्यै. २७ मायायै. २८ महामायायै. २९ मोहिन्यै. ३० रतिलालसायै. ३१ तारायै. ३२
विमलायै. ३३ गौर्यै. ३४ शरण्यायै. ३५ कौशिक्यै. ३६ मर्त्यै. ३७ दुर्गायै. ३८ क्रियायै. ३९ अरुंधत्यै. ४०
घंटायै. ४१ कर्णायै. ४२ कापालिन्यै. ४३ रौप्यै. ४४ काल्यै. ४५ मयूर्यै. ४६ त्रिनेत्रायै. ४७ मुरुपायै. ४८

वहुरुपायै- ४९ रिपुहायै. ५० श्रविकायै. ५१ चर्चिकायै- ५२ सुरपूजितायै- ५३ वैरस्वत्यै. ५४ कौमार्यै- ५५ महालक्ष्म्यै. ५६ कार्तिक्यै. ५७ शिवदूत्यै. ५८ चांमुडायै. ५९ ब्रह्माण्यै- ६० दम्पायै- ६१ माहेश्वर्यै- ६२ वेष्णुर्यै. ६३ वाराह्यै. ६४ उर्मैरवायनमः एताभैरेषणसहपूज्याः इतिमातृनवमीव्रतं ॥ वैत्रशुक्लदशन्या धर्मराजपूजानारदीये वैत्रशुक्लदशन्यानुधर्मराजंपूजयेत् तत्कालसंभवै. पूष्यै. फ़ल्गुनीयादिभिस्तथा सोप वासश्चैकभक्तोपूजायित्वा द्विजोत्तमान् चतुर्दशततस्तेभ्यः शक्त्या दद्याच्चदक्षिणां एवं. कुर्वेतिविप्रधर्मराजस्यपू जन्तं सधर्मस्याज्ञायागच्छेदेवैसाधर्म्यमच्युतः धर्मराजमुद्दिश्यचतुर्दशविप्राणांपूजाकार्यं तत्रमंत्रः यमायध मरंजायस्यवेचांतकायच वैरस्वतायकालायसर्वप्राणहरायच डौंडिरायनीलायदधायपरमेष्ठिने तुकोदरा यचित्रायचित्रगुप्तायवैनमः पाशाहस्तायदेवेशसपरिवारायतेनमः अथचैत्रशुक्लदश्यांदोलोरेसवउकीब्राह्मे चैत्रमासस्यशुक्लायामेकादश्यांतुवैष्णवैः श्रांदोलनीयोदेवेशः सलक्ष्मीकोमहोरसवैः अस्यां नृसिंहपरिचर्यार् यांमणिगतद्वेषेशः चैत्रेमांसिसितेपक्षे दक्षिणाभिमुखंहरिं मासमादौसमभ्यर्च्य मासमांदोलयेत्कलो दोला रुद्रश्चभगवानवश्यं सांलोक्याधिभिः प्रपक्षयार्थमिश्चालोकनीयः तथाचोक्तंत्रैवं - 'दोला संस्थं च ये कृष्ण प र्यतिमधुमाधवे क्रोडति विष्णुनासाद्धैवैकुण्ठे देववंदिताः दोला रुद्रच परशतोत्कृष्टांकलिमलापहं अपराधसहस्रै स्तुभक्तान्स्ते घूर्णेन केते घूर्णेन श्रांदोलने दोलारुद्रस्यपुरातोजागरणमपिकुर्यात् तथाचतत्रैवं दोलारियतस्य कृष्णस्य ये भेकुर्वीति जागरं सर्वपुण्यफलावाप्तिर्निर्भेकेण जायते पद्मपुराणे क्षणंतु यज्ञफलदंघाटिकातु चतुर्गु णाः ग्रहरः कोटिगुणितच्चतुः संख्या नंदं व्यते इयंचैकादशी कामदा पद्मललितास्याच । तदुक्तेनारदीये चैत्र स्य शुक्लैकादश्यां सोपवासो जितींद्रियः कृत्वा च नियमान्सर्वान्वक्ष्यमाणान् दिनत्रये द्वादश्यामर्चयेद्भक्त्या वा सुदेवं

सनातनम् उपचारैः पोडशाभिस्ततः संभोज्ययाडवान् दत्वा च दक्षिणां भ्यो विसृज्या शीतं चरवयं इयंतुकाम
 दानां मसर्वपातकनां शिनी भुक्तिमुक्तिप्रदा विप्रमत्तया सभ्यगुणोपिता अथास्या कथा वाराहपुराणे पद्मपुरा
 णे च युधिष्ठिर उवाच वासुदेवनमस्तु भयंकथयस्व ममाश्रितः चैत्रस्य शुक्लपक्षे तु कानामैकादशी भवेत् श्रीकृष्ण
 उवाच शृणुष्वैकमनाराज न कथा मे ता पुरातनी वासिष्ठेयाम कथयत्प्राग्दिलीपाय पृच्छते दिलीप उवाच
 भगवन् ह्येतुमिच्छामि कथयस्व ममाश्रितः चैत्रे मासि सिते पक्षे किं नामैकादशी भवेत् वासिष्ठ उवाच शृणुष्वैक
 थयिष्यामि व्रतानां मुत्तमं व्रतं पापघनं यं शुष्कमाद्रौ वै बहु जन्मजं सकलं दहते सोयं हरिवासरपावकः चैत्रस्य वि
 श्वे पक्षे तिथिरेकादशी तु पात्रेया कामप्रदानां क्षासामह पापनाशिनी शृणु राज न कथा दिव्यां पापघ्नीं श्रुति सौख्य
 दां पुराणां पुरेभ्यः हेमरत्न विभूषिते पुंडरीक मुखानां गानि वसति मदेकादशः नागरत्न पुंडरीकाख्यो राजा रज्यं
 चकार च गंधर्वैरप्सरसोभिश्च सेव्यमानो दिवानिशं वराप्सरसोऽपि ललितापद्मरागोपयोगी भूता ललितोऽपि सगंध
 र्वायुवाकर्मामदेकादशः उभौरागेषु सप्तकौदं पतं काममोहितौ रमातेतौ तु स्वयं हृदयान्य समाकुले ललिता चि
 त्तसलीनो ह्यासीरसललितस्त्वदा ललितस्य च स्वाते सालाशां ललिताभूषां पुंडरीकादयो नागावर्तते सदसि रफु
 ट ललितस्त्वत्पुत्रश्चैव कुरुतां गानमुत्तमं गानं कर्तुं सललितः सस्मार ललितोऽपुनः कामबाणवशात् पुंडरीकस्य चा
 श्रितः गानं कर्तुं न सरखलितो ललितो मे वसं समरन् गंधर्वकुलरत्नं ससर्वविद्याविशारदः तस्य भावं तु तत्र रथः कर्को
 टो ज्ञातवांस्तदा कर्कोट उवाच शृणुष्व पुंडरीकाख्यमवाक्यं तु सांप्रतं ललितस्य त्वया भावो विज्ञातो गानवाप्र
 भो कर्कोटकवच श्रुत्वा पुंडरीकोमहोरगः ललितं भर्त्सयामास ललितागतमानसं रौद्रो भूत्स तदनागो दुर्निरी
 द्यो भयंकरः शयापललिततूर्णैको धिसरकलोचनः राक्षसो भवदुर्वृक्षे कव्यादः पुरुषादकः यतः पतुर्वशो जाताति

नायमानेममाग्रतः ललितायावशंप्राप्तः किञ्चएनरत्वयाकृतं वचनातस्म्यनागरस्यराक्षसः सोभवत्क्षणात्
 रौद्रानतोविरूपाक्षोदीर्घकायोभयंकरः योजनायतकायश्चकंधरांसमुखस्तथा चंद्रसूर्धनिभाक्षश्चपर्वतोपमम
 स्तकः गुहाप्रतिमगंधीरनासारंध्रभयंकरः चपलोष्ठस्तीक्ष्णदंतोयोजनानायामविग्रहः ईदृशोराक्षसोभूत्वाक
 द्रेणविपिनगतः चिंतयामासललितापतिराक्षसविग्रहं ध्यायमानातेमाभूमहादुःखालिपमभ्यगा किं करोमिकेग
 द्यामिपतिशापेनमोहितः इतिसंचित्यललितासौरुच्यंनलभतेस्मसा राक्षसःसविरूपाक्षोनागराज्ञासयोजितःआन्य
 माणोदिवारात्रंनसुखंलभतेस्मसः ललितातंवियोगार्तावर्तयतीपातिमुहुः वञ्चामविपिनेयोरुरदंतीकरुणशर्नैः ए
 कादातुश्चपर्वतोसाधैवपर्वतमस्तके रम्यमाश्रममासाद्यदर्शतपसिस्थित शृंगिसंश्रमर्णितजसर्वभूतहितेरतं दृष्टातु
 तंमूर्तितंचतत्पाशैसावयौशर्नैः मुनिर्दृष्ट्वाथतरयाग्रेविनयावनताभवत् तामुवाचमुनिः शृंगीकात्वंकस्यसुताशुभे
 किमर्थमिहसंश्राप्ताकथयस्ववरानने ललितैवाच गंधर्वोवीर्यधन्वाख्येयोरिततस्यसुतास्म्यहं ललिताख्य
 मुनिश्चेष्टपत्यर्थमिहचागता पतिर्नैललितोनास्त्रामटासकमना कुधीःपुंडरीकाख्यनागेनशशोरिक्षसतांगतः तदा
 प्रभूतिमेवब्रह्मन्नसुखंजायतेकचित् तद्वर्तुमर्तोशादूलकथयस्वप्रसादतः यस्यप्रभावात्तरयापिराक्षसद्वंप्रपा
 स्यति मुनिरुवाच चैत्रमासस्यचाधैवशुक्लापक्षेहिजायते नाम्नासापद्मललिताकथितैकादशीवधैः त्वयासै
 कादशीभद्रेक्रियतांपतिमुक्तये कृत्वाचतत्पुण्यफलंस्पूर्णातस्यदीयतां दत्तेपुण्येक्षणादेवप्रेतत्वंयास्यतिक्षयं इ
 तिश्चत्वामुनेर्वाक्यविनयावनतास्थिता शक्ररोहिधिनोसम्यगललितैकादशीव्रतं विप्रस्यैवसर्मापेतुमुरारेरग्रतो
 मुदा इतिवाक्यंजगादासौपत्युःसंतारणाय च मयाचयकृतपुण्यपत्येदत्तददध्युत तेनगोविंदमेपच्युराक्षस
 त्वप्रणश्यतु दत्तपुण्येत्तयापद्मललितैकादशीभवं इतिज्ञात्वातुरार्जुनोऽर्कतव्यासाप्रयत्नतः राक्षसत्वंगतस्य

कृणुते महिंस्वाः प्रादेर्विमायाः सहते दुरापाः शिशोतिष्ठंगिरक्षसे विनिक्षिप्य हाः अनेनावाशिष्टं सर्वं दुःखाग्रय इदं नममे
 त्यक्त्वा विश्वभ्यो देवेभ्यः स्वहिंते संस्थावहृत्वा विश्वभ्यो देवेभ्य इदं अथ पूर्वमासादितं पूर्णपात्रं आस्तीर्णवाह्निं पिदाक्षिण
 पाणिना निधाय तत्र गंगादिपुण्यनदीः स्मृत्वा दक्षिणपाणिना भिमिशान् पूर्णमसिपूर्णं भूयाः सुपूर्णमसिपूर्णं
 भूयाः सदसि सन्ने भूयाः सर्वमसि सर्वं भूयाः आक्षितिरसि मा मे दृढतिजापित्वा प्राच्यादिपंचदिक्षुकुशाग्रैः प्रादक्षि
 ण्यक्रमेण उदकमुद्धक्षेत् प्राच्यादिशि देवाद्भ्यो विजो मार्जयतां दक्षिणस्यादिशि मास्यः पितरो नार्जयतां प्रतीच्यादि
 शिग्रहाः पश्चादेव मार्जयतां उदीच्यादिश्यापञ्चोपधेयवन्नस्पतयो मार्जयतां उर्द्ध्वादिशि यज्ञः संवत्सरः प्रजापतिर्मा
 र्जयतां ततः स्वर्वाशरीरकुशाग्रैरभिषिच्येत् भिर्भोजैः आर्घ्यान् आस्मानि त्यस्य देवश्चापस्त्रिष्टुप् मार्जने विनिर्योगः
 आर्घ्यान् आस्मान्मातरः शुधयंतु वृते नमायत ध्वः पुनंतु विश्वं हरिप्रप्रवहंति देवी रुदिदाभ्यः शुचिरापूत एमि इदमाप
 इत्यस्य सिधुर्द्वापञ्चो नु पुमान्मार्जने विनि. इदमापः प्रवहता यत्किंचिद्दुरितं माये यद्दामभिर्दुद्वाहयद्वा शोफ उता न्यून
 सुमित्रियान् आपञ्चोपधेयः संतुः दुर्मित्रास्तस्मै संतु योस्मान्दोष्टेयं च वयं द्विष्म ततो यजमानो वा मर्त्यो स्थित पत्न्यं ज
 लौ स्ववामकरे च पूर्णपात्रस्थजलं माहं प्रजापरा सिधयानः ममावरीरुष्यन् समुद्भवो निनयानि संपाथो अपथिभ्यः कंभु
 र्योत्तयात्राः पद्मुरां निषिच्य तज्जलं वहीं धिनिषिच्येत् ता आपः समुद्गच्छंतीति ध्यात्वा ततो यजमानो नैवायं वदंशे
 स्थितः उच्यते स्वरश्च मंयद्वाोपचते नमश्च यते न्यूनं त उपयद्वाति रकेतस्मै तेन महत्पुण्यं प्रायपरिरत्तरणा निविमूज्य परिर
 समूह्य पर्वुर्य विध्वानिवद्भव्यं मलं कुर्य मानसतो के कुत्सो रुद्रो जगती विभूतिग्रहणो वि मानसतो केतने यमान
 आयापेमानो गोपुमानो अश्वपुरीरिषः मानो वीरान् रुद्रभाभि नो वधोर्हं विष्मंतः सदभित्वा हवामहे इत्यनेन वि
 भूतिं ग्रहीत्वा उच्यते पुंजमदं ग्रेल्ले लोटे कश्यपस्य अयः पुषमि तिकेठे अगस्त्यस्य आयापुषमिति नाभौ पदे वानां आ

युपमितिदक्षिणस्कधेतन्मश्रस्तुभ्यायुपमितिचामस्कंधे शतायुषमितिशिरसि ततःस्थापितानांदेवतानांउत्तरपू-
 जनंकृत्वाचाधैयांघादिभिः संपूज्यप्रतिमादानतस्मैकुर्यात् आचार्यायदक्षिणां ब्राह्मणभोजनंभूयसीचदत्त्वा यस्य
 रम्ययेतिपटिक्वाकर्मेश्वरार्पणंकुर्यादिति इतिहोमविधिः समाप्तः ॥ ततोभक्त्यासुसंतोष्यआचार्यपूजयेन्मुनेकुं-
 डलाभ्यांसुरत्नाभ्याभंगुलीयैरनेकधा शंखपुष्पाक्षतैर्वस्त्रैर्विचित्रैःसुमनो हरैः ततोराभंस्मरन्दद्यादेतंमन्त्रमुदीरय
 न् इमांस्वर्णमयोरामप्रीतिमांसमलकृतविचित्रयत्नयुगच्छन्नांरामोहंराधवायते श्रीरामप्रीतयेदास्वयेतुष्टोभवतुराधव इ-
 तिदत्त्वाविधानेनदद्याद्दक्षिणभुवंग्रन्थेभ्यश्चयथान्यायंगोहिरण्यादिशक्तितः दद्याद्वासेयुगंधान्दंयथाविभव
 माहतः ब्राह्मणैःसहभुंजाततेभ्येदद्याच्चदक्षिणां ततःपारणंकुर्यात् इयंचपारणायदापूर्तिवदयामुपवास
 स्तदापिनवमीमतिक्रम्यदशभ्यांकर्तव्या दशभ्यामेवपारणमित्येवकारेणान्ययोगव्य वछेदपरेणनवभ्य
 पारणस्यनिवर्त्तित्वात् तदनंतरंपारणनिवदनं तवप्रसादस्वीकारत्कृतंयत्पारणंमया ब्रतेनानेनसं-
 तुष्टःस्वस्मिन्मार्कप्रयच्छमे इतिपारणं कृत्वैवब्रह्महत्यादिपापेभ्योमुच्यतेश्रुवं तुलापुरुषदानादिकलंप्राप्नोतिमा-
 नवः श्रानेकजन्मसंसिद्धःपापेभ्योमुच्यतेश्रुवं बहुनाकिमिहोकेनमुक्तिरस्तस्यकरेरिद्यता कुरुक्षेत्रेनहापुण्यसूयपर्व
 एयनेकशः तुलापुरुषदानाद्यैर्कृतैर्यच्छभ्यतेफलं तत्फलंलभतेमर्त्याब्रतेनानेनसुब्रत ३ इतिदशमीकृतं श्रिकेच
 नेपिनियतमुपायनवमीदिने कृत्वाजगारणंभतथापूजयेद्विधिवन्मुने जपन्राममन्त्रंमाया रमानंगसमन्वितं
 ह्रींश्रींछोरामावनमः एकाक्षरंवाविधिपस्सर्वेन्यासकृतोन्नतिःप्रातःसंध्यांचविधिवद्विवांसंध्यादिकाःक्रियाः गोभूति
 लहिरण्यादिदद्याद्वितानुसारतः श्रीरामचंद्रभक्तेभ्योविद्वज्यःश्रद्धयान्वितः पारणंचप्रकुर्वीतब्राह्मणैःसहभक्तिःए-
 वयःकुरुतेभक्त्यासर्वपापैश्चमुच्यते गंगायांचक्षिपेच्छेप्पलिरूपांमूर्तिंग्रहन्त्यसेतुह्रत्यकिंचनब्रतं शकस्ययद्व्रतंप्रोक्तमश-

[illegible]

तो वाग्भीसत्स्ववासत्स्वविक्रमः सत्स्वव्रतोव्रतफलः सदाहनुमदाश्रयः २२ कौशलेययः स्वरध्वंसी विराधवधपंडितः
 विभीषणपारिजातादशम्यविशिरोहरः २७ ससतालश्रमेतावहरोदंडखंडनः जामदग्न्यमहादर्पदलनस्त
 ढकांतकृत ३१ वेदांतसारवेदात्मभववधैकमेपजं दूषणनिशिरोरिश्वात्रिमूर्तित्रिगुणश्रयः ३७ त्रिविक्र
 मखिलोकात्मपुण्यचारित्र्यकर्तनः बौलोक्यरक्षकोधन्वादिङ्कारणपुण्यकृत ४३ अहल्यापावनश्रैवपितृभक्तो
 वरप्रदः जिर्तोद्भिजितक्रोधोजितलोभोजगद्गुरुः ५० ऋक्षवानरसंघातीचित्रकूटसमाश्रयः जपतत्रस्तवरदः
 सुत्रिजपुत्रसेवितः ५४ सर्वदेवाधिदेवश्चमृतवानरजीवनः मायामारीचहंताचमहाभागोमहाभुजः ५९ सर्वदे
 वस्ततः सोम्योब्रह्मण्योमुनिसत्तमः महायोगीमहोदारः सुग्रीवरथिरराज्यकृत् ६६ सर्वपुण्याधिकफलः रुमृतस
 र्वाधनाशनः आदिपुरुषोमहापुरुषः परमः पुरुषस्तथा ७१ पुण्योदयोमहोदारः पुराणपुरुषोत्तमः स्मितवक्रोनि
 तमार्धापूर्वभार्पाचरायवः ७८ अन्नंतगुणगंभीरोधीरोदारगुणोनरः मायानानुष्यचारित्र्योमहादेवाधिपूजितः ८३
 सेतुकृत्जितवारीशः सर्वतीर्थमयोहारिः श्यामानः सुंदरः शूरः पीतवासोधनुर्धरः ९२ सर्वयज्ञाधिपयज्ञोजरामरण
 वर्जितः शिवालिंगप्रतिष्ठासर्वाष्टगुणवर्जितः ९३ परमात्मा परब्रह्मसच्चिदानंदविग्रहः परंज्योतिपरधामप
 राकाशः परात्परः परेशः पारगः पारः सर्वभूतात्मकः शिवः १०८ इति श्रीरामचंद्रस्य नामान्नान्नोत्तरं शतं गुह्याहु
 र्वातरदेवितवस्त्रोहात्मकीर्तितं यः पठेच्छृणुयादपि भक्तिप्रदहेणुचेतसा समसर्वमुच्यते पापैः कल्पकोटिशतोद्भवैः
 जलानिरुथलतायांति शत्रवायांति मित्रतां राजानोदासतायांति वादिनोयांति सौम्यतां सानुकूल्यं च भूतानिरुथैर्देवा
 तिविलाः शिष्यः शत्रुग्रहं ग्रहायांति शान्तिमायांत्युपद्रवाः पठतो भक्तिभावेन नरस्यागिरिसंभवे यः पठेत् परयाभक्त्या
 तत्पवश्यं जगद्वपं यथात्कामं प्रकुरुते तत्तदाप्नोति कर्तव्यं तत् कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशान्तिं च वैकुण्ठोद्भवे

गं धर्वत्त्वमभूत्पुनः ततस्तौर्दं पतीहृष्टौललितोल्लितातदा । पूर्व रूपं पुन प्राप्ती विमानवरमास्त्रितौ गतौ स्वर्गं
 तदा पद्मललितैकादशीव्रतात् इति मन्त्रमहाराजकस्तेन्यासामहाफला । लोकानां तु हितायैव कथितासामयातव
 इह लोके जिवर्गश्च परलोकैश्च मुक्तिदा ब्रह्महत्यादिपापघ्नो महाकल्याणकारिणी कुरुत्वंतश्च शार्दूलदिलीपैका
 दशीव्रत श्रीकृष्ण उवाच दिलीपो पितदा चक्रे स्वर्गैर्ब्रतमृतमम् वासेष्ठ वचनात्सौर्यं प्राप्य लेभे परंपदम् ॥

॥ इति श्रीवाराहपुराणे चैत्रशुक्लाब्दकैकादशीव्रतकथा ॥

अस्यामेवैकादश्यां स्त्रीभि रक्षि मणीया जाकार्या तदुक्तं निर्णयाम्यते ब्रह्मपुराणे एकादश्यां तत स्त्रीभिर्देवा पूज्या च
 रुक्मिणी पुष्पालंकारधूपात्तवत्प्रवाह्मणतर्पणैरिति ॥ अस्यामेवैकादश्यामपराह्णे वास्तु पूजा कार्या तथा चो
 क्तं निर्णयाम्यते पद्मपुराणे तत्रापराह्णे वास्तुश्च वंश्यानां वंशधारकः अर्धैर्माल्यैश्च वस्त्रैश्च पूज्यो रगैः सुचि
 त्रितैरिति अथात्र संक्षेपतो वास्तु पूजा भि विक्रममतानुसारेण तत्रादौ अर्धैः सस्थाप्या च मय प्राणानायम्य उो
 द्यैकादश्यातिथौ आत्मानो वंश्यानां वशद्वये वास्तु पूजनं करिष्ये प्रणवस्य ब्रह्मा ऋषिर्गायत्री छंदोभिः परमात्मा
 देवता व्याहृतीनां प्रजापतिर्ऋषिर्गायत्र्या ऋणानुष्टुभं दं स्याद्विर्वाणुः सूर्यो देवता वास्तुमंडले शिखाद्यावाहने
 विनियोगः उो भूर्भुव स्व शिखिबिहागच्छ इति पीतपदे ईशानो शस्त्रिने नमः १ पीतपदे पर्जन्याय नमः २
 पीतपदे जयंताय ३ पीतपदे कुलिशायुधाय पूर्व ४ रके सूर्याय ५ श्वेते सत्याय ६ कृष्णे
 भूशाय ७ आग्नेये धूमे वायवे ८ रके पूष्णे ९ पुनारके वितथाय १० पीते गृहक्षताय ११
 कृष्णपदे यमाय १२ दक्षिणे रके गधर्वा १३ कृष्णे भृंगराजाय १४ पीते मृगाय १५
 वायवे रके पितृगणाय १६ पुनारके दौवारिकाय १७ शुक्ले सुग्रीवाय १८ रके पुष्पदत्ताय १९

पश्चिमे श्वेतवस्त्राय. २० पीतेश्वसुराय. २१ कृष्णे शोषाय. २२ पीते पापयक्ष्मणे. २३ वायव्ये रकेरोगाय. २४ पुनारके श्वये. २५ पुनारके मुख्याय. २६ कृष्णमल्लाटाय. २७ शुक्ले उत्तरेसोमाय. २८ कृष्णसर्पाय. २९ पीतेश्वदित्यै. ३० पुनः पीतेदित्यै. ३१ पर्जन्यायः श्वेते अणाय. ३२ जयतायः श्वेते अपवत्साय. ३३ कलिशायः कृष्णे श्वर्यम्णे. ३४ सत्याश्वरके सवित्रे. ३५ भृशायः शुक्ले सावित्राय. ३६ सावित्रायः शुक्ले विस्वते. ३७ तस्मादधः श्वेतजयताय. ३८ तत उत्तरे रके विबुधाधिपाय. ३९ ततोप्युत्तरे श्वेते मित्राय. ४० ततोप्युत्तरे रके रुद्राय. ४१ ततोप्युत्तरे रके रुद्राय. ४२ रुद्रपरिरके पृथ्वीधराय नमः. ४३ मध्ये श्वेते पीते वाज्रश्रेण नमः. ४४ ततोवाह्ये ईशानकोणे ध्रुवचरक्य नमः. ४५ पूर्वैरके रकंदाय नमः. ४६ आग्नेये रकपदे विदारिकायै. ४७ दक्षिणे कृष्णपदे श्वर्यम्णे नमः. ४८ तैर्ऋत्ये हरितपदे पूतनाय नमः. ४९ पश्चिमे रकपदे जंभकाय नमः. ५० वायव्ये कृष्णपदे पापरक्षस्त्र्यै नमः. ५१ उत्तरे पीतपदे पिलिपिच्छाय नमः. ५२ ततोवाह्यतः पूर्वकं सार्वभौतिकवर्लिदयात् तद्यथा उभूतेभ्यो नमः उऽपि तूभ्यो नमः उऽराक्षसेभ्यो नमः उऽपि शस्त्रेभ्यो नमः उऽमातृभ्यो नमः उऽगणेशेभ्यो नमः उऽदिदं वा तारक्षिभ्यो भूतेभ्यो नमः देव्यो देवा मुनीन्द्रश्रयै चान्ये वालिकाऽक्षिणः तैर्वालप्रतिगृह्णतु तृष्टाय तं स्वमंदिरं ततः प्रार्थना पूज्योऽसि त्रिषु लोकेषु यज्ञशशादिहेतवे त्वा विनाना हि सिद्ध्यति यज्ञदानान्यनेकशः १ श्रयोनि भगवन् भर्गललाटस्विदसंभव गृहाणा धर्मं यथादत्तं वास्तोरवाभिन्नमोरनुते २ मंत्रहानिक्रियाहीनं भक्तिश्रद्धाविवर्जितं यत्पूजितं मया देव परीतं तदस्मिन् भक्तमस्ते देवदेवेश सर्वविघ्नहरो भव शान्तिकुरु सुखं देहि सवर्णकामान् प्रदेहि मे ४ इति वास्तुपूजनं ग्रहयागसाहितं कार्यम् भगवादिपूजनं पायसादिवलिदानं ॥ इति च बभुक्ते कादश्यां ब्रह्मपुराणोक्तं वास्तुपूजनं आस्थामेवैकादश्यां दमनोत्सवः कार्यः तदुक्तं मदरत्ने निर्णयः स्मृतं च

ब्रह्मपुराणे चैत्रेमास्यशुक्लपामित्युपक्रम्य दमनेनार्चयित्वाथरात्रौजागरणेचरेदिति नृसिंहपरिचर्यया
 मध्येवं रामार्चनचंद्रिकायांतद्वादश्यादमनोरसव.कार्यम्व्युक्तं द्वादश्यांचैत्रमासस्यशुक्लपदमनोरसवः वीधाय
 नादिभिःशोकःकर्तव्यः प्रतितत्सरतत्रस्यात्स्वोपातिथिपुनःह्यादेर्दमनार्पणः वःह्यादयोदेवतारत्नमालायां
 वनिहर्विरच्योगिरिजागणेशः फणीविशाखोदिनकृन्महेशः दुर्भातकोविष्णुहरीस्मरश्चर्यः शशीचेतिक्रमेणउका
 श्रवेदेवताविशेषेणतिथिविशेषोऽप्योतिर्नवमे भविष्योत्तररेपि चतुर्थीगणनाथस्यदुर्गायानवमीतथा विष्णोस्तुन
 वमीपुण्यातथैवद्वादशीशुभा त्रयोदशीयुतस्यैवश्रेष्ठारण्यनिवासिनः भैरवरुदैकद्वारायाज्ञेमाभूतक लिप्तदा भू
 ताचतुर्दशी पूर्णमासवदेवानांश्रेष्ठोदमनकार्पणम्व्युक्तं श्रकरेणप्रत्यवायस्तत्रैव पद्मपुराणे ऊर्जोव्रतंमधौदेहिंश्रा
 वणेऽनंतपूजनं चैत्रेचदमनारोपमकुर्वाणोब्रजत्पयम्व्युक्तं शिवमकादिभिश्चतुर्दश्यादौकार्यं तत्तस्याहस्वात्मातिथि
 द्वित्युक्तेः श्रयानमर्दक्षावतोदमनकारोपणविधिः रामार्चनचंद्रिकायामुक्तः अस्याप्रयोगः प्रातःस्नानादिनि
 र्वाचनैर्वर्षे प्रार्थनांकुर्यात् क्रियालोपविधातार्थ्यत्त्वयाविहितंविभो नमोविघ्नोभवेदञ्जकुरुनाथदयामयि सर्वथास
 वंदोविष्णोममस्त्वंपरमगतिः उपवासेनत्वादेवतोपयामिजगरपते कामक्रोधादयोहितेनमेस्युन्नतघातकाः अथ
 प्रभूतिदेवेशपावद्वैशेषिकदिनं तावद्रक्षारव्याकार्यार्सर्वस्यास्यनमोरतुते एवंविज्ञाप्यदेवेशंगुरुनत्वाप्रपूज्य च त
 तःसंपूज्यविधिवद्देवेशंप्रयतःशुचिः गच्छेदमनकारण्यमेकादश्यांसुशोभनं क्रमेणस्वायतीकृत्यपूजयेच्चंदनादिना
 नेत्यामिरामपूजार्थमिति संप्रार्थयंतंनमेत सांस्वरिकपूजायाःपरिपूर्णत्वसिद्धये दमनत्वंसमायाहिक्षमस्त्वचन
 मोरतुते विष्णुकार्पसमुद्दिश्यछेतव्योसिद्धिवाज्ञयेति दमनमामंत्रयेत् अन्यदेवतापूजनेतन्नामात्रजहतीयं उरवाद्य
 पंचगव्येनशोदयप्रक्षालयवारिणा ततोऽशोकमूलेदेवग्रेस्यद्विलिङ्गत्वा तदुपरिकञ्जोपप्रक्षतपूजेवा अशोकदक्षक।

लवस्तकामान् क्रमेणयतुभिर्मंत्रैः प्राणप्रतिष्ठापूर्वकंप्रजयेत्तत्र अशोकायनमस्तुभ्यंकामस्त्रीशोकनाशनशोकार्ति
हरमोक्षियमानंदंजनयस्वमे कालपूजामंत्रः ब्रुवादि कल्पपर्यंतः कालरूपो महाबलः कलते वैवयः सर्वतरुमं काला
त्मनेनमः वसंतपूजामंत्रः वसंतायनमस्तुभ्यं वृक्षगुल्मलताश्रय सहस्रमुखसवाहकामरूपनमोस्तुते कामपूजामंत्रः
नमोस्तुपुष्पवाणायजगदाह्लादकारिणे मन्मथायजगन्नेत्ररतिप्रीतियुतायते इति दमनमुपस्थाप्य कामभस्म
समुद्भूतरतिवाष्पपरिष्कृत ऋषिगंधर्वदेवादि विमोहकनमोस्तुते इति स्रग्दमनं प्रजयेन्मनुनामुना नमोस्त्विति पू
र्वोक्तमंत्रेण दमनं संपूज्य तस्मिन् दमने रक्वत्वा भरणमात्मानुलेपनं वा मदक्षिणयोरति प्रीतियुतं पाशां कुशेषु चापवाण
धरं कामदेवं ध्यात्वा प्राणप्रतिष्ठापूर्वकं ह्रीं कामदेवाय नम इति मंत्रेण गंधादिभिः पंचोपचारैः संपूज्य कामदेवस्य वामतो
रति गौरवार्थं रक्वत्वा परिधानं सर्वाभरणभूषिणं पद्मद्वयकरं ध्यात्वा श्रीं श्रीं श्रीं क्रौर्यै नम इति मंत्रेण गंधादि
भिः संपूज्य कामस्य दक्षिणभागे प्रीतिं श्यामवर्णीं सर्वाभरणभूषितां रक्वत्वा परीधानं तांबूलकरं ध्यात्वा श्रीं
श्रीं श्रीं क्रौंधीत्यै नम इति मंत्रेण पंचोपचारैः संपूज्य पूर्वोक्तनमोस्तुपुष्पवाणायेत्यनेन कामप्रायेणं कुर्यात् ततो दमन
स्य भागद्वयं कवैकस्मिन् भागे ओं ह्रीं कामाय नम इति मंत्रेण दमनं संपूज्य द्वितीयभागे दमनाय नम इति दमनं संपूज्य
नये पटले निधाय धौतेन वा ससाक्षाद्यधंटाभ्यानि पुरुषसूक्तादिरवर्नैः स्वग्रहमानयेत् इति दमनस्य ग्रहानयनं ततो
रामाग्रे पुरतः स्थंडिलमुपलिप्य तत्राष्टदं कृत्वा सितकण्ठपर्यांतरकवर्णैः संपुष्टं तद्वहिं श्वतु कोणं कृत्वा पर्यातवर्णैः संपू
र्यं तद्वहिं वर्तुलं मंडलत्रयं विधाय श्वेतरकपीतवर्णैः संपुष्टं तद्वहिं श्वतु कोणं संपाद्य रक्वत्वा पर्यातवर्णैः संपूरयेत् तद्वत्तसा
र्वकानिकं मंडलं यद्वासर्वतोभद्रमुद्धरेत् उपरि पचवर्णैः वितानं कुर्यात् ततो देवस्य महापूजनं कृत्वा पूर्वोक्तमंडले क
लशंस्थाप्य तदुपरि दमनाधिवासनं कुर्यात् तत्र मंत्रः पूजाधै देवदेवस्य विष्णोर्लक्ष्मीपतेः प्रभोः दमनत्वं मिहा गच्छ

सान्निभं कुरुते नमः ततो दमननकपूजां कृत्वा क्रीकामदेवाय नम इति कामसंपूज्य श्रीश्रीश्रीकौरवै नम इति रति
 श्रीश्रीश्री कौं प्रीत्यै नम इति प्रीतिचंपोपचारैः संपूज्य पदंगपूजां कुर्यात् क्रीं दद्याय नमः क्रीं शिरसेस्वहा
 क्रीं शिखायै वष्ट क्रीं कवचाय हूं क्रीं नेत्राभ्यां वाँष्ट क्रीं शिखाय फट् ततोऽष्टदलेषु देवाय मारभ्य प्रादक्षिण्ये नमस्म शरी
 राय नमः अन्तर्गाय नमः २ मनसाय नमः ३ कामाय नमः ४ वसंतसखाय नमः ५ स्मराय नमः ६ इक्षुचा
 पाय नमः ७ पुष्पास्त्राय नमः ८ इति संपूज्य चतुरस्त्रे इंद्रादीन् लोकपालान् वज्रादीन्यायुधानि च संपूज्य
 पुनः कामतन्त्रेणाभ्यर्च्य प्रणम्य ओं सत्स्वरूपाय विद्महे कामदेवाय धीमहि तन्नो नंगः प्रचीदयात् इति कामगाय
 त्राष्टोत्तरशतं दमनकमभिर्मंत्र्य धूपदीपाद्युपचारानुपकल्प्य हृदयाय नम इति पुष्पांजलिं दत्त्वा ओं नमो रतुपुष्प
 याणायेत्यनेन कामदेवनमस्कारं कुर्यात् ततः स्वेष्टद्वंसंपूज्य हरते पुष्पांजलिं गृह्णीत्वा आर्भञ्जयेत्
 आर्भञ्जितो सिद्धे देवशपराणपुरुषोत्तम प्रातस्त्वापूजयिष्यामि सान्निभं कुरु केशव क्षीरेदधिमहानागशय्याव
 स्थिता विग्रह प्रातस्त्वापूजयिष्यामि सन्निधो भवते नमः निवेदयाम्यहंतुभ्यं प्रातर्दमनकं शुभं सर्वथा सर्वदा वि
 ण्णो नमस्ते रतुप्रसीद मे इत्थमार्भञ्जयेदं देवा पुष्पांजलिं पुनः पूजितं तद्दमनकं कुंभस्थो पारि संस्थित अस्त्रे
 ण सर्वतो रक्षेत् कवचेनावगुंठयेत् रक्षेद्वाचकमंत्रैश्च नारासिंहे ण वै पुनः ओं सहस्रारहुं फट् इति चक्रमंत्रः नारासिं
 हमंत्रो यथा उग्रवीरं महाविष्णुं ज्वलंतं सर्वतोमुखं नृसिंहं भीषणं भद्रं मृत्योर्मुच्युं नमान्य हं ब्राह्मणेभ्यो नमस्कृ
 त्य गुरुपादौ प्रणम्य च गीतमंगलनिर्वापे कुर्याज्जागरणततः सद्यो धिवास्ते जातिवतत्र जागरणं नहीति दक्षिणामूर्तिं
 संहितावचनात् इति दमनाधिवासनम् अथाधिवासोत्तरदिनकृत्यं प्रातर्नत्वा च देवेशं कुर्यात् स्नानं यथाविधिः नित्य
 पूजांततः कृत्वा कुर्यान्नैमिर्तिकर्ततः दमनदूर्वायुक्तं गंधाक्षतमथापूयेत् तत्र मंत्रः देवदेव जगन्नाथवांछितार्थप्रदायक

कृत्वाऽनूपरयमेकमानपद्यकामेश्वरीप्रिय इदं दमनकदेवगृहाणमदनुग्रहात् इमांसांस्वत्सरीं पूजां भगवन्परिपूरय मूल
 संपुटितो ह्येव दमनारोपणे मनुः नृसिंहपरिचर्ययाति ततो दमनमंजरीं गृहीत्वा हृदयेनाभिमंथ्य च सर्वरत्नमयीं दं
 वसवं गंधमयीं शिवां गृहाण देवदेशनमस्ते स्तुतुके स रित् इति मंत्रेण देवस्य शिरस्यारोपयेत् रमापते इत्युहो जज्ञेयः
 ततस्तत्त्वपरिभावनया दमनकमंजरीं वनमालां कृत्वा हृदयमंत्रेणाभिमंथ्य सर्वरत्नमयीं देवदामनीं वनमालिकां गृहा
 ण देवपूजार्थं सर्वगंधमयीं विभो इति मूलमंत्रेण देवस्य मुकुटं समर्प्य गदेवताभ्यः स्वस्वमंत्रेण समर्पयेदित्युक्तं एवं स
 मर्प्य देवाप्यप्रार्थयेद्विष्णुमन्त्रं माणि विद्ममालाभिर्मंदारकुसुमादिभिः इयं सांस्वत्सरीं पूजां तवा स्तुनगरुडध्वज वन
 मालां यथा देवकौस्तुभं व ह सेहदि तद्वदमनकमालां पूजां च हृदये व ह जानता जानता वापि न कृतं यत्तवा च नं तत्सर्वं पू
 णं तां या तु त्वत्प्रसादाद्भ्रमापते जितं तं तु डरी काक्षनमस्ते विश्वभावन नमस्ते स्तु हृषीकेशमहापुरुषपूर्वज भंजहीनं कि
 यद्वा नं भकिहीनं जनार्दन यत्पूजितं मयारामपरिपूर्णं तदस्तु मे एवं संप्राप्त्य देवशं निपते हं हवद्भुवि अथ संपूजयेद्भ
 त्क्यागुरुं वल्गादिकां च नैः स्वयंपूज्याभ्यर्च्यैवं धनुर्विप्रान्संपूज्य धारयेत् 'स्यादश्वमेधं जंपुण्यमित्याह भगवान् शिवः
 पारणाहेन लभ्येत द्वादशी घाटिकापि चेत् तदा त्रयोदशी ग्राह्यापि त्रयदमनापणे निरयं चेदं ऊर्जं ब्रतं मधौ दोलं श्राव
 णेन तं पूजनं चैत्रे च दमनारोपमकुर्वाणो ब्रजत्पथ इति पाश्चात् माधवे दमनारोपः स्यान्मधौ विरस्युतो यदि वैशाखे श्रा
 वणे माद्रे कर्तव्यं च तदर्पणमिति वचनेन गौणकाले तद्विधानात् दुर्दृशिणामूर्तं संहिताया मपि चैत्रादयस्त्रयोमासाः प्रोक्ताः
 पक्षौ सिते तरौ एतेषां पूर्वपूर्वस्तु कालः सर्वोत्तमो भवेत् आग्रहावधि शुक्रास्ते कर्तव्यमिति नारद इति पाठांतरं इदं च
 मलमस्तेन कार्थं उपाकर्मात्सर्जने च पवित्र इदमनापणे इति कालादर्शमलमासवर्जं पुत्रातिपादानात् उपाकर्मात्तद्वत्त्वं
 चकव्यं पर्वोत्सवं तथा उत्तरे नित्यं तं कुर्यात् पर्वे तन्निष्कलं भवेत् इति माधवीये प्रजापतिवचनाच्च शुक्रास्वादौ तु कार्थ

भवेत्तत्पूर्वकारत्वात् उपाकर्मैरसज्जनंचपवित्रदमनापेण ईशानस्यबालिविष्णोःशायनंपरिवर्तनं कुर्याच्छुक्रंरस्यचमु
 र्ध्वादिद्योषोतिविनिश्चय इतदमनकपूजनरपणविधिः अथसंक्षिप्तदमनकपूजनं प्रातःज्ञात्वा नित्यपूजांतिनि
 वर्त्य दमनकारामंगत्वा क्रमेणतमादाचचंदनादिनातत्रैवपूजयेत् श्रीरामपूजार्थंत्वा नित्यपूजांतिनिश्चयपूजांतिनि
 यांतु अमुकदेवतापूजार्थमित्यहः ततःपंचगव्येनाभिर्पिचम शुद्धोदकेनप्रक्षालयाशोकमूलं केवलंरधाडिलेवास्था
 पयित्वा तत्राशोकेअशोककालवसंतकामान्गधादिभिःअपूजयेत् ततःशर्वादंशेकाममात्रंपूजयेत् पूजांति अशोका
 यननस्तुभ्यमित्यशोकः त्रुट्यादिकल्पपर्यंतःकालरूपोमहाबलः कालात्मन्नेनमइतिकालंवसंतापयनमस्तुभ्यमिति
 वसंतं नमोस्तुपुष्पवाणाय. इति कामं-कामभस्मसमुद्भूतइत्यादिदमनमुपतिष्ठेत् ततःकामायनम इति सपरिव
 रंरमन्मथरूपिणदमनकंगंधादिनाभ्यर्च्य ततएवसमुद्भूतदमनंनप्रपूजयेत् ततोर्ध्वगतमाससाध्याद्यैवणवपटलेनिधाय
 गीतमंगलपुरुषसूकादिस्त्रिर्नैर्ग्रहमानयेत् तत्रात्रौदेवंसंपूज्य तदाज्ञयादमनमविचारयदेवस्यपुरतःस्थंडिलमुप
 लिभ्य तत्राष्टदलंसितर्पातकृष्णरकवर्णैःकृत्वा तद्वाहिश्रुतःकोणर्पातेनपूर्य्य तद्वाहिर्वर्तुलमंडलत्रयंभवतरकपीतैःपूर्य्य
 तद्वाहिश्रुतःकोणरकवर्णेनपूरयेत् सर्वतोभद्रंधाकारयेत् तदुपरिपंचत्रणवितानंकृत्वा उक्तमंडले शुद्धोदककुंभं हेम
 रत्नफलपल्लवयुतंसंस्थाप्य पूजार्थदेवदेवस्यविष्णोर्लिङ्गमर्पातर्विभोः दमनत्वाभिहागच्छसाक्षिभ्यंकुरुतेनम इतिद
 मनकपूजनं क्लींरामदेवायनम इतिकामपूजनं श्रींश्रींश्रींरघुनमः श्रींश्रींश्रीं क्रौंश्रींरघुनम एवंपरतिप्रोतोपूजन
 क्लृंरघुययानमःक्लींशिरसेस्वाहा क्लूंशोखयैवपट् क्लैंकवचायहुं क्लौंनत्राभ्यांवोपट् क्लःअस्त्रायफट् इतिपडंगमभ्यर्च्यं
 ततोदेवात्प्रादक्षिण्येन भस्मशरीरायनमः १ अन्नंगायनमः २ मन्मथायनमः ३ कामायनमः ४ वसंतसखा
 यनमः ५ स्मरायनमः ६ इक्षुचापायनमः ७ पुष्पास्त्रायनमः ८ इतिसंपूज्यवहिश्रुतस्त्रिंश्रायनम इत्यष्टौलोके

शान् वज्रायनम इति ते पा मायुधानि चान्य चर्चं तत्पुरुषाय विद्महे कामदेवाय धोमहि तन्नोऽन्तः प्रचोदयादिति
 कामगायत्र्याष्टोत्तरशतवारमभिमन्त्र्य गंधादिभिः संपूज्य हृदयाय नम इति पुष्पांजलिं निवेद्य नमोरुतु पुष्पवणाय जग
 दां लहादकारिणे मन्मथाय जगन्नेत्रे रतिप्रतिप्रदायते इति नत्वा क्षीरोदधि महानागशय्यावरिथत विग्रह प्रातरत्वां
 पूजयिष्यामि सन्निधौ भवते नम इति देवं संप्राथ्य पुष्पांजलिं दत्त्वा दमनमल्लिणसर्वतोरक्षेत् कवचेनावभुंठयेत् ततो
 गीतादिनाराचमिति वाहयेदिति दमनाधिवासनं कृत्वा प्रातर्नित्यपूजति पुनरनेकोपचारैः संपूज्य सङ्कूर्वा गधाक्षतफ
 लां दमनमंजरीं मूलेनाभिमन्त्र्य करान्भ्यां ग्रहीत्वा जयजय श्रीरामचंद्रेभ्युच्चार्य मूलं पठित्वा देवदेव जगन्नाथवांछिता
 धैः प्रदाय क हस्त्यान्पूरय मे विष्णो कामान्कामेश्वरप्रिय इदं दमनकंदेव भृहाणमदनुग्रहात् इमांसां वरसरे पूजां भग
 वन्परिपूरयेति जप्त्वा मूलेन भगवंतं समर्पयेत् ततो यथाशोभं दमनकमारोपय भगवंतं प्रार्थयेत् मणिविद्रुममालाभि
 र्नेंदारकुसुमादिभिः इयं सां वरसरे पूजा तवारुण रुद्रध्वज वनमालां यथादेवकौरुतु भवं हसेहदि तद्ब्रह्मात्मनोर्कमालां
 पूजां च हृदये वह जानता जानता वापिन कृतं यत्तत्त्वा र्चनं तत्सर्वं पूर्णं तां यातु रत्नप्रसादाद्ब्रमापते जितं ते पुंडरीकाक्ष नम
 रते विश्वभाव नमस्ते रतु हर्षी केशमहापुरुष पूर्वज मंत्रहीनं ततो देवं नमस्कृत्य गुह्यं दमनेन वस्त्रादिना संतोष्य
 भगवते कर्मनिवेद्य स्वयं वतः प्रसादत्वेन दमनशेषं धृत्वा द्विजान्संपूज्य भोजयेत् स्वयं वंधुभिः सह भुंजीतेति इति सं
 क्षेपतोदमनोत्सवविधिः अस्त्रेदं क्रमद्वयं जयासिंहकल्पद्रुमके श्रीमन्नुसिंहदेवस्य परिचर्यासकै रस्तुभां रामार्चा
 चंद्रिकांचैव दष्टुं ये य पद्धतिः कृता इति चैत्रशुक्लद्वादश्यां मदनव्रतमाचरेत् रथापयेदग्रं कुम्भं सिततटं डुलपूरितं नानाफल
 युतं तद्वादिशुद्धं समन्वितं सितवस्त्रयुगच्छन्नं सितचंदनचर्चितं नानाभक्ष्यसमोषितं सहिरण्यं स्वशक्तिः ताद्यपांशुः
 गुह्योपेतं तत्स्योपां निवेद्या येत् तत्र संपूजयेद्देवं कामरूपिणमच्युतं गंधाढ्यैरुपचारै रनुसोपवासः परहनि पुनः प्रात

समुत्थाय द्राक्षाणाया निवेदयेत् द्राक्षाणाम्भोजयेच्चैव तेभ्यो दद्यात्तदक्षिणां वर्षमेवं व्रतं कृत्वा धृतयेन समन्वितां शय्यां
च दद्याद्भुवे सर्वोपरस्करसंयुतां कांचनकामदेवं च शुक्लां च पयस्विनीं वा सोमिर्द्विजदां परं पूजय शक्त्या तदप्येतं ग्रीय
तां कामरूपी मेहरिरित्येवमुच्चरन् यः कुर्याद्विधिनानेन मदन् द्वादशो व्रतं स सर्वपापनिर्मुक्तः प्रयाति हरिं सान्ध्यां
भर्तृद्वादशी व्रतं श्रम्यामेव समुद्दिष्टं भर्तृद्वादशिका व्रतं स्वार्ततांतत्र शय्यांतु कृत्वा तन्मृगं धृतं हरिं संस्थाप्य मंडपे पुष्पै
स्त्वदुपवर्त्य पिकल्पयेत् ततः संपूजयन् गंधार्घ्यैर्व्रतीजगणान्ति शी - नृत्यवादिजगतां धैर्यस्ततः प्रातः परे हनि सस्थाप्य
श्रीं हरिं द्विजाग्रयापय निवेदयेत् द्विजांसं भोज्यविभुजं द्वादक्षिणाभिः प्रतोपितान् एवं कृतव्रतस्यापि द्वादप्यंजायते
रिथरं सप्तजन्मसु भुंक्ते च भोगान् लोकदये भिस तान् अथ यत्र शुक्लद्वादश्यां मदन् द्वादशी व्रतविधानं मरुत्पुराणे ॥
रुतजवाच ॥ पुरादिवा सुरेषु द्वे हेतु हरिणा सुरैः पुत्रपौत्रपुत्रशोकार्ता गत्वा भूलोकमुत्तमं स्य मंतपंचकेतीर्थसरस्वरयास्त
२५॥ भर्तुराराधनपरातप उग्रं चकार ह तदादितिदैत्यमाताऋषिरूपेण सुव्रता फलाहारतपस्तेषु च्छं च द्वा
५॥ अथ ह्यनया वद्वर्षशतं सांजराशोकसमकुला ततस्मात्तपसा तत्तावत्सिष्टादीनि पृच्छत कथयंतु भवतो मे
पुत्राश्चोभार्पिताश्चान्न व्रतं सौभाग्यफलदमिह लोके परत्र च ऊचुर्वसिष्ठप्रमुखा मदन् द्वादशी व्रतं सुताने को न पंचाशद्ये
न लोके भिक्षिणां पुत्रा ॥ रुतजवाच ॥ यद्वसिष्ठादिभिः पूर्वदितेः कथितमुत्तमं विस्तरेण तदेवेदं मरुत्सकाशाक्षि बोधत
वैजैमाशितं पदं द्वादश्यां निषतव्रतः स्थापयेद्व्रणकुंभं सिततंडुलपुरितं नानाफलयुतं तद्वदिदं द्वादसमन्वितं
रितपत्रपुष्पाच्छ्रं रितभद्रनर्थाचैतं नानाभक्ष्यसमोपेतं सहिरण्यं स्वशक्तितः तां च पात्रं गुण्डोपेतं तत्स्थोपरि नि
१५॥ पत्तं तदभावे कथं कुटुम्बार्थं कामैकया यो नैरः कामना द्वाहरे रच्चैस्त्रापयेदुष्णवारिणा शुक्लपुष्पाक्षततिलैरर्च
१०००॥ पुष्पं कामाय पादौ संपूरय ज्यैष्ठ्ये मास्य द्वापच उरौ स्मरयेति पुनर्मन्मथायेति वैकटिं स्वच्छोदरयेत्यदर

मन्त्राद्यैतुहरेः सुखंपद्ममुखयेतिवाहूपचशरायवै नमःसर्वस्मनेर्भातिमर्चयेदितिकेशवं एवंजागरणं कृत्वा शुक्ल
मालयां वरोचती ततः प्रभाते तं कुंभं ब्राह्मणाय निवेदयेत् ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्तया स्वयं भुजितवंधुभिः भुक्त्वा तु दक्षिणां
दद्यादिमं ब्रह्मदीरयेत् प्रीयताम ब्रह्मगवान्कामरूपं जनार्दनः हृदये सर्वभूतानां पञ्चानंदो भिधीयते अनेन विधि
ना सर्वमासिमासि समाचरेत् उपवासो ज्योदश्यामर्चयेद्विष्णुमन्त्रं फलमेकं च संप्राप्य द्वादश्यामूतलेस्वयेत् तत
स्त्रयोदश्यामसृष्टये नुसमन्वितं शब्दां दद्याद्द्विजैर्द्रव्यसर्वोपस्करसंयुतां कांचनकामदेवं च शुक्लां पांचपयस्वनीं वा
सोभिर्द्विजदंष्ट्रं पृथग्दशतया विभूषणैः सर्वशरयादिकंदत्वा प्रीयतामित्युदोरयेत् होमं शुक्लतिलैः कुर्यात्कामना
मानिकीर्तयेत् गन्धेन सपिषातहृत्पायसेन च धर्मवित् विप्रेभ्यो भोजनं दद्याद्विज्ञां ठ्यां विवर्जयेत् इत्युदंडां श्रयोद
द्यात्पुनः मालां रुचशः कितः यः कुर्याद्विधिना नेन मदनद्वादशीमिमां सर्वपापविनिर्मुक्तः प्राप्नोति हरिसान्ध्यातां इह
लोके वरान्पुत्रान्सौभाग्यं सुखमश्नुते यः स्मृतो विष्णुरानंददाता स च महेश्वरः सुखार्थं कामरूपेण यजेत्तं जगदीश्वरं
तच्छ्रुत्वा च चकारासौ दितिः सर्वमशेषतः कश्यपो व्रतमाहात्म्यादागत्पपरयामुदा वरेण छंद्यामाससातुर्वने सुतं वरं
ततः सा व्रतमाहात्म्याच्छेभेर्भर्मनूतमं कदाचिच्छ्रव्यसंचारञ्जात्रुताज्जठरादितेः प्रविश्यैकोनपंचाशत्कृत्वा शक्रो ज
घानतं तावतो बालकाभूत्वारुरुदुर्नसृतिगताः ततो वै चितपांसास्किमेतदिति तु ब्रह्मा धर्मस्य कस्य माहात्म्यात् पुनः
संजिविताश्चर्मा कदाचिदनयानूनं मदनद्वादशीकृता तत्प्रभावेन जीवति तनया निहता अपि नूनमेतत्परिणतम
धुना तत्कृतं व्रतं वज्रेण निहताः संतो न विनाशमवाप्नुयुः एकोप्यनेकतामापवद्धानिहतोप्यलं अहोमाहात्म्यमेत
स्मिन्मदनद्वादशीव्रतं जीवपुत्रावहुसुतायेन नारी प्राजायते ॥ इति मत्स्यपुराणोक्तं मदनद्वादशीव्रतं अस्यामेव भर्तु
द्वादशीव्रतं नारदाय सरसं वा दमधिकृत्य चारुहपुराणे नारद उवाच ब्रह्मसंते शुक्लपक्षस्य द्वादशीयाम्भवेच्छुभा तस्या
सुपौष्पविधिवत्सश्रीकं हरि मर्चयेत् पर्यंकारतरणं कृत्वा जगत्तरणं संपुनः तत्र लक्ष्म्या युतं देवं रौप्यं कृत्वा निवेशयेत्

तस्योपरिततः पुष्पैर्मंडपंकारयेद्बुधः नृत्यवादित्रयोपैश्च जागरतत्र कारयेत् मनो भवायेति सिरस्स्वतन्गायेति
वैकटि कामायवाहुमूलचक्रसुमाश्रायचोदरं मन्मथयेति वैपादौ हरयेद्व्रतिसर्वतः पुष्पैः संपूज्य देवेशं महिकाजा
तिभिस्तथा पश्चाच्चतुरादाय हृदं डां सुशोभनान् चतुर्दिक्षु न्यसेत् तस्य देवस्य प्रणतो बुधः एवं कृत्वा प्रभाते तु दाप
येद्ब्रह्मणा यतं वेदयेदांगयुकाय संपूर्णगार्धभाते ब्राह्मणांश्च तथा भोज्यव्रतमेतत्समापयेत् व्रतस्वतितथा वि
ष्णुभर्ता वो भवितान्धुवं अकृत्वा मत्प्रणामं तुष्टं गर्वणशोभनाः व्रतेनानेन देवेशं परितो लब्ध्वा भिमानतः श्रवसानेपह
रणगोपालैर्वोभविष्यति एवमुक्त्वा तु देवर्षिः त्रययौ नारदः क्षणात् ताभ्यामेतद्व्रतं चक्रुस्तुष्टश्चापसरसां हरिः इति भर्तु
द्वादशीव्रतं श्रवधरणीव्रते पुत्रैश्च शुक्लद्वादश्यां वामनद्वादशीव्रतं वाराहपुराणे दुर्वासी वाच एवमेव मुनेनासिचैत्रे
कल्पद्वादशीं उपोष्या राधयेद्ब्रह्मत्तया देवदेवं जनार्दनं वामनयेति पादां तु वेणुवेकटिमवंधेत् वासुदेवाय जठरमुरः
संकर्षणापच कंठीवश्वभूते पूज्य शिरोवैद्यो मरुपिणे बाहू विश्वजिते पूज्य स्वनाम्ना शंखचक्रके अनेन विधिना भय
वर्धयेद्देवं जनार्दनं प्राग्वद्भक्तोदरं कुम्भसयुग्मं पुरतो न्यसेत् वल्लयुरमेन च कुम्भयुग्ममिति वर्धः प्राणकपात्रं संस्था
प्य वामनं कांचनं बुधः यथाशक्त्या कृतं हस्त्रं संसितयज्ञोपवीतितं कुंडिकारुपापयेत्पार्श्वे छत्रिका पादुके तथा अक्ष
मालांच संस्थाप्य पादिकां च विशेषतः एतैरुपसरैर्युक्तं ब्राह्मणाया न वेदयेत् दापयेत् श्रीयतां विष्णुर्हस्वरूपी तिकर्त
येत् मासनाम्ना तु संपुक्तं प्रादुर्भावाभिधानकं श्रीयतामिति सर्वत्रा विधिरप उदाहृतः मासनाम्ना मार्गशोभके शवादिनां
क्षा प्रादुर्भावाभिधानकं मत्स्यरूपी कुम्भरूपी नृसिंहरूपी तिकर्तयेत् श्रूयते च पुराराजा हर्षय्यः पृथिवीपतिः श्रु
तश्च तपस्तेपे पुत्रा मिच्छंस्व तपोधन तस्यैवं कुर्वतस्त्विष्टिपुत्रार्थं मुनिस्तम आजागम हरेर्देवो द्विज रूपधर स्तदा स
चोवाच नृप राजन किं ते व्यवासिति विभो पुत्रार्थमिति प्रोवाच स च तं श्रुत्वा च तं इदमेव विधानं तु कुराज नृप रत्नतः स

विप्रएदमुक्ताचक्षणादंताहैतरततः राजाचतस्रकाराथमंत्रवितंदिजातये दरिद्रायतृणाद्राज्येतिर्गर्भायधीमते म
 न्वियेयथादितेरपुत्राया इत्यादिमंत्रविज्ञः तं वामनं अनेन विधिना केन तस्य पुत्रो भवन्मुने उभाश्वदिति विख्यातश्चक्र
 वर्ती महाबलः अपुत्रोऽलभते पुत्रान्वनर्हति लभेद न अपराज्यो लभेद्राज्यमते विष्णुपुत्रं व्रजेत् ॥ इति वाराहपुराणे
 धरणीव्रतपुत्रैश्च शुक्लद्रव्यां वामनहृदयाव्रतं ॥ चैत्रशुक्लत्रयोदश्यां चंदनारमकामदेवपूजनं नारदीये चैत्रशुक्ल
 त्रयोदश्यां मदनं चंदनारमकं कृत्वा संपूज्य यत्नेन वीजयेद्यजनेन तु ततः संक्षिपितं कामः पुत्रपौत्रविवर्धनः अनंग
 याव्रतत्रोकातां निबोध मुनीश्वर सिंदूररजनीरंगैः फलकेन गमालिखेत् रतिप्रोतिष्ठतं श्लक्ष्णं पुष्पयापे पुधारिण क।
 मदेव वसंतं च वाजिवक्रं पृथ्वजं मध्याह्ने पूजयेद्भक्त्या गंधस्तम्भपुष्पांशुकैः भक्ष्यैर्नानाविधैश्चापि मंत्रैः निनारद
 नमो रामाय देवाय कामदेव स्य मूर्तये ब्रह्मविष्णुशिर्वेन्द्राणां मनःशोभकराय वै ततस्तस्याग्रतो भक्त्या पूजयेद्गताप
 तिं ब्रह्ममात्मविभूपायैः कामोयमिति चिंतयेत् पूजयेद्देवि जदां पर्यंगं धवस्त्रविभूषणैः एवयः कुतस्ते विप्रवर्धयेम
 हे रसवं वसंतसमये प्रासेह पुष्टः सदैव सः प्रतिमा संपूजयेद्वा यावदर्थसमाप्यते मदनं १ हृद्वं २ कामं
 ३ मन्मथं च ४ रतिप्रियं ५ अनंगं ६ चैवकंदर्पं ७ पूजयेन्मकरध्वजं ८ कुमुतायुध
 संहं च ९ ततः पश्चान्मनोभवं १० विषमे पुंतथा विप्र ११ मालतीप्रियमिदं १२ अज्ञानां दानमप्युक्तं
 स्त्रात्वा नद्या विधानतः अज्ञापयस्वि नर्दिप्यादरेद्राय कुटुंबिने भूयस्त्वेन दानेन यमलोकं न गच्छतीति श्रवैवाज्ञा
 दानां गत्वेन न कद्रतारंभः कार्यः तदुक्तं भविष्योत्तरे चैत्रिचित्रावनकाशीनद्यां स्त्रात्वा ददाति यः अज्ञास्तत्र पयस्वि
 न्योदरेद्राय कुटुंबिने न जायते पुनरसौ जीव लोके कदाचनेति अथाज्ञादानं तत्र सुमंतः अज्ञापालो महोपालो ह्यज्ञा
 दा नोर्दिवं गत इत्यादि विधितस्य प्रवक्ष्यामि विध्याभिज्ञेण भाषितां सर्वरत्नोपसंपन्नां सप्तधान्यापरिस्थितां वस्त्र

मालयोपमालयांतुमुपितांपशुजानकीं वज्जेनर्वाहेभशृणांसदोहनसमन्वितां ससुतारोप्यपादांचकुशौदयात्कुशोदकं
 गोदानवत्प्रयुजोतमेत्रेणानेनसंपतः मंत्रश्च अत्रवतेश्रजेश्रद्धेष्वज्ञसंपत्करंशुभे स्फुटस्वंदहनेपापंजन्मांतरशतैः
 कृतं एवंसमुच्चरेद्रतयाद्विजहस्तेजलक्षिपेत् प्रायतांपद्मनाभायवासुदेवायवैनमः एवंप्रदक्षिणीकृत्यसूर्यसमवलोक्य
 कथेत् ततश्चल्यग्रहंभगवत्हारिसंस्मरत्यमानवः येवाल्लवेकृताःपापाःकामतोवाप्यकामतः दौघेनेवाह्निकोन्नतद्रष्टुं
 गेनापिपातकं अजादानस्यमाहाभ्यानिष्पापोजायतेनरः पुत्रपौत्रसमायुक्तःसदाचारगतिभिरं विष्णुप्रभोत्तरे
 पिनंत्रः त्वंपूर्वब्रह्मणासुष्टापवित्राभवतीपरं त्वत्समूर्तोस्थितायाह्लास्तस्माच्छांतिकरंभय प्रतिग्रहोः ॥ ८४ ॥
 श्रेष्ठोक्तः इयंवेदानकल्पादिरितिकल्पादितिद्यिनैर्धेयगुणकम् श्रुत्रआह्वदानादिअनंतकृतं अथवैभशुक्ल
 तुर्दशेत्तापूर्वाग्राह्या नयोःश्रावणमासस्ययाचशुक्लचतुर्दशी सारात्रिव्यापिनीग्राह्यानान्याशुक्लकदाचनेति इ
 माद्रौवाधायनोक्तेः परापूर्वाह्नव्यापिनीतिवापाठः अत्रकेचिद्यथाश्रुतेमत्पठति निश्चिन्मतेभूतानि शक्तयजुल
 धारकाः अतस्त्वत्रचतुर्दश्यांसत्यंतत्पूजनंभवेदितिब्रह्मवैवर्तात् हेमाद्रिनाथवादिलिखिततत्पद्येवं उप्रदायाविद
 स्त्वाहुः चतुर्दशीतुकर्तव्याजयादृश्यायुताविभंइतिस्वादिमुत्सर्गः तदपवादश्च नयोःश्रावणमासस्येति तत्रापवा
 दाभावे पुनस्तत्सर्गस्थितिरितिन्यायनंपूर्वविद्वेषग्राह्येतिस्व्याति ब्रह्मवैवर्तेतु सातान्यरूपमन्धशसावकाशान्तिव
 चनेनपूर्वदिनेत्रिमुहूर्तवेषपूर्वा अन्यथोत्तरेति नारदोपेपि वैभशुक्लचतुर्दश्यांकुंकुमागुरुचंदनैः गंधाधैर्वैभ्रमणिभिः
 कार्पाचार्यमहतीशिवे विमानभ्यजछत्राणिदत्वापूज्याश्रमातरः एवंकृत्यार्चनंविप्रसोपवासोभयैकभुक् अथ्वेनधा
 धिकंपुण्यलभतेमानवोभुवि श्रवणंवनानार्वाचकारयेद्वधपूर्वकैः समर्पयेच्चपुण्यांशिवायशिवरूपिणे देवागमे न
 धुमासेतुसंप्रातेचैत्रशुक्लचतुर्दशी स्यातामदनभुंजीतिसिद्धासुरमहेत्सवा तत्रयेमूलमंत्रेणसमूलंदमनोद्ययं नि

वदयंति गौरी शतपाशैर्वाचने फलमिति । अत्रालिंगपुराणविशेष उक्तः मदनंतु त्रयोदश्यांतालघृतां निलेन तु हंस
या न स माख्डः कामो भिन्ना विवर्धितः नारीभिर्वीजितश्च वै लोके यो नामदाभा चरेत् तन्निर्वापणक्रमिनचतुर्दश्यां महा
मुने ततोऽर्थमथाप्रोक्तानार्थश्चाथ नरास्तथा कुर्वतिकर्म्मभैव आत्मनस्त्वनुलेपनं निर्वापिता नंगपीडामवत्ये
वममाज्ञया एतदर्थासदाकार्यक्रीडनं कर्द्मेन च प्रातः प्रहरमात्रं तु कर्त्तव्यं क्रीडनं नरैः प्रक्षारणागतः कल्पागंध
माह्वयानुलेपनं वस्त्रतांबूलगीतादि रथ्याह द्रेषु चाचरेत् वादित्रयोपितैष्वनिर्यंकल्पाशिवाग्रतः सर्वकाम समुद्ध
स्तुय संच्छिवपुरे नरः स्वयंतुल्लिङ्गमेकं तु दृष्ट्वा तस्मिन् दिने नरः ज्ञानलब्धा शिवः सम्यग्भवे देवन संशय इति - तथा च
मधुमासे तु संप्राप्ततथा शुक्लचतुर्दशी प्रोक्तमदन पूजा तु सिद्धिदा तु महोत्सव इति । अत्र दमनोत्सव विधिः रुद्र पुरा
णे चतुर्दशी तु दन नांवद्या मिहित काम्यया लोकानां पुण्यजनकं सर्वसौख्य प्रदायिनीं यस्मादमनकैः पूजा चतु
र्दश्यां विधानतः क्रियते शांकी रात्रिमाह मनारुमाह चतुर्दशी वैभवशुक्लचतुर्दश्यां यावात् पूजयेच्छिवं प्रासादशोभा
रुद्रैव सम्यक्संमार्जनादिभिः संस्तूप्य गोविधिवदेवं क्षीरेण सुरसादिभिः श्रीखंडागुरुकर्पूरकुम्भैश्चानुलेपयेत् ततो द
मनकैर्विलेप्यैः परैर्मस्तकैः शूर्पैः आलिंभी पीठपर्यटनं पूजयेद्यथैवैस्तथा अगुरुदेवदारुंच श्रीफलान्वयासिंहकं तगरं
महिषाक्षचतुर्पवानिर्देहततः शालि पिष्टोद्धवैर्दार्पैः पंचभिर्नवभिस्तथाः कुर्यादरार्त्तकं शोभोः कांस्प पात्रे समुज्ज्वलै
विचित्रवल्लूजा च कर्त्तव्यमहती शिवे पुष्पमंडपिकां चित्रां सवितानोज्ज्वलां शुभां महोत्सवेनाविधिवद्वेत्यं पूर्व एव
विधिवैर्भद्रभोज्यैश्च नैवेद्यं चोपकरयेत् संभवे सति कार्या रस्याद्रथया आपि नाकिनः प्रोक्षणैर्यैस्तथा न्त्यैर्वाद्यप
त्रैश्च भोजनैः पूजयेच्छिवभक्तांश्च विप्रानन्यांश्च शक्तिः... प्रीयतां शिव इत्युक्तानकं मुंजीत च स्वयं वर्षे वर्षे प्रकर्त्त
व्यमेतच्चैत्रोत्सवं महत् शिवभक्तैस्तथान्यैश्च कर्त्तव्यं श्रेयो भिद्वये ॥ इति चैत्रशुक्लचतुर्दश्यां शिवदमनोत्सव विधिः

अस्यामेवचतुर्दश्यांकाश्रीवासिभिः पशुपतीश्वरयात्राकार्यार्त्तदुक्तंकाश्रीखंडेः वैजशुक्लचतुर्दश्याप्रपेणपराय
 णः पूजयित्वापशुपतिराजौजगत्तुं चरेदिति हेमाद्रौ वैजशुक्लचतुर्दश्यांशिवसंपूज्यमाकितः रचितापलमात्रेण
 ततोर्लिंगाविलेपयेत् नैवेद्यपाचसंप्रशंखंढलङ्घुकसंयुतं सद्यतंगुणलुं दद्यात्पलानां तु शतं पुनः निवेदयेत्पिष्टालेन
 तिलप्रशंसहेमटुक् शिवदक्षिणदिग्भागे स्थापितव्यं प्रयत्नतः भवक्रुद्राय निवेद्यं आचार्यपूजयेत्ततः एवं कार्यं प्र
 चरेत्तन्मोक्षमक्षयतिच्छेतेति अस्यामेवचतुर्दश्यांत्तुर्दश्यां लोरे संवः कार्यः ॥ उदुक्तं गारुडे वैजशुक्लचतुर्दश्यां
 सिंहं जगतः प्रभुं राजोपचारैः संपूज्यमात्ममांदोलयेत्प्रभरः ॥ तत्रैव मर्षौजुक्लचतुर्दश्यां नृसिंहं जगतां पतिं दक्षिणा
 भिमुखं देवदोलमानं सुरेश्वरं संपूजितं सकृदष्ट्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ इति वैजशुक्लचतुर्दशी ॥ वैजपुर्णिमास्मान्मा
 न्यनिर्णये परैव आज्ञा विशेषो निर्णयः पृथगे विष्णुस्मृतौ वैजोचिजायुतचिरस्यात्तस्यां चिब्रवसुप्रदा तेन सौभार्यमा
 प्रतीति तथाच ब्राह्मे योगविशेषेण फलविशेषः भद्रवर्कं गुरौ वापि चारेष्वेते पुं वैजक्रा तत्राश्वमेधजं पुरं यत्नान्
 श्राद्धादिभिर्भवेत् श्रवसर्धेयानां दमनपूजोक्ता तत्रैव वायव्ये संवत्सरकृतार्पायाः सकलायाः खिलाः सुरान् द
 मनेनार्द्धयेद्यैव्यां विशेषेण सदा शिवमिति श्रवसर्वायस्त्रोपतिथ्यादेव तानां दमनारोपविशेषः स्यादिति यादक्ररणे
 चैव्यां सर्वे ग्रामेव इत्यप्येर्दाक्षिते तस्वियपयमेव वषट्परे इयं मन्वादि रुका नन्वादि गणनायां श्रव्यापि श्राद्धदा
 नापानंतपुण्यकरं तथाच पुण्यकरं नरदायै सनातनः वैजपुर्णं तु विप्रैर्द्रमन्वादिः समुदाहता अस्यां सान्नोदकं कुं
 भं प्रदद्यात्सोमस्तुष्टये मन्वादिति शिः श्राद्धे पराह्वयापि नोप्राप्त्या उत्तरां स्नानदानादा विर्युक्तः श्रवश्राद्धमुक्तं मारुत्वे
 कृतं श्राद्धविधानेन मन्वादि पुण्यादिषु हावनानां द्विसाहस्रं पिष्टालं सिद्धं भवेदिति इदं चाधिकमात्रेपि विधेयं मन्वा
 दिकं चोपापिकं कुट्यान्मासस्थेषु भवेति स्मृतिर्वाद्रिकोक्तेः श्रव्यापि पिष्टदानं नास्ति तथाच कालादर्थं धिप्रावन्नसं

कांतमन्वादिपुत्रादिषु विहायपिपडनिर्वापं सर्व आदिसमाचरेदिति अकंष्टिशांयश्चितं ऋषिप्राप्तं त्वभुदः प्रति
 भवत्यतवारंजलेजपेन मन्त्रादयो वदान्मूनाः कुरुते नैव चापदि एवं पुनवति आद्या एयाभिनिव्यानि तेषामयं स
 मः अमासनुचक्रातिधृतिपात्रमहालयाः अन्वटकं च पूर्वद्यः पणवत्यः प्रकीर्तितः इयं पूर्णा विज्ञायो गेहार्थे श्रीभ
 वति तदुक्तं ब्रह्मपुराणे नाससंज्ञयदः ऋक्षपौर्णमास्यां भवेत्काचित् महर्ता सातिथिः प्रोक्तान्नादानं बुधाक्षया अक्षयं च
 कल्पति तथा पिकलजगत्वं अस्माभ्येव वैद्रपूजा रया तदुक्तं निर्णयाभूते देवपुराणे चैत्रविधिप्रक्रमे पौर्णमास्यातया
 द्वादश्यां सर्वकार्ये समुद्वेष्टेद्राप्ससुहाध्यायकाभिकेलभते फलमिति अस्याः भवति कुंभपूजा कार्थ्या तदुक्ते मादौ आ
 दिपुपुराणे सनत्कुमार उवाच उपोष्य च चतुर्दश्यां पौर्णमास्यां हारिपूजेन पौर्णमास्यां नि कुंभश्च पिशाचैः महितो वर्ज्यो
 नियोढं पिशाचांश्च असिकताद्वापवा सिनइति अत्र स्पष्टं च तदप्ययं वा पिशाचकृत्वां धमात्वा दोनमं ध्याहे पूजा विचार्य
 रितवाचनं कृत्वा ब्राह्मणां निवसुं स्यादिति यादिवसे समीपस्थ पर्वतमास्तस्य तत्परकरो विमुञ्च्य मूहमागत्य वादित्रविशे
 र्पूजेन कोलाहलैश्चमहोत्सवं कृत्वा दृढकायैः सुवेष्टितं तुल्यमयं सधृत्वा सर्पापमर्पशमनं तच्च खंडयहे महे पूजनां चं शुभं
 नराक्षितव्यं च द्रवरमिरप्येतेन ग्रथेन महावैभवादीनां लक्षणं गार्भ्येणोक्तं माससंज्ञे च नक्षत्रे च द्रः संपूर्णोऽहः गुरुणाया
 तिसंयोगसातिथिर्महर्तास्मृतेति शंकरगीतायां देवीं प्रति एकराशिगतौ बाले यदगुरुनिशकारो सा पूर्णमासी मह
 र्ता सर्वपापहरा मता तथा पौर्णमासी पुसर्वासुमाससंज्ञे संहिता सुच दृढतामिह दानानां फलदं शुभं भवेदिति अत्र्यः पु
 राहपुराणदानमुक्तं नारदाय इत्येतत्तव वारहं प्रोक्तं पापप्राणाशनं पठते जायतां वैवमगवद्भक्तिवर्धनं फांचनेगरुड
 कृत्वा तिलधेनुसमाच्यते लिखित्वा तच्च योदया चैत्र्यां विप्राय भाकितः सलने द्वेष्णवंधमदेवार्पणं वा दितः ये दानुक्त
 मणीमेतां शृणोत्यपि चादरं सोऽपि भक्तिभेदिविष्णोः संसारोच्छेदकारिणी ॥ अथैवञ्च शुक्लपक्षतिथि कृत्या न्युच्यते ॥

तिथिकृत्येचकृष्णादिद्रतेशुक्लादिमेव च विवाहादौचसौरादिमासंकृत्वाविनिर्दिशेदिति ब्राह्मण्यप्राथम्येनसूच्य
वेद्यशुक्लपतिपदमारभ्य तिथिकृत्यनिरूपणमुचितं द्रतादिनिरूपणैश्चैत्रशुक्लपतिपदमारभ्य वरसरारंभारोभ्य
व्रतविधायातिव्रह्मपूजादिद्रतकृत्यनिरूपणमुचितमतः चैत्रशुक्लादितोज्ञव्रतानिरूपणारंभः सकलानिवंधकृतसंप्रदा
यसिद्धःसौरैणमासेन संक्रांतोरारभ्याद्विशद्विर्दिनैरशैर्वाभुर्कैर्भवति सच पूर्वचांद्रमासस्यशुक्लादितोभवति, नक
दापिप्रकृतचंद्रमासशुक्लादितः प्रकृतसौरमाससंक्रांतौ भवत्यतोत्रकृष्णपक्षादविव सौरमाससंक्रांतेः पुण्यका
लदिनिर्णयः प्रपञ्च्यते तत्रादौभोनेसंक्रांतौपश्चादपोडशघटिकापुण्यकालः रात्रौतुनिर्गोधात्रागर्द्धतश्चसंक्रमे
पूर्वादिनपरदिनयोः परभागपूर्वभागौपुण्यकालयुक्तौ सामान्यनिर्णये नारदःयाम्यायनेनिरिथरेत्वाद्याः पराः सौ
म्येद्विमासिभे मध्याविपुवतिप्रोकाःपुण्यःपोडशनाडिकाः याम्य,यनेकर्केटे संक्रांतौरिथरराशौ दृपसिंहदृष्टिश्च
ककुभसंक्रांतिषु संक्रांतिकालादाद्याःपूर्वानाडिकापुण्यः सौम्यायनेमकरसंक्रांतौ द्विमासिभेऽस्वभावराशीनां
मिथुनकन्याचापर्मनराशीनांसंक्रांतिषुचपराः पोडशनाडिकापुण्यः विपुवतिमेषतुलराशयोःसंक्रमे मध्याना
डिकाःकतिचिःपुण्यद्वतिसामान्यनिर्णयः श्रथचैत्रशुक्लपतिपदिकृत्यविशेषः पद्मपुराणे चैत्रेमासिमहावाहिपुण्य
प्रतिपदापरा तरयांयंश्वपचंरूपट्टवाहानंकुट्यात्तरेतमःनतरम्यदुरितंकीचिन्नाथयोऽयाधयोऽनृप भयंतिकुरुशार्दूलत
रमास्तानंसमाचरेत् नारीनाराजन्तव्रसर्वरेणविनाशनं गोमाहि व्यादियत्किंचित्सर्वतद्भूपयेन्नृपतैलवस्त्रादिभिःसर्वा
रत्नेरणाधरुततोनेयत्तद्वस्त्राणानांततोभोज्यकुर्यात्कुरुकुलोद्वहेति श्रवप्रतिपदैदायिकीप्राह्या प्रवृत्तेमधुमक्षेत्
प्रतिपद्युदितेरवावितिमविष्योत्तरवचनात् श्रवहोलिकादीपनाऽप्यहितोत्तरादिनंप्राह्यामितिपुक्तं श्रतएवदंष्ट्रवसिष्ठे,
नपूर्ववविहिता वरसरदौवसंतादौवालिराज्जेतयैवच पूर्वविद्वैककर्तव्याप्रतिपत्सर्वदावुधैरिति पूर्वदिनेसूर्योदयवि

दाप्रतिपदित्यर्थः अत्रतैलभ्यगोतिर्यः वत्सरादीवसंततद्वैवालि राज्येतथैवच तैलभ्यगामकुर्वाणोनरकांप्रतिप
 द्यते अकरणेप्रत्यवायोत्थातैलाभ्यगरूप्यनिर्यत्वंतद्ववसिष्ठेनोक्तं अथकृष्णपक्षादिवैज्रमासस्यकृत्यमहामारते
 वैज्रतुतिपतोमासमेकभकेनयःक्षिपेत् सुवर्णमणिमुकाढयेकुलेमहतिजायते रक्तदपुराणे यःक्षिपेदेकभकेनवैज्रमासं
 नरोत्तमः धनधान्यसमृद्धेत्कुलेमहतिजायते वामनपुराणिदानमप्युक्तं वैज्रेविचित्रवस्त्राणिशयनान्यासनानिच
 विष्णोः प्रीत्यर्थमेतानि देयानिब्राह्मणेभ्यश्च अन्नदेयानिब्राह्मणेभ्यविवहुत्वांत्रित्वमात्रपर्यवसितं कपिंजलान्यायात्
 भरस्यपुराणवर्जयेवैज्रमासेतुपरतुगंधानुलेपनं शक्तिगंधभृतांदद्याद्विप्रायसितवासमी वारुणपदमाप्नोतिदृष्टव्रतमि
 दंरमृतमिति गंधपूर्णशक्तिसितवासोयुगमतेदेयमित्युद्यापनं वैज्रादिवतुरोमासान्जलंदद्यादयाचितं व्रतांतमणिकं
 दद्यान्नववस्त्रसमन्वितं तिलपात्रहिरण्यं च ब्रह्मलोकेमर्हयते कल्पयतेभूषतिनूनमानदन्नतमुत्तनं वर्जयित्वा मर्धौय
 स्तुग्ंधिर्शरघृतेक्षुकान् दद्याद्वस्त्राणिमुग्ंधमाणिरसपात्रैर्युक्तानिच संपूज्यविश्रमिथुनंगौरामे प्रीयतामिति एतद्गौराव्रतं
 नाममधानीलोकदायकं भविष्यपुराणे मासिचैत्रेत्तुसंप्राप्तेय कुर्यान्न्यक्तभोजनं शालयन्नंपयसायुक्तं भुंजानःसं
 यतैर्द्विभ्यः भानवेपाटलांदद्याद्वैष्णवैतरुणैर्नृप पुष्परागमर्ध्यान्नेर्नानाहसानुयायिभिः नक्तभोजनमिदंमासव्या
 प्यिव्रतातेतरुण्यागाःप्रदानरोगेविष्णुदेवतत्वेन भानुलोकप्राप्तिःफलं तथाचात्रप्रपादानमुक्तंभविष्यपुराणे अती
 तेफाल्गुनेमासिप्राप्तयेवैज्रमहेत्सर्वे पुरोहितेविश्रकथितेप्रपादानंसमारभेदिति तत्रमंत्रः अविचार्यतनेदेयंजलं
 नासचतुष्टयं तथाच प्रपादात्तमशकेनविशेषाद्धर्मलिप्सुना प्रत्यहंधर्मघटकोवस्त्रसंवेष्टितानतः ब्राह्मणस्यगृहंदे
 यःसात्राःशीतजलंशुचिः तत्रमंत्रः एषधर्मघटोदतोब्रह्मविष्णुशिवारत्नकः अस्यप्रदानात्सकलाममसंतमनोरथाः
 अत्रेनविधिनापरतुधर्मकुंभंप्रयच्छति प्रपादानफलंसोपिप्राप्नोतीह न संशयइति इदंचैत्रकृष्णप्रतिपदानारसिंह

करपादि अत्रापि श्राद्धदानादि महाफलमिति त्रिशदमी करपा रिति ध्यः परमेष्ठिनः आरमति यस्मात्सुयुक्ताः पूरयतमा
 मताः तासु श्राद्धे कृते पुरन्त करपा रिति स्थापिकरूप्यत इति नागरखंडात् अथ वैष्णवकृष्णायान्ति पद्यापि सर्वदा मल्लम
 छनदानां तु द्रष्टव्यकोतु कमहदिति चैत्रकृष्णद्वितीयायां तिथिपत्रेन ब्रह्मण पूजाकार्या चैत्रकृष्णतृतीयायां सौभाग्य
 सुंदरीव्रतांगत्वेन रतिसंज्ञागौरीपूजा बलाया उदकप्राशयेत् चैत्रकृष्णचतुर्थी श्रावणकृष्णादिक्रमेण संकष्ट
 चतुर्थीव्रतं तत्राण्यपतिपूजेने चंद्रोदये च द्राया दर्शनं पंचगव्यप्राशनं चैत्रकृष्णपचम्यां काशमीरदेवीपूजा
 देवीपुराणे चैत्रे तु कृष्णपचम्या काशमीरातुरजस्वला नित्यं नवतितस्मान्तां कृत्वा शौण्यनयीं स्त्रियं २ अभ्यंगवस्त्रि
 वैद्यैः पूजयंति दिनत्रयं पुष्पालकारवस्त्रैश्च गोरसवर्जयंति च कृष्णपचम्यां द्विजैः स्नाप्य सर्वौषधि युतैर्जलैः स्नापयित्वा
 चतुर्दिवीं गंधपुष्पैश्च पूजयेत् स्विष्टपिष्टैस्त्रिकोणैश्च तथा भक्तैश्च शालिले जेतं जीवाद्यं सुमधुरं श्रोतव्यं च सदाद्वारत्तं निवेदि
 तपुष्पचयायितव्यं ग्रहे ग्रहे अतः परमं तुलातागर्भं ग्रहणातिमोदिनी चैत्रकृष्णपक्षां स्कंदपुराणोक्तं दारिद्र्यहरपट्टी
 नाम तिथिः पूज्या सामान्या देवतैरपि एकभक्तेन केन तैर्धवायाचिनेन वा उपवासेन दानेन तैलक्षारविर्जितः
 अथ यमगवान्देवो भारकरः सः परद्युतः येन शैवेण दृश्येत तद्गुह्यकथयामनहं गोपेनोपव्रतं दिव्यभि-
 हलको मुखप्रदं वारिमनकृते व्रतं चैव दारिद्र्यनामवेककुले षष्ठीं तिथिं समुद्दिश्य ब्राह्मणस्य तु भोजनं शास्त्रोद्भूतं
 च पयसि कृत्वा शर्करया युतं वर्तुलं घृतं संयुक्तं वर्धनेकं प्रदापयेत् कुलतस्यैव ये जाता ये भविष्यति नानायाः अक्ष
 यास्तु महारामानां व्रतेन पुण्यपावनाः ईहितं च वगच्छंति तद्दारिद्र्यं प्रणश्यति षष्ठीमात्रे ससर्गमानुयोगपद्मकार्प्यो
 योग उको निर्णयामृते षष्ठीच ससर्गयोगो वारे च दं शुभालिनः योगो यं पद्मकोनामसूर्यकोटिग्रहैः समग्र इति अत्र
 स्नानदानादि यच्छ्रुतं तदक्षयफलदं भवतीति सर्वेष्वपि मासेष्वविशेषादयं योगो ब्रह्मव्यतिर्निर्णयसि यो अथात्रैव प

दामात्रतिथैरैवासासयोगोलयात्रा काशीखंडेप्रोका कृतानियातिप/पानिनरैः संवत्सरादपि नश्यतिक्षण
 तत्तानिपक्षर्कलोहदर्शनात् अब्रलोलोनामलोलार्कः तत्रवार्पिकयात्राप्युक्ता काशीखंडे सामार्गशीर्षे
 काठर्या पक्षद्वयनातामसर्वमासपष्ठेपुतिथिपत्वेनस्कंदपूजा तदुक्तं पष्ठां पूजागृहस्यचेति चैत्रकृष्णसप्तभ्यां
 तिथिपत्वेनसूर्यपूजाव्रतं उक्तंचसप्तभ्यांभारकरस्यचेति चैत्रकृष्णाष्टभ्यां काश्यांभैरवयात्रोकाकाशीखंडे अ
 ष्टभ्यांचचतुर्दश्यांरविभूमिजवासरे यात्रांचभैरवोक्त्वा नरः पापैःश्रमुच्यते तत्रैवदुर्गापूजाप्युक्ताअष्टभ्यांचव
 तुर्दश्यांभौमवारेशिवशतःसंपूज्यसततंकाश्यादुर्गादुर्गातिनाशिनीमिरयाष्टमीसामान्यकृत्यंअथभविष्येत्तुरोक्तं सो
 माष्टमिव्रतं अरुपसामरयाष्टभ्यांपक्षयोरुभयोरपि विधिवच्चंद्रचंडंतुसोमसंपूजयेन्निशि सोमं उभयासाहितमित्य
 धःपूजयेदितिशेषः इतिसोमाष्टमिव्रतं अशोकाष्टमिव्रतंचादिपुराणे भानुरुवाच अष्टमीषुचसर्वासुपूजनी
 यापयशोकिंका अशोकिंकाअशोकातिलका गंधमालयनमस्कारधूपदर्पापात्रसंपदा तस्मिन्नहनिषोभुंकेनक
 भिदुविवर्जिते इंदुवर्जितेकृष्णपक्षे भवत्यत्रविशोकासापुत्रपौत्रमुखात्नित्वा भविष्येत्तुरोक्तंचंडिकाव्रतं यो
 वंदमेकनभुंजातंचंडिकाराधनेरतः सयातिपरमंस्थानयत्रसांचंडिकारिष्यतेति अथाष्टम्युद्यापनं तत्रव्रतकर्ता
 अथाष्टभ्यांव्रातःज्ञानादि नित्यनैमित्तिकंविधाय मंडपशोभांविधाय पुनःसंध्यायांसायंसंध्यादिनिर्वर्त्य उद्या
 ननसंकल्पविधाय गणपतिपूजादिकलशरथापनांतंक्त्वा तदुपरितामपञ्चिरक्तवस्त्रोपरिमंडूकादिपरतत्वात्
 गीठंसंपूज्य सौवर्णाभिष्टदेवप्रतिमांसांशानीराजनातोपचारैः संपूज्यरात्रौजागरणंक्त्वा नवभ्यापुनःपूजयित्वा
 श्राज्येनवैदिकमूलमंत्रेणवाष्टोत्तरशतरं स्ययाहोमंविधाय आचार्यायगोस्वर्वादिसहितं देवदत्त्वादंपर्तकुमारी
 अश्रसंभोज्यस्वयमपिभुंजेत चैत्रकृष्णाष्टभ्यांविष्णुधर्मोत्तरोक्तंसेतानाष्टमिव्रतम् हेमद्रौ कृष्णाष्टभ्यांचैत्रमासेज्ञातो

निपतमानसइह्यादितत्रकृष्णदेवकीचान्धर्व्योपोष्योत्तरदिनेपारण्कुर्यात् इति संतानाष्टमीव्रतं इयमेवशीतलाष्ट
 मी रुकद्वयाच्च भगवन्शीतलास्तोत्रवद्वैद्यामहत्फलम् श्रतोवभक्तिर्भजताव्रतवापिब्रवीहिमे ईश्वरउवा
 च साधुवत्समहाभागपटुच्छसिद्रतोत्तमम् कथयामियथापूर्वपार्वत्यात्क्लृतेकृतम् सर्वोपद्रवनाशाप्यसर्वरोगो
 पशतये वैत्रमासितेपक्षेयाष्टमीशीतलाह्वया तामारभ्यप्रकर्तव्ययावन्मासचतुष्टयम् पतिपुत्रसमेताभि
 र्योषिद्भिः श्रद्धयान्वितं विधानशृणुमेवत्सयैनसम्यक्प्रपूजयेत् सुशीतलजलैः स्नात्वा स्नानेगोमयलेपिते सु
 गन्धैः शीतलैस्तोयै कलशालक्षणां न्वितं श्रापूर्वाधिव्रतं च तथाप्येतन्नशीतलां लिखित्वावाह्यतामूर्तिपूजयेद्वि
 धितानुना पुष्पचंदनकर्पूरवांसितं शीतलं जलम् पाद्यार्घ्याचमनं यंच शीतले प्रतिगृह्यतां सर्वसंतापघ्नमनं सुगन्धि
 मनसः प्रियम् गृह्यतां वंदनं देवि मत्कुलं शीतलं कुरु भद्रं खरवानसमारूढे निवपह्वयार्शणि शीतले कुरु क
 र्पाणपूजे यंप्रतिगृह्यताम् सपूज्य विधिवद्देवी शृणुयाच्छीतलाष्टकम् पूर्वमभ्येव संप्रोक्तच्छृणुवंसमाहितः उन्न
 ममिशीतलं देवी रासभरथादिगंवरं मार्जनं कलशोपेतां शूर्पालकृतमस्तकाम् स्कंद उवाच भगवन्देव देवेश
 शीतलारतो ज्ञेयुत्तमं वक्तुमर्हस्य शेषेण विस्फोटकमयापहम् ईश्वर उवाच वंदे ह शीतलं देवीं सर्वरोगभयापहं
 यामारामं निवर्तयति विस्फोटकमयं महत् शीतले शीतले च तियां ब्रूयाद्वाहपीडितः विस्फोटकमयं पापं क्षिप्रं तस्य प्र
 एशयति यस्त्वा मुदकमध्ये तु ध्यात्वा पूजयते नरः विस्फोटकमयं घोरं कुले तस्य न जायते शीतले ज्वरदं भयस्य पू
 त्रिगंधहतस्य च प्रणटचक्षुषः पुंसस्त्वा माहुर्जीव नौपयम् शीतले तनुजात्रो गान्नाहं रासिद्रस्य जन् विस्फोट
 कविशीर्षानां त्वेमेका मृतवर्षिणी गलगंडमहारोगाये चान्येदारुणान्त्वा त्वदनुध्यानमात्रेण शीतले याति सक्ष
 यम् नमंत्रं नौपधं किंचित्पापरोगस्य विधत्ते त्वमेका शीतले धात्री नान्यां पश्यामि देवताम् मृणालतंतु सदृशानां

भिहन्मध्यसंस्थिताम् । परस्वार्थितयेति वितस्य मृत्पुनर्जायते । शीतलेत्वं जगन्माता शीतलेत्वं जगद्विपुता । शीत-
 लेत्वं जगदावशिता तलाप्यनमो नमः । शीतला एकमेव दर्शनं देयं परस्य कथञ्चित् । तातव्यं हि सदा तस्मै अद्याभक्तिमुता-
 यच श्रोतव्यं पठितव्यं च अद्याभक्तिसमन्वितैः । उपसर्गविनाशाय परं स्वस्वव्ययनं महत् । रासभोगार्दभश्चैव स्वरेवै-
 शाखदाहनः शीतला वहनैवैव दर्वाकृद्वनन्दनः । एतानि स्वरनामानि शीतलाग्रचयः पठन् । तस्य देहचगेहं न
 शीतलारुज्जगयते । शीतला एकम् ॥ ततश्माप्यतां देवीं दद्याद्विप्राय दक्षिणाम् । सचयते ततो येन तत्त्वात्मन पति-
 पुत्रकम् । भोजनं परप्रकर्तव्यं तच्छृणु पण्डितन । भक्षयेद्वटकाः पूर्णश्रीवै शीतला निवतान् । वैशाखे सक्नुकापाय-
 साऽप्यशर्करयान्वितम् । ज्येष्ठशकुलिका शीता । पुरिकाश्च तथा विधाः । आपादे पायसं सा ज्यसितशर्करयान्वितं
 एतन्मासविधानं ते कथितं पार्वतीसुत । एवमाकुरुते नारी त्रयवर्षचतुष्टयम् । ततश्चापनविधिर्वाञ्छितफलमाप्नुयात् ।
 तत्कुलेनोपसर्पति गलगडग्रहादयः । न च व्याधिभयं तस्य पतिपौत्रसमन्विता । पति सौख्ययुता सा ध्वजिचिरकालं
 प्रमोदते । इति स्कन्दपुराणे शीतलास्तोत्रसमाप्तम् । अथ यैश्शुक्लनवभ्यां । वाराहजयंतीव्रतं । चैत्रशुक्लनवभ्यां तु
 हरिवरराहरूपयुगेति पुराणोक्तेः । अत्रैव दशावतारजयत्योऽन्या अपि निर्णीयन्ते । पुराणसमुच्चये नरस्यो भूद्वतभूक्
 दिने मधुसूतिते कूर्मो विधौ माधवै । वाराहो गिरिजासुतेन भसि यद्भूते सिते माधवे । सिंहो भाद्रपदे सिते हरिर्तिथौ श्रीवा-
 मनो माधवे । रामो गौरिति थावतः परमभद्राभो नवभ्यां मधौ । कृष्णाष्टम्यां न भसितपरे वा श्वने यद्दशभ्यां । बुधः का-
 र्तिके न भसि सप्तमं च्छुक्लपञ्चाक्रमेण । अथैषां प्रादुर्भावादिकालाः । । अहो मध्ये चाजनीरामरामौ । मत्स्यः कोटश्व-
 पराह्णविभागे । कूर्मः सिंहो वैदिकल्की च सायं । कृष्णो रात्रिः कालसाभ्ये च पूर्वे । इति अत्र केचित् स्फुटान् श्लोकाः नप-
 ठन्ति । चैत्रे तु शुक्लापंचम्यभगवान्मनिरूपधक् । ज्येष्ठे तु शुक्लादश्यां कर्मरूपधरो हरिः । चैत्रशुक्लनवभ्यां तु हरिः ।

वाराहरूपभूत नारसिंहश्वतुर्दशवैशाखशुक्लपक्षके । राधशुक्लतृतीयायामोर्गवनामधूक् वैत्रशुक्ल
 नवम्यांतरामोदशरधारमजः नमस्येतुतृतीयायांवलभद्रोभवद्वरिः श्रावणवहुलेष्टम्यांकृष्णभूहोकरक्षक
 ज्येष्ठशुक्लतृतीयायांबृहदकल्कीप्रविष्यतः कौण्डस्तुवाराहपुराणतत्त्वेनवांक्यानिपठति आपातशुक्लपक्षेत्तएक।द
 रयांमहातिथौ जयंतीमस्यनास्तीतिस्वयंकार्यमुपोषणं नभोमासितृतीयायांहारिःकमठरूपभूत् वैशाखस्य
 षतुर्दश्यांतुसिंहसमपद्यत वैशाखेतुतृतीयायांशुक्लपक्षेभूद्रहः मासिभद्रपदेशुक्लकाठरयांवागनेह्रिः
 वैत्रेनवम्यांरामोभूत्कौण्डालयांपुरःपुमान् श्रावणवहुलेष्टम्यांवासुदेवोजनार्दन पौषेतुशुक्लसप्तम्यांकुर्याहुव
 स्यपूजने माघशुक्लतृतीयायांकारिकेनः एतेपांपूजाकालनियमः प्रातःप्रातरनुमध्यान्हेसप्रायांतथाभिज्ञि
 मध्याह्नेमध्यरात्रेवसांप्रातरनुक्रमादिति तत्रसमूलत्वेनिषेधेविकल्पभेदेनव्यवस्थाद्रष्टव्या एताश्चतस्रुपा
 सकानांतिरयांः अन्नेषांतुक्रान्त्याः एषांविशेषमग्नेवक्ष्यामः धरणीव्रतपुररुढीभविष्यति वैत्रशुक्लदशम्यातिथि
 पत्वेनधर्मराजपूजाव्रत देवीपुराणे धर्मराजदशम्यांतुपूजायित्वासुगंधके विगतारिर्निरातंकइहचातेपरंपदमिति
 वैत्रशुक्लकादशी पापमोचनिका भविष्योत्तरपुराणे मांघातेवाच आत्मनश्चाहितार्थायलोकानांचहितायच
 पृच्छामिलोमशाहत्वात्सदयंमुनिसत्तम वैत्रस्यप्रथमेपक्षेनामैकादशीभवेत् किनामकोविप्रिरतरयाः कथ-
 यस्वममाश्रतः लोमशउवाच वैत्रस्यप्रथमेपक्षेनामावैपापमोचिनी शृणुराजन्कथादिद्वयांपवित्रांपाप्तांशिनी
 पुरावैत्ररथंन।प्रवनंकोकिलनादितं मयूरनादसुभगंकिन्नराभिर्विराजितं देवकन्यारुतत्रैवनिवसंतिमनोरथाः न
 यरपुण्यदंकिंचिद्वनंचैत्ररथाद्वनात् तस्मिन्वनेहिमनयस्त्वर्धतिपुरमंतपः तत्रासीन्मुनिशार्दूलोमेधावीनामनामना
 तपोरतंमुनिश्रेष्ठमंजुषु।प्राभिधात्सुराः इंद्रेणश्रेष्ठेताव्रततपोहृतमाययौ तस्यशापमयाद्भीताकोशमंत्रेचसाजर्गो

कामोऽपि विजयायां शिवभक्तं भुजितं दा जघान कुसुमैर्धातुः । शिववैरादनारत तस्याश्रुधौ धनुः कृत्वा तत्पदमाणि गुणं
 तथा नयनाभ्यां तुवाणाभ्यां जघान मद्रतो मुनि गार्धतीतां पुरो हृद्विभया विमुनिपुंगव । कामवाणवशं प्राप्तं शङ्खैर्व
 शशाकसः मंजुघोषा पितृहृद्व्यासुदंरमुनिपुंगवं कामवाणाहतमना मंदं मंदं तदा जगौ मंजुघोषानमागत्य पुरो मेधावि
 नमुनिः मोहयामासवामोरुर्हो वभावैः शुचिस्मितः । अथ संस्थाप्य सर्वाणि परिरेभे मनोदयो बह्वीव पार्श्वदृष्टेण मि
 लितः । मुनिना तदा मेधाव्रचितयारे मे सतयामंजुघोषया तथा सार्धं गतस्तत्र यत्रासीद् द्विजतं वनं शिवतत्त्वगतं तत्स्थको
 भर्तृस्थानुरागेणः । रात्रिं दिनतया साकरवाश्रमे रमातिस्मसः एव गतो महान् कालस्तस्य मेधाविनो मुने मंजुघोषो एक
 देवाचारमतमनीश्वर आज्ञां मे देहि मे ध्याविनस्वर्गस्थगमनाय मो महान् कालोऽव्यतीतो मे स्वस्मैप्रेमनिश्वर मुनि
 रुवाच अथैव त्वं सनायाता नृपुत्रायाम्पुनरानने प्रात संस्थासनायातितावरं सुस्थिराभव इति श्रुत्वा मुनेर्वाक्यभयभी
 ता तदाभवत् पुनः सारमया समुनिर्मेधाविनं मुदामुनेः शापमया द्वाता बहुकालं वसारमत् पंचाशत्पञ्चवर्गः । एतन्वमासं
 दिनत्रयं रमित्वा मंजुघोषासामुनिं प्रोवाच वैशर्नैः मंजुघोषो वाच प्रसादं कुरु मे ब्रह्मन्ममादेशः प्रदीयतां त्वत्प्रसादा
 न्मुनि श्रेष्ठस्वर्गेयास्यामि सत्वरं मुनि रुवाच प्रातः कालः समायाति शृणु भव वचनमम प्रातः संस्थायावटं हं कुर्वेतां वारिस्थ
 राभव इति वाक्यं मुनेः श्रुत्वा मंजुघोषाभयावह हस्तिवत्सा तदा विप्रप्रत्युवाच शुचिस्मितः मंजुघोषो वाच किं प्रमा
 णं विप्रप्रवृत्तवसं ध्यामि विष्यति मयि प्रसादं कृत्वा तु पश्चात्सर्वविचार्यतां इति श्रुत्वा वचरतस्या विस्मयोऽप्यल्लभ्यते
 सुचिरं मनसि ध्यात्वा विचारमकरोन्मुनिः सप्ताशोऽतिश्रवर्षाणि जातानि वर्फला निभे ततश्च कोपतस्यै समुनिः क्रो
 धाक्षुण्णः त्रिजान्धातस्य विप्रवर्षेयैतुर्वंहि कणाभूशं एव विचारयामास मेधाविमुनिपुंगव चिरार्जितं तपो हतपदकप्र
 भयानया काष्ठवद्भस्मतां नीतकणातिर्मेधाविष्यति स्फुरदो ह्रस्वरेणान्प्रत्युवाचा कुलेंद्रियः मंजुघोषो रेजमे शापाद्

भूयास्त्वंवैपिशाचिनी धिक्कपापदुराचारंमत्तपोनाशितंत्वंया भुक्तेःशोपेनसांजस्तंविनयावनताव्रवीत् प्रसादं कुरु
 मे ब्रह्मन्शापांतं च वदस्व मे सतांसिगेभुनिश्रेष्ठनैतद्युक्कंदंवाचनं त्वया सह मया ब्रह्मन्नीताश्ववहयःसमाः मेधा
 द्युवाच भंजुषोपेमममुखात् शृणुशापांतमात्मनः वैज्रमांस्यसितेपक्षेपिशाचत्वविनाशिनी पापमोचनिकानां
 कादशीपापहारिणी यदासायातिचोपेप्यातवनश्येतिपशाचता इत्युक्तांमुनिश्रेष्ठःश्रजगामनिजाश्रमं आ
 यातंतंमुतदृष्ट्वाच्यवनोवाक्यमब्रवीत् यत्तेपापं कृतं वत्सजानेत्तन्नाशंशयः किमर्थं यत्कृतं पुत्रवप्यासितुष्यसंचयः
 इतिवाक्यं पितुःश्रुत्वा मेधावीवाचयनब्रवीत् मेधाव्युवाच बहुपापं कृतं तात ह्यप्सरोरमतामया यत्कहेनार्जितं पु
 ण्यं तत्सर्वमिक्षयं गतं उपायः कथ्यतां तन्नमुच्येयमेनपापतः द्यवन उवाच वैज्रमांस्यसितेपक्षेनाज्ञावैपापमोचनी
 कर्तव्यासात्वया यत्नात्ततो नश्यते तेष्वयं इति श्रुत्वा पितुर्वाक्यं कृतं ब्रतमनुत्तमं कृतं पापं मुने रतस्य तत्क्षणात्प्रलयं
 गतं शोपेनं भंजुषोपायादिवसावहवोगताः नष्टं पापं च तस्यापि पापमोचनिकाव्रतात् दिव्यरूपधराजगता
 स्वर्गवराप्सरा लोमशा उवाच एव न न्योपियः कश्चिन्प्रापमोचनिकावतं कुर्यात्तरम्यतुराजैर्द्रुपापं नश्यति तत्क्षणात्
 कामदा विवहलोकसापरलोकचमोक्षदा गाहात्म्यश्रवणादस्यागोसहस्रफलं लभेत ब्रह्महाचैव गोघ्नश्च सुराणि गुरुत
 लपाः स्वर्णचौरश्च पूतस्यात्प्यपमोचनिकाव्रतात् ॥ इति भविष्योत्तरे वैज्रकृष्णपापमोचनिके कादशीमाहात्म्यम्
 वैज्रकृष्णाद्वा दशी दर्शनात्मास्त्वेन वैराजकल्पादिश्रद्धापि आद्याद्यन्तं फलं भवति इति कल्पादिति धिनिर्णयः वैज्रशु
 क्तयोर्दशी शतभिषानक्षत्रयुतावारुणोत्तजंगगास्नानमुक्ते रकादि वारुणेन सम्युक्तमधौ कृष्णज्योदशी गंगायां
 यदिलभ्येत सूर्यग्रहशतैः समेति इयमेव शनिवारशतभिषानक्षत्रोपिता महावारुणी तथा धोकेतवैव शनिवारसमायु
 कासामहावारुणीमता नंगायां यदिलभ्येत कोटि सूर्यग्रहै रसमेति इयमपि शुभयोगयुता महावारुणी संज्ञा तदप्यु

केतत्रैव शुभयोगसमायुक्ताशनौशतभिषयादि महामहेतिविस्थतात्रिकोटिकुलमुद्धरेत् इति अथास्यांवारुणोपर्व
 योगस्यवरुणदेवत्वाद्भवारुणमंत्रैर्होमदानादिकादर्थैस्समादत्रसप्तसागरदानकंर्तव्यमुक्तमस्त्यपुराणे अथातःसंप्र
 वक्ष्यामिमहादानमनुत्तमं सप्तसागरकंतामसर्वपापप्रणाशनं पुण्यंदिनमथसाध्यकृत्वाब्राह्मणवाचनं तुलापु
 रुषवत्कुर्याच्छेकेशावाहनंततः अश्विहर्मंडपसंभारभूषणालादनादिकं कारयेत्सप्तकुंडानिकांचनानिविक्षणः
 प्रदिशमात्राणितथारत्नमात्राणिवैपुनः कुर्यात्सप्तपलादूर्द्धमासहस्राक्षशकितःसंस्थाप्यानिचसर्वाणि कृत्वा
 जिनितिलोपरि कृत्वाजिनानांवेसकुशवस्त्रतिलोपरिरस्थाप्यानि प्रथमंकारयेत्कुंडलवणेनविचक्षणः द्वितीयंपय
 सातद्वतृतीयसर्पिपाततः चतुर्थतुण्डेनैवदक्षापंचममेवच षष्ठंशंकरयातद्वत्सप्तमंतीर्थवारिणा स्थापयेच्छवरूप्यंतं
 ब्रह्माण्कांचनंशुभं केशवदीरमभ्येतुद्युतमभ्येमहेश्वरं भास्करंगुडमभ्येतुदधिमध्येसुराधिपं शंकरायान्यसेच्छर्मा
 जलमभ्येषवावर्तीमसर्वेषुसर्वरत्नानिधान्यानिचसमंततः तुलापुरुषवच्छेषमात्रापरिकल्पयेत् ततोवारुणहोमति
 श्रापितोद्विजपुंगवै त्रिःप्रदक्षिणमाटुत्यमंत्रानेतानुदांरयेत् भञ्जाभ्येगेज्ञेयाः इतिददातिरसामृतसंयुतान् शुचि
 रविरमचमसागरान् अखिलकाषनवर्णमयान्सौम्यदमपैतिहेररमराचैतः १ सकलपापविधौतविराजितः
 पितृपितामहपुत्रकलत्रकं नरलोकसमाकुलमप्ययंझाटितिनेतुमलशिवभंदिशमिति अथदानकर्तव्यदिनपूर्व
 दिनेपर्वदिनेवाडो मयमहामहावारुणोपर्वदिनेवाश्रात्मनः सकलकुलपक्षयसभावितनरकनि वासिपितृ
 पितामहपुत्रकलत्रादि रसगोत्रजत्रिकोटिकुलाशिवमंदिरप्राक्षि पूर्वकरामतस्त्वविशिष्टसर्वयहारिपदप्राप्ति
 कामः सप्तसागरदानंकरिष्ये ततोगोविंदपूजादिशुश्रूषाविनियोगांतं प्रकृतवत्कृत्वाक्रमासादितसकुशकृत्वाजि
 नवस्त्रादिपुतिलद्रोणैलपटुदग्धपूतगुडदाध शर्करावीर्यवारिभिः कांचनसप्तकुडानि सप्तकलशान्वावरुण

कलशसंहितान्संस्थाप्यतेपुत्रहस्तकेशवमहेश्वरभास्करसुराधिपलक्ष्मीं पार्वतीसूतीःस्थः व्यपारितोदशधान्यानिवि
 तानकंचोपरिकृत्वब्रह्मादीन्सपरिवारान्सपूजयेच्च तत कुडसर्मापरश्वकलशस्थापनवनरपतिहोमांतकुडपुश्रष्टावि
 श्वद्यष्टांतरशताष्टसहस्रान्यतमसंस्थयास्वशाखीयैर्वारुणमंत्रैस्तिलान्हुत्वास्विष्टकृदादिपूर्णाहुत्यंतमभिषेकतप्त
 कृतंहुत्वाभिषेकतेसतसागरांस्त्रिः प्रक्रम्यमंत्रान्पठेत् नमोवःसर्वसत्त्वानामाधारेभ्यःसनातनः जन्तूनांष्टादे
 न्यश्रयसागरेभ्योनर्गोनमः क्षीरोदकाल्पदधिमाधुरालावणेषुधारस्मृतेनभुवनत्रयजीवसधान् आनंदधतिवसुभिश्च
 यतोभवंतस्तस्मान्ममाप्यवविद्यातमलंविदग्धं यस्मात्समस्तभुवनेपुभवतएवतीर्थामरासुरनिवहमणिप्रदानं पा
 पशयाश्रुतविलेपनभूषणायलोकप्रययिभ्यतिदस्तुममापिलक्ष्मीः इत्यनुमंत्र्य पुण्याणिनिक्षिप्यनरवाचवेदीयश्चि
 मतत्रपविश्य डंतस्सत् अथेत्यादिपूर्वोक्तेदशकालादिकीर्तनंति सकलकलपक्षयेत्यादिनहासकल्पमुज्जाइमानि
 वारुणदैवतलवणदुग्धघृतगुडदधिशर्करातीर्थैवारिभिः पूरितान्कांचनादिकुंडकलशादिरूपान्सतसागरान् विष्णु
 दैवतान्तुलापुरुषोक्तमरस्यपुराणीयव्यवस्थयानानामगोत्रेभ्योब्राह्मणेभ्योयुष्मभ्यमहस्यप्रदेनसमेतिदानांतेसु
 बर्हिदक्षिणांश्चात् स्वल्पेप्येकांशिविधिरितिकेचित् सतकलशदानमाद्युर्यायथासंस्वमपिस्वशक्त्याकार्यनिरया
 हुः श्रत्राशकौश्रीगोविदभंगवत्तुल्यमूर्तित्रयं कलशत्रयसंहितयथाशक्तिपूजातिदेयमित्यावश्यकदानम् ततःपुण्या
 हवाचनप्रहादिविसर्जनब्राह्मणादिवयाशक्तिकुर्यादिति वारुणपर्वानुष्ठंयसतसागरदानम् भैरवकृष्णचतुर्दशीं पिशा
 चमोचनीं पुराणसमुच्चये चैत्रकृष्णचतुर्दश्यां स्नायाच्छिरसन्निधौ गंगायांयविशेषेणनसंप्रेतोधिजायते चैत्र
 शुक्लचतुर्दश्याभंगारकदिनंयदि पिशाचत्वंपुनर्नस्याद्रंगायांक्षानभोजनात् भोजनंवाज्जलपानं अन्नान्यदपि
 कुर्यं तत्रैव धवलितकलशान्यस्तारकपताकान्वितास्तुर्होभवने चैत्रासितभूतदिनेयापरुजदूरतोयत्ते अन्नब्रह्मपुरा

ए तस्यानिशायांकतेऽपानरैर्नैर्यप्रजानरः शंभुः पूज्यो नि कुंभश्चापि शाचेभ्यो बालिहरेत् मत्स्यमांसानि भूरीक्षित
 धामापो दत्तशुभं दक्षमले पुनोष्टे पुनया शून्यपहेषु च तनुष्ये पुरश्चामुचत्वरै पुनर्दीपुच देवा लये पुपुष्ये पुराजमा
 नं पुनित्यशः तस्यानिशायां रक्षया श्रुपिशा चेभ्यो यवालकाः द्रष्टव्यं पुश्च लोत्तयं न कुर्वा रक्षानि धेवणा मेति चैत्राम
 वास्वयायां कृत्य विशेषस्तत्रैव अमायां चैव चैव स्वसारभैवैश्चकाश्चपैः वासुदेवा द्वारो लब्धः प्रभूतभोजनं चिति तस्मा
 तत्र पिष्टद्वेवांस्तर्पयेत्वा द्विजैः सह शूनामन्नप्रभूतं च पश्चाद्देयं यथेष्टितं तत्र मन्त्रः श्वानौ द्वौ श्यावश बलौ वैवस्वत
 कुलोद्भवौ ताभ्यामन्नं प्रदास्यामि स्यतामेतवर्हसकाविति इयममावास्या मन्वादि कालशुनस्यत्वं मावास्यायेति म
 न्वादिगणात् सा च श्राद्धे अपराह्निकी ग्रह्येति दर्शात् तमासत्वं नेयं कालशुनस्योका अथामाद्ययोगविशेषेण कृ
 त्यविशेषो हेमाद्रौ यातते पेतोक्तः श्रमायां तु भवेद्वा रोयदाभूमि सुतरस्य वै जाह्नवी स्नानमात्रेण गोसहस्रफललभेत्
 इति भोमावास्या महाभारते अमासो मेच भोमेच गुरुत्वारये दभवेत् तरप्यं पुष्करनामसूर्यपर्वशताधिकं इति सोम
 भोगुत्सवारोप्यमायोगः तथा शान्तिवारयोगोप्यगयां फलाधिक्यमुक्त रक्तंदपुराणे अर्वाती माहात्म्ये शान्तवार
 यदामावै जायते सर्वकामदा तरयां स्नानं तथादानं श्राद्धं च कारयेत् तरस्य हस्तगतालक्ष्मीर्जायते सर्वदा भुवति
 अथामायां विशाखानुषाधा ऋक्षयोगेन श्राद्धकरणे फलमुक्तं अमावास्यायदा पुष्पैरौर्ध्वै वा पुनर्वसौ ह्यदशाब्दं तदा तसि त्रयांति पि
 गणारुहसितदात्रैत्यष्टवार्षिको अन्यच्च अमावास्यायदा पुष्पैरौर्ध्वै वा पुनर्वसौ ह्यदशाब्दं तदा तसि त्रयांति पि
 तरार्घ्वताः श्रवैवाप्यदप्युक्तं वास्यानैकपादक्षेपिष्टे पण्डितास्मि च्छतां वारुणे चाप्यद्वैददेवानामपि दुर्लभा अमा
 इति शेष संबंधः मैत्रमनुराधारौर्ध्वै माद्रौ वासवं धनिष्ठा श्रौकपात् पूर्वाभाद्रपदा वारुणं शतभिषा आप्यं पु
 र्वापादा इति तक्षत्रयोगविशेषामावास्या अथामायां पारिभाषिकयोगविशेषेण च्यतीपातयोगोऽत्र कोभारते

अथ एषा भिषग्वनिष्ठा द्वात्रिंशद्देवतमस्तकैः श्रमाचिद्विचारेण नतीपातः स उच्यते । अत्र दंतं हनंतं संसर्गकोटिगुणं भवते
 नानादेवतमस्थेयमस्तकं शीर्षकं सोमावारादिषुता श्रमावारुवासससम्पदन्यः सूर्यग्रहसमानाटकः । तद्वक्तं यत्वेन
 श्रमावारुवाससोमेन ससर्गमानुना सह चतुर्थो भौतपुत्रेण सोनपुत्रेण चाष्टमः चतस्रस्तथ ये ह्येताः सूर्यग्रह एव सन्ति
 भाः स्नानं दानं तथा श्राद्धं सर्वतज्ज्ञानं भवेदिति इयं सोमवारादिषुता श्रमाद्यस्ति तथयः कपिलधरातीर्थं अद्विष्टं
 द्वादशवति प्रशस्नातद्वक्तं कार्श्वं दे श्रमा सोमसमायोगे श्राद्धं यद्यत्र लभ्यते तौर्धकपिलधरे रस्मिन् गायया पुष्करेण
 किं दिव्यं तद्विशेषो मानि यानि तीर्थानि सर्वतः तान्यत्र निवसिष्यति दत्तं सोमदिनान्विते श्रमं ययोगे दिव्यं यशस्तः
 इति शिष्टाः श्रमसोमवयमावाराद्याव्रतकथाभविष्ये युधिष्ठिर उवाच हते पुकुरुमुखे पुर्णमसेन कोपिता तथाप
 रे पुसर्वं पुहते पुयुर्विजिष्णुना दुर्योधनकुन्नेण जातोऽस्माकं कुलशयः न सति भुवि भूपा लालवल्हदा तुरा हते अवाशि
 ष्ठावपं पंचवशेभारतसंज्ञके एकातपत्रगर्पेभेन रज्यं भुवि रोचते दृष्ट्वा संततिविच्छेदं संतापो हृदये निशं जीवितेपि
 जुगुप्सामेन यो गेपुरतिः क्वचित् श्रमस्थामा ज्ञेतिर्दण्ड उत्तरगर्भसंभव श्रतो मे द्विगुणदुःखं विडविच्छेददर्शनात्
 किं करोमि कगच्छामि पितृमहविहङ्गुना येन संपद्यते सद्यः संततिश्चरजीविनी भीष्म उवाच शृणुराज न प्रवदं
 मित्रानामामुत्तमव्रतं यस्याचरणमन्त्रेण संततिश्चरजीविनी श्रमावारुयायदापार्थसोमवारयुता भवेत् तस्यामश्व
 रथमगारपूजायै स्वाजनादं न श्रष्टेत्तरशतं कुर्यात्तस्मिन् दक्षे प्रदक्षिणाः तावत्संस्थान्युपादाय रत्नधातुफलानि
 च व्रतारजमिदं राजन् विष्णुप्रीतिकरं परं उत्तरांकारय श्राद्धगर्भेर्जावमवाप्सति भविष्यति गुणीपुत्रास्त्रिपुल्लकेषु वि
 श्रुतः श्रुत्वा पितामहवचः प्रत्युवाच युधिष्ठिरः युधिष्ठिर उवाच तद्व्रतं व्रतारजाख्यं विस्तरेण प्रकाशय केन प्रकाशि
 तं मे वै केन दं च कृतं विभो भीष्म उवाच अस्ति या सर्वा विस्मया ताकांची संज्ञा महापुरी ब्रह्मक्षेत्रियविदूशद्वैत्यकुर्भे निर

तैर्दत्ता रजताचलसंकाशैःसौधशृंगैर्विराजिता सुवर्णेनारजरत्नैर्नारीभिरुशोभिता रूपचातुर्यवध्याभिर्वैद्यभिः
 समलंकृता श्लोकैकद्वेयस्यशक्रस्येवामरावती तेजोवतीवरत्नाढ्यापावकस्यमहापुरी तन्नराजारत्नसेनोवभूवा
 मितविक्रमः तस्मिन्नासातिभूयस्कंश्रद्धमासादतिवहि तस्यदेशेवसद्विजोवेदवेदांगपारगः देवस्वामीतिनाम्नावै
 देवतातिथिपूजकः तस्यभार्यातुविप्रस्यनाम्नाधनवतीशुभा यथार्थनामधेयासात्क्ष्मीरिवसविग्रहा तस्यां
 सजनयामाससप्तपुत्रान्शुभान्निवान् एकाद्विहतरंभ्यानाम्नागुणवतीनृप कृतदारश्चतेपुञ्जाविहरंति
 ययामुखंकन्याकुमारिकाचासौदत्तुरुपप्रियार्थिनां शत्रांतरेद्विजःकश्चिद्विश्वार्थीसमुपागतः दीप्यमानं
 स्वतेजोभिर्भूतिमानिवपावकः द्वारदेशमथगत्यप्रयुजोजाशिषंतदा देवस्वामिरनुधाः सप्तसप्तमृत्पायससं
 धमं भिक्षांप्रत्येकमानीयददुस्तस्मैद्विजन्मने श्रवैधव्यःशिषः प्रादात्ताभ्यः सौभाग्यसंपदांततो
 गुणवतीमात्राप्रहितासहभित्तया विप्रायभिक्षांप्रददौकृत्पादाभिर्वदनं आशिषंप्रयुजोविप्र शुभेधर्मवती
 भव स्ववैलक्ष्यंगुणवतीश्रुत्वाश्रव्याययौगृहं मात्रेनिवेदयामासआशिषंतनयोजितां श्रुत्वाधनवतीपुर्वाकरेधू
 त्वास्माययौ प्रणताभ्योरनुपाभ्योमेत्त्वयादत्तावरःशिषः श्रवैधव्यकरःपुत्रसुखसौभाग्यदायकः सुतायां
 णतायांविपरीतत्वयोदितं भद्रेधर्मवतीभूयाद्वल्युदीर्यपुनः पुनः आशीःप्रयुक्ताविप्रर्पेकारणंवदस्वरं द्विजउ
 वाच धन्यासित्वंधनवतिप्रस्तुतातचःरिताभुवि यथायोग्याप्रयुकेयंमयाशीर्दुहितुस्तव इयसस्तपदीमधेयैधू
 रंरसमवाप्स्यति धर्माचरणमत्यर्थकर्तव्यंपरमेतया यदागताभवेत्सोमागृहेचेत्तर्हिसुंदरि तस्याःपूजनमात्रे
 णभवेद्देधव्यनाशनं शत्रोमयाशीर्दत्तयेपुंशुभेधर्मवतीभव श्रुत्वाधनवतीजाताचित्ताकुलितलोचना उवाचवचनं
 दत्तिंश्राणिपत्यपुन पुनः धनवत्युवाच सोमागमनमात्रेणभवेद्देधव्यभंजन कासासोमात्त्वयात्रोकाकाजातिः कुत्र

संस्थितिः तस्यावदमहाभागनकालो विस्तरस्य मे द्विजउवाच सासोमारजुर्जातिः स्थितिस्तस्याश्च
 सिंहले सायदायाति ते वरमतदा वैधव्यभंजनं इत्युक्त्वा ब्राह्मणेन्यजगतीभिश्चाप्रतीक्षया धनवच्यपि पुत्रेभ्यः
 प्रोवाच वचनं तदा धनवच्युवाच इयं हर्षल्लिता पुत्राः स्वसागुणवती शुभा सोमानयनमणि एमवे द्वैधव्यभंजनं
 अस्ति यस्यापि तुर्भाकिर्मानुर्वचनगौरवं सप्रयातु सह स्वस्त्रासोमामानधि तद्धृतं पुत्राऽऽचुः ज्ञातं मातस्तव स्वर्वातं
 पुत्रोऽस्ति हव्यवदं यतो देशांतरं पुत्रान् प्रस्थापयसि दुरतरं अंतरादुरतरः सिंधुः शतयोजनविस्तरः अशक्यं गमं
 नंत जनक्षमं गमने वयं देवस्वान्युवाच अपुत्रः सताभिः पुत्रैरहं यास्यामि सिंहलं आनयिष्यामि तां सोमां पुत्री वैध
 वपनाशिनी एव यदि निसकरोधे देवस्त्रामि नितक्षणे शिवस्वामी कनिष्ठपुत्रः प्रोवाच सन्नतः भैवं वदमहाभा
 गरोपावेशवशं गतः मयि तिष्ठति कश्चो गंतुं द्वीपं हि सिंहलं समुद्रः सहस्रोत्थाय प्रणम्य शिरसागुरुं प्रतरथेसि हितः
 स्वस्त्राद्वीपं सिंहलसंज्ञकं किमद्भिर्देवसैर्गत्वा तीरं प्राप्य सरिरपतेः तंतर्तुं ननु धैतत्र प्रयासमकरोद्द्विजः स दद
 र्शस विस्तीर्णं न्यग्रोधं ध्रुममंतिके तत्कोटरे सुखासीना यध्वराजमुत्ताख्यः तत्पादपे ततः स्थित्वा ताभ्यं निर्गतो हि
 नं प्रावकानां कृते मांसं गृहीत्वा शिशुभोजनं भोजनं दत्तमपि तैर्भुजते स्म नशावकाः पद्मच्छयाप्रतो यध्वरावाका
 नस्यानिह विवहलः यध्वउवाच कथं न भुंजे न पुत्राः भवंतः क्षुधिता अपि आनीतं कोमलं मांसं भवत्यो न्यमिदं मया द्वात्र
 काऽयुः एतद्वत्सलेतः तमानवौ चाजतिष्ठतः अरवीकृते योस्तात कथं भुंजामहे वयं एतच्छ्रुत्वा स यध्वरतुकरु
 णाहतचेतनः तपोरति कभागत्पवचनं प्रत्यभापत यध्वउवाच ज्ञातस्तु पुत्रयोः कामो भोजनं क्रियतामिदं पार
 मुत्तारधिभ्यामिजलधेः प्रातरेव तु ततोराध्यां वतीतायामुदिते तु दिवाकरे पारमुत्तारितौ तौ नु यध्वराजनेवे गितासि
 हलद्वीपमागत्य स्थितौ सोमपृथगिति के ततः प्रत्युपसमये सभ्यं गन्तुं मंडलं लेपनं च कुरुत बतः तत्रावासीदिनं प्रति

एवंविद्वत्तस्त्रयपुणैः संवत्सरोपयो रनुपाः पुत्राः सनाह्वयसोमापप्रच्छविस्मिता मार्जनं लेपनं कोवाकरोतिमम
कृत्यतां एकदेवाध्वजगदुःसर्वाः कार्यार्थमपदं हि नः एकद्वारजकोसोमानिभूतांसंस्थितानि शो ददशं ब्राह्मणीकन्या
मन्त्रं यतोऽप्यहंगनं लिपंतमंगनं प्राप्तं भ्रातरं च सुदुर्गतं सोमापप्रच्छतौ गत्वा कौपुवं कथ्यतां मम ऊचतु रतौ तदाऽप्य
नानां ब्राह्मणपुत्रास्तौ सोमोवाच दध्यास्मि वतनद्यास्मि ब्राह्मणौ गृहमार्जकौ गांतिवतयास्यानिपायादस्मादसंश
यं पापनादया स्म्यहं रयाना रजकोस्त्विति दिता कथं वा ब्राह्मणो भूत्वा विरुद्धं मे चिकीर्षय शिवस्वानुयाच एषा
गुणवती नाम स्वसामन्सुमध्यमा इयं सप्तपर्दामध्ये वै धृत्यं संप्रपत्स्यते तव सा द्विभ्यमात्रेण भवेद्द्वैधव्यभंजनं अतो
हेतोः सह स्वत्वादाः सकर्तृकरोमिति सोमोवाच अतः परनकर्तव्यं यास्यामितवशास्सनात् इत्युक्तः गृहमागय रनुपा
न्यः प्रत्युवाच ह पः कश्चिन्मम राजपेस्मिन्निधयेते मानवः कथित तथैव रक्षणीयो सौ यावदागमय ते मया कस्यचिद्द
चनाः कोपेन दग्धः कथंचन तथेयुकारनुयाभिः सा सोमायातामहां वधिं पारमुत्तरायामासक्षणेन द्विजपुत्रकोऽस्व
यनाकाशयानेन सा तारमहां वधिं प्रासाः कर्वापुर्गैर्वै निमेषात्तत्र भावतः सोमां धनवती दृष्ट्वा तत्र पूजाभ्यां क
रोत् अत्रांतरा शिवस्वामी तददिशांतरारस्वसुः ब्राह्मणं रुद्रशर्माणं गुणेन सदृशं स्वसुः ततः स रजको सोमा वै
वाहिकनयाकरोत् सुलभेयमुनक्षत्रे देवस्वामी तु कन्यकां ददौ तस्मै गुणवतीं गुणिने रुद्रशर्माणे ततो वै वाहिकं म
वेह्वयमाने हुताशने अथ सप्तपर्दामध्ये रुद्रशर्माणो मृतो भवत् रुद्रतुर्वाधवाः सर्वे स्थिता सोमानिराकुलाश्चाक्रंदः सुम
हानासीह्यो कानांतत्र पश्यतां धनवत्यै वसतान् औन्नतराजप्रभावजं पूरणं सकल्पय विधिवद् ददौ मृतिविनाशनं रुद्रः
शर्माणं पितृमन्त्राच्च तत्र राजप्रभावतः आससाद तदा जीवं भुक्त्वा स्वसहसो स्थितः एवं विवाहं निर्वर्यं ब्रतराजं निवेद्य च
आमंत्र्यत्वां धनवतीं सोमा प्रायाद्गृहं प्रति एवं सारजको सोमा जीवा विच्छाद्य तं द्विजं च चालहर्षं संपूर्णं पूर्णं कामास्वमं द्विरं

अत्रात्रेयहेतुस्याः प्रथमतः नयो मृतः पुनः स्वामी मृतस्तस्याजामाता च ततो मृतः आगच्छत्यास्तदा तस्याः
 सामवारान्वितातिथिः अमावास्यावभूषा मृतसंजो विनीतिथिः साददशैतत्पार्तिर्काचिद्द्वान्स्त्रियतदा तूल
 भरभराक्रान्तं कंदमानां सुदुःखितां दृष्ट्वा च अवातरायमे पुत्रितूलभारं शिरःस्थितं एतद्भारभराक्रान्तं कंदमानां
 सुदुःखितां सोमोवाच अमावास्याय हे पुत्रि सोमवारयुतातिथिः तूलराशिनरुष्टशामिनी यमोयं मया कृतः पुनर्द
 दर्शसायार्तिमूलभारवर्तीस्त्रियं साप्युवाच ततः पुत्रिमूलभारो महानिति अवातार्य दशंतिष्ठसंनयास्यान्यहेतव
 सोमोवाच अथ मूलं तथा तूलं नरुष्टशामिकं यंचन ततो अथ यत्तु यैव नदीतीरं भवंपि स्नात्वा विष्णुं समभ्यर्च्य श
 कंराभिः प्रदक्षिणां साचकार महभागानां देवादिनां शतं भीष्म उवाच यदा प्रदक्षिणावचैकृतं शंकरहस्तया
 तदा जीवितवृत्तस्ते जामाता पतिपुत्रकाः नगरं श्रीसमाकीर्णं तद्गृहं च विशेषतः अथायातामहाभागानां सोमास्वभवनं
 प्रति जीवितं वीक्ष्य मर्तोरपुत्रीजामातरं तथा अतुलं रत्नान्समासाद्य जगाम कृतकृत्यां प्राणिपत्यस्तु पाः सर्वाः प
 रच्छुस्तं तपस्विनीं स्तुपाकृचुः मृतास्ते तनयादे विपतिजामातवांधवाः जीवितस्ते कथं देवि मृतास्ते च कथं वद
 सोमोवाच गुणवर्य मया दत्तं व्रतं राजप्रभावकं मृतास्ते तद्विपाकेन पतिजामातुपुत्रकाः तूलकंतमयारुष्टमूल
 कंचतथैव च अथ रथे विष्णुमभ्यर्च्य तदा तत्र प्रदक्षिणां शंकराहस्तयामभूयः कृतमष्टोत्तरं शतं जीवितारुतस्त्रभा
 वेण पतिजामातुपुत्रकाः सर्वाभिः क्रियतामद्य व्रतराजं विधानतः भविष्यति नैवैयं यंसौभाग्यं संभविष्यति स्तुपा
 स्याः कारयामास्तथा सोमाव्रते श्वरं भुक्ता भोगान् च ह्वंस्तत्र पुत्रपौत्रादिभिः सह तैश्च सर्वैः परिवृता विष्णुलोकमवाप
 सा इत्येतत्कथितं पार्थ विस्तरं एव मया तव युधिष्ठिर उवाच माहात्म्यं व्रतराजस्य कोविधिर्वद विस्तरात् कर्तव्यं के
 न र्भवेत्तं नारीभिः पुरुषेण वा भीष्म उवाच अमावास्यातिथिः पार्थ सोमवारान्विता यदा तदा पुण्यवतः कालो देवा

एवंविद्वत्तेरितत्रपूर्णेऽसंवरसरोचयो रत्नुपाः पुत्रान्स्नाह्वयसोमापप्रच्छविस्मिता मार्जनलेपनंकोवाकरोतिमम
 कथ्यतां एकदैवाद्यजगदुःसर्वाःकार्यमिदंदिनः एकदाएजर्कसोमानिभूतांसंस्थितानिषि ददशंब्राह्मणिकन्या
 मार्जयतीत्यहंगतं लिपंतमंगनंप्राप्तंश्चातरंचसुदुर्गतं सोमापप्रच्छतौगत्वाकौयुवांकथ्यतांममऊवतुस्तौतदाष्ट
 चयांब्राह्मणपुत्रकौ सोमोवाच दशधास्मिवतनष्टास्मिब्राह्मणौष्टहमार्जकौकांगतिवतयास्यानिपायादस्मादसंश
 यं पापज्जगत्या स्मभ्यहंरुप्यता रजर्कस्त्वौनेदित्वा कथंवाब्राह्मणोभूत्वाविरुद्धंमेचिकीर्षय शिवस्वानुवाच एपा
 गुःश्रवतीनामरवसामन्सुमभ्यमः इयंसतपदीमभ्येवैधव्यंसंप्रपस्यते तवसाक्षिभ्यमज्ञिणभेवैधव्यभंजनं अतो
 हितोःसहस्वस्त्रादासकर्मकरोमिति सोमोवाच अतःपरनकर्तव्यंयास्यामितवशासनात् इत्युक्तःशृङ्गान्दयस्नुया
 भ्यःप्रत्युवाचह यःकश्चिन्ममराज्येस्मिन्म्रियतेमानवःकश्चित् तथैवरक्षणीयोसौयावदगगनपतेमया कस्यचिद्व
 चनाःकोपिनदग्धव्यःकथंचन तथेच्युकारनुषाभिःसासोमायातामहांवुधिंपारमुत्तारयामासक्षणेनैद्विजपुत्रकैस्व
 यनाकाशयानेनसाततारमहांवुधिं प्राप्ताःकांचीपुर्तिसर्वेनिमेषात्तत्रभावातः सोमांधनवतीदृष्ट्वातत्रपूजामथाकं
 रोत् ब्रजान्तरोशिवरुग्नामतिददित्वांतराहस्वसुः ब्राह्मणंरुद्रशर्माणुण्णेनसदृशंस्वसुः ततःसरजर्कसोमावै
 दाहिकमथाकरोत् सुलभेचसुनक्षत्रेदेवरवामीतुकन्यकां ददौतस्मैगुणवतीगुणिरुद्रशर्माणे ततोवैदाहिकैर्भ
 वैह्वयमानेहुताशने अथसप्तपदीमध्येरुद्रशर्माणोभूतोभवत् रुद्रदुर्वाधयाःसर्वेस्थितासोमानिराकुलाश्चक्रंदःसुम
 हानासीह्लोकानांतत्रपश्यतां धनवत्पैवसतलूणैवतराजप्रभावजं पूरणंसकल्प्यविधिवददौमृतिचिनाशनं रुद्रः
 शर्माणपितरुमाच्चताराजप्रभावतः आससादतदाजीवंमुत्तवरुहसोस्थितः एवंविवाहंनिर्वर्त्यव्रतार्जनेवेद्यच
 श्रामंभ्युतांधनवर्तसोमाप्रायाद्ब्रह्मप्रति एवंसारजर्कसोमार्जोवायित्वामृतांदिजं चचात्लहर्षसंपूर्णपूणं कामास्वमंदिरे

अत्रांतरे गृह्येत स्याः प्रथमं तनयो मृतः पुनः स्वामी मृतस्तस्या जामाता च ततो मृतः आगच्छन्त्यास्तदा तस्याः
 सांभवारान्विता तिथिः अमावास्यावभाषमृतसंजातिनीतिथिः साददर्शततो यतीं कांचिद्द्विस्त्रियंतदा तूल
 भारभराक्रांतां क्रंदमानां सुदुःखितां दृष्ट्वा च अत्र तारय मे पुञ्जितूलभारं शिरःस्थितं एतद्भारभराक्रांतां क्रंदमानां
 सुदुःखितां सोमोवाच अमावास्याय हे पुञ्जि सोमवारयुता तिथिः तूलराशेन स्पृशामि नियमोचं मया कृतः पुनर्द
 दर्श सा यतीं मूलभारयतीं स्त्रियं साप्युवाच ततः पुञ्जि मूलभारे महांति ति अत्र तार्यं क्षणं तिष्ठ संयोगा स्यान्मयं हंतव
 सोमोवाच अथ मूलं तथा तूलं न स्पृशामि कथंचन ततो अथ यतश्चैव नदीतीरं भवंपथि स्नात्वा विष्णुं समभ्यर्चय
 कैराभिः प्रदक्षिणां सा च कारमहाभागा तदेवाष्टोत्तरं शतं भीष्म उवाच यदा प्रदक्षिणावत्तैर्कृतं शर्करहस्तया
 तदार्जावितवं तस्ते जामातापतिपुत्रकाः नगरं श्रीसमाकौण्ठं तद्गृहं च विशेषतः अथापातामहाभागा सोमास्वभवनं
 प्रति जीवितं वीक्ष्य भर्तारं पुत्रैर्जामातारं तथा अतुलं स्नात्समासाद्य जगाम कृतकृत्यां प्रणिपत्य स्नुपाः सर्वाः प
 प्रच्छुस्तं तपस्विनीं स्नुपाः कथुः मृतास्ते तनयादेवि पतिजामातृवांधवाः जीवितास्ते कथं देवि मृतास्ते च कथं वद
 सोमोवाच गुणवत्समयादत्तं व्रतराज प्रभावकं मृतास्ते तद्विपकेन पतिजामातृपुत्रकाः तूलकं न मयारुष्टं मूल
 कं यतथैव च अथ येष विष्णुमभ्यर्चयंत दातव्यं प्रदक्षिणां शर्कराहस्तया भूयः कृतमष्टोत्तरं शतं जीवितास्तत्र अभा
 वेण पतिजामातृपुत्रकाः सर्वाभिः क्रियतामद्य व्रतराजं विधानतः भविष्यति न वै धव्यं सौभाग्यं संभविष्यति स्नुपा
 स्वाः कारयामास तथा सोमा व्रते अथरं भुक्ता भोगान्धं हंस्तं पुत्रपौत्रादिभिः सह तैश्च सर्वैः परिहृता विष्णुलोकमवाप्स
 सा इत्येतत्कथितं पार्थविस्तरं एव मया तव युधिष्ठिर उवाच माहात्म्यं व्रतराजस्य कोविधिर्वद विस्तरात् कर्तव्यं के
 न भोऽमेदं नारीभिः पुरुषेण वा भीष्म उवाच अमावास्या तिथिः पार्थ सोमवारान्विता यदा तदा पुण्यतमः कालो देवा

नामपिदलेभः प्रातरुद्यायव्रतिना त्रानंकार्जलाशये स्नात्वाभौनेनकैशयपरिधापव्रतीततः प्रायादश्वत्थ

दक्षस्थसर्मापंकुलनंदन अश्वत्थमूलैकतंव्याविष्णुपूजासमंत्रका विष्णुपूजामंत्रः ऋषकाव्यकरवर्णपापमु
ष्टिरिष्टयंतकारिणे आदिमध्यातर्हीनायविष्टरश्वसेनमः एवंसंपूज्यगोविंदपीतवस्त्राक्षते फलैः कुसुमैर्विवि
धैश्चैवभक्ष्यमोज्यैरतथाविधैः अश्वत्थपूजनंकार्यप्रैकमंत्रेणपांडव अश्वत्थपूजामंत्रः अश्वत्थाहुतमावास
गोविंदरूपसदाश्रय अशेषहरमेपापंवृक्षराजनमोस्तुते इतिसोमायनमः सोमवारायनमः सोमार्चनमः एवं
पूजाविधिं कृत्वा ततः कुर्यात्प्रदक्षिणं मौक्तिकैः कांचनैरौषधैर्हारैकमणिभिरतथा कांस्यपात्रैस्ताम्रपात्रैर्भक्ष्यपूर्णाः
पृथक्पृथक् गृहीत्वाश्रमणकार्यप्रादक्षिण्येनपिपपले तावत्प्रदक्षिणं कार्ययावदष्टोत्तरं शतं तद्वस्तुजातं विप्रा
यपुरंध्रीभ्यः प्रदीप्यते ततो निरामिषाहारं कुर्यात्तारीजनैः सह एष्यते कथिते भूयो व्रतराज विधिर्मया द्रौपदी च सुभद्रां च
कारयस्व तथोत्तरांडतरागर्भं संस्थास्तु जैवितलभते चिरात् युधिष्ठिर उवाच या चारुपविभवानारीकांचनायैर्विना कृता
सा कां थलभते पूर्णव्रतराज फलवद भौष्म उवाच फलैः पुष्पैस्तथा भक्ष्यैर्वस्त्राद्यैरपि पांडव कुर्यात्स दक्षिणा वत्संसापि
पूर्णफलं लभेत् व्रतमिदमखिलं न रं द्रविष्णोः श्रुतमनपापि पराक्रमं न वयापि पतिमुत धनमिच्छती पुरंध्री सपदि क
रोतु न चात्र चित्रमस्ति भीष्म उवाच शृणु पार्थ प्रदक्ष्ये ह मुद्यापन विधिं शुभं विना येन व्रतस्यास्व न पूर्णफलं भज्यते
सर्वतो भद्रमध्वेतु रथापयेत्कुंभमक्षतं दक्षराजं सुवर्णरूपं चरनसमन्वितं तन्मूले प्रतिमां विष्णोः सौवर्ण्यं च चतुर्भु
जं लक्ष्म्या वाहनसंयुक्तमामायात्तपलावायि उपचारैरनेकैश्च यथाविभव विस्तरैः नैवेद्यैः पुष्पपूर्पुष्पैश्च दीपैश्च य
रितः शिथैः राजौजागरणं कुर्यात्प्रभाते होममाचरेत् सामिद्विपैः पपलाभिस्तु पायसेन तिलैस्त्रया पूर्णाहुतिं च
जुहुयाद्वाद्वाचदद्यात्पयस्विनीं द्वादशब्राह्मणाभोज्या धृतपायसमोदकैः उपवीतानि वस्त्राणि तेभ्यो दद्याच्च दक्षिणां

प्रणम्य दंडवद्भूमौ प्रायश्चित्वा विसर्जयेत् ॥ इति भविष्योक्तं सोमवत्यमावास्याव्रतं अथोद्यापनप्रयोगः तिथ्या
 दिसंकीर्त्यात्मनश्चैषध्वपुत्रपौत्रप्राप्तिपूर्वकानुलसौ मान्य सिद्धिद्वारा अथ यरूपीनारायणप्रतिघर्थमाचरितसोमव
 त्यमावास्यासांगता फलसिद्धये तदुद्यापनारंभकमहंकरिष्य इति संकल्प्य वृताचार्यः सर्वतोभद्रस्थकलशे रोप्यम
 यपीठस्थसौवर्णाथस्थदशधस्थहैमं लक्ष्मीनारायणं इदं विष्णुरिति मंत्रेण पूजयेत् अथ रथसोमादिपूजामपि
 कुर्यात् तत्र मंत्राः पूर्वोक्ता एव ज्ञेयाः कथाश्रवणादिनाराजिनयेत् प्रातः अग्निं प्रतिष्ठाप्य अन्वादाध्यात् तत्र प्रधानं
 लक्ष्मीनारायणमथ रथसमित्यायसतिलद्रव्येण प्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः ब्रह्मादिदेवताभ्यै कयाज्य
 हुंस्यापक्षे एवं होमं समाप्य द्वादश ब्राह्मणान्वत्यादिनां संपूज्य लङ्घुकपायसमंडकादिपक्वाभैः संतर्प्य अथ रथ
 प्रतिमादिकमार्चार्चयदत्वा गांयसोपरकरां दत्वा शिपथ्यशृहीत्वा भुंजीत इति सोमवत्यमावास्याव्रतोद्यापनम् ॥
 अथ सर्वमासेष्वमावास्यासाधारणव्रतानि हेमाद्रौ अमायांतु निराहारश्चन्दमेकं सुयंजितः शूलं पिष्टमं कृत्वा वर्षी
 तं विनिवेदयेत् अनेन भूणहृत्पादिपातकहानिरतिनाशश्चाश्वलोकाप्राप्तिश्च भवतीति शिवधर्मोक्तममायां शूलव्रतं
 अथ पितृव्रतं हेमाद्रौ अगस्त्यपञ्चम्य सर्गादौ ब्रह्मणामुष्टास्तमचूः पितरस्तदा व्रतिनो देहि भगवन् यथावर्तामहे
 वयं ब्रह्मोवाच अमावास्यादिनं वेत्नुत स्यां कुशातिशोदकैः तर्पितामानुषैस्तृप्तिं परांगच्छतान्यथा तिलदिद्या
 स्तथैतस्यामुपोष्य पितृभक्तितः चिरायत रथसंतुष्टावरे यच्छतमाचिरं तस्मादस्यातिथो विद्वन्नेतत्सर्वं रमाचरेत्
 इति वाराहपुराणोक्तममायां पितृव्रतं भविष्योत्तरे कं पितृव्रतं यथा ब्रह्मोवाच पितरः स्वदिनेषु हरिष्टाः कुर्वन्ति स
 र्वदा प्रजादृष्टिं धनं रक्षामायुष्यं वस्तुमेव च मूलमंत्राः स्वसंज्ञाभिरंगमंत्राश्च कर्त्तव्याः मंथपुष्पोपहारैश्च यथा
 शांतिविधये यते पूजातु वितशांते येन कृता पितृफलप्रदाः आज्यधारासामिद्भिश्च दधिशीराक्षमाक्षिकैः पूर्वोक्तफलदो

इतिभवेत्पुनराणिक्रमनायांपितृवतं व्याख्यांपयोवतं ब्रह्मपुराणि वर्षमेकमेव्यस्तुपं
 दस्वदंष्ट्रमते पंचदशयामनायास्यापां यत्सरांतजलकुंभयुतानिवासांसिदद्यात् तेनविष्णुलोकप्राप्तिर्भवति
 इतिब्रह्मपुराणिक्रमनायांपयोवतम् त्वारितश्रारण्वारसिंहधरणिपांलावदान्यामणिर्नानाशास्त्र
 विचारत्ताररसविसिद्धसंस्तकः पूर्वार्धमेवैवभागद्वयपतेः पादांबुजाचार्योर्जाव्यातपुत्रक
 द्वाभिमन्त्राहितः संपाद्यपन्धर्माचिरं १ राण्वारसिंहं नृपेशकारितेकृत्यसागरे अभव
 द्वाभकृत्यात्तान्प्योरत्नसमुच्चयः ॥ २ ॥ इति श्रीमत्सूर्यवशावतं
 सरयुकृतितटक श्रीरण्वारसिंहमहाराज
 कारितेकृत्यरत्नाकरेवैभ

मासकृत्यरत्न

समुच्चयः ॥

ॐ

॥ श्रीरघुनाथमुद्रायंजालये ॥

लालाशिवामहाधिकारेचैत्रमासोमुद्रितस्समाप्तिमणमत
संवत् १९४१ ज्येष्ठ श्र. २०

॥ डोस्वस्तिश्रीगणेशायनमः ॥ अथवैशाखमासेकृत्यनिर्णयः ॥ मेषसंक्रमणेपराः प्राक्चंद्रशष
टिकाः पुण्यकालः रात्रौचैत्रागुकोनिर्णयः मध्याविषयतिथीकाहतिस्माभान्यनिर्णयेनरर्द्यवचनात् अत्रथ
मघटादिदानम् पृथ्विचंद्रोदये तीर्थेचानुदिनस्नानंतिथैश्चपितृपणम् दानंधर्मघटादिनामधुसूदनपूजनम् माघ
वेमासिकुर्वीतमधुसूदनतृष्टिदम् रक्तपुराणे वैशाखेयश्वेपन्मासेमकेनमानवः सयातिश्रेष्ठनालोकेपूजितो
धनवानपि मत्स्यपुराणे वैशाखेपुष्पलवणवर्जयेत्वातुगोप्रदः भूत्वाविष्णुपदेकत्पंश्चरत्वारजाभवोदिह विष्णु
पदेविष्णुपुरे भविष्यपुराणे वैशाखेमासिराजेंद्रयःकुर्वाज्ञकभोजनम् दध्योदन्तुभुजानोजितक्रोधोजितद्विषः गो
हृसायमधःशायीनिशायामेकवस्त्रधृक् नियमेवयथोद्दिष्टसामांघ्यसर्वदाचरेत् महाभारते निरतरदेकभकेनवैशा
खयोजितेद्विषः आयुष्यब्रह्मचर्यचमहापातकनाशनम् निरतरदेतिवाहयेत् ब्रह्मचर्यमन्नव्रतानाम् महापातक
नाशश्चान्नफलम् विष्णुधर्मोत्तरे हेमाद्रौ यश्वेदेकभकेनवैशाखेपूजयेद्धरिम् नरोवायदिवानारीज्ञातीनांश्रेष्ठ
तंज्जेत् तत्रैव मार्कंडेयउवाच यस्यांतुसमतीतायांयावन्मासंदिनेदिने पूजयेद्देवदेवेशंतुसिंहमपराजितम् हो
मांसिद्धार्थकैःकुर्यात् प्रत्यहंप्रयतो नरः वैशाख्यकनकंदयात्त्रिरात्रोपोषितो नृप ज्ञानावाप्तिकरंस्त्रितद्वतंबुद्धिविव
द्वनमिति तथाचात्रापूदानम् तन्नच अपूपानांप्रदानेनवैशाखेमुखमश्रुते राजमातैर्द्विपि तुलामकरमेषेपुत्रातः
स्त्रार्थासदाभवेत् हविष्यब्रह्मचर्यचमहापातकनाशनमिति पृथ्विचंद्रोदयेविष्णुस्मृतिपादयोः ॥ अथवैशाख
स्नानविधिः ॥ अत्रसौरिमासउकः अन्यन्नपक्षद्वयपादौ मधुमासस्थशुक्लायामेकादश्यामुपोषितः पंचदश्यांतु
भोर्वारमेषसंक्रमणेपिवाः वैशाखस्नानानियमब्राह्मणानामनुज्ञया मधुसूदनमभ्यर्च्यकुर्यात्संकल्पपूर्वकम् तन्नमं
नः वैशाखसकलमासेमेषसंक्रमणरवेः प्रातःस्नियमःस्नार्येप्रीयतांमधुसूदनः मधुहंतुःप्रसादेनब्राह्मणानामनु

ग्रहात् निर्धनस्तुमेपुण्यैशास्त्रज्ञानमन्वहम् प्रार्थनाच माधवेमर्गेभानौमुरारेमधुसूदन प्रानःस्त्रानेनमेनाथ
 फलदेभवापापहन्ति तीर्थविशेषोपि तत्रैवोक्तः भेषसंक्रमणंभानौमाधवेमासिद्यन्ततः महानद्यानदीतीर्थेनदे
 सरसिनिर्झरे देवखातेतथास्नापादथप्रासेजलाभाये दीर्घकूपवापीपुनियतरमाहरेस्मरन्इति संकल्पेचती
 र्धनामग्राह्यम् अज्ञातेतुविष्णुतीर्थमितिवदेत् तथाच तत्रैव यदानज्ञायतेनामतस्यतीर्थस्यभोहिजाः तत्रेयुञ्चार
 णकार्यविष्णुतीर्थमिदंत्विति तीर्थस्यदेवताविष्णुसर्वत्रापिनसंशयः अथान्योपिविशेषपरतत्रैवपादौ तुलसीकृष्ण
 गौरास्पातयाभ्यर्च्यमधुद्विपं विशेषेणतुवैशाखेनरोनारायणोभवेत् माधवसकलमासंतुलस्यायोर्वयेन्नरः त्रिसं
 ध्वमधुहंतास्तरस्यास्तिपुनर्भवः तथाच प्रातःस्नात्वाविधानेनमाधवेमाधवाप्रिये योश्चस्थमूलमासिचैतोयनवहं
 नासदा कुर्यात्सदाक्षिणंतंतुसर्वदेवाप्रियततः पितृदेवमनुष्यांश्चतर्पयेत्सचराचरं योश्चस्थमूलमासिचैतदेवमुदकेनसमं
 ततः कुलानामयुतंतेनतारितस्यान्नसशयः कंडूयपृष्ठतोगांतुस्त्रात्वापिजलतर्पणम् कृत्वागोविदमभ्यर्च्यनदु
 र्गतिमवाप्नुयात् तथाचाब्रवतविशेषोपि एकभक्तमथोनक्तमयाचितमतंद्रितः माधवेमासिःकुर्याच्छ्रभतेपुण्यमा
 रिसितम् वैशाखेविधिनान्ज्ञानंदेवनयादिकेवहिः हविष्यं ब्रह्मचर्यं च भूशय्यानि यमस्थितिः ब्रतं दानं दमो देवमधु
 सूदनपूजनम् अहिजन्मसहस्रोत्थं पापं हरति दारुणमिति मदनरत्नेस्कंदे प्रपाकार्यविवैशाखेदेवदेयानालंति काः
 उद्यानद्वयजनच्छत्रसूक्ष्मवासार्सिचंदनम् जलपात्राणि देयानितथापुण्यग्रहाणि च यानिकानि विचित्राणि द्राक्षां रभफ
 लानि च देयानितानि वैशाखे मधुसूदनप्रीतये तिथितत्वे च ददाति यो हि मे पादौ शकून् वयटा निवतान् पितृदनुद्विश्य
 विभेभ्यः सर्वपापैः प्रमुच्यते तथा वैशाखे यो घटपूर्यसंभोज्य वै हि जन्मने ददाति सुरराजेंद्रसयाति परमांगतिम् एवं
 संपूज्य ज्ञानां शक्तौ ह्यहवा स्नायात् तदुक्तं तत्रैव पादौ त्रयोदश्यां च तुर्दश्यां च वैशाख्यां वा दिनि यमम् अपि सन्त्यग्विधानेन

नारीवापुरुषोपिवा प्रातःस्नातःसंनिपमः सर्वपापैः प्रमुच्यते इति तथा च तत्रैव निश्चित्य जलपात्रे च प्राक्षिमाधेवं
मासके माधवे चैव पयति देवतास्तेन राभुवि स्वर्णपात्रे च वारौ प्येतां क्वा मृग्ये पिवा तोयस्थयोर्धवे देवशा
ग्रामाशिलोद्भवम् प्रतिमां वामह्वाभागतस्य पुण्यमन्नंतकमिति हेमाद्रौ वामनपुराणे च वैशाखे पुण्यलवणवर्जयित्वा
च गोप्रदः एतत्कालेति व्रतं नाम कांति सौभाग्यदायकमिति विष्णुरेवाच्चेदेवता यदा वैशाखे मलमासो भवति तदा का
न्यानां तत्रैव समाप्तिर्निर्वधानमास इयम् तत्रियमांश्च कर्तव्याः मासोपवासचंद्रायणादिसमाप्तिरनुमलमास एव
तद्दुकंदीपिकायां नियतो ज्येष्ठदिनत्वाच्छुभे मास्यारभ्य समापयेत् मालेने मासोपवासव्रतमिति श्रवदानाविधौ पठको
ऽपरा केषामनपुराणे गथाश्च माल्यान्तिथौ वैशाखे सुरभीणि च देयानि द्विजमुख्येभ्यो मधुसूदनतुष्टये एव स्नानादि
नियमं विधिनानि विधाय तरुयोद्यपनम् तदुक्तं तत्रैव मासमेवं वा हि स्नात्वा नद्यादौ विमले जले एकादश्या च
द्वादश्यां पूर्णमास्यामद्यापिवा उपोष्य नियतो भूत्वा कुर्यादद्याप नचैव इत्युयापनविधानम् तत्रैव मिथ्यास्यते अ
थ वैशाखस्य कृष्णप्रातिपद्यां तिथिपत्वेन बह्विपूजाविधानं ब्रह्मपूजा वैशाखस्नानादिविधिः वैशाखकृष्णद्वितीयाम्
मानकलपादि श्रवकलपादे विधानात्कं श्राद्धदानादिकार्यं तिथिपत्वेन ब्रह्मपूजापि वैशाखकृष्णतृतीयायां गौरी
व्रतं गत्वेन प्रोतिदेव्या पूजनं कंकोलदेकप्राशनं वैशाखकृष्णचतुर्थ्यां श्रावणादिसंकष्टव्रतं गत्वेन गणपतिव्रतस्य
तत्पत्रप्राशनं वैशाखकृष्णपंचम्यां तिथिपत्वेन नगानां पूजनं वैशाखकृष्णपष्ठ्यां तिथिपत्वेन स्कंदपूजनं वैशाखकृ
ष्णसप्तम्यां च तिथिपत्वेन सूर्यपूजनं वैशाखकृष्णपृथ्व्याच्चैत्रकृष्णादित्वेन शीतलाव्रतं विधानम् वैशाखे शकुंतलावं
साध्वं शर्करया चित्तिभिर्तिस्त्रिभिः कार्यम् चैत्रैव शाखकृष्णशुकनवम्योश्च ढो पूजनमुक्तं भाविष्योत्तरे निर्णयास्तं वै
शाखे मासिराजेंद्रनवम्यां पक्षयोर्धयोः उपवासपरे भूत्वा पूजयान् श्यचिदिक। हेमकुंडुर्भकायतेजसाध्रुवसन्निभम् वि

नानवरमारुह्य देवलोके महीयत इति वैशाखकृष्णदशम्यां मार्गशीर्षादारभ्यो भयदशमीं व्रतं त्रयंगवेन धर्मराजपूजा
 दिश्यां पूजाय कार्या इति विष्णुधर्मोत्तरे वैशाखकृष्णैकादशीं वरुधिनीं तथा च भविष्योत्तरे युधिष्ठिर उवाच वैशाख
 रम्यां सितेपक्षे कैनामैकादशीं भवेत् महिमानं कथय मे वासुदेवनमोस्तुते श्रीकृष्ण उवाच सौभाग्यदायिनी राजन्
 इह लोके परत्र च वैशाखकृष्णपक्षे तु नान्नायैव वरुधिनीं वरुधिन्या व्रते नैव सौख्यं भवति सर्वदा पापहानिश्च भवति
 सौभाग्यप्रदा सिते च दुर्भगाया करेत्येनां सा खीसौभाग्यमाप्नुयात् लोकानां चैव सर्वेषां भुक्तिमुक्तिप्रदायिनी सर्वपाप
 हरणदृष्टा सर्वपापनिर्धृती वरुधिन्या व्रते नैव मां धातास्वर्गातिगतः धुंधुमारादयः सर्वे राजानो बहवस्तथा ब्रह्मकपा
 लनिर्मुक्तिबन्धुभगवान्भवः दशवर्षसहस्राणि तपरतस्तंति ये नराः सते पांफलमाशोति वरुधिन्या व्रतादपि श्रद्धावा
 न्कुरुते परतु वरुधिन्या व्रतं नरः वांछितं लभते सोऽपि परत्रेहापि मानवः पवित्राया विनीह्येयमहापातकनाशिनी भुक्ति
 मुक्तिप्रदा हि पाकदृष्टा राजसत्तम अश्वदानात्परदानं नृपश्रेष्ठं राजस्य तु गजदानाद्भूमिदानं तिलदानं ततोधिकं ब्रह्म
 दानात्परदानं न भूतं न भविष्यति पितृदेवननुष्याणां तिस्रश्चेन जायते तत्समं कविभिः प्रोक्तं कन्यादानं नृपोत्तम धेनु
 दानं च तत्तुल्यमित्याह भगवान्स्वयम् एतेभ्यः सर्वदानेभ्यो विद्यादानं विशिष्यते तत्फलं समवाप्नोति नराः कृत्वा वरु
 धिनीं कन्यां वितेनर्जायंति ये नराः पापमोहिताः पुण्यक्षयतिगच्छंति निरयं यातनायुतम् तस्मात्सर्वप्रयत्नेन नान्नाहं
 कन्यकाधनम् कन्यां पुण्येन यो दद्याद्यथाशाकिरलंकृताम् तत्पुण्यसंख्यानं पुनैचि जगुतो नैव त्यलमृतं तुल्यं पुण्यमाप्नो
 तिनरः कृत्वा वरुधिनीं कांस्थं मांसं मसूरं ज्ञं चणकोद्रवांस्तथा शाकं मधुपरां ज्ञं च पुनर्भाजनं मैथुने वैष्णवो व्रतकर्त्ता
 च दशम्यां दशवर्जयेत् द्यूतं क्रीडां च निद्रां च तबूलं दंतधावनम् परापवादपैशून्यं स्तेयं हिंसां च धारतिम् क्रोधा
 यत्नतवाक्यं च एकादश्यां विवर्जयेत् कारयं मांसं मसूरं ज्ञं क्षौद्रं तैलं विभाषणम् व्यायामं च प्रयासं च पुनर्भाजनं मैथुने

स्फुटारुष्टाटिपरब्रह्मं द्वादश्यांपारिवर्जयेत् अनेनविधिना राजन्निहितेयंवरुथिनी राज्ञीजागरुर्कुर्यात्पूजितो
 मधुसूदनः सर्वपापविनिर्मुक्तस्तेषांतिपरमांगतिम् तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकर्तव्यपापपार्श्वभिः आदित्यत
 नयाद्गीतैर्नरैर्दववरुथिनी पठनाच्छृणुद्वाजनागोसहस्रफललभेत् सर्वपातकनिर्मुक्तोविष्णुलोकेमहोयतेइतिमधि
 व्यपश्रयोवैशाखकृष्णवक्ष्येन्येकादशीव्रतकथा वैशाखकृष्णद्वादश्यांतिथीशपूजात्वेनहरिपूजाभोजनदक्षि
 णादिभिर्वैष्णवद्विजानांपरिचर्याकार्या वैशाखकृष्णत्रयोदशीगौरीकलपादि भ्रजापिकलपादिकृत्यत्वेनश्राद्धदानादि
 रक्षपफलकलपादिगुणप्रातिपादनात् वैशाखकृष्णचतुर्दश्यांमासशिवरात्रिचतुर्दशीव्रतांगत्वेनवर्षशिवरात्रिव्रतव
 दुपवासजागरणप्रहरचतुष्टयपूजादिविधानसर्वैकृष्णचतुर्दशीषुकार्यम् वैशाखस्यामावारयायां श्राद्धदानादिक
 विधेयम् अकरणेप्रत्यवायः आमास्याव्यतीपातपौर्णमास्याष्टमीषुच विद्वान्श्राद्धमकुर्वाणोनरकप्रातिपद्यत
 इतिवैशाखकृष्णपक्षकृत्यनिर्णयः अथशुक्लपक्षकृत्यनिर्णयः वैशाखशुक्लप्रातिपदायाम् अश्विनयप्रातिपदा
 व्रतांगत्वेन धातुनामानंसूर्यम् पूजाव्रतंचकुर्यात्तज्जतिधिपत्वेनवन्हिपूजामपिकुर्यात् वैशाखशुक्लद्वितीयायांनी
 ललोहितकलपादि तत्रकलपादिश्राद्धदानादिविधानंकुर्यात् अत्रविशेषो नारदीये राधशुक्लद्वितीयायांभास्करभवन
 धिपंचतुर्वक्त्रस्वरूपवसमभ्यर्च्यविधानतःभोजयित्वाद्विजान्मत्स्याभारकरलोकेमधुयात् वैशाखशुक्लतृतीया अक्ष
 यतृतीया इयंगौरीव्रतेपूजार्काकार्या रंभास्यांवर्जयित्वातुतृतीयाद्विजसत्तम अन्येषुसर्वकार्येषुगणयुक्ताप्रशस्येत
 इतिब्रह्मवैवर्तना गणेशगणेशःतदेवाहचतुर्थीतृतीयाविद्वोतृतीयाचतयापुनःकर्तव्याव्रतिभिस्तत्तधर्मकमाद्येतरपर
 रितिरकटपुराणे द्वितीयाविद्वानिपेयप्रयोजकस्त्वत्रद्वितीयाविधाननिमुहूर्तपर किंतुकलाकाटादिरूपेपि अतएवतु
 र्तीयाहगौरीव्रतेस्वरूपापिपरार्काकार्याव्रतांतरेषुतुजिमुहूर्तवंधनस्याज्यत्वं द्वितीयायापि त्रिमुहूर्तंया एष्यन्माह्यत्वंमि

तिपदानुवर्तते। अत्रापि न लभ्यते। न गौरीव्रतं विमुह्यते। लभेच्च तत्र तत्रैव। पितृव्यं विद्वांश्च। अत्रापि कादशीत
 तं पाचयष्टां चैव चतुर्दशीपूर्वविद्वापि कर्तव्यमपि दिनस्याप्यत्रैव न। तद्वत्सिध्वचनात्। अत्रसौभाग्यगौरीव्रतं गत्वेन
 उभादेयं पूजादिप्रशान्तं केवलं गौरीव्रतं गत्वेन विजयागौरीपूजागोमयप्रशान्तं च इयं व्रतायुगादिव न श्राद्धं निर्य
 शान्तं च युगादीन् प्रकल्पयानो ययप्यत्रातिर्लोकैर्विभ्रं दयाति पतन्त्यः प्रयतो मनुष्य इति विष्णुपुराणात्। अर्द्धविषम
 परान्द्वयार्पणं ग्राह्यात्तरस्यापरान्द्वयकालवचनात्। कालव्याप्तिशस्त्रस्य सर्वापेक्षया व्यापकत्वात्। अतएव अत्रांवास्या
 श्राद्धमुक्तं कालादशं। एवं मन्वन्तरादीनां युगादीनां विनिर्णयः महालयस्य पक्षस्य स्यादृकानामपि रम्य इति। यत्तु द्विशुक्ले
 दत्तथाष्टपुगादीकवयं विदुः। शुक्ले पूर्वोन्दिह कथाहेतुकृष्णचैवापराहिक इति वचनं। तदपि उपक्रमकालपरं। शु
 क्लपक्षस्य पूर्वोन्दिह कर्तव्यमिति वचनात्। कृष्णपक्षे परान्द्वयैव। तदपि उपक्रमकालपरं। शु
 क्लपक्षे च यद्वा। शुक्लपक्षगातायुगादिति विधिः। पूर्वस्मिन्दिने कृतपेत्तरादारभ्य प्रवृत्तत्तरादिने द्विद्वया अपरान्द्वयैव। किंचित्तव
 तैतदात्तपूर्णमा। अपरान्द्वयमपि च्येन पूर्वदिने नुगतया। एव ग्राह्यात्तः। तदपवादत्वेन कृतपक्षय विद्वत् रूप एव पूर्वोन्दि
 ह्यापि न। अपरान्द्वयस्यार्थानुसरति। अत्राह्येति विधीयेत न च तदा परान्द्वयं ग्राह्यं तदायः। अपरान्द्वयेनैव किंचित्तरस्या
 विषयान्न वत्। हेमाद्रिरनुमन्यादिविधानिर्णयः समतयामन्यथायुगाद्याश्चतिथयस्तत्सुमानयः। स्थावराहृत्वाच
 दन्तान्नान्नश्चान्तफलं लेभेदिति भारते किं। स्नानादौ तत्तराकेचित्तु वैशाखस्य तृतीयायः पूर्वविद्वांश्च। रोतिवै ह्रं यदेवा
 ननु श्रुतिरुक्तं यच्च पितरस्तथेति गोमिद्वयवचनाच्च। अर्द्धेपि पूर्वाह्णव्यापि न्युत्तराकर्तव्यं तदिति। तत्कालादशोदिविरुद्धा
 ननु किंच। अपरान्द्वयः पितृणां अपरान्द्वयैव तैव तैव कं। अपरान्द्वयैव तैव तैव क्रियेत्यादिवचनैरपरान्द्वयकालव्यापि नानात्। कर्मणो
 नस्तथैकालस्तत्कालव्यापि नानात्तिथिः। तया कर्मणि कुर्वीत ह। सत्तर्धानकारणमिति वाच्यम्। अपरान्द्वयपुन्या एव श्रा

द्वे प्राज्ञत्वात् पूर्वलिखितगोभिलवचनं त्वनाकरे साकरत्वेऽपि शुद्धेशोताक्रियमाणतर्पणादिविषये व्याख्येयं नारद
 वचनं तद्विशुद्धेशोताक्रियवचनादेव व्याख्येयं इदं च युगादिकृत्य युगादिति श्रिमद्व्याख्यवक्तव्यं - मन्वादी च युगादौ च ग्रहणे च
 इत्यर्थः - तृतीयातिवैधृतौ च तत्कालव्यापिनोऽपि रक्तपुराणात् श्रवणकृत्यमुक्तं ब्रह्मपुराणे वैशाखेनासि
 शुक्लायां तृतीयायां जनार्दनः यवानुत्पादयामास युगं चारं यवान्कृतं ब्रह्मलोकाद्विषयगांष्टिष्य व्याभवतारयत् तस्यां
 कालार्थं यवैर्होमो नवैर्विष्णुसमर्चयेत्तत्र नद्याद्विजातिभ्यः स्वयं च प्राशयेद्यवान्पूजयेच्छंकरं गङ्गाकैलासं च हिमाल
 यं भर्गुरयं च नृपतिममराणामुत्पन्नं हस्तानं दानतपः श्राद्धं पहेमो मादिकं च यत् श्रद्धया क्रियते तत्र तदन्त्यायकलपनोऽसि
 धोऽस्तीरे विंशे शेषेण सर्वमक्षयमुच्यते होमश्चायं विष्णवे स्यात् उच्यते तथा दर्शनात् यवप्राशनात् तद्विकार इति वृद्धः
 विष्णुः वैशाखस्य तृतीयायामुपपितोऽस्तैर्वासुदेवमभ्यर्चयत निवदत्याच पापेभ्यः पूतो भवति यच्च तस्मिन्नहनि प्र
 यच्छातित दक्षयत्वात् प्रोति अभ्यर्चयत तृतीयायामित्यन्वयः ततोपचासो द्वितीयायामित्यर्थात् अक्षतैर्धैः अक्षता
 रतु यवाः प्रोकाहत्यादिकोशात् भविष्येयमः वैशाखे शुक्लपक्षे तृतीयायां तथैव च गङ्गातोपे नरः स्नात्वा सर्वपापैः
 प्रमुच्यते भविष्यपुराणे इत्येवातिथिरित्येवं तृतीयायां कविश्रुता सदा विशेषतः पुण्यार्थं वैशाखेनास्मिन्मासे नृणां
 दानप्रशस्तं रमान्मोदकानां च भारत वैशाखेनासि रजोद्वितीयायां चंदनस्य च चंदनस्य दानं प्रशस्तमित्यनुपगमः देवी
 पुराणे तृतीयायां वैशाखे रोहिष्यर्क्षे प्रपूज्य च उदकुंभप्रदानेन ब्रह्मलोके महीयते कलधौतं तथा चाज्ञायं चापि विशेषे
 षतः श्रम्यादं च मक्षयं स्यात्तेन यं त्वक्षयारमता पूज्येति देवी दुर्गासमिति क्रमात्तेन रोहिणी नक्षत्रयुक्ता यामक्षयतृतीयायां
 दुर्गापूज्या पूर्वोदितकुंभदानस्य ब्रह्मलोके महितत्वं फलमित्यर्थः कलधौतं हिरण्यदानस्य चाक्षयत्वं कलधौतं जघन
 दांतमर्चयंत प्रशस्तमित्यर्थः तथा इत्येवाकथिताराजं तृतीयायां त्रिभुक्तमा तृतीयायां त्रैशाखे ब्रह्मलोके महोच्यते व

दनोपघटाभक्ष्यलङ्घकादिभोक्ष्यशक्यत्वादिभविष्यन्तरे वेशांस्वरूपतृतीयायां श्रीसमेतजगद्गुरुनारायणं पूजये
 त्पुष्पधूपविलेपनैः वस्त्रालंकारसद्भावैर्नैवेद्यैर्विवैद्यैस्तथा तत्स्तरस्याग्रतो धेनुं लवणस्य ढकेन तु कुर्यात्कुल
 श्रेष्ठचतुर्भागेन वरसकरुचमर्पणैरेस्थाय्यकल्पयित्वा विधानतः श्रीधरः श्रीपतिः श्रीमान् श्रीशः संप्रीयतामिति अ
 नेन विधिनान्दत्त्वा धेनुं वेधाय भक्तितः गोसहस्रं दशगुणं प्राप्नोति दिनभक्षयः नारदयिषि तत्रराधातृतीयायामिच्छुप
 क्रम्य पुष्पधूपविलेपनैः यद्वा गंगां भसिरस्नातो मुच्यते सर्वकिर्त्तव्यैः शक्तैः पूजयेद्द्विष्णुस्नायादप्यक्षतैर्नरैः सकृन् संभो
 जयेद्द्विप्रान् स्वयमभ्यवहरेच्चतान् एवं क्त्वा व्रतं विप्रनरो विष्णुपरायणः विष्णुलोकमवाप्नोति सर्वदेवनमस्कृत इति
 श्रवदानविशेषस्तत्रैवैवमाविष्ये इमामक्षयतृतीयां प्रक्रम्य उदकुंभान्सकनकान्सान्नान्सर्वरसैः सह यवगोधूमचणका
 न्सकुन्दधैर्यदन्तयाग्नौ टिमकं सर्वमेवात्र सरयदा नेप्रशस्यते देवीपुराणे तृतीयायां तु वैशाखरोहिण्यर्क्षे प्रपूज्य च उदकुं
 भप्रदानेन शिवलोके मर्हयते भञ्जरतु एष धर्मपादोदत्तो ब्रह्मविष्णुशिवात्मकः अस्य प्रदानात्तुल्यतुषितरोऽपि पितृमहा
 गंधोदकतिलैर्मन्त्रैः साधकं भक्त्या निवर्त पितृभ्यः संप्रदत्त्या मिश्रक्षय्यमुपतिष्ठतु श्रवश्चाहोपि नरहितं कार्द्वं अप्यन
 द्वितये श्राद्धं तथा च विपुवद्वये युगादिपुवसर्वासु पिण्डनिर्बण्णादहतिहेमाद्रौ पुलस्त्यवचनात् श्रवरात्रिभोजने प्राय
 श्चित्तमुकसृष्टिवधाने रात्रौ भुंक्ते वरसरेतुमन्वादिषु युगादिषु अमिस्त्रहृष्टिभञ्जपेदशनपावनमिति श्रपराक्षेपमः कृतो
 पवाससालिलं युगादिषु दिनेषु च त्रारयं त्यजादिसहितं तेषां लोकमहोदया इति वैशाखे मलमासे सति तत्रैव युगादिदिनं
 कार्द्वं तथा च हेमाद्रौ ऋष्यशृंगः दशहराः स्वतोत्कर्षः चतुर्ध्वपि युगादिषु उपाकर्षेण च रसो ह्येतद्दृढं दृढयादित इति
 कालादर्शेऽपि श्रवदेदकुंभमन्वादिमहालययुगादिष्वतिमलमासकल्पेषु गणनात् महालयशब्देन मनन्वादित्रयेद्द्रु
 त्यते इति माघवरमृतातिचाद्रिकायां तु मासद्वयेऽप्यकर्त्तव्यमित्युक्त्यैर्गादिकं भासिकं च श्राद्धं चापरश्रिकं मन्वादिकं

तथैकं च कुर्यान्मामद्वयेपि वेति अपरपक्षोपेक्षणपक्ष न तु महालयः तस्य तन्ननिषेधात् मदन्तरत्ने मरीचिरपि प्रतिमा
 समुत्ताहे च श्रद्धं तस्यति वासरं मन्वादी च युगादी च तन्मासोरुभयोरपीति वरसरी क्रियमाणं कल्पदादि श्राद्धमिति स ए
 व व्याचर्यो अत्र श्राद्धकरणे प्रायश्चित्तमृद्विधानेन यस्वपावामंत्रचशतवारतदाजपेत् युगादयोऽपदान्यूनः कुरुते
 नैव चारपयइति अत्र समुद्रे स्नानं प्रशस्त तदुक्तं पृथ्वी च द्रेदये सौरपुराणेषु गादी च नरः स्नावा विधिवल्लवणे दधौ गोस
 हस्य प्रदानस्य कुरुते ने हि यत्फलं तत्फलसमवाप्नुोति भूमिदानस्य च ध्रुवाभिनि इयमेव तृतीया परशुरामजयति सा प्र
 देपठ्यापि तीया ह्या तदुक्तं रकादिभार्गवा च नदीपिकायां वैशाखस्य सिते पक्षे तृतीयाया पुनर्वसौ निशायाः प्रथमे यामे रा
 मस्य समये हरिः स्वौ च गौः षड्यहं युके मिथुने राहुसंस्थितेरेणुकायस्तयोगार्भदवतीर्णो भुवि स्वयमिति दिनद्वये तद्व
 सां वशतः समं यामौ च परा अन्यथा पूर्वं तदुक्तं तत्रैव च मादिष्ये शुक्लतृतीया वैशाखे शुद्धोषो ष्यादि न दधेति शायां पूर्वया
 भवेदुत्तरान्यत्र पूर्वकेति अथाक्षयतृतीया व्रतविधिः भविष्ये, श्रीकृष्ण उवाच वैशाखस्य तृतीयायां श्रीसमेतं जगद्गुरुं
 नारायणं पूजयेथाः पुष्पधूपाविलेपनैरिति योस्याददाति करकान् वारिवीजसमन्वितान् प्रयाति पुरुषो वीरलोका न्वै हे म
 मालिनः वीजमन्नं हेममालिनः सूर्यस्य वहुना ब्रह्म किमेतन्किं वक्त्रशरमालया वैशाखस्य स्थिता मेकां तृतीयां मक्षयां शु
 ण् अस्यां स्नानं जपे होमः स्वाध्यायः पितृ तर्पणं दानं चाक्रियते तस्यां स्वल्पं वा यदि वा बहु तत्सर्वमक्षयं प्रोक्तं तस्मात्सा
 ह्यक्षयारमृता आदिकृतयुगस्येयं युगादिस्तेन कथ्यते सर्वपापप्रशमनी सर्वसौभाग्यदायिनी पुरा महोदये पार्थवणि
 गासीरसनिर्द्धनः तेन श्रुता वाच्यमाना तृतीया रोहिणीयुता यदा स्याद्दधुसयुक्ता तदा साहमहाफला तस्यां यद्दीप्यते
 किंचिदक्षयं स्यात्तदेव हि इति श्रुत्वा तु गंगायां संतर्प्य पितृ देवताः गृहमग्नयः करकान् स्नात्वा नृदकसंयुगान् अन्नपू
 णान्वृहत्कुम्भान् जलेन विमलेन च यवगोधूमलवणान्सकुन्दध्यादन्तं तथा द्वाक्षाक्षीराविकरांश्च स हिरण्यं स्वयः कृतः

सुविशुद्धेन मनसा द्वाह्येऽथोददीयाणि कार्यवायाणि पीकृतं वासकचित्तया तया तस्यास्थिरे सत्वे मत्वस्यैव नि-
 भयं धर्मासकमतिः पार्थक्यकालेन बहुना ततः जगाम पूर्वत्वमसौ वासुदेवमनुस्मरन् ततः स क्षीय यो जातः कुशावल्यां
 प्रायेधिर बभूव चाक्षया तस्य स भृद्धिर्धर्मसंयुता इयाजसमहायज्ञैः समासवरदक्षिणैः सददौ गोहिरण्यानि दानान्य
 न्यान्पहर्निशं वुज्जेकामतो भोगानदीनां धांस्तर्पयन् शनैः तथा व्यक्षयमेवास्यालये यतिन तद्धनं श्रद्धापूर्वतया
 यायां यद्वर्तते विभवं दिनम् इत्येतत्तस्मात्स्यात्तं श्रूयतामत्र यो विधिः तृतीयांतां समासाद्य संतर्प्य पिबेद्वेवताः एकमा
 वतदक्रु पांद्वा सुदेवं प्रपूजयेत् उदकुंभान्सकरकान्सामान्सर्वरसैः सह श्रेष्ठिकं सर्वमेवांशं स्मरन्पूजयेत् छत्रो
 पान्तस्म मायुक्तं गोभूकां च नया ससां यथादिष्टतमं चान्यत्तदेवमविशं कर्तव्यम् एतत्तत्सर्वमास्यात्तं किमन्यच्छेत्तुमिच्छसि
 श्नानास्येयं न मे किंचिरस्वास्ति ते स्तु सदानप्य अस्यांति यो क्षयमुपैति कृतं तुदत्तं तेनाक्षयतिक्रियते मुनिभिरुतीया
 उद्दिश्य देवतापि तद्विक्रियते मनुष्यस्तच्चाक्षयं भवति भारतसर्वमेव अथ विष्णुर्भर्ता कमक्षयतृतीयाव्रतं वैशाखशुक्लप
 क्षेत्तु तृतीयायामुपोषितः अक्षयं फलमाप्नोति तेन साप्यक्षयामता यदा सा कृत्तिकोपेता विशर्पणप्रपूजिता तत्र दत्तं हृतं ज
 संसर्वमक्षयमुच्यते अक्षयमासाति धिस्तस्मात्तस्यां स्मृतमक्षयं अक्षयैः पूज्यते विष्णुरेतन्साप्यक्षयामता अक्षयैरनु
 नरः स्त्रोतो विष्णोर्दंवा तया क्षतान्सक्तं श्वसंरुतां श्वैव दत्वा च भृगुनन्दन एवमेव तृतीयायां सर्वासां तु फलं भवेत् इति
 वैशाखशुक्लचतुर्थी कल्पमन्तरादेषु वैशाखस्य चतुर्थ्या तु संप्रपूज्या निरुद्धकं यतिभ्यो लोचुपात्राणि दत्वा मांष्टलभेन्नरः
 चतुर्मासं व्रतान्येवं कृत्वा द्वादशवारं सरं उद्यापना विधानेन कर्तव्यं फलमिच्छता वैशाखपंचम्यां शिवपूजोका तत्रैव
 अथ वैशाखपंचम्यां शिवचान्भ्यर्च्य भक्तिः सर्वनागगणैर्भुक्तं सोमिष्टलभते फलमिति वैशाखशुक्लपष्टौ कर्तव्यं तत्रैव
 वैशाखशुक्लपक्षां तु पूजयित्वा च कार्तिकं लभते मातृजं सौरं नाना प्रकार्या विचारणा वैशाखशुक्लसप्तम्यां गोतृपत्तिर्ना

रदीये वैशाखशुक्लसप्तम्यां जन्तुना जाह्नवीपुरा क्रोधात्प्रीता पुनस्त्यकाकारेण धातुदाक्षिणात् तांतत्रपूजयेत्स्नात्वा
 प्रत्युपविमलेजले गंधपुष्पाक्षताद्यैश्च सर्वैरेवोपचारकैः ततो घटसहस्रतुद्वयं गंगाव्रतं त्विदं भक्त्या कृतं सप्तकुलं न
 वेत्स्वर्गमसंशयः गंगापूजनप्रकारस्तु दशहराप्रकरणे द्रष्टव्यः अत्र सप्तमी पूर्वाह्नव्यां पिनीया हि तिस्रमयमयूखे
 निर्णयसिधौ तशिष्टाचारान्मध्यान्हव्यापनीया ह्येत्युक्तम् अस्यामेव कमलसप्तमीव्रतं नारदीये कमलव्रतमप्यत्र
 प्रोक्तं तद्विधिरुच्यते तिलपात्रे तु सौवर्णविधायकमलं शुभं वल्ल्युभमाद्युतं कृत्वा गंधपुष्पादिना चर्चयेत् नमस्ते पद्मं ह
 रतापनमस्ते विश्वधारिणे दिवाकरनमस्तु भ्यं प्रभाकरनमस्तु ते इति संप्राथ्यं देवेशं सूर्यं चारतमुपागते सोदिकुं भं
 तुतत्पाञ्चकपिलं विधाय जयेत् तद्विनेतृपवासस्तु भो कंठ्यवपरे हनि संभोज्य ब्राह्मणान्भक्त्या व्रतसाफल्यमाप्नुयात्
 पाश्चात् वसंतामलसप्तम्यां ज्ञातः सन्गौरसंपदैः तिलपात्रे तु सौवर्णविधायकमलं शुभागित्युपक्रम्य एवं संवत्सरं कृ
 द्याश्रिते सुवर्णकमलान्वितं सूर्यशयनादियद्वात् सर्वसौख्यानिवृत्ते भवतीति कमलसप्तमीव्रतम् अस्यामेव सप्त
 म्यां निवससप्तमीव्रतं भाव्योत्तरे नारदीयेपि निवव्रतं च तत्रैव तद्विधानमिदं शुण निवपन्नैरुसृता पूजाभारकरस्य
 द्विजोत्तम खखोलकायेति मंत्रेण प्रणवाद्येन नाराद उं खखोलकाय नमः श्रुतेन सूर्यपूजनीतिवपन्नभक्षणं कुर्वात् निव
 पन्नंततो षष्ठीनात् स्वपेद्रुमौ च वाग्यतः द्विजान्परे हि संधीभ्यस्वयं भुंजते बंधुभिः निवव्रतमिदं चैतर्कदृष्टां सर्वसौ
 ख्यदं भविष्योत्तरे च वैशाखशुक्लसप्तम्यां जतक्रोधो जितेन्द्रियः निवपन्नंततो षष्ठीयाः सप्तम्यां भवतो नरः मंत्रस्तु
 निवपल्लवभद्रं ते सुभद्रं ते रतु सर्वदा ममापि कुरु भद्रं वै प्रशानाद्भोगहा भवेति इत्यंशुप्यस्वपेद्रुमौ देवस्य पुरतो नृप
 ञ्चटभ्यां भानुं पूजयित्वा ब्राह्मणान्भोजयेत्स्वास्वयं भुंजतेति निवससप्तमीव्रतम् अस्यामेव शर्करासप्तमीव्रतं पद्मपु
 श्णे-पुलस्त्यउवाच वैशाखे शर्करानामसप्तम्यां श्रद्धयान्वितः प्रातः स्नात्वा तिलैः शुक्लैः शुक्लनाल्यनुलेपनैः

रथं दिले पद्ममालिरूपकुंकुमेनसकार्णिकं तस्मै नमःस्त्विति पुष्पधूपं निवेदयेत् रथापयेद्वपुःकुंभं शर्करापात्र
 समुत्तं शुद्धवस्त्रेण संवेष्ट्य शुद्धमालयानुलेपनैः सहिरण्यं यथाशक्तयामत्रेणाननपूजयेत् विश्वदेवमयोयस्माद्देववा
 दिति पठ्यसे त्वमेवास्मत्सर्वस्वमतः पाहिसनातन पचगन्धर्वततः पीत्वा स्वपेतत्पार्श्वतश्चितौ सौरसूक्तं जयं स्मरित्वा
 राणश्चरणेन वा अहोरात्रे गते पश्चादष्टम्यां कृतनिरूपकः तत्सर्वदेवदुष्टे ब्राह्मणाय निवेदयेत् भोजयेच्छक्तिं तं वि
 द्वांश्चैकराघुनपायसैः भुञ्जीतां तल्लवणं स्वयमप्यथवा ज्यतः अग्नेर्निविधिनः सर्वमासिमासिमासिमाक्षरेत् वरसरातिपु
 नर्द्धयात् ब्राह्मणाय समाहितः शयनं ब्रह्मसंवातं शर्कराकसरान्वितं सर्वोपरकरसंयुक्तं तथैकांगं पयास्त्रिनी यद्वहं
 शक्तिं तदद्यात्समस्तं परस्करान्वितं सहस्रेणायनिष्काणं कृत्वा दद्याच्छतेन वा दशभिर्वात्रिभिर्वापि निष्केणैकेन
 वा पुनः पद्मं च शक्तिं दद्याद्विंशत्याथवा विवाजितः पद्मं सौवर्णं अन्नं भञ्जः अमृतं पिबतावक्रात्सूर्यस्यामृत
 विद्वद्वाग्निं पेत्तुर्धुः समुत्पन्नाः शालिमुदगपथक्षेपः शर्कराचपुनस्तस्मादिक्षुसारा मृतोपमा इष्टारवे रततः पुण्याश
 कं राहव्यकव्ययोः शर्कराससर्गिषोवागजिमेधफलप्रदासर्वदुःखोपशमनी पुन्रसंतीति वर्द्धनी अस्यां तु शर्क
 रादानं शर्कराभोजनं तथा कर्तव्यं हि प्रयत्नेन ब्रतमेतद्द्विविधं यः कुर्यात्पयसाभक्त्या सर्वसद्गतिमाप्नुयात् कल्प
 मेकं च सेत्स्वर्गोत्तरो राजा भवेत्परम् इदमपि च श्रूणोति यः स्मरं ब्रह्म पठति स याति सुरेश्वरस्य लोके मतिमपि च ददाति
 चो जनानां ममरवधूजनकिन्नरैः ससेव्यः इति पद्मपुराणे नारदीये च शर्कराससभीयतम्

वैशाख शुक्लाष्टमी कल्पम् नारदीये वैशाखस्य सितारुद्रम्यां समुपपद्य च वारिभिः स्नात्वा पराजितं दिव्यो
 मांसीवालकचंदनैः स्नापयित्वा चर्यागंधैर्नैवेद्यं शर्करामयं कुमारिभोजयेच्चापि नवम्यां पारणाश्रतः ज्योति
 र्भयविमानेन धाजमात्तियथारविः लोके पुविचरेद्देवदंष्ट्रांश्चैव प्रसादतः देवीपुराणेतु सहकारफलैः क्षान्तिं वैशाख

स्पाष्टमीदिने आत्मानं देवतां स्नात्पुष्पांसीवालुकवारिभिः लेपनं फलं कर्पूरं धूपं पुष्पं सुगंधिकं फलं जातिफलं पंचसुगं-
 धिकं कंकरोलपुष्पं कर्पूरं जालीफलं लवंगकैः सुगंधपंचकं प्रोक्तमायुर्वेदप्रकाशकैः देव्याः पुजां च कुर्वीत केन तथाः पंचके-
 न च शर्कराक्षीरनैवेद्यकन्याविद्वेषु भोजने आत्मानः पारुषेण श्राद्धशिष्टाशक्तितोददेत् सर्वतीर्थाभिषेकं वा तेन प्रा-
 णातिभावं विवेकाखे शुक्ला कृष्णा नवमीद्वयकृत्यम् नारदीये राधेन वनम्यादं लयोऽश्राद्धिकां पारतनुपूजयेत् विधिना।
 सविमानो देवतैः सह भोदते तथा च निर्णयामृतं भविष्योत्तरे वैशाखे मासि राजेन्द्र नवम्यां पक्षयोर्द्वयोः उपवास-
 परो भतया पूजयानरतुर्वाडिकाहं सकुंदं दुसंकाशस्तेजसाधुवसान्निभः विमानवरमारुढो देवलोकं महीयत इति वैशाख-
 शुक्लदशम्या कृत्यमुक्तं नारदीये दशम्यामांधवे विप्रधर्मराजस्वरूपिणं प्रपूज्य शुक्लैर्वाधैर्विष्णुनभ्यर्चयमान-
 वः गंधाद्यैरुपचारैरनुभवेत् पुष्पैः सुगंधिभिः शतं प्रदक्षिणाः कृत्वा विप्रान्संभोज्य भक्तितः लभते वैष्णवलोकं नात्र का-
 र्या विचारणा वैशाखशुक्लकादशीमाहिनी तदुक्तेनारदीये वैशाखशुक्लैकादश्यां समुपेत्य च मोहिनीम् स्नात्वा परे-
 हिंसं पूज्य गंधाद्यैः पुरुषोत्तमसंभोज्य विप्रान्मुच्येत पातकेभ्यो न संशयः आस्यां कथाः कौन्तेय पादं युधिष्ठिर उवाच
 वैशाखस्य सिते पक्षे कावाह्निकादशी भवेत् किं फलं को विधिस्तस्याः कथयस्व जनार्दन श्रीकृष्ण उवाच कथया-
 भिकथा मे तां शृणुष्व धर्मनंदन वसिष्ठे यामकथयत्पुरा रामायणुच्छते श्रीराम उवाच कथयस्व व्रजसादेन वसिष्ठमुनि-
 सत्तम मया कृता निपापानि सीताहरणकालतः केन व्रतप्रभावेन तानि यास्यंति संक्षये तद्भक्तं मुनिशार्दूलं त्वमास्त्यातुं
 मया हंसि श्रीवसिष्ठ उवाच वसधुसाधु महाराज त्वत्समीनास्ति मानवः त्वन्नामोच्चारणं देवपूतो भवति नारको स भ-
 वाऽष्टुच्छतिव्रतं पापघ्नं सर्वकामदं मनुष्यतां त्वमापन्नः परमात्मा सिमांततः तद्भक्ते राजराजेंद्र कथयिष्यामि विस्तरसा-
 त् येन पापानि नश्यंति ब्रह्महत्यादिकानि च वैशाखस्य सिते पक्षे राधयैकादशीरस्मृता मोहिनी नाम नाद्यावै सर्वपा-

पहरापर। अस्याप्रतप्रभावेनभस्मसाधातकंभवेत् शृणुष्वराजशार्दूलकथांपापहरांपरां यस्याः श्रवणमत्रिणप्र
 पानातिःकृतिर्भवेत् सरस्वत्यास्तटेराजन्पुरिमद्रावर्तीपुरा द्युतिमात्रामराजवैतस्याराज्यचकारहरसोमवंशसमुद्भू
 तोराजापरमधार्मिकः धनपातिनाम्नावैतस्याभूत्पुष्कलधनं सकृण्णप्रतिपेत्यधर्मकरोद्धर्मसंचयं पुण्यान्याय
 तनापेवविधिधानिषकारसः पंचैवपुत्रास्तस्यासन्सुरूपाश्चित्रसन्निभाः सुमनाद्युतिर्माश्रैवमेधार्थमातिरेवच पं
 धमेषुष्टबुद्धिश्चमहापापरताःसदा वारस्त्रीषुचमध्येषुमांसेषु विविधधनं पितृस्तेनक्षयनीतमन्यायात्पितृसंचितंम
 हाणापरतोद्भुटःसोभूद्रास्त्राणानेदकः अभक्ष्यभक्षकोनिर्यपापासकमनाः सदा वैश्यारकंधेक्षिष्यबाहुर्वैश्यास्वयंप
 । जनेद्विपधंप्राप्तिलज्जामकरोत्खलः आतुभिःसतदात्यक्तः स्वजनैर्जनैकनच गणिकाभिश्चसंतेयकोध
 णातादरः सर्वैर्यदापरित्यक्तस्तदाचितापरोभवत् किंकरोमिकगच्छामिकेनोपायेनसंप्रति जीवान्पहंद्
 व्पहंनिभापठन्त्रोलुपुस्ततः स्तेयकर्मकरिष्यामिस्वपितुर्नगरधुना इतिसंचित्यतेनेत्यमुपितंनगरंपितुः ज्ञात
 राज्ञस्तुगौरवात् एकदासन्पस्यायेनीतोनगररक्षकैः संप्रेष्यराज्ञाकार्कष्यतंक्रियतानगराद्वहिः
 प्रापितोनगराद्वहिः पुरपारैस्तवोरएयंगहनंप्राविवेशह क्षुधितस्तपितश्चैववभ्रामसइतरुततः
 । भारभेमसंज्ञाविविभूवसः शरांस्तीक्ष्णान्करेण्यस्यनृणोरुष्टभागतः निर्दयत्वात्पापकर्मस्वाणैरहेन
 न्मृगान् तत्रैवमनिवर्त्योभूत्कौण्डिन्योप्यचरत्तपः प्रत्यहंजाह्नवीतीरेस्नानार्थंसमुपाययौ वैशाखेमासिसस्नानंदातंच
 । स्नानंजगामाशुमार्गोण्म्याश्रमंप्रति मार्गमध्येषुष्टबुद्धिदुःखितंसंदर्शयः कौण्डिन्यःकृपया
 गांगवारिणाततस्त्वयंयदास्पष्टेषुनिनागांगवारिणा तद्वैपुण्यवान्जातो बुधबुद्धिःप्रहर्षितः कौ
 निशार्दूलंविनयावनतोद्वर्षात् द्रतंकथयमेस्वामिन्विनावित्तेनयद्भवेत् कौण्डिन्यउवाच द्रतंकथयिष्यामिपे

नपापक्षयोमवेत् वैशाखस्यसितेपक्षेमोहिनीनामनामतः एकादशीमहापुण्यानराणां पापनाशिनी मेरुतुल्यातिपापा
निस्यंनश्रपातितक्षणात् पातकानि क्षयंयांति पंचाशच्छजन्मनां तमस्यर्कोदयेनैवमोहिन्यैकादशीव्रतात् इति
त्वामुनेर्वाक्यं विधिदृष्टयथाविधिः भक्तपाकरोद्धृष्टबुद्धिर्भोहिन्यैकादशीव्रतं सर्वपापक्षयनीतं व्रतेन तेनैव जन्मतिमो
क्षमापन्नो भूवनास्तडासनः इदं शक्यं तं रामो हि न्यैकादशीव्रतं माहारन्यश्रवणादस्यागोसहस्रफलं भवेत् इति
कर्मपुराणे पाप्मे च वैशाखशुक्लामोहिन्यैकादशीव्रतकथा - वैशाखशुक्लद्वादश्यां धरणीव्रतेषु जामदग्न्यद्वादशीव्रतं दु
र्वासादवाच वैशाखे व्येयमेवंतु संकल्पयिषिना नरः तद्वत्स्नानमृदाकृत्वा ततो देवालयं व्रजेत् तत्र राधयर्हि भक्त्या
मंत्रैरेभिर्विश्रुणुः जामदग्न्यापपादौ तु उदरं सर्वधारिणे मधुसूदनायेति कटि मुरः श्रीवरमधारिणे क्षत्रांतका
यवाहुवमणिकठायकं ठकं स्वनात्वा शंखचक्रैरतिशिरा ब्रह्मं उचारिणे एवमभ्यर्च्य मेधावी प्राणवैतस्याग्रतोषट विन्य
सेद्धाट्टनंतत्रयुग्ममेतत्र विशेषतः वैष्णवेन च पात्रेण नस्मिन्नसंस्थापयेद्धरे जामदग्ने न रूपेण कृत्वा सौवर्णमग्रतः दक्षि
णे परशुं च वहरते तस्य वकारयेत् सर्वगंधैश्च संपूज्य पूर्णानां विधौ स तथा ततस्तस्याग्रतः कुर्याज्जागरं भक्तिमात्मरः प्र
भागे विमले सूर्ये ब्राह्मणाय निवेदयेत् एवं नियममुक्तस्य परफलं तं विवेधमे आसीद्ब्रजामहाभागो वैरसेनो महाबलः
अपुत्रः स पुनरतीव्रं न पश्यति पे महाबलः चरतस्तुतपो यो रया इत्युक्तयो महा मुनिः आजगाम महायोर्गीतं द्रष्टुं चाभिप्रेयगतः
राजो वाच कथं भविता पुत्रः स्वरूपाया सेनवैद्विज एनमेक ययप्रोत्था भगवन् प्रणतस्य वै एवमुक्तो मुनिस्तेन पार्थिवे
न वशास्विना आचरुषौ द्वादशीं चेमां वैशाखे स्तितपक्षजां सहिराजा विधानेन पुत्रकामो विशेषतः उपोष्य लब्ध
वान् पुत्रं तेन परमार्थिक यो यापिको र्यते लोके पुण्यश्लोको नरोत्तमः प्राप्तज्ञा फलं ह्येतद् व्रतस्यास्य महा मुने परं पु
त्रो जायते तेन विद्यावाङ्मोर्तिरुत्तमा इह जन्मनि कीचित्रं परलोके शृणु च मे कल्पमेकं ब्रह्मलोके उषिरे वाप्सरसां गणैः

पहरापर। अस्याप्रतप्रभवेनभस्मसात्पातकंभवेत् शृणुष्वराजशार्दूलकथांपापहरांपरां यस्याःश्रवणमंत्रेणप्र
 पानानिःकृतिर्भवेत् सरस्वत्यास्तटेराजपुरीमद्भावतीपुरा द्युतिमाद्यामराजवैतस्यांराज्यं चकारहरसोमवंशसमुद्भू
 तोराजापरमधार्मिकः धनपालितिनान्नावैतस्याभूत्पुलकलंघनं सकृण्णप्रतिपेत्यधर्मकरोद्धर्मसंचयं पुण्यान्याय
 तनान्येवविविधानिचकारसः पंचैवपुत्रास्तरयासन्सुरूपाश्रित्रसश्रिभाः सुमनाद्युतिमांश्चैवमेधावीमतिरेवच पं
 धमोऽष्टबुद्धिश्महापापराज्ञःसदा वारस्त्रीपुत्रमध्यपुत्रसिषुर्विवेधधत्तं पितुस्तेनक्षयं नीतमन्यायात्पितृसंचितंम
 हापापरातोदुष्टःसीभूद्वाह्मणनिर्दकः अभक्ष्यभक्षकोनिर्यपापासकमनाः सदा वैश्यारकंधेक्षिष्यबाहुर्वैश्यास्यं प
 रिवृचति जनेद्विषयंप्राप्तिनलजामकरोत्बलः आतृभिःसतदात्यक्तः स्वजनैर्जनैकनच गणिकाभिश्चसंर्यकोय
 नहीनोगतदरः सर्वैर्षदापरित्यक्तस्तदाचितापरोभवत् किं करोमि कगच्छामि केनोपायनसंप्राप्ति जीवान्यहं द्र
 व्यहतिभाःपहानोलघुस्ततः स्तेयकर्मकरिष्यामिस्वपितुर्नगरधुना इति संचित्यतेनैर्यमुचितंनगरंपितुः ज्ञात
 श्वारैर्यहतीपिमुकोराज्ञरतुगौरवात् एकदासन्पस्यायेनीतीनगररक्षकैः संप्रेष्यराज्ञाकीयतंक्रियतानगराद्वाहिः
 राजाज्ञयातदैवाशुभापितोनगराद्वाहिः पुरपांस्त्वतोत्तरप्यंगहनं प्रविवेशह क्षुधितरतुपितश्चैववभ्रामसइतस्ततः
 सुगयाकतुमारभेमसंस्जर्जावीभवसः शारांस्तीक्ष्णान्करेन्पस्पत्तृणैरपृष्टभागतः निर्दयन्वारपापकर्मस्वाणैरहं
 नृगान् तत्रैवमुनिवर्योभूत्कौण्डिन्योऽप्यचरत्तपः प्रत्यहं जाह्नवीतीरेस्तानार्थसमुपाययौ वैशाखेमासिसंज्ञानंदान्तं च
 विधिनकरोत् कृत्वास्नानंजगामाशुमार्गेणस्वश्रमंप्रति मार्गमध्येषुष्टबुद्धिदुःखितंसंदर्शयः कौण्डिन्यःकृपया
 सयः स्फुष्टवान्गंगावारिणाततस्त्वंधंदास्फुटेमुनितानांगवारिणा तदैवपुण्यवान्जातो भूष्टबुद्धिःप्रहर्षितः कौ
 ण्डिन्यमुनिशार्दूलविवनयावनतोद्भवोत् ब्रतंकथयमेस्वाविनिबनावितेतयद्भवेत् कौण्डिन्यउवाच ब्रतैकथयिष्यामिचे

नपापक्षयोभवेत् वैशाखस्यसितेपक्षेमेहिनीनामनामतः एकदशीमहापुण्यानराणां पापनाशिनी मेरुतल्यानिपा-
निक्षयंनश्र्वातिरक्षणात् पातकानि क्षयंयाति पंचाशच्छजन्मनां तमस्पर्कदयेनैवमोहिन्यैकदशीव्रतात् इति
त्वामुनेर्वयंविधिदृष्टयथाविधिः भक्तपाकरोद्धृष्टबुद्धिर्भोहिन्यैकदशीव्रतं सर्वपापक्षयनीतंब्रतेनितनैवजन्मांतेमो-
क्षपापत्रोवभूवगरुडासनः इदंशकथितराममोहिन्यैकदशीव्रतं माहारम्यश्रवणादस्यागोसहस्रफलंभवेत् इति
कर्मपुराणेपाद्मेववैशाखशुक्लामोहिन्यैकदशीव्रतकथा वैशाखशुक्लदश्याधराणीव्रतेपुजामदभन्यद्वादशीव्रतं दु-
र्वासादवाच वैशाखेभ्येवमेवंतुसंकल्पयविधिनानरः तद्वत्तानिमृदाकुर्यात्तदेवालयंवेजेत् तत्र राध्यहर्त्तिभक्तया
मंत्रैरभिर्विचक्षणः जामदग्न्यापयादादुत्तुदरं सर्वधारिणे मधुमदनयेति कटि मुरः श्रवस्सधारिणे क्षत्रांतका
यवाह्वनः एकठापकंठकं ह्वनान्नाशंखचक्रेतिशिशोब्रह्मंडधारिणे एवमभ्यर्च्यैमेधावीजावैतरयाप्रतोषट विन्य
सेर्द्धाठनंतत्रपुग्मेतत्रविशेषतः वैष्वेनचपात्रेणनस्मिन्संस्थापयेद्धरिं जामदग्नेनरूपेणकृत्वासौवर्णमभ्रतः दक्षि
णेपरशुवैवहस्तेतस्यवकारयेत् सर्वगंधैश्रंसंपूजपुष्पैर्नानाविधैस्त्रया ततस्त्रयाप्रतः कुर्याज्जागरंभक्तिमाह्वरः प्र
भोभविमलेमूर्धेआश्रयापनिवेदयेत् एवंनियमपुक्तस्यपरफलेतात्रिवेधेमे आसीद्भ्राजामहाभागोर्वरसेनोमहाबलः
अपुत्रः सपुनरुतीव्रतपस्तेपेमहाबलः चरतस्तुतपोविश्रयाज्ञावत्कथोमहामुनिः आजगाममहायोगीतंद्रष्टुंचामियोगतः
राजोवाच कथंभवितापुत्रः स्वल्पायसेनवैद्विज एन्मेकथयप्रोत्थामगन्प्रणतस्यवैएवमुकोमुनिस्तेनपार्थिवे
नयशास्त्रिना आचरुषौद्वादशीचेमांशैशाखेसितपक्षजां सहिराजाविधानेनपुत्रकामोविशेषतः उपोष्यलब्ध
वानुव्रंतेनपरमधार्मिक योद्यापिकीर्त्यतेलोकेषुएषलोकोनोत्तमः प्राप्तज्ञकफलेह्येतद्रतरयास्यमहामुने यरपु
त्रोजायतेनेनविद्यावान्कीर्तिरुत्तमा इहजन्मनिकीचैत्रपरलोकेश्रृणुवमे कल्पमेकं ब्रह्मलोकेउपित्वाप्सरसांगणैः

कीटित्वेति पुनः मृष्टौ जायते च क्रयत्तिनः । विशाकटपसहस्त्राणि जायते नात्र संशयः । इति वाराहपुराणे धरणीव्रते पुनै
 शाखाशुक्लानन्दभ्यद्वादशीव्रतकथा । अस्यामेव द्वादश्यां योगविशेषो हेमाद्रौ पंचाननस्थौ गुरुभूमिपुत्रौ मेरुविः स्या
 दिह शुक्लपक्षे मासाभिधानाकरभेण युकातिथिर्वती पातइतीह योगः । अस्मिन् गोभूमिहिरण्यवस्त्रदानेन पापं
 परिहाय सर्वं सुखमिन्द्रत्वमनामयत्वं मर्याधिपत्वं लभेत मनुष्य इति । पंचाननः सिंहमासाभिधानामास
 संस्थाभिधानातिथिर्द्वादशी करभेण हस्तश्रुक्षेत्रं युका । अस्यामेव माघवपूजनमुक्तं नारदीये वैशाखशुक्ल
 द्वादश्यां सौपवासे जितेन्द्रियः संपूज्य माघवं भक्त्या गंधाधैरुपचारकैः पकान्नतृप्तिजनकं मधुरं सोदुकुंभकं
 विधाय दद्याद्द्विविधं समाधवः प्रीयतामिति वैशाखं शुक्लत्रयोदश्यां कामदेवपूजाव्रतम् नारदीये राधाशुक्ल
 त्रयोदश्यां कामदेवव्रतं रम्यं तत्र गंधादिभिः कामं पूजयेत्तृपद्या सवान् प्रतिमासं ततः पश्चाद्दश्यां सतिदले
 एव भवेव व्रतं कार्यं वर्धातेनामलंकृतं दद्याद्द्विधा यस्तच्छ्रुतं सांगत्वा सिद्धये वैशाखशुक्लचतुर्दश्यां नृसिंहजयंती व्रतं
 तदुक्तं वाराहपुराणे वैशाखस्य शुक्लपक्षे चतुर्दश्यां महातिथौ जयंती तत्र कर्तव्या नृसिंहस्य द्विजात्तमैरिति गोविंदायै
 ब्राह्मे चतुर्दश्यां शुक्लपक्षे मासि माघसंज्ञके प्रादुर्भूते नृपचारस्य रतस्मात्तां समुपेययेदिति इयं प्रदोषव्यापिनी ग्राह्या
 तदुक्तं मदनरत्ने हेमाद्रौ नृसिंहपुराणे वैशाखे शुक्लपक्षे तृचतुर्दश्यां निशामुखे मज्जनसंभवं पुण्यं व्रतं पापप्रणासनं
 वर्षे वर्षे कर्तव्यं मम संतिष्ठिकारकमिति टोडरानंदे स्कंदे वैशाखस्य चतुर्दश्यां सोमवारं निलक्षके श्रवताशो नृसिंहस्य
 प्रदोषसमये द्विज तथा च नृसिंहप्रसादोदाहृतं नृसिंहपुराणे वैशाखशुक्लपक्षस्य चतुर्दश्यां विवस्वति अस्तंगा
 भिनिसर्वेषां पुरतस्तं भवभयतः प्रवभूवमहाविष्णुर्नरसिंह इति तृप तस्यां व्रतं नरैः कार्यं महाविष्णोरतिप्रियमिति कू
 भसिंहौ वैष्णवकटकीषसायानिति पुराणसमुच्चयाच्च दिनद्वये प्रदोषव्याप्तावकेश-संकटपूरुषव्रतौ पक्कमकाल

सत्वात् शुक्लपक्षगतत्वाच्चैषम्यनैकदेशयोगेऽधिकव्याप्तिर्भावात्कृत्यरत्नानां वलयां मध्येवं दीक्षितोयनुदिनद्वये
 ऽप्यासावव्याप्तौवापूर्वापूर्वादिनेगौणकालव्याप्तिः सत्वात् परदिने चैतदभावादित्युक्तं यत्तुर्कैश्चिदुक्तपूर्वादिने प्रदोषका
 लव्यापिनीचतुर्दशीसमर्द्धवे उत्तरदिने प्रदोषकालात्प्रदोषपिञ्जितरविर्द्धाग्राह्या अन्तेगेनसम्पाद्युक्तौवोपोष्याचतुर्दशी
 घनापर्यव्युप्येततस्मात्तापंरिवज्येयदितिवचनेन पूर्वविर्द्धानिषर्धादिति - तत्र एतद्वचनस्यहेमाद्रिमदनरत्नादि
 सकलमहानिबन्धेभ्यांलिखितत्वेनानादृतत्वात् अस्याएवंयोगविशेषणप्राशस्त्यमुक्तं नृसिंहपुराणे स्वातीनक्षत्रयो
 गेचशानिवारेमहद्भूतं सिद्धयोगस्यसंयोगवणिजेकरणे तथा - पुंसांसीमानययोगेनलभ्यतेद्वयगतः सर्वैरैरतुसंयु
 कंहस्त्याकोटिविनाशनं एतैर्योगैर्विनाशिरयान्मद्दिनेपापनाशनमिति आरुमन्त्रेते सर्वेषामधिकारः सर्वेषामपिब्र
 णानामधिकारोस्तिमद्भूते मद्भक्तैरनुविशेषेणकर्तव्यमत्परायणैरितितत्रैवोक्तैः इदंचसंयोगपृथक्त्वन्याम्येन सल-
 ह्येपिदिनद्वये प्रदोषकाले समव्याप्तिसत्त्वे पूर्वविर्द्वायानिषेधकत्वाच्च वैष्णवानां तुस्मरविर्द्वायानिषेधात्सर्वथाशुद्धे
 वोपोष्या तथाच हरिभक्तिविलासे बृहन्नारसिंहे वैशाखशुक्लपक्षस्यचतुर्दश्यां समाचरेत् मज्जनमसंभवं पुरयं व्रतं
 पापप्रणाशनं रथातिनक्षत्रयोगेनलभ्यतेद्वययोगतः सर्वैरैरतुसयुक्तहस्त्याकोटिविनाशनं केवलचक्रकर्तव्यम-
 ह्निर्नफलकांक्षिभिः वैष्णवैरतुनकर्तव्यास्मरविर्द्वाचतुर्दशीति आगमोपि त्रिषेचतुर्दशीभौमकर्तव्याकितिवपापहा-
 कामविद्धानकर्तव्यास्वातीभौमयुतापदाति इदं व्रतं निरत्यकाम्यच वर्षे वर्षे तु कर्तव्यमिति वीभसाश्रवणात् तथाच
 विज्ञायमहिन्यस्तुलयेत्पापकृत्तरः सयातिनरकंघोरंयावच्चद्रदिव्यकरावित्यकरेणदोषश्रवणञ्च अपुञ्जोत्तम
 तेषुत्रानित्यादिफलश्रवणाच्च इति नृसिंहज्योत्स्नाग्राह्यातिथिनिर्णयः अर्थाच्चकृत्यमुच्यते कृत्यरत्नानां वलयां श्रया
 स्याः सोषापनोव्रतविधिः अस्यां प्रातः कृत्यं विधाय मय्यादिदेवताभ्यो व्रतं निवेद्या मन्त्र - प्राणानां ग्रन्थोद्भूतस्त्वोवा-

पूर्णतावपात्रं गृहीत्वा संकल्पकुर्यात् तदुक्तमादा नृसिंहपुराणं नियमं च प्रकुर्वीत दंतधावनपूर्वकमिति दंतधावन
 ग्रहणं प्रातः कुर्यात्पलशणं दंतधावनं चतुष्पार्श्वदिनाद्वादशगंडूर्ध्वार्कपर्यं उपवासदिने दंतकाष्ठनिषेधात् निर्णयसिं
 धौ दीक्षित एव संकल्पं रूपं व्रतकर्म समाभेदिति नृसिंहपुराणोक्तिरिति मदनरत्नेष्वेवमेव वस्तुतस्तु संकल्पः प्रातर
 यकं तु भवितः प्रातः सकल्पयेद्विद्वानुपवासव्रतादिकमित्यादिवचनात् व्रतकर्म समाभेदिति नृसिंहपुराणोक्तिरु
 व्रतरूपपूजादिरूपस्योपयोगिनमंडपादिसामग्रीसंपादनंतत्परत्वात् तित्यकर्म समाभेदिति पाठस्यैव बहुशोऽष्टत्वे
 नतत्र व्रतप्रारम्भानुके भ्रमः सकल्पमंत्रस्तत्रैव श्रीनृसिंहो ग्रहदृष्टत्वं दयां कुरु मन्त्रोपरि अथाह च विधास्याभिन्नतानिर्विश्र
 तानयेति निर्णयसिधौ तु नृसिंहदेवदेवशतवज्रमग्निनेत्राभे उपवासं करिष्यामि सर्वभोगिविर्जित इति संकल्पमंत्र उक्तः
 ततो व्रतस्थनमिष्यालापपाखड्यादिसमापणवर्जनकार्ष्यं ततो मध्याह्नेन यादौ मृद्वे निपतिलोदकैः स्नात्वा नित्यक
 र्मनिर्वर्त्य गृहं गच्छेत् ततः सायकाले गोमयोपलिते भूषणेषुऽष्टदंष्ट्रत्वा तत्र कलशं सस्थाप्य सर्वतोभद्रं वा विरच
 य्य आचार्यादिवरणं च विधाय कलशोपरि हैर्मसुवर्णनृसिंहप्रतिमां पलपलायार्थादिमिति लक्ष्मीप्रतिमां च सं
 स्थाप्य अक्षयुक्तपूर्वकं प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा मूलमंत्रेणैवैकेन वचनत्वापेक्षया तीक्ष्णदंष्ट्रापेक्षया नहि तत्रोना रासि
 हः प्रचोदयात् इति गायत्र्या नाम मंत्रेण च षोडशोपचारैः पूजयेत् तत्रादौ पूजोपयेष्वेति नृसिंहमंत्रं न्यासादिकमु
 त्पद्यते उक्तं नमः उग्रवीरं महाविष्णुं ज्वलतं सर्वतोमुखं मध्यमाभ्यां वपद् नृसिंहं भीषणं अनामिकाभ्यां हं मद्रं मृत्युमृत्युका नि
 पिरनुष्टुप् छंदः श्रीलक्ष्मीनृसिंहदेवता हं वीजं हैशकिं न्यासे विनियोगः ब्रह्मणे ऋषये नमः शिरसि अत्रनुष्टुप् छंदसे
 नमो मुखे श्रीनृसिंहदेवतायै नमो हृदये हं बीजाय नमो गुह्ये हैशकये नमः पादयोः उग्रवीरं शृंगुषाभ्यां नमः महा
 विष्णुं तज्जनीभ्यां स्वाहा ज्वलतं सर्वतोमुखं मध्यमाभ्यां वपद् नृसिंहं भीषणं अनामिकाभ्यां हं मद्रं मृत्युमृत्युका नि

धिकाभ्यांवापट् नमाम्यहंकरतलकरष्टभापट् एवमेवहृदयादिध्वगःशसंकुर्यात् ततोऽध्यातंकुर्यात् नृर्हिभ
 जेजानुविन्यरतवाहुंजिनेत्रभुजेप्रोष्ठस्यस्त्रचकंकशानूपमज्योतिषादीतदुर्याशिरःशोमिदप्रसुदीप्तोप्रजिवहम् १
 वामाकेन्दुरेःपूज्यालक्ष्मीभूषणभूषिता वामेपञ्चपरदक्षबाहुनातद्वरविभुम् २ आह्विप्रतीशातिमूर्तिमर्तोगानिप्र
 कल्पयेत् ध्यानान्तरचानमे मणिप्रयादिसमप्रभानिजरासांजस्तारक्षोगणं जानुन्यस्तकरांबुजंजितनयनरत्नो
 हस्तद्रूपणं बाहुभ्यांधृतशंखचक्रमनिशा दंष्ट्रोप्रवकोष्ठसन्जालाजिवहमुदयकेशानिचयंवदनुसिहविभुम् १
 एवंभ्यात्वामानसैरुपचारैः संपूज्य शंखस्थापन पट्कोणमंडले विधाय पूजांकुर्यात् अगच्छदेवदेवेशप्रह्ला
 दवरदायक यावत्पूजांकरेभ्यज्जतावत्स्वस्थिरभवे सहस्रशार्पित्यावाहनं नानारत्नसमायुक्तंकार्त्तस्वरविभु
 पित नृर्हिदेवदेवेशस्वासानंपरिगृह्यतां पुरुषएवेदमित्यासनं २ गगादिसर्वार्थैर्भयोमयाप्रार्थनयाहृत तो
 यमेतत्सुखरूपार्थपार्थपरिगृह्यताम् ३ नृर्हिहान्युतदेवेशलक्ष्मीकांतनमोऽस्तुते अर्धैर्गृह्णाद्वेदेशभक्तानां
 रदायक त्रिपाटुर्ध्वैर्यव्यम् ४ कर्पूरवासिततोषमंदकिन्त्याःभ्रमाहृतं आचम्यतांत्वयादेवमयादत्ताहिभक्तिः त
 स्माद्विराडित्याचमनम् ५ पंचामृतनक्षपनंकरिष्येसर्वसिद्धिदं पयोदाधिधृतगण्डयंमाक्षिकशर्करातथा पंचामृते
 नक्षपनं गृह्णाणसुरसतम् ६ आप्यायस्वेतिपयसा १ दधिकाण्डेतिदध्ना २ घृतमितिघृतेन ३ मधुव्वातेतिमधु
 ना ४ स्वादुपवस्वेति शर्करया ५ एवंपंचामृतज्ञानम् गगाचयमुनाचैवनर्मदाचसरस्वतो तापीपयोष्णीक
 णाचताभ्यःज्ञानार्थमाहृत तोयमेतत्सुखरूपार्थज्ञानार्थमितिगृह्यतां यत्पुरुषव्यदधुरितिज्ञानम् ७ ज्ञानानं
 तरमाचमनीयम् पीतांबरयुगद्वैवसर्वकार्यार्थसिद्धये मयानिवेदितमत्तयानृर्हिहवरदायक तंयज्ञमितिद्वेष्टम् ८
 लक्ष्मीकांतनमस्तेरतुनाहिमांभकवत्सल ब्रह्मसूत्रं सोत्तरीय गृह्णाणसुरनाशक तस्मात्पूज्यात्संभूतमितिपद्मोपवी

तम् १ शीतलंचंदनदिव्यंचंद्रकुंकुममिश्रित ददामितवतुष्टायैनासिंहप्ररमश्वरे तरुमायज्ञात्सर्वहुतइति
 गधम् १० शशताश्चसुरश्रेष्ठकुंकुमाकाःसुशोभनाः नृसिंहदेवदेशप्रोक्त्यात्वंस्वीकुरुप्रभो इत्यश्वताः कालो
 ब्रह्मनिपुण्याणितुलस्यादीतिवैप्रभापूजयामि नृसिंहत्वां लक्ष्यासहनमोरतुते तस्मादश्वा इतिपुण्या
 णि ११ कालागुरुमयदिव्यंसर्वदेवतवह्मं धूपंयहांएदेवेशसर्वकामसमृद्धये यत्पुरुषेणितिधू
 पम् १२ दीपःपापहरःप्रोक्तस्त्वमोराशिविनाशनः दीपेनलभतेजस्तस्मादिपददामिते ब्राह्मणस्ये
 तिदीपम् १३ नैवेद्यंसुखदंवारुमध्यभोज्यसमन्वितददामितेरमाकांतसर्वपापक्षयंकुरु चंद्रमानन
 सइतिनैवेद्यम् १४ इदंफलंमयानातामितिफलम् पुनोफलमहादिद्वयमितितांबूलं हिरण्यगर्भगर्भ
 रथानितिदक्षिणा पंचवर्तसमायुक्तंसर्वमगलदायकनोरानजनीनरीक्षस्वरमाकतनमोरतुते इतिनोरानज न मा
 लतीमल्लिकापुष्पैर्नागचंपकसंयुतैः पुष्पांजालैर्यहाणेमंपादांबुजयुगोपित इतिपुष्पांजलिसमर्पयेत्नृसिंहदेवदेवे
 शसर्वकामफलप्रद लक्ष्मीकांतनमस्तुभ्यंपुत्रपौत्राभिरुद्धये नमस्तदेवदेशनमस्तसुरनायक नमस्तिकमलाकां
 तनमस्तैभक्तवत्सल नमस्तैसर्वभूतेशवासुदेवनमोरतुते नाभ्यांआसीदिति प्रार्थनानमस्कारंचकुर्यात् सता
 स्यात्सन्निवतिप्रदक्षिणांचकृत्वा उत्तरार्धंचदद्यात्तत्रमंत्रः नृसिंहहच्युतदेवेशलक्ष्मीकांतनमोरतुते अनेनार्धंप्रदा
 ननसफलाःस्वर्भूमनोरथाः ततोयज्ञेनयज्ञाभितिमंत्रेणपुष्पांजलिदत्त्वा शत्रौणीतवाद्यपुराणश्रवणादिभिर्जागरणकु
 र्यात् इतिव्रतविधान उद्यापनेपिसर्वतोभद्रैःसर्वमंडलदेवतापूजांते कलशोपरिनारसिंहभंत्रेणयथाविधिपूजनं पू
 र्णोक्तमत्रैर्विधायप्रातःपुनरपिदेवतापूजांमंडलदेवतासाहितांविधायकुंडेर्यंडिलेवाब्रह्मवरणचाक्षेसरथापनंविधाय
 वाधानतिव्याहृतिभिर्हुत्वा नरसिंहभायप्राप्त्वायेनचरुणाहुत्वाब्रह्मादयोमंडलदेवतामहादिपानदेवताश्चैकैकया

हृत्पद्मत्वा नृसिंहैश्चैनवतुर्दशाधिकान् ब्राह्मणान् प्रतिमाकुम्भवल्लपवित्रादिभिरभ्यर्च्य स्वर्णमयीसहस्रि
 तां श्रीमद्वासिहप्रधानप्रतिमां गोमूहिरण्यतिलपात्रशङ्खासहितामाचार्यापदत्वाप्राथयेत् मद्देशेयचराजानिष्य
 त्रिचयेपरं तान्समृद्धदेवेशदुस्तराद्रवसागरात् पातकर्णवमग्रस्य व्मपिदुःखं बवारिभिः जीवैरनुपरिभूतस्य म
 हादुःखगतस्य मे करवल्बतंदेहि शेषशायिन् जगत्पतेः श्रीनृसिंहरमाकं तमकानां भवनांशनं क्षीराब्धिनिवासं
 शक्रप्राणजनार्दनं व्रतेनानेन देवशर्भुकिमुक्तिप्रदो भव एवं संप्राथ्य प्रतिमां सोपस्करानां चार्घ्यं दद्यात् तत्र मंत्रः
 पीतांबरमहाबाहो प्रह्लादभयनाशक नृपतेनार्घ्यप्रदानेन यथोक्तफलदो भवेति ततः पूर्णाहुतिविधाय दक्षिणादि
 भिर्ब्राह्मणान्सतोष्य मध्याह्ने ब्रधुभिः सह भुंजतेति इति नृसिंहचतुर्दश्याः सोर्घ्यापना पूजा अथ नृसिंहपरिचर्य
 यामस्याः कथा हेमाद्रौ नृसिंहपुराणे हिरण्यकशिपुहत्वादेव देवजगद्गुरुं मुखं सानितदुत्संगे शतकोपरमापति
 प्रह्लादो ज्ञानिनां श्रेष्ठः प्रालयनराज्यमुत्तमं एकाकी च तदुत्संगे प्रियंवचनमवर्त्तत प्रह्लाद उवाच नमस्ते भगवन् वि
 ष्णो श्रीनृसिंहरमापते त्वद्भक्तो हंसुरेशोक्तवांष्टच्छाभितुल्यवत् स्वामित्वविमजाभिन्नाभ किं जाता त्वनेकधा कथं च
 तेषि योजातः कारणवदमेव प्रभो श्रीनृसिंह उवाच कथं यमिर्महाप्राज्ञाशुण्डैकप्रमानसः भक्तैर्यत्कारणवत्सप्रिय
 त्वस्य च कारणं पुरा काले ह्यभूद्विप्रः किं तु तं नाप्यर्थातवान् नान्मात्स्ववासुदेवो हि वैश्यास्वात्ममानसः तस्मिन् ज
 न्मानेनैव त्वचकार सुकृतं किपत् मुक्ता तु मद्भक्तवैकेश्यासंगतिलांसः मद्भक्तस्य प्रभविनमो किं जाता तवानप्य प्रह्ला
 द उवाच श्रीनृसिंहो ज्यतां तावत्करस्य पुत्रस्य किं व्रतं वैश्यायां वर्तमानेन कथं तच्च कृतं मया येन तदिष्टुमाहात्म्यं वक्तु
 मर्हसि संप्रवृत्तं नृसिंह उवाच पुरा वंति पुरे ह्यासीद्ब्राह्मणे वेदपारंगः तस्य नाम सुशर्म तच्च हलुकिपुत्रिभृतः ब्रह्माक्रि
 यासु निधतं सर्वसु किल तत्परः तत्परश्चासक्तः ब्राह्मिष्टो भ्रादिभिर्पद्मैरिष्टः सर्वसुरोत्तमाः तेषां पितृव्यमानेन कृतं ना

दुष्टकृतं किपत् तस्य भार्या सुशीला च विरप्यता भुवनत्रये पीतव्रता सदा चारापतिभक्तिपरायणा जज्ञिरस्य सुताः
पंचतरुमाद्विजवरात्तथा सदा चाराः सुविद्वांसः पितृभक्तिपरायणाः तेषां मध्ये कतिष्ठस्त्वेव श्यासंगतितत्परः तयानि
पिथ्यमानेन सुरापानं त्वया कृतं सुवर्णैश्चाप्यपहतं चौरैः सार्धं त्वया बहु विलासिन्या गृहे निरयं वसतोऽप्यविचारतः विला
सितो वेश्या एकदा तद्गृहे ह्यासीत् तया सह महकलिः ततः कलहभवेन मोजनं न त्वया कृतं अज्ञानान्मद्वतं कृत्वा व्रताना
मिदमुत्तमं त्वया विरहयोगेन रञ्जो जागरणं कृतं वेश्याया वल्लभं किंचित्प्रज्ञातं न तया सह राज्ञो जागरणे र्वाप्यत्का भो
गमने कथाः व्रतेनान्तर्वाणैर्न मोदतेति विद्वताः सुधर्मा हि पुरा ब्रह्माचके ह्येतदनुत्तमं भद्रतरप्यप्रभावेन निर्मितं स
चराचरं ईश्वरेण पुरार्वाणैर्विपुराणां वार्थिनां माहात्म्येन व्रतस्यास्य त्रिपुराविनिपातिताः अन्त्यैस्तु बहुभिर्देवैर्ऋषि
भिश्च पुरानप्य राजभिश्च महामाज्ञा विहितं व्रतमुत्तमं एतद्व्रतप्रभावेन सर्वसिद्धिमुपागताः वेश्यापि मज्जिना जाता
ब्रह्मोक्त्ये सुखचारिणी ईदृशं मद्वतं त्वसन्नैलोक्ये चातिविश्रुतं कलहेन विलासिन्या व्रतमेतदुपस्थितं प्रह्लादतेन ते
भक्तिर्मेयिजाता ह्यनुत्तमा भूतं याचविलासिन्या ज्ञात्वा व्रतमिदं महत् कलहश्च कृतो येन मद्रतचक्रत भवेत् सा वेश्या
त्वत्परा जाता भुक्ता भोगाननेकशः भुक्ता कर्मविहीनस्तत्प्रह्लादादविशसि मयि कार्या धैर्यमवानास्तेन च्छरीरपुथ
कया विधाय सर्वकार्याणि शीघ्रं चैवागमिष्यसि यद्द्वन्द्वतमावश्यं प्रचारिष्यति मानवाः न ते पापुनराद्युतिर्भूतः कल्प
यत्तरपि अप्रज्ज्वलमते पुत्रान्मद्रकांश्च सुवर्चसः दरिद्रो लभते लक्ष्मीं धनदस्य च यादृशी तेजस्कामोलभे तेजोराज्या
धीराज्यमुत्तमं आपुः कामोलभे दायुर्प्रादृशो तच्छिवसा च स्त्रीणां व्रतमिदं साधुपुत्रदं भाग्यदत्तया अथैव व्यकरोतां सां
पुत्रशोका विनाशानं धनान्यकरं चैव ज्ञाति श्रेष्ठकरशुभं स्त्रियोवापुरुषोवापि कुर्वीत व्रतमुत्तमं तेभ्यो ददान्यहं सौख्यं
भुक्तिमुक्तिसमन्वितं बहूनां केनैकैव त्वसन्नवत्स्यास्य फलं महत् मद्रतरप्यफलवर्कुनाह शको न शंकरः ब्रह्माचतुर्भिर्व

कैश्चनलभेन्महिमावर्धिं प्रह्लादउवाच भगवंत्स्वप्नसादेनश्रुतं व्रतमनुत्तमं व्रतस्यास्य फलं साधुवयिमेभक्तिका
 रणं स्वामिन् ज्ञातिविशेषेण त्वत् प्रापानि कृतं न अधुना श्रोतुमिच्छामि व्रतस्यास्यास्य विधिपरं कस्मिन्मासे भवेद्देवक
 स्मिन्वावासरं प्रभो एतद्विस्तरतो देवकुमहं स्मिन्सांप्रतं विधिना येन वैस्वामिन् समप्रफलभागमेव त् ममोपरिकृपा
 कृत्वा द्राह्मि त्वंसकलं प्रभो श्रीनृसिंह उवाच साधुसाधुमहाभाग व्रतस्यास्यास्य विधिपरं सर्वकथयतीमिद्यत्त्वमेकाग्रमतिः
 शृणु वृथा संशुक्लपक्षे तु वतुर्दृश्यां समाचरेत् मज्जनमसंभवं पुण्यं व्रतं प्राप प्राशनं वर्षे वर्षे प्रकर्तव्यममसंतुष्टिकारण
 महागुप्तमिदं श्रेष्ठमनुर्ध्वं भवभीरुभिः कर्तव्यमिति शेषः तेनैवैकियमाणेन सहस्रद्वादशीफलं जायते मत्सखा एवम
 नुपाणां महात्मनां मानुषाणां मध्ये जायत इत्यन्वयः मत्सखा श्रुत इति शेषः स्वातिनक्षत्रयोर्भेदशानिवारे महद्भूतं सिद्धि
 योगस्य सयोगे वाणिजकरणे तथा पुसां सौभाग्ययोगे न लभ्यते इव योगतः सर्वैरेतैस्तु स्रज्युक्तं हृत्या कोटि विनाशानं एत
 दन्यतरयोगे तद्विनाशपापनाशानं केवलेऽपि प्रकर्तव्यमहिने व्रतमुत्तमं अन्यथानरकं याति यावद्ब्रह्मादिवारौ यथा
 यथा प्रवृत्तिः स्यात् तथा तत्कर्तव्यं कलौ युगे तथा तथा प्राणश्रयति सर्वे धर्मानसशायः मद्भूतं रूपप्रभवेन मतिर्न स्याद्दुरात्मतः
 विचार्यैर्यथ प्रकर्तव्यमाधवे मासिमद्भूतं नियमश्च प्रकर्तव्यो दंतथावनपूर्वकं श्रीनृसिंहमहोदय रुद्रैरुपां कुरु ममोपरि
 श्रवाहं च विधाय स्यामि व्रतं तर्तव्यं व्रतानं य इति व्रतग्रहणमग्नः अतरेयेन न कर्तव्या संगतिः पापिभिः सह मिथ्यालाघान
 कर्तव्यः समप्रफलकांक्षिभिः स्त्रीभिर्दुष्टैश्च आलापान् व्रतस्थेनैव कारयेत् स्मर्तव्यं मे महारूपमहिने सकलेभ्युभिः ततो
 मध्याह्नवेलायां नद्यादौ विमले जले गृहे वा देवखाते वा तडागविमले दके चैदिकेनैव मंत्रेण स्नानं कृत्वा विचक्षणः स्मृति
 कागोमयेनैव तथा प्राची फलेन च तिलैश्च सर्वप्रापये स्नानं कृत्वा महामतिः परिधाय शुचिं वासो नित्यकर्म समारभेत्
 ततो गृहं समागत्य स्मरन्मभिः कियोगतः गोमयेन प्रालिप्या यक्षकुर्याद्दृष्टुं शुभम् कलशं स्थापयेत् तत्र रत्नपल्लवग

भित्तम् तस्योपरि न्यसेत्पात्रतद्वलैः परित्तम् । हैमताञ्जवमन्मूर्तिरथाप्याभ्यर्चयेत्तथैव च - पलेन च तद्वदनतदर्थं
 द्धनवापुनः यथाशक्ति स्तथाकार्यावित्तशाठ्यविवर्जिता पंचामृतनसंज्ञाप्य पूजनचक्रसमाचरेत् ततो ब्राह्मणमा
 ह्वयतमाचार्यमलोलुपं संदाचारसमायुक्तं शांतं दत्तं जिह्वयम् तेनैव कारयेत्पूजां द्विधा शास्त्रानुसारतः आचार्य
 पठनाद्विमानपूजां कुर्याद्यथाविधिः मंडपं कारयेत्तत्र पुष्पस्तवकं शोभितम् ऋतुकालोद्भवैः पुष्पैः पूजयेद्यतमान
 सः उपचारैः षोडशाभिर्भैरवाभिराकृतैः ततः पौराणिकैर्भैरवपूजनीयं यथाविधिः चंदनं शीतलं दिव्यं चंद्रकुंकुमं नि
 श्रितं ददामितवत्तु द्वयं तसि ह परमेश्वर इति चंदनमंत्रः कालोद्भवानि पुष्पाणि तुलस्यादीनि वैभभी पूजयामितृसि
 ह्वालक्ष्मा सहनमोरतुते कालागुरुमयं धूपं सर्वदेवसु वल्लभम् करोमि ते महाविष्णो सर्वकामसमृद्धये दीपः पाप
 हरः शोक्तस्तमोराशि विनाशनः दीपेन लभ्यते ते जस्तस्माद्दीपं ददाम्यहम् नैवेद्यं सौरभ्यं देवमक्षयमोज्यसमन्वि
 तम् ददामि ते रम्यं कति सर्वपापक्षयं कुरु नृसिंहाद्युतदेवेश लक्ष्मीं कति जगत्पते अनेनार्घ्यं प्रदत्तेन स फलाः स्युर्मे
 नोरथाः पीतांबरमहाबाहो प्रह्लादाभयदायक यथाभूतं चैव नार्चय यथोक्तं फलदीभवं राजाज्ञागरणं काठ्यर्गित
 ब्रादित्राभिः स्वर्नैः पुराणपठनैर्नरैः श्रोतव्या च कथाशुभाः ततः प्रभातसमये स्नानं कृत्वा ह्यतर्द्रितः पूर्वोक्तैर्निविधा
 नैर्न पूजयेन्मंत्रं प्रयत्नतः वैष्णवं तु चरेच्छ्राद्धं मध्ये स्वरथमानसः ततो दानानि देयानि वक्ष्यमाणानि चानेयानि च फले
 स्तुतिं जेभ्यश्च लोकद्वयजिगीषया सिंहः स्वर्णमया देयानमसतोपकारकः गोभूतिलहिरं एषानि देयानि च फले
 प्लुभिः शय्यासतुलिका देया सप्तधान्यसमन्विताः अन्नं यानि च यथाशक्त्या देयानि मम तुष्टये वित्तं शाठ्यं न कर्त
 व्यं यथोक्तं फलमिच्छता ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्या तेभ्यो देयां च दक्षिणं निर्द्धनैरपि कर्तव्यं देयं शतयनुसारतः सर्वेषां
 भववर्णानामधिकारो रित्तमद्भवे मद्रक्तैरनुविशेषेण कर्तव्यं मन्त्रपरायणैः मन्त्रैश्चैव च राजानो जनिष्यंति ब्रह्मरूपराः

तानसंमुद्धरेद्देशदुस्तान्भवसागरात्, पातकाणामशस्यव्याधिदुःखाविराशिभिः । जीवैस्तुपरिभूतरूपमहादुःख
गतस्त्वच करावलंबनदेहिशेषशायिन्जगत्पते । श्रीनृसिंहरमाकांतमकानांभवनान्न क्षीरांबुधिनिरासस्त्वं
चक्रपाणोजनार्दन ब्रतेनानन्ददेशभुक्तिभुक्तिप्रदोभव । एवंशार्धतत्तदेवविमृज्यचयथाविधिः उपहारादिकंसर्व
माचार्ययानिवेदेयत् । मध्याह्नेतुसमायुक्तोभुंजितबंधुभिःसह यद्दंशुयाद्रक्तयाव्रतंपापप्रणशानं तस्यश्रवण
मात्रेणब्रह्महत्याव्यपेक्षति । ब्रतनामब्रतास्थानमित्यर्थः पवित्रपरमगुह्यकीर्तयेद्यस्तुमानवः सर्वाकामानवाप्नो
तिब्रतंस्थारपफलंलभेत् इतिनृसिंहचतुर्दशोब्रतकथा । अस्यामेवचतुर्दश्यां । उंकारेश्वरयात्राव्युक्तां काशीखंडे, रा
धशुक्लचतुर्दश्यांममापिक्षेववा।सिनः तत्रयात्राकरिष्यंतिमहीत्सवपुरःसरं । तत्रजागरणंरुग्वाचतुर्दश्यामुपेक्षिताः
प्राप्नुवंतिपरंज्ञानंयत्रकुत्रापियेस्यताः ब्रह्मांडोदरमध्येतुयानितीर्थानिसर्वतःतानिवैममभूयासुरागरत्याकृतिदृशेनाइति
अस्यानिवकालांतरोक्तिलिगब्रतम् । तदुक्तंहेमाद्रौ चतुर्दश्यांशुक्लपक्षेवशाखस्यप्रयत्नतः शिवंपूज्यविधिनैनुमहस्त्रिप
नपूर्वकम् । विलिप्यकुंकुमैर्नैवचंदनैश्चाथैवच्छिवमलिगं।प्रिष्टमंप्रकृत्वहेमपूष्यविलेपनं तिलप्ररुग्धरवर्णयुतंगुग्ध
गुरासिरहकंधूपंदत्वा दमनपुष्पैः संपूज्यभवापरुद्राद्यैतानाज्ञादद्याद्ब्रतकृतैस्तद्विप्लवांश्चाशिवलेकप्रार्थिभ्यवतीति
अस्याःसर्वमेवकृत्यनारदयिष्युक्तम् वैशाखस्यचतुर्दश्यांश्रीनृसिंहब्रतंचरेत् । उपवासाविधानेनशक्तेश्चकृत्यैकभुक्
नियोगमेतुसंपूज्यन्तृसिंहंदैत्यसूदनउपचारैःषोडशभिःस्नानैःपंचामृतादिभिःततःश्रमापघ्नेद्वैवंमंत्रेणानेननारद । तस
हाटककेशांतज्वलत्पावकलोचनवज्राधिकनखरुपश्यादित्यसिंहनमोरतुते । इति संप्राप्त्यर्धेदेवेशव्रतीरुग्ररुण्डिलेश
यः जितोद्विगो जितक्रोधःसर्वभोगविधार्जितःएवंयःकुरुतेविद्वान्।विधिवद्ब्रतमुत्तमं वर्षवर्षेसलभतेभुक्तभोगोहरःपदंउं
कारेश्वरयात्राचकार्योत्रैवमुनीश्वर । दुर्लभंचागसंचात्रदर्शनंपापनाशनं । किमब्रवहनेकेनपूजाध्यानजनप्रेक्षणात् य

ज्ञानमेक्षप्रदं नृणाम् ब्रजालिगज्रतं चापिकर्तव्यं पनाशनं पंचाशतेन संस्तुता प्यालिगमालिप्यकुंकुमै
 र्द्यैर्दोषावालि विभूषणैः एवंपः कुरुते पृष्ठलिगं सर्वार्थासिद्धिदं भुक्तिमुक्तिं सलभते महदेव प्रसादतः इयं
 दिः तत्र करपादिविधानोक्तं आह्वदानादिसर्वमेवाक्षयफलदमुक्तं भवति इति वैशाख शुक्ल चतुर्दशी
 वैशाख पूर्णिमायां वैशाखज्ञानं प्रातरवश्यमेव कार्प्यं तथा च भविष्ये वैशाखी कार्तिके माध्यातिथयो
 ज्ञानदानविहीना सा न कार्प्या पांडुरेन्दन अरण्यादानप्रकारेनारदये वैशाख्यामपि पूर्णियादानं सर्वः
 यद्गोवंददद्विधेत तदाप्नोति निश्चितं धर्मराज ज्ञतं चात्र कथितं तत्रिशामय घृतान्मुदकुंभं च वैशाख्यां
 स्तु कृष्णान्जिनंद्यास्सत्कृत्य विधिपूर्वकं सर्वशास्त्रविदे सप्तद्वीपभूमिप्रदः सर्वै मोदते विष्णुलोक
 रकं कुंभान्स्वच्छतिलैः पूर्णान् हि रण्येन समन्वितान् यः श्रद्धया दद्विजान्नेभ्यः सप्तशोचति कीर्तिं हि वि
 ष्वीधिवरत्नात्वाभाजयेद्ब्राह्मणान् दश कुशं सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशय इति विष्णुधर्मोत्त
 तु ब्राह्मणान्सप्तपंचवा क्षौद्रयुक्ते तिलैः कृष्णैर्वाचयेद्यदि चेत्तरः प्रीयतां धर्मराज इति यद्वा
 र्दत्तेति तिथेः वाचयेत्स्वस्ति वाचयेदित्यर्थः यावज्जीवकृत्तारपापात्तत्क्षणादेव मुच्यते इति य
 र्थः ॥ १ ॥ राजः प्रीयतां विष्णुः प्रीयतामिति वा तथा प्रपाकार्पाप्रयत्नेन गोद्विजार्थं प्रयत्नत इति
 नारयान्तसुष्टाः कमलयोनिना तिलाः कृष्णाश्च गोराश्च तुष्टेयसर्वदेहिनां तरुमाकार्यं तिलैः
 न् निवेदयेच्च विधिवत्तिलात्रां च विष्णवे तिलतैलेन दद्यात्पाश्चेदया देवेभ्य एव च मोदताश्च
 धीपतत्तर्पणम् तिलैः समधुभिर्मुक्तं ब्राह्मणेभ्यश्च भोजनं दातव्यं दक्षिणाचारिपितिलैर्भद्रयुतैः
 राण्यं रत्नं च क्रमागतं तिलारत्नसोमदैवत्याः सुरैः सुष्टारत्नभोसवे स्वर्गप्रदाः स्वतंत्राश्च ते मंत्रं संतु

निर्ययः दद्यादनेनमंत्रेणतिलपात्राणितत्रय एवंकृतेसमुक्तः स्यात्पापैर्जनमशताङ्गितः महाभारतेपि वैशाखा
 पौर्णमास्यांतिलान्दद्याद्विजातिषु तिलामक्षयितव्यारतुतथैवालंभनंतिलैः कार्यंसततमिच्छद्भिः श्रेयःसर्वात्मन।
 ग्रहे शालंभनमुद्धतं जालिः सुवर्णतिलसंपुर्कैः ब्राह्मणारपंचसत्वा तर्पयेदुदपात्रैश्चब्रह्महत्यांघ्रपेह
 ति तर्पणमत्रतिलानांदानमुक्तं वैशाखमधिकृत्यदेवोपुराणे इंद्राग्निदेवतेऋक्षेपौर्णमास्यांतथैवच पूजांकृत्वाभ
 वेद्ब्रह्मनिगताघोनसंशयः इंद्राग्निदेवतंविशाखा पूजादुर्गायाः देवोपुराणोपक्रमात् तेनविशाखायुकाप्यैशा
 खपौर्णिमायांदुर्गायाः पूजांकृत्वा समुवर्णतिलदानेनसकलावनायाः फलं सुवर्णनभिकृत्वातुसखरंभृगमार्गकतिलैः
 प्रच्छाद्यपोदद्यात्तरयपुण्यफलंशृणु ससमुद्रगृहतेनसशैलवनकानना चतुरंताभवेद्वत्ताष्टिधिधीनात्रसंशयः कृष्ण
 मार्गकृष्णमृगचर्म एवमेवनिर्णयाम्यते पुराणासमुच्चये वैशाखापौर्णिमास्यांतुविशाखासुविशेषतः परतुकृष्णा
 जिनदद्यात्सखरंशृगसयुतमित्यादिना अथस्यांसोमव्रतं सुमंतुरुवाच सोमव्रतंतथाचात्रशंकरप्रीतयेशृणु तच्च
 पात्रंपयःपूणैकत्वातत्रचशंकरं प्रच्छाद्योपरिवस्त्रेणंधपुण्याक्षतमहत् महताक्षपात्रमित्यन्वयः पट्टीत्रशदंनु
 लपात्रमुत्तमपरिकीर्तितमितिप्रतिपादितं शिवमकेद्विजेदद्याद्भोजयित्वाविधानतः प्राच्यांसमुद्धतेसोमप्रती
 द्याचगेतरौ पौर्णिमारयांतुवैशाखाप्यहपञ्चविधाव्रतः प्रीयतांतेमहःदेव सोममूर्तिर्जगत्पतिः तस्मैवि
 प्रायतरपात्रमर्पयेद्राकितःशनैः एतस्मोमव्रतंनामकृत्वासोमांतिकंव्रजेत् रुद्रलोकादिहायातोभवेज्जातिरुम
 रोनरः पूर्वाभ्यासेनतेनैवपुनःशिवपुरं व्रजेत् इतिवैशाखास्यांसोमव्रतम् वैशाखाकार्तिकीमाधीतिथित्रयमधिकृत्य
 वैशाखापौर्णिमाविधानम् भविष्योत्तरे द्युधिष्ठिरउवाच संवत्सरेपिपाः कारिच्यतिथयःपुण्यलक्षणाः तामेवद
 यदुश्रेष्ठस्तानिदानिमहाफलाः श्रीकृष्णउवाच वैशाखाकार्तिकीमाधीतिथयोतीवपूजिताः स्नानदानविहीनारतान

द्रवे तस्समुद्दिष्टज्ञानमोक्षप्रदं ह्येषाम् अत्रालिग्नवतंचापिकर्तव्यं पापनाशनं पंचाभ्युपनिषत्संज्ञा प्यालिगमालिप्यकुंकुमै
 नैवेद्यैरुसफलेर्हैर्द्यैर्दीपावलिविभूषणैः एवं यः कुरुते पृथलिगंसर्वार्थसिद्धिदं भुक्तिमुक्तिसलभते महादेवप्रसादतः इयं
 चगारुडकल्पदिः तत्रकल्पपादिविधात्कोकं आह्वानादिसर्वमेवाक्षयफलदमुकं भवति इति वैशाखशुक्लचतुर्दशी
 कल्पानि अथ वैशाखपूर्णिमायां वैशाखस्तनं प्रातरवश्यमेव कार्थं तथा च भविष्ये वैशाखीकार्तिकीमार्थातिथयो
 तीव्रपूजिताः स्नानदानविहीनास्तानकार्थापह्नुनंदन अस्यां दानप्रकारेनारदीये वैशाख्यामपि पूर्णार्थानं सर्वः
 स्वसर्वदम् यद्यह्नुयंददद्दिशेत तदा शोते निश्चितं धर्मराजव्रतं चात्रकथितं तन्निशामय दूतात्प्रमुदकुंभं च वैशाख्यां
 वैद्विजातये यस्तु कृष्णाजिनंदद्यात्सत्कृत्यविधिपूर्वकं सर्वशास्त्रविदेससद्दीपभूमिप्रदः सर्वे मोदते विष्णुलोके
 हि पावचंद्राकर्तारकं कुंभान्स्वच्छातिलैः पूर्णान्हिरण्येन समन्वितान् यः प्रदद्याद्द्विजान् प्रयेभ्यः सनशोचतिकर्हिचि
 दिति पाश्चे वैशाख्यां विधिवत्स्नात्वा भोजयेद्ब्राह्मणान् दश कशरं सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशय इति विष्णुधर्मोत्त
 रं वैशाख्यां पूर्णिमास्यां तु ब्राह्मणान्सप्तपंचवा क्षौद्रयुक्तैस्सितलैः कृष्णैर्वाचयेद्यदि चेन्नरः प्रीयतां धर्मराजिति यद्वा
 मनसि वसति तिलैर्दत्तैस्सितिशेषः वाचयेत्स्वस्ति वाचयेदित्यर्थः यावज्जीवकृत्तरापात्तक्षणादेव मुच्यत इति च
 त्रकालः स्यादित्यर्थः धर्मराजः प्रीयतां विष्णुः प्रीयतामिति वा तथा प्रपाकार्थाप्रयत्नेन गोद्विजार्थं प्रयत्नत इति
 ब्रह्मपुराणे वैशाख्यां पूर्णिमास्यां तु सृष्टा कमलया निना तिलाः कृष्णाश्च गौराश्च तुष्टये सर्वदेहिनां तस्मात्कार्थातिलैः
 स्नानं तथा शौचं द्रव्यातिष्ठान् निवेदयेच्च विधिवत्तिलप्राञ्चविष्णवे तिलतैलेन दीपाश्चेदयादेवेभ्य एव च मोदकाश्च
 तिलैः स्नानं कर्तव्यमिति तर्पणम् तिलैः समधुभिर्मुक्तब्राह्मणेभ्यश्च भोजनं दातव्यादक्षिणाचापि तिलैर्भयुचुतैः
 सह भोजयेच्च पौराण्यारं पर्यक्रमायतं तिलारजुसोमदैवत्याः सुरैः सुष्टारजुगोसवे स्वर्गप्रदाः स्वतंत्राश्च ते मरिचं तु

निरयशः दद्यादनेनमत्रेतिलपात्राणितत्रच एवंकृतेसमुक्तः स्यात्पार्थैर्जनमशताभिर्जैतः महाभारतेपि वैशाखा
 पौर्णमास्यांतुतिलान्दद्यादद्विजातिषु तिलाभक्षयितव्यारतुतथैवालंभनंतिलैः कार्यसततमिच्छद्भिः श्रेष्ठः सर्वोत्तमना
 गृहे आलंभनमुद्धतं न जायातिः सुवर्णतिलसंयुक्तैः ब्राह्मणारूपचसतवा तर्पयेद्दुर्गात्रैश्चब्रह्महत्यां वयंप्रेह
 ति- तर्पणमत्रतिलानां दानमुक्तं वैशाखमधिकृत्य देवीपुराणे इन्द्राग्निदेवतेऽक्षे पौर्णमास्यांतर्पेयं च पूजां कृत्वा भ
 वेद्ब्रह्मनिगताघो न संशयः इन्द्राग्निदेवतं विशाखा पूजा दुर्गायाः देवोपुराणोपक्रमात् तेन विशाखायु काया वैशा
 खपौर्णिमायां दुर्गायाः पूजां कृत्वा ससुवर्णतिलदानेन सकला वनाशः फलं सुवर्णनभिकृत्वा तु सखरं रङ्गमार्गकतिलैः
 प्रच्छाद्य यो दद्यात्तरप्यप्यफलं शृणु ससमुद्रगुहतेन सशैलवनकानना चतुरंता भवेद्दत्ताष्टाधिकानां न संशयः कृष्ण
 मार्गकृष्णभृगुचर्म एवमेव निर्णयाभ्युते पुराणसमुच्चये वैशाखा पौर्णिमास्यांतु विशाखा सुविशेषतः परतु कृष्णा
 जिनदद्यात्सखरशृगसयुतानि द्यादिना आयास्यांसोमव्रतं सुमंतुरुवाच सोमव्रतं तथा चात्र शंकरप्रीतये शृणु तच्च
 पात्रं पयः पूर्णं कृत्वा तत्र च शंकरं प्रच्छाद्योपरिवस्त्रेण गंधपुष्पाक्षतमहत् महत्तां क्षयात्रामित्यन्वयः पट्टीत्रिशदं शु
 लपात्रमुत्तमं परिकीर्तितं निति प्रतिपादितं शिवमकोद्भिजे दद्याद्भोजयित्वा विधानतः प्राच्यां समुद्धते सोमप्रती
 च्यां च गते रौ पौर्णमास्यांतु वैशाख्यां गृहपञ्चशिवाग्रतः प्रीयतांति महर्देवः सोमसूक्तं जगत्पतिः तस्मै वि
 प्रायत्तस्यां जमर्पयेद्भक्तिः शनैः एतत्सोमव्रतं नाम कृत्वा सोमांति कं व्रजेत् रुद्रलोकादिहायातो भवेज्जातिरम
 रो नरः पूर्वाभ्यासेन तेनैव पुनः शिवपुरव्रजेत् इति वैशाख्यां सोमव्रतम् वैशाखी कार्तिकी माघातिथि त्रयमधिकृत्य
 वैशाखी पौर्णिमा विधानम् भविष्योत्तरे द्याधिकिरुवाच संवत्सरपि पाः कारित्यथयः पुण्यलक्षणाः तां सेवद्
 यदुश्चेष्टस्तानेदनिमहाफलाः श्रीकृष्ण उवाच वैशाखी कार्तिकी माघातिथयोतीव पूजिताः स्नानदानविह्वितरतान

नयः पाण्डुनंदनतर्थास्तानंतथाशस्तेदानीं वितानुसारतः वैशाख्यां पाण्डुवैश्वपुण्यां चोजयिनीमिता कार्तिक्यां पुष्क
 रेश्वरमाघवाराणसीमता स्नानेनोदकदानेन तारयन्त्या विलापित्व कुम्भां च लुब्धजलैः पूर्णं हि रण्यवाप्तसगन्धितान्
 वैशाख्यां वा क्षणेदत्त्वा न शोचति कृतकृतो मधुराक्षरसैः पूर्णं भाजेन कनकोज्ज्वले बहूनि धनधान्यानि भक्त्या परमया
 पृतः गोमहिरण्यवासां सि विप्राय विधिनार्प्य माघां स्नात्वा तथा सन्ध्यां संतर्प्य पितुं देवताः तिलपात्राणि देयानि
 तथा सफलमोदनं कार्पासदानमन्त्रेण नृदानं प्रशस्यते कंबलाजिनरत्नानि मोचकौपापमोचकौ उपानदानमन्त्रैव
 तृप्तमभ्यर्चयन्तु प्रत्युपेतत्रास्त्रानंदानं वित्तानुसारतः कलिकालोद्भव सर्वशस्यते पाण्डुनंदन कार्तिक्यां तु दूर्वास
 भविष्यहंपुण्यलक्षणम् कुर्यात्कुरुकुलश्रेष्ठहरेर्नाराजनंतथा गजाश्वरश्च दानानि दूतधेन्यादिकानि च अर्घ्यानि द्वि
 जातिभ्यस्तस्तः संस्मृत्य देवताः फलानि यानि विद्येते सुगंधीन्यगदानीं च अगदान्यौषधानि एलाखं गादीनि तानि
 च कंकालकफलं जालिलवं गोलवलीफलं खजूरं नारिकेलं च कदलीफलमेव च दाडिमं मालिगं च कर्कोटं च पुस्तथा
 दंतार्कं कारवेळं च चाकूष्मांडमेव च फलानामप्रदानेन ये पातुति यो गताः व्याधिताश्च दरिद्राश्च जायंते भुवि मान
 वाः न केवलं ब्राह्मणानां दानमत्र प्रशस्यते भणिनीभाणिनेयानां मातुलानां पितृभ्यः दरिद्राणां च धूनां दानकोटि
 गुणोत्तरं मित्रकुलीनश्चापन्नो बंधुदरिद्रप्रीडितः अभ्यगता हि दूराद्यः सोतिथिः स्वर्गसंक्रमः वनं प्रस्थापिते
 रामे सती ते सह लक्ष्मणे माता महकुलादेव्य विशुद्धेनांतरात्मना शपथैः श्रावितः कौशल्यामभरते न वै यदानुप्र
 स्य यथा ता कदाचि कौशल्यात्मजा तदा सा शुचिभावेन तिथयः श्राविताः पुनः वैशाखी कार्तिकी मार्गतिथयो मरू
 जिताः अग्रदानवतो यांतु यस्या र्यो नुमते गतः अंक्रमनीयभरतं सत्त्वयामास दुःखितं एतत्तिथीनां माहारम्यकथि
 तं बहूनि स्तरं भूपरुत संप्रवक्ष्यामि तव भारत सत्तम वैशाखकर्तृक मघासिहितानरं द्रुया पूर्णमा भवति पूर्णेशां कचिहा

तस्याजलात्रकरकान्वरमासपञ्चदत्त्वाप्रयतिपुरुषः पुरुहूतलोके इतिभविष्येतिरे वैशाखीकार्तिकीमाथीवि
धिः अथवैशाखकथोद्यापनं अपराकैवमनपुराणे मासमेवबहिः रनात्वनद्यादौविमलेजले एकादश्यांचद्वा
दश्यापीणिमायामथापिवा उपोष्यन्ति यतोभूत्वाकुर्यादुद्यापनंबुधः षडङ्कवारयेदादौकलशतञ्जविन्यसेत् निष्केण
वातदर्धेनतदर्थार्धेनचापुनः शस्तयातुकारयेद्देवसौवर्णैलक्षणाश्रितं लक्ष्मीपुर्जगन्नाथपूजयेदासनेबुधः भूपर्णे
श्वदनैःपुष्पैर्दोषैर्नैवेद्यसंचयैः एवसंपूज्यविधिवद्राजोजारणचरेत् श्येभूतेकर्वमेन्नोष्यप्रदेवद्याग्रहान्यजेत् होमकु
र्यात्प्रयत्नेनपायसेनाविचक्षणः तिलाभ्येनयवैर्वापितैलैर्वापिस्वशक्तिः आद्योत्तरसहस्रञ्जवाशतमष्टात्तरतुवा प्रत
विष्णुत्तरेणैवद्वद्विष्णुरेननवा व्रतसंपूर्तिसिद्ध्यर्थेनुमेकापयस्विनी पादकोपानहौलञ्जगुरवेव्यजन्तथा शय्या
सोपस्करादद्याद्दीपिकादंपूर्णतथा ब्राह्मणान्भोजयेद्भिश्चिन्तेभ्योद्वयाच्चदक्षिणां कलशंरतीयसंपूर्णस्तेभ्योदद्याद्यंवा
स्तथा एवंकृतेमाधवस्यडद्यापनविधौशुभ फलमाप्नोतिसकलंविष्णुसायुज्यमाप्नुयात् एतावत्यशकौ तत्रैवाकं
वैशाख्याविधिवद्वत्तात्वाभोजयेद्ब्राह्मणान्दश कृशरंसर्वपापेभ्योमुच्येतान्नसंशयः इतिवैशाखोद्यापनम् अथ
होममंत्रौ प्रतविष्णुरनुवर्ततेर्वार्येणमृगेनभीमःकुचरोगारिष्ठः यस्याोरुयुर्वेन्नोमणेवविधेयंतिभुवनातिविश्वा १ इदं
विष्णुर्विचक्रमेन्नयनिनदधेपदंसमूढमस्यपाङ्गसुरे २ अथगोदानरयन्निभिः तत्रादौदेशकालौ संकीर्यश्रात्मना
सह एकविंशतिपुरुषतारणार्थसर्वैष्टधिवदानफलप्राप्त्यर्थेन वैशाखमासस्यस्तानदानजपहोमब्राह्मणपूजतदक्षि
णादानादिसमस्तफलप्राप्तिभूतगोदानमहंकरिष्ये ततोगणधतिपूजनपूर्वकगोदानप्रतिग्रहीतारं ब्राह्मणंदणु
यात् श्रात्मनोगोत्रप्रवरनामादिकमुच्च्येन्नब्राह्मणस्यगोत्रप्रवरनामादिकंकिर्तयात्मुच्चार्य अस्मिन्गोदानप्रतिग्र
हकर्मणित्वामहंदणु एवंकृत्वायथामिलितोपचारैर्विप्रसंपूज्य गवेनमद्वतिसवत्सागांसंपूज्य तद्देहेदेवानांवाहयेत्

शुंगमूलयोर्द्वहविष्णुआवाहयामि १ शिरोमध्येमहोदंवाहयामिललाटाग्नीरामीनासांशेषणमुखमा० ४५ना
 सापुटयोःकंचलाश्वतरौनाभावा- ५ कर्णयोरश्विनवा ६ नेत्रयोः शाशेभारुकरावा- ७ दंतपुत्रायुमा.. ८ जि.
 ल्हायांवरुणमा ९ हुंकारेसरस्वतीमा १० गंडयोर्धनानावा- ११ जोषयोःसंध्याहयमा. १२ ग्रीवायामिंद्र
 मा, १३ कुक्षौरक्षांरफा. १४ उरसिसाध्याना- १५ खुरायेषुअप्सरोगणाना १६ पृष्ठएकादशरुद्राना. १७
 सर्वसंधिपुत्रसूना. १८ श्रोणीतटपिहना. १९ लांगूलेसोममा. २० बालसमूहेश्चादिरपरदमीन् २१ गोमू
 त्रैंगामा. २२ गोमयेयमुनामा- २३ क्षीरेसरस्वतीमा. २४ क्षितिर्नर्मदामा. २५ सर्पिषिहुताशनमा- २६
 रोमसंधिपुत्रसूना- २७ समस्तसंधिपुत्रदेवकोटीरवाहयामि उदरेपृथिवीम. स्तनेपुत्रतुरः सागरानावाहयामि
 इत्यवाह्य सर्वानेवानितिपंचोपचारैः संपूज्य आच्छादनंमयादत्तशुद्धंविनिर्मितं सुरभैवत्तदानेनप्रीयतांरम
 श्वर इतिमंत्रेणवत्संतिवेद्य स्वर्णशृंगरौप्यसुरताम्यपृष्ठमुकलालंगूलनियथास्थानंनिवेशयनैवेद्यंरवा कांस्यदो
 हनंनिधाय प्राङ्मुखोदातापुष्पांजलिंशर्हात्वा त्रिभद्रक्षिणोक्त्य यालक्ष्मीःसर्वभूतानांयाचदेवैववरिस्थता धेनु
 रूपेणसादेवीममपापंव्यपोहतु १ देहरथायाचरुद्राणांशंकरस्यसदाप्रिया धेनुरुपेणसादेवीममपापंव्यपोहतु २
 विष्णोर्वक्षसियालक्ष्मीःस्वहायाचविभावसौ चंद्राकंशक्रशक्तिर्याधेनुरुपास्तुसाश्रये चतुर्मुखस्यपालक्ष्मीर्याल
 क्ष्मीर्धनदस्यच लक्ष्मीर्यालोकपालानांसाधेनूर्वरदारतुमे स्वधायापितुमभ्याणंरवाहायज्ञमुजांतथा सर्वपापह
 रायेनुरतस्माच्छांतिंप्रयच्छमे इतिपुष्पांजलिंदत्वागोपुच्छोदकेनदेवर्षिपितृतर्पणंकुर्यादितिकेचित् तत्रमूर्त्तिर्चय
 ततस्ताम्रपात्रिकांस्यपात्रेवाधृतदधितिलकुशोदकसुवर्णादिद्रक्षिणांत्वितं गोपुच्छंरुत्वाजोमयेत्पादिदे शकालौसंकी
 र्ण्यास्मिन्अग्निप्रवरनामादिकमुच्चार्य पूर्वोक्तफलंविधिंरच्य भुक्तिभुक्तिप्रदसर्वयज्ञान्यफलप्राप्तिंसर्वपापक्षयकामो

वैशाखमासस्तानदानादिपथोकफलेवाप्तये इमांगारुद्रदैवत्यांसुवर्णशृंगरीपयलुरतावपुष्टादिसर्वोपरकरसंयुतांश्च
 मुकवेद्यंतर्गताममुकशालितेनयथानामगोत्रप्रवरायामुकशर्मणेब्राह्मणायतुभ्यमहंसंप्रददेनममइतिगोपुच्छं विप्रकरे
 दत्त्वा यज्ञसाधनभूतायाविश्वस्यापविनाशिनी विश्वरूपधरोदेवः प्रीयतामनयानवेतिपठित्वा दृतशीरप्रदागा
 दौघृतयोन्योऽस्तोद्भवाः घृतनद्योघृतावतैस्तमिसंतुष्टेसदा गावोममाग्रतः संतुगावोमिसंतुष्टतः सव्यदक्षिणयो
 गांवोगावामभ्येवसान्यहं कइदंकोदात् इतिपाठित्वा स्वस्त्यातिवदेत् ततोऽगोप्रतिष्ठार्थमिदंहिरण्यपदंशमापमिति
 तुभ्यमहंसंप्रददेइत्युक्तादयात् विप्रोगोप्रतिगृह्यगोमर्ताविद्यापठेत् गावोमामुपतिष्ठतुहेमशृंगभ्यः पयोमुचः सुरभ्यः
 सौरभेय्यश्चसरितः सागरास्तथा गावः पश्याभ्यहंनित्यंगावः पश्यंतुमांसदा गावोऽस्माकंवयतासांप्रतो
 गावस्ततोवयं गावः सुरभयोऽनित्यंगवोगुणगुलुसन्निभाः गावः प्रतिष्ठाभूतानांगावः स्वस्त्ययनमहत्
 श्रवमेवपरगावोदेवानांहविरुत्तमं पावनंसर्वभूतानांरक्षतिचवहतिच सर्वेषामेवभूतानांगावः शरणमुत्तमं गावः
 सर्वस्वलोकरूप्यगावोधन्याः शुभावहाः नमोगोभ्यः श्रीमतीभ्यः सौरभेयाभ्यएवच नमोब्रह्मसुताभ्यश्च
 पवित्राभ्योननोनमः ब्राह्मणाश्चैवगावश्चकुलमेकद्विधाकृतम् एकत्रमञ्जारितिधंतिहाविरेकत्रतिष्ठति ततोब्राह्म
 णेभ्योभोजनं भूपर्सी दाक्षिणांच संकल्पयेत् इतिगोदानविधिः अथकृष्णजिनदानप्रयोगः तत्रादीदे
 शकालौसंकीर्णं ममपुत्रभार्याद्यावियोगवहुघनत्वस्वदेशापरित्यागसमग्रभूमिदानफलसर्वलोकजयकामचारित्वा
 भूतसञ्चवंस्वर्गवासादिसकलभीष्टप्राप्तिकामः कृष्णजिनदानमहंकरिष्ये इतिसंकल्प्य गोमयोपलिसभूमौ
 कुशोपरिकंवलयमारतीर्यं तत्रसखुरं सशृंगं कृष्णजिनमारतीर्यं तत्रशृंगयोः सुवर्णदंतेपुरीष्यं लोणलेमकाः
संनिवेशयत्प्रसमतिर्लेरपूर्य वासोयुगलेनाच्छाद्य सुवर्णनाभौ निवेशयथाशक्तिरत्नैर्गंधैश्चालंकृत्य चतु

दिक्षुपूर्वादिकमेणस्तनपूर्णा निचत्वारिकोऽस्य पात्राणि द्रुतक्षौरदाधिमधुपूर्णानि चत्वारिमुद्रपात्राणि च संस्थापयेत् दा
 नत्रदेशाद्वहिर्गोमयाविरचितमंडले चंपकशाखायुक्तमर्जाणिपीतवत्सहितं जलपूर्णकुंभंस्थापयेत् ततस्त्रिलपूर्णं
 लेहपात्रपश्चिमपदिमधुपूर्णं कांस्यपात्रदक्षिणपदि १ मधुपूर्णं तत्पत्रात्रं अग्रिमदक्षिणपदि त्रिलपूर्णं रजतपात्र
 अग्रिमवामपदि अक्षतपूर्णं सुवर्णपात्रं नाभिदेशे ५ वक्ष्यमाणपंचमंत्रैः प्रत्येकं न्यसेत् त्रैचमंत्राः यानिकान्यपि
 पापानिमया लोभात्कृतानि वै लेहपात्रप्रदानेन प्रणश्यंतु ममाद्यै यानि पापान्यकामानि कामोत्थानि कृतानि च कांस्य
 पात्रप्रदानेन तानि नश्यंतु मे सदा २ परापवादपैशुन्याहुष्टमांसस्य मक्षणात् तत्रोद्धितं च मे पापं तावपात्रात्रप्रणश्य
 तु कन्याचूतं गर्वाच्चैव परदारप्रधर्पणम् रौप्यपात्रप्रदानेन क्षिप्रं नाशं प्राप्नुमि जन्मजन्मसहस्रेषु कृतं पापं कुबुद्धिना
 सुवर्णपात्रदानात्ताशयाशुजनार्दन ५ एवं पंचपात्राणां पंचमंत्राण्युक्ता ततो हेममुक्तविट्पुमद्रादिभर्वाजपूरसर्वशा
 कसर्वफलानि निकटे संस्थाप्य श्रवणयोः प्रशस्तपत्रे सुखे पुशुंगाटकानि संस्थाप्य समस्तगुणोपेतं स्नातमाहिनाग्नि
 पात्रं वत्सपुग्मेन दृष्ट्वा यथाशक्त्या लंकारैश्च संपूज्य डोतस्त्र पूर्वोक्तफलकर्तृनां ते इदं कृष्णजिनिंगोमपोपलि
 तास्तत्तत्कुशोपरिकंवलवत्त्रोपरि स्थितं सुवर्णशृंगरौप्यदंतमुक्तालंगलं वत्सपुगाच्छ्रं चतुर्दिक्षुरनपूरितं कांस्यपात्र
 चतुष्टयं द्रुतदधिक्षौरमधुपूर्णं मृत्पात्रयुतं चतुर्गुणदिषु त्रिलमधुद्रुतशर्करापूर्णं लेहकांस्यताचरजतपात्रयुतं ना
 भिदेशेऽक्षतपूर्णं सुवर्णपात्रयुतं हेममुक्ताविट्पुमद्रादिभर्वाजपूरसर्वशाकसर्वफलयुतं कर्णयोः प्रशस्तपत्रयुतं सुखे पु
 शुंगाटकयुतं मुवर्णनाभिं यथाशक्ति रत्नगंधादिभूषितममुक्तगोत्रायामुक्तशर्भं णे अमुक्तगोत्रो मुक्तनामशर्भं तुभ्यम
 हं संप्रददं न मे मृत्युक्तासजलं पुच्छं विप्रदस्तोक्षिपेत् तत्रमंत्राः कर्ता कृष्णो विभुर्देवः कृष्णजिनधरस्तथा त्वदानहतपाप
 स्य प्रोपातं भिनमो नमः त्रयस्त्रिंशत्सुराणां त्वमाधारस्त्वेव्यवरिथतः कृष्णोऽसि मूर्तिमान् साक्षात्कृष्णजिनमोस्तुते

एषधुजः श्रीयतामिह पुत्कादानसद्गुणार्थं शतनिष्कादिदक्षिणां यथाशक्ति दद्यात् विप्रो यथाशास्त्रं कामरतुर्तिपठित्वा
 देवस्येति यजुषा गृह्णीयात् ततो विप्रं स्वगृहात् विमृज्य गोमयादिरचितं मण्डले यजमानः पूर्वस्थापित च पकशाखा
 युतकुंभस्थान् द्विराप्यायस्व त्वष्टाभिर्ऋग्भिः समुद्रज्येष्ठेत्यादिभिरष्टभिर्ऋग्भिराभिमंज्यतामिरद्विश्रंपकशाखायुक्तकु
 भस्थान् द्विरभिपक्तः क्षायात् ततः पूर्वस्थापितान् जोर्णपतवस्त्रेण श्रगप्रोक्ष्य कृत्वा आहेतवांससं परिधाय आचातश्च द
 नादिना अलंकृतः शुद्धो हस्मिन् भावयेत् श्रगप्रोक्ष्य वस्त्रं कुंभसहितं च तुष्टपथे प्रक्षिपेत् ततश्च न्येभ्यो ब्रह्मणेभ्यो यथा
 शक्तिं दक्षिणां दत्वा अचिच्छिद्रमस्ति त्वनिवाचयेत् ततो ब्राह्मणेभ्यो भोजनं संकल्पयित्वा कृतस्वकर्मण ईश्वरार्पणं कुर्यात्
 त इति वैशाख्यं कृष्णजिनदानविधिः ॥ अस्यां ब्रह्मपुराणादानमुक्तं नारदीये एतद्ब्रह्मपुराणं तु भागद्वयसमन्वितं वर्णितं
 सर्वपापघ्नं सर्वसौख्यप्रदायकम् सूतशौनकसवादंभुक्तिमुक्तिप्रदायकम् लिखित्वैतत्पुराणं यो वैशाख्यमाहेमसंयुतं जल
 धनुयुतं वापि भक्त्या दद्याद् द्विजातये पौराणिकायसंपूज्य ब्रह्मभोज्या विभूषणैः सवसे ब्रह्मणो लोके यावच्चंद्राकर्तारकमिति
 नेपसंक्रांतौ गरुडपुराणादानमपि तत्रैव इत्येतद्गारुडनामपुराणं भुक्तिमुक्तिदम् कीर्तितं पापशमनं पठतां शुश्रूवतां नृ
 णाम् लिखित्वैतत्पुराणं तु विप्रयेयः प्रयच्छति सौवर्णहंसयुग्ममाढयं विप्राय सदिवं ब्रजेत् इति गरुडपुराणादानं ब्रह्मै
 वमत्स्यपुराणादानमपि नारदीये लिखित्वैतत्पुराणं तु हेममत्स्यसमन्वितम् विप्रायाभ्यर्च्य यो दद्यात् स याति परमं
 पदम् मत्स्यपुराणेपि विप्रुष्वैममत्स्येन धेनवा वैवसमान्वेनम् यो दद्यात् पृथिवी तनूदात्ता भवति चाखिला इति मत्स्य
 पुराणादानम् ॥ स्वर्हितश्चिरात् सिंहाधारोपालो दद्यात् प्रायश्चिन्तां शास्त्रविचारसारं रसावितसद्गुदं संरक्षकः प्रमा

धर्मेविभागकद्रुपतेः पादांबुजार्चरतोजीयात्पुत्रकलत्रमित्रसाहितःसंपालयन्धर्माचिरम् १ रणवीरसिंहभूपेनका
 रितेकल्पसागरे अभूद्देशाखकल्पानांरन्धोर्दत्तसमुच्चयः २ इति श्रीसूर्यवंशावतंसरघुकुलतिलकश्रीरणवीरसिंह
 महा राजकारितेकल्परत्नाकरवैशाखमासकल्परत्नसमुच्चयस्समाप्तः ॥ समाप्तोपवैशाखमसः ॥ । * * * *
 ३०० ॥ तत्सब्रह्म ॥

॥ श्रीरघुनाथमुद्रायनाम्ये ॥

लालाशिवमल्लाधिकारवैशाखमासोमुद्रितरसमाप्तिमगमत्

संवत् १९४१ आपाढ प्र. २१

अथैश्वर्यासप्तशतकम्

॥ श्रीगणेशायनमः । अथ ज्यैष्ठ्यमासकृत्यनिर्णयः तत्रादौ वृषसंक्रांती ॥ पूर्वाः षोडशघटिकाः पुण्यकालः रात्रौ सक्रमणे सति प्रागुक्तो निर्णयः । अथ नासकृत्यं महाभारते ज्येष्ठामूलचर्यामासमेकमेकनसंक्षिपेत् । एवं मन्तुलं श्रेष्ठपुमान्स्त्रीचाधितिष्ठति संक्षिपेदधिवाहयेत् तथा च निदाघकालेष्वर्ना नयस्यतिष्ठत्यवारितं संसर्गाविषमं कच्छतकदाचिदवाप्नुयात् छत्रदाना तथा ज्यैष्ठ्ये सर्वान्कामानवाप्नुयात् छत्रोपानहयोर्दानतरस्मात् श्रेष्ठद्विजोत्तमाः अक्षयफलमाप्नोति न कलोकसंगच्छति अक्षयफलं छत्रादिदानेन भवेदित्यर्थः । वामनपुराणे तरुमाज्ज्यैष्ठ्ये सदाभूयतो यस्थयोर्वयेद्वरिर्वाततापो नरस्तिष्ठेद्यावदाभूतसंश्रवं विष्णुधर्मोत्तरे अखिलज्यैष्ठ्यमासव्यापि श्रीप्रासिन्नतमुकं वैशारूपांसमतीतायां प्रतिपत्प्रभूतिक्रमात् पूर्ववत्पूजयेद्देवं श्रीसहायं दिने दिने पुण्यैर्मूलफलैश्चैव जुहुयादक्षतांस्तथा विलवांश्च वल्होसततंगोरसैर्भाजयेद्विजान् त्रिरात्रोपापितो ज्यैष्ठ्या कनकप्रतिपादयेत् वस्त्रयुग्मं च राजेंद्रतेन साफल्यमाप्नुयात् इति श्रीप्रासिन्नतं भविष्योत्तरे पिष्टेन कज्जकृत्वा ज्यैष्ठ्यमासि सवेदकं पुण्यं संपूजयं गांधार्यैर्नानावस्त्राविभूषणैर्वर्षकोटिपुंगंसाद्यसूर्यलोके महीयते कज्जोन्नह्या वामनपुराणे उदकुंभाबंधेन श्वतालवृत्तं सचदन त्रिक्रमस्य श्रीव्यर्थे दातव्यं ज्यैष्ठ्यमासि च ज्यैष्ठ्यकृष्णप्रतिपदमारभ्य श्रीप्रासिन्नतरं भोज्योक्तः ज्यैष्ठ्यकृष्णद्वितीया समा न कल्पदादिः तत्र आद्यादिकल्पदादिकृत्योक्तं ज्यैष्ठ्यकृष्णतृतीया पांगारोन्नतं गत्वेन धृतिगोष्ठ्योः पूजनं शतावरीपूजनं ज्यैष्ठ्यकृष्णचतुर्थी व्रतांगत्वेन गणपतिपूजनं च द्रोदये अर्घ्यदानं नूतप्राशनं च कार्थ्यं ज्यैष्ठ्यकृष्णपंचम्यां शंखान् गणपूजनं ज्यैष्ठ्यकृष्णषष्ठां स्कंदकुमारपूजा व्रतं ज्यैष्ठ्यकृष्णसप्तम्यां उभयसप्तमी व्रतांगत्वेन मित्रारव्यसूजा व्रतं ज्यैष्ठ्यकृष्णष्टम्यां त्रिलोचनाख्यशिवपूजारभेनारदीये ज्यैष्ठ्यमासि द्विजश्रेष्ठकृष्णष्टम्यां त्रिलोचनं य. पूजयति लोके शानाकलोकं व्रजेन्नरः भविष्योत्तरेपि ज्यैष्ठ्यमासितथामादौ अवणे च तथापरे अग्रे भाद्रपदे मासि

पूजयेच्चतुराभोसादीलितपलकदंढकैः त्रिपुरांतकरंशभुंशिवलोकैवसेनारः ज्यैष्ठकृष्णनवम्यां दुर्गासरस्वतीपूजा ज्यैष्ठक
 ण्णदशम्यातिथिपत्वेनधर्मपूजेत्युभयदशमीव्रतं ज्यैष्ठकृष्णैकादशीअपरा युधिष्ठिरउवाचज्यैष्ठस्यकृष्णपक्षेचकावा
 ह्येकादशीभवेत् एतदाचक्ष्वमेकृष्णयावैपापस्यमोचनी श्रीकृष्णउवाचसाधुष्टव्याराजन्त्र्लोकानांहितकाम्यया
 ज्यैष्ठस्यकृष्णपक्षेतुल्यपरानामनामतः एकादशीमहाराजमहापातकनाशिनी ब्रह्महामयपःस्तेय्यागोब्रह्माशूणहा
 तथा अपरासेवनाद्राजन्पूतोभवतिमानवः कूटमानीकूटसेवीकूटसाक्ष्यवदेन्नरः तुलाकूटकरः पापीकूटभापारतश्च
 यः ज्योतिषांकूटगणकः कूटयुवैदिकोभिक्षक् कूटशास्त्रप्रवकाचविज्ञेयानरकौकसः अपरासेवनादेषांपनश्य
 तिनान्यथा क्षत्रियोयः क्षात्रधर्मैत्यक्त्वायुद्धात्पलायते सगच्छेन्नरकंधोरयावदिंद्राश्वतुर्दशादीप्यः शास्त्रं पाठित्वायो
 गुरुंतिदतिनित्यशः चतुराशीतिकल्पांतरैरेव नरकेवसेत् स्वभर्तारपरित्यज्ययासेवेत्परपूरुषं - सानारीनरकं
 गच्छेद्यथावदाभूतसंख्यं अपरासेवनादेषांपनश्यतिनान्यथा कथयिष्यामिमाहात्म्यमपरायात्पूजितम् - शृणुष्व
 परयाभक्त्यासर्वपापप्रणशानं पुष्करेचप्रयागेचकाश्यांचतुपसत्तमं त्रिष्वरप्येपुराजेंद्रनदीनांसंगमेषुच केदारि
 चविशालायां जंबूमागेतथैवच हरिद्वारेकनखलेकुशावर्ततथैवच - ॥ कोटितिर्येप्रभासेचकुरुक्षेत्रेचपांडव द्वारिका
 यांचगोमर्यांगारासानगरसंगमे तीर्थेष्वेतेपुराजेंद्रसेव्यमानिपुणतफलं तत्फलसमवाप्नोतिह्यपरैकादशीव्रतात्
 रविग्रहेकुरुक्षेत्रेभद्रानहोमनिषेवणात् गयायांपिण्डदानेनप्रयागेस्नानमात्रतः यत्फलमुनिभिः प्रोक्तमपरासेवनात्तत्
 नातः परतराकाचित्पुण्याशुभफलप्रदा श्रद्धाप्रसूतांगाराजन्योददातिद्विजन्मने तेनैवष्टादश्यादत्ताससत्तद्दीपसागरा
 तरमाच्छतगुणंपुण्यामपराव्रतसेवनात् लोकानांचैवसर्वेषांहितायकथितव माहात्म्य श्रवणादस्यादशगोदानजं
 फलं ह्यर्पुमाप्तमवाप्नोतिनात्रकार्ष्याविचारणा इतिब्रह्मांडपुराणे पद्मपुराणेषु ज्यैष्ठकृष्णपूरैकादशीव्रतकथा

उयैष्ठकण्डादश्यांतिथिपत्वेनहरिपूजाकार्थं उयैष्ठकण्डत्रयोदश्यांवटसावित्रीव्रतारंभः कार्थः पक्षप्रदोषव्रतम
 विकार्यम् अत्रसावित्रीव्रतारंभे अमावास्यापूर्णिमानुरोधेनयथानिरात्रसंपत्तिस्तथात्रयोदशीकार्थैतिकथायामु
 कं कृत्परत्नावल्याममापूर्णिमयोः प्राधान्याभिधानात् - उयैष्ठकण्डचतुर्दशीमहिश्वरकल्पादितत्रश्राद्धं कल्पा
 दिकृत्योक्तकार्थम् अस्यामेवमासतजन्मदिनव्रतं ह्योभिः सौभग्यासयेकार्यम् तथोक्तं नारदयै - उयैष्ठकण्डच
 तुर्दश्यांजातापूर्वमुमासतो तस्मात्सातवसंपूज्यास्त्र्यभिः सौभाग्यद्वयेऽप्यहरेश्विविविधैर्गौतनुद्योतसवदिभिः
 होमैः पर्योभिर्ब्रह्मश्वपत्रपुष्पैः सुगंधिभिरिति अथउयैष्ठकस्यामावास्यायांसावित्रीव्रतम् उयैष्ठमास्यामावास्या
 सावित्रीव्रतमुत्तमं श्रवैधव्यायकुर्वन्तिस्त्रियः सर्वाः समन्विता इति राजुमातैर्देवकंचनिर्णयामृतमेवित्ये उयैष्ठमायां
 तद्याज्यैष्ठवटमूलेमहामतिः शिरात्रोपोषितानारीविधिनानेनपूजयेत् अशकौतुत्रयोदश्यांनक्तंकुट्यांजितेद्रिया
 श्रयाचितंचतुर्दशनाममायांसमुपोषणम् अथव्रतविधिः उद्यापनेच नद्यादौ तिलामलकरजनीविलेपनपूर्वकंस्ना
 त्वाचार्यकत्वात् पूजादिकंनिर्वर्त्य उद्यापनपूजादिसंकल्पकुर्यात् तद्यथा तिथ्यादिकमादावुच्चार्यममभर्तुः पुत्रा
 दीनांचापुरारोषयैश्वर्यादिप्राप्तिपूर्वकमिहजन्मनि जन्मतुरेव आत्मनश्चावैधव्यप्राप्तये आचरितवटसावित्री
 व्रतोद्यापनपूजादिकमहंकरित्ये इतिसंकल्प्य दत्ताचार्यैर्वटमूलेग्रहेवात्रेदिकांविधाय तत्रसर्वतोभद्रं विरच्यतत्र
 ब्रह्मादिदेवताः संपूज्य तत्रकलशद्वयं प्रतिष्ठाप्य एकस्मिन्कलशेहैमं-ब्रह्माणं ब्रह्मयज्ञानमिति मंत्रेण गायत्रीमंत्रे
 णसावित्रीहोमीप्रतिष्ठाप्य तदुत्तरद्वितीयकुम्भे पलादधिकराजतपर्धके हैमोसत्यवत्सावित्रीयमनारदप्रतिमाः
 संस्थाप्यनाममंत्रैरावाह्य पुरतः काष्ठभारं कृष्टारं वहैमं राजतंचनिधायपूजयेत् अत्राशकौ एकस्मिन्कलशे एकस्या

मेवमुत्तासंवेपापूजनं पुष्पपूजोत्तरनामभेदरंगपूजा । सावित्र्यपादौपु-सावित्र्ये जानुनीकमलयन्नार्धये कटिभूतथा
 रिण्यैउदरंपु-गायत्र्यैकटिपु-ब्रह्मप्रियायैशिरःपु-पञ्चपुष्पपूजानंतरं त्र्यर्धदयात् । रजतादिपात्रेणप्रपरिपिंडाकार
 पूर्वकेदिविगीणापुस्तकधारिणि वेदमातर्नमस्तेस्तुत्र्यैधव्यंप्रयच्छमे पतिव्रतेमहाभागेभर्तुश्याप्रियादिनि-त्र्यै
 धवंप्रयसौभार्यंदेहिद्वंममसुव्रते पुत्रान्पौत्रांशसौभार्यंयद्दहाणाध्वनमोस्तुते अथब्रह्मसत्यवतोरध्वंदांसं त्वया
 सुष्टजगरसर्वसदेवासुरमानुषं सत्यव्रतधरादेवब्रह्मरूपनमोस्तुते अथयमायत्र्यर्धदानं त्वधर्मसाक्षीलोकानांशु
 भाशुभविवेककृत् वैवस्वतयद्दहाणाध्वंभरंजनमोस्तुते । ततोनारदीयाध्वदानं नारदायनमस्तुभ्यंसुरेशादिभिर
 र्वितं यद्दहाणाध्वंमयादत्तमवैधव्यंप्रयच्छमे अथसर्वयज्ञार्थना सावित्रीब्रह्मगायत्रीसर्वदांप्रियभाषिणी तेजस
 र्वेनमापाहिदु खसंसारसागरात् मयाकृतंमहाघोरजन्मांतरशतैरधं भस्मीभवतुतत्सर्वमवैधव्यंप्रयच्छमेब्रह्मस
 त्यवतते । प्रार्थना अविद्योगोयथादेवसावित्र्यासहेतविभो-अविद्योगस्तथास्माकभूयाज्जन्मनिजन्मनि सावित्र्याः
 प्रार्थना सावित्रीत्वयथादेविचतुर्वैशतापुषं पतिंप्रासासिगुणिर्नमदेवितथाकुरु यमप्रार्थना कर्मसाक्षिनज
 गरपूज्यसर्वंध्यप्रसेदमे संवत्सरव्रतंसर्वपरिपूर्णतदस्तुमे ततःसुवासिनीःसंपूज्य वायनानिदयात् कथाश्रवणा
 दिना रात्रिनेयेत् प्रातःश्राग्निप्रतिष्ठाप्यश्रन्वादध्यात् - सावित्रीं गायत्रीमंत्रेणपापसद्युतदूर्वातिलश्रीहि यवद्रव्यैः प्र
 त्येकमष्टोत्तरशतसंख्याकहुतीभिर्ब्रह्माण्डधर्मरंजनारदंचव्याहृतिमंत्रेण तिलश्रीहि यवद्रव्यैः प्रत्येकमष्टोत्तरश
 तसंख्याहुतिभिर्ब्रह्मादिदेवताश्र्यैकैकयाज्याहुत्या पक्षे सत्यव्रतसावित्र्योर्ब्रह्मसावित्र्योश्च यवाहुत्याहु
 त्वा एथक् होमादिकनारतीति पूजादौ तन्नाममंत्राभ्यामेव तयोः पूजाइत्युक्तत्वात् एवंहोमसंपाद्य तत
 र्वचतुर्विंशतिर्द्वादशा श्रद्धैवाचत्वारि मिथुनानि वस्त्रादिनासंपूज्य पुरिकामोदकमंडकादिकूर्मांडनारिकेल

सातलुगदादिमर्वाजपूरादिफलहरिद्राकुंभकेसरविचूर्णकज्जलकंठसूत्रकंकणमौक्तिकपादभूषणवस्त्रकंचुकीआदर्श
 पात्रादिदक्षिणातांबूलादियुतं सूर्यस्थनवंसूर्यसाहितंवायनंदयात् तत्रमन्त्रःसोपस्करं द्विजश्रेष्ठव्रतसंपूर्तिकारकं वाय
 नंतप्रयच्छामिसावित्रीप्रियतामिति ततःपीठव्रतपूर्त्येगांचदत्त्वा सदन्नेनब्राह्मणान्संतर्प्य आशिषोऽगृहीत्वा इष्टज
 नैः सहभुंजति इयानत्रविशेषः राज्ञोऽश्रुंयती दृष्ट्वा संपूज्य अर्घ्यदद्यात् अरुंधतिनमस्तुभ्यंवासिष्ठस्यप्रियेभ्यो
 पुत्रान्देहिमुखंदेहिग्रहाणां ध्यैनमोस्तु इत्यर्घ्यं दत्त्वा भुंजति अथात्रपंचतपोव्रतं मात्स्ये ऽप्येष्टपचतपाःसांघेहम
 तुर्दृश्यांसायंकालेव्रततेहैस्तोषेन्वाश्रदानादिवंयातीत्यर्घ्यः हेमधेन्वोरितिपर्थासमासः पृथगर्थलक्षणाप्यते तथाचा
 न्नये ऽप्येष्टपचतपाःसायचतुर्दश्यष्टमीपुत्र य.करोतिसुवर्णस्यधेनुदानं द्विजातये सयातिशांकरंलोकंरुद्रव्रतमिदं
 स्मृतम् धेनुसौवर्णीशेषपूर्ववत्प्रति इंद्रव्रत ऽप्येष्टशुक्लपक्षेकर्तव्यं सदाहमाश्रमांश्च अत्राशक्तौशुक्लपक्षे अष्टमी
 चतुर्दशीमन्त्रोपिवाकार्यम् तत्रैवात्यसमासिदर्शनात् अष्टमीचतुर्दश्योःप्रत्येकदिनसाध्यंवा अस्म्य समासिश्चतुर्द
 श्यामिवोकासायंकालएवेत्युक्तत्वात् वामनपुराणे शुक्लपक्षदानमुक्तम् उदकुंभांधेनुंचताल्लव तंसचंदनं त्रिवि
 क्रमस्यप्रोत्तर्यर्घ्यं दत्त्वा त्वं साधुभिः सदेति ऽप्येष्टप्रकरणात् सदाऽप्येष्टशुक्लपक्षेएवेददानं प्रतिवर्षं प्रदेयमिति सदापद
 द्योतनाभिप्रायः शिष्टाश्चाप्युदाहरति योऽप्यर्वातीनिसवितारीशिरीषवरबीजमश्नाति सनरः खगपतिसदृशो नाग
 कुलं दृश्यते स ततर्म्वाजवरेण कोट्यादिवद्वता ऽप्येष्टशुक्लं प्रातिपद्यामारोज्यप्रतिपद्भ्रातृणां त्वेन वरुणाख्यसूर्यपूजा
 व्रतं कार्यं नारदीये अत्रकरवीरव्रतमुक्तं अथऽप्येष्टशुक्लपक्षेपक्षत्यां दिवसोदये देवोद्यानभवहृदयं करवीरं समर्चयेत् रक्त
 तंतुपरीधानं गंधधूपविलेपनैः प्रभूतसप्तधान्यैश्च नारीर्वाजपूरकैः अभ्युक्ष्याभ्युक्ष्यतेत्येतन्मन्त्रेणेत्यक्षमापयेत्

ग्रहाः। तद्वत्तयातथारंभासावित्रोवटपटकी कृष्णाष्टमीचैभूताचकसंव्यासंमुखीतिथिरितिस्कांदीकेऽभस्याः कथाविधा
 नंच भविष्ये युधिष्ठिरउवाच स्त्रीणांसंपद्यतेयेनमृत्पर्यलोकैर्यदेषुभ पतिप्रेमतथात्यतंतन्मद्ब्रूहिब्रतशुभ श्रीकृष्ण
 उवाच एकदापार्वतीशमूरस्थितौमुनिमुरादृतौ कैलासशिखरेरन्ध्रेनानाधातुविचित्रिते नानाद्रुमलताकीर्णनाना
 पुष्पोपशोभिते शंकरः पार्वतीप्राहकिंत्वयासुद्वतंकृतं वामोरुयेनमेत्यंतप्रियासिवरवर्णिनि आगच्छजानुदंशंमसुप्र
 सन्नाननाप्रिये ब्रूहिचावितथंसर्वत्वयापार्वद्विरक्तं इत्युकाप्रणताभूत्वागौरप्राहशिवंशुभा तृतीयायांसमाची
 णैमयारभाब्रतंशुभ तेनमेवंमनोहरिभर्ताभूतोसि शकरईश्वरैवाप्यहंस्त्रीणांतवदेहाधंहारिणी ईश्वरउवाच कादृशं
 तद्व्रतंभद्रेसर्वसौरूपप्रदायक ब्रूहिपार्वतियत्तेनयत्रोर्णपितुरतिके गौर्युवाच पुराहदेवतिष्ठामिकुमारीभवनेपितुःहि
 मवहहुरेररयेसर्वगणसमादृता ततोहेभनपाप्रोकास्त्वपिजाचहिमाद्रिणा पुत्रिरंभाब्रतंर्चाणीचिरसौभाग्यवर्धन
 येनप्रारब्धमात्रेणसर्वसंपत्स्यतेतव। सौभाग्यश्रीगणेश्वर्यमहदेवोपदंततः एवंकरोमिवेतातमयाचोक्त्वचःपितु
 मनोभिलषितंकांतयेनप्राप्तोमिश्रकर-मेनोवाच। अथशुक्लतृतीयायांस्त्रात्वा नियमतत्पर। कुरुपार्थेषुपंचाग्नीनृच
 लमानानुहताशनात् गार्हपत्यंक्षिणाग्निमानायाहवनयिकं पंचमंभारस्करंतेजइत्येतंपंचवह्नयः एतेषामंभ्यमाभू
 त्वातिष्ठपूर्वमुखाचिर सर्वाभरणसंयुक्तादेवीमभिमुखीकृत् महालक्ष्मीमहाकालीमहामायांमहामहीं चतुर्भुजांभ्या
 नपरांपंकजोपरिसंस्थितां मृगाजिनच्छन्नकुचांजटावल्कलधारिणीं गंगाचयमुन्नासंधुःशतद्वर्तनंमदानदी सरस्व
 तीवैतरणीसैवत्रेकमहासती तस्याश्चप्रोक्षणपराभवतद्भवमाविता होमंकुर्युयतात्मानोज्ञह्यणाःसर्वतोदिशं दे
 व्याःपूजाप्रकर्तव्यापुष्पधूपदिनाततः बहुभकारैर्भक्ष्यैश्चनैवैधुतपाचिवैःस्यापयेत्पुरतोद्व्याः पृथक्सौभाग्यमेव
 चजीरकंतेणराजरचक्रसंभक्कमंतथा निष्पावापावूनतरालवणशंकराशुडं पुष्पमंडपिकाकार्यार्णधपुष्पाधिव्यासि

मातुलुगदाडिमवीजपूराटिफलहरिद्राकुंकुमकेसरविचूर्णैकजलकंठसूत्रककणमौक्तिकपादभूषणवलकंचुकीआदर्श
 पात्रादिदक्षिणातांबूलादिपुतं सूर्पस्थनवंसूर्पसाहितंवायनंदयात् तत्रमन्त्रः सोपस्करं द्विजश्रेष्ठव्रतसंपूर्तिकारकं वाय
 नंतप्रयच्छामिसावित्रीप्रीयतामिति ततः पीठव्रतपूर्तयेगान्चदत्त्वा सदत्तेनब्राह्मणान्संतर्प्य आशिषो गृहीत्वा इष्टज
 नैः सहभुंजति इयानञ्जविशेषः राज्ञोऽन्नरंधती दृष्ट्वा संपूज्य अर्घ्यं दद्यात् अरंधतिनमस्तुभ्यं वासिष्ठस्य प्रियशुभे
 पुत्रान्देहिमुखंदेहिगृहाणार्घ्यं नमोस्तु इत्यर्घ्यं दत्त्वा भुंजति अथान्नपंचतपोव्रतं मारुत्ये ऽर्घ्येष्टपचतपाः सायं हेम
 धेनुप्रदो भवेत् वात्यष्टमीचतुर्दश्योरुद्रव्रतमिदं स्मृतं ऽर्घ्येष्टश्रष्टम्यांचतुर्दश्यांच शुक्लायां पचतपाः प्रैचाग्निव्रतधृक्च
 तुर्दश्यां सायंकले व्रतति हेमो धेनवाश्च दानादिवयार्तित्यर्थः हेमधेनोरिति पृथीसमासः पृथ्व्यर्थलक्षणपते तथार्चा
 न्नये ऽर्घ्येष्टपचतपाः सायचतुर्दश्यष्टमीपुच यः करोति सुवर्णं स्वधेनुदानं द्विजातये सयाति शांकरं लोकं रुद्रव्रतमिदं
 स्मृतम् धेनुसौवर्णं शेषं पूर्ववत् इति इन्द्रव्रत ऽर्घ्येष्टशुक्लपक्षे कर्तव्यं सप्तहमात्रसाध्यं अनाशकौशुक्लपक्षे अष्टमी
 चतुर्दशीमित्रपिवाकार्यम् तत्रैवारयसमातिदर्शनात् अष्टमीचतुर्दश्याः प्रत्येकदिनसाध्यं वा अस्य समाप्तिश्चतुर्द
 श्यामेवोकासायंकाल एवेत्युक्तत्वात् वामनपुराणे शुक्लपक्षे दानमुक्तम् उदकुंभानुधेनुचत्वाल्लुत्तंसचंदनं त्रिवि
 क्रमस्य प्रीत्यर्थं दातव्यं साधुभिः सदेति ऽर्घ्येष्टप्रकरणात् सदा ऽर्घ्येष्टशुक्लपक्षे एवेददानं प्रतिवर्षं प्रदेयमिति सदापद
 योतनाभिप्रायः शिष्टाश्चाप्युदाहरति योऽप्यवर्तिनसवितारेशिरीषवरबीजमभ्याति सनरः स्वगपति सहशोनाग
 कुलं दृश्यते सततं सर्वाजवरं कौट्याद्याविद्वता ऽर्घ्येष्टशुक्लं प्रातिपदायामारोग्यप्रतिपद्गतंगत्वेन वरुणाख्यसूर्पपूजा
 व्रतं कार्यं नारदाये अन्नकरवीरव्रतमुक्त अथ ऽर्घ्येष्टशुक्लपक्षे पक्षत्यां दिवसोदये देवोद्यान्मभवहृद्यं करवीरं समर्चयेत् रक
 तंतुपरीधानं गंधधूपविलेपनैः प्रभूतसप्तधान्यैश्च नारैर्बौजपूरकैः अभ्युक्ष्याभ्युक्ष्यन्ते यो नमोजेणः पथक्षमापयेत्

ग्राह्य। वह तयातथारंभासा विजोवटपूतको कृष्णाष्टमीचे भूताचक तैव्यासंभुतातिथिरितस्कंदिके अस्याः कथाविधा
 नंच भविष्ये युधिष्ठिरउवाच स्त्रीणांसंपद्यतेयनमर्त्यलोकेयद्देशुभ पतिप्रेमतथात्यतंतन्मद्रूहिब्रतशुभ श्रीकृष्ण
 उवाच एकदापार्वतीशमभिरथतीभुनिसुरावृत्तो कैलासशिखररम्येनानाघातुविचित्रिते नानाद्रुमलताकीर्णानाना
 पुष्पोपशोभिते शंकर.पार्वतीप्राहर्किवयासुद्वतंभृत वामोरयेनमेत्यंतिप्रियासिखरवर्णिनि आगच्छजानुदेशंमसुप्र
 सन्नाननाप्रिये ब्रूहिचावितथसर्ववयापार्वतियत्कृतं इत्युकाप्रणताभूत्वागौरौप्राहजिवंशुभा तृतीयायांसमाची
 र्णमथारम्भाब्रतशुभं तेनमेत्यंमनोहारोभूतोसिशकरईश्वरीचाप्यहंस्त्रीणांतवदेहार्धहारिणी ईश्वरउवाच कीदृशं
 तद्व्रतंभद्रैःसर्वसौख्यप्रदायक ब्रूहिपार्वतियत्तेनयत्रोणीपितुरातेके गौर्युवाच पुराहदेवतिष्ठामिकुमारीभवनेपितुःहि
 मवद्ब्रूहेररम्येसर्वागणसमावृता ततोहेमेनयाप्रोकास्वपेन्नाचाहिमाद्रिणा युञ्जिरंभाब्रतंर्चाणीचिरसौभात्यवर्धन
 येनशारब्धमात्रेणसर्वसंपत्स्यतेतव सौभाग्यक्षीणौश्वयंमहादेवांपदंततः एवंकरोमिवेतातमयाचोक्तवच पितुः
 मनोभिलषितंकातंयेनप्राप्तोमिष्टाकरं मेनोवाच अद्यशुक्लतृतीयायांस्त्रात्वा नियमतत्परा कुरुपार्थ्वेषुपंचाग्नीन्ज्व
 लमानानहताशनान् गार्हपत्यं दक्षिणाग्निमानायाहवनीयकं पंचमंभस्करंतेजइत्येतंपंचवह्नयः एतेयानभ्यमाभू
 त्वातिष्ठपूर्वमुवाचिर सर्वाभरणसंपुकादेवीमभिमुखीकुरु महालक्ष्मींमहाकालींमहामायांमहामहिं चतुर्भुजांया
 नपरांपंक्तोपरिसंस्थितां सुगाजिनच्छन्नकुचांजटावलकलधारिणीं गंगाचयमुन्नासिंधुः शतद्वर्तुर्मदानदी सरस्व
 तीवैतरणीसैवत्रेकामहासती तस्याश्चप्रोक्षणपराभवत्तद्भावमाविता हेमंकर्तुर्धृतात्मनोब्रह्मणाः सर्वतोदिशं दे
 व्याः पूजाप्रकृतैव्यापुष्पपूपादिनाततः बहुप्रकारैर्भक्षैश्चन्नैवैर्धृतपाचितैः स्यापयत्पुत्रोदेव्याः पृथक्सौभाग्यमेव
 चजीरकंतेणराजश्चक्रसंभंकुममताया निष्पावापावुन्नतरालवणंशकैरागुडं पुष्पमंडपिकाकार्याणंधपुष्पाधिवासि

करवोरदृपावासनमस्तेभानुबल्लभ दंभोलिभूस्दुर्गादिदेवानां सततं प्रिये आकृण्वेति वेदोक्तमंत्रेणैर्यक्षमापयेत्
 एवंभक्त्या समभ्यर्चयेदत्वा विप्रापदक्षिणां प्रदक्षिणतः कृत्वा पश्चात्स्वभुवनं ब्रजेत् इदं करवोरपूजाव्रतं भविष्योत्तरे
 पितृव्रतं पुरापाठसूर्याराधनकाम्यया श्रुतिष्ठितं विष्णुभयासावित्र्या सत्यभामया दमयंत्या सरस्वत्या गायत्र्या
 गंगया तथा अन्याभिरपिनारीभिर्महर्षलोकैष्यनुष्ठितं करवोरव्रतं पार्थिवसर्वसौख्यफलप्रदं संपूज्य रक्तकुसुमार्चितं
 सर्वशाखनीलैर्दलैस्ततस्तनुकरवोरदक्षं भुक्तामनोमिलधितान्भुवि भूय भोगांस्तेवै प्रयाति भवने भरताग्रभानोः श्र
 यारूपामेव ज्यैष्ठ्यशुक्लप्रतिपदि दशहराव्रतान्गत्वेन गंगापूजास्तवादिभारंभः कार्यः तदुक्तं कार्याखंडे ज्यैष्ठ्य
 मासि सितपक्षे प्राच्यप्रतिपदि तिथिं दशाभ्यमेधिके स्नात्वा मुच्यते सर्वपातकैः एवं सर्वासु तिथिषु क्रमस्नायी नरोत्तमः
 आशुक्लपक्षदशमीदशजन्माषमुत्सृजेदिति दशहरा गंगास्नोत्रं दशहरादशमीविधाने वक्ष्यमाणं ज्ञेयम् ज्यैष्ठ्यशु
 क्लद्वितीयायां चतुर्वक्ररूपमनुपूजा नारदीये ज्यैष्ठ्यशुक्लद्वितीयायां भास्करं भुवनीधिपं चतुर्वक्रस्वरूपं च समभ्यर्चयेत् वि
 धानतः भोजयित्वा द्विजान्भक्त्या भास्करं लोकमाप्नुयात् इयं ज्यैष्ठ्यशुक्लद्वितीया कलिजनयनी तदुक्तं ज्यैष्ठ्यशुक्लद्वितीया
 यां वैद्वः कल्किर्भविष्यतीति नमस्ये च द्वितीयायां बलभद्रो भवतदेत्यादि इयं द्वितीया सोपपदा इति कालादर्शे सि
 ता ज्यैष्ठ्यद्वितीया च आश्विने दशमी संसिता चतुर्थी द्वादशी माघे एता सोपपदाः स्मृता इति श्रवणेदाध्ययननिषेधो नार
 दीये युगादिषु च सर्वासु तथा भन्वंतरादिषु श्रान्दध्यायं प्रकुर्वीत तथा सोपपदास्वधीति ज्यैष्ठ्यशुक्लद्वितीयायां रंभाव्रत
 मुक्तं नारदीये भविष्ये च श्रयज्यैष्ठ्यद्वितीया तु शुष्कारं भेति नामतः तस्यां स माध्वयै विधिवत् पूजयेद्वाह्योत्तमम् गन्ध
 पुष्पांशुकार्यैस्तु नारीसौभाग्यकाम्यया रंभाव्रतमिदं विधिवत् संपूजयेत्तत्तं ददाति चित्पुत्रं श्रवमतिं धर्मं शुभाव
 हा माधवीये भविष्येऽपि भद्रे कुरुष्वयत्नेन रंभास्त्वं व्रतमुत्तमं ज्यैष्ठ्यशुक्लद्वितीयायां स्नातानि यमत्तं परेति सा च विद्वा

ता पद्मासनेनसातिष्ठेद्यावत्परिणतोरविः ततः प्रणम्य सङ्गार्णमञ्जभेतदुदीरयेत् वेदेषु सर्वशास्त्रेषु विविभूमौ धरात
 ले दृष्टः श्वतरचबहुशोनशतयारहितः शिवः त्वशक्तिस्त्वं स्वधास्वाहात्वं सा विब्रसिरस्वती पतिग्रहेद्देहि देवि विवसु
 देहि नमोस्तुते एवक्षमापयेद्देवी प्राणिपत्यपुनः पुनः देहि भक्त्या गृहं रम्यं विचित्रं बहूभूमिकं छायां काटारकेदारक
 पोतालि विभूषितं कडूपरतभगवाक्षद्वयमणिमण्डिततोरणं 'पद्मरागमहानीलवज्रवैदूर्यभूषितं गृहदानविधाने
 न ब्राह्मणाय तपस्विने सपरनीकायसंपूज्यसर्वोपरकरसंयुतं सुवासिनाभ्यस्तद्वर्जनैवेद्यं सूर्पसंस्थितं निर्वर्त्य विधि
 नानेकततः पश्चात्क्षमापयेत् दांपत्यनिचपूज्यानि चतुर्थ्यामधुरैः सैः इत्युक्तयामयार्चार्णहरं भाद्रतपरं व्रतति
 गरत्यमुनयेदतश्च हरं शुभं लोपा मुद्राप्रियापत्नितस्यवेश्माने पूजिता तेन धर्मैण देवैव भर्ता लब्धोऽस्ति शंकर उर्ध्व
 काये स्थितानेन स्त्रीणां ज्येष्ठपि चेश्वरी श्रान्ततद्भ्रतरं मया श्चरिष्यति योषितः कौतेय पुरुषोवापि स्यात्तन्नक्षत्रतं भुवि
 तासां पुत्रा गृहभोगाः कुलद्विर्भविष्यति स्त्रीणां चातुलसौभाग्यं गार्हस्थ्यसर्वकामिकं बालदृढं रथमभ्यानां रूपलाव
 ण्यदं हण सपत्नीदपुं दलनं वशीकरणमुत्तम श्रनेन व्रतधर्मेण परलोकयोधिष्ठिरं चिंतितावापि संपूर्णः पिंडवधः
 प्रजापते मर्त्यलोके कुशभेदेशे शुभे प्राप्ते शुभे पुरे हिमवदिभ्ययोर्मध्ये चार्यावर्त्तमनोहरे उत्पद्य च शुभे वासे
 पूर्वोत्पन्न धने कुले सतः स्रक् पुरयति ततो विष्णुपुरं व्रजेत् ततः शिवपुरयाति व्यासस्य वचनं यथा यद्रंभ
 यामलभया श्वहरे रतश्च गौर्या हिमद्रिभवनस्थितायापि चार्णं तस्यान्नतं भुविकरोति रतास्वधर्मं ब्रह्मे
 शके शवपतिं सुखदं लभेत्सा इति भविष्योत्तरे यंचान्नि साधनं रभा व्रतं उर्ध्वशुक्लतर्तायायां कार्यं श्रयो
 धापनं यथाशक्ति गृहदानसाहितं कार्यं गृहदानं कूर्मपुराणे शक्तिः सर्वसंपूर्णि गृहं रम्यमथापि वा सदक्षिणां द्विजे
 दत्त्वा ब्रह्मलोकं व्रजेन्नरः गारुडे च ऐहिकेदारवंचापि स एमयं वापि शक्तिः सर्वोपरकरणीयं तददाति विपुलं गृहं

ब्राह्मणपदरेद्रायविदुषेचकुटुंबिने कीर्तिर्वासुचिरं कालं भानुष्यलोकमागतं भवत्यव्याहृतैश्वर्यः सर्वकामसमन्वितः
 द्रयगृहदानप्रयोगः गृहमभ्येक्षिणभोगेपंचवर्णरजोभिः पञ्च बिलिरूपं तदुपरिप्रस्थमात्रान्तिलान्तदुपरिशय्या
 स्थापयित्वा शय्योपरिसौख्यलक्ष्मीनारायणं च संपूज्य प्रतिग्रहांतरं सपत्नीकं प्रतिग्रहा र्थं हत्वा तं च करे गृहीत्वा स
 मंत्रोपपद्यमानं भैरवं गृहं प्रवेशयेत् तेजमन्त्राः एहं हि नारायण दिव्यरूपसर्वामरैरर्चितपादं पञ्च शुभाशुभानंदशुभा
 मयीशालक्ष्मीपुतरस्त्वं च गृहं गृहाण नमः कैः स्तुतं भनाथाय हिरण्यकचाय च शीरोदण्डं सुसायजगद्भित्तमो नमः भू
 र्लोकप्रभु बालोकास्तव देहे व्यवास्थिताः नंदंति यावत्कल्पं तं तथोस्मिन्भवमेगृहे स्वप्नसादेन देवेश पुत्रपौत्रैर्भुंते गृहे
 पंचपद्माक्रियायुं केवसेदाचक्रतारकं ततस्तत्पूर्वरथापितशय्योपरि उदहमुखमुपवेश्य स्वयमासने प्राङ्मुख उपविश्य
 उमद्येत्पादिदेशकालकीर्तनानंतरं समुक्तगोत्रायामुक्तशर्भेण ब्राह्मणाय देयं कृष्टिकादि रचितयथोपपात्तिसंयादितं कंस्य
 ताद्यादिभोजनसर्वधान्यलवणगुडशर्करादि विविधरसोपेतं गोबलीवर्दं दासीदासमंचतूलिकावितानादिसर्वोपकरण
 युतसर्दीपप्रमोक्षपात्रं सर्वद्वंद्वं गृहं सर्वपापक्षयपूर्वककल्पकोटिशतावधि नारायणसमीपक्षीराणं निवासकामइति
 यातुभ्यमहंसप्रदं दे शिलाकाष्ठपकेष्टिका रचितं गृहे तु कल्पकोटिशतावधि नारायणसमीपक्षीराणं निवासकामइति
 मष्टमयगृहं दत्तेनपि एकैकमन्वंतरावच्छिन्नप्रतिलोकपालपुरनिवासकामइति इह तु मतो भिलापितमहेश्वरप्रतिममूर्तुर
 तिस्रे मान्वितस्थिरसौभाग्यप्राप्तये रंभातृतीयाव्रतार्थापनसंभवात् सवेदं तुभ्यमहंसं प्रदद्वे ततः प्रार्थना इदं गृहं गृ
 हाणत्व सर्वोपस्करसंपुतं तव विप्रप्रसादेन मम स्तवभिमतं फलं गृहं मम विभूत्यै गृहाण त्वद्विजोत्तम प्रीयतां मेजगता
 योवास्तुरुपाजनर्दनः ततः प्रतिग्रहीतो देवस्य त्वेति च जुग्राप्रतिग्रहं गृह्णायात् कामरतुतिं च पठेत् ततः स्वर्णसहस्र
 मारंभ्यैकमुवर्णं पर्वतदानदक्षिणा यथाशक्तिप्रदया पादुकोपानच्छत्रां चामरादिकंदद्यात् संपन्नं वाप्यसंपन्नं

ग्रहेऽपस्करभूषणं सर्वसंपूर्णमेवास्तुत्वत्प्रसादाद्विजोतमेति प्रार्थयेत् अस्य फलं भासये य एवं सर्वसंपन्नं पकेष्टं विनिवे
 दयेत् कल्पकोटिशतं यत्नवद्भस्त्रलोके महीयते शैलजदारुजं वापि यो दद्याद्वाधिपूर्वकं वसेत्क्षीणार्णवे रम्येनारायणसमी
 पतः शुभमयं वापि यो दद्याद्ग्रहं सुप्रकरान्वितं पुरे तुल्ये कपालानां प्रतिमन्वतरं वसेत् अत्र वास्तुपूजनमपि कार्यं मंड
 पवेदिपूजासर्वतोभद्रमंडलदेवतापूजाग्रहहोमादिकं वा चार्थानुमत्या यथाशक्तिकुर्वात् चतुर्दिक्षु च चारिकुंडानि वि
 धाय तक्षिणाग्निप्रमुखान्निपूजाहोमादिकं ब्राह्मणैः कारयित्वा दक्षिणावस्त्रभोगादिकं यथाशक्तिकुर्वात् इति स्तोत्रा
 पनंतरमावृतोपाव्रतम् अस्यासौ भाग्यशंयनव्रतं गत्वेन ललितो देवपूजाघृतप्राशनं गौरीपूजाव्रतं मदारुपुष्पप्राशनं च
 इति त्र्यैष शुक्लवतीयाव्रतानि त्र्यैष शुक्लचतुर्थ्यां सतीव्रतमुक्तं नारदीये त्र्यैष शुक्लचतुर्थ्यां तु सतीव्रतमनुत्तमं
 कृत्वा गणपतेशं तुल्योक्तं मोदतत्तत्समं निर्णयाम्यते अस्यामुमाजन्मोक्तं त्र्यैष शुक्लचतुर्थ्यां तु जाता पूर्वमुमासती तस्मा
 रसातनसंपूज्यात् आभिः सौभाग्यदृश्ये उपचारैश्चावधिर्धार्तत्वर्योत्सवादिभिः होमैः पयोभिर्वैलैश्च यत्र पुष्ट्यैः सुगं
 धिभिरिति त्र्यैष शुक्लपंचम्यां पितृपूजनं नारदीये तथा त्र्यैषस्य पंचम्यां पितृनभ्यर्चयेत्सुधीः सर्वकामफलावाप्त्यै
 वायनैर्वैश्वभैजनैः त्र्यैष शुक्लपष्ट्यां दिनतथपूजाव्रतम् त्र्यैषमासे शुक्लपष्ट्यां विधेनेष्ट्वादिवाकरं लभते वा छितान् कामांसत
 सादाव्रतसंशयः त्र्यैष शुक्लपष्ट्यां मेवस्कंदपूजाव्रतमपि कार्यं त्र्यैष शुक्लसप्तम्यां मिद्ररविपूजाव्रतं नारदीये त्र्यैष तु शुक्ल
 सप्तम्यां जातद्वंद्वे राविः स्वयं तत्संपूज्य विधानेन सोपवासो जेतो द्वेयः स्वर्गांतिलभते विप्रदेवद्रस्य प्रसादतः त्र्यैष शुक्लाष्ट
 म्यादेर्वीपुराणोक्तं शुक्लादेर्वीपूजाव्रतं शुक्लाष्टम्यां पुंरादेर्वीशुक्लादेर्वीमहाशानि वधाय दानं वेद्राणां शुक्लपूजयेत्
 अशानि जगद्दतिशेषः नारदीयेष्टपेवं त्र्यैष शुक्लैष्ट्याष्टम्यां यो देर्वीपूजयेन्नरः स विमनिन चरति न धर्वाप्सरसां गणैः
 त्र्यैष शुक्लनवम्यां मुमाव्रतं नारदीये त्र्यैष शुक्लनवम्यां तु सोपवासो नरोत्तमः उर्ध्वमांसं पूजय विधिवत्कुमारोर्भोजयेद्द्विजान्

स्वशास्त्रादक्षिणादत्वाशाल्यन्नपयसाकृतं । ससावतमिदंविप्रय कुप्याद्विविचरः । सम्भक्तवैह्वरानभोगान्तेस्वर्ग
 यातिलभेत् । अथैवंमविद्योत्तरेषि उपवासपरोभवत्तत्रभ्रातृजयेदुमां । ब्राह्मणमिति वृत्ताज्ञा । श्वेतरूपेण रूपिणी । इयं
 धर्मासिद्धप्रेषकत्वात्कस्युर्वैविधिं शाल्यन्नपयसोपेतंस्वयंभुजितवानयवः । कुमारोर्भोजयेद्भक्त्यास्वशाक्याब्राह्म
 णास्त्वयति । उयैशुक्लदशमीदशहारास्मात्तदुक्तंनारदयि । उयैशुक्लदशम्यात्तुजाह्वीसतिर्वरा । समप्राताधरास्व
 गात्स्मारासापुण्यद्रुमता । अन्नदशयोगविशेषस्तत्रैव । उयैशुक्लदशम्यात्तुजाह्वीसतिर्वरा । समप्राताधरास्व
 ताःकर्णदुर्दृषभारकरः । दशयोगःसमाख्यातोमहापुण्यतमोमतः । हरतेदशपापात्तत्स्माद्वशहरास्मृता । अस्मयंयो
 जान्हर्वात्राप्यस्नातिसंश्रुतमानसविधिनाजान्हर्वातिषेसयातिहरिमंदिरं । हेमाद्रौभविष्ये । अस्याःकैवल्यदशम्याएव
 हस्तमात्रयोगेदशहारावमुक्तम् । उयैधेमासितपक्षेदशमीहस्तसंयुता । हरतेदशपापात्तत्स्माद्वशहरास्मृता ॥ बारा
 हेतु । गंगायाएवदशहरेतिनामविशेषः । दशम्यांशुक्लपक्षेतुउयैधेमासिकुजेहनि । अत्रर्वाण्ययतस्वर्गाद्भक्त्यैवसुरिद्वरा
 हरतेदशपापात्तत्स्माद्वशहरास्मृता । तस्याज्ञानप्रकुर्वीतदानंनैवविशेषतइति । स्कादंप्रदशयोगाडकोयथा । उयैधेमा
 सितितेपक्षेदशम्यांवृषहस्तयो । गारानंदव्यतीप्रातिक्रियाचेद्वेपुरवी । दशयोगेनर स्नात्वा सर्वपापैःप्रमुच्यते । अत्र
 वृषभौमयोर्योगोक्तपक्षेदंनव्यवस्था । इयं च यत्रयोगवाहुरप्येतत्रैवकार्या । योगाधिक्यश्रवणात् । उयैधेमलमासेसति
 योगविशेषेण तत्रैवकार्यानंतशुद्धे । दशहरात्वात्कर्पुश्चतुरध्रुवापिपुणादिप्रिवतिवदितेमाद्रौ । अत्रप्यसुगोकेः । तथाच
 ब्रह्मपुराणेऽयं पक्षशुक्लदशमीसर्वस्वमूर्तीरम्यता । तस्यांज्ञानं प्रकुर्वीतदानंनैवविशेषतइति । इयं च पुगादिवस्वतत्रैव
 योगविशेषविनापिदशपापहरति । तथाचरकादेः । यांकांचित्सारितंभाप्यदद्याद्भर्तितलोदकं । मुच्यतेदशभिःपापैर्महा
 पातकसमैव । एवंपुष्पशुक्लदशम्यां नर्दाज्ञाज्ञमात्रस्यदशविधपापानिहन्ति । फलं । एवदाज्ञस्यापि । तथाच । उयैधेमासि

स्तिप्रसदशमीवधसंयुता हरतेदशपापानितरमाहशहरमता अत्रवधयोगत्राधानं अत्रहरतयोगोऽधिकः
 सर्वत्रितलतपुतिर्योगस्यतुरपायुत्वमपेक्षते नदीमानस्तनिदशविधपापनिवृत्तिरितिफलविशेषः तथाज्यैषशुक्लद
 शम्पुतुभुवैत्रादित्रयदि नैषाहरतसंसंयुकासर्वपापहरातिथिः तथाच गंगास्नानात्सितज्यैषदशमीहरतसंयु
 ता हरतेदशपापानितरमाहशहरमृततिकल्पमहापुण्येगणियारूपेयोगनिबधेन नैषधमासि क्षितिमुतदिनेशुक्लपक्षे
 दशम्याहरतेशैलान्निभमयदिवंजनहर्षमन्युलोके पापंतस्याहरतिहितिथीसादृशेत्याहुरार्याः पुण्यदद्यादपिदशगु
 णवजिनेधायुतस्य एवंचात्र हरतभूमयुतायाज्यैषशुक्लदशम्या गंगारत्नतरुदशविधपापनाशवान्निमेधायुतस्यत
 गुणपुण्यप्राप्तिः फलं दशविधपापानितु परिभाषितानि अविष्यत्पुराणि स्कंदपुराणि कामीखंडेन परद्रवैष्वभि
 र्यातंमनसा निवर्चितं वितथाभिविशशश्मानसंविधिवंरुतम् १ पारुष्यमवतंचापिपुशुन्युचापिसर्वशः
 अस्वद्वश्लप्रश्नवाह्ममयंस्याच्चतुर्विधम् २ अदृशानामुपादानेहिंसाचैवाविधानतः परदारोपसेवाचकादिकंविधिवं
 रुततम् अभिमयानं निघ्नता अत्रविशेषः काशीखंडे ज्यैषमासिसितपक्षेधाध्ययतिप्रदंतिथिं दशाश्वमेधिकेस्नात्वा
 ज्यैषेसर्वपातकैः एवंसर्वासुतिथिषुक्रमस्नायानरोत्तमः स्नापादशुक्लवर्षाश्रितजनमादिमुत्सृजेदिति नमैषशुक्
 लतिपदगारभपापादशुक्लनक्षत्रयंतं कर्ष्यादृशाश्वमेधिकेस्नानं दशाश्वमेधेत्वरदर्शनं तथाच लिगांदशाश्वमेधेश
 दृष्ट्यादृशहारातिथी दशजनमार्जितेः पापैरुपयुज्यतेनाज्ञसंशयः दशहरादशमीविधानं भविष्योत्तरकामीखंडयो
 निशायांजागरेष्वयसमुपोष्यचभाकेतः मुष्ट्यैधुश्चनैवेत्यैः फलैश्चदशसंरूपया तथादीपैश्चवत्तुलैः पूजयेच्छुद्धया
 निवतः स्नात्वाभक्त्यातुजाह्वयंदशकृत्वाविधानतः दशप्रसूतिभिश्चैवतिष्ठारसामिंश्चवत्तुलैः सकुण्डिनगुडपि
 डान्दशैवदशसंरूपया ततो गंगातटे स्नयेत्सारास्त्रेषुपवातथा गंगायां प्रतिसांक्रवत्तदयमाणस्वरूपिणीं संस्था

त्वपूजयद्वत्तदलाभमुदापच न्यतत्राप्यशक्तश्चाह्लात्पृष्टनवाभाव वक्ष्यमाणमन्नएकमुद्रात्पूजावशपतः
 नारायणमहेशं च त्रसाणं भारकरं तथा भगीरथचवारीशं हिमवंतं नगेश्वरं शंघपुष्पादिभिः सम्यग्यथाशक्तिप्रपूजये
 त् दशप्रस्थतिलान् दद्याद्दशप्रस्थान्यवानपि प्रस्थः षोडशपलानि भूटिमात्रं पलं रसुतमिति महार्णवे भिधानात् म
 त्स्यकच्छपमंडुकमकरादिजले चरान् कारयित्वा यथाशक्ति स्वेन रजतेन वा तदलाभमुत्तमयांश्वसंपूज्य कुसुमादि
 भिः गंगायां प्रतिपेदां च यदीशश्चैवात्र दाययेत् पूजयेद्गंगामंत्रेणानेन भाकितः गंगामंत्रश्च नमः शिवायै प्रथमं ना
 रायणै पदतलः दशहरायै पदमिति गंगायै मंत्र एवै स्वाहातः प्रणवादिश्च भवेद्दिशाक्षरो मनुः उर्ध्वमः शिवायै नारा
 यणै पददशहरायै गंगायै स्वाहा मुनिर्व्यासो रयवै लंदः कृतिर्गंगा रस्य देवता त्रिवेदवर्हिवाणाग्निनेत्रवर्णैः पङ्कगकं अ
 रूपगंगामंत्रस्य वेदव्यासश्च पि कृतिः छंदो गंगा देवता गंगार्घ्यार्थं विनियोगः ऋष्यादीन् शिरासि मुखे हृदये क
 नेण न्यसेत् विनियोगश्च सर्वांगे व्यापकत्वेन न्यस्तव्यः त्रिवर्हि वेदं वाणाग्निनेत्रवर्णैः पङ्कगकं उर्ध्वमः १ शिवायै २
 नारायणै ३ दशहरायै ४ गंगायै ५ स्वाहा ६ इति पङ्कगन्यासः अथ ध्यानं उरुफुल्लामलपुंडरीकनिलया
 रुण्यै शिव्यात्मिका कुम्भे द्युभयतो यजानिदधती श्वेतां वरालं कृता हृदयस्याशाशिशेखराखिलनदीशो णादिभिः से
 विता इयथापापविनाशितानकराभा गरीरार्था साधकैः १ लक्ष्मणपेदशाशेन जुहुयात्स धृतैस्त्रिलैः जयादि श
 किर्भयुक्तेषां त्रैमागीरार्था यजेत् यजज्ञा वसरे र्वगदले रुद्रं हरिं विषं सूर्यं हिमाचलं मेनां भगीरथमपां पाति दलाभ
 तो भनि कुर्मं डुकमकरानपि हंसकारं दवांश्च क्रवाकान्सारसकानपि चतुरस्त्रेशकमुर्यानायुधैः संयुतान्यजेत् एवं
 संसापितो मंत्रो भीद्वयच्छति मंत्रिणां वैष्णवशुक्लदशान्यातां विशेषेण भजेद्बुधः दद्याद्दशान्यो विप्रेभ्यो दश प्रस्थमिति तं
 स्त्रिलान् प्रस्थाप्यो दशपलानि मुद्रिष्यान्ने पलं रसुतमिति इति मंत्रमहोदधौ अस्यागायत्री च नमः शिवाय विद्महे

नारायणैर्धामाहि तन्नो गंगाप्रचोदमात् अन्नगंगारतो जमपिदशवार्ष्णेन तदुक्तं भविष्ये तस्यां दशम्यामेतच्चरतो ब्र-
ह्मगंजलोस्थित यः पठेद्दशकृत्स्नस्तुदरिद्रो ज्ञापि चक्षुः सः सोऽपि तत्फलमाप्नोति गंगां संपूज्य भक्तिः इदं स्तोत्रं च प्रविप-
दादिदशमर्पयैतं दिनं द्वादसं पृथगुच्यते मिति शिष्टाः । अथ दशहरणगंगारतो जकाशीखण्डे तमः शिवार्थं गंगार्थं शि-
वदार्थं नमोनमः नमस्ते विष्णुरूपिण्यै ब्रह्मभूयै नमोनमः नमस्ते रुद्ररूपिण्यै शाकट्यै नमोनमः सर्वदेवस्वरूपि-
ण्यै नमो भेषजभूतये सर्वस्य सर्वव्याधौ नाभिपक्षे श्रेष्ठे नमोस्तुते रथाणुजं गमसंभूतं विषहं श्रेष्ठे नमोस्तुते सत्सारावि-
पनाशिन् यैर्जावनार्थे नमोस्तुते तापञ्जितयमहं श्रेष्ठे नमोनमः शांतिं संतानकारिण्यै नमस्ते शुद्धभूतये सर्वसं-
शुद्धिकारिण्यै नमः पापारिभूतये भुक्तिमुक्तिप्रदायिभ्यः भद्रदार्थे नमोनमः भोगार्थं भोगदार्पिभ्यो नमस्ते शुद्धभूतये नमोस्तु-
ते भद्राः किन्त्येनमस्ते रतुस्वर्गदार्थे नमोनमः नमस्ते लोकप्रभूपायै त्रिपथार्थे नमोनमः नमस्ति शुक्लसंस्थार्थे क्षमावर्ध-
नमोनमः त्रिहुताक्षानसंस्थार्थे तेजोवर्धनमोनमः नंदार्थे लिंगधारिण्यै सुधाधारारामे नमः नमस्ते विश्वभूतार्थे
रेवर्धने नमोनमः बृहदर्थे तेनमस्ते रतुलोकधारिणे नमोनमः नमस्ते विश्वमित्राचार्ये नमोनमः पुरावरयाताढ्या-
यै तारार्थे ते नमोनमः पूष्यार्थे शिवभूतार्थे चमुदपार्थे नमोनमः ॥ पाशजालनिकुंतिन्यै अभिज्ञार्थे नमोस्तुते शांतार्थे च
वरिष्ठार्थे च रदार्थे नमोनमः उत्साहार्थे सुखजगन्ध्वं च संजीविन्यै नमोस्तुते ब्रह्मिष्ठार्थे ब्रह्मदार्थे दुरितार्थे नमोनमः प्रणता-
र्तप्रभजिन्यै जगन्मित्रे नमोस्तुते सर्वपक्ष्यतिपक्षार्थे मंगलार्थे नमोनमः शरणगतदीनार्तपरिज्वालणपरायणे सर्व-
स्थार्तिहरे देवि नारायणि नमोस्तुते निर्लेपाये दुर्गाहं श्रेष्ठे दक्षार्थे ते नमोनमः परात्परपरायै वगंगो निर्वाणदायिनि गंगे-
ममाग्रतः पाहि गंगे मे देवि पृथतः गंगे मे पाश्र्वयोरेधि गंगो त्वत्पदं यस्मिन् स्थितिः आदौ त्वमेतमध्वे च सर्वैर्द्वगंगं तं शिवे-
त्वं मे वमूलमकृतिस्त्वं पुमान् पर एवाहि गंगो त्वपरमात्मा च शिवस्त्वं ज्ञानमः शिवे यद्ददं पठति स्तोत्रं शृणुयाच्छ्रद्धयापि

यः दशधा मुच्यते पापैः कायवाचिकमानसैः . रोगस्थो रोगतो मुच्ये त विप्रसृश्व विप्रद्वतः . मुच्यते बंधनाद्वद्धो भीतो
भीते . प्रमुच्यते सर्वान्कामानवाप्नोति प्रेत्य चात्र दिवं जेतुं दिवं विमानमारुह्य दिव्यसुखं . पुरिर्वाजितः गृहे पिलिखितं
पस्य सदा तिष्ठति धारितम् . नास्ति चौरभयं तस्य न सर्पादिभयं क्वचित् . ज्येष्ठमासि सिते पक्षे दशमी हरतु संयुता . साहरे
द्विषयं पापं पुण्यं चारणं संयुता . तस्य इदं शान्त्यभेत त्वस्तो जगन्नाजले स्थितः यः पुण्ड्रशकृत्वरतुदरिद्रो वापि चक्षुः सो
पितृकलमाप्नोति गंगां संपूज्य भक्तितः उपवासी वक्ष्यमाणं दर्शयामि . प्रमुच्यते सर्वान्कामानवाप्नोति प्रमुच्यते ब्रह्माणुली
पते इति दशहरनांगस्तोत्रं . अस्यां सितं वंधरा मे भक्ष्यं प्रातिष्ठापितत्वात् . तत्र विशेषेण पूजाकार्या . तदुक्तं स्कान्दे
तुमाहात्म्ये . ज्येष्ठमासि सिते पक्षे दशम्यां पुण्यहस्तयोः . गगानंदं व्यर्त्तयामासि . तत्राचार्योऽपि दशयोगैस्तु बंधो लि
गुरुपथरहरम् . रामो वै स्यात्पपा मासा शिवालिङ्गमनुत्तमम् . इति ज्येष्ठशुक्लदशम्यां दशहराविधिः . ज्येष्ठशुक्लैकादशी
निर्जला . तत्र निर्जलमुपोष्यैव विप्रयोगे जलकुंभान् दद्यादिति निर्णयः . उक्तं . मदनरत्ने . स्कान्देऽपि . ज्येष्ठमासि तु पश्चि
ष्ठपाशुकेकादशी शुभा . निर्जलं समुपोष्या जलकुंभान् सशर्करान् . प्रदाया वे प्रमुखं भोग्यं विष्णुलोकं समोदते . तथा च
नारदीये . ज्येष्ठशुक्लैकादशी च निर्जलां समुपोष्यतु . उदयाद्भुदयं यावद्भस्करस्य हविर्जितम् . प्रभाते कृतानिरयस्तु द्वा
दश्यामुपचारकैः . इषीकेशं समभ्यर्च्य विप्रान् संभोज्य भाकितः . ब्रतुर्वैशौकादशीनां फलं यत्तरत्नमाप्नुयात् . अथास्याः
कथा . भीमसेन उवाच . भगवन् देवदेवेश वासुदेव जनार्दन . एकादश्यां न भोक्तव्यमिति वेदविदो विदुः . एकभक्तं न या
क्रामि चोपवासस्तु द्दुरतः . शुक्रनामा तु गोवन्निर्ह्वर्त्तते जठरे मम . प्रातिष्ठां मुहूर्त्तं तु भोजनं क्रियते मया . उपवासां न शक्नो
मि कर्तुं देव किं नंदन . तदहं किं करोमि हजपहेमादिकं हरे . एतद्ज्ञात्वा कृपां कृत्वा मम श्रेयः प्रभो . येनां खिलैकाद
शीनां त्रितेन फलमाप्नुयात् . तद्भक्तैः समभाचक्ष्व भक्तोऽस्मि तव माधव . श्रीभगवानुवाच . सत्यं सत्यं त्वया वीरमभाश्रे

कथितं तत्रैवः तत्रैव त्रिभुवनेषु नवस्वर्गादशाफलं उपस्थासितं तु तत्रासृष्टमभ्युदयाकरैः श्रवणानामधुनस्थं कथाशुद्धे
कादशी भवेत् निर्जलानामसाप्रो कामहापातकनाशिनी उपवासं तपस्तपसां करोति जलवर्जितं तेनैवाप्रोतिसन
रोवत्स्वर्गादशीफलं दशम्यां नियमः कार्यादंतथावनपूर्वकं एकादश्यामिराहारवर्जयेत्प्यामिवैजलं द्वादश्यापा
रण्यैव करिष्यामि जनार्दनं ब्रतेनानेन गोविंदशरणमिवाच्यते एकादश्यामिराहारवर्ज्यां रात्रौ जागरतत्परः
द्वादश्यां पूजयेद्भक्त्या देवं नारायणं हरिं गदाचक्षिणे हस्ते खड्गश्चैव तदक्षिणे शंखश्च वा महस्ते तु वामे
चक्रतपोऽनुमुखं निर्जलायां हार्षकेशो भक्तिभावेन पूजितः इह लोके शुभान्पतेददति परमं गतिं जलयेव वर्जयेन्मर्त्यं नि
र्जलैकादशीदिने फलं कोटिगुणं तस्य सुवर्णस्यैव यत् यानाराकुरुते भक्त्या निर्जलैकादशीव्रतं वारपुत्रपुत्रसुतारप्या
हूनं जन्म निजन्मनि पूजयेत्परमार्थपागंधपुष्पादिभिः सदा देवदेव हार्षकेशं साराणीव तारक उदकुंभः प्रदातव्यो द्वा
स्त्रिपापप्रयत्नतः नानावस्त्रावसंयुक्तः खोपा न हसंयुतः हेमरत्नस्तथा मुक्तमालया लंकृतो गले सितशर्करया युक्तस्तने
नमंत्रमुच्चरेत् सितशर्करया युक्तो हेमरत्नो द्रुतः उदकुंभप्रदानेन प्रीयतामि त्रिविक्रमः इमं नमंत्रं समवाप्य पठेदवाट्टि
जन्मनं धेनुदानं तथा कुटुम्बार्थांश्चोक्तविधानतः योऽपि द्वादश्यामि मयि येषु फलमाप्नुयात् द्वादश्यां भोजयित्वा तु विप्रा
नन्दस्त्राचदक्षिणां सकलैर्वाधैः सार्धं पश्चाद्भोजितवैरवयं पश्चदं कुरुते भीमानिर्जलैकादशीव्रतं स प्राप्नोति तारालोके सम
स्वर्तकादशीफलं माहात्म्यं श्रवणं दस्यागो सहस्रफलं भवेत् तस्मात्कुरु सदा भीमानिर्जलैकादशीव्रतं इति पुराणसं
होक्ता निर्जलैकादशीव्रतकथा ॥ उत्पद्यन्मेषु शुद्धैकादशीव्रतकथा युधिष्ठिर उवाच श्रुतामिमां तावधर्मैवास्मिन्निष्ठा
श्रमयाश्रुताः द्वैपायनयोर्दिष्टान् वैष्णवान्वक्तुमर्हसि १ व्यास उवाच श्रुतास्ते मातवाधर्मैवैदिकाश्च श्रुताश्च ते
कलौ युगेन शक्यं ते तैवैकं तु जनार्धिप सुखे पापमलपेक्षं धर्ममेकं महाफलं ॥ पुराणानां च सर्वेषां सारभूतं वदामिति

एकादश्यां न भुंजीत पक्षयोरुभयोरपि . एकादश्यां न भुंजेत् फेनयाति न रक्तुसः . व्यासस्य वचनं श्रुत्वा किं पितोश्च पत्र
 वत् भीमसेनो महाबाहुर्भाति वाक्यमभाषत भीमसेन उवाच पितामह न शकोह मुपवासकरोमि किं श्रतो बहु फलं ब्रूहि
 तमेकमपि प्रभो व्यासं उवाच दृपस्थे भिक्षुनस्थे केशु शक्ये कादशी भवेत् ज्यैष्ठ्यासि प्रयत्नेन सोपोष्या जलवाज्जिता स्ना
 न्वाय मनैवैव वर्जयेद्वादकबुधः उपभुंजीत नैवाप्यद्वत भंगो न्यथा भवेत् उदयादुदयं यावद्दर्जापि र्वोदकबुधः श्रम्यत्ना
 दवाप्नोति द्वादश्यादर्शान्नरः ततः प्रभाते विमले द्वादश्यां स्नानमाचरेत् जलं सुवर्णं दत्त्वा तु द्विजातिभ्यो यथाविधि भुं
 जीत कृतकृत्यस्तु ब्राह्मणैः सहितो वशी . एवं कृते तु पुण्यं द्वाभिमसेन शृणुष्व तत् संवत्सरस्य मध्ये तु एकादशयो भवति याः
 तासां फलमवाप्नोति नास्ति मे चात्र संशयः . अस्य व्रतस्य पयस्य एतन्मे प्राह जनार्दनः . एकादश्यां सिते पक्षे ज्यैष्ठ्ये द
 कर्वाजितं उपोष्य फलमाप्नोति तच्छृणुष्व दकोदरः सर्वव्रतेषु यत्पुण्यं सर्वतीर्थेषु यत्फलं सर्वहोमेषु यत्पुण्यं तदस्याः समु
 पोषणात् उपोषितास्तु ताः सर्व एकादश्या न संशयः धनधान्यवहाः पुण्याः पुत्रारोग्यप्रदास्तथा उपोषिता न रव्या
 इति सर्ववदामि ते यमदूता महाका नाः करालाः कृष्णपिण्डाः दंडपाशाधरा रौद्रामराणो द्दृष्टिगोचराः न प्रयांति न रव्या
 प्र एकादश्यामुपोषणात् पीतांबरधराः सौम्याश्चक्रहस्ता मनोजवाः श्रतकालेन वंशेन वैष्णवा वैष्णवार्तिनं तस्मा
 रसर्वप्रयत्नेन उपोष्य जलवर्जितं जलधेनुं तथा दत्त्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते इति हेमाद्रौ महाभारतके निर्जलैकादश्यामा
 हास्य . अथ ब्रह्मवैवर्तपुराणे निर्जलैकादश्यामाहास्यं . भीमसेन उवाच पितामह महाबुद्धे शृणु मे परमवचः युधिष्ठिरश्च
 कुंतो च तथा द्रुपदं नंदिनी श्रुजुं नो न कुलं चैव सह देव रतैश्चैव एकादश्या न भो कव्यं कदाचिदपि सुव्रत . ते मा ब्रूवति न
 त्पंहि मा भुंक्ष्व एवं दकोदर श्रद्धां तान ब्रूवता तं बुभुक्षा दुःसहामम् दानं दारया भि विधिवत् पूजायिष्यामि केशवं भीमसेन
 वचः श्रुत्वा व्यासो वचनमब्रवीत् . व्यास उवाच यदि रवर्गो ह्यभीष्टस्तेन रक्तव्याज्य एव च . एकादश्यां न भो कव्यं

पक्षयोरुभयोरपि भूमिसेन उवाच पितामहमहाज्ञाङ्कथयामितवापतः एकमकेन शकोह मुपवासंकुतो मुनेयेन वै प्राप्य
 तत्त्वगीतन्मेवदपथातथा दृकनामा तु योवाहिहिरसर्वदा जठरे मम अतीवा ब्रज्यदाशामितदा समुपशान्यतितदेकं वदानि
 श्रिययेन भयोहमाश्रुपां व्यास उवाच उपस्थमिथुनस्थेयायदा चैकादशो भवतु व्यष्टेभ्यः सिप्रयत्नेन सोषोष्योदकवर्जि
 तातत्र स्नानाचमनादन्यद्वर्जयित्वोदकं बुधः माषकस्य सुवर्णस्य यत्र मज्जति वैमणिः एतदाचमनं प्रोक्तं पवित्रं कायशो ध
 नं उपयुज्यते नान्यत्तत्र तर्भगोऽन्यथा भवेत् उदयादुदयं यावद्वर्जयित्वोदकं ततः अथ लनस्ममवाप्नोति ह्यदश द्वादशो फलं
 यत्र तदेव मिलेनातिदादश्यां स्नानमाचरेत्समुवर्णजलं दत्त्वा हि जातिभ्यो यया विधिर्भुज्यते कृतकृत्यस्तु द्वाह्यैः सहितो
 वंशी एवं कृते तु परपुण्यं भूमिसेन शृणुष्व तत् संवत्सरे तु यावत्त्य एकदशयो भवति वै तान् फलमवाप्नोति त्रैमेनास्ति
 संशयः इति मां के शवः प्राह शंखचक्रगादाधरः सर्वधर्मात्परित्यज्य मामेकशरणं ब्रज एकादश्यां निराहारः सर्वपापा
 ल्पमुच्यते इत्यथ शुद्धिकलीनास्ति संस्कारः स्नाने एव च वैदिकश्च कृतश्चास्ति प्रांसिद्धे कलौ युगे किंतु ते बहूनां केन
 वायुपुत्रपुनः पुनः एकादश्यां न भुज्यते पक्षयोरुभयोरपि एकादश्यां सिते पक्षे ज्येष्ठे नारयुदके विना पुण्यं फलं वाप्नो
 तितच्छृणुष्व ह कोदर सर्वार्थेषु परपुण्यं सर्वदानेषु परफलं तत्फलं समवाप्नोति हि मां कृत्वा एकोदरः संवत्सरोपि याश्च
 रयुः शुक्लः कृष्ण एकोदर उपोषितास्ताः सर्वाः स्मुरेकादश्यां न संशयः धनधान्यवहाः पुण्याः पुत्रारोग्यफलप्रदाः भूम
 दूता महाकायाः करालाः कृष्णपिंगलाः दंढया शस्त्रारौ द्धानातिपश्यंति तेनरं पीतांबरधराः सौम्यद्रवकहस्ताः भवता
 जवाः श्रतकालेन येन मानवैर्बुधैर्वापूरैर्तस्मात्सर्वप्रयत्नेन सोषोष्योदकवर्जिता जलधेनुं तदादत्त्वा सर्वपापैः श्रमुच्य
 ते इति श्रुत्वा तदाच कुरुपांडवा जनेन य दयात्वमापि भूपाल सोपवाप्तोर्वाचनं हरेः कुरु सर्वप्रयत्नेन सर्वपापप्रशां
 तये स्वप्रेतदृश्यमानं यन्मदंतरगतं यत् न तस्य मम दोषो रसु प्राप्योत्त्वामहं प्रभो भोदये परे हि देवे शानिर्द्विकुरु मे

द्युत इत्युच्चार्येततेमन्त्रमुपवासपरोभवेत् सर्वपापविनाशायशुद्धाभक्तिसमन्वितः मेरुमंदिरमात्रुस्त्रियोवापुस्तु
 परस्वया सर्वतद्ग्रसतांयाति एकादश्याः प्रभावतः नशक्नुवन्ति ये दातुं जलधेनुनराधिप सकांचनः प्रदातव्यो घटको
 वस्त्रसंतुतः तोषस्यानियमं योस्यांकुरुते वै स पुण्यभाक् पलकोटि सुवर्णस्य यामेयमेशनुते फलं स्नानं दानं जपहेमिन्द
 स्यांकुरुते नरः तत्सर्वं चाक्षयं प्रोक्तमेतच्छृणु न भाषितं किंवापरे णधर्मण निर्जलैकादशीं नृप उपोष्य सम्यग्विविधवै
 ष्णवं पदमाश्रयात् सुवर्णमन्त्रं वासांसि यदस्यां संप्रदीयते तत्तस्यैव कुरु श्रेष्ठ सर्वं चाप्यक्षयमभवेत् एकादशीं दिने चाक्ष
 भुंके पापं सकैवलं इह लोके संबंढालो मृलो दुर्गतिमाश्रयात् ये प्रदास्यंति दानानि द्वादश्यां यैरुपि पाता विशेपं
 स्तिते पक्षे प्राप्स्यंति परमं पदं ब्रह्महामयप रते पीणुरुद्वेष्टा सदाव्रता मुच्यंते पातकैः सर्वे द्वादशीं यैरुपि पाता विशेषं
 द्राष्टुं कौतेय निर्जलैकादशीं दिने यः कर्तव्यो नरैः स्त्रीभिः श्रद्धाभक्तिसमन्वितैः जलशार्पातुसंपूज्यो देवाधेनुश्च तन्मयी प्र
 त्यक्षावाकुरु श्रेष्ठ दूतये नुरथापि वा दक्षिणाभिश्च पुष्टाभिर्भिष्टानैश्च पृथग्विधैः तोषणीयाः प्रयत्नेन द्विजधर्मभूतां वर तु
 ट्ठे भवन्ति वै क्षिप्रै रतुष्टैर्भोक्ष्यो हरिः आत्मद्रोहः कृतस्मै रतुष्टै रधानद्वयुपेक्षिता पापात्मानोदुराचारादुष्टास्तेनात्र स
 थयः कुलानां शतकचापि कुलातितातया शत आत्मना साहितं नीतं वा सुदेवस्य मंदिरं कूर्ध्वं द्विर्जानं ररात्रौ यैरेषास्म
 र्पापिता अन्नपानतथागावो वस्त्रं शय्यासनशुभं कमंडलुतथाक्षेत्रं दातव्यं निर्जलादिने उपानहौ यो ददाति पात्रभू
 भिक्षिजोत्तमे समौ वर्णं नयनेन स्वर्गलोके मर्हयते यश्चेदशुण्याद्रक्षया यश्चापि परिकर्तयेत् उभौ तौ स्वर्गं नीतार
 नात्र कार्या विचारणा यच्छलसन्निहत्या यां रद्वयस्ते दिवाकरे कृत्वा श्राद्धं लभेन्मर्त्यस्तदस्याः श्रवणादपि नियमश्च
 प्रकृतं व्योदितं धावनपूर्वक एकादश्यां निरहारां वर्जयिष्यान्निर्वैजलं केशवप्रोणनार्थाय अन्यदाचमनादृते द्वादश्यादेव
 देवेशः पुनर्नोपास्त्रिविक्रमः गन्धपुष्पैस्तथ दीपैर्वारिभिः प्रियदधैर्नैः पूजयित्वा विधानेन मन्त्रमेतदुदीरयेत् देवदेव हृषी

केशसंसारार्थवतारक उदंकुम्भप्रदानेननयमपंरमंगतिं ततःकुम्भाःप्रदातव्याद्रोहाण्यभ्यःस्वशाक्तिः साभवत्य
 युगाभिमच्छजोपानयुगान्निवृत्ताः दानानिचात्रदेयानिजलधेनुर्विशेषतः भोजयित्वाततोविप्रान्स्वयंभुञ्जीतवाग्यतः
 एवंयःकुत्तेर्भामद्वादशीपापनाशिनी सर्वपापविनिर्मुक्तोपदंष्ट्राच्छयनामयं ततःप्रभृतिभिर्निकृताहिकोदशीशुभं
 पांडवद्वादशीहेपालिकेख्यातावभवह इतिवह्नवैवर्तेज्यैष्ठ्याशुक्लानिजलैकदशीमाहात्म्यम् अन्ननिर्जलमुपोष्यवि
 श्वेभ्योजलकुम्भान्दद्यादितिनिर्णयामृते उक्तमदनरत्नैकादये ज्यैष्ठ्यासिनपश्वध्याशुक्लैकादशीशुभानिर्जलसमुपो
 ष्यान्नजलकुम्भान्सशर्करान् प्रदायविप्रमुस्त्येभ्यस्तपन्नयविवर्जितः विष्णोर्लोकमवाप्येहमोदतविष्णुसाक्षेयावि
 धि एवमेतस्यामेकादश्यापुराणपुजलधेनुदानंचोक्तं तत्प्रकारस्तुच्यतेहेमाद्रौ बसिष्ठवाच जलधेनुं प्रवक्ष्यामिप्रिय
 तैदतयाप्रया देवदेवोहृषीकेशःसर्वेशःसर्वभावतः जलकुम्भंनरव्याघ्रमुवर्णैरजतान्वितं रत्नगर्भमशेषैरुद्राभ्यै
 र्धान्यैःसमन्वितं सितवस्त्रयुगाच्छत्रंदूर्वापल्लवशोभितं कुष्ठमांसिमुरोशिरवालकामलकैर्युतं त्रियंशुपन्नसहितं सितव
 स्त्रोपवीतितं छत्रोपानत्समायुक्तंदर्भाविष्टरसंस्थितं चतुर्भिःसंयुतंभूपतिलपात्रैश्चतुर्दिशं रुधापितंदाधिपात्रेणवृत
 क्षौद्रयुतंमुखे उपोषितःसमभ्यर्च्यवामुद्रैर्वजनेश्वर पुण्यधूपोपहारैश्चयथाविभवमादतः संकटंपथजलधेनुंचतंक
 भमभिपूज्यच पूजयेद्ब्रह्मकंतद्रहकृतंजलमयंयुधः एतंसंपूज्यगोविंदंजलधेनुंसवत्सकां सितवस्त्रधरःशांतवीतरागो
 विमत्सरः दद्याद्विप्रापरजैद्रप्रीतयेजलशाधिनः जलशायीजगद्योनिः प्रीयतांममकेशवः इतिचोच्चार्यभूतना
 थविप्रायप्रतिपाद्यतां अप्रक्वावाशिनास्त्येयमहोरात्रमतःपरं अन्नायंप्रकारः जलकुम्भमित्यादिकुम्भोजलकंलशः
 सूवर्णैरजतयोःसुवर्णैस्त्यंशुगाकृतिस्वरजतस्वचक्षुराकृतिस्त्वतिलपात्राणांताव्यमयत्वं दधिप्रावस्वकार्कस्वमयत्वं अग्नि
 यतपरिमाणतयाशक्तिविधानं पुंचरतुनानिधान्यानिचपरिभाषयामुक्तानिअत्रयद्यपिसामान्यतोपदेशःतथापित

रसामान्यादिनरेपुतथात्वमिति न्यायादितरेधेनुवदविरुद्धमर्थानुष्ठानं वेदितव्यं यथासुवर्णैर्यशुंगाकतिल्वरजतस्य
 सुराकतित्वं तिलपात्राणां ताभ्यमयत्वं दधिपात्रस्य कांस्थमयत्वं चानुसंधेय तथा धान्यानि पार्श्वद्वये कुष्ठादीनि द्राण
 देशे प्रियंगुपात्रं श्रवणे यज्ञोपवीतं शिरःस्थानं रथोपयेत् वरसोपि चतुर्थीशेन धेनुं वक्तव्यं क्वचित् पूजयेद् वत्सकत
 द्रुक् तपूतमयवुध इति पादाद् जलपूतयोर्विकल्पविधान्न त्रैकृष्णजिनचतुर्हस्तं त्रैविध्यं विन्यसेद्भुवि गोमयेनोपलि
 सायां दर्भान् रतोर्यसर्वतः लब्ध्वेण कान्तिनंतद्वद्रसस्य परिकल्पयेत् ब्राह्मणैरथापयेद्भेनुमुदक्पादांस्वत्सकं एण
 कान्तिनकुष्णाजिन ब्राह्मणैर्ब्राह्मणैरसमिचयं तदुत्तरेण वत्सोपित्वैव परिकल्पनीय इति मत्स्यपुराणे ब्राह्मण
 इधेनुवदभद्रव्यं परिमाणोऽथ तच्च उत्तमागुडधेनुः स्यात्सदाभारचतुष्टय वत्सभारेण कूर्वातभारं न्यामं ध्यमानस्त
 ताः श्रद्धाभारेण वत्सस्यादयह वित्तानुसारत भारस्तु तुलास्त्रियां पलशत भारः स्याद्विशतिस्तुला इति वचनाद्विशति तु
 लापरिमितयह वित्तानुसारत इति श्रद्धोत्तममध्यमादिकल्पनानि जवित्तानुसारतः कर्तव्येत्यर्थः अथ प्रयोगः कर्त्ता
 देशकालैस्तीर्थैः सुकपेनुदानमहं करिष्ये इति संकल्प्य गणेशपूजनं पुण्याहवाचनमाचार्यवरणं ब्रह्मवरणं वक्त
 वाचार्यः स्वयं भूशुद्धादिकुर्यात् तत्रक्रमः यद्वत्संस्थितं भूतमिति स्तितसर्पपान् विकीर्त्तय शुचीवोहव्येति भूमि
 संश्लेष्य समे भूषदशे गोमये पलितायां भूमौ दर्भान् रतोर्य तदुपरि त्रीह्रियव गोधूमकं गुसर्यं पमापमुद्ररूपाणि ग्रान्य
 दान्याति यथा प्रमाणपार्श्वद्वये निवाप तत्र कुंभं सजलं दर्भं विहरिष्यत् सुवर्णं जतपचितरत्नगर्भं दुर्वापलवशो भित्तं
 सितवस्त्रपुगाच्छन्नं चतुर्दक्षितलपात्रोपेतं सच्छन्नं सोपानं तर्कं संस्थाप्य मुखप्रदेशे दधिपूतक्षौद्रं सहितानि त्रीणि पात्रा
 णि विन्यस्य द्राणदेशे कुष्ठमंसीमुरोशीरामलकादीनि न्यस्य प्रियंगुपात्राणि श्रवणयोर्विन्यस्य शिरसि यज्ञोपवीतं नि
 धाय द्राक्षां फलेक्षणं सितकंबलं गलकंबलां तांश्च ककुषुषां सितचामरं रोमांश्च विद्रुमश्च युगोपेतां इंद्रनीलतारकां नव

नीतिस्त्वनां किं तं शोभनं पुच्छं कांस्पदो हां स्वर्णशृंगाभरणोपेतं, राजतखुरां नानाफलरूपवतयुकां गंसि वत्सं संपाद्य
 आगावोऽत्रासन्नितिसूकपठनोत्तरं सवत्सायैव नेनम इत्यथा ह्यप्राणप्रतिबंधं कृत्वा मनोज्ञ्यतिरिति प्रातिष्ठापूर्वकं संपूज्य
 पुष्पांजलिं गृहीत्वा त्रिःप्रदक्षिणीं कृत्वा प्रार्थयेत् यालक्ष्मीः सर्वभूतानां यावदेवेष्ववशिष्यता धेनुरूपेण सादेवी मम प्रापं व्यपेहतु विष्णोर्वंशसि यालक्ष्मीः
 प्रपच्छतु देहस्थथा पाच रुद्राणां शकररपसदां प्रिया धेनुरूपेण सादेवी मम प्रापं व्यपेहतु विष्णोर्वंशसि यालक्ष्मीः
 स्वाहा याच विभावसौ चंद्राकंशकशकिर्ध्याधेनुरुपास्तु सां श्रिये चतुर्मुखस्य यालक्ष्मीर्यालक्ष्मीर्धनदरय च लक्ष्मी
 र्यालोकपाला न साधेनुरेदस्तु मे स्वयात्त्वपितु मुरुपाणां स्वाहा यज्ञभुजं तथा सर्वपापहरधेनुरस्तस्माच्छातिं प्रय
 च्छ मे एवमाभं ज्यताधेनुं ब्राह्मणाय निवेदयेत् अत्रैव दानप्रयोगः अथ श्रमकस्मिन् काले श्रमकगोत्रोहममुकशर्मा
 ऽमुककामः श्रमकगोत्रायामुकशर्मेण ब्राह्मणाय इमां जलधेनुं सर्वोपस्करणवर्त्ता यथोक्तवरससाहितं विष्णुदैवता
 तुभ्यं संप्रददेनमम देवस्यैव रुद्राय गामित्यादि ब्राह्मणस्तु पुच्छदेशे गृहीत्वा त्वत्कुर्यात् कश्चिदकस्मात्प्रदात्तका
 मः कामायादात्कामो दाता कामः प्रतिगृहीता काम समुद्रमाविशत्कामेन त्वां प्रतिगृह्णामि कामैतत्तदृष्टिरसि ध्या
 स्त्वा ददातुष्टाधिदेवा प्रतिगृह्णातु इतः का पस्वर्तुतं पठेत् ततो ब्रह्मिणा दानं ततो गोपुच्छे तर्पणं कृत्वा गोस्वतर्पणं कुर्या
 त् गवामगोपुति धंति भुवनानि चतुर्दश यस्मात्तस्माच्छिवमेतस्यादिह लोके परञ्च गार्वांसेऽश्वप्रतःस्तु गार्वांसे संनुष्ट
 तः गार्वांशिरसि मे नित्यगार्वांसे धेवसां स्पृहं पंचगावः समुत्पन्ना मध्यमाने महोदधौ तासां मध्ये च यानं दातार्यै देव्यै
 नमोनमः कर्मपरमेथ्यार्पणं कृत्वा ब्राह्मणाणां भोजयित्वा स्वयं भोजनं कुर्यात् इति जलधेनुं दानाविधिः अथ घृतधे
 नु दानाविधिः वासिष्ठ उवाच तिलाभावे तथं दद्यात् घृतधेनुं प्रयत्नतः येन भूपविधानेन तदिहैकमनाः शृणु वासुदेवं जगन्नाथं
 घृतक्षीराभिषेचनैः संपूज्य पूर्ववत्पुष्पैर्गंधैश्च पूषादिभिर्नैवैः श्रोत्रोरात्रोऽपितो भत्वाऽत्राभिः प्रयत्नतः चैवं घृतां चिपजगन्नाथ

देवदेवनमोस्तुते इतिस्तुतिः गव्यस्यसार्पिषकुम्भेषुप्रमालाविभूषितं कंस्यपिधानसंयुक्तं सितवस्त्रयुगेन च हिर
 प्यगर्भसहितं मणिविद्रुममौक्तिकैः श्वन्नपलसहस्रपरिमाणः कुम्भः द्वादशपलाधिकानि पचशतपलानीतिकेचित्
 कंस्यपिधानसहितं कंस्यपात्रपिहितं मध्यवर्तिनाहिरण्येन सहितमित्यर्थः मणिविद्रुममौक्तिकैः सहि
 तमिति शेषः इक्षुवाष्टिमयान्पादानुरानुरौष्यमयान्स्थानासौवर्णैवाक्षिणीकुड्यास्तृणैषागुरुकाष्ठके
 सुवर्णादेरनुदितसंस्थपतयापयाशक्तिविधानं सप्तधान्यमयेपार्थिवजोन्नचकवलं कुड्यातुरुष्कपूर्वैर्ध्राणफल
 मयान्स्वतनान् तद्वच्छर्करयाजिह्वानुडक्षरिमग्रमुखं पत्रोष्णधौतक्रौक्षेयम् तुरुष्कः सिलहकः सिलारसतिप्रसिद्धक्षौ
 मसुश्रेणलंगूलैरमाणि सितसर्पणैः ताव्यपात्रमयं पृष्ठकुड्याच्छब्दास्मान्वितः इदं स्वरूपासंकल्प्य घृतधेनुं नराधिप
 तद्वत्कल्पनया विद्वान्घृतवरसंप्रकल्पयेत् तद्वद्देनुवत्खरशृणादियुक्तिमित्यर्थः सचेधनोश्चतुर्थभागानकत्वेऽयः तद्यदि
 ब्रह्महानागं मनसैव घृताधिपं कल्पयित्वा तत्तस्मै प्रयतः प्रीतिप्रादयेत् एतां मनीषकाराय गृह्णोष्वद्विजसत्तम
 न्नीयतां मम देवेशो घृताधिपः पुरुषोत्तमः इत्युदाहृत्य विप्राय दद्याद्वितुं नराधिप स्फुटपुराणे च यमः घृतं गावः प्रसूयते
 घृतं भूमौ प्रातिष्ठितं घृतमग्निश्च देवाश्च घृतं मे सप्रगृह्यतामिति विष्णुधर्मोत्तरे तु घृतमग्निधृतं सोमस्त्वनमयाः सर्वदेवताः
 घृतधेनुं प्रदानेन सर्वान्स्तुभ्य तु देवताः घृतरत्नसुवर्णानां सम्यक्कल्पनया कृतां दत्तैकरात्रिरिषत्वा तु घृताहारोत्तराधिप
 मन्वते सर्वपापेभ्यस्तथादानफलशृणु घृतक्षीरबह्वानयो यत्र पायसकर्मणाः तेषु लोकेषु सर्वेषु सुपुत्रेषु पूजा
 यते पितृनुर्धनयेत्स्वर्गपुरुषारतस्य ये व्ययः तांस्ते पुत्रपुत्रलोकेषु संनेय इत्यस्तकल्पमपः सकामानां भि
 भन्त्युष्टः कथितास्तपसस्तम विष्णुलोकेन रायातिनिष्कामां घृतधेनुदाः घृतमग्निधृतं सोमस्त्वनमयाः सर्वदेवताः
 घृतपप्रच्छतां तृक्षाभवं यल्लिल्लदेवताः सुवर्णमजदक्षिणा श्रुतकदक्षिणेपु तस्य यथाशांतिं चिहितत्वांस्तु कृष्ण

जिनादि साधनं कंतु जलधेनुवत्कार्थं शोभति पूर्ववदेव अस्याऽप्योगादिकं जलधेनुवत् इति विष्णुधर्मकोष्ठतथेनुवि
धिः अस्यामेव राघवदादशीव्रतं तत्र द्वादशीशब्देन एकदशेयवग्राह्या दुर्वासोऽववाच उष्ये मासेऽप्येवमेव सक
ल्पविधिनानरः अर्चयेत्परमं देवं पुष्पैर्नानाविधैः शुभैः ह्येनमो राघवो मेति पादौ पूर्वप्रपूजयेत् त्रिविक्रमायेति कटि
धृतविभवाय चोदरं उरःसंवत्सरायेति कटिः संवत्सकाय च सर्वास्त्रधारिणो वाहूभुजमवजराङ्गके सहस्रशिरोरसंभ्यर्च्य
शिरस्तस्य महात्मनः अञ्जराङ्गके शंखचक्रे एवमभ्यर्च्यैव विधिवत् प्राग्वत्कुम्भं प्रकल्पयेत् प्राग्वद्वस्त्रयुगाच्छृङ्गौ सौ
वर्णौ शमलक्ष्मणौ प्राग्वन्मन्त्रस्य प्रतिमावत् अनयोः स्वरूपं तथा च विष्णुधर्मोत्तरे रामो दाशारथिर्मौली राजलक्ष्मणल
क्षितः मौली मुकुटवान् भरतोलक्ष्मणश्चैव शत्रुघ्नश्च धनुर्धरः तथैव ननं कर्तव्याः कर्तुर्मौलिविवर्जिता इति अर्चयित्वा
विधनिनम्रमतिब्राह्मणा यतौ द्वातव्यैर्मनसा कामनीहता पुरुषेण तु प्रीयतामिराघवो यरामो लक्ष्मणसंयुतः अपुत्रे
ण पुराष्टशेराज्ञादशरथेन तु वसिष्ठः पुत्रकामाय प्रोवाच परमादृतः इदमेव विधानं तु कथयामास तं हि जाः प्राग्रहरयं
विदित्वा तु स राजां कृतवानिदं तस्य पुत्रः स्वयं जातो रामास्यो मधुसूदनः चतुरंशोऽप्यभूद्विष्णुः परितोषान्महामुने ए
तद्वैहिकमास्याते पारत्रिकमन्तः शुण्ण दिव्यान्भोगान्भुञ्जते स्वर्गसंस्थो पावोच्चद्रादशचद्विद्वि संस्थाः अतीत्य कालं पुन
रस्य मर्यै राजाराज्ञा जायते यज्ञयाजो दशचद्विद्वि संस्थाः पश्चतुर्दशद्रादित्यर्थः नश्यंति पापा निवतस्य पुंसः कामानवाप्नो
नियथासमाहन् निःकाम एतद्भ्रतमेव चार्त्वा प्राप्नोति निर्वाणपदं स्थिरं तव इति वारहाहपुराणे धरणीव्रते पुण्येष्ठशुक्ले का
दशराघवदादशीव्रतं इति निर्जलैकादशीविधिः समाप्तः उष्येष्णुक्छद्वादशरात्रमुनाज्ञानं भविष्यपुराणे यमुनास
लिले स्नात्वा पुरुषो मुनिसत्तम उष्येष्णुमास्यमलेपेक्षद्वादशरात्रमुपवासकत् समभ्यर्च्यैव्युतं सन्त्यक्मथुरायां समाहि
तः अश्वमेधस्य पद्मज्ञस्य प्राप्नोत्येविकलफलं अत्रैकादशरात्रमुपवासोद्वादशरात्रमर्चनामिति नारदीये द्वादशरात्रेऽप्येष्ठ

शुद्धायां पूजायित्वा त्रयक्रमेण ध्यात्वं मधुरावाद्यकरकां वानवदधत् दद्याद्वा द्वे जायतत्पृश्नादं कर्मकं समाचरत् त्रतना
 नेन संतुष्टो देवदेवास्त्रिविक्रमः ददाति विपुलान्भोगान्स्वतो मोक्षं च नारदः ज्यैष्ठशुक्लत्रयोदश्यां दौर्भाग्यशमनं व्रतं नार
 दीये ज्यैष्ठशुक्लत्रयोदश्यां दौर्भाग्यशमनं व्रतं तत्र स्नात्वा नदीतीये पूजयेच्छुभदेशजं श्वेतमंदारमकैवाकरवीरं चरकं
 निरीक्ष्य गगने सूर्यं प्रार्थयेन्मंत्रतस्तथा मंदारकरवीरार्का भवतो भास्करां शशाः पूजिता मम दौर्भाग्यं नाशयंतु नमो
 स्तुतुवः इत्यर्थो च यने भक्त्या वर्षे वर्षे दुष्प्रजयं नश्यति तस्य दौर्भाग्यं नाशकार्यं विचारणा भविष्योत्तरेऽपीदं व्रतमुक्तं
 धिषिर उवाच ब्रूहि मे यदुशा दुर्लभं तं गधविनाशनं कृतं यद्वतिरेगं च दौर्भाग्यं शमनं तथा श्रीकण्ठ उवाच इमं प्रश्नं पु
 रा पार्थजा त्कर्ण्य महामुनिः पृष्टे राज्ञ्या महामत्या स श्रुत्वा पिकालं मंदया कथयामास स प्रश्नमुपविष्टा शृणोति सा देवी
 कृतां जलिपुटा जातू कर्ण्यं वद द्रवतं ज्यैष्ठमासि सितपक्षेत्र्योदश्यां युधिष्ठिर गत्वा पुण्येन दीति ये पूजयेच्छुभदेशजं श्वेत
 मंदारमकैवाकरवीरं चरकं निर्वच सूर्यदेवस्य वक्त्रभंदुर्लभं तथा दीपनैवेद्यपुण्याद्यैर्मंत्रेणानेन पांडव निरीक्ष्य गग
 ने सूर्यं ज्ञात्वा हृदि समुच्चरेत् सूर्यं च श्वेतमंदारश्वेतार्काकं समप्रभं करवीरनमस्तुभ्यं निवदुक्ष नमोस्तुते इति योभ्य
 च येन ज्ञात्वा वर्षे वर्षे पृष्टाद् नरः वर्षं प्रयन्तु प्रश्ननारी वा भर्तुं संयुता तस्याः शरीरे दौर्गन्ध्यं दौर्भाग्यं च न जायते न सा पत्यु
 भवेच्छोकेन वंध्यात्वं ध्रुवं लभेत जायते तीव्रसौभाग्यं मर्त्यं खिदुर्लभं नृप कथितं याश्चरिष्यति गंधर्वा दौर्भाग्यं नाशनं स
 र्वपापविनिर्मुक्ताः सुखं वत्स्यंति मातरः निर्वंः सिता कंकरवीरलताः स पुण्यायाः पूजयति कुसुमाक्षतदीपदातैः ताः सर्व
 कामसुखवृद्धि स सृद्धिभाजो दौर्भाग्यदो परहिताः सुभगा भवन्ति श्रवदुक्षत्रया शिवदुक्षोपधिक इति नारदायादिशेषः
 ज्यैष्ठशुक्लत्रयोदश्यां पंचतपस्त्वं रुद्रव्रतं नारदीये ज्यैष्ठशुक्लत्रयोदश्यां दिवा पंचतपान्तिशा मुखे देदेह्मधेयं नृद्रव्रत
 मिदं स्मृतं ज्यैष्ठ्याणामासोमन्वादिः सा च पूर्वोद्धाणिकी प्राह्वति मन्वादि निरूप्ये आदिष्वपुराणे ज्यैष्ठ्यासि तिलान्

दद्यात्पौर्णमास्यां विशेषतः अश्वमेधस्य यत्पुण्यं तस्याप्राप्तेन सः प्रायः विष्णुरपि ज्यैष्ठ्येष्टाया तच्चैत्स्याच्छ्रौत्रोपा-
 नहदानतः नरो नराधिपत्यमाप्नोतीति हेमाद्रौ ज्योतिषे श्रत्रयोगविशेषः ऐन्द्रे गुरुः शशः चैव प्राजापत्ये यारविस्तथा
 पौर्णिमा ज्यैष्ठ्यमासस्य महज्यैष्ठ्यप्रकारिता अपरं केवामनपुराणे ज्यैष्ठ्याकिं भवदुर्नचताल्लवतं सचदन त्रिविक्रमस्य
 श्रौत्यर्थं दत्तव्यं येषमास्यापि अथास्यां पौर्णिमायां वटसा विब्रत इयच पूर्वविक्षकार्या पूर्वविक्षानकर्तव्या श्रमाव
 स्याच्च पौर्णिमा वज्रयित्वा मुनिश्रेष्ठसा विब्रतमुत्तममिति ब्रह्मवैवर्ते वैजयितीति पर्वदासादृष्टादशनाडीवेषो वटसा
 विब्रततातिरकपरः इयं च यदोदर्शो मारभ्य पूर्णिमा तं यावच्चित्राक्षरूपं तथा च स्कादभविष्ययोः ज्यैष्ठ्यमासि सिते पक्षे
 इन्द्रशंखरजनीमुखे व्रतं विराजन्मुहिर्यत्वं होराश्रित्यतो भवेत् इत्युपकन्यश्रौते उपलब्धं तं ज्यैष्ठ्यमासि सिते पक्षे पूर्णि-
 मायां तथा व्रतं चार्णपुरा महाभक्त्या कथितं ते मया नयेति धर्मउवाच नाराया विधवावापि स पुत्रा पुत्राजिता सम-
 तुक्ता स पुत्रावाकुट्या हतमिदं शुभं ज्यैष्ठ्यमासितु संप्राप्त्यै पौर्णिमास्यां पतिव्रता स्नात्वा चैव शुचिर्भूत्वा नियमं कारयेत्
 तः निर्णयाम्यते भविष्ये च अमायां च तथा ज्यैष्ठ्ये वटमूले तथा सती विराजोपायिता तत्र व्रते नानेन पूजयेत् इति
 अथ व्रतविधिः आचम्य मासपक्षशुद्धिरस्य मम भर्तुः पुत्राणां चायुरारोग्यप्राप्तये जन्मजन्मन्यवैधव्यप्राप्त्यर्थं च सा वि-
 ब्रतव्रतमहकरीष्ये इति संकल्प्य वटसेवनमंत्रः वटसे चामिते मूलं सलिलैरुपशृतापमैः सूत्रेणैव ध्वेदं भक्त्या गंधपु-
 टपाक्षतैर्धजेत् डोममो वै वटायोति धामयंती प्रदाक्षिणं भक्त्या दत्तं धर्मराज सा विजिप्रातिष्ठतां पापं भक्त्या म-
 याह ततो यं फलपुष्पसमन्वितं अर्घ्यं गृह्णाण सा विजिप्रातिष्ठतां भक्त्या दत्तं धर्मराज सा विजिप्रातिष्ठतां पापं भक्त्या म-
 लं स्वपत्न्या सह सा विचिकुरु पद्माचमनीयकं श्रद्धेः पंचाभ्युतः स्नानं मया भक्त्या प्रकल्पितं मंदाकिन्याः समानीतमुदकं
 च सदाप्रियं सा विज्यैनमः धर्मराजाय च नमः इति सर्वत्र पूजामंत्रः आचमनं सूक्ष्मतंतुमय वस्त्रं कार्पासेन विनि-

मितं सावित्रिसत्यवत्कर्मयादत्तप्रगृह्यतां इतिवस्त्र सावित्रिसत्यवत्कर्मराजसुरेश्वर सावित्रीब्रह्मणासा
 द्मुपवीतं प्रगृह्यतां इत्युपवीतं कुंकुमगुरुकर्पूरकरतूरीरोचनान्वितं चंदनेतमयादत्तं सावित्रीप्रतिगृह्यता चंदनं अ
 क्षतारश्चसुरश्रेष्ठं कुंकुमाकाः सुशोभनाः मयानिवेदिता मत्प्रागृहाण परमेश्वर इत्यक्षताः मात्प्रादीनि सुगंधीनि मा
 ल्यप्रादीनि वैश्रभो मया हतानि पुष्पाणि पूजार्थं प्रतिगृह्यतां पुष्पाणि अशंगपूजा सावित्र्यै प्रादीपूजयामि प्रसा
 वित्र्यै जेय. कमलायताक्षकैकटिभूतधात्र्यै उदरं पू- ब्रह्माप्रियाधेश्वरः. अथ ब्रह्मसत्यवती रंगपूजा धात्रे नम. प्रादी
 ज्येष्ठा यजदरं- परमेश्वरिने गृह्यतां. अक्षिरूपाय कटिपू. वेधसे ऊरू. पद्मनाभाय हृदयं. सुमेधसे कठ. हिरण्यगर्भा
 यमुखं. ब्रह्मणो गिरः विष्णवे सर्वगं पूजयामि देवदुमसमुद्भूतः कालगुरुसमन्वितः आद्वेयोयं महाधूपः सावित्री
 प्रतिगृह्यतां धूपं चक्षुदं सर्वलोकानातिमिरस्य निवारणं आर्तकथं कलितमत्प्रागृहाण परमेश्वरि. दीपं अन्नं च तु
 विधत्वा दुरसै. पद्मभिः समन्वित भक्ष्यभोज्यसमायुक्तैर्वेधं प्रतिगृह्यतां नैवेद्यं पूर्णफलं महादिव्यं नागवल्लीदलै
 र्धृतं खटिराचूर्णसहितं तांबूलं प्रतिगृह्यतां तांबूलं हिरण्यगर्भगर्भस्थे मर्जीर्जविभावसोः अन्नं तु पुण्यफलदमतः
 आर्तं प्रयच्छ मे इति दक्षिणा सावित्री च प्रसावित्री सततं ब्रह्मणः प्रपे जगत्पूज्ये जगत्प्रातर्वेद्याः त्रिवरदे नम. सावि
 त्रित्वं यथादिविचतुर्दशं तां युषं प्रतिगृह्यातां सिंगणिनं मम देवितया कुरु सावित्री च प्रसावित्री सततं ब्रह्मणः प्रपे पूजि
 तां सिद्धिर्जैः सर्वैः स्त्रीभिर्भुनिगणैरतथा त्रिसंध्यं देवि भूतानां वेदनीयां सि सुव्रते मया दत्तां च पूजेयं त्वं गृहाण नमो रजते
 इति पुष्पाजालं दत्त्वा ततोऽर्घ्यं दद्यात् उक्तां पूर्वकं देवि सर्वदुःखनिवारिणि देवि मातर्नमस्तुभ्यमवैधव्यं प्रयच्छ मे प
 ति व्रते महां भागे चाद्रिजातेशु चिरमिव दृढव्रते दृढभवे सर्वदा प्रियवादिनि अर्घ्यै धव्यचसौ भाग्यं देहि त्वमम सुव्रते पु
 षां पूज्वा. श्रमोऽस्त्युच्यते गृहाणां र्घ्यं नमो नम इत्यर्घ्यं दत्त्वा प्रार्थयेत् सावित्री ब्रह्मगायत्री सर्वदा प्रियभाषिणी तेन

सत्त्वेनमां पाहिदुःखसंसारसागरात् त्वगौरेत्वं शुचिगौरेत्वं प्रभचंद्रमंडले त्वमेव जगन्माता । मां मुद्धर वरानने
 यन्मया दुःकृतं पूर्वकृत जन्मशतैरपि भस्माभवतु तत्सर्वमवैष्य च देहि मे आवि योगो यथादेव सा विभ्याः सहितस्तव
 अवि योगस्तथास्माकं भूयाज्जन्मनि जन्मनि इति प्रार्थना इति पूजाविधिः । अथ कथारुकां देः सनत्कुमार उवाच कु
 लश्रीणां भ्रतं देवमाहात्म्यं चतथैव हि अर्चयेत्पुष्पकरं स्त्रीणां पुंजपैत्रप्रदं वद ईश्वर उवाच आसिन्महैपुष्पमार्गमाज्ञाः निपर
 नधार्मिकः नात्याचां थपतिर्वीरैर्वेदवेदांगपारागः अनपत्यो महाब्रह्म स्वैर्यथैर्मम निवृतः स पर्त्नां कस्तपस्तेपे सस्मा
 राधते तपः सा वित्री च प्रसावित्री जपन्नास्ते महामनाः जुहोति चैव सा वित्री भक्त्या परमया युतः तत्तरनुष्ठान सा वि
 बीसा देवी हि जसन्म ' सा विग्रहवती देवो तस्या दर्शनमागता तां नुष्टया जगद्दंष्ट्रां सा वित्री च नृपोत्तमः प्रणिपत्य नृ
 पो भक्त्या प्रहृष्टेनांतरात्मना तंष्टया पतितभूर्मातुष्टा देवी जगाद ह तुष्टा हंत वराजं द्रवरं वरय सुव्रत एवमु कस्तया
 राजा प्रसन्नांतां सुवाच ह अनपत्यो ह्यहं देवि पुत्रमिच्छामि शोभनं चान्यं दण्डोमि सा वित्री पुत्रमेव जगन्मये अन्यद
 स्तित समर्थं मे क्षितौ यश्चापि दुर्लभं प्रसादात्तव देवो शितस्त्वं विद्यते यहे एवमुक्ता तु सा देवी प्रत्युवाच नराधिपं पुत्रस्ते
 नास्ति राजेन्द्र कथैकति भविष्यति कुलद्वये तस्य राज्ञश्चंद्रिष्यति भामिनो नन्नास्ति राजशार्दूलतस्या नाम भविष्य
 ति इत्युक्तां तु मुनिश्रेष्ठ राजानं ब्रह्मणा प्रिया अंतर्धानं गता देवी स संतुष्टो महीपतिः ततः कतिपया हरसुतस्य राज्ञी
 महीभुजः ससत्त्वा सुपुत्रैकन्या पूर्णकाले सुखाय च सा विभ्या तुष्टया दत्ता सा विभ्या जसया तथा सा वित्री तेन वरदा त
 स्यानामवभूव ह राजते देवगर्भाभा कन्या कमललोचना ब्रह्मतेव मुनिश्रेष्ठ चंद्रलेखेव चांधरे सा वित्री ब्रह्मणो वैसा श्री
 रिवायतलोचना तांष्टया हेमगर्भाभारजा विंतामुपेधिवान् अयाच्य नाना चरैरूपेणाप्रतिमाभूवि तरुया रूपेण
 तैसर्वैस्तैरुद्धामहीभुजः ततः स राजा संचिप्य उवाच कमलेक्षणां पुत्रिप्रदानकालस्तेनैवाचते नैव केचन स्वयं वर

यद्वयत्वं पतिर्गुणसमन्वितं मनः प्रलहादनकरं कुलेनाभिगुणेन च इत्युक्तात्। स राज्ञेन्द्रोदृष्ट्वा मातर्यैः सहैव तां वस्त्रा
 लकारसहितं। यन्तरत्नैः समन्वितां विसृज्य च क्षणं तत्र यावत्तिष्ठति भूमिपः तावत्तत्र समागच्छन्ना रदो भगवान्। धिः स्तं
 पूज्य च ततो राजान्। अर्घ्यपाद्येन तं मुनिं आसने सुखमासीनं प्रोवाचेदं द्विजोत्तम पावितो हं वया विप्रदर्शनेनाद्य नारद
 यावदेवं वदन् राजा तावत्सामलक्षणा आश्रमादागता देवी वृद्धामातर्यैः समन्विता आभिवाद्य पितुः पादौ वदं
 सामुनिततः नारदेन तुष्टा सा। दृष्ट्वा प्रोवाच भूमिपम् कन्येयं देवगर्भाभाकिमर्थं न प्रयच्छसि वराय त्वमहावा
 हो वरयोग्यापि सुंदरी एव मुकुरत इतो न मुनिनाराजसत्तमः उवाच तां मुनिवाक्यमुनिनार्थेन प्रेषिता आगते यं वि
 शालाक्षी मया से प्रेषिता सती अत्र याच हतो भर्ता पृच्छत्वं मुनिसत्तम सा पृष्टा तेन मुनिना तस्मै ठया च ह भामिनी आश्र
 मे सत्यवाश्रामद्युमत्सेन सुतो मुने भर्तृत्वेन मया विप्रवृत्तो सौर जनं दनः नारद उवाच कष्टकृतमहाराज दुहिजा तव
 सुव्रत अजानं दयावृत्तो भर्ता सत्यवानिति विश्रुतः सत्यं वदत्यस्य पिता सत्यं माता प्रभाषते स्वयं सत्यं प्रभाषते स
 त्ववानिति तेन सः तथा चाश्र्या प्रियास्तस्य श्रथैः कीदृति म्। मर्यैः चित्रेण च लिखत्यश्र्यां श्रिजा श्रद्धति चोच्यते
 रूपवान् गुणवान् श्रैव सर्वं श्रास्त्रविशारदः न तेन सदृशो लोके विद्यते चेह मानवः सर्वैर्गुणैः संपूर्णो रत्नैरेव महार्णवः
 एकोदं पोमहान स्य गुणाना वृत्त्यतिष्ठति संवरसरेण क्षीणा पुर्देह त्याग करिष्यति आश्रय पतिरुवाच अन्यं वर न भद्रं ते
 वरं सा विजिगम्य तां विवाहस्य तु कालोप्यं वसति शुभलोचने सा विप्र उवाच नान्यमिच्छाम्यहं तत्तमनसापि वरं विभो
 यो मया द्य हृतो भर्ता समेनान्यो भविष्यति विचित्य मनसा पूर्वं पश्चाद्वा चं समुद्धरेत् क्रियते च ततः पश्चात् शुभवायादि
 वा शुभं दत्तमन्यं पुमानं संचकथं चान्यं दृष्टो न्यहं सकृज्जर्पति राजानः सकृज्जर्पति पंडिताः सकृत्कन्याः
 प्रदे। यत्तेन। एवेतपुनिसकृत्सकृत् पतिमत्त्वानमेव दुर्द्विर्वचलं तीकथं च न सगुणो निर्गुणो वापि मूर्ख पंडित एव च दीर्घाय

रथवानाः पुंसचभर्ताममप्रभो नान्यं वृणोमि भर्तारं यद्वास्याच्छर्चोपतिः इति मत्त्वामया तात पत्कतं वृणुं सुखेन च नारद
 उवाच स्थिरा बुद्धिश्चरार्जुनद्रसा विभ्याः सत्यवानपतिः वरयस्व विवाहाय भर्त्रा सह कुरु स्थिति ईश्वर उवाच निश्चितं तु म
 तिज्ञात्वा स्थिरबुद्धिश्च निश्चयात् स्वल्पानुगोमहाराजः प्रतस्थे सौवन्प्रति गृहीत्वा तु सुतारं राजा युमत्सेनस्य स
 तिर्धौ नारदस्तुततः खैव तत्रैवांतरं यीयत स गत्वा राजशार्दूलोद्युमत्सेनवन्गतः दृढश्चांधश्च राजा च दक्षमूलमुप
 श्रितः तथा यथतिराजा सौपादौ जग्राह वीर्यवान् स्वनामचसुमच्चार्थ्यतस्थौ तस्य समीपतः उवाच राजा तं भूपां किमाग
 मनकारणं पूजयित्वा र्थ्यं दानेन वन्यमूलफलैश्च सः वतः पप्रच्छ कुशलं सराजामुनिसत्तम अथ पतिरुवाच कुशलं
 दर्शनेनाद्यत वराजन्ममाद्य वै दृष्टितानामसावित्री तव पुत्रमभीप्सतां भर्तारं राजशार्दूलप्राप्तो विद्यमनिदिता ममे
 दंकाक्षितं पूर्वं भर्तारमनया विभो आवाये श्वैव संवंधो भवत्वद्यममपि स गः द्युमत्सेन उवाच दृढश्चांधश्चरार्जुनद्रफल
 मूलाशनोत्प राज्याच्छ्रुतश्च मे पुत्रो वनेनाद्यं जीवति साकथं सह ते दुःखं दृष्टि तात वकानने अनभिज्ञा च दुःखा
 नां प्रत्यहं साभिकाक्षते अथ पतिरुवाच अनया च दृते भर्ता जान्त्याराजसत्तम श्रनेन सह वा सस्तु तव पुत्र एषानन्द
 स्वर्गात्तु योमहाराजमविष्यति न संशयः एवमुक्तस्तदा तेन राज्ञा राजर्षिसत्तमः तथेति स प्रविज्ञाय च कारोद्वाहमुत्तमं
 कृत्वा विवाहं रार्जुनः संपूजय विविधैर्धनैः अभिवाद्य द्युमत्सेनं जगाम नगरं प्रति सावित्री तु पतिलब्ध्या इंद्राप्यश
 र्चयथा सत्यवानपि ब्रह्मर्षेययापत्याभिर्नदितः क्रोडतेन गृहे द्वे शेषौ लोभ्यामपयवानिव नारदस्य चतद्वाक्यं हृद
 येन मत्तास्विनी वहतीति यमं च केव्रतस्यास्य च भाभिर्नी गणयंतीति नान्ये वनलेभे तोपुमत्तमं ज्ञात्वा च दिवसं विप्र
 भर्तुर्मरणकारणं अत्रांतरं च नियमं विदित्वा स्य मनस्विनी तस्मिन् दिने जगामि पावने सत्यवतो भवत् कुठारं स पारिष्ट
 ह्यर्पाठं केष्वमत्तमं प्रस्थितश्च वनार्थैव सा विजिवाकपुममवर्षति नांतं वं वने त्वद्यममवाक्येन मानन्द अथवागमयति

साधोमयासहवनं वज्रं सेवस्सरश्चसंपूर्णह्यशर्मोस्मिन्ममप्रभो तद्वनं द्रष्टुमिच्छामि प्रसादं कुरु मे प्रभो सत्यवानुवा
 च नाहं स्वतंत्रः सुश्रेणि पृच्छस्व पितरौ मम ताभ्यां प्रस्थापिता गच्छ मया सह विनिश्चिता एवमुक्ता तदा तेन भर्त्रा सा
 कमलक्षणा श्वश्रूश्च शुरयोः पादावभिवधे दमव्रवीत् वनं द्रष्टुमिच्छेयमज्ञा महां प्रदीयतां उवाच वचनं सा ध्विवरमे
 कं प्रपच्छत भर्त्रा सह वनं गतुमेतद्वरयते मनः तस्यास्तद्वचनं श्रुत्वा युमत्सेनो ब्रवीद्विदं व्रतं कतं त्वया भद्रे पारण कुरु सुव्र
 तं पारणातिर्भारुततो गतं तावत्त्रमहर्हसि सा विञ्चयाच्च नियमश्च कृतो रमा कारवौ चंद्रोदये सति जाते मया यत्कर्वं
 पारणं ताते मे शृणु वनदर्शनं कामो रिति भर्त्रा सह ममाद्यै न मे तत्र भवेद्धानि भर्त्रा सह न राधिप इत्युक्तस्तु तदा राजा बु
 मत्सेनो महर्हसि पतिः व्रते मिलयितं तन्वितं कुरु त्वय सुमभ्यसे त्वमस्फुट्वा यसां विब्रीश्व श्रूश्व शुरयो रथ सहिता तेन सा
 साध्विविनं सत्यवता ययौ श्रवलो कयंती भर्तारं तं वकालं मनस्विनी व्रते च फलितं दृष्ट्वा पुष्पितं तु भसं कुलं तु मा
 णां वैवनामानि मृगाणां वैवभामिनी पश्यतीं मृगयूथानि इदं येन प्रवेपती तत्र गत्वा सत्यवानैः फलान्यादाय सत्वरः
 काष्ठानि च समादाय ववंध भारकं तदा कठिनं पूरयामास कृत्वा दृशा वलोकते वटदृक्षस्य सा सा ध्वि उपाविष्टा मह्य
 सती काष्ठान्याददत्तरस्तस्य जाता शिरसि वेदना जलानि श्रमहर्तं जाता यात्राणां वैषथ्यस्तदा आगत्य दृक्ष
 सार्भां यं सा विब्रीमिदं मव्रवीत् जलानि श्रमहर्तं जाता शिरसि श्वाग्नि वेदना कंठकोर्भियते भद्रे शिशोर्भे शूलं सार्भ
 तैः उत्संगतवसु श्रेणि स्वप्लुमिच्छामि सुव्रते श्रमिज्ञानाद्विशालाक्षी तस्य मृगोर्भेन रिवनी प्रासकालं न्य
 माना तस्थौ तत्रैव भामिनी सत्यवानपि सुसस्तु कृत्वोत्संगे शिरस्तदा तावत्तत्र समागच्छत् पुरुषः कृष्णपि
 गलः जाड्वत्पमनोवपुषा तंददर्श भयभामिनी उवाच तत्राक्यं वाक्यज्ञाकरं त्वं लोकभयंकरः यम उवाच ॥
 क्षीणापुस्तु वराहो भर्ता तव मत्तस्मिन् विना केनापि माने तुं न शक्यस्तु त्वदंति के द्रविदुर्ध्वमहं वज्रः सो दृश कयं न ते

शुभे इतिज्ञात्वा महाभागे स्वयमगामेनमम इत्युक्तातोवरसिर्होतस्य देहान्महात्मनः शृणुषामंत्रपुरुषं ब्रह्वापासेन
 सत्वरं विचकषततो विगादयद्दीप्तिं प्रास्थितः पुरीं सा विजो यततः पश्चादनुयातिरुमतं प्राति यम उवाच निवर्तस्व महाभा
 गे एवं दूरं समुपगता गत्वा स्वभवनश्रीं प्रकुरु वैवोर्ध्वदैहिकं पूज्यमुक्तानुसातेन प्रत्युवाच यमंतदा न श्रमो नैव च गतानि
 सकाशो तवमानदः विशेषतश्च भुक्तुं न कृतो भलानिःसुरेश्वर धर्मं पण्यपालय से धर्मं पण्यं विवर्द्धसे नाफलं दर्शनं देवमती
 मुक्तं कदाचन आहुः सप्तपदीर्मर्त्राभिति वेदविदो विदुः ईश्वर उवाच संतुष्टस्तव वाक्येन धर्मं राजो यमस्तदा वराणां मि
 श्वरे दाता वरं तस्यै दिदेश ह सापश्चादात्मनः पुत्रानि पितुः पुत्रान् शतं तथा वक्षुः प्राप्तिं च सा वद्रे श्वश्रूश्च शुरयो रपि राजप्य
 प्राप्तिं तथा ब्रह्मज्जीवितं च तथा विभोः भर्तुः कमलपत्राशीनि हतासासु मध्यमा प्रदक्षिणतः कृत्वा धर्मं राजस्य मुञ्चता त
 थेत्युक्त्वा धर्मं राजा गामचरन्मालयं सा गत्वा वटसामिष्यं कृत्वा रसें गोशिरस्तथा प्रबुद्धस्तततो ब्रह्मन्सत्यवानिदमब्र
 वीत् मया मुस्तं वरा रोहिदृष्टमद्यैव मामिति तत्सर्वं कथितं तस्यायद्दत्तसर्वमेव त तथा च कथितं सर्वं सवा दश्वयमेन हि
 अस्तं गतं ततः सूर्यं द्युमन्सेनोमर्हापतिः पुत्रस्यायमनाकांक्षी इतश्च तश्च यावति आश्रमादाश्रमगच्छन् पुत्रदर्शनं कांक्ष
 या आचर्यो रधयो र्यं छिन्नगतोऽसि विना वयोः एव स विविधं क्रोशन् स पत्नी कोमर्हापति चकार दुः खमरयुधं पुत्रपुत्रेति
 चासकृत् अकस्मादेव राजेन्द्रो लब्धवक्षुर्महीश्वरः तददृश्वामहदाश्चर्यं वक्षुः प्राप्तिं द्विजोत्तम तच्च पूर्वैतदावाक्यमुच्यते
 तापसाभ्युपवक्षुः प्राप्तिं इतरे राजन्सूच्यते तु महासते पुत्रेण च सुसयोगं प्राप्स्यसे नृपसत्तम ईश्वर उवाच यावेदवदत्त्येनं
 तापसा द्विजसत्तमः सा विभ्यासहितः प्रातः सप्यवान् द्विजसत्तम नमस्कृत्य द्विजान्सर्वां निपतरमातरं तथा सा विजो
 चततो ब्रह्मन्वदं चरणाविति श्वश्रूश्च शुरयो ब्रह्मन्सा विजो कमलक्षणा मुनय ऊचुः किंतु सा विजो नानासिकारणं वरव
 णिति दृष्टयो रवक्षुपोः प्राप्तिः श्वश्रूश्च शुरयोस्तव सा विभ्या च न जानामि द्विज श्रेष्ठ इव वक्षुपोः प्राप्ति कारणं चिरसुप्त

स्तुतेभक्तैतेनकालव्यातिक्रमः सत्यवानुवाच अस्याऽप्रभावात्संजातनदृष्टंकारणंपरं तत्सर्वंविद्यतेविप्राःसावित्र्या
 स्तपसःफलं व्रतस्यैवतुमाहारम्यद्रष्टुमेतन्मयाधुना ईश्वरउवाच एवंतुवदतस्मात्सत्यवतोविभोः पौरास्समा
 गतास्तत्रश्रवक्षुर्नपतिर्यतः येनराज्यंवल्लाङ्गजन्तुर्नक्रूरैरुभंजिणश्रमात्पेनहतःसोपिहतिपौराःसमागताःपौराऽऽचुः
 उतिष्ठराजशार्दूलस्वराज्यपालयप्रभो श्रमिषिचस्वराजेंद्रपौरैर्भञ्जिपुरोहितैः ईश्वरउवाच सगत्वारजशार्दूलः
 स्वपुञ्जनसदतः पितृपैतामहंराज्यंसंप्राप्तश्रमहात्मनाः सावित्रोसत्यवांश्चैवपरामुदमवापतुः जनयामासपुत्रा
 णांशतवैवाहुशालिनी व्रतस्यैवतुमाहारम्यातस्याःपितुरजापत पुत्राणांचशतब्रह्मन्प्रसन्नाद्यमराजतः एतत्तेकथि
 तंसर्वव्रतमाहारम्यमुत्तम क्षीणायुर्भावितोभर्ताव्रतस्यास्यंप्रभावतःकर्तव्यंसर्वनारीणामैधव्यफलप्रदं सनत्कुमा
 रउवाच विधानंब्राह्मदेवेशव्रतस्यास्यचब्रंयवकं क्रियतविधिनार्येनस्त्रीभिः पुरानिषूदन ईश्वरउवाच वर्षैकानि
 यमंकृत्वाएकभक्तेननानदं नकाहारेणवाविप्रभुक्तंप्राप्य द्विजर्षभ त्रिदिनंलघयित्वातुवतुर्धेदिवसेशुभे चंद्रायार्धप्र
 दयाच्चपूजयित्वासुवासिनीः सावित्रीचप्रसाविर्गंधधूपानिवेदनैः मिथुनानियथाशक्त्याभोजयित्वापथासुखं भो
 जयेहंजगद्धात्रिनिर्विघ्नकुरुमेशुभे दिनप्रतिदिनंश्रेष्ठंकुर्यान्नन्यगोधसेवनं कृत्वावंशमयेपात्रिचाक्षतप्रस्थमेवच सत
 धान्यादृतंपात्रप्रसूकैकनद्विजैस्मि कारयेन्मुनिशार्दूलवल्लभुरमेनवेष्टयेत् तस्योपरिन्यसेद्देवीसावित्रीब्रह्मणासह सा
 वित्रीसत्यवांश्चैवकाठ्यारौप्यमयाविभौ पीठकश्चकुठारश्चकृत्वारौप्यमयौद्वैज फलैःकालेऽर्द्धवर्षेपूजयेद्ब्रह्मणः
 त्रिधां हरिद्रारजितैश्चैवकंठसूत्रै समर्चयेत् सखीनांकंठसूत्राणित्रिदिनंप्रतिपादयेत् पक्वाणानिचंदेयानिनित्यमे
 चद्विजोत्तम माहारम्यचैवसावित्र्याः श्रोतव्यमुंनिसत्तम पुराणश्रवणकाल्यंसतीनांचरितविभो पूजयेन्नित्यमे
 वैहमत्रेणानेनसद्व्रत सावित्रीचप्रसावित्रोसततंब्रह्मण त्रिधा पूज्यसेहृदयसेदेविद्विजैर्मुनिगणैःसदा त्रिसंव्यदेवि

भूतानां विदितारं जगन्मये मया दत्ता च पूजयेत्कण्टहाणमस्त्रुतं नमः सांख्यपदां पुंजयामां तया दं पुंजन सा वि
त्री च प्रसा वित्री द्विधा सूता सि शोभने जगज्ज्ये स्थिता देवि विस्मयेत्स्वतथानवे जित्वे देवि विस्मयेत्स्वतथानवे जित्वे देवि विस्मयेत्स्वतथानवे जित्वे देवि विस्मयेत्स्वतथानवे
पुञ्जदेहि यत्तदेहि सर्वजन्तुसंवेदा रूपे देहि यशो देहि सौभाग्य देहि मे शुभे व्यापितं सकलं लोकमते मां पाहि सर्वदा
यथा तेन विप्रो गस्तु भर्ता सहसुरेश्वरि तथामे मुग्धा भागे कुरुत्वं जन्म जन्मानि एवं संपूजयेद्देवीं कमलासनं संस्थितां
एवं दिनत्रयं नीत्वा चतुर्थे हारि सत्तम भियुना निच संपूज्य षोडशैव द्विजोत्तम पूजयेद्दसुन्दारैश्च भूपणैश्च द्विजोत्तमान् अ
र्चयित्वा तथा चार्घ्यं सपत्नीकं सुसन्मतं तस्मै संकल्पितं सर्वहैमसा विभिसंयुतं भोजेणानेन दातव्यं द्विजमुख्याय सत्तम
सा वित्री कल्पयेद्दुष्प्राणं पयतथा मुने सा वित्री जगतां माता सा वित्री जगतां पिता मया दत्ता च सा वित्री ब्राह्मणप्रीतिर्य
हता अथैषं वचनं निरयं पावजन्म निजन्म नि मृत्वा च वसते लोके ब्रह्मणः पतिना सह तत्रैव चाचिरं कालं भुंक्ते भोगा
ननु तमान् अनेनैव विधानेन कर्तव्यं व्रतमुत्तमं सर्वान् मनोरथान् प्राप्य श्रुते रुद्रो यजायते इति रक्तादि सा वित्री व्रते अ
था द्दसां व्यहंसादौ रक्तादेव धर्मं राजवरदानानंतरं सा विष्णुवाच यामदीं यं व्रतं देवभक्त्या नारी करिष्यति भर्त्रा
सा सहिता सा धीसदा स्यात्सुखभाजना धर्मं राजवाच नारी वा विधवा वा पित्र पुत्रा पुत्रवर्जिता समर्तका स पुत्रा
वा कुर्याद्भक्तमिदं शुभं व्येष्टे मासितुं संप्राप्ते पूर्णमस्यां पतिव्रता स्नात्वा चैव शूचिर्भूत्वा वटं रसि च द्दह्दह्दकैः सुत्रेण वेष्टये
द्भक्त्या गंधपुष्पाक्षतैः शुभैः नमो वै वस्वतायेति क्षमयतीति प्रदक्षिणं राज्ञो कुर्यात्ततः केचन भुक्तं च स माहिता तथैव वटदृक्षं
च पक्षे पक्षे प्रपूजयेत् संप्राप्ते च पुनर्दण्डे लघुभुक्तं ददर्शने येत् दंतानां धावनं कृत्वा नि यमं कारयेत्ततः त्रिरात्रं लघुयि
त्वा तु चतुर्थे दिने सगृहं चंद्राया द्यं प्रदाराभ्यामि पूजयित्वा शुभाः सती मिष्टान्नासि यथाशक्त्या भोजयित्वा द्विजोत्तमान्
भोक्ष्येदं तु जगद्वाजिनिर्विकुरु मे शुभे इति नि यममंत्रः कुरु वां वंशमये पात्रे बालका प्रसूये मे वं वं सस्य न्ययुतं पात्रं प्ररंभे

केन द्विजोत्तम वसुधोपरि संस्थाप्य सावित्री ब्रह्मणा सह हर्मो ततस्तथोऽधीत्यै त्रिरात्रमुपवासतः न्यग्रोधस्य तले
 तिष्ठेत्तथा यच्चैव दिनत्रयं सौवर्ण्यैव सावित्री सत्येन सह कारयेत् रोप्य पर्यंकमारोप्य थोपरि निवेशयेत् पलाद्वृद्धं
 यथा शतपथारथं रोप्य मयं शुभं काष्ठभारं कुठारं च वटं चैव मुविरुतं एवं च मिथुनं कृत्वा पूजयेद्गतमस्तुरः वतुलं मङ्गलं का
 द्यं गोमये ततः पोथनं पंचास्तेन स्तपनं गंधपुष्पादेकेन च चंदनागुरुकर्पूरैर्मालय वत्त्रा विभूषणैः नमः सावित्र्यै पादौ नुप्र
 साधि श्रेयं तु जानुनां कटिकमलं पञ्चाक्षर्यै उदरं भूतधर्मिण्यै उरोगाग्रयण्यै कंठे शिरसि ब्रह्मणाऽप्रिये अथ ब्रह्मसत्यवन्त्यै
 पादौ पूजयेत्प्रयतस्तदा धात्रेण मइति पूज्या वरुण्ये यथायवेनमः परमोष्ठे न तथा मेरुं शङ्करं पायवै कटिं वेधसे चोदरं पूज्यं
 पद्मनाभाय वै हृदिकंठं सुमेधसे पूज्यं मुखद्विरेण गर्भं जे ब्रह्मणे वै शिरः पूज्यं सर्वांगं विष्णवे नमः शब्दच्यैवं क्रमेणैव शास्त्रो
 कविधिना शुभं ततो रजतपात्रेण अर्घ्यं दद्याद्द्वयोरपि अथ अर्घ्यमञ्जुः उरुकारपूर्विकां चैव वीणापुस्तकधारीणि वेदमातनं
 मस्तस्ते तु अर्घ्ये वं प्रयच्छ मे प्रतिव्रते महाभागे वानि जाते शुचिस्मि ते दृढव्रते दृढमते भर्तुं श्य प्रियवादिनि अर्घ्ये वं वं
 मे देहि देवि त्वं मम सुव्रते पुत्रान् पुत्रीनां अस्मै रुचं यद्वाणाऽर्घ्यं नमो नमः अथ ब्रह्मसत्यवत्योरर्घ्यमञ्जुः त्वया स्तुतं जगत्सर्वं स
 देवा सुरमानुषं सत्यव्रतधरादेवे ब्रह्मरूपनमस्ते तु ते यमाऽर्घ्यं दानं त्वं कर्मसाक्षि लोकानां शुभां शुभमिवैककृत् वैश्वस्वतनू
 हाणाऽर्घ्यं धर्मराजनमस्ते तु ते धर्मराजः पितृपतिः साक्षि भूतश्च जतुषु कालरूपमहाणाऽर्घ्यं मर्वै वं वं प्रच्छ मे नो यपुर्पुंश्च
 नैवैधैः फलैः कुसुमदापकैः रक्तवस्त्रै रलंकारैः पूजयेद्गतमस्तुरः अथ सावित्री प्रार्थना सावित्री ब्रह्मगायत्री सर्वदा प्रियमा
 पिणीति न सत्येन मां पाहि दुःखं संसारसागरात् त्वं गौरी त्वं शुचो लक्ष्मीस्त्वं प्रभा चंद्रमंडले त्वमेव जगतां माता मामुदरभ
 वाण्येवात् सौभाग्यं कुलटुङ्गि च देहित्वं मम सुव्रते यन्मया दुष्कृतं सर्वं कृतजन्मशरीरं भस्मीभवतु तत्सर्वं मे वैध
 र्यं च देहि मे अथ ब्रह्मसत्यवत्योऽप्रार्थना अवि योगोपपादिव सावित्र्या सहितस्य तौ अवि योगस्तथास्मकं भूयाज्ज

नमनि जन्मनि यमप्रायेणा कर्मसाक्षिजगत्पूज्यसर्वव्यग्रसिद्धिमे अग्रसावित्र्याः सावित्रे त्वय्यदेवितचतुर्वर्धया
 तद्युपपतिप्रातासिगुणितंममदेवितथाकुरु सावित्रोचप्रसावित्रोसततं ब्रह्मणः प्रिया पूजितां सिद्धिजेः सर्वं ह्यभि
 र्मुनिगणैस्तथा त्रिसंध्यदेविभूतानां वंदनीयासि सुव्रते मया दत्ताचपूजेयतां गृहाण न मे रतुते जागरतत्र कुर्वीत गीतं
 त्वादिमंगलेः सुवासिन्यस्तथा पूज्या दिवसि दिवसे गते सिद्धिं कुंकुमचैवांबूलचसपूजकं तथा दद्याच्च पूजाणि भद्रं सौ
 भाग्यमष्टकसौभाग्यमष्टकं परिभाषोकं यातिष्ठेच्च दिवारात्रौ कामक्रोधा विवर्जिता दिनत्रयेऽपि कर्तव्यमेव मर्द्गादिपूजनं
 ततश्चतुर्थदिनं सेतुं न्यतच्छृणुष्व मे मिथुनानि चतुर्विंशत्पौडशादशष्टवा पूजेयद्भुगोदानैर्भूषणच्छादनासनैः
 आचार्यैश्च ततः पश्चाद्भूतस्वयं विधिकारकं सर्वलक्षणसंपुर्णं सर्वशास्त्रार्थपारंगतं दिव्या ब्रतस्नातं शतं दत्तं जितं दिव्यं सप
 र्नाकं समभ्यर्च्य बालं कारुकुंडलैः शय्यां सोपरकरां दद्याद्गृहं वैवातिशोभनं अशकस्तु यथाशक्त्या रस्तोकं स्तोत्रं प्र
 कल्पयेत् सौषणीं प्रति नां पुत्रगतिना सह दद्यात्पथेत् दानमंत्रः सावित्रि त्वं यथादेवि विचतुर्गं यथा तद्युपं सत्यं तं पतिलब्धं म
 या दत्ता तथा कुरु सावित्रो जगतां माता सावित्रो जगतां पिता मया दत्ता च सावित्री ब्राह्मणप्रतिगृह्यतां प्रतिग्रहमंत्रः
 मया गृह्यता सावित्रो त्वया दत्ता सुशोभने यावच्चंद्रश्च सूर्यश्च सह भर्जामुखी भव गुरुच गुरुपत्नी च ततो भक्त्या क्षमापयेत्
 यन्मया कृतं कैकरं व्रते स्मिन् न दुरधिष्ठितं सर्वसंपूर्णं तां यतु ययारचने कृते अथ यत्सेचनमंत्रः धर्मराजो यमो धा
 तानिलः कार्लोतको वयः वैवस्वतश्चित्रगुप्तो दत्तो मृत्युः क्षयो वटः मासिमास्ति यथा तैस्तैर्नामभिः सिंचयेद्दटं इति
 द्वादशनामभिर्द्वादशमासेषु वटसेचने द्वादशमंत्रा ज्येष्ठादितां ज्ञेयाः ॥ ७२ ॥ न्यग्रोधे हं वसेति रप्यं तं रुमाद्वयं तेन से
 चयेत् इति सावित्रीं प्रति धर्मराज वचनं ततो गुरुं सपत्नीकं पूजेद्भद्रं तत्र विस्मया भूपृष्ठे च सुवस्त्रैश्च कुंकुमैश्च मनोह
 रैः न्यग्रोधस्य समीपे तु हे वास्यं डिले शुभे सावित्र्याश्चैव मंत्रेण धृतं होमं नुकारयेत् पायसं जुहुयाद्भक्त्या धृतं न स

हमामिनि व्याख्याचैवमन्त्रेणतिलव्रीहिव्यंस्तथा होमतिदक्षिणादद्यात्तिलश्रोत्र्याविवर्जितां क्षमापयेत्ततो
विप्रव्यपादौप्रयत्नतः भुर्जावासासर्तितुनकेशांतायशस्विनीं अर्ध्यदद्याद्रुंधर्यै द्रुवाचैवप्रणम्यच अर्ध-
धतिनमस्तेस्तुवसिधस्यप्रियेशुभे सर्वदेवनमस्कृत्यपतिव्रतेनमस्तुते अर्ध्यमेतन्मयादत्तंफलपुष्पसमन्वितं
पुत्रान्देहिधनंदेहिगृहाणत्वशुभेमम सर्वाभिर्ब्राह्मणैःसाद्धिर्भुर्जातविजितेन्द्रिया एवंकरोतियानासीद्व्रतमेतदनुत्तमं
भ्रातरः पितरौपुत्राःश्वशुरौस्वजनस्तथा धिरयुधस्तथारोग्याःस्युरवजन्मशतत्रय भर्त्तावसहितासाध्वीब्रह्म
लोकेमर्हयते इतिस्कन्दपुराणसोद्यापनंवदसावित्रोव्रतं अथार्यप्रयोगः संक्षिप्तप्रकारेणइदंव्रतंत्रयोदशोमार
भ्यपचदश्यांकार्षं कृष्णपक्षेभ्रमंतंशुक्लपक्षेपौर्णिमास्थंत्कार्यं तन्त्रविधिः नद्यादौ तिलामलकरजनीविलेप
पूर्वकल्लात्वा व्रतस्यवार्धिकत्वात् पूजादिकनिवर्त्योद्यापनंसंकलपंकुर्यात् तद्यथा तिथ्यादिसंस्कारं ममभर्तुःपु
त्रादीनांचपुरारोनेयश्वर्यादिप्रातिपूर्वकंहजन्मनिजन्मातरेवात्मनोः वैधव्यफलप्राप्तये आचरितवदर विव्रीव्र
तोद्यापनंकरिष्य इतिसंकल्प्यआचार्यवरणविधायवदमूलेग्रहेवा वेर्दाविधाय तत्र सर्वतोभद्रविरज्ज ब्रह्मादिदेव
तासप्रहादिकाः संपूज्यतत्रकलशद्वयंप्रतिपाद्य तत्रैकस्मिन् कलशेब्रह्मयज्ञानामितिमंत्रेणहैमंब्रह्माणगायत्रीम
न्त्रेणहैमासाविर्त्राचप्रतिष्ठाप्य तदुत्तरेद्वितीयकलशेपलादधिकराजतपर्यंकैर्हैमीःप्रतिमाः सत्यवरसाविर्त्रायमनार
दानादिममंत्रैरावाह्य पुरतःकाष्ठभारकुठारचहैमराजतंचतिधायपूजयेत् अत्राशकौ एकस्मिन्कलशे सर्वेषांपू
जा पुष्पपूजातिं सावित्र्यैपादौपूजयामि प्रसावित्र्यैजानुर्ना कमलपत्राद्व्यैकटिः भूतधारिण्यैउदरंगावय्व्यैकठ-
ब्रह्मप्रियायैशिरःपूः मंत्रपुष्पार्चनानतरं अर्ध्यदद्यात् राजतादिपान्त्रेण द्वयोःकलशयोरुपरि उकारपूर्विकेद-
विधिणापुरतकधारिणे वैधातयेनमस्तेस्तुअवैधव्यंप्रयच्छमे पतिव्रतेमहामन्त्रेभर्तुश्चप्रियवादिनि अर्धव्यव्य

चसौभाग्यं देहि त्वं मम सुव्रते पुत्राणां च त्रैलोक्यसौभाग्यं गृहाणा व्यनमोऽस्तुते अथ ब्रह्मसत्यवतीः त्वया सृष्टं जगत्स
 र्वसदेवा सुरमानुषं सत्यव्रतधरो देव ब्रह्मरूपनमोऽस्तुते यमस्य त्वं कर्मसार्थलोकां शुभां शुभमविवेककृत् वैवं
 रवत गृहाणा धर्मराजनमोऽस्तुते नारायणनमस्तु भृंगसुरेशाद्यभिषेदित गृहाणा धर्ममया दत्तमवैश्वं प्रयच्छ मे
 ततः सा विंशे प्रार्थयेत् सा विद्वाद्ब्रह्मगायत्रो स र्वदा प्रियभाषिणी तेन सत्येन मां पाहि दुःखसंसारसागरात् मया कृ
 तं महाघोरं जन्मान्तरशतैरपि भस्मीभवतु तत्सर्वमवैश्वं प्रदेहि मे ब्रह्मसत्यवतीः अविद्यो गोपयादं वसा विद्या स
 हितस्तव अविद्यो गस्तथास्माकं भूयाज्जन्मनि जन्मनि सा विद्याः सा विद्वत्वं यथा देवी चतुर्वर्षशतायुषं पतिं प्राप्ता
 सि गृह्णीतमन्वेदिवितथा कुरु यमस्य कर्मसार्थो जगत्पूज्य सर्वव्यापसी देवे संवत्सरव्रतसर्वपरिपूर्णतदस्त्वमे ततः
 सुवासिनीः संपूज्य वायनातिदद्यात् कथाश्रवणादिनाराज्येन येत् प्रातरग्निप्रतिष्ठाप्य अन्वाद्भ्यात् सा विं
 शो गायत्रीमंत्रेण पायसं घृतदूर्वातिलबीहिवैः प्रत्येकं अष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिर्हुत्वा ब्रह्मादिदेवतादेवैकैकया हुत्वा
 च व्याहृतिपूर्वकं नाम मंत्रेण प्रत्येकमष्टोत्तर १०८ शतसंख्याकाहुतिभिर्हुत्वा ब्रह्मादिदेवतादेवैकैकया हुत्वा
 हुत्वा पक्षे सत्यवत्सा विद्या ब्रह्मसत्यवतो ब्रह्मसा विद्योश्च पृथक् पृथक् हौमोनास्ति तत्तन्मंत्रैस्तयोः पूजा प्रार्थ
 नैवैरयुक्तत्वात् ततश्चतुर्विंशतिद्वादशाष्टौ चत्वारिंशतिभिर्युगैश्च पुरिका मोदकमण्डकानि
 रिकेलमातुलिंगादिमन्त्राजपूरादिक हरिद्रा कुकुमकेसरकरतुरंगविचूर्णितकज्जलकंठसूत्रककण्ठमौक्तिकपादभूष
 णयस्त्रकंचुर्चो आदि शेषत्रादि दक्षिणातां वृत्तादि घृतनवसूर्पविहितं वायनं दद्यात् तत्र मंत्रः सोपरकरं द्विजश्रेष्ठव्रत संपू
 र्णकारक वायनं तत्प्रयच्छा मिसा विद्वां प्रार्थयतां मम ततः पीठं व्रतपूर्तये गा च दत्त्वा ब्राह्मणान्संतप्य आशिषो गृही
 त्वा इष्टजनैः सह भुञ्जीत इयान्न तत्र विशेषः रात्रौ अर्चयतीदृष्ट्वा संपूज्य अर्घ्यं दद्यात् अरुधतिनमस्तेस्तु वाशिष्ठस्य प्रिये

शुभे पुत्रान्देहि सुखं देहि गृहाणा धर्मं न मे रतुते हति वटसा विनो ब्रतोऽप्यपुनं अरुणमिव ज्यैष्ठ्यपूर्णमास्यां पुत्रकामव्रतं
 पद्मपुराणे सुहितदे भीष्म उवाच श्रोतुमिच्छाम्यहं ब्रह्मन् ज्यैष्ठ्यपूर्णमाव्रतं सुतानेको न पचाशद्येन लेभे पुनर्दतिः
 पुलस्तक उवाच यद्वा सिद्धादिभिः पूर्वैर्दित्वैकमथितपूर्वकं विस्तरेण तद्देवं दमस्तकाशान्निशामय ज्यैष्ठ्यमासीसिते पक्षे
 पूर्णमास्यां यत व्रता रथापेद व्रणं कुम्भसितितंडुलपूरितं नानाफलभृततद्दक्षिणं दंडसमन्वितं सितवस्त्रयुगच्छन्नं सित
 चंदनचार्चितं नानाभक्ष्यसमोपेतं सहिरण्यं तु शकितः तावपात्रं गुडोपेततस्योपरि निवेशयेत् तस्मादुपरि ब्रह्माण्सी
 वर्णकलशोपरि कुर्यात्तर्शकरयोपेतांसां विज्ञातं स्वत्नामतः ग्रंथधूपंतयोर्दद्याद्भित्तं वा चकारयेत् तदभावे कथां कु
 र्याद्यथा तु व्येपितानहः ब्रह्मणः रथाप्यप्रतिमां कृत्वा गुडमयीं ज्ञात्वां शुक्लपुष्पाक्षततिलैरर्चयेत्पद्मसम्बद्धं ह्येषादौ
 संपूजयेत्तं पसौ भान्यदाय च विभ्या यत्रोक्तं युग्मं च मन्मथायेति वै कटिं स्वच्छेदयेत्पुनरतं द्रव्येन चुरेदितं मुखं पद्म
 म्नायायेति वा ह्रुवैदपाणये नमः सर्वतमने मां लिमर्चयेद्वापि पद्मज ततः प्रभाते तत्कुंभं ब्राह्मणाय निवेदयेत् ब्राह्मणा
 ऽभोजयेद्भक्ष्यास्वयंतुल्यपां विना भक्त्या तु दक्षिणां दद्यादिति मंत्रमुदरिषेत् श्रीयतामन्नमगवान्सर्वलोकापितामहः
 इदं देयं समा लोभ्यतश्चानदोभिर्धायते श्रनन विधिना सर्वैमां सिमां सिसमाचरेत् उपवासी पौर्णमास्यामर्चयेद्ब्राह्मण
 व्रतं फलमेकं वसत्राशयशायवर्ध्याभूतलेखयेत् ततश्च यो देशमासेष्वतथेन स मन्वितः शठ्यां दद्याद्द्विरुच्ययसर्वोपरक
 रसयुतां ब्रह्माण्कांचनं कृत्वा सा विजो रजतैस्तथा पद्मात्मकः सुटिकर्ता सा विनो मुपलभ्यतु वस्त्रैर्द्विजं सपत्नीकं पू
 ज्य भक्त्या विभूषणैः शठ्यासनादिकं दद्यात्शीयतामित्युदरिषेत् होमं शक्त्या तिलैः कुर्याद्ब्रह्मनामादिकं तं यन् ग
 र्धेन सार्धं पातद्वयाय सेन च वर्धयित् विप्रेभ्यो वा ग्रनंद्यात्पुष्पमाला च शकितः यः कुर्याद्द्विधिनान्तेन पौर्णमास्यां
 लिखेत्पिवा सर्वपापविनिर्मुक्तः प्राप्नोति ब्रह्मसाम्यतां इह लोके यन् पुत्रान्सां भाग्यं ध्रुवमन्नतु यो ब्रह्मास्तरमृतो वै

प्रपुरानदात्तमहेश्वरः एकार्थस्वरूपेणस्मरेद्देवंपितामहं एव श्रुत्याचकारासौदितिः सर्वमशेषतः कद्रपयात्रत
 साहस्रयादागत्यपरयामुदा चकारकर्मशांभूयोरुपलवण्यसंयुतां वरैस्तांछदयामाससात्रवज्रेवरवरं पुत्रशक्रव
 यार्थायसमर्थचमहौजसं वरया॥मिमहात्मानं सर्वामरानिपूदनं उवाचकश्यपोवाक्यमिद्रहं तारमूर्जितं प्रदास्याम्य
 ह्रमेतनर्कितच्चारिकयतांश्रुते आपरतंभांकुरुत्वित्पुत्रीयामियशस्विनि विधास्यामितो गार्भार्भस्येष्टस्तनौ शुभे ॥
 भविष्यति शुभो गार्भादिं विशक्रानिपूदनः आपरतं भाततश्चक्रे पुत्रेन्द्रविष्णाधिकां इद्रशत्रोभवस्वयेति जुहाववहुविरत
 र देवाश्चमुदुर्देयादानवामुमुदुरतदा दिव्यागर्भमयाधत्तकश्यपः प्राहतापुनः मुखं ते चंद्रप्रतिमस्तनौ विल्वफलोप
 सौ श्रधरो विदुनाकारौ धर्षथातिवशोभनः द्वाहृष्टाहं विशालाक्षि विस्मरामि स्वकांतं तथैव गर्भः सुश्रोणिहस्तैरुष्ट
 द्यौरतनौ तव त्वयायत्नो विधायतव्यो ह्यस्मिन् गर्भे वरानने एवं सवस्तरशतस्मिन्नेव तपोवने संध्यायानैव भो कव्यं
 गर्भे एयावरवाणीति न रथातव्यं न भंतव्यं दक्षमूलेषु सर्वदा नो परस्करे पुनि विशेषं शुशालो लूखलादिषु जलं नैवावगाहेथाः
 ह्यन्यागारचवर्जयेः न शयानासदातिष्ठेर्व्यायामं च विवर्जयेः ननु पांगारभस्मादिष्यकपलेषु समविशेत् वर्जयेकल
 हं रतोकंगान्नाभ्यगंतयेव च नमुककेकातिष्ठेतनाशुचिः स्यात्कथंचन नक्षयेतोत्तरशिरानवैवाधाशिराः कश्चित् नवख
 हिनानो द्विशानचाद्रं चरणासती नामंगत्यावेदं द्वाचं नवकस्याधिकं भवेत् कुर्याच्च गुंभिर्निरंधं पूजां मंगलतत्परां स
 चापधीभिः सुष्ठेनवारिणालानामाचरेत् कृतरक्षासुशुश्रूषावाचापूजनतत्परा तिष्ठेत्सन्नवदनामर्तुः प्रियहि ते रता
 नतर्जयेच्च भर्तारं सर्वायश्चमपिकश्चित् कृशाश्लादुर्वलाच्चैवाह्निं कथं मम चागतं रतनौ मे च लितैरस्थानान्मुखं च वलि
 भिवुतं एवं विधात्वया चाहकृता हि नवदेवकश्चित् स्वरस्वरतुते गमिष्यामि ते येन्यु कस्तयापुनः पश्यतां सर्वभूतानां
 तर्जयां तर्जयत ततः स्वमर्तुवाचो कविपि नासमतिष्ठत श्रध्नात्वा तथेन्द्रोपि दितेः पार्श्वमुपागतः विहाय देवसदनं तं

शुभे पुत्रान्देहि सुखदेहि ग्रहाणां धर्मनो रतुते इति वटसा विधीयते या पुनं शस्त्रया भवेत् ज्यैष्ठ्या पूर्णिमास्यां पुत्रकामव्रतं
 पद्मपुराणे सृष्टिवदे भीष्म उवाच श्रोतुमिच्छाम्यहं ब्रह्मन् ज्यैष्ठ्या पूर्णिमाव्रतं सुतानेकेन पंचाशद्यनेले भेषु नर्दति.
 पुलस्त्य उवाच यद्ब्रसिष्ठादिभिः पूर्वोदित्यैकयितपूर्वकं विस्तरेण तदेवेदं मरुतकाशाग्निशामय ज्यैष्ठ्यासि सिते पक्षे
 पौर्णमास्यां व्रतव्रता रथापेदवृणुकुम्भसिततंडुलपूरितं नानाफलमृततद्बद्धं दृढसमन्वितं सितवस्त्रयुगच्छन्नांसित
 चंदनचर्चितं नानाभक्ष्यसमोपेतं सहिरस्यं तु शकितः ताक्षपात्रं गुडोपेत तस्योपरि निवेशयेत् तस्मादुपरिव्रज्याणं सौ
 वर्णकलशोपरि कुर्यात् शर्करापोषतां सावित्रीं तस्य वामतः गंधधूपंतयोर्दद्याद्गीतं वा चकारयेत् तद्भावे कथां कु
 र्याद्यथा तु त्वेति पातमहः ब्रह्मणः रथाप्यप्रतिमां कृत्वा गुडनयो शुभां शुक्लपुष्पाक्षततिलैरर्चयेत् पद्मसमं ब्रह्मणे पादौ
 संपूज्य जंघं सौभाग्यदाय च विश्वाय चोत्तुभं च मन्मथायेति वैकटिं स्वच्छेदराशेऽप्युदरमतं द्रव्येत्पुरेदितं मुखं पद्म
 मुखायेति वा ह्रूवैवेदपाणये नमः सर्वात्मने मां लिमर्चयेच्चापि पद्मज ततः प्रभातं तत्कुम्भं ब्राह्मणाय निवेदयेत् ब्राह्मणा
 ः भोजयेद्भक्ष्यं स्वयंतुल्यं विना भक्त्या तु दक्षिणां दद्यादिमं भोज्यं त्रिभिरयेत् प्रीयतामन्नं भगवान्सर्वलोकपितामहः
 हृदये यस्य मालोक्य तच्चानंदो भिधीयते अनेन विधिना सर्वमासिमासि समाचरेत् उपवासी पूर्णिमास्यां सर्वे ब्राह्मण
 त्रयं फलमेकं च स प्राशय शवर्ध्या भूतले स्वपेत् ततस्त्रयोदशमासे धृतधेनुसमन्वितां शश्यां दद्याद्द्विरचयाय सर्वोपरक
 रसयुतां ब्रह्माणकं च नं कृत्वा सावित्री रजतैस्तथा पद्मात्मकः सृष्टिकर्ता सावित्री मुपलभ्यतु वस्त्रैर्हजसपत्नीकं पू
 ज्य भक्त्या विभूषणैः शश्यासनादिकं दद्यात्प्रीयतामि त्युदरयेत् होमं शक्त्या तिलैः कुर्याद्ब्रह्मनामादिकं कर्तव्यं न
 देयनसर्पपातहृत्पायसेन च पर्मावित् विधेभ्यो वायनं दद्यात्पुष्पमाला च शाकितः धः कुर्याद्द्विधिनानेन पौर्णिमास्यां
 स्त्रियोपि धा सर्वपापवितिर्मुक्तः प्राप्नोति ब्रह्मसाम्यतां इह लोके धने पुत्रान् सौभाग्यं धुवमन्नं यो ब्रह्मासरमृतो वै

एषुरानदात्तामहेश्वरः एकार्थत्वस्वरूपेणस्मरेद्देवंपितामहं एव भुत्वाचकारासौदितिः सर्वमशेषतः कश्चनपात्रतः
 साहाय्यादानाद्यपरमामुदा चकारकेशांभूकेपलावण्यसयुतां वरैस्तांछदयामाससावबन्नेवरवरं पुत्रशक्रव
 धार्थायसमर्थचमहौजस वरयामिमहात्मानसर्वामरानिपुदनं उवाचकश्यपोवाक्यमिदंहतारमुर्जितं भद्रस्यास्य
 ह्रमेतनाकृतञ्चाक्रियतांश्रुतं आपरतेमांकुरुविष्टपुत्रीयामियशस्विनि विधास्याभितोगं भगभस्वेष्यछस्तनौ शुभे ॥
 नविद्यति शुभोगर्भेदिविशक्रानिपुद्गनः आपरतंभाततश्चक्रेपुत्रोद्धिद्विष्णाधिकां इद्रशोभवस्त्विति नृहाववहुविरत
 र देवाश्चमुदुर्देयादानवानामुमुदुस्तदा दिव्यांगर्भमथाधत्तकश्यपः प्राहतांपुनः मुह्यतेचंद्रप्रातिमरतनौविल्वफलोप
 मौ अयस्यैविदुमाकारौवर्णश्चातीवशोभनः र्नांष्टुहविशालाक्षिविस्मरामिस्वकांतनुं तथैवगर्भः सुओणिहरतेरुष्ट
 धौरतनौतव त्वयायत्नोविधातव्योह्यस्मिन्गर्भवरानने एवंसर्वस्वरक्षतमस्मिन्नेवतपोवने संभ्यायानैवभोक्तव्य
 गर्भेय्यावरवाणिनि नरथातव्यंनगंतव्यंयुक्षमूलेषुसर्वदा नोपस्करेणुनिवेशेभुशालोल्लखलादिषु जलनैवावगाहेथाः
 भूत्पगारचवर्जयेः नशयानासदातिष्ठेर्व्यापामंवाविवर्जयेः ननुपांगारभस्मादिथकपालेषुसमाविशेत् वर्जयेत्कल
 हस्तेकंगानाभ्यगंतथैवच नमुक्तकेशातिष्ठतनाशुचिः स्यात्कथंचन नशयेतोत्तरशिरानवैवाधाः शिराः क्वचित् नवख
 हानानोद्विज्ञानचाद्रंवरणासती नामंगल्यविद्वद्वाचंनवकस्याधिकामवेत् कुर्याच्चगुलंभिर्निर्यंपूजामंगलतत्परा स
 र्वौपधाभिः सुष्ठुनवारिणालानमाचरेत् कवरक्षासुशुश्रूषावाचापूजनतत्परा तिष्ठेत्सत्तवदनामर्तुः प्रियहि तेरुता
 नतर्जयेच्चमर्तारं सर्ववस्थमपिक्वित् कृशाशादुर्वलाच्चैववादिष्यममचागतं स्तनौमेचलितौरुथानान्मुखं चवलि
 भिर्युतं एवविधात्वयाचाहकृताहिनवदेकाचित् स्वस्त्यस्तुतेगामिष्यामितथेयुक्तस्तयापुनः परयतांसर्वभूतानां
 तन्नैवांतरधीयत ततः स्वभर्तृवाचोक्रविधिनः समतिष्ठत अथज्ञात्वातथेद्रेऽपिदितेः पार्श्वमुपागतः विहायद्वेवसदनंतां

शुश्रूपरवास्थितः दितेः छिद्रांतरे प्रसृतभवत्पाकशासनः विपरीतोदरव्यग्रः प्रसन्नवदनो वाहिः अजाननिकचतर्काद्यर्था-
 रत्मनः शुभमाचरत् ततो वपश्चतसि सायुने तु दिवसौ स्त्रिभिः मेनेकतार्थमात्मानं प्रीत्या वरिश्यत मानसा अरुत्वा पादयोः
 शौचं शयाना मुक्तमूर्धजा निद्राभारसमाक्रांता दिवा परशिराः कचित् ततस्तस्यांतरं लब्ध्वा प्रविश्यातः शचीपतिं
 वज्रेण सप्तधा चक्रे तद्गर्भं विदशाधिपः ततः सप्तचेजातः कुमारः सूर्यवर्चसः रुद्रतः सप्ततेवाहानि पिद्वा जंभेदिना
 भूयो पिरुदमानां रतानेकैकं सप्तधा चिच्छनत् एवमेकोनपचाशद्भूतस्ते रुरुर्भूशं इंद्रो निवारयामास मारुदभ्यपुनः पु-
 नः ततः सर्चितयामास वितर्कमतिवृजहा कर्मणः करग्रमाहारम्यात्पुनः संजीविता स्त्वमी विदित्वा पुण्ययोगेन
 पैर्णमासी फलं विदं नूनमेतत्परिणतमथवा ब्रह्मपूजनात् वज्रेणाभिहताः संतो न विनाशमवाप्नुयुः एकोऽप्यनेक
 तामाप्यपरमादुदरगोप्यय श्रवध्याननभैवेतस्माद्देवा भवन्ति यस्मान्मारुद इत्युक्तस्ते न गर्भं संस्थिताः मस्तो
 नामतेनाद्या भवंतु सुखभाणिनः ततः प्रसाद्य देवेशः क्षमस्वेति दिदिपुनः अर्थशास्त्रं समारथयामयैतद्गुह्यं कृतं कृत्वा
 मरुद्गुह्यै देवः समेतो ह्यमराधिपः क्षिति विमानमारोप्य संयुक्तानामादिवं यज्ञभागभुजो जातामस्तस्ते ततो भवन्
 नजगमुरैष्यमसुरैस्तस्ते सुरवच्छमाः इति पाश्चात्पुष्टिं प्रपूषमाणं पुत्रकामव्रतं अथास्यामेव ज्यैष्ठ्यां विल्व
 त्रिरात्रव्रतं ब्रह्मविच ७ यैष्ठेमासितुलं प्रोसर्पौर्णमास्यां द्विजोत्तम ज्यैष्ठ्या कुजादने कुर्यात्सिद्धार्थैः स्नानमत्तम आदि
 क्षं सितयेद्वक्त्या गधपुष्पैश्च पूजयेत् वत्सरं तेव कभक्तुह विष्यान्नेन कारयेत् श्वशूकरखरादीनां दंष्ट्रीने भोजनं त्यजे
 त् अनेन विधित्वा सप्तकुमसिमासि समाचरेत् ततः संवत्सरे पूर्णगत्वा विल्वसर्भापतः गृहीत्वा बालुकां पात्रे प्रस्थमा
 त्रामहामुने अथ दाधान्यमादाय यवशालितिलादिक ततो र्वशमये पात्रे वस्त्रयुगेन नेष्टयेत् उमामहे श्वरहे मंश
 तया कुर्याद्विभूषितं रकवस्त्रयुगं दद्यान्नैवेयं फलसंयुतं पुष्पैर्बहुविधैश्च आपि फलैर्नाना विधैस्तथा गुह्यं क्षुरिकैस्तत्र लव

ऐतद्विरुद्धकैः सतथा न्यैस्तथादीर्घैर्वशापानप्रकल्पितैः राजनीकंठमूत्रैश्चशुभैः कुंकुमकैः संश्रवतारं करो-
 त्येषाडमदेवाहरप्रिया श्रीनिकेतनमस्तुभ्योऽथवाप्रियनमोस्तुते श्रवैषव्यचमेदेहि श्रियं जन्मनि जन्मनि श्रियं य-
 नपतिपुत्रानारोभयंकुलसंततिं सौभाग्यरूपसंपत्तिपूजितस्त्वं प्रयच्छ मे सहस्रं विल्वपत्राणां हिमये तु यथाविधि-
 पयसंतं ब्रजुयाद्विप्रभाति यमं जवित् राजतं श्रीतरुत्वा सुवर्णफलशोभितं श्रष्टेत्तरशतं पावर्षीत वज्रेण वेधयेत् अ-
 योदश्यां समारभ्य पावर्ष्या भवोत्तिथिः त्रिरात्रागारं कृत्वा पाठवासीजितेन्द्रियः उमापते पशुपते त्रैलोक्येणाधिपते
 प्रभो गृहाणार्धमहादेव गौर्यसहमहेश्वर ततः प्रभाते सप्ताहं स्नात्वा च तिलसर्पैः वस्त्रालंकारयुगैश्च गुरु-
 दांपत्यमर्चयेत् पादुकोपानहच्छत्रशय्यां च सुभूषितां गुरुसंपूज्य भक्त्या तु दद्यादेतत्प्रयत्नतः षोडशाष्टौ तु चतुरो-
 द्विजान् दांपत्यभूषितान् वस्त्रालंकारभोगदानैस्तस्मिन्नहनि पूजयेत् मिष्टान्नं भोजनं देयमात्मनः श्रेय इच्छता याना-
 रीकुरुते चैतद्भक्तपापप्रणाशनं सर्वसिद्धिकरं पुण्यं शिवलोके मर्हायते कल्पकोटिशतं यावदास्थाय शिवसन्निधौ ततो-
 राज्ञो भवेन्मर्त्ये पुत्रपौत्रसमन्विता इति रुकंदपुराणोक्तं सोपापं न विल्वत्रिरात्रागतं अस्यामेव पौर्णमास्यां तिलदानं च
 उपानहं दिदत्तं च कुर्यात् तदुक्तं निर्यायाम्भे उष्येमासितिलान् दद्यात् पौर्णमास्यां विशेषतः श्रद्धेयस्य स्य च पुण्यं
 तस्याप्तोति संशयः विष्णुधर्मोत्तरे सोपावासस्तथा ज्येष्ठपूर्णे तु शशलक्षणे उपानहौ तथा छत्रं दत्त्वा रं तु सुखी भवेत्
 तत्र मंत्रः उपानहौ प्रदास्यामि कंटकादिनिवारणे सर्वस्थाने पुसुखदेवतः शांतिप्रयच्छ मे छत्रदानं मंत्रः इहामुजातप-
 आणं कुरु मे शयप्रभो छत्रत्वस्यैतेषु दत्त्वा ह्यष्टाण्यमया सह मया लक्ष्म्या सह विष्णुस्मृतौ ज्येष्ठे षष्ठे षष्ठ्या तु चैतस्यात-
 न्छत्रोपा नहप्रदानेन नरो नराधिपस्य भागोति ति तथा वामनपुणे उदकुंभां बुदानं निविक्रमस्य प्रदत्तं तद्वयं ज्येष्ठमा-
 सितिविति इयं चरौ च्यमन्वादिः तत्र मन्वादि कार्यत्वेन श्राद्धदानादिविधेयं तथा च कौर्मकल्पादिरेपि कल्पादिकार्यं

मापिकाट्यं श्रवपद्मपुराणदानमुक्तं सत्स्यपुराणे एतदेव यदापद्मभूद्वर एमयं जगत् तत्कथां ता श्रयेत द्वत्पाद्मि
 त्पुच्यते बुधैः पाद्वतत्पंचपंचाशत्सहस्राणि तु पठ्यते ऽथैषमासितिल्युक्तं सोऽथ मेधफलं लेभेत् नारदीये च एतद्वै
 पंचपंचाशत्सहस्रं पद्मसंहितं पुराणैस्त्वयि त्वयैषां रत्नवर्णसंयुतं यः प्रदद्यात्सुसंस्कृत्य पुराणज्ञायमानवः
 स प्रातिवैष्णवधामसर्वदेवनमस्कृतः इति पद्मपुराणदानं ॥ स्वस्ति श्रीरणवीरसिंहधरणीपालो वदान्याप्रणीत्वा
 नाशास्त्रविचारसाररसवित्तुदं संरक्षकः धर्मधर्मविभागकृद्घुपतिः प्राद्विजार्चयति ज्ञायारपुत्रकलत्रमिब्रसहि
 तः संपालयन्धर्माचिरम् १ रणवीरसिंहभूपेन कारिते कृत्यसागरे अभवद्भयैष्ठक्यानां रन्योरत्नसमुच्चयः २ इति
 श्रीमत्सुर्वंशावतसरघुकलितलकश्रीरणवीरसिंहमहाराजकारिते कृत्यरत्नाकरेऽथैषमासकृत्यरत्नसमुच्चयः ॥

॥ श्रीरघुनाथमुद्रायनालये ॥

लालाशिवामह्नाधिकारेज्यैष्ठ्यासोमुद्रितस्समाप्तिमगमत्

संवत् १९४१ आषाढ प्र. २४

आपादमासप्रारम्भः

॥ उर्ध्वाणिशायनमः ॥ अथाष्टमासकृत्यनिर्णयः ॥

तत्रमिधुनसंक्रांतीपराः श्लेशघटिकाः पुष्यकालउक्तः रात्रौतुपूर्वोक्तव्यवस्थाज्ञेया अथकृत्यरकंदपुराणे
 आषाढाचपियोमासमेकभक्तसमाचरेत् राज्ञोसौमान्यतांप्राप्यकामानोतिपुष्कलान् महाभारते आषाढमेकभ
 केनरिथव्यामासमतंद्रितः बहुधान्यो बहुधानो बहुमान्यश्च जायते आषाढकृष्णप्रतिपदाभारभ्य बहुभोगबहुधान्यप्रा
 तितत्रारंभः कार्यः तदुक्तं विष्णुधर्मोत्तरे ज्यैष्ठ्यांतुल्यमतीतायांप्रतिपदप्रभृतिक्रमात् पूर्ववत्पूजेदेवंविदश्वरूपधरं
 हरिं पूर्ववत् रूपावातिव्रतवत् कृत्वा व्रतं तिचतथा चिरात्रंदत्त्वाभ्युक्तं शयनं द्विजाय लब्ध्याय न धान्यममुजभूमौ
 स्वर्लोकमासाद्य च भोगान्स्यात् इदमेव भोगावातिव्रतं अत्रारोग्यप्रतिपद्व्रतंगत्वेन साधवनामधेयमूर्धन्यपूजाव्रतं
 आषाढकृष्णाद्वितीयायां तिथिपत्वेन ब्रह्मणः पूजाव्रतं कार्यं आषाढकृष्णतृतीयायां गौरिव्रतंगत्वेन सुभगगौरिपूजा
 व्रतं इयं चान्नेयकरपादि तत्रापिकरपादि आह्वानादिकृत्यं कल्पान्तरथायिफलकमुक्तं आषाढकृष्णचतुर्थी
 संकटचतुर्थी व्रतंगत्वेन हरनंदनगणपतिपूजादिकमुपवासव्रतं कार्यं पंचम्यां नगपूजा आषाढकृष्णपक्षा गृह
 नामधेयस्कंदपूजाव्रतं आषाढकृष्णसप्तम्यां निक्षुभार्कपूजा माघकृष्णाद्विंशत्वेन भविष्यपुराणे यानादधु
 पवसेदेवंकृष्णामेकांतसप्तमीं सागच्छेत्परमं स्थानं निक्षुभार्कं प्रपूजयेत् एकांतिथिवर्गे मूर्खां कृष्णसप्तमीं निक्षुभार्कं
 सप्तमिव्रतं तत्रादित्यस्य भगवतः पूजोपवासव्रतं स्त्रीभिरनुष्ठेयं आषाढकृष्णाष्टम्यां कृष्णाष्टमिव्रतं तदुक्तं
 बालिपुराणे प्रतिमासंचते पूजामष्टम्यां पश्चिम्यति मम वैवाहित्यलाभकामान्संसंप्राप्नोत्यसंशयमिति आषाढकृ
 णनवम्यां भद्रोद्देवीपूजाव्रतं तदुक्तं मदनरत्ने उपवासपुरोभक्त्यानवम्यां पश्यदेहयोः आषाढमासिरार्धे द्रव्यकु
 र्यान्नक्तभोजनं पूजयेच्छुद्ध्यादुर्गामैर्द्विनाश्रितनामतः ऐरावणगतां शुश्रूष्ये तव स्वरूपिणीं ऐरावणसमारु

छ इन्द्रस्यानुचरो भवेत् आषाढकृष्णदशम्यां धर्मराजस्य पूजनं भविष्यपुराणे केयमव्रतं दशम्यां यमउद्दिष्टः
 सर्वव्याधिहरो ध्रुवं मूलमन्त्राः स्वसंज्ञाभिरंगमन्त्राश्च कीर्तिताः मूलमन्त्राः प्रधानमन्त्राः अंगमन्त्राः परिवारमन्त्राः प
 द्मपत्रेषु परिवारदेवतासहितं कार्णिकस्य तिथीशंगवादिभिः पूजयेत् सा तिलक्षीरात्मनाक्षिकैर्होमं कुर्यात् तत्रादौ
 यमयधर्मराजोपेत्यादिपरिवारदेवतापूजा ततो घृताकधानाहोमस्तत आभ्यधारदिहोमः ॥ इति भविष्यतपु
 राणे केयमदशम्याव्रतं इदं दशम्यां माने सर्वमासेष्वनुष्ठेय आरोग्यव्रतमपि दशम्यां माने सर्वानुष्ठेय आषाढकृष्णैकाद
 शी योगिनी तदुक्तं नारदीये आषाढकृष्णैकादशी योगिनी समुपोष्यतां सर्वदानफलं प्राप्य भो देत विष्णुमंदिरं अ
 स्याः कथा युधिष्ठिर उवाच आषाढकृष्णपक्षे तु कवाह्ये कादशी भवेत् किं नाम कोविधिस्तस्या एतद्विस्तरतो वद
 श्रीकृष्ण उवाच व्रतानामुत्तममिदं लोकानां चाहि ताय च कथयिष्यामि राजेंद्र भुक्तिमुक्तिफलप्रदं आषाढस्य कृष्णपक्षे यो
 गिनी नामनामतः तस्या व्रतप्रभावेन पूतो भवति मानवः तस्मात्सर्वं प्रयत्नेन कर्तव्यैकादशी तिथिः कामप्रदेहलोके च
 परलोके च मोक्षदा महत्पातकहर्त्रा च महत्पुण्यफलप्रदा योगिनी नाम यस्य स्मात्तु तस्मात्सर्वोत्तमस्तनूता सप्तरदुस्तरं
 राजन्सर्वैकदशीव्रतं जगन्नाथमसारवैसारवैयोगिनीव्रतं कथयामि तवाग्रे हं कथां पौराणिकीं शुभां ब्रूल कथां
 राजराजः शिवमकिंपरायणः तस्या सीरपुष्पवटुको हेममालीति नामतः तस्य पत्नी सुसूया च विशालाक्षीति नाम
 तः स तस्यां स्निह्य संपुक्तः कामपाशवशंगतः मानसारपुष्पानि च यमार्गं यस्वयं हे स्थितः पत्नीं प्रेमसमायुक्तो न कु
 रेरालंघयतः कुर्वेद्वेव सदनैकेति शिवपूजनं मध्याह्नसमये राजन् पुष्पागमसमीक्षकः हेममाली स्वभवने रम
 ते कांतया सह यशराट् प्रत्युवाचा यथा कालातिक्रमकोपितः कस्मात्त्रायाति भो यक्षो हेममाली दुरात्मवान् मिथ्ययः क्रिय
 तां मस्य इत्युवाच पुनः पुनः यक्षोऽकचुः वनिता कामको गेहि रमते स्वेच्छयान्तप तेषां वाक्यसमाकर्ण्य केवरेः कोपपूरितः

भ्रानयामासतंतुवटुकहेममालिनं ज्ञात्वाकालात्ययंसीधिमवध्याकुललोचनः अस्त्रातएवचागतयकेवरस्या
 धतःस्थितः तद्वधूधनदःक्रुद्धकोपसरकलोचनः प्रत्यवाचरुमाविष्टः स्फुरदोष्ठपटद्वयः धनदडवाचं आःपा
 पट्टद्वदंतकृतंभेद्वहेलन अष्टादशाश्वजकुष्ठोवियुक्तःकांतयातया अस्मात्स्थानादपथ्यरेतागच्छस्थानमयाधमं
 इत्युक्तोधनद्वेधेनतस्मात्स्थानात्प्रातः महादुःखमिभूतश्रुकुष्ठोपीडितविग्रहः तैवतोयनमध्यं चवनेरैद्रालभद
 दसौतमुखदिवसेतरुयननिद्रालभतेनिशि यातुकेनाभिभूतोपिपूर्वकर्मस्मरत्यसौ छायायापिडिततनुर्निदाधितपूरी
 डितः शिवपूजाप्रभावेनरमृतिरतस्यनलुप्यते अममाणस्ततोगच्छद्विमाद्विपर्वतोत्तमं तत्रापश्यन्मुनिवरंमार्कंडेयं
 तपोनिधिं यस्यापुर्विद्यतेसप्तब्रह्मणोदिवसान्यूय आश्रमंतगतस्तस्यऋषेर्ब्रह्मसदःसमं वंदेचिरणौतरस्यदूरतः
 पापकर्मकृत् मार्कंडेयोमुनिवरोदृष्टवातकुष्ठिर्नंतदुःपरोपकरार्थायसमाहुयेदमब्रवीत् कस्मात्कुष्ठमिभूतस्त्वंकु
 तोनिचयरोह्यसि इत्युक्तःसप्तयुवाचमार्कंडेयमहामुनि हेममात्युवाच राजराजस्यानुचरोहेममालीतिनामतः
 मानसात्पुण्यनिचयमानीयप्रत्यहंमुने शिवपूजनेवलायांकिंवरपयसमर्पये एकारमन्त्रिवसेकुललोपश्रुतिवहितोम
 या पत्नीसौख्यप्रसक्तेनकामव्याकुलचेतसा तत क्रुद्धेनरासोहराजराजेनर्वैमुने कुष्ठमिभूतःसजातोवियुक्तःकां
 तयातया अधुनातवसाग्निध्वंशसोस्मिभुभकर्मणा सतांस्वभावतश्चित्तपुरोपकरणक्षमं इतिज्ञात्वामुनिश्रेष्ठमांश
 शाधिक्रान्तं मार्कंडेयउवाच इवयासत्यभिदशोक्तनासत्यभाषितंपतः अतोवत्तोपदेशोत्कथयामिशुभप्रदं आ
 पाठ्यकृष्णपक्षेत्तुयोगिनीव्रतमाचर आस्याव्रतप्रभावेन कुष्टनश्यतितेनय इतिवाक्यंमुनेःश्रुत्वादंडवत्पतितः क्षि
 तौ उत्थायदिष्टेमुनिनावभूवार्तावहर्षितः मार्कंडेयोपदेशेनकृततेनब्रवीन्नमं तद्गतस्यप्रभावेनदेवरूपोवभूवसः
 संयोगंकांतयालेभुवभुजेसौख्यमुत्तमं ईदृग्विषयपुश्रेष्ठकथितंयोगिनीव्रत अष्टादशसहस्राणिद्विजान्भोजयते

तुपःतत्फलं समवायोति यो गिरिर्नो वलकन्नरः सहापापप्रशमनी महत्तुल्यफलप्रदा शुचौ कृष्णैकादशोत्तेकथिताया
निनिन्य पठनाच्छ्रवणान्मर्त्यं सर्वपापैः प्रमुच्यते इति ब्रह्मवैवर्तपुराणे ॥

पद्मपुराणे च आपादकृष्णयोगिन्येकादशोमाहारस्य

अस्यां पुंदरीकाक्षनाम विष्णुपूजनं आपादकृष्णद्वादश्यांतिथीं शत्वेन हरेः पूजनकार्थं आपादकृष्णत्रयोदश्या
त्रयोदशीमात्रव्रतत्वेन कामत्रयोदशीव्रतं हेमाद्रौ भविष्योत्तरे कामसूत्र्यत्रयोदश्यामूल्यो जायते ध्रुव इष्टारूप
वर्तमानादर्थालभेत् कामांश्च पुष्कलान् मूलमन्त्रागसंज्ञाभिस्त्र्यंभजाः प्रकीर्तितः पूर्ववत्पद्मपत्रस्य कर्त्तव्यश्चातिथी
श्वरः त्रयोदशपुष्पपहारैश्च यथाशक्ति विधीयते पूजाभावितं शीठयेन कृतापि न फलप्रदा अजयधारासमिद्धिश्च दधीक्षी
राक्षसाक्षिकैः पूर्वोक्तफलको ह्येव कृतः शान्तिनचेतसा अन्नमूलमन्त्रः कामगायत्रीसिद्धौ त्रिशुक्लत्रयोदश्यां अन्नं यत्र यो
दश्यां अन्नं गन्तव्यं अपि तत्रैव होमा आपादकृष्णत्रयोदश्यां मासि शिवरात्रि व्रतं गत्वेन शिवचतुर्दशीव्रतं तदुक्तं मदन
रत्ने स्कंदपुराणे यतः कृष्णचतुर्दश्यां पूजायत्नेन नैकृता तद्याज्ञागारणरात्रौ सत्रिचौ नैकृतं तथेति आपादामावास्यामि
तकलमादिः कलपादिकृत्यमधिकृत्या त्रिश्रद्धादि विधेयं अमावास्यायां सकलामावास्यासाधारणं शूलव्रतं हेमाद्रौ शि
वधर्मेषु अमायां तु निरहा रोयो वृद्धमेकमुयं व्रतं शूलपिष्टसंयुक्त्या वर्षात्तेति विनोदयेत् अनेन भूषणहृदयदिपापानि सक
लान्यपि नश्यन्त्येति विनाशश्च शिवलोके गतिर्भवेत् अथापादशुक्लव्रतिपदायां मार्गेण यत्र तिष्ठतं विद्याप्राप्तिव्रतं ग
त्वेन सूर्यपूजनं ब्रह्मण पूजनं च संवत्सरमिदं कृत्वा ततः साक्षात्त्रयोदशं पूजनं देवदेवस्य तस्मिन् ब्रह्मनिर्माणे वेति विष्णु
धर्मोत्तरे कमारोण्यव्रतं सदा व्रतिपदं प्राप्य शुक्लपक्षस्य यादव संवत्सरं महाभाग शुक्लं गंधानुलैपनैरित्यादि शुक्लप्र
तिपदि सविस्तरं होमं आपादशुक्लद्वितीयाचारयया जोत्सवः तदुक्तं तिथितत्त्वे रत्नादि आपादस्य सिते पक्षे द्वितीया

पुण्यसयुता - तस्यांरथेसमारोप्यारमंभमद्रयासह नारदांयापश्चादस्यासुतेपक्षोद्वितीयायुप्यसंयुतेत्यादि द्विजा
 तिभिर्द्रतस्यार्थपरिक्रम्यपुरोदितं जलाशयातिकंभावाकारेणैवमहोत्सवं तदंतेदेवभुवनंनप्रवेदयचयथाविधि ब्राह्म
 णान्भोजयेच्चैवव्रतस्यास्यप्रपूर्तेष्वेति आषाढशुक्लतृतीयायां सलक्ष्मीकेशवपूजा नारदीये आषाढस्यतृतीयायां
 शुक्लपक्षेचवाससा केशवंतुसलक्ष्मीकंसखिकिवृद्धिर्जोर्वेयत् भोजनैःसुरभीदानैर्वस्त्रैश्चैवविभूषणैः प्रियैर्वाभ्यर्च्य
 श्रीयानारोसीभारयवांछया समुपास्यव्रतैवेतन्नधान्यसमन्विता देवदेवप्रसादेनविष्णुलोकगवाप्नुयात् आषाढ
 शुक्लचतुर्थी रथंतरकल्यादिः तस्यांकरपादिश्चाद्वदानादिकमनंतफलदमित्तिवाक्यप्रवृत्तम् आषाढशुक्लपंचम्यां पं
 चवर्णध्वजग्राभाद्वहिरंधरेपातितियायवायुपूजासर्वलोकपालपूजा तदुक्तंनारदीये आषाढशुक्लपंचम्यांवायुंसर्वगतंमु
 नेनामाद्वहिरिनिर्गत्यधरोपातेसमारुप्यतः ध्वजपंचवर्णैस्तुवंसादृढाग्रसंस्थितं संमूर्छितंनिदध्यातुकल्पितासतमध्व
 नः, ततस्तन्मूलदेशेतदिक्षुसर्वांमुनारद लोकपालान्समभ्यर्च्यकुर्याद्वायुपराक्षणे तस्मैतस्मैमदिर्भाषायपूजांसम्य
 कप्रकल्पयेत् एवंस्थित्वातिराहारस्तत्रायमचतुष्टयं सायमागत्यभोहस्वंभुक्त्वास्वयमवस्थितः लोकपालात्त्रमस्कृत्य
 सुप्याद्भूमितलोत्थितः यःस्त्वमोजायतेतस्यारात्रौयामेवतुर्थके सएवभवितानूनसस्यमित्याहवैशिवः अशुभेनसम
 प्यन्नैःशिवपूजापरायणः सोपवासोयजेदेवयामंतद्दिनेमववा भोजयित्वाद्विजानद्वैततःशुभफलंलभेत् एतमेतत्स
 मुहिंशुभाशुभनिदर्शनं नृणांसीभारयजनकमिहलोकेपरत्रच इतिसौभग्यजनकपंचमिव्रतं आषाढशुक्लपक्षांतरं
 दव्रतं नारदीये आषाढशुक्लपक्षांतरकदव्रतमनुत्तमं उपोष्यपूजयित्वैवशिवोमाप्रियंमातमजं लभतेवाछितान्का
 मान्पुत्रपौत्रादिसंतति आषाढशुक्लसप्तम्यां सूर्यपूजाव्रतं नारदीये आषाढशुक्लसप्तम्यांजातहृद्रोरविःस्वयं सं
 पूज्यविधिधानेसोपवासोर्जितोद्विधः स्वर्गीयंभलतेविप्रदेवैर्द्रस्यप्रसादतः निर्णयाद्यनेऽपि आषाढशुक्लसप्तम्यां

करपपाद्विस्वात्तामसयोजातः तत्रवर्तुलमंडलस्थितसूधूपदीपानुलेपनादिभिः संपूज्यनैवेद्यं दद्यात् तदुक्तं ब्रह्म
 पुराणे आपादशुक्लसत्स्यां विवस्वत्तामभारकरः जातः पूर्वतत्तस्मात्तत्रापौष्ययजेत्सदा रथचक्राकृतौ रम्यमंडल
 सर्वकामदः भक्ष्यभोज्यं स्तथाप्यैः पुष्पैर्धूपैर्बलेपनैरिति आपादशुक्लाष्टम्यामहिषघ्नदेवीव्रतं नारदीये शुक्लाष्टम्या
 तथापादस्तराद्यैश्चानिशावना तेनैव स्नापयेद्वापूजयेच्च विधानतः ततः शुद्धजले स्नाप्यविलिप्ते सैष्टुचंदनैः नैवेद्यं शर्क
 रीपुतंदत्वाचमनमर्पयेत् भोजयेत्वाततो विप्रान् दत्वा स्वर्णचदक्षिणां विसृज्य च ततः पश्चात्स्वयं भुंजीत वाग्यतः एतद्ब्र
 तनरः कृत्वा देवा लोकमवाप्नुयान् तथा च देवीपुराणे अष्टम्यां व्रतथापादनिशातो येन स्नापयेत् ततो देवीजले कुठ्वैर
 दासुदकेन च स्नात्वा विलिप्य कूर्पूरचंदनरौचनंबुभिरिति पाठांतरं धूपचंदनकूर्पूरबालकैः सिद्धसिंहकैः भक्ष्यान्ना
 करया पूर्णपानिकानि शुभानि च द्वापयेत्कल्पका विप्रभोजनं चात्मनस्तदा शक्तिर्यो दाक्षिणां दद्यान्महिषघ्नोचकी
 र्त्तयेत् दीपमालाघृतनैवसर्वाङ्कामाभ्यर्चयेच्छति सर्वयज्ञमहादानसर्वार्थफललभेत् एतद्ब्रतवरं शुक्रमया रुद्रेणावि
 ष्णुना जगतां हितमिच्छद्दिश्वर्णैर्दुर्गाव्रतमहत् भानुना ग्रहविध्यं समसमरेचकृतं पुरा देवासुरैर्यक्षनागाकिन्नैर्मनवै
 रस्तथा आप्सरोभिर्भूतधात्र्याभिः सौभाग्यस्य विबुद्धये कृतं वैद्यहशावर्लपुश्च कर्पूराद्यथाविधि श्रवणादस्य चाशोतिस
 वकामसुखानि च इष्टानि लभेत्मर्थवैद्यपुत्रं प्रसूयते इति महिषघ्नदेवीव्रतं आपादशुक्लनवम्या भैद्रिदेवीपूजा
 व्रतं नारदीये आपादस्य नवम्या च यक्षुर्धार्पणक्षयेर्द्विज नक्षत्रांसमभ्यर्च्य सितामैरावणिरश्वतां समवेद्वलो
 क्तुभोगमाग्नेययानगः आपादशुक्लदशम्यामन्वादिका नारदीये आपादशुक्लदशम्यापुण्यामन्वादिकामतां तरयां स्ना
 नं दानजपोहोमिवास्वर्गातिप्रदः अथात्त्रापादशुक्लैकदशीदिनशयनीकरणं नारदीये आपादशुक्लैकदश्यायाद्विधान
 त्वच्छृणु तर्पण्यतस्मिन् दिवसे विवस्वतमंडपेशुभे स्थापयेत्त्रातिमां विष्णोः शंखचक्रगदां वनेः लसच्चतुर्भजां सौम्यां

कांचनींवापिराजतीं पीतांबरधरांशुधैर्धैर्केरवारुततेदिज-ततःपंचाभूतस्नानंभवे शुद्धजलेनच, पौरुषेणचसूकेन
 उपचारान्प्रकल्पयेत् नीराजनांतान्पाद्यादिस्तिवतःसंग्रार्थयेद्दरैः सुप्तेस्त्रयिजगत्त्रयजगत्सर्वचराचरं इतिसंग्रार्थं
 देवात्रेचातुर्भास्वव्रतोदितात् त्रिधर्मरहितुपशशकिमृहणीयाद्भक्तिमान्नरः ततःप्रभातेद्वादश्यांसमर्चयेच्छेषशायिनें उ
 पचरैःगोडशभिस्ततःसंभोज्यवाडवान् व्रतेष्यदक्षिणाभिस्तुस्वयंभुंजीतवान्यतः ततःप्रभूतिविप्रेर्द्वगंधार्थैःप्रत्यु
 ह्यजेत् कृत्वाविधिनाविप्रदेवरथशयनव्रतं मुक्तिमेतयतेमर्त्येभवाद्दिष्णुप्रसादतः श्रवैवदेवशयनोद्दयापन्नव्रत
 नक्तं भविष्योत्तरे मिथुनस्थेसहस्रांशौरवापयेन्मधुसूदनं तुलराशिगतेतस्मिन्पुनरुत्थापयेद्धरिं श्रापाडस्युसिते
 पक्षेएकादश्यामुपोषितः इत्यादिकृत्यकलापोऽप्रेवश्यते अथदेवशयनोकादशोकथा भविष्योत्तरे पद्मपुराणेच सु
 धिधिरडवाच श्रापाडस्यसितेपक्षिकावाहोकादशभिमेव किं नामकोविधिस्तस्याःकिंपुण्यं चवदस्वमे श्रीकृष्णउ
 वाच शृणुपार्थप्रवक्ष्यामिगोविंदशयनव्रतं कटिदानं समुत्थानं चतुर्भुजव्रतकर्म युधिष्ठिरडवाच किंदेवशयनं
 नामकिंदेवःस्वपित्यहो देवःकिमर्थस्वपितिकिविधानंचतदहं केनचःकेचलियमात्रतान्यप्रकृतिश्चक्राः किंयाह्यं
 किंचभोक्तव्यं सुप्तेदेवजनार्दने श्रीकृष्णउवाच मिथुनस्थेसहस्रांशौरवापयेन्मधुसूदनं तुलराशिगतेतस्मिन्पुनरु
 त्थापयेद्धृतं अधिकमासिपतितएवविधिक्रमः नान्यथास्वापयेदेवंतथैवोत्थापयेद्धरिं श्रापाडस्य
 सितेपक्षेएकादश्यामुपोषितः रथापयेन्नृतिमांविष्णोःशंखचक्रगदाधरां कांचनींराजनींताम्रमयार्पितैर्लिखितं
 पीतांबरधरांसौम्यापयैकेरवारुततेशुभेसितवस्त्रयुगाच्छलेसोपधानियुधिष्ठिरइतिहासपुराणद्वाह्मणोर्वेदपारंगःस्त्रा
 पयित्वादिधिशीरघृतक्षौद्रंजलेनवा समालभ्यशुभंभौधैःपुष्पैःसुधूपितां पूजिताकुसुमैः शुद्धैर्भेषाणेननपाद्भव सु
 सेखपिजगत्त्रायेजगत्सुतमवेदिदं विदुर्देवविदुर्देवतजगत्सर्वचराचर एवंतां प्रतिभुंविष्णोःरथापयित्वापुधिष्ठिर

तस्मैवाग्रस्वयारथत्वाग्रहणायाज्ञायमानरः चतुरावापकान्मासाद्वरस्यात्थापनावाधं गृहता॥ नयमः शुद्धानावध
संघानुमे स्वीवानरोवामद्रकोधर्मज्ञोयद्वद्वतः गृह्णेयास्त्रियमानिताः दंतधावनपूर्वकं तेषां फलानिवर्ध्यामिक
रंष्टांतिष्ठप्रकृत्युपक् मधुरस्वरोभवेद्राजन्मपुरुषोगुडवर्जनात् लुभेच्चसंतीर्दीर्घापुत्रपौत्रादिर्वाद्धर्मा तैलरयवर्ज
नात्पार्थसुंदरांगः प्रजायते कटुतैलपरित्यागादिपुनाशमवाप्नुयात् मधुतैलपरित्यागास्तैभ्योवमत्तुलंभवेत् पुष्पा
दिभोगानियमात्स्वर्गोविद्याधरोभवेत् योगान्वासिभवेद्यस्तुसब्रह्मपदमाप्नुयात् कटुकतिकमधुरकपायक्षारजात्र
सान् वर्जयेत्सर्वैरुपयुक्तैर्गंधैर्नामुयात्सदातांबूलवर्जनाद्देगीरककंठश्चायते शाकपत्रशानाद्देगीचापाकृतमलो
भवेत् पदाभ्यगपरित्यागाच्छिरोभ्यगविवर्जनात् दीप्तिमान्दीप्तकण्ठोयक्षोद्भवपतिर्भवेत् लुभेत्संतीर्दीर्घातैल
पकविवर्जनात् भूमौस्तरशार्दीषहरेरनुचरोभवेत् सदाभुनिः सदायोगीष्कसरययभोजनात् निर्वर्धाधिर्ना
रुजोऽजस्त्रमयमांसविवर्जनात् एवमादिपरित्यागाहर्भ्यः स्याद्धर्मनंदन एकांतरोपवासेनब्रह्मलोकमही
यते धारणांनखलोभानांगनास्त्रानदिने मौनव्रतीभवेद्यस्तुतस्याज्ञास्त्रालिताभवेत् भूमौभुक्तेनरो
यस्तुष्टाधिष्वधिपतिर्भवेत् डौनमेनारायणपतिजपित्वानंतकफलं पादाभिषेदनाद्विष्णोर्लभेद्भोदानजफलं
कटपरशार्दीभवेद्राजन्सनरोनात्रसंशयः विष्णुपादांबुजस्यशार्कृतकृत्योभवेन्नरः विष्णोर्देवालयकुर्पा
दुपलेपनमार्जनं कटपरशार्दीभवेद्राजन्सनारोनात्रसंशयः प्रदक्षिणयातंपरुत्तकरेतिस्तुतिपाठकः हंस
युक्तविमानेनसतुविष्णुपुरंजनेन त्रिरात्रभोजनाच्चैवमोदतेतिविदेववत् षडहर्भोजनाद्राजन्देवोवैमानुपोभवेत्
प्राज्ञापार्यचरंश्चैवचातुर्मास्यव्रतंनरः मुच्यतेपातकैः सर्वैस्त्रिविधैर्नात्रसंशयः तत्सकच्छ्रुतिश्चच्छ्रान्त्यायः क्षिपेन्शयनं
हरः सयातिपरमंस्थानंपुनरावृत्तिवर्जितं चार्द्रायणेर्नरोराजन्क्षिपेन्मासचतुष्टय दिव्यदेहोभवेत्सोयसोमलोके

चगच्छति शुक्लपक्षेनरोयोर्वैष्वेदज्ञादिभक्षणं तेनपक्षोपवासिनप्रतिपक्षंहरिश्रियः सगच्छेदरिसापुत्रं नभूपरु
 प्रजायते भिक्षाभोजीनरोयोहिसमभवेद्देदपारगः नलिष्यतेसपापेरुतुपद्मपञ्चमिवांससा कृष्णोविष्णोः हवीकेशेप्रसुते
 मधुसूदने पराश्रवर्जयेद्यस्तुकृतकपोभवेद्द्विजः पराश्रवर्जनात्पार्थवाद्रायणफलंलभेत् सर्वपापविनिर्मुक्तः सो
 मल्लिकमहीयते श्लाकाहारतुयः कुर्याद्भ्राजन्मासचतुष्टयं तस्यवंशसमुच्छेदकदाचिन्नोपजायते लवणवर्जयेद्यस्तु
 भूपमासचतुष्टयं भिजन्भोपाजितपापं सर्वानशमवाप्नुयात् शतथादानंतुयः कुर्याद्यावन्मासचतुष्टयं विष्णुमहिरयरा
 जेद्रसेदवत्ववानुयात् पंचगव्याशनः पार्थवाद्रायणफलंलभेत् निर्मलं देहमाप्नोतिगंगास्नानंदिनेदिने कांश्यमांसिन
 तं द्यूतं दयापानं क्रोधं नैधुने हिसातैलं विवादं च निद्रां निर्नात्यलं यतं द्वादश्यां द्वादशैतां निविष्णुभक्तो विवर्जयेत् उपवा
 संतया न कमेकभक्तमयाचितं श्रशकस्तुमान् कुर्यात्सायं प्रातरखंडितः स्नानं पूजादिसंयुक्तं सनरोहरिलोकभाक्
 गीतवाद्यकरो विष्णोर्भाधवलोकमाप्नुयात् लोकान्प्रवोधयेद्यस्तुसंततिविष्णुपुरं व्रजेत् .. कृत्वा भक्षणं कदिव्यलोकम्
 परसं व्रजेत् कृत्वा भक्षणं कविष्णोर्निर्मलं देहमाप्नुयात् निर्यस्त्रापीनरो राजन्नरकं नैव प्रपद्यति भोजनं वर्जयेद्यस्तु स
 स्नानं पौष्टकरं लभेत् तीर्थं जाम्बूद्विरस्त्रा नाग्निर्मलं देहमाप्नुयात् एकभक्त्या शनान्निर्यस्यसिंहो ब्रफलं लभेत् श्रयाचितं न
 चाश्रोतिवार्पाकूपप्रपाफलं पट्टाः कालभोगेन रथार्थारवर्गेनरोभवेत् भोगेन भोजनेनैव यथः पत्रे पुपोनरोभुंके
 कुरुक्षेत्रे फलं लभेत् शिलायां भोजनेनैव प्रयागज्ञानफलं मुत्तेनापेजगताथेकशवेगसुदृजं नैव तैत्तिकियाः
 सर्वाश्चानुर्मास्येयभारत यामद्वयजागरणाक्षरेणैरभिभूयते क्षणं तु पद्मफलदं घटिकानुवर्तुं गुणा प्रहरः कांदिगुणै
 तस्ततः संख्या न विद्यते ॥ इति पद्मपुराणे जागरणफलमुक्तम् ॥ एवमादिब्रतैः पार्थतुष्टिमायातिके शयः विवाहव्रत
 वंधादिक्रियाः संस्कारलक्षणाः क्षौरशुभ्रप्रेवशादिभोगानां दिप्रतिष्ठितं पुण्यानि यानि कर्माणि वर्जयेद्दक्षिणायने श्र

संक्रांततथामासंदेवैपित्र्यविवर्जयेत् मल्लिभुजमशौचवरविसंक्रांतिवर्जिते प्राप्तेभाद्रपदेमासिष्कादश्यासितेहानिक
 टिदानंभवेद्विष्णोर्महापूजाप्रवर्तने कृष्णकृष्णजगन्नाथयोगिगन्धमिरंजन कटिदानंकरुण्वाद्यप्राप्तेभाद्रपदेशुभे क
 टिदानपार्थपरिवर्त्तनम् मदेतदेवश्रापनंतत्रमेकारंशृणु पुरातपःप्रभवेष्णतोषयित्वाहरिप्रभुं यचितमुखसंवास
 संस्थानंयोगनिद्रया निरीक्ष्यचातमनोदेहंरुद्धंलक्ष्म्याउरःस्थलंश्रावचक्रासिशार्ङ्गेश्रवाहवोप्यथपरशमे नाभे
 रयोनिरुद्धमेवेनतेपनपक्षिणमुकुटेनाशेरुद्धकुंडलैःश्रवणेतथाऽद्वान्मूहंततस्तुष्टोत्रयोःस्थानमादरात् चतुरोवा
 र्षिकान्मासाव्यसंप्राप्तामविव्यसि योगनिद्रापितद्विष्यंश्रुत्वाप्रौराणिकंशुभं चकारलोचनावासमतोर्थेन्युधिधिर
 ब्रह्मतुतावदश्यामिमानयामिमनस्विनीं योगनिद्रामहानिद्रांशोपाहिश्रापनस्वयं क्षीरोदतोयवोच्यथैवातपादंसंन
 हितं लक्ष्मीकरांबुजैःस्थितुर्हृदयमानंपदद्वयं तत्रकालेत्योमासान्मद्रक्तश्चतुरक्षिपेत त्रैतरेनैकैर्नवमैःपाद्वैश्वेष्टमा
 नवः कर्त्तव्यस्याधीविष्णुलोकेवसतेनात्रसश्रापः ततोविवोधयेद्देवंशस्त्वक्तगदाधरं कार्तिकेशुक्लपक्षरप्यष्कादश्या
 एयसुत भद्राणानेनरजेंद्रदेवमुत्थापयेत्ततः उत्तिष्ठोत्तिष्ठगोविंदयोगनिद्रांविहाय च लक्ष्मींविसृज्यलोकंभवमल
 क्ष्मींमुदंकशायं समुत्थितेतदाविष्णौक्रिया सर्वाप्रवर्तते तत्रैवदेवदेवस्वरूपवत्स्नानमाधेत् महानूर्ध्वरक्षी
 श्यामयेत्स्वयंनस्थितं दर्शयेत्सर्वलोकांश्चउत्थितधरणीधरं भस्मदेशोपिरजेंद्रसर्वं स्वर्गायिक्त्वपते राजौजानराण
 कार्थ्यमेकादश्यामुरालये प्रभातेविमलेस्नात्वाद्वादश्यांविष्णुमर्चयेत् जुहुयाद्वयवाहं चहविर्द्रव्यैर्घृतादिभिः ततो
 विधान्शुभाचारान्मेजयेदन्नविसृज्यैः घृतक्षीरदधिक्षौद्रकपायगुह्यमोदकैः पुजमानोभूतस्थित्वावाद्वादस्याखिविजिताः
 एकादश्यादौवाभोजयेत्करुसत्तमं श्रवयेच्चंदनैश्चूर्णैः पुष्पैर्गंधैर्द्विजोचमान् शास्त्रोक्तविधित्वापार्थभोजयेद्भगवद्भ
 तान् श्राव्यतेपथस्ततोद्वाह्यं कंयकिंचिदेव च स्वभावाद्यदभोदेवदुत्तपुष्पफलादिकं चतुरोवर्षिकान्मासास्त्रिपथो

यस्य यः कृतः स्यादिति वा द्विजभ्यस्तद्व्याज्ज्ञतं याचदक्षिणां दत्त्वा विसर्जयेद्विप्रान्तर्गतं भुञ्जीत च स्वयं परमं कंचतुरोमांसा
न्यातितस्य समुद्धरेत् एवं यथा चरेत्पार्थसो नंत फलमाप्नुयात् श्रवसानंतुराजं द्रवामुदेवपुरं व्रजेत् यस्याधिंशं समाप्येत
चतुर्मारप्यव्रतं नृपः समवेत्कृतं कंरुतु न पुनर्मनो मोवेत् यो देवशयनं चापि कटिशनं सनाचरेत् उन्म्यानं चापि हृणस्य
सहर्षं कामाप्नुयात् शृणोति ध्यायति स्तौति जुहोत्यारुणतियो नरः हरिभक्तिकरः पापैर्गच्छेद्देवपदम् दुरवा
विधिमोगिनायने भगवानंतोद्योस्मिन्दनं स्वापिति चापि विबुध्यते वा तस्मिन्ननन्यमनसा मुपवासमाजां पुसां ददाति
सुगातिं गरुडाग्रगामि ॥ इति श्रीभविष्योत्तरपद्मपुराणोर्विष्णोः शयनकटिदत्तोरुद्यापनैकादशीमाहात्म्यम्
अस्यार्धैकादशं वामं सुदेवद्वारं दृशीं व्रतं वा हपुराणे दुर्वासा उवाच आपादप्येवमेवंतु संकरप्या विधिना नरः श्रद्धे
रपरमं देवं धनुर्ध्वानतः वामदेवाय पादौ तु कटिं संकर्षणाय च नद्युन्नायति जठरमतिरुद्धाय चैतुरः चक्रपाणये
तुभुजैर्कंठं भूयतयेतथा स्वनाम्ना शंखचक्रे तु पुरुषयेति वैशिरः एवमभ्यर्चयेन्ध्यावीजान् वत्तरस्याप्रतोषट् विन्यसेद्
खयुर्नंतु तस्योपरिततो न्यसेत् कांचनं वा सुदेवं च चतुर्बाहुं सनातनं तमभ्यर्चय विधानेन गंधपुष्पादिभिः क्रमात्
शान्दयत्नं ह्यष्टादश्यादिनि सुव्रते एवं नियमय कस्य पुण्यं तस्य फलं शृणु वसुदेवो भवद्वां जायदुवशं विवर्द्धनः देव
की तस्य भार्या सोऽस्मिन्नानव्रतचारिणी सा त्वपुत्रा भवत्सा ध्वीपति धर्मपरायणा तस्याः कालेन महता नाशदेभ्यानां
हृद्दे वसुद्धेन भक्त्या सा पूजितो वाक्यमब्रवीत् कथं यामास यमज्ञो देवकी वसुदेवयोः तावप्येवं विधं भक्त्या चक्रेतुः श्रद्ध
यान्निवर्तौ वयो रतुष्टः स्वयं विष्णुः पुत्रार्थं संजगाम ह एवमेपापापहरा इदं दृशीं पुत्रदारुमृता इमामुभोऽप्यचसुता निवधं वि
तरुभंति च राजवं च भृष्टराजं पारुतुपापिनः पापसंक्षेपं यथाभारोपनीतस्तु यरण्याः केशेन नयैः ऋतो विष्णुपुरे रभ्ये मो
दते कालसंक्षेपे मन्वंतराणि पटञ्जिततः काला इत्येते पुनः ब्रह्मलोकं भवेद्ब्रह्मजन्मतवर्षाणि तांति तु दाता यत्राक्षमायक

स्ततो निर्वाणमपनुयात् ॥ इति वाराहपुराणे धरणि व्रतेषु आषाढशुक्लैकादश्यां वसुदेवद्वादशी व्रतमाहारम् पद्मपुरा
 णे श्रीमहर्षि उवाच अश्वमेधसहस्राणि वाजपेयशतानि च एकादश्युपवासस्य कलानां हीतिषोडशी ज्ञानदा
 नंजपूर्वो मन्वाभ्यायदेवतार्चनं चातुर्मास्येकृतं यच्च सर्वहीचाश्वयंसमृतम् एककालं द्विकालं वा पुराणशृणुते नरः स
 र्वपापं विनिर्मुक्तो विष्णुलोकं समश्नुति हरौ स ते विशेषेण हरेर्नामपठनं पठनं तत्फलं कोटिशृणुते तलभते द्विजसत्तम
 देवगोब्राह्मणो यस्त्वपूजन् प्रकरोति हि स एव सर्वधर्मात्मा पूज्य एव न संशयः चातुर्मास्यमिदं पुण्यं पवित्रं पापनाशनं
 भूदेवा तुलभते पुण्यं गाल्गात समुद्रं व्रतं कृत्वा महभाग यद्दिनोद्यापनं चरेत् सकर्ता कर्मणां तानसम्यक्फल
 भाग्भवेत् व्रतं वैकल्पमासाद्य कुक्षीनामप्रजायते एतस्मात्कारणैश्चैव कुर्याद्दद्याप नं द्विज गृहीत्वानियमनि
 तान्पालयित्वा यथाविधि सुतो विधे जगन्नाथे गत्वा ब्राह्मणसन्निधौ क्षमापयेद्देवदेवं यथाविधिसंविस्तरम् यत्न
 किनियमेनाजततद्वा रसदक्षिणं शय्यां सोपस्करादद्याद्वासोदद्याद्विजातये गोभूहिरण्यवासांसि यद्गोपकरणा नि
 च अशक्तौ तु यथाज्ञा किं ब्राह्मणानेव भोजयेत् यथाशक्ति प्रपूज्याथ सर्वसंपूर्णतां मिमात् इत्युत्तरखंडे आषाढ
 शुक्लैकादश्यां स्नापनमहोत्सव उ कोमदनरत्ने ब्रह्मपुराणेऽपि एकादश्यां तु शुक्लायामाषाढे भगवान्हारिः भुजगना
 यने श्रोते क्षीराण्यं जले सदा ततस्तरन्नातिमाकार्यां सर्वलक्षणसयुतां सुसातुशेषपथं कैशैलमृद्भिस्तवारिभिः तां क्षा
 रकूट रजतैस्तथा चित्रप्रदेयथा लक्ष्म्या टस्मिन् गहं स्तेच विन्यस्त चरणान्बुजा उत्संगहस्तेऽटसंगस्थितहस्ते नाना
 विधोपकरणैः पूजाद्यविधिपूर्वक उपवासश्च कर्तव्यो रत्नौजानगरं तथा तस्यां रात्र्यां त्यतीतायां द्वादश्यां पूजयेत्त
 या त्रयोदश्यां तथा गीतान्तर्यं चाद्यं निवेदयेदिति टोडरान्देऽपि आषाढशुक्लैकादश्यां कुर्यात्स्नापनमहोत्सवमिति
 अथ च द्वादश्यां मपिकार्यं अंभाकाद्यैः पुनः सेषु मिथुने माघवस्य च द्वादश्यां शुक्लपंचम्यां प्रस्वापावर्तनेऽस्यः ॥

इति निर्णयसिधौ भविष्योक्तेः आपादशुक्लददश्यां क्षीराद्विषयान्तरस्यः कार्योन्मथावनादाद्यभेदपर्यायाणक
वते इति राभाचनचंद्रिकोक्तेः अ द्वादश्यामित्यत्र पारणाहमात्रं विवक्षितं पारणाहेपूर्वरात्रे घटादतिवा दये न्मुहुरि
तितत्रैवोक्तेः नृसंहपरिचर्यायामपि यद्यपि आपादस्य सितपक्षे एकदश्यां मुपोषितः नर्कद्विजवरश्रेष्ठदृष्टीया
क्षिपमंत्रतो कार्तिकशुक्लपक्षस्य एकदश्यां समाहित इत्यादिवचनैरेकदश्यामेवानुष्ठेयता गन्धते तथापीच
द्वादशादेव प्रबोधार्थं विनितेति न चालिगानुग्रहीता शिष्टाचारोद्वादश्यां न्यनुष्ठेयता निर्धार्यत इत्युक्तं यत्तद्वादश्यां
शंयनादिकमुक्तं नमिथुनार्कएव आभाकायेषु मसिचति भविष्योक्तेः स्वापकालविशेषपरुति शि स्वाप्नोदिवोत्थानं
संख्यायां परिवर्तनमिति ब्रह्मपुराणवचनेन विशिष्योक्तेः एताश्च द्वादशयोगानि संख्यादिनेष्वनुराधाश्रवणरेवतीना
मादिसंख्यांतमागडकाः क्रमेण प्रस्थापादिषु प्रशस्ताः तथा च नारदीये भैजायपादे स्वर्गपतिह विष्णुः श्रुतश्च मधु
परिवर्तमेति पौष्णवसानेन सुरिहंता प्रबुध्यते मासचतुष्टयेनेति भविष्येपि आंभाकासितपक्षे पुमैत्रश्रवणरेवती
रवर्तस्य अतस्तमालोपः आदिमध्यावसाने पुप्रस्थापार्वर्तान्तरस्यः यदा तु द्वादशी पुराभ्यादिभागेषु तत्तत्तत्रमागो
नास्ति तदा द्वादश्या नक्षत्रमात्रयोगे पुराभ्यादिगतो ग्रहः पादयोगो यदेतत्स्थानद्विशेषाणापि तदा भवोदिति वा राहुपु
राणां विष्णुर्दिवानस्य पितृनचरात्रोच्यते द्वादश्यां मुरुपसंयोगे पादयोगो नकारणमिति विष्णुधर्मनिराक्षं य
दा तु द्वादशी पुतामिनक्षत्राणि न सत्येव किंवेकादशी पुत्रयेदशी पुत्रा तत्रात्रापि तत्तद्वैभवागएव निशादिवेला ना
दरेण प्रस्थापादिकार्थं आश्रासिहदशी मक्षेत्रयानशयनेदरेः पादयोगेन कर्तव्येनाहोरात्रं विचिंतयेदिति जीम
तवाहनधृतवचनात् पादयोगादन्यतयोद्वादश्या मक्षसंगममादिति वचनाच्च कौस्तुभे तु आश्रासिहदयादिवचनं मु
रुयकाले केनापि निमित्तेनाकृते रसवेन पुंसि च यद्वादशीदिगौणकाले केन च उरस्यः पादयोगवशेन दिवैव वाकार्योरा

प्रयोषति संदेहं निषमार्थं ननु नक्षत्ररहितत्वादशोवाधेन प्रयोदश्यादौ पादयोगोऽप्राप्तकर्तव्यतायाः प्राप्तापूर्व
 रात्र्यादिनिषेधार्थं अर्धपूर्वयोः नोत्तरयादितिवन्तरात्रात् एवंचन्द्रादश्यां निशायादरेऽन्यतिथौ च नक्षत्रपादयोगा
 दयानि जते सति यद्वा द्वादर्शपुनिर्यादेरन्यत्र तदक्षमगोषोऽन्यतिथौ च तदितर नक्षत्रस्यैव योगः तद्वा द्वादर्शपुंसं
 ध्यायां प्रत्यापादि द्वादश्यां सिधिसन्धेय नक्षत्राणामसंभवे आभाकासितपक्षे पुशयत्नवर्तनादिकमिति वाराहवचनात्
 सिधिस्यपयदतिशयनादावन्त्येति सिधिसमयश्च सायं संधैव रेवः यादेरलभिना द्वादश्यां च विमानमेव उभयोरप्यभा
 वे तु संख्यापांचमहोरसयः ॥ इति हरेरभि कि विलासे रेवत्यां तोयदाराजौ द्वादश्यां च समागतः तदा प्रबुधं ते विष्णुर्दि
 नातिशोष परवती भिति जीभूतवाहनवचनात् अत्र बहवचने पुचतुर्थं भागवति विषादग्रहां चतुर्विभक्तानुराधारेव यो
 रायां पपादयो रेवत्यापयो धोरसयौ कायौ न चादिमध्यावसाने प्रवित्वां ये समं रुपांश्च भुजत्वादिति त्रया विभागा ए
 व अत्र एवमध्याग्रहणमप्युपयत इति वाच्यं वचनांतरे पुपादग्रहणेन विशेषश्रवणाद्भुतत्वादिति हेतोरासिद्धेः श्रवणं
 स्य तु त्रेधा विभक्तमध्याग एव साह्यः ॥ आपादकार्तिकपौर्णमासयोरापि स्वापप्रवोधवाहाहयमः क्षीराब्दाशेषपदैकं
 आपाद्व्यां खविशे हरेरिति न्द्रां यच्च तिका र्तिकयं तयोस्तं पुनर्यसदेति अत्र त्रया पादो कीर्त्तिको द्वे आपादस्येयं कार्तिकस्येय
 भित्तिपुनर्यस्यैकादश्यापरे न च द्वाद्वैर्यस्यां चामादेरिति द्वादसंज्ञाया लज्जा पादो यमिति स्यादिति वाच्यं कचिदपवाद
 विषये च पारसर्गिकप्रवृत्तिरितिन्यायेनाणुप्रत्ययेनेष्टमिद्विरिति लक्ष्मीधरमद्राः यत्तु आपादशुक्लपक्षेति भगवान्मधुसू
 दनः भौगिभोगे निजामायां योगनिद्रां समाप्नुयात् शेतसौ चतुरमासान् प्रावव्रवति कार्तिकेति वचनं तदपि पौर्ण
 मास्यां शयनप्रवोधस्वकारोचितेय न तद्विषयं ध्याय्य श्रौत्वा दयस्तु आपादशुक्लैकादश्यामारभ्य पौर्णमासी पदैव
 विष्णोर्निद्राग्रहणरूपशयनसमयः अतएव एकादश्यां शयनमभिधाप्य तदादिदिनं च के कर्मकथनं ब्रह्मपुराणे वाराह

पुराणे च निद्राग्रहणं नंतरमापादमासे द्वादश्यामित्याभिधानं । वामनपुराणे वा । अनुज्ञां ब्राह्मणेभ्यश्च द्वाद-
 श्यां प्रयतः श्रुतिः । लब्ध्याधीतांवरधरः स्वस्तिनिद्रां समानयेदित्याभिधानं च । अंगसंस्तौत्वा पण्डितो पदस्योपाधिस्तन्मै-
 वप्रवृत्तेः पूर्णिमायां शयनाभिधानं च संगच्छते विष्णुधर्मोत्तरेऽप्येवम् । केचित्तु भगवतः शयनकालविकल्प एव । कथम्-
 न्यथा श्रौतैश्चास्माद्भुजगवनितां बुधनायासस्त्रिभो देवोदैन्यप्रवरपरशुर्पावदैकांतसुसः श्रंतः शय्यापरिणतवतु-
 र्योगनिद्रां मुपैति तावद्धृष्टैः समयउदितो ब्रह्मणो भाषितेनेति गणकशास्त्राद्वैशाखादिमसिहरिशयनमिदमाहुः । एते
 पांचपक्षाणां यथासंप्रदायं व्यवस्था शीरामस्य तु पारणोत्तरं द्वादश्यामध्यत्रयोदश्यामध्यैवापूर्वरात्रे स्वापोत्सवः पार-
 णोदपूर्वरात्रद्वितिरामार्चनं चंद्रिकोक्तैः शिष्टारतुसर्वदेवानामपि पारणोत्तरमेव रात्रौ कुर्वतीति केचित् । यत्तु मोहचूडोत्त-
 रं मिथुनसंश्लेषादभानुरनायास्यद्वयं स्पृशेत् द्विरापादः स विज्ञेयौ विष्णुः स्वपिपितृकर्मद्वयं तदुत्तरवर्णगतकर्माक-
 र्त्वापपरमिति माधवः । मेपादिमिथुनं हि पुष्यदादशद्वयं भवेत् । अत्रातिरेतद्वयं मिथुनाकर्म हरिः स्वपेदिति व-
 राहमिहिरिक्तैः एतस्य चावश्याऽनुधेयतोका रामार्चनं चंद्रिकायां गारुडैः मिथुनसंश्लेषसहस्रांशान् स्वापयति यो हरे-
 र्वैष्णवैः सह संभूय स्यात्तदुत्तरदां भवेदिति । अथ रामार्चनं चंद्रिकोक्तैः । इवापमहोत्सवविधिः पारणोदपूर्वरात्रे घण्टा-
 दौ न्यादये नमुहुः विधाय महतीं पूजां विष्णुनभ्यर्च्य वैष्णवान् । तीक्ष्णनयने चरामसरोपय वैष्णवीः । गीतवादिन-
 योपेण देवं तोयत्वा जलाशये पुष्पांजलिं प्रदाया यथानाहुत्तारयेत् प्रभुः । तीरे पुन्याश्लमाशास्यं हस्तं दत्त्वा प्रवेष्टायेत् धौतां
 प्रिपाणिश्रावातः कर्णार्कं सकल्पमादृतः न्यासं कृत्वा च देवे च सर्वेषां प्रार्थनां कृतः । तत्रापुरुषं क्मेनेति सरताया येन च
 पचास्य तेन संस्त्राप्य संपूज्याय रयूतमं । अतो देवोतिभेज एजेलस्य स्वापयेत् प्रभुः । शिंपययै कवयैः स्निग्धमन्त्राणि गणसले-
 श्वतर्होपांतरे देवकुरुनिद्रानंभेरिति तत्र अश्वत्थामहापूजां गंधस्त्रयं पदपिकैः । अश्वत्थं ब्रह्महृदं ध्यात्वा यैराश्याः स्यान्नग्रहं हरेः

सुतेरपि जगत्प्रभृतास्तु सभवाद्देव विबुद्धेर्च विबुद्धे तत्प्रसन्नो भवेत्तथाप्य इति संप्राथम्यतस्याग्रे गृहणीया श्रियमाप्ति
मान् भवतद्दिष्टं भोगिनाथे योगनिद्रास्थिते च यि चातुर्मार्यव्रतेऽनुज्ञां देहि लक्ष्मीपते मम लब्ध्या तद्ज्ञां शंखहस्तो य
थाप्रोषितः भूतका चतुरो वापि कान्मासात्राघयोत्थापनावधि इमं करिष्ये यानियमं निर्विघ्नं कुरु मे न्युत इदं व्रतं मया दं व
गृहोऽत्र पुरतस्तव निर्विघ्नं सिद्धिमाया तु प्रसादात्तेरमापते गृहैतेस्मिन्नेते देवपंचत्वं यदि मे भवेत् तदा भवतु संपूर्ण
प्रसादात्तेरप्युत्तम इत्यभ्यर्थयार्थं वाप्यशंखेनार्थान्वेदयेदिति श्रद्धाप्रयोगः एकादश्यां नित्यं नै
मित्तिकं पूजनं कृत्वा नम्रयानेन रधेन वा भीतवादि त्रयोपेण देवं जलाशये नीत्वा पुण्यां जलं धत्वा यवानां दुता र्थं स्व
हस्ते हस्ते दद्यात्तीरलपवेशयेत् ततः स्वयधौ तां ध्रिपाणिं राचातः संकल्पं कुर्यात् ततो विष्णुमंत्रं स्मर्य छंदोऽप्यन्यास
पूर्वकं ध्यानं कृत्वा केशवादिना तु कान्स्वदेहे देवे च न्यसेत् ततः सुवर्णवर्मानुवाकपुरुषसूक्तं तारनारायणानुवाकान्यसेत्
तेन उपधा सुवर्णवर्णं परि वेदेवेतं इंद्रस्थानानंदशवाचरंतं शतः समुद्ग्रे मनसा चरन्तम् ब्रह्मान्वविंद हश होतारमणं
शतः प्रवेष्टुः शास्ता जनानां एक सत्यं धर्माधिचारः शतशुक्राणि यज्ञैकमवांति सर्वदेवा यज्ञैकमवांति सर्वे होतारो यज्ञैकं म
वांति समानसान्नात्मानां जनानां शतः प्रविष्टुः शास्ता जनानां श्रुत्वा सर्वं प्रजायज्ञैकमवांति चतुर्होतारो यज्ञसंपदं ग
च्छंति देवैः स नानासो आत्मा जनानां ब्रह्मेन्द्रमग्निजगतः प्रविष्टां दिव आत्मानं श्रुत्वा स विचारं वद हस्यति चतुर्होतारो यज्ञसंपदं ग
ते नृक्षुत्वं वाचो दीर्घं तपसा न्वदिदं शुभ्रं गः प्रदिष्टं कर्तारं नेतं त्वहं रक्षं रूपाणि विकुर्वंतं विपाश्च अमृतस्य प्राणं यज्ञमेतं
चतुर्होतृणां नात्मानं कवपो निश्चिन्तुः शतः प्रविष्टं कर्तारं नेतं देवानां धंधुनिहितं गुह्यं अमृतं नलकृतं यज्ञमेतं चतुर्हो
तृणां आत्मानं कवपो निश्चिन्तुः शतं निपुनः परि वेद विष्वचारं विष्वमिदं दृष्ट्वा तं इंद्रास्य तमानिहितः पंचहोता अमृ
तं देवानां पुः प्रजानां इंद्रांश्च राजानं श्रुत्वा स विचारं नेतं वायो रात्मानं कवपो निश्चिन्तुः शतं रक्षं रूपाणि विकुर्वंतं विपाश्च अमृतस्य

पदेकवयोनियति यथाङ्कोशंभुवनंविभर्ति अनिर्विण्णःसद्यलोकान्विचछे यस्याङ्कोशश्शुष्ममाहुः प्राणमूलं
 तेनकृतोमृत्युतेनाहमस्मि सुवर्णकोशश्चरजसापारितुतं देवानांवसुभानांविराजं ४ अमृतस्यपूर्णतामुकलांविच
 क्षेत पादश्चेष्टातुर्नैकिलाविविरेसे येनर्तवः पचयेतकृताःउतवापद्वाभनसोतकृताः तंश्लयद्धेतारस्युभिःफलप
 मानंश्रुतरूपपदेकवयोनियति श्रुतःप्रविष्टकर्तारमेतञ्जतश्चन्द्रमसिमनसाचरतं सहैवसंतनविजानतिदेवा इन्द्रस्या
 स्मान्श्लेशतथाचरत ॥ ५ ॥ इन्द्रोराजाजगतोपदेशो सप्तहेतासप्तधाविकृषःपरेणतंतुपरिविच्यमानःश्रंतरादिरवेम
 नसाचरतं देवानांश्लेशदयंब्रह्माचर्विदत ब्रह्मैतद्रणजजभार अर्कश्चेततश्लेशरिरस्यमध्ये अयस्मिन्तसपेरवःनेहंव
 हुलांश्रिप्रयववह्वाभिर्द्रगोमर्तो ॥ ६ ॥ अच्युतांवहुलांश्रिप्रय सहारिर्वसुवित्तमः पेरुरिद्रायापिन्वते बह्वभ्यामि
 द्रगोमर्तो अच्युतां बहुलांश्रिप्रय मह्यभिर्द्रोनियच्छतु यातश्लेशताभ्यस्ययुकाहरीणां अर्थाडात्तुवसुभीरशिम
 रिद्र प्रमश्लेहमाणीवहुलांश्रिप्रय रश्मिरिद्रःसवितामेतिपच्छतु ॥ ७ ॥ घृततेजोमधुमारिद्रिप्रय मध्ययममग्निर्दधातुह
 रिपतंगः पठरीसुपर्णविक्षयोनमसापयति सप्तइन्द्रःकामवरंददातु पंचारचक्रपरिवर्ततेष्टधु हिरण्यज्योतिःसरि
 ररथमध्ये अजसुंज्योतिर्नमसासर्दति सप्तइन्द्रःकामवरंददातु सप्तयुंजितिरथनेकचक्रं ८ एकोअश्वोवहतिस्सप्त
 नामा त्रिनाभिवक्त्रमजरमनर्व धेनेमविश्याभुवनानितस्युः अद्रं पृथंतउपसेउरयेतपोदीक्षासुपयः सुवार्धदःततः
 क्षत्रंवलभोजश्रजातं तदरमैदेनांश्रमिसत्तमंतुश्वेतश्लेशरिमन्भुज्यमानं अग्रान्तेतोरंभुमागलाएकरूपाःशतश्लेमहस्ता
 णिप्रयुताति ताठनानांजगंय येतोरहिमःपरिसर्वाभिर्दंजगत् प्रजापशून्धनानिअस्माकंददातुश्वेतारारिमःपारस
 वैदभूव भुगनाह्यपशून्धरुपात् पतगकमकमसुरस्यमायया १९ इदापश्यतिमनसामनोपिणःसमुद्रेञ्जनः
 ऊवयोलिचक्षते मरीचैर्लांमद्विच्छेतिचक्षुसः पतंगोवाचंमनसाविभर्ति तासांघुर्वोवदद्भञ्जतःतायोतगामश्लेस्त्वय

मनीषां श्रुतस्वपदेकवयानियंते चेद्याभ्याः पशवोविश्वरूपाः । वरूपास्तो बहुधंकरूपाः श्चात्रतांश्रुश्रमभुक्ता
कुदेवः प्रजापतिः प्रजयासंविदानः धीतश्चरतुकेस्तुके युवनस्मासुमिषच्छतं । प्रप्रयज्ञपतिनिरयेद्याभ्याः पशवोवि
श्वरूपाः विश्वरूपास्तो बहुधैकरूपाः । तेषु प्रसत्तानां निहरतिरस्तु रायस्थो धाय सुवीर्यो यश्चारण्याः पशवो विश्वरूपा
वयुस्तांश्रुश्रमप्रयुक्ता देवः प्रजयासंविदानः इडाये ससंयुनवच्चराचरं देवाश्चरविदन् मुहाहितयज्ञारण्यः पशवोवि
श्वरूपाः विश्वरूपास्तो बहुधैकरूपाः तेषांश्रुनस्तानामिहरतिरस्तु रायस्थो धाय सुप्रजालस्यायनवीर्यो य ॥ १३ ॥ सह
स्वशीर्षा पुरुषः सहस्त्राक्षः सहस्त्रगत् सभूमिस्सर्वतः स्फुत्वात्यतिष्ठशानुलम् १ पुरुषवेदं दुस्सर्वं द्यूतं यच्च मातृ
उता सतत्त्वस्थिमानो यद्वेनानातिरोहति ५ एतावानस्यमहिमातो ज्ययांश्च पुरुषः यदोऽस्य विश्वभूतानि विपादं स्या
सृतं दिवि ३ त्रिपादुर्ध्व उदैः पुरुषः पादोऽस्येहाभवत्पुनः ततो विश्वद्वयक्रामत्सायानानशनेऽभि ४ ततो वि
राड्जायानविराजोऽभिपुरुषः सजातोऽन्यरिच्यत पश्चाद्भूमिमथो पुरः ५ यः पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमतन्वतः वसंतो
स्यासीदाज्यं गोधम इधमः शरद्वयिः ६ सतास्यासन्पारिधयस्त्रिः सतासमिधः कृताः देवा यद्यज्ञं तन्वानाः श्रवधन्पुरुषं
पशुतं यज्ञं वहीषि प्रौशनपुरुषं जातमग्रतः तेन देवाऽन्नमजंतसाध्याऽन्नं यं यश्च ये ८ तस्माद्यज्ञात्सर्वहृतः सन्भूतं
उपदाज्यं पशूस्तांश्च क्रेवायव्या नारण्या आभ्याश्च ये ९ तस्माद्यज्ञात्सर्वहृतं ऋचः सामानि जाहिरे छंदांश्च सिजाहिरे
तस्मात् यजुस्तस्मादजायत १० तस्मादध्याऽज्जायंत ये केवो भयादतः भावो हज्जाहिरे तस्मात् तस्माज्जाता अजावय-
११ यः पुरुषं वयदधुः कतिधा व्यकल्पयन् मुखं किमस्यात्किं कवहू किं मूर्खपादां उच्यते १२ द्राक्ष्योऽस्य मुखमासीत्
बाहू राजन्यः कृतः ऊरुतदस्य यद्वैश्यः पद्मांश्चुद्रेऽज्जायत १३ चंद्रमामनसो जातश्चक्षोः सूर्योऽज्जायत ॥ मुखं दिद्र
आग्निश्च प्राणाद्वायुरजायत १४ नाभ्या आसीदंत रिक्षं शीर्ष्णोऽर्थोऽस्य समवर्ततः प्रज्जाभूमिर्दिशः श्रोत्रा तत्थालोकांश्चकः

लपयन् १५ वेदाहमेतंपुरुषमहंत आदित्यवर्णतमसस्तुपरे सर्वाणि रूपाणि विचित्रयैरनामानि कृत्वाभिद यद्
 स्ते धाता पुरस्ताथमुदाजहार शक्रः प्रविद्वान्प्रदिशश्चतस्रः तमेवंविद्वानमृतइह भवति नान्यः पंथाः श्रयनं यद्विद्यते
 यज्ञेन यज्ञमयजतं देवास्तां निधर्माणि प्रथमान्यासन् तेह नार्कमहिमानः संचेत यत्र पूर्वसाध्याः संति देवाः १७ अथ
 संभूतः पृथिव्यैरसाच्च विधकर्मणः समवर्ततेत्येतस्य स्वच्छा विद यद्भूमेति तत्पुरुषस्या विश्वमाज्ञानमये वेदाहमे
 तंपुरुषमहंत आदित्यवर्णतमसः पुरस्तात् तमेवंविद्वानमृतइह भवति नान्यः पंथाः विद्यते यनाय प्रजापति
 रथरतिगर्भे अतः प्रजापमानो बहुधा विजायते तस्य धीराः पूजान्तियोनितमरीचानां पदमिच्छति वेधसः यो दे
 वेभ्यश्चातपति यो देवानां पुरोहितः पूर्वयो देवेभ्यो जातो नमो रुचाय ब्राह्मणे रुचब्राह्मं जनयंत देवाश्च येन तदब्रुवन् ॥
 यस्वैव ब्राह्मणो विद्यात् तस्य देवाश्च सन्वयो श्रिचते लक्ष्मीश्च ते पत्न्या बहो रजपाशैर्नक्षत्राणिरूपं श्वेतौ वयांसं
 द्वानि पाणमुभर्द्धवाणसर्वलोकमइषाण ॥ २१ ॥ पुरुषसूक्तं संपूज्य अतो देवैर्तिमं जेण जले यानं कुर्यात् शेषपथं
 कवचैर्मस्मिन् कणामणिगणामले श्वेतद्वीपांतरे देवकुरुनिर्धनमोस्तुते इति मंत्रेण तत्रापि न ह्यपूजां कृत्वा अस्मिन्
 हरेरनुग्रहमश्यास्य सुते त्वयि जगन्नाथे जगत्सु तं भवेदिदं विबुधैश्च विबुधैश्च तन्न सन्नो मे भवा वयं यति संज्ञाध्वं श्वेतद्वीपे
 गिनाथे योगिनाथे स्थिते त्वयि चातुर्मास्य व्रताऽनुज्ञादि हि लक्ष्मीपूतमेति भगवत्कृपा कटाक्षदत्तामाज्ञां लब्ध्वा शंख
 हस्तं तदेव स्याधोनि यमर्क्षाकारं कुर्यात् तन्नकारस्तु हेमद्रौ भविष्ये एवं तं प्राप्तिमा विष्णोः पूजायित्वा स्वयं नरः प्रभापे
 ताशतो विष्णोः कृताजलिपुटरतथा तत्र मन्त्रं चतुरोवापिकान्मासात् सायनोदयापनावधि इमं करिष्ये नियमं नि
 र्विघ्नकुरुमच्युत इदं व्रतं मया देव्यर्हति पुरतस्तं य निर्विघ्नसिद्धिमाया तु प्रसादात्तेरमापते यद्देवैश्च व्रते देवपंचत्वं य
 दिमे भवेत् तदा भवतु मे पूर्ण प्रसादात्तेरयत्ने मेति ततो देवा लये देवशंखिना ध्वनिवदेयत तत्र मंत्रः ॐ नमो नमो

तेषां फलपुष्पसमन्वितं श्रद्धयुद्दहाणदेवेशरमाकांतरप्रदेति श्रद्धयुद्दानोत्तरं भगवतः स्तुतिं कुर्यात्साम्यथा यः
 पृथ्वीभरवारणायदिविजैः संप्रार्थितश्चिन्मयः संजातः पृथिवीतले विकुले सामयामनुभ्योऽप्ययः निश्चक्रहतराक्षसः
 पुनरगाद्ब्रह्मत्वमाद्यं स्थिरां कांतिं पायाहराविधाय जगतस्तं ज्ञानकशिंभजे १ विश्वेन्द्रवस्थितलयादिषु हेतुमैकना
 यां श्रयं विगतमायमस्ति चिन्मयः आनन्दसांद्रममलं निजबोधरूपसीतापतिं विदितत्त्वमहेतुनामि २ भजे हंसद्वाराम
 सिद्धिवरभंभवारण्यदावानलाभाभिधानं भवानीह दामावितानंदरूपे भवभावहेतुभावार्दिप्रसन्नं ३ सुरनिकटुः
 सौधनाथैकहेतुनराकारदेहनिराकारमिदं परेशपरातदरूपवरैर्यंहारैराममौंशं भजे भारतीशम् ४ प्रपन्नाश्चिता
 नंददेहिं प्रसन्नं प्रपन्नांतिनाशे हुताशाभिधेयं तपोयोगयोगीश्वरभावाभिभाव्यं कपीशदिमित्रं जेशमभिजम् ५ सदा
 भोगमाजांसुदुरेयभोगं तं सदा योगभाजां मदुरेयभोगं विद्वानदकदंसदारायवेशीवदेहात्मजानंदरूपं प्रपद्ये ६ म
 ह्वायोगमायाविशेषानुमुको विभासी शलीलानराकारवृत्तिः चिदानंदललाकयापूर्णकर्णः सदानंदरूपभवंतीह लोके
 ७ ब्रह्ममानपानाभिमतः प्रभक्तो वेदेदाखिलेशाभिमानाभिमानः इदानीं भवत्पादपद्मप्रसादाज्जिलोको धिपत्याभिमा
 नो विनष्टः ८ स्फुरद्भक्तकेयूरहाराभिरामं धरभारभूतासुरानीकदावं शरच्चद्रवकलसत्पद्मेनेवंदुराचारपारभंजे
 रायवेशम् ९ सुरार्थी शनीलाश्मनीलंगकातिविराधादिरक्षोणालोकशालिं किरीटादिशोभयुररातिलाभं भजे
 शमचंद्रं पूजामर्धाशम् १० लसच्चद्रकोटिप्रकाशादिपीठसमासीनमर्कसमाधायसीतां स्फुरद्भिमवर्णैतडिपुंजभासं
 भजे रामचंद्रं निवृत्तातिं तद्रम् ॥ ११ ॥ इत्यध्यात्मरामायणोत्तरां भवचंद्रस्तोत्रम् ॥

इति स्तुत्या प्रजापालराजवाद्याभ्यमंगलं शंखतीर्थचसंशोध्य भोगतनुं त्यादिना हरिं परितोऽप्याश्रयं पूजयैवैषणवाक
 रयानकं भगवतसमासेऽप्यगीतवादित्रयोपकैः आगारयमदिरेकत्वा महानोरब्जने प्रभोः विसृज्य वैष्णवान् देवभूर

येषमसुखं स्वपेत् इति शयनोत्सवः मदनरत्नेन हामारते आपादितोऽपि पक्षेऽपि दृश्यानुपपिपतः चानुर्मास्य ब्रतं
 कुर्याथात्किंचित्प्रयतो नरः सनत्कुमारस्तु चानुर्मास्य ब्रतारंभस्य कालांतरं मप्याह एकदश्यातु गृहणीयादशकौ
 कर्कटस्य वा आपादित्यां चानरो भक्त्या चानुर्मास्योदितं ब्रतमिति श्रस्य च प्रारंभो भुर्वस्तादावपि कार्यः तथा च दृश्या
 रयः न शैशवं न मोढ्यं च शुक्रगुर्वोत्तयातिथेः खंडत्वं चित्तमेवादा चानुर्मास्य विधीनरः तच्च विशेषाग्नि यमव्रतानां प्र
 यमारंभविषयमपि यदपि हेमाद्रौ ब्रतप्रकरणे भविष्ये श्रसंक्रांतं तथा मासं देवीपित्रैश्च कर्मणि मलमासमशौचं
 च वर्जयेन्मतिमात्र इति तच्छ्रावणे वर्जयेच्छाकमित्यादिनाश्रावणादिमासविशेषविहितव्रतानुदश्यर्धं स्पष्टमासं
 विशेषाख्याविहितं वर्जयेन्मल इति वचनात् चानुर्मास्य ब्रतानि त्वंतरामलमासेऽप्यनुवर्तत एवेत्यपर इति मयूखे ए
 तद्वचनं चानुर्मास्य प्रकरणेऽपि ठितमपि श्रस्य वद्वार्थ एवात्पुपातुमंत्र एन्यायेनाजोत्कृष्टं यमिति ज्ञेयं प्रकरणे निवेशोऽपि वा प्र
 षमारंभविषयं ज्ञेयमिति निर्णयसिधौ वस्तुतस्तु अधिमासनिपातेऽपि हेतु एव विधियुक्तमइति वचनेन चानुर्मास्य ब्रता
 रमानंतरं समाप्ते प्रागतरामलमासपातेऽनुवृत्ते विधाय तेनैतद्वचनं तत्प्रकरणेऽपि ठितमपि तादृजविषयं एकाद
 श्यामाशौचे पूर्णमाया कर्कसंक्रांतौ वारं भेत् प्रितयेऽप्यशौचे प्रथममतो नारंभ एव आरब्धेऽसुतकं न स्यादनारब्धेऽसुत
 कमिति विष्णुक्तेः द्वितीया रंभस्तु भवत्येव प्रतियर्थे च यः कुर्यात्तदेवैसंस्मरन् हारिं देहति तेऽप्रदीप्तेन विमानेना
 कं वर्चसा मोदते विष्णुलोके सौषावदाभूतसंस्तुतामिति हेमाद्रौ भावेऽप्यवचने न प्रतियर्थी क्रियमाणस्यैकफलसंबंधेनै
 कव्रतत्वेन प्रथमारंभस्य वृत्तत्वात् इति यत्त्वं नदीपिकायां स्कांदे श्रुतिवर्वाशुचिर्वापि यदित्स्त्रापि द्वापुमान् ब्रत
 मेतन्नरकुर्यान्मुच्यते सर्वपातकैरिति तदारभोत्तरं बोध्यम् ॥ चानुर्मास्य ब्रतानि भविष्योत्तरायेति हिासप्रसंगेन पूर्वमे
 वोक्तानि अथ चानुर्मास्य वर्णानि भविष्ये श्रावणे वर्जयेच्छाकदधिमाद्रपदे तथा दुष्ययाश्वयुजे मासिकात्तैके चानि

परपञ्चेत् द्विदलपञ्चेत्यपि पाठः प्राण्यंगचूर्णचर्मवृज्वीरवीजपूरकं श्रयज्ञशिष्टमन्त्रार्थ्यद्विष्णोरनि
वेदित दुग्धमन्त्रमसुरचमांसमष्टविषमत् रुच्यतन्नेदं शलभ्यफलमूलादिवर्जयेत् ॥ पात्रेकार्तिर्कर्महान्त्ये द्वि-
जर्कोत्तरसाः सर्वलवणभूमिजंतया ताम्रपात्रस्थितगव्यं जलपल्वलसंस्थितं आत्मार्थपात्रित्वात्त्रयमशितं तस्मै
तंवृषेः जंवीरराजनापांश्चमूलकं गृजंततथा कृष्णान्द्रवेक्षुदंडं चयातुर्गर्भयेत्यजेद्वृषः तथा विशेषाद्दरं धार्वाकू-
ष्माण्डं तित्तिष्णीत्यजेत् जर्णिधार्वाफलं ग्राह्यं कथंचित्कापशीधनमिति तथा निष्पावान्तराजनापांश्चमूसुरान्सं-
तानि च दृताकंचकलिगंचसुरदेवेन भक्षयेत् रुकादे चत्वार्येतां निनिरयानि च तुराश्चमवर्तिनां प्रथमेमासिकर्तव्यं
निरयं शाकव्रतं नरैः द्वितीयेमासिकर्तव्यं दधिव्रतं मनुजं पयोव्रतं तृतीये तु चतुर्थे पित्रा मय द्विदलपञ्चवीजं च
लताकंचैव वर्जयेत् निरयान्येतानि विषं द्रवतान्याहुर्मनीषिणः रुकादे वा र्षिकांश्च तुरोमासान् प्रसुप्तैवैजनादने मंचय
दवादि शयनं वर्जयेद्वा किमाक्षरः अन्यतौ वर्जयेद्वा र्थ्यामांसं मधुपरौदनं पटोलं मूलकंचैव दृताकंच न भक्षयेत् शाकशब्द-
श्च दशाधारुढः मूलपत्रकराराय फलकांडाधिकुटकाः त्वक्पुष्पकवकंचैव शाकदशाविधं स्मृतं मित्रमुक्तेः अधिरुद्धंश्च
कुरः स्मृतिकौरुत्तमे मूलपत्रेत्यभियुक्तैः कौशाकशब्दस्य व्यंजनतया प्रसिद्धे चैव फलमूलदिद्रूपसंहारः लोकव्यव-
हारदिदित्युक्तं तत्कारुलोद्भवाः शाकावर्जनीयाः प्रयत्नतः बहुवीजमवीजं च विकारि च विवर्जयेदिति भविष्यवचनं तस्मै
यत्नतः इति विशेषग्रहणान् एतेषां शाकानां दोषाधिक्यज्ञापनार्थं बहुवीजमिति च द्वाधिकवीजवत्फलमित्यर्थः अथैजं
विकारं तत्पदद्वयेन कालादि विकृतं विकारवशेन विनष्टं फलमुच्यते च कारुद्रव्यमेकारि मन्त्रार्थपात्रिशेषद्वयसूचनार्थं
आचारप्रदर्शने दृताकंचकलिगंचविल्वेऽद्वयं भिरसटाः उदरे यस्य जीर्णं तिवस्य दूरतरो हरिः भिरसटादयथास्वं भिरस-
टदोर्ध्वपठनार्भाः सदांशुष्मांतकमिति धन्वंतरिर्नैटः यतु नृसिंहपरिचर्यार्थापां दृताकंसदावैष्णवैर्वर्धं ये भक्षयंति ते

ताकंतेपद्मरतरोहरिरेत्यादिनिदश्रवणादिति तत्थेतद्वृत्ताकपरंतथाचपरशरः पलांडुश्चेतद्वृत्ताकं कुसुमं वनकट
 कं नालिकाचालुपुष्पचमुक्तादिनमभोजनं श्रज्जापपलांडुमिति श्वेतपलांडवेवोपसंहियतइति माधवः ॥ देहर्ली
 दीपकन्यायेन तथैव युक्तमिति तदाशयः एतान्यातुररूपमेषूक्ताक्रियापाद्मश्रुतिषिद्धानीति सुमतुः तथा चतुर्थ्यपि हि मा
 सेपुहविषयाशनिप्रापमागति हविष्येणैव परिभाषायाद्द्रष्टव्यानि महाभारते दानधर्मेषु कचिद्धर्मप्रवक्ष्यामि मानु
 पाणां सुखावहमिति प्रकृत्य चतुरेवार्पकान्नासां न्योद्गदति तिलोदकं भोजनं च यथाशक्ति ब्राह्मणैवेदपारमे श्र
 मिकार्थं च कर्तव्यं परमाज्ञेन भोजनं दीपकश्चापि कर्तव्यः पितृणां सति लोदकः एतेन विधिना मर्यः श्रद्धावान्भू
 माहितः पशुपशयतस्येह फलश्रुतिपुष्कलमिति श्रज कनेण पैतृकाण्येव तर्पणश्राद्धदीपदानानि विधी
 यंते श्रमिकार्थं यमशोकराणं परमाज्ञेनेत्यस्य मध्यमणिन्यायेनान्वयः अन्ये च चतुर्भारस्य तु यत्कर्म भक्ष्यमोद्यादिकं च
 हासेद्द्रष्टव्याः ॥ १ ॥ श्रद्धाचतुर्भारस्य व्रतसमाप्तौ विशेष उच्यते चतुर्भारस्य तु यत्कर्म भक्ष्यमोद्यादिकं च
 चतुर्चतुरेवार्पकान्नासां द्विपमोयस्य यः कृतः कथापिरेव द्विजभ्यस्तदद्याद्भक्त्या सदिक्षिणम् दत्तं वा विसर्जयेद्विभ्रान्
 ततो भुंजत च स्वयमिति श्रयत तद्धस्तु व्याघ्रतसमाप्तौ देयद्रव्याणि काशीसिद्धे पञ्चभोजी भवेत्तुर्जकारं परं द्रव्यं
 श्रयत्ततः कांस्यस्य नियमे दद्यात्कांस्यसर्पिः प्रपूरितं ऊर्जनभक्ष्ये तृतीयोद्गमति क्षुद्रं नातिप्रदम् मधुर्यागेषु तदद्यात् प्रा
 यसं च सर्गार्करं श्रमयोगभ्यवहारैश्चेत्तलमूर्जो विवर्जयेत् तैलस्यागोते लादद्यात् ॥ द्रोणमुञ्जात्सकांचनान्
 वाहुलेकां स्य भोजीयः सकृन्मिः प्रयशोणेते मांसां शिनोपि ये भूनास्त्यजेयुस्तेऽपि कार्तिके ॥ नियमेन स्य मां
 सानां दद्याद्कार्तिके व्रती कृष्णं डां निसमापानिर्वाशस्तर्पण्युत्तान्यपि ॥ विशादितिकृष्णं डां विशावेण कार्तिके मां
 नभोजीयः सोश्रयेत्यतमेव हि सद्यं तां सवलं भोजी स हिरण्यं प्रदापयेत् ॥ कार्तिके नवरात्रिं क्रीडन्तं नयन्

परपञ्चेत् द्विदलरपञ्चैरपि पाठः

प्राण्यंगचूर्णैश्चर्मज्वरं जीवपूरकं

अथज्ञप्तिष्टमज्ञाप्यद्विष्णोरनि

वेदित दुग्धमन्त्रमसूरचर्मांसमष्टविधमन्तं रुच्यतन्नेदंशलभ्यंफलमूलादिर्वर्जयेत् ॥ पाक्षिकांतिं कमाहारभ्ये द्वि-
जक्रांतरासाः सर्वैलवणंभुमिजंतथा ताभ्यपानस्थितगन्धंजलपल्वलसंस्थितं आत्मार्थं पार्चित्वा त्र्यमशितं तत्स्थ-
तंबुधैः ज्वररराजपापांश्चमूलकं गृजन्तथा कूर्मादंश्चक्षुदंढचचातुर्मार्यैरप्यजेद्वुधः तथा विशेषाद्दरार्थाज्वरार्थाकु-
ष्मादंतिंतिष्ठांरप्यजेत् जीर्णधानीफलं ग्राह्यं कथञ्चित्कायशोधनमिति तथा निष्पावान्नराजमापांश्चमसूरान्सं-चि-
तानि च दंताकंचकलिगंचसुप्तदेवेनभक्षयेत् रुकादि चत्वार्येतानि निर्यानि चतुराश्वमवर्तिनां प्रथमेमासिकर्तव्यं
निरप्यंशाकव्रतं नरैः द्वितीयेमासिकर्तव्यद्विचतमनुत्तम पयोव्रतं तृतीयेतु चतुर्थेपि निग्रामय द्विदलवहुवीजं च
लताकंचैववर्जयेत् निर्यानयेतानि चिर्षेद्भ्रवतान्याहुर्मनीषिणः रुकादि चत्वारिकांश्चतुरोमासान्प्रसुप्तेवैजनादने मंचख-
ट्यादिशयनवर्जयेद्वाकिमाक्षरः श्रुतौ वा जयेद्वा रथ्यामांसं मधुपरोदन पटोलं मूलकंचैव दंताकंचनभक्षयेत् शाकशब्द-
श्चदशाधारुढः मूलपत्रकराराग्रफलकांडाधिरुढकाः त्वक्पुष्पकवकंचैव शाकदशाविधं रुमृतमित्युक्तेः अधिरुढं श्रं-
कुरः रुमृतिकौरुभे मूलपत्रेतरपिभियुक्ते किंशाकशब्दस्य वंयं जनतया प्रासिद्धे चैव फलमूलदिपूपसंहारः लोकव्यव-
हारादित्युत्ततत्तत्कालोद्भवाः शाकावर्जनीयाः प्रयत्नतः बहुवीजमवीजंच विकारिच विवर्जयेदिति भविष्यवचनतरम्
यत्नत इति विशेषग्रहणान् एतेषां शाकानां दोषाधिक्यज्ञापनार्थं बहुवीजमिति च द्वाधिकवीजवत्फलमित्यर्थः श्रयो-
जं इति पटद्वयेन कालादिविकृतं विकारवशेन विनष्टजं फलमुच्यते चकारद्वयमेकारि मन्तुर्धर्मिणि विशेषद्वयसूचनार्थं

अभिचविल्वोदुवरभिस्सटाः उदरे परपञ्चार्थं तितरपट्टररोहारेः भिस्सटादग्धान्नं भिस्स

अग्निहोत्रं यथाऽहं यदेव दस्याऽयं यत्तथा ब्राह्मणस्य तथानिर्देयं तत्तचक्रं कथारणम् इति पात्रे एतत्प्रकारस्तु रात्रिर्वन
 चाद्रिकातो ज्ञेयः पृथ्वी च द्रोदयदि ग्रंथेषु तु यस्तु संततशंखादिलिङ्गाच्चिह्नतनुर्नरः स सर्वयातनाभिर्गोच्छ्रालोच्चान्मको
 टिषु द्विजंतुतशंखादिलिङ्गांकिततनुनराः संभाष्यरौरव्यांति यावदिन्द्राश्वतुर्दशोतिष्ठह्यारदीयोक्तेः शंखचक्राद्यं
 कनं यगीतन्त्यादिकतथा एकजतिरयं यर्मनजातुस्याद्द्विजभनः शंखचक्रं मुदायस्तु कुटुर्वाससापसेनवा सशूद्रव
 दहिः कार्यः सर्वस्माद्द्विजकर्मणः यथाश्मशानजं कष्टमनर्है सर्वकर्मसु तथा चक्रांकितो विप्रः सर्वकर्मसु गार्हस्तथा
 शिवे कशाय योरंकाज्जुलचक्रादिका द्विजः न धारयेत मतिमान् चैदिके वर्धनि स्थित इति विश्वाश्वलायनादिवचनात् ऋ
 ग्वेदादिश्रुतीनां तु यर्मनादिरतुति परत्वात् अन्यश्रुतीनां च तथा विधानाभनूपलंभाद्दुदाहृतपादावचनस्य चाकरग्रये पदे
 नूपलंभाच्चक्रादिधारणं शूद्रविषयमेवेत्युक्तं यथापि निषेधस्य अतिसापेक्षत्वा द्विधिविना च तदयोगाद्दुपजीव्य विरोधे
 न एकजतिरयधर्म इत्यनेन सामान्यवाक्यानामुपसंहारो द्विजातनिषेधो निरंशुवाद इति तदाशय इति निर्णयसिंधौ
 यथापि विश्वाश्वलायनानिवर्धने पुस्तदापि शंखचक्रादिधारणनिषेधः प्रतीचते तथापि शंखचक्रांकितो विप्रः श्मशानो द्वि
 यतोपवेत् प्रयगेनागतिः प्रोकासागनिरतस्थ नारदोति विष्णवायुधांकितं चिन्हं गोपीचंदनमृत्स्नया प्रयानादिपुतीर्थे
 पुस्तगत्वा कंकरिष्यतीत्यादिवाराहपुराणवचनैर्भूदाकर्तव्यतावगम्येन विहितप्रतिपिद्धत्वादिक्रमोऽवनीयत इत्यलम
 नयाप्रसक्तचित्तया यतः प्रचरात्राग्नेमुद्राधारणस्याधिकारिविशेषमपूररुक्त्यविहितत्वात्मुद्राधारणं सर्वपुरुष
 धर्म इति केचिदाहुः ॥ तथा हि पंचरात्राग्ने तद्धारणविधिवद्वेषमहापातकनाशनां शंखचक्रं संनाराऽयं गंधपुष्पा
 दिभिः शुभैः इत्युपक्रम्याग्नेनैव सुसंयुक्तं चक्रमादाय मामकं दक्षिणं वाहनूलं सर्वं दहं द्विजतसाधकः उच्चारयाज्ञिभं
 जं यदेतेशां विचितयन् सुदर्शनमहाज्वालकोटिस्त्वं स मप्रभं ब्रह्मानां धरप्यभेनेत्येव विष्णोर्भाषो प्रदर्शय इमं भजं

सदा रथकात् सर्वैरसास्तेन तत्स्वगिगां प्रदापयेत् भूषयत् कार्तिके कुर्वन्नमंचं संस्पृश्येद्भती पर्यंकं भूशो दद्यात्सु-
लं सोपधानकम् फलव्यगो फलं देयं सत्यगो च तद्रसम् धान्यव्यागो च तद्वान्यमयवाशालयः स्मृताः धेनूद्व्यात्प्रयत्नेन
सालङ्कारः सकाञ्चनी एकतः सर्वदानानि दीपदानं तथैकतः कार्तिके दीपदानस्य कलानाहंति षोडशी तथा दी-
पय कार्तिके दद्यादखंडं धृतवर्तिकं मोहांधतमसंप्राप्त्यनसगच्छति दुर्गातिमिति ॥ चातुर्मास्यव्रतासंभवे किंचिद्भूतम-
वश्यकार्द्वं चतुर्थ्यपि च मासे पुनसमाभ्यर्च्य व्रतयेद्दि तदोज्ज्वलति भाग्यमव्यर्थफलमिच्छता अब्रतः कार्तिके यथागतो
मूढधिया निह ते पां पृथग्प्रयत्ने शोषितभवेत्सूकरात्मना भित्तिका शीखडात् अश्वेदेवाये स्वस्तिकादिकमपि कर्तव्यमि-
ति पाद्ये इदं च कार्तिक शुक्ल दश्यावकव्यमपि प्रसंगादालिखितं तथा भार्गवार्चनद्वीपिकायां पांशु शयनीवाधि-
नो मध्ये शर्मादूर्वापमार्गकैः भृंगराजेन देवांस्तुनाचं यत कदाचनेति हेमाद्रौ पाद्ये आपाढादि चतुर्मासानभ्यर्गवर्जयेत्
१ः समाप्तौ च पुनर्दद्यात्तिलैल धृतं षट्म आपाढादि चतुर्मासं वर्जयेत्सर्वकृतं हुताकं भृंजनं चैव मधुसंधिं धृत्वा निवृत्तं
कार्तिकयानु पुनर्हेमन्नाह्नाया निवेदयेत् अन्यान् पविर्जनसंकरपूरुषाणि अन्यभ्यो ग्रथयेद्भिया नि ॥ ०

आपाढ शुक्ल दश्यात् तस्मुद्राधारणमुकरामार्चनचंद्रिकायां शौनकेन तस्मुद्रां कधारणं कर्तव्यं वैष्णवे रत्संप्रदायानु-
रोधतः शयन्याचैव गोविन्द्याचकरीर्धतयैव च शंखचक्रविधानेन वह्निपूते भवेन्नर इति तथा पवित्रते विवृतं ब्रह्म
णस्पते प्रभुगात्राणि पर्षिषि वैश्वतः अतस्तत्तनुर्न तदोमो अश्रुते शूताः स इहं तस्त्वं समासत ॥ तपौष्यचिन्ने वितं दिव
रेन्द्रे शोचते अस्वतं तवाच्यवशिष्यन् इति ऋग्वेदे सहेवाच्यज्ञावल्क्यस्तत्पुमानात्मा हिताय प्रमणाहं रिभजेत् सु-
श्लोकमौलेर्वर्मा एवाग्निना सध्वन इति शातपाथिकश्रुतौ प्रतेहिष्णो ब्राह्मचक्रे सुतसे जन्मं भोधितं तैवेव णाद्राः मूलेवा-
व्हो दिधते न्ये पुराणा लिगान्यगेता वकान्यप्यंति इति सामवेदे उरुक्रमस्य चिन्हैरुकिता लोके सुभगा भवाम इत्यर्थवेदे

श्चामिह। अथ धां। इत्येवदभ्याभ्ययतं यथा ब्राह्मणस्य तथा। निर्यतस्तचक्रांकधारणम् इति पाद्ये एतत्प्रकारस्तु। अथ चैन
 चंद्रिकातोऽज्ञेयः पृथ्वीचंद्रेदिपादिप्रयेषु तु यस्तुसंतस्तथा। दितिगाचिह्नतनुर्नरः ससर्वयातनाभिर्गीचंडाले। जन्मको
 टिपु द्विजंतुतस्तथा। दितिगांकिततनुं नरः संभाष्यरैरवंध्यातिपावदिद्र। श्वतुर्दशोतिवृहत्तारदंयोकेः शंखचक्राद्यं
 कनं चर्गातत्त्यादिकतथा एकजतिरयधर्भोनजातुस्याद्द्विजन्मन शंखचक्रमृदापस्तुभ्यर्थासतायसेनवा सशूद्रव
 द्रहिः कार्दभः सर्वस्माद्द्विजकर्मणः यथाश्मशानजकाधुमनहसर्वकर्मसु तथाचक्रांकितोविप्रः सर्वकर्मसु गार्हस्तः तथा
 शिवेकशयपोरंकाब्रह्मलचक्रादिकाद्विजः नधारयेतमातिमान्वादेकैवर्त्तनिरिथतइति विश्वाभ्यलायनादिवचनात् अं
 गवेदादिश्रुतीनांतुवर्मादिस्तुतिपरत्वात् अन्यश्रुतीनांच तथाविधानामनुपूर्वभादुदाहृतपाद्मवचनस्य चाकरप्रयेषव
 नुपूर्वभाच्चक्रादिधारणं शूद्रविषयमेवेत्युक्तं यथापि निषेधस्य प्रतिपादेषत्वा द्विधिविन चतदयोगादुपजीव्यविरोधि
 न एकजतिरयधर्मे इत्यनेन सामान्यवाक्यानामुपसंहारः। द्विजातनिषेधो नित्यामुवाद्गतिं तदाशयवहति निर्णयसिंधौ
 यथापि विश्वाभ्यलायनादिवचने पुमृदापिशंखचक्रादिधारणनिषेधः प्रतीयते तथापि शंखचक्रांकितोविप्रः श्मशाने द्वि
 यतेपिचेत् प्रयागेयागतिः शोकासागनिरस्तस्थनारदोति विष्णवायुधांकितं चिन्हं गोपीचंदनसुस्त्रया प्रयागादिपुतीर्थ
 पुसगत्वा किकरिष्यतीत्यादि वाराहपुराणवचनैर्मृदाकर्तव्यतावगम्येन विहितप्रतिषिद्धत्वादिकरणेऽवसीयत इत्यलम
 नवाप्रसक्तार्थतया वत पंचरात्रागमे मुद्राधारणस्याधिकारविशेषमपुनरुक्त्यविहितत्वान्मुद्राधारणस्यैव पुरुष
 धर्मइतिकेचिदाहुः ॥ तथाहि पंचरात्रागमे तद्वारणविधिवत्प्रेमहापातकनाशनं शंखचक्रं संनाराभ्यर्गंधपुष्पा
 दिभिः शुभैः इत्युपक्रम्याग्निनैव सुसंयुक्तचक्रमादाय नामकं दक्षिणं वाहुमूलस्वदं हृदि नत्वा धकः उच्चारयाग्निमं
 ब्रध्दशेषां विधितयन् सुदर्शनमहाबालकोटिसूर्यसमप्रभं ब्राह्मनांधस्य भेतिर्यविष्णोर्भागीप्रदर्शय इमं भेजं

समुच्चार्थदक्षिणार्धमुक्तयेत पांचजन्यनिजं ध्यानं व्यस्तपातकसंक्षय पाहिमं पापि नंघोरं संसारार्णवतारण इति
मंत्रं समुच्चार्थदहेत्संघमुजंतयेति उक्ते एव सनत्कुमारसंहितादिष्वपि साधारणयेन चक्रादिधारणविधायकानिवचना
निर्दिष्टव्यानि एवं सति पुराणादिवचनान्यपि चक्रादिधारणविधायकान्युपलभ्यते यामनपुराणे लीलयापिलिखे
द्यस्तु वाहुमूले सुदर्शनम् कुलकोटिसिमुद्धृत्य सगच्छेद्देवाण्यं वदमिति कूर्मपुराणे चक्रां कितधराः कश्चित्कुले विष्णुपरि
ग्रहादिति महाभारते भीष्मपर्वणे ब्राह्मणैः क्षत्रियैश्चैव शूद्रैश्च कृतलक्षणैः अर्चनीयश्च संघश्च नित्ययुक्तैः स्वकर्म
श्रियति चिह्नैः लक्ष्म च लक्षणमित्यभिधानकोशादत्र लक्षणशब्देन तस्य चक्रादिचिह्नमेव विवक्षितं यद्वापर्वतादीनां सर्वं
साधारणत्वाभावात् विष्णुधर्म्यमार्कण्डेयसंवादे भवतां ध्यमतामत्र विष्णुसंश्रयमुद्रया आक्रान्ते गोचरो नेव भविष्यति
नरः कश्चित् इति हाससमुच्चये पुंडरीकाख्यनिके चिह्नकां कितत्र प्रणिनो विचरंति हि विचरंति यथायाजुष्यपतिर्धि
प्रशंसिन इति तस्मिन् द्वे चक्रादिधारणसंघपुरुषधर्म इति श्रुते तु पंचरात्रागमविहितं सुदर्शनादिधारणं शूद्रादीनां त्रैवर्णी
कानां च धर्मः तं जगन्मार्गश्च वैदिकमार्गान्मार्गांतर एव वैदिकं तु पुरस्कृत्य यथा तं जंसमाचरेदिति वचनेन वैदिकतां चिकर्मा
णं क्रमविधायकैर्न वैदिककर्मानुष्ठानानंतरं तान् चिकर्माभते जियतादिपेडशकर्मणां विलक्षणरोऽप्याविहितत्वात् एवं च तां
त्रिकोपनयनादिसंस्कृतसंघगुरुलघुकृत्प्राशयेन तान्निजपूजनमुच्चाद्यफलार्थं यथाविधीयते संस्कारैर्वैष्णवैः शूद्रः
पूजाहो भवति ध्रुवमिते पांचरात्रवचनेन तान् चिकपूजाधिकारिसंस्कारकत्वेन तेषां विधानात् अत्र च प्रकरणवलात् पूजा
शब्देन तान् चिकपूजैव ग्रह्यते तान् चिकमार्गस्य च वैदिककर्मानुष्ठानसह नित्यवदनुष्ठानानियमः वैदिकानां तान् चिक
कर्मानुष्ठाने प्रत्यवाये शोधकवचनाभावात् किंतु तं जगन्मार्गं श्रेयः प्राप्तुमिच्छतः स्वच्छं यातव्यमार्गं प्रवेशः एवं चैतादृशान्
जगन्मार्गप्रविष्टान् प्रत्येकशस्त्रचक्रार्थं कर्नाशास्त्राधिपतीनां दिधारणवत्तान् चिककर्माकर्तृ संस्काररूपतया विधीयते ननु

स्वतंत्रफलसाधनपापफलवत्तांत्रिकपूजाविधिसन्निधिपठितस्य प्रधानकर्मत्वायोगेनांशत्वरूपेवौचित्यात् फलव
 रसतिधावफलतदंगमितिन्यायात् अतएवपांचरात्रोद्वयसिद्धांतोपादिदेवं तत्तत्तंत्रप्रवेशाद्यंततत्रोक्तवर्मना दी
 क्षाधिह्लादिककाट्यैवैष्णवाद्यौपथाविधिः यथाकृप्यादिसंस्कारात्क्षेत्रसस्यफलोदयः तथातापादिसंस्कारात्पु
 रुषस्यफलोदयः भगवच्चिन्हसतसोभगवच्छास्त्रचोदिते धर्मेयदिनवर्ततथातयेत्तमहीपतिरिति सनत्कुमारसंहि
 तायामपि तत्रसंस्कारयुक्तरुतंत्रमार्गमनाश्रयन् केवल्यैदिकमार्गैरेव्यमानःपतत्यधःउपवीतादिवह्यार्थाः शंखच
 क्रगदाध्वजाःतंत्रमार्गप्रवृत्तस्यवैष्णवस्ययथाविधि अप्रसन्नप्रवृत्तानांचिन्हमबध्वजोयथा तंत्रमार्गप्रवृत्तानांत
 यायक्रादिधारणचक्रादिधारणपुंसांहारिसंवधवेदनं यातिब्रह्मानिमित्तंहिकलयोहिविभूषणमिति एवंच सुदर्शनधार
 यित्वावाहितसंहिजोतमःउपनीयविधिनपश्चात्कर्मसुयोजयेदितिवचनेनसुदर्शनादिधारणस्यतांत्रिकोपनयनार्ग
 वचनप्रदीपते उपवीतादिवह्यार्था इतिसनत्कुमारवचनेनैवकुप्यार्त्त उपवीतीशिखीविप्रश्चक्रलांछनसंप्रुतः
 चक्रलांछनहीनस्यविप्रस्यविफलाक्रियेति यमवचनेनापि लांछनहीनस्य तांत्रिकक्रियावैकल्यमेवप्रतिपाद्यते
 पूर्वोक्तप्रमाणैश्चक्रादिलांछनस्यतांत्रिकक्रियायामिवांगत्वावगमात् चक्रांकितपदतानिहव्यकठयानियानिवै रक्षां
 सितानिगच्छन्तिनपितृभक्षचदेवताइत्यादिवचनैःकेवल्यैदिकानामुक्ताचारस्यनिषेधाच्च अथपूर्वोक्तरीत्यातत्तमुद्राधा
 रणस्यतांत्रिकविषयत्वमस्तुगोपीचंदनादिकृतसुदर्शनस्यसर्वस्वरूपसाधारणस्यात् गोपीचंदनतोलित्वंलांछितंय
 स्यविप्रहस्म शंखचक्रगदापद्मैर्देहेतस्यसदाहरिः कृष्णपुष्पांकनंपुष्पगोपीचंदनमृत्स्तया प्रयानादिपुर्तार्थेषुस
 गत्वाकिकरिष्यति ललाटेनगदाधार्यामूर्ध्निपाशदरौतथा भूमध्वनेदंकचैवशंखचक्रौभुजद्वये इत्यादिपद्मपुराण
 वचनेषुपुरुषविशेषाश्रवणादितिचेन्न अनारभ्याधीतस्याग्निष्टोमप्रवृणकीत्यादिवार्क्यादग्निष्टोमार्थवद्वत्पत्तिवा

अथ संनिधावधूयमाण्यजमानसंवधस्यापि गोपीचंदनादिकृतचकादिधराणस्य गोपीचंदनस्य तोयैः शस्त्रक्रा
दिलाभितः स्वग्रहे पूजयेद्वं पांचरात्रविधानत इति वाक्यानां त्रिकपूजागत्वावगमादित्याहुः - परेतु वैष्णवसंस्काराः
सर्वेऽपि विष्णुबाल्यपूजार्था एव ननु गृहे विष्णुधाराधनार्थाः श्रीशास्त्रे संकर्षणाद्युत्सवांतां नाल्यपूजाप्रकाराणा
मेव बहुशः प्रपंचमानतया शाल्यपूजाया एव प्रकरणात् चित्यात् ग्रहाराधनस्य काचित्कविधानप्रकरणेऽप्येवाप्यो
गत् तया च सुदर्शनधारणमाल्यपूजकदेवलकादि विषयभेदेत्याहुः वस्तुतस्तु पांचरात्राद्यागमांतर्गतानां द्विजा
त्यादिपदघटितवचनानां पांचरात्राद्यागमोक्तदीक्षासंस्कृतद्विजातिविषयत्वेन प्रामाण्यं न्यवस्थापित द्विजाद्यादि
पदघटितस्य निषेधशास्त्रस्यापि ताद्विषयत्वमेव युक्तं तथा च विहितप्रतिषिद्धत्वाद्ग्रहणं ग्रहणस्याभावाज्जपभागवद्वि
करपोमुद्राधारणस्य वैदिकतां त्रिकदीक्षासंस्कृतानां न च शुद्धवैदिकानामेव भ्रांत्यादि प्रसक्तचक्रादिधारणं निषिध्यत
इति वाच्यं बहूनां निषेधवाक्यानां विधायकत्वं संभवति नांतरिक्षेनादिवेत्यादिवदनुवादकरवानी चित्यात् न चाष्टदोषदु
ष्टविकरपापानिःश्रामा एषा यपर्यायानुवादकरवापेक्षया फलमुखत्वेन विकल्पस्य स्वीकर्तुं मुचितत्वात् निषेधवाक्या
निवहूनि पुराणादिदूषणलभ्यंते स्वशरीरेऽप्येदेहवाश्रान्तकरणाद्विजइति इदं हि मनुवचनेन ब्रह्मविष्णुरुद्राणां चिन्ह
भेकस्वधारयेदिति वचनानुशेधेन द्विजशब्दप्रतिपाद्यानां ब्रह्मणोऽक्षत्रिभयैश्यानां ब्रह्मविष्णुरुद्रचिन्हकनरूपनिषेध
परशातात परमृतौ नाके येन दहेद्वा त्रदेवता युधलांछने अंके ये यदिवा मोहोऽपतस्येव न संशय इति यमस्मृतौ नां के येन दहे
द्वा त्रदेवता युधलांछनेऽहं नास्ति खनानि द्विष पातिर्यथा तितत्क्षणात् इति वीषाया न स्मृतौ नां के येन दहेद्वा त्रदेव
कांत नाधिकुर्वति दग्धगान्ध्यातस्मार्तपुर्कर्मस्त्विति अन्यत्रापि ततश्चक्रधराश्चैव पंचाधधराश्चपि पास्वडासर्व एवैते
सर्वकर्मबंधि र्कृता इति स्मृति सारसंग्रहे चैडालं पतितं भगवतस्चक्रधरद्विजं स्मृतिकामाग्निदंष्ट्रद्वारा वा साजलमग्निशेति

तिग्रथांतरं कुकुटश्रयराहश्चतस्रचक्रधरस्तथा रजस्वलाचपंडश्रपंचैते श्रीहृदयकोः चक्रांकितापदतानिहव्यक
व्यानिघानिचै रक्षांसितानिगच्छन्तिनपिद्वन्नचदेवताः पाल्खंडिनश्चपतितायैचचक्रांकिताद्विजाः पुण्यकर्मणितेपां
वैसान्निधिनैष्यतेकचित् तसचक्रांकितांविप्रंनपश्येत्पुण्यकर्मणि तंदृष्ट्वाचद्विजोभूमावशुद्धिसहसामुप्रात् अज्ञाना
दधवालोभादंकितोवासुदर्शनम् धत्तेकुलघ्नंतंदृष्ट्वासवासाजलमाविशेत् भुजापेसलिलेनैवविलिखेद्यः सुदर्श
नम् वेदशास्त्रविनीतोपिदहहस्याससमंकुलमिति चक्रांकितातनुर्वापिराजन्लिंगांकितोपिव। माधिकारोसाविज्ञेयः श्री
तरमार्तैषुकर्मसु शंखचक्रं चलिंगेचयोमूढोधारयत्यसौ पाखंडःसहिविज्ञेयः सर्वकर्मभवहिःकृतः पाल्खंडिनंपा
शुपंतैविकर्मस्थानीरोश्वरम् विशासयेत्स्वरारुतुसर्वानेतानवैदिकानिति ताम्भरौष्यमुवर्णादिकृतचक्रादिलिखन्
विधीयतेहिशूद्राणांतद्विजानांकथंचनेति नारदवचनं आदित्रयपुराणे वेदेषुयज्ञभागेषुयस्यनास्त्यधिकारिता स
तापयिवाचक्रादिधारयेत्स्वभुजद्वयमिति शंखचक्राद्यंकनंचन्यगीतादिकतथा एकजतिरथंधधर्मोनजातु स्याद्
द्विजन्मनः पथारमशानजकाष्टमनहैसर्वकर्मसु तथाचक्रांकितांविप्रः सर्वकर्मसुगर्हितः शंखचक्रं सुदाय
रतुकुट्यात्तसायसेनवा सशूद्रवद्वहिःकार्यैःसर्वस्माद्विजकर्मणइति किंच लीलययापिलिखेद्यस्तुवाहुमूलेसु
दर्शनम् कुलकोटिसमुद्धृत्यसगच्छेद्द्वैष्ट्यावपदमित्यादिमानवादिवचनैः स्वतंत्रफलार्थव्यवहितरूप सुदर्शनधारण
रूपपांचरात्राद्यानामविहितदीक्षाकार्तैस्तत्कारकत्वेप्रमाणभावाः नचप्रकरणात्तदयममः प्रकरणापेक्षयावर्लीयसा
वान्येनफलार्थतयाविनियुक्तस्यदुर्वलेनप्रकरणेनविनियोगासंभवात् किंचात्रप्रकरणमेव नसंभवति परस्परकां
क्षालक्षणादिप्रकरणं नचफलार्थत्वेनविनियुक्तस्यमुशलधारणस्यरूपकार्याकांक्षारितं नचचक्रलंछनस्यविक्रमि
क्रियते पूर्वोक्तवचनेनतांशिकजगतावेव्यस्त्वितिवाच्यं अतःकिंचाशब्देनफलसाधनपंचरात्राद्यानामविहितहोमदि

क्रियायाः अभिधानेन पूजादेः क्रियाशब्देनाभिधेयत्वेन तदंगत्वे प्रमाणाभावात् न च वैष्णवत्वरयसिद्ध्यर्थमित्यादि
 वचनेर्दीक्षांगत्वावगमः तत्र वैष्णवत्वरयसिद्ध्यर्थसंभवेन वैष्णवत्वरयविष्णुभक्तेर्ध्वजकत्वस्यैव प्रतीतिः न चोपनी
 तादिवह्यार्थाः शंखचक्रगदादयः संवर्माणप्रवृत्तस्य वैष्णवस्य यथाविधीति वचनेन तांजिककर्मगत्वावगमः
 तद्वचनस्य शंखचक्रादिवारणे संवर्माणप्रवृत्तवैष्णवरूपकर्तृविधायकत्वात् शुद्धतांजिकविषयत्वेन मिश्रमा
 गप्रवृत्तवैष्णवविषयत्वाभावाच्च एवं च मुदर्शनधारयित्वा धनिहृतसंदिजोत्तमः उपनीयविधानेन पश्चात्कर्म
 मयोजयेदिति वचने त्वाप्रत्ययः कालमावधिधायकः न रत्नंगरवधकोपि दर्शपूर्णमासाभ्यामिष्टासोमेन यजे
 तेति वत् वस्तुतरतुचक्रांकिततनुर्वापिराजन्लिंगांकितोपि वा नाधिकारिपरिज्ञेयः श्रौतस्मार्त्तपुक्रमंस्त्विति
 दृढदार्ष्टिकवचने चक्रांकिततनोः श्रौतस्मार्त्तकर्मस्त्वधिकारनिषेधः प्रतीयते चक्रांकिततनुश्च तत्र दीक्षासंस्कृतएव
 तस्य च वैदिकतुपुरस्कृत्वापह्वातं संसमाचरेदिति वचनेन वैदिकधर्माधिकारप्रतीतिर्मिश्रमार्गप्रवृत्तानां स्फुटविकल्प
 सिद्धान्तिन च केवलतंत्रमार्गप्रवृत्तानामपि विकल्पस्यादिति वाच्यं वैदिकाधिकारिणामेव निषेधविधिविषयत्वेन
 तत्रैव विकल्पोचित्यात् वैदिककर्मधिकारशून्यानामेव केवलतंत्रमार्गाधिकारात् एव तांजिकरौप्यसुवर्णादिकृतं चक्रा
 दिखंडनं विधीयते हि शूद्राणामेव द्विजानां कथंचनेत्यादित्यपरावचने कथमपीति कथंचनेति पदेन यदिते तांजिक
 दीक्षासंस्कृतत्वेपि चक्रादिवारणनिषेधापत्तेः तस्मात्केवलवैदिकैः शंखचक्रादिवारणं न कार्यं प्रापकप्रमाणाभावा
 त् मिश्रमार्गप्रवृत्तैः पूर्वोक्तदिशादिविकल्पेनानुष्ठेयं केवलतंत्रमार्गप्रवृत्तस्य तु नियमेनानुष्ठेयमिति समाप्ता प्रकृता
 नुक्तीति परंपरैर्यत्वं व्यवस्था श्रद्धमस्य पुराणोक्तं विभूतिद्वयावतं नंदिकेश्वर उवाच शृणु नारद वक्ष्यामि
 विष्णोर्ज्ञातमनुत्तमं विभूतिद्वयावतीनामसर्वोपरविमपि न कर्तव्यं केवलवैष्णवस्यैवार्थावर्तमानेन फलगणे श्रयापादेवैदशस्य

तु शुक्लायां लघुमुद्गरः कृत्वा साधनं सध्याष्टौ ह्यायात्रियमवुधः एकदश्या निराहारः मम भ्यर्च्य जनार्दनं द्वाद
श्याद्विजसंयुक्तं करिष्ये भोजनततः तद्विघ्ने नमो यातु साफल्यं मधुसूदन ततः प्रभतिवोरयापकतस्तानजपः शुविपूजये
रं पुंडरीकाक्षं भामालया नुलेपनैः विभूतिदेनमः पादौ विशोक्रोपेति जानुनो नमः शिवायेत्पूरुयंकटिर्वै विश्वरूपिणे कं
दर्पाय नमो भद्रमादित्याय नमः करो दामोदरायेत्पुंडरासुदेनं च वस्तुनो माधवायेत्पुरोविष्टाः कंठमुत्कंठिने नमः श्री
धराय मुखे केशां केशवायेति नारद षष्ठं शार्ङ्गं धरायेति श्रवणो वरदपाण्यं शिरः सर्वात्मने अक्षयमद्वयमभिपूजयेत् न
रस्य मृत्पलसंयुक्तं हंसकृत्यानुशक्तिः लङ्कुभसमायुक्तं ह्यं प्रतरथापयेद्विभो गुडपात्रात् तैलैः पुं कसितवस्त्राभिषेचयेत् रा
त्रौ जागरणं कुर्यादिति हासकथादिकं प्रभातायां तु शर्वर्दीया ब्राह्मणाय कटुविने सकांचनोऽपलं देवसोदकं भनि देयेत्
यथानुमद्यते विष्णुः सदा सर्वं विभूतिभिः तथामासुद्धरां शेषदुःखसंसारकर्मनात् दशावताररूपाणि प्रतिमासं क्रमा
नुते दत्तात्रेयं तथा ब्रह्मासं मुन्यनेन समन्वितं प्रतिमासतु कर्तव्यमाभूतं यकाचनेन वै कांचनस्यैव पद्मस्य स रथापयेत्परि
पूजयेत् पुष्पधूपादिर्नैवेद्यं भक्ष्यं भोज्यं सदीपकैः वस्त्रैराभरणैश्चैव यथाविभवसारतः श्राव्यौ जागरणं कुर्याद्वाति नृ
त्यादिभिर्नरैः ततः प्रभाते विमर्शकृतं स्नानादिकं क्रियः उपदेष्टुं दातव्यं सर्वभूते तस्माद्भूतं प्रतिमासं पुराणज्ञैर्वेदवेदांग
पारंगे ततः सवसरं तिथि विश्वेश शक्तिपूर्वकं शक्तिपूर्वकमिति सभिभूतिपुरःसरं कृत्वा संपूज्य लवणपुष्पैर्नमस्मान्नि
तं लवणपर्वतदानं विधिरुतदानं लख्देये पाणीयः शय्यां सोपरकरां श्रेष्ठानां वैष्णवैः परस्करां न्व्यतां श्राद्धं देशपतिर्दद्यात्
क्षेत्रग्रामपतिरुतथा निवर्तनक्षेत्रपतिर्भवनं त्वसहृद्विमत्पूर्वं विभवसारं पुष्पादिर्वेदशृंगुलं श्रृंखलानपि यथाशक्त्या
तर्पयेत् त्वादिजोत्समान् वस्त्राक्षगोहिरण्यादिसत्त्वमारुथाय चोत्तनं यच्च सत्पते बहुरिस्तोमं श्रित्य संशयं यथातिनिः
स्वः पुरुषो भक्तिमात्मा धवं प्रति पुष्पाश्च न विधा नो न सत्कुर्याद्भस्त्रं यश्चनेन विधिं जपं कुर्यात् विभूतिदादृशी च तं कुर्यात्स

पापनिर्मुक्तः पितृणां तारयेच्छते स सजन्मन्यसौमर्याविभूतिं प्राप्नुयात्परां रोगदौर्गत्यपापानां भोजनं नोपजायते म
 किश्च यज्ञपुरुषेतस्य जन्म निजन्म नि प्राप्नुयादच्युतं स्थानमच्युतस्य प्रसादतः इयं ब्राह्मिणं कर्पाधिभूतिं द्वादशो न
 रः सर्वपापप्रशमनी सर्वफलप्रदायिनी इति कलुषविदारणजनानां पठतिसदाष्टाश्लोतिवैतिभक्त्या मातिमपि च ददाति
 देवलोके वसतिचिरंचसपूज्यतेऽमरैर्धैः इति मत्स्यपुराणे कां विभूतिं द्वादशो ब्रतं ॥ ३० ॥ अथ स्कंदपुराणे स्कंदे वश्य
 यन्प्रेकादशी ब्रतं तथा च पद्मपुराणे युधिष्ठिर उवाच आ पाठस्य सिते पक्षे किं नामैकादशी भवेत् कोविधिः केन वार्त्ता
 किं पुण्यं च वदस्व मे श्रीकृष्ण उवाच कथामि कथां पुण्यां स्वर्गमोक्षप्रदायिनीं कामिकानामनाशितिसर्वपापहरा प
 रा यस्याः श्रवणमात्रेण राजपेयफलं भवेत् सत्यं सत्यं मया प्रोक्तं नातः परतरं तुलां पापिनां पापनाशाय तुलदावान
 लोपमा ब्रतः परं नरभ्रेष्टनैव मोक्षप्रदायिनी यस्मात्तत्कारणं राजन् श्रूयतां गतिरुत्तमा वैष्णवैर्मम भक्तैश्च सततं श्रुति
 योपकैः आ पाठे वामनोपैरनुपूजितस्तैर्जगन्नयं वामनः पूजितो येन कमलैः कमलेक्षणाः तेनार्चितं जगरत् सर्वत्र ये देवाः
 सनातनाः एतस्मात्कारणं राजन् कर्तव्यं हरिवासरं युधिष्ठिर उवाच संशयोऽस्ति महाभाग श्रूयतां मे जनार्दन कथं
 सुते सिद्धेश्वर कथं त्वं वलिना तदः संतुष्टः एभिर्वा देवा किं कुर्वति जनारुतदा किं ब्रतं कोविधिश्चैव वातुर्भार्य्य समगते एत
 द्विस्तरतो देव संशयं छिधि मे प्रभो श्रीकृष्ण उवाच श्रूयतां राजशार्दूल कथां पापहरां परां वलिर्वैदानवः पूर्वमासीत् तत्रेतापु
 गेतथा पूजयंश्चैव मानि त्वं मद्रकोमत्परापणः यज्ञैस्तु विविधैः सुकैर्जपनारेत सति रपशः द्विजानां पूजको नित्यं यज्ञक
 द्मं कृत्ततः परं सत्विंश्च विद्वेधादिद्रलोकमजीजयत् महतीं भिद्रलोकं तज्जिततेन दुरात्मना एवं विधौ बहू धारस्तुतं दं द्रेण
 सूक्तिभिः गुरुणा देवतैः सार्धैव बहू धा पूजितो ह्यहं ततो वामनरूपेण अवतरत् तु पंचमे अत्युग्ररूपेण तदा सर्ववह्मां डरु
 पिणा बालकेन जितः सोपि सत्यमालंघयतस्त्रिधा न मया त्रयास्तं च तत्सर्वं त्रैलोक्यं सप्तसागरं एत्वरूपतदा कृत्वा

अथताराजसतम सकल्पमात्रेणकृतपदत्रयमिदंक्रमत् प्राथम्यमानमयितदासंकल्पः प्रतितःकरात् भूलोकेतुपदंन्य
 स्वभुवलोकेतुजानुनी स्वलोकेतुकटिन्यस्थमहलोकेतधोदरं जनलोकेवहदयंतधोलोकेचकटकम् सत्यलोकेमुखं
 रथाप्यउत्तमांगंतद्वंध्वके सूर्यचंद्रग्रहाःसर्वनक्षत्रायोगासंयुताः देवाःसेंद्राश्चनानाश्रममतस्तथुस्तथोदरे स्तुवंतोवे
 दसंभूतैःसूक्तैश्चविविधैस्तदा करेग्रहोत्थातुवालेंनिपादैःपूरितामही अर्धतुत्तस्यष्टध्वंतदान्यस्थपदत्वहं क्षितोरसा
 तलेराजन्दातवोममपूजकः क्षितेस्तुदातवैयैवकमकुर्वंततःपरं विनयावनतोसातुप्रसवोहंजनादंतः आपादशु
 क्कपक्षैवैकामिकाहरिवासरः तस्यामेकाचमेमूर्तैर्वलिमाश्रित्यतिष्ठति हितोवाशेषपदर्थकेभीरिद्वयोसागरोत्तमे सुते
 मयिहर्षीकेशेयावच्चायातिकार्तकी तावदेतद्भवेत्पुण्यं सर्वपुण्ये तमेतत्तम् एतस्मात्कारणाद्राजन्कर्तव्यसाप्तय
 रततः नातःपरतराकाचिरपवित्रापापनाशिनो यस्यांप्रसुप्यतेदेवःशंखचक्रगदाधरः श्रीयुक्तपूजयेद्देवैर्बैलोक्यस्थ
 पितॄमहं राज्ञाजानारण्यंरुक्वामस्तथायुकोविशेषतः एवंयःकुतेराजनेक्रादश्याविधानकं सर्वपापहरंरवैश्चकिमुकिं
 प्रदायकं शृणुयाच्चैवयोमर्त्यःकथांपापहरांपरां अथ्यमेधस्थयज्ञस्तुफलेन्द्राभोतिमानवः ॥

॥ इति श्रीस्कंदपुराणेदेवशयनीकामदंकादशोद्घातकथा ॥

अस्यामेवापादशुक्लैकादश्यामन्वादितीथिस्त्वत्रः श्राद्धकर्तव्यं नैकादशीमध्याह्न्यपिपीत्राह्येति ॥ २ ॥
 श्राक्मन्वादिहस्त्येभिधानात् आपादशुक्लैकादशीकृत्यनिर्णयः श्रजापादशुक्लद्वादश्यामनुराधायोगरहितायांपारुणं
 कुर्यात् तदुक्तंहेमाद्रिभिष्ये आभाकासितपक्षेपुनैत्रश्रवणरेवती संगमेतहिभोक्तंयद्वादशीभ्रतमाचरेत्॥अस्या
 र्धः आपादभाद्रपदकार्तिकशुक्लद्वादशीष्वनुराधाश्रवणरेवतीरा एकादशोद्घातस्थपारारुणंकुर्यात् आसुविम
 प्यप्येकादशीपूवास्त्रातकर्तव्यतेका तथात्तमागवद्वर्चनं मच्छयनेत्तुमदुराधनेमरपार्थपरिवर्तने ज्ञेरोमूलफलाद्वा

शोऽन्ति शर्यं मापति यदा पादद्वादश्यामन्त्रेणाटया मास्मको यो भस्वतो यथा सद्व्यप्रसंगादशकादि भर्त्त्रे जाय पादयो
 गप्यपाराणिवर्धं; तदुक्त्विष्टुवर्मोत्तरे मैत्राया पादेस्वपतीहा विष्णुः पौष्णं पपादे प्रीतिवोधमिति श्रुते श्रमधेय
 रिवर्त्ते मतिस्तु प्रवोधपरिवर्त्तने भववर्धमिति इदं वनुराधा यो ने पारणवर्जनकृतादि युगांतरविषय तथा च ज्योतिर्नि
 वधमहाभारते आभाकानां सितपक्षे मंत्रांश्च श्रुतिरोहिणी संगमे नैव भो कर्त्तव्यं द्वादशद्वादशहरेत् मैत्रक्षीतुं कृतेत्याज्यं
 ज्ञेतायारिवर्त्तित्वे ज्ञेत् अथ पुनरपि देवशयनमुपक्रम्य सर्वपादैवतानां शयनकालः प्रदश्यते वामनपुराणे एकादश्यां
 जगत्स्वामी शयनपरिकल्पयेत् शेषहि भोगार्थं केकृत्वा स पूज्यकेशव रुत्वा पवित्रकथैव स न कसं पूज्यच द्विजान् ॥
 अनुज्ञाद्वा ह्येष्वथ श्रद्धादश्यां प्रयतः शुचिः लब्ध्वा पीतांबरधर स्वस्तिनिद्रां समापयेत् त्रयोदश्यां नतः कामः स्वपि
 तेशयने शुभे कद्वानां संग्रधानां कुसुमैः परिकल्पिते चतुर्दश्यां तथा यथाः स्वपति सुखशीतले सौवर्ण्यकज्जके सु
 खास्तीर्णपिधानके पौर्णमास्यां ममानाथ स्वपिते चर्मसमवे वैद्यांसजटाभारं समुदग्रध्याय चर्मणा यदा दिवा क
 रोराशिसमायाति च कर्कटं ततो मरणां रजनी भवति दक्षिणाघनं नीलोत्पलमये शुभे ब्रह्माप्रतिपदितथा तत्रैस्व
 पितिलोकानां दर्शयन्मार्गमुत्तम विश्वकर्मा हितयायां तृतीयायां गिरेः मुता विनायकश्चतुर्थीतु पुंचम्यानां पुष्पं
 राह पश्चात्कर्कटः रथपिति हि सप्तम्या भगवान् रविः कल्पयन्ती तद्याट्म्या नवम्यां कमलालया दशम्यां भुजगेश
 रश्च स्वपतिवामोजना एकादश्यां तु कृष्णयां साध्या ब्रह्मस्त्वपति च ॥ एवमेकादश्यां शयनपरि कल्पनं ह्यष्टश्या
 निद्रोदयः इति वामनपुराणात् अथ विभुद्वादश्या लवणपर्वतदानमुकपाद्भ्य उत्तमः पौण्ड्रशद्रौः कर्त्तव्यो लवणचलः
 मध्यमस्या तद्दर्शनचतुर्भि रधमस्मृतं वितर्हीतो यथा शक्त्या द्रोणादध्वतुकारयेत् चतुर्थी शो न विष्कुं भपर्वतान् कारये
 त एष कः त्र्यनष्टशोभिः युक्ते प्रत्ने के मे रुद्रव्यचक्षुः नानासिन्नेन लवणेन विष्कंभपर्वतयनं करमयधानं यपर्वतवत्

विष्कुम्भश्चतुष्टयेभ्योऽपि मदनः श्रवणविधानं धान्यपर्वतवृद्धेयं मंत्राश्च सौभाग्यरससंभूतेयतोऽप्यलवणोरसः तदा
 त्मकत्वात्मां पाहि पापात् तस्मान्नमोनमः यस्मादन्नरसाः सर्वे नोऽकृष्टालवणं विना प्रियं च शिवयोर्नैव तस्माच्छा
 तिप्रयच्छ मे विष्णुर्देहसमुद्भूतं यस्मादन्नरसोऽयवर्द्धनं तस्मात्पर्वतरूपेण पाहि संसारसागरात् अनेन विधिन। य
 स्तुदद्याच्छ्रवणपर्वतं उमालोके वसेत्कल्पततोऽपि परागतिं सकल्पश्च कल्पपर्वतमुमालोकाग्राहिसमनन्तरपरम
 गतिवकामर्द्धश्वरप्राप्तिकामो बालवणाचलदानमहं करिष्ये एवमेव दानविधानं इति लवणाचलदानम् ॥ अथ चातुर्मा
 स्थधारणापारणाव्रतविधानं भविष्योत्तरे श्रीकृष्णउवाच शृणु कौंतेय ब्रह्मणामिधानापापारणाव्रतं वांघवादिबधं
 दोपसर्वोपद्रवनाशकम् चातुर्मास्थितिधावादीमासिकौतेयसुव्रतं पुण्याहंकारयेत्पूर्वमेकादश्यां शुभे दिने पश्चात्स
 कल्पयति यमंतदारभ्य व्रतं चरेत् आदौ मासितथाचातुर्मास्यमथापि वा एकस्मिन्धारणं कादर्थ्यं पारणं च तथा
 परं उपवासिधारणं रण्यारणं भोजनं भवेत् धारणाद्यादिने प्राप्ते अर्धपूर्वा निवेदयेत् पारणं तु ततः कादर्थ्यं मंत्रमष्टांशं
 रंजयेत् अष्टोत्तरशतं दद्यादर्थ्यं देवाय तन्मनाः समाप्ते मासि रजद्रुकर्यादुद्यापनयुधः चातुर्मास्यव्रतं चाथमा
 सिमासेतु कारयेत् उपवासादिने प्राप्ते पुण्याहंकारयेत्पुरा आचार्यवरयेत्पश्चाद्ब्रह्माण्डतनः परं कुर्यात्तु प्रतिमां
 बलदमीनारायणस्य च पूर्णकुम्भं तूर्तारणाप्यपूजयेत्तत्र शिर्भूमिपूजां पंचास्यतैस्तथा पुष्टं स्तुतलसीदलसंयुतैः ॥ माल
 त्रिकैतकीभिश्च मल्लिकाकुसुमैस्तथा रात्रौ जागरणं कुर्यात्पुराणपठनादिभिः प्रातःकाले तु संप्राप्तब्राह्मणान् स्तुतिभक्त्यैव
 मासे विप्राः पंचदशदिनमासे हि गुणान् पचातुर्मास्ये तथाराजन् तथा त्रिंशत्भूसुरान् आनीय संख्यं पारजन् ब्राह्म
 णां रतां त्रिंशत्रयेत् पश्चात्पूजादिकं कुर्यादेव पूजां समाचरेत् पश्चादग्निं समाधाप्य हविर्भक्त्यैव विधापि निषसीदिति
 मंत्रेण जुहुयाच्चातिलोदकं श्रारजिकेशां मंत्रेण जुहुयाच्चातिलोदकं ब्रह्मक्षेत्रेण मंत्रेण धर्मसंजुह्वयततः लक्ष्मीनारा

यथादेवःस्थानजयेपिदेवता। पूर्णहृतिंतोहृत्वाहोमशेषसमापयेत् । ब्राह्मणान्भीजयेत्पश्चात्तत्रार्थपूजयेत्ततःएवं
कृत्वामहाभागब्रह्महत्यादिपातकैः मुच्यतेनाजसेदेहस्तस्मात्कुरुमहाव्रतं सुभीवस्तुपुराराजनकृत्वावालिनमा
हवे नारदोपिपुराराजनपूर्वजन्मनिशूद्रजः द्विजेभ्यउपदेशात्तुसकृदारण्यारणं होमादिकंविनाचापिब्रतरयास्य
प्रभावतः जितेन्द्रियस्ततोभूत्वाब्रह्माभूद्वाशेनावरः तस्मात्सर्वप्रयत्नेनधारण्यारण्यं कुरु इन्द्रियाणां वशा र्थाय सर्वं
पापापनुत्तये तस्मात्त्वमपिराजेंद्रकुरुष्वेदं ब्रतं तमं किंदा नैस्तपसासाधयैः किमन्यैश्च ब्रतैर्यमैः धारण्यारण्यं कु
र्याद्भ्रतानामुत्तमं ब्रतं सर्वयज्ञेपुतीर्थेषु सर्वदा निपुयत्फलं तत्फलं समवाप्नोति कृत्वा धारण्यारण्यं इदं ब्रतं महापुण्यं त
पसा मुत्तमं तपः यज्ञानामुत्तमो यज्ञो ब्रतानामुत्तमं ब्रतं तस्मात्त्वमपिराजेंद्र कुरुष्वविधिपूर्वकं वांधवादिबधैर्दोषै
र्मुच्यसेनाजसंशयः इति तं संप्रभाष्याथ कृणुस्त्वांचपुरीययौ दृश्यमानः पौरजनैः समस्तैः पांडुपुत्रकैः युधिष्ठिरा
पिराजिर्षिश्चकारेदं महाव्रतं विमुक्तः सर्वपापेभ्यो वंशपश्यतयाभवत् इति भाविष्योत्तरे धारण्यारण्यव्रतम् अस्या
मेव द्वादश्यां कृत्यांतरं नारदीये आषाढशुक्लद्वादश्यां विधातृद्वादशभोजयेत् मधुराश्विनरं पूजयत्यथ गंधादि
भिः क्रमात् तेष्वोवासांसि दंडांश्च ब्रह्मसूत्राणि मुद्रिकाः पात्राणि वददेद्वक्त्या विष्णुर्भर्त्र्या मिति महाभारते दा
नधर्मेषु आषाढमासि द्वादश्यां वा मनोति च पूजयेत् नरमेधमवाप्नोति पुण्यंच लभेत महति ति आषाढशुक्लत्रयोद
श्यां शारभ्यपंचदिनात्मकमुमामहेश्वरमुर्निपूजाव्रतं नारदीये शुचिशुक्लत्रयोदश्यां मेकभक्तं समाचरेत् पूजयेत्तत्राज
गन्नाथादमामाहेश्वरी तनू हेम्यौ रौप्यौ एमयौ वा यथाशक्ति विधाय च सिंहोक्षरयौ दिव्यद्वे गोपेन्द्रा ह्यणवेशमनि स्या
पयित्वा प्रतिष्ठाप्य देवमंज्जणानारद ततः पंचदिने पूजायै कभक्तव्रतं तथा स्त्रीयापि दिवसे प्रातः स्नात्वा स्नप्य च तौ पुनः सम
र्पणीयौ विप्राय वेदवेदांगयाल्लिने वर्षे वर्षे ततः पश्चाद्द्विषेधं पंच वर्षेकं तद्वेदेन युग्मेन साहिचौ तौ प्रदद्यापयेत् इत्येकनरो

वानारीवाक्यव्रतमिदं शुभं नैव दंपत्यविच्छेदं लभते स तजन्मसु ॥ इति सोऽथापनमुमासीद्विश्वरत्नं आपाद्वन्धेद
 श्यां जयापावतीव्रतं भविष्योत्तरे श्रीलक्ष्मीसुखाय देवदेवजगन्नाथभुक्तिमुक्तिप्रदायक कथयस्व प्रसादेन लोकानुप्र
 हकाम्यथा नारीणां यद्रतं वैवश्ववैधव्यकरं शुभं येन चोर्णैः न नारीणामसङ्गफलदं भवेत् श्रीभगवानुवाच सत्यमुक्तं च
 यादेविनचमिष्यात्स्वयोदितं तद्रतं कथयिष्यामि नारुपातं कस्यचित्पुरा येन चोर्णैः न नारीणामवैधव्यं प्रजायते अकथ्यं
 परमं गुह्यं पवित्रं पापनाशनं आपाद्वैवक्यकर्तव्यं शुक्लपक्षे जयोदशौ शृङ्गोऽपि याज्ञियमन्त्रदंतधावनपूर्वकं तदंत
 धावनमंत्रः आयुर्वैल्यग्रीवचैः प्रजापशुब्रह्मनिच ब्रह्मप्रज्ञां च मेधां च तत्रोदेहि वनरूपते नियमोऽस्मिन्नाप्रोतिनि
 ष्कलं तिथिर्मादिना तस्मात्सर्वप्रयत्नेन व्रतं नियमपूर्वकं एवं कर्तव्यं कर्तव्ये विधिना धुना स्वादुरहितधाधेन
 तेन पापं वयपोहेतु उन्नामहे श्वरौ काठ्यौ सुचण्डरजतादिभिः अथवा मृदमयौ सिंहदुषदेहौ परिस्थितौ गोष्ठे वा
 लये वा पितृधात्रा ह्यणवेशमनि स्थापयेद्देवं त्रैलोक्यप्रतिष्ठातृं त्रकारपेत तदिने दंतकाष्ठं च मूषिकं यावरानने कुंकुमा
 मुरुकस्तूरीसिंदूरैरष्टगंधकैः चंपकैः सप्तत्रैश्वयूथिकाया मृतोद्भवैः ग्रीवासूत्रेण दूर्वायाः पूजयित्वा विधानतः अर्च्य
 णचातिशुभेण चोत्तरीययुगेन वै श्रीलक्ष्म्यादादिभैस्तथाजातीफलैश्च आद्यादेवी च शर्वाणि शंकरस्य सदा प्रिये
 अर्थैर्यद्वा णदं वेदिमनोपरि कुर्यात् इति पूजाप्रकर्तव्या कथां शृणु द्विजोत्तमात् श्रीलक्ष्मीसुखाय अच्युताय नमस्तु
 न्यं पुरुषादिरवदरूपिणे व्रताध्यक्षमहाप्राज्ञस्त्वं तु द्वैक्षयकारक कथयस्व प्रसादेन व्रतानां व्रतमूलं केन वा दौ पुरा र्चा
 णमर्च्य लोके प्रकाशितं एतत्सर्वप्रसादेन ब्रूहि मे जगदीश्वर श्रीभगवानुवाच अथातः संप्रवक्ष्यामि पावत्यास्तैक
 थामिमां यांश्चत्वा सर्वपापभयो मुच्यते नान्यसंशयः आसीत् पुरा कृतयुगे कौण्डिन्यनगरे वरेन्द्राक्षणे वसते तजस्य शौ
 चपरायणः गुणावाब्जोऽलसतोपीवामनो नामनामतः तस्य भावार्थोऽपि यासत्या रूपलक्षणसंयुता धनाढ्या विद्वि

दुपायद्वयैर्वसवसपदः केनकर्मविपाकेनसंतानरहितोभवत् अपुत्रस्यगृहशून्यंरमयानसदृशंभवत् दंपतीतिनहुः
 खनक्षामांजातोऽरौरतः एकदाकाल्योगेननारदोऽगृहमागतः श्रद्धयंपादयंकुर्वतेनकथांचकेमुनासह वामनउवाच
 नारदःखंमुनिप्रेषासर्वज्ञानपरायण कथयस्वप्रसादेनकथंदुःखंप्रशाम्यति दानेनकेनदेवर्षेव्रतेननियमेनच तीर्थे
 नकेनदेवर्षेसंतानंभविष्यति नारदउवाच शृणुविप्रप्रवक्ष्यामिसंतानंतुभविष्यति वनस्यदक्षिणेपार्श्वेविलवट
 क्षरयमध्यतः विधुलिं गंचविरूपातंभवानीसहितंपरं सपर्य्यंकुरुयत्नेनतुष्टोदास्यतिसंतति अपूजयंलिंगमभ्य
 र्दपूज्यस्यचप्रदीपेन ज्ञनाथप्रेतसंस्कारकोटियज्ञफलंलभेत् इत्युक्त्वा नारदःस्वर्गगतोवैमुनिपुंगवः वनमध्यग
 ताद्वातोदंपतीपुत्रकाक्षिणौ विल्वमभ्यगंतदृष्ट्वाशिवलिंगंपुरातनं विल्वपत्रेणज्जीर्णंनलिं गंतत्रैवछादितं विहायवि
 ल्वपत्राणितदादायविलेपनं पंचामृतेनप्रक्षाल्यपूजां कृत्वा मनोरमां नित्यंनियमसंयुक्तं पूजयन्परमेश्वर पंचा
 र्दंपूजितस्तेनपार्वतीसहितोहरः एकदातुगतोसौहिपूज्यार्थं ब्राह्मणोत्तमः कुसुमशृङ्गतेयावत्तावद्वहस्त्वपन्नगैः
 पतितस्त्वद्वनेयोरिसिंहंवाप्रसमाकुले तृतीयेनमूर्ध्वेनतद्भार्याधिंयत्तदा केनापिकारणेनायकथनायातिमेप
 तिः पार्वतीतुस्मायातायव्रतिष्ठतेब्राह्मणी क्रुद्धमानांचतादृष्ट्वापार्वतीवरदाभवत् सुधाशीकरहरतेनविप्रवक्त्रं
 प्रसिंचती हरितो ब्राह्मणरतबनिशियेन्द्रयायथा तावेत्यचरणौ देव्याशृहीत्वा विनयां विवर्ता पार्वत्योऽपि भिदं वाक्यं
 वरवरयसुव्रते ब्राह्मणयुवाच त्वत्प्रसादेन रुद्राणिलब्धं तुवांछितं मया संतानं चैव मेनारित एतद्दुःखं च मे नृद पार्व
 त्युवाच व्रतं कुरु विधानेन मम नाम्ना च विश्रुतं जयाममव्रतं नाम त्रैलोक्ये पावनं पर जया पार्वती व्रतं चैतदापादेषां रु
 लोचने नवाट्ट हितधान्येन लवणरहितेन च भो कवधं पच कटिने कर्तव्यं तु दृढव्रतं त्रयोदश्यां समाभ्यर्च्य तृतीयायां समा
 पुन शुक्लपथे समाभ्यर्च्य कृष्णपथे समापनं पंचावर्दं पावनाः स्तुवत्कार्यं प्रयत्नतः पंचावर्दं तु यवैश्चैव व्रतं

तुल्यगुणिनः पंचाब्दं तद्दुरैः कार्यमिधुरसविवर्जितं पंचाब्दं चैव मुद्गरस्य एवं हाप्यनार्थशान्तिः विश्रान्तेततो वेदतुत्र
तोद्धारं समाचरेत् दंपत्योः परिधाने हि प्रदद्याद्द्रुप्रीतये भोज्यं सुखासिनीनां च तृतीयाया यथोचितं विश्रान्तिः प्रथमे
पक्षे वित्तशाल्यमतः परं वधकंपंचके कार्यपरिधानं समाभोजनं नान्तरसैः समायुक्तं दृतं खट्वसमन्वितं संभर्तुकापेदा
तत्पंभोज्यसौभाग्ययहेतवे कुंकुमं च जलं देयमब्दे देवस्वशक्तिः राज्ञो जागरणकुर्भ्यादं खड्गफलं भवेत् श्रान्तेन विधि
नापरतुक्कुरुते व्रतमुत्तमं जागरणे कृते याति व्रतं संपूर्णतो सदा व्रते नरहितानां रीतिविधवा जन्मजन्मनि शोचतद्दुःखसंयु
क्तानवसौभाग्यभागमवेत् नारीणां च व्रतैर्दानैः परिभक्त्या ततः परं सौभाग्यमतुल्यं याति पतिसंतोषदानतः एवमुक्ता
व्रतवरं तत्रैवांतरधीयत पश्चाद्ग्रहं समागत्य सापत्या च समन्विता पूर्वोक्तं व्रतं कुरुवा प्राप्तिपुत्रसुखतयोः भर्तारं च विशेषे
षेण ब्रह्मवधं परं सुखं भुक्त्वा च विविधान् भागान्ते प्राप्सौ शिवालयं श्रीमहावानुवाच एवं या कुरुते नारी न च भर्ता विद्यु
ज्जपते कुलजयं समुद्रं नयते शिवमंदिरं सान्निध्यं सुखमाप्नोति शिवलोके महीयते कथां श्रुत्वा विधानेन सर्वपापैः प्र
मुच्यते ॥ इति मन्त्रविद्योत्तरगर्जराचारप्राप्तं जयापार्वतीव्रतं आपादशुक्लचतुर्दश्यामपि शिवपूजाव्रतं नां दीये
शुचि शुक्लचतुर्दश्या शिवं संपूज्य मानवः देशकालोद्भवैः पुण्यैः सर्वांसं पदमाप्नुयात् आपादपौर्णमास्यां गोपश्च व्रतं को
किलागौरो व्रतं नारदीये चतुर्भुजं महाकायं जंघानदं समग्रं शंखचक्रगदापद्मरमाण्डशोभितं सुवितं मुनिभिर्द
वैर्दक्षार्धार्चकैः एव विधेर्दध्यात्वा तजपूजां समाचरेत् पौरुषेणैव सूक्तं नगंधार्चैरुपचारकैः आचार्यैश्च भूपायै
रुतोऽप्येतिस्रग्धमानसः भोजयेन्मिष्टपकान्नां द्विजानं न्याश्रयं कितः एवं कृत्वा व्रतं विप्रप्रसादात् एकमुत्पापतेः ऐहिकानु
त्तिककान्कामान्त्सुलभते नात्र संशयः को किला व्रतमप्यत्रोक्तं द्विषिरुच्यते पूर्णिमायां संभारभयव्रतं तत्तायाद्वा हिर्जले
पूर्णांतं श्रावणे मासि गौरीमभ्यर्च्य को किलां स्वर्णपत्रां रत्ननेत्रां प्रवालमुखं पुं कजां कुरतूरीवर्णं संयुक्तं मुत्पद्मानंदनेवने

चतुर्धनपकटदशरथाकलगर्भारनादिर्नो चितयेत्पर्यवर्तदेविकोकिलारूपधारिणी गोधन्यः प्रत्यहं प्र चोच्छ्रितार्णवर्कः
 पदे ततोऽत्रततेहर्भवातिलपिष्टमधीद्विज न्यायादिप्रायश्चेणम तथा सस्वर्णदक्षिणाः देविवैभरथोत्पन्नकोकिलहर
 वल्लभे सपूज्यदत्ताविप्रायसर्वसौख्यकर्तृभव द्विजसुबासिर्नास्त्रिशदेकावाभोजयेत्ततः वस्त्रादिदक्षिणां शान्त्या दत्त्वा
 नत्वा विमर्जयेत् एवयाकुरुतेनारीकोकिलव्रतमुत्तमं सालभेत्सुखसौभाग्यं सप्तजन्मसुनादद ॥ अष्टगोपश्चव्रत
 पूजाक्रमः नञादौतिथ्यादिसर्कोत्तर्यात्मन एहि कामुषिकसर्वकामावाप्तिकामो विष्णुप्रार्तर्धगोपश्चव्रतकरिष्वे ध्यान्तं
 चतुर्भुजं महाकायजातं नन्दसमप्रभ शंखचक्रपादापद्मरमाणरुद्रशोभितं सेवितमुनिभिर्देवैर्वर्धनधर्वाकिन्नरैः एवं
 विधं हरिभ्याम्यावततोयजनमारभेत् आवाहयामि देवेश भक्तानामभयश्रद्धं स्त्रियकोमलकेशं च मनसा वाहयेद्भुवं स
 हस्यशीर्षेऽर्प्यावाहनं १ सुवर्णमणिभिर्दिव्यैरचितं देवनिर्जितं दिव्यस्त्रिहासनविष्णोऽपविश्य प्रसीद मे पुरुष पुत्रेत्या
 सनं २ पादोदिकं सुरश्रेष्ठमुवर्णकलशोर्पितं गंधपुष्पाक्षतैर्धुकं पाद्येन प्रार्ति यद्दत्तां एतावानस्येति पाद्यम् ३
 श्रेष्ठद्रव्यसमायुक्तस्वर्णपद्मोदिकशुभ आभयकरभक्तानां गृह्णाण च मनोयुक्त तस्माद्विराडित्याचननम् ४ गणगोटाव
 रीपुण्यापमनाचसरस्वती नर्मदासिंधुकावेरीत, भयः स्नानार्थमाहृतं पटपुरुषेण ते पंचासृतादिस्नानम् ५ वल्लयु
 गमंसमानांतपटसूत्रेण निर्मितं सुवर्णरचिर्गण्डिव्यगृह्णाणत्वमुरेश्वर तं यज्ञाभितिवल्लम् ६ कार्पासतंतुभिर्भुक्तं ब्र
 ह्माणानिर्भितं पुरा श्वनेकरत्नखचितमुपवीतं गृह्णाणमे तस्मादिलिख्यज्ञं पर्वीतम् ७ चदनमलयाद्रुतं कस्तूर्योगुलु
 संयुतं कर्पूरेण च समुक्तं त्रिकुलपञ्चानुलेपनं तस्मादिति पाद्यम् ८ शतपत्रैर्कोणिकारैश्च पंचकैर्भस्त्रिकादिभिस्तुलसी-
 मुक्तपुष्पाणि गृह्णाण पुरुषोत्तम तस्मादश्वाहति पुष्पम् ९ दशम्रिगुणगुलं धूपं संगंधचमनोहरं कृत्वा गुह्यसमायुक्तं
 धूपदेवग्रहाणमे पटपुरुषाभिति धूपम् १० आन्त्यसुवर्तिसंयुक्तवाहिन्या योजितं च यत् दीपगृह्णाण देवेनाज्ञैर्लोमय

तिमिरापहं ब्राह्मणोऽस्येति प्रपु ११ अत्र चतुर्विधस्य ब्राह्मणस्य मानवत्वं भक्ष्यभोजनसमायुक्तं नवद्यप्राप्तं
ग्रह्यतां चंद्रमादतिर्नैवेद्यं १२ इदं फलमिति फलं नाभ्या आसादिति तांबूलं १३ हिरण्यगर्भमिति सुतास्या
सन्निवि दाक्षिणा १४ यज्ञेन यज्ञमिति मंत्रपुण्याजलिः १५ अथ तत्संस्मृत्योक्तं वायुणं सपकाशमिदं विप्रवायुणं
परिग्रह्यतां स्वल्पसादाद्बृहत्सर्वव्रतस्य फलमाप्नुयां यानिकानीति प्रदक्षिणा मंत्रहीनमिति प्रार्थना इति पूजा अथ
कथा सनत्कुमार उवाच नाथैकं परिष्टच्छामि चतुर्वर्गफलप्रदं नाशीणामथवा पुंसामुक्तिमुक्तिफलप्रदं ब्रूहि चेदस्ति दे
वर्षकमंष्ट्रयागमोपरि नारद उवाच भगवन् सर्वमाश्रयामि यच्छृणु देव प्रवक्ष्यामि पञ्चकद्रवतनाम व्रतानां निदनुत्तमं
कार्यमिदं करं लोकविख्यातं भुवनत्रये सनत्कुमार उवाच भगवन् भूगर्भदेव शस्यं शास्त्रविशारदं तद्भक्तं ब्रूहि मे सर्वं क
थमुवाच न भवेत् पुरंदकेन वा चीर्णं देवर्षे कथयस्व मे नारद उवाच आषाढं कार्तिकौ मासौ व्रतग्रहणसिद्धिदौ आषाढ
पौर्णमास्यां तु तथा ठम्या हरौर्दने नारभेन्न व्रतं तु कार्तिकावधितिष्यौ तिलमलककरं देवस्तं नानिर्वाय विधाय च
नदीतीरं तथा गोधे शिवानां हरं रंभं शुभेष्टदत्तं च न च पिलिखे ह्ये पद्म कपदे त्रयास्त्रिंशत्पद्मभिर्कुटुर्वाद्भक्त्या दिनेदि
ने तत्संस्तुय पापकर्म न्यात्र ध्वं प्रदक्षिणानतीः बालकृष्णसमादिश्य लक्ष्म्या सह जगद्गुरुं नमो धैरुपचारैस्तु यथाश
क्त्या प्रपूजयेत् ब्राह्मणं व्रततः पूजयथा संस्तुय प्रपूजयेत् प्रथमे बदे च वटकैर्द्वितीये पुष्पकैर्द्विती
त्यतुर्थे पुरिकादिभिः पंचमे परमादौ स्तुतयानां पूजयेद्भगवी अथैवोदाहरतीममिति हासं पुरातनं ऋषीणां पृच्छमानां
नां स्तुतेनां कंमया श्रुतं ऋषयः ब्रूयुः केन वा दौ पुराचार्यैर्मर्त्यैः कं नम्रकाशिरं कथमुवाच व्रतस्य फलं सततं कथ्यतां स्तुत
उवाच पुराशक्रो मया वर्यादेव दानवकिन्नरैः रुद्रैरादित्ययशस्यैर्वायवैस्त्वाभिः सह रंभादित्यसमारभेन्नो ब्रूतां मे
न विवहला एवं च त्वेसमरं देवज्जटितं चर्ममंडलं क्षणमात्रं विचार्यार्थं धर्मं रंजयस्व मकं वानं यमज्जवाच जन्ममहोत्त

तेष्वनकृतं प्राणिभिः कचित् तच्चर्मस्त्राणुभिः शक्यं कर्तव्यं छादनं तयोः नारदेन श्रुतं तत्र जगाम यदुनंदनं श्रुत्वा
 त्वाथ तं कृष्णो वचनेन दमयतीति श्रीकृष्ण उवाच सर्वलोकेषु देवेषु भुवनेषु च रतासदा किमाश्रयं द्रव्यं दृष्टं सत्त्वं मे ब्रूहि
 नारद नारद उवाच शक्यं भवनेन दृष्टमाश्रयं देवसंसादि तत्र सर्वसमायाताः सुराश्चंद्राश्चतुर्दश रुद्रा एकादशैव
 धाश्चादित्या द्वादशापि च सप्तोष्टौ तथा नागा यक्षराक्षसाः पन्नगाः रंभया च समा रंभं नृत्यं शक्रस्य पश्यतः श्रुतिं चर्मवा
 दानामनुवंस्तस्य साधने यमः प्राह तदा दूतान् सुभद्राह्लादनास्तिभो तामानयध्वं तच्चर्मवाद्यं यो रंभं सदा स्तिवति तच्छ्रु
 त्वा त्वरया भद्रमर्पयामि सर्वानिर्वादतं सुमन्त्रवाच इति नारदवाक्यं श्रुत्वा कृष्णस्त्वरान्वितः सुमन्त्राया गृहं गत्वा पूजि
 तं तामुवाच ह किंचिद्व्रतं त्वया भद्रं कर्तव्यं निति शंसमे सुभद्रावाच सर्वव्रतानि मे कृष्ण कृतान्येव न संशयः नो चेत्तव स
 होदव्या तं स्यामर्जुन बल्लभः पुत्रो भिमन्युश्च कथं कथयस्व जगत्पते श्रीकृष्ण उवाच तथापि त्वं महाभागो ब्रतमेकं समा
 चर नोपेक्षति च विरुगा तं त्रिपुलोकेषु विश्रुत इति कृष्ण उवाच श्रुत्वा सुभद्रा ततः तदा करोत् कृष्णोपदिष्टा विधिनोऽसत्त्वरं
 तत्समापित संस्थापने ब्रतं पूर्णं काले यममभटायुधैः दूता ऊचुः सुमद्रेतव देहस्य चर्मार्थं त्वानागतं वधं तच्चर्मं देववाद्या
 श्रयमेतत्परिकल्पितं इति दूतवचः श्रुत्वा स ब्रतारमर्षितो सा ब्रवीत् ततं यममभटाः सर्वे ददृशुः सा दूरं स्तदा पश्चान्नि च
 यंतस्या गृहे गावसवस्सकां स्य दिल्हेह स्तमात्रं तु सुसामिदं हताशनं कृष्णोपदिष्टं वाक्ष्ये वमभटा जग्मुर्धर्माति कं प्रापन्न
 तत्र भवेन सुभद्रा पदमच्युतं इति सूतवचः श्रुत्वा मुनयश्च क्रिद्व्रतं सनत्कुमार उवाच भो भो नारद देवैर्भर्त्स्यं ज्ञानसु
 धानि धे शीघ्रं ब्रूहि सत्यमहं ब्रतं स्योद्यापने विधिं नारद उवाच पूर्णं तु प्रचर्मेव ब्रतं स्योद्यापनं करोत् श्रीविष्णोः प्रति
 मां काट्यो मुखेण स्य पलं न वै पुष्पमंडपिका काट्यार्चितुर्द्वारे सुशोभना तन्मन्त्रेण पूजयेद्भक्त्यारमया स्मरितं हारं त्रयास्त्रिं
 श्चतस्रो विमाना व्रतमहं मे समा रमेत् शतदेवैर्भोजितं त्रैलोक्यं तिलपायसं रक्तवस्त्रयुतं धिनुमाचार्याय प्रदापयेत्

ब्राह्मणां श्रमपत्नीकान्भोजयेच्च यथाक्रमं । एवं याकुरुतो विप्रतस्या शीरचला भवेत् । यं यं चित्तयते कामतंतं प्राप्नो-
 त्यसं शयं श्रुतिविष्णुपदं गच्छेत्सर्वपापविबर्जितं । इति नारदोक्तसोद्यापनगोपब्रतं । अन्नमूलशिष्टाचार एव अस्य
 भवापादपूर्णमायाको किलाव्रत तस्य विधानं ज्ञात्वा आचम्य प्राणानायम्य मासपक्षाष्टाह्निस्वयमभेहजन्मनि सर्वपा-
 पक्षयपूर्वकपुत्रपौत्रस्त्रिरश्वत्थमित्रैवैधव्यसपत्नीनाशसौभाग्यासिद्धिद्वाराको किलारूपगौरीप्रोत्यर्थको किलाव्रतक-
 रिये इति संकल्प्य आपादपौर्णमास्यांतु संभया कलिह्राप्रस्थिते संकल्पयेन्मासमेक आचारे प्रत्यहं साहं
 न करिष्ये देवेश को किल प्रतिमेतव जले स्मिन्पावने पुण्ये सर्वदैवजलाशये इति मंत्रेण तिलामलफलैः सर्वैषधि-
 जलेन च षष्ठेन चाष्टौ दिनानि प्रत्येकतिलामलकपिष्टेन चोषधियुतेन च पङ्क्तिना न्येवं मासावधि स्नानक्रमः एवं
 ज्ञात्वा रात्रिभ्यां स्वातस्मै श्रद्धं दद्यात् ततः आदित्यभास्कररवे श्रुत्वा दिवाकर प्रभाकरनमस्तुभ्यं गृहाणाद्ध्यं
 नमोस्तुते इति सूत्र्याप्यश्रद्धं दद्यात् ततः स्वर्णपक्षारौष्यपादां मौक्तिकेन त्रां प्रवालमुखारत्नपट्टां च त्र्यं पकटशस्त्रं
 गौरीरूपिणी को किलालिखित्वा पूजयेदित्युक्तेः ध्यानं कुर्यात् स्वर्णपक्षारकनत्रां प्रवालमुखं पंकजां करनूरीवर्ण-
 संयुक्तामुत्पन्नानंदनेवने चूतचपकटशस्त्रं पृष्ठस्वरसमन्वितां चितयेत्पार्वतीं देविको किलारूपधारिणीं श्रीसू-
 केन गौरीमिमायेति मंत्रेण पूजा आगच्छ को किलेदेवि देहि मे वांछितं फलं चंपकद्रुममारुढा क्रीडसे नंदनेवने इ-
 त्यावाहनं आसनं शौभवेक्षणनिर्मितं चानयेतव गृहाणोऽं मया दत्तं को किले प्रीतिवर्द्धिनि सौभाग्यं धनपुत्राश्च देहि मे को
 किले नमः तिलपुष्पफलैर्धुं कं पाद्यं प्रप्राति गृह्णातां इति पाद्यं रत्नचंपकपुष्पैश्च प्रीतचंदनसंयुतं हेमपात्रस्थितं तोय-
 गृहाणाद्ध्यं नमोस्तुते इत्यर्घ्यं निर्मलं सलिलगंगं को किले पशिरूपिणि वासि त्वं च सुगंधेन गृहाणा च मनीयकं इत्या-
 चमनं पंचाशतेन जपनं को किले कलकठके मया दत्तेन सुप्रीता भवत्वं परमेश्वरि इति पंचामृतं मुदा किं नो जलं पुण्यं सर्व-

तीर्थसमन्वितं स्नानार्थं ते मया दत्तं को किले गृह्यतां नम इति स्नानं यस्मात्कर्पाससूत्रेण वासांसि विविधानि च पा-
 तवत्यप्रदानेन प्रीता भवन्मां विके इति वत्सं कंचुकं मया दत्तं नानावर्णैर्विनिर्मितं को किले गृह्यतां दिवि प्रसीद पर-
 मेश्वरि कचुकं हरिद्रा रजितं देविकं ठसूत्रं मया पितं को किले सुभगे देवि वरदा भव मे विके कंठसूत्रं यानिरत्ना-
 निसर्वाणि गार्ध्वं परगे पुत्र तैर्युक्तं भूषणैर्हैमको किले प्रतिगृह्यतां इत्याभरणं श्रीखंडचंदनं दिव्यं मलयार्द्रि समुद्र-
 वं विलेपनं सुरश्रेष्ठे गृह्यतां परमेश्वरि इति गंधं आशताः कुकुमाक्ताश्च कपिनी भूषणारूपदं सौभाग्यदे गृह्याणि
 हनमस्ते हरवच्छभे इत्यक्षताः शतपञ्चजातिपुष्पैश्च कर्मरुपत्रकैः पाटलैश्च वदूर्वाभिर्युतं पुष्पं गृह्याणमि इति पुष्पाणि
 तिलस्नेहे तिलमुखे तिलसौख्ये तिलम्रिये सौभाग्यं धनपुत्राश्च देहि मे को किले नमः पुष्पोत्तरमंगलपूजा शिवायै विर-
 पूजयामि वनवासिन्यैः ललाटपूजयामि २ सुरुपायैश्च मध्यं पू. पार्वत्यै च बु-पू. तिर्यक् रूपिण्यै कंठपू. को किलायै.
 हृदयपू. पक्षिरूपिण्यै गुह्यं पू. पद्मावत्यै-पादौ पूजयामि कृष्णवर्णायै सर्वाभंगपू. वनरूपतिरसो धूमेति धूपं आङ्ग्यसद्व-
 र्त्तिसंयुक्तमिति दीपं शर्कराखंडाद्यानि दधिशो रघुतामि च आहारार्थं मया दत्तं नैव धं प्रतिगृह्यतामिति नैव धं पाटलो-
 शीरकपूरयुतं रवाद्गुश्यातल पानीयं ते मया दत्तं को किले प्रतिगृह्यतामिति वत्सं वद नानुसकपूरकरत्नरीकुङ्कुमान्वितं
 करोद्धर्तनकंदविको किले प्रतिगृह्यतां इति करोद्धर्तनं कूर्ममंडनारिकेलं च पनसं कदलं दलं लंबं च मालुगं च फलं गृह्य-
 एतन्मोस्तुते इति फलं पूर्णाफलं महोदिव्यमिति तं वं अहिरण्ययभैति दक्षिणा को किले कृष्णवर्णं च सद्वससि कानने
 भवान्यै हरकांतायै को किले यै नमो नम इति नीराजनं पूजिता परयाभक्त्या को किले हरवल्लभा पुष्पैर्नानाविधैस्तुष्टाव-
 रदास्तु सदा मम इति पुष्पांजलिः को किले रूपधारिण्यै नमो नमोस्तुते शरणागतदीनार्तनाहि देवि सदा विके इति
 नमस्कारः गंधपुष्पफलैर्युक्तं तोयहेमफलांजिवितं को किले त्वं गृह्याणां धर्मांछिता र्थं प्रयच्छ मे आ पादस्य सिते पक्षे मध-

वृणोहरप्रिय कोकिलेवजगन्मातयेहाणाधुनमेरुतते इतिपुनरर्थं ततःप्रार्थना रूपदेहिजयंदेहिसौभाग्यंदेहि
 मेसदम पुत्रान्देहिधनंदेहिसर्वान्कामान्प्रयच्छमे काकर्वंध्याविवत्सांचमृतवत्सातिदुःखिता ताःसर्वाःफलिताः
 संतुकोकिलेवत्प्रसादतः त्वयालब्धःपतिर्देवशंकरोलोकशंकरः अतोहंत्वंप्रसादेनलभेयंपतिमुत्तमनितिप्रा
 र्थना अतोहंभीतिलपिपृज्जांवाकोकिलंकंवाविप्रापदद्यात् देविचैत्रयोत्पन्नोविध्वपर्वतवासिनि अर्चितापूजि
 तासित्वंकोकिलेहरवल्ग्वमे कोकिलेकलकंठासिमाधवेमधुरस्वरे वसंतवससेदेविगच्छत्वंनंदनेवनेइतिविसर्जनं
 इतिकोकिलाव्रतपूजा त्रयकथा युधिष्ठिरउवाच स्वभर्तुरतिसंवंधेमहासिंहोयथाभवेत् कुलस्त्रीणांतथावक्ष्य
 व्रतंसमजगद्गुरो श्रीष्णउवाच यमुनायास्तत्पूर्वमधुरास्तिमहापुरी तस्यांशत्रुघ्ननामाभद्राजाराधयवंशजः त
 स्यभार्याकोर्तिमालानास्तिप्रस्थिताभुवि तयाप्रणम्यभगवान्वशिथोमनिसत्तमः पृष्टःकथंमुनिश्रेष्ठसौभाग्यम
 तुलंभवेत् एवमुक्त्स्वयाज्ञानिवसिष्ठःकीर्तिमालया ध्यात्वामुहूर्तेमाचर्य्यकोकिलाव्रतमुत्तमं वसिष्ठउवाच आपा
 दपूर्णमार्यातुसंध्याकालेह्युपरिथते संकल्पयेन्माससेकंश्रावणंप्रतिपद्यह्यतु स्नानं गरिष्येनियताब्रह्मचर्यंस्थितासती
 मोक्षयानिनकंभूशय्यांकरिष्येप्राणिनांदयां इतिरंकल्पपपुरोधनारीवाब्राह्मणांतिके प्राप्यानुज्ञांततःप्रातःस्व
 सामिप्रिसंयुतःपुरुषःप्रच्युतःकालेदंतधावनपूर्वकंस्नानंकुट्यार्द्रतीपार्थमुभंधामलकैस्तिलैःपिष्टाष्टकंततःपश्चात्सर्वा
 पंध्याःपुनःपुनःस्नात्वाध्यात्वारविंसंध्यातर्पयत्वापिठंरतया पूजापित्वालिखेत्पिष्टैःकोकिलांपादिरूपिणीं कलकंठा
 शुभःपुष्पैःपूजयेच्चपकोद्भवैः पत्रैर्यावूपनैवेद्यदीपालककचंदनैः तिलतंडुलदूर्वाद्यैः पूजयेत्तांक्षमापयेत्तित्तिरंधं तिलव्रती
 भक्त्यामंत्रेणानेनपांडव तिलस्नेहेतिलमुखेतिलसौरभेतिलत्रियं सौभाग्यघनपुत्रांश्चदेहिभेकोकिलेनमःइत्युच्वा
 द्यतततःपश्चाद्गृहमागत्यसंपतःकृताहारःस्वपेत्पार्थयावन्मासःसमाप्यते मासंतेताम्रपात्रं तुकोकिलेतिलपिष्ट

जां रक्तेनांरवर्णपक्षांवाहाणायनिवेदयेत् बलैर्गुडैःसमायुक्तं श्रावण्यंकुलजातिका श्वश्रूयश्रुरवर्णवाद्देवदेवा
 पुरोहिते व्यासेचसंप्रदातव्याव्रतिभिःशुभकाक्षया तिलस्नेहहृद्यादितिलदानमन्नः एवंयःकुरुतेनारीकोकिलाव्रत
 मादरात्सतजन्मानिसौभाग्यसाधोतीतिनिश्चिन्तःसापत्नपतिमव्यसस्नेहंप्राप्यभूतलेभूतानौरीपुरयातिविमा
 नेनार्कवर्चसा तयाचानुष्ठितपार्थसम्यकर्तुमालया तस्याश्वसर्वसंपन्नवासिष्ठवचानादिह पुत्रसौभाग्यसत्कारशब्द
 इत्यप्रसादज एवमन्यापिकैतयकोकिलाव्रतमादरात् चरिष्यतिव्रततस्यःसौभाग्यचमविष्यति यकोकिलांकल
 रवांकलकंठपीठांघ्रच्छातिसाज्यतिलपिष्टमयींहिजेभ्यः तेनंदनादिपुत्रनेपुविहृत्कामंसमर्प्यसेभ्यमधुरध्वनयोभवति
 ॥ इतिहेमाद्रौभविष्योत्तरेकोकिलाव्रतकथा ॥ अथवारहेकोकिलाव्रतं कीर्तमालोवाच वदमेवंमुनिश्रेष्ठसौ
 भाग्यप्राप्तिद्वंद्वतं पूज्यःकथंचभगवान्शिवःकेनव्रतेनवै वसिष्ठउवाच यदिपुच्छसिसत्संहिव्रतानामुत्तमंव्रततर
 णंसर्वपापानांकथयामिनिबोधतत् दशप्रजापतेर्भृतेपुरादेवाःसमागताः ऋषयश्चतयासर्धविद्याधुरगणारतथा
 ब्रह्माविष्णुरचवायुश्चदेवरजस्तथैवचवरुणोऽग्निर्ऋहाःसर्वेचान्येचदिवौकसः वसिष्ठोवाग्हिकोगाभयोर्विश्वामित्रोम
 हामुनिः एतेवान्येचवहवःसर्वेयज्ञार्थमागताःश्वपश्यन्नारदस्तत्रसंतिकेजगताइति ईश्वरेणविनासम्यगृह्णत्सर्वा
 न्समागतान् शिखांसरुष्टयपाणिभ्यांननर्तकलहप्रियः ज्ञात्वाकलहमूलंचततःकैलासमावयौसर्वाधानाशनस्थानं
 कैलासायिखरंशुभं तत्रदृष्ट्वासमासीनगौरीसहितमीश्वरं कृतजालिपुटोभूत्वाप्राणिपत्यमुनिःस्थितःईश्वरस्तमुवाचा
 यनिःश्वसंतमनकथा किमागमनकृत्येतमदीयसदनप्राति निश्वासेच्छाससयुकरत्नमेव्रहितपोधन ईश्वरस्त्ववचःशु
 ब्वाशिरासंसंरुष्टयपाणिना दुःस्वयुकइवोवाचनारदःकलहप्रियःनारदउवाच यन्निमित्तमहंदेवमर्त्यलोकात्समागतः
 त्वदतिकंदुःस्वयुक्तरतच्छृणुष्वजगत्पते द्रक्ष्यमज्ञमहंद्रष्टुमश्रुदेवार्समागताःतत्रयज्ञोत्थिताः सर्वेदंशजाभातरःप्रजाः

दृष्टास्तेनचतन्मधेनदृष्टत्वं त्रिलोचनतवावज्ञाकृतानेनपक्षेणापुण्यकर्मणा तेननिश्वाससंयुक्तश्रागतीरेमत्त्वदंतिकं
 ईश्वरेणविनाकिंचिद्वर्मकार्यंनसिद्ध्यति श्रतोस्यद्विफलःसर्वःप्रयासःस्वमर्त्यप्रति तस्यतद्ग्रापितंश्रुत्वानतन्मिथ्येति
 चितयन् सकोपस्तुततोजातईश्वरोजगदीश्वरः गौर्य्यासंप्रार्थितेदेवःश्रुत्वातत्तारदिरित्वं तस्ययज्ञस्यवातार्थदेव
 देवव्रजान्महं इत्युक्तात्वरितकोपादीश्वरेणनिवारिता जगदीशानमस्तुभ्यंव्रजामिपितुवेष्टमनि नारदेनाथसहि
 तागणनाथेनसंयुता यज्ञार्थमागताचैवदक्षद्वारेषियप्रिया वह्नीदृष्ट्वावसेर्द्धरांलज्जितात्वशियप्रिया तित्थर्तोद्धारितां
 दक्षोनददर्शमहासती क्षणमेकंचसातिष्ठद्यदादभोनपश्यति तदैवोचितंतेदेव्याजीवितव्यमयाकथं धावितकुंड
 निकेटहाहाकृत्वाचसाततःवनहैक्षिततदगौर्य्याशापंदत्वासुदारुणं दृष्ट्वातच्चगणेशेनपाशाःपंशुरुद्यतःशुब्धोह्य
 सौतदात्पथैर्गौर्याश्रयैर्गणाधिपः पाशेनवद्ध्याकतिचित्कोपाग्निहतवान्सुरान् दक्षेणनेदितदेवाःसर्वेयुद्धायनिर्ध
 युः महदयुद्धमभूतत्रसहदैवैर्गोणेशितः तददृष्ट्वानारदःशीघ्रंयुनःकैलासमाययौ निवेदयामासचतमुदंतंसर्वर्मा
 श्वरे तच्छ्रुत्वारफालयामासजटाकिपाटुमापतिः ततोजातोतिविकटःपुरुषोरकलोचनः सवभापेमहादेवंस्वर्वा
 भित्ताज्ञाप्रदेहिमे वीरभद्रेतिनाभारम्यकृत्वावाज्ञांतमादिशत् दक्षयज्ञविनाशायगच्छवीर्येतिस्त्वरम् श्रुत्वातदी
 श्वरवचः सर्वप्रमथसंहतः आययौयज्ञसदनमसुगवह्निपुनिक्षिपन् ततइंद्रादयोदेवस्तद्वधायविनिर्धयुः
 क्षणपरराजितस्तेनविदुतास्तेदिशोदश श्रनद्रुतांश्रवान्सोपिपूष्णोदंतानपातयत् भगस्यनेत्रेनासांचसहसा
 विनयकृतत एवंविद्ग्रावितान्सर्वात्राखिरोपक्षस्यचिच्छिदे कूर्चैर्वयज्ञायातंसश्राजगामाशियांतिकं नमस्कृत्य
 पुरंस्तरुशोकृतंकार्पयमितिव्रुवन् तथाप्रशांतःकोपोस्त्वज्ञात्त्वैवंज्ञानचक्षुषा प्रसादयितुमीशानंब्रह्मविष्णुसमीयतुः
 नमस्कृत्यपुस्तुतस्ताभ्यांप्रसन्नोभूत्सद्गोशिवः नारदस्तुवरुश्वैवगीतैःशिवमतोपयन् प्रसन्नवीक्ष्यतंविप्रःशेखांसं

सृष्ट्यपाणिना ननर्तनरदस्तत्रतोपयज्ञाधिकंशिवं एतस्मिन्नंतरेब्रह्माविष्णुश्चप्रमथाधिप व्यजिज्ञपस्वंदक्ष।
 दीर्घपादद्वयायलोकय कृतांगान्कुरुपूर्णंगान्मृतान्संजीवयप्रभो विलोकितास्तेदेवेनरुपाद्व्याविलोकिताः यथापूर्वं
 सुराःसर्वेऽभूवस्तत्प्रसादतःउत्थायपादमूर्लययौदक्षःपिनाकिनः अणराधक्षमस्वेतिपुनःपुनरुवाचह उत्थापितं
 करेणासौतेतदक्षःपिनाकिना उक्तश्चमपुनःकार्पादेवर्माज्ञावमाननं विचरस्वसुखेनेतिभूयरतंकोपञ्चाविशत् शशाप
 चतदागौरियज्ञविघ्नकरोशिवःयज्ञेविघ्नकृतवतीदक्षस्यैषाततश्चिरात् तिर्यग्योनिंसमापन्नाविचरिष्यतिभूतले ततो
 गौरैवभापतं प्राणिरप्यसदाशिवं कथयस्यामितिर्येकंभूतलेवास्थितिःकथं अन्यथानैवभवितशापएष्वयौदितःको
 किलानांस्वरंरूपंनारीरूपपतिव्रता विद्यारूपकूरूपाणांक्षमारूपंतपरिचरानां अचिरादेवचपुनःकुलेमहतिजन्मानि
 भूयास्त्वमेवमर्ताचनवियोगश्चनैष्यतःवरयेत्कुलजांश्रुज्ज कुरुपामपिकनपकां दुःकुलेषासमुत्पन्नाभर्तुःपातयतेकुलं
 नदीपातयतेकुलंनारीपातयतेकुलं नारीणांचनदीनांयस्वच्छंदललितागतिःततस्तुष्टिमहादेवश्चकेशापाविमोचनं द
 शवर्षसहस्राणिकोकिलारूपधारणी नंदनेदेवविपिनेचरिष्यसिजतःपर हिमालयमुताभूत्वामदिप्रयात्त्वमुपैष्यसि दे
 वानांचयथाविष्णुःसहकारोमहीरुहां गगाचसर्वतीर्थानांभव्यातिर्यक्षुकोकिला आपादौदौपदास्यातांकोकिला
 यारतदार्चनं सदायाकुरुतेनारोनसावैषव्यमामुयात् वशिष्ठवाच एतद्वाक्यावसानेतुगौरासकोकिलाभवत् त
 द्वाभ्यादिशुचेर्द्वैवेकोकिलायाव्रतंशुभं यानारोनैवकुरुतेमहात्साविधवाभवेत् कुरुत्वेमेतकल्याणिकीर्तमालेव्रतंशु
 भं कीर्तिमालेवचं कथमाराध्यतेगौरिकोकिलारूपधारिणी विधानंद्रुहिमेवब्रह्मन्स्वरप्रसादाकरोम्यह वसिष्ठउ
 वाच कोकिलाव्रतमाहान्यविधानचवदान्यहं शृणुदेविप्रवक्ष्यामिमंत्रैःपोराणिकैर्युतं मलमासेत्त्वतिक्रान्तिशुद्धा
 पादिसमागतं आपाद्व्यापीर्णमार्याजुसंभ्याकालिह्यपरिच्यते सकल्पयेन्नानासमेकंश्रावणेषुप्रतिग्रह्य च ज्ञानसमाचरे

त्रिरयद्रक्षचर्यरिष्यतासती भोद्वेनर्केचभशर्याकरिष्ये प्राणिनां दयां सौभाग्यधनधान्यादिप्राप्तये शिवतुष्टये इति
 सानतवायासंकलप्यविप्राप्तेन शीविप्रेभ्य एव च प्राप्यानुज्ञां तृप्तं पाद्यसामर्थासंकलामपि प्रच्युपेचप्रतिदिनं दत्तयाव
 नपूर्वकं नद्यां गत्वा थवाप्यां वा तादृशगिरिरिक्षरे ज्ञानं करोमि देवेश कोलिले प्रतिवेतव जले रिभन्पावने पुण्ये सर्वदेव
 जलाश्रये ज्ञानं कुर्याद्भर्तृदेवि सुगन्धामलकैस्ति लैः दिनाष्टकततः पश्यात्सर्वैष्वप्यापुनः पृथक् ततः पिष्टेन च स्नानं दिना
 न्यष्टौ समाचरेत् तिलामलकपिष्टेन सर्वौषधिपुतेन च पट्टदिनानिततः स्नानं संपूर्णफलं प्रमया स्नात्वा ध्यात्वा चारविं
 रुमैदवा दर्द्धं प्रयत्नतः आदिश्यमास्कररवे ह्यकसूर्यार्द्राकर प्रभाकरनमस्तुभ्यं गृहाणा र्द्धं नमस्तुते इत्यर्धमंत्रः
 कारयेत्कोकिलो देवीसौवर्णीसर्वकामदां रौप्यचरणयोश्च वनेत्रयोश्चापि मौक्तिक रत्नानि पंच पुष्टे चूतदक्षसमाधि
 तां श्रयवातिलपिष्टेन कोकिलोपक्षि रूपिणीं निधाय तास्त्रयात्रेतां पूजयेत्सुसमाहिता उपचारैः षोडशाभिर्यथावस
 त्रिविधं आवाहयामि र्वादेवी कोकिलारूपधारिणीं श्रवतारं कुरुष्व जपसादं कुरुसुव्रते आवाहन आगच्छ को
 किले देवि देहि मोखिलवां छितं चूतदक्षं समाकृत्य हरमसे नंदनेवने आसनं तिर्यग्योगिनसमुद्भूते कोकिले वल ठंठके ति
 लपुण्याक्षतैरर्धगृहाण रत्नमोस्तुते अर्धं आघाटयसि ते पक्षे मेघवर्णस्वरूपिणि कोकिले नमः देवे ज्ञानी
 वं प्रातिगृह्यतां स्नात कोकिले कलकंठे च माधवे मधुरस्वरे वसंते वससे देवि वस्त्रं च प्रातिगृह्यात् वस्त्रं श्रीखंडचंदनं दि
 उषं गंधाढ्यं सुमनोहरं विलेपनं मया दत्तं प्रीत्यर्थं प्रातिगृह्यतां गंधं हरिद्राकुंकुमद्रव्यैः कोकिले कामसंभवे कुंकुमेना
 र्चितां सिन्धुमत्तः शांतिं प्रयच्छने हरिद्रा कृष्णशुक्लचरं कंठावासां भिविधानि च पीतवस्त्रं दानेन प्रीताः भूयुः सर्व
 देवताः वस्त्रयुग्मं शतपत्रं जीति पुष्पै र्वंपकैर्मरुपत्रकैः पाटलै र्वैचवर्द्धाभिर्पुतं पुष्पगृहाणने इति पुष्प वनस्पत्यु
 द्बद्धातिषुपं आरंभं सद्रत्नैः संयुक्तमिति दीपं सर्गमध्यसमायुक्तं सैः सर्वैः समन्वित सर्वदेवसमाहारं नैवेद्यं प्रतिगृ

लताभित्तैर्नैवेद्यं कूष्माण्डैर्नरिरैकलैश्च खजूरैर्दण्डिमैः फलैः चूनज्वारजंबूभिः श्रीफलामलैकैरतथा द्राक्षाद्यामवदरै
 र्मातुलुंगैः सशर्करैः फलानि नागवल्लीदलं शुद्धं कर्पूरैलासमन्वितं पुगीफलं सखदिरं तंबूलं प्रतिग्रह्यतां तंबूलं हिर
 एयगर्भमिति दाक्षिणा भिन्नानि कंटसूत्राणि दद्यादापि दिने दिने कंकुमं पुष्पं तंबूलं मक्षतां शचादिने दिने कुर्यादेवं विधां
 जपुर्जां श्रावणं तच्च सुव्रतो विसर्जयेत्तु पश्चात्तां सौवर्णीकौ किलां यदि यदा ततिलपिष्टरया क्रियते को किल यदि कुर्या
 तनुत्तमं हंपूजां भिन्नायास्तु विसर्जनं रम्यं वनं समागत्य श्रुत्वा को किल कूजितं यदान् श्रूयते शब्द उपयासरतु तद्विने
 को किल कृष्णवर्णं वसुधावासो वने पुते सोमं न्यमतुलं देहि गृहाणा धर्ममोस्तुते इत्यर्घ्यं दत्त्वा विसर्जनं तत्र भद्रादेवि
 चैत्रशरेण विधिं पर्वतवासिनि गच्छ गच्छ महद्गुर्गेन वरपतिनं दत्तं देवते शर्धना नमस्कारमंत्रः रूपं देहि धनं
 देहि सर्वसौख्यं च देहि मे पुत्रान् देहि यशो देहि सौभाग्यं देहि संपदः इत्युक्तं च ततः पश्चाद्द्विप्यात्वेन सुव्रती न क
 भोजी भवेत्तावद्यावन्मासः समाप्यते मासां तेषां त्रयो को किलां स्वर्णनिर्गतां वस्त्रयान् पुण्ड्रिकां श्रावणं कुंडलं
 तथा दद्यात्सदाक्षिणां चापि दैवज्ञेयापुरोहितं एवमाषाढमासस्य द्वैविध्यं समुपस्थितं सधवा विधवा वापि यानारी
 को किलाव्रतं करोति स स जन्मानि सौभाग्यं लभते तु सा सदा गौरी पुरं याति न मानेना कंते जसा भविष्येत्तरे श्री
 कृष्ण उवाच एतद्भक्तं वसिष्ठेन मुनिना कथितं पुरा तथा कृतं सुतस्त्वयैव विना कार्ति मालया तस्याः सर्वं च निष्पन्नं
 वसिष्ठ वचनं यथा एवमन्यापि कैतेय को किलाव्रतमुत्तमम् करिष्यति ततस्तस्याः सौभाग्यं च भविष्यति आषाढौ द्वौ
 यदा रयाता को किलाव्रतमाचरेत् न करोति यदा नारी व्याली भवति कानने एकतः सर्वदानानि को किलाव्रतमेकतः क
 तं पुरा पसरोगे भिश्च ऋषिपुत्रनीभिरादरात् अहत्पयाच संज्ञात्वा कृत्वा श्राप विमुक्तये अरुं धत्वा सदा स्नात्वा पूजिता
 को किलात्प सीतया पूजिता सा पुंसर्वकामार्था सिद्धये गीतं न्यादं डकार एवे स्नानं कृत्वा यथा विधि नलान्वेषणकामाय

दमयन्त्याचपूजिता रुक्मिण्याचततः स्त्रात्वपूजिताकांकेलांशेवा विरेणोः पत्युरवाः पत्यर्थं तच्चजातंसंशयः
 कुवेलामित्तिनादीनापरकर्मरतातथा एवंवाकाकबंध्याकन्यावत्सविवत्सकाः सर्वोस्ताः फलभाजः स्युर्ब्र
 तरयारयप्रभावतः आयुरारोग्यमैश्वर्यसुखदुःखियशः सुनान् सौभाग्यसुंदररूपनारीप्राप्नोतिनान्यथा एवं
 ब्रतंमधारयातंकार्यधारत्रयंनृप ततोयतिचविधिवत्कार्यभूयापनंशुभं एकरमाल्जायतेद्रव्यद्वितीयोल्लभतेस्तुता
 न् ततोयाद्यापिसौभाग्यं प्राप्नुयान्नात्रसंशयः ॥ इतिवारहं कोकिलाव्रतम् ॥ अथोद्यापनं भविष्योत्तरे
 दुधधिरउवाच उद्यापनविधिं ब्राह्मव्रतरयारयममप्रभो येनविज्ञातमात्रेणसौभाग्यंचभविष्यति ॥ श्रीकृष्ण
 उवाच ॥ आद्यएवंपौर्णमास्यांतंशुक्लपक्षेविशेषतः द्वितीयायामेकमकंदंतथावनपूर्वकम् उपवासस्यनियमं
 कर्तुंब्रतपरायणं तृतीयापुण्यफलदामध्याह्नेसुपोषिता उपलिप्य शुचौदेशेमंडलंतजकारयेत् लिखेदष्टद
 लपद्मंचतुष्कोणोपशोभितम् सप्तधान्यभूतंपात्रं प्रस्थेनैकेनपूरितं तदभावेतदूर्ध्वकुडवेनाथपाण्डव ऊर्ध्वप
 ण्डकृष्णवर्णैरुभमंदयारस्वशक्तितः तस्योपरिन्यसेद्देवीकोकिलापूजयेत्ततः अन्नगंधपदानेनधूपदीपप्रदानकं
 नैवेद्यं मोदकाधंचपकाक्षंसपृतंचहु अर्घ्यंचैवप्रदातव्यतांबूलफलमुत्तमं रात्रौजागरणंकार्यवाद्यनृत्यसमन्वितं
 पूजाधितैकाचित्तनफलं प्राप्नोतिवाक्ष्यं प्रभातेविमलेजातेस्त्रानंकुत्वाविधानतः निरयंनिर्वर्त्यविधिवद्बोमंचविधि
 नान्द्विजः तिलपंचकपुष्पैश्चतंडुलैर्वृतपायसैः अष्टोत्तरशतंहुत्वाटुर्गामैश्वर्यैदिकः कोकिलाप्रीतयेतद्वत्प्राहती
 नांशतत्रयं ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चात्सपत्नीकांश्चपंचय अशकोद्दिक्पुष्पमंचभोजयेच्चतथागुरुं स्त्रीभ्यश्चैवप्रदा
 तव्याः करकाः पंचचैवतु मोदकाश्चससूत्राश्चवंशपात्रासमन्विताः कृष्णवर्णैः समायुक्ताः पञ्चविनैवपूरयेत् सर्वोपरक
 रसंपुकेनिलोभ्यश्चप्रदापयेत् आचार्यपूजयेद्देवतथागंकृष्णांचसवत्सकां उपानहौतथाशय्यांचामरंछत्रमेवच

मधुरस्वरे वसंतवससेद्विषाच्छ्वेनंदमचर्नइतिमन्त्रेणविसर्जयेत् तंत.सदन्नेनब्राह्मणान्सतोष्य आचार्याय कोकि
लाप्रातिमांसोपरकरांशद्यगंगांचदत्त्वा भूरिदानेनान्यानपि संतोष्याशेषेष्टह्णियादिति कोकिलाव्रतेषापनं
श्रूयामेवाविक्रावतं ब्रह्मपुराणे आषाढस्यपौर्णमास्यायौर्वेदेद्विकानरः सोपवासोमहाभागसयातिपरमांगतिं
सोपवासःकृतेपवासःपरमगतिर्मांसः अन्नाशिवपूजोकाभविष्यपुराणे आषाढस्यपौर्णमास्यांविधिवत्पूजयेच्छि
व सोश्रमेधमवाप्नोतिविष्णुलोकमर्हयते अन्नाभियुक्ताः पठन्ति शुचिसितदिनकरवारकरमूलैश्चमूलस्य नागारैरि
वनागाः प्रयातिाकेलदूरतस्तस्य तथा आर्द्रायाःप्रथमेपादक्षीरमश्रान्तियोनरः अपिरोपान्वितस्तस्यतक्षकः किं
करिष्यति क्षीरपरमात्ममश्राःपयंवलादितिव्रतिहस्तकाः तथा मूलंतंडुलवारिणापिव्रतियः प्रार्थगिरारसंभवं
नितिपृष्ठशुचिभद्रयोगादिवसेतस्याहिर्भोतिःकुतः कुर्यादेवयदाफणीदशतितंमोहान्वितोमूलयं स्थानेनसएव
यातिनिपतंचक्रंयनस्याचिरत् शुचिराषाढःप्रत्यंगिराशिराषः अन्निवश्वेदेवपूजोकाब्रह्मपुराणे आषाढयतेवैश्व
देवेनक्षत्रेसतिशोभने दशतान्पूजयेत्तत्र विश्वेदेवात्महावलान् वैश्वदेवंउत्तराषाढानक्षत्रंतेचदश क्रतुर्दक्षोवसुः
सरपःकालःकामस्तथैवच धीरश्चलेचनर्देववतथाचैवपुरुखाः आश्वरश्चदशैतेतुवैश्वदेवाःप्रकीर्तिताः इतिवृ
हस्पत्युक्तेः भविष्यराणे आषाढ्यांज्ञानपूजेच श्रावण्यांसततंनरः आषढ्यामथकीर्तयमांष्यां प्राशयचपादपान्
पनयेद्विपत्पूर्वतुदत्तनक्षयमुच्यतेइति अन्नादिष्णुपुराणदानमुक्त नारदायै एतद्विष्णुपुराणंतुसर्वशास्त्रार्थसंग्रहः
वाराहकल्पटत्तांतंवासेनकाथितंविह योनरःपठनेभक्त्यायःशृणोतिचसादरं तावुर्भौविष्णु लोकंतुब्रजेतांभुक्तभौ
मको तस्मिन्सित्वाचपेदयादाषाढ्यांव्रतयेतुना सततंविष्णुभक्त्यायपुराणार्थाविदेद्विज सग्रातिवैष्णवंधामविमा
नेनार्कवचसाहति धृतेनेतुदानंविष्णुधर्मोत्तरेद्वियम् अस्यांशिवशयनमुक्तं हेमाद्रौवामनपुराणे पौर्णमास्यामुमा

नाथः स्वपतेचमसंस्तरं वैयाधेयजदाभारंसमुद्भूयाहिवर्मणेति इयंरुद्रजगत्पूर्वविद्याग्राह्या अत्र वैष्णुश
यनमप्युक्तं प्रागेकादशीप्रकरणे अत्रैव आपादोऽशयात्रापूजाचोकाकाशीखंडे उद्दीच्यभारभूतेशमादीशंसमर्चयेत्
आप द्यापंचदशराधैनपापैःपरितप्यते कृत्यासांवरसर्पात्रामनेनाजायतेनरइति अस्यांकिंचिद्वानंकार्यमापादो
कालिकेत्यादिनावैशाखाप्रकरणेद्वयम् अस्यामेवशिवपवित्रारोपणमुक्तं हेमाद्रौ शिवधर्मपुराणमविवचयोः
पौर्णमास्यां तथा पादयोः शिवसंपूज्यपरततः उपवीतं शिवेदया स्तिवभक्तं श्रृपूजयेत् पुनरेवचकार्त्तिक्यापूज्यशंभुं
क्षमापयेत् यतिभ्योऽक्षिणां द्यासूत्रवत्यादिपूर्वकं यः कुर्यात्स कृदभ्येवंचातुर्नारथेपवित्रकं करपकोटिशतं
दिव्यंरुद्रलोकमहीयतइति अत्रैव फालांतराधिपूर्वकनिरप्यचमुक्तं कलंगारे आपादंयतेचतुर्दशयानभस्वनभसो
स्तथा आपट्म्यांचचतुर्दशपक्षयोक्तुमयोःसमं पवित्रारोपणंकार्थं सप्तम्यांवात्रयोदश्यांतत्रगंधपवित्र
शिवेकार्थं पौर्णमास्यामनुष्ठानपक्षेचतुर्दश्यामपट्म्यांवाचाधिव्यासनंकार्थं सप्तम्यांवात्रयोदश्यांतत्रगंधपवित्र
कमितिहेमाद्रिवचनात् पवित्रारोपणंशं भोःकुर्यात्तमसिवाशुचौ चतुर्दश्यामद्यापट्म्यामधिवारयविवानतः
श्रावणेपौषपद्यांचपवित्रारोपणंतुयः कुरुतेनापवित्रः स्यात्सतुसंवरसरंनरइति शिवरहस्यवचनाच्च प
वित्रारोपणंशुचौ आप द्यामाधिमसत्वेतत्रनेदंकार्थं आपादेतुनकर्तव्यमुसस्तेदेवेजनादेन इतिवचनात्तदभि
प्रायेणनिबंधकाद्विः प्रत्याख्यानात् उक्तमासत्रयं तदकरणे कन्यागतेऽपि सूर्यं तत्कार्थं उक्तमासत्रये
यस्तुतत्कुर्यात्सूत्ररोहणं असौकन्यागतेभार्यया दशाष्टुनाकृतं कुर्यात्तयवित्रंशंभोरतु तुलायांनकथं
चनतिवचनादक्षाष्टुना श्रवोरभंत्रेणेति व्याख्यातं हेमाद्रिणा सहकालासंभवेसद्योपिनत्कर्तव्यं यद्वातदे
वकर्तव्यं यदिप्रश्रयतयातदागोदोहांतरितंरुद्रास्याधिवारिकंपवित्रकमितिवचनांतरात् नञातिरिक्त्वधिरतु

विष्णुपवित्रारोपणवद्वैधः अस्यामेव पौर्णमास्यां संध्यासिनामौत्सर्गिकसंचरेण चातुर्मास्यगतापवादस्य परेपालन
 संकल्पगन्धेन शौर्यं तथा संपूजादिकविहितं उत्सर्गशास्त्रं चाह भवेतां श्वतरये एकरात्रं वसेद्वेष्टेपत्तन्तुदिनत्रयं पुरेदि
 नद्वयभिक्षुर्नगरेपंचरात्रकम् वर्षास्त्रैकत्रतेष्टेत्स्थाने पुण्यजनाश्रिते आरामवत्सर्वभूतानि पश्यान्भिक्षुरचरेन्महीभिस्ति
 श्रुणुणुस्यतौ वर्षासुभ्रवशीलस्तुमाः स्वैकाकियति श्वरेत् दावेवाचरेदिति अत्र वर्षासुमाः स्विता कर्त्तव्यतां श्वत्वारो
 मासा उच्यन्ते - द्वाविति द्वयोर्वा श्रावणमाद्रपदयोरित्यर्थः भ्रुवशीलः एकस्मिन् चरेदिति भिक्षाटनाद्यनुवादः मे
 धातिभिः आपादृपापौर्णमास्यांचकारयेद्वपनयतिः चातुर्मासस्य मध्ये तु वर्जयेद्वपनं यतिरिति तथा च वपनं तं तु पु
 नः स्नानमद्भिर्द्वादशभिर्धतिरिति द्वादश्यांचक्रुर्वीतशौरांते प्राणसंयमनिति अत्रिः वपनानंतरं स्नात्वा पूजयेत्पुरुषो
 तममिति यतिधर्मसमुच्चये देवकृष्णमूर्तिव्यासं भाव्यकारं गुरोर्गृहं गुरुदेवगणध्वक्षदुर्गादेर्वीसरस्वतीं गणेशे
 शश्रव्यक्षेत्रे त्रपालं अत्र शौरादिसंकल्पकर्मणि औदधिकार्त्तमहूर्ता पूर्णमाग्राह्या विमहूर्ताधिकग्राह्यं पूर्वशौरं प्र
 णमयोरित्यभियुक्तोक्तैः कृत्वरत्नावलयादाँ तु मध्याह्नव्यापिर्नाग्राह्यादिनद्वये तादृशी चरेत्पर्यवेत्युक्तं केनापि प्रणिधा
 नेन पौर्णमास्या अस्य संकल्पविधेरसंभवे द्वादश्यामेवातुष्टवं द्वादश्यापौर्णमास्यां वा कुट्टयत्संकल्पमात्मविद्वेषा
 दिवचनादिति अथ व्यासपूजाविधिरुच्यते आपादृपापौर्णमास्यायतिः प्रातरुत्थेयमृच्छौचादिद्वेषां अष्टोत्तरशत
 स्नानपूर्वकशौरस्नानसंभ्यादिपर्वतर्पणात्कार्यं ततो व्यासपूजां रक्षापनंगत्वेन हस्तौ पादौ प्रक्षालय प्राणायामं च कृ
 त्वा ब्राह्मणैः सह तिथ्यादिसंकीर्त्य व्यासपूजां करिष्येद्वतिसंकल्प्य श्रीपण्डितृभपीठं तिथ्याय तदुपरि सदृशं धौत
 वस्त्रं निरुसाद्य तत्र संन्यासपीठं गधादिना लिखेत् तत्रायेकमः प्रागायताद्वादशरेखा उदगायता उदकसंस्त्रयाद्वादशरे
 खालिखेत्ततः पृथिव्यामेरुष्टभ्रह्मपिः सुतलछंदः कूर्मो देवता आसनोपवेशनविनियोगः पृथिव्येव त्रिपठित्वा आधारा

नाथः स्वपतेचर्मसंस्तरं वैद्यप्रेचजदाभारसमुद्भूयादिवर्धमणेति इयंरुद्राभवत्पूर्वविद्यामाह। अत्र, वेष्टुश
 यन्मध्युक्तं प्रागेकादशीसकरणे अत्रैव आपाढोऽशयात्रापूजाचोक्तकाशिरुद्धे उदीच्याभारभूतेशमाढीशंसमचयेत्
 आपद्वापंचदशमवैनपापैःपरितप्यते कृत्वासांवत्सरीयात्रामनेनाजपतेनरइति अस्याकिंचिद्वानंकार्यमापाढी
 कार्त्तिके, रमादिनावेशार्त्वाप्रकरणेद्रव्यम् अरुनामेवशिवपवित्रारोपणमुक्तं हेमाद्रौ शिवधर्मपुराणमवित्ययोः
 पौर्णमास्यां तथा पाढ्यां शिवसंपूजयत्नतः उपवीतं शिवेदद्याच्छिवभक्तं श्रपूजयेत् पुनरेवचकार्त्तिकयांपूजयशंभु
 क्षमापयेत् यतिभेदोदशिलां दद्यात्सूत्रवत्यादिपूर्वकं यः कुर्यात्सकृदप्येवचातुर्नास्थेपवित्रकं कल्पकोटिशतं
 दिव्यंरुद्रलोकमहीयतइति अत्रैव गालांतराधिपूर्वकानित्यत्समुक्तं कलांशरे आपाढ्यतेचतुर्दश्यांनभस्वभसो
 रतया अष्टम्यांचतुर्दश्यांपक्षयोऽभयोःसमं पवित्रारोपणंकार्त्तिकसप्तम्यांचाधियासनपूर्वकं गंधपवित्रारोपणं
 शिवेकार्त्तिकं पौर्णमास्यामनुष्ठानपक्षेचतुर्दश्यामष्टम्यांवाचाधियासनपूर्वकं सप्तम्यांवाजयोदश्यांतत्रगंधपवित्र
 कर्मतिहेमाद्रिवचनात् पवित्रारोपणंशंभोःकुर्यात्तमसिवाशुचौ चतुर्दश्यामष्टम्यामधिवारम्यविधानतः
 श्रावणेपौषपक्षांचपवित्रारोपणंतुयः कुरुतेनापवित्रः स्यात्सतुसंवत्सरंनरइति शिवरहस्यवचनाच्च प
 वित्रारोपणंशुचौ आपद्दयामधिमाम्स्वेतत्रनेदंकार्त्तिकं आपाढितुनकतंव्यसुतेदेवेजनादेन इतिवचनात्तदामि
 प्रायेणनिबंधकट्टिः प्रत्याख्यानात् उक्तमासत्रयं सदकरणे कन्यागतेऽपि सूर्यं तत्कार्त्तिकं उक्तमासत्रये
 यस्मिन्कुर्यात्सुत्रोहणं अस्मैकन्यागतेभानौ यथादक्षाणुनाकृतं कुर्यात्पवित्रशंभोरस्तु तुल्यायांनकथं
 चनेतिवचनाद्दक्षाणुना अथोरमत्रेणेति व्याख्यातं हेमाद्रिणा सहकालासंभवेसद्योपिनत्कर्तव्यं यद्वातर्द
 वकर्तव्यं यदिप्रत्याग्रतयातदगोदोहंतिरित्यत्वासाधिवारिकपवित्रकर्मतिवचनांतरात् मंत्रातिरिक्तविधिरु

विष्णुपवित्रारोपणवद्वेध्य अस्यामेव पौर्णमास्यां सन्धासिनामौत्सर्गिकसंचरणे चातुर्मास्यगतापवादस्य परिपालन
 सकलपागतेन क्षौरं व्यासपूजादिकविहित उत्सर्गशास्त्रं चाह भेदाभ्यतरपि एकरात्रवसेद्वेष्टेपत्तने तु दिनत्रय पुरेदि
 नद्वयभिक्षुर्नगरेपचरात्रकम् वर्षांस्तत्र तेष्ठे तस्थने पुण्यजनाश्चिन्ते आत्मवत्सर्वभूतानि पश्यान्नेक्षुरचरेन्महीभिस्ति
 श्रुणुस्मृतौ वर्षांस्तु ध्वशालस्तुमा स्वेकाकीयति श्वरेत् द्वावेवाचरेदिति अत्र वर्षासुमास्तिवितर्कार्त्तिकाताश्चत्वारो
 मासा उच्यन्ते द्वाविति द्वयोर्वाश्चावणमाद्रपदयोरित्यर्थः ध्वशालः एकस्मिन् चरेदिति भिक्षाटनाद्यनुवादः से
 धातिभिः आपाद्वापौर्णमास्याचकार्येद्वपनयति चातुर्मासस्य मध्ये तु वर्षजेद्वपनयति रिति तथा च वपनांते तु पु
 नः रनानमिद्विद्वदशभिर्धतिरिति द्वादश्याचप्रकुर्वीत क्षौरात् प्राणसंयमानिति अग्निः वपनानंतरं स्नात्वा पूजयेत् पुरुषो
 त्तममिति यतिधर्मसमुच्चये देवकृष्णामुनिव्यासभाष्यकारगुरोर्ग्रह गुरुदेवगणाध्यक्षदुर्गादेर्वीसरस्वती गणगणे
 शश्चक्षुक्षेत्रापालं अत्र क्षौरादिसंकल्पकर्मणि औदयिकीजिमुहूर्ता पूर्णिमा आह्या त्रिमुहूर्ताधिक आह्यं पर्वक्षौरप्र
 णानयोरित्यभियुक्तोक्तैः कुर्यरत्नवलयादाँ तु मध्याह्नव्यापिर्नो आह्यादि न द्वे प्रतादृशांचेत्परैर्वेत्पुर्क केनापि प्राणिधा
 नेन पौर्णमास्या अस्य संकल्पविधेरसंभवे द्वादश्यामेवातुष्ठेयं द्वादश्यापौर्णमास्यां वा कुर्वीत संकल्पमात्मविदिद्व्या
 दिवचनादिति अथ व्यासपूजाविधिरुच्यते आपाद्पौर्णमास्यायति प्रातरुत्थेयसमुच्चैश्चादिकृत्वा अष्टोत्तरशता
 स्नानपूर्वकक्षौरस्नानसंभ्यादिपर्वतर्पणात्कार्यं ततो व्यासपूजास्यापनांगत्वेन हस्तौ पादौ प्रक्षाल्य प्राणायामं च क
 र्त्वा ब्राह्मणै सहतिभ्यादिसंकीर्त्य व्यासपूजाकरिष्येद्वतिसंकल्प्य श्रीपणीदृशपीठं ति ध्याय तदुपरि सदशं ध्यौत
 वस्त्रं निस्सार्य तत्र सन्यासपीठाधादिना लिखेत् तत्रायंक्रम प्राभायताद्वादशरेखा उदगायता उदकसंस्थाद्वादशरे
 खा लिखेत् तत एयि व्यासैरुष्टकृष्णिभुतलछंदः कूर्मदेवता आसनोपवेशने विनियोगः पृथिव्येवति पठित्वा आधाराश

कथेनमः वेदव्यासायनमः अनंतायनमः इत्यासनमावाह्य पूर्वैरक्षतुर्गोविन्देष्टान्नेयान्गरुडध्वजः यान्धारक्ष
 तुवारहो नारासिंहस्तुर्भक्तैः केशवो वा रुषिरक्षेद्याय व्यामभुमदनः उत्तरे श्रीधरो रक्षेद्देशान्यातुंगाधरः ऊर्ध्वगोव
 र्देन धरो ह्यधस्तात्तुमर्हाधरः इति दिग्बन्धः प्राणायामत्रयं कृत्वांगकरस्यासौ कृत्वा प्रणवस्य ऋष्यादिरस्यत्वा पादादि
 न्यासाभ्यानं कृत्वा सलिलं भृशेत् आधाराशक्तिमारभ्य साक्षतपुष्पैः पिठदेवता आवाहयेत् आधाराशक्तयेनमः वै
 राभ्यायनमः ऐश्वर्यायनमः वेदव्यासायनमः अनंतायनमः वराहायनमः पृथिव्यैनमः रत्नदर्पायनमः रत्न
 प्रासादायनमः दिव्यसिंहासनायनमः धर्मायनमः ज्ञानायनमः वीराभ्यायनमः ऐश्वर्यायनमः अघर्मय
 नमः अज्ञानायनमः अवैराभ्यायनमः अनैश्वर्यायनमः संसरत्वोधात्मनेनमः रंरजसे प्रकृत्यात्मनेनमः तं
 तमसे सोमात्मनेनमः ऊंमूलायनमः कंदायनमः ऊंनालायनमः पद्मायः पद्मेभ्यो- केसरेभ्यो. काणैकार्यै. द्वा
 दशकलात्मने सुवर्णाय. पण्डशकलात्मने सोमाय. दश गल्लात्मने आग्निमंडलाय. आत्मने. अंतरात्मनेनम इति पर्
 ठदेवता आवाह्य ततो मुरूपदेवताऽऽवाहनं तत्रक्रमः गंगाणपतये दंडुर्गायै क्षंक्षेत्रपालाय . इंद्रं द्राय संसर
 त्वयै. नितिनं कृतये- इत्याग्नेयवापुर्वैशाननैर्ऋत्यकं णिपुस्तथापयेत् मध्ये श्रीकृष्णाय कृष्णपूर्वं वामुदेवाय- दक्षि
 णे संकर्षणायनमः पश्चिमे प्रद्युम्नाय- उत्तरे अतिरुद्राय- इति कृष्णपंचकम् कृष्णदक्षिणमग्निव्यासपंचकं संस्था
 प्य मध्ये वेदव्यासाय. व्यासपूर्वसुमंतवे व्यासदक्षिणे नैमिनये व्यासपाश्चिमे वैशपायनायनमः व्यासोत्तरे पैला
 य- इति व्यासपंचकन्या- कृष्णवामभागे शंकराचार्यपंचकम्. मध्ये शंकराचार्येभ्योनमः पूर्वैविश्वरूपाचार्ये
 भ्यो- दक्षिणपद्मपादाचार्येभ्यो- पश्चिमे हस्तामलकाचार्येभ्यो. उत्तरे जटकाचार्येभ्योनमः इति शंकराचार्यपंचक
 मावाह्य कृष्णपार्श्वयोर्वहस्रद्रौ पश्चिमादौ सनकादीन्स्याप्य सनकायनमः सनंदनायनमः सनत्तनायनमः

सनत्कुमारायनमः सनत्सुजातायनमः पं परमशुरुभ्योनमः परमेषुशुरुभ्योनमः अन्याश्च ब्रह्मविद्याचार्यः
 जयेत् तेषु ब्रह्मब्रह्मविमिश्रद्वयशक्तिवैचपरशरः न्यासः शुक्रगौडपादोगोविन्दस्वामिशंकरः इडविडाचार्य
 भ्योनमः समस्तब्रह्मविद्यासम्प्रदायप्रवर्तकाचार्यभ्योनमः तत इन्द्रादिदिक्पालान् स्वैस्वस्थानि स्थापयेत्
 तत्रायक्रमः पूर्वं इन्द्रायनमः अग्नये नमः यमायनमः निर्ऋतयेनमः वरुणायनमः वायवेन
 मः सोमायनमः इंशानायनमः ब्रह्मणेनमः अन्नतायनमः आत्मनेनमः अंतरात्मनेनमः परमात्मनेनमः इ
 त्तिदिक्पालानावाह्य ब्रह्मन्वैप्रतिष्ठाप्य तत्सत्त्वमैवावरुणौ ततः षोडशोपचारैर्वेदमर्थं पूजयेत् सहस्रशोर्ष
 त्रिषोडशोर्षस्य नारायणऋषिः पुरुषोदेवता अनुष्टुप्छंदः अंश्याभिष्टुप्छंदोऽष्टोपचारपूजायां विनियोगः
 सहस्रशोर्षेयावाहनं पुरुषर्षेयासन एतावानस्थितिपाद्यं त्रिपादूर्ध्वमित्यर्थं तस्माद्विराड्विराद्यमन आ
 प्यायस्वतिमैवै पंचासु न यत्पुरुषेणेतिज्ञानं तयज्ञाभेतिवत्यः तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः सभूतमित्यज्ञोपवर्तिः हि
 रण्यरूपपद्मरूपलकारान् तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः ऋचः सामानांति अक्षताः तस्मादश्वेतिपुष्टपाणिः परिमलद्रव्यम्
 यत्पुरुषं यदयुरितिपुष्पं ब्राह्मणोऽयमेतिदीपं चंद्रमामनसइतिनैवेद्यम् मध्येपानीयं उत्तरापोऽशानं करेभिर्युद्धर्त
 नम् नान्याऽपिदितिफलम् तांवलंच सप्तास्यासति तदक्षिणा नीराजनंच यज्ञेनयज्ञमितिमन्त्रपुष्पं अथवा
 सर्वानेव तत्तन्नास्त्रायति पूजयेत् पथ्य दंतकाष्ठवत्खंडेनैकचदद्यात् न्यासयुक्तानिमान् सर्वान् पूजयेच्च यथा क्रमात्
 अथपुष्पांजलिः लक्ष्मीकलत्रल्लिताऽवनेत्रपूण्ड्रकंपुरुहूतमंत्रं कारुण्यपात्रंक्रमनीयगात्रवेदपवित्रंरसुदेवपुत्र
 म् १ उर्ध्वमभिगवतेश्चामुदेवय शुक्लवृद्धस्वरूपिणे हिरण्यपरेतस्मिन्भंग्याधान्यवल्लापिणे २ नमोऽस्तुवर्तुताय
 नैल्लोऽपलद्वयामपीतांयस्वरहरिम् शैलचक्रगदापद्मधारिणंप्रणमाम्यहम् १ इतिवैशंपायनपण्यांजलिः

सचंशायाधत्तत्वं जंपरमानदखपिणम् । ब्रह्माणंकराचार्यप्रणाममिविवेकिनम् २० परापरतरंशांतयोगिन्द्रयोगि
 सेवितं यातं ड्रयजितकोधसाथेप्यप्रणाममग्रह इतिशकराचार्यपुष्पांजलिः । पदेपदेमहापापसंघान्हृत्यसकृत्तान
 प्रदक्षिणानमस्तथागृह्णाणजगदीश्वर इतिप्रदक्षिणा ततःपूर्वाप्तनोपरिश्रित्वानमस्तकारकुर्ध्यात् । व्यक्तव्यकरंमूलं
 सुदमंतिगुणसगुणभुम्भ विश्वव्यापिनमीशानवदेदेवरमापतिम् १ इतिनमस्कारः । उज्ज्वैरुज्ज्वैर्वापिप्राणिभिर्य
 एवतेमही मूढमासदभैर्भीकियुक्तेर्नानारूपैः समतत एतेपारक्षणायाहमापाद्यदिवसान्वयत अस्मिन्प्रतिवंचनुमासान्वै
 वार्थिकातिह निवर्त्तमानितिसकल्पमनसाविविपूर्वक वाचिकसकल्पेसन्ध्यासिक्कृत्यान्मनानाहानि । नांधव
 शत्रुरेमासान्सर्वभूतहितायै निद्रापारयन्तिशेषाकेलक्ष्म्यासहजगरपति । सुप्तश्चैवोश्रितोयावन्नभवेत्ससनातन
 अहंतवाक्षिवर्यामिसर्वभूतहितायवै १ इदं व्रतमयादवगृहीतपुरतस्तवनिर्वैभ्रसिद्धिमायानुप्रसादात्तरमापते २ प्राह
 ट्काहेतुत्रायेणप्राणिभिर्यथाप्यतमही रथाज्यामिवतुरेमासानतस्तेपाहितायवै ३ रथापयिष्यामिशेषांकेलक्ष्म्या
 सहजगत्पति शेषपथंकेवधैस्मिन्फणाभाणिगणान्विते भूतर्द्धपातरेवैवकुरुनिद्रांजगरपतं ४ सुप्तेत्वधिजगन्नाथे
 जगत्सुप्तभवेद्रुधि विबुद्धचिवेद्वैतप्रसन्नोमभवाव्यय श्वेतर्द्धपयोगिनाथभोगिनाथेश्रितैस्त्वयि चानुमैरयव्रतानु
 ज्ञादंहिलक्ष्मीपतेनम चतुरोर्वापैकान्मासान्देवस्योत्थापनायधि इतिज्ञानुमार्गस्यसंकल्पः । ततःउक्तवंचयतिवृषु पार्थ
 रथायैद्विजातयः निवसतुसुखेनात्रगमिष्यामःकृतार्थता दर्शनात्सहवासोच्चभापुणादभिवदनात् भिक्षादानाह
 खदानाद्रमिष्याम कृतार्थता । त्वयिभुकेलक्ष्म्यायै भुक्तेभवातिसर्वदा त्वयिसुखेदेवगणाः सतोपयातिसर्वदा ५ अतो
 भवद्भि रथातवंच्यातुमैरयव्रतायधि शुश्रूषां व यथाशक्तिकरिष्यामोह्यहार्निशा नूहस्यै प्राथितोभिस्तुं जैवरथा
 रथाभिनिप्रतिवदेत् । ततोपति यस्मत्सुहृद्वैर्तार्थान्वा । अनेनपरमेश्वरः । र्थायतामिति वदेत् ततोऽगृहस्थैरासनः ।

केषीनां तर्वासां विहिर्वासां प्रवरणीयवस्त्रैर्गंधाक्षतपुष्पधूपदीपसाधनैः च फलनीराजनमंत्रपुष्पप्रदक्षिणाः नम
 रकरैर्यद्विस्तोषणीयः पूजानिवेदनं कृत्वा ब्राह्मणान्संपूज्य यथाशक्ति दक्षिणां दत्त्वा श्रीपरमेश्वरः प्रीयतां सिति यथाश
 ि ब्राह्मणान्मेजयेत् इति ग्रहस्थयधर्माः प्रागुद्धर्मदमदाय शुद्धां किंचिदपीडयन् प्रागुद्धर्मैषा पाठमासयोः एवं स
 तिकांसं ग्रहोदवकाशदंडोदकपात्रादिकसंग्रहं प्रदर्शनायः तस्य सर्वस्य समानत्वात् स्मरन् यज्ञेश्वरं विष्णुं चामनं क्रोड
 रूपेण येनोद्धृतासिदिवत्क्रोडरूपेण दध्या त्वया सह समायातु केशवो धरणीधरः इति मत्संग्रहः इति शंकराचार्य
 र्कृता ह्यासपूजा समाप्ता ॥ ॥ * अस्यामेव गजपूजा कावतेहमाद्रौ एव भरिष्वति देवेशरतमुवाच मंतगजं आ
 षादयं च तथा भार्यासमभ्यर्च्य गजाधिपं तव पूजां करिष्यंति दत्तो ह्येषो वरस्तवेति तद्विधिरु तत्रैव ब्रह्मव्यः विस्तरम
 याब्रहे प्रतन्यते इयं मन्वादिः अस्मिन्मेव दिवि विशेषायुसंज्ञाफलविशेष उक्तोऽयतिः शास्त्रे आषाढयां भारकरास्ते
 सुरयतिनिलये वातिवते सुदंष्ट्रिः सस्याहंसं प्रकुट्यादादिदहनं दिशिमंदलुष्टिर्धमेन नैर्ऋत्ये सस्मना शोवरुणादि वि
 जलं चापुकोणे प्रवायुः कौवेर्यासस्य पूर्णां सकलवसुमती तद्वीशानवायौ १ अन्नक्षत्रयोगवशादमिफलविशेष
 दत्तः साहित्यां आषाढ पूर्णिमायां तु यज्ञक्षेत्रे विचारयेत् पूर्वाषाढे सुभिक्षं स्यान्मूले दुर्भिक्षं भुक्कैः उत्तराषाढे कश्चा
 नापीडा वल्कलसहतिरिति अस्यां विष्णुपुराणद्वारेण तस्मिन्निखिलं च यो दद्यादाषाढयां घृतधेनुनेत्युक्तम् घृतधेनुदानं वि
 ष्णुधर्मोत्तरे तिलाभावे तथा दद्याद्घृतधेनुं प्रयत्नतः वासुदेवं गन्नाथं घृतक्षीराभिषेचनैः संपूज्य पूर्ववत्पुष्पैर्गंधधू
 पादिभिर्नरः अहोरात्रोषितो नास्त्रा अभिपूज्य घृतार्वेषं गव्यं ससर्पेषः कुंभः पलसहस्रपरिमाणो वा दशपलादिकानि पंचश
 युकंसितवस्त्रधुनेन च हिरण्यगर्भसाहितं भाषि विदुर्ममोक्तिकैः कुंभः पलसहस्रपरिमाणो वा दशपलादिकानि पंचश
 तपलानि दत्तुमः इक्षुपक्षिमयान्पादान्खुरान्तरौ च्यमयास्तथा सौवर्ण्यं चाक्षिणी कुट्यां च शुभे चागुरुकाष्ठजे स

सधान्यमयेपाश्वपञ्चोणनचक्रं ब्रह्म पञ्चोणैवातकौशेयं कर्पातुरुष्कपरैर्प्राणफलमयान्तरनाम् तुरुष्कः सिंह
 केशिलारसइतियावत् पुच्छं भीममयं कर्परौमाणिसितसंघैः तांघृष्टविचित्रैर्दृढकरूपीमनोहरां विधिनाक
 तयत्सावकुर्ध्वल्लक्षणात्क्षेपः एवैकैवातथानन्वापजयित्वाविधानतः तद्भकायप्रदतव्याभगलाशास्त्रपारग एतां
 नयोपकारायगृहाण त्वं हि ज्ञातम प्रायताममदेवशोयनाच्चैः पुरुषोत्तमः इत्यदाहृत्यविश्रायद्यः दिनं नराधिप रक्ता
 देवयमत्रः घटं माग्निश्च देवाश्च द्यूतमेदीयतामिति फलं घृतक्षीरवहानयायनपायसकदमाः त्रिपुलके पुसवपुसख
 भार्गवभैक्षवः सकामानां विषयं व्युष्टिः कथितान्पुससत्तम व्युष्टिः फलं विष्णुलोकं नरोयातानिष्कामायद्विदियते
 इत्येवादि दक्षिणात्वेकसुवर्णप्रभुति यथाशक्तीति हिरेण्यमिति युतयेन दानं विधिः ॥ स्वर्हित श्रीराणवीरसिंह पराणां पा
 लोदक्षः यथाप्रणोतानां शास्त्राविचारसारांरसवित्सद्वृत्सरक्षकः धर्मायमविभागकद्रुपतिः पादबुजार्चनो जीया
 त्पुष्पकलत्रमित्रसहितरसपालयनदंभांचिरम् २ राणवीरसिंहभूषकारिते कृत्यसागरे श्रुभूदापाढकृत्यानां रन्मयोद्
 रत्नसमुच्चयः ॥ ३ ॥ इति श्रीमत्सूर्यवंशावतसरघुकुलतिलकश्रीराणवीरसिंहमहाराजकारिते कृत्यरत्नाकरे आठ
 तमोऽध्यायः सप्तमः समाप्तः ॥

॥ श्रीरघुनाथमुद्रायंजालये ॥

लालाशिखामल्लायिकारेआषाढमासोद्वितस्सभासिमगमत्

संवत् १९७१ भाद्रपद म. २८

श्रीवत्सनाष्टकम्

श्रीगणेशायनमः श्रीरघुनाथोजयति

अथ श्रावणमासकृत्यनिरूपः तत्र कर्कटसंक्रांती पूर्वाश्लिष्टघटिकाः पुण्यकालः सूर्योदयोत्तरं संक्रमेत्तु परदिनं
एव पुण्यकालः राशौ तु निशायात्प्राक् परतश्च संक्रमे अपरांके हेमाद्र्यन्तं भद्रादिभूते पूर्वोत्तरयोर्दिनयोः पंचपं
चत्वाद्द्वयः पुण्यकालः धनुर्भांनयति कन्यकन्याचमिधुनंतथा पूर्वपरविभागे नराशौ सचरतोरविः दिनानि पंचना
डपरतु तदा पुण्यतमा मताः उदये प्रितथा पंचद्वेपे त्र्यं च कर्मणि इति रकां दोकेः पूर्वापरविभागेनेति सकर्क
टमित्रसंक्रांतिपरं वक्ष्यमाणावचो विरोधात् इत्युक्तं मदन्तरने तेनायमर्थः राशौ पूर्वविभगे नमकरे पंचनाडयः पुण्य
कालः र राधर्षपरविभागे कर्कटसक्रमे पूर्वदिनानि पंचनाडयः विपुवर्ता पूर्वदिने पंच परदिनेति वाक्यांतरानुरोधोत्ते
न हेमाद्रिमाधवयो सर्ववचनानां च विरोधः माधवमते तु आर्धरात्रे तदूर्ध्वतु संक्रांतौ दक्षिणायने पूर्वमेव दिनं ग्राह्यं या
वश्चेद्वधे रवेरिति वृद्धगणोक्ते मिथुनात्कर्कटसंक्रांतिर्दक्षिणायान् शुभाप्रलिनः प्रभातिर्वा निशयैवातदा पुण्यतु पूर्व
वत् इति भविष्योक्ते श्रुत्वा पूर्वदिनपुण्यं दक्षिणात्यारसेव तदेवाद्रियते आर्धरात्रावापि स्नानदानादिभ्यो तत्पुण्यं
ब्राह्मणभद्रानोपवाराद्याप्युक्तं तथा ज केशादिष्विकर्तृनिषिद्ध कुंभे च कर्कटोत्पत्तिश्चैव कर्मांके पिवा रोमखंडग्रह
रथरयपि दृष्ट्या तव हेमध इति सुनंतु धवनादिति विशेषस्तु तूर्जोवति पंचविपये अत्र नदीनारजोदोषः हेमाद्रावभिः
सिंहकर्कटयोर्गर्भे सर्वान् धारजस्वलाः तासु स्नानं न कुर्वीत वर्जयित्वा स मुद्रगाभिः व्याघ्रोक्ते श्रु इदं क्षद्रनदीवि
ध्याहात्स्म्ये त्वभारत्येद्वयवाधिवचमुक्त यावत्तोदिति भगवान् दक्षिणाया विभूपाणं तावद्भजो वहा नद्यः करतोयाः प्रकी
र्तिताः करतोयाः स्नानोदकाः तथा च कात्यायनः याः शेषमुपगच्छ तिम्रीधने कस्यारितो भुवि तासु प्राष्टपिनस्तायाद

पण्डितशवासरं रम्यतेसम्यहं धनुःसहस्राण्यष्टौचगतिर्यासान्विधते नतानदीरः बभ्रवहोभ्रातारतेकोद्यताभुवं म
 हानदीपुमविष्योक्तं आदौकर्कटकदेविमहानद्योरजस्वलाः त्रिदिनेतुचतुर्थोद्दिशुद्धाः स्फुर्जाह्वीयया महानद्यश्च
 ह्ये गोदावरीभिमर्यातुगमद्वाचवेणिका तार्पापयोष्णीविध्याचदक्षिणेपरिकीर्तिताः वेणिकाकृष्णवेष्टा भर्गोर
 धीनर्मदाचयमुनाचसरस्यतीविशोकाचवितस्ताचर्विभ्यस्योत्तरतः स्थिताः दादशैतामहानद्योदेवश्रीक्षेत्रसभवाः म
 दनरत्नेपुराणातरे महानद्योदेविकाचकवेरीचजरः तथा रजसातुप्रदुष्टास्तुंकरकटादौभ्यहंनृप कः स्यायनः कर्क
 टादौरजोदुष्टाभोमर्तोवासरत्रय चंद्रभागासर्गासिंधुससरयुर्नर्मदातथा इदंभागाद्यतिरिक्त्वपयं गंगाचयमुनाच
 यक्षक्षताचसरस्वती रजसांताभिभूयंतैवेचान्येनदसंज्ञकाः शोणः सिंधुर्हिरण्यभ्यः कोकिलोहितवर्धराः श
 न्द्रश्चतथाऽसत्पावनाः परिकीर्तिता इतिदेवलोकैः यतु प्रथमकर्कटदेविभ्यहं गंगारजस्वलेतिजान्हवीभिन्नागोदाव
 द्यादिगंगानरपरमितिमदनरत्ने अन्येन नतुर्गानिवासिताभितानिगमोक्तैः नूतनकृपादौयोगेयाइवलभ्यः अजा
 गावोमहिषपश्चद्राक्षणीचप्रसूतिका दशराट्पुण्यभ्यतिभूमिरभ्यंचनवोदकमिति कचित्तुदोषाभावमाह व्याघ्रपा
 दः अभावकूपवापोनामन्येनापिपुयोभूतं रजोदुष्टेपिपयसिग्रामभोगोनदुष्यति तेनोद्धतेनदीषः तथा तासुस्तानन
 कुर्वीतइत्याहुः वसिष्ठापि इत्याकर्माणिचोरसर्गेभूतस्तानेतयैवच सूर्यचंद्रग्रहेचैवरजोदोषान्विधत्ते इत्यल्विस्र
 रेण अथश्रावणैकृत्यविशेषाश्चाग्नेयपुराणे पञ्चधनददेद्विवर्पाद्विचतुरोक्तान् धृतधेनुप्रदेतिचपरंब्रह्मादिगच्छ
 ति यातातपश्चयनादिदानमाह अयनादौसुतादयंद्रव्यमिष्टग्रहपुयत् यदातुकरकट्यातिभगवांश्चंडाधिपतिः त
 तः प्रभृतिकालः स्याद्वक्षिणाग्रमनसंज्ञकः तत्रप्रादुत्सुसंपूज्यफलपुण्यांशुभिरतथा गोरसाकारंस्तथासकून्ब्राह्मणे
 भ्योनिवेदयेत् हिमं चशर्करां चैवशकभूलफलातिच उपानच्छन्नमालयानितिलघेनंतुं चशाल्वत् तत्रकर्कटसंक्रांति

दिनेहिभक्तपूरं अत्रवर्गाय फलं विभजिन्यायात् भविष्ये नैरंतर्यम्येमास्विधिनाचयजेद्रवि पुण्यं तदेव सकलं
 भवेद्विषुवदचनत् एवमेव च विज्ञेयग्रहेणोत्तरायणे संक्रातिदिवसेष्वेव पडशीतिमुखेषु च तर्कार्त्तिकाभवेत्पुण्यं
 समाराधय दिवाकर पुण्यमेव च फाल्गुण्यामाषाढ्यामेवमेव च मत्स्यपुराणान्निपुराणयोः आषाढ्यादिचतुर्मासा
 न्प्रातः स्नानाभिषेकान् वित्रेषु भोजनदद्यात्कार्त्तिक्यां गोप्रदो भवेत् सर्वेष्ववपदयाति विष्णुव्रतमिदं रम्यं आपा
 ढीति बहुव्रीहिरुतद्रूपं संविज्ञाना आरभ्य चतुरोमान् कार्त्तिक्यां गोप्रदो भवेदिति श्रवणात् आग्नेयपुराणे अयनादयन
 यावद्दर्जेत्पुण्यसर्पिर्षा तदंते पुण्यदानानि धृतये न्वासाहवतु दद्याच्छिवपुरं याति विप्राय द्रुतपायसं एतच्छीलव्रत
 नाम शीलारोरय प्रदायकं महाभारते श्रावणं नियतो मत्स्येकमेकनयः क्षिपेत् यत्र तत्राभिषेकेन युज्यते ज्ञातिभि
 र्धनैः यत्र तत्रेति कार्त्तिके जलाशयेऽपीति श्रावणकृष्णप्रतिपदायां श्रावणमासनिमानां प्राशमः आपाढ्यानुषो
 षण्मासकल्पश्च विधेयः अत्र तिथिपदेन बहिर्पूजाऽपि कार्या श्रावणकृष्णद्वितीयायामशून्यशयनव्रतं मर्त्यपुराणे
 श्रीभगवानुवाच श्रावणस्य द्वितीयायां कृष्णायामधुसूदनः क्षीराण्येवलक्ष्मीक सदस्तरायति केशवः तस्यासपू
 ण्यगोविंदं सर्वकामानवाप्नुयात् गोमहिरण्यदानानि शतकल्पशतायुषं अशून्यशयनीनामद्वितीयासासप्रकार्त्तित
 तरुयांसपूज्य गोविंदमर्चयेत् विविक्षणः श्रीवत्सपारिने श्रीवासशान्तिकेतन गार्हस्थ्यमाप्रणाशं मेयात्तु धर्मार्थ
 कामद अन्नयोनाप्रणश्यतु देवताः पुरुषे तम पितरो माप्रणश्यंतु तन्नो दां पत्यभेदतः लक्ष्म्या विपुज्यते देवो न कदाचि
 द्यथादिवि तथा कलत्रसंबधो देवमभिविपुज्यतां लक्ष्म्या न शून्यं वरदयथातिशयनसदा शय्याममाप्य शून्या रतुत
 यामेमधुसूदन गीतवादित्रनिर्घोषो देवदेवस्य कारयेत् घटाभेदं शकस्य सर्ववाय पर्यायत एव संपूज्य गोविंदं भोज
 नं तैलवर्जितं सशकुशारलवणयावन्मासचतुष्टयं ततः प्रभाते क्षजाते लक्ष्मीपतिसमन्विता दीपान्नभोजनैर्यकाश

रयादिद्याद्विचक्षणः पादकोपानहच्छत्रचामरासनसयुतां श्रीमष्टोपस्करैर्युक्तां शुक्लपुष्पां वराहतां सापधानकाव
 श्रामां फलैर्नानाविधैर्युतां तथाभरणधान्यैश्च यथाशक्त्या संमानितां अर्घ्यं गायत्रिवायवैष्णवायकुटुंबिनि दात
 व्यवेदविदुपेनचकुर्येतत्सर्वं चित् तत्रोपवेश्य दांपत्यमलंकृत्य विधानतः पत्न्यास्तुभज नंदद्याद्दक्षभोज्यसमान्वि
 तं ब्राह्मणस्यापि सौवर्ण्यैर्भूषणैश्च स्नानं चित् प्रातिमां देवदेवस्य सोदकाविनिवेदयेत् एवं यस्तु पुमान् कुर्याद्दशून्यशयनं
 हरे वित्तशोभ्येन रहितो नारायणपरायण न तस्य पत्न्या विरहकंदादिदपजायते नारी वा विधिवद्ब्रह्मन्यावच्चद्रार्क
 तारकं न विरूप्यं विशो कं च दपत्त्यमभिजायते न पुत्रधनं रत्नानि क्षयं याति पितामह सप्तकल्पसहस्राणि सप्तकल्पश
 तानि च कुर्वन्नशून्यशयनविष्णुलोके महीयते विष्णुपूजयेद्विष्णुं श्रेष्ठप्रक्रमं च यावन्नरयास्वतुष्टयं रयादित्यर्थः एवं संपूज्य गोविंदमश्रीयात्तैल
 एकलज्जपदेपतिपदेह पुरुषस्य स्त्रियश्चेति प्रक्रमं च यावन्नरयास्वतुष्टयं रयादित्यर्थः एवं संपूज्य गोविंदमश्रीयात्तैल
 वर्जितमिति पूजानंतरमत्रातैलाशनप्रतिपादनात् यत्रैव दिने पूजा तत्रैव दिने ऽतैलाशनं पूजनं च कृष्णद्वितीयाया
 मेव तस्यां संपूजयेद्विष्णुमिति कीर्तनात् अतो यावत्तृतीया भवति तावत्कृष्णद्वितीया तिथिर्गोविंदपूजनं न कर्मश
 रतैल्लवणे भोजनमित्यर्थः ततः प्रभातइति चतुर्थकृष्णद्वितीयां तंतरं प्रभति शरदयादिदानमित्यर्थः लक्ष्मीपतिसमन्वि
 तामिति लक्ष्मीपतिना धिवासितां शरदयादिद्यादित्यर्थः न ततः प्रातिमान्वितां प्रतिमयाश्चाप्येदानकथनात् इति म
 त्स्यपुराणे अशून्यशयनद्वितीयां व्रतं भविष्यपुराणे श्रीभगवानुवाच अशून्यशयनानामद्वितीयां शृणु भारते श
 तेजगत्पतिः कृष्णः श्रिया साईर्महोपते अशून्यशयनानामसदाकार्या हि सातिथिः कृष्णपक्षद्वितीयायां श्रावणेमासि
 भूपते इदमुच्चारयेत्प्रातः प्रणम्य जगत पतिं श्रीवत्स धारित् श्रीकांत श्रीवास श्रीपते ऽव्यय गार्हस्थ्यमाप्रणाशमेधातु
 धर्मैर्धर्कामद शुचयेन्माप्रणम्य नृपाप्रणश्यंतु निर्जरा जामयो माप्रणश्यंतु यतोदापत्यमेव च लक्ष्म्या द्विपुत्र्यते देव

नकदा चिचिषामवान् तथा कलत्रसंबोधे देवमामो विरुज्यतां लक्ष्म्या न शोभ्यं वरदं यथातिशयं न सदा । शब्दयाममापु पुशुभ्रमा
रुततथैवमधुसूदन एवं प्रसाद्य पूजां च कलत्रं लक्ष्म्या स तथा हिरेः फलानि दद्याच्छ्रद्धया यामर्भाटानि जगत्पतेः नक्तप्रणम्या
यतने हरिर्भुंजीति वाप्यतः ब्राह्मण्यद्वितीये निहशयं दद्यात्सदा क्षिणां शतानीकञ्च वाच कानिका निरुवभीष्टानि फला
निकेशवस्य तु योजयानि शयने विप्रदेवे देवस्य कथ्यता किंचिद्दानं द्वितीये निहदा तत्त्वं ब्राह्मणस्य च भुक्तैर्नरैर्द्विजैश्च
षु देवे देवस्य शक्तिनः सुमंतुरुवाच यानि तत्र महत्बाहो कलसंति फलानि च मधुराण्यतिर्ब्रानिनचान्तिकटुकानि च
दातव्यानि सृष्टेष्टस्वशक्त्या प्रायनेतदा मधुराणि च दत्त्वा तु मनो वल्लभतामियात् तस्मात्कटु कती ब्राह्मणिष्विह गानि च
र्जयेत् खर्जूरमातुलुंगानि स्थितानि शिरसा सह द्वितीये हि प्रदेयानि भक्त्या शक्त्या च भारत वासिदानंतथावात्पु
दानं चाक्षरस्य शस्यते एवं करोति यः सम्यङ्कृत् नरो मांसयत्तुष्टयं तस्य जन्म त्रयं वीर्यहृभंगो न जायते अशून्यशायन
श्च स्याद्धर्मकामार्थसाधकः भवत्यव्याहृतैश्चर्यैः पुरुषो नात्र संशयः । नारी वारजार्थं ह्यैव तमेतद्यथाविधिः या कृ
रोति न शोच्या सौवधुवर्गस्य जायते वैषम्यं दुर्भगत्वं च भर्तृत्यागं च सत्तम नाशो तजन्म त्रितये कृत्वैतद्व्रतमुत्तमं इदं ये पा
कथिताराजन् द्वितीयातिथिस्तमा यामुपोऽयनरोराजन् दुहिमृद्धिश्चिधं लभेत् भागधेयश्च यामसहप्रणम्यैत्यर्थः
उपोष्यैत्यत्र उपवासनमुपासनं त्रये नक्तं भुंजीतेत्याभिधानात् शुचयोऽप्रयः शिरसा विषमभानव्रतेत्यर्थः नादिकेरेणे
त्यनेन यज्ञभागहरो विष्णुर्भागधेयमत्र सुवर्णं मांसयत्तुष्टयं तत्तन्मांसकृण्वतुर्थं च तुष्टयमित्यर्थः स्त्रिकटिकपक्षकल
त्रसंबोधो मामेवियुज्यतामित्यत्र प्रदद्यात्तत्पूर्वदेवफलानि दद्याच्छ्रद्धया यामिति धारणमात्रं अथेदं नाम
धानात् नक्तप्रणम्यैव नक्तं प्रणम्य भुंजीतेत्यन्वयः इत्येवमकथितेत्यादिना कर्मरंभफलान्तरार्थं आपादयन्तरं य
समाचारः । तद्वत्पुशुभ्रस्य यत्तु द्वितीयाव्रतम् इदं श्रावणादिमासयत्तुष्टयं कृष्णपक्षद्वितीया रातुकादयैर्द्वितीयाव्रतं च दत्तं

उपनिषद्ग्राह्य। एकभक्तेदिवानकेनिशिचद्रोदयेव्रते तिथिस्ताःकालिकीप्राह्णतिमदनरत्नरभ्यतिसग्रहवचनात्
 चद्रोदयव्रतव्यवहारस्य चद्रोदयेऽर्घ्योदातव्योदभ्यक्षतविभूषित इतिचद्रोदयेऽर्घ्यविधानात्। दिनद्वयेतत्सत्त्वेऽसत्ये
 यःपूर्वाचतुर्थसितपक्षेपुमासेपु श्रावणादिषु अशून्यास्त्वव्रतंकुर्धर्माज्जाययातुफलाधिकीभितिमदनरत्नोदाहृतवचना
 त् अत्रपूर्णमांतोनासोप्राह्य दिनद्वयेतथात्वेपूर्वाञ्चत्रगोपूजायवनांप्राशनमितिविशेषोद्विष्टोदासीये श्रावणक
 षण्णतृतीयाकज्जलीसंज्ञेतिदिवादोदासीये कृत्यरत्नावलयां तत्रश्यामवर्णपुष्पादिभिः सांजनाक्षतैश्चदेवीपूजाकज्ज
 लादिसौभाग्यद्रव्यसुवासिनीभ्योदेयमितिशिष्टाचारान् अस्यामृद्वश्रवणयुकायाविष्णुपूजा तदुक्तेहेमाद्रौ विष्णु
 धर्मसूत्रे तृतीयाश्रावणकृष्णायामाश्रावणसंयुता तरुणसंपूज्यगोविंदतुष्टिमग्रामवामुयादिति श्रावणकृष्णचतुर्थी
 सोमकल्पयादि तत्रश्राद्धादिकल्पपातरुथायिफलप्रदमुककल्पयादिप्रबंधेश्रावणकृष्णचतुर्थीसंकष्टचतुर्थीव्रतम् तच्चंद्रो
 दयव्यापिभ्याकार्थं श्रावणेवहुलेपक्षेचतुर्थीतुविधुदये गणेशपूजयित्वाचचंद्रायाध्व्यप्रदीयते इतिकथायां तत्रच
 पूजाविधानात् दिनद्वयेतद्वासावयवासीवापूर्वां मातृविद्विगणेश्वरइतिवचनात् गणेशगौरिवहुलाप्यतिरिक्ता प्रकी
 र्तिता। चतुर्थः पंचमीविह्लादेवतातरुयोगत इतिमदनरत्ने ब्रह्मवैवर्तवचनाच्च नंचतृतीयाविह्लाविवायकवचनात् दिवा
 त्रिमुहूर्तवधेस्त्वयेवप्रदत्तिर्नरात्रावितिश्चामितवयं अह सुतियय. पुण्याः कर्मानुष्ठानतोदिवा नकादिब्रतयोगेपुरा
 त्रियोगोविशिष्यतइति नरात्रिवधस्यांपुरात्रिसाध्यकर्मसुहेमाद्रिमाधयाद्रिभिरुक्तत्वात् अथव्रतविधिः मासप
 क्षाष्टाह्निरस्य विद्यापनपुत्ररोगमुक्तिसकटनाशकाम स्त्रीतुभर्तादिविरहसंकटादिमुक्तिकामामसंकटचतुर्थीव्रतपूजादिकं
 करिष्य इतिसंकल्पःसौवर्णरौप्यताम्रभूषणयाद्यन्यतमा गणेशमूर्तिरुत्वा जलपूर्णवस्त्रयुतंकुभंतरुयाअग्रेरथापदि
 त्वापेह्रिशोपचारै पूजयेत् तत्रादौभ्यान लेबेदरचतुर्बाहुभिर्नजरकवर्णक नानारत्नै सुभेषाद्वयप्रसन्नास्यविधितयेत

ध्यायेद्भजान्तदेवतसकांयनसन्निभं चतुर्भुजमहाकांथमुपकांठिसमप्रभं आवाहनं आगच्छस्वजगन्नाथसुरासुर
 नमस्कृत्य अनाधुनाथसर्वज्ञविघ्नराजनमोरुतुते गजारुणायनमः १ आसनं गार्गात्सर्वलोकानामिन्द्रादीनां विशेपतः
 भक्तदरिद्रविच्छेदिकदत्तनमोरुतुते विघ्नराजायनमः २ पादयामभेदकानामर्पणनभक्तानां वरदायक देवदेवनमस्ते
 स्तुभक्तानां वरदेभिव लंबोदरायनमः ३ आर्द्रयममहाकायमहारूपश्रोतंतफलदायक देवदेवनमस्तुभ्य सर्वपापनाश
 न शंकरमूनयेनमः ४ आचमनं स्नानपत्राभुतेन वगृहाणानायक अनाधुनाथसर्वज्ञनमोभूय कवाहन उमासुता
 यनमः स्नानं कुरुष्वान्चमनं देवसुरवधभूषवाहनं सर्वापदलनस्वामि शीलकर्तुनेमोरुते वक्रतुंडायनमः ५ चण्ड
 खकपुभं च देवानामपि दुर्लभं गृहाण भगलदेव लंबोदरनमोरुतुते शौर्पकायनमः ७ यज्ञोपवीतम् ब्रह्मसूत्रं सोत्तरीयं
 गृहाण गणनायक आरक्तं ब्रह्मसूत्रं च कनकस्थोत्तरीयकं कुन्दायनमः ८ चंडनम् गृहाणेश्वर सर्वज्ञादिद्वयचंदनम्
 तमम् विनायकनमस्तुभ्य शिवसूनो नमोरुतुते विघ्ननाशनायनमः ९ अक्षताः शालितड्डलसंभूता वक्रकुमाकां
 रुत्वस्त्राडिताः अक्षतान्गणनाथस्त्वगृहाण वरदेभिव पुनर्विघ्ननाशनायनमः १० पुष्पं सुगंधिद्रव्यमालयचगृहा
 ण वनिभाननं विनायकनमस्तुभ्य शिवसूनो नमोरुतुते विकटायनमः ११ धूपं दशांगुलगुलं धूपमुत्तमं गणना
 यक गृहाण देवदेव शत्रुनामोत्तमोरुतुते विकटाक्षायनमः १२ दीपं सर्वज्ञ सर्वज्ञानां सर्वशक्तिविधायिण गृहा
 ण भगलदीपं धूतकर्पूरसंयुतं वामनायनमः १३ नैवेद्यम् नैवेद्यगृह्यता देवेनां नामोदकसंयुतं सर्वान्नफलसंयुक्तं
 सर्वभक्तिसमन्वितं सर्वदेवायनमः १४ फलं फलान्भ्यभुतं तु त्वयानि सुगंधीन्यधनाशत आनीतानि यथाशक्त्या गृ
 हाणोमानिमानद सर्वाङ्गिनां शिनेनमः १५ तांबूलं तांबूलगृह्यता देवानां गर्वच्छेदलैर्बुतं कर्पूरगंधसंयुक्तं सुगंधिमुखम्
 पणं विघ्नहर्त्रेणमः १६ समस्तपूजापिणम् सर्वदेवादिदेवाय सर्वसिद्धिप्रदायक भक्त्या फलानिमापजान् गृहाणोमान्तर

प्रभां सर्वदेवायनमः १७ एवंपूजाप्रकर्तव्यापाठशैरुपचारकैः मोदकान्कारयेत्प्रातस्तिलजानन्दशपावति-दे-
 वाप्रस्थापयेत्पंचविप्रायकल्पयेत् पूजयित्वातुर्विप्रभक्तिभावेनदेववत् दाक्षिण्यपथादत्त्वाशक्त्यापंचैवमोद-
 कान् भक्षयेन्नाशिचंद्रस्यश्रयंदद्यात्पथाविधि चंद्रार्घ्यमंत्रः क्षीरसागरसंभूतसुधारूपनिशाकर गृहाणार्घ्यमयाद-
 तंगणेशप्रतिवर्धन मोदकदानमंत्रः विप्रवर्धनमस्तुभ्यमोदकान्वैदद्यान्महः मोदकान्सकलान्देवदेवदक्षिणया
 न्यितान् आपदुद्धारणार्थायगृह्णाद्विजसत्तम प्रार्थना श्रुद्ब्रह्मतत्तिरिक्वाद्ब्रह्मवर्हानमयाकृतं तत्सर्वपूर्णतां पातु वि-
 प्ररूपगणेश्वर ब्राह्मणभोजयेदेविपायसेनयथासुखं स्वयंभुजीतपंचैवमोदकान्फलसंयुतान् अशक्तश्चक्रमर्ग-
 चाभुंजितदधिसंयुतं अथवाभोजनं कायमेकवारहिमाद्रिजे प्रतिमांगुरवेदद्यादाचार्यायसदक्षिणावलकुंभसमायुक्तं
 त्रयमभिमंजयेत् यमामर्तविविश्वेशविश्वनाथमुमासुतं विघ्नेश्वरंक्षिप्रवरतुभ्यंदास्यान्मयीष्टदं विसर्जनमंत्रः गच्छग-
 च्छसुरश्रेष्ठस्वस्थानेतदंगणेश्वरः ब्रतेनानेनमेतियंपथोक्तफलदीप्तं व इति श्रावणकृष्णचतुर्थ्यां संकष्टचतुर्थीव्रतम् अ-
 स्मिन्नादत्रपार्थिवगणेशपूजाव्ययते अथपार्थिवगणेशव्रतविधिः शमीगर्भाच्चवल्मीकान्मूलादभ्यर्चयेत्पिवा कुलाल-
 चक्रयंत्रोत्थानदीकुलगातांमुदं आनीयेतिशेषः तर्पदेवकुलेचापिगृहेवापिसमाचरेत् प्रतिमाभितिशेषः गणेशा-
 यनमः मृदाहरणं गणपतयेनमः सेचनं हेरवायनमः संघटनम् धरणीधरायनमः प्रतिष्ठापनं महानगणपत-
 येनमः श्रावाहनं लक्षलामकर्त्रेनमः स्नानं शिवांग्रियायनमः पूजनं क्षिप्रायनमः क्षमापनं अमोघसिद्धयेनमः
 विसर्जनं अन्ननैवविधानेनमैनेनप्रतिमांयजेत् वामहस्तेतिस्थितां दिव्यां सपूज्याय विसर्जयेत् प्रथमादि विभेदेनविशे-
 पाः स्युरिमेरमृताः रुक्मंदनगंधोवैकरवारचंपुष्पकं दशगोमूलाधूपानैवेद्यतुगुहोदनं जातीपुष्पद्वितीयेतुनैवे-
 द्यशर्करातथा तृतीयेपंचकंपुष्पनैवेद्यं लङ्कतथा चतुर्थैवकुलंपुष्पनैवेद्यं तुल्यपूष्पकं पंचमेशतपत्रतुनैवेद्यं वटकं तथा

पञ्चकद्वारकपुष्पवैद्यपूरिकामता । सप्तमवैद्यमदारनैवेद्यघोरिकारमृता । अष्टमहर्कपुष्पचमकनैवेद्यमुच्यते नव
 गस्तिपुष्पचैनेवेद्यपायसरुमृतं दशभोरिणीपुष्पदुग्धनैवेद्यमुच्यते । एकादशेकदंबचनैवेद्यपंचखाद्यकं द्वादशेकुंदपु
 ष्पचनैवेद्यकदलीफलम् । त्रयोदशेमालतीपुष्पनैवेद्यदाडिर्फलं । चतुर्दशेश्वेतपुष्पनैवेद्यजामनफलं । पौडशेविल्वप
 ञ्चद्राक्षानैवेद्यमुच्यते । विष्णुक्रांतं सप्तदशेकालिंशचनिवेद्येत । शतावर्यष्टादशकेमधूकफलेयवच । एकोनाविशेषत
 षाभृंगराजं चक्षुरिका । विशकेचक्षुर्भाषं प्रियालं च निवेद्येत । एकविंशेचदूर्वावनैवेद्यचघृतोदन । दिनेदिनेतथादूर्वा
 दृढिः कार्यप्रयत्नतः । एकविंशतिमूर्तीर्वाप्रत्यहं पूजयेत् । त्रिसप्तदिनपर्यंतं शिशिः प्रजायते । रक्तचदनशंखा
 सर्वाभावेतथाक्षताः । पुष्पाधैचतथादूर्वानैवेद्यं च खाद्यकं । एकात्राहारशालः स्याद्भूमिशाधिर्जितोद्भूय । भाद्रमासि
 चतुर्थ्यां तु तथापनविधिं चरेत् । चतुर्थ्यां वारणहैमपलेनापितद्वर्कं । सौवर्ण्यगणपंचापि विधिना पूजयेन्नरः । तद्वत्समा
 हरेत्सम्यगेकविंशतिपुञ्जिकाः । रात्रौ जागरणं कुर्व्याद्भोतयाद्यादिमगैलः । सहस्त्रनामस्ते । त्रयप्रभाते हरणोदये । क
 ण्वा नित्याविधिं सर्वमगमो कविधानतः । अष्टद्वयैर्गणेशस्य मोदकैः पायसेन वा । रंभाफलैः सलानैश्च अष्टोत्तरसहस्रकं
 अष्टोत्तरशतवर्षपततः पूर्णहृतिहुनेत् । आगमो कविधानेन नोदिकेनाथवाप्यजेत् । दिक्पालेभ्यो बलिं दद्याद्भिषेकं सना
 चरेत् । आचार्यपूजयेत्पश्चाद्ब्रह्मालंकारभूषणैः । तस्मै तां प्रतिमं दद्यात्सपूज्यपविधिं च नरः । दानमन्नः यन्माप्नोति विश्वे
 शं विश्वनाथमुमासुत । विशेषश्चरंक्षिप्रवरंतुभ्यं दारस्याभ्यर्च्य । विघ्नेश्वरः प्रीयतां भिक्षुप्रकारो शिवप्रदः हैमवारणदा
 नेन सर्वविघ्नविनाशयतु । ततो गांदिशि णां दद्यादेकवर्ण्यपयस्विनीं । सहस्रं वा ज्ञातं वापि एकविंशतिमेव च । ब्रह्मणाभ्यर्ज
 यत्पश्चात्पायसैः साज्यशर्करैः । एवं केतुदेवैर्पुंसर्वसिद्धिः प्रजायते । इति चिंतामणिकल्पे पाथ्यगणपतिपूजाविधिः ।
 समाप्तः । उक्तं च हेमाद्रौ विष्णुपुराणे । चतुर्थ्यां वारणहैमपलाद्ब्रह्मं तु शोभनं । कारयित्वा कुशयुतं तिलद्रोणे परिचर्यसेत् ।

यत्पुनः पूजयित्वानवेद्यविनिवेदयेत् तत्तत्तुवाह्मणेदद्याद्गणेशः प्रीयतामिति काठ्यारैभेपुसर्वपुत्रस्यविघ्नं
 जायते राज्ञकामस्तथाऽयं श्रीकामः श्रेयमाप्नुयान्नवारणां सप्तजन्मानिभवानिमदविह्वलाः इदं चैव आचरेत्का-
 तिकेकार्वाक्येतिहेमाद्रिः अपद्रुवर्गाणपतिव्रतकथा सौरपुराणे ईश्वरउवाच "शृणुस्वप्रवक्ष्यामिन्नानामुत्तमं द्र-
 तम् अस्मिन् दुर्गणपतेव्रतं जैलेक्यविश्रुतं भगवत्यापुराचरिण्यैर्पार्वत्याचमयामह सरस्वत्यामहेद्रेण विष्णुनाथन
 देन च अथैव श्रेदेवगंधर्मुनिभिः किन्नरैर्नरैः चाणैस्तद्व्रतं सर्वैः पुराकल्पपण्डितानां चतुर्थायामवेच्छुक्तां मोक्षानां स-
 रुपपुण्यदा तस्याव्रतमिदं कुर्यात्कार्तिक्यावापञ्चानन गङ्गाननं चतुर्बाहुभेकदं तद्विपाननं विधाय हेस्त्राविघ्नेशहेम
 पंठासतस्थितं तथहेमनर्प्यद्वैतदाधारं देववस्थितं संस्थाप्य विघ्नहर्त्ता रंकलशेतास्वभाजने वेष्टि नैरक्तवस्त्रेण
 सर्वतोभद्रमंडले पूजयेद्भक्तकुसुमैः पात्रिकाभिश्चपंचभिः किल वपञ्चमपांमार्गशर्मोद्वहिरिप्रियां तुलसीमित्रयथैः अन्नैः
 सुगंधिकुसुमैः पात्रिकाभिर्विशेषतः फलैश्च भोदकैः पश्चादुपहारं प्रकल्पयेत् यथावदुपचारैश्च पूजयेद्भिरजासुतं उमा
 सुतनमरतुभ्यवेभ्यवापि न सनातन विघ्नोद्योधि स कलमर्धपायं ददामिते अर्घ्यपायमर्घ्यो गणेश्वराय देवाय कु-
 मारगुरवे नमः लंबोदराय देवाय सर्वविघ्नापहारेण पूजामंत्रः 'उमांगमलसंभूतोदानदां नांवायवै अनुग्रहं पदं
 दानां स देवः पातु विश्वधूक् धृपञ्च परं ज्योतिः प्रकाशाय सर्वोत्सिद्धिप्रदाय च दीपंतु भयप्रदा रयामिमहो देवात्मने न
 मः दीपमंत्रः गणानां गणपतिं ह्रिदे इत्युपहारमंत्रः गणेश्वरगणायैव क्षणीरेण पुत्रं गजानन व्रतं संपूर्णनाया
 तुल्यं प्रसादादिभानन प्रार्थनामंत्रः पूर्वसंपूज्य विघ्नं यथाविभव विस्तरैः सोपस्करगणायैव क्षमाचार्यं यन्निवेदयेत्
 ग्रहाण भगवन् ब्रह्मन् गणराजं सदाक्षिणं व्रतं च द्रवचानादयं संपूर्णैया तु सुव्रत दानमंत्रः पूर्वपः पंचवर्गाणि कृत्वा या-
 पनमारभेत् ईदृशितान् लभते कामान्तिहतिशंकरपदं अथवा शुक्लपक्षस्य चतुर्थ्यां संयते द्विपः कुर्याद्वश्यं नयत्येवं

सर्वासिद्धिमवाप्नुयात् उद्यापनं विना यस्य तत्करोति तत्र तमुत्तमं तेन गुणकतिलैः कार्द्व्यं प्रातः स्नानपठानन हेन्नावार
 जतेनापि कृत्वा गणपतिं पुषः पंचगव्यं रतुसंस्नाप्य दूर्वाभिः संप्रपूजयेत् तं भैरवस्तु दशभिर्भक्त्या दूर्वापुष्पैः शिखिध्वज
 दूर्वापुष्पैः शिखिध्वजं प्रतिमं ब्रह्मदूर्वां नुदति रनुज्ञायते मंत्राश्चनामात्मकाः स्कंदपुराणे गणाधिप नमस्तस्मै तस्मै नमः पुत्राय
 नाशन विनायके शुभो वातसर्वसिद्धिप्रदायक एकदंते भवको तितथामूपकवाहन कुमारगुरवे तुभ्यमेभिर्नामपदैः पु
 थगिति इत्येवं कथितवरसर्वसिद्धिप्रदं शुभं व्रतं दूर्वागणपतेः किमन्यच्छेत्तुमिच्छसि इदं व्रतं श्रावणे कार्तिके वा
 रं मणीपं चतुर्थ्या भवेच्छुक्लानभो मासस्य पुण्यदा तस्यां व्रतमिदं कुर्यात् कार्तिक्या वा पठानन कार्तिकशुक्लचतुर्थ्या
 मारं मणीपं कार्तिकशुक्लचतुर्थ्या व्रतं कुर्यादिति शुक्लचतुर्थ्या समाभिव्यहाराच्च श्रान्तदूर्वालक्षणं सप्तपत्रास्तु
 हरितादूर्वाः प्रादेश संमिताः यद्वा पंचशाखाः स्युर्ध्वस्तथाः पटभिरंगुलैः प्रत्येकं मूलमंत्रैः लक्षपूजा समाचरेत् समासीतु
 महापूजाहर्मि दूर्वासमर्पयेत् प्रथमदिनानुसरणक्रमेण पुण्यानि वेदनक्रम उपचरेत् करविरिपुण्यादिविष्णुक्रांतं पुण्या
 णिपत्राणि चेति श्रथश्रावणकृष्णवतुर्थ्यां संकष्टचतुर्थ्यां व्रतकथा हेमाद्रौ स्कांदे ऋषय ऊचुः दारिद्र्यशोककष्टाद्यैः पी
 डितानां च वैरिभिः राज्यभ्रष्टैर्हृत्पैः स्वैः क्रियते किं सुखायैभिः यनर्हानैर्जनैः स्कंदसर्वोपद्रवपीडितैः विद्यापुत्रग्रह
 भ्रष्टैरोगपुष्पैः शिवायैभिः कर्तव्यं किं वदोपायं पुनः क्षेमार्थां सिद्धये स्कंद उवाच शृणु ध्यं मुनयः सर्वे व्रतानां व्रतमु
 तमं संकष्टतरणनाम पुत्रादि सुखदायकं येनोपायेन संकष्टतरति भुवि देहि नः यद्भक्तदेवकी पुत्रः कृष्ण पुत्राय दत्त
 वान् श्ररण्ये किं यमानाय पुनः क्षेमार्थं सिद्धये यथा कथितवान् पूर्वगणे शोमातरं प्राति तथा कथितवान् श्रीशोद्भाप
 रं पांडवान् प्राति ऋषय ऊचुः कथं कथितवान् पाणर्वर्ती श्रीगणेश्वरः तथा पृच्छंति मुनयो लोकानुग्रहकांक्षिण स्कंद उ
 वाच पुराकृतपुण्ये हि माचलसुतासती तपस्तप्तवती भूरि नटः शंकरः पतिः तदा सरमारहेरं वराणे शं पूर्वजं मुत

तः शृणु। दाग तं दृष्ट्वा गणेशं परिदृश्यति पार्वतपूर्वाच । तं पुरतः क्षमया धोरं दृष्ट्वा तं रत्नमहर्षणं नम्रातः पार्वती कातोभि
रशोभमवब्रूमः । संकष्टतरणानां भवतं नारद उक्त्वा न । त्वदीयं यद्भक्तानां मर्कटयस्वपुरातनं तच्छृत्वा पार्वती वा
वयं संकष्टतरणं व्रतं प्रीत्या कथितवान् देवो गणेशो ज्ञानसिद्धिदः । श्रीगणेश उवाच । श्रावणे कृष्णपक्षतृतीये तु विधू
दये गणेशं पूजयित्वा च चंद्रायार्घ्यं प्रदीपयते पार्वत्युवाच । कियते केना विधिना । कीं कार्या कींच पूजनं । उवाच न कदा
कार्यं न चाः करं पुंस्तु पूजने । किं ध्यानं श्रीगणेशं स्मरणां शवद विस्तरं । त गणेश उवाच । चतुर्थ्या प्रातरुत्थाय दंतधा
वनपूर्वकं ग्राह्यं व्रतमिदं पुण्यसंकष्टतरणं शुभं । कर्तव्यमिति संकल्प्य व्रते स्मिन् गणपं रमरेत् । तत्र मंत्रः निराहारो
स्मिन् देवे वा यावच्चंद्रोदयो भवेत् । भक्ष्यामि पूजयित्वा हंसकण्ठात्तरयस्व मां । एवं संकल्प्य रार्द्रां स्नात्वा कृत्वा तिलैः शुभैः
अर्घ्यैः कर्तुं विधायैव पश्चात् पूज्यो गणाधिपः । त्रिभिर्मासैस्तदर्थे न तृतीयां शेन वा पुनः । यथा शक्त्या तु वा हं भीक्रियते प्राति
मातया । विलशाठ्यं न कर्तव्यं कृते कार्थं विनश्यति । जलपूर्णं च स्त्रियुतं कुंभं तस्याग्रतो न्यसेत् । पद्ममण्डलं पुरं गंध
पुष्पैः प्रपूजयेत् । एव व्रतं तु कर्तव्यं प्रतिमासं त्वया । द्विजे यावज्जीवं तु वा वर्षा एवेकं विंशति वा तथा अशक्त्या वै कर्तव्यं वा
प्रति वर्षं मया पिवा । उवाच पतंतु कर्तव्यं वचतुर्थ्यां श्रावणे ऽसिते । रव्यं कारश्च तथा कार्थः संकष्टहरणेति धी । गणेशं च त
था चार्घ्यं सर्वं शास्त्रविशारदं । श्रद्धया प्रार्थयेदादौ तिनो के व्रतं माचरेत् । एकविंशति विप्रैश्च वस्त्रालंकारभूषणैः पूज
येद्गोहिरण्यैर्हृत्वा दौ विधिनानलं । होमयेन्मोदकान्पश्यात्तिलां कान्धूतं सयुतान् । श्राद्धोत्तरसहस्रं वानां चेदंष्टाल
रंशतं । श्रद्धा विंशतिसंस्मर्यैर्वा मोदकैर्वा सशर्करैः । आज्या काट्यां शुभान् शुल्बान् जुहुयाज्जातवेदासि । गीतैर्विद्वन्निन
दैर्मक्तिभावपुरस्कृतैः । पुराणवेदाध्ययनैः पूजयेत् श्रीगणेश्वरं । एवं जागरणं कार्थ्यं दत्त्वा दानादिकं तथा स्मरन् की
मथा चार्घ्यं भूषयेद्ब्रह्मभूषणैः । उपानच्छन्नगोदानकमंडलुफलादिभिः । शय्यावाहनमूदानधनधान्यपट्टादिभिः ।

यथा शक्त्यात्र कर्तव्यं तद्विद्याभावाभिच्छ्रुता एकविंशतिविध्याश्च भोजयेन्नामभिर्भक्ष्यं गजस्वयं विभ्रराजश्च लब्धवाद्दर
शिवात्मजो वक्रतुण्डः शूर्पकर्णः कुब्जश्चैव गणेश्वरः विद्वानाशो हि विभक्तो वासनः सर्वदेवतः सर्वातिनाशो भगवा
निब्रह्महर्ता यधुश्चक्रः सर्वदेवाधिदेवश्च सर्वपोहश्चैस्मृतः एकदंतः कृष्णरूपो भालं चंद्रगणेश्वरः गणपत्यैकविंश
श्वसर्व एते गणेश्वराः एकव्रतविधानेन प्रसन्नो हं न संशयः द्वादशभिर्वालिताः कामान्तरमव्रतं मन्त्रियकुरु श्रीभगवानु
वाच एवंतु कथितं पूर्वगणेशेन स्वयं नृप पार्वत्या तत्कृतराजन्व्रतं संकटनाशनं ब्रतं नानेन सालेभ्यो महादेवपतिस्वकं
दंवकुरु नमहा राजन् ब्रतं संकटनाशनं चतुर्थीसंकटानामस्मरकंदं न कथितं मूर्तिं च ऋषिभिर्लोकपालैश्च लोके कृतमिदं ब्रतं
सूत उवाच एवं युधिष्ठिर राजा राज्ञ्यकामनया द्विज ब्रतं शत्रून् निहरयान् श्वराज्यं प्राप्तात्वा न स्वयं तरुमात्स्यं त्रयैरेन ब्रतं
काटर्षी विचक्षणैः ब्रतं कुरुते विज्ञेयः येन धर्मार्थकामाश्च मोक्षश्चापि भवोत्कल करोति यो ब्रतं विप्रसंवकामार्थं सिद्धिदं स
वाहितफलयाति पश्चाद्दणपतां ब्रजेत् यदा यदा पदं विज्ञात्तरः प्राप्नोति संकटं तदा न दाप्रकर्तव्यं ब्रतं संकटनाशनं त्रिषु
रंहंतुं कथिन्न कर्तुं देवनशुलिना त्रैलोक्यभूतिकामेन मेहेद्रेण च तत्कृतं रावणेन कृतं पूर्वबालिबंधनभक्तं स्वकीयं प्राप्ता
यात्तराज्यं गणेशस्य प्रसादतः सीतान्वेषणकोमिन कृतं वायुसुतेन च संकल्पदृष्टवान्सौम्यं सीतारामप्रियापूरं दमयं
त्याहृतं पूर्वबलान्वयपकारणात् सापत्तिनैपथ्यं लेभे पुनरश्लोकं द्विजोत्तमाः अहल्यापि पतिरेभे गौतमं प्राणवच्छ्रमं वि
द्याध्यालभते विद्यां वनाधीधनमाप्नुयात् पुत्रार्थं पुत्रमाप्नोति रेगिरोगात् प्रमुच्यते ब्रतमेतद्विशेषस्वसर्वकामफलप्र
दं येन चोत्थेन देवेश नरो राजपुत्राश्च विदति राज्ञि च जायते नारीश्च पिदासकुलोद्भवा राजपुत्रो जयच्छन्नगरुडः पद्मगान्धिव
द्राक्ष्यमाणो ब्रह्मवर्चस्वं प्राप्य सर्वोपि प्रीतिं भवेत् वर्णाश्रमविहीनोपि सोपि सिद्धिं च विदति इति संकटचतुर्थी ब्रतकथा तथैव
नारदीये श्रावणस्य न सुश्रुतं जातिचंद्रो देवमुने गणेशाय प्रदद्याच्च ह्यर्घ्यं विधिद्विवार चंद्रो देवेन्द्रः प्रदानाभिधानात्

कृष्णपञ्चचतुर्थ्यभिधानं तत्रध्यानं लंघोदरंचतुर्बाहुं त्रिनेत्रं कवणैकं नानारत्नविभूषाढांप्रसन्नास्यं विंचितयेत् आ
 दाहनादिभिः सर्वैरुपचरैः समर्थयेत् तैवेद्यमोदकान्दद्याद्गणेशपदमाप्नुयात् नानेन सदृशचान्यद्भूतमस्ति जगज्ज्वे
 तस्मात्कार्यं प्रयत्नेन सर्वान् लोकमानभोऽसता आ वणकृष्णपंचम्यामन्नव्रतम् नारदीये आ वणैकृष्णपंचम्यां व्रत
 मेतत्समुद्धिदं चतुर्थ्यादिनशेषेतु सर्वाण्यन्नानि नारद एवमप्यग्रेषु सस्थाप्य जलेनाप्लावयेत्सुधीः ततो यामातरे
 तत्तु निष्कारयति धापयेत् प्रातर्भानौ समुदिते पितृश्वेतथाऋषान् देवाश्चान्यैर्यसु स्नातः कृत्वा नैवेद्यमन्नतः तद
 द्वायाचकेभ्यश्च प्रयच्छेत्प्रातमानसः सर्वदिनें शिषु देवप्रदोपेति शिवालये गत्वा सपूज्य देवेशालिग रूपिणमिथ्वरं गंध
 पुष्पादिभिः सम्यक् पूजयित्वा महेश्वरं यजेत्पंचाक्षरीं विद्यां शतचापि सहस्रकं जपति वेद्ये वा यमवायमवकूपिणे
 स्नात्वा नैवेद्यैर्दिकैश्च पौराणैश्चापि नाकुलः प्रार्थयेद्देवमांशानशश्वत्सर्वार्थसिद्धये शारदीयानि चाज्ञानि तथा वा
 संतिकान्यपि यानि स्युस्तैः समृद्धो ह भूयाजन्मानि जन्मानि दत्त्वा न्नब्राह्मणादिभ्यः स्वयभुजितवान्मतः एतदन्नं
 तनामिवि विना चरितवान्भिः सर्वान्नमपूजनकपरलोके गतिप्रदं श्रन्नैव आ वणकृष्णपंचम्यास्तुही विटपदेवी पूजा
 तत्राशुष्टाः सुतेजनाई नैवेद्यपंचम्या भवनागणे पूजयेन्मनसा देवस्त्रिहो विटपसंस्थितां करवीरैर्जातिपुष्पैः शतपत्रै
 सचंदनैः स्नापयेद्गन्धपयसा तथा शीतोदकेन च सधृतं पयसा पूर्णं दीपं दद्यात्सगुणुलं मनसा देवीं विपहरा इति
 भोजेण भौनव्रतेनारयाः पूजाकार्यं संपूछाश्च कादिविपशातिर्भवतीति श्रन्नश्चावणकृष्णपष्टास्कंदपूजागृहस्य च
 तिस्मरणात् श्रष्टसर्वमाससप्तमीप्रातिथिपत्वेनादित्य पूज्यः उक्तं च सप्तम्याभास्करस्य चेति श्रद्धां ज्ञात्वा न्यासु गति
 प्रदव्रतगत्वेन नकाशीत्वं दृष्ट्वा पुन्याद्दत्तसराते च गोप्रादौ पौरुषं पुरं याति सुगतिं व्रतमुत्तममिति पद्मपुराणवचनात्
 श्रद्धां वा वणमासिकं कृष्णशुक्लवर्गयोः कोमारीपूजा तदुक्तं निःप्रास्यते भविष्योत्तरे आ वणैकृष्णपंचम्यां कुर्यान्नकभा

जनं दारयाष्टकमकनस्यभूताहतरतः उपयास्तपरावापनवन्ध्याप्रलयादभाः । कागशागातवनाद्या-
 ङिकीपूजयेत्सदा कृत्वा रौप्यमर्घ्यं शक्त्या दुर्गावैपापनाशिनो कर्त्तारस्य पुण्यैश्वर्ये आगुरुचन्दनैः धूपेन च दशां
 गेन मोदकैश्च आपि पूजयेत् कुमारो भोजयेत् पश्चात्स्त्रियो विप्रश्च यथा कृतः भुञ्जीत वागयतः परवाहिल्वपत्रकताशनः
 एवं यः पूजयेदर्थ्यां श्रद्धाभाक्सि मन्त्रितः स याति परमं स्थानं यत्र देवो गृहः स्थित इति श्रद्धा श्रावणकृष्णदशम्यां
 तिथिपत्वेनातंकपूजाद्वतं तदुक्तं दशम्याभन्तकस्येति श्रुतकोषमः तस्य पूजा कार्या श्राव-
 णकृष्णिकादश्यां रोहिणीयोगान्वितायां रोहिणीचन्द्रव्रतं भविष्योत्तरे युधिष्ठिरउवाच धनादुर्वैवरे देववर्षाकाल-
 उपस्थिते मयूरके काकुलिते देवदुर्गरावपूरिते कुलस्त्रियः प्रयच्छतिकस्यार्द्धकान्नदेवता किं व्रतं कस्य विख्यातमिदं क-
 स्याति यौ भवेत् श्रीकृष्ण उवाच प्रवृत्ते श्रावणे मासि कृष्णपक्षे ह्युपस्थिते एकादश्यां शुचिर्भूत्वा स्नात्वा सर्वां षधीजलैः
 मापचूर्णनरजद्रकुर्याद्विदुरिकाशतं भोदकांश्च तथा पंचघृतप्रस्थं सुनिर्मलं नरानेकैकमुद्दिश्य ततो गत्वा जलाशये
 द्रुष्टपानीय रहितेन वसे पजलैर्भूते तस्यैव पुलिने रमेजलान्ति गोमयादिना कृत्वा मरडिकं दत्तं पिष्टकादिभिरावृतं चर्वि-
 तं मधुकुसुमैर्धूपदीपाक्षतैर्जलैः तत्र चंद्रालिखेद्वैरो हि एष्यासहितं विभुं शर्चयेत्तस्य भार्यो हि मंत्रेणानेन भावितः
 सोमराजनमस्ते रतुरो हि एष्येते न मोनमः महासति महादेवि संपादय ममोष्टितं इत्थं संपूज्य तस्याग्नेनैव दद्यात्तर्प-
 तं तत्रैव ब्राह्मणे दद्यात्सोमोमि प्रीयतामिति भद्रं वैरो हि रोहिणीशशिनः प्रियेति एवमुच्चार्य दत्त्वा च ततो त-
 जलमाविशेत् कंठांतं कटिमात्रं वा गुल्फांतं वा जलाशये दध्येत मनसा चंद्ररोहिणीसहितं तदा यावत्समस्तं यद्भुक्तं भूत्वा
 चांतरतटे स्थितः निवेदय वसनं प्राप्य ततो विप्राय भोजनं दक्षिणासहितं दयं निष्पावं वापि कल्पयेत्तमस्तथा शक्त्या यथा
 वित्तं यथा चित्तं तथा तथा-यः करोति नरो राजन् नरां वाचकुमारिका वर्षे वर्षे विधानेन यद्येदं रोहिणीव्रतं दहलोके चिरं

रिषत्वाधनधाम्यसंभक्तुले गृहं श्रमे शुभं लक्ष्मीं पुत्रपौत्रादिसंतातिं तत्र स्तुतीर्थमरणं ततो ब्रह्मपुरं ब्रजे तस्माद्दिग्गुण-
 रं परार्थतोलोत्तमं पुरं शुभं हेरोहिणीशशधराभिमतगहिताचर्किं कारुणं शुणुनरेन्द्रं निवेदयामि संस्पृष्टमाषवरं विदुषिकासि-
 तं पटुं कज्जैर्गुह्यते न फलं तदेव इति भविष्यति ते रोहिणीचन्द्रवतः इयं आवर्णाकृष्णैकादशी कामिका अस्याः कथा ब्रह्म-
 वैवर्ते पद्मपुराणे च युधिष्ठिर उवाच श्रावणस्यासिते पक्षे किना भैकादशी भवेत् तमेकथय गोविंद वा सुदेव न मारु-
 ते श्रीकृष्ण उवाच शृणु रत्नं प्रवक्ष्यामि कथां पापप्रणाशिनीं यात्रोका ब्रह्मणा पूर्वं पृच्छ्यते नारदाय च नारद उवा-
 च भगवन् श्रोतुमिच्छामि त्वतो हं कमलासन श्रावणस्यासिते पक्षे किना भैकादशी मता को देवः को विधिस्तस्याः
 किं पुण्यं कथय प्रभो ब्रह्मोवाच शृणु नारद त्वेवाभिलोकानां हितं कान्यया श्रावणैकादशो कृष्णामिका नामनाम-
 तः परयाः श्रवणमन्त्रेण वा ज्ञिपेय फलं लभेत् अस्यां पूजयेद्देवं शंखचक्रगदाधरं श्रीधरं स्यमहाविष्णुं माधवं मधु-
 सूदनं पूजयेत् स्यायते यो वै तस्य पुण्यफलं शृणु न गयायान्काश्यांचनैमिषेन च पुष्करे तत्फलं समवाप्नोति पत्तलं क-
 ण्णपूजनात् गोटावर्ध्यां गुरौ प्रहेन्यतीपाते च दंडके न तत्फलं मवाप्नोति पत्तलं कण्णपूजनात् ससागरवतोपेता यो-
 ददाति वसुधारां कामिका व्रतधारिण्य उभौ समफलौ स्मृतौ प्रसूयमानां यो धेनुं दत्त्वा सोऽपस्करान् प तत्फलं समवाप्नो-
 तिकां कामिका व्रतकृत्तरः श्रावणे श्रीधरदेव पूजयेद्यो नरोत्तमः तेनैव पूजितो दिवा गंधर्वो रराज किन्नराः तस्मात्सर्वप्रयत्ने-
 न कामिका दिवसे हरिः पूजनीयो यथा शाकिमानुषैः पापभीरुभिः ससारार्णवमश्रापे पापपंके समभक्तुलाः तेषामुद्धर-
 णार्थाय कामिका व्रतमुत्तमं एव नारद जानीहि पुरा प्राह हरिः स्वयं ॥ अथ धारम विद्या निरैतैर्पत्तलं प्राप्य तेन रैः ततो बहु-
 तरं विद्विकां कामिका व्रतसेवनान् राशौ जागरेण कृत्वा कामिका व्रतकृत्तरः न पश्यति यमं रोद्रेनैव पश्यति दुर्गातिं
 न पश्यति कुयोनिं च कामिका व्रतसेवनान् कामिकाया व्रतं कृत्वा कैवल्यं योगिनिगताः तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कर्तव्यं नित्यं

तांमभिः तुलसीप्रसवैः पञ्चैर्नारः पूजयेद्वरिं नसालिप्यतिपापेनपञ्चपत्राभिर्वाभसा स्वर्णभारसहस्रतुरजतंचचतुर्गु
 णं तत्फलं समवाप्नोति तुलसीदलपूजनात् रक्तमौक्तिकैर्दृढप्रवालादिभिरर्चितः ननुप्यतितथाविष्णुरतुलसीपूज
 नायथा तुलस्यामंजरीभिरस्तुपूजितोयेनकेशवः आजन्मकृतपापस्यतेनसंमार्जितालिपिः पादद्वानिखिलावसंयशम
 नीरुष्टावपुःपार्वनारोगानामभिवर्दिता निरसनीसिकांतकत्रासिनीः प्रत्यासत्तिविधायिनी भगवतः कृष्णस्य संरोपिता
 न्यस्तातच्चरणौ किं फलदा तस्यैतुलस्यै नमः दीपं ददाति यो मर्थो दिवारत्रौ हरेर्दत्ते तस्य पुण्यस्य संख्यानं चित्रगु
 षो न वेत्यल कृष्णो मे दीपकोय स्य ज्वलत्येकादशी दिने पितरस्तस्य तप्यति ह्यमृतं न दिविरिष्यताः द्यूते न दीपं प्रज्वाल्य
 तिलवैलेन वा पुनः प्रयाति सुर्धले को स दीपकोऽतिशयैर्वृतः इयंतवाग्नेकथिता कामिकामहिमामया अतो न रश्मि कर्त
 न्यार्सर्वपातकनाशिनो ब्रह्महत्याप्रशमनी भूण्ड्रया विनाशिनो शिदिवस्थानदात्री च महापुण्यफलप्रदा श्रुत्वा
 माहात्म्यमेतस्यानारः श्रद्धासमन्वितः विष्णुलोकमवाप्नोति सर्वपापैः प्रमुच्यते इति ब्रह्मवैवर्ते पञ्चपुराणेषु आवर्ण
 कृष्णकृत्तरी कामिका ब्रतम् अथ श्रीधरनाम्नो विष्णोः पूजनं नारदीयेषु आवर्णकृष्णपक्षे तु एकादश्या नरोत्तमः कामि
 कां समुपैष्यैव नियमेन द्विजोत्तमः दत्त्वा च दक्षिणां भैष्या विमुञ्च्या श्रीतवांधवैः एवं यः कुरुते विप्र कामिका ब्रतमुत्तमं स
 सर्वकामान् लभते याति विष्णोः परं पदमिति अथ द्वादश्यां श्रीधरपूजादिकं विधेयम् तदुक्तं महाभारते दानधर्म अ
 होरात्रेण द्वादश्यां श्रावणे मासि श्रीधरं पंचपद्ममवाप्नोति विमानरथः समोदते हति अथ त्रयोदश्यां कामत्रयोदशी ब्रत
 हमाद्रौ ब्रह्मोवाच कामं पूज्य त्रयोदश्यां सुरुषो जायते नरः इष्टारूपवर्तो मायार्थं कामं श्रलभतेऽधिकं त् पक्षत्रयोद
 शी ब्रतमपि कार्द्व्यं आवर्णकृष्णचतुर्दश्यां पक्षचतुर्दशी ब्रतं शिवरात्रि ब्रते वक्ष्यते आवर्णानां वारुण्यां श्राद्धादिकृत्प
 मं कं नारदीये ॥ श्रुचौ नभसि भाद्रे च मासे पूर्णसितेति श्रौ पितृश्राद्धं न होमसुरार्च्यो नैव मश्नुत इति ॥

अत्रैव अमाधार्यापि ठोरव्रतं मध्ये देहे तु पालाद्वतिप्रसिद्धं साप्रदोपव्यापिनीग्राह्या यदापूर्वरजोप्रदोपठ्यापत्यमा
 यस्तदापराकार्या अथव्रतविधिः मासपक्षाद्युल्लिख्यममहजन्मनिजन्मतरेव पुत्रपौत्रफलावाप्त्यर्थं पिठोरव्रतं क
 रिष्य इति संकल्प्य देवीपूजां कृत्वा संध्याकाले स्नात्वा प्रदोपसमये देवीसंपूज्य पौडशोपचारैः ब्राह्मणसुत्रासिनीसमो
 ज्य पश्चात्स्वयं भुंजीत इति विधिः नमो देव्यै इति मंत्रेण पौडशोपचारैः पूजनं कुर्यात् अथ कथा इन्द्राण्युत्राच अपु
 त्रालभते कामं परञ्च महत्फलं व्रतानां परमं श्रेष्ठं कथयत्वा हि प्रवर्तते पार्वत्युवाच प्राचीन श्रीधरो विप्रञ्जि गोत्रो य
 नेधरः तस्य भार्या सुमित्रा च यदहर्धर्मण व्रतेते श्रीधरस्य सुगोत्रेष्ठः शंकरो नामनामतः तस्य भार्या विदेहा च मृता म
 त्याभवत्तदा श्रीधरस्य पितुः श्राद्धे विदेहा च प्रसूयते दुःख्युक्ताः सुमित्रा च विदेहा परिवर्जयत् दुःख्युक्ता वनं प्राप्ता म
 ठमेकददर्शसा सरिच्च प्रचला यत्र विदेहा तत्र सागता मठमध्ये स्थिता तारिपश्यती च पुनः पुनः कुत्रेयमधुना प्राप्ता लक्ष
 णान्वितसुंदरी मठाधिपा विचार्यैव विदेहामाह सत्वरं लकिनोपश्वेत तालैरनेकै र्स्थायते शुभं त्वां प्रसिद्ध्या नमं क
 लान्छुशीघ्रं यथागतं विदेहोवाच दुःख्युक्तां यमां चात्र क्रामंतीं च वनांतरं माघसेयुश्चापि गार्क्षिभं मम भवेत्कथं न
 ठनार्पुवाच अत्रागारय चतुःषष्टिदिव्ययोग्यादयस्त्विमाः पूजनार्थं समयात्तां निशामध्ये शुभान् स्थिताः तव कामं प्रकु
 र्वंति जीविष्यति च बालकान् विल्वपत्रेषु गृह्णात्स्वन्मधुना भवमानि नो लुप्ता तत्र विदेहा च विल्वपत्रेषु संस्थिता क्षणेनै
 कतक्षोऽणिगामठमध्ये स मागताः ज्ञात्वा मनोऽप्यगंधं च मठनारीमप्यच्छन् कुतो मनुष्यगंधश्च मठगेहसमाश्रितः निशा
 मध्ये चतुःषष्टि दिव्यन्तत्र स मागताः अनेकैश्च महारतैः फलैर्नानाविधैरपि निविष्टा मठदेवतामाह्वयं कुर्व
 तेस्माहि श्रावणस्य तु मासस्य कृष्णपक्षे कुट्टतिथौ पूजां कृत्वा चतुःषष्टिरतिथीन्द्रव्रतेस्माहि वदते स्म मनोऽप्यासा
 लुप्ता यप्रकटाभवत् नमाशुचित्वमापन्नं मातर्मवालोकं मत तवाग्रे मृतमादाप्यस्थितारुमंति च बालकं यमगन्तव्यं

श्वतुःपञ्चःसर्जित्वाश्वमवाहितःतत्रस्थित्वेनैवधनारिकेप्रतिपद्यतां चतुःपुष्टिस्त्वत्तुष्टाददौतस्वैशुभंवरं श्रीधर
 स्वस्वतुपाहित्वंशकरस्वचवल्भमा पुत्रपौत्रपुतराज्यंभुक्तापूज्यासुरालये श्राष्टपुत्रामयत्वाशुविदेहेगन्धतांपुरं श्रान
 तायेनमार्गणतेनैवपुनरेव हे पुरांतरिस्थितात्वाप्राविशेस्वमंदिरं श्रीधरश्चमुमिन्नाचशकरेबांधवैःसह विदेहाचा
 दपुत्रैश्चयुक्तासामंगलैःसर्वैः प्रापुर्मंदमहामागादेवतांचप्रसादतः द्विजमंत्रादिनिर्वापैर्दुर्दुर्भाःपटहध्वनैः मृगा
 क्षिमंगलारावैर्मंदंगन्तैर्यवोपकैः तपासंपूजितदेवपश्वतुःपटिःप्रकीर्तताः तद्वत्तदुपुष्ट्याणिपठिराख्यंकुहृतिर्था
 त्रासांस्मरणमन्त्रेणपुत्रपौत्रधनान्विता नारीभवतिचंद्राणिशृणुस्वंनामपूजनं दिव्ययोगिमहायोगिसिद्धयोगिना
 एश्वरी प्रेताक्षीढाकिनीकालीकालरात्रिर्नशाचरी ह्रींकारैरौद्रवेतालीह्रींकारीभूतढामरी ऊर्ध्वकेशीधिरूपाक्षी
 शुकगंगानरभोजना भराडीवीरभद्राचधूचाक्षीकलहप्रिया राक्षसीघोररकाक्षीविश्वरूपाभयंकरा वंडिकावीरकौ
 मारीवारहीमंडधारिणी भारवरीरौद्रवेतालीश्रीपणीत्रिपुरातका भैरवीध्वंसिनीकोधीर्मुखाप्रेतवाहिनी स्वर्गा
 गीर्दीर्घलंबोर्ध्वमालिनीमंत्रयोगिनी कालाप्रिग्रहणीचर्ककंकालीभुवनेश्वरी कटकीकोटिनीरौद्रियमदूर्तिकरालि
 नी घोरार्क्षीकामुर्कालीकोकाकटकिरघोमुखी मुंडाग्रधारिणीव्याघ्रीकिंकिणीप्रेतभक्षिणी कालंरूपाचकामारव्या
 डप्राणीयोगिपीठिका महालक्ष्मीरेकवीरकालरात्रीचपीठिका नमोस्तुवश्वतुपट्टिदेवीभ्यःशरणंभजे पुत्रपपुष्टिश्चैव
 द्विक्रामेहंभक्त्यासंपूजिताःशुभाःएवमिद्राणिकथितंपिठेरारख्यंमहाव्रतं भक्त्याकुर्वन्निधानार्थःकृतकृत्याभवंतिताःसु
 खसौभाग्यसंयुक्ताश्चतुःपष्टाःप्रसादतः इतिभविष्योत्तरपुराणेपिठेरान्नव्रतसंपूर्णम् ॥ व्रतविधिःस्कन्दि प्रातःस्ना
 नादिनिर्वर्त्यवार्पिकवपूजामुद्यापनसंकल्पचक्रुर्थात् तिथ्यादिसंकीर्त्यश्रात्मनःस्वकुलस्वचसंततिविच्छेदाभावपू
 ष्णक्षमसिखाद्यभित्तद्वपेसतवर्पावध्याधरितापिठेरान्नव्रतसंपूर्णतासिद्धयर्थं चतुःपट्टियोगिनिरस्वरूपसप्तमा

तृकाभिर्यथैतदुद्यापनाख्यं कर्म करिष्ये तृताचार्येऽतः प्रकरणस्य वतामद्ग्रन्थाकलशान् प्रातिषाप्य सप्तकलशेषेषु
 क्रमेण हैर्मः सप्तप्रतिमानामन्त्रेण ब्राह्मी महेश्वरी - कौमारी. वैष्णवी- वाराही. इंद्राणी- चामुण्डा.
 ब्राह्म्यं य ज्ञानांसप्तमातरैश्च्यनेन पूजयेत् तदुत्तरे सुवर्णादिपूर्णपात्रयुते कलशे चतुःप्रहियोगिनीः हैमप्रति
 मासुऽश्वत्थपुत्रेषु ब्राह्मणेन दिव्ययोगिनी १ महायोगिनी २ सिद्धयोगिनी ३ गणेश्वरी ४ प्रेताक्षी- ५ ङाकि
 नी. ६ काली ७ कालरात्री ८ निशाचरी ९ ह्रींकारं १० रुद्रवेताली ११ ह्रींकारं. १२ भूतडामरी १३ ऊ
 र्वकेशी १४ विरूपाक्षी १५ शुक्लांगी . १६ नरभोजनी १७ भराडी १८ वीरभद्रा. १९ धूम्राक्षी. २० क
 लहत्रिणी- २१ राक्षसी. २२ घोररक्षाक्षी २३ विश्वरूपा. २४ भयंकरा २५ मास्वरी २६ रौद्रवेताली २७
 श्रीपणी २८ त्रिपुरांतकां २९ भैरवा ३० ध्यासिनी ३१ क्रोधिनी ३२ दुर्मुखी ३३ प्रेतवाहिनी ३४ कटकी ३५
 क्रोन्तिनी- ३६ यमदूती ३७ कराली ३८ खट्वांगी ३९ दीर्घलंबोधि. ४० मालिनी. ४१ मंत्रयोगिनी. ४२ कालाभि
 ग्रहिणी- ४३ चक्री. ४४ कंकाली. ४५ भुवनेश्वरी- ४६ रुफाराक्षी- ४७ कामुकी. ४८ लौकिकी ४९ काकादहि. ५० अघो
 रमुखी- ५१ भक्षणी. प्रेरणी. ५२ उमाघ्नी. ५३ कंकणी. ५४ प्रेतभक्षणी- ५५ कालरूपा ५६ वीरकौमारिका ५७ चंडा. ५८
 वाराही. ५९ मुंडधारिणी ६० कामाक्षी ६१ उष्ट्राणी ६२ जालंधरी ६३ महालक्ष्मी ६४ ततः सुवर्णपात्रेण फलपुष्पयु
 तमर्घ्यनामन्त्रेण प्रत्येकं दद्यात् रात्रिं निनयेत् प्रातः पीठदेवताः संपूज्य शशिप्रतिष्ठाप्य श्रन्वा दध्यात् सप्तमादित्य
 षोडशतमाज्याहृत्या योगिनीश्चैकैकया ज्योहृत्या ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकया ज्यहृत्या पश्ये पूजासंज्ञाहेमः होमस्तु
 कृतः ततः सप्तमिधुनानि वस्त्रादिना सांपूज्य वस्त्रदक्षिणाप्रतिभायुतान्सप्तकलशांस्तेभ्यो दद्यात् तत्रमंत्रः सो
 परं करं च कलशं यद्वा ण्डिजसत्तमं प्रीयतां मातरो मह्यः कानां स्थितिहेतवे ततो योगिनी पीठमाचार्या यद्वा त्रतपुर्ते

ये श्रुष्टोभास्तेभ्योदत्त्वासदन्नेनूस्तर्ध आशिषोऽगृहीत्वास्वधंभुजीतइतिपिठोराव्रतम् आचण्डुह्रप्रतिपदमारभ्य
 चारप्रातर्विल्वरोटकज्ञतम् युधिष्ठिरउवाच हर्षिकेशमयाकारिव्रतदानाद्यनेकधा श्रोतुमिच्छामिदेवेशव्रतसंपात्तिका
 कारकं येनव्रतेनदेवेशपुनराज्यंलभामहे तथाव्रतमुदेहिपांडवानांकृपाकर श्रीभगवानुवाच वक्ष्यामिशुभदंपार्थ
 लृदर्माद्विप्रदायक धर्मार्थकामोक्षाणानिदानंपरमव्रतं राजोवाच केनचादौपुराचीर्णमर्त्यकेनप्रकाशितंविधिनाके
 तकर्तव्यंतरसर्ववदकेशव श्रीभगवानुवाच आसीत्सौम्यपुरेराजासोमोनामितिविश्रुतः क्षात्रधर्मातिकुशलःप्रजापाल
 नतत्परः तस्यराज्येप्रजाःसर्वाःसौम्याधर्मपरायणाः तरुपरराज्ञस्तुचामात्यःसोपिसौम्यःशुभावहः तस्मिन्सररुतसौ
 म्यंचसदासौम्यांनुनालुनं अभूत्सोमेश्वरोदेवोलोकानांपालनायच तत्राभवत्सोमशर्माब्राह्मणोवेदपारगः वेदार्थवि
 द्वास्त्राविभ्यशुद्धाचारोतिदुर्लभः तस्यभार्याशुभाचारपुंशीचारुमापिणी भर्तुशुश्रूषणरताकत्याणांप्रियवादिनीसौ
 करोहकुटुम्बार्थकण्णज्जिदेनेदिने नलभ्यतेधिकंतेनवनधान्यतथैवच .व्रतंखेदखिन्नरतुविचार्यचपुनःपुनः किंक
 रानिकगच्छामिमंभात्येहमहीतले केनकर्मविपाकेनलभतेचेदशफलं श्रव्यार्थकरधर्म्यदेवपूजादिकंतथा ससौ
 भेश्चकरोद्भक्तिर्देन्यनाशायपार्थिव कदाचित्खेदखिन्नोसावाजगामसरोवरं अभूत्सोमेश्वरःसाक्षात्स्मिन्तदृष्टः सरो
 वरे दृष्ट्वाहास्येणकृपयापरयायुतः तेनसंदुःखितोदृष्टःसोमशर्माद्विजोत्तमः दुःखंकिमर्थंसजातंत्वन्यथाचरणेन
 च किंचिद्वर्त्तनास्तिपूर्वतदर्थमीदृशफलं तस्यतद्वचनश्रुत्वाब्राह्मणस्त्वदमब्रवीत् भोभोविप्रवरश्चेवव्रतमंकवदा
 भिते तेनदिदंव्रतंचदपूर्णसंपात्तिकारकं सोमशर्मागात्र भोभोब्राह्मणशाट्टलव्रतंतद्वदमेप्रभो यस्यानुष्ठानमात्रे
 णलक्ष्मीलुब्धिःप्रजायते कस्मिन्मासेचकर्तव्यंकदाचिन्किंचभोजनं धनलाभायकर्तव्यकरयदेवंरूपपूजनं कस्तुपुष्टिः
 प्रकर्तव्यापूजाचारुतराशुभा नैवेद्यंकीदृशोदेयमर्थ्यैकर्तफलैर्भवेत् यदितोऽसि विप्रद्वतरसर्वव्रतहिमेप्रभो ब्राह्म

एतयाप साधुविप्रवयाष्टद्वयतद्विप्रदायकं विधा नंतरयवक्ष्यामि सर्वासिद्धिप्रदायकं श्रावणरायसितेपुत्रेप्रथ
 मेतेमयांसरे प्रकृतं च व्रतं विप्रशुभं नियमपूर्वकं स धिमासत्रयं विप्रकर्तव्यं विधिपूर्वकं विप्रवदलैरुक्तकर्तव्यं भुत
 दंश्यातुं कार्त्तिके व्रतारनरत्नकर्तव्येनियमनश्च विचक्षणैः श्रावणभ्यव्रतदेवरोटकान् न नोहर. करोमि परधामन्त्या
 पाहिमागतानुरो दिनेदिने प्रकर्तव्या पूजादेवस्य शूलिनः कथां विना नभो कल्पं प्रत्यहं च पुनः पुनः उधे पण्यवतुं
 रयां कर्तव्यं विधिपूर्वकं शुचिर्भूत्वा दिनेतस्मिन् कर्तव्यं गेटकव्रतं चतुर्दश्यां निराहारं स्थिराचार्यैः परेह नि भोक्ष्यामि
 पार्वतीनाय सर्वसिद्धिप्रदायक इत्युपोपणमञ्जः कृत्वा माभ्यान्हिक कर्मनिरयपूजादिकं नयातस्या राजौत्कर्तव्या पूजा
 देवस्य शूलिनः शुभे चैतत्प्रदेशात् कर्तव्यं पुष्पमण्डप पूज्यस्तत्राशिवो देवो धर्मकामार्थसिद्धये क्षीराक्षिपनं कुड्यार्
 चं दनादि विधिपुनं कृष्णानुरासकं पूर्णमग्नौ भविमि शितं पुष्पैर्नानाविधैरभ्यैः पूजयेद्देवो महेश्वरः धनकामेन कर्तव्यं
 पूजादेवस्य शूलिनः विप्रवपेत्रसखैश्च तुलसीपत्रकैस्तथा नीलोत्पलैश्च। उत्तरं कर्तव्या पुष्पवाहिनो कलहारकर्म
 लैश्च वकुन्दैश्चातिशोभनैः वपकैर्नालतीपुष्पैर्कुंरविद्धैः शुभावहैः मदिरैरर्कपुष्पैश्च पूजाभ्यान् नैः शिवप्रियैः अन्यैर्ना
 नाविधैः पुष्पैर्नैतु कालोद्भवैः शुभैः धूपैर्नानाविधैः पार्थैः पुष्पवर्धनसाधकैः दीपास्तत्र प्रज्ञातव्या घृतपूर्णान्नो रमाः
 लहैः पयैस्तथा भोज्यैः स्वादाभिश्च विधिविधैः अन्यैर्नानाविधैरस्यैस्तथा विप्रवरैस्तु त नैवेद्यं त्र्यप्रकर्तव्यं रोटकानां
 विशेषतः कर्तव्यं रोटकाः पंचपुरुषाहरमानतः द्वातुं यथा यदा तव्यौ ह्यभ्यां च भोजनं शुभ एको देवा यदा तव्यौ भवे
 चार्थसदावुधैः महेशाय प्रदातव्यं तावूलं सुमनोहरं अर्घ्यदानप्रदानव्यं धनसपत्तिकारकं भुञ्जरी च शुभाद्राक्षामा तु
 लिंगमनोरम आक्षौटानि दाडिमवनारगानि शुभानि च कर्कटी च शुभाग्रोका अर्घ्यदाने मनोहरा अन्यैर्नानाविधैः
 पाथ्यं नु कालोद्भवैः शुभैः यः कैरोत्पर्वदानचतस्य पुष्पवद्वान्यहं इत्याय सागरेर्पुकारं रत्नैश्चान्यैर्भक्तैः रमैः दत्त्वा

यत्फलमाप्नोति तेन तत्फलमाप्नुयात् । अनेन विधिन तेन तत्कार्यं व्रतसिद्धये । पंचवर्षप्रकर्तव्यमनुलभनलिप्सुभिः प
 रचाटुद्यापनं कुड्यार्द्रोटकस्य व्रतस्य च । उद्यापने तु कर्तव्यं हैमरीष्यातुरोटकौ । इति शिवपुराणे वि लवरोटकव्रतम् । ना
 रदीयेऽप्येवं नमः शुक्लप्रतिपदि लक्ष्मीद्विप्रदायकं । धर्मार्थकाममोक्षाणां निदानं परमं व्रतं । सोमवारं समाख्या
 यान्त्यासन्नपं द्विज । कार्तिकेसितभूतायामुपोष्य व्रतकृत्तारः । पूर्णयां शिवमभ्यर्च्य सौवर्णैवल्लसंयुतं । दद्याद्दिप्र
 यसं कल्पधनद्वैमुनीश्वर । श्रावणशुक्लद्वितीयायां विश्वकर्माशयनम् । तत्र चंद्रायाऽर्घ्यदानं । नारदीये । नमः शुक्लद्वि
 तीयायां विश्वकर्माप्रजापतिः । स्वपते सातिथिः । पुण्याहशोकशयनावहया । सशक्तिकंतु शय्यायां पूजयित्वा चतुर्मुखं
 इममुच्चारयेन्मंत्रं प्रणम्य जगतां पतिं । चंद्रार्घ्यदानमत्रोक्तं सर्वसिद्धिप्रदायकं । श्रिवत्सधारिन् श्रीकांत श्रीवास श्रीपते
 नमः । गार्हस्थ्यमाप्रणाशं मे यातु धर्मार्थकामददति । श्रावणशुक्लतृतीयायां स्वर्णगौरीव्रतं नारदीये । नमः शुक्लतृतीया
 यां स्वर्णगौरीव्रतं चरेत् । उपचारैः षोडशभिर्भवार्त्तानामभिर्यजेत् । पुत्रान्देहि धनं देहि सौभाग्यं देहि सुव्रते । अन्यथा
 सर्वकामान्मे देहि देवि न भोस्तुते । एवं संप्राप्त्यर्घ्यं देवेश । भवार्त्तानां भवसंयुतां । व्रतसंपूर्तकामानुवायनं दापयेत्तथा । एवं
 षोडशवर्षाणि कृत्वा नारीशुभं व्रतं । उद्यापनं चरेद्भक्त्या वित्तशायि विवर्जिता । मंडपे मंडले शुद्धे गणेशादिसुरार्चनं
 कृत्वा तात्त्वमयपानं कलशोपरिविन्यसेत् । सौवर्ण्यं प्रतिमां तत्र भवान्याः परिपूजयेत् । भंधपुण्यादिभिः सम्यक्तो हो
 मं समाचरेत् । वेणुपात्रीः षोडशभिः प्रकान्नपरिपूरितैः । समर्प्य देव्यै नैवेद्यां द्विजेशं तान्निवेदयेत् । वायनं च ततः पश्चाद्
 द्यात्संवांधिबंधुषु । प्रतिमानुरवेदत्वा द्विजेभ्यो दाक्षिणां तथा । पूर्णलभे फलं नारीव्रताचरणतत्परा । अथास्यां श्राव
 णशुक्लतृतीयायां स्वर्णगौरीव्रते पूजा । देवि देवि समागच्छ प्रार्थये हं जनमये । इमं मया कृतं पूजां गृहाण सुरसत्तमे । आ
 वाहनम् १ भवानित्वं महदेवि सर्वसौभाग्यदायके । अनेकरत्नसंयुक्तमासनं प्रति गृह्यतां । आसनम् २ सघारुशी

तलं दिव्यं नानागंधसुगंधासितं पांशुं गृह्णाण देवेशि शिवे तस्य हितो शिवे पांशुः २ अर्घ्यं गृह्णाण देवेशि फलरत्नसमन्वितं
 अष्टांगं कटिपतं भक्त्या शिवेन सह मुन्नते अर्घ्यम् ३ गंगातोयं समानीतं सुवर्णकलशे रक्षितं । आचम्य तां महादेवि शं
 करप्रियवादिनि आचमनं ४ गंगासरस्वतीरे वापयोष्णीधमुनाजलैः स्नापितासि मया देवि सदाशान्तिं प्रयच्छ मे
 तानं ५ सर्वभूपाधिके सौम्ये लोकलज्जानि वारणे मयोपपादिते देवि वाससी प्रातिगृह्यतां वस्त्रं ६ कर्पूरकुम्भेषु कं
 हरिद्रादिसमन्वितं करतूरिकासमायुक्तं चंदनं प्रातिगृह्यतां चंदनं ७ अक्षतान्धवलान् देविकुम्भाकान् सुशोभनान्
 भालालंकारसिद्धयर्थं गिरजे प्रतिगृह्यतां अक्षताः ८ माल्यानि च सुगंधीनि मालरत्नादीनि यानि च मया हतानि पु
 ष्पाणि पूजार्थं प्रतिगृह्यतां पुष्पाणि ९ देवदुमरसोद्भूतः कालागुरुसमन्वितः आदीप्य ते मया धूपो भवानि प्राणत
 पंथः १० आर्घ्यं च वर्तिसंयुक्तं वह्निना योजितं मया दीपं गृह्णाण देवेशि त्रैलोक्यतिमिरापहं दीपं ११ अन्नं च तुर्विधं
 रथादुरसैः पट्टभिः समन्वितम् नैवेद्यं गृह्यतां देवि प्रसादं कुरु सर्वदा नैवेद्यम् १२ कर्पूरैः लालवंगादि तांबूलदलसंयुतं
 क्रमुकरूपफलं देवितं बूलं प्रातिगृह्यताम् तांबूलं १३ इदं फलं मया देवि रथापितं पुरतस्तव तेन मे सुफलानां सिर्भवेज्ज
 नमनि जन्मनि फलं १४ हिरण्यगर्भगर्भं रथे हर्मवर्जं जिविभावसोः अनेन पुण्यफलदमतः शान्तिं प्रयच्छ मे दाक्षिणा १५
 पुत्रान् देहि धनं देहि सौभाग्यं देहि सुव्रते अन्यांश्च सर्वकामांश्च देहि देवि न मोस्तुते प्रार्थना भवान्याश्च महादेव्या ब्र
 तसंपूर्तिहेतवे वायनं द्विजवर्या यर्षा तथेहं ददामि ते १७ वायनदानमंत्रः १८ नानापोडशप्रक्रान्तिर्वैष्णवाणां णि पो
 दश कुर्याद्विष्णोर्दिभिर्मुक्तान्याह्वयद्विजदंपतीः ब्रतोद्यापनपूर्यर्थं ब्राह्मणेभ्यो ददान्यहं स्वलंकृताः सुवासिन्यः पा
 तिव्रत्थेन भूषिताः मम कामसमुद्भयार्थं प्रातिगृह्णंतु मोदिता इति स्वर्णगौरीव्रतपूजा अथोद्यापनं युधिष्ठिर उवाच
 उद्यापनविधिं ब्रूहि तृतीयायाः सुरेश्वर भक्तितः श्रोतुमिच्छामि ब्रतसंपूर्तिहेतवे श्रीकृष्ण उवाच उद्यापन

विधिं वक्ष्ये सावधानेन वैश्रुणु त्रिंशद्विंशमणेन विस्तीर्णं दक्षिणेतरं प्रत्यक्षं प्रावैतुराजैर्द्रवज्ञगोचर्भमुच्यते गोचर्भं
 मात्रं संलिप्य गोमेयेन विचक्षणः मण्डलं कारयेत् स त्रयानावर्णैः सुशोभनं ग्रहं मण्डलपार्श्वे तु प्रथमं दलं लिखेत् तन्म
 ध्ये रथापवेत्कुंभमद्रणं स्पृष्ट्वा प्रशुभं ताम्रपात्रं प्रकुर्वीत पलैः षोडशभिस्तरतः तदर्धार्धेन वा कुट्ट्याद्विंशतिशार्धं विवर्ज
 येत् कर्पमात्रं सुवर्णेन प्रातिमांकारयेद्बुधः तदर्धं मध्यमं प्रोक्तं तदर्धं तु कनिष्ठिकं कुत्वारूपं प्रयत्नेन पार्श्वे रथाचह रस्य च
 श्रयताश्च नये पात्रे प्रातिमांतञ्च विनयेत् श्वेतवस्त्रयुगच्छन्नं श्वेतयज्ञोपवीतकं भाजनं च तिलैः पूर्यैकलशोपरिविन्ध्य
 सेत् पार्श्वे रथासंयुतं कृत्वा रथापरिचर्या विधानतः वेदो केन प्रातिष्ठाचकं तं व्याचयया विधि पंचाश्रुतेन स्नापनं कृत्वा दे
 वस्य चोत्तमं स्नानं च कारयेत् पश्चात्ततः पूजां समाचरेत् चंदनेन सुगंधेन सुगंधैश्च प्रपूजयेत् धूपं च कटपे वृद्धं चंदना
 गुरुसंयुतं नानाप्रकारनैवेद्यं तथादिपंचकारयेत् अर्घ्ये पूजयेद्द्रव्यं गंधपुष्पैः फलाक्षतैः श्रावाहनादिकं तं वंपु
 राणागमसंभवैः कार्या विधानतः पूजाभक्तिश्च समाप्तिवैतैः देवदेवसमागच्छन्नार्थयेह जगत्पते इमां मया कृतां
 पूजां गृहाण सुरप्रसन्न एवं पूजाप्रकर्तव्या राजा जगत्पते गीतं नृत्नं यदि संयुक्तं कथापुस्तकवाचनं अर्घ्ये परपूर्वं
 वह्नैव परयाद्धोमं समाचरेत् रमा गृह्यो कविधानेन कृत्वा गिरिस्थापनंततः प्रारभेत्ततो होमं नवग्रहपुरःसरं तिला
 श्वययवसंमिश्रानां धेनवपरिहृतान् स्विष्टकृद्धोमपठ्यंतं कृत्वा विधिवदाचरेत् एवं समाप्य होमं तु तत्राचार्यं प्रपूज
 येत् अर्घ्यं पुष्पप्रदत्तेन वस्त्रादंकारं भूपणैः शक्त्या तु दक्षिणां दद्यादोकरेण समन्वितं धेनुं स दक्षिणां दद्यात्सुशी
 लां च पयस्विनीं स्वर्णशृंगीरौ व्यसुराकां रं प्रदोह न संयुतां रत्नपुच्छं वस्त्रयुतां ताम्रपट्टीमलंकृतां सवत्सामद्रणं
 द्राघेनुं दद्यात्प्रयत्नतः सुवर्णेन समोपेतमाचार्याय च साधवे षोडशभिः प्रकरैश्च पकान्नैः प्रोणयेत्सदा षोडशप्राति
 मां दद्यात्साणेभ्यः प्रयत्नतः वंशपात्रे स्थितैः पश्चाद्दद्याद्विंशतानुसारतः वंधुभिः सह भुंजितं निपत्य परंपरे हति एतं क

त्वाभवेत्पाथपरिपूर्णाव्रतोत्तमम् इतिभविष्योत्तरे स्वर्णगौरीव्रतःपापनं अथकथासूतउवाच कैलासशिखरे
रम्योसिद्धगंधर्वसेविते उभयासहितःस्कंदःपप्रच्छशिवमव्ययम् स्कंदउवाच करुणासागरेशानलोकानांहितका
न्यया व्रतकथयदेवशुभ्रपौत्रप्रवर्धनं शंकरउवाच साधुष्टंमहामागकथयामिपदाननं स्वर्णगौरीव्रतंनामस
र्वसंपत्करंत्वां पुरासरस्वतीतीरेविमलाख्यामहापुरी तत्रचंद्रप्रभोनामराजाभूद्वनदीपमः तरयश्रीरूपलावण्य
सौंदर्यस्मरविश्रमे महादेवोविशालाख्येद्वेभार्यचमृगक्षणे तयोऽन्नेयतराज्येधातस्यासिद्धपुतेर्भता सकदाचिद्धनं
भेजेष्टगयासक्तमानसः तत्रशार्दूलवाराहवनमाहिपकुंजरान् हत्वावश्यामतृष्णार्तः सरसीविपनेमहत् चको
रचक्रवाकावहपुंडरीकशताकुलं उत्फुल्लमल्लिकोद्दामकुमुदःपलमंडितं समासाद्यसरस्तीरेपीत्वाजलमनुत्तमं
भक्त्यागौरीमर्चयंतददर्शाप्सरसांगणं किमेतदितिपप्रच्छराजा राजीवलोचनः स्वर्णगौरीव्रतमिदंक्रियते
स्माभिरुत्तमं सर्वसंपत्करंत्वां तत्कुरुष्वनुद्योत्तम राजोवाच विधानंकीदृशंव्रतंकिंफलंविस्तरान्ममताज्जघुर्योपि
तःसर्वानभोमासितृतीयके प्रारब्धव्यंव्रतमिदंगौर्याःपोडशवत्सरान् तच्छ्रुत्व.सोपिजग्राहव्रतंनियतभा
नसः गुरौःपोडशाभिर्मुकंदोरकंदक्षिणेकरे वध्नाभ्यनेनमंत्रेणकरिष्येहंव्रतंतव ततःकृत्वाव्रतंदेव्यामदिरामदम
तयाप्रपृतंदोरकंहस्तेदृष्ट्वापलन्यतिकोपिता त्रोटित्वासायचिश्चेषयाह्यशुष्कतरूपरि नकर्तव्यंनकतंव्यमिति.राजि
वदत्पपि तेनसंस्पृष्टमत्रेणततःपल्लवितंगकः तंहितीयाततोदृष्ट्वाभोकेव्याकुलिताभवत् तन्मूलेदोरकंछिन्नंयद्दहा
त्वासावबंधह ततस्तद्गतमाहाभ्यात्पत्युःप्रियतराभवत् देवीकृतापचारेणसात्यकादुःखितावने प्रययौसातुमहिर्षि
ध्यायंतोविस्मयाकुला मुर्तिनामाश्रमेपुण्येनिवर्तसितीकचित् निवारिताभुःनेवरैर्भोच्छयाधैर्यंयाम्मुखं धावंतीवि
पिनेघोरिगणाध्वशंददग्नाह तेनदृष्टापिसागौरीरत्नाब्धेयमनपेपिता ततोददर्शाग्रगतांगच्छतीतुसरःश्रियं ततो

वनश्रियं चाग्रेसर्वं भरणभूषितां पश्यतीशकुनैरतत्तद्रजंतीं चैव मानुषीं तैस्तैर्निराकृतदृष्टानिर्वणानि व्यपातह नत
 स्तत्कृपया गौरी प्रादुरासीन्महासती तां दृष्ट्वा दंदवद्भूमौ नत्वा स तु नृपांगना जयदेवि नमस्तुभ्यं जयमकवरप्रदे
 जयशंकराभांगे मंगलैः सर्वमंगले ततो लब्ध्वा वरं भक्त्या गौरीमभ्यर्च्य तद्रतं चक्रदेवीपदं तस्यैव ददौ सौभाग्यसंपदः
 इति गौर्यः प्रसादेन सर्वान्कामानवाप्स्य च अतो शिवपुराणसः कंताभिः सहितो नृपः यः शोभनं व्रतमिदं कथितं शिवा
 याः कुर्यात्स चाप्रयतरो भवेता च गौर्यः प्राप्य श्रियं समधिकं भुवि शत्रुसंघं निर्जित्य निर्मलपदं सहसा प्रयाति इ
 तिरकंदपुराणरवणगौरीव्रतकथा इयमेव तृतीया मधुसूतवेति नाम्ना गुर्जरदेशे पुत्रा सिद्धा परयुताग्रस्थितिदिवादांसः
 एतस्याचारविधिरपि तत्रैव अस्यामेवाऽनंततृतीया व्रतं भविष्येति तरे मुधिष्ठिर उवाच सौभाग्यारोभ्य फलदं विद्वा
 धिक्षयकारकं भुक्तिमुक्तिप्रदं किंचिद्ब्रतं ब्राह्मिजनार्दन श्रीकृष्ण उवाच यदुमांथाः पुरा देव उवाचासुरसूदनः कथासु
 संप्रवृत्ता सुललितारधनं प्रति तदिदानीं प्रवक्ष्यामि भुक्तिमुक्तिफलप्रदं नराणामथ नारीणामारधनमनुत्तमं शृ
 णु द्वावाहितो भूत्वा सवर्षा पप्रणाशनं नभस्येव यथैशाखे पुनर्मागं धिरेतथा शुक्लपदे तृतीयायाः स्नात्वा सहस्रैरसुपुं
 गोरैश्च न च गोमूत्रं मुरता च गोशकृतथा दधि चंदनसंमिश्रं ललाटे तिलकं न्यसेत् सौभाग्यारोभ्य कथं रमात्सदा च ल
 लितोऽपि प्रातिपक्षं तृतीया सुवद्ध्यवाप्रातः सासीं धारयेदथ वारके सितानि कुसुमानि च विधवा पांडुरकानि कु
 मारी शुक्लवाससीं दध्यर्धपंचगव्येन ततः क्षीरेण केवलं तर्पयेन्मधुना तद्वरणपुष्पगंधोदकेन च पूजयेत्तु शुक्लपुष्पैश्च फ
 लैर्नानाविधैरपि धान्यकाजानित्यवणगुदक्षीरघृतादिषु शुक्लाक्षतैस्त्रिलैरर्घ्यैर्ललितायाः सदा च येत् आपादादर्वेन
 कुर्याद्गौर्यः स न्ययसमासतः वरदायै नमः पदौ तथा गुल्फौ श्रिये नमः अशोकायै नमोजिषे भवान्ये जानुर्नानथा कु
 रूंगलकारिण्यै वारदं वैवतथा कटिं पद्मे द्विवायै जठरमुरः कामप्रिये नमः करे सौभाग्यवा सिन्धै वा हृशः शिमुखे श्रि

यं मुखं दर्पणवासि न्यैस्मिन् गौर्धृतमस्तथा तथानासंस्तिन्नायैर्जिने आयैर्विलोचने तुष्टयैललाटफलकं काट्याय
 न्यैशिरस्तथा नमोगौर्धृतनमःसृष्टौ नमःकांथैनमःश्रिये रभायैललितायै च वासुदेव्यैनमोनमः एवं संपूज्य विधि
 वदन्तः पद्ममालिखेत् पद्मैर्द्वादशाभिर्युक्तं कुंकुमेन सकार्णिकं पूर्वेण विन्यसेद्गौरीमपणीचततः परं भवानिदं शिष्येण तद्
 द्रुद्रार्णवतः परं विन्यसेत्पाश्र्वमेसौ न्यातौ भदनवासिनीं वायव्यां पाटलाभ्यामन्तरेण ततो ह्युभान् लक्ष्मीं च स्वा
 स्वधातुर्हिमं गलाकुमुदासतो रुद्रार्णवमध्यतः स्थाप्या ललिताकार्णिकेऽपि कुसुमैरक्षतैः शुद्धैर्नमस्कारेण विन्यसेत् गी
 तमंगलघोषैश्चकारयित्वा सुवासिनीं पूजयेद्दक्षवासिभिरकमारत्यानुलेपनैः सिंदूरकुंकुमस्नानमिष्टांशिरसि पा
 तयेत् नभस्ते पूजयेद्गौरीमुत्पलैरसितैस्तथा वंधुजीवैराश्वयुजे कार्तिकेशतपत्रकैः कुंदपुष्पैर्गौशिरपौषैर्वैकुं
 क्मेन च माघतृपूजयेद्देवीं सिंधुवारैण भक्तितः जात्यातु फाल्गुणे पूज्या पार्वती पाण्डुनंदन चैवेतु नल्लिकाशो कर्कशे
 गंधपाटलैः ज्यैष्ठिके मलमंदारैराषाढे च जपानुजैः कर्द्वैरथ मालत्या श्रावणे पूजयेद्दुर्गां गोमूत्रगोमयक्षीरं दधिसर्पिः कुशो
 दकं विलवपत्रां कृष्णपत्रां गंधां गोदं कंतथा पंचगव्यं तथा विलवं प्राशयेत्तुल्यैः दक एतद्वा द्रुपदाद्यां तु प्राशनं समुदाहृतं
 प्रतिपक्षं लतीयायां मया प्रोक्तं वरानने ब्रह्मण ब्राह्मणैश्चैव शिवं गौरीं प्रकल्प्य च भोजयित्वा च ये हस्तया वस्त्रमाल्या नुले
 पनैः पुंसः पीतांबरं दद्यात् स्त्रियः कैः संभवाससी निष्पावाजाने लवणमिक्षुदंडसमन्वितं स्त्रियै दद्यात्फलं पुंसः
 सुवर्णोत्पलसंयुतं यथानंदे वदेवेशस्त्वां परित्यज्य गच्छति तथा मांसं परित्यज्य पतिर्नान्यत्र गच्छतु कुमुदा विमला
 नंता भवानी वसुधा शिवा ललिता सुकला गौरी सर्वैरभा च पार्वती नभस्यादिपुमसि पुश्रीयतामि त्युदीरयेत् व्रतते वा
 यनं दद्यात्सुवर्णकमलान्वितं मिथुनानि चतुर्विंशतद्वै स कदर्वयेत् श्रष्टावष्टावथ पुनश्चातुर्नारस्य समर्चयेत् तथोपदे
 शः रमपि पूजयेच्च तथा गुरु न पूजयेत् गुरुर्धनसर्वास्तत्रा फलाः क्रियाः उक्तानंतत्तरीयैः पासादानंत फलशदा सर्वपापहरा

देवीसौभाग्यवरवर्धनी नचैनवितशाठ्येनकदाचिदपि लघयेत् नरोवायादिवानारीवितशाठ्यरूपतरयधः गर्भि
 णीसूतिकानककुमारीवाथरोगपृक् यदाकदाचिदन्येनक्रियमाणानुसारयेत् इमामनंतफलदातृतीयांशःसमाचरे
 त् फलपकेटिशतसाध्यांशिवल्लोकेसंपूजयेत् वितहीनोपि यः कुर्याद्वर्जयमुपेपणैः युक्तमवधिधानंनसोपितःफल
 माप्नुयात् नारीवाकुरुतेयातु कुमारीविववातथा सापितरुफलमाप्नोतिगौर्यर्पनुग्रहमायिता इतिपठतिशृणोत्यपप
 मिच्छन्गिरितनयाव्रतमिद्वल्लोकेसंस्थःमतिमपिचददातिसोपिदेवैरमरवधूजनाकिर्भरैश्चपूजयइतिभविष्योत्तरभाद्र
 शुक्लानंततृतीयाव्रतं अथश्रावणेकार्तिकेशुक्लचतुर्थीद्वर्वाणपतिव्रतं मदनरत्ने सौरपुराणे रुकंदडवाच केनव्रते
 नभगवत्सौभाग्यममृतलंभयेत् पुत्रपौत्रधनैश्चदुर्भनृजःसुखमश्नुते तन्मेवदनहदिवव्रतानामुत्तमंव्रतं श्रीमहदिवड
 वाच अस्तिदूर्वागणपतेव्रतंत्रैलोक्यविविश्रुतं भगवत्यापुरार्चार्णपर्वत्याश्रद्धयासह सरस्वरयामर्हद्रेणविष्णुनाधनदे
 नच अन्यैश्चदेवैर्मनुजैर्गर्धर्षैःकिन्नरैरुनया र्वाणैरनंतव्रतं सर्वैःपुराकल्पेयडान्न चतुर्थीपामेवेच्छुक्कानभोमासस्य
 पुरुषदा तस्यांब्रतमिदंकार्यकालिकथावापडान्नन कार्तिकशुक्लचतुर्थ्यामित्यर्थःचतुर्थीविग्रहर्तारंफलशेताद्यभा
 जनेवेष्टितंरकवल्लेणसर्वतोभद्रमडले पूजयेद्रक्तकुसुमैर्पत्रिकाभिश्चपत्रभिः विल्वपत्रमपानार्द्रांशमीदुर्वाहरिप्रेया
 हरिप्रियातुलसी अर्घ्यैःसुगंधकुसुमैर्मथालव्यैःसुगंधिभिः फलैश्चमोदकैःपश्चादुपहारंप्रकल्पयेत् यथावदुपचा
 रैश्चपूजयेद्द्विरिजासुतं गजाननंयतुर्वाहुमेकदंतंरविप्रभं विधात्येहस्त्राविघ्नशोहेमपीठसन्नरिथतं आगाच्छुद्धदेवे
 शगणनाथजगत्पते विनायकनमस्तुभ्यंगौरिमलसमुद्भव आवाहनं अनेकरत्नस्वचितं मुक्ताफलाविभूषितं
 स्वर्णसिंहासनचारुश्रीरथैर्प्रतिगृह्यतां आसन उमासुतनमस्तुभ्यंविश्वरूपापिंस्नानात्तन विघ्नीर्वाछिंधिस
 कलंतुभंपपाद्यसमर्पितं राक्षं गणेश्वरपदेवापडनापुत्रायवेद्यसे पूजामयाप्रयच्छामिगृहाणभगवन्मम इत्यर्घ्यं

स्नानपंचामृतदिव्यपयोदधिघृतपशु सितयाचसमायुक्तपूजार्थप्रतिगृह्यतां इति पंचामृतस्नानं गंगादिसर्व
 तीर्थभ्योमयाप्रार्थनयाहृतं गृहाण विभ्रज्जेद्रमयादत्तं मुभाकित इति शुद्धेद्रकस्नानं विनायकाय शूराय वरदा
 यगजानन उमासुताय देवाय कुमारगुरो नम इति गंध लंबोदराय देवाय सर्वविघ्नापहारिणे उमांगमलजाता
 यद्गानवानां वायव्ये इति पुराणि दशानंगुग्गुलधूपसुगंधसुमनेहर उमासुतनमस्तुभ्यं गृहाण वरदाय क इति
 धूप परंरयेति प्रकाशाय सर्वसिद्धिप्रदाय च दीपंतुभ्यं प्रदास्यामि महोदेवारमने नम इति दीपं गणानां गणपति
 श्रेष्ठं वामहे इति दीपं लड्डुकामुपपक्वानं फलैर्नानाविधैर्युतं नानाभक्ष्यं पायसं च नैवेद्यं प्रतिगृह्यतां इति नैवेद्यं
 पूगीफलमहादिव्यमितितंबूलं हिरण्यगर्भगर्भस्थभित्तिदक्षिणा गणेश्वरगणाभ्यक्षगौरिपुजगजानन व्रतसंपूर्ण
 तां यातुर्वत्प्रसादादिमानन इति प्रार्थना एवं संपूज्य विघ्नेशाय शशिभवा विस्तरैः सोपस्करं गणाभ्यक्षमाचार्य
 यनिवेदयेत् गृहाण भगवन् ब्रह्मन् गणराजं सदाक्षिणं व्रतं रवदर्वनादयः पूर्णतां यातुमुन्नत इति मूर्तिदानमंत्रः एवं
 यः पंचवर्षाणि कुर्यात्पुनमाचरेत् लभते सर्वकामानां देहां तैशांकरं प्रदं अथवा शुक्लपक्षस्य चतुर्थ्यां संयते द्विद्यः कुर्या
 हर्पत्रयत्वेवं सर्वसिद्धिमवाप्नुयात् उद्यापनं विना यस्त्वुत्करोति व्रतमुत्तमं तेन शुक्लतिलैः कार्दमैश्चातः स्नानं पण्डानन हे
 स्नाधारजतेनापि कृत्वा गणपतिबुधः पंचगवैरनुसंस्तवाप्यदूर्वाभिः संपूजयेत् अथ दूर्वालक्षणे सप्तपत्रास्तुहरिता
 दूर्वाः प्रदेशसंमिताः यदिवापंचपत्रास्तुविरतूनाः पृष्ठभिरंगुलैः प्रत्येकं मूलमंत्रेण लक्षपूजांसमाचरेत् समाप्तः तु महा
 पूजाहोमोदूर्वासमर्पयेत् इति दूर्वाप्रकारः इदं दूर्वापूजनं पार्थिवगणपतिपूजायामपि कार्दमं तथा चैकविंशतिपञ्चिका
 पूजापिकादर्पा पुष्पपूजापि करवीरपुष्पं १ कलहारपुष्पं २ कदंबपुष्पं ३ शतावरीपुष्पं ४ जाती. ५ मं
 दार- ६ कुंदपु. ७ भृंगराज. ८ चंपकपु- ९ कर्कटपु. १० माळतीपु. ११ शमीपु. १२ वकुलपु. १३

अगस्तिपु- १४ दाडिमपु. १५ दूर्वापुष्पं १६ कर्कटपु. १७ सिंगिणीपु. १८ अप्रामागं पु. १९ विल्वपुष्पं २०
चिणुकान्तपु. २१ अत्रदूर्वागणपतिपूजायतुदूर्वायुक्तैः पंचगव्यैर्दशभिर्नाममंत्रैः पूजाकार्यं तत्रप्रयानं

स्नानमात्रमेव दशनाममंत्रः कर्कटपुराणोक्तः। गणाधिपनमस्तेस्तुतमापूजायनाशन विनायकेश

पुत्रेति सर्वसिद्धिप्रदायक एकदंतेभवक्रेतितथामुत्रकवाहन कुमारगुरवेतुभ्यमेभिर्नामपदैः क्रमत् इत्येवं कथितं वत्स
सर्वसिद्धिप्रदं शुभं व्रतं दूर्वागणपतेः किमन्यच्छ्रेतुमिच्छसि इति सौरपुराणोक्तं दूर्वागणपतिव्रतं नारदीये च॥ अथ
स्मिन्नेव दिवसे दूर्वागणपतिव्रतं केचिदिच्छतिदेवपर्वतद्विधानमिदं शृणु हैमनिर्वाणगणपतेश्च नारदीये चोदितं
तं रक्तवस्त्रेण सर्वतोभद्रमंडले पूजयेद्रक्तपुष्पैश्च पञ्चिकाभिश्च पंचभिः विल्वपत्रमयामार्गशमीदूर्वाहरिद्रिया एभि
रन्यैश्च कुसुमैरभ्यर्चयेत्फलमोदकैः उपहारप्रकल्पयाद्यदद्याद्दध्यसमुत्थितः ततः संप्राथम्यं विभ्रं शंभूतौ सोपस्करां
मुने आचार्यपवित्रिज्ञापनमस्तुत्य निवेदयेत् कृत्वा पंचवर्षाणि सप्तम्याप्यथ विधुमुक्ते ह भोगान् विलच्छेत्
गणपतेर्ब्रजेदिति दूर्वागणपतिव्रतं अथ शुकपंचमीनागपंचमी स्नानागपूजादौ परैवेति तिस्रसामान्यनिर्णये
प्रागुक्तं चमत्कारचिंतामणाय च येन पंचमीनागपूजायां कार्यार्थोऽस्मिन् निवृत्ता तस्यानुतुषितानागव्रतसु च
तुर्थिकाव्रतारः पंचम्यः श्रावणे पंचमी शुक्लसाप्तमीनागपंचमीतां परित्यज्य श्रेष्ठप्रास्तुचतुर्थी संहता हिता इति मद्
नरत्नविधानाच्च तैर्नापारैव अत्र विशेषो हेमाद्रौ भविष्ये श्रावणे मासि पंचम्यां शुक्लपक्षे नराधिप द्वारस्योभयतो
लेख्या गोमयेन विरोलवणाः पूजयेद्विधिवद्दीर्घाङ्गैः कुशैः गंधपुष्पोपहारैश्च ब्राह्मणानां चतुष्टौः एतस्यां
पूजापेक्ष्यतिनागान्भक्तिपुरस्सरः नतेपांसपर्वतोर्वारभ्य भवति कुञ्चिदिति नागाश्च वास्तुकितक्षकालियमणि
भद्रेश्वरवत्कर्कोटकधृतराष्ट्रधनंजयः नारदीयेऽपि श्रावणे शुक्लपंचम्यां नृभिरास्तिक्यतत्परैः द्वारस्योभयतो लेख्या

गोमयेनविपोलवणाः गंधार्थः पूजनते पातयेद्ग्राणीमन्तरं संपूज्यस्वर्णैरुप्यादिद्व्यक्षतकुशांबुभिः गंधैः पुष्पैस्त
 धातुपैर्दापैर्नैवेद्यसंयुतैः ततः प्रदक्षिणीकृत्य तद्द्रव्यं संप्रणम्य च संप्राथम्यं भाकिभावेन विप्राग्नेषु समर्पयेत् यदिदं स्व
 एतौ व्यादिद्रव्यौ विप्रसाकृतं तदनंतरं फलं भूषां नमजन्मनिजन्मनि इत्येवं दत्तौ द्रव्यं भाकिभावेन नारद प्रसन्नः
 स्याद्दनाध्यक्षः स्वर्णादिकफलप्रदः एतद्भूतं नरः कृत्वा विप्रांस्तं संपूज्य भक्तिः पश्चात्स्वयं चर्भुर्जीतदारापत्यमुहृत्
 श्रमस्य मित्रं च न्यावासुकिं कुंडस्थानं यः स्नातो नागपंचम्यां कुंडवासुकिं सङ्गके नतरस्य विपसंसंगो भवेत्सर्पसमुद्भवः
 नागाः प्रसन्ना जायंते कुलेतरस्यापि सर्पदेति अत्रैवाविपापहपंचमीव्रतं नास्त्ये नागाश्चैव तु कर्तव्याः खड्गखेटकपा
 णयः श्रधः सर्पाकृतिस्तेषां नाभिरुद्धं तु मानुषा कृणु श्रमर्हन्ति कर्तव्याः द्विजिह्वाहिनीसमाः असमाः विपमसंख्या तथै
 व स्कंदपुराणेऽपि श्रावणे मासि पंचम्यां शुक्लपक्षे वरानने द्वारस्योभयतोलिख्या गोमयेन विपोलवणाः कृत्वा कौस्तुभि
 कान्नागानि द्राणी च प्रपूजयेत् घृतोदकाभ्यां पयसा स्नापयित्वा वरानने गोधूमैः पयसा पूषैर्लाजैश्च विविधैरपि पूजयेद्दि
 विवद्देवित्पिदूर्वाकुरैः क्रमात् गंधपुष्पोपहारैश्च ब्राह्मणानां च तर्पणैः येतस्यां पूजयतीह नागान् भक्तिपुरस्सरं न तेषां
 सर्वतोदेवि मयं भवति कुत्रचिदिति सर्पाभ्यर्चयामीव्रतम् ॥ श्रावणशुक्लपक्ष्यां स्कंदपूजनं नारदीये श्रावणशुक्लपक्ष्यां तु
 शारजन्मानमर्चयेत् उपचारैः षोडशभिर्भक्त्या च परया न्वितः लभते भीतिस्तान् धार्मिणः पुण्यस्य प्रसादत इति श्रावण
 शुक्लसप्तमी श्रवणगसप्तमी नारदीये श्रावणशुक्लसप्तम्यामव्यंगसप्तमीव्रतं कार्पासं तु चतुर्हस्तं साग्रं वस्त्रं हि गोपतेः
 पूजाते प्रीतयेदं व्रतमेतच्छ्रुत्वा भवहं अस्यामेव सप्तम्यां विशेषो भविष्योत्तरं श्रावणे मासि सप्तम्यां देवाग्र्यं सप्तवाहनं
 शुक्लपक्षसप्तम्यं चर्चयुष्पगंधादिभिः शुचिः प्राप्येह विपुलं भोगं धर्मानंतरमक्षयं अनुज्जलोकमायाति दिव्यं दिनपतेः
 पुरं समर्प्या न्यगमप्यत्र कार्थ्येनैकभोजनं श्रवणशब्देन कार्पासमृज्जनिर्भितः सर्पनिर्माकाकृतिरतः सुचि

रोवस्त्रविशेषः स च द्वाविंशत्यधिकशतंगुलपरिमितउत्तमः विंशत्यधिकशतंगुलिर्ध्वमः अष्टोत्तरशतंगुल
 स्तवधमः इतिबोधः ॥ अस्यामेवपापनाशनीसप्तमीव्रतं हेमाद्रौ शुक्लपक्षस्यसप्तम्यांपद्यशंतुकरोभवेत् तदा
 स्यात्सुमहापुण्यासप्तमीपापनाशनी तस्यांसंपूज्यदेवेशचित्रभातुंदिवाकरं सप्तजन्मकृतं पापं व्रतेनानेन नश्यति
 नारदीयेप्येवमुक्तं पदिचेद्रहस्युक्तंयतदारस्यात्पापनाशनी अस्यांदानंजपोहोमस्सर्वमक्षयतां व्रजेदिति ॥ अत्र
 एशुक्लपञ्चम्यां देवो पूजा नारदीये नमःशुक्ले तथाष्टम्यां देवो वैवाविधानतः क्षीरेण स्नापयित्वा यमिष्टान्त्रिनिवेदयेत्
 ततो द्विजान्भोजयित्वा परे हि स्वयमप्युत भुक्ता समापयेदेतद्व्रतं सतातिवर्धनं अन्नैव देवापुराणोक्तं दुर्गाव्रतं देवी
 व्रतं प्रवक्ष्यामि सर्वकामप्रसाधनं आवणेशुक्लपक्षे तु अष्टम्यां वा युभोजनः स्नात्वा सार्द्रपटो भूत्वा देवीं क्षीरेण स्नाप
 येत् दद्यात्पायस नैवेद्यं स्वयं भुजितवर्हतीति ॥ आवणेशुक्लनवम्यां कौमारीव्रतं नारदीये आवणेशसिद्धि
 दानवम्यां नक्तभुक्तरः पक्षयो रूपवासवा कौमारी चण्डिकायजेत् रौप्यां पापहरांगंधैः पुष्पैर्धूपैश्च दीपकैः नैवेद्यं विवि
 धैश्चैव कुमारो भोजनैस्तथा एवंयः कुरुते भक्त्या कौमारी व्रतमुत्तमं स विमानेन गच्छेद्देवीलोकं सनातनं ॥ आव
 णेशुक्लदशम्यां शिवार्चनव्रतं नारदीये आवणेशुक्लदशमी सर्वाशापरिपूर्तिदा अस्यां शिवार्चनं शस्त्रं ध्याये
 रूपचारकैः तत्रोपवासेन कंवा द्विजानां भोजनं जपः होमोदानं च येन चादेः सर्वपापप्रणाशनं ॥ आवणेशुक्लकादशी
 पुत्रदा तदुक्तं नारदीये एकादशी नमःशुक्ले पुत्रदां समुप्यवै द्वादश्यां निवृत्तो भूत्वा पूजयेच्च जनार्दनं उप
 चारैः षोडश्यामिस्ततः संभोज्य वाडवान् दद्याच्च दक्षिणां तैभ्यः पुत्रं प्राप्येह सहस्रं यतिविष्णोः पदं साक्षात्सर्वदेवनम
 रकृतः अस्यां कथा भविष्योत्तरे पाश्चैत्ये युधिष्ठिर उवाच आवणस्यासितपक्षे कैनामैकादशी भवेत् कथमन्य
 प्रसदि नममाम्रेमधुसूदन श्रीकृष्ण उवाच शृणुष्व वाहितो राजन् कथं पौराणिकैः शुभां यस्य शिवपूजया

जेपयफलंभेत् द्वापरस्युगण्यादीपुरीमाहिष्मतीशुभा तस्यामहीजिदास्यातोराज्यपालयतिस्वक पुत्रहीन
 स्यतरपैवनत्तद्राज्यं सुखावहं अपुत्रस्यमुखंनारितइहलोकपरत्रच ततोस्यपुत्रहीनस्यकालोवहुरेगतः नप्रा
 तइयस्तोराज्ञः सर्वसैरूपप्रदोत्थां दृष्ट्वात्मानं प्रवयसंराजाचितपा रोभवत् सदेगतःसमामधेइदं वचनमब्र
 नीत् इहजन्मानिहेलोकानमयापातकंरुतं अन्ययोपाजितंविचक्षिंसकोशेमयानहि ब्रह्मस्विदेवद्रविणंनम
 यापहंतंकथितं न्यासापहारो नकृतः परस्यबहुपापदः सुतवत्पालितालोकाधर्मैणैवजितामही दुटेपुपातितो
 दृढांबंधुमित्रप्रियेच्यपि शिष्टस्तुपूजितानिरपह्वेभ्याश्चापिमयाजनाः इत्येवंब्रजतोमार्गधर्मयुकेद्विजोत्तमाः कस्मा
 न्ममयहंपुत्रेनजातस्तद्विभ्रइयतां इतिवाक्यंद्विजाःश्रुत्वासप्रजाःसपुरोहितः मंत्रयित्वाहि तैवजन्मुरतेगहनं
 गतं इतरथेतइयपश्यंतआश्रमान्मानिसेवितान् नृपतेर्हितमिच्छंतोददृशुर्मानिसत्तमं तव्यमानंतपोघोरंनिरानंदं
 निरामयं निराहारंजितात्मानजितक्रोधंसनातनं लोमशंधर्मनखइंसर्वशास्त्रविशारदं दीर्घायुधंमहात्मानम
 नेकब्रह्मसंभितं कल्पेकल्पेगतयेस्यह्येकलोमारयशीर्यते श्रतोलामशनामास्यत्रिकालइमहामुनिं तंदृष्ट्वाहर्षि
 तःसर्वेभ्याजन्मस्तस्यसन्निधिं यथान्पायंयथाहृतंनमश्चक्रुर्धर्षितं विनयावनताःसर्वैरुच्यै नपरस्परश्च
 रुमद्ग्राभयवशादेवप्रातोयमुनिसत्तमः लोमशउवच किमर्थमिहसंप्राप्ताःकथयध्वंरवकारणं महर्शनं लहादने
 नस्तुवंतइवमार्गकेमु जनाऊचुः संशयच्छेदनार्थयश्चागतास्तवसन्निधिं पद्मयोनेःपरतरस्त्वतःश्रेष्ठेनविद्यते अ
 तःकार्यवशात्प्राप्ताःसमीपंभवतोवपं महीजिज्ञाम्राजानःपुत्रहीनोस्तितांप्रतं वयंतस्यप्रजाब्रह्मन्पुत्रवत्तेनपा
 लिताः तंपुत्ररहितंदृष्ट्वातस्यदुःखेनदुःखिताः तपःकर्तुमिहायातामूर्तैरुत्वातुनैष्टिको तस्यभारयवशाद्दृष्टोह्य
 स्मामिस्तिंतपोयन महतांदर्शनैवकार्यसिद्धिर्भवेत्तथां उपदंशवदमुनेःराज्ञापुत्रोपयामवेत् इति तेषां वचः श्रुत्वा

मुहूर्तैष्यानामास्थितः । अथवात्रमुद्रिर्जाहो । अथवात्रजल्पपुरातनः । अलोमशब्देवात्र । पूर्वजन्मनिवेशयोस्त्वियनहीनो
 नृशंसकृतः । उद्येष्टमासिचितेपक्षेदशमीद्विचसेतया । अथयेगुमणोप्राप्तेश्चामसीज्जलशये । वापिकंसजलादृष्ट्वा
 जलपानेनोदधौ । सद्यःसूत्रासवेरसाचधेनुरुज्जसमागता । अतश्चित्तंमिद्रावात्तारस्य । अपःपपीतेसा । पिवतीवार
 पित्वा । तामसातोपस्रव्यप्रमो । कर्मणस्तस्यप्रायेतुप्रजर्होतोऽप्यभवत् । कस्यामिजनमनःपुण्यात्प्राप्तशुद्धमकंदकं
 जाऊयुः । पुण्यात्प्रापक्षप्रयातिपुराणेश्वरतेमते । अथुप्रापदेशकश्चमनेतयाप्रस्थोमवेतु । अथशोभवत्प्रसादेननुत्रोभ
 वतिभूपते । अलोमशदवाद्य । अथवात्रप्राक्प्रशस्तोपुनद्विजासविश्रुतः । अथकादशीविहितद्विकुरुध्वंतकृतंजनाः । अथवावि
 धियथान्नायंयथोक्तजानाप्रतिवृत्तं । अथतस्यपुण्यस्यविमलदहस्वंनृपतेर्जनाः । अथयंक्तेसुनियंतराज्ञोपुत्रोऽविष्यति ।
 शुभवतिलोमशवत्सत्तुप्राप्तद्विजोत्तमम् । अथयदमुख्यं । अथनृपमुहूर्तः । अथविश्लोचिनाः । अथवात्रनुसंसाद्यासमु
 द्वालोमशमापितम् । अथान्नुद्रासहृदवत्तकुसर्वेश्वरसुमनितः । अथयद्विजोत्तमम् । अथवात्रनुसंसाद्यासमु
 एवमेवानुपश्रेष्ठपुनदानासुविश्रुता । अथकृतंजनापुत्रोऽविष्यति । अथविश्लोकेपुरजन्मं । अथवात्रनुसंसाद्यासमु
 नमुच्यते । इहपुनसुखंसाधयमरनरवर्णतिलमेत । अथवात्रनुसंसाद्यासमुच्यते । अथवात्रनुसंसाद्यासमु
 मैकादशीभवतकथा । अथवात्रनुसंसाद्यासमुच्यते । अथवात्रनुसंसाद्यासमुच्यते । अथवात्रनुसंसाद्यासमु
 वश्वावणेत्तुमासिसंकटप्रवृद्धादशमी । अथवात्रनुसंसाद्यासमुच्यते । अथवात्रनुसंसाद्यासमुच्यते । अथवात्रनुसंसाद्यासमु
 इवापजठरमुरःसंवत्सरापच । अथवात्रनुसंसाद्यासमुच्यते । अथवात्रनुसंसाद्यासमुच्यते । अथवात्रनुसंसाद्यासमुच्यते । अथवात्रनुसंसाद्यासमु
 अथैष्यमेधावार्तस्य । अथवात्रनुसंसाद्यासमुच्यते । अथवात्रनुसंसाद्यासमुच्यते । अथवात्रनुसंसाद्यासमुच्यते । अथवात्रनुसंसाद्यासमु
 नः । एवमेवसंपूज्यश्राद्धप्राप्तयेदमेत । अथवात्रनुसंसाद्यासमुच्यते । अथवात्रनुसंसाद्यासमुच्यते । अथवात्रनुसंसाद्यासमुच्यते । अथवात्रनुसंसाद्यासमु

पोषिता शुद्धोदनस्य बुद्धोभूत्स्वयंपुत्रो जनार्दनः । महती चाश्रयं प्राप्तः पुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ भुक्त्वा राज्याश्रयं सोऽथमा
 तं परमिकमातः इति वारहेधरोऽपि ब्रूते पुत्रावणशुक्लबुद्धादशी ब्रूते नारदीये तु ॥ बुद्धोदश्यां तु नभः शुक्लोऽश्रयं पूजये
 द्ब्रूती गंधार्धैस्तत्परो भूत्वा दधिभक्तौर्द्विजोचमानः । संभोजयद्दक्षिणारौ प्रयद्व्याजत्वा विसर्जयेत् । ब्रूते नानि न देवेशः
 श्रीधरः श्रीयतामिति ॥ अथ श्रावणशुक्लद्वादश्यां पवित्रारोपणमुक्तं विष्णुरहस्ये । श्रावणस्य सिते पक्षे कर्कटस्थे दि
 दाकरे द्वादश्यां वा सुदेवस्य पवित्रारोपणं स्मृतं । द्वादश्यां श्रावणेषु वा प्रिमं च दश्यामथापि वा ॥ अनुकूले पुकर्तव्यं पंच
 म्याम श्रवापि वेति । नारद उवाच श्रुता मया विधानो का विष्णुराधुन क्रिया । त्वत्ससादात्सुरश्रेष्ठ जन्मदुःखक्षयप्र
 दा भूयोऽपि श्रोतुमिच्छामि स न्यक् पूजां फलप्रदां । अल्पश्रेष्ठे न देवेश महानुपुष्य फलप्रदां । पवित्रारोपणं कृत्वा विष्णो
 भक्तिसमन्वितैः किं फलं प्राप्य ते देवनरैस्तद्गतमानसैः । यस्मिन्काले च कर्तव्यं विधानं च तथा भवेत् । तथैकस्यां पंधा
 मसूत्रप्रमाणं च यथा विधिं यावंतस्ततवरतास्मिन्स्तन्नतन्नानुमंजणं । तद्वन्म्यासविधानं तु तथा वैवा विवासनं । आरोपणवि
 धानं च उपर्वांतरस्य चाक्रियाः विसर्जनं च देवस्य पवित्रारोपणादिकं । किं कृत्वा फलमाप्नोति हि । यते किं न कुर्वतः एतत्सर्वं समा
 चक्ष्वे विधानं त्रिदशे शब्दरत्ने । वाचशृणु वत्स परं गुह्यं विधानं देवनिर्मितं मया श्रुतं पुरा स न्यक् सुकशाशास्त्रकपाणिनः पवि
 त्रारोपणं विष्णोर्भुक्तिमुक्तिप्रदायकं । आद्युःकीर्तय शः पुण्यसंपत्तये । गंधानां वहं पुण्यानां तु यथा पुण्यं सर्वं प्राप्य हरं शुभं प
 न्नविजारोपणं तत्स्थाय विप्रं परमं स्मृतं । संवत्सरं नरो भक्त्या समभ्यर्च्य जनार्दन । यत्फलं त्वमवाप्नोति पावित्रारोपणेन तत्
 न करोति विधानेन पवित्रारोपणं तु यः । तस्य सांवत्सरी पूजा निष्फला मुनिसत्तम । तस्माद्भक्तिसमयुक्तैर्नैर्विष्णुपरा
 यणैः । वर्षे वर्षे प्रकर्तव्यं पावित्रारोपणं हरिः । श्रावणस्य सिते पक्षे कर्कटस्थे दिवाकरे । द्वादश्यां वा सुदेवस्य पवित्रारो
 पणं स्मृतं । सिंहस्थे वारवौ कार्थ्ये कन्यायां तु भवेद्यथा । तस्यामेवेति धौ स न्यक् कृतुलास्थे न कथं च न । विष्णो रुद्रस्य

सुखस्य विरंचेः परमुत्तरस्य च, देव्याणां धिनाथस्य मातृणां धनदस्य च, पवित्रारोपणं कार्यमन्येषां च यथाविधि, अ
कृत्वा फलहानि, स्यात्संस्कारकृतार्चनात्, सर्वेषां महत्पुण्यं पवित्रारोपणे कृते, विषयस्त्वन्तु विन्यासाः पृथगुक्तास्त
पोषनाः, प्रतिपद्मदस्येकाग्रविचारोपणं तिथिः, श्रियो देव्याद्वितीया तु तिथीनामुत्तमा तिथिः, ततो ध्यातुमवा
न्यास्तु चतुर्थतिरसुतस्य च, पंचमेशोपराजस्य, षष्ठीप्रोक्ता गृहस्य च, सप्तमभारकरस्येकाग्रदुर्गाया अष्टम
स्मृता, मातृणां नवमीप्रोक्ता, दशमीवासुकेः स्मृता, एकादशी अर्ध्याणि तु, द्वादशी चक्रपाणिनः, त्रयोदशी
ह्यनंशस्य, शिवस्योक्ता चतुर्दशी, ममेदेवमुनिश्रेष्ठ, प्रौढासां सति तिथिः, अस्मृता, यथोक्तशुक्लपक्षे तु तिथयः
श्रावणस्य च, सर्वेषामेव देवानां कथिता सुयथाविधि, नारद उवाच, अस्मिन्सूत्रं कर्तव्यं, पवित्रं चक्रपाणिनः
प्रमाणं वैवर्तनं पुण्यं वैवेहर्कदशं, कनिष्ठे मध्यमे वैवर्तने च पवित्रं चक्रं, यथा कृते फलं कर्तुं तद्दत्तं पितृमहं ब्रह्मो
वाच, शृणु वत्स पथाकार्थं यत्सूत्रं यत्प्रमाणं, विधानं च यथा तस्य फलं तस्य यथा भवेत्, अथ मंदं सूत्रं च प्रदूष्य भवेत्
तः परं, शुचिकार्यासूत्रेण निर्मितं वा शुभावहं, शुचिर्भूत्वा शुचौ देशे कारयेत् प्रयत्नतः, तद्विधानेन पुण्यं कर्तुं यथा
कफलदायकं, कन्या तु कर्तव्यं सूत्रं न रीतिं वा यथातिव्रता, विधवा साधुशाला वा सूत्रमैतत् कर्तयेत्, केशयुक्तं शतं दण्डा
मध्यरकादिद्विधं, मलिनं नीलं रक्तं वा प्रयत्नेन विवर्जयेत्, यथोक्तसूत्रमादाय त्रिगुणैः प्रयोजयेत्, पवित्रं ते
न कुर्वीत कनिष्ठोत्तममध्यमं, कनिष्ठं तु विज्ञेयं ससाविशतिभिः शुभं, मर्त्यलोके तु तत्कीर्तिं, सुखायुधं न पुनर्दं, य
तुः पंचाशताब्जैर्यत्तूनां मध्यमं परं, अष्टोत्तरसहस्रं यत्तूनां प्रारिसस्य या वनमाला स्मृता विष्णोर्दत्ता मुक्तिप्रदा हि सा
कनिष्ठेनाभिमात्रं स्याद्दुरुमात्रं तु मध्यमं, पवित्रं चोत्तमं प्रोक्तं ज्ञानुमात्रं प्रमाणतः, वनमाला प्रमाणेन, प्रतिमायाः, प्र
णीयते, नराणां जन्मसंसारस्य दुःखप्रणाशिनी, कनिष्ठे द्वादशैवोक्तमध्यमे द्विगुणः, स्मृताः, त्रिगुणास्त

तमधोकाग्रं यस्मिन् पवित्रके शतमष्टोत्तरं काष्ठं संश्रुतिं तालविधानतः । मुनीन्द्रजनमुक्तिपाविष्णुपूजनतत्परैः । अवि
वास्नसूत्रेन ग्रंथयोदादशरस्यताः । तत्तुत्यासविधिनं तु श्रुतं तालमुत्तमं ॥ इदं विष्णुरिति स्मृतात्मनः शिर्द्धिजनम
नां शूद्राणां तन्तुविन्यासेन बोधे दत्तशिक्षाः । तावदावर्तमानं संस्थावतो ग्रंथः । स्मृतः । एकधा च द्विधा चैव त्रिधा चैव
पवित्रके हस्ते प्रतिग्रंथि सकृन्मन्त्रजम् । मन्त्रमन्त्रोत्तममोर्द्धादिभिः । कुकुमोक्षिरकपूरचंदनादि विलेपनैः । पवित्राणि
विलिप्याथ तन्तुन्यासपुरःसरं । मूलमन्त्रेणैकप्रभं । पवित्रारोमणद्वयं । एकद्वयं च तद्राजौ मूलमन्त्रेण भक्ति
मान् । एकदश्यां शुभं नैवेद्यं पुष्पधूपविलेपनैः । तुषेयार्द्रं पुष्पखाद्यैः । पूजावेदं रुद्रं ध्वजं च्छेद्यं । तस्मात्स्मृतिमंल्युक्तैः सुव
रिगतैः वाद्यैर्भजनयाथाचार्यैर्गर्गाङ्गुलीकारमैर्नाशिदं शीर्षिकशरसंयावत्तुकापूपमोदकैः फलैः संप्रभैर्भुजैर्नैवेद्यं करिष्वद्वरैः
एकदश्यां नरो भक्त्या संपूज्य मधुसूदनं । पवित्रारोमणकथ्यं हवे देवस्य चाङ्कणं । सोपवासः शुचिः स्नातः कनजप्येज
तद्विषयः दत्त्वा दत्तद्विजये प्रसूः प्रजपितुं श्रुतं । पूर्वप्रविश्यामि तं सभक्तसमुदायप्रवित्रकं । अत्र देवतिमन्त्रेण वि
ष्णोर्भूमिनिवेशयेत् । मन्त्रं संप्रोद्धि जगतीनामि विनाशुं मणेभ्यस्तः । अद्रस्य मूलमन्त्रेण मन्त्रैर्पूजयेद्दरिद्रायां द्वादशगो
क्षरेणा । स्तुतिमंगलनिर्घोषैर्गोतवादिजनिस्तुतः । पवित्रारोमणं कृत्वा देवोपाख्याः रिसंघर्षः । मणिचिह्नं ममाला
भिर्भृङ्गरकुसुमादिभिः । एषा सा वै ह्यस्य पूजा देव । स्तुतुं परुषं जगदं मुं वदं तु विप्र । हासं भक्तिर्होमजगदेव । अर्घ्यं निवे
न्य देवपुत्रिमुष्णैर्दत्तं भुंजते । वनमालां प्रमदित्वा क्रौर्यं नृपुंश्च सततं हरं । अवित्रमस्तु वेतस्त्वत्तां सुहृन्नेव हि । क्रुधा यवित्र
कं विष्णोर्वरसुहादश्वापि । न । फलं प्राप्नोति यः कृत्वा तेषु जहाति । मिथया श्रुत्वा तु । अष्टां प्रसन्नं प्रदेवेशं प्राणिपत्यपुनः पुनः । अ
योपदया द्विषेभ्यो हरिमुदिश्य दक्षिणां च । ततोऽनुमोक्षयेद्भक्त्या पुंश्छातं प्रदायितुं । हस्तं गां च तुल्यपादौः । पुनरुपैस्तु वर
भूषणैः । प्राप्य मन्त्रं गुरोः । शिष्यो भक्त्या तालं येन गुह्यं । स गच्छति विभूतात्सु । नरकं हि नराधमः । तरसात्सर्वं प्रयुज्यते न ।

यथा विष्णुतथागुरुं श्रान्देनार्थयेद्यत्तुसमुक्तिफलमाप्नुमात् यथा विष्णुस्तथा विप्रायथा विप्रास्तथागुरुं त्रिस
 धंपूजयेद्यत्तुसमुक्तिफलमर्हति निः क्रम्यदेवतांशारत्संपूजयिष्यदेवताः मूलमन्त्रेण जुहुयाद्ब्रह्मस्य तपायसः । त
 तोनुपूजयेद्दिशान्दध्याच्छतयाचदक्षिणां । तौबूलंपुंभुर्गंधार्थ्यैः । पुंभुर्जपिर्वा विसर्जयेत् ततो वधुन्यविशिष्टां श्रद्धांतिभिज
 समाश्रितान् भोजयेदां गतां श्रान्यान्भिर्भुक्तां धर्मस्वशक्तिनः । अथैविधिं विनिर्देष्यं विचारोपशोहरः विष्णोः साय
 ज्यमाप्नोति पुनरावृत्तिवर्जितं स्थंडिले देवदेवस्य एषं पदं विधिः स्मृतः । पवित्रारोपणे विष्णोः । विशेष्ः श्रूयतामिह
 यावन्मानसमायुक्तभावयेत जनार्दनं । तावदंगुलकं तस्य पवित्रमाज्जवरस्मृतं । यावत्तदंगुलकं शोकाः । स्वतस्ते श्रा
 न्तमन्त्रेण तन्नैवमूलमन्त्रेण दद्याद्दिष्णोः पवित्रकप्रतिमायां स्थंडिले वा कृत्वा विष्णोः पवित्रककुलानां शतमुद्धृत्य विष्णु
 लोकं ब्रजेत्तरः । एव स पाद्याविधिना पवित्राग्रेणोपशोहरः श्रवणं प्रित्वा विधानेन हरिं च स पवित्रक विसर्जनस्य मन्त्रेण श्रुते
 नैव पवित्रकं सांवरणीं शुभां पूजां सर्पाद्याविधिवन्मन्त्रेण दत्तं पवित्रं रक्षयिष्येति लोकविसर्जितः मन्त्रेणानेन तत्सूत्रप
 वनार्थं पद्याविधि उत्तार्य ब्राह्मणे दद्यात्तौ वेचार्थं विसर्जयेत् यावत्पुण्यं परस्मृतस्य कृपविचारोपशोकरे उपर्याकृते
 भक्त्या तत्फलं चाप्नुयात्तरः श्रुतेनैव निधानेन तत्स्य पूजा विसर्जनं प्रार्थनत्वाह नंदानं समस्तं विधिना चरेत् नरवमं
 धैः समवेश विसर्जनविधिक्रियाः श्रवते च सुरेन्द्राणां सर्वकामानवाप्नुयात् आयुर्वलं धनं विद्यामारोग्यं कर्तिम
 व्ययां प्रयच्छति यथाशक्त्या प्रसन्नास्तु दिवौकसः श्रवते देवदेवेशं शंखचक्रगदाधरे श्रवितः सर्वदेवाः स्यु
 र्यतः सर्वगतो हरिः श्रवते सर्वलोके शं सुरासुरनमस्कृते केशवकेसकोशिद्वेनयाति नरकनरः प्रार्थयेत् पराहणे
 च सुरासुरगुरुं हरिं येन मतिनरातिरयं तनरकगामिनः तपस्तपत्वा नरो वोरमर एवेति जिते द्विषः परफलसमवाप्नो
 तिरमुखात्तद्गुरुद्वयं इति गुह्यतमं विष्णोः पूजाः कल्पमयोदितं समाचरेत्ति यो मर्त्यः स्याति परमां गतिं इ

त्रिहंसपुराणोक्तः पवित्रारोपणविधिः शिवगर्भेशिवपवित्रलक्षणं एकाशीत्यश्रवासनैः शिवशतचाष्टयुक्तया । प
 चायातावाकत्तव्यतुत्तयग्रन्थतरालकं द्वादशांगुलमानानिर्धमासादष्टांगुलानिवाः ॥ लिङ्गविरतरमानानिचतुरंगुलिका
 निवाः तथैवपिडिकासुपशैथतुर्ध्वसावदैवतं गोगावतरककार्यपवित्रमतिमुदरं ॥ शोणः ॥ शिवः अर्धविष्णुरहंस्वो
 कः पवित्रारोपणविधिः नारदउवाच भगवन्तदेवदेशपुंस्कौतुहलं हि मे प्रवित्रारोपणं पुण्यप्रसादाद्भक्तुमर्हसि प्रवि
 त्रैतिकथं संज्ञाकृतोत्पन्नकिमुच्यते कृतेवाकिं फलं प्रोक्तं ॥ विधानंतस्य कोटशः द्रव्येनेकेन वा कुटुम्भार्तिकं प्रमाणं हित
 रस्मत् किदैवतचार्किं छंदः कोवातस्य ऋषिः स्मृतः आर्धार्त्तं च ॥ धिभूतं च आधिदैवकं भवेत् केन मंत्रेण तत्कुर्वाद्दिधानंत
 स्य कीदृशः कस्मिन्कालेतु कत्तव्यं नक्षत्रप्रतिधौकथं क्रियते धियते कालमेतद्ब्रह्मसुरेश्वर श्रीभगवानुवाच साधुना रद
 धर्मज्ञतोपि हंस्वयानं प्रशृणुष्व तव वक्ष्यामि पवित्रारोपणं क्रमात्पावयत्येवमविरयं जायते भवबंधनात् पवित्रेन वि
 रूपांतत्राहंतेजोहिर्गयते विषयास्वयं तत्र विरयं तदा लोके निगद्यते तदेवमूत्ररूपेण यज्ञशः कर्मणः प्रभुः तदेव त्रिगु
 णाभूतमेतन्नास्त्राणस्वया विदेवास्त्राविदेवास्त्राः श्वंशरः ॥ पाण्डुरः स्मृतः तैतत्तवः समं द्रुतावराहार्धगामिश्रिताः ॥ कुत उ
 त्पन्नमिति यत्तं प्रश्नस्यैवेदमुतरं संपातेन च संभूता तत्रात्मपरिकर्तितः तैतूनां प्रथमो देवो वासुदेवो जगद्गुरुः ॥ हस्तां
 युधोद्वितीयश्च प्रद्युम्नश्च तृतीयकः ॥ अपरस्त्वं नित्यं रस्तु ततो नारायणः ॥ प्रभुः ॥ ब्रह्मा विष्णु रस्तथैवाग्निर्देवो हि
 णसमाश्रितः अधिदेवेन रूपेण आर्ध्यात्मचानिर्वाधमे ॥ १५ ॥ मनोबुद्धिरहंकारस्तन्मात्राणि तथैव च ॥ जीवश्चेति
 नैवात्र ग्रन्थोत्तमसंत्पवर्धिताः ॥ १६ ॥ चौरांतरिंशं पृथिव्याभूभुवस्वस्तं यैव च ॥ १७ ॥ अकारश्च उकारश्च मकारश्चाधिभू
 तके आग्निजपतथा कर्मत्रयच सदनत्रयं ॥ १८ ॥ ज्ञेयं पवित्रं तद्ब्रह्म नानिदिदेवमुदाहरते ॥ १९ ॥ छंदश्चैवाजगा यजिप्रद्युम्न ऋषि
 उच्यते वासुदेवः परस्तरस्य ॥ देवतापरिकर्तितता ॥ योगोरयसर्ववेदानां ॥ ब्राह्मणानां विशेषतः ॥ अलं

कारहिजातीनां कर्तव्यप्रतिपत्तिर ॥ शरद्वर्षासुकुर्वीतपवित्रारोपणशुभं ॥ यावच्चधारयेत्ततस्तवात्कुर्वीतवैव्रतं ॥ तथाप
वित्रकं कृत्वा ॥ नोन्मासान्मासमेव वा ॥ पक्षद्विमासमर्द्धं वा ॥ त्रिरात्रं प्रपद्येत् ॥ अर्द्धविचकार्त्तिकं कृत्वा सितपक्षाद्यनुक्रमा
त् ॥ यथाशक्त्या यजेदेवैकालसंकल्पनात्तथा ॥ पावित्रे धियमाणवैर्नैव्याज्यं देवतां तिक ॥ अत्रपवित्रकृते पश्चाद्येष्टविच
रेहुधः ॥ सुगन्धशोभनं रुद्रविजयचक्रतुर्थकं ॥ आर्षाढस्य क्रमेणैव देवतामानिधारयन् ॥ द्वादश्यां श्रवणे वाथ चाष्टम्या
मथवा द्विजा ॥ अत्रनुकल्पेन कर्तव्यं प्रचदंश्यामुष्णां प्रिव ॥ सुव्रतसन्निकं कृत्वा तृणवल्कलसंभवं ॥ कर्पासिकृतधाकाट्यं
दार्भिकं वापिकारयेत् ॥ ब्राह्मणी कर्त्तितं सूत्रमन्यद्वा तु यथास्व ॥ त्रिगुणं त्रिगुणीकृत्य साष्टये द्विर्मलं भसा ॥ अस्तेन शोष
येद्देवान्केशायाश्चरवत्तं वृधः ॥ अष्टोत्तरशतं कुर्याच्चतुःपंचाशदेव वा ॥ सप्तविंशतिरेवाष्टाद्विंशमन्यकनीयसा ॥ अष्टगु
पर्वमात्रास्तु मध्यमश्रोतसाः समूताः ॥ तद्वर्धमन्यमाश्च व्रतं धर्ममधमाः समूताः ॥ श्रुधर्मनाभिमात्रं स्याद्दूरुमात्रं द्वितीयकं
हत्तमं जालुमात्रं च प्रतिमायातिगद्यते ॥ एवं हि रूपात्रा कुर्यादधर्मात्तममध्यमेत्युष्णाशोभं प्रकुर्वीत ग्रंथप्रविपमाः समूताः
सैव शोकाभवे देवग्रंथिर्देवतविग्रहा ॥ आरुणमर्द्धजिज्ञाशेष एव विद्याद्विचक्षणः ॥ अथ हि लेखाश्वदद्यामि प्रथमकणिकां तरे
दलाशो द्वितीयादिशापालां तेषां प्रस्रयाशुत्तया तु कर्तव्यं प्रस्रवाप्रोह्यति क्रमात् ॥ प्रिततो मातृतः शुद्धात्तमशुद्धरतथै
व च सदाचारस्थितो भवो वेदवेदांगपारागः ॥ ब्रह्मब्रह्मोपिश्रुतः सौम्यः सर्वभूतहिते रतः ॥ आचार्यः सत्तु विज्ञेयः सर्वकर्माभरतो
हि सः ॥ ब्राह्मणः क्षत्रिये वैश्यपरतयास्त्रीशूद्रएव च ॥ स्वधर्ममावस्थितः सर्वभूतहिते रतः ॥ पूर्वोक्तगुरुमासाग्नासत्तथा
संतोषयेच्चतं यज्ञार्थं प्रार्थयेत् ॥ अद्विकुरु सुप्रभो ॥ पवित्रैश्चैव सज्जितमजयेयं मधुसूदनं ॥ करिष्याम्यवमिह्यु के संमारांश्च
समाचरेत् ॥ हरेः पूजादिपत्सर्वगुरवे तन्निवेदयेत् ॥ यथाशक्त्या प्रावित्रे च शुश्रूषे ॥ कुर्व्यादतं द्रितं ॥ अष्टाक्षरेण मन्त्रेण प्रपश्येत्
यद्यस्तथा ॥ कुंभं रौचनं चैव कर्पूरेण समन्वितं ॥ आदिव कुंभं नैषा ॥ वृषस्तेनार्घ्यं विनिक्षिपेत् ॥ समस्तेन ततो मन्त्रो मन्त्रयेत् ॥

विचक्षणः उक्तैर्नयतुमञ्जेषाद्यर्थैतपावित्रकं इतिकुंकुमन्तिः क्षिप्यनमइतितदुपरिकपूर्वमिति षपरतेनमलाधिरा उं
 नमोत्तारायणायतिसमस्तेनमञ्जेषाभिर्मन्त्र्यः समस्तेनैवपवित्रमलकुर्ध्यात् इतिविष्णुरहरस्योक्तपवित्रारोपणविधिः
 स्मृतिकौरुमेहेमाद्रौ कालोत्तरेपवित्रारोपणप्रकरणे कृतेमणिमयंकर्माञ्जितपाहंसमभयं पङ्कजापरसूत्रकार्यसं
 तुकलौस्मृत यतेर्मानसकार्यमिति अथनृसिंहपरिचर्या रामार्चनचद्विकोक्त पवित्रारोपणविधिः भावणमयसिते
 पक्षेद्वादशपाशौनकादिभिः उक्तस्वदाप्रकर्तव्यः पवित्रारोपणोत्सवः तथाचवहट्यचपरिशिष्टे सस्नातः सर्वतर्पणसर्व
 यज्ञेपुर्दाक्षितः हरेश्चातिमात्रोति यः पवित्रंसमाचरेत् विधिनाशः स्वदृष्टेनयोनिकुर्यात्पवित्रक हरतिराक्षसारतस्य
 वर्षपूजादिनंफलम् पाक्षेत् कर्जव्रतमर्थोदोलांशवाणातितुभूजनाः चैत्रदमनकारोपमकुर्वाणोब्रजव्यधः पवित्रारोपणं
 विद्मत् भावणेनभवेद्यदि कार्तिकावाधिसिंहैर्कैर्कर्तव्यमितिनिरदः इतिपवित्रानित्यता प्रयोगासारादुत्पत्तिपवित्र
 रूपप्रतन्यते कनीयान्वासुकेर्भातापवित्रोनामनागरादः ^{किं} इतिहृत्प्रवृत्तौभूत्वाद्विक्रारादांशतं तपस्तेप्रेसमाश्रित्य
 देवदेवंमहेश्वरं प्रसन्नस्वपसातस्यपुरतः पुरुषोत्तमः [॥] तर्हिहरश्चभूराधिरासिद्धिमाधवः प्रसादाभिमुखं
 दृष्ट्वादिवेशंभुजगंभरः कंठाभरणतांघ्रास्तंघ्रैवदुष्टमुत्तुभुं तदुष्ट्याभ्युपगतकठेदवारत्रिपुरातकः [॥] पादाङ्गस्मैवरं
 चान्यपपवित्रायात्मयोगिने यत्वात्नवहृन्मयंतेयशुभासंभवित्रोमया [॥] जपहोमादिजतेपाफलत्वाभेत्तुनिश्चयात्तत्रैव
 भावणेनमसिनक्षत्रेष्वपिबैष्णवे - तस्मादाराधयन्तुत्वात्तत्पत्नीमितिकेवतः [॥] ध्वौदिकाः सकुहोमेनपूजाकुर्वतुतेनह
 त्वत्सादृश्यानुकारेणतिवीतेनैवतांत्रिकः [॥] आभ्युद्यत्पूज्यं देवताधूपविभक्तं नावागुप्तोक्तमार्गेणतुस्यकर्त
 व्यतौच्यते हेमरौप्यताम्रशौभैः सूत्रैः कौशेयजैः शुभैः काशैस्तथाचकार्यसैर्त्राह्मण्यपाकः [॥] तैः शुभैः कन्यपायापवित्र
 स्यात्तपुंश्चत्मादिभिः कृतैः स्नात्वात्रिपुणितसूत्रं [॥] त्रिपुणिकल्पशोधयेत् अग्निप्रेतपंचगव्यैरङ्गिः प्रक्षालयेत्ततः

मूलेनाष्टोत्तरशतं नायथा रमसंज्ञया । अभिमज्जोदिति शेषः । शंखोदकेनाभिपिच्यपवित्राणि विनिर्भेत् । दुग्ध-
व्याज्यविष्मृद्वैः पचगव्यक्रमं विदुः । आप्यायस्वदधिक्रावणस्तेजोसिपचगव्यके । गधद्वारा च गापञ्जीकमाद्देश्यं वि-
चक्षणैः । इति सूत्रशुद्धिः । तत्रोत्तमपवित्रं तु पद्यासहशौखिभिः । सप्तत्यासहितद्वाभ्यां पवित्रं मध्यमस्मृतं । साशीति-
नाशोत्तमैव कनिष्ठं तस्माच्चरेत् । अष्टोत्तरतदर्द्धार्द्धं त्रयसूत्रे कमेणव । जानूरुनाभिपर्वतमुत्तमादित्रयं भवेत् । अष्टोत्त-
रसहस्रेण वनमालां प्रकल्पयेत् । उत्तमस्य प्रवित्रस्य द्वैगुणेनाभिमावयेत् । आरभ्य मुकुटं प्रातस्तत्रेण रचिता शुभा-
श्याप्रादलं विनीमाला वनमालां प्रकीर्तता । यजमानपवित्रञ्चाधवासनपवित्रक कनिष्ठेन समकर्ममध्यमेन समंगुरोः शु-
र्वीतां प्रेषपवित्रमध्यमेन समशुभं । साधारणपवित्राणि त्रिभिः सूत्रैः समाचरेत् । उत्तमं तु शतग्रंथि पंचाशद्ग्रंथिमध्यमं
कनिष्ठं तु पवित्रं स्यात् । पटत्रिंशद्ग्रंथि शोभितं । षट्त्रिंशच्चतुर्विंशत्तद्वादशोतिचके चतुर्विंशत्तद्वादशाष्टाद्विर्यके मुन-
यो विदुः । अंगुष्ठपर्वमजंतुकुट्यादयश्चिन्मयोत्तमे तदर्थे न तदर्थे न मध्यमे न च कनिष्ठके ग्रंथी न कुर्वीत सर्वत्र सुदृत्ता न सुमतिह-
रान् । नवैव विपमसंख्याकान् ग्रंथान् कुर्वीत कर्हिचित् । विशेषेण प्रदानेन कर्तुः । रयादशुभं फलम् । पवित्रं परयाभक्तया त-
स्मात्कुर्वीत शोभनं । कुकुशो च तत्रैव कपूरेण च मिश्रितं । तेन संपूजयेत् सजमष्टाधुरचिन्मजितं । ततो अभिमंज्जणं कुर्यात् । इदं
विष्णुश्रमं बतः । द्वादशाक्षरमंत्रो वा सर्वसाधारणः स्युत इति पवित्रलक्षणं । । ततस्तानि पवित्राणि वैष्णवे पटले शुभे सं-
स्थाप्य शुचिवस्त्रेण विधाय पुरतो न्यसेत् । अतस्ति संमितवर्णं कुर्यात् । पटत्रिंशत्ताकुशैः मंत्रेण मूलमंत्रेण प्रचगव्येन यो-
धयेत् । तांतुकक्षांतरे कृत्वामानसंज्ञानमाचरेत् । ततस्तत्सर्वतो रक्षाकृत्वा सोहो ममाचरेत् । महाज्ञानं प्रकुर्वीत उपचार-
स्तथैव च । देवस्य सर्वतः स्यात्प्यादंतक षड्जलकुशाः । मृत्तिका च हरिद्रा च कुष्ठगोरेचनानि च । पादकोपानहच्छत्रं च ।
मरव्यजन्त तथा । श्रीह्यादीनि च धान्यानि पुरतः स्थापयेत् तथा । दडवस्त्रेण पातैश्च स्तोत्रैर्नानाविधैरपि । वैदिकैश्च ज-

पदैवंपथावत्प्रतिबोधयेत् क्रियालोपविधात्। ध्यस्वयाविहितं प्रभो मयैतत्क्रियते देवत्वतु ध्यै च पावित्रकं नहि
 विघ्नो भवेदञ्कुरुतात्संदयां मयि सर्वथा सर्वदा विष्णो मम त्वं परमा गतिः उपवासो न त्वां देवतोपया मिज गतपते काम
 त्रोधादयोऽप्येते न मे स्युर्ब्रतघातकाः अथ प्रभूतिदेवे शयावद्वैशेषिकं दिने तावद्रक्षा त्वया कार्यं सर्वस्यास्य न मोरतुते
 एवं विज्ञाप्य देवेशं गुरुपादौ प्रणम्य च कुर्यात्तु वैष्णवैः सार्धं पवित्रारोपणं हरेः कुंभं पुण्यां वृना पूर्णं सर्वतोभद्रं केशुभे
 रथा पर्यंतुरतो विष्णोरतश्च सूत्राणि पूजयेत् संवत्सरस्य गणस्य पावित्र्यं करणाय भोः विष्णुलोकार्पय वित्रत्वमागच्छ ह
 नमो रज्जुते श्वेतेनागहयेत्सूत्रं मूलमंत्रयुतेन च उत्तमादित्रये विद्वान्स्मरेद्देवत्रयं तथा गुणान्वेदत्रये वैवध्यपेक्षो कत्रयं
 तथा प्रकृतिं वनपूर्वां मालायां निखिलात्मिकां शुलोकं कमकुटं सूत्रेऽप्युत्तमं तद्वाग्राह्यं नि सर्वाभरणचित्रांगसर्वदेवनम
 रकृत लावण्यरूपविश्वराम नृपेष्ठसूत्रं समाश्रय सर्वलक्ष्मीकरश्रीशसर्वज्ञानमयात्मकं निद्युत्तरूपविश्वराम नमः ध्यसू
 त्रं समाश्रय श्रुतिवैजगद्योने पुरुषात्मनो दिवस्पते कर्तार्यो मे प्रभो देवते जसा सूत्रमाश्रय सर्वो धारयारूप सर्वकर्तः
 प्रजापते सर्वथात्मे शसूत्रे रिमन्साक्षि ध्य कुरुते नमः सर्वरत्नो ज्वलाकार ब्रह्मांडे ब्रह्मरोचिष मुकुटोत्तमसर्वांगेश्वरः
 सूत्र इहैहि भोऽभकृतिर्जगतः कर्त्रो सर्वलावण्यदायिनी श्रीसूत्रे निर्यकत्वाणि साक्षि ध्यं कुरुते नमः उत्तमादिनि सूत्राणि
 क्रमोदात्तभ्या पाणिना मनुभिर्भजयेदभिः पूजयेन्मूलमंत्रतः ब्रह्मविष्णुमहादेवाः श्रीसूत्रिदेवताः रम्यताः अकारसोमव
 ह्ना च ब्रह्मानागः शशीरविः शिवश्च विश्वेदेवाश्च नवसूत्राधिदेवताः क्रियाचर्यै रपीरा विजये शपा राजिता मने नम
 नीजया भद्रा मुक्तिश्च धीशेदवताः ध्यात्वा वा ह्यमृतीकृत्य गंधपुष्पाक्षतां कुरैः धूपदीपां तां बलैः पवित्राणि बुधोर्वयेत्
 अथ देवकरो विद्वान्पटुसूत्रसमुद्रवं वितस्तिमानकंडोरवधीयाः मंगलात्मकः संवत्सरकृता चर्याः संपूर्णफलदो सि
 यत् पवित्रा रे। पण्यं तत्कुरु कथं रे नमः ते हरेऽपि पाठः उं विष्णुतेजो ह्रवरं मयं सर्वपातकनाशनः सर्वकामप्रददेव

तवांगेधारयाम्यहं मूलसंपुटितादस्माद्व्याङ्ग्यपवित्रकं नीराजयेत्ततोदेवंमंगलाघोषपूर्वकं नैवेद्यविविधदद्यात्तां
बृलमनुलेपनं उपतिष्ठेत्ततोदेवंजितमिष्यादिभिः स्तवैः मन्त्रेणाश्वसुरेशान्देवदेवंनिमजयेत् । आर्मात्रितोसिदेवेश
पुराणपुरोत्तम प्रातस्त्वांपूजयिष्यामिसान्निध्यं कुरुकेशव क्षीरोदधिमहामागशय्यावस्थितविग्रहप्रातस्त्वांपूज
यिष्यामिसान्निधौभवतेनमः निवेदयाम्यहंतुभ्यंप्रातरेतत्पवित्रकं सर्वथासर्वदाविष्णो नमस्तेस्तुप्रसीदमे निपते
दंडवद्भूमौक्षिपेत्पुष्पांजलिपुनः पूजिताभ्यन्नसूत्राणिकुम्भचपुरतःस्थितं ॥ अस्त्रेणसर्वतोरक्षेत्कवेनवगुंठयेत्
रक्षेद्वाचक्रमञ्जेणान्हरेर्मनुनाथवा ब्राह्मणांस्तुनमस्कृत्यगुरुपादौप्राणम्यस्य गीतमंगलनिर्घोषैः कुर्यात्ज्वाग्नर
णततःश्रद्धिवासेविधिः प्रोक्तः कपिलैर्नारदादिभिः श्रद्धिवासनकालश्च दीपिकायामुक्तः गोदोहांतरिते
कालेपूर्वैद्युर्वाध्वासनमिति इतिपवित्राध्वासनं ततःप्रातःसमुत्थापयध्यात्वादिवंयथोदितं नित्यपूजां
ततः कृत्वापवित्राणांतथैवच नीराजयेच्छर्नैर्घोषैर्मंगलाघोषपूर्वकं स्तुत्वाचविविधैः स्तवैर्महादेवंसुरा
र्थितं ततोमंगलनिर्घोषैः शंखतूर्यादिभिः स्वनैः गंधदूर्वाक्षतैर्युक्तदद्याद्दिवायसूत्रकं उरामरामनमस्तुभ्यं
हाणेदंपवित्रकं पवित्रीकरणाध्यायपूजाफलप्रदं पवित्रंतत्कुरुध्यायन्मयादुष्कृतं कृतं शुद्धोभवाम्यहदेव
त्वत्प्रसादात्सुरेश्वर मूलसंपुटितोह्येषपवित्रारोपणेविभुः श्रंगाद्यादितिदेवेभ्यस्ततोदद्यात्स्वनामभिः नैवेद्यं
महापूजैततोदद्याच्चभक्तितः नीराजयेत्ततोदेवंमकांतं सुमंगलं संवीज्यचामरैः पुष्पैर्दर्पणदशैतनः विविधानि
चपुष्पाणिदद्यात्पुष्पांजलिंततः प्रार्थयेद्देवदेवेशंमञ्जरीभिर्यथाविधि मणिविद्रुममालाभिर्मंदारकुसुमादिभिः इ
धंसंस्वत्सरीपूजातवांस्तुगुरुद्वयं वनमालायथादेव कौस्तुभः सततंहृदि पवित्रमस्तुतेतद्वत्पूजांचहृदयेवह
जानताऽजानतावापिनकृतयत्तवार्चनं केनचिद्विद्वद्वेषेणपरिपूणीतदस्तुमे अपराधसहस्राणि कियंतर्हानंशमया

दासिपमितिनामरवाक्षमस्वमधुसूदन निपत्यदद्वतभूमाभाकेयुकनचतसा प्रणमद्वदवशराममष्टाथद्वयुः
 ततःपवित्रंगुरवे . दद्यात्तथादिपूर्वकं अर्थेनूजमेष्टयार्वर्णवृक्षानुलेपनैः . . . ब्राह्मणान्विष्णुभक्तान्वैगयपुष्पा
 दिनाचपेत् भक्त्याप्रतोपयेत्तारुतुवल्गभोजनकांचनैः मासंपक्षमहरात्रात्रिारात्रयारयेतथा . देवेनसूत्रसंभेदेदश
 कालविवक्षया प्रत्यहंतानकार्यादिसूत्राण्युत्तार्यकारयेत् . अभिषिच्यार्घुतोयेनपुनर्देवेनिवेदयेत् . अथातिदेव
 मभ्यर्च्यविशेषात्पुष्पचंदनैः नैवेद्याविषिद्वत्त्वातःसूत्रंविसर्जयेत् . सावत्सरीशुभांभूजांसंपाद्यविषिवन्ममःब्रज
 दार्तापवित्रत्विष्णुलोकेविसर्जितः यावदेवपवित्राणित्वावतिष्ठत्समाहितः ब्रह्मचारीहविष्याशीदेवपूजापराश्रमः
 पवित्रारोपणं कालेनकरोतिकथंचनं तदाभुतजपेष्टमंत्रस्तोजवापिसमाचरेत् इतिपवित्रारोपणम् . अथसर्वसा
 धारणप्रयोगः पवित्राणितु . . . स्वरणंजतताम्यपटसूत्रपद्मसूत्रकुशकाशमुजशणवत्कलकार्पासमूत्रेचन्यतम
 सूत्रैःकुर्यात्तत्रनिषिद्धसूत्राणि केनयुक्तंक्षतंभृशं मद्यरकादिदूषितं मलिनंनीलरंकावाप्रयत्नेनविवर्जयेदिति क
 र्पाससूत्रं चैरसुवासिनीभिः कर्तितंतथा . लवंगवाण्डहृत्वा . . . त्रिगुणैरुक्तं नवसूत्रस्यैकरसत्वेनकल्पितैः सूत्रैः
 पवित्राणिकुर्यात् स्वर्णादिस्मृजकतपवित्रेपुष्पाकृततंतुमाद्रूपवद्वपमाणसंस्पर्शाननीयेति शिवार्चनचंद्रिका
 रत्नमालाकारयोरशयः तत्रादौसूत्रशुद्धिक्रमः तत्सूत्रंपूर्वगतयेनाभिपुच्छ्याद्विः प्रक्षयत्य मूलेन रामगायत्र्या
 वाष्टोत्तरशतवारमष्टवारंवा शंखोदकेनाभिमंज्य शुचौदेशे निधाय . पवित्राणिकुर्यादिति सूत्रशुद्धिः तत्रउत्तम
 पवित्रंपृष्ठयाधिकविशतसूत्रैर्भधर्म साशीतिशतसूत्रैः कतिष्ठ . अथवाष्टोत्तरशतेनोत्तमं मध्यमंतदर्थं सप्तविंश
 त्याकतिष्ठ तच्चदेवस्वजानुपयंतमुत्तमं ऊर्ध्वपयंतमध्यमंनभिपयंतंकतिष्ठ . वनमालावष्टोत्तरसहस्रसूत्रैः कार्या
 उत्तमपवित्रसूत्रप्रमाणार्पणेनवकार्या . मुकुटमारभ्यपादपर्यन्तमालावत्तमाला . यजमानपवित्रमाधियासनप
 वित्रंवाशीत्यधिकशतसूत्रैः सप्तविंशतिसूत्रैर्वाकार्यं गुरुपवित्रं . द्विसप्तत्यधिकशतद्वयसूत्रैः चतुः पंचशता

सूत्रैर्वाक्यैर्व्यं नृसिंहपरिचर्यायां तु भुरुपवित्रसंविशतिभिः पट्टविशयानां वसूझ्यावाक्यैर्व्यं मित्र्युक्तं - अथिपवित्रं
 तुरुरुपवित्रेण समसंविशयसूत्रैर्वाक्यैर्व्यं शिवपवित्रं तमेकं शिख्यं सूत्रैः - काव्यं - पंचांशतासूत्रैर्मध्यमं - अ
 थिजिज्ञेयसूत्रैः - कतिष्ठं - तत्पवित्रप्रमाणं - द्वादशांगुलमानानि - व्यासं दंष्ट्रांगुलानि व्यासं - लिङ्गविस्तरां रमानां निच
 तुरंगुलकानि चेति - अत्र्याति साधारणपवित्राणि त्रिभिः - सूत्रैः - कर्तव्यानि - क्रमज्ञानां शिख्याणां च र्कधार्दिनां
 निषर्धतैर्धर्मसूक्तं नृसिंहपरिचर्यायां तु परिवारदेवतानां पवित्राणिसंविशतिषोडश - द्वादशानवत्रिसूत्राभिः - कं
 तव्यानीत्युक्तं - उत्तममध्यमकनिष्ठपक्षत्रयानुसारेण पवित्राणि - कुर्व्यादिति शिख्याचंतं च द्विकंकारं - अथपवित्रपुं
 प्रथमं - अष्टाक्षराभिर्जातैः - कुकुमगोरोचनैः - कर्पूरैस्तस्मिन्त्रयैर्वेदं - विष्णुरिति मंत्रेण - द्वादशाक्षरं मंत्रेण वा
 भिमध्य प्रथोत्तकुर्यात् - तत्रोत्तमपवित्रे शतं प्रथमः - पट्टविशद्व्याचंतुर्विशतिर्वाक्यैर्व्यं - मध्यमं पवित्रं तु पंचांशत्वं
 तुर्विंशतिर्द्वादशवाग्रथयः - कार्यः कनिष्ठपवित्रे पट्टविंशतिरष्टादशाष्टवाग्रथयः - कार्यः शिख्याचंतं च द्विकंकार्यावे
 तानिसर्वणि द्वादशदशग्रंथियुक्तानि कर्तव्यानीत्युक्तं वनमालायामष्टोत्तरं शतं प्रथमं - कार्यः - अथपवित्रं द्वादश
 नवसूत्राभिर्द्वादशग्रंथियुक्तमरतिनमात्रं ग्रंथिशहितं विस्तरमत्रैवाकाव्यं - अथग्रंथैरेवनाप्रकारमाह - अंगुष्ठपर्वमा
 त्रग्रंथिरुत्तमे तदर्धेनमध्यमे तदर्धेनकनिष्ठे - एवं द्वादशतान्शोभनान्समान् ग्रंथान् - नारायणाष्टाक्षरं कवचं ब्रह्म
 पत्रं कुर्वीत शिख्याचंतं द्विकंकार्यातुं ग्रंथिपुसूत्रवेष्टनसंख्यात्तका उत्तमपवित्रे पट्टविंशत् - मध्यमं पुचतुर्विंशति - कनिष्ठे पु
 द्वादशद्विति ततोश्चरतिनसंमितां पट्टविंशताकुशैर्व्याहृत्या तावो मूलमंत्रेणाभिमध्यः पंचगव्येन संशोध्य - कक्षांतरे
 कृत्वा मानसं स्नानं कुर्यात् तद्यथा - सुस्थितं पुंडरीक्षं भ्रूमूर्तिं प्रभुं रम्यं - अर्चयत्वा दिव्यसंकाशां सुदेवं च तं भुजं - शं
 खचक्रादापद्ममुकुटं वनमालिनं - दिव्यचंदनलिप्तागंचासुरासंभुं क्षणं - नारदाद्यैः - सेव्यमानं भार्वादिपुलकं कणं

सांकिकणीककेयूरहारिणमणिनूपुर ध्वजच्छत्रांकुशालक्ष्मपादपंकेरुहद्वय तरुणादिकजांघाराणिपतंतास्त्रिमूषा
 नि चितयेद्रहस्तरध्रेणप्रविशतस्त्रिकान्तु तपासंशालयेत्सर्वभर्तुर्देहगतंमलं तत्क्षणाद्विरजामंत्रिजायतेरुफ
 टिकोपमः इदमांतरकंस्तानंसहस्रादधिकंरुमृतम् ततः सर्वतोरेक्षणं कुर्यात् तद्यथा जलपुष्पाक्ष
 तान्हरते गृहीत्वा डोंद्रः अस्त्रायफट्टइति उच्चार्यात्मनः परितः प्रक्षिप्य अस्त्रायफट्ट इतिछोटिकामिः
 सर्वदिग्बंधनकृत्वा अग्निप्रकारमुद्रां स्वमूर्धानं परितः प्रादक्षिण्येन त्रिधामयेत् तन्मध्यगतमात्मानंसं
 र्धित्य संक्षेपेणभगवत्पूजांकृत्वा मूर्धमंत्रेणवैदिकेनवाहोमंविधाय महापूजांकुर्यात् तत्रानित्यपूजनात्पंचामृत
 दिद्रव्यंत्रिगुणितंयाह्यं ततोभंधतैलदानानंतरमुद्रतैर्नकुर्यात् तत्प्रकारोमहाकापिलपांचरात्रे रजनीसहदेवीच
 झिरीपलक्ष्मणापिप सहामद्राकुशायाण्डिद्वर्तनमिहोच्यतइति एतदनंतरं शंखजलेन देवायाभिषेकं कुर्यात्
 तदाहुः शतंसहस्रमनुतंशतयावाप्यभिषेचयेत् शंखसंपूर्वतैर्नैवसपुष्पेणचदेवतानिति अन्यत्रापि स्वशक्त्या
 नंधतयेनसंस्तार्यजगदीश्वरं महामिषेकंसर्वशंखेनैवप्रकरयेदिति ततोदेवंसर्वोपचारैःसंपूज्य देवरयपुरतो
 दंतकाष्ठजलकुशान्मृत्तिकांहरिद्रांकुष्ठगोरोचनंपादुके उपानहौ ह्यंत्रं चामरंज्वजनं व्रीह्यादिधान्यानिचरुष्टापयेत्
 तानि चोक्तानि विष्णुपुराणे व्रीहयःसयवामाषाणोधूमाञ्जणवस्तिशलाः त्रिगुणसप्तमाह्येतेऽष्टमाश्चकुलत्पकाः
 श्यामाकास्त्वयर्नवारजानैलाःसगवेषुकाः तथाविष्णुव्याःप्रोक्तारुथयामर्कटकामुने ग्राम्यारण्याःरुमृताह्येनाडो
 पध्यश्चचतुर्दशेति ततः साष्टांगंप्राणेष्वप्य नानाविधैःस्तोत्रैर्वैदिकैरचदंवरंरुत्वाविज्ञापयेत् क्रियालोपविधा
 तांध्यत्तयाविहितंप्रभो मयैतत्क्रियतेदेवत्वचुष्टौचपविजक नहिबिघ्नोभवेदन्नकुरुतारत्वदयामपि सर्वथासर्व
 दाविष्णोममत्त्वंपरमाप्रतिः उपवासेनत्वादेवतोषयाभिजगत्पते कामक्रोधादयोऽप्येतेनमेरुवर्तवातकाः

अथ प्रभृतिदेवेशयावद्देश्येपिकदिनं तावद्रक्षित्वयाकायैसर्वस्यास्यपनमोस्तुते । त्वयांगकरिष्येहंपवित्रमयमच्यु-
 तं आर्म्भितोसिसपरिवारः श्रीरामभोमया । रामराममहारामरक्षमूर्धारणागतं । त्वद्भक्तिरुत्तिसंपूर्णतवतोपकरं
 परं इति निजाराधनायदेवंविज्ञाप्यस्वगुरुपादौ प्रणम्य देवाग्रेसर्वतोभद्रमंडलं पद्मवा विरचय तत्र फलपुष्प
 मालालंकृतं वितानमावधय मंडलोपरि जलपूर्णकुंभं महीधौ रित्यादिविधिना संस्थाप्य तदुपरिसमृच्चैषण्वं
 पाञ्चयसरथाप्य पवित्रपूजनंच कुर्यात् सांवत्सरस्ययागरस्यपविर्त्राकरणाद्यर्भोः विष्णुलोकारपवित्राद्यभ्याग
 च्छेहनमोस्तुते इत्यनेनमूलमंत्रयुतेनावाहयेत् उत्तममध्यकनिष्ठेषु ब्रह्माविष्णुरुद्राः सत्वरजस्तमांसि वेदत्रयंच
 ध्यात्वा वनमालायांप्रकृतिमुकुटसूत्रेद्युलोकध्यात्वा ओं सर्वभरणचित्रांगसर्गदेवनमस्कृतं लावण्यरूपविध्या
 रमन्त्येष्वसूत्रसमाश्रय सर्वलक्ष्मीकरश्रीशसर्वज्ञानमयात्मकं निवृत्तिरूपविध्यात्मन्मध्यरूपसमाश्रय २ । अ
 तिवेगजगद्योनेपुरुषात्मन् दिवस्पते कनीयोमेप्रभोदेवतेजसासूत्रमाश्रय ३ सर्वधारधरारूपसर्वकर्तृः प्रजा
 पते सर्वथात्मेशसूत्रे रिमन्साक्षिधं कुरुतेनमः ४ सर्वरत्नोज्ज्वलाकारसमस्तब्रह्मरोचिषं मुकुटोत्तमसर्वांग
 शिरस्सूत्रब्रह्महिमोः ५ प्रकृतिर्जगतः कर्त्रासर्वलक्षणदायिनी श्रीसूत्रसर्वकल्याणसाक्षिधं कुरुतेनमः ६
 उत्तमादिनिःसृष्टाणि क्रमात्पाणिना एभिर्भैरवालभ्य त्रिसूत्र्यांब्रह्माविष्णुरुद्रात् ओं कारसोमंवाह्मनागान्शशिनं र
 विशिवं विश्वान् देवान्नवसूत्र्यां क्रियां पौर्णवारां विजयां शान्तिं श्रपराजितां मनोन्मनीं जयां भद्रां भुक्तिं प्रथिषु ध्यात्वा
 यावदर्थोपे संस्था मावर्त्यमानैरेवनामभिरावाह्यपूजयेत् ततश्चावाहनादिमुद्राः प्रदर्श्य चक्रमुद्रया संरक्ष्य धे
 नुमुद्रया अमृतोक्त्य गंधाक्षतपुष्पपुष्पदीपनैवेद्यफलतांबूलादिभिः पवित्रदेवता अभ्यर्च्य गंधपवित्रैर्वितस्तिहरेर
 क्तात्मकं गृहीत्वा हृदयमंत्रेण प्रणवेन चाभिमंत्र्य देवं नमस्कृत्य संवत्सरकृताचार्याः संपूर्णफलदेसि स्यत् पवित्रारो

पणधैतत्करकंधरकेनमः विष्णुतेजोद्भवंरर्यं सर्वपातकनाशनं । सर्वकामप्रदं देवतां गोधारयामथहमिति । मूल
 सप्तदंतेभ्यः कद्वयपटित्वा देवकरेवधोयात् ततो मंगलारत्रिकेन देवनीराज्यपुनर्नैवेद्यस्तांबूलादिभिः सपूज्य ॥ ४ ॥ येयं
 सटापरिमवधमभीष्टदोहं तथारूपदं शिवाविरंचिनुत शरथ भूयः । तैहंप्रणुतमालं भवादिषपेतं ॥ ५ ॥ देमहापुरुषते
 चरणारविदम् १ त्वक्वासुदुस्त्यजसुरेभिसतराज्यलक्ष्मीधर्मिष्ठश्राव्यवचसाग्रदगादरण्यं । मयाभ्युदयितये
 भिसतमन्वधावद्देमहापुरुषेचरणारविदम् २ श्रीमत्सरोरुहयवाकुशचक्रचापमृत्नाकिर्तनवृत्तिलोहितपङ्कजाम
 लक्ष्म्यालयं प्रममगलमात्मभयेवद्देमहापुरुषतेचरणारविदम् ३ ददावनान्तरमगादनुगोकुलानां संचारिसर्वपशुभिः
 सुविद्विहिकाभिः संचितयद्भजगिरोन्मगपक्षिणायद्देमहापुरुषतेचरणारविदम् ४ ॥ ५ ॥ यद्गोपिकाविरहजोऽग्निपरीतदेहा
 रतसस्तनेषु विजहूः परिरभ्यताप रासेतदीयकचकमपकलितं वदेमहापुरुषतेचरणारविदम् ६ ॥ ७ ॥ नालयंश्च
 तिविमृभ्यमनादिमर्च्य ब्रह्मादिभिर्हृदिविचित्रमगाधबोधैः ससारकूपपतितोऽस्मिन्नावलंभं वदेमहापुरुषतेचरणार
 विदम् ८ ॥ येनांगचालनवशात् स्तनपानबुद्ध्याक्षिप्ताः शिवाहतमनोविपरीतचक्रं विध्यस्तभंगमप्रतद्भुविगोपमूर्ते
 वदेमहापुरुषतेचरणारविदम् ९ ॥ इत्यष्टकं पठति ॥ परमरूपं सो नारायण रुमनरकाणं वतादणरम् ॥ १ ॥ सर्वादि
 माशुहृदि यः कुरुते मनः संपाद्य न देहविलयं लभते च मोक्षम् ॥ २ ॥ योऽतः प्रविश्य मुमना च्युतिमां प्रसुप्तां सर्जिवयत्य
 विलशाकिधरः स्वधाता अन्यांश्च हस्तचरणश्रवणत्वगादीन् प्राणान्मुमनवते पुरुषाय तुभ्यम् ॥ ३ ॥ ० ॥ ईश्वरादि
 भिः स्तुतवदिवीनमंत्रयेत् ॥ आमाजितोऽसि देवेश पुराणपुरुषोत्तम ॥ प्रातस्त्वां पूजयिष्यामि सन्निधौ भवते नमः ॥ त्रिवे
 द्याऽप्यहं तुभ्यं प्रातरे तत्पवित्रं कुरु ॥ सर्वथा सर्वदा विष्णो नमस्ते स्तुतप्रसीद मे ॥ इति संश्राव्य साष्टांगं प्राणिपश्य ॥ ५ ॥ पुण्यां
 नालि दत्वा ॥ श्रुत्वा एष खेण संरक्ष्य ॥ कवचेनावगृह्य त्वां सिंहमुत्तरेण रक्षणं कुर्यात् ॥ त्वां सिंहमजरतु ॥ ८ ॥ योऽं रिरमहाविष्णुं

च्वलत सर्वतो मुखं नृसिहर्भीषणभद्रमूलसंस्थं नमामः । ततो ब्राह्मणवदनं गतवदनं च कृत्वा राजा जग-
 रणकुपयत् सद्यो धिवासने तु जागरणनास्ति ततो जागरणकुपयत् सद्यो जागरणं नहीति दक्षिणामूर्तिं सहितं व-
 चनात् इत्येकादश्यां पवित्रा धिवासं ततो द्वादश्यां नित्यं नैमित्तिकं च देवपूजनं कृत्वा पवित्राणि यत्कृत्वा संपूज्य देवनां
 राजपत्तयोः स्तुत्या । अथ द्वादशतैर्गुरुकैः पवित्रैः कृत्वा भूलभुवः स्वर्गैः पवित्रैः कुरुष्व आचार्यः । अथ
 जमपूयत् उग्रं मरुतममस्तु भूगृहाणि दुःपुत्रिकुः पवित्रैः कृत्वा अथ पुनः फलभद्रं पवित्रैः कुरुष्व आचार्यः । अथ
 एकतंशत् शुद्धो भवाम्महदेवत्वसदास्मरेत्येति ततो गायत्री देवतास्तत्तन्नामभिर्दद्यात् ततो महानैवेद्यं समर्प्य नी-
 राजनं कृत्वा चामरैः सर्वजपादर्थं दर्शयेत्वा पुण्याजाले समर्प्य मणिविद्रुममालाभिर्नंदारकुसुमादिभिः इयं सां-
 वत्सरी पूजा तवास्तु गुरुद्वयं वनमाला यथा देवकौस्तुभं सततं ब्रह्म पवित्रमस्तु तद्वत् पूजां च ब्रह्मदेव्यह-
 ज्ञानताऽज्ञानतावापि न कृतवन्तवाच्यं कनचोद्भवा पुण्यपरिपूतं दत्तं मे अपराधसहस्राणि कियते ह निशमया-
 दासो यमिति नाम त्वाक्षमस्वमधुसूदन इति संप्राथम्यं साष्टांगप्रणम्य देवं प्रसादाभिमुखं विचर्य मंत्रहीनं क्रियाहि-
 नं भक्तिहानिं सुरेश्वर पूजनं पूजालाभतु पवित्रेणापि तेन तद्वति पठित्वा गुरवे गंधादिपूर्वकं पवित्रं दत्त्वा सुवर्णवस्त्रादिभिः
 पूजयेत् ततो ब्राह्मणान्संभोष्य स्वयं भुजितं पवित्रधारणं देवस्वदेहं च मासपक्षादियथ संभवकथं स्नाना-
 दिकलितं तदनुयायं देवं रत्नपथे तथैव स्वयं स्नायात् अथ यतो येनाभिषिच्य देवाणां रुद्राणां च तद्वार-
 येत् विसर्जनसमये देवं सर्वविशेषेण गंधादिभिः संपूज्य विसर्जयेत् विसर्जनं मंत्रस्तु उक्त्वा वत्सरीशुभां-
 पूजां संपाद्या विधिवन्मम ब्रह्मदेवाभिषिच्य त्वं विष्णुलोका विसर्जितः यावद्देवपवित्राणि तावद्ब्रह्मचर्यादि नियमेन
 रक्ष्य एवं कुरुते विद्वान् यत्पूज्यं न संशयः सयात परमस्थानं यत्र रामः सनातनः यावत्तु पवित्रं तावत्स्वर्गं मे

हीयते आपुरारोभमभयविपुलतस्यवधते अथसक्षेपणविचारोपणविधिः दशम्याहेमरोप्यादिसुत्रपवित्राणि
 कुर्यात् कापाससत्रचतस्यनवसत्राविधायपचगठ्यनप्राप्य अण्वेनप्रक्षाल्यमलनाद्योत्तरशतमभिमन्त्र्याचदेश
 अष्टोत्तरशततदर्धगणितनवसत्रा देवस्यजाननाभिपयुक्तानि षट्शतशस्त्रतवशादिदशत्रयिकान्युत्तममध्यमक
 निधनि पवित्राणिविधायद्योत्तरसहस्रनवसत्रा अष्टोत्तरशतत्रयिकवनमालाविधाय द्वादशनवसत्राभिः ताव
 द्यधिकगंधपवित्रसप्तविंशतिनवसत्रागरुपवित्रचक्रवाग्रधानकमनरजयित्वापामर्गविल्वान्यतरकाधिनदत्ता
 न्संशोभ्य क्रियल्लेपविधातथ्यत्वयाविहितप्रभा मयतात्क्रियतेदवतवतश्चपावत्रकनमेविष्टोभवेदत्रकरुणधृया
 नयि सर्वथासर्वदाविष्णुममत्वपरमागतिरित्वा श्राव्यकमकेनतद्दिनमातिवाह्यकदश्याकृतनिर्याक्रयः शिरा
 ममहामंडपराजोपचारः संपूज्य हरः पुरतःसर्वतोमद्रुपादकुम्भवर्णपटलनिधाय तत्रपर्वनिमित्तसकलसत्रा
 णिनिधाय त्रिस्रयाद्वह्यविष्णुशिवान् नवनव्या उकारसोमवाहिव्रह्मनागशशिसप्तसद्विविधैश्वदेवानग्रथि
 पुक्रियापौरुषीराज्यापराजिताविजयासुकिदासदाशिवान्नानेनमर्तुसर्वतुमुखी प्रणवादिनमोत्तरैव पावदश
 छिंसंरूपमावर्त्यमाननामभिरवाह्य गंधादिभिरभ्यर्च्य गंधपवित्रंयूपितमादायः प्रणवेनाभिमन्त्र्या विष्णुतेजो
 इवैरस्यसर्वपातकनाशनं सर्वकामिप्रददेवतवाग्नेधारयान्यहमितिमेतेषः मूलसंपुटितेन अग्रावेद्यादयोःसमर्प्यार्थ
 वेष्ट्यामांजितोसिद्धेशपुण्यापुरुषोत्तम आतस्त्वापूजयिष्यामिसिद्धिर्धौमवतेनमइति तत्कथंजगरेण तारां
 त्रिमतिवाह्य द्वादश्यां कृतनिर्याक्रयश्चराम पावत्राण्य संपूज्य गंधद्व्याक्षतयुक्तकनिष्ठपवित्रमादायद्यत्
 मन्त्रः देवदेवनमरतुभ्यगृह्येदंपवित्रकं पवित्रोकरणाध्यायवर्षपूजाफलप्रदः पवित्रकंकुटवाययन्मयादुष्कृतं

त शब्दोभयान्पदं देवत्वस्य सादात्सरेश्वर इति एवं मध्यमात्मनवनमालाः एतन्मन्त्रादित्या समर्प्याः श्रृणुदेवताभ्या
पि यथासमवसमर्प्यनिराज्यप्राथम्येन उमाणि विद्रुममालाभिर्मन्दारकुसुमादिभिः इयसावत्सरोपजातवारुणै
लुब्धज वनमाला यथादेवकोरनुभसततहदि तदहपवित्रतत्स्त्वपूजाचहदयवह जानताऽजानतावापि यत्क
तनतवाचन केनचिद्दिद्रदापिणपरिपूर्णतदस्तुमे अपराधसहसाणि क्रियते हर्निशं मया दास्यमिति मामन्वा
क्षम्यतां परमेश्वर ततानुरक्षसपूज्यसमर्प्याहाणैः सह पारणाविधाय निरात्रवह्यचर्यादिनिपमवात्त देवप्रवि
त्रसदममभिप्रेकान्यकाले सरथाप्य त्रिरात्राते देवसपूज्यः प्रवित्राणिविसर्जयेदिति इतिसंक्षिप्तपवित्रारोपण
विधिः श्रद्धाप्यसमर्थश्चेत् तित्यपूजातेपवित्रपूजनं कृत्वा मूलेन देवाय पवित्रसमर्प्याऽऽ वरणदेवताभ्य एकैकं स
मर्प्यगुरुसंपूजनं पवित्रं समर्प्य स्वयंपवित्रं धुंत्वा दाहाणभोजयेदिति इतिसंक्षिप्तपवित्रारोपणविधिः पञ्च
पुराणे महादेव उवाच श्रावणेमासिसंश्रापे पवित्रारोपणविधिः मूर्ध्ने साति देवे शिदिष्यभाकिः प्रजायते पवि
त्रारोपणविधिः कर्तव्यं श्रद्धया बुधैः संपूर्णजायते तत्स्त्वपूजाभवति वार्षिकी पवित्रारोपणविधिः प्रत्येकसुखमा
त्मनः संपूजिते सदा विष्णौ नानासुखमवाप्नुयात्तः सुभ्रवाश्च समातीमुद्राहास्याकर्तितं शुभं रुक्मेनैव कर्तितं सज्ज
तेनैव च प्रकारयेत् न शूद्रा कर्तितं सूत्रतद्ग्राह्यं वा तथैव न श्रम्यथा विक्रयेणापि ग्राह्यं वा चाप्यथा तथा क्षौमेनैव प्रक
र्तव्यः पवित्रारोपणविधिः रुप्येणैव तथा कर्प्यं पवित्रं विष्णुदेवतः सौवर्णेनापि देवे शि कर्तव्यं विधिपूर्वकं श्रमाव
सर्वथा तदा ग्राह्यं सन्तथा बुधैः कृत्वा तु विद्यते सन्तं प्रशस्तं मुदकेन च लिङ्गे प्रमाणं तत्र निमायाप्यथा निव पा
दां तं जानुपर्यन्तं धानानि समं रस्यते येषु मध्यमं कतिष्ठं च मापवित्रं कारयेदबुधः स्ववसरदिनपक्षतदधार्धेन संप्रप
सन्नेनैव प्रकर्तव्यं येषामष्टोत्तरेण तु तदर्धं संप्रयेकेनापि पुनः यावातत्र पार्यति लिङ्गे वैलिङ्गसंज्ञा तु गंगानामभिरन्वितं

प्रतिमधातयदविषविब्रवतमालिकं यथाशोभितथाकायमेनविष्णुः प्रसीदति एकैवैसप्रविब्रतंगाराख्यकारय
रसदा तंतुनामेवसयुक्तंकरंयवैष्णवेनरेः देवानांचतथैवोक्तंपवित्रंविष्णुदैवतं श्रवरीषाममकायभ्रवैषचद्रव
दयः पवित्राणिततःपश्चाद्वातव्यानीहपर्वति प्रतिपद्नन्दस्योक्तंपवित्रारोपणेतिथिः लक्ष्म्यादिव्यादितिपि
तुतिथीनामुत्तमालितिथिः तृतीयातुतवप्रोक्तचतुर्थीगणपस्यतु पंचमिस्मच्चन्द्रमसः पृथ्वीकार्तिकस्मृतु सुत
मीचरवेः प्रोक्ताद्वाग्याश्चाधर्मामता नवमार्चैवसमाहृष्टांयुगस्यदशमर्मातथा एकादशीतुद्राणांद्वादशीमाधव
रपतु त्रयोदशीतुकाभस्यशिवस्योक्ताचतुर्दशी तद्वत्पंचदशीस्थिताधातुवैष्णवेपुत्रनेपुत्रः एतावैतिथयः प्रोक्ताः
पवित्रारोपणेकमात् कनिष्ठेद्वादशोक्तमध्यमुद्दिगुणामताः त्रिगुणाश्चोत्तमेचैवग्रंथयश्चपवित्रके कर्पूरकेस
राभ्यांचचंदनेनहरिद्रया रजपित्रेवातुतसंर्वरंयाप्यनवकरंदके देवस्यापुतनंयवरथाऽप्यतत्रचदेववत् आदौदे
वाचर्नकृत्वाधिवारयंचपवित्रकं श्रद्धिवांसितेपवित्रेः ततोवैपूजनंरसृतं पवित्रेषुचमेवचरतेपतिकटमाचरेत्
ब्रह्माविष्णुश्चरुद्रश्चत्रयोवैसुत्रदेवताः क्रियाचपारुणीवरिचंतर्थापराजिताः जयाचाविजंयाचैवमुक्तिर्दाचसं
दाशिवामनोन्मनीतनवमीदशमसिर्वातामुखी श्रथानांदेवताश्चैवसंभेपुविनिवेशयेत् आश्रावाहनेमद्रयावशा
स्त्रोक्तविधिनाततः आवाह्यतत्रतः सर्वाः सन्निधाकरणततः सरस्वदेद्रक्षमुद्राभिर्धेनुमुद्रांस्तोक्रियां प्राणे
वदेवतामेतुगृहीत्वाकलशोदकं आगमोक्तनमंत्रेणप्रक्षिप्यकृष्णमंत्रतः कृष्णायनमईतिप्रोक्षेणमंत्रः नधपुण्य
धपदीपेनवैष्णवः कलसंयुतः तावुलदक्षिणादानैस्ततोदवाप्रतः पुनः पुण्यवत्वापवित्रतुनतिमुद्रांसमाचरेत् एवमभ्य
र्च्यमंत्रेणामंत्रपेत्पवित्रकं आभञ्जितोसिदेवेशसाधैदेव्यागणादिभिः मन्त्रैर्वालोक्तपालेऽश्वसंहितः परिचारकैः

आगच्छभगवन्विष्णोविधिसंपूर्णहेतवे प्रातरुत्थापूजाविध्यामिसान्निध्यंनियतंकुरु ततोऽप्यपवित्रं देवस्य चराचरगु-
 रारः श्रीविष्णोश्चरणयोर्निक्षिप्य प्रार्थनैत्यक्रियाविधाय पुण्याहं स्वस्तिवाचनं विधाय जयशब्दैर्धृष्टावादित्र-
 योपैः पवित्रं समर्प्य पूजां कुर्व्यात् प्रथमं ज्येष्ठं ततो मध्यमं पश्चात्कनिष्ठं नोभिर्भैः सर्वैर्यथाक्रमेण पूजां कुर्व्यात् उ-
 वासुदेवाय विद्महे श्रीविष्णु चर्यामहि तत्रोद्देवः प्रचोदयात् इति पवित्रदानम् अथ वा स्वभैः ततोऽन्जमहर्तो पूजां
 विष्णोश्चैव प्रसाधिनीं यथाचैवार्चितो देवो विष्णुरत्नमाप्नोति समंताद्दीपमालात्कर्तव्यं विधिना ततः चतुर्वि-
 धं तथा श्रवणैवेत्यकारयेद्बुधः पवित्राणि ततो दद्यात्प्राक्सुजाति सुशोभनं भक्त्या चैव विधेयं श्रीधरं पूजयेत्ततः व-
 द्यालंकारविधिना पूजनीयो गुरुर्महान् पूजयित्वा गुरुं तत्र पवित्रं चारयेत्ततः अथवा वैष्णवाः सति तेभ्यस्तं ब्रू-
 दिकंदत्त्वा पूर्णाहुतिं नम्रयेत्पश्चाद्वा श्रीनिवासाय श्रीकृष्णाय कर्म निवेदयेत् मंत्रहीना क्रियाहीनं भक्तिहीनं तु
 केनैव यत्पूजितो मया सन्त्यक् संपूर्णया तु मे ध्रुवम् तत उद्धार्य इष्टं बभ्रुभिस्तथा विभर्वा साहतः
 सन्मिष्टमन्नं स्वयं भुंजित एतत्पूजनकं दिव्यं येषु श्रुतं ति द्विजोत्तमाः सर्वपापानि विमुक्ता यानि विष्णोः परंपदं मया व-
 द्ब्रह्मो जगत्स्मिन्मया वत्तपति वैरविः पवित्रारोपक रत्ना वन्मोदते नान्न संशयः पृथिव्यां यानि दानानि नियमाश्च तथा
 पुनः सर्वसंपूर्णतां याति पवित्रारोपणे कृते अयमुत्सवरजो वै पवित्रारोपको विधिः ब्रह्महा शुद्धये तन्नान्नका-
 र्या विचारणा सत्यं सत्यं पुनः सत्यं यदुक्तं न भानादिनि पवित्रारोपणे पुण्यं दर्शनेन तथा रम्यं अथवा यमहा
 भागे पवित्रारोपको विधिः कृतो वै भक्तिभावेन सर्वैष न्यतमः स्मृतं धन्यो हे कृतकृत्यो ह्यसुभाभयो धरणी त्रले मया यातु-
 कृता भक्तिर्ब्रह्मण्यो मुक्तिदायिका इति पद्मपुराणे उत्तरखंडे पवित्रारोपणं आवाण शुक्लत्रयोदश्यां रतिकामघ्नं तं शुभं वै-
 चर्यं चारणं ह्यणितां धासं तानवर्धनं कृतोपवासः गुरुशो नारी च गृह्णीत तन् तां चैव मुपनयैवापि सौ वैष्णवी रजनी

तथा रतिकामौ प्रविन्यसंगं धात्रीः सम्यगर्चयेत् सकृद्यभोज्यप्रतिभेदघाताभ्यां सदाक्षिणे एवं चतुर्दशाब्दं तु
 कृत्वा व्रतमनुत्तमं धेनुयुग्माद्वितेदेयं व्रतसंपूर्तिहेतवे श्रावणशुक्लचतुर्दश्यां देवीपवित्रारोपणं नारदीये नभःशु
 कचतुर्दश्यां पवित्रारोपणं मतं तत्स्वशाखोक्तिविधिनार्त्तव्यां द्विजसत्तम शताभिर्भोजितं कृत्वा ततो देवैः समर्पयेत्
 पवित्रारोपणं कृत्वा नरो नार्थ्यथादरात् महादेव्याः प्रसादेन भुक्तिभुक्तिमवाप्नुयात् शिवपवित्रमपि तत्रैव कालांतरे
 श्रावणं तु चतुर्दश्यां नभस्य नभसो रतथा अष्टम्यां च चतुर्दश्यां पक्षयोरभयोरपि आधवासनं तु दीपिकायां गोदेहांत
 रिते काले पूर्वद्युर्वाधियासनमिति अथ श्रावण्यां पूर्णिमायां रक्षां वधनमुपाकर्म्मं च नारदीये अथ श्रावणपूर्णायां वै
 दीपाकरणं स्मृतं यजुर्पैरुव्रतकर्त्तव्यं देवार्पितं तत्पर्णं ऋषीणां पूजनं चापि स्वशाखोक्तिविधानतः बह्वृचैरुव
 तर्दश्यां साभगैर्भाद्रके रे रक्षाविधानेन तथा कर्त्तव्यं विधिपूर्वकं सिद्धार्थाक्षतराजिकाश्च विधुनारकांशुकारोपि
 ता कौस्तुभेन च तंतुनाथसलिलैः प्रक्षाल्य कार्त्तव्यं धृता गंधार्थैरभिपूज्य देवनि करान्संप्रादयं विष्णवादिकान् वध्नी
 याद्विजहस्ततः प्रमुदितो नत्वा प्रकोष्ठे स्वके ततरतुदक्षिणां दत्त्वा द्विजेभ्योऽध्यायमाचरेत् विसृज्य च ऋषीन्सप्त
 धारयद्ब्रह्मसूत्रकं रंजितं कुंकुमाद्यैः तु नवीनं निर्मितं स्वयं शक्त्या संभोज्य विप्राश्चानेकमर्त्तसमाचरेत् कृते ह्य
 रिभ्यश्च तेषां विप्रवार्त्तिकं कर्म्म वैदिकं विस्मृतं विधिहीनं च न कृतं तु कृतं भवेत् इत्यभिधानादत उपार्कमपि रक्षावंधादि
 कर्म्म यथा विधानमाचरेति शिष्टाः अथ श्रावणीकृत्यं तत्र रक्षावंधनं कालं तदुक्तं नदनरत्ने भाविष्योत्तरे युधिष्ठिर
 उवाच सर्वे रोगोपशमनं सर्वां शुभां विनाशानं सकृत्कृते नाबुद्धमेकं येन रक्षान्वितो भवेत् श्रीकृष्ण उवाच शृणु
 ब्रह्मशास्त्रं लङ्घितं हासं पुरातनं इंद्राण्यप्युक्तं पूर्वशकस्य जघद्वधे देवासुरमभयुद्धं पुराद्वा दशवार्त्तिकं तत्रासुरैर्जी
 तः शक्रः सहस्रैः सुरैस्तमः सहस्रपार्त्तैः समामंभ्य इदं वचनमब्रवीत् नरशार्त्तं चैव शक्रो विनशोर्ननेन भिन्नः ॥ १ ॥

योद्धामच्छामगुरुस्त्वचमपवारयत् तयोःसंवदतोरेवशर्चाग्राहसुरेश्वरं अथभूतमिदं देवप्रातःसर्वभावेत्यति अ
 हरक्षाविधारयामियेनतेजोभाविष्यति इत्युक्त्वापौर्णमास्यांसापौलोमिकृतमंगला ववंधदक्षिणेपाणौरक्षापोटलि
 कांततः वद्धरक्षरततः शक्रः कृतस्वस्वयनोद्विजैः जघानदानवानां कक्षणात्कालइवप्रजाः शक्रश्चविजयीभूत्वापुनरे
 वज्रगज्यं प्राप्येतिशेषः एषप्रभावोरक्षायाः काथितस्तेयुधिष्ठिर जयदः सुखदश्चैव पुञारो नयधनप्रदः पु
 धिष्ठिरउवाच क्रियतेकेनविधिना रक्षाबंधः सुरोत्तम कस्मिंस्तथैकददेव एतन्मेवकुर्महसि यथायथाहिभग
 वन् विचित्राणिप्रभापसे तथातथान्मेतृतिर्वह्वर्याः शृण्वतः कथाः कृणुजवाच संभ्रातेभावणस्यांति पौर्णिमा
 स्यादिनोदये स्नानं कुर्वीतमतिमान्शु तिरमृतिविधानतः ततोदेवान्पिण्डैश्चैव तर्पयेत्परमांमसा उपोष्यदिने
 प्रोक्तंश्रुणांचैवतर्पणं कुर्वीतब्राह्मणैः सार्धंवेदानुद्दिश्यशक्तितः शूद्राणामंत्ररहितंस्नानं च यशस्यते ततोपरा
 हसमयेकुर्यात्पोटलिकंजुभां कारयेद्वाक्षतैरतद्वत् सिद्धयैर्ह्येवार्चतां बल्यैर्विचित्रैः कार्पासैः शैर्भैर्गमलवार्जतैः
 विचित्रतंतुप्रथितंस्थाययेद्वाजानोपरि कार्यागृहस्यरक्षा गोमयरक्षितैः सुवृत्तैस्तु दूर्वावर्णकसहितैः भैक्षैर्दुहितो
 यशमानाय उपालेसेगृहमधेयवृत्तचतुर्केन्यसेकुंभं पीठं दत्त्वोपावेशेद्वाजामरैर्पुर्वतश्चसुमुहूर्तवेदप्रयज्जेननसहितो
 मंगलसहितैः समुत्थितैश्चिह्नैः रक्षाबंधः कार्यः प्रशांतिदः सर्वविघ्नानां देवाद्भिजातिशालान्वस्यैरक्षाभिरर्चये
 त्रयमं तदनुरोधान्नृपते रक्षाबंधीतमंत्रेण येनबद्धोवलीराजादानवैर्द्वेमेहावलः तेनत्वामपिबध्नामिरक्षेमाचल
 माचलः ब्राह्मणैः शत्रिपैर्वैश्यैः शूद्रैश्चान्यैश्चमानवैः कर्त्तव्योरक्षिकाबंधोद्भिजान्संपूज्यभक्तिः अनेनविधिना
 यस्तुरक्षबंधनमाचरेत् ससर्वदर्शपरहितः सुखीसंवत्सरंभवेत् यः शत्रुणेविमलमासिविधानदक्षोरक्षाविधानमि
 दमाचरेत्तमनुष्यः आस्तेसुखेनपरमेणुसर्वर्पमेकं पुत्रप्राप्तौवसहितः ससुहृज्जनः स्यादिति अत्रपौर्णिमाश्रावराहण

उपाधिनेप्राप्तः ततोपराहणसमेपरक्षोपेटलिकांशुभामित्युक्तेः दिनद्वयेतद्यासौश्रव्यासौचपूर्वाग्राह्या श्रावणी
 दंतोन्नयमतिहृदयमवचनात् स्मृतिकौस्तुभेन अस्मिन्कर्मण्यौदधिकर्तित्तिथिर्ग्राह्या पौर्णमास्यादिनोदयइत्यु
 पक्रमान् उपक्रमोपलक्षितोत्तरकालताप्रतीत्येतत्पूर्वरूपान्मद्रासत्वेतत्तराग्राह्या भद्रायादैनकर्तव्ये श्रावणीका
 र्गुणीतया श्रावणीनपार्तिहतिपुण्यंदहतिफाल्गुनीतिवचनाच्च अन्नसर्वपामप्यधिकारः ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्वैश्यै
 रितिभविष्यवचनात् इतिरक्षावंधनविधिः ॥ अथोपकर्मकालनिर्णयः तत्रवह्वृथानामुपाकर्मकालमाहभ्यलाप
 नः अथतोऽप्रायोपाकरणभोपधीनांप्रादुर्भावे श्रावणेनश्रावणरयपंचम्याहस्तेनवेति श्रापधीनांप्रादुर्भावे अंकु
 रोदयइतिव्याप्त श्रावणसंयोगेन्याहस्तेयुक्तपंचम्याकेवलपंचम्याहस्तेवाकतंत्रयानितिग्राह्यातारः यजुर्देवगि
 पयेपारस्करः अथातोऽप्रायोपाकर्मश्रावणेनश्रावण्यांपौर्णमास्यांपंचम्याहस्तेनवेतिर्वापयनः श्रावण्यांपौर्णमा
 स्यांधोपाहृत्यछंदांस्यधीयतेति एवमन्यान्यपिपुजुर्वेदिकानांपृथुसूत्राण्युदाहार्यानि छंदोगविषयेगार्ग्यः सिंह
 रवौतुपुच्छं पूर्वार्हणेविचरेद्ब्रह्मिः छंदोगामिलिताः कुट्टपुरुत्सर्गसर्वछंदसां शुक्लपक्षतुहस्तेनउपाकर्मपरहाणिक
 मिति श्रावर्ववेदिनांतुपाकर्मकालउक्तः कौशिकमृत्ते अथर्ववेदस्याध्ययनविधिवक्ष्यामः श्रावण्यांप्रौष्ठपद्यांवापाकृ
 त्याह्वपंचमासानवपरिणन् अर्धमासवोपाकृत्यक्षेत्रेन अहमृतसूत्र्यश्रावः श्रावण्यामुक्तपौष्ण्यामृतसर्गइतिगोभिलः
 पर्वण्यौदधिकेकपूर्यः श्रावणोत्तितिरायकावहृत्याः श्रावणैस्तुहस्तेक्षेसामवेदिन इति मनुः श्रावण्यांप्रौष्ठपद्यांवाउपाकृ
 त्यपद्याविधि युक्तः छंदारूपधीयतेमासान्विप्रोद्धपंचमानिति अर्धेनयुतः पंचमेयेपातेऽर्धपंचमाः शाकपांश्चदि
 ण्यदुत्तरपदलोपिसमासः सार्धाश्चतुरोमासानित्यर्थः दृढस्त्रयेताः भवेदुगाकतिः पौर्णेनारुप्यांपूर्वार्हण्यवतु ब्राह्म
 णान्भोजयेत्तद्यापिदृष्टनुहिरप्रदेयता इति याज्ञवल्क्यः अध्ययानामुपाकर्मश्रावण्यांश्रावणेनवा हस्तेनौपविभवेव।

पंचम्यांश्चावणस्याविवति औपधानां प्रादुर्भावेऽवणस्थितिश्च सर्वत्र संवध्यते हस्तेन यु कथां पंचम्यामिति स्मृतिर्विद्वि
 कायां दिनांतरेऽपि हस्तेन यु कइति हेमाद्रिः । एवं मेव संसृट्पर्थसारः पि । अत्रियं व्यवस्थां बहवैरौषधीनां प्रादुर्भावे सति
 शुक्लप्रतिपदादि श्रावणमासस्य श्रावणं नक्षत्रे वैदिक कर्मत्वात् पूर्वाह्णे उपार्कमर्कं कर्तव्यं यजुर्वेदिभिरनु श्रावणार्पां पूर्वा
 ह्णे कर्तव्यं छंदोगैरनुस्मिह रथसूयहस्त नक्षत्रे अपराह्णे कर्तव्यम् । एषां ग्रहसंक्रांतिदृष्ट्वेव बहवैः हस्तयु कथा
 श्रावणशुक्लपंचम्यां कवलपंचम्यां वा हस्तयु के श्रावणशुक्लतिथ्यंतरे वा कार्थ्यं यजुर्वेदिभिर्भाद्रपदयु पांशुहोत्रापाठं
 कतिरापाठ्याकार्थ्यं वाजसनेयिभिरनु पंचम्यां तदुक्तं स्मृत्यंतरे उपार्कमर्कं प्रकुर्वीत क्रमात्सामर्थ्यजुर्विदः ग्रहसंक्रां
 त्यदृष्टेऽपुहस्त श्रावणपर्वसु तथा संक्रांतौ ग्रहे चैव सत के मृत के तथा गणज्ञानं न कुर्वीत नारदस्य वचोपया अथेच होप
 संयुक्ते पर्वणि स्यादुपक्रमः दुःखशोकामयग्रस्ताद्या हेतुस्मिन् द्विजातयः तथा यदि स्याच्छ्रवणं पर्व ग्रहसंक्रांतिद्विपि
 तं स्यादुपाकरणशुक्लपंचम्यां श्रावणस्य तु स्मृतिमहाण्वे संक्रांतिग्रहणं वापि यदि पर्वणि जायते तन्मासे हस्तपं
 चम्याकार्थ्याजसनेयिभिरिति श्रवणं चर्मतन्मासगतैव ग्रहते नान्यमासगतः अत्र कृतत्वात् वाजसनेयिग्रहणं
 तेषां ग्रहे पंचम्युकास्तेषामुपलक्षणं चेपां ग्रहसूत्रे पंचमर्मानोका तेषामोपधि प्रादुर्भाव इव श्रावणगत कालस्य ग्रहादि
 दृष्टवे पि भाद्रपद एवोदित श्रावणादिकाले पूषा कर्मोचित एतद्वा र्धकमित्याचक्षत इत्यादि वाक्यानामोपधय प्रादुर्भावप
 र्वसंक्रांतिदोषोपि भाद्रपद प्रापकतायास्तुल्यत्वात् वौधापनीयानांतु श्रावण्याः पौर्णमास्या ग्रहादिदृष्ट्वेव श्रापाठ्यां
 तदनुष्ठानमुचितं श्रावण्यां पौर्णमास्यामापाठ्योच्चापाकृत्य छंदः स्यधीयेति तिवौधापनवचनात् ग्रहसंक्रांति
 दोषश्च उपार्कमर्कसर्वंधिन्यहोरात्रिभावाप्यार्धरात्रपूर्व नक्षत्रपर्वणो वैद्यमान एव दूषको ना न्यथा तथातीतादर्थं रा
 त्रात्परतो विद्यमानो दूषको न तत्पूर्वः नाप्युपाकर्मो गम्यतातिथि नक्षत्रयोः पूर्वोत्तरकालीनोति तिथ्यंतरे नक्षत्रांतरे वा

विषयमातः अर्धरात्रादपस्तश्चैरसंक्रांतिर्ग्रहणं तथा उपाकर्मन कुर्वीत परतश्चैतदोपाकृत इति मद न रत्नधृतगा
 र्पयचनान् यद्यर्धरात्रादवर्कस्य द्रहः संक्रांतिरेव तु ६ नोपाकर्म तदा कुर्याच्छ्रावण्यां श्रवणोपि चेति शास्त्रांतराच्च
 यच्छ्रवणः श्रवणैकधर्मग्रहसंक्रांतिवर्जिते इत्यादौ श्रवणादिसामानाधिकरण्येन ग्रहणादि पूर्वमुदास श्रवणाच्च यानि तु जपे
 दश्यादितो वर्यार्थं दिनानां नवकंध्रुवं मां गत्पे पुसमस्ते पुग्रहणे चंद्रसूर्ययोः तथा द्वादश्यादितृतीयांतो वेध इदुग्रहे
 स्मृतः एकादश्यादिकः सौर श्रुतुर्थयतः प्रकीर्तितः खंडग्रहे तयोः प्रोक्त उभयत्रादि नत्रयमिदयादी नितु पूर्णमासी
 व्यतिरिक्तदिनानामपि दोषव्यतिपादकानिवचनानि तान्युपाकर्मदिद्व्यतिरिक्तकर्मविपयाणि निरर्थेनैमिति
 केन व्यहेमपद्माक्रियासुच उपाकर्मणि चोत्सर्गग्रहवेधो न विद्यत इति वाक्येन उपाकर्मणि वेधोपाभावरूपो
 कत्वात् पर्याणिग्रहणसति पूर्वत्रिंशद्वादिवेधाभाववत्कुमिदं तेन पर्याणिग्रहणोपि चतुर्दश्याश्रवणकार्यं
 निति हेमाद्रिः यदापि गोष्णकाले पि श्रौषधिश्राद्धाभावाभावः ग्रहसंक्रांतियोगो वा निमित्तं तारेण केन चिद नयति र्वाभव
 तितदवर्तुमभ्ये यदा कदाचित् कार्यं न तु श्रावणसंबंधनियमः तदुक्तं शौनकेन तद्वाप्यैकमित्याचक्ष्यत इति वर्षा
 सुभवं वाप्यैकमित्यर्थः अतएव बह्वचकार्याम् श्राद्धार्थोपधयस्तस्मिन्मासे तु न भवति चेत् तदा भाद्रपदे मासि अथ
 यणेन तदिप्यत इति गोभिलः श्रौष्टपदीं हस्तेनोपाकरणमिति श्रौष्टपदीं प्राप्येति शेषः वसिष्ठोपि स्थितं रवावु
 पाकर्म कर्तव्यं सिंहयुक्ते इति वचनं तु नर्मदोचरभागविषयं नर्मदोत्तरभागे तु कर्तव्यं सिंहपुराणोक्तं कर्कटसं
 स्थिते भातायुषा कुर्यात्तु दक्षिण इति वचनात् कथं तर्हि नर्मदोत्तरभागतानां शिष्टानां कर्कटस्थे रवावुपाकर्म निष्ठ
 नं अत्र कोषित् अस्ववचनरूपसामगविपयत्वात् तद्व्यतिरिक्तानां कर्कटस्थे पि सूर्यनर्मदोपग्रह्याहुः अन्ये तु सामगविपय
 त्यस्यापुक्तत्वादितस्य वचनस्य प्राप्ते यदुदाक्षिणत्वाच्चानि विधेयत्वाद्दृष्टत्वादनकारत्वं माहुः एतच्च शुक्रास्त्रा

दावापिकायं उपाकर्मोत्सर्जनचपविब्रदमनापर्णमिति । इमनारोपेलिखितवचनात् । यज्ञोपवीतकन्तव्यं श्रावणे
 गुरुशुक्रयोः मौढ्येपि वार्धकेवात्येनित्यवत्कर्मनोदित मितिरुमृतिसारसमुद्ययाच्च प्रथमारंभस्तु न भवति गुरु
 भार्गवयोर्मौढ्येवात्येवावार्धकेपि वा तथा धिमाससं संप्रमलमासादिपुद्भिजाः । प्रथमोपाकृतिर्न स्यात्कृतकर्मवि
 नाशकदितिसंग्रहवचनात् श्रवणादिशब्देनासिंहस्थगुर्वाणिदिग्रहणं द्वितीयादिप्रयोगोपि श्रद्धिमासे उत्कर्ष
 बालवृद्धैर्यातुपाकर्मोदिकर्मणि श्रद्धिपेकादिदृष्टानान्तकर्मोपगुणादिष्विति कारयायनेनेकेश्व यत्तु दशह
 रासुनोत्कर्षश्चतुर्विधपुगादिषु उपाकर्मणि चेत्सर्गोद्देशाद्दिनचतुष्टय इति ऋष्यशृंगवचनं तत्सामगविषयं
 तेषां सिंहार्कोपजीवनेन विहितस्योपाकर्मणोऽग्निममासे संभवात् एतानि हस्तश्रवणपूर्वादि नक्षत्रेपि कर्मकालप्राप्ता
 वैदिकानि ग्रहाणि उक्तं गृह्यपरिशिष्टे धनिष्टा प्रातिपद्युक्तं त्वाष्ट्रशसमन्वितं श्रावणकर्म कुर्वीरन् ऋग्यजुः
 सामपाठका इति व्यासः श्रवणेन तु यत्कर्म उत्तरापाढसंगतं संवत्सरकृतो ध्यापयस्त्वक्षणादेव नश्यति धनिष्टा
 संयुतं कुर्वात् श्रावणकर्म यद्रवेत् तत्कर्म सफलं विद्यादुपाकरणसंज्ञितं निगमे ग्रहयोगो गुरुहंति संक्रांतिः शिष्टम
 धातिनी तपोहं पुत्तरापाढा उपाकर्मणि वैष्णवे धनिष्टामि श्रिते कर्षं मुपाकरणसंज्ञितं कालिकापुराणे चतुर्द
 श्यां संमुच्यन्नावसुरौ मधुकैटभी वेदान् सर्वो कुर्वतः प्रद्योने रसौ जहंतुः श्रुतीः हत्वा तावसुरौ देवः पातालतलवांसि नैश्रा
 हृत्य ताः श्रुती रससमैर्ददौ लोकगुरुः स्वयं अभ्युत्थ्य श्रुतिं ब्रह्मापवर्ण्यौ दायिके पुनः श्रुतो भूतपुते तस्मिन्नेपाकरणमि
 द्यते आसुरवर्जयेत्कालं वेदाहरणशंकयेति श्रौदायिकानि च पूर्वार्दानि प्रातः सांयात्रामकय एमुहर्तव्यापि निग्रा
 ह्याणि श्रावण्यां प्रौष्टपद्यां प्रातिपत्य एमुहर्तकैः विद्वारुणाच्छ्रुत्वा तावोपाकर्मोत्सर्जनं भवेदिति निगमवचनात्
 पर्वग्रहणं हस्तश्रवणयो रप्युपलक्षणं श्रुत एव पृथ्वी चंद्रोदये श्रावणी पूर्णिमासि तु संप्रवातरतो यदि तद्देवोदयि

कोप्राप्तानां यदौदयिको भवेदिति गार्थवचनं लिखित्वा उदये संगव रूपं श्रुतौ पर्वणि वाक्ये कुर्यन्मरुपकार्म
 म्भुजः सानगाः क्रमादिति वचनां तरमपि लिखितं स्मृतिकौस्तुभेत् । एवमवद्वेदयोदाहृतवचने संगव रूपं प्र
 दृष्टान्तं गच्छेदव्याप्तिः प्रतीयते निगमवाक्ये तु पण्डितैकैति पूर्णभागद्वयं व्याप्तिः तदपि व्याप्तिरपि
 गार्थवचनात्प्रतीयते एपां वचसां यथा श्रुतार्थं परत्वे समवति नान्यतरस्यानुवादवचमुच्यते नापि विकल्प
 परत्वं तथा पट्टद्वयत्वात् अनेकश्रुतिकल्पना प्रसंगाच्च किं तु येषां शास्त्रिणां परमहंससाध्यमेवोपाकर्मता न्नति
 परमहंसव्याप्तिरेवात्राह्यनियामिका एवमितरे अपि व्याप्तीति तच्छास्त्रिणां प्रतिग्राह्यत्वनियामके बोधे अतए
 दस्मिन्नुदयव्यवसायैः तेष्वेव सत्त्वं द्रव्यं व्यापिनी प्रयोगपर्याप्तिरपि रूपकाराण्येवाह्येति एवमेवैकवचनेषु क
 पिरुवा र्थव्यागः नाप्यनेकश्रुतिकल्पना प्रसक्तिः सर्वेषां कर्मकालव्यापि यथास्त्रप्रपंचक रूपत्वादिति सिद्धाभट्टीये आ
 वणः श्रवणं पूर्वसंगव रूपवदा भवेत् तदेवौदयिकं कार्यं नान्यदौदयिकं भवेदिति निर्णयसिधौ तु उदयव्यापि
 नित्यैव विषयैर्वाटिकाद्वयं तत्कर्मसंकलैर्द्वयं तस्य पुण्यत्वं न त क मिति गार्थवचनविरोधा देतानिवचना निग्रा
 शस्य मान्यपराणीत्युक्तं परमार्थतस्तु बहुना वचनानां प्राशस्त्य परस्वभानुचितत्वादिकस्योदयव्यापिनीति गार्थ
 वचनस्यैवैवैथानराधिकरणन्यायेन परमहंसैकककुलवैयव्यमुहं सौत्तमककुलस्तुतिद्वारा पुण्यमहं सत्तम ह पूर्वोक्त
 लस्तावकत्वं युक्तमिति प्रतिभाति हेमाद्रिमदनृपा रिजितादुपस्तुतं पूर्वपण्यौदयिके कुर्युः श्रवणतैतिरायकाः बह
 वाः श्रवणे कुर्युः ग्रहसंक्रांतिवर्जितद्विवाक्ये ^{१२} तैतिरीयकग्रहणात्तरैवौदयिके कार्यं ^{१३} धानिष्टा प्रातिपद्युक्ता
 मिति ग्रहपरिशिष्टवाक्ये ^{१४} सामान्येन श्रुतौ पुण्यजः ^{१५} शब्द एतद्वचनानुरोधेन ^{१६} तैति ^{१७} तैरियकपुरः श्रवो
 वाजसनेयिभिः श्रवणीर्दुर्गान्वर्मातृधा दुर्गाष्टमिचयुगा पूर्वा विज्ञातु कर्त्तव्या शिवरात्रि वैलेर्दिनमिति वचनात्पूर्वा विज्ञ

पार्श्वमाख्यामिदंकार्थमित्याह । सदनरत्नरत्नं पर्वण्यौदयिकद्वतिवचनस्य बह्वचपरिशिष्टाय त्वेन तान्प्रत्येव कर्माविधा-
 तं प्रवृत्तत्वाद्बह्वच । आद्येण कुर्युर्भित्यनने बह्वचकर्तृकउपाकर्माणं । अत्रान्वितकाले विहिते कालिकापुराणादौ प्राश-
 रत्यपूर्वकयजुर्वेदादिविशेषमनुपादाय सामान्येन विहितं । हितयदौदयिकं पर्वतद्बह्वचैः कर्मानुष्ठानयोः पर्वौदयिक-
 पर्वलाभिप्रायस्य युद्धाभ्यां परिस्थितिना मायाहीरेयुनदर्थं धनिष्ठां प्रतिपद्युक्तमित्यादि वक्ष्यते । प्रासौदयिकपर्वणो-
 यजुर्वेदिसंवाधपर्वण्यौदयिके कुर्युः । आद्यणोत्तोरियका । इति वाक्यं प्रतिपादयतीत्येतदनुनादकं । अत्रनुवादस्य च
 प्राप्स्यर्थं न त्वदादौदयिकपर्वप्राप्तेऽर्थः । यजुर्वेदिमात्रसाधारणत्वात्तदनुवादवक्ष्यमाणतत्तोरियपदस्य यजुर्वेदिमा-
 त्रपलक्षकत्वात् । आद्यणोदुर्गनवमीति वाक्यस्य पवित्रारोपणादौचित्यत्वाच्च । सर्वैरपि यजुर्वेदिभिरौदयिके पूर्व
 एषु पाकर्मकर्तव्यमित्याह । सद्यतिकौस्तुभेन । तैत्तिरीयशब्दस्य प्रसिद्धार्थवाधप्रसंगात् । गोभिलवाक्यस्य बह्वच-
 न्प्रतिश्रवणविधानमात्रपरत्वेन नेतुमशक्यत्वाच्च । अथ तदपि सामगामिति स्तुतिमात्राधिपरमिति चेत् । न होला-
 धिकरणेऽस्मृतीनामृह्यग्रंथानां चाभ्यापनव्यवस्थया प्रामाण्यव्यवस्थानां प्रासादोद्गरीकृत्य सर्वान्प्रतिप्रामाण्यस्य स्थ-
 पितत्वेन तत्परिशिष्टे तत्तच्छास्त्रीयपुरस्कारेण प्रवृत्तविधेर्विवक्षामगोचर्येतरशास्त्र्यान्प्रति । प्रतीयमानविध्यविवक्षां
 गोकारस्य निर्हेतुकत्वादिति । इदं ब्रह्मचारिगृहस्थवनस्थौहिभिरपि कार्यं । अतएव नारायणदत्तौ । अथतोभ्या-
 योपाकरणमिति सूत्रव्याख्याने परमाद्ब्रह्मव्रताध्ययनं नित्यं । अतउपाकर्मवश्यकमित्यादिना । ब्रह्मपञ्चांगनान्युक्तां । अ-
 तएव जर्णिप्रयोगरत्ने । गोभिलः । उपाकर्मोत्सर्जनं च वनस्थानामर्पोष्यते । धारणाध्ययनांगत्वाद्गृह्णहिणां ब्रह्मचा-
 रिणामिति । ननु गृहस्थस्य समावर्तनोत्तरं ग्रहणाध्ययनं गतया वा एतस्य कर्मणोऽनुष्ठानं कथं युक्तमिति चेत् । उ-
 च्यते । समावृत्तब्रह्मचारिकत्वेन यथान्यायमिति रेजायामपीत्येके । इत्याश्रयाय न सन्ने व्याख्यातं स्यात्तद्विधं । तिका

रण ब्रह्मचारिकल्पेन ब्रह्मचारिधर्मैरित्यर्थः स्वाध्यायकाले विहितोपधर्माः मधुमांसस्त्रीगमनखट्वादि
 वाशयनादिवर्जनादयः तैर्मुक्तोपाधीतसमावृत्तः मेखलादयस्तु न भवति अस्वाध्यायधर्मत्वात् इतरे ब्रह्म
 चारिण इत्यर्थः अत्राध्यायने ब्रह्मचारिणमपि प्रवृत्त्यर्थमिदं इतरथा समावृत्तानामेवेति शंका स्यात् समावृत्तौ जायां
 गच्छेदित्येकश्राहुः ऋतवेव गच्छेन्नाऋताविति वेदव्रतानि वापारंतीत्वाहुः भयमेवेत्येवादिश्रुतिरपि वेदसमाप्यभा
 वेऽपि समावर्तनविधानेन गृहस्थानामपि वेदाध्ययनसूचनाच्च अत्र च सायुज्यकामयोरानजपुरोहितयोः कुलापय
 ज्ञइवाधेयमाणोऽध्यायैरन्वारब्धव्याथलायनसूत्राच्चतुरवतपचावतास्यभिन्नकल्पनायामप्यधिकारः अत्रापि
 समानकल्पयोरैवाधिकारोऽस्त्विति चेन्न एतदधिकरणस्य तुल्यकल्पादिकाराधिकरणपवादतायाभावाद्दौप्रतिपदित
 त्वात् स्मृतिकोरितुभेत् प्रधानभूतोऽध्याचार्यो बहूभिरपि चतुरवतिभिः सहोपाकर्मकुर्वन् एकस्यापि जामद
 ग्न्यस्यानुरोधेन पंचावतमं वकुर्यात् आश्रयेण यन्धे एव यावापृथिव्यनुरोधेन मुरूपान्तेर्केद्राग्न्यादीनां प्रसूतमपनि यम
 साधकतया द्वादशाध्यायोक्तस्य कार्थमार्जिन्यायस्य प्रकृतेऽपि तुल्यत्वात् उक्तं हि चतुरवतिनं प्रत्यपि पाक्षिकपचावत
 नुष्ठानं कात्यायनेन तस्य द्विरवतिभिर्जामदग्न्यानां सर्वेष्वपि भयविरोधादिति व्याख्यातव्यं तत् कर्त्तव्यं देवयाज्ञिकैः
 स्वशास्त्रातिरेपंचावतं जामदग्नीनामित्युक्तेस्तेषां पंचावनमेव अन्येषां चतुरवतं पंचावतं वेतिसत्यामप्यत्राव्यवस्थितवि
 कल्पप्रसक्तौ जामदग्न्यानुज्ञैवा जामदग्न्यंशकं कुर्यात् अथ जामदग्न्यो मामग्न्यमचावतं कुर्यात् इत्यापत्तयोक्तेः अत्र
 एव तन्नूनपाद्भरंशस्येति रवचतुरवतपचावतयोर्व्यवस्थाभावात् अजामदग्न्यानां जामदग्न्यैः सहानाधिकारशंकाते
 न राजपुरोहितौ सायुज्यकामौ यजेतामिति वचनात् कुलापयज्ञइवोपाकर्मणि चोत्सर्गहृतिका एणां जनिवचनादिहापि

सहाधिकार इति तदुभयमप्यभुक्तवांतिमेवपुपक्षणीयं नचकुलायदृष्टान्तसमाध्यातमप्युचितम् . वसिष्ठशौन
कादिगोत्रोत्पन्नेनपुरोहितेनसहैवराज्ञोधिकारप्रतिपादयतोवचनस्योपपत्तौ सत्रवत्कुलापेक्षिप्रयाजगोचरभिन्नक
ल्याहर्णां सहाधिकारकल्पनानुपपत्तेः सोमचमसाकलचमसाहृत्वेनभिन्नकल्पयोर्वैप्रक्षान्निययोः सहाधिकार
प्रतिपादकज्ञयाचारस्याधिकरणस्य तुल्यकल्याधिकारणवशादलंसमवत्पाल्यालोकपितृभुचिर्तविद्वाद्भिरि
ति श्रयान्नकर्तव्यमुच्यते कारणजिनिः, उपाकर्मणिचोत्सर्गपथाकालंसमेत्यतु ऋधीन्दर्भमयान्कृत्वापूजयेत्त
पयेत्ततइति व्यासः ऋषीणामर्चनपूर्वकर्तव्यचानिर्वातिनेति कारणजिनिः वेदारम्भएतःपूर्वैस्तुक्प्राशानतः परं
नययज्ञोपवीतानिदध्याद्वैधारयेत्ततइति गालवः कृत्वायज्ञोपवीतानिनवानिवसुधाधिपहुत्वाभौगुरयेद्गवापितृभ्यो
धारयेत्ततइति पितृभ्यइत्यत्रापिदरेवत्यनुपज्यते वायवीये उपाकर्मणिविविधेभ्योदद्याद्यज्ञोपवीतकं आयुष्मान्
जायतेतेनकर्मणामान्वोभुवि ब्रह्मचारिणोविशेषः कालादर्धे मौर्जायज्ञोपवीतचनवदंडचधारयेत् अजिनकटि
सूत्रंचनवंधतथैवच श्रवविशेषः कारिकायां पश्चादग्नेपुद्भैषप्रागग्नेपुपविश्यच आसिच्यपः शशवादौ
दर्भैरुतत्रानिधायच प्रागग्रदर्भगर्भारतेकुर्युर्ब्रह्माजलिस्तथा सव्याहर्तिजपंत्युच्चैः साविर्ब्राह्मयज्ञावन् त्रिरभ्यसे
त्पुरोकारं व्याहृतोश्चात्रकर्मणीति गोभिलः उत्सर्जनचवेदानामुपाकरणकमेव श्रुत्वावेदजपेनफलं नाप्नोतिमान
व . अतएवचोपाकर्मोत्सर्जनयोर्नैवत्यमित्युपाकर्मकालनिर्णये श्रयोत्सर्जनप्रयोगः श्रयार्थश्चाचभ्यप्राणानायन्य
देशकालौसर्कार्यं श्रधीतानांलदसामाप्यायनद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थेणभिर्ब्राह्मणैः सहश्रंतिरितमःसर्जनार्यंक
र्भकरिष्ये तदंगहोमकर्तृरथडिलादिकरिष्ये रथडिलमुपलिष्योच्छिरूपाभ्युक्ष्य कलशमाग्नेर्यः निरस्यपाणिप्र
क्षाल्य एहमेवराहुगणोभौतमोक्षिष्टुप जुष्टेदमनाश्रयेयेवसुश्रुतेभिस्त्रिष्टुपश्चश्रयावाहनेविनियोगः उर्गह्य

ग्रहहोता। निरीशदग्धः सुपुरएताभवानः अवतांत्वारोदसी विश्वमिवेयजामहे सौमनसायदेवान् जुष्टौ
 दम्भनाथोतिथिदुरोणइमन्नेयज्ञमुपयाहि विद्वान् विश्वान्नमिभियुजोविहत्याशन्नूपतामाभराभजनानि इत्य
 क्षतेरावाह्य व्याहृतीनां परमर्थाप्रजापतिः प्रजापतिर्यहती अग्निप्रतिष्ठापने विनियोगः उर्भूर्भुवः स्वः
 आग्निपायकनामानं प्रतिष्ठापयामीति प्रतिष्ठाप्य प्रोक्षितेनानि निक्षिप्य वेणुधमन्याप्रबोधय ध्यायेदेवं च
 त्वारिशृंगायामदेवोऽग्निस्त्रिष्टुप् अग्निमूर्तिध्याने विनियोगः उर्वरत्वारिशृंगात्रयोऽस्य पादद्विर्षोऽसहस्रतासोऽस्य
 त्रिधावद्वैत्युभारे रथोतिमहेदेवो मर्त्या आ विवेश समहस्तश्रुतः शृंगः सराजिवह्नाद्विर्षोऽपकः त्रिपाप्रसन्नव
 दनः सुखासीनः शुचिस्मितः स्वाहातुदक्षिणपाथ्यैर्देवायामेस्वधांताया विश्वदक्षिणहस्तैरनुशक्तिमन्नं कुचं
 क्षुवं तोमरं व्यजनं वामे दूतपात्रं च धारयन् आत्मानमिषत्त्वमासीन एवंप्रकृतो हुताशनः एवंध्यात्वासमिद्धयमादा
 य अस्मिन्नाक्रियमाणोत्सर्जनहेमिदेवता परिग्रहार्थमन्वाधानं करिष्ये अस्मिन्मन्त्रवाहितेऽग्नौ जातवेदसमग्निमिधमेन
 प्रजापतिं चापारदेवते आग्नेयेन अग्निप्रेमायै चक्षुर्वा अग्नेयेनात्र प्रधानं सा विर्वा ब्रह्माणं ब्रह्मैवेधां प्रज्ञां धारणां सदस
 रुपतिं अन्तुमातिष्ठदंरुपतिं एताः प्रधानदेवता आग्नेयद्रव्येण पुनरत्र प्रधानं अग्निश्च स एष अग्नि
 शक्तं अग्निमेवावसृणो अग्नेऽपः अग्निप्रजापतिं देवं ब्रह्माणं अग्निं इन्द्रासोमो इन्द्रश्चमिन्मरुतः पवमानं सो
 मं अग्निं संज्ञानं एताः प्रधानदेवता गृहसिद्धांन्नद्रव्येण स्विष्टकृत्तमग्निमिधमसवहेतेन रश्मयसासमग्नि
 देवान्यिष्टुमग्निं वायुं सूर्यं प्रजापतिं चैताः प्राधांश्चतदेवता आग्नेयेन ज्ञाताज्ञाते दापयनिवर्हणार्थं त्रिवारमग्नि
 मरुतश्चाग्नेयेन सांगोपांगेन कर्मणा सद्यो यक्ष्ये व्याहृतीनां परमर्थाप्रजापतिर्यहती अग्न्याधानसमिद्धमिधमि विनियोगः

उं भूयः । स्वः स्वाहा । प्रजापतयइदं नमः ॥ अग्निपरिमृष्टः । प्ररितृणीयात् । अग्नेरष्टगुलपरिमिते
 देशे ऐशानिदिशमारभ्य दक्षिणां सभंतात् सोदकेन पाणिना । त्रिः । प्ररिमृज्यः । द्रुमैर्दशांगुलमिते देशे प्राच्यादिपुपरि-
 रतृणीयात् । तत्र प्राच्यां प्रातिच्यं चोदगमादभार्त्र्या ज्यमुदीच्यां च प्राग्गमाः । पूर्वपश्चात्परितरणमूलये रुष्टिद-
 क्षिणपरितरणं । उपरिपरितरणं तु तदग्रयोरधस्तात् । एकैकर्यादिशि चत्वारण्यपोढशः उत्तरतः । पात्रासाद-
 ार्थं कांश्चित्प्राग्गमादभार्तात् रतृणीयात् । अग्नेरैशानिदिशि रभसा प्रादिष्विष्यदक्षिणस्य पाणिभ्रंशं क्रमेण च रुष्ट्या ली-
 प्रोक्षयेत्तद्वर्धित्वं । प्रणीता ज्यपात्रे द्वे भूमावर्हिणी । इति द्वे प्रक्ष्यात्प्रासादयेत् । ततः प्रोक्षणीपात्रमुत्तानिकृत्वा । त-
 ज्ञानं तर्गाभितसा यत्नमरुधूलप्रादेशमात्रे कुशद्वय रूपेण उत्तराग्नेष्वभिधाप्य शुद्धाभिरक्षितरत्पात्रं परित्वा । गंधपु-
 ष्पादिक्षिप्यवा अंगुष्ठोपकान्तिष्काभ्यामुत्तानाभ्यां पाणिभ्यामुदगग्रेष्ठशक् । पवित्रेषूत्वा अपस्त्रिरूपय पात्राण्यु-
 सानानिकृत्वा इधमग्रं धि विस्रस्य सर्वाणि त्रिः प्रोक्षयेत् । प्रणीता पात्रमग्नेः प्रत्यङ्गभिधाप्य तत्र पवित्रेभिधा योत्त-
 ताभिरग्निः पूरयित्वा गंधपुष्पादिनिक्षिप्य पूर्णपात्रं पाणिभ्यामादायाग्नेः प्रादक्षिण्येनानामिकुशं नीत्वा मेरुत्तर-
 तोदभेषु निधाप्य पवित्रे गृहीत्वा न्यैर्दभैराच्छादयेत् गृहसिद्धान्त्यद्रव्यं च रुस्थाल्यामादाय तेष्वभिधा ज्यपात्रे निधाप्य
 तत्पवित्रपुरतः संस्थाप्य तस्मिन्नाज्यमासि च्याग्नेरतः स्थितां गारान्मस्मना सहोत्तरे रुक्पपरितरणाद्वा हिर्निरूह्य ते
 प्याज्यपात्रमधि श्लस्य ज्वलतादभौलमुकेन प्रज्वालयां गृहपर्वमानं प्रक्षालितं दभार्पद्रवमाज्ये प्राक्षिप्य पुनर्ज्वल-
 तातेनैव दभौलमुकेन सिद्धाद्वा द्रव्येण सहो ज्यं त्रिः पर्याग्निकृत्वा तदुत्तमुकमपास्यापः रुष्टृवा ज्यपात्रं तु विकर्षेन्न दग्-
 द्वास्यां गारान्नशौचप्रत्यस्य (पः रुष्टृवा । तत्र रुध्रमेवाज्यं सुवितुष्ट्वा हिरेण्यरतूपः सवितुपुराणि कञ्चाज्यस्योत्पन्न-
 ध्रुनियोगः सवितुष्ट्वा प्रसवउत्पन्नाभ्याच्छिद्रेण पवित्रेण वसोऽसूर्यस्यारश्मिभिः इति मंत्रेणैकं श्रुत्योच्चारितेनैकवारं

द्विस्त्वर्णोत्तरपूतपवित्रे अद्भिः प्रोक्ष्यान्मौप्रहरेत् अथाग्नेः पश्चात्परितरणाद्वाहिर्भुवं प्रोक्ष्य तत्रवाहिः सप्तहर्नार
 जमुदभाप्रसार्प तदुपरिवर्हिः प्रागग्रमुदगपर्वगमविरलमास्तीर्य तस्मिन्नाज्यपात्रं निधाय दक्षिणं करं स्तुक् स्तुवौ गृ
 होत्वा सव्येन कांश्चिद्भर्मानादाय सहैवाग्नीप्रताप्य स्तुवां निधाय दक्षिणहस्तेन स्तुचस्य विलम्बैर्नृत्तुष्टमभ्या
 रम्भमयतः आरभ्य षष्ठोऽप्यावदुपरिष्ठाद्विलम्बयेत्कुशानां मूलतोदंडमेकैकं निर्मृजति त्रै प्रोक्ष्य प्रताप्य चासाध्वर्हो
 व्युत्तरतोऽप्यसेत् सूचमेव दर्वीमपि संसृज्यतान्कुशान् कृतसमन्त्रं प्रोक्ष्यान्मौप्रहरेत् ततो गृहसिद्धाक्षमश्रयाज्य
 योर्मध्ये न नीत्वा आज्यादक्षिणतो वाहिं पिशांतरमासाध्याभिघार्याग्निं गधादिभिरभ्यर्चयेत् विश्वानि न इति तिसृषु
 मात्रे योर्वसुश्रुतोऽग्निस्त्रिष्टुप् द्वाभ्यामर्चनैरेवोपरयाने विनियोगः विश्वानि नो दुर्गहा जाता वेदः सिंधुजनावाद्धिरितानि
 परिपञ्चयेन्न विवत्तमसा गृणानिस्माकं बोध्यविततनूनां यस्त्वाहदाकीरिणामन्यमानो मर्धैर्मर्योर्जोहवीविजातवेदो
 पशो अस्मासु यो हि प्रजाभिरग्ने अमृतत्वमश्वां यस्मैत्यं सुकृते जातवेद उलोकमग्ने रुणवस्यो नश्च श्विनं सुपुत्रिण
 वीरमंतं गोमंतरं पित्रशतेस्वस्ति आद्यमंत्राभ्यामष्टसु दिक्ष्वर्चयेदष्टभिः पदैः अंत्योपरयानं आत्मानं चालं
 कुर्यहस्तं प्रक्ष्यात् इधमं वधनरज्जुमिधमस्थाने निधाय पाणिनेधममादाय मूलमध्याग्नेषु स्तुवेणाजिरभिघार्य अयं
 तेषामदेवो जातवेदा अग्निस्त्रिष्टुप् इधमहवने विनियोगः अयंत इधमश्चात्मा जातवेदस्तेनेधस्य स्ववर्धस्वचेद्धर्षय
 चारमानप्रजया पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेनात्नायेन समेधयस्वाहा जातवेदसे अय इदं नम्रम ततः स्तुवेणाज्यं गृहीत्वा
 वायव्यादिशमारभ्य अग्नेयीदिकूपर्यंतमाज्यधारामाहरेत् तथैव नैर्ऋतं दिशमारभ्य शानीपर्यंतं जुहुयात् प्रजापतिं मन
 साध्यापन्नस्य हेति जुहुयात् उभयत्र प्रजापतय इदं नम्रम ततोऽग्रे स्वाहा अश्वय इदं उत्तरतः सोमाय स्वाहा सोमा
 वेदं दक्षिणतः ततः सावित्र्यादि नवभ्यः सावित्र्यै स्वाहा सावित्र्या इदं उर्व्वक्षणे स्वाहा ब्रह्मणे इदं उं अद्भ्यामै स्वाहा

अद्वायइदं उँमिधायैस्वाहा मेधायइदं प्रज्ञायैस्वाहा प्रज्ञायइदं उँधारणायैस्वाहा धारणायइदं उँसदस
 रूपतेयस्वाहा सदरूपतयइदं उँश्रुतमतेयस्वाहा श्रुतमतयेइदं उँछंदेभ्यऋषिभ्यःस्वाहा छंदोभ्यऋषि
 षिभ्यइदं आण्यह्वयंतेचतुरव्यप्यायार्थः पचावतिन्निशिष्यमामंत्र्य विंशतिक्रवः पंचावतंकुर्वीत शि
 ष्टाचारश्चेत्पंचावतिनउत्थायार्थः स्वयंचप्रसूतइतिमन्त्रेणनिवेदयति प्रसूतोभक्षमकरंचरावपिस्तोमंप्र
 थमः सूरिरुन्नुजेसुतेसातेनपद्यागमंत्रांप्रतिविश्यामिन्नजमदग्नोदमे ततः ह्रुवेणह्रुव्याज्यमुपस्तीर्य गृहसि
 द्वात्त्रमध्यादुगृधमध्यानामिकामिरुदगयाभिर्नखसंस्पर्शनमकुर्वन्नवदायदर्व्यामर्ष्य ततोन्नपूर्वार्धात् पश्चि
 मार्धाभिस्तथैवावदायदर्व्याप्यपान्नस्थमन्नमभिघार्य दर्वोरस्थमवर्त्तचाभिघार्य अग्निमीलेविश्यामिन्नोमभु
 छंदोऽग्निर्गोपत्री उत्सर्जनप्रधानगृहसिद्धात्तद्वहोमेविनियोगः उँअग्निमीलेपुरोहितंपज्ञरूपदेवमृद्विजं हो
 तारंरत्नधातमंस्वाहा अन्नयइदं नमोतिसर्वत्रयागमंत्रांप्रत्येवकुर्व्यात् प्राक्संस्थान्पुदकंसंस्थानिचावदाना
 निजुहुयादितिजयंतः कुसुमकोमैत्रावरुणिणिरगरस्वोपतृणसूर्या श्रुनुष्टुप् उत्सर्जनप्रः उँकुषुभकंरुतदब्रवी
 द्विरेः प्रवर्त्तमानकः दृश्चिकरयारसंविपगरसंष्टिश्रिकतेविपंस्वाहा अप्तृणसूर्येभ्यइदं एवमग्नेशौनकोष्ट
 रसमदोऽग्निर्जगती उत्सर्जन. उँत्वमग्नेद्युभिस्त्वमाशुशुक्षाणस्त्वमद्वास्त्वमश्मनस्परि एवंनेभ्यस्त्वमोपधीभ्य
 स्त्वंनृणांतृपतेजायसेशुचिःस्वाहा अन्नयइदं उँआवदज्जैन्नकोष्टरसमदः शकुंतोजगताडत्सः आवइंस्त्व
 शकुन्तेमद्मवावदत् एवमासीनः सुमर्त्तिचिकिद्धितः यदुत्तमवदसिकर्करिर्पयादृहद्वेमविदथेमुवीराः स्वाहा
 शकुंतायेदं सोमस्वमागाधिर्नोविश्यामिन्नोऽग्निस्त्रिष्टुप् उत्स. उँसोमस्यमानवसवदथ्यग्नेवाल्लिचकयं विद
 थ्ययजभ्यैदेवांश्चच्छादीद्यद्युजेअर्द्रिशमायैश्चनेतवंजुपस्वाहा अन्नयइदं गृणानामागोवोऽजमदग्निर्मैत्राव

रुणोपायवो उत्सः उभाणां जगद्विननावृत्तस्य सीदतं पतंसो ममृतावधा स्याहा । मित्रावरुणाभ्यामिदं स्वा
हमने गौतमो वासुदेवो निरपिः उत्सः स्वाहा प्रसदं सिरसमन्यते देवांसो देवमरतिन्ये प्रिरइति कथयन्त्ये । अ
मर्त्यवज्जलमर्त्यप्यादेव जगद्विननप्रचेतसं विश्वमादेव जननप्रचेतसं स्याहा । अन्नयइदं धामते गौतमवामदेव अ
पोजगती उत्सः उभांते विश्वं भुवनमाधि श्रितमंतः समुद्रहाथं १ तराणुपि आपामन्तं किमिषेप आपाभतस्तम
एषाममधुमंतं तज्जमि स्याहा अथइदं प्रवोधां जेयो वुधगाविष्ठे एव निस्त्रिष्टुप् उत्सः उभां प्रवोधां अग्निं समिधा ज
नानां प्रातर्धेनुमिरनापती सुपासं पव्वाहव प्रययामुज्जिह्वानां प्रमानवः सिरसेनेन कमच्छत्वाहा अन्नयइदं गंतान
अत्रैव एतपामरुन्मरुतोऽ विजगती उत्सः उभांते नोपतयति पासुशमि श्रोताहव सरक्षे एषामरुतज्वेष्टा सो न
पर्वतासां व्यामानिरुपतस्य प्रचेतसः स्यात्तदुर्ध्वतं वा निदः स्याहा मरुथइदं त्वं ह्यग्ने वाहं रूपयामि मरुज्जो निस्त्रिष्टुप्
उत्सः उभां त्वं ह्यग्ने प्रथमो तास्याधिपो अभवादिदं महांता तु सीदं पन्नकृणादं दसहो विश्वरूपमै सहैवै न्याहा अन्नयइदं
योनस्वो भवतः पायुर्देव ब्रह्म एव तुष्टु उत्सः योनस्वो अरण्येपथ्यनिष्ठे जिघ्रादति देवास्तसर्वेष्वर्धं तु ब्रह्मैव ममांत
रस्याहा देव ब्रह्मभयइदं अग्निं प्ररोमिन्नावरुणिर्वसिष्ठो निर्विराट् उत्सः अग्निं प्ररोदीधितिभिररण्यो हरतं च्यती जनयं
तप्रशस्तं दुरेदं यं यहाति मध्वयुं स्याहा अन्नयइदं अर्तवक्ष्यमै न्नावरुणिर्वसिष्ठ इद्रा सोमवानुष्टुत्सः उभां त्वं देव
विचक्षेदं अस्मि जगत् रक्षोभ्यो विधमस्य तमश्याति प्राजुमया स्याहा इद्रा सोमाभ्यामिदं माचिका एव २ प्रगोथइदं देव
हती उत्सः उभां विदं न्यादिशः सनुसस्वयो मा रिषेपयत इद्रं मि रतो मोद पणुंस वासुभे मुहुरुष्या च शंसत स्याहा इद्रा येदं
अग्ने पाहिका एवः सौभिरनामरुतते तुष्टु उत्सः ३ अग्ने पाहि मरुत्स स्या रुद्रं मिः सोमपीतये सोमर्वा उच्यस्येति मादाय

स्वर्णरेखास्वाहा आनामरुद्रादं स्वादिष्टयवैश्वामित्रोमधुच्छंदः पवमानः सोमोनायत्रो उत्स. उँस्वादिष्ट प
 मदिष्टयापवस्वसोमधारयाइंद्रायपातवेमुतः- स्वाहा पवमानायसोमयेदं पतेराजन्मारीचः कश्यपः सोमपवमा
 नः सोमः धांतिः उत्सर्ज- उँपतेराजच्छतंहविस्तेनसोमाभिरक्षतः अरातीवामानरतारनिमोचनः किंचित्नामम
 दिंद्रयेंद्रेपरिस्त्रवास्वाहा पवमानायसोमयेदं अग्नेवृहन्नारयस्त्रितोमिस्त्रिष्टुप् उत्स. उँ अग्नेवृहन्नृषामूर्वा अरया
 त्रिर्जगात्वाद्भमसोऽप्योतिपागात् आग्निर्मानारुपनास्त्रं गज्जातो विश्वासप्रान्यत्राः स्वाहा अन्नयइदं समानी
 वज्रांगिरसः संवतनः संज्ञानमनुष्टुप् उत्स. उँ समानीव अकूतिः समानाहृदयाविवः समानमरतुवोमनोय
 थावः सुसहासतिस्वाहा संज्ञानायेदं सुवेणाऽयंदर्वाभुपस्तीर्य गृहस्त्रिदामुत्तन्नरमगतोभूयानूचानाभिरैवांगुली
 भिरवदायदर्व्यामपात्ररथंहविरभिधायै यदस्यकर्मणोहिरण्यगुर्भोभिरतिभूतिः स्त्रिवृष्टकृदोमेविनियोगः उँय
 दस्यकर्मणोरिचंचद्वानूनमिहाकरं आग्निष्टस्त्रिवृष्टकृद्विद्वान्सर्वस्त्रिवृष्टसुहृत्करोतुमे अन्नयेस्त्रिवृष्टते सुहृत्तह
 त्सर्वप्रायश्चित्ताहुतीनाकामानांसमर्द्धयिनेसर्वांन्नः कामान्समर्धयस्वाहा अन्नयेस्त्रिवृष्टकृतइदं रुद्रायपशुपतयेस्वा
 हा पशुपतयेरुद्रयेदं ततः प्राणायामकृत्वा पृथ्वीत्यस्यमंत्रस्यमेरुपृष्ठऋषिः कूर्मोदेवता सुतल्लेखंदः आसनेवि
 नियोगः पृथ्वीत्ययाधृतालोका देवित्वविष्णुनाधृता त्वंचधारयमादेविपवित्रंकुरुयासनं अपसर्पैतुवामदेवो
 भतान्यनुष्टुप् भूर्तस्मादनेविनियोगः अपसर्पैतुतेभूतायेभूताभुविंसंस्थिताः येभूताविन्नकर्तारस्तेनशृपतुशिवाज्ञा
 या अनेनभूतानुरसाय शरावेजलंकुशाश्चाध्यायविद्युदारमेविधमेपाप्मानमृतास्सत्यमुपैमि तज्जलमभिस्मृदयोप
 रेश्चक्रे दर्भगर्भब्रह्मांजलिंविधाय प्राणवादिस्त्वयमुच्चारयन्नभ्येवमेवोपविष्टान्वाचयेत् प्राणस्यपरब्रह्मऋषिः
 परमात्मदेवता देवीगायत्रीछंदः व्याहृतीनांपुरमेधीप्रजापतिः अजापतिर्वृहतीगायत्र्यागाधिनोविश्वामित्रः स

चितागायत्री अग्निमीलइत्यादीनिछंदसां वैश्वामित्रमधुच्छंदादपक्रुषयः आन्यादयो देवताः गायत्र्यादीनि छंदाः स
 सर्वेषामुत्सर्जनविधियोगः उ० भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् उ० भूर्भुवः स्व
 वत्स० महिधियो. यात् उ० भूः स्व. तुत्स. हिधियो- प्रचोदयात् अग्निमीलेपुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजं होतारं रत्न
 धाम अग्निः पूर्वेभिर्ऋषिभिरीड्यो नूतनैरुतसदेवा एह वक्षति अग्निना रयिमश्वत्पोषमेव दिवो दिवे यशसं वीरवर्तनं
 अग्नेयपयज्ञमध्वरविश्वतः परिभूरसिसुहृदेवेषु गच्छति अग्निर्होता कविक्रतुः सत्यश्रित्रश्वन्नस्तमः देवो देवभिराग
 मत् यदंगदाशुपेत्वमग्नेमद्रं करिष्यसि ते वेतस्त्वय मंगिरः उपवाग्ने दिवे दिवे पावस्त्वधिष्य वयनमिभरत एमसि रा
 जतमध्वराणां गोपास्यतस्य दर्शदिविर्वर्धमानं स्वेदमेसनः पितेव सूनवे भेसूपाय नो भवसचस्वानः स्वस्तये अग्निर्वाँदे
 वानात्मवमो विष्णुः परमः अथमहाव्रतम् एष पथा एतत्कर्म अथातः साहिताया उपनिषत् विदामपवन्निवदाम
 हाव्रतस्य पंचविंशतिसामधेन्यः इषेत्सोर्जोत्वा अन्नआयाहि वीतये शन्नो देवीरभिष्टये अर्थैतस्य समाप्तायस्य स
 माप्तायः समाप्तातः स्य रसतजभनलगभं मितं गौः नमा पंचसवृत्सरमयं अथ शिखां प्रवक्ष्यामि दृद्धिरा
 दैव् यदि द्रोदाशराज्ञे उदं जन उषश्चत वर्गीश्वरं यज्ञावल्क्यं नारायणं नमस्कृत्य अथातो धर्मोत्थास्यामः
 अथातो धर्मजिज्ञासा अथातो ब्रह्मजिज्ञासा तच्छं योरादृणीमहे गातुं यज्ञाय गातुं यज्ञपतये देवीं स्वास्तिर
 रतुतः स्वास्तिर्मानुषेभ्यः उ० ऊर्ध्वजिगातुं भुपंजशब्दो अस्तु द्विपुदंशं चतुष्टुदे। उ० नमो ब्रह्मणे नमोऽस्त्यग्नये नमः
 धार्ष्ट्यै नमश्चोषधीभ्यः नमो वाचे नमो वाचस्पतये नमो विष्णवे महते करोमि इमा मृचं त्रिः पठेत् भद्रं नो आपि वा
 तपमनः उ० शांतिः शांतिः शांतिः दृष्टिरसि दृश्ये पाप्मानमृतात्सत्यमुपागांततः सर्वैर्दृष्टुं दावैव द्राह्म्युकां जालिस्था
 ऋशानां चार्घ्याय दधुः आचार्यः स्तुवेण प्रायश्चित्ताभ्यां हर्तुं जुह्यात् तन्नमः अथाश्रविमदोपाग्नेः पाकिः

प्रायाश्च स्तंज्यह। भावो नियोगः । उं श्रयाश्च श्रमे स्थनमिशरितयाश्चेत्स्त्वमित्यमयाश्रसि श्रयासावयसा कृताया सहव्य
 महिषयातोषेहिभेषजं स्वहा । अयासेभनयइदं अतोदेवाइति दयोः-का एवमेधातिथिऋषिः पूर्वोद्देव्युत्तरावैष्णवाणां
 यजीहदः मापः क्षेष्टादनिजापित्वा कुशाग्रैः प्राच्यादिपचादिक्षु प्रादक्षिण्यक्रमेणोदकमुदक्षेत् प्राच्यादिशिदेवा
 ऋत्विजो मार्जयतां दक्षिणस्यां दिशिमासाः पितरो मार्जयतां प्रतीच्यां दिशिग्रहाः पशवो मार्जयतां मुदीच्यां दिश्याप
 श्रोषधयो वनस्पतयो मार्जयतां मूर्ध्वयां दिशि यज्ञाः संवत्सरः प्रजापातिर्मांजयतां मार्जयतां भित्तिवा । स्वयाशि
 रसिकुशाग्रैरधिषिर्वेदेतैर्मन्त्रैः आपोश्चरमान् देवश्च वा आपास्त्रिष्टुप्मार्जने विनियोगः आपोश्चरमान्मातरः शुभ
 यतुष्वर्तनोऽपृतश्चः पुनंतु विश्वं हरिप्रप्रवहंति देवोरुदिदं अभ्यः शुचिरापूत एमि इदमापः सिधुद्वीपश्चापो नुष्टुप्
 मार्जने विनियोगः इदमापः प्रवहतायात्किंचिद्हरितं मायि यद्वाहमभिद्रोहयद्वाशोपउतानृतं सुमित्र्यापश्चोषधयः
 संतुर्दुर्मित्र्यास्तस्मै संतुषो रमान् द्वेष्टि यंच वयद्विष्मइति तत आचार्यः स्वयामकरे प्रणीता पात्र माहं प्रजां परासि च
 पानः सयावरीस्थानसमुद्रे वेति नयानि सपाथोऽप्रीयेत्येकश्चरया पठन् प्रच्युदमुखमवाङ्मिनीयतञ्जलेनाभ्या
 प्यान्मार्जयेत् विश्वानि न इति ऋचेन। गने रुत्तरपूजर्नोपस्थानकुड्यात् मानस्तोकश्चांगिरसः कुरसोरुद्रो जगती वि
 भूतिग्रहणे विनियोगः । उं मानस्तोकेतनयेमानश्चायुषिमानो भोगुमानोऽश्वेयपुरैरिषः वरिण्मनोरुद्रभाभिर्नोवधी
 हवैषमंतः सदा मित्वाह्वामहे इति स्तुवावैलष्टुनविभूर्तग्रहीत्वा । उं आयुष्वंजमदभेरितिललाटे कश्यपस्य आयु
 पंकंठे अगस्त्यस्य आयुष्वनाभौ श्रद्धेवानां आयुषु दक्षिणांसे तन्मेश्वरतु आयुष्वं वामांसे सर्वमरतु शतायुषं शि
 रसिधारयेत् आचार्योर्नोर्वायत्प्रदशेरिथं । उं चोमेस्वरश्चमेयज्ञोपवीतंच तेनमश्चयेत्तन्यूनतस्मै तउपपतेतिरिक्
 तस्मै तेनमः स्वस्ति श्रद्धां विधां यशः । प्रज्ञां विद्यां बुद्धिं श्रियं वलं आयुष्यतेज आरोग्यं देहि मे हव्यवाह न इति

पूर्वपरिसमहृत्पुर्वोत्तं गच्छगच्छसुरश्रेष्ठस्वस्थानेपरमेश्वर यत्रब्रह्मादयोदेवास्तत्रगच्छहुताशन इत्यादिनि
 विसृज्य चांतुदेवगणाः सर्वे पूजाभादायपार्थिवी इष्टकामप्रसिद्धयर्थं पुनरागमनाय च ततउदकतीरंगत्वा
 शरीरशुद्धयर्थमुत्सर्जनांगत्वेन सर्वैः सहस्त्रानानिकुर्यात् तथा प्राणानायम्य देशकालरमृद्वौ उत्सर्ज
 नांगत्वेन गणैः स्नानमहं करिष्यदिति संकल्प्य स्नात्वा च मय उत्सर्जनांगत्वेन भस्मगोमयस्नानानि करिष्ये भस्मा
 दाद्यर्शानायनमइति शिरसि तत्पुरुषाय नमइति मुखे अघोराय नमइति हृदये वामदेवाय नमइति गृहे स
 योजाताय नमइति पादयोः प्रणयेन सर्वगो यद्वा अग्निरिति भस्मजलमिति भस्मस्थरा मिति भस्म त्रयोमे
 ति भस्म सर्वहवाद्भवन्मानस्रुते कइति सर्वांगे विलिप्य स्नात्वा च मय शंखद्वारादुराधर्पा निरिष्यपुष्टां करीषिणी
 ईश्वरसिर्वभूतानां मिहोपहृत्वेयश्रियं अन्तेन गोमयमादाय श्रेयमयं चरं तानामोषधीनां च नेवने तासामुबभ
 वन्तीनां पवित्रकायशोधनं यन्मेरोगांश्च शोकांश्च पापांश्च नुदगोमयः सर्वदेति शिरः प्रभृदंगानि विलिप्य स्नात्वा
 च मय वालित्थापर्वतानां छिद्रं विभर्षेष्टाथोवा प्रयामुमिन्द्रचत्वनिमज्जानोपिमहिनि इति भूर्भिः प्राथम्यं मावोरिर
 त्स्वनिताय रुमैवाकंस्वनामिव द्विपदचतुष्पदस्माकसर्वसत्त्वनात्वरम् इति स्वनिरवा स्योनाष्टयि विनोभवानुक्ष
 रानिवेशनीयच्छातः शस्मसप्रथा इति मृदमादाय आपनेति परायणेदूर्वा रोहं तु पुष्पिणीः हृदाश्रुपुंडरीकाणि समु
 द्रस्यावहादमे इति दूर्वामादाय गायत्र्या सर्वां मुद्रामभ्युक्ष्य भूर्भोनिधाय आतारमिन्द्रमावितारमिन्द्रहवेहवेसुहवशूरमिद्रं
 हवयामिशक्रं पुरुहूतमिन्द्रं स्वस्ति नो मयवाधातिवद्रः इति पूर्वतः यमाय मधुमत्तमराज्ञे हव्यं जुहोति न इदं नमः ऋषिभ्यः
 पूर्वजैभ्यः पूर्वभ्यः पथिकभ्यः इति दक्षिणतः तंदायामिन्द्रहस्त्राणां वंदमानस्तदाशारते यजमानो हविर्भिः अहेदमानो
 वरुणे हवोऽपुरुशं समात आयुः प्रमोषीः इति पश्चिमतः वयं सोमव्रते तव मनस्तूतुः पवित्रतः प्रजावंतः सचेमाहि

इत्युत्तरतः तत्सूयैरोदसीउभेदोपावस्वोरुपव्रवे भोजेयस्मान्भ्यन्वारासदा इत्युत्तरिष्टात् अथः पश्यस्वसोमंत
 रापादकोहरमातेकरपत्यकोटशस्त्रोहिवृत्तावभुविथा इत्यधोमुदंशिप्रव्वांगेपुमुदंलिपेत् सहस्रशर्पापुपुरुषः सहस्रा
 क्षः सहस्रपात् समुभिर्विधत्तत्वात्वात्यतिष्ठदशानुलम् इतिशिरसि अक्षीभ्यातेनासिकाभ्यांकर्णाभ्यांत्रिवृकाद
 धि यदंमंगोर्पयमस्तिष्काजिक्वायिविदहामिते इतिमुखे गोवाभ्यस्तदूरिमह न्योअनुकयात् मुदंमदोपप्यमंसा
 भ्यांवाहुभ्यांविदहामिते इतिर्गोवापां आतृतेभ्यस्तेगुदाभ्योवातिष्ठेदंयदपिपुक्षंमत्तस्त्राभ्योविदहामिते इतिहृ
 दये नामानामिनश्चाददेचक्षुश्चिरसूयैसचुः कवेरपत्यदुहे इतिनाभौ त्वमिंद्रसजोपसमकंविभर्षंवावहोः वज्रंशि
 यानजोजसा इतिवावहोः सोमातंरुशरणंरुणहि ब्रह्मणंरुपतेक्षर्षावंतश्रौशेजः इतिकक्षयोः यः कुक्षिः सोम
 पातमः समुद्रइवचिन्वते कुर्योरापोनकाकुदः इतिकुक्षौ वर्हतापितावहुरस्यपुत्रश्चिश्चक्रुणोतिसमनावभारपा
 सैकाः एतनाथ्यसर्वा एष्टेतेनहेतवतिप्रसूनः कुरुभ्यातेश्रुष्टीवद्यांपार्णिभ्यांप्रपदादाभ्यांयक्ष्मश्रेणीभ्यांभासदा
 हंससोविदहामिते इत्यूयोः मेहनद्वलंकरणलोमभ्यस्तेनस्वेभ्यः यक्षंसर्वरमादारसनस्तमिदंविदहामिते इ
 तिजान्योः एतावानस्यमहिमातोऽयापांश्रुपुरुषः पादोन्यविश्वभूतानिप्रियादस्यास्युतंदिवि इतिपादयोः अंगदं
 गाल्लोहोलोहोजातंपर्याणिपर्याणियदंमंससर्वस्मादात्मनस्तमिभंविदहामिते इतिपुरुषस्यकेनचसर्वांगे अथक्रांते
 रथक्रांतेविष्णुक्रांतेचसुंधरे शिरसाधायपिप्रद्यामिरक्षस्वमांपदेपदे इतितिलदूवांसुदंशिरसिनिधायमृत्तिकास्त्राभं
 क्षारप हिरण्यशृंगंवरणंपयवर्षाधैमदेहिधाचितः यन्मयाभुक्तमसाधूनांपांभ्यश्चप्रातिग्रहः यन्नेमनसावाचाक
 र्माणवादुष्टदंष्ट्रं तन्नइंद्रोवरुणोदहरुपातिः सविताचपुनंतुपुनः पुनः इमंमेगंगेयमुनेसरस्वतिशतदुस्तेमंसच
 तापरुष्ण्या अस्तेत्यामरुह्वये वितरतुयार्जिकेपेपुणह्याशिपोमया इदंतेन्यामिसमानमद्विर्पादकाश्चसिंधुप्रव

हंतिनयः सर्पेर्लोमिवत्वं जहाति पापं स शिरस्कोन्मुपेत्य गंगागतीति यो द्विधा योजनानां जतैरपि मुच्यते सर्व
 पापेभ्यो विष्णुलोकं गच्छति सुमित्र्या न आपश्चोपधयः संतु दुर्मत्स्यास्तस्मै संतु गोष्माद्वेष्टि यवयं द्विष्मः स
 मुद्रयेधः सलिलस्य मध्यात्पुनानां यत्नविषमानाः इंद्रो यवर्जा विषमोररादता आपो देवीरिह मामवंतु या
 आपो दिव्य उत वास्तवन्ति खनिभिर्भाजतवापाः स्वयं यः समुद्रायाः शुचयः पावकास्ता आपो देवीरिह मामव
 तु यासां राजा वरुणो याति मधेयस्यानृत्ये श्रवणं जनानाम् मधुरश्रुतः शुचयो या पावकास्ता आपो ० यासुरा जा
 वरुणो यासुसे नो विधे देवा यासुसूर्यो मंदं विवैश्वानरो यास्वप्नो स्त्रिविष्वानराः एतो न्विद्रंस्तवाम शुद्धं शुद्धं न साप्ता शुद्धं
 रुच्येर्वा दृष्टांसं शुद्धां शीर्वा नमकु इंद्रः शुद्धो न आगाहि शुद्धः शुद्धा मिरुतिभिः शुद्धोरपि तिधारय शुद्धो ममाद्वि
 सोन्मयः इंद्रः शुद्धो हि नोरपि शुद्धोरना निदा शुषे शुद्धो वजाणि निद्रासे शुद्धो वाजं सिपासति तरस्ममदीधावनि
 रासुतरयांधसः तरस्ममदीधावति उस्त्रावेदवसुनां मर्त्यस्य देव्यसवः तरत् ० इत्ययोः पुरुषं यो रासहस्राणि द
 धमहे तरत् आपयो स्त्रिशतं तनासहस्राणि च दधमहे तरत् त्रिभिष्टेदवस्वितर्वाग्रैः सोमधामाभिः अग्ने दक्षैः पुनीहि
 नः पुनंतुमादेव जनानां पुनंतुवसवो धियः विश्वे देवाः पुनीतमाजातवेदः पुनीहि मा प्रधावस्व प्ररथं वस्व सोम विश्वेभि
 रंशुभिः देवेभ्य उत मंहविः उमप्रियं पानि प्रतं युवावा नमाहुर्वा दधं अगन्मविश्वतो नमः अलाप्यस्य परशुनं मा
 पयस्व देव सोम आपो चिदेव सोमयः पावमानीरध्वेत्यधिभिः संतरसं सर्वसर्वसूपतमाश्रति स्वदिनं मातारिभ्यना प
 दमानीर्यो अध्येति ऋषिभिः संभृतं संतरस्मै सस्वती उहेशीरं सर्पिर्मधूदकं पावमानीः स्वस्त्ययनीः सुतुवाहि धृ
 तश्रुतः ऋषिभिः संभृतोरसः ब्राह्मणेभ्य मृतं हित पावमानीर्दिशंतुतः इमं लोकमथो अमुं कामान्समर्धयंतुतः दे
 वीर्देवैः समाहिता येन देवाः पवित्रेण आत्मानं पुनते सदा वेन सहस्रपारेण पावमान्यः पुनंतु ना प्राजाप

त्वंपवित्रं वातोद्यामं हिरण्यमयं तेन ब्रह्मविदो वयं पूतं ब्रह्म पुनीमहे इन्द्रः सुनीतीसहमा पुनातु सोमः स्वस्यावरु
 णः समिच्छया यमो राजा प्रमृणाभिः पुनातु मा जातवेदामां जयत्स्या पुनातु आपो हि षेति तिसृभिर्मर्जीषित्वा इ
 ममेगो न्युदकमालोदयकृतं चेति तस्मिन्नेनाधमर्पणं कृत्वा प्रवाहाभिमुखं स्त्रीन्मर्जीषित्वा च न्य स्नानांगतर्पणं
 कुर्यात् तद्यथा ब्रह्मादयो ये देवास्तद्देवांस्तर्पयामि भूर्देवांस्त० स्वर्देवांस्त० कृष्णद्वैपायनादयो ये ऋषयस्तान्
 नृर्पांस्त० भूऋषींस्त० भुवर्ऋषींस्त० स्वऋषींस्त० सोमं पितृमा यमर्गिरस्वनाभिकव्यवाहनादयो यैषि तस्मा
 न्पितॄंस्त० भूः पितॄंस्त० भुवः पितॄंस्त० स्वः पितॄंस्त० भूर्भुवः स्वः पितॄंस्त० अग्निदग्धधाश्वयेजीवायेष्य
 दग्धधाकुलेमम भूमौ दत्तेन तोषेन तृतायां तु परांगतिमिति जलांजलिं तटे निक्षिप्य यन्मया दूषितं तोषं शरीरमलसं म
 वात् तद्वोपपरिहारायैयक्ष्माणं तर्पयाम्यहं यक्षमतर्पणं कृत्वा ऋषीन्पूजयेत् तच्चैतद्यज्यम्य प्राणानायम्य
 देशकालौ संकीर्य ऋषीन्पूजयिष्यद्भूति संकल्प्य कश्यपो जिर्मरद्वाजो विश्वामित्रो यगोत्तमः जमदग्निर्वसिष्ठ
 श्वसत्तैत्तैऋषयं रस्युतः अरुंधतीसहितान्ससऋषीनां वाहयामि तदस्तु मित्रावरुणा गुहावैभ्रतिष्ठा अरुं
 धतीसहितैऋषयः सप्त ऋषीभ्यः सप्त ऋषिभ्यो नमः आवाहनं स आसन्नं पाद्यं अष्टर्षे आचमनीयं
 स्नानीयं पुनराचमनं वस्त्रं आचमनं यज्ञोपवीतं अथ गंधः पुष्पाणि धूपं दीपं नैवेद्यं आचमनं कर्तुं
 तांबूलं दक्षिणा अरुंधतीसहितैऋषयः सप्त ऋषिभ्यो नमः मंत्रपुष्पांजलिं समर्पयामि मंत्रहोतृक्रियाहीनं आ
 वाहनं न जानामीति चक्षमाप्य ततः सावित्र्यादींस्तर्पयेत् सावित्री तर्पयामि ब्रह्माणत श्रद्धा तर्प० मेधां त-
 प्रज्ञां त- धाराणां त० सदसस्त्वपतित० अनुमर्तित० छंदांस्त्वर्धांस्त० अष्टपुणसूयांस्त० अग्निं त० श
 कुंतत० अग्निं त० मित्रावरुणां त० आश्विनौ त० अपस्त्वर्पयामि अग्निमलतस्त० अग्निं तर्प० देवब्रह्मा

एत० अनेतर्प०० इन्द्रसोसौत०० इन्द्रतर्प० अगनामस्तसत्० पवमानसोमंतर्प० आर्भित० संज्ञानतर्प० ब्र
 ह्मपञ्चांगसंयुक्तर्पणस्यादिहापितत् इतिकारिकोक्तं, प्रजापतिस्तृप्यत ब्रह्मातृप्य० वेदास्तृप्यंतु देवास्त
 त्र्यम्भस्तृप्यतु सर्वाणिछंदांसितृप्यंतु, उर्कारस्तृप्यतु वषट्कारस्तृप्यतु ऽप्याहवस्तृप्यतु
 सावित्रीतृप्यतु यज्ञास्तृप्यंतु द्यावापृथिवीतृप्येतां अतारिक्षंतृप्यतु अहोरात्राणितृप्यंतु सार्व्यास्तृ
 प्यंतु सिद्धास्तृप्यंतु समुद्रास्तृप्यंतु नद्यस्तृप्यंतु क्षेत्रौषधिवनस्पतिगंधर्वांसरसस्तृप्यंतु नानास्तृप्यं
 तु वयांसितृप्यंतु गावस्तृप्यतु साध्यास्तृप्यंतु॥ विप्रास्तृप्यतु यक्षास्तृप्यंतु रक्षांसितृप्यंतु भूता
 नितृप्यंतु एवमेतानितृप्यंतु, अथऋषयः, उपर्वातीशतीर्थिनस्तृप्यतु मध्यमार्तृप्यंतु गृहसमदस्तृ
 प्यतु विश्वामित्रस्तृप्यतु वामदेवस्तृप्यतु भरद्वाजस्तृप्यतु वसिष्ठस्तृप्यतु प्रगाथारतृप्यतु पावमान्य
 रतृप्यंतु क्षुद्रसूकास्तृप्यंतु महासूकास्तृप्यंतु आर्चीनावीती अत्रजीवादिद्विरुहस्यपसवेनविशेषमाह अथ
 सव्यं द्विजाश्रयाणां पित्र्यसर्वत्रकोर्त्तिन आश्रक्रेष्ठाभ्यक्तृव्यं मातापित्रोरितृतिशितचारत् सुमंतु
 जैमिनिवैशंपायनपैलसूत्रमाप्यभारतमहाभारतधर्मत्राहर्षास्तृप्यंतु जानति वाहविगानर्धगौतमशकल्यवा
 श्वप्यमांडव्यमांडकेयारतृप्यंतु गार्गीवाचकग्रीवस्तृप्यतु बृहदाश्रतीर्थेयीतु० सुलभमैत्रेयीतु० कहलितर्प्याभि
 कौपीतकंत० महाकौपीतकतर्प०० पुर्यंतुर्प्यामि महापूर्यंतुर्प्यामि सुयज्ञंतर्प० साह्यपायनंतर्प्या०
 एतरेयंत० महैतरेयंतर्प्यामि ॥ शाकल्यतृप्या०॥ वाष्कल्यतर्प्या०॥ सुजातवकं तर्प्यामि ॥ अथ
 द्वादहर्तर्प्यामि महौदवाहितर्प्यामि ॥ सौजार्भितुः ॥ शून्कतर्प्या०॥ आश्वलायनत- येचान्पञ्चाचार्या
 रस्तेसर्वेत्तृप्यद्विति, अत्रकारिका, त्रिषाद्विरेकेनैस्तुद्वादशैश्वर्याभवेत्, त्रयोविंशतिवर्षैरनुदेवर्षाश्वपितृन्

क्रमात् । अस्मत्पितरममुकशर्माणमुकगोत्रं वसुरुपस्वधानमस्तर्प्यामि एवं पितामहं प्रापिनामहं मा आदीस्ति स्व
 मातामहादीन्सपत्नीकान्पत्नीसुतादीन्पितृव्यमानुलं चानरं पितृस्वसारं । मातृव्यसारमात्मस्वसारयथायोग्यं स
 धयाः सतनयाः श्वशुरगुरुशिष्यानां श्रुतर्पयेत् । आब्रह्मस्ववर्षतदेवर्षिपितृमानवाः । तृप्यंतु पितरः
 सर्वे भूतमातामहादयः । अतीतकुलकोटीनां सप्तर्षीपतिवासिनां । आब्रह्मभुवनाल्लोकादिदमस्तु तिलोदकं । ये के
 चास्मत्कुले जाताः अपुत्रा गोत्रिणो मृताः । ते शृणुत मया दत्तं वस्त्रं निष्पीड्युदकं । इत्युत्तरायुतटं निष्पीड्य सव्येन वा
 यमार्दीस्ति र्पयेत् । यमंतर्प्यामि धर्मराजतर्प्यामि । ततो यमो निहंता पितृवर्मराजो वैवस्वतो दंड
 धरश्च कालः । भूतधिपो दत्तकृता नुसारी कृतांतमेतदंशाभिर्जपति इति दशवारजपेत् । ततः शार्प्यं । आनिभ
 द्राः १० शन्नद्राप्नो १५ त्यमूषवा ३ महिर्गोणं सुदृष्ट्यर्थं तिष्ठो वाचः । पर्जन्यापुत्रः ३ अच्छावद १० व
 लिंथापर्वतानां ३ प्रदेववावाहणे ५५ दहरूपते प्रतिमे १३ एतानि पर्जन्यरुतुविभूक्तानि । ऋषयो वैसरस्व
 द्यां सज्जमासते तिज्जाह्मण्यं छद्वयचरैदिकाः पठति । ततो वेदार्थं ब्राह्मणान्भोजयेत् । विश्वे ताते सवने पुत्रवाच्या
 याचकं यमवति द्रुसुव्रते । परावतमन्युरुसंभतं वत्सपाटुणोः । शरभापशरवंधवे । इत्यपीन्जले उद्वासयेत् । इत्युत्स
 र्जनप्रयोगः । अथोपाकर्म्मप्रयोगः । सचोत्सर्जनवद्ज्ञेयः । विश्वो लिख्यते । नूतनब्रह्मचारिणा उपाकर्म्मार्थतया । नू
 तनकटि सूत्रायुपकल्पनं स्वस्तिपुण्याहवाचनं । नांदीश्राद्धं च कार्यं । तादृशब्रह्मचार्यं भवेत्तूपकल्पनमात्रं कृत्वा च न्य
 प्राणानायम्य देशकालौ संकीर्तय । अघोतानामभ्येद्यमाणानां छेदसांघतयमता निरासेनाप्यायनद्वाराः । अथपर
 मेश्वरश्रीत्यर्थं एभिर्ब्राह्मणैः सहोपाकर्म्मकारित्वे । अन्वाधाने क्रियमाणे उपाकर्म्महेतुमेवेतापरिग्रहाथैश्च सिद्धावस्थे
 न दधिसकुट्टे पेषणस्विष्टकृताग्निमभ्यसन्नहेतुन रुद्रं प्रहोष्यतीति न परमात्मानमयामः । इधमसन्नहन्तं हिमानंतरं

दधिसकुप्राशनोपवीतहोमदानधारणानिच दधिक्रावणोवामदेवोदाधिक्रावानुष्ठ दधिसकुप्राशनेविनियोगः उांदि
 धिक्रावणोअकारिपंजिणोरश्वस्यवाचिनः सुरभिनिमुखकर्त्तृप्राणशायुधितारिषत् इतिभञ्जणप्राङ्मुखाः प्रत्ये
 कं दधिसकुप्राश्याचामेयुः शशेः पश्चादंकधारणया एकैकः प्राङ्मुख उपविश्य मार्जनं च कुर्यात् कृत्वा यज्ञोप
 वीतानिनवानिवसुयाधिप हुत्वा शौगुरवेदत्वापितृभ्यो धारयेत्तदिति गालववचनात् वेदारंभेन ऋष्यादिस्मरणा
 तैसर्वेषामुपाकरणो विनियोगः श्रुतेऽप्युक्ततावैवेदाहृत्युक्ताञ्जलिस्थान्कुशादक्षिणकटीनिवेश्यापठपरमश्रेयुः वे
 दारंभणतः पूर्वं सकुप्राशनतः परं नवयज्ञोपवीतानि दद्याद्द्विधारयेत्तदिति कार्ण्यजिनिवचनात् पितृभ्य इत्य
 स्यादिपदत्वेत्यनेनान्वयः हेमिधारणेचयज्ञोपवीतमितिभञ्ज स्यपरब्रह्मपरमात्मानिष्टुपयज्ञोपवीतहोमविनियोगः
 यज्ञोपवीतं परमं पवित्रं प्रजापतेर्वैत्सहजं पुरस्तात् आयुष्यमग्रं यप्रतिमुंचयशुभं यज्ञोपवीतं बलमस्त्वतेजः स्वाहा परमा
 रमन इदं ब्रह्म चारी नूतनमेखलादिधारयेत् आजिनं कटिसूत्रं च नववस्त्रतयैवेति कालादशौदाहृतवचनात् एषां
 धारणेक्रमेण अत्र प्रकारश्चोपनयनवद्द्वैधः अन्यदुत्सर्जनेन समानं इत्युपाकर्मप्रयोगः अथान्नकश्चनेपयुक्
 शाखाथोलिर्यते दृत्तिकृन्मतेऽत्सर्जनप्रकरणस्य देवताग्रहणेनाग्रयादीनां सावित्र्यादिभिः सह तेनोक्तत्वात् जयं
 तमते सावित्र्यादीनां प्रधानदेवतागत्वेन तस्य कल्पश्रद्धा ज्यसेवास्विष्टकृतेन वेधाति सावित्र्यादीनां गत्वादि
 तितदुक्तेः श्रवकारिकाः आज्यसंस्कारपूर्यतमुपलेप्तादिपूर्ववत् आज्येन दधिसक्तानां त्रिः पुर्यानि करणं भ
 वेत् उन्पूतसातमाज्यवेत्ते पांश्विः प्रोक्षणं भवेत् इत्यममिधारणांतं स्यादाज्यस्योद्भासनादिकं अनुवारं
 भोद्युनादिभ्यः स्वयमेव न संतिचेत् प्रकुर्वीताज्यभागां तमिधमाधानादिपूर्ववत् इहाज्यभागात् अस्तरुतयैवा
 त्सर्जनोपवीतौ हुत्वा ज्यं नवभिर्भिन्नीः सावित्र्याद्यैरतः परं हुत्वा च दानार्थं भूषणान् सकृन् दधिसंयुतान् हुत्वा शि

मीलह्याद्यैर्भौवशतिभिः क्रमात् शाकलानां समानीव इत्युच्चार्या उंती भवेत् वाकलानां तु तच्छ्रये रित्युच्चार्या
 उंती भवेत् योनः स्वतिमत्रे व ब्रह्मते देवता इति सदापः देवानां ब्रह्मणश्च देवतात्वमिति तु युक्तं अस्य
 ऋचो देवा ब्रह्मचदेवेति भाष्यकृताभिधानात् ब्रह्ममंत्रः समेश्रुतं शराणां निवारककर्मविद्यत इति व्याख्या
 नदशायामपि भाष्यकृतैव वर्मणो ब्रह्मतत्त्वगुणभिधेयत्वेन स्वातंत्र्यनिराकरणाच्च एव च ऋष्यादि रुमरणाकाले पि देव
 ब्रह्म एव नष्टवित्त्वेव पतितुमुचितं त्यागश्च देव ब्रह्मण इदमिति पंचायतिसत्वे द्विरवदाय तथैव दधिसक्तुन् सकृद्विर्वा
 वदायाद्विरभिधारयेद्वा त्ति कृन्मते जयतमते तु नाज्वावदानं ततोऽस्यावशेषः कारिकायां अथ रिव दृष्टं तद्वत्त्वा
 दधिसक्तुभिरेव दधिसक्तुन् स्वयं शिष्यान् प्राश्याचम्य ततः परं परितरणादभैरैतदर्थं धतिवाजलीन् अ
 न्येन सेचयित्वा पस्ताभिः कुर्वीत मज्जनमिति वेदार्भेकारिकाः पश्चादग्नेषु दर्भेषु प्रागाग्नेषु पविश्य च आ
 पि च्यापः शरावादीं दर्भांस्तत्र निधाय च प्रागाग्नेर्भगर्भांस्तु कुर्यात् ब्रह्मं जलीनं यः स वयाहतिवदं रयुधैः सा
 वित्री ब्रह्म यज्ञात् त्रिरभ्यसेत् पुरोकारव्याहती शचात्र कर्माणे अग्निमीले इदं मूक्तमनुवाक्यं यथाविधिः प्रारभे
 रत्नचर्वापि पत्वध्याप्याह्वाचयेद्गुरुः प्राथमि श्वादि सकलं हं मे शपे स मापयेदिति उत्सर्जनं ज्ञाने याः कारिकाः
 अथतीरमयागत्वातिवगाह्य ततो जलं सावित्र्याद्यास्तथा न्याद्या देवतास्तर्पयति च सावित्री तर्पयाम्य
 श्रितर्पयामाति तर्पयेत् जपं स्तव्यं शिर्षं रयादिमंत्रैस्तर्पणमवधीत् ब्रह्म यज्ञां गमुकं यत्तर्पणस्यादिहापि चेति
 अथ ग्राह्ये येन भस्म गोमय मृत्क्षानानि शास्त्रांतरसिद्धानि विहितानि तिशिष्टव्यवहारः अतएव विवाहादु
 र्ध्वकाले प्रासिद्धस्य पिडनमृदाक्षानं न कुर्यात् तिलतर्पणमित्यादि तेष्वेव स्थानात्र प्रवृत्तिः न चात्र नदीनारजोदोष
 प्रसक्तिः उपाकर्मणि चोत्सर्गे रजोदोषेन विद्यत इति गार्ग्यवचनं तु वेदाः खंडाः सिसर्वाणि ब्रह्माद्याश्च दिव्यैकसः

जलाधिनाथपितरोमरन्ध्यायामहर्षयः उपार्कमर्णिवोरसर्गस्तानार्थब्रह्मवादिनः पिपासवीनुगच्छतिसंहृष्टाः
स्वशरीरेणः समागमस्त्वयैपातब्रह्मत्यामलानिच नूनं सर्वस्वयं॥ति किमुनैकं नदीरजः इति छंदोगपरिशिष्टा
ञ उरसर्गानंतरं ऋषिपूजातर्पणैकार्थे उपार्कमर्णिवोरसर्गयथाकालं समेत्य च ऋगीन्द्रर्मयान्कृत्वा पूजयेत्तर्पे
त्तन इति स्मृतिचद्विकोदाहृतमवनात् तत्र यजलोपरुपर्शनपानाभ्यामाभ्युदयप्रातिः ऋषीणां सिद्धमाना
नामंतरालं समाहितः संविषेयः शरीरेण स्पृशन्मुक्ताजलच्छट्टः विद्यादीन् ब्राह्मणः कामान्वरादीन् कन्यकास्तथा
श्रामुत्तिकान्यपि मुखान्याभ्यासरसनसंशयइति छंदोगपरिशिष्टात् ततः प्रकृतदेवतातर्पणं ब्रह्मयज्ञानातर्पणं स्वपि
त्रादितर्पणं चकार्यं ततो यमतर्पणं कुर्यादिति शिष्टाः वाष्कलानां तु नच्छं यो शयुविश्वे देवाः शकरी उज्जतं यो देस्नाहा
विश्वेभ्यो देवेभ्य इदं इत्युपाकर्मात्सर्जनप्रयोगः अत्रैव प्रसंगादुत्सर्जनकालो निर्णीयते तत्र याज्ञानिकयः पौषमासस्य
रोहिण्यामष्टकायामथापि वा जलतिष्ठदंसां कुर्यादुत्सर्गं विधिवद्बहिः पौषमासस्य रोहिण्यां कृष्णार्धमाजलसनि
धौ ग्रामाद्बहिर्द्वानामुत्सर्जनं कुर्यादित्यर्थः अतयोः पक्षयोः स्वस्वग्रह्यानुसारेण व्यवस्था मनुः पुष्ये तु छंदसां कु
र्ष्याद्बहिरुत्सर्जनं द्विजः माघशुक्लभयवाप्राते पूर्वार्हे प्रथमेहानि तथस्थितश्चायं विकल्पः श्रावण्यां प्रौष्ठपयवा
द्युपाकृत्य यथा विधियुक्तं छंदोस्य धार्यातमासां निच प्रोद्बुधं च मानिति तेनैवोक्तं वात् तेन श्रावण्यां यदा प्राकर्मतदा पौ
षशुक्लप्रातिपदित् उरसर्जनं चकार्यं यदा प्रौष्ठपयां तदा माघशुक्लप्रातिपदिकां प्रामित्यर्थः यत्तु हारुतिः अर्धपंचमभा
सानधीत्योर्ध्वमरुजैन् पंचार्द्धपष्टाविव तितदा पाठ्यामुपाकर्मविषयं यत्तु कार्यायनः उपार्कयोदगयनेततो
धीयोतधर्मवत् उरसर्गश्चैक एव पाते पां प्रौष्ठपदे विवति श्रवणप्रौष्ठपदं सिद्धोपलक्षकं सिद्धेरवावृत्तिगार्थवचनात्
वोधायनस्तु पोरपां माठ्यां वा कुपुः श्रावण्यां पूर्णमास्यमाग्रादयवोपाकृत्य पौष्यां माठ्यां वोत्सुजैदिति

तस्मिन्नात् तैत्तिरीयारु तेषां कार्योप्यापौर्णमास्यारोहिण्यां वा विरमेदिति तस्मिन्नात् बह्वैरु माध्याकाध्यं अ
 ध्यायोरसर्जनं चाध्यायपौर्णमास्यां विधीयत इति कारिकोक्तः मध्यमाष्टकायामिताभ्यो ज्ञेन हुत्वाभ्यर्चयति ए
 ता एव देवतास्तर्पयति आचार्यो न ऋषीन् पितृंश्चैतदुत्सर्जनमित्याश्वलायनसूत्राच्च व्याख्यातवैतहृतिकारे
 ण मध्यमाष्टकाग्रहणपणमासांतलक्षणाथैतन्तस्याः समीपेमाध्यापौर्णमास्यामित्यर्थ इति काटीयारुतुमाद्रपदेकुर्युः
 उत्सर्गश्चेत्तदिति ध्यति ध्वंते प्रौष्टपदेवैतिकार्यायनोक्तः अत्र कातीयसूत्रं अर्धप्रधानमासानधीत्योत्सर्जपुरर्ध्वसह
 माद्वैति तथा पौषस्य रोहिण्यां मध्यमायां वाष्टकायां अध्यायानुत्सर्जयुरिति अत्र हरिहरः पौषे उत्सर्जन
 कर्तव्यतामाभिधायाह ततस्त्रिरात्रानंतरं शुक्लपक्षे पुष्टं दं स्य धीयिरन् कृष्णपक्षे ष्वंगानि ततः पुनरर्धप्रधानर्ध
 सप्तमान्वाधीत्योर्ध्वमेवोत्सर्गं विधाय निरात्रमेकरात्रव्यवस्थायप्यष्टविप्रतिष्ठेरन् ततः पुनरुपाकृत्य अथ यनं
 यावदुत्सर्गमिति अनेनोत्सर्गद्वयं कातीयानां कर्तव्यमिति प्रतीयते अपरे तु एकस्मैवोत्सर्गस्य कालवतुष्टयं
 मन्यते तेनोत्सर्गद्वयमिति अत्राद्वितीयमतमेव सूत्रस्य रसानुसारोति प्रतीयते सामगारुत्तु सिंहाके पुष्टये कुर्युः
 सिंहे रथैविति पूर्वोक्तगार्भ्यवचनात् सर्वरुपाकर्मदिने वा कार्यं पुष्टये तदुत्सर्जनं कुर्यात् उपाकर्मदिनेष्वेति
 हेमाद्रौ खादिरग्न्योक्तैः स्वाध्यायमधीतेषामिति श्रुतेष्वय यत्तुति ध्वर्के इदानीं तनैराश्वलायनैरप्ययमेवोत्सर्जनं
 कालाद्वा द्विपते तत्र मूलंतजान इत्युक्तं तद्व्रतं विजृम्भितं पुष्टये तदुत्सर्जनं कुर्यादुपाकर्मदिनेऽथवेति स्वय
 मेव खादिरेग्न्यस्य मूलत्वेनोक्तत्वात् न च ग्न्यसूत्राणां तत्तच्छास्त्रेणान्मत्वेन व्यवस्थितप्रामाण्यकत्वमिति वाच्यं
 अविरोधिनोत्सर्गत्वेन परशास्त्रीयस्यापि ग्राह्यत्वात् यदा सिंहे रथे सूप्ये सतितन्मध्यस्थहरस्त्रनक्षत्रात् प्राक्पुष्टयः क
 रंस्थो भवति तदा तस्मिन् पुष्टये उत्सर्गं कुर्यात् तदुत्तरहरते उपाकर्मसामगारः कुर्युः मासि प्रौष्टपदे हरतात्पुष्टयः

पूर्वाभवेद्यदा तदा तु अवशेषे कुर्यादुत्सर्गं छंदसां द्विज इति तत्परिशिष्टे केः अत्र श्रीषु पद आचणशब्दैर्भिनादिसौरमासा
 भिन्नायेण छंदो गाना मुत्सर्जनोपाकर्मणोः सौरमास एव विधानात् एतच्च कर्म द्वयं प्रत्यब्दं कार्यं तदुक्ते माद्रौ का
 त्यायनेन प्रत्यब्दं करणकर्म गोत्सर्गाविधिवद् द्विजैः क्रियते छंदसातेन पुनराप्यायनं भवेत् अथातयामैश्छंदो
 भिर्वर्कमक्रियते द्विजैः क्रीडमानैरपि सदा तत्ते पांसिद्धिकारकमिति अत्राद्विजैरिति त्रयाणामाश्रमिणामवर्णना
 माधिकारसिद्धिः यत्तु मासां निर्वोध्य पंचमानित्युदाहृतशास्त्रे विप्रग्रहणात् ब्राह्मणस्यैव सतोऽधिकारः क्ष
 त्रियवैश्ययोस्तदन्वारं भमाजयमेवेति ज्ञापनार्थं आधेय्यमाणोऽप्यैश्वर्यन्वारब्ध इत्याश्वलायनसूत्रे अभ्यापकपरेणा
 धेय्यमाणपदेन अभ्यापनाधिकृतब्राह्मणस्यैव स्वतंत्राधिकारप्रतीतिरिति उत्सर्जनेोत्तरं कार्यं मनुराह अत ऊ
 ध्वैतु छंदसि शुक्ले पुनि यतः पठेत् कारिकाया तु विशेषः अत आरभ्य पयमासान् पठन् गानित्वं रथायते शुक्ले वेद
 मधीर्यात कृष्णे गानाति केचनोति अत्र न दीनां दोषो नारतीत्याह वसिष्ठः उपाकर्माणि चोत्सर्गो दोषो न विद्यत इति उपाकर्माँत्स
 चंद्रसूर्यग्रहे चैव रजो दोषो न विद्यत इति गार्ग्येऽपि उपाकर्मणि चोत्सर्गे रजो दोषो न विद्यत इति उपाकर्माँत्स
 गानतरं विरान्नं पक्षिणीमहोरात्रं वा अभ्ययनं न कार्यं तदुक्तं निर्णयसिंधौ मितक्षरायां उपाकर्म एषुत्स
 र्गो वा निरात्रं पक्षिणीमहोरात्रं वा न भ्याय इति एतच्च कर्म द्वयमधेय्यमाणोऽप्यैश्वर्यन्वारब्ध इति सूत्रात्मा शिष्येते तद
 धिकारिकस्य कर्मण आचार्यान्ना न्यस्याभावन्या जुहुयादिति निवेद्यात् कर्म द्वयमिदं केचिच्छौकिकाद्याँ प्रकु
 र्वात् इतिकारिकोक्तेश्च लौकिकाद्यावेव कर्तव्यं तदभावे तु अभ्यायोपाकृतिं कुर्यात्तत्रोपासनवाहनेनेति वचनात्
 रमातिद्विति गार्गः इत्युत्सर्जनम् अस्यामेव आश्वलायनैः श्वणाकर्म कार्यं आचणपापाँर्णमास्यां श्वणाकर्मोति
 सूत्रात् सामवेदिनामप्यत्रैव - श्वणाकर्मसंप्रवक्षिश्च अथातः श्वणाकर्म पाँर्णमास्यामिदयादिना अ

वणाकर्मविधायग्रहरहस्तूष्णीवल्लिहरेत् सायंप्रातर्धोमादाग्रहायण्यइतितदीपग्रहसूत्रात् अत्रपौर्णमासी
 मानान्नेस्तावपिग्रंथांतरवशेनपूर्णमासीविशेषतदुपसंहारसंभवः कातीयसूत्रेऽपि अथातः श्रवणाकर्मश्रावण्यापौ
 णीमास्यांश्रवणकर्मत्वात्तदतेसर्पवालिरप्युक्तः अस्यामेवरात्रौतैत्तिरीयकैः स्थालीपाकः कार्यः श्रावण्यां पौर्ण
 मास्यांस्थालीपाकइतिसूत्रात् अस्मिन्कर्मद्वये प्रदोषव्यापिनीपौर्णमासी ग्राह्या अस्मिन्नेतस्थालीपाकंश्र
 पयित्वेति अस्तमयकालविधानात् कर्मणोयस्ययःकालइतिवचनात् पौर्णमासीशब्दस्य पूर्वान्यक्षण
 वचनत्वात्पर्वसाधिदिवसे रात्रौ श्रवणाकर्मानुष्ठानं वदति अस्यचश्रवणाकर्मणोमुख्यकालेदेवादकरणेऽपि
 मुख्यकालेऽपि सकृदेवकरणमितिकेचित् यद्योक्तमेतत्तुल्यन्यायाष्टकाप्रकरणेकेशसकृत्करणंवाभ्यस्यश्रवणा
 दिति अन्येत्वीदृशपाकयज्ञानां प्रत्यब्दमाहृतिसंन्यते उक्तं हि रेणुकाकारिकायां अथातः श्रवणाकर्म
 शाल्मल्यप्रयोगे च्यते श्रावण्यामेवतत्कार्यमभावाद्गौणकालतः वचनात्सूत्रकारस्यसकृदस्यक्रियाभवे
 त् एवमेवेतरेषांस्यादाहृतितोषास्तुतेर्वलत् सकृत्करणमिच्छतिपाकयज्ञेचकेचन आहृतिकेचिदिच्छतिनन्त्र
 हातिः सतामतेति अस्यांभवहयग्रीवपूजोत्काकटपतरौ ब्राह्मे श्रावण्याश्रवणेजातः पूर्वहयगिराहिर
 जगादसामवेदंतुसर्वकलमपनाशनं सिंधुर्नदीवितस्तापांश्रविष्टतत्रचैवहि अतोत्रश्रवणेनब्रह्मानसर्वार्थसिद्धिदं
 तत्रसंगमे कृत्वासंपूजयेदित्युक्तस्यचक्रगदाधरं ओतवान्यथसामानिपूज्याविप्राश्चसर्वदा क्रीडित्वयं
 भोक्तव्यंतत्रैवस्वजनैः सह जलक्रीडातुक्तर्तव्यनारीभिर्भट्टिलब्धयइति शुक्लसर्वदेवानांपवित्रारोपणमुक्तं नि
 ण्यायते मत्स्यपुराणे आषाढयामशचाष्टम्यांचतुर्दश्यामुमापतिं पवित्रैरर्चयेद्ग्राह्यांश्रावण्यांचितरान्सुरानि
 ति अस्यामेवपौर्णमास्यादिर्वापुराणोक्तंज्याव्रतं हेमाद्रौ अगस्त्यउवाच ब्रह्मण्योविधिः शक्रेकथितोविज

पातहः जयेति पूर्णिमा तात श्रावणस्य शुभां वहेत्यादि श्रवणं कुरादियुक्तायां वेद्यां देवीं संस्थाप्य रोचना चंदनं
 धैरुपलब्ध पृष्ठादिभिः संपूज्य यवगोधूममुद्रशालिपटिकाढकृतिलमापादीन् वित्वादीनि फलानि
 चान्तिभेदेयत् इति जया पूर्णिमावत्तम् श्रवणलघेनुदानमुक्त्वा विष्णुः श्रावण्यां श्रवणयुतायां जलधेनुं सा
 लंकरां यत्नयुगाच्छादितो दत्त्वा स्वर्गलोकमवाप्नोतीति विष्णुधर्मोत्तरे श्रावण्यां शुक्लपक्षे तद्वादश्यां श्रीतथेनृप गो
 प्रदानेन देवेशो वरपूर्वलिखितं तव कृतोपवासः संप्राश्य पंचगव्यं नरेश्वर द्यूतक्षीराभिपेक च कृत्वा विष्णोः स
 माहितः सन्नभ्यर्चय च गोविंदं पुष्पादिभिररेदम उदङ्मुखं पूजयित्वा तथा गृष्टिपयस्विनीं सप्तत्रां वल्लसं वी
 नां सितयज्ञोपर्यातिनीं स्वर्णशूर्पां शुभाकारां हिरण्योपरि संस्थितां हिरण्यवाचयित्वा प्रेक्षाणां योपपादयेत् इमां
 वंद्यति गृह्णीष्व गोविंदः प्रीयतां निति सन्नम्य चाप्यंतं विप्रं गोविंदं नृपकल्पयेत् शत्रुघ्नं च गोविंदं पदान्यष्टौ नराधिप
 श्रानेन विधिन धेनुं विप्राय यः प्रयच्छति गोविंदं प्रीणनाद्राजं विष्णुलोकं स गच्छति सप्तावरांस्तथा पूर्वान्सप्ता
 त्मानं च मानवः सप्तजन्मकृता एताप्यभोचयेदव नोपते पदे पदे तु यज्ञस्य गोसवस्य तु मानवः फलं प्राप्नोति राजेन्द्र
 दत्तायै वज्रगौहारेः सर्वकामफलसात्कारसर्वकाले पुष्पां ध्रुवं भवत्यधौ पापहरायावदिंद्राश्वत्तुर्दश सर्वेषाम्
 पिपापानां कृता नाम विजानता प्रायश्चित्तमिदं प्रोक्तमनुतापोपवृंहितं गृष्टिरेकवारप्रसूतागौः इमां तं वप्रतिगृ
 ह्णीष्वैत्यस्य समुच्चार्यैत्यन्ययः तं विप्रं गोविंदं कल्पयेत् गोविंदं रूपतया चैतयेत् दत्त्वा च गोविंदः प्रीयत
 मिति विप्रवाचयित्वा तस्मै ब्राह्मणाय हिरण्यमुपपादयेत् दद्यादित्यर्थः पदे पदे इत्यादिना श्रुतं न फलेदं हि
 रण्योपापरि संस्थितां हिरण्यपार्थित्यसुरचतुष्टयाभिर्त्यर्थः जलधेनुदानं विशेषो विष्णुधर्मोत्तरे जलकुंभं न रव्यां प्र
 सुवर्णं रजतं त्रिचितं सुवर्णं रजतं शुभं सुरां न चितमिति सांप्रदायिकाः रत्नगर्भं मशै पैरुत्तमान् धर्वा न्यैः समन्वित सि

। वस्त्रयुगच्छद्वैतपञ्चशोभितं कुहमांसिभुरेशीरबालकमलकैटवं । त्रियंगुपञ्चसहितं सितवस्त्रोपवीतिन
 सद्यस्त्रसदुपानक्तदंभविष्टरसंस्थितं चतुर्भिः संभूतं भूपतिलपात्रैश्चतुर्दिशं । स्थगितं दधिपात्रेण घृतक्षौद्रवता
 मुखे तिलपात्राणि ताम्रस्य दधिपात्रं कांस्यस्येति दानं विवेके उपोषितः समभ्यर्च्य वासुदेवं जलेशयं । पुष्प
 भूषणहारैस्तु यथाविभवमादतः संकल्प्य जलधेनुकं भूतमभिपूज्य च पूजयेद्भक्तं कृतकृतं जलमयं वयुः । एव
 संपूज्य गोविंदं जलधेनुं सवत्सकां सितवस्त्रधरः शान्तिर्वीतरागो विमत्सरः दद्याद्द्विजाय राजेंद्र प्रीत्यर्थं जलशायिनः
 जलशायी जगद्योनिः प्रीयतां मनके शयः इति चोच्चार्य भूनाया विप्राय प्रतिपाद्यतां । आपकानां शिनास्थेयमहो
 राज्ञमतः परं तथा धान्यानि पार्श्वद्वये कृष्णादीनि द्राणदेशे त्रियंगुपञ्चश्रवणे यज्ञोपवीतं मूर्ध्नि श्रथार्पयेत्तत्परं
 श्यतुर्गोशेनैव दक्षिणाशक्तितः सुवर्णेन अनेन विधिन दत्त्वा जलधेनुं नराधिप सर्वान्कामानवाप्नोति सर्वदा । भ
 किमाद्वर इति श्रथश्रावणं वायुपुराणदानं नारदयि । स्नेहितेयं महापुरुषाय शंकरस्य महारमनः नमंदाचरितं य
 ज्वायुना परिकीर्तितं लिखित्वेदं पुराणं तु गडधेनुसमन्वितं श्रावणं यो देद्रे द्रज्या द्वाह्मणाय कुटुंबिने रुद्रलोके वसे
 त्ति त्वया वा देद्रा श्यतुर्दशेति श्रथगुडधेनुः मास्ये उत्तमागुडधेनुः स्यात्सदा भारवतुष्टयं वत्सं भारेण कु
 र्वीत भाराभ्यां मध्यमा रस्यता श्रार्धं भारेण वत्सः स्यात्कनिष्ठा भारकेण तु चतुर्थ्योशेन वत्सः स्याद्गृहवितानुसारतः
 भारः पलसहस्रमिति धेनुवत्सौघात्तस्यैतु सितसूक्ष्मां वराय तौ शुक्तिकर्णा विशुपादौ शुक्तिमुक्ताफलैश्च
 सितसूत्रशिरालौ तासितकं वलकं वलौ ताम्रगंडकपृष्ठां तु सितचामररोमकौ गंडकः कफुरप्रदेशः विद्रुमाक्षयु
 गोपतौ नवनतिस्तनान्निवतौ क्षौमपुच्छौ कांस्यदेहा विद्वर्नालकतारकौ सुवर्णशृंगाभरणौ राजतैः सुवरसंयुतौ ना
 नाफलमयैर्दत्तैर्घ्राणं गंधकरुंडकौ इत्येव रत्नायैव तां धूपद्वारैर्यथा र्चयेदिति । इति वायुपुराणसहितगुडधेनुदानविधि

अथमंगलागौरीव्रतोद्यापनपूजनविधिः युधिष्ठिरउवाच । उद्यापनविधिं ब्रूहि व्रतराजस्य केशव । यतो नित्योद्यापन
 कंदर्वातिफलमुच्यते कृणु उवाच । वदामि व्रतराजस्य स्त्रीणां कर्तव्यमुत्तमम् । आवण्मसिर्भो मे पुचतुर्ब्रतमाच
 रेत । प्रातरुत्थाय सुस्नाता संप्रव्रतमुत्तमं । दीपमहातं प्रज्वालय मंगलां पूजयेच्छुचिः । अथ पूजाविधिः । अथ
 त्वादिदेशकालोसंकोचार्थं । मम पुत्रपौत्रादिद्वयेऽवैधव्यायुरादिसकला सिद्धिद्वारा । श्रीशिवमंगलागौरी प्रीत्यर्थं पुंच
 वर्पयैत श्रीमंगलागौरी व्रतमहं करिष्ये । प्रथमे वत्सरे मातुर्गोहे कर्तव्यमेव च । ततो भर्तुर्गृहे कार्यमवश्यं स्त्रीभिरादरात् ।
 पंचमे वत्सरे प्रासिकुर्यादुद्यापनं शुभम् । आचार्यैश्च तत्र वेदांगपारंगं । आवण्मसिर्भो मे पुष्टुद्यापनविधिचरे
 त् । प्रातरुत्थाय सुस्नाता संप्रव्रतमुत्तमं । चतुस्संभंचतुर्द्वारकदलोत्तं भर्माडितं । घंटिकाचामरयुतं कमलैरु
 पशोभितं । मधे वितानवर्धनीयारूपं च वरुणलंकृतं । तन्मध्ये स्थापयेत्पाठदण्डपदं च । रात्र्येण कारयेत्पाठं द
 ङः । काचनानिर्मितः । रौप्यहस्तैश्चैव तेषु पाषाणस्य विधीयते । पाठोपरि न्यसेद्वा ततो घेदपदं तथा । तस्याग्रलि
 गतो मद्गलिखेद्गैश्वर्यपचभिः । हरिद्रा पिष्टकृत्वा तन्मध्येऽष्टदलं लिखेत् । तस्योपरि न्यसेद्वा ततो घेदपदं तथा । तस्याग्रलि
 न् । सौवर्ण्यजतं तांब्रकलशं विन्यसेद्बुधः । पंचरत्नानि निक्षिप्य सर्वौषधिसमन्वित । तस्योपरि न्यसेत्पात्रतांब्रवै
 णवसंभवं । उग्रमहेश्वरं मूर्तिकाचनेन चानिर्मितं । तस्योपरि न्यसेद्गजान्पूजयेच्छिवमंगलां । महावैद्यतिमंत्रेण इ
 ति मूर्तौ पाठोपरि स्थापयेत् । तदस्तरुमिवावरुणैः पूज्यावाहनमाचरेत् । गोभूमोद्भवपिष्टेन कारयेद्दीपमुत्तमं । कृत्वा
 प्रज्वालितो दीपो घृतवर्तिसमन्वितः उपचारैः । घण्टशभिर्गैयपुष्पादिभिस्तथा । पत्रैः पुष्पैः घण्टशैश्चनानाजाति
 समन्वितैः । तंडुलैर्धान्यकैश्चैव स्वच्छैः पोदशसंज्ञकैः । आपमार्गस्य पत्रैश्च दूर्वाधनूरसंज्ञकैः । घण्टशैर्दूर्वसंख्याकै
 र्विल्वपत्रैश्च पंचभिः । नौराजनततः कुर्याद्दीपं । घण्टशसंख्याकैः । अथ पूजा । कुकुमागुललिशानां सर्वभरणभूष

तां नलिकंठप्रियांगोरिवेदहंमंगलावहयां ध्यानम् आत्रागच्छमहादेविसर्वलोकसुखप्रदे यावद्व्रतमहं कुर्वं
इषोत्रादिद्वये आवाहनं रौप्येण वासनं दिव्यरत्नमणिमयशोभितं मयानतिगृहाण त्वंगारिका मां रिवल
म आसनम् गंधपुष्पाक्षतैर्धुतं पाद्यसंपादितं मया गृहाण मंगले गौरि सर्वाङ्कमान्प्रपूरय पाद्यम् गंध
पुष्पाक्षतैर्धुतं मध्यसंपादितं मया गृहाण पुत्रपौत्रादीन्प्रसन्नाभवसर्वदा अर्घ्यम् कामारिवल्लभेदेविकुर्वावम
त्तमं विके निरतरमहं देवदेवराणां तव पार्वति आचमनम् पयोदधिघृतचैव मधुशर्करया समं पंचामृतैर्नक्षत्र
नाभ्योपतां परमेश्वरी पंचामृतज्ञानम् जाल्लोतो यमानीति शुभं कर्तुं संयुतं स्तपयामि सुरश्रेष्ठे त्वं पुत्रादिफ
लप्रद। स्नानम् आचमनम् वस्त्रचसो मदैव त्वं लज्जायास्तु निवारणं मयानि वेदितं भक्त्या गृहाण परमेश्वरि
वस्त्रम् कंचुकीमुपवस्त्रं च नानारत्नैः समन्वितं गृहाण त्वं मया दत्तं पार्वती जगदीश्वर कंचुकी वस्त्रम् कुंकु
मागुरु कर्पूरं च दनं करतुरेतथा विलेपनं महादेवि गंधं दत्त्वा मम भक्तिः गंधम् रजिताकुंकुमैर्घृतं नक्षत्राभ्या
तिशोभना ममैषां देवि दानेन प्रसन्ना भव पार्वति अक्षताः समर्पयामि हरिद्राकुंकुमैर्घृतं सेंद्रं कज्जलां निव
तं सौमन्यद्रव्यं संयुक्तं गृहाण परमेश्वरि सौभाग्यद्रव्याणि समर्पयामि सेवांतिका वकुलचंपकपाटला वज्रपुष्पा
गजाति कोर्धोरं रत्ना लघुर्धुः विल्वप्रवालतुलसीदलमालतीभिरत्वां पूजयामि जगदीश्वरि मे प्रसीद पुष्पाणि
अपामार्गस्य पत्रेश्वरार्वाधनुरसंज्ञकैः पौडशूर्दर्वसंस्था कौर्विल्वपत्रादिपंचभिः पत्रपूजा अथांगपूजा उ
साधनमः पादौ पूजयामि गौर्यनमः जघे पू० पार्वत्यै जगन्नीपू० जगद्धात्र्यै ऊरू पू० जगत्प्रतिष्ठायै कंठे
पू० शांतिरूपिण्यै० नाभिपू० देवैनमः उदरं पू० लोकबंधायै स्तनौ पू० काटयैन- कंठं पू० शि
वायैन- मुखं पू० भवान्यैनः नेत्रे पू० रुद्राण्यै कण्ठौ पू० महादेव्यै- ललाटे- मंगलदात्र्यै० शिरः

पु० पुत्रदायिन्यैनमः सर्वगंपूजयामि देवदुमरसोद्भूतः कृष्णानुरुसमन्वितः आश्रयेः सर्वदेवानां धूपेयं
 प्रतियह्यतां धूपं त्वञ्ज्योतिः सर्वदेवानां तेजसातेजउत्तमं आरमज्योतिः परधामर्दोपेयप्रतियह्यतां
 दीपं अन्नचतुर्विधं स्वादुरसैः पद्मभिः समन्वितं भक्ष्यभोज्यसमायुक्तनैवेद्यप्रतियह्यतां नैवेद्यम् आचम
 नैय० करोद्देतेन० फलं तांदूलं दक्षिणां वज्रमाणिक्यवैदर्पमुकाविदुममंदिनं पुष्परानसमायुक्तं भूषणं
 प्रतियह्यतां भूषणानि नीराजनम् नमो देव्यै पुष्पांजलिं प्रदक्षिणां नमस्कारः पुत्रान्देहि धनं दे
 हिसौभाग्यदेहि मंगले अन्धं श्वसर्वकामांश्च देहि देवि नमोस्तु ते इति प्रार्थना ततो वैष्णवपात्रे तु सौभाग्यद्र
 व्यमांक्षेपेत् अन्नं कुंकुमसंयुक्तं सबलं फलदक्षिणं वापनं गौरिविप्राय ददामि प्रीतिं येतव सौभाग्यारोचक
 मानां सर्वसंपत्समृद्धये गौरि गिरिशतुष्टयै वापनं ते ददाम्यहं इति मंत्राभ्यां वापनं तस्मिन् वावैष्णवे पात्रे सौभा
 ग्यद्रव्यमाक्षिपेत् लङ्कुंकुंकुंसंयुक्तं सबलं फलदक्षिणं मात्रे सुवर्गसिनीभ्यश्च देयं वापनमुत्तमं जननीं मातुः स
 वं धिस्त्रियः षोडशभोजयेत् नीराजनं नतः कुर्यादोपैः षोडशसंस्पर्कैः भोक्तव्याः पूर्णिकाश्चाथस्त्राग्निभिः
 सह स्वयंततः अन्नलवणवर्जं तुर्मांसेन भोजयेत्स्वयं सुवर्गसिनीश्चापि तथा वस्त्रालंकारभूषणैः पूजयेच्च ततः प
 श्यात्कुर्याद्गौरैरिवि सर्जनं विप्राय प्रतिमा देयारत्नवस्त्रादिभूषिता एवं कृते विधानं स्मिन्नायैर्वैष्णवमाश्रयात्
 इति मंगला गौरिपूजायापनविधिः अथ कथा युधिष्ठिर उवाच नंदनं दं न गोविंदं शृणु वतो बहूलाः कथाः कथयो
 र्कृष्टपुत्रायुः करं मम शुभं व्रतम् श्रीकृष्ण उवाच श्रवैष्वप्यकरं वक्ष्ये व्रतचारिणि सुदन शृणु त्वं सावधानः स
 न्कथां वक्ष्ये पुरातनीं कुण्डिनं नाम नगरं रथातस्तत्राद्विजाप्रियः आसीद्वाणिगधर्मपालो नाम्ना बहु धनोपि सः स प
 त्नीको ह्यपुत्रो सौ नारतीति वयः कुलोद्दि तस्य गेहे भस्मलिप्ते देह रुद्राधिधारकः जाटिलो भिक्षुको नित्यमागच्छत्

प्रियदर्शनः नस्वीकुर्वन्सद्वृत्तिदृष्ट्वाऽवदत् स्वाभिन्नपंसदापातिभिक्षुकोजटिलोभृद् नस्वीकरोत्यस्म
द्वामितिदृष्ट्वाभमाधिकं दुः खप्रजायतेतिरूपं श्रुत्वाभार्यावचोऽब्रवीत् धर्मपल्लवाच प्रियेकदाचिद्भवा
त्वंसुसुवर्णीगणभवं यदाभिक्षार्थमायातिभिक्षोर्वस्त्रांतरत्वंया वद्भवात्स्यप्रदेयानिसुवर्णानिप्रियेनवे अन्तरं
त्स्यभार्याऽर्चोकरस्वामिनोदितम् जटिलेनतुसाशसापत्पतेनभविष्यति अर्वाभिक्षोरिदंवाक्यंदुःखि सि
तातमुवाचह स्वामिन्शसात्वयापापाच्छापादुद्धरसं प्रति इत्युक्तात्स्यवरणीववदेदीनमापिणी जटिलजवा
च भर्तुः तस्मिंमेवकव्यंरवपापुञ्जिममज्ञिया नीलवस्त्रःसंमार्हम् नीलाभ्यंगच्छकाननं खनन्तत्रकर्तुंयं
यत्राश्वस्तेस्सालिष्यति रम्यंपक्षिभिरापुंकंमगसंपदुमाकुलं सुवर्णरचितंरत्नमाणिकयादिविभूषितं नानापु
ष्पैः समायुक्तंदृश्यंदेवालयततः वर्ततेतत्रभवतीभवतीभक्तवत्सला आराधयस्वमनसायथाविध्युद्धरिष्यति
हर्वाभवानीतिवचनंश्रुत्वाभिक्षोः सुखप्रदं वंदेतस्यचरणौपुनः पुनरुवाचह तदैवकालेजटिलस्वतर्भूतो
वभूवसः साऽवदत्यतिभौहिशुणुभिक्षुकमादरात् यथोक्तमवदन्नतीतच्छ्रुत्वावाक्यमग्रहीत् नीलवस्त्रः स
मारुह्यनीलाभ्यंग्रस्थितोवनं गच्छन्नानाविधान्दृष्टान्पाथिप्रयन्मयाकुलः मगान्तिहा नदंशूकान्तथान्य
नपिपक्षिणः ददर्शासौतडागंचबहुरूपेनाविराजितं रकनीलोत्पलैश्चक्रवाकद्वंद्वैश्चराजितं स्नानंचकारतना
सौतर्पणाद्यापिभूरिशः पुनरभ्यंसमारुह्यजगामगहनंवनं स्वखलितंवाजिनंपश्यदश्वादुतीर्यएव चखानष्ट
धिर्वीतत्रयावदेवालयगतः ददर्शचमहारूपलदेवालयमसौततः रत्नैर्मुकाफलैश्चैवमाणिक्यैश्चापिसर्वतः पू
ज्यमासाजटिलवाक्पर्यस्मत्वातिविरामतः सुवर्णपुक्कवाणिचंदनान्यक्षताब्रह्मन् चंपकादिनिपुण्याणिधूप
दीपविशेषतः नानापकान्नसंपुकरैः पद्मभिः समन्वितं नानाशार्कैःसमाक्रांतं सदुग्धघृतशर्करै

नैवेद्यं करशुद्धयर्थं च दनं मलयाद्रिजं संपाद्य तुष्टद्वयः । फलतांबूलद्रक्षिणाः । जजापुमंत्रानुपुस्तोसौ सगुणध्यानपूर्वकं
 देवो भक्तगृहादैर्यलोभया माससादरं प्रसन्नावदं देयेषु पूजासंपादिता कथं येन संपादितारम्भे द्वाभिवरमुद्रतः ॥ इति
 शुद्धार्धमपालेदेव्ये प्राजलिः स्थितः भगवत्युवाच ॥ धर्मपालत्वं ध्यासम्यक् पूजासंपादितानघ । वरं याचय मुद्रकृददा
 मिव हृत्पुनं धर्मपाल उवाच बहुला धनसंपातिवर्तते त्वत्प्रसादतः ॥ अपरं यथासुमिच्छामि पिच्छेणांतरकं शुभं श्रायातिभि
 क्षुको गेहे गृहणाति नमदन्नकं तेन मे बहुलं दुःखं स मां परमो पूजायते ॥ इति दीनवचः शुद्धादेवी बुचनमब्रवीत् ॥ देव्युवाच
 धर्मपाल कतेऽदृष्टेऽपरं नास्ति सुखप्रदं तथापि कयाचयसि कन्याविगतं भर्तृकाम् पुत्रमरुपयुपवाथा धर्मवर्दीर्या युष्टं
 सुतं धर्मपाल उवाच पुत्रमरुपयुष्टं देहितावता कस्य कथं तं ॥ प्राप्नोमि श्रेष्ठरिष्यामि पितरो मम धाराणां ॥ देव्युवाच
 मरुपाश्चैव तमाने रयनाभा वारुह्य शुद्धिनः ॥ तत्पार्श्ववार्त्तिचतस्य गृहं हिवा फलमद्भुतं ॥ परमैर्देयततः पुत्रो भविष्यति न
 संशयः इति देवीवचः ॥ शुद्धा गत्वा तत्पार्श्वे एव च नाभिं गजमुखस्याथा रुह्य जग्राह मोहतः ॥ फलान्पुत्तार्त्तिचतः फ
 लमेकं ददर्श सः ॥ एवं पुनः पुनः ॥ कुर्वन् फलमेकं ददर्श सः ॥ क्षुब्धो गणपतिश्चाथ धर्मपालः यशस्तद्वान् ॥ प्रोढ श्वरस्ते
 प्राप्ते सः पुत्रदशिव्यति ॥ धर्मपालः फलसम्पक् ॥ बलिबद्धं धातुं मद्रूहं ॥ फलपरमैर्देवैसापि भक्षयित्वा पाति त्रि
 तां गार्भसाधारयामास परया सह सुसंगता ॥ संपूर्णनवमेमासि प्रासुत सुतमुत्तमं ॥ जातकर्मचकाराः पर्यापितास्तुष्ट
 मानसः ॥ धर्मा पूजां च करारस्य पथे तु दिवसेततः ॥ द्वादशेऽहनि संप्राप्तं शिवनाम्ना जुह्वयत् ॥ पथे मासि च कारोसावन्न
 प्राशनमद्भुतं ॥ ततो ये वरसरे च द्वाभिमंष्टमे बद्धे सुतम् ॥ कृत्वोपनयनं पार्थविप्रो भूतं शुभांतसः ॥ दशमे ब्रह्मस्ते प्राप्तेऽब्रवी
 द्गार्थापतिव्रता ॥ भार्यावाच ॥ बालकस्य विवाहोऽपि कर्तव्यः ॥ समुहं तर्के ॥ धर्मपाल उवाच ॥ मया संकल्पितं कशुप्यां
 मन्त्रबालकस्य तत् ॥ कृत्वा समायातु ततो विवाहोऽरं भविष्यति ॥ पुत्रोऽसि शोभतस्तेन शशालकेन समन्वितः ॥ वार

एतस्य प्राश्रयतोऽसौ गृहत्वा बहुलधनं कुर्वती पथिसद्धर्मप्रतिष्ठापुरमापनुः । कीदृश्यः । कर्न्यकादृष्टारतत्रदेशे मनोरमे
 तासांसमाजिगौरांगीसुशीलानामकन्यका तया सह सखीकाचिच्चकार कलहं भूम्नः । गोलनं वददौ तस्यै रं डमा
 न्यमहुमुहः सुशीलोवाच सखिरवयागालने मे वपथदत्तशुभाजने । जनन्या मे मातवया श्वास्ति गौरैव तं शुभं । त
 स्य प्रसादात्सकलाः संवर्धिन्याऽपियाः खिपः । आजन्मा विधवा जाताः । किंपुनः । कन्यकां ध्रुवं । वदयेत्
 स्य प्रभावं किन्नतराजस्य मामिनि पूजने धृपदीपोऽप्यवतजसुखं भवेत् । इति ध्रुवः । ततो वाक्यमविरमयत् । कञ्च
 लोचनः मातुलाश्चेतयामास बालकस्य प्रियततः । शतजो विभवे देव एतं दत्तक्षराक्षरयद्विः । पतं च मुमुक्षुरसि
 इति मातृवपुनः पुनः सुशीलामेव पश्यन्स विस्मयोऽङ्गुललोचनः । मुशीलप्रस्थिता गेहे तदनुप्रस्थिता वुधौ
 स्वगृहं प्राप गौरांगी निकटे तद्गृहस्य तौ तदगारस्य देशे वासं च कर्तुं रादरात् । विवाहकाले संप्राप्ते सुशीलजनको
 हरिः विवाहोद्योगवान्जातो विचचार हरिः । असमर्थ हरिदृष्टवातन्माता प्रितरा वुधौ । यथा चतुः शिवं बहुलं
 लविनययुक्तकौ वरपितरवुचतुः उपरि स्थितो विवाहो नोपुत्रस्य शुभं यो हरिः । सुशीलया कन्यया यमसमर्थश्च
 दृश्यते अतो देयः शिवः श्रीमान् लक्षकाले वयां विभो । लक्षं भविष्यति ततो देयो र्समाभिः शिवस्तत्र मातुलद्वया । अत्र
 प्रयत्नकालेऽसौ शिवो प्राह्यः प्रियंवदः । ततो मुहूर्तं संप्राप्तं विवाहमकराच्छिन्नः । तत्रैव शयनं च के स सुशीलः । मि
 र्धवदः स्वप्ने स भगलगारो मातृरूपेण भस्वता । सुशीलामेव दत्ता ध्वनिहितं वचनमेव च । गौर्युवाच । सुशीले तव
 गौरांगि भर्तुर्दृशार्थमागतः महान् भुजग उच्छिष्टदुग्धस्थानपयतपुरः । घटचस्थानपया शूतवतन्मधुसर्गमिष्यति । स्व
 वस्त्रमंगाक्षिकास्य वधनीयस्त्वया घटः । प्रातरुत्थापय देहि त्वं मन्त्रे वापनकं शुभं । इति गौरौ वचः श्रुत्वा । सुशीला
 क्षणमुत्थिता । ददशो भोनिः श्वसतं कण्ठसंभमहामयं । ततश्च कारगौर्धुकं प्रदत्ता निद्रितु ततः । उवाच वरश्चासुः

क्षुल्लग्रामहर्तामम भक्षणायाशुदेहिवल्लङ्कादिकमुत्तमं - श्रुत्वेतिवाक्यपत्येसाददैल्लङ्कमुत्तमं भक्षयित्वाशि
 वहेनतस्मिन्पञ्चगुल्यायकं दत्त्वातत्स्थाययामासस्थलेगुप्तेशुभाननां - सुखेनशयनंचकेष्टधिव्यासर्वकोविदःततः
 प्रभातसमयेश्विजन्नागादग्रहंस्वकं स्नानशुद्धसुशीलासामन्त्रेवायनकंददौ माताददर्शतन्मध्येमुक्ताहारमनुत्तमं
 ददौप्रियायैकन्यायैसहसातुष्टमानसा क्रीडाकालेसुसंप्राप्तेहरश्चागात्तुमडपे आदेशयत्सुशीलातांकीडार्थं
 जननीततः सुशीलोवाच नायंवरमेजननियेनपाणिग्रहः कृतः अनेनसहमनसाकीडनेच्छातयानमे इ
 तिश्चत्वात्समाकृतिर्वितयापितरौततः अन्नदानमुपायंचविचरेन्नरितिद्वितं तदारभ्यचक्रत्स्त्वौपुराणोक्तविधानत
 मुशीलापादयोश्चकेक्षालनंमुद्रिकांनितता जलधारददौमाताचंदनंपुत्रकोहरः हारिदंदौचतांबूलंबुभज्जुस्तरत्रमाः
 नवाः इतिरिदवान्नदानंतत्प्रवृत्तंभिक्षुसौख्यदं तावुर्भोग्नास्थितौकाश्यांप्राप्तौकार्शिसुखप्रदां निर्मलांभसिगं
 गायाः स्नानंचक्रत्स्तरदारत् स्वर्गद्वारंप्रस्थितौतैर्कुर्वतौधर्ममुत्तमम् पीतांबरपाणिददत्तुर्भक्षकाणाग्रहेग्रहेआशि
 पश्चदद्भुस्तरस्मैचिरंजीवोभवेतिच विश्वेश्वरसमायातौनत्वास्तुत्वापुनःपुनः स्वयंग्रहंप्रस्थितौतौशिवोमार्गेद्वुतंवदन
 शिवउवाच कायेमेकिंचिदस्त्वरश्म्यंमातुलप्रतिभातिहि ततः प्राणोत्क्रमेतस्ययमदूताउपस्थिताः मंगलागौरिकावा
 पितेपांशुद्वमभून्महत् जित्वातानमंगलाप्राणान्ददौतस्मैशिवायच शिवोऽकस्मादुत्थितोसौमातुलंप्रयुवाचह स्वप्ने
 युद्धमयादृष्टमंगलायमभूत्ययोः जितास्तेमंगलागौर्याततेहंशयनच्युतः मातुलउवाच यज्जातंशिवतज्जातंनस्मर्त
 वप्यंत्वापुनः भच्छावश्चावानगरेष्वितरौद्रष्टुमत्सुकोऽप्रस्थितौततस्तस्मात्प्रतिष्ठापुरमापनुः - - - - - एन्येतद्वगेतत्रैतौ
 पाक रंमविचक्रत्तुदृष्टौतौहरिदासीभिर्धर्पादार्पयशौदास्यकच्चु - - - - - अन्नदानहरेर्गोहंप्रवृत्तंतजगन्पतां उभावूचतुः
 भोदास्येपात्रिकावावांगच्छावोनकचिद्गृहे - - - - - इतिश्चत्वातयोर्वार्यपदास्योत्तरमुत्स्यकंगृहम्

स्वस्वाभिनिकटेवाक्यमवदन्सादरं तदा स च दासीवचः श्रुत्वा तदर्थं प्रभुरादरात् प्रेषयामास ह स्त्यादिरत्नवस्त्राणि
 भूरिशतं दृष्ट्वा विस्मिता तावागच्छतश्च हरेर्गृहं हरिर्मातुलमभ्यर्चयं शिवं पूजितुमागतः क्षालयंती च सा कन्या चरणौ
 तस्य सत्रपा अभूदरोपभित्तिव जननीं प्रत्युवाच ह हरिः पप्रच्छ सा श्रद्धयं शिवं मंगलदर्शनं हरिरुवाच किंचिच्चिह्नं
 तवास्त्यत्र द्रुहिर्मेव रदर्शनं शिव उवाच ममेदं चिह्नमस्तीह इत्युक्त्वा गृहमागतः ततश्चार्नीय तत्पात्रं दर्शयामास सादरं
 तत्पात्र च हरिर्दृष्ट्वा कन्यादानं चकार सः ददौ रत्नातिवस्त्राणिसुवर्णानिवहून् अपि तामादाय प्रस्थितौ तां ददातेव ह
 लं धनं श्रावणेमासि संप्राप्ते व्रतं भौमैव कारसा भुक्ता सर्वप्रस्थितास्ते योजनं जग्मुरुत्तमः सुशीलोवाच गौरी विसर्जनं
 चापि दीयमानं करिष्यते ततो गंतव्यमस्माभिः पितरौ द्रष्टुमादरात् इत्युक्त्वा आगतास्त्वन्नगौर्याश्चावाहनं कृतं दृष्टु
 रतत्र सैव ण्दृष्ट्वा लयमनुत्तमं गौरी विसर्जनं दीयमानं सा च वयं चोकरत् ततः सर्वे प्रस्थितास्ते पितरौ द्रष्टुमनुसुकाः कुंढि
 नासन्नदेशे तां दृष्ट्वा विस्मयि नो जनाः अन्नवस्ते धर्मपालं सोऽहं कंठं प्रियदर्शनाः जनाऽज्जुः धर्मपालाद्यते पुत्रस्स
 भार्यं श्यालकस्तथा समायातो वयं दृष्ट्वा अश्रुनैव समागताः यावज्जनावदं स्तत्र तावत्सोऽपि समागतः न
 मरुकारांश्च कारसौ पितृभ्यां पितृवल्लभः मातुलोऽपि न त्विक्के भगिनी धर्मपालयोः सुशीलाश्च शुरायापि श्वश्रुनं च
 स्थिता तदा श्वश्रु उवाच सुशीले तद्व्रतं ब्रूहि यद्व्रतस्य प्रभावतः आयुर्दुःखि शोर्मोऽपि जाता कमललोचने
 सुशीलोवाच न जने हं व्रतं श्वश्रु न्निमानवती हरौ श्वशुरं धर्मपालं च श्वश्रु च भवती तया मंगलं दिवतां जने वरं तु
 युवयोः सुतं इत्युक्त्वा च सुशीला सा बभूजे रत्नां तर्हि वा कृष्ण उवाच तस्माद्भ्रतमिदं धर्मस्त्रीभिः कार्यं सदैव तु
 युधिष्ठिर उ- फलमस्य श्रुतं कृष्ण विधानं ब्रूहि के शव कृष्ण उवाच श्रावणे मासि भौमैषु च तु पुत्रं तमाचरेत् प्रातरुत्था
 य सुस्नाता संकल्प्य व्रतमुत्तमं उपचारैः षोडशभिः पर्जन्ये मंगलं तथा नीराजन्ततः कुट्यर्घ्यादिभिः षोड

रासरूपया पात्रे सुवासिनीभ्यश्च देयं वापनमुत्तमं भोक्तव्याः कन्यकाश्चापि भ्रतृलवणवर्जितं विसर्जनं गला
 यार्द्रायमानंततः क्रमात् पंचसंवःसरि ध्वेवंकर्तव्यं पतिमिच्छुभिः इति श्रीमद्विष्णोत्तरपुराणे भगलागौरीव्रताद्या
 पनंसंपूर्णम् स्वस्ति श्रीरणवीरसिंहधरणीपालोवदान्यायणीरित्यादि १ रण्विरसिंहभूपेशकारिते
 कल्पसागरे श्रुभूच्छ्रावणकृत्यानां रभ्योरत्नसमुच्चयः २ इति श्रीमत्सूर्यवशावतंसरघुकुलतिलकश्रीणवारि
 सिंहमहाराजकारितैकम्परत्नाकरेश्रावणमासकृत्यरत्नसमुच्चयः समाप्तः ॥
 समाप्तोऽयं श्रावणमासः शुभमस्तु सर्वजगताम्

॥ श्रीरघुनाथमुद्रायंजालये ॥

लालाशिब्वामह्लाधिकारेशावणमासोमुद्रितस्सभासिभगमत
संवत् १९४१ आश्विन न. २६

भाद्रपदमासप्रारम्भः

श्रीगणेशायनमः

अथमाद्रपदमासकथ्यतिष्ठेयम्॥ तत्रादौ सिंहसंक्रमणे आद्याः षोडशनाडयः पुरयकालः नारदीये याम्यायनस्थितेत्वा
याः पुराः सौम्येद्विभूतिभे मध्याविषुवतिप्रोक्तः पुरयनाडयस्तु षोडशेति तथाचात्र समुवर्णैश्चदानं हेमाद्रौदानखंडे
विश्वामित्रः मेघसंक्रमणानोर्भयदानं महाफलाभिष्टुपक्रम्य समुवर्णैश्चदानं सिंहपिविहितं तथा अत्र सिंहसंक्रांतौ
कलियुगस्यांतः ब्रह्मपुराणे सूर्यस्य सिंहसंक्रांत्यां भंतः कलियुगस्य तु अत्र श्रद्धादिकमक्षयफलदमिति धुगाद्ये पुगुगां
तेषु श्राद्धमक्षयमुच्यते तच्चार्पिण्डादिभूत्ये निष्ठातं अथात्र सिंहसंक्रांतौ तुलसीप्रवर्तं विंशतिदिनरत्नकंप्रारभ्य तथा
च सिंहसंक्रांतिदिनमारभ्य दशदिनावधितुलसीमूले प्रत्यहं सूत्रप्रक्षेपः पुनर्दशमदिने तदादाय दशगुणं दशग्रथियु
तंचक्रत्वा पुनान्दक्षिणैर्नार्वामभुजे धत्वा तच्च दशदिनावधितुलसीमंत्रेण सपूज्य एवं चातिमोचयेत् कथायामुक्तं दा
नविसर्जनादिकं कुर्यात् अत्र पूजामंत्रः तुलसीश्रीसखिशुभेपापहारिणि पूज्यदे नमस्ते नारादनुते नारायणमनाभि
ये अथ तुलसीकवचं रक्तपुराणे तुलसीकवचस्यास्य ऋषिर्विष्णुरदिरितः छंदो नृपुंसमास्त्यातं तुलसीदेवते
रिता धर्मार्थकाममोक्षार्थे विनियोगः तुलसीमोक्षरथा तु मुखं च सुमुखीमम जिह्वामि पातु सुमदा कंठं विद्यामयामनस्कं
धौक रहारिणी पातु भुजौ नैपापहारिणी करौ पद्मकरपातु हृदयं विष्णुवह्मभा पूज्यदामध्वमं पातु नाभिं सौभाग्यदा
यिनी कर्तिकुण्डलिनी पातु कनारदपूजिता ज्वालानी जानुनी पातु जघने सकलवंदिता नारायणप्रिया पादौ सर्वा
ंगसर्वरक्षका सकटे विपमदुर्गे भये वादे महाहवे निश्चयं सिंहसंध्ययोः पातु तुलसीसर्वतः सदा इति दंपरमंगुह्यं
तुलस्याः कवचादृतं तुलसीकाननेति धनासीनो वाजपेदिदं सर्वोत्कामानवाप्नोति विष्णुसायुज्यमाप्नुयात् इति
रक्तपुराणे तुलसीकवचं अथ तुलसीव्रतकथा भविष्योत्तरे श्रीकृष्णउवाच एकदा देवदेवेशो लक्ष्मीं प्राण

सन्निधयं सनुः परपाम्भयारहरस्यविष्णुरब्रवीत् श्रीविष्णुरुवाच लक्ष्मिलक्ष्मिप्रदेवि वरं वरय सुन्नते
 प्रनतस्त्वाददाभ्यपपत्तं मनसि विपत्ते लक्ष्मीरुवाच यदि तुष्टोसि देवेश यदिते वल्लभास्मयहं ऐहिकामुष्टिम
 कन्दलायं तोस्तस्मददापकं तद्वत्तद्ब्रूहि निश्चित्य व्रतानां चोत्तमोत्तमं केन चादौ पुराधीनैर्कुठ्ठब्रूहि विस्तरात् श्रीविष्णु
 रवाच दण्डादिममहाभागं कुरु त्वत्तुलसीव्रतं येन व्रतप्रभावेण सर्वसिद्धिर्भवेन्नृणां श्रवते कथयिष्यामि कथां पाप
 प्रणाशिनां भुक्तिमुक्तिप्रदां पुण्यां सवधानावधारय पुराकृतपुण्यस्यार्देदक्षिणस्यां महापुरीमाहि भमतीति विख्याता सर्व
 संपः सन्निवता तत्रासौ द्रुभूतां शेषेथममं तत्राभिषेकलो सौदर्यकामतुल्ये सौवाण्यां दिवगुरोः स्मः दाने बलि
 सन्नेलक्षिमिपुत्रपांडुसुतं पया निदं भो विष्णुभक्तश्च सर्वशाल्वविशारदः तस्म्यपत्नीमदादेवीनाम्ना स्म्यता जगज्जये
 गुणैर्भूतसमादं योपतिभक्तिपरायणा धर्मदत्तस्य साराज्ञीयाणोभयोऽपि गरायसां कदाचिदसुपुत्रकन्यां सर्वलक्षण
 संपुत्रां विष्णुदासोतिथे स्म्यता विष्णुपूजकतत्परा तत्र कश्चिन्महायोगो विष्णुभक्तिपरायणाः रागद्वेषविहीन
 श्रधर्माः सासंपत्तौ द्रुपः सदा तस्म्यहं यतिसेवार्थं नृपञ्चमहादेवोऽप्रसंगेन विष्णुदास्यपि साययी कदाचिन्मृत्यु
 मदासायातो मुक्तिमवाप सा साकन्यापिशुभाचारात् ^{तत्परा} नतत्परा प्रत्यहं तद्ग्रहभगवत्समार्जनं परायणा द्वेषेण
 शपरा रात्रस्तस्यादौपमं यपयन् एतन्नासिद्धलोकेषु विमता नैव तु व्यति सपत्नीसतातिदृष्ट्या द्वेषयुक्ता हिनित्ययाः
 नृपां प्रकृतिं तानाभिः कर्षय पाठय भिचारिणी प्रयाति प्रत्यहं शतः कुत्राचैत्रैव विग्रहे अस्यास्त्यागः प्रकृतं व्योपतोना
 याति ते एह श्रुतितासां वचः श्रुत्वा राजा चिंतातुरोऽभवत् एकांते च निवासाय कन्यायै प्रददौ गृहं कन्याविप्रग्रहं ग
 राशरूपोऽन्तांतमादितः तुष्टेन तत्र विप्रे दण्डलस्याः कथितं व्रतं कन्योवाच यदि तुष्टोसि विप्रं द्रव्रतं वदस्यिस्तर येन
 व्रतं न भवेत्तन्ममैव कर्तव्यं सदा विप्रदवाच तुलसीव्रतं विधानं हि दृष्टव्यं वाहितं सती यस्मिन्निदने समायाति

सिंहराशिदिवाभाणिः तदादशादिनयावतुलसामूलकक्षिपेत् सूत्रंकार्पासिकशुद्धंयह्नीयादशमेदिने तत्सूत्रंदशधाकृ-
 त्वादशग्रंथिसमन्वितं पुंसातुदक्षिणैकाध्वनार्थ्यावानितथाभुजे यावदशाहंवर्ध्यावावतवैपरिमोचयेत् तस्यार्चातु-
 प्रकर्तव्याग्रंथपुण्यादिभिःशुभैः जलपूर्णैषट्दद्यात्सपकाशंसदक्षिणं सवत्सकंतुविप्रायव्रतसंपूर्तिहेतवे तत्रमंत्रः
 तुलसिश्रीसखिशुभेपापहारिणिपुण्यदे नमस्तेनारदनुतेनारायणमनःप्रिये एवंत्वयाप्रकर्तव्यंव्रतसंकष्टनाशनं
 सर्वसिद्धिप्रदंयैवसर्वसौख्यप्रदायकं भद्रतेस्तुशुभाचारेगच्छशीघ्रस्वर्कंयह ततोऽष्टेनिवासंयकुरुयत्तेपिताददौ
 श्रागांतव्यंनमोहकिंचित्कालंव्रतैर्यवविप्रादिष्टासमागत्यप्रविष्टाभिर्दिरंतदा सर्वसंपत्समायुक्तमसहायाहरिप्रिया
 तुलसांतव्रतसारोपहारिपूजनतत्पररा व्रतचकारविविधदिप्रदिष्टशुभार्थिनी तेनव्रतप्रभावेण वाचःसत्यमवाच्य
 सा एकदण्डुःखितासासीत्सूर्यप्रोक्तवतीसती मदीयाज्ञाविनादेवनोदयंयाहिभारकर तथास्तिस्तिरविः प्राह-
 ततोत्तेकोतिदुःखितः निरव्यनैमित्तिककर्मसर्वनष्टंरविंविना ततोत्तेकःसमागत्यराज्ञःसन्निधिमवर्वात् किमस्मा-
 भिःप्रकर्तव्यंसंकटेसमुपस्थिते इतितेषांयवःश्रुत्वारजाचितारुऽभवत् सुमंत्रिणं समाहूयराजावचनमब्रवीत् सां-
 प्रतंकेप्रकर्तव्यंलोकोह्यंयंतदुःखितः शृणुराजन्परंशुल्लभकन्यातेशुभलक्षणात्वयातस्याःकृतस्त्यागोनरीवचनका-
 रणात् सापदातुष्टिमायातितदासूर्यउदेत्यति राजाभंत्रिवचःश्रुत्वाकन्यायामंदिरंगतः ततःसंप्रार्थयामासकन्यकां
 शुभलक्षणां पुत्रिपुत्रिमहाभागेममोपरिकृपांकुरु क्षंतव्यश्रपराधोमेकुरुलोकसुखाद्वितं इतिसंप्रार्थितापित्रासू-
 र्यस्याप्रेसुमानसा उदयंयाहिभोस्वामिन्येनलोकःसुखीभवेत् इतितस्यावचःश्रुत्वाश्रीसूर्यश्चोदयंगतः ततःकर्मा-
 णिसंचकेलोकःसूर्योदयेसति राजाऽष्टव्रतदाकन्याशुभाचारसुसंयता राजोवाच पुत्रिपुत्रिमहाभोव्रजानाममवे-
 श्मन्ति सात्वंब्रह्मि महभागेव्रतदानंतपश्चात् त्वयाकृतंमहाभागेतदेवाद्यकरोम्यहं संपत्नीकःसलोकश्चपितहते

सुपुत्रिके पुन्याय रामादितमनाभूपवचनेनमचशृणु अत्रैव नगरे विप्रो विष्णुभाके परायणः महादेवीति मातामेतस्य
 सेवा परायणा अहं तस्य हि विप्रस्य सदाभाके परायणा उपदिष्टं ब्रतेन तुलस्यामुकि दायकं यथापदिष्टं विप्रेण पित्रे
 कं यथा तया प्रजापय कारयामास ब्रतं च केन पश्यय ततः प्रभृतिके स्मिन् ब्रतविष्यति मागत यथा योऽयं वरं लब्ध्वा
 राजा कन्याशुभेदये कलैवैवाहिके लक्ष्मि सुप्रसन्नो नरे श्वरः स्त्री वापि पुरुषे वापि करोति ब्रतमुत्तमं एहि कं सुखमाप्नो
 तित यैवा मुनि कफल्यशृणोति कथं तं व्रतं चितः समाहित सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोकं गच्छति विधिवत्कुरुते
 नारी तुलस्या ब्रतमुत्तमं विष्णुदासी समाज्ञेया सत्यसत्यं वरानने इति भविष्योत्तरे तुलसी व्रतकथा अथा जसिंहर्के गो
 प्रसवशान्ति कथं नारद भानौ सिंह गते चैव यस्या गौः संप्रसूयते मरणं तस्य निर्दिष्टं बभूवि भर्मा
 सैनं सशयः तत्र शान्तिव्रतक्षया भियेन संपद्यते सुख प्रसूतां तक्षणादेव गावि प्राप्य प्रदापयते ततो होमप्रकुर्वीत
 दृता कै राजसर्पैः अहृतीनां दृता कानामप्युतं जुह्या ततः अग्रहोमो ल्याहतिभिः कार्द्वयः सोपवासः
 प्रयत्नेन दद्याद्विप्राय दक्षिणामिति अथर्ववेदिना गृह्यपरिशिष्टे माघे बुधे च महिषी श्रावणे वडवादिवा सिंहे
 गावः प्रसूयन्ते स्वामिनो मृदुदायका इति अत्र तत्रोका अमृता शान्तिः कार्द्व्या भाद्रकृष्ण प्रतिपद भारभ्य भा
 द्रमासौ कदा न ब्रतं नियमार्दानामारभ कार्द्व्यः मासि भाद्रपदे दद्यात्प्रायसं मधुसर्पिर्षा हर्षाके शशं णि नार्थ
 लवणं सगुडोदनमिति अत्र फाणितदानमपि विष्णुधर्मोत्तरे प्रौढपादे तथा मासि प्रदाता फाणितस्य च फाणितं खं
 दमडकीति प्रायसविशेषारथं महाभारतं प्रौढपादं तु यो मासमेक भकेन संक्षिपेत् नवाद्यं रफोतकमलं मे
 श्वर्यं प्रतिपद्यते भाद्रकृष्ण द्वितीयायामशून्यशयन ब्रतं तथा च चतुर्धा सितपक्षे पुमांसेषु श्रावणादिषु अशून्या
 रयं ब्रतं कुर्याज्जपयत् फलाधिकमिति अत्र जपया तृतीयाया विद्वा द्वितीया कार्द्व्यस्यर्थः भाद्रकृष्ण तृतीयायां

विद्यालाक्षीयात्रोक्ताकाशीखंडे भाद्रकृष्णतृतीयायामुपवासपर्यन्तं कृत्वाजागरणं नोविशालाक्षीसमीपतइ
 ति अत्रतृतीयारात्रिचण्ड्यापिनीग्राह्यारात्रौजागरणविधानादिति भाद्रकृष्णचतुर्थ्यासंकष्टचतुर्थ्याव्रतस्कादे श्राव
 णेवहुलपक्षेचतुर्थ्यातुविभूदये गणेशपूजयिः वातुचंद्रायाऽर्घ्यप्रदीपयते श्रावणेजामातोग्राह्यः व्रतेशुक्लादिभवे
 तिवचनात् इयंचंद्रोदयचण्ड्यापिनीग्राह्येति प्रागभिधानात् चंद्रोदयव्रतः स्यात् चंद्रोदयव्रतेचैवतिथिरस्तात्कालि
 कीरुतेतितिदिनद्वयेचंद्रोदयचण्ड्यापित्वे पूर्वा चतुर्थ्यासंतृतीयाचमहापुण्यफलप्रदा कर्तव्याव्रतिभिर्बस्त्रगणनाय
 सुतेपिणीतिब्रह्मवैवर्तवचनात् गणेशगौरीबहुलाश्रितिरकाः प्रकीर्तिताः चतुर्थ्यः पंचमीविद्धादेवतान्तरयोगतइ
 तिवचनाच्चनवतृतीयाविद्धाविधायकानिवचनानिद्विवात्रमुहूर्तवैयस्येवप्रवर्तते तेनरात्रिगणनाप्रतइतिवाच्यं रा
 त्रिसाध्यकर्मसुरात्रायपिवेधस्य जन्माष्टमीप्रकरणे माधवादिभिः प्रदर्शितत्वात् अतएवमहालक्ष्मीव्रतसमापने
 दिनद्वयेअष्टभ्याश्चंद्रोदयकालचण्ड्यापित्वे कृष्णपक्षेऽष्टमीचैवकृष्णपक्षेचतुर्दशी पूर्वविद्धैवकर्तव्यापरविद्धान्कुत्र
 चित इतिवचनात् पूर्वविद्धाग्राह्येयुक्तं हेमाद्रौमदनरत्नेच ज्ञानि चतुर्थ्यागणनायस्यमातुविद्धाप्रशस्यते मध्या
 ह्न्यापिनीग्राह्यापरतश्चपरेहनीत्यदिदिवचनानितु सिद्धिविनायकादिव्रतविषयाणि तेषुमध्याह्नस्यकर्मकालविविध
 यत्वात् प्रातःशुक्लतिलैः स्नात्वा मध्याह्नेपूजनं सदेतिवचनात् अतएवमाधवेन मध्याह्नस्यकर्मकालत्वसंगीकृतं च
 विनायकव्रतेमध्याह्न्यापिनीग्राह्येयुक्तं तस्मादुभयचंद्रोदयकाले सर्वथापूर्वैवेतिन्याय्यः पंधाइत्यलंबहुना अथ
 व्रतविधिः उांमद्येत्यादि विद्याधनपुनारोग्यादिकामः संकटचतुर्थ्याव्रतकरिष्य इतिसंकल्पः स्वीतुमर्तादिभीतिद्वा
 रासर्वकामावाप्तये सकष्टचतुर्थ्याव्रतकरिष्ये सौवर्ण्यौघ्यज्ञास्त्रमयाद्यन्यतमांगणप्राप्तिमूर्तिभूत्वा जलपूर्णैवस्त्र
 युतं कुंभंतस्याग्रं तथापयित्वा पोडशोपचरैः पूजयेत् ध्यान् लंबोदरंचतुर्बाहुं विनेत्रं रक्तवर्णकं नानारत्नसुवेषाढ्यं

प्रसत्तास्य विधितयेत् ५ य। येद्भजानन्देव तसकांचनसन्निभ चतुर्भुजमहाकायसूर्यकोटिसमप्रभं अधव्रताविधिः श्रा-
 तः कृत्वा दिक्कृत्वा सूर्यादिदेवताभ्यो व्रतं निवेद्या च न्योदं द्रुमुखो वारिपूर्णताम्रपात्रं गृहीत्वा मासाद्युल्लिख्य-मम सर्वकर्म
 निर्द्वन्द्वसिद्धिपुत्रपौत्रसौभाग्यादिसिद्ध्यर्थं संकटहरणाय प्रतिश्रीत्यर्थं संकटहरणवतुर्था व्रतमहकरिष्ये ॥ इति संक-
 टपुत्रमौनेन दिनमतिवाह्यसंभ्यासमये तैलाभ्यग्नपूर्वकं स्नानं कृत्वा सार्यसंभ्यादिकृत्वा भूतशुद्धिप्राणप्रतिष्ठाकेवलमातृ-
 कान्यासवकृत्वा सर्वसंकटतरणार्थं चतुर्थ्यां मणपतिपूजनमहं करिष्ये इति संकटप्याहर्ग्यादिरुथापनं कृत्वा पौष्टि-
 ट्कादिपरतरयातंसंपूजयतो व्रायैनमः ज्वालिन्यैनमः नंदायैनमः भोगदायैनमः कामरूपिण्यैनमः उग्रायैनमः
 तेजोवर्यैनमः सत्यायैनमः दिक्षु विदिक्षुच मभ्ये विव्रविनाशिन्यैनमः सर्वशक्तिकमलासनयनमः इति पूजयेत्
 ततः पीठमभ्येसूतौ फलके वा स्वेष्टदेवतागमोक्तप्रकारेण पूजयेत् अथ भ्यानं कोटिसूर्यप्रभं देवगजवक्त्रं चतुर्भुजं पाशां
 कुशधरं देवं भ्यायेत्सिद्धिविनायकं इति भ्यात्वा आत्मसंस्थमजं शुद्धं चामहं परमेश्वरं अरण्यामिव हठ्याशं मूर्तौ
 वा वाहयान्पदमिति पठित्वा सहशीर्षेऽथावाहनं आगच्छ देवदेवेश गणनाथ नमो रघुते विनायक नमस्तुभ्यं गौरी
 नलममुद्भव ॥ आवाहन १ अनेकरत्नसंयुक्तं मुक्ताफलविभूषितं स्वर्णसिंहासने देवप्रोत्थं प्रतिगृह्यतां पुरुष
 एवेति विव्रविनाशेनेनमः ॥ इत्यासनं समर्पयामि २ तवेयमहिमामूर्तिस्तस्यात्वा सर्वगं विभो भक्तिस्नेहसमा
 कृष्टदीपवत्स्थायं पयाम्यहमिति १ अनन्यातवदेवेश मूर्तिः शक्तिर्महाप्रभो सान्निध्यं कुरु तस्यात्वं भक्तानुग्रहतत्पर इति
 सन्निधापनं २ आज्ञया तव देवेश कृपां भोगेणुं बुधे आत्मानंदैकतत्तत्त्वा निरुणा हिमसदानुष्ठेति सानिरोधनं ३ अ-
 ज्ञानाद्दिमनस्याद्वा वैष्ठर्यात्साधनस्य च यदपूर्णं भवेत्कृत्य तथार्याभिमुखो भवेति सन्मुखो करणं ४ अमकवा-
 द्मनश्चक्षुः श्रोत्रदूराय तयुते स्वतेजो वंजरेणाशुवेष्टितो भव सर्वत इत्यवगुठन ५ ततो मूलमंत्रेण सकली

करणं ६. अमृतिकरणं ७ परमीकरणं ८ ऐवदवदवाग्वादिनिर्णयकहेतुदय २ महर्षिभक्तुर्होसोमहोमोहं
 कुरुसोऽहोः अत्राहत्यादिप्रोक्ष्य प्राणप्रतिष्ठं कुर्यात् उ० अ० ह्रीं कौमित्युच्चार्य देवस्य जीवहस्तिथतः उ० अ० ह्रीं कौ
 मित्युच्चार्य देवस्य सर्वत्रिधा प्रणिहतिष्ठतु उ० अ० ह्रीं कौमित्युच्चार्य देवस्य वाङ्मनश्चक्षुःश्रोत्रघ्राणप्राणा इह गत्य
 सुखंचरतिष्ठतु रुचहा इति प्राणप्रतिष्ठा ततः पाद्यं गौरीपुजनमस्तु गणानामीश्वरप्रभो भक्त्या पाद्यं मया द
 त्त सर्वसिद्धिप्रयच्छ मे एतावानस्थितिलंबोदराय नमः पाद्यं समर्पयामि नमः व्रतमुद्दिश्य देवेश गंधपुष्पाक्षतैर्पुतं
 गृहाणा धर्मपादं तं भक्तिस्नेहेन पूजित त्रिपादूर्ध्वं त्र्यर्धं चंद्रधारिणे नमः आचम्य तंगणाधीश्वरं विसिद्धिप्रदायं
 क अनाथनाथ सर्वज्ञ गीर्वाण वरपूजित तस्माद्विराडिति विश्वप्रियाय नमः आचम्य मनीष्यं गठ्यं धिसमा
 नीतं मधुना च समन्वित गृह्योक्तविधिना दत्तं मधुपर्कं गृहाणामीः गणपतये नमः मधुपर्कं स- मधुपर्कानंतरं पुनरां
 चमनीयं स- पंचाशत्तं मयानोतं पयोद्विधुतं मधुं सितयाच समायुक्तं स्नानार्थं प्रतिगृह्यतां पंचाशत् स्नानं स- गंगा
 दिसर्वतीर्थं योऽपि चापार्थनया हतं गृहाण विभ्रजेंद्रमया दत्तं हे भक्तिः परपुरुषेण ति सर्वास्त्रधारिणे नमः शुद्धोदक
 स्नानं सहाचं ननं रकवस्त्रं महोदधिं पदं दिव्यं गंधाधिव्यासितं भक्त्या दल गृहाणे शलंबोदराहरात्मज तं यज्ञमिति कुमार
 गुरवे नमः आच्छाद नं स- राजतं ब्रह्मसूत्रं दत्तं चोत्तरीयकं गृहाणे श्वर सर्वज्ञ भक्तानां वरदायक तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः
 संभूतमिति शिवात्मजाय नम इत्युपवातं स- गंधं गृहाण देवेश दिव्य चंदनमत्तं कर्पूरं गुरुसंयुक्तं गणाय च सुसुरा
 र्थित तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः श्रुचरसा- रुद्रप्रियाय नमः गंधं स- अक्षताश्च सुरश्रेष्ठं कुमाकाः सुशोभनाः गृहाण विभ्र
 राजेंद्र दयां कृत्याममोपरि विभ्रहर्षेण नमः अक्षताः स- सिंदूर गृह्यतां दिव्या लार्कसदृशद्युते सर्वसंकेतनाशार्थं दत्तं पर
 शुभारिणे परशुधारिणे नमः सिंदूरं स- विनायक नमस्तुभ्यं सुरसुपूजित सुगंधिनिचपुष्पाणि गृहाण परमेश्वर तं स्नानं

दन्वद्विति गुणशालितेन पुष्पाणि स- दशानंगुणलुप्तं सुगंधं सुमनोहरं उभासुतं नमस्तुभ्यं गृहाण धरणीभव यत्पुरुष
 मिति भवानी प्रीतिकर्त्रेण स इति धूपं स- गृहाण भंगलं दीपं धूर्वातिसप्त- चितं भासं न सर्वं वस्तुनां तजोराशे जगत्पते द्रा
 ह्मणे रयेति गजकर्णाय नमः दीपस- लङ्किकाणि च पक्वान्नां न भक्ष्य च पायंसं गृहाण विघ्नराजेंद्रफलैर्ना
 विधैर्धृतं च द्रमामनस इति नैवेद्यं स- श्रवणाशितेन नमः पंचप्राणाहर्ता मुख्यः कारयेत् नमस्ते देवदेवेश सर्वत
 त्तिकरं परं शत्रो निवेदितमन्त्रया प्रकृतिरश्मि सुशीतलं परमानंदसपूर्णगृहाण जलमुत्तमं मध्ये पानीय उत्तरापो
 शान दत्वा करोद्वर्तनीयादि च दत्वा तांबूलं दद्यात् मूगकपूरसंयुक्तं नागवल्लीदंलैर्धृतं तांबूलग्रह्यतद्वैव
 सर्वभंगलदायक सिद्धिदायनमः तांबूलं सम- नारिकेलसनारंगं कदलीमातुलंगकं इक्षुदं डग्रहाणि शसर्वप्रियमो
 रतुते संकष्टनाशे नमः सफलमिदं दंडं स- हिरण्यगर्भगर्भरथहेमवीजविभावसोः श्रुतं पुण्यफलदमतः शांति
 प्रगच्छमे सर्वभोगदायिने दक्षिणां- ततः पुष्पांजलिदानायैकविंशतिदूर्वाकुरानादाय वक्ष्यमाणानामभिः पूजां
 कुर्यात् गणाधिपायनमः उभापुत्राय श्रधनाशनाय एकदंताय- ईश भवक्राय- भूपकवाहनाय- विनायकाय- ईशपु
 त्राय- सर्वासिद्धिप्रदायकाय- कुमारगुरवे नमः एकां दूर्वां गृहीत्वा गणाधिप नमस्ते स्तुतुमा पुत्राय नाशन एकदंतिभ
 वक्रोति नमो भूपकवाहन विनायकेश पुत्रोति सर्वासिद्धिप्रदायक कुमारगुरवे तुभ्यं पूजयामि प्रयत्नतः एभिर्नामभिः
 संपूज्य प्रत्येकनामभिर्दूर्वायुग्मद्विराट्स्थाय समर्पयेत् ततः पुष्पांजलिदत्त्वा नीराजनं कुर्यात् कपूरवर्तिकायुक्तः सर्व
 वस्तुप्रकाशकः नीराजनार्थं मानीतो दीपो यं प्रति गृह्यतां सर्वविघ्नविनाशितेन नमः नीराजनं समर्पयामि पुनः पुष्पां
 जलिदत्त्वा संकष्टहरणकृत्वा हस्त्याकामान्त्रपूरय विघ्नान्नाशय मे सर्वदशायायोपस्थितान् प्रभो ह्यवप्रसादेन कार्या
 णि सर्वाणीह करोम्यह इति विज्ञाप्य देवेशं प्राणिपत्य पुन- पुन- नमस्कारकरोमीश सर्वकामार्थसिद्धये प्रीत्यानु

गृह्यदेवेश प्रसादमुमुखोभव नाभ्याश्चासादातनमस्कारः ततः प्रदक्षिणाकरामांशसर्वकामायास्तद्वय सर्वकामप्रद
 स्त्वहिसर्वविघ्नहरोभव सत्तास्यासन्निति उमास्तथाय नमः प्रदक्षिणा पुनर्नत्वाप्रार्थयेत् त्सारपीडाव्यथितहि
 मांसदासकष्टभीतंमुमुखप्रसीदत्वंवाहिमभिवचयकष्टसंघातमभोगेविघ्नविनाशनाय त्वामुद्दिश्यकृतंमेधयाशक्त्या
 तपूजन तत्सर्वपूर्णतामेतत्त्वत्प्रसादाद्गजानन अथवायनदानं श्रीविप्रायनमस्तुभ्यंसाक्षाद्वस्वरूपिणे गणेशप्रो
 तयेतुभ्यमोदकान्वैदाम्यहं मोदकान्सफलान्मौद्गक्षिणामिःसमान्वितान् आवयोस्तारणार्थमगृह्यमाणेमात्र
 मोनमः आवयोर्द्विपरयोर्वादात्प्रतिग्रहीत्रोरित्यर्थः एवंवायनं दद्यात् ॥ ततश्चंद्रपूजनकृत्वाचद्रायाद्वैदद्यात् शखे
 दुग्धदूर्वाक्षतफलानिदत्वा च्योक्त्वापतेनमस्तुभ्यंनमस्तेभ्योतिपापते नमस्तेरेहिहिणीकांतगृहाणाद्वैद्यनमोस्तुते सौ
 म्यायदेवदेवायग्रहराजायशालिते अर्घ्यं गृह्याणदेवेशाद्विजराजनमोस्तुते क्षीरोदार्यैवसंभूतश्रिनेत्रसमुद्भव गृहा
 णार्घ्यमयादत्तं रोहिणीसहितप्रभो भंगताण्वमाणिक्यक्षीराब्धिमथनोद्भव जानासित्वंमदीयांतः सोमराजायते
 नमः क्षीरोदार्यैवसंभूतलक्ष्मीवर्धोनिशाकर गृहाणाद्वैमयादत्तगणेशप्रतिवर्द्धन समस्ततारकाधीराजगदाह्लाद
 कारक गृहाणाद्वैमयादत्तबालचंद्रनमोस्तुते इत्यनेनार्घ्यदत्त्वा नमस्कारं कुर्यात् शंकररम्यललाटरथांतिलकतुम
 नोहरं श्रिनेत्रसमुद्भूतनमामिशक्षिनंसदा नमोमंडलदीपायशिरोरत्नायधूर्जटेः कलाभिर्वर्द्धमानायनमश्चंद्राय
 चारवे इतिचंद्रार्थनांकुर्यात् ततो गणेशायार्घ्यं गणेशशेषविघ्नैश्वर्यसर्वसिद्धिप्रदायक संकष्टहरमेदेवगृहाणाद्वैद्यन
 मोस्तुते गौरीसुतनमस्तेरतुसततंमोदकोप्रिय सकृदनाशनायार्थमगृहाणाद्वैद्यनमोस्तुते कृष्णपक्षेचतुर्थ्यातुपूजितो
 सिंहाभातये गृहाणाद्वैमयादत्तममकामान्प्रपूरय इत्यर्घ्यदत्त्वातिथ्यर्घ्यदद्यात् तिथीनामुत्तमेदेविगणेशस्यचवच्छ
 भे गृहाणाद्वैमयादत्तसर्वसिद्धिप्रदायिके इतिचतुर्थ्यां अर्घ्यदत्त्वा गणेशप्रार्थयेत् यद्वत्तंमकिमात्रेणपुष्पपत्रफलं

जलं निवेदितं च तैवेद्यं तद्ब्रह्माणुं कं पथा आवाहनं न जानाति न विस्मर्जनं पूजयित्वा न जानाति च गतिः पर
मेश्वर कर्मणा मनसा वा चात्वेतो नान्यास्ति भेगतिः अतश्चरसि भूतानां द्रष्टव्यं परमेश्वर देवयोनि सहस्रेषु ये पुत्र
जान्मह ते पुत्रेष्वखलांभकिरच्युतारतु सदा त्वये देवो दाता च भोका च देवः सर्वमिदं जगत् देवो जयति सर्वं अस्य देवः स
र्वमेव तत् ततोर्ध्वं पात्रमुद्धृत्य साधुवाकर्मदंष्ट्रं वा यद्यदाचरति मया तत्सर्वं भगवन् देव गृह्णाणारोधनं परं इतः पूर्वं ब्राह्म
द्विदेह धर्माधिकारजाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्यवस्थासु मनसा वा चाकर्मणा हंस्ताभ्यां पद्भ्यामुदरेण शिश्नायस्कृतं यदार्धं तत्स
र्वं श्रीगणाधिपिरूपरत्नक्षार्पणमस्तु श्रीगुरुदेव तासमर्पणमस्तु रश्मिरूपगणेशाय प्रजितायाश्च देवताः गणेशानि
विहीनास्तः संतु तर्वास्तु तावहा इति पुण्याजलिं दत्त्वा ततो दत्तपाशां कुशविभ्रारशुलटुकबीजपूरारूपाः सप्तमुद्राः
प्रदश्यन् ब्रतसमर्पणकृत्वा ब्राह्मणेभ्यः प्रदेयभोजनसं कल्पं कुर्यात् सुवर्णमूर्तिश्च तद्दानं कृत्वा द्वासायेत् फलकादात्रावा
हनं चेत्तदा विस्मर्जनमात्रं दानमत्रस्तु सुवर्णनिर्मितं देवैरकवस्त्रेण वेष्टितं दद्यान्महर्द्धिर्जद्राघप्रीयतां गणनायकः ततो
विस्मर्जनं आयातस्त्वमुमापुत्रममानुग्रहकान्यथा पूजितो सि मया भक्त्या गच्छ स्थानस्वकंप्रभो उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पत इ
ति विस्मर्जनं कृत्वा ब्राह्मणान्भोजयित्वा स्वयमपि वाग्यतो भुंजीत इति संकष्टचतुर्थी व्रत पूजाविधिः ॥ अथ कथा सुत उ
वाच अरण्ये वसमानं तु पांडुपुत्रं युधिष्ठिरं सञ्जातरं सुखासीनमाययौ व्यासश्चादरात् तं दृष्ट्वा मुनिशार्दूलं व्यासं प्रत्यया
यौ नृपः मधुपर्कं तया धर्मं कृत्वा तस्मै ह्यवोचत युधिष्ठिर उवाच अथ मे सफलं जन्म भवदागमनं यतः संकष्टं प्रेतु मे जा
तवने च वनवासिनः ते सर्वे विलयं याता भवतां दर्शने न हि आत्मानं साधुमन्ये हरारज्यं तद्व्यापराद्भुक्त्वं दुःखितं मां
कथंस्वामिन् राज्यं तद्व्यापि वेतसं इमे भोमादयः सर्वे बांधवा वपययंति मां दुराधर्षास्वीर्यार्था हिमच्छासना विधीहता इ
यं तु द्वौ पदौ सांभोरि राजपुत्रीपतिव्रता राज्यभोगोपयोऽप्याहि सापिडः खेपभोगिनी मया च किं कृतं व्यासपूर्वकर्मो नु

वर्तिना दायार्द्धैर्वितरं जप्यतच्छ्रारैस्तथा पराजितावयवब्रह्मसुहृद्भिर्वधुभिः सह वनं प्रस्थापितादुष्टैरेत्यामुं
 चकौरवै इर्थानिरुक्ताः सर्वे तदा तु वनमागताः अहतदाप्रभृत्यासातद्रक्ष्यामिमावहशान् यद्यस्ति व्रतेन कंहि सर्व
 संकटनाशनं राज्यदं राज्यसकावाहुः खितानां सुखप्रदं पुराकृतं केन भूमौ फलदं दुःखनाशनं तत्सर्वं कथय वक्ष्ये
 ग्राह्यो भिमे मुने इत्युक्तं तं राजानदुःखसकष्टमाजनं उवाच कृपया व्यासो धर्मपुत्रं धरापतिम् व्यास उवाच नास्ति भू
 मंडलेश जात्यस्मो धर्मतः परः कथयामि ब्रतं तु भयशुभदं फलदं भुवि यत्कृत्वा सर्वकार्यणि निष्पत्तिर्जायते भुवि य
 स्तु कुर्याद्भ्रतवरसप्राप्नोति फलपुमान् विद्यार्थो लभते विद्याधनार्थो लभते धनं योगिषट्वापि पुमान् चापि करोति ब्रतमुत्तमं
 ईप्सित फलमाप्नोति पतिना सह मोदते संकष्टेषु सदा क्षितो मानवो ग्रहणीडितः सदा कुर्याद्भ्रतमिदं सर्वं संकटनाशनं य
 त्कृत्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः आसीत् पुरा कृतयुगे च द्रसे तो महिषातिः सा व्याज्यदीक्षितो निरयमाजिभिः परिवा
 रितः सुहृद्भिर्वधुभिश्चैव तथा पुत्रैश्च संयुतः तस्यापि हितकर्त्रा च पराङ्मुखो भवति प्रिया नास्ति रत्नावती च। सिरपाति ब्रह्म
 परायणा तयोः परस्परं प्रीतिरभवच्च गुणाधिकं कदाचिद्वैद्ययोगेन हतं राज्यं च यैरभिः कोशो बलं चापहंतं विध्वस्तं वां धु
 भिः स च रत्नावत्यातया सा ह्यनिर्गता भूमि वल्लभः वनं क्षुधातपः कृतो हेतुः कवासास्तप्यादितः इतरैश्च तश्च विचरन्नात
 पच्छमि ते क्षण एकाकी वनमासाद्य तया सा ह्यर्धमर्हपतिः तदा सूर्यास्तसमये रण्ये शिवान्तिनादिते व्याघ्राश्च चक्रुः शु
 रतत्र पर्जन्यैवैव वर्षद एतस्मिन्नंतरे राजा कुच्छ्रेणात्यंतदुःखितां तां विलोक्य नृपश्रेष्ठोः खेनात्यंतपीडितः ततः प्र
 भातसमये नार्कडेयमहामुनि ददर्श राजा तत्रैव विस्मया कृष्टमानसः उपगम्य शनैस्तत्र दंडवत्पतितो भुवि
 उवाच पदवाद्भूयोसौ मार्कडेयं महामुनि राजोवाच किं कृतं हि व्याघ्रहस्तदुःकृतं कथयस्व मे
 विपाकेन राज्यलक्ष्मीं पराङ्मुखीं मार्कडेय उवाच शृणु राजन् प्रवक्ष्यामि यत्त्वया पूर्वजन्मनि कृतं हि लुब्धक

आसीत् निर्गतस्त्वं महावनमृगशार्दूलशशकान्हनस्त्वयनेतदा तस्योत्थोभयन्नराजाचतुर्धा आवाहयति दृष्टु
 भयकृष्णयातडागेषु पुनर्निमितं तत्तीरेनागकन्यानांसमूहं रक्तवाससां गणेशपूजयतीति दृष्ट्वा तन्नियमशुभं उपगम्य
 शनैस्तप्यध्वान्तिसर्पार्थं आर्याः किमेतत्सर्वहिकथयध्वंममाग्रतः नागकन्या उवाच पूजयामो गणेशहि सर्वसिद्धि
 प्रदायकं शान्तिदं पुष्टिदं तिर्यस्य सर्वसकटनाशन पुनः पृथग्स्वयमारतुर्किदानकोत्रपूज्यते कन्या उवाच यदा चोत्पद्य
 ते भाकिस्तदा पूज्यो गणधियः कृष्णयावचतुर्धा वै रक्तपुष्पैः प्रपूजयेत् भयैः पुष्पैस्तथा धूपैर्नैवेद्यैर्भाकिभावतः विवि
 धान्मोदकान् कृत्वा पुरिकान् व्रतपाचितान् निवेदयेद्गणेशाय ह्येवं कथ्यं ह्येतत्त्विदं ततो गृहीत्वा राजेन्द्र व्रतसंकषणशान
 निर्गतस्त्वं वनात्तस्माद्ययन्देव गणेश्वर तत्प्रभावेण राजेन्द्र गृहं लब्ध्वा युतं वभौ जातं हि यनयान्यादिपुत्रपौत्रैः समाकु
 लानां विधे रत्नगणैर्गोपनैश्च समन्वितं कस्मिञ्चित्समये राजन्धनलोभेन माहेतः विस्मृतो ब्रतराजो हि त्वयामने
 न भूतिदत्तः प्राप्तिं पंचरत्नं यथा प्राणविनाशनं तत्प्रभावाद् राजकुले जातस्त्वं विमलेन पद्मयाजन्म प्रभूतिराराज्यं
 प्राप्सि महिप्रभो सुहृन्मित्राश्च ययुक्तं प्राप्तिं हि विपुलं वपुः कृत्वा वज्राव्रतस्य तत्तत्प्राप्तं फलमिदं ॥ राजा यात्रां श्रुत्वा
 नातत्कारिष्ये ह व्रतकथय सुव्रत यत्कृत्वा सकलं राजं प्रहृष्टान् प्राप्स्यामि वे पुनः ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ व्रतसंकरपपूर्वत्वं कु
 रुराजार्पितं तम प्राप्स्यसि त्वनिजराज्यसंदेहं मा कुरुष्व हि ॥ व्यास उवाच ॥ ॥ ऋतेभ्यस्तद्वचनं श्रुत्वा तदा दृष्टो महिप
 तिः अकरोत्तद्व्रतं भक्त्या मुनिश्च तद्विधेन पञ्चायातास्तत्क्षणं सर्वमणिगणसहसैनिकाः वभूव्रतैः परिवृतः साक्षा
 द्गृहं लोचयथा लब्ध्वाराज्यं स्वर्कायैव गणेशस्य प्रसादतः वभूजेमदिर्नोसर्वपुत्रपौत्रसमन्वितः तस्मात्स्त्वमापि राजेन्द्र
 कुरु संकटनाशनं व्रतं सिद्धिप्रदं दृष्ट्वा तन्मोहात्पि फलप्रदं यत्कृत्वा सकलान्भोगात्तनायासेन विदति विद्यार्थोऽलभेत
 विद्यां यनार्थोऽलभते यनं योपि द्वावैष तिव्रताकरोति व्रतमुत्तम ईप्सितं फलमाप्नोति पत्या सह विद्यां सिनो कुमारो

वतसामर्थ्येऽस्मिन्नेतत्पतिमुत्तमं विधयापदिवाकुर्यद्वाह्यं न पुनर्लभेत पुत्रार्थं लभते पुत्राऽन्वतस्यास्य प्रभावतः यु-
 धिधिरुद्रवाच सविस्तरं व्रतं ब्रह्मि कृपया कष्टनाशनं दातुं विधेयं च विधिवत्सर्वैर्ब्रह्मि हितपोधना ॥ न्यस्य उवाच ॥ यदा संछि-
 श्रितो मर्यादा नादुःखैश्च दारुणैः तदा कृष्णचतुर्भुवैर्पूजनीयं गणधिपतैर्लभ्यं गन्तुं कुर्वीतरात्रो पूजां समाचरेत् रक्त-
 पुष्पैश्च धूपैश्च एभिर्नामपदैः पृथक् अवाहनं गणेशाय अस्मिन् विघ्ननाशिने पाद्यं लब्धेदराधेति श्रुत्वा ह्यधारिणे वि-
 श्वप्रियायामनं ज्ञानं वैश्वह्यचारिणे भवती प्रीतिकर्त्रे च धूपं दद्याद्यथाविधि गजकर्णाय वैदीर्घनैवेद्यमयनाशिने तां-
 वूर्त्तं सिद्धिदायेति फलसकष्टनाशिने ततो दूर्वाकुरैः पूज्य एकविंशतिसंख्यया दशभिर्नामभिर्द्वाद्विकृतं सर्वनामभिः ग-
 णाधिपनमस्तेस्तु तमापुत्राधनाशन एकदंतैकचक्रैतितथामूषकवाहनं विनायकेशपुत्रैति सर्वासिद्धिप्रदायकं कुमा-
 रगुरवे तु भूय पूजयामि प्रयत्नतः एवं पूजाप्रकर्तव्या प्रार्थयेद्गणायकं संसारपीडाचकितं हि मांसदुःखसंकष्टभर्तुं सुख-
 प्रसादं त्वं पाहि मां च यकष्टसंघातमोनमो विघ्नविनाशन ॥ यतस्तु दामयतो दद्यान्मोदकं न्यतपाचितान् विप्राय दद्या-
 सस्थाकान् दशचारामनि योजयेत् तनस्तु मण्डले चंद्रं संपूज्य विधिवद्ब्रती मंडले राजते तं तु लपिष्टेन वाराचते चंदनलिखि-
 तैवाकारस्य पात्रे अर्धं दद्यात् चंद्रात्पूर्वगणेशाय दुग्धेनाऽर्पितं निवेदयेत् पूजां जपंतथा होमं कुर्यान्मूलेन मन्त्रविष्ठा-
 वणैः सिद्धलङ्काभस्येदं धिभोजनं आश्विने चोपवासचक्रांतिकेदं धिभक्तं भार्गवासे निराहारं वैष्णोमूत्रभक्षणं
 तिलांश्च भक्षयेन्माघे फाल्गुणे घृतशर्करां चैत्रे मासे पंचगव्यं माघे शतपत्रिकां घृतस्य भोजनं चैष्ये अषाढे मधुभक्षणं
 इति मासव्रतं कृत्वा नरो मध्येत संकटात् भुंजियाद्वास्य विघ्नैः सह स्वस्थस्तु सुव्रतपूर्वकेन विधानेन पूजयेद्भक्तिमात्ररः
 चंदनेन सुगंधेन पुष्पैर्नानाविधैः शुभैः उद्योत्स्नापतेन मस्तेस्तु नमस्ते उद्योतिषा पते गृहाणाऽर्धमया दत्तरोहिण्या साहि-
 तः शशिना इत्यादि सप्तमंत्रैरेकेन वा चंद्रायाऽर्घ्यं सप्तवारं देय नमो मंगलदीपाय शिरो रत्नाय धूर्जटेः कलाभिर्वर्द्धमानाय

नमश्चंद्राय चारवे इति प्रणामः गजानन नमस्तुभ्यं सर्वासिद्धिप्रदायक गृहाणा धर्ममया दत्तं सकष्टं नाशदाशु मे कृष्णपक्षे
 चतुर्थी वै पूजितो सि शुभोदये गृहाणा धर्ममया दत्तं प्रभकामान्नपूरय ॥ अथ चतुर्थी अर्घ्यम् ॥ तिथी ताम्रत
 मेदेवि गोशरयातिवल्लभे सर्वसंप्रददेवि गृहाणा धर्ममो रतुते एवं पूजाप्रकर्तव्या भक्तया विप्रांश्च भो
 जयेत् स्वयमेव तु भूर्जा तवागयतो वधुभिरसह राजौ जागरणं कुर्याद्यथाशक्त्या जिते द्विषः भूमि शायी जितक्रो
 धो लोभदंभ विवर्जितः ॥ प्रतिमासं तु यः कुर्यात्पंचाढं त्र्यब्दमेव वा अथवा जन्मतः कुर्यात्तद्वत् खं जायते भुवं दारिद्र्यं
 न भवेत्तरयसकटारस प्रमुच्यते शूरावतिथे व्रतमिदं स्वयमीदृशं हितैर्बुखं भविमनारथ पूर्णचित्तः निरयमवतिल
 लनाः पुरुषैः सुखिन्यः पुत्रप्रपौत्रधनधान्ययुताष्टाये व्याम् ॥ सूतश्वाच एवमुक्ता ततो व्यासस्तत्रैवांतरधीयत युधि
 धिरस्तु तत्सर्वमकरोद्भवतु नः वेने व्रतप्रभावेण धर्मो रज्यमवाप्नुह हत्वारणैरिपून्सर्वान्मुहद्विजुनैः सह यज्ञानाना
 विधानं कृत्वा ततः सुखमवाप्तवान् प्रद्युम्नेन कृतपश्चाद्गुणनाथस्य तोषं कृत्वा वाणासुरं युद्धजयं प्राप्नोत्यथोक्षजः आ
 सीने ह्युपयासाद्धमनिरुद्धमर्हापते आन्यैर्देवासुरनरैः कृतविघ्नशतपुटे ऋषिभिर्दानैर्वैश्यान्पर्यैर्दशगंधर्वकिन्नरैः इति
 भविष्योत्तरपुराणे व्यासयुधिधिरसंवादे सकष्टचतुर्थी व्रतकथा ॥ एवमेव प्रतिमासं संकटहरणचतुर्थी व्रतं भाद्रकृष्ण
 पक्षे बहुला चतुर्थी व्रतं इदमभ्यदेशे प्रसिद्धं तत्र चतुर्थी सायंकालं व्यापिनीया ह्या दिनहये चंद्रोदयसत्वेऽसत्वे च पूर्वैव
 ति उक्तं च गौरीयाश्चतुर्थीसितधेनुपूज्यादुर्गार्चनं दुर्भरहो लिका च वत्सरय पूजा शिवरात्रि रताः परान्विता धोतिद्विपं
 सराश्रमिति अत्र धेनुपूजामात्रमेव व्रतविधानं बहुलेति श्वेतागौरेव पूज्या नान्यपूजादिविधानं तथा च तारदीये अ
 यमार्द्रकृष्णपक्षे चतुर्थी बहुला व्रतधेनु संपूजनीया त्रयवस्त्रगधयन्वादिभिः ततः प्रदक्षिणीं कृत्वा शकश्चेद्वा नमाचरेत्
 अशकः पुनरेनातु नमस्कृत्य विसर्जयेत् पचाद्वा दवां दशाद्वा दवापोडशाब्दमथापि वा व्रतकृत्वा समुच्चार्य धेनुं दद्यात्

पयस्विनी । प्रभविणवतरयास्यमुक्ताभोगान्मनोरमान् सत्कृतोदेवतादुर्दैर्गालोकसमवाप्नुयात् । भाद्रकणपंच
 म्यामानवकल्पदि श्रवणुगांतवपूजाश्राद्धादिविधेयं श्रवणानांपूजोक्तानारदीये भाद्रकृष्णपंचम्याना
 गान्दीरेणतर्पयेत् । परतरयांपूजेयज्ञागांकुलेतरयास्तानिभरे निर्भरनामानवच्छिन्नं भाद्रकणपञ्चकुलप
 लाश्रवततत्रपट्टमभ्याह्वयापिनीग्राह्यं पूजाव्रतेषुसर्वेषुमभ्याह्वयापिनीतिथिरितिसमरणात् । सखिभिः सहंम
 भ्याह्वेगवाचराहिलितिकामित्यादिनाकथायांकर्मकालव्यापित्योक्तेः । दिवद्वये सत्त्वे ऽसत्त्वेवापराकुशपलाशव्रत
 स्यैववहुलापटीतिसहोक्ता ॥ तत्र रकंदपूजामुपक्रम्यवहुलासितवर्णागौरवपूजयेति श्रुत्यामेवचद्रपटी
 व्रत सायं चंद्रोदयव्यापिनी ग्राह्या उभयत्र तथात्वेपूर्वातदुक्तमेविव्ये तद्वद्भाद्रपदेमसिपण्यापक्षे
 सितेतरं चद्रपटीव्रतं कुर्यात्पूर्ववैषः प्रशस्यते चंद्रोदयेयदापटीपूर्वैर्ह्रिवापरहानि सप्तम्यामुदितेचंद्रे
 नार्धदयात्कटाचन कदापिद्याददेन्नारी सानारीनरकव्रजेदितिकथायामप्युक्तैरियं । सर्वथापूर्वैर्कार्द्वर्ग
 चद्रपण्यासितेपक्षेस्वोपोष्याप्रयत्नतद्वति श्रम्याः कथा भविष्यन्तिरे ॥ श्रवरीपडवाच ॥ देवराजकर्मखर्जा
 णापातकयातिदुःखतः भुक्तिमुक्तिप्रदब्रह्मव्रतधर्मकरं परम् ॥ इन्द्रउवाच ॥ पुराकृतमुगुरुयादौदेवार्धनारदोऽभ
 वत् तेनष्टष्टेमर्हपात्रब्रह्मावृद्धाविदावरः ॥ नारदउवाच ॥ रौरवेणधतमसात्रैलेषयपरिवेष्टितं तपोदानं चहोमंत्र
 द्रतं किंचिदप्रकाशय धेनासौमुच्यतेजतुर्नरकात्पापसंभवात् नरेवायादिवानारीतद्व्रतकथ्यपरवने ॥ ब्रह्मोवाच ॥
 शृणुवत्सपुंशुह्यवतानामुत्तमव्रत निश्चितसर्वधर्मेषुमहापापप्रणाशनं विदेहनगरंरभ्यचतुर्थेणसमाकुले गृहप्र
 कारशोभाढ्येवेदिनः पुरमडिने गृहधर्मेणसयुक्तायव्रतार्थोत्तरैः सह भृगुश्चेत्समुपज्ञोवाह्मणोवेदपारगः कदापिरत
 त्रैव नगरेह्यवसद्भवेत्तमः एकदातरम्यचपितुः क्षयाहः समुपागतः । ज्ञातः पाकेः प्रकर्तव्यपरत्तव्यापूतातरत्तगता

द्यं गतादिनिधिकाधिकर्तव्यं प्रतसादित एतत्कं स्वप्रिया नैतथे रं गीकृतं तथा सभाकाले च तेनैव द्विजाश्रमं वि
 तारतथा रात्रौ देवक्या रसाथं संवभूय रजस्वला आरामान रजसाक्रांतं नाज्ञां सिंहाद्विजांगना रजसाक्रातया सर्व
 कृतं तत्तद्व्यजनादिक तेन कर्मप्रचारेण देवता पितरस्तथा नि श्वासमुष्णमुन्मुच्य निराशानिर्गतास्तथा अथका
 लेन सप्राप्तकेन चिन्मृत्युगोचरं तेन द्रोणेण सानारी चंडालीयोनिमागता मृतमभ्यर्चयत्स्वसौ विप्रो निजकर्मरतः
 सदा सुतापचग्रहेतस्य ग्रहकर्मरता सदा अथ च ग्रहं ज्ञाता ब्राह्मणपापसमुत्ता जातिरमराभवस्तत् पाति
 ब्रतप्रभावतः जाता बंडालभवने वदते रमादिने दिने अष्टवर्षा यदा जाता गता सा प्रतिमंदरं देवार्चन विदेरतिग्रहद्वारं
 ह्युपरि श्रिता त्रिषामदिनशेषे तु वैश्वदेवं प्रकुर्वता बलिचदंता स नृवपसे भयो द्विजन्मना तस्मिन्काले तु संप्राप्ता त
 स्यारतु मुखदर्शनात् हाहाकार कृतस्तेन सूर्यस्य च निरीक्षणं स्मरणं वा मुदेवस्य भोजनं च विवाजैतं पुन स्नानं कृतं ते
 न दानदत्तचशक्तिः त्रिरात्रोपोषणं कृत्वा चतुर्थं ऽह्नि पारणं चतुर्थं ऽह्नि पुनः प्राप्ता मातंगस्य च कन्यका मातंगस्य ग्रह
 गत्वा ब्राह्मणस्य सुतस्तदा तमवर्चा रसमातंगं कुपितो वीक्ष्य संगमात् किमर्थमागता पुत्री तवारमाकंचवेश्मनि अत्र
 दत्तत्रमातंगः सग्रहणमिह पुत्रिकां तूर्णग्रहं ब्रजस्यामिन् प्रसादं कुरु मे प्रभो द्वितीये दिवसे तत्र मातंगी पुनरागता कु
 पिता ब्राह्मणा सर्वमातंगस्य च कन्यकां तत्पित्रैकधयामासु र्मातंगः पुनराह तस्मात्वायध्वं मां द्विजाः सर्वैकैरो
 मिसुतां प्रति इत्युक्त्वा ग्रहमागय कोपमा विष्टचेतनः रज्जुभिः सादं बद्धत्वा ताडितालगुडेन ह मुकासादिवसस्यति
 मातंगेन दुरात्मना रात्रौ स्वप्रांता पुत्राके सुप्तो सिमवान्सुत आगता हंतुं जननीं महत्कष्टं समाश्रिता ॥ पुत्रउवाच ॥
 वदमान कथकष्टमाप्रतंतव वर्तते केन कर्मविपाकेन मातंगी योनिमागता ॥ मातोवाच ॥ तव द्वारे स्थिता तत्र
 मातंगस्य च कन्यका तामाविष्टिस्त्वकर्मार्तो विपमा गतिमास्थिता सहितापितृवशेन भगता च डालता मह स्त्रोधर्म

मविजानं यः कृतकर्ममयाऽप्यहेतुन कर्मविपाकेन नरके पातितारभ्य हं । तथाकार्थं लब्धया पुत्रयथाहं मोक्षमाप्नुयां इति
तस्यावचः श्रुत्वा तस्मै शोककर्मिणः शोच्यविलोकि यतेन वर्गाशंसा ददमीक्षितं । अतश्च दनपञ्चाख्यशोकमोहप्रणाश
नं । मातुर्विमाचनयैव चकार विधिपूर्वकं नमस्यस्यासिते प्रक्षेपदापथीजलभ्यते । तस्यामुपेक्षणकार्थं चंद्रमालोत्प्रे
भोजनं रक्तचदनलेपेन लिखत्सुं प्रसंसामकं । गंधैः पुष्पैस्तथा धूपैर्दानैर्वेद्यसयुतैः । मनोरमैश्च विविधैः । पूजये
त्सुं समाहितः । कथानकचं श्रुतिबंधाह्वाणान्परिभोजयेत् । चद्रेदये सदा दद्यात्तर्प्यैव कलैः शुभैः । सप्तभ्यामुद्विजे चंद्रो
नार्थं दद्यात्कदाचन । कदाचिद्यादद्वेष्टारसिधुर्वनरकं व्रजेत् । चद्राया र्थं दानमन्नः ॥ क्षीरेदसागराज्जितह्याश्विने त्रस
मुद्रव गृहाणा र्थं भिमं देवनमोस्तुरजनीपते । अनेन विधिर्नितं विप्रैर्गृह्णतं कृतं । तेन पुण्यप्रभावेण गतो सौभिक्षमव्य
धृष्टश्च दनपञ्चाख्यं व्रतस्वर्गप्रदं तुलां गोशतस्य प्रदानं नयत्फलं प्राप्नुयान्नरः । तं फलं समवाप्नोति व्रतमेतत्करोति यः सुं
वरसंरुतं पापं स्त्रिणानशयति तं स्त्रिणानशुद्धं ह्यभयेष्टारो व्रतमेतत्समाचरेत् । चद्रलोके वसति त्वया वा च द्रदिव्यकरविति
भविष्योत्तरे । ब्रह्मोक्तचंद्रपथो व्रतकथानकम् ॥ अथ व्रतविधिः ॥ पूर्वदिने निरामिपमेकवारं हविष्यभोजनं कुठर्थं । अ
तदिने प्रातः संकल्पं कुर्यात् । 'होमर्थाहं मनोहातरजो भावकृतपाकादसंपकं जपापक्षयपूर्वकचद्रलोकप्राप्तिरूपमोक्ष
कामनया चंद्रपथो व्रतं करिष्ये ततो नद्यादां गत्वा पंचगव्यसहितेन जलेन स्नानं । तत्र मंत्रः आपस्वमपि देवे शज्योतिषां
पतिरेव च । पापनाशय देवाश्च मन्त्रोवां । कः कर्मजः इति स्मर्यापानमस्कारः ॥ पंचपल्लवैर्मार्जनं कृत्वा । ततो मृतिकया स्ना
नं । भुक्तिः श्रेष्ठपूता । सिकश्येनाभिमांजिता । पवित्रां कुरुमानित्यसर्वपापात्समुद्धर । ततो वरुणं प्रार्थयेत् । पापग्रहरं व
वरुण न दानामीश्वर प्रेमी । अद्याहं प्रार्थयामि त्वं पूर्तं कुरु मे हे श्वर । इत्येवं स्नात्वा । ॥ तिलकं विधाप्य । मूर्ध्ना परकचदना
क्षतपुष्पैरर्प्य दद्यात् । नमो विवस्वते ब्रह्मन्मरिचवर्तव्यं तुल्यपिणे । जगत्पवित्रे शुचये सवित्रे कर्मसाक्षिणे । इत्यर्प्य दत्त्वा ।

सदाह्यपूजाकीर्तनादिभिर्दिनं स्यात्प्यराजौ चंद्रे द्वये चंद्राया र्ध्वं दद्यात् श्वेतचंदनपुष्पफलाक्षतयुतमर्घ्यं पात्रमादाय
क्षीरेदसागरोद्भूतहृत्विनेत्रसमुद्भव गृहाणार्धमिमं देवतमस्ते रजनीपते इत्यर्घ्यं दत्त्वा निरामिषमक्षारलवणं भोजनं
कुर्यादिति व्रताविधिः ॥ अथोद्यापनं ॥ यथोक्तलक्षणं मंडपं वेदिकां वा विधाय तत्रोद्यापनसंभूतिमादाय संकल्पं कुर्यात्
उत्तमाद्याहमात्मने ज्ञाता ज्ञातरजोभावकृतपाकादिपंचकजनितपापक्षयपूर्वकचंद्रलोकप्राप्तिरूपमोक्षकामनया यथा
कालसमाधिरितचंद्रपथो व्रतोद्यापनं करिष्ये ततश्चाचार्यवरणादिग्रहमंडलसर्वतोभद्रमंडलपूजास्मान्मन्यपद्धतिक
प्रविधाय सर्वतोभद्रस्य कलशे व्रताधिषातुं देवताप्रतिमां स रथाप्यपूजाभारभेत् द्विभुजपंकजारूढं सदाग्रहसंज्ञितान
न निष्पादितं शिल्पिना च तस्मिन्नेव दिने पुनः ॥ अथ ध्यानम् ॥ ध्येयं सदा सवितुर्मंडलमध्यवर्ती नार
यणः सरासिजासनसन्निविष्टः केशुरवाक्कनककुंडलवान्किरीटीहारी हरणमयवपुर्धृतशस्त्रचक्रः ॥ १ ॥ आगच्छ देव
देवेश तजोराशे जगत्पते गृहाणार्धमया दत्तं कृपया परमेश्वर ॥ इत्यावाहनं नानारत्नसमयुक्तं कार्त्तस्वरविभूषि
तं अस्मिन् देवदेव शरीरार्थं प्रतिगृह्यतामित्यासनं ॥ गंगादिस्वर्तरेभ्यो मया प्रार्थनया हतं तोयमेतत्सुखरूपं पा
थार्थं प्रतिगृह्यतां इति पाथम् ॥ नमस्ते देवदेवेश नमस्ते धरणीधर नमस्ते कमलाकंठे अर्धे नः प्रतिगृह्यतामित्यर्घ्यं
केशुरवांसितं तोयं मंदाकिन्या रसमाहृतं आचम्य तां जगन्नाथमया दत्तं सुभक्तित इत्याचमनं पंचाश्रुतं समानीतं पयो
दधिघृतं मधु शर्करारससंयुक्तं स्नानार्थं प्रतिगृह्यतामिति पंचाश्रुतं स्नानं गंगाचयमुनौ चैव नर्मदा च सरस्वती तापी
पयोष्णिरेवाचताभ्यः स्नानार्थमाहृतं तोयमेतत्सुखरूपं शं स्नानार्थं प्रतिगृह्यतां ॥ इति शुद्धस्नानं ॥ सर्वभूयाधिके देव
लोके लज्जानिवारणे मयोपपादिते देवद्वारा ससी प्रतिगृह्यतां ॥ इति विसृज्य पुनः ॥ देवदेवनमस्ते स्तुत्राहि मां भवसागरा
त् त्रहसूत्रसोत्तरि परं गृहाण सुरसत्तम ॥ इति यज्ञोपवर्तः ॥ श्रीखड्गचंदनं दिव्यं गंधाढ्यं सुमनोहरं विलेपनं सुरश्रेष्ठ

प्रीत्यर्थं प्रतिगृह्यता ॥ मितिर्गंधं ॥ अक्षताधवलाः श्रेष्ठाः कुंकुमाकाः सुशोभनाः भस्मयामयाप्यता
 देवपूजार्थं प्रतिगृह्यतां इत्यक्षताः महिका मालती जर्ती केतकी चंपकानिव मयाहतानिदेव
 यपूजार्थं प्रतिगृह्यतां इतिपुष्पाणि वनस्पतिरसोदिव्येगंधाढ्यः सुमनोहरः आश्रयः सर्वदेवानां पूजयेति
 गृह्यतां इतिधूपः आल्यं च वार्तिसंयुक्तं वह्निना योजितं मया दीपगृहाण देवेश त्रैलोक्यातिमिरापहं इतिदीपम् इ
 दं फलं मया देवस्थापितं पुरतस्तवं तेन मे सुफलवाप्तिर्भवेज्जन्मनिजन्मनि इति फलं पूर्णफलं महादिव्यं नगव
 ह्निदलैर्युतं स्वादिरासारसहितं त्रैलोक्यं प्रतिगृह्यतां इति तांबूलं हिरण्यगर्भगर्भस्य हर्मवीजं विभावसोः अक्षतपुष्पफ
 लदमलः शान्तिप्रयच्छ मे इति दक्षिणा चंद्रादिर्यौ च धरणीविजुदमिरतयैत्र्य सर्वपांड्योतिषाज्योतिर्दीपोऽयं प्रतिगृ
 ह्यतां इति नाराजनं नमस्ते पुंडरीकाक्ष नमस्ते रत्नमाश्रय नमस्ते कमलाकांत वासुदेवनमोस्तुते इति पुष्पांजलिः या
 निका निव पापानि जन्मान्तरकृतानि च तानि सर्वाणि नश्यति प्रदक्षिणापदेपदे इति प्रदक्षिणं अर्थोऽयं गृह्यतां
 देवभक्तिमैत्र्यचलं कुरु व्रतं मे पूर्णं भागांतु सकलः स्फुर्भनोरथाः इति पुष्पफलाक्षतमर्थं प्रदानं कुर्यात् नमः
 सर्वहितार्थाय जगदाधारहेतवे साष्टांगोऽथ प्रणामस्ते प्रयत्नेन मया कृतः इति साष्टांगप्रणामः आवाहं नैव जानामि नैव
 जानामि पूजनं विसर्जनं न जानामि वं गतिः परमेश्वर इति प्रार्थना ततः कलशेषु मासदेवतानां पूजनं तांश्च मां इपद
 मारभ्या जपूजनीयाः उभे भगवते योगेश्वराय प्राकन्यास इति या नमः इति गंधादिभिः संपूज्य प्रार्थनां कुर्यात्
 मामिमांश्च पदे पापमज्ञानादज्ञानात्कृतं प्राकन्यास इति रत्नमात्पातु योगेश्वरः प्रभुः १ उभे भगवते पुंडरीकाक्षाय
 लघिमास इति या नमः आश्विमे मासि धरण्यापमज्ञानादज्ञानात्कृतं तस्मान्मां पुंडरीकाक्षो लघिमास इति वेतु २ उभे भग
 वते कृष्णाय रुक्मिणीसाहिताय नमः कार्तिके मासि धरण्यापमज्ञानादज्ञानात्कृतं तस्मान्मां गवन्कृष्णाय रुक्मिण्यै नमः ३

हि मां ३. उं भगवते माहि नो साहि ता यन्न तं ता यन नः मां शीर्षे कूर्म पापं ज्ञानाद् ज्ञानतो यत माहि नः साहि तान त भगव न पा
त्रि सा यद् ३. ४. उं भगवते न्य च्यु ता यन्ती तं हि ता यन नः प्रीये मां सिद्ध तं पाप मज्ञानाद् ज्ञानतो पि वा , प्रीत्या सुहा च्यु
तां देव तं तान नं पात तर्वाद् ५. उं भगवते वाकि ऐश किं साहि ता यन नः मा वि नां सि मया पाप मज्ञानाद् ज्ञानतो पि वा क
त मरुत भ्यां धु ना तुष्को श तय । म मा चि तः ६. उं भगवते गोर्ध्रि द्वा वा क्रि या साहि ता यन नः फाल्गु ने मा सि यत् पाप मज्ञाना
द् ज्ञानतो पि वा . स र्स्मै त्कि य प्यु गो दे गो गोर्ध्रि द्वा मा सदा व्र तात् ७. ८. उं भगवते जना र्दन य श्री साहि ता यन नः . वैत्रे
या ज्ये श्म या पाप मज्ञानाद् ज्ञानतो पि वा ' कृतं जनार्दन रूत रु मा च्छे स मे तो व ता र्त्स दा , उं भगवते उषे द्रा य मा हि मा स हि ता
य न नः - वैशाखे न म सि यत् पाप मज्ञानाद् ज्ञानात् ९. कूर्मे - तरु मा नं मा हि मा युक उर्ध्वे वि तु तर्वाद् १०. उं भगवते यज्ञ रू
रु मा य लक्ष्मी साहि ता यन नः - उर्ध्वे व मा सि मया पाप मज्ञानाद् ज्ञानतः कृतः ' तरु मा छे द्भी स मे तो व या र्त्स र्वा दान ज्ञा पूरु पः
१०. उं भगवते वा मुदे वं ब्र का ति साहि ता यन न ५. ज्येष्ठा दे मा सि यत् पाप मज्ञानाद् ज्ञानतः कृतं ' वृत्त्या र्का ति स मा यु को
या रु दे वः पु न तु नः ११. उं भगवते प्राप्ति साहि ता य ह र दे न मुः श्रा व णे मा सि यत् पाप मज्ञानाद् ज्ञानतो पि च त्तरु मा त्त्रा ति स
मा यु को हि र्भा स र्वा दान १२. ' उं भगवते कर्ज वा य ह्री स मे ता यन नः - मल गुा सि पि यत् पाप मज्ञानाद् ज्ञानतः कृतं तरु मा
न नं के श वा दे व ह्री स मे तो व ता र्त्स दा १३ ॥ इति व्रताधिष्ठातृ चङ्ग पुरुष पूजा ॥ अथ तत्रैव ॥ तादृश ज्ञेय देवा इन्द्र शारं
पद्म विधा य - तर्जसौ वर्णसु र्ध विवर्ध जयेत्ते - पूर्वादिदल मर्भ्य उं भगवते ब्रह्म दिव्याय प्रभास्य हि ता यन नः , इति मां
शीर्षे मारभ्या न्य व्र तं पूजा ॥ ' अथ भाद्र पद मारभ्यैवं पूजा कार्या उं भगवते य मा य सं ग्र म नो सा हि ता यन नः , मा सि भा
द्र पदे पापं दि वा य च्छा रि त मे या ' त र्त्स मा त् सं ग्र म नो यु क्रो य मे मां पा रि र क्ष त १. १. उं भगवते च त्रे पद्म ग र्भा स हि ता यन नः
अथि ये न च हि या पाप मज्ञानात् ज्ञानतः कृतं पद्म ग र्भा स मे तो नः व द्या त स्मात् स द्या वत २. उं नर्मा भगवते रव र्प त य र्व र्भ

तिसंहितायनमः कार्तिकेमासिपूरपापमज्ञानाद्ज्ञानतः कृतं तस्मान्मांसवर्षतिर्देवः स्वर्गाद्यासहितो वतु २. उभगवते
 आदिप्यायप्रभासहितायनमः मार्गशीर्षे दिवापापमज्ञानाद्ज्ञानतः कृतं तस्माच्च प्रभयासां क्रमादिप्रोहिपुनातुमा
 ३. उभगवते दीप्ति सहितायनमः पौषमासि दिवापापमज्ञानाद्ज्ञानतः कृतं तस्मान्मांदांति संहितः पुनातु भग
 वानरविः ४. उभगवते गभस्ते प्रकाशासहितायनमः माघे मासि दिवापापमज्ञानाद्ज्ञानतोपिवा तस्मात्प्रका
 शयासादीं गभस्ते रव्यपुनाहिमां ५. उभगवते मन्वे मरीच्यासहितायनमः फाल्गुने यद्विवापापमज्ञानाद्ज्ञानतः
 कृतं तस्मान्मरीच्यासहितो भानुर्मासि सर्वदा वतु ६. उभगवते प्रभाकराय तत्पत्न्यासहितायनमः वैश्वे प्रियद्विवा
 पापमज्ञानाद्ज्ञानतोपिवा तस्मात्प्रभाकरो देवस्तत्पत्न्यासहितो वतु ७. उभगवते दिवाकराय पश्चिर्मासहिताय
 नमः वैशाखे मासि पयःपापमज्ञानाद्ज्ञानतः कृतं तस्मादिवाकरो देवः पश्चिन्त्यासहितो वतां ८. उभगवते धर्मपिंह
 रव्याहासमेतायनमः ज्येष्ठे मासि दिवापापमज्ञानाद्ज्ञानतोपिवा हव्यवाहासमेतो मां तस्माद्धर्मः सदा वतु ९. उ
 भगवते तपनाय तेजोवती संहितायनमः आषाढे मासि पयःपापमज्ञानाद्ज्ञानतः कृतं तेजोवर्यासमेतो वै तस्मान्मां तप
 नावतु ११. उभगवते वरुणाय सत्यभामासहितायनमः श्रावणे मासि पयःपापमज्ञानाद्ज्ञानतः कृतं तस्माद्रपु
 नातु मां वरुणसंयुतस्सत्यभामया १२. ततः श्रवते नेन कांस्यपात्रे द्वादशपत्रं पञ्चानिर्मायतत्र राजतं चंद्रविंभि
 धाय पूजां कुर्यात् उभगवते द्विजराजाय पूर्वभाद्रपदासहितायनमः मासि भाद्रपदे पापमज्ञानाद्ज्ञानतः कृतं
 पूर्वभाद्रपदायुको द्विजराजो वताततः १. उभगवते विधवे श्रध्वेर्नासहितायनमः मासे चाश्वशुभे पापमज्ञाना
 द्ज्ञानतः कृतं विधुर्भाभगां तस्मादश्विन्यासहितो वतु २. उभगवते कुंजराधराय कृतिकसाहितायनमः कार्ति
 के मासि पयःपापमज्ञानाद्ज्ञानतः कृतं तस्मान्मां कृतिकायुक्तः पुनातु कुंजराधरः ३. उभगवते मृगाकाय सुगशी

पांनिवायनमः मार्गशीर्षे नयापापमज्ञानादज्ञानतः कृत तस्मान्मृगाशिरयुक्तमृगाकत्वंपुनोहिमां ४ उभग
 वतसुधाशेषपुण्यसहितायनमः पौषमासिचयत्पापमज्ञानादज्ञानतः कृत तस्मात्सुधांशुर्भगवान्पुण्ययुक्तः पुनानुमां
 ५ उभगवतेइदंवेमयासहितायनमः मार्घमासिचयत्पापमज्ञानादज्ञानतः कृत तस्मान्मघासमायुक्तइदुर्मभवता
 त्सदा ६ उभगवतेकुमुदबांधवायपूर्वाफाल्गुणीसहितायनमः फाल्गुणमासिचयत्पापमज्ञानादज्ञानतः कृत तस्मा
 त्पूर्वाफाल्गुणीत पायांक्कुमुदवाधवः ७ उभगवतेचंद्रायचित्रासहितायनमः चैत्रमासिचयत्पापमज्ञानादज्ञानतः
 कृतं चित्रयासंयुतस्तरमान्माचंद्रः सर्वदावतु ८ उभगवतेउषधीशायविशाखासहितायनमः वैशाखमासिच
 यत्पापमज्ञानादज्ञानतः कृतं तस्माद्विशाखासहित उषधीशः पुनानुमां ९ उभगवतेनिशाकरायज्येष्ठ्यासहितायन
 मः ज्येष्ठमासिचयत्पापमज्ञानादज्ञानतः कृत तस्मान्निशाकरेद्वेज्येष्ठ्यासहितोवतु १० उभगवतेसुमनेसपू
 र्वाषाढासहितायनमः आषाढमासिचयत्पापमज्ञानादज्ञानतः कृत तस्मान्मांसुमनादेवः पूर्वाषाढायुतोवतु ११ उभ
 गवतेहिमांशवेश्वरासहितायनमः श्रावणमासिचयत्पापमज्ञानादज्ञानतोपिवा हिमाशुर्भगवत्स्तरमान् श्वरायनयु
 तोवतात् १२ उभगवतेपुरुषोत्तमयासहितायनमः मलिमल्लवेचयत्पापमज्ञानादज्ञानतः कृत यस्यात्प्रा
 तिसमायुक्तपातुमांपुरुषोत्तम १३ ततः पृथगतिथिः पूज्या इत्येवंपूजाविधाय स्तोत्रपाठादिनाहः शेषर्नीत्वारत्रौजा
 गरणकथाश्रवणादिकविधाय प्रातःस्नात्वा मंडलेदेवतापूजां विधाय गृह्योक्तविधिना भिरुथायन विधाय
 ब्रह्मणोवरणचक्रवा अन्यधानांतमन्निकार्यं यथाविधि कुर्यात् ततोमंडलेदेवतामंत्र्यहमंत्रैश्च होमसपाद्य इदं
 विष्णुरिति मंत्रेणाष्टोत्तरशतमाहुतः पायसाज्यद्रव्येण तैलाज्यद्रव्येण आहुतेन तिमत्रेणाष्टोत्तरशताहुतीर्हुत्वा
 पुन पायसाज्यद्रव्येणाप्यायस्वेतिचद्रमंत्रेण हुत्वा ततः सकलहोमशेषं समाप्य स्थिरकूर्द्धोमांने अग्निदेवं

पूर्णाहुतिं च कृत्वा आचार्यैः संपूज्य सर्वतोभद्रस्थकलशप्रतिमादिकं पठित्वा चार्योपदत्त्वा व्रतपूर्तये शययादानं
 गोदानं च विधाय यथाशक्ति ब्राह्मणान् संपदं दक्षिणादिभिः संतोष्या शिष्यगृहीत्वा भूयःसं दक्षिणां दत्त्वेष्टजनेः स्
 हभुंजति इति सोऽप्यपन चंद्रषष्ठीव्रतस्य अथ शुक्लादि-भावणमसि कृष्णससम्याशीतलाव्रतं तच्च मध्याह्नं पान्त्र्या
 कार्यम् तथा च माधवीये हारतिः पूजाव्रतपुसर्वेषु मध्याह्नं व्यापिनीति यिरिति अथ व्रतविधिः पासंपञ्चाद्युल्लिख्य
 समर्थैर्बन्धुदारादिभ्यः भावमर्तुं विधेयान्तिरसन् पूर्वैकवाधानिदुत्तरार्धे शीतलाव्रतं करिष्ये तथा च भित्तितोपचारैः
 शीतलापूजविधेय इति संकल्पं विधाय कलशं संस्थाप्य तदुपरि शीतलां पूजयेत् ॥ तत्र ध्यानं ॥ वदेहं
 शीतलादेर्वीरासमभयादिगंवरं मार्जनीकलशोपेतासुं पर्यालं कृतमस्तकां कुंभे संस्थापयेद्देवीं पूजयेन्नामं मंत्र
 तः शीतलेदहमेपापं पुत्रसौख्यफलप्रदे धनधान्यप्रदे देवि पूजां गृह्णान्मेरुते इति संप्राथम्यं शीतले शीतलां कां
 रे श्वरैर्बन्धुसुतप्रदं भावणस्यासिते पक्षे श्वरार्थं गृह्णान्मेरुते इत्यर्थं दद्यात् शीतले त्रान्नि पक्कानि दध्ना चैवानि
 तानि च नैवेधसर्वप्रकुर्यात्तद्वृत्तमि श्वचसुदरि कुमारैः सुभगाः सतपूजनीयाः श्रयस्ततः इति पूजाविधिः ॥ अथ
 कथा हेमाद्रौ भविष्यत्पुराणे श्रीकृष्ण उवाच प्रसिद्धं श्रूयतां रम्यं नगरं हरितनापुरं इंद्रद्युम्नश्च राजभञ्जपति
 लोकापालक धर्मकर्मविधानाय तस्य भार्या यशस्विनी क्रियानाम्नीच सा सास्राध्वीदानशीला प्रियंवदा बभूव प्र
 थमः पुत्रो महाधर्मतिनामतः वर्द्धते पितृवात् सत्यत्काले कन्यामर्जजन्तं द्वितीया च तया पुत्रो तस्या जाता गणोत्तमा
 पुत्री लक्ष्मणसंपन्ना शुभकरातिनामतः वटुवेषा पितुर्गोहे सवर्गा गणसुंदरी नास्त्रारूपेण सीवाल्लास्योत्तमं गुणविका
 सा मुद्रिकगुणोपेता पद्महस्ता प्रियंवदा वरांहि देहमानेन लक्ष्मीवान्मरूपवान्गुणैः समाप्य यौवजयाहप्राणिग्रहणपूर्व
 कं कदाचित् सा पितुर्गोहे जामातान् यत्नापच श्रान्तगामपरिजनैः स्वपुत्र्यान् यत्नोत्सुका प्रणम्य च पितुः पादौ स्नेह

रितंचारुहः। सितो तरुर्जोनयनायापिजामताकृतिप्रहः ततः साकन्यकाप्रोतापेतरं वाक्यमब्रवीत् रथमारुह्य
 हेतातयास्यासिरयपुरे गृहं तस्यापितेयुवावेदं परमोः शुभहेतवे पुत्रित्वसुरिथराभूत्वादिनमेकं वदंश्च मे कन्यो
 यय तातर्नन्नपरिज्ञातपदुक्ते पद्मयोनिना पातिव्रत्यसमो धर्मो नारतीह भुवनत्रये करिष्यामि व्रतयच्च त्वयोक्तमति
 शोभनं ततस्तांकारयामास शीतला व्रतमुत्तमं पूर्वाचने प्रयामास ब्राह्मणे वेदपारगः व्रतोपकरणेषु त्रैमूर्गां प्राप्तासिरो
 यरं शीतला पूजनाद्वैतार्तासाध्यासिरोवरं तत्र दृष्ट्वा तदामोहात्तडागं विधिसाधनं बभ्रामसावने शून्ये रमरं शीतला
 व्रतश्रुतिश्रुतां ययौ मोहाद्भयेन विपिनं महत् रमरं तीशोतलां वृद्धान् रोरूपां ददर्श सा सुवासिनि विजानीहि साध्या
 मंवरवाणिनि भविष्यति चिरं जीवामर्त्तते भर्तृवत्सले आगच्छ पूजनाध्यायदर्शयामिसिरोवरं तया सह गता सा ध्वेत
 डांगो विधिपूर्वकं पूजयामास शार्वाणो तोपयामास शीतला पूजयित्वा च तं देवं सुपथं गंतुमुद्यता शीतला यय
 रं गृह्य सह सख्या च प्रस्थिता ययौ सा दृष्ट्वा शेरप्ये स्वभर्ता केन वक्ष्यति सरोवरं समायातो न्ये प्रयत्नशतविग्रहः ब्राह्म
 णो निद्रया सुतः पूर्वकर्म स्वभावतः दृष्टो भुजगरूपेण संयुक्तः पूर्वकर्मणा दृष्ट्वा पतिविषह तं शीतला याः पतिव्रता वरं स
 गृह्य शालायां स्निग्धकरुणं बहू तयोस्तरुणदं पत्योर्भाग्यसौ भाग्यदर्शनात् रुदंती करुणं बालाया च यामास तद्भ्रतं याव
 त्पुत्रलांकाय जनसंघैः सुसंस्कृते कृशाणो तु सहैवावगंतुमिच्छामि बाह्विना तस्मात्सा हं प्रवेक्ष्यामि पावकं पतिना सह श्र
 नयिष्ये सुसंदिश्य मक्षयं द्रवांतरे तावद्दशार्तां देवी शीतलां वरदां शुभां शीतलोवाच ॥ वरसोक्तिमिदं त्वित्युक्तं भूतं
 धरवाणि शीतला व्रतकारिष्यावैधवं धनैव जायते स्वममूष्याप्यकटयाणि पतिसुसंगहनय बोधया शुभं ययौ
 व्रतवैधव्यनाशन इत्युक्ता बोधयामास भर्तारं सा पतिव्रताः तथैत्युत्थाय तद्भर्ता भूतं जीवमवाप्य च भर्ता पुमुदितं
 दृष्ट्वा तं प्रियां धीतकर्मणा दृष्ट्वा तमहदाश्चर्यं तदस्यासख्यायिनो जनाः सर्वे ते तस्मिन् जन्म ब्राह्मणैः परिवारिताः ब्राह्मणा

हा धर्मादृष्ट्वा प्रणिपत्य पातिव्रता पाचयामास माभूयो वैषण्यं च वियो गेता अन्यापि शीतलायास्तुतत्र नारी करिष्यति
 श्रवैषण्यमदारिद्र्यमविर्योगं रच भर्तृतः इत्युत्कांतं देवैर्वा शीतला कामरूपिणी शीतलायावरं लब्ध्वा जगामा यस्व वै
 रमन्ति प्रश्नानि वासप्रभविष्णुवंध्या समर्हणासाधित सर्वभंगाला प्रसादमासाद्य च शीतलया निरयो रसवापा र्वतिवद्भूव
 इति भविष्योत्तरे शीतला सप्तमं व्रतं श्रय शीतलामंजजप विधिर्भर्या तं ज्ञे अस्य श्रीशीतलादेवी मंत्रस्य उपमन्य ऋषिः
 छहर्तृ छंदः श्रीशीतलादेवता उं वां जं ह्रीं शक्तिः श्रीकालकं श्रीशीतलदेवी प्रारपथं जपे विनियोगः श्रयन्य
 सः ऋषिः शिरसि छंदो मुखे देवता हृदि वीजं गुह्ये शक्तिः पादयोः कीलकं नामौ विनियोगः सर्वो गे
 न्यापकत्वेन न्यस्तव्यः श्रयकरपडंगन्यासः ह्रां श्रां १ ह्रीं श्रीं २ हूं श्रू ३ हूं श्रै ४ हूं श्रौं ५ हूं श्रं ६
 ॥ ध्यानम् ॥ दिव्या ससंमार्जः निकांच सुपूँक रद्वये स इधर्ता विनेत्रां श्रीशीतलां सर्वलजां प्रशरं पौरका गरागस्त्रजम
 चं यामि १ उं ह्रीं श्रीं शीतलायै नमः इति दश लक्षणपेत् पायसे नदशांशहोमः तद्वशां शो नतर्पणं तद्वशां शे
 नमार्जनं कुमारि विप्रभोजनं चकार्थं विस्फोटकशान्तिर्भवति श्रयः पूजायं जं श्रष्टदलं पद्मं चतुर्द्वारैरेतविर
 चय कर्णिकाया पडंगानि संपूज्य मध्ये मूलेन शीतला देवीं संपूज्य पञ्चेवेता देवताः पूजयेथ या उं ह्रीं श्रीं सुतंदायाः
 श्रीपादुकापूजयामिनमः १ उं ह्रीं श्रीं चंडिकायाः श्रीपा. २ उं ह्रीं श्रीं सुमालायाः श्रीपा. ३ उं ह्रीं श्रीं सुधायाः
 श्रीपा. ४ उं ह्रीं श्रीं मदविह्वलायाः श्रीपा. ५ उं ह्रीं श्रीं श्रामोदायाः श्रीपा. ६ उं ह्रीं श्रीं प्रमोदायाः श्रीपादु- ७
 उं ह्रीं श्रीं सुखदायाः श्रीपा. ८ चतुरस्त्रे पुद्गारेषु च इंद्रादीन् ८ पूजयेत् तद्वाह्ये वज्रादीनि श्रायुधानि ८ पूजयेत्
 श्रयमं जातरमुच्यते उं ह्रीं तं नमः शीतलायै विस्फोटकान्विता शय- २ वातं छेदय. २ दाहं रतं मय २ उं ह्रीं तं नमः
 शीतलायै स्वाहा ४८ इत्यनेन मंत्रेणापि जपेयथा शाक्तिकार्यः श्रय शीतलावाहनस्य नामानि रासभोगर्द्धभश्चैव स्मरे

वैशाखवाहनः शीतलवाहनचैव दूर्वाक्रंदनमंदनः एतानि खरनामानि शीतलमेतु यः पठेत् तत्सर्वदेहचोद्देशशीतलरु
 कनजायते अथ शीतला कवचं भैरवतिं च देव्युवाच भगवन् सर्ववेता त्वलोकानां हितकारकः देवादिदेवदेवस
 र्वलोकनमस्कृतः श्रीमान्सर्वकलाभिज्ञः सर्वतंत्रविचक्षणः देव्याः श्रीशीतलायाश्च कवचं ब्रूहि भैरव ईश्वर उ
 वाच शृणु देवि प्रवक्ष्यामि रहस्यं सुरार्दुलं कवचं शीतला देव्या जगन्मंगलकाभिधम् पठनाद्वारणाद्यस्य शुभं भवति स
 दैतः श्रीजगन्मंगलस्यास्य कवचस्य ऋषिः शिवः छंदो नुष्टुप् समाख्यातं देवता शीतलेरिता लक्ष्मीर्वाजंपराश
 किः कामराजस्तु कोलकं बालानां देवि रक्षार्थं विनियोगः प्रकीर्तितः उं अस्म्य श्रीशीतला देवी कवचराजस्य सदा
 शिवः शिवरत्नपुच्छदः श्रीशीतला देवी देवता श्रीवीजं ह्रीं शक्तिः क्लीं कोलकं बालानां विरुकोटकरोगशान्तये
 पाठविनियोगः ॥ ध्यानं ॥ उवादिद्वन्द्वनां चतुर्भुजां शक्तिपाशपरिघां कुशाग्रं हारिणीं श्वगतां सितं वरांशो
 तलां भगवतीं हृदि स्मरेत् एवं ध्यात्वा कवचं पठेत् उं ह्रीं श्रीं शुभं करे पातु मस्तकं चंद्रशीतला ललटं सुकुमारां
 गीधुर्वैद्यं ह्लादिचारिणी नेत्रे मे पातु मातंगी श्रुती मे छिन्नमस्तका नासं मे पातु चामुंडा पायादो धौ सुरेश्व
 री मुखं मे पातु सुमुखं दंतान मे रक्तदंतिका जिह्वां मे वालामुखी पातु कंठं काली मे मावतु रक्तदंता च मे रक्तं
 धौ बहू मे वगला मुखी हस्तौ क मलहस्ता व्याघ्रखात्मे मे भैरवश्वरी वक्षो मे पातु वाराही रुतनौ पातु मनोन्मना
 पाण्डुरी पीतांबरि पातु छंदी लस रस्वती शिश्रमे भगमाला व्यात्मे मूढं महिषघातिनी गुह्यं मे गुह्यकेशानी ऊरु मे भुव
 नेश्वरी जान्ते निजया पातु जंघे मे पातु भैरवी गुल्फौ मे पातु वोरेशी पादौ चिपुरं सुरेशी विरुमारितं च परस्थानं य
 दं स्थानं नाम वर्जितं तत्सर्वं पातु मे निरर्थं विद्येयं श्रीदशाक्षरी पादादिमूर्धपर्यंतं सर्वां भस्मं धिसंयुतं शिरसः पादप
 र्धं तस्मात्तलापातु मे वयः रणे राजकुले द्यूते विवादेशाच्च विग्रहे मारी भये च दुर्भये श्री ह्रीं क्लीं शीतलावतु पूर्वमां पातु ब्रौ

ब्राह्मिण्यहो वैष्णवितथा दक्षिणे उमहे शानो एहे ह्रीं नैतवे र्हेतु पश्चिमे र्ही चर्को मारी वायव्ये ह्रीं त्रिं सिं हि का उत्त
 रे पौंडरीपाय दै शाने श्रीं शिवाय वज्र र्ध्व र्ध्व र्हीं उग्र तारा पात्वयो मे पराजिता प्रभाते पातु मां बाला मध्याह्ने त्रिपुरावतु
 सायं सरस्वती पातु निशीथे भद्र कालिका सर्वत्र शुभदा पातु र्हे ह्रीं श्रीं र्हीं दशाक्षरी इतीदं कवचं गृह्ये नग्नम्
 गलकाभिध शीतलायाश्च सर्व र्भरहस्यं मम पार्वति सर्वं भज मर्धे दिव्यं सर्वसिद्धिप्रदायकं पठेद्वा पाठयेद्वापि
 कवचं देवदुर्लभं रोगो वमुच्यते रोगाद्वै मुपेत वचनात् नाग्निर्भो र्ध्व रे पौंडरीकाय ते परमेश्वरि बालानां पूर्ण
 हितानां च पठेद्वा पाठयेद्वादि सस्यो रोगमुक्तर तु ज्ञायते सुभगः शिवे कुकुमालक करतुरीर सैर्दिविरवेदिने विलि
 रयकवचं दिव्यं पूजायै च्चाद्य शीतलां भवत वंदन पुण्यैश्च सितवस्त्रेण पवाति धूपदीपादि नैवेद्यैः क्षीरेण तर्पयेत्ततः
 धारयेद्योपिकवचं मृत्पुत्रासोपि जीयति शतावर्तं पठेत् यस्तु दशावर्तं व्रती शुचिः तस्य देवी रुक्मिणी देवमतिवहित का
 रिणी इतीदं कवचं पुण्यं शीतलाया रहस्यकं गोपनीयं गुह्यतमम देयं यस्य कस्याचित् ॥ ७ ॥ इति श्री भैरवी तं

त्रेयीतला कवचम् ॥ इति भाद्रकृष्ण सप्तम्यां शीतला सप्तमी व्रतम् ॥

अस्यामेव वाराहपुराणे कं पुत्र प्राप्ति व्रतं तत्र विष्णु संपूज्य गोपाल मंत्रेण सद्यैः कृष्ण तिलै रष्टम्यां होमं कृत्वा ब्राह्म
 णा न संमोऽथ विल्वपत्राशान पूर्वकं स्वयमपि पड्ड संभुजीत एवं सर्वा सुकृष्ण पक्ष सप्तमी पुव्रतं कुर्वीत वरसरति गोपुग्मं
 दद्यात् पुत्रप्राप्ति र्भवतीति पुत्रसप्तमी व्रतम् ॥ अथ भाद्रकृष्ण षष्ठ्यां दशाफल व्रतं नारदीये नमस्वस्याऽऽसेताष्ट
 म्यां दशाफल मिति व्रतं उपवासं च संकल्प्य ज्ञात्वा कवाचनित्यकं तुलस्याः कृष्ण वर्णाया दलै र्दशाभिरर्चयेत् कृष्णं
 विष्णु तथानंत गोविंदं गरुड ध्वजं दामोदरं हर्षा केशं पद्मानं महर्षिभुं एतैश्च नामभि र्ति त्यं कृष्ण देवं समर्चयेत् नम
 र्कारततः कुर्वाद्भक्तानां व्रतमुत्तमं आदौ मध्ये तथा च त्रितोमं कुर्याद्विधानतः कृष्ण मंत्रेण जुहुयाच्च कृष्ण षोडशं

होमांतविधिनासम्पन्नाचार्यपूजयेत्सुधीः सौवर्णोत्तमपात्रमपमयेवेणुपात्रके तुलसीदलंसुवर्णेनकारयित्वासुलस
 एं हेमवाप्रतिमांकृत्वापूजयित्वाविधानतः विधायप्रतिमांतत्रयाचार्यानिवेदयेत् दातव्यगौःसवरसाचवस्त्रा
 लंकारभूषिता दशाईकृष्णदेवायपुरिकादशचार्ययेत् तच्चदद्याद्विधिज्ञायस्वयंवाभक्षयेद्भती वायनंचप्रदातव्यंय
 धायकिद्विजोत्तम दशमेन्हिततोमूर्तिसद्व्यंगुरवेर्पयेत् ज्ञातेतदशविभेदः प्रत्येकं दशपूरकाः दद्यादेवंदशादं तु क
 त्वाव्रतमनुत्तमं उद्याध्यविधिनाभूयस्सर्वकामसमन्वितः श्रुतेकृष्णस्वसायुजंलभतेन, जसंशयः इदंशुष्ठादिश्रव
 णकृष्णहृन्पादशाफलव्रतं तत्रास्थविधिः ॥ ध्यान्म ॥ तमद्भुतंवालकमंबुजेक्षणं चतुर्भुजंशंखगदाद्युदायुधं
 श्रीवत्सलक्ष्मंगलशोभिकोरुतुभंपीतांबरसांद्रपयोदसौभगं महाहैवंदूर्यकिरिटकुंडलविवपापरिवक्तसहस्रकुतलं
 उद्दामकाच्यंगदभूषणादिभिर्विरोचमानं वसुदेवकेशत ॥ १ ॥ श्री. गोपालकृष्णपूजनमः ध्यायामि चारुदेवायश्राव
 हयामि शेषशायिने आसनं तीर्थपादाय पाद्यं नंगजनकायश्रद्धं यमुनावेगसंहारिणे आचमनं नित्यमुक्तायपं
 चामृतस्नानं कृष्णायशुद्धोदकस्नानं पीतवासिनेवल्लं यज्ञप्रियायपद्मेपर्वतं सर्वेश्वरायनंद्य आद्योक्षजायाक्षतः क
 लाप्रियाय पुष्पाणि तुलसीदलानि च तर्तंगपूजां कुर्वत् कृपायनमः शिरःपूजयामि विष्णुवेनमः
 मुखपूजः हरयेनमः कंठपूजः शेषशायिनेनमोवाहूपू० गोविंदायनमोहृदयपू० गरुडध्यायानमः नाभिपू०
 दामोदरायनमः गुह्यपू० हृदयेकेशायनमः कुरुपू० पद्मनाभायनमः पादौपू० दर्पेद्रायनमः सर्वानंगपूजः
 पारिजाताः हरकाय धूपं ज्ञानप्रदायदीपं चक्रिणे नैवेद्यं पद्मनाभाय नीराजनं पूर्णफलं तांबूलं
 इदंफलमितिफलं हिरण्यगर्भगर्भरश्मिमिति दक्षिणा देवदेवनमस्तेरतुभक्तप्रियकृपानिधे
 तद्वयवयासांहतप्रभो इत्यर्थं त्रिलोकनाथोदेवयारसर्वभूतदानिधिः दानेनानेनसुप्रीतोभयदिवहसदानम

वायनं श्रीकृष्णः प्रतिग्रहणाति श्रीकृष्णो वैददाति च श्रीकृष्णस्तारको भूम्पां श्रीकृष्णापुनर्मानमः संसाराण्यमन्ना
 नांतराणां पापकर्मणां इह मोक्षफलत्वावाप्तिं कुरुष्व पुरुषोत्तम इति ॥ अथ कथा सूत उवाच ॥ ब्रह्म
 सृष्टः सर्वतो निपारण्यवासितः पुराकृतयुगस्यादौ कृष्णदेवेन भाषितं तद्गतं प्रवक्ष्यामि सांगोपांगं मुनीश्वरः
 पुरा वैदपारस्यातिपांडवाः कौरवास्तथा सूतप्रचक्रिरे सर्वेष्वनमानेन मोहिताः निर्जिताः पांडवा दुःखाद्वनं प्राप्सुर्मही
 श्वराः कुंती विदुरो हेतु संस्थिता सुमहायशाः तच्छ्रुत्वा कृष्णदेवोपि कृपया परयायुतः आश्रयौ गच्छा रूढो विदुरस्य
 गृहं प्रति तत्रापश्यन् महातेजाः कुंतीं पुरमदुःखितां विदुरेणाचिंतः कृष्णः कुंतीं च बाह्मकितः नत्वा ह कुंतीं च द्वा
 र्वापश्यन् मया विडं वयन् त्वपुत्रास्तु महादुःखं प्राप्सुते गहने वने तवापि सुमहद्दुःखं सर्वदा तन्मसापि यं कुरु
 वाच ह पीके शमहावाहो महादुःखेन कर्षिताः कृपया परयादेव रक्षिता वयमोदशाः समचैव महादुःखं त्ययिष्यात्
 ज संस्थिते मत्पुत्रास्ते महादुःखात् प्राविष्टा गहं वनं कृपया विदुरे समसंभोजनं प्रथमं मितं ददाति प्रवहं कृष्णजी
 वनं मम दुःखदं गृहस्य पश्चिमे भागे वसाम्यं वं जनार्दन दधीता कौरवाणां हि सर्वेषां कुंमतिरुपधा इति तस्यावचः
 श्रुत्वा कृष्णः परममथर्षित दशाफलमिति रमा ततः तद्गतं कुरुमुद्रते कुंभयाच कस्मिन्काले प्रकतं वपतद्गतं केशव प्र
 भो वद मां प्रातिवेद्युको जगाद सा त्वेव श्वरः कृष्ण उवाच श्रावणस्यासिते पक्षे कृष्णाष्टम्यां निर्यायके दिवस्य ब्रह्म
 देवाद्यादुर्भवति केशवः तदग्रे दशगुणितं सूत्रं श्राव्य प्रपूजयेत् हस्ते वद्ध्वा तु तत् सूत्रं दशाहं व्रतमाचरेत् संसा
 रार्णवमश्नानां नराणां पापकर्मणां इहामुत्र फलावाप्तिं कुरुष्व पुरुषोत्तम ज्ञानेन हरेर कं वद्ध्वा दशवर्षं व्रतं चरेत् देव
 स्य पुरतो निवेद्य दशपद्मानि कारयेत् ततश्च शृणुयात् पुरायां कथं भितां शुभावहां तुलस्याः कृष्णवर्णाया दलैर्दशभि
 रचयेत् कृष्णविष्णुं तथान्तं गोविंदं परदध्वा जं दामोदरं हर्षां केशं पद्मनाभं हरिं प्रभुं एतैश्च नामाभिनिवेद्य कृष्णदेवं सम

चयेत् नमस्कारं प्रकुर्वीत प्रदक्षिणसमन्वित एवं दशादिनं कृत्वा ब्रतानामुत्तमं ब्रतं आदौ मध्ये तथा चांते होमकु-
 र्याद्विधानतः कृष्णमंत्रेण जुहुयाच्च रुणाष्टोत्तरं शतं ततो होमार्तविधिना आचार्यैर्पूजयेत्सुधीः सुवर्णताम्रपात्रे
 वा स एमये वेणुपात्रके तुलसीदलं सुवर्णेन कारयित्वा सुलक्षणं प्रतिमां च ततः कृत्वा पूजायित्वा विधानतः विधाय प्र-
 तिमं तत्र आचार्यार्यानि वेदयेत् दातव्या गौः स्वत्सा च बत्तालंकारभूषिताः दशाहोमे तु कृष्णाय पुरिका दशा-
 चापयेत् दापयेत् ब्राह्मणाय स्वयं भुक्तयेव च वायन्तु गृहणीष्व सर्वा परस्करसंयुतं ससारार्णवमज्ञानपाहि-
 देवकिर्नंदन ज्ञानेनोपापनं कृत्वा नमस्कृत्य क्षमापयेत् दक्षिणाभिर्घुतादेवि दत्तव्या कृष्णसन्निधौ दशोत्तेदश-
 विभेभ्यः प्रत्येकदश पुरिकाः एव दश सुवर्षे पुत्रतं कुर्यान्नरोत्तम एवं ब्रतव्ययादेविकर्तव्यं कृष्णसन्निधौ एव मुक्ता तु-
 ण्येन कुंती शुक्लामुदानीव ता उवाच कृष्णदेवं तं मम वित्तं न विच्छेत् प्रयुवा च हर्षीके शस्तवा वित्तमविष्यति एवमुक्त्वा यया-
 ष्णः कर्णं द्रष्टुमुदान्वितः कर्णोपि सुमहारमानं कृष्णं दृष्ट्वा प्रहर्षितः सिंहासनं ददौ तस्मै पायामध्वयं तथैव च कर्णोऽप्युवा-
 च देवेश किमर्थं तव चागमः उवाच कृष्णदेवो धृतवमाता तिदुःखिता कर्णे उवाच दुर्योधनभयात् कृष्णमातरं यान्यहं क-
 थं कथं वा दुःखिता माता प्रमुच्येत वदस्व मे श्रीकृष्ण उवाच सुवर्णे पात्रं संपूर्य पायसक्षीरसंयुतं प्रत्यहंत ब्रतव्यं
 चार्घ्यपुत्रके तव माता तथा प्रीता भविष्यति न संशयः एवमुक्त्वा तदा कृष्णेन जगाम हारिकं मुदा सकृदप्युवाच
 शतानि भक्तं तु वाप्यतः ततः श्रुत्वा कथां कर्णश्चक्रैः सर्वमहाशयः पंचमभ्यसमायुक्तं पात्रं स्वरूपेन कारितं शतानि
 भक्तसमायुक्तं विप्रहस्ते प्रदाय सः प्रत्यहं वै तथा कुंती पुत्रं दृष्ट्वा तिहर्षिता देवस्य सन्निधौ कुंती ब्रतं च केतुमकितः कृष्णे-
 न कारितं सर्वमभ्यासाद्य च वैश्रुवं कृष्णपूजां ततः कृत्वा कथां श्रुत्वा च पूर्ववत् उद्यापने द्वादश ब्रह्मणेभ्यो यथाक्रमं तु-
 लसीदलसुवर्णेन कारयित्वा सुलक्षणं प्रतिमां विष्णुभक्त्या परस्वर्णपात्रे निधाय च गोदानेन समायुक्तमाचार्यार्यमह-

सती कुटीरद्वैतदातवविष्णुर्नः प्रीयतामिति व्रतं दशसुवर्षपुत्रकारोद्यापन्नततः तद्गतस्य प्रभावेण तन्जाः समुपा-
गतः हत्वा शत्रुनम्रये सर्वा कृष्णस्य च प्रसादतः पुषिष्ठिरः सर्वमर्त्तमारवरान्पञ्चासवान्सुधीः प्रोवाचेद्व्रतं कुटीरौ-
पदीचपतिव्रतं दशाफलमिति रम्यतं कृष्णदेवेन भाषितं एवं सर्वमहादुःखं हि स्वर्गद्वयं स्वपुर्णिगतः व्रतस्यास्य प्र-
भावेण कृष्णस्य च प्रसादतः सर्वापि चक्रे महाभागान्द्रौपदीव्रतमुत्तमं तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कर्तव्यं व्रतजैः प्रभ-
स्य कुरुते नारीव्रतानामुत्तमं व्रतं सर्वान् कामानवाप्नोति विष्णुलोकं महीयते इदं व्रतं महापुण्यं व्रतानामुत्तमं स्मृतं
च दत्ताष्ट्राय तान् वै विष्णुलोकप्रदं ध्रुवम् ॥ इति भाविष्येत्तरे दशाफलव्रतम् ॥ अथारम्यमेवमाद्रकृष्णजन्मा-
ष्टर्या श्रीकृष्णजन्माष्टमीव्रतं ॥ तदुक्तं नारदीये ॥ कृष्णजन्माष्टमी चैषा स्मृता पापहरा तृणां केवलेनोपवासनेन त-
स्मिन्तजन्मदिने हरेः सप्तजन्मकृतापापान्मुच्यते नात्र संशयः उपवासो तिलैः स्नानाद्यादौ विमले जले सुदेशे मण्डपे
कुम्भे मण्डले खये सुधीः तन्मये कलशं रथाप्यनाम्यं वापि मण्यं तस्योपरि न्यसेत्पान्ताम्रतरुयोपरि स्थितं हे-
र्मावल्लुगान्छत्रां कृष्णस्य प्रतिमां शुभां पाद्याद्यैरुपचारैस्तु पूजयेत्स्निग्धमानसः देवकीं वसुदेवं च यशोदां तं देववच-
लं गोपांस्तथा गोपीर्नाश्च दिक्षु समर्चयेत् ततश्चारान्निकं कृत्वा क्षमाप्यनन्यभक्तिः तिष्ठेत्थैवाह्वरं त्रिपुनः संस्नापये-
द्धरिं पंचाभूतैः शुद्धजलैर्गंधाद्यैः पूजयेत्पुनः धान्याकंचयवान् चिनागरं शर्करां तथा सजीरं कंदूतं पात्रेनैव द्याविनिवेद-
येत् पुनरारान्निकं कृत्वा दशधारुपधारिणं विचित्रं पन्नं शशांकापद्व्यादर्थं समुपयते क्षीरोदसागरोत्पन्नं ह्यजिनेजसमुद्र-
वमृष्टाणां र्धमयादत्तरोहिण्याः सहितः शाश्विन् ततः क्षमाप्यदेवेशं शरां विशेषं नयेद्भर्ता पौराणिकैः स्नेहपाठैर्गीतवाधै-
रनेकधा ततः श्रमाते विप्रमण्यन्भोजयेन्मधुराजकैः दत्त्वा च दक्षिणां ते योगे विमुञ्जेत्तुष्टमानसः ततस्तं प्रतिमं विष्णोः स्व-
यं धेनुसमन्वितं गुरवे दक्षिणां दद्याद्द्विसृज्याश्चोत्तमस्वयम् दारापत्यसुहृद्गुरोर्वै कृत्वा विधानतः साक्षाद्गोदेन कम-

शीतिविमानवरमारिधतः नैवेनसदृशान्यन्नतमस्तिजगत्त्रयेकतेनयेनलभ्येतकेटिरेकादर्शफलम् अत्रप्रतिभादा
 नुरूपेणैतन्समान्वितंगोदानमुक्तं नुरूपेणैतन्तिलधेन्यादिदानप्रकरणेकं अथवासुवर्णदक्षिणाद्विधेननुयुत्ताप्रति
 मादेवइति अथजन्माष्टमीनिर्णायतेसाचामातमासपक्षेभावणकृष्णाष्टमी पूर्णिमातमासपक्षेमाद्रकृष्णाष्टमी उभय
 थाप्येकेव उभयविधोपिस्मर्तव्यवहारोदर्शयिष्यते साचद्विविधाशुद्धाविद्धाच तत्रशुद्धायामष्टौतत्रसप्तमीयोग
 रहिताशुद्धा सप्तमीयुक्ताविद्धा शुद्धाच त्रिविधासमान्यूनान्नाधिकत्रिति तत्रसूर्योदयादुदयपर्वतस्थितासप्तततेर्वा
 इतिदत्ता न्यूना तमतिकन्यग्रहताअधिका विद्धापिसमन्यूनानधिकमेदन त्रिधा तत्र शुद्धसमारोहिणीसहितातद्र
 हिताचेतिद्विविधा शुद्धाधिकतत्पूर्वदिनएवरोहिणीसहिता उभयत्ररोहिणीसहिता उभयत्ररोहिणीरहिताचेतिचतु
 र्विधा एवंशुद्धाप्यष्टविधा एवविद्धसुमापिरोहिणीसहितातद्रहिता विद्धन्यूनापिरोहिणीसहिता उभयत्ररो
 हिणीरहिताचेतिचतुर्विधा एवंविधाप्यष्टविधा उभयेषांशुद्धविद्धभेदानां मेलनेषोडशप्रकाराभवति द्वावन्यावांतर
 भेदौपथा अर्धरात्रेरोहिणीयुक्ताष्टमीजयतीत्येके द्वितीयातवमीयुक्ताष्टम्यांनुभवारसोमवारयोरन्यत्रोणयोगे एव
 नष्टदशप्रकाराजन्माष्टमीतत्रसक्तमौर्त्तिकसैश्वसर्वथापवासःकर्तव्यः नृधर्मासंस्मरणंकरयेन्नचमुत्तिसत्तमं ब्रह्मो
 ष्यजनिर्तपापंभुक्तेननसंशयः येनकुर्वतिजानांतःकृष्णजन्माष्टमीव्रतं तेमवन्निमहाप्राज्ञव्यालामहत्तिकानर्त्तं आ
 एणैवहुलेपक्षेकृष्णजन्माष्टमीव्रतं नकरोतिनरोपरस्तुभवतिब्रह्मराक्षसः अर्कवर्त्तरकयातिपावर्दिद्राश्चतुर्दश अर्वा
 तानागतंतेनकुलमेकोत्तरंशतं पातितंनरकेघोरेयोभुंकेकृष्णवासरे रटतीहपुराणानिभयोभयोमहामुने तथा कृष्ण
 जन्माष्टमीत्यक्तयेन्यन्नतमुपासते नामुर्वंतिशुभंकेचिदिष्टापूर्तमयापिवा आणैवहुलेपक्षेनकरोतिपुदाष्टमीकुरासु
 धाःकुरमुखाहिंसतिपमार्किकराः इत्यादिवाक्यैररण्यतपयायअन्नपातं चर्वेवपुतयानारिककृष्णजन्माष्टमीव्रतं

नकरोतिमहाप्राज्ञव्याल्यभिवातिकानने वर्षवर्षेतु कर्तव्यं तु द्वार्थैश्चक्रपाणिन इत्यादिस्कंदोदिवक्त्रेषु वीर्याश्रुतेश्च
क्षयमाणजयतीव्रतमपिनित्यं यद्वालेप्यच्चकौमार्यौवनवाहकतया बहुजन्मकृतं पापं हंति सेषो वितातिथिः सप्तजन्म
कृतं पापं राजन्यद्विविधं नृणां त्रैशाल्यतिगोविंदस्तिथौ तस्यां समाच्यतः उपवासश्च तत्रोक्तो महापातकनाशनः त्रयं व्यां
जगतां पालविधिनानात्र संशय इति विनिहपुराणवचने तथा शूद्रास्त्रे न तु यत्पापं श्रावहस्तस्य भोजने तत्पापं लभ्यते न र्भ
र्जयं व्याभोजने कृत इति स्कंदपुराणवचनेन तथा ब्रह्मश्रमसुरापश्रगोवधे स्त्रीवधोपि वा नलोको मुनिशार्दूलजयंती
विमृशस्य च नकरोति यदा विष्णोर्जयंती स भवंचतं यमस्य वशमापन्नः स हते नारकीं व्याधां जयंती वासरे प्राप्ते करो
त्युदरपूरणं स्वाद्यते तिलमात्रं तु यमद्वैतैः कलेवरम् जेभुंजति विमूढात्मा जयंती वासरे नृप नरकोत्तरं नास्ति द्वादशी
मपि कुर्वत इत्यादिवचनैश्च तदकरणे होषश्च पाण्डु श्रावहस्तस्य भोजने श्रावहस्तस्य भोजन इत्यर्थः जन्माष्टमीव्रतं
कान्यमपि फलश्रवणात् तथा च स्कान्दे व्रते नाराधयेद्वेशदेवकोसहितं हरिं त्यक्त्वा यमपथं योरयाति विष्णोः परंपदं
जन्माष्टमीव्रतं यैश्च कुर्वति नरोत्तमाः कारयंत्यथवा लोकाच्छर्मस्तेषां सदस्तिथता स्मरणं वा सुदेवस्य मृदु काले भ
वेन्मुने सिध्यति सर्वकान्यानि कृते जन्माष्टमीव्रते इत्यादि तथा जयंतीव्रतमपि कान्यं महाजयार्थं कुरुतां जयंती
मुक्तेऽनघ धर्ममर्थकामं च मोक्षं च मुनिपुंगव ददाति वांछितानर्थान् ये चान्येऽप्यतिदुर्लभा इति स्कंदोदौ फलश्रुतेः
तथा भविष्योत्तरे जयंती कल्पे अपि प्रतिवर्षं विधानेन मद्भक्तो धर्मनंदन नरो वा यदि वा नारी यो कं फलमाप्नुयात् पुत्रसं
तानमारोग्यसौभाग्यममृतं तुलं भेत्तु इह धर्मरतिर्भूत्वा मृतो वै कुठामाप्नुयादित्यादि तत्रादौ जयंतीस्वरूपं तावन्निरूप्यते
माधवीये विष्णुधर्मोत्तरे रोहिणी च यदा कृष्णपक्षेष्टम्यां द्विजोत्तम जयंती नाम सा प्रोक्ता सर्वपापहरातिथिरिति सन
त्कुमारसंहितायां शृणुष्व आवाहीतो राजन कश्यपानंतं पयानघ श्रावणस्य यमासस्य कृष्णपक्षम्यानराधिप रोहिणी यदि

लभ्येत जयंतीनामसातिथिः स्कांदे प्राजापत्येन संयुक्ताऽश्वमी तु यदा भवेत् श्रावणे बहुलं सा तु सर्वपापप्रणाशिनी जयं
 पुर्यंचकुरुते जयां पुर्यांचतां विदुरिति शिवपुराणे पित्रिववाक्यं शृणुवत्स प्रवक्ष्यामि अश्वमी भेदनिर्णयं श्रावणे कृष्ण
 पक्षस्य यदा ह्यष्टिर्धर्दा भवेत् तदा जन्माष्टमी स्याता स न पूर्णा सा प्रकीर्त्ता रोहिणी ऋक्षसंयुक्ता जयंती सा तु कथ्यते
 वसिष्ठ उवाच श्रावणेवानमस्येव रोहिणी सा हिताष्टमी यदा कृष्णानरैर्लब्धा सा जयंती तिकीर्त्ता श्रावणेन भवेद्योगो
 न भस्येत्तु भवेद्भुवं तयोरभावे योगस्य तस्मिन् वर्षे न स भवद्वाति अत्र श्रावण इति मुख्यः कल्पः नभस्योऽनुकल्पः
 यद्विधा श्रावणे यद्विधानमस्येव सर्वथा पुरोहिणी कृष्णजन्माष्टमी योगजयंतीत्येतद्विवादं पुराणांतरेषु रोहिणी च य
 दा कृष्णपक्षे षट्म्यां द्विजोत्सव जयंतीनामसा प्रोक्ता सर्वपापहरातिथिः अत्र च यद्यपि सामान्यतः कृष्णाष्टमी रोहि
 णी योगजयंतीत्युक्तमिति तथापि पूर्वोक्तवचनविषयपर्यालोचनपात्रत्वाष्टमीपदस्य जन्माष्टमी परतया नैनापि वच
 नेन जन्माष्टमी रोहिणी योगस्यैव जयंतीत्वमुक्तं अत्र केवलेनोपवासेनैति वाक्ये केवलोपवासस्य फलसंबंधप्र
 तीतिरुपवास एव प्रधानं पूजादिः स्फुटफलसंबंधानवगमत्तदंगत्वं तस्यामभ्यर्चनं शौरैर्हतिपापं विजन्नामि
 त्यादिरनुतिमात्रमिति प्राग्बधः उपवासः पूजा चैव मुख्यं प्रधानं जन्माष्टमी दिने प्रासद्वति स्कांदात् अर्द्धरात्रतुरे
 हिण्यां यदा कृष्णाष्टमी भवेत् तस्यामभ्यर्चनं शौरैर्हतिपापं विजन्मजं सोपवासो हरेः पूजां कृत्वा तत्र न सार्द्धती
 ति भविष्यपुराणाच्च तयोरिव फलसंबंधावगममादितिकालतत्त्वविवेचने अत्र कोचित् यत्तु मयूखं सोपवासो हरेः पूजा
 मिव यत्र मासि भाद्रपदे षट्म्यां कृष्णपक्षे ऽर्धरात्रके आशांके त्वपराधिरुपे ऋक्षरोहिणी संज्ञके योगे स्मिन् च सुदेवादिदे
 यको नामर्जा जन्तु तस्मान्मां पूजयेत्तत्र शुचिः सम्यग्गुणोपेतः इत्यादावुपवासस्य गुणत्वप्रतीतिः सद्गोधाव
 तीत्यादि वक्त्रलसंस्कारः पूजैव प्रधानमिति तदापाततः केवलेनोपवासेन तस्मिन् जन्मदिने शुभे सप्त जन्म

कृतत्वापान्मुच्यतेनात्रसंशयइतिवचनेन केवलोपवासस्यफलसंबंधश्रवणात् अर्द्धरात्रेतुरो हि एषांयदाकृष्णाष्टमा
 भवेत् तस्याभ्यर्चनंशौरैर्हृतियाभिजित्मज्जमित्यत्रपूजायाः केवलायाएव जपंत्यामुपवासश्चमहापातकना
 शनः सर्वकार्यमहाभागपूजनयिश्चकेशवइतिमविष्यद्विष्णुधर्मयोरप्येकवाक्ये फलसंबंधश्रवणाच्च अतएव
 प्रयोगभेदकल्पनापत्तिरपिपरास्ता यत्राप्येकैकस्यश्रवणं तत्राप्यपरस्योपलक्षणीयत्वाच्च सोपवासोहरेः पू
 जामित्यत्रशुचिः सन्ध्यापूजितइत्यत्रचोपवासस्यविशेषणत्वेनोपादानेऽपि प्राधान्यंनविहन्यते यजतावहेशवत्
 एवंचसति वासुदेवसमुद्दिश्यसर्वपापप्रशान्तये उपवासंकरिष्यामिऋष्णाष्टम्यांनभस्यके इतिमविष्येकैसंक
 ल्पवाक्ये यदुपवासमानप्रहणं तत्पूजाया अप्युपलक्षणं विध्यनुसारित्वात्संकल्पः एवंसतिवासुदेवंसमुद्दिश्यैव
 प्यांजरुयेनोक्तमिति पूजायात्तस्योद्देशत्वाद्युपवास उद्देश्यानपेक्षणात् वासुदेवशब्देन तत्प्रीतिलक्षणायाव तदेपक्ष
 योजन्यउपवासपदएव यथाश्रुततदन्वयायै पूजालक्षणायामुक्तत्वात् उपवासोपसर्जनकपूजालक्षणायांच व
 सुदेवंसमुद्दिश्यैवस्यविशेष्यपूजान्वयोपपत्तेः अतएवद्वितीयसंकल्पवाक्ये अर्चयित्वोपवासेनभोक्ष्येहमपरेहृनि
 इतिपूजायाश्चाप्युल्लेखः तस्मादुभयमपिप्रधानं स्मृतिकौरुमेतु मदनरत्नाद्युदाहृतमविष्योत्तरस्य जन्माष्टमीशा
 स्त्रे तावदालोच्यमाने कर्तृशतहृतदेवसर्वदेवैरनुष्ठितमित्युपक्रम्य प्रसंगेनापिभक्त्याव्रतंपश्येज्जनाकुलभिर्यु
 पसंहारात् जन्माष्टमीसप्तकव्रतस्यैव प्राधान्यमितिप्रतीयते व्रतशब्दश्च मानससंकल्पवाचित्वेन स्नातकव्रत
 प्रकरणेभिर्मुक्तैर्वार्यतः किंविषयक. ससंकल्पइत्याकांक्षायां यावत्थोत्तरालउपवासपूजादयः फलसंबंधित
 यानिर्दिष्टाः क्रियारतावर्योविषयत्वेनसंबध्यते तावद्विषयकसंकल्पस्य फलसवधो ज्ञायत एव सकलश्रुतीन
 जातेष्टिफलश्रुतीनामिवतात्पर्यायमात् संभवंति चैवंसतिसंकल्पगामन्नउपवासशब्देनप्रधानाक्रियाप्रकाशना उ

पवासोनामसेतिकतैव्यताकोभोजनसकल्पइतिहेमाद्रयादिभिरुक्तत्वात् तस्मात्सकल्पस्यैवप्राभान्यमिति ए
 तेनजयतीव्रतमपिठ्याभ्यर्त तत्रापिब्रतशब्देनैवोपक्रमोपसहारादिति नचैवमष्टमीरोहिणीतिवस्तिध्वचनेद्वरा
 न्नस्यमुख्यकालत्वाभिधानमनुपपत्तामितिवाच्यं मुख्यस्यकालइतितत्पुरुषापेक्षया मुख्यः कालः इतिकर्मधार
 यस्यस्यपत्त्याधिकरणन्यायेनौचित्यात् कालस्यमुख्यत्वं च स्वव्याख्याअसाधारणेननिर्णायकत्वमतो नानुपपत्ति
 रित्युक्तं अस्याश्च पूजायाः कालउक्तोविष्णुधर्मोत्तरे रोहिणीसहिताकृष्णामासिमाद्रपदेष्टमी सप्तम्यामर्द्ध
 रात्राधः कलयापिपदाभवेत् तत्रजातो जगत्तायः कौस्तुभीहरिरेश्वरः तमेवोपवसेत्कालंतत्रकुर्याच्चजागरं
 शब्दंरात्रेतुयोगोयतारपत्त्युदयेतथा निधनात्माशुचिः स्नातः पूजांतत्रप्रवर्तयेदिति वसिष्ठस्तु रूपमर्द्ध
 रात्रस्य मुख्यकालत्वमह अष्टमीरोहिणीयुक्तानिश्चर्द्धदृश्यतेयदि मुख्यकालः सविज्ञेयस्तत्रजातोहरिः
 स्वयमिति मुख्यस्य प्रधानस्य कालोमुख्यकालः श्रीभागवते दशमस्कंधे तृतीयाध्यायेऽपि ॥
 अथसर्वगुणोपेतःकालः परमशोभनः यर्ह्येवाजनजनमक्षं शांतक्षेत्रहृत्तारकमित्युपक्रम्यनिशीथेतमउद्धूतेजायमाने
 जनर्दने देवक्यादेवरूपिएयांविष्णुसर्वगुहाश्रयःआविरासीदित्यादिअजनजनमक्षरेशोहिणी यद्यपि त्रिकांडपूजये
 हर्वादेवारात्रौविशेषतःशब्दंरात्रेपिवेतथाप्यर्द्धरात्रकालावाच्छेदैव पूजा प्रधानं तथाचभविष्योत्तरे मासिमाद्रपदेऽ
 एभ्यांनिशीथेरुपपक्षगे शशांकैष्टपरशिश्वेऋक्षेरोहिणिसंज्ञके योगेस्मिन्वसुदेवाद्धिदेवर्कं मामजीजनत् तस्मा
 न्मांपूजयेत्तत्रशुचिः सभ्यगुणोपितः ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्याततोदयाच्छदक्षिणां हिरण्यमेदिर्निगावावासांसि
 कुसुमानि च यद्यदिष्टतमंतत्तत्कृष्णोभेप्रोयतामिति नारदपि संहितायामपि उपोष्यजनमचिह्नानिकुर्याज्जागरणं
 तुयः शब्दंरात्रयुताष्टभ्यांसोऽथमेवफलेलभेदिति एवंसत्यर्द्धरात्रेऽष्टमीसद्भव एवाचकार्यकालव्याप्तिरित्याभिधीयते

यत्तदेवाभिप्रेत्य विष्णुरहरूपे पठयते अर्द्धरात्रेतिरोहिण्यामिदयादितरिमन्त्ररात्रे पूर्वापरयामयोः क्रियत्य

रिमाणमपेक्षितमिदमपेक्षायामादित्यपुराणेदर्शितं अर्द्धरात्रादधश्चोदधैकलयापिपदभवेत् जयतीनामसाधोका
सर्वपापप्रणाशिनीति वराहसंहितायामपि सिंहैर्केरोहिणीयुक्तानभः कृष्णाष्टमियदि रात्र्यर्द्धपूर्वापरगा
जयतीकलयार्पेचेतिरात्रेअर्द्धरात्र्यर्द्धपूर्वश्चपरंचपूर्वापरे रात्र्यर्द्धचतेपूर्वापरेचतयोर्गच्छतिवर्तत इतिरात्र्यर्द्धपूर्वा
परगा योगीश्वरोपि रोहिणीसहितकृष्णामासेचश्रावणेऽष्टमी अर्द्धरात्रादधश्चोदधैर्मित्यदिकलयाश्रयति
सूक्ष्मत्वेनदुर्लक्षणास्त्वप्यपक्षान्तरमाह अर्द्धरात्रादधश्चोदधैर्मैकार्द्धघटिकान्वता रोहिणीचाष्टमीप्राह्याउपवा
सव्रतादिष्विति एकाचार्द्धघटिकान्ताभ्यामन्विता कलाद्यपेक्षार्द्धघटिकारथला तामपेक्षघटिकारथलातत्राय
मर्थः पूर्वभागवसानएकाघटिका उत्तरभागार्द्धैकेतिमिलित्वातन्निशीथयादवाच्यतावत्परिमाणंस्वैरपिसुल
क्षयत्वाभ्युत्थयः कल्पः तदसम्भवेघटिकार्द्धघटिकाऽन्वेष्टव्या तस्याश्रय्यसंभवे कलेति तत्रभुत्थयपक्षमभिप्रेत्यम
विष्णोत्तरनिशीथेकृष्णपक्षगङ्गायुक्त तच्च वचनं साकारयेनपूर्वमेवादाहर्तं अत्रजयत्पांचंद्रादधैरस्यावश्यकतेढव
त्वात्तरयचंद्रोदयकालीनत्वात्निशीथयोगः प्रशरतः एतदेवमाधवीयेविष्णुधर्मोत्तरेऽभिहितं अर्द्धरात्रेतियोगो
यमित्यादिसोयमर्द्धरात्रयोगोभ्युत्थयः कल्पः यस्तुक्लृप्ताहोरात्रयोगः सोयंभुत्थयतरः यश्च यदाकदाचि
दीपयोगः सोऽनुकल्पः सच वसिष्ठसंहितायांदर्शितः अर्द्धरात्रेतियोगोह्यसंपूर्णोभवेद्यदि मुहूर्तमप्यहोरा
त्रयोगश्चेत्तामुपोषयेदिति वासरेवानिशायांवायवस्वल्पापिरोहिणी विशेषेणनभोमासेसैवोपोष्यामतीषिभि
रिति योयंजयतीव्रतेयोगनिर्णयः सएवजन्माष्टमीव्रतेऽपिद्वष्टव्यः यस्मिन्वत्सरयोगोनास्तितास्मिन्वत्सरं ज
न्माष्टमीव्रतमेकमेवप्रवर्तते यदात्यपूर्वद्युः पुरेद्युर्वारोहिणीयोगस्तदाजन्माष्टमीजयत्यामंतर्भूताज्ञेया नतुज

न्माष्टमीव्रतपृथक्कार्थं तदुक्तं भाष्ये नैव यस्मिन् चर्षजयं चारुयोषो जन्माष्टमी तदा श्रंतर्भूता जयं चारुयादक्षयो गः प्र
 रास्तता इति मदनरत्ननिर्णयामृतं गौडैर्भैषित्यमतेष्वेवं निर्णयसिधौ हेमाद्रिरुतु रोहिणीसंयुतोपोष्यासर्वा
 यौषधविनाशिनो श्रद्धंरात्रादधश्चेध्वमिच्यमिपुराणादधंरात्र एव रोहिणीयोगस्य प्राशस्त्यान्मुहूर्तमपि ल
 भ्यतेत्यादिना चार्द्धंरात्रयोगेषु पपत्तेर्न जयंतीव्रताभितं किंच रोहिण्यामर्द्धरात्रेवेति विष्णुधर्मोक्तैः समायुगेतु
 रोहिण्यां निशीथराजसत्तम समजायतगोविंदो वासरूपी चतुर्भुजः तस्मात्तं पूजयेत्तत्र यथावितानुरूपत इति
 बह्निपुराणाच्चार्द्धंरात्रस्य कर्मकालत्वमवसीयते श्रतः कर्मणो यस्य यः काल इत्यादिवचनारपूर्ववैव प्राप्तिः परदि
 नैस मेपि रोहिणीयोगस्य न प्रयोजकता श्रन्यथा युधवारान्देरपितत्वापत्तेः किंच जयंती शब्दे रोहिण्यविशेषवचनः श्र
 भिजिज्ञामनक्षत्रं जयंतीनामशर्वरा मुहूर्तो विजयोनाम यत्र जातो जनाईन इति ब्रह्मांडपुराणात् तेन तद्योगिरोहि
 ण्यागौणत्वात्तत्र भेद इत्युच्यते इति स्थितं यत्तु निर्णयसिधौ रोहिणीयोगश्चाहंरात्रे चेतानामुपोषयेदिति वसिष्ठसंहि
 तोक्तेरित्याद्युक्तं तत्तच्छंभाधवाचार्यधृतवसिष्ठसंहितोकाष्टमीरोहिणीयुक्तेऽतिमुख्यत्वबोधकवचनविरोधात् पूर्वोक्त
 नाधवग्रंथविरोधाच्चेयत्वं तदेवं कर्मकाले निरूपिते वक्ष्यमाणव्यवस्थापयोगित्वेनैव बोधो निरूप्यते सचात्राति
 धृतं तद्वदष्टम्यादिवा प्रवेशस्यैव न किंतुरात्रिमात्रसर्वोपभवत्येव पूजारूपस्य प्रधानस्यार्द्धंरात्रसाध्यत्वात् श्रद्धः
 सुतिथयः पुण्या इति वचनाच्च श्रन्यत्रापि अष्टमीशिवरात्रिश्रद्धार्धरात्रादयो यदि दृश्यन्ते घटिकायारतुसर्वविद्याप्र
 कीर्तितेति इदमर्द्धरात्रात्पूर्वघटिकासद्रावे वचनं सर्वकृष्णाष्टमीसाधारणं जन्माष्टम्यात्तु कलासद्रावोपि पूर्वोक्त
 विष्णुधर्मोत्तरादिवचनेष्वभिहितः तदेव बोधे निर्णयिते संप्रति पूर्वोक्तभेदेषु व्यवस्थेयते तत्र शुद्धयोः समन्दूनयो
 रोहिणीसहितयोस्तद्वाहिनयोर्धानविवादः उत्तरदिनेऽष्टम्यभावात्तथा विद्वयोरपि समन्यूनयोर्न विवादः शुद्धान्तिका

विद्वाधिकाधायदान्यतरारिमन्त्रेयदिने रोहिणीसहिता तदा सैव ग्राह्या जन्माष्टम्यामवेदत्रकैलकारोहिणी
 तप जयतीनामसहोपाजपोष्यासाप्रयत्नतः सत्तजन्मकृतं पापं राजन्यद्विविधं नृणां तत्क्षालयति गोविं
 स्त्रितथीतस्यां सुभावित इति वन्हिपुराणवचनात् कृष्णाष्टम्यां कृष्णजन्माष्टम्यां कालतरविवेचने उत्तर
 दिनस्य रोहिणीयोगे निशीथव्यापिर्नामपि केवहुना शुद्धमपि पूर्वापरित्यज्योत्तरैव जन्मष्टमीं व्रते ग्राह्या ननु
 चार्द्धरात्रयकर्मकालत्वतावास्थितं कर्मकालव्याप्तिशस्त्रस्य च सर्वपेक्षया बलवत्त्वमुपादितमेव रोहिणीयो
 गे तु प्राशस्त्यात्कलातिशयमात्रं न तु तस्यानेर्णयोगाभिता नवर्भावध्वारादियोगवत् अन्यथा प्रेतयोनिगता
 नांतु प्रेतत्वं नाशितं नरैः यैः कृताश्चावेषेमासिञ्चष्टमीरोहिणीयुता किंपुनर्नृववारेण सोमेनापि विशेषतः किंपुनर्न
 र्वर्मायुकाकुलकेऽथारतुमुक्तिदेति पद्मपुराणवचनात्पूर्वयुद्धरात्रे रोहिणीयुक्तमप्यष्टमीं विहाय वृधवारोदि
 युकापराकर्तव्यस्यादिती श्रवणेऽप्यते कर्मकालव्याप्तिशस्त्रादेव प्रधानभूतायाञ्चार्द्धरात्रसत्त्वेन प्राप्तग्राह्यं दिवावाय
 दिवारार्वानास्ति चेद्गोहिणीकला रान्त्रियुक्तां प्रकुर्वति विशेषेण दुर्मयुतामिति वचनेन रोहिणीयोगाभावादिपयं क्रियते
 एवहितस्यार्थः दिवावच्छेदे न रात्र्यवच्छेदेन वा कलामात्रापि चेद्गोहिण्यष्टम्यानास्ति तद्वैवच्छेदस्य संपुना मर्द्दरात्रव्या
 पिनोमिति यावत् प्रकुर्वीत दिनद्वयेऽपि तादृश्याश्रमावेव हुरात्रिसमुत्तमत्तरां प्रकुर्वीतिति विष्णुरहस्योदिपदमर्द्दरात्र
 गततत्पराभितित्वयंतां शुद्धं तथात्वेव न्यस्यैवानर्थक्यप्रसगात् यदा हि शुक्लाप्यष्टम्यर्द्धरात्रवर्तमाना ग्राह्या तदरोहि
 णीसहितामुत्तरामिति किंच वचनेन मुहूर्तमप्यहोरात्रइति न च नेतु रपदैवहोरात्रसंवाधिया किंचिन्मुहूर्तप्रतीतिः उदये
 चाष्टमीकिंचित्तवर्मासकलादीत्यत्र य सूर्योदयप्रतीतिः तेन रोहिणीरहितया नान्निशीथव्यापिन्याश्रयवादेनान्निशीथ
 कएवरोहिणीयोगेन तु वृधवारोदिवत्प्राशस्त्यमात्रे तु प्रतीतिरित्यपि युक्तं रान्त्रियुक्तां प्रकुर्वीततामुपावसेदुपोष्यासा

प्रयत्नः स्यादिति धुनिर्णायकस्यैव प्रतीतिः शुधवारदि योगवाक्येषु तु प्राशस्त्यमात्रप्रतीतिरिति मयूखेतु यदा पूर्वद्वारे
 दिर्णारोहतांति शोऽयमाचतिथिः परे चूरोहिणीसहितानि शोऽथारुष्टकृतदा पूर्ववग्नाह्या कर्मकालशास्त्रस्य सर्वपेक्षया
 प्राक्तरपरस्य सर्वप्रणसिद्धत्वात् रोहिणीयोगे तु प्राशस्त्यात्फलतिशयमात्रं तु तस्य निर्णयोपयोगिता नवमीवृद्ध
 वारयत् नान्यथा प्रेतयोनिगता नामिति पाश्चात्तया च सा पूर्वचरद्वरत्रिभूतानां सरोहिणीमन्युष्टमीत्यक्ता बुधन
 यम्यायुता परेव कार्येत्यापयेनेति निर्णयसिधावपि यदा पूर्वचुर्निर्णयेष्टमीपररोहिणीतदा परे चूर्जयतीयेण स्य स
 रारपरैर्वेति माधवः तदुक्तेनैव यस्मिन् वर्षे नयं त्याक्येति पूर्वविद्धाष्टमीयातु ह्ययुदये नवमीदिने मुहूर्तमपि
 संयुक्ता संपूर्णसाष्टमी भवेत् कलाकाषामहर्नापि यदा कृष्णाष्टमीतिथिः नवमीसैव ग्रहास्तस्य रसतमी संयुगान्तर्ही
 ति पाश्चात्ते श्व केचित्तु हेमाद्रौ श्राष्टम्याः प्राधान्यात्तरयाश्च पूर्वचुर्कर्मकालव्यापित्वात् पूर्वव पाश्चितु पूर्वोहिति शी
 धं यदाष्टम्यभावस्तत्र तद्वैयं श्रतर्भवाकिरतु मुखैः प्रतिदर्शनमात्रमित्याहुः नत्वष्टम्याः कर्मकालव्याप्तौ विवायादिवेति
 वाक्ये रोहिणीयुताया प्राहृत्वे केवंचन कर्मकालव्यापिनीत्यक्ता पूर्वापरावात्स्यापि रोहिणीयुताया ह्येति वस्तुतस्तु त्र
 पवासद्वयं कार्यद्वयोर्नित्यत्वादिति स्थितं शुद्धाधिका यदा पूर्वस्मिन्दिने ति शीथेरोहिणीयुक्ता उत्तरदिनेऽपि तदुक्तदा
 पूर्ववग्नाह्या रोहिण्यामर्द्धरेत्रे यदा कृष्णाष्टमी भवेत् सोपवासोहरेः पूर्वाकृत्वा तत्र न सीदति विष्णुधर्मोत्तरवच
 नात् यदा तु शुद्धाधिका कार्यादि न ह्यस्याद्धरात्रं विहाय रोहिणीयोगस्तदापि पूर्ववग्नाह्या तरयाः सर्वाहोरात्रव्यापि
 वत्प्रथममतिक्रमेकारणभावाच्च यदा तु शुद्धाधिकादि न ह्यपि रोहिणीरहिततदाप्यहोरात्रव्यापि पूर्ववग्नाह्यादिव्या
 वेति यच्च नात्र विद्याधिका तु यदा पूर्वस्मिन्नेव दिने ति शीथेरोहिणीयुक्ता दिनान्तरे तु ति शीथं विहाय रोहिणीयुक्ता तदा पू
 र्ववग्नाह्या सतमी संयुताष्टम्यां ति शीथे रोहिणीयदि भविता साष्टमी पुण्यायावच्चंद्रादिवकराविति बह्विपुराणवचनात्

पद्मपुराणेपि कार्याविद्धापिसप्तम्यारोहिणीसहिताष्टमीतत्रोपवासं कुर्वीततिथिभातेचपारणमिति आदिष्यपुराणे
 चिनाश्वत्थनकर्तव्यं रातवमीसंयुताष्टमी कार्याविद्धापिसप्तम्यारोहिणीसहिताष्टमी तत्रोपवासं कुर्वीततिथिभातेचपारण
 मिति विष्णुधर्मसूत्रे जयंतीशिवरात्रिश्रकर्मभद्राजयान्विते कृत्वापवासंतिथ्यंततथा कुर्यात्तु पारणमिति जन्माष्ट
 मंजयंतीयाशिवरात्रिस्तथैवच पूर्वविद्धैवकर्तव्यातिथिभातेचपारणमिति जयंत्यापूर्वविद्धायामुपवासं समाचरेदिति
 गारुडाश्च यदातुविद्धाधिकोत्तरस्मिन्नेवदिनेति शीथेरोहिणीसहितापूर्वदिनेतुनिशीथंविहायरोहिणीतदोत्तरैवया
 ह्या मासिभाद्रपदेष्टम्यां कृष्णपक्षेर्दशमेकं शशांकं दृष्ट्वा शिश्वेभ्याजापत्यर्क्षसंयुते उपोषितोर्ध्वे द्विष्णुपश्योद्विं
 क्तयेति भविष्योत्तरवक्ष्यात् यदन्तिविद्धाधिकोद्विंशत्येव्यर्क्षरात्रोहिण्युकादिनद्वयेव्यर्क्षरात्रोविहायरोहिणीस
 हितवातदोत्तरैवयाह्या अविद्धायां तु सजायां जाते देवकेनंदनद्वयवचनात् वर्जनीया प्रयत्नेन सप्तमी संयुताष्टमी सं
 भ्रष्टापिन कर्तव्या सप्तमी संयुताष्टमी ब्रह्मवैवर्तेवचनात् हेमाद्रौ यदा र्क्षरात्रोद्विंशत्येव कलामात्रमप्यतिक्रम्याष्टमी प्रवृत्तारो
 हिणी च द्वितीयेति मुहूर्तेर्द्वैमुहूर्तं वा तदा द्वितीयेव याह्या तथा च स्कंदपुराणे सप्तमी संयुताष्टम्यां भूत्वा ऋक्षं द्विजोत्तम
 राजापत्यं द्वितीयेति मुहूर्तार्धं भवेद्यदि तदाष्ट्यामिकं ज्ञेयं प्रोक्तं व्यासादिभिः पुराणे पाश्चात्पि मुहूर्तेनापि संयुका सप्त
 मी संयुताष्टमी भवेत् किं पुनर्नैव मयुका कुलकोटयस्तुभ्युक्तिरिति तत्रैव पूर्वविद्धाष्टमी या तु उदयेन वमीदिने मुहूर्तं नापि संयुका
 संपूर्णा साष्टमी भवेत् कलाकाष्टमुहूर्तं प्रियदा कृष्णाष्टमी तिथिः नवम्यासैव याह्या सप्तमसंयुता नहीति यदाशु
 द्धाधिकया विद्धाधिकायां वा द्वितीयादिन एव रोहिणी योगः तदा प्राजापत्यर्क्षसंयुकेति विष्णुरहस्यवचनादुत्तरस्या
 याह्यं च प्रागुक्तं तस्या एव बुधवारोदियोगेन प्राशस्त्यातिशयोपि पूर्वोक्तः प्रेतयोनिगतानामिति पद्मपुराणे प्रदर्शितः
 निर्णयश्चेति यदास्वल्पपिसुर्वोदयेष्टमी साचरोहिणी युका उपरिसकलान्वमी बुधवार एवायुता भवति तदा सं

पूष्णमप्यष्टमीपरित्यज्यसेवस्वल्पाप्युपोष्या तदुक्तं ब्रह्मपुराणे उदयेचाष्टमीकिंचित्सकलानवमयादि भवेद्दुषे
 नसंयुक्ताप्राजापत्यर्क्षसंयुता अपि वर्षशतेनापिलभ्यतेवानवाविभोइति केचित्तु यत्तुमयूखे सोमेनेत्यत्रयुक्तं
 तु यद्गोदपयुतेत्युक्तं तन्मयं बुधवारसांनित्यात्सोमवारग्रहणौचित्यान्माधवमदनरत्नानिर्णयाभ्युतादिषुसोमपदेन
 सोमवारग्रहणाच्च नृसिंहपरिचर्यायामपि सोमपदस्यसोमवारत्वमुक्तं निर्णयसिधौतु उदयेत्यादिवचनं दाना
 दिविषयं उपवासाश्रवणादित्यनंतमद्वः उदयेष्वनृद्रोदये इति दीक्षिताः श्रव्येवंगौडारतु नवमं क्षयपरमिदं वचनं नव
 मसकलापदोतिभिष्योक्तेः एवंतत्पूर्वादिनेजयंत्यभावपरमित्याहुः जयंत्यादिसर्वापवादोयमित्याचार्यबूडाम
 एयादयः वयंतु सत्यं व्रतभेदः जन्माष्टम्युपवासः पूर्वद्युरेवं परेद्युर्यंतीव्रतत्वादुपवासद्वयं कार्यमित्यापि स्थितं यातु
 विद्वाधिका दिनद्वयेऽपि रोहिणीयोगरहितासायतुर्विधा पूर्वस्मिन्नेवदिने निशीथेवर्तमानोत्तरस्मिन्नेवदिने निशीथेव
 तंमाना दिनद्वयेऽनिशीथेवर्तमाना दिनद्वयेपितत्रावर्तमानाचेति तत्राद्ययोः पक्षयोर्यानिशीथव्यापि नोसैवग्राह्या
 दिवावायदिवारः ज्ञावितिवचनात् ततोयचतुर्थयोस्तत्तरैवग्राह्या बहुतरसंकल्पादिकर्मकालव्यापित्वात् वर्जनी
 यः प्रयत्नेन सप्तमीसंयुताष्टमीत्यदिवचनैः सप्तमीसाहितायाश्चष्टमीतिषेधाच्चैतिकृतमलं विसररेण यद्यप्यज्ञाहि
 तीयचतुर्थभेदोमाधवाद्युदाहृताष्टमीशिवरात्रिश्चेति वचनप्रतिपादितार्द्धरात्रात्पूर्वसप्तमीसंज्ञावरूपेव यमहणेऽनुप
 पन्नोतथापि विद्वापदेन प्रकृते सप्तमीमिश्रमात्रोपदानेनानुपपन्नौ श्रयन्तृसिंहपरिचर्यामतालिरूपे सुयौदयानुपरि
 पल्लमाणाष्टमीनिर्गमे सत्यामसत्यावारोहिण्याद्वितीयादिनएव जन्माष्टमीव्रतं कर्तव्यं उदयेचाष्टमीतिरकंदवचनात्
 ब्रेतयोनिगतानामिति पाश्र्ववचनाच्च सप्तमीविद्वातु सर्वथात्पद्वैवजन्माष्टमीपूर्वविद्वांसंश्रुतां सकलामपि विहाय नव
 मीशुद्धामुपोष्य व्रतमाचरेत् शुद्धांश्रुतहीनां पल्लवेवेतुविष्वेद्रसप्तम्याश्चष्टमीत्यनेन सुरायाविद्विनारपुष्टंगानां भः

कलशयथेति वर्जनीयाप्रयत्नेनेत्यादिपूर्वोक्तस्कादवचनाच्च अष्टम्यनिर्गमेतत्तप्तमीविद्धाप्युपोष्या एकादश्याञ्चि
 र्गमपिदशमीविद्धापरित्यागेनशुद्धद्वादश्युपवासविधानवच्छेदनवन्मुपवासविधानाभावात् रोहिणीयोगस्तुबुध
 सोमवारदियोगव्याश्रय्यातिरेकपरोनोपवासप्रयोजकः तथात्वेनदभावेव्रतलोपप्रसंगात् कालनिर्णयका
 रास्तुभयाद्वारात्रेरोहिण्यष्टमीयोगउभयाद्वारात्रेरोहिण्यष्टमीयोगाभाव उत्तरार्द्धरात्रएवरोहिण्यष्टमीयोगेपूर्वाह्नरा
 त्रेरोहिणीमात्रयोगेचोत्तरैवोपोष्याभ्युदापूर्वा दिनद्वयेऋताभयेपिउपवस्थापयिष्यद्वयेचेत्यस्यदिनद्वयेप्यर्द्ध
 रात्रेरोहिण्यष्टमीयोगपरस्ववर्णयांबुधः तत्राष्टमीयोगातिरेकस्यऋतादियोगस्योपवासविधानायेदृश्यविशे
 षण्णतयाविवक्षितत्वेहविरुमयस्ववदपाततोवाक्यभेदस्यपरिहारादेव्यदृष्टयाशेष्टैरन्वेष्टव्यः हरिभक्तिविलास
 मते श्रीजन्माष्टमीव्रतदिननिर्णयः ॥ तथाचकारिका कृष्णोपोष्याष्टमीमाद्रोहिण्यष्टम्यामहाफला निशो
 धजापिकेचेन्दौज्ञेवापिनवमीयुता अत्रयोगवाहुल्ययोगश्राशस्ववोपवासानियामकं तथैवाहने दुःपूर्वहनि
 ज्ञोवापरचेद्रोहिणीयुता केवलावाष्टमीवृद्धासोपोष्यानवमीयुता वृद्धावृद्धिगाभिनीसतीस्वलपापीत्यर्थः तयो
 क उदयेवाष्टमीकिंचिदित्यादि मुहूर्तेनापिसंयुक्तासाम्पूर्णष्टमीभवदितिच ननुपरेचेद्रोहिणीयुतेत्यनेनपूर्व
 निरोहिणीयुतत्वंनसतीतिज्ञापनात् परेहनिरोहिणीनवमीयुततिहेतुगर्भविशेषणं युतेनवमीयुतातः सैवोपो
 ष्येत्यर्थः नवमीयोगस्यप्राशस्त्यात् तच्चकिंपुनर्नवमीयुकेत्यादौकिमुक्तिकन्यायात् मासिमाद्रपदेकृष्णाश्रष्टमी
 नवमीमवेत्त पूज्याष्टमाततःपुंभिःस्त्रीभिश्चापिविशेषतइतिसूत्रोक्तश्रमैःतमीतंत्रेव अष्टमीनवमीविद्धाउमामाहेश्च
 रीतिथिः सैवोपोष्यासदापुण्यकाक्षिभीरोहिणीविना अन्नकारिका अन्नकेवलमित्यादाउमामाहेश्चरीतिथिः
 प्रोक्तारैवपरमादृपोष्यत्वेननिश्चेतेति तत्तद्योगाभावेतुकेवलाष्टम्युपोष्या तथाचकारिका रोहिण्यष्टिदियु

कापि संपादयामकवलधर्मा तत्तद्योगस्तु वैशिष्ट्ये ब्रतलोपोन्यथाभवेत् इत्थं शुद्धं बलिखितायोगाद्बहुविधाधर्मव्या
 जयावेदाचसतन्यासा विद्वै कदाशेषया ननु भवत्वधर्मा निर्गमपरदिनोपवासः अर्धमक्षयेतदनिर्गमे काठ्यव
 रूपं पाशं यत्तत् तदेवमधर्महानौ ब्रतलोपः प्रसज्यते तन्निरस्तं पूर्वमेव स्कंदवाक्यानुसारतः जन्माधर्मपूर्व
 विद्धाभिर्यायं यदुदीरितमिति रुकादीयवचनद्वयपूर्वै लिखितं यथा जन्माधर्मपूर्वविद्धाभिर्यादिसकलापिस
 प्रज्ञापिनवर्गसंयुतापि च जन्माधर्मपूर्वविद्धाभिर्यादिसकलं व्याचरेत् नवर्गसंयुतापरिग्रहे क्षयाभिप्रायेण
 तदेवमेकादश्यानिर्गमेशुद्धादश्रयपवासवद्व्यापिनवर्गशुद्धाभिर्यादयत्र तमाचरेदिति वचनवलात्तादृशस्थले शुद्धनव
 र्माद्यतमेव विधेयं विद्धाद्यतंतु सर्वथैव व्याज्यमोक्षकांक्षिभिर्यतिविधवाभिश्च सकर्मैस्तु पूर्वविद्धावाशुद्धाधर्म्यानिर्ग
 म्यथापिन्यामेव कार्यमिति दिक् स्पष्टतिकौरुभेपि पूर्वदिने सप्तमवेधेन निशीथव्यापिन्याश्चापि ग्राह्यत्वापवा
 दवैषण्येयः यथोक्त्योतिर्नैवेयं सर्वथा सप्तमं युका संख्याज्या सर्ववैषण्यैः उपोष्या नवमं युका तदुक्तं पुष्करे
 स्फुटं वज्रं नीयाप्रयत्नेन सप्तमं संयुताधर्मा सक्त्वापिन कर्तव्या सशल्यासात्रकीति रत्यादि तदलमतिप्रसंगेन
 इति जन्माधर्मो जयंतीति शेषः ॥ श्रावकस्थविशेषः ततोऽधर्म्यातिर्लैः स्नातो नद्यादौ विमले जल इत्यादि विदक्ष्यमाणम
 विप्रयोक्तैतिहासे द्रष्टव्यः श्राव्ययोगः तत्र कर्तव्यं कवज्जन्माधर्मपुत्रवासपूर्वदिने लघुभुक्त्राजौ जितेंद्रियः सुखेप
 यासदिने प्रातः स्नातादिनित्यकृत्यं विधाय सूर्यः सोमो यमः कालः संध्ये भूतान्यहः क्षया पवनोदिकपतिर्भूमिरा
 कायोत्तेचरा मम ब्रह्मशासनमास्थाय कल्पध्वमिह संनिधिमिच्छुक्त्वा सूर्यादिदेवताभ्यो नमस्कृत्वा च नमः प्राणा
 नापन्य प्रादुमुख उदङ्मुखो वा दर्भहस्तः फलपुण्याक्षौ चैर्वा पूर्णताम्रादि पात्रं दक्षिणहस्ते नादाय मासपक्षवारनक्षत्र
 मुहिरूपामुक् फलकामः पापक्षयकामो वा श्रीरुण्णश्रीते ये जन्माधर्मो ब्रतमहं करिष्ये तथा वसुदेवं समुद्दिश्य सर्वपाप

प्रशान्तये उपवासंकरिष्यामि कृष्णाष्टम्यां नभस्य हं अथ कृष्णाष्टम्यौ देवानमभ्यर्च्य संरोहिणीं अर्च्य
 यित्वोपवासेन भोक्ष्ये ह म परे ह नि एन सो मोक्षकामोऽस्मि यद्गोविंदं विजोति जं ॥ तन्मे मुच्यतां प्राहि पति
 तं शोकसागरे आजन्म मरणयावद्यन्मया द्रुष्टुं कृतं न स्रग्णाशय गोविंद प्रसीद परमेश्वर इति पठि
 त्वा जलभृतं जेत नृसिंह परिचयोपांत अथ स्थित्वा निराहारः श्वोभूते परमेश्वर भोक्ष्यामि पुंडरीकाक्षश्चि
 त्जन्माष्टमी जते ॥ इति संकल्पवाक्यं पठितं ॥ सप्तम्यां वैकमकांतरे संकल्पं कुर्यादिति वोक्तं ततो मध्याह्ने कृष्ण
 तिलैः स्नात्वा देवक्याः सूतिकाग्रहादिकुर्यात् ॥ तद्यथा ॥ सूपलितसुदृशे कङ्कलीरतं मनानावर्णवासः शोभितं
 समतास्थोपितैरक्षपल्लवादिभ्युत्तैर्जलपूर्णवक्त्रैर्दार्ढ्यावर्जभिः पुष्पमालाभिर्पुन्यं चंदनागुरुधूपितं अग्निखड्ग
 कृष्णछागारक्षामाणि द्वारन्यस्तमशालादियुतं गीतवादिजन्तुव्यादिमगलेपितं पञ्चादेव्याधिष्ठितं देवक्याः सूतिकाग्र
 हविषा पतस्य समंताद्भित्तिषु सकुसुमालाङ्गीन्देवगंधार्दान् खड्गचर्मधरं वसुदेवदेवकीर्णगर्भगोपाकं सानिपु कान्
 गोधेनुकुंजरान्यमुनांतर्जलस्थं कालियश्च स कलं न कालीनं गोकुलचरितं यथासम्भवं लिखित्वा सूतिकाग्रहमध्य
 मं चकंस्थापयित्वा तदुपरि सर्वतोभद्रमंडलेपरि कलशे सिंहासने वाह्यैर्मोरजर्तितार्थोपैतलं लण्णिमयीं वाक्षौ मृन्म
 यौलेरुप रूपां वा यथासंभवं तां श्रीकृष्णप्रतिमां देवकीरतनधर्मो प्रसूतां देवक्याश्चरणौ संवाहयतीत्यक्ष्मीप्रतिमां च
 प्रसूतां देवकीप्रतिमां च संस्थापयेत् तथैव कचिद्विशेषोऽसकन्यकां यशोदां रोहिणीं वसुदेवं नंदं वलभद्रं गोपीगोपांश्चोप
 कल्पयेत् देवकीसर्मापेखड्गहस्तकं संपूतनाराक्षसादींश्चावस्थापयेत् तत्र प्रतिमायाश्चरन्त्युत्तारणं कृत्वा देशकालाद्य
 नुरूपं यस्मिन् परिचारश्च कृष्णपूजां करिष्य इति संकल्प्य ॥ हस्तेषु पुष्पांजलिं दृष्ट्वा त्वागायद्भिरिति मंत्रं अपुरःसरं देव
 ययां क्षिपेत् सा च गायाद्विः किन्नराद्यैः सततं परिदृता वै पुवीणा निनादैः भृंगारादर्यैर्कुम्भप्रवरकृतकरैः किन्नरैः सेव्यमाना

पथं के स्मिन् तत्तेषामुदिततरमुखीपुत्रिणीसन्पगारते सादेवीदेवमाता जपति सुवदनादेवकीर्तिं च रूपेति विश्वे
 भूरापदेवापतथा विश्वभरापच विश्वस्पतयेतुभ्यं गोविंदापनमो नम इति श्रीकृष्णाय पुष्पांजलिं दधात् श्रीकृष्णा
 विभां वयं परिभा व तमद्भुतं वालकमं वृजे क्षणं चतुर्भुजं शंखगदाद्युदायुधं श्रीवत्सलक्ष्मंगलशोभि कौस्तुभं पीता
 न्वरं सान्द्रपयोदसौ भग महाहैवैर्दूर्ध्वकिरीटकुण्डलविषापरिभक्तसहस्रकुंतलं उदामकांचनं गदकंकणादिभि
 धिरै च मानवमुदेव ऐक्षन सविरुमयोत्फुल्लविलोचनो हरिं सुतं विलोक्य न कटुदुर्मिस्तदा कृष्णावतारोत्सवसंभवे
 रष्टशन्मुदा द्विजभ्यो युतमाहुतोगवां अथैनमस्तौ देवधार्यं पूरुपपरं न तांगः कृतधीः कृताजलि रिति ॥ जन्मभोका
 न्पठेत्ततः श्रीकृष्णमंत्रं न्यासान् विदध्यात् ते च यथा शिरसि नारद ऋषये नमः मुखे गायत्री छंदसे नमः हृदि श्री
 कृष्णपरमात्मदेवतायै नमः क्लीं वीजाय नमः गुरुं श्रीशक्ये नमः पादयोः ततः पङ्कगन्धासः क्लीं अगुष्टाभ्यां नमः
 क्लृप्तं जर्जनीभ्यां न्वाहा कुंभभयमाभ्यां वषट् क्लेशनामिकाभ्यां हुं क्लीं कान्तिकाभ्यां वौषट् क्लृप्तं करतलकरपृष्ठाभ्या
 म् कट् एवं क्लृप्तं दयाय नमः दयादिततो मुद्रादिकप्रदर्श्य श्रव्याद्याकोशनीलं वृजस्यिररुणां भोजनेत्रो वृजस्योवालो
 जं या कटीरस्थलकालितरणां किकिणीकोमुकुंदः दीर्घाहैर्गर्वा नंदधदतिविमलं पायसाविश्वंधो गोपीगोपाल
 गोतीरुणसखिलसत्कंठभूषश्चिरं व्रतिहृदि भ्यात्वा पूजनं कुर्यात् प्रतिमापूजनं च सर्वत्र प्राणा प्रतिष्ठापुरःसरं कर्तव्यं
 प्रतिमायाः कपे क्लीं वीरपृष्ठादक्षिणपाणिना प्राणप्रतिष्ठां कूर्वात तस्यां देवस्य वाहुरेः श्रुतायां प्रतिष्ठायां प्राणानां
 प्रतिमासु च यथापूर्वं तथा भावः स्वर्णादीनां देवता अन्येषामपि देवानां प्रतिमास्वायिपार्थिव प्राणप्रतिष्ठा कर्त
 व्या तस्यां देवस्य सिद्धये वासुदेवस्य वीजेन तद्विष्णो रित्यनेन च तथैव हृदये गुणद्वयाशब्दमंत्रं च वित् एभिर्मंत्रैः
 प्रतिष्ठां तु रदयेपि ममाचरेत् अस्मै प्राणा प्रतिष्ठतु अस्मै देवत्वस्य रुपायै स्वदेहि तिमज्जरयन्

अगमत्रैरंगिमत्रैर्वैदिकैरित्यनेन च प्राणप्रतिष्ठासर्वत्रप्रतिमासुसमाचरेदितिकालिकापुराणात् बीजेनमूलभेदेण च
 दंकर्मसमाचरेत् इद्वतंकणमाध्यायपूजनंवेदेष्वनरूपमभिप्रयेण यदास्वहृदयेपूजाक्रियते तदाहृदयेगुणंदत्वा
 मंत्राःपठन्त्याः प्रातिमाया कपोलौहृदयंवास्फुट्येतिविशेषः वैदिकमूलसंज्ञाभावे प्रणवादिचतुर्भूतनर्तनानाम
 भिरित्यनेनसंयुह्यतेति अस्मैइत्यस्यस्थानेनत्तदेवतानामयुक्तमस्मादित्यादिस्वाहातिमंत्रपठन् प्राणप्रति
 ष्ठां कुर्यात् ततोनायद्विरित्यनेनदेवको मांवापिवालकमुसपथैर्केस्तनपाप्येन श्रीवत्सवक्षसंशांतीनीलोत्पलदल
 स्थितिमिति उांनमोदेष्यैश्रियैइतिश्रियंचसन्पूजयेत् प्रणवादिनर्तनं चपृथक्कनामानुकीर्तयन् कुर्यात्पूजांवि
 धिज्ञाश्वसर्वपापापनुत्तये देवकयैवसुदेवायवासुदेवायचैवाहि बलदेवायनंदाययशोदायैपृथक्पृथक्कृति नमोदे
 वयैश्रियैइतीतिचभविष्योत्तरवचनात् एवंतंदयशोदावलभद्रचंडिकादीन् षोडशोपचारैः प्रत्येकंमंत्रेणपूजयेत्
 भविष्योत्तरं केपुचिदुपचारेषु विशेषमत्राश्रयुक्ताः तत्रज्ञानमंत्रः योगेश्वरायदेवाययोगानांप्रत्येविभो योगे
 ज्ञवायानिरुपायगोविदायनमोनमइति नृसिंहपरिचर्यायां तु योगेश्वरायदेवायदेवकीर्तयित्वा य योगे
 येतिपूर्ववक्ष्येरेणस्तपयेत् गारुडेण योगेश्वराययोगेनाययोगिनांप्रत्ययेनमः योगगम्याययोगीन्द्रैर्गोविंदायन
 मोनमः इति शुद्धोदकस्तपनं यज्ञेश्वरायदेवायतथायज्ञोद्भवाय च यज्ञानांप्रत्ययेनाथर्गाविंदायनमोनमः अ
 थर्तवेद्यमंत्रः विश्वेश्वरायविश्वायतथाविश्वोद्भवाय च विश्वस्यपतेयुत्भ्यर्गोविंदायनमोनमः इतिफलदक्षि
 णादिसर्वदेवा देवकयैश्चार्थंदद्यात् प्रणमेदेवजननीत्यतोजातरुतुवामनः वसुदेवात्तथाकृष्णो नमस्तुभ्यंनमोन
 मः सपुत्रार्थंप्रदत्तंमथहाणंनमोरुतुवइति ततःश्रीकृष्णायार्थंदद्यात् तत्रमंत्रो गारुडे यज्ञाययज्ञेश्वराययज्ञ
 पतयेयज्ञांसमवायगोविंदायनमोनमइति नृसिंहपरिचर्यायां तु जातःकंसवधार्थायभूभारोत्तारणाय च देवताना

हितार्थाय धर्मसंस्थापनाय च गृहाणाऽर्धमयादत्ते देवक्यासहितो न धेति ततो देवकी प्रार्थना देवक्यै तु न मरुत्तु भंघक
 एतेरप्यद्वयतत्परे पापस्य करी देवती तु हिंया तु मया चिन्ता अदिते देवमातरस्व सर्वपापप्रणाशिनि अतस्त्वं पूजिता
 देव्यो मे तोहं भवसागरात् पूजितासि च यदेवैः प्रसन्नास्त्ववसाने पूजिता तु मया भक्त्या प्रसदं कुरु सुवते यथा पुनं
 हरिं लब्ध्वा जातासि त्वं च निर्वृता परीता देवि निर्वृतं स्वपुत्रात् दर्शयस्व मम इति ॥

अथ श्रीरुद्राचार्यनां अथ तारसहस्राणि करोषि मधुमदनं न संख्यामवताराणां किञ्चिज्जानाति वै भुवि देवाग्रहमादयो वा
 पिरिव रूपं न विदुस्तव अतस्त्वं पूजायिष्यमिमांस्तु रुसंगसंस्थितं वांछितं कुरु मे देवदुःकृतं चैव नाशय कुरु ध्वमेदं य
 देवसंसारान्ति भयापहेति ततः श्रीरुद्राचार्यपुष्पं जलिदद्यात् ॥ गारुडं ॥ धीयधर्मेश्वराय धर्मपतये धर्मसंभवाय
 गोविंदाय नमो नमः इति स्वाहा तां घृताकातिलहोमे मंत्र उपातः ततो गव्यघृतेन वसो धारकायां कचिद्गुडपुनैरेषु
 कंततो जातकर्मन लच्छेदनं यष्टीपूजनं नाम कर्म च संक्षेपेण कार्यं तत्रादौ जातकर्म प्रयोगः मासपक्षाध्याह्निरप्यकु
 मारस्य बीजगर्भसमुद्भवैर्नो निवर्हेण द्वारेण गर्भावुज्जितो दोषपरिहारार्थेन धातुर्ध्वजं जातकर्म माहं करिष्ये तन्न निर्धि
 द्यतासि च यं गणपतिपूजनं स्वस्तिपुण्याहवाचनं मातृकापूजनं वसो धारनां दीक्षां च करिष्ये इति संक
 ल्प्य ॥ गणानां रवेति पंचोपचारैर्गणेशपूजयेत् - ततः पुण्याहं कर्याणं ऋद्धिः स्वस्ति श्रीः पुनंतु मां यथेनां
 स भव ऋद्धिः स्वस्ति नः श्रीश्च ते इति पुण्याहवाचनं ॥ अथ भक्तकापूजनं ॥ गौरौ पद्माशर्चनेन सावि
 त्रं विजयाजया देवसेनास्वधा स्वाहा मातरैर्लोकमातरः हृष्टिः पुष्टिरतथा तुष्टिरात्मनः कुलदेवतः ज्ञाह्यो मा
 हे श्वरैश्चैव कौमारी वैष्णवी तथा वाराहो च तथेन्द्राणि चामुद्रासप्तमातर इति वसोपवित्रमसि ॥ इति वृत्तवाराः ॥
 पंचसप्तवाकुड्ये क्त्वा संपूजयेत् ततश्चापुष्यसूक्तजपः आपुष्य चर्चस्य रथरपो यमोद्भिदं इदं हिरण्यं च रचस्य

जेशायाविशतादिमां नतद्रक्षः॥सिनपिशाचाश्चरतिदेवानामोजः प्रथमहेच्छेत्तत् योविभातिदाशायणं हिरण्य
 ॥सदेवेषुष्टुतेर्दार्धमायुः॥ समनुष्येषुष्टुतेर्दार्धमायुः ॥

॥ इतिमातृकापूजनम् ॥

अथानांदिश्राद्धं सत्यवसुसंज्ञकाविश्वेदेवानांदिमुखा भूर्भुवःस्वःइदं वपाद्यं पादायनेजनं पादप्रक्षालनं दृद्धि
 गोत्रानादिमुख्योमातृपितामहीप्रपितामहाःइदं वपाद्य पादा ० पितृपितामहप्रपितामहाः नांदिमुखाः भूर्भुवः
 स्वः इदं पाद्य पादा ० द्वितीयगोत्रा मातामहप्रमातामहदृद्धप्रमातामहा भूः इदं पादा ० नेजरूपशः मासपक्षाद्यु
 हिरण्यश्रुस्मिन्कर्मणीसाकरयेनविधिनानांदिश्राद्धमहकरिष्ये सत्यवसुसंज्ञकानांविश्वेषांदेवानांभूर्भुवःस्वः इमे
 आसनेवोनमोनमः नांदिश्राद्धेक्षणांक्रयेततथाप्राप्तौ भवंतौआयुतांगोत्राणामातृपितामहीप्रपितामहीनां इमे
 नांदिश्राद्धेगोत्राणपितृपितामहप्रपितामहानानांदिः इमं ० नांदिश्राद्धक्षताःपातुपुण्याणिपातु सत्यवसुसंज्ञ
 केभ्योविश्वेभ्योदेवेभ्यो वः गंधार्चनंस्वाहा सपद्यतादृद्धिगोत्राभ्योः मातृपितामहीप्रपितामहीभ्योनांदिमुखी
 भ्यो वः इव्याणपुनर्गंधादिदत्त्वा गोत्रेभ्यः पितृपितामहप्रपितामहेभ्यः नांदिमुखेभ्यः वः गं ० द्वितीयगोत्रेभ्यो
 मातामहप्रमातामहदृद्धप्रमातामहेभ्यः वःस्वधानमः सत्यवसुसंज्ञकेभ्योविश्वेभ्योदेवेभ्यो दास्यमानब्राह्मणयुग्म
 भोजनायपायसाद्यंश्रुतंश्रुत्यतस्वरूपेणस्वाहासंपद्यतां दृद्धिगोत्राभ्योमातृपितामहीप्रपितामहीभ्योनांदिमुखेभ्यः
 दास्यमानब्राह्मणभोजनयादीत्युक्तदृद्धिद्वितीयगोत्रेभ्यो मातामहप्रमातामहदृद्धप्रमातामहेभ्यो दृद्धौसत्यवसुसं
 ज्ञकाविश्वेदेवाः श्रीयतां दृद्धिगोत्रानांदिमुख्योमातृपितामहीप्रपितामहः श्रीयतादृद्धिगोत्रानांदिमुखाः पितरः श्रीय
 तां द्वितीयगोत्राः नांदिमुखाः मातामहाः , श्रीयतां सत्यवसुसंज्ञकेभ्योविश्वेभ्योदेवेभ्योनांदिमुखेभ्यः कृतै

अत्राति धासिभ्यश्चैत्राक्षमलकपयमूलनिष्कपर्णी दक्षिणादातुमहमुत्सृजे दृद्धिगोत्राभ्योमातृ
 हेभ्योनादीश्राद्धस्यदक्षिणादातुमहमुत्सृजे दृद्धिगोत्रेभ्यः पिदपितामहप्रापितामहेभ्यः कृ
 णादातुमहमुत्सृजे द्वितीयगोत्रेभ्योमातामहप्रमातामहद्वप्रमातामहेभ्यः कर्तृतत्तादीश्रा
 तुमहमुत्सृजे उपारम्भेमायतानरः पयमानार्थेदवेभ्योभिदेवार्थेक्षते नादीश्राद्धसंपन्नसुसपन्नंभनेन
 नैकर्मदेवताः प्रीयतां दृद्धिः अनामिकयासुवर्णातईतयामधुघृतेप्राशयेत् भूः त्वयिदधामि
 विदधामि त्वस्त्वयिदधामि भूर्भुवः न्यः सर्व्वयिदधामि आथारयाः पुष्पं करोति ताभ्या
 क्षिण्वामेवाकर्णेजपति अग्निरायुष्मान्स्वन्नस्पतिभिरायुष्मान् तेनत्वा युषायुष्मंतं करोमि सोमश्चायुष्मा
 न् सश्रौषधीभिरायुष्मान्तेनत्वायुषायुष्मंतं करोमि ब्रह्मायुष्मान्तेनत्वा यज्ञायुष्मान्स्वन्नस्पतिभिरायुष्मान्तेन इति
 तैरायुष्मंतंस्तेनत्वा देवाः आयुष्मंतंस्तेनत्वा तेनत्वा यज्ञायुष्मान्स्वन्नस्पतिभिरायुष्मान्तेन इति
 त्रिः त्र्यायुषंजमदग्नेः कश्यपस्यव्यायुषंयज्ञेनात्र्यायुषंतन्मेअस्तुआयुषं इति त्रिः सयस्मिन्देहेजजातोभव
 तितमभिमंत्रयेत् वेदतेभूमिहृदयद्रमासिभ्यः तंवेदाहंतन्मांतत्विद्यात् परंपमशरदःशतंजीवेमशरदःशतंशुणुमा
 मशरदःशतमिति अयैनमभिभूयति अश्वामाभवपरशुर्भवाहिरण्यमस्तुते आत्मावैपुञ्जनामासिजीवत्वंशरदःशतमि
 तिततेनल्लेखेदन्धधीपूजनं चकुर्यात् ॥ तत्रपरीपूजनविधिः पंचम्याषष्ठाचरात्रौपितादेशकालौरमृत्वास्थिरिपो
 सूतिकायाश्चसर्व्वारिष्टशांतपर्यमायुरारोभयसिद्धयर्थविघ्नेशस्वजन्मदानाः परीदेव्याः जीवंतिकायाः रुकंदस्वराका
 दीनांचण्डिकाकारिण्य इतिष्कटप्यगणेशं सन्पूज्यकलशं संस्थाप्य तत्रप्रातिमास्त्वक्षतपुजेयुवागणेशजन्मदाः जीवं
 तिकारुक्ंदराकामन्नुमतिं सिनीवालोकुकुहकुडये लिखितं पार्थभागवर्तय आवाह्यततस्त्वुग्रहात्त्रैप्रतिष्ठाप्य पिडिशोपचा

रेः सम्पूज्यदधिभक्तनिवेद्यदीपात्मापमकवलीन्दत्वाप्रार्थयेत् गौरीपुत्रोयथास्कन्दः शिशुत्वेरक्षितः पुरा तथा
 ममाप्ययं बालः पट्टिकेरक्षयतां नमः ॥ : : ॥ अथ नामकरणं तच्च दशरात्रे वृषु हे नामकरणमिति गोभिलसूत्रात्
 अह्नये कादशे नामेति याज्ञवल्क्यस्मृतौ ॥ दशम्यामुत्थाप्य ब्राह्मणान्भोजयित्वा पितृनामकारितीत्यह्यसूत्रात् ए
 कादशेऽष्टिब्राह्मणेन कर्तव्यं तत्र मद्रथैधृत्य भावाख्यादिकालाशुद्धौ द्वादशे पूर्णमासे दशरात्रे वर्षे कार्प्यं क्षत्रादिरितु
 रन्यथाचार्यैः कुर्यात् तत्रानियतकाले गुरुभर्गवयोरस्ताद्याधिमत्सादिदोषानास्ति अतीतकाले तु सेरस्येव अतीत
 कालश्चेत् आश्विनीरोहिणी मृगशिरा पुनर्वसु उत्तराश्रय हस्तत्रयानुराधा श्रवणज्येष्ठार्कपु शुभवारैरिकाष्टमी वर्जितति
 थै कार्प्यं तत्र पूर्वाह्ने पित्रादिकृतान्हिकः प्राणानाप्यन्यदेशकाले कर्तव्यं तत्रेति अत्रत्य कुमारस्य वैजिकागर्भिकैर्नो निवर्हेणापु
 रभिदुहित्वेन व्यवहारसिद्धिद्वारा परमेश्वरप्रीतये नामकरणमहं करिष्ये इति संकल्पयतानि कृत्वा ॥ नामकरणपूर्वग
 त्वेन विहितब्राह्मणत्रयाय भोजनं संप्रदास्य इति च संकल्पयानुच्छिद्यपकेन त्र्यो नधिकान्या ब्राह्मणान्भोजयित्वा प्रश
 रतपत्रे तं द्रुलोपरि आदौ लक्ष्मी नृसिंहभक्त इत्यादि स्वकुलदेवतानामलेख्यम् ॥ ततो मार्गशीर्षादेः ॥ कृष्णेन
 तोद्युतश्च कर्त्तव्यं कुण्डोद्यजनार्दनः उर्वेदो यज्ञपुरुषो वासुदेवस्तथा हरिः योगेशः पुंडरीकाक्षो मासनामन्य
 क्रमात् ॥ इति क्रमादागतं मासनामकृष्णहत्यादिलेख्यम् ॥ ततो वक्रहडचकानुसारं जन्मनक्षत्राभ्यन्य
 दिप्रथमद्वितीयतृतीयचतुर्थपादप्रयुक्तायक्षराणि जन्मनामानिलेख्यानि ॥ तथा ॥ तत्राश्विनीनक्षत्र
 स्य चूचे चोलात्राश्विनी चूडामणिः चेलयतिः चूडभद्रः लाटिका इति भरणीनक्षत्रस्य लिखूले
 लोमरणी लीलाधरः लूतारिः लोकाप्रियः लोकनाथः कृतिकानक्षत्रस्य आईऊरकृति का आत्मार
 मः ईश्वरमहः ऊर्ध्वारमहः एकनाथः रोहिणीनक्षत्रस्य ओवा विवुरोहिणी ओंकारेश्वरः वाचस्पति

चरेश्वरः बृलारामः भृगुशिरनक्षत्रस्य वैवोकाकीमृगाशिरः वेशिभट्टः वासनापतिः कालभट्टः की
 र्युद्धलक्ष्मादीनिबोध्यानि ततः काचवर्गाणांपिपसंज्ञकं , तृतीयचतुर्थपंचमाक्षरं हकाराद्यं श्रुतरस्य संज्ञकं य
 रलयाद्यन्वतमन्धमक्षरं दीर्घाक्षरं पितामह। दिनामकृत्प्रत्यय। तत्तद्धितांतवर्ज्यद्व्यक्षरं वाशर्मन्नाह्वाण्य सुखधाच
 कस्य वदंति तत्र ह्यस्य यथा हरदत्तशर्मा हरिशर्मा इत्यादि क्षत्रियस्य तु वर्मा यथा हरदत्तवर्मा हरनर्महरदत्तसि
 हहरसिंह इत्यादि वैश्यस्य तु हरिगुप्त इत्यादि शूद्रस्य तु हरिदास इत्यादि लेखन नामदेवताभिरितितम्पू
 ज्य गातुरुत्संगस्याशि योर्दक्षिणकर्णे कुलदेवता लक्ष्मीनृसिंहभक्तोसि रयादि तथर्नयं मासनाज्ञाकृष्ण
 इत्यादि नक्षत्राणां भूडामणिरसि रयादि व्यावहारिकनाज्ञाहरदत्तशर्मासि रयादिनामचतुष्टयं कथनीयं विप्रैर्मनो
 ज्ञैर्निपुतामाज्यस्य दहरपतिर्थज्ञाभिमतनोत्वरिष्टयज्ञैर्नामिदधातु विश्वेदेवासहस्रहमादयतामोप्रतिष्ठ इति मं
 प्रांते नाममुप्रातिष्ठितमस्तु इति वक्तव्यं उत्थितो वक्ष्मांजलिः कर्ता कुलदेवतानाम्ना लक्ष्मीनृसिंहभक्तनामायं भव
 भिवादयते इति वदेत् तेवञ्चायुष्मान्भवतु लक्ष्मीनृसिंहभक्त इति वदेयुः एवमेव कर्त्ता मासनाज्ञाकृष्णनामायं
 ततो भिवादयते इति वदेत् तेवञ्चायुष्मान्भवतु कृष्णशर्मा इति वदेयुः पुनः कर्त्ता नक्षत्रनाम्ना चूडामणिश
 र्मायं भवतो भिवादयते इति वदेत् तेवञ्चायुष्मान् भवतु चूडामणिशर्मा इति वदेयुः पुनः कर्त्ता व्याव
 हारिकनाम्ना हरदत्तशर्मायं भवतो भिवादयते इति वदेत् तेवञ्चायुष्मान्भवतु हरदत्त शर्मा इति वदेयुः ॥
 इति यस्य यथागतं नाम चतुष्टयं आभिवादनप्रत्यभिवादिने पूहं ततः कर्त्ता विप्रान्नाम्ना कृतैतन्नामकारणान्तया वि
 हितं दशसंख्याकब्राह्मणेभ्यो भोजनं संप्रदास्ये ॥ इति सकलपद्मब्राह्मणोद्देश्यभोजयेत् ॥
 विप्रान्संपूज्य तबुद्धदक्षिणाभिस्तेभ्य आशिपोष्टहणियाह कन्धायारस्तु अयुताक्षरमकारांतत्तद्धितप्रत्ययांत कायं

म।स।नामरवापि कृष्णानंत।च्युत।च।कि।ण।वैकुण्ठ।जनादंन।उपेक्षीयज्ञपुरुषावासुदेवीहरियोगेशी पुंडरीकाक्ष। इति
नामकरणाप्रयोगः ॥ ॥ इति कार्तिकीनां जातकर्म नामकर्मच ॥ ८

ततः प्रतिमादीर्मण्डलेवासोमायसोमेभ्यरायपतये सोमसम्भवाय सोमायनमोनम इति गारुडोक्तमंत्रेण चंद्रं संपूज्य

॥ शंखेति यं स मादाय स पूज्य कुशचंदनं जानुभ्यां धरणीं गत्वा च दद्याद्भ्यं निवेदयेत् क्षीरोदाणुं वसंभूतं अग्निने

त्रसमुद्रं गृह्णाण।र्ष्यं शशं केमरोहिण्या सहितो मम ज्योत्स्नापते नमस्तुभ्यं नमस्ते ज्योतिषां पते नमस्ते रोहिणी

कं तत्रार्धं मे प्रतिगृह्यतामिति मंत्राभ्यां ततो ज्योत्स्नायाः पतये तुभ्यं ज्योतिषां पतये नमः नमस्ते रोहिणीकां

तसुधावा।सनमोरुते नमो मण्डलदोपाय शिरोरत्नाय धूर्जटे कलाभिर्वर्द्धमानाय नमश्चंद्राय चारवे इति मंत्रा

भ्यां प्रणमेत् ॥ ततो भगवत्स्तुतिं कुर्यात् ज्ञानवधामनं शौर्यैकुंठं पुरुषोत्तमं वासुदेवं हृषीकेशं माधवं मधुसूदनं

चारुहंपुंडरीकाक्षं नृसिंहं दैत्यसूदनं दामोदरपद्मनाभं केशव गरुडध्वजं गोविंदमच्युतं कृष्णमनंतमपराजितं अ

धोक्षजं जगद्बीजं सर्गस्थिस्थवतकारिणं ज्ञानादिनिधनं विष्णुं बिलोके शं विविक्रमं नारायणं चतुर्बाहुं शं

खचकगदाधरं पीतांबरधरं निःश्वं नमाला विभूषितं श्रीवत्संकं जगत्सेतुं कृष्णं चक्रधरं हरिं प्रपद्ये उहंसदा

देवं सर्वकामप्रसिद्धये प्रणमामि सदा देवं वासुदेवं जगत्पतिं मिति आहिमां सर्वलोके शहरं संसारसाग

रात् आहिमां सर्वपापघ्नं दुःखशोकार्णवात्प्रभो सर्वलोके श्वर आहिपति तं मां भवाण्ये ॥ देवकी

तदनः श्रीमान् हेरं संसारसागरात् आहिमां सर्वदुःखघ्नं रोगशोकार्णवाद्धरे दुर्गातां ब्राह्मणसेवि

रणो ये रमरं तिस्रस्तसकृत् सौहर्देन दुर्दृष्टत्वा हि मां शोकसागरात् पुष्कराक्षनिमग्नो हं मायाविज्ञानसागरे आहि

मादेव देवेश तव तोना न्योस्ति रक्षिता यद्वात्प्रेयश्च कौमार्ये यौवने यश्च वार्द्धके तत्पुण्यं वृद्धिमाप्नोतु पापं हरहला

युधेतिमंत्रः प्राथयेत् ततः स्तोत्रपुराणपठनादिभी रात्रिशेषमतिवाह्य परादिनेप्रातः स्नानादिनित्यकृत्यं विधाय
पुनः सपरिवारं श्रीकृष्णं यथासंभवं संपूज्य चंडिकायाश्च यथाविभवं महोत्सवं कृत्वा यथाशक्ति ब्राह्मणान्भी
जयित्वा तेभ्यः सुवर्णमेदिनीधेनुवस्त्रादियथादिष्ट ततः कृष्णमेघीयतामिति दत्त्वा धेनुदेवकीदेवीवसुदे
यादजीजनत् भौमस्य ब्रह्मणो गुप्यतस्मै ब्रह्मात्मने नमः सुजन्मने सुदेवाय गोब्राह्मणहिताय च शांतिरस्तु शिवं
चारित्र्यवत्कामप्रतिमामुद्रास्य तं ब्राह्मणाय दद्याद्वा ब्राह्मणान्विसृज्य इष्टैः सह स्वयंपारणं कुर्यादिति गारुडेणु सर्वा
यस्यैश्वराय सर्वपतये सर्वभवाय गोविंदाय नम इति पारणारंभे भूताय भूतपतये भूतेश्वराय भूतसंभवाय गोविंदा
य नमः इति समापने मंत्र उक्तः इदं च प्रतिमासं कृष्णान्न्यामप्युक्तं मदन्तरत्ने बह्निपुराणे प्रतिमासं च तैपूजाम
ह्न्यायः करिष्यति मम चैवाखिलान् कामान्सं प्राप्स्यति न संशय इति अथ पारणनिर्णयः पारणानुपूर्वात्सपर
दिने पूर्वह्णे कर्तव्यं उपवासेषु सर्वेषु पूर्वाह्णे पारणं भवेदिति देवलस्मरणात् एवं सामान्यतः पूर्वाह्णे पारण
प्राप्तौ पारणदिने केवलान्नमी सद्भावो तदंते कर्तव्यं तदाह भृगुः जन्मान्नमीरोहिणीयाश्वराजिस्त्वथैव च पूर्वविदै
वकर्तव्यातिथिभाति च पारणमिति अन्नरोहिणीव्रतोपवासेभाति कर्तव्ये इतरोपवासे तिथ्यंते पारणमिति विवेकः
॥ विष्णुरहस्ये ॥ कृष्णान्नमीरकंदपर्णीशिवरात्रिश्चतुर्दशी एताः पूर्वयुताः कार्यास्तिथ्यंते पारणं भवेदिति
॥ निगमेऽपि ॥ पूर्वविद्धास्तुतिथिषु भेषु पशुश्रवणं विना उपोष्य विधिवत्कुर्यात्तत्तदंते च पारणमिति ॥ विष्णुध
र्मोऽपि ॥ जयंती शिवरात्रिश्च कार्यं भद्राजयान्विते कृतोपवासास्तिथ्यंते तथा कुर्याच्च पारणमिति ॥ यदा तु पारण
दिनेऽष्टमीरोहिण्योः संभवस्तदोभयभाति पारणं कर्तव्यं तदुक्तं पद्मपुराणे कार्या विद्धा तु सस्तन्यारोहिणी संहिताऽ
मी तत्रोपवासासं कुर्वातुतिथिभाति च पारणमिति ब्रह्मवैवर्तेषु अष्टम्यामथरोहिण्यां न कुर्यात्पारणं कश्चित् हन्यात्

पुराकृतकर्मउपवासार्जितफलं तिथिष्टगुणं हितनक्षत्रंच चतुर्गुणं तस्मात्प्रयत्नतः कुर्यात्तिथिर्भातिचपारणमिति
 रुकंदपुराणे तिथिनक्षत्रनियमोतिथिर्भातिचपारणं अतोऽन्यथापारणे तु ब्रतभंगमवाप्नुयादिति निर्णयः सत्वे अत्रा
 दृश्यते पारणं कार्यं रोहिण्यतो नापेक्षितः भातिपारणविधानस्य रोहिणीश्रवणातिरिक्तनक्षत्रविषयत्वात् याका
 श्रित्तिथयः शोकाः पुण्यानक्षत्रसंयुताः अक्षतिपारणं कुर्याद्विनाश्रवणरोहिणीमिति वचनं तु केवलनक्षत्रोपवासविषय
 चतुर्गुणमिति प्रत्यवायस्योदाहृतत्वात् मैवंयुक्तं विनाश्रवणरोहिणीमिति वचनं तु केवलनक्षत्रोपवासविषय
 मनुकल्पविषयव्यवगतव्यभिच्युक्तं ननु यदा पूर्ववेद्धापरोसपरदिनेर्द्धरात्रतदूर्ध्ववातिथ्यतो भवति तदा मह
 निशाया भोजननिषेधात् द्वितीयदिन उपवासः प्रसज्येत सच नयुक्तः पारणस्यावश्यकंगत्वात् यदि पारणभ
 गो न स्यात्तदा प्रातिनिधिविधानं नोपपद्येत तद्विधानंच द्वादशीप्रस्तवि देवलेन दर्शितं संकटसमनुज्ञासिद्धादश्यां पार
 येत्कथं अत्रिस्तु पारणं कुर्यात्पुनर्भक्तं नदोषकदिति अतः पारणशब्दबलात्प्रातिनिधिवल्लाच्च पारणस्यांगत्वं द्र
 दृष्टं अतएवादिष्ट्यपुराणे पारणातिं ब्रतं ह्येवं ब्रतं तत्तद्विभोजनं असमाप्ते ब्रते पूर्वैर्नैव कुर्याद्ब्रतांतरमिति पारणशब्द
 स्य पारकर्म समाप्तायति धातोर्नैव ब्रतत्वेन ब्रतसमाप्त्यर्थत्वात्तदभावे ब्रतस्यासमाप्तिः स्यादिति चेत् सत्यं तिथि
 भातकालः पारणस्यांगं पारणं चार्गिं न ह्यंगभावे गिन एवलेप इति त्रयसिद्धिरस्ति अतश्च तिथ्यंताभावेऽपि दिवैव पारणं
 कर्तव्यं तदुक्तं तिथ्यक्षयोर्धादाहोदेन नक्षत्रं तमवाप्यवा अर्द्धरात्रोऽपि वा कुर्यात्पारणं ह्यपरोऽहनीति अस्य आयमर्थः
 तिथ्यक्षयोः छेदद्वयोः परिसमाप्तौ दिवैव पारणं कर्तव्यं अयं मुख्यः नक्षत्रांतद्व्यनुकल्पः नक्षत्रपदंतिथेर
 व्युपलक्षणं अन्यतरंतिवापारणं कुर्यादित्यर्थः अर्थे चार्धरात्रे यद्युभयांतरतदादिवसे मुख्यानुकल्पयोस्तमयोऽप्य
 संभवाद्वात्रौ च पारणस्यानिषिद्धत्वाच्चाध्यातत्राप्युपवासप्राप्ति पारणप्रतिप्रसवः क्रियते अर्द्धरात्रोऽपि वा कुर्यादिति

निर्णयाम्नेतु अर्द्धरात्रेतिपिभूतः स्यात्तद्वा ऽनरेहनि परदिनेपारणकुर्वात् द्विवसपारणच सर्वोपवाससाधारणं
 तदुक्तं ब्रह्मवैवर्ते सर्वेष्वेवोपवासेषु दिवापारणमिष्यते अन्यथापुण्यपहानिः स्याद्विचारणपारणमिति गरुड
 पुराणऽपि अन्यतिथ्यागमोरात्रौतामसरत्नैजसोदिवा तामसेपारणकुर्वन्तामसीं गतिमश्नुतइति अन्यत्तदसिद्धि
 ति स्मृतिकोरनुभे शास्त्रांतरादेवास्यार्थस्यासिद्धत्वेन वाक्यद्वयवैयर्थ्यापत्तेः अपिशब्देन प्रतिप्रसवतात्पर्यस्यो
 तनाच्च अन्यतरांतपारणान्मनुजानं नारदयेऽपि तिथिनिश्चयसंयोगेऽपवासापेक्षाभवत् पारणतुलनकर्तव्यस्याव
 तैकरूपसंक्षयइति बह्निपुराणे जयंतीमुत्क्रम्य भक्तिकुर्यात्तिथेर्वापिशस्त्वंभारतपारणमिति तथा रोहिणी
 सहिताद्येयंविद्वद्भिः समुद्योपिता वियोगेपारणकुर्यार्याब्रह्मब्रवादिनः सांयोगिकव्रतेप्राप्तेपक्षेकोपिविपुञ्ज्यते
 तत्रैवपारणकुर्वादेवैवेदविदोविदुरेति मदनरत्नेऽपि यदादिने नैकतरस्याप्यंगः किंतुरात्रात्रैव निशीथदर्वानुम
 यांतोन्यतरातोवातदारत्रावप्युभयान्तेऽन्यतरांतैवकर्तव्यं यदनुनिशीथव्यवहितपूर्वज्ञाणवोभयान्तरैकतरांतोवा
 तदा निशीथे पारणं कर्तव्यं तिष्ठक्षयोरिति वचनादिति निशीथोरत्रैरष्टमेभूहर्त्ता यत्तु नरात्रौपारणकुर्वाद्
 तत्रैरोहिणीव्रतात् तत्रनिश्चयपितृकुर्वाद्बर्जयित्वामहानिशा मिति गौडोदाहृतभाविष्योत्तरत्रयनेन महानिशायां
 पारणानिषेधः समहानिशातो ऽर्वाक् पारणकाललाभेऽवगतं व्यः निर्णयसिंधावापि महानिशातोर्वागन्यतरांत
 लोभेमहानिशानिषेधः महानिशायामेवान्यतरांतलाभे तत्रैवपारणमिति अत्रकचित् यत्तु मयूखडकं पारणं रां
 औनकुर्वात् किंतु दिवैवेति तत्रौटिवादमत्र अर्द्धरात्रेपुत्राकुर्यादित्याद्यने कवचनानर्थक्यप्रसंगात् प्राचीनहेमा
 द्रयादिसर्वप्रथमविरोधाच्च यदप्युक्तंमाधवेन अर्द्धरात्र्याब्देन रात्रिमात्रंगृह्यत इति तदपिमाधवग्रंथे तादृशार्थानुपलं
 भान्मुग्धं महानिशासाह्वयामादुपरितोयामः तदुक्तं महानिशातुविज्ञेयामध्यमंमध्ययामयोः तथा मध्यमः

प्रहरणनिवेद्येया तुमहानिशितिरस्युत्तरमिति इदमेवहेमाद्रिमदनरत्नमाधवादीनामतं कामधेनौ गार्गस्तु म
हानिशातुविज्ञेयामभ्यमप्रहरद्वयमित्यादि दृढशातातपरतु महानिशद्विघटिकेरात्रामध्यमयामयोरित्याह वेद
पाठपरतदित्यन्ये अशकरतु गौणमुखकालालभिपिदिवैवपारणकुर्वातु जयन्त्यापूर्वविद्यायामुपवाससमाचरे
त् तित्यतेचोरसवर्तव्यव्रतकुर्वीतपारणमिति कालादर्शादिनिवधवचनत् उत्सवाते जागराद्यत्सवाति द्वितीय
दिवसेप्रातरित्यर्थः अन्नकचित् यत्तु कमयुक्षं उद्यापनंत्वनुकत्वात्प्रास्तितितदप्यपेयालं उद्यापनंविनापयतुतद्व्रतं
निष्कलमवेत् यदिचोद्यापनंनोक्तव्रतानुगुणतश्चरेत् वितानुसरतोद्यादनकोद्यापनेव्रते गार्ग्यैवकांचनदंद्याद्व्रत
स्यपरिपूर्तये ॥

॥ इति पृथ्वीचंद्रोदयेनंदिपुराणोक्तेस्तस्मात्सर्वथा उद्यापनं कर्तव्यम् ॥

॥ तत्प्रकारश्चमविष्योत्तरके जन्माष्टमीति संहंचपवित्रं पापनाशनं येन त्वं तुष्टिमाय ॥

॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कीदृशतद्भ्रतदेवदेवैः सर्वैरनुष्ठितं जन्माष्टमीति संहंचपवित्रं पापनाशनं येन त्वं तुष्टिमाय।
सिर्चाणनप्रभवाय यत्तु न मे तत्त्वतो ब्रह्मि सा विधानं स विस्तरं ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ मासिमाद्रपदेष्टुभ्यां नि
शीथे कृष्णपक्षगे शशांकं दृष्ट्वा शिशुं भ्रष्टरेहिणीसंज्ञके योगेस्मिन्नुसुदेवाद्दिदेवकीर्णामजीजनत्

भगवत्पाश्वतत्रयैकियतेस्ममहेत्सवः योगेस्मिन्कस्य अष्टभ्यां सिंहराशिगतिरयौ सप्तम्यालव्युभकुर्वा
व्रतधावनपूर्वकं उपवासस्य नियमं रात्रौ स्वप्याजितोद्विधः केवलेनोपवासिनतस्मिन् जन्मादिनेमम सप्त
जन्मकृताः पापान्मुच्यते न त्रयसंशयः उपादृतस्य पापेभ्योपरतुवासां गुणैः सह उपवासः सविज्ञेयः सर्वभोग
विवर्जितः ततोऽष्टम्यां तिलैः स्नातानद्यादौ विमलेजले सुदेशे शोभनं कुर्यादेव यथाऽस्मृतिकाग्रहं सितपीतैस्तथारक्तैः

कर्तुं हरितः पृथक् वासोभिः शोभितकृत्वा समंतात्कलशैर्नवैः भद्रैः फलैरेनैकैश्चर्दपात्रिभिरत्ततः पुष्प
 मालाविनचितचंदनागुलधूपितं श्रुतिरन्मप्रनोपमं यूरनजालादिभूपितं हरिवंशस्य चरितंगोकुलचविलेखपत्रवती
 वादित्रनिनर्दवाणवणुरवाकुलहृत्पगीतक्रमेपंतमगलैश्चसमंततः, वहिहारिलिहसद्वैः कृष्णच्छापान्धरादिभिः
 द्वारविन्ध्यस्तमुसलंरक्षितरंक्षपालकैः पद्यादेव्याधिष्ठितं वस्त्रीभिश्चस्वजनैस्तथा एवैवभवसारेण कृत्वा तत्सूति
 कागृहत्तन्मयेप्रतिमास्थाप्यासात्राप्यष्टविधास्मृता काचनीराजतीताधीपैतलीमुन्मयीतथा वार्धामणिमयी चै
 वयणैर्कोलिंखिता तथा सर्वलक्षणसंपूर्णैः पर्यैकेचावृतास्मृते संतसर्काचनानामासंमयासह तपस्विनीं प्रसूतां च
 प्रसूतां च स्थापयेन्मंचकोपरि मांतत्रवालकुंगुहप्रप्यैकेरत्तनपायिनं श्रीवत्सवक्षसंशांतनीलिरपलदलच्छविं वशो
 दातत्रचैकारि मन्प्रदेशे सूतिकागृहे तद्वच्चकल्पयेत्पार्थप्रसूतवरकन्यकां तथैवममपाश्चर्याः कर्ताः लिपुटान्तप
 देवाग्रहस्तथानागायक्षाविद्याधरा नटाः प्रणताः पुष्पमालाग्रचारुहस्ताः सुरासुराः संयरंतश्चकाशेग्रहरैरुदितो
 दितैः वसुदेवोपितत्रैवल्लहचर्मधरः स्थितः कश्यपो वसुदेवश्च अदितिश्चैव देवकी शेषोऽपि वलभद्रा यं यशोदादि
 तिरन्वभूत् नदः प्रजापतिर्दक्षो गंगश्चापि चतुर्मुखः गोंप्यश्चाप्सरसस्सर्वे गोपाः सर्वोदिवैकसः एवो वतारो राज्ञे
 द्वकसोऽयं कालनेत्रिजः तत्रकसनिपुकाश्च मोहितायोगनिद्रया गोधेनुकजराश्चैव दानवाः अस्त्रपाणयः तुर्यंतश्चाप्स
 रोभिश्च गंधर्वाणां तत्तत्पराः रन्मपि सर्वविधां कृत्वा देवकीं तत्रसूतिकां लेखनीयश्च तत्रैव कालिधोयमुनाहृद्देहत्वेव
 मादिपार्त्तिकिच्छमये चरितं मम लेखयित्वा प्रयत्नेन पूजयेद्भक्तिरत्नपूरः ततस्तान् पूजयेद्भक्त्या गंधपुष्पाक्षतैः फ
 लैः कृष्णमोडैर्नारिकेलैश्च खजूरैर्दण्डिनीफलैः वीजपूरैः पूगफलैल्लेकैश्चैव पुंसैस्तथा कालदेशोद्भवैः पुष्टैः पुष्टैश्चापि युधि
 शिर पायार्धैः पूजयेद्भक्त्या गंधपुष्पाक्षतैः फलैः मंत्रैः शान्तेन कैतवैर्देवकैः पूजयेन्नरः नाप्यद्रिः किन्नराद्यैः सतत

परितृवावेणुर्वाणानिनादै भूगारादशकुम्भप्रवरुतकर्ः किन्नरैः सेव्यमाना पथैकेस्वास्त्यैषामुदिततरमुखीपु
त्रिणिासम्यगारुते सादेर्वादेवमाताजयतिसुवदनदेवकीकातरुपा पादैर्स्वाहवर्तीश्रिदैर्वृक्याश्चरणातिके नि
पण्णापंकजेपुत्रयानमोदेव्यैश्रयैइति प्रणवादिनमोतंचपृथक्नामानुकीर्तयेत् कुत्वापूजाविधिज्ञश्च सर्वपापापनु
त्तये देवक्यैवसुदेवायवासुदेवायचैवहि वलदेवायनंदाययशोदायैपृथक् पृथक् क्षीरायैः स्नपनं कृत्वा च दत्तेनानुक्रुप
येत् पूजांतरमपि कृतिकेचिदंनैवसुरयः चद्रोदियेशांकायश्च ध्वंदाद्वारिरमरेत् अनयं वामनं शौरिर्वैकुण्ठपुर्या
त्तमम् वासुदेवं हृषीकेशं नाथवमधुसूदनं वाराहं पुंडरीकाक्षं नृसिंहं दैत्यसूदनं दामोदरं पद्मनाभं केशवं गरुडं च
ज गोविंदमच्युतं कृष्णमनंतमपराजितं श्रयोक्षजं जगद्धिजं सर्गारिहरं वंतकारकं अनादिनिधनं विष्णुं त्रिलोकेशां
विक्रमं नारायणचतुर्बाहुं शखचक्रगदाधरं पीताम्बरधरं तिर्यं वनमालाविभूषितं श्रीवत्सांकजगरुतं श्रीधरं
श्रीपतिं हरिं योगीश्वराय देवाय योगिनांपतये नमः योगोद्भवाय तिर्याय गोविंदाय नमो नमः स्नानमंत्रः यज्ञो
भ्वराय देवाय तथा यज्ञोद्भवाय च यज्ञानांपतये चाथ गोविंदाय नमो नमः धूपादिमंत्रः विधेव श्वराय विधाय तथा
विधोद्भवाय च विश्वरूपपतये तु भूगोविंदाय नमो नमः पूजांमंत्रः मंत्रेण नित्यं यं दद्याच्चंद्रम तेनरः तथैवा
ध्वं यचमंत्रेण श्रुतेनैव वतुशपयेत् क्षीरोदाणं वसंभूतश्रुतिनेत्रसमुद्भव गृहाण धर्मं शशांके मरौहिण्यसाहि नोमम
उयो रक्षापते नमस्तुभ्यं नमस्तत्तु योति पांपते नमस्तत्तरोहिणीकात आर्धनः प्रतियह्यतां रथांडिले स्थपापये देवशशां
करोहिणीधुत देवक्या वसुदेवं च नंदं चैव यशोदया वलदेवं मया साक्षैर्मन्यापरमयानप सपूजयिष्यि गेहवर्गिकेना
मोतिवदुर्लभं शर्वरा नेवसो धारंपातये कृत्स्नसर्पिणा तनोवार्द्धाप्येक्षालपथिनामादिकं मम कर्तव्यं तत्क्षणाद्रा
त्रोन्नभातेन वमीदिने यथामयितथाकार्यो भगवत्यामहोत्सवः ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्या तेभ्यो दद्याच्चन्द्रिणिां

हिरण्यमेदिनीं गावो वासांसि कुसुमानि च यद्यदिष्टतमं तत्कृणोमि प्रीयतामिति चंदेवंदेव कोदेवी वसुदेवा दजीज
 नत् भौमस्वब्रह्मणो गुप्यै तस्मै ब्रह्मात्मने नमः सुनन्मने सुदेवयगो ब्राह्मणहिताय च शान्तिरस्तु शिवचारस्तु इ
 द्युक्त्वा भो विसर्जयेत् ततो वं बुजनीं घं च दीनानाथ जनंतथा भोजयित्वा सुशांतात्मा स्वयं भुज्जीत आगतः एवं य
 कृते देव्या देवक्या सम होत्सवं प्रतिवर्षं विधानेन मद्रकोष भर्न दत्त नरो वायु दिव्यात्तरीयथोक्त फलमाप्नुयात् पुत्र
 सतानमनघं सांभान्यमतुलं लभेत् इह धर्मं रतिभूत्वा मृतो वै कुंठमाप्नुयात् तत्रादिव्येन भानेन वर्षलक्षं पुत्रिषिरे भो
 गात्राना विधानं भुंक्ता एव शेषादिहागतः सर्वकामसमृद्धे तु सर्वा सुखविवाजंते सर्वरत्नयुते पार्थसर्वगो कुलमंड
 ले महान् पवारिषा नाजायते हृदयो मम यस्मिन्सदैव देशे तु लिखितवापटार्पितं मनजन्मदिनं पुण्यं सर्वलंकारभू
 पितैः पूज्यते पाण्डव श्रेष्ठ जनैरुत्सवसंयुतैः परचक्रभयं तन्न कदाचित् लभेत् पुनः पर्जन्य कामवर्षं रथाद्वा दिति भयो
 नमयं भवेत् गृहे वा पूज्यते यस्मिन् देवक्या श्रुतिमम तत्र सर्वसमृद्धिः स्यान्नोपसर्गादिजभयं पशुनो न कुलघ्ना
 लात्पापरेणा ब्रूयात् कालाजतश्चैरतश्चापि न कदाचिद्रूपमवेत् प्रसोतापि यो भक्त्या ब्रूतं पश्येज्जनाकुलं सोपि
 पापविनिर्मुक्तः प्रयाति हरिर्मंदिरं जन्माष्टमी जन्मनो नयनाभिरामा पापापहासदिति नंदित नंदगोपायो
 देवर्को सुतयुतां यजती ह तस्यां पुत्रान्वायसुमुपतिपदं सा विष्णोः ॥

॥ इति श्रीजन्माष्टमीव्रतकथा समाप्ता ॥

अन्यथा पद्मपुराणे ॥ ॥ शौनक उवाच ॥ कृष्णजन्माष्टमी सुततस्यामाहात्म्यमुत्तमं कथयस्व महामाहा
 चोद्गरस्व भवार्णवात् सुत उवाच कृष्णजन्माष्टमी ब्रह्मन्मत्तया करोति यो नरः श्रुते विष्णुपुरयाति कुलकोटि युतो द्वि
 जः श्रद्धर्मावुधवारैश्च सोमैर्वा द्विजोत्तम रोहिणी श्रद्धासयुक्तः कुलकोट्याश्च भुक्तिदा ३ महामातकसयुक्तः करोति

ब्रतमुत्तमं सर्वपापाविनिर्मुक्तश्चातयेयातिहरेर्ग्रहे कृष्णजन्माष्टमीं ब्रह्मन्नकरोति नराधमः इह दुः खमवाप्नोति स
 श्रेयनरकं ब्रजेत् ५ नकरोति ययानारी कृष्णजन्माष्टमीं ब्रतं वर्षे वर्षे तु सामूढानरकं याति दारुणम् ६ जन्माष्टमीं दि
 ने यो वै नरोऽश्नाति विमूढधीः महानरकमश्नाति सत्यसत्यं वदान्महं ७ दिशि पेनपुराष्टौ वासिष्ठो मुनिस्तमः त
 च्छृणुष्व महाराज्ञस्सर्वपातकनाशनम् ८ दिशि पठवाच भाद्रमास्यसिताष्टम्यां यस्यां जातो जनार्दनः तदहं श्रो
 तुमिच्छामि कथयस्व महामुने १ कथं वा भगवन् ज्ञातः शंखचक्रगदाधरः देवकाजिठरे विष्णुः किं कर्तुं केन हे तुना
 १० वसिष्ठ उवाच शृणु राजन् प्रवक्ष्यामि कस्माज्जातो जनार्दनः पृथिव्यां त्रिदिवं त्यक्त्वा भवनकथयाम्यहम् ११ पु
 रावसुधराह्यासीत् कंसादिनृपपीडिता स्वाधिकारप्रमत्तनकसद्वृत्तेन तं ङिता क्रदंती रुदती क्षमा तु यमौघाणि तलोच
 नां यजति धति देवशठमाकांतेष्टपथ्यजः कसेन ताडितानाथ इति तस्मै निवेदितम् १४ क्रदंती तां समाखेप्य कोपेन
 रजुरेताधरः उमयासहितः सर्वैर्देवदुर्दैरनुद्रुतः आजगाम महो देवो विधातु भवन्नरुपा गत्वा चोवाच ब्रह्माणं
 कंसध्वंसनिमित्तये १६ उपायः सृज्यतां ब्रह्मभ्रवती विष्णुना सह ऐश्वर्यतद्वच्चः श्रुत्वा गंतुं च प्रोच्यतो विभुः
 क्षीरोदयं वैकुण्ठः सुतोऽस्ति भुजगोपरि हसत्युष्टं समा रुह्य हरेरतिक्रमाय गौ तत्र गत्वा समं धात्रा देवदुर्दैरा
 दिभिः समुक्तेः स्तूय त्रैवाग्निभिः कोमलैर्वान्निवदंवरैः १९ नमः कमलनेत्राय हरये परमात्मने जगतः पालयित्री
 च लक्ष्मीकांतनमोस्तुते २० इति तेभ्यः स्तुतिं श्रुत्वा प्रत्युवाच जनार्दनः देवान् क्रिमुखा न्सर्वान् भवाद्भिरागतं कथम् २१
 ब्रह्मोवाच शृणु देवजनाया यस्मादस्माकमागतं कथयामि सुरश्रेष्ठ तदहं लोकभावन २२ अलिङ्ग्य तत्र रोन्मत्तः कं
 सराजो दुरासदः वसुधाताडितो तेन करादानेन पीडिता २३ पूर्वतपः कृते तेन द्रुष्करं भुवि मानवीः तस्माच्च कम्पिरे
 दैवाः शूलिनः शरण्यपुः ततः शूलैर् तस्मापि पंगवा वाक्थयमुवाच ह वरं वरयमद्भुतं दास्यामि सुरदुर्लभम् त

तोवनेवरकंसोमाययतु प्रवंचितः भगिनेयांविनाशंभोमरणंभवितान्वे २४ तस्माद्ब्रह्मस्वयंदेवकंसहंतुदुरासदं
 देवकोजठरेजन्मलब्धवान्वाचगोकुलम् २५ ब्रह्मणाप्रोषितोदेवः प्रत्युवाचचशूलिनं पार्वतींदेहिवेशभोश्रवदंरिष
 त्वामभिप्यति २६ उभयारमयासाद्वैशंखचक्रगदाधरः उद्दिश्यमधुराचक्रे प्रयाणंकमलासन २७ देव
 कोजठरेजन्मलेभेतत्रगदाधरः यशोदाकुक्षिमध्यास्तेशर्वाणीमृगलेचना नवमासांश्रविश्रम्यकुक्षौनवादिनाधि
 कान् भाद्रमास्यासितेपक्षेचाधर्मासङ्गिकेतिथौ रोहिणीतारकायुक्तारजनीयनयोरिता तरयांजातोजगन्नाथः
 कंसारिवसुदेवजः ३० वैराटीनंदपत्नीचयशोदाऽर्जजिनत्सुता पुत्रपद्मकरंपद्मनाभिपद्मदंलेक्षणं ३१ तदाह
 रितुमारमेष्टृश्चात्मानकटुदुग्धिभिः कंसामरमयभ्रस्ताप्रोवाचेदेवकीतदा ३२ विराटंगच्छभोनाथसुतंप्रप्यपितुंकिल
 पुत्रदत्त्वायशोदायैसुतांतरयाःसमानय तरयावचःसमाकर्ण्यसुदेवोपिदुःखितः श्रकेकुमारमादायविर
 टाभिसुखोपयै ३४ यमुनाजलसपुष्पात्तत्पथोमध्ववातैर्नी आसीत्प्रतिमहादीर्घांगंभीरोदकपूरभाक् ३५
 एवंदृष्ट्वातटेरिषत्वायमुनामवलोक्यच वसुदेवोऽपिदुःखार्तोविललापातिञ्चितया ३६ किंकरोमिकगच्छामिव
 धिनाऽपिहिवांचितः कथमयगमिष्यामिविचाटनंदमंदिरम् ३७ हरिणातत्रसानंदमाययावचितः पिता क्षण
 मात्रं तटेरिषत्वायमुनामवलोकयत् ३८ तेनदृष्ट्वापुनः सापिशृणान्जानुवहाऽभूवत् तांदृष्ट्वाहृष्टचितः सप्र
 स्थानमकरोत्तदा ३९ मायांकृत्वाजगन्नाथःपितुरंकाब्जलेऽपतत् तंपुत्रंप्रतिदृष्ट्वाहाहाकृत्वासुदुःखितः म
 हापापंपुनः कर्तुंविधिनातेनवांचितः ब्राहिमंजगतांनाथसुतरससुरोत्तम ४० जनककंदितंदृष्ट्वाकसारिः कृप
 यामुहुः जलक्रीडांसमार्चयंपितुः कोटमगात्पुनः पथातेनद्विजश्रेष्ठजगामनंदमंदिरं सुतंदत्त्वायशोदायैसु
 तांतरयाः समानयत् निजगारंदत्त्वाप्यपत्युपत्युपिवासुताः ४१ देवकीचयसूतेतिवात्तांयासासुशरिणा

आनेतुं प्रेषिता दूताः सुतां दुहितरतदा आगत्य कसदुत्तरं ते सुताने त्वं प्रचक्रमुः ४६ वलाद्वरतात्समाकृष्य देवकी वसुदे-
 वयोः कंसदूताग्रहीत्वा तामपि च्वातुं सुरारये ४६ स धृत्वा तामहाराजं सन्मयो भूदुरासदः शुद्धकांचनवर्णाभां पूर्ण-
 दुवदनां हसन् दृष्ट्वा कसो हसंतीतां विद्युत्स्फुरितलोचनां आदिदेशा सुरश्रेष्ठो जहिनीत्वा शिलोपारिं आज्वाल्य ४७
 सुरास्ते वीनियेष्टतां प्रवर्तताः विद्युच्छिन्नतरंगैर्जगाम खंकराति कात् ४७ शौर्यं वाचं शृणुराजन् प्रवक्ष्यामि य-
 आस्ते शत्रुरत्नमः नंदरूपनिलये गुप्तस्त्वहंता सुरोत्तमः ४७ वासश्च वाचं एव मत्कातुसादे विजगाम निजमंदिरं
 श्रद्धावाधाय ततो देवयोः कंसो राजा सुदुःखितः भगिनीं पूतनां माहागच्छत् नंदमंदिरं ४७ छद्मना तत्सुतं हत्वा गच्छत्
 वाछितं बहु दास्यामि शासने तैव ब्रजयोः प्रशुभं कुरु आज्ञां प्राप्य राक्षसीसागो कुलाभिमुखगता मायया तग्रह-
 द्वां प्रविष्टा सुरमर्दनं स्तनपानेन तप्राणानाकृष्य नंदं गोकुले, केशिनं च कदैव धिनुं कंरासं भपुनः जुंभणं चामि-
 व्हं यद्वहं वा गोवर्धनं दधत् कालीयमर्दनं कृत्वा गतो मधुपुरीं ततः दृष्ट्वा कंसो हतः क्रूरः कसमह्मन्तं जीज्यत् पित-
 रौ तोपयामास सुप्रसहैरसुसंरुधतः एतत्ते कथितं राजन् विष्णोर्जन्मदिनव्रतं श्रद्धापापां निरश्रयति कृत्वा किं न भ-
 विष्यति यद्वंदं कुरुते मर्त्या याचना रीहरेवर्त ४७ ऐश्वर्यमतुलं प्राप्य जन्मन्यत्र यथेति सत् पूर्णविद्धा मकर्त-
 र्वात्तृतीयापधिरेव च अष्टम्येकादशीभूता धर्मकामार्थांछिभिः वर्जयित्वा प्रयत्नेन सत्तर्मासं युताष्टमीं विनाऋक्षे-
 णाकर्तव्यं न वर्मसयुताष्टमी उदये च अष्टमीकोविं स कलानवमीयदि मुहूर्तरोहिणीयुकासं पूर्णराष्टमी भवेत् अ-
 ष्टमी बुधवारो रोहिणी सा हितायादि सोमनवाभवे द्राजत्तु किं कर्तव्यं तकोटिभिः नवम्यामुदयातिकचिरसो भवाप्युवे-
 पिच अपि वर्षशतेनापि लब्धा जापि न लभ्यते विनाऋक्षं तु कर्तव्यं नवमीसंयुताष्टमी कार्या विद्धापि सत्तम्यारो-

रिणां संयुताष्टमी कलाकाष्ठामुहूर्तापि यदा कृष्णाष्टमीतिथिः नवम्यासहिताग्नाह्वांसप्तमीसंयुतानहि किंपुनर्बुध
 मरेणमग्निनापि विजेषतः किंपुनर्नवमीयुकाकुलकोट्यारतमुकिदा पलदेवेनराजेंद्रसप्तम्याश्रम्यतेत्यजेत् सु
 राधावेदुनारष्ट्रमेगामः कलशायया दिलीपडवाच केनचादौकृतचेदाकेनवातत्प्रकाशितं किंपुण्यकिफलदेवः
 कथयस्वमहामुने यसिष्ठडवाच चित्रसेनीमहारजामहाप्रपयरोमहन् अगम्यागमनं कृत्या स्वर्णैरेतयद्विज
 रयच सुरयाचसशक्तसोष्टयानांसेसदारतः एषापसनायुकोनित्यप्राणिनवरतः चांडालैः पतितैः सार्द्धमा
 लाभं सर्वं शकरोत् एकदैवविधोराजामृगयायामनोदधे अरण्येद्वीपिनेजागवेष्टवित्वाचसर्वतः सावधानंभ
 टान्सर्वान्वाक्यमेतदुवाचह सचवधः पुरोयस्यगच्छेद्भ्राज्ञो जगामह सलज्जोपिततोरजां वंघ्राप्रंश्वाज्जगामह अ
 नेकछेशदुखेन व्याघ्रहंतुं समाहितः श्लाघिपासाकुलः प्राप संध्यायं यमुनातटम् अष्टमीरोहिण्युकांतद्विनज
 न्मवासरं स्वकथायमुनायावैव्रतं वक्रुर्नराधिप नानोपहर्षैर्द्रवैश्च यूपदीपै सुशोभनैः गंधपुष्पतथाद्रव्यं
 कुंकमादिमनोहरम् ॥ अन्नं वहगुणदृष्ट्याभोजनेमानसकृतम् श्रीराजोवाच अज्ञाभावां नमनाद्याशुप्राणायामं यति
 निश्चितं स्त्रियक्रयुः जन्माष्टम्याहरेरयनभोक्तव्यं त्वदानय गृध्रमासंखरं काकं गोमांसं मत्तमेव च भुक्वा जत्र सं
 देहो यो भुंके कृष्णजन्मनिं किं किं छिद्रं न संजातं संसारं वसतानृणा यूनैर्देहे र्थितप्राणेन भूतैर्न कृतानृप तत्राकृतो
 पवासस्याकठिनं यममदिरं यद्वात्पितरो नित्यं न गृह्णति यथाविधि पितरं पातिता सर्वैर्यत्प्राभोजने कृतं इ
 ति श्रुत्वा ततो राजन् व्रतवक्त्रेन राधिपः किंचित्पुष्पं किंचिद्रव्यं वस्त्रं चानियर्हार्थितः एतद्भूतेसमायुक्तस्तिथिमतपवारण
 ॥ सूत उवाच ॥ यत्फलमयुरीनात्वा दृष्ट्या कृष्णमुखं वृजत् फलं प्राप्य ते पुंसां कृष्णजन्माष्टमी व्रतात् यत्फलं हारिकां
 णत्वा दृष्टविश्वं च रेहरी तत्फलं प्राप्य ते दीनैस्तस्य जन्माष्टमी व्रतात् ॥ इति श्रीपद्मपुराणे हरिजन्माष्टमी व्रतकथनम्

॥ अथमविष्णुराणोक्तं नृमाष्टमंत्रतोयापनम् ॥

याधोऽधरुवाच उद्यापनविधितत्रब्रूहिदेवदयानधे येनसंपूर्णतायातिव्रतमेतदनुत्तमम् । श्रीकृष्णउवाच पूर्णा
 ताधिमतुषाभ्यश्रद्धाचितादिसंयुतः पूर्वैश्वरेकमक्तशीरस्वपन्मास्वहृदिरमर्न् प्रातस्तृषासस्मृत्पुण्यश्लाका
 न्समाहित निर्वर्त्त्यवरपक कर्मब्राह्मणान्स्वस्तिवाचयेत् गुरुमानीषधर्मज्ञेदेवदांपारगम् दृणुयाद
 दिवजश्चैववस्त्रालकरणादिभिः पलेनवातदद्धेनतदद्धेनवापुनः शस्तयादाकारयेत्तत्रविन्नेशठयविर्वाजितः सौ
 यणीप्रतिमाकार्यपाद्याध्याचमनादिकं एतस्पाद्याविधिवर्जोपकरणादिक गोचर्ममात्रसालिष्यमभ्येमंड
 पमाचरेत् ब्रह्माद्यादेवतास्तत्रस्यापयित्वाप्रपूजयेत् मङ्गपरचयेत्तत्रकदर्लीरुग्भमंडितं चतुर्द्वारसमोर्पेतक
 लपुण्यादिसुयुत वितानंतत्रवध्नीयद्वित्रिचैवशोभितं 'मङ्गपेरथापयेत्कुमताव्वाप्तुएमयशुचिः तस्मोपरि
 न्यसेत्पात्रंराजतंवैणवंतुवा वाससाच्छाद्यकैतेयपूजयेत्तत्रमावुध उपचारैः षोडशभिर्भैरवैरपिसमाहितः ध्या
 त्वावाह्यामूर्तीकृत्यस्वागतादिभिरादरात् ध्यात्वाचतुर्भुजदेवंशंखचक्रगदाधर शुद्धेह्यस्मिन्नाधिष्ठानेसन्निधेहि
 कृपाकुरु आवाहनं देवदेवजगन्नाथगरुडासनसन्निधित- गृहाणासनकदिव्यंजगद्धातनंमोरुतते ॥ आसनं ना
 नातीथां हतं शुद्धनिर्मलं पुष्पसिधितं पाद्यं गृहाण देव्यारे विश्वरूपनमोरुतते पाद्य गमादिसर्वतीर्थैर्भोग्यमाया
 नीतसुशोतलं गृहाणाचमनं कृष्णविभ्रकापनमोरुतते आचमनीयं गंधपुष्पाक्षौभ्यैवफलेनचक्षुसमन्वितं आ
 ध्यं गृहाण देवेशमयादत्तहिभक्तिः आर्घ्यं दधिदक्षौद्रघृतशुद्धकपिलापाः सुगन्धिपत्र सुस्वादिमधुरं शौरिमधुपर्कं गृ
 हाणमे मधुपर्कं आचमन पंचासुतैस्तुत्तपनं करिष्यामि सुरोत्तम क्षीरोदधिनित्वासायलधर्माकतायतेनमः
 मंदकिर्नगीतमविद्यमुनाचसरस्वती तारुण्यः स्नानार्थमनर्तितं गृहाण शिशिरं जलं स्नानं पुनराचमनं शु

दृजान्नदप्रस्वेतद्विद्रास्वररोचिपी मयोपपादितैर्तुभ्यवासर्गप्रतिगृह्यतां वल्लं पुनराचमनीयं यज्ञोपवीतंपर
 ममित्यज्ञोपवीतं किरोटकुंडलदीनिकांचीवलपयुग्मक कैस्तुभंवनमालांचभूषणानिभजरुक्मे भूषणानि
 मलयाचलसंभृतंगंधसारमनोहरं हृदयानंदनंचारुचंदनंप्रतिगृह्यतां चंदनं मालतीचंपकादीनियूयिकावहु
 लानिच तुलसंपत्रमिश्राणिगृहाणसुरसत्तम पुष्पाणि देवकीवसुदेवचरोहिणीसबलांतथा सायकिको
 द्याकूरायप्रसेनादिपादवान् नंदयज्ञोदांतकालप्रसूतांगोपकास्तथा कालिंदीकालिंदीयैवपूजयेन्नाममंत्रतः
 वनस्पतिरसोद्भूतकालागुरुसमन्वितं धूपं गृहाणगोविंदगुणसागरगोपते धूपं आङ्ग्यचवर्तिसंयुक्तमितिदो
 षं नैवेद्यगृह्यतांदेवतेनैवेद्यं शास्त्रोदन्तपायसंचसितायतविमिश्रितं नानापक्वाप्तसंयुक्तनैवेद्यं प्रतिगृह्यतां नैवे
 द्यं तदतिपुनराचमनीयं पूर्णफलमहद्विष्यन्पावल्लीदलैर्युतं कर्पूरादिस्मायुक्तंबूलंप्रतिगृह्यतां तांबूलं इ
 दंफलमितिफलं हिरण्यगर्भगर्भस्थमितिदक्षिणा नीराजयेततेभक्तयानंगलंसमुदीरयन् जयमंगलायैर्धो
 पदेवदेवंसमर्चयेत् दत्त्वापुष्पजालिंचाद्यदक्षिणादिपुरःसरं प्रणमैर्हृद्वद्भूमौप्रक्तिप्रवृहः पुनः पुनः स्तु
 त्वानानाविधैः स्तोत्रैः प्रार्थयेत्तज्जगत्पतिं नमस्तुभ्यंजयन्नाद्यदेवकीनंदनप्रभो वसुदेवात्मजानंतयशोदानं
 दद्वर्द्धन गोविंदगोकुलाधारगोपकान्तनमोस्तुते तवस्तुदाप्येदध्यामिदोरुदयतः शुचिः कृष्णायप्रथमंद
 द्यादेवकीसाहितायच नारिकेलेनशुद्धेनदद्यादध्यावेच्चक्ष्णः कृष्णायपरयाभक्तयाशंखकृत्वाविधानतः जा
 तः कंसवधार्थापभूमारोत्तारणायच कौरवाणांविनाशायदैत्यानांनिधनायच गृहाणार्घ्यमयादत्तेदेवकीसाहितो
 हरे कृष्णार्घ्यमंत्रः शंखकृत्वातवस्तोयंसपुष्पफलचंदनं ज्ञानुभ्यामवर्नीगत्वाचंद्रायाध्यामिनिवेदयेत् क्षीरो
 दाण्येषसंभूतश्रित्रेनत्रसमुद्रव गृहाणार्घ्यमयादत्तेरोहिणीसाहितोविधो ज्योत्स्नपूजेनमस्तुभ्यंनमस्तेजोतिपांपते

नमस्तेतोहिणीकांतग्रहाणाध्वनमोरुते चंद्रार्धमंत्रः इत्थं संप्रार्थ्य देवेशं राजागणचरेत् गीतनुयादिना च
वपुर्गणश्रवणदिभिः प्रत्युपेक्षिमलेखात्वापूजयित्वा जगद्गुरुं पापसेनतिलाज्यश्चमूलमंत्रेण भक्तितः श्रष्टेत्
शतं हृत्वा ततः पुरुषसूक्ततः इदं विष्णुरितिशोक्ता जुह्याद्देवताह्वताः हेमिशेषं समप्याथ पूर्णाहुतिपुरस्सरं आ
चार्यपूजयेद्भक्त्या भूषणाच्छादनादिभिः गामेकं कपिलां दद्याद्भक्तसंपूर्तिहेतवे पयस्विनीं सुशीलां च सवत्सासगु
णां तथा स्वर्णशृंगीरौ पयसुरां कांस्यदेहानिकायुतां रत्नपुच्छांतां च धृष्टीं स्वर्णघटां समाधित्वा श्रवणं गां वल्गुसंछन्ना
मेवं संपूर्णं तां व्रजेत् कपिलायाश्च भावेतु गौरन्यापि प्रदीयते ततो दद्याच्चक्रस्त्रिभयोऽन्येभ्यश्चैव यथार्हतः ब्राह्म
णान्भोजयेत्पश्चाद्दद्यात्तेभ्यश्च दक्षिणां कलशान्नसंपूर्णान् दद्याच्चैव समाहितः प्राच्यानुज्ञां तथा तेभ्यो भुञ्जी
त सह वधुभिः एवं कृते महाराज व्रतोद्यापनकर्मणि निःपापस्तत्क्षणादेव जायते विबुधोत्तमः पुत्रपौत्रसमा
युक्तो धनधान्यसमन्वितः भुक्ता भोगान् चिरं कालमन्ते मम पुरं व्रजेत् इति भविष्येत्तरोक्तं जन्माष्टमी व्रतोद्यापनं
श्रयश्च स्मृतिकौरुभोक्तं जन्माष्टमी व्रतोद्यापनं ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ त्वत्प्रसादाद्दुर्धर्माके शश्वते भवतु भूतं इदं
नीरुपयाद्वा हि व्रतोद्यापनकर्म च १ उद्यापनं चिनात्तैव व्रतस्य फलमश्नुते कर्त्तव्यं तु कथं भक्तैरखंडफलभोक्ताभिः २
श्रीकृष्ण उवाच १ शृणु पांडव दध्यामि व्रतोद्यापनमनुत्तमं व्रतं कृते न राजर्षेद्रसफलं विपुलं भवेत् ३ यथा तथा च त
त्कुर्याद्विदुः शाठ्यं न कारयेत् सर्वपर्वतथाऽष्टम्यां कुर्याद्भक्तमनुत्तमम् ४ सप्तम्यां पंचगव्येन विधित्वा पशोधनं
कुर्याद्भक्तैः तथाऽष्टम्यां मध्याह्नं चेष्टे वधुभिः ५ इष्टवंधवोऽपि तन्न सहाय्या भवेयुरित्यर्थः सर्वोपधेः सर्वगंधैः स्नानं शु
क्लतिला मलैः वेदोक्तविधिना स्नात्वा तर्पयेत्पितृदेवताः ६ ततोपशेकविधिना कुर्याद्दाराधनं हरेः एह्येहि
कृपया कृष्णक्षीरिदोषां वसंस्थित ७ पद्मचक्रमहासंखलधर्मगुरुदशोभित श्रीवत्सकौरुभोरररकफणासुता

नित्यतन्मयो

८

व्रतस्योद्यापनेन सर्वकामप्रदोभव इत्यावाहनमंत्रः इति प्रार्थ्यते तौ देवमर्चितं सनकादिभिः

९ आगतानर्थयेत्सर्वान्गंधपुष्पादिभिः क्रमात् पुण्याहवाचनं कुर्यात्संकल्पं वचनादिभिः १० आचार्यमर्चयेद्दि

क्षान्त्र्योविधंचकुटुंबिनं श्रुतिरमृतिसमायुक्तं ब्रह्माण्डं वरयेत्ततः ११ धर्मं शस्त्रार्थं तत्त्वज्ञानं न्यांश्च वेदपारंगान् वरये

द्यजन्तार्थं हि द्राक्षाणां च सतकं २ आशीर्वादं यद्देवैर्वायुसैर्वाङ्मनसैः शुचौ देशे तु संलिते गोमयेन विचक्षणः १३ मं

डलं कारयेत्तत्र पंचवर्णैः सुशोभनं नवनामं सारविंदं सर्वतोभद्रसंज्ञकं १४ मंडलं कारयेन्मध्यमेन सौम्यादिकं परं मंडपं

कारयेत्तत्र सुतोरणसमन्वितं १५ चतुर्दशान्वितं ह्येतत्स्थाययेद्विष्टदेवताः प्रथमेन द्वारमार्गं तु गुरुं स्थापयेद्दुधः १६ अत्र

तैर्हलमंत्रेण नैवेद्यांतं प्रकल्पयेत् द्वितीयद्वारदेशे तु कुर्वेत्स्थाययेद्विष्टदेवताः प्रथमेन द्वारमार्गं तु गुरुं स्थापयेद्दुधः १७ अत्र

सुपूजिते तत्र मंडले पंकजादिभिः १८ मध्येऽवस्थापयेत्कुंभं सौवर्ण्यं राजतं तथा अभवेत्तत्त्वज्ञानं च नृणां पि सुखमयं वापि कारये

त् १९ सुधाधवालितं कृत्वा चंद्रसूर्यनिभं शुभं नामांकितं तत्कृत्वा जलपूर्णं सरनकं गंधपुष्पादिसंयुक्तं सपञ्चमं

फलं तथा २० पाञ्चकारयेत्स्थानं द्वे द्वावारजतेन वा अभवेत्तत्स्वपाञ्चतुंभस्योपरिवेष्टयेत् २१ सर्वैः समुद्रा रस

रितरतीर्था निजलदानदाः आयांतु यजमानस्य दुरितक्षयकारकाः २२ इति जलावाहनं स्थितं च यिजग

त्सर्वसदेवा सुरमानुषाश्चामनः कार्यसिद्धयर्थं स्थापयेत्वा घटोपरि मूर्तिचकारयेत्तत्र कृष्णस्यैवं विचक्षणः २३

अष्टमापप्रमाणं तु वितशाठ्यं न कारयेत् तदर्थं नाथार्धेन शतयावाकारयेद्दुधः २४ आवाहयेत्प्रयत्नेन मूर्तिं कलशसं

स्थितां चामरछत्रशट्पांचपीठिकां चार्थपात्रकम् २५ सूपस्कारसमायुक्तं देवस्याग्नौ निवेदयेत् २६ देवस

न्तोपे स्थापयेत् एवं चामृताद्युपकल्पनविधानम् पंचामृतेन तत्क्षानं कुर्याद्वैद्यस्थमंत्रतः स्नानं च कारयेत्पार्थश्या

त्पूजांसमर्चयेत् ततस्तत्पूजयेद्देवं विष्णुं तं विश्वरूपिणम् २७ वस्त्रपुराभनसंस्कारं पीतयज्ञोपवीतं च देवेन सुगंधेन

कर्पूरगुरुगंधिना विलेपेननभोगापप्रोयतांमधुसूदनः २८ उक्विलेपनेनसहभोगापपदपेक्षितनैययतंबूलादि
 तस्याशुप्रकल्पनंकार्यमित्याशयः अथपूजाप्रकर्तव्यमभैर्वेदपुराणिकैः ३० आगच्छदेवदेवेशतेजोरशे
 जगत्पते पूजयिष्याम्यहंदेवप्रसादमुमोभवे सहस्रशोर्वैरावाहने देवावहादयेयिचस्वरूपंनविदुस्तव अ
 तस्त्वांपूजयिष्यामिमातुरत्संगवासिने यस्मावताररूपाणिसमर्चतिदिवौकसः अप्रश्रुतस्त्वयंरूपतरमे
 श्रीब्रह्मणेनमः पुरुषएवेदश्चासन श्रवतारसहस्राणिकरोमिमधुसूदन नतेसंस्थावताराणांकाश्चिज्जानाति
 तत्त्वतः एतावानस्येतिपाद्यं जातः कंसवधार्थायभूमारोताएणयच देवानांचहितार्थायधर्मसरथापनायच
 कौरवाणांविनाशायपांडवानांहितायच गृहणाधर्ममयादत्तेदेवक्यासहितोहरे त्रिपादूर्ध्वैर्यदु सुरासुरनरेश
 यक्षैराब्धिशयनायच योगेश्वरायदेवाययोगितांपतयेनमः योगोद्भवायनित्यायगोविंदायनमोनमः कृष्णायचासु
 देवायदद्यादाचमनंशुभं तस्माद्विराजाचमनीयं नारायणनमस्तेऽस्तुनरकार्णवतारक गंगोदकंसमानित
 स्नानार्थंप्रतिगृह्यतां तस्माद्याज्ञात्वाज्ञितस्नानं पयोदधिधृतसौद्रशर्करास्नानमुत्तमं तत्पथ्यैर्देवदेवेशगृह्यतां
 देवकोसुत पंचासुतस्नानं शुद्धोदकस्नानं आचमनं क्षौमचपटसूत्राढ्यमयानीतांशुकशुभं गृह्यतां
 देवदेवेशमयादत्तसुरोत्तम तस्माद्याज्ञाद् द्वितीयवर्त्तच नमः कृष्णायदेवायशश्वचक्रधरायच ब्रह्मसूत्रं
 जगन्नाथगृहाणपरमेश्वर तस्मादश्वत्थुपवीत नानानांघसमांपुकेचंदनंचारुचर्वितं कुकुमाकाक्षतैर्पुंकगृह्यताप
 रमेश्वर तंपद्ममितिगंध पुष्पाण्येतानिदिव्यानिपारिजातोद्भवानिच मालतीकेसरदीनिपूजार्थंप्रतिगृह्यतां य
 त्पुरुषमितिपुष्पं अष्टांगपूजा श्रीकृष्णायनमः पादौ पूजयामि संकर्षणायनमः रिकुजौपू. कालात्मने
 नमोजानुनो पू. विश्वकर्मेणे. जयनंपू. विश्वनेत्राय- कर्टिपूजयामि विश्वकर्मेणे मेरुपू. वाचरपते

नित्यप्रभो

८ व्रतस्योद्यापनेन सर्वकामप्रदोभव इत्यावाहनमंत्रः इति प्रार्थ्यते देवमार्चितं सनकादिभिः

९ आगता नर्घयेत्सर्वान्गंधपुष्पादिभिः क्रमात् पुण्याहवाचनं कुर्यात्संकल्पं च यावावि १० आचार्यमर्घयेद्दि

हान् श्रोत्रिधं च कुटुंबिनं श्रुतिस्मृतिसमायुक्तं ब्रह्माणं वरेयतः ११ धर्मं शास्त्रार्थं न त्वज्ञानं न्यांश्च वेदपारगान् वरेय

यजतार्थं हि ब्राह्मणानां च सतकं १२ आशीर्वादं ग्रहीत्याथ सर्वैर्द्विजवरोत्तमैः शुचां देशे तु सिलसेगोमयेन विचक्षणः १३ मं

डलं करयेत्तत्र पंचवर्णैः शोभनं नवनामं सारविंदं सर्वतोभद्रं संज्ञक १४ मंडलकारयेन्मधे मनसोऽहार्दकं परं मडपं

कारयेत्तत्र सुतो रणसमन्वित १५ चतुर्दशान्वित होतस्थाययेदिष्टदेवताः प्रथमे हारमार्गे तु राहं स्थाययेद्बुधः १६ अत्र

ते हेलं भेषा नैवेद्यांत प्रकल्पयेत् द्वितीयद्वारदेशे तु कुबेरं रथाययेत्ततः १७ गणानां वैतिमंत्रेण चतुर्थे गणनायक एवं

सुपूजिते तत्र मंडले पकजादिभिः १८ मध्येऽथ रथाययेत्कुंभसौवर्णैराजततथा अभावे ताल्यनं वापि मृत्पमये वापि कारये

त् १९ सुधाधयालितं कृत्वा च द्रसूयं निमंशुभं नामांकितं तत्कृत्वा जलपूर्णं सरनकं नाथपुष्पादिसयुक्तं सपल्लव

फलं तथा २० पात्रं च कारयेत् रथद्विस्त्रावारजेन वा अभावे ताल्यपात्रं तु कुंभस्योपरि विन्यसेत् २१ सर्वैः समुद्राः स

रितरतीर्था निजलदानदाः आयांतु यजमानस्य दुहितश्च कारकाः २२ इति जलावाहनं स्थितत्वा विजग

त्सर्वं सेदवा सुरमानुषश्चात्मनः कार्यसिध्दयै रथाययेत्वा घटोपरि मूर्तैश्च कारयेत्तत्र कृष्णस्यैवं विचक्षणः २३

अष्टमापप्रमाणं तु वितशाठ्यं न करयेत् तदद्वैनाथवर्दनशक्त्या वा कारयेद्बुधः २४ आवाहयेत्प्रयत्नेन मूर्तिकलशं

स्थितां चाभरच्छत्रशरयाचपीठिकां चाथ पात्रकम् २५ सूपरकरसमायुक्तं देवस्याग्ने निवेदयेत् २६ देवस

नीपेरथापयेत् एवं चामृताद्युपकल्पनविधानम् पंचामृतैस्ततस्तानं कुर्याद्देवस्य मंत्रतः स्नानं च कारयेत् पार्थपश्चा

त्पूजां समाचरेत् ततस्तत्पूजयेद्देवविष्णुतं विश्वरूपिणम् २७ वस्त्रयुग्मेन सर्वां वीतयज्ञोपवीतिन चंदनेन सगंधेन

कर्पूरगुरुगंधिना विलेपनेन भोगाय प्रोयतां मधुसूदनः २८ उ क विलेपनेन सह भोगाय यदपेक्षितं नैव यतं ब्रूयादि
 तस्याशुप्रकरपनं कार्यमित्याशयः अथ पूजाप्रकर्तव्यं मंत्रैर्द्वेष्टुराणिकैः ३० - आगच्छ देवदेवेश तेजो राशे
 जगत्पते पूजयिष्याम्यहं देव प्रसादं मुमुखो भव सहस्रशोर्षेरया वाहनं देवा ब्रह्मादयो ये च स्व रूपं न विदुरतव अ
 तस्त्वं पूजयिष्यामि मातुरुत्संगावाप्तिनं यस्मावताररूपाणि स मर्चति दिवौकसः अपश्यत स्वयं रूपतस्मै
 श्री ब्रह्मणे नमः पुरुष एव दे आत्मन अवतारसहस्राणिकरो धिमधुसूदन न ते संस्थावताराणां कांश्चिज्ज्ञानाति
 तत्त्वतः एतावानस्येति पाद्यं जातः कंसवधार्थं यभूमारोत्तारणा य च देवानां च हितायार्थं यधर्मसंस्थापनाय च
 कौरवाणां विनाशाय पांडवानां हिताय च गृहाणा धर्मं यदत्ते देव न्यासहि तोहरे त्रिपाटूर्ध्वं देव्यर्धं सुरासुरनरेश
 यक्षारोहिधशयनाय च योगेश्वराय देवाय योगिनां पतये नमः योगोद्भवाय नित्याय गोविंदाय नमो नमः कृष्णाय वासु
 देवाय दद्यादाय मनं शुभं तस्माद्विराजामनयं नारायण नमस्ते ऽस्तु नरकार्णवतारक गंगोदकं समानीत
 स्नानार्थं प्रतिगृह्यतां तस्माद्यज्ञात्वा तस्नानं पयोदधिधृतसौद्रशर्करास्नानमनुत्तमं तदभ्यर्धं देवदेवेश गृह्यतां
 देवर्कं सुत पंचाभुतस्नानं शुद्धोदकस्नानं आचमनं क्षौमचपटसूत्राढ्यमयानीतां शुक्रशुभं गृह्यतां
 देवदेवेश मया दत्तं सुरोत्तम तस्माद्यज्ञाद् द्वितीयं ब्रह्मं नमः कृष्णाय देवाय शश्वचक्रधराय च ब्रह्मसूत्रं
 जगन्नाथ गृह्णाण परमेश्वर तस्मादभ्यर्चयुषवीतं नानागंधसमायुक्तं चंदनं चारुचर्चितं कुकुमाकाक्षतैर्धुंके गृह्यतां प
 रमेश्वर तं पद्ममिति गंध पुष्पा एवेता नि दिव्यानि पारिजातोद्भवा नि च मालती केसरार्दीनि पूजार्थं प्रतिगृह्यतां य
 स्तु रुपा मिति पुष्पं अष्टांगपूजा श्रीकृष्णाय नमः पादौ पूजयामि संकर्षणाय नमः स्फिजौ पू- कालात्मने
 नमो जानुनो पू- विश्वकर्मेणे- जघनं पू- विश्वनेत्राय- कटिपूजयामि विश्वकर्मेणे- मेढं पू- वाचस्पते

नमस्तुभ्यमितिसंपूजयेन्मखं ललाटेकेशवायवल्लटपुं सर्वामने शिरःपुं कालात्मनविश्वरूपात्मन
नारायणनमोत्तमः इतिसर्वाङ्गपूजा वनस्पतिरसोदित्योर्गंधाढ्यः सुमनोहरः आग्नेयः सर्वदेवानांधूपो
यन्प्रतिगृह्यतां ब्राह्मणस्थितिधूपं त्वञ्ज्योतिः सर्वदेवानां तजस्त्वतिजसांपरं आत्मज्योतिर्नमस्तुभ्यं दीपो यं प्र
तिगृह्यतां चंद्रमामनसइति दीपं नानागंधसमायुक्तं भर्ग्यभोज्यं चतुर्विधं नैवेद्यार्थं मया दत्तं गृह्णाण परमेश्वर
नाभ्या आर्सादिति नैवेद्यं तांबूलं च सकर्पूरं पूगीफलं समन्वितं मुखवाकरं रम्यं प्रीतिदं प्रतिगृह्यतां यत्पुरुषेणेति
तांबूलम् सुवर्णैरजततान्नाना रत्नसमन्वितं कर्मसांद्रयसिद्धार्थं दक्षिणाप्रतिगृह्यतां सप्तास्यासन्निति दक्षि
णा इदं फलं यज्ञेन यज्ञमिति फलं १३ ततो वैदिकमंत्रैः पुष्पांजलिं दद्यात् इदं विष्णुरित्यादिभिः एवं
पूजां प्रकर्तव्यं नाराजीनां गणं तथा गीतावादिनसंयुक्तपुराणश्रवणं तथा प्रतिमायां विधायैवं पूजां दिवस्पयः क्रियाः
ततः प्रभातसमये स्नात्वा त्वशुचिजलाशये पूर्ववत् पूजयेद्देवं पश्चाद्दोभंसमाचरेत् त्वगृह्योक्तविधानेन प्रतिग्राह्यं चरंततः
वीहीयवतिलैश्च घृतेन च परिहृतैः श्रौतदेविति मंत्रेण शतमष्टाक्षरं क्रमात् जुटयेत्स्वाहा कालात्मने स्वाहा
अहोरात्राय स्वाहा अर्द्धमासाय स्वाहा मासाय स्वाहा संवत्सराय स्वाहा सर्वात्मने स्वाहा तत इदं वि
ष्णुरिति मंत्रेण पंचसाधुतं रभृतं यथा संस्पृश्यात् कर्तव्यं हुतं संपूर्णमेव च ततो महाव्याहने यो होममंत्राः प्रकीर्तताः
जपेत्पुरुषसूक्तं तु रमरे हे वमनंतकं पूर्णाहुतं ततो हुतवायव्यं व्रीहिघृतादिभिः आदित्यार्दान् प्रहान् सर्वान् शर्कां वा
राधयेदिह नवैधै रति श्रुतैर्वस्त्रैराभरणैः शुभैः कर्णानुलीभूषणैश्चरौष्यं कृत्वा पावित्र्यं अर्घ्यं पुष्पप्रदानेन
आचार्यैस्तु पूजयेत् आचार्यं पूजयित्वा च वस्त्रैर्नानाविधैः शुभैः वस्त्रं च ब्रह्मे मन्त्रं च तनादिभि रलंकृतं सुकं
कं हारं युक्तं सपत्निकाय दद्याच्च मुद्रिका कर्णभूषणैश्च तथा वस्त्रैः प्रपूजयेत् दद्यात्सदक्षिणां धेनुं सवत्सां च पयस्विनीं

स्वर्णशृंगीरौऽप्यसुरांकांस्वदेहनसंयुतां । तांश्चष्टर्षास्वर्णधंटांनासिकामौक्तिकान्वितां । रत्नपुच्छां वस्त्रयुतां नि
 एकत्रपसमन्विता । भक्त्या समप्येत्सर्वं यथा विभवसारतः । सुरभीवैष्णवीभानां च विष्णुपदे स्थिता । गोत्रास्तु
 मया दत्ते सुराभिप्रातिग्रहतां । गावो ममाग्रतः । संतु गावो मे संतु पृष्ठतः । गावो मे हृदये संतु गावां मध्ये वसाम्यहं । धे
 नुरुष्टृष्वानमस्कुर्यात्कुर्याच्चैव प्रदक्षिणां । प्रदक्षिणीकृता तेन स सद्वापावसुंधरा । नमो गोभ्यः । श्रीमतीभ्यः । सौर
 भेरीभ्य एव च । नमो ब्राह्मसुताभ्यश्च पवित्राभ्यो नमो नमः । नमस्कारः । गावो मंगेषु तिष्ठति भुवनानि चतुर्दश । य
 स्मात्तस्माच्छिष्टं मे स्यादिह लोके परब्रह्म । गोप्रार्थना । यस्मात्त्वं पृथिवीरूपा धेनु रूपेण संस्थिता । इव दर्शनाद्दरिः प्री
 तो मम पापं वंध्यां हतुं । मंत्रैरेभिस्तु संपूज्य आचार्याया निवेदयेत् । पदं चैव प्रदातव्यं वस्त्राद्यष्टकसंयुतं । पादुकोपान
 हच्छत्रमुद्रिकादिभिरंकितं । नामां कंसजलकुंभं तंडुलैः पूरितं तथा । सोपस्करां च प्रतिमामाचार्याय निवेदयेत् ।
 रुद्राणां यानंतरूपाय दत्त्वाभिप्रातिमानिमां । द्रव्यविष्णुसमुद्भूतामतः शान्तिं प्रयच्छमे । प्रतिमामंत्रः । मंडलं फल
 संयुक्तं ब्राह्मणाय निवेदयेत् । अन्येभ्यो ब्राह्मणेभ्यश्च भक्त्या दद्याच्च दक्षिणां । अभिषेकततः कुर्याद्यजमानस्य
 मंत्रतः । समुद्रेति श्रुतिमंत्रैः । शर्करास्त्रितिमंत्रतः । कोटितीर्थसमं पूज्यमाचार्यं तु क्षमापयेत् । मंत्रार्हना क्रियाहो
 नं भक्तिर्हो नं जनार्दन । संपूजितं मया देव परिपूर्णं तदस्तु मे । क्षमापनमंत्रः । इष्टमिच्छादिसंयुक्तोऽयं महामातृव्यसंयुतः ।
 ब्राह्मणभोजयेत्पश्याद्यथा विभववित्तैः । मिष्टान्नपायसैर्भोज्यैः । पश्याद्यद्याच्च दक्षिणां । दीनानां यांश्च संपू
 ज्य ब्राह्मणांश्च विशेषतः । भुंजीत वायवतो भूतवाचितयेत्तद्विनेहारे । एवं कते धर्मराज कर्मणा सौजनार्दनः । सकृदप्य
 रूपीभगवान्निजयो भवति सर्वदा । सगरेण पुराचोर्णैराजभिर्जनकादिभिः । मनुना च दिलीपेन रघुणा भरतेन च । तृपैर
 न्यैश्च चरितं राज्यं भुक्त्वा दिवं गताः । यः । करोति तत्प्रेषे ब्रतस्योपापनुमुदा । ब्रतस्य फलमाप्नोति विष्णुलोके मही

यते ॥ इति जन्माष्टम्यापनविधिरस्मात् ॥ ॥ ॥ ॥ अथास्यामेव रोहिणीयुकायामग्नि
पुराणोक्तं जयन्तीव्रतम् ॥ वसिष्ठ उवाच कृष्णार्ष्टम्यं भवेद्यत्र कैलाशो हिण्यत् जयन्तीनामसंज्ञिषाडयोऽप्याव
प्रयत्नतः सप्तजन्मकृतराजन्त्यर्पायं विधिवन्तुषां तत्कालयति गोविंदस्त्वित्येतस्यां सुभावितः उपवास
श्च तत्रोक्तो महापातकनाशनः जयन्त्यां जगतीपालविधिनानात्र संशयः त्रैतायां द्वापरवैवराजं कृत्युगेपुरा रो
हिणीसंहिता येथं विद्वद्भिः समुपदिता विधौगेपरं च कर्मनयो ब्रह्मवादिनः सांयोगिके व्रते प्राप्ते ये चैकोपि
वियुज्यते तत्र पारणकं कुर्यादेवं विधिविदो विदुः श्रुतः परं महीपालसं प्राप्ते तामसे कलौ जन्मनो वा सु
देवस्य भवति व्रतमुत्तमं श्रादाधितः स देवकया विष्णुः सर्वेश्वरः पुरा समयो गे तु रोहिण्यां निशीथे राजसतम
समजायत गोविंदो बालरूपं चतुर्भुजः तं दृष्ट्वा जगतां नाथं प्रणम्य गरुडध्वजं देवकीप्रांजलिर्भूत्वा इदं वच
नम ब्रवीत् देवक्युवाच नहमेव विधेर्वोदुहर्दि प्रस्तुतलोचनं तवैकं रूपमालोक्य शक्रो भिमधुसूदन वासुदे
व उवाच इदं मां द्रक्ष्यस्य सांदिग्धं दिने स्मिन्नेव तामसे तव दर्शनमेव यामि बालरूपेण देवकि येत्वां पुण्यादिभि
र्देवि पूजयिष्यंति नानवाः दिनेऽस्मिन् मां महाभागास्तवोत्संगे भवस्थितं दारयंति ये निशीथेऽर्धे रोहिणीसंहिते
विधौ सुवर्णैर्न कृते पाञ्चरात्रतेवानरोत्तमाः सर्वान्कामानवाप्स्यन्ति इह लोके परं भव सप्तमीसंयुताष्टम्यां नि
शीथे रोहिणीयदि भवित साऽष्टम्या पुण्याया वच्चंद्रादिवारौ प्रतिमासं च ते पूजामाष्टम्यां यन्करिष्यति भवमैवा
स्विलां कामान्स प्राप्स्यति न संशयः वशिष्ठ उवाच श्रौतेन विधिना यस्तु प्रतिमासं नरेश्वर करोति वत्सरं पूर्णं
यावदायामनं हरिः दद्याच्छ्रद्धया सुसंपूर्णं भोगैर्नैरलं कृतां ब्राह्मणाय नृपश्चेष्टतस्य पुण्यफलं शृणु यत्पुण्यं स न्यगि
ष्टेन राजसूयेन पार्थिव तत्पुण्यं सफलं लब्ध्वा विष्णोः सालोक्यतां व्रजेत् नापुत्रो ह्यथ नोदुःस्वीन वियोगी कुरुपवान

भवेत्ताकालतोऽस्त्युर्ध्वजन्मशतं नृप , शंखतोऽयं समादाय सपुष्पफलांचनं जानुभ्यांच धरांगत्वा चंद्रायाऽर्धे नि
 वेदयेत् क्षीरोदाण्वयसभूतश्रजिने वसुमुद्रव आर्धं गृह्ण शशाकं मरोहिण्य साहितो मम रोहिण्य साहितं चंद्रं कृत्वा
 रौप्यमयं वृषः द्वादशांगुलविस्तारं तत्रार्धसंनिवेदयेत् ततोऽनुपूजयेत् तां तस्य कृष्णादिवर्कान् नृप गंधपुष्पैः सन्निवेधैर्ध
 स्त्रालकारभूषणैः प्रणम्य देवजननीं त्वत्तो जातास्तु वामनः वासुदेवस्तथा कृष्णो नमस्तुभ्यं नमो नमः सपु
 ष्पाऽर्धं प्रदत्ते भग्नहोमं नमोस्तुते आदितिर्देवमाता त्वय सुदेवस्तु कश्यपः श्रजिजनस्त्वमीड्ये ह्यहं नृप देवं सनातनं इ
 त्येवं पूजयित्वा तु पुनः सुकैः सुवैष्णवैः स्तुतवाद्यादिभिर्योषैर्गीतवाद्यैः सुमंगलैः सुकथाभिर्विधित्रा
 भिस्तथा श्रेष्ठैः कुर्यात् पुनर्वाहिनीः पौराणैः क्षपेत्तां शर्वरां नृप दद्यात्स्वशक्तितो राजन् प्रभातजितेर
 यो द्वाह्येभ्यो यथाशक्त्या धेनुवत्यादिकांचनं दाक्षिणांतु द्विजेभ्यस्तु सर्वतश्च क्षय भवेत् भातिकुर्यात्तिथेर्वापि
 शरतं भारतपारण कृते न तेन पूताऽस्मा राजसूयफललेभेत् यः कुर्याद्भ्रतवे तनु पुण्यवान् शक्तिः सदा
 इहामुत्र सुखी विद्वान्परात्परतश्च जेतु आदित्यपुराणे तमेतमेव विधिमभिधाय पूजाविशेष उक्तः गंधमाल्यै
 रत्तथा यैर्धैवयोगैः धूमसंभवैः सगौरसैर्मह्यभोज्यैः फलैश्च विविधैरपि राज्ञैः प्रजागरः कार्थोऽनृत्यगीतसमा
 हुतैः श्रुणोदयवेलायां नवम्यां यततः स्त्रियः रक्तवस्त्रां निवृत्ताः स्त्रियाः पुष्पमाल्यैरलंकृताः नयतिप्रतिमां
 हंता नानाविभवसंभवाः नदीतीरं शुभं रम्यं विधेः प्रतिवत्सरं तत्र स्नानं प्रकुर्यात् स्नानपयति च ततः ततः प्र
 विश्वपच गृहपवित्रं भुंजते च ततः युक्तिमिष्टाधिकारेभ्यः मध्याह्न्यमरिचैः सह इति जयंतीं व्रतम् अथ व्रतोऽप्यापनकौ
 मुत्र कसेपेण जन्माटमो व्रतोऽप्यापनं ॥ ॥ आतर्द्वैतधावनपूर्वक स्नानात्वा देशकालौ संकीर्य ममारिखलपापक्षयपू
 रुरुपमार्थकाम मोक्षचतुर्विधपुरुषार्थसिद्धिद्वारा श्रमककामनया वा आचरितं जन्माष्टमी व्रतोऽप्यापनकरिष्ये तदंगं

पुण्याहवाचनादिकृत्वाहताचार्यः भोमयादिलितशुद्धदेशेष्ववर्णपुष्पमालादिशोभितां विधां सर्वतोभद्रस्थितिलो
 परिरूपकलशोपरिपूर्णत्रैरौप्यपर्यर्केसौवर्णीदेवर्का तदुत्संगेवामस्तनपायिनसौवर्णीश्रीकृष्णमिदंविष्णुरिति
 त्रेणविष्णुर्नृकमितिवापरितः वासुदेवंवलदेवंतदंयशोदांसुभद्रांरौहिणींविधुमत्स्यादिदशरूपाणिश्लादित्यादिग्रहा
 न्शुश्रूथिन्यादिसप्तविंशतिनक्षत्राणिदेवान् नागान्यक्षान्विद्याधरान् उरगान्यमनां कालिवंकसंगां योगनिद्रां सा
 त्यकिंउद्धवंश्रक्रूरंउग्रमेनादियादवान् शंखचक्रं गदापद्मं त्रुटिकालत्मानं शहोराजं मासं संवत्सरं सर्वत्मानं द्वार
 पालान् पुण्यशीलं जयंविजयं पुरतोगरुडं एवंनामभैरवाह्य पुरुषसूक्तेनपूजयेत् कृष्णचतुर्भुजं देवशंखचक्रगदा
 धरं पीतांबरयुगोपेतं लक्ष्मीयुक्तं विभूषितं लसत्कौस्तुभशोभाढ्यं मेघश्यामं सुलोचनं ध्यायामि पुंडरीकाक्षं जगदा
 नंदकारकं श्रयांगपूजा कृष्णाय नमः पादौ पूजयामि संकर्षणाय गुरुफौ कालात्मने नमः जानुनीं विश्व
 कर्मेणे जंघे विश्वनेत्राय कर्णौ पद्मनाभाय नाभिं परमात्मने हृदयं ओंकाराय कंठं सर्वस्त्रधारिणे
 बाहुं वाचस्पतये मुखं केशवाय ललाटं सर्वात्मने शिरसि० पूजां समाप्य स्वतोत्रं पठेत् अनघं वामनं शौरि
 श्रीकंठपुरुषोत्तमम् वासुदेवं हृषीकेशं माधवं भृगुसूदनं वाराहं पुंडरीकाक्षं तृप्तिहृदयं सूदनं दामोदरं पद्मनाभं के
 शवं गरुडध्वजं गोविंदमच्युतं कृष्णमनंतमपराजितं श्रधोक्षजं जगदीशं सृष्टिस्थित्यंतकारकं श्रुतादिनिग्नं
 विष्णुत्रैलोक्येशं जगद्गुरुं नारायणं चतुर्बाहुं शंखचक्रगदाधरं पीतांबरधरं नित्यं वनमालाविराजितं श्रीवत्सं
 कंजगद्धेतुं श्रीधरं श्रीपतिं हरिं एवंस्तु त्वादेव रूप्यजातकर्मनमकर्मवधौ पूजादिकृत्वा पुरतः श्रमयावचाकुर्वन्
 द्रव्योपि प्यर्चयस्त्राणि निक्षिप्याथैव दधात् चंद्रोदये जातः कंसवधार्थाय धर्मसंस्थापनाय च गृहाणाथैवैम
 यादत्तदेवर्कासाहिताहरे ॥ इति कृष्णार्च्य ॥ अंगनेमूरोरजातचंद्रविंबसंपूज्य श्रधैवैजानुभ्यामवर्नीयत्वाद्

यात् भवः क्षारोदाण्वसंभूतलक्ष्मीवधोनिशाकरः गृहाणार्धमयादत्तं रोहिण्यासहितः शशिनः ततः
 प्रार्थना ब्रह्मिमांसर्वगश्रीशघोरसंसारसागरात् ब्रह्मिमांसर्वपापघ्न दुःस्वशोकार्णवात्मो यद्वात्येयञ्च
 कौमार्यौवनेयञ्चवार्द्धके तत्पुण्यं दक्षिमात्रे पापं हरहलायुधेति राज्ञां जागरणं कुर्यात् प्रातः स्नात्वा संपू-
 जयाग्निं प्रतिष्ठाप्या न्यादध्यात् प्रधानं विष्णुं इदं विष्णुरिति भजे णाज्यसतिलव्रीहिपवद्रव्यैः प्रतिद्रव्यं श्रद्धेत्
 रशतसंख्याकाहुतिभिः पुनः पंचस्रचयेन विष्णुर्नृकमिति भजे णाष्टोत्तरशतसंख्याकाः पुनः पुरुषसूक्ते
 न प्रवृत्तं एकैकयाज्याहुत्या महाज्याहतिभिश्चाष्टाविंशतिसंख्याज्याहुतिभिः परिवारदेवताभ्यैकैकाज्याहुत्या शे-
 पेण स्विष्टकृतमित्यादि होमशेषसमाप्य तत आचार्यैः संपूज्य विभवे सति भूशयासौंध्यवस्त्रकांचनासनं दत्त्वा
 पाठं दत्त्वा श्रीकृष्णः प्रतिगृह्णाति श्रीकृष्णो वै ददाति च श्रीकृष्णस्तारको भक्त्या श्रीकृष्णा यनमो नमः
 श्रीकृष्णानंतरूपाय दारया निप्रतिमामिमां द्रव्यं विष्णुसमुद्भूत मतः शांतिं प्रयच्छने व्रतपूर्तये गांच दद्यात् सु-
 रास्त्वा मित्यादिभिर्भजनमानमभिपिबेत् ब्रह्मि विमुज्य भूयसो दक्षिणां दत्त्वा शतमर्द्धशतं विशतिं दशवा-
 द्राक्षणां सतर्प्य स्वयं भुंजतेति जन्माष्टमीव्रतं भविष्योत्तरे ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
 अस्यामेव कृष्णाष्टम्या मुनामा हे श्वरं व्रतं हेमाद्रौ नमस्येमासि चाष्टम्यां यदद्राज्ञाय ते तदा व्रतमेतद्विधातव्यं
 मुनामा हे श्वरं भुवि त्यादि अस्यामेव मृगशिरस्येकायां कालाष्टमीव्रतम् हेमाद्रौ वामनपुराणे नमस्येमासि च
 तथा यास्यात्कृष्णाष्टमीजम्भा मुक्तस्यानन्तगशीर्षे ण सा तु कालाष्टमी नता तस्यामापि शिवपूजनं काठ्यं इयं मन्वा
 दिरापि भाद्रकृष्णनवमी गोगामिनवमी तिकचिन्नासिद्धा गोगामौष्टपमध्यज्जतिनामा नुसारेण कालाष्टमीव्र-
 तं कुर्यात्तिथेरेति च पारणम् शिवपूजैवाजकाठ्या दशम्यां मतं कस्य चेति वाक्यात् ॥ दशम्यां धर्मराजव्रतम् ॥

भाद्रकृत्तिकादशयजानामैकादशीं ब्रह्मांडपुराणे ॥ युधिष्ठिरउवाच भाद्रस्य कृष्णपक्षे तु किं नामैकादशी
 भवेत् एतदिच्छाम्यहं श्रोतुं कथं स्वजनादिना श्रीकृष्णउवाच शृणु वैकमनाराज नृकथयिष्यामि विस्तरात्
 अनेतिनाम विख्याता सर्वपापप्रणाशिनी पूजयित्वा हृषीकेशव्रतमेतत्करोति यः पापानि तस्य नश्यन्ति महापा
 तकजान्यपि नातः परतराराज नृलोकद्वयहितवहा सत्यमेतन्मया शोकेनासत्यं मम भाषिणं हरिश्चंद्र इ
 ति ख्यातो बभूव नृपति पुरा चक्रवर्ती सत्यसंधः समस्ताया भुवःपतिः कस्यापि कर्मणो योगाद्राज्यं
 ऐव भूवसः विक्रीतौ वनिता पुत्रौ सचकार रत्नमविक्रयं पुक्कसस्य च सदा सत्यं गते राजा स पुण कृन् सोऽमनृप
 ति श्रेष्ठो न सत्याच्चालिनस्तथा एवं भूतस्य नृपतेर्वहो वत्स गताः ततश्चिन्तातुरो राजा स बभूव तदिदं खितः
 किं करोमि कगच्छामि निष्कृतिर्भेद कथं भवेत् इति चिंतयत स तस्य मम स्य नृजिनार्णवे आजगाम मुनिः कश्चिद् ज्ञा
 त्वाराजानमातुरं परोपकरार्थं यत्र ह्यणानि भर्ता द्विजाः सतं दृष्ट्वा द्विजवरं नाना मनुष्यसत्तमः कृतांजलिपुटो
 भूत्वा गौतमस्याग्रतः स्थितः कथयामास ह्यतः तां मा रमनोद्धुः खसंयुतं श्रुत्वा नृपतिविक्रयंतं द्रौतमो वि
 रुमयान्वितः उपदेशं नृपतयेव तस्यास्य ददामुनिः मासेमाद्रपदे राजकृष्णपक्षेऽतिशोभना एकादशी समा
 ख्याता साऽजानास्ति पुण्यदा अस्याः कुरुव्रतराज नृपस्य तां भविष्यति तव भाग्यवशाद्देयासप्तमेऽह्नि स
 मागताऽउपवासपरो भूत्वा रात्रौ जागरणं कुरु एवमस्या व्रतार्थोत्तवपापक्षयो ध्रुव तव पुण्यप्रभावेण आगतो हं नृ
 पोत्तम इत्येव कथयित्वा तु मुनिरंतरधीयत मुनेर्वाक्यं नृपः श्रुत्वा चकार व्रतमुत्तमं कृते तस्मिन् च तिराज नृपा
 पस्यांति भयदक्षणात् श्रूयतां राजशार्दूलप्रभावीऽस्य व्रतस्य च निस्तीर्णो दुःखो राजा संह्रितस्यारूपप्रभावातः
 पत्न्या सह समायोगे पुत्रेण च समागतः देवदुंदुभयोनेदुः पुण्यवर्षमभूदिदं एकादशीप्रभावेण प्राप्य राज्य

मकंटकं स्वर्गैलेभहिरश्रंदः सपुत्रः सपरिच्छदः इदं विधं व्रतं राजन्यैः कुर्वन्ति द्विजोत्तमाः सर्वपापविनि
मुक्तास्त्रिदिव्यांति ते तपः पठनाच्छ्रवणाद्वापि अश्वमेधफलं लभेत् ॥ २० ॥

॥ इति ब्रह्मांडपुराणपद्मपुराणयोर्भाद्रकृष्णजैकादशीव्रतकथा ॥

भाद्रपदमासकृष्णद्वादशीवत्सद्वादशी ॥ सा च पांचनदादिदेशेऽज्ञासिद्धा अस्यामूलमृगं तत्र सवत्सा
यागोऽपूजा पिठमयीं सवत्सा गां स्त्रियः पूजयंति तत्रोक्तं भविष्योत्तरे सवत्सां तु त्वय्यणीं गां शीलिनं
च पयस्विनीं च दनादिभिरालिप्य पुष्पमालाभिरर्चयेत् सवत्सायै धनवे नमः ॥ इति संपूज्य ॥ बस्त्रा
णाच्छाद्याऽर्घ्यं दद्यात् क्षीरोदाणं वसूते सुरासुरनमस्कृते सर्वदेवमये मातर्यै गृह्णानमोस्तुते ततः प्रा
त्यक्षं गां संपूज्य तस्यै प्रासदानमंत्रः सुरभिर्वज्रगन्मातानिरयं विष्णुपदे स्थिता सर्वदेवमयी प्रासं मया दत्त
मिमं यम ॥ ततः प्रार्थना सर्वदेवमये देविसर्वरत्नैरलंकृते मातर्ममाभिलषितं सफलं कुरु नंदिनि भाद्रकृष्ण
योदशीयुगादिः ॥ तदुक्तं भविष्योत्तरे कलिः कृष्णत्रयोदश्यां नभस्य मासि निर्गतः अत्र कृत्स्नं युगादीं न प्र
क्रम्य ॥ पानीयमप्यन्नतिलैर्विमिश्रं दद्यात्पितृभ्यः प्रयतोऽमनुष्यः श्राद्धं कृतं तेन समा सहस्रं रह
स्यमेतत्पितरो वदंति ॥ विष्णुपुराणेपि ॥ युगादयः स्मृताः हिताः पितृणां हि हेतवे ॥ भारतेऽपि
यामन्यायायुगाद्याश्च तिथयस्तस्मान्नवः स्नात्वा दत्त्वा च बहुत्वा च जप्त्वा नंत फलं लभेत् युगादिपुण्यांतेषु श्राद्ध
मक्षयमुच्यते इत्यत्र श्राद्धमप्युक्तं पानीयमित्यादिना भाद्रकृष्णचतुर्दश्यां शिवपूजाविधी प्रवर्तति च
तुर्दश्यां शिवस्य चेति वचनात् भाद्रमासायां कुशाग्रहणं हेमाद्रौ हारितः मासेन भरयेमावास्या तस्यादभौ च यो
मतः अथा तथामासैर्दर्भा विनियोज्याः पुनः पुनः अत्रातिदेशमाह नभस्यै कादशी भूतदशाष्टम्यां समृद्धताः वर्षयो

न्याः कुशास्तास्वित्यादि नारदीये शुचीनमसिमाद्रेचमासेपूणीतिकेद्विज पितृश्राद्धानहोम.सुरार्चानंत्यमश्नु
 ते भाद्रदर्शेऽपराह्नेतिलक्षेत्रसमुद्भवान् विरिचिमनुनामंज्यदंफट्छिन्नांकुशान्द्विजः सर्वदासर्वकार्येषुयोजयेदं क
 दापरान् मंत्ररतु विरिचिनासहेत्पन्नप्रेरमेधिनिसर्गेज दहपापानिसर्वाणिदमैस्वस्तिकरोभव भाद्रशुक्ल
 अतिपदाकृत्यं नारदीये भाद्रशुक्लप्रतिपदिजपेन्नाम्नांसहस्रकं व्रतमौनमथंकेचिदाहुरत्रशिवावर्चनं नैवेद्यंतुप
 देस्मैर्नापोडशत्रिगुणानिच फलानिपिष्टप्रकानिदद्याद्विप्रायपोडश देवायपोडशान्यानिभुज्यतेपोडशात्मना
 सौवर्णशिवमभ्यर्च्यकुंभोपरिविधानवित् तत्सर्वधेनुसहितमाचार्यार्थयनिवेदयेत् इतिकृत्वाव्रतंविप्रदेवदेवरूपशू
 लिनः चतुर्दशावर्देहातेभुक्त्वाभोगानिशिवं व्रजेदिति अथभाद्रशुक्लप्रतिपदि स्कंदपुराणोक्तं महत्तमास्पर्श
 वव्रतं तदेवमौनव्रतमित्युच्यते इदं व्रतपूर्वविद्वयामेवकर्तव्यं तदुक्तं निर्णयामृतब्रह्मवैवर्ते च पूजाव्रतेषु
 सर्वेषु कर्तव्यासंमुख्यतिथिरिति मदन्नरत्नेस्कंदि नंदिकेश्वरउवाच देवकेनाविधानेनव्रतपुण्यमहत्तमं कस्मिंस्ति
 श्यैतत्कर्तव्यंविधानतद्वदस्वमे स्कंदउवाच नासेमाद्रपदेशुक्तेप्रश्नेचप्रतिपत्तियौ नैवेद्यंतुपचेन्मौनोपोडशत्रिगु
 णानिच फलानिपिष्टप्रकानिदद्याद्विप्रायपोडश देवायपोडशैतानिदातव्यानिप्रयत्नतः भुज्यतेपोडशतथा
 व्रतस्यानियमाश्रयात् सौवर्णकारयेद्वेवयथाशास्त्र्याहिरण्यं सौवर्णकर्पपरिमितसौवर्णयाटित यथाशक्तिव
 नेत्रत्रयसमायुक्तेजटामंडलमंडितं पचवक्त्रचतुर्वाहुंषडस्यूज्जस्यमभयगं त्रिशूलंयज्ञसूत्रचवहंतंदक्षिणेकरे क
 णालंकुंडिकावमिश्रित्यायांचंद्रधारिणं मृचासृतेनस्त्रपनंकृत्वास्मिंस्थपापयेततः कुमरस्योपरिदेवेशंशुक्लवस्त्रयुगा
 न्वितं गंधपुष्पैः समभ्यर्च्यफलैर्नानाविधैस्तथा प्रसीददेवदेवेशयराचरजगद्गुरो दृपध्वजमहादेवानेने
 त्वायन्मोक्षमः पूजामंज् देवस्यचपरीधानंदद्याद्धेनुंपयास्विनीं अग्नेनतुविधानेनय. कुर्याद्भ्रतमूत्तमं सरा

ज्यलभतेदेवदर्धमायुस्तथैव सर्वपापविनिर्मुक्तः शिवलोकेमहीयते भुक्तातुविविधान्भोगांस्ततः शिवपु
 रं ब्रजेत् इतिमहत्तमव्रतं अथास्यामेवस्कन्दपुराणोक्तं मौनव्रतम् पार्वतीप्रश्नानंतरं ईश्वरउवाच शृणु
 देविप्रवक्ष्यामिपटुष्टोऽहं वयाधुना व्रतमेतत्पुरार्चार्णसीतयाराधयेण च अर्चयैरपिजनैः सर्वैरर्चाणैर्व्रतमुत्त
 मं नभोमासेव्यतिक्रान्तेनमस्येवप्रवर्तिते नभसः श्रावणः नभस्योभाद्रपदः तौचात्रपूर्णमासी ग्रह्यौ ए
 वंकाष्ठक्रमेणैवश्रावणिपूर्णिमागता तद्दिनंप्राप्यविशेषेणेत्यग्रेतत्रैवाभिधानात् व्रतमेतत्कर्तव्यपेक्षैवादिना
 नितु एतच्छ्रुत्वाततोदेवाप्रहृष्टावाक्यमब्रवीत् पार्वत्युवाच विधानंचपुराप्रोक्तंव्रतमौनव्रतात्मकं तत्समं
 स्तत्समावक्ष्यप्रसादकुरुमेप्रभो ईश्वरवाच तद्दिनंचैवसंप्राप्यसमार्यः सहवाधवः गत्वाप्रभानसमयेस्तान्ध्रं
 जलसन्निधौ तद्गोबानदीतीरेगत्वाप्रस्नवणेऽथवा स्नानंकार्यं तदासर्वैः शिवध्यानपरायणैः दूर्वाः पो
 ढशसंयह्यपोढशार्द्राधिसंयुताः तत्सूत्रंचकरेन्यस्यस्त्रियात्रामेनदाक्षिणे एवंविधानं कर्तव्यं यावत्स्यात्प्रतिप
 दिनं तद्दिनंचैवसंप्राप्तेसमाप्ययैव्रतस्य तु मौनैव नये तोयमौनद्वोभूमपेपणं मौनैव च कर्तव्यं नैवेद्यं भोज
 नादिकं सर्वोपरकरमादाय गत्वा च जलसन्निधौ स्नानकार्यं तदा तज्जित्य कर्म ततः परं देवर्षिमनुजानां च
 पितृणां चैव तर्पणं पश्चाद्देवापदेवेशिमन्त्रैः संपूजयेत्ततः शूलपाणेष्टपारुहश्च द्रव्यभूषणं तोयेन स्नापितो
 देवपवित्रं कुरुमांसदा देवैरुतुवंदितो धेनुः सर्वपापप्रणालिनी तत्क्षीरं स्नापितो देव नित्यं शोकहरो भव काम
 तोऽकामतो वापि यन्मया दुःकृतकृतं तत्सर्वं विलयं यातु दध्नः स्नानेन मे शिव रसानामुत्तमं त्वज्ज्यं देवानां च सदा प्रियं ते न
 र्व्यस्तपितो देव न पिकंति प्रदो भव यस्योच्चारणमत्रेण तृप्तिं याति पितामहः मधुना स्नापितो देव नित्यं शोकहरो भव
 यमलोकमयन्नरतः शरणं त्वामतः शिव खड्गस्नानेन देवेश मां कुरु त्वत्स्यमानुषं यस्य दर्शनमात्रेण शुद्धिमायाति

जामितं तेनैवातमतोयेनस्तत्तादेहिप्रियंभ्रुवम् सुगंधिचंदनैर्द्वकुंकुमेनसमन्वितैः आर्चितोसिमयाभक्त्याशितलोफ
 प्रदीपय अक्षयान्वधुपुजादिज्ञानचैवातिवाङ्मनः श्रेयैवाक्षयलोफमक्षतरैरर्चितः कुरु सतानः परिजातश्रयेचा
 न्येसुरपादयाः तेषांपुष्पैर्मयादेवः सुंदरोगंधवान्शुचिः ईप्सितेमवरदेहिपरञ्चयशुभांगानि शुद्धशुक्लावरव
 र्तिराज्येनचसमन्विता दीपवार्तिप्रदानेनप्रीतः स्यादीश्वरोमम सर्वमन्नमयादत्तदेवानां वसदाप्रिय तेनैवा
 त्रप्रदानेनमुप्रीतोवरदोभय शाखाप्रशाखाचसिताचद्वार्तिस्तारभूताधरणीतलेयथा ममपि सतानवरंनया
 क्षयकुरुष्वदूर्वाशिवपूजनेन नानाविधफलंमुख्यसपुष्पाक्षतचंदनं मत्तयापरमयादत्तं गृह्णाणत्वंसुरेश्वर ज
 न्मजन्मतिरेष्वेवभावाभावेनयत्कृतं क्षतव्यं देवतत्सर्वशोभांवांशरणगतः एतत्सर्वं नमौनेनशुद्धोभूत्यास्माहितः शि
 वपूजाप्रकुर्वाणः कृतकृत्योभवेन्नरः एवंसंपूजयविधिनानासंकल्पः क्रियतेततः सुदासपूजपूजायां प्रीयतांममशंकरसं
 प्रीतोभवदेवेशभक्तिग्राह्यसदाचितः एवंपंचासुतस्तानयः कारयतिमानवः आजन्मोपाजितरूपापानुच्यतेनाज
 संशयः विभागेनप्रदातव्यब्राह्मणायाशेवायच आत्मनाचैवभोक्तव्यपकांविधिवच्छुभं एवंक्रमेणकर्तव्यस
 हृष्टजनवांधवै व्रतिनाहितकामार्थद्विजामोऽयः सदाश्रिणाः दातव्यंप्रीतिपूर्वेष्वप्यचेताछिद्रकं जं ततश्चशिवपू
 जादिभावाभावेनयत्कृतं तत्सर्वमपपूर्णरूपाद्धर्मकामार्थसाधनं पूजयेन्नप्रदहेतत्सर्वकामप्रदं व्रत एतत्सर्वमया
 रूपातत्त्वदमेप्रीतिपूर्वकं श्रुतमात्रेणदेवेशिसर्वपापैः प्रमुच्यते इतिमौनव्रतम् ॥ ॥

भाद्रशुक्लद्वितीयायां शक्ररूपविधातृपूजा नारदीये भाद्रशुक्लद्वितीयायां शक्ररूपजगद्धिषे पूजयित्वाविधाने
 नसर्वकतृफलंलभेत् भविष्यपुराणे भाद्रशुक्लतृतीयायां अधिकृत्योक्तं माघेभाद्रपदेवापुस्त्रिणां पंचाक्षते गुडापू
 यारतुदातव्यामासिभाद्रपदेतथा तृतीयायापायसंवावासुदेवस्यतुष्टये इयंमन्त्रचतसरादिः भारते यामन्वाय

चुगाद्याश्रतिथयस्तासुमानवः स्नात्वा दद्याच्च हत्वा च जप्त्वा चानत्यमश्नुते ॥ अथास्यां हरितालव्रतं नारदी
 ये भाद्रशुक्लतीर्थाया व्रतवैहारितालिकं कुर्याद्भक्त्या विधानेन पाद्यार्घ्याचमपूर्वकम् ततस्तुकांचने पात्रे
 राजतेवापिताय के वैष्णवस्य मेवापि विश्राण्यां संसदाक्षिणं स्फुलंचसवस्त्रं च द्विजाय प्रतिपादयेत् तदंते पार
 एकुर्यादिति ध्वजं स ह एकैव व्रतान्तरि भुक्ता भोगान्मनोरमान् व्रतस्यास्य प्रभावेण गौर्याः सहचरी
 भवेत् सौभाग्यद्रव्यवस्त्राणि वंशपात्राणि पांडश दत्तव्यानि प्रयत्नेन ब्राह्मणेभ्यो यथाविधि श्रन्त्येभ्यो विप्रव
 र्धेभ्यो दाक्षिणाचप्रयत्नतः भूयसींचततो दद्याद्विभ्रेभ्यो देवितुष्टने एव याकुलतेनारिव्रतसौभाग्यवर्धनं सातु दे
 वीप्रसादेन सौभाग्यं लभते भुवं यदा तृतीयाभाद्रेतुहस्तक्षरं साहिता भवेत् ब्रह्मगौरीव्रतं नाम स मुहूर्तशौरीरिणा धर्म
 ण हारिणा च विबोधय तथा कोटीश्वरं नाम व्रतं प्रोक्तं पिनाकिना लक्षेश्वरीति चतथा तद्विधानमद्योच्यते अस्या
 व्रतं तु सप्ताहं यावद्वर्षं च तुष्टयं उपवासेन कर्तव्यं वर्षं तु नारद अस्त्रं दानां तिलानां तु तडुलानां च नारद ल
 क्ष्मणे कविशोभायाश्चिपेत्पयसि संश्रुते तत्पक्वेन विनिर्माणे देवोर्मातुसु शोभनां प्रकर्षैर्गंधपुष्पाणां पुष्पमालाविभू
 षितां संस्थाप्य पार्वतीं तत्र पूजयेद्भक्तिभावतः गंधैः पुष्पैस्तथा धूपैस्तथानैवेद्यविस्तारैः विविधैश्च फलैर्विप्रनमस्क
 र्यक्षमापयेत् सतो विसर्जयेद्देवैर्जलमभ्येच दाक्षिणां दद्याद्विधिद्विविभ्रेभ्यो भुंजीयाच्च परेऽहनि इति ते काथित
 विप्रलक्षकोटीश्वरीव्रतं गौरीलोकं प्रयात्यंते व्रतस्यास्य प्रभावतः श्रतोस्यां तृतीयायां गौरीदैवत्यं व्रतं च
 तुष्टयमुक्त ॥ हरितालिकाव्रतं ॥ हस्तगौरीव्रतम् ॥ कोटीश्वरीव्रतम् लक्षेश्वरीव्रतं च ॥ तत्र
 श्लिष्टपरिग्रहीतं हरितालिकाव्रतं तच्च परविद्यायां कार्यं मुहुर्ते मात्रसत्त्वेऽपि दिने गौरीव्रतं परे इति स्याध्वंकिः

आध्यामयुधवाणिकाक ज्जलहरितालिका चतुर्थीभिश्चितास्त्रीभिर्दिवानकेविधीयते तृतीयानभसः शु
 क्लामयुधवाणिकारसृता रभारुपवर्जयित्वातुतृतीयां द्विजसत्तमः अन्येषुसर्वकार्थेषुगणेषुकाप्रशस्यत इति
 ब्रह्मवैवर्तात् द्वितीययातुयाविद्धातृतीयानकदाचन कर्तव्याभूरिभिरतातधर्मकामार्थतर्परैः विहायैकातु
 रंभारुपांतृतीयापुण्यवाद्धैर्नामितिस्कदादेर्किर्द्धीयाविद्धनिषेधप्रयोजकश्चात्र द्वितीयो न निमुहूर्तकः किंतुकला
 काधारमकोपि तदुक्तं स्कदे कलाकाशादिमांजाद्वितीयासंप्रदश्यते सातृतीयानकर्तव्याकर्तव्यागणसमुते
 ति अतएव स्वस्वरापि तृतीयाचतुर्थ्यभ्यां चारपवेधप्रयुक्तो निषेधो गौराव्रतविषयः विहायैकातुरंभारुपांमितिपठ्यु
 दासेनैव तत्सदृशानामेव व्रतंतराणां प्रतीतिः इयमन्वादिः भाद्रस्पकज्जलीकृष्णाशुक्लाचहरितालिकेतिदिवो
 दासोदाहृतवचनान् अथहरितालिकाव्रतविधिः मासपक्षाद्युल्लिख्यममसमस्तपापक्षयार्थसत्तजन्ममारोमयसौ
 भाग्यादिदृष्टयेउत्तममेध्वरसायुष्यतासिद्धयैहरितालिकाव्रतमहंकरिष्य तत्रादौ गौरायुक्तमहेध्वरसंपूजयिष्ये ॥
 अथध्यान पीतकौशेयवसन्तहेमाभांकमलासनां भक्तानां वरदगौरिर्सिंशिवांचितयान्पहम् १ मंदारमाला
 कुलितालकाप्यैकपालमालाकिंतोश्वराय दिव्यांवरायैवादिगंभराय नमः शिवायैचनमः शिवाय २ इ
 तिध्यात्वा ॥ देवदेविसमागच्छप्रार्थयेहं जगन्मये इमांसयाकृतां पूजां गृहाण सुरसत्तमे शिवगौरोभ्यां नम
 इत्यवाह्न ॥ भवानिहंमहादेवि सर्वसौभाग्यदायिके अनेकरत्नसंयुक्तमासनं परियुह्यतां इत्यासनम् ॥
 सुचारुशीतलं दिवं नानागंधाधिवासितं पाद्यं गृहाण देवेशिमहादेवि नमोस्तुते पाद्यम् ॥ श्रीपार्वतिमहाभागो
 शंकरत्रिपदादिनि अर्घ्यं गृहाण कल्याणि भर्त्तासहपतिव्रते इत्यर्घ्यम् ॥ १ गगजालंसमानीतं सुवर्णकलशोऽस्थितं
 प्राच्यम्यतामहाभगे रुद्रेण सहितेऽनये इत्याचमनम् ॥ गगासरस्वतीरेवाकावेरी नर्मदा जलैः स्नापितासिमया

देविस्दाशातिप्रयच्छमे स्नानम् ॥ आप्यायस्वेतिपयः दधिक्राव्णेतिदधि घृतमितिघृतं मधुवातेतिमधु
 स्वादुपवेतिशर्करा पंचामृतसमानितंपयोदधिघृतमधु शर्करांजलसंयुक्तंस्नानार्थंप्रतिगृह्यतां पंचामृतस्ना
 नं वरुणस्वेतिशुद्धस्नानं हरिद्रासर्पपद्मैरुद्धर्तनं पुनराचमनं शिवगौरीभ्यांनमः सर्वसत्त्वाधि
 केस्त्र्यलोकलज्जानिवारणे मयोपयादिदेदेविवाससीपरिगृह्यतां वस्त्रम् कर्पूरागुरुसंघृष्टंकुमादिसमान्वि
 तं करुतारिकासमायुक्तंचंद्रनंप्रतिगृह्यतां गंधम् रंजिताः कुंकुमाद्येन अक्षताश्चातिशोभनाः ममैषां
 देविदानेनप्रसन्नाभवसर्वदा अक्षताः मल्लिकावकुलचंपकपाटलापुलागजातिकरवाररसालपुष्पैः विलम्ब
 वालतुलसीदलमालिकाभिरुत्पांपूजयामिजगदीश्वरमेप्रसीद पुष्पाणि देवद्वुमरसोद्भूतः कृष्णगुरुसमन्वितः
 श्रान्तिोपमपाधूपोमवानिप्रतिगृह्यतां धूपः त्वज्योतिःसर्वदेवानां तेजसांतेजउत्तमं आरमज्योतिः परं
 धामदीपोपंप्रतिगृह्यतां नैवेद्यम् पुनराचमनं श्रीशिवारभ्यांनमः मलयाचलसंभूतंकर्पूरेणसमन्वितं क
 रोद्धर्तनकंचारुगृह्यतांजगदीश्वर करोद्धर्तनं इदंफलमितिकलं कर्पूरैरालवंगादितंबूलदलसंयुतं क्रमु
 कस्यफलदेवितंबूलंप्रतिगृह्यतां तंबूलं हिरण्यगर्भोतिदक्षिणाद्रव्यं वज्रमाणिक्यवर्देदुर्ध्वमुद्राविदुममंदि
 तं पुष्परागसमायुक्तंकंचनंप्रतिगृह्यतां सुवर्णमन्त्रपुष्पं चंद्रादित्यौवधरणीविद्युदग्निरतथैवच त्वमेवस
 र्वतेजांसि आर्तिक्यंप्रतिगृह्यतां नीराजनं अग्रनामपूजा उमायैनमः गौर्देयैनमः जगद्धात्र्यैनमः ज
 गत्प्रतिषाधैनमः शांतिरूपिष्यैनमः हरायनमः महेश्वरायनमः शंभवेनमः शूलपाणयेनमः पिना
 कधृतेनमः शिवायनमः पशुपतेनमः महादेवायनमः इतिपुष्पांजलयः यान्तिकानिचपापानि
 जन्मांतरकृतानिच तानिसर्वाणिनश्यंतिप्रदक्षिणपदेपदे इतिप्रदक्षिणा ॥ अन्यथाशरणंनान्स्तिरत्वमेवशरणं

मम तस्माच्छरण्यभावेनरक्षमां परमेश्वरि इति नमस्कारः ततो वैष्णवपात्रं श्यवायनं दद्यात् अन्नं सौवर्णपात्र
रुपं फलवत्सदक्षिणं वायनं गौरिविप्राय ददामि प्रीतिं येतव सौभाग्यरो रयकामाना सर्वसंपत्समृद्धये गौ
रीगिरि शतुष्यर्थं वायनं ते ददाम्यहं प्रतिग्रहाद्विजश्रेष्ठसंपूर्णफलदायक त्वम्यसादारसुरश्रेष्ठमुच्येह सर्वपात
कात् इति वायनदानं आचार्यपचगां दद्यात्सवत्सांचपयास्विनीं शक्त्या च दक्षिणां दद्याद्भक्तसंपूर्णहेतवे अथो
पवासनिवेदनं निराहारेद्यदेव शउमकातजगद्गुरो भोक्ष्यामि श्वोजगन्नाथास्मिन्ह रितालिकाव्रते कथां श्रु
त्वा तदन्तरप्रतिमादानं अथ कथा नारायणं नमस्कृत्य सूत उवाच मदारमालाकुलितालकार्यैकपालमा
लं किति शिखराय दिव्यांबरयै च दिग्बराय नमः शिवायै च नमः शिवाय कैलासाशिखरासिनिगैरीपप्रच्छशक
रं प्रपन्नास्मि जगन्नाथ तथैव ब्रूहि मम प्रभो केन व्रतप्रभावेण तपोदानेन शंकर अनादिमध्यनिधनो भर्तारवंज
गतः प्रभुः मया प्राप्तो सिद्धेश्वर शनर्जो नेतस्सदाशिव कथयस्व प्रसादेन यद्यहं तव वल्लभा ईश्वर- शृणु
देवि प्रवक्ष्यामि तव प्रेव्रतमुत्तमं येन व्रतप्रभावेण प्राप्तमर्द्धासनं प्रिये यद्गुह्यं मम सर्वस्वं कथयामि तव प्रिये यथा
चोद्दिगणेषु च द्वा प्रहाराणां भानुरेव च वर्णानां तु यथा विप्रो देवानां विष्णुरुत्तमः नदीनां तु यथा गंगापुराणां तु भारतं
वेदानां तु यथा सामर्द्धद्वियाणां मनीषया पुराणवेदसर्वस्वभागमप्युपयथोदितं तदेकप्रेणमनसा शृणुष्वेदं सनातनं
येन पुण्यप्रभावेण प्राप्तमर्द्धासनं मम तत्सर्वं कथयिष्यामि त्वमप्यप्रेयसीयतः भोद्रेमासि सिते पक्षे तृतीयाह रतसो
मयुक् तदनुष्ठानमात्रेण सर्वान्कामानवाप्नुयात् शृणुष्वैव यथादेवि त्वया तत्सुयामनुष्ठितम् तत्सर्वं कथयिष्यामि
यथाह तं हिमाचले ॥ पर्वत्युवाच ॥ कथपूर्वमया चोर्ध्वव्रतानामुत्तमव्रतं तत्सर्वं श्रोतुमिच्छामि त्वत्सकारा
हृपथ्वज ईश्वर उवाच नानाप्राक्षिण्यैर्दुर्कोनानाम् गतिं वेदित यन्नेदेवाः सगर्वा सिद्धचारणगुह्यका-

विहरति यथासौ रूपं गंधर्वा गीत तत्पराः रफाटिकैः कंचनेः शुभे भण्डि वैदूर्यभाषितैः भुजौ लसन्निवाकाशं सुद-
 ढोमंदरो यथा हिमेनापूरितः स्वर्गो गंगाध्वजि विराजितैः नृत्यं च परस्मिन् यो ममात्मानो गेयः तत्र त्वं गर्वितो
 वात्ये आचरती महत्तपः द्वादशाब्दानि देवे शिषु मपानमधोमुखो भूत्वा त्यपतिरिप्रेवं मदारवाधन तत्परा संवत्सर चतुः
 पट्टपद्मं पूर्णानंदं च या दृष्ट्वा तातं स्तुते कष्टं दुःखिता श्रितो भूशं कस्मै देया मया कन्या पार्थिवता तुरोऽभवत् इत्येवं
 धितया विष्टे देवार्पणं रदोऽभ्यगतात् पांथा धर्मा च मनदाग्निना रदाय ददौ गिरिः सुखासनं गतं तं तु हिमवानिदं मन्त्रं ब्रवीत्
 हिमवानुवाच किमर्थमागतः स्वांमिन् वदस्व मुनिसत्तन महाभाष्येन संप्राप्तं वदो यागमनं प्रभो अथ मे सफलं ज-
 न्म अथ मे सफलाः क्रियाः गतं याद्यज्जलं च मे यज्जलं तत्तव दर्शनं गताद्यमानसीं चिता यथा हं दुःखिता
 भूशं कन्यारत्नं मिदं कस्मै देयं त हि मे मुने नारद उवाच शृणु शैलं द्रमद्वाक्यं विष्णुना मे पितो ह्यहं यो
 ग्यं यो न्ययिष्यदा तं यकन्यारत्नं मिदं च या वां सुदेव समेनास्ति ब्रह्मसूयं शिशोऽपि चतुर्वर्गं प्रदध्वै वदीयतां मम
 संमतं हिमवानुवाच वासुदेव समे देवः कन्यां प्रार्थयते यदि तस्मै देवा मया कन्या वदागमनं गौरवात् इ-
 त्येवं गदितं श्रुत्वा वैकुंठनादौ ययौ शीतः शीतांबर परशं खचक्रगदाधरं चतुर्भुजं वासुदेवं नमस्कृत्याभ्यभाषत
 नारद उवाच शृणु देवि विवाहार्थं गतं यं शैलजां प्रति तेन दत्तं प्रतिग्राह्यं कन्यारत्नं सुशोभनं हिमवांस्तुत
 दं गौरो मवाचा गीवर्हितः दत्तासि त्वं मया देवि देवाय गरुडध्वजे श्रुत्वा वाक्यं पितुर्देवी सख्या सा दैवनांतरे गता
 ह्यनशनं कृत्वा तपस्तप्तु सुदुःखिता सस्युवाच किमर्थं न गपुजितं दुःखि तातप्यसे पुनः कोवाकां
 मो भिलषितः सखि जनेन वै शुभे पार्वत्युवाच सखि शृणु महान् कामि मनसा चितितो मया अंतपेन तप
 सा कसिं प्राप्य ते मादशैः खलु अतो मया सह पुन श्रुत्वा त्वपत्वं नांतरे सस्युवाच कोवाकामो भिलषितो यो तपेन

तपसातरैः नप्राप्यतेतमेवैहि उपायंचितयामिवै ॥ पार्वत्युवाच ॥ कैलासाशिखरासीनदेवदेवंदृषध्वजम्
भर्तृत्वेनैवमनसाकामयेहेनसंशयः सोपकामोमहानयमेतातेनकृतोऽप्यथा तरमादेहपरित्यागंकरि
येयहेनसंशयः पार्वत्युवाचनश्रुत्वासखीवचनमब्रवीत् नगपुत्रिमहद्ग्रायंप्राथिताविष्णुनायतः संसेव्योर्द
वतैः सर्वं भेहेद्रादिपुरोगमैः यस्मैकगुणलेशेनगुणवृत्तेभवातिहि सगुणानामनंतत्वादनंतइतिविश्रुतःदेवा
नांकन्यकाभेद्रत्नकर्पांचिष्टदेवतां संपूजयितुमिच्छतिप्रार्थयतिदिवानिशंश्रुतिभाग्यवशाद्देविमाहिध्वप्राप्यतेयथा
किंचत्वापापसंस्वल्काभिक्षार्थगम्यतेन्यतः प्राप्यापिकामर्देवप्राथ्यतेकामदाहकः श्रितिकाचिकचिद्रम्या
त्रिलोक्यादेवादिना॥प्रिये नरोत्तमायदत्तासितवपित्राशुभंकृतं माशोचस्वनिवर्तस्वजानासित्वगुणांस्तयोः
स्वामितारम्यथकेनत्वंशृणुष्वैकमनानये किराटिकेशवनित्यंजटीमृत्पुंजयोऽनघे केशवः सुमुखोभद्रे सचर्भाम
मुखः सदा सुपंकिरत्नदत्तश्चविपंकिर्दोषदृष्टकः रत्नकुडलवानविष्णुर्नागकुंडलवानिशवः विष्णुः कमल
नेत्रश्च ज्वलन्नेत्रः सदाज्ञिवः चतुर्भुजधरोविष्णुः सर्वैदशभुजोमहान् श्रीवत्सलालिनोविष्णुः शिवस्य
ब्रह्मणःशिरः पातांबरधरोविष्णुः सचचर्भांबरः सदा पद्मपाणिर्पुत्राविष्णुः सवृद्धः शूलपाणिश्च
अमलानपद्ममालःस मुंडमालाप्रियः सच कठेऽस्यकौस्तुभंरत्नं तस्यकठेविपंसदा वाहनंगरुडोयस्य
जरठोत्ताशिक्वस्यच शेषपर्शकाशार्थोस चिताभस्मशयः सच गंधर्वध्वनिनादो भूतानारोदनेनसः वि
ष्णुर्भोगविद्योगीच कथकामयसेशिवं पार्वत्युवाच नजानासिविभूढोत्तयोनिंशूलपाणिनं यस्याज्ञासाधको
विष्णुस्त्रिलोकोपातिनान्यथा राजसेनस्वरूपेणब्रह्मासृष्टिविधातिच तामसेनस्वरूपेणरुद्रोतिसकलरूपा गु
णानात्सर्वेशोष्ठं महत्स्वोक्ति- शुभं यस्याज्ञावशगोभूत्वा विष्णुः पृथ्वीदधारवै पुनः समूकरां

भूत्वा तच्च दत्तेदधारवै यद्वतान्भुजतेभोगान् विष्णुर्भोगीतिकथ्यते सहस्रकमलैः पूर्वं विष्णुना राधितः शि
 वः वैकुण्ठसंश्रयतेज रतेन दत्तं निजं क्षणात् इंद्रादीनां तु यो दाता स देवो न श्रुतस्त्वया यद्वतं तन्नरः । यत्तु इंद्राद्याभुंज
 ते सुखं कुबरेणापि महती श्रीरवासावराजने वरुणेन जले शृत्वं शेषः पातालसंस्थितः सूर्यस्तपति भीत्या वैवा
 युर्वाति दिवानिशं यमः संयमनी शत्वं तं देवं किं न वेत्स्यसि यस्याज्ञया स्वकाले च मे वा वर्षाति सर्वतः पावकः स
 र्वदेवानां वदनं वर्तते न मे पितरः पितृलोकत्वं मत्पिता पर्वते न्वरः चंद्रो ह्युडुगणेशः चंस्वसमुद्रे वै गभीरतां सोमः
 प्रायोपधीशः त्वंचदनश्च सुगंधितां यस्याज्ञया स्वकालेपि भवत्प्रादेशवर्तनः दृष्टिः शीतं च धर्मश्च स्वकाले च ग
 मागमं शक्राद्याश्च पितृदिक्पालाः स्वादिशं पालयंति ते ये पुरुषे ये पुद्गे वा यो जितास्ते तत्तत्पराः अन्यथा
 करुणेतो पांसच दडं विधास्यति परस्परः सर्वदेवो निर्गुणः सगुणोपि वा निराकारश्च साकारो योगीभोगी
 स एव च केवलो निर्गुणः साक्षी क्षरश्चाक्षर एव च को वेद तस्य तद्रूपं यद्वसति प्रचक्षते ब्रह्माद्या देवताः सर्वा
 ऋषयश्च तपोधनाः योगिनो ज्ञाननिष्ठा ये यदर्थाय कवंधनाः तेषु तस्य न जानंति स्वरूपं सखिशूलिनः श्रुत
 रतं कामेयै वै विपतिपतिता शुभे ॥ सस्युवाच ॥ सप्तकानोभिलषितस्त्वत्तदर्थं त्यज जीवितं यत्र वै नि
 श्रितो बद्धिः सकामो भवति ध्रुवं ममापि च महद्ग्राह्यं यत्तत्त्वकर्मकारिका किंचिद्विज्ञप्तुमिच्छामि त्वया चेच्छ्रूयते व
 चः श्रविका पूजनं कर्तुं नमया कामदं श्रुतं तवेष्टा ब्रवीदा देवी सापि पूज्या प्रयत्नतः तदिष्यन्ननुग्रहं देवि मयि प्र
 तिरनुत्तमा श्रुत्वा दाता मन्त्रेण निरूप्य सफलतां नय करिष्याम्यहमप्येतद्गौरव्याः पूजनमुत्तमं तथेति संमतं
 कृत्वा याता यत्र महावनं पिता निरक्षया मासहि मवां रतां यद्वहे ॥ केन नो तानुसुपुर्वा देवदानव किन्नरैः सत्यं
 कृतं च ऋषये किं दारुणे गरुडः च जे इत्येवं चितया विष्टो मूर्धितो निपपातह हाहा कृत्वा तालोका प्रधांतीति नि

रिशतिः प्रागव्यमुत्तमः सर्वे पप्रच्छुरतंहिमात्त्यं किमर्थमूर्ध्वतां प्रातः कथयस्वहृदिस्थितम् ॥ हिमवान्
 वाच चतुर्धेनुः स्वसंश्रुतः कन्यारत्नहंतमम, दृष्टवाकालसर्पेणासिंहव्याघ्रेण गहता पतितः शोकसंत
 तोयात्तैव यथातरुः निर्गतो गिरिराजस्तदुद्विष्टोऽश्रुवेषणे गरगाद्याविपिनयोर्मसिहशार्दूलसंकुलं व्याघ्रैः सिंहै
 र्यमल्लैर्कर्मभ्यनार्भैर्हगजैः तस्मिन्वने महाघोरैर्गत्वातांसास्त्रिभुवतां, दृष्ट्वांतजनदीरभ्यांवनमृधेगुहातरे उप
 विष्टालिभिः लाह्रिगजाहरविर्जिता सस्थाप्यवालुकापेढयावंत्यासहितमम हस्तनक्षत्रक्षयं कामासिमद्रे
 सिताजया तत्रावाधेनगीतिनराबोजागरणकृतं तेन ब्रतप्रभावेण आसनं चलितं नम प्रातोर्द्वेवितत्रैव यन्त्रं सखि
 निः सह करोपि मनशीर्यार्थमदंगंधादिलेपनं गुरुषु दिष्टमार्गेण तेन तुष्टेभ्यः मुदा प्रसन्नोऽस्मि वरं ब्रूहि मन्नाप्रो
 कयानने ॥ पार्दव्युवाच ॥ प्रसन्नोऽसि यदा देवदत्तस्वमनसोऽपि सतं सर्वज्ञस्य न च ज्ञातां कंचिदस्ति महितले ॥
 महति वज्राच ॥ ब्रह्मभर्ता भवेयं वै हिते होतः कृतं ब्रत तत्प्राप्स्यसि त्वसुभगेन वृथाममदर्शनं ब्रतमेतत्करिष्यं
 तिवानार्थो दृढमानसाः प्राप्यापि सकलान्कामान् पुन्येन ब्रह्मणा सह इत्युक्त्वा च ततो देविकैलासमहमागतः ततः
 प्रभातसमये नद्यामेव विस्नुयतां पारणंतुततः कंवायः प्राप्ते वनमभ्यर्च्य पुनरतत्रैव सुप्तः सिसरयुः साद्वैसरि
 तट हिमवानपि तत्रैव संप्राप्तस्त्वद्वेषणात् पश्यन् न पर्यवर्तते क्षुब्धपानविचरितः सुप्तं दृढेन दतीरेदूरतः क
 न्यकाद्वयं उरुष्योऽसंगमानी यरुदंतीत्यामुवाच ह सिंहव्याघ्रादिभिर्जुष्टसेवितं हि महावनं पुत्रिप्राताः किमर्थं
 त्वं श्रियं किं कस्यापि श्रिया पार्दव्युवाच शृणु तात मया ज्ञातं त्वं मादाराय सिञ्जालिने तदन्यथा कृतं तातेनाहं वन
 मागता तथेष्टु कं हि मवता त्वमानीता गृहं प्रति तेनाप्युक्त्वा हं दिवि विवाहार्थं न्यासह ॥ श्रीपार्दव्युवाच ॥
 किंकर्तव्यगिरिणा तत्राविवाहो भूत्कथमम त्वया च किं कननाथ श्रोतुमिच्छामि विस्तरात् ॥ श्रीमहादेव उवाच ॥

ऋषयः सप्तभेदे वि वदर्थे प्रेषिता मया दृष्टस्तेन गाराजेन प्रपच्छमुदितानान् कुत आगमनं जातं भवतां ज्ञानच
 क्षुणा अन्यथा महता प्राप्तिर्जडानां वै कथं भवेत् ऋषय ऊचुः न गाराज वयता वच्छकरा ज्ञा वि गायिनः त्वत्समी
 पेत्त कन्यार्थं दीयतां यदितरोचते ॥ गिरिस्त्वाच ॥ महादेवो यदा मत्तः कन्यां प्रार्थयते तदा कन्यया च
 कृतसम्पत्क्यदर्थे दुश्चरतपः अतस्तेन प्रसादोऽस्यः कर्तव्यः शूलपाणिना ऋषिभिर्गीयते निर्व्यसदेवो भ
 क्तवत्सलः इति श्रुत्वा गता विप्रा महदेवस्य सन्निधौ तद्वृत्तं तन्मम कर्म आ जगाम महेश्वरः आ जग्मुस्त्रयै
 सर्वदेवा इन्द्रपुरोगमाः पातालादागतः त्रैपः क्षीराब्धिशयनाद्विभुः यत्र तत्र स्थिता देवा गंधर्वाः सि
 ङ्घचारणाः ते तत्स्थानात्समाजग्मुस्तन्महोत्सवसंघमाः विष्णुना च युतच्छत्रं शतशालाकजं इंद्रो वै चा
 मरे दिव्ये कुबेरः कौशधारकः रुक्मिणीमणिभिः शेषो दीपमाला विभर्तिसः सहस्रयोजनायामतेना क
 रिसुमंडप एकस्तंभमयं प्रोक्तं योजनानां शताधिकं ब्रह्माद्या देवताः सर्वे मंत्रा शिपमर्चा करन् जयदा वदन् कृतो देवा ऋष
 यश्च तपोधनाः नृचंत्यप्सरसस्तत्र गंधर्वा ललितं जगुः वाद्यानां स्वनिर्भयो मंदं मंदं च गर्जति विकिरंश्च चतुर्दिक्षु न
 पारकुसुमानिसः देवकन्यानां गकन्या लज्जैस्तु कृतमंगलाः सरस्वतीरमदा देवा शब्दव्याद्या देवता लिप्य रुक्मिणी प्रो नि
 धाया शुपुष्पचंदनमक्षतान् दधिदूर्वा चासिद्धार्थं हरिद्रारत्नदीपिकां नोरजतं प्रकुर्वति गिरिजाया शिवस्य च पुष्प
 टाष्टिप्रकुर्वति देवाः सव्यापसव्यत महोत्सवः प्रवृत्तो भूद्वि मालय गिरौ तथा गिरिणा च तदा तस्मै दत्तं जामातृ तोपकं
 गजानां दशसाहस्रमश्वानां निपुतं तथा अनर्घान्यपि रत्नानि ददौ तस्मै गिरीश्वरः सुकानां दशकोटयश्च दशकोटय
 श्वविद्धुमा हरिर्कंदशकोटयस्तु पारिवर्हदौ गिरिः अस्त्वया ताश्च वै दास्यो ममनः स तुष्टिकारिकाः मैना कस्तुरिप्रया
 र्थं गिरिं रणप्रिपित स्वयं ए गिरिं जया सा देकैलासमहमगतः आगत्य दैवतान् सर्वान् स्वे स्वे स्थिते समं दिशम्

शिवउवाच ॥ तेनव्रतप्रभावेणसौभाग्यमतुलत्वया प्राप्तमर्द्धासनंदंविसाधितंसुमहत्तरं श्रयारभ्यव्रतदेविक
 स्थापितंवेदितं यद्गोप्यपरमदेवियज्ञोक्तंरथचिन्मया तदुक्तंत्वत्सर्भापंतुत्वत्सौभाग्यविमोहनात् वनराज
 रुयनामापिशृणुदेवियथाऽभवत् आलिभिर्हरितायस्मात्तस्मात्साहारितालिका पार्वत्युवाच केनपूर्वकृतनाश
 विधिचास्यवदप्रभो किंपुण्यंकिंफलंचारुयकैश्वर्यक्रियतेनरैः ॥ महर्देवउवाच ॥ शृणुदेविविधिं
 यद्वेनरारीणांव्रतमुत्तमं कर्तव्यंतुप्रयेननयदिसौभाग्यमिच्छति तौरणादिवकर्तव्यंकदर्लासतंममंडितं
 आच्छाद्यपटदस्त्रैर्वानानावर्णविविचित्रकैः वंदनानिसुगंधीनिलेपयेद्गहमंडपे शंखभेरीमृदंगैश्चवादिर्नैर्बहुभिः
 स्वनैः नानाभंगलचारस्तुक्तकर्तव्योममसद्धानि रथापयेत्प्रतिमांतत्रपार्वत्यासहितांमम पूजयेद्बहुभिः पुष्पैर्भा
 धधूपैर्मनोहरैः नानाकारैश्चनैवेधैर्नानाभक्ष्योपचारकैः नानोषहरातंबूलैरुपवासप्रजगारैः नारिकेलैः पू
 गफलैर्दाडिमैः कनकादिभिः वीजपूरैः सनारंगैरन्यैर्ऋतुभैरुतथा - कालदेशोद्भवैः सर्वैः फलैश्चविविधैः
 शुभैः गंधपुष्पैरुतथादीपैर्भोजणानेनपूजयेत् नमः शिवायशांतायपंचवक्त्रायशूलिने नंदिर्भंगिमहाकाल
 गणयुकायशंभवे शिवायैहरकांतायैप्रकृत्यैसुष्ठितवे शिवायैसर्वभंगरूपेयैशिवरूपेजगन्मये शिवेकत्वाण
 देनित्यंशिवरूपेनमोनमः शिवरूपेनमस्तुभ्यंशिवायैसततंनमःनमस्तेब्रह्मरूपिण्येजगद्वाज्येनमोनमः संसारभ
 यसेतापात्राहिमांसिहवाहिनि येनकामेनदेवित्वंपूजितासिमयेश्वरे राजंयंसौभाग्यसंपत्तिदेहिमामवपार्वाति पूर्वो
 केनविधानेनपूजयेदुभयासह कथांश्रुत्वैकचित्तनदयादात्रानिभूरिशः आचार्यायप्रदातव्यवस्त्रधेनुहिरण्यकं श्र
 न्नेपांदांयतेदानंश्रीणांवाभूपणादिक ततोवाद्येनगतेनतानिशांकांतुकादिना नयेदतांद्रितादेवियदिसौभाग्यमिच्छ
 ति तस्मिन्नहन्निपातारोभोजनकुरुतेयदि ससत्जनमभवेद्वैद्यवैद्यव्यचपुनः पुनः द्गारिद्र्यपुत्रशोकचककेश -

दुःखमभिगता पतेरसानरकेषो नोपवासं करोति या कांचनं राजतं तां ध्वेणुजं वापि मृन्मयं संपुटीकृत्य तन्मये फ
 ला निविधां निव हरिद्राकुंकुमैश्च श्रजानादि प्रकल्पयेत् वस्त्राणामरणादीनि तां बूलं सहिरण्यकं कृत्वा सं
 छाद्य वस्त्रेण प्रदद्याद्वा ह्यणस्त्रियै प्रसिध्यै तव देवेशि दाने देयं स्वशक्तिः दत्त्वानेन विधानेन पारणतदनंतरं एवं
 विधिं या कुरुते च नारी भर्ता समसारमते सुखेन विनाशकाले मम तत्परुषं सा युज्यमुक्तिं लभते सुखं न श्रवणेन धसहज्या
 णि या जपे यशता निव कथा श्रवणमात्रेण तत्परुषं लभते नरः एतत्केचित् देवि विधानस्य हरण्यकं कोटि यज्ञ क
 तं पुण्यमस्य नुष्ठानमात्रतः इति भविष्योत्तरपुराणे हरितालिकाव्रतं श्रयोद्यापनं ॥ पार्वत्युवाच उद्याप
 नविधिं ब्रूहि तर्थायाः सुरेश्वर भक्तिः श्रोतुमिच्छामि व्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ महादेव उवाच ॥ उद्याप
 नविधिं वक्ष्ये येन सांगं फलं लभेत् प्राप्ते भाद्रपदे मासि तृतीयाहस्तसेमियुक् तस्यां रात्रौ प्रयत्नेन यथोक्तं सर्वमा
 चरेत् सर्वतोभद्रसंज्ञं धालिं गतो भद्रमेव च कारयेद्दिधिवहे विमंडलस्य प्रपूजनं तस्याग्रे स्यापयेत् कुम्भं त्रणच्छिद्र
 विवर्जितं तस्योपरि न्यसेद्देमं पार्वत्या सहितं शिवं वज्रयुग्मेन संवेष्ट्य पूर्ववत् पूजनं चरेत् ततः प्रभातसमये
 पुनरान्यथा निमंत्रयेत् कश्चित् पोडशाद्विजयुग्मांश्च पकान्नाद्यैश्च पूजयेत् सौभाग्यद्वयवस्त्राणि वंशपात्राणि
 पोडशोत्पुके तच्छकपरातया ज्ञेयं आचार्यवरयेत्तत्र चतुर्भिर्ब्राह्मणैः सह रथां दिलेन प्रकर्तव्यं हस्तमात्रं मुशोभन
 ततो हि मंत्रकुर्वीत द्यूतदूर्वासमिति लैः पृथक् पृथक् शतं कृत्वा मंत्रेण जातवेदसे पातयित्वा वसोधारिणः पूजन
 माचरेत् नमः प्रणतपालाय नमः कैलासवासिने नमो वेदांतवेद्याय उमादेहाईयारिणे उत्पत्तिस्थितिं
 हारकं त्रैलोक्येन मोऽस्तुते येन कभि न मे देव पूजितश्चो मया सह व्रतं संपूर्णं तां यातुं च प्रसादाज्जगद्गुरो इति स्तु
 त्वा महादेवं प्राणिपत्य पुनः पुनः गोमूहिरण्यदानानि वस्त्रदानान्यनेकशः सहिरण्यं सवस्त्रं च तेभ्यो दद्याच्च भ

कितः उमानहेत्यरदेवः प्रापतामनमोनमः ततः कयारस्वयदेविवधुभिः सहभोजनं सर्वान्कामा
 नवप्राप्तिसोभानयलभतेध्रुवं मृतवत्सालुपानारीपुत्रं प्राप्यचिरायुधं नपुनर्गर्भमायातिसर्गोपासहलीयते॥ इति
 स्कन्दपुराणेउमानहेभ्यरसंवादेसोद्यापनहरितालिकाव्रतकथासंपूर्णा॥ अथोद्यापनं पार्वत्युवाच उद्यापनाविधिं
 ब्रूहेतुतोपायाः सुरेश्वर भक्तितः श्रोतुमिच्छामिब्रतसंप्रतिहेतवे ईश्वर उवाच ॥ उद्यापनविधिष्वेवब्रतराजस्वर्गा
 भनं यस्यानुष्ठानमात्रेणसंपूर्णोहिब्रतंभवेत् चतुःस्तंभंचतुर्द्वारंकरदलरुतंभमंडितं धंटिकाचामरयुतंकमलैरु
 दशोभितं चङ्गनागुरुकपूरैर्लपितंघृपितंशुभं मध्येवितानंवर्धनीयारण्यचवर्णैरलंकृतं तन्मध्येकारयेत्पद्मपं
 चयलंः मुशोभनैः तरुयोपरिच्यसेद्रीहीनिद्राश्रेणपारिस्मितान् सौवर्णैराजतंतार्ककलशविन्यसेद्बुधः पंचर
 दनानिनिक्षिप्यसर्वोपधिसमन्वित तस्योपरिच्यसेत्पात्रंसौवर्णैराजतंहिवा दृषाकृढंमहादेवंरजतेनविनिर्मितं
 सर्वावयवसंयुक्तगौरैर्हिस्त्राविनिर्मितं पूजयेत्तत्रगंधाद्यैः पुष्पैर्नानाविधैः शुभैः राजौजागरणंकुर्यात्कथा
 वाचनपूर्वकं ततः प्रभानेविमलेकृत्वास्नानादिकर्मच पूर्ववच्चार्चयेद्देवंपश्चाद्धोमंसमाचरेत् त्वयुह्योकिविधा
 नेनकृत्वाक्षेस्थापयेत्ततः प्रारभेच्चततोहोमंनवग्रहपुरः सरं तिलांश्चयवसंमिश्रानाज्येनचपरिप्लुतान् जु
 हुयादधोरमंत्रेणगौरैरमंत्रेणमंत्रावित् अष्टोरशानंवापिअष्टाविंशतिरेववा एवंसमाप्यहोमंतुतत्राचार्यंप्रपूजयेत्
 सुवर्णैरत्नवासोभिर्गौचदद्याद्यथाविधि शय्यं सोपरस्करादद्यादाचार्यप्रायश्चित्ततः पौडशद्विजपुग्मश्वपक्रान्नाद्यै
 श्वभोजयेत् सोभारयद्रव्यवस्त्राणिवशपात्राणिपोडश दातव्यानिप्रयत्नेनब्राह्मणैर्भोयथाविधि अन्येभ्यो
 धिप्रयत्नेभ्योदत्तिलांचप्रयत्नतः भूयसोपरयामकत्पात्रद्रव्याच्छिद्यन्तुष्टये उद्दिश्यपार्धर्तशचसर्वकुर्यादंतद्रितं वं
 धुभिः सहभुजोतनियतश्चपरेऽहनि एवंपाकुरुतेनारीव्रतराजंसुमभ्यमे साभारयमनुलंत्तस्याः सप्तजन्मनसंशयः

इति श्रीभविष्योत्तरहरीतालिकाव्रतोद्यापनम् ॥ अस्यामेव तृतीयायां कोटीश्वरीव्रतं ॥ मदन्तरत्ने रंभोवाच
देवल्लोके महदेवि गणिकाः सौर्यसंयुताः मरुत्लोके तथा सर्वाः स्त्रियः सौभाग्यगर्विताः कथं भाग्यचमो

गां श्रद्धाभते परमेश्वरि ॥ पर्वतयुवाच ॥ शृणु भद्र परगुह्यं सर्वकामफलप्रदं दुर्भगाणां च नारीणां सौ
भाग्यकरणं परं लक्षेश्वरीतिविख्यातं ततः कोटीश्वरीव्रतं तृतीया शुक्लपक्षे तु मासि भाद्रपदे भवेत् तस्या
व्रतं तु संप्राह्यं यावद्दर्पचतुष्टयं उपवासेन कर्तव्यं वर्षे पृत्य सुन्दरं अखंडानां तंडुलानां वा तिलानां सुलोचने लक्ष्मिकवि
द्यायाति परयासि शोभने क्षीरसंमिश्रितैः कार्यादेव्यामूर्तैः सुलोचना कृत्वा तु पुष्पप्राकारफलपुष्प
सुमंडितं संस्थाप्य पार्वतीदेवीं पूजयेद्भक्तिसयुतः पूजयेद्द्विविधैः पुष्पैः कुंकुमागुरुचंदनैः गंधैः पु
ष्पैश्च धूपैश्च नैवेद्यैर्विविधैस्तथा वस्त्रेष्वैव रक्तेन पूजयेत्परमेश्वरं उमादेवि नमस्तुभ्य कात्यायनि नमो रतुते न
मः शर्वाणि रुद्राणि अप्रपणं शंकराश्रये सर्वभूतहिते देवि जाहिसा रसागरात् ॥ अन्नपूजा मंत्रः ॥ न
मो लक्ष्मेश्वर देवि कोटीश्वरि नमो रतुते गृहाणा धर्मं मया दत्तं शंकरेण समं मम इत्यर्धमंत्रः ॥ पुराव्रतभिर्दंभ
द्रैर्द्राण्यप्राकृतं शुभम् विध्यावत्प्राचसा विद्या अर्धं प्राकृतं पुरा दमयं प्राचरोहिण्याकृतं व्रतवरं शुभं गौरि
णीर्भोजयेच्छतप्राङ्द्राण्यर्धमुदंक्षिता गौरिणी सुवासिनी एवं विधिविधिनैकरोति नियतव्रतं न तस्याः
स्याच्च दारिद्र्यं न चैवेष्टवियोजनं अष्टपुञ्जाभवेन्नारंभतारं च गुणाधिकं मुरुर्गुणैर्न कतं पंडितं प्रियदर्शनं ई
श्वरं चैव राजानं लभेद्दीर्घायुर्प्राप्रियं दातारं चैव भोकारं समस्तजनवल्लभं सुशीलधार्मिकं शूरचंद्रवत्प्रियदर्शनं सु
रूपा सुभगा चैव सदा परमः प्रियामेव सदा पत्न्या वरा रोहिा कुरुते राज्यमुत्तमं अंतकाले समं तेन रमते जिह्वे
तथा पाप्रियं परं सहस्राणि पाप्रियं परं शतानि वा इदं कृत्वा पुरोद्राणींद्रं लभेत्पतिप्रियं रोहिणीपतिमालेभे चंद्रव्रत

निषेवणात् संज्ञादेर्विश्वभर्तारमादित्यंप्राप्यसत्पातं इदंतेकथितंभद्रेव्रतंकोटीश्वरीमवं लक्षेश्वरीतिवि
 रूपातंकुरुरभेयथादितं ॥ इति कोटीश्वरीलक्षेश्वरीव्रतम् ॥ ॥ अथारुण्यारतृतीयाद्याः संक्षि
 समुद्यापनमुच्यते तिथ्याद्युल्लिख्यममसकलपापक्षयपूर्वकसप्तजन्मसौभाग्यपटुद्धिभर्तृवियोगराहित्यादिभोग
 प्राप्तिद्वाराउभामहेश्वरप्रीत्यर्थंयथाकालाचारितहरितालिकाव्रतोद्यापनंकरिष्ये आचार्यैवत्वा उक्तविधिनालिंग
 तोभद्रेक्षणपरिमितग्रीहिस्यकलशेराजतंशिवहैमंगौरीपुरतोरान्ततलपुममुक्तमंत्रैः प्रतिष्ठाप्य संपूजयेत् तत्र
 मंत्रः मंदारमालाकुलितालकायैकपालमालाकिंनोस्वराय दिव्यांबरयैचदिगंबरायनमः शिवायैचनमः
 शिवाय इत्यावाहनादिषोडशोपचारैः पूर्ववत्संपूज्य प्रार्थयेत् नमः शिवायसोमायपंचवक्त्राक्षयशूलिने नं
 दिभूर्गोमहाकालगणपुक्तायशंभवे शिवायैहरकतायैप्रकटयैसुष्टिहेतवे नमस्तैरुद्ररूपेणैवजगद्धात्र्यै नमोनमः
 येनकामेनदेवित्वपूजितासिहरात्रिये सपूर्णकुरुभेकामंसौभाग्यचक्रप्रयच्छमे ततः भुवासिनीः पूज्यरात्रितानि
 यतानयेत् प्रातः अस्तिप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् आधानं उभामहेश्वरचर्गौरीनिधायोतिमंत्रः गौरीमि
 मायसालिलानिर्यैकपदी द्विपदीसाचतुष्पदी अष्टापदीनवपदीबभूवासहस्राक्षरायहमेव्योमन्त्रं त्र्यंशकंयजा
 महइतिमंत्रः त्र्यंशकंयजामहेसुगंधिपुष्टिवर्दनं ऊर्ध्वारुक्रमिववंधनान्मृत्योर्मुक्षीयमास्तुतात् मंत्राभ्यांप्रतिमां
 च प्रतिद्रव्यंशष्टोत्तरशतसंख्याकाभिर्भस्त्रतलपवसाज्ज्याहुतिभिर्घर्षये ब्रह्मादिदेवताः परिवारदेवताश्च एकैकया
 ज्याहुत्यापदयेएवंहैमंसमाप्य ततः संपूजितायाचार्यायगादंत्वा षेडंशाष्टौवायुगमा निसंपूज्य सौभाग्यद्र
 व्यवस्त्रदक्षिणापुतानिसिन्धुपाणिवायनानिदद्यात् तत्रमंत्रः सौभाग्यारोच्यकामानासर्वसंपुत्ससृष्टये भौ
 रोगोरीशतुष्यर्थंवायनंतनुदान्पहं इति संक्षिप्तहरीतालिकाब्रतोद्यापनम् ॥ अथानैवहरुतगौरीव्रतं ॥ सूतउवाच

कुंदांसुखापविधायां हस्तिनापुरमुत्तमं मानितायां तैरैश्वर्यतनयैः पंचभिः सह तस्याः कुशलमन्विच्छन्ना
 जगामाधमाधवः श्मिन्तयमुखासीनं देवदेवं जनार्दनं उवाच कुंते त्वानंदाह्यप्रगल्भमिदं वचः ॥ कुंतुवाच धन्य
 स्मिन्महत्कथास्मिन्सनाथास्मिन्परंतप साहंसमावितायास्मिन्वया सर्वजगद्गुरो यदि मे सुप्रसन्नोऽसितदा चंद्रव्रतं ते
 भो यदि धाय सुस्तराज्यं प्राप्नुयां तनयैः सह कृष्ण उवाच कुंते ते कथयिष्यामि द्रवता नाम त्वमं व्रतं यत्कृत्वा सुखसंता
 नं वनधान्यसमान्वितं विधूतदुष्कृता पुण्यास पुत्राराज्यमाप्स्यसि हस्तगौरी व्रतं भद्रे कुरुष्व शुचिमानसा कुं
 त्तुवाच यच्चोक्तं तु व्रतं नाथ विधानं तत्स्य कीदृशं केन पूर्वकृतं देवतं मे ब्रूहि जनार्दन ॥ कृष्ण उवाच कैलासशि
 खरे देवी हस्तस्य चादिवाकरे दिवा प्रसुप्ता सा गौरी हरसाग्निधिमानसा सा मुसा देवदेवेशं स्वप्रेशं भुंदृश ह अर्द्धदेहं
 दृष्ट्वा हंस्थमर्धचंद्रकलां धरं उत्थाय सहसा गौरी प्रोवाच शंकरं प्रति किमिदं तन्ममाचक्ष्व त्वय ते मानसं मम ॥ ई
 श्वर उवाच देवि पूर्वनिषिद्धासि हस्तभक्षणतैरवौ नरवत्सवं यदि वा तत्र तस्येदं विहितं फलं शृणु दिव्ययायेन
 खंडितो हं विलोकितः त्वयारवंधं व्रतं देवि मदारधनकामयया अपूर्णस्मिन् प्रसन्नोऽस्मिन् न त्वया च सुमुह्यतं
 अपूर्णव्रतचारेण दृष्टोऽहं तादृशं त्वया तत्कुरुष्व धाधुना देवि हस्तगौरी व्रतं शुभम् पार्कयुवाच ॥ आदिश्यतां व्रतं ना
 थ विधानं नमो हे श्वर आरंभो रूपकद्वयकार्यः कोविधिः कस्य पूजनम् ॥ ईश्वर उवाच मंडपस्थापनं कुर्यात्सर्वा
 लंकारभूषितं श्रग्वहं कांचनैः पुष्पैः फलमुकान्वितैः शुभैः नैवेद्यैः पंचखाद्यैश्च शृणु यादप्रत्यहं
 कथां दिने च तुर्दशो प्राप्तिरथापयेत्प्रतिमां शुभां पूजयेच्च सुवर्णस्य पुष्पैश्चान्यैः सुगंधिभिः चंदनैर्धूपदीपै
 श्च तत्रैवैश्वर्यश्रफलादिभिः ध्यायेच्च हृदये गौरी हरहरं वसंयुतां दक्षिणां च ततो दत्त्वा नरवादेवो विमर्जयेत् व्रतं स
 माचरेद्देवि यावद्द्वयं नयोदशं स्वर्णमालनगौर्यादिप्रातिवर्षी विमर्जयेत् ततश्च तुर्दशैर्धूपैर्दत्त्वा पनमाचरेत् सं

रुधाऽप्यगणपंगौरीकांचनकांचनेगजे पूर्वोक्तविधिना पूज्यवासरानिचयोद्देशा चतुर्दश्यादेवसेसंजातेप्रातरु
 तिष्ठता कृतोपवासानेयभाजंगौरीप्रपूजयेत् पक्वान्नस्वर्णपत्रेषुत्रयेदशसुनिक्षिपेत् स्त्रीभ्यश्च कंचुकीर्द
 र्वाभोजयिष्याविसर्जयेत् एवदेविद्यतं कृत्वा सर्वान्कामानवाप्नुयात् अशकौतुसशकार्थाप्रतिमामृत्तिकामयी
 पात्राणिषण्णवैष्वर्ग्यपातपुष्पाणि वै गृहे ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ तत्राश्च केन तंगौरीप्रासासांछितं फलं नम
 द्यतद्व्रतं कुंतिकुरुश्रद्धासमन्वितम् अथ भक्त्या व्रतं कुंतीसविधानतदाऽकरेत् गौरीचापितच्छ्रुत्वा व्रतं च केपयावि
 धिं तुष्टाचमिकिभवेन पुष्टागौरी ततोऽब्रवीत् ॥ पार्वत्युवाच ॥ कुंती नेपरेतुष्टास्मिनरवरप्रसुत्रे ॥ कुंजुनाच
 देहि मे सर्वसंपत्तिं सर्वसौख्यं सदैव यं प्रपद्यममपुत्राणामहद्राज्यमनाममम व्रतेनेतत्तु यः कुर्यात्तत्र लोका नवा
 प्स्यति नदारिद्र्यं न वैषम्यं न शोको नापि दुष्कृतं कृच्छ्रं नोपहतदेविकदाचिरसंभवेदिह तपेरपुक्तततोदेवोत्तमै
 वांतरधीयत एतद्व्रतं सकलदुःखविनाशहेतुः सौभाग्यराज्यफलभावनयाचरंति या योर्वितः सुखमन
 तमिहापि पूज्य गौरीपतिं पतिरतास्तु तत्तलभवे ॥ इति भविष्योत्तरे कर्माद्रपद्मशुद्धतर्पणायां हरिगौरीव्रतसमाप्तम्
 अस्याद्यापनं हरितालिकाव्रतं च अपनवद्द्वैयं विशेषश्चात्र गौरीहरगणेशपूजा त्रयोदशाविधयामदानम् ॥
 तिथ्यादिसंकीर्तनं सकलदुःखदुःस्वप्ननाशसौभाग्यसुखवातिहरम् श्रीपरमेश्वरश्चेत्यर्थत्रयोदश्या नर्चरित
 हस्तगौरीव्रतपूर्णतासिद्धये तदुपापनं करिष्यदिति तत्राचार्यदत्त्वालिंगतोभद्रेऽकप्रकारेण कलशे कांचनगजे गौरीह
 रगणेशाश्च सुवर्णपुष्पादिना तत्तन्मंत्रैः संपूज्य सुवासिनीः पूज्यरात्रिनिवपेत् प्रतराचार्यश्चाग्नेत्रतिष्ठात्पञ्च
 दध्यात् गौरीहरगणेशं च गौरीभिमायेति गौरीं तत्पुरुषाय विद्महे इति हरं गणानां चैति गणपतिं प्रत्येक
 मष्टोत्तरशततिलज्वाप्राहुतिभिर्ब्रह्मादिदेवताश्रयैकैकपालाद्गृहपायद्वयेषु पेषणस्त्रिगुणैकगमिभ्योऽदिहोमं समाप्य वायना

त्रयोदशविधत्रयोदशसंख्याकपकान्नपूरितं सौवर्णवेणवे वा पात्रेकत्वा त्रयोदश दंपतीः सुवासिर्नर्वा संप्र
त्यदद्यात् तत्रमंत्रः पकान्नपूरितंविषमव्रतसंपूर्तिहेतवे वायनेतेप्रयच्छानिगौरौगौरौशतष्टये तत्रआचार्यार्पणंश्रद्धया
दिकंवदद्यादितिहस्तगौरौव्रतोद्यापनम् ॥ ॥ ॥

अस्पर्शमिवनाद्रशुद्धतृतीयायांभविष्योत्तरोक्तहिरकालीव्रतम् ॥ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच भगवन्हरिकालीतिकादे
वोप्रोच्यतेभुवि आर्द्रधान्यस्थितंकरुमरुण्यतेस्त्रीजननेनसां पूजिताकिंददातीहसर्वमेवद्रुहिकेशत्र ॥ श्रु
त्वाउवाच पार्थपरौर्णिकोदिव्यामत्तः शृणुकथामिमां आसीदशंसदुहितकालीनास्मृतुकन्यका वरु
नोपिषसाकृष्णानवनीलोत्पलप्रभा अंबकायचसादत्तामहादेवायशूलिने विवाहिताविधानेनशंखतूर्पनिनग
दिना यज्ञयात्रागतैर्द्वैव्राह्मणानांचनिःस्वनैः निवर्तितेविवाहेतुकत्पसाधीजलोचनः क्रीडतेविविधैःकर्मै
र्मनसः प्रीतिवर्धनैः अथ देवसमाजतुकदाचिह्नप्रभवजः आस्थानमंडपेरन्येआस्तेविष्णुसहायवान् त
त्रस्यश्राद्धयामासनमृणात्रिपुरांतकः कालीनीलोत्पलश्रृंगामांगमत्तगुणान्विता एहोहिष्वमितःकालिभैरव
कृष्णजनप्रभे कालमप्यतिसौन्दर्यात्तव रूपंममाग्निं इत्येवमुक्तसदेवीश्रीश्रीश्रीकृष्णानाम निःश्वसोच्छ्वा
सताश्चक्षोवात्पगद्गदवागिरां रुरोदसस्वरंवालाप्रोवाचस्फुरिताधरा किंदेवनाम्नायागौरीसागौरैरप्यभिधी
यते परमानममोपमादत्ताभिन्नकृष्णजनप्रभो समजिदेवसंयानांवासुदेवस्यसन्निधौ त्रसनाद्देहानिमिकृपुं
जुहोमिज्ज्वालितेऽनले इत्युक्त्वावर्षमाणापिहरिकालीरुपांनिवता मुमोचहरितांछायाकांतैहरितयाद्वले चिक्षे
पदंहेरोपेणज्ज्वालितेहव्यवाहने पुनः पर्वतराजस्यग्रहेगौरौभवसा महादेवस्यदेहाधोस्त्रियतासंपूज्य
तेसुरैः यामुकाशाद्वलेदेव्याकालकातिः स्वदेहजा सावभवमहावीर्यादेवीकात्यायनीपुनः तपान्कृतानि

भूयाणिदेवकार्याणिपांडव तुष्टेर्देवगणैर्देतोवरस्तस्यैषाणुष्वमे यत्वांशाद्वलसंस्थां वैकालोत्तेवरदायिनीं पूज
 यिष्यंति पुरुषानार्थोवापिविशेषतः सर्वपापवितर्मुक्ताः सुखसौभाग्यगर्विताः चिरायुषोमयिष्यतिभर्तृपु
 त्रसमन्विताः एवंसाहिरिकालीतिगौरैसाभ्येव्यवस्थिता ॥ श्रीकृष्णउवाच शुक्लभाद्रपदस्यैवंतर्त्यायां
 समाचरेत् सप्तधान्यैस्तुवैरूढैः कृत्वाहरिताद्वलं सज्जुर्नारिकेलैश्चफलैश्चमधुरैस्तथा मातुलंगकुसुं
 भैश्चधान्यकैर्जौरकैस्तथा गंधैः पुष्पैः फलैर्धूपैर्नैवेद्यैर्मोदकादिभिः प्रीयित्वा समाच्छाद्यपद्मरागेण भास्वता
 घटावाद्यादिभिर्गीतैः शुभैर्दिव्यकथानकैः पूजनीयामहारजमंत्रेणानेन न कितः हरिनाम्नि सन्मुखे हारि
 कालिहारत्रिप्रे सर्वदाशस्त्रमूर्तिस्थे प्रणतार्तिहरे नमः इत्थं संपूज्य तार्देवार्दद्याद्विप्राय दक्षिणा कृत्वा जागर
 णं रात्रौ प्रभातौ किंचिद्ब्रूते रवौ सुवासिनीभिश्च सानेयातु जलाशये ततो जलाशये रम्ये मंत्रेणैव विस
 र्जेयत् श्रार्चितास्मि यथा भक्त्या गच्छेद्विमुक्तं मम दौर्भाग्यं नशाप पुनरगमनाय च एवं नः पांडवश्च
 षट्हरिकालो ब्रूत चरेत् प्रतिवर्षं विधानेन नारीव भक्तितरपरा चोत्सवपरफलमाप्नोति तदन्येन न चाप्यते मर्य
 लोके चिरजीवेत् सर्वकामैः सुपूजिता पुत्रपौत्रसह निमज्जन पटुर्दौहित्रसंकुले सा ग्रंथवर्षानंजीवित्ते गान्धुका
 मर्हति ततोऽवसाने देहस्थे शिवलोके मर्हति यते वीरभद्रमहाकाल नदीश्वर विनायकाः सर्वे प्रसादमुमुखं भ
 वंति ब्रतयोगतः संपूज्य संपूर्णतस्तु सविबुद्धसस्यार्देवो हि माद्रित नया हरिकालिकारुपां नैवेद्यजागरसमुद्धत
 गोतवाधैः संप्राप्नुवति मनुजाः सुचिरं सुखानि ॥ इति भाविष्योत्तरां कंहारिकालो ब्रूतम् ॥ ॥ अथ
 भाद्रशुक्ल चतुर्थ्यां सिद्धिविनायक ब्रूतम् ॥ हे माद्रौस्कां दे तच्च मध्याह्नं ग्राहिण्यां काठ्यं प्रातः शुक्ल
 तिलैः स्नातो मध्याह्ने पूजयेद्ब्रूति गणपति कल्पे तत्रैव पूजा विधानात् दिनद्वये तच्छास्त्रावन्वयात्तोय पूर्वा श्र
 न्यथा परा चतुर्थ्यां गणेशः प्रसन्नमावृत्विद्वा प्रशस्यते मध्याह्नं ग्राहिण्यां च परतश्चैतरेऽहनीति तद्वत्स्परत्पुकेः इत्यच

रविर्भोमयो रतिप्रशस्ता भाद्रशुक्लचतुर्थ्याभिर्भिनार्केणवापुता । महतीत्यत्राविश्रेशमर्चायैवेष्टमाभुयादिति वारा
 होक्तेः अथव्रतविधिः मासपक्षाद्युल्लिख्यजपपूजादिकामः स्त्रीसुतसौभाग्यादिकामसिद्धिविनायकव्रतेतत्पू
 जनमहंकरिष्ये इतिस्कल्पः ॥ पोटशोपचारैः पूजांकुर्यात् ॥ तत्रध्यानं ॥ एकदंतशूर्पकण्ठैर्गजवक्रंचतुर्भुजं
 पाशांकुशधरदंष्ट्रायैतिसिद्धिविनायकं ध्यायेद्गजाननेदं वतसकांचनसन्निभं चतुर्भुजं महाकायं सर्वभरणभूषितं तं तक्ष
 मालापरशुपुष्पमोदकधारिणं मोदकासकशुंडायमेकदंतं विनायकम् इति ध्यानं आवाहयामि विविश्रसुरराजा ॥
 तैश्चरः अनाथनाथ सर्वज्ञ पूजार्थं गणनायक सहस्रशीर्षेयादिपुरुषसूक्तमंत्रैः सर्वोपचारपूजा सहस्रशीर्षेया
 वाहनं विचित्ररत्नवर्चितं दिव्यारत्नरणसंयुतं स्वर्णसिंहासनं चारुगृहणीष्वसुरपूजितं इत्यासनं ॥ गणाध्या
 क्षनमस्तेऽस्तु गृहाण करुणाकर आर्धैकफलसंयुक्तं गंधमालयाक्षतैर्पुतं इत्यर्घ्यं सर्वतीर्थसमुद्भूतं पादगंधादिभि
 र्भिर्युतं विभ्रराजगृहाणेदं भगवन्भक्तवरसल इति पाद्यं दध्यालयमधुसंयुक्तं मधुपर्कमयाहतं गृहाण सर्वलोकेश
 गणनाथनमोऽस्तुते मधुपर्कं विनायकनमस्तुभ्यं त्रिदशैरभिवर्द्धितं गंगादिकेन देवेश कुरु ध्यायामनं प्रभो इत्याच
 मनं ॥ स्नानं पाचामृतं दिव्यं सर्वतीर्थार्थाहृतं मया गंधतोयैरुमापुत्रगृहणीष्वभिष्टायक स्नानं रक्तवस्त्रद्वयंदेवदे
 वांगसदृशप्रभो सर्वप्रदं गृहाणेदं लंबोदरहरात्मज वस्त्रं राजतं ब्रह्मसूत्रं च कांचनं चोत्तरीयकं गृहाण चारुसर्व
 ज्ञभक्तानां भक्तवरसल यज्ञोपवीतम् नानाविधानि दिव्यानि नानारत्नोज्ज्वलानि च भूषणानि गृहाणे शापावर्तानि
 यन्तं दत्त आभरणं गंधगृहाण भगवन् सर्वगंधं समन्वितं गणाध्यक्षनमस्तेऽस्तु भक्तार्भाष्ठफलप्रदं गंधं अक्षतान्ध
 वलदेव गृहाण हिरदानन अनाथनाथ सर्वज्ञ गीर्वाणासुरपूजित अक्षतः सुगंधी निचपुष्पाणि जातीकुंदं मुखान्
 न्यापे विविधानि च पुष्पाणि गृहाण गणनायक पुष्पाणि अश्यायनमः पादौ पूजयामि १ विभ्रराजाय

नमः जानुर्नापू - २ आखुवाहनायनमः ऊरुपू. ३ हेरवाय- लटिपू- ४ कामारिसूनवे- नाभि- पू-
 ५ लवोदराय- उदरपू. ६ गौरोसुताय-स्तनौपू. ७ गणनायकाय- हृदयपू- ८ रथूलकंठाय- कंठपू- ९
 स्कन्दायनाय- स्कंधौपू- १० पाशहस्ताय- हस्तौपू. ११ गजवक्राय- मुखपू. १२ विघ्नहर्त्रेण- लला
 ट-पू- १३ सर्वेश्वराय- शिरःपू. १४ गणाधिपयनमः सर्वाङ्गपूजयामि . १५ अथपञ्चिकापूजा
 सुमन्त्रायकामार्चीपञ्चसमर्पयामि- १ गणाधिपयभृगराजंस. २ उमापूजायविल्वपञ्चस. ३ गजान
 नायदूर्वापञ्चस. ४ लवोदरायवदरीपञ्चस- ५ हरसूनवेधनुषपञ्चस ६ गजकर्णायनलसीदलंस- ७
 वक्रतुङ्गायशर्मापञ्चस. ८ गुहायनायश्रयामार्गपञ्चस. ९ एकदंतायहृहर्तापञ्चस. १० विकटायमधुपञ
 स. ११ विनायकायश्ररमंतपञ्चस. १२ कपिलाय. शर्कपञ्चस- १३ गजदंतायश्रर्जुनपञ्चस- १४
 विघ्नराजायविष्णुक्रांतपञ्चस- १५ वटवेदाडिर्मपञ्चस- १६ सुराग्रगणायदेवदारुपञ्चस- १७ भा
 लचंद्रायनरुपञ्चस १८ हेरवाचासिंदूरपञ्चस. १९ चतुर्भुजायज्वात्पञ्चस. २० सर्वेश्वरायश्रगस्त्रितप
 ञ्स- २१ इत्येकविंशतिनामभिरेकविंशतिपञ्चिकापूजा . ॥ ॥ कुमारगुरवेतुभ्यंपूजयामिमिप्रयत्नतः दु
 र्वायुर्मग्रहैस्त्वातुगंधपुष्पाक्षतैर्घृतं एकैकेनतुनाज्ञातुर्द्वैकैकसर्वनामभिः श्रथैकविंशतिग्रहसमोदकानघृतपाचितान्
 रुध्यापवित्वागणायशसमर्पेकुकनदं नृदशविधायदातव्याः स्वयंचाद्यात्तथादश एकगणायधिपेदधारसनैवेद्य
 नृपोत्तम जातरुपमयेदेवब्राह्मणायनिवेदयेत् कृत्वानैमित्तिककर्मपूजयेदिष्टदेवतां ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चा
 त्भुञ्जीयात्तिलवर्जितं विनायकस्यप्रतिमांवल्लयुरमसमन्वितां दद्याद्विप्रायविदुषेसर्वविघ्नोपशान्तये एवंक
 नेपमराजिविघ्ननाथस्यपूजने विजयसेतभवेन्ननस्यसत्यमयोदितं वैष्णवाद्यासुदीक्षासुश्राद्धौपूज्येगणायधिपः

तस्मिन्संपूजितेऽपि पुरोहितो माचतथारमा हव्यवाहमुखादेवाः ॥ पूजितोऽस्युर्नसंशयः चंडिकायामादृग
 णाः परितुष्टाभवन्ति च तस्मिन्संपूजितेऽपि प्रापकया सिद्धिर्विनायके ॥ इदं दृष्टुं पुनः श्रवयेद्वास्मादितः
 सिद्धिर्हि सर्वकार्याणि सिद्धिदस्य प्रसादतः ॥ इति सिद्धिविनायकव्रतपूजा ॥ ॥ एवमेवोक्तं नारदीयेऽ
 पि ॥ ॥ अथ शुक्लचतुर्थ्यां तु सिद्धिवैनायकव्रतं श्रावाहनादिभिः सर्वैरुपचारैः समर्चयेत् एकग्रमानसो भूत्वा
 ध्यायेत्तसिद्धिविनायकं पाशाकुशधरं देवं तत्कंचनं सुनिभं, एकविंशतिपत्राणि चैकविंशतिनामाभिः, समर्पयेद्
 किमुतस्तां तनामानि नेशूणां सुमन्त्रायकाकमार्च्यं गणार्थोपायभंगं ॥ उमापुत्राय विल्वरूपदूर्वागजमुखाय
 तु लंबोदराय वदरैः पत्तूरहरसूतवे सूर्यकर्णाय तु लस्यैः कृतं द्वादशवैशर्भीं गृह्णन् ज्ञायापामार्गं नृकं दत्ताय वाहंतं वि
 कटपाशं मत्पत्रं कपिलायार्कपत्रं गजदत्तायार्जुनं च विष्णुकं तं विघ्नराजके ॥ वटवेदाडिभीपद्मसुराग्रये सुरद्रुजं
 मरुपद्मं भालचंद्रं प्रदद्याद्भक्तिभावतः ॥ हेराय च सिंदूरजालीपत्रं चतुर्भुजं सर्वेश्वरेऽगस्तिपत्रं दद्यात्प्रीतिविवर्धनं
 विंशतिरेव भवति नामानि विनायकेति नामपूर्वोक्तं नृं दुर्वायुभंतो गृह्णन् धनुषं प्राक्षते तैरुतं ॥ पूजां निवेदयेद्भक्ति
 युतो मोदकपत्रं च आचमय नमस्कृत्य संप्राध्वं च विसर्जयेत् ॥ विनायकस्य प्रतिमाहं मां सोऽपस्करां मुने ॥ निवेदये
 द्य च गुरोर्द्विजोभ्यो दक्षिणां ददेत् एवं कृत्वाऽर्चनं भक्त्या पंचवर्षाणि नरद उवाच ॥ प्लभते कामानैहिकान् भूमिकान्
 शुभान् इति हेरादौ ॥ भविष्योत्तरे च ॥ मासि भाद्रपदे न्याशिवलोकेऽप्युजिता ॥ तस्यां स्नानतथादानमुपवा
 सोर्चनतथा क्रियमाणं शतगुणं प्रसादादिति नेष्टुप चतुर्थीत्यनुपंगः ॥ श्रवैरवात्रोचंद्रं न पश्येत् तस्य दर्शनं न मि
 द्याभिशापप्राप्तिर्भवति तदाहापारके भाकंदियः भद्रं मासि सति पक्षे चतुर्थीत्याति योगिनी मिथ्याभिशापं कुरुते दृष्ट
 च द्वाभ्यं संशयः पराशरोऽपि कन्यादिष्वेव तु तृतीयां शुक्लं च द्रस्य दर्शनं ॥ मिथ्याभिदूषणं कुर्याद्वाचोपश्येन्न तं सदा

पंचाननगतेभानौपक्षये।रुभयोरापि चतुर्थ्योमुदितःसोमोनेक्षितव्यःकदाचनेति तेनचतुर्थ्यो नपुंसकेतिर्यर्थः प्रधान
 क्रियान्वयलभात् तेनचतुर्थ्यामुदितस्यपंचम्यानिनेपथः अत्रराजिशब्दग्रहणारिवाचंद्रदशैनेननिपेधइति यत्तुके
 नचेदुक्तेरा।शिशुब्दे।इहाराजपरइतितन्मृगंएतादृशार्थप्रातिपादकवचनस्यमहानिर्बंधवदृष्टत्वात् कदाचित्प्रतिपत्तिमादा
 दृष्टयाविष्णुराणिकंश्लोकंपठेत् तथाचपुराणांतरततश्चतुर्थ्यारभ्यांयःप्रमादार्द्धक्षप्रमानवःपठेत्पौराणिकंवाक्यं
 प्राह्मुत्तिवाप्युदह्मुत्त इतिनिर्णयाम्ते ब्रह्मपुराणेतु चंद्रदशैनेविशेषउक्तः वासुदेवोभिशतस्तनुनिशाकरम
 रीचिपु स्थितश्चतुर्थ्यामांघायांमनुभ्याणांप्रतिश्रुतः ततश्चतुर्थ्याचंद्रतुप्रयत्नद्विद्विषयमानवः पठेत्पौराणि
 कंवाक्यंप्राह्मुत्तिवाप्युदह्मुत्तः तद्वोपशांतयोर्सिंहः प्रसेनइतिवैपठेत् सिंहः प्रसेनमवधीर्त्सिहोर्जाविव
 ताहतः सुकुमारकरोदीस्तवह्येपरस्यमंतकइति सिंहः प्रसेनमितिमंत्रेणभिभंजितं जलंपेयं स्य
 मंतकोपारुपानंचश्रोतव्यमाचारोदितिरमाता इतिरूपरत्नावर्या ॥ ॥ अथस्यमंतकोपारुनाम ॥ त्रंदि
 केचरउवाच ॥ शृणुभैकाप्रचितः सन्ब्रतंभाषेथंशुभं चतुर्थ्याशुक्लपक्षस्यसदाकार्थप्रयत्नतः सन
 त्कुमारयोर्गोद्वयदादंडच्छुभमामनः नारीवापुरुषोवापिः कुर्याद्भनमुत्तमं सोचापित्वाशुतंकष्टद्विभेदव्रति
 नंतरं अपवादहरचैवसर्वविघ्ननिवारणं कंठारविप्रमेवैवात्रिपुल्लिकेपुविभुतं अत्रेनविद्यतेचान्परस्परसक
 लानाम् ॥ सनत्कुमारउवाच ॥ केनचादीपुराचार्यैर्मर्त्यलोकेकथंभूतं एतत्समस्तंविस्तार्यद्वाहिगाणेथरंज
 तं ॥ त्रंदिकेचरउवाच ॥ चकेद्रतंजगतायोवासुदेवः प्रतापवान् आदिष्टनारदेनैवदृष्टालंछनशांतये ॥ स
 नत्कुमारउवाच ॥ पट्टगुणैश्चर्षसंपन्नः सुदिंसंहारकारकः धौसुदेवोर्जगद्वाप्योसवाचानलालंनकयं एतदा
 श्रयंमास्त्यांतंद्वाहिर्यंनदिकेचर त्रंदिकेचरउवाच ॥ भवोभारवत्प्रार्थयस्वदेवसुतावृभै रामकृष्णोसमुत्ती

शौषधानामहलायुधौ जरासंधभयान्कृष्णोद्धारिकांसमकल्पयत् विश्वकर्माणमाह्वयपुरीहाटकानिर्भृतां तत्र
 पांडशसाहस्रंछाणैर्विशताधिकं भुवनानिमनोज्ञानितेषामधेयप्यकल्पयत् यादवानां गृहारतत्रपटपंचाशच्च
 कोटयः अन्येष्ववहवालोकिकावसंतिविगतज्वराः यत्किंचित्त्रिपुलंकेषु सौंदर्यपतत्रुदृश्यते सत्राजितप्रसेनाख्ये
 पुत्राडमस्यविश्रुतौ अभोधेस्तरिमासाद्यतन्मनस्कतयाचसः सत्राजितस्त्वपस्तेपेसूदयसुंदिरयदुद्धिमान् द्रुतं
 निरयानं गृह्यसूर्यसंवदलोचनः ततः प्रसन्नोभगवान्सत्राजितपुरःस्थितः सत्राजितोपिषुष्टावट्टत्रादेवैदिवारम्
 तेजोराशेनमस्तुभ्यंनमस्तेसर्वतोमुख विश्वठयापिभमस्तेऽस्तुनमस्तेविश्वरूपिणे काश्यपेयनमस्तेस्तुहरिद
 श्वनमोस्तुते बृहाराजनमस्तेऽस्तुनमस्तेचंडरोचिषे वैदत्रयनमस्तेऽस्तुसर्वदेवनमोनमः प्रसीदपाहिदेवेशं
 तुष्टयामादिवाकर इत्यंस्तुतपमानोऽसौदेवदेवोदिवारः स्निग्धगंभीरमधुरसत्राजितमुवाचह ॥ सूर्यउवाच
 वरं ब्रूहि प्रसन्नोस्मि यस्मेन सिवर्तते सत्राजितमहाभाग तुष्टिहंत वानि श्रयात् ॥ सत्राजित उवाच ॥ सूर्यमंतकम
 णि देहि यदि तुष्टोस्मि भास्कर ददौ तस्य च तद्रत्नं स्वकं ठादवता र्धसः ॥ सूर्य उवाच ॥ भारगृहकं शातकुंभं स्रवते
 सोमहामणिः शुचिभूमात्सदा धार्य रत्नमेतन्महोत्तमं सत्राजितक्षणेनैतदशुचि हंतिमानव इत्युक्त्वा तर्धदे
 वरं तेजोराशिर्दिवारः तत्कंठं न ज्वलनानरूपः पुरींसकृष्णस्य विवेशास्त्वरं दृष्ट्वा तु लोकामनसा दिवाक
 रं संधितवतां स्तिमिरास्तदृष्टयः समागतोपहरिदश्वर्दाधितिर्जनार्दनं द्रष्टुमसंशयेन नाप्यसहस्रांशुरितीह लोकाः
 सत्राजितोपमाणिकं ठमाश्वात् ॥ रुध्रमंतकमहारत्नं दृष्ट्वा तत्कंठमंडले रष्ट्वा च केजगद्वायो न जहारमणिं तदा स
 त्राजितो जातमपोयाचयिष्यति मां हरिः प्रसेनारददौ धात्रोपयोपंशुचिनात्तया एकद्राकंठदेशे सौक्ष्म्यवातं
 एषु मत्तमं मृगाया कीडनार्थं यततः कृष्णेन संयुतः श्वश्वारुढोऽशुचिश्चासौ हतः सिंहैः न तक्षणात् रत्नं न मादा

यासिंहोपि गच्छन् जावताहतः नीत्वात्विबरेरत्नदंष्ट्रां प्रजां वचान् पुरीं विवेश कृष्णोपि स्वकैः सर्वैः समावृतः
 प्रसेनोद्यापि नापातिहतः कृष्णेन निश्चितः मणिलोभेन दहाकष्टं गंधवः पापिनाहतः द्वारिकावासिनः सर्वे
 जनाऽऽशुः परस्परं दृष्ट्वा पवादसंततः कृष्णोपि न गच्छन् नैः सहैव ते रोरणं दृष्ट्वा सिंहेति पाति तं प्रसेनं वाहनयु-
 तं तत्पदानुसरन्नातः ऋक्षेण निहतं सिंहं दृष्ट्वा कृष्णश्च तादृशं विवेश योजनशतमंधकारं स्वतेजसा निवारयन् ददर्शा-
 येन तस्मादं वद्भूमिक कुमारं जावन्तस्य शोलायामभितथार्तिः मणिमालं वसाणं च ददर्श न गच्छन् हरिः रूमुमैव
 न संपन्नां कन्यां जावन्तीं पुनः दोलादोलायमानां च ददर्श कमलेश्चः समहा विस्मयं च के दृष्ट्वा तां चारुहासिनीं सिंहुः
 प्रसेनमवधीत्सिंहो जावन्ताहतः सुकुमारकमरेदीरुतवह्ने परमंतकः मदनुजरादहार्ता दृष्ट्वा तं कमलेश्चं प्रो-
 वाचललितं पादपंगमपतांगमपतामिति रत्नं गृहीत्वा वेशेन यावच्छेतेतु जावन्तः इत्यप्यकर्णं हसन् शीरिः शंखं दध्नी-
 जतापवान् आकर्ण्य सह सोऽथाय ऋक्षः संयुयुवेततः तयोर्मुदमभूदधोऽहरिजावन्तस्तदा द्वारिकावासिनः सर्वे
 गतास्ते सप्तमे दिने मृतः कृष्णे भाक्षेतावानिः संदिभ्या विचार्य च परलोकाक्रियां चक्रुः परैरुपचते तदा ऊनावि-
 शदि तं पावद्वाहुग्रहरणो विभुः युयुवेतेन ऋक्षेण युद्धकर्मणि तोषितः जावन्तान् प्राकृते रस्य वा दृष्ट्वा देवबलं महत् जं-
 वयानुशच श्रजेयोऽहंसुरैः सर्वैर्धक्षरक्षसदानवैः त्वया जितोऽहं देवः शदेव त्वमसि निश्चितं जानैत्वा विष्णुवर्ते जो-
 नः पथावलगीदृशं इति प्रसाये देवशंदौ माणिक्यमुत्तमं सुतां जावन्तीं चाथभायाथैव रवाणैर्ता पाणिचग्राहयान्
 आसन्नं मुदेयं च जावन्तान् मणिमादाय देवोऽपि जावन्तप्राचसंयुतः तद्गुतांते समाचष्टे द्वारिकावासिनां ततः सत्राजितस्य
 नाणिरयं दत्तवान् सदासि स्थितः मिथ्याभिशापसंशुद्धिं प्राप्त्वा स्वान्मधुसूदनः सत्राजितोऽपि सन्नतः कृष्णोऽयमददौ
 सुता सत्यभासां महाबुद्धिर्ददौ सर्वगुणान्वितां शतवन्वाः क्रूरमरुपाया दवाद्दृष्टवानसः सत्राजितेन ते यैरं चक्रु-

रत्नाभिः। पिणः दुरात्मशतयन्त्राणि गतेऽपि कुत्रचित् सञ्जाजितं निहत्य शृंगण्डिग्रहाणां पथीः कृष्णस्य पुर-
 तः सन्नासमाचष्ट विवेष्टितं श्रुतं देवहिः कोपी कृष्णः कपटनायकः बलद्वयपुरे वा कस्मान्नाचनरणीधरः ह्वासा-
 ज्ञाजितं ह्वासाणिमादापगच्छति निहत्य शतयन्त्रान् गृहीत्वा रत्नमावयोः ममयेति वचनं दत्तं भविष्यति न संशयः
 एतच्छ्रुत्वा भयवस्तः शतयन्त्राणि पादयः आहवाक्रान्तं मानमणिं न प्रददौ च सः आरुह्य बद्धवांशेनाग्निं त-
 दक्षिणादिशः स्थस्थानुगच्छेत् तदा रासमज्जनादंनौ शतयेजनमन्त्रेण नमारवद्धत् तदा पलायमानो निहतः पदाति-
 रनुपदातिना अट्टद्वातजतद्रुतं नलदेवं पुरे वदत् तदा कर्ममहारुष्ट गच्छन् बलः कपटे त्वसदा कृष्णगर्भा-
 लेभिः सुनिश्चितं अर्थं स्वजनं हंसिकस्त्वांशुः समाश्रयेत् अनेकशपथैः कृष्णबलदेवं प्रसादयन् सोऽपि धि-
 कृच्छ्रेण मिश्रयुक्तः ययौ वैदर्भमण्डलं कृष्णोऽपि स्थानारुह्य द्वारिकां प्रययौ पुनः तथैवोच्यते नारः सर्वे नसाधी ध्यातयं हरिः नि-
 च्कासितो रत्नलोभाक्लेमं च ध्यात्वा तच्छ्रुत्वा दीनवदनः संततो नैव भाति च दृष्ट्वा मिश्राप्रसन्नो बभूव स जग-
 त्पतिः अक्रुरोऽपि विनिर्गम्य तर्थांशानामेपाततः कार्श्यागत्वा सुखेन साववसत्पुनोऽश्वरं तोपमुदपादयते न द्रव्यं
 णासौ च बुद्धिमान् सुरालयगृहैश्च जैनं नगरं समकल्पयत् नदुर्भिक्षनैरोगार्द्रन्योनच वचनं शुचिना धार्यते तत्र म-
 णिः सूर्यस्य निश्चितं जानन्नपि स सर्वज्ञो मानुषं भावमाश्रितः लोकाचारं तथा मयामज्ञानं च समाश्रितः बंधुरैरसमुत्प-
 न्नं सांख्यं न समुपारिधत्तं दृष्ट्वा पवादा बहूलं ज्ञायमानं कथसह इति चित्तानुरूपं कृष्णानारदः समुत्पन्नः गृहीत्वा त-
 द्दत्तं पूजासुखासीनस्ततोऽनवति नारद उवाच किमर्थं खिद्यसे देव किं मातेरो ककारणं यथा दृष्टं समाचष्ट नारदा-
 यतु केशवः जानामि कारणदेव पदार्थाऽनंतव त्वयामादृपेदं शुक्ले च नृभिर्बद्धं दर्शनं कृतं तेन समुत्पन्नं लंछितं
 तु यथैव हि श्रीकृष्ण उवाच वदनारद मे श्रीशक्रो दोषश्च द्रष्टुं किं नैव तु द्वितीयायां कुर्वति तस्य द्रष्टुं नारद-

उवाच गणनाथेन शस्त्रचंद्रमरूपं दर्पितः स्वदेशेन नराणां हि दधानि दामं विष्यति श्रीकृष्ण उवाच ॥ किमर्थं
 गणनाथेन शस्त्रचंद्रः सुधानयः इदमस्त्यानकश्रेष्ठं यावदकुर्महं नारद उवाच गणनामाधिपत्येन रुद्रे
 ण ब्रह्मणोऽपि अणिगामिहि मात्रेण गरिमालिषिमतया प्राकाम्ये शिल्पमित्रेयवज्रार्थकामावसापिता भार्थार्थप्रदो देवो
 गणेशस्तज्जापतिः पूजयेत्वा गणध्वक्षस्तुतिं कर्तुं प्रचक्रमे ब्रह्मोवाच गजवक्रगणध्वक्षलंबोदरवरप्रद विद्या
 धीश्वरदेवेशसाठिसंहारकारक पूजयेत्पुर्णध्वक्षमोदकाद्यैः प्रयत्नतः तेषां विजायते सिद्धिर्निश्चिनन संशयः अस्मि
 तैस्तदा रुद्रोऽपि संहारया शुभं च्युतयेव सुजान्महं इत्यं स रतूयमानो सौंदर्यदेवो गजाननः उवाच परमप्रोतो ब्र
 ह्माण्डजगतां पतिम् गणेश उवाच वरं ब्रूहि प्रदास्यामि यत्ते मनसि वर्तते ब्रह्मोवाच क्रियमाणानुमेसु द्वितीयां
 वंजायतां प्रभा एवमरित्व तदेवो शोभते इत्यमोदकानकरे सत्यलोकस्समगच्छन्स्वेच्छया गगने यात्री चंद्रलोकं
 समासाद्य रस्य कृतिगणनाथकः अथ हारं यमहवक्रैः सोमो रूपमदानिवतः तं दृष्ट्वा कोपतां वाक्षो गणनाथः शशाप ह
 दर्शनीयः सुरूपे हे सुंदर आह निरपराध गतिं तोसि शशांकात्वं फलं प्राप्य सितस्वरं अथ प्रभु तिलोकास्त्वानं हि
 पश्यति पापिनं येष पश्यति प्रनादेन त्वानं रास्य गलं छवे मिथ्याभिप्रायसंयुक्तमविष्यति हि ते ध्रुवं हाहाकारो म
 हान्जातः श्रुत्वा शार्पसुदारुणं श्रुत्वं तन्मलानवदने लोचं द्रुः समाविशत् कुमुदे कौमुदीनाथः स्थितस्तत्र कृतालं द्युः
 तत्र देवपिंगंधवानिराशा दीनमानसाः सुरासाहपुरे पायजन्मरुत्वे त्रपितामहं दृष्ट्वा पितामहं देवं शशं सुभ्रं द्रुचं
 पितं दत्तया पोण्येन कथयामासुरादरात् विचार्य भगवान् ब्रह्मज्ञानसुरा निदम ब्रवीन् गणेश यापो देवैर्दंश
 रम्यैवेकनयान्पया कर्तुं भिक्षुना भयापिष्णुना पिबेति श्रितं तमेव देवे देवैः ब्रह्मध्वंशरं एतसुराः स एव शान

मोक्षचक्रेष्यतिनसंशयः देवाऋचुः केतोपायेनवरदेगजवक्रोणेश्वरः पितामहमहाप्राज्ञातद्रुमकिंवदप्रभो
 पितामहउवाच चतुर्थीदेवदेवोऽसौपूजनीयःप्रयत्नतः कृष्णपक्षेविशेषेणनकेकुर्वाञ्चतत्प्रियं श्रुपूर्वैर्नसंयुक्तै
 र्भोदकेःपरितोपयेत् मधुराज्ञहविष्यचस्वयंभुञ्जीतवाग्मतः स्वर्णरुग्णेशस्वदातन्वर्द्धिजसत्तम शक्त्याचदक्षिण
 दस्वावितशाढ्यंनकारयेत् गीष्पतित्रेपयामासुःसमेत्यन्निदशेश्वराः स्मगत्वाकथयामासवोब्रह्मोदितंतु गत्वा
 वक्त्रततश्चन्द्रोपयोक्तंवह्मणापुरा श्रविर्भूवभगवान्गणेशोब्रततोपितः संक्रोडमन्गणनायकंचतुष्टावट्टवत्
 कलानिधानः चंद्रउवाच त्वंकारणकारणकारणानांवेत्तासिवेद्यंचविभोप्रसीद प्रसीददेवेशजगन्निवात्मगणे
 शालवेदस्वक्रतुड ॥ १ ॥ विरिचिनारायणपूज्यमानक्षमस्वमेगर्वकृतंचहास्यं येऽयामसंपूज्यगणेशानूतंत्रा
 छंतिमूढाविहितार्थसिद्धिम् ॥ २ ॥ तदैवनष्टनिभूतंचलोकेज्ञातोमयातेसकलःप्रभावः येचाप्युद्गसिनितरास्तु
 पापास्तेयानिपापंनरकंसदैव ३ एवंस्मरतूपमानोसौचंद्रेणाथगजाननः उवाचब्रह्मन्वक्यनेद्यगंभीरया
 गिरा तुष्टोहंतवदारुप्रभिवरंद्वाहेनिशाकर ४ चद्रउवाच लोकानांदर्शनीयोऽहंभवामिपुनरेवहि विपापेऽहंवि
 शापोहंस्वप्नसादृशेष्वर गणेशउवाच वरमन्यप्रदास्यामिनेतदेयमयातव विश्वशयचनश्चत्वात्रज्ञाद्यास्तुभय
 कलाः देवविज्ञापयाचक्रुर्गणेशमक्तवत्सलं देवाऋचुः विशापंकुरुदेवशप्रार्थयामोवयंतव ततोनुनीतोब्र
 ह्मायैःप्रसन्नोभूद्गजाननः विशापमकरोच्चंद्रकमलासनगौरवात् शुक्लपक्षेचतुर्थ्यानुपेपश्यतिसदैवहि विधमानि
 वादमायास्तेप्राप्स्यतिनसंशय मासादौपूर्वेभवेत्त्वयिपश्र्यंतिसदाजनः भद्रायांशुक्लपक्षस्यतेगद्गेपानजायने
 तदाप्रभुतिलोकोभंद्धितोपायंकगादरः चंद्रस्यदर्शनार्थार्थगणानाथस्यभारत माद्रशुक्लचतुर्थ्यानुपसव परगि
 पापधीमिध्याभिशापमालिन्यमवर्धतस्यजायते पुनरेवतुप्रमच्छकलावान्गणनायकं केतोपायेनदेवेशउद्गम

वसितद्वद गणउवाच . सदाकण्ठचतुर्थ्यैतुमोदकैः प्रपूजयेत् रोहिणीसहितं वांचसमभ्यर्च्य विधानतः य
 थाशक्त्या तुमद्भूषस्त्वेन परिकल्पित दत्त्वा द्विजाय भकाय कथां श्रुत्वा विधानतः सदा तस्य करेभ्यानि संकट
 रयविनाशनं भद्रशुक्लचतुर्थ्या तु मृगशिरातिमाशुभा हेमभावे तु कर्तव्यं नाना पुष्पैः प्रपूजिता ब्राह्मणान् भोजये
 त्पश्यान्नाय्याश्च विशेषतः स्थार्पयेदन्नं कुंभधान्यस्योपरिशोभित यथाशक्त्या तुमद्भूषात कुमेन निर्मितं वस्त्र
 द्वयसमाच्छ्रितोदकाद्यैः प्रपूज्यमा रकांबरधरो न रघो ब्रह्मचर्यवरतः मृगीः रोहिणीसहितं वांच पूजा प्राप्य च मत्पर
 रजतस्य तु तैरुपयथाशक्त्या विनिर्मितं वस्त्रं शिवप्रियायै निगणायिप नमोऽस्तुते गंधलंघोदरायेति पुष्पैः सिद्धिप्रदा
 यच धूपगजमुखायेतिर्दापं मूपकवाहिने विघ्ननाथाय नैवेद्यं फण्डसर्गार्या सिद्धिदे तांबूलकामरूपाय दक्षिणां यन
 दायच इक्षुदंडैस्तदः पूज्यं नान्नाशोभाकरं शुभं विसर्जनसमारंभैः सर्वोसिद्धिप्रदायकं एतं संपूज्य वद्विश्रुतकथां
 श्रुत्वा विधानतः भवेणानेन तत्सर्वं ब्राह्मणाय निवेदयेत् दानेनानेन देवाग्रीनोभगणेश्वरं सर्वव्रतसर्वदेवानि
 विघ्नं कुरु सर्वदा मानो जतिं चराज्यं च पुत्रान् भौजान् प्रदेहि मे नाश्वधान्यं च वासांसि दद्यात् सर्वस्वशक्तितः दत्त्वा तु
 ब्राह्मणे सर्वं स्वयं भुजितकामतः मोदकापूपमधुरं लवणक्षारवर्जितं एतं करोति यश्चंद्रतस्याहं सर्वदा जयं सिद्धिं च
 धनधान्यच ददां भिविपुलां प्रजां इत्युक्ता तर्धैवेदो गणनाथो विनायकः तद्व्रतं कुरु कृष्णवंततः शुद्धिं न वाप्स्यसि न
 दिकैश्चर उवाच नारदे नैव मुक्तश्च त्रतं च केहरिः स्वयं मिथ्या प्रवादं संशुद्धिं प्रापदेवो जनाहर्तनः ये शुण्वंति तवा
 स्यान्तं स्यमतकमणीयकं चंद्रस्य चरितं सर्वैरेवापो न जायते भाद्रे शुक्लचतुर्थ्या तु चंद्रस्य दर्शनं कश्चित् जातं
 तत्परिहाराय श्रोतव्यं सर्वमेव तु यदा यदा मनः कटसत्तद्दहमुपजायते तदा तदा च श्रोतव्यमभ्यर्च्य वातंकटनाशनं ए
 च मुक्ता तर्धैवेदो गणेशः कृष्णतोषितः यदा यदा परपति कार्त्तव्यं मुच्यत न रोनरश्चापि करोति सद्गन सिद्धितिकाटनार्णे

समीक्षितानि किं दुर्लभं विप्रहरे प्रसन्ने आचम्य आसिने पक्षे चतुर्धर्मानेकभुजव्रता
सचतुष्टयम् इति स्कन्दपुराणे स्वर्गमन्तकोपाख्यानम् ॥ ॥ ॥ अथान्यप्रकारोक्तिं सिद्धि विनायकव्रतम् ॥ तत्र प्रा
तः कृत्यादिकृत्वा ॥ सूर्यादिदेवताभ्यो व्रतं निवेद्य आचम्योदङ्मुखो वारिपूर्वात् प्रापन्नं गृहीत्वा मासपक्षाद्युहि
रूपममम सर्वकर्मनिर्वर्धनसिद्धिपुत्रपौत्रसौभाग्यादि सुखसिद्धयर्थं सिद्धि विनायकगणपति प्रीत्यर्थं च सिद्धि विनायकपूजा
महं करिष्ये इति संकल्प्य ध्यानम् एकदंतशूर्पकर्णमिति आगाच्छ्रजगदाधारसुरासुरवराचित अनान्यनाथ
सर्वज्ञा गीर्वाण परिपूजित ॥ आवाहनम् १ स्वर्णसिंहासनं दिव्यं सर्वमंगलसंयुतं त्वामहं रथापयिष्यामि ग
णाध्यक्ष नमोऽस्तुते आसनम् २ गोरस्तुत नमस्तुत शंकरा प्रियसूनवे पाद्यं गृहाण देवेश गंधपुष्पाक्षतैः सह
पाद्यम् ३ अर्घ्यं गंधोदकं दिव्यं सर्वमंगलसंयुतं गृहाण देव देवेश भक्तानां वरदायक इत्यर्घ्यम् ४ गंगाजलं
समानांतं सुवर्णकलशे स्थितं आचम्य तं गणाध्यक्ष सर्वविप्रहरे भव आचमनम् ५ दक्षिणोद्वृतं चैव मधुखं
द्विभिनिश्चितं तूष्पयर्धं देव देवेश मधुपर्कं दत्तामिति मधुपर्कं ६ स्नानं पंचाभ्युदयं गृहाण वरदायक अनाथनाथ सर्वज्ञ स
र्वसिद्धिप्रदो भव पंचामृतस्नानं ७ सर्वतोर्थास्स मुहूर्तगंधतोयैः कुशोदकैः फलतोयैर्जलैर्गौरीः स्तप्यानि गणेश्वर शुद्ध
स्नानं ८ रक्तवस्त्रद्वयं देवदेवा गसदं शंप्रभो गणेश्वर गृहाण रंभकानां वरदायक वस्त्रं ९ राजतं वस्त्रं सूत्रं च कांचनं चो
त्तरीयकं गृहाण देव देवेश गणाध्यक्ष नमोऽस्तुते यज्ञोपवीतं १० धीरांश्च दानं दिव्यं कर्पूरेण च संयुतं गंधं दारुणाभिदे
वेश गणाध्यक्ष नमो नमः गंधं १ अक्षतान्धवलान् देव गृहाण द्विरदानं सर्वदेवोत्तमस्त्वं हि चाक्षयं कुरु मे फलम् अक्षताः
१२ सुगंधानि च पुष्पाणि गृहाण द्विरदानं विनायक नमस्तुत सुरासुरसुपूजित पुष्पं १३ अथांगपूजा गणेशाय नमः
पादौ पूजयामि १ विप्रराजाय जानुर्नो २ आसुवाहनाय ऊरू ॥ ३-॥ हेरं वाय कटिपू-
॥ ४ ॥ गणाधिपाय नाभिं धूलं चोदराय उदरं ॥ ६ ॥ गणनाथाय हृदयं ॥ ७ ॥ गुहाय जाय

स्कंधौपु० ८ स्थूलकठायकंठपू० १ परशुहस्तायहस्तान् १० गजवक्रापवक्रं ११ विघ्नराजाय नेत्राणि १२ स
 र्वथरः याशिरः पूजयामि १३ अथ यत्रिकापूजा समुखायनमः सार्चपत्रं समर्पयामि १ गणाधिपायभृंगराज
 पत्रं-२ उमापुत्राय विल्वपत्र ३ गजाननाय दूर्वापत्रं ४ लंबोदराय वदरीपत्रं ५ हरमूने वत्सूरपत्र ६ गज
 कर्णाय तुलसीपत्रं ७ गृहाग्रजाय अपामार्गपत्रं ८ एकदत्ताय कटकारिपत्रं ९ वक्रतुंडाय शमीपत्र-१०
 विकटाय करवीरपत्रं-११ इभतुंडाय अरुमत्तकपत्रं ॥ १२ ॥ कपिलाय अर्जुनपत्रं-१३ ॥ भिन्नदत्ताय- विष्णु
 कंताप ॥ १४ ॥ पत्नीहीनाय दाडिमीपत्र- १५ वटवेदेवदारुपत्रं ॥ १६ ॥ भालवेद्राय मरुत्तकपत्रं ॥ १७ ॥ सूर्प
 कर्णाय जातीपत्र ॥ १८ ॥ सुराग्रजाय गांधारीपत्रं स ॥ १९ ॥ सिद्धिविनाय काय केतकीपत्रं सम
 र्पयामिनमः ॥ २० ॥ इत्येकविंशतिपत्राणि समर्पयामि ॥ २१ ॥ अथ दूर्वापूजा दूर्वायुग्मेन गृही
 त्वा तु गंधपुष्पाक्षतैर्युतं पूजयेत् सिद्धिविशेशं प्रत्येकं सर्वनामभिः एकं समर्पयामीति शेषः गणाधि
 पायनमः दूर्वायुग्मं ॥ १ ॥ उमापुत्रायनमः २ अथ नाशिनेनमः ३ विनायकायनमः ४ ईशपुत्रा
 यनमः ५ सर्वसिद्धिप्रदायकायनमः ६ एकदत्तायनमः ७ ॥ इभवक्रायनमः ८ ॥ मूषकबाहना
 यनमः ॥ ९ ॥ कुमारगुरवेनमः १० सर्वनामभिरेकं दूर्वादलं समर्पयामिनमः २१ दशगुणगुलो
 र्धुपं सुगंधविचमनोहरं गृहाणे श्वरसर्वज्ञ उमापुत्रनमोऽस्तुते धूपं सर्वज्ञ सर्वलोके शसर्वपातिमिरापह गृहाण मंगलं
 दीपस्तुद्रा प्रियनमोस्तुते दीप नैवेद्यं गृह्यत दिव्यमार्कमेह्य वलांकुरु ॥ ईदिस तं भवरदं हि परत्र वपरांगति नै
 वेद्यं १६ तांबूलं गृह्यत दिव्यनागवल्लीदलैर्युतं कर्पूरेण च सयुक्तदेवतानां पारप्रियम् तांबूल १७ इदं फलमिति १८
 हिरण्यगर्भस्य मिति दिक्षिणा ॥ १९ ॥ त्रिधे श्वरविशालाक्षसर्वाभ्यां फलप्रदं प्रदक्षिणं करोति त्वां सर्वाङ्का

मानप्रपच्छमे प्रदक्षिणा २० नमस्कृतोसिदेवेशसर्वविघ्नहरोभव ईप्सितंमेवरदेहिनमस्तेभकवत्सल दे
 वदेवजगन्नाथभक्तानांवरदायक आविघ्नकुरुमेदेवसर्वकार्थपुसर्वदा नमस्कारः विनायकनमस्तेरुतुविघ्नेशसु
 रपूजित इप्सितंमेवरदेहिनमस्तेकल्याणकर प्रार्थनामंत्रः मल्लिकामालतीपुष्पनाचाचंपकसंयुतं पुष्पांज
 लिगृहाणेभंपदां वज्रगुणाधितम् ॥ गणानांवेतिमंत्रेणवाग्नायाधिपनमस्तेरुतुसततंमोदकप्रिय अविघ्नकुरुमेदेवसर्व
 कार्थपुसर्वदा दाताविघ्नेश्वरदेवोप्रहृताचसविघ्नराट् तस्मादिदंमयादत्तंसंपूर्णैवतमस्तुमे गणेशःप्रतिगृह्णाति
 गणेशोवैददाति च दीयतेगणनाथायप्रथितंभोगणाधिपः सौख्यंसौमनसंनिर्व्यंकरेतुगणनायकः इतिमंत्रं
 मन्त्रार्थदशदाह्द्विजातये इतिनैवेद्यदानम् ॥ विनायकरूपप्रविभावस्त्रयुरमसमन्विता ब्राह्मणायप्रदास्यामि
 सर्वविघ्नोपशान्तये इतिप्रतिमदानम् ॥ प्रार्थना विघ्नां विघ्नां विघ्नां विघ्नां विघ्नां विघ्नां विघ्नां विघ्नां विघ्नां विघ्नां
 यांतपूजितेत्त्वयिधातरे न्यूनातिरिक्तानिपरिफुटानियानीहकर्मणिमयाकृतानि क्षमन्तिसर्वाणिशुभप्रदायप्र
 याहितार्ष्टिपुनरागमाय अथसंकष्टहरणचतुर्धनुकप्रकरेणरोहिणीसहितचंद्रपूजांकुठ्यांत अथकथा ऋषय
 ऊचुः ॥ निर्विघ्ननतुकार्थार्थैकधर्मसिद्धतिस्तुतज अर्थसिद्धिकरंरुद्राणांपुत्रसौभाग्यसंपदंदंपत्योःकलहंयैत्र्य
 धंभुभेदेतथानृणां उदासीनेपुल्लोकेपुकपसंमुखतांभवेत्, विद्यारंभेतथानृणांवाणिज्यार्थैकपौतथा नृपतेः पर
 चक्रस्यजयसिद्धिकरीनृणां सूतउवाच सप्तद्वयोः पुराविद्याः कुरुपांडवसेनयोः पृष्ठवान्देवकीपुत्रंयन्पुत्रो
 युधिष्ठिरः ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच निर्विघ्ननजयोह्येपावदेवकथंभवेत् कादेवतानमस्कृत्यसन्ध्याकराज्यंल
 भेमहि श्रीकृष्णउवाच पूजयन्स्वगणायध्वशंविघ्नेशंसिद्धिदायकं तस्मिन्संपूजितेरान्तुसर्वान्कामानयाचर्य
 स युधिष्ठिरउवाच देवकेनविधानेनपूजनीयोगणाधिपः पूजितरतुतिथौकस्यांसिद्धिर्गणपेभवेत् श्रीकृष्णउवाच

गजवक्रश्चतुर्थीतिसदापूज्योनराधिप यदाचोत्पद्यतेभक्तिस्तदापूज्योगेभ्यः शक्यपक्षेचतुर्थीतुमासि
 भाद्रपदेतथा प्रातःशुक्लतिःस्नात्वाभ्याह्नेपूजयेन्नृप निष्कमात्रमुद्योगेन तदर्द्धाह्नववापुनः स्वशक्त्या
 गणनाथस्वस्वर्णरौप्यमयाकृति श्रयव सृष्टमर्थैर्कुर्याद्विशशाठ्याववर्जित- कृत्वापूजाप्रयत्नेनस्नाप्यपंचासुतैःशु
 भैः वस्त्रसर्वप्रदरकपुनमदद्यात्सुभाषित गणाभ्यक्षेतिनास्नावैगंधं दद्याच्चभक्ति- विनायकेतिपुष्पाणिधूपंचामसु
 तेतिच दीपंरुद्रप्रियायेतिनैवेद्यंविघ्ननाथेने ततोदूर्वाकुरन्मह्य विंशतिचैकमेवाहे पूजयेत्तुप्रयत्नेन एभिर्ना
 मपदैः पृथक् गणाधिपनमस्तेस्तु उमापुत्रावनाशन विनायकहरपुत्रेति सर्वांसिद्धिप्रदायक एकदंतेभवक्त्रे
 तितथामूपकवाहन कुमारगुर्वेतुभ्य पूजनोपः प्रयत्नतः दूर्वापुरमगृहीत्वातु गंधयुक्तप्रपूजयेत् एकैकेनतु
 नास्नावैपूजाचैकेनसर्वतः एकेनदूर्वाकुरेणसर्वंनानाभिःपूजाकार्या दत्त्वैकसर्वनामभिरितिर्वारिभित्रोदये तथैकविं
 शतिमह्यमोदकारद्वतपाचितान् रथापायित्वागणाभ्यक्षसमीपेकुरुनंदन दशविप्रायदातव्याः स्वयंचाद्यात्तथा
 दशएकगणाधिपेदत्वात्नैवेद्यचतुर्पोत्तम गणेश प्रतिमहृणातिगणेशोर्वैददातिच दीयतेगणनाथायप्रोप्यतामिगणा
 धिपः सौर्यसौमनसनिर्वकरोतुगणनायक इतिमंत्रसमुच्चार्यदशदद्याद्विजातये गुरुं व्रतोपदेयारमलंकृत्यप्रय
 त्नतः दद्याच्चदक्षिणांसम्पक्वयाविभवविस्तरं जातरूपमयंदेवद्वाराह्याणायनिवेदयेत् कृत्वा नैमित्तिकं कर्म पूज
 येदिष्टदेवतां ततःप्रार्थना विघ्नानिनाशमयांतुसर्वाणिसुरनायक कार्थर्णेसिद्धिमायातुपूजितेत्वयिधातरिविप्रा
 यभेजानंदयाद्गुर्जयातौलवर्जितं एवकृतेधर्मराजगणनाथस्वपूजने विजयस्तेभ्योन्निरयंसत्यंस्वमयोदितं त्रिपु
 रदन्धुकामेनपूजितःशूलपाणिना शक्रेणपूजितःपूर्वतथाद्वत्रयधेतुप रामेणाराधितःपूर्वस्रीतामन्वेपनापुरा दृष्टा
 सीतामहामायायानरणहनुमता भगीरथेनतद्वच्चगणामानायतापुनश्चमृतोत्पादनार्थ्यां यथादेवास्मुरैरपि श्रम्यता

हरणारपूर्ववेनतेयेनपञ्चिण । आराधितंगणायक्षोहस्यमृतंनरुतंवल्लतयदापूर्वतुदेयेनहतोरुमिणिन्दनः आरा
 धितोमयातद्वतरुमिण्यासहितेनचकुष्ठव्याधियुतेनाथसाधेनारिवेतपुटा जयकामरतथात्वंहितमाराधयथाकिरि
 प्राप्स्यसित्वानंजरंयंजित्वाशत्रुगणानुरणे सिध्यतिसर्वकार्याणिनाञ्जकार्यविचारणा सूतउवाच एवमुक्त
 रतुकृष्णेनसानुजःपांडुनदनः पूजयामासदेवेशंपुञ्जंत्रिपुरधातिनः शत्रुसंघान्निहत्यशुभासवान्नराज्यमोजसा
 सिध्यतिसर्वकार्याणिमनसाचितितान्यपि विद्यारंभपूजनीयोविद्यालभोभवेन्नृणां विवाहेक्रियमाणितुपूज्यश्चा
 सौविनायकः सिध्यतिसर्वकार्याणिअर्थसिद्धिर्भवेन्नृणां कथिप्रारंभसमयेकार्षिकेणविनायकः पूजनीयःप्रय
 त्नेनधान्यतस्याक्षयंभवेत् व्युष्टिकामैस्त्रयाङ्गैःपूजनीयोगणधिपः विद्याकामोलभेद्विद्याधनकामोलभेद्धनं
 जयचजयकामश्चपुत्रार्थीलभतेसुतः पतिकामाचमर्तारंसौभाग्यवंतुमुवासिनी विधवापूजयेत्त्वानिवेधवर्नानुया
 रुपुनः यंयचितयतेकामतर्तप्राप्नोतिर्लया । वैष्णवादिपुदीक्षासुआदौपूजयोगणधिपः यस्मिन्संपूजितेवि
 ष्णुरीशोभानुस्तथाह्यम । हव्यवाहमुखदेवाःपूजितास्सुतंसंशयः वाडिकाद्यामातगणापरितुष्टाभवन्तिच य
 स्मिन्संपूजितेभक्त्याविश्रांसिद्धिविनायके यद्ददंशुणुयान्नित्यंश्रावयेद्वापिभक्तितः सिध्यतिसर्वकार्याणिसिद्धि
 दरूपप्रसादतः ॥ ॥ इतिस्कंदपुराणसिद्धिविनायकव्रतम् ॥ इयमेवचतुर्थीशिवानांनो ॥ ॥ सुमंतुरु
 वाच ॥ शिवाशांतासुखारान्नचतुर्थीशिविधामता । मासिभाद्रपदेशुक्लाशिवाल्लोकेपुपूजित । नायशुक्लरुसृ
 ताशांताभोमवारिसुखारसृता तस्यांस्नानंतथादानमुपवासोऽपस्तथा क्रियमाणंशतगुणंप्रसादादितिनेप इ
 तिनोविनायकरूपेत्थर्थः गुडलवणपुतांतादानशुभकरंरुसृतं गुडपूपैरतथार्वारपुण्यंवाह्यगुणभोजनं चतुर्थी
 नरशाईलपूजनीयाःसदाक्षिपुः गुडैलवणपूजाभिः स्वरुद्रश्चश्रमातरः ताःसर्वोःसुभगाःस्वविधेशरस्यानु

मोदनात्कन्यकातुविशेषेणविधिननिनपूजयेत् ॥०॥ इतिभविष्यतिरोकंशिवाचतुर्थीव्रतम् ॥ ॥ अस्यामेवह
 र्पणीनास्त्रीपार्वतीपूज्या तत्रस्मृतिः ॥ भाद्रशुक्लचतुर्थीतुहर्षणीनामयामता पूजयेत्पार्वतीतस्यासौभाग्यं
 नविहन्यते ॥ अथभाद्रशुक्लपंचम्यानापूजा ॥ ॥ अत्रपंचमीपरयुतायाह्या तदुक्तंचमत्कारचितामणी
 पंचमिनानापूजायांग्राह्याषष्टिसमन्विता तस्यांतुतुषितानागाइतरायचतुर्थीकेतिवचनात्सूर्योदययुतांग्राह्येत्यर्थः प्र
 भातसंह ॥ शिवउवाच ॥ तथाभाद्रपदेमासिपंचम्यांश्रद्धयान्वितः यस्त्वालेश्वरनरोनगान्नीलप्रीतादिवर्णै
 र्कैः कुरुकुर्यातथावीर्यांस्वयमेहविलिखेद्बुधः कुरुकुर्यामंत्रेण ॥ ईकुरुकुरपेहंफटस्वाहा पूजयेद्बुधपु
 ल्यैश्चपयसापायेसेनच तस्यसंतुष्टिमायातिपन्नगास्तक्षकादयः आसत्समात्कुलात्स्यनमयंनगतीभवेत् अ
 ज्ञाप्यैच्यतेमंत्रः सर्वासुखनिपेक्षकः क्षस्मिन्प्रजसमात्रेतुनविपक्रमतेतदा इत्येवकथितदेविनागव्रतमनुत्तमं
 यच्छुत्वाचपठित्वाचमकःस्यात्सर्वपातकैः नागाश्चान्नवासुकि तक्षक कालिय मणिभद्र ऐरावत कर्कटक
 धनंजय धृतराष्ट्रसंज्ञाः इत्यलेश्वर्यापंचमीः अत्रैवनागदष्टव्रतमुक्तं सुमंतुरुवाच ॥ नागदष्टानिरराजन्
 प्राप्यश्वत्थुंजलत्पथः अथोगत्याभवेत्सर्पैर्निर्वृपोनात्रसंशयः ॥ ॥ शतानोक्तवाच ॥ नागदष्टःपितायस्य
 श्वात्वाहुहिताशवा सातापुत्रोयवाभार्याकर्तव्यतदवदस्वमे मोक्षायतस्यविश्वेद्रदानं व्रतमुपेक्षणं ब्रूहिमेद्विज
 शादूलयेनतैद्वकरोम्यहं सुमंतुरुवाच उपेक्ष्यपंचमीस्त्रान्यकुनगानांचलवाहिनो त्वमेकमेवतावच्च विधानंश्रु
 णुभारत उपेक्ष्येतिदिवसेभोजनाभावस्यातेनकव्रतामित्यत्रेतथोक्तैः मासिभद्रपदेचैवशुक्लपक्षेनपंचमी सर्व
 पुण्याभाप्रोकोभाह्यासौगत्यकाम्यया चतुर्थ्यामेकभक्तंचतस्यांनकंप्रकीर्तितं तस्यांपंचम्यामित्यर्थः कृत्वारोप्य
 मयनात्तमयन्नाकलयेत्तत्र अथदारुमयंमन्त्रं मृगस्यवायभाकितः ॥ पंचम्यामयंयेद्व्रतयानागंपंचकण्ठंथया

करवारेस्तथापक्षैर्जातितुष्यैः सुभिधिभिः ग्रधपुष्पैः सुनैवेद्यैः स्नापि क्षौरादिभिर्नृप ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्द्व
 तपायस्सोदकैः अनंतवासुकिं शयं पद्मं कंचलमेव च धृतराष्ट्रं शयालं कालियं तक्षकं तथा पिंगलं च तथा नाग
 मर्षिं मासि प्रपूजयेत् पूजयित्वा प्रयत्नेनैव च मर्यानां कभुग्मवेत् श्वं द्वादशकृत्वा वै मासि माद्रपदे नृप वत्सरां वेष्य
 शतयामहर्मां ज्यंतुं कारयेत् ब्राह्मणान् यतीनां च नागानुद्दिश्य भक्तिः इति ह। सविदंत्तागं कांचनं रत्नं चित्रितं
 गा च दद्यात्स वत्सवै सर्वोपस्कर संयुक्तं दानकाले पठेदेतं रमरक्षायणं विभुं सर्वगं सर्वधातारं मनंतम पराजितं
 ये केचिन्मत्कौले सध्वं दैष्ट्याः प्राप्ताश्च योगातिं ज्ञेते चानेन गोविंदमुक्तिं भाजो भवतु ते इत्युष्ट्वा धर्माक्षतैर्धुं कं सितचंद
 नभिश्चितं वासुदेवं प्रातोभुप तोयंतो ये धानि क्षिपेत् अनने विधिन सर्वेषु मारिष्यंति ये मृताः सर्पतंस्तैर्भियां स्यं
 तित्स्वर्गातिं नृप सत्तम कृत्वा सर्वान्स्वमुद्धृत्य कुलजान् कुलनंदन श्रयाति चिष्णु सा निध्यंसे न्यमानोऽप्सरे गणैः वित
 शाठ्य विहीनो यः सर्वमेतत्फलं लभेत् न केन भुक्तिर्साहेतः किल पंचमीषु ये पूजयति सुभगाः कुसुमोपहारैः
 तेषां नृदेव भयद्राहि भवंति सर्पादं पूर्णान्विता मणिमयूषा विभासिता गाः इति दृष्टं पंचमीव्रतं अस्यामेव माद्रशुक्लपंच
 म्य। ऋषिपत्न्यमो व्रतं तत्र मध्याह्नं व्यापिनो पंचमीया ह्या पूजाव्रते पुसर्वेषु मध्याह्नं व्यापिनीति धारिती हाभी
 तोकेः दिनद्वये तथा देहे माद्रिमेते परा पंचमी तु प्रकर्तव्या पृथगुक्तान्तरादेति वाक्यात् सिता परयुता रतस्या द
 सिता पूर्वसंयुतेति दीपिको के अशुक्लपक्षेति श्रिया ह्यायस्या मभ्युदितो राविरिति वचनाच्च ऋषिपंचमी पृथगुतेति दिवोदा
 सीयेपि माधवमदन रत्नादिमते तु पूर्वासर्वेषु पंचमी पूर्वैः पुकेः निर्णयसिंघौ कल्प रत्नवत्यामप्येवं अत्र ऋ
 षिपूजनमुक्तं नारादीये भाद्रस्य शुक्लपंचम्यां विदिका कारयेन्मुदा गोमयेनोपलिप्याथ कृत्वा पुष्पोपशोभिर्ता
 तत्रा रतोर्धुं कुशा विप्रऋषो न सससम चयेत् गंधैश्च विविधैः पुष्पैर्धूपैर्दक्षैः सुशोभनैः कश्यपो जिर्भरद्वाजो विश्वा

मित्रोपधर्मात्तम जमदादिवसिष्ठश्च सप्तैकप्रपयः । स्मृताः एतेभ्यो वैविधिवत्कल्पयित्वा विधानतः नैवेद्यकलये
 द्विद्वान्श्रयानां कार्थैरकृष्टैः । तान्निवद्या विसृज्यैतान् स्वयं चाध्यात्तदेवाहि ॥ अनेन विधिना सप्तवर्षाणि प्रतिवत्सर
 कृत्वा तानेव वरेयदाचार्यान् सप्तैवैदिकान् । प्रतिमासं सकुर्वीत सुवर्णेन स्वशक्तिः । जटिलाः साक्षसूत्राश्च कर्मण्डलु
 समाध्विताः सस्थाः पयकलशोऽत्रैतान् तस्मिन्मृणये पुवा । स्नापयेद्विधिवद्गतया एथ कपचां मृतरपि उपचारैः
 षोडश भिरततः संपूज्य भक्तिः । अर्घ्यं दत्त्वा ततो ह्येतां रितिलव्रीहियवादिभिः । सहस्ते माद्रतिं ऋचानाममंत्रै
 स्तुवा एथ क् पुष्ट्यैर्मंत्रैस्तथैवान्यैर्हृत्वा पूर्णाहृतिचरेत् । ततस्तु सतगादद्याद्वस्त्रालंकारसंयुता आचार्यपूजयेच्चैव वस्त्रा
 लंकारभूषणैः । अन्नाद्यागुरोः । पश्चान्मूर्तीविधेयुचाप्येत् । भोजयित्वा च तान्मत्तया प्राणिपत्या विसर्जयेत् । ततः
 शिष्टं सहस्त्रातः स्वयं ब्राह्मणशेषतः । एवं कृत्वा व्रतसांगं भोगान्भुक्ता व्रतांछितान् । सप्तर्षीणां प्रसादेन विमानवर
 गोभवेत् । ब्रह्मपुराणेषु । नभस्य शुक्लपक्षे तु यावै भवति पचमी । नद्यादिकेन दात्स्नात्वा कृत्वा नियममेव च ब्राह्मणी
 क्षात्रियवैश्यशूद्राणां पिवरानने । कृत्वा नैमित्तिकं कर्म गत्वा निजगृहं पुनः । वेदोसम्यक् सकुर्वीत गोमयेनोपलेपि
 तां । रंगवल्लीसमायुक्तां श्वेतपुष्पोपशोभितां । तत्र सप्त ऋषीन् दिव्यान्भक्तियुक्तः प्रपूजयेत् । गोधैश्च विविधैः पुष्पै
 र्धूपदीपैः सुशोभनैः । एतानैव यः संपन्नमर्धदशार्चयेत् । तत्रार्घ्यमंत्राः कश्यपोऽत्र भर्तृद्वानो विधा विप्रो
 गोत्तमः । जमदग्निर्वासिष्ठश्च शरं वत्यासमान्विताः । गृहाण धर्ममया । दत्त तुष्टा भवंतु मे सदेति । एवं पूजां निर्वर्य
 ऋषीन्ध्यात्वासमाहितः । अकृष्टपुष्टौ स जातशकां हारप्रकल्पयेत् । शयीत ब्रह्मचर्येण ऋषीन्ध्यात्वासमा
 हितः । अनेन विधिना सप्तवेदो गपाराणां निर्यादिसर्वत्रपाठः । अनुज्ञागुरोः पश्चाद्ब्राह्मणैर्भ्यो निवेदयेत्
 श्रीतिभावसमायुक्तो भोजयित्वा यथाविधि । अनेन विधिना सप्त्यव्रतं भितरसमाचरेत् । सर्वव्रतपुण्यपुण्यसर्वतोर्ध्वं पु

यत्फलं सर्वदानिपुद्गेतपुद्गेतत्कलुमाश्रयात् ॥ ॥ इति नरदप्येवमपुराणे च ऋषिपंचमीव्रतविधानम्
 अथ कथा हेमद्रौ ब्रह्मंडपुराणे सिताश्रयवाच ॥ श्रुतानि देवदेवेशाव्रतानि सुबहूनि च ॥ संप्र
 तमे स माचक्ष्व ब्रतं पापप्रणाशनम् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणु राजन् प्रवक्ष्यामि ब्रतानामुत्तमं ब्रतं ऋषिपंचमीति किं
 स्यात् सर्वपापहरं परं येन चोष्णं न रजो द्रव्यं न रक्तं नैव परयति अत्रैवोदाहरतीममिति हासं पुरातनं वैदिशेभूद्विज
 यरजतं गोनामनामतः तस्य भार्यसुरीलेति पातिव्रतपरायणा अस्या अपत्य युगलं पुत्रो हि मुविर्भाषणः अर्धात
 यान् सुतस्तस्य वेदान्सां पापदं क्रमान् समानेन कुलीनेन सुता चापि विवाहिता विवाहितैव सदैव द्वैधव्यं प्रापसत्तमा
 सशीलं पालयतीति सा आरते निजापि नृपुद्गे तस्यादुःखेन संतप्तः सुतं संस्थाप्य वेदमनि गंगातीरे वनं प्राप्सः सकल भ
 रतया सह सतत्र व्यापयामास यिष्यान् वेदं द्विजोत्तमः सुता च कुरुते तत्र पितुः शुश्रूषणं परं पितुः शुश्रूषणं कृत्वा परिश्रं
 ता कदाचन निशीथे किल स सुसाकमिराशिरजापत तं तं तथा विधां दृष्ट्वा विवस्त्रां प्रस्तररिथतां शिष्यानि वे
 दयामासुस्तन्मातुः करुणस्थिताः मजानो मोवर्धकं चिद्वैसाध्यातथा विधा कुमिराशिमयी जाता मातः सपदि
 दृश्यते वज्रपातसदृशं तत् श्रुत्वा शिष्यैरुदीरितं संयातमाना शीघ्रं तत्समीपमुपगता सुतं तथा विधां दृष्ट्वा वि
 ललाप सुदुःखिता उरश्चातडयामास सुतरां मोहिमापच क्षणेन प्राप्य चैतन्यमुन्मथ्य अप्यपरिमुञ्च्य समल
 भ्य च वाहुभ्यां निव्यातपितुरतिकं स्वाभिन्कथय मे साध्वी केन दुष्कृतकर्मणा निशीथे संप्रसुते पंजायते कुमिसं
 क्रुञ्चा एतच्छ्रुत्वा ततो वाक्यं मुनिध्यानपरायणः ज्ञात्वा निवेदयामास तस्याः प्राग्जन्यमचेष्टितं ॥ ऋषिकवाच
 प्रागे पंसत मेतीते जन्म निब्राह्मणी ह्यभूत् नोत्ससारस्वभंडेभ्यः संजाता चरन्नरुचला अस्याः कृते न पापेन जा

पतेऽस्मिन्वदः रजस्वलापापेन युक्तमवतिसानपे प्रथमेहनिषङ्गालोद्धितैर्वैवक्षवातिर्नी तृतीयैरजकी
 प्रोक्ताचतुर्थः निष्पद्यति तथैतपासर्वासंगाद्गतदृष्टावमानित दृढव्रतप्रभावेणजाताद्विजकुलेमले श्रवमाना
 द्रवत्स्यात्पुष्पमिराक्षिभयानुसा एतत्तकथितसर्वकारणदुष्कृतस्यच सुशोलेवाच ॥ दर्शनादिपिपुस्तस्या
 विप्राणांनिर्भलेकुले जन्मयुष्मद्विधासाहि जायतेव्रह्मतेजसा श्रवमानात्तजायतेविग्रहेक
 निरादायः महाश्वयर्थकरनाथतद्गतकथयस्वमे ॥ ऋषिरुवाच ॥ सुशीलेभू एतत्सम्यग्ब्र
 तानामुत्तमं व्रतं चेनचाणैनसहसापापादभ्मात्प्रमुच्यते दुः खत्रयाभिघातश्च जायतेनात्रसं
 शयः कल्याणानिप्रवर्द्धतैसंपदश्चानिरापदः नभस्येभुक्लपतेतुयदाभवतिपंचमी नद्यादिषुतदाज्ञानंक
 ल्यानिपममेवच विधायनित्यकर्माणिगत्याद्धारवर्तस्यपीन् द्धारवर्ताश्रमिहोजशालां स्नापयेद्विधिवद्भतयापंचामृ
 तरसैः शुभैः चंदनानुक्तपूरैर्विलिप्यचसुगंधिभिः पूजयेद्विधेयैः पुष्पैर्गंधधूपपादिदिपकैः समाच्छाद्यशुभैर्वस्त्रैः
 सोपवीतेर्मयाविधिः ततोर्नैवेद्यसंपन्नमर्ध्वदद्याच्छुभैः फलैः श्वय्यमंत्रः जमदीर्घमरहज्जइतिश्रीतव्यमिदमाख्यात
 शाकाहारं प्रकरपयेत् रथातव्यं व्रक्षचर्षणम्प्रेषयान्परायणैः श्रनेनविधिनान्मन्त्रव्रतमेतत्समाचरेत् त
 स्यापिजायतेपुण्यं तच्छृणुष्वसमाहिता सर्वव्रतेपुण्यपुण्यसर्वार्थेषुपुत्रफलं सर्वदानेपुदत्तेषुतदस्यव्रतमात्रतः
 कुरुतेपाव्रतंचैतत्सानाारीसुखभागिनीं रूपलावण्यसंपुकापुत्रपौत्रादिसंयुता इहलोकैकैर्देवस्यात्पराप्यक्ष
 यागतिः व्रतस्यास्यप्रभावेणजातिस्मरतिपौर्विकी ॥ इतिहेमाद्रौब्रह्मांडपुराणैकपिपंचमीव्रतकथा ॥
 अथपूजाविधिः ॥ उमासपक्षाद्याहिरूपमयाज्ञानतोऽज्ञानतोवारजस्वलावरयायांभांडादि संपर्कजनितदोषपरि
 हारार्थं शास्त्रोक्तसमस्तफलप्राप्त्यर्थं ऋषिपंचमीव्रतपूजनमहंकरिष्ये इति संकल्प्य पीठिकलं शोवाटभं मयान्तरं पथी

सहितान्सतऋषीन्पूजयेत् तत्रमंत्रः । मूर्तब्रह्मण्यदेवस्यवाह्मणोनिजमुत्तमं । सुयेंकोटिप्रतीकाशंऋषिद्वंदं
 विधितयेत् इति ध्यानं आगच्छतुमहाभागश्रुतैर्देवस्वरूपिणः यावद्व्रतमहं कुर्वे कृपया भवतां प्रभो आवाहनम् ऋषय
 जुः सामवेदानां स्वरूपेभ्यो नमो नमः पुराणपुरुषेभ्यो हि देवार्पेभ्यो नमो नमः । आसनं गंधपुष्पाक्षतैर्युक्तं
 पाद्यं गृह्णतु भो द्विजाः प्रसादं कुरु तर्पित्वा तुष्टाः संतु सदा मम पाद्यम् नमस्ये शुक्लपंचम्यामर्चिता ऋषि
 सत्तमाः दहतु पापं मे सर्वं मम धर्मं गृह्णतु मे नमः अर्घ्यं लोकानां सुष्टि कर्तारो युर्यसर्वतः प्रोषणाः नमो बोधर्मविज्ञे
 भ्यो मम हार्पेभ्यो नमो नमः आचमनं भद्राकिर्नीर्गौतमी च यमुना च सरस्वती गोमती नर्मदा तापी ताभ्यः स्ना
 नीयमाहृतं स्नानं सर्वैरेत्यंतपो निषाव्रह्मज्ञाः सत्यवादिनः ब्रह्माणिप्रतिगृह्णतु मुक्तिं यच्छंतु सर्वदा वस्त्रं यज्ञो
 पवीतं परमं पवित्रं नित्यं यज्ञोपवीतं कुंकुमागुरुकपूरसुगंधैर्मिश्रितं शुभं गंधाढ्यं च दंतद्विषं गृह्णतु ऋषिसत्तमाः चंद
 नं रंजिताः कुंकुमोद्यनं अक्षताश्च सुशोभनाः गृह्णतु मम संतुष्टाः प्रसन्ना ऋषिसत्तमाः अक्षताः माल्यानि वं कुला
 दीनि माल्यं दीनि वै द्विजाः मया हतानि पुष्पाणि पूजार्थं प्रतिगृह्यतां पुष्पाणि वनस्पतिरसो धूपो गंधाढ्यः सुमनो
 हरः आधेयः सर्वदेवानां धूपो यंत्रातिगृह्यतां धूपः आढ्यं च वर्तितं युक्तं बहिना योजितं मया दीपं गृह्णतु मम यत्त्रैलोक्य
 तिमिरा पहं दीपं नाना प्रकारं संपुके रसैः षड्भिः समन्वितं नैवेद्यमृष्यः सर्वे गृह्णतु वसुधायकाः नैवेद्यं लोकानां
 नां सुष्टिकर्तारो युर्यसर्वतः प्रोषणाः नमो बोधर्मविज्ञेभ्यो मम हार्पेभ्यो नमो नमः आचमनं पुगीफलं महाद्विषं गंधाढ्यं
 लैर्पुतं कर्पूरादिसमायुक्तं वातं वृक्षं प्रतिगृह्यतां तां वृक्षं इदं फलमिति फलं हिरण्यगर्भस्थमिति दक्षिणा यानि
 कानि च पापानि तिस्रदक्षिणा वायनं फलसंयुक्तं व्रतसंपूर्तिहेतवे भवंतः प्रतिगृह्णतु भ्यो तीरुपास्तप्रोषणाः वायनं
 न्यूनानि रिकर्माणि मया यानि कृतानि च क्षमं व्यतानि सर्वाणि पुन्यं सर्वतः प्रोषणा इति प्रार्थना इति पूजा ॥ ॥

अथ कथा युधिष्ठिर उवाच श्रुतानि देवे देशव्रतानि सुबहूनि च सांप्रतमेसमाचक्ष्व व्रतं पापप्रणाशनं श्री
 कृष्ण उवाच अधान्यञ्चापिरार्जद्रूपिपचमि संज्ञिता कथयिष्यामि वां कृत्वा नारी पापात्समुच्यते युधिष्ठिर उवाच
 कीदृशी पंचमं कृष्ण कथयन्नुपि संज्ञिता पातकान्मुच्येत कस्मात्तारो यदुक्ते द्रव श्रीकृष्ण उवाच ब्रह्मानाज्ञाद्वनतो
 वाग्मि यास्तीजा तारजस्मला दुष्टा रूपातिभाङ्गानि गृहकर्माणि संस्थिता प्राप्नोति समहापापं सर्वघर्षं समुद्रवा शृणुष्व
 कारणं च त्स्माद्वर्जनीयं रजस्वला प्रोत्सार्थ्योऽहं तत्थापि चातुर्वर्त्येन भारत ब्रह्महत्यापराशकोऽब्रह्महत्या
 सवान् तप्यैवार्जोऽतितराजन् पीडितोऽब्रह्मपुनः ब्रह्माणसमुपागच्छद्दरमनः शुद्धिकारणात् शुद्धिशक्रस्य
 रार्जद्रूपहृतेन तं रारमना विभज्य ब्रह्महत्यां चतुर्द्धा चतुर्भुजः प्राक्षिपत् राजशार्दूलचतुरस्थानेषु वैतदा बह्वैत्र्य
 मजाता सुञ्जाला सुवनदीपुच पर्वते पुच रार्जद्रनारं रजसि वैवाहे अतो रजस्वलानां रीप्रोत्सार्थ्यार्चं प्रयत्नतः
 ब्रह्मणः आसनात् पार्थवा तुर्वर्त्येन सर्वदा प्रथमं हनि च्छालाद्वितीये ब्रह्मपातिनी तृतीये रजकोप्रोकाचतुर्थे
 निशुब्धति ब्रह्मानाद्वानतो वापि जातसंपर्कपातक तस्यापसंक्षयार्थं हि कार्यं यमद्विपंचमी सर्वपापप्रशम
 नं सर्वोपद्रवनाशिनी ब्रह्मक्षत्रिपविद् शङ्खैर्हृदिभिः क्रार्थ्यं विधेयतः ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अथान्यदपि वक्ष्या
 मितवरजःकथानकं पुराकृतपुनराजन्ने विदमार्थां वभूवह रथेन जिन्नाम रार्जद्रश्चतुर्वर्णां नृपालकः - तरयदेशे
 च सदिब्रोवेद्वेदांगपाराः सुमित्रो नाम रार्जद्रं सर्वभूतहिते रतः कपिपुत्रासमासीनः कुटुंबपरिपालकः तस्य भा
 र्यसुसाध्वी च पतिशुश्रूषणे रता जयश्रीर्नाम विस्वातावहुर्मह्यसुहृज्जना क्षेत्रादिपुरातासाध्वी वयाकुलीकृतमान
 सा एकदा रथात्तमनि प्रासम्य कालव्युल्लेक्य त्- रजस्वलापि सनादीपदहकर्म चकार ह भुङ्क्षानि सारुशद्राजं ह
 तौ प्राप्ते पिभामि नो कालेन बहूनासाध्वीपचत्वमगमत्तदा भार्या तस्य जयश्रीः सा ऋतुसपुर्कदोषतः शुभीयोनि

मनुप्राप्तास्तुमित्रोपि नरेश्वर तस्याः संपर्कदोषेषु बलीवर्द्धो भूमाह । तद्वेषेण न हराजदुर्गातिर्तीयते तदा सुमित्रस्य
च पुत्रो भूतिपदशुभ्रपणरतः सुमतिर्नामधर्मज्ञो देवतातिथिपूजकः तस्यार्त्तापितरौ पाथं ऋतुसंपर्कदोषतः तिर्धनयो
निर्मनुप्राप्तावुभौ जातिस्मरौ नृप उच्छिद्यभोजितं सांभूत्स्मरती पूर्वपातके सुमित्रोपि पिता तस्या बलीवर्द्धो भूमाह
अथ तस्य हे संप्राप्तपितृशुभ्रपणरतः । भार्थचंद्रवर्ताग्राहसुमतिः श्रद्धयान्विता तथा त्वापाकशुद्धिः सुमतेर्भूतं राज्ञ
या मुक्तपापसम्प्राप्तस्यः संप्रणालं ततः दृष्ट्वा ब्रह्मवाद्भ्राताशुर्नाभां डां नृपशुभ्रः द्विजभार्या च तदृष्ट्वा उत्तु
केन जयानतां भोजिता ब्राह्मणस्वत्राहं कृत्वा प्रयत्नतः ततो भुक्तेषु विष्टेषु नोच्छिद्यं प्रददौ बहिः द्वारस्थायास्त
दाशुन्या उपवासस्तथाभवत् ततो रात्र्यां प्रदत्तायां साशुर्नोक्षिपिता नृप बलीवर्द्धं नृपगणस्य भर्तारमिदमब्रवीत् व
भुक्षिताय नाराहं न दत्तं भोजनं तु मे प्रासादिकवानलभक्षुधामावाधते बलत् अन्यस्मिन् दिवसे सपुत्रो मम लेह्यं दद
त्तसौ अयमह्यं किमप्येव उच्छिद्यमपि नोददौ पापसंनिपपाताय गलं सर्वसंभवं मया विधिं त्यमनसा मरिच्यंति
द्विजोत्तमाः संस्पृष्टपापसंशोषाद्वाहं तद्विदुर्भृशं दुःखितेन गात्रमेकटिर्भनाकरोमिकं ततः प्रहरम्यैव भर्ता
भद्रं ते पापसंस्पृहन् कथं हराम्यशक्यं भारवाहं स्वमागतः अयाहमात्मजैः क्षेत्रवाहितः सकलदिनं मारितश्चा
त्मजेनाहं मुखं बद्ध्वा वुभुक्षितः दृष्ट्वा श्राद्धकृतं तेन ज्ञातायाममकष्टता श्रीकण्ठ उवाच ॥ तयोः संवदतो रेवमातापि
श्रीश्वभारत श्रुत्वा वाक्यं तदा पुत्रोपदुके वत इति भयोः ततो रजन्या तत्कालं ददौ तस्मै सुभोजनं पि
तरौ तौ विदित्वा तु दत्तवान् सुमतिरुतदा तदा सोढुं खितः पुत्रः श्रुत्वा वरुणं दत्तयोः मातापित्रोश्च राज्ञो हतदासौ प्रस्थ
ते वनं ज्ञातुमिच्छामि कठं वै मातापित्रोश्च भारत तज्ज्ञात्वा ज्ञानद्वान् ऋषीन् सस्रवनां श्रितान् प्राणिपत्या ब्रवीद्वा
क्यं हे तौ देवतदा तयोः सुमतिरुवाच कथय भवन्नहं पर्यः प्रश्नमेतत्समाहिताः केन कर्मविपाकेन पितरौ मे तपोधनाः

इमामवस्थांसप्राप्तोद्भूतप्रदातककथं ऋषयज्जुः तवमातापुरविप्रस्त्वग्रहेवालभावतः ऋतुप्रासविदित्वा तु सं
 परकमकरेद्विज त्वेवकर्मविपाकेनशुर्वायानिमुपागता पिताचस्पशदोषेणवलीवर्दाबभूवह एतयोर्भुक्तिकामार्थं
 कुरुत्वयापपचर्मो भार्ययासहविप्रैर्द्व्यर्धसंपूज्यध्वज्वतः आचरस्वव्रततत्रसप्तवर्षद्विजोत्तमश्रुतेचोद्या
 पनकुख्यादितिशालयचिर्जितः शाकाहारस्तुकर्तव्यः श्यामाकाहारएवच नौवार्यपि कर्तव्यः कष्टपच्यंनभक्ष्ये
 त् प्राप्यमाद्रपदेमासिशुक्लपक्षस्पपंचर्मो तस्यांमध्याह्नसमयेनयादौविमलेजलेकृत्वापामार्गकप्लिनदंतधावन
 मादितः आयुर्वलयशोचयंः प्रजाःपशुवसूनिच ब्रह्मप्रज्ञाचमेधांचवनेदेहिवनरुपते संप्राप्यनिनमंत्रेणकुख्याद्विदं
 तथायनं मुखदौर्गंधनाशायदंतानांचविशुद्धयेध्वनायमलानांचकुर्वेदंतधावनं अनेनदंतान्सशोध्यस्त्रायास्त्वस्त्रा
 नुपूर्वकं तिलामलककटकेनकेशान्सशोध्ययनतः परिधायनवेष्टादेवाससीसुसमाहितः पूजयस्वऋषानंदिव्यं
 नरेष्वप्यासमन्वितान् कश्यपोभिर्भरद्वाजोविश्वामित्रोयगौतमः जमदग्निर्वसिष्ठश्चसाध्वीचैवाप्यरुंधरी भञ्जणानि
 नसप्तर्षीन्पूजयेत्सुसमाहितः व्रतेनऋषिपंचम्याकृतेनैवंद्विजोत्तमः ऋतुसंपर्कजोदोषैः क्षयंयातिनसुशयः
 िकण्डवाच शुक्लतलसुमतिर्वाक्यंपरमंऋषिभाषितं गृहमेत्यव्रतंचक्रसेभार्यः श्रद्धयान्वितः व्रतंतु
 ऋषिपंचम्याः सर्वपापविनाशनं कृत्वा सर्वपथोकंजयवापिर्जोः फलं देवो व्रतपुण्यप्रभावेणमाता तस्य भव्योनि
 तः मुका तु तृपशार्दूलविमानवरसारिथता दिव्यावरधराभूयानतास्वर्गचमारत पितापिसोमृतो गच्छत्सुमतेः प्रशुभा
 नितः स्वर्गोप्राप्तो महाराजव्रतस्यास्य प्रभावतः कायिकेवाचिकेवापिमानुसंयज्य दुष्कृतं तत्सर्वं विलययति व्रतस्यास्य
 प्रभावतः अस्य यज्ञायते पुण्यं तच्छृणुष्व नृपोत्तमः सर्वव्रते पुण्यं पुण्यं सर्वार्थेषु पुण्यं फलं सर्वदा निपुदत्ते पुनरदत्तं धराणा
 त् कुरुते याव्रतं नारिसामेव सुखभाषिणी रूपलवण्यपुकाचपुत्रपौत्रादिसंयुताः ब्रह्मलोकं सिद्धे वरुणात्परवच्च परांगतिं

एतत्केचितं राजन् व्रतानामुत्तमव्रत सर्वसुप्रसन्नैव नारीणां पापनाशनं धनं यशश्च स्वर्गश्च पुत्रानि पित्राभारत पठ
तां शृण्वतां वापि नारीणां पापनाशनम् ॥ इति भविष्योत्तरे ऋषिपुत्रमीव्रतकथा ॥

अथोपापनं युधिष्ठिर उवाच किमयेधापापनं प्रोक्तं व्रतपूर्णफलप्रदं सुमतिः केन विधिना चकार वदतस्वतः श्रीकृष्ण उ
वाच पूर्वस्मिन्दिवसे कुर्यादेकमकं समाहितः शुचौ देशे समालिख्य सर्वतो भद्रमुदलं श्रृणुं सजलं कुमं तां च मृणम
यमेव वा सरथाऽप्यन्नसंघातं कंठदेशे सुशोभने पंचरत्नसमायुक्तं फलं गंधाक्षतैर्धृतं सहिरण्यं समाख्यातं वा पुन
जैनवा यं शुभमप्यप्राणयवपूर्णं चैव हि आछादयेच्चैलेन लिखेद्वद्वद्वततः सौवर्णीः प्रतिमाः काठ्यर्घ्याः ऋषीणां
भावितात्मनां पलेन वा तदर्धेन तदर्धार्धेन वा पुनः शक्त्या वा कारयेत्तत्र विंशत्याऽथ विंशतः विंशतं पंचवर्णं च फलपु
ष्पसमन्वितं वक्षीयादुपरि श्रीमानसंविधाया जगदीकां मध्याह्ने पूजयेद्भक्त्या ऋषीन् श्रद्धासमन्वितः कश्यपो जिभेर
द्रव्यं विश्वामित्रो यगोत्तमः जमदग्निर्वसिष्ठश्च साध्वी चैवाऽप्यर्चयेत्तीर्थां मंत्रज्ञानिन रत्नैर्द्रव्यैश्च पूजां समाहितः राजौ
जगारणकुम्भ्यामुराणश्च वणादिभिः कृतनिर्याकियः प्रातर्जुह्याति लसं पिपा वैदेको वापि पौराणोऽधिकारान्म
नुरस्यताम् अन्नवैदिके भोजः सहस्त्रतोमाः सहस्रं दस इति ॥ सप्तश्रेयस इति वा श्रुत्योत्तरसहस्रं वा शतमष्टोत्तरं तु
वा पुनः पूजां ततः कृत्वा गुरुं संपूजयेद्भक्ती स्वरणीं गुलीयवा सोभिः कुंडलाभ्युतभोजनैः दद्यादेकास्य वस्तुं गुरवे
गां पयस्विनीं पूजयेद्विजः सप्तवासोभिर्दक्षिणादिभिः कलशांश्च पवित्रांश्च दद्यात्तेभ्यः सुभक्तिः आचार्यं च
सपत्नीं कं प्रणिपत्य क्षमापयेत् लब्धानुज्ञो नुभुजी तद्वैध्वज नैर्दृतः उद्यापना विधिः प्रोक्त सर्वत्राप्यं फलाधिनां एवं यः
कुरुते भूषय्यापना विधिपरं सर्वपापविनिर्मुक्तः स्वर्गलोके महीयते इह लोके चिरं कालं भद्रा सहं शुचिस्मिता पुत्रपौ
त्रपरिहृता भुक्ता भोगान्मनोरमान् निष्पापा सुभगा निष्कलमते च क्षया गतिम् ॥ इति भविष्योत्तरे सोऽध्यापनसु

विपंचमं व्रतम् ॥ ॥ ॥ अथ प्रयोगाः नद्यादौ समं च कदं तथा वनपूर्वकं ज्ञात्वा नित्यपूजां कृत्वा उोमयम
 मज्ञाततोऽ ज्ञाततो वारजस्वला वस्थायां कृतसंपर्कजातदुर्गो निर्वदोपपरिहारार्थं शुभं प्राप्स्यर्थं यथाशक्त्या चरितं न
 पि पचमी व्रतपूजोद्यापनं करिष्ये आचार्यवरणं विधाय सर्वतोभद्रे सप्तकलशेषु एकस्मिन्वा अरुंधतीसहि
 ताः सप्तर्षिप्रतिमाः संपूजयेत् सप्तशः सर्वतोभद्रादि मंडलदेवताश्च ग्रहयज्ञविधिनः संपूज्य कश्यपो जिभर
 द्राजइति मंत्रेण वैदिकमंत्रैर्वा ऋषिपूजनकार्थं पूजति दायनं दद्यात् न्यूनातिरिक्तकर्माणि मया यानि कृतानि च
 क्षमयंतति सर्वाणि प्रयुज्य सर्वतपोयनाः ततः कथाश्रवणादिनाराजिनयेत् प्रातरग्ने प्रतिष्ठाप्यान्वा दध्यात् अत्र
 प्रयानं अरुंधतीसहितकश्यपादि ऋषिपूजामंत्रेण तिलव्रीहियवंसर्पिर्द्रव्यैः प्रतिद्रव्यमष्टोत्तरशतमष्टाविंशति
 संख्याहुतिभिर्ब्रह्मादिदेवतायैकैकया जपा हुत्वा यक्षेण शेषेणास्त्रिष्टकतमिति होमं समाप्य पुनः पूजां कृत्वा सप्तर्षीका
 न्सप्तद्राक्षणांसपूजयेत् न्यः क्रमेण दक्षिणाप्रतिमायुतान् कलशान् दद्यात् तत्र मंत्रः प्रतिगृह्याद्देवं भृष्टाः प्रतिमादिस
 मन्वितान् कलशान् ऋषिसर्गैर्व्रतसंपूर्तिहेतवे यद्वत्कुम्भे प्रतिमापूजनतदा सर्वप्रतिमायुतकलशमाचार्यं य
 न्येभ्यः पक्षाक्षयत्नदक्षिणायुतान् दद्यात् ततः सः सः न्यः सप्तगाः आचार्यार्णवैकानां दत्त्वा प्रार्थयेत् सप्तर्षेभ्यः शु
 भाः भृष्टाः सर्वपांचफलप्रदाः सर्वपांचमंत्रव्रतज्ञानतो ज्ञाततः कृतं एते सप्तर्षयः सर्वभक्त्या संपूजिता मया यथोक्तफल
 दांसं व्रतस्य फलदायका इति ततश्चाशिषोऽप्यर्हन्वा द्राक्षणांसं तर्प्य स्वयं भुंजति ॥ इति ऋषिपंचमी व्रतोद्या
 पनम् ॥ ॥ ॥ भाद्रशुक्लपर्वसूर्यपर्व ॥ सासप्तर्षीयुतविदिवोदासः शुक्ले भाद्रपदे पद्यां ज्ञानं भारकर
 पूजनं प्रारानं पंचगव्यस्य चाश्वमेधकजफलमिव विचनान् अत्र ज्ञानादिकृतमक्षयं भवति तद्वत्कुम्भे व्युत्तरे वैद्यभाद्र
 पदे मासि पक्षास्थान्द्वारतपेन दयं पापहरा पुण्या शिवास्ता शुभान् पुज्ञानं ज्ञानादिकृतं सूर्यमरुता मक्षयमुच्चयेते योर्या

पश्यति गतिं पदं क्षिणं पृथगसितं ब्रह्महत्यादिपापैस्तुमुच्यते नः असंशयः ॥ इयमेव ललिता षष्ठी ॥ तथा चोक्तं ना
 र्दक्षिणे ॥ भाद्रमासि शुक्लपक्षे चालिता व्रतमुच्यते ॥ प्रातः स्नात्वा विधानेन नारी शुक्लां वराहता शुक्लमा
 ल्यधराचापिनयोः संगमवालुकां गृहीत्वा वंशपात्रे तु कृत्वा पिंडाकृतिं वतां पंचपाल्लितां तत्र भयपेह न विंलसिनीं पं
 कजं करवीरं च नैर्पल्लिमा लिनीतथा नीलोत्पलं केतकीं च संगृह्यत गरीतथा एकैका दशतं प्राहृतं अभ्यर्चयेत् प्रपूज्य च प्रार्थ
 येद् भगवतः स्थित्वा देवतां गिरिशं प्रयां भंगादरे कुशावर्तं विलंबकेन लप्यते स्नात्वा कनखले तीर्थहरं लब्धवतीं पति-
 लिते सुभगे देवि सुखसौभाग्यदायिनीं अनंतदेहिं सौभाग्यं मंहतुं भयंतमो नमः ॥ मंत्रेणानं कुसुमैश्च पकरय सुशोभनीः
 अभ्यर्च्य विधिवत् स्यात् नैवैधं पुरतो न्यसेत् क्रमैरेषां किं कुं पण्डितैर्नारिकेलैश्च दण्डिभिः ॥ वीजपूरैः स्तुतुं जीरैः कारवेल्लैः सु
 निभैः फलैः रत्नकालसंभूतैः कृत्वा शोभां दधतः ॥ विरूढधान्यां कुरकैः सदीपं वलिभिस्तथा साधिसुगुणकैर्धूपैः स्तो
 त्वा लिक करं जकैः गुडपुष्पैः कर्णवेष्टैः मोदकैरुपमोदकैः ॥ बहुभंकारैर्नैवेद्यैर्पथा विभवं मानतां ॥ एवमभ्यर्च्य विधि
 यद्वाञ्छी जागरणोत्सवं गीतवाद्ययुतं नृत्यैः प्रसंखीयैरेनकशः ॥ सखीभिः सहिता सांभ्रवीतं रात्रिं प्रयतं नयेत् ॥ एवं जा
 गरणं कृत्वा सप्तन्यां सारितं नयेत् ॥ गंधपुष्पैरभ्यर्च्य गीतवाद्यपुरःसरं तच्च दद्यात् द्विजं द्राघनैवेद्यादि हि जेतम स्नात्वा
 गृहसमागम्य हुत्वा वैश्वानरं ततः देवानि पटंश्च संतर्प्य पूजयित्वा सुवासिनीः कन्यकाश्चैव संभोज्या ब्राह्मणादशपंचचम
 द्यैर्भोज्यैर्वहुविधैर्दद्यादानान्यनैकशालालितो भिस्तु सुप्रोता इत्युक्तां कृतां विसर्जयेत् यः काश्चिदाचरेद्देवव्रतसौभाग्यदं प-
 रं नरो वापदिवा नारी तस्त्वनृपपुष्पफलशृणु यद्व्रतं श्रुत्वा पुंभिश्च दानैर्वा नियमैरपि व्रते न निनलभ्येत किं बहु केन नारदः ॥ स्तुत-
 र्नरं तं रं प्राप्य शिवलोकं सनातनं ॥ मोदते ललिता दिव्यां सहैव सा खिवच्चिरम् ॥ इति नारी देवेलालिता पट्टी व्रतम् ॥
 अस्यामेव चंपापट्टि व्रतमुक्तं करकदि ॥ - पट्टी भाद्रपदे शुक्लपक्षे धृतेन समन्विता ॥ विशाखा भास्ये गेन चंपापट्टी ति वि

श्रुता राविवारेणायुक्ता राविवारेणसंयुक्तासाचपेतीहकीर्तिर्तिमदनरत्ने देवासुरमनुष्याणुदुर्लभापिद्विहा
 यनी कृतेव्रतायांपंचाशदायनीद्वापरेपुनः चत्वारिंशत्कलौत्रिशदायनीसफलामता श्रवरेभ्यसूर्यपूजा ॥
 द्वादशद्वेलेनाममंत्रैः पष्टांकाष्टया अन्ननाममंत्राः आदित्यस्तपनः पूषाभानुमान्भानुरयं वा विष्णुः शर्कोरा
 मन्देवः सहस्रांशुर्विनायकः सूरः सूर्यः वनादति पूजनीयः प्रयत्नतः श्रवादिभ्यः कौण्डिकापादत्तपुत्रोपना
 मभिः पूजाकार्या ॥ रुकंदडवाच आसराज्यं च राजानं धर्मं पुत्रयुधिष्ठिरं कदाचिदागतो द्रुष्टुं दुर्वासानुनिसव
 नः ततो राजा तमभ्यर्चय पादाधौ र्दिमव्रवीत् तद्भवं श्रोतुमिच्छामि कर्तुं च मुनिसत्तम दुर्वासाडवाच शृणु राज
 नमहाभागव्रतानामुत्तमं व्रतं अस्तीह यद्योऽर्थमात्रं सर्वकामास्तु पूरयेत् यदिलभेत्तजीवाद्भिर्देवन्यसत्तम पष्टां
 भाद्रपदे शुक्लार्धपूतेन स माचिता विशाखाभौमयोगेन साचपेर्तोहा विश्रुता तस्मादिदं च पापघ्निर्द्वादयाज्ञेया एकावै
 धृतियोगवती भाद्रशुक्ला अपराविशाखाभौमयोगवत्येव पष्टी चेति देवासुरमनुष्याणां दुर्लभापिद्विहापिनी रु
 तेव्रतायांपंचाशदायनीद्वापरेपुनः चत्वारिंशत्कलौत्रिशदायनीदुर्लभाततः द्वादशैकतपुगेपूर्वपाचोऽष्टाविंशक
 मंणा तत्फलद्विभक्तत्वं प्राजापत्यमवाप्तवात् एतुना कर्तव्येषु भुवि नारायणेन च ईश्वरेणो न पसादं मि
 तरेतरलिभसया यश्चैनां विधिवत्कुर्यात्सो न तं फलमश्नुते युधिष्ठिर उवाच तादोषं श्रोतुमिच्छामि विस्ताराद् द
 तोमुने केमन्नाः केचनियमाः साचकिलसाणभवेत् दुर्वासाडवाच द्विदेवत्यर्त्तभोभेनैव पूतेन स माचिता
 नभस्येयासितापष्टासाचपेति निगद्यते द्विदेवतक्षीविशाखा पंचम्या नित्यमंकुर्यादुपवासस्य च व्रतो उपवासा
 रयांगभूतं नियममेकमक्तंकुट्यादित्यर्थः चंपापष्टी व्रतंकुट्यादित्यर्थः चंपापष्टी व्रतंकुट्यादित्यर्थः चंपापष्टी व्रतंकुट्यादित्यर्थः
 ततः प्रभते विमलेदंतायावनपूर्वकं कृत्वा स न्यक्व्रतंतस्य सक्तत्वं कुरुते नरः कृत्वा तेन सक्तलांगोपेतं व्रतं स्वसाध

दैनमनसिनिधायेदर्थः निराहारोद्यदेवेशत्त्वद्गकस्त्वत्परायणः पूजयिष्याम्यहंभक्तयाशरणंभवभारकर संक
 लपमंत्राः ततःज्ञानंप्रकुर्वीतनद्यादौविमलेजले मृदमालभ्यमंत्रैश्चतिलैःशुक्लैश्चमंत्रावित् सावित्रःपरमस्व
 ह्मिपरधामजलेमम त्वत्तेजसापरिच्छिष्टपापयातुसहस्रधा प्रार्थनामंत्रः आपस्त्वमसिदेवेशजघनोतिपापतिरेवच ॥
 पापनाशयेमेदववाङ्मनः कर्मभिःकृतं ज्ञानमंत्रः ततःसतर्पयेद्देवानृषीन्पितृगणानपि ततश्चैरप्यहंमौ
 नीपाखंडालापवाजितः स्वखड्गलंकारयेच्छुभंचतुरस्तंस्तुशोभनं स्थापयेद्ब्रह्मकुंभंपंचरत्नसमन्वितं रकधस्त्र
 युगच्छत्रंरकचंदनचर्चितं तस्योपरिन्यसेत्पात्रंसैवर्णैतावमेवच कुंकुमेनलिखेत्पद्मंदादशारंस्कर्मिकं तस्यो
 परिन्यसेत्सूर्यसैवर्णैस्सरधारुणं शक्तयावाचितसारेणवित्तशाल्याविवार्जितः तमर्चयेद्गंधपुष्पैर्दिधिर्मंत्रपुरःसरं
 पंचामृतेनस्तपनंकुठ्यार्देवस्वसंयुतः ततस्तुगंधतोयेनपरांपूजांस्माचरेत् शंखैर्नानाविधैर्द्वैः कर्पूरानुर
 कुंकुमैः फलेस्तद्वत्तुसंभूतैः रत्नैकैश्चसुगंधिभिः मंडपंकारयेत्तत्रपुष्पमालाविभूषितं यथाशोभेत्प्रकुर्वीतश्रद्ध
 श्योपरिसर्वतः ततस्तुपूजयेद्देवंभारकरंकमलोपरि आदित्यायनमः तपनायनमः पूष्टुनमः भानुमतेनमः
 भानवेनमः श्रद्धंष्टुनमः विश्वचक्रायनमः शंशुमतेनमः खनायकायनमः सुरायनमः सूर्यार्पणमः
 खगायनमः एपुत्रयोदशसुनामसु आदित्यायनमहर्ष्यनेनमध्वेपूजनं इतरैर्दादशभिः पूर्वोदिद्वलक्रमेण पू
 जनं जन्मांतरसहस्रेणदुष्टकृतयन्मयाकृतं तत्सर्वनाशमायातुदिव्यकरतर्चनात् प्रार्थनामंत्रः विनतातन
 योदिवः कर्मसाक्षीतमोनुदः ससाश्वः ससारज्जुश्चश्रुणोमे प्रसीदतु ॥ श्रुणुपूजाभंत्रः ततःसंपूजयेद्देवम
 च्चतुर्तुरथेस्थितं श्रष्टाक्षरेणमंत्रेणगंधपुष्पादिभिःकमलं श्रष्टाक्षरेष्टुष्टिरितिमंत्रः ष्टुष्टिआदित्यायनमःकाला
 त्मासर्वभूतात्मावेदात्मासर्वतोमुखः जन्ममृत्युजराशोणसंसारमयनाशन इत्यर्थमंत्रः ॥ सूर्योदयेपठनीयः

ततः संपूजयेच्छुक्रांसवत्संगांपयस्विनीसवत्सकंठाभराणां सुघंटाभिरलंक्रां ब्रह्मणेत्यादितदेविसर्वपापविनाश
निसंतापार्णवमंत्रांगोमातस्यातुमहंसि स्वरूपाबहुरूपाश्रमातरोलोकमातरः गावोमामुपसर्पंतुसरितः साग
रं यथा यालक्ष्मीः सर्वदेवानां पाचदेवी व्यवस्थिता धेनुरूपा सा देवी मम पापं लप्यो हतु यालक्ष्मालिके पात्वा
सत्पालक्ष्मीर्धनदस्त्वय चंद्रार्कशक्रशक्तिर्यासाधेनूर्गदास्तु मे ॥ धेनुपूजा मंत्रः ॥ तिलहोमं ततः कुंभ्या
रसाविध्याष्टोत्तरं यत ततस्तत्कल्पयेद्देतुमर्कोमिप्रीयतामिति आचार्याय ततो दद्यादादिदं सरधारुणं सकुंभर
तैर्बह्वैश्च सर्वोपकरणैः सह दद्यामिभानुं भवतां सर्वोपरकरं संयुतं मनोभिलषिता वासि मम योः कर्तुमहं सि प्रतिग्रहमंत्रः सर्व
दानमंत्रः गृह्णामिभारकरवेभवंतं विश्रुतो मुखं मनोभिलषिता वासि मम योः कर्तुमहं सि प्रतिग्रहमंत्रः सर्व
दीर्घमद्यो धेनुं सर्वं यज्ञमर्थं शुभं सर्वदानमर्थं देवीं ब्राह्मणाय ददामि गं दानमंत्रः गृह्णामि सुखं भिद्वी सर्व
यज्ञमर्थं शुभं उभौ पुनीदिवरदे उभयो रसत्तारका भव धेनुं प्रतिग्रहमंत्रः ॥ ततस्तु भोजयेद्दिप्रात्नृददशैव स्वश
कितः दद्याच्च दक्षिणातिभ्यः प्राणिप्रत्यविसर्जयेत् श्वैकल्यव्रततस्य शंसेयुस्ते हि जंतवः अभिनं यत मा
शोभः परिरमु रानंदिताः ततस्तु स्वयमश्रया द्द्विजानां शेषमिष्टकं सहपुत्रैः कलशैश्च अन्यैर्बहुजनेर्देवैः ए
वं यः कुरुते च पा सोऽयं तं फलमश्नुते प्रभूणां च प्रभुभ्यो कः सर्वं प्रभूणां च गोचरः सर्वैश्चैतद्गतकार्यं स्वशक्त्या दु
स्वभोरुभिः प्रभुः प्रथमकल्पस्य ग्रानुकल्पेन वर्तते ॥ विफलं तस्य ॥ तस्य आदनीशस्त्वनुकल्पकः पंचमयां न्यमं
कुंभ्यादाचार्यं च वचनाद्वर्ता पद्याज्ञानं प्रकुर्वीत स तं भ्यापि ददेवताः ॥ श्वभ्येत्यस्व गृह्णोती सूर्यामनासि चित
येन स्यापयेद्ब्रह्मकुंभं सूर्याय त्रैलोक्ये परि तस्योपरि न्यसेत्सूर्यं पलेनैकेनातिर्भत सौवर्णं भक्तिसंयुक्तं विजसा
रं तथा रुणं तमध्वेयजगदाधारं यद्दृष्ट्या ज्ञानं गुरोस्त्वं यं पद्धतरेण भवेण गृह्यपुण्यानुसंभव उर्ध्वं नमः सूर्यायैति पठक्षर

मंत्रः संपूज्यविधिवद्देवं फलपुण्यादिकंचयत् सूर्याय वेदयेत्सर्वं सूर्यो मे प्रीयतामिति ततः प्रभाते विमले गत्वा
 गुरुग्रहं व्रत्ता सर्वोपकरणैः सूर्यं मार्चार्पायानि वेदयेत् धान्यपुष्पफलवस्त्रं रत्नधन्वादिकंचयत् गवांकोटिसह
 श्रेणिकुरुक्षेत्रे चर्चयेत् चपादानस्य रज्ज्वद्रकलानां हतिषोडशां सर्वतीर्थप्रदानानि तथा न्यान्यपि षोडश. चंप
 यातुलितानां धात्र्यपैकावयतिरिच्यते आदित्यस्तपनः पूषा भानुमान्भार्गवः विश्वचक्रो शुमान् देवः सहस्रांशु-
 खनायकः सूरः सूर्यः स्वर्गः पूज्यः पूर्वपञ्चादेव हस्त्वं शुभतो विशेषणं पचन्यामित्यादिना पुनर्ब्रतविधिर्नही-
 नविषयः इति स्कंदपुराणोक्तं चंपा पथीव्रतम् ॥

ब्रह्मांडपुराणे महाारिमाहात्म्ये मार्गे प्रीयं चंपाष्टयुक्तां मार्गं भाद्रपदे शुक्ल षष्ठौ धृति संयुता रवि
 वारेण संयुक्ता सा च पर्वती हविश्रुता ॥ अथ भाद्रशुक्ल संसर्ग्यामनतसप्तमीव्रत हेमाद्रौ विष्णुधर्मोत्तरे शु-
 क्लपक्षे तु सति न्यामसि भाद्रपदे नृप तंत्रे सूर्यादिवापूज्यपूजनं कर्तुं जीतवत्सर अत्यं पुराणेषु शुक्लपक्षे तु सप्तम्यां मा-
 सि भाद्रपदे च युतं प्रणम्या शिरसान्निर्धय पूजयेत् सप्तवासं नृप पुष्पधूपदिभिर्बार्ककुतुपानां चतुर्णैः पाखंडादिभि-
 रालापवंज्यैः सप्तपता रत्नना अन्नकुतपात्राह्मणाडकाः - विधाय दक्षिणादध्वानकभुंजीतवाग्वतः
 तिष्ठन्नजन्मपरिपथश्च वल्लः प्ररखलनादिषु आदित्यनामस्मरणं कर्तुं चतुर्गुणतया अनेनैव विधानेन मां
 सन्नादादशैव क्रमात् उपोष्य पारणे पूज्यं सप्तम्यर्चयन् जगद्गुरुं पुण्येन श्रवणेन ह्रीं श्रीं एव नृपुष्टिमच्युतां एव यः पुरुषः
 कुर्यादादिह पाराधनशुचिः नारीवारवयमभ्येत्य श्रान्तं फलमश्नुते ॥ अस्यामेव भाद्रशुक्लसप्तम्याममुकाभर-
 णसप्तमीव्रतम् ॥ ॥ तंत्रपूजायां सप्तमी पूर्वा विद्यायाह्मणापण्यन्योरिति पुरमवाक्यात् नारदीये ॥
 भाद्रस्य शुक्लसप्तम्याममुकाभरणव्रतं सोमस्य तु महेशस्य पूजनं चात्र कीर्तितं गंधादिभिः षोडशभिः पचारैः स-

मर्चयेत् ॥ प्राथम्यविमूर्जित सर्वकामसमृद्धये ॥ श्रवणं भविष्यति ॥ भूमौ लिखितो मासहितशि
वप्रतिमायाभावाहं एह्येहि भगवन् देव सर्वपापप्रणाशन तव पूजां करिष्यामि सन्निधौ भवशंकरेति भवार्नाशं
करावावाह्यपांडशोपचारैः संपूज्य नमस्ते भूतनाथाय नमस्ते शाशिशेखर नमस्ते दक्षयज्ञाज्ञानमस्ते कामनाशन
नमस्ते पार्वती देव्यै चण्डिकोपै नमः वरदायै नमस्ते रत्नभद्रकाल्यै नमः इति संप्राथ्यं ॥ शंकरावृत्ति
श्रुतं ह्यपि द्रुमुपहारं निवेद्य एकादशतंतुवत्सूत्रमेकादशप्रथिविशिष्टं ब्रह्महस्ते ब्रह्मा पूजांतिकं शाश्रुयात् ॥ अ
थ पूजाविधिः मासपक्षाद्युल्लिख्य सर्वपापक्षयपूर्वकं सर्वकामसमृद्धयर्थं उमासहितसोमशकरपूजनव्रतमहं करिष्ये ॥
भूमौ लिखितं भवार्नाशकरप्रतिमायाभावाहनादिसर्वोपचारपूजां कुर्यात् देवदेव महेशानपरमात्मन जगद्गुरो
तिपादितया सोमपूजया पूजयाम्यहं ॥ इत्यावाहनम् ॥ अनेकरत्नखचितं सौवर्ण्यमणि संयुतं मुक्तां न्वितं महोदेव
ग्रहाणासनमुत्तमम् ॥ इत्यासनम् ॥ पादग्रहाण देवेश सर्वविद्यापरायण ध्यानगम्यसदाशोभो सर्वेश्वर नमो
स्तुते ॥ इति पाद्यम् ॥ इदमर्घ्यमनर्घ्यत्वममराधीश शंकर किं करीभूत सर्वेशमयादत्तग्रहाण वै इत्यर्घ्यं ॥
गंगादिसर्वतीर्थेभ्यः समानीतं सुशीतल जलमाचमनीयार्थं ग्रहाण सोमया सह ॥ इत्याचमनम् ॥ मध्वाब्ज
शंकराभ्यश्च सुधया परिकल्पितं शंकरप्रीतये तोहं मधुपर्कं निवेदये ॥ इति मधुपर्कः ॥ आदौ पंचास्रुतैः स्ना
नं पश्चाच्छुद्धेन वारिणा स्नानं कुरु महादेव निजप्रकाशं ॥ इति स्नानम् ॥ स्नानादूर्ध्वमहोदेव प्रीत्या पा
पप्रणायान ब्रह्मपुंभंसमानोत्तम इतं प्रतिग्रहात् ॥ इति ब्रह्मम् ॥ उपर्वतं सेतुरीयं नानाभरणभूषितं ग्र
हाण सोमविमलमया हतमिदं शुभम् ॥ इति यज्ञोपवीतम् ॥ मलयचलसंभूतं सुगंधिघनसारयुक् चंदनं पंचव
दनग्रहाण दीपितयुत ॥ इति तपस् ॥ ज्योतिषं पकपुत्रागवकुलैः परिजातकैः शतपत्रैश्च कटहरैर्यये ह मुमा

पतिम् ॥ इतिपुण्याणि ॥ जैलोक्यपावनानतपरमात्मनजगद्गुरो बंदनागुरुकपूर्वपुंदास्यामिशंकर ॥ इति धूपम् ॥ शुभवर्तयुतसर्पिलोडितवह्निनायुत दीपमेकमनेकार्कप्रतिभंकल्पयेद्विमम् इतिदीपम् पायसापूपक शरंदुग्धावातंसगुडोदनं दिव्याद्रोपइ सोपेतं सुधारससमन्वितं समर्प्ययामिदेवशक्तिंकरःशंकरायते नैवेद्यं पुनराचम नंशुद्धंकुरुसोमंयुतामुना मुखशुद्धिकरंपूर्णकृपयात्वंग्रहाण्वै ॥ पुनराचमनम् ॥ करतूरिकासुसामयुकंमल याचलसंभव ग्रहाणाचंदनसोम करोद्धर्तनेहेतवे ॥ इतिकरोद्धर्तंम् ॥ नारिकेलफलंजंबूफलंनारंगमुत्तमं कू र्णमंडपूरतोभक्तयाकटिपतंपरिशुद्ध्यतामितिफलम् ॥ पूर्णफलंमहादिव्यं ॥ इतितांबूलम् ॥ हिरण्यगर्भगर्भस्व मितिदक्षिणा ॥ भक्त्यादीपायवर्द्धिव ॥ इतिनीराजनं ॥ अथपुण्यांजलिः ॥ यानिकानिचपापानि ॥ इति प्रदक्षिणा महादेवमहाराजभक्तानांपापनाशन अस्मकंकुर्वतांपूजांसाशुभासाधुयोजितां ज्ञानतोज्ञानतो वापिभव तोविहितांचयां संपूर्णयुतविश्वेशोविमलकोमलस्त्विति पापोहंपापकर्महंमितिप्रार्थना देवदेवजगन्नाथसर्वसौ भाग्यदायक गृह्णीयाडोरकरूपंरांपुत्रपौत्रप्रवर्द्धनं ॥ इतिडोरकग्रहणम् ॥ सत्तसानोपगीतंत्वांधारायामिजगद् गुरो सूत्रग्रंथिस्थितंनिरंधारायामिस्थिरोभव ॥ इतिडोरकोत्तारणम् ॥ ॥ अथयपनम् ॥ मंडकान्विष्टकां न्वायसंप्रतान्दक्षिणायुतान् एकान्दशमितान्सत्रान्ब्राह्मणायकुटुंबिने ॥ वेदशास्त्रप्रवीणायदद्यात्सोमस्यतुष्टये यंकरःप्रतिगृह्णातिशंकरोवैददातिच शंकरस्तरकोरमाकंशंकरायनमोनमः इतिवायनदानम् एवंतुपूजनंकुर्ध्या त्सोमस्यसुखदस्यच सर्वान्कामानवाप्नोति पुत्रपौत्रैश्चनोदते ॥ इत्यमुकामरणसत्तमीव्रोतसोमशिखपूजा ॥ शयकया हेमाद्रौ भविष्योत्तरे श्रीकण्ठवाचमुर्नोद्धोलोमशोनाममधुरायांगतःपुराञ्च चितोवसुदेवेनदेवकयाचयुधि षिरे उपविष्टःकथाःश्रवणः कथयित्वामनोरमाः ततःकथयितुंभूयःकथानेतांप्रचक्रमे कंसेनतेहतःपुत्राजाताजाताः

पुनः पुनः मत्तवत्सादेनाकिं पुनः खेन दुःखिता यथा चंद्रमुखोर्तनावभूवनहुपप्रिया पश्चाद्दीर्घाव्रता चैव भूवाक्ष
 तवात्काल्यमपि देवार्कतया भलेप्यासिनसशयः देवकृष्णाच्च कास चंद्रमुखीव हस्त्वभूवनहुपप्रिया किं वीर्णाहि
 वतद्व्यतथा संततिवर्देन सपत्न्यादर्पशमनं सौभाग्यारोभयवर्द्धनं लोभप्रश्रव्याच्च अग्रेऽप्यावां पुराराजा नहुपो
 नानभिश्चतः तस्यासीद्दृपसपद्मादर्वाचंद्रमुखीप्रिया तथा तत्रैव नगरे विष्णुगोप्तो भवद्विज आसीद्दृणवती तस्य पत्नी
 भद्रमुखी तथा तयोरासीदतिश्रीतिः रष्ट्रहोयापरस्परं अथ ते दयित सख्यौ ह्यनार्थं सरयूजले प्राप्तिप्राप्ताश्च त
 ईव यस्मिन्नागरंगनाः ताः क्षात्रवंशं लक्ष्म्यं कुरुत नभ्येऽप्यकल्पिणं लेखयित्वा शिवं सोममुपमा महशंकरं गंधपु
 द्याः स्तैर्भैरव्यः पूजयित्वा यथा विधिं प्रणम्य भंतुं कागास्ताः पप्रच्छतुर्वैरस्त्रिय ता ऊचुः शकरोरमाभिः पार्श्वेऽप्यासहपूजि
 तं नृदय्यासुश्च मयतंतु शिष्यस्याऽन्नानि वेदितः धारणीयमिदं तावदावत्प्राणविधारणं तासां तद्वचनं श्रुत्वा सख्यैव भो
 तदेवाहि कृत्वा तु समयत ब्रह्मनादं भूतुं होरकं ततरताश्च यद्गजगमु स्य सखाभिः समावृताः कालेन महता तस्यास्त
 द्रव्यैरुत्तु शुभां चंद्रमुख्याः प्रमताया विरुद्धतः सतु होरकः भद्रमुख्यास्तथा भद्रैरुत्तु सर्वमेव तत् भूता कैश्चिद्दहोरा
 नैः सायं भूवा विहगभी भद्राख्या कुक्कुटो जाता व्रतभा गच्छुमानेन संभूय भूयः समर्थं प्राव्रत वक्रतुः सदा कालेन पंच
 तां शोभं सत्त्वभावात्सहैव ते अद्वैतमातुके व्रजति पिकुलसंयुते ब्राह्मणी ब्राह्मणी जाता राज्ञी चंद्रमुखी पुरा नान्ना भद्रमु
 र्त्तोजातभूषणानामसामता आश्रितैर्लस्यसादत्ता पित्रा तस्य पुरोधमा अतो ववच्छमावा सोऽदृपणा भूषणप्रिया भू
 पिता भूषणवैरुत्तु लंछता स्तमय तस्यावभूवरष्टौ च पूजा सर्वगुणान्विताः मातृवद्गुणसंपन्नाः पितृवद्बर्भशीलि
 नः सख्योते तेन तद्वच्च जाते जातिस्मरे किल पुनर्निरतराश्रीतिस्तयोरासीद्यथा पुरा काले वहुति ये जाते
 त्पकासाधकयोचना मध्ये यया सिराज्ञी च पुत्रमेकमजीजनत् ईश्वरो रोगिणं भूकं ब्रह्मादीन् च विस्वर तादृशो

पिमहं भागं सतोऽसौ नवायैकः - ततस्तं भूयं छंदुर्भीषरी पुत्रदुःखिनीं सतीभावादतिस्नेहात् पुत्रैः स्वैः परिचारिता
 ॥ अमुकाभरणभद्रास्वरूपैष्यभूषिताः - सहिभद्रां हि जस्य भूद्रार्थं भूषणतामिकाः - पुरोहितरूपका
 लेन कुकटवहपुत्रिणी तां छंदुं तां दर्शां भद्रां प्रजं जलेश्वरीरुपां ततो यद्दृश्येयत्वाद्वाह्यार्णीतीव मरसरां - चिं
 तयामासं शोभतस्मात् पुत्रवयं प्रति - निश्चित्य चेतसा क्रूरायातयामासतां सुतान् - हा हा तारचते पुत्राः पुनर्जायं
 स्यनामयाः तदद्भुततरं दृष्ट्वा सर्वे माहं भूषणी - उपविश्यासने श्रेष्ठवृद्धानपुत्रैः सरं प्रपृच्छद्विरमया विष्टारजांसा
 नृपवच्छभा - ब्रूहि तथं महामागे कित्वा सुकृतं कर्तुं - दातं व्रतं पोषां पिशुपण
 सुपेपणं येन ते निहता पुत्राः ॥ पुनर्जीवर्यनामं यः - तथा हि बहु पुत्रा वजीव वरसा शुभानना - अमु
 काभरणा निर्यमं तु श्रेयसिवास्थितां - अतो वशो भसे भद्रं विधुर्वमं त्ययेयथा ॥ भूषणो वाच ॥ शृणु देवि प्रव
 क्ष्यामि जन्मानरविचेष्टितं - कितं तं द्विरुभूतं सर्वयोध्यायां कृतं हि यत् - आवाभ्यां व्रतवैकल्यप्रमत्ताभ्यां वगनने ये
 न त्वं छत्रगोला जाता जाता हुंकुटवितथा - तत्रापि व्रतवैकल्यं चापत्यतः कृतं मया तु सर्वं भवेन चेतस्त्वाध्यायशंकर
 तिर्ययोऽप्यनुसारेण मनोहरगहिं तुष्टितं - एतद्विकारं एभद्रं नान्यत्किंचित्करोम्यहं ॥ लोमश उवाच - इत्याक
 र्ण्यं वसंसस्य पूर्वजन्म विचेष्टितं ईस्यरीचं तयासां हि पुनः संन्यक् चकार ह - व्रतस्यारूपप्रभेण पुत्रपौत्रादिसंभू
 भुक्ता च सौरूपमतुलं भूतां शिवपुरं गता - तस्मात्त्वमप्येकं दयां एव व्रतमेतत्समाचर - आरंभोऽस्मिन् व्रतोदये जीव
 पुत्राभिविष्यसि ॥ देवक्युवाच - ब्रह्मज्ञास्त्वाहि मे संभूतं - तमेतत्सुखप्रदं - संतानद्यद्विकरणशिवलोकस्थिति
 प्रदं - भद्रं माद्रपदे मासि सतस्यं सलिलाशये - स्नात्वां शिवमंडलके लखयित्वा सह विंके - - - - - वसं पुत्रं समं कु
 र्यादं देवाकरोणं - यावज्जीवं मयं तं तृतीयं विनिवेदितं - - - - - इत्येवं समं प्रकृत्य ततः - प्रसूतिदोषकं - - - - - सौवर्धरा

जतवापि सौत्रवाधारेत्करं मण्डकान्वाष्टकान्दद्यान्मासपक्षयवादिज स्वयंताश्चैवर्भक्तव्याव्रतभंगमयाच्छुभे
प्रतिमासतु सतम्यं शुद्धपक्षे विशेषतः कुर्यादेव व्रतभङ्गं वधीते । पितृदेव के कारितः मुद्रताग्नीहौहर्भिरूप्या
स्वशाकितः ताद्यप्ये परिस्थाप्य ब्राह्मणेभ्यो निवेदयेत् । आचार्याय विशेषेण सौवर्ण्यगुलीयकं पुष्पकुं
कुमसंयुक्तं बूलं जनसूत्रकैः एवं तप्यारथित्वा तु व्रतं संततिवर्द्धनं । सर्वपापविनिर्मुक्तभुक्तसौख्यमनामयं सं
तानं वर्द्धयित्वा वशिवले के महीयते एतत्ते सर्वमाख्यानं माख्यानं व्रतभुतं कुरुदेव किं वरेन न जीव पुत्राभिविष्यति
श्रीकृष्ण उवाच ॥ इत्युक्त्वा तु मुनिश्चेष्टस्तत्रैवांतरधीयत । चकार सर्वयतेन नयदुक्तेन धीमता । व्रतस्याख्यप्रभा
वेषु देवकी मा मर्जानतत् तस्मात्पार्थ नरैः कथ्यं स्त्रीभिः कथ्यं विशेषतः व्रतं पापप्रशमनं सुखसंततिवर्द्धनं
एवं यः शृणुयाद्भक्त्या यश्चैतत्प्रतिपादयेत् व्रतमाख्यानं संहितं न हि पापैः प्रमुच्यते साख्यानकं व्रतमिदं सुतसौ
ख्यकामायास्त्रीकरिष्यति शिवं हृदये निधाय दुःखविहाय बहुशः कृतकलमपौषात्सा स्त्री व्रताद्भवति शोभन्तर्जिव
वत्सा इति हेमाद्रौ भविष्योत्तरे ॥ भ्रमकाभरणसप्तमी व्रतं अस्याग्निधिः हेमाद्रौ । नद्यादौ जलाशये स्नात्वा शु
हमनगरवगोमया दिलिसे शुद्धदेशे मण्डलं विधाय । तदुपरि चंदनादिना उमया सहितः शिवं लिखित्वा काविधिना पूज
येत् देशकालौ स कीर्तयन् नमोऽखिलपापश्रयपूर्वकं पुत्रपौत्रधनधान्यसौख्यमतिशयद्वारा श्रीसांवसदा शिव प्रीत्यर्थ
ममकाभरणसप्तमी व्रतं करिष्य इति सकल ध्यं पूर्वोक्तप्रकारेण पूजा समाप्य प्रार्थयेत् महादेव महाराज प्रीत्या पापप्र
णशान् । अत्र मार्कंकुर्वतां पूजां साधुवाऽसाधु योजितां । ज्ञानतो ज्ञानतो वापि भवतो विहितं च यः संपूरेयतु वि
श्वेशो विमला को न लरनुति ततो देवस्य पुरतः यावज्जीवं मया रत्नानि शिवस्यार्चयेन्निवेदितः इत्येवं सकलपुं कुर्यात्
सौवर्ण्यराजवंतसौत्रवाहोरकंदेवा ये तत्संपूज्यन्ते न भवेत्प्रहृष्टायात् । देवदेव जगन्नाथ सर्वसौभाग्यदायक गृह्णीयां

द्वोरूपत्वांपुत्रपौत्रविवर्द्धनं ततोहस्तेवंधनर्भञः सप्तसामोपनीतत्वांधारयाभिजगत्पते मूत्रार्थेस्थितं

नित्यंधारयाभिरिथरेभवेतिभजेणहस्तेवंध्या नतः दहसर्वाणिपापानिकृपंकुरुदयानिधे । प्रसन्नः सन्नमका

र्दीर्घायुःपुत्रदोभवेतिजीर्णदोरकोत्तारणकृत्वा सौवर्णराजतंपुत्रायाधिष्यायब्राह्मणन्वादयात् स्त्रिया

चतुर्हितुस्तुपादिभ्योरयसौत्रस्यवेलेविसर्जनीय - भिनिसदाचारः ततोब्राह्मणेभ्यएकदशशतसंख्याका

न्मोदकान्वेषकान्याधृतदक्षिणायुतान् वायनदयात् स्वयंचतुभिः सहभुंजीत । प्रतिमासंशुक्लसप्तम्यामैवै

तद्व्रतंकरार्थं वर्षांतैर्मोरान्तर्गामुद्रिकांताम्रपात्रोपरिस्थाप्यब्राह्मणेभ्योयथाशक्तिदयात् आचार्योयवि

शेषेणसौवर्णमगुलीयक पुष्पकुमुतान्बूलजनसूत्रयुतंसदक्षिणंचदयात् ब्राह्मणभोजयित्वास्नयभुंजीत

संतानदुर्द्विलब्ध्याशिवलोकेमर्होयते इत्यमुकाभरणसप्तमीव्रतः नारदायै शुक्लपटन्यामभस्यन्यकुर्वाद्वाधा

व्रतनरः पूर्ववद्वाधिकादेवीकलशस्थानप्रपूजयेत् मध्याह्नेपूजयित्वैनामेकभक्तसमाचरेत् शकोभक्तश्चैषवा

संपरैर्ह्रिदिधिनाततः सुवासिनीर्भोजयित्वागुरवेप्रतिमार्पणं कृत्वास्वयंचभुंजीतव्रतमेतत्समापयेत् व्रतेन।

नेनदेवर्षेकृतेनयिधिनाव्रती रहस्यगोष्ठेजलब्ध्याराधापरिकरेवसेत

अथकथाप्रारंभः ॥ शौनकउवाच कथयस्वमहाप्राज्ञ गोलोकेयातिकर्मणा सुमतेदुस्तरात्केनजनः संसारसाग

रात् राधायायाष्टमीसूततस्यमाहात्म्यमुत्तम सूतउवाच ब्रह्माणानारद पृष्ठः पुरायैतन्महासुनेतच्छृणुष्यसमासं

नऊचिवांस्तं प्रतिद्विज नारदउवाच पितामहमहाप्राज्ञसर्वशास्त्रविदांर राधाजन्माष्टमीततकथयस्व नमाय न

तरयाःपुण्यफलं किंवा कृतंकेनपुराविभो अकुर्वतजनानां हि किंलिवर्षंकिंभयोद्विजकेन नैतुविधानेनकर्तव्यंव्रतंनकं ।

करमाज्जाताचसारधातनेमकथयमूलतः ब्रह्मोवाच राधाजन्माष्टमीवत्सशृणुष्वसुसमाहितः कथयामिसमस्तेनसम

नहरिणोदितंकन्यादानसहस्रिण्यपुण्यप्राप्तेजनेः गंगादिपुत्रैर्धुत्तात्वायफलमाप्यतेसकदाथाठमंकृत्वा
 नरमाच्यतगुणलभेत् कृष्णप्राणप्रियाष्टम्या फलं प्रमेतिमानवः एतद्वनतपः गार्थः श्रद्धयाऽश्रद्धयापिवा क
 रोतिविष्णुसदनगच्छेत्कोटिकूर्त्तुं ज पुराकृतयोगेवत्सवरनारीसुशोभना सुमध्याह्निरिणेनाशुभगचारुहासिनी
 लुकेर्गीचारुकेशीचनामालाल वतीरभुना तथावद्वृत्तिपापानिकृतानिसुदृढानिचसैकदासायनाकशीनिसूत्रपुरतः
 त्वत्गतान्यनगरतत्रदृष्ट्वाचैवजनान्नाहुन् राधाठमं ब्रतप्रान्त्सुनरदेवताभ्ये मधपुष्पैर्गर्दपैरस्त्रैर्नानिविधै
 लेभक्तिभावै पूजयंतोरात्रायामूर्त्तिमुत्तमम् केचिद्वायंतिनृच्यतिपठतिस्तवमुत्तमं तालवेणुसदगां श्रवादयतिवक्रमे
 दा जनांस्तथाविधान्दृष्ट्वाकौतूहलसमन्वितान् स्तस्यास्तुवचनं श्रुत्वापरकार्दमं हितेरा आरिभिरेतदावक्तुं वैष्णवा
 तत्तत्परः राधाब्रतिनऊच भद्रेमासिस्मिन्ष्टम्यांजाताश्वाराधिकायतः श्रष्टनासद्यस्मात्ताकुर्वन्प्रयत्नतः गोदा
 नजनितापपंस्तेयजं ब्रह्मयातक परस्त्रीहरणवैवतथाचगुरुत्पगं विश्वासयत्तजं वैरस्त्रीहत्याजनिता तथाएनानिना
 शयस्याशुक्रनाराधाठमंवृणा तेषां तुवचनं श्रुत्वा सर्वपातकनाशनं करिष्याम्यहमि त्येव परामुद्रयपुनः पुनः तत्रैव ब्र
 तिभिः साद्वैकृत्यासाब्रतमुत्तमं दैवास्तापंचांगातासर्पयातेन निर्मलाः ततोयमाज्ञायादूताः पाशमुद्रपाणयः आग
 तास्तत्समानेतुवदंधूरज्ज्ज्भिस्तदा यदानेतुननश्चक्रुर्धुमस्यसदनं प्रतितदागताविष्णुदूता शश्वकगदाधराः हिरण्
 मयं विमानं च राजहंसयुनशुभं पाशस्य छेदनं कृत्वा चक्रेण तिलविराजिताः रथे चारोपयामासुस्तान्गरीगत्तकिट्टिना
 न्युर्विष्णुपुरते च गोलोकास्त्रमनोहरं कृष्णेन रावयास्तत्र स्थिता ब्रतप्रसादतः राधाठमं ब्रतं तातयान् कर्तुं चमूढ
 धीः नरकान्निष्कृतिर्नास्ति कोटिकल्पशतेरपि स्त्रियश्च यान् कुर्वीत ब्रतमेतच्छुभप्रदं राधाविष्णोर्भौतिकरं स
 र्वपापप्रणाशनं श्रतेयमपुरीं गच्छापतति नरके चिरं कदाचिज्जन्मचासाद्याष्टाद्विजयविधिवधुवं एकदाष्टाद्विगी

वत्सदृष्टस्यैश्वर्यादितः गौर्भूत्वाचमृशर्दानाचापयौसामर्मातिकं निवेदितानितेदु खंरुदतीचपुनः पुनः तद्वा
 कथंचसमाकर्ण्यगतोहंविष्णुसंनिधिं कृष्णोर्नेदीतेचाशुष्टिचपादुःखसंचय तेनोक्तंनच्छभेन्नह्यन्तद्वै साङ्ख्यभूत
 ले अहंतत्रापिगच्छामिपश्चान्नमगणैः सह तच्छ्रवहसितोहंवैश्रगतःष्टिर्थातल ततः कृष्णसमाहूयराधा
 प्राणगरीयसी उवाचवचनेद्वी गच्छेहष्टिर्थातले - ष्टिर्वाभारनाशागच्छा भिमर्त्यमंडलं इतिश्रुत्यापिसारा
 धाप्यगताष्टिर्थाततः भद्रेमासितेपक्षेत्रमोसंज्ञिकेतिथौ वृषभानोर्ध्वज्ञम् मेर्जातासाराधिकदिवायज्ञार्थेगो
 पुनार्यश्चक्रुस्तदिष्ट्यरूपिणीं राजानदमनाभूत्वातांप्राप्यनिजमंदिरं दत्तवान्महिर्षीर्निरासाचतंपरिपालयन्
 इतितेकथितंवत्सत्वयाष्टव्यद्वयः गोपनीयंगोपनीयंगोपनीयंप्रयत्नतः सूनुववाच यइदंशृणुनाह्नतयाचतुर्वर्गक
 लप्रदं सर्वपापविनिर्मुक्तोप्यतेयातिहरेयहम् इतिश्रीपाद्मब्रह्मसूत्रेव्रतकथाइयमेवउपेष्टानक्षत्रयोगेउपेष्टाष्टमीत
 थाच नारदीये यदाज्येष्टार्क्षसंयुक्ताभवेज्येष्टाष्टमीद्विजं ज्येष्ठानास्तीतिसाज्ञियापूजितापापनाशिनी अथैतत्तुसमार
 भ्यव्रतंषोडशावासरं महालक्ष्म्याः समुद्दिष्टसर्वसंपादिवर्धनं करिष्येहमहालक्ष्मिब्रतंतेवत्परंपरायाः तद
 विघ्ननमेयायात्समासित्वत्प्रसादतः तद्विघ्ननमेयायात्तद्वोरकंदक्षिणेकरे षोडशपाथिसहितंगणैः षोडशभिर्मु
 तं ततोन्वहंमहालक्ष्मींयाद्यैरर्वयेद्वती यावत्कृष्णाष्टमीतत्तुचरेदुयापनबुधः अथज्येष्टापूजा लिगपुराणे
 कन्यारुथाकर्षमीपातुज्येष्टर्क्षमहतीरुमृता अलक्ष्मीपरिहारयज्येष्टांतत्रपूजयेत् अत्रकन्यारुथाकर्षयोगेनप्राश
 रुच्यमात्रं मासरुतमाद्रपदश्चाद्रएव कालदर्शोपे भद्रेशुक्लाष्टमीज्येष्ठानक्षत्रेणसमन्विता महतीकीर्तिता
 रस्यांज्येष्टांदेवीप्रपूजयेत् यतुज्येष्ठानक्षत्रापेक्षं ब्रतं तत्तिथिब्रताद्भिन्नं तत्तस्यांतिथीज्येष्ठानक्षत्रारूप्यंति

यौकाद्यं तदुक्तमाधर्वाधेरकादि सासिमाद्रपदेशुक्तेष्वेधर्षसंयुतेः परिमन्कारिनिदिनेकद्वयज्येष्ठायाः
 रिपूजनमिति आठम्याखंडह्येधःयोगवक्षेनपूर्वापरावाग्राह्याः दिनद्वयेयोगतदभावेवापरा पूर्वह्रिसन्नियोगे
 पूर्व नवम्यासहितकार्यासाधर्मानाजसंशयः सासिमाद्रपदेशुक्तेष्वेधर्षसंयुते रात्रिर्परिमन्दिनेतत्र
 ज्येष्ठायाःपरिपूजनमिति तत्रैवोक्तेः अस्यापवादः यस्मिन्दिनेभवेज्येष्ठामध्याह्नादूर्ध्वमप्यणुं तस्मिन्न
 दिहपूजाचपूनाधेरपूर्ववाररहतिज्येष्ठानक्षत्रेत्सखंडवेड धर्मानुवारयुगन्यतरयवाज्येष्ठानक्षत्रग्राह्यं तत्रा
 धर्म्याभानुवारयदाज्येधर्षमेवमा लालज्येष्ठेतिस्मात्प्रोक्तदुलभावह्कालिकेतिरक्तदात् अन्यतरागिस्पाध्य
 भावेनध्याह्नादूर्ध्वमनुवर्तमानग्राह्यं पूर्वोक्तैरक्तादात् तथा मैत्रणावाहयेहैवोज्येष्ठायांतुप्रपूजयेत् मूलेविसर्ज
 येहैवाग्निदिनं व्रतमुत्तममिति विशाखायै भोसतिज्येष्ठानुमंत्रं नैव नुराधायां तद्योगरहितायां कादयं अंसं भवेपाद-
 मात्रं हित्वा रथापयोदिति ण्योद्वारैरुक्तं अत्र भद्रादिद्विज्जयित्वा ज्येष्ठानि भवेत् अपरिहारयोगे तु भद्रा मुखभा
 तं यजेत् संपूर्णं वैधुति श्रेतदापाटकाः पीडशङ्खदंशवार्यकामं जयेत् इदं व्रतं महाराष्ट्रेषु प्रसिद्धं निर्णयसिधौ इदं
 व्रतं केवलं त्रैलोक्यलक्षेत्रेवोक्तं मारुत्ये प्रत्यादिदं कतिधा युक्तं यज्येष्ठादिव तत्र तं प्रति ज्येष्ठान्न तं यच्च विहितं केवलं दु-
 नि तिष्टावेवाचेरदाद्यदिति त्रैलोक्यलक्षेत्रे दक्षिणात्योस्तु क्रुक्षे एव कुर्वति अतएव मदसरने मा विष्येडकं मा
 सिमाद्रपदेशुक्तेष्वेधया दासवेत् राजाभरं पुं कुटुम्बोदिभिर्नैवैश्च पूजयेत् पूजामत्रो भविष्ये पूजदारं समृद्धार्थं ल
 दम्याश्चैव विदहये अलदम्याश्च विनां शाय ज्येष्ठे ह्यपूजयाम्यहं मित्रि मे मित्रिण पीडशोपचारैः पूजयेत् ततो नमस्कारमं
 जः ज्येष्ठा यै ते नमस्तुभ्यं श्रेष्ठा यै ते नमः शर्वा एव ते नमस्तुभ्यं शां क्यं ते नमो नमः अथ कथा क्लृप्तपूजां विधानं भवि
 प्येच्छे मुखे धिरुडवाच अर्जुनं ध्यातुं यात्रां रीका कच्छपातयाधरा भर्तृप्रजां तृतीयां च योर्नादोपैष्यद्द्वयिता निर्वना

श्रजनायेचदारिद्रेमहतिस्थिताः कर्मणकेनमुच्यन्तेतन्मेवैवहिजनाईन कणउवाच मासिमाद्रपदेशुके
 पक्षेच्येष्टापदाभवेत् राज्ञाजगरणकुर्वाद्द्वीतादिज्ञानिः स्वर्गैः एवंविधिविधानेनएभिर्मन्त्रैश्चपूजयेत् एते
 हिर्द्धमहाभागसुरामुरनमस्कृते ज्येष्ठत्वंसर्वदेवानांमत्सर्मापगताभव ॥ श्रवाहनं ॥ श्वतसिहासनस्थान्श्वे
 तवत्क्षैरलकृता वरदंपुस्तकपाशविभ्रतैवेतेनमोनमः आसनम् ॥ ज्येष्ठश्रेष्ठपानिष्टेवक्षिधेवह्मवादिनि क्षीराब्धौ
 तुसमुद्वेतन्नर्द्धज्येष्ठनोरतुते ॥ अर्धेन शार्ङ्गावाणारचखट्वांघ्रासतोमरदर्पणौ श्रन्यैरप्यायुर्वर्धकज्येष्ठत्वाभं
 चयान्यह सुरसुरनरैर्वद्यायक्षकिन्नरपूजता पूजितासिमयादेविज्येष्ठत्वाभर्चयान्यहं विप्रप्रियेनहाभागसुरासुरसु
 पूजिते स्थूलसूक्ष्ममयेदिविज्येष्ठत्वं मर्चयान्यह एभिर्मन्त्रैः सर्वैपचारपूजा त्वलक्ष्मीस्त्वमुमदीवीत्वंज्येष्ठत्वंसर्वदाम
 रैःपूजितासिमयादेविवरदाभवमेसदा इतिप्रार्थनामन्त्रःपुनदरविट्छायांलक्ष्म्याश्वेवाद्धिजोतमं गुरुसंपूजयेद्भक्तपाव
 तैरामरणादिभिः द्वादशैवतुवर्पाणिपूजनीयाप्रयत्नतः यावज्जन्मतयापूजयविविधिलानेनमानवैः ददातिवित्तपुत्रां
 श्रपूजनीयासदास्त्रियः श्रनेनविधिनापुकोयोहिपूजयतेनरः नारीवपूजयत्येनांतस्थलक्ष्मीर्वैवर्ते वंध्यातुलभेते
 पुत्रानुहुर्भगासुभगावेत् मृतवत्सार्जीवपुत्राकाकवंद्याप्रजावती दुःखितोहिजरःकरिचस्सर्वदाससुखीभवेत् एवंवि
 धविधानेनज्येष्ठायस्त्वर्चयेत्सदा विद्मार्सुतस्थप्रणश्यतिप्रथाप्सुज्वलणंतथा यथाप्राप्यंकुरुश्रेष्ठज्येष्ठपायाःशोभनंव्रतं
 निराजनीकुनेपश्चाद्वापोयाह्य सुभक्तितः नैवेद्यसहितप्राणाहुतेत्वंप्रयुधिषि गुरुहरतात्सदाप्राप्तोदीपः प्रज्वलि
 तेनहान् व्रतस्थामभिकुकरुतुशोचिःप्रयत्नतःश्रनेनविधिनाचैवव्रतप्राप्त्युधिष्टिर ज्येष्ठानामपरादेवोभुक्तिमुक्ति
 फलदा यस्तुपूजयतेराजन्तस्मैत्वांगप्रच्छति तत्रैवस्कंदेमासिमाद्रपदेशुकेज्येष्ठसंप्रतियरिमन्करिमादिने
 कुर्वाज्येष्ठपायापरिपूजनं तत्राष्टम्यापदावरोभानोज्येष्ठसंभवेचनोलज्येष्ठेति साप्रोक्तुलंभावहुकालिकीकृतःस्तानां

नरः कुर्यात्तस्यामन्यन्यादिर्न भक्तिपुङ्कः शुचि कुर्यादर्थेष्टदेव्यास्तु पूजनं नयः पूर्वैश्वराहृत्य सिकताः शुद्धदेशजाः दे-
 वीरुपतुतभैरवत्वात्साल्लणैः सह - मण्डलेतानुमंस्थः पृथुदेवीहेममयीततः स्थापयेद्वाजतीर्ताम्बुलिस्थयावापटकुड्य-
 योः श्रावहयेततेदेवीमथपुस्तकेपिवा त्रिलोचनान्जुक्लदंतीराजजीविभ्रतीतनुं विवस्त्रारकनयनाज्येयानायाह-
 याम्पहं भित्तिभेष्टादेवीमावाह्यसुश्रुतव्रतो स्नानंदद्यात्तथापांथापादयोर्द्विजपुंगवः श्रीखंडकूर्पूरयुतंदद्यादर्थ्यतथा
 धनं भक्त्यामयाप्रयत्नेनयदन्नंदीयतेतवनट्टहृणसुरेशानिजनेष्टश्रेष्ठेनमोनमः इत्युच्चार्यमुवर्णादिपात्रिणांजलिना
 पिवा श्राद्धंदद्यात्स्मरहेर्देवीनांयपुष्टैस्तथार्चयेत् गोधूमयवशाल्यादितद्वह्वैरनुपारयेत् तनः प्रसृतमात्रैस्तुपुरिकादी-
 निसिर्पिपानिवेदयेच्चतैरेवदद्याद्देव्यैप्रयत्नतः ततस्तुत्यामहादेवीसर्वकामफलप्रदां ज्येष्ठयैतेनमस्तुभ्यश्रेष्ठार्चयेतेनमो
 नमः ज्येष्ठेष्टेष्टतपोनिष्ठेब्रह्मिष्ठेसत्यवादिनि गृह्योहिस्त्वमहामाये श्रद्धं गृह्णानमोस्तुते अर्धंस्तुत्योस्त्यास्तोत्रसंप्रत्या-
 गीतानिपुरतस्ततः सौवीरैरेवसंयुक्तेदद्याच्छास्त्रेभ्यएवच सुवासिनीभ्यः शतयानुदद्याद्वस्त्रं कृतव्रतो तत्रदेवीमनुज्ञा-
 प्यततेभुजीतवाभ्यतः भक्षयित्वातदाचम्यदेवीं तस्यापुनः पुनः शर्पितब्रह्मचर्येण कुर्यात्स्नातार्चिसर्जनं एवमेवप्रकु-
 र्याद्ब्रह्मतुप्रतिवत्सरं विसर्जनंतेतु तज्ज्ञासिकतावारिणोक्षिपेत् अपूपवटकानंदद्याद्ब्राह्मणेभ्यस्ततोद्विजः कुर्यादेवं
 प्रयत्नेनसायं प्रातर्चिसर्जयेत्विद्यार्थाप्राप्नुयाद्विद्यार्थिकामः स्त्रियमाप्नुयात्तेश्वरस्मरणकारोत्तुदेव्यैदद्यात्सौम्रियं सौ-
 वर्णैराजतंतांशं कृतश्रयोभवेत्तदा व्रतस्वयं चकृतयाकृताहंणः देव्यामहत्त्वकथितंतदेवंविधिश्चियत्रार्चनमपुनस्तथा
 भञ्जोपि सायुज्यकरोव्रतस्वयत्तस्मान्मयातेकाथितसदैवं उांश्रयोद्यापन उोमद्यममालक्ष्मीपरिहारपूर्वकधनवाप्त्यपुत्र
 सौभाग्यादिदृष्ट्येष्टाव्रतोद्यापनंकरिष्ये सौवर्णैरेष्टेष्टाप्रतिमांसर्वोभद्रस्थकलशोपरिस्थपामंडलदेवतास-
 हितान्तर्यामपूजाकृत्वात्रिलोचनशुक्लदंताभित्तिभ्यारवा विवस्त्रारकनयनाभित्यावाह्य ज्येष्ठश्रेष्ठतपोनिष्ठस्त्यर्ध-

दत्वातामग्निवर्णां आपोहिष्ठेतिमृगभिः हिरण्यवर्णामित्यादिभिःसंपूज्य यस्याःसिंहेरप्युकोट्याघ्रात्रापिमहा
 बलःउपेधामहमिमांर्दीप्रपथेजरणंविभुं नतःप्रार्थना ज्येष्ठांतर्पयामि श्रेष्ठांतर्पयामि विद्यांतर्पयामि वैनायिकीं
 तर्पयामितापिनीतर्पयामि श्रोकृष्णांतर्पयामिनमः तंतःश्रष्टवटुकानांवायनंदद्यात् रात्रौजागरणंकुड्योत् प्रातःपु
 नःसंपूज्याग्निप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् ततोहोमंकुड्योत् तत्रप्रधानं गौरौतामसिबर्णांतपसाऽञ्जलंतीवैरो
 चर्नोर्कर्मफलैर्जुष्टं दुर्गैर्दीर्घाशरणमहंप्रपथे इतिभेजण ॥ दधिमधुक्षीरघृतैःप्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याहुतिभिः
 मंडलदेवताश्चैकयाश्राज्याहुत्यापवादिचरुहोमेनयक्षे एवंहोमसंपाद्य आर्यापपीठंप्रतिमावस्त्रगोदाना
 दिदत्वां सुवासिनीर्वाह्याश्चसंपूज्याःसिकतादिकं नद्यांत्यजेत् एवंद्वादशपर्वतंश्राजन्मपर्वतवाज्येष्टाव्रतं
 श्रावपूर्वा स्नानमाचमनंचैवमधुपर्कोपवीतकं गंधपुष्पतयाधूपदीपनैवेद्यमेवच पुनराचमनंचैवकारापित्वा
 विसर्जयेत् उज्येष्टायैनमः उस्तस्यायैनमः उंकलियायैनमः उंविद्यायैनमः उंविनायकायैनमः उंताप्यै
 नमः - उंश्रियैनमः उंश्रीकृष्णायैनमः एभिरष्टभिर्नामभिस्तर्पणंहोमंचकुड्योत् हविष्यंस्वयमभ्यर्चयाद्वा
 ह्मणस्तेनभोजयेत्श्रुतेनविधिनयस्त्वब्राह्मणानांचतुष्टयं व्रततेप्रतिमांकुड्योत्सर्वेणफलसंमितां कृष्णवस्त्रे
 णसंपुक्तामाचार्योपनिवेदयेत् ब्रह्माभरणमात्स्यादिलेपनैःपूजितोद्विजं प्राणिपत्यततःपश्चात्तरमैसर्वांनिवेदयेत्
 ब्राह्मणानुक्तंव्रतस्तेप्रकुड्योःस्वस्तिवाचनं एवंकृतेव्रतैःसम्यक्सर्वशांतिःप्रजायते धनधान्यसमृद्धार्थश्रारोभ्यं
 वप्रजायते इतिउपेष्टाव्रतम् ॥ ॥ ॥ अत्रैवदूर्वाष्टमंत्राव्रतम् ॥ नारदीये ॥ दूर्वाष्टमंत्राव्रतंचात्रकथितं
 तत्रमेश्वरं शुचौदेशेप्रजातायादूर्वायाद्विजसत्तम रूपाप्यालिगंततोर्गंधैःपुष्पधूपैश्चदीपकैः नैवेद्यैरचयेद्भ
 त्पादप्यस्तफलादिभिः आर्घ्यंपदधारपूजतेमंत्राभ्यांसुसमाहितइति - इदंचपूर्वविद्धायामष्टभ्यांकार्यंश्राव

एतद्गोत्रवर्माद्वर्वाचैवहुत । शनी पूर्वविद्वानुक्तव्याः शिवरात्रिर्बलैर्दानमिति दहयमवचनात् शुद्धाष्टमीति धि
 यानुमासिभाद्रपदे भवेत् दूर्वाष्टमी तु स श्रियानोत्तरा सा विधीयते इति हेमाद्रौ नदनरत्नधृतपुराणसमुच्चयवचना
 य मुहूर्तैरहितेष्टभ्यां पूर्ववायाधियापरा दूर्वाष्टमी तु साकार्या ज्येष्ठा मूलार्धसमुत्ता तथा भाद्रपदे मासि शुक्लाष्टम्या
 लयोगे कर्मकालव्यापयमावेच द्रष्टव्यं दूर्वाष्टमी संदाद्या ज्येष्ठा मूलार्धसमुत्ता तथा भाद्रपदे मासि शुक्लाष्टम्या
 वभारत दूर्वाभभ्यर्चयेद्भक्त्या ज्येष्ठा मूलैर्विवर्जयेत् ऐश्वर्यपूजिता दूर्वाहं ह्यपत्नानि नान्यथा भर्तुरायुहरामूलैत
 रुमात्तपरिवर्जयेदिति मदनरत्ने रत्नादेशुक्ता भाद्रपदे मासि दूर्वासंज्ञा च याष्टमी सिंहार्कएव कर्तव्या न कन्यार्कैक
 दाचन सिंहस्थतृत्तमासु पूर्वैर्दिते मुनिसत्तम तत्रैव श्रागस्त्य उदिते तानपूजयेदमृगोद्भवा वैधव्यं पुत्रशार्कैक
 दशजन्मानि पंच यदा तु भाद्रशुक्लाष्टम्या मगस्त्येदयस्तदा तत्पूर्वकृष्णष्टम्या कार्द्व्यशुक्लपक्षालभिर्पूर्णिमांतमा
 नभाद्रपदलाभात् यदा तु भाद्रपदोधिकस्तदा सिंहार्क एवेति उदाहृतवचनात् अधिमासे तु संप्राप्ते श्रागस्त्य उदि
 तमुने अर्वाक्चेदं व्रतकार्यं परतो न तु कुत्राचिदिति निर्णयदोषैरकादाश्चाधिक एव कर्तव्यं इदं च स्त्रीणां नित्यं यानपूजय
 त्तेन रत्नमोहादिह यथाविधि स्त्रीणि जन्मानिवैधव्यं लभते नात्र सशयः तस्मात्सपूजनीया सा प्रातिवर्ष्यपूजनीरिति पुरा
 वयात् यदा तु ज्येष्ठादिकं क्विनासर्वथाष्टमी नलभ्येत तदा कर्तव्या चैकमकेन ज्येष्ठा मूलयदा भवेत् दूर्वाभभ्यर्चयेद्भ
 त्पदे नासि शुक्लाष्टम्या मुपोपिनः पूजयेच्छकं रभस्तथा योनः श्रद्धयान्वितः स याति परमं स्थानं यत्र देवास्त्रिलोचनः
 गोत्रापूजयेद्यस्तु द्वापसाहितं मुने श्रागणेषां शिवः ॥ फलायैः सकलैर्देवैर्भीषणुर्धैर्बलिपतैः दूर्वापूजयत्ये
 शान्मस्त्यपते सर्वपातकैः शुचिदेशे प्रजावापाद्वर्वायाद्याह्मणोत्तमस्तथाप्यलिङ्गं प्रतिष्ठाप्य पुष्पैः समर्चयेत् स्वर्गुरे

नारिकेलइक्षमातुलिनैः फलेस्तथा पूजयेच्छंकरंभक्त्यादूर्वायांविधिवद्विज दध्यक्षतार्द्धिजश्रेष्ठश्रद्धयंदद्याच्चित्तोचने
दूर्वाशमिभ्यांसंपूज्यमानवःश्रद्धयान्वितःसर्वैस्फुलजन्मास्थारसर्वदेवैर्नमस्कृतः वियांप्राप्नोतिविद्यार्थीपुत्रार्थीपुत्रमा
यात् धर्मार्थीधर्ममात्रातिकन्यार्थीलभतेषतां मनसायद्यादिच्छेततत्तदप्राप्तिमानवः यएवपूजयेदूर्वाभूतेशमानवःफ
लैः सःससजन्मपापैर्धर्मैश्च्यतेन।त्रसंशयः कृतोपवासःससन्ध्यामष्टम्यांशिवमर्चयेत् दूर्वासमेतंविभ्रेद्रदध्यक्षत
लैः फलैःशुभैः ॥ अथदूर्वापूजामंत्रः त्वंदूर्वेष्टजन्मासिर्वदितासिसुरासुरैः सौभाग्यसंतति

देहि सर्वकार्यकरीभव यथाशाखाप्रशाखाभिर्ध्वस्ततासिमर्हत्तले तथाविरुततसंतानंदेहि विमजरामरं तच्छि
गमंभैरीशानमर्चयेत्प्रयतः श्रुचिः ततः संपूजयेद्दिशान्फलैर्नानाविधैर्द्विज अनाग्निपक्कमश्रीयाद्ब्रह्मदधिकर्ल
तथा अक्षारलवणैर्ब्रह्मसश्रीयान्मधुनान्वितं दद्यात्फलानि विप्रैःभ्यः फलाहारः स्वयंभवेत् प्रणम्यशिरसा
दूर्वाशिवशिवसुपाश्रुते यएवंकुरुतेभक्त्यामहादेवस्यपूजनं गणद्वंद्वारयसौब्रह्मन्मुच्यतेब्रह्महृदयया एवंपु
ण्यापापहरा अष्टमीदूर्वसंहिता चतुर्णामपिचतुर्णानांस्त्रीजनानांविशेषतः आदित्यपुराणे अत्रश्रीपूजनमभ्युक्तं
शुक्लाष्टम्यांतुसंप्राप्तेमासिमाद्रपदेतथा दूर्वाप्रतानंसुश्वेतमतराश्याभिगामिनं पूजयेद्बृहमानीयगंधमालयानुले
पनीः फलपुष्पैरुतथाचैवदीर्घैर्धूर्पैर्विसर्जयेत् आग्निपक्कतयासर्वाननिवेद्यकथंचन भोक्तव्यंवतथाब्रह्मश्रीम
पक्कविवाजितं दूर्वांकुरस्य।संपूज्यविधिनार्यावनेत्रियं यौवनंरिथरमात्रोतिपत्रयत्राभिजायते भविष्योत्तर
विशेषः अष्टम्यांफलपुष्पैश्चखजूरैर्नारिकेलकैः द्राक्षाभोदकापिष्टैश्चवदरैर्लंकुचैरुतथा नारंगैर्जवैरैर्दूर्वा
जपूरैश्चदाडिमैः दध्यक्षतैःसज्जोमिश्र धूर्पैर्नैवेद्यदीपकैः नञ्जणनेनराजेंद्रशृणुवावहितोमम त्वंदूर्वेष्टज
जन्मासिःत्थादिपूर्वोक्तएवमंत्रः दत्त्वापिष्टानि विप्रैःभ्यः फलैश्चविधैःप्रभो तिलपिष्टकगंधूमधान्यपिष्टानिप

त्व भोजयिष्यसि त्वसंविधमुज्जनांस्तथा ततोभुजोततच्छेपस्वयं श्रद्धां समन्वितः कर्तव्यं वै कर्म तेन ज्येष्ठा
 नृलेपदामनेत् दूर्वाभभयचेद्वत्थान वंद्यदिवसनयेन पक्षेमाद्रपदस्वयं शुक्राष्टम्यां युधिष्ठिर दूर्वाष्टमीव्रतं पुण्यं
 करोतीह नानवनतस्य क्षयमाश्रितिसंतानं सप्तपौरुषं नंदनेव धर्तेनित्यं यथा दूर्वा तथा कुलं इति भविष्ये दूर्वाष्टमीव्रतम्
 भाद्रशुक्लनवम्यां श्रीवृक्षनवमीव्रतम् भविष्योत्तरे श्रीकृष्णउवाच समुद्यते पुद्गेषु क्षीरोदमयने पुरादैर्या
 नामोहनाध्यापयोपेद्भुते जनादर्ने विल्यवृक्षेण श्रान्ता कमला कमलालया ममेयमिति चान्योन्यं युयुधैर्वैदानवाः
 जिता सर्वपरापार्थयुधिष्ठिणेन चाक्रिणा पातालंगमितदैर्याः सा श्रीशमाययौ तदा श्रीसमावासिता यस्मा
 त् श्रीवृक्षस्तेन सरस्ततः तस्माद्भाद्रपदस्वयं शुक्लपक्षे कुरुत्तम नवम्यामर्चयेद्भक्त्या ईषत्समूर्पेदपेक्षतं श्रीवृ
 क्षं विविधैः पुष्पैः रत्नानि पाचितैः फलैः तिलमिष्टान्नगोभूभैर्धूपगंधस्तगंधैः ईषद्भानुकराताद्यताम्रे कृतमभ
 स्तले मंत्रेणानेन राजेन्द्रश्राकाकोलुकनयने श्रीनिवाशानमस्तेरतु श्रीवृक्षशंकरप्रिय ममामिलपितं कृत्वा स
 र्वविघ्नहरो भव संपूज्यमां ततोभयर्चं श्रीवृक्षं त्रिणिपरमं मंत्रेणानेन राजेन्द्रदत्त्वा ब्राह्मणभोजनैः ततोभुजोतन
 कर्वातिलक्षारविवाजितं अनग्निप्रकम्पाक्षद्विषुष्पफलं शुभं एवं यः कुरुते पार्थ श्रीवृक्षभयर्चनं नरः नारीवा
 तुः स्वशोकाभ्यां मुच्यते तत्र शंशपः सततजन्मातरं नावत्सुखसौभाग्यमान्यथा श्रीमती फलिनो धन्यामः र्यालोके
 महीषते श्रीवृक्षभक्षतफलं सततनवम्यार्चयेद्युष्पफलं यत्नविरुद्धवान् पुण्याप्रभातसमये पुरुषोत्तमेष्टां सं
 प्राप्नुवंति पुरुषाः श्रियमुत्तमां च ॥

इति श्रीभविष्योत्तरे श्रीवृक्षनवमीव्रतम्
 अत्रैव नंदानवमी अत्र दूर्वा पुनः का नारदीये भाद्रे तृशुक्लानवमी नंदारूप्यपरिकीर्तिता तरुपां यः पूजयेद्

दुर्गाविधिवञ्चोपचारकैः सोऽथमेधफलं प्राप्य विष्णुलोकमर्हायते मदन्तरत्नेमविष्योत्तरेपि सुमंतु रवाच मासि
 भाद्रपदे यातुनवमी बहुलेतरा बहुलः कृष्णपक्षस्तदितरा शुक्लानवमी तस्यां यः पूजयेद्दुर्गां विधिवत्कुरु नन्दन
 सोऽथमेधफलं विधाविष्णुलोकं च गच्छति एकमकेतुसप्तम्यामष्टम्यां समुपविशतः पूर्वोपरिस्थितो देवो मिथ्यादिखर्ज
 रनारिकेलादिभिः पूजयित्वा राज्ञीजागरणं कृत्वा नन्दामंजयेत् उतंदायै न्याहा हुंस्वरिति ततः प्रभेति
 नवम्यां चांडिकां श्रीं णयित्वा गुरुं शक्त्या कुमारे पूजयेत्ततः एवां चाश्वयुजे मासिकार्तिके कार्तिके उत्तरे पूजयेच्च तु
 रोमासाब्दाभागवर्ती विभो स्नानं कुशोदकं प्रोक्तं प्राशने च नराधिपेत्यादि इति नन्दानवमी व्रतम् ॥ १ ॥
 भाद्रशुक्लदशम्यां दशावतारव्रतं नारदीये अथ नमस्त्युक्तायां दशम्यां द्विजसत्तम व्रतं दशावतारां स्यं स्नानं
 तत्र जलाशये कृतसंख्यादिनियमो देवर्षिपितृ तपणं ततो दशावताराणि समभ्यर्च्यै रसमाहितः मत्स्यं कूर्मं च
 राहं च नरसिंहं च विविक्तं रामं रामं च कृष्णं च वीरं कलिकं नमेव च दशमूर्तितु सौवर्ण्यः पूजायित्वा विधानतः दद्यात्
 दशभ्यो विभेभ्यः पूजायित्वा तु नारद उपवासं चैकमकं कृत्वा संभोज्य वाडवान् विसृज्य पश्चाद्ब्रह्मं त्रैलोक्यं स्वयं
 माहितः भक्त्या कृत्वा व्रतं हेतुद्वयं भोगानि होत्तमान् विमानेन व्रजे देव विष्णुलोकं सेनानमिति दशावता
 रमूर्तयः पंचरात्रे वामे शंखं दादंक्षे द्विभुजो नस्त्य रूपधृक् नराधिर्नस्त्य रूपो वामस्त्य रूपार्जुनार्दनः श्वर्धो
 धिर्नस्त्य रूपो बायुकायुधकरचरणो दिमान् नस्त्य रूप इति विकल्पः कूर्मस्तु कमठाकारो मत्स्यरूपो करुपवान् ॥
 नरांगं सुकारं स्य च मनारयं निसुर्भापणं श्रीवर्गमकूर्परं स्यात्तु धरानंतौ पदानुगौ एतद्गुपधरदेववाराहभुकि
 मुकिदं कूर्परं दंष्ट्राग्रमिति ॥ ३ ॥ ज्वलदग्नि सभाकारं सिंहवक्त्रं नरांगकं दंष्ट्राकारं ज्वलदं नलं लिङ्गं सुभा
 पणं वृतास्यं कुटिलं कुक्षं मानं द्वर्पानवक्षसं श्वमेधर्तुं क्षणखरमात्मसंहतं दानवतं दक्षिदा प्रयतं चकं राभ्यां न

खरैर्भूषं गदाचक्रधरदोभ्यांनरासिंहचतुर्भुजम् ॥ ४ ॥ कुंडीछत्रधरोद्दिर्वात्मनः परिकीर्तितः द्विदोर्द्धभुजः ॥ ५ ॥ क्षत्रांतकरणधोरमुद्रहन्परशुंकरे जामदग्न्यश्रकर्तव्येभृशरोषारुणेक्षणः ॥ ६ ॥ युवाप्रसन्नवदनः सिं
 हरकथेमहाबलः आजानुबाहुः कर्तव्यो रामोबाणधनुर्धरः मधुपात्रंचसीरंचवामदक्षिणयोः क्रमात् गदा
 मुशलवज्रंचहलारामः प्रकीर्तितः शंखचक्रगदांपञ्चदधानोनीलिमेघमः कृष्णः कमलपत्राक्षः कर्तव्यश्चतुर्भुजः
 द्विभुजोवापिकर्तव्यः पीतांबरविभूषितः शंखचक्रधरः श्यामोर्द्धभुजः कृष्णसङ्गकः ॥ ८ ॥ कषायवस्त्र
 सर्वातः रुक्मधंसंसकचोवरः पद्मासनस्थोर्द्धभुजो भ्यायीवधः प्रकीर्तितः खड्गोद्घातकरः कुब्जो-हयारु
 ढोमहाबलः भर्त्तुच्छन्देकरः कल्की द्विभुजः परिकीर्तितइति ॥ १० ॥ अस्याविधानंभविष्योत्तरे ॥ युधि
 थिरउवाच दशन्यांशुष्कपक्षरूपयासौप्रौष्ठपदेशुचिः स्नात्वाजलाशयेस्वच्छेपितुदेवादितर्पणं कृत्वाकुरुकुल
 श्रेष्ठशृहमागत्यमानवः शर्हीत्वाधान्यचूर्णस्यस्वहरतेप्रसातित्रयं क्रमेणपाचयेत्तनुपायसंघृतसंयुतं प्रथमे
 पूषकान्वर्पे द्वितीयेघृतपूषकान् तृतीयेपूषकसरश्चतुर्थेमोदकान्शुभान् सोहालकात्पंचमेवपष्टिवैखडवेष्टका
 न् सतमेष्टकोकरसामर्केपुष्पांस्तथाष्टमे नवमेकर्णवेषांश्चदशमेमडकान्शुभान् दद्यात्स्वपदशहरेर्दशवि
 प्रायदापेयत् क्रमेणभक्षयेद्दद्यायथेकविधिनानृप अर्घार्द्धविष्णवेदेव मर्धार्धं चद्विजातये ततोपरार्धमश्रीया
 द्रत्वारन्येजलाशये मंत्रेणनेत्रमेधार्हीहरेमभ्युक्षवारिणा मत्स्यकूर्मैवराहंचनरसिंहंत्रिविक्रमं रामंरामचक्रं
 चवौर्द्धंचैवसकलिक गतोस्मिशरणंदेवंहरिनारायणं विभु प्रणतोस्मिजगन्नाथंसमेविष्णुप्रसीदतु छिनत्तु
 वेष्णवीमायांभक्त्याप्रीतोजनार्दनः श्वेतार्द्रपंनेयत्तस्मात्तयात्मासन्निवेदितः अत्रहोमोर्मत्स्वयादिप्रतिमाः कृत्वा
 पुज्याः एवपः कुरुतेभक्त्याविधिनानेनुव्रत दशावारनामाद्यवत्स्वपुण्यफलंभूण श्रूयतेयस्त्विमालोके

मनुष्याणां दशशोः । तान्निनितिनसंदेहश्चक्रप्रहरणो विभुः । संसारसागरादघोरं रंसमुद्धरेत्पजगत्पतिः श्वेतद्वीपं
 नयत्प्राशुव्रतेनानतो धितः । कितस्य न भवेच्छोकपश्यतु भुजनादैनः । यदुर्लभं यदप्राप्यं मनसि युन्न गोचरं । तदप्यप्रा
 धितं ध्यातो ददाति मधुसूदनः । सोऽहं जनार्दनः । ब्राह्मः कालरूपधरोऽच्युतः । मर्त्यलोके स्वयं पार्थ भूभारोत्तारकारणात् । या
 स्त्राव्रतमिदं पार्थ चरिष्यति मयोदितं । सालक्ष्म्या च लघुकारयाः । त्रुभ्रमर्तुसमन्विता । मर्त्यलोके चिरं स्थित्वा विष्णुलोके
 महीयते । विष्णुलोकाद्द्रुल्लोकं ततो याति परांगतिं ये पूजयति पुरुषाः । पुरुषोत्तमस्य मरस्यादिकारुतदशमिपुद्गशावता
 रान् । मन्वेदशस्त्वपि दशसुसुखविहरत्येयांति यानमधि रस्यसुरारिलोकम् । इति भविष्येदशावतारदशमीव्रतम्
 भाद्रशुक्लकादशीपञ्चा । तदुक्तं । नारदीये । न भस्वैकदशशुक्लपञ्चास्यां समुपोऽप्ययै कृत्वा नित्यार्चनतः । अकटिदानम्
 याचरेत् । पूर्ववत्स्नापितायास्तु प्रतिमायाद्विजोत्तमः । समुत्सवाविधानेन नीत्वा तां सालिक्षाशये । कृत्वा चिरुपशेनात्तरु
 संपूजयति धिनाततः । श्रान्तीयमंडपे तस्मिन् पार्थेन च स्वपयेत् । ततः प्रभति द्वादशपरांगथाधैर्यवान् । संभोज्यवा
 द्वान्दव्यादक्षिणां च विसर्जयेत् । एवं यः कुरुते विप्रपञ्चाव्रतमनुत्तमं । भुक्तिमन्नामनुमूर्किलः । तेनाब्रह्मसंशयः । कटिदानं भग
 वतः । पार्थपरिवर्तने शय्यादानमिति पर्थः । अथ कथामविष्येत् । तत्र युधिष्ठिर उवाच । न भस्वस्यासितपक्षे किं नमैकादशी
 भवेत् । कथमस्वप्नसादेन केवाञ्च विधिरुतमः । कृष्ण उवाच । कथयामि महीपालः कथामाश्रयार्थकारिणी । कथ
 यामासयां ब्रह्मानारदाय महारमने । नारद उवाच । कथमस्वप्नसादेन चतुर्मुख नमोस्तुते । न भस्वशुक्लपक्षे तु किं ना
 मैकादशी भवेत् । एतदिच्छाम्यहं श्रोतुं विष्णोराराधनाय वै । ब्रह्मेवाच । वैष्णवोऽस्मिन्निश्रेष्ठसः । शृष्टं कविप्रिय
 नातः । परतरं लोकपवित्रं हरिकीर्तितं । पद्मानभति विरूपातानमभस्वैकादशीरसिता । हृषीकेशः । श्रीतपे स्यात्कर्तव्यं व्रतम्
 तमं । कथयामितवाग्निहं कथां गौराणिकीं शुभां । यस्य । श्रवणमात्रेण महत्प्राप्यं विनश्यति । सांघातानामराजिर्विष्वक्स्व

दंरातंभयः चभूधक्कवर्त्तसत्पःसत्पप्रतापवान् धर्मतःपालयामासप्रजाःपुत्रानिवौरसान्तस्यदेशेनदुर्भिक्षंन।ध
 योत्पापपस्तथा निरातकाःप्रजास्तस्यधनधान्यसमेधिताः नान्यायोपार्जितवित्तकोशोतस्यमहापतिः रथस्य
 मातंगपर्वतप्रजाधर्मपरायेणाः कामधेनुसगामूमिस्तरयराज्ञोमहीपते तस्यैवकुर्वतोराज्यंयवहुवर्षगणागताः अ
 धनदाधिरसंजातेविपाकेकिलकर्मणः वर्षद्वयतद्विषयेनववर्षवलाहकः तेनोद्विष्टाःप्रजास्तस्यवभूवुःक्षुधापादितः
 अथप्रजाःसमागन्परजानिमिदमब्रुवन् श्रोतव्यंतपशार्दूलप्रजानांवचनंवया आपोनाराद्वतिप्रोकापुराणेषुम
 हर्षाभिः अप्रतंभनावांस्तस्मज्जारायणइतिरुसृतः पर्जन्यरूपमगाविचद्वन्सर्वगतःस्थितः सएवकुरुतेदृष्टिम
 द्रंघवततःप्रजाःतदभावेननृपतिक्षयंगच्छंतिताःप्रजाःतथाकुरुनृपेष्टयोगक्षेमंयथाभवेत् राजोवाच सत्यमुकंभ
 यद्विस्तृतमिदयामिहितंवचः अत्रब्रह्मेतिपत्योक्तं सर्वमज्ञेप्रतिष्ठितं इत्येवंश्रूयतेलोकेपुराणेषुहविरतरे नृपा
 णामपचोरणप्रजानांपीडनभवेत् नाहंपश्याम्यपृकृत्यदोषंपश्चाद्विचारयन् तथापिपसाधावेत्यामिप्रजानांहितका
 म्यया इतिकृत्यामर्तिराजापरिमेयपरिच्छदा नमस्कृत्यविधातारंजगामगहनंवनं चचारमुनिमुस्तृपानामाश्र
 मांस्तपसाश्रितान् ददर्शाथतपस्तप्तमपिमांगिरसंनृपःतेजसाद्योतितदिशंद्वितीयमिवभास्कर तंदृष्ट्वाहर्षितो
 राजाप्रवर्तोर्यस्वचाहनात् नमश्चक्रेन्यपावृत्परजांजलिपुटोभवत् मुनिरुतमभिनवाथस्वरितवाचनपूर्वकंपप्र
 च्छकुशलंराज्येससस्वगेपुभूपतेः निवेदयित्वाकुशलप्रपच्छानामयंतृपःद्रस्तासोनोर्हताध्वं मुपविष्टस्वसाक्षिर्धो
 प्रत्युवाचमुनिराजापृष्टोस्त्रागमकारणं राजोवाच भगवन्धर्मविधिनाममपालयतोमहो अनाद्युष्टिःप्रवृत्तावै
 नाहैवदात्रकारणं संशयच्छेदनार्थापह्यागतोहंतवांतंके योगक्षेमविधानेनप्रजानांकुरुनिर्दृष्टिं अंगिर।उवाच
 यत्तुस्तृपुगंराजन्पुगानामुतंभंरुमर्तं अत्रधर्मपरालोकाधर्मस्याद्यचतुष्पदःआस्मिन्पुगेतपोयुकात्रास्रणाचेतरेजनाः

विपयेत वराजं द्रष्टुं पलोहितं पश्यति विकर्मकरणात् तस्य न र्पाति बलाहकः कुरुत स्य विधेयत्वेन दोषः प्रशान्त्यति

॥ राजोवाच नाहमेतं विधिया मितं पश्यतमना गतं धर्मोपदेशकपद्यप्यसर्गाविनाशानम् ॥ ऋषिरुवाच ॥

ततः शृणु न प्रश्नं कुरु त्वेकादशी व्रतं नभस्य स्यात्सिते पक्षे पञ्चानां भेति विश्रुता यस्या वा तं कुरु नृपसु प्रजः स पुरिच्छदः

इति वाक्यमप्ये श्रुत्वा राजा स्वग्रहमागतः तस्या व्रतप्रभावेण सुष्टुष्टिरे भवतु दा सर्वसिद्धि करि ह्ये पासर्वा पद्रवना

शिनो प्राप्ते भद्रपदे मासि पञ्चाव्रतमथाकरोत् प्रजाभिश्चापसर्वाभिश्चातुर्वर्ण्यसमन्वितः एवं व्रते कृते राजान्

प्रववर्ष बलाहक जले न प्रावृता भूमिरवसरस्य शालिनी इष्यो केशप्रसङ्गे न लोकाः सौर्यप्रपेदिरे एतस्मा

त्कारणा देवकर्तव्यं व्रतमुत्तम भुक्तिमुक्तिप्रदं वै बलोकानां मुखदायकं पठनाच्छ्रवणाद्वा जन्तु सर्वपापैः प्रमुच्यते इ

ति ब्रह्मांडपुराणे भाद्रशुक्ला पञ्चैकादशी व्रतमाहात्म्यकथा अस्या भवैकादशी श्रवणक्षत्रसंयुतायां विजयैकादशी

व्रतं तद्वत्कं मदनरत्ने हेमाद्रौ च भविष्योत्तरे ॥ श्रीकृष्ण उवाच इदं श्यारत्ने विधिः प्रोक्तः श्रवणेन पुधिष्ठिरस

र्वपापप्रशमनः सौर्यप्रमोक्षप्रदायकः एकादशी पदाशुक्ला श्रवणेन समन्विता विजया सातिथिः प्रोक्ता भक्तानां

विजयप्रदा श्रर्माष्टासर्वदेवस्य सर्वदा विजयातिथिः एष वै फाल्गुणमासि पुष्येण सहितान् प विजयाप्रोच्यते स

द्भिः कोटिकोटिगुणोत्तरा एषैव शुक्लपक्षैकादशी पुरा मशते एकादश्यां सोपवा सोरात्रौ संपूजयेद्वा रै सौवर्णे

रौ पपपविवादास्तत्र श्रमययी पिवा सौवर्णैवा मनकुट्यारत्नस्य चित्तस्यानुसारतः शुभाननधारयंत मक्षसूत्रंतथैव च शि

र्वाकमंडलुपरच्छत्रो यज्ञोपवीतवान् एवं क्षणसंपूर्णं वा मनपूजयेद्वा रं आछाद्य पात्रं वा सोमि रक्षतैः फलसमु

त्तं मार्गेण चर्मणा नापि भक्त्या वा शक्त्या पेक्षया तिलोदकेन संपूर्णं प्रस्थेन कुडवेन वा अलाभे यवगोधूमैः फलं मु

र्यपतिलैर्भवेत् पुष्पैर्गंधैः फलैर्धूपैः कालोत्थैरर्घ्यैश्च रं नानाविधैश्च नैवेद्यैर्भक्ष्यैर्भोज्यैर्गुण्डोदतैः - मित्रवत्तच्छत

गुणभक्त्या कोटिगुणोत्तरं पूजां प्रदानं प्रवक्ष्यामि तान् प्राणेष्वयुधिष्ठिरः । पदौभिरस्य युचनमोनमः कूर्मो यजानुनी
 वारहायनमोगुह्यं नृसिंहायेति नामभितः उत्तरं तु वामनायेति भुजौरामाय वै नमः । मुखं रामाय च नमः कृष्णाय च नमः
 शिरः सरस्यः कूर्मो वराहश्च नरसिंहो ध्यामनः रामो रामश्च कृष्णश्च चर्यामि नमोनम इत्यर्थं नमः । मधुपुष्प
 फले र्वन्यै नैवैधौ धिना र्वयेत् एवमभ्यर्च्य विधिवदेकादश्यां समञ्जकं । जागरितवकुर्वीत गीतवादि त्रिनिस्वनैः एवं
 सति यमं स्थित्वा प्रभाते विमले सति पूर्वोक्तविधिना तद्गर्ध्वये द्वाभनं हरिं प्रदद्याद्भिदुषे वक्षणे मंत्रतो नृपः । वा
 मनो बुद्धिदेदात्ताद्रव्यं शो वा मनः स्वयं वामनो स्थ्यप्रतिग्राहं वा मनो वै नुमस्कृतः ब्राह्मणो भिरिति मंत्रेण प्रतिगृह्णी
 तमन्विति वामनः प्रतिगृह्णीति ध्यामनो वैददति च वामनस्तारको भूम्या वामनाय नमोनम इति प्रतिग्रहः । ए
 वं दत्त्वा ततः आतर्भोजनं पृथक् पृथक् पूर्वदत्त्वा वामने भ्यः पश्चाद्भोजनं च स्वयं भूयो यथेच्छं याराजन्सर्वत्रैव विधिः
 रम्यतः एवं कृतव्रतं ब्रह्मभ्यर्च्य तद्विषये यमं यावत्कल्पशतं पूर्णमेकसप्ततिसंख्यया प्राप्य विष्णुपुराजन्क्रीड
 तैकालमक्षयं इहा गत्य भवेद्ब्रह्मा प्रातिपक्षक्षयं करः हस्त्यश्चरथ दानानां दाता भोक्ता विमलसरीः । रूपसौभाग्यसं
 पन्नो दीर्घायुर्नोति जामेव तु पुत्रपौत्रपरिवृतो जीवे शरदांशतं एषा व्युष्टिः समाख्याता एकादश्यामयं तव व्यु
 ष्टिः फलं पृथगेव समाख्याता द्वादशीं श्रवणा निवताः । उपोष्यैकादशीं पश्चाद्द्वादशीमप्युपेययेत् न चान्विधितो
 पः स्यादुभयोर्दिवतं हरिरिति इदं श्रवणद्वादशीव्रतमुत्तरदिने । विजयैकादशीव्रतं चैकादश्यामिव श्रवणपुकायां
 कार्यं श्रवणपुकेकादश्यावतरदिनेऽलभेदशर्मा विद्यायामपि श्रवणपुकेकादश्यामेव कार्यं दशम्येकादशीयुत्रेयेत
 इतश्च करणारथ्यवर्हिपुरणवचनात् विशेषस्तुद्वादशीनिर्णये ज्ञेयः एतत्पारणतुपरि हि श्रवणापेक्षया कर्तव्यं श्रवण
 स्याधिक्ये पारणनिषेधे सति श्रवणमतिवाह्यत्रयोदश्यामेव कर्तव्यं तिथिगृह्यै तुद्वादश्यावदुत्तरं पारणतुदर्हो कर्तव्यः

अथोदश्यांतनदोपोनविद्यते इत्येतत्प्रकरणेण ठितवन्ति ह्युराणवचनतः ॥ ॥ इति विजयैकादशीव्रतनिर्णयः

॥ अस्यां श्रवणैकादश्यामध्याह्नं वैभक्तवता रश्मिनिर्णयार्थं भव्योत्तरश्रीभागवतऽष्टमस्कंधऽष्टादशाध्यायतुवामनोत्पत्तिरुकासायथा श्रवणे श्रवणद्वादश्यामुहूर्तमिति प्रभुः सर्वनक्षत्रतारायाश्च कुरुत जन्म दक्षिणम् ॥ इदं श्यामं सवित्तातिष्ठन्मध्यदिनान्तेन पवित्रं यजमानमसाधोकायस्थानमविदुर्हरेः २ अस्याध्यायः श्रवणस्यैवं हेतनापि श्रवणशिशुभिर्जितिनक्षत्रतश्च श्रुत्युपदर्शितं अभिजिज्ञासन्नक्षत्रमपूरिष्टादुपानामधस्तच्छ्रेण्या इति एवं विधिर्येमुहूर्ते प्रादुर्भवैत्यर्थः यस्यां द्वादश्याहरेर्जन्मतस्तस्यामेव विदुः तदा च मध्यदिनगतः सवित्तातिष्ठत्सा च द्वादशी विजयानामेति प्रोक्तं यन्वयइति श्रीधरस्वामिनः अत्र कल्पभेदाद्व्यवस्थेति केन च वस्तुतस्तद्वादशीशब्देनैकादश्या एवाभिधानात् भविष्योत्तरभागवतयोर्नैवार्थसंगतिः ॥ सप्रवृत्ते पिरजसितया ऽप्यद्वादशीव्रतमित्यादिपुद्गादशीशब्देनैकादश्याद्वेनैकादश्या एव ग्रहोत्तरत्वात् अथात्र भविष्योत्तरेश्वामनपूजाप्रयोगः तत्रात्रातः ॥ स्नानादि त्विवर्त्यमध्याह्ने कलशस्थापनं कृत्वा तदुपरि श्रावकादिपरिमिततिलयवादिपूर्णे स्पर्शदिपात्रे सौवर्ण्यमनुनिधाय शुभाननं धारयतमित्यादि प्रकारेण ध्यात्वा वामनाय नम इत्यनेन पौरुषसूक्तेन चावाहनादिपुण्याजालिपद्वर्धतं पूजयित्वा मत्स्यादिनामभिः पादादिपूजाविधाय गंधादिनातमभ्यर्च्य द्धमक्षतफलयुक्तमध्वर्युहोत्वा नमस्ते पद्मनाभाय नमस्ते जलशायिने तुभ्यमध्वर्यप्रयच्छामि बालवामनरूपिण इत्यर्थं समर्प्य नमः कलकिलकपीतनिर्मलवा ससेमहाहवरे पुरस्कथय वृचकाय च क्रिणे इति स्तुत्वा पुण्याजालिदत्त्वा रात्रौ जागरणं विधाय व्रमते पुनः ॥ स पूज्यवामनो बुद्धिदत्तः पादिर्भजेण मूर्तिदयादिति पूजाविधिः ॥ अथाग्निपुराणे कविजयद्वादशीव्रतं ॥ भैरवेय उवाच विधानं

शुणुशर्लद्रयथादृष्टमनापिभिः यथोक्तैरनयमुक्त्यादेकादश्यामुपोषितः दंतकाष्ठविग्रहादौवाभयतोविजितेद्वि
 यः श्रवणद्वादशीमद्यसमुपोष्यजनार्दनं श्रवणित्वाविधानेनश्रहभोक्ष्येपरहनि नदीनांसंगमस्त्रात्वाह्यर्चये
 तत्रवाभने सौवर्णैरत्नसंयुक्तादशांगुलमुच्छ्रितं पीतवस्त्रै शुभैर्बध्नांगारेनद्रेणेनवे हिरण्यमेनपात्रेण श्र
 र्धपात्रंप्रकल्पयेत् दध्यक्षतफलैश्चैः समहिरण्यसदक्षिण नभस्तेपद्मनाभयनमस्तेजलशायिने तुभ्यम
 र्धप्रयच्छामिवालवामनरूपिणे नमः क्रमलर्कजलकर्पातनिर्मलवाससे महाहवरिपुस्कंधपृष्ठक्रायचक्रिणे
 नमशाङ्गासिंशखत्रजपाण्येवामनायच यज्ञभुक्फलदात्रे चवामनायनमोनमः देवे श्रयदेवाय सर्वसंभूतिकारि
 णे मत्स्यकुंभवराहापनरसिहरवरूपिणे रामरामत्रिरामायवामनायनमोनमः श्रीधरायनमस्तुभ्यनमस्ते
 गरुडध्वज चतुर्बाहोनमस्तेरतुनमस्तेपरणीधर संप्रभुदेवविधानेन नरः स्वकंदनादिभिः रात्रौजागरणकुटुर्ना
 द्पुरतोजलशायिनः ध्रुवाजलमयंरूपदेवदेवरूपचक्रिणः ब्रह्मांडमुदरेयस्यमहद्भूतैरधिष्ठितं मायाविवामनः
 श्रीमान्सोत्रायनुजगरपतिः एवसंपूज्यविधिनाद्वादश्यामुदधरेवे भूरेदेवहितपूर्वकसंप्रपूजयेत् वामनः प्रति
 यद्दणानुवामनोहंश्वदामिते वामनः सर्वतोभद्रद्विजायाथनिवेदयेत् जलधेनुंतथादद्याच्छत्रचैवतुष्टुकां सहि
 रण्यपानिवस्त्राणिधेनुंसवरसांतथा यार्कचिद्दीपतेदानंतदानंत्यायकल्पयते श्रवणद्वादशीयोरोसंपूज्यगरुडध्वजं
 दत्त्वादनांद्विजातिभ्योवियोगेपारण्यतः सिंहस्थतेतुमार्तदे श्रवणस्येतिशोचरे सोधेनुद्वादशीज्ञेयानरयाद्वाद
 पदादिते दशम्येकादशीपञ्चसानोपोष्याभवेत्तिथिः श्रवणेनतुसंपूज्यासाशुभासर्वकामदा इत्येपाकथितारा
 जन्द्वादशीश्रवणेनच कर्तव्यासाप्रयत्नेनहृदमुन्नफलप्रदा इयार्सिंहरूपचद्रेचवेनुद्वादशोज्ञेयासाद्वादश्यामेव
 कायर्वा श्रवणपूजैकादशीविजयैकादशी श्रवणादित्राद्वादशीश्रवणद्वादशी इत्यादिपुराणविजयैकादशीव्रतम्

अथ नृसिंहपरिचर्याकोविजयाव्रतानुष्ठानविधिः । विजयाव्रतसंगमेऽनुष्ठेयं नदीसंगमालामे माकं
 द्वयोपदिष्टार्थसंगमेऽनुष्ठेयं तथा च शालग्रामशिलावारितुलसीजलमेव च संगमेष्वद्वेतत्रविजयाव्रतमाचरे
 दित्युक्ते तत्रादौगुरुप्रणम्यसंकल्पंकुर्यात् । तत्रमंत्रः द्वादश्यातुतिराहारः स्थित्वाहमपरेहति भोक्ष्ये
 विविक्रमानंतराशरणमेवाच्यतेति । साष्टाङ्गशरामुखं सौवर्णद्वैकत्वा तावकलशोपरिवेषणपात्रपंचामृतस्त्रापि
 तं सवस्त्रेदमुपवेश्य सितचंदनेनानुलिप्य सितवस्त्रछत्रोपानहसमर्प्यवयवपूजांकुर्यात् गिरासिवासुदेवा
 पुनमः मुखे श्रीधराय नमः कंठे श्रीकृष्णाय नमः वक्षसि श्रीपतये नमः बावहोः सर्वास्त्रधारिणे नमः पादयोः
 सर्वस्मिन्नेनमः ततोविशेषार्घ्यं दद्यात् तत्रमंत्रः शंखचक्रगदापद्मसाष्टाङ्गशरपूजितं नृदह्यार्घ्यमयादत्तं
 साष्टाङ्गपाणेन मोऽस्तुते इति धूपद्वौ दत्त्वा धृतपक्वनेत्रं फलतांबूलदीपाने च समर्प्य जागरणं कृत्वा प्रभाते स्ना
 त्वा देव संपूज्य पुण्याजलिं दद्यात् तत्रमंत्रः नमस्ते अस्तु गोविंदं बुधश्रवणसंज्ञकं श्रीधरस्यक्षयं कृत्वा सर्व
 सौख्यप्रदो भवेति ततः सर्वमाचार्यार्घ्यं दत्त्वा पारणकुट्यादिति अस्म्यव्रतस्य बुधयोगोऽस्ति फलातिशयोऽवगंत
 व्योबुधश्रवणसंज्ञकेति मन्त्राजित्वा ॥ इति नृसिंहपरिचर्याकारः ॥ अत्र दध्योदनदानादिकं कार्त्तुं तच्च द्वा
 दशयामनुष्ठेयम् ॥ इति विजयैकादशीव्रतम् ॥ ॥ श्रीवैकलिकद्वादशीव्रतं वाराहे धरणीव्रते पु-
 नर्वासाज्जवाय तव द्वादपदे मासि शुक्लपक्षे तु द्वादशीं संकल्प्य विधिनो देवमर्चयेत् परमेश्वरं नमोऽस्तु कल्किने
 पादौ हृषीकेशाय वैकटिं मलेच्छप्रध्वंसनायो रूजगन्मूर्तं तथा देवं श्रीकंठयोतिवैकंठं खड्गपाणीति वैकटिं स्वना
 म्ना शंखचक्रविश्वमूर्तं तथा शिरः सितवस्त्रयुगच्छत्रं गंधपुष्पपेशोभितं कृत्वा प्रभाते विप्राय प्रदेयं शाल्ववित्तमे श्री
 यतां मे हर्षीकेश कल्किरूपेति मन्त्रतः । पूर्वैराजानि विशालोभूक्तं शीपुर्घ्या महाबलः द्वादशीं कृतवात्सोऽपि च कर्त्तव्यम्

वह यज्ञेश्वरविधेरिष्टापरां निर्वाणमाप्तवान् अथैतासां द्वादशीनां फलानां भेद उच्यते पूज्यते मत्स्वरूपेण सर्वज्ञ
 त्वमर्भाप्सुभिः स्वर्गशोद्धरणार्थाय कूर्मरूपीति पूज्यते नरसिंहस्वरूपेण सर्वपापभयातुरः वामनो मोहनाशा
 यो यो तां धंजमदग्निजः शूरशत्रुविनाशाय यजेद्वाश्वार्षिबुधः वलकृष्णौ यजेद्धोमान् पुत्रकामो न संशयः रूपकामो
 यजेद्बुद्धं कल्किं न शत्रुघातनं इति धरणीव्रतेषु कल्किद्वादशीव्रतम् ॥ अथात्रैवं कटिपरिवर्तनोत्सवः तथा च म
 विद्योत्तरे प्राप्ते माद्रपदे मासि एकदश्यां सितेऽहनि कटिदानं भवेद्विष्णोर्महापातकनाशनं कटिदानपार्श्वप
 रिवर्तनं रामार्चनचंद्रिकायां शयनोत्सववच्चैव देवनीखाजलाशये कटिदानोत्सवं कुर्वेद्व्रतिसंकरभ्यपूजयेत्
 देवदेवजगन्नाथयोगगम्यनिरजनं कटिदानकरोन्मयप्रसादप्रदेशुभे अनेन कटिपरिवात्तिं दाक्षिणां प्रकरप
 येत् महापूजांततः कृत्वा पूर्ववत्स्वग्रहं व्रजेत् इति निर्णयसिधौ तद्वादश्यां विष्णोः परिवर्तनकृत्यमुक्तं तच्च
 संभवायां विष्णुसंपूज्यप्रार्थयेत् मन्त्रतुतिथितरे वा सुदेवजगन्नाथप्राप्ते यद्वादशीतव पार्थ्वेन परिवर्तनस्य सुखं स्वपि
 हिकेशव इति माद्रपदशुक्लैकादशीकृत्यं ॥ अथ माद्रशुक्लद्वादशीकृत्यं तत्र पारश्वं श्रवणयोगरहिताया कुठ्या
 त् आभाकासितपक्षे पुंभ्रमश्रवणं रवतीं संगमैर्नैव भोक्तव्यं द्वादशद्वादशीहरेरिति दिवोदासोदाहृतवचनात् उभो
 तिनोर्वधे तु आभाकापौ सौऽपक्षे मंत्रां यश्च तिरौहिणीं संगमैर्नैव भोक्तव्यं द्वादशद्वादशीहरेरिति वायुपुराणोक्तैः पौषश
 क्लेकादश्याव्रतपारेऽरेहिणीद्वादशीयोगेऽपि पारश्वं निषेधकः तत्रैव कृत्यमुगादिव शादव्यवस्थाप्युक्ता महाभारते
 मंत्रैश्च यंतु क्लेशान् यजेतायारवतीं च यजेत् द्वापुरेरेहिणीं तथा च कलौ तैश्च वारं च यजेत् अत्र श्रवणद्वादशीयोगे
 पारश्वप्रत्यवाचापात्तिरुक्ता उपोष्यैकादश्यामोहात्पारश्वं श्रवणे यदि करोति हंतितत्पुण्यं द्वादशद्वादशीभयानिति
 रक्तदात्र्यः अस्वतंत्रेयव्रतप्रसवः मार्कण्डेयः विशेषेण महोपाख्यं श्रवणं धृतं यदि तिथिश्च यन्मोक्तं यद्वादशीलघवे

नर्हति इह यदा श्रवणद्वादर्शयोगाबहुत्वं तद्वा श्रवणक्षेत्रे धाविभज्य मध्यमविशति घटिका यो गंत्य का पारणकायं
 तदुक्तं विष्णुधर्मश्रुतं श्रममध्यपरिवर्तमोति सुसिप्रवोधिपरिवर्तनमेव ज्यमिति केचित्तु श्रवणक्षेत्रे वा विभज्य मध्यमपाठ
 द्वयं वर्जयित्वा पारणमाहुः अन्ये वा भाकावित्यतिमैत्राय पाद इत्यपि च निर्मूलमित्याहुः अत्रैव शकध्वजो रथापनमुत्त
 मपराकैः ॥ गोण ॥ द्वादश्यातु सिते पक्षमासि भाद्रपदे तथा ॥ शक्रमुत्थापयेद्वाजावैश्वश्रवणवाससे ब्रह्मपुराणे
 इंद्रो भाद्रपदे मासि पक्षे शुक्ले च विष्णुना ॥ नियुक्तः सर्वसस्यानिर्वहंश्चैव फलानि च ॥ दौर्धर्वावजहस्तश्च जनर
 न्पालयत्यपि तद्वा तानि सर्वाणि त्रयं पत्यखिलं जगत् तस्मात्स तत्र संपूज्यः सभा उर्ध्वश्रदिनेदिने स
 एः सापुषश्चैव सातु पात्रः सवाहनः पटमिति कृतो देवोरद्वापूज्यो विशेषतः भर्कैः फलैर्नैवेर्मूलैर्वस्त्रैश्चैव विशेषतः र
 मुद्धिरपार्चयेद्दिनां रतथारंगोपजीविनः पटमिति कृत इति पटमितीवाल्लिखित इति दिनेदिने इति वचनात्
 द्वादशीमारभ्य पावदवस्थानं प्रत्यहं पूज्यः ज्योतिःशास्त्रे द्वादशीतुपरित्यज्यति थावन्यत्र शास्त्रतः प्रकृज्जथापि
 तोहंति राजानं राष्ट्रमेव यशक्रमुत्थापयेद्वाजा उत्तरेण कदाचन श्रवणे वा धनिष्ठया न तु ऋक्षांतरेण नुविश्वमुत्थित
 मथिन्यां श्रवणेण मदैवते वा सवेतु धनिष्ठया निति शि शक्रं प्रवासयेदिति अत्रैव श्रीपतिसंहिता वचनम् हितापाठे
 तु कन्यापांशक्रमुत्थापयेथादि राज्ञो राजधंविनश्येत्तत्र जाधैव निषिद्धयते अथ तत्पूजा तत्रावाहनं मंत्रः एह्ये
 हिसर्वामरसिद्धसाधैरभिष्टतो वज्रधरामरेश समुत्थितस्त्वं श्रवणस्य पादे गृहाण पूजां भगवन्नमस्ते इत्यावाहनम्
 ऐरावतसमारुढो वज्रहस्तो महाबलः शतयज्ञाधिपो देव रत्नरमैर्नित्यं नमो नमः वज्रहस्तसुरारि ब्रह्मवहनेत्रपुंरंदर
 रक्षार्थं सर्वभूतानां पूजे यं प्रतिगृह्यतां इत्येतैर्भक्तैः संपूज्य प्रार्थयेत् नमस्ते देवदेवा शसहस्राक्षतमोरत्नत आ
 खंडलनमस्ते स्वरूपदेहि श्रियं स्थिरां इत्यदि विवसांतं त्रयहं संपूज्य विसर्जयेत् अष्टमं दिने भरण्यां विसर्जनं राज

मातं डे याम्येततो देवपतेर्निशायां विसर्जनं शांति करं नृपाणां विसर्जने तु न्यासो को भव्य भावसुरासुराणां पुरंद
 रशतक्रानो उपहारं ग्रहैर्वैनमहेद्रातिगम्यतां अयमष्टमहानिभरणयोमेव विसर्जनीयः तदुक्तराजमातं
 डे अंनकस्यादिमध्यानयदित्यादष्टमेहानि शकं विसर्जयेत्तत्र नो विधिश्चाष्टमोपरि पातयेदष्टमे चाहि लोका
 लंतदतिके निशायां सर्वसत्त्वानां करोति कुशलं भुवि नमस्तु दिनेष्टो राजाशक्रो भयप्रदः ततो नादृशमायां
 निशेमुतो नृपातयेत् नवभारपरतः शक मत्करयानुरोधतः यो रथतिवज्रगार्णेतेषां प्राप्रविनश्यति अं
 तकांतयमदैवतस्य भरणि नशत्रस्य सुस निशावसाते अत्रासावष्टमनिशावसाने भरणयुग्मस्य तन्मन्त्रं नश्यतदंतस्य
 बालाभे शक्रविसर्जनं तदपितदलभेत देवाश्चिन्वा मपि तद्विसर्जनं अत्र भौमशानिवारवर्धयै विसर्जनमुक्तं त
 थाव सौरभूमिजयोर्वारसूतके सृष्टकोपिवा भूमिपालादिकोत्पातेशक्रं नैव प्रवासयेत् इयमेव श्रवणद्वारादंशी
 नारदीये नमस्य शुक्लद्वारादंशी त्रतीसं पूज्यवाभनं तदभे भोजयेद्द्विप्रान् पूज्य सैर्द्वारादंशीतिथौ सौवर्णादक्षिणां
 त्वा विष्णुप्रीतिकरो भवेत् अत्रोपवासादिकं महाफलमित्युक्तं हेमाद्रौ भविष्योत्तरे मासि भाद्रपदे शुक्लद्वारादं
 शी श्रवणान्विता सर्वपापहरा पुण्ड्रादष्टमे महाफलेति शुक्लद्वारां श्रवणभावे कृष्णद्वारादंशी स
 त्वे सर्वग्राह्या तदुक्तेनाध्वर्यो शुक्लवायुदेवा कृष्णद्वारादंशी श्रवणान्विता ॥ तस्याभेवोपवासश्च त्रयोदश्यां
 तु पारणमिति एतच्च वचनश्रवणमुक्तद्वारादंशी सामान्या मिश्राय ॥ भाद्रपदशुक्लद्वारादंशी निषेन श्रवणयोगस्य सा
 भवात् तत्रैकादशपांदादंशी श्रमणयोगे सेवे पुण्या एकदंशी द्विदंशी त्रिदंशी श्रवणमापितृत्वेत् तद्विष्णुशृंगलनामवि
 ष्णुसायुज्यकृद्वेदिति षण्णमर्कः यदा द्विह्रस्त्रेपि श्रवणद्वारादंश्यो गस्तदाप्येकादंशी योगस्य प्रशस्तत्वात्तद्युक्ता
 यामिहोपवासादिकं नैव तदुक्तेमदनरत्नेनात्स्ये द्वादशी श्रवणरष्टम्येवैकादशीयादि स एव कृष्णयोगो

विष्णुशुखलसंज्ञितः तस्मिन्नेषां व्यवविधिवन्नरः संक्षीणकलमपः प्राप्नोति त्वन्तमोसिद्धिपुनराद्यत्रिजितमिति यदाव-
कस्मिन्नहोरात्रे श्रवणमकादशोऽष्टबाह्यादशोऽष्टशः । नदीफलं विषयं मुक्तं नारदीये-संस्पृश्यैकादशोऽरान्नाद-
शयिदिस्संस्पृशेत् श्रवणोऽवतिपांश्च ब्रह्महत्यापहति इति अस्मिन्नुविष्णुशुखलयोऽग्रेकादशपुत्रासंश्रुतं
एषानुष्ठेयैकैवैवद्विरेषाभावाच्च श्रवणैकादश्याः श्रवणैषां नामावपि तदिनावच्छेदेन श्रेयसादादशोऽग्रेकाद-
विष्णुशुखलमिति हेमोद्विमतं निर्णयामृतं श्रवणस्यैकादशाहोदशोभ्यां यत्र श्रेयविविष्णुशुखलं नान्यथेति श्रवणेदया
दुदयपथैताऽस्तमयपथैतांवा मनश्च यो गच्छतर्ह्यदशोऽवतिपांस्तैः । मांस्त्रिभद्रपद इति भविष्योत्तरवाक्यात् । तत्राथ
मदनरत्नादिपुस्त्रयत्प श्रवणयोगेऽपि संपूर्णपुण्यतमं भवति त्वयैकादशोऽवतिपांस्तैः । मांस्त्रिभद्रपद इति भविष्योत्तरवाक्यात् । तत्राथ
नस्युक्ता तावत्पयप्रशंस्यत इति मत्स्यपुराणं । तं निर्णयसिधौ हेमोद्विमतं यत्र यदातिशयं न संयुज्यते वा विधिकलाम्ना-
शमपि श्रवणैर्भवति तदापि पूर्वैर्व्युक्तैः प्रकृत्य त्रिधिनक्षत्रयोर्ध्यायोगेन श्रेयं न संयुज्यते वा विधिकलाम्ना-
ह्यष्टयामिक इति तर्ह्येव वचनात् । दिवादासिधौ तत्रैः प्रथमयामे श्रवणयोगे पूर्वोऽन्यथात्तरात्रैः प्रथमयामिद्विवेच्यं
एव हि वासरैः तदा पूर्वामुपवसत्स्यत भवति पराणमिद्व्युक्तेरिति द्वेदं तु न भूलं त्वं पूर्वविरोधो दुर्मेदस्य मतिनिर्णयसिधौ
दाक्षितस्त्वतिकैरनुभवे स मूलमेव मदनरत्ने निर्णयसिधौ । प्रतापमसिद्धे च श्रुतं । यस्मिन्दिने उदयकालेन श्र-
वणदादशीयागरतस्मिन्दिने श्रवणदादशीयात्रतस्य विधायकं भुदयं व्यापिनीयाहं । श्रवणदादशीयात्रत इति तर्ह्येव
यवचनं यत्र स्मृत्यर्थसारे उदयं व्यापिनीयाहं । तदादश्याधिकदादशीयापरदिने पूर्वोदयकालिक श्रवणयोगो-
वति । पूर्वदिने उदयकालव्यतिरेककालिक श्रवणयोगवता । तदिने रात्रिहोत्रं येषु परदिने पूर्वोदयकालिक श्रवणयोगो-
श्रवणयोगस्तदा । पूर्वायाह्या बहुतरकभकालव्यापित्वात् यदिति श्रवणं न संभवति । तद्वत्तदादश्याः ।

तदा श्रवणद्वादशीव्रतमेकादशीव्रतमेकादश्यामापिकर्तव्यं तदुक्तं यदा न प्राप्यते ऋक्षद्वादश्यां विष्णुर्वक्तुं एका-
 दशीततोपोष्यापापघ्नी श्रवणान्विता उभयोर्देवताविष्णुः पुराणेषु तन्मः विभेदेनैव कर्तव्यो विभेदात्पतितो मरुद्भि-
 विष्णुपुराणं यः काश्चित्तिथयः प्रोक्ताः पुण्यनक्षत्रयोगतः तन्मिचतद्वर्तकुर्याच्छ्रवणद्वादशीं विनैति श्रवणद्वादशी-
 व्रतश्रवणान्विताया मेकादश्यामापिकर्तव्यम् नतु श्रवणरहितोर्वाद्वादश्याभिवेति नियम इत्यर्थः श्रवणमुत शुद्धैकाद-
 श्याञ्जलभित्तुदशमीविद्यापिश्रवणयुताया ह्या तथा च बृहद्पुराणे दशम्येकादशीयजमार्तोपोष्याभवेतिथिः श्रवणे
 नतु संयुक्तसोपोष्या सर्वकामदेति एतावान्तु विशेषः श्रवणींकादश्यां वा मनानावतारः कृष्णपूजा च श्रवणद्वादश्यां
 जनार्दनपूजाविधिस्त्वेकएव हरिभक्तिविलसेऽयं विशेषः तथा च कारिका एकदश्यामुपवसेत् प्रादुर्भूतो हि म-
 नवान्द्वादश्यानिव वामनः तथा च मत्स्यपुराणे उयोष्यैकादशीं पूर्वद्वादश्यां पूजयेद्धरिमिति श्रुतेन यदि लभ्येत मध्या-
 न्हेद्वादशीतदा द्वादशीमध्य एवाचौ वामनस्तर्ह्यसूरिभिः प्रदात्त्वैकादशी शुद्धाद्वादशी श्रवणान्विता तदा तु समर्थ-
 नेोपवासद्वयविधायत्रयोदश्यां पारः कर्तव्यं तदुक्तमविद्योत्तरे एकादशीमध्यपोषयेत् न चात्र विधिलोपः स्य दुर्भयो-
 र्देवतहरिरिति पारणमंतरेणैकादशीव्रतसमाप्तिरूपविधिलेपो न स्यादित्यर्थः यत्तु विष्णुधर्म पारणांतं व्रतं ज्ञेयं व्र-
 तं तद्विधेयमोजनम् अस्मात्सर्वव्रतपूर्वैर्नैव कुर्याद्व्रतांतरमिति तदेव दण्डव्रतविषयं नारदीयपुराणे द्वादश्यामुपवा-
 सेऽत्र योदश्यांतु पारण निषिद्धमपि कर्तव्यमित्याज्ञापारमीश्वरीति मार्कण्डेयोप्येवं निर्णयं
 सिषी श्रवणगोडाः शृणुराजन्परं काम्यं श्रवणद्वादशीव्रतमिति स्पृष्टश्री पूर्ववचनात् काम्यमेवेदम् तेनाशकं
 स्यनिरपेकमादशीव्रतमेवेति मन्यते द्वादश्यामुपवासेन शुद्धात्सामान्यपसर्वशः चक्रवर्त्तिवमतुलं संप्राप्नोत्युत्तमा-
 श्रयभिती गोडानि च धर्मा कंडेयोक्तेश्चेति कालत्रयविवेचने एताश्चाष्टौ द्वादश्याः काम्या एवेति निरुपव्रतमाणा

भावात् फलश्रवणञ्च यत् नकरिष्यतिपेलोकेद्वादशयोष्टैर्ममाज्ञया । तेषांयमपुरेवासोयावदाभूतसंज्ञवमित्या
 दीनिपक्षपुराणस्थवचनानीति केनाचिद्विहितानि । तान्यपि वैष्णवग्रन्थेष्वप्यदर्शनादतदरणीयान्येव कौस्तुभे
 इदंचव्रतंनिरयंकाम्यं उपवासमकत्वात् नरेनरकमुच्छतीति । श्रवणद्वादशीप्रकरणे वामनपुराण । वचनमिति
 तत्रमूलंमुद्रं कृत्परत्नावत्प्राप्तुं श्रवतकाम्यंनिरयमिति केचिदित्युक्तं यस्त्नपवासद्वयासमर्थोयावर्जिवं स्वीक
 रोत्येकादशीव्रतवसत्वेकादश्यामुष्यश्रवणद्वादश्याविष्णुसंपूज्यदभ्योदनदानादिकं कृत्वापारणं कुर्यात् - तदु
 क्तमत्स्यपुराणे द्वादश्यांशुक्लपक्षे तु नक्षत्रं श्रवणं यदिति । उपोष्यैकादशीतत्रद्वादश्यापूजयेद्धरिं । श्रमयाथैः का
 लतत्त्वविवेचने हरिपूजामेव कुर्यान्न तूपवासमित्यर्थः । उपवासकरणे तदंगहरिपूजायाः । प्राप्तत्वादिव्रतद्विधि
 र्वैयर्थ्यादिति उपवासद्वयासमर्थो नार्थक्यैकादशीव्रतेन काम्यं नित्यस्य वाधकमिति न्यायेन श्रवणद्वादश्यामेवो
 पवासः कर्तव्यः तदुक्तनारदीयपुराणे उपोष्यद्वादशीपुण्यावैष्णवर्क्षेण संयुतां एकादश्युद्धवंपुण्यनरः प्राप्नोत्य
 संशयम् वाजिप्रेयेयथायज्ञैर्कर्महीनोपि दीक्षितः सर्वफलमवाप्नोति ह्यज्ञातोऽप्यहुतोऽपि सन्निति । एवमेकादशीभुक्त्वा
 द्वादशीसमुपोषणात् पूर्ववासरजपुण्यसर्वप्राप्तोत्यसंशयमिति - - निर्णयस्ति यात्रापि वासनपुराणे एकाद
 श्यां नरो भुक्त्वा द्वादश्यां समुपोषणात् व्रतद्वयकृतपुण्यसर्वप्राप्तोत्यसंशयमिति दिवोदासीयेभविष्यपुराणे उप
 पवासद्वयं कर्तुं न शक्नोति नरो यदि प्रथमैर्हिल्लाहारिनिराहारोपरेहनीति उपमयदिने श्रवणाभावे तु एकादश्या
 मुपोष्यद्वादश्यां वामनोत्सवं कुर्यात् श्रवणं यागाभावे कवलद्वादश्याव्रतविधानाभावात् तथा हरिभक्तिविलासी
 कारिका दिनद्वयेपि श्रवणभावे तद्योगेहान्नितः - एकादश्यामुपोष्यैवद्वादश्यां वामनं येनैत- पारणेतुभयं तं
 मुरुषः तदुक्तस्कंदपुराणे तिथि नक्षत्रानियमेति धिभतिचपाराणं श्रुतोऽन्मन्त्राप्रारणान्न व्रतक्षेपमवाप्नुयात्

तदा श्रवणद्वादशीव्रतमेकादशीव्रतमेकादश्यामापिकर्तव्यं तदुक्तं यद्वा नभ्याभ्यतश्चक्षुःकादश्यावप्यवकाचत् । एका
 दशाततोपाध्यापपद्मश्रवणान्विता उभयोर्देवताविष्णुः पूराणपुरुषोत्तमः विभेदेनैवकर्तव्यो विभेदार्पणतितोमरुद्वति
 विष्णुपुराणं यिः काश्चित्तिथयः प्रोक्ताः पुण्यनक्षत्रयोगतः । तस्मिन्व्रतं कुर्याच्छ्रवणद्वादशीं विनोति । श्रवणद्वादशी
 व्रतश्रवणान्विताया मेकादश्यामापिकर्तव्यम् नतु श्रवणरहितं यद्वादश्यामेवेति नियम इत्यर्थः । श्रवणयुतं शुद्धैकाद
 श्याञ्जलभेददश्यामापि विद्यापि श्रवणं युतमाह्ला तया चानिहं पुराणे दशम्येकादशीयवसार्तोपाध्यामवेतिथिः श्रवणे
 नतुसंयुक्तोपाध्यासर्वकामदेति एतावास्तु विशेषः श्रवणैकादश्यावामनावतारः कृष्णमूर्त्ता च श्रवणद्वादश्यां
 जनार्दनपूजाविधिरुक् एव हरिभक्तिविलसेऽयं विशेषः । तथाचकारिका । एकादश्यामुपवसेत् प्रादुर्भूतो हिम
 गयान्द्वादश्यामेव वामनः तथाचमत्स्यपुराणे उपोष्यैकादशीपूर्वद्वादश्यां पूजयेद्धरिर्निति श्रुतीनयादित्यभ्येतमभ्य
 न्हेद्वादशीतदा द्वादशीमभ्य एवाचौ वामनस्तर्हिसूरिभिः यद्वादशैकादशी शुद्धाद्वादशीश्रवणान्विता । तदा तु समं
 नोपवासद्वयविधायत्रयोदश्यां पारम्पर्यकर्तव्यं तदुक्तं भविष्योत्तरे । एकादशीमप्युपोषयेत् नचात्रविधिलोभः स्यदुभयं
 देवतहरिरिति पारणमन्तरेणैकादशीव्रतसमाप्तिरुपविधिलोपोनस्यादित्यर्थः यत्तु विष्णुधर्म पारणतं व्रतं शैषं
 ततो विप्रभोजनम् अस्मत्तत्तव्रते पूर्वैर्नैव कुर्याद्व्रतं तस्मिन्व्रते देवदन्त्यव्रतविषयं । नारदीयपुराणे द्वादश्यामुपवा
 सोऽत्रयोदश्यां तु पारणं निषिद्धमपिकर्तव्यमित्याज्ञापारमीश्वरीति । माकैद्वेयोप्येवं निर्णय
 सिधौ श्रवणौघाः शृणुराजन्परं काम्यं श्रवणद्वादशीव्रताभितिरुल्लशीर्पवचनात् । काम्यमेवेदम् तेनाशक्तं
 स्यनिरुपमेकादशीव्रतमेवेति मन्यते द्वादशीमुपवसेत्तु शुद्धात्मा नृपसर्वशः चक्रवर्तिस्त्वमतुल्यसंप्राप्तोत्तमां
 त्रिप्रभितिवोढानिवेधमाकैद्वेयोक्तेश्चेति कालतत्त्वविवेचने एताभ्यां द्वादश्याः काम्या एवेति नित्यं न्यग्रमाणा

भावात् फलश्रवणञ्च यत् न करिष्यति येलोके द्वादशयोह्ये ममाज्ञायाः तेषां प्रमपुरे वा सोया वा दाभूत संस्रवाभित्या
 दीनि पद्मपुराणस्य वचनानि किं न चिच्छितानि तान् यपि वैष्णवग्रन्थेष्वप्यदर्शनादतादरणीयान्येव कौरुभु
 इदं च व्रतं नित्यं काम्यं उपवासमकृत्वा तु नरो न रकमृच्छतीति श्रवणद्वादशीप्रकरणे वामनपुराणे वचनादिति
 तत्र मूलं सूर्यं कृत्स्नरत्नावल्यात् अत्र व्रतकाम्यं नित्यमिति केचिदित्युक्तं यस्तूपवाससद्वयसमर्थो यावज्जीवं स्वर्ग
 रोत्वेकादशी व्रतचसत्वेकादश्यामुपोष्य श्रवणद्वादश्याविष्टुं संपूज्य दध्योदनदानादिकं कृत्वा पारणं कुर्यात् तदु
 कं मत्स्यपुराणे द्वादश्यां शुक्लपक्षे तु नक्षत्रं श्रवणं यदि उपोष्येकादशीं तत्र द्वादश्यां पूजयेद्दरिं अरयाधेः का
 लतत्त्वविवेचने हरिपूजाभेव कुर्यान्न तूपवासमित्यर्थः उपवासकरणे तदंगं हरिपूजायाः प्रासत्वा देवताद्विधि
 वैषय्यादिति उपवाससद्वयासमर्थेन स्वीकृतैकादशी व्रतेन काम्यं नित्यस्य बाधकमिति न्यायेन श्रवणद्वादश्याभवे
 पवासः कर्तव्यः तदुक्तं नारदीयपुराणे उपोष्य द्वादशीं पूज्या वैष्णवर्क्षेण संयुता एकदश्यां द्वादश्यां प्रोक्त्य
 संशयम् वाजिपेय्यथायज्ञे कर्महीनोऽपि दीक्षितः सर्वफलमवाप्नोति ह्यज्ञातोऽप्यहुतोऽपि सन्निति एवमेकादशीं मुक्ता
 द्वादशीं समुपोषणात् पूर्ववासरजपूज्यसर्वप्राप्नोत्यसंशयमिति निर्णयसिधावपि वामनपुराणे एकाद
 श्यां नरो मुक्ताद्वादश्यां समुपोषणात् व्रतद्वयकृतपूज्यसर्वप्राप्नोत्यसंशयमिति दिवोदासीये भविष्यपुराणे उ
 पवाससद्वयं कर्तुं न शक्नोति नरो यदि प्रथमं ह्येकलाहारी निराहारो परेह नीति उभयदिने श्रवणाभावे तु एकादश्या
 मुपोष्य द्वादश्यां वामनोत्सवं कुर्यात् श्रवणं यागाभावे केवलद्वादश्या व्रतविधानाभावात् तथा हरिभक्तिविलासी
 कारिका दिनद्वयेऽपि श्रवणाभावे तद्योगहानितः एकादश्यामुपोष्यैव द्वादश्यां वामनं यजेत् पारणेतु भयंते
 मुरुयः तदुक्तं स्कंदपुराणे तिष्ठिनश्च नित्यमेति धिमांते च पारणं अतोऽन्यथा प्रारणं व्रतसंगमवाप्त्या त

उभयतां लाभे एकतरतिवापारणं कुर्यात् । तदुक्ते । हेमाद्रौ भट्टनरत्ने । 'जारदौ यपुराण' । तांश्च नक्षत्रसमयाग
 लुपुवत्सोऽयदा भवेत् । पारणं तु न कर्तव्यं यावन्नैकस्य संक्षय इति । इयं युं धवारतिप्रशस्ता । श्रवणद्वादशी यो न यु
 वारोऽयदा भवेत् । अर्धतमहर्षीनामद्वादशी सा प्रकीर्तिततिवर्णुवर्भातरी यवचनात् । भाद्रपदे सा षष्ठ्युत्तरं फलं द
 तथा चरुदपुराणे । 'मासि भाद्रपदे शुक्लद्वादशी श्रवणा निवर्ता' । महर्षी दशधा ज्ञेयाऽष्टमहाफलान् । युव श्रवण
 सप्तम्युक्ता यावैवद्वादशी भवेत् । अर्धतमहर्षी तत्संयादं तं भवति चाक्षयमिति । अत्र चरुदपुराणवत् । भाद्रपदे वैवर्ष
 पुराणे । युव श्रवणं सप्तम्युक्ता विजया संगमं तदा । वारिधानां प्रदाया स्यादं द्युदोनसमन्वितं । अत्र यो नौ न जायेत मूज
 विर्नां धवामनं । वंशं संपुद्गनस्तेन मुक्तापितृकृणादसौ । अत्र तीर्थस्नानादिकं मनंतं फलं भवति । तदुक्तं विष्णु
 मंत्रे । भाद्रपदशुक्लपक्षे तु नक्षत्रे श्रवणं यादि । तत्संयादौ तीर्थं यत्स्यात् न तदं न त फलं भवेत् । देवता पूजना विप्रभोजनं हव
 नंतथा । एकजप्यात्सहस्रं सप्तपत्स्य फलं भवेत् । द्वात्रिंशमहर्षी दलुपवासहस्रगुणितं भवेदिति । अत्र सप्तमं युवयोगे
 सप्तमस्तान्मुक्तं कैले । अत्र परंतु सत्संयोगे गंगारुणसंगमः । श्रवणद्वादशी ये शिवयवारीयदा भवेत् । तदा तस्मि
 न्नरः क्षात्रा गोसहस्रा फलं लभेदिति । आह्वकरोति पुरस्ततः तस्मिन् मुक्तं लियशस्विनि । तत्तारयेत्स पितृभस्वर्षी विष्णु
 लोकं संगच्छति । अत्र यत्रापि । नदीनां संगमे स्नानं मुक्तं विष्णुवर्मोत्तरं । श्रवणद्वादशी योगे मूजयित्वा ज्ञानं दर्शनं द
 नं दत्त्वा च विष्णुभ्यः सौमित्रा सोर्जितं द्विगुणं । पुण्ये पुस्तनं राजन् नदीर्तां संगमेषु चर्गंगा सरं यो धौगायाः शोणस्य च सम
 गमे । इक्षुं मुल्याश्च गंगायाः संगे गायमनयो रस्तथा । ओम तपः श्वसरयथा श्रुको शिष्या गण्डकागमे । विपाशया देवद्व
 यज्ञयोर्मथ प्रपद्यते । विपाशा च तथा योग्यं यज्ञयाति शतद्वह । इरावती तथा योग्यं यज्ञयाति विषासिं युना । चंद्रमगात् तथा योग
 तीर्त्वा यत्र सप्तमगात् । चंद्रमगात् यत्र याति विरस्ताथाः सप्तमगात् । महर्षी संधु श्रुसंयोगे । यज्ञयाति विरस्तया । विष्णु

लोकंप्रापयति पावदाभूतसहस्रं राजसूयादिभिर्धैर्यैः फलं समवाच्यते अथ ह्यदशी प्राप्य तत्फलं लभते नर इति
 ॥ अथ विष्णुधर्मोत्तरे अथ ह्यदशी विधानम् राम उवाच उपयासासमर्थानां किंचिदेकमुपैषितं महाफलं महादेव त
 नम आचक्ष्वष्टच्छतः शंकर उवाच वाराम अथ णोपेता द्वादशी महती तु सा तस्यामुपोपतः स्नातः पूजयित्वा जनार्दनं प्राप्नो
 त्यप्यनन्दमर्ज्ञो द्वादश द्वादशी फलं दध्यैः दनयुतं तस्यां जलपूर्णं घटं तथा वस्त्रेण धेति टं दत्त्वा छत्रोपासनं हेमवच
 नदुर्गतिमवाप्नोति गतिमश्रयां चर्चयेदति अक्षयं स्थानमाप्नोति नात्र कार्द्व्यो विचारणा अथ ह्यदशी यो गोबुधवारो भवेद्य
 दि अक्षयं तमहतीनां मद्वादशी सा प्रकीर्तिता स्नानं जप्यं तथा दानं होम आढं सुरार्चन सर्वमक्षयम् अपोतितस्यां भृगुकुलो
 द्दहतीरि मन्दिने तथा रातोपत्रकचनसंगमे सर्पगास्नानं राम फलं प्राप्नोत्यसंशयं अथ णोसंगमाः सर्वे परपुष्टिप्र
 दाः सदा विशेषाद् द्वादशी युक्ते बुधयुक्ते विशेषतः नयैव द्वादशी प्रोक्तो सर्वकामफलप्रदा ॥ इति विष्णुधर्मोत्तरोक्त
 अथ ह्यदशी ॥ अथ भविष्योत्तरोक्ता अथ ह्यदशी कथा ॥ युधिष्ठिर उवाच उपवासासमर्थानां सदैव पुरुषा
 तम एकाया द्वादशीं पूज्या तं वदस्व ममानप श्रीकृष्ण उवाच मास्मिन्नाद्रपदे शुक्ला द्वादशी अथ णान्विता सर्वका
 मप्रदा पुण्या उपवासे मह फला संगमे सरितां स्नात्वा द्वादश्यां समुपोषितः समग्रं फलमाप्नोति द्वादश द्वादशी भि
 वुध अथ ण संयुक्तैश्च वेद् द्वादशी भवेत् अतीव महती तस्यां सर्वकृतमिहाक्षयं द्वादशी अथ णोपेता यदा भवति भारत
 संगमे सरितां स्नात्वा गंगादिस्नानज फलं सोपवासाः समाप्नोति नात्र कार्द्व्यो विचारणा जलपूर्णं तथा कुम्भं स्थापयित्वा
 विचक्षणः पंचरत्नसमोपेतं सोपवातं सुपूजितं तस्या रक्षकं सुघटितं रथापयित्वा जनादंनं स्वशक्त्या स्वर्णघटि
 तं शंखशार्ङ्गं विभूषितं स्नापयित्वा विधानेनासितं च दानं चर्चयेत् सितवस्त्रयुगच्छत्रवस्त्रोपातद्युगान्वितं उर्वानमो
 दासु देवाय शिरः स पूजयेत्ततः श्रीधराय मुखं तद्द्वैकुण्ठं यदशौ नमः श्रीपतये वक्रं मुजो सर्वास्त्रधारिणे व्यापकाय न

मःकुक्षीं केशवायोदरनमः ॥ लोक्प्रजनकायेतिभेदुत्सपूजेयद्वरिःसर्वाधिपतयेज्येपादौसर्वारमनेनम ॥ अनेनवि
धिना राजन्पुण्यैर्धूपैःसमर्चयेत्ततस्तस्याग्रतोदेवनेवेद्यवृत्तपाचितं ॥ मोदकांश्चनवाकुम्भान्दद्याच्छतशोविचक्षणः
एवंसंपूज्यगोविंदंकुक्ष्याज्जागरणतिशि ॥ प्रभातेविमलेस्त्रात्वासंपूज्यगण्डध्वजं ॥ पुष्पधूपदिनैवेद्यैःफलैर्वस्त्रैःसुशो
भनैः ॥ पुष्पांजलिं ततोदत्त्वाभञ्जयेत्तमुदीरयेत् ॥ नमोनमस्तेगोविंदबुधश्रवणसंज्ञक ॥ अघोषसंश्रवकृत्वासर्वसौ
रूपप्रदोभव ॥ अन्तरं ब्राह्मणे तं वेद वेदांगपारगं ॥ पुराणज्ञो विशेषेण विधिवत्संप्रदापयेत् ॥ प्रीयतां देव देवेशो मम संकष्टना
शनः ॥ अनेन विधिना राजन् न चार्त्तरि न रोत्तमः ॥ सर्वानिवर्तयेत्सम्यगेकमकरतोपि सन् ॥ अत्रार्घ्यदानं भक्तिवद्भेदे
शंखचक्रगदापद्मशरशाङ्गविभूषितं ॥ गृह्णाध्वर्मया दत्तं शाङ्गपाणेन मोरनुते ॥ इति भविष्योत्तरके श्रवणद्वादशी
व्रतम् ॥ ॥ अथ वामनपुराणोक्ता श्रवणद्वादशी कथा ॥ ॥ पुलस्त्य उवाच ॥ श्रूयतां कथयिष्यामि कथां पापप्र
णाशिनीं ॥ पुरात्रेता युगस्य दौषथावृत्ततपोधन ॥ मद्रदेश इति ख्यातो देशो वै ब्रह्मणः ॥ सुत ॥ शाकलं नगरं तत्र स्यात्
तं स्थानीयमुत्तमं ॥ तत्र विपणिदृष्टिस्थः ॥ सुधर्माख्यो भवद्वाणिकः ॥ धनाढ्यो गुणवान्भोगी नानाशास्त्रविहारदः ॥ स चै
कदा निजा द्वाष्टारस्वराष्ट्रं गंतुमुद्यतः ॥ सार्धं नमहतयुको नानाविपणिपण्यवान् ॥ गच्छतः पथितस्याथ मरुभूमौ
कलिप्रिय ॥ अभवद्दस्युतो रपन्नो ह्यवस्कंदोतिदुः सहः ॥ ततः सह तसर्वस्वो वाणिगदुः खसमन्वितः ॥ असहायो म
रुतो स्मिंश्च यो नमस्तवदशी ॥ चरता तदरण्यं वै दुःखाकलिनाना रदश्चारमा इव यमो दृक्षो मरावासादितः ॥ शुभः तं
मृगैः पक्षिभिश्च वही न दृष्ट्वा शर्मितः ॥ क्षांतः क्षुत्तृपूरितात्मा तस्याधः समुपाविशत् ॥ सुप्तश्चापि सुविश्रांतो
मध्याह्ने च स द्रिपतः ॥ समपश्यत्तथा यातं प्रेतं प्रेतशतैर्वृतं ॥ उद्वाह्यं तमथान्येन प्रेतैर्नान्यकं ॥ पिंडाग्निंश्च पुर
तो धावद्भिर्भोमविप्रैः ॥ अथाजगाम प्रेतो सौपर्वादिस्त्वावनानि च ॥ उपगम्य शर्मान्मलेवाणिकपुत्रं ददर्श ॥ स्वगतं

नाभिवाचैर्नंसमाभाष्यपररपरं उपोपविष्टः छायायां पृष्ठशुशालमारमवान् ततः प्रेतोधिपतिना पृष्ठः सतुवभू-
वतुः कुत आगम्य तं ब्रूहि कसाधिवागमिष्यति कथंचेदमहाराण्यं मृगपक्षिविवाजिनं समसन्नोऽसि मद्रते सर्वमा-
रुना तुमर्हसि सर्वमाख्यातवानब्रह्मन्स्वदेशधनविच्युतिं तंच श्रुत्वा सदृतांतं तत्स्पृष्टुः खेदुःखिता वाणिकपु-
त्रं वधः प्राह मे तपालः सवंधुवत् प्रेतपाल उवाच ॥ एवं गतोपि माशोकं कर्तुं मर्हसि सुव्रत भूयोऽप्यर्थाभिविष्यं-
तियदिभारयफलं तव भारयक्षये यक्षीयेतभवत्यभ्युदयेन ते क्षीणस्यास्य शरीरस्य धैतवानोभयं भवेत् इत्युच्चा-
र्य समासह्यस्वानभूरान्वाक्यमब्रवीत् अद्यतिथिरयं पूज्यः सहदेशजनैर्मम अस्मिन् दृष्टे वाणिकपुत्रे यथास्वजन-
दर्शनं अस्मिन् समागते प्रेताः प्रीतिर्जाताममातुला एवं हि दत्तस्तस्य मृगपक्षसुदृढं नवं दध्योदनेन संपूर्णं भाज-
नामयेधत्सितं तथा नवाचमुदढासंपूर्णं परमांभसा वारिधानीचसंप्राप्ता प्रेतानामग्रतः स्थिता तदागतंच स-
लिलमन्नं विक्ष्य महामतिः प्राहोतिष्ठ वाणिकपुत्रस्वमानिह कमुपाचर ततस्तौ वारिवाहेन्याः सलिलेन विधानतः
कृत्वा निह कावुभौजातौ वाणिकप्रेतपतिस्तथा ततो वाणिकसुते आदौ दध्योदनेन येच्छया दत्त्वा तेभ्यश्च सर्वेभ्यः प्रे-
तेभ्योऽप्यददात्ततः भुक्त्वा रसुच सर्वेषु कामतेभ्योऽसि सिविते अनंतरंच वभुजे प्रेतपालो वराशनं प्रकामतुते प्रेतो-
वारिधान्योदनेन स्ततः श्रंतर्धानमगाद्ब्रह्मन्वाणिकपुत्रस्य पश्यतः ततस्तदद्भुततमं दृष्ट्वा सौमतिमान्वाणिकं पप्र-
च्छते प्रेतपालकौ तूहलमनावशांश्च अरएयो निर्जले देशे कृतोन्नस्य समुद्रवः कुतरतु वारिधानीयंसंपूर्णं परमांभसा
तथा वर्तितमयाभूरयास्तेभ्योर्वाणैः कृशाः भवानपि च ते जस्वी किंचिदपुष्टवपुः शुभः शुक्लवस्त्रपरीधानो वहुनां परि-
पालकः सर्वमेतन्ममाचक्ष्व भवान्कः काशमिति यं इच्छं वाणिकसुतवचः श्रुत्वा सौमतेनायकः शशंस सर्वतस्या-
यथयादुत्संपुरातनं ब्रह्मासंपुराविप्रश्नाकलेन गरोत्तमसोमशर्भति विख्यातो बहुलागर्भसंभवः नमासीच्च वाणि-

कश्चिन्मात्रातिवैश्योमहायशाः सोहंकदर्थो भूढात्मा धनेपि सति दुर्भतिः नददाभिहिजातिभ्यो नयाश्चान्यन्नमुत्तमं
 प्रमादाद्यदि भुञ्जेयं दधिर्दारयुता नित्यं राज्ञा ततो न भिर्धोरैस्तादृश्यते मम विग्रहः प्रातर्भवति मे यो रास्युत्तुत्या वि
 सूचिका न च कश्चिन्ममाभ्यसेत तत्र तिष्ठति वांधवः कथं कथमपि प्राणामया संप्रातिधारिता एव भेतादृशः नापो निव
 सान्यति निधूणः सौर्वारतिलपि एया कशकुशाकारिभोजनैः क्षपयाभिकदत्ताद्यैरामनः कालयातता एव तत्र स
 खेमह्यमहान्कालोभ्यगादयं श्रवणद्वादर्शो नाममासिमाद्रपदे भवत् तत्र नागरिको लोको गतः स्नानं च संगमैः इराव
 र्या नद्वलाया ब्रह्मक्षत्रपुरःसरः प्रातिवेश प्रसंगेन तत्र स्नातुं गतो ह्यहं कृतोपवासः शुचिना देवकादृश्यां यतवतः ततः सं
 गमतो येन वारिधानि न दृढां संपूर्णं वस्त्रस्योतं छिन्नोपा न ह संयुतां मृगं शर्मापि मृष्टस्य पूर्णैर्दध्योद न स्या हि भद्र
 तं ब्राह्मणो द्राघशुचये स्नातधर्मिणे तदेकं जीवतादत्तं मया दानं वणिक् सुत वर्षाणां सप्ततीनां तु नान्यद्वत्तं हि किंच न
 मृतः श्रेतस्वमापन्नो दत्वाप्येतान्य मे हि मे एतत्ते कारणां प्रोक्तं यद्वत्तु मया भस्मा दत्तं तदिदं मायातिमभ्यर्ह्येति नेदिने
 यावच्चान्न भुञ्जेहं न तावत्क्षयमेति वै मयि भुक्ते चर्पाति च सर्वं भर्ता हितं भवेत् यच्चान्न प्रभमददं सौख्यं जातः शर्मातरु उपानयु
 गलेदत्तं प्रेतो मे वाहनो भवत् इदं तवोक्तं सर्वं हि मया ज्ञानवतात्मना श्रवणद्वादर्शोपुण्यातं वाक्कापुण्यवार्थिनी इत्येवमु
 क्तं वचने वणिक्पुत्रो द्वयो द्वयः पुनमया तव कर्तव्यं तदनुज्ञातु मर्हसि तत्तत्स्वयं च नं श्रुत्वा वणिक्पुत्रस्य नारदं प्रेतपा
 लो वचः ग्राह स्वार्थसिद्धिकरं ततः यत्त्वया तात कर्तव्यं मद्धितायं महामते कथयिष्यामि तस्य न्यक्तव्यं श्रयस्करं मम
 गपायां तीर्थं जुष्टायां स्नात्वा शौचं समन्वितः मम नाम समुद्दिष्यामि इति निर्वापनं कुरु तत्रापि द्रष्टा नेन प्रेतभावादहं सखे
 मुक्तः सर्वपि रदृष्टा हि एया स्यामि सह लोकापायेयं द्वादशीपुण्यामासि श्रोष्टपदं सितं ब्रुध भवणं संयुक्ता साति श्रेयस्क
 रीरुमता इत्येवमुक्ता तु वचः प्रेतराजो नृगैः सह स्वनामानि यथान्यायं सन्वगा रूपातवान् शुचिः प्रेतरकथं संमारीष्य

यातिरिमरुचन्वकः रन्ध्रचशूरसेना रन्ध्रदेशप्राप्तः सर्वैवणिकः स्वकर्मधर्मयोगतः धनमुच्चावचंवहः उपनि
यित्वा प्रपद्योऽयतीर्थमनुत्तमं मिदमिदं पणवृत्तेऽथ रन्ध्रपासवगोत्रिणः एवं प्रदत्तेष्वधर्मादिषु भवेत्भावतः विमु
क्तस्ते हि जन्ते ब्रह्मलोकं ततो गताः सन्नापि हि वल्लिपुत्रोतिजमालयमाव्रजतः श्रवणद्वदशी कृत्वा कालधर्ममुपे
युवन्तः रन्ध्रवल्लोकं सुचिरं भोगान्भुक्तामुदरं भानुधनुर्मन्वासाय सवर्गशाकलं विराट् रुचकर्मधर्मवृत्तिस्थः
श्रवणद्वदशीरतः कालधर्ममुच्चाप्यासौ गृह्य कवा समुत्तवात् ततो रन्ध्रमुच्चिरं कालं भोगान्भुक्ता प्राकामतः स्वधर्म
लोकं मथ प्राप्य राजन्यतनयोऽभवत् तत्रापि लजवृत्तिर्योऽनधर्मे रते वशी नोयद्वरिगणान् जित्वा कालधर्ममुपेयि
वान् शकलोकं च दृष्ट्वा पणुधैः सहैः सुपूज्यैः पुण्यशयादिहान् रथशाकलं च भवद्विजः ततो विकटरूपोऽसौ स्वधर्म
शालार्थं पारगाः रन्ध्रवाहमद्विजसुतारूपेणानुपमां द्विजः सुतुर्वीतिजभर्तारं सुशीलसुपिमां मिनीं विरूपमिति म
न्वानाततः सोमूरमुदधितः ततो निर्वेदसंयुक्तो भूत्वा श्रमपदं महत् इरावत्प्राप्तोऽसीत् चक्रधाराणि मुसद्वत् त
न रन्ध्रपजगवार्थं नक्षत्रपुरुषेण हि जक्षत्रपुरुषव्रते तत्पथः सुखात्सुखात्सवत्प्राप्य आनन्दमिव व्रजन्मनि त
तन्ध्रयोर्मूर्द्धिर्ध्यानावाप्तवानभवदशी श्रवणद्वदशीपुत्रकः पूर्वाभ्यासीदनुपगत एव पुरासीद्विजं धुंभवस्तु कुरूपुरु
पुमगवर्धसदीप्ति श्रुनयारूपश्रुतिमो वभूवस्य श्रराजासपुस्त्वभाभवत् इति श्रीवीरशिवोदये वागमनु
श्रममावेष्योत्तरोक्ता श्रवणद्वदशीकथा ॥ २॥ श्रीरन्ध्रपासवगोत्रिणः श्रवणद्वदशीकथा ॥ ३॥ श्रीरन्ध्रपासवगोत्रिणः
महत्परएवपुहन्तमपि प्रालुण्य वतत् इति श्रीरन्ध्रपासवगोत्रिणः श्रवणद्वदशीकथा ॥ ४॥ श्रीरन्ध्रपासवगोत्रिणः
शः सर्वसत्त्वमधंकरः संतससिकताभूमिर्ब्रह्मणमहोरगाः इति श्रीरन्ध्रपासवगोत्रिणः श्रवणद्वदशीकथा ॥ ५॥

णिसमाकुला -- शमीरविरेपात्ताशसकरैरश्वपीडुक्रैः -- तत्रभीमदुमाः पार्थ कटकैः -- सर्वतोदृढाः दुष्टप्राणि-
 णाकीर्णातत्रभूदश्यतेकचित् -- अन्यकृतापविप्रमाविरुद्राधुराजबलः जज्वलदग्निममैवयदिक्वित्तवदश्यते
 तथापिजीवाजीवतिसर्वकर्मनिधनाः ॥ नोदकंमुद्राक्षिपारजंस्तजवलहकाः एकर्दाचिदपुट्ठश्यतेह्रस्वातावि
 हंगमाः येकांतारगतैः कैश्चिज्जशुभिरुत्पितैः स्ममगच्छतिजलयानायसंश्रमास्सैकतेतटे सैकतेष्वेवनश्यंतिज
 लैस्सैकवसेतुवत् तस्मिंस्त्वथाविधेदेशकैश्चिद्वैवशादणिक-त्रिजसंश्रपारिभ्यः प्राविष्टोमरुजगुल्ले बुधामभ्यात
 रुद्रपः क्षुत्तृणश्रमपांडितः कृशामः वज्रजः कण्ठधैर्यास्यामिवदुधेरितः ॥ अथप्रेतान्दुर्दशांसीदृष्ट्याकुलितं
 द्विपः स्नायुवद्वास्थिचरणप्रायवसानानितस्त्वतः ॥ इदं कचानमलिनान्तरूक्षाक्षिमांसीमदृशानात् ॥ प्रेतस्कं
 धसमारुढमेकंविफ्रतदर्शनं दुर्दृशं बृहद्भिः प्रेतैः संभ्रंताप्यरिवारितं ॥ आगच्छन्निवभसतांसी ॥ इतुतिशब्दपुरस्सर
 प्रेतस्कधान्महोपात्वातस्यांतिकमुपागमत् ॥ सोमिदृशप्रवणिकृशश्चमिदं वृत्तननुवर्तते ॥ अस्मिन्निरेतरेदेशेप्रवे
 शोभवतः कृष्टं तनुवाचवणिकश्रीमानसुसार्थश्रयोगतः ॥ प्रवेशोद्वेयोगोनरुक्कर्मकृतनतु ॥ तृष्णासिवाधृतेत्य
 धैक्ष्द्रधमेयभृशांतथा प्राणाः कठमनुप्राप्ता ॥ वृत्तं तद्विषयेभिः शत्रोप्राप्तं न पृथ्यामिजीवेयं येन केनचित् ॥ कृष्ण
 उवाच ॥ इत्येवमुक्तः प्रेतस्त्वं वृष्टिजं वाक्यमब्रवीत् ॥ इयमुक्तेवभाषकेसवणिकृतपुण्यादितः ॥ मध्याह्नं मये
 प्रतेततस्त्वं देशमाभताः ॥ पुष्पागदक्षच्छीतावारिधानिमनो रमा ॥ इत्येतन्नस्य भुक्तेन ब्रध्ममानेन संयुता ॥ अथ
 वीर्यवतः सोऽथ दधावतिश्रपेत्ततः ॥ तेषामभ्रं जलेनैव पश्यत् ॥ सिमुपागतः ॥ वितृष्णो विज्वरश्चैव क्षणेन समुपधातु
 तश्च त्रैलोक्यस्य तस्माद्भागाः क्रमाद्दौ ह्रस्वोदनात्सप्राणीयास्तेवास्यस्येपरंगताः ॥ अतिथितर्पयित्वा त्रेपतलोकं
 च सर्वथा ॥ ततः स्वपचवृभुजे भुक्तेः प्रपथासुखं तस्य भुक्त्वत्तजपानीयचक्षधैर्ययो प्रेताधिपतवत्स्त्वष्टिव

णिवचनमवर्षात् आश्रयमेतत्परमवनेस्मिन्प्रतिभातिमे अत्रापानस्यसंप्राप्तिः परस्परकृतस्त्व
 नचतथात्रनेविभर्षिस्वहृष्टथक् । तस्मिन्नात् । कथंश्रुतिनिर्मासाभिन्नकुक्षयः । अत्रप्रचकथंहेतुनमनश्चर्यकथं
 यत् । कथमस्यामठव्यात्वंघोरपाचकत्वात् । तदेतत्संशयविधिवरंकीतूहलंमम एवमुक्तः स्वपिपांशितो
 वचनमवर्षात् ॥ प्रेतउवाच ॥ शुशुभद्रप्रवक्ष्यामिदुःकृतंकर्मचात्मनः । शाकलेनगरैरन्यज्जहमासंसुदुर्भतिः
 बाणिगासंपुराकालेततोभद्रंममानय । शाकलेनगरैरस्मिन्नास्तिक्वस्यसुदुरात्मनः । अतलोभात्तदातत्रकदाचिक्क
 मदेतिता । नदताभिक्षवेभिक्षानतत्पुणैर्ज्ञल्लकदा । प्रतिवेश्यरुतवत्सिद्वाहणैरुणवान्मम । अत्रणद्वादशीयो
 गोमसिभाद्रपदेतथा सकृदाचिन्मयासाद्वैतैर्पितृभिरनर्दाययौ । तरुणारुतसुगमपुण्योपजासीच्चद्रभागया ।
 द्रुभागासिमसुतातीर्थीवैवाकृतैर्दिनी । तथादीतोणसल्लेसंगमंसुमतिहर । ततीर्ध्वरमासाद्यप्रतिवेश्यरुतमे
 द्विजः । अत्रणद्वादशीयोगेत्नातश्चैवउपपितः । चाद्रभागस्यतोयस्यवारिध्याप्योनवाट्टा । द्रुभादनुयतैर्नाद्वैस
 पूर्णैर्ब्रह्मानकैः उजोपानुद्युगंवल्लप्रतिमाविधिवहरे । अद्रद्वैविजमुखायारहस्यज्ञोमहामतिः । चित्तसरक्षणायां
 पतरपापिचततोमयात् । सोपवासिनदतावैवारिधातीतद्रामया । चाद्रभागस्सतोयस्सतोयस्सतोयस्सतोयस्सतोय
 त्कत्वायद्वासासरततःकालेनकेनचित् पंचत्वमहमायातोनास्तिक्वस्यस्येततागत । अस्यामठव्याघोरपापंयथाद
 हस्तपानय । ब्रह्मस्वहारिणस्त्वेतेपापाःअतर्मुमागताः । परदाररतःकेचिच्छ्रामिद्रोहरतापरे । मित्रद्वेहूरताः
 केचित्पापुकर्मुरताश्रये । ममैतेभूयतांपाताञ्जनापानुकुतेतत्र । अक्षयोभुगवादिषु । परमात्मास्मनाततः । स
 द्वीयतेतमुद्दिश्यग्रक्षयंतस्पर्कोत्तैव । सुयविहीना । किंचित्तेवनेस्मिन्भुवद्वाष्टु । पीडाभानुभविष्यतिद्वारुणकर्मयो
 निज एतेपांतुमहाभागममातुग्रहकामया । अनेकनामगोत्राणिपिहोयास्त्वचिरेणच ।

श्राद्धकुरुभहामते । एकमेकं समुद्दिश्य भेत भेत यथाक्रमं ॥ श्रुति कक्षा गता चैव तत्र संपुटिका शुभा । हिमवत मया
 साधतः वलप्यसे निधि । इन्द्राज्ञाप्य सच भेतो वाणिजंतं यथा सुखं । विसर्जयामास तदा स वै प्रायास्त्वमालयं स
 मास यद्गृहं तत्र पश्चात्प्राया द्विमास्य तत्रोपदिष्टं विधिवत्तिथिं प्राप्य समगताः समष्टि सं प्रतिष्ठाप्य गम्याशीर्षतं गताः
 धनभाग तदा दाना गम्याशीर्षतं त्रैपद्य । प्रेतानां क्रमशस्तत्र चक्रे श्राद्धं दिनदिने । ततः संप्रेतानां धोहितो तज्जबूतदप्रभः स
 मारह्य विमाने सौत्स्वर्गं लोका मितां गतः स्वर्गं ते प्रेतानां धे । तत्र प्रभावात्सवाणिकतः प्रेतानां क्रमशस्तत्र चक्रे श्राद्धं निस्व
 तय रूप्यस्य यथा श्राद्धकरोति सिद्धिं ते वाणिक सुः सस्तदा तदा स्वभेदं शययामास नस्तत्र वीति च महामागप्रसादनं तवा
 त्रय प्रेतभावमिमरयत्क्लाप्राप्तोस्मि परमागतिं सकृदा धनलभेन प्रेतानां सद्गतिं वाणिक जगाम स्वय गृहे तत्र मासिभूद्
 सुधिधिर चकार विधिद्वानंततो विधाय तमागतः श्रवापपरं संस्थानं दुर्लभं सर्वमानुषैः यत्र काम फलादृक्षाः न द्यः प्रा
 यस्तु कर्तव्यमाः शीतलामूलपानीयाः पुष्करिण्यामनोरमाः । तदेव शमासाद्य वाणिज्यमहामासास्युष्टजां वनदभूषितं ।
 कृत्स्नसमग्रसुरमुदरीभिः स्वर्गसरेभ्यो दत्तः स दुर्लभः । यत्र श्रवणं संयुक्तं तदादृशी सर्वकामदा । दानं दण्डं दानं शस्तु मय
 संपरेभ्यः सगरेण ककुत्स्थेन धृष्टमरिणा धिता एतैश्चान्यैश्च । जेद्रकामदा दृशी कृता । या दृदृशी बुधयुता श्रव
 णेति सा दृसा वै जयति कथिता भूतिभिर्न भस्येतामादरेण समुपेभ्य नरो हि स न्यक् आपोति सिद्धिमाणिमादिगुणैः प्रथमं
 ॥ इति भविष्योत्तरोक्ता श्रवण दृशी ब्रूत कथा ॥ ८१ ॥

श्रुत्योवापनं उपोषितो न रेभ्यस्तयोरुथा प्रयेत्प्रतिमाग्रहः कृत्वा सौवर्णिकं देयं वा मन्त्रतं मया न्ययं नृभिः पुष्पैस्तथा धूपैर्न
 वृक्षैर्विवेशमि ततस्तस्यासमिपे तु दधिभक्तपटं न्यसेत् कर्कः पुरतः स्थाप्यो गंधोदकसमन्वितः । छत्रचसाक्षस
 त्रचसुपाट्टिकटिका तथा न्यसेत्तस्यासमिपे तु शुचि शुद्धेन चेतसा ॥ ८२ ॥ तैवेष्ट्यैर्विवेशमिर्द्वैः सर्वतस्तत्र पूजयेत्

एषति । मुदा विज्ञापि संज्ञा रूपा कालेनेकेन विवृता । ॥ समाहस्य प्रियं तस्मात्तदा । इत्येति वैकुंसा । ॥ अदि तिमं प्रयत्ना ।
 द्वेषा शीघ्रं यद्विनी तस्या मनीषितं देवकार्यं विष्णुरचितयत् । सचितपि रूपासि रंदेव्या गभां वधारणं । अदिविरमा ।
 मा सुखा छिन्नेन भविष्यति । अथ काले वहु गते गार्विषि सा भवत् । ॥ सुषुप्तेन वसेमासि पुत्रं सा वामनं हरिः । हरस्य पादं ह ।
 अथ कालं महाशिरसमन्वितं । पाणिमानोदरकं शंखं चोलेकं सरः । दधत्तु वामनं जातमादिति मोददायकं । ॥ भयं भव
 धिया तद्विषयं ततो प्रमत्तम् । ॥ अतः कदा न शुभं करान् संस्कारान् स्वयमेव हि । ॥ चकार कश्यपे धीमान् राजा । सति सप्त
 वित्राः । ॥ शुभं हर्षं खलो दंडी जटायुश्चोपवीतवान् । ॥ कुशं चर्मं जितधरः । ॥ कमंडलुं विभूषितः । ॥ चक्रे हर्षं वतो यज्ञं जगा
 म चक्र विस्तरः । ॥ दृष्टुं दैव्यं बलं सर्वं वामनो भूततरक्षणा । ॥ अर्थनाहं यज्ञपतेर्होमं तामममुदितो । ॥ ॥ मद्रथ यशसा णेन या
 चनां धीरुषतो रूम्पयं । ॥ दत्तं दत्ता तव न था वलिः । ॥ प्राह विजोत्तमं । ॥ ततो वा दितु मरे मेव । ॥ मत्तो न त विक्रमः । ॥ पादौ भूमौ
 प्रतिष्ठाप्य शिरसा गृह्यतु तस्यौ तदृष्ट्वा महदाश्चर्यं सिद्धादेव परमं तथा । ॥ साधुसाधिविदेवैः प्रशश्र्यां समुद्रं निवृताः । ॥ ततो
 दैव्यगणास्सर्वान् जित्वा हि मुपनं वशी । ॥ बलिं प्राह च भोगं । ॥ पातालं सवलानुगः । ॥ तत्र ह्वमीप्सु तान्भोगान्भुक्त्वा महाहृष्टा
 लितः । ॥ अस्वयं द्रव्यावसाने तु रवे रवे द्रोम भविष्यसे । ॥ एवमुक्ते बालिः । ॥ प्रायान्मरुत्कपनरोत्तम । ॥ विसृज्य च बलिं देवैर्बालो
 कपलानुवाह । ॥ रवानिधिष्णानि लोके शान्दध्वं विगतज्वराः । ॥ देवेनोक्तं गता देवाः । ॥ प्रहृष्टाः पूज्यवामनं । ॥ देवः कृत्वा ज
 नाकार्थं तैर्वा तारधीयत । ॥ एतत्सर्वं समभवत् । ॥ कदा दृश्यां नराधिप । ॥ तेनेष्टा देवदेवस्य सर्वं धाविजयातिथिः । ॥ एवंचकारुणं
 मासि पुष्पेण सहितान् । ॥ पुष्पं विजया प्रोच्यते सद्भिः । ॥ कोटिकोटिगुणस्तदा । ॥ एका दृश्यां सोमवा सोरात्रौ संपूजयेद्धरिः । ॥ येषौ
 वर्षाणां निवादा रुक्मशमये पिवा । ॥ सौवर्णवामनं कुर्यात्स्ववितरयन्मसारतः । ॥ शिखीकमंडलुधरः । ॥ छत्रोत्तमो प्रवीतवान् । ॥ पु
 वलक्षणं संपन्नवामनं प्रवेद्धरिः । ॥ आछाद्य पादं वा सोमिरहतेः । ॥ फलं संपुतेः । ॥ भार्गोपुचर्मणा । ॥ तद्वैभवं यावा शतं य प्रशया । ॥ ति

लोदकेनसंपूर्णप्रस्थेनकुडवेनच अलाभेयवगोधूमः फलैश्च तिलैर्नवैः पुष्पैर्गंधैः फलैर्धूपैः कालांतरैर्वेद्यद्वरि ना
नाविधैश्च नैवेद्यैर्भक्ष्यैर्भोग्यैर्गुडोदनैः स्वरस्यवितानुसारेण सहिरण्यचकारयेत् एभिर्नैत्रपदैस्तत्रपूजयेद्गुरुद्वयं च
पहारैर्नृपश्रेष्ठशुचिर्भूत्वासमाहितः ॥ ॥ अथाग्नेमविष्येत्तरोकोवामनजयस्याः प्रयोगः ॥

तत्रादौ भाद्रशुक्लदश्यां नदीसंगमादितोर्ध्वगत्वा ॥ वरोवरण्ये वरोवरहो धरणी धरः अप्रवित्रं प्रवित्रं
मां करोतु भगवान्हरिरिति मंत्रेण तिलकत्वादिविलेपनपूर्वकं स्नात्वा संध्यापूजादिनित्यविधिं समाप्य संकलंपकुर्या
त् ॥ ॥ डोमयेत्यादिदेशकालौ संकलितार्थमनोः खिलपापक्षयपूर्वकं पेशाव्यादिदुर्गतिनिवारणद्वारा विष्णुप्रीत्यर्थं
पुत्रपौत्रादिपरिवारसहितचिरंजीवत्वसुखसौभाग्यादिसदभीष्टसिद्ध्यर्थं वामनजयं तत्रतोयापनं गभूतवाम
जाविधानं करिष्ये आचार्यवरणादिपूजातत्समाप्य मंडपांतर्वादिकायां पीठादौ देवताः पूजयेत् आचारशक्तये नमः
विमलायै नमः उत्कर्षिण्यै नमः ज्ञानाय नमः क्रिपायै नमः प्रज्ञायै नमः सत्यायै नमः भेदायै नमः मध्ये पर
देवतायै नमः परितोवाह्ये इंद्रादिलोकपालेभ्यः सायुगेभ्यः सपरिवारेभ्यो नमः पूर्वादिदिक्षु गणपतिं दुर्गाक्षेत्रपा
लं वारतोऽप्यतिमभ्यर्च्य सर्वतोभद्रं प्रसार्य तनुब्रह्मादिदेवताश्चावाह्यसंपूज्य तदुपरि कुशाभ्युष्णजिनं वा प्रसार्य त
त्र द्रोणपरिमितं तिलपर्वतं अलाभेयवगोधूमान् उपरितिलपूरितपात्रं सकलशंसं स्यात्पयतः षाडशारपञ्च हैर्मवाम
नम्रतिमां रथापयेत् तत्र मंत्रः ओं णिपदानिविचक्रमैर्विष्णुगोपाञ्जनाभ्यः श्रुतो धर्मो णिधारयन् इति संस्थाप्य पू
जयेत् ॥ ॥ ॥ अथ ध्यानम् ॥ ध्यात्वा जलमये देहदेवदेवस्य चक्रिणः ब्रह्मांडमुदरे यस्य

महद्भुतैरधिष्ठितं मायावीचामनः श्रीमान्समापायाज्जगत्पतिः शिखीकमंडलुधरः छत्रीपद्मोपर्वतवान् एनं
वंलक्षणसंपन्नं वामनं पूजयेद्दरि सहस्रशोर्धेति आवाहनम् अगच्छ देवदेव शतजोरि शीजगत्पते क्रियमाणा

मया पूजां गृह्णाण सुरसुतम् ॥ १ ॥ पुरुष एवेदमासनं नानारतुसमाकर्णिकार्तश्रवभिषितं आसनं देवदेवेश पूजा
र्धप्रतिग्रहार्ता ॥ २ ॥ एतावात्तस्य प्राप्तं पादं गृह्णाण देवेश सर्वसमकरप्रभो अथासमर्पितं देवलो कनायुतमोरनु
ते ॥ ३ ॥ डिपादं द्रव्यं नमस्ते देवदेवेश नमस्ते धरणीधर तमस्ते जगदाधार अर्धमनः प्रतिग्रहार्ता ॥ ४ ॥ ततो
विराडि द्याचमनं कर्पूरवासितं तेषामंदं किं न्याः समाहृतं आचमन्तं जगन्नाथमया दत्तं हि भुक्तिः ॥ ५ ॥ तस्माद्यज्ञात्स
वंहृतः संभूतमितित्थानं पंचासुतं मयानंतं ज्ञानार्थं परमेश्वर शृंकरात्सस्य केषु योदधिषु तं मध आजनाय महेशाय ज
लजारायाय शशिना नमस्त केशवान्तवासुदेव नमस्तुते ॥ ६ ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहृतं ऋचः सामानि वल् सर्वमपाधिके
सौम्ये लोकलज्जानि वारणे मया पपादितं तुभ्यं वाससा प्रतिग्रहार्ता ॥ ७ ॥ तस्मादश्नति यज्ञा पर्वीतम् सर्वदेवनमस्ते तरु
त्राहिना भवसागरात् ब्रह्मसूत्रं सोत्तरीयं गृह्णाण परमेश्वर ॥ ८ ॥ तं यज्ञाभितर्गयं मूलं वेपुसं मुपयन्नं ययुर्कमनोहरं मया
तिवेदितं धं गृह्णाण पुरुषोत्तम ॥ ९ ॥ अमुं रुपा मतिपुं रं मालयादीनि सुगंधानि मालयपादौ निवेद्य भो मया हतं निपूजां ध
पुष्पाणि प्रतिग्रहार्ता ॥ १० ॥ पुष्पपूजातिश्रंग पूजां कुर्यात् प्रादाद्विकमेकां गं पूजयेच्छीर्षं मततः पादौ मंस्वपायं च नमः नमः कं
मया जालुनो व्रहाया नमुं गुह्यं नृसिंहं धेयतिनाभितः उरस्तु वामनायेति भुजौरामायेनैतमः मुखं श्रीरामं चंद्रां यकृष्णां
पचतमं शिरः मंस्वयं कूर्मं वरं हं च नारसिंहं च वामनं रामं मं कृष्णमर्चयामि हतेन माततो यूपपादि पूजां ब्राह्मणे स्थे
ति यूपः धूपो मंदे देवदेशां स्वचक्रगादाधर अच्युतानंतगोविंदवा सुदेवनमो नमः चंद्रसामनसेति दीपं रं वधेव पृथिवी
ज्यातिवापुराकाशमेव च स्वमेव ज्योतिपांश्चोति दीपेषु प्रतिग्रहार्ता ॥ १२ ॥ नाभ्याश्चासोति नैवेद्यं अन्नं च त्वं यं रं च स्वादुर
सैः पद्मभिः समधितं मया निवेदितं देवपसीद परमेश्वर ॥ १३ ॥ चतयुरुपेण गृह्णा विपादितं वलं पुगीफलं महादिदं यन्तं गंधं ह्री
दलं पुतं कर्पूरं लालासमाप्रकृतं वलं प्रतिग्रहार्ता ॥ १४ ॥ इदं फलं मया देव हतिफलं मया मया मया तिष्ठति ॥ १५ ॥ हिरण्यगंधं ग

भस्त्रमित्यादिपठेत् १५ चंद्रादिर्यै च परणीविशुद्धिस्तथैव च त्वमेव सर्वज्योतिषिपश्चात्किं पप्रतिगृह्यतां इति निराज
 नं यानि कानि च पापानि तित्तिप्रदक्षिणायने न यज्ञमिति भजपु. प्याजलि नमस्ते पुंडरीकाक्ष नमस्ते स्त्वनरत्रिप नमस्ते ज
 गदाधार देव देवनमो नमः इति नमस्कारः १६ ततः प्रार्थना आग्निर्मो वैश्वणः केशवः सालिलं शिवः त्वष्टाय मोथवरुणः
 पापं मे हंतु सर्वदा जगत्पूज्यो जगद्वंशश्चानादिर्जगदंतकृत् जलाशयो जगद्योनिः प्रीयतां मे जनार्जनः अनेक कर्मनिर्वध
 ध्वंसनं जलशायिने न तोस्मि मधुरावासमाधवं मधुमुदने न मे वामन रूपाय नमस्ते स्तुतिविक्रम नमस्ते तव लिखं धाय वा
 मनाय नमो नमः नमो नमस्ते गोविंद वामने शोचिक्रम पापस्य संशयं कृत्वा सर्वकामप्रदो भव सर्वगः सर्वदेवेशः
 श्रीधरः श्रीनि केतनः विश्वेश्वराय विष्णवे श्रीशायय नमो नमः एवमुपजयेद्वात्रो एकादश्यां नरोत्तमः जा
 गरतं च कुर्वति गतिं वा दिव्यमगलैः प्रातः पूर्वोक्ता विधिना पूजयेद्वाप न हरिं स्त्रियो वा पुरुषा वा पि वामनं नम्रवद्वदेत वाम
 नः इति गृह्यणाति वामनो वैददांति च वामनस्तारको भान्यावामनाय नमो नमः इति पूजा अथोद्यापनां गभूतो हो
 मः तत्र स्वगृहोक्ता विधिना आग्निप्रतिष्ठाप्य अनाध्यानाते मन्त्रिकं उषं समाप्य वामनं पापसघृतं संमिश्रितं तिलैः प्र
 तिद्वयमष्टोत्तरशतसंख्याका हतिभिः पीठं देवताग्रहादिदेवताश्चैकैकपाहुत्वा पक्षे इत्यभिलष्य इरावतीति मंत्रेण
 पापसघृतं च जुहुयात् इरावती धेनुमती हिमवतं शूलं च वसनीमनं वैदशस्याऽप्यस्त्रं भणुरेदं सर्वं विष्णवे तदा धर्मं यथैव
 मभितोपपूर्यः स्वाहा १०८ इदं विष्णुरिति पालाशसमिद्धिः इदं विष्णुर्विचक्रमेव धानिदधेपदं समूहमस्य पाशूंस्व
 रस्वाहा १०८ त्रीणि त्याज्य होमः त्रीणि पदानि विचक्रमेव विष्णुर्गोपश्च दाह्यः अतो धारयन् स्वाहा १०८ वि
 ष्णो कर्माणि तन्मा जप्य होमः विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो ज्ञानं परमं शो इदं रुच्युजः सखा स्याद्वा १०८ ततो होमो
 पसमाप्य द्वादशविघ्नान् वखादिना स पूज्य दध्मन्नमुपवति गोपीचंदनपुगीफलदक्षिणा युतान् करकान्तेभ्यो

दद्यात् तत्रमंत्रः वामतः प्रतिग्रहणा नीतिमत्रपाठः ततः एकं सुगन्धिजलपूर्णं दधिभक्तयुतं द्विज करकं ते प्रपद्यामि वाम
 नः प्रीयतामिति वामतः प्रतिग्रहतीति पठित्वा आचार्यार्पादद्यात्, सोमस्करं शशधर्गाचमनपूर्वयेन्नाचार्यार्पा
 यदद्यात् पूर्णं हुतिविधाय ईशानकलशोदकेनाभिपेकं विधाय अन्यानापि भूरिदक्षिणादिभिः परितोष्य आशिषां गृही
 यात् श्रीकृष्णं उवाच, एवं दत्त्वा ततः प्रातर्भोजनं पृथक् दध्नुः पूर्वैर्दद्याद्वा ह्यष्टौ भूयः पश्चाद्भोजीतवाग्यतः भूर्यायेषेद्यया
 राजन् सर्वैर्नैपविधिः स्मृतः, एककतेन ते राजन्यत्पुण्यतच्छृणुष्व मे, यावत्कल्पशतं पूर्णीता बुद्ध्या णिसस्यया प्राप्य
 विष्णुपुरे भोगान्भुक्तांते कल्पसक्षये इहा गन्धर्वभवेद्भारजानि श्रयिसेवित्, हस्त्यश्वरथपदानि दाताभोका विम
 हसरा रूपसौभर्ये सपन्नो दीर्घायुर्नीति संयुतः पुत्रपौत्रैः परितुते जीवेत्सशरदांशतं, एषा वपुर्दिग्भयान्ताद्वा दश्या
 स्तेषु विधिर एव भवसमाख्याताद्वा दश शिथ्यवणा न्यता उपायैकं दश शिपश्चाद्वा दशान्पुपोपयेत् न चान्विधिलेपः
 रं धादुभयोर्देवता हरि बुधश्चणसयुक्ताद्वा दशान् सगमोदकं दानं दध्नुर्दानं सम्यगुपयासोर्चनहरेः सगरेण ककुत्स्थे
 न धुंधुमारेण गाधिना एतैश्चान्यैश्च राजेन्द्रकृतो यद्वा दशान्विधिः इति भविष्योत्तरे पुराणे सोऽप्यनंवाप्तं न जयतीव्रतम
 अथारयानेव भाद्रशुक्लद्वादश्यामिवि योगाद्वा दशान्व्रतं भविष्योत्तरे पुष्योत्तरं पुष्योत्तरं वा ॥ अवि योगव्रतं ब्रूहि मही
 वाकिनदन विधानं कीदृश्याख्याकेषु एषं काव्रदेवता श्रीकृष्ण उवाच शृणुयाद्वयनेन कथ्यमानमया खिलं
 अवि योगव्रतनाम व्रतनाम भूतमोत्तमं प्रौष्टपादेशुक्लपक्षेद्वादश्यां प्रातरुत्थितः स शुचिः शुक्लभरणः स्नात्वा पूर्व
 जलाशये हृद्येभ्यो विलिप्ते विलिखन्मंडले हरिं गोधूमचूर्णपिष्टैर्दध्नीमन्तुपार्श्ववर्तिनी तत्रैव हरगौरौ सहितं
 सावित्री ब्रह्मणा सहितारं जीसहितं चरवित्रैलेष्ये यो तकर्तारं गंधैः पुष्पैर्धूपैर्नैवेद्यैश्च येष्यथा शक्त्या अवि योगव्र
 तचारो नन्वेष्टु नितरज्जेन्द्रनरि, वापुरुषो वा अवि योगव्रतं ददकृत्वा भक्त्या ध्यात्वा नैमिभूत्वा पूजयेद्देवान् सहस्रमूर्द्धा

पुरुषः पद्मनाभोजनार्तना दयासर्विकपुलचायैभगवान्पुरुषोत्तमः नारायणोमधुलिहाविष्णुर्दामोदरोहरिः म
हावराहोऽगोविन्दः केशवागुरुदधजः श्रीवत्सः पुण्डरीकाक्षोविश्वरूपश्चित्रिक्रमः नन्दोत्प्रेक्षोवामतेराजोवैकुण्ठोमाध
वोविभुः वासुदेवोहर्षोकेशः कृष्णः संकर्षणोच्युतः श्रुतिरुद्धोमहायोगीप्रद्युम्नोऽनंतएव च निरयंममास्तुसुप्री
तः सुसुतः केशिसुदनः उमापतिर्नैलकंठः स्थाणुसंभर्गोहिहा ईशोऽस्तुसहृष्टावैष्णवः शंकरेश्वरः
ब्रह्माशंभुः प्रभुस्तृप्तपुष्कराक्षः पितामहः हिरण्यगर्भोवैद्यः परमेशोपज्ञापतिः वैशाखतर्मुखः कर्तारव्यभुः
कमलासनः विरंचिपद्मयोगेश्वरममास्तुवरहः सदा आदिधामास्फुरोमानः सुदयार्कः सवितारिकः मातृङ्गो
डलीच्योतिरिधिरमिहेश्वरः प्रभाकरः सुसप्तपिमुस्तुरणिः सरणिः खगः दिवाकरोऽदिनकरः सहस्रशुभैरीचिवा
त् पद्मप्रवाधनः पूषाकिरणमिरुमुपणः दिक्षुभांवल्लभोदेवः सप्ततिस्तिर्तसदाभिमः लक्ष्मीः श्रीपद्महस्ताचंचल
कमलालया सदाभवतसुप्रीतामनसाहरेवल्लभः उमागौरैर्महानाच्योतिरिजोऽनंतकात्मजाः सदाभवतमे प्रीतापा
वतीहरवल्लभाः सावित्रीभारतीवार्णवीणापुस्तकसंयुताः सासदाभिप्रसन्नारुणाः विधिधुकासर

स्वती प्रभाकरयतनित्यखयाभायातकारिणी शीताभवतमेसजादिक्षमासास्फुरन्निवाः इति

पद्मनाभशंकरपितामहाकान्तिप्रदा सहितान् एवपुनः कृत्वाट्टव्यादन्तंद्रजेद्वैश्यमयश्वरतिनरः काश्चि

द्भवतमेतद्भक्तिभावितोऽलोकः भवतिप्रशोधनमागोसुतप्रिमान विगतसंतापः हरिहरहरिरेष्यगर्भप्रसाकराणां

क्रमेणलोकेषु मुक्ताभोगानविपुलानययुग्मोनिर्दत्तोभवति श्रीमुसेयुदियुगपुष्पुष्टोव्यादिसमाचरतिकश्चित् नारी

वाद्भवतमेतद्भवापत्पुलकविष्णोः इतिभविष्यत्तरहरहरहरिरेष्यगर्भप्रसाकराणांसावियोगोऽवताध्यायः ॥
श्रृणुमवभाद्रशुक्लदश्याष्टम्यानाम्रतारैःभः क्लृप्तैः तदुक्तैः दुःश्यामाश्वयुजेमुसातिदुरथव्रतपापसादिबर्षे दधि

पुतादपस्तुग्राह्याएव नन्वेवंसंधिन्यनिर्देशावत्सागोःपयःपरिवर्जयेदिति संधिन्यादिक्षारनिषेधेपिदध्यादिग्राह्य
 स्यादितेकेचित् तत्रचवाचिकनिषेधसत्त्वात्तदाह अपरार्कं शंखः क्षीराणिन्यभक्ष्याणितादिकारशनेवुधुः
 ससरात्रवतंकुर्ध्यास्यपत्नेनसमाहितइति व्रतंचात्रगोभूत्रयावकमितिनिर्णयमिधौर्दाक्षित्येव ॥ इतिभाद्रशुक्लद्वा
 दशीकृत्यानि ॥ ॥ अथभाद्रशुक्लत्रयोदश्यागोत्रिरात्रव्रतं नारदीये भाद्रशुक्लत्रयोदश्यागोत्रिरात्रव्रतंस्मृतं
 लक्ष्मीनारायणकृत्वासौवर्णवापिराजतं पचामृतनसंस्त्राप्य मंडलेऽष्टदलेशुभे घट्टेविन्यस्यवत्त्राढ्यंगंधाद्यैः
 परिपूजयेत् आरात्रिकंतत्कृत्वादयात्साभोदकघटं एवंदिनत्रयंकृत्वाव्रततिगांसमर्घ्यं च-सम्यगार्घ्यं चसायदद्यात्
 नमंत्रेणनारद पचगावःसमुपनामथयमानेमहेदधौ- तासामध्येचयानंदंदातस्यैधेन्यैनमोनमःप्रदक्षिणीकृत्यततो
 दद्याद्वाविप्रायमव्रतः गावोममाग्रतःसंतु गार्वोमेसंतुष्टनः गावोमेपार्थतःमनुगवाभदेवसान्यहः- ततश्च
 द्विजदांपरंपसम्यगभ्यर्चयेत् लक्ष्मीनारायणतस्मैनमस्कृत्यप्रदापयेत्- ॥ अथमेधसहस्राणिरेजस्युयाता
 निच कृत्वापरःफलमाप्नोतिगोत्रिरात्रव्रताद्यतत् अथहेमाद्रौ भविष्योत्तरार्कं गोत्रिरात्रव्रत ॥ ॥- युधिष्ठिरउवाच
 भगवत्स्वस्वसादेतवहानिसुकृतानिमे श्रुतानिवहुपुण्यानिकृतानिमधुसूदन ॥ सर्वपापहराणिरयुःसर्वकामप्रदा
 निच तंत्रतश्चेतुनिच्छामिब्रतानाव्रतमुत्तमं किंचिद्योगव्रतं ब्रूहि यदितुष्टोसिमाधव यत्कृत्वासर्वपापभ्योनरितारा
 विमुच्यते श्रीकण्ठउवाच कथयामितपुश्रेष्ठव्रतानामुत्तमं व्रतं महाफलप्रदं चैवतच्छृणुष्वनृपोत्तम ॥ ॥ यु-
 न्यानकामांश्चवाच्छंतिलभतेतांस्तथैवच तत्क्षणादेवमुच्यतेनराःपापैश्चसर्वशः । विष्णोर्भगवतो राजन्कोमधेनोः
 प्रसादतः सौभाग्यं सततं लक्ष्मीं प्राप्नोति मनुजोत्तमः युधिष्ठिरउवाच यदितुष्टोसिभगवन्नतस्यास्यविधिं शुभं ब्रू
 हि मे यदुशादूलकरोमिह तस्य सादतः केमं वा केन मस्कारादैवाताः र्थं च कर्तव्याः- - किं दानमर्चनं तत्र कथयस्व सुरो-

तमः कृष्णदवाचः नारदेन पुरा जन्मदुःकं संगरादिषु संमरितं तं वयारं जस्तच्छृणुष्वन्नतोत्तमः मासिभद्रा
 पदे शुक्रेन योदश्यां समारभेत त्रयोदश्यां प्रभाते तस्मिन् स्थाय शोचिर्भवेत् महर्षिर्पित्र्यं मपूर्वदत्तं धानपूर्वकं आ
 चम्योदकमादाय ह्यमंजमुदिरयेत् गोत्रां ब्रह्म तस्यास्योपवासकरणे मं शरणं भवमेति त्र्यम्भस्ते धेनु रूपिणी
 प्रसिद्धं महर्षिर्वाल्मीकिना रायणी प्रभुः लक्ष्मीनारायणदेवसावर्ण्यस्वशक्तितः पंचास्तेन गोवधेन स्नापयेत्क
 मलापतिं स्थापयेत्सर्वतोभद्रं दलदलपिवा गंधपुष्पैश्च नैवेद्यं स्तुतिगीतादिनर्तनैः नारिकेलाद्यर्घ्यदानेन श्री
 एषे द्वाहारे तथा लक्ष्मीकान्तजगन्नाथगोजिरे ब्रह्म तं मपरिपूर्णं कुरुष्व मग्रहाणां धर्ममोरुते आरात्रिकं तत्कुम
 दस्तथा कृष्णस्य तुष्टिर्नवकुम्भजलं भूतहविष्यं विनपुरितं कुर्यादिनत्रयपार्थश्रीतयो विनिवेदयेत् पंचपूजां त
 तः कृत्वा जलधारां प्रदक्षिणां पुरादन्वातुमुक्तं कुडले कुकुमं तथा अन्नगोदानं गवादिदिव्यपुष्पैः सुदीपकैः
 अहारोन्नमवाकचिद्वत्तदापि दिनत्रयं अर्घ्यदानं ततः कुर्यान्नारिकेलादिभिः फलैः मन्त्रोन्नम
 पंचगावः समुपत्ता मध्यमानि महर्षिर्वात्सीमं धेतुं यानं दातारं यैर्धनैर्नमो नमः प्रदक्षिणां कृत्वा येन धेतु
 वद्व्या तु पाडवः प्रदक्षिणां कृत्वा ततस्तद्व्यापवसुधरे गावो ममाग्रतः संतु गावो मे संतु पृष्ठतः गावो मे पाश्वरतः संतु
 गवां मध्यवसं मयि ह आरात्रिकं सनवेद्यं गीतार्थं महर्षिः संवः कुकुमं कलशं सन्नेधे न्वेदयाद्विचक्षणः एवं संपूज्य तान् धे
 नुं तस्म्यग्रभक्त्या दिनत्रयं यवांश्च यवसं चैव चारयन्नापयेदधः गोमयादां गते धौतैः कुर्यात्तैरेव पारणं धेनवै प्रजागरं
 कुर्यात्सि वपाप्रणोशनं त्रिविधान्मुच्यते पापांस्तद्वह्नपाडवः तस्योत्तरकृतां पापांस्तद्वह्रेण विमुच्यते न्यवारिवेणु
 पात्राणि कारयेत्वा प्रपूजयेत् नारिकेलं च कंदली द्राक्षां खजूरं दाडिमैः शुभैर्विरुद्धैः सिंदूरैर्वस्त्रैः कुकुमकज्जलैः
 प्रथमेवोजपुराध्याहितो यदादि मं शुभं तर्तयेनारिकेलेन दद्यादध्यादिनत्रयं करकास्तुत्रयः कारय्यां हविष्यं क्षेत्तपू

रितः । लक्ष्मीनारायणदेवदत्तस्य धर्मपासह । पूजयेत्कुसुमवस्त्रहं मस्त्रैर्गुंधिधिर । दंपत्योर्भोजनं देयं भुज्यते ।
 नत्रयं । पारश्वोरिणो विप्रानिष्टाश्च धर्मश्रमे जयेत् । शुक्लरूपाय तामेनु द्विजाय प्रतिपादयेत् । सकुंकुमांसवस्त्रांच घटाभु-
 क्तभूषितां गीतवादिञ्जल्यपादिरुतिपाठपुरस्सरयाया । द्विप्रभृदंयावत्सपयव एवंयः कुरुते । शोचिरात्रव्रतमुत्त-
 मं भवात्तरुतत्पापिञ्चिधान्मुच्यते नरः । पापाकाचिन्नपश्येत भर्तुदुःखनराधिप । पुत्रपौत्रसुखं तस्याभविष्ट-
 तिनसशय । जन्मानरेष्यसौ नारी वैधव्येनैव परयति । वैधव्यतुमहदुखं न भवेत्तु भवात्तरं । ब्रह्मपुत्रोऽलभते पुत्रान्धर्मे नहीतोऽपि-
 नलभेत् । कायेन मनसा चैव कर्मणा पटुपार्जितं तत्सर्वं पातकयातिगोचिरात्रव्रते कृते इह भोगान्सविपुलान्भुङ्क्तायुः पूर्ण-
 मेव च व्रतस्यास्य प्रभावेण स्वर्गलोके महोपैते । कीर्तिदं धनं देवसौभाग्यकरणतप । शृणुरो रोग्यपुत्रं सर्वपा-
 पप्रणशान एतस्मात्कारणाद्वा जन्मसमार्थं स्वकुरुत । यदि राजपरांकीर्तिं निर्विघ्नं प्राप्नुमिच्छति ॥ । श्रयगुर्ज-
 राचारप्रोत्तमो निरात्रव्रत । युधिष्ठिर उवाच येनापि सकलालक्ष्मीर्नराणां भवेन भवेत् । संततिर्वर्द्धते स्त्रीणां तद्भवद्भवे-
 त्प्रभो कृष्ण उवाच शृणुराजन्प्रवक्ष्यामि व्रतानामुत्तमं व्रतं । येनैव क्रियमाणेन सर्वपापक्षयो भवेत् । गोचिरात्रमिति-
 र्व्यातं नृलोकाफलदायकं । वांछितजायते ते पापे पापे तस्मिन्वर्ते ॥ युधिष्ठिर उवाच कीदृशतद्भक्तदेवा विधानं तत्र की-
 दृश । कथमेव समुत्पन्नं कस्मिन्काले तु केशव ॥ कृष्ण उवाच पुराकृतयुगे पार्थमनुर्नामय भूवह । वैवस्वतकुले जा-
 तो वभूव पृथग्यपि । द्वितीयं द्विती विस्त्वातः साक्षान्मनुजिवापरः नृपाः सर्ववशं यातावभूव । दीरदायकाः । निर्यधर्म-
 परोराजा पुजनीयो मनीषिणां । तं जायते तु संतानं तस्यैव वर्तत । सतः वाछता संतति तेन दत्ता । मन्त्रिपुकोशाल । सर्वत्रार्थसंप-
 र्त्तः । को वसिष्ठस्य । श्रमययौ वांछाद्भिः पथिकलयाणं सारसै रतो रणीकृतं विविधानि च दृष्टाणि । मानो पुष्कलिता निच सरा-
 जामहिर्पिसा । र्दशरूढ सुवाहनः । संध्यायां योगिनस्तस्मिन् महर्षेः प्रापञ्चाश्रमं सारथिचसमादिश्यवाजीत् । विश्रामये-

रथ रथादुत्तैर्पदांपर्यभाश्रमंतगतंमुनेः एवंकर्माणि संध्यायां दिलीप्रोददशेगुरु । अरुधत्यासमासीनंसावित्र्यवपि
 तामहं तेषुप्रपन्नगतंनम्रुनिपत्तौविशेषतः स्थितौतस्यसमीपेतुग्रीत्युनादिनौतयोः दिलीपचतदधुरयधर्मज्ञलो
 कपालकं पप्रच्छकुशलंराजैवसुपायाज्जंभुनिः दिलीपउवाच-कुशलंन-सन्देवस्थितेवधिगुरौसति सुरेणात्रिम
 नुद्याणांविपक्षोरक्षिताभवान् विपयेममकान्तायामपत्यकिंनजायते नतुकाट्यधिरिध्यामिनिराशाःपितरोममृ तथकु
 रुमुनिश्रेष्ठपुत्रोभवतिभेयथा राज्ञाविपत्तिसप्रसात्स्वदायत्तंसुखंमुने वेदेतिकथिनराज्ञामुनयेवैयुधिधिर-तथामुनिः
 क्षणतस्त्वापानरितमितलोचनः कारणसंततेशाजोमुनिर्दृष्ट्वास्माधिना पश्चान्निवेदिदंतस्मैदिलीपायप्रयत्नतः वु
 सिष्ठउवाच पुरादत्रारिमाराध्यवसुधांगच्छतस्तव श्रुभूक्तलपटुमस्याधः कामधेनुर्नवंदिता जातस्तस्यास्तदाको
 पंदत्तस्तेशापहृदशः नवंदिताहंभवतासांप्रतंपदिभूपते ।-भविष्यतिनतेपुत्रस्तच्छापोनश्रुतस्त्वया-नपूजयेच्च
 यःपूजयान्योवंध्यामैववंदते नजायतेतुक्लयाणपातकैरनुलिप्यते-दिलीपउवाच-कृतोमयापराधोयंकिंकरोमि
 महामुने संततिर्जायतेयेनतद्गतवदमेप्रभो वसिष्ठउवाच-अन्यैर्नाताविधैःपुण्यैस्तपोभिर्नृपदुःसहै-नजाय
 तैतुसंततिर्गोत्रिरात्रतंविना सपत्नीकःसवरसामेधेनुंराजनफलप्रदा-आराधयेकाग्रमनागोत्रिरात्रतंकुरुत्या
 यदिरथदिलीपस्यमुनिनाकथितंव्रतं तावच्चनंदनीधेनुर्वनादाववतेशुभाः कुडोधीतिलकसितंसुकापिलादुग्धशुभा
 विष्वती देवानांवरदाशुभोदाधिभवाकामप्रदापाटला-अर्वाणाःसकलाःश्रुतौवपुप्रियैतिष्ठतियस्याश्रिते
 संपूर्णशशिनःकलाचदधतेश्रेयस्करापूर्णमा-भद्रिमासिसमायातशुक्लपक्षेनपार्थिव-प्रातःस्नात्वात्रयो
 दशपानियमंतुसमाचरेत् समुपोष्यगोत्रिरात्रमर्कितृत्वाततस्तव भेदयहनिचतुर्थेहंसौभाग्यदेहिगौममःइति
 यममत्रः ततोनाश्रासमभ्यर्च्यभट्टलेगधर्पिकेः-नगुरैशतपत्रैश्चैवंपुकाद्यैशुभाननागावाममाग्रतःसतृगावो

मे संतुष्टतः गावो मे पार्थिवो. संतुगावां मध्ये वसाम्यहं पचगावः समुत्पन्ना मध्यमानेन हे दधौ तासां मध्ये तु
 यानं दातस्व धेनवैनमो नमः इति पूजामत्रः फलैर्नाना विधैः पुण्यैर्गौरपि स्वशक्तिः पूजनीयाः प्रयत्नेन दद्याद
 धैः विधानतः नालिकेरं च कुष्माण्डं मातुलिं च दाडिमं समिष्टं ज्वनैवेद्यं कारयेद्यवसंयुतं गोत्रिरात्रत्रतार्थापफल
 मद्यकरे पृतं सर्वकामप्रदं देवि गृहणायै नमोस्तुते इत्यर्थमंत्रः वस्त्रयुग्मं विधानेन दद्याद्वासांसि दक्षिणां सप
 न्तीकापगुरवे स्वशक्त्या च व्रतान्नरः दिनानि व्रतिभिस्त्रिणिश्रोतव्या च कथाश्रुता जितक्रोधैस्ततः सर्वैस्त्रिभिर्वापुरु
 पैरपि एवं संपूज्य विधिवच्छ्रभीयुक्तं तु केशवं चतुर्थो दिवसे प्रातस्ततो धेनुं विसर्जयेत् अथ धेनुं सवत्सां च मंत्रेणाने
 न पार्थिव दद्याद्विप्राया विदुषे धर्मज्ञे शास्त्रपारणे परिपूर्णं व्रतं कृत्वा दद्यात्कामान् भीषितान् विप्रापर्वमया दत्तामा
 तर्भच्छपया सुखं इति दानमंत्रः ॥ सर्वदानानि देयानि स्वशक्त्या व्रतिभिर्नरैः विविधेभ्यो द्विजेभ्यश्च दक्षिणां च स्व
 शक्तिः वित्तशालां न कुर्वीत दापयेच्च ततोन्नरः गृहं यावत् व्रजेति श्रेयं तदाद्या पुरस्तरं गोपालानां च पार्थिव पूजा
 पूर्वैर्तिकरं परं यवापे चारितानि त्यं फलैर्नाना विधैः सह भुक्तयेकमप्येवावसंयुक्तं गोमयेन च पारणतैः प्रकर्तव्यं
 सर्वैरिष्टजनैः सह सपत्नीकापगुरवे दद्याच्चान्नसदक्षिणं कृष्णजवाच एवमाशुभ्यतां धेनुराजा विभक्तिरूपर
 ततः प्रजानामधिपः प्रभाते सुखं भिमुनेः भाद्रे मासि सिते पक्षे त्रयोदश्यां युधिष्ठिर पूजां कृत्वा विधानेन मुने च
 त्वरितं शुचिः संख्यापत्रं भूतिरिषत्वा श्रापयौ पुनराश्रमं अर्चामुदक्षिणा कर्तुं नैव चाच विधिवद्वाले ययौ धेनोः स
 भीषेतु वलिदत्त्वा दिनत्रयं श्रुत्या तस्मिन् धेनो रत्नतीये दिवसे पुनः जगतीं गोरुपधरां भिवोदधिपयोधरां लताभिः
 श्रुततो राजा पुण्यैर्वर्धयितस्वतदा जयशब्दं च भाषते पक्षिणः सुंदरस्वनाः भीते च वनदेवी निर्गम्यमानं वंशः स्वकं शुश्रा
 वचत तो राजा भूशंभनसि हर्षितः तद्दिने वै मुने धेनूनां शोभा वंपरीक्षितुं विवेश गगनं च परावरेत्याश्रयपितुर्गृहं कृत्वा

श्रुततःसिंहोमुनेर्धन्याभयंकरःसिंहश्चददशराज्ञोयेनकपर्ध्वलेनवै। दृष्टराज्ञातदधेनुःकंदमजारात्ररोलवृणैः। ततो
 धनुर्परःसोपितमिं। कुमुपचक्रमे - नृपया। सिंहवधार्थापराजावाणंसमाददे - उरुप। रतुतदारेयःकोपयुकोब्रभूव
 सः। धनुष्यारोपयन्वाणविचित्र्यस्तद्वचस्थितः। हस्तस्यतिश्वलेत्वेनक्रोधस्तत्स्यद्रववर्धत। विस्मयं प्रापयस्ति
 हेराजानंवैयुधिधरं म नवस्यगिराग्राहदृष्ट्वेनगावस्थितः। सिंहउवाच - वाण प्रयुक्तोभवतादृधामपिभू
 विष्यति। ततःकष्टेनमहताभ्रंभाकुरुसर्वथा। नमारुतरप्येगोहिपर्वतोन्मूलनेक्षमः जाघेतेनमहोरज
 स्यात्केवलमनोःकुले महेभ्यरस्यमारजनाज्ञाकुर्भोदरतुवै - सेवकानांचसर्वपामुख्यंजानीहिभूमिप - ध्रुल्लेकु
 येसंपुरतोदेवदासमहाद्रुम - सिंकोःसिंहेनभूपाक्षिवयायंमुतःकृतः - कदाचिदगातोहस्तीभद्रस्तैनमहाद्रुमः
 तस्यसंरक्षणांथार्थयनिर्धुकोयंशिवेनतु कृत्वाशिवेनसिंहत्वयुकोहर्जावभोजनः तर्हीयखलुगौडाजन्मद्वयार्थसु
 पनात। त्यक्त्वालज्जानिवर्तेस्वसुभंकोर्स्तिगुरोर्भवान् - आपत्कालइददृत्तनस्याच्छन्नभूतोयदि - दोषोनजायतते
 तस्ययशोरजन्नगच्छति श्रुवांगिरतुसिंहस्यराजाचैनमुवाचहै - ईश्वरेणसमोनान्यावेहिसिंहभवज्जपि - स्समीध्र।
 अकथंयातिममधेनुरियगुरोः - असिहदेहंयहृणीष्वभुंचयेनुसवत्सका - भविष्यतिजनन्याश्रवत्सोमगीवलोकयन्
 सिंहंनंतुदिलपायंकथितवैतंतदवचः - देहांतरेचदृष्टानिभयकारीणिकुर्वता - लोकेकनेहेतुनापार्थकांतछद्मचक्रुतः। स
 र्वस्यजगतेराज्यवपुरतन्नवंवयः त्यक्तुमिच्छसि गीराजन्मस्त्वैवकथमादृश - ददासिचकथप्राणाप्रजपापालनतत्पर
 ज्ञोवन्नैवमहाराजमुने - कोपशशांभ्यति - ततो रक्षस्वकदेह - राज्यंचकुरुभूमिप - चान्नोवाचसिंहोसौजग्रेतानुगत
 गिरः - द्रिष्टोपोपितदत्तापार्थवाणिमितामुवाचह - न्यानिरीक्षितश्चैवभूमिपेदीननत्रया - किमेराज्येनभो। सिंह
 विष्टयेर्जीयनेनभ - यशोनचमेसर्वगुरोर्धेनुयहिप्यसि - यदिसिंहततश्चाथसिंहस्यपातितस्तदा - यावद्विशृंघ

पतिर्तोमांसस्यापिड्वन्द्वः तावत्सिंहोरवंकृत्वाधावितश्रमयकरं दृष्ट्वासिंहं निपतितं च लो न बभूवह तावत्तस्यो
 परिष्टाच्च पुष्पं पट्टि पपात वै - उत्तिष्ठ वत्स मूपा लवाचमिच्छानि शम्पेस - उरिय न श्रय पुन श्राधंग ददर्शन वै हरिः - सेव
 याचगुरोः पार्थम्यत्वावेवावशेषतः प्रीतां कामदुषाहं च वरयाच च तद्भवान् योजयित्वा कुरौ राजाययाचेत नर्धततः
 वशं कर्तुमहाप्राज्ञ शिवं भक्तो निरतर - धेनु रुवाच ॥ गोत्रिरात्रात्रतराजन्मद्रक्तया भवता कृतं - ततो यस्य श्वेतद
 शं पुत्रं पौरुषा विग्रहः देवान्येपि किरिष्यति गोत्रं राज्ञा तमम तेषां कामप्रदास्यामि मनसि दृढं संशयः - इदं पुत्रं
 च लितं धेनुर्वसिष्ठस्याश्रमप्रति गामागतं बलिता त्वा श्राययौ तु सुदक्षिणा पूजा कृत्वा विद्यानिन राजपत्नी विशेय
 तः प्रदक्षिणां क्रियां कृत्वा च लिता वै युधिष्ठिर आश्रमे च ततो गत्वा दिर्लोपे सौतत पुनः गुरोरग्रे च तत्सर्ववृत्तां तमवदौ
 पुनः नदितो च तटापाथं दपतो तौ सुकोमलौ पारण च तत कृत्वा प्रास्थितौ नगरप्रति हुताश च नमस्कृत्य हेतारंगत
 धेयं च आगतश्च ततो राजा उरुपतां कपुरप्रति राजा तेन कशागेन राजमरारोपितं भजे दिनैः कतिपयैरेव गोत्रिरात्र
 प्रभावतः राजपुत्रं कुर्यात्स्वस्त्य सुतस्वस्त्य महोवर्त्ता प्रभाति सुमहूर्ते च उरुपतां रघु सज्ञया रम्यज ततदा सर्वसंजाता नि
 र्भला दिशः आददेव हतं बालिर्वापय शीतला बबुः मृदंगात् राव नैरभ्यैः पूर्णस्वसमभूतदा प्रजाः सर्वास्तदापा
 थं वदति च पुन पुन गोत्रिरात्र प्रभावो एण राजा पुत्रो बभूव ह पुरंदरस्य जेता च महार्धं परायण दिवि जयस्य यज्ञस्य
 कर्ता सोऽपि युधिष्ठिर यज्ञादि विजयपकृत्वा निभेभ्यश्च ददौ वसु ईदं शश्याप्ययस्मनुर्गोत्रिरात्र प्रभावत तदा प्रभृति वै लोका
 लोके हिमन्कुर्वते ब्रतं - देवै सर्वैः कृततत्र सर्वकामार्थसिद्धये सर्वाभिर्देवपत्नीभिः कृतचव्रतमुत्तमं गोत्रिरात्रात्रत पुण्यं
 विधानेन फलप्रदं कुरुष्वत्वं महा राज कुरु राजयुधिष्ठिर साक्षाद नतरं मातुः कुनामनसि पार्थिव भाद्रपदे सवत्सवं
 भक्त्या चाराधयस्व गा एव यः कुरुते पार्थ गोत्रिरात्रात्रत पुनः सिद्ध्यति सर्वकार्याणि सुखचैव प्रवर्द्धते न जायते यद्वा

इत्ययस्याः पार्थभुवस्तले भस्तेयदं यदि कुर्वीत तस्याः स्याच्च न संशयः तपोभिर्दुष्करैः किंचिद्यज्ञैस्तीर्थव्रतादिभिः
 नृकोरितेभ्यः पापेभ्यो व्रतेभ्यो द्विधा यत्तु कर्वाते यव्रतमिदं जगति प्रसिद्धं पापापहंसकलचितितकानदं च ॥
 आरुह्य ते वरविमानमनुत्तमं च स्वर्गप्रयांति यमभूत्यभयं विहाय ॥ इति भविष्योत्तरे भोजिरात्रव्रतं ॥

अथोद्यापनम् ॥ युधिष्ठिर उवाच कथयस्व महानुपपन्नं गोत्रिरात्रव्रतस्य वै उद्यापनविधिं कृष्ण येन वीर्येण
 तत्फलम् ॥ श्रीऽऽण्ड उवाच वर्षचतुर्थसंप्राप्ते गोत्रिरात्रव्रतस्य वै उद्यापनविधिं वक्ष्ये सर्वेषां व्रतसिद्धये - तृती
 यं दिवसे स्नायान्मध्याह्ने विधिपूर्वकं देवाणि पितृन्समभ्यर्चय शुद्धे च सुगृहे व्रती रात्रौ च सर्वतोभद्रं गौरौ तिलकमुत्तमं पूर
 यत्तृपंचभिर्वर्णैः शोभनं च यद्योदितं ताम्बरं यकलशं कुर्यात्ताम्रपात्रसमन्वितं मासेन केन राजेन्द्र लक्ष्मीनारयणं
 विभुं नवे सूर्यमेधते वस्त्रे देवार्थं परिकल्पयेत् वंशपात्राणिकुर्वीत सौभाग्यगुणविह्वलैः विरूढवस्त्रपकान्निर्गिरि
 कलादिभिः फलैः विलेपनैश्च पुष्पैश्च धूपैर्दोषैस्तथोत्तमैः पंचासृते श्रुतैर्वेद्यैः पूजयेद्विधिपूर्वकं लक्ष्मी
 नारयणं देवांसां सवत्सविशेषतः राजाजिगारणं कृत्वा गीतवादित्रकौतुकैस्ततः प्रभातसमये होमं कृत्वा त्ववैष्णवं आ
 चार्यं वरप्रेतत्रये देवां गपारगं तदाज्ञया च कर्तव्यं साधुकर्मप्रयत्नतः गोत्रयंच प्रदातव्यमेकामपि सवत्सकां
 बहुदुःखासुशीलाचतारुण्याभरणान्वितां दंपतीं परिधानं च वस्त्रैरभरणैः शुभैः शय्यां सोपुस्करां दद्यात्पानपात्रं
 कमंडलुं चाभिरंघृतपात्रं च तिलपात्रं सदाक्षिणं पात्राणि च सुवर्णैश्च भोज्यागव्येन चोद्विजाः एवं धेनुं च विप्राय यदत्त्वा
 च षष्ठो व्रजेत् पदे पदेऽश्वमेधस्य फलं प्राप्नोत्यसंशयः अथारितानिदानानिदत्त्वा तं च विसर्जयेत् भूयसीदक्षिणां
 दद्याद्भक्तसंपूर्तिहेतवे गोपालेभ्योऽपि दद्याच्च शकुलयादिसकलं सर्वक्षमापायित्वा तु पारणं च तत्श्रूयन् अनाथे
 र्दयाधिभुक्तेभ्यसीदद्विश्च कुटुम्बकैः नावांभक्षितमज्ञयद्दुग्धेन परिपाचितं - तेन ज्ञेयं प्रकर्तव्यं दाहं यशुद्धिनिच्छता

एवमुक्त्वा पतङ्कादध्वं ब्रतस्य फलमिच्छता शतयमभवेद्विजानुज्ञां गृह्णीयुर्वतिनः सदा तथा तत्पूर्णातामिति नान्यथापिकदा
च न नारी वा पुरुषो वापि पुत्रवान्जायते ध्रुवं इह लोके सुखमुक्ताश्रिते भोलो कमप्राप्नुयत श्री कण्डववाच एतत्केचि
तं राजन् ब्रतस्योद्यापनं शुभम् श्रोष्यंति वापि ठिप्यंति तेषां सर्वे मनोरथाः ये करिष्यन्त्यसंदेहेतवा लोकाश्च शाश्वतः
इति भविष्योत्तरे सोद्यापनं गोत्रिज ब्रतम्

अथात्रैव प्रसंगादशोकत्रिराज ब्रतमविष्योत्तरे ॥ श्री कण्डववाच ॥ शृणु राजन् पुराट् तमयोध्यायां ब्रतं
शुभं वसिष्ठेन मुनीन्द्रेण सीताप्रियं निवेदितं विधाय रावणवधं यद्वारा मोपुरेभ्य गत् तदा सीताप्रणम्या धवासिष्ठवा
न्यमब्रवीत् सीतोवाच भगवन् दंडकारण्याद्रावणेन हतापुरा न पश्यामि तदार्किचिदहमयं विकलं द्विधा
मासात् दशोषिता तत्र राक्षसेन हतासती अशोकवृक्षप्रणता जाता चिता परायणा उक्तं विजटया तत्र वाक्यं हे
धंसपुतं अशोकं प्रणमसीते विदोका वं भविष्यसि तथेयुक्तं मया ब्रह्मन्यथोक्तं विजटावचः ततः प्रभुरयहं शा
श्वदं शोकव्रतमारभे तेन ब्रतप्रभावेण हनुमान्पवनारमजः शतयोजनविस्तीर्णो तार्वामं रमयय मया दृष्टो
द्विजश्रेष्ठ स भिज्ञानो महवल् पुनश्च कुशली जाता दभ्यालंकां महवल् ततो मे प्रत्ययोजातो ब्रतस्यारूपमहात
रः अस्म्यच ब्रतराज रूपप्रभावेणारमजो हरिरततः कैश्वदहो रत्रैर्भर्तोरघवो बली निहत्परावणसंख्ये मां विशुद्धां गृही
तवान् तदहं भगवन् विप्रपृच्छामि त्वां ददव्रतं अशोकस्य प्रभावं मे वक्तुमर्हस्य शेषतः ब्रतस्य तस्य पुण्यं तु पुराणोक्तं मही
तले अथ वासुरलोके पुसुरनारीनिवेदितं वसिष्ठववाचा एवमेतज्जनकजेयथावक्ष्यमि सुब्रते अशोकस्य प्रभमविणतद्व
द्वाक्यमया धनान् शृणु चानमपारप्राप्तं नंदनो दिव्यकानने दृहरूपति मुखं च्छरुत्वा यज्जात परमाद्भुतं दृजामि भूतेर्नंद्रेण हतो
दैवैरामहासुरैर्विश्रंसत्वाहुर्द्विहानिस्तस्य धर्मं यज्जायत ब्रह्महत्यामवाप्याद्यदेवैर्द्रोनि दृचेतनः त्रैलोक्यपराजयं व्यक्ताशु

सभुशरिर्भयादितः एतस्मिन्तरेदेवि नहुपोत्पसतमः त्रैलोक्यराज्यंसकलजहारवलदर्थितः ततः शर्चाप्र
 त्यथिताहतराज्यमवेक्ष्य सा नदनातरमासाद्य तपस्तेपे सुदृक्करंतां श्रुत्वा धर्मनिरता दृढरूपतिरुदारधीः आगत्य
 नदने देवं वाक्पयमाह महतपः ॥ दृढरूपतिरुवाच किमर्थं तप्यते देवि तपः परमदुष्करं त्वया किं प्राप्यते तेन
 तपसा ब्रह्मिकारणम् ॥ शच्युवाच ॥ हत्वा भिभूतं देवं ब्रह्मतराज्यं हतत्विपं कापि प्रनष्टं विप्रनजानेहं प्रियं पति
 एतस्मात्कारणं ब्रह्मन् तप उग्रं समाश्रिता यथा पुनर्नैजं राजपदं वेद्मः प्राप्नुयादिति कतिष्ठति मुने ब्रह्मि सुरराट् शत्रु
 तापनः प्रसादं कुरु मे देव संयोगं तेन चाप्नुयां ॥ वाक्पतिरुवाच ॥ दृष्टुं पौलोमि देवेंद्रेय यानष्टो मया तुरः मानसो
 भसि संभूतं पंकजान् रमाश्रितः ब्रह्म हत्वा प्राभवेण उद्देगं रुमाश्रितः अभिभूतमिहा पश्य ततोऽप्युविलयंगतः का
 मततः प्रसंगेन सर्वं प्रापस्यसि सुवते बहु कालोऽस्मि ते यस्मात्तपसा लभ्यते फलं स्त्रीणां पुष्टिप्रदं ह्येकं व्रतं प्रोक्तं स्वयं भुवा
 सा विभ्याः पृच्छमाना यास्तव कर्तुं मिहाहं सि शशोकव्रतामिव्येव न स्मारायतां विविष्टपे येन चार्णो न पौलोमि नारीदुः
 खं न वेदति हरः स्वयं भवत्येव दृष्टराजेषु नंदने अस्मि रतुष्टे हर रतुष्ट इति विज्ञायानिश्चितं ॥ शच्युवाच पुत्रागनाग
 वकुलं चंपकाद्यान्महं रुहान् परित्यज्य कथं चान्याहरोस्मि कृतसन्निधिः वाक्पतिरुवाच हरेण निर्मितः पूर्वशशो
 कं यं कृपालुना लोकोपकारकरणेन तोयं शिववह्मभः वसिष्ठ उवाच निर्माय दृक्ष प्रवरं प्रणम्य भक्त्या चंयित्वा विधिव
 धर्मं प्रपद्ये देवं पुनराहना स्नादिविशुद्धं त्वं विधिम रय सर्वं ॥ दृढरूपतिरुवाच आरभ्य तद्भक्तं कथं यत्रिरात्रं समुपोऽपु
 ष्विरात्रे देवि विस्थातमशोकात् रुमूलके कार्थ्यं नारीभिरमलं मनोवाक्कायकर्मभिः ततः प्रदक्षिणा देया अष्टोत्तरशतं फलैः
 नारिकेलैश्च खजूरैर्गोस्तनीभिर्दिनेदिने भजेणो न मनसा पूजयंति सदा शिवं शशोकशोकापनुदं सर्वकामफलप्रदं
 ब्रतं नानेन पूर्णं न यथोक्तफलदो भव इति प्रदक्षिणामत्रः ततस्तृतीये दिवसे समभ्यर्च्य विधानतः महादेवं दृष्ट्वा

पुतवंशपात्राणिकारयेत् अनेनैवाधिधानेनयः कुर्याद्व्रतमुत्तमं वैधव्यनामुयात्रारिपूजस्यैव्ययुताभवेन वसिष्ठ उवाच ॥
 ॥ दहरुपंतिमुखाच्छरत्वाशर्वाचक्रेव्रतोत्तम शास्त्रोक्तविधानासीते भक्त्यादेवः समागतः ब्रह्महत्याविनिर्मुक्तो य
 थाभवतिवाससः तथारवमुपिवांछार्थव्रतमेतत्समाचर यथासाध्विपुसुपुश्रीप्राधान्यजायतेतिगौ व्रतमेतत्कृतं
 लोकैरुष्वातादेवोभविष्यति व्रतमेतदशोकस्य सर्वकामफलप्रदम् कृष्ण उवाच वसिष्ठस्य वचः श्रुत्वा सीता चक्रे व्र
 तोत्तमं रामा ज्ञात्समनुष्ठाप्य श्रयोध्यायांचकार सा सीता व्रते कृते तस्मिन्नुःखहीना सदा भवेत् युधिष्ठिर उवाच ॥
 अशोकं व्रतं राजस्य पूजादेव विधानतः कादेवता तत्र पूज्या नारी भिर्वदं केशव श्रीकृष्ण उवाच ॥ अशोकवृक्षेति वं
 ति सर्वदेवायुधिष्ठिर पञ्चवेपुयशाखा सुशिवाद्याः सर्वदेवहि अशोकसन्निधौ रामः पूजनीयः सलक्ष्मणः
 सीतया सहितो राजन्विष्णुरेशो यतोमतः पृथङ्मन्त्रैः पृथग्वस्त्रैरशोकाख्यायथाक्रमं पूज्याश्च भरतश्चैष्ठ्यपुराणो
 कविधानतः अशोकवृक्षविहितः शिवाद्याये सुरोत्तमाः अशोकपूजनेनाशु तैः संतुष्टा भवन्तिवह गौ
 र्यालक्ष्म्या तथैद्वाप्यादमयं तथा च सीतया त्वंसमा राधितः पूर्वं मशोकफलदोभव इति पूजा मन्त्रः ॥ अशो
 कवर्निकामध्ये सीतया त्वं प्रसाधितः अशोकसंफलफलोद्गहाणा धैर्यं कर्तुं मया इत्यशोका धर्म मन्त्रः । रावण
 रुपवधायाप्य उरुवन्नरत्वं महीं तले विष्णोरंशो सिद्धे शय्यहाणा धैर्यं न मोरतुते तात भक्त्युन्मुखं रामं वदेहं लोकमुद्
 रं इति रा मा धर्म मन्त्रः । राम भक्ति युतं भक्तं सुमित्रानंदवर्धनं तं लक्ष्मीवर्द्धनं गौरं लक्ष्मणं पूजयान्महं इति ल
 क्ष्मण पूजा ॥ अरुनी तल संभूते सीते सर्वांग सुंदारं गृहाणा धैर्यं मया दत्तं पूजां जनक नंदिनि इति सीता पूजा
 लक्ष्मीं सर्वं सर्वदेव रूप विष्णो रंशामहं तले अरुनीर्णा मया दत्तं गृहाणा धैर्यं न मोरतुते इति सीताया अर्ध मन्त्रः ए
 व स पूज्य विधि वत् सर्वशो क विनाशनं सर्वपाप प्रशमनं सर्वकोर्ति विवर्द्धनं अपुत्रया पुरा पार्थ पार्वत्या मंदिरा चले

अशोकः शोकशमनः पुत्रत्वे परिकल्पितः

दिकचारस्य अशोकस्य महारोः कारितं विधिवत्तत्रेताशो

केन गोतमः यावत् कुरुते तारिपुराणोक्तिविधानतः

अशोकस्य प्रभावेण सर्वान्कामानवाप्नुयात् अवैधव्ययु

तासां तु लक्ष्मीसाक्षिभ्यमाप्नुयात् सर्वोपहारैरानन्दब्राह्मणाय निवेदयेत् कथामपि समाकर्ष्यः कुर्याद्द्विजपू

जनं व्रतस्य फलमाप्नोति सद्यतो हि न संशयः युधिष्ठिर उवाच विशेषं ब्रूहि मे देव अशोक तस्मिन् पुजने येनार्चिते तरो

सर्वमाप्यते सकलफलं श्रीकृष्ण उवाच कथयामि तरो राजन्याभिर्द्रव्यैर्भक्तैः कृतं मनुष्यदेवगंधर्वनारिभिः पुत्र

तद्वये अत्र सुप्रयात्रिपत्न्या अरुंधत्या तथैव देवक्या सीतया चैव द्रौपद्या सत्यमामया दमयंत्या च सा वि

श्यात इह तं कृतमुत्तम अशोकः पूजितः पूर्वं यथा वच्छृणुष्यामि अशोको राजतश्चैव सौवर्णश्च तथा शिवः तथै

वकारे परसीता सौवर्णैरामलक्ष्मणौ पूजयेद्विधिवन्मन्त्रैः पूर्वोक्तं पस्यतम अशोकं पूजयेद्दक्षप्ररुद्धशुभपल्लवैः

विरुद्धैः स तथा नैव शृणु एकमोदकैः शुभैः कालोद्भवैः शुभैर्दिव्यैर्नारिकेलः सदादिभिः पुष्पादिभिस्तस्याधूपैः पूज

येतस्मिन् अशोकः पाण्डवश्च अशोकनाशयति स्मृतः पितृमातृपतीनां च अशुराणां तथैव अशोकस्त्वशो

कहरो भव सर्वजनकुले इति श्रीमद्विषयोत्तरे अशोकविराज्यतम्

अथ भाद्रशुक्ल चतुर्दशी कृत्यानि नारदीये ॥ भाद्रशुक्ल चतुर्दश्यामनंतव्रतमुत्तमं कर्तव्यमेकमहं हि गोधूमप्रस्थपिष्टकं

विपाच्य शर्करा लघात्कमनंताय निवेदयेत् गंधार्घ्यैः प्राक् समभ्यर्च्य कार्पासं पटुं तवा चतुर्दशार्घ्ययुतं सूत्रं कृत्वा सुशोभ

नं ततः पुराणमुत्तार्य सूत्रं क्षिप्य जलाशये निवधीयात्त्रिंशो नारीवामेदं भुजे पुमान् विप्रायामिष्टपकान् प्रदद्यादक्षिणा

निवृत्तं स्वयं वतस्मिन्तं वाद्यादिवं कुर्याद्भक्तोत्तमं मंडलं सर्वतोभद्रं धान्यवर्णैः प्रकटय्य च सुशोभनं न्यसेत्तत्र कलशं ता

म्रजमुने तरोपरि न्यसेद्धैमिनं तं प्रतिभां शुभं पीतपद्मं शुकाच्छन्नां तत्र तं विधिनोपजेत् गणेशं नाटकं स्वेष्टान्

श्रवणं नमः ध्यात्वा हठं यापनीया हि तस्य कः श्रवणं तज्जनविधिः तज्जमसपुंशद्यल्लिख्यमाणं खलपापं निमकिपवकात्तमसिद्धि
 पुत्रपौत्रधनधान्यसंपत्त्यारोग्यमभिषेकप्रमगातिप्राप्तय च तदश्वपादयथावध्यनतत्रतकारण्य इति सकलपुत्रकृत्वा
 मङ्गलसवतः मङ्गकृत्वा कभतवित्त्यसत् तत्राष्टदलपद्मं तज्जपाद्विष्णुमठय कभोपायत्राविन्यस्य तदप्यष्टदल
 कृत्वा तज्जपाद्विषयः कृत्वा द्धममयद्वफणससकमद्वितं तस्य प्रताद्वसत्र ककमः कसशाभन चतदशय
 धियुतमपस्याप्यत्र पजयत ततस्समलमत्रणनमस्कृत्य च तभज नवाक्षपलवामासापगलदमश्रलाचन पातवि
 रथरद्ववाराचक्रगदाधर प्रसन्नवदनविष्णुविश्वरूपवाचितयादिति ध्यानं तज्जप्याथद्ववतः विष्णुराप्रस्तथा
 दिव्यः सहस्राक्षः पितृमहः इन्द्रापीनाकाविधशः स्कंदः सामस्तथच वरुणः पवनः पृथ्वीवसवाग्ध्यदेवता
 इति तत्रावाह्यपूजयत श्रागच्छानतद्वशतः जगद्विजगत्त्रिपुमाणामयापजगृहणसुरसत्तमसहस्रशोर्ध्वत्वा
 हनमधुना नारदनसमायुक्तकातरवरविभूषितः स्वासनद्वेवद्वशगृहणपुरुषात्तमपुरुषएव तस्यासनं गंगा
 दिः सर्वतः शोभयामया श्राधनया हतं तोयमेतत्सुखरूपशोभायुष्मतिगृह्यतां च एतवान्तरुतिप्रस्थं ३ अनंतानतदे
 वेशं नंतमुणसागरं अंतं तां नंतं कपोत्सिगृहं णाधर्ममोस्तुते अविषाद्वैधैधैः ४ कर्पूरवासित्तोयं मंदं काकिन्याः
 समाहृतं आचम्य तहृषीकेशैल्लिख्यत्वा धितां शनंततो विसाद्विद्याचमनं ५ ब्राह्मिणं क्रुतमेव चक्रुतं माविचं रय
 मधुमर्कैर्गृहणद्वैल्लिख्यत्वा तभयां प्रहं इति मधुपुर्कैर्मुहं ततः पुनर्गार्चमनं पूर्वोक्तमंत्रेण शर्करामधुममिश्रपयो
 दधिघृतं तया ६ पंचाभ्युतेन स्नपनं गृहं णं जगतां पते ७ आचम्य रस्व इति दुग्धं दधिकाण्ड इति दधि ८ घृतं मिमक्षेति घृत
 मधुवातेति मधुं स्नादुं पूर्वस्मशर्करां ९ इति पंचाभ्युते १० गुंगाचगोमतीरे वाप्यमुनाचसेरस्वती ११ नदी नदसहस्राणां तां
 यमेतत्समाहृतं १२ श्रानंतं गुणरत्नाया विभक्तेषु रघुच १३ नर्मो माहात्म्यदेवाय श्रानन्ताय नमो नमः १४ हनु रुरूपेति स्नानं

पितांवर्युर्देवसर्वकामार्थसिद्धये अथानिवेदितं भक्त्या गृह/णसुरसत्तमं तं वज्रमिव खं ॥ दामोदर तमसुर त्वा हि
 ज्ञां भवसागरात् ब्रह्मसूत्रं सोत्तरीयं गृह/णपुरुषोत्तम तस्माद्व्यज्ञादसर्वहुतः संभूतमिह मुपवीतं ॥ कस्तूरी कुकुमोपेतं कर्पू
 रेण्यसंयुतं ॥ धेदुर्यानि देवे शञ्जलं तान्मनो नमः ॥ श्रीसंस्कृतं नं दिव्यं गुं द्राढ्यं सुमनोहरं ॥ विलेपनं सुरश्रव्यं दिव्यं
 तं वंगुह्यं तं तस्माद्व्यज्ञात् ॥ तं ऋचैः सामोर्गोतिशं यः ॥ नमः सर्वहिमार्थं यजगद्वाधाराहेतवे ॥ सर्वसंस्थितरूपं ॥ अक्षतं ॥ य
 ज्ञमोतसाः ॥ मुक्ता रत्नाक्षतं ॥ श्रेष्ठं ॥ कुं कसा काक्षतः ॥ शुभाः ॥ च्वा सुदेव जगद्वाध्यादियामे र्वर्वा कुरु प्रभो ॥ इत्युक्षताः ॥ सात्त्या
 र्दं निसुगंधी निसालाद्यादी निवै प्रभो ॥ अथाह तानि पुण्याणि ॥ पूजाभ्यं प्रतिगृह्यतां ॥ तस्मादथ गृह्यति ॥ पुण्याणि ॥ अथ
 गूजा ॥ अक्षतं तायनमः ॥ प्यादौ ॥ पूजयामि ॥ अं कर्षणाय ॥ गुह्यौ पू ॥ कालाहमने ॥ जगत्पुन्यं ॥ विरवरूपं ॥ यजं यै पू
 विश्वरूपं ॥ य ॥ कटिपू ॥ विष्वसाक्षिणे ॥ मेहपू ॥ अथ जनाभाय ॥ कटिपू ॥ अथ नाभ्यं ॥ य ॥ जामिपू ॥ पुरमास्मने ॥ इदं
 धूपं ॥ श्रीकंठाथ ॥ कंठपू ॥ सर्वस्वधारिणे ॥ स्वाह नूपू ॥ च्वा चरुतये ॥ मुखपू ॥ दामोदराय ॥ इतानूपू ॥ केशवाय
 ललाटपूज ॥ कमलासुताय ॥ शिरःपू ॥ सर्वारमने नमः ॥ सर्वाणं पूजयामि जमः ॥ वनरूपतिरसो दिव्यो गंधाढ्यः ॥ सु
 मनोहरः ॥ आग्नेयः सर्वदेवेश धृष्टो यं प्रतिगृह्यतां ॥ ॥ सुहृदु रूपाय दधुरिति धूपं ॥ ॥ यतवर्धनं स मायु केवलिनो यो ॥ जितं स या
 दीपं गृहाण देवेश वैलोक्ययमिति रापहं ॥ द्वाक्षणे स्थेति दीपं ॥ ॥ अक्षं चतुर्विधं रुवा दुरसैः प्रहृभिः ॥ सुमद्वितं ॥ नैवेद्यं गृह्य
 तं दिव्यं किं मे ह्यबलं कुरु ॥ चंद्रमामनस इति नैवेद्यं ॥ ॥ कर्पूरं वासितं तोयं मंदं ॥ किं न्याः ॥ सुशीतलं ॥ ॥ अचरुतं जगता
 यमयादसिंह भक्तिः ॥ अथाचमनं ॥ गंधकपूरकस्तूरीसमायुक्तं मनोहरं ॥ कपेद्वर्तनं कदेव गृह/णपरे श्वरः ॥ इति करो
 द्धर्तनं ॥ इदं फलमयं देवस्थानं पुनरुत्तरं ॥ तं नमो सुफलं वा ॥ तं भवेज्जामुजिज्जामुति ॥ ॥ नोभ्युज्जासिदिति फलं ॥ पूर्ण
 फलसमायुक्तं सै कर्पूरं मनोहरं ॥ अथ यादं तं मया देवावल्लभ्यति गृह्यतां ॥ इति तं वल्लं ॥ ॥ हिरण्यगर्भं गंधं रुपां सर्वं जं

[illegible]

मलिकामालतीचैत्यदिः । अथ नयनमिति मंत्रपुष्पांजलिः । नमः सर्वहितायैः यजगदाधारवक्षसे । सार्गस्थ
स्थतरूपाय गहाणां ध्यानमोरतुते । इति पुनरर्थदत्ता । मार्थना । अतंतकामानेदेहि पुत्रपौत्रविवर्द्धन । अतंतः । सर्वकामा
नामधिपः । सर्वकामदः । अतंतानेन सुश्रुतो भवत्विविहसदामम । अतंताय नमस्तुभ्यं सहस्रशिरसि नमः । नमोऽस्तु पुत्रना
भाय नानाधिपतये नमः । अतंतसंसारमहासमुद्रे मशं हि मासुद्धवासुदेव । अतंत रूपे विनिर्धेय जयस्व । अतंतसंज्ञाय नमो
नमस्ते । इत्यतंतसंज्ञानमस्कारः । अतंतकामदं देव सर्वकामफलप्रदं । अतंतद्वारके पुत्रपौत्रवर्द्धन । नमस्ते देव
देवेश नमस्ते धरणीधरः । स्वर्गधिपुं स रथाय अतंताय नमो नमः । अथ संज्ञाग्रहणं । संसारगवहं गृहासुसखं वि
हर्तुं वांछति ये कुरु कुरु ब्रह्मसत्त्वः । संपुरय च त्रिभुवने शमनं तरुणवधं विदक्षिणकरं वरदं रक्ते । इति नतना
तंतसंज्ञाग्रहणं । अथ ज्योतिर्नतसंज्ञाविसर्जनम् । संवत्सरकृतं पूजासंयमं विधिवन्मम । त्रेदानीं सुरश्रेष्ठं वमनं तं
फलप्रदं । तस्यापि षोडशोपचारपूजाः । पूर्वोक्तैः विधानेन पूजयेद्विष्णुरूपिणं । पूजयित्वा हरेदेवमाचार्यं
जयेततः । परिधाय संपूर्णैः कंवलांकारभूषणैः । मंत्रैः संपूरय विधिवदेतुं दद्यात्सुप्रसन्नतः । सुरभीवैष्णवीमा
ता निर्यध विष्णुपदे स्थिता । आसं गृहणमया दत्तं गोमूत्रं क्वा तुमर्हसि । गोवोममाग्रतः संतुगावोमं संतुष्टतः । ना
मोमहदये संतुगावोमं भुवसां मण्डपः । मंत्रेणानि संपूजय आचार्यान्निवेदयेत् । गोदानं रयन्ति धार्थं । स्वर्गोदया
यथाविधि । ततश्चाभिजितानि विमानपूर्वमुद्यच्चतुर्दश । बहोऽपर्वीत संपूजय भोजयेदन्नविरतैः । तत्तत्सुतदक्षिणा
तेभ्यो धितया । ठया विवर्जितः । स्ववक्त्या दक्षिणादद्यात् । चार्यं च क्षमापयेत् । क्रियाहीनं भक्तिहीनं द्रव्यमहं नित्यं
भव । सवर्हीनं पठेत् । अतंतवत संपूर्तिहेतवे । अतंतसंसारमहासमुद्रे । अतंत रूपे यनमो नमस्ते । इत्यतंतं विसृज्या
अत्राहाणां श्रवणैव च । इदं नित्यं कृपणेभ्यश्च दद्यात् । नादिकथनं । यथोपपन्नं भोक्तव्यं कथं । नादिकथनं । अथ

न्यचशुचिर्भूत्वाऽथयेद्विष्णुं च तद्दिने । एकतेन तु श्रेष्ठकर्मणा च जनार्दनः । अनंतरूपी भगवान् तदुष्टो भवति सर्वद-
 व्रतस्य फलमाप्नोति विष्णुलोकं ब्रजेश्वरः ॥ इति सोद्यापनं । अतिवर्षमत्ततः पूजनम् ॥ अथ कथा ॥ भविष्योत्तं
 युधिष्ठिर उवाच, अहं दुःखो ह संजातोऽथा तमिः सहकेशव । कथं मुक्तिर्वदस्माकमनेतद्दिः खसागरात् । कदं वपुज-
 त्वावैत्राण्यमोरजमुत्तमं । अथवा किं व्रतं कृत्वा त्वत्प्रसादाद्ब्रवीहि नः । श्रीकृष्ण उवाच, अनंतव्रतं मत्स्यं यति-
 था वस्य युधिष्ठिर । सर्वपापहरं दण्डांस्त्रिणां वै युधिष्ठिर । शुक्लक्षेत्रे तु दृश्यामांसि मादं पदे भवेत् । तस्यानुष्ठानमा-
 नेषणं सर्वपापं व्यपोहति । युधिष्ठिर उवाच, कृष्णकेयमनेति त्रयोऽप्येतत्परं वया विभो । किं शेषनागं ब्राह्मणं त्विदं न-
 तस्ते शक्यं स्मृतः । परमात्मा ध्यानं तत उताहो ब्रह्मर्षी भूतः । कर्णपुत्रं तं संज्ञां वै तथैव मे ब्रूहि केशव । श्रीकृष्ण उवाच,
 अनंत इत्यहं पार्थममरूपं निवेद्य तत् । आदिद्यादिमहामायोपः काल उपपद्यते । लवकाष्ठामहतादिदिनरात्रिस्वरूप-
 वान् । पलमास तु वर्षाणि युगा कालव्यवस्थया । योयं कालो मया ख्यतः सोऽनंत इति कोऽर्थेन । सोऽहं कालो वर्तमान-
 ब्रह्मणोत्तराण्ययं च । दानवानां वधार्थं साधनां पालनाय च । अनादिमधुपपन्नं । कर्णविष्णुहरिश्चो-
 कं तु भारकरसोऽमं सर्वं व्यापनमीश्वरं । विश्वरूपं महाकालं सृष्टिं संहारकारकं । प्रययार्थं मया रूपं कालगुणवन्द्यं शि-
 तं । पूर्वमेव महाबाहो । योगिष्य मनुजैः । विश्वरूपमनंतं च यस्मिन्निद्राश्रितं । वसवोऽष्टौ तया दिव्या । रुद्रा-
 एकादश रस्युताः । सप्तर्षयः समुद्राश्च पर्वताः सरितोऽदुर्माः । नक्षत्राणि दिशो भूमिः । पातालभूमेर्वादि कं माकरुच-
 त्रस्येदहं सोऽहं पार्थ न संशयः । युधिष्ठिर उवाच, अनंत । तत माहात्म्यं विधिं वद विद्वान् । किं पुण्यं किं फलं चारम्य अनन्त-
 नवातं दृष्ट्वा । केन चादौ पुरा चोष्णं मत्स्यं केन प्रकाशितं । एवं स विस्तरं कृत्वा ब्रह्मनंतं व्रतं मम । कृष्ण उवाच, आसी-
 त्पुरा कतयुगे । सुमत्तुर्नाम वै द्विजः । वसिष्ठो ब्रह्मचोत्पन्नः सुरुपां च भूगोः सुता । शोखानां स्त्री चोपयमेव दोकचि निव ।

नृपः । तस्याः काले मृत्संजाता द्रुहिता नैतलशशाङ्गाः । शीलानाम् । मृत्सु शीलानाम् । सार्धं धत्ते । प्रिते वेदमतिः । माता । चतस्याः । का
 लनञ्च वरदा हेतुर्धादिताः । विजिता शानदीतिरेव यौ स्वर्गपतिव्रताः । सुमत्तु रजतु नम्रा वै धर्मपुंसः सुतापुतः । उपपद्ये वि
 धाने ननु दुःशीलानामनामृतः । दुःशीलानां कर्कशं चङ्गित्येकलहकारिणः । सापि शीलपितृगृहे यदा धनपरावसी
 कडयस्तमयद्वारिदेहलोत्तराणां । दिकः । वर्णकैश्चनमकरैश्चिलप्रीतासितामिर्तुः । स्वस्तिकैः पुष्पकैश्चैव अन्नवर्तपुनः
 पुनः । ततः काले बहुभुजको मुरवै शिवार्त्तनीः । पित्रादृष्टातदन्ते नृर्त्ता । चूहाधौ वने स्थिताः । कर्मदेयाः । मया शीलविविधै
 तिसुः । स्तितः । एतस्मिन्नेव काले तु मनिर्वदविदां वरः । कन्यार्थी च गतः । श्रीमान् । कौटिल्यं । नामनामृतः । दुःशुभ्ररूप
 संपन्ना । वद्विद्यातनयां दृष्टुः । पितृददौ द्विजैः । यकौटिल्यं । यशुभेदिते । स्वययसोः । क्रिषिनि । न विवाहमकरोत्तदा । तिष्ठ
 र्त्वा । द्विहिकं सर्वकर्तृणां प्रोक्तं । तदा । किंचिदायादिके देयजामातुः । परितोऽपि । तच्छ्रुत्वा । कर्कशाकुलः । शिरसाद्व्यग्रह
 मंदलः । पेटायां प्रस्थं वदध्याः । स्वग्रहं गमयतामिति । भोज्यावसिष्ठचण्डिनप्रायेः । चक्रकारसाम् । कौटिल्योऽपि विवाह्येनाप्य
 थियच्छन् शनैः शीलानां सुमत्तुरादाय न वेढाभोरथ न वै । मध्यह्ने भोजवेलयां । समर्त्तैः । द्युसरित्ते । ददृश शीलस्थिणां
 तु समूहं रक्तवाससां । शुर्वदृश्यां तदा प्राध्वं सर्वयुतं जनार्दनं । उपगम्य शनैः शीलपृच्छत् । कदं वक्तुं । श्लाघ्यः । किमेत
 न्मेवैव किं नाम व्रतमर्हिशः । ताः । कुप्योऽपि तस्मात् । शीलं शीलं विभूषणं । अतत व्रतमेतद्विवर्तेनंतः । प्रपूज्यते । सा । त्वदीदृह
 मयेव तत्करिष्ये व्रतमुत्तमं । विधानं कोटशतत्र किं । न कोत्र पूज्यते । स्थियज्जुः । शीलसदस्य प्रस्थपुनाः । अः । संस्कृत
 रस्य च । अधुविप्रापदा तव पुमर्द्धं । मरामनिभोजनं । शक्त्या च दक्षिणां दद्याद्विजश्लाढय विवर्जितः । कर्तव्यं । सदसद्वितीरे वि
 धिनानि न भामिति । स्त्रात्वा तत्तत्समभ्यर्च्य मंडले धूपदीपकैः । पुष्पैर्गंधैश्च नैवेद्यैः । प्रीतारकैश्च नुः । समैः । चतुः । समैः । परिभा
 योक्तुं । धद्रव्यैः । अतस्याप्यतो ददृशुः । न कुं कुमा । कुं सडोरकं । चतुर्दशार्गथियुतं । वाभुं करतले न्यसेत् । अन्नानंतं सारसहासमुद्वे

ममहिमामुद्धरवासुदेव । अतंतखूपेविनियोजयस्वअतंतसूत्रायनमोनमस्ते । अतंतडोरकंवद्धवभिः कवंपस्वस्थमा
नुसेऽध्यात्वानुरायणंदेवमनंतंविश्वरूपिणं । भुक्तावातेवनेद्वेष्टमभद्रंभोक्तिमिदंजतम् । कृष्णउवाच । एवमाकर्ण्युरजि
न्द्रप्रहृष्टेनांतरात्मना । सापिचक्रेवतंशीलाकरेवद्धृष्टासुडोरकं । पाथ्यमय्यविज्ञायदत्वाभुक्त्वास्वयंततः पुनर्जुगामुसं
हृष्टागोप्येनस्वकं गहं । मर्त्तासहैवशतकैः प्रत्ययस्वतक्षणादभूत् । तेनानंतव्रतेनारण्यावर्भोगोपनसंकुलं गृहं । अमंश्चि
याजुष्टुधनधान्यसमृद्धिं । आकुलं व्यकुलं रम्यं सर्वजातिप्रियोजनैः । सापिमाणिक्यकाञ्चीभिर्मुक्ताहारविभूषिता
देवाणावस्त्रसंघनासाविर्वाप्रातिमाभवत् । कदाचिदुग्रविष्टायादृष्टेवद्वस्तुडोरकः । शीलायाहस्तमूलतुतेनोक्तमिदं
द्वया । धृतस्तुडोरकत्वेनकिमर्थं ब्रूहि तत्त्वतः । यस्यप्रसादात्सकलायनधान्यादिसंपदः । लभ्यतेमानुषैश्चापिसेनं
तोयमयाधृतः । शीलायास्वतद्वचः श्रुत्वाभर्त्तातेनद्विजन्मना । श्रोमदधिनेकैरव्यसापैक्षत्रोदितोरुषा । कोनंतइतिमू
ढेनजल्पतापापकारिणा । क्षितिश्चालाकुलेवहैहाहा । कृत्वाप्रधावर्ता । शीलागृहीत्वा तत्सूत्रंक्षीरमधेयसमाक्षिपत् । तेन
कर्तव्यपाकेनसाश्रितस्वयक्षयंगता । गोपनंतस्करैर्नोत्तं गृहं दग्धं धनगतं । यद्यपैवागतं गेहेतत्तथैवपुनर्गतं । स्वज
नैः कलहोनिव्यवंधुभिरत्नर्जनंतथा । अज्ञानताक्षिप्रदोषेणदारिद्र्यपतितं गृहं । नकाश्चिद्दत्तलोकेतेनसाहैर्दुषिधिर
शरीरेणातिसंतप्तोमनसाऽप्यतिदुःखितः । विवेदं परमं प्रातः कोटिन्यः प्राहतां प्रिया । शीलमेतदमुपपन्नं सहसा शोकका
रकं प्रेतातिदुःखितोरुमा । अजातंसर्वधनक्षयं । स्वजनैः कलहगेहेनकश्चिन्मां प्रपद्यते । शरीरेनित्यसंतपः । खेद
अतुष्टिदारुणः । जालासिद्धनैयः कोत्राकिंकृतमुक्तं भवेत् । प्रत्युवाचाष्टवंशीलासुशीलाशीलमंडितः । प्रायेनंतकृता
क्षिपपापसंभवजं फलं । भविष्यतिमहाभागतदर्थं यत्नमाचर । एवमुक्तः सविप्रर्षिर्जगाममनसाहारी । निर्वेदाब्जिर्ज
गामाथकोटिन्यः प्रपद्योवतः । तत्पसेकृतसकल्पेवायुमक्षयोद्विजोत्तमः । मनसाऽप्यप्यचानंतंकद्वद्वयमिचतं विभुं

मरुप्रसादरसंजातमाक्षेपाजिघनंगतं धनादिकं ममातीव सुखदुःखप्रदायक एवं संचितयन्सौधवशमभिजिज
 यवने प्लुतवापश्यन्महाचूतपुष्पितं फलिततथा वर्जितपक्षिसघातैः कीटकोटिदृततथा तमपृच्छत्त्वयानि
 त्रिकादिदृष्टो महतरा द्वाहिसौम्यमभातीव दुःखं वेतसिविद्यते सेवब्रह्मद्रव्यनांतं कथिज्जानामि वा द्विजः एवं नि
 श्चलस्तेन सजगामाथ दुःखितः - कुद्रथ्यमिति पश्यन्सगामपश्यत्सवरसकां तृणमध्येष धावती मितश्चेत
 ८५ पांडवः अद्रव्यं द्वेन केन हियद्यनतस्त्वयेक्षितः साचुवाचाथ कौण्डिन्यनानंतं वेयुर्हं द्विज ततो ब्रजं नन्दर्शयि गो
 द्रव्यं शाहले स्थितः दृष्ट्वा पप्रच्छ गोस्वामि ज्ञानतो दीर्घाक्षितस्त्वया गोदृष्टतमुवाचिदं नानंतो दीर्घाक्षितो मया ततो ब्रजं नन्द
 र्शयि प्ररुपं पुष्करिणीद्वयं अन्योन्यजलकञ्जोले र्वाचुपयुतं संगमं कुन किं जलककटहरकमलोत्फलमंडितं सेवितं
 धमरहै सैश्वकैः कारडवैर्वकैः - ते चापृच्छद्विजो नंतो भवन्मानो पलक्षितः ऊचतस्ते द्विज श्रेष्ठ नानंतो दीर्घाक्षितो द्विजः द्रव
 र्धाष्ववतेतस्मिन् गर्दभं कुंजरं तथा तावप्युक्तौ द्विजे ते स्थनोति ताभ्यां निवेदित एवं संपृच्छय न ह्यशस्ते भैवसि प्रसादह
 र्धौ द्विज्यो विह्वलौ भूतो निराशो जीवितेन प दीर्घमुष्णचानिः श्वस्य पपात भुवि भारत प्राप्य संज्ञां मनंते त्वेजलपद्मं इय
 द्भूमिद्विजः नूनं इयक्ष्याम्यहं प्राणानि तिसं कल्पयेतासि उरथा यो द्विष्यदृक्षे हि मस्तव द्वा रत स तमः कृपया नंतं देवोपि
 इत्यक्षसमजायत - दृष्ट्वा ब्राह्मणरूपेण हत एहं इत्युवाचतः ५ गृह्यदक्षिणे पाणौ गृह्यायाच प्रभु श्रयतं रुद्रां पुरोदर्शय
 त्सादि वयसि न रं दृतां तस्मां निविष्टमरमानं दिव्यसिंहासनै शुभे पार्श्वस्थं शलचक्राब्जगदागरुडशोभितं
 र्शयामास विप्रा पर्यय रूपमनंतकः विभूतिभेदैश्चानंतै रनंतमभितौजसं तं दृष्ट्वा तादृशं रूपमनंतमपराजितं
 मधमनोजगद्गोर्ध्वैर्जयशब्दपुरःसरं पापेहं पापकर्महं पापात्मा पापसंभवः अहिमापुडरीकाक्ष सर्वपापहरो म
 दृष्ट्वा त्वादि वेदवेशः प्राह सुस्त्रिगुणगिरा मा भैस्त्वं ब्रह्मविश्वेन्द्रयत्ते मनसि वतंते कौण्डिन्य उवाच नयामुत्पु

लिखन्तर्जोऽतिनंतडोरकः तेनपापविपकिन्भूतिर्मेप्रलयंगता स्वजनैःकलहो गेहेनकश्चिन्मां प्रभाषते ~ निदै
 दाह्रमतोरएषेतवदर्शनकाक्षया कृपयादेवदेवेशत्वयाऽभ्यसंप्रदायैतः तस्यपापस्यभेशात्तिका रुण्याह्रत
 मर्हसि कृणुउवाच ॥ तच्छ्रुत्त्वानतदेवेशस्त्वमुवाचद्विजोत्तम भक्त्यासतोषितोदेवःकिंचिदद्यासमिनि
 तः श्रान्ततउवाच स्वयद्वहंगच्छकौटिन्यमाविलंबसमाचर चरानंतव्रतभक्त्यानववर्पाणिपंचच सर्वपाप
 शुद्धात्माप्राप्त्यसेसिद्धिमुत्तमां पुत्रपौत्रान्समासाद्यभुक्ताभोगान्यथोप्सतान् अंतैचस्मरणंप्राप्यमाभुप्यु
 संशयं श्रान्यच्चैतवरं ददमिसर्वलोकोपकारकं इदमास्त्यानकवरंशोलाभतव्रतादिकं शृणोतिचनरोयस्तकु
 न्व्रतामिदंशुभ सोचिरात्पापनिर्मुक्तःप्राप्नोतिपरमंगतिं गच्छविप्रशृष्टशोभ्रयथायेनागतोह्यसि कौटिन्यउवा
 स्वामिन्पृच्छामिमेद्वाहि किंचित्कौतूहलंमया अरएयभ्रमतादृष्टतववेदानेजगद्गुरो सचूतदृक्षःकरुतत्रकागौःकं
 दृपमस्तथा कमलोत्पलकल्हारैःशोभितंसुमनोहरं मयादृष्टमहारएयोर्कैतरपुष्कारिणीद्वयं कःखरःकुंजरःकं
 त्रकोसोद्वेहोद्विजोत्तमः अनंततउवाच सचूतदृक्षेविप्रोसौवदविद्याविशारदः सोऽर्थतोऽपिनचप्रादाद्विद्वेभ्यस्त
 स्तानगतः सागौर्वमुंघरादृष्टा सकलायात्वयाद्विज दृपोधर्मस्त्वयादृष्टःशाद्वलंसत्यमास्थितः ब्राह्मण्यौक्ति
 दृप्यस्त्वां भगिन्यौतेपरस्परं श्रवदत्तानादियकिंचित्तात्रिवेद्यतोमिथःविप्रायनकाचिद्वदंतमतिथीतिर्वलेतथा भिक्ष
 दत्तानचार्येभ्यस्तेनपापेनकर्मणा विचिकलेलमालाभिर्गच्छतस्तेपरस्परं खरःकोधस्त्वयादृष्टः कुंजश्रेष्ठ
 उच्यते ब्राह्मणोसावनंतोहं गुहाससारगङ्गारं इत्युक्तादेवदेवेशस्त्वजैवतारधीयत ~ स्वप्नप्राप्यंतुतद्वदृष्टवातत ~ स्व
 यद्वहमागतः कृत्वा नंतव्रतंसम्पदवर्षाणिनवपचच भुक्तासर्वमन्तेनयथोक्तंकरुतंदन ~ अंतैचस्मरणंप्राप्यततो
 नंतपुरगतः तथात्वमपिराजर्षेकथाशृणुव्रतं कुरु प्राप्स्यसेचितितंसर्वमन्तंस्वयवचोयथा यद्यच्चतुर्दशैवप

फलंप्राप्तं द्विजन्मना । वर्षैकेन तदाप्नोति कृत्वा पाश्र्वात् न कव्रतं । एतत्कथितं भूपव्रतानामुत्तमं व्रतं यद्वत्वा सर्वपापे
 न्योमुच्यतेनात्र संशयः । येऽपि पापं तिस्रस्ततः पठ्यमानं पठन्ति ये । तेऽपि पापविनिर्मुक्तया स्युः ति च हरेः पदम् संसार
 गहरमुहासुसुखं विहृतैवांछन्ति ये कुरुकुलोद्वहशुद्धसत्त्वाः । संपूज्य च विभुने शमन्तं देवं व्रंति दक्षिणकरे वरद्वारे व्रं
 ते इति श्रीभविष्योत्तरे अर्धव्रतकथा ॥

अथोद्यापनं ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ देवदेव स मासेन व्रतस्य स्य फलं श्रुतं । उद्यापना विधिं हि त्वान्न व्रतस्य फलं
 लभेत् कृष्ण उवाच । मासे भाद्रपदे प्राते परिपूर्णे व्रतततः शुक्लायां तु चतुर्दश्यां ब्रह्मचारिभवेत्ततः ॥ एकभुक्ति
 न त्रयमं कृत्वा भागि स मनोवितः स्नात्वा नद्याद्यादस्थाने तीर्थं प्रत्यवणेतथा । सर्वौषधिः सर्वगंधैः स्तिलकलकैरुद्यात् सुसु
 वेदीकविधिना स न्यक्तं पर्योत्पलदेवताः । नवनाभं संपूर्णैः सर्वतोभद्रभैर्ववा । तस्योपरि न्यसेत्कुंभमन्त्रेण

सुदृढं नवं । ताव पात्रसमायुक्तं पंचरत्नसमाश्रितं । सुवर्णद्वारककृत्वा चतुर्दशयथियुतं । सूत्रमयान्तं रूपं
 नापकेण सुवर्णस्य दग्निद्वेष्टाः पिपाथिव्यं । शय्यां सोपस्कारं कृत्वा तज्जानंतं न्यसेद्दत्तं । लक्ष्म्या युतं त्वमुदेवं मुसलेन ह
 लेन च कुंभस्थताव पात्रोपरि स्वर्णनिर्मितमन्तं । शय्योपरि च रथारूढमयमन्तं पूजयेदिति कथितं । तन्मूलक्षेत्रे
 युतासि रयादिरसंगतेः । आचार्यं पूजायित्वा च वस्त्रैरभरणैस्तथा । कर्णौ गूलौ पवित्रैश्च भक्त्या तज्जसमाहितः । ततस्तु
 पूजयेद्देवमन्तं तं विश्वरूपिणं । वस्त्रयुग्मं शुचि र्यस्माद्वासुदेवस्य वल्लभं । श्रमन्तः प्रीयता तनपीतवस्त्रेण भिसदात्वा युरभ
 समाच्छ्रितं पीतवस्त्रोपवीतकं । चंदनं तस्युं धेनकं पूरं शुकुलोत्थिणं । लेपयेद्दहतवागानि प्रीयतां प्रधुसूदनुः । गंधः पुनः
 पुष्पाणि स्य स्य पूजयेद्वा माभिः पृथक् । श्रमन्ताय नमः पादौ गूलौ संकर्षणाय च । नमः कालारमणे नानाजघनं विश्वकपि
 णे । कटिर्विश्वरूपाय मेढुर्वै विश्वे तजसे । नाभ्यां तु पद्मनाभाय हृदये परमात्मने । कंठं श्रोतं कंठनाथाय वाहुसर्वांश्च धा

॥ एवाचरूपतेन मरुतुभ्यं मुखं संपूजयेद्देवः । ललाटे के शवायेति शिरः सर्वात्मने नमः । लोकास्मा सर्वभूतास्मानि-
 पञ्चदशसंभवः । तन्ममृदयुजुराव्याधिसंसारमयनाशानः । अथ न रूपतिरसो दिव्यो गंधाढ्यः सुमनोहरः । अग्निप्रियः सर्व-
 ज्ञवानां धूपो यं प्रतिगृह्यतां । आर्यं च येति संयुक्तं बह्विनाद्योजितं मया । दीपं गृह्णाणु देवेश लोकायतिमिराग्रहः । अत्रं-
 चतुर्विधं स्वः । दुरसः पद्मभिः समन्वितं नैवेद्यं ते मया देवदत्तं तत्पतिगृह्यतां । पूर्णफलं संपन्नं च सकर्पूरं मनोहरं । पवित्रीकृत-
 मंत्रं मुं तं बलं प्रतिगृह्यता । एवं पूजां ततः कृत्वा गच्छेत्कुंडसमीपतः । स्वगृह्यो कविधानेन कर्त्वाग्निस्थापनं बुधः । प्रारभ-
 यत तै होमं भवत्यसमिधै रितलैः । त्रीहिभिर्भिधै रथ श्रापिषु तेन तु विधानतः । ततः पुरुषमुक्तेन श्रुतो देवो विवापुत्र-
 मग्निं विष्णुं विचक्रमे शतमष्टौ सुरं हुनेत । चरुहोमं ततः कुर्यान्मंत्रै रौर्वचक्षणः । श्रुतां यच कालाय अहोरात्रो यवैनमः ।
 नोर्द्धमासायनासाय क्रतुभ्यश्च तथा पुनः । मदनरत्ने जुहुयाद्गुरुरित्यरयाग्ने सर्वहृत्वा विधानेन भवै रौर्वचक्षणः । एतै-
 र्ऋष्यमाग्निं श्वसन्नेर्जुह्यादिति संवधः । भवाश्चैते श्रुतां यस्ववाहा । कालायस्ववाहा । अहोरात्रायस्ववाहा । अर्द्ध-
 ॥ सायस्ववाहा । मासायस्ववाहा । क्रतुभ्यः स्ववाहा । संवत्सरायस्ववाहा । ततो व्याहति होमः । सर्वं प्रायश्चित्तं
 संमुखाणां । अष्टादशतिलैः स्विष्टकृत्तं । अजापुतिभ्यो जुहुयात् । ततो वैलोक्य कर्णालं श्वगृहान् पूजयथाक्रमं । गोत-
 र्वादिभ्यो निनर्द्धं वा पूर्णं हर्तव्यं । ॥ पुराणश्रवणै रतद्ब्रह्म विप्रं तं ये द्रव्येति रात्रौ होमो न भवति । पूजति । पूर्वदि-
 एव कर्त्तव्यः । अथ शुक्लाज्जागरणां विधेः । आतर्होमः । कर्प्यद्विंशति संप्रदायानुसारतः । पूर्वोक्तं विधानेन पूजयेद्विभ्ररूपि-
 यः । पूजयित्वा हविर्देवमाचार्ष्ट्यै पूजयेत्ततः । परिधाप्य सपत्नीं कवलां लंकारभूषणैः । सुत्रैः संपूजयति विधिवत्तुं दत्त्वा
 विधानतः । सुतः सुतः भीषेण विमानातिन्ये विष्णुपदे रिर्यता । आसं गृह्णामया दत्तं गोमातस्त्रा तुमर्हसि । गावो न-
 मः । प्रतः सुतु गावो मे संतु पृथतः । गावो मे हृदये संतु गवामह्ये वसान्मयहं । भवेणानेन संपूजयन्नाचार्यायानि वेदयेत् ।

गोदानस्य विधानार्थाय दद्यात्स्वर्णं पथा विधिः श्रान्तं स परीवारमाचार्यं यानि वेदयेत् तत आभञ्जिता निव
 शान्पूर्वेद्युश्च तद्देशं वस्त्रोपवीतिः संपूज्य भोजयेद्भोजविस्तरः ततस्तदक्षिणांतिभ्यां वित्तशालयविर्जितः स्वशक्त्या
 दक्षिणां दद्यात् आचार्यं यक्षमापयेत् क्रियाहीनमकिहीनं द्रव्यहीनं तथैव च भञ्जहीनं पठेत्पश्चाद्भक्तसंपूर्तिहेतवे दी
 नं धनं कृपणैर्भयश्च दद्याच्चैव तथा धनं ततो हृष्टैः समस्तैश्च पुत्रसंवाधिव्याधिवैयधोयपञ्चभोक्तव्यं कृत्वा मानसमव्ययं
 आचम्य च शुचिर्भूत्वा चिरयो विष्णुश्च तद्दिने एव कृतेत्यपश्चेष्टकर्म एवाशुजनार्दनः श्रान्तं रूपी भगवान्तुष्टुं भवति सर्वदा
 व्रतरूपफलमाप्नोति विष्णुलोकमर्हायते इति श्रीहेमाद्रौ भविष्ये सोद्यापनमनंतव्रतं
 श्रष्टहेमाद्रि मदनरत्ने लिखितमविष्यपुराणानुयायी १ अनंतव्रतोद्यापनप्रयोगः तत्र ग्रहणदिनादिकवतुर्दशवषा
 समसिद्धिनेत्रयोदश्यां कृतैकभुक्तस्तदुत्तरशुक्लचतुर्दश्यां ब्रह्मचर्याद्युपवासं नियमवतोपयासं भवंपुण्यतार्थादौ सर्वो
 पधितिलकटकामलैः स्नात्वा स्नानं गतपूर्णान्तिव्यकर्म निर्वर्त्य गृहमागम्य द्वादविंशत्वा तत्रानवनगंसर्वतो
 भद्रं वा वलिरूपं च वर्णैर्यथासंभवं सतथान्यादिभिः संपूर्य्य सपवित्रपाणिशचम्यमासपक्षाधुलिरूपचारितानंतं व्रत
 परिपूर्णतायै उत्तरांगमुद्यापनमहं करिष्ये इति संकल्प्य तत्रादौ निर्विघ्नतां सिद्धये गणपतिं पूजयेत् तत आर्य
 मासनवस्त्रदक्षिणाकुंडलादिभिर्देवा पूजयेत् तत आचार्यो यदन्नसंस्थितं भूतं स्थानमादृत्य सर्वदा स्थानं त्यक्त्वा
 तुल्यसर्वेष्वरथंतत्र गच्छतु अपवित्रः पवित्रो वेति पंचगव्येन श्रोत्र्यसर्वतो भद्रं करणपक्षे तत्र सर्वतो भद्रदेवतां आ
 वाह्य पूजयेत् सर्वतो भद्रनिर्माणप्रकारो देवता पूजादि प्रकारश्च परं भाषायामुक्तः सो आपियथासंभवमनुष्ठेयः ततो मं
 डलमधेयमर्हयोरित्यादिकलशरथापनमुक्तप्रकारेण कथयं तत्र ताक्षपूणं पञ्चयुतं कलशं स्थापयेत् तस्मिन्माषमात्रा
 दिस्वर्णनिर्मितं चतुर्दशयथियुतानंतं रथापयेत् तद्दत्तरतः सुविस्मृतांशे यथा मासाद्यंतत्रा प्रिरवण्डोरकप्रतिमायां श्री

मदन्तापुनइतिभैष्णवाहनादिपूवास्तस्मिन्पुनर्नतरंवाष्कपूजावत्कुर्यात् । ततोवस्त्रपुष्पमंशुचिर्यस्मादास्तुदेवांगव
लम्भे अनंतःप्रीयतांतिनवस्त्रपुष्पमेनसर्वदा । इतिभैष्णववस्त्रपुष्पमंशुप्रीयतां चसेमंजकंसमर्थं । चंदनेनसुगंधिनकपू
रागुरुगंधिना । स्त्रेपयेहंतवांगानिप्रीयतांमधुसूदन । इतिचंदनसमर्थं । मालयादीनितिपुष्पाणिस्मर्थं । पुष्प
णिर्हृदेवांगपूजांकुर्यात् अनंतान्नमःपुद्गैःपु० संकर्षणायनमःगुल्फौ कालात्मने । जानुनीपु० । विश्वरूपयकटि
विश्वरूपिणेजघनं विश्वसाक्षिणेमेढ्रयंपु० पद्मनाभाय । नाभिपूजयामि । परमारमनेहृदयंपु० श्रीकंठाय । कंठःसर्वस्व
धारिणोवाह्वाचस्पतयेमुक्तेशवायु-ल्लहटपू० सर्वात्मने । शिरःपूजयामिततःकालात्मासर्वभूतात्मानिमेपञ्चदिसंभव
जन्ममृत्युजराव्याधिसंसारभयनाशन । इतिभैष्णवपुष्पाणिस्मर्थंयूपदीपादिदेवा । पूजासाहचर्यार्धद्विष्टां
चदत्वासीराजनंकुर्यात् । ततःकुंभात्पश्चिमभागेकुंडस्थितिलंवातिर्माय । तत्रउद्यापनांगभूतंहोमंकरिष्ये । इति
संस्कारपु रधीडिलोपलेपनादिअग्निप्रतिष्ठापनांकुर्यात् । अन्वादेश्यात् । तच्चैर्यडेमद्यास्मिन्नाहितेभोजातेचंद
नमिद्वेनप्रजापतिंवाचारदेवतेअग्नेने । अग्निपौमोवक्षुध्वाग्नेनप्रदादेवता । नंतमश्नयस्मितिलक्ष्मीहि यववृत्त
रुपैःप्रवेदमघांतरशताविंशत्यष्टान्पतमसंस्वययापुनरनंतकालसंवत्सरतुमासार्धमाससंवरसरं । अग्निंवायुसूर्य
वज्रापतिं चवेरुणाएकैकयाश्नय्योहृत्याग्रहान्समिदाग्नेनचरुद्रवेणप्रयेक । मष्टोत्तराष्टायातमसंस्वययावांसर्वतोभ
रपीठदेवता । आग्नेनैकैकयाहुत्यास्त्रिष्टकं । प्रजापतिं वाज्यशुभ्रतिलैः दध्यन्तहवनेनरुद्रभित्यादिसर्वमाज्या
नागांतंहुत्वाकोद्रयेनपुरुषसूक्तेन । अतोदेवा । उरुपुनैनदयुविष्णुरिदमेननचान्वायातक्रमेणजुहुयात् । ततः
प्रायश्चित्तहेमससाप्लेकपलान्मघाश्चपंचोपचारैः संपुण्यमबलिद्वानवकृत्वागतिवादिब्रानिनदैः पूर्णहृतिजु
हुयात् । पुराणश्रवणजगरणादिभिर्निष्ठाधितिवाह्याऽपुनरिदिकृत्वाहिहिकोपमानः पूर्वदिनरथापितमत्तंसपरिवा

रमहलातंपूर्ववत्पूजयित्वा आचार्यप्रपूजयेत् । ततो गावो ममाग्रतः । स्तुतु इत्यनेन धनं पुज्य । सुरभीषणो मा
 ता इति मंत्रेण तस्यैव प्रासदं व्यो । आचार्योपती धिनुंदयात् । ततः प्रतिमं शय्या कलशादियुक्तं मध्याचार्याय निवेद-
 येत् । अतः पूर्वद्युर्निमित्तान् चतुर्दश ब्राह्मणान् । वस्त्रपद्मापर्वतादिभिः समूज्य । नाना विधेनाग्निना चार्घ्यसहितं
 न्मोजयित्वा तेभ्यो ब्रह्मकलशं प्रतिमादिसहितं । अनन्तव्रताद्यापनं समर्प्य दत्त्वा दक्षिणां ब्रह्मन्नाश्रयिष्येति चेत्
 विमर्जयेत् । तत आचार्याय दक्षिणां दत्त्वा क्षमापयेत् । तत्र मंत्रः । क्रियाहीनं द्रव्यं हीनं भक्तिहीनं तथैव च । मंत्रही-
 नं कृतं प्रपूजयेत् पूर्णतदस्तु मे । इति एवं क्षमाप्यस्वयं भुज्जीत् । इत्यन्तं व्रताद्यापनं प्रयोगः ॥
 अथ नष्टो रुरुप्रायश्चित्तं । युधिष्ठिर उवाच ॥ अतः तत्र तमहात्म्यं कुरु नं कृष्ण स्वयं दितं । भगवन् ढोरुरूपेण
 मारुप्रदोऽसि महात्मना । डोरिः प्रमादं तो नष्टे यादिरुप्यद्विदिते जनेः । तदा केकरुण्णिपिरुप्यद्रव्यैर्बलैश्चैव यथावत् । क-
 ण्ण उवाच ॥ साधुष्टं दत्त्वा राजन वरदयामि ब्रतनिष्कृतिं । फलं लोकस्य सर्वस्य रक्षायै शृणु नत्कमात् । डोरि-
 ट्महादेषः प्रमत्त इति नामिह वरसमां तदोपशान्त्यर्थं । प्रायश्चित्तं विधीयते । गुरुप्रदक्षिणी कृत्वा नमस्कृत्य समालिङ्ग्य
 विज्ञाप्य ढोरं शय्य कृत्वा ढोरिः प्रतीतः । हृदयवाहं प्रतीष्टाप्य तस्मिन् मन्त्रात्वा हरिपरं । आरुमन्त्राद्यधिश्चैव दद्याद्वि-
 प्रायवासात् । अष्टोत्तरे शतं हुत्वा मूलमंत्रेणैवैषणवः । वाममंत्रेण जुहुयाद्वा द्वा शार्णयुतेन वा । केशवादिसक-
 ण्णुत्वा प्रायश्चित्तं तु शक्तिः । केशवादि चतुर्विंशतिनामभिर्होमं कृत्वा पूर्णं हुतिं ततो हुत्वा हिमशेषं समापयेत् । त्रैत-
 ण्डिद्रुतं प्रच्छिद्रं यज्ञाच्छिद्रं यज्ञाकर्मणि व्रतनात्तु मिद्वानां सर्वसं पूर्णतां व्रजेत् । मंत्रहीनं । क्रियाहीनं । भक्तिहीनं जनार्द-
 नस्य पूजितं मया द्वे परिपूर्णतदस्तु मे । आचार्यप्रपूजकं कर्ष्यं दक्षिणां धनं पुत्तमः । एवं शान्तिविधिं कृत्वा पूर्ववद्ब्रतमा-
 दिशेत् । प्रायश्चित्तमकराद्यनुपपन्नस्य द्वैतं कथितं । व्याधिनायासो दिहः श्रियास्तस्य जयते गृहं । डोरस्यातिकमे-
 चैव चैरत्सर्वमिदं बुधः । यद्गुरुं कुरुते पापं तस्यायुः पुत्रसंपदः भवतीति शेषः । इत्यन्तं ढोरिः प्रयश्चित्तं

अथापरमनंतव्रतोद्यापने त्वत्प्रसादाच्छ्रुतं कृष्णमयानंतवर्तसुभं इदानीं ब्रूहि मे नंतव्रतोद्यापनमुत्तमं श्रीकृष्ण
 उवाच यदाचित्तस्यचित्तस्यसंपत्तिर्जायते शुभा तदा चोद्यापनं कर्तव्यं छिन्नशुभे दिने संकल्पयेत्तु पावांसंदेशकाला
 वनुस्मरन् ततो नंदी तडागं वा गत्वा सवैषधैस्तथा तिलकल्के मासलकैः स्नायान्मज्जनपूर्वकं तीरे मंडपिकां कृत्वा
 गृहे वापि सुशोभितां तन्मध्ये उपविश्य षडशकालैरि मरेत्ततः गणेशं पूजयित्वा यथा हवा च ये द्विजैः आचार्यै
 दृष्टुयाद्वा येषु तं वेदांगपारंगं ब्राह्मणान् विवश्यापि चतुर्दशफलादिना सर्वान् बालंकारैर्जलपात्रादिना वैष्यं
 सौवर्णराजतं वापिताम्बजं वापि मृगमयं कुंभं न्यसेत्तदुपरि सुधा चंदन चर्चितं तस्मिन् जले गंधपुष्पफलपल्लवमृत्तिकाः
 क्षितारत्नहिरण्यदिवा ससावेष्टयत्ततः सौवर्णराजतं ताम्बजं तं वंशजमेव च पात्रं तदुपरि न्यस्य पङ्कजला
 दिकं शुभं प्रसार्य तदुपर्यैवाष्टदलं चंदनादिना पद्मविरच्य तन्मध्ये नंतमूर्तिं निधाय च पलेन च तद्वनंतद्वं
 नापि वाक्यं सौवर्णेन याऽऽयुक्तं शंखचक्रगथाब्जकं आवाहनाद्युपचारैः पूजयेत्सुसमाहितः पंचामृतैस्तत्पये
 ततश्च वसंतद्वयं पङ्कजलादिकं पीतमप्यित्वा वैष्यद्वती गंधपुष्पादिभिर्नाना मध्वैर्नाना फलैस्तथा एवं संपूज्य
 विधिवद्विनावार्षिके णतु पुष्पैः संपूजयेद्गन्धपुष्पं तत्स्वचनमाभिः श्रान्ताय नमः पादौ गृह्णी संकर्षणाय च का
 लार्त्तमेनेजानुनी च जयनं विरवरूपिणे विद्वनाथाय वैगुह्यं कटि वै विरवरूपिणे नार्भि च पद्मनाभाय हृदयं परमात्म
 ने कंठं श्रीकंठानाथाय बाहुन्सर्वास्त्रधारिणे मुखं च वाचस्पत्ये च क्षुण्णिके पिलाय च ललेटे केशव येति शिरः सर्वे
 त्मने नमः नमः पादौ जयान्त्यै वमादिप्रपूजयेत् एवं पूजापदयै वरत्राजो गणेश चरेत् गीतवादि जन्मदयादिपुरा
 णश्रवणं निवर्तं प्रतिमायां प्रकुर्वीत पूजां गंधादिना हरेः नानाफलानि भक्ष्याणि चोपवासीति वेदयेत् ततः
 प्रभातसमये स्नात्वा चार्य्यादिभिः सह श्रान्ते पूजयेत्प्रातर्वं जुहुयात्स्य हि च मे ततः कुन्दे वारधौ डिले कर्तव्यं दिग्भिरस्याप

नपूर्वकं आङ्ग्यमागातमाचार्यः स्वग्रहोक्तविधानतः ततोऽथैषमभिद्रिश्यतदलानेनपथापिवा दधिर्मन्त्राङ्ग्य
स्त्रिग्याभिरितैर्वापापसेनच आङ्ग्येनचप्रतिद्रव्यमष्टोत्तरसहस्रकं अष्टोत्तरशतचाष्टविंशतिजुह्वाकमीत अतो
देवोतिमन्त्रेणार्वावैनाममन्त्रतः प्रणवाद्यंचतुर्थ्यतन्मोतानंतनामतः नाममन्त्रैश्च जुहुयाच्चतुर्दशभिरादरात् त्र्यंशं
तामस्वाहा १ केपिलापरस्वाहा २ शेषापरस्वाहा ३ कालान्मनेस्वाहा ४ अहोरात्रायस्वाहा ५ अर्धमांसां
परस्वाहा ६ पटञ्जतुभ्यःस्वाहा ७ संवत्सरायस्वाहा ८ परिवत्सरायस्वाहा ९ उपसेस्वाहा १० कंठां
यैस्वाहा ११ काष्ठापैस्वाहा १२ मुहूर्तपरस्वाहा १३ समिधादिभिरेवप्रत्येकं जुह्याकमात् ततोऽखिष्टैर्कर्तार
भ्यर्घ्याणां तमाचरेत् जसापुरुषमुक्तं तस्मैवानंतं सुरोत्तमं पूर्णाहुतिं च जुहुयाद्दोमंतिविषयमित्यूचा होमशेषं संमी
ष्ट्वाथ कृत्वा त्रायुपमप्यधु पूजयित्वा हरिदेवमाचार्यपूजयेत्ततः ब्रह्मालंकारभूपायै स्ततोऽवेनं सप्तर्षयेतं 'पञ्चस्विजं
सुशोलांचब्रह्मालंकारसूचितं स्वर्णशृंगीशैर्ध्यायुरीताचटुर्धसुर्वस्मसं कांस्यदीर्हारनं पुष्टानिष्ककटीसंवरसका भ्रां
वामनेण संपूज्याधार्यार्पयचसमर्पयेत् मन्त्रारतुगवामेभिष्विति गावोममाग्रतः संतुगावोमं संतुष्टतः गावोमिहदंष्ट्रं
तुगवांसधेयवसान् यद्दं नञ्मेतत्तस्मच्चर्चय ब्रह्मालंकारभूपायै तत्पर्यपूर्णजयित्वा ब्रह्मणा स्तोत्रं पठेत्ततः ऋग्वेदजः पूजयि
त्वा षष्ठेऽष्टोदश्याचदक्षिणां चतुर्दशचक्रं भार्गवपूजयित्वा तन्व ब्रह्मोपवीतं दद्याच्चानंतः प्रीयतामिति आवा
र्यार्दीर्भोजयित्वा पूर्णतां वाचयेत्ततः अध्वानतं विसृज्यापिष्टहृणियादाशिपस्वततः भुक्तिमुक्तोन्मस्केत्यर्घ्यां क्षिणां
स्तापि सज्जयेत् ततोऽष्टोदं धुपुतो भूर्जीतमुसमाहितः एवं कृतेन तत्फलदाता ततोऽनसंशयः इति भविष्योत्तरेऽ
नंतब्रतोद्यापनविधिः

अभुसंसिप्तप्रकरेणानतब्रतोद्यापनम् ब्रतोद्यापनकोमुद्यां तत्रादौतिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनो निखिलपापक्षयपूर्वोत्त

मरिचिपुत्रपौत्रपूरितविविधभोगधनधान्यपरमगतिप्राप्तिकामनया अतुर्देशवर्षाञ्जितान्तं । अतोद्यापनं करिष्ये
 तिसंकरूप्य निःश्रयविधिनारूपयदेवंसंपूज्य ततोवताचार्यः सर्वतोभद्रे ब्रह्मादिदेवताः । आवाह्यतदुपरिकलशं विधिना
 प्रतिष्ठाप्य तत्र यमुनामावाह्यश्रासुक्तेन नाममंत्रेण वा संपूज्य तदुपरिश्रुतं परंपूषं प्राणिनां ध्यायेत् । तत्राष्टदलं । विलि
 रूपतत्र स्वर्णनिर्मिता चतुर्दशप्रथियुतामन्तं प्रतिमां । सहस्रशोर्धतिपुरुषसूक्तेन । स्थापयेत् । तदुत्तरतः सप्तधा । यो
 परिविरतुतरोप्यशयायां निर्मितलक्ष्मीसहितं हं हलमुं सलोपेतमन्तं देव । अतो देवोतिमंत्रेण इदं विष्णुरिति मंत्रेण
 वा स्थापयन् स्वर्णहोत्रकप्रतिमायोः पुरुषसूक्तेन श्रावदन्तं तापनमः इति नाममंत्रेण वा । पूजां वा । पर्वकवत्कादर्या । अष्ट
 प्रीष्टदेवताः विष्णुः १ अग्निः २ आदित्यः ३ सहस्रलक्षः ४ अर्धपितृमहः ५ इन्द्रः ६ पिनाकी ७ विष्णो
 शः ८ स्कंदः ९ सोमः १० वरुणः ११ पुष्यः १२ ऐश्वर्या १३ वसवः १४ ततः शरदीयां प्रतिमायाः ।
 शंखचक्रगदापद्मानामंत्रेण । तद्वहिर्नाममंत्रेण । अन्तं कपिलदक्षमन्त्रं प्रजापतिः । सुकर्वणः । आलः । वनं । मालिनं । वि
 विक्रम । अहोरात्रः । अर्धमासः । मासः । ऋतुः । अयने । संवत्सरं । परिवत्सरः । इडावत्सरः । अन्नवत्सरः । संवत्सरः । प्रजा
 पक्ष । अजित सर्वभूतं । प्रद्युम्नः । अतिरुद्धः । श्रीधरः । पुरुषोत्तमः । पद्मनाभः । विश्वरूपः । त्रिविक्रमः । कुण्डः । अच्युतः ।
 तद्वहिरिन्द्रादीन् तद्वहिरष्टवसून् । तद्वहिरैकादशरुद्रान् । तद्वहिरष्टविंशत्यधिसतां विश्रान्तिनक्षत्राणि । तद्वहिरब्रह्मयादि
 सप्तमांष्ट्रः । तद्वहिश्चैत्रादिद्वादशमासान् । तद्वहिर्दोसादिशकीर्दीसासूक्ष्मो प्रभाप्रज्ञाविभूतिर्विश्वतोमुखः । अमोघः ।
 विशुतातद्वहिर्वैष्णवमादियोगानावाह्य नाममंत्रैरेव पूजाकार्यम् । पीठस्य परितः । पौष्पकर्त्रं सहितान् । चतुर्दशकु
 म्भान् स्थाप्य चतुर्दशनामभिः पूजयेत् । नाममञ्जः । अन्तापनमः । १ । संकर्षणाय नमः । २ । कालाय नमः । ३ । शिवाय
 यनमः । ४ । वासुदेवाय नमः । ५ । विश्वनाथाय नमः । ६ । विश्वरूपाय कटिपुः । ७ । पद्मनाभाय नमः । ८ । दामोदराय नमः । ९ ।

[illegible]

अथास्यामेव चतुर्दशपांशोऽवतम हेमाद्रौ भविष्योत्तरे युधिष्ठिर उवाच श्रुत्वा पूर्णतडागेषु महतो यात्रायेषु च क
 स्यादर्थसंप्रपच्छति कृष्णो ताः कुलयेति । श्रीकृष्ण उवाच मास्मिमाद्रपदे शोभते शुक्लभूततिथौ तप तडागपादय
 दातव्यं वरुणायादर्थ उतमः ब्राह्मणैः क्षत्रियैर्वैश्यैः शूद्रैः स्त्रीभिर्विशेषतः तस्मिन्दिने भक्तिर्नैवेद्यैः पादुनन्दन
 फले पुष्पैस्तथा वस्त्रैर्दीपालककन्दनैः विरूढैः सप्तधान्यैश्च दाधिमिष्टान्नचन्दनैः अनग्रियं कसिद्धमिस्तल्लत
 जलमिश्रितैः खजूरैर्नारिकेलैश्च जजपूरैः फलैस्तथा ब्राह्मणादिमयूगैश्च पुष्पैश्च पित्रपूजयेत् श्रीलिङ्गयमद
 लेदव वरुणवारुणीयुतं प्रभासतीर्थसहितगयापुष्करसंयुतं मन्त्रेणानेन राजेन्द्र पूजयेद्भक्तिभावतः वरुणाय नमस्तु
 भ्यं नमस्तेषां दसां पते अपापते नमस्तभ्य रसानापते नमः मां देवं मां च दौर्गन्धर्वैररय मां मुखे मम वरुणो बह्विणी
 भर्ता वरदो रतु सदा मम एव यः पूजयेद्भक्तया पुरुषो वरुणा लयं मध्याह्ने सस्निग्धान्नपि पक्ववती नृप चातुर्वर्ण्या
 च यानां शिब्रतेनानि न पादव निवेद्य ब्राह्मणे दयते देयं प्रकृति पते एवं यः कुरुते पार्थ पांशोऽवतम नृप चातुर्वर्ण्या
 त्सर्वेषु पेभ्यो मुच्येत नान्न स शयः यथा ह्यपुद्गे गाभिर्यजयते ते ह कुत्रोचित एव हि ब्रतिना भेदे धर्मज्ञातुं न शक्यते
 आप्याय शसाकोट्यसौ भाग्येन युता सदा भवति ब्रतमाहारमयान्जतवो नान्नसंशयः संरुद्धशुद्धसलिलानि
 विलिविशालापालीमुपेक्ष्य बह्वभिरतरुभिः कृताली ये पूजयंति वरुणीसाहितं समुद्रतेषां गृहे भवति भूतिरलं पु
 ण्डया इति भविष्योत्तरे पाली ब्रत ॥ अस्यामेव मेमाद्रपदशुक्लचतुर्दशपांशोऽवतम भविष्योत्तरे श्रीकृष्ण उवाच ॥
 आस्मिन्नेव दिने पार्थ शुण्डब्रह्मसमावलेदवलेन पुरागीता देवार्घ्यगणसन्निधौ अचसरो गणगंधर्वदेवैः सर्वैः समर्पितं संसा
 रासस्ताड्य उवाच तत्र द्रव्याकदलीततः शुक्लपक्षे चतुर्दशपांशां सिमाद्रपदे नृप जातो फलैः पूगफलैः लवंगैः कदलीफलैः
 स कदलेषु तुरभाये पूजा चाब्रति गच्छते तस्मिन्नहनि दाते त्वयस्त्रीभिरन्याभिरप्यलं मन्त्रेणानेन वै पार्थ सशृणु च नरे

तुम । युषात्वंकदलदलैः कदलयेकामदायिनि शरीरारोयेपलावण्यंदेहिदेहिनमोस्तुते इत्यर्थः । पूजयेद्रंभांपुरु
प्रोम्किमाद्वपुः । नारीयानप्रिप्रकावाचातुर्वर्ण्ययुधिष्ठिर तरयाः कुलेपिनभवेत्कापिनारीकुलादनीः । दुर्गातादुर्भगाव
ध्यास्वैरिणंप्राप्तकारिणी विलासिनीवाटपुलीपुनभूभूगुणैतरा । गणिकास्याविरास्यावामूलकर्मकरावला
भर्तृवृत्ताच्चलितानकदाचिदप्रजापते भवेत्सौभाग्यसौख्याढ्यापुनपौत्रप्रियावता । आयुष्मतीकीर्तिमतीरमेव
प्रसातंभुविः । एतद्रंभावर्त्तुर्ग्रापय्यास्वर्गसंस्थया तयागौरव्यचकैलासिद्वाराणानंदनेवने श्वतद्वीपेत्थाद्विः
रंभयाराविमंडले । भानुमत्यानागपुरव्रतमेतदनुष्ठितं एतद्व्रतपार्थिवेद्रमासिमाद्रपदेसति याकरोतिनसादुःखैः
कदाचिदपिपीडयते । उन्निर्रकदलदलकदलीमनोनायाः पूजयतिकुसुमाक्षतधूपदपैः । तासांयहेपुनभवंतिकदा
चिद्व्रतद्विद्वत्स्वनाद्वर्चरितविधवाविरूपाः । इतिभविष्योत्तरांकाः । भाद्रपदशुक्लचतुर्दश्यांरमाव्रतम् । ॥ ॥
श्रुथाऽगुरुष्वार्धद्वानव्रतं पप्रपुराणसुखिखंडे ॥ भीष्मउवाच भूर्त्लोकोयभुवर्लोकःस्वर्लोकोऽधुमहर्जनः । तपःस
त्यश्रुससैते । देवलोकः प्रकीर्तितः । ॥ ॥ पुर्यापिणतुसर्वेषामाधिपत्यं कर्मभवेत् । इहलोकेशुभं रूपमापुरारोपयुमेव
लुदंभीश्वविपुलावहानकथंस्थायसुरपूजितः ॥ ॥ पुलस्त्यउवाच वसिष्ठेसंभवत्यस्मिन्जलकुंभेचपूज्यवत् । एतश्चैव
वभुवापसंशसुत्रकमंडलुः । अंगरूपइतिशोतांतांमंभूवर्त्तुप्रसन्नमः । मलयस्थेकेदेशेतुवैखानसविधानतः । ॥ संभा
र्यः संसुतोविप्रस्तपश्चक्रसुदंकरः । ततः कालेनमहताहृदकादिनिर्णितः । ॥ जगद्गोद्वयसकोपेनर्पातवान्वरुणा
लपः । ततोऽस्यवरदाः सर्वेवभूवः शंकरादयः । ब्रह्माविष्णुश्रमंगवां च्चंद्रानांयजमनुः । वरं तुं णिष्यमद्रतैयश्चाभीष्टा
व्रते शुभम् ॥ अंगरूपउवाच यावद्ब्रह्मसहस्राणांपंचविंशतिकोटयः । वैमानिकोभविष्यानिगंगनातरवर्त्मनि । मद्रि
मानेदपेकुर्याद्यः । ॥ कश्चित्पूजनंमम सवैपुण्यत्वमायातुंवरणकोटोमया । श्राद्धेयवैकरिष्यतिपिडपूजुंभोमकितः ।

तेषां प्रवृत्तौ ॥ सर्वमया सांख्ये दिविरिथताः ॥ स संकल्पप्रतिष्ठतु एष एव वराममः ॥ एवमस्ति तित्तोक्तिं ययुर्देवा
 यथागतं ॥ तस्मादर्थप्रदानं तव्यो ह्यंगस्त्वं सदां वयः ॥ अथांगस्यार्थदानं विधिः ॥ विरमिनादये मत्स्यपुराणि
 कथमर्थप्रदानादिकं तव्यं तस्त्वं प्रथमो ॥ विधानं यदंगस्त्वं पूजने तद्वत्स्वम् ॥ ईदं रत्नं वचि ॥ प्रयुप्तं समयो विद्वत्
 कुर्यात्तस्योदये निशि ॥ तानं शुक्लितैस्तद्वच्छुक्लमालयां वरो यद् ॥ स्थापयेदत्रैकं भूमालि पवस्त्रविभूषितं ॥ मन्त्र
 रत्नसमायुक्तं तां वपानं संनिवर्तः ॥ अंगं यथां वपुं पतयैव सौवर्णमंतं यायत विधुर्दंडं ॥ चतुर्भुजं कुम्भं मुखे निधापयान्य
 त्रिसुतां कुशसेयुताभिः सकांस्यपानां क्षतशुक्ति युक्तं मंत्रेण दद्यात् ॥ हिज पुंगवायः ॥ दक्षिण्यं बलवोर्दरदीर्घं ब्रह्म मनस्य ज्वेता
 यमदिङ्मुखस्थः ॥ दक्षिण्यं कुम्भमुखः ॥ त्रिः सार्धं लंबोर्दरदीर्घं ब्रह्म पुस्तं मंत्रेण दद्यादित्यर्थः ॥ लंबोर्दरमिदं पुत्रं वि
 शेषणं लंबोर्दरं विधानार्थं ॥ यमदिङ्मुखस्थ इति कुम्भस्यापनादौ सर्वत्र संबध्यते ॥ अथांगं कर्तुं वर्मत्वात् ॥ रेवतां च
 दद्याद्यादिशुक्तिरस्ति रौप्यैः ॥ सुवर्हं समुखां सवत्सां धेनुं नरः क्षीरवतीं प्रणम्य सबलघटं मरणाद्विजायाः ॥ हेर्ममुखं सुव
 र्णं शर्मां श्रुमन्ततथा दर्शनात् ॥ आससरात्रादुदये धर्मं मत्स्यदांतव्यमेतत्संकलने रेष ॥ उदयाय मत्स्येति प्रातु हेमार्धं
 यमोऽगस्त्यः ॥ यावत्समाः स सदशो यवाः सुपुरथो धर्मं यद्येव दंतं किंचित् ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ अथाहर्षदानं सिद्धः ॥
 क्राशुपुष्पप्रतीकाशवाहिमालुत संभवः ॥ मित्रावरुणयोः पुत्रकुम्भयोर्नेन मोरुते ॥ ११ ॥ प्रत्यदं फलं त्वं ॥ गोमयं कुर्व
 सीदति ॥ इमुजदमास्त्यमृद्विश्रयान्यमकं फलं यमः ॥ हेमि कत्वतते ॥ पुश्चाद्रक्षयेन मानवः ॥ फलं ॥ अनेन विधिना
 यस्तु पुमानर्थं निवेदयेत् ॥ इदं लोकां भवाप्रोतिरूपं हि रयं समावितः ॥ सौवर्णं लोकां प्रोतिसमाहर्षात्स ॥ अथ
 इयति ॥ आससरात्रादित्युदये यमार्धः ॥ यस्मिन् ॥ अंशे अगस्त्योदयः ॥ तस्यायः ॥ अमृतो यो यः ॥ तत्र ॥ अंशे ॥ अंशे
 रिमदिदं ॥ ॥ ॥ अगस्त्योदयकालश्च ब्रह्मपुराणे ॥ ॥ अगस्त्योदक्षिणामाशां शीतवत्तं अस्ति रेष ॥

वरुणस्याऽमजो गोविंश्चैष पृथ्विर्विदमर्तनः॥ कन्यां शोभयः॥ पृथिवी मेभ्यः प्रथमारभ्य संसृष्य प्राञ्चशांतिदो विजतिर्यावन्तु के
 सुर्ध्वस्तु याशिषु विशतिमिति कल्पतरौ पाठः॥ उदृतितावद्ब्रह्मवानां तारस्यो लये॥ विद्रोष्टुमुभितिक्रियां शोभ्य इति पूर्वद्रिक
 शब्दश्चाध्याहारं प्रत्यर्त्तयः॥ पृथिवी मेभ्य इति न्यधिकरणेन॥ तं नासमर्थं कन्यां शोभ्यैः भूः सिद्धा प्राकृष्यति मेभ्यः पुष्टं भूयः
 प्रारभ्यः॥ अगारुद्रोदय इति लोदयः पूर्वस्यापि पृथिवी मत्त्वमित्येक एवार्थः॥ अत एव आगमः॥ कन्यामनामते सुर्ध्वस्तु
 धर्मवैससमादिति भूः॥ सिंहांति मेध्वशकेषु ज्ञेयं दर्शयति॥ यत्तु आगमज्योतिषग्रोऽथ॥ अत्रादिभ्यः प्रकरकत्वांति सि
 भर्गो विभिर्दन्तैः॥ अर्धद्वयुरागस्य ययवेव सति मृदालये॥ इति वचनं सप्तविंशांशोऽदिपु॥ ८४ अर्धदानं तस्य शारत्वं पुं
 नतु पूर्वाशक्तिमेधुपरं धर्मशास्त्रविरोधेनैतद्वचनमनादेयमित्युक्त्वा॥ ब्रह्मपुराणाधिपरत्वेनानेतद्व्यसिति लिखितं त्रु
 रत्नकररूपाप्येतदभिप्रेतं॥ सम्यगप्रदीपेत्तु॥ ज्योतिः॥ शास्त्रात्॥ असुतर्द्रिशोऽसिंहांशके॥ अगारुद्रोदय इति
 ननु सारिकन्यां शकेऽप्यर्धप्रदानं आसतराज इति श्रवणात्॥ आगमेतु॥ कन्यायां समनुप्राप्ते॥ सुर्ध्वैवः॥ सप्तकीर्तित
 इति कन्यां शकेऽप्यर्धयोनिषु द्विर्युक्तं॥ अर्धप्रदं व्याप्नुत॥ रक्तविरवाक्षौ॥ पुष्टिर्द्विद्वर्वाक्षौ॥ स्तिष्ठौ॥ आमांशुः॥ सप्त
 देवानामर्धयोऽप्यपरिकीर्तित इति सामान्यविधिः॥ रत्नाकरतुल्यं न सितपुष्पाक्षतैः जलैरर्घ्यैः दीप्य इति तद्विह पुराणो
 अगारुद्राध्वेतथा दर्शनात्॥ इति दर्शनादित्युक्तं॥ एतत्सकलमिति॥ एभिर्गोः॥ ८५ संपूर्णमित्यर्थः॥ ८६ सकलाभिति पु
 ठे सकलमुर्धमिति र्धः॥ समावर्णाणि वदेत्येवैति संबन्धः॥ काशामुष्णप्रतीकाशोति संभः॥ स्वीवर्णपुरुषदन्तिरप्ययमेवाध्वं मंत्रः
 मंत्रांतरातिमिधांति॥ वाह्यकर्मके॥ अगारुद्राः॥ खनमावभा॥ अग्निर्धैः॥ अज्ञांमपुष्ट्याभिप्रेतानः॥
 भौ॥ वर्षाद्वरुद्रः॥ ८७ पुष्पास्यदेव्यां शेषो जगामुतिवैदिकमंत्रान्वय इति विशेषास्मिन्नकल्पेनान्वितं॥ अतन्मन्त्रस्य विशेषा
 पुनस्मिधांति च त्वर्धं योचरत्वादिति॥ ८८ वीरमित्रोदये प्रत्युदमिति॥ अत्र पुरुषागो विशेषः॥ सप्तयत्नेऽनुशुना

पुरंनारिकेलंभाजातफलं तथा स्वर्नरचतदादिभ्यः । फलान्येतानि विजयेदिति होमश्च । महाव्याहतिभिः
 ज्येनवादि किमन्वेष्टानामन्वेष्टा च स्वयमाचार्यद्वाराणां अत्रायमनुष्ठानक्रमः प्रथमं यथेकस्त्राजं ततोऽष्टौ
 कर्मस्थापतं यथेकसौवर्णपुरुषस्थापनं ततोऽगस्त्यपूजा नवग्रहपूजायां मानाभाः विधानं यदगस्त्य
 स्य पूजने तद्वत्त्वमेव इत्युपक्रमे तथा कर्तव्यं तत्र शिष्टायां मचतुष्टये पूजा रात्रौ जागरणं लोपाम्नापूजन
 माचरति ततोऽर्घ्यदानं ततो होमः ततः फलत्यागः सौवर्णपुरुषदानं संपत्तौ धेनुदानं च हेमाद्रौ तु
 सकाशपुष्पाक्षतशुक्तिशुक्तिभिर्यादिपठित्वा व्याख्यातं सकाशपुष्पाक्षतया शुक्या युक्तमर्घ्यमुक्षिप्य दद्यादित्य
 न्वयः अत्राप्यायतवाहदंढमित्युक्षेपणक्रिया विशेषणं लंबोदरदीर्घवाहुमिति प्रतिमा विशेषणं द्विजपुंगवोऽगस्त्य
 इति ॥ इत्यर्घ्यदानम् ॥
 ब्रह्मपुराणे ॥ ऋतोपवासः संपश्येद्गस्त्यमुदितं मुनिं सर्वकामप्रदं पुण्यं सर्वसौभाग्यवर्धनं अर्चितव्यश्च भगवा
 न्ब्रह्माभक्तिः समन्वितैः संपूर्णकर्मैः सकृद्भादिर्वैष्णवैर्धृतेन च जातिपद्मोत्पलैः शुद्धैश्चन्दनेन सितेन च गोभिः
 श्वैस्तुष्ट्या वस्त्रैरनैः सागरसंभवैः उपानच्छन्नदंष्ट्रैश्च पादुकांजनवल्कलैः भूरिणापरमत्तेन फलैः पुष्पैः सुशो
 भनैः अन्नमकरैर्भक्ष्यैश्च हार्मिर्बाह्याणतर्पणैः आशास्य च शुभं काममुद्दिश्य च मनो गतं यद्यहं भगवत्कामं प्राप्नुया
 मस्तस्मात्तत्त्वत्प्रसादाद्विश्वेन भूयस्त्वा पूजयामि इत्युक्त्वा पूजयेत्पश्चाद्देवज्ञांश्च तत्रागुरुं ब्राह्मणान्भोजयि
 त्वा तु ततो भुञ्जीत वा उपतः अन्नचसंपश्येदित्यभिधानात् मेवादि छन्नेन शास्त्रासिद्धिः मत्स्यपुराणीय कल्पे तु दर्शन
 स्थानं गत्वा तु कालमुज्जस्य भेषादिस्वर्चोदसत्वे पि सत्त्वे विकल्प एव शास्त्रार्थः न त्वेकैक कल्पोद्वाभ्यां बोद्धव्य इति वा
 न्वयः फलभेदात्करणभेदात्कामं स्य पुराणीय कल्पे अर्घ्यदानमेव प्रधानं अनेन विधित्वा यस्तु पुमान्नुदये निवेदयेत्

इन्द्रादिना तस्यैव फलसंबंधो यनात् ब्राह्मेतु पूर्णैव प्रधानं तत्रैव सन्तो नात कुमलाभरूप फलश्रवणात् अर्थप्रयवा
कथ्यताम् एवं च न तस्य पुराणपिकल्पे उपवासश्चाचारवलादेव अथ च न तस्य पुराणीषे पुमानिति श्रवणात् पुंसामेवा
धिकारः ब्राह्मेतु सर्वाधिको विशेषाश्रवणात् इत्यपारूपपूजाविधिः ॥

तस्मिन् पुराणे तु यदा गारुडोदयप्रालिख्यदा सर्वसुराधिप आगरस्याय दद्रत्यर्धमहापुण्यविद्वद्वये संश्लेषेते प्रवृत्तिः
क्षिप्रमसितपुण्याक्षरैर्वृतं संश्लेषानेन वैदया तिसितपुण्यसमन्वितः काशपुण्यप्रतीकाशवह्निमहत्तमः स भवति
एतयोः पुनः कुंभघोतेन मोक्षतुल्यं ब्राह्मणमक्षितो यमद्वयलक्ष्यमहासुरः समुद्रः शोषितो येन स नो गुरुयः प्रसीद
तु यं यं तु यो ददत्त यं यं न गुरुयः यमहात्मने सर्वथापवृत्तिर्मुक्तः सर्वार्थरतिदुर्गतिम् ॥ भग्नियोत्तरे ॥

अथ कृष्ण उवाच काचनं कारपिरवात्तु यथा ज्ञातया सुशोभनं पुरुषा कृतिब्रह्मांत च लयामं द्रव्यं परिणामं कुरुकरं शिष्यं
स्तेष्वेव यद्विचारितं ब्रह्म प्रप्राविष्टं तारं दर्शयत्तमं प्रभुनि तस्मिन् कुंभे स मा लसं चंदनेन ततो न्यजेत् स्नापितवान् किं
संबंधमेतत्सुगंधिना पूजितं जाति कुसुमैर्द्वैधैर्धूपैश्च धूपितं ततश्चाध्वर्यः अदत्त इमे सौदं द्रव्यं रत लक्ष्मण प्रभो ब्रह्मैव
रिक्ते लेश्य कृष्णं द्वेष्टा पुंसैरपि कर्कोटैः कारयेत् लेश्य कमरैर्वर्णितं पूज्यं दत्ताकैर्दक्षिणैश्चैव नारगैः कदलीफलैः दूर्वा
कुशैः कुशैः काशैः पद्मैर्नैलोत्पलैस्तथा नाताप्रकारैर्भक्ष्यैश्च गोभिर्वस्त्रैः शुभैरसैः विरुद्धैः सप्तधा नैव अर्च्यं
प्राञ्जलिधापितैः सौवर्णैरुपपात्रैः पात्रैश्च यशमयेन च साध्वि रित्येतेन संश्लेषेण जातुः प्रप्राप्तवर्त्तनातः दक्षिणाभिमुखं
स्नाप्य स्नायमानं रत्नं पण्डितप दद्यादध्वर्यं प्रयत्नेन पयसा गुरुचंदनैः अर्घ्यपानं शुक्तया काभितिसंभ्रमायात् सक्रायुपु
रपाक्षतशुकीति हेमाद्रिः काशपुण्यप्रतीकाशवह्निमासुतसंभव मिषावरुणयोः पुत्रकुसुमयो नो नमोस्तनुते ब्राह्मणम
क्षितो येन समुद्रः शोषितः पुरा लिपामुद्रापतिः शिमान्येत्सौ तस्यैव नमोस्तमः । अस्मै चोदिते तपसा पानि विलिखं यं वि

व्याधयः तस्मिन्मनोऽवगमस्य।यस्योपपद्यचपुत्रिणे । ब्राह्मणोवेदमंत्रेणदद्याद्ध्यै नृश्रेष्ठमाऽवेदमंत्रस्तु । अग-
 रस्यः खनमानेत्यादि पूर्वमुक्तः । दत्तैवमर्थकैते यप्रणिपत्य विसर्जयेत् । अर्चितं तत्त्वं यथाशक्त्या नमः । गुरुत्वं नृप-
 ये ऐहिकामुष्मिकं दत्त्वा कार्यसिद्धिदं स्वप्ने इति विसर्जयित्वा गुरुत्वं तं विप्राय प्रतिपादयेत् । द्वैतज्ञान्यास रूपाय
 वेदवेदांगवेदिने । दानमंत्रः । अगस्त्यो मे मनस्स्थोऽस्तु योगस्थोऽस्मि न वदस्वितः । अगस्त्ये । विजस्व प्रणिप-
 हणा तु सकृत् । अगस्त्यः ससजन्मोऽर्थनाशयत्वावयोऽर्थः । अतुल्यविमलसौ स्वप्नप्रच्छन्नमुहामुते । अतिग्रहमंत्रः
 एवंष्टुः कुरुते भक्त्या । अगस्त्यव्रतमादरात् । फलमेकं तथा धान्यं रसं चैकपरित्यजेत् । संपूर्णं च तथा वर्षं पुनरभ्यु-
 क्रमेत् । अन्यफलरसधान्यादित्यागाद्वितीयवर्षाद्विपुत्रक्रमेदित्यर्थः । दत्त्वाऽर्थसत्तर्षाणि क्रमेणात्तेन पांडव-
 पुमान्फलमवाप्नोति तदेकाग्रमनाः शृणु ब्राह्मणः स्याच्चतुर्वेदः । सर्वशास्त्रविशारदः । क्षत्रियः पृथिवीस्वर्गः । क्षी-
 र्णवमेखलां वैश्यानां धान्यनिष्पत्तिर्गोधनं विपुलं भवेत् । शूद्राणां धनमश्विंशं सन्मानं चाधिकं भवेत् । ब्राह्म-
 पुत्राः प्रजापते सांभानं यदहमिदमिदं । विधवानां महत्पुण्यं भूतलैः कर्मातिशयः । कर्मभर्ता रमातिव्याधेभ्य-
 तदुःखिताः । पुष्टे द्रोणवगस्त्याऽर्थपूजयं क्रियते जनैः । तेषु देशेषु पूजन्त्यः कामवर्धयन्ति । ईतं यः प्रशंसयति न-
 रयति व्याधयस्तथा । विष्णुरहस्यं काशपुष्पमर्थी रम्यां कृत्वा मुनिं तदाऽरुणः । सदा विन्यसेत तत्पूर्णकुम्भं खल-
 कते । जलपूर्णकुम्भे । कुम्भस्थं पूजयेत् तत्पुष्पधूपविलेपनैः । दध्यक्षतवालिं दद्याद्वा । कुम्भ्याऽप्रजानां । प्रसन्नितुं स-
 मादाय यायाः पुण्यजलाशयं निशावसानात् पश्य न जलाते प्रतिमां मुनेः । पुष्पमूलैः फलेर्गंधैर्धूपैरथ सुगंधिभिः । द्रा-
 क्षाखजूरकैश्चुनारिकेलादिभिः शुभैः । पंचरत्नसमायुक्तं हेमं कृष्य समन्वितं । सप्तधान्यभूतं पात्रचदनेन समायुतं
 तनुताम्रमय कृत्वा दद्याद्ध्यै द्विजातये । अगस्त्यः खनमान इति पूर्वार्थको मंत्रः । अगस्त्यः खनमान इति पठन्मन्त्रं नि-

मुने यथात्तामकृताऽर्धेण - समपगभ्यर्च्यभक्तिः अर्धद्वंदुरंगस्य। पशून्मंत्रयिधिरस्त्वयं - काशपुष्पप्रतीक्षि
 वहिमास्तसंभवमित्रावरुणयोः पुत्र कुंभयोननमोस्तुते ॥ अथविष्णुरहस्यानुसारेण। गस्त्यार्धद्व
 नपद्धतिः ॥ काशपुष्पमयीमगस्त्यप्रतिमांकृत्वा जलपूर्णंचपलवालंकृतश्रुतिष्ठापितकुंभेत्नमत्रेणताविन्दुपस्त्या
 पुरुपाकृतिप्रशान्तंजटाभंडलधारिण कमंडलुकरंशिष्यैर्मूर्तिंश्चपरिवारितं - सूर्यप्रतिपहंतारंदर्भाक्षस्त्यधरंभुक्ति
 भित्तिध्यात्वा अगस्त्यः स्वनमान्नतिर्भुञ्जतासंपूज्य पुष्पधूपदोषैर्नवेद्यादिभिरर्चयित्वा पुष्पमूलफलमंथ
 सुगंधधूपद्राक्षाखर्जूरनारिकेलद्विफलपंचरत्नहेमरूपादिभिः - सप्तधाऽथैश्वर्यंदनेनचयुक्तांवापात्रंशंस्वयं। सज्ज
 लेपाणिभ्यामादायागस्त्यायाऽर्धद्वयात् ॥ तत्रमंत्रः विंध्यतुल्लिखयकरमलिधतोपविपापह - रत्नवल्लभद्वेष्ट
 लंकावासनमोरुते वातापीभक्षितोयेनसमुद्रःशोषितःपुरा लोपामुद्रांप्रतिःश्रीमान्द्योसौतस्मै नमो नमः ॥ येनो
 दितेनपापानिप्रलयंयातिव्याधयः तस्मै नमोस्त्यगस्त्यापसशिष्यायचपुत्रेणे लंकावासनमस्तुभ्यंमृगीणा
 प्रवरैस्तम उदितोद्वारिलंकाया श्रद्धयैर्नमतिगृह्यतां शखेपुष्पफलतोषंरत्नानिविविधानिच सुरासुरमुनिश्चे
 छश्र्द्धयैर्भेप्रतिगृह्यताम् - राजपुत्रिनमस्तुभ्यमपीपत्तिनमोस्तुते गृहाणाऽर्धमयादत्तलोपासुद्रेशुभानने ॥ इत्य
 गस्त्याऽर्धदानविधिः ॥ श्रद्धाभाद्रपदपौर्णमासीकृत्यानि नारदाये श्रौष्टपद्यापौर्णमास्यामुमाभाहिश्चरन्तं एकभ
 कस्त्ययंस्ततःशिवसपूज्यभक्तिः कृतंजालिः। प्राप्येतश्चःकरिष्येव्रतप्रभो एवंविज्ञाप्यदेवेशं गृह्णीयाद्व्रतमुत्तमं
 रात्रौदिवान्तिकेस्तावत्पुस्त्यायापररात्रके कृतमैत्रादिनिपमोभस्मरुद्राक्षभूतंतः पूजयेच्छंकरसम्यगुपचारैः - पृथ
 त्रिपथैःविल्वपत्रैःसुगंधाढ्यैर्नैवेद्यधूपदोषकैः ततश्चोपयसिद्वानाप्रदोषविघ्नद्वये पुनःसपूज्यतत्रैवरात्रौजगत्परां
 चरेत् एवंपंचदशाब्दंतुल्यव्रतमतद्व्रितः वर्षेवर्षतदुत्सर्गाविदध्याद्विधिपूर्वक उमयाश्चमहे शस्त्रसौवर्णश्रुतिस्मा

दप हैमीरोप्यामएमयाश्रपटःपंचदशोतमाः तत्रैकरिमेनघटैरुष्णाप्यं सौषण्मितिमादयं पंचामृतोतसंस्तोप्यं सुखे
 शुद्धैरततोर्चयेत् उपचारैः पोडशभिस्त्वतः पचदशद्विजान् भोजयेत्तैर्वमिष्टाद्वैदंयाते न्यश्रदक्षिणां कुंभेनैकैक
 मीशस्वभूर्याढ्यगुरवेऽर्पयेत् एवकृत्वाव्रतंचैतदुभयमाहेश्वरमभिषं जगत्वेभुविकिरुयातोनिधत्तंसर्वसपदां न्यश्र
 रिमद्वेवदिवसेशकव्रतमपिस्मृतं प्रातःस्नात्वाविधानेनपूजयेत्सुरमायकं गंधाद्यैरुपचारैस्तुनैवेद्यानांवासाग्निभि
 ततोनिमजितांनिवधानंसंभोजयद्विधिततः समागतारतथैवाज्याज्ज्वालात्ताथाश्वभोजयेत् एतच्छ्रद्धाव्रतंश्रद्धा
 प्रतिवार्धिकं राज्ञावाधानितान्येनधान्यामिष्यान्निरुद्धता

अथात्राउभयमहेश्वरव्रतं शिवरहस्ये राजोवाच भगवन्मुनिशार्दूलश्रवमेकवदस्वमे सांभयास्मिन्मन्त्रवेत्तैर्षिसर्वं
 न्कामानवाप्नुयात् गौतमउवाच ॥ उमामाहेश्वरनामव्रतमारितव्रतोत्तमं सांगोतस्मिन्मन्त्रवेत्तैर्षिसर्वान्कामास्तुष्टा
 नुयात् - मास्तिभाद्रपदशुक्ले पौर्णमास्यांप्रप्रनतः तद्व्रतकार्यमर्चयेत्तैर्ष्याक्षयाद्यैर्विधानतः भद्रसुहेकुम्भे
 दर्शयाज्ञातःस्नात्वाविधानतः शिवंभ्यावाजमहंभंसोभूंसोसामहंशेखरः - कृतांजलिपुटैर्भूत्वाभ्यर्चयेत्संस्तुत्य
 श्यंकरिष्येन्नक्षत्रनाटुमामाहेश्वरमभिषं - आज्ञांदिहिमहोदेवसोमसोमहंशेखरः इतिविज्ञाप्यवैदेवं पुनश्चैतदु
 यस्तुतः - मध्यह्नेपिशिवंसायंपूजयेद्विधिपूर्वकं । तिस्राकार्थायभयोजनमहोदेवस्यसुनिधौ उरथायपश्चिमेयाभिसमर
 देवंततस्त्वरेत् तत्तमशीचादिकसर्वंनिर्वर्ष्यात्तमात्सःस्नानंकुर्वायथायोगेयथायामास्त्रमथकसंप्रदिवामृतयेवकंधं
 लिखितशुष्कमक्षतं - उलूलनततःकार्थंक्षिपुंइमस्मनादातः रुद्राक्षपारुलंकार्यंसकथाम्कार्थंक्षपुनः - तातश्चिन्ता
 नंकर्थंयद्विद्वपचादिभिर्नैवैः । ततोहोमोपिकर्तुंयम-शिवप्रीत्यर्थमादरात् ततःपरान्तिथामस्तत्रपुसेत्सोममहंभुवं ।
 अर्चयेत्कुशैःप्रपुंजीतततःकार्थंसांभवादयस्त्वमहंभुवःशिवमहंभुवःसंपादुर्भुवःशिवमहंभुवःसंपादुर्भुवःसंपादुर्भुवः

उमामहिथरथैवसौवर्णप्रतिमाद्वयं संपादनीययन्नेनराजतंत्रामनोहरं पलादुर्द्धप्रकर्तव्यप्रतिमाद्वयमुत्तमं
 अधिकंचेयथाशोकिकर्तव्यमितियत्नतः सौवर्णराजतंत्रापिताम्बवाकलशोत्तमं संपाद्यतंप्रयत्नेनप्रथतोऽवततरप
 रः ततःसदर्भयुर्जातवस्त्रयुरमार्चितंशुभं एथक्एथक्स्थानीयंकलशेषप्रतिमाद्वयं आपोहिष्ठादिभिर्भञ्जैस्तथा
 ज्येष्ठैरपि अभिषिच्यप्रयत्नेनपूजयेत्प्रतिमाद्वयं ततःप्रयत्नतोऽगच्छेदलंकृतशिवालयं शिवस्थानंततःकु
 र्यात्तोरणायैरलंकृतं ततःषोडशपञ्चेज्येष्ठदिनरश्चतुर्गुणे अलंकृतैः स्वस्तिकाद्यैः स्थापयेत्कलशंनवं ध्या
 येत्ततोऽमहादेवमुमादेहाद्वधारिणं मुकामालाहारनागदुकलपरिवेष्टितं पंचाननमुमाकांतमनलदुरवक्षिणं चंद्रा
 द्देश्वरंअक्षजटामुकुटमण्डितं त्रिपुंड्रेखाविलसद्गालभगमनामयं भरुमोद्धृतिसर्वांगरुद्राक्षाभरुणान्वितं मं
 दारिमतमनाधारमाधारजगतांप्रभुम् देवैरनंतैरनिशंस्तूयमानमनेकधा देवात्मकंदेववर्धविष्णुब्रह्मादिवदितम्
 विष्णुनीराजितारकपादपंकजमुत्तमं अप्रतिहं ह्रमद्वंद्वं सर्वदृढारकाचितं सर्वोत्तममनाद्यंतं सर्वदेवनिषेवितं ऋतंशु
 दंपरब्रह्मपुरुषं कृष्णपिणलं ऊर्द्धकेशं विरूपाक्षं विश्वरूपचिदात्मकं निष्कलनिर्गुणं शांतं निरवयानिरंजनं अप्र
 मेयं जगन्मध्येसुदृष्टिहरकारकं विश्वबाहुं विश्वपादं विश्वक्षं विश्वसंभवं विश्वं नारायणाराध्यमक्षरंपरमंपदं वि
 श्वतः परमं नित्यं विश्वसंशमनामयं एवंपाद्यामहादेवं सर्वदेवोत्तमोत्तमं ध्यायेत्ततः परंगौरामीमाद्यविद्यामनाभ्यां
 लक्ष्मीसंवितपादाब्जांशोसेवितपादुकां सरस्वत्यादिभिर्नित्यंस्तूयमानपदांबुजां अवरोधाधरभूतपृक्कविं
 यफलाभुमां मुखकांतिकलोपेतपूर्णचंद्रामनामयां तिरस्कृतालिमालानामलकावलिभिः सदा पीनवक्षोजनि
 हूतचक्रवाकवरांगनां नित्यं तिरस्कृताभोजनयनाभ्यामानिदितां सीतावार्धकृतशेषकाममहामहर्निशं भृकु
 टयुर्द्धाकृतशेषकामचापमनाकुलां बाहुनालकलोद्धृतहेमनालां विलासिनीं रोमावलीतिरोभूतधमद्भ्रमरजामिकां ना

भिरप्रतिरोद्धतपनावतास्वतुलां ऊरुयुग्मतिरोद्धतरंभारुतंभांशुमावहां पादयुग्मतिरोद्धतराभिर्जितारुणपंक
 ज्ञा नह्यद्रोपद्रवजतनामहेशाङ्गिगमाभिर्नि महेशाभिलष्यमाणंवरदाभ्युदांसदां प्रसन्नवदनंशांतास्मिन्तमूर्त्ता
 भिर्मापिणं पूर्णचंद्रदकलादयानभरणमुपितां स्तूपमनांसदादेवैश्वर्यदार्तिश्रकोटिशः पूर्वंध्यात्वाज्ञतः स्मर्य
 गपचरान्प्रकल्पयत् ततः पृष्ठाणिसंग्रहाशिवमावाहयोच्छ्रवा अथावाहनं महादेवदयासिधोविष्णुब्रह्मादिविंदि
 त आवाहयामिदेव्यांप्रसीदप्रभेश्वर लक्ष्म्यादिदेव्यनितपारसिवितुपादके आवाहयामिदेवित्वांप्रसीदप्रभे
 श्वरि इत्यावाहनं १ गृहाणसामविश्वामनासानरत्नानिभूतं श्रुतासनविश्वेशकरुणामगरप्रभो उभेसेप्रयुग्रा
 हिष्टसमाहृतशश्वरे नानास्तनसमाकीर्णमासनपरिशुभतां । इत्यासत् २ पाद्यं गृहाणगौरिशहेमपात्रस्त्रितंशुवि
 ग्रहाणदेविप्रभास्ववेदवेदातसरुते इतिपाद्यं ३ अर्घ्यं गृहाणदेवेशसपुष्पगंधसंयुतं शिवानतगुणग्रामसर्वाभीष्टफ
 लप्रदं गृहाणार्घ्यं शिवेनित्येसर्वावयवशोभने शिवान्प्रयेशिवकरेनित्यंभक्तवरप्रदं इत्यर्घ्यं ४ गृहाणार्चमनंशोभे
 श्विभूतश्रावप्रियं गृहाणार्चमनंदेविशुचिभूतेशुचिप्रिये इत्याचमनं ५ मधुपर्कं गृहाणशसर्वदाभ्यधुपर्कदं मधुपर्कं प्र
 दानेनप्रोत्तमवहेश्वरं मधुपर्कमिदं देविस्वीकुरुप्रियशंकरे मधुपर्कप्रदानेनसुप्रोत्तमवशोभने इतिमधुपर्कं ६ शं
 भोपंचासृतस्नानंरवीकुरुध्वकपानिधे सर्वतार्थंमयंनित्यंस्नानंशासनपावनशिवपंचासृतस्नानंस्वीकुरुध्वशिवप्रिये
 श्रधर्तार्थोत्तमेशुद्धेर्तपराजनिवेदिते इतिपंचासृतस्नानं ७ शंभोशुद्धोदकस्नानंरवीकुरुध्वसुरोत्तम प्रसीदप्रयाम्भ
 तयापाहिमांकरुणानिधे शिवेशुद्धोदकस्नानंस्वीकुरुध्वशिवप्रिये प्रसीददेविर्दानंत्वंपाहिमांशरणगतं इतिशुद्धो
 दकस्नानं ८ स्तोतरीयं गृहाणोदंकूलशंकरप्रिये प्रसीदपाहिमां दीनमनन्यशरणंशिवे इतिवत्सं ९ उपवीतं गृहाणेश
 शंभोसर्वाभरोत्तम उपवीतं गृहाणोशिवसाभिलष्यविग्रहे इतिग्रहोपवीतं १० गृहाणचंद्रमंदिरदं गंधाढयेनविराजितं

प्रसीदपार्वतीनाथशरणगतवत्सल गृहाणवेदं देवि बालचंद्रविराजितं विश्वेश्वरमिमेकेपाहिविश्वनाथप्रिये सुदा
 इति गंध ११ गृहाणामरणानि शानिराशानियमाश्रय विश्वामरणविश्वेश्वर रत्नभरणभूषित गृहाणामरणपर्वसु
 धामरणभाषते सर्वप्रिये जगद्वेजगदानंददेवेशे इत्याभरणं १२ गृहाणविल्वपत्राणि सपुष्पाणि महेश्वर सुगमोति
 नवार्नाशिवत्वकसुमप्रिय गृहाणविल्वपुष्पाणि सामोदानिशिवप्रिये सुगमविल्वमंदारमालिकासमलंकृते इति
 पुष्पविल्वपत्राणि १३ दशांगशुगलंधूपनानागंधमनोहरं गृहाणभक्तवरदक्षदमिदेव्याधिवादिते इति धूपम् १४ का
 पुंसवर्तिसंयुक्तगोघृतेन प्रदीपितं गृहाणः पंतसूर्याश्रयं चंद्रप्रभनमिरतुते आश्रयं विवर्तितविरक्तैर्दीपमीशानवल्लभे
 गृहाणचंद्रसूर्याश्रिमंडलाधिकसुप्तमे इति दीपम् १५ शोभोगोघृतसंयुक्तं परमाश्रमनोहरं सशर्करं गृहाणः परिपरमानंददा
 यिते इति नैवेद्यम् १६ शोभोगृहाणगंधाढ्याभिदमाचमनीयकं शुद्धं शुद्धिप्रदेदं विश्वभूषितविग्रहे इत्याचमनीयं
 १७ शोभोगृहाणतांबूलमैलाकर्पूरसंयुतं प्रसीदभगवन्शोभो सर्वज्ञा मितविक्रम शिवे गृहाणतांबूलं क्रमुकादि
 फलान्वितं प्रसीदसुस्मितदेविसोमालिंगाद्विग्रहे इति तांबूलं १८ गृहाणपरमेशानसरत्नछत्रचामरं दर्पणं च
 जनेश्वीशा सर्वदुःखविनाशन गृहाणोमसुराराधये सरत्नछत्रचामरं दर्पणं च जनेश्वीशा सर्वदुःखविनाशन गृहाणोमसुराराधये सरत्नछत्रचामरं दर्पणं च
 चामरादि १९ प्रदक्षिणनमस्कारान् गृहाणपरमेश्वर नर्तनचमहद्विशिवमाद्याप्रियेशिवे इति प्रदक्षिणनमस्काराः
 २० एवं प्रयत्नतः कार्त्तुं शिवयोः पूजनं शिव शिवानी च प्रयत्नेन पूर्वोक्तमपि पूजनं उक्तमं संसुम्भार्य यथापूर्वं यथाक्रमं
 शिवायनमः शिवं पूजयामि आवाहंतीति मंत्रस्तु भवान्याः परिकीर्तितः कपर्दिने नमः कपर्दपूजयामि भालोचनाय नमः
 नमः भालपूजयामि सोमसूर्याभिलोचनाय नमः नेत्राणि पूजयामि सुश्रोत्राय नमः श्रोत्राणि पूजयामि घ्राणं
 धाय नमः घ्राणानि पूजयामि रुमद्विंशाय नमः दंतान् पूजयामि श्रुतिजिह्वाय नमः जिह्वान् पूजयामि कंठकु

पोलायनमः कपोलानिपूजयामि ज्ञानोष्ठायनमः उष्ठा नपूजयामि नीलकंठायनमः कंठानपूजयामि भूरिव
 वक्षसैनमः वक्षसिपूजयामि हिरण्यवाहवेनमः बाहू नपूजयामि विश्वोदरायनमः जठरं पूजयामि विश्वनखाय
 नमः नखानपूजयामि सर्वात्मकायनमः सर्वांगपूजयामिनमः ॥ अथ गौर्याः ॥ शिवायैनमः शिरःपूजया
 मि पृथुवैष्टेयनमः वेणुपूजयामि सीमंतराजितायैनमः सीमंतपूजयामि कुंकुममालायैनमः मालपूजयामि
 सोमसूर्याग्नेलोचनायैनमः लोचना निपूजयामि श्रुतिश्रोत्रायैनमः श्रोत्राणिपूजयामि गंधप्रियायैनमः द्राघं पूज
 यामि सुभगकपोलायैनमः कपोलौपूजयामि कोमलदंतायैनमः दंता नपूजयामि विद्याजिह्वायैनमः जिह्वा
 जयामि विबोधायैनमः उर्ध्वौपूजयामि घृतकंठायैनमः कंठपूजयामि पृथुलकुचायैनमः कुचौपूजयामि विश्वगर्भा
 यैनमः उदरपूजयामि शुभकठयैनमः कटिपूजयामि दिव्योरुदेशायैनमः ऊरूपूजयामि वृत्तजयायैनमः जंघा
 युगपूजयामि लक्ष्मीसेवितपादायैनमः पादौपूजयामि महेश्वरप्रियायैनमः नखानपूजयामि शोभन
 विग्रहायैनमः सर्वांगपूजयामि श्रृंगपूजांसमाप्येव डेरकं तु विसर्जयेत् प्रत्येकं ग्रंथिपुरुष च्छैः स्व च्छैर्विल्वदलादि
 भिः प्रथमग्रंथिमारभ्य नमः सोमेतिमन्त्रतः यथाक्रमेण संपूज्य ततोऽथ उर्ध्वं तु डेरकं तत्रोपचाराः सर्वेपि तेनमं
 त्रेण सादर व्रतिभिर्यत्नतः कार्यं कुमाकं तु डेरकं ततः पंचदशप्रस्थगोधूमास्तं डलाश्च वाडपायनार्थमनेयाः
 शुद्धाः कीटाद्यदूषिताः यद्वा पंचदशाज्याकागोधूमाधूपमंडकाः ततः शैवैकशरणाः शैवाः शिवव्रतप्रियाः पूजनीयाः
 प्रयत्नेन गंधपुष्पादिभिः क्रमात् ततः सवस्त्रं कलशं शिवयोः प्रतिमाद्वयं शैवाय देयं यत्नेन सुवर्णपलसंयुतं आ
 दावपायनदत्त्वा देवेभ्यो ततः परं उपायनस्य मन्त्रोपि वक्ष्येते अविशेषतः उगेशः प्रतिग्रहणातिउभे शोर्वैददाति च उ
 गेशस्तारकोभाभ्यामुभे शायनमनेनमः श्रुमंभं स मुच्चा उर्ध्वं दत्त्वा पायनमेव च तथा शैवाः प्रयत्नेन भोजनीया

विशेषतः सुवासिन्योऽपि यत्नेन भोजनीयाः शिवप्रियाः शैवानेवं भोजयित्वा स्वयं भुंजीत वा गमयतः अतिथीन
 पिसंतर्प्य द्वादशस्थिताऽनूप एवं प्रयत्नतः कार्यं प्रति वत्सरमादरात् नियमेनैव विधिवद्भुक्तेः शिवायथाक्रमं वा
 ह्यथाद्यैरिदं कार्यं व्रतं संप्रदायमनसैः सर्वाभीष्टप्रदं पुण्यं व्रतमेतच्छिवारमकं प्राप्ते तु षोडशे वर्षे कार्यं मुद्यापनं नृप
 उद्यापनविधानं च वक्ष्ये शृणु यथाक्रमं पौर्णमास्यां भाद्रपदा व्रतोद्यापनमादरात् कर्तव्यं भित्तिपत्ने नम्रं व्यसंपा
 यसादरं हैर्मकार्यं साद्वर्ष्यं प्रतिमाचपलोन्मिता तदर्धेनाथवाकार्यं तदर्धेन धनवानूप रजतेनाथवाकार्यं
 यथाकपलमानतः संपादनीयाः कुंभाश्च हैमाः पंचदशोत्तमाः अथ वाराजताः कार्यं यद्वा तावन्मथानूप भाद्र
 शुद्धचतुर्दश्यां शैवाद्याह्मणपुंगवाः निमंत्रणीया यत्नेन प्रातः सप्तदशोत्तमाः ततोऽष्टद्वितानाद्यैरलंकृत्य प्रयत्नतः
 स्वस्तिकार्थैरलंकृत्यार्त्ताशिवस्थानमथापहं ततः साहं प्रयत्नेन तस्मिन् शंकरमंदिरे पूजनीयाः प्रयत्नेन शिवयोः
 प्रतिमाः शुभाः पूर्वोक्तविधानेन मंत्रैस्तैरेव साधनैः राजौजागरणं कार्यं सोपवासं प्रयत्नतः ऋत्विग्भिः सह
 सांसाहं पयोभाजाराधनेन वा राज्ञो शिवकथाः श्राव्याः श्रोतव्याः पश्यन्ते नूप कर्तव्या यत्नतो राज्ञो पूजायामचतु
 षष्टे ततः स्वयं प्रयत्नेन स्नात्वा शंकरसन्निधौ पूजनीयाः प्रयत्नेन शिवदेवशेषापतिः चतुरन्तं ततः कार्यं कु
 ळमद्भुदलान्वितं कंठद्वं प्रातर्दशैरुत्तरद्वयसमन्वितं तत्र वह्निं प्रतिषाध्य विधिवद्गृह्यमाभ्यर्तः पंचविंशति सा
 हस्रहोमः सोमेति मंत्रतः ततः प्रयत्नतो राजनः पूर्वसतारकं ततः पूर्णाहुतिं हुत्वा शैवान्संपूजयेत्ततः विल्वप
 त्रभस्मना च पूजनीया यथाक्रमं एकैकस्मै प्रदातव्यं शिवयोः प्रतिमाद्वयं कलशोऽपि प्रदातव्यस्ततो वस्त्रद्वयान्वि
 तः आचार्यः प्रदातव्यं सुवर्णशतमादरात् ततो यत्नेन शैवं ब्रह्मभोजनीयां धृतव्रतैः सुवासिन्योऽपि शैवानां भो
 जनीयाः प्रयत्नतः ततो देयाः स्वशक्त्या च भोजिते भ्यश्च दक्षिणा ततश्च स्वकृतं कर्म शिवाय विनिवेदयेत् उद्या

पमं कतशंभोमयेतदधुनाप्रभो इदं संपूर्णतामेतत्प्रसात्तमेतत्प्र
 नं कृतं कर्म स्वप्नसादाफलप्रदं प्रायश्चित्तं वैदिकानां यन्मात्रं पिकर्मणा शिवस्मरणमेवेति श्रुतिरप्यस्ति शांकरा
 श्रुतः कुतपिदं श्रुतिर्कर्मव्यगमपि प्रभो सांगभवतु विश्वेश तवैव स्मरणप्रभो इति संप्राप्तं देवेशं साव सर्वसुरो
 तमं भुजयिषादधुभिः साद्वि सभानिलवाजितं एवंयं कुरुते सन्मग्नमासाहेत्यरेव तं ससर्वभोगान्भुक्ताते मोक्षप्राप्तोति
 सर्वथा ॥ शंजोवाच गौतमैतद्व्रतं चार्णपुराकेन वदस्व मे कस्य कायमभूति सिद्धिर्ब्रतस्यास्य प्रभावतः ॥ गौतमोवाच
 भूराशौवचरो राजन् दुर्दासास्त्रयोभुतोश्वरः कदाचित्संचरच्छोकान्दर्शकमलापातिं ततः समागतं दृष्ट्वा दुर्वासा
 भुतिरंजतः विलम्बमालाददौ तस्मै शकरेण समर्पितां गृहीत्वा विलम्बमालां तां हारिर्वयनसञ्जमात् शिरसापुजनी
 प्रतांगलुङ्गो विनिक्षिपत् तदस्त्वातादृशीं वीक्ष्य दुर्वासाः क्रोधमूर्छितः हरिश्चाशापवद्बुधाधिपि यजन्मेति संबद
 ध्मः स पापिवाप्येतामालां हत्वा तु भजनयापहा साकशं गरुडरुक्मधेयिनिःक्षिप्त्वा तु ग्राह्ये गर्धर्यमूलभूतेयं तवल
 क्ष्मार्गैर्नश्यति लक्ष्मीः पततु दुर्वा लब्धौ गलुङ्गोपि विनश्यतु वैकुण्ठस्याधिकारोपितवया तु भद्राद्या निरतेजस्को
 धर्मः पृथ्वेस्वरया विधुवं इत्युक्त्वा स तु दुर्वासा धर्मो लोकांतरमुप ततः एपात दुर्वा लब्धौ लक्ष्मीं विष्णुर्भनो हरा त
 तौ तदुत्खितो विष्णुः प्रलपन्वनमारिपतः उवासा विप्रेन धोरे स्वकृतं कर्म संस्मरन् ततः कदाचिद्भूपालमया तत्र
 नातं पुरा तदामा मागतं दृष्ट्वा पूजयामास मां हारिः ततो श्रुपूर्णनयनः कृतं जालिपुटो हरिः जगाद पूर्ववृत्तांतं स्खल
 क्ष्मैनाशकारणं ततोति क्रांतचित्ताय विष्णुदेव ततमुत्तम तदपृथेन मया भूपजयितं सादरं मया ततो विलंबादि वि
 च्चकार श्रद्धयान्वितं ततः प्रसन्नो भगवान्महर्षेय पार्वतीपतिः ददौ लक्ष्मीं सागरुडककणानि धिरव्यय इदमेव
 धत्तं योषीं मिद्रेणाप्यमितीजसा तेन प्राप्सस्व ततः स्वर्गं स्वर्गर्भो गार्थाश्वयाश्वता ब्रह्मणा पिब्रतं चार्णमिदमेव पुरा न्युप

नद्यावागोभरतेनसंप्रासादुल्लभं।पिसा।मुक्तिभिश्चपुराणीव्रतमेतन्ममक्षभिः।अस्यव्रतस्यावरणान्माकिः।प्रासा।सुनी
 श्वरैः।इदं व्रतं प्रयत्नेन यः करिष्यति भक्तिः।तस्य सौभाग्यसंपत्तिर्भविष्यत्येव सर्वथा।यस्यास्तस्य श्वर्यभोगेच्छा।मांश
 स्थ।प्यनपि निर्णयस्य सर्वाधिपत्येच्छा।तेन कार्थीन्द्रव्रतं वैधुतेनाधि विज्ञेयमेक्षा।र्जमतिवत्नतः कृतमेतद्व्रतं पूर्वसर्वा
 भीष्टप्रदायकं।शारदोत्तामविप्रोभूद्वेदवेदांगपारगः।लोक्षार्थयति यत्नेन चार्थमिदं व्रतं।मुक्तिः।प्रासा।चतेना।मिद्वत्
 स्यास्यप्रभावतः।यं यः कांक्षसमुद्दिश्य व्रतमेतदनुत्तमं यत्करिष्यति सः।कामं तं माप्नोति।भिश्च।इदं व्रतं न ह्येन स मां स्या
 तनुनां प्रति।कुमाराद्यसमाख्यातमुन्नयैतद्व्रतं नृप।नंदिश्याय कार्थीन्द्रकुमारेण व्रतं ततः।नंदिशेन कथितं दुर्वासमुन्ने
 ततः।दुर्वाससापिकाधितमगरस्यायव्रतोत्तमं।व्रतं तस्मादरे मह्यमणस्त्येन मत्तस्या।मया।ति।खिन्नचित्ताय।विष्णवे कृ
 पितं पुरा।तेन चोत्थैव्रतमिदं सर्वसौभाग्यदायकं।ब्रह्मणैकथितं पूर्वमिदमेव व्रतं मया।तेन चोत्थैव्रतं सांगव।णी।प्रा।प्यर्थ
 सादरात्।सूर्ययात्रेन्द्राय चन्द्राय चैतत्कथितं व्रतं।तेरतुर्चाव्रतमिदं सर्वसौभाग्यदायकं।कश्यपादिमुनिभ्यश्च कथि
 तं व्रतमुत्तमं।तैश्च चोत्थैव्रतं सत्यकुम्भिकि फलप्रदं।भूपव्रतं।निसंस्त्येव बहूनि विविधानि च।तथाप्येतद्व्रतसमं व्रतं
 नारस्त्येव सर्वथा।भवानपि कुरु श्रीभ्याभूपा लव्रतमुत्तमं।इदं व्रतं शिवशेत्रेयः।करिष्यति भक्तिः।तस्य सर्वार्थसं
 सिद्धिर्भविष्यति न संशयः॥ इंश्वर उवाच॥ इत्येतद्वचनं श्रुत्वा सराजा प्रीतमानसः।स पुत्रः पूजयामास गौत
 मदीयपुंगवं।ततो धर्मव्रतचेदमुपदिश्य स गौतमः।पुनः संपूजितो राजा।स्वाश्रमं प्रतिसंययौ।राजा।स पुत्ररतद्व।कृप्या
 दिदं माहेश्वराभिधं।व्रतं चकार विधिना यथाक्रममवतद्व्रितः।येनामानन्य हृदयाः सकलामरे शंसं पूजयंतिस ततं धृतभ
 र्मपूताः।ते मां मुपेत्य विगता।खिलदुःखं यं धाम द्रुपमेत्यसु खितो निवसति नित्यम्।

इति शिवरहस्ये शिवप्रोक्ते भाद्रपद पूर्णिमास्यामुमा माहेश्वरं व्रतं सोद्यापनम् ॥

अत्रैवलेकपालानां पूजाव्रतं तदुक्तं निर्णयामृतब्रह्मपुराणे पूर्वोभाद्रपदाद्योने पौर्णमास्यापितामहः शक्रा
 प्रियमरसो भोवायुवितेशशंकरान् लोकपालांस्तुरक्षार्थैर्लोकस्याभिषेचयत् पृथिव्याधारणार्थाय तथानंतं
 च योगिनं तस्मात्तत्र लिखेत्पद्मपटपञ्चसर्गाणिकं कार्णिकायां लिखेत्तत्र ज्ञानंतं कमलोद्भवं प्राच्यादिषु च पत्रेषु
 बाह्ये वाधांश्च सायुधान् ततः क्रमेण तेनैव संस्थाप्य कलशान् शुभान् पश्चात्संपूजनीयांश्च भक्त्या ब्रह्मादयः सु
 राद्वति अथ भाद्रशुक्लचतुर्दश्यां हेमाद्रौ भाविष्यो केकदलीव्रतं पुण्ये मासि प्रकुर्वीत पौर्णिमायां शुभे दिने
 इत्युक्त्या पौर्णिमायां कार्ण्यं उभामाहेश्वरपूजायां कथायामभिधानाच्च परासिद्धं सभास्वयांतं केकदलीव्रतमुत्तमं त
 तैहं सप्रवक्ष्यामि लोकोक्तानुग्रहकारकं नाकपट्टैः पुरदैर्वैद्यशर्गधर्वाकिन्नरैः अस्मत्समरकन्याभिर्नागकन्याभिर्नैवता
 संसारसारतं जातवाकदलीनंदनस्थिता शुक्लपक्षे चतुर्दश्यामासि भाद्रपदे नृप देयमर्घ्यं वरस्त्रीभिः फलैर्नानाविधै
 रतथा विरूढैः सतधान्यैश्च दीपालीरक्तचदनैः दधिदूर्वाक्षतैर्वस्त्रैर्वैद्यैर्धृतपाचितैः जातीफलैः पूगफलैः पूज
 येन तत्समरः तस्मिन्नहनिदातव्यं स्त्रीभिरन्याभिरेव च मंत्रेणानेनैव वाढ्यैर्तं शृणुष्व नराधिप चितयेत् केकदलीनि
 त्वं केकदलीः कामदीपितैः शरीरारोग्यलावण्यं देहि देवि न मे रतुते एवं यः पूजयेद्भगं पुरुषो भक्तिमान् नृप नारीवान
 म्निपकाशीर्जामासांश्चतुरोपि वा तस्मिन्काले न हि भवेत्काचिन्नारीकुलादिर्न दुर्गता दुर्भगाढ्यं गास्वैरिणीपापचारि
 णी भवेत्सौभाग्यसौख्याढ्या पुत्रपौत्राश्चियायुता आयुष्मती जीवत्सजीवेत्तद्वर्षशतं भुवि इति हेमाद्रौ भाविष्ये केकद
 लीव्रतम् ॥

अत्र भूर्जराचारं प्रातः कार्तिक्यां माघ्यां वैशाख्यां च केकदलीव्रतं तत्र केकदलीव्रते पूजनं आगच्छ केकदलीदे
 विसौभाग्यफलदायनी रूपदेहि पयोदेहि जयदेहि सुनिश्चितं आगच्छ गच्छ वरदे शंकरेण सहेश्वरि

करिष्यमाणं पूजयिष्यह ॥ एतं ग्रहं करु ॥ आवाहनम् १ कर्तस्व रामश्च दिव्यं नानामणिगणान्वितं आधितिष्ठमहादे
विशिवेन सह पार्वति ॥ आसनम् ॥ २ ॥ दूर्वाक्षतादिभिर्मुक्तं रत्नैर्वाजैरस्थितशुभं पाद्याधीकल्पितं भद्रया गृहाण पर
मेश्वरि ॥ पाद्यम् ॥ ३ ॥ अर्घ्यपात्रस्थितो यं फलपुष्पसमन्वितं अर्घ्यं गृहाण देवि रत्नं भद्रं तं शिवप्रिये ॥
श्रद्धयम् ॥ ४ ॥ कर्पूरशारसुरभिर्गतिवल्लविमलं जलं गंगाया रतुसमानं तं गृहाणाद्यमनीयकं ॥ आचमनम् ॥ ५ ॥ गंगा
द्विसर्वतीर्थेभ्यो मया प्रार्थनया हतं स्नानार्थं ते मया तेषं गृहाण परमेश्वरि गत्तानम् ॥ ६ ॥ यथारंभे विदुस्त्रिंशत्शालादीनां
सदा भवेत् तथा वर्द्धय मादौ वसे च नारपार्वति प्रिये ॥ इति सेवनमंत्रः ॥ ७ ॥ वस्तुश्रद्धाभिर्दशुभं कुंकुमारक्तशोभनं
गृहाणाच्छादय तं देवितया वर्द्धय मांसदा ॥ वस्त्रम् ॥ ८ ॥ आचमनं यिं पूर्वोक्तं त्रैलोक्यं श्रीरंघ्रं चंदनं दिवं यनसारं म
नोहरं विलेपनं ग्राणे देवद्राणि प्रियवल्लभे ॥ चंदनम् ॥ ९ ॥ तालवीचं पकदीनि शङ्खपत्राधिकानि च सुगंधीनि
गृहाणात्वं पूजार्थं सुमनां सिनः ॥ पुष्पाणि ॥ १० ॥ श्रगुरुं गुग्गुलुं धूपं दशांगं सुमनोहरं गृहाणा देवि वरदे प्राणदा सि
करं परम् ॥ धूपम् ॥ ११ ॥ चक्षुदं सर्वलोकानां तिमिरस्या निवारणं आर्तैक्यं कल्पितं भक्त्या गृहाण परमेश्वरि द्वापं ॥
१२ ॥ नानापक्वाण्यसंयुक्तं रसैः पद्मभिः समन्वितं तेनैव यं विधिं भक्त्या कल्पितं च गृहाण मे ॥ नैवेद्यम् ॥ १३ ॥ क
र्पूरलज्जयादिना गवल्लीदलान्वितं पुगीफलसंभायुक्तं बलं प्रातिगृह्यताम् ॥ तांबूलम् १४ इदं फलं मया देवि रथा
पितं पुरतस्तव तेन भेषकलावातिर्भवेज्जन्मनि जन्मनि ॥ फलम् ॥ १५ ॥ हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमवर्जं विभावसोः श्रुतं
तपुष्यफलदमतः शान्तिप्रयच्छ मे ॥ हिरण्यम् ॥ १६ ॥ त्वमिन्द्राणां प्रियानि रत्नं पार्वत्या श्रुतिवल्लभा सर्वाङ्गां का
मदा पुष्पाकामान् मे परिपूरय ॥ तीराजनम् ॥ १७ ॥ आश्रयो देवपत्नीनां पूजितारवं शिवास्वयं सौभाग्यपरो जयमा
धुपं देहि हरिभेन गौरुते ॥ १८ ॥ प्रार्थना ॥ कदरैकमलापि नैव मे वाप्येत न भो नमः रंभायै भूति सारयै सर्वसौख्य

प्रदेनमः ॥ नमस्कारः ॥ १९ ॥ यथायथातेप्रसवोवर्द्धतेकदलेध्रुवंनथामनोरथानामेप्रभावोवर्द्धतारस्वयम् ॥ इति
 कदलीदानमन्त्रः ॥ २० ॥ ॥ अथकथा युधिष्ठिरउवाच कृष्णकृष्णमहाबाहोसर्ववि
 द्याविशारद ज्ञानधनयाविश्वाम्भनदीनदैर्नयानि कृतान त्वमस्माकपुरोवधु स्वमस्माकंपर सखा त्वयामिरक्षि
 तानिरयं विचरामोन्नतिर्भयाः किंचित्पृच्छामिदेवेशवदस्वरूपयाविमो यद्ब्रह्मसर्वधर्मेषु कृतयास्मिन्नहर्फलं सौ
 भग्यशोभयदंपुण्यधनधान्याविदुर्द्विद ब्रह्माच्छादनपुत्रादिवर्द्धनं श्रानिकेतनं तन्ममायश्चभगवन्लोकानामुपका
 रक ॥ श्रीकृष्णउवाच शृणुराजन्प्रक्षयाभिन्नतानामुत्तमव्रत यत्कथासर्वदुःखेभ्यो नारीमुद्धेत संकटात् वत्सा
 दधानविच्छित्तिर्न भवेत्तु कदाचन पुरामामेच्छकौतेय रुक्मिणी प्राणवल्लभा श्रिणिपत्या भवेद्दीना सर्वकामास्तये शुभा
 सौभाग्यमेकयदेव भवेज्जन्मनिजन्मनि सपत्नीनां शिष्यवीक्ष्यरुष्टहामेजायते प्रभो इति प्रियाया वचनं श्रुत्वा हंतां स
 मन्त्रवं रंभाव्रतं कुरुष्व शुभौ भाग्यप्राप्तये शुभं कृत्यस्मिन् व्रते देवि परं शौभाग्यमाप्स्यसि इति श्रुत्वा वचो देवो रुक्मि
 णी मामभाषत रंभाव्रतं भवेत्कीटक कोविधिः क्विपूजनं केन चादौ पुराचार्यैर्मर्यकेन प्रकाशितं रुक्मिणी भाषितं
 श्रुत्वा पुनरेवाहमन्त्रवं रंभाव्रतमिदं वक्ष्ये शृणु देवि यथादितं गोचर्ममात्रं संलिप्य सर्वतो भद्रमटल लिखेत्तत्र तथादौ
 नालंपातसितासितैः ब्रह्माद्या देवतास्तत्र स्थापयित्वा प्रपूजयेत् अथवा स्वरितकंकट्याप्यक्ष्मण्डलतुवैततः सा प्रांस
 पर्णा हि सस्मितां वसुशोभनां समूलं कदलीं स्थाप्य पूजयेत्क्षायया विधि उत्तमांतां सामानो यस्य सेवेयतां समाहिता यथारं
 भविद्यद्विस्नेया खादीनां सदा भवेत्तथा वर्द्धयमादेवि सेचनात्पार्वती प्रिये यथायथा ते प्रसवो वर्द्धते रुदली नवः तथामनो
 रथानामे प्रसवो भवतु स्वयं एवं स पुण्यविधिवद्भक्ति युक्तेन श्वेतसा एवात्राजाराणु कुट्यां ह्रीति वादिनाः स्वर्गैः एव पाकुरु
 तेनारी व्रतानामुत्तमं व्रतं भुक्ता तु विधानभोगं सोभान् यदैव देवध्रुव एव मे न त्र्यकर्तव्य कदली ज्ञातमुत्तमं तस्मात्कुरु

विधानेन यथोक्तं फलमाप्स्यसि । इति श्रुत्वा विधानेन सा च कारव्रतोत्तमं श्रवापसकलं कामं मनसा यदभीष्टितं
अन्यच्च शृणुरजिद्रपदाश्रयं करं तृष्णां च तेषां जितायुषं कृष्णानि तासमाप्रतिदुःशासनेन दुष्टेन द्रौढीभुक्तमूर्धजा । अक्र
प्यमाणे वल्ले तु चित्तं नाम स्मरत्तदा । तूर्णतश्च गते राजन् द्रौपद्यास्त्राणानापयै । अदृश्यमाणः कृष्णायैव तत्समुपतिष्ठ
वान् । तदा कर्तुमशक्यं तु यत्तेस्मिन् राजसत्तम रुक्मिण्या चिरं पूर्वैर्यदेतद्भवत्तु तमं । तस्य पुरय फलं दत्तं कृष्णायै
राजसत्तम तत्कालमेव वत्साणां ससृष्टि रभवत्पुरा दुःशासनेन दुष्टेन अक्षिते र्धं शुक्रं पुत्रं । प्रादुर्भूतानि वत्साणि
नानावर्णानि मारुतं खिन्नोदुःशासतः पापो विररा मां शुक्रग्रहात् । तव ह्यभूवत्स्त्राणिकदली गर्भं वन्नृप । इदं ब्रूत
प्रभा वो यं गुह्योपि कथितो मया । कारयस्व विधानेन पूर्णं कामो भविष्यसि ॥ अथोद्यापनम्
॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कस्मिन्मम सति यौ कस्मिन्नाचरेद्भवत्तु तमं कथं भावेन किं कारयितुं नमचाचक्ष्वकेशव
॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ कर्त्तिके माघमासे वा वैशाखे चित्त्वतरे तु वा पुण्यं नृणां सिद्धिं कुर्वीत पौर्णमास्यां स भेदिने
तिथि सप्तवर्जयेत् शुभायां सुसमाहितः यस्मिन् देशे नलभ्येत कदली राजसत्तम सुवर्णेन शुभां तत्र कृत्वा पूजां स
माचरेत् । यदिलभ्येतु कदली नारीण्यादौ प्रपूजयेत् । यावन्नरया फलं तावत्सिद्धयेत् । रौप्येन च । अथ हि न
प्रश्राद्धि श्राप्समाकृते प्रभाते विमले ज्वालायादौ विषले जले अहते वा ससी बह्म ऊत्वा संध्यादिकर्म च अथ हि न
मात्रं कृत्वा तु सूर्योदिलं वा गतः शुचिः शर्पिंसं स्थाप्य विधिवत्तत्र होमं समाचरेत् । शतमष्टाक्षरं विद्वान्ति लाज्याहु
तिभि रतथा । एकाग्रचित्तः संहृष्टः कृतो व्याहृतीभिः पृथक् ब्रह्मादिभ्यो देवताभ्यो नाम मन्त्रैः पृथक् पृथक् । आ
चार्यं च सपत्नीकं वत्साद्यैः पूजयेत्ततः घेनुं पयस्वर्गे दद्यात्सर्वस्मिन् रत्नभूषितां स्त्र्यं शृंगारोपयन् खुरां कांस्यदोहानि
कापुतां ताघपट्टै रत्नपुच्छां वल्लघटा विभूषितां अभ्यर्चयेत् । देवि दुष्टे भ्रातार्यार्थं निवेदयेत् । पादुके पानहौलञ्चम

लंकारानेकशः यथाशांक्तिप्रदेयानि ब्रतरपपरिपूर्तये चतुर्विंशद्वाद्वानांयुग्मान्याद्वयसंयतः वल्लालंकारगंधा-
द्यैः पूजयित्वातुभोजयेत् वायनानिनुदेयानिचंयपात्रैस्तृणैः कितः दद्याच्छदक्षिणांसन्ययथाविभवसारतः
अन्येभ्योपिपयथाशक्तिदद्यादन्नसुसंस्कृतं क्षमापायित्वानान्देवीव्रतस्वपरिपूर्तये वाचयित्वापयान्यायमाच्छिद्रं च
क्षमापयेत् दीनानाथान्प्रतर्प्याशुस्वयंभुंजीतवाग्यतः एवंयच्छ्रुतेदेविकदलीव्रतमुत्तमं भुक्ताविविधान्यो-
गान्सौभाग्यंवेदतेपरं तस्मात्कुरुविधानेनयैकैकफलभाष्यसि एतंगणितरेजापिचः कुर्यात्कदलीव्रतं स
वर्णकामानवाप्नोतिस्वर्गलोके महीयते इति । वेद्योत्तरैककदलीव्रतं एतच्चपौर्णमास्याविहितमपिहेमाद्रिमतेन
चतुर्दश्याकार्यम्

इतिभाद्रपुष्कचतुदश्याकदलीव्रतंभविष्योक्तोक्तमिदम्

प्रस्थानाद्रपौर्णमायांसुवासिन्योनाय्योभर्तुरायुरभिवृद्धयेत्सावित्रीव्रतंरुवीति यीरमिब्रतंयैभविष्ये ॥ दूधिष्ठिर
उवाच स्मरामिचहृषीकेशयज्ञैकंभवतामम तस्मादित्रीव्रतंद्रुहिप्रसादसुमुखोभव ॥ श्रीकृष्णउवाच कथयामि
कुलस्त्रीणामहिंसोवर्द्धनपरं यथाचीर्णतुसावित्र्याव्रतंवैराजकल्पया आसीन्मन्त्रेषुधर्मैरमासर्वभूतहितैरतः पार्थ
दोष्यपतिर्नामपौरजानपदत्रिपः सर्वेश्वरेनपरम्यश्चसत्यवाकसंयतैर्द्विष्टः समभाट्योव्रतमिदंचकारापत्यकान्यया
सावित्रीतिप्रसिद्धंपरसर्वकामप्रदायकं तस्यतुष्टातुसादेवीसावित्रीब्रह्मणःप्रेया उवाचदुहिताह्येकातवरान्भवि-
ष्यति तस्याःप्रसादात्तुष्टाभेतवसर्वंभविष्यति मन्नाम्नासाचकर्तव्यामहाकीर्तिमतीतुसा भविष्यतिमहाराजनशोकं
कर्तुमर्हसि एवमुक्तातुसावित्रीजगामादर्शनंतदा कालेनगच्छताजाताहुहितादेवकृपिणी सावित्रीप्रीतयादात्तासा
वित्र्याजसयातथा आदिष्टाचैवसावित्र्यासावित्रीसदृशीयतः सावित्रीवैवन्तानामास्याश्वकुर्वन्नास्वतथापिता साश्रीव

द्विग्रहवर्तीव्यवर्द्धतपितुर्ग्रेहः काले बहुतिथे जाते यौवनरथावभूवसा तांसुमध्यांतुसुश्रेणीप्रतिमां चर्चनीमिव प्रा
 तेयदेवकन्येति तद्वृथातामनिरजनाः सातुपद्मपलाशाक्षीप्रश्वलतीवतेजसा चचारचापिसावित्रीवतंपद्मगुणोद
 तत्राप्योपपन्निरः स्नात्वा सम्यक्संपूज्यदेवताः हुत्वाग्निविधिवद्विप्रान्वाचयित्वमुपवाणि तेभ्य सुमनसः सिद्धाः
 प्रतिगृह्यन्पारमजा मखीपरितृताभ्येत्य देवीश्रीरिवरूपिणी साभिवाद्यपितुः पादौ विनीताचारुहासिनी क
 तोजलिर्वररोहा नृपतेः पार्श्वतः स्थिता तांद्वृथायौवनप्राप्तास्त्वं मुनांदेवरूपिणी उवाच राजापत्यर्षसंमन्यस
 हभञ्जिभिः पुत्रिप्रदानकालोपनचक्राश्च हृणोति मां विचारयन्नपश्यामिव रंतुत्यनिहात्मनः तथापि देयासिमयादो
 यः स्यादन्यथानम पठ्यमानं मया पुत्रिधर्मशास्त्रेषु सश्रुतं पिनुर्गृहेतुयकन्या राजापश्यत्यसंस्कृता ब्रह्महरया
 पितुस्तस्य साकन्यादृषलीरुमता अतो धैर्येपयामित्वांकुरुपुत्रिरवयवरं दुर्द्धैरमात्यैः सहिता शीघ्राच्छरवमाचि
 रे वेदार्तिनां पयावाच्यो न भवेयतथा कुरु एवमस्त्विति सा वित्री प्रोकाक्षी प्राविनिर्धयो स्य दनेन महार्हेण मधिभिः
 परिवारिता तपोवनानिरन्यागिराजर्षीणां जगाम सा मान्यानां तत्र दृष्टानां कृत्वा पादाभिर्दत्तं ततो वभ्रामती
 र्धाणि पर्वतानां वनानि च देशांश्च विधात्स्व नानाश्रमान् सुमनोहरान् एकस्मिन्साश्रमपदैकृतकृत्या वभूवह व
 रंयुः स्वावरसातु श्रजगामस्वमालय सावित्रीमंत्रिसहितपरितुष्टेन चेतसा तत्रापश्यत देवार्धर्नारदं पितुरतिके श्रा
 सेनमासने विप्रशृण्वन्मस्मिन्तभापिणी कथयासासत्तत्सर्वं प्रेम्णा ररप्यगतासती ॥ सा विभ्रुवाच आसीच्छालेषु ध
 र्मरत्नं क्षत्रियः पृथिवीपातिः सुमते सेन इति रूपतो देवादंघो वभूवसः तस्य चाप्यभवद्गार्ग्यारुमिणीरूपया लोनि
 तस्य प्रतिवृत्तराज्यवैरिभिर्देवयोगतः सावालापत्ययासाद्धैर्भार्यया प्रास्थितो वनं सचारय वनसंदुहः पुत्रः परम
 धार्मिकः सत्यवातामरूपाद्यो भर्तृत्तिमनसाकृतः ॥ नारद उवाच अहो कष्टमहो कष्टं सावित्री किमिदं कृतं वृत्तरतेवा

लभावाद्यतगुणवान्सवबाह्वपः सत्यवदस्यसौराजा सत्यवाकेनसः स्मृतः निर्यमश्र्याः प्रियास्तस्य करोत्यश्रुः
 नसृष्टमयान् चित्रेपिबलिखरपथान्चित्राश्रुतेनसोऽप्यते किंवर्ण्योरतिद्वेषश्च शक्त्यादानगुणैः समः ब्रह्मैष्यः स
 त्यवाग्दक्षः शिविरौशीनरोयथा ययातिरिवचोदारः सोमवस्त्रियदर्शनः अश्विन्याविवक्षुरेणधुमसेनसुतेव
 लो एकंदोषोस्तनाभोऽस्तिअथप्रभृतिसत्यवान् संवत्सरेणक्षीणायुर्देहं त्यागं करिष्यति ॥ श्रीकण्ठवाचः ना
 रददेतदाकर्षणं दुहितामाहपार्थिवः पुत्रिसावित्रिगच्छान्वयं वरं वरयस्यति संवत्सरेणसोऽलपायुर्देहं त्यागं करिष्य
 ति ॥ सार्धं युवाय सक्तजल्पंति राजानः सक्तजल्पंति पाडिनाः सक्तज्जदीयते कन्याया एवेतानि सकृत्सकृत् दी
 र्घायुर्वापिस्वल्पपायुर्निगुणः सगुणोपिदा सकृद्वृत्तोमयाभर्तानद्वितीयदणोभ्यहं मनसानिश्रयंकृत्वा ततोवाचाभि
 धीयते कियते कर्मणापश्चात् देयधर्मः सनातनः ॥ नारद उवाच यद्येतदिष्टं दुहितु रगतः शीघ्रं विधीयतां अविभ्रम
 रनुसाविर्वादिष्टं मद्रकरिष्यति ॥ श्रीकण्ठ उवाच ॥ एवमुक्त्वा समुत्पन्नान् रदास्त्रिदिवयौ उरंवाद्यदुःखमनुल तस्य रा
 होयुधिष्ठिर राजापिदुःखसंविभ्रमश्चरं ध्यानपरोभवत् अहोतिदुःखमुत्पन्नमपारं मादृशाभिमनं एतदुःखम
 हं दृष्ट्वा वरमेवानपत्यता सत्यमुकपुराणज्ञैः कन्यादुःखैकभाजनं देव्याय दुःकृतं सर्वं व्यलीकं प्रतिभाति मे
 एवं संशोच्य बहुधा दधारात्मानमारुमना देवि संसृत्य सावित्री मया दत्तोत्तरः पुरा राजारवदुहितुः सर्वैवाहिक
 मथाकरोत् त्वयंगत्वा तु सर्माप्यवनमुनिनिषेवितं शुभमुद्धूते पार्थ रथैर्वाहोर्षदपारगैः समर्पयित्वा कन्यां
 तं दत्त्वा दयांश्च पुष्कलान् उवाचे दंमहाभागं सुप्रोतेनांतरात्मना धुमते सतमहाभागशृणु मे परमं वचः इदं
 भद्रं हि तावत् बलभाजीवितादपि भर्तासमुचितो ह्यस्याः सत्यवानस्तस्य बलभः त्वमप्यस्यासमुचितः
 अन्तराधर्मवत्सलः अतोपराधाः शतव्याबालेप कर्षवाळिया यदभीष्टं च जामातुर्गुणयोर्दंभीद्वितं तदास्वेय

मतेस्माकं स्वस्ति तस्मै ब्रह्म ॥ श्री कृष्ण उवाच इत्यभ्युपगता राजानां रादोके व्यंष्टान्वितः सा विभ्यपि च तं
लब्ध्वा पतितं सर्वगुणान्वितं मुमुक्षुं निवर्तन्व गौदिव सान्धार्य पुण्यं कृतं एवं तत्राश्रमे तेषां तदनिवसतां सर्वां कालं रत
तपश्च तान् कश्चिदतिचक्राम भारत सा विभ्यस्तु शयानाय श्रितं यत्प्रादिवांति शं ॥ जारदेन यदुक्तं तदकदा चिन्नाप
सर्पति ततः काले बहुतिथ्यति क्रांतं कदाचन प्रातः काले हिमर्तव्यं यजसं त्यवतानं ध्वं ॥ श्री कृष्णदिस्ति पक्षे द्वादश्यां
रजनीमुखे गणपत्याश्रये सा विभ्यानरादोके वदो हृदि चतुर्थे हानि मर्तव्यं मिति संचितं यमसिर्ना ॥ अतः शिराजमुद्दिश्य सा
विभ्यारुणं महाफलं उपोष्य संस्थिता सा ध्विसा विभ्यो सा पतिव्रता ॥ ततो स्त्रिरां वनिर्वस्य स्नात्वा संतप्य दत्ताश्रयं श्रु श्रु
रयोः पादौ वदं चारु हसिनी अथ प्रतस्थे परशुपरीत्या सत्यवान्स्वयं सा विभ्यपि च मर्तारं गच्छतं पृथगे न्वगात्वा त्वं
माणां पिसामर्द्धां दृष्ट्वा भ्यां चाभिभाषिता उवाच श्रुश्रुमर्भद्रे गच्छ कंठ किं न वनं सुकुमार रासि कल्याणिवालि सा भूनिप
रमजे अथ दाहं पदौ र्यातं कथं प्राक्ष्य सितद्वनं उपवासास्त्रयस्ते यतस्माद्भुक्ष्य सुमध्यमे सा विभ्युवाच नैपथ्यं
वरलोपां यद्गर्तं विबुधैः स्वयमेव च भो कठमिदं हृष्यं दर्शितः अपरं कौतुकं मे स्ति वनस्याप्यप्रदर्शने भर्त्ता
सहाय्यारूपामिमानि पंच करिष्यथ भर्तृर्जासहागमिष्यामि किं विषादे न माधिरं ततो ज्ञात्वा यथावा लाजगामाथ प
तिव्रता सा विभ्यनुपदं भर्तुर्वने तस्मिन्मनोरमे गत्वा सौन्दर्यमध्वानं जग्राह फलादिकं समित्कुशं च कुसुमं भार्य
यासं वदन् प्रियं काष्ठं कुठारेण तथा पाटयामास लीलाया अथ पाटयतस्तस्य जाता शिरसि वेदना ततः संवृत्तयतस्त
वैवटच्छाया मुपाश्रितः सत्यवाने दनाक्रांतः कंचिद्प्राणितमानसः वटशालामुपाश्रित्य सत्यवानाह गद्गदं सा वि
भ्यपश्य शिरसि वेदना मां प्रवाधते न च किंचित्प्रपश्यामि अमती वहिष्ठे मनः तवोत्सर्गं क्षणं तावत्स्वप्नुमिच्छामि सु
दरि सा विभ्युवाच विभ्रमस्त्वमहावाहो सा वित्री प्राह दुःखिता पश्चादपि गमिष्यामि ह्याश्रमं सुसुखादेयं ॥

श्रीकृष्ण उवाच ॥ यावद्वत्सर्गाङ्गकृत्वा शिरश्चरते महीतले तावत्करालवदनः शतशो यस्सहस्रशः आजगमुर्यम
 दंताश्चरैश्चाश्रमैर्भयंकराः न शेकुद्वेष्टि पाताते सा विभ्याः रथातुमंति के गत्वा च क्षुरतस्सर्वसा विभ्यारुनुयुमुं दुतं
 द्रष्टुपातेन नास्माभिः साध्यते सत्यवाक् क्वचित् इत्याकर्ण्य यमः को पादुधाय च वरा सनात् आरुह्य माहि पुरैर्द्रुः
 प्राणहरवली आजगाम त्वरायु को यत्र स्तेसा पतिव्रता सा विभ्यापि च सत्रस्तो वाक्ष्यमाण इतस्ततः सो वधाना क
 थको यं भर्तारं मने ध्यति तावद्ददौ सांवाला पुरुषं कृष्णार्णवं । किरिटिनीतवस्त्रं साक्षात्सूर्यमिवोदितं नमुवाच
 यसां वित्री प्रणम्य मधुराक्षरं सा विभ्युवाच कल्वेदेवो यदा दैत्ये मां धर्यायितुमागतः नचाहं केन चिच्छकया स्वधर्मा
 द्वरापितुं द्रष्टुं वा पुरुषं श्रेष्ठदीप्तावह्नि शिरामिव यम उवाच यमः संयमनश्चाहं सर्वभूतभयं १ शोणायुरेप
 ते भर्ता सन्निधौ ते पतिव्रते न शक्यः किं करेनैतु ततो हं स्वयमागतः शरीरात्पाशसंयुक्तं पृथग्भूतं महाद्युतिं श्रुष्ट्वा
 जंपुरुषं निष्कं पर्यमो वलात् पुनः प्रयातुमारेभे पथानपि त्रिसेवितं सा विभ्यापि वरारोहा कृत्वा पटिनसंढलं रक्षार्थे
 भर्तृकायस्य यथा वनु पदंततः पतिव्रता तदा आतां ध्यायमाना निजपतिं तीक्ष्णतद्गतप्राणां तामवाच यमस्तदा
 धम उवाच निवर्त्य गच्छ सा विभ्रि सुदूरं तु मिहागता एषमागो विशालाक्षिन केनात्पन्नं गम्यते सा विभ्युवाच न श्रमो
 नं व मे भलातिः कदाचिदपि जायते भर्तारं मनुगच्छं त्यारतवशिष्टस्य सन्निधौ सतां संतोगातिनां न्यास्त्राणि भर्ता सदा
 भतिः वेदावर्णाश्रमाणां च शिष्याणां च गुरुभतिः सर्वेषामेव जतनं स्थानमस्ति महीतले मुक्तास्रार्तमेकं तु खोणा
 नां न्यः समाश्रयः एभिरेभ्यः समुचितैर्वाक्यैर्धर्मार्थसंयुतैः तोषितो धर्मराज रतुसा विर्जामिदं ब्रवीत् ॥ यमु उवाच
 तद्विस्मिंतं व मे द्वे त्वं बरवस्य सुव्रते सा च वेदे स्वरार्णवं च विनया वनता सती चक्षुः प्राप्तिस्तं थाराण्यं श्वशुरस्य महात्मनः
 भवितं च तथा भर्तुर्धर्मसो द्विचशाश्र्वती पितुः पुत्रशर्तौ चैव तथा च शतनात्मनः धर्मराजो वरा न्दत्त्वा प्रेषयामास तां

ततः आजगामाथसातन्वैन्यग्रोधाविटपंतदा कुरवोत्संगेशिररतस्यपूर्ववन्निषसादच नाशसंवाहन्नचक्रेभर्तुःश्रा-
 त्सभारत उरिथताश्वेतनांप्राप्यतीरुक्रप्राहेदमादरात् कथंनवोधाधितोभङ्गेकालोतीवगतोमम किंमांषुदयति
 मेततःकिंवासातावदुःखिता विरुद्धवाचंसजातकालोतीवगतोवने विहायमातापितरौकालोनकापिभैरगतात् इति
 भावाविरुद्धतेकृतनेहप्रवोधनं सावित्र्युवाच कथंनवोधाधिवर्गपीडितंतुझिरोरुजा ममैवात्रविलंबोभूदकार्थस्य
 तवानप्यप्रपश्योऽद्यायसावित्रीजग्राहशिरसेधनं समितकुशादिकंसंयोजनमतुस्त्वौस्वमाश्रमं नतःपित्रास्वनेत्रा
 भ्यादृष्टौतौप्रधासुदा आर्लिभयमधूर्युपाभायपुत्रमंकेनिवेदयसः उवाचदिष्टापश्यामिसमादर्धव्यासमागतं वि-
 लंबकारणंष्टःसमाभट्टेयथातथ वेदितार्थोपसंहृष्टःपूजयानासतांसतीं अथवापूर्वजैर्भुंकराज्यंनिहतकंटकं दु-
 मत्सेनोमहाभागइयजक्रतुभिरतदा ततोश्वपतिरासायपुजानात्सगुणाधिकान् सावित्र्याश्चेष्टितंज्ञाह्वाजामा-
 तुर्जोवितंतथा राज्यप्राप्तिंचविपुलंपरंभुदमवापसः सावित्र्यास्थानकमिदंसर्वपापप्रणशानं श्रवैधव्यप्रदं
 स्वांणस्वर्गमोक्षप्रदायकं सुखसौभाग्यदं चाथप्रातर्जप्यमिदंसदा भाद्रपदेपूर्णिमायामाशुचाणैव्रतांविदं नाह-
 रम्यमस्यनृपतेःकथितंसकलमया ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कीदृशंतद्व्रतंकृणुसावित्र्यायदनुष्ठितं तस्मिन्भाद्रपदेमसि
 विधाततरयशंसमे कदेवताव्रतेतस्मिन् कोमंत्रः किंफलं प्रभो एतदास्थ्याहिमेनाथ नहितुष्यामिमाधुव-
 ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अयतापाह्वशेषसवित्रीव्रतमादरात् कथयामिकथंचाणै तयासन्मन्ययुधिष्ठिर त्रयोदश्या
 भाद्रपदेदंतथावनपूर्वकं त्रिरात्रंनियमंकुर्व्यदुपवासस्यभक्तितःश्राशकश्चत्रयोदश्यंतककुर्व्याजितेन्द्रियःश्रयाचितं
 चतुर्दश्यार्षोमस्यामुपोषितःनिरयंज्ञात्वामहानयातडागोनिक्षेरेपिवा विशेषतःपौर्णमास्यांज्ञानंस्पर्पमज्जलैः शु-
 द्धीत्वावालुक्रांपात्रेनरथमाश्रापुधिष्ठिर श्रथवाधान्यमादाप्ययवशालितिलादिकं ततोर्ध्वमयेप्रात्रेवखपुनमेनवेष्टिते

सुविधीकृतिमं कृत्वा ब्रह्मण्यैव शोभनां सौवर्णीक एवमर्थी वापि स्वशास्त्रपारोप्यनिर्माता नैव स्वस्वरूपनिर्माणविष्णु
धूर्त्वा तरेहितं पद्मपद्मासनस्थश्च ब्रह्माकार्यश्रुतमुखः पुस्तकं स्वरितकृतं ब्रह्मसमालोकमंडलं सावित्रीतस्य कृतं ब्रह्म
वामोत्सर्गगततथा आदित्यवर्णाधर्मज्ञासीत्सूत्रकारतुष्टेति अकवक्ष्यमुक्तं यत्सोऽपि ब्रह्मवत्सुखं सितं सप्तवि
त्रिंशत्सालादभेवं भक्त्या प्रपूजयेत् ॥ १ ॥ पुष्टैश्च तैर्वैर्द्विपकैर्मदकैः शुभैः पूर्णकोशातकैः पुष्पैः कूपमार्द्धैः क
र्द्वीफलैः नारिकेलैः शंखमूर्तैः शाल्वैः वनसैस्तथा धान्याकैर्जौरकैर्हृदयैर्गुडैर्नलवणेन व विरुद्धैः ससुधाग्न्यैश्च
अंशपात्रप्रकटिपुष्टैर्हरिद्रव्यकठुसूत्रैः शुभैः कुंकुमकैः सैः श्रावसां रंकरैः स्यवंसा विर्वा ब्रह्मणा श्रिया ॥ श्रावतः १४ मवस्थितं ॥
सप्तविंशत्तु भुज्जणसा विर्वा नाक्षणी रुच्यं इतरासांतयास्त्राणां पुराणो कोऽपि रुच्यतः ॥ १ ॥ कारपूर्वकं द्विविधं ॥ पुष्टकं यथा
द्विणी ॥ वेदमतर्नमस्तुभ्यमवैधव्यं न च छंभं रूपं देशो देहि सौभाग्यं देहि देहि मे एवं संपूज्य विधिवज्जाग्राह्यं
कारयेत् ॥ २ ॥ मर्मातवा यत्र विद्युर्पैर्हृदयनारिकटं वकैः पुण्याः प्रथमैश्च विधैस्तारान्निमित्तिवाहयेत् ॥ तत्सवेन नयेद् ॥ त्रिस
विंशत्युक्कथानकैः ॥ एतान्मातस्मये रवाध्वमुदिते सति ॥ सा विर्वा ब्रह्मण्येष्टसूत्रं वयानिवेदयेत् ॥ अथ सा वि
कल्पद्रोसा विचार्य नानाचक्रे वेदं हतुस्त्वष्टिस्त्येदं रद्वेदं कटुं विनिः ॥ मंत्रेणानेन कौतं येन प्रणम्य विधिपूर्वकं ॥ दुर्वा
क्षततिलैर्भिश्चापुर्वायाभिमुखं स्थिता ॥ शुचिवस्त्रधरे विप्रैर्दोऽंकरं स्वस्ति पूर्वकं ॥ १ ॥ सा विधीयं मया दाता सहिस्त्वय ॥ हिर
ण्यमर्घ्यं ब्रह्मण्यं शीणानार्घ्या यद्वा ह्यणुप्रतिष्ठयात ॥ एवं दत्त्वा हिर्जं द्रव्यसा विधीतां युधिष्ठिरः नैवेद्यं दत्त्वा च तत्सर्वं ब्रह्मणा
स्वग्रहं नयेत् ॥ स्वयं द्रव्यपुदंगं च छेदस्वयं प्रमत्ततया विधेत् ॥ गौरि एवो भोजयेद्भक्त्यहं विष्णुं ज्ञेयं शक्तिरुतः ॥ पुष्टैः कुंकुम
सिद्धैः स्तालकैः कठसूत्रकैः वा सोऽभिर्भूषणैर्भक्त्या विज्ञाया द्या विवाज्जिता ॥ तया भुञ्जते हि प्रयाजं वा ह्यगुर्वह् ॥ भिः सुह
वि सजं प्रेततत्सर्वं सा विधीया यतामिति वक्तव्यं ब्रह्मणैः सुवै ॥ रुतुर्धर्मैर्कृतैर्भुशं ॥ २ ॥ सा विधीयद्वा तत्तत्तदभिभवत्

प्रयोगः । सचदेशाचारपरिहृतस्वयहोकाविधिनः कार्यः ॥ सर्पिडकाभ्युदयिकश्चाहम् ॥

। अथप्रयोगः । तत्रदक्षिणोत्तरक्रमेण द्वादशस्थानेषु प्रत्येकं आसादितद्रव्यज्वालितप्रदीपदेशमागत्य आत्रम्य
प्राङ्मुख उदङ्मुखो वा उपविशेत् । सन्धेयनसर्वकर्तव्यं ऋजव एव कुशः । तिलकार्थे यथाः कर्तव्यं । उं श्रुपवित्रः पुवि
त्रोवेत्यादिना पुडरीकाक्षः पुनादिति । आहोय वस्तु निर्विचेत् । कुशोदकेन । ततः कुशयवजलान्यादाय । उं श्रुयाम्
कणोत्राणां मातृपितामही प्रपितामहानां श्रमकामुकदेवीनां दीमुखीनां तथा मुकगोत्राणां पितृपितामहप्रपितामहा
नाममुकामुकशर्मणां दीमुखीनां तथा मुकगोत्राणां मातामहप्रमातामहद्वप्रमातामहानां नाममुकामुकशर्मणां दी
मुखीनां नाममुकगोत्राणां नाममुकशर्मणामुककर्मणामित्तकमाभ्युदयिकश्चाहमहं करिष्ये
इति संकल्पकुर्यात् ॥ ततो गायत्री देवताभ्य इति त्रिजपेत् ॥

उं श्रुयाम् । मुकगोत्राणां मातृपितामही प्रपितामहानां नाममुकामुकदेवीनां नामाभ्युदयिकश्चाहसं वंधिनो विश्वेदे
वाहदमास त्वं नमः ॥ इति कुशत्रय रूपं विब्रजमासने । दक्षिणतः । आरभ्य उत्सृजेत् । एवं यद्योत्तरं । उं श्रुयाम् । मुक
गोत्राणां पितृपितामहप्रपितामहानां नाममुकामुकशर्मणां दीमुखीनां नामाभ्युदयिकश्चाहसं वंधिनो विश्वेदेवाहदमास त्वं
नमः ॥ उं श्रुयाम् । मुकगोत्राणां मातामहप्रमातामहद्वप्रमातामहानां नाममुकामुकशर्मणां दीमुखीनां नामाभ्युदयिक
श्चाहसं वंधिनो विश्वेदेवाहदमास त्वं नमः । उं मयाम् । मुकगोत्रे मातरमुकदेविनां दीमुखीनां नामाभ्युदयिक
श्चाहसं वंधिनो विश्वेदेवाहदमास त्वं नमः । उं श्रुयाम् । मुकगोत्रे मातरमुकदेविनां दीमुखीनां नामाभ्युदयिक
श्चाहसं वंधिनो विश्वेदेवाहदमास त्वं नमः । एवं पितामहप्रपितामहयोरपि । उं मयाम् । मुकगोत्रे मातामहामुकशर्मणां दीमुखीनां नामाभ्युदयिक
श्चाहसं वंधिनो विश्वेदेवाहदमास त्वं नमः । एवं प्रमातामहद्वप्रमातामहयोरपि । ततः । आवाहनं । उं विश्वान् देवान् हमावाह

ओंविश्वेदेवास आगतशृणुतामइमं ह्रवं इदं वाह्निर्पीदत इत्यावाह्य ओंयवोस्तिवयारुनहोयवयारातिरि
 तिदेवपञ्चैपयवान्विकीर्यं ओंविश्वेदेवाः शृणुतेमं ह्रवंमपे श्रतीरक्षयउपयविषयेश्रमिजिक्कुडतवापुजज्ञाश्रसा
 यारिमन्वाह्निपिमादयध्वं ओंआगच्छंतुमहाभागविश्वेदेवामहावलाः येयन्निहितःश्रद्धे सावधानाभवंतुमे
 इतिपठित्वा ॥ ततः ओंपिष्टनहमावाहपिष्ये इत्युक्ता ओंउशंतस्त्वानिधीमहिस्मिताःसामिधीमहि ॥

इतिपिष्टनावाह्य

ओंअपहताश्रमुरारक्षांसि वेदिषद इतिमात्रादिपञ्चैपयवान्विकीर्यं ओंआयतुनःपितर इतिपठित्वा ततोर्ध्वकरुण
 तवदेवपूर्वकंसर्वेषु ओंशत्रोदेवीतिमंत्रेणजलंक्षेपेत् ततोदेवार्धपञ्चेषु ओंयवोसी तियवान्विकीर्यं मात्रादिप्रा
 णेषु ओंयवोसिस्वोमदेवयोगोसवेदेवनिर्मितः प्रःनमद्भिः एकः शुष्मः प्रादीमुखान्पिष्टन्लोकांन्प्रीणाहिनुः
 स्वहा इति मंत्रेणयवान्क्षिप्रवा ततः प्रत्येकं गंधपुष्पाणि क्षिपेत् ॥ ततः प्रथमं देवार्धपान्नं वामहस्ते कृत्वा
 तत्रस्थं पवित्रं भोजनपान्ने निधाय तदुपरि किंचिदुदकांतरं दत्त्वा ओंयदि व्याहृतिपठित्वा कुशयवजलान्यादाय
 ओंमयाम्भुकागोत्राणामाहुपितामहोऽप्यपितामहीनाममुकामुकदेवीनां नांदीमुखीनामाभ्युदयिक आह्रसर्वं धिनो विश्वेदु
 वा एषु वेहेस्ता र्षो नमः एवं पित्रादिश्राद्धदेवेभ्यो मातामहादिश्राद्धदेवेभ्योऽपि दद्यात् ततो मातुरर्धपान्नमादाय पुन
 र्वत् योऽदिव्याहृतिपठित्वा कुशार्दीन्यादाय ओंमयाम्भुकागोत्रेमातरमुकदेविनांदीमुखिन्नाभ्युदयिक आह्वे एषु तेहस्त
 र्षो नमः एवं पितामहोऽप्यपितामहोऽरपि दद्यात् ततः पित्रर्धपान्नमादाय सवंधं पूर्ववत् कृत्वा कुशार्दीन्यादाय ओंमयाम्भुका
 गोत्रं पितरमुकशर्मन् नांदीमुखीभ्युदयिक आह्वे एषु तेहस्त र्षो नमः एवं पितामहादिपंचभ्यो दद्यात् तत्रोवशिष्टं ज
 लं पवित्रमुत प्रथमं दत्त्वा र्षपान्नमादाय ओंविश्वेभ्यो देवेभ्यः स्त्वानमसोतिदेवासु नदक्षिणपार्श्वे उत्तानं स्थापयेत् पुन

मपरदेवाय पात्रद्वयं तत्तदासनदक्षिणभागप्रत्येकंस्थापयेत् ततः पितामहीश्रवणपात्रद्वयस्थितं प्रविष्टं
 भोजनपात्रोपरिधृत्वा दक्षिणकरेण दाय ओमातृभ्यः स्थानमसीति मात्रासनवागममगोन्युब्जकिट्यत् एवमेव पित्रा
 र्धमात्राणामिलनं कृत्वा पित्राद्यासनवागममगणे ओपितृभ्यः स्थानमसीति न्युब्जकिट्यत् ततो गंधादिदानं ओमद्यामुक्त
 गोत्राणामातापितामहीश्रपितामहीनाममुक्तमुक्तदेवानां दक्षिणामागोन्युब्जकिट्यत् ततो गंधादिदानं ओमद्यामुक्त
 धनुष्यधूपदीपतांबूलयज्ञोपवीतवासोसिर्वेतनम् एवं पित्रादिदेवेभ्यो मातामहादिदेवेभ्यश्च दद्यात् ततः ओमद्या
 मुक्तगोत्रापितरमुक्तशर्मन्तनां दीमुखभ्युदयिकश्चाहृतानि गंधधूपधूपदीपतांबूलयज्ञोपवीतवासोसित्वेवम् एवं
 पितामहादिपंचभ्योपि दद्यात् ततः पात्रमर्धासनसहितं चतुष्कोणमंडलं कुर्यात् ततः सजले पुटकादौ हस्तेनैव सु
 धृतमन्नमादाय ओअन्नमेकव्यवाहनाय रवाह इत्याहुतिद्वयं जुहुयात् सोमाय पितृभ्यो रवाहो इत्याहुतिद्वयं
 जुहुयात् ततो मसव्यं कृत्वा दक्षिणामिमुखः पातितवामजानुः सोटकतिलजलान्यादाय ओइदमन्नमेतद्धृत्वा मि
 पितृभ्यो नमः इति मूस्वाभिनेकिंचिदन्नं दद्यात् पिंडार्थं किंचिदन्नं शेषयेत् ततो न्यदन्नं यथासंभवं सर्वत्रपरि विष्यन्
 तं जलं च तपोपनीयपात्रमालभेत् तत्र क्रमः उत्तानपाणिभ्यां देवात्र स्पृष्ट्वा ओष्टिथिवीते पात्रयोरपि पात्राहो
 एषमुत्तिष्ठेत् अष्टेत् अष्टतं जुहोमि रवाह इति पठित्वा ॥

ओइदमन्नं विचक्रमेन्नैधानिदधेपदंसमूहमस्य पाण्डुरेकं षण्णहव्यं रक्षमदीयं इति पठित्वा ओइदमन्नमिदमेव
 इमा आपा इति जले ओइदमन्त्राभिधित्वेत् ओइदं हविरिति पुनरन्नं दक्षिणं गुणभारोप्य ओयवोसिप्रवयस्स
 द्वेयवयवयारतिरिति यद्वैदिकैर्यं कुशादीन्यादाय ओमद्यामुक्तगोत्राणामातृपितामहीश्रपितामहीनां अमुक्ता
 मुक्तदेवानां दीमुखनामाभ्युदयिकश्चाहृतसर्वं धिनो हि देवा इदमन्नं सोपकरेणो नमः यद्येकमेव पात्रमभवति तद्वा

वामेन पाणिना पात्रमच्यजन्नेव ओं इदं विष्णुरित्यादिपठित्वा यवक्षेपपूर्वतैकत्वां कुशादीनादापयिन्नायुह्येव त
 प्रथमं द्विदेवेभ्योऽपि जलमुत्सृजेत् एवमेव मातामहादिदेवेभ्यः भिन्नपात्रपक्षे पृथिवीतेपात्राभिर्यादीनां सर्वेषां
 माद्यति - ततो मातृपात्रमुत्तानाभ्यामेव पाणिभ्यां स्पृष्ट्वा ओं पृथिवीतेपात्राभिर्यादि ओं इदं विष्णुरित्यादिपठि
 त्वा ओं कृष्णकट्यमिदं रक्षमदीये ओं इदमन्नमित्येवेदक्षिणां पृष्ठं निवेदयं ओं अग्रहताञ्जसुरारक्षार्थं सिवोद्विप्र इ
 दं यज्ञोपरियवान्विकीर्य ओमद्यामुकगोत्रेमातरमुकदेविनां दीमुखिञ्चाभ्युदायिक आह्नदमन्नं सोपकरणतेनमः
 एवं पात्रालंभनादिकं सर्वेकं पितामहीञ्चापितामहीभ्यामापि दद्यात् एवं प्रितृपात्रमालभ्य ओं पृथिवीतेदं र्यादिपु
 ठित्वा पूर्ववत्सर्वैकत्वा ॥

ओमद्यामुकगोत्रापितरमुकशर्मन्तनां दीमुखाभ्युदायिक आह्नदमन्नं सोपरणतेनमः इति पित्रेवमुत्सृजेत् एवं पिता
 महादिपुत्रभ्योन्नमुत्सृजेत् ततः प्राजलिः

ओं अन्नहीनमित्यादि जपेत् दूर्भेषूपविश्यागायत्रीं विजैपित्वा ॥ ओमधुमधुमध्विति मधुघाता इत्यादि ऋचं जुपेत्
 पितृमंत्रान् ओं उदीरातामवर इत्यादीन् जपेत् अन्यानि तु पुरुषसूक्तदीनि पवित्राणि जपेत् ततः प्रागग्रकुशान्
 भूमावासीर्य जलेन प्रोक्ष्य जलप्रोक्षितं सयवघृतमन्नं कुशादिना अन्नमिदं वाश्वयेजीवाये प्रदद्यात् कुले मम
 मादत्तेन तु प्यंतुं क्षायानुपरागति भित्तिमंत्रेण कुशोपरि अन्नं विकरेत् ॥

ततश्चाचम्य हरिरिन्द्रवागायत्रीं विजैपेत् चतुरस्तोत्रं पृष्ठ्योभयभूमिपरिरुक्त्वा यजमानोऽपि तत्क्रमेण राधान्नं यजमानोऽपि
 रिमापतत्र प्रागग्रोत्तरादूर्ध्वं पुनर्लीमूलेन ओं अग्रहतेत्यादि जपित्वा कुर्यात् प्रत्येकं रेखात्रयोपरि ओं येरुपांणी
 ति श्रृंगारान् आमयेत् तदुपरि प्रत्येकं कुशत्रयमासीर्य प्रत्येकमवनेजने दद्यात् ॥ तत्रक्रमः ॥ यवजलं

धृष्टकेनैव पात्राणि पूरयित्वा एकं पात्रं ब्राम्हणं स्तेकुशादीन्पादाय ॥ उभयामुकगोत्रिमातरमुकदेविनादीमुखिभ्या
 भ्युदायिकश्चाह पिंडस्थाने अभवावने निक्ष्वतेनमः ॥ इतिसर्वदक्षिणकुशत्रयमूलमात्रेऽवने जनं दद्यात् एवमेव
 पात्रांतरमादाय तत्कुशत्रयमध्ये पितामहौ अवने जनं दद्यात् तत्कुशत्रयग्रे प्रपितामहौ अवने जनं दद्यात् तत्र
 श्वतर्धमादाय उभयामुकगोत्रपिनरमुकशर्मन् नदीं मुखान्भ्युदायिकश्चाह पिंडस्थाने अभवावने निक्ष्वतेनमः ॥
 इतिसर्वदक्षिणकुशत्रयमूलपित्रेऽवने जनं दद्यात् किंचिज्जलमवशेषयत् एवं पितामहप्रपितामहयोः पिंडस्थानेऽव
 नं जनं दद्यात् एवमेव पात्रांतरमादाय उभयामुकगोत्रमातामहामुकशर्मन्नादीं मुखान्भ्युदायिकश्चाह पिंडेऽवने
 निक्ष्वतेनमः इत्थं परकुशत्रयमूलमातामहायावने जनं दद्यात् एवं प्रमातामहद्वयमातामहयोः दद्यात् ततोपवृद्ध
 धिवद्वरघृतमिश्रितानि पिंडानि माय एकपिंडं कुशादींश्चादाय उभयामुकगोत्रमातरमुकदेविनादीं मुखिभ्याभ्युद
 यिकश्चाह एष ते पिंडो नम इति तदवने जनस्थाने पिंडं दद्यात् एवमेव पितामही प्रपितामहीभ्यांस्त्रिंशं यावने जन
 स्थाने पिंडं दद्यात् ततश्चतुर्थपिंडमादाय उभयामुकगोत्रपितरमुकशर्मन् नदीं मुखान्भ्युदायिकश्चाह एष ते पि
 ण्डो नमः एवं पितामहप्रपितामहयोः ततः सप्तमं पिंडमादाय उभयामुकगोत्रमातामहामुकशर्मन्नादीं मुखान्भ्यु
 दायिकश्चाह एष ते पिंडो नमः ॥ इति तदवने जनं दद्यात् एवं प्रमातामहद्वयमातामहयोः दद्यात् ततोदभ्यु
 त्करे प्रोष्ठपञ्चाचं न्यहरैरमुहं ब्रह्ममातरो मादय ध्वयथा भगमाष्टपाय ध्वइति पठित्वा उद्गृह्णन् भूयश्चासनि
 यमयते नैव पथामुखं परावर्तयन् उभ्यर्मीमदंतम तरेयथा भगमाष्टपायि पतइति जपेत् ॥ एवं अत्र पितरो नादय ध्वं
 यथा भागमाष्टपाय ध्वमिति जपित्वा ॥

उद्गृह्णन् भूयश्चासनि यमय ते नैव पथामुखं परावर्तयन् उभ्यर्मीमदंतं तद्वत्पादौ जपेत् ॥ ततोऽवने जनावशिष्टं
 त्र्यक्षपत्यने जनं दद्यात् ॥ तत्रक्रमः, उभ्यर्मीमकगोत्रिमातरमुकगोत्रिनादीं मुखान्भ्युदायिकश्चाह पिंडेऽवने निक्ष्व

जननिश्चतेनमः इति तदिषोपरि दद्यात् ॥ एवं पितामहीप्रपितामहीभ्यां तथा ओं अद्यामुकगोत्रपितरमुकशर्मन्
नदिमुखाभ्युदयिकश्च अद्भ्यस्त्यनेनिश्चतेनम इत्युपरि दद्यात् एवमेव तत्तदिषोपरि पितामहादिपंचभ्यो दद्यात् ततो
नीर्वास्त्रिस्त्रयचभ्यहरि रस्मत्वासूत्राण्यादाय ओं नमो वोमातरो रसायनमो वोमातरो मन्यवे नमो वोमातरो नमो वोमा
तरो गृहहोमातरो दत्तसतो वोमातरो ह्येभ्यः एतद्वासः ॥ इति मात्रादिपिंडत्रयोपरि प्रत्येकं सूत्रं दद्यात् ततः न-
मोवः पितर इत्यनेन मंत्रेण पित्रादिपिंडपक्षोपरि प्रत्येकं सूत्रं दद्यात् ततः कुशजलान्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रेमातर
मुकदेवि नदिमुखाभ्युदयिकश्च अद्भ्योऽपिंड एतत्तवा सोनमः ॥ एवं पितामहीप्रपितामही एवं पितामहादीनां पंचानां सुत्र
मुःसृजेत् ततो गंधपुष्पधूपदीपतांबूलानि प्रत्येकं पिंडमभ्यर्च्य ओं शिवाभ्यापः संवित्तिजलं ओं सौमनस्यमद्विष
तिपुष्पाणि ओं अक्षतं चारिष्टमरिच्य तितंडुलान् प्रत्येकं पात्रे धुनि क्षिप्य कुशादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रायामातु
रमुकदेव्यानां दिमुखाभ्युदयिकश्च अद्भ्योऽपिंड एतत्तदन्नपानादिभिः प्रीयतां इत्यक्षरयोदकं दद्यात् एवं पितामहाः प्र-
पितामहाः श्याक्षरयोदकं ओं अद्यामुकगोत्रस्यापितुरमुकशर्मणो नां दीमुखस्याभ्युदयिकश्च अद्भ्योऽपिंड एतत्तदन्नपानादिभिः
प्रीयतां इति पित्रे एवं पितामहादिपंचभ्योक्षरयोदकं दद्यात् ॥ ततः ओं अघोरामातरः संवित्तिमातृपिंडोपरि पूर्वाग्रां
जलधारं दद्यात् एवं पितामहीप्रपितामहोः ततः ओं अघोराः पितरः संवित्तिपित्रादिपिंडपक्षोपरि पूर्वाग्रां
ततः ओं गोत्रनो यद्भूतां ता रेतोभिः यद्भूतां वेदाः संततिरेव च श्रद्धाचनो मातृगमहद्भुदयं च नो रेष्वति अन्नं च नो वहुं भवे
दतिथीं श्रुत्वेनमहि याचितारश्च नः संतुमा च याचिष्मकं च न एताः सत्याशिपः संतुहत्याशीः प्रार्थयन् सपवित्रकुश-
त्रयाणि प्रत्येकमात्रादिपिंडत्रयेमातामहादिपिंडत्रये दत्त्वा ओं ऊर्जैव हंति रमृतं घृतं पयः कीलां लं परिश्रुतं स्वधारस्य
तर्पयतमेमातृः इति मात्रादिपिंडोपरि दक्षिणाग्रं जलधारं दद्यात् ततस्तथैव ऊर्जैव हंति रमृतं घृतं पयः कीलां लं प-

रिश्रुतं स्वधास्थतर्पयतमेपिहन् इतिपित्रादिर्पदपदकोपरिदक्षिणाप्राञ्जलधारादद्यात् ततः पिंडमाप्राप्त्योऽप्यर्पिणाधारकृशाङ्गुलमुकचवर्होक्षिपेत् अर्घपात्राण्युत्तानीकृत्यदक्षिणादद्यात् दक्षिणाद्रव्यं च फलमूलं फलं मूलं वा प्रत्येकतत्रक्रमः उभयामुक्तगोत्राणामादापितामहीप्रापितामहीनाममुकामुकदेवीनां दीमुखीनामाभ्युदयिकश्चाद्वैतसंवाधेवानां कृततद्वाद्वाप्रतिष्ठार्थमिमे फलमूलवनस्पतिदैवतेष्वनामगोत्रायात्राह्यपदक्षिणादां तु महसुत्सुजेत् एवं पित्रादिश्चाद्वैतसंवाधेवताश्चाद्वैतदक्षिणां मातामहादिश्चाद्वैतसंवाधिविश्वेदेवश्चाद्वैतदक्षिणादद्यात् ॥
 उभयामुक्तगोत्रायामातुरमुकदेव्यानां दीमुख्याः कृतैतदाभ्युदयिकश्चाद्वैतप्रातिष्ठार्थमिमे फलमूलवनस्पतिदैवतैस्त्यादि अयामुक्तगोत्रस्यपितुरमुकशर्मणां दीमुखस्य कृतैतदाभ्युदयिकश्चाद्वैतदक्षिणादद्यात् उवाजेबु, जैद्वत्यादिनामात्रादिविसर्जनं विश्वेदेवाप्रीयतामिति देवाविसर्जनं ततः उदैवताभ्यहतिजिर्णैत् दीपनिर्वापणम् आद्वैयद्रव्यप्रतिपत्तिः ॥ इत्याभ्युदयिकश्चाद्वैविधिः

अथ संकल्पश्चाद्वैतपरशाखायाम् मध्याह्नस्नानविधाय संस्थां कृत्वा तर्पणविधाय ॥ आद्वैतखले गत्वा दीपप्रज्वालनमाचम्य शुक्लांवरधरं विष्णुमिति विष्णुं नमस्कृत्य यंत्रहोवादांति विदेवदंति परं प्रधानपुरुषं तथान्ये विश्वेद्वैतः कारणमोश्चरं वा तस्मै नमो विद्महादिनाशनाय अमोप्सिताय सिस्र्यार्थं पूजितोयः सुरैरपि सर्वविद्महि देवस्य गणाधिपत्ये नमः स्ववामभागैर्गोत्रार्कमर्पान्नपूरणं भूमौ शंखचक्रौलिखित्वा आसनं आसने पात्रं पात्रे पवित्रं उर्ध्ववित्रे स्थो वैष्णव्यौ सवितुर्वः प्रसवउत्पुनाभ्युच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यरश्मिभिः शन्नो देवो तिजलं ॥ उं शन्नो देवो रश्मिष्ठयऽआपो भवन्तु पीतयेशं योरभित्त्वंतु न उं यवो सीति यवात् ॥ उं यवो सिस्र्ययारमद्वैधो यं यवारातीति वेत्वा तिरश्चायत्वा पृथिव्यै लाशुं धंताहोका पितृपदनाभपितृपदनमासीद ॥ तिले सिति तिलान् वि

लासिसमदेवत्यागोऽसवोदेवनिर्मितः प्रत्नमद्भिःपुक्तः स्वधयापितृदंलोकान्प्रीणाहिनःस्वाहा ॥ १ ॥
 दिनुष्णीनिक्षिप्य तेनजलेन आत्मानं प्रोक्ष्यसंकल्पश्चाद्विसामग्रीःसंप्रोक्ष्य प्राणानायम्य पुंडरीकाक्षस्मरण
 विधाय अपवित्रःपवित्रोवाऽसर्वावरथांगतोपिवा यः स्मरेत्पुंडरीकाक्षंसवाह्याभ्यंतरः शुचिः उ०पुंडरीका
 क्षायनमः उ०देवताभ्यः पितृभ्यश्चमहयोगिभ्यएवच नमः स्वाहायैस्वधायैतिस्यमेवनमोनमः ३ सतव्याधा
 दशाष्टपुष्पाः कालंजरेगिरौ चक्रवाकाःशरद्रीये हंसाः सरसिमनसे तोपजिताः कुरुक्षेत्रे ब्राह्मणावेद
 पारगाः प्रास्थितादीर्घमध्यान्पूर्यकिमवसीदथ श्राद्धकलिंगयांभ्यात्वाभ्यात्वादेवंगाधरं मनसाचपितृदन्ध्यात्वा
 संकल्पश्चाद्विमारेभत् अपसंव्य उ०सोमस्यनवीरसिविष्णोशर्मासिशर्वयजमानस्येन्द्रस्ययोनिरसिसुसारश्वाधि
 त्वाकट्यानीवीवधनं अग्निष्वाताः पितृगणाः प्रार्थिरक्षंतुमेदिशं तथावर्हिषदःपांत यान्प्रायेपितरःस्थि
 ताः प्रतीचीमाज्यापाःपांत उदीचीमपिसेमपाः रक्षोभूतपिशाचैभ्यस्तथैवासुरदोषतः सर्वतश्चाधिपस्ते
 पांयमोरक्षांकरोतुमे तिलरत्नतुदितिजानदभोरक्षंतुराक्षसान् पंक्तिर्वैश्रोत्रियोरक्षेदतिथिः सर्वरक्षकः सव्यं
 उ०पदेवादेवहेडनंदेवासश्चाक्रिमावयं अग्निर्मातस्माद्देनसोविश्वानुंचत्वष्टं हसः यदिदिवायदिनकमेनाष्टं सि
 चाक्रिमावयं वायुर्मातस्मादेनसोविश्वानुंचत्वष्टं हसः २ यदिजाग्रद्याद्विस्वप्नएनाष्टं सिचाक्रिमावयं सूर्योमा
 तस्माद्देनसोविश्वानुंचत्वष्टं हसः गायत्र्याशूद्रादिदृष्टिदोषनिपातात्पाकादीनांपवित्रतारु प्रातिज्ञा उ०विष्णु
 ३ इत्यादिदेशकालैस्सिकेत्यं आपलव्यं अमुकनामसंवत्सरेअमुकायनेअमुककनृतौअमुकमसेअमुकपक्षेअमुक
 तिथौअमुकगीत्राणांअस्मत्पितृपितामहानांअमुकशर्मणांसिपत्नीकानांवसुरुद्रादित्यस्वरूपाणांतथाअमुक गोत्रा
 णांअस्मत्मातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहानांअमुकामुकशर्मणांसंपत्नीकानांवसुरुद्रादित्यस्वरूपाणां अमुकस

इत्काविश्वेदेवपूर्वकसंकल्पश्चाद्वंकरिष्ये उँकुरुष्व ॥ सव्यम् विश्वेदेवाध्यासनं यवजलकुशद्वयं गृहीत्वा
 अथेह- अमुकगोत्रपित्रादित्रयश्चाद्वसंविनांतयामुकगोत्रमातामहादित्रयश्चाद्वसंविनां पूरुरवोमाद्रवसंज्ञा
 कानांविश्वेपदेवानांइदमासनमस्तु उँभूर्भुवःस्वः इदमासनमास्यतांआस्ये ॥ अप्रसव्यम् तिलमोटकजलं
 गृहीत्वा अथेहामुकगोत्राणामस्मत्पितृपितामहपितामहानाममुकशर्मणांसापत्नीकानां वसुरुद्रादित्यं
 स्वरूपाणांसंकल्पश्चाद्वेइदमासनमस्तु उँभूर्भुवःस्वः इदमासनमास्यतांआस्ये ॥ अथेह अमुकगोत्राणाम
 स्मत्पितामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहानाममुकशर्मणांसापत्नीकानांवसुरुद्रादित्यस्वरूपाणांइदमासनमस्तु, उँ
 भूर्भुवःस्वः इदमासनमास्यतां आस्ये सव्यं विश्वेदेवार्चनविधौअत्र २ सुगंध नमोस्त्वंतयैतिपूजनंधूपदीपौ ।
 धूपकुशानादाय. अथे- अमुकगोत्रपित्रादित्रयः श्राद्धसंविधिनः तथा अमुकगोत्रमातामहादित्रयश्चाद्वसं
 विधिनः विश्वेदेवार्चनविधौ इमानिगंधाक्षतपुष्पधूपदीपादीनिनिधायविभांगवोनमः स्वाहा विश्वेदेवार्च
 नविधिः सर्वपरिपूर्णम् ॥
 अप्रसव्यं अत्र २ सुगंध पितृभ्योपिपूजनं धूपदीपौतिलमोटकं अथेह-अमुकगोत्रा अस्मत्पितृपि
 तामहप्रपितामहाः अमुकामुकशर्माणः सापत्नीकावसुरुद्रादित्यस्वरूपाः तथा अमुकगोत्रा अस्मत्पिताम
 हांमहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहाः अमुकामुकशर्माणः सापत्नीकावसुरुद्रादित्यस्वरूपाः अर्चनविधौ-
 इमानिगंधाक्षतपुष्पधूपदीपादियथाविभागशः स्वधा ॥ सव्यं अर्चनविधिः सर्वपरिपूर्णमस्तु अस्तुपरि
 पूर्णं गंधादिदानाचमनेस्वयंवाचमेतत् परिवेषणार्थंभस्मनारेखाकरणं यथाचक्राधुयोविष्णुश्चैलोक्यंपरिरक्षति
 एवंमांसंभस्माकसर्वभूतानिरक्षतु पत्रावलिः संस्थाप्य ॥

ओंमधु ३ अधोमुखाभ्यां पाणिभ्यां पात्रमालभ्य जपति पृथिवीतेपाञ्चधारिपधानं द्राक्षणस्य मुखे अभूते अभूतं जुहो
 मि विष्णो हव्यक्षं रक्ष यवान्विकीर्य अपहताभ्रसुरारणां प्रतिवेदि पद इदं विष्णुर्विचक्रमेत्रे धानिदधे पदं समूढम
 रयपांश्च सुरे अंगुष्ठग्रहणं इदमन्नं इमा आपाः इदमाज्यं इदं शाकादिकं सर्वहविः ततः कुशयवजलान्पादाय
 अयहः अभुक्कगोत्राभ्रस्मतिपत्रादित्रयः आह्रसंवाधिभ्यः तथा अभुक्कगोत्राभ्रस्मत्तातामहादित्रयः आह्रसंवाधिभ्यः
 पूरुर्वामाद्रवसंज्ञाकेभ्यो विभेभ्यो देवेभ्यः अस्मिन् आह्रद्वमन्नं सोदकं सोपस्करघृताद्युपस्करसहितं प्रपरिविष्टं
 परिवेप्यमाणं द्राक्षणस्य तृप्तिपर्याप्तं अमृतस्वरूपं निषर्द्धं ब्राह्मणापदीयमानमन्नं च यथाविभागं वो नमः विश्वेभ्यो
 देवेभ्यो नमः यथासुरेन भुञ्जध्वं भुञ्जयामि ॥ अप्रसव्यं ओंमधु ३ पात्रमालभ्य उत्तानाभ्यां पाणिभ्यां जपति
 पृथिवीतेपाञ्चधारिः विष्णो हव्यक्षं रक्ष तिलान्विकीर्य अपहता इदं विष्णुर्वि अंगुष्ठग्रहणं इदमन्नं पूर्ववत् ॥
 सर्वकव्यं अयेह अभुक्कगोत्रेभ्यः अस्मतिपतृपितामहप्रपितामहेभ्यः अभुक्कशर्मभ्यः सपत्नीकेभ्यो वसु
 रुद्रादित्यस्वरूपेभ्यः अस्मिन् आह्रद्वमन्नं यथाविभागं स्वधा पित्रादिभ्यो जपति पृथि- विष्णोः कव्य
 क्षं रक्ष तिलान्विकीर्य अपहता इदं विष्णुर्वि अंगुष्ठग्रहणं इदमन्नं सर्वकव्यं अयेह अभुक्कगोत्रेभ्यः
 अस्मन्मतामहप्रमातामहदृढप्रमातामहेभ्यः अमुकामुकशर्मभ्यः सपत्नीकेभ्यो वसुरुद्रादित्यस्वरूपेभ्यः अ-
 स्मिन् आह्रद्वदं यथाविभागं स्वधा मातामहादिभ्यो नमः यथासुरेन भुञ्जयामि सव्यं ओंयेवेह पि-
 तरो ये च न हयां श्वे विद्यायं च न प्रविश्रत्वेत्ययति तेजा तावेदः स्वधाभिर्षज्ञं सुकृतं जुपस्व इति सर्वेभ्यो जलदानं
 अप्रसव्यं ओंमधुव/ताम्रताप्यते मधुक्षरं तिर्सिधवः माध्वीर्धः सन्त्वोपधी र्मधुनक्तमुतोपसोमधुमत्पार्थिव
 क्षरजः मधुघोरस्तुनः पिता मधुमात्रो वनस्पतिर्मधुमांश्चस्तुसुव्यः माध्वीर्गावो भवतुनः ओंमधु ३ विकरदा

न सर्वान्पाकजातान् एकौकस्यवारिणाह्लाव्य कुशोपरिविकरेत् यथा असंस्कृतप्रमीतानांस्याग्निनांकुलभा-
गिनो उच्छिष्टभागधेयानां दर्भेषु विकरासनं ज्ञेनदक्षिणाग्रान्कुशाद्विधिष्य पाकमादाय अग्निदग्धाश्च
यज्जवायेष्यदग्धाकुलेमम भूमौ दत्तेन तदप्युतसायां नुपरां गतिम् येषां न पचते मातायेषां न पचते पिता उच्छिष्टं
ये च काक्षति तेभ्यो न्नदत्तमक्षयं उच्छिष्टभागधेयेभ्यो नमः इति संपूज्य सव्यं हस्तौ पादौ त्र्यक्षाल्य आर्चय्य
श्राद्धस्थले गत्वा विकरेद्द्विराचमनं विश्वेदेव ब्राह्मणाय सकृत् सकृत् मधुवाता इति पठित्वा सव्यं
भौवाह्लाणां अस्मिन्पाकमभ्येत्यैकचिद्वेचिते तत्प्रातिष्ठतां तद्विज्ञास्य तद्विज्ञास्य शेषमन्नं इष्टैः सह भुज्यतां अ-
पसंव्येन अक्षय्योदकदानं अथेह- अमुकगोत्रस्य अस्मत्पितुः अमुकशर्मणः सपत्नीकस्य वसुस्वरूपस्य अ-
स्मिन्संकल्पश्राद्धदमन्नोदकादिपह्नततदक्षयमस्तु अस्तु अक्षय्यं तथा अमुकगोत्रस्य पितामहस्य अमुकशर्म-
णः सपत्नीकस्य आदित्यस्वरूपस्य इदम० तथा अमुकगोत्रस्य अस्मन्मातामहस्य अमुकशर्मणः सपत्नीकस्य
वसुस्वरूपस्य इदमन्ने- अथेह- अमुकगोत्रस्य प्रमातामहस्य अमुकशर्मणः सपत्नीकस्य रुद्रस्वरूपस्य इदमन्नं- तथा-
अथेह- अमुकगोत्रस्य अस्मद्बृद्धप्रमातामहस्य अमुकशर्मणः सपत्नीकस्य आदित्यस्वरूपस्य इदमाचमनं- ॥
सव्यं ब्राथीग्रहणं अथोराः पितरः संतु गोत्रो वर्द्धतां- २ दातारो नो भिर्वर्द्धतां २ वेदा वर्द्धतां १ संततिर्वर्द्धतु-
श्च द्वाचनो माव्य गमत बहुदेयं च नो अस्तु अन्नं च नो बहु भवेत्सवतु अतिथींश्च लभेमाहि लभेयं याचितार-
श्च नः संतु मा वया विष्मकं च न माया चेथा एता एव आशिषः सत्याः संतु पितृणां प्रसादोऽस्तु दक्षिणा देशकालौ संकी-
र्त्य अथेह- अमुकगोत्राणां अस्मत्पितृ पितामह प्रपितामहानां अमुकामुकशर्मणां सपत्नीकानां वसुस्वरू-
पाणां तथा अमुकगोत्राणां अस्मन्मातामह प्रमातामह तद्वद्वप्रमातामहानां अमुकामुकशर्मणां सपत्नीकानां वसुस्वरू-

दित्यस्वरूपाणां कृततत्संकल्पश्चाद्वकर्मणः सांगता सिद्धार्थं ह मां रजतानिष्क्रयिणीं दक्षिणां श्राद्धभोक्तुं भ्यां ब्राह्मणाभ्यां
 दक्षिणे, उत तत्सन्नमम कुशयवानादाय अथेह श्रमुकगोत्रपित्रादित्रयश्चाद्वसवं धिनां तथा श्रमुकगोत्रश्रस्मन्मातामहं
 दिवयाणां श्राद्धसंविधिनां पुरुरवोमाद्रवसंज्ञकानां प्रीतये कृतस्यास्य संकल्पश्चाद्वार्थं भवेद्वकर्मणः सांगता
 सिद्धार्थं इमां सुवर्णानिष्क्रयिणीं दक्षिणां श्राद्धभोक्तुं ब्राह्मणाभ्यां दक्षिणे उतिपितृपूर्वं उत स्वस्ति भवतो ब्रुवतु तिलकं

सस्यानुष्ठानसंपन्नाः सर्वदा यज्ञादुद्धयः पितृभानपराश्रयैव संवत्समकुलजानराः ॥ देवताभ्यः पितृभ्यश्च

महायोगिभ्य एव नमः स्वहाये स्वधाये नित्यमेव नमो नमः ३ सप्तव्याधादशार्णोपुष्पाः कालं जरे गिरौ चक्रवा

कां शरद्वीपे हंसाः सरसिमानसे तेषिजाताः कुरुक्षेत्रे ब्राह्मणावेदपारगाः प्रस्थिता दीर्घमध्यानां यूयं किमवसीदथ

श्राद्धकाले गद्याध्यात्वात्वादेव गदाधरं मनसा चापि दृष्ट्वात्वासंकल्पश्चाद्वं विसर्जयेत् इदं मया कृतं संकल्पं
 श्राद्धविधिहीनं परकृतं तत्सु कृतमस्तु यन्न कृतं तत् श्रविष्णोः प्रसादाद्द्विश्वेपादेवानां ब्राह्मणवचनात्सर्वपरिपूर्णमस्तु

अस्तु परिपूर्णम् ॥ अपसव्यं उतिष्ठेति पितृविप्रासनं उत्थाप्य सव्यं विश्वेदेवा आसनं च
 उरथाय उत उतिष्ठ ब्रह्मणस्पते देवयंतस्ते महि उपप्रियं नमरुतः स्वधानमः इंद्रा प्राशुर्भवा सचा अपसव्य

श्रामावाजस्येति प्रदक्षिणी कृत्य उत श्रामावाजस्य प्रसवोजगन्त्यादामाद्यावापृथिवी विश्वरूपे श्रामागंतं पितरं
 मातरं चामासोमोऽश्रमृतत्वेन गन्त्यात् न विर्विश्वस्य पाणिना दीर्घं निर्वार्य्य सव्येन आचम्य यस्म्यस्तुत्येति

चतुर्भिश्च कोपेन वाचा मनसे द्विर्वायुभ्यात्मना वा प्रकृतिस्वभावात् करोमि यद्यस्तकलं परस्मै नारायणा येति स
 मर्प्यमासि श्रनेन कर्मणा श्रीभगवान्यज्ञपुरुषः प्रीतोऽस्तु ॥ इति संकल्पश्चाद्वम् ॥

अथातिकार्यमासकस्वरालादेः सक्षेपतः सकल्पश्चाद्वं तज्जादौ पुंडरीकाक्षः पुनात्विति विष्णुं स्मृत्वा

श्राद्धकालगंधाध्यात्वितिथ्यानं ॥ गंधागदाधराभ्यानमः ओमद्येत्यादि भ्रमुकगोत्रस्यभ्ररमतिपित्रादित्रयस्या
 मुकामुकसंज्ञस्यवसुरुद्रादित्यरूपिणोमातामहादित्रयस्यचसपत्नीकस्यविश्वेदेवपूर्वकपर्वाणश्राद्धं अथवैकोटिपुं
 वासंकल्पविधिनाहंकारिष्ये देवताभ्यःपितृभ्यश्चेतिजपित्वा ओमद्यामुकगोत्रस्यात्सपित्रादित्रयस्यामुकगोत्र
 स्यमातामहादित्रयस्यच मातादित्रयस्यमातामह्यादित्रयस्यचसंकल्पश्राद्धसंवर्धनाविश्वेपादेवानांश्राद्धविधिसंप
 ल्यर्थमिदंसदक्षिणमघ्नसोपकरणं यथानामगोत्राभ्यांवाह्यणाभ्यादातुमहमुत्सृजे विश्वेदेवाः प्रीताभवन्तु इति
 सव्येन अथसव्यंकृत्वा ओमद्यामुकगोत्राणामरमपितृपितामहानाममुकामुकशर्मणां तथाचमातृपिताम
 हौपापितामहीनांतथाचामुकगोत्राणामातामहप्रमातामहद्वप्रमातामहानांसपत्नीकानामक्षयत्वहेतोः सावत्सरि
 कमहालयपार्वणैकोटिपुंश्राद्धस्यसमग्रफलप्राप्त्यर्थमिदंसिद्धाक्षंप्रकाशनामनामसदक्षिणं यथानामगोत्रेभ्योब्राह्म
 णेभ्यो दीयमानमक्षय्यमरतु स्वधा पितृभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधानम पितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधानमः
 इमातामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधानमः अक्षन्नपितरोमिमदन्तपितर शुंघध्वं श्रीगयागदाधरौ प्रीयतागोत्रं नो वं
 दंतामित्याशीः प्रार्थनं ततः सव्यं कृत्वा ओमद्यास्मत्पित्रादेः कृतरस्यास्यसंकल्पविधिश्चाद्धस्यसाहुप्यार्थमिमं
 दक्षिणाद्रव्यचंद्रसूर्याग्निदैवतं यथानामगोत्राय ब्राह्मणाय तुभ्यमहंसंप्रददे श्रीगयागदाधराभ्यानमः ॥
 इत्यतिसंक्षिप्तसंकल्पश्राद्धम्

अथनित्यश्राद्धप्रयोग आचम्य ग्राह्मुखउपविश्यवाउदङ्मुखउपविष्टः ओंअपवित्रः पवित्रोवासर्वावस्थां
 तापिवा यः स्मरेत्पुंडरीकाक्षं सवाह्याभ्यंतरः शुचिरितिपठित्वा ओंपुंडरीकाक्ष पुनात्वितिकुशत्रयजलेनश्राद्धीयद्रं
 व्याणिसंचेत ततः कुशत्रयतिलजलान्यादाय ओंअद्यामुकगोत्राणांपितृपितामहप्रपितामहानाममुकामुकशर्म
 णानित्यश्राद्धमहंकारिष्ये इतिसंकल्पंकुर्यात् ततस्त्रिगौर्यार्जजपित्वा ओंदेवताभ्यइतित्रिर्जपेत् ततोपसव्यं

कृत्वा दक्षिणाभिमुखः पातितवामजानुर्मोटकतिलजलान्यादाय उंश्चामुक्तगोवपितरमुक्तकशंनित्यश्वाद्धे-
 इदमासनं ते स्वयेति तिलजलप्रोक्षितं मोटक रूपमासनं दक्षिणाग्रं विदध्यात् एवमेव पितामहादिभ्यः प्रत्ये-
 क्रमासनमुत्सृजेत् उंश्चपहताञ्जसुररक्षाक्षसि वेदिपद इति शब्ददेशे तिलान्विकीर्य उंश्चायां तु नः पितर-
 इति जपेत् ततः ओमयामुक्तगोत्रपितरमुक्तकशंनित्यश्वाद्धे एतानि गंधपुष्पधूपदीपतांबूलानि ते स्वधा इति यथासं-
 भवं पित्रे गंधादिकमुत्सृजेत् एवमेव पितामहादिभ्योऽप्युत्सृजेत् ततो जले नमंडलं चतुष्कोणमत्र पात्रस्य चतुर्दि-
 शः कृत्वा च परिवेष्टुं कुर्यात् ततो मधुदत्त्वा उंमधुवातां श्रुता ये इति उंमधुमधुमाध्विति मंत्रयेत् ततो न्नपात्रं न्य-
 स्ताभ्यामधो मुखं भ्यां पाणिभ्यां स्पृशन् उं पुष्यि वीते पात्रं यौरपिधानं ब्राह्मणस्य मुखे श्रम्यते ऽमृतं जुहोमि स्वाहा उं
 इदं विष्णुर्विचक्रमेन्नेषा निदधे पदं समूढमस्य वाऽसुर इति जपित्वा वामहस्तेनान्नपात्रमत्यजन् उं कृष्णकव्यमिदं
 रक्षन् दीयमिति जपित्वा उं इदं सत्तः उं ईमाञ्चपिः उं इदं न्नज्यं उं इदं हविरिति श्च त्रधृतजले पुनरन्विपदि क्षिणां
 भुष्टं मरिच्युः पृष्ठं अपहताञ्जसुररक्षाक्षसि वेदिपद इत्यत्रोपरि तिलान्विकीर्य ऋट्कां दीत्यादौ मः उं सद्यः मुक्त-
 गोत्रा पितरमुक्तकशंनित्यश्वाद्धेमिदमन्नं सोपकरणे ते स्वधेति पित्रे न्नमुत्सृजेत् एवं पितामहादिपंचभ्योऽप्युत्सृजेत् ततो
 दक्षेऽप्यासीनं भोगाय न्नीमधुवाता इति ऋचं उं मधुमधुमाध्विति च जपेत् ततः कृष्णज्यं पांज इत्यादि ऋचं पठेत् तव स्थितं न्नं भू-
 माक्षिं पृथ्व्या उं उं ईरितो मवरेत्यादि पच्यमानं उं संहस्वशीर्षेत्यादि पुरुषसूक्तं उंश्चाशुः शिशानेत्यादिकं प्रक्षिप्य
 न्यानि च प्रविष्टाणि यथाशक्ति जपेत् उं न्नमस्तु भ्यां विरूपाक्षे नमस्तेनेकचक्षुषे नमः पिनाकहस्ताय वज्रहस्ताय वै नमः
 इति पठेत् ततः ओमयामुक्तगोत्राणां पितृपितामहं प्रपितामहं नानामुक्तकशंनित्यश्वाद्धे एतैर्नित्यश्वाद्धे प्रपितामहं
 नित्यं नमस्कृत्य ततः उं नमः तव तव धनं तव गोवंशं तव वपुः तव दक्षिणां तव महमुत्सृजेत् इति मोटकादिना दक्षिणां दध्यात् उं तवः स्व-

यकृत्वा उदेवतान्यः पितृभ्य इत्यादि विः पठेत् । उग्रमादात्कुर्वताकर्म इति प्राठित्वा विष्णुं स्मरेत् । नित्यं श्राद्धीपमन्नं ब्राह्मणाय प्रतिपादयेत् । जले वा क्षिपेत् । इति नित्यं श्राद्धविधिः ॥

स्वस्ति श्रीरणवीरसिंहधरणीपालो वदन्याग्रणीर्नानाशास्त्रविचारसारसविस्सद्दुदसंसेवकः धर्मधर्मविभागकृद्भुप्रतेः पादगुजाचारतो जियात्पुवकलत्रमिजसहितः संपालयनं दर्शनां चिरम् १ रणवीरसिंहभूषका रिते कल्पसागरे भूषाभरूपकल्पानारभ्योरत्नसमुच्चयः २ ॥

इति श्रीमत्सूर्यवंशावतंशारधुकुलतिलकश्रीरणवीरसिंहमहाराजकारिते कल्परत्नाकरे भाद्रपदमासकृत्पूरणसमुच्चये
यः समाप्तः शुभमस्तु सर्वजगताम् ॥

॥ श्रीरघुनाथमुद्रायंजालये ॥

लालाशिवाभङ्गाधिकारेभाद्रपदमासोमुद्रितस्समाप्तिमगमत्
संवत् १९४१ कार्तिक म. २९

॥ उं श्रीगणेशाय नमः अथाश्वमेधासकृत्यनिर्णयः ॥

कन्याकंसंक्रमणे पराः षोडशाटिकाः पुण्यकालः शर्वप्राग्वत् संक्रांतिनिर्णये द्वेयं
 लेमासेषृतं प्रदायाऽश्विनौ पूजयित्वा रूपवान्भवति वामनपुराणे त्रिकारं तुरंगं दृष्ट्वा भद्रं धितास्त्रादि किं श्रीरक्ष
 यश्चानामरूपे देयमाश्वयुजे नरैः आदिशब्देनाभीष्टद्वयपरिग्रहः भविष्यपुराणे कृत्वा च आश्वयुजे मासि विपुलं
 धन्यपर्वते सुवर्णवस्त्रां धातुं सूर्यस्याग्नेनेदयेत् सवित्रैः समहायानै र्वरभोगसमन्वितैः वर्षकोटिसहस्र
 णि सूर्यलोकमहीयते यो वाप्यश्वयुजं मासमेकमेकं न संक्षिपेत् प्रजान्वाहनाद्व्यहश्च बहुपुत्रश्च जायते रकंदपु
 तदनेन रूपवानभिजायते अत्र ग्रहणमुपक्रम्य देवापुराणे आदिचने सरयूः पुण्यात्स्नानदानादिकर्मसु नदिपुरा
 णे अथवा श्वयुजं मासं वर्जयेन्मांसं भोजनं मासपट्टककृतं पुण्यं लभते नात्र संशयः मासपट्टके मांसं वर्जयन् पुण्यं ल
 भत इत्यन्वयः अत्र सौरमास एव ग्राह्यः कन्यास्थार्कस्य फलविशेषाधान्याच्च अथमहालयनिर्णायते सचाश्वि
 नमासस्य कृष्णपक्षः कन्यास्थार्कस्य महामुप्यप्रदः सच श्राद्धकरणे नित्यः कन्यास्थार्कं विनापि नित्य एव मलमास
 संभवे कन्यास्थार्कस्य विरहात् वनपृथ्वीं धेदेये दृढमनुः आषाढीमासं धिक्त्वा पंचमं पक्षमाश्रिताः वांछंति पि
 तराः छिष्टा अन्नमप्यन्वहं जलं अथ कन्याकं योने पुण्यतमलमाह शाकटायनिः कन्यास्थार्कं चितः पक्षसोऽयं तं पु
 ण्यउच्यते अत्र विशेषमाह दृढमनुः मध्ये वायादिवाप्यंते यत्र कन्यां व्रजेद्विः सपक्षः सकलः श्रेष्ठः श्राद्धषोड
 शकंप्रति मार्कण्डेय ब्रह्मांडपुराणयोः कन्यागते सवितरियान्यहानितुं षोडशक्रतुभिरतानितुं त्यानिदेवो नारायणो
 ब्रवीत् अत्र हेमाद्रिः षोडशत्वं त्रैधाव्याचस्यौ तिथिश्चापक्षस्य षोडशदिनत्वे श्राद्धवृद्धयमित्येकः पक्षः भद्रा

पाणिमासहितद्वितीयः पक्षः आश्विनशुक्लप्रतिपत्सहितरत्तीयः पक्ष इति अत्रकेचित्पोडशशकाशकविषय-
 त्वेनपट्पक्षादित्याहुः यथा कृष्णप्रतिपदादिशुक्लप्रतिपदांतएकः प्रतिपदादिदशांतीतितीयः पंचम्यादिदशांतरत्तु
 तीयः अष्टम्यादिदशांतरश्चतुर्थः दशम्यादिदशांतरः पंचमः अतएवचतुर्दशीवर्जातादशांतराः दशसप्तपंचतिथिप-
 क्षादितिकेचित् एकतिथिपक्षश्चेतिपट् तत्रप्रथममाह शाकटायनिः नभस्यस्यापरेपक्षेतिथिपोडशकश्चयः क-
 न्यागतात्न्यतश्चेत्स्यात्सकलः श्राद्धकर्मणीति केचिदितिसिद्धिभेसेदेहवचनं नभस्यस्येत्यमांतमांसेन तिथिपोड
 शकश्चामावास्यापरेपक्षेतिपदमादाय देवलेनोक्तं अहःषोडशकंयत्तुशोकंप्रतिपदासह चंद्रक्षयाद्विशेषणसार्धं
 दर्शात्मिकारम्भेति त पंचदशदशसप्तपंचतिथिपक्षविषयो ब्रह्मपुराणे अश्वयुक्कृष्णपक्षे तु श्राद्धकुर्याद्विनोदिने त्रि-
 भागहीनपक्षवात्रिभागत्वं द्वमेवचेति त्रिभागहीनं पंचम्यादि पक्षं प्रतिपदादि त्रिभागं दशम्यादि अर्धत्वं षष्ठ्या
 दि अत्रतृतीयोभागः त्रिभागः पक्षस्य तद्धेतत्वाद्यानां चतसृणां चतुर्दश्याश्चवर्जनं एवमर्द्धत्रिभागयोरपिचतुर्दशी
 वर्जनं यच्च नभस्यस्यापरेपक्षे श्राद्धकुर्याद्विनोदिने नैव नंदादिवर्जस्या नैववर्ज्याचतुर्दशीति वचनेन य-
 तिपदादिपक्षएवचतुर्दशीवर्जननिषेधादितरपक्षेपुतवर्जनप्रतिपत्तेः नंदादिवर्जनंतुनभवति संख्याहानिप्रसंगात्
 अथापरपक्षः तत्रगौतमः श्राद्धं पितृभ्यो दद्यात्पंचम्यादिदशांतरमष्टम्यादिदशम्यादिसर्वास्मिंश्चेति एकदिनपक्षेनाग-
 रसंख्ये आषाढ्या पंचपक्षे कन्यासंस्थे दिवाकरे यौवैश्राद्धं नरः कुर्यादेकस्मिन्नापि वासरे तस्यसंवत्सरं यावत्तु ताः ऋ-
 पितरो भूयमिति अस्मिन्पक्षे नंदादिवर्जनमपिभवति अत्रतदप्रवृत्त्यै करणाभावात् नंदादिवर्जनमाह नारदः
 ननंदासुभृगोरिरोहिण्यांचविजन्मसु रेवत्यांचमघायांचकुर्यादापरपाक्षिकमिति नैद्रातिथयः प्रतिपत्पाष्ठि-
 कादश्यः विजन्मनक्षत्राणि श्राद्धकर्तुर्जनमनक्षत्रदशमएकोनविंशतिनक्षत्राणि जन्मतारासंज्ञानि यत्तु कर्तु-

इचपुत्रदाराणां विजन्मर्क्षाणि वर्जयेदिति कचिच्छिखितवचनं तद्यदि सांकरतदैवव्याख्येयं कर्तुं स्तत्पुत्रस्य तद्दाराणां च त्रिजन्मर्क्षाणि आद्यदशमैकोनविंशतक्षत्राणि यत्र दिने भवति तद्दिने श्राद्धवर्जयेदिति अन्यथा त्रिशब्दस्य बहुवचनस्य च वैयर्थ्यापत्तेः केचित्तु त्रिजन्मानीत्यत्र जन्मनक्षत्रतः पूर्वोत्तरतश्च नक्षत्रेण त्रिजन्मनक्षत्राणीति व्याख्या नंतु पूर्वोत्तरनक्षत्रयोर्जन्मनक्षत्राव्याख्याभावान्मूललेखनाभावाच्चेति चेत् अन्यत्रापि श्राद्धनिषेधविषयः नन्दाश्वकाममह्यारभून्वन्निपितकालभे गेडवधूतिपाते चर्पेडारस्याज्याः स्मृत्युभिरिति अश्वेति सप्तमी क्रमेति च योदशो आरभौ नमः अग्निपितृकालमानि कृत्तिकामघाभरण्यान्यानि नक्षत्राणि अत्रर्पेडदानग्रहणं श्राद्धोपलक्षणं एककल्पनालाघवात् अस्यापवादः प्रयोगपरिज्ञातोदाहृते संप्रहवचने अमायातिभरण्यां च द्वादश्यां पक्षमध्यके त्रिधिवारं च नक्षत्रयोगं च न विचारयेदिति मासतिथिस्मान्नजातीयामपि चतुर्दशी भिन्नायातिथौ निषेधप्रयोजकयुक्तयामापियावत्संभवशिष्टाः महालयश्राद्धमाचरन्ति आधुनिकेषु ग्रंथेषु वचनान्यपि लिखितानि नागरखंडे आषाढ्याः पंचमे पक्षे कन्यासंस्थे दिवाकरे मृताहनिपितयुगैश्च श्राद्धं दारस्यतिमानवः तस्य संवत्सरं यावत्संतुष्टाः पितरो ध्रुवं कात्यायनः याति धिर्यस्य तातस्य मृताहेतुप्रवर्तते स्मातिथिः पितृपक्षे तु पूजनीयाः प्रयत्नतः तथा अशकः पक्षमध्ये तु करोत्येकदिने यदा निषेधपि दिने कुर्व्यात् र्पेडदानं यथाविधि इति एतानि वचनानि महा निबंधे पृथग्दर्शनादनन्तरणीयानीति तथामार्कंडेयः कन्यागते सवितरि दिनानि नवपंचच पार्षणेन विधानेन श्राद्धं तत्राविधीयते यस्तु वैवाहि तमासां स्मृत्यजेद्द्वादशैव हि सार्पिंडाः पेंडनिर्माणं भौजनिबंधेषु देवहीति विवाहानंतरं पेंडदानं निषेधो ज्योतिः शास्त्रे पराशरेणोक्तः तस्यापवादः स्मृतिसंप्रहर् महालये गयाश्राद्धे मात्रापि नोर्मुतेहनि यस्य करयापि मर्त्यस्य सा पेंडी करणे तथा कृतोद्वाहोपि कुर्वता पेंडनिर्वपणं सुतइति सन्यासिनां तु महालयश्राद्धं द्वादश्यां कर्तव्यं यतीनां च वचनं

रुयानां वृष्णानां तथैव द्वादश्यां विहितं श्राद्धं कृष्णपक्षे विशेषत इति पृथ्वी चंद्रोदयोक्तः वायुपुराणेऽपि 'संया सु
 नोऽप्योरसादिपुत्रः कुर्याच्चयाविधिं महालये तु यच्छ्राद्धं द्वादश्यामेव तद्गवोदिति इदं तत्रैषैव कर्तव्यं' मृताहं च सर्वापि दं-
 नया श्राद्धं महालयं आपन्नोऽपि न कुर्यात् श्राद्धमभेन कर्होचित इति स्मृतिदर्पणे गालवोक्तेः अथात्र देवताः तत्राद्यं
 तावत्सत्राहं लोकः तातां वाज्रितयं सपत्नजननीमातामहादित्रयं सखीस्त्रितया हितातजननी स्वभ्रातरस्तस्त्रिय-
 तातां वात्मभगिन्यपत्यधवयुज्यायापितासद्गुरुः शिष्याः पितारो महालयविधौ तर्पितया तर्पणे अन्नमहालयविधौ
 एतस्य पिंडकश्राद्धदानार्हाः तथैते पांपां यैकोद्विष्टादि श्राद्धनिर्णयः पितरो यत्र पूज्यं ते तत्र मातामहा अपि तथा च अ-
 न्यष्टकसु द्वौ च श्रुतिसंयत्सरं तथा महालये गयायां च सर्वापि षड्दीकरणात् पुनः मातुः श्राद्धं पृथक् कुर्यादन्यत्र पतिना सह
 हेमाद्रौ महालये गयाश्राद्धे द्वौ चान्वष्टकसु च नवदेवतमंत्रं शेषपादपौरुषं विदुरिति सपत्नमातुः सहैकतंत्रे
 ण द्विपितृकश्राद्धवत् निर्गमे महालये गयाश्राद्धे श्राद्धे चान्वष्टकसु च त्रैयं द्वादशदैवतं तर्पितं त्रैयं त्रैयं पासु च तथा च
 हेमाद्रौ उपाध्यायगुरुश्च श्रुतव्याचार्यमातुलाः भृशुरभ्रातृतत्पुत्राश्च लिकश्शिष्याह्युपोषकाः भगिनीरचामि
 दुहितृजनामातृभगिनीसुताः एकोद्विष्टविधानेन पूजनीयाः प्रयत्नत इति अन्नसंबंधप्रत्यासत्त्याक्रमः तत्तुल्यत्वेभ्य
 ण क्रमते तार्थनिर्णये पाठक्रमादिति बोध्यं अन्नप्रत्येकोद्विष्टब्राह्मणभेद इति मुख्य पक्षः अशक्तौ तु चतुर्विंशतिमते एक
 स्मिन् ब्राह्मणे सर्वानाचार्यादीन् प्रपूजयेत् दश द्वादशवापि द्वादश्यादकरणं तत्तु पार्वणानुवृत्तौ विप्रानाहयाज्ञवल्क्यः
 द्वौदेवौ पितृकृत्येर्विनेककभुभयद्वया मातामहानामप्येवं तदवैश्वदेविकं श्राद्धादेः संपात्तैव दीपिकायां पराशरं सं-
 पतावप्यपादाणां त्रैकैकरयत्रयस्त्रयः पित्रादेर्ब्राह्मणाः प्रोक्ताश्च लारवैश्वदेविके पात्रात्ताभिमत्तुः द्वौदेवौ पितृकृत्येर्वि-
 नेकैकभुभयत्रया भोजयेदस्मद्द्वौपि न प्रसज्येत विस्तरे अत्यशक्तौ हेमाद्रौ देवलः एकेनापि द्विविधे ण षट्पिंडं श्राद्ध-

माचरेत् । षडर्थाद्वापयेत्तत्र षडभ्यादद्यात्पाहविः । तत्रैववसिष्ठः । पुष्पकर्मो ज्येष्ठहृद्वैतत्रयमेकधर्मः । अत्र
 पात्रे समुद्रस्य सर्वस्य प्रकृतस्य च देवतायतने कृत्वा ततः आर्द्धसमाचरेत् ॥ अत्र पुनर्दमौ तद्वत्तुदद्यात् । दद्यात्तत्रात्रिणे
 जदेवलः । एकनामिच विप्रेण पृष्टं पृष्ठं आह माचरेत् ॥ षडर्थाद्वापयेत्तत्र षडभ्यादद्यात्तदा सन्तुपिता भुक्ते विप्रकरे
 स्वभुक्ते पितामहः । अपितामहस्तु तास्तु स्यः कठे मातामहस्तु धाः । पुमातामहश्च द्रव्ये द्वा । मातासंस्थितः ॥ पुन
 प्याचरेच्छ्राद्धं पृष्टं देवत्वं महात्मने । विलुप्तिकारयेद्यस्तु पितृहाराप्रजायते ॥ ईमादौ सत्यं व्रतः । निधाय दर्मं निचयमास
 नेषु समाहितः । प्रैष्यान्तु त्रैष्य संयुक्तं सर्वतन्त्रप्रकल्पयेत् । मातृश्राद्धे तु विनालाभे सुवासिन्योऽपि भोजनीया । इत्यहा
 परार्कं ब्रह्मवसिष्ठः । मातृश्राद्धे तु विनाणामलाभे पूजयेदपि । पतिपुत्रान्विता भव्या योपितोऽष्टा कुलोद्भव इति । वि
 धवायास्तु विशेषः स्मृति संग्रहे चत्वारि मार्गणानि हविषवांयाः सदैव हि । स्वभर्तुश्च सुरादीनां मातापित्रोस्तथैव च
 ततो मातामहानां च श्राद्धदानमुपक्रमेदिति । तथा । श्वश्रूणां च विशेषेण मातामहारास्तथैव तु व्यापि पाठः । तस्याः षड्
 दैवत्येषु विशेषः स्मृतिरनावलपं । स्वभर्तुं प्रभृतिभिः त्रैष्यः स्वपितृभ्यस्तथैव च । विधवाकारयेच्छ्राद्धं पृष्टा कालमतं हि
 तेति । विधवास्त्वयं संकटं पृच्छत्वा । अन्यद्वाराकारयेदिति ज्योत्स्यो गपारिजातः । श्रवणैकपाकः वैश्वदेववदेकतंत्रं । पृथग्वा
 एको हि ष्ट । एको हि ष्टे श्रमौ कारणेन कर्तव्यमिति गृह्यकारः । एको हि ष्टस्व रूपमाह । याज्ञवल्क्यः । एको हि ष्टं दैवहीनमे
 कादर्थं कपवित्रकं श्रावाहनादौ कारणरहितं त्वपसव्यवदिति । श्रवणोऽपि होमः । पृष्ठं श्राद्धजाति कर इत्यह । प्रयोग
 पारिजाते श्रावाचर्यः । काश्यपः भ्युदयोऽष्टभ्यामेको हि ष्टसंयाष्टं चतुर्ष्वपुकरे होमः पृष्ठं श्राद्धजातक इति । पार्ष्णीको
 हि ष्टयोः समानतंत्रत्वे तु श्रग्नेसमीप एव होमः । श्रवणं रिलोचनैर्वैश्वदेवौ । अपिकस्यागते सूर्ये काम्ये च धुरिलोच
 नाविति । हेमाद्रवादिष्यपुराणवचनं । तत्काम्यबुद्ध्या क्रियमाणमहालयं श्राद्धविषयमिति हेमाद्रवादिष्यः । केचित्तु निरपेयम

हलमश्राद्धतांवादिच्छति ॥ सतर्विवतन्नसेवते ॥ धर्मतोनाज्ञमहल्यपदं श्रयते ॥ किंतुकन्यागातेसूर्ये श्राद्धदत्तयेव त्वन्न
 क्रिकेन्यागतिसूयेंद्रत्यधिकरणसंतमी ॥ धर्तनिमित्तसंसंमी ॥ आद्यैकन्यागताधिकरणेतुवा ॥ धर्मादिद्वैतिसंज्ञा ॥ मुह्यल
 यंश्राद्धंस्वतन्निमित्तकत्वाभावेतत्रधुरिलोचनीजंस्यात्ताकिंतुपूरुखेवोमाद्वर्नार्मत्तौ ॥ आषाढीसुवर्धिकद्वयः ॥ रमातपश
 रनुपुत्रमः ॥ श्राद्धतत्रप्रकुर्वीतकन्यागच्छतुवानवां ॥ अगतिगिरवाकन्या ॥ श्राद्धिर्कुर्यात्तयत्नतः ॥ आपुण्ड्र्याः ॥ संयमः प्रक्षीप
 शरतः ॥ मृएयंकर्मणीति ॥ जातृकणैजावालिवचनंभ्यां ॥ महालयंश्राद्धस्य ॥ केवलाषाढ्याः ॥ पूजमप्रक्षययुक्तत्वात् ॥ तुत्रैव
 यक्रथजनिपातांकोपः ॥ रयांरपक्षस्तुपंचमः ॥ सविज्ञेयोऽपंरुपस ॥ श्राद्धंतत्रविधीयते ॥ पुत्रानामुर्ध्वनंघ्राग्न्यमारोपंभू
 तिमैवच ॥ प्राप्नोतिपंचमेदत्वाश्राद्धतातंथापुराज ॥ एतान्युपिहिहिंसतिपंचयोवैव्यतिक्रमेत् ॥ तस्मात्तातिक्रमे
 विद्वान्पंचमपितृकविधिमिति ॥ कन्याकर्मयोगरम्यप्राशरयार्थः ॥ नतुतस्यनिमित्तत्वं तर्हि ॥ किंनिमित्तमेतद्वचनमितिचे
 त् नार्दोमुखानांप्रत्यहंकेन्याराशिगतेरवौ ॥ पौर्णमास्यातुंकर्तव्यंश्राद्धंतत्रविज्ञानता ॥ इतिविहितेश्राद्धं ॥ कन्या
 कर्मकपौर्णमास्यानिमित्तत्वेनतत्रकन्याकर्मस्यापुर्नमित्तत्वात् ॥ तत्रभवेताधुरिलोचनी ॥ यद्वा ॥ कन्याकर्मक्रांतिश्रद्धेभु
 वेता ॥ नतृकदाचिन्महल्यश्राद्धेइति ॥ अत्रैवंप्रतिदिनप्रयोगभेदाद्विशिष्यायाश्च ॥ अयोगांघ्रावःप्रत्युक्तः ॥ प्रयोगांघ्रातायाञ्जनंतत्र
 क्षिणादानमित्युक्तं ॥ तस्कोम्येऽपि प्रातिदिनंप्रयोगभेदाद्विशिष्यायाश्च ॥ अयोगांघ्रावःप्रत्युक्तः ॥ प्रयोगांघ्रातायाञ्जनंतत्र
 भुक्तमित्यर्थः ॥ एतच्चगुर्धुरीपतिनाज्जिवाद्यितृकेणापिषडरहितंकार्यं ॥ यथाषडक्षः ॥ मुंडनंषिडनञ्चैवधृतकर्मच सर्वशः
 नर्जावपितृकंःकुर्माद्विणीपतिरेवचेति ॥ जीवाद्यितृकस्यत्वद्वकावर्षिकादीवचमाद्ववति ॥ नात्यचेति ॥ एतच्चसुंदररु
 पितृकादिनाज्जिवाद्यितृकेणापिकार्यं ॥ इद्वैतार्थमसंन्यस्ततेतातत्रपतिवेसति ॥ येभ्यएवपितादद्याजंभयोद्व्यात्स्व
 यंसुतंइतिकार्यापुनोक्तेऽप्यसुकाद्विषयः ॥ दर्शश्राद्धंगणुश्राद्धंश्राद्धंवापरपक्षिकः ॥ सुजीवाद्यितृकः ॥ कर्मावततसंन्यस्त

पितृकस्तत् जिविपितृकातिरेकविषयः पित्र्यप्रतिषेधे तु च्छागलेभः पित्र्योपनिवर्तितं मद्यादिमुकं धनमुप-
 कल्पतत्तदकार्यनिर्गमद्वयं च दिभिरिति संकल्पश्चाहं कर्तव्यं श्रद्धां तं पापं पुण्यं श्राद्धं यथा वक्तुं मत्तमुपि
 द्वाप्यादि विहीनतु संकल्पश्चाहं मात्रं तु एव श्रव आर्द्धं पूर्णं पक्षश्चाहं प्रतिदिनं एव श्राद्धं तत्र स कृत्वा ह्यलये तु
 पराक कल्पं तद्वक्तुं न रक्षयः पक्षश्चाहं पादं कुर्यात्तर्पणं तदिने दिने स्मृत्कर्महालये यः स्यादहकारं तत्पक्षहीमिति प्रिष्टं द्विष्टं पिका
 नापि पक्षश्चाहं हिरण्यं च अन्नं च तिलं द्रव्यं कर्मिति अथो गार्ग्यारिजातेऽपि गर्गः कृष्णभाद्रपदे मासि श्राद्धं प्रतिदि-
 नं भवत् पिष्टं श्राद्धं पक्षहं कर्तव्यं निष्ठं हं पितृपुण्यं स्मृत्कर्महालये यः स्यादहकारं तत्पक्षहीमिति प्रिष्टं द्विष्टं पिका
 धर्तृर्थाथविषयेषु पिका कल्पयेत्ते च सर्वदेति स्मृत्यर्थं सारोक्तं तर्थाथं विषयेषु पापानां भूतपक्षके निपिष्टः अपि
 दिने कुर्यात्तर्पणं तिलनिश्रिता भित्तिरस्यति रत्नावल्यां वचनां च एतं च मलमासे न कादधी तदाह भूयः अहं हि भ्रातृ
 खासो मम भ्रातृ धानं न ह्यलये राजा भिषके कर्म्यं च न कुर्यात्तिलं च तदति हैमादौ न गार्ग्यसंखेऽपि न भोवाय
 न भस्म यथा मलमासो यदा भवत् स समं पितृपक्षः स्यादन्वयवत्तु पञ्चम इति एतच्च पित्रोर्मैरप्ये श्रद्धां च न कृतवत्
 इति चिरबली सौतौ भद्रा इदं च तिर्यं कर्म यः पुत्राणां पुरुषां शरीरयमैश्वर्यमनुलं तथा नो भोति मनु नेदत्त
 श्राद्धं कामाश्रय पृथक् कलानि ति जावा लुकेऽपि श्रावां लोकाः पुत्रं च मे पक्षेयः श्राद्धं न करिष्यति श्राकेनापि द्रि-
 द्रापि सांख्य जलं वमुपैष्यति आसनं शयनं मेधं रूपां रत्नं भाषणं तथा तेन साद्धं करिष्यति तु तेषां प्रपन्न रासा इति
 नागरखड्गं किञ्च दंश्चिके संसमं ति क्रतिः पितरौ देवतः सहं विधुः स्य प्रतिगच्छति श्रापुं दत्तवामुदरां क्षिति का
 पणानि निवचनं तदति क्रमे श्रापं श्रितं मुक्तं स्मृतिवधाने दुर्गो ज्ञश्च यमं चंद्रशर्वारं द्विमासयोः संहं ह्यलये यदा
 न्यूनं तदा संपुण्यं भवति तदति द्विमासयोः कर्म्या तु लये संहं ह्यलये यदा श्राद्धं ददाही तु मित्रमर्थः इदं चाश्रितं प्रपन्न पक्षपात्रेण

निर्यथाद्वयं दिने दिने ईति फलं निरपेक्षं श्रवणात्सम्यग्वादनवत् ॥ सूर्येकं न्यागते आद्यं येन कुर्यादिति दिने ॥ १ ॥
पुनः ॥ कुतस्तस्यापि त्वनिः ॥ आसपीडनादिति ॥ २ ॥ ॥ काम्यमपि ॥ पार्वणमिदं ॥ तदुक्तं ॥ १ ॥ ॥ वायुपुराणे ॥ २ ॥
तिपद्मनाभाय लब्धं चास्य ननश्यति द्वितीयायां तु यः ॥ कुर्याद्विप्रदाधिपतिर्भवत् ॥ परार्थे नीततीया तु शत्रुघ्नोऽपि
पनाशितो ॥ आद्यचतुर्थ्यां कुर्याणः ॥ शत्रोः छिद्रं स पश्यति ॥ ३ ॥ ॥ पंचम्यां चैव कुर्याणः ॥ ४ ॥ ॥ इति परमपदं ॥ ५ ॥
द्वप्रकुर्याणो द्विजास्तपूजयत्युत कुरुते यस्तु स सम्यां आद्यं तु सततं त्ररः ॥ ६ ॥ महाशङ्खाणां ध्वजो बहुबंधुश्च ज्ञायते
महासत्त्वमवाप्नोति योऽष्टम्यां कुरुते नरः ॥ आद्यं न वन्मां कर्तव्यमैश्वर्यं ह्येष मिच्छता कुर्यादस्य न्यां तु नरो ब्रह्माश्रित्य
मवाप्नुयात् वेदांश्चावाप्नुयात्सर्वां न विप्राणं कुरुते तथा ॥ एकादश्यां परं दानमैश्वर्यं सतति तथा ॥ द्वादश्यां जपलाभं च
राज्यमायुः प्रजावसु प्रजावृद्धिं पशून्मेधां स्वातंत्र्यं पुष्टिमुत्तमां ॥ दीर्घमायुरथैश्वर्यं कुर्यात्तु त्रयोदशीं श्रमा
वार्याप्रयत्नेन आढं कुर्याद्विचक्षणः सर्वान्कामानवाप्नोति स्वर्गं चानंत्यमश्नुते ॥ एवं ब्रह्मपुराणेऽपि कालाविशेषा
भिधानात् चतुर्दश्यां तु शस्त्रहतानामेव आद्यं भवति तथा च ॥ ब्रह्मपुराणे जलानशानशस्त्राद्विचित्रां द्रव्यगता
तथा चतुर्दश्यां भवेत्पूजा तृतीय्यां भित्तिर्न च ॥ इति महालयं निर्णयः ॥ अथ महालयपक्षे प्रातिदिनकृत्यानि
तत्रादौ आश्विनकृष्णप्रातिपदायां तिथिपत्वाद्बहिर्पूजां महालय आद्यं रक्तादि सेतुखंडे
तस्माच्छुभे कृष्णपक्षे प्रथमायां तिथौ तथा आद्यमहालयं कुर्याद्यो नरो भक्तिपूर्वकं दशकल्पसहस्राणि पितरोऽपि
तितृतां आश्विनकृष्णद्वितीया भरणीयुतां ६ तीया च ॥ कृत्तिकायुतां पितृणामतिप्रीतिदा तदुक्तं पृथ्वी
चंद्रोदये दृश्यते नमस्त्यपरपक्षे तु द्वितीयायादियान्यर्भे तृतीयायां हिताराभिः सहिता प्रीतिदा पितुरे
ति रक्तादि सेतुखंडे वेदविद्वाह्योऽमुं के द्वितीयायां महालये ॥ विशाकल्पसहस्राणि पितरोऽपि तितृतामिति

आश्विनकृष्णतृतीया कृत्तिकायुता महालयश्राद्धेऽतिपुण्यदेति प्रागुक्तं रुकादि सैतुसंखेऽपि
 तृतीयायांतयोभक्त्याश्राद्धं कुर्यान्महालये तृथ्यतिपितरस्त्वस्थान्निशकल्पसहस्रकमिति अस्या
 मेव हस्ताकंयोगेवहृद्गौरीव्रतं भविष्योत्तरे नारदीयेऽपि श्रथान्यहृद्गौरीव्रतंकन्यागतेरवौ मासिभाद्रपदे
 कृष्णतृतीयायांचतुद्वतं भाद्रोऽज्यदर्शातः श्रथवृहद्गौरीव्रतपूजा चतुर्भुजांसुवर्णाभानानालंकारभूषितां हिर्भट्टु
 हिनाभासांमुकामणिविभूषितां पाशांकुशधरदंर्वाध्यायेरसर्वार्थासिद्धिदां कमंडलुवरांसूक्ष्माणानपानपान्त्रविभूष
 तां ध्यान एहिमातार्वैशुद्धेत्वांशुणेपरमेश्वरि आवाहयामिभक्त्यात्वांप्रसन्नाभवसर्वदा आवाहनं हेमरत्न
 कृतदेविश्रासनंतोविनिर्मितं पाशांकुशधरेदेवीमासनेरथापयाम्यहं आसनं श्रक्षमालांकुशधरेवीणापुस्तक
 धारिणि भक्त्यादत्तमयातोषंपाद्यार्धंप्रतिगृह्यतां पाद्यं श्राद्धैर्ददामितेभक्त्याभक्तानामभयंकरे गृहाणत्वं वृहद्गौ
 रिनमस्कृशोऽस्तुतेभम श्राद्धं भक्तानामिष्टदेमातःसर्वालंकारसंयुते श्राचम्यतांजगन्मातर्गृहद्गौरीरिनमोऽस्तुते
 श्राचमन संपचायुतंज्ञान स्नापयामिजगन्मातस्त्वांसतीर्थजलेनैव प्रार्थितासिमयादेविस्वयस्तापविनाशि
 नी स्नान वस्त्रधौतमयादेविद्विगूलंतवनिर्मितं भक्त्यासमर्पितंमातर्गृह्यतांजगदंबिके वस्त्र श्रायस्त्रिदुरहरिद्राकु
 कुमादिसौभाग्यद्वंयाणिनिवेदयेत् मलयाचलसंभूतंजनसारंमनोहरं गंधंगृहाणदेवित्वंवृहद्गौरीरिनमोऽस्तुते गं
 धं श्रक्षतानरविंदक्षिकंकुमकाकानखंडितान् गृहाणवरदेमातर्नमस्तेसकलेष्टदे श्रक्षताः ॥ चंपकादीनिपुष्पाणिभ
 क्त्यानीतानिमेशुभे पूजार्थंगृह्यतांदेविजातीपुष्पागमालती पुष्पं धूपोऽयंगृह्यतांदेविकालागुरुयतान्वितः आश्वि
 यः सर्वदेवानांदेवदुमरसोद्भवः धूपं दीपंगृहाणदेवेशिजैलोक्यतिमिरापहं वह्निनाथोजितंमातर्गृहद्गौरीरिनमो
 रस्तते दर्पे नैवेद्यंगृह्यतांदेविनानारसमनोहरं भक्ष्यभोज्यादिकंस्वादुशीयतांपरमेश्वरि नैवेद्यं कर्पूरैलालवगा

दिनागवर्द्धादलेपुंते पूर्वाफलपुतंदेवितान्बुलंप्रतिगृह्यतां तांबुलं हिरण्यगर्भगर्भस्थं हंसवाजावभाषतां
 पुरपफलदमतःशांतिप्रयच्छमे दक्षिणाद्रव्यं क्षेमसंपत्करेदेविसर्वसौभाग्यदायिनि सर्वकार्यप्रदेविगृह्याणा
 र्ध्वनमोस्तुते इत्यर्धं धारयिष्यामिभद्रेत्वावद्गत्वात्वत्परायणा आमुर्देहियशोदेहिसौभाग्यदेहिमेषिवे इ
 तितेरकवधनं गगनांतरसर्वापक्षोरादिषमथनोद्भव आभासितादिगामोगरमानुजनमोरस्तुते चंद्रायाध्वदान
 निति पक्षांशफलसंपुक्तंयथापञ्चसदक्षिणं वायनंतप्रयच्छामिदहर्द्रौरिनमोस्तुते इतिवायनम् आहूतासिमयादि
 विपूजितासिपयाविधि ममसौभाग्यदानाययथेच्छातन्नगन्धतां इतिविसर्जनपूजाविधिः अथकथा भविष्योत्तरे
 विजयोवाच अयान्यद्वहर्तगौरीव्रतंवक्ष्यामिकन्यके मासिमाद्रपदेकपणतृतीयायांचतद्व्रतं आनयेद्वहर्तगौरीया
 लामूलफलैः सह निक्षिप्यदेवतावेद्यांतदधः सिकतांशुभां न्यसेच्चद्रेदपृष्ट्वास्नात्वावीतांवराहता सखीभिः
 सहितासन्यगलंकृत्यप्रपूजयेत् गौरीमावाह्याविधिवत्सिकतामंडले शुभे गंधपुष्पाक्षतैर्दिव्यैर्धूपैर्दीपैरनेकशः
 सर्वोपचारैर्वहर्तपंचयामिरंधयेत् एवंपूजयथाशक्त्यावैवप्रदक्षिणां डोरकंवधयेत्पश्चात्तत्तुपंचकनिर्भित
 चक्षानिडोरकमत्तयावद्भक्तारूपरायणा आयुर्देहियशोदेहिसर्वसौभाग्यदायिनि सर्वकामप्रदेविगृह्याणा
 र्ध्वनमोस्तुते गगनांगनसर्वापक्षोरादिषमथनोद्भव आभासितादिगामोगरमानुजनमोरस्तुते डोरकंप्रथमंवद्ध्या
 चंद्रायाध्वप्रदापयेत् कथामेतांचशृणुयाद्गौर्ध्वप्रतन्मनाःसदा ततेगोधूमचूर्णेनपंचाभिःकुड्यैःशृतं पक्षान्नमर्ध
 विप्रायदत्वाभुंजितवत्स्वयं एवंवैपंचवर्पाणिक्त्वाव्रतमनुत्तमं सर्वान्कामानवाप्नोतिनाञ्चकार्याविचारणा कन्योवाच
 केनवादीपुराचार्णव्रतंपुत्तव्योदितं इंसितंकोजलेभेवाव्रतरस्यास्यप्रभावतः विजयोवाच शृणुष्वमप्य
 यःसर्वेनेमिपारण्यवासिनः पुराकृतयुगरयादौसर्वभूताहितोपिणा शंभुनाकषितंगौर्ध्वतद्भक्तंकथयाम्यहं कदाचि

दुपविष्टतपर्वतीपर्यष्टच्छत शंभोत्वाप्रष्टुमिच्छामि करुणाकरशंकर सर्ववाधोपशमनं सर्वकामफलप्रदं ब्रता
 नंसर्वदानानामुत्तमं ब्रूहि तत्त्वतः आपुरारोग्यदंदेवपुत्रपौत्रप्रदायकं तद्ब्रूहि देवेश यथाहंतवबलभा ईश्वर उवाच
 शृणु देवि परं गुह्यं ब्रतं परमदुर्लभं पुराभूद्वा परस्य पांढोः प्रियवरंगना वर्षषोडशसंपूर्णसंपन्ननवयौवना अ
 नपत्यातु सा कुंती भर्तारमिदमब्रवीत् केन कर्मविपाकेन पुत्रवर्हीनास्मि दुःखिता अनपत्ये प्रतीकारमिदानीं ब्रूहि त
 त्वतः पांडुरुवाच ऋषिशापोरितमेभद्रे यतः सो न भविष्यति भर्तुरतद्वचनं श्रुत्वा पितृगेहे भगनास्त्वयं पितृगेहे वर्तमा
 ना कुंती व्यासं ददर्श ह नमस्कृत्य च तं आहं कुंती मुकलितं जालिः कुंतुवाच तात मे कथया शुत्वं पुत्रस्य तानदायक
 सर्वसंपत्पदं दंष्ट्रां ब्रतमेकमहामुने व्यास उवाच शृणु च ब्रूहि तं गौर्धरां ब्रतं संतानदायकं भाद्रकृष्णतृतीयायां नि
 शिचंद्रोदये शुभे ज्ञानं कृत्वा तु विधिवन्मौनं धृत्वा ब्रतं चरेत् सर्वसंपत्करं ब्राह्मणं धनपुत्रात्तसौ रूपकृत् गोमूहिरप्य
 दानानां सर्वेषामधिकं श्रुतं पंचवर्षं विधातुं व्यं तत उवाच पन्नं चरेत् उवाच न विधानेन संपूर्णं फलमश्नुते अंतैतुकार
 येद्भद्रे सौवर्ण्यं दहती फलं षड्वत्तरचतुर्भिश्च शुभैर्वा जैर्युतं तत् देव्याः पुरस्तात् संस्थाप्य पूर्ववत्सति पूजयेत् आचा
 र्यं पूजयेद्भक्त्या विद्यानपंचवर्षं यवच सुवासिन्यः पंचपूज्या वस्त्रालंकारभूषणैः कंचुकैश्च ताटकैः कंठसूत्रैर्हरिद्रया
 वंशपात्राणि पुग्मानि सूत्रैः सेवेष्टानि चालिंदूरजिरकैश्च सौभाग्यद्रव्यसंपुतं गोधूमपिष्टजातं च दहती फलपंचकं वा
 यनानि च पंचैव ताभ्यो दत्वा तु भोजयेत् अर्घ्यं दत्त्वा वा यनानि स्वयं भुंजीत वा गमता तत्फलं धारयेत् कंठे सर्वकामसह
 द्रये ततः श्रुतः समुत्थाप्य सालंकारां स खीजनैः गोतवाद्ययुतानां च गौरैः तां तु विसर्जयेत् आहूतास्मि यदेवि पू
 जितास्मि यशुभे मम सौभाग्यदानाय यथेष्टं गम्यतां वया एतद्ब्रतं प्रभावेण काचिद्वाह्यकन्यका पतिं संपूज
 यामास निर्भर्त्स्य पमकैः करान् तरमाश्चरत्वं ब्रूते तदा यमायुः प्रदं पुत्रसहस्रं देवा पुत्रैश्च पोत्रैश्च पुत्रा च पत्न्या गौरैः

प्रसादाद्भवतीवपुत्रा

यद्गदंशुण्यान्नित्यंश्रावपेक्षासमाहितः समुक्ताविपुलान्भोगान्तेषिवपदंजनेत् ॥ १॥

इतिभविष्योत्तरेखद्वौरीव्रतम्

नारदोपि इपकृष्णतृतीयापाठहद्वौरीव्रतंचरेत् पंचवर्षविधानेनपूर्वोक्तमिवनारदः ॥ आचार्यपूजयेदंतोविप्रा
नपंचयनादिभिः सुवासिनीःपंचपूज्यावखालंकारचंदनैः कुचकैश्चवाटकैःकंठसूत्रैर्हरिद्रया वंशपात्राणिपंच
वसूत्रैःसेविष्यतानिच सिंदूरंजीरकैंचैवसौभाग्यद्रव्यसंयुतं गोधूमपिष्टजातचनवापूपफलादिकं वायनानिच
पंचवतान्भयोदयाच्चभोजयेत् आर्घ्यदत्त्वावायनानिपश्चाद्भुंजितवान्यथा तत्फलंधारयेत्कंठेसर्वकामसमृद्धयेततःप्रा
तःसमुत्थायसालंकारासस्त्रांजनैः गीतवाचयुतानयांगौरीतांतुविसर्जयेत् आहूतासिमयोदेविपूजितासिपथाविधि
ममसौभाग्यदानाययथेष्टगन्धतातंबवा एवंकृत्वाव्रतंनारीद्विजदेवीप्रसादतः भुक्त्वाभोगान्तरुदेहातिगौरीलोकमवाप्नु
यादिति अथहस्तक्षेपतैसूर्ये रविवारप्रातहस्तगौरीव्रतं सूतद्ववाच कृत्यांचतदपेतायाहंरितनापुरमुत्तमं याचि
तायानंरद्वैश्चतनयेः पंचभिः सह तस्याः कुशलमन्विच्छन्नाजगामाथमाधवः अभिनंदयसुखासीनंदेवदेवंज
नार्दनं उवाचकुंतोसानंदाह्याप्रगल्भमिदंवचः कुंत्युवाच धन्याऽस्मिंकृतकृत्याऽस्मिंसनायाऽस्मिंपरंतप साहंसंभा
वितह्यस्मिन्त्वयासर्वजगत्पते यदिमेसुप्रसन्नोऽसितदाचक्ष्वव्रतंविभो यंविधायसुखंराज्यंभ्रातृयाननयैः सह श्रीक
ष्णद्ववाच शृणुकुंतिप्रवक्ष्यामिब्रतानामुत्तमं व्रतं यत्कृत्वासुखसंतानंधनधान्यसमन्विता विपूतदुष्कृतापुण्यास
पुत्राराज्यमाप्स्यसि हस्तगौरीव्रतंभद्रेकुरुष्वशुचिमानसा यत्कृत्वासर्वतः संपल्लभतेवांछितंफलम् कुंत्युवाच
यत्त्वयोक्तव्रतंनाथविधानंतस्यकीर्तय केनपूर्वकृतदेवतन्मेद्वाहिजनार्दन श्रीकृष्णउवाच कैलासाशिखरेदेवीहस्त
क्षेपदिवाकरे दिवाप्रसुतानगौरीतुहरसाक्षिपिमागता सासप्तादेवदेवेशंरचन्नेशंभुंदर्शेह आर्घ्यदेहंदृष्ट्वादर्शमर्धचंद्र

कलाधरं किमिदं तन्ममाचक्ष्वतप्यते मानसं मम ईश्वर उवाच देवि पूर्ववत्सुखाऽस्मि हस्तः श्रद्धागतरवा नस्व सन्ध्यादिवात
 जतरुपेदं विहितं फलं शृणु देवि त्वया येन संहितो हे विलोकिताः त्वया रब्धं व्रतं देवि मदारधनकाम्यया अपूर्णेऽस्मि न प्र
 सन्नोऽस्मि तत्त्वया च समञ्जसं व्रतं शृणु व्रतं पातेन दृष्टोऽहं तादृशं त्वया तत्कुरुष्व धनं देवि हरत गौरि व्रतं शुभं पार्कयुवा
 च आदिशयतां व्रतं नाश्रयिधानं च महेश्वर आरंभोऽस्य कदाकार्यः केविधिः कस्य पूजनं ईश्वर उवाच भद्रपरायाप
 न कुर्यात्सर्वालंकारभाषितं अन्वहं काचनः पुष्पः फलमूकसमन्वितैः नैवेद्यैः पयसाद्यैश्च शृणु मातृप्रयहं क
 थं दिने चतुर्दशे प्रातरे स्थापयेत्प्रतिमां शुभां पक्षाक्षि-सुरसैः शुभैः सार्धं सार्धं नयदाश सार्धं नयदाश दिने नैवे
 द्यमुपकल्पयेत् फलमूलानि चान्यानि तावति समुपाहरेत् पुन्यं च समुपैरुपपन्नं पुन्यं सुगन्धिभिः चन्दनैर्धूपदी
 पैश्च तालैश्च फलादिभिः धूपयच्च हृदये गौरि हरहरवसुधैः दक्षिणं च तत्तद्वान्तवादेर्वी विसर्जयेत् सार्धं नयो
 दशतयादीपिकाश्रोलिकान्विताः सुवासिन्यास्त्रिपु दन्तावतः स्वयमाहरेत् व्रतसमाददेह विद्यावद्भवन
 योदधं स्वर्णमजनागौर्यादिप्रतिवर्धविसर्जयेत् पूर्वाकाविधिना पुन्यवासराणि नयदाश चतुर्दशेऽथ दिवसे स
 जति प्रातरुत्थिता कृत्वा प्रवासति पुनर्गजगौरि प्रकल्पयेत् पक्षाक्षि त्रिपुनयदाश विनिःसिपेत् स्त्रीपयश्च
 कंचुर्केदं द्वाद्वाजिपेत्वा विसर्जयेत् एवमिव व्रतं कृत्वा सर्वान्कमानवाप्नुयात् अशकौ तु न दत्तकान् प्रतिमानात्तिका
 मयी पात्राणि वैष्णवान्येव पीतुं पुष्पाणि च हि श्रीकृष्ण उवाच तत्तद्वै क्वेव गौरी प्रासासायां छितं फलं त्वमप्येतद्भूतं
 कुतः कुरु श्रद्धासमन्विता अथ मम यद्वा त्र कुतः स विधानमथाकरोत् गाधाराचापितच्छ्रुत्वा व्रतं च क्रमया विधिं तुष्टा
 सा भक्तिभावेन हस्तगौरि वचोऽब्रवीत् गौर्युवाच कुतः ते परितुष्टास्मि वरं वरय सुव्रते कंतु यवाच देहि मे सर्वसंपत्तिं सर्व
 सौख्यं च सौहार्दं प्रयच्छ मम पुत्राणां महद्भज्यमानामयं व्रतमेतत्तु या कुटुम्बाले कमवाप्स्यति नदारिद्र्यं न वैषम्यं न

योकोनापिदुःकतं कच्छनापस्ततदेविकदाचिरसंभविष्यति तथेत्युक्तातोगीरीतन्वांतरधीयत एतद्वतंसकलदुःख
विनाशोहेतुसोभानयराज्यफलभाजनमाचरति यायोपितभुखमनंतमिहाऽपिराज्यगोरीपतिव्रतस्तत्तलभवे

इतिभविष्योत्तरेहस्तगोरीव्रतम् ॥

आश्विनकृष्णचतुर्थ्यामासचतुर्थी गणेशव्रतमहालयश्राद्धं स्कन्दि सेतुखदे वतुर्थ्यातिथीमरयायरतकर्पात्मह
लय पितरः कल्पसाहस्यचत्वारिंशत्प्रहर्षिताः बहुपुत्रान्प्रदास्यन्तिश्राद्धकर्मणिप्रतिताः आश्विनकृष्णपंचम्यामहा
लयश्राद्धपंचम्यातिथीमरयायः कशोतिमहालयं पचाशत्कल्पसाहस्यत्तुर्थ्यातिपितरस्तदा स्ततिचाप्याविच्छिन्नत
स्मैदार्यतितापिताः पर्वतानुप्रसन्नारयानमहद्वैश्वर्यदायिनी एतामाधिकपुद्वीपराणि तत्रैवकारयेद्वैपितरु
पांमहिद्विपा कन्याश्चैवरावैसंपूजनीयापयाविधि भोजगतिथिमासाययावच्चद्रकर्मणम् तत्रापिमहर्तप
जाकर्तव्यापितदैवते ऋक्षेपुंड्रप्रदानतुल्येषुपुत्राविवर्जयेत् भोजगतिथिः पचमी तेजात्रापिपंचम्यादयः प्रश
स्ताइति पितृदेवतमन्मरणोत्तक्षेत्र मयाच अत्रापिंडप्रदाननिषेधविषयं मया विषयेवदयत आश्विनकृष्णप
द्यामहालयश्राद्धं स्कंदपुराणसेतुखदे पद्यातिथीतयामर्यः श्राद्धकुर्यान्महालये षष्टिवर्षसहस्राणिपितरायाति
तसता पुत्रानपिप्रदास्यन्तिश्रियंचविपुलांतथा आर्यामवराहिणीतयतेपातभूमिवायकायाः कपिल
पुष्यव्रतं तदुक्तं वाराह नभस्वरूपपुक्षितरुहिणीपातमसतः युकाषष्टिपुराणजः कपिलासाप्रकाशितता
नभस्याभाद्रमासोऽवदशीतः व्रतपद्मासनियमैर्भस्करंतवपूजयेत् कपिलातुहिजाप्रयायदत्तवाकतफलभूत
पुराणसमुच्चये हस्ताकेयोगेनातिशस्तका भाद्रमासिसितेपुश्रभानोच्चैवकरेरेष्यते पातकेनचराहिण्यासाप
र्षाकपिलारुमृता तदुक्तं निष्प्रास्यते हमाद्रौ स्कन्दि संयोगेनचतुर्णाहिनिर्दिष्टापुरमधिलति तत्रैव

अत्रविशेषेहमाद्रौ रकादि देवदासतये शिरं कुर्मलमनःशिलां पुत्रकपत्रकं यद्यपि सुधागन्धेन पुष्पैश्च क्षीरेणा
 लोडयकत्वेन त्रानं कुर्यात्समं च कः तत्र मुत्राः आपत्स्वमसिदेव शज्योतिषां प्रातिरवत्सु प्राप्तामममसिदेव वाङ्म
 नः कायकर्मजाः पंचगव्यकृतस्तान् पंचभोगैस्तुमाजयेत् पंचभोगैः पुत्रपुच्छदेवः तथा तत्वेनाना
 विधैर्भुक्तसौवर्णकारयेद्भुवि शक्तिस्तपलादुभ्यतदुभ्यैकपतोपिवा सौवर्णमरुणकुण्डर्वात्तौकावैवतधारय अत्र
 विमोऽपि यः किरुचरसोऽपि कुण्डर्वादिभुवि विप्रभासखड्गः स्यापयद्गणकुम्भेन द्वादकपूरितं रक्तवत्सु
 गच्छद्गन्तव्यपात्रेण संयुतं तथारौद्रमपलस्यैव एकचक्रः सुचिह्नितः स्यात्सौवर्णपलसंयुक्तानां तिसृष्वेककारयेत्
 ततः सूर्यैकपिलं पुनयेदुपचारकैः दिव्यमूर्तिलैकचक्रद्वारदशाहमादिवाकरः कपिलासाहितो देवोसमसा किं
 प्रपच्छर्तुः यस्माद्वं कपिले पुण्या सर्वलोकस्य प्रावर्तोः अद्विज्ञासहस्रं पुणममसिप्रदा भवेति अथ कथं हिमा
 द्रौ रकादिः विक्रीतवचार्चाः रूपसंपदमारोधं संतर्तुं चापि पुष्कलाः प्रोद्धंति त्रयेन तिस्रस्तद्वदस्वमेव अत्र
 स्वयजवाचः साधुसाधुमहाप्राज्ञपरष्टो हंस्वयजवाचः तत्सर्वकथयिष्यामि तव श्रेयो भविष्यति साधुसाधुं व
 क्ष्यामि स्वर्गमोक्षप्रदं तूणः मन्त्रगुप्तपुरारण्यत्रयसोऽर्धद्विदेवतैः असुराणां व्रतसर्वप्राशंसानां तथैव च शंकर
 एपुराचैव षण्मुखाग्रानि वेदितं पुण्यमुखेन मन्त्रात्प्राप्तं महापातकनाशनां स्रष्टुं रुक्वाग्रहाह गोशः सुरापां गुरुतत्प
 नः आगारदाहीगरदः सर्वपापरतोपि वाः मुख्यते सर्वपापेभ्यः स्वर्गलोकचगच्छति तच्च पुण्यं पवित्रं च त
 णां दुष्कृतनाशनं अडपकाराय लोकानां तथा तव नृपोत्तम साधुभूपमहापुण्यं प्रथमाहात्म्यमुत्तमं शौचप्राप्त्यसिते
 पक्षे पथि भोजितं संयुताः अथ तपोत्तमो हि ह्युषा साध्वी कपिला मत्ताः द्वितीया तु महापुण्यादुर्लभा ब्रह्मिजां कश्चि
 द्वितीया कपिला पथि तपः प्रथमं संवत्सरस्य तिसि पुनरनेन संयुताः त्रैवैव शस्त्रधर्मध्वंसिते पक्षे शुभोदये वैशा

खेऽपि चरजिद्रद्वारवत्पापुरास्यता । तस्यैव बहवदंतपत्किंचित्पतिपादितं । तस्य सर्वस्य पुण्यस्य सखावकुलं
 शक्यते । यस्मिन्काले भवेदंतैर्गुणैः । पुष्पिषु तावदा । पंचम्यामेकमेकं कुर्यात्तत्र विचक्षणः । पृथ्यां प्रातः । स
 मृत्पायकत्वादितथावनं । जलपूर्णं जलिकत्वाद्भ्रमं भुज्जुदारायेति । निराहो यदेव शब्दकत्वेन रायणाः । पुनर्यु
 द्याम्यहं भक्त्या शरणं भवमास्कर । ॥ १५ ॥ अर्घ्यं दत्त्वेति संकल्पं कृत्वा यत्नाच्छुचिः । स्थितः । स्नानं कृत्वा प्रमु
 र्नेन नयातीर्थोदकेन दे । तद्गोदीर्घिकायां गृह्णानि प्रतात्सवान् । देवदास्तथाशीर्षकुं भैलामनः शिलां । पद्मकं
 पद्मकं यष्टिमधुगुच्छेन पेषयेत् । क्षीरेणालोऽथ यज्ञकैः कुर्यात्स्नानं समंत्रकः । आपः स्वामसि देवेश ज्योतिषां पतिरेव च
 पापनाशाय मे देव मनोवाकाय कर्मजः । पंचगव्यकृतस्नानः । पंचभूगैरनुसृजयेत् । पंचभंगैः पंचपल्लवैः । आनयेन्मसि
 कां शुद्धां स्नानार्थं चैव यत्नतः । नृत्तिके ब्रह्मदत्तासि कश्यपेनाभिमुञ्चिता । प्रविंक्तरुमानित्यं सर्वपापात्समुद्धर । भैत्रेणाने
 न वरुणपूजयेद्भक्तिमात्रः । पाशाग्रहस्तव रणामर्षवर्गाभ्यस्तभ्यो । अथाहं प्रार्थयामि त्वं पूतं कुरु सुरेश्वर । आदिभ्यो
 भारकरो भानुरविः सूर्यो दिवाकरः । ॥ १६ ॥ प्रभाकरो सिद्धवर्गदेवः सर्वेश्वरो हृदिः । गोमयेनोपलिप्तायाः । भूम्यां विंक्तेषु
 नतु । मंडलं सर्वतोऽभद्रमालिखेद्ब्रह्मिन्मातरः । तत्र मध्ये लिखेत्पद्मं मधुपत्रं सर्वाङ्गिकं । पूर्वपञ्चेन्यसेत्सूर्यमाग्नेयान्मा
 र्करं न्यसेत् । सुवर्णरेतसं याम्येनैर्ऋत्ये विन्यसेद्देवि । आदिभ्यं वारुणे पञ्चगव्यं च विवाकरं । सौम्ये प्रभाकरं
 न सूर्यं मीशान पत्रके । तीक्ष्णरश्मिधरं चैव ब्रह्माणं चैव विन्यसेत् । आहारं कृष्णं देवं मध्ये वैश्वारुणं न्यसेत् । सहस्रर
 श्मिं सूर्यं च रथलसंक्षमगुणान्वितं । सर्वांगसर्वं पूज्यं मध्ये न्यसेत् । सप्ताश्वरथमारुढं पद्महस्तं दिवाकरं । अ
 क्षसूत्रधनुष्पाणिकुण्डलैर्मुकटेन च । रत्नैर्नाभिधैर्मकुसुमैश्च कर्णौ च । शक्तिं तस्तु पलादध्वं तदध्वं कर्पतां पृथा । स
 वर्णमरुणकत्वा नौकां चैव तथापरां । सप्ताश्वैर्भूपितं कृत्वा रथं तस्मात्प्रतस्थितं । अरुणं चिततां पुत्रं गृहीतां श्वमनूरकं

एवंरूपं शक्यं त्वप्यस्योपरिविन्ध्यसे तत्त्वोपरिन्ध्यसे देवरकवस्त्रविभूषितं रक्तचंदनमालयादिभूषितं चातिशोभि-
तं अग्रतः सारथिश्च त्वपूजयेदरुणशुचिः रक्तपुष्पैः सुगंधैश्च तथा नैयरपि शकितः विनतातनयो देव कर्मसाक्षी
तमो नृदः सप्ताथ सप्तरज्जुश्च अरुणो भेषसीदतु भञ्जणेन संपूज्य साराथिनदनतरं देवस्य चास्नकलप्य प्रभू-
तादिकपचक प्रभूतविमलसारमाश्रयपरमशुभ दीप्तादिशक्तिभिश्च वतते भानुप्रपूजयेत् दीप्तासूक्ष्मा तथा
द्राविभूतिर्विमलानना अभोघावैद्युताचातेन वर्मसर्वतो मुखो अप्रवित्र पवित्रो वा सर्ववस्थानतोऽपि वा य स्म
रेत्पुंडरीकाक्षसवाद्याभ्यंतर शुचिः शिखायां भार्करं न्यस्य ललटे सूर्यमेव च चक्षुर्भेद्येन्यसेद्भानुमुखे तत्र रथिन्यसेत्
कठेन्यसेद्भानुमतपद्मगर्भाहिहस्तयोः तिमिरक्षयकृद्देवस्तनयो रेव विन्ध्यसेत् उग्ररूपगुह्यदेशे तजोरूपतु नवयो पा
दयोः सर्वरूपतु सूक्ष्मस्थूलगुणान्वित एव यथो कविन्यस्य पात्रगृह्यततोऽर्चयेत् करवीरार्ककुसुमैरक्तचंदनपककैः
पुष्पैः सुगंधैर्धूपैश्च कुंकुमैरुपशोभितं मातैर्दभानुमादित्यं भार्करं तपनं रविं हस्तदिवाकरं चैव भार्करं हरिमेव च सू-
र्यचंद्रादशास्मानपूजयेच्च प्रयत्नतः ज्ञानुभ्यामवर्णनं त्वामूर्ध्यापाद्वर्धनं वेदयेत् वेदगर्भेन मरुतुभ्यं देवगर्भेन मोरुतुते
अव्यक्तमूर्तेषु तेषु मर्ध्वं गृह्णन् मोरुतुते ब्रह्ममूर्तिं धरस्त्वच चतुर्वक्त्रसनातन सृष्टिरिथ तौ सृष्टिघातय गृह्णाद्वर्धनो
रुतुते विष्णुरुपधरे देवः पीतवस्त्रश्चतुर्भुजः प्रभवः सर्वदेवानां मर्ध्वं गृह्णन् मोरुतुते कालात्मा सर्वभूतात्मा
वेदात्मा सर्वतोमुखः जन्ममृत्युजराशोकसंसारभयनाशनः— दारिद्र्यव्यसनदंशो श्रीमान् देवो दिवाकरः सुवर्ण-
रुफटिको भानुं स्वर्णैरेता दिवाकरः हरिश्चेशुमालोचश्च मर्ध्वं गृह्णन् मोरुतुते चतुर्भिर्मूर्तिभिः संस्थाश्रया
भिः परिणीयते सामध्य निस्तपो यज्ञश्च मर्ध्वं गृह्णन् मोरुतुते अथ गंधं च पुष्पं च तथा धूपं प्रदीपकं नैवेद्यं च
यथाशक्त्या प्राध्वयेत्सूर्यदेवतां अग्निर्भलिना मरुतुभ्यं नमस्ते जातवेदसे इषे चैव नमस्ते चैव नमो रुरुतुते

शब्देदीनमस्तुभ्यजान्छन्नमोनमः आत्मरूपिप्रमस्तुभ्यविश्वमूर्तेनमोस्तुते एवंब्रह्मात्वंचवैविष्णु

स्त्वधात्तात्वंहताशनः मुक्तिकाममभीप्सामिप्रार्थयामिसुरेश्वर इतिमन्त्रंसमुच्चार्यनमस्कुर्वीतभारकर

संवच्चैःसतिपाणिभ्यांतेयेनविसृजेन्मुखं हंसःशुचिपदित्यूचासुर्यैर्वावलोकते उदुर्यचिन्मित्रेयेतत्सूक्तं

र्याप्रतोजयेत् प्रशस्तेचैवकोणचक्रलकैवकारयेत् प्रथमेस्तेशैवकोणैश्चैवकैरुत्तरेपाठः अस्तप्रारंभसंयु

त्प्रशान्त्याभितितदर्थः फलैःपुष्पैरक्षतैश्चभक्ष्यैर्नानाविधैरपि श्रद्धयांतत्रचदेवस्यशुभदेशेप्रकटयेत् पङ्खा

न्यपङ्कसंवेद्वरीष्यचैवमहाप्रभुं पुरुषंखड्गहस्तंचकारयेच्चैवबुद्धिमान् वस्त्रयुगेनसंछन्नलवणोपरिवर्त्तयेत्

अन्तेनैवतुन्त्रैणस्नानमभ्यर्चनंततः नमस्तेकोषरूपायखड्गहस्तजिघांसवे जिघांसुकामंत्वाहंष्टुदुष्टदुः सं

वंदेवताः त्वयातयात्तमेरुष्टंछंद्रभास्करसुप्रभ अतस्त्वापूजयिष्यामिश्रार्घ्यंशृणुनमोस्तुते क्षपयित्वातु

तांरात्रिर्गातवादित्रनिःस्वनेः ततस्त्वभ्युदितेसूर्येहोमंकर्यास्त्वशक्तिः पूजयेत्तत्रशतयात्रविश्रांस्यविधिव

दगुरुं होमोक्तस्यसमिद्धिश्रयूतमिधौस्वितलैस्तथा समिद्धेचरुक्तंवैवयूतंचजुहुयाद्द्विजः आकण्ठेनेतिमन्त्रेणशतम

ष्टोत्तरक्रमात् होमोव्याहतिभिर्वायस्विष्टकृतदनंतरं कपिलापूजयेद्देवींसवरसांपापनाशिनीं वस्त्रयुग्मांसपं

दांत्वस्पर्शश्रुगाविभूषितां सौवर्णांस्वारींष्यसुरींकरप्पदोहनकान्वितां मंत्रेणानेनतांदद्याद्वाद्वाद्वायव्यशक्तिः मं

त्रेणेति ततीयांतस्यपूजयेदित्यनेनान्वयः कपिलेसर्वदेवानांपूजनीयासिराहिणीं सर्वतीर्थमर्षायस्मादतःशां

तिप्रयच्छमे यालक्ष्मीः सर्वदेवानांपावेदेवैष्ववस्थिता येनुरूपेणसादेवीममशांतिंप्रयच्छतु देहस्थाया

चक्रद्राणांशंकरस्यचयात्रिया येनुरूपेणसादेवीममपापंक्षययोहतु विष्णोर्वक्षसियालक्ष्मीः स्वाहाचैवविभावसौ

चंद्राकीर्णलशक्तिर्याधेनुरुपास्तुसांश्रिये चतुर्मुखस्ययालक्ष्मीर्यालक्ष्मीर्धनदरुपच लक्ष्मीर्याल्लोकपालानांसां

धेनुर्वरदारुतुमे स्वधात्वं पितृमुखाणां स्वाहा यज्ञभुजामपि वंषं टनामो व्यते लोके साधेनुस्तु टिदास्तु मे
 गावोममाप्रतः संतु गावो भे संतु पृथुतः गावो मे हृदये संतु गवामधेयवसाम्यहं इति गोपूजा मंत्रः गावः स्तु
 ध्वानं मरुतययो वै कुर्यात्प्रदक्षिणां प्रदक्षिणां कृता तेन ससस्त्रोपावसुंधरा नमस्ते कापिले देवि सर्वपापप्रणाशि
 नि संसारार्थव्यमंशमंगोमातस्तु महसि गोदानमंत्रः हिरण्यगर्भगर्भरथहेमवोजं विभावसोः अमंतपु
 ष्यफलदमतः शांतिप्रयच्छ मे रक्तवस्त्रयुग्मं यस्मादादित्यस्य तु वस्त्रमं प्रदानादित्यमे देवा भारुकरो वरदोस्तु
 मे सुवर्णैवस्त्रयुग्मं यपरिधानं च कारयेत् एभिः प्रकारैः संयुक्तं दद्याद्धि नृद्विजातये भानोः प्रदक्षिणां द
 द्यान्मंत्रेणानेन यत्नतः भारुकरो विधितो जाते द्रव्यस्यो भारुकरः स्वयं भारुकरः स्वः प्रदाता च तेन वै भारुकरो म
 त इति दानमंत्रः भारुकरः प्रतिपृच्छाति भारुकरो वै ददाति च भारुकरस्तारको भून्मया भारुकराय नमो नम
 इति प्रतिग्रहमंत्रः ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चात्पायसेन गुडेन च शक्त्या च दक्षिणां दद्यात्तेभ्यश्चैव विशेषतः श्रं
 त्पवितोऽपि यः कश्चिस्सोऽपि कुर्यादिदं विधिं श्राव्य शक्त्यनुसरिण सोऽपि तत्फलमाप्नुयात् आचार्यस्य ततो भ
 तपासर्वपाणौ विनिःक्षेपत् गोभूहिरण्यवसांसि प्राहयेच्छवणं तिलाः एतत्सर्वं प्रदत्वा च कपिलां प्रार्थयेत्ततः कपिले
 पुण्यकर्मासि निष्पापे पुण्यकर्माणि मांसमुद्धरानं च ददतो ह्यभयं कुरु दिवि वादिजशब्दैश्च सेव्यसेकपिले सदा तथा
 विद्याधराः सिद्धाभूतानां गणप्रहः कपिलारोमसंख्यातास्तत्पदेवा प्रातिष्ठिताः पुण्यदृष्टिप्रमुचंति नित्यमाकाशमा
 रिषताः ब्रह्मणोत्पादिता देवाः श्रमिकुंडारसमुद्भवा नमस्ते कापिले पुण्ये सर्वदेवनमस्कृते जयति तं महासर्वे
 सर्वतीर्थार्थदिग्भले दातारं स्वजनेपेतं ब्रह्मलोके नयस्व मां ततः प्रदक्षिणं कृत्वा नत्वा ब्राह्मणपुंगवान् श्लाघीर्वादा
 न्वेदुस्तु पुत्रपौत्रधनप्राप्तान् श्राव्यं यं रूपसौभाग्यं सर्वदुःखविवर्जितः श्रुतिगोलो कमंसाद्यं चिरं पुः सुखमाप्नुमवेत्

यदा स्वर्गात्प्रपतितिराजाभवति धार्मिकः सप्तर्षीपर्वतीभुकेभुक्काराज्यमकटकम् अर्होदातमहर्पुण्यसर्वदुःखविना
 शानं श्रुतः परंप्रवदयामिदानस्य फलमुत्तमम् यथावदमप्यप्राजसहृत्वाक्षयमवेत तथासर्वव्रतश्रेष्ठमिदम्
 न्यूनमहाफलम् उद्धरिष्यतिदातारं नमश्चयमव्ययम् एवंभूतगणाः सर्वदेवसेवाः प्रहर्षिताः
 प्राप्तामोदाः प्रव्रजतिपुण्यैस्मिन् दिवसागमे प्राजमताय नमः प्रयश्चात्रियपयकुटुंबिने एवयः कपिलादय
 द्विषिदृष्टनकर्मणा सयातिपरमं स्थानं यावन्न प्रयवतपुनः तत्रैवस्कंदे प्रभासखंडे विशेषः इ
 पलितेशुभेदेशे कुशाक्षतविभूपति रथापयेदन्नकुंभं च दनादकपूरितं पंचरत्नसंनयुक्तं दुर्वापुष्पाक्षतान्वितं
 रक्तवस्त्रयुगाच्छन्नं तस्य पात्रेण संयुतं रथोरौप्यमप्यश्वैव चतुष्कः सुविचित्रितः सौवर्णपलसंयुक्तं मूर्तिसूर्यस्य का
 रयेत् कुंभस्योपरि संस्थाप्य गधैः पुष्पैः समर्चयेत् आदित्यपूजयेद्देवनामभिः स्वैः प्रचोदितैः आदित्यसांस्क
 ररवे भानोसूर्यादिवाकर प्रभाकरनमस्तुभ्यं संसारान्मार्गं समुद्धर भुक्तिमुक्तिप्रदोयस्मान्तरमाच्छंतिं प्रयच्छमे
 प्रार्थनामंत्रः नमो नमस्तेवरदक्रकक्षामयजुषांपते नमो रतुविश्वरूपाय विश्वपात्रनमो नमः एवं संपूज्य वि
 धिवद्देवदेवादिवाकरं पूजयेत्कपिलावेन वस्त्रमालयानुलेपनैः तत्र दानमंत्रः विश्वमूर्तिर्जागच्छुर्ध्वादं शारमा
 दिवाकरः कपिलासहितो देवो मम मुक्तिं प्रपच्छतु यस्मात्किं कपिले पुण्यासर्वलोकस्वपावनी प्रदत्ता स ह सु
 र्येण मम मुक्तिं प्रदाभव इति हेमाद्रौ स्कंदे कपिलापथीव्रतं श्रयारथाः प्रयोगः कपिलापथीव्रतदिनारं पूर्वयुः
 पंचमयामेकभक्तं कृत्वा पद्यां प्रातर्देवपावनं कृत्वा जलपूष्पाभजलिं कृत्वा निराहारोद्यदेवेश त्वद्भक्तस्त्वत्प
 रायणः पूजयिष्यामि त्वाभक्त्या शरणं भवमास्कर इत्यथ्येदं त्वाप्राणम्यं नयादीनं वा तत्र देवदंष्ट्र उशीरं कुं
 कुमं मनः शिला पद्मपत्रं यष्टीमधुकं युगपद्द्वयाणां पेपुणं कृत्वा क्षीरेणालिडयतेन कलकेन स्नानं कृत्वा त

तवःमंत्रः आपस्त्वमसिदेवेशऽयोनिपापतिरेव च पापनाशयमेदेवमन्त्रोवाकायकर्मजं ततःपंचगव्यस्नानम्
 ततःपंचपल्लवैर्मार्ज्जनं कृत्वा विशुद्धांशुतिकां गृहीत्वा स्नायात् तत्रमंत्रः श्रुतिकेवलं पूताक्षिकश्रपेनाभिसंजि
 ता पवित्रं कुरुमानित्यं सर्वपापात्समुद्गरं ततोवरुणपूजा मंत्रः पाशाग्रहस्त्वंवरुण सर्ववार्गीश्वरप्रभा
 हं शार्धयामित्वा पूतं कुरुमुरेश्वर ततः स्नात्वा भास्करं प्रणमेत् आदित्यो भास्करो भानूरविः सूर्यो दिवाकरः प्रभा
 करो मितो वीरो देवः सर्वेश्वरो हरिः ततो गृहमागत्य तिष्ठ्यादिसंकीर्त्य मम शेषपापक्षयपूर्वकरूपं संपदारो भयविपुल
 संततिं स्वर्गलोकप्राप्तिं हारा सर्वभासक सर्वज्ञो मय श्रांसुर्धनारायण श्रीत्यर्थं सोद्यापनं कपिलापथी
 ब्रतं करिष्ये ततः पुण्याहवाचनादि कृत्वा ततो हृताचार्यः स्वर्गो मयोपलिप्तायां भूमौ कुंकुमेनादृढं लंपटं वि
 धाय तदुपरि सर्वतोभद्रं कलशोपरि रक्तवस्त्रेण प्रसक्तो कं पद्मं कृत्वा तत्र पूर्वोदिक्रमेण देवताभ्यां हयेत् सूर्यं
 भास्करं भानुं सुवर्णरेतसं राविं आदिरयं दिवाकरं प्रभाकरं तीव्ररश्मियरं मध्ये आधाररूपिणं च न्य
 सेत् तदुपरि सप्ताश्वभूषितं रथं तस्याग्रतः सौवर्णमरुणं सारथिं कृत्वा रक्तपुष्पैः सुगंधैश्च पूजयेत् तत्र मंत्रतः
 विनता तनयो देवः कर्मसाक्षी सुरेश्वरः सप्ताश्वः सप्तरत्नश्च सौरुणो भेषसीदतु एवमरुणं संपूज्य रथोपरि सूर्यं प्र
 तिभां आकृष्टुणो नेति मन्त्रेण वा ह्य परितो दासादिशकी न्यसेत् ताश्च दीप्ता सूक्ष्मा जया भद्रा प्रभा विम
 लानना श्रमोघा वैद्यता मध्ये सर्वतोमुखी च न्यसेत् ध्यात्वा स्नानं पादं ततः करवीरार्कपुष्पाणि र
 कचंदनम् सुगंधम् रक्तपुष्पं कुंकुमयुतं पात्रेण दाप्य जानुभ्यामवर्त्तनं कृत्वा अर्घ्यं निवेदयेत् मंत्राः
 वेदगर्भेन मस्तेर तु देवगर्भेन मोस्ते तु अग्न्यकर्मरथे तु भयमर्घ्यं गृह्णन् मोस्ते तु ब्रह्मभूतिं धरस्त्वं च तुर्यं कसनातन
 सृष्टिस्थितौ संस्थिता य अर्घ्यं गृह्णन् मोस्ते तु विष्णुरुपधरो देवः पंचवक्त्रश्चतुर्भुजः प्रभुस्त्वं सर्वदेवानां मर्घ्यं गृह्णन् मो

ऽस्तुते कालात्मा सर्वभूतात्मा वेदात्मा सर्वतो नुखः जन्ममृत्युजरा व्याधिर्नित्यारभयनाशनः दारिद्र्यव्यसनध्वंसी श्रीमा
 नदेवो दिवाकरः हरिदर्थोऽशुनालं चिद्ब्रह्मणमोऽस्तुते चतुर्भिर्मूर्तिभिः संस्थाभ्यश्च भिः परिगीयते सामर्थ्यानि स्तपो
 ज्ञेय ब्रह्मं गृह्णन्मोऽस्तुते ततः पुण्यपूजातिंगपूजां कुर्यात् भारकराय नमः शिखां पूजयामि सूर्याय नमः ललाटं
 पूजयामि भानवे नमः चक्षुषीं पूजयामि रक्ते नमः मुखं पूजयामि भानुमते नमः कंठं पूजयामि पद्मगर्भाय न
 मः हरतौ पूजयामि तिमिरक्षयकृते नमः रत्नौ पूजयामि जाते वेदसे नमः नाभिं पूजयामि भानवे नमः कटिं पूज
 यामि उग्ररूपाय नमः गुह्यं पूजयामि तेजोरूपाय नमः जंघे पूजयामि रथूलसूक्ष्मरूपाय नमः पादौ पूजयामि
 एवपूजां समाप्य प्रार्थयेत् श्रीमिलेनमस्तुभ्यं नमस्ते जातवेदसे इमेवोर्जैनमस्तुभ्यमग्नेवैव नमो नमः श्री
 रमरूपिजनस्तुभ्यं विभूमूर्ते नमो नमः त्वं ब्रह्मा त्वं च वै विष्णुस्त्वं धाता त्वं हताशनः मुक्तिकान्तमभीप्सामि प्रार्थयामि सुरे
 श्वरेति नमस्कारः ततः सुवर्चसेति मंत्रेण पाणिभ्यां तोयेन मुखं संपूज्य हंसः शुचिपादित्वं चार्घ्यं नालोक्त्य उ
 हृत्य चित्रं देवानामिति सूक्तं देवाग्रतो जपेत् ततः पूर्वोक्तफलद्वयप्राप्तानां नानाविधैर्मक्षयैः फलकं कृत्वा तत्र शु
 भदेशे शय्यां प्रकल्पयेत् ततो लवणाचलोपरि रौप्यमयं खड्गं गजपुगच्छत्रं संस्थाप्य पूजयेत् तत्र मंत्रः नमस्ते
 क्रोधरूपाय खड्गं गहस्तजिघांसेवे जिघांसु कामं त्वं दृष्ट्वा दुःखं सर्वदेवताः त्वया व्याप्तभेरुष्टं चंद्रमारकरसुप्रभ
 श्रतत्त्वां पूजयिष्यामि ब्रह्मणमोऽस्तुते ततस्तरां शान्तिं कथ्यादिभिरतिवाह्य श्रभ्युदिते सूर्ये पुनः स्नात्वा देवं संपू
 ज्य श्रान्ने प्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् तत्र प्रधानं सूर्यं शर्कसमिद्धिः घृताकतिलैः सिद्धचरुणा घृतेन च प्र
 तिद्रव्यं श्रष्टोत्तराष्टाविंशतिसंख्याकाभिः आरुण्येन तिभजेण व्याहृतिभिर्वापीठावरणादिदेवता ब्रह्मादि
 देवता श्रैकैक्या हुत्वा यक्ष्ये ततः स्विष्टकृतं एवं होमं समाप्य ततः सर्वोपरकरसहितां कपिलां गामुक्तप्रकारेण

संपूज्यप्रार्थयेत् कपिले सर्वदेवानां पूजनीयासिरोहिणी सर्वार्थमयी परमादतः शान्तिं प्रयच्छ मे तत आचार्य
 पूजनं कृत्वा तस्य हरते गोभूहि एष वा सो ब्रीहिलवणतिलान्दत्त्वा कपिलां प्रार्थयेत् कपिले पुण्ड्रजन्तासि निष्पापे
 पुण्यकारिणि मांसमुद्धरदीनं च ददतो ह्यभयंकुत ब्रह्मणेत्पादितो देवोऽग्निः कुण्डारसमुद्भवा नमस्ते कपिले
 पुण्ये सर्वदेवनमस्कृते जयनिःशमहासस्ते सर्वार्थादिसंगमे ॥ दातारं स्वजनोपेतं ब्रह्मलोकं नया शुभं ततः प्रदक्षि
 णं कृत्वा आचार्यं हस्ते सोपरस्करदक्षिणभां पीठं च दत्त्वा प्रार्थयेत् दिव्यमूर्तिर्जगच्चतुर्द्वादशारामादिवाकरः क
 पिलासिहितो देवोऽमममूर्तिकुं प्रयच्छतु यस्मात्वं कपिले पुण्ये सर्वलोकस्य पावनि प्रदत्तासहस्रैर्षणमममूर्तिके प्रदाभ
 वेति ततोऽनानिषिन्नाह्मणांसं पूज्यान्नादिभिः संतर्प्यां शिरो यो ह्यहोत्वा ॥ स्वयंससुहृदे भुंजीत इत्युद्यापनकौमुद्यां सो
 द्यापनं कपिलापधीव्रतं इधं पृष्ठात्तत्पुरुषकल्पादिरितिकल्पादिनिर्णये प्रागुक्तं आथाश्विनकृष्णसप्तम्यां तिथिं प
 त्वेन सर्वपूजा महालय आर्द्रचकार्यं रुद्रदिसेतुखंडे सप्तम्यां येन रोभक्तया आर्द्रं कुर्यान्नमहालये सप्ततिः
 कल्पसाहस्रं पितरो यानि तत्सतां संतर्पित्वा पयविच्छिन्नं संपदं विपुलां तथा पुत्रानपि प्रदास्यति तुष्टाः पितृगणा
 रतदा आश्विनकृष्णाष्टम्यामाश्वलायनेन माध्वायर्षसंज्ञकं श्राद्धमुक्तं एतेन माध्वायर्षौ षडपद्याऽप्यपरपक्ष इति इ
 दं च सप्तम्यादित्रिष्वप्यहस्मुकार्यं इति नारायणतृती हरदत्तरतु मघा युक्त्वर्षा सुमंत्रं त्रयोदशी श्राद्धमिति विद्या
 चरुयौ पृथ्वी चंद्रो देवैर्यस्यामि वाष्टम्यां आर्द्धे गयानुत्यफलं तथाप्येकं ब्रह्मांडे आपादयाः यंच मे पक्षे गया
 माध्वाष्टमी रत्नदा त्रयोदशी गजच्छाया गयानुत्यता तु पितृके इति हेमाद्रौ पाश्चापि वसुनामापिता कन्यां शशापा
 नुग्रहाय च शौष्ठ्यपद्यकामूयः पितृलोके भविष्यसि आपुरारो गयदानित्यं सर्वकामफलप्रदेति एतस्याः पद्मसंज्ञा
 प्युक्ता तथा च जातकपर्वः शंखं ब्राह्मुरमावास्यां क्षीणसोमां हि जेतुमाः अष्टकाच भवेत्पद्मं तत्र दत्तमथाक्षयम्

अस्यामहाल्लिप्यश्च फलं पाश्चेत्सुखं चोष्ठम्यांश्च दयाश्चानरः कुर्यान्महालयं अर्थातिः कल्पसाहस्रतल्पं
 तिपितरोस्य वै आशीर्भिर्यथैव त्वेनैव प्राञ्चस्य व्यपेक्षति संततिं चान्यविच्छिन्नादयुः पितृगणाः सदेति अ
 स्यामेवाष्टम्यां विष्णुधर्मोत्तरोक्तं पुत्रीयव्रतं हेमाद्रौ प्रौष्ठम्यामतीतायां कृष्णपक्षाष्टमीतुया सोपवासीनरस्त
 स्यां योपि द्वातनयार्थिनी अत्र यासु देवपूजनं पुरुषसुक्तेन पायसधृतादिहुत्वा पुनार्थापुनामभिः फलैः कन्या
 र्थास्तीनामभिः प्राश्य संवत्सरव्रतं कुर्यादिति पुत्रीयव्रतं अस्यामेवाष्टम्यामहालक्ष्मीव्रतमुक्तं तत्र निर्णयान्
 ते पुराणसमुच्चये श्रियोव्रतं भाद्रपदे सिताष्टमीमारभ्य कन्यामगतं च सूर्ये समापयेत्तत्र तिथौ च यावत्सूर्यश्च पूर्वार्द्ध
 गतो युवत्यादिति तत्रैव कन्यागता केमारभ्य कतं व्यहिश्रियोर्धनं हस्तप्रातदलस्यैकेतद्व्रतं तु समापयेत् पूजनी
 या गृहस्थानामष्टमी प्रात्युषि श्रमः दोषैश्चतुर्भिः संत्यक्तं सर्वसंपत्करातिथिः पुनसौभाग्यसौख्यायुर्नाशिनी सा
 प्रकीर्तिता तस्मात्सर्वप्रयत्नेन त्याज्या हस्तगतैरथै विंशे पण्ये रित्याज्या नवमीदूषिता यदीति दोषचतुष्टयं तथै
 वोक्तं त्रिदिने वा वने चैव श्रद्धापूर्वोत्तरे पवासयेत् पुनहानवमी विद्यास्त्री श्रीहस्तगतैरथै त्रिदिनादिलक्षणमुक्तं र
 त्तमालायां यत्रैकः रपुशतिदिनद्वयावसानेवारश्चेदवमादिनं तदुक्तमर्थः यः सूर्यो भवति तिथिप्रयस्य चाह्निद्यु
 रपुन्यायमादिनं द्वयंचनेष्टं यएते सर्वे निषेधाः प्रथमारभविषयाः मध्ये तु सतिसंभवे ज्ञेयाः व्रतस्य पौडशाब्द
 साध्यत्वेन मध्ये सामान्ययोगात् इयंच चंद्रोदयव्यापिनी ग्राह्या तत्रैव पूजायुक्तः परदिने चंद्रोदयादूर्ध्वं त्रिमुहूर्तापिसाकार्यं परत
 तं व्यापित्वैव परैव कार्या अन्त्ययापूर्वैव पूर्वावापरवद्विद्या ग्राह्या चंद्रोदये सदा त्रिमुहूर्तापिसाकार्यं परत
 श्रोद्ध्वं गामिनीति मदनरत्ने निर्णयाम्ते स्मैव हेतुः अर्द्धरात्रमातिक्रम्य वर्तते योत्तरातिथिः तदा तस्यां तिथौ
 कार्थ्यं महालक्ष्मीव्रतं सदेति विचनञ्चेति संक्षेपः इदं व्रतं च भाद्रपुष्काष्टमीमारभ्या श्विनकृष्णाष्टम्यंतं पौडश

दिनसाध्यमर्द्धरात्रव्यापिन्यामष्टम्यांकार्थं प्रारंभस्तस्यज्येष्ठायातयांशुक्लाष्टम्यांकार्थं तथाचस्कन्दि मासिमा
 द्रपदेपक्षे शुक्लेष्वष्टायातष्टमी प्रारब्धव्यं व्रतं तज्जिमाहलक्ष्म्यायातारामिः समापनंचकृष्णायामष्टम्यामेवतद्भवेत् चं
 द्रोदयव्यापिन्यामष्टम्यामेव चंद्रोदयव्रतेयैवातिथिस्तात्कालिकीस्मृतेति दिनद्वयेचंद्रोदयसर्वेऽसत्वेवापूर्वप
 रादिनेचंद्रोदयोत्तरचेदष्टमीतदापरैव मदनरत्ने पुराणसमुच्चये पूर्वोवापरविद्धावाग्राह्याचंद्रोदयेसदा त्रिमु
 हूर्तांतुसापूर्व्यापरतरचोर्ध्वगामिनिति अथव्रतविधिः हेमाद्रौ मदनरत्ने रकन्दि रकंदउवाच सौभा
 न्यजननस्त्रोणादौर्भाग्यपरिरुक्तं परमैश्वर्यजननंतद्भतद्भित्तिंकर ईश्वरउवाच साधुसाधुमहाबाहोयष्ट
 एते हंतव्यानप तत्तेहंसंप्रवक्ष्यामिब्रतानामुत्तमं व्रतं येनचार्णननरहेदुर्गतिंयातिकर्हिचित् सुभगावासपुत्रावा
 वध्यावापिस्त्रियोगुह अस्तिदेव्याध्वतंपुण्यमहालक्ष्म्याःपडानन नारीणांचनराणांचव्रतंसर्वसुखावहं
 रकंदउवाच देव्याश्चरितमाहात्म्यमर्त्यकेनत्रकौशितं विधानंकोटिशब्दाहिव्रतस्यास्य महाविभो शंकरउवाच
 देवासुरमनुजद्वंपूर्णमब्धशतंरुते महिषेसुराणामधिपदेवानांचपुरंदरे तत्रदेवैर्महावीर्यैर्नारायणबलाश्रयात्
 असुरानिर्जिताः सर्वपातालतलमपयुः केचिच्छंकांगताः केचित्प्रविष्टावरुणालयं गिरिदुर्गसमाश्रित्य
 केचित्तरुधुर्महासुराः तत्रकोलासुरोनामदुर्जंयस्समहाबलः गोमंतदुर्गमंदुर्गीगरिमाश्रित्यनिर्भयः दाराजक
 न्यक्रालोकेरुपवत्योमहागुणाः आर्त्तायगिरिदुर्गस्थोरमयामाससर्वशः रमयित्वाक्षिपन्नक्रामरूपीविलंगमः
 एतस्मिन्नेवकालेतुहागतौमुनिसत्तमौ श्रुतप्रभावसंपन्नौपुलस्त्येगीतमस्तथा तीर्थयात्राप्रसंगेनश्रुत्वावा
 क्यंजनस्यच कोलासुरेणचरितंकन्याहेतोः शिखिध्वजं तावूचतुर्जनसर्वसंगस्तयोऽस्तिमहामुनिः येनतोयनि
 धिः पीतोयिध्याद्विश्रयनिवारितः तं व्रतं यमो सर्वकोलासुरवधात्तये इत्यामंत्र्यपयुः सर्वंगत्वा तमनि

अस्यामहाल्लिप आह फलं पाशे सेतु खंडे घोष्ठभ्यां श्रद्धया शार्द्धनरकुठ्यां नमहा लये अशीतिः कल्पसाहस्रं तद्व्यं
 त्रिपितरोरस्य वै आशोर्भिर्यथैव येन विघ्नांश्चास्य व्यपोहति संतर्ति चान्ध्या विच्छिन्ना द्युः पितृगणाः सदेति अ
 स्यामिवाष्टभ्यां विष्णुधर्मोत्तरोक्तं पुत्रोपव्रतं हेमाद्रौ प्रौष्ठपद्यामतीतायां कृष्णपक्षाष्टमतीतुया सोपवासीनरस्त
 स्यां योपि द्वातनयार्थिनी अत्र वासुदेवपूजनं पुरुषसूक्तेन पापसवृतादिहुत्वा पुत्रार्थी पुंनानामभिः फलैः कन्या
 र्थी स्त्रीनामभिः प्रारय संवत्सरव्रतं कुर्यादिति पुत्रोपव्रतं अस्यामिवाष्टभ्यां महालक्ष्मीव्रतमुक्तं तत्र निष्पाद्य
 ते पुराणसमुच्चये श्रियोव्रतं भाद्रपदे सिताष्टमीमारभ्य कन्याभगते च सूर्ये समापयेत्तत्रातिथौ च वावत्सूर्यश्च पूर्वार्द्धं
 गतोपुष्यद्वय इति तत्रैव कन्यागता कंमारभ्य कर्तव्यं हि श्रियोर्चनं हस्तप्रांतदलस्थे कर्तव्यं तत्तु समापयेत् पूजनी
 या गृहस्थानामष्टमी प्रातुपिश्रमः दोषैश्चतुर्भिः संत्यक्तं सर्वसंपत्करातिथिः पूजनीयान्यसौ रुचायुर्नीशिनीसा
 प्रकीर्तिता तस्मात्सर्वप्रयत्नेन तस्याज्याहस्तगतैरवौ विशेषणपरित्याज्यानावर्भादुचिता यदीति दोषचतुष्टयं तत्रै
 व केतं त्रिदिने चावने चैव श्रद्धां नोपवासयेत् पुत्रहानवर्मा विदास्त्रिघोहस्तगतैरवौ त्रिदिनादिलक्षणमुक्तेर
 तन्मालायां यत्रैकः रघुशतिदिनद्वयवासानंवारश्चेदवमदिनं तदुक्तमर्थः यः स्पर्शा भवति तिथिचयस्य चाहिद्यु
 रघुजवायमादिनद्वयचनेष्टं यएते सर्वेति त्रिदिनेः प्रथमारंभविषयाः मध्ये तु सति संभवे ज्ञेयाः व्रतस्य पोडशाब्द
 साष्टपदेन नमये सामान्ययोगात् इयं च चंद्रोदयव्यापिनी ग्राह्या तत्रैव पूजाद्युक्तेः परदिने चंद्रोदयादूर्ध्वं त्रिमुह
 तंव्यापित्वे परैव काट्या अन्धयापूर्ध्वं पूर्वावापरविदावाग्राह्या चंद्रोदये सदा त्रिमुहूर्तापेसा कार्यं परत
 श्रेष्ठं गामिनीति मदनरत्नेति र्णयाम्यते स्रेयहेकेः शर्द्धरात्रमतिक्रम्य वर्तते योत्तरातिथिः तदा तस्यातिथि
 कार्यं महालक्ष्मीव्रतं सदेति विवचनाच्चित्संक्षेपः इदं व्रतं च भाद्रपुष्काष्टमीमारभ्यां श्विनकृष्णाष्टम्यंतं पोडश

दिनसाध्वमर्द्धरात्रव्यामपुन्यामपुन्याकार्थं प्रारंभरतरथांज्येष्ठायांशुष्कापुन्याकार्थं तथाचस्कंदे मासिमा
 द्रपदेपक्षेष्टुच्छेद्येषायाताष्टमी प्रारब्धव्यं व्रतं तत्रेमहालक्ष्म्यायतात्मभिः समापनंचकृणायामपुन्यामेवतद्भवेत् चं
 द्रोदयव्यापिन्यामपुन्यामेव चंद्रोदयव्रतैवतिथिस्तात्कालिकीस्मृतेति दिनद्वयेचंद्रोदयसत्वेऽसवेवापूर्वप
 रदिनेचंद्रोदयोत्तरचेदृष्टमीतदापरैव मदनरत्ने पुराणसमुच्चये पूर्वोवापरविद्धवाग्राह्याचंद्रोदयेसदा त्रिभु
 द्वर्तात्तुसापूज्यापरतरश्चोर्ध्वगामिनीति अथव्रतविधिः हेमाद्रौ मदनरत्ने र्स्कंदे स्कंदउवाच सौभा
 न्यजननच्छोणादीर्णागपपरिकृतं परमैश्वर्यजननंतद्भूतब्रह्मिशंकर ईश्वरउवाच साधुसाधुमहाबाहोयदृष्ट
 एो हंत्वयानय तसेहंसंप्रवक्ष्यामि व्रतानामुत्तमं व्रतं येनचार्थेननररोदुर्गातिंयातिकर्हिचित् सुमगावासपुत्रावा
 बध्वावापिस्त्रियोगुह अस्तिदेव्याव्रतंपुण्यमहालक्ष्म्याःषडानन नारीणांचनराणांचव्रतसर्वमुखावहं
 रूकंदउवाच देव्याश्चरितमाहात्म्यमर्चकेनर्त्तकांशितं विधानंकीदृशब्रूहि व्रतस्यास्य महाविभो शकरउवाच
 देवासुरमभ्युद्धपूर्णमन्दशतं कृते महिषेसुराणामधिपेदेवानांचपुरंदरे तज्जदेवैर्महावीर्यैर्नारायणबलाश्रयात्
 असुरानिर्जिताः सर्वपातालतलमापयुः केचिच्छंकांगताः केचित्प्रविष्टावरुणालय गिरिदुर्गसमाश्रित्य
 केचित्तरश्मर्महासुराः तत्रकोलासुरोनामदुज्जंघरसमहाबलः गोमतंदुर्गमंदुर्गागिरिमाश्रित्यनिर्भयः याराजक
 न्यकालोकेरुपवर्योमहागुणः आर्त्ताधिगिरिदुर्गस्थोऽरमयामाससर्वशः रमयित्वादिपञ्चक्रामरुपीविलंगमः
 एतस्मिन्नेवकाले तुह्यागतौमनिसत्तमौ श्रुतप्रभावसंपन्नौपुलस्त्येगौतमस्तथा तीर्थयात्राप्रसंगेनश्रुत्वावा
 क्यंजनस्यच कोलासुरेणचरितंकन्याहेतोः शिखिध्वजं तावूचतुर्जनंसर्वसगस्तयोऽस्तिमहामुनिः येनतेयानि
 धिः पीतोर्विध्याद्विश्रचनिवारितः तं ब्रूवमोसर्वकोलासुरवधासये इत्यामंत्र्ययुः सर्वंगत्वा तमभि

दापय ऊचुः सर्वे यथावत्तं कोलासुरविचोष्ठितं तच्छ्रुत्वा भगवानाहैमन्नावलीणश्चरुधीः सुष्ठिस्थिति विनाशानां का
 राणामक्तवत्सलाः रामस्याद्रौ तपस्यंति ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः तिलः संध्यामूर्तिमत्पस्ते पांशुश्रूषणे रताः अपश्य
 तमहा लक्ष्मीं शक्तिरूपेण संस्थितां सर्वशक्तियुतां दिर्वालीकानां हितकाम्यया इत्युक्तास्त्वारितंगत्वा कोलासुरवधा
 तपे निवेद्यानि खिलं तेभ्यस्तस्युः प्रांजल्येजनाः तच्छ्रुत्वा निखिलं तेभ्यो ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः संध्यात्रयं समा
 हारिष्यति महा लक्ष्मीं पुं द्वे कोलासुररिपुं
 ह्यवाचं श्रोतुः सुरेश्वराः वंदारुसुरवक्षेभ्यो मौलिमाणिक्यमंडला
 भगवत्प्रेमार्तिमत्प्रेमोदं डयूलादिभिर्बहैः श्रावुधैर्वधैः कृत्वा जायमानस्य पसंयुगे युष्माकं वमहान्योसीं युष्मत्क्रोधसमु
 द्रवः भूतनाथो भूतमन्युर्वः सहाधो भविष्यति इत्युक्त्वा रितंगत्वारुरुधुः कोलराक्षसं निरुध्य च पुरींदेवो जगज्जुं
 जलदस्वनाभिर्दंष्ट्रपशुचिदशो वद्वर्धयं त्यश्वतः क्रुधां कोलासुरो हितच्छ्रुत्वा श्रोत्य पातमहास्वनः रोषणः क्रोध
 तास्वाक्षिमेरोरिव भृगांतकः हस्य श्वरथापादातैश्च तुरंगवला निवतः निर्ययौ पतनां पौंड्रकालिकाया इवाशानिः सकुं
 डलाशिरस्त्राणकवचीधृतवाणधिः वद्धगोधां गुलिजाणः क्रुद्धो वज्रइवापरः ततो राक्षससैन्यं तद्भूतनाथेन संगत
 देवनरिजनेनापि युद्धं करोति भीषणं महारवैर्भीमघोषैर्वाणकैकारनिःस्वनैः निरस्वानिति दैर्ध्र्यवलोकाशब्दम
 योभवत् जयेति वदतं तेषां धावतामिदं तरं वदधे समरं घोरं मुष्टामुष्टिकचाकचि उद्धते राक्षसवले भूतनाथो न
 हावलः समर्दराक्षसानोक्तशरवर्षैः सुदारुणैः हतं दृष्ट्वा सुरवल्क्रुद्धः कोलासुरो रणे श्लाघे द्रुत्यगदापाणि रत्नाढ
 यानासमैरवं ययौ मूर्छां महावीर्यं स्वधामिहतमस्तकः ततो देव्योतिवेगेन ह्याभिदुद्रुव रुद्धतैः त्रिशूलैरभिजघ्न स्तं
 यद्विशैश्च वधदारयन् मुष्टिभिस्ताडयामासुर्नखैश्च वधदारयन् पादाघातैः समाजघ्नः सिंहः करिवरं यथा
 सकुंडलाशिरस्त्राणोदष्टो घोरकलोचनः कृतध्वकटिक्कोसौराक्षसतामहुर्मुहुः गदया ताडयामास

शिरः कठांसकुक्षिपु वभंजुरांगदांतास्तुहसंस्थःसुमदाकुलाः ततोधनुर्धरेभूत्वावाणजालमवा

किरत् तांसांशरीरमर्माणिभिदच्छरशतैःशितैः ननादवक्ष्वैरोसौहृदयंयामिनच्छरैः ततः क्रुद्धतरास्तास्तुतंपादैर्ज

गृहभृशं आकाशेभ्रामयित्वातंचिक्षिपुर्गार्गनेक्रुधा कोलासुरोपिपतितोयावदुच्छातुमिच्छति तादन्निर्गत्य

लक्ष्मीस्तंपादान्पाप्रत्यर्पाड्यत् तत्पादपीडितंरक्षोवितृप्यनयनेभृशं मुक्तकंठःस्वनंकृत्वाततोमोहमुपेयिवान्

ततोदेवाः सगंधर्वामनुष्याऋषयोऽस्तुमन् देवनाथाश्चदेव्यश्चनन्तुः सुमदाकुलाः देवदुंदुभयोनेदुःपुष्प

दृष्टिः पपातखात् दिशःप्रसेदुर्मरुतोवुर्भूदरवंजगत् सुरासुराशिरोरत्नवंद्यपादांबुजास्ततः देव्योदि

व्येनयनेनयांतिकोलापुरंप्रति आघांतीपंकजावीक्ष्यमुक्तपादाग्रशंखलः तुष्टावपरयामक्तयाराजकन्यागणा

मुदा पंकजां कमला राजकन्याऋषुः वंदारुशीरसुरदंकिरीटकोटीराचिर्घटासिकरकरिपतरत्नदीपं देवि

त्वदीयचरणशरणजनानांसेवामहेसकलनंगलवर्द्धनाय १ उत्फुल्लकैरवदलायतलोचनार्थगंडोहसच्चटलकुंडलमंडि

तायै राकाशश्रिप्रतिभटाननकोमलायैतस्यैनमः कमललोचनवल्लभायै २ सद्भक्तकल्पलतिकांहरकंठभू

धंकेपुरहेमकटकोज्ज्वलकंकणाकां संसारसागरमुखेपततेममाद्यत्वादर्पाठकरयष्टिरनंगमातः ३ दृष्ट्वादेवि

जनारतवाद्यविविधाब्राह्माधिपत्यं गताः विष्णोर्वैश्वसियाचकारतरलालीलाब्जमालाधमं क्लेशाग्निप्रहितंत्वदीय

चरणद्वंद्वंसेवारतं कारुण्यामृतसारपूरितदशामानयापदयेश्वरि ४ मल्लीविफुल्लकुसुमोज्ज्वलमध्यभाग

धामिल्लभारजिततारकचित्रिताभा उत्तहैमनिकपोज्ज्वलकायकांतिलक्ष्मीः स्वयंप्रणमतांश्रयमातनोतु ५

इतिस्तुतामहालक्ष्मीर्भक्तानामिष्टदायिनी राजकन्यास्तुताःसर्वाभुक्तास्वपुरमाययौ ततःप्रभृतिलोकेषुपुज्यारताः

सर्वकामदाः तारयन्तुःषष्टियोगिन्योमहालक्ष्मीपरिग्रहात् नृत्वंतिनिवहैरत्तवर्गीतवादित्रानिःस्वनैः पुरेदेव्यामहा

लक्ष्म्याः करहाटपुरेतिशि एवंप्रभावासादेवीविष्णुरामाषट्ठानन व्रतरयास्यविधानंचशृणुमत्ताविधानतःमासिमाद्र
पदेशुहेपक्षेयषायुताष्टमीप्रारब्धव्यं व्रतंतत्रमहालक्ष्म्यामहात्मभिः करिष्यामि व्रतदेवित्वद्वक्तत्तरपरापणः तद्वि
घ्ननेमेयातुसमातिवत्प्रसादतः इत्युच्चार्यततेवदध्याडोरकंदशिणेकरे षोडशांथिसहितंगुणैः षोडशाभिर्द्युतं ततो
न्यहंमहालक्ष्मीपूजयेन्नियतात्मवान् भंगपुष्पैः सनैवेद्यैर्वावत्कृष्णाष्टमीदिनं तस्मिन्दिनेतुसंप्राप्तिकुर्यादुद्यापनं व्रतं
वस्त्रमंडपिकांक्वामालयरत्नेपशोभितां त्रिभूमिकांघंसुश्रृष्टांनानादीपैरलंकृतां चतस्रः प्रातिमाः कृत्वासावर्णास्त
त्स्वल्पाणिः स्तपनंकारयेत्तासांपंचामृतविधानतः षोडशैरुपचारैश्चपूर्वापादिभिरतथा जागरंतत्रकर्तव्यं गीत
वादित्रातिःस्वनेः ततानिशोथेसंप्राप्तिभ्युदितेऽमृतदीधितौ कृत्वातुर्यं डिलेपद्वंघटंगंतुप्रपूजयेत् दद्यादर्थ्यंचश
शितेव्रतीतरमैसमाहितः क्षीरोदाणवसंभूतचंद्रलक्ष्मीसहोदर पीयूषधामरोहिण्यासाहितोर्ध्वगहाणमे जातु
भ्यामवर्नागत्वाभंत्रेणप्रार्थयेत्ततः क्षीरोदाणवसंभूतकमलकमलालये प्रपच्छसर्वकामान्मेविष्णुवक्षस्थलाल
ये पुत्रानंदहिप्रशोदेहि सौख्यसौभाग्यमेवच कालिकालिमहाकालिविकरालिनमोरतुते त्रैलोक्यजननित्राहि
वरदेभक्तवरसले एकनाथेजगन्नाथेजन्मदन्नाप्रियेव्यये रेणुकेत्राहिमदेविराममातःशिवंकुरु भूतनाथेजगन्नाथे
प्रसीदपुरुषोत्तमे कपालकर्तिकाशूलडमरुव्यग्रहरतके श्रियंकुरुमहालक्ष्मिमाश्रयंचाशुनाशय भैरवैरैर्भ
हालक्ष्मीं प्राथ्यं श्रोत्रिययोधितां श्रीसूक्तेनतथावहैपद्यानिजुहुयां च्छुचिः पायसंचैववित्वानितदलाभेयवाधृतं
ग्रहेभ्यश्चैवहोतव्यंसमिच्चरुवृतादिकं चंदनतालपत्रंचपुष्पतालादिकंतथा नवेष्टुर्पथमक्ष्याणिक्षिप्त्वावहुविधा
निच प्रत्येकं षोडशैतानि पूगपूष्पांनिचैवाहि तान्यन्नेनसमाच्छाद्यव्रतीदद्यात्समंत्रकं क्षीरोदाणवसंभूतालक्ष्मी
इंचंद्रसहोदरा व्रतेननेनसंतुष्टाप्रार्थयतांविष्णुवज्रभा इंदिराप्रतिग्रहणातिइंदिरावैददातिच इंदिरातारकोभाभ्यां

इंदिरायैनमोनमः

दत्वाऽर्वायनादीँश्चश्रोत्रियाणांचयोषितः

चतस्रःप्रतिमास्तस्तुब्राह्मणायनिवेदयेत्

एवंकृत्यंमुनिर्वर्षंव्रतीभोजनमाचरेत् इतिव्रतविधानं अथकथा स्कंदउवाच केनर्दस्वीकृतंपूर्वकथमस्मिन्प्र
काशितं ब्रूहिमेतत्त्वतोदेवययहंवह्लभस्तव शंकरउवाच आसीद्भ्राजार्सावर्भौभोमंगलाव्हइतिश्रुतः कुण्डिनेन
गरेरभ्येतस्यपद्मावतीप्रिया तमागतःकश्चिदेकस्तेवकोब्राह्मणेत्तमः ब्रह्मतानामातस्यासौनामचकेत्तपोत्तमः
तवह्लकइतिरुयातोवभूवद्विजसत्तमः कदाचिन्मृगयासकोभूपालोवनमाविशत् तत्रविद्भगवराहार्दोन्मृगान्हत्वा
सहस्रशः क्षुत्तृप्परिहृतःश्रोतोवृक्षमूलमुपागतः उदकान्वेषणेचारान्प्रेषयामाससर्वतः वनेजलंतेनापश्यन्पथे
श्रांत्वाप्रपन्नतः तेगत्वानृपतिप्रोचुर्नान्नामइतिदुःखिताः तवह्लकोपिबधामाविपिनंतदतंद्रितः भ्रममाणस्त
दापश्यन्कार्स्मिन्निश्चिन्नगवहरे रम्यंसरोवरंदिव्यंकुमुदोत्पलमंडितं तत्रापश्येद्वेककन्यादिद्वयरूपामनोरमाः तन्व
गोश्चरानयनाः पीतोन्नतपयोधराः हारकंकणकेपूरत्नपूरालंरुताःशुभाः पूजयतीर्महालक्ष्मींव्रतरूपेणसादरात् त
वह्लकोपिपद्मच्छकिमिदंकथ्यतामिति स्त्रियऊचुः महालक्ष्मीव्रतमिदंसर्वकामफलप्रदं क्रियतेरुमाभिरैकाग्र
मनोभिरुत्तमभक्तितः तवह्लकोपितच्छरुत्वाव्रतंजग्राहभक्तिमान् तदनुज्ञांयर्हीत्वास्वजलमादायसत्वरं ब्राजगा
मजलंतस्मैदत्वाप्रांजलिनासह जलपीत्वानृपस्तस्यदृष्टवान्दोरकंकरे किमिदंदोरकंविप्रकिंव्रतंकृतवानस्मि राज्ञा
दृष्टस्तवह्लोपिकथयामासतन्नत तच्छरुत्वारजशार्दूलोन्नतंजग्राहभक्तिमान् तवह्लेनैवसहितोरानास्वपुरमाप
यो पद्मावतीपृहंगत्वातयारंतुंगतेरहः रममाणशसादेवीतेनराज्ञाप्रियेणैवं तंदृष्ट्वादोरकहस्तेकुपितात्प्यतको
पना कपात्वंचितोब्रूहिकपावदंसुहोरकं मावार्दिरन्यथात्वेतल्लक्ष्मींव्रतमनुत्तमं इत्युकापिप्रियेणासौहस्तेचि
च्छेदद्वेदरकं ज्वालामालाकुलेवह्नीक्षिप्तवत्यतिकोपना हाहाकथमिदंपापंकृतंमूढधियात्त्रया इतिनिर्भर्यतां

राजा तस्याजवनगवहरे सा च हानिययौ पृश्नचातत्र हानिययौ तपः महालक्ष्म्यपचारिण्यसारेण्यजलवाजिते मुगमा
 णवनेतस्मिन्नकांचिद्वर्तिमापसा विचरंतीवनेतत्र ऋषेः कस्यचिदाश्रमं ददर्श मृगसंकीर्णं शांततटं मृगाश्रितं
 तत्रापश्यद्वनेरभ्यवसिष्ठं मुनिपुंगवं वचं देचरेणौ तस्य विसंज्ञादुःखकर्षता चिरंध्यात्वा मुनिस्तस्याज्ञातवान् दुःख
 कारणं महालक्ष्म्यपचारिण्यज्ञातं विज्ञानचक्षुषा तद्वत्कारयमास तस्यादुःखोपशान्तये तद्दुःखं तत्क्षणादेव विनष्ट
 न भवत्तदा पुनश्च मृगयासको भूपालो वनमाविशत् केचिन्मृगं समाविध्य द्राष्टुं केन वाहुमान् अन्वगच्छन् मृग
 पदं तस्याश्रममुपागतत् वरं मुनिं ददर्श भवसिष्ठं वीतकल्मषं कृतविध्यक्रियोदृष्ट्वा चरंतौ विहरति कात् हाव
 भावविलासान् पृथ्वरंती हरिणेषु क्षणां तद्वर्तिग्य नृपतिः प्रोवाच मधुरं वचः वामोरुकासिकलयाणिकि मर्धं चरति चेवने
 किन्नरीमानुषा वल्वं यक्षिणी चारुहासिनि किमत्र बहूनां केन भजमानं भजस्व नां नृपेण तेन साष्टासास्मिता वाक्यम
 ब्रवीत् पुनर्भजामि चाहं त्वामवोहमिदं धीतव महालक्ष्म्यपचारिण्यत्वाहीना चराम्यहं मुनीन्द्रस्याश्रमे रम्येतरुगुल्मे
 पशोभिते समोपरिकृपाविष्टो महालक्ष्मं ब्रूते तमं कारयामास विधिवत्सर्वविघ्नोपशान्तये तयो केवचनं श्रुत्वा
 सचेत्फुल्लविलोचनः ऋषेरनुज्ञामादाय प्रियामादाय सत्वरः दृष्टपुष्टजनेर्जुष्टपताकां ध्वजशोभितं प्रविवेश तया
 सार्द्धं सपौरैरभिवादितः महालक्ष्म्या ब्रूतं भूयस्तया सह चकार ह भुक्तेह भोगान् चिपुलान् पुत्रैः पौत्रैः समावृतः भूपालः
 सार्धं भौमो भूतबल्लेमात्पतां ययौ महालक्ष्मिप्रसादेन मंत्रिभिः सर्वसंपदां एवं प्रभावासदेव नराणां निष्ठदा
 यिनी सर्वपापहर देवी सर्वदुःखापहारिणी एवं षोडशवर्षं तू कर्तव्यं ब्रूतमुत्तमं या करिष्यति तां भक्त्या स्वयं सिद्धि
 रूपा सते लोकपालाश्च पुण्यं तिदासा इव मनोरथान् नारी वापुरुषा करिष्यति मुदा भक्त्या ब्रूतं यत्नतः सेवंते हे हरिरुद्र प
 क्षजसुराजुष्यं तितस्य प्रियं तस्यादौ प्ररिंजयति मनुजामौलिप्रभां मंडले रतस्मिन्नेव कटुं विनीय वसते लक्ष्मीः स्व

यं विष्णुना येभक्त्या चाप्यभक्त्या वा कुर्वति व्रतमुत्तमं श्रुतकाले स्वयं विष्णुः संसारालपरिरक्षति यद्दं शृणुया
 द्विरयं श्रावयेद्वासमाहितः न संत्यजति तं लक्ष्मीरलक्ष्मीर्नैव तं भजेत् सर्वपापविनिर्मुक्तः स्वर्गलोके महीयते ॥

॥ इति स्कंदोक्तं महालक्ष्मीव्रतं ॥

अथ भविष्योत्तरं महालक्ष्मीव्रतं युधिष्ठिर उवाच स्वस्थानलभपुत्रायुः सर्वैश्वर्यसुखप्रदं व्रतमेकं ममावक्ष्यमिच्छामि
 त्वं पुरुषोत्तम श्रीकृष्ण उवाच दुर्वारवृद्धदेते यपरित्यासे त्रिविष्टपे एतदेव कृतस्यादौ देवैर्द्रः प्राह नारदं तस्य श्रु
 त्वा ततो वाक्यं समुत्तिष्ठत्यभाषत नारद उवाच पुरंदरपुरपूर्वपुरमासीत्समान्वितं रत्नगर्भाभवद्भूमिर्ष्वररत्ना
 दयम्भधरैः यत्रांगनाजनापांगभंगलोचनसायकैः त्रैलोक्यं स्ववशं चक्रे देवकुसुमसायकः चतुर्वर्गजनिर्दयस्त्रयस्त्रिंश
 विभूषणं विश्वकर्मापि यद्दं क्षयकं पयस्यनिशं शिरः तत्राभवन्महार्पा लोभंगलोभंगलाशयः किल वेदेवी प्रिया तस्य दु
 र्भंगावभूवह अन्यानुषोले देवी वामहिंसायशस्विनी कदाचिन्मंगलोरजाचोले देवी सहायवान् प्रासादशिखरा
 रुढः रुधालीभिकामपश्यत तामालोक्य महिपालः स्मरस्मेरमुखान्बुजः चोले देवीं पतिः प्राह दंतघाति तदिदं मुखः चंचला
 क्षितिवोद्यानं कतिनं दितनंदनं कारयामितवो हिरण्यतजोद्यानमकारयत् संपन्नं च तदुद्यानं नानाद्रुमलताकुलं अयागरय
 महिपालस्तनुमृष्टनभस्तलः पंकजालद्विष्यन् श्यामश्चक्षुराक्षिप्तचंचलः दंष्ट्रातर्जितचंद्रार्कः प्रलयांभोधरस्वनः क
 चिद्दंष्ट्राग्रहारेण कचिदंगविषर्षणैः श्रमूलयत्खननं सर्वान्पादपान्पांडुभंदन तद्भनकीति विज्ञाप्य समेत्योद्यानपालकाः
 समयास्तस्य दत्तांतमचुरेतत्पतेः पुरः तदा कर्णतोरराजाक्रोधाद्दूषितलोचनः वधाय दंष्ट्रिणस्तस्य संदिदेशांखि
 लंजनं ततश्च चालभूपालः स्वर्गदंगलितैर्गजैः श्लाघयन्महार्सर्वावाजिघटाय तां वरां चालयन्निखिलान्शैलान् स्य
 दनौघमरुद्वयैः पतित्वा तमहोत्थानैस्त्वरयन्मयनांतिकं तस्यावदंशं शिरः छेदं विधामिरिपोरिव तस्य भूपस्य तद्वाक्यं

समाकार्यसस्रकरः जगामास्यैवमार्गेणप्राणिनश्चेष्टितंयथा ततःकुर्द्वैमहोपालःकश्याभ्रप्रताड्यच
ब्रीडाकलंकितारस्येदुर्भागेतस्यैवस्रोर्गमत् गत्वाद्यविपिनंयोरसिंहशार्दूलसंकुलं तमालतालहिंतालशालाजुं
नलतान्यितं झिह्वांशकारसंराववाचालितदिगंतरं तत्रैकेचेतसपद्मन्वहुवन्नामभूपतिः कोलोवेलामवा
प्याथसोमवद्राजसन्मुखः भस्त्रेनसोवर्धाकोडिवेष्णोर्द्विषयामवान् अथव्योद्विषिमानसंस्थःस्मरसुंदरविग्रहः
कालरूपपरित्यज्यसोवर्धान्मंगलंनृपम् गंधर्वजवाच स्वस्यस्वतुतेमहीपालत्वयामुकिःकतामम तमाकर्ण्य
दृतांतयेनाहंजातद्वैदशः एकदादेवताद्वैःसंहतःकमलासनः चंचत्पदादिभिस्वानैःपङ्गायैःससभिःस्वरैः न
द्रादिभिस्त्रिभिर्गानैर्गीयमानंमयाहृप नानास्थानगुणोपेतमश्रौर्षर्द्धीतमुत्तमं गीयमानंच्युतस्थानंततोहंकर्मणा
मुना प्राप्ताश्चित्ररथस्तेनद्रव्यणसूष्टिकर्मणा ब्रह्मोवाच कोलोभवेतिमेदिन्यामुकिरतेतुयदातदा निर्जि
ताखिलभूपालोमंगलत्वाहंनिष्यति तदयद्यदित्तैसर्वैस्त्वत्प्रसादान्महोपते तद्ब्रह्माण्वरंभूपदेवस्यापिसुदुर्लभं म
हालक्ष्मीवर्तदिव्यंचतुर्वर्गफलप्रदं लभस्वसर्वभौमत्वंगच्छराज्यंनिजंहुतं नारदजवाच चित्ररथोयंगंधर्वज
केदंभूपतिप्रति श्रंतर्धानंगतस्त्वष्टःशरत्कालइवांबुदः अथमंगलभूपालःपार्श्वस्थोद्विजमाकुलं विलोक्यवदु
कंकिंचित्कक्षानिक्षिप्तशंवलं उवाचमधुरावाचंस्मिमतपूर्वा शुचिस्मिमतः देवस्त्वंदानवस्त्ववगंधर्वोवापिराक्षसः स
त्वंवद्वदोक्तस्मात्किमर्थंत्वमिहागतः श्रुत्वात्वाशिष्यविप्रस्तंग्राह्यत्वेदंशस्तेभवः अहंसाधैर्यवयाजातस्त्वदादिशयथो
चितं राजाथतमुवाचेदंत्वंवदोभूतनायकः अपत्याणैर्विधायाभ्रंतुर्थापेयंचपायय अथविश्रम्यभूपालंवदुको
वदपादपे तथाकृत्यतुरंगंचसमारुह्यमहामतिः जगामपक्षिषोपेण्यवजारतेसुंदरंसरः कमलैकविलासेनरथां
गामरेणैव वनमालाश्रयत्वेनद्वयद्वारायणोर्णितुं भद्रवामुसुतेयोगमक्षारंविप्रवर्जितं नाशितगस्त्वदृष्ट्वाति

प्रसन्नसागराधिकं पंकेमग्नोऽथतत्राश्वः पृष्ठादुत्तीर्यतस्यसः चतुर्दिशानिरोक्ष्याद्यंतस्यैवसरसरतटे दिव्यवत्स
 परीधानंदिव्याभरणभूषितं कथयंतं कथांदिव्यास्त्रीणां सार्धमग्रयत उपसृत्यायतसार्धतद्गतांतं निवेद्य च कु
 तांजलिरिति प्राह वटुर्भृश्यागिरा वटुरुवाच एतत्किं कथिते सार्धं रक्षयामकिं परेण च कोविधिः किं फलं च स्वप्न
 हितं न मे यथा तथ श्रुत्वेति तमुवाच दं सार्धः करुणयाऽन्वितः सार्धं उवाच शृणु विधैकचित्तेन श्रद्धाभिकिसमन्वितः
 यामायाप्रकृतिः शक्तिस्त्रैलोक्येऽवभिधीयते व्रतमेतन्महालक्ष्म्यारतस्याः सर्वफलप्रदं आकर्णय विधिं चास्य कथ्य
 मानं वदो मया भाद्रे मासि स्तिष्ठन्म्यां प्रारंभे स्य विधीयते ज्ञातः षोडशकृत्वरत्नप्रशालयां द्विकरौ मुखं तं तु षोडशसंयु
 कं ग्रंथिषोडशसंयुतं मालतीपुष्पकपूरचंदनागुरुचर्चितं लक्ष्म्यैर्नमोऽयमन्त्रेण प्रतिग्रंथयामि मन्त्रितं धनं धान्यं ध
 रां धर्मं कीर्तिं मायुर्यशः श्रियं तुरंगानंदं तिनः पुञ्चान्महालक्ष्मिप्रयच्छ मे मन्त्रेणानेन वद्भ्याधरि कंदाक्षिणेकरे कां
 डानि षोडशादाय दूर्वायाश्चाक्षतानि च एकचित्तः कथां श्रुत्वा पूजयेत्तैश्चण्डेरकं ततस्तु ज्ञातरारम्ययावरस्याद
 सिताष्टमी तावत्प्रशालय हरतैतु पादादीनिकथां तथा शृणु यात्प्रत्यहं देवैस्तत्संस्मर्य रक्षतादिभिः अथ कृष्णाष्ट
 मी प्राप्नोत काले जितेन्द्रियः स्नातः शुद्धां वरपरो व्रती पूजागृहं विधेत् तत्रोपविश्य पूर्वार्च्य श्वारुघौ तां मनोपरि भ्ये
 तपट्टे लिखेदष्टदलं कमलमुत्तमं ऐंद्यादिशक्ति संयुक्तं पार्श्वपत्रं सकेशरं कर्णिकायां ततो लक्ष्मीं कर्पूरक्षौद्रपांडुरां शु
 भ्रवत्सुपरीधानां मुक्ताभरणभूषितां पंक्त्यासनसंस्थानां रमराननसरोरुहां शारदेदं दमलाकां तिस्त्रिभुवने जांचतु
 भुजां पद्मपुष्पमाममयदां वरव्ययकरां वज्रां अभिभोगजपुष्पभेनसिच्यमानां करं वज्रां संविच्य विलिखेद्वर्वाक
 पूरागुरुचंदनैः ततस्त्वावाहं न कुर्व्यान्मन्त्रेणानेन सव्रती महालक्ष्मि समगच्छ पद्मनाभपदादिह पंचोपचारपू
 जयेत्स्वदर्थं देविसर्वदा आवाहनं ॥ १ ॥ आलपस्तेह कलितः कमले कमलालये कमले कमले लक्ष्मि स्थितिं त्वं

कृपयाकुरु स्थापनं २ गंगादिसलिलाधारतार्थमंत्राभिर्भक्तिं दूरयात्राश्रमहरंपाद्यंभेप्रतिगृह्यतां पाद्यं ३
 स्नानंतवमहालक्ष्मिकर्पूरगुरुवासितं सुतीर्थेभ्यः समनतीतस्नानंतत्प्रतिगृह्यतां स्नानं ४ मलयाचलसंभूतना
 एतन्नगरक्षितं शीतलंबवहुलामोदचंदनंप्रतिगृह्यतां चंदनं ॥ ५ ॥ मिलः पारिमलामोदंमत्तालिकुलसंकुलं आ
 नदिनंदनोत्थानपद्मार्थकुसुमनमः पुष्पं ॥ ६ ॥ अथांगपूजा चपलायै नमः पादौपूजयामि चंचलायै
 जानुनीपूजयामि कमलवासिन्यै कटिपू शाय्यै नाभिपू मन्मथवासिन्यै स्तनौपूज- ललि
 तायै भुजद्वयंपू उत्कंठिन्यै कंठपू मायायै मुखंपू श्रियै शिरःपू पद्मायै नमः स
 र्वांगपूजामि गंधसंभारसंबद्धं पृथुवरस्तुसमुद्भवं सुरासुरनरानंदिधूपदेविगृहाणे धूपं ॥ ७ ॥ श्रियं
 प्रजावर्तलक्ष्मींवरदांविष्णुवह्मभां हिरण्यवहपांस्वर्णमालिनीं पद्मवासिनीं पद्माश्रयां मुक्तालंकरां सूर्यचंद्रां
 विभवमूर्तिं विभवमूर्तिं ऋद्धिं समृद्धिं तापिं पुष्टिधनेश्वरं शुद्धाभोगिनीं भोगदात्रीं धारामिति मां सैडमंडलाखंडचंद्रविं
 दामि तेजसां निधानंदेवि दीपायै निमित्तस्त्वभक्तिः दीपः ॥ ८ ॥ देवतालयपातालभूतलाधारधान्य
 जं पोडशाकारसंभारनैवेद्यतो श्रिये नमः नैवेद्यं ॥ ९ ॥ स्नानादिकं विधायापि पतः शुद्धिरवाप्यते तदे
 तदाचमनीयं महालक्ष्मिं विधीयतां आचमनं ॥ १० ॥ पातालतलसंभूतं वदनांभोजमूषणं नानागुणसमा
 कीर्णं तांबूलदेविते नमः तांबूलं ॥ ११ ॥ तंतुसंतानसंबद्धं कलाकौशलयनिर्भितं सर्वांगामरणं श्रेष्ठं वसनं परि
 धीयतां वस्त्रं ॥ १२ ॥ विष्णोर्वक्षसि पद्मे वक्षोस्त्रे च क्रेतयां वरे लक्ष्मीर्देवि यथासितं वमयि देवितया भव प्रा
 र्थना उत्तार्योडोरकं चोर्लक्ष्मीं पार्श्वं निधापयेत् लक्ष्मिदेवि गृहाण त्वं ओडोरकं यन्मया धृतं कथां श्रुत्वा सुवर्णं
 वादत्वा चार्घ्यापदक्षिणां एवं निर्वर्त्य विधिवत् पूजनं वटकाश्रियः हे वटु के तिसंवेधनं चातुर्वर्ण्यापदं वापयथाशक्तया

श्रद्धादिणां दीपान्पोडशार्पिडाश्रगोधूमस्यद्विजातये दत्त्वातत्संस्थयामुक्काराजौजागरणं चरेत् चंद्रोदये थसंजाते द
 यादध्वं ततो ब्रती मंत्रेणानेन विभेद्रशंखेन वृफलादिना नमोस्तुते निशानाथलक्ष्मीभ्रातर्नमोस्तुते संपूर्णताव्रतं पा
 तुयहाणाध्वं विधेनमः इति च द्रायाध्वं दानं प्रातर्वसर्जयेद्देवीं मंत्रेणानेन सुब्रती पंकजदेविसंस्थयममवेष्टमनिसंवि
 द्वा मातः सपुत्रभर्यो हंसुर्त्वार्यत्वरप्रसादतः इति विसर्जनं पोडशाहेतुसंपूर्णैर्कुर्याद्दुद्यापनं ब्रती विधिनानेन विभे
 द्रशूणुश्रद्धासमन्वितः दातव्याधेनुरेकावैस्वर्णशृंगादिसंयुता श्रोत्रियाय सुवर्णैर्वप्रदद्याद्दसनादिकं सार्धं उवाच एत
 त्केचितं विप्रव्रतानामुत्तमं व्रतं यद्विधानादनायासासह्यमते वांछितं फलं कृत्वा व्रतवरं विप्रराजानंतं चकार य व्रतमेतत्
 यद्विप्रदेयं श्रद्धावते परं नास्ति कानां पुरस्तात्तु न प्रकाश्यं कथंचन नमस्कृत्वा पितं सार्धं पंकजदुग्धाय यवाजिनं संपीठ्वा
 भरतमादाय पश्चिर्नापत्रसन्निभं आरुह्य तुरंगाविप्रोराजातिकमुपागमत् नानाप्रकारसंभारशंवलान्पुद्गकस्य च व्रत
 प्रभावादभवन् बभूजे भूमेतांवरः अथारुह्यमहीपालो वटपृथ्वीणि तंहयं तद्व्रतस्य प्रभावेण तूष्णीं स्वपुरमागतः त
 नालोक्यं समालोक्य पराजानं भूपुरंदरं उत्सवं च किरे पौरास्तौ र्थयंत्रिकपुरः सराः चलत्पताकाधामानं राजत्कल
 शार्मौ किकं पुरंदर्यदिवा मातिलिजदंडोचितैः करैः अथोत्सुकतया द्वारद्वयावति स्म वरांगना स्खलन्मुकालता
 जालैश्चतुष्कमिव कुर्वती काचिद्विमुक्तकेशैर्वकृतं कनयनां जना काचिं क्षितं वभारार्ताकाचिर्पीतपयोधरा अथा
 विशन्महीपालो वटुना सहितो गृहं पौरनाराजनाक्षितलज्जैः पूरितविग्रहः अथेतीत्यर्हयात्तरमाद्दुहस्तावलं
 धितः जगाम मंगले राजा चो लदेव्यं तु यत्र वै दृष्ट्वा तु चोच्छेदे वा सादोरकं वलिचाहुके विशृष्टयमनसा क्रुद्धांशकां
 चक्रे नृपेरिव मां आसेत कस्य व्याजेन गतो न्यां वल्लभां प्राति सौभाग्याय तया वद्धोदोरकोदक्षिणमुजे तथैव टुकश्चा
 यं मां द्रष्टुं प्रपितो ध्रुवं ततो दुर्दैवदृष्ट्वा त्साकोपादाच्छिद्यदोरकं चिक्षेप चमहीपेष्ठस्वसौभाग्यसुखैः सह नवबोधवतां

राजात्रोटयतीं चढोरकं साभतंमजिभुंरयाद्यकुर्वन्वात्तावर्नैद्भवां तद्व्रतस्यविधानार्थस्वत्वाभिन्वयेनिवेदितं त
 तेनूतनमादायचिह्नदेव्यकरोद्व्रतं अथसंवत्सरेततेलक्ष्मीपूजादिनेनृपः . तौर्ध्वत्रिकस्यनिःश्चानंचिह्नदेव्याग्रहे
 शृणोत् तदाकर्णमहीपालेनूतनंवटुमब्रवीत् वटोस्त्यद्यदिनंलक्ष्म्याःसचतस्यकडोरकः . वटोअद्यविधास्या
 भिमहालक्ष्मीव्रतंशुभं इतिपुष्टोन्नृपग्राहडोरकस्योदितोपया तच्छ्रुत्वाभंगलोरजाचिह्नदेव्यैप्रकुप्यच मया
 सपूजनंकार्धचिह्नदेवीगृहंप्रति अत्रांतरेमहालक्ष्मीर्द्वारूपंविधायच अथभंगलभूपालेवटुवाक्कवलंवितः
 चचालकमलार्चार्थैचिह्नदेवीगृहंप्रति जिज्ञासार्थैगृहंतस्याश्चोलेदेव्याःसमागता गच्छगच्छाद्यदुष्टेकिमिहा
 गत्यकरोषिमे तथादुराहायारयर्थलक्ष्मीःसाप्यवमानेता ततःक्रुद्धामहालक्ष्मीश्चोलेदेवीमभापत शशापाथमहा
 लक्ष्मीश्चोलेदेवीपुनःपुनः कोलास्याभवदुष्टेत्वंययाहमवमानिता चोलेदेवीतुश्रीशापाकोलास्याःसाभवत्तदा
 कोलापुरमितिरुयातांक्षितौतन्मंगलपुरं अथायातामहालक्ष्मीश्चिह्नदेवीनिकेतनं यहुवाचिह्नदेव्याःसालक्ष्मीः
 सम्मोनिताचिता दृष्टारूपंपरित्यज्यप्रत्यक्षासामवत्तदा पंचोपचारपूजाभिःश्रभंराहीततोर्ध्वयत् . अतितु
 द्यातदालक्ष्मीश्चिह्नदेवीमुवाच श्रीरुवाच अर्चनंत्तिसप्तज्ञास्मिचिह्नदेविवरंशृणु वज्रवरंततोरार्ज्ञांचिह्नदे
 वीशुभाशया चिह्नदेव्युवाच येकरिष्यतेतदंविब्रतमेतत्सुरेश्वरि . तद्वेशमनत्वयात्यज्यंयावच्चंद्रदिवाकरौश्र
 द्यारभ्यकथाहोपामूपसंवाधिनीत्वया श्र्यार्तिंयातुक्षितौदेविभक्तिर्भवतुमेत्त्वयि सद्भवेनकथामितांधैश्वर्यंभति
 पठंतिच तेषांतुवांछितं सर्वैस्त्वयासहसदैवहि तथेयुष्कामहालक्ष्मीस्तत्रैवांतरधीयत अथभंगलभूपालस्त्वया
 गत्यश्रियोर्चनं चक्रेपरमयाभक्तयाचिह्नदेव्यासमन्वितः अथैषायादुराचारोचिह्नदेव्यागृहंप्रति चोलेदेवी
 समायाताह्यारभ्यैवैरिताजनैः ततोजगामविपिनंयत्रासीदंगिराभुनिः अथालोक्यार्जुनाकारांज्ञात्वदृष्टयाविर्चित्यतां

समुन्निः श्रीव्रतं दिव्यं चोले देवो मकारयत् । कृतव्रताथसंजाता चोले देवी महायथाः । दाक्षिण्यके लीलादि

लवणैकानिकेतनं । ततः कदाचिद्वागत्य वनमाखेटके नृपः मुनेः वेश्मनिराजा तददृश्यामलोचनां । अथ राजा मुनिं
प्राह केयं धन्येति कथ्यतां । तद्व्रतं तस्य मारुया पराज्ञाता प्रददौ मुनिः । अथागत्य निजं राख्यं चोले देवीसमन्वितः । चिह्नदे
व्याचसाहितो बुभुजे मंगलोद्भूतः । चिह्नदेवीवरं वेत्रे चोले देवीसमागमं । समुद्रस्य थागांगाय मुने संगते सदा । तथा
मंगलभूपस्य संजाते वामलोचने । परस्परं धिकेते तु प्रिये राजो वभूवतुः । चिह्नदेव्यासमं सोऽथ चोले देव्यासहाखि
लां । सप्तद्वीपवर्ती पृथ्वीवर्जो मंगलोद्भूतः । व्रतस्यास्यैव सार्धं षडटुकः सोऽपि नूतनः । अभूत् मंगलभूपस्य मेत्री
तव यथागुरुः । भुक्ताथ सकलान् भोगान् मंगलो भूभुजावरः । स पुनः स्वर्गं भित्त्या भूतक्षत्रं विष्णुर्देवतं । नारदं ववाच । एत
त्तैकयितं शक्रव्रतानां मुत्तमं व्रतं । यत्कथाश्रवणेनापिलभते वांछितं फलं । प्रयागमिव तार्थिषु देवेषु मंगवानिव । नदी
पुष्पयानागानां व्रते पुष्पतया व्रतं । धर्मैवाथैव कामं च मोक्षं च यद्विवांछसि । तदेतच्च व्रतं शंकरु श्रद्धासमन्वितः । श्रीक
ण्डवाच । व्रतमिदमथ च केनारदेनोपादिष्टं सुरं प्रतिरपि परमां हार्तितायै स लेभे । द्धमपि कुरुते यैतद्वर्त्मसु नो यथास्याद्
भिमतफलसिद्धिः पुत्रपौत्रादिदृढिः । धनधान्यं पराधर्मैर्कोर्त्तमायुर्धनः । श्रेयं तुरगादिर्नित्यं पुत्रान्महालक्ष्मीः प्रयच्छति
इति भाव्योक्तं महालक्ष्मीव्रतं ॥ ॥

अस्येवापनं व्रतं यथापनं कामुद्यां पूर्वोक्तविधिना षोडशवर्षपर्यंतं व्रतं विधायां यथापनं काठ्यं । तेष्व्यादिसंकीर्त्यात्मनो
ऽखिलपापक्षयपूर्वकसकलदुःखदौर्भाग्यनिरसनं धनधान्यश्रेयपुत्रपौत्राद्याभित्तिद्वारा । श्रीमहालक्ष्मीप्रतिपदमा
चरितमहालक्ष्मीव्रतो यथापनं करिष्ये । आचार्यैरुत्वा । सर्वतोभिद्रूपजानिर्वतं पूजन्तं विधाय । रात्रौ जागरणं च कृत्वा । प्रात
रर्घ्यं प्रतिधाप्य अन्वाहं ध्यात् । प्रधानं महालक्ष्मीं श्रीसूक्तेन । प्रत्येकं मल्लैः पुनर्घृताकपायससप्तवितयादिद्रव्यैः ।

प्रत्येकमष्टोत्तरशतसंस्थाकाहुतिभिर्लक्ष्मीमंत्रेणपथ्येनमंडलेवताश्राप्यनरकैकयाहुत्याएवंहोमं कृत्वा आचार्यैः
 पूज्यपीठंगांशय्यादिकंचदत्त्वा षोडशामियुनानि वस्त्रादिभिः संपूज्य सूर्वेषोडशानानाविधभक्ष्याणिचंदनतालहं
 तताडहक्षपत्रपुष्पपूर्णैःफलनिचयंनिक्षिप्यसूर्वेणाच्छाद्यदद्यात् क्षीरोदार्षीवेत्यादिमंत्रेणवायनंदत्वा ब्राह्मणान्संत
 र्थाशिपोगृहीत्वाभुंजोतितिसंक्षेपः अथमहालक्ष्मीव्रतस्थानमपुराणिकव्रतविधिः तत्रादौ भाद्रशुक्लाष्टम्यां
 प्रातरुत्थाय प्रातःषोडशकृत्वोर्ध्वारौमुखंचप्रक्षाल्य स्नानादिकंविधाय संकल्पं कृत्वा पूजनं कुर्यात् महा
 लक्ष्म्याश्चंदनादिनाप्रतिमांविधाय तदग्रंतुषोडशसंसिद्धषोडशयंत्रियंसयुतं सूत्रं लक्ष्म्यैनममहतिमंत्रेण प्रतिग्रं
 थयमिमंत्रितंसंस्थाप्यलक्ष्मीपूजनंदोरकपूजनंचकृत्वा हस्ते डोरकबंधनंकुर्यात् तत्रमंत्रः धनंधान्यधराहंभ्यर्च्यकी
 र्तिमायुर्दशःसुखं तुरगानंदंतिनःपुत्रानमहालक्ष्मिप्रयच्छमे मंत्रेणनेनवद्भवाथडोरकंदक्षिणेकरे कांडानियो
 डशादायदूर्वायाश्चाक्षतानिच एकचित्तःकथांश्रुत्वापूजयेत्तच्चडोरकं ततस्तुप्रातरारभ्ययावत्स्यादसिताष्टमी
 तावत्प्रक्षाल्यतद्धस्तपादादीनिकथांतथा शृणुयात्प्रत्यहंतावत्तत्संस्मर्यैरक्षतादिभिरिति अथलक्ष्मीपूजनविधिः
 तत्राष्टहंलंविधायपंचदशोपचारैर्लक्ष्मीपूजयेत् तदुक्तं सारसंग्रहे आवाहनंचासनंस्यादूर्ध्वपाद्याचमानिच
 मधुपक्वांभिषेकौचवस्त्रालंकारवर्दनं पुष्पधूपदीपमोज्येभ्रोद्भासनमथापिच एतानिमंत्रवित्कुटुम्भाद्वक्त्रपंचदशके
 नहि अथप्रयोगः प्रणवेनश्रीवीजेनवा प्राणायामत्रयं कृत्वा ऋष्यादेरुपपन्नपूर्वकमंगन्यासंकुर्यात् आ
 नंदकंदैमरीचिच्छेदितपुत्रेभ्यऋषिभ्योनमोमुखे अनाष्टपृष्ठहतींत्रेष्टुप्प्रस्तारपकिछंदोभ्योनमोहृदि श्री
 विभावसुदेवताभ्यांनमइति विन्यस्य विध्वनुसारेण विनियोगमुक्त्वा हिरण्ययायेनमोहृदया
 यनमः चंद्रायैन्नमःशिरसेरवाह। रजतस्त्रजयायेन्नमः शिखायैवषट् सुवर्णस्त्रजयायेन्नमःकवचायहुं

हिरण्यस्रजार्धनमोनेत्राभ्यार्वीषट् हिरण्यवर्णाधनमश्रुत्तायफट् इतिषडंगमंत्रानहदयादिपदस्थाने अंगु
 धादिपदेत्वंगुधादिकरतलतंकरयोर्यथास्थितान् हदयादिषडंगेषु विन्यस्य हिरण्यवर्णामितिपंचदशामुनिर्यासा
 न्कुट्यात् शिरसिहिरण्यवर्णामिरयादि १ नेत्रयोः तान्मश्रावहइति २ कर्णयोः अश्वपूर्णांमिति ३
 नासायां कांसोस्मितामि ४ गुह्येनसइति ५ कर्दमेनेति ६ ऊर्वोः आपःसृजंविति ७ जान्वोःआर्द्रासूर्मा
 मिति ८ जंघयोःआर्द्राचंद्रामिति ९ पादयोः तान्मइति एवमेताः प्रणवादिनर्मोताविन्यस्य सरसिजनिल
 वेइतिध्यात्वा मानसपूजातेचतुर्दशं चतुरस्रत्रयाष्टतं अष्टदलकमलंपूजाचक्रंस्वपुरतोनिधायार्धपात्रस्थापना
 दिपीठार्चनतिर्पाठशर्काःपूजयेत् उर्विभूत्यैनमःकार्यं सृष्ट्य कीर्त्यं संतरयै तुष्टयै पुष्टयै मध्ये ऋद्धौनमः
 ततःप्रतिमादौदेव्यावाहनाध्यादि श्रयवा योगपीठन्यासं कृत्वा मूलमंत्रन्यासंकुर्यात् अस्याविद्यायामगुर्ऋ
 पिस्त्रिपुष्टदः श्रीदेवतान्यासविनियोगः भूगवैऋषयेनमःशिरसि त्रिपुष्टदसेनमोमुखे श्रीदेवतार्धनमोहृदये
 श्रवणायनमोगुह्ये इंशकयेनमः पादयोः रंकीलकायनमोनाभौ आंश्रुगुधाभ्यांनमः श्रीतर्जनीभ्यां
 नमः श्रूमध्यमाभ्यांनमः श्रैज्जनामिकाभ्यांनमः श्रैकनिष्ठिकाभ्यांनमः अकरतलकरपुष्ठाभ्यांनमः आं
 हृदयायनमः श्रीशिरसेस्त्वहा श्रंशिखायैवषट् शैकवचायहं शैनेत्रत्रयायवौषट् शःश्रुत्तायफट् मूले
 नवंपापकंकुर्यात् ध्यानं कांद्याकांचनसन्निभांहिमगिरिप्रस्थैश्चतुर्भिर्गजैर्हंरतेक्षितहिरण्यमायुतघटीरसिच्य
 मानांश्रयं विधाणांवरमब्जयुग्ममभयंहस्तेःकिरीटोल्लवलां क्षौमावदन्तितावविंखललितावंदेरविदस्थिताम् इ
 तिध्यात्वामनसा सपूज्य मूलमंत्रंजपित्वा गुह्येतिमंत्रेणसंपूर्य्यश्रद्धैरस्थापनादिकृत्वा वाह्यपूजाभारमेत् त
 त्रतांत्रिकवेदिकवाध्यातंकृत्वा प्रतिमादिप्राणप्रतिष्ठावाहनादिकंकुर्यात् तद्यथा हिरण्यवर्णाहिरिर्णसु

वर्णरजतस्रजं चंद्राहिरण्यमर्णालक्ष्मीजातवेदोममावहं १ । महोत्तिक्षिप्तमगच्छपद्मनाभं पदादिहं । यथोपचा
 रपूजेयत्वं धर्मेदिविनिमित्तं मूलेनावहन्कुर्यात् । तवायमहिमेति ॥ आलयस्तेहि कथितव्यं तिमूलैर्न स्थापनं
 सर्वतर्वाभिणीत्यासनं ॥ अस्मिन्वरसने इति प्रतिष्ठापनं ॥ अनन्यातवेतिसन्निरोधनं ॥ अज्ञानादुर्भदत्वादिति संमु
 र्तिकरणं ॥ दशापीयूषेति स्थिरीकरणं ॥ अभ्युत्थावाङ्मन इति श्रवणं ॥ ततः षडंगेन सकलं करणं धेनुमुद्रया अ
 मृतीकरणं ॥ महामुद्रया परमीकरणं ॥ ततः प्राणप्रतिषेधं कृत्वा आसनं दद्यात् ॥ तं सञ्जावह ॥ शीलक्ष्म्यै नमः ॥ इदं
 मासनं अथ ब्रह्मैतत्तापत्रयहरामिति ॥ अथ पूर्णैरथ मध्यं हस्तिनादप्रमोदितो ॥ श्रियं देवीमुपवहये श्रीर्मादेवी जु
 पतां श्रीरेव ते ब्रह्मैतत्त्वाहा ॥ ततः पाद्यं यद्वा किलेशोतिकां सोस्मितां हिरण्यप्राकारमाद्रीं ॥ इवलं तं तत्सा तत्प्रयं
 तौ पद्मे स्थिता पद्मवर्णा तामिहोपकृये श्रियं श्रीरेतत्ते पाद्यं ॥ अथाचमनीयं ये वेदानामपीति ॥ चंद्रां प्रभासां
 यथासां इवलं श्रियं लोके देवजुष्टा मुद्रां ॥ तां पद्मिनीमिह शरणमहं प्रपद्ये ॥ अलक्ष्मीर्मे नश्यतां वा वृणोति ॥ मू
 लेन श्रीरेतत्ते आचमनीयं अथ मधुपर्कः सर्वकालुष्यहर्ततपिठित्वा ॥ आदि वर्णैस्तपसो पिजातो वनस्पतिरतवह
 क्षोभवित्त्वः तरुफलानि तपसो नुदं तु माया अंतराया च बाह्यां अलक्ष्मीः ॥ श्रीरेव ते मधुपर्कः स्वधा ॥ ततः पुनराचम
 नीयं स्वधा ॥ ज्ञानं परमानंदवोधा विपद्म इति ॥ उपेतुमां देवसखः ॥ कीर्तिं श्रमणिना सह ॥ प्रादुर्भूतो सिरधे
 स्मिन्कीर्त्तित्वेदं दत्तुमे ॥ श्रीरेतत्ते ज्ञानं नमः ॥ ततः पुनराचमनीयं ॥ ततो वस्त्रं मया चित्रेति ॥ यमाश्रित्येति
 तं तु संवानमिति च ॥ क्षुत्पिपासामलाब्धे धामलक्ष्मीं नारायण्यहं ॥ अभूतिमसमृद्धिं च सर्वोत्तिष्ठ मेयहात् ॥ श्रीरे
 तत्ते वा सो नमः ॥ ततो भूषणानि ॥ स्वभावसुंदरेति ॥ नाथद्वारादुराधार्थानित्यपुष्टां करीषिणीं ॥ ईश्वरीं सर्वभूतानां
 तामिहोपकृये श्रियं श्रीरेतत्ते भूषणं नमः ॥ ततश्चंद्रनं ॥ मृतसः ॥ कामाकृतिं द्वायः ॥ सद्यमशीमाहि ॥ पशूनां

रूपमन्नस्यमंथिथीः श्रियतांयशः मलयबलसंभूतानापन्नगसेवितं शीलबहुलामोदचंदनप्रातिग्रहना
 श्रीरेपतेगंधःततोक्षताःअक्षताश्चसुरश्रेष्ठेकुंकुमाकाःसुरशोभनाःग्रहाणादेवदेवेशिमयादत्तानुभाकितः श्रीरेतेतेशक्ष
 ताः ततःपुष्पाणि नानापरिमलामोदमुकालिकुलसंकुलं आनिदिनंदनोद्यानंपद्मार्प्यकुसुमंनमः कर्दमेनप्र
 जाभूतामपिसंश्रमकर्दमं श्रियंवास्यमेकलेमातसंपद्ममालिनी श्रीरेतातितेपुष्पाणिषट् ततःपंचपुष्पांजली
 दत्त्वा पंचावरणपूजांकुर्यात् कर्णिकायांपंडंगानिपूज्यातः अष्टदले दिग्दलेषु वासुदेवायनमःसंकर्षणाय
 नमः 'ब्रह्मस्त्रायनमः अत्रिरुद्रायनमः हिमपीततमालैतनीलामानपीतवाससः शंखचक्रगदापद्मचतुर्भुजान्पूज
 येत् ततोविदिग्दलेषु सनकाय सलिलाय गुग्गुलवे कुरंदकाय इतिसंपूज्य देव्यादक्षिणे शंखनिधयेव
 सुधारसहिताय देव्यावामे वसुमतीसहितायपद्मनिधये तथाच यजेच्छस्त्रनिधिंदेव्यादक्षिणेदयितान्वित
 मुकामाणिक्यसंकाशौकींचिरिमतमुखंघुञ्जी अन्योन्याल्लिंगतपरैशंखपंकजवारिणौ वामेस्याःपंकजनिधिं
 त्रिययासहितंयजेत् सिंदूरामोभुजांछिद्यैरकपद्मदलान्वितौ निःसरद्भक्तवर्षाभ्यापद्मभ्यामूर्ध्विलालितौ मुदले
 पंकजनिभान्त्वावसुमतीभिनि इतिसंपूज्य अर्धोष्टतिसंघाट्यं हस्तौप्रक्षाल्य तृतीयावरणपूजां कुर्यात् व
 लाकार्येनमः विमलार्पेनमः कमलार्पेनमः वनमालिकार्पेनमः विभीषणार्पेनमः मालिकार्पेनमः शां
 क्यैःनमः वसुमालिकार्पेनमः पंकजवारिण्येनमः मुकाहारसमप्रभा एताःसंपूज्य मूलनस्वेष्टदेवंसंपूज्य
 मूलनपुष्पाजालिंदत्त्वा इंद्रादिपूजनं वज्रादिपूजनंकृत्वा पुष्पांजलिंदत्त्वा गंधसंभारसब्रह्मष्टयवस्तुसमुद्र
 वं सुरासुरनरानंदिधूपेगंधप्रतिग्रहतां आपःसृजंतुस्त्रिगुणानिचक्रीतवसमेग्रहे निजोदयोमातरं श्रियंवास्यमे
 कुले लक्ष्म्येनमः धूपंसमर्पयामीति धूपः मार्तण्डमंडलाखंडचंद्रविंवाघ्रितेजसां निधानंदेविदीपोयनिर्भतरस्त

यमकितः आर्द्रापूर्वकरिणीपुष्टिसुपर्णाहेममालिनीः सुवर्णाहिरण्यपर्णालक्ष्मीजातवेदोममावह इतिदीपः देव
तालपपातालभूतलाधारधान्यजं पौडशाकारसंभारनवेद्यतोभ्रियेन्ममः आर्द्रापरस्करिणीयष्टीपिगलापद्ममालि
नी चंद्राहिरण्यमर्ष्यपुष्टिजातवेदोममावह इतिनैवेद्यं स्नानादिकविधायापियतः शुद्धिराच्यते एतदाच
ननोपमेमहालक्ष्मिविधीयतां इत्युत्तरापोशानं इदंफलमितिफलं पातालतलसंभूतवदनांमजिभूपुणं ना
नगुणसमार्कणोत्तंबूलंदिवितेनमः इतितांबूलं हिरण्यगर्भमितिदक्षिणा श्रियंजातइतिनीराजनं यान्तिकानिवे
त्येकप्रदक्षिणा ततो नमस्कारः ततः श्रीसूक्तं पठित्वाप्रार्थनां कुर्यात् एवंप्रत्यहं पूजनं विधाय समाप्तिदि
ने कृष्णाष्टम्यां महापूजां कुर्यात् अथ कृष्णाष्टम्यप्रयोगः नक्तं स्नानं विधाय शुक्लंवरधरः पूजागृहंगत्वा
आसनोपरि पूर्वमुखवदपविश्य श्वेतवस्त्रेऽष्टदलं विलिख्य तत्कर्णिकायां गजकुंभस्थसलिलसि
ध्यमानां लक्ष्मीं संलिरुप पुण्यांजलिदानांतंमुक्तपूजनं कृत्वा विष्णोर्वक्षसियापद्मेशस्वचक्रेतथाव
रे लक्ष्मिनित्यपयथासित्वं मायिनित्यातथाभवेति संप्राप्य उत्तार्य डोरकंवाहोर्लक्ष्मीं
पार्श्वेनितिवेद्येत् लक्ष्मिदेविग्रहाणत्वंयन्मयाडोरकंभूतं व्रतसंपूर्णतांयातुकरुणाकार्थमायित्वयेति ततोवाचनदा
नं पौडशापिंडान्पौडशादीपांश्चदद्यात् तत्रमंत्रः इदिराप्रतिग्रहणातिइदिरावैदंदातिच इदिरातारिकोभाभ्यामि
दिराप्येनमो नमइतिमूलेनार्घ्यंदत्त्वा तत्संस्वान्तगोधूमचूर्णदीपात् पिंडांश्च दत्त्वा रात्रौ जागरणं कृत्वा चंद्रोदयेफ
लादियुक्तेनशंखेनार्घ्यंदद्यात् नमोस्तुतेतिशानाशुलक्ष्मीभ्यातनमोस्तुते व्रतसंपूर्णतांयातुग्रहाणांर्घ्यंस्वगतंम
ततो नमस्कारं कृत्वा जानुभ्यामवनीगत्वा प्राप्येत् क्षीरोदाणं व्रतसंभूतेकमलेकमलालयं प्रयच्छकामान्नेसर्वान्वि
ष्णोर्वत्स्रथखालये पुत्रान्देहिपयोदहिसौख्यसामान्यमवच कालिकालिमहाकालिविकरालिनमोस्तुते त्रैलोक्यं

जननित्राहि वरदे भक्तवत्सले एकनाथे जगन्नाथे जगदन्निप्रिये व्यये रेणुकेनाहि मां देविराममातः शिवं कुरु वै
देहि त्रिनाहि मां सीते प्रसीद पुरुषोत्तमे कपालकर्तिकाशूलदमरुद्वयग्रहस्तके शिवं कुरु महालक्ष्मि मन्त्राश्रयत्वा शुनाश
येति वंदार वीरसुरदंदि कीरीटकोटिरोचच्छटाभिपरिकल्पित रत्नदपि देवित्वदीपचरणशरणजनानां सिवामहे सक
लमंगलवर्द्धनाय उन्मुल्लकैरवदलाय तलोचनायै गण्डोलि सञ्चटुलकुंडलमंडिताय राकाशि श्रुतिमटाननकोमला
येतरस्यै नमः कमललोचनवल्लभायै सुदृक्कल्पलति किं हारिकंठभूषांकेयूरहेमकटकोज्ज्वलकंकणांकां ससारसाग
रमुखे पततो ममद्यदेहित्वदीपकरयाष्टिमनगमातः दृष्ट्या देवि जगन्नाथयापि विविधा ब्रह्माधिपवंगताः विष्णोर्वक्षसि
याचकार तरला लीलाब्जमालाश्रमं केशाभिप्रेतत् त्वदीयचरणद्वंद्वान्जसेवारतं कारुण्यामृतसारपूरितदृशामान
द्यपश्ये श्वरि मूर्ध्नि वै फुल्लकुसुमोज्ज्वलमध्यभागधामिच्छं भारजिततरकचित्रताम् उत सहेमनिकषोज्ज्वलकायका
तिलैर्दमीः खनं प्रणमतां श्रियमातनोतु इति महालक्ष्मीं स्तुत्वा प्रातर्विसर्जयेत् विसर्जनमत्रस्तु ताममन्त्राव
हजातवेदो लक्ष्मीं न पगामिनीं यस्यां हिरण्यप्रभूतं गावोदारयोश्चान्विदेयं पुरुषानह पंकजदेविसंख्यजममये
रमनिमिवेश यथा स पुत्रमृत्योऽहं सुखी स्यां त्वत्प्रसादतः इति देवा विसर्जनं याश्रीः पद्मासनस्थायिपुलकटि
तटीपद्मपत्रायातार्क्षी गंभीरावर्तनाभिरतनभरनमिता शुभ्रवस्त्रोत्तरीया लक्ष्मीर्दिव्यैर्गजेन्द्रैर्मंजलसलिलैः स्नापि
ताहेमकुम्भैर्निर्यंसापद्महरताममवसतुष्टे दिव्यमांगल्ययुक्ता ॥ अथ नारदीयपुराणोक्तं महालक्ष्मीव्रतं श्र
द्धेनां तु स मारभ्य व्रतं षोडशवासरं महालक्ष्म्याः समुद्दिष्टं सर्वसंपादिवर्द्धनं करिष्येऽहं महालक्ष्मि व्रतं त्वत्परायणः
तद्विविधेन मेया नूनमामित्वत्प्रसादतः इत्युच्चार्यततो वदध्वाङोरकं दक्षिणे करे षोडशप्राथम्ये सहितं गुणैः षोडशभिर्भुतं त
तो न्वहं महालक्ष्मीं गंधार्घ्यै रचयेद्भक्तो यावच्छृणोष्टु भो व्रतचरेदद्याप न संसृष्टीः वस्त्रमंडपिकं कृत्वा सर्वतोभद्रमडले कल

शसुप्रतिधाप्यदीपमुद्योतयेत्ततः उताद्येदोरकंवाहीकुंभस्यादीनिवेदयेत् चतस्रःप्रतिभाःकृत्वासौवर्णस्तत्स्व
 रूपिणोः स्तपनंकारयेत्तासांजलैः पंचामृतैस्तथा उपचारैःषोडशभिःपूजयित्वाविधानतः जागरस्तत्रकर्तव्यो
 नातयादिजानिःस्वितैः ततोनिशोधेसंप्राप्तेऽभ्युदितेभृतदीपितौ कृत्वाद्यैचंद्रव्यैःश्रीखंडाद्यैर्विधानतः चंद्रमंड
 लसंस्थाप्यमहालक्ष्म्येप्रदापयेत् क्षीरोदाण्वसंभुतेकमलेकमलालये विष्णुवक्षस्थलस्थेमेसर्वकामप्रदाभव
 एकनाथेजगदाधेजमदाग्निप्रियेव्ये रेणुकेत्राहिमंदिरेविराममातःशिवंकुरु मंत्रैरेतैर्महालक्ष्मीप्रार्थ्यश्रीत्रियया
 प्रतः सन्मकुसुंभंस्त्र्यस्ररंगधवांसोपावककज्जलैः संभोज्यजुहुयादग्नीविल्वपत्रकपायसं तदलभेष्टतंत्रिप्रग्रहे
 भ्यःसमिधास्तिलान् सृष्ट्युजयायचपुरंस्वरंगप्रशांतये चंद्रनंतलपत्रंचपुष्पमालांतयाक्षतान् दुर्धौकौसुंभसु
 भंचपुर्गंश्रीफलमेवच भद्र्याणित्रनवेसूक्ष्मप्रतिद्रव्यंतुषोडश समाल्छाद्यान्यसूक्ष्मंणवतीदयारसमंत्रकं क्षीरोदा
 ण्वसंभूतालक्ष्मीचंद्रसहोदरा व्रतेननेनसंतुष्टामव्रताद्विष्णुब्रह्मा चतस्रःप्रतिभास्तारुश्रीत्रियेभ्यःसमर्पयेत्
 ततस्तुचतुरेविभान्पोडशाथसुवा॥सिनीः मिष्टान्नंआशायित्वातुविसृजेत्याप्तदक्षिणात् समासनिपमःपश्चाद्भुजो
 त्रिष्टेःसमन्वितः भुकेष्टानैहिकान्कामान्लक्ष्मीलोकवसेच्चिरं एयाशोकाष्टमीचोकायस्यांपूर्णैरमाव्रतं श्रवणो
 कस्यपूजास्पादेकभक्तयारस्यं कृत्वाशोकव्रतंनारीहाशोकाजन्मजन्मानि यत्रकुत्रापिसंजातानाश्रकाष्ट्यावि
 चारणेति इत्यशोकाष्टमीव्रतं सर्वास्त्वष्टमीपुष्पोक्तमप्याश्विनकृष्णाष्टम्यां मेवकाष्ट्यं तद्वृकंहेमाद्रावादिच्यपुराणे
 अष्टर्षापुचसर्वासुपूजनीयाह्यशोकािका गंधमात्यनमस्करोद्भूतप्रदीप्तान्नसंपदा तस्मिन्नहनिथाभुंकेनकमिदुविवर्जं
 तं भवत्यथाविशोकासायत्रयत्राभिजायते आष्टर्षापुचसर्वासुनचेच्छक्रोतिवैमुने शौष्ठ्रप्रधामतीतायांयास्यात्कृ
 ष्णाष्टमीद्विज तत्रकाष्ट्यंव्रतंचैतत्सर्वकामफलप्रदं इत्यशोकाष्टमीव्रतं इधंशियाष्टमीविभविष्योत्तरे कन्यागते

संवितरि कृष्णपक्षे षष्ठमि च या सा च पुण्या पापहरा शिवस्यानंददायिनी स्नानं दानं जपे हि मः पितृदेवाभिपूजनं स
वंशीति करं स्याच्च प्रीतिरस्मिन्निलोचने आश्विनकृष्णनवम्यां रथनवमी व्रतं भविष्यपुराणे कृत्वा वा श्वयुजे मा
सिकृष्णपक्षे नराधिप नवम्यामुपवासं तुर्गौर्दिवी प्रपूजयेत् पुष्पधूपोपहारैस्तु ब्राह्मणानां च तर्पणैः पूजये
न्वारथं कृत्वा नानावल्लोपशोभितं शोभितं ध्वजमालाभिः लङ्कादूर्णयामरैः कृत्वा स्वर्णमयीं दुर्गामहिषेशूलशो
भितां विन्यस्य रथमध्ये तु पूजयेत् कृतलक्षणं नवम्यां ग्रामयित्वा तु जले दुर्गानयेद्गुप तत्र जागरपूर्वस्तु प्रदीपा
द्युपशोभितं प्रभाते स्नपनं कुर्यात्तद्भक्तानां च पूजतं रथं शोभासमायुक्तं भगवत्यै निवेदयेत् भुक्त्वा च वायव्यैः सार्द्धं प्र
णम्या रथार्गहं व्रजेत् सर्वव्रतानां प्रवरं सर्वपापप्रणाशनं व्रतं रथनवम्याख्यं सर्वकामार्थसाधकं सर्वव्रजोपुप
रुण्यं सर्वार्थेषु परकलं तत्फलं सकलं विद्यानवमी व्रतपालनात् करपकोटिशतं साग्रं विष्णुलोके महीयते त
तो भुंजन्महोत्सवां सार्वभौमो भवेद्दिह रत्नोपकरणैर्षुकां कृत्वा दातुमर्थाशुभां शय्यं निवेदयेद्यस्तु भगवत्यै नराधिप
दुर्गालूलवस्त्राणां पलसंस्था तु यावती तावद्वर्षसहस्राणि दुर्गालोके महीयते द्रुषंशूलां कितं यस्तु भगवत्यै निवे
दयेत् आससं सततिकुलं गृह्य देव्यालये व्रजेत् दत्त्वोभयमुखीं गां च भगवत्यै सुशोभनां सप्तद्वीपां धरां दत्त्वा य
त्फलं तदवाप्नुयात् पादद्वयं शिरोर्द्धं च पावदस्तर्यनिर्गतं तावद्द्वौः पृथिवीज्ञेया दाता स्याश्वमहीप्रदः इति रथ
नवमी व्रतं अत्र शय्यादिदानानि स्वतंत्राणि ति फलश्रुतेः आश्विनकृष्णनवम्यां महालय आर्द्ररुकां दे सेतुखंडे
नवम्यां पयस्वितीयैर्मर्त्यैः कुर्याच्छ्राद्धं महालये नवतिः कल्पसाहस्रं द्रुप्यं ति पितरो रस्य वै संततिं चाप्यविच्छिन्नां
दद्युः पितृगणाः सदा अन्नैव नवम्यामन्वष्टकाश्च द्वेकाद्यापनः अन्वष्टकासु नवभिः पिडैः श्राद्धमुदाहृतं पित्रा
दिमातृमध्यं च ततो मातामहांतकं हेमाद्रौ छिन्नालेपः केवलस्तु सप्रेमो काटुद्वादादौ प्रकीर्त्तिताः अन्वष्टकासु

रासुप्रतिष्ठाप्यर्दपिमुद्योतयेततः उताद्यद्वोरकंवाहिकुंभस्यादितिवेदयेत् चतस्रःप्रतिमाःकृत्वासीवर्णस्तरस्व
 रुपिणः स्तूपनंकारयेत्तासांजलैः पंचामृतैस्तथा उपचारैःषोडशभिःपूजयित्वाविधानतः जागरस्वत्रकर्तव्यो
 नातयादिचरतिःस्मृतैः ततोनिशयेसंप्राप्तेऽभ्युदितेमृतदोषितौ कृत्वाद्यैर्चंदनद्रव्यैःश्रीखंडविधिर्विधानतः चद्रमड
 लस्तरुधर्महालक्ष्म्यप्रदापयेत् क्षीरोदार्षवसंभूतकमलमलालये विष्णुवक्षस्थलरूपेमेसर्वकामप्रदाभव
 एकनपेजगताद्येजमदग्निप्रियेवपये रणुकेआहिमदिविराममातःशिवंकुरु मंत्रैरेतर्भहालक्ष्मर्प्राद्यर्धश्रीत्रिययौ
 पतः सम्यक्संपूज्यस्त्रंगंधवासियावककज्जलैः संभोज्यजुहुयादग्नीवित्वपत्रकपायसं तदलभेद्यतंविप्रग्रहे
 भ्यःसमिधास्तिलान् मधुंजयायचपुरंसर्वरेणप्रशांतये चंदनंतालपत्रंचपुष्पमालांतथाक्षतान् दुर्भर्कौसुंभसू
 र्चचपुर्गंश्रौफलमेवच भद्र्याणिचन्नेसूर्पंप्रातिद्रव्यंतुषेडश समाच्छाद्यान्यसूर्पेणव्रतीदद्यात्समंत्रकं क्षीरोदा
 र्णवसंभूतालक्ष्मीचंद्रसहोदरा व्रतेननिनसंतुष्टाभवताद्विष्णुब्रह्मा चतस्रःप्रतिमास्तस्तरुश्रीत्रियेभ्यःसमर्पयेत्
 ततस्तुचतुरोविप्रान्पोडशायसुवासिनीः मिष्टान्नप्राशायित्वातुविसृजेत्प्राप्तदक्षिणान् समाप्तनियमःपश्चाद्भुंजी
 तैःसमान्वितः भुंकेटनैहिकाक्कामान्लक्ष्मीलोकैवसेधिरं एगशोकाष्टमैचोकायस्यांपूर्णैरमाव्रतं श्रज्जशो
 कस्यपूजारायादेकभक्तयास्मृतं कृत्वाशोकव्रतंनारीह्यशोकाजन्मजन्मानि यत्रकुत्रापिसंजातानाव्रकाट्यवि
 चारणेति इत्यशोकाष्टर्माव्रतं सर्वास्त्वष्टर्मापुत्रोकमध्याभिनकृष्णाष्टम्या भवकफट्यं तदुक्तंहेमाद्रादादित्यपुराणि
 अष्टम्युचसर्वसंपूजनीयाह्यशोकिका गंधमालयनमस्कारश्चप्रदीपान्नसंपदा तस्मिन्नहिनियाभुंकेनकर्मिदुर्विवाजं
 तं भवत्पयाविशोकासायज्यत्राभिजापते अष्टम्युचसर्वसुनवेच्छक्रोतिवैभुने शौष्ठ्रप्रयामतीतायांयास्यात्कृ
 णाष्टमोद्धिज तत्रकाट्यव्रतंचैतत्सर्वकामफलप्रदं इत्यशोकाष्टर्माव्रतं इयंशियाष्टम्यविभविष्येत्तरे कन्यागत

धुपपदानकायमवति अत्रातिदेशादेव पिंडदानेप्राप्ते गुर्विणोपतिव्यादिप्रयुक्तनिषेधप्रतिवचन
 -यसर्वार्थत्वात् मातृशब्देसुवासिनीपूजनमुक्तमर्कडेपुराणे मातुःशब्देतुसंप्राप्तेब्राह्मणैःसहभोजनं सुवासि
 न्यप्रदातव्यमितिशातातपोव्रथात् भर्तुरग्रेभूतानारोसहदहेनवासृता तस्याःस्थानिनियुंजीतविधैः सह
 सुवासिनी तत्रैव मङ्गलसावाक्यं स्त्रीशब्देपुत्रदेयाःभयुरलंकाराश्चयोषिते मर्जीरमेखलादामर्काण्यकाक
 णादयः भ्रात्राशक्तावनुकल्पमाहाश्वलायनः अनडुहोयवसमाहरेत् अग्निनावाकृच्छ्रमुपोषेदेषोष्टकेतितत्वेव
 नष्टकल्पादिति हेमार्द्रोपितामहः अमावास्याव्यतीपातपौर्णमास्याष्टमीषुच विद्वान्श्राद्धमकुर्वाणोनरकंप्र
 तिपद्यते अकरणेप्रायश्चित्तमुक्तमनुविधाने एभिर्ऋग्भिर्मज्जेपेन्मंत्रंशतवारंरतुतद्दिने अन्वष्टक्यंयदाशुन्धंस्पूर्णा
 यतिसर्वदेति अस्यामेवनवम्यां विरचशाखायादेवोवाधनमुक्तं देवीपुराणे कन्यायांकृष्णपक्षेतुपूजयित्वाद्
 भेदिना नवम्यावोधयेद्देवांगीतवादिभानिश्चनोरिति अथदशम्यादिमहालयपक्षमाह यत्तु कृष्णपक्षेदशम्या
 दौवर्जयित्वाचतुर्दश्यां श्राद्धेप्रशस्तास्त्वितथयोपयथैतानतथैतराद्वातिप्रतिपदादिमहालयपक्षाणामप्रतिकर्पमाह कात्या
 यनः भ्रात्रपरपक्षांतराणामपिनिश्चत्वासिद्धे गौतमादिवचनैकवाक्यतया पंचम्यादिकल्पेसिद्धे शक्तेनप्रतिपद
 मारभ्य तदशर्कोपंचमीमारभ्य दशमीमारभ्यवा तदशर्कावैकस्यामपि त्रिथौ श्राद्धमवश्यंकर्तव्यमितिस्ति
 सक्तृकरणादेवाश्विनापरपक्षादेर्पामेदः तन्नसर्वभेदशाचारतोव्यवस्था एकाहपक्षेऽपिभूताहतिथिरावश्यकी यदाहः
 श्रापाढ्याःपंचमेपक्षेकन्यासंस्थेतिवाक्ये मृताहनिपुनर्थवैश्राद्धंदास्यातिमानवः तस्यसंवत्सरंयावत्तृताःस्युः
 पितरोक्ष्वभिति अन्नैवहरतादित्यखंजनदर्शनमुक्तंज्योतिषे हरतगतेऽवुजवंधौपरश्वयदित्खंजनंनृपोयांतं पश्येत्

मध्यस्थानां त्रयाः कार्यास्तुमातरः पृथ्वीचंद्रोदयः ब्रह्माष्टपुराण १५८ आश्विनमन्थान्माष्ट आश्विनमन्थ
तामहानां च अन्वष्टक्ये क्रमः स्मृतः दीपिकायां मातुः श्राद्धमादौ कर्तव्यमित्युक्तं निर्णयामते मंत्रायणीयग्रह
परिशिष्टे अन्वष्टक्यंतु क्रमशो मातृपूर्वतदिष्यते अत्र शाखाभेदेन व्यवस्थेति पृथ्वीचंद्रोदयः जीवतिपतृकवि
पयमितिति निर्णयदीपः इदं धर्जीवतिपतृकेणापिकाठ्यं अन्वष्टक्यगयाप्राप्तौ सत्यां यच्च मृतेहनि मातुः श्राद्धं
तः कुर्याति पतृपिचर्जीवति यद्यपि जीवतिपतृकस्य पंचाष्टकाश्रवशं कर्तव्यमस्ति तथाप्यशकस्येयमावश्यको
प्रौष्टपयष्टकामूयः पितृलोके भविष्यतीति हेमाद्रौ पाद्योक्तैः यत् इयं मातृनवमतिकथ्यते सर्वसांमेवमाष्ट
णां श्राद्धं कन्यागतरौ नवम्यां हि प्रदातव्यं ब्रह्मलक्ष्मणरायतइति सूतेनावश्यकोक्तैश्च अत्र सर्वासां निर्युक्तैः मा
तरि जीवत्यामपि सपत्नमात्रादिभ्यो दद्यात् तन्मरणे सति तस्यैताभ्यश्च दद्यादित्युक्तं जीवतिपतृनिर्णये सर्वैरप्या
चार्यैः अत्र भर्तृमरणोत्तरं मातामृता तस्याः श्राद्धं न कार्थ्यमितिकेचिदाहुः श्राद्धं नवम्यां कुर्यात्तु मृतं भर्तृरित्युच्यते
तदेतत् निर्मूलत्वात् नमस्तत्र तारणमात्रं श्राद्धदीपिकायां ब्राह्मे पितृमातृकुलोत्पन्नायाः काश्चन मृताः स्त्रियः श्राद्धार्हमातरौ
ज्ञेयाः श्राद्धंतत्र प्रदीप्यते इति अत्र देशाचारः व्यवस्था इदं चानुपनीतेनापिकाठ्यं तदुक्तं श्राद्धशूलपाणौ मातर्ये अ
मावस्याष्टका कृष्णा पक्षपंचदशी पुच्छेत्याभिधाय एतच्चानुपनीतोपिकुर्यात्सर्वेषु पूर्वसु श्राद्धं साधारणं नाम सर्वकाम
फलप्रदं भाट्यां विरहितोप्येतत्प्रवासस्थोपित्यशः शूद्रोपि मंत्रकुुर्यादनेन विधिना युज्यते तथाभिप्राये
अन्वष्टकासु तद्वैचगयायां चक्षयेहनि अत्र मातुः पृथक् श्राद्धमन्यत्र यतिना सहेति यत् तमिस्त्रपक्षे नवमपुण्या
भाद्रपदे हि या चत्वारः पर्वणाः प्रोक्ताः पितृपक्षे मनीषिभिरिति तद्देशाचारतो व्यवस्थितं इदं च जीवतिपतृकेणापि
संपिडकं कार्थ्यं हेमाद्रौ विष्णुधर्मोत्तरे अन्वष्टकासु च स्त्रीणां श्राद्धं कार्थ्यं तथैव चेत्युपक्रम्य पिंडनिर्वापणं कार्थ्यं

तस्यामपि च स तैर्मयुक्तत्वात् तस्यामन्वष्टकायामित्यर्थः अपिशब्देन तीर्थमहालयप्रत्यादिदकानां ग्रहणं तेन गु-
 र्विणीपतेरभ्येतेषु पिंडदानं कार्यमभवति अत्रातिदेशादेव पिंडदाने प्राप्ते गुर्विणीपातिव्यादिप्रयुक्तनिषेधं प्रतिवचन-
 रुयसर्वार्थत्वात् मातृशब्दसुवासिनीपूजनमुक्तमर्कंडेयपुराणे मातुःशब्देन संप्राप्ते वा ज्ञाप्यैः सह भोजनं सुवासि-
 न्यैः प्रदातव्यमिति श्रुता तपोवर्धत् भर्तुरग्रेष्ठतानारिसहदाहेन वा मृता तस्याः स्थानि निर्युजं तविधैः सह
 सुवासिनीं तत्रैव मदालसावाक्यं स्त्रीशब्दे पुत्रदेयाः स्युरलंकाराश्च योषिते मंजीरमेखलादामर्काणि काकं
 एादयः अत्राशक्तानुकल्पमाहाभ्यलायनः अनडुहोयवसमाहरेत् अग्निना वा कृच्छ्रमुपेदेषोष्टकेति तत्रैव
 नष्टकल्पादिति हेमाद्रौऽपि तामहः अमावास्याव्यतीपातर्षोणमास्यष्टमीषु च विद्वान् श्राद्धमकुर्वाणो नरकं प्र-
 तिपद्यते अकरणे प्राप्य श्रित्तमुक्तमृदिविधाने एभिर्ऋग्भिर्जपेन्मंत्रं शतवारं तदिति अन्वष्टकं यदा शून्धं सं पू-
 र्णाति तसर्वदेति अस्यामेव नवम्यां विलवशाखायां दीर्घो धनमुक्तं देवीपुराणे कन्यायां कृष्णपक्षे तु पूजयित्वा
 भेदिना नवम्यां बोधयेद्देवीं गीतवादिजानिः स्वर्नरेति अथ दशम्यादिमहालयपक्षमाह यत्तु कृष्णपक्षे दशम्या-
 दौ वर्जयित्वा च तु दर्शो श्राद्धे प्रशस्तारित्यथोपयैतान तथैतरा इति प्रतिपदादिमहालयपक्षाणामप्रतिकर्पमाह कार्या-
 धनः अत्रापरपक्षांतराणामपिनित्यत्वासिद्धे गौतमादिवचनैकवाक्यतया पंचम्यादिकल्पे सिद्धे शक्येति प्रतिपद-
 नारभ्य तदशर्कापंचमीमारभ्य दशमीमारभ्य वा तदशर्कावैकस्यामपि त्रिधौ श्राद्धमवश्यं कर्तव्यमिति सिद्धं
 सकृत्करणादेवाभ्यनापरपक्षादेभिर्दः तत्र सर्वत्र देशाचारतो व्यवस्था एकाहपक्षेऽपि मृताहतिथिरावश्यकी यदाहः
 श्रापाढ्याः पंचमेपक्षे कन्या संस्थे दिवा करे मृताहनिपुनयो वै श्राद्धं दास्यति मानवः तस्य संवत्सरं यावत्तृताः स्युः
 पितरो भुवमिति श्रौतवृहत्तदित्यखंजनदर्शनमुक्तं ज्योतिषे हस्तगतं जुज्वं यौ पश्येद्यदि खंजनं नृपो यातं पश्येत्

मध्यस्थान्त्याः कार्यास्तुमातरः पृथ्वीचंद्रदेवौ ब्रह्मांडपुराणे पितृणां प्रथमं दद्यान्मातृणां तदनंतरं ततो मा-
तामहानांच अन्वष्टक्येक्रमः स्मृतः दीपिकायाम्भूतः श्राद्धमादौ कर्तव्यमित्युक्तं निर्णयाम्यते मैत्रायणीयग्रह-
परिशिष्टे अन्वष्टक्यंतुक्रमशो मातृपूर्वतादिष्यते अन्नशाखाभेदेन व्यवस्थेति पृथ्वीचंद्रदेवः जीवतिपतृकवि-
पयानिति निर्णयदीपः इदं वजीवतिपतृकेणापिकार्यं अन्वष्टक्यं गयाप्राप्तौ सत्त्यायं च स्मृतेह नि मातुः श्राद्धं मु-
तः कुर्यात्तिपतर्थपि च जीवति यद्यपि जीवतिपतृकस्य पंचाष्टकाश्वश्रृं कर्तव्यं आरतथाप्यशकरयेयमावश्यको-
प्रौष्टपष्टकामूयः पितृलोके भविष्यतीति हेमाद्रौ पादोक्तः यत्तु इयं मातृनवमिति कथ्यते सर्वासामेव मातृ-
णां श्राद्धं कन्यागतेरवौ नवन्यांहि प्रदातव्यं ब्रह्मलब्धवराय तद्वति सुतेनावश्यकोक्तिश्च अन्नसर्वासां नित्युक्तेः मा-
तरि जीवत्यामपि सपत्नमात्रादिभ्यो दद्यात् तन्मरणे सति तस्यैताभ्यश्च दद्यादित्युक्तं जीवतिपतृकनिर्णये सर्वैरप्या-
चार्यैः अन्नमर्तमरणोत्तरं मातामृता तस्याः श्राद्धं न कार्थ्यमितिकेचिदाहुः श्राद्धं न वन्यां कुर्यात्तु मृतं भर्तृरितुष्यते
तदेतन्निर्मूलत्वात् न मूर्तं प्रतारणमात्रं श्राद्धदीपिकायां ब्राह्मे पितृमातृकुलैरप्यज्ञायाः काश्चन मृताः स्त्रियः श्राद्धार्हमातरो-
ज्ञेयाः श्राद्धं तन्न प्रदीयते इति अन्नदेहाचारः श्रवस्था इदं चानुपनीतेनापिकार्यं तदुक्तं श्राद्धशूलपाणी मात्स्ये अ-
मावस्याष्टकाष्टपादपंचदशीषु चेत्यभिधाय एतच्चानुपनीतोपिकुर्यात्सर्वेषु पूर्वसु श्राद्धं साधारणं नाम सर्वकाम-
फलप्रदं भार्याविरहितोऽप्येतस्त्रिवासरशोपित्यशः शूद्रोऽपि भवत्कुर्यादनेनाविधिनानुव्रजति तथाप्रपुराणे
अन्वष्टकसु द्वाविंशत्यायां वक्ष्येह नि अन्नमातुः पृथक् श्राद्धमन्नप्रपतिना सहेति यत्तु तमिस्त्रपक्षेन वर्मापुर्या-
भाद्रपदे हि या चत्वारः पार्वणाः शोकाः पितृपक्षे मनीषिभिरिति तद्देशाचारतोऽप्यवस्थितं इदं वजीवतिपतृकेणापि
सर्पिडकं कार्थ्यं हेमाद्रौ विष्णुपर्वोत्तरे अन्वष्टकसु च स्त्रीणां श्राद्धं कार्थ्यं तथैव चेत्युपक्रम्य पिंडनिर्वापणं कार्थ्यं

तस्यामपि च स तमेत्युक्तत्वात् तस्यामन्वष्टकायामित्यर्थः अपिशब्देन तीर्थमहालयप्रत्यादिदकानां ग्रहणं तेन गु
 र्विष्णोपत्तेरभ्येतेषु पिंडदानं कार्यं भवति अत्रातिदेशादेव पिंडदाने प्राप्ते गुर्विष्णोपतित्वादिप्रयुक्तनिषेधं प्रतिवचन
 स्य सर्वार्थत्वात् मातृशब्दे सुवासिर्नापूजनमुक्तं मार्कंडेयपुराणे मातुः शब्दे तु संप्राप्ते ब्राह्मणैः सह भोजनं सुवासि
 न्यैः प्रदातव्यमिति शातातपो ब्रवीत् भर्तुर्ग्रेष्ठतानां रीसह दहेन वा मृता तस्याः स्थाने नियुर्जातवैभैः सह
 सुवासिर्ना तत्रैव मदा लसावाकं स्यां शब्दे पुनर्दयाः स्फुरलंकाराश्च योषिते मंजीरमेखलादामकार्णिका कक
 णादयः अत्राशक्तावनुकल्पमाहाभ्या यनः अनडुहो यवसमाहरेत् अग्निना वा कृच्छ्रमुपोषेदपोष्टकेति तत्रैव
 नष्टकल्पादिति हेमद्रौ पितामहः अमावास्या ल्यतोपातर्णौ मास्यष्टमीषु च विद्वान् श्राद्धमकुर्वाणो नरकं प्र
 तिपद्यते अकरणे प्राप्य अश्नमुक्तं मृजिवधाने एभिर्ऋग्भिर्जपेन मंत्रं शतवारं तृताहिने अन्वष्टक्यं यदाशुः संसृष्टं
 याति सर्वदेति अस्यामेव नवम्यां वित्तवशात्वायादेवी वोषनमुक्तं देवीपुराणे कन्यायां कृष्णपक्षे तु पूजयित्वा द्वि
 भेदिवा नवम्यां वोषयेद्देवीं गीतवादि जनिस्त्वनैरिति अथ दशम्यादि महालयपक्षमाह यत्तु कृष्णपक्षे दशम्या
 दौ वर्जयित्वा चतुर्दशीं श्राद्धे प्रशस्ततां स्तिथयो यथैतानां तथेतरा इति याति पदादि महालयपक्षाणामप्रतिकर्षमाह कात्या
 यनः अत्रापरपक्षांतराणामपि नित्यत्वासिद्धे गौतमादिवचनैकवाक्यतया पंचम्यादिकल्पेऽपि सिद्धे शक्तेन याति पद
 मारभ्य तदशक्तौ पंचमिमारभ्य दशमीमारभ्य वा तदशक्ता वैकस्यामपि तिथौ श्राद्धमवश्यं कर्तव्यमिति सिद्धं
 सकृत्करणादेवाश्विनापरपक्षादेवोभेदः तत्र सर्वत्र देशाचारतो व्यवस्था एकाहपक्षेऽपि मृताहतिथिरावश्यं कीदृहाहः
 श्रापाढ्याः पंचमेपक्षे कन्यासंस्थे दिवाकरे मृताहनिपुनर्थे वै श्राद्धं दास्यति मानवः तस्य संवत्सरं यावत्तु ताः स्फुः
 पितरं प्रोषयामिति अत्रैव हस्तादित्यखंजनदर्शनमुक्तं योतिषे हस्तरातेऽवुजवंधौ परशे यद्यदि खंजनं नृपो याति पश्येत्

धागत रचयित्वं भर्ता पतिर्वंशपाति १ खंजनकेनामायां वैहगरतस्यावलेकने प्रथमे श्रीकानियानिभुनिभिः
 पलाजितानि यद्वेहम् २ समंतभद्रस्तदनुप्रभद्रस्ततोऽनुभद्रोतिवलादिकश्च एषांचतुर्णामथ खंजनानामाचक्ष्म
 हंसं प्रतिलब्धवानि ॥ ३ ॥ यः कंधरेरशिरसा समंतादिभिर्तिकाण्यैः समंतभद्रः कण्ठेन वायःशिरसोरसा चैः स तु
 प्रभद्रः शितिकंठपृष्ठः ॥ ४ ॥ कंठोरसो यस्य च मेचकेस्तः समंततश्चापि सितोऽनुभद्रः कण्ठो भवेत्कंठातैक
 रं रत्ना यस्य सोऽयं वलभद्रनामा ॥ ५ ॥ एवं चतुर्णामपि कार्यासिद्धौ यो यो भवेत्पूर्वतरः समुत्पन्नः
 ६ ॥ आकंठमुत्पल्लवः संपूर्णः पुरयत्याशाः निर्दिष्टानाह आकारभद्रे गलनात्रकणः सिताननाका
 यं रेनाशनाय ७ अंगे हरिद्राद्रवसन्निकः शोभो मूत्रनामा खलु खंजरैः निरीक्षितः प्राग्निद्वयसिद्धं भूतं दुःखोदपंशं
 सति यावद्वदम् ८ वाराहसंहितायामधिकृत्य अथ सुरभि मधुकुसुमफलपादपसलिलानुपूर्णेण कश्चिदुरगमु
 ज्ञा च प्राज्ञानुसूयान्मूर्ध्नि हन्त्येषु ९ गोगोष्ठसत्समागमयज्ञो रसवपाथिवद्विजसमीपे हस्त्यश्च तुरगशालाखलत्रय
 जयामरायेषु १० हेमसर्मापसितां वरकमलोत्पलपूजितोऽपलिसेषु दधिपात्रधान्यकूटद्वष्टो भिष्टानि चैष्टते विहगाः
 ११ पंकेत्साद्रुपनानि गोरससंपव्वगोमयेऽपलिसेषु शाद्वलके वस्त्रातिः शकटस्थे दंशविश्रमो भवति १२ गृह
 पटलेषु भंशो व केवपीः शुचारेणः पुष्टे च जाविकानां प्रियसंगममावहत्याशु १३ माहिर्गर्दभास्थिश्च मशान
 गृहकोणशर्कराट्टः प्राकारशुचिविमलमुनि यतमसौ मरणो भयदः १४ पक्षौ धुन्वन्नशुभः स्वादन्प्रपिबन्वावा
 रिवाहस्यः सूर्योदये प्रशस्तो निष्करः खंजनोऽस्मत्तमे १५ वारिवाहोऽज्जलप्रणालिका आगमांतरेऽपि आनेषु
 गोपुनजवाजिमहोरगे पुराज्यप्रदः कुशलदः शुचिशाद्वलेषु भस्मास्थिका रिनखलोऽष्टतुपेऽष्टद्वः कंठद्वंशतिनियतं ख
 लु खंजरैः अथारप्यदर्शने पठनीयो मंत्रः नीलश्रीवशुभप्रवि सर्वकामफलप्रदं द्वाध्वेयामवतीर्णोऽसि खंजरैः टनमो

रतुते त्वंयोगयुकोमुनिपुत्रकस्त्वमदृश्यतामेषिषिखेद्वेमेन त्वदृश्यसेप्रादुषिनिर्गतायां त्वंखंजनाश्रयमयो नमस्ते
 आगमांतरे वित्तब्रह्मणि कार्यासिद्धिरतुलाशकेहृताशेभयं याम्यामग्निभयं सुरद्विषिकलिल्हामः समुद्रालये वा
 यव्यांवरवस्त्रमक्षसलिलं दिव्यांगनाचोत्तरे ऐशान्यां मरणध्रुवं निगादितं दिग्गलक्षणं खंजने तथा कुचेष्टितोपः कुव
 पुः कुचेष्टो निरीक्षितः खंजनकः कदाचित् दृष्टा विशेषात्परितोषयेच्च किंयातयेत्सांचितदुष्कृतं तु मांसं न भुंजीत शयी
 तममौलिधनं सेवेतादिना निसस स्नायाज्जपेत्संजुहयाच्च वह्नौ पितृपुमान् खंजनमर्चयेच्च वराहसंहितायामपि नृप
 तिरपिशुभप्रवेशखगमवलोप्यमर्हते लोविदयात् सुरभिः कुसुमधूपयुक्तं शुभमग्निर्न दितमेव सिद्धं अशुभमपि
 विलोक्य खंजरीं द्विजगुरुसाधुसुरार्चने सुयुक्तः न च नृपतेरशुभं भवेत्कथंचित्सपदिदिनानि न सप्तमांशं भुंजी ॥ आ
 श्विनकृष्णदशम्यां महालयश्राद्धं रुकांदे सेतुखंडे दशम्यां तृतीयां मर्त्यः श्राद्धं कुर्वाणमहालये शतं कल्पसह
 स्त्राणि तप्यंति पितरो रस्य वै संततिं वाप्यविच्छिन्नां दयुः पितृगणाः सदा ॥ आश्विनकृष्णपक्षे ईदिरैकादशीं च
 ते नारदायै इपरैककादशीं कृष्णानि द्वािरां समुपोप्य वै शालिग्रामशिलां प्रेतुमध्याह्ने श्राद्धमाचरेत् विष्णोः
 प्रीतिकरं विप्रततः प्रातर्हरिर्दिने पद्मनाभं समभ्यर्चयेद्देवान् भोजयेत्सुधीः विसृज्य दक्षिणां दत्त्वा तत्ततोऽग्नीं तच्च स्वयं
 एवं कृतव्रतो मर्त्यो भुक्त्वा भोगानि हेमिसतान् पितृणां कोटिमुहूर्तं च यात्यते वैष्णवं पदं रुकांदे सेतुखंडेऽपि एकादश्यां ति
 थौ पस्नुत श्राद्धं कुर्वाणमहालये द्विशतं कल्पसाहस्रं तत्प्यंति पितरो रस्य ये अथैतस्या एकादश्याः कथा ब्रह्म
 वैवर्ते पाद्मे च द्युधिश्चिरडवाच कथयस्व प्रसादेन ममाग्नेमधुसूदन कृष्णयाचाश्विने पक्षे किनामैकादशीं तु सा
 श्रृङ्गकृष्णडवाच आश्विने कृष्णपक्षे तु ईदिरानामनामतः तस्याज्जतप्रभावेण महाप्रापं प्रणश्यति अधो योनिग
 तानांच पितृणां गतिदायिनी शृणु च्चावहितो राजन् कक्षां प्रापहं शुभं यस्याः श्रवणमात्रेण वा जपेन फलं भवेत्

पुराकृतयुगे राजावभवुरिपुसूदनः

इन्द्रसेनइतिस्थितातेपुरीमाहिष्मतीपतिः

सरान्जपपालयामासध

र्मेणयशसान्वितः

पुत्रपौत्रसमायुकोधनधान्यसमान्वितः

माहिष्मत्यधिपोराजा

विष्णुभक्तिपरायणः जपनमोर्दिनामानिभुक्तिदानिनराधिप कालनिनायविधिवदध्यात्मपरिवित्तकः

ए

करिमान्दिवसेराज्ञिसुखासीनेसभासने श्रवतीर्यगताधीमानंवरान्नारदोभुतिः तमागतमभिप्रेक्ष्यसमुत्थायक

तंजलिः पूजयित्वाध्वविधिनाचासनेसंन्यवेशयत् सुखेऽपविष्टः समुत्तिःप्रत्युवाचनृपोत्तमं कुशलतवराजं

द्रससत्त्वेनपुवतते धर्मेमतिर्वर्ततेविष्णुभक्तिरतः सदा राजोदाच त्वत्प्रसादान्मुनिश्रेष्ठसर्वत्रकुशलंमम

द्यक्रतुक्रियाः सर्वाः सफलरतवदयानात् प्रसादंकुरुविप्रर्वैब्रह्माणमनकारण नारदउवाच श्रूयतांराजशा

दूलमद्वयोविस्मयप्रदं ब्रह्मलोकादहंप्राप्तोयमलोकनरोत्तम क्षमनेनार्चितोभक्त्याचोपविष्टोवरासने धर्मशी

लाः सत्यवतोभारकरंसमुपासते ब्रतपुण्यप्रकर्तारोब्रतवैकल्पदोषतः समायां श्राद्धदेवस्यमयादृष्टः पितृता

तव कथितरतेनसंदेशरताद्विवोधनृपोत्तम इन्द्रसेनइतिस्थितातेराजामाहिष्मतीप्रभुः तस्याग्रेकथयब्रह्मनिर्यतमां

यमसन्निधौ केनापिचांतरयेणपूर्वजनमभवेनैव स्वर्गप्रेषयमांपुत्रइदिराब्रतदानतः इत्युक्तेहसमायातः स

मीपंतवपाथैव पितृस्वर्गगतैराजान्निदिराब्रतदानतः राजोवाच कथयस्वप्रसादेनभगवन्निदिराक्रम विधि

नाकेनकर्तव्यंयस्मिन्पक्षेतिथीतथा नारदउवाच शृणुराजन्तुहेतव्यंछिमब्रतस्यास्यविधिश्च भूमा श्विनस्यासि

तेपक्षेदशमीदिवसेशुभ प्रातःस्नानप्रकुर्वीतश्राद्धायुकेनचेतसा ततोमध्यानहसमयेस्नानंकरवावहिर्जले पिरुट

णत्ततये श्राद्धकुर्याच्छ्रद्धासमान्वितः एकभक्तव्रतःकृत्वारारजीभूमौशयीतवै प्रमत्तोविमलेजातेप्रातर्चेकादशीदि

सुखप्रक्षालनंकुर्याद्व्रतधावनवर्जितं उपवासस्यनियमंपृच्छणीयाद्भक्तिभावातः श्रद्धस्थित्वानिराहारःस

दम्भेनगविवर्जितः श्रोमोर्द्वैपुंडरीकाक्षशरणमेभवाच्यत शालिग्रामशिलाग्रंतुं श्राद्धं कृत्वा यथाविधि पूजयि
 त्वाह्वयिकेशं धूपदीपादिभिस्तथा बंधुदौहित्रपुत्राद्यैः स्वयं भूर्जातवाग्नयतः अग्नेन विधिनाराजन्वतं कुरु प्रयत्नतः
 विष्णुलोकं प्रयास्यति पितरस्तव भूपते । इत्युक्त्वा नृपतिराजन्मुनिरंतरधीयत यथोक्तविधिनाराजाचकार ब्रतमुत्त
 मं अतः पुरेण सहितः पुत्रभूत्स्वसमन्वितः ब्रते कृते तु कौतये पुष्पपट्टाष्टिरभूद्विवः तत्पितागरुडाल्लुहोजगाम ह रिमं दिरं
 इंद्रसेनोऽपिराजर्षिः कृत्वा राज्यमकटकं इंद्रिया ब्रतपुष्टेन ययौ वैकुण्ठमेव हि पठनाच्छ्रवणः दस्य सर्वपापैः प्रमुच्यते इति
 ब्रह्मवैवर्तपद्मपुराणयोरिंद्रिकादशी ब्रतं आश्विनकृष्णद्वादश्यां संन्यासिनामपि महालक्ष्म्यश्राद्धं पुत्रादिभिः कार्यं
 तत्पार्ष्णमेव तदुक्तं वायुपुराणे संन्यासिनोऽप्यौदकादिकुर्यात्पुत्रो यथावा विधि महालक्ष्म्ये तु यच्छ्राद्धं द्वादश्यामे
 वतद्भवेत् महालक्ष्म्ये तु यच्छ्राद्धं द्वादश्यां पार्ष्णं न वितिष्ठत्येवं इंद्रोदये संग्रहेऽपि यतीनां च वनस्थानां वैष्णवानां विशेषे
 षतः द्वादश्यां विहितं श्राद्धं कृष्णपक्षे विशेषत इति स्कान्दे सेतुखंडेऽपि द्वादश्यां भक्तिोपस्तु श्राद्धं कुर्यान्म
 हालक्ष्म्ये पट्टशतं कल्पसाहस्रं तदप्यतिपितरेश्च वै आश्विनकृष्णत्रयोदशी श्राद्धं चंद्रिकायां त्रयोदशीमाद्रपदी
 मरुयाकृष्णापितृप्रिया तदप्यतिपितरस्तथा वर्षाणामनुतापयुतं रकां दे सेतुखंडे च पितृदनुद्विश्य यः कु
 र्याद्वात्रयोदश्यां महालक्ष्म्यं साहस्रकल्पसाहस्रं तदप्यतिपितरेश्च वै संततीं श्राप्य विच्छिन्नादद्युः पितृगणाः सदा
 हेमाद्रौ मनुस्मृतौ यत्किंचिन्मधुनामिश्रं प्रदद्याच्च त्रयोदशीं तदप्यक्षयमेव स्याद्वर्षासु च मया सुच यमस्मृता
 वापि गाथाश्रयपितृभिर्गीताः कीर्तयंति पुरातनाः आपिनः सकुले जायद्यो नोदद्याद्वात्रयोदशीं मया सुस
 र्पिपायुक्तं पायसं दक्षिणामुखः प्रयोगपारिजाते शंखः प्रौष्ठपद्यामतीतायां मघायुक्तं त्रयोदशीं प्राप्य श्राद्धं प्रकु
 र्यात्तस्मिन्मधुना पायसेन च प्रजामिष्टां यशः स्वर्गमशेषं यच्च नंतया नृणां श्राद्धे सदा प्रीताः प्रयच्छंति पितृमहाः

एतन्निरयमपि पृथ्वीचंद्रेदयोविष्णुधर्मं श्रौष्ठपद्यामतीतायां तथा कृत्वा नयोदशीं एतांस्तु श्राद्धकालान्वेति
 द्यानाह प्रजापतिः श्राद्धमेतत्त्वर्कुर्याणो नरकं प्रतिपद्यते इत्यादि वचनैरेव त्रयोदश्यां श्राद्धं महाफलं मघायु
 कायां त्वतिप्रशस्तं मघायुक्ताय तत्रापि शक्त्या राजन्त्रयोदशीति वचनात् श्रवणमलमासिपि श्राद्धं कार्यं अनन्य
 गतिव्यात् मघात्रयोदशीं गन्नाशस्त्याच्च मघात्रयोदशीं श्राद्धं त्रयुपरि धातिर्यतैतुकं अनन्यगति कथेन कर्तव्यं
 स्थानमलिभुवश्च त्रिकाठक्यह्याच्च इदं च युगादिविशेषप्रयुक्तत्वादिपि इदं हि तं कार्यं श्रयनद्वितेय श्राद्धविपुत्र
 द्वितयेतथा युगादिपुत्रकर्तव्यं पिंडनिर्वेपणादिते अपि ण्डकश्राद्धविशेषमाह छागलेयः पिंडो यत्र निवर्तते तम
 यादिपुत्रकथंचन सांकरपंतुतदाकार्थं नियमाद्ब्रह्मवादिभिः सांकरपंतुतदा कुर्यात्तत्कुर्यात्पात्रपूरणं नावाह
 नापौत्रा इति करेन च श्रयस्तथापार्वाणं श्राद्धयथावत्कर्तुं मक्षमः पिंडादप्यादि विहीनं तु संकल्पना श्राद्धमाचरेदिति
 पुत्रवत्तापुत्रां नरेद्वेशेन कार्यम् कृष्णपक्षेत्रयोदश्यां यः श्राद्धं कुरुते नरः पंचरवंतस्य जानीयाज्जेवष्ट
 रतानि ति वचनात् श्रतएव योवांछति नरेभुक्तिं पितृभिः सह चारमनः असंतानश्रयस्तरस्य श्राद्धे
 इ तत्रैव श्रयप्रभूति यः श्राद्धत्रयोदश्यां करिष्यति कन्यासंस्थेयसहस्रांशौ
 तत्र बह्वभिर्वचनैर्वहलायं तथा विहितस्य रयंतानि येषां योगात् विषयभेदेन वक्तव्यं
 पविस्तारराहित्यरूपस्तावेदेकस्तद्विषयो नागरखंडे उक्तः श्रतः श्राद्धं विनोदयं तद्दिने मधुपायसं
 लशार्कमांसवाधोणसस्य च तस्यामाविषदात्तत्वं क्षीरौदनमनुत्तमं तस्मिन्नहनिदात्तं यं पिण्डं शांतं त
 वेपिदात्तं यं क्षीरौदनमनुत्तमं तस्मिन्नहनिदात्तं यं पिण्डं शांतं त
 लविमिश्रितमिति श्रव श्राद्धशब्दः पिंडदानपदः तस्यापि पितृ

देवतत्वेन श्राद्धशब्दवाच्यत्वात् अग्नेर्ब्राह्मणभोजनस्योक्तत्वेन तन्निषेधासंभवात् अत्रान्योप्येकवर्गोद्देश्यैकरूपे
 निषेधाविषयः कार्णाजिनितोक्तः श्राद्धनैकवर्गस्य त्रयोदश्यांसमाचरेत् अतृतासोत्रोपेयस्य प्रजाहिंसितस्य
 ते इति एकवर्गस्य पितृवर्गमात्रस्य न कुर्यात् किंतु मातामहवर्गस्यापि कुर्यादिति विधोर्विषयः न च दर्शश्राद्धातिदे
 शवत् त्रयोदशी श्राद्धे मातामहवर्गस्यापि प्रातस्त्वादिकवर्गोद्देश्यक श्राद्धनिषेधानुपपत्तिः दर्शश्राद्धपुत्रमातामहव
 र्गस्य श्राद्धानावश्यकत्वस्य माताक्षरायामुक्तत्वात् तदवश्यकत्वे तत्र त्रयोदश्यामेकवर्गश्राद्धादिपुत्रवोध्यः पितृभ्यस्तद
 नुश्राद्धदानमुपक्रमेदित्यादिमातामहश्राद्धे पुनर्वचनमूलं हेमाद्राबुदाहृतपैतृकेतु कुर्वन् त्रयोदशी श्राद्धं पुत्रवा
 न्यः सुतापुत्रे एकस्यैव न कुर्याच्च पार्वणं तु समाचरेत् एकस्यैव वर्गस्य पार्वणं पार्वणिदशैः क्रियमाणेन नावास्या
 श्राद्धेन सार्धं षड्दैवत्यमित्यर्थः केचित्तु न तृतास्तत्र त्रयोदश्यातिदोषश्रवणात् पितृव्यादिनामपि महालयवज्ज्योद
 श्यां श्राद्धकर्तव्यमिति वदंति तद्वपुण कालविवेचने द्रष्टव्यं तेन कृष्णत्रयोदशीमात्रे पुत्रवद्गृहिणा त्रयोदश्यां
 बहुपुत्रेच्छया श्राद्धं न कर्तव्यं भाद्रकृष्णत्रयोदश्यातिवक्तुं प्रजाइति वचनं पितृवर्गमात्रस्य न कर्तव्यं किंतु मातामहवर्ग
 स्यापि तत्रोदं वचनं पितरोप्यत्र पूज्यते तत्र मातामहा अपि तत्रापि षड्दानं न कर्तव्यं किंतु ब्राह्मणभोजनमात्रं
 मधुप्लुतघृतपायसादिनेति सामान्या विशेषरूपविधिनिरूपयन्नानां व्यवस्थान्नासिद्धा अस्मिन्पक्षे केवलमप्यपि अ
 षड्कालः तथा च वसिष्ठः पितापितामहश्चैव तथैव प्रापितामहः उपासेत सुतं ज्ञातापि प्लुतं शकुनाइव मधुमांसं शशाकै
 श्यपयसा पायसेन च एष नोदास्यते श्राद्धवर्गसु च मध्यामुचेति अत्र षड्दानं निषेधो भविष्यत्पुराणे संक्रांत्यामुपवासे
 न पार्वणेन च भारत मया यां षड्दानेन ज्येष्ठपुत्रो विनश्यतीति अन्यत्रापि ऋक्षे षड्प्रदानं तु ज्येष्ठपुत्रो विवर्जयेत् ऋक्षं
 मघातत्रज्येष्ठपुत्रो विद्यमानज्येष्ठपुत्रकः अन्यज्येष्ठपुत्रिणः श्राद्धतिषेध एव इति नाशंकनीयं किंतु षड्दानमात्रे

एतन्नित्यमपि पृथ्वीयंद्रेदियेविष्णुधर्मं श्रौषपयामतीतायांतायांकृत्वात्रयोदशीं एतांस्तुश्राद्धकालान्वेति
 त्वानाहप्रजापतिः श्राद्धमेतेष्वर्कुर्याणोनरकंप्रतिपद्यते इत्यादिवचनैरत्रैवत्रयोदश्यांश्राद्धमहाफलं मयापु
 कायांत्वतिप्रशस्तंमयायुक्ताथतत्रापिशक्त्यापराजन्त्रयोदशीतिवचनात् अत्रमलमासेपिश्राद्धंकार्थं अनन्य
 गतिच्चात् मयात्रयोदशीयोगप्राशस्त्याच्च मयात्रयोदशीश्राद्धंप्रत्युपस्थितिर्हैतुकं अनन्यगतिकत्वेनकर्तव्यं
 स्यान्मलिम्लुचइति काठकथ्याच्च इदंचयुगादिविशेषप्रयुक्तत्वादिपट्टरहितंकार्थं अथनद्वितीयेश्राद्धविपुत्र
 च्छितयेतथा युगादिषुचकर्तव्यंपिंडनिर्वाणहते अपिंडकश्चाद्धेविशेषमाह छागलेयः पिंडोवन्ननिर्वर्ततम
 यादिपुकथंचन सांकरपंतुतदाकार्थंनियमाद्भस्त्रवादिभिः सांकरपंतुपदाकुप्यांतकुप्यांरमात्रपूरणं नावाह
 नाशौकराणंपिंडांविकरंनच अशक्त्यापार्षणंश्राद्धयावत्कर्तुमक्षमः पिंडादप्यादिविहीनंतुसंकरनश्राद्धमाचरेदिति
 वचनात् एतच्चपुत्रवतापुत्रानरोद्देशेनकार्थम् कृष्णपक्षेत्रयोदश्यांयः श्राद्धकुरुतेनरः पंचरवंतस्यजानीयज्जेषष्ठ
 पुत्रस्यनिश्चितमिति वचनात् अतएव योवांछतिनरोमुक्तिपितृभिःसहचारमनः असंतानश्चयस्तरस्यश्राद्धे
 प्रोक्तात्रयोदशी नागरखंडे तत्रैव अथप्रभृतियःश्राद्धंत्रयोदश्यांकरिष्यति कन्यासंसेयसहस्रांशी
 तरस्यश्राद्धस्यसंक्षयइति तत्रबहुभिर्वचनैर्वहुलाश्रयता विहितस्यायंतनिषेधायोगात् विषयभेदेनवकठमे
 पिंडदानयुक्तवरूपविस्तरराहित्यरूपरतावेदेकस्त्वद्विषयो नागरखंडे ङ्कः अतःश्राद्धंनिदयेतद्विनेमथुपायसं
 खड्गमांसकालशाकंमांसंवाग्रीणसस्य च तस्याभावेपिदातव्यंक्षीरैर्दत्तमनुत्तमं तस्मिन्नहनिदातव्यंपिष्टंणांतु
 वेनृप तस्याभावेपिदातव्यंक्षीरैर्दानमनुत्तमं तस्मिन्नहनिदातव्यंपिष्टंणांतुवेनृप
 तस्याभावेपिदातव्यंजलंतिलविमिश्रितमिति अन्न श्राद्धशब्दः पिंडदानपदः तस्यापि पितृ

दैवतत्वेन श्राद्धशब्दवाच्यत्वात् अग्नेर्ब्राह्मणभोजनस्यैकत्वेन तन्निषेधासंभवात् अत्रान्योप्येकवर्गोद्देश्यैकरूपे
 निषेधविषयः क्राण्णिजिनिनोक्तः श्राद्धं न चैकवर्गस्य त्रयोदश्यां समाचरेत् अतृतासोत्रेपयस्य प्रजाहिंसंति तस्य
 ते इति एकवर्गस्य पितृवर्गमात्रस्य न कुर्यात् किंतु मातामहवर्गस्यापि कुर्यादिति विधेर्विषयः न च दर्शश्राद्धातिदे
 श्यत् त्रयोदशी श्राद्धे मातामहवर्गस्यापि प्राप्तत्वादेकवर्गोद्देश्यक श्राद्धनिषेधानुपपत्तिः दर्शश्राद्धस्य मातामहव
 र्गस्य श्राद्धानावश्यकत्वस्य मितशरायामुक्तत्वात् तदवश्यकत्वे त्रयोदश्यामेकवर्गश्राद्धादिषु च बोध्यः पितृभ्यस्तद
 नु श्राद्धानमुपक्रमेदित्यादिमातामहश्राद्धे पुनर्वचनमूलं हेमाद्रावुदाहृतैतकेन कुर्वन्नत्रयोदशी श्राद्धं पुनत्रवा
 न्यः सुतायुषे एकस्यैव न कुर्याच्च पार्वणं तु समाचरेत् एकस्यैव वर्गस्य पार्वणं पार्वणिर्दोर्भिर्यमाणेन नावारया
 श्राद्धेन सार्धं षड्वैवत्यमित्यर्थः केचित्तु न तृतास्तत्र त्रयोदश्यातिदोषश्रवणात् पितृव्यादीनामपि महालयवच्चयोद
 श्यां श्राद्धं कर्तव्यमिति त्रयं तद्वपणकालविवेचने द्रष्टव्यं तेन कृष्णत्रयोदशीमात्रे पुन्रवद्यदि हि त्रयोदश्यां
 बहुपुत्रेच्छया श्राद्धं न कर्तव्यं भाद्रकृष्णत्रयोदश्यान्तैव बहु प्रजाहितिवचनं पितृवर्गमात्रस्य न कर्तव्यं किंतु मातामहवर्ग
 स्यापि तत्रोदवचनं पितरो यत्र पूज्येत तत्र मातामहा अपि तत्रापि पिंडदानं न कर्तव्यं किंतु ब्राह्मणभोजनमात्रं
 मधुप्लुतं घृतपायसादिभेति सामान्यविशेषरूपविधिनिरूपेयवचनानां व्यवस्थानि सिद्धा अस्मिन्पक्षे केवलमथापि श्रा
 द्धकालः तथा च वसिष्ठः पितापितामहश्चैव तथैव प्रापितामहः उपासेत सुतं जातां पिप्पलं शकुनं इव मधुमांसैश्च याकै
 श्चपयसापायसेन च एष नोदास्येत श्राद्धवर्गसु च मघासु चेति अत्र पिंडदाननिषेधो भविष्यत्पुराणे संक्रान्त्यामुपवासे
 न पार्वणेन च भारत मघायां पिंडदानेन ज्येष्ठपुत्रो विनश्यतीति अन्यत्रापि ऋक्षे पिंडप्रदानं तु ज्येष्ठपुत्री विवर्जयेत् ऋक्षं
 मघातत्र ज्येष्ठपुत्री विद्यमानज्येष्ठपुत्रकः अयं ज्येष्ठपुत्रिणः श्राद्धं निषेध एव इति नाशं कर्तव्यं किंतु पिंडदानमात्रे

तथापि मघाधिकरणके आदिपिंडदाननिषेधः पिंडपदेन आह्वामिधानेन लक्षणपक्षेः अन्यथा सिद्धिर्न दिनेपि मघा
 सत्त्वे पिंडपुद्गसापत्तिः किंतु मघानिमित्तिके तथाच मघापुरस्कारेण ज्येष्ठपुत्रिणा यदि आह्वयिते तदा तत्तनापि
 रहितं कार्यमिति शास्त्रार्थः मघा आह्वयं तत्रापि तापिता महश्चेत्यादिव सिद्धवचनोदाहृतप्रामाण्येन त्रयोद
 शी आह्वयितव्यं तस्यानिरूपणपाठान् एवं मघायां त्रयोदश्यां च केवलया मामपि आह्वयं अनयोस्तु मिलितयोः
 प्राशस्त्यं तदुक्तं महाभारते अपि नः सकुले जायाद्यो नोदया त्रयोदशी पायसं सर्पि पापुक्तं मघा सुदक्षिणायने त
 त्रैवच हस्तार्कयोगेन जच्छाया तदुक्तं ब्राह्मे योगो मघा त्रयोदश्योः कुंजरच्छाया संज्ञकः भवेन्मघायां संस्थैव श
 शिन्मयैकैकरस्थिते अपरा किंवा यद्यपि हंसैहं सस्थिते या तु मघा युक्ता त्रयोदशी तिथीयैव स्वतीनां न सा छाया कुं
 जरस्य च अन्यत्रापि अपि नः सकुले जायाद्यो नोदया त्रयोदशी पायसं सर्पि पापुक्तं प्राक्छाये कुंजरस्य च यावद्भग
 जच्छाया तावद्ब्राह्मणैर्न भोक्तव्यं सूतकेष्टुतकैचैव यस्तयोश्चंद्रसूर्ययोः छायायां कुंजरस्यापि भुक्ता च न रक्तं त्रजेत् न
 मादाह्वयो भुक्ता तत्र चांद्रायणचरेदिति ब्रह्मपुराणवचनात् अस्यामेव विष्णुधर्मोक्तं युगावतारव्रतं ब्रह्मोवा
 च मासि प्रोष्ठपदे यातुकृष्णपक्षे त्रयोदशी अवतीर्णं युगतस्याञ्जितायां तु तपो धनः त्रैतायां विनिवृत्तायामेतस्यां
 तिथीयुगमवतीर्णमिति संबंधः तेन द्वापरयुगमत्र लभ्यते अत्र कृत्स्नं गोमंत्रगोमयं दूर्वासनालभ्य च घृत्तिकां स्ना
 यान्नघातं दग्धवाति यौतस्यां समाहितः स्नात्वा सतर्पयेद्वेदपितृभ्यश्च तिलोदकं आह्वय तर्पणेनैव फलं युगशतं भ
 वेत् यः करोति तिलैः आह्वयं रतस्यां समाहितः कृतं तेन भवेच्छ्राद्धं गमयायां तु न संशयः युगादौ या खिलं केशं तर्प
 येद्भरुडध्वजं धृतक्षीरजलैः पुष्पैः स गच्छेद्देवाणां पुरीं स्नापितो यावद्विस्तरतु पूजितो यत्नमरुतः युगादौ युगक
 तर्चनदृष्टां मुक्तिं प्राप्नुहतिः अत्र वै सर्ववर्त्तनेन युगादौ जगतां पतिः पूजनी यो जनैर्भक्तया सर्वदुःखहरो हरिः इति

युगावतारव्रतं अथाश्विनकृष्णपक्षे चतुर्दशीश्राद्धं तत्रमहालयश्राद्धं तु मेरुमण्डपानां कार्यं पृथ्वीचंद्रोदये प्रवे-
ताः दृक्षारोहणलोहाद्यैर्विद्युज्ज्वालाविषादिभिः नखिदंष्ट्रिविपन्नानां तेषां शस्ता चतुर्दशी ब्राह्मे युवानः पितरो य-
स्य मृताः शस्त्रेण वाहताः तेन कार्द्व्यं चतुर्दश्यति पातुस्मिमीप्सता नागरखंडे अप्रमृत्सुर्भवेद्यस्य शस्त्रमृत्युरथा-
पि वा श्राद्धं तस्य चतुर्दश्यां प्रकर्तव्यं नराधिप मरीचिः विप्रशस्त्रश्चापदादिशस्त्रब्राह्मणपातिनां चतुर्दश्यां
क्रियाकार्द्व्यं अन्येषां तु विगर्हिता अन्नब्रह्मघातब्राह्मणेन हतेन तु ब्रह्महा तस्य पतितत्वादि ति शूलपाणोः वे-
षां शस्त्रहतानां चापेयमृत्युमुपेयुषां ग्रहिणा च प्रदग्धानां जलमृत्युमुपेयुषां सर्पव्याघ्राहतानां च शूरोरुतद्वयनैर-
पि श्राद्धं तेषां प्रकर्तव्यं चतुर्दश्यां नराधिपेति मार्कंडेयपुराणात् शूनीः शूनीभिः प्रागेनशनबालाद्यैर्विषो-
द्वधनिनांतथा चतुर्दश्यां भवेच्छ्राद्धमिति ब्रह्मपुराणात् प्रायोमहाप्रस्थानं यत्तु शाकटायनः जलाग्निभ्यां
विपन्नानां संन्यासेवागृहेषु यि श्राद्धं कुर्यात् तेषां वैवर्जयित्वा चतुर्दशीमिति यस्यायश्चित्तार्थं जलादिमृतविषयमि-
ति एतच्च दैवयुक्तमेकोद्विष्टकार्द्व्यं पित्रादीनामेकोद्विष्टमेव न तु पार्थणं तथा च गार्ग्यः चतुर्दश्यां तु वच्छ्राद्धं स-
पिंडीकरणपरं एकोद्विष्टविधानेन तत्कार्द्व्यं पित्रादिषु शस्त्रहतेषु संप्रामेकोद्विष्टान्येव कार्याणि पर्वण्यविधा-
यकवचनाभावात् यत् पित्रादयस्त्रयोपरमशस्त्रपानादिभिर्मृताः सभूते पार्थणं कुर्यादादिदकानि पृथक् पृथगनि-
तिवचनं तस्यामाणि क्रमं श्रेष्ठवदर्थनादनाकरं इदमेकोद्विष्टसद्वैककार्द्व्यं भेतपक्षे चतुर्दश्यामेकोद्विष्टविधानत-
व्युक्तं तु तच्छ्राद्धं पिष्टणामक्षयं भवेदिति प्रयोगपारिजातोदग्रहत्ववचनात् यस्तु तस्यामेव चतुर्दश्यां मृतरतस्य क्ष-
याहनिभित्तं पार्थण्येव कर्तव्यं अमायां च क्षयो यस्य भेतपक्षे यवापुनः पार्थण्यंतस्य कर्तव्यं नैकोद्विष्टकदाचनोति वि-
ज्ञानिश्चरयुतवचनात् चतुर्दश्यां महालयश्राद्धं रकादिसेतुखंडे चतुर्दश्यां त्रिषोपरुतश्राद्धं कुर्यान्महालय-

लक्षकेऽपि सहस्राणि लक्षकादिशतानि च कल्पानि पितरस्तस्य तु धृत्येव न संशयः नरकरद्या अपि तरः स्वर्ग
याति प्रहायताः संततोऽप्यविच्छिन्नादधुः पितृगणास्तदा ॥ आश्विनस्यामावास्यायामपि गजच्छायायोग
माह अपरार्कयमः हेमकरस्य ते यातुअमावास्याकरान्विता साज्ञेयाकुंजरच्छाया इति वैधाया नो ब्रवीत् अन
सर्वलोहवर्णच्छाया सन्निधाने आद्यमुक्तं महाभारते अजेन सर्वलोहेन वर्षासु नियतव्रतः हस्तिच्छाया सुविधिवत्कर्ण
व्यजनवर्जितं आर्द्धदद्यादिति शेषः अमावास्यायामहालय आर्द्धं रुक्मिण्येतेषु त्रिषु अनायातुनरो भक्त्या आर्द्धं कुर्या
न्महालये पितृणां तस्य तु तिस्रः स्यादन्ततानात्र संशयः स्वयामासाधया तसिः सानुसिस्तु पितृभवेत् अनन्ताहीड
शीतलिरमावास्यामहालयात् अमावास्यामहापुण्या पितृदेवनमस्कृता एषाति पितृपरमाशिवस्य परमप्रिया
तरयां महालय आर्द्धमोजिते वेदवित्तमे तेन तु तिस्रः पितृणां स्यादन्ततानुभ्यर्तेशिवः ब्रह्महत्यादिकाः पंचपातकाना
शमाप्नुयुः कृताश्च स्युर्विधानेन सर्वेषु ज्ञाः सदक्षिणाः अनुधिताः स्युर्विधिवत् सर्वधर्माः समातनाः योनिकुर्याद
मावास्यामहालयमचेतनः ब्रह्मलोकगता आस्य पितरो याति नारकी गतिमिति शेषः संततिश्चास्य मूढस्य वि
च्छिद्यैवैव तत्क्षणात् स एव हि महानर्थो यदमायाति धौनरः महालया र्थाविब्रेद्वा विधिवन्नैव भोजितः नास्मिमा
द्रूपदेपुरेऽपि पितृणां तसि दायिनी एकैकं भोजयेद्विप्रप्रत्यहं भक्तिपूर्वकं सप्तभ्याः कृष्णपक्षस्य प्रादभ्यप्रत्यहं नरः वि
प्रान्यावदमावास्यां पितृंश्चैतिभिर्भोजयेत् आरभ्य द्वादशीं विप्रांश्चैनवर्षं तु भोजयेत् अन्यथैश्वर्यं हानिः
स्यान्महादारे ध्यमानं भवेत् भोजयेद्देविन्मुख्यं स्तुतिरतेषां यथा भवेत् तेन ब्रह्मा हरिः शंभुस्तथाः स्युः सर्वदेवताः
अस्मिन्वातादि पितर उर्ध्वाध्याधिदेवताः बहुना भक्तिमुकेन तु प्रत्येकं जगज्जयम् ॥ ३ ॥ इति महालया निर्णयः
समाप्तः ॥ अथ स्त्रीकर्तृक पर्वणश्च द्वाविधिः तस्याः पृष्ठदेवते विविधेऽष्टकः स्वभर्तुं प्रभूतिभिः स्युः स्वपितृभ्यः

तथैव विधिवकारेच्छाद्वयथाकालमतद्रितेतिवचनात् तस्याश्रयंश्रद्धप्रयोगःतत्रादौविधवास्वयंज्ञाताशुचि
शुक्लवस्त्रमधरा मध्याह्नेश्राद्धदेशमागत्य पंचगव्योपलेपितं सुसमाहितं गौरमृत्तिकयाच्छादितं यथासा
दितश्राद्धेयद्रव्यंज्वलितप्रदीपंविर्कीर्णगौरसर्पपंकज्या तत्रागत्यासने प्राङ्मुखोऽपविश्यसिद्धमन्नानितिज्ञात्वा त
तःश्रपविजःपवित्रोवासर्वावस्थांगतोपिवा यःस्मरेत्पुंडरीकाक्षंसत्वाद्याभ्यंतरेऽशुचिरिति श्राद्धेयदेशंश्राद्धेयसं
भृतिसंहितंपरिषिज्य शंखचक्रपरंदेवंद्विभुजंपीतवासं प्रारंभेकर्मणंविष्णुपुंडरीकंस्मरेद्वरिम् इतिपञ्चपुठ
धंप्रणम्यपूजादिकंयथाशक्तिसंपाद्य श्राद्धकालेगर्वांध्यात्वात्वाद्वंगदाधरं स्वपत्यादीन्क्षुण्णध्यात्वाततःश्राद्धं
मारभेत् इतिविप्रमुखाद्याचार्यित्वा कुशतिलजलाभ्यादाप श्रयामुकगोत्रामुकदेवो श्रमुकगोत्राणामस्मद्भर्तु
तत्पितृपितामहानां स्वस्यपितृपितामहप्रपितामहानांमहालघनितिसेवैश्वदेविकंपार्वणश्राद्धमहंकरिष्ये देव
ताभ्यःपितृभ्यश्चमहायोगिभ्यएवच नमःस्वधाधैस्वहाधैनित्यमेवतमोनमइतिविप्रमुखेनवावाचयेत् ततोऽस्ति
णमुखापातितवामजानुःसती मोटकतिलजलानिगृहीत्वा नमोतमोश्रयामुकगोत्राणामस्मद्भर्तुतत्पितृपितामहा
नांस्वस्मयचपितृपितामहप्रपितामहानाममुकामुकशर्मणांमहालघनैर्नितिकश्राद्धसंयचनां विश्वेषां देवानामिदमास
नंतोनमः अस्मद्भर्तुतत्पितृपितामहानांमहालघनैर्मितिकंपार्वणश्राद्धसंयधिनोविश्वेदेवानावाहयिष्ये ततोऽ
र्धंपत्रेत्पर्णांधादिप्रक्षिप्त्वा अर्धंपत्रांज्वामहस्ते कृत्वा अर्धंपत्रात्रस्यपवित्रंभोजनपात्रेनिधाय तदुपरिके
चिदुदकांतरंसिक्ता अर्धंपत्रांजं वामहस्ते कृत्वा अर्धोन्नम इतिनमस्कृत्य नमोनमोश्रयामुकगोत्राणामस्मद्भर्तु
तत्पितृपितामहानाममुकामुकशर्मणां महालघनैर्मितिकंपार्वणश्राद्धसंयधिनोविश्वेदेवाएवहस्तार्धोन्नमःश्रम
रिष्यन्नादित्रयसंयधिनोविश्वेदेवाएवहस्तार्धोन्नमः ततोर्णायादिदानं नमोनमोश्रयामुकगोत्राणामस्मद्भर्तुदित्रय

पित्रादित्रयपार्षणश्राद्धसंवाचनेविश्वेदेवा एतानिगंधार्थपुष्पधूपदीपनैवेद्यतांबूलयज्ञोपवीतवासोसिवोनमः देवा
 एवंपात्रेदेवानां दक्षिणतःकुंशोपरिउत्तानमेवस्थापयेत् देवेभ्यश्स्थानमसि ततोदक्षिणमुखीपातितवामजानुःसर्वतो
 मोदकतिलजलयुक्तानि भर्वादित्रयस्वपित्रादित्रयासनानि गृहीत्वा नमोनमोअध्यामुक्तगोत्राणामस्मद्भर्वादित्रया
 णामस्मदिपित्रादित्रयाणाममुक्तशर्मणानहालयनैमित्तिकपार्षणश्राद्धमान्यासनानिचोनमः स्वभर्वादित्रि
 यस्वस्वपित्रादित्रयमावाहयिष्यामि इतिवाक्येन तिलालयविकिरेत् ततःस्वभर्वादित्रयपार्श्वेषुचरवित्राणि

दक्षिणाग्राणिधृत्वा तिलजलगंधपुष्पयुक्तानि कृत्वा अर्घ्यपात्रं वामहस्तेकृत्वा तत्रस्थगविवं भोजनपात्रेदृत्वा
 उदकांतरेणसिक्का मोदकतिलजलगान्यादाय नमोनमोअध्यामुक्तगोत्रास्मरपतेऽमुक्तगोत्रांमुक्तशर्मन् महालयनैमि
 त्तिकपार्षणश्राद्धएषहस्तार्घ्यस्तेनमः एवमस्मद्भर्तुपितरमुक्तशर्मन् महालयनैमित्तिकपार्षणश्राद्धे अस्मद्भर्तु
 पितामहामुक्तशर्मन् महालयनैमित्तिकपार्षणश्राद्धे अमुक्तगोत्रास्मरपितरमुक्तशर्मन् महालयनैमित्तिकपार्षणश्रा
 ॥ १ ॥ अमुक्तगोत्रास्मरपितामहामुक्तशर्मन् महालयनैमित्तिकपार्षणश्राद्धे ॥ २ ॥ अमुक्तगोत्रास्मत्प्रपि
 तामहामुक्तशर्मन्महालयनैमित्तिकपार्षणश्राद्धे एषहस्तार्घ्यस्तेनमः अथा नमोनमोऽस्मद्भर्तुपितृ

पितामहा अस्मरपितृपितामहप्रपितामहा अमुक्तशर्मणोमहालयनैमित्तिक पार्षणश्राद्धे एषह
 रतार्घ्यः पोढाविभज्यवोनमः ततोऽगंधादिदानं मोदकतिलजलगान्यादाय नमोनमोअध्यामुक्तगोत्रास्म
 द्भर्तुपितृपितामहाअस्मरपितृपितामहाअमुक्तशर्मणोमहालयनैमित्तिक पार्षणश्राद्धे गंधार्घ्यपुष्पधूपदीपतांबूलजवासां
 स्त्रिपोढाविभज्यवोनमः ततोभोजनपात्रेभ्यः पवित्रादीन्यादायार्घ्यपात्रेषु हत्वा अस्मद्भर्तुदेभ्यःस्थानमसि अस्म
 रपित्रादिभ्यः स्थानमसि इतिवासपार्श्वकुशोपरिन्युचर्जोक्त्यात् दक्षिणादानपर्वतनवालयेत् ततोजलादिनामो

जनपात्राणि प्रक्षिणावर्तनयेष्टयेत् ततः श्राद्धेयाश्चाश्रमागमादाय पुटकादिषु जलं दत्त्वा पूर्वाभिमुखः सति श्राद्धे
कठमवाहनाय नमः सोमायापितुमते नमः इत्याहुतिद्वयमुत्सृजेत् ततोऽक्षिणाभिमुखः सधर्तिलब्धजनमन्त्रमा
दाय एतदन्नमेतद्द्रव्याभिपितृभ्यो नमः ततः पुनः पूर्वाभिमुखः विश्वेदेवभोजनपात्रेषु देवतीर्थेन पुनरुपाहारक्षमंसय
ते सव्यं जनमन्त्रं परिवेष्य जलादिकंचोपनीय मधुवातेति ऋवं विप्रमुखाच्छृत्वा भोजनपात्रेषु
मधुं दत्त्वा नमोनमोऽश्यामुकगोत्रास्मद्भर्त्रादित्रयास्मरिष्यादित्रय महालयश्राद्धसंयन्त्रिनो विश्वेदेवाएत
देवसोपकरणे परिवेषिष्टं परिवेष्यमाणं द्विधा विभज्यते नमः विष्णोर्हठपरक्षमदीयमिति यथा
त्रिकीर्णं इत्यन्नमुत्सृजेत् ततोऽक्षिणमुखोऽपि नृतीर्थेन स्वभर्त्रादित्रयस्वपित्रादित्रयभोजनपात्रेषु सर्व
व्यजनं यत्तत्सयूनं नम्रं परिवेष्य जलादिकंचोपनीय मधुवातेति श्रवणं विप्रमुखाच्छृत्वा मधुमधु इति स्वयमुक्ता
भोजनपात्रेषु नुदत्त्वा मोटकतिलजलान्यादाय नमोनमोऽश्यामुकगोत्रास्मद्भर्त्रादित्रयपितामहाश्रमुक
गोत्राश्रमरिपितृपितामहाश्रमुकशर्मणा महालयनीमितिकपार्वाण्यश्राद्धे एव दक्षसोपकरणं
परिवेषिष्टं परिवेष्यमाणममृतरूपेण चोदनमः कृष्णकंठं परक्षमदीयमित्यन्नोपरितिलान् त्रिकीर्णं नमोनम
सहानं क्रियाहीनं विधिहीनं च यद्वेत् तत्सर्वमच्छिद्रमस्तु देवतीर्थं न विश्वेदेवभ्यश्रापोऽशानं चोदनमः पितृ
तीर्थं न श्रमद्वर्त्रादिभिभ्यः श्रापोऽशानं चोदनमः श्रमदित्रादिभिभ्यश्रापोऽशानं चोदनमः ततः सव्यं जनं यत्तत्स
दिसहिर्तसर्वप्रकारमन्नमादाय अन्नं दत्त्वा श्वेजीवाये प्रदत्त्वा कुले मम भूभद्रतेन नृप्यं नृतायां तु परांति
मितिकुशोपरि सजलमन्नमुत्सृजेत् ततः नमस्तुभ्यं विरूपाक्ष नमस्तेनैकवक्षुः नमः पिनाकहस्ताय वज्रहस्ता
यवैनम इति नालकंठस्तुतिं श्रुत्वा प्रणम्य रुचिस्तवादिस्तोत्राणि च श्रावयेत् ततोऽहस्तां प्रक्षालयान्नमः पिडपातना

धैर्यं दुःकुप्यन्तं तत्र दर्भमूलैः न प्रादेशमात्रेण ह्ययं कृत्वा तद्देशान्यां परित्यज्य च्चलदंगारं आर्मायित्वा दक्षि
 णतो निदध्यात् रसोपाश्रित्वा मूलकुशास्तरणविधाय श्रवणेनार्थपृथकदौ तिलजलपुष्पाणि क्षिप्यवा मोटक
 तिलजलान्यादाय नमोनमोक्षयामुक्तगोत्राश्रमद्वर्ततत्पितामहाश्रमकामुक्तशर्माणस्तथाचारमपि तृपितामह
 प्रापितामहाश्रमकामुक्तशर्माणो महालयनैमित्तिकपार्वणश्राद्धं पितृस्थानेऽत्रानेति निवध्वेनमः ततः तिलारतो नंत
 याक्षीरधूपोदीपावलिरुतथा मधुःसर्पिरसमायुक्तो ह्यष्टांगः पितृसंभव इत्यनेन पटुपिंडानिर्माणप्रथमं पिंडं ब्रह्मस्ते
 कृत्वा दक्षिणेन मोटकतिलजलान्यादाय नमोनमोक्षयामुक्तगोत्राश्रमद्वर्ततर्मुक्तशर्मान् महालयनैमित्तिकपार्वणश्राद्धेऽप्यते
 षोडशमः १ नमोनमोक्षयामुक्तगोत्राश्रमद्वर्तपितरमुक्तशर्मान् महालयनैमित्तिकपार्वणश्राद्धेऽप्यते षोडशमः २ नमो
 नमोक्षयामुक्तगोत्राश्रमद्वर्तपितामहामुक्तशर्मान् महालयनैमित्तिकपार्वणश्राद्धेऽप्यते षोडशमः ३ नमोनमोक्षयामु
 क्तगोत्राश्रमपितरमुक्तशर्मान् महालयनैमित्तिकपार्वणश्राद्धेऽप्यते षोडशमः ४ नमोनमोक्षयामुक्तगोत्राश्रमपितामहा
 मुक्तशर्मान् महालयनैमित्तिकपार्वणश्राद्धेऽप्यते षोडशमः ५ नमोनमोक्षयामुक्तगोत्राश्रमद्वर्तपितामहमहालयनैमित्तिक
 पार्वणश्राद्धेऽप्यते षोडशमः ६ लेपभागभुजस्तृप्यतृकुशमूलनकरं प्रोक्ष्य तत उदङ्मुखो भूत्वा आसंनियम्य पुनर्दं
 क्षिणमुखो भूत्वा आसंनयजेत् स्वभर्त्रादीन् स्वपित्रादीन् त्रिोत्प्राप्त्वरमूर्तिं ध्यायेत् ततो वने जनाविशिष्टजलयुतमवने ज
 नपात्रमादाय मोटकतिलजलान्यादाय नमोनमोक्षयामुक्तगोत्राश्रमद्वर्ततत्पितामहाश्रमकामुक्तशर्माणो महा
 लयनैमित्तिकपार्वणश्राद्धेऽप्यते प्रत्यवनेति निवध्वेनः स्वधा ततो नैर्वायिस्त्रेऽस्याचन्द्रक्षिणमुखो वामेन पाणिना सूत्र
 मदाय दक्षिणेन पिंडोपरि दद्यात् नमोनमोक्षयामुक्तगोत्राश्रमद्वर्ततत्पितामहाश्रमकामुक्तशर्माणः श्रम
 पितृपितामहप्रापितामहाश्रमकामुक्तशर्माणो महालयनैमित्तिकपार्वणश्राद्धेऽप्यते षोडशमः ततो गंधा

दिभिर्पिण्डानां पृथक्पूजनकुर्यात् ततः शिवाश्रापः संतु इति जलं सोमनस्यमस्तु इति पुष्पं अक्षतं चारिष्टमस्तु इत्य-
 क्षतान् भोजनपत्रेषु निक्षिप्य ततो मोटकदीन्यादाय नमोनमोऽध्यामुकगोत्राश्च स्मर्त्तुं तत्पितृपितामहाभ्यमुका-
 मुकशर्माणस्तथा चारुमरिपुतामहप्रापितामहा भ्यमुकामुकशर्माणो महालयनैमित्तिकपार्षणश्चाद्धे दत्तैतदन्न-
 पानादिकमक्षय्यमुपतिष्ठतां नमः इत्यक्षय्योदकदत्त्वा ततः पिंडोपरि अघोरश्च स्मर्त्तुं तत्पित्रादयोऽश्च स्मरिष्य-
 त्वाद्यश्वस्तु इति पूर्वश्रावणिरिधारां दत्त्वा पूर्वामुखे कृतान्जलिर्भूत्वा नमोनमः गोत्रनोवर्द्धतां दाता-
 रणो भिवर्द्धतां वेदाः संततिरेव च श्रद्धाचनो मातृगमत् बहुदेवं च नोऽश्रित्वति अन्नं च नो बहु भवेदतिथींश्च
 लभेमहि याचितारश्च नः संतु मां च याचिष्मकवन एताः सत्याशिषः स्तु इति प्रार्थयेत् ततो दक्षिणमुखी पिंडा-
 नामुपरिमपवित्रं कुशत्रयमार्सीर्यं तदुपरि दक्षिणां प्रावारिधारां नमोनम इति दद्यात् ततो नमो भूय पिंडमाप्रा-
 पोत्थ्यायेत् पिंडाधारकुशान् उत्सुकं च वह्नौ क्षिपेत् ततः पूर्वामुखी देवाद्यं पात्रसचालय दक्षिणमुखी भूत्वा
 भर्त्रादीनां पात्राण्युत्तानीकुर्यात् ततः ग्राह्मुखी भूत्वा कुशत्रयमवजलैर्देवेभ्यो दक्षिणां दद्यात् नमोनमो-
 ऽध्यामुकगोत्राणामस्मद्भर्तृत्तत्पितृपितामहानाममुकामुकशर्माणं तथा चामुकगोत्राणामस्मरिपुतामहप्रापितामहा-
 नाममुकामुकशर्माणामहोऽयनैमित्तिकपार्षणश्चाद्धसंवधिनां कृतैतत् श्रद्धया तेषां भिदं हिरण्यमाग्निं वतंत न्मूल्यभू-
 रजततां धादिद्रव्यं यथानामगोत्राभ्यां ब्रह्मणाभ्यां दातुमहमु-सृजे इति विभेदेव श्रद्धादक्षिणां दत्त्वा ततो दक्षिणमुखी
 भूत्वा स्वभर्त्रादीनां श्रद्धादक्षिणां दत्त्वा तमोनमोऽध्यामुकगोत्राणामस्मद्भर्तृत्तत्पितृपितामहानां तथा चामुकगोत्रा-
 णामस्मरिपुतामहप्रापितामहानाममुकामुकशर्माणं कृतैतन्महालयनिमित्तिकपार्षणश्चाद्धप्रातिष्ठार्थमिदं रजतं
 चंद्रदिवतं तन्मौल्यभर्तां यथाशक्ति दक्षिणां यथानामगोत्रेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो दातुमहमु-सृजे नमोनमोश्च

दिभिः पिंडानां पृथक्पूजनंकुर्यते ततः शिवाच्चापः संतु इति जलं सोमनस्पमस्तु इति पुष्प अक्षतंचारिष्टमस्तु इत्य
क्षतान् भोजनपात्रेषु निक्षिप्य ततो मोटकदीन्यादाय नमोनमोऽधामुकगोत्राश्च स्मद्धर्तृतत्पितृपितामहाभ्यमुका
मुकशर्मणस्त्वयाचारमरिपितृपितामहप्रपितामहा अभुक्तमुकशर्मणो महालयनैमित्तिकपार्वाणश्च दत्तैवदन्न
पानादिकमक्षय्यमुपतिष्ठतावेति नमः इत्यक्षय्योदकंदत्त्वा ततः पिंडोपरि अघोरश्च स्मद्धर्तृतत्पित्रादयोश्च स्मरन् रिप
ब्राह्मणश्च संतु इति पूर्वंप्रवारिधारंदत्त्वा पूर्वामुखे कृताञ्जलिर्भूत्वा नमोनमः गोत्रनो वद्धंतां दाता
रोनो भिवद्धंतां वेदाः संततिरेव च शब्दावनो माठ्यगमत् बहुदेवं वतो अस्ति चति अन्नं वने बह्वभवेदतिथींश्च
लभेमहि याचितारश्च न संतुमाचयाचिष्मकंचन एताः सत्याशिषः सतु इति प्रार्थयेत् ततो दक्षिणमुखी पिंडा
नामुपरिसप्तविंशकुशत्रयमारतीर्घ्नं तदुपरि दक्षिणाग्नावारिधारं नमोनम इति दद्यात् ततो नर्थाभूय पिंडमाग्रा
यो रथापयेत् पिंडाधारकुशान् उल्मुकंच वह्नीक्षिपेत् ततः पूर्वाभिमुखी देवाढ्यपात्रसंचालय दक्षिणमुखी भूत्वा
भर्त्रादीनां पात्राण्युत्तानीकुर्यात् ततः प्राङ्मुखी भूत्वा कुशत्रयवज्रलेदैर्वैभ्यो दक्षिणां दद्यात् नमोनमो
ऽधामुकगोत्राणामस्मद्धर्तृतत्पितृपितामहानाममुक्तमुकशर्मणां तथा चामुकगोत्राणामस्मरन् रिपितृपितामहा
नाममुक्तमुकशर्मणां महालयनैमित्तिकपार्वाणश्च दत्तैवदन्नं हि रथयन्निभूवतंतन्मूल्यभूतं
रजततां व्यादिद्रव्यं प्रधानमगोत्राभ्यां ब्रह्माण्डाभ्यां दातुमहमुत्सृजे इति विश्वेदेव आह दक्षिणां दत्त्वा ततो दक्षिणमुखी
भूत्वा स्वभर्त्रादीनां आह दक्षिणां दद्यात् नमोनमोऽधामुकगोत्राणामस्मद्धर्तृतत्पितृपितामहानां तथा चामुकगोत्रा
णामस्मरन् रिपितृपितामहा नाममुक्तमुकशर्मणां कृतौ तन्महालयनिमित्तिकपार्वाणश्च दत्तैवदन्नं रजतं
चंद्रदैवतं तन्मौल्यभूतां पंधाराकि दक्षिणां पंधारानामगोत्रेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो दातुमहमुत्सृजे नमोनमोश्च

[illegible]

दिभिः पिंडानां पृथक्पूजनं कुर्यात् ततः शिवाच्चापस्सतु इति जलं सौमनस्यमस्तु इति पुष्पं अक्षतं चारिष्टमस्तु इत्य-
 क्षतान् भोजनपात्रेषु निक्षिप्य ततो मोटकादीन्यादाय नमोनमोऽध्यामकगोत्राश्च स्मद्धर्तृतृपितामहानां अमुका-
 मुकशर्मणस्तथा चारुमरिपितामहप्रपितामहा अमुकामुकशर्माणो महालयनीमितिकपार्वणश्च दत्तैतदन्न-
 पानादिकमक्षय्यमुपतिष्ठतां वीनमः इत्यक्षय्योदकं दत्त्वा ततः पिंडोपरि अथोराश्च स्मद्धर्तृतृपितामहप्रपितामहा
 ब्राह्मणश्च संतु इति पूर्वश्रावणारिधारादंत्वा पूर्वाभ्यर्चकतां जलिभूत्वा नमोनमः गोत्रं नो वदतां दाता-
 रोनो भिवर्द्धतां वेदाः संततिरेव च श्रद्धाचने मा व्यगमत् बहुदयं वनो अस्ति त्वति अन्नं च तो बहु भवेदतिथिश्च
 लभेन हि याचितारश्चनः संतुमा च पाविष्मकं च न एताः संत्याशिषः संतु इति प्रार्थयेत् ततो दक्षिणमुखी पिंडा-
 नां मुपरि सपविशं कुशत्रयमस्तीर्य तदुपरि दक्षिणां श्रावणारिधारां नमोनम इति दद्यात् ततो नर्चामूर्त्यपिंडमाश्रा-
 योत्थापयेत् पिंडाधारकुशान् उलमुकं च बहौक्षिपेत् ततः पूर्वाभिमुखी देवाद्यर्चनां संचाल्य दक्षिणमुखी भूत्वा
 भर्त्रादीनां पात्राण्युत्तानो कुर्यात् ततः प्राङ्मुखी भूत्वा कुशत्रयवज्रलैर्देवेभ्यो दक्षिणां दद्यात् नमोनमो-
 ऽध्यामकगोत्राणामस्मद्धर्तृतृपितामहानां ममुकामुकशर्मणां तथा चामुकगोत्राणामस्मरिपितामहप्रपितामहा-
 नाममुकामुकशर्मणां महालयनीमितिकपार्वणश्च दत्तैतदन्नं तत्पितामहानां तथा चामुकगोत्रा-
 रजततां चादिद्रव्यं यथा नाम गोत्राभ्यां ब्रह्मणाभ्यां दातुमहमुं सुजे इति विधेयं देवश्च दक्षिणां दत्त्वा ततो दक्षिणमुखी-
 भूत्वा स्वभर्त्रादीनां श्राद्धदक्षिणां दद्यात् नमोनमोऽध्यामकगोत्राणामस्मद्धर्तृतृपितामहानां तथा चामुकगोत्रा-
 णामस्मरिपितामहप्रपितामहानां ममुकामुकशर्मणां कृतैतन्महालयनीमितिकपार्वणश्च दत्तैतदन्नं रजतं
 चंद्रद्वैवतं तन्मौल्यभूतां यथा शक्तिदक्षिणां यथानामगोत्रेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो दातुमहमुं सुजे नमोनमोश्च

कृत्वा तत्र गत्वा स्नेनाद्भुतस्त्रीचोपविशेत् सिद्धमन्त्रमिति पाचकौष्ठच्छेत् ततः श्रुपविशः पवित्रो वा सर्वो
 वस्य गतोऽपि वा यः स्मरेत् पुंडरीकाक्षं स वा ह्याभ्यंतरः शुचिरिति मन्त्रेण श्राद्धीयद्रव्या एवासिद्धं हां स्वचक्र
 धरं देवद्विभुजं पीतवाससं प्रारभे कर्मणां विष्णुं पुंडरीकं स्मरेत् द्वारिमिति विष्णुभगवंतं स्मृत्वा गार्ग्यै नमः
 गदाधराय नमः ततः कुशतिलजलान्यादाय अमुकगोत्राऽमुकदैवहं अमुकगोत्रस्यामुकशर्मणः पर्युः
 सांवात्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्धमहं करिष्ये इति संकल्पं विधाय देवतान्यः पितृभ्यश्च महार्घ्यानि भयएव च नमः
 स्वर्गार्थैस्त्वाहार्ग्यैर्नियमेव नमोनमः इति विप्रमुखाच्छस्त्रं ततोऽक्षिणमुखोपाति तवा मजानुः सर्ता नमो
 नमोऽयामुकगोत्रास्मत्पतेऽमुकशर्मन् सांवात्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्ध इदमासं ते नमः इति पितृतीर्थं नमोऽतिक
 पमासं नंदक्षरान्गुष्ठमूलेन दद्यात् ततोऽर्घ्यावेतृष्णितिलान् प्राक्षिप्य पवित्रजलतिलगंधपुष्पाणि दत्त्वा अर्घ्यं
 पात्रं चामहस्ते कृत्वा तत्रस्थ पवित्रमुत्तराग्रभोजनपात्रे धृत्वा तदुपरि किंचिद्दुक्कांतरं दत्त्वा मोदकादीन्यादाय नमो
 नमोऽयामुकगोत्रपतेऽमुकशर्मन् सांवात्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्ध एतेह स्ताध्व्यो नमः इत्यर्घ्यपात्रं पवित्रोपरि ददत्त्युत्स
 जेत् ततोऽवशिष्टजलपवित्रसहितमर्घ्यपात्रमासनमग्रे पर्येस्थानमसीति वृत्तं कुर्यात् ततोऽनिधादिदानं कृत्वा
 मोदकतिलजलान्यादाय नमोनमोऽयामुकगोत्रास्मत्पतेऽमुकशर्मन् सांवात्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्धे एतानि गंधार्घ्यपुष्प
 धूपदीपतांबूलयज्ञोपवीतवासांसिते नमः ततो जलेनासनसहितं वैष्टयित्वा भंडलं कुर्यात् ततः श्राद्धीयात्रभागसधृतं वं
 जनतिलजलान्यादाय इदमन्नमेतद्रूपाभिप्रेतं भ्योनमः इति भूमावुत्सृजेत् ततो हस्ताभ्यां ताक्षादिपात्रस्थम
 ज्जमादाय स्वपतिं ध्यात्वा परिवेषेत् तत्र धृतं वंजनजलादीन्युपनीय ब्रह्मोपरिमधु दत्त्वा विप्रद्वारामधु
 वातेति ऋचं जप्त्वा नमधुमधुमधु इति च स्वपुमच्चार्यं उभार्यां वपुस्तदहस्ताभ्यां भोजनपात्रमालभ्य तदन्नममृततया वि

धित्यरूपकव्यं रक्षमदीयमिति पाठिः वा दक्षिणहस्तमुखाः पय इदं मन्त्रं इमाञ्चापः इदं माञ्चं इदं हविरे
 त्यन्नादिषु प्रत्येकमंगुष्ठमात्रोप्याहोपरितिलान्प्रक्षिप्य मोटकं तिलजलादीन्यादाय नमोनमोऽयामुकगोत्रास्मत्पते
 ऽमुकशर्मन्सां वत्सारिकैकोद्विष्टश्चद्विष्टदमन्त्रं सोपकरणं तेनमः इत्यन्नमूर्त्सृजेत् ततो वामहस्तेनान्यतिलमुत्पद्य
 श्चान्नहोतं क्रियाहीनं विधिहीनं च यद्भवेत् तत्सर्वमच्छिद्रमस्त्वद्विधिपाठिः वा भूमौ तिलान्विकीर्य दर्भेषूपविश्य
 नमस्तुभ्यां विरूपाक्ष नमस्तेनैकचक्षुषे नमः पिनाकहस्ताय बज्रहस्ताय वैनम इति नीलकंठस्तुतिं पाठिः वा रु
 चिरस्तवादिकविप्रद्वारा श्रावयेत् ततश्चच्छिष्टसन्निधावारततकुशत्रयभूमिं सतिलजलेन प्रक्षिप्य सतिलजलत्रा
 क्षितं सर्वं जननमसृजतमन्नमादाय नमोऽन्नाग्निदग्धाश्रये जीवाये प्रदग्धाः कुलेमम भूमौ दत्तेन तुभ्यं तु तत्तापां तु परां
 गतिमिति पाठिः वा कुशोपरिकुशादिना विकीरेत् ततश्चाचम्य हरिस्मृत्वा दक्षिणमुखी पिंडस्थाने प्रा
 देशमात्रं परिमाय करद्वयतर्जन्यंगुष्ठधृतमूलया दर्भेष्वुत्पया तदुद्धिरप्य दर्भेष्वुत्पया उत्तरतः क्षिपेत् तत
 स्तत्र बज्रबलदंगारं धामयित्वा दक्षिणस्यां क्षिपेत् ततस्तत्र रत्नोपरिच्छिन्नमूलकुशत्रयमास्तीर्य प्रत्यङ्मुखो दे
 वताभ्याः पितृभ्यश्च महायोगिभ्य एव च नमः स्वधार्थैस्त्वाहार्थैर्नित्यमेव नमोनम इति विप्रमुखः च्छलत्वा ॥
 ततो दक्षिणमुखी पृथके जलतिलगंधपुष्पाणि कृत्वा दक्षकरेण मोटकं तिलजलान्यादाय नमोनमोऽयामुक
 गोत्रास्मत्पतेऽमुकशर्मन्सां वत्सारिकैकोद्विष्टश्चद्विष्टदग्धानेऽन्नावने निवक्षते नम इति कुशोपरि अत्र नेज नजलं दद्या
 त् शेषमवशेषयेत् ततः तिलास्तोयं तथा क्षीरं धूपोदीपावलिरस्तथा मधुः सर्पिस्समायुक्तो ह्यष्टांगः पिंडसंभव इ
 तितिलमधुघृतपुतान्नेन पिंडनिर्माणं मधुघृतभ्यां पिंडमवधार्य मोटकं तिलजलान्यादाय नमोनमोऽयामुकगोत्रास्म
 त्पतेऽमुकशर्मन्सां वत्सारिकैकोद्विष्टश्चद्विष्टपतेऽपिंडेनमः इत्यवने जनकुशोपरि चामान्वारद्वयदक्षिणप्राणिना पिंड

दद्यात् ततोद्विराचम्य हरिर्मृत्वा ततउत्तराभिमुखो श्वासं नियम्य पठिष्याद्यती दक्षिणाभिमुखोभूयात् त
 तेदत्ताविशेषजलपुतमवनेजनपात्रमादाय मोटकजलादीनिचादाय नमोनमोऽमुकगोत्रारमत्पतेऽमुकशर्मन्
 सांक्सरिकेकोद्विष्टश्चाद्धेऽत्रप्यवनेनिश्चतेनमः इतिप्रत्यवनेजनंदयात् ततोर्त्वाविंशिरुयाचम्य दक्षिणाभि
 मुखोयामेनपाणिनासूत्रमादाय दक्षिणेन पिंडोपरिनिधाय नमोऽद्यामकगोत्रारमत्पतेऽमुकशर्मन्सांक्सरि
 कोद्विष्टश्चाद्धेपिंडोपरिपुतहासस्तेनमः इतिमोटकतिलजलेन सूत्रमृत्सृजेत् अथापिंडेगंधादिदानं ततःश्रिवा
 आपःसंतु इतिजलं सौमनस्यमरतु इतिपुष्पं अक्षतंचारिष्टमस्त्विति तंडुलान्मोजनपात्रेनिःक्षिप्य मोट
 कादीन्पादाय नमोनमोऽद्यामकगोत्रारमत्पतेरमुकशर्मणः सांक्सरिकेकोद्विष्टश्चाद्धेतैतदक्षपानादिकमक्षय्यमुप
 तिष्ठतामित्यक्षय्योदकंदयात् ततःपिंडोपरि अघोरःपतिरस्तु इतिपूर्वाग्राचारिधारांदयात् ततःपूर्वाभिमु
 र्वांकुतंजलिः नमोनमःगोत्रंनोवर्द्धतां दालारोर्त्वाभिर्वर्द्धतंवेदाःसततिरेवच अद्याचनोमव्यगमद्वुद्वेपंचनोऽ
 रित्वति श्रद्धाचनोवहुमवेत् अतिथीश्रद्धामेमहि याचितारश्चनःसंतु माचयाचिष्मकंचन एताःस्तथाशिषःसंतु
 इतिप्रार्थयेत् ततोदक्षिणमुखी पिंडोपरिसप्तविंशंकुशत्रयं दक्षिणाग्रमारुतार्घ्यं तदुपरिदक्षिणाग्रांजलधारां
 द्यात् ततोर्त्वाभिमुखपिंडमाध्यापेत्थापयेत् पिंडाधारकुशानुत्सुकंचवह्नौक्षिपेत् ततोर्ध्वपात्रमुत्तर्त्निकृत्य द
 क्षिणादातं अध्यामकगोत्रस्यास्मत्पतेरमुकशर्मणः कृतैतत्सांक्सरिकेकोद्विष्टश्चाद्धत्रातिषार्थैर्रिकिकादिभितरज
 तंचंद्रदैवते यथानामगोत्रायब्राह्मणायदक्षिणांदातुमहमुत्सृजे ततोभिरन्यतामिति विसर्जनं ततःपूर्वाभिमुखो
 भूय देवताभ्यद्रातिविप्रहारात्रिःस्मरेत् ततोदक्षिणमुखी हस्ताभ्यादीपानिर्वापयेत् हस्तौपादौप्रक्षाल्या
 चम्य दलिदानंकुर्यात् गोभ्योऽन्नंनमःश्वभ्योऽन्नंनमःकाकेभ्योऽन्नंनमःभ्रातृभ्योऽन्नंनमः चांडालेभ्यो

ऽन्नमः अशेषजीवभ्यो ऽन्नमः क्षेत्रपालेभ्योऽन्नमः इति पूर्वमुखीदद्यात् ततोदक्षिणमुखीभूत्वा य
मायवलिनमइति ततःपूर्वाभिमुखीभूत्वा प्रमादात्कुर्वताकर्मप्रचयेतात्त्वरेषुयत् स्मरणादेवतद्विष्णोः
संपूर्णस्यादिति श्रुतिः ततोदानप्रतिष्ठां दत्त्वा आर्क्षीयवस्तूनि विभ्राय प्रतिपादयेत् अभसि वा
पिंडादिकानिःक्षिपेत् ततोबंधयुतास्वयंभुंजीत इतिस्त्रिकर्तृकोद्दिष्टआर्द्धविधिः

॥ अथशूद्रस्यपार्ष्णश्राद्धप्रयोगः ॥

सचोपदेष्टृन्नाह्मणवशादनियतशास्त्रयाकार्यइति स्मृतिकौमुद्यांमदनपालः तत्र अनियतस्यधर्मत्वायोगात्
तेनशूद्रावाजसनेपिनइतिगौडप्रथेदक्षोकेः हरिहरभाष्यादिसंवादाच्छिष्टाचारान्ध्यादिनशास्त्रयोच्यते
तत्रकर्तापूर्वद्युर्निरामिर्पंसकृच्छ्राप्रदोपे परेद्युः प्रातर्वा द्विजगृहं गत्वा मंडले तमुपवेश्य स्वयेनदक्षिणं
जान्वालभ्य शूद्रः प्रणतिपूर्वकमिति प्रणम्य देशकालौ संकीर्त्य श्वः करिष्यमाणपार्ष्णश्राद्धे पित्रादित्रयमा
तामहादित्रयविश्वेदेवार्थंरत्नामहन्तिमंत्रये यद्वाक्षणकुत्वाभवद्भिः प्रसादःकार्यइति फलंतांबूलवादादेवमेकंद्वौ
वाविप्रोतिमंत्र्य तथा आर्मांघ्रितोस्मृतिवातेनोक्ते अक्रोधनेऽशौचपरैः संततंब्रह्मवादिभिः भवि
तव्यंभवद्विश्वमयावश्राद्धकर्मणि पूर्वदिनेतु सर्वायासाविनिर्मुक्तैः कामक्रोधविवाजैतैः भवितव्यंभवद्भिश्चश्वोभूते
श्राद्धकर्मणि इतिजपेत् शृणुयाद्वा एवमपरमपित्राह्मणंरुत्वा ततस्तथैवापसव्येनवामंजान्वालभ्य वाच्यःश्वः
करिष्यमाणश्राद्धे पितृस्थानेत्त्वामहंनिमंत्रये पूर्ववत्फलतांबूलंदत्त्वा अक्रोधनैरित्यादिपठेत् एवंपितामहस्थाने
प्रपितामहस्थाने मातामहादित्रयस्थाने इतिपट् विश्वेदेवपक्षेचत्वारइतिदश तत्रवैश्वदेवपक्षेऽष्टौ अथवा
एकोद्देवतंत्रे पित्रादिपक्षेएकोमातामहादौचैकइतित्रयोवा यद्वापित्रादिषण्णामेकः द्वैवैकःइतिद्वौ तदामान्न

वत्पठोविभज्य यद्यपि दर्शमातृमध्यंनवदैवतं मातामह्यंतं ह्यदशदैवतं वा आद्यमुक्तमस्ति तथापि देशाचाराद्व
वरथापट्टदैवतमेव तु बहुसंमतं सर्वथोक्तपत्राविप्रालाभे दर्भमयान् पट्टविषाय आह त्रेपंप्रत्युक्तिपूर्वकत्वा तदामात्रे वि
प्रायदद्य दशौजलेवाक्षिपेत् सर्वत्राभन्नि तोस्मीति प्रत्युक्तिरक्रोधनोरित्यादिजपश्च ततः परेषुः कर्ता प्रातःस्थानी
यच्छेपनं हत्वा सर्वैलः क्षातः आह सामर्थ्योसंपाद्य दिनस्य षण्मुहूर्तानंतरं द्विजानां ह्यप तेषामनिषिद्धदिने श्मश्यादि
कर्मकारयित्वा स्नानीयजलैर्तैलमलकोद्धर्तनादिप्रयित्वा मध्याह्ने स्नानागतास्तान् प्राञ्जलिरिति धन्यस्वागतं पृ
ष्ट्वा सुरवागतमिति तैरुक्ते द्विराचंभ्य देशकालोस्मृत्वा स्मरित्पितामहप्रपितामहानां कान् शयपगोत्राणां अमु
कामुकदासानां वसु रुद्रादित्यस्वरूपाणां तथा चैवं मातामहप्रमातामहदृढप्रमातामहानां पार्ष्ण आहंसदैवतं सपिंडपा
र्वणादि धिनापेन हविषा सद्यः करिष्ये इति संकल्प्य गोमूत्रगोमयाभ्यां हारं प्रादेशमात्रमुत्तरदाक्षिण्योश्चतुरस्रं
दत्तं च मण्डलं कृत्वा तत्र कुशान् दैवेयवान् पित्र्योतिजान् क्षिपेदिति मदनपालः तत्वंतु शुद्धस्याभ्युक्षणं मतमि
ति यचनादभ्युक्षणं कृत्योत्तरे उद्धमुखा सव्येन पुरुरवोमा द्रवसंज्ञा विधेदेवाः स्वागतामिति पृष्ट्वा तेनोक्ते गंधपुष्पै
रभ्यर्च्य सव्यं शुद्रायेति यचनात् आदौ सव्यं ततो दक्षिणमिति पादौ संपूज्य पुरुरवोमा द्रवसंज्ञा विधेदेवा इदं वः पा
द्यमर्धं यचनामइति पादयोर्जलं दत्त्वा एवं देवद्वितीयविधेऽपि दत्त्वा ततः पित्र्ये विषं कृतापसव्योऽस्मरित्यतः काश्यप
गोत्रां मुकदा सव्यसुरूपे दंपाद्यमर्धं यचनामः एवं पितामहे रुद्ररूपप्रपितामहे आदित्यरूपेति ज्ञेयं एवमेव मातामहादि
त्रयेपि ज्ञेयं ततो द्विराचां तस्तानाभ्यव दैवेद्वै प्राहुर्मुखौ देवेभ्यो नमः इदमासनमारयतां इति वामेनासनं स्पृष्ट्वा
दक्षिणे विप्रान् पश्येद्वै पां प्रियेऽपसव्येनोद्धमुखानुपवेश्य ततः प्राच्यां मातामहानां चैव मेव तत्रैकाग्र्यं आह्वारं मे
व साने च पादौ चेत पार्श्वे विकिरेपि दाने च द्विराचमनमिष्यते ततः कर्मपात्रे सव्येन जलमापृष्ट्वा गंधपुष्पकुशान्

क्षिप्तवा तज्जलेन अपवित्रः पवित्रो वा सर्वो वरुणं गतोऽपि वा यः स्मरेत् पुंडरीकाक्षं सर्ववाह्याभ्यंतरः शुचिः पुंडरीका
 क्षापनमः इति श्राद्धोपद्रव्यं प्रोक्ष्य तिलाभ्ररक्षं च सुशान् दर्भारक्षं च तुराक्षमान् पंक्तिर्वैश्रोत्रिपोरक्षेदतिथिः सर्व
 रक्षकः इति तिलाञ्चिकार्घ्यं प्रतिद्विजं दीपान् दद्यात् आमन्त्रादीनां पवित्रतास्तु केचित्तु सप्तव्याधादशाण्येषु पृ
 णाः कालं जरे गिरौ चक्रवाकाः सरिर्द्वीपे हंसाः सरसिमानसे तेषु पिजाताः कुरुक्षेत्रे ब्राह्मणा वेदपारगाः प्रस्थिता
 दूरमध्यान्तं यूयं किमवसीदथ अमूर्तानां च मूर्तानां पितृणां दिव्यतेजसां नमस्यामि सदाति पां ध्यायिनां योगवक्षुषां
 श्राद्धकाले गंधां ध्यात्वा ध्यात्वा देवं जनार्दनं वस्त्रादींश्च पितृभ्यां स्वात्ततः श्राद्धं प्रवर्तयेत् इति जभेत् ततो निर्वाच
 द्धवा अप्सव्येन देवताभ्यः पितृभ्यश्च महो योगिभ्य एव च नमः स्वधायै स्वाहा यै नित्यमेव नमोनम इति त्रिजं पृथ्वा
 ततो देशकालौ स्मृत्वा काश्यपगोत्राणामस्मरिष्यति पितृमहं प्रपितामहं नाम मुकदामुकदासानां तथा द्वितीयकारपयगो
 त्राणामस्मन्मातामहं प्रमातामहं वृद्धं प्रमातामहानां अमुकामुकदासानां सदैवमुपक्रांतं पार्ष्णश्राद्धमहं करिष्ये
 कुरुत्वैति विधिरुके दक्षिणजान्वास्या पित्रादित्रयमातामहादित्रयपार्ष्णश्राद्धसंवाधितः पुरुरवो माद्रवसंज्ञका विथ्ये
 देवा इदमासनं वोनमः इति कुशपन्नद्वयमासनं दद्यादिति देहिरपद्धतौ आसनदाने पष्ठीयुका देवक्षणेऽपि
 तामितिकुशं दत्त्वा तथेति तेनोक्तेश्चाशुभवानित्याह प्राप्नुवानीति विप्रः एवं द्वितीयद्वैवेऽपि कृत्वा ततो
 पसव्येन वामजान्वास्या काश्यप गोत्रास्मरिष्यति रमुकदास वसुरुपेदमासनं ते स्वधानम इति वाषड्विभज्या सनंदं दद्यात्
 सतिलद्विगुणमुन्नकुशान् पित्रे दत्त्वा पित्र्येक्षणः क्रियतामित्यादि प्राग्वत् एवं पितृमहदां मातामहदां च स
 व्येन देवानां वाहयिष्ये इति पृष्ट्वा वाहयेत्यनुज्ञातः देवैर्द्विज्ञांगुष्ठं गृह्णीत्वा आगच्छतु महाभागा विधेदेवाम
 हावलाः ये यत्र विहिताः श्राद्धे सावधाना भवन्तु इति स्मृत्वा पुरुरवो माद्रवसंज्ञका विश्वेदेवा आगच्छतेत्युक्ता

पादादिभूयतयवान्विकरेत् । ततोहस्तोदकंसयवंप्रतिपदाथ । ततोपसंयेन । कांश्यपगोत्रानरमदिपृत्पिता
महप्रपितामहान् मातामहादीनिपि पुष्यकृतव्य काश्यपगोत्रास्मरिपितरमुकदांसवसुरूपगच्छ । पितामहस्ररु
पागच्छ प्रपितामहादिर्यरूपगच्छ । ततोदेवाग्रसंव्यनकपात्रकुशपविनेकृत्वा । देवतीर्थेनदेवभ्योनमइति । जलं
नमइतिपवान् गंधपुष्पचक्षिपत् ततोपसंयेन । पित्रेराजताम्रखट्वाणालाशादिमयंपुष्पिष्वेकद्रव्येषुवाह्रिदेदक्षिणा
ग्रपविनेकृत्वा । अश्वोनमइतिजले । तिलेभ्योनमइतिलान् गंधपुष्पाणिचक्षिष्वत्वा । अर्घ्यपात्राणि संपन्नातीत्युक्ता
सुसंपन्नातीतिवैरुके । संयेनदेवकरेपविजंदत्वा दक्षिणहस्तेनाच्छाद्य । पित्रादित्रयमातामहादित्रय आह्रसंवंधि
पुरुवरवोमाद्रवसंज्ञकाविश्वेदेवाएष्वोह्योनमः । इतिदत्वा । अश्वोनमइतिसंस्त्वदंभिमन्त्रिवेदितियुजलंदत्वा । पा
त्रेपविज्ञादिदत्वा देवभ्यःस्थानमसि इत्युत्तरतोन्धवजंकुयात् । कांचेदेतद्वेनेच्छति । न्युवजतं चेतितोडुरपद्धतौ । त
तोपसंयेनपित्र्यकरे दक्षिणार्धंपविजंदत्वा । काश्यपगोत्रास्मरिपितरमुकदांसएष्वेतेअर्घ्यःस्थानमः । इतिपि
दत्वात् । ततःप्रथमेपविसेंस्त्रवानेकीकृत्यापित्वामेकतुर्दक्षिणे । पितृभ्यःस्थानमसि । इतिन्युवजंकृत्वा दक्षिणादानां
ततंचालयेत् । ततःसंयेनजलंदत्वा । विश्वेदेवाएषगंधोदानमः । इमानिपुष्पाणिचो नमः । एवंधूपदीपाच्छादन
यज्ञोपवीतालंकारतांबूलानिदत्त्वा । अग्निसंयेन । काश्यपगोत्रास्मरिपितरमुकदांसएष्वेतेगंधोनमः । एवंधूपधूप
दीपाच्छादनलंकारतांबूलानिदत्त्वा । तदेवैवंपितामहप्रपितामहाभ्यादत्वात् । एवंमेवमातामहादिभ्यामुदत्वात् । ततोअर्घ्यं
नपूर्णतांवाचयित्वा । देवाभेभुवंसंभृज्य । पालाशादिपत्रावलीन्यस्थगौरमृद्गरुमादिनांवा । मंडलंकृत्वा । आह्वीयमात्राद
भ्रष्टहीत्वा । अग्नीकरिष्येइतिपंकि मध्वैदृष्ट्वा । कुरुष्वेत्युक्ते । संयेनाद्याद्विजकरंपर्युदयदर्शनाद्वतीर्थं । विधानदंभे

एहिरवपार्वाच्येकवपवाहनायनमः इतिहृत्वमश्वयनमतिव्यक्ता पुतरादायसोमायपितृमतेनमः इदं सो
 मायपितृमते अयसव्यपक्षे सोमाहतिः पव अग्नयहृतिरतरा इतिहृत्वा हुतशेष पिंडार्थमवशेषयेत् पिता
 महादिमतामहादिप्राजेषु तृणदद्यात् ततोदवप्यन्यदमात्रदत्त्वा प्राजाएयमिष्टार्थं देवपूर्वमामां चतुर्णु
 णद्विगुणंसंवादत्वा श्रेष्ठदेवदक्षिणजान्वास्यपवाती दक्षिणोत्तानसंव्यप्राणिभ्यां भृगुधंदत्वा तिलान्यवा
 न्वाविकीर्यैर्दकं स्पृष्ट्वा एवप्रतिपात्रकृत्वा वामकरेण देवप्रांश्च धूंत्वा दक्षिणे कुशपवज्जलान्यादा
 य पित्रादित्रयमातामहादित्रयश्चाहसवधि पुरुवरवाद्रवसंज्ञा विश्वदेवा इदं वज्रास्त्रासपरिकरं ८५ पापेयं भू
 गदाधरो भोका अयं च ब्रह्माग्रहीता ब्रह्मब्रह्मरूपमामिनमः सुवर्णपात्रस्थमक्षयवच्छायास्थं
 पुरुवरवाद्रवसंज्ञकेभ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्यो वृक्षक्षयत्पूर्यथ संप्रददस्वाहानमः नमः इदमामंसो पुरुकरम
 स्मृतरूपेण संपद्यताहं वनमः काश्या विश्वशराय दत्तमक्षय्यमस्तु जायागदधरः प्रीतो भवतु जवतोऽयसव्येन
 द्विगुणमुमकुशतिलज्जलान्यादाय वामनपात्रधत्वा वामजान्वास्य काश्यपगोत्रास्मत्पितरमुकुदस्सितेज्जान्वासं
 परिकरं येषु भूरित्यादिरजतपात्रस्थमक्षयवच्छायास्थ काश्यपगोत्रास्मत्पितरमुकुदस्सितेज्जान्वासं
 सोपस्करमक्षयत्पूर्यथ संप्रददस्वाहानमः अस्मृतरूपेण स्वधासंपद्यताकव्यं नमः काश्यामित्यादि प्राजवच्छेदे
 वंपितामहप्रपितामहयोमातामहादभ्यश्च दधात् अस्मस्कृतप्रमतिभ्य एष पिंड इति विकिरंदत्वा अमात्रमादाय
 अनादिदग्धभयोऽग्निदग्धेभ्यः पूजिच्छिष्टापादानमइति सादकमामां पदं दत्वा तिलदकं च दत्वा अयुमधुमाध्विति जिर्ज
 पूतं अयः पिंडदानं तच्चाण्डपाकन पायसेन सकाममूलैर्न फलनवाकार्यं पिंडार्थे वैदिकत्वाच्च अंजान्वास्य पा
 सव्येन दर्भमूलेन दक्षिणां भरेत्वा कृत्वा दत्वा पाश्याऽपः स्पृष्ट्वा हस्तेभ्यो वंत्तं मुकं निधायैदं पात्रेण शिखामूल

मध्यमेप कश्यपगोत्रास्मत्पितरमुकदासावनेनिश्चयपिताग्रहप्राप्तामहयोर्दत्त्वा द्वितीयेरेखायां मातामहादिभ्य
स्त्रिभ्यादत्त्वा सकृदाच्छन्नकृशान्दक्षिणाग्रानरेखाद्वयमिच्छिप्यमव्याज्यसर्ववृंजनेपितमममश्रौकरणशेषमहितं
पानकृत्वा पटपिंडाकृत्वा पितृतायेन कश्यपगोत्रारमत्पितरमुकदासंप्रपत्तेः ॥ ५३ ॥ स्त्रवधा एपतेऽपिंडिनमह
तिवादत्त्वा इदंपित्रे ततः कशानतथाय कश्यपगोत्रास्मत्पितामहत्वादिनात्रिभ्योदत्त्वा ॥ ५४ ॥ लेप्रभुभ्योदत्तमूल
पुकरमार्जयित्वेवमातामहादित्रिभ्योदत्त्वा ॥ ५५ ॥ कशप्रक्षाल्याचम्य ॥ ५६ ॥ दृढवयमंत्रप्राणानायम्य ॥ ५७ ॥ वसंतासनमः
श्रीलयायनमः वषाभ्यानमः शरदैनमः हेमतायनमः ॥ ५८ ॥ शिशिरायनमइतिषट्क्रतून् ॥ सव्येननमस्कृत्यापसव्ये
नपितृभ्योनम इत्यंजलिबद्ध्येव ॥ मातामहभ्योनमइति ॥ ततोवाभावर्तनोदङ्मुखः ॥ ५९ ॥ स्निग्धपुनराहस्य पि
तृभ्योनमः मातामहभ्योनमइतिनत्वा ॥ कश्यपगोत्रास्मत्पितरमुकदासप्रत्यवनेनिश्चेतिप्राग्वत् पट्सुपि
डुप्रप्रत्यवनेजनंदत्त्वा नीर्वावित्त्रस्य पितृभ्योनमः मातामहभ्योनमइतिनत्वाप्रतिपिंडसूत्राणिदत्त्वा पितृभ्योनमः
मातामहभ्योनमइतिप्रत्यवनेजनंदत्त्वा ॥ ६० ॥ पिटपात्रक्षालनजलं पितृपिंडेपुनिषिच्य मातामहभ्योनमः ततोदेव
ताभ्यः पितृभ्यश्चेतित्रिजपत्त्वा ॥ ६१ ॥ पिंडिधूपार्धादिनांवाग्धूपधूपदधिर्नैवेद्यफलमूलतांबूलदक्षिणानिवेद्य ॥ ६२ ॥ मुमुक्षु
सप्राक्षितमस्तु ततः सव्येन शिवाश्रापः संस्तु ॥ इतिजलं ॥ ६३ ॥ समनस्यमस्त्वितिपुण्याणि श्रद्धतं वादिष्टमस्त्वित्यक्ष
तान् श्रपसव्येन पितृभ्यानमः ॥ ६४ ॥ मातामहभ्योनमः ॥ ६५ ॥ शिवाश्रापः ॥ ६६ ॥ स्त्रिविरयादिदत्त्वा ॥ ६७ ॥ स्वमाश्रीं ॥ ६८ ॥ धर्ममा
यूरस्तु पुष्टिरस्तु यच्छेपरतदस्तु ॥ यत्पापं तत्सर्वं त्वहं तमस्तु ॥ भूमिहिपद्वत्तु ॥ ६९ ॥ अशान्तिरस्तु ॥ अस्त्वितिद्विजोक्तेततः
पुनरुवाच ॥ देवसंज्ञेभ्योविश्वेभ्योदिवेभ्योपद्ममन्त्रादिर्तदक्षदंष्ट्रमस्तु ॥ ७० ॥ एवमपसव्येन कश्यपगोत्रस्यपितरमुकदा
सस्यपद्वत्तमित्यादिश्रुत्ययमस्तु ॥ एवंपितामहश्रापितोमहयोर्मातामहादौ वाक्ष्यमस्त्विति ॥ ७१ ॥ अविप्रोक्तिः ॥ अथोराः

पितरः संतु अघोरामातामहाः संतु गोविन्दैतदन्तरेति भिवद्वैतं संततिश्च ॥ अश्रुदाबुनो मा न्यगमद्वद्वैदं यन्त्रो
 अस्तु अन्नं च नो वहु भवेदतिथी श्रुलभे महि । याचितारं श्वनः संतु मा च यो विष्मकं च न एताः सत्याशिषः संतु । त
 योस्त्विति विप्राः ततः पित्रादिभ्यो मातामहादिभ्यश्च ॥ अश्रुदाबुनो मा न्यगमद्वद्वैतं यन्त्रो अस्तु अन्नं च नो वहु भवेदतिथी श्रुलभे महि । याचितारं श्वनः संतु मा च यो विष्मकं च न एताः सत्याशिषः संतु । त
 रया र्घ्यपात्रमुत्तानं कृत्वा देवैः सुवर्णं पित्र्ये रजतं दक्षिणां दत्त्वा ॥ १ ॥ आनानामगोत्रेभ्यः ॥ आमात्रं हिरण्यं च दत्त्वा पि
 तृनुह्यत्स्यात् प्राय विधेदेवः श्रीयंतामिति द्रुहीत्युक्त्वा वाचयित्वा ॥ २ ॥ एवं पित्र्ये कृत्वा सन्वेतमवहितं भवतो ज्ञवंतु ॥ स्व
 रतीर्युक्ते सपूर्णतावाचयित्वा कुशोत्तष्ठुतपितरः विधेदेवः ॥ ३ ॥ सुहरेभ्युद्रारय ॥ ४ ॥ मंडले प्रदक्षिणी कृत्य विसर्जयेत्
 ततो बलिबैश्वदेवादिनिर्यसमापयेत् ॥ ५ ॥

इति शुद्धकर्मलाकरिकं शुद्धरयपार्वणश्राद्धं ॥ १ ॥ शुभमस्तु
 ॥ अथ शुद्धस्यामंत्रकोटिष्टश्राद्धं ॥ १ ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥

तत्रैकोहिष्ठश्राद्धलक्षणमुच्यते एकोहिष्ठं देवहोत्रे नमो कर्षकं पवित्रकं ॥ १ ॥ आवाहनाभाकुरणरहितं त्वपसन्वय
 दिति अन्नविप्रतिमज्जो विशेषमहं । प्रचेताः ॥ २ ॥ प्राद्वैदक्षिण्यविप्रः सुवयवैस्तत्रियरतया ॥ ३ ॥ पादावादाय
 वैश्वदेवैः शुद्धः प्रणतिपूर्वकमिति पूर्वरात्रे परेयुर्वा प्रातरैव ॥ ४ ॥ कर्तारं मंत्रवर्जं ॥ ५ ॥ कृतप्राणाधामो वाऽकृतप्राणाया
 मः विष्णुं स्मृत्वा अग्रसन्वेन वामजां न्वारय ॥ ६ ॥ काश्यपगोत्रस्यास्मद्विपितुरमुकस्य श्वः कुरिष्यमा
 एकोहिष्ठश्राद्धे भवद्भिः क्षणो देय इत्युच्चार्य ॥ ७ ॥ अणिपत्तयः तां बलं दत्त्वा ब्राह्मणाभावे ॥ ८ ॥ कुशवटुवा त
 तः अक्रोधने शौचपरैरित्यादितनयमान् श्रावयेत् ॥ ९ ॥ ततो मध्याह्नसमये गोमयेन वतुलमंडलविधाय ॥ १० ॥ तत्र विप्र
 माह य काश्यपगोत्रस्यापितुरमुकदासस्यैकोहिष्ठश्राद्धे ॥ ११ ॥ इदं ते प्राचं ॥ १२ ॥ एषपादा र्घ्य इति वा पादौ प्रक्षाल्य प्रणम्य

वासतोपरि इदमासन्तेनम इत्यासन्नोर्पुर्णवशेषेत् ततःश्राद्धसामर्थ्यसंपाद्य स्वागतं पृष्ट्वा सुस्वागतामिति
 प्रत्युकेद्विराचन्य हरिस्मृत्वा देशकालैस्मृत्वास्मत्पितुरमुकदासस्यकाश्यपगोत्रस्यैकोद्विष्टश्राद्धं करिष्ये कुरु
 ध्वेतिप्रत्युके अप्रसव्येन देवताभ्यर्पितुभ्यर्हतिष्यत्वा काश्यपगोत्रं पितरममुकदासमावाहयेत्युके मूर्ध्ना
 दिपादांतं तिलांश्विकीर्षं काश्यपगोत्रास्मत्पितरमुकदासेहागच्छ ततश्चकस्मिन्प्राग् हेदक्षिणायोपवित्रे धृत्वा
 अश्वानम इतिजलं तिलेभ्योनम इतितिलान् गंधपुष्पाणि च अर्घ्यपात्रं संपन्नामिति पृष्ट्वा संपन्नामिति प्रत्युके वि
 प्रकरेपवित्रं दत्त्वा काश्यपगोत्रास्मत्पितरमुकदासपुते श्रद्धः स्वधानमः अश्वानमइतिसंस्तवानभिर्भन्य
 तत्रपवित्रादिदत्त्वा पित्रेस्थानमसीति न्युज्जीकुर्यात् दक्षिणांतं चालयेत् ततो गंधादिदानं काश्यपगोत्रा
 स्मत्पितरमुकदासपुते गंधः इमानि पुष्पाणि तेनमः एवंपृष्ट्वा पाच्छादनालंकारतांबूलादिदद्यात् अर्चनपूर्णं
 तांवाचयित्वा पालाशादिपत्रावृत्तिं न्यस्य गौरमृद्धस्मज्जलादिनामंदलं कृत्वा श्राद्धीयाश्चादयं गृहीत्वा अ
 धोकरणाभ्यां तूर्णोद्विजकरेजलेवा दत्त्वा भूत्वाग्निने श्रावणं मइति दत्त्वा ततः श्राद्धीयमाभ्यं सपरिकरं
 गयेयं भूगंगाधरोभोका आमं च ब्रह्म ब्रह्मग्रहीता ब्रह्मरूपमाभंतः संकलितं तजतपात्रस्य मक्षयवटच्छायास्पृका
 श्यपगोत्रायास्मत्पित्रेमुकदासायेदमामात्रममृतरूपेण क्षयवटस्पृशं महंसंप्रदेत्स्वधानमः अमृतरूपेण संप्रयत्तां त
 तोश्राद्धं दधेभ्योनश्विदधेभ्योनमः इति विकिरं पंडरूपेण दद्यात् तिलोदकं दत्त्वा मधुमधुमध्विति त्रिजं पत्वा
 ससव्याधादशार्णोद्विद्यादिजपत्वा पिंडपातनार्थं विदिकृत्वा दधंमूलेन दक्षिणाग्रं रखंकृत्वा उरमुकंचस्था
 पयित्वा रेखायां कुशादत्त्वा अर्चने जनं विधाय काश्यपगोत्रास्मत्पितरमुकदासां प्रावतेति श्रुत्वा तदत्त्वा प्र
 त्यर्चने जनाधमवशेषेयत् ततो गृहपाकेन पायससकफलमूलादिभिः सतिलघृतं मधुयुतं पिंडं निर्माय तिलजल

कुशानादाय काश्यपगोत्रास्मत्पितरमुकदासपुत्रोर्षिर्दोनमस्वधा । ततःसर्वेनाचम्यापसव्यकृत्वा श्वासं
 नित्यम्प्रेदद्भुमतीभूय परावर्त्यपित्रेन्नमः । पित्रेप्रत्यवनेनिर्ध्वतिप्रत्यवनेजनं दत्त्वा पित्रेपित्रेनमइतिसू
 त्रदत्त्वा पितृभ्योनमः ततोदेवताभ्यः । पितृर्षिर्द्विगंधादिदानं काश्यपगोत्रायास्मत्पित्रेभ्यमुकदासायेति ग
 धुपुष्पधूपदीपनैवेद्यफलतांबूलदक्षिणादीनिनमः कर्मपात्रं सुषोक्षितमस्तु शिवाश्वापः संतु सौमनस्यमस्तु
 ज्ञातं चारिष्टमस्तु दत्तैर्दत्तपानादिकमक्षय्यमस्तु श्वधोरः पित्रास्तु गोत्रं नोवर्द्धतां दाताश्रोतोभिर्वर्द्धतां
 भित्वाद्याशीः प्रार्थयित्वा आहूदक्षिणां दत्त्वा अर्घ्यपात्रमृतातीकृत्य पिंडमाध्यायोत्थापयित्वा पितृभ्योनम
 इति नमस्कृत्य विसर्जयेत् ततो बलिर्वैश्वदेवादि । नित्यकर्मशेषं समप्रयेत् ॥ इति शूद्रस्मृतिकौमुद्युके

शूद्रस्यैकोद्विष्टश्राद्धं

अथ श्राद्धकाले पृथगेनोपचारविस्तरवोमार्कंडेयपुराणे

मार्कंडेय उवाच इत्युपर्वितं श्रुत्वा ब्रह्मणोऽथ कजन्मनः । नयाविविके पुलिनैश्चकार पितृ तर्पणं ॥ १ ॥
 तुष्टावचा पितृद्विप्रः स्तवैरेभिरथादृतः । एकान्धः प्रयुतो भूत्वा भाकिन्यात्मको रुचिः ॥ २ ॥ रुचिरुवाच नम
 स्तेहं पितृद्वन्मत्तया येव संस्थापिदैवतं देवैरपि हितैर्ध्वतेये श्राद्धे पुरस्वाधोत्तरैः ॥ ३ ॥ नमस्तेहं पितृद्व श्राद्धे तर्प्यै
 तेष्वप्यहर्निशं श्राद्धैर्नोत्तरैर्भक्त्या भुक्तिमुक्तिमभीप्सुमिः ॥ ४ ॥ नमस्तेहं पितृद्व न्स्वर्गोत्तिद्धा संतर्पयति
 यान् श्राद्धे पुदित्वैः सकलैरुपहारैरनुत्तमैः ॥ ५ ॥ नमस्तेहं पितृद्वन्मत्तया येऽर्च्येते गृह्यार्कैर्दिवि तन्मया त्वेन वाञ्छिः
 ऋद्धिमाच्यति कौपरं ६ नमस्तेहं पितृद्वन्मर्षैरर्च्यते भुवि ये सदा भ्रात्रेभिर्भाष्यलाभायाजापत्यप्रदायिनः ॥ ७
 नमस्तेहं पितृद्विष्वैरर्च्यते भुवि ये सदा भ्रात्रेभिर्भाष्यलाभायाजापत्यप्रदायिनः ॥ ८ ॥ नमस्तेहं पितृद्व न्येवैतर्प्यते

रणवासिभिः वन्यैः शार्दूलतारैस्तपोनिर्दूतकल्मषैः ॥ १९ ॥ नमस्तेहंपितृन्विब्रैर्नौधिकव्रतचारिभिः ये स
 यतारमभिर्निर्द्वयसंतर्प्यतेसमाधिभिः ॥ १० ॥ नमस्तेहंपितृन्श्राद्धिराजन्यासतर्पयति यान् कठधैरशेषैर्विधिवल्लोकैश्च
 फलप्रदान् ॥ ११ ॥ नमस्तेहंपितृन्धैर्यैरर्च्यतेभुवि ये सदा स्वकर्मभिरतैर्निर्द्वयपुण्यधूपावधारिभिः ॥ १२ ॥ नमस्ते
 हंपितृन्श्राद्धेयैश्चैरपिभक्तितः संतर्प्यतेजगत्पञ्चानाम्नाख्याताः सुकालिनः ॥ १३ ॥ नमस्तेहंपितृन्श्राद्धेभ्यः
 लेयमहासूरैः संतर्प्यतेस्वधाहारस्यकदम्बमदैस्तथा ॥ १४ ॥ नमस्तेहंपितृन्श्राद्धेभ्यः संतर्प्यते यैरसातले भो-
 गैरशेषैर्विधिवैर्नागाः काममभीप्सुभिः ॥ १५ ॥ नमस्तेहंपितृन्श्राद्धेसर्प्यैः संतर्प्यते न सदा तत्रैव विधिवन्मर्त्यैर्भोग
 संपरसमन्वितैः ॥ १६ ॥ पितृहन्तमस्येतिवसंतिसाक्ष्योदेवलोकेपिमर्हातलेवा तयांतरिक्षेचसुरादिपूज्यास्तेहन्नप्रती
 द्यंतुमर्पोपनीतम् ॥ १७ ॥ पितृहन्तमस्येतिवसंतिसाक्ष्योदेवलोकेपिमर्हातलेवा तयांतरिक्षेचसुरादिपूज्यास्तेहन्नप्रती
 केशविमुक्तिहेतून् ॥ १८ ॥ पितृहन्तमस्येतिवसंतिसाक्ष्योदेवलोकेपिमर्हातलेवा तयांतरिक्षेचसुरादिपूज्यास्तेहन्नप्रती
 किदायेनभिसंधितेषु ॥ १९ ॥ तृप्यंतुतेस्मिन्पितरः समस्तहृच्छावतायेप्रदंशतिकामान् सुरत्वाभिद्रवमतोधिकंवाव
 त्वात्मजान्दमामबलां गृहाणि ॥ २० ॥ सूर्यस्य येरपिपुच्छं द्विवेशुक्तेविमानेचसदावसंति तृप्यंतुतेस्मिन्पितरोन्न
 तोयेर्भाषादिनात्तुष्टिमतोन्नजंतु ॥ २१ ॥ येषां हृते शोहविप्रावतृप्तिर्भुंजतेविप्रशरीरसंस्थाः येषिं डदानेन सुदं प्रयाति
 तृप्यंतुतेस्मिन्पितरोन्नजतोयैः ॥ २२ ॥ येषां हृतामांसैरसुरैरभीष्टैः कृष्णैस्तिलैर्दूधमहोरगैश्च कालेनशकेनमहर्षिर्वर्गैः
 संश्रीणितारतेमदमन्नयांतु ॥ २३ ॥ कल्पान्पशेषाण्यपियान्यभीष्टान्न्यतीवतेषाममरार्चितानां तेषांतुसांनि
 ध्यमिहास्तुपुण्यंयावुभोज्येषुसयापितेषु ॥ २४ ॥ दिनेदिनेयेप्रतिगृह्णतेर्चामासांतपूज्याभुवि येऽष्टकासु यैवत्सरां
 तैर्भ्युदयेचपूज्याः प्रयांतुतेस्मिन्पितरोन्नजतसिम् ॥ २५ ॥ पूज्यादिर्जानांकुमुदं दुर्भसासोपशेषत्रियाणांचनवार्कवर्णाः तथा

विशांपिकनकावदातानीर्लीनिभाः शुद्धजनस्येव २६ तस्मिन्समस्ताममपुष्पगंधधूपपादितोयात्रनिवेद-
 नेन तद्याग्निहोमेनचपातुतास्सिद्धाःपितृभ्यःप्रणतोस्मिन्नेभ्यः २७ येदेवपूर्वाण्यतितृप्तिहेतोरश्रंतिक्वप्यानिशुभाह-
 तानि तस्याभ्येभूतसृजोभवतितृप्यंतुतेस्मिन्प्रणतोस्मिन्नेभ्यः २८ रक्षांसिभूतान्यसुरांस्तथोग्राह्मिर्नाशयंतस्त्वशि-
 वंप्रजानांआद्याःसुराणाममरेशपूज्यास्तृप्यंतुतेस्मिन्प्रणतोस्मिन्नेभ्यः २९ आग्निष्वात्तावर्हिषदःआज्यपाःसोमपास्त-
 याज्रजंतुतस्मिंश्चाद्वेस्मिन्पितरस्तर्पितामया ३० आग्निष्वात्ताःपितृगणाःप्रार्थिरक्षंतुमेदिशं तथावर्हिषदःपांतुयान्यां
 योपितरःस्तिपताः ३१ अतीर्चोमाज्यपास्तद्वदुदोर्चोमपिसोमपाःऊर्ध्वतस्त्वर्धमारक्षेत्क्ववाहनलोप्यधः ३२ वि-
 श्वेदेवाश्रयःपांतुचोर्ध्वपांतुमरुद्गणाःरक्षोभूतपिशाचोभ्यस्तथैवासुरदोषतः ३३ सर्वतश्चाधिपस्तेपांयमोरक्षांक्रो-
 तुमे मिश्वोविश्वभुगाराधोयमोयन्यःसनातनः ३४ भूतिदोभूतिरुद्धतिःपितृणांयिगणानव वरोरेण्यो
 वरदःपुष्टिरनुष्टिदस्तथा ३५ ॥ विश्वपातातथाधातासत्तैन्नगणाःरुमृताः कलयाणःकल्पदःकर्त्ताकल्पः
 कल्पतराश्रयः ३६ ॥ कलनाहेतुरनेवःपटित्येगणाःरुमृताः महान्महारामासहितोमहिमावान्महाबलः
 गणाःपंचतथैवैतौ पितृणांपापनाशनाः ३७ ॥ सुखदोषनदश्चान्योषर्मदोन्यश्चभूतिदः पितृणां कथं
 तैवेतत्तयागणवतुष्टयं ३८ ॥ एकश्चिंशतिपूगणयैर्व्यासमखिलंजगत् तेषेत्रतुसारुतृप्यंतुयच्छंतुचसदा
 हितम् ॥ ३९ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ एवंतुस्तुवतस्तस्यतेजसोराशिरेच्छ्रवः प्रादुर्बभूवसहसागगनव्या-
 सिकारकः ॥ ४० ॥ तदृष्ट्वासुमहतेजःसमाच्छ्रान्तिस्थतंजगत् जानुभ्यामवनिगवरुच्चिरतोऽग्निमिदंजगो-
 ४१ ॥ रुचिरवाच अमूर्तानांसुमूर्तानांपितृणांदिंशतेजसां नमस्यामिसदतिषांभ्यानिनायोगचक्षुषां ॥ ४२ ॥
 इन्द्रादीनांचनेतारैर्दक्षमारीचयोस्तथा सप्तर्षीणां तथातेषांतामस्यामिकामदान् ॥ ४३ ॥ मन्वादीनांचनेतारःसु-

र्वाचंद्रमसोस्तथा तात्तमस्यान्यहं सर्वान्पितृनपुत्रोपधीषुच ॥ ४४ ॥ नक्षत्राणां ग्रहाणां च वायव्यन्योन्यं भस्वस्तय
 द्यावापृथिव्योश्च तथा नमस्यामि कृतांजलिः ॥ ४५ ॥ प्रजापतेः कश्यपस्य सोमाय वरुणाय च योगेश्वरेभ्यश्च तथा नम
 स्यामि कृतांजलिः ॥ ४६ ॥ नमो गणेशायः सप्तभ्यस्तथा लोकेषु सप्तसु स्वयंभुवे नमस्यामि ब्रह्मणे योगक्षत्रे ॥ ४७
 सोमाधाराः पितृगणा योगमूर्तिधरा हि ये नमस्यामि तथा सोमं पितरं जगतामहम् ॥ ४८ ॥ अग्निरूपांस्तथैवान्यान्
 नस्यामि पितृनहं अग्नीसोममयं विश्वं पतएतदशेषतः ॥ ४९ ॥ ये तु ते जसि ये वा यो सोममूर्ध्यांश्चि मूर्तयः जगत्स्व
 रुषिणश्चैव ये च ब्रह्मस्वरूपिणः ॥ ५० ॥ तेभ्योऽखिलेभ्यो योगिभ्यः पितृभ्योऽयतमानसः नमो नमो नमस्ते मे प्रसी
 दंतु स्वयाभुजः ॥ ५१ ॥ मार्कटेष्ववा च एवंस्तुतास्ततस्ते न तेजसो मुनि सतम निश्चक्रमस्ते पितरो भासयंतो
 दिशोदश ॥ ५२ ॥ निवेदितच यत्तेन पुष्पधूपानुलेपनं तद्भूषितानथ सतान्दर्शपुरतः स्थितान् ॥ ५३ ॥ प्राणिपत्यं
 रुचिर्भस्वपुनरेव कृतांजलिः नमस्तुभ्यं नमस्तुभ्यमित्याह पृथगादृतः ॥ ५४ ॥ ततः प्रसन्नाः पितरस्तमचमूनि स
 तम वरदृणीष्वेतिसतानुवाचानतकंधरः ॥ ५५ ॥ रुचिरुवाच सांप्रतं सर्गकर्तृत्वमादिष्टं ब्रह्मणामन सोहंपरुनी
 मभीप्सामि धन्यां दिव्यां प्रजावर्ती ॥ ५६ ॥ पितर ऊचुः अथैव सद्यः परुनीते भविष्यति मनोरमा तस्यां च पुत्रो भवि
 ता रुचिरो मुनि सतम ॥ ५७ ॥ मन्वंतराधिपे धीमांस्त्वज्ञानैरोपलक्षितः रुचैरौ न्वयदतिरुपाति प्रयास्यति जगज्जये
 ५९ ॥ अस्यापि वहवः पुत्रा महाबल पराक्रमाः भविष्यन्ति महात्मानः पृथिवीपरिपालकाः ॥ ५८ ॥ त्वंच प्रजापतिर्भु
 त्वा प्रजाः सृष्ट्वा चतुर्विधाः क्षीणाधिकारो धर्मज्ञातः सिद्धिमाप्स्यसि ॥ ६० ॥ स्तोत्रेणानेन च नरो यो रसमान् स्तोत्रं
 तिभक्तिः तस्य तुष्टावय भोगान् दास्यामीजानमुत्तमम् ॥ ६१ ॥ शरीरारोग्यमर्थं च पुत्रपौत्रादिकं तथा वांछा द्विरस
 ततस्त्वत्प्राप्स्योत्रेणानेन भक्तिः ॥ ६२ ॥ श्राद्धे च यद्भक्तं तथा चास्मत्प्रीतिकरं स्तवं पठिष्यति द्विजाध्यायां भुंज

तांपुरतःस्थिताः ॥ ६३ ॥ स्तोत्रं श्रवणं संप्राप्त्या सन्निधाने परे कृते अस्माभिरक्षयं श्राद्धं तद्भविष्यत्यसंशयम् ॥ ६४ ॥
 यद्यप्यश्रोत्रिणं श्राद्धं यद्यप्युपहृतं भवेत् अन्यथा पोषात्तवितेन यदिव कृतमन्यथा ॥ ६५ ॥ अश्रद्धया वा पुरुषैर्दमना श्रि-
 त्य परकृतं अस्माकप्रीतये श्राद्धं तदप्येतदुदीरणात् ॥ ६६ ॥ यत्रैतत्पठ्यते श्राद्धे स्तोत्रमेतत्सुखावहं अस्माकं जायते
 तस्मिन् अद्वादशावर्षिकी ॥ ६७ ॥ हेमन्ते द्वादशाब्दान्तं तस्मिन्नेतत्प्रयच्छति शिशोरे द्विगुणाब्दान्तं तस्मिन्नेतत्
 ६८ ॥ वसन्ते षोडशसमानस्तुष्टये श्राद्धकर्मणि श्रोत्रमेव षोडशैर्वैतत्पठितं तत्तिकारकं ॥ ६९ ॥ विकृतेऽपि कृते श्राद्धे स्तोत्रं
 एतेन न शोधितं वर्षांस्तु तस्मिन् अस्माकमक्षयं जायते रुचे ॥ ७० ॥ शरत्कालेऽपि पठितं श्राद्धकाले प्रयच्छति अस्माकं
 मत्तं पुरुषैरुत्तं त्रिपंचदशाब्दिकी ॥ ७१ ॥ यस्मिन् न्यहेवालिखितमेतत्तिथिनिवशः सन्निधाने कृतं तस्मिन्नेतत्
 कं भविष्यति ॥ ७२ ॥ तस्मादेतत्त्वया श्राद्धे विप्राणां भुंजतां पुरः श्रावणीयं महाभाग अस्माकं पुष्टिहेतुकं ॥ ७३ ॥
 माकंडेय उवाच ततस्त्वस्मान्नादीमध्यात्समुत्तरथो मनोरमा पुलोमानामतन्वंगी तस्मैऽपि वराप्सरा ॥ ७४ ॥
 द्रव्यसरोवाच अतीवरूपिणी कन्यां मत्सुतां वदतां वर जातां वरुणपुत्रेण पुष्करेण महारत्ना ॥ ७५ ॥ तां यद्वा
 एमया दत्तां भार्यायै वरवर्णिनीं मनुर्महामतिस्तस्याः समुत्पत्स्यति ते सुतः ॥ ७६ ॥ तथेति तेन साप्युक्ता तस्मात्तो-
 याद्वयुष्मती उज्ज्वलरततः कन्यां मालिनीनामनामतः ॥ ७७ ॥ नयाश्च पुल्लेने तस्मिन् समुत्तिर्भुनक्ति स तम पाण्डि-
 हविधिवत्समानाऽयमहामुनीन् ॥ ७८ ॥ तस्यां तस्य सुतो जज्ञे महावर्ष्यो महाद्युतिः रौच्यो भवति पतुर्नास्त्राख्यातो
 यवसुधातले ॥ ७९ ॥ तस्य मन्वंतरे देवास्तथा सत्पुंश्वयः तनयाश्च नृपाश्चैव ते सभ्यकथितास्तव ॥ ८० ॥ धर्म-
 दृष्टिस्तथा रोम्यधनधान्यसमुद्भवः नृणां भवत्यसंदिग्धमस्मिन्मन्वंतरे श्रुते ॥ ८१ ॥ पितृस्त्वन्तथा श्रुत्वा पितृहृणां
 च तया गणान् सर्वान् कामानवाप्नोति त्वत्प्रसादान्महामुने ॥ ८२ ॥

चां वतामिस्त्रकालसूत्रे च यागताः तासामुद्धरणार्थाय पिंडमेनंदाम्यहं १ अनेकयातनासंस्थाः श्वेतलेके च यागताः
 तासामुद्धरणार्थाय पिंडमेनंदाम्यहम् १० अनेकयातनासंस्थाया नीताय मर्कटैः तासामुद्धरणार्थाय पिंडमेनंद
 दाम्यहम् ११ नरके पुसमस्ते पुयातना सुचयाः स्थिताः तासामुद्धरणार्थाय पिंडमेनंदाम्यहं १२ पशुयोगिगताया
 श्वयाश्च पक्षिसरीसृपाः अथवा वृक्षयोगिनस्थारताभ्यः पिंडददाम्यहम् १३ जातं वतरसहस्रेषु धर्मतयः स्वैन कर्मणा
 मानुष्ये दुर्लभयासां ताभ्यः पिंडददाम्यहं १४ दिव्यतरिक्षभूमिस्थः पितरो वांधवा दयः मृताश्च संस्कृतायाश्च ता
 भ्यः पिंडददाम्यहम् ॥ १५ ॥ याः कारिव श्वेत रूपेण वर्तते मतरमेम ताः सर्वा रत्नसिमायां तु पिंडदानेन सर्वदा १६
 यावांधवा वांधवायायाश्चान्यजन्मवांधवाः तासां पिंडो मया दत्तो ह्यक्षय्यमुपतिष्ठतां ॥ १७ ॥ येन कुले लुप्त पिंडाः
 पुत्रादिपरिवर्जिताः क्रियालोपगतायाश्च जातं यथाः पंगवस्तथा विरुपा आत्मगर्भाश्च ज्ञाताज्ञाताः कुलेषु ने ता
 सां पिंडो मया दत्तो ह्यक्षय्यमुपतिष्ठतां ॥ १८ ॥ आब्रह्मणो याः पितृभंशजाता मातुरस्तथा वंशमवामदीयाः वंशद्वयेयाम
 मवासमूताभूत्यास्तथैवाश्रितसेवकाश्च मित्राणि शिष्याः पशवश्च वृक्षादृष्टाश्च दृष्टाश्च कृतोपकाराः जन्मांतरेया
 ममसंगताश्च ताभ्यः स्वधा पिंडमहददामि १९ उच्छिन्नकुलजातायायासां दाता कुलेन हि धर्मपिंडो मया द
 त्तो ह्यक्षय्यमुपतिष्ठतां २० आब्रह्मस्तं वपयंतं ब्रह्माडिंस चरारं जगत्प्यतु पिंडेन मत्तया दत्तेन सर्वदा २१
 इत्येकविंशति पिंडान् दत्त्वा अत्र ने जनविशिष्टं प्रत्येव ने जनेन दत्त्वा वस्त्रं दत्त्वा गंधादिभिः संपूज्य अक्षय्यो
 दकसकलपं कृत्वा सर्वेन पिंडेषु पूर्वायां वारिधारां दद्यात् अघोरमातरः संतु ततोऽपसन्धेन पिंडेषु कुशप
 वित्रादिकं दत्त्वा ऊर्जं वहतीरिति मंत्रेण सतिलमधुक्षीरनीरधारां दत्त्वा दक्षिणां च दत्त्वा पिंडान्विजसर्ज्यं च लि
 दानादिकं कृत्वा प्रमादोदिति विष्णुस्मरणपूर्वकं नत्वा यथासुखं विहरेत् इति मातृनवमीश्चाहं मानुषोऽप्यो

आद्वयं अथाप्यतार्किकस्याप्यावश्यकमहालयश्राद्धमेकाहपक्षमाश्रित्यलिभ्यते । तथाच नानारखेडं सेतु
 माहारभ्ये आपादयः पंचमेपक्षेकन्यासंस्थोदेवाकरे योवैश्राद्धं नरः कुर्यादिकस्मिन्नपि वासरे तस्य संव
 त्सरं यावत्ताः स्थुः पितरो भुवं चतुर्विंशतिमते एकस्मिन् ब्राह्मणे सर्वान्निपत्रादीन्परिपूजयेत् दशद्वादश
 वार्षाणान्कुर्यादकरं नहीति तत्राभ्यविज्ञातमातृपित्रादिभ्यस्तद्दिनमासालब्ध्याऽमावास्यायामेकाहपक्षश्राद्धं तच्च क
 तिपयदेशीयस्य सदाचारपरिग्रहीतं पिंडदानमात्रमेव तस्यायं प्रयोगः आचम्य प्राणानायन्य उर्ध्वं पुंडरीका
 क्षायनमइति श्राद्धीयवस्तून्पांसिच्य श्राद्धकाले गार्ग्यं चत्वारो देवादाधरं रचापि पट्टमनसा ध्यात्वा ततः श्राद्धं
 समाचरेत् देवताभ्यः पितृभ्यश्च महार्योगिभ्य एव च नमः स्वधार्थैस्वाहार्यैर्नित्यमेव नमोनमः उभयेत्या
 दिदेशकालौ संकीर्णं मुक्तगोब्राणां पितृपितामहप्रपितामहानां मातामहप्रमातामहलक्षप्रमातामहानां मातृपितामही
 प्रपितामहानां मातामही प्रमातामही लक्षप्रमातामही नामन्येषां चास्मदीयसप्तगोत्रांतर्गतैर्कविशतिकुलोत्पन्नसम
 स्तसंबंधिनां महाख्यामावास्या श्राद्धमहं करिष्ये ततः प्रियुप्रक्षीयविश्वेदेव ब्राह्मणाय नमो मातृपक्षीयविश्वेदेव ब्रा
 ह्मणाय नमः इदमासनं वो नमः आगच्छंतु महाभाग इत्यावाह्यं भेषादिभिरभ्यर्च्य एतानि गंधाधर्मपुष्पादीनि
 विश्वेदेव ब्राह्मणाय नमः ततोऽपसंभ्यं पितृमते ब्राह्मणाय नमः मातृमते ब्राह्मणाय नमः इदमासनं स्वधा पि
 ण्डनायाहयिष्यामि मातरावां हयिष्यामि यथाशक्ति गंधादिभिरभ्यर्च्य एतानि गंधादीनि पितृभ्यः स्वधा स
 वंधं कृत्वा विश्वेदेव ब्राह्मणेभ्य इदमन्नं सोपकरणं द्विधा विभज्य वो नमः मधुवाता इति पाठं कृत्वा पृथिवीतेर्षात्रं
 कृत्वा ततोऽपसंभ्यं कृत्वा पितृभ्यो मातृभ्यश्च इदमन्नं स्वधा इत्येवं यथाशक्ति श्राद्धविधिं संक्षेपेण कृत्वा ततः
 पिंडपातनाद्यैर्वदिकां कृत्वा पिंडदानं कुर्यात् तत्रैव दिकायां अग्रहतां अक्षुरा इति मंत्रं पठित्वा कुर्यात् मुलेन

रेतान्करणं धेरुपाणीति पठित्वा ततः सव्यं देवताभ्यः अप्रसव्यं . उमद्यामुकगोत्राश्रमरिषितुमात्रादयः
 समस्तसंवधिनः पिंडस्थाने श्रत्रावनेनिध्वंस्त्वधा उमद्यामुकगोत्राश्रमरिषतरमुकशर्मज्ञपतेपिंडःस्त्वधा
 एवंपित्रादिभ्यः मातामहादिभ्यः मात्रादिभ्यः मातामह्यादिभ्यः प्रत्येकं गोत्रनामोच्चारणपूर्वकं द्वाद
 शपिंडान्दत्त्वा देवसंवधिभ्योऽपि दद्यात् तत्रायंक्रमः तातांवात्रितयंसपरत्नजननीमातामहादित्रयं सखीस्त्रीत
 नयादितातजननीस्त्वधातरस्तस्त्रियः तातांवात्समगिन्यपरत्यधवपुत्रजायापित्सद्गुरु शिष्यास्ताः पित
 रोमहालयाविधौतीर्थतथातर्पणे इत्येवंपिंडान्दत्त्वा प्रत्येवनेजनपूर्वकं सूत्रदानं गंधादिदानं च एवंपूजनविधा
 य सव्येन पूर्वाप्रवारिधिरादंत्वा ऊर्जं बहतीरिति दक्षिणादानात्कृत्वा विश्वेदेव विसर्जनांतं च कृत्वा त
 तःपोडशोक्रमेण पिंडदानं कुर्यात् जनविंशतिपिंडदानार्थं वेदिकां विधाय तत्र कुशानास्तीर्थं मोटकतिल
 जलान्यादय श्रमनकुलेस्तप्येव गतिर्येषान्विद्यते आवाहयिष्येतां न्सर्वान्दभंष्टेलोदकैः वंधुवर्गकुलेषु च
 गतिर्येषान्विद्यते आवाहयिष्ये ॥ २ ॥ मातामहकुलेषु च गतिर्येषान्विद्यते आवाहयिष्येतां न्सर्वान्द
 भंष्टेलोदकैः ॥ ३ ॥ इत्यावाह्यगंधादिभिरभ्यर्च्य आब्रह्मस्तं वपुर्धैतदेवार्षिपितृमानवाः तुभ्यं तु
 पितरः सर्वमातृमातामहादयः श्रतीतकुलकेटीनांसस्तद्दीपनिवासिनां आब्रह्मभुवनलोकादिदमरतुतिलो
 दक इति तिलजलिदानरूपमावाहनं कृत्वा पिंडदानं कुर्यात् पितापितामहश्चैव तथैव प्रापितामहः
 मातापितामहीचैव तथैव प्रापितामही मातामहस्तपिता च प्रमातामहकादयः तेषां पिंडो मया दत्तो ह्यक्षय्यमु
 पतिष्ठतां इति द्वादशभ्य एकमेव पिंडं दत्त्वा पोडशोक्रमेण पिंडान्दद्यात् अस्मत्कुलस्तप्येव ग
 तिर्येषान्विद्यते तेषामुत्तरणार्थाय इमं पिंडं दद्यात् १ . मातामहकुलेषु च गतिर्येषान्विद्यते तेषां भुङ्- इमं पिंडं

२ वंशुवर्गकुलेयचगतिर्येषानविद्यते । तेषामुद्भवंपिंडं अजातदत्तायेकेचियेचगर्भप्रपीडिताः । तेषामुद्भवंपिंडं ४
 अग्निदग्धाश्वयेकेचिन्नाग्निदग्धास्तथापरे विद्युच्चौरहतायेचतेभ्यःपिंडदत्ताभ्यहन् ५ दावराहेमृतायेचसिंहव्या
 प्रहताश्वये दंष्ट्रिभिःशृणिभिश्चैवतेभ्यःपिंडं ६ उद्ध्वनमृतायेचविद्युच्छलेहताश्वये आत्मोपघातिनेयेचते
 भ्यःपिंडं ७ अरण्यवर्मनिजलेक्षुयवातृपयाहताः भूतप्रतपिशाचाश्वतेभ्यःपिंडं ८ रौरवेचांघताभिस्त्रिकाल
 सूत्रेचयेगताः तेषामुद्भवंपिंडमेनंद ९ अनेकघातनासंस्थाःप्रतलिकंचयेगताः तेषामुद्भवंपिंडमेनंद १० अनेक
 घातनासंस्थायेनीतायमसादत्तं तेषामुद्भवंपिंडमेनंद ११ नरकेषुसमस्तेषुघातनायांचयेरिषिताः तेषामुद्भवं
 नंद- १२ पशुयोगनिगतायेचपक्षिकोटसरीसृपाः अथवातृक्षयानिरथारतेभ्यःपिंडं १३ जारयंतरसहस्रेषुश्व
 नंतः स्वेनकर्मणा मानुष्यदुष्टैर्भयेघातेभ्यः पिंडं १४ दिव्यतरिक्षभूमिरथाः पितरोवांघवादयः मृताश्वसंस्कृता
 येचतेभ्यः पिंडं १५ येकेचित्स्वेतरूपेणवर्ततेपितरोमम तेसर्वेदक्षिमायातृपिंडदत्तेनसर्वदा १६ येवांघवा
 वांघवायेन्यजन्मनिवांघवाः तेषापिंडोमयादत्तोह्यक्षय्यमुपतिष्ठतां १७ पितवंशेमृतायेचमातृवंशेचयेमृताः शुरुश्व
 शुरुवंधूनायेचान्येवांघवामृताःविरूपाश्वानगर्भाश्वज्ञाताज्ञाताःकुलेमम तेषापिंडोमयादत्तोह्यक्षय्यमुपतिष्ठतां ॥ १८
 त्रिभिरेकोयापिंडः आत्रह्मणोयेपितृवंशजातामातृस्त्वथावंशभावामदीयाः वंशद्वयेयमवसासमृताभूत्यारतथैवा
 धितसेवकाश्व मित्राणिशिष्याः पशवश्चयक्षादष्टात्रदष्टाद्वचकृतेपकासः जन्मांतरयेममसंगतारचतेभ्यः
 स्वयापिंडमहंदासि १९ पितामाताचभार्याचभगिनीदुहितापतिः पितृव्यसामातृव्यसासन्नगोत्राणिचैवहि उ
 च्छिन्नकुलगोत्रायेयेपांदाताकुलेनहि धर्मपिंडोमयादत्तोह्यक्षय्यमुपतिष्ठतां ततःपिंडपूजनं दक्षिणादानादिकंयथा
 विधिकार्यं इतिपितृपुंडरीक्रमः महालयश्चाद्रूपमाहात्म्यं स्कंदपुराणे ब्रह्मखंडे पूर्वभागे सेतुमाहात्म्ये

सूत्रउवाच - धनुर्कोटिरुतुमाहारम्यभूयोपिप्रवदाम्यहम् - दुराचारमिधोयत्रस्त्रात्वाभुमकोवभूवर्ह - इत्यु
पक्रम्य दत्तात्रेयउवाच महापातकिसंसर्गात्तदुराचारकृतात्पुरा ब्राह्मण्यनष्टमभवेद्वेतालरत्नततोऽग्र
हीत् सचमाद्रपदेमासिकृष्णपक्षेमहालयै पावर्णेनविधानेनपिटृणांनकारोत्सदा तैरेवपितृभिः शस्त्रेव
तालत्वमगादयं सोपिचास्याधनुःकोटिरवलोकनमात्रतः वेतालत्वंविहायैवविष्णुलोकमवाप्तवान् श्रोतोमाद्र
पदेमासिकृष्णपक्षेमहालये उद्दिश्यस्वपितृद्वन्द्वेनकुर्वीतिहिलोभतः महापापयुतास्तेतुवेतालःर्युर्नसंशयः त
स्माद्माद्रपदेमासिकृष्णपक्षेमहालये पिटृद्वन्द्विश्ययेमत्तयाब्राह्मणात्वेदपारगान् भोजयेयुर्महाप्राज्ञास्तेनवि
दंतिदुर्गतिं परतुमाद्रपदेमासिकृष्णपक्षेमहालये स्वयेत्तयात्रमहाविप्रानेकद्वौश्रीनकिंचन भोजयेदस्यदौर्भर्यं
नमवेच्चकदाचन श्रयंमाद्रपदेमासिपिटृणामनयायनत् वेतालतांययौविप्रयत्त्वांजघाहपापिनं मासोभं
द्रपदःकालस्वभापिहिविशिष्यते कृष्णपक्षोविशिष्टःस्यात्तत्रश्राद्धंप्रशस्यते तस्माच्छुभेकृष्णपक्षेप्रथमायांति
थौतथा श्राद्धमहालयंकुर्याद्योनरोर्मोकिपूर्वकं तस्यप्रीणातिभगवान्पावकःसर्वभावतः सवह्निलोकमाप्नोति
वह्नितासहमोदते तस्मैप्रज्वलितोदेवःसर्वैश्वर्यंयुदत्तपि श्रयंमायांतिथौसत्यांयोनकुर्त्यान्महालयं वह्निर्गुं
हृदहेतस्यश्रियंशेआदिकंतथा वेदविद्ब्राह्मणोभुंकेप्रथमायांमहालये दशकल्पसहस्राणिपितरोयांतितत्तताम् १
द्वितीयायांतुप्रोभक्त्याकुर्याच्छ्राद्धंमहालये तस्यप्रीणातिभगवान्भवात्भवात्नीपतिरीश्वरः सकैलासमवाप्नोतिशिवेन
सहमोदते विपुलांसुपदंतस्यप्रीतोदयान्महेश्वरः द्वितीयायांतिथौमर्त्यांयोनकुर्त्यान्महालयं तरयवैकुण्ठितःशम्भुर्ग
शयेन्द्रह्यवर्धसं रौरवकालसूत्रारूपनरकंज्ञास्यदास्यति वेदविद्ब्राह्मणोभुंकेद्वितीयायांमहालयं विशाकल्पसह
स्राणिपितरोयांतितत्ततां श्रुतग्रहातिपट्टणांतुसंततिश्रास्यवर्द्धते १ तृतीयायांनरोभक्त्याश्राद्धंकुर्यान्महालये

तस्य प्रीणातिभगवान्लोकपाले धनाधिपः महापद्मादिनिधयो वर्तते तस्य वैशेषे तस्यानुगात्प्रयेदेवावहन्
विष्णुमहेश्वरः तृतीयायां तिथौ मर्त्योपो न कुठर्यान्महालये धनलोभवेशात् तस्य संपदंहरति क्षणात् दारिद्र्यं
हिसदा तस्य बहुदुःखसमाकुलं तृतीयायां तु यो मर्त्यः श्राद्धं कुठर्यान्महालये तृप्यति पितरस्तस्य त्रिशकलपस
हन्नाकं चतुर्थ्यां तु नरो भक्त्या श्राद्धं कुठर्यान्महालये तस्य प्रीणातिभगवान्हरेरवः पार्वती सुतः तस्य विध्वानिन
इन्द्रकं चतुर्थ्यां तु नरो भक्त्या श्राद्धं कुठर्यान्महालये विध्वेशो भगवांस्तस्य सदा विघ्नं करोति हि
इयं तिग्गजवक्रप्रसादतः चतुर्थ्यां तु तिथौ मर्त्योपो न कुठर्यान्महालये विध्वेशो भगवांस्तस्य सदा विघ्नं करोति हि
चंडकौलाहलारूपे तु नरके च पतत्ययं चतुर्थ्यां तु तिथौ मर्त्योपो न कुठर्यान्महालये पितरः कल्पसाहस्रं चत्वारिंशदप्र
हर्षितुः बहुपुत्रान्नमदास्यति श्राद्धं करोति रंरं ४ पंचम्यां च तिथौ मत्तया श्राद्धं कुठर्यान्महालये तस्य लक्ष्मी
भगवती प्रीणातिहरेवच्छमा गृहक्षेत्रकलत्रादितस्य नृत्यति सर्वदा कीर्तिं श्रवयति तस्य पावदा चंद्रतारकं पंच
न्यां तु तिथौ मर्त्योपो न कुठर्यान्महालये तस्य लक्ष्मीर्भगवती परित्यजति मंदिरं अलक्ष्मीः कलहद्वा रतस्य प्राप्ताभ
वेदगृहे पंचम्यां तु तिथौ मर्त्योपो न कुठर्यान्महालये पंचाशकल्पसाहस्रं तृप्यति पितरस्तथा संततिं चाप्य
विच्छिन्नान्तस्मिदास्यति तर्पिताः पार्वती च त्रसन्नार्यान्महद्द्वैश्वर्यं ददायिनी ५ पञ्चातिथौ नरो भक्त्या श्राद्धं कुठर्या
न्महालये तस्य प्रीणातिभगवान्पण्णस्रध्वार्ता सुतः तस्य पुत्राश्च पौत्राश्च पण्णस्रस्य प्रसादतः पञ्चातिथौ
नरो यस्तु न कुठर्यान्महालये तस्य स्कंदो महाम्नेनो विमुखः स्यान्न संशयः गर्भाक्षिर्गमज्जणप्रजातस्य विन
श्यति पूतनादिग्रहाणैर्वाध्यते च निरंतरं बालिज्वालप्रवेशाख्ये नरके च पतत्ययं पञ्चातिथौ तु यः श्राद्धं कु
ठर्यान्मर्त्यो महालये पश्चिर्धर्मसहस्रं तु पितरो यांति तृतां पुत्रानपि प्रदास्यति श्रियं च विपुलां तथा ६ स
प्तम्यां तु तिथौ मर्त्यः श्राद्धं कुठर्यान्महालये हिरण्यपाणिर्भगवानादिद्यस्तस्य तु भ्यति
न्नारो गपदं दगात्रं स्याद्वा

स्करस्य प्रसादतः हिरण्यपाणिर्भगवाहिरण्यान्वाहरेत्स्वयं महालयश्चाद्वकैर्ददाति प्रीतिमानसः सस
 न्यांतुतिथौ मर्त्यो यो न कुर्यान्महालयं व्याधिभिः क्षयरोगार्थैर्वाभ्यते स दिवानिशं तीक्ष्णधाराख्य शठग्राम्ये
 नरके च पतत्ययं ससन्ध्यां यो नरो भक्त्या श्राद्धं कुर्यान्महालये स सतिः कल्पसाहस्रं पितरो वांति तततां पु
 ज्ञानपि प्रदास्य तिसंपदां विपुला तथा संतर्पिष्य विच्छिन्नांदद्युः पितृगणः सदा ७ अष्टम्यां तुतिथौ मर्त्यः श्रा
 द्धं कुर्यान्महालये मृत्युं जयः कृतिवासास्तस्य प्रीणातिशंकरः करुण्यंतस्यैकवलयं शंकरस्य प्रसादतः महालये
 न श्राद्धेन तुष्टः साक्षाद्विधयः कृतुर्दशसु लोके पुद्गुलं भूतस्य किं भवेत् महालय न कुर्याद्यश्चष्टम्यां मूढचेतनः सं
 सारसागरे यो रे स दाम्जतिदुःखितः कदाचिदपि तस्येष्टनासिद्धाति कथंचन वैतरण्याख्य नरके पतत्य च द्रुतारकम
 योऽष्टम्यां श्रद्धया श्राद्धं नरः कुर्यान्महालये अशीतिः कल्पसाहस्रं तृप्यंति पितरोऽस्यै आशीर्भवं धर्मं ये
 न विद्वांश्च स्वप्यप्येहति संतर्पिष्य विच्छिन्नांदद्युः पितृगणमुदा नवम्यां तुतिथौ मर्त्यः श्राद्धं कुर्यान्महा
 लये दुर्गादेर्भगवती तस्य प्रीणातिशंभवा क्षयाप्रसारकुषादींश्च द्रवेता पिशाचकान् नाशयत्यस्य
 सतुष्टुं तुर्गमहिपमर्दिनी ॥ ९ ॥ नवम्यां तुतिथौ वैवयेन कुर्यान्महालयं अप्रसमरेण पीडयंतैतथैव ब्रह्मरा
 श्रकृतं चाभिचारं सयाति नित्यं निरंतरं नवम्यां यस्तिथौ मर्त्यः श्राद्धं कुर्यान्महालये नवतिः
 हस्तं तृप्यंति पितरोऽस्य वै संतर्पिष्य विच्छिन्नांदद्युः पितृगणः सदा ॥ ९ ॥ दशम्यां तुतिथौ
 रकुर्यात् आद्धमहालये तरप्यमृगधरश्चंद्रः षोडशात्मा प्रसीदति श्रोपधीना मधीशोऽस्मिन् श्राद्धेना
 नेनने १: ब्रीह्यादीनि तु वान्यानि दद्याद्देशादिक तथा यो न कुर्याद्दशम्यां तु महालयमनुत्तमं श्रोपध्या
 तस्य कपिश्चास्यापि निष्फला दशम्यां तुतिथौ मर्त्यः श्राद्धं कुर्यान्महालये शतं कल्पसहस्राणि

तुप्यतिपितरोस्य वै संततिवाच्यविच्छिन्नद्वन्द्वुपित्तगणाः सदा १० एकादश्यांतुपोभक्त्या आहंकुर्नान्महालये सं
हर्तासर्वलोकस्मृतस्मरुद्रः प्रसीदति रुद्रस्य सर्वसंहर्तुः प्रसादेन जगत्पतेः शत्रुनराज्यरूपे पश्चाद्वक्तारो भ
रंतरं ब्रह्महत्यायुतं वापितस्मनश्च तितक्षणात् अग्निष्टोमादि यज्ञानां फलं प्राप्नोत्यनुत्तमं एकादश्यां नरो भ
क्त्यापो न कुटर्पान्महालयं तस्मै वै विमुखो रुद्रो न कदाचित् प्रसीदति सर्वदा वर्धमानं तं वाधते च तथोद्यतं अग्निं टोमा
दियज्ञाश्च कृताश्च बहुदक्षिणाः निष्फला एव तस्य स्मृर्भस्मन्यस्तं सुहृन्वत् ब्रह्मघातक तुल्यश्च आदाकराणो
पतः, एकादश्यां तिथौ यस्तु आहंकुटर्पान्महालये हि शतं कल्पसाहस्रं तद्व्यतिपितरोस्य वै ११ द्वादश्यां
तुतिथौ मर्त्यः आहंकुटर्पान्महालये तस्य लक्षं भूपातिः साक्षात् प्रसीदति जनार्दनः प्रसन्नो सति देवेशे शतं सप्ततिं जन
दने चराचरजगत्सर्वं प्रीतमेव न संशयः भूमिर्हरे प्रिया चास्य सस्यान्वैवर्धयत्यलं लक्ष्मीं श्रवधैत तस्य मंदि
रे हरि वल्लभा गदाकौमोदकी नाम नारायण करि श्रिता अप्रसमारादिभूतानि नाशय देव सर्वदा तीक्ष्णगारंतथा च
कंशभूमस्मदहं यपि यातुधान पिशाचादीन् शंसवश्चास्य न्यपोहति एवं सर्वान्मनादेवो नाशय तस्य के शयः
महालयं न कुटर्पान्महालये यातुधानः तस्य क्षेत्राणि संपद्वा विनश्यंति न संशयः अप्रसमारादिभूतानि शत्रवश्च
महाबलाः यातुधानाश्च वाधते वै विष्णुपराङ्मुखं पात्यते नरके चासौ अस्थिमर्दननामके द्वादश्यां भूक्तिर्तो
यस्तु आहंकुटर्पान्महालये पटशतं कल्पसाहस्रं तद्व्यतिपितरोस्य वै संततोश्चाप्यविच्छिन्नाः पितरोस्य दंदं त्यर्मा
१२ त्रयोदश्यां नरो भक्त्या आहंकुटर्पान्महालये प्रसीदत्यस्य भगवान्कंदो रतिनायकः संक्रंदनादयो देवा
ललनाश्च पतोरमाः कामदेव प्रसादेन तस्य सिद्धं तिसर्वदा आज्ञानमरणांतं च सुखं भवसर्वदति योन
कुटर्पान्महालये चतुर्दश्यां नरो आहंकुटर्पान्महालये कामदेवोस्य विमुखः स्त्रियो भोगांश्च नानाशयेत् शृंगारशय्याभ्यमणिनरके पा

तपस्यमुं पितृनुद्दिश्ययः कुर्याच्च योदंश्यामहालयं सहस्रकल्पसाहसंप्रीणतिपितरोरस्यैवं संततीश्चाप्य
विच्छिन्नादधुःपितृगणाः सदा १३ वतुदंश्यांनरोभसथाश्राद्धं कुर्यान्महालये तस्याभीष्टप्रदानायजगतीभगवान्
शिवः उपदिश्यशिवज्ञानंस्वसाध्याज्यंददात्यसौ सुरापानायुतंचापिस्वर्णस्तेयायुतंतथा नश्यंतितक्षणा
देववतुर्दंश्यामहालयात् चंडालदृष्टलब्धिणिसेनदोपादिनश्यति अश्वमेधसहस्राणिपौंडरीकायुतस्यच पु
ष्कलाफलासिद्धिः स्याच्चतुर्दंश्यामहालयात् येनकुर्याच्चतुर्दंश्यांनरः श्राद्धंमहालये संसाराध्यमहाकृपतमस्य
स्यननिष्कृतिः अचौरपितृवाकंनकमपीत्वापिसुरासव सुरापानादिभिर्दोषैर्लप्यतेसविमूढधीः कृताश्रयिविधा
नेनयज्ञाःस्युर्निष्कलास्तथा चतुर्दंश्यांतिथौयस्सुश्राद्धंकुर्यान्महालये लक्षकोटिसहस्राणि कल्पकोटिशतानि
च कल्पानिपितरस्तस्यतुप्यतेवनंसंशयः नरकस्थाश्चपितरःस्वर्गयांतिप्रहर्षिताः संततीश्चाप्यविच्छिन्नाद
धुःपितृगणास्तथा १४ अमायातुनरोभक्तयाश्राद्धंकुर्यान्महालये पितृणांतस्यतुतिः स्यादन्तानाजसंश
यः सुधामासाधयातुतिः सातुसिस्तुपितुर्भवेत् अनंतहीटशीतुसिरमावास्यामहालयात् अमावास्यामहापु
ण्यापितृदेवनमस्कृता पुण्यातिथिरतुं परमाशिवस्यपरमाप्रिया तस्यामहालये श्राद्धंभोजितेवेदवितने तेन
तुतिः पितृणां स्यादन्तानुप्यते शिवः ब्रह्महत्यादिकाः पंचपातकानाजामपुण्यः कृताश्चस्युर्विधानेनसर्वेयज्ञः सुद
क्षिणाः श्रानुष्ठिताः स्युर्विधिवत्सर्वधर्माः समातनाः येनकुर्यादमावास्यामहालयमचेतनः ब्रह्मलोकागताश्चा
स्यपितरंयांतिनारकं संततिश्चास्यमूढस्यविच्छिद्यतेवतत्क्षणात् सएवहिमहानर्थायदमायांतिथौनरेः म
हालयाथर्विषेद्राविधिवत्सैवभोजिताः मासिमाद्रपदेमायांतुप्यतिपितृदेवताः अस्मानुद्दिश्यसत्पुत्राभोजयेयुर्द्विजोत्त
मान् तेननोनरककेशेनभविष्यतिदास्यः प्रासश्चसर्वलोकस्याद्यावदाचंद्रतारक मासिमाद्रपदेप्राप्तोपि दृष्टां

करणादिद्विसिद्धिश्च न विध्यति न संशयः

महालयस्य क

तस्मादकरणे तस्य प्रत्यवायौ महान् भवेत्

रणाद्भूतवेतालकादयः अप्रसमारग्रहाश्चापि शाकिनी डाकिनी गणाः

या तु धानाः पिशाचाश्च ये वेतालाश्च

भयानकाः

नश्यंति तत्क्षणदेवभूतान्यन्यानि वै तथा महालयस्य करणादिपुलांश्च यमश्नुते

पुरातनशरयोरा

जावा सिध्दये पदेशतः मासिमात्रपदे प्रातिष्ठत्वाश्चाद्वं महालये रामादींश्च तुरः पुत्राः प्रातवान् लोकसन्मतान् वि

श्याति शाकिनी लक्ष्मी प्रपेदे किं वतु तमाम् महालयस्य करणत्पयातीराजसत्तमः यदुमुत्पान्महापुत्राः प्रपेदे वंश

वद्धं सान् अतन्मदुल्लभं रवर्षि प्रपेदे आद्वपुष्यतः दुष्यंते भरते लभे महालयविधानतः महालयविधाने न दम्भंती

पतिर्नलः कृच्छ्रमहत्तरं तीर्त्वा पुनर्लभे महीमिमां निजग्राहकलिं घोरं पुष्करं चाप्यरातिनं इदं सेनाभिधानं च पुत्रं

लेभे तथा मिमं हरिश्चंद्रो महाराजो महालयविधानतः लेभे चंद्रमती भार्या लोहिताश्वसुतं पुनः महालयविधा

नेन कृतवीर्यमुतो वली आठादशानां दीपानां भूषणं समवाप्तवान् रामोऽपि दंडकारण्ये महालयविधानतः हत्वा

तुरावणं संस्रये सीतां पुनरवाप्तवान् महालयप्रभावेषु धर्मराजो युधिष्ठिरः दुःस्वसागरमुत्तीर्य धार्तराष्ट्रान् जघात ह

हालयस्य करणाद्वसिष्ठो मुनिस्तमः अत्रिर्भृंगः क्रतुश्चैव गौतमश्चांगिरास्तथा कश्यपश्च भरद्वाजो विश्वामित्र

श्च कुंभजः पराशरोऽसु कंडुश्च ये चान्ये मुनिस्तमः विधाय विधिवच्छ्राद्धं महालयमनुत्तमं अणिमाद्यष्टसिद्धा

नां ब्रतानां तपसां तथा निवासभूताः संजातास्तथा आद्वप्रभावातः जीवन्मुक्ताश्च ते सर्वे ह्यभयन्मुनिस्तमः अहो

महालयं आद्वकर्तव्यं भूतिमिच्छता अतो योऽपि दुर्गचारो न कुर्याद्वै महालयं भूतवेतालप्रेतभ्यो भूयात्तस्य महद्भयं

महालयस्य करणाद्वेतालत्वं भवांस्तवान् त्वयानिष्टमिदं प्राप्तां विप्रस्त्वं पूर्वजन्मनि नास्माद्वनिधिं भूषणं भारद्वा

जस्य वंशजः कुर्यात्तस्य मिधाने च वंस्तस्यां मिमहा मताः न च कारविधाने न आद्वमेतन्महालये तत्र तत्त्वं पिटां शा

पद्धतालत्वमवाप्तवान् तस्माद्वाद्रपदेमासिदुःखारःपिदन्प्रति
दारिद्र्यतेनतेनस्पर्शसुखीचैवभवान्भवेत् ॥

इति रुकंदपुराणब्रह्मखंडे पूर्वभागेस्तुमाहारन्ये महालय आद्यमाहारन्यम् ॥

अथाभिनशुक्लप्रतिपदिमातामहस्यमहालय आद्वंदौहित्रेणकार्यं हेमाद्रौसंग्रहेच जातमात्रोपिदौहित्रो जीवित्यं
पिचमातुले कुर्यान्मातामहं आद्वं प्रतिपद्याभिवनेसिते इयंप्रतिपत्संगवल्यापिनीग्रह्येति प्रतिपद्याभिवने
मासिदौहित्रेणैवपार्ष्ण आद्वंमातामहंकार्यंसापिआसंगवेसदेति जातमात्रोपिदौहित्रो जीवित्यं पिचमातुले प्रा
तःसंगवयोर्मध्येआचार्यप्रतिपद्भवेत् अत्रमूलंमृगं इदंचमलमासेनकार्यं स्पष्टमासविशेषारूपंविहितंवर्जयेन्मले
इतिनिषेधात् इदंचजीवरिपतुकेणापिकार्यंमतिशिष्टाः शिष्टाचारार्यमपिडंकार्यंमतिकेचित् पिंडरहितंनुक्तमि
तिकेचिद्वदंति मुंडनंपिंडदानंचापितुकर्मवसवंशः नजीवरिपतुकःकुर्यात्तिलैस्तर्पणमेवचेत्यनेनजीवरिपतुकंप्रति
पिंडदाननिषेधादन्वष्टकार्जं विशेषवचनाभावात् पिंडरहितंकार्यमिति केचिद्वदंति अन्येतुवदंति न
जीवरिपतुकंप्रतिपिंडदानमात्रमनेननिषिध्यते किंतु दर्शआद्वंगयाआद्यआद्वंचापरपाक्षिकं नजीवरिपतुकः कु
र्यात्तिलैःकृण्वैश्चतर्पणं पित्र्यजीवरिपतुर्नेष्ट इत्यादिवचनैकवाक्यतयाआद्यमेवनिषिध्यते एवंच तंत्रविशेषप
वचनप्राप्तंआद्वंसंपिंडमेवभवति ॥

इतिमहालयआद्यनिर्णयः समाप्तः

स्वस्तिश्रौरण्वरिसिंहधरणीपालोवदान्याग्रणोरित्यादि १ रण्वीरसिंहभूपेशकारितेकस्यसागरे अभून्म
हालयआद्यकृत्यानांरत्नसंग्रहः २ अथाभिनशुक्लप्रतिपद्यां अशोकव्रतं नवरात्रव्रतारंभय नारदी
य अथाभिवनेसितपक्षार्याकृत्वाऽशोकव्रतंनरः ब्रवतिद्वादशैवर्वर्षमातैचाशोकशाखिनः समर्प्यगुरवेभक्त्या

कृष्णपक्षे

पितृमातृकुलोद्भूताः पितरस्तृप्तिमाप्नुयुः

एकैकं भोजयेद्विप्रप्रत्यहं भक्तिपूर्वकं

तत्तिदायिनि

अन्यथैश्वर्यं

विप्रान्यावदमावस्थां पितृंस्त्रीनिभोजयेत्

विशेषेण भोजयेद्ब्राह्मणान्सुधीः

घृतापूषादिभिर्भक्ष्यैस्तैलान्भृगुरस्सरं

सुधां प्राप्यंति पितरस्तस्य कल्पप्रह

विप्रान्यावदमावस्थां पितृंस्त्रीनिभोजयेत्

सप्तम्याः कृष्णपक्षस्य प्रारभ्य प्रत्यहं नरः

अन्यथैश्वर्यं

पुत्रसायायसन्नेन घृतापूषादिभिरस्व

पितृभिः सप्तम्याः कृष्णपक्षस्य प्रारभ्य प्रत्यहं नरः

पुत्रसायायसन्नेन घृतापूषादिभिः पुत्रसायायसन्नेन घृतापूषादिभिः

पुत्रसायायसन्नेन घृतापूषादिभिः

हानिः स्यान्महदारिद्र्यभाग्भवेत्

अतिलामं परित्यज्य विप्रान्सुपूषादिभिः

तेन ब्रह्मा हरिः शं

भोजयेद्दद्विन्मुख्यां स्तुतिस्तृप्तिं पांयभावेत्

धाम् सूर्यैर्ह्यश्वचोर्ऽप्यश्वमर्क्षधैर्यविविधैरपि

वहुना त्रिकमुकेन तद्व्यत्येव जगद्भयं पार्व

भुस्तृप्ताः स्युर्न त्रैसंशयः

अग्निव्यासादिपितरुपेन्द्राद्याधिदेवताः

वहुना त्रिकमुकेन तद्व्यत्येव जगद्भयं पार्व

मार्तवंशयानादिपितृभोजयेच्छ्रैय

एतेन विधानेन कुर्याच्छ्रद्धाढं महालयं

मार्तवंशयानादिपितृभोजयेच्छ्रैय

अस्मिन्महालये शब्दे वित्तशार्थं प्रयत्नं कारयेत्

सेमुदा दक्षिणां च यथाशक्ति दद्याद्वित्तानुसारतः

अस्मिन्महालये शब्दे वित्तशार्थं प्रयत्नं कारयेत्

अदक्षिणस्तथाचार्यं पितृयज्ञोपलिप्यते

ज्ञानां कथितेयं पुरोगवा

अतः पुरोगवा रहितातिथ्यमध्ययवेत्त्रिधा

मर्तुस्तद्विद्वद्व्यक्तं तेषां भूरिभोज

रमयाज्ञेपुदातव्यादक्षिणारपापि जानता

विधवाभिरपि स्त्रीभिरपुत्राभिर्महालये

तत्कालं शार्पमाभो

न कर्मणा अन्यथा धर्महानिः स्यात्परकेचमहद्भयं

मत्सिमाद्रपदे प्राप्तिर्यो न कुर्यान्महालयं

न कर्मणा अन्यथा धर्महानिः स्यात्परकेचमहद्भयं

नेतेषां संततिच्छेदो भवेत्संपदभंगरा

तिब्रह्महत्यां चावेदति महालये च कुर्वति शब्दावतः पितृनापि

नेतेषां संततिच्छेदो भवेत्संपदभंगरा

तरुमान्महालयं मर्त्यः कुर्यात्

स्त्वारपदं प्रोक्तं महत्कल्याणमुच्यते

कल्याणस्यारपदत्वाच्च महालये मितोऽर्थते

याचित्वापि

न कल्याणसिद्धये अमंगलं भवेत्तरप्यन कुर्याच्चैनमहालयं

कल्याणस्यारपदत्वाच्च महालये मितोऽर्थते

पतितेभ्यो न पृहणीयाद्वनं यान्यं कदाच

नरः कुर्यात्पितृणां तु महालयं

पतितेभ्यो न पृहणीयाद्वनं यान्यं कदाच

दातारश्चैव भूषालाव

न ब्राह्मणेभ्यो न लभ्येत यद्विधान्यप्यनार्थिकं

याचयेत्क्षत्रियश्रेष्ठान्महालये चिकीर्षया

शयेभ्योपिचपाचयेत् वैश्यान्प्रपिहिदत्तारोपदिलोकेनसंतिवैः दद्याद्भद्रपदेमसिगोप्रासंपितृदत्तये अथवारोद
 न्तं कुट्टयाद्वाहिर्निर्गत्यकानने पाणिभ्यामुदरस्वर्पायपीडयाश्रुणिचपातयेत् अथवारण्यपदेशेषु उक्तेर्वरोदनैः शू
 र्वतुपितरसर्वमकुलीनावचोममं अहं ददिरिद्रः कृपणो निर्लेब्धः पापकर्मकृत् प्राप्तेमाद्रपदेमासोपि तृतीति विव
 र्द्धनं कर्तुमहालयं श्राद्धं नयेमशक्तिरस्ति वै याचित्वापिमहर्हि कस्तान्वै किंचित्तुलभ्यते अतोमहालयश्राद्धं नय
 त्माकं करोन्महं क्षमध्वं ममतयुयं भवतोपि दयापराः उक्तेर्वरोदनं कुट्टयादनदेशेषु भूसुराः तरयरोदनमाकर्ण्य
 पितरस्तत्कुलोद्भवाः दृष्ट्वा तृप्तिं प्रयायेव अमृतं नैव निजराः महालयार्थं विप्राभ्यर्च्यैर्भुक्तेस्तृप्तिर्यथा भवेत् गोप्रा
 सारण्यरुदितैः पितृतृप्तिस्तथा भवेत् मासिमाद्रपदे विप्रो भवेत् वै रसूतकादिना गते पुसूतका हरसूतकुट्टयाद्वा श्वकावाधे
 श्रतोमहालयार्थं हि ब्राह्मणान् दण्डयान् द्विजमेकं तु दण्डयान् रिपतामहकृतेष्वपि पितामहमुदिरयतयैव दण्डयान्
 दद्विजं तथा मातामहार्थमेकैकं दण्डयान् दद्विजं एकैकं दण्डयान् देवं मातुरवप्रापितामहं तथैव वैश्वदेवार्थं दण्डयान्
 द्वा द्विजोत्तमौ विष्वक्थैर्ब्राह्मणचैकं दण्डयान् दद्विजं एवं महालये श्राद्धे ब्राह्मणान् दण्डयान् नव अथवापितृवर्गा
 वरेण्यद्विप्रमेकं मातामहार्दं श्रुचोद्विश्ववरये द्विप्रमेकं वैश्वदेवार्थमेकैकं विष्वक्थैश्चतुष्टयापरं एवं वै दण्डयान् द्वि
 तुमहालये ब्राह्मणान् वेदसंपन्नान् सुशीलान् वरयेत्सुधीः दुःशीलान् वरयेद्यस्तु सर्वे श्राद्धस्य घातकः
 पदे प्राप्ते कृष्णपदे विशेषतः कुट्टयां न महालये श्राद्धं योनरः श्रद्धया सह सन्नातः सर्वतीर्थेषु अद्याचारा
 मिते श्राद्धे शोभादयो प्रज्ञाः शतशोऽप्यमुना कृताः तुल्यपुरुषमुख्यानि दानान्यपि कृतानि वै चांद्रायणा
 देकचरानि तान्येव न संशयः चतुर्णां सांगवेदानां पारम्य एकलं भवेत् महालयसमं पुण्यं भूतना

ब्रह्मविष्णुमहेशानां लोकप्राप्तिर्न महालये महालयादिकं श्राद्धं निरव्यकान्याद्वा शिष्यते

शिवलोकेमहीयते अस्यामेवप्रतिपदिनवरात्रसमारभेत् पूर्वाह्णेरथापयेद्वर्षाघटस्थापनपूर्वकं अंकुरारोप
णकुत्वायवैर्गोधूममिश्रितैः ततःप्रतिदिनंकुट्यार्देकमकमयाचितं उपवासंयथाशक्तिपूजापाठजपादिकं मार्कंडे
यपुराणोक्तंचरितत्रितयंतथा पठनीयंनवदिनंभुक्तिभूमिप्सता कुमारपूजनंतत्रप्रशस्तरतंभोजनादिभिः एवंक
त्वात्रनंतत्रसर्वसिद्धान्वितोत्तरः जायतेभुविदुर्गायाःप्रसादान्नात्रसंशयः तत्रादावशोकपूजाव्रतंभविष्योत्तरं अ
थपुक्शुक्लपक्षस्यप्रथमेतिहदिनादये अशोकपूजयेत्तत्रप्ररुद्धनवपल्लवं प्ररुद्धैःसतधान्यैश्चतंतुर्भिर्मादकैःशुभैःफलैः
कालोद्भवैर्दिव्यनारिकेलैःसदादिभैः धूपदीपादिनातद्वरपूजयेत्तादिनेनगं स्ननःपाण्डवश्रेष्ठशोकनाशोक्तिकुञ्जवित्
पितृभ्रातृपतिभ्यश्चसुतानांचतयैव च अशोकशोकशमनोभवसर्वजनःकुले इत्युच्चारयंततोद्वादर्भैश्चदासम
न्वितः पताकाभिरलंकृत्यप्रच्छाद्यषसुवाससा दमयंतीयथास्वाहायथावेदमतीसती तथाऽशोकव्रतादस्माज्जा
यतेपतिवल्गभा वनेत्रजंरयासाधर्म्यंसीतयासंप्रदर्शितं दृष्ट्वाशोकवनेपार्थपल्लवालंकृतंनगं क्त्वास्मिपेम
तारिंदेवरंचतिलाक्षतैः दीपालकनैवैर्धूपत्रयसफलाचंनैः अर्चयेत्स्वाभ्यर्थितोत्तरैःकाशोकोयुधिष्ठिरं भैथि
र्लाज्जालिर्भुवाहाएवतोराघवस्यच चिरंजीवतुमेतद्भवशूरःकोसलेभरः भर्तामेदेवरश्चैवजीवतुपितृकदपः कौ
शल्यामाभिर्जीवर्त्तापरश्वेयामितिभैथिली ययाचैयमहाभागान्द्रुममभ्यर्चय्याचितं प्रदक्षिणमुपाहृत्यप्रीतारुतेत्रय
युरततः एवमन्यार्पिभक्तयायापूजयेद्ब्रह्मवर्तानगं तिलतंडुलसंमिश्रैर्वर्वागोधूमसंप्रैः क्षमाप्यंदयेन्मूलेपा
दंपरकपल्लवं मंत्रेणानेनकौतियप्रणम्यस्त्रीपतिव्रता महादृक्षमहाशास्त्रमकरध्वजमंदिरं प्रार्थयेत्त्वामहाभा
गवतोपवनभूषण एवमाभाष्यतंदक्षंदत्वाविप्रायदक्षिणां स्वर्गाभिःसहितासाध्वीततःस्वभवनंतत्रजेत् वाः
शोकनाशानमशोकतरुतरुण्यःसंपूजयंतिकुसुमाक्षतधूपदीपैः वाःप्राप्यसौरभ्यमनुलभुविभर्तुजातंगौरिवनंप्रमुदि

ताः पुनराश्रुवति ॥ अथ ब्रतस्वरूपं निर्णयसिद्धौ भविष्यति तरे एवं चार्थव्यपवाप्तिन्यान् वरात्रौ पवास्ततः एकमे-
केन केन स्वशक्तया धाचितनया पूजनीया जनेर्देवस्थाने स्थाने पुरे ग्रहे ग्रहे शक्तिपरैर्गामिनामेनैर्नरैः स्नातैः
प्रमुदितैर्हृदयैर्हृदयैः शोचिषैर्नृपैः वैश्यैः शूद्रैर्मैकियुक्तैर्भल्लैश्चैरन्यैश्च मानवैः स्त्रीभिश्च कुलशार्दूलतद्विधानमिदं शृणु दे-
वो पुराणेषु कन्यासंस्थे रवौ शुक्लामाश्रिते प्रोप्यन्ति दिक्तां अथाचिताशीचैकाशीनकाशी वा धवाऽवदः भूमौ शयीत
चामभ्यकुमारो भोजयेन्मुदा वस्त्रालंकारदानार्थैः संतोष्य प्रतिवासं बलिचरग्रहदद्याद्दानं माषमांसवत् त्रिका-
लं पूजयेद्देवीं जपस्तोत्रपरायण इति अत्र देवी पूजैव प्रधानं ब्रत उपवास आदिकमंगं पूजयेत्वाश्विने मासि विशोको-
जायते नरः एवमन्यैरपि सदा देव्याः कार्यं प्रपूजनं विभूतिमतुलं लब्धुं वतुर्वर्गं प्रदायिकामिदं पुराणं पूजाया एव फल-
संबंधात् मार्कंडेय पुराणेषु महापूजाविधानमत्रैवोक्तं शरत्काले महापूजा क्रियते या च वार्षिकीति वार्षिकी पूजानव-
रात्रतत्र विधानेन कर्तव्यतया प्रोक्ता ॥

ॐ

अथ नवरात्रव्रतप्रारंभः

तन्निर्णयस्तु निर्णयान्ते देवीपुराणे सुनेधाऽववाच शृणुराजन् प्रवक्ष्यामि चण्डिकापूजनक्रमं आश्विनस्य
सिते पक्षे प्रतिपदसु शुभे दिने पुण्याहवाचनं कृत्वा कन्यामावाहयेत्ततः कृत्वा स्वर्णमयार्चिर्देवीं पलमात्रा हिम-
कां चिकां भैरवाष्टकं तं पुक्तान्यसेदयानपीठके पंचप्रणवमुच्चार्य पंचादेवीं समर्चयेत् शुद्धेतिथौ प्रकर्तव्यं प्रतिप-
द्वोर्ध्वगामिनी आद्यास्तु नन्दिका रस्य क्वापोडशद्वादशापि वा अपराह्णे प्रकर्तव्यं शुद्धस्तुति कांक्षिभिः इदं च। प-
राह्णे योगिन्याः शशारत्यं द्वितीयादिने प्रतिपदोऽभावयेत्तं तथा तत्रैव देवीवचनं अत्राप्युक्तानकर्तव्या प्रतिपदपूजने-
मम मुहूर्तमात्राकर्तव्या द्वितीयादिशुणान्विता आद्याः प्रोदशानादयश्च लब्ध्वापः कुरते नरः कलशस्थः पतन्तं ब्रह्मरिपं

जायते ध्रुवम् वज्रं नीया प्रपत्नेन अमायुकात्पार्थिव द्वितीयादिगुणैर्धुका प्रतिपदसर्वकामदा शर
 त्काले विधातव्यं नन्दाभाश्चिरपत्नतः पूजनगंधपुष्पाद्यैर्नाना भक्ष्यसमन्वितैः
 देवीवचनं योमासंपूजयेन्निर्यं द्वितीयादिगुणान्विते प्रतिपच्छादिज्ञात्वा सोऽश्नुते मुखमव्ययम्
 यदिकुर्यात्तमायुकप्रतिपदस्थापनं म तस्य संपादनाशः स्याज्ज्येष्ठपुत्रो विनश्यति अमायुकान्तकर्तव्या प्रतिपच्चं
 ढिकाचने उदये हि मुहूर्त्तापि ग्राह्या सोदयगामिनी रुद्रयामले अमायुकासदाचैव प्रतिपन्निदिता सदा तत्र चेत
 रथापयेत्कुम्भं दुर्भिक्षं जायते ध्रुवं प्रातिस्त्व द्वितीयास्यात्कुम्भारोपणकर्माणि यत्तु कैश्चिद्दुर्गं नदर्शकलयेत्यादि
 शतयज्ञाकलशदानिर्यता न्यमायोगनिषेधकानि यानि द्वितीयाशेषसंयुकाप्रतिपच्चं ढिकाचने मोहादथोपदेशाद्वा
 कृतापुत्रविनाशकम् आरभेन्न वरात्रस्याद्वितीयाञ्चितुं यता न केवलं तिथिर्हंति वेधात्सपुत्रसंपदइत्यादीनि द्वितीयायो
 गानिषेधकानि तान्युभयविधान्यपिसर्वाणि निर्मूलानि समूलं चोपेयापरस्परं सत्प्रतिपक्षत्वादिनिर्णयवानीतितत्प्रौ
 ढिवादिमानं प्रत्यक्षतो देवीपुराणे सर्वेषामेवोपलभत् वाक्योपपत्तिरपरिर्थाकर्तव्या नदर्शकलयेत्यादिवाक्यानि
 प्रतिपदः खंडश्च पूर्वविद्वानिषेधकानि द्वितीयाशेषसंयुकेत्यादिवाक्यानि तु यदा माविद्धा प्रतिपदपरदिने नारित
 तदा विद्धा पि ग्राह्येति तस्याप्येद्विषनाएवैव अमायुकेव कर्तव्या प्रतिपच्चं ढिकाचनइत्यादीनि नृसिंहप्रसादे दाहता
 नीति अत्रेदं तत्त्वं यापूर्वदिनेषादिदंडाभूत्वा परदिने निमग्नहर्त्तापि साञ्जमायोगाभावात्पूर्वग्रहात् पूर्णत्वात् आदि
 त्येदमवेलायामारभ्य पाठिनाडिका तिथिरस्तुसाहि शुद्धा स्यात्सर्वतिथ्येह्ययं विधिरितिनारदीयात् यानि च द्वि
 तोयायोगानिषेधकानि वचनानि तान्यपि शुद्धाधिकनिषेधपराणि परदिने प्रतिपदत्वं तासत्त्वे तु प्रतिपदप्यमायास्ये
 त्विषु न वाक्याददर्शयुतैव ग्राह्येति तदाहल्लङ्घः तिथिः शरीरंतिथिरैव कारणभिर्यादि कालतत्त्वविवेचनकारैस्तदनु

सारिभिश्च नाधवेहेमाधु कनकव्रतानुरोधेन स्वहाप्रतिपदप्रदोषव्यापिर्नाग्राह्येत्युक्तं नक्तव्रतत्वंचननक्तभोजन
 त्वत्तस्यपाक्षिकत्वाच्च किंतुपूजारूपस्यप्रधानस्य नक्तकालसाध्यत्वात् तच्चानिशिभ्रमतिभूतानिशकयःशूलभृद्युतइ
 त्पादिसामान्यवचनात् आश्विनेमासिमेघातिमहिषासुरमर्दिनां निशासुपूजयेद्भक्त्यासोपवासादिकंक्रमात् तथा
 आश्विनेमासिमेघातिप्रतिपद्यातिथिर्भवेत् तस्यानंकंभ्रकुर्वातनवरजोविशेषतः संपूज्यतवदुर्गाचनकंकुर्वात्समाहि
 तः नक्तनक्तभोजनमितिपाक्षिकनक्तभोजनपरामर्शः रात्रिव्रतमिदंदेविसर्वपापप्रणशानं सर्वकामप्रदंनृणांसर्व
 शत्रुनिवर्हणं तथा रात्रिव्रतमिदंतस्यरात्रौकर्तव्यतेष्यते इत्यादिदेवीपुराणादिवचनेभ्यश्चावगन्मते एवंपूज।
 रूपस्यप्रधानरात्रिकालत्वेस्थिते कर्मणोपरम्ययः कालइतिवचनत् प्रदोषव्यापिर्नाग्राह्येतिथिर्नक्तव्रतसदा तिथिः
 शरारमिन्यादिनक्तव्रतेष्वित्यादिवचनं च प्रदोषव्यापिनी अतिपञ्चवरत्रव्रतेग्राह्या अयमेव निर्णयोद्विर्वाद्यादिषु
 रात्रिपूजने द्रष्टव्यः कौरितुभेप्येवमेव तत्र पूर्वदिनएवप्रदोषकालव्याप्तौपूर्वाण्ताद्विरयाएवेव अमायुकैवकर्तव्ये
 त्यादित्त्वेहप्रसादोदाहृतवचनानि द्वितीयाशेषसंयुक्तेत्यादिल्लसंहितावचनानिच तथा द्वितीयादिकलोपेताप्र
 तिपञ्चदिकार्चने वर्जनीत्याप्रयःनेन विषलेशोपयांभसि धवलनिवेधे देव्युवाच अतिपच्छेपसंयुक्तद्विर्वायायां
 ममार्चनं कृतंधननाशायतिसंतर्पिपूजपौत्रिकीं अमायुकैवसाग्राह्याप्रतिपञ्चदिकार्चने अन्यथाःकरणेतावद्ग्राह्यभं
 गःप्रजायत इत्यादीनिच दिनद्वये तद्याप्तावुत्तरा दिनद्वये तदव्यासावुत्तरैव सायान्हरूपगौणकालव्याप्तेला
 भत्एतद्विप्रयाएवेव द्विर्वायायुक्तेष्वधायकान्यमाम्युक्तनिषेधकानि वचनानि द्विमूर्ध्वापौत्यपिशब्देन कैमुतन्यायप्र
 दर्शनात्कलादिशब्दा अतिरुद्धाः यत्तु आद्यास्तुनादिकारव्याज्याः षोडशद्वादशापिवा अपरहृत्तेचकर्तव्यं
 शुद्धसंततिकाक्षिभिरिति वचनं नंदाषोडश नाद्वयरतु लब्ध्यापःकुरुतेनरः कलशस्थापनं तत्रआरिष्टंजायते

ध्रुवमिति वचनांतरैकवाक्यमातया कुलाचारप्राप्तकलशस्थायनविषयं एवंद्वितीयाविह्वप्रतिपाद्विधायकानि वच-
 नानि यस्तुतत्स्वविषयाण्येवैवमाहुः तत्र प्रारंभतिथेः खंडत्वे समग्रवेवा देवीपूजनरूपं व्रतं कदा प्रारब्धव्य-
 भितिसंशयेकालव्याप्तौतिर्लभार्थः तत्रकालोनिर्णयः श्रवणगौडाः पूर्वाह्णएवतत्कालः तद्याप्यैवचनिर्णयःतथा
 हिंदवीपुराणे प्रातरावाहयेर्वाप्रातरेवप्रवेशयेत् प्रातःप्रातश्चसंपूज्यप्रातरेवविसर्जयेदिति श्रुतप्रातः शब्दः
 पूर्वाह्णपरःश्रायश्चनस्यसितेपक्षेप्रतिपदस्यथाक्रमंमुस्तातरितलत्तैलेनपूर्वाह्णेपूजयेच्छ्रिवाभितिवचनेननवतिथ्यधि-
 करणकप्रातःपूजाविधीयते प्रतिपत्स्वितिवहवचनांतरस्य लिंगसमवायेन प्रतिपत्तदितरतिथिपरत्वादितिकौ-
 रतुमे श्रुतएवकालतत्स्वविवेचनेप्रतिपदार्दात्युक्तं तत्रैव भगवत्याः प्रवेशादिविसर्गात्तथाश्रयाःक्रियाः तिथ्यो-
 रुदयगाभिन्धोःसर्वास्ताःकारयेद्बुधइत्यादिच तस्मात्पूर्वाह्णएवपूजादिकर्तव्यमितिब्राहुः श्रयमेवमुख्यःपक्षइति
 प्रतिभातिपूर्वाह्णेदैविकंकर्मत्वादियपूर्वाह्णेदैवानामित्यादिश्रुतेः शरत्कालेमहापूजाक्रियतेयाचवार्पिको साका-
 योदयगाभिन्ध्यांनतत्रतिथिपुनर्मतेत्यादिनदिकेश्वरपुराणादिवचनाच्च पुनर्मतेतिनयुनमवाक्यनारोधेननिर्णयइत्यर्थः
 वार्पिकोत्पत्तेन संवत्सरस्यादौ चैत्रशुक्लप्रतिपद्युपक्रम्य नवनयंतपूजाभिधीयते ततश्चशरद्वसंतयोस्तुत्यए-
 वद्वर्गोरसवः कार्यइतिफलितं निर्णयसिधौतु गौडनिबंधेषुनिर्णयादौदयिकीग्रह्या तत्रापिघटिकैकेत्यस्य
 मुहूर्तस्त्वतिथ्योर्कैर्द्विमुहूर्ताग्रह्या उदितेदैवतंभानावित्यत्र द्विमुहूर्ताग्निरहश्चेतिवचनादौदयिकयाद्विमुहूर्तस्त्वति-
 रितिस्थितं एवममायुक्तायानिषेधादपि पूर्वाह्णस्यमुख्यकर्मकालत्वं तथाचदेवीपुराणे कुट्टकाधोपसंयु-
 क्तंवर्जयेत्प्रतिपत्तिथिं राज्यनाशायसाधोकार्निदिताद्यापिपूजन इति रुद्रयामले श्रमायुकासदाचैवप्रति-
 पत्तिदितामम तत्रचोरथाप्येत्कर्मदुर्भिक्षंजायतेश्रवं प्रतिपत्सर्वनाशायकुंमारोपणकर्मणीति उदयकाले

कतिपयः सविस्तरपूजापर्याप्तत्वे संक्षेपपूजायां कालिकापुराणे सम्यक्कल्पोदितं पूजां पदिकर्तुं न शक्नुयात् उपचा
 रं स्तथा दातुं पुरैतान्ये चरेत् तदा गंधपुष्पंच धूपंच दीपं नैवेद्यमेव च अभिषेकं येषु पुण्याभ्यां तदभावे तु भक्तिः संक्षेप
 पूजा कथ्यतेति यत्तु कैश्चिदुक्तं रुद्रयामलढामरवचनं निर्मूलमिति तन्न तयो रपि वेदांगत्वावगमादन्यांगवत्प्रामा
 ण्यस्य स्वकीकृतं न स्यात् तदुक्तं शिवाचार्यन चंद्रिकायां कापिलापंचरात्रे न वेदः प्रणवस्तथा मंत्रो वेदसमुत्पद्यतः तस्माद्देहः
 परमंत्रो वेदांगं चागमः स्मृतः वरपाकर्षादिकं कर्म दृष्टादृष्टफलप्रदं वेदेन साध्यते सर्वगृह यज्ञादिभिराकिल न वेदेन वि
 ना यज्ञानं वेदावज्ञावर्जिताः तस्माद्देहः परो मंत्रो न मंत्रो वेदवर्जितः न मंत्रोऽत्राधिकारो रस्ति शूद्राणां नियमः परः मंत्रा
 भावाद् मंत्रेण भाषितं सर्वकर्म हीति व्यवस्थापितं च शारदाटीकायामागमनां श्रुतिमूलत्वं प्रत्यक्षोपलभ्यमान
 रामपूर्वोत्तरतापि नायत्तु सिद्धपूर्वोत्तरतापि नीयसौ राष्ट्राक्षरशिवपंचाक्षरश्रीविद्यात्मिका च साक्षात् श्रुतिराध्वर्ण्य उप
 लभ्यत एव अत एव उपासनाकांडमेव आगमशास्त्रात्मकं लोकप्रसिद्धं किंच ऋग्वेदचतुर्थाष्टकतृतीयाध्यायप्रथम
 वर्णचतुर्थ्यामृचि श्रीविद्यामंत्रोद्धारः श्रूयते सा च चत्वारिंशतिभित्तिक्षिप्तमयतोदशगर्भचरमेवापयंते त्रिधा तवः पर
 माश्रयगावो दिवश्चरति परिसद्योजनानिति अस्या अर्थस्तु लक्ष्मीधरकृतसौंदर्यलहरीटीकायां द्रष्टव्यः तस्मा
 त्सर्वथा रुद्रयामलढामरादेवेदांगमेवेति सर्वैरभ्युपेयं निरुपसिधौ तु एषु वचनेषु कलशस्थापनग्रहणात् तदेव प्र
 थमेदिनेति पृथगेति न तु पवासादिति स्वप्रतिपद्यमवावास्तेति पुनमवाक् गच्छुः कुर्यात्प्रतिपत्तिरितिः प्रथमत इति दी
 पिकोक्तेः शुक्लपक्षे दशविद्धेति माधवोक्तेः श्रपूर्वादिने प्रातस्तथा धोमनाभावात् इति केचित् वस्तुतस्तु पूर्वोक्ता अपे
 र्वादि कार्चनपूजनग्रहणादुपवासदेः श्रांगत्वात् प्रधानदेवी पूजादावापि परे नियुक्तं कलशस्थापनग्रहणं तु पक्षेण अत
 एव देवलः त्रयोपवासानि च मेघटिकापि या भवेत् सातिथिस्तदिने पूज्यापि पुरीक्षा तु भैरवके इति स्थितं प्रसंगात् द्वितीया

युक्तप्रतिपदे प्राह्यतावेषकान्यमेषु कायानि पेषकान्यन्यापवाक्यानि लिख्यंते येषां श्रुत्य जिमसि स्यात्प्रतिपद्
द्रव्यानिवत् । शुद्धामनार्चनंतस्यांशतयज्ञफलप्रदं देशमंगोभवत्तत्रदुर्भिक्षेचोपजायते नंद्यादंशेषु कायांयत्रस्या
न्ममपूजनं तस्माद्ग्राह्यता नंदानवरत्रेप्रशस्यते आश्विनेमासिमेमकैः कर्तव्या शुक्लपक्षे । प्रतिपञ्चिमुहूर्तोपि
पुत्रपौत्रप्रवर्द्धिनी धनवृद्धिकरी पुंसां सर्वसौरूप भरीतथा अतोऽन्यथानकर्तव्या नवरत्रत्रतेमम योन्यथा कुरुते मोहा
द्राजापूजाविधौमम तस्मिन्प्रेप्रजानांशं करिष्यामिनसंशयः सामयासहिताग्राह्या नकदाचिद्विषक्षणेः सर्वं
क्षयकरीयस्मात्तस्मात्तांपरिवर्जयेत् आमावास्यायुतांकुर्याद्यदिकश्चित्कदाचन राजानांशमवाप्नोति पंचत्वंवापि
नच्छति पूर्वविद्वानुग्राह्याभवेत्प्रतिपदाश्विने नवरत्रत्रतं तस्यां नकार्यं शुभमिच्छतेत्यादि तथा यथाहादश
भिर्मासैर्मासवृद्धोमलिः स्रुचः तथातिथिस्त्वहोरात्रवृद्धौ प्रोक्तमलिः स्रुचा यथामलिः स्रुचः पूर्वोमासोद्वैचरतथा
त्तरः त्पाज्यातिथिरतथापूर्वाग्राह्याद्वैतयोत्तरेत्यादि प्रतिपदि चित्रावैधृत्यादियोगानि पेषोभार्गवार्चनदीपिका
यादेवीपुराणे प्रारंभो नवरत्रे स्याद्विद्वान्चित्रावैधृतमिति त्वाष्ट्रवैधृतियुक्ता चेत्प्रतिपच्चंडिकार्चनं तानारभ्य
विधातठयंकलशारोपणं हेहति रुद्रयामलेऽपि वैधृतौ पुत्रनाशः स्याच्चित्रायां धननाशः तस्मात्त्रयापयेत्कुंभं
चित्रायां वैधृतौ तथेति तत्राविशेषपठकः कात्यायनेन प्रतिपद्याश्विनेमासिभवेद्वैधृत्येति चित्रया आद्यपदौपरित्यज्य
प्रारंभेनवरत्रकं भविष्ये चित्रावैधृतिसंयुक्ताप्रतिपक्षेद्भवेत्तप त्पाज्याहंशास्त्रयस्त्वाद्यास्तुरीयांशेतुपूजन
मिति चित्रावैधृतियुक्तापि द्वितीयायुक्ता चेत्सैवग्रहोत्प्रेकुटुर्गोस्त्वे भद्रान्विता चेत्प्रतिपन्नलभ्यते विरुद्धयोगो
रापिसंगतासती सेवापराह्णे विवृण्वैधेषां श्रापुत्रराज्यादिविवृद्धिहेतुरिति रुद्रयामले संपूर्णाप्रतिपक्षैवाचि
त्रायुक्तापदाभवेत् वैधृत्याचापियुक्ता स्यात्तन्मध्यदिनेरवौ अभिजित्मुहूर्तपत्तत्रस्थापनमिष्यत इति एवं

राज्ञोचित्रावैधुर्येतरलभिऽपि दिवैकलशस्थापनं कार्यं नराज्ञौ नचकुंभाभिषेचनांमोतवचनं राज्ञां तत्र प्रधात् । व
 णुधर्मं भारकरोदयमारभ्य यावत्तुदशनादिकाः प्रातःकाल इति श्रोकः स्थापनारोपणादिकमिति अथ विस्तर
 एन वराञ्जकं आश्विने मासि शुक्लतुर्कतं व्यन वराञ्जकं प्रतिपदादिक्रमेणैव यावच्च नवमी भवेत् भविष्ये तरे
 एवं च विध्यवा सिन्या न वरात्रोपवासतः एकमकेन तेन स्वशसया पाचितेन वा पूजनीया जनेर्देवी स्थाने स्थाने
 पुरपुरे ग्रहे ग्रहेशकि परैर्ग्रामे ग्रामे वने वने रनातैः प्रमुदितैर्हृष्टैर्बाह्यैः क्षत्रियैर्नृप वैश्यैः शूद्रैर्भक्तियुक्तैर्लच्छैरन्यै
 श्रमान्यैः स्त्रीभिश्च कुरुशा दुल्लत द्विधानमिदं शृण्वति विध्यवा सिन्यामधिष्ठाने देवी पूजनीयेति संभवाभिप्रायेण
 ननु तित्यतं स्थाने स्थाने पुरे गेहे तदसंभवात् अत्रोपवासो दिदेवी पूजाकुमारिका पूजादिवहु कर्माभिधाने पि पूजाया ए
 व प्राधान्यं पूजयित्वा श्विने मासि विशेषेण जायते न इति हेमाद्रौ भविष्ये तस्या एव फलसंबन्धावगमात् व्रतत्वाके
 श्रतथाहि भागवते चैतर्ह विध्यं भुजानाः कात्यायन्यवर्तव्रतमिति तद्वद्वारापि कर्तव्यत्वाभिधानेनावश्यकता प्रतीयते
 स्वयं वाप्यन्यते वापि पूजयेत् पूजयतीत्येति पूजाया एव हि त्रिविधत्वमुक्तं स्कंदपुराणे भविष्येण शारदीचंद्रिका पूजा
 त्रिविधापरिणीयते सा त्रिविकीजपयज्ञाद्यैर्नैवेद्यैश्चानिरामिषैः माहात्म्यं भगवत्प्राश्न पुराणादिषु कोर्तितं पाठस्तस्य
 जपः शोकः पठेद्देवीमनास्तथा राजसीवल्लिदानेन नैवेद्यैः सामिषैस्तथा सुरासां साद्युपाहारैर्जपहोमैर्विनातुया
 विनामंत्रैस्तामसि स्थितकिरातानां तु संमता ब्राह्मणैः क्षत्रियैर्वैश्यैः शूद्रैरन्यैश्च मानवैः एवं नानाश्लेच्छगणैः पूज्यते
 सर्वंदस्युभिरिति अतएव होमादेरपि पूजात्वमुक्तं लिगपुराणे शारदीयामहापूजायतुः कर्ममयी शुभा तांतिथिय
 र्त्नमासाद्य कुर्याद्युक्तो विधानत इति अत्र स्रपन पूजनवल्लिदानहोमरूपाणि चत्वारि कर्माणि त्र्युक्तं कालतत्र विवेचने
 ति धिन्नयं सत्तन्मादि मदनरत्ने देवीपुराणे कन्यासंस्मरणे शुकशुक्लामारभ्य नंदिकां आचार्यार्चस्वयं वैकाशीनका

शीवापिवाव्रतो प्रातःस्नायीजितद्वंद्वस्त्रिकालं शिवपूजकः जपहोमसमायुक्तं कन्यकोभोजयेन्मुदा वस्त्रालंकार
 दानैश्च संतोष्यप्रतिवासरं बलिचप्रत्यहंदद्याद्देवनां समापवत् त्रिकालं पूजयेद्देवीं जपस्तोत्रपरायण इति नं
 दिकाप्रतिपदिति मैथिलाः पष्ठीति गौडाः साचकान्याति त्याच एवमन्यैरपि तथा देव्याः कार्यं प्रपूजनं विभू
 तिमतुल्यं लब्धुं चतुर्गोत्रदायकमिति यो मोहादथवालस्या देवोर्दुर्गामहोत्सवे न पूजयति दं भाद्राद्वेपाद्वा पनथ
 भैरव क्रुद्धा भगवती तस्य कामानिष्टा विहंति वै इति कालिकापुराणे फलनिदाश्रुतेः भविष्योत्तरेपि भवानी
 तुष्टये पार्थ संवत्सरसुखाय च भूतत्रेति पिशाचानां नाशार्थं चोत्सवाय चेति अन्यत्रापि पूजयित्वा भवने मासि वि
 शोको जायते नर इति वर्षे वर्षे विधातव्यं रथापनं च विस्मर्जनमिति तिथितत्वे देवीपूराणां पूजा च रात्र्यापि
 कार्या अश्विने मासि नैघाति महिषासुरमर्दिनी निशासु पूजयेद्भक्त्या सोपवासादिकं क्रमादिति देवीपुराणात्
 संप्रहृषि अश्विने मासि वर्षाति प्रातिपद्यातिथिर्भवेत् तस्यां नैकं प्रकुर्वीत रात्रौ देवीं प्रपूजयेत् रात्रिरुपायतो देवी
 दिवा रूपाय महेश्वरः रात्रि व्रतमिदं देविसर्वपापप्रणाशनं सर्वकामप्रदं दण्डाणां सर्वशत्रुनिबहणं रात्रि व्रतमिदं तस्य रात्रौ
 कर्तव्यमस्तेष्वपि नक्त व्रतमिदं यस्मादन्यथा नरके गतिरित्यादिवचनाच्च अष्टम्यां विशेषतो रात्रौ पूजा विहिता निशा
 यां पूजिता देवी वैष्णवापापनाशिनी तस्मात्सर्वप्रयत्नेन अष्टम्यां निशि पूजयेदिति कन्यासंस्थे रात्री ये या शुक्लाति
 थिरष्टमी तस्यां रात्रौ पूजितव्यामहाविभववित्तरैरिति च यत् अतोर्थं पूजनीया सा तां स्मन्न हानिमानवैरिति तत्राहः
 पदांतिथिरुपचंद्रदिनपरं तारमिति प्रकृताष्टमी परामर्शात् ननु आश्विनस्य सिते पक्षे इत्यादि पूर्वोक्तवचनैः रात्रिपूजा
 मिहिता प्रातरावाहये देवीमित्यादिवचनैश्च पूर्वाह्णे पूजनमभिहितं एवमेतेषां वचनानां परस्परविरोधे कुत्र पूजनं कर्त
 व्यमिति श्रान्तिर्नापद्यति चेत् श्रान्नोच्यते प्रातर्मध्यान्हयोः संक्षेपपूजनं श्रगादि विस्तरपूजनं तुरात्रावेव रात्रौ शोकिपूजन

स्मकलाधिक्रयात् एवंसति प्रातरेवकलशस्थापनादिपूर्वकं देवीस्थापनं पूर्वाह्णेषु जयेच्छिवामित्यादिवचनानि
 प्रथमकालपूजार्थकानि च संगच्छन्ते तथा च देवीपुराणैकालत्रयेपि पूजनमुक्तं त्रिकालं पूजयेद्देवीं जपस्तोत्रपरायण इति
 नवरात्ररूपं कर्म तु दशमीपर्यंतं कार्यं संपूज्य श्रेष्ठं कुर्याद्दशम्यां शावरोत्सवैरिति भाविष्योत्तरात् अत्र प्रतिपदमार
 भ्यनवमीपर्यंतं दृष्ट्या पूजा जपकुमारी पूजनादिकं विहितं यद्वाद्येदिवस्तु कुर्याच्छ्रद्धिका पूजनादिकं द्विगुणं तद्विद्वेति चेद्दि
 त्तिगुणं तत्परं हति नवमीतिथिपर्यंतं दृष्ट्या पूजा जपादिकमिति अत्र केचित् नवरात्रशब्दो न वा होरात्रपर इति मत्वा
 तिथिपुटद्वैतिथिह्रस्वेन वरात्रमपार्थक्यमिति पूर्वपक्षे प्रारंभेन च ध्यातुं नवरात्रमतीर्थवदिति देवीपुराणवचनेन समाद
 धिरे शान्ते तु वचनमिदं निर्मूलमिति मत्वा तिथिशेषपरतामिवाहुः युक्तैवेतत् अनावास्या रात्रौ प्रतिपत्तये शाभावे
 पि प्रतिपत्तयभूयेवात्यंतापचयेनाह रात्रिपूजने तिथिपुटद्वैत्यदृष्टम्यहोरात्रास्पर्शान्नवमीपुटद्वैत्या दशरात्रिपूजने
 तिथिशेषपरत्वस्यावश्यकत्वात् प्रारंभेन वरात्रस्येत्यादौ तु नवरात्रशब्दस्य लक्षणया कर्मपरत्वं अत्र कालतरव
 विवेचनकाराः नवरात्रशब्दे रात्रिश्च दृश्यति तिथिपपपूर्ववाक्यैकवाक्यतयोत्सर्गिकसंपूर्णतिथिरेव प्रायोऽप्यवहार
 विषयत्वेन संप्रति परमाचतिथिलक्षकत्वात् सप्तम्यंतः कालरूपगुणविधिः द्वितीयतोषिकविच्छ्रुतः कालाध्वनो
 रयंतसंयोगइति वचनात्तादृशएव न तु नामधेयं तत्रैतद्व्ययेवाक्यंतरेण प्रवृत्तिनिमित्तकालसंबंधस्याविधानेन तत्प्र
 रूपन्यायाभावात् श्रुत्यागुणविधाने संभवेति बह्वर्होऽसमासांतानुपपत्त्या समाहारदिगुणत्वं तुरात्रिसमुदायवचन
 तयानि रूढप्रायस्य लक्षणानामधेयत्वान्निवेद्यात् नवरात्रोपवासतद्व्ययकथं विदुः प्रवाससामानाधिकरण्यसं
 भवेपि प्रधानेन पूजनेन वैकटिपकैकभुक्तादिति त्यदेवैपूजनादिष्वव्यति तसमुदायेन वा सामाना
 धिकरण्यभावाच्च न च तिथिह्रस्वद्व्योर्गुणविध्यसंभवाग्निव्यवच्छ्रवणविरोधः नामधेयत्वं तदप्यदाकदा

चित्तवृत्तिनिमित्तसद्भावेनाप्युपपन्नं वैश्वदेवशब्दस्यैकदेवतासंबन्धेनेति वाच्यं रात्रिशब्दस्यतिथिपरत्वेऽहास
 वृद्धोरपितद्गुणविधिसम्बन्धाविरोधात् अहासेतिथिद्वयप्रयुक्तस्य पूजादेस्तंजानुष्ठानेन वृद्धैर्वाक्येति प्रयुक्तस्य त्रकां
 तानियमभंगमपादावृत्त्यानुष्ठानेन सर्वदानवतिथिप्रयुक्तकर्मसत्त्वादिति दीक्षितानिष्ठयसिंधुकारप्रभृतयोपेयमेवाहुः
 अत्रमुरूपकत्वे समर्थस्यान्येपि पक्षात्तकाः आद्यान्नवरात्रं च सप्तपंचत्रिकादिव एकमकेननकेनाप्याचितोपोपि
 तैः क्रमादिति अत्रादिशब्देनाष्टरात्रादिरात्रैकरात्रपक्षाः संयुक्ता भविष्यपुराणे ब्रताप्रपूजयेद्देवीस
 त्मन्यादिदिनत्रयमिति भविष्येपि आश्वेनेमासिशुक्लेतुर्कर्वणनवरात्रकं प्रतिपदादि क्रमेणैव यावन्नवरात्रं
 भवेत् त्रिरात्रवापिकर्तव्यं सत्तम्यादि त्रयाक्रममिति आठमोनवरात्रेव वा देवीपूजनं कर्वणं आठन्यांचनवरात्रं
 जन्ममोक्षप्रदां शिवां पूजयित्वा श्वेनेमासिविशोकोजायते नरइति केवलाष्टमी केवलनवमां कल्पवृक्षकौकालीपुराणे
 परत्वे कस्यामयाष्टन्यां नवन्यां वापि साधकः पूजयेद्भरद्वां देवीमहाविभवविस्तरैरिति गोविंदाष्टमं देवीपुराणे च नवरा
 त्रव्रतेश्चतः त्रिरात्रैकैकरात्रकं व्रतचरति यो भक्तस्तरुमैदास्यामि वांछितमिति भविष्ये प्रथमाद्विहतीयाचच
 न्मूर्ध्यांचनराधिय एतास्तु चैकभक्तेन प्रवर्तितमनीषिणः नेयाइति विशेषः पंचमी च तथा पष्ठी सप्तमी चाष्टमीषु च उ
 पवासे परे भूत्वा पूजयेच्चं डिकां वदति सप्तरात्रपक्षोऽष्टमाले दुर्गोत्सवे स्मृतं देवि उपावासस्य सप्तकं आठमे दिव
 से होमस्ततः किंचित्तु भक्षयेदिति पंचरात्रपक्षोऽभविष्ये एकभक्तस्तु पंचन्यां पञ्चान्तकं प्रवर्तयेत् अयाचितस्तु सत्तम्या
 मष्टन्यांतु उपोषितः नवन्यां पारणकुयादित्येवं पंचरात्रकमिति पञ्चादिपक्षोऽप्युक्तः कालिकापुराणे बोधयेद्विल्व
 शाखायां पञ्चादिर्वाफलेषु च सत्तम्याविल्वशशाखायां तामाहव्यप्रपूजयेत् पुनः पूजांतथाष्टन्यां विशेषेण समाचरेत्तज्जाग
 रं च स्वयंकुर्वाद्द्विलिङ्गं महानिशि प्रभूतबालिङ्गं च नवन्यां विधिवच्चरेत् ध्यायेद्दशभुजं देवीं दुर्गां तत्रैव पूजयेत् वि

सर्जनं दशम्यांतु कुर्याद्दशारदोत्सवे धूलिकर्दमविशेषैः क्रीडाकौतुकमंगलैः भगालिंगाभिधत्तैश्चभगालिंगप्रगति
करिति कल्पान्तर प्रतिपादकदेवीपुराणेषु इषेमसि सितपक्षकन्याराशिगतरवौ नवम्यां बोधये देवीं क्रीडाकौतुक
मंगलैः ज्ञानक्षत्रयुक्तायां पञ्चाङ्गित्वाभिर्भजनं सप्तम्यांमूलयुक्तायां पञ्चिकायाः प्रवेशनं पूर्वापाढायुता
ष्टम्यां पूजाहोमाद्युपोषणं उत्तरेणनवम्यांतुवलिभिः पूजयेच्छिवां श्रवणेनदशम्यांतु प्राणिपदविसर्जयेदिति श्रुत
देवीपूजाप्रकारउक्तोऽस्म्यहमले स्तनमंगलिकंकृत्वाततोदेवीं प्रपूजयेत् शुभाभिर्भुक्तिकाभिश्चपूर्वकृत्वातुत्रेदिकां
यवांन्वेवापयेत्तत्रगोधूमैश्चापिसंयुतान् तत्रसंस्थापयेत्कुम्भविधिनमंत्रपूर्वकं सौवर्णरजतवर्णापिताम्भमृदयजंतुंवा प्र
तिमांपूजयेत्चेति प्रतिमांतुमंडलमध्यस्थापितकलशोपरिस्थापयित्वापूजयेत् पूजामंडलमध्यस्थेनेदेर्विपुलां
तु साचहेमादिमयीभवति तस्मिन्देवीप्रकर्तव्याहर्मावारजतीयथा मृद्धाक्षीलक्षणोपेतापट्टशूलथपूजयेत् तथा
हैमराजतमृद्धाक्षीं शैलीचित्रार्पितापिवा खड्गेशूलैर्वितादेवीं सर्वकामफलप्रदां तथा मृदमयीं
प्रतिमांकृत्वा चित्रस्थाप्यस्तुपूजयेत् आत्मवित्तानुसारेण सलभेननौकिकंफलमिरयादि देवीं
पुराणादिवचनात् अन्यत्रापि कांचनीराजतीतयो पैतलीं मृदमयीतथा वाक्षींनणिमयीं
चैव वर्षकौलिवितातथेति हयशीर्षपंचरात्रे मृदमयीदारुघटिता लोहजाररत्नजातथा
शैलजाग्रंधजाचैव कौसुमीसप्तधारमृता कौसुमी ग्रंधजाचैव मृदमयी प्रतिमाहिना तत्कालपूजिता
तीताःसर्वकामफलप्रदाः अथासांफलानि दासृजाकामदाक्षोकासौवर्ण्यभुक्तिमुक्तिदा राजतीत्वर्यसुखदाता
स्त्रियापुर्वार्द्धिनी कांसयावव्हापदंहतिरैतिकोयात्रुनाशिनी सर्वभोगप्रदाशैलारुफाटिकीमोक्षकारका
भोगप्रदास्यातामृदमयीखलुशोभना देवीमूर्तस्थापनंदुर्गाभुक्तिरगिण्यां देवीपुराणे याम्यास्याशुभदा

दुर्गापूर्वस्याजयवर्द्धिनी पश्चिमाभिमुखीस्थापयानस्याप्यसौ नयदिङ्मुखी प्रतिमाभविविशेषस्त्वन्नेव
 यद्यद्यस्यायुधं प्रोक्तं तस्मिन् स्तस्मिन् पूजयेत् देवीमत्तया चित्तापुंसां राजपायुः कृतसोऽस्त्वदा कृत्यतत्त्वाण्येव
 कालिकापुराणे लिंगस्थां पूजयेद्देवीमंडलस्थां तथैव पुरतस्तस्यां महादेवीं पावके प्रतिमां सुच चित्रे च त्रिशिखे
 खड्गे जलस्थां वापि पूजयेत् चित्रमष्टेष्वादास्त्रानाद्यसंभवे तत्रैवोक्तं सद्यः स्निग्धमृण्मये वा सार्पिः सिंहद्विजे तथा
 श्रीचंदनप्रतिष्ठायां लज्जे प्रतिमा तनी श्रुति के सथापितं खड्गे रत्नं पथे दर्पणेऽथ वेति अन्यत्रापि भ्रंगुष्ठपर्वमारभ्य
 वितस्तिर्यावदेव तु गृहे तु प्रतिमां कार्यानां धिकाशाय ते बुधैरिति मानांगुलप्रमाणेन दशमं चांगुलादिमिका गृहे तु
 प्रतिमा पूज्यानां धिकादि प्रशस्यत इति सौम्या तु हस्तमात्रावसुदाहस्तद्वयोच्छ्रिता प्रतिमा क्षेमसुभिक्षाय भवेद्वि
 ज्ञतुर्हस्तप्रमाणे चितितु स्यापित प्रतिमा विषयं ज्ञेयं मृण्मया विशेषतः मृण्मयी प्रतिमां वक्ष्ये यथावत्तानि बोधये
 प्रकांपका द्विधा प्रोक्त मृण्मयी प्रतिमा क्रमात् सर्वलोकानां संति प्रतिमां द्रव्यमृण्मयी अप्रकांपति शस्त्रावैसैव
 कार्या विवक्षणीः सुधया चैव कर्तव्या नान्यथा कदाचन अथ मृदेदः मृदेवं मृण्मयी कुर्याद्यथा वदन्त पूर्वशः ब्राह्मण
 रूपे सित मृद्वै क्षत्रिय स्यारुणारमृता अन्यथा नृपमयमर्त्यगायां हानां गायामकल्पता कर्तुः क्षामोदर्या क्षुद्रयमर्थ
 विनाशः कशां गायाम मरणं तु सक्षतायां शस्त्रनिपातेन निर्दिशेत् कर्तुः दामोदितता पर्त्तादि क्षेविनता हि न स्यायुः अथ
 एवमर्धदृष्टा करोति चित्तामवो मुखदिष्टिः सर्व प्रतिमा रत्नैवं शुभाशुभं भास्करेकमवगच्छेदिति तथा न्यत्रापि नाधि
 कर्मा न हीनां कर्तव्या देवता कचित् अधिका शिरपिनहं न्यात्कशा चैवार्थनाशिनी कशोदरी तु दुर्भिक्षं निर्मासाधन
 नाशिनी वक्रनासा तु दुःखाय संक्षिप्तं गीमं यंकरी चिपिटा दुःखशोकाय अनेना निजन शिनी दुःखदा हानि वक्त्रा तु
 इत्यादि पाणिपाद विहीना यां जायते नरको महान् जंघाहीना च यामूर्तिः शत्रुकल्प एकारिणी पुत्रमित्र विना

शायं ह्येनाद्वक्ष्यत्येतत्प्रा. संपूर्णविववायानुश्रुलक्ष्मीप्रदासदा एव लक्षणमासाध्यकतंव्यामूर्तरुतमेति अन्य
 त्रविशेषः स्वदितस्फुटितेच्छद्वेधधर्मानविवर्जिते यागर्हनेथवोच्छिद्येपतितेदुष्टभूमिषु अन्यमंभार्थितेवैवपतित
 रूपार्थापिते दशस्वतेपुनोचक्रुः सन्निधानंदिवाकसद्वति श्रत्रदेव्यादिगृहादिकमपिकुर्यात् तदुक्तेनैर्ण्यामते
 भविष्यात्तर देव्यागृहप्रकर्तव्यं चतुरस्रसुशोभनं रहस्यंस्वस्तिकाद्यैश्चार्चितं वस्त्रमंडितं गौरमृद्धोमयाभ्यां च
 हितश्रुलक्ष्मसन्धितं तन्मध्यवेदिकाकार्याचतुर्हस्तासमाशुभा तस्यासिंहासनशौभं कंवलज्जिनसंयुतं तत्रदुर्गाप्रति
 धाम्यसंवर्द्धलक्षणसंयुतां धैवयहारकेपूरनपूरभरणां नितं नानारत्नविचित्रेणमुकुटनविराजितां श्रनेककुसुमा
 कर्णैःकपूदेनसुशोभितां नितं वधिवसंवर्द्धिकेकिणीकणनादितां शूलचक्रदंडशकीवज्रपाशासिधारिणीं भक्त
 घटाक्षमालाककरपात्रलसत्करां तदमेछिन्नशिरसंमहिषरुधिरश्रुतं निःसूतार्धतनुकृतनाराचमसिधारिणं देवी
 क्रोधतर्थाविंशुलेनोरसिताडितं दैत्यकरालदंष्ट्रस्यंविद्युत्कपिलमूर्द्धजं नागपाशेनसंक्षिप्तं हर्षक्षेणापिबिभ्रुतं
 चमद्भिरवक्त्रेणह्यततोर्ध्वसंटरुपा श्रद्धेलंगूलदंढेनदंढाधिधानशोभिना सर्वतोमातृवकेणसेव्यमानांसुरैस्तथा पूज
 तैश्चयुतोद्देर्विनरोनियममारुथित इति वेदिकोणेष्वपि कलशस्थापनविधिना चत्वारः कलशाःस्थाप्याः चतुरः
 कलशानयस्तदद्याद्देवगृहेनरः चतुःसमुद्रवलयांसतुभुंकेवसुंधरामिति विष्णुधर्मोत्तरात् ततः पूजनं कुर्यात् श्रधपूजावि
 धिः तत्र प्रतिपदि पूर्वाहणे पुष्पतैलादिना कृतमंगलरत्नानो नित्यक्रियां कृत्वा नवेवाससी परिधाय चंदनमृगमदकुम्भैः
 सर्वगामनूलिष्यत्रिपुंड्रहत्वापूर्वाभिमुखो देवीवासमुपविश्य सोपग्रहपाणि राचन्यममेहजन्मनिदुर्गाप्रतिद्वारसर्व
 पापक्षयपूर्वकदीर्घायुर्वैपुल्यनपुत्रपौत्राद्यवच्छिन्नसंततिद्विस्त्रिधरलक्ष्मीकर्त्तृकामशत्रुपराजयसंदांष्ट्रिसिद्ध्यै
 शारदहनवरात्रप्रतिपदि विहितकलशस्थापनदुर्गापूजादिकरिष्यद्भूतिसंकरूप्यं भाण्यतिपजं नरवैस्तिवाचनं कुरुवा

शुभेदास्मयेदेवापूजार्थंनेवानिर्भते कदलीस्तिभादिमण्डितेगृहेउत्तमवस्त्रादिभूषिते पूवंगृहएववाचनुरस्त्रवतुहरत्नवेदि
 कोपारिसर्वतोभद्रादिमण्डलविधायमण्डपंवकुत्वातत्रप्रतिमारुणार्पणंनृपाय तत्रक्रमः आदर्शगणान्तर्वेतिमञ्चेणमणिशंस
 रथाप्य तदनंतरहेरंवत्त्वमेहोहिचांविक्काज्यवकारमज सिद्धिदृष्टिपतेत्यलक्षसूर्यसमप्रभ नागारुणनागहारवंगण
 राजचतुर्भुज भूपतिः स्वययुर्धैर्द्व्यैःपाशांकुशपरश्वधैः आवाहयामिपूजार्थैरक्षार्थैचममक्रतोः इहागारुणगृहा
 एतद्वपूजाकर्तुंवरक्षमां आवाह्यैरंगणेशानपूजाद्रव्यैः प्रपूजयेदिति एतंयथासंभंपूजायित्वाऽर्घ्यपात्रे नर्घादि
 कंदैर्वाऽर्घ्यदद्यात् तत्रनंजः रक्षरक्षणगणाभ्यक्षत्र्यक्षत्रैरेकप्ररक्षक भक्तानामभयकर्तात्राताभवमवार्णवात्
 द्वैर्नरकपासिधोपायमातुरभजप्रभो वरदत्वंवरदेहिवांछिर्वांछितार्थद गृहाणार्घ्यमिदंदेवसर्वदेवनमस्कृत
 छन्नेनफलदंनिनफलदोभतुसदाममेति विश्वेश्वरायवरदायसुरप्रियायलंबोदरायस्कलायजगद्धिताय नागाननाय
 श्रुतिप्रज्ञाविभूषितायगौरीसुतायगणनाथनमोनमस्ते भक्तार्तिनाथनपरायगणेश्वरायसर्वेश्वरायशुभदायसुरेश्वराय
 विद्याभारायविकटायचवामनायभक्तप्रसन्नवरदायनमोनमस्ते २ विघ्नराजनमस्तेस्तुडमापुत्रायनाशन तद्वि
 ष्णुकृत्तरेरुमयामनयाप्रपूजने त्वांविघ्नशत्रुदलनेतिचसुंदरेतिभक्तिप्रियेतिसुखदेतिफलप्रदेति विद्याप्रदेत्ययहरे
 तिव्येस्त्वतिर्भोगेणेश्वरदोभवन्नित्यमेव तेनतुष्टेममाप्याशुसर्वान्कामान्प्रपूरय विघ्नान्नाशयमेसर्वान्दुष्ट
 हृदिभिरघातात् त्वत्प्रसादेनकार्याणिस्वर्वाणिहकरोम्यहं शत्रूणांबुद्धिनाशार्थमन्त्राणामुदयाय च नमस्तेब्रह्मरूपा
 प्रेषिण्णरूपायतेनमः विश्वरूपस्वरूपायनमस्तेरुद्ररूपिणे भक्तिप्रियायदेवायनमस्तुभयंविनायक लंबोदरनमस्ते
 रुद्रसेततेर्मादकेप्रिय श्रुविघ्नकरुमेदेवसर्वकार्येषुसर्वदेतिप्रार्थयेत् ततोमर्ह्यैः पृथिवीचनइमंयज्ञंमिमक्षना पि
 तमन्तेमभिमन्त्रिष्विभिर्मिरुष्टवाश्रयेष्वयः संवदंतेसोमेनसहराज्ञा यस्मैकणोतिब्राह्मणस्तंरजन्पारयामसीति

यवाक्षिप्त्वा आकलशेषुधावलिपिविपरिपच्यते उक्थं यज्ञेषु बद्धेति कलशं संस्थाप्य इमं भंगयमुने सरस्वति
 शतद्वर्तमानं स च तपस्ययां अस्ति तत्रायामरुद्धो वितस्तया ज्ञेयि शृणु ह्याशिषो मयेति जलेनापूर्य गंधद्वारादुराध
 पूर्तिर्यपुष्टां करोषिणी इत्यर्थं सर्वभूतानां तामिहोपवन्द्ये श्रयमिति गंधानि क्षिप्य याज्ञोषधीः पूर्वाजानां देवैश्च
 स्त्रियुगं पुरा मननेव धृष्टाना महशतं धामानि ससचेति सर्वोषधीः कांडाकांडात्प्ररोहं तीपुरुषः पुरुषस्परि एवानोद्भूतं
 प्रतनुं सहस्रेण शतेन चेति दूर्वाः अथ रथे धेनि पदं नृणो वैवसनि ऋता गोभाज्जहिकलसथयत्स नवधपुरुषमिति
 पंचपञ्चवान् रथो नाष्टयिधीनो भवानक्षरानिवेशनी यच्छानः शर्मसप्रथा इति स तमदः या फलिनीयां अफ
 लां अष्टपुष्टया श्वपुष्टिणीः बहुरपतिप्रसूता रतानां मुचं वल्हं स इति फलं सहिरन्तानि दाशु पेस्त्रवाति स विता
 भगः तं भागां चिजमीमहे इति पंचरत्नानि हिरण्यरूपः सहिरण्यसं दगयानपात्सेदु हिरण्यवर्णः हिरण्यपादप
 रियोन्निर्विपया हिरण्यदादत्पन्नमस्मै इति हिरण्यं निक्षिप्य युवा सुवासाः परिवीत आगारस्य उश्रेयान्भवति जायमानः
 तंधीरासः कवय उन्नयंति साधेय मनसा देवयंत इति वस्त्रेणावेष्ट्य पूर्णादर्विः परापत सुपूर्णा पुनरापत वस्त्रेव विक्री
 णावहा इपमूर्जं शतक्रतो इति पूर्णपात्रं निधाय तजवरुणं संस्थाप्य उतैत्वा याभिन्नह्मणा वंद्यमानस्तदा शास्त्रे प
 जमानो हविर्भिः अहेडमानो वरुणो हवोऽप्युरुशं समान आयुः प्रमोषीरिति वरुणं संपूज्य पुष्ट्या जालिंदयात् क
 लशस्य मुखे विष्णुः कंठे रुद्रः समाश्रितः मूले तत्रास्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः कुक्षौ तु सागराः सर्वे सप्तदीपा
 वसुंधरा ऋग्वेदाथपजुर्वेदः सामवेदो ह्यथर्वणः श्रंगे पुसहिताः सर्वे कलशान्तु समाश्रिताः अन्नगायत्री सावित्री शां
 तिः पुष्टिकरी तथा आयांतु यजमानस्य दुरितक्षयकारकाः सर्वे समुद्राः संहितस्तीर्थानि जलदानदाः आयांतु
 यजमानस्य दुरितक्षयकारकाः ॥ इति कलशं प्रार्थयेत् इति ऋग्वेदिनां कलशार्थपुनर्विधिः अन्ते नैव प्रकाशेण

चतुर्थापि वेदिकोणे पुष्कलशः चतुष्टयं स्थापयेत् अथ कात्यायनानां कलशस्थानविधिर्हिरण्यते महीधोरिति भू
 मिरेष्टया याज्ञोपध्यायित्यनेन धान्यमसीत्यनेन ब्राह्मणप्रकरेत् धान्यमसिधिनुहि देवान् ब्राह्मणाय चोदानाय च वा
 व्यानाय च वा आग्निप्रकलशमिति कलशं संस्थापयेत् आग्निप्रकलशमहोत्वा विंशतिं देवः पुनरुर्जानिवत्तं स्वसा
 नः सहस्रं धृष्ट्योरुधारादयस्वती पुनर्भाविशतादग्निः वरुणस्योत्तं भनमसीति जलेन पूरयेत् वरुणस्योत्तं भनमसी
 वरुणस्य रक्तं भसर्जनीस्थो वरुणस्य ऋतसदनमसि वरुणस्य ऋतसदनमसीद अश्वयेव इति
 पंचपण्डवान् याज्ञोपध्यायति सर्वोपध्यानां क्षिपेत् कांडादिति दूर्वां निक्षिपेत् स्योनापुथिवीति सप्तमदूर्वां निक्षिपेत् परि
 ब्राज्यति रिति पंच रत्नानि परिव्राज्यतिः कविरग्निर्हो व्यान्याक्रमीत् दधद्रत्नानि दाशुपे युवा
 स्वांसा इति सूत्रेण वेष्टयेत् युवा स्वासाः परिवीत आगारस्य श्रेयान् भवति जायमानः तंधीरासः कवय
 तस्य जातपतिरेक आसीत् सदाधारपृथिवी धाम्नुते मां कस्मै देवाय हविषा विधेम पूर्णादूर्वा तं वायाभीति शुनः शो
 क्ररूपिः त्रिष्टुभं वरुणो देवता वरुणावाहो विनियोगः तं वायाभिश्च स्मिन्कलशे वरुण इहा गच्छ इह तिष्ठ कलशस्य
 मुखे विष्णुरित्येवादिदुरितस्य कारका इत्यंतं पठित्वा देवदानवसंवाधे मथ्यमाने महोदयो उत्पन्नोऽसि तदा कुम्भविधृतो
 विष्णुर्नारदः पंच तपो ये सर्वतीर्थानि देवाः सर्वैव यि स्थिताः त्वयि तिष्ठति भूतानि त्वयि प्राणाः प्रतिष्ठिताः त्रिवः स्वयं च
 मेवासि विष्णुस्त्वं च प्रजापतिः आदित्यावसवो रुद्रा विश्वे देवाः सपैतृकाः त्वयि तिष्ठति सर्वोपि पतः कामफलप्रदः त्व
 रत्नसादादि मं पद्मं कर्तुं महिजलोद्भव सान्निध्यं कुरु मे देव प्रसन्नो भव सर्वदेति पठेत् अथ रत्नवस्तिवाचनं ब्राह्मणं पुण्य
 मह्यं च घसृष्टं रत्नपादनकारकं वेददक्षोद्भवं तिर्यक्तं पुण्याहं श्रुतं नः अस्मकं भूः पुण्याहं भवं तं ब्रुवंतु इति त्रिः

पुनर्नमेति पठित्वा पृथिव्यामुद्धृतायां तु यत्कल्याणं पुरा कृतं ऋषिभिः सिद्धं गंधर्वैस्तत्कल्याणं ब्रुवतु नः अस्वकर्मेणः
 कल्याणं भवं तो ब्रुवंति विभिः यथेमां वाचं कल्याणीं मित्यादि सागरस्य यथा ऋद्धिर्महालक्ष्म्यादिभिः कृता संपूर्णा
 सुप्रभावा च तां तामृद्धिं ब्रुवतु नः ऋद्धिं भवं तो ब्रुवंति यत्कृत्वा सत्रस्य ऋद्धिरस्य गन्मन् योतिरस्मृताऽश्रुभूमदिवं पृथिव्या
 ब्रध्यालुहामाविदामदेवांस्वर्ज्योतिः स्वस्तिर्याऽविनाशाय पुण्यकल्याणं पृथिव्या विनायकप्रिया निर्यतां तां स्वस्ति
 ब्रुवतु नः स्वस्ति भवं तो ब्रुवंति यत्कृत्वा समुद्रमथनाज्जाता जगदानंदकारिका हरिप्रिया च मांगलयाताऽश्रियं प्रब्रु
 वतु नः श्रीश्वेतलक्ष्मीश्वरैर्पत्न्यावहोरात्रे पार्थिवैश्चाणिरूपमभिधनौठयातं इण्णन्निषाणामुन्मद्वयाणिति पठेत्
 इति कात्यायनां स्वस्ति वाचनं ॥ अपसर्पतु ते भूता ये भूता भुवि संस्थिताः ये भूता विभक्तार्तरस्ते गच्छंतु शिवाज्ञयेति सर्व
 दिक्षु सर्पपान्त्रिकीये सूर्यः सोमश्च कालश्च संध्यं भूतान्यहः क्षपाः पवनो दिक्षयति भूमिराकाशं स चराचरः
 द्वाहं शासनमास्थाय कल्पवृक्षमिह सन्निधिं इत्यनेन भूमिं स्पृष्ट्वा दिग्बंधनं कुर्यात् पंचगव्येन भूमिं प्रोक्ष
 येत् ततो भूतशुद्धिप्राणप्रतिष्ठा मातृकान्यासां कृत्वा स्वेष्टदेवता मागममार्गेण नमस्त्य पुराणोक्तमार्गेण वा
 ध्यायेत् तद्यथा जटाजूटसमायुक्तमर्द्धेन्दुकृतलक्षणां लोचनत्रयसंयुक्तां पद्मेन्दुसदृशाननाम्
 श्रुतसर्पपुष्पवर्णाभां सुप्रतिष्ठां सुलोचनां नवयौवनसंपन्नां सर्वाभरणभूषितां सुचारुवदनां तद्वत्पीतोन्नतपयोधरां
 त्रिभंगस्थानसंस्थानां महिषासुरमर्दिनीं त्रिशूलदक्षिणे दध्यात्खड्गं चक्रं क्रमादधः तीक्ष्णवाणं तथा शक्तिवामतोऽपि
 निबोधत स्वेतकंपूर्णं चापं च पाशमंकुशमूर्ध्वं घंटां वापरशुं वापि वामतः सन्निवेशयेत् अथ रतान्महिषंतद्वद्विंश
 रसकंपददर्शयेत् शिरश्छेदोद्भवं तद्वह्निं वंखड्गपाणिनं हृदि शूलैर्न निभिर्ज्ञातिर्यग्यं च विभूषितं रक्त रक्तोक्तं गंधरक
 विस्फारितेक्षणं वेष्टितं नागपाशेन श्रुकुटीर्भाषणाननं सपाशवामहस्तैर्न पृथक् केशं च दुर्गायां वमदुधिरवक्त्रं च देव्यां

सिहंप्रदर्शयेत् दंष्ट्रारुद्रक्षिणंपादंसमसिहोपरिस्थितं किंचिदूर्ध्वतथावाममंगुष्ठमहिषोपरि रतूपमानंचतद्रूप
 ममरैः सन्निवेशयेदिति एवंध्यात्वा अर्धंस्थापनंकुर्यात् ततो नूतनमूर्तिः स्वर्णादिमयीचेत्तद्। अन्वुत्तारणादि
 कंकुर्यात् तत्रक्रमः स्वर्णादिशलाकयाप्रतिमामधुसार्पिभ्यामभ्यज्य इमेमेगोडतिपुरुषसूक्तेनचाभ्युक्ष्य पंचगव्ये
 नप्रोक्ष्य आग्निस्केनप्रतिमायांजलधारकुर्यात् तच्चाग्निस्के ऋग्वेदितां आग्निपदरहितामंत्राः आग्निः सतिमिति
 सप्तर्चस्य सतिर्वाजंभरऋषिरग्निर्देवता त्रिष्टुपृच्छदोऽन्वुत्तारणेविनियोगः उं ससिवाजंभरंददातिर्वीरंश्रुत्यंकर्म
 निष्ठं रोदसीविधरत्समजन्नारोवीरुकुक्षिपुरंधि १ अससः समिदरतुभद्रमहीरोदसीआविवेश एकंचोदयत्सम
 रसुदजाणिदपतेपुरुणि २ हत्यंजरतः कर्णमावांशज्योनिरदहज्जरुषं अग्निधर्मउरुषदंतः नृमेधंप्रजयासूजत्सम
 ३ वाद्रविण्वीरयेशाः ऋषियः सहस्रासनोतिदिविहव्यमाततानधामानिभूतापुरुत्रा ४ उर्ध्वैर्ऋषयोविह्वयेते
 नरोयामनवांधितासः वयोश्रंतरिक्षेयजंतः सहस्रापरिपातिगोनाम् ५ विपईलतेमानुर्धाठर्धा मनुष्यो नहुषोवि
 जाताः गांधर्वापथ्यामूर्तिर्गव्यूतिर्घृताश्रनिपाता ६ ब्रह्मऋभवस्ततश्च महामवोचामासुटकि प्राधजारेतरयवि
 धमहिद्रविणमायजस्व ७ इत्यग्निपदरहितंसूक्तं १ आथाग्निपदसहितंऋग्वेदिनामग्निस्सूक्तं आग्नेसासिवाजंभरं
 ददात्यग्निर्वीरंश्रुत्यंकर्मनिष्ठं अग्नोरोदसी विधरत्समंजन्नाग्निनारोवीरुकुक्षिपुरंधि १ अग्नेरससः समिदरतुभद्रा
 आग्निर्महीरोदसीआविवेश अग्नेरेकंचोदयत्सप्तमंजन्नाग्निदंजाणिदपतेपुरुणि २ अग्निर्हत्यंजरतः कर्णमावाग्नि
 रज्योनिरदहज्जरुषं आग्नेरविधर्मउरुषदंतरग्निर्नृमेधंप्रजयासूजत्समं ३ आग्निर्वाद्रविण्वीरयेशा आग्निर्ऋषियः सहस्रा
 सनोतिआग्निर्दिविहव्यमाततानाग्नेर्धामानिविभूतापुरुत्रा ४ आग्निमूर्ध्वैर्ऋषयोविह्वयेतेअनरोयामनवांधितासः अ
 ग्निं वयोश्रंतरिक्षेयजतोऽग्निः सहस्रापरिपातिगोनाम् ५ अग्निविशद्वलतेमानुर्धिया अग्निमनुष्यो नहुषोविजाताः अग्नि

गीर्धर्वीपथ्यामृतस्याग्नेर्गन्ध्यातिर्धृतश्रानिषाता ६ अग्नयब्रह्मऋभ्वस्ततस्तुराग्नेमहामवोचामासुर्दुर्किं अग्नेप्रावज
 रितारंयविष्ठाग्नेमहिद्रविणमायजस्व ७ अत्रयपूर्वाग्निशब्दरहितान्मंत्रान्सकृत्पाठित्वाअग्निपदसहितान्मंत्रान्वार
 द्ययंपठेत् अथकर्तव्यानांश्रमन्युत्तारणुसूकेनामश्रयजरासोदमामरित्राअर्चद्धुमासोअग्नयः पावकाः शिवतीवधः
 श्यात्रासोभुरएयवोवनर्पदोवायवोनासोमाः १ हरयाधूमकेतवोवातजूताउपधविषयतंतेष्टयाग्नयः २ यजातोमित्रा
 वरुणायाज्ञेवां ऋतंहृत् अग्नेयशिस्रवन्दमम् ३ युद्धवाहिदेवहूतमां अश्वं अग्नेरधीरेव निहूतापूर्यः
 सदाः ४ द्वेद्विरूपैचरतः स्वर्ग्ये अन्यान्यावत्समुपधापयेते हरिरन्यस्यांभवतिस्वधावाजुक्रो अन्यस्यांददृशेसुचर्वाः
 ५ अयमिहअयमोधांयिधातुभिर्होतायजिघेअश्वरेष्वीदयः यमत्रवानिभूगवोविरुत्तुर्वेनपुत्रिञ्चविंशविशेशो ६
 त्रोणिशतात्रोसहस्राएयमिन्त्रिष्टंशच्चदेवानवचासपर्वन् ङीद्वयंपृथ्वैरस्तृणन्वाहिरसमाआदिहोतारन्यसादयंत ७
 मूर्धानंदिवोअरतिष्टथिदयवैश्वानरमृतश्राजातमग्निम् कविष्टंसध्याजमतिर्धेजानानामासन्नापात्रन्जनयंतदेवाः ८
 अग्नेर्द्वेजाणिजंयनद्रविणस्पूर्वपथा समिद्धःशुक्रआहुतः ९ विश्वेभिःसोन्यमध्वशब्देष्टुवायुना पित्रािमन्नस्यया
 माभिः १० आयादिवेन्यपतिंतेजश्रानदशुचिरेतोनिषिकेधौरभीके अग्निःशर्द्धमनवधंयुवानंष्ट्वाब्जानयत्सूदयच्च
 ११ अग्नेशर्द्धमहतेसौमगायतवयुस्तान्युत्तमानिसंतुंसंजारस्पष्टंस्यमाऋणुष्वशत्रूयतामभितिष्ठामहा १२
 हिमंद्रतममर्कशोर्कैर्वदमहेमहिनःशोष्यग्ने इंद्रनव्वाशवसादेवतवायुंप्रणान्तिरायसावृत्तमाः १३ च्वंअग्नेत्वाहुताग्नि
 दासः संतुसूरयः प्रतारोयेमध्ववानोजनानासर्वादयंतगोताम् १४ शुधिःश्रुत्कर्णवन्दिभिर्देवैरग्नेसयावभिः आसिदं
 तुवाहंपिमित्रोअयमाप्रातर्वाणोअध्वरं १५ विश्वेषामदितिर्पश्चिदानांविश्वेषामतिथिर्मानुषाणां अग्निर्देवानामव
 श्राष्टृणानःसुमर्दीकोभवतुजातवेदाः १६ महोअग्नेःसमिधानरुपशर्मएयनागामिन्नेवरुणस्त्वस्तये श्वेष्टस्यामसवितुः

सर्वाभिनितदेवानामवोऽभ्यावृणीमहे १७ इति कार्तियाणां कलशस्थापनविधिः हिमरयवाजरायुष्मि
रिन्ध्यामसि पावकोऽश्वत्थभ्यर्क्षशिबोभव उपनमन्नुपवेतसेवतरनीदीप्त्वा अग्नेपितमपामसिमण्डकिताभिरा
गाहिसेमत्रोयज्ञपावकवर्णं शिवं कृधि अपामिदं न्ययनउत्समद्रस्यनिवेशनं अन्यास्तेऽश्वत्थसप्तपंतुहेतयः पाव
कोऽश्वत्थभ्यर्क्षशिबोभव अग्नेपावकरोचिषां भद्रयादेवजिह्वया आदेवान्वाक्षिजक्षिच सन्ः पावकदीदिवोऽग्नेदेवांहवाह उपयज्ञां वंहविश्वनः
अग्नेपावकरोचिषां मंदयादेवजिह्वया आदेवान्वाक्षिजक्षिच सन्ः पावकदीदिवोऽग्नेदेवांहवाह उपयज्ञां वंहविश्वनः
पावकयायश्चितवंद्याकृपाक्षामज्ञस्त्व उरवसेनभजुना तूर्णं नयामन्येतमस्यैरुरणश्रायोवृणेतज्जुषाणोऽज
रनमस्तेहरसेशोचिषेनमस्तेऽश्वत्थां चपे अन्यास्तेऽश्वत्थसप्तपंतुहेतयः पावकोऽश्वत्थभ्यर्क्षशिबोभव अश्वत्थि
नशोचिषायासाद्भ्यं न्यत्रिणश्रिर्वावनेरार्षे इति वाजसतेयिनामाग्नेसूक्तं लेख्यामूर्तिश्चेत्तलेख्यापांनभिषेकः
स्यादित्यादिवचनत् अभिषेकादिकंतवनकर्तव्यं किंतु तदग्रे पात्रं स्थापयित्वा तस्मिन्नेव कर्तव्यं ततः पंचगव्य
पंचाशतादिनामूर्तिसंस्थाप्य पुरुषसूक्तेन सापयित्वा पूज्यपूजकयोर्मध्ये प्राचीं प्रोक्ता विचक्षणैरिति प्रार्थ्या प्रकल्प्य
मंडूकादिर्धाठपूजां कृत्वा सिंहस्य न संपूज्य इशानादिक्रमतः विष्णुहरकइतरवीर्यकलेषु च तत्पुं कलशेषु वा संपूज्य वेदि
मध्यस्थकलशे स्वर्णादिमूर्तौ दुर्गापूजयेत् कलश एव देवीपूजनं चेत् मूर्तिसंस्थापनं सिंहस्य नोपरिकर्ष्य अत्र च तर्पणं रा
यतनैः सह दुर्गापूजनं गौडानुसारेण लिखितं अत्र प्रमाणत्वेन कालिकापुराणवचनैरुपन्यस्तं शिवं भास्करम
न्त्रिचक्रेयवर्कौ शिकोमणि मनसानवैयं न्याति देवलोकादयो भतिमिति अत्राग्निशब्देन गणेश इति शिवाच्यं च द्रिका
यां पाठः कार्तिकेयोसौ कार्तिकेयो विनायक इति भाव्योत्तरवचनत् यत्तु गौडैरत्र पूजनं पार्थक्येन क्रियते तन्म
यं एतच्च ब्राह्मणदिभिर्पर्यायिकारिवैदिकान्तरं तु दुर्कमंत्रराजानुष्ठानविधाने श्रौतार्चनं तु विष्णोः विरोधे

एभवेत्तदा स्मार्तगमार्चनक्षेत्रैर्यैः केवलमागममिति एवंपूर्वोक्तक्रमेण चतुरायतनपूजानंतरं जटाजूटैर्यादि
 श्यात्वाहस्तस्थपुष्पांजली अथार्कतोवाहदयार्विदावाहयोदितिवचनात् सूर्यमंडलात्हृदयारविदाहा देवीमाग
 तांविभाव्यपुष्पाणिकलशेमुख्यैवाप्रक्षिपेत् ततश्चात्मसंस्थामिति एहिदुर्गेमहाभागेरक्षार्थमसर्वदा आवाहया
 न्यहंदेविसर्वकामार्थसिद्धये अस्यांमूर्तसमागच्छस्थितिंमत्कृपयाकुरु रक्षांकुरुसदाभद्रेविश्वेश्वरिनमोस्तुतइति आ
 गच्छरदेदेवैद्यैर्न्यदर्पनिपूदिनि पूजागृहाणसुमुखिनमस्तेशंकरत्रिये सर्वार्थमयंवारिसर्वदेवसमन्वितं इमंघटंस
 मागच्छतिष्ठदेवगणैःसह दुर्गेदेविसमागच्छसाक्षिधमिहकल्पयवालैपूजांग्रहाणःत्रयमष्टाभिःशक्तिभिःसहैत्यवाहन
 मंत्रैरावाहयेत् मूर्तेपूजनेतुसर्वार्थमयमिति श्लेकोनपठनीयः पूजातुजयतीमंत्रेणवाकार्या तद्वक्तृदेवीपुराणे कुर्या
 द्वैव्यारतुमंत्रेणपूजांक्षीरघृतादिभिरिति जयतीमंगलकालाभद्रकालीकपालिनी दुर्गाक्षमाशिवाधाजीस्वाहास्वधा
 नमोरतुते अनेनैवतुमंत्रेणजपहेमैतुकारयेदिति दुर्गामंत्रोवैदिकश्रागमिकोवावैदिकोजातवेदसहैत्यादि आगमि
 कस्तुर्दुर्गेदुर्गेदुर्गैरक्षयिस्वाहेतिनाक्षरः तल्लिगैःपूजयेन्नमदितिसाधारणवाक्यात् रकादितु दुर्गेमंदुरतरेकार्येनवदुः
 खविनाशिनीपूजयामिसदाभक्तयादुर्गादुर्गांतिनाशिनी अनेनैवतुमंत्रेणजपहेमादिकारयेदियुक्तं पूजाचपोडशोप
 चारैःछत्रचामरादिभिर्भयविभवंकार्या पूजायांवादित्राणमभावेषदावादनंकार्यं तद्वक्तृं वादित्राणामभावैतपूजाका
 लेवसर्वदा घंटाशब्देनरैःकार्यःसर्ववाक्यमयीयतःपायादौविशेषेदेवीपुराणे पद्मश्यामाकदूर्वाचविष्णुकांतादिरिच्य
 ते गंधपुष्पाक्षतयक्कुशाग्नितिलसर्पयाः तत्रैवं विल्वरकाक्षतैःपुष्पैर्दधिदूर्वाकुशैस्तिलैः सामान्यःसर्वदेवानामर्घ्यो
 यंपरिकीर्तितः पुष्पं सारमुयानिधौ इक्षुर्मधुघृतैर्वैवपयोदधिसद्वैवतु प्रस्थप्रमाणंवाग्राह्यमधुपर्कइहोच्यते
 आचमनेतु जालिवंगकंकोलादिद्रव्याणिदेयानि पंचामृते रकादिक्षीरहशगणैर्दधौघृतैर्वैवशोत्तरं घृताहश

गुणैर्द्रोश्चैवेतन्तथेति पूजानंतरं मापमकवलं कूष्मांडादिवलिं जानि वेदयेत् ततो नीराजनं कृत्वा यथाशक्ति
वैदिकमगमिकवाहुर्गमं व्रजयेत् दुर्गाप्रतो जपेन मंत्रमेकचित्तरसमाहित इति देवीपुराणात् ततश्चंडीपाठं कृत्वा
देवार्पार्थयेत् महिषप्रिमहामायेचापुंड्रमुंडमालिनि द्रव्यमरोग्यविजयं देहि देवि नमः सदा भूतप्रेतपिशाचेभ्योर
क्षोभ्यश्च महेश्वरि देवेभ्यो मानुषेभ्यश्च भेष्येभ्यो रक्षसांसदा सर्वमंगलमां गलये शि मे सर्वार्थसाधके शरण्येभ्यो के
गौरिनारायणि नमोस्तुते रूपं देहि यशो देहि भाग्यं भगवति देहि मे पुत्रान् देहि धनं देहि सर्वान् कामान् नमो देहि न इति ततः
शिवरहस्योक्तं दुर्गारुतुर्ति पठेत् हरः दुर्गा शिवशान्ति करी व्रह्माण्डप्रियां सर्वलोकप्रणेत्रीं च प्रणमामि सदा शिवां
मंगलां शोभनां शुभानिः कलां परमां कलां विश्वेश्वरीं विश्वमातां चंडिकां प्रणमाम्यहं सर्वदेवमर्त्यदेवीं सर्वरेण
भयापहां ब्रह्मेशविष्णु नमितां प्रणमामि सदा त्र्यम्बकं विंध्यस्वार्था विंध्यनि लयादिं वयस्य न निवासिनी योगिनी यो
गमातां चंडिकां प्रणमाम्यहं ईशानमातरं देवीं मां शरीं मां शरीप्रियां प्रणमोस्मि सदा दुर्गां संसारार्णवतारिणीं यद्वा
दं पठति स्तोत्रं शृणुयाद्वा पियो नरः समुक्तः सर्वपापैस्तु नोदते दुर्गाया सहति ततः पुष्पांजलिं दद्यात् इति दुर्गापूजा
विधिः विस्मृत पूजायामशक्तं प्रति संक्षिप्तपूजाविधिः कालिकापुराणे सन्यक्लपोदितं पूजायदिकर्तुं न शक्यात्
उपचारांस्तथादातुं पंचैतानि वितरेत्तदा गंधपुष्पचंद्रपंचदीपनैवेद्यमेव च अभावे तोयपुष्पाभ्यां तदभावे तु भक्तिः सं
क्षेपपूजा कथितेति स्मृति कौरस्तुमे श्रवार्खंडीपदानमुक्तं नारदीये आर्खंडदीपकंदं वंशः प्रीतयेन वरात्रके
प्रचवालयेद्देरात्रमेकचितो धृतव्रत इति अथ चंडीपाठविधिः देवीपुराणे माहात्म्यं मंगवत्पारुतपुराणादिषु
कीर्तितं पठेच्च शृणुयाच्च आपि सर्वकामसमृद्धये श्रावणं च ब्राह्मणेनैव करणीयं ब्राह्मणं शक्त्वा कर्त्तव्या
तान्पवर्णजमादरादिति भविष्योक्तेः तथा एकोत्तराभिद्व्यातु नवमियावदेव हि चंडीपाठं जपेच्चैव

जापयेद्वाविधानत इति वाराहोतन्त्रे संकल्पितस्तत्रपाठे संख्यांकवांजपेत् सुधीः आहृतिसंख्या
 भेदेनफलभेदश्च तत्रैवेकः चंडीपाठफलदेवि शृणुष्वगर्दतोमम एकाहृत्यादिपाठानां यथावत्कथयामिते
 संकल्पपूर्वसंपूज्यन्यस्यांगेषुमन्त्रसकृत् पाठद्वलिप्रदानाच्चसिद्धिमाप्नोतिमानवः उपसर्गोपशांत्यर्थंजिराहृतपठे
 त्रः ग्रहेपशांतौकर्तव्यंपंचाहृतवरानने महाभयेसमुत्पन्नेसताहृतंसमुन्नयेत् नवाहृतान्नवेच्छातिर्वाजोपेयफलं
 भेत् राजवश्याभूतैचरुद्राहृतमुदीरयेत् अर्काहृतेः काम्यसिद्धिर्वाहेहानिश्चजायते मन्वाहृतान्निपुर्वद्वपं तथास्त्री
 वश्यतामियात् सौरुपंपंचदशाहृत्याश्रयमाप्नोतिमानवः कलाहृत्यापुत्रपौत्रधनधान्यागमंविदुः राज्ञांभितिविमो
 क्षापर्वैरुपेक्षाहृतानांयच कुर्यात्सप्तदशाहृतंतथाष्टादशकंप्रिये महाग्रहविमोक्षायविंशाहृतंपठेत्सुधीः पंचविंशावर्त
 नात्तुभवेद्वधविमोक्षेण संकटैसमनुप्राप्तेदुश्चिकित्साभयेतथाजातिभ्रंशेकुलोच्छेदेऽश्वघुषोनाशज्जागते वरैरहृद्विंश्या
 धिहृद्वैधननशेतथाक्षये तथैवात्रिविधेरप्येतथाचैवातिपातके कुर्याद्यत्नाच्छताहृतंततः संपद्यतेशुभं आयुर्द्विः श
 ताहृताद्वाज्यहृद्विस्तथापरा मनसाचितितदेविसिद्धिदृष्टेतराच्छतात् शताश्वमेधयज्ञानांफलमाप्नोतिसुव्रते सहस्रा
 वर्तनान्छर्माश्राहृणोतिस्वयंस्त्रिधरा भुक्तवाननोरेथान्सर्वान्नरोमोक्षमवाप्नुयात् यथाश्वमेधः क्रतुराट्देवानांचय
 थाहरिः रुक्मानामपिसर्वयंतयासप्तशतीस्तवः अथवावह्नीकेनकिमेतेनवरानने चंडयाः शताहृतगठात्
 सर्वांसिद्धांतिसिद्धयद्वाति सर्वैंगुणयुक्तः चिरपट्टमद्भुतंशांतंरुपष्टाक्षरपदंतथा कलस्वरसनायुकेंरसभावसम
 निवर्त बुद्धमानः सदाह्यर्थंभ्रंथार्थैकस्तशोत्पद्वाह्मणादिषुपाठार्थंभ्रंथार्थंवाप्येद्वपः यएवंवाचयेद्भस्मसविप्रो
 ऽप्यसउच्यतइति स्तोत्रपाठश्चनारायणंनमस्कृत्यकर्तव्यः नारायणंनमस्कृत्यनरैर्वैनरोत्तमं देवोत्तरस्वर्गो
 वैवततोऽजयमुदीरयेदितिवचनात् जयशब्दार्थश्चभाविष्ये अष्टादशपुराणानिरामस्यचारितंतथा विष्णुधर्मादि

शास्त्राणि शिवधर्माश्च भारत वेदार्थः कर्त्तव्यो यत्र तन्महाभारतं रम्यं शैवाश्च धर्मा रार्जुद्रमानवो कामही पते जयेति
 नाम एते पां प्रवदंति मनीषिण इति पाठप्रकारश्च मत्स्यसूक्ते प्रणवंचादितो जप्त्वा स्तोत्रं वा संहितां पठेत् श्रुते च प्रण
 वंदद्यादिरपुयाचादिपुरुषः सर्वत्र पाठे द्विष्टो ह्यन्यथा विफलं भवेत् शुद्धेनानन्याचेत्तेन पठितं व्यं प्रयत्नतः नका
 यंसकमनसा कार्यं स्तोत्रं स्पवाचनं आधारे स्थापित्वा तत्पुस्तकं प्रजपेत्सुधीः हस्तसंस्थापनादेव यस्मादल्पफलं भ
 वेत् स्वयंचालिखितं यत्पुनरितिनालिखितं च यत् आब्राह्मणेन लिखितं चापि विफलं भवेत् ऋषिच्छंदादिकेन्यस्य प
 ठेत्स्तोत्रं विचक्षणः स्तोत्रेन दृश्यते यत्र प्रणवस्यासमाचरेत् सकलपितस्तोत्रपाठे संख्यां कृत्वा पठेत्सुधीः आध्यायं
 प्राप्य विरमेन्नतु मध्ये कदाचन कुते विरामे भ्रमे येन तु ग्रन्थायादि पठेत् पुनरिति अथ प्रसंगात् शतचंड्यादिविधानं लि
 ख्यते रुद्रयामले शतचंडीविधानं च प्रोच्यमानं शृणुष्व तत् सर्वोपद्रवनाशार्थं शतचंडीसमाचरेत् षोडशस्तंभ
 समुक्तं मंडपं प्रच्छवो ज्ज्वलं वसुकोणयुतावेदिं मध्ये कुर्याच्चिभगवतः पक्षेष्टकचित्तरं न्यासुच्छये हस्तसंमितां पंचव
 णरजोभिश्च कुर्यान्मंडलकं शुभं पंचवर्णवितानं च किंकिणीजालमंडितं आचार्येण समं विप्रान् वरपेहशुभ्रतान्
 ऐशान्यां स्थापयेत्कुंभपूर्वां कविधिनाहरे वारुण्यां च प्रकर्तव्यं कुंडलक्षणलक्षितं मूर्तिदेव्याः प्रकुर्वीत सुवर्णस्य प
 लेन वै तदूर्ध्वतदूर्ध्वतदूर्ध्वतदूर्ध्वमर्हापते आष्टादशभुजां देवी कुर्यादष्टभुजामपि पटुकूलयुगच्छन्नादेदी मध्ये निधापयेत्
 वैकुण्ठिरहस्ये आयुधान्यत्र वक्ष्यते दक्षिणाधः करे क्रमात् अक्षमालाचकमलं वाणोसिः कूलिशंगदा चक्रं त्रिशू
 लं परशुः शंखो घंटा च पाशकः दंडश्च किंश्चर्म चापं पात्रं च कर्मंडलुः अलंकृतभुजामिभिरायुधैः कमलासनां
 तत्रैव दद्याच्चष्टभुजां वाणमुसले शूलं च क्रमैः शंखं घटं लंगलं च कर्मां कं वसुधाधिप देवीं संपूजय विधिवज्जपं कु
 र्वेत् शुद्धिजाः शतमादौ शतं चातिजपेन्मंत्रेन वार्णिकं चंडीसप्तशती मध्ये संपुटोपमुदाहृतः स च उर्ध्वेर्हार्दिकीं चामुंडायै

विवेक इति एकद्विर्वाणि चत्वारि जपे द्विन चतुष्टयं रूपाणि क्रमशस्तद्वरूपजनादिकमाचरेत् पंचमेदिवसे प्रातर्होमं कुर्यात्
 द्विधानतः गुडाज्यपायसंदूर्वातिलाच्छुद्धान्यवानपि चंडीपाठस्य होमं तु प्रातिश्लोकं दशं शतः होमं कुर्याद्ब्रह्मादिभ्यः
 समिदाज्य च खरुन् क्रमात् हुत्वा पूर्णाहुतिं दद्यादग्निभ्यो दाक्षिणां क्रमात् कपिलांगानां लिमाणि श्वेताश्वच्छत्राचामरे अभि
 पकंततः कुर्युर्द्विजमानस्य ऋत्विजः एवं कृतेऽमरे शानसर्वासिद्धिः प्रजापत इति इति शतचंडीविधिः सहस्रचंडीविधि
 वच्छृणु विष्णो महामते राज्यं भ्रंशे महेत्यते जनमारे महामये राजमारेऽश्वमारे च परचक्रमये तथा इत्यादि विवि
 धे दुःखे दृपरोगादि जेभ्ये सहस्रचंडिका पाठं कुर्याद्वाकारये तथा जापकारतु शतं त्रिकां विशदस्तथ्यमंडपः भोज्याः
 सहस्रं विप्रैर्द्रागो शतं दाक्षिणां दिशेत् गुरवे द्विगुणं देयं शय्यादानं तथैव च धनं धान्यं च मूदानं श्वेताश्वं च मनोहरं पंच
 निष्कमितामूर्तिः कर्तव्या वा द्दमानतः अष्टादशभुजा देवी सर्वायुधविभूषिता श्रवारिता नंदं दातव्यं सहस्रं प्रत्यहं विभो
 शतं वानि यताहारः पयः पानेन वर्तयेत् एवं यश्चंडिका पाठं सहस्रं तु स माचरेत् तस्य स्यात्कार्यसिद्धिरतु नात्र का
 र्या विचारणा इति सहस्रचंडीविधिः अथ कुमारीपूजनं तच्च प्रत्यहं यथाशक्ति एकद्व्यदिकेनैकवार्यं तत्प्रकारश्च दे
 वीपुराणे ब्रह्मोवाच नतथा तु ष्यते शक्तिर्होमदानं जपेन तु कुमारीभोजनेन त्रयया देवी प्रसीदति अन्ननवरात्रे
 पितरेव सवोरुद्रा आदित्यगणलोकपाः सर्वे ते पूजितास्तेन कुमारीयेन पूजिताः शुक्लाष्टमं चतुर्दश्योर्नवरत्रयोविशेष
 तः कृष्णपक्षे विशेषेण भोजयेत् कुमारिका इति अन्यत्रापि प्रक्षाल्य पादौ सर्वासां कुमारीणां च वासव सुलिप्ते भूतले रम्ये
 तं जतश्चासने स्थिताः पूजेयं द्वयपुष्पैश्च स्नानि भश्चापि मनोरमैः पूजयेत्वा विधानेन भोजनं तः स्मदापयेत् खंडलच्छुक
 गुडसर्पिर्देवि क्षीरं समाक्षिप्य तासां देयं कुमारीणां शनैर्भुजापयेत् ताः पानियं याचिते देयमन्नं वा याचितं शुभं तास्त
 तास्तु यदा सर्वास्त्वदास्वाचमनं ददेत् आचमय चाश्रितान् दत्त्वा त्वया क्षतं त्वयमित्यु ॥ दत्तुः शिरसि दत्तव्याः कन्यका

भिरथाक्षताः तेनापि प्रणिपातस्तु कर्तव्यमेव किं पूर्वकम् अनेन विधिना शब्दे वीक्षि प्रसीदति ददाति विविधान्
 कामान् मनोभीष्टान् सुराधिप राजवंशकृत्वा ततः पश्चाद्देवलोके च गच्छति कौरुते भूत एकां कन्यां भोजयित्वा ऐश्वर्यं
 लभते नरः कन्याद्वयं भुक्तिमुक्तिविवर्गफलद्वयं चतुष्टयं राज्यदं च सर्वकामफलप्रदं विद्याप्रदं च कं वधूत् कं पट्कर्म
 सिद्धिदं सप्तमिर्लभते राज्यमष्टमिर्गुणसंपदः नवभिः पृथिवीशः स्वप्नकुमारो भिष्यपूजनादिर्युक्तं रुकां दे एकैकां
 पूजयेत्कन्यामेकदद्यात्तथैव द्विगुणं त्रिगुणं वापि प्रत्येकं नवकं वरं नवमिर्लभते भूमिर्भैश्वर्धी द्विगुणेन तु एकदद्यात्
 लभेत्क्षेमकैकेन श्रियं लभेत् एकवर्षात्तु वा कन्यापूजार्थं तां विवर्जयेत् गंधपुष्पफलादीनां प्रीतिरितरयाग्निविद्य
 ते द्विवर्षकन्यामारभ्य दशवर्षावधिकमात् तासां च क्रमेण कुमारिका द्विवर्षांतु त्रिवर्षांतु त्रिमूर्तिनां चतुर्वर्षांतु कल्याणी पंचवर्षांतुरा
 भवद्दुर्गासु भद्रेति नामान्युक्तानि रुकां दे कुमारिका द्विवर्षांतु त्रिवर्षांतु त्रिमूर्तिनां चतुर्वर्षांतु कल्याणी पंचवर्षांतुरा
 हिणी पट्टवर्षांतु भवेत्काली सप्तवर्षांतु चंडिका अष्टवर्षांशां नवार्तुदुर्गांतु नवभिर्मता आसां क्रमेण फलान्याह स एव दुः
 खदारिद्र्यनाशाय शत्रूणां नाशनाय च आयुष्यवलद्वयार्थं कुमारपूजयेन्नरः आयुष्कामस्त्रिमूर्तिं त्रिवर्गं रम्यफलासये
 अप्सस्तु वृन्दाधिप्रीडादुःखानामपनुत्तये सौरुपयान्यधनारोग्यपुत्रपौत्राभिरुद्धये कल्याणी पूजयेद्दीमान् निरुधं
 कल्याणरुद्धये आरोग्यसुखकामस्तुल्यं कामस्तत्रैव यशस्कामो नरो नेत्यं रोहिणीं परिपूजयेत् विद्यार्था
 च जयार्था च राजवर्षा च विशेषतः शत्रूणां च विनाशार्थं कालिकां पूजयेन्नरः संयां मेजय कामिच चंडिकां परिपूजयेत्
 दुःखदारिद्र्यनाशाय पत्न्यसंमोहनाय च महापापविनाशाय शांभोर्वाचप्रपूजयेत् सवलोककटशत्रूणां मुप्रसाधनक
 र्मणि दुर्गादुर्गांर्त्तिनाशाय पूजयेद्यत्नतो ब्रुवः सौभाग्यधनधान्यादिवान्छितार्थफलासये सुभद्रां पूजयेन्मर्यादा
 सीदां स विरुद्धये पूजाप्रकारश्च तत्रैव प्रातःकाले विशेषेण कृत्वा यंत्रं विशेषतः आवाहयेत्ततः कन्यां मंत्रेणानेन

भार्गव मंत्राक्षरमर्थोऽहर्मांसादृष्ट्या रित्थि नवदुर्गादिमकांसाक्षात्कन्यामावाहयाम्यहं श्रावाहनमंत्रः
 तत्रसंपूजयेद्वाङ्गमंत्रैरभिः पृथक्पृथक् जगरूपजेसर्ववधेयसर्वशक्तिस्वरूपिणि पूजाग्रहाणकौमारिजगन्मात
 र्त्नमोस्तुते कुमार्याः त्रिपुरात्रिपुराधारात्रिवर्गज्ञानरूपिणी त्रैलोक्यवर्दितादेवीत्रिमूर्तिपूजयाम्यहं त्रिमूर्तेः
 कलात्मिकां कलातीर्तां कारुण्यहृदयां परां कल्याणजननीं नित्यं कल्याणपूजयाम्यहं कल्याण्याः अणिमादिगु
 णाधारामकाराद्यसारात्मिकां अन्तर्गतशक्तिकालक्ष्मीं रोहिणीं पूजयाम्यहं रोहिण्याः कामचारिशुभांकांतां
 कालचक्रस्वरूपिणीं कामदां करुणोदारां कालीं संपूजयाम्यहं काल्याः श्रीमत्सुरासुरराक्षस चरणांभो
 रुहद्वयां चराचरजगद्धात्रीं चण्डिकां पूजयाम्यहम् चण्डिकायाः सदा नन्दकरिणां सर्वदेवतम
 रुक्तां सर्वभूतादिमकालक्ष्मीं शांभवीं पूजयाम्यहं शांभव्याः दुर्गभेदुस्तरैकोर्व भवदुर्गाविनाशिनीं
 भक्ताभीष्टप्रदां नित्यं दुर्गामावाहयाम्यहम् दुर्गायाः सुन्दरीं स्वर्णवर्णांभाम् सुखसौभाग्यदायिनीं सुभद्र
 जननीं देवीं सुभद्रां पूजयाम्यहं सुभद्रायाः एवमभ्यर्चनं कुर्यात्कुमारिणां प्रयत्नतः कंचुकैश्चैव वस्त्रैश्च
 गंधपुष्पाक्षतादिभिः नानाविधैर्भक्ष्यभोज्यभोजयेत्पायसादिभिः प्रत्यहं ब्राह्मणभोजनं योगिनीभोजनं चोक्तं
 नारदीये प्रत्यहं भोजयेद्विभ्रातृकुमारिणीं रश्मिं हीनाधिकार्गो कुष्ठादिकारिं कुकुलं तथा ग्रन्थिरुद्रितग
 र्भाभिरक्तपूयव्रणं कितं जलयेधं करिकाणं कुरुपातनुरोमशां संत्यजेद्रोगिणीं कन्यां दासीं गर्भसमुद्भवां श्र
 रोगिणीं सुपुष्टां गर्गसिं रुपां व्रणवर्जितां स्कन्धशसमुद्भूतां कन्यां सन्धकप्रपूजयेत् ब्राह्मणीं सर्वकार्यपूजयार्थं तृपवंश
 जां लाभार्थं वैश्यवंशोत्थं सुतार्थं शूद्रवंशजां दारुणचण्ड्यजातीयां पूजयेद्विधिनानरइति कचिन्मंत्राक्षरमयीमि
 ति सर्वात्मिका एव मंत्र उक्तः यथोक्ता लभेतु देवीपुराणि विवाहानन्तरं त्वासां कन्यात्वनोपगच्छति तावत्

संपूज्यतेकन्यायावत्पुष्पंनटश्यते इतिकन्यापूजनं अत्रवेदपारायणमप्युक्तं रुद्रयामले एवंचतुर्वेदविदोविप्रान्त्रात्र
प्रसादयेत् तेषां चरणंकार्यवेदपारायणपवहतिशिराः अथ वेदपारायणविधिः तत्रादौब्रह्मादिपूजाविधिर्महाण्यै
तथैवेवात्येगेहप्रशस्तेसुपरिष्कृते कलशविधिनातत्रवेदिमध्येन्यसेत्पुनः पंचशक्तिःकुशैःकाधैर्ब्रह्मापथान्मुखः
स्थितः स्नापितभ्यापितःकुंभेचतुर्बाहुश्चतुर्मुखः वत्सजान्वाक्यैर्वेदमुत्तराग्नेःकुशैःकृतं ब्रह्मोपधानेदत्वातंततःस्व
स्त्येयनंपठेत् ब्रह्मयज्ञानमितिवागायत्र्यावापप्रपूजयेत् उपाध्यायंचसंपूज्यथापाठंपठेततः वौधायनःस्यंडिलंकरप
यित्वाग्निमुपसमाधाय संपरिस्तीर्योडेनैताभ्योदेवताभ्योजुहोति अग्नये सोमायेन्द्राय विन्धेभ्योदेवेभ्यऋषिभ्य
ऋभ्योपजुभ्यः सामभ्योऽष्टवर्भ्यः अक्षायै मेधायै प्रज्ञायै धारणायै दिव्यै सवित्र्यै सवित्रे प्रजापतये काएव
ऋषये सोमाय काण्वऋषये अग्नये काण्वऋषये विश्वेभ्योदेवेभ्यः काण्वऋषिभ्यः संहिताभ्योदेवताभ्यः
उपनिषद्यो याज्ञिकाभ्यो देवताभ्य उपनिषद्योवारुणीभ्यो देवताभ्य उपनिषद्योहव्यवाहाय विश्वेभ्यो
देवेभ्यः स्वयभुवे वारुणीभ्योऽजुमत्यै स्विष्टकृतेव एयक्स्वाहाकारेण हुत्वा न्यहतिभिश्चपुनः परि
ष्वित्वति समासे चैतापजुषातर्पयति एवमुत्वेदस्य काण्वऋष्यादि वर्जमास्विष्टकृतस्त्वेषां स्थाने
ज्ञातैर्भ्योऽहसमदाय विश्वामित्राय वामदेवायानये भारद्वाजाय जामदग्न्याय गौतमाय वसिष्ठाय प्रगाथे
भ्यःक्षुद्रसूकेभ्योमहानास्त्रीभ्यइति ततोवेदादिमारभ्य संततमधीयेत्त्याह भगवान् वौधायनः इतिवेदपाराय
णविधिः शिराः पुराणादिपारायणमपि कुर्वति अथबलिदानं तत्राश्वमेपच्छागमहिषस्यमांसानामुत्तरोत्त
रप्राशस्तेफलविशेषश्च बलिद्रव्याणि कालिकापुराणे पक्षिणःकच्छपाग्राहामत्स्यानवविधामृगाः महिषोगाधि
कगौराःछागोवज्रश्चसूकरः खड्गश्चकृणसारश्चगोधिकाशरभोहरिः शार्दूलश्चनरश्चैवस्वगान्जरुधिरंतथा आ

गारगोधिकेतिग्राम्यस्वज्ञाप्यते द्वितीयगोधःग्रहणमारण्याभिप्रायं क्षत्रियादिकंप्रति कृष्णसारनिषेधस्तत्रैव न
 कृष्णसारवितरेद्वालिंशुक्षत्रियादिकः प्रदत्तकृष्णसारंतुब्रह्महत्यामवाप्नुयात् हयोष्टावपिपशुभ्यानिनियोक्तव्या
 विततिथितत्त्वे तच्च त्रयहंकार्यं तथाच देवीपुराणे बलिचप्रत्यहंदद्यादोदनमांसमापवत् त्रिकालंपूजयेद्देवीं
 जपस्तोत्रपरायणइति यत्तुसौश्रुदुक् होमोऽप्यभ्यानवभ्यांवाकार्यः बलिदानमप्यष्टमीनवम्योरेवेति तत्तुच्छं
 देवीपुराणे बलिचप्रत्यहंदद्यादितिवाक्येन प्रतिदिनंतस्याभिधानात् होमोऽपिप्रत्यहंकार्यः पूर्वोक्तदेवीपुराण
 वाक्ये जपहोमसमायुक्तइत्युक्ते पुनःपूजांतथाष्टम्यामित्यादिवचनंतु श्रष्टर्ननवम्योर्विशेषपूजापरं कौस्तुभेभ्य
 वमेव अत्रचच्छागादिबलिदानमशीषोमीयपशुहिंसान्यायेन धर्ममपि क्षत्रियादिविषयमेव ब्राह्मणस्यतु सा
 त्विकीजपयज्ञाद्यैर्नैवेद्यैश्चनिरामिषैरितिवाक्योपात्तसात्त्विकपूजायामेवाधिकारात् तथैव भगवद्गीतादिपुत्रतिपादि
 तत्वात् यदपिकालिकापुराणादिषु मद्यस्वगात्ररुधिरनिवेदनादिकमुक्तं तदपिब्राह्मणस्यनभवति नद्याह्राह्म
 णोमधंतथादेवैकदाचन सिंहव्याघ्रनरान्दंवाब्राह्मणोनरकंज्जेत् इहापिरुयात्सहीनाद्युःखसौभाग्यवर्जितः
 स्त्रियंनद्यात्तुबालेदंवानरकमाप्नुयात् स्वगात्ररुधिरंदंवाब्राह्मणयदेवहीयते कालिकापुराणएवनिषेधात् ब्रा
 ह्मणेनतु मापमकादिनाबालिदानंकार्यं तदुक्ते कालिकापुराणे मापकल्मायमासाद्यैर्देवोदिक्षुबलिर्निशि कूर्ममां
 डमिशुदंडश्चमयासावभेवच एतेबलिसमाःप्रोकारत्सौख्यगामाःरम्यताः एतेष्वपिब्राह्मणस्यमद्यमांसव्यतिरि
 कमेवभवति राजसीबलिदानाद्यैर्नैवेद्यैःसामिषैस्तथेति मांसबलिदानादेः राजसत्वाभिधानात् रुद्रयामलेऽपि
 छानाभावेऽपिकूर्ममांडंश्रीफलंवामनोहरं बल्लसंवेष्टितंकृत्वाछेदयेच्छुरिरकादिना तथा ब्राह्मणेनसदादेयंकूर्ममां
 डबलिकर्मणि श्रीफलवासुरर्षीशाच्छेदंनैवतकारयेत् ब्राह्मणस्यच्छेदंनतिषेधाच्छेदस्यब्राह्मणातिरिक्तकर्तृकता

कृत्वा घृतमयं व्याघ्रनरं सिंहं तथैव च अथवा पुपयि कृतं पथक्षोदमयं च वा घातयेच्चंद्रहासिनमंत्रेण संस्कृतं नरः
 कालिकापुराणे मायाश्चेन बालेर्दयो ब्राह्मणेन विजानता भुवनेशी पारिजातेऽपि अन्नं वंजनपुष्पां च बलिद्रव्य
 मुदा हतमिति अथ बलिदानविधानं तत्रादौ देवी प्रीत्यर्थं बलिदानमहं करिष्ये इति संकल्पयेत् कालिकापुराणे उ
 त्तराभिमुखो भूत्वा बलिपूर्वमुखं तथा निरीक्ष्य साधकः पश्चादिमं नम्रदीरयेत् पशोस्त्वं बलिरूपेण मम भाग्यदुपस्थि
 तः प्रणमामि ततः सर्वरूपिणं बलिरूपेण मंत्ररत्नप्रकाशे पशुं स्तपयित्वा र्सिंदूरतिलकंदत्वाऽश्वेणावलोकयेत्
 मूलेन प्रोक्ष्य तर्पयन्मंत्रैः प्रोक्षयेत् तर्पणमंत्रावौदिकस्नातिकाश्च अग्निः पशुरासीत्तेनायजंत स एतल्लोकमजयद्यस्मिन्नायुः
 द्वाग्निः स तेलोको न विप्यति तं जेप्यसि पिबैताश्रपः १ वायुः पशुरासीत्तेनायजंत स एतल्लोकमजयद्यस्मिन्नायुः
 स तेलोको भविष्यति तं जेप्यसि पिबैताश्रपः २ सूर्यः पशुरासीत्तेनायजंत स एतल्लोकमजयद्यस्मिन्नायुः स तेलो
 को भविष्यति तं जेप्यसि पिबैताश्रपः ३ वाचं ते शुधाभिप्राणं ते शुधामि चक्षुस्ते शुधामि श्रोत्रं ते शुधामि नाभं ते शुधा
 भिमैर्दूते शुधामि पायुने शुधामि चारित्रांस्ते शुधामि मनस्व आयायतां चक्षुस्तथाप्ययतां देहपैत्राजुष्टमुपाकरोमि
 वाराहीयमुनागंगाकरतोयासरस्वती कवेरिचंद्रमगाचसिंघुभैरवसागराः अजरत्नानेसमायांतु ये चान्येन दसं
 द्वाकाः पशुपशविनाशायाहमेकूटस्थिताय च परायपरमेष्ठिने हं काराय च मूर्तये एभिर्मंत्रैश्च प्रोक्ष्य मामे मंडलमालि
 खेत् चंडेश्वर्यजेतत्र कुमारं पूजयेत्ततः तद्वलिं तत्र संस्थाप्य प्रोक्षयेत्साधकोत्तमः हूं हं पशुन हन हन हूं १ फट् इत्यभ्यु
 क्षेत् रज्जुमादाय मस्तके पशुं वंधयेत् भेषाकारस्ते ममध्ये पशुं वंधय २ सशृंगे सर्वा वधवं पशुं वंधय २ ब्रह्मांडखंड
 मध्ये पशुं वंधय २ उर्ध्वं फट् इति वद्ध्वा पूजयेत् परमपशुरुपिणेन मः शिखायां रुधिरवंधनाय नमः शिरसि चंडिकायै नमः
 ललाटि सरस्वत्यै नमः मुखे चंद्रादित्याभ्यां नासिकायां अग्रनासिकायै कर्णयोः वैष्णव्यै जिह्वायां पद्मनाभायै उदरे

भैरवपेनाभी रविरोमेतापैपादेपु सतःकर्णेजपेत् हिलि २ बहुरुपधरायैचंडर्गपैयमंपशुस्वर्गनियोजय २ मु
 किप्रदशेष ५ २र्हीषद्रमंडलाधिष्ठितविग्रहायैपशुरुपचंडिकायैपशुप्रोक्षयामिस्वाहा कुशाक्षतजलान्पादायोत्सृ
 जेत् कृतांजलिःपठेत् यज्ञार्थेपशवःसृष्टाःस्वयमेवस्वयंभुवा अतस्त्वांघातापिष्यामितस्माद्यज्ञेवधोऽवधः पशुरु
 त्पादितोदैवैर्धार्थैवविधानतः इदानींत्वमहेत्साहाच्चेतव्योस्तिमयापुनः अजोसित्वंपशुत्वेनयज्ञार्थनिर्मितःपुरा
 अतःसर्वनिदानेनत्वांश्र्यपूजांकरोन्महं पशुमेनमयादत्तमपशुत्वंप्रदेहिमे देवताबालिदानेनमांसेनरुधिरैणव दातु
 रापाहिनाशापघागलायनमेनमः लोकानामुपकारार्थंपशुःस्मृष्टेमयाधुना प्रोक्षितोभवतीप्रोदैमानामानंचतारय
 त्रयस्रङ्गपूजा कृष्णपिनाकपाणिचकालरात्रिस्वरूपिण उग्ररक्तारुपनयनंसर्वासुरभयंकरं रकांवरधरंचैवपाशह
 रतंकुटुंबिनं पिवमानंचरुधिरंभुजानंकव्यसंहतिं रसनात्वंचंडिकायाःसुरलोकप्रसादक इतिध्यात्वा पूजयेत्
 उंरुम्फे १ रुद्रवज्रैश्चरिखड्गरूपिणतिक्ष्णधारेणपशुसंहर १ उं२र्हीकालिकालिवज्रैश्चरिलोहदंडायेनम इतिसं
 पूरय आसिर्विशसनःखड्गरुतीक्ष्णधारादुरासदः श्रीगर्भोविजयश्चैवधर्मपालनमोस्तुते इत्यष्टौतवनामानित्वय
 मुकानिवेषसा नक्षत्रंक्रान्तिकतेतुगुरुद्वेवोमहेश्चरः हिरण्यचक्षरीरतेदैवतंचजनार्दनः पितापितामहोदैवस्त्वंमांपाल
 यस्वर्वाद नालर्जामूतसंकाशरतीक्ष्णदंष्ट्रःकृशोदरः भावशुद्धोऽमर्षणश्चअतितेजास्तथैवच इयंयेनधृताशिर्हीहतश्च
 महिपासुरः तीक्ष्णधारायशुद्धायतस्मैखड्गायतेनम इतिस्तुत्वा रक्षार्थैवंयनस्थोसिमु कयेमोचि नोमया देव्याः
 प्रीतिसमुपायात्त्वर्गच्छपशूत्तम इतिवंधानमोचयित्वा मूलमंत्रंपठेत् अथापरेणमंत्रेण च्छेदयेत् उं२र्हीश्रौचैंचंडि
 कायेलोहदंडायै२र्ही२र्हीइमंपशुमहातृप्तिमहानंदंकुरुकुरुमुर २ स्वेष्टदैविगूहण २ स्वाहा कालिकालिरुम्फे १ का
 लिवज्रैश्चरिखड्गपाणिनिर्तीक्ष्णधारेणहसिस्वाहा अयंबलिर्मयादत्तः पशूनांचपशूत्तमःगूहण २ महादेविरक्षनां

दुरितार्णवात् कथिरमस्तकं स्फुटततो देव्यै निवेदयेत् घोरदंष्ट्राकारालारूपे सुरामां सप्रिये सदा बलिगृहणमहादे
 विपशुरकं समांसकं अर्घ्यं चण्डिके चण्डिकायै काकोलूकगृधपरिवृतायै ह्रीं १ इदं पिशवे रकाकं गृह्ण १
 स्वाहा आहरे कथिराकांक्षि बालिगृह्ण जयं कुरु मम शत्रुसंहारिणि नवदुर्गसुरार्चये इमं पिश्वितं
 रकाकं स्वाहा ततो देवीं स्तुतुं च नत्वा स्वहृद्युक्तास्य विहरेत् इति मंत्ररत्नदर्शिका कवलिदानविधिः
 अथ संक्षिप्तबलिदानविधिः उत्तरार्धे मुखे भूत्वा बलिं पूर्वमुखं तथा निरीक्ष्य साधकः पश्चादिमं मंत्र
 मदीरयेत् पशुत्वं बालिरूपेण मम भूयादुपस्थितः प्रणमामि नमः सर्वरूपिण बालिरूपिणं चण्डि
 काप्रतिदिने न दातुरापदिनाशनं चामुंडा बालिरूपाय बले तु भयं न मोऽस्तुते यज्ञार्थं ब्रह्मः सृष्टाः स्वयमेव स्वयं भुवा
 भूतत्वां धातयान् पृथक् स्मरन् ब्रह्मवधोऽवधः ऐं ह्रीं श्रीमिति मंत्रेण तं बलिं मंत्ररूपिणम् विनयित्वा न्यसेत् पुष्पं मुक्षितं रय
 तुभैरव ततो देवीं समुद्दिश्य काममुद्दिश्य चारत्नमः आभिषिच्य बालिं पश्चात्करवालं च पूजयेत् अथ मंत्रक्रमः बलिमभि
 षिच्य चंदनादिभिः संपूज्य चैतया दिदृशवर्षा गच्छिन्नदुर्गा प्रीतिकाम इमं भगवलिं बहिर्देवतं भगवत्पैदुर्गा देव्यै तुभ्यम
 हं धातयिष्य इति संकल्प्य खड्गं पुत्रयेदिति कण्ठपिनाकपाणिचकालरात्रिस्वरूपिणं उग्रं कारुण्यनयनं रक्तमा
 लयानुलेपनं रक्तं वरधरं वैषण्वाहाह स्तं कुटुंबितं पिबमानं च रुधिरं भुजानं कण्ठं पंचयं रसनात्वं चण्डिकायाः सुरलो
 कप्रसादक इति ध्यात्वा ऐं ह्रीं खड्गाय नम इति चंदनपुष्पपुदीपनैवेद्यतांबूलानि दद्यात् तिथितरेव तु ऐं ह्रीं श्रीं
 खड्गं पूजयेत् ततः कृतांजलिः पठेत् आसिर्विशसनः खड्गस्तोक्षुणधारेदुरासदः श्रीगर्भाविजयश्चैव धर्माधारा नमो
 रतुते इत्यष्टौ तव नामानि स्वयमुक्तानि वेधसेत्पादि पूजयित्वा ततः खड्गं श्राद्धं कण्डितं मंत्रकैः गृहीत्वा विमलं खड्गं
 छेदयेद्वलिमुत्तनं पंचाष्टलक्षणोपेतं गंधपुष्पसमन्वितं विधिवत्कालिकालीति जपत्वा खड्गेन घातयेत् उक्तालिकां लि

यज्ञेश्वरलोहदंडायै नम इति मंत्रः तदुत्थैरुधिरै र्मासंगृहीत्वा पूतनादिषु आदिशब्दाच्चरकोविदारोपापराक्षस्यः नैर्ऋ-
तेभ्यः प्रदातव्यो महाकौशिक मंत्रतः ॐ ऐं ह्रीं कौशिको विरेणाप्यायतामिति । तस्याप्रतो नृपः क्षायात्कृत्वा शत्रुं तु प-
ष्टिकं खड्गेन घातयित्वा तु दद्यात्स्कंदविशाखयोः स्थाने नियोजयेद्भक्तेश्वरश्च सप्रदीपकं एवं दत्त्वा बलिं पूर्णफलं
प्राप्नोति साधकः बलिदाने तु दुर्गायाः सर्वत्राय विधिः स्मृत इति अथ महिषबलिदानमंत्रः यथावाहं भवान्द्रोष्ट्रियथावाह-
सिचंडिकां तथा मम रिपून् द्रुहिं सशुभं बहल्लापकं यमस्य वाहनस्त्वं तु पशुरुपधरा वयं आयुर्वितं यशो देहिकस-
राय नमोऽस्तुते विस्तरस्तु तिथितत्वे द्रष्टव्यः इति संक्षिप्तबलिदानं अत्र च तथि द्वयनिमित्तं पूजादि महालयश्चाह-
वदेकदिनश्चाह स्याकार्यं दृष्ट्वा तद्वद्वावृत्तिरिति निर्णयसिद्धौ एककालकर्तव्यत्वेनोपवासवत्पूजापिते त्रेण कार्यं ति-
कालतत्त्वाविवेचने स्वरूपाशकावन्धेन पूजादिकारयेत् स्वयं वा पृथग्यतो वापि पूजयेत् पूजयति तर्कोक्तत्वात् इदं च दे-
वीपूजनं शुक्रास्तादावपि कार्यं तदुक्तं धर्मप्रदीपे नष्टशुक्लं यार्जो वै सिंहस्थे च बृहस्पतौ कार्यं वैवस्वदेव्यर्चाप्रत्य-
हंबलिकर्म तद्वति मलमासे तु वचनाभावात् न भवति अत्र दुर्गाया ओकाशिरा हरस्य तर्जैव दुर्गा विमलतिष्ठत्यमललो-
चना सर्वदुर्गहरा नित्यं स्वभक्तभयदायिनी तत्राश्विनशुक्लपक्षे प्रतिपद्यवधिक्रमात् नवमीदिनपर्यंतं पूजाकार्याप्र-
यत्नतः सासर्वात्तहरा नित्यं देवीकाशिन्यासिनां पूजिता भक्तवरदा भवत्येव न संशय इति इति प्रतिपत्पूजनं प्र-
तिपदादिषु विशेषे दुर्गाभक्तितरंगिराणां भविष्ये केशसंस्कारद्रव्याणि प्रदद्यात्प्रतिपद्दिने पट्टोदरे द्वितीयायां के-
शसंचयहेतवे दर्पणचतुर्थायां सिंदूरालके कंठे तथा मधुपर्कचतुर्थ्यां तु तिलकं नेत्रभंडनं पंचम्यामंगरांगं च शक्त्या
लंकरणानि च षष्ठां विल्वतरुवर्धं सायं संध्यासु कारयेत् सप्तम्यां प्रातरानीय गृहमध्ये प्रपूजयेत् उपोषणमथाह-
म्यामुग्रचंडावलितथा कुमारपूजनीया च भूषणार्था च भूषणैः संपूजयेत् षष्ठ्यां दशम्यां शिवरोत्सवैः अनेन वि-

विनायस्नुदेर्वाशेषतेनरः स्फेदवत्पालयेद्देवीतंपुत्रधनकोर्तिभिः कृत्यतत्त्वाण्वैलेगे कन्यायांकृष्णपक्षेतुपू
 जयित्वाद्भर्मेपिवा नवम्यांवोधयेद्देवीमहाविभवविरतैः शुक्लपक्षेचतुर्थ्यातेर्देवीकेशविमोक्षणे प्रातरैवतुपंचम्यां
 स्नापयेत्सुशुभैर्जलैः पष्ठ्यांसांपंचकूर्वातविल्ववृक्षेऽपिवासनं सप्तम्यांपञ्जिकापूजाअष्टम्यांचाप्युपोषणं पूजाच
 जागरश्चैव नवम्यांविधिवद्वलिः विसर्जनंदशम्यांतर्क्रोडाकौतुकमंगलैः प्रत्यहंसाधारणंदानांतरमभ्युक्तं देवीपु
 राणे नारिकेलिफलादीनिनवकनवकीप्रिये तथासृणमयपात्राणिसपयांसितथैवच वंशपात्राणिवत्त्राणिभक्ष्यभोज्य
 निवतानिच यदिवातिलपात्राणिमृत्पात्राण्यथवापुनः अथवाचान्यपात्राणिपंचासृतमृतानिच सौभाग्यपात्रा
 प्ययवाकुंकुमादिमृतानिच दुर्गादेर्वाप्रीयतामहत्पुत्तवाविधिवद्वदेत् दुर्गादेर्वाप्रसन्नामयादिति अन्नस्त्रीव्रते
 विशेषः परिभाषायां ज्ञेयः अथाशौचविशेषोनिर्णयामृते विश्वरूपनिबधे आश्विनरूपसितेपक्षेप्रारब्धेनवरान्न
 के शावाशौचेसमुत्पन्नोक्रियाः कार्याः कथंबुधैरिति प्रश्ने सूतकंवर्तमानेचसमुत्पन्नंपद्माभवेत् देवीपूजाप्रकर्त
 व्यापशुपक्षिविधानतः अन्न नवरान्न वत्तमाने सूतकंपदोत्पन्नंभक्तद्विष्यन्वयः तथा सूतकेपूजनंदेव्या दानंचैववि
 शेषतः देवीमुद्दिश्यकर्तव्यतत्रदोषो नविद्यतइति गौडनिबधे तिथितत्त्वेभ्युक्ते आश्विनकृष्णनवम्यादिशुक्लप्र
 तिपदादिपक्षादिसप्तम्यादिवैकर्म अन्नश्चमध्यश्चशौचपातेऽपिनदीपः संकल्पोव्रतसन्नयोरिति विष्णुक्तेः आ
 रब्धंस्वयमेवकार्यं अन्नारब्धंस्वयेनकारयेदितिदेवोदासीये रजस्वलादन्नयेनकारयेत् सूतकादिवद्विशेषव
 चनाभावात् अन्ननिर्णयामृतादौ यदाशौचेपिनवरान्नपूजादिकंस्वयमेवकर्तव्यमित्युक्तंनम्रपंशिवाचनंचंद्रिकाग्रंथ
 लिखितनारदादिपंचरात्रग्रंथविरोधात् तथाच तत्त्वसामारसंहितायां आतुरीसौतिकीचैवत्रासीदौर्वाधिकीतथा
 साधनाभाविनीचेतिपंचधामिद्यतेपुनः यदिलंघनपर्यंतोव्याधिरात्मनिदृश्यते तदापूजानकर्तव्यारथंङिलेन्नतिमा

सुप्र नरुनानंदतकाधवाकुर्याद्वैसमयापिवा रविमंडलमालेकप्रतिमामथवापुनः मूलमंत्रसंकल्पवापुष्पसाक्षत
 मुत्सिपेन् आतोठ्याधिभिरयुग्मैः क्रांतश्रैवोपवासकैः निजसामयिकैर्वापि स्वकर्तव्यं समापयेत् स्नात्वा देवमथार्घ्यं
 श्रगुरुनिघ्नान्प्रपूजयथ एतावत्कालविच्छिन्ना पूजायुग्मप्रसादतः नदोषोस्त्वितिसंप्राप्त्युपुनः पूर्ववदाचरेत् यस्तु
 रोगवशान्मेहवशाद्वा पत्रपाततः जपेनक्षालनीयः स्याद्वा नेतहवनेन चेरयादि अथसूतकिनः पूजां वदान्यागमवाधितां
 स्नात्वा नित्यं धनिर्वैधमनस्याक्रियया तु वै बाह्यपूजाक्रमेणैव स्थानयोगेन पुन्रप्येत यदिकामी नचेत्कामि नित्यं पूर्व
 वदाचरेत् आसिकी वक्ष्यते पूजायै वागमवोधिता लब्धवायदिवालब्धमिरयादि सर्वालाभेतु पूजोदकेन कर्तव्यं
 नचेत्तोयं वा विधत्ते तदासंपूजयेद्देवं भावनकुसुमादिभिः दैर्वाधिकोऽवक्ष्यामि पूजाभागमवोधितां मूर्तं स्त्रीवाल्लव्हा
 धादुर्वोधा इति भाषिता मूलमूर्तं पङ्क्त्या नितेष्टां पूजाविधायते अन्येषामपि सर्वेषां त्रिकासंशेषकर्मणीति यानि तु वि
 ण्यादि विचनानि यज्ञव्रतविवाहेषु श्राद्धे होमार्चने जपे आरव्ये सूतकं न स्यादनास्ते तु सूतकं प्रारभेत्वरणं यज्ञसंकरणे
 व्रतसंनयोऽनर्दं मुखं विवाहादौ श्राद्धे पाकपरिक्रियेति जपे देवार्चनं विधिः कार्यः दीक्षा निर्वर्तयेत् नास्ति पापं यतस्तेषां
 सूतकं वापतात्मानमिति देर्वायामलवचनम् सूतकेऽसुते के वै धूमोद्धार इति केतथा जप्यं चार्घ्यं तथा कुर्यान्मंत्रन्यासपुर
 रसरमिति मृद्वानांतं वचनं अर्घ्यं ग्रहणं पूजोपलक्षणं शिवविष्णुवर्चने दीक्षा यस्य चाग्निपारम्यः ब्रह्मचारिय गिनां
 च शरीरेनास्ति सूतकमिति विष्णुयामलवचनं सूतकेऽसुते के वै धुनिर्ध्याविष्णुयमस्य च सानुष्ठानस्य विप्रैश्च सद्यः शु
 द्धिः प्रजापत इति नारदपंचरात्रवचनम् तथा सनेतु विप्राणामंगशुद्धिः प्रजापत इति पाराशरवचनम् सूतकेऽसुते
 केवापि न स्याज्जयं शिवपूजनमिति लिङ्गपुराणवचनमेतानि सर्वाणि ब्राह्मणपराएव विप्राणानित्युक्तेः ब्राह्मणस्यैव
 पूजोद्देशश्चेत्पशुचेरपि पूजां गृह्णामि शूद्रस्य पुनः स्वाचारार्त्तं न इति शिववचनाच्च अत्र शूद्रस्यैव उपलक्षणं

क्षत्रियवैश्ययोः पि विप्राणामपि तांत्रिकनित्यपूजायामेवाधिकारः यज्ञादौ तु न अग्निहेत्रादि कर्मा
 क्षत्रियवैश्ययोः पि विप्राणामपि तांत्रिकनित्यपूजायामेवाधिकारः यज्ञादौ तु न अग्निहेत्रादि कर्मा
 श्रुद्धिस्तात्कालिकीमेतति वचनेनाऽग्निहेत्रादिवैव शुद्धाभिधानात् तात्कालिकी यावता
 कर्म सिद्ध्यति नैमित्तिक काम्यतांत्रिक पूजायां तेषामप्यनधिकारः सूतेकेऽमृतकेचापि वर्तमाने तु
 नारद कामतः पूजिते मंत्रे शांतिकादौ च कुत्रचित् जपेत्पंचशतं मंत्रां सिद्धमंत्रस्य भक्तिः शतत्रयमका
 माश्च प्राप्य श्रुतविधौ जपेदिति नारदपंचरात्रवचनात् कृत्यरत्नावल्यामपि मात्सर्ये अंतरातुरजोयोगे पूजाम
 न्येन कारयेत् एवमाथौ चेऽपि सूतकास्त्रात्समारब्धमनेकाहंतुषट्पतं कायिकं तत्तु कर्तव्यं तत्तु दानार्चनं जपं सूतका
 हेतुयात्किंचिद्विद्वानाद्यंतरेति भवेत् सूतकानंतरेऽहं तत्कर्मैव्यमंतर्द्वितैरिति तस्मात्सूतकिभिः पूजनं न कार्यं प्रतिनिधि
 द्वारा तु कार्यमेव दीक्षितेऽप्येवमेव अतएव सूतके शिष्टैः पूजनं न क्रियत इत्याचारोऽपीत्यलं विस्तरं इति न वरात्र
 सूतकादिनिर्णयः ॥ आश्विनशुक्लद्वितीयायां दानस्यानंतफलं वचनं तु द्वितीयाप्रकरणे वक्ष्यते आश्विनशुक्लपंचम्या
 मृपांगललितोऽवतंदाक्षिणात्पुत्रासिद्धं तदुक्तं रूपादि शुक्लपक्षस्य पंचम्यामिषे मासि च रेवतमिष्यादि अत्र पंचमी
 राश्विण्यां पृथिव्या हेतुः किंचित् मध्याह्नव्यापिनीया हेत्यपरे वचनात् नित्यं पंचमी प्रकरणे वक्ष्यते कथापूजनं इति कमपि
 तस्मिन्नेव प्रकरणे बोध्यं इति पंचमी कृत्यम् आश्विनशुक्लपक्षे मूलनक्षत्रे सरस्वती रथापनां कार्यम् यथोक्तं निर्णयाम्
 तदेवापुराणे नूले पुरसा पत्रदेव्याः पूर्वापाढासु पूजनं उत्तरासु बलिदेव्या च्छ्रवणेन विसर्जयेत् रुद्रयामलेऽपि मूल
 क्षेपसुरार्थी शपूजनीया सरस्वती पूजयेत्प्रत्यहं देवया वद्वैष्णवमृक्षकं नाध्यापयेन्नैवाल्लिखेत्तार्थीयातकदाचन पु
 रुतके रथापितं देवीविद्या कामोद्भिज्जोत्तमः मूलस्याध्यापयेत् श्रावाहनमिति शिष्टाः श्रवणाध्यापयेच्च विसर्जनं आ
 दिभगोनि शार्पांतु श्रवणस्य यद्वा भवेत् सत्रे पणतदा देव्या दशम्यां च महोत्सव इति चिंतामणौ ब्रह्मांडपुराणात् अथ

पण्डित्यनिर्णयस्यते आश्विनशुक्लपंचम्यांस्थापितायादेव्याः सप्तम्या पूजार्थं पञ्चानक्षत्रयुक्तायामसंभवे केवलाया
 मपि विल्वदक्षनिमंत्रणकार्यं कालिकापुराणे बोधयोद्विल्वशाखायां पञ्चादिवर्षफलेषु चेत्यादि श्रवणसर्वत्रातिथिनक्षत्रयो
 गादरेभ्यः कल्पः तदभावे तु तिथिरवग्रहाः तिथिः शरिरदेवस्य तिथिनक्षत्रमाश्रितं तस्मात्तिथिप्रशंसति नक्ष
 त्रं न तिथिर्विनेति विद्यापति लिखितवचनात् देवलः तिथिनक्षत्रयोर्गोदयोरेवानुपालनं योगाभावेति तिथिग्रहा
 देव्याः पूजनकर्मणीति श्रवणपञ्चम्यां कालव्यापिर्नग्राह्या पञ्चां विल्वतरौ बोधं सायं संध्यासु कारयेदिति भाविष्य
 वचनात् पञ्चप्रवेशारपूर्वेषुः सायंकाले पञ्चभावेतत्पूर्वदिनेऽधिवासनं कार्यं कालात्यं तासत्वेत्विधिवत्सनलोपः पञ्चां
 सायंप्रकुर्वीत विल्वदक्षेऽधिवासनमिति वचनादितिकल्पतरुः सायं श्रुतिः फलातिशयमात्रार्थान्तर्गतकर्मलोप इत्याचार्य
 ब्रह्ममणिहृत्य परत्नावल्यां कालतत्त्वविवेचने चैवमेव श्रामं जपेत्तु पञ्चप्रवेशां व्यावहितपूर्वदिने कार्यं पञ्चप्रवेशनं रात्रौ न
 कार्यं पञ्चविजर्जनं रात्रौ न कार्यं पञ्चविजर्जनं रात्रौ प्रवेशं च करोति यः तस्य राज्याय विनाशः स्याद् राजा च विक
 लो भवेत् ऋक्षयोगानुरोधेन रात्रौ पञ्चप्रवेशनात् विसर्गवाचरेद्यस्तु सराष्ट्रं स विनश्यतीति विधात् तत्र पञ्च
 प्रवेशात् तस्याऽष्टमी विद्वांसस्तम्यां प्रातः कर्तव्यत्वात् तदव्यवहितपूर्वदिन एव सायान्हे पञ्चभावेऽप्यामंत्रणं कार्यं पञ्च
 प्रवेशारपूर्वेषुः सायान्हे विल्ववासिनी चंडीमां मंत्रयेद्ब्रह्मात्रपञ्चपुरस्क्रियेति ब्रह्मांडपुराणवचनात् मत्स्यसूक्तेऽपि
 गणपथावापञ्चसायंकाले न चेद्भवेत् सायमेव तथापि स्थितं विल्वशाखाभिर्मंत्रणं पूर्वापर्धसप्तत्रिंसां सायं प्राप्ता
 जेत यदा तु पञ्चिका पूजानपरे धूर्तविष्यति संनिष्ठं तु यत्पूर्वपञ्चिकादिव सस्यतु तद्दिने वरं कृत्वा परेशां
 शयेदिति तत्र पूजनक्रमः विल्वारंभांशं गत्वा विल्वदक्षाय नम इति विल्वतरुं पूज्य विल्वदक्षे जयंती मंत्रेण
 छेदति छेदितुर्गोमावाह्य षोडशभिः पंचभिर्बोपचारैस्तान् तत्रैव संपूज्य भीतवाद्यघोषपुरःसरं तत्रैव देवी

बोधयेत्तत्र मंत्रः रावणस्य वधार्थं परामस्यानुग्रहाय च अकाले ब्रह्माणो बोधो देव्यास्त्वयि कृतः पुरा अहं मया शिवेन
 पद्मांसायाः न्हेवो ध्याम्यतः ततो विल्वतरुमामंत्रयेत् मेरुमंदरकैलासहिमवच्छिखरे गिरौ जातः श्रीफलदक्ष
 रत्नमंत्रिकायाः सदा प्रियः श्रीशैलाशिखरे जातश्चोफलश्रीनिकेतन नेतव्योऽसिमया दृक्ष पूज्यो दुर्गारत्नरूपतइति
 एवं देवीमाधिवारस्य स्वग्रहमागच्छेदिति पृथक् कृत्यं ततः परदिने सप्तभ्यां मूलयुक्तायां वा पूर्वदिनामंत्रित विल्वतरुस
 मीपंगत्वा पुनस्त्वं संपूज्य ग्रहं प्रवेशयेत् तदुक्ते मद्रौलिगे मूलाभावे तु सप्तभ्यां केवलायां प्रवेशयेत् युग्माभ्यां नव
 विल्वस्य फलाभ्यां शास्त्रिकां तथा तथैव प्रतिमां देव्याः स्नात्वा भ्युक्ष्य प्रवेशयेत् अत्र चोपवास पूजा दार्वादीपिकी सप्त
 मीप्राह्वा नतु पुनमवाक्यात्पूर्वा युगाद्या वर्षष्टद्विंशसप्तमीपार्वतीप्रिया रवेरुदयमार्क्षे तेन तत्र तिथि युग्मतोति कृत्य
 तत्त्वाण्येवोदाहृतवचनः त भगवत्याः प्रवेशादिवि सर्गांताश्च याः क्रियाः तिथिबुद्धयगामिन्यां सर्वारुताः कारयेद्बुध
 इति तिथितत्वेन दिकेश्वरपुराणाच्च दुर्गाभक्तिरंगिण्या मध्येवम् तत्रापि पाटिकातो न्यूनत्वे परानकार्या व्रतोपवास
 नियमेष पाटिकैकापि या भवेदिति देवलोके हरिगौडः दाक्षिणात्यास्तु युग्मार्थं कुर्याति पात्रिका पूजा च पूर्वाह्ण एव कार्या
 नतु मूलानुरोधान्मध्यान्हादाविति कृत्य तत्त्वाण्येव उक्तः ज्योतिषेऽपि पूर्वाह्णेन च पात्रिकाशुभकरी संप्रामधारा बहासा
 यान्हेव धर्धनादिकलहं सर्वशक्तं सर्वदा सप्तम्यामस्तगायां पादविशतिग्रहं पात्रिका श्रीफलाद्या राज्ञः सप्तगणराज्यं
 जनसुखमखिलं हंति मूलानुरोधात् तस्मात्सपूर्वोदयस्थानं रपति शुभदां सप्तम्यां प्राप्य देवीं भूषालोवेशयेत्तां सक
 लजनहितं राक्षसक्षीं विहायेति अथ सप्तम्यादिदिनत्रयाविहितं पात्रिका पूजनं तत्कृत्यं चोच्यते नित्यविधिनिर्वर्त्य पूर्व
 निर्मंत्रित विल्वसमीपंगत्वा संपूज्या गच्छवरदेवीति पूर्वाकमंत्रं प्रठित्वा प्रार्थयेत् विल्वदक्षमहाभाग सर्वदा शंकराभि
 य गृहीत्वा तव आसां तु दुर्गा पूजां करोम्यहं शाखाच्छेदोद्भवदुःस्वनचकार्यं त्वया प्रमोदति ततः फलद्वयमुक्ते शोभना

मपराजितादिगतामेकांशाखां छेदयेद्धानरूपत्वेनमंत्रेण मंत्रस्तु वनस्पतेशतवलशोविरोहःसहस्रवलशावि
वयंरुहेम यन्त्वामयंस्वाधितस्तेजमानःप्रणिनायमहतेसौभाग्येति कचित्तुल्यधिफट् उन्मुक्तत्वाहेतिमंत्रः तत
स्तांशाखामानीयग्रहंगणेषुठोसंस्तवाप्यविल्वशाखयैनमदंत्यादिभिः पूजयित्वा विल्वशाखायांमृगमयप्रतिमायांच
देवीमावाहनपुरस्सरतथैवपूजयित्वा आपमकादिबालिचदत्त्वादोलादिनाशाखांप्रतिमांचपूजाग्रहद्वारादेशमानीयत
त्रैवस्थापयित्वापूजाग्रहस्थितानिभूतेभ्योनमद्वति गंधादिभिःसंपूज्य भूताःप्रेताःपिशाचाश्चयैवसंत्यजभूतले तेष्ट
हणुतमयादत्तेबलिरेप्रससाधितः पूजितागंधपुष्पाद्यैर्बलिभिस्तर्पितास्तथा देशादस्माद्धिनिःसृत्यपूजांपश्यंतुमरु
तांभूतेभ्यएवपमापमकबालिर्नमद्वतिसपुष्पजलोत्सर्गेणबालितेभ्योदत्त्वा अपसर्पंतुतेभूतायेभूताभूमिपालकाः भूताना
मविरोधेनपूजाकर्मकरोम्यहमितिपठित्वा फडितितान्यपसारयेत् सर्वपादांश्चविकीरेत् तथाच कालिकापुराणे
स्थितेपुत्रजभूतेपुनैवेधंमंडलंतथा विलुपंतिमहालुब्धानचग्रहणंतिदेवताः तस्माद्यत्नेनकर्तव्यंभूतानामपसारण
मिति शारदातिलके विकिरान्विकीरेत्तत्रसप्तसप्तान्शराणुना लाजाचंदनसिद्धार्थफलपुष्पकुशाक्षताः विकि
राद्वतिसंश्रोकाः सर्वविधविनाशनाद्वति शराणुःफडित्यस्त्रमंत्रः सचाभिर्मंत्रेणविकीरेणैव ततःपुनःशाखायांप्रति
मायादेर्वीसंपूज्यश्रीशैलेत्यादिनेतव्योस्मिमायामच्छपूज्येदुर्गास्वरूपत इतिदुर्गास्वरूपतयाशाख्यंत्वागतिवाद्या
दिद्योषेण प्रतिमासहिततांपूजाग्रहंप्रवेश्य शारोपितासिदुर्गेतंवसृमयेश्रीफलेऽपिच स्थिरानितातंभूत्वामेष्टहेतुंका
मदाभवेतिपूजास्थानेशोभनपीठोपरिस्थिरीकृत्य पूर्वोक्तप्रकारेणप्राणप्रतिधांकृत्वा प्राणप्रतिधामंत्रेणप्रतिधाप्यसपु
ष्पाक्षतानादय आवाहयाम्यहर्देवीमृगमेवश्रीफलेतथा कैलासशिखरादेर्विबध्याद्गोर्हमपर्वतात् आगत्यविल्व
शाखायांचडिकेकुरुसन्निधि भगवतिदुर्गेहभागच्छेद्युमामावाह्य रथापितासिमयादिविश्रीफलेमृगमेवपिच आयु

शरोरपमैश्वर्यदेहिदेविनमोस्तुते भगवतेदुर्गेहतिष्ठेतिस्थापयित्वाकृतांजलिः दुर्गेदुर्गेस्वरूपासिसुरतेजोमहाव
 लेसदानंदकरदेविप्रसीदममसिद्धये एहोहिभगवत्पंचभान्नक्षत्रयप्रदे भक्तिः पूजयामित्वादुर्गेदेविसुरार्चने प
 ल्वैश्वफलोपैतैः पुष्पैश्वसुमनोहरैः पल्लवसंस्थितेदेविपूजयेत्त्रांप्रसदमे दुर्गेदेवैहहागच्छसाविधमिहकल्पय
 यन्नभगान्नृहृण्यव्योनिर्कोटिभिः सहतिपठेत् तत्रोजयंतियादिमंत्रेणानुलेपनांतं पूजयित्वा पुष्पांजलित्रयं
 दद्यादौदुर्गायैनमइत्यादियत्तेन ततश्चमृतोद्भवंश्रीदशशंकरस्मसदाप्रियं बिल्वपत्रंप्रयच्छामिपवित्रंतेसुरेश्वरि
 इतिबिल्वपत्रं ब्रह्माविष्णुशैवादीनांद्रोणपुष्पसदाप्रियं तत्तेदुर्गाप्रयच्छामिसर्वकार्यार्थसिद्धयेइतिद्रोणपुष्पं च निवेद्य
 जयतंत्यादिइमानिपुष्पाणिदुर्गायैनमइति जातौचंपकादिसुगंधिपुष्पाण्यपिदत्त्वा तथैवधूपदीपनाना नैवेद्यपुनरा
 चमनीयतांबूलादिदत्त्वापूजासाद्गुण्यार्थैर्कंचिद्दक्षिणांचदत्त्वास्तुतिनिस्तुत्वाप्रणम्यब्रह्मांजलिः प्रार्थयेत् महिषश्चि
 न्हामायेचामुंडमुंडमालिनि ब्रव्यमारोरणमैश्वर्यदेहिदेविनमोऽस्तुते कुंकुमेनसमालंब्यचंदनेनविलेपिने बिल्वपत्रक
 तापीडदुर्गेऽहंशरणगतः सर्वमंगलितिरूपदेहीतिचक्षोकद्वयंपठेत् ततःकदत्पादिपत्रिकासुपूजा तास्तु रंभाकार्पिह
 रिद्राचजयतीविल्वदाडिमौ श्रशोकोमानदृशश्चान्यादिनवपत्रिकाइति कल्पतत्त्वाणैवेडकाः तत्रकदत्पान्नक्ष
 णांदाडिभेरकदांतिकां धान्येलक्ष्मीं हरिद्रायांदुर्गां मानेचामुंडां कर्पौकालिकां बिल्वे शिवां श्रशोकोशोकरहितजयं
 त्यांकार्तिवावाह्यपूजयेत् कौरुमेतु बिल्वालम्बिपत्रिकांतरेऽपिचोपनंकार्प्यं दुर्गाभक्तिरगिण्यांरमादीनामपितस्म
 मत्वेनाभिधानादितिथितत्वेतत्तेबालेदद्याद्दुर्गाशिवामित्यादिच पठेत् कालतत्त्वविवेचने पत्रिकापूजाप्रतिपत्त्यातिष्ठा
 पितदेवोप्रीतिमासमीपएवप्रदाप्रतिमापूजायामपिसप्तम्यादिपक्षस्तदापत्रिकैवसह प्रातिमायाश्रपिदेव्यर्थकृतग्रह
 प्रवेशादिविसर्जनांतं कर्तव्यमितिदुर्गाभक्तिरगिण्यामिति एवमेवाष्टमीनवमीदशमीदिनेष्वपिपूजावोध्याइतिसप्त

मीपूजाविधिः अथाष्टमी साचपूजाचेत्सैवखंडाचेन्नवमीविद्याग्राह्या सप्तमीविद्यायानि विद्वत्वात्सर्वथानवमी
 विद्वैव ग्राह्यवचनानितुअष्टमीप्रकरणेवक्ष्यते अत्रकल्पमुक्तंनिर्णयाम्यते भविष्योत्तरे तत्राष्टम्यांभद्रकाली दक्षयज्ञ
 विनाशिनी प्रादुर्भूतामहाघोरायोगिनीकोटिभिःसह अतोऽर्थपूजनीयासातस्मिन्नहनिमानवैः उपोषितैर्वैख
 माल्यधूपरत्नानुलेपनैः आमिषैर्विविधैःशार्कहोमैर्ब्राह्मणतर्पणैः विल्वपत्रैःश्रीफलैश्चंदनेनयूतेनवा पशुभिःपान
 कैर्हर्षशर्वाजगारणेनयेति अग्रचकेवल्लाष्टम्युपवासः पुत्रवतीनिषिद्धः उपवासंमहाष्टम्यांपुत्रवात्प्रसमाचरेत् यथा
 तथावापूतास्माधर्तदेवींप्रपूजयेदितिकालिकापुराणोक्तेः अहर्नीतिश्रवणादिनपूजाप्रतीयते निशायांपूजितादेवीत्यने
 नब्राह्मणकवचनेनकन्यासंस्थेरावित्यादिनाचाष्टम्यांशत्रावपिपूजनकंर्तव्यमित्युक्तं विशेषतोऽपिपूजनंतत्रकर्तव्यमि
 तितत्र पुनः पूजांतथाष्टम्यांविधिंपेणसमाचरेत् जागरंचस्वयंकुर्याद्द्वलिदानंमहानिशीति कालतरविवेचने
 देवीपुराणे पशुघातःप्रकर्तव्योभवयान्वधप्रस्तथा देवींतुपूजयित्वावेअथैरात्रेऽष्टमीपुत्रघातयंतिपशून्मत्तयाते
 भवंतिमहाबलाः बलिचयेप्रपच्छतिसर्वभूतविनाशनं तेषांतुभ्यतेदेवीयावत्कल्पंतुशांकरभित्यादि भविष्योत्त
 रे तस्यांसदापूजनीयाचामुंडामुंडमालिनी तस्यांयेह्यपयुज्यतेप्राणिनोमहिषादयः सर्वैतेस्वर्गातिपांतिप्रातांपां
 नविद्यते यावन्नचालयेद्ग्रात्रंपशुस्तावन्नहन्यते नतथाबालिदानेनपुण्यधूपविलेपनैः यथासंतुभ्यतेमेवैर्भेदिष्ये
 द्यवाासिनी बलिदानंचमासेनमयेनसहितौदनं सप्तम्यांपत्रिकापूजाअष्टम्यांचाप्युपोषणं पूजाचजागरश्चैव न
 वन्यांविधिवद्वलिरिति अत्रनवरत्रिषु स्वातिनक्षत्रेसाश्वस्याश्वपूजनमुक्तंदेवीपुराणे अश्वयुक्शुक्लप्रातिपत्स्त्रातिपु
 केशुभेदिने पूर्वमुद्धैः शवानामप्रथमंश्रियमाहरत् तस्मात्सा भवेनैरः सोत्रपूज्योऽसौअद्वयान्वितैः पूजनीयाश्चतुरगा
 नवमींयावदेवहिशांतिस्त्वरत्ययनंकार्यतदातेषांदिनेति धान्यंभल्लातकंकणवचासिद्धार्थकास्तथा पंचवर्णेनसंज्ञेण

अथितेषातुवंपयेत् वायव्यैर्वाः सौरैः आर्कैर्मन्त्रैः सर्वैः ण्यैः वैश्वदेवैस्तथाग्नेपैर्होमः कार्यदिनेदिने अन्नवाप
 न्यैरित्यादिवहुवचनेभ्यः प्रत्येकं कर्षिजलाधिकरणन्यायेन मन्त्रेषु जित्वंलभ्यते तुरंगारक्षणीयारतुपुरुषैः शस्त्र
 पाणिभिः नचताड्याः कथितन्नचवाह्याः कथंचनेति एतदुत्तरकृत्यं भविष्योत्तरे जयाभिलाषीत्युपतिः प्रति
 पत्नभूतिक्रमात् लोहाभिसारिककर्मकारयेयावदष्टमीमिति लोहाभिसारिकविधानं तत्रैकोकं प्रागुदकप्रवणेशेष
 ताकाभिरलंकृतं मंडपं कारयेद्विधेन वससकरं वरं घोडशहस्तप्रमाणमित्यर्थः आग्नेयं कारयेत्कुंडहस्तमात्रं स
 शोभनं मेखलात्रयसंयुक्तं पोथाश्वदलाभया राजचिन्हानि सर्वाणि शस्त्रान्यन्यानि यानि च आनीय मंडपे तानि
 सर्वाण्यप्यत्राधिसयेत् ततस्तु ब्राह्मणः स्नातः शुक्लावरधरः शुद्धिः उक्तां रपूर्वकैर्मन्त्रैस्तार्क्ष्यैर्गर्जुह्याद्वृत्तं लोहनामाभ
 वः पूर्वदानवः सुमहाबलः स देवैः समरेकुरेव बहुधाशकलोकृतः तदंगसंभवं सर्वलोहसंदश्यते क्षितौ शस्त्रास्त्रमन्त्रै
 ह्यैतव्यं पापसंप्रतसंपुर्तं हुतशेषं तुरंगाणां राजा तनुपहारयेत् लोहाभिसारिककर्मतेनैतदपिभिः स्मृतं वृत्तपत्यय
 एतान् अन्नगजांश्च समलंकृतान् आत्मवेग्नगरेनित्यं वंदिष्यात्तु पुरस्कृतान् प्रत्यहं नृपतिः स्नात्वा संपूजयामि तदेव ताः
 पूजयेद् राजचिन्हानि फलमालयविलेपनैः हुतशेषं प्रदातव्यमप्यनायनिके गजे तस्याभिसारणाद्वाहो विजयः समु
 दाहृतः पूजामंत्रान्प्रवक्ष्यामि पुराणोक्तानहंतव यैः पूजिताः प्रयच्छंति कार्त्तिकार्त्तियुग्मशोबलमिति घालिहोत्रे
 नीराजितैश्चतुरगैः कृते च लोहाभिसारिकेऽथ युगे अभिषिक्ते राजा श्वेततो नृपाणां भवद्यात्रा अथ युक्शुक्रतिथौ द्वि
 तीयादिके सप्तरात्रंतु वडवारूपेणैकास्वातिः सूर्यस्य वहति रथं साभारेण क्रांता क्रद्धाश्वपान्तिरीक्षतेऽभीष्टं तेषां
 तेजः सत्त्वं च लब्धं एतां सावडवा तस्मात्स्वात्पुण्याताद्व्याजिनोऽपीडा च भवति एवं च सप्तरात्रं सवातेः संपातएव नि
 दिष्टः तत्रादिवाकरकिरणैरुत्पद्यमानोऽजिनैरदयाः अथ प्रयोगः घोडशहस्तं प्रमाणं मंडपं पताकोपशोभितमैशान

प्रपणुदेशे विधाय तदाग्नेर्वाहं स्तमात्रमेतलमश्वत्थदलोपमयोनिषु के मनोहरं कुंडविधाय मंडपैशानदेशो राजा चिन्हा
 निशद्याणि स्थापयेत् अश्वशालांच गोमया लितां सर्वतो वेष्टनेन जनसंचारवर्जितां नानापुष्पफलाद्यलंकृतां धूपितां कृ
 त्वा तस्यामुदयास्त्रागेव स्नापितानलं कृत्वा निजलपुष्पमालाभिरलंकृत्वा स्तुरगान्सूर्धकरस्पर्शवर्जं शलापाण्यः पु
 रुषाः सप्ताहं रक्षेयुः तेषां कंठदेशेषु गुग्गुलामलकीधान्यमभ्रजतककुष्वचायामागं दीजलोहश्चेत सर्वपाणां पंचवर्णं
 सूत्रेण वस्त्रे पोटा लिकां कृत्वा वध्नीयात् प्रतिपदः स्वाति योगाभावे यस्य प्रतिष्ठां स्वाति योगः प्रातर्भवति तामा
 रभ्य नवमीपर्वतमश्वपूजाकार्या अश्वमुक्ताशुक्लपक्षे तु स्वाति योगे शुभे दिने इति प्रकृत्य ब्राह्मे वाजिनीराजन
 विधिरिति संप्रदायविदः अन्ये तु सत्यानसत्यामपि स्वात्यां प्रातिपदि चित्रा वैधृति योगं द्वितीयायां पंचम्यां वा
 श्वपूजार्थः वाजिनीराजनं पश्याद्विस्वाचित्रांच वैधृतिमित्यश्वशालाको रित्याहुः द्वितीया विधिश्च ऽप्यवहारो
 जये आश्वयुजे शुक्लपक्षे तिथौ द्वितीयादि सप्ताश्वतु तत्रादिवाकरकिरणैररुष्टावाजिनोरक्षयः गुग्गुलं हि गल
 वैववचापामागं तंडुलान् लोहं सिद्धार्थं कंचैव वध्नीयाद्वाजिकंठके ग्रहहोमश्वकर्तृं नो ग्रहणामर्चनं तथेति तृतीया पंच
 म्या रथिविधिदंष्ट्रगोवर्दाण्ये स्वात्यादित्ये तृतीयादौ सप्ताहयाश्वेने मिति रक्षां कृत्वा हयानां तु श्रांत्यान्तिराज्ये त
 त इति भूपालवल्गुमे कार्तिके मासि पूर्णायामष्टम्यां द्वादशी दिने आश्वेने शुक्लपंचम्यां हयनीराजनं स्मृतमिति अ
 जयं च न्यतः कालेषु देवा तदनारभे गोणकालत्वेनाष्टमी द्वादशी पूर्णमास्ये विहिता इति गोधनं सौगंधिकपुष्पं च सूर्यव
 ह्नीं च वर्जयेदिति हयशरीरवचनात् सौगंधिकं तु कल्हारमित्यमरः सूर्यवह्नीं दुरदुरेति प्रसिद्धा ततो यजमानो देश
 कालोत्सर्गार्थं सकलशत्रुजयसिद्धिद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रोत्पथ्य लोहाभिमारिकं यज्ञं वाजिनीराजनसहितं कल्पेय इति
 संकरव्यगणेशपूजादिश्राचां पर्वराणामंतं कुर्यात् तत आचार्यः प्रत्यक्षाश्वपूजनत्पर्वं प्रतिमादौ उच्चैः श्वः पूजाविधाय

रेवंतं पूजनं कुर्यात् । रेवंतस्त्वरूपमकैट्ठिपुष्पाणि । रेतसोऽश्वत्थरेवंतः खट्वगोघन्वीतनुवन् । अश्वत्थः समुद्रप्रोवाण
 तृणसमन्वितः । तत्र मंत्रः शालिहोत्रे । नमो देवाधिदेवाय तुरंगवलयचारिणे । सूर्यपुत्राय देवाय तुरंगमसहिताय च । तुरंगप
 रिपथस्य नृगं जोपरिधावति । अश्वत्थारूढं महातेजः । सति हस्ते महाबलं । अश्वारिष्ठ हरे देवं देवं तं हयवल्लभं । सूर्यपुत्रं
 मत्सेतुं स्तुतं नमस्ते पंचवक्त्रकं । नमो गंधर्वदेवाय रेवंताय नमः । सूर्यपुत्रं हयारूढं पंचवक्त्रं शंभवं । रक्तवर्णकशाख
 इगरेवंतं द्विभुजं रमरेत् । साश्वमश्वगधिपिरक्षरारणं द्वां व्रजां न्यहमिति । सूर्यपुत्रं महाबाहो ह्यारूढं यत्नं दत्तं । शांति
 कुरुतु रंगाणाम् रेवंताय नमोऽस्तु ते । इति वा सारसिधौ । कुकुमागुरुकर्पूरवन्दनानुलेपनैः । पशुपुष्पाः धूपः पूश्च देवि नोदक
 पायसैः । ये पूजयन्ति रेवंतं तेषां शिरःप्रापितीति । ततः प्रत्यक्षाश्वपूजनांतं । नीराजनं च कृत्वा । सिंहं सत्वात् पूजां कुर्यात् ।
 वक्ष्यमाणं नैः । कदाचिदेतामुपूजां सुखीकर्तुं कल्पप्रसक्तं वापि रेवंतं पूजां ह्यनि कुर्यात् । अमूर्धैर्पूर्वमप्युपस्थपरेवंतं पू
 जने । सुननाशस्ततो नारी नित्यो ज्योतद्वचन इति गोविंदां एव । सारसिधुवचनात् । सर्वपूजाति कुंडं गृह्योक्ता विधिना ।
 स्थापनादिकृत्वा । 'ततो ग्रहं णामावाह नंतो गृह्योक्ता विधिना । बाधव्यादिलिङ्गैर्भैरवैरकविंशतिमाज्यगृहीतुं हुं पात
 ठोकारपूर्वकैर्भैरवैरतल्लिङ्गैर्जुहुं पादपूतमिति भविष्ये । वायवायाहातिरिदृष्टं । मधुच्छंदा विधानेनोवायुर्गार्ग्यव्रीचाजि
 नीराजनप्रधानहोमो विनियोगः । उवाच वायाहि दर्शनं मे सोमः । अरं कृत्वा तेषां याहि श्रुधो हवं रवाहा । वायव इदं । उवाच
 नमयो भिर्जरेत त्वामच्छाज्यरितारः । सुनसोमा अहर्विदः । रवाहा । वायव इदं । उवाच । यौतव प्रध्वंचती धेनाजिगाहि
 दाक्षुषे । उरुवे सोमपीतये रवाहा । वायव इदं । नहि ते इति । तिरिदृष्टं । णामाजिगर्तो वरुणस्त्रिष्टुप् । वाजिनीराजनप्रधानहोमे
 विनियोगः । उवाच । नहि ते स्रजं सहे । नमन्युच्य श्वनामपीतयंतं । अयुः । नेमाश्रापोऽश्रानिभिर्ध्वरंती नये । वातस्य प्रभिनं
 त्वमः । रवाहा । वरुणाय इदं । उवाच । धेरजां वरुणो वनस्योर्व्वस्तु यददत्तेत्यत इदं । नीचीनां स्थपरिवृष्टं । यामरमे

श्रुतनिहिताः केतवः स्युः स्वाहा वरुणयेदं उँउरुच्छ्रिहराजावरुणश्चकारसूर्यायपंचामन्वेतुवाहु अपदेवपादाप्रातः
 धानवेकरुतापवकाहदयाविधश्चिस्वाहा वरुणयेदं उदुन्यमिति तिरुदृणां प्रस्कएवः सूर्यो गायत्री वाजिनीरा
 जनप्रधानहोमविनियोगः उँउदुन्यजातवेदसंदेवं वहति केतवः दृशे विश्वायसूर्यस्वाहा सूर्यायेदं उँपरयेताय
 वेयथा नक्षत्रायं त्यकामिः सूर्याय विश्वश्च सस्वाहा सूर्यायेदं उक्थमिन्द्राये शस्यवर्धनं पुरुनिषधे शक्रो यथासु
 तेषु णोरारण्ये सरयेषु च तस्मिन् सखित्व इमहं ते रायेनं सुर्वीर्यं सशक्रनुतनः शक्रादिद्रैवसुदयमानः स्वाहा इन्द्रायेदं
 ज्येष्ठेन सोतारं द्रायसोमं वीराय शक्राय भरपिबमर्पाय स्वाहा इन्द्रायेदं अतो देवेति तिरुदृणां मिधातीर्थीर्विष्णु
 र्गायत्री वाजिनीराजनप्रधानहोमविनियोगः उँश्रुतो देवा अवंतु नो यतो विष्णुर्विचक्रमे एथि न्याः सप्तधामभिः
 स्वाहा विष्णव इदं उँइदं विष्णुर्विचक्रमे वेधानि दधेपदं समूढमस्य पांशुं सुरस्वाहा विष्णव इदं उँमंत्रिणी पदा
 विचक्रमे विष्णुर्गोपाश्रदाभ्यः श्रुतो धर्माणि धारयन् स्वाहा विष्णव इदं ओमास इति तिरुदृणां मधुच्छं विभवे देव
 गायत्री वाजिनीराजनप्रधानहोमे- उँओमासश्च पर्णधृतो विश्वे देवासागात दार्थांसो दाशुषः सुजतं स्वाहा
 विश्वेभ्यो देवेभ्य इदं उँविश्वे देवा सोश्रुतुरः सुनमागत रूपं यः उत्ताडयत्तराणि स्वाहा विश्वेभ्यो देवेभ्य इदं
 उँविश्वे देवा सोश्रुतिप्रणिधुहि मापा सोश्रुतुदहः मेघं जुधंत वन्हये स्वाहा विश्वेभ्यो देवेभ्य इदं श्रुतिमोल्लेहति
 तिरुदृणां मधुच्छं दाश्रुतिर्गायत्री वाजिनीराजनप्रधानहोमे- उँश्रुतिमोल्लेपुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजं होतारं रत्न
 धातमं स्वाहा श्रुतय इदं उँश्रुतिः पूर्वभिर्ऋषिभिरीद्यो नूतनैरुत स देवा एह वक्ष्यति स्वाहा श्रुतय इदं उँश्रुति
 नारयिमश्च वत्पोषवादेवेति वेयशसं वीरवतमं स्वाहा श्रुतय इदं इति ऋक्शांखिनां श्रुतय जुः शांखिनं यजमाना
 पेक्षितास्तच्छाखीयमंत्रां लिखंते पूर्वोपीनोश्रुतारयोत्यस्य राये नुयमिति श्रानोति युद्धिरिति तिरुदृणां वसिष्ठऋषिः

वायुर्देवता त्रिष्टुब्धदः वाजिनीराजनप्रधानहोमेवितियोगः एवमग्रेऽपिवितिनियोगोज्ञातव्यः उर्षीवोअ
 जारयिदधःसमेधाःश्वेतःसिंशक्तिनियुतामभिः श्रीतेवायेवसुमनसोवितरशुर्वैश्वेनरः स्वपद्याजिचक्रुःत्वाहा
 रायेनुयंजज्ञतूरोदसीमेरायेदवीधिपणाधातिदेवं अथवायुर्नियतःसश्रतस्वाउतश्चेतंवसुधितिनिरेकेस्वाहा आ
 नोतियुद्धिःशतिनीनिरध्वरसहस्त्रिणीभिरुपयाहिपज्ञं वायोअस्मिन्सर्वनेमादयस्वयूपंपातस्वस्तिभिःसदानःस्वा
 हा इदंवायेवनममइतितिरदृष्टांरगागः उरुश्रंहिराजाइममेतत्वायामीतितिरदृष्टाभृचां शुनःशोफेवरुणःआयं
 तयोस्त्रिष्टुप् मध्यमायागायत्री उरुहिराजावरुणश्चकारसूर्यायंपंथामन्वेतवाड अथदेपपादाप्रतिपातवेकरु
 तापवकाहदयाविधाश्चिस्त्वाहा इममेवरुणःशुधीहवमयाचमृडय त्वामवरयुराचकेस्वाहा तत्वायामिब्रह्मणा
 वंदमानस्तदाशारतेयजमानोहविर्भिः अहेडमानोवरुणेहवोधुरुशश्रंसमानआयुःप्रमोषीःस्वाहा ३ इदंवरुणा
 य उद्वयंतमदुह्यमितिद्वयोःप्रस्कण्वःसूर्यःक्रमेणानुष्टुप्गायत्री चित्राभिति कुरुसञ्जगिरसःसूर्योस्त्रिष्टुप् उद्वयंत
 मसरूपरिस्वःपरयंतउत्तरदेवंदेवजाःसूर्यमगन्मज्योतिरुत्तमं उदुह्यंजातवेदसंदेवंवहंतिकेतवः दशोविश्वायसूर्यं
 चित्रंदेवानामुदगादनीकं चक्षुर्भ्रमस्वरुणस्याग्नेः आप्रायावापुथिवीभ्रतरिक्षश्रंसूर्यंआत्मानगतस्तरशुषश्चत्वा
 हा इदंसूर्याय ज्ञातारमित्यस्यगर्गःइंद्रः सुत्रामानस्यवयदत्वनयोः प्रजापत्यशिवसरितःऋषयइंद्रोदेवतात्रिष्टु
 प् ज्ञातारमिद्रमवितारमिद्रश्रुहवेहवेसुहवश्रुरमिद्रं कयामिशक्रपुरुहूतमिद्रश्रुस्त्वस्तिनोमयवाधातिवद्रःस्वाहा
 इंद्रःसुत्रामास्ववाडश्रवोभिः सुमृढीकोभवतुविश्ववेदाः वाधतद्विषोअभयंकृणोत सूर्यार्यस्यपतयःस्यामस्वा
 हा तस्यवयश्रंसुमर्तौयद्वियस्यापिमद्रंसौमनसेस्याम सुसुत्रामास्ववाश्रंसोऽश्रमेआराशिद्वेपःसनुतयुयोतुरवा
 हा ३ इदमिद्राय इदंविष्णुरित्यस्यमेधातिथेऋषिर्विष्णुर्गायत्री इरावतीत्यस्यवासिष्ठोविष्णुःत्रिष्टुप् उरुविष्णो

इत्यस्य प्रजापतिर्विष्णुः शत्रुघ्नः इदं विष्णुर्विष्णुः क्रमेण ध्यानिदेवैषु दंसमूढमस्य प्राप्सुरेस्वाहा इति ध्याने नुमतिर्हभूतं
 सूयवासि नीमनवेदशस्ये व्यस्तवाद्दिदसि विष्णुरेतदधारप्रथिवीमभितो मयूखैः उरुविष्णो विक्रमस्यो रुक्षयं पुनरु
 धि धृतधृतयोनेपिवयज्ञपतिरतिरस्वाहा ३ इदं विष्णुवेक्षमः उमासद्दतिमधुच्छंदा विधेदेवासद्दत्यस्य गृहसमदः वि
 धेदेवादेवता गायत्र्यो विधेदेवासद्दत्यस्याः सुहोनादयो विधेदेवाः त्रिष्टुप् उमासश्चर्षणी धृतो विधेदेवास आगतदा
 भ्राक्षुसोदाश्रुपः सुतस्वाहा विधेदेवासोऽप्रभुरः सुतमगंतुतूर्यं नृत्ताद्भवत्सुराणि स्वाहा विधेदेवाः शृणुतेम
 ष्टहवंमेये अंतरिक्षे य दमयुविष्ट ये अग्निजिह्वा उत वायजज्जा ७ आसाधाः स्मिन्वाहं पिमोदधक्ष्स्वाहा इदं वि
 धेदेवादेवेभ्यो नमः अग्ने नयेत्यस्य अगस्त्यं अग्निः अथ न इति प्रजापतिः अग्निः अग्निदेवता त्रिष्टुभौ यममद्भ
 तिमधुच्छंदा अग्निर्गायत्री अग्ने नयस्य गायत्री ५ अस्मान् विधाति देववरपुनाति विद्वान् पुयोऽप्यनुह्वराणे नो भूयिष्ठति
 मवाकित्विधेमस्वाहा १ अथ नो अग्निर्वैरि वस्कृणोऽवयं मृधः पुरएतु प्रभिदन् अथवा जंजयतु वाजसता वयक्ष्णान्न वय
 तुजर्हपाणोऽस्वाहा यममोर्हसुमर्हमवां जेपुयजुनाः सयताश्च श्वतीरिषः स्वाहा इदमग्ने नमः शस्त्रास्त्र
 मग्नेः प्रतिमर्गमर्हति रश्मि तमर्हति रश्मि ति वाऽर्हति वा धृतपायसाज्याहुतीर्हत्वा हुतशेषं तुरंगमग्नेभ्यो दद्यादिति इति प्र
 योगः अथ संमलं कृतां संपलपयणा नश्चान्गजाश्च वाद्ययोषपुरसरसं गरे प्रत्यह आमयेत् ततो राजा कृतमंगल
 रत्नात्तः पितृदेवताः संपूजयिजयारोभयादिद्वयं छत्रादिपूजनमहं करिष्य इति संकल्प्य छत्राय नम इत्यादिमन्त्रेण
 गथादिभिः संपूजयति पठेत् यथांनुदः छंदया विधिवान्नेमावसुधरां तथा च्छादय राजानं विजयारोभयद्वये अथ
 चामरमर्चं शशांककरसंकाशार्कारिडिर्दरपांडुर प्रोत्सारया शुद्धरितं चामरामरदुर्लभं अथ खड्गमंजः आसिर्वि
 शसनं खड्गं स्तोत्रं धारोदरासंदं श्रीमार्गं विजयं धैर्यं धर्माधारं रसं यैव च द्रव्यं धौतवनामानि स्वयमुक्तांति वेधुसा

नक्षत्रं कृतिकते तु गुरुर्देवो महेश्वरः हिरण्यं च शरीरे ते धाता देवो जनादेनः पितृपितामहे देवस्त्वं मां पालय सर्वदा
 नीलजाम्बतसंकाशस्तीक्ष्णदंष्ट्रः कृशोदरः भावशुद्धोऽमर्षणश्च अति ते जास्तथैव च इयं येन धृताक्षो णोहितश्च
 महिषासुरः तीक्ष्णधारयशुद्धापयतस्मै मखड्गायते नम इति अत्र केचिन्मन्त्रा महानि वेधेष्ववदृष्टा अपि पद्धतिदृष्टालिख्यं ते
 अथ कटारमन्त्रः रक्षेमानि गजब्रक्षरक्षवाजिधानि च मम देहं सदा रक्ष कटारकनमोऽस्तु ते अथ छुरिकामन्त्रः सर्वयुधा
 नां प्रथमं निर्मिताऽसि पिनाकिना शूलायुधादिनिष्कृष्य कृत्वा मुष्टिग्रहं शुभं चाङ्किायाः प्रदत्ताऽसि सर्वदुष्टनिवारि
 णी तया विस्तारिता वासि देवानां प्रातिपादिता सर्वस्वगणभूतासि सर्वा शुभनिवारिणी छुरिके रक्षमानि त्वं शांतिं यच्छ
 नमोऽस्तु ते अथ चर्ममन्त्रः चाङ्किायाः प्रदत्तां च सर्वदुष्टानि वर्हेण त्वयानि स्तारिता देवाः सुप्रतिष्ठिता
 महैः अतस्त्वयि बलं सर्वैर्विन्द्यस्तदेव स तमैः तस्मादायोधने रक्षशत्रून् ज्ञाशय सर्वदा अथ चापमन्त्रः सर्वायुधम
 हामात्र सर्वदेवारि सुदन चापमांसमरे रक्षसाकं शरवरीरिह धृतः कृष्णेन रक्षार्थैः सह रायहरेण च त्रयीमूर्तिगतं
 देवं धनुरस्त्रं नमान्यहम् अथ शक्तिपूजा शक्तिस्त्वं सर्वदेवानां ग्रहस्य च विशेषतः शक्तिरूपेण देवि च रक्षां कु
 रनमोऽस्तु ते अथ कुंतमन्त्रः प्रासपातय शत्रून् स्त्वमनयानाकमपय गृहाण जीवितं तेषां मम सैन्यं वरक्षय
 अथाग्निप्रव्रमन्त्रः अग्निशस्त्रं नमस्तेऽस्तु दूरतः शत्रूनां शन शत्रून् दह हि शीघ्रं चैवं शिवं मे कुरु सर्वदा अथ पाशमन्त्रः
 पाशास्त्वं नागरूपोऽसि विषपूर्णो विषोद्भवः शत्रवे हि त्वया बद्धयानां गणशानमोऽस्तु ते अथ परशुमन्त्रः परशो त्वमहा
 तीक्ष्ण सर्वदेवारि सुदन देव्याहस्तारि शनो वि त्वं शत्रून् क्षय नमोऽस्तु ते अथ ध्वजमन्त्रः शक्रकेतो महार्वीर्यसुपूर्णस्त्व
 द्युपाश्रितः पक्षिराज नमस्तेऽस्तु त धानारपणध्वज काश्यपेयारुणध्वजतर्नांगरे विष्णुवाहन अग्नेयदुराध
 रं ऐन्दुवारि सुदन गरुडान्मालतगतिस्त्वयि साक्षिहि तीयतः साश्चर्मयुधान्यो धान् रक्षस्त्वं च रिरिपून् दह

अथपताकामंत्रः हुतभुवसवोरुद्रवायुः सोमोमहर्षयः नागकिन्नरगंधर्वयक्षभूतगणग्रहः प्रमथारुतस
 द्वादित्यैर्भूतेशोमातृभिः सह शक्रः सेनापतिः रक्तदोवरुणश्चाश्रितस्त्वयि प्रदहंतुरिपून्सर्वान् राजा विजयमच्छ
 त् तु यानि प्रयुक्तान्यरिभिरपुथानि समंततः पतंतु परिश्रज्ज्वाहं हतानितवतेजसा हिरण्यकशिपोर्युद्धे युद्धे वा सुरे
 तथा कालनेमिव धेयुद्धे युद्धे त्रिपुरघातने शोभिताऽसितयैवाद्यशोभया रमांश्च संस्मर नीलां धेतमिमिदं दृष्ट्वा
 नश्यंस्वाशुनृपारयः व्याधिभिर्विधैर्विधैः शस्त्रैश्च युधि निर्जिताः सद्यः स्वस्थामवंत्स्वस्मात्त्वद्वतिनापमार्जिताः
 पूतनारैश्च तीनास्त्राकालरात्रिश्च यास्मृता दहस्त्वाशुरिपून्सर्वान्पताकेत्वं मयार्चिता अथ कनकदंडमंत्रः प्रोक्त्वा
 रणाय दुष्टानां साधुसंरक्षणाय च ब्रह्मणो निर्मितश्चासि व्यवहारप्रसिद्धये यशोदेहि मुखदेहि जयदोभवभूपतेः
 ताडयस्व रिपून्सर्वान्हेमदंडनमोऽस्तुते अथ दुष्टभिमंत्रः दुष्टमेत्वं सपत्नानां धोरोहदं न कर्षणः तथाऽस्तु तव शब्दे
 न हर्षोऽस्माकं मुदा बहः भवभूमिपसैन्यानां तद्या विजयवर्द्धनः यथाजीमूतघोषेण ग्रहण्यति च बर्हेणः तथाऽस्तु तव श
 ब्दे न हर्षोऽस्माकं मुदा बहः यथाजीमूतशब्देन स्त्रीणां जासोऽभिजायते तथैव तव शब्देन प्रसृत्य त्वस्मद्विषोरणे अथ
 शंखमंत्रः पुण्यस्त्वं शंखपुण्यानां मंगलानां च मंगलं विष्णुना विधूतो नित्यम तः शान्तिप्रदो भव अथ सिंहसंनमंत्रः
 विजयोजयदोजेता रिपुहंता शुभंकरः दुःखहादुर्भेदः शांतः सर्वारिष्टविनाशनः एते वै सन्निधौ यस्मात्स त्राभिंहा महाबलः
 तेनासिंहासनेति वं वेदैर्भैरैश्च गोपसे त्वयिरियतः शिवः शान्तस्त्वयि शक्रः सुरेश्वरः त्वयि स्थितो हरिर्देवस्त्वदर्थे न पृथ
 तैतपः नमस्ते सर्वतो भद्रं भद्रदो भवभूपतेः त्रैलोक्यजयसर्वस्वसिंहासननमोऽस्तुते अथाश्वसंपूज्यत इक्षिणकर्णेन पेत
 कुलाभिजनजात्या बलक्षणेऽर्ध्वजोत्तमैः भर्तारमभिरक्षत्वं शिवं तव भवेदिति कथाघातमधिधानक्षमस्त्वतुरगो
 तम नतोऽध्यायमक्षयंदत्त्वा अश्वराजपुरोधारस्तु विष्णुस्ते पुरतः स्थितः वरुणः पाशहस्तस्त्वां पृष्ठतः परिरक्षतु

देवस्वतकुबेरौ च पार्थिवोऽभिरक्षतां चंद्रादित्याः पृथ्वंशउदरं पृथिवीधरः रक्षंतु वक्रं गंधर्वा बलमिन्द्रो ददातु ते हविः शो
 पामेति प्रादयं विजयार्थं महीं पतेः ततश्चावमनीयं दत्त्वा भस्ति पठेत् गंधर्वकुलजा तस्त्वं मा भूयः कुलदूषकः ब्रह्म
 णः सत्पवाक्येन सोमस्य वरुणस्य च प्रभावाद्बहुतांशस्य बर्हस्पत्यं तुरंगमान् तेजसा चैव सूर्यस्य मुनिना तपसा तथा
 रुद्रस्य ब्रह्मचर्येण पवनस्य बलेन च स्मरत्वं राजपुत्रं च कैः स्तुभं च मणिं स्मर सुरासुरैर्मध्यमानक्षारो दद्रुमादिभिः
 जात उच्चैः श्रवाः पूर्वतेन जातो सितस्मर पांगतिं ब्रह्महा गच्छेन्मादहापि तहा तथा भूमिहाऽऽनवादी च क्षत्रियश्च
 पराङ्मुखः सूर्या चंद्रमसौ वा पुर्या वत्पण्याति दुष्कृतं ब्रजाश्वतांगतिं क्षिप्रं तच्च पापं भवेत्तव विकृतिपदि गच्छेय
 युद्धाश्वनि तुरंगम रिपुं विजित्य समरे सह भर्त्रा सुखी भव २० ततः सुखमानसि ध्यार्थं शिविकां पूजयेत् तत्र मंत्रः
 महेंद्रनिर्मितो दिव्यो देवराजादि सेविते शिविके रक्षमानित्यं सदा मे सन्निधौ भव निमित्तं तिसि कुबेरं ण्वात्ये निद्रा सुखा
 र्थिना शिविके पाहि मामिति यं शांतिं देहि नमोऽस्तु ते रिपुक्षयकामो रथं पूजयेत् तत्र मंत्रः शस्त्रास्त्रधारणार्थाय निर्भि
 तो विध्वक् कर्मणा रथनेमिस्व नैर्घोरैरिपोर्हृदयकंपनः २१ युद्धे जया प्राप्स्यर्थं गजं पूजयेत् कुमुदैरावणौ पद्मः पुष्प
 दंतो भवामनः सुप्रतीको जने नील एतेऽष्टौ देवयो नयः तेषां पुत्राश्च पौत्राश्च वानान्यष्टौ समाश्रिताः मंद्रो भद्रो मृगश्र्व
 वं गजसंकीर्ण एव च वने वने प्रसूतास्ते स्म रथोर्तिमहा गज पांतु त्वां वसवो रुद्रा आदित्याः समरुद्राणाः भर्तारं रक्ष नानां
 द्रुवाभी च प्रतिपात्पतां श्रवा भृदि जयं युद्धे गमने स्वस्ति तां ब्रज श्रीस्ते सोमा बलं विष्णो रतेजः सूर्याज गोऽनिलात्
 सूर्यैर्मरो र्जयं रुद्राद्यो देवात्पुं रं दरात् युद्धे रक्षंतु नगास्त्वां दिशश्च सह देवतैः श्रथि नैः सह गंधर्वैः पांतु त्वां सर्वतः सदा
 चिन्ह पूजनं तथैव कर्म चिन्हानि पूज्यानि स्थितिभिः लोहाभि सारिकैर्भक्त्यैवं मंत्रपूर्वक एव कृत्वा तथाष्टभ्या
 पूर्वाह्णे स्नानमाचरेत् दारुणि विचित्रतोरण विन्यस्तैः शोभने स्थाने पुरतो विन्यस्त मृगां विचित्रग्रह मध्यगं रत्नातां

कुंमचंपकचंदनचतुरस्रमैः शैलपिष्टैश्च चर्चितगानांचंडोकुसुमैरभ्यर्चयेद्बहुभिः कुमुदैः सपत्रकुसुमैः सदीपधूपैः
सनवेद्यैः मांसैर्वलयुपहारैर्मंगलशब्दैः समुच्चरितैः विहितच्छर्यानैः स्पर्शदक्षितशस्त्रधारिजनलोकैः तुष्टैर्वरवत्त्रा
दितुनिवेद्यसर्वमेवभगवत्प्रे जयतीत्यादिपूजाभंत्रः विस्वपत्रमंत्रस्तु अमृतोद्भवक्षीरदक्षमित्यादि दुर्गासंपूज
नायातुतादिनेत्रोणपुष्पकैरित्युक्त्वा दत्तापिद्वोणुष्पसमर्पयेत्तत्रमंत्रोवह्निविष्णुशिवानामित्यादिसप्तमीप्रकरणेद्रष्ट
व्यः वतःपुष्पांजलिदद्यादिति इत्यष्टम्यामहः कृत्यं अन्नराजाविजयकामोऽर्धरात्रि विशेषपूजापूर्वकं बलिं
दद्यात् तदर्धयामिनोश्चोपेविजयार्थंन्योत्तमः पंचाब्दंलक्षणोपेतंगंधधूपस्त्रगार्चितं विधिवत्कालिकालीतिज
प्यात्तद्भुजेनघातयेदितिदेवापुराणान् अन्ननैमित्तिकपूजोत्तरंरात्रौचतुःषष्टिगोनिर्गपूजाकार्या तन्नामानितु विज
यपूजेनमः १ मंगलायैनमः २ डोमद्रायैनमः ३ डोधूर्यैनमः ४ डोषांयैनमः ५ डोक्षमायैनमः ६ डोशिव
यैनमः ७ डोसिद्धेयैनमः ८ डोडमायैनमः ९ डोश्रियैनमः १० डोस्वर्यैनमः ११ डोदीप्तायैनमः १२ डोकां
त्यैनमः १३ डोयशस्विन्यैनमः १४ डोलक्ष्म्यैनमः १५ डोईश्वर्यैनमः १६ डोहृद्वैनमः १७ डोसाध्वै
नमः १८ डोजयायैनमः १९ डोब्राह्म्यैनमः २० डोजयंत्यैनमः २१ डोअपराजितायैनमः २२ डोजि
तायैनमः २३ डोमानस्यैनमः २४ डोईवतायैनमः २५ डोदित्यैनमः २६ डोमायायैनमः २७ डोमहा
मायायैनमः २८ डोमोहिन्यैनमः २९ डोरतिलासयायैनमः ३० डोतारायैनमः ३१ डोविमलायैनमः ३२
डोगोप्यैनमः ३३ डोशरणयायैनमः ३४ डोकोशिक्यैनमः ३५ डोमत्स्यैनमः ३६ डोदुर्गायैनमः ३७ डोक्रियायै
नमः ३८ डोअरुंधत्यैनमः ३९ डोघंटायैनमः ४० डोकर्णायैनमः ४१ डोकपालिन्यैनमः ४२ डोरौह्यैनमः ४३
डोकार्यैनमः ४४ डोमापूर्यैनमः ४५ डोजिनेत्रायैनमः ४६ डोसमरूपायैनमः ४७ डोवह्नीरूपायैनमः ४८

उरिपुहायैनमः ४९ उंश्रविकायैनमः ५० उंचारिकायैनमः ५१ उंसुरपूजितायैनमः ५२ उवैवस्वयैनमः ५३
 उंकोमायैनमः ५४ उंमहालक्ष्म्यैनमः ५५ अहासरस्वत्यैनमः ५६ उंकार्तिस्यैनमः ५७ उंशिवदूत्यैन
 मः ५८ उंचामुंडायैनमः ५९ उंब्रह्माण्यैनमः ६० उंमाहेश्वर्यैनमः ६१ उंवैष्णव्यैनमः ६२ उंवाराह्य
 नमः ६३ उंइंद्रायैनमः ६४ ततःखड्गंनमस्कृत्यशत्रूणांघसिद्धये हस्तेचविजयंराज्यंसुभिक्षंच।त्मनो।नृपः
 ततःपुनःप्रणम्याद्यसंस्मरन्हृदयेशिवां ततोऽजयजयालापैः स्तवंकुर्यादिमंततः सर्वमंगलमांगत्योशिवेसर्वाय
 साधिके उमेचभ्यविकेगौरिनारायणिनोऽस्तुते कुंकुमेनसमालव्येचंदनेनविलेपिते वित्त्वपञ्चकतापीडुर्गोऽहंश
 रणगतः सर्वकृत्वतिकौरव्यश्रुष्टम्यांजागरंतिशि नटनत्तैर्गीतैश्चकारयेच्चमहोरसवं एवंइष्टोनिशांतिवाप्र
 भतेचारुणोदये घातयेन्महिषान्मेषान्तरतोऽनतकंधरान् शतमर्दशतंचापितदर्द्धैवाययेच्छया सुरासवभूतैः
 कुंभैरुतपैरपरमश्वरीं कापालिकेभ्यस्त्वहेयदीनानायेभ्यएवच दासीदासजनेदेयंतद्रकेभ्यस्तथैवच सर्ववि
 भन्त्यकैतियसुहृत्संबंधिवंधुषु ततोपरह्णसमयेनवन्म्यांवेरथोरिथतां भवानींभामयेन्द्राष्ट्रेस्वयंराजास्वसैन्यवान्
 श्रादिष्टैःपुरुषैर्वापिरथयुक्तैःसुशिक्षितैः शनैःशनैरनुनयेज्ज्वलाद्दिर्घपटुक्षकैः श्राकृष्टखड्गैर्भयैश्चधानुर्भैश्च
 गहिमतैः नदाद्भिःशंखपटहैर्नृत्यदाभिर्बहुचारुणैः कश्चिच्चोपोषितोवीरोविधृतोऽन्येनखड्गवान् भूतेभ्यश्चबलिंदद्या
 न्मंत्रेणानेनसाभिषं सरकंसजलंघातंघण्टापाक्षतैर्युतं श्रीश्रींनारान्सखूलेनदिनिविदुकिरेद्वलि मंत्राश्च
 वलिंयुष्टांतिवमदेवाश्रादित्यावसवस्तथा मरुतश्चाग्निर्वनोरुद्राः सुपर्णाःपद्मनाभः असुरायातुधानाश्चपिशा
 चोरगाराक्षसाः ङाकिन्योपक्षवेतालायोगिन्यःपूतनाःशिवाः जंभकाःसिद्धगंधर्वामालाविद्याधराःनागाः दिक्पा
 लालोक्पालाश्चपेचविघ्नविनायकाः जगतांक्षांतिकर्तारोब्रह्माद्याश्चमहर्षयः माविघ्नमाचमेपापंमासंतुपरिपीथे

नः सौम्या भवतु तत्ता श्रभूत प्रेताः सुखावहा इति महिषाग्निमहामयेत्यादि दुर्गा शिवांशांति करीमि त्यादि च पठेत् अष्ट
 न्यां च चतुर्दश्यां नवम्या चैकचेतस इति मार्कण्डेयपुराणवचनात् वंदी पाठोऽपि विशेषतः कार्यः अत्र गौरी तृतीयाव
 त्कर्माकालव्यापि शास्त्रे वाधित्वानवमी युतायामेवरात्रावसत्यामष्टम्यां नवमी पूजया सह तंत्रेणाष्टमी पूजोपवासा उचि
 तावितिकालतत्त्वाविवेचने कौस्तुभे तु नवमी विद्यायां तु तस्यां पूजात्रयस्याप्येककालत्रयसकवाष्टमी पूजां नवमी
 पूजांतत्संवाधि पूजां च तंत्रेण करिष्य इति संकल्पः अष्टमी नवमी पूजयोः पूर्वोत्तरदिनगतयोः प्रातःकालस्थयोः पृ
 थक्संभवे संधिकालस्य च ततः पृथक्कालभे संधि पूजापि दिवारात्रौ वा पृथगेव कार्या अष्टमी नवमी संधौ तृतीयाखलु क
 द्यते तत्र पूज्यात्वं हंपुत्रयोगिनी गणसंयुते तिका लिकापुराणे देवी वाक्ये तृतीय संधि पूजा विधानात् अस्याश्च का
 लविशेषेण फलतारतम्यं मत्स्वसूक्ते अष्टमी नवमी योगे रात्रियोगो विशिष्यते अर्धरात्रे दशगुणं संध्यायां त्रिगुणं
 भवेदिति संधिश्च त्रिथ्योरन्त्याय दंडात्मकः अष्टम्याः शेषदंडश्च नवम्याः पूर्वेष्वेव तत्र याक्रियते पूजा विज्ञेया
 सामहाफले तिका मरूपानिवंधोक्तेः यदा पूर्वनिबंधस्थित पटिदंडाष्टम्यां नवमी दिनशेषे भवति तदाऽष्टमी पूजा पूर्व
 द्युरेव संधि पूजा च नवमी पूजया सह परत्र कार्येऽप्युक्ते इत्यष्टमी कृत्यम् अथ नवमी कृत्यम् इयं च नवमी दुर्गा पूजा या
 मष्टमी विद्यायाः सायं त्रिमुहूर्तयोगे पूर्वानवमी श्रावणो दुर्गानवमीति वचनात् दशमी विद्यानिषेधाच्च मुहूर्तयोगा
 भावे तु निषिद्धापि परैककार्येति निर्णयसिद्धौ मदनरत्ने तु वरदादी पराकार्या अथ युक्शुक्लनवमी मुहूर्तैवाकलायदि
 सतिथिः सकलज्ञेया लक्ष्मी विद्याजयार्थिभिरिति सौरपुराणात् सूर्योदये परं रिक पूर्णास्यादपरापदि बलिदानं प्रक
 तं यतत्र देयं शुभावहं बलिदाने कृतेऽष्टम्यां पुत्रभंगो भवेन्नृपेति देवीपुराणाच्च उपवासे पूर्वैति निर्णयदीपेऽपि महान
 वमी परदिनेऽपराह्णव्यापि च परा अन्यथा पूर्ववचनात् नितु नवमी प्रकरणे वक्ष्यते कालतत्त्वाविवेचने यदा तु नवम्य

शुभोविद्वाभूत्वाद्वितीयदिनेपिकियतीभवतितदानवर्गप्रयुक्तस्पृजादिः पूर्वदिनेऽनुष्ठानेऽपिमहाबलिदानमात्रद्वितीय
 दिनेकत्तव्यं प्रभूतबलिदानंतुदीयतेतत्रमानवैः तद्ग्राह्यनाशमायातिमारकोपद्रवैः किलेतिभविष्यवचनात् नव
 मीप्रयुक्तंवल्लिदानंसर्वथानवर्गमाध्यएवकार्यं नतुदशम्यां अत्रकेचित् पूर्वाषाढायुताष्टम्यांपूजाहोमाद्युपोष
 मितिकालिकापुराणवचनादष्टम्यांहोममाहुः कौस्तुभेत्तु शुभासुरवधार्थायरक्तवर्जोमहासुरः अष्टम्यांनिहतो
 देवपाराजैवैवाशुदये ततःप्रभृतिर्वैद्याद्रौरिष्यतापूजाप्रवर्तिका शालास्त्रमंत्रैर्होतव्यंपायसंघृतसंघृतं मांसा
 नितत्रहोमार्थमेपाद्यानिचसर्वशः अज्ञस्त्रेकोहिहोतव्योरकवर्णोविशेषतः कृष्णवर्णस्तुहोतव्योर्गौरस्तिरिखएववा
 रोहितंमरस्यमांसंवहोतव्यंजयमिच्छतेतिथौन्यवचनाद्वोमस्याष्टमीकृत्यर्वेनैवप्रतीतेस्तत्रैवहोमः कार्यंइत्युक्तंअप्येतु
 नवम्यांबलिदानंतुक्तव्यवैषयाविधि जपहोमंचविधिवत्कुर्यात्तत्रविभूतयइत्यादिवचनैर्नवम्यामेवारभ्यं नवम्यां
 होमंसमापयेदित्याहुः अपरेतु अष्टम्यामारभ्यनवम्यांसमापयति तत्र मूलं शिष्टाचारएव वस्तुतस्तु अष्टमी
 होमवचनानिलोहाभिसारकर्मपराणि लोहाभिसारिकंकर्मकारप्रेद्यावदष्टमीमितिभविष्येत्तरपुराणेऽष्टमीपर्यंत
 नैवतस्योक्तत्वात् नवमीहोमवचनं नवरान्नव्रतविषयमितिनकाप्यनुपपत्तिः अथवाष्टमीनवमीहोमवचनान्यपरात्र
 नवरान्नपक्षयोर्वैवस्थया होमविधायकानि यत्तु निर्णयसिंधौ समुच्चयपक्षएवयुक्तइति तदेतेनप
 रासतं यदपिरुद्रयामलेविकल्पउक्तस्तन्निर्मूलमितिप्रौढिवादमात्रं यामलस्यैवमूलत्वात् अथतस्यैवनिर्मूलत्वमि
 त्यभिप्रायस्तत्रतंत्राणामपि वेदमूलकतयानारदपंचरात्रादिपूक्तत्वात् दुर्गाभाकितरंगिएयादिगौडग्रंथेष्वपि नव
 म्यांहोमउक्तः अत्राडामरतंत्रविशेषः पायससर्पिंपायुक्तैः शुद्धैर्विमिश्रितं होमयेद्विधिवद्भक्त्यादशांशेनल
 पोत्तमः रुद्राध्यायेयथाहोमोमंत्रेणैकेनसाध्यते तथास्तोत्रंजपेद्वोमंभुक्तेनैकेनसाध्येत यद्वासप्तशतीजप्येहोमेमं

ज्ञानवाक्षरः ऐ-हंकींचामुंडायैइतिपूर्वोक्तः कृत्परत्नावलपदंवीपुराणे पूजयेतिलहोमैश्वर्यदीरघृतादिभिरिति
 मंत्रश्च जयंतित्यादिः श्रनेनैवतुमंत्रेणजपहोमादिकारयेत् देवीपुराणात् दुर्गाभक्तिरगिणयामप्येवं केचित्तुमा
 कैड्यपुराणगतसप्तशतीस्तवनेप्रतिश्लोकंस्वाहतेनतिलमिश्रप्रायसेनहेमंकुर्वीति प्रतिश्लोकंचजुहुयात्प्रायसंतिल
 सार्पणितिरहस्यग्रंथवाचनात् पुरश्चरणकार्येतुवित्त्वपत्रयुतैस्तिरित्येतिवचनान्नित्वपत्रयुक्तितिलैर्होमइतिस्मार्ताः यत्तु
 निर्णयसिधौमानभावादितिरमातंमतेदूषणमभिहितंतुच्छंपूर्वोक्तवचनस्यमानत्वात् यदिचैतद्वचनस्यनवरत्नसं
 धिहोमांगत्वेनहित्वपत्रयुततिलविधायकत्वे मानभावादन्यमिश्रायरातर्हिभावात्नवबोधःनवरत्नसंबंधिकान्यपुरश्चर
 णांगहोमाभिप्रायेणेतथाभिधानात् तिथितत्वेनवरत्नप्रकरणेकालिकापुराणेऽपिपुरश्चरणकार्येषुवित्त्वपत्रयुतैस्तिरलैः
 साक्षरैः सधृतैर्वापिशिवामुहिरयपन्ततः जुहुयादनलद्वंसंस्कृतंकार्यवृद्धये रुद्रयामलेऽपि प्रधानद्रव्यमुहिटंषा
 यसावंतिलारतथा रक्तवदनखंडाश्रगुगुलाश्रमनोहराःप्रतिश्लोकंचजुहुयात्सर्वद्रव्याणिचक्रमादिति नवाक्षरेणवाहु
 त्वानभेदेव्याइतीतिवेति एवंनवम्याहोमकुमारापूजनद्राह्मणभोजनादिकृत्वादक्षिणाद्याचार्यायनिवेदयेत् नवम्यापूर्वं
 वरपूजाकर्तव्याभूतिमिच्छता दक्षिणांवल्लयुग्मंचआचार्यायनिवेदयेत् पूर्ववत्प्रातिपदादीतिकालतत्त्वविवेचने तत्रैव
 भविष्योत्तरे कृताभिषेकवरदाशुद्धेचाश्वयुजस्यच तृन्मलसातत्रसंपूज्यानवम्यांचांडिकावुधैरिति इतिनवमैकूप्यम्
 विसर्जनतृदशम्यामेवकार्यं संपूज्यप्रेषणंकुर्यादशम्यांशारवरोत्सवैरितिभविष्यपुराणात् रुद्रयामले दशम्याम
 भिषेकंचकृत्वाभूर्तिविसर्जयेदिति तत्रादशम्याः पूर्णातिथित्वे प्रातस्तत्कृत्वा तदुत्तरंपारणोत्तरमपराजितापूजनमि
 त्तिक्रमोनिः संदिग्धएव यत्रतुनवम्युत्तरमपराह्णेदशम्याप्रदत्ताउत्तरदिनेश्रवणाभावश्च तत्रविसर्जनव्रतपारणाप
 राजितापूजनक्रमेभवतिसंदेहः पारणोत्तरकर्तव्यस्यतत्रैवापरह्णेशिष्टैः क्रियमाणस्यपराजितापूजनस्य विसर्जनं

विनानुपत्तेः अत्रोच्यते नवमोदशमीपारणाम्याविधायकवचनद्वेविधेनपारणाम्यानि ततकर्त्तव्यत्वेऽपि संप्रेषणं तु
 कर्त्तव्यदशम्यांशारदोरसयैः प्रातरावहवेदेर्वात्रातरेवविसर्जयेदित्यादिवचनैर्विसर्जनस्य दशम्यां प्रातःकर्त्तव्य
 त्वेननिर्णीतत्वात्पूर्वद्युत्तंनम्यांदशम्यांवायथाचारंपारणां कृत्वा पराहणेपराजितापूजनंविधायप्रातर्दशम्यां विसर्जन
 कर्त्तव्यमिति तथाचरुद्रयात्रले श्रष्टम्यजानां कुर्यान्नम्यांपारणं तथा दशम्यांचविसर्गःभ्यादिति धवलनिबंधेनुवि
 शेपः श्रंत्पपादोद्विधाभार्गेअवणम्ययदाभवेत् संप्रेषणद्वयेदंयदशम्यांतुपुनर्द्वैवेति दिनद्वयेदशमीसंस्मरेपूर्व
 दशम्यांअवणांप्यभागयोगेत्त्रैवविसर्जनं तत्रतद्योगाभवेत्तुपरब्रह्मम्यमेवतत् पूर्वदिनेनक्षत्रयोगानुरोधेनक्रि
 यामाणविसर्जनेनपूर्वाह्णादरुद्रयाशयेनोक्तंरुजमात्तुं निर्माल्यत्यागेन देवविसर्जनमनुमलक्ष्यते कुर्यात्तराऽर्णवे
 पि नक्षत्रंअवणार्थिचदशमीसंप्राप्यसंप्रेषयेदिति रूपनाराणीयेतुदशम्यांप्रातः संप्रेषयेदितिवचनात्प्रातः काल
 रुदैवप्राशरूपमिर्युककौस्तुभेअथनवरत्रपारणानिर्णयः तत्र द्विविधानिवचनानि कानिचिन्नवमीपारणविधायका
 निदशमीनिषेधकानिच कानिचिदशमीपारणविधायकानिन्नवमीनिषेधकानिच तत्रयथाकुलाचारंव्यवस्थावचना
 निदशमीप्रकरणेवक्ष्यते नवरत्रव्रतेपारणहैसरूपयि सूतकेपारणकार्यं तदुक्तंरुद्रयामले सूतकेपारणकुर्यान्नवम्यां
 होमपूर्वकं तदंतेभोजयेद्विप्राह्दतंदद्याच्चशक्तितद्वति तदंतेसूतकांते माधवीये कौर्मोऽपि काम्योपब्राह्मणे
 त्वतरासूतसूतके तत्रकाम्यव्रतंकुर्याद नाचंनविर्वाजतमिति व्रतयज्ञविवाहेपुश्राद्धेहोमेऽर्चनेजपे शारंव्येसूतक
 नस्यादनारव्येतुसूतकामिति विष्णुवचनमपि अशौचमध्येतत्कर्त्तव्यतामवगमयति प्रारंभरतुतेनैवोक्तः प्रारंभेविर
 ण्ययज्ञेसंकरणेव्रतसञ्चयोः नांदीमुत्तंविवाहादौश्राद्धपाकपूरिारिक्रियेतिस्त्रियानुरजोददर्शनमध्येऽपिपारणकार्यं तदा
 हसत्यव्रतः प्रारंव्यदीर्घतपसंनारीणांयद्भोजोभवेत् तत्रापिब्रतस्यरुद्रपुरुषः कदाचनेति निर्णयसिंधौ नियम

स्थापदानारीप्रपश्येदंतरारजः उपोष्यवतुताराजोः स्नात्वा शेषचरेद्भतमित्यग्निरोवचनं यच्च हारीतवचनं निप्र
 मरथायदानारीरजः पश्येत्कथंचन त्रिराजंतुक्षिपेदूर्ध्वं व्रतशेषं समापयेदिति तद्विधोपवासविषयं तासां तत्र भोजन
 निषेधादितिकेचित् वयंतु प्राणुकस्य व्रतवचने दीर्घतपसामिति विशेषोपादानाद्वादशोऽप्यतिरिक्तसकलैकाहो
 पवासविषयोऽयं निषेधः त्रिराजन्वराज्यादिदीर्घव्रतेषु रजोमध्यएव पारणेति ब्रूमइति श्रौचमधेयुत्तु सर्वापि पार
 णाभवति प्राणुकैर्मवचनादिति स्थितं पारणायां विधिनिययोः सत्त्वादाचारतोऽप्यवस्थितिकेचित् मयूखेत्तु सत्य
 व्रतवचस्तु न सधया परं किंतु विधवा परं विधवायास्तु तत्र त्रिराजमधे भोजन निषेधादिरन्ये तत्र निषेधस्य रागप्राप्त
 भोजनगोचरत्वेन वैधव्यपारणा विषयत्वायोगात् वस्तुतस्तु रजस्वलाया विधवायास्त्रिराजमधे भोजन निषेधएव ख
 पुण्यायमाहति कल्पराजवदयंतु अन्ननवरत्रहोमस्य पूजारूपत्वेन प्रधानत्वात्तस्य चानन्यसाध्यत्वेनाशौचेऽसंभ
 वात्तदुना च न जपमिति निषेधात्तस्मात्तस्मिन् विना च नियमरूपेण वा स समाप्य संभवादाशौचाति होमादिपूर्वकपारणं
 कर्तव्यं प्राचीनशिष्टाचारोऽप्येवमेव यस्तु होमो न क्रियते तेषां पारणं भवत्येवेति स्थितं इति न वराजमधे श्रौचरजो
 दर्शनं प्रातिपारणानिर्णयः दुर्गाभक्तितरंगिण्यादिवीपुराणे ततः प्रातः पूजयित्वा दशम्यां विधिपूर्वकं संप्रेषणं कर्तव्यं
 गीतवादिजानिः स्वनैरित्यादितत्रक्रमः प्रातः पूजां बलिदानरहितं विधाय नीराजनांतं कृत्वा दुर्गाशिवामितिरूपदेहीति
 माहिपद्मोत्थादिचपाठिः च पाण्डुलिङ्गत्वा कर्तव्यं समापयेत् विधिहोनां क्रियाहीनं भक्तिहोतं यदाचितं पूर्णं भवतु
 तत्सर्वं तत्र सादान्महेश्वरीति प्रसाध्य क्षमस्वेत्युक्तैकं पुण्ड्रं दुर्गायै नमस्कृत्य शान्त्यानिःक्षिपन्विमृजेत् माहिपद्ममहा
 मायेशुभां पूजां प्रष्टुं च कुरुष्वममकल्याणमष्टाभिः शाकिभिः सह कुञ्चितु उत्तिष्ठदेवि वंदे शांतिपाठः उत्तिष्ठ
 ह्यणुरपते देवयंतस्त्वेमहे उपप्रयंतुमस्तुदानवैर्द्विप्राशुर्बध्नाशुचा श्रभ्यारमिद्द्रयोतिपिकंपूकरे मधु श्रयतस्य

विसर्जनं यातुदेवगणाः सर्वपूजाभितिपठित्वा गच्छगच्छपरंस्थानंस्वस्थानंदेविचंडिके ब्रजस्त्रितोजलंदुर्ध्वं
 तिष्ठगृहेचभूतप इत्युखापयेत् ततोगीतवाद्यघोषपुरःसरं स्नातो जलसमीपनीरवा दुर्गेदेविजगन्मातःस्वस्था
 नंगच्छपूजिते पणमासेपुण्यतीतेपुपुनरागमनायवै इमांपूजांमयादेविपथाशक्त्योपपादितां रक्षार्थंत्वंसमादायब्र
 जस्वस्थानमुत्तममिति जलेप्रवाहयेत् ततोऽहमागत्य शांतिकलशोदकेन ब्राह्मणैरभिषिक्तोदुर्गापूजाप्रतिष्ठासि
 ब्धार्थब्राह्मणेभ्योदक्षिणांदत्त्वा ब्राह्मणान्भोजयित्वा वंधुभिःसहभुंजीतेति देवीपूजानोपकारिपतद्रव्यदिकंत्राह्य
 णापदेयं तदुक्तंमत्स्वसूक्ते देवेदत्त्वातुदानानिदेवेदद्याच्चदक्षिणां तत्सर्वं ब्राह्मणेदद्यादन्यथाविकलभवेदिति इति
 दशमीकृत्यं इयमेव विजयदशमीत्युच्यते साच श्रवणयोगवर्ताग्रह्या पूर्वदिवसेचैरपूर्वा द्वितीये श्रवण
 योगे एकादशीयुक्तापि ग्राह्या उभयदिने श्रवणयोगाभावेऽपराह्णयोगवती दशमी ग्राह्या दिन
 द्वयेपराह्णयोगवतीपूर्वा दिनद्वयेऽपराह्णयोगाभावे नक्षत्रयोगिनाग्राह्या वचनानित्तु दशमीप्रकरणे वक्ष्यते
 तस्यामेवदशम्यांगोपद्यन्नग्राह्योक्तःप्रस्थानविधिःकर्तव्यः मूलवचनाति दशमीप्रकरणे वक्ष्यते तत्र राजात्चलंक
 तर्वाणादिमंगलशब्दान्ग्राह्यन् होमसंभारानुपकल्प्य मैत्रेमूहूर्तेऽग्निप्रतिष्ठापनंक्रुयात् मैत्रेमूहूर्तेस्तु प्रातःकाले
 तृतीयमूहूर्तेः ततः शांतिंश्रीतिपुरस्सरंकारयित्वावाढारतेनाभिषेचेरन् ऋत्विजइतिशेषः यजमानंवस्त्रादिभिरलं
 कृत्यसमीपउपवेश्याचार्योऽभयैरपरार्जितैःपुष्पैःस्वरूपनैःशर्मवर्मभिर्जनवेदनैश्चदुत्वापायैर्वस्येतिमाप्रगामेतिच
 हत्वा आगच्छतगतस्यैर्तद्वंश्यालीपाकनेष्ट्रा आतिष्ठजिष्णुरत्नशराऋजवइतिपद्यानामास्यायजपेदिमीपादोप
 तद्वंश्यातासिद्धंमानोविदन्नभयंसेमाहृत्स्वतिर्नः परिपातुपश्चादितित्रीनिर्विण्णुकमान्क्रोदेत्यादि मंत्रास्तु आ
 धर्वाणेरान्पानिपेकप्रकरणेद्रष्टव्याः श्रथापरार्जितादशम्यां पूर्वोक्तविजयमूहूर्तेऽङ्के आस्थानिकमित्रपुष्पकम्प त

आप्यते श्लेकाः श्रलंकृतोर्भाषितभूष्यवर्गःपरिष्कृतोतुंगतुरंगनागः वादि जनादप्रतिनादिताशःसुमंगलाचारपरं
 पराशीः राजानिर्गत्यभवनाहपुरोहितपुरोगमः आस्थानिकविधिरुक्वाप्रातिष्ठेपूर्वतोदिशि गत्वानगरसीमांतंवा
 स्तुपजांसमारभेत् संपूज्यचायादिकपालान्पूजयेत्पश्चिदेवताः मंत्रैर्वैदिकपौराणैः पूजयेच्चशमीतरुं श्रमंगलानांश
 मर्तदुष्कृतस्यचनाशिकां दुःखस्यशमनीधन्यांप्रपद्येहंशर्माशुभां ततःकृताश्याःपूर्वस्यांदिशिविष्णुकमान्क्रमेत्
 रिपोःप्रतिकृतिरुक्वाकृत्वाचमनसाचतं शरेणस्वर्णपुखेनविद्योद्धृदयमर्भणिं दिशांविजयमंत्राश्रपठिनव्याःपुरोध
 सा एवमेवविधिकुर्याद्वशिष्णादिदिशास्वपि पूज्यान्निजांश्चसंपूज्यसांवत्सरपुरोहितौ गजवाजिपदातीनांप्रिक्षाकैतु
 क्रमाचरेत् जयमंगलशब्देनततः स्वभवनंविशेत् नीराज्यमनःपुण्याभिर्गणिकाभिःसुमंगलं एवंयःकुरुतेराजा
 वपुर्वैसुमंगलं आपुरारोग्यमैश्वर्यंविजयंचाधिगच्छति नाधयोऽप्याधयस्तस्यभवतिनपराजयः श्रियंपुण्य
 नवाप्तोतिविजयश्चसदाभुवोरयादिपुराणसमुच्चये ज्योतिर्निबध्ने आश्विनस्यसितेपक्षेदशम्यांतरकेद्वये स
 कालोविजयज्ञेयःसर्वकार्यार्थसिद्धये रत्नकोशे ईषत्संश्रामतिक्रांतःकंचिदुद्दिनतारकः विजयोनानमकालो
 यंसर्वकार्यार्थसाधकः इषस्यदशमर्शुष्कान्पूर्वविद्वानकारयेत् श्रवणेनापि संपुकाराज्ञापट्टाभिपेचने नारदः सू
 र्योदयेयदारजान्दृश्यतेनवभ्रीतिथिः आश्विनेमासिशुक्लान्पूर्वविजयांताविदुर्व्याः अथविजयदशम्यांपूर्वभाजि
 प्रयत्नादिक्षतिपतिरपराह्णेपूजयेदीशकोणे निखिलभुवनव्याचंडिकामिष्टसिद्धं श्रवणमसहिताचेत्त्राक्परावाप्र
 शस्ता तथाचरकांदे मार्तंडस्योदयेपुण्यावर्ततेदशमर्शुष्कान्पूर्वविजयांताविदुर्व्याः अथविजयदशम्यांपूर्वभाजि
 मपिकर्तव्यतैलाभ्यजनमादरात् आश्वानामपिकर्तव्यतैलज्ञानंनदीजले तुर्यद्योपसमायुक्तान्पुरंप्रावेशयेद्व्या
 न् पुष्पमालापरितारतानहयांश्चदनभूषितान् संपूज्यविधिवद्भजानमस्कर्यात्प्रयत्नतः भक्ष्यंभोज्यस्वहस्तेन

भोजयेदनुगान्नुपः वाहाधिकारिणः सर्वान्दानमानैरनुगोषयेत् तथैववारणात्राजापूजेयश्चक्रमेलकान् नाना
 मन्त्रेषु विधिवच्चतुर्थ्यतेनमंत्रावित् कताभ्यंगोमहाघोषैस्तूर्याणां शुभलब्धये ततश्चपूजयेद्देवान्पुण्यपादिकैर
 लं ब्राह्मणान्सर्वान्वाचयेत्स्वस्तिमंगलं तत्वरतुरगमारुह्यतूर्यघोषममन्त्रिवतः वंदिभिःस्तूयमानस्तुस
 न्ननाशकुर्येवनेत् न्योतिःशास्त्रोदितकां धामुह्यिःपरिपुरितः स्त्रासास्तुशर्मावृक्षमश्रमंतकमथापिवा श्रव
 तीर्थश्रयोवाहाद्देगारसहपुरोधसा सनिपणःशर्मा मूलंविदध्यस्तस्वस्तिवाचनं कार्योद्देशान्जनैःसाकंत्रयोगकुश
 लैर्वदन् ततःशोदयशर्मा मूलभूमिभूमिपतिर्भुवं उरुकृत्यमृत्तिकं तत्रप्रक्षिपेत्तदुलान्शुभान् सपुंगहेमशक्तपातुश्र
 भावेतारमुत्तमं ततःप्रदक्षिणां कुर्यात्तस्यवृक्षस्यभूपतिः तत्रमंत्रः शर्माशमयतइत्यादि अश्रमंतकमंत्रः अश्रमंत
 कमहावृक्षमहादोषनिवारण इष्टानां दर्शनं देहि शतत्राणां च विनाशनं ततोऽश्रमंतकशर्मणोःपत्राणि यद्देवा त
 स्यांसिदितं दुलपुण्यादिप्रक्षिप्य गोलकं बद्ध्या सर्वकार्या सिद्धयर्थं यद्देवाति तंतुवृक्षं नमस्कृत्य दिर्लभैर्नैः प्राच्यपदि
 विजयंगहीतखड्गः करोति एवं चिचतुःपादक्रमेण तु सर्वदिग्भिवजयंकृत्य शस्त्रांजित इति त्रयात् इन्द्रादीन् देवान् वि
 प्रांश्च नमस्कृत्य स्वपुरं विधेत् ततःप्रविष्टः समहाद्वारसर्मापे पुण्यस्त्राभिर्नारोराजितो द्वारिभ्यस्तेषु तूलिकोपरितं
 दुलैःकृतमूर्तिपुशत्रुषु पादंकृत्वा लब्धविप्रानुज्ञो निषण्णो भूत्वा द्रव्यवस्त्रांतं वूलानि दद्यात् एवं कृत्वा विस्मयार्शु
 सर्वान्पौरान्निजालयात् प्रतिवर्षकृते चैव सर्वकार्यं परमेवैत् एवं सर्वेषु घोरेषु विधिरैः सन्नातनः निषपादितो य
 याधर्मे विदधाति श्रियं सुखं एवं कृते विधाने तंतु छिदे पुच्छिदे नृणां सर्वैः पौरजनैः सार्द्धं विजयं प्राप्नुयादनुपइति अस्या
 मेवापराजिता पूजोका निर्णयाम्भते दशभ्यां पूजयित्वा तु मृगमर्षी चापराजितां कलशार्तोपसंपूर्णं जयंती पल्लवा
 नतां चतुर्थैस्तदायात्रां साधयेत्साधनेन च दशभ्यां वचलं राजा पूजयित्वाऽपराजितां दशदिक्षु मनोयोगान् ध्या

रशरुन्नायवेतपः । नीराजनंस्त्वस्ति कृत्वा ततोर्निराजयेद्वलमिति । अथपूजनक्रमः । आश्विनशुक्लदशम्यांक्षेम
 सिद्धये वारुतु दिक्पाल मार्गदेवताऽप्रराजिता विष्णुः शर्मापूजनानि करिष्ये इति । संकरव्य पू
 गोफलादिपुत्रं नालिलिखिताष्टदलमध्ये मृण्मयप्रतिमायां वा । उज्ज्वराजितायैनमइत्यप्रराजितां । तदक्षिणतः उ
 क्षिपाशतर्पेनमइति जयां । तद्वामतः । उज्जंभयै नमइति विजयां प्रतिष्ठाप्याऽऽहाहनाद्युपचारैः । संपूज्य । प्रणम्य प्रार्थ
 येतुं । यत्तुणा मुखपद्मेन विचित्रकनकोज्ज्वला । जयादेवी भवेद्भक्त्या सर्वकामान् ददातु मे । कांचनेन विचित्रेणैव
 एव भूषिता । जयप्रदामहामाया शिवभाषितमात्मसा । विजया च महामागा ददातु विजयं मम । हरिणसुविचित्रेण
 भास्वरकनकमेखला । अपराजिता रुद्ररताकशे तु विजयं ममेति । एवं संप्रार्थ्य । हरिद्रारकवस्त्रैर्दूर्वायु कसिद्धार्थकान्
 प्रदक्षिणं गलयाकारेण यथैव । सदापराजितेयस्मात्खलतासूतमास्मृता । सर्वकामार्थसिद्धये तस्मात्त्वांघारयान्
 ह भवापराजिते देवि मम सर्वसमृद्धये । पूजितायां क्वपि श्रेयो ममास्ते दुर्गिरितं हतमिति । तद्वलयमभिमंज्य । जयदेव
 रदं देवि दशम्यामपराजिते । धारयाभिभुजे दक्षे जयलभाभिष्टद्वये । बलमाधेहि वलयमभिधारापरजयं । त्वच्चा
 रणाद्भवेयुर्भयतथान्यसमृद्धय इति मन्त्रेण । वाहौ धारयिष्या । इमां पूजां मया देवि वियथाशक्ति निवेदितां । रक्षार्थं तु समादा
 यन्नजरकरस्थानमुत्तमगतिं तिसर्जयेदिति । सर्वे च जनास्त्वस्यां ग्रामसु मानुसमुल्लंघ्या पराजितां । पूजयेयुः । तथा च । पुरा
 णसमृद्धये । दशम्यां च जनैः सन्मयकपूजनीया पराजिता । ऐशार्तिं दिशमाश्रित्य चापराहणे प्रयत्नत इति । भविष्ये
 णि । शर्मा मुलदणोपेतार्मा शानाशा । प्रतिष्ठितां । संप्रार्थ्य तां च संपूज्य वरं संसृज्य भवेत् । शर्मा मंत्ररुतेहमाद्रौ गो
 पयथाह्मणे । अमंगलानां शमनार्थं शमनो दुष्कृतस्य च । दुःस्वप्ननाशिनी धन्यां प्रपद्येऽहं शर्मा शुभां । तथा भविष्ये श
 मीशमयने पापशर्मालोहितकंदका । धारिष्ये नृनवाणानां रामरघुप्रियवादिनी । करिष्यमाण्यां च यां यथाकालं

सुखंमम तत्रनिर्विघ्नकर्त्तात्वंभव श्रीरामपूजिते , इति . ततोरिपेःप्रतिष्ठातृत्वेत्यादिकर्तव्यं पूर्वमेवोक्तं ततः
शर्माभूलभृदं गृह्णीयात् तदुक्तं गृहीत्वा साक्षतामार्द्रां शर्माभूलगतां मुदं . गीतवादित्रनिर्धोषैरानयेत्स्वगृहं प्रति ततो
भूषणवस्त्रादिवारयेत्स्वजनैः सहति अन्नबलतराजानमुक्तं तत्रमंत्रः चतुरंगबलमहानिररिष्टं वज्रविहसर्वत्राविजयो मे
स्तुत्वेत्यसादान्महेश्वरीतिज्योतिषे कृत्वा नीराजनराजा बलवद्द्वीपयाक्रमं शोभनं खंजनपश्येज्जलगो गोष्ठसन्निधाविति
तत्रमंत्रास्तिथितत्वेन लिखितं प्रोच्य शुभश्रीवसुवर्कमफलप्रदं पृथिव्यामवतीर्णो सिंखजरादनमोरतुते . वसंतर . जेत्यंयोगयु
क्तो मुनिपुत्रकस्त्वमदृश्यतामेषि शिखिद्रुमेन संदृश्यसे प्रावृषिनिर्गतायां खंखजनाश्वर्यमयो नमस्तु देशेन फलं तिथितत्वे
अञ्जे पुगजवाजिमहोरगेपुराण्यप्रदं कुशलदः शुषिशां हलेषु . भस्मास्मिन् शकेशनखलोम तु पेषुष्टेदु . खंददातिवहृशः
खलु खंजराटः तत्रैव वित्तं ब्रह्मणि कार्पासिंदिरतुल्यशक्रे हुताशोभयं . याम्यामग्निभूयं मुरद्विषिकलिलं भः समुद्रालये
वायव्यां वरवस्त्रगंधसालिलं दिव्यो गनानां चोत्तरं एशान्यामरणं ध्रुवं निगदितं दिभलक्षणं खंजने इदं तु सर्वत्र न वरात्र प्रसगा
दत्र लिखितं रामा च न चंद्रिकायां तु आश्विनस्य सिते पक्षे दशम्यां श्रवणक्षणे कर्तव्यः स्वजनैः सार्द्धं सर्वत्र विजयार्थं भिः
हनुमद्वा प्रमाकर्षं गृह्णति जनकात्मजा आनंदपूर्णाः कपिभिर्विज्ञापितमुपरि स्थतं रथमसोप्यद्वेवेशं सर्वाङ्गं कंकरिभूषित
सासितूष्णनुवाणपाणिन कचरांतकं स्वर्लेखया जज्ञातुमावेर्मुतमजं विभुं रथैरश्वैर्गजैः यद्भिः ससौमित्र
हरिश्चरैः मुतरा मंहदिभ्यायन् शर्मादृशे प्रपूजयेत् विष्णुधर्मैकमार्गेण यात्रा निर्विघ्नसिद्धये शर्मा बिलगार्धनं कुर्व
द्वितिसंकटं पपूजयेत् सर्वाकांतं समुद्युक्तं भक्तानां भूयं कर् . श्रुचयेत्वा शर्मादृशमर्चयेत्ततः पुनः शर्माशनयते
पापशर्मा लोहितकंटाधारिण्यर्जुनवाणानां रामस्य प्रियवर्दिना करिष्यमाणयात्रायां याथाकालं सुखं मया तत्र
निर्विघ्नकर्त्तात्वं भव श्रीरामपूजिते गृहीत्वा साक्षतां मार्द्रां शर्माभूलगतां मुदं . गीतवादित्रनिर्धोषैर्वृत्तेदेवं गृहं नयेत्

कैश्चिदस्यैतन्नमार्गकोसलेद्रस्यतुल्यं निर्जिताराक्षसादैर्यथैरिणोजगतीतले रामराज्यरामराज्यरामराज्यमिति
 ब्रुवन् आनीपस्थायपेरस्वस्थं दिव्यसिंहासनेविभुं ततोनीराज्यदेवशंप्रणमेदंवद्भुवि देवोपभुक्वस्त्रादिधार
 येरस्वजनैः सह ॥ इतिविष्णुधर्मोत्तरोकोविजयप्रस्थानोत्सवः ॥ अथदुर्गाशतनामस्तोत्रं ईश्वरजवाच
 शतनामप्रक्षयामिशृणुष्वकमलानने यस्यप्रसादमात्रेणदुर्गाप्रीतामवेत्सती उं सतीसाध्याभवप्रीताभवानो
 भवमेवंनी आर्यादुर्गाजयाद्याचवित्तित्रायूलधारिणी पिनाकधारिणीचित्राचंडवंटामहातपाः मनोबुद्धिरहंकारावि
 द्भरूपाचिताचितिः सर्वमंत्रमयोनिरयासन्धानंदस्वरूपिणी अर्यंतथाविनीभव्याभाढ्यामढ्यासदागतिः शाकं
 भरीवेदमाताचैतारत्नप्रियासदा सर्वविद्यादक्षकन्यादक्षयज्ञविनाशिनी अपूर्णैकपर्णोत्तुपाटलापाटलावती
 पटवंतरपरीधानाकलभंजीरंजिनी अमेयाविक्रमाक्रुरासुंदरीपुरसुंदरी वनदुर्गाचमातंगीमातंगस्त्रानपूजिता
 ब्रह्माभाहेश्वरीरौद्रीकौमारीवैष्णवीतथा चामुंडाचैववारहाहिलक्ष्मीः श्रीः पुरुषाकृतिः विलोमाकर्षिणीज्ञानाक्रिया
 सत्पाचवहिका बहुलाबहुलप्रेमासर्वबाहनवाहना निशुंभाशुंभहन्तीमहिषासुरमर्दिनी मधुकैटभहंनेव चंडमुंडवि
 नाशिनी सर्वासुरविनाशीवसर्वदानवघातिनी सर्वशस्त्रमयोसत्पासर्वास्त्रधारिणीतथा अनेकशस्त्रहस्ताचअनेका
 स्त्रादिधारिणी कुमारीचैवकन्याचकिशोरीयुवतीपतिः अष्टौठाचैवष्टौठाचष्ट्रमादावलप्रशः अष्टदंष्ट्रनेतिव्यंढुर्गा
 नामशराष्टकं नासाध्यंविद्यतेकिंचित्त्रिपुलोकेषुपावति धनंधान्यं सुनाजायाहस्तीहरितन्यएव चतुर्बांतथाचांते
 लभेन्मुक्तिं च शाश्वतीं कुमारीं पूजयित्वा च ध्यात्वा देवीं सुरेश्वरीं पूजयेत्परयाभक्त्या पठन्नामशताष्टकं तस्यसिद्धिर्भ
 वेदेविसर्वेश्वरवरैरपि राजानोदासतांयातिराज्यश्रेयमवाप्नुयात् गोरोचनालककंकुमेनासिंदूरकपूरमधुबनेण
 विलिरूपमंत्रं विधिवद्भिद्भिः भवेत्समाराधनतोभूराग्निः भौमावास्यानिशाभगोचद्विशताभिप्रागते विलिरूपप्रलपन्

स्तोत्रं स भवेत्संपदं पदम्

॥

इति विश्वसारे कं दुर्गानामशताष्टकस्तोत्रं समाप्तम् ॥

अथ नवरात्रव्रतोद्यापनविचारः नवरात्रव्रतं प्रति वर्षं सदा कर्तव्यतया नित्यं तत्र वचनानि नवरत्रा निर्णयेऽकरणे प्रत्येकपराप्यपि वचनानि च तत्रैवोक्तान्यतो नित्यमुद्यापननिरपेक्षमिति अथ च फलनिर्देशात्कान्यमप्यतद्वदनेत्यं कान्यं चेति कान्यत्वादुद्यापनसाम्येऽप्यतत्प्राप्त्यापने महानवभार्याविधेयमेव तत्रातुक्रमणिका आर्दोमंडपवेदिकां ध्वजपताकावितानतोरणद्वारपूर्वकविधाय तत्र संभृतसंभारो व्रतो गोमयोपलितया वैदिकायां सर्वतोभद्रलिङ्गतोभद्रपंचवर्णैर्धान्यैर्वापरिकल्प्यतस्मिन्पथाशक्त्याकलशं यथाविधि आचार्यवरणपणेशादिपूजादिपूर्वकं प्रतिष्ठाप्य तात्पादिपाने घंटगर्लयंत्रकुंमदिना विलिरुप ब्रह्मादिभूतिग्वरणंच यथाविधिकृत्वा तत्रैवापरमंडले ग्रहान् लोकपालादिभिः संस्थाप्य संपूजयेत् घंटगर्लयंत्रैसावरणादिर्वाप्रतिष्ठाप्य सर्वोपचारैः संपूज्य चतुष्पादिकं घर्मंडले चतुष्पादियोगेभ्यः प्रतिष्ठाप्य पूज्याः तथैव नवसंस्थाककुंभेषु नवदुर्गायानवमूर्तौः प्रतिष्ठाप्य पूजयेत् यथाशक्ति देवीमाहात्म्यपाठादिरत्नवनविधाय भद्रौजामरणं कृत्वा प्रातश्चकृतनित्यक्रियः सन् देवीपूजादिकं विधाय अग्निस्वयहो कविधेनाप्रतिष्ठाप्य होमं कुर्यात् अन्वाधानांतमाश्रित्य कार्थविधाय ततः प्रधानं श्रीदुर्गां सावणां देवीं सूक्तदेवीमाहात्म्यनवदुर्गांचतुष्पादियोगेभ्यैराज्यकापयसातिलैर्वैतपञ्चादिसामिद्विहंत्वा ब्रह्मादिमंडलदेवतानवग्रहान्दिकपालांश्चार्कादिसमिच्चार्वादिभिः शेषेण आयश्रितं स्विच्छक्रेमं विधाय होमांते देवतापूजांते बलिदानं पूर्णाहुतिमभिवेकं संपाद्य देव्याः प्रार्थनां विधाय चार्थसंपूज्य प्रधानं प्रतिमां सदाक्षिणामाचार्याय नवविधेभ्यो नवसदाक्षिणाः प्रतिमाः प्रतिपद्येत् सुवर्णदानप्रतिष्ठादंत्वा प्रतिमादानमंत्रेणाचार्यं प्रार्थयित्वा कन्यकापूजने सुवार्सित्वा पूजनं च कुर्यात् ततः पंचाशद्ब्राह्मणान् मधुसर्पेष्वप्यसादिना संतोष्य तेभ्यो दक्षिणां दद्यात्

ततश्चन्द्रविवन्धोदक्षिणादन्वा भूपर्सीदापयेत् ततःसधृतं तिलपर्वात्रच दद्यात् शय्याश्वर्यादिदानानि दद्यात्
 शय्यादिदानाशकौसुवर्णसदक्षिणमन्नदानंचदद्यात् ततोब्राह्मणेभ्यः सतिलकमभिषेकं कारयित्वाऽऽक्षिपेत्पृष्टो
 र्वा क्षेत्रेसंपूजयित्वाव्रतस्याच्छिद्रावधारणं कृत्वा व्रतपारणकुर्वात् इतिनवरात्रव्रतेद्यापनं ॥ इति श्रीमन्महा
 राजाधिराजश्रीरण्वीरसिंहकारिते कृत्यरत्नाकरे नवरात्रप्रकरणम्

अथात्रमहालक्ष्मीपूजाविधानमुक्तं तच्चाथर्वणे लक्ष्मीहृदये

यथाधिनेमासिचण्डपशेरमोरसेवेसन्निहितैकमक्तया पठेत्तथैकोत्तरवारहद्यालभेतसौवर्णमर्यासलुष्टिमिति
 अस्य श्रीआद्यादि श्रीमहालक्ष्मीहृदयस्तोत्रमंत्रस्य भार्गवऋषिर्नात्ताविधानि छंदांसि आद्यादि श्रीमहालक्ष्मीदे
 वता श्रीर्वाजं ऋग्यजुः ऐंकीलकं आद्यादि श्रीमहालक्ष्मीप्रसादसिद्ध्यर्थे जपे विनियोगः इति व्यापकं कुर्यात् श्री
 विज्ञानाय नमः १ इहैश्वर्याय नमः २ ऐंशक्तयेव पट् ३ श्रीवल्लभ्य नमः ४ इहैतजसेवै पट् ५ ऐंवीर्याय पट् ६ इतिक
 रहःपटंगन्यासः ओं भूर्भुवःस्वरोमिति दिग्बन्धः ओं ह्रीं ओं सौं ओं क्लीं लक्ष्मिकमलपञ्चधारिणि सिंहवाहिनि स्वाहा
 ओं श्रीमहालक्ष्म्यै नमः ओं श्रीं ह्रीं ऐं ध्यानं वेदेलक्ष्मीं परशिवमर्यादुज्ज्वलां तैजोरूपां कनकवसनां सर्वभूषा
 ल्ज्वलांगीं विजापूरं कनककलशं हेमपद्मं दधाना माद्याया किं सकलजननीं विष्णुवामां कं सरूपां ओं श्रीं श्रीमत्सौ
 भाग्यजननीं स्तौमि लक्ष्मीं सनातनीं सर्वकामप्रदावाति साधनैकसुखावहाम् १ स्मरामि नित्यं देवेशि त्वया प्रेरितमान
 सः त्वदज्ञाशिरसाधृत्वा भजामि परमेश्वरीम् २ समस्तसंपत्सुखदां महाश्रियं सप्तवक्त्रकल्याणकरिं महाश्रियं
 स्तसौ भाग्यकरिं महाश्रियं भजाम्यहं ज्ञानकरिं महाश्रियम् ३ विज्ञानसंपत्सुखदां सनातनीं विचित्रवाङ्मूर्तिकरिं
 मनोहरां अनंतसंभेदसुखप्रदायिनीं नमस्कृत्य भूतिकरीं हारिप्रियाम् ४ समस्तभूतां तरसंस्थितारवं समस्तभोक्त्रि

धरिविधरूपे तन्नास्ति यस्त्वद्यतिरिक्वस्तत्त्वपादपद्मं प्रणमाम्यहं श्रीः ५ दारिद्र्यदुःखौघतमोपहंजित्वत्पादप
 द्मं नयिसन्निधयस्व दीनार्तिविच्छेदनहेतुभूते कृपाकटक्षैरभिषिच्य मां श्रीः ६ त्वं वप्रसीद करुणासुधमाद्र्दृढया
 मां तत्कृपाद्रविणोहमिं कुरुष्व ज्वालिकयप्रणतहृद्गतशोकहंजित्वत्पादपुष्पं प्रणमाम्यहं श्रीः ७ ओं श्रीं
 ह्रीं शार्दूलनमोऽस्तु शरणागत रक्षणार्थं कल्पेनमोऽस्तु कर्मयोगगुणाश्रयायै क्षार्दूलनमोऽस्तु दुःखितक्षयकारणायै ध्या
 त्वेनमोऽस्तु धनधान्यसमृद्धिदायै ८ शार्दूलनमोऽस्तु शशिशेखरसंस्तुतायै रत्नेनमोऽस्तु रजनीकरवल्गमायै भुक्तये
 नमोऽस्तु भवसागरतारणायै मरुत्यै नमोऽस्तु मधुसूदनवल्गमायै ९ लक्ष्म्यै नमोऽस्तु शुभलक्षणलक्षितायै सिद्धयै नमोऽस्तु
 शिवसिद्धसृष्टितायै धूर्त्यै नमोऽस्त्वमितदुर्गतिनाशनायै गणपतये नमोऽस्तु वरसद्गातिदायिकायै १० देव्यै नमोऽस्तु
 दिविदेवगणार्चितायै भूर्त्यै नमोऽस्तु भवनार्तिविनाशनायै दार्यै नमोऽस्तु वरणीधरवल्गमायै पुष्पेनमोऽस्तु पुरुषोत्तमः
 ह्यमायै ११ ओं ह्रीं सुतीव्रदारिद्र्यविदुःखहंश्रै नमोऽस्तु ते संवितपापहंश्र्यै श्रीविष्णुवक्षःस्थलसंश्रितायै नमः
 सर्वविभूतिदायै १२ ओं ऐं श्रीं जयतु जयतु लक्ष्मीलक्षणात्कृतांगी जयतु जयतु पद्मापद्मसद्भाभिवांया जयतु
 जयतु विद्याविष्णुयामां कसस्थानजयतु जयतु सम्यक्सर्वसंपत्करि श्रीः १३ जयतु जयतु देवीदेवसंघाभिवंद्या जयतु
 जयतु भद्राभार्गवोभान्यरूपा जयतु जयतु नित्यानिरमलज्ञानवेद्या जयतु जयतु सत्त्वासर्वभूताररूपा १४ पद्मवी
 जं ओं आर्द्रयै रललं ह जयतु जयतु रम्यारत्नगर्भांतररूपा जयतु जयतु शुद्धाशुद्धजावूनदाभा जयतु जयतु कान्ता
 कांतिसद्भासितांगी जयतु जयतु शांताशीघ्रमागच्छसौम्ये १५ ओं ह्रीं ऐं श्रीं ओं श्रीं श्रीं यस्याः
 कलायाः कमलोद्भवाद्या रुद्राश्च शक्यप्रमखाश्च देवाः जावंतिसर्वा अपि शक्यस्ते प्रभुत्वमात्मा परमायुषस्ते १६ लि
 लेखपटले विधिर्ममालिपिं विमुच्यते त्वयानिलिखितव्यमेतदिति तत्फलवाप्तये तदंतरफलैरुपटंकमलवासि

नौ श्रीमिमां समर्पयस्व मुद्रिकां सकलसौख्यसंसूचिकां १७ तदिदं लिखितं मालेस्फुटांकमलवासिनीं श्रियंसमु
 द्रजदिहिसर्वभाग्यस्य सूचिकां १८ कलयातेययादेविजीवंतिसचराचराः तथा संपत्करोलक्ष्मीः सर्वदा संप्रसिद
 मे १९ यथा विष्णुर्धुवांतिर्याय कलां सन्वेयथा तथैव स्वकलालक्षिममयिसन्यकसमर्पय २० सर्वसौख्यप्र
 देदेविभक्तानामभयप्रदे अवलोकुरु यत्नेन कलामात्मनिवेशितां २१ मुदा स्वांमङ्गले परमपदं लक्ष्मीः स्फुटकला
 सद्वैकुण्ठश्रीर्निवसतुकलामेनयनयोः नयनवीजं उज्ज्वलं प्रोद्योतयः वसेत्सदेवलोके नमवचसिलक्ष्मीर्वरकला
 श्रियः श्वेतद्वीपे निवसति कलामेऽस्तु करयोः २२ सर्वमंगलसंपूर्णं सर्वश्रयं समन्विता आयाहि श्रीमहालक्ष्मि त्व
 कलामयितिष्ठतु २३ अज्ञानतिमिरहंतं शुद्धज्ञानं प्रकाशय सर्वश्रयं प्रदामेऽस्तु त्वत्कलामयि संस्थिता २४ अलक्ष्मी
 हरतु क्षिप्रं तमः सूर्यप्रभायथा वितनोत्तु मम श्रेयस्त्वत्कलामयि संस्थिता २५ ऐश्वर्यमंगलोत्पात्तिस्त्वत्कलायां
 निर्धायते अहंतस्माकृतार्थोऽस्मिन् प्राप्नोमि स्थिराभव २६ भवदावेशाभाग्याहोभाग्यवानस्मि मर्गा वि त्वत्प्रसा
 दात्पवित्रोऽहं लोकमातर्नमोऽस्तुते २७ निधिर्वाजं नृणां हूँ हूँ हूँ हूँ पुनातु मां त्वत्कलयेव यस्मादतः समा
 गच्छ ममाग्रतस्त्वं परंपदं श्रीर्भवं सुप्रसन्नामव्यच्युतेन प्रविशाद्यलक्ष्मि २८ उज्ज्वलं श्रीवैकुण्ठस्थिते लक्ष्मि
 समागच्छ ममाग्रतः नारायणेन सह मां कपाटध्याय लोकेय २९ सत्यलोके स्थिते लक्ष्मि त्वं समागच्छ सन्निधिं वासुदेवे
 न साहिता प्रसीद वरदाभव ३० श्वेतद्वीपस्थिते लक्ष्मि श्रीप्राभागाच्छुभ्रते विष्णुना सहिते देवि जगन्मातः प्रसीद मे ३१
 क्षीराब्धिस्थिते लक्ष्मि श्रीप्राभागाच्छुभ्रते विष्णुना सहिते देवि जगन्मातः प्रसीद मे ३२ क्षाराब्धिस्थिते लक्ष्मि स
 मागच्छ समाग्रते त्वं कपाटस्थिते सुप्रसाततं गाविलोकेय ३३ रत्नगर्भस्थिते लक्ष्मि परिपूर्णाहिरण्यमे समागच्छ समा
 च्छस्थित्या शुपुरतो मम ३४ स्थिराभव महालक्ष्मि निश्चला भवन्मले प्रसन्नकमले देवि प्रसीद वरदाभव ३५

श्रियरे श्रीर्महाभूमेत्वंदंतःस्थमहानिधिं श्रीप्रभुद्वयपुरतःप्रदर्शयुसमर्पय ३३ वसुंधरे श्रीवसुधेवमुद्वेगिभ
 कृपामये त्वत्कुक्षिगतसर्वस्वंश्रीध्रमेसंप्रदर्शय ३७ विष्णुप्रियेस्त्वगर्भेसमस्तफलदेशिवे त्वद्भगतेहमादीनसं
 प्रदर्शयदर्शय ३८ आविर्भवमनोवेगे कीप्रमाणच्छ्रेमुरः सावत्ससैरहित्युक्ताकामगौरिवरक्षमां ३९
 देविशीघ्रं समागच्छ धरणीगर्भंस्थिते मातस्त्वद्भूयभूयोऽहंमगवेत्वंकुतूहलात् ४० उत्तिष्ठताग्रहिस्त्वंमे
 समुत्तिष्ठस्वजाग्रहि अक्षयार्हेमकलशानुवर्णैनुत्सुरितान् ४१ निक्षेपान्मेसमाकृष्यसमुद्भूयममग्रनः स
 मुत्तताननाभूत्वासन्यरदेहिधरांतरात् मत्सन्निधिसमागच्छ मदहितकृपावशात् प्रसोदश्रेयसादिभिप्रलक्षिमै
 नयनाम्रतः ४२ अत्रोपविश्यलक्ष्मिंस्त्वंस्थिराभवसिहिरण्यये सुस्थिराभवसुप्रीताप्रसन्नवरदाभव ४३ समानीतां
 स्त्वयादेवितिधीमेसंप्रदर्शय अद्यक्षणेनसहसादत्वांसंरक्षमांसदा ४४ मायितिष्ठथानित्यंयथैवादिपुतिष्ठसि अ
 भयंकुरुमेतद्विममहालक्ष्मिमतनोऽस्तुते ४५ समागच्छमहालक्ष्मिभूद्वज्रान्दस्थिते प्रसीदपुरतःस्थित्वाप्रणतं
 माविलोकय ४६ लक्ष्मिभूदयंगमाभासियत्रयत्राहिरण्ययी तत्रस्थितात्वंमेदेवित्वरूपंसंप्रदर्शय ४७ क्रीडंति
 बहुधाभूमौपरिपूर्णकृपामये मममूर्धनितेहस्तरमविलंबितमर्पय ४८ फलभागेदयेलक्ष्मिसमस्तरपुरवासिनि
 प्रसीदमेमहालक्ष्मिन्परिपूर्णनोरये ४९ अयोध्यादिपुसर्वैपुनगरेषुसमास्थिते वैभवीविधिवैयुकासमागच्छमु
 दान्निवता ५० समागच्छसमागच्छममाग्नेभवसुस्थिरा करुणारसनिष्पंदनेब्रह्मयविलासिनि ५१ सन्निधत्स्व
 महालक्ष्मिस्त्वयाणिममस्तरके करुणासुधयामांत्वमभिषिचिस्थिरंकुरु ५२ सर्वराजगृहाल्लक्ष्मिसमागच्छवला
 न्विते स्थित्वाशुपुरतोमेऽद्यप्रसादेनाभयंकुरु ५३ सादरमस्तरकेहस्तरंममत्वंकृपयार्पय सर्वराजगृहाल्लक्ष्मिस्त्व
 कलामयिपतिष्ठतु ५४ आद्यादिश्रीर्महालक्ष्मिन्विष्णुवामांकंस्थिते प्रत्यक्षंकुरुमेकंपरक्षमांशरणागतम् ५५ प्र

सीदमेमहालिहिमसुप्रसीदमहाशिखे श्रवलाभवसुप्रीत्यासुस्त्रियराभवमद्यूहैः ५६ यावन्तिष्ठतिवेदाश्रयावत्तन्ना
 मतिष्ठति यावद्विष्णुश्रयावत्तन्तावत्कुरुकृपांमयि ५७ चार्द्रोक्लृपयथाशुक्लेवर्धतेसादिनेदिने तथातवदयानि
 र्यवद्वतामपिवर्द्धताम् ५८ यथावैकुण्ठनगरेयथावैशीरसगरे तथाभद्रवनेतिष्ठस्त्रियराश्रीर्विष्णुनासह ५९ योनि
 ताल्लदयेतिर्ययथातिष्ठसिद्विष्णुना तथाभद्रवनेतिष्ठस्त्रियराश्रीर्विष्णुनासह ६० नारायणस्यहृदयेभुवर्तीयथा
 रुतेनारायणोपितवह्नकमलेयथास्ते नारायणस्त्वमपिनित्यमसौतथातौ संतिष्ठतांदिममापिदयावतिश्रीः ६१
 उर्ध्वार्धेर्द्धो विज्ञानतुल्लिहृदयेकुरुश्रीःसौभाग्यतुल्लिहृदयेकुरुमेयहेश्रीः दयासुतुल्लिहृदयानिमयिश्रीः सुवर्णतुल्लिहृद
 येकुरुश्रीः ६२ नमोऽवजेष्याश्रितकल्पवह्निसद्गकर्षितामणिकामधेनो विश्वस्यमातर्भवसुप्रसन्नायहैकलब्धेऽपि
 चपुत्रवर्गे ६३ कुलिर्वीजं लोम्बाईर्ऊर्ध्वेऽश्रः आद्यादिमायेत्वमजाडवीजंत्वमेवसाकारनिराकृतिस्त्वं त्वयधृता
 श्राजभवाडसंघाश्रियत्रचरित्रंतवदेविविष्णोः ६४ ब्रह्मरुद्रादयोदेवावेदाश्रापिनश्चकनुयुःमहिमानंतवस्तौतुर्नंदोऽहं
 यत्कृपांकथम् ६५ श्रवत्ब्रह्मसवाक्थानिसूकासूकानिथानिच तानिस्वीकुरुसर्वज्ञेदयालुत्वेनसर्वशः ६६ भवतोश्च
 रणंगत्वाकृतार्थाश्वपुरातनाः इतिसिर्वित्यसंर्वित्यत्वामहंशरणंभजे ६७ श्रनंतानित्यसुखिनस्त्वद्गकारस्त्वत्परायणः
 न्तितवद्भसादार्थदेविविवांशरणंभजे ६८ तवप्रतिज्ञामद्गकारनश्यतोत्यपिक्वचित् इतिसिर्वित्यमनसाप्राणान्संघा
 त्मयहम् त्वदर्थानस्त्वहंमातस्त्वत्कृपामयिविद्यते यावत्संपूर्णकामरस्यांतावदेहिदयानिधे ६९ क्षणमाज्जनश
 क्रोमिजीवितुंत्वत्कृपांविना नजीवंतीहजलजाजलंयन्काजल्यग्रहाः ७० पितृाहिपुत्रवात्सलयाज्जननीप्रस्रुतस्त
 त्संस्वरितमानाव्यसंप्राणयतिवत्सला ७१ यदिस्यांतवपुत्रोऽहंमातात्वयदिमामिको दयापयोधरस्तन्यसुधाभि
 र्वमाम् ७२ सृशयेनगुणलेशोपिमयिदोषैकमंदिरं पांसूनांहृष्टिद्वंदानांदोषाणांचनमेमितिः ७३ पापिनामह

मेवाभ्योदयालूनारवमग्रणीः दयनीयोमदन्योऽस्ति तव कोऽनजगद्विषे ७४ विधिनाऽहनसृष्टश्चेन्नस्यात्तवदयालुता
अनामयोवानसृष्टश्चेदोषधस्य दधोदयः ७५ कृपामदग्रजाकिंतेग्रहं किंवातदग्रजः विचार्यदेहिमेवितंतव

देवि दयाधनम् ७६ मातापितात्वं गुरुसद्गतिः श्रीरत्नमेव संजीवने हेतुभूता अनन्यमन्येजगदेकनाथः केवमेव सर्वम

देवि सत्त्वम् ७७ हृदयवाजं डोअग्रहं फट्कुरु स्वाहा आद्यादिलक्ष्मीर्भवसुप्रसन्नाविशुद्धविज्ञानसुखकदेवग्री आज्ञा

नहं त्रीविगुणातिरिक्ता प्रवालनेत्रेभवसुप्रसन्ना ७८ अशेषवान्जालाडयमलापहारिणो नवनवरूपमुवाक्यदायेना

नमैह जिह्वाग्रसुरंगनत्तर्कभवप्रसन्ना वदने च मे श्रीः ७९ समस्तसंपत्सु विराजमाना समस्ततेजःसु विभासमाना

विष्णुप्रिये एवं भवदीप्यमाना धामदेवते मे भवसुप्रसन्ना ८० सर्वप्रदेवंस तलधेदेवं प्रभासु राजा एतफलासु देवग्री

सुवर्णे देवं सुमुखी भव श्रीर्हिरण्यमीनेन येन प्रसन्ना ८१ समस्तविघ्नौघविनाशकारिणो समस्तभक्तोद्धरणे विचक्षण

अनंतसौभाग्यसुखप्रदायिनी हिरण्यमीनेन येन प्रसन्ना ८२ देवि प्रसीद दयनीयवतमाय नमो देवाधिनाथ नवदेवगणा

भिवंधे मातस्तथैव भवसन्निहिता दशोर्भपत्या सममममुखे भवसुप्रसन्ना ८३ मावस्स भैरवपदानकरोऽपि

तस्ते भौली ममेति मयि दीन दयानुकेपे मातः समर्पय मुद्राकरुणा कटाक्षं मांगल्यं जमहिमानमजस्य मातः ८४

डों शार्थोऽर्थः शार्थः कटाक्ष इह कामधुकवमतस्तु चिंतामणिः करः सुरतरुः सदानवनिधिस्त्वमेवोदरे भवेत्तव

दयारसे रसरसायनं नवहं भुवं तव कलानि विविधवाञ्छिता र्थाप्रदम् ८५ यथारसरूपं दर्शनतोयसंगारसुवर्णा

स्यात्कमलैतद्यते कटाक्षसंस्पर्शान्तो जनानाममंगलानामपि मंगलत्वम् ८६ देहीति नास्तीति वचः प्रवेशाद्वा तोर

मत्वांशरणं प्रपद्ये ग्रहंतु दसोऽस्मभ्यमग्रदात्वं सहैव पत्न्यामपि सन्निधौ हि ८७ कल्पद्रुमेण माणिना सहित सुरभ्या

श्रिते कलामपि रसेन रसायनेन आस्तां यतो मम च हस्करपाणिपादाः स्पृष्टाः सुवर्णवपुषः स्थिरजंगमाः स्युः ८८

आद्यादिर्विष्णोः स्थिरधर्मपत्नीत्वमेव पत्न्यामपिसन्निधिरस्य आद्यादिलक्ष्मीत्सदनुग्रहेण पदे पदे मे निधिदर्शनं स्यात्
 ८९ आद्यादिलक्ष्मीहृदयपठेयः साराज्यलक्ष्मीमचलांतनोति महाद्रिद्रेषिभवेक्ष्वाढ्यस्तदन्वये श्रीः स्थिरतां
 प्रयाति १० यस्य स्मरणमजिणतुष्टास्यादिष्णुबलभा तस्याभीष्टं दात्याशुतं पालयति पुत्रवत् ११ इदं रहस्य हृद
 यं सर्वकामफलप्रदं जपेत्पंचसहस्रतुपुरश्चरणमुच्यते १२ त्रिकलमेककालं वानरोभक्ति समन्वितः यः पठेच्छृणु
 याद्वापि स याति परमां श्रियम् १३ महालक्ष्मीं समुद्दिश्य निशि मार्गवासरं इदं श्रीहृदयं जप्त्वा पंचवारं धर्तुमीमेव १४
 श्रुतेन हृदयेनात्तं गार्भेण्याश्रमिन्निवितं ददाति तत्कुले पुत्रो जायते श्रीप्रतिस्वयं १५ नरेण वा यनार्यो बालक्ष्मी
 हृदयसंजिते जले च पीतं तदंशे मंदभाभ्यो न जायते १६ यश्चाश्विने मासि च शुक्लपक्षे रमोत्सवे सन्निहितैकमक्षया
 पठेत्तत्रैकोत्तरवारं तुष्ट्यालभेत सौवर्णमर्थं सप्तदिग्म् १७ य एकमकोऽन्वहमेकवर्षं पठेत्तत्र मक्षयायताचित्तदतिः समंदभा
 योऽपि रमा कटाक्षान्नैवेत्स हस्तक्षयाश्रयातः अधिकश्रीः १८ श्रीशान्तिभक्तिहरिदासदास्यं प्रपन्नमंत्रार्थं इहैकनिधं गुरोः
 स्मृतं तिमिलबोधदुर्द्धिप्रदेहि मे त्वं परमपदं श्रीः १९ एश्वरी पति त्वं पुरुषोत्तम त्वं विभूति वासं विविधार्थसिद्धिं वयः स्थि
 रत्नललासुभोग्यं पुत्रादिलिखि स कलार्थसिद्धिम् १०० सुवर्णदुर्द्धिं कुरु मे गृहे श्रीः सुधान्यदुर्द्धिं कुरु मे गृहे श्रीः कल्पा
 णदुर्द्धिं कुरु मे गृहे श्रीः विभूतिदुर्द्धिं कुरु मे गृहे श्रीः १०१ व्यापुलक्ष्मीं ग्रहसितमूर्त्तिकोटिबालाकैर्भासां विद्युद्गुणैर्वर
 धराभूषणैः ढयं सुशोभां दीजापूरं सरसि जयगुगं विभ्रतं त्वर्णं ज्ञं भर्जयुकां संहारमयदां मह्यमप्युत्तरी श्रीः १०२

इत्यथ वर्षाण्यहस्योत्तं लक्ष्मीहृदयं संपूर्णम्

उर्ध्वमोक्षारायणाय उर्ध्वमोक्षारायणो ज्योतिरत्नमोक्षारायणः परः नारायणः परं ब्रह्म नारायण नमोऽस्तुते १
 नारायणः परो ध्याता ध्यानं नारायणः परं नारायणः परो ध्येयो नारायण नमोऽस्तुते २ नारायणः परो ज्ञाता ज्ञानं

नारायणः परं नारायणः परं धाम नारायणमोऽस्तुते ६ नारायणः परं विदो विधाना रायणः परा विभनारायणः
 साक्षान्नारायणमोऽस्तुते ४ नारायणाद्विधिर्जाते जाते नारायणाच्छिवः जाते नारायणाद्देहे नारायणमोऽस्तुते
 ५ जाते नारायणजे जश्चेद्देहे नारायणो महान् वह्निर्नारायणः साक्षान्नारायणमोऽस्तुते ६ नारायणो ह्युपास्यः
 स्वयद्गुर्नारायणः परः नारायणः परे बोधो नारायणमोऽस्तुते ७ नारायणः फलं मुस्यं सिद्धिर्नारायण सुखं
 सर्वं नारायणः शुद्धो नारायणमोऽस्तुते ८ इति श्लोकाष्टके चाथ प्रार्थनादशकं शृणु नारायण त्वमेवा सिद्धहरा रुध्रदि
 श्रियतः प्रेरकः प्रार्थमानानां वयं प्रेरितवानहम् ९ त्वदाज्ञां शिरसा धृत्वा नमो भिजनपावनम् नानोपासनमर्गेण त्वं
 वै हृदयबोधकः १० भावार्थं हृदा वहितो भवसौम्यप्रदो मम त्वक्याय मोहितं विश्वं त्वयैव परिकल्पितम् ११ त्वदधि
 धानमभिणमया सर्वार्थकारिणी त्वमेव तां पुरस्ज्य मम कामान्समर्पय १२ नमेवदन्यत्प्राप्ताऽस्ति त्वदन्यं न हि दे
 वतं त्वदन्यं न हि जानामि पालकं पुण्यवर्धकम् १३ तावत्सांसारिको भवो मानते भावनात्मके यावत्सिद्धिर्भवेत्तैव सर्व
 धासर्वदा प्रभो १४ पापिनामहमेको न्योदयालूनं त्वमग्रणीः दयतो यो मदन्योऽस्ति तव कोऽन्नमग्नये १५ त्वया
 पयहनसृष्टश्चेन्नस्यात्तमदयालुता ममेपरिस्वसृष्टस्य दयाते किं जायते १६ पापेन संपारिक्रान्तः प्रापात्मा पापरूपधृक्
 त्वदन्यः कोऽन्नपपि न्यत्प्राप्तामेव गती तले १७ त्वमेव माता चापिता त्वमेव त्वमेव बंधुश्च सख त्वमेव त्वमेव विद्याद्विष्णु
 त्वमेव त्वमेव सर्वमम देव देव १८ प्रार्थनादशकं वैवमूलाष्टकमिदं हयं यः पठेच्छृणु याचिरेतस्य लक्ष्मीः सिद्धरा भवेत्
 नारायणरय हृदयं सर्वार्थार्थ फलप्रदं लक्ष्मीहृदयं संवासी बिष्णुसायुज्यदंष्टणाम् १९

इति श्री नारायण हृदयं समाप्तम्

अथ लक्ष्मीसूक्तपूजाविधानं विधातुं वै

तत्राष्टदिनं यावत् प्रत्यहं नैससत्पाद्युतिः सुकुरूपकार्याऽन्तर्द्विजत्रये द्वि

सप्तत्यादितिः प्रत्यहंकार्या तेन द्वादशसाहस्रमृचामादृतिर्भवतीति श्रीसमिद्धिर्विल्वसामिद्धिर्होमःकार्यः तथा
कुंदमंदारकुमुदमालतीपद्मकेसरं नेपावर्तकयंजातीकटहंरंचंपकतथा रकोत्पलादिपुष्पाणिलक्ष्म्याश्यातिपि
याणिवै स्नानकालेऽर्चनेसूक्तैरभिषेचैश्चिभिःसुधीः यावज्जपेद्भविमुखस्तपयेत्तावदेवहि पूर्वोक्तविधिनासन्यकपू
जयेत्परमेश्वरीं त्रिवारंप्रत्यहंमंत्रोजुह्याच्चयथाविधिः षण्माससंयःकरोत्येवंसाक्षाच्छ्मपातिःस्वयं विकच
न्यात्राएवाकेंनवनीतंप्रविन्यसेत् मध्येसकेसरेपद्मेसन्यकपजांतरालके सुसमिद्धेऽनलेतच्चसमुद्धृत्यहु
नेत्सुधीः अभ्यर्च्योष्टेत्तरशतंजपश्चभृगुवासरे चत्वारिंशद्विरस्यस्यान्महालक्ष्मीरचंवंलां तुरीयर्चाचजुहुयादिते
नैकादशाहतीः एवंकुर्वतएवास्त्यष्टमासान्महर्दिदिरा प्रधानतर्पणंतेवसंतर्प्याः शक्तयास्त्रिमाः प्रणवाद्याहदंता
श्च श्रीलक्ष्मीपरदायिकाः विष्णुपत्नीचवसुधारूपस्यापिहिरण्यतः स्वर्णमालिन्ध्यपिपरानृतनरजतत्तज्जा सुव
र्णाढ्यग्रहास्वर्णप्राकारापद्मवासिनी पद्महरतत्रियामुक्तालंकारासुवर्कापरा चंद्राविश्वप्रियेश्वर्यौमुक्तिश्चापितुभु
क्तिपुक् विभुर्द्विःसमृद्धिश्चतुष्टिःपुष्टिर्नाश्र्ददा भुवनेशीच शुद्धास्याद्योगिर्नाभोगदामता धार्त्रीविधात्रीद्वात्रि
शतशक्तयःसमुदीरिताः द्वात्रिंशद्विश्वपूजातेमंत्रीमंत्रैर्वलिहरेत् मंत्रैर्नाममंत्रैर्देव्याश्वीरेषतेवलिर्नमइत्यादि श्री
मंत्रजापिनोक्तचिद्व्यतेनियमाइह तैलान्यकश्चन्नाश्रियात्रप्रस्तोषेनसंविशेत् अशुचिर्नरत्रपेत्कापिद्वाभ्यांस्या
दशुचिर्भवेत् लवणंतिलसंभूतंताश्रियात्केवलंसुधीः लिपेद्विरद्रानोवक्त्रेनानृतंप्रवदेत्कचित् कदाचिन्मालिनोत्तस्या
द्रुवंनैवालिलेवद्वया श्रीफलांबुजसद्गोणामूर्द्धानेचधारयेत् तथाचनिर्मलाचारःशुक्लःशुद्धमन्त्राभवेत् शुद्धमालयानु
लेपश्चशुद्धाभरणभूषितः श्वेतवस्त्रपरीधानःशुद्धदेहःस्वलेकृतः उत्कृष्टगंधानुलेपःशुद्धदंतश्चसन्नखः विष्णुभक्तश्च
मलेनभ्यसूयोभवेत्सुधीः निदितान्वयसंभूतां दुष्टां वक्लहं प्रियाम् दुष्टाद्योनिमनिष्टांचरोगग्रहनिवेशितां

अन्यासकाम शुद्धांशं सुदृढतनुं अतिह्रस्वातिर्दीर्घाचिरसंभोगोलुपं. अन्यां पुरुषलोचकाकार्थी
 राजयोपितं रजस्त्वलमेकवारं योपितं न स्पृशेदपि शांतिमतः शुचिर्दीर्घमीमधुरालं पवान्भवेत् दयाद्रचितश्चाचा
 र्थदेवतिथ्यर्चना रतः गुर्वग्निपूजा निरतः पुण्यशीलो दृढव्रतः नित्यस्नायी पञ्चमाशामुखाशीशोलवान्भवेत् व
 णां श्रम रतः सर्वायदारतुष्टोऽल्पमापणः एतादृशैश्चानेयमैर्धुको लक्ष्मीलभेतसः नारायणीये नाजिघ्रेताक्रमेद्वा
 न्यतर्द्धाजं न च भक्षयेत् नस्यान्मलिधेनोर्द्विधा द्वित्वं भूमौ शयीत लक्ष्णामलके वर्द्धं नागादित्यतिथीक्रमात् ना
 गादित्यतिथीपंचमी सप्तम्यौ पंचम्यामृतरेश्मी च वर्द्ध्यान्मृत्पुङ्खमुखाऽशने विर्वर्तेन मार्जयेद्दंतां स्निग्धं प्रणमेच्चता न
 प्रातर्भक्ष्या सितलरते च धार्या लक्ष्मीश्रम भक्षयेत् धारयेन्मूर्ध्नि तोषुष्पमृत्तरे मधुराक्षमुक् पायसं विटवर्जी च भक्षये
 च्छुष्टपर्वणि शुक्लपर्वणि पूर्णिमायां शारदातिलके शयीत शुद्धशय्यायांतरुण्या सहनान्यथा मलिनेन भवेज्जातुकु
 रितसतान्नं न भक्षयेत् द्रोणपंकजवित्तवानि पद्मानि तनूययेत् सहदेवो निमज्ज्छो श्रीदेवो विष्णुब्रह्मां कन्यां जंबून
 वालं च धारयेन्मूर्ध्नि सर्वदा श्रीदेवो श्रीललिता विष्णुब्रह्माभ्यपराजिता कन्याकुमारी प्रयोगसारे धान्य
 गोमुरुहताशनराणां न स्वपेदुपरि नाप्यनुवंशं नोत्तरापरशिरानवनमोनाद्रपाणिचरणः श्रियमिच्छन् अयं
 ओद्धारः यत्र सारे श्रीर्वाजं साध्यसंयुक्तं कर्णिकायां समालिखेत् वरुणादित्यद्वयसंख्यापत्रेष्वपि यथाक्रमं श्री
 सूक्तस्याप्यर्द्धमर्द्धमालिख्य तद्वहिः यः शुचिः प्रयतो भूत्वेत्युचामाद्य कयापि च संवेष्ट्य च धरात्रिं वंकोणे पुत्रि
 यमालिखेत् श्रीसूक्तपञ्चमते तु धारयेद्योयथाविधिः पुत्रारोग्यधरां धारयन् गोसंख्यापत्रे लब्ध्वातिवह
 लालक्ष्मीं जीवेच्च शारदांशत इदमेव ताप्सपट्टे विलिख्य जप्त्वा चासिकसंपातं संख्याप्यांगणभूमौ लक्ष्मीमावाह्य
 साधुसंपुन्य भूयःपरिवारयुतां बलिहरेर्दत्तवलिं समीकृत्य यस्मिन्नेव न्हियते वर्द्धते तस्य संपद् पुत्रैर्दारैरिष्टैर्वि

भवेभृत्यश्च पान्यश्च नागैरथैस्तुरंगैरुपभोगैर्भिभ्यसंस्थपयाहीनैः रमयतीगेहेऽस्मिन्विहरत्याभूतसंज्ञं लक्ष्मीः
 अस्यायः अष्टदलकमलं कृत्वा तत्कार्णिकायां श्रीर्बाजं साध्यसहितं विलिख्याष्टदले हिरण्यवर्णाभिरयादिनारभ्य
 तामिहेयक्षये श्रियाभिर्यत्तमृचामर्द्धमालिख्य तद्वहिर्ददंशदलकमलं कृत्वा तद्वलेषु स्वायादिप्रादक्षिण्येन
 चंद्रां प्रभासामित्यारभ्य मयि श्रीः अथ तां पशुद्वयं तमूचामर्द्धमालिख्य तद्वहिः षोडशदलान्वितेषु कर्दमेन प्रजामूते
 त्यादिभ्रूज्जपरस्यार्द्धमर्द्धं गौरीमिमाय ११ द्विपदी १२ अष्टापदी १३ सहस्राक्षरा १४ प्रणेद्वी १५
 धीनामविश्रयतु १६ तद्वहिर्दत्तत्रयं कृत्वा तत्राभ्यंतर्वायं यः शुचिः प्रयतो भूवज्जुयादाज्यमन्वहं श्रियः पंच
 दशार्चश्च श्रीकामः स ततं जपेत् इति ऋचा संवेष्टा वहिर्वायं मातृकया संवेष्टा तद्वहिश्चतुरस्रं विलिख्य तत्क्रोणेपु
 श्रीर्बाजमालिखेत् एतद्यं जमुकफलदं भवति अथाभिनववरात्रे वेदेऽकत्रकारेण महालक्ष्मीपूजनमुच्यते तत्र
 वास्तेमूढैर्तद्व्याय स्वगुरुभरणकुंडलिनो रमरणादिप्रातः कृत्यादिकं कृत्वा दंत्यावनस्तानि संध्यातिरयनर्पणं दिव
 कृत्वा पूजास्थानमागत्य दिग्बन्धनादिपूर्वकभूतशुद्धिप्राणप्रतिष्ठादियोगर्पाठान्तं कृत्वा मूलेन प्राणायामं कृत्वा गण
 पतिकुलदेवतादि रमरणांतं बालाद्यादि नमस्कृत्य द्वौ सुमुखश्चैकदंतश्च शुक्लांबरधरीं विष्णुं श्रीमोक्षितायै स
 सिद्धौ यत्र योगेश्वरः कृष्णो अनन्याश्रितयंतो मां रमतेः सकलकल्याणमाजनं सर्वेष्वारंभकार्थेषु नास्ति तं
 पाममंगलं वेपाहविहरिः तदेव लक्ष्मिदितं देवताया बलचंद्रबलतदेव विद्याबलदैवबलतदेव लक्ष्मीपते १ प्रयु
 गस्मरामि इति मंगलाचारं अथास्मिन्मासि श्रीमहाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीप्रीतिपूर्वकद्विरतिनवार
 णक्षमापुरारोच्यैश्वर्यादिवृद्धिकामः प्रतिपदमारभ्य नवमीपर्यंतमष्टदेवतास्त्रयलपिण्यः श्रीमहालक्ष्म्याः
 शोडशोपचारपूजां श्रीसुक्तचंडीपाठनां यथोक्तसंख्यायास्तदंशां आहोमादिकृत्यं करिष्ये इति सकल्प्य तत्र निर्विश्र

तार्थगणपतिपूजनकारिष्ये ततोरक्षतादिभिर्ममवददलपेठे महागणपतये सिद्धिबुद्धिसहितं स्वाहनं साधुषु
 सपरिवारपर्येह्यागच्छागच्छ हिरंस्वत्वमभ्येहि श्रविकाभ्यं वकात्मज सिद्धिबुद्धिपते अक्षयक्षलभपितः पितः
 नागारम्यनागहारत्वं गणराजचतुर्भुजं भूपितः स्वाधुर्धैर्द्वयैः पाशां कुशपरश्वधैः आवाहयेत्वां पूजार्थं रक्षार्थं च म
 मप्रभो इहागत्य गृहाणत्वं पूजार्कतुं च रक्षमे आवाह्यैर्वां गणेशानं पूजाद्रन्यैः प्रपूजयेत् गणानां वा गणपतिर्द्वं
 प्रियाणां वा० निर्धीनां वा० वसोममम्राह० गणानां वां गणपतिं त्वहं वामहे कविकवीनामु० आवाहनं
 स्वागतं पाधं ब्रध्दै आचमनीयं मधुपर्कपुनराचमनीयं स्नानवस्त्राभरणानि गंधपुष्पं धूपदीपनैवेद्यं तंबूलं
 दक्षिणानमस्कारान् विधाय हस्तद्वयेन नारिकेलार्घ्यं पात्रमयजलं संपुष्पं गृहीत्वा देवाय प्रार्थयेत् रक्षक्ष
 णाध्वक्षत्र्यक्षत्रेलोकपरक्षक भक्तानामभयं कृत्वा ज्ञाताभवं भवाणां वा त्वं द्वैमातुरकृपासिधो पापमातुराग्रजप्रभां व
 रदत्तं वरदेहि वा छित्तं वा छित्तार्थं दे अनेन फलदानेन फलदोऽस्तु भवान्मम इति फलं दत्त्वा प्रार्थयेत् विश्वेश्वराय
 वरदाय धिप्रियाय लंबोदराय सकलाय जगद्धिताय नागाननाय श्रुतिप्रदायि भूषिताय गौरिसुताय गणनाथनाथो
 नमस्ते भक्तानां शानपराय गणेश्वराय सर्वेश्वराय शुभं दाय सुरेश्वराय विद्याधराय विकटाय च वामनाय भक्तप्र
 सन्नवदनाय नमो नमस्ते नमस्ते ब्रह्मरूपाय विष्णुरूपाय तैत्तमः विश्वरूपस्वरूपाय नमस्ते ब्रह्मचारिणे भक्ति
 प्रियाय देवाय नमस्तुभ्यां विनायक इति नमस्कृत्य त्वां शंभुवर्गदलनेति वं सुप्रदेति भक्तप्रियेति सुखदेति बलप्रदेति
 विद्याप्रदेत्यद्यहरेति च वस्तुव्रति तेभ्यो गणेशवरदो भवन्ति त्वमेव इति स्तुत्या प्रणमेत् ततः ब्रह्मिभवरणादियथा
 शोपंच विधाय कलशस्थापनं महीधौ० भूमिरुपशः स्थोनाद्यधिवि० भूमिप्रार्थना श्रोत्रपथः संव
 दंतीति वयान्नाक्षिप्य कलशं निधाय वरुणस्यांतं भनमसीति जलप्रक्षेपः श्रोत्रपथः संवदंते इति सर्वार्थाधिप्र०

स्थानाद्यधेयोतिसप्तमदः अथर्व्योनिपदनामिति पंचपञ्चवाः कांडात्कांडात्प्ररोहतीति दूर्वा याःफलि
 नीर्पांश्चफलाइतिफलक्षिप्त्वा परिवाजपतीतिपंचरत्नप्रक्षेपः हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रेइतिदक्षिणाद्रव्यं युवासु
 वासाइतिवस्त्रेणाच्छाद्य रकवस्त्रेणसूत्रेणचवेष्टनं तत्वायामिब्रह्मणाम्ब्रह्म इतिवरुणावाहनं ब्रह्मांडोदरतीर्थानि
 करैःस्पृष्टानितेरेव क्रोमिदंयंकुशमुद्रया तीर्थान्यावाह्य गौच्यमुनेचैव सर्वसमुद्राः सरितइत्यावाह्यचंदनादिभिःक
 लशमलकृत्य कलसस्यमुखेविष्णु-त्वत्प्रसादादिमं यज्ञं सान्निध्यं प्रसन्नोभवसर्वदा इतिकलशस्थापनं ततो
 मूलेनप्राणायामत्रयंकृत्वा श्रीसूक्तन्यासंकुर्यात् अथश्रीसूक्तस्यानंदकदंमचिर्कृतश्रीपुत्रेभ्यःश्रुतिभ्योनमःशि
 रसिमुखेअनष्टपुत्रहतीत्रिष्टुप्प्रस्तारपुंकिच्छेदोभ्योनमो इदि श्रीविभावसुदेवनाभ्यांनमः नमसकुटुंबरया युरा
 रोण्यैश्वर्याभिष्टुष्टयेविनियोगः इतिकृतांजलिरुक्ता हिरण्यार्चनमः इदयार्चनमः चंद्रार्चनमःशिरसेत्वाहा र
 जतस्तजार्थैशिरायेवपट् हिरण्यस्तजार्थैकवचायहुं हिरण्ययार्चनमोनेत्रत्रयायवौपट् हिरण्यार्चनमोऽस्त्रायफट्
 एवंकरांगुलिन्यासोऽपि शिरसिहिरण्यवर्णौ १ नेत्रयोःताम्रमश्रावह २ कर्णयोःश्वश्रूपूर्णौ ३ नासिकायांकांसो
 स्मितां ४ मुखेचंद्रांश्रभासां ५ गलेआदित्यवर्णौ ६ वाहोऽर्धपैतृभां ७ इदिक्षुरिपपासां ८ नाभौगंधद्वारां ९
 गुह्येननसःकामं १० गुदेकदंमेन ११ ऊर्वोऽश्रापस्तजुतु १२ जान्वोऽश्राद्रार्चसूर्यां १३ जंघयोःश्राद्रार्चंद्रां १४
 पादयोःताम्रमश्रावह १५ श्रांर्धःश्रुंश्रुंश्रुःइत्येवंपटंगानिवित्यस्य प्रागुक्तरीत्योर्ध्वक्रमलेदोर्ध्वययित् अरुणक
 मलसंस्थानद्रजःपुंजवर्णांकरकमलध्रुतेष्टार्भातिपुग्मार्वाजाच मणिमुकुटविचित्रालंक्रनापद्मजालैर्भवतुभवन्माता
 सर्वदाश्रीःश्रियेनःइतिध्यात्वामानसोपचारैराराध्याऽर्घ्यादिरुथापनति त्र्यंश्वर्ह्यश्राहंसःसोहंस्वाहाइतिमंत्रेण तमपू
 जाविधायपीठपूजाभारभेत उमंडूकायनमः कालाग्निरुद्रायनमः मूलश्रकृत्यैनमः आधाराशतयै-कर्मय-श्रन्तताय

वराहाय पृथिव्यै. सुधासमुद्राय. श्वेतद्वीपाय. रत्नपर्वताय. तदनेत्यानाय कल्पवृक्षवनाय स्वर्णप्राकाराय. करुणाम
 यपरिखायै. स्वर्णमंडपाय. पूर्वद्वारश्रियै. दंष्ट्राय ब्रह्मणे. सत्त्वाय ऋग्वेदाय. आत्मनेकालतत्त्वाय. श्रविकायै. इंद्रायै
 वेदमात्रे. शैलपुत्र्यै. ब्रह्मचारिण्यै. चंद्रयंतायै. कूर्ममंडायै. कल्याण्यै. कालरात्र्यै. महर्गायै १ ततोदक्षिणद्वारे द्वार
 श्रियैनमः क्षमाय शान्त्यै सिद्धायै क्षमायै विष्णवे यजुर्वेदाय रजसे विद्यातत्त्वाय जगन्नात्रे मायायै शिवायै
 शान्त्यै. ह्रींकारायै ह्रींकारायै मायाशक्त्यै वीरायै अवीरायै अनंतरात्मने दंडधराय २ ततः पश्चिमद्वारे द्वारश्रियै
 वरुणाय रुद्राय सामवेदाय आदित्याय वारुण्यै शंखायुधायै हंसवाहिन्यै जगज्जीवायै जगद्वाजायै शोडशकलायै
 पूर्णकलशाय चित्रायै चित्रमालायै चित्रायै चामुंडायै ३ ततः उत्तरद्वारे द्वारश्रियै कपालहारिण्यै भक्तवत्सलायै हं
 कारायै क्षांकारायै विमलरूपायै इंशानाय पार्वत्यै ब्रह्मणे अथर्ववेदाय धात्रे ज्योत्स्नायै कल्पायै शर्वायै च
 द्रुकलायै चंद्रवदनायै विभूत्यै परविभूत्यै भस्मधारिण्यै पावनायै गंगायै भार्गव्यै गोदावत्यै अवरायै प्रण
 तायै ह्रींकारायै क्रींकारायै क्रींकारायै सर्वबीजात्मने बीजप्रवाहिन्यै ४ मध्ये रत्नवेदिकायै रत्नसिंहासनाय ध
 र्माय. ज्ञानाय. वैराग्याय. ऐश्वर्याय. अथर्माय. अज्ञानाय. ज्ञावैराग्याय. अर्नैश्वर्याय. श्वेतच्छनाय.
 चिच्छक्त्यै. मायाशक्त्यै. आनंदपाराय. संवितालाय. प्रकृतिमयपञ्चैश्वर्ये. विकृतिमयकेशरैश्वर्ये. पंचाशद्वर्ण
 बीजायै. सर्वतत्त्वरूपायै. कर्णिकायै. अंश्रुर्कमंडलाय. वंवाहिमंडलाय. संसेममंडलाय. संसत्त्वाय. रंरजसे-
 तंतमसे. आंश्रात्मने. अंश्रुतारात्मने. पंपरमात्मने. र्हंज्ञानात्मने. आत्मतत्त्वाय. मायातत्त्वाय विद्या
 तत्त्वाय कलातत्त्वाय परतत्त्वाय इतिसंपूज्य केशरैषु. पूर्वाद्याष्टदिक्षु मध्ये च त्र्यंभूत्यै. उन्नत्यै. कान्त्यै. धृत्यै
 कीर्त्यै. सत्त्वैष्वप्यायै. उत्कृष्ट्यै. मत्त्यै. ऋत्यैनमः इतिसंपूज्य त्र्यंश्रुसर्वशक्तिकमलासनाय नम इति समस्त

पीठसंपूज्य मूलमुच्चाट्य श्रीलक्ष्मीमूर्तौपरिकल्पयामिनमइतिकलशोपरिमूर्तौपरिकल्प्य घंटावजमकरालक्ष्मीं
 दुर्गादेर्वोढ्यवास्थितां रथापयामिमहोदेर्वीसर्वसौभाग्यदायिनीमितिसंस्थाप्य स्वहृत्कमले प्राववहेर्वी ध्यात्वा
 देव्यास्तेजोदीपाहोपांतरनिववहवासापुटाध्वनापुष्पांजलावानीय एहोहिदेवदेवेशिपरिवारसमन्विते यावत्त्रांपूज
 यिष्यामितावत्स्वच्छहावह महाप्रभवनांतरस्थेकरुणानंदविग्रहे सर्वभूमिहितेमातरेहोहिपरमेश्वरइत्यावाहना
 दिदशमुद्राः प्रदर्श्य ध्यायेत् लक्ष्मींक्षीरसमुद्रराजतनयांश्रीरंगायामेश्वरीं दासीभूतसमस्तदेवानिकरालोकैकदी
 पंकुरां श्रीमन्मंदकटाक्षविभ्रमलसहस्रह्रैरंगायारां त्वांब्रीलक्ष्यकुटुंबिनींसरसिजांबंदेमुकुंदप्रियामितिध्यात्वा
 मूलमंत्रेणदीपिन्यामालिन्ध्याध्यादकेनच त्रिवारंप्रोक्षयित्वा प्राणप्रतिष्ठांविधाय पुष्पांजलिंयहीत्वा उंटुर्गोकात्पा
 यनोदेविशामिंशंकरप्रिये भक्तयामयाकतांपूजांयहाणत्वंसुरेश्वरि हिरण्यवर्णी- जातवेदसे- नमोदेव्यैमहालक्ष्म्यै
 आवाहनंपरिक्लपयामिइतिदद्यात् तत्तत्कांचनवर्णभूमुक्तामणिविराजितं आमलंकमलंदिव्यमासतंपरियुह्यतां
 तान्मन्त्रादह जातवेदसे. नमोदेव्यै- महासरस्वत्यै- श्रीरेततेत्यासतंनमः उन्त्यागातंकुशलंष्टुल्येमहादेविमहे
 श्वरि सुस्वभागतत्त्वयाभद्रेकृपयाभक्तवरसले तान्मन्त्रावह- जातवेदसे. नमोदेव्यै- महासरस्वत्यै. श्रीरेततेस्वा
 गतंनमः नंगादितीर्थसंभूतंगंधपुष्पाक्षतैर्वृतं प्राद्यंददाम्यहंतुभ्यंनमस्तेकमलालये. अश्वपूणीं जातवेदसे.
 रमोदेव्यै. श्रीरेततेपाद्यंनमः अष्टंगवसमायुक्तंस्वर्णपत्रेप्रपूजितं आर्घ्यंददाम्यहंतुभ्यंप्रसीदस्वंसुरेश्वरि
 तांसोस्मितां जातवेदसे. नमोदेव्यै. लोकमात्रे. श्रीरेततेऽर्घ्यस्वाहा सर्वलोकस्त्रयामातायामातालोकपावनी
 म्पावमनंतस्यमहालक्ष्म्यैप्रयत्नतः चंद्रांभ्रभासां- जातवेदसे. नमोदेव्यै- भक्तप्रियायैश्रीरेतते- आचमनी
 च्चवा कपिलादधिकुंदेदुधवलंमधुसंयुतं- स्वर्णपात्रस्थितदेविमधुपर्कगृहाणे आदित्यवर्णे. जातवेदसे.

नमो देव्यै भक्तप्रियायै श्रीरत्नेस्त्वान्नियेनमः एहि पादुकयदे विज्ञानार्थं ज्ञानमंडपं स्नानवारिग्रहेत्वा तु

ज्ञानासनसमागता सुगंधितैलं गंधादि पंचास्रतजलादिकं सुगंधिच्छुण्वूर्णवतयोद्धत्तेन कदिकम् नाना तीर्थोद्धवतोपं ज्ञानार्थं च ग्रहाण मे आदित्यवर्णं जातवेदसे नमो देव्यै भक्तप्रियायै श्रीरत्नेस्त्वान्नियेनमः

आपोहिष्ठेति मलापकर्षणं ज्ञानं मयोदाधिष्ठितं वैवशर्करामधुसंयुतं पंचास्रतं मयानीतं ग्रहाण परमेश्वरि आदित्यवर्णं जातवेदसे नमो देव्यै भद्रायेनमः श्रीरत्नेत्पंचास्रतज्ञानं पुरुषसूक्तेन श्रद्धादकेन ज्ञानं जातवेदसे पुनरा

चमनं द्विपांबरं नवश्वेतं सौमं चातिमनोहरं त्रैलोक्यजननीं देवि दीपमानं ग्रहाण मे उर्ध्वतुमां जातवेदसे नमो देव्यै श्रीलक्ष्म्यै नमः श्रीरत्नेत्तवा सोयुग्मं नमः एहि देवि विभूषार्थं नैपथ्यागारमुत्तमं विभूषासनमारथाय तथा

दशैविलोकप्रच केशप्रसाधनं कृत्वा भूषणं गंगासात्कुरु रत्नकं कण्वैर्दूर्यमुक्ताहारैः कानि च सुप्रसन्ने सदा लक्ष्मिभूषणानि ग्रहाण मे क्षुदिपयासा नमो देव्यै जातवेदसे हिरण्ययै श्रीरत्ना नि विभूषणानि नमः

एहि देवि निजस्थानं सिंहासनमनुत्तमं पूजावर्कं समारथाय गंधादिं धंय ग्रहाण मे चंदनागुरकपूरकुं कुमार्थः समन्वितं करतुरीरं च नयुतं गंधं देवि ग्रहाण मे गंधद्वारां जातवेदसे नमो देव्यै महादेव्यै श्रीरत्नेत्पंचास्रतं ज्ञानमः

शुद्धमुक्ताफलैरैतैरक्षतैः शालिसंभवैः सर्वाधिपेमहालक्ष्मि योतयामि सुभक्तिः जातवेदसे नमो देव्यै श्रीरत्नारते अक्षताः हरिद्रां च मयानीतां दिविकल्प्याण्डा यिनि सौभाग्यं वर्द्धतां नित्यं

हाण हरि वल्लभे जातवेदसे नमो देव्यै हरिप्रियायै नमः श्रीरत्नेत्तहारिद्रं कुंकुमं शोभनं दिव्यं सर्वदामंगलप्रदं मयानीतमहादेवि तुभ्यं दास्यामि सुंदरि जातवेदसे नमो देव्यै मंगलायै नमः श्रीरत्नेत्तकुंकुमं नमः सिंदूरं शुभं दानि त्वं महाशक्तिप्रियसदा प्रयच्छामि महादेवि सर्वसौभाग्यदायिनि जातवेदसे नमो देव्यै महादेव्यै श्रीरत्ने

सिद्धरत्नमः मालतीमल्लिकादीनिनवानिकुसुमानि च एकनाथे प्रयच्छामि पुष्पाणि प्रतिग्रह्यतां मनसः कामं १०
 जातवेदसे० नमो देव्यै० एकनाथायै श्रीरेतांगे पुष्पाणि वौपट रकैः श्वेतांबुजैः पुष्पैर्मल्लिकादि विचित्रितैः नाना पुष्पैः
 कृतां मालां ग्रहाण हरिवल्लभे श्रीरेतां मालां समर्पयामि पुष्पमालानमः सुगंधशीतलं शुश्रूषं नानागंधसमन्वितं
 प्रीत्यर्थं तव देवेश सुचूर्णैः प्रतिग्रह्यतां जातवेदसे० नमो देव्यै सुभागायै नमः श्रीरेतसे परिमलद्रव्यं नमः श्रृयांगपूजा
 चंचलायै नमः पादौ पूजयामि० एवं चंचलायै० गुल्फौ पूजया० कंठ्यै० जानुनी पूजया० मंगलायै जघ्निपू० भद्र
 कार्त्तये हरूपू० कमलिन्यै कटिपू० शिवायै नाभिपू० क्षमायै उदरपू० गौर्यै० सिंहवाहिन्यै रत्नद्वयपू० स्कंदमा
 त्रे काममात्रे भुजद्वयं कंबुकंठायै कंठपूजयामि सरस्वत्यै मुखपू० सुवासिन्यै नासिकापू० स्वर्णकुंडलायै कर्ण
 द्वयपू० वंडिकायै नेत्रद्वयपू० शिवायै ललाटपू० कुमायै शिरःपू० सर्वरूपायै नमः सर्वांगं पूजयामि इति संपूज्य
 ततोऽष्टोत्तरशतनामभिः पूजयेत् ॥ उंबरप्य श्रीमहालक्ष्मीमष्टोत्तरशतनाममालामंत्रप्य ब्रह्माऋषिरनुष्टुप् छंदः
 श्रीमहालक्ष्मी प्रीत्यर्थं श्रीमहालक्ष्मीमष्टोत्तरशतनामभिः पूजयिष्ये इति विनियोगः ततः श्रीवाजपटकेन
 पङ्कगन्यासं कृत्वा लक्ष्मीं समुद्रराजतनयामिच्छादिध्यात्वा पुष्पैरक्षतैर्वा पूजयेत् तद्यथा उमं महालक्ष्म्यै नमः म
 हाकार्यै महासरस्वत्यै महाकन्यायै महागौर्यै महादेव्यै भक्तानुग्रहकारिण्यै स्वप्नकाशात्मरूपायै
 महामायायै माहेश्वर्यै वार्गाश्वर्यै जगद्धात्र्यै कालरात्र्यै त्रिलोचनायै भद्रकार्यै कपालिन्यै महागौर्यै
 त्रिलोकालिकायै सिद्धलक्ष्म्यै क्रियालक्ष्म्यै लोकमंत्रप्रदायिन्यै श्ररूपायै स्वरूपायै विश्वरूपिण्यै
 पंचभूतात्मिकायै देवमात्रे सुरेश्वर्यै दारिद्र्यध्वंसिन्यै वीणापुरतकधारिण्यै सर्वशक्त्यै ब्रह्मात्मिकायै
 श्रष्टांगरूपिण्यै० नवदुर्गात्मिकायै० अष्टभैरव्यै० गंगायै० शारदायै० वेण्यै० सर्वशास्त्रधारिण्यै० समुद्रवसनायै

ब्रह्मांडमणिमेखलायै० अथस्थानयनिर्मुक्तयै० गुणत्रयविवाजितायै० योगध्यानैकसंन्यासिन्यै० योगध्या
 नैकपरायणायै० देवत्रयविशोक्तयै० वेदांतज्ञानरूपिण्यै० पद्मावत्यै० विज्ञानलक्ष्म्यै० नागयज्ञोपवीतिन्यै०
 सूर्यचंद्रार्द्धमासायै० ग्रहनक्षत्ररूपिण्यै० वेदिकयै० वेदरूपिण्यै० गिरिसंभवायै० कैवल्यदायै० विशृंखलायै०
 सूर्यमंडलसंस्थितायै० सोममंडलमध्यस्थायै० वायुमंडलसंस्थितायै० वह्निमंडलसंस्थितायै० चक्रिकायै०
 चक्रमध्यस्थितायै० चक्रमार्गप्रदायिन्यै० सिद्धांतमार्गदायिन्यै० पट्टवर्गवर्जितायै० प्रत्यक्षादिप्रमाहतायै० वि
 द्यामूर्तायै० ब्रैलोक्यमोहिन्यै० विद्यायै० कर्मदायै० रक्षायै० ब्रह्मस्थापितरूपायै० कैवल्यज्ञानगोचरायै० करु
 णायै० मधुकैटभमर्दिन्यै० आर्चिस्त्रयलक्षणायै० गोपूज्यै० सदाभकाधनाशिन्यै० महारनायै० परमेस्वर्यै० सुसि
 द्धलक्ष्म्यै० महाकालिन्यै० सद्योजातायै० वामदेवायै० अघोरायै० तत्पुरुषायै० ईशानरूपिण्यै० एकाक्षर
 देव्यै० योगिन्यै० योगध्यानपराक्रमायै० आसिद्धलक्ष्म्यै० श्रियै० कमलायै० कमलालयायै० पद्मायै० नालि
 नयुग्मकरांबुजायै० शैलपुत्र्यै० ब्रह्मचारिण्यै० चंडयंतायै० कूष्मांडायै० स्कंदमात्रे० कात्यायन्यै० कालरात्र्यै०
 महागौर्यै० सिद्धिदायै० ब्रुद्धिदायै० सर्वात्मिकायै० नमः इति संपूज्य कर्णिकायां आहंदायानमः आशिरसेस्वाहा
 आशिखायैवपट् अंकवचायहुं अनेत्रत्रयायवौपट् शःअस्त्रायफट् ततोऽष्टदलेषुपूर्वादिक्रमतः पद्मासनायै० नमः
 पद्मवर्णायै० पद्मसंस्थायै० आर्द्रायै० तर्पयंत्यै० तृतायै० ज्वालिन्यै० स्वर्णप्राकारायै० ततोदलायैषु० ब्राह्मण्यै० माहे
 श्वर्यै० कौमार्यै० वैष्णव्यै० वाराहैर्हंद्रायै० चामुंडायै० महालक्ष्म्यै० ततोभूपुरे पूर्वादिक्रमेण० इंद्रायसामु
 धायसपरिवारायस्वशक्तियुतायनमः एवमग्नये० यमाय० निर्ऋतये० वरुणाय० वायवे० कुबेराय० ईशानाय०
 ब्रह्मणे० अनांतायनमः० तद्वहिः० वज्रायनमः० शक्येनमः० दंडायनमः० खड्गाय० पाशाय० शंक्रुशाय०

गदायै शूलाय पद्माय चक्रायनमः इति संपूज्य पुष्पांजलिं दत्वा दशांगगुलधूपंचदनागुरुसंयुतं भक्त्या
 दत्तं मया देवि प्रसिद्धं सुरेश्वरि कर्दमेन ७ ११ जातवेदसे ० नमो देव्यै ० भद्रकाल्यै ० श्रीरेपते धूपेनमः कर्पू
 रयत्तिसंयुक्तं गोधूतेन समन्वितं दीपं गृह्णाद्ये शिमहालक्ष्मि नमोऽस्तुते आपः स्मृतं तु ० १२ जातवेदसे नमो दे
 व्यै श्रीमहालक्ष्म्यै नमः श्रीरेपते दीपेनमः नैवेद्यं गृह्णाद्ये विमध्यमो ज्यसमन्वितं षड्रसैरचितां दिव्यं घृतं
 नपरिपूरितं आर्द्रां पुष्करिणीं सूर्या ० १३ जातवेदसे नमो देव्यै पूर्णमालिन्यै श्रीरेतते नैवेद्यं नमः मध्येपानीयं
 उत्तरापोशानं पुनराचमनीयं कर्पूरचंदनोन्मिश्रं दिव्यगंधसमन्वितं करोद्धर्त्तनं करं न्यगृह्णाण परमेश्वरि जातवेदसे न
 मो देव्यै पिंगलायै नमः श्रीरेतते करोद्धर्त्तनं कंनमः पूर्णाफलैः सकर्पूरैर्नो गवल्लीदलैर्बुतं कर्पूरचूर्णसहितं तांबूलं प्रति
 गृह्णातां आर्द्रां चंद्रां १४ जातवेदसे नमो देव्यै पिंगलायै नमः श्रीरेतते तांबूलं नमः जातवेदसे नमो देव्यै देव्यै नमः
 श्रीरेतते सुवर्णपुष्पं नमः इदं फलमया देवि स्थापितं पुरतस्तव तेन मे सुफलावाप्तिर्भवेज्जन्मनि जन्मनि जातवेदसे न
 मो देव्यै सिद्धिदायै नमः श्रीरेतते फलं नमः रत्नं चंद्रसूर्यरत्नातिविद्युदग्निस्त्वमेवाहि नीराजनं मया दत्तं गृह्णाण परम
 ेश्वरि तारुमश्रावह ० १५ जातवेदसे ० नमो देव्यै यमुनादिनिवासिन्यै नमः श्रीरेतते नीराजनं नमः गौरीभिर्माय
 जातवेदसे नमो देव्यै प्रणो देवी समस्तं श्रीसूक्तं नमो देव्यै महालक्ष्म्यै महाकाल्यै महालक्ष्म्यै महास
 रस्व्यै श्रीरेतते मंत्रपुष्पं नमः सर्वस्वरूपे जातवेदसे नमो देव्यै महाकाल्यै नमः श्रीरेतानि प्रदक्षिणा
 नितमः सर्वतः पाणिपादं ते यः शुचिः प्रयतइत्यदि समस्तं नमस्तेऽस्तु महादेव्यै नमस्तेऽस्तु हसिप्रिये नमस्ते
 स्तु जगद्धात्रिनमस्ते शिववच्छमे जातवेदसे नमो देव्यै महामायायै नमः श्रीरेतानि चंदनानि नमः पद्मप्रि
 ये पासापद्मासनं यामातामधुकैटभप्रमथिनीं मां पातु विश्वेश्वरी जातवेदसे नमो देव्यै श्रीरेतते प्राश्नेनानि

ततः श्रीसूक्तवद्दीपादलक्ष्मीहृदयादिकं पठित्वा शुभ्रातिगुह्यगोपनीयं हृदयादिना जपे समर्पयेत् इति
 श्रीलक्ष्मीपूजाविधानम् ॥ श्रीसूक्तमाहात्म्यं विष्णुधर्मोत्तरे रामउवाच एकं भवं समाचक्ष्व देवलक्ष्मीं विवर्द्ध
 नं प्रतिवेदं जगन्नाथयादोगणपुत्रात्मजं पुष्करउवाच श्रीसूक्तं प्रतिवेदं च ज्ञेयं लक्ष्मीं विवर्द्धनं अस्मिन्नोक्त
 परे वापि यथाकामं द्विजस्य तु रामउवाच प्रतिवेदं समाचक्ष्व श्रीसूक्तं पुष्टिवर्द्धनं श्रीसूक्तं स्य तथास्त्वं फलं धर्मं भू
 तान्वरं पुष्करउवाच हिरण्यवर्णो हरिणीमुखः पंचदशाद्विजः श्रीसूक्तं कथितं पुण्यसूत्रवेदं पुष्टिवर्द्धनं रथे अक्षेपु
 दाजति च तस्मिन्नुतथा ऋचः श्रीसूक्तं तु यजुर्वेदे कथितं पुष्टिवर्द्धनं आती पंचतया सामसामवेदप्रकीर्तितं श्रियं दातुम
 यिदं हि प्रोक्तमाथर्वणे तथा श्रीसूक्तं योजयेद्भक्त्या तस्याऽलक्ष्मीर्विनश्यति जुहुयाद्यश्वधर्मज्ञाह विष्येण विशेषतः श्रीसू
 केन तु पद्यानां प्रोक्तानां भूतसमं अयुतं होमयेद्यस्तु बहूनां भक्तिमुतोत्तरः पद्महरस्तद्वयालक्ष्मीर्नैरतमुपातिष्ठते दद्यात्
 तंतु पद्मानां जुहुयाद्यस्तथानले नापैतितकुलालक्ष्मीं विष्णोर्वं सस्थलाद्यथा धृताकानां तु बिल्वानां तु हृत्काराणां युतं तथा
 बहु विस्रजं वा श्रोतिसया वन्मनसेच्छति बिल्वानां लक्षहोमेन कुलं लक्षं मुपाश्रुते पद्मानां षण्णविल्वानां कोटिहोमं स
 माचरेत् श्रद्धधानः समश्रोति वेदं द्रव्यमपि ध्रुवं संपूजयेदं वीरदां यथावत्पद्मैः सितैर्वैकुण्ठमैस्तथाऽप्यैः क्षीरेण धूपैः
 परमात्मभक्ष्यैर्लक्ष्मीमवाश्रोति विधानतश्च इति विष्णुधर्मोत्तरे द्वितीयकाण्डे श्रीसूक्तविधानम् ॥ अथ श्रीसूक्तं
 उगैरिण्यवर्णो हरिण्यवर्णो रजतस्त्रजं चंद्रो हरिण्यवर्णो लक्ष्मीर्नैरतमुपातिष्ठते १ ताम्रमवहजातवेदो लक्ष्मीमल
 पगामिनीं यस्यां हरिण्यवर्णं विद्मं गामश्वं पुरुषानहमर् अश्वपूष्णं रथमभ्यां हस्तिनादप्रमोदिनीं श्रियं देवीमुपवहेय श्री
 मं देवि जुषतां कांसोस्मितां हरिण्यवर्णाकारामाद्रां ज्वलतीं तृप्तानां तर्पयतीं पद्मैश्चितां पद्मवर्णां तामिहोपवहेय श्रियं
 चंद्रां प्रभासां पशसां ज्वलतीं श्रियं लोके देवजुष्टा मुदारां तां पद्मनैमिशरणमहं प्रपद्ये अलक्ष्मीर्नैरतश्च तां त्वां ह

ए०मि ५ आदित्यवर्णतपसोधिजातोवनरुपतिस्त्ववृक्षोऽप्यविवं तस्यफला०नितपसानुदं तुमाया०अंतरायाश्चवा
 ह्याञ्जलदमीः ६ उपेतुमादेवसखः कीर्तिश्चमणिनामह प्रादुर्भूतोऽस्मिराष्टुरिभन्कीर्तिटुडिददातुमे ७ क्षुत्पि
 पासा०मलाज्येष्टमलदर्मानाशयान्महं अभूतिमसमृद्धिचसर्वा०निर्णुदमेष्टहात् ८ गंधद्वारादुराधर्षानित्यपुष्टां
 शिषिणीं ईश्वरीसर्वभूतानांतामिहोपवृद्धयेश्वरम् ९ मनसःकाममाकर्तिवाचःसत्यमशीमहि पशूनांरूपमन्विच्छ
 मयि श्रीःश्रयतांयशः १० कर्दमेनप्रजाभूतायधिसंघमकर्हमा श्रियंवासयमेकुलमातरंपद्ममालिनीं ११ आपः
 सृजंतुस्त्रिगयानिचिह्नीतवसमेष्टहे नित्येदंवीमातरंश्रियंवासयमेकुले १२ आर्द्रांपुष्करिणींपुष्टिसुवर्णहैममालि
 नीं सूर्य्याहिरण्यमर्षालक्ष्मींजातवेदोममावह १३ आर्द्रांपुष्करिणींयष्टिपिंगलांपद्ममालिनीं चंद्राहिरण्यमर्षाल
 क्ष्मींजातवेदोममावह १४ तान्ममआवहजतवेदोऽलक्ष्मीमलपगामिनीं यस्याहिरण्यंप्रभूतगावोदास्योऽश्वान्विदेयं
 पुरुषानहम् १५ इतिश्रोतुकं गौरांमिमायसलिलानितक्षत्येकपदीद्विपदीसावतुष्टपदी अष्टापदीनवपदीबहु
 पदीसहस्राक्षरापरमेष्ठोमन् १६ प्रणोदेवोसरस्वतीवाजिभिर्वाजिनीवती धीनामविजयवतु १७ यःशुचिःप्रय
 तोभूत्वाजुहुयादाव्यमन्वहं श्रियःपंचदशार्चन्यश्रीकामः सततंजपेत् १८ पद्याननेपद्मऊरुपद्माक्षिपद्मसंभवे
 तन्मेभजरूपक्याक्षियेनसौरूपंलभाम्यहम् १९ अश्वदायिचगोदायिधनदायिमहाधने धनमेजुषतादेवीसर्वका
 मार्थासिद्धये २० पुत्रंप्राप्यधनंयान्यहस्त्यश्वजगवरंयं प्रजानांभवतीमाताआयुष्मंतंकरोतुमां २१ चंद्राभांलक्ष्मीं
 माशानांसूर्य्याभांश्रियमोश्वरीं चंद्रसूर्यांसिसर्वाभांमहालक्ष्मीमुपास्महे २२ धनमग्निर्धनंवायुर्धनंसूर्योधनंवसुः
 धनमिंद्रोबृहस्पतिर्वरुणोधनमक्षुते २३ वैनतेयसोमंप्रिवसोमंप्रिवतुत्रहा सोमंधनस्यसोमिनोमह्यंददातुसोमि
 नी २४ नक्षोधा०नचमात्सर्व्यंनलोमोनाशुमामतिःभवतिरुतपुण्यानांश्रीसूकंजपतांसदा २५ वर्षैतुतेविभावदिदिवो

अथरूपविद्युतः रोहंति सर्वजानि न्यवब्रह्मद्विषेजहिरेद पद्मत्रिषेपद्मिनिपद्महस्तेपद्मालयेपद्मदलायताक्षि विष्णु
 त्रिषेविश्वमनोऽनकलेखपादपद्मपयिसन्निवत्स्व २७ यासापद्मासनस्थानिविपुलकटितटीपद्मपत्रायताक्षी गंभीरा
 वर्तनाभिः स्तनभरतमिता शुश्रवस्त्रोत्तरीया लक्ष्मीर्दिव्यैर्गणैर्द्वैर्भाणिणखचितैः स्नापिताहंभकुम्भैर्नयसापद्महस्ता
 ममवसतुपृष्ठे दिव्यमंगलप्रयुक्ता २८ लक्ष्मीक्षीरसमुद्रराजतनयांश्चिरंगरासेश्वरीं दासीभूतसमस्तलोक
 वतितालैर्कैकदीपां कुराम् श्रीमन्मंदकटाक्षलब्धविभवब्रह्मैर्दगाधरां तान्त्रोलोकप्रयकुटुंबिर्नोसरसिजां वंदेमकुंद
 त्रियाम् २९ ब्रुहलक्ष्मीर्नोक्षलक्ष्मीर्जपलक्ष्मीः सरस्वती श्रीलक्ष्मीर्वरलक्ष्मीश्च सत्त्वावरदाभव ३० यथा
 मां विधित्रांशुकरनभूषितां पद्मासनं तुंगपयोधरां न्वितां इंदीवराक्षीं सुखसारमंजरीं शुभांधानां वसुधां भजा
 नहे ३१ श्रिये जाताः श्रिय आनि यथां श्रियं वयोजरित् इत्यादिदाति श्रियं वसानां अमृतमप्युर्भवति सरयासिनि
 यावितर्ङ्गाश्रिय एवैतां च्छ्रियमादधाति संततस्तथावपट्कृत्य संतर्प्यै संधीयते प्रजयापशुभिर्पयं वेद ३२
 पुनर्गौरीसिंहाय प्रणोदेवी ३३ परस्परमृत्पाचनमोत्तयातपोयज्ञाक्रियादिषु न्यूनं संपूर्णतां याति सद्यो वदेतमश्नु
 तम् ३४ मंत्रहर्तां क्रियाहीनं भक्तिहीनं सुरेश्वरि यत्पूजितं मया देवि परिपूर्णं तदस्तु मे ३५ ॥ इति श्रीसूक्तपाठः ॥
 सरसिजनयने सरोजहस्ते पवतलरांशुकगंधमालप्रहस्ते भगवति हरिरेव लभे प्रसीद त्रिभुवनभूतिकरि प्रसीद म
 ह्यम् ३६ सौवर्णपद्मपद्मामलकमलकृतं पुष्पमशः पाणिपुग्मे विधत्तं शोभयेद्ग्राहितजलधिजलोच्छन्नगात्री विधात्री
 बाहुद्वंद्वरामयार्द्रदयाभक्तप्रियोष्ठासिनो लक्ष्मीर्भवेन्नैव सत्त्वनुदिनं चंद्राहिरण्यमयपि ३७ ॥ अथावशिष्ट
 माश्विनशुक्लपक्षकृत्तम् आश्विनशुक्लद्वितीयायां दानस्यानंतफलमुक्तं कांदे नारदीये च आश्विने मासि वैपुण्या
 द्वितीया शुक्लपक्षागा दानं प्रदत्तमेतस्यामनंतं फलमुच्यते आश्विनशुक्लद्वितीयायामपि षडङ्गोर्व्रतमुक्तं नारदी

मे इपशुष्ठततोपायादहद्गौरावतचरेत् पंचपविधानेनपूर्वोक्तैर्नवनारद आचार्यपूजयेदंतोविप्रापंचधनादि
 भिः सुवासितोःपंचपूज्यावत्प्रालंकारचंदनैः कंचुकैश्चैवताटकैःकंठमञ्जैर्हरप्रिया वंशपात्राणिपंचैवसूत्रैः संवे
 ष्टितानिच सिद्धरंजोरकंचैवसोभाग्यद्रव्यसंयुतं गोधूमपिष्टजातंघनवापूपफलादिकं वायनानिचपंचैवताभ्योद
 याच्चभोजयेत् अर्घ्यदेत्वावायनानिपश्चाद्भुज्जीववाग्यता तत्फलंधारयेत्कंठेसर्वकामसमृद्धये ततःप्रातःसमुत्था
 यसालंकारासखोजनैः गीतवाद्ययुतान्नद्यांगीरंतांतुविसर्जयेत् आहूताऽसिममभद्रपूजिताद्ययथाविधि ममसौभा
 र्यदानापययेदंगन्यतांस्वया एवंकुत्वाव्रतंभक्त्याद्विजदेवीप्रसादतः भुक्ताभोगांरतुदेहातिगौरीलोकमवाप्नुयात्
 इदंव्रतमारिवनशुष्ठततोपायांगुलकंदेशाञ्जारव्यवस्थयाविधेयम् ॥ आश्विनशुष्ठचतुर्थीकपर्दिनिनायकव्रतं ना
 रदाये इपशुष्ठचतुर्थीतुकपर्दिशिविनायकं पौरोषण्वसूकेनपूजयेदुपचारकैः अकणान्मुष्टिगणितारतंडुला
 न्सकपर्दिकान् विनायकदेवद्याद्भ्यपुण्यार्चिताय च तंडुलविष्णुदैवत्याहरदेवंसमाभिताः कपर्दीगणनाथो
 सौत्रोपततिःसर्मापतैः अथव्रतविधिः तिथ्यादिस्मृत्याममचतुर्विधपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं कपर्दीइवरगणेशव्रतमहं
 करिष्ये मूलमंत्रेण करपङ्कगन्मासं कृत्वा पूजाप्रारभेत् व्रतादौ पीठपूजा उांनमोभगवतेसकलगुणात्मशक्ति
 युतायानंताययोगपीठायनमः ऋष्टदलकेसरेषु तीव्रायैनमः ज्वालिन्नैःनमः गदायैनमः उांनंदिन्यैःनमः का
 मरुपरेयैनमःउग्रायैनमः लोतेजोवैद्यैःनमः डोसत्यायैनमः उांमधोविघ्ननाशिन्यैःनमः अथध्यानं एकदंतं
 महाकायलंबोदरगजाननं विघ्ननाशकरंदेवहेरं वप्रणमाम्यह इमां पूजां गृहाणेशकपर्दिगणनायक आगच्छागच्छ
 देवेश समागच्छामरावैत विनायकनमस्तुभ्यमुमांगमलसंभव इमांमहाकृतांपूजां गृहाणसुरसत्तम सहस्रशीर्ष
 त्वावाहनं प्रालंकारसमायुक्तमुकामणिविभूषितं स्वर्णसिंहासनंचाक्रशरिष्यश्चप्रतिग्रहतां पुरुष एवेदमासतं

गौरीसूतेनमस्तेऽस्तु शंकराप्रियकारक भक्त्यापाद्यंमयादत्तं गृहाण प्रणतां प्रिय एतां वां निति पाद्यं व्रतमुद्दिश्य विप्रेश
 भंघपुष्पादिसंयुतं गृहाणार्घ्यमयादत्तं सर्वसिद्धिप्रदायक त्रिपादूर्ध्वैत्यर्थं गणधिपनमस्तु भयं गौरीसुतगजानन
 गृहाण अचमनीयं सर्वसिद्धिप्रदायक तस्माद्गिरादित्याचमनं श्रनाथनाथ सर्वज्ञगार्वाण्यपति पूजित स्नानं पंचामृतं
 देवगृहाण गणनायक आप्यायस्व दधिकवृणो धृतवती मधुवाता स्वादुपवस्वेति पंचामृतस्नानं गंगाजल
 समायुक्तमानीतं कृपयामम स्नानं रवीकुरु देवेश कपर्दिगणनायक यत्पुरुषेणिति स्नानं हरिद्वल्लद्वयं देवदेवांगवसनो
 पमं भक्तया दत्तं गृहाणेश लंबोदरहरा मज तं यज्ञमिति वस्त्रं नानालंकारसयुक्तं नानारत्नविभूषितं श्रनेक
 दिव्याभरणं श्रीत्यर्थं प्रतिगृह्यतां इत्याभरणं राजतं ब्रह्मसूत्रं च कांचन चोत्तरीयकं मालचंद्रं तमस्तुभयं गृहा
 ण वरदे भव तस्माद्यज्ञादिति यज्ञोपवीतं भंघकपूरसंयुक्तं दिव्यचंदनमुत्तमं विलेपनं सुरश्रेष्ठ श्रीत्यर्थं
 प्रतिगृह्यतां १ तस्माद्यज्ञात्सर्वेति गंधं अक्षतांधवलान् देव सिद्धगंधं वर्षपूजित भक्त्या दत्तान् गृहाणेमा
 न् सर्वसिद्धिप्रदो भव इत्यक्षताः सुगंधीनिचपुष्पाणि वरसिद्धिप्रदायक कपर्दिगणनाथाय श्वेतपुष्पं ददाम्यहं
 तस्मादश्वेति पुष्पं अथांगपूजा कपर्दिगणनाथाय नमः पादौ पूजयामि गणेशाय नमः जानुनी पूजयामि
 गणनाथाय नमः ऊरुपूजयामि गणक्रीडाय नमः कर्दिपूजयामि वक्रतुंडाय नमः हृदयं पूजयामि लेबोदराय नमः
 कंठं पूजयामि गजाननाय नमः स्कंधौ पूजयामि हेरं वाय नमः हस्तौ पूजयामि विकटाय नमः मुखं पूजयामि
 चित्रराजाय नमः नेत्रे पूजयामि धूम्रवर्णाय नमः शिरः पूजयामि कपर्दिने च नमः सर्वगं पूजयामि तत आवरण
 पूजाभारभेत् गार्हदयानमः गौशिरसेस्त्वाहा गौशिरसायैषट् गौकवयाय हुं गौं नैत्रत्रयाय वैषट् नः श्लाघ
 पट् इति प्रथमावरणं १ ब्राह्मणेनमः साहेश्वर्येनमः कौमार्येनमः वैष्णवेनमः वाराह्येन्द्रायै चामुंडायै-

महालक्ष्म्यननः इति द्वितीयावरणं २ इन्द्रायनमः अन्नर्पनमः यमाय. निऋतये. वरुणाय. वायवे-कुबेराय. ईशा-
नाय. अन्नताय- ब्रह्मणेनमः इति तृतीयावरणं ३ वज्रायनमः शक्ये. खड्गाय. पाशाय. अंकुशाय- गदाय- त्रि-
शूलाय- चक्राय. पद्मायनमः इति चतुर्थावरणं ४ दशांगगुणलंबूपचंद्रनागुरुसंयुतं उमासुतनमस्तुभ्यगृहाण
वरदोभव यत्पुरुषं वदधुरिति धूपं- गृहाणमंगलदेवयुतवर्तिसमन्वितं दीपं ज्ञानप्रदं चारुद्रप्रियनमोऽस्तुते ब्राह्म-
णेऽस्त्विति दीपं- अन्नं चतुर्थं धंस्वादुरसैः पद्मभिः समन्वितं भक्ष्यमोक्ष्यसमायुक्तं नैवेद्यं प्रातिगृह्यतां चंद्रमामनस इति नैवेद्यं
इदं फलं भयादेवस्थापितं पुरतस्तव तेन मे सुफलावाप्तिर्भवेज्जन्मनिजन्मति इति फलं पूर्णफलसमायुक्तं नागवल्ली
दलेयुतं चूर्णकंपूरसंयुक्तं गृहाण गणनायक नाभ्याश्चासौ दिति तांबूल- हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमवीजं विभावसोः अन्नंत
पुण्यफलदमतः शान्तिं प्रयच्छ मे स सास्यासन्निति दक्षिणा. गणाधिपनमस्तेऽस्तु नमस्तेऽस्तु नमस्तेऽस्तु नमस्तेऽस्तु नमस्ते
स्तु नमस्तेऽस्त्वोप्सितप्रदयज्ञेन यज्ञेति मेजपुष्पांजलिः प्रदक्षिणं तु देवशसर्वकार्येषु सर्वदा कपर्दिगणनाथस्त्वमोप्सि-
ताय प्रदाय कइति प्रदक्षिणा नमस्करो निदिवे शसर्वविघ्नहरो भव शीघ्रं नमवरं देहिं परत्र च परंगतिं इति नमस्कारः अथ
ब्रह्मचारिपूजा अकणान्मुष्टिगणितोस्तंडुलान्सवराटिकान् विप्राय वटवेदयाद्रंघपुष्पांश्चैताय च तंडुला वैश्वदेवत्याः
पाकेन तेन शोभनाः कपर्दिगणनाथोऽसौ प्रीयतां तंडुलैः सदा ततः कथां श्रुत्वा विसर्जयेत् अथ कथा कदाचिदुपविष्टश्च
पार्वत्या सह शंकरः इति ब्राह्मप्रियांतां किंचुतेच्छारतिरस्ति ते पणः प्रकल्पनो योऽसौ पश्चाद् द्यूतं प्रवर्ततां दुरोदरमिधाज्ज-
तुं वा छितं प्रत्युवाच सा ममापि तास्मिन्सास्त्वेष्यत्पयादीयते पणः एतच्छ्रुत्वा शिवायारतुमहादेव उवाच तां तवार्किक
मभांष्टुदास्यामि परमेश्वरि लोकत्रयं यथा च स्वकिमन्यैर्वचनैर्दृष्टा उभोवाच पटच्छामि पश्चादेतन्मे दातव्यमिति नोऽप्य-
तयादिज्ञात्वा तदानीं तु विश्वासान् स्तिभेत्तवयि वाक्पुमेवं विधं श्रुत्वा शर्वः प्रोवाच तामुमां नृविश्वासयितुं केन शक्यमे

किंपुनर्मथा संछुठनेन किंदे विधूतेच्छास्ति तवैव चेत् पणः प्रकल्पक्रियतां पणोति धान्यहंसदा भावसिर्वेत्तपपाव
 त्वाः पणमाकल्पयन्ततः त्रिशूलं त्रिदशान्सर्वान्सास्थायैचदुरोदरे तस्मिन्कर्माणि तं जित्वा पणमभ्यग्रहीच्छिञ्चा
 एवं दमरुकादीनि तन्पथाप्यजयत् पृथक् दीतो भूत्वा महादेवो भवानीमन्नवीदिति शार्दूलं चर्म तन्मध्ये प्रयच्छगिरिजे
 मम उमेवाव नवैव कुम्भचित् किंदेवः प्रीतिमानिह दास्यामि सति किं पृष्ठे सर्वस्मरसि किं नहि श्रवित्वन्नवीपित्वं ज
 गदीशकृपानिधे इति कृत्वा कृतपणो देवकोऽप्योपयामया आह्लादशदिनंदेवनकरिष्यामि भाषणं तथेष्टकामहादेव
 स्तत्क्षणाच्च तिरोदधे रक्षरक्षकगच्छामि किं जीवन्मतः परं इति संचित्पसावेष्टुमयानं प्रहय पश्यत गिरिजातन्नव
 निताष्टदं दध्नाऽज्वीदिदं किमर्थमागताः सर्वाः किमेतत्क्रियते ऽधुना कपादौ गणनाथस्य व्रतं कर्तुं मिहागताः पूजैषा
 तस्य वेदानोमस्माभिः क्रियते तथा किमर्थं तु व्रतं नार्थं युष्माभिः क्रियते वने फलमस्य यवानां स्ति पार्वती प्राह ताः
 प्रति प्रष्टव्यं किं यदादेवि नरैर्नारैरिभिरिवैके श्रीमद्यसिद्धिरस्मात्तुलभ्यते भुवनत्रये उमेवाव मतः कुपि
 स्वागतवानिष्कपस्तु महेश्वरः तस्य संदर्शनार्थं वतत्करिष्ये व्रतं तप्तं व्रतस्यैतस्य किं दानं विधानं कीदृशं मम सर्व
 विधिं त्यमनसा कथय ध्वं सुरांगनाः कालो विधानं दानं च व्रतस्यारम्भकालो निच तत्सर्वं सावधानेन वक्ष्यामः शृणु
 पार्वति स्त्रियज्जघ्रुः मौढ्यादिदोषरहितेषु तृर्थाभानुवासरे मासे कार्यं व्रतं सभ्यगणो शापितमानसैः तैलतां
 बलभोगादीन् वर्जयेत्वा शिवप्रिये मंदवारचभुर्जोयादेकवारं भित्तं तथा घ्रातः काले शुचिर्भूत्वा स्नानं कुर्याद्विधानतः
 नद्यां तडागेषु कूपेषु वा शुद्धैः शुद्धतिलैः सह संख्यादिकं यथाभ्यासं सर्वानिर्वर्त्य परन्ततः अर्चनं गारमासाद्य गोमयेनोप
 लिप्य च गोचर्ममाव्रतं नमध्ये कुट्याद्वेषेन मंडलं तन्मध्ये ऽष्टदलं पद्मं तन्मध्ये गणनायकं पूजयेत्स्वच्छकुसुमैर्हरि
 द्रामिश्रिताक्षतैः शार्ङ्गगिर्गौरीशं गन्धान्यासं कृत्वा ततः परं भजेणानेन कुसुमैर्देवमावाहयतिः क्षिपेत् अथवा

गणनाथस्य प्रतिमामिव पूजयेत्

ततस्त्वह्मन्निवेद्य तत्तु ध्यानं कुर्याद्विधानतः

एकदंतमहाकायं लंबोदरगजाननं

विघ्ननाशकरं देवं हेरं वप्रणमाम्यहं

इमां पूजां ग्रहाणेशकपर्दिगणनाथक

श्रागच्छेति निरुन्ध्यादर्पकुर्यादावाहना

दिक तत्तत्प्रकाशकैर्भैरवीषु पूज्याश्च ताभिः

इंद्रादिलोकपालांश्च पूजयेद्देवसन्निधौ

लंबोदरनमस्तेऽस्तु नमस्तेषां

विकासुत एकदंतनमस्तेऽस्तु नमस्तेऽस्त्वीप्सितप्रदं

कर्पदिगणनाथस्य सर्वसंपत्प्रदायिनः

पूजाभुकारः कथि

तस्त्वर्चतायान् शुचिस्मिन्ने

श्रकणान्मुष्टिगणितान् हविष्यव्रीहितं दुलान्

स्वच्छान् यनेतसंमृज्य चूर्णकुर्या

न्महेश्वरि शिवतु चूर्णप्रथमं मानुषारं

उर्ध्वं चंद्रवत् कुर्याद्वितीर्थसंपूर्णं चंद्रवत्पिष्टकण्टकैः

तृतीये पायसां च चंदयाद

लंबचतुर्थके श्रान्निपाद्यां शकं सन्यग्देवसंपूज्य भक्तितः

कहिपुताशानि विधिवद्विद्यंते यानि यानि च

तेषां तेषामपि

मांशं तस्मै सन्यक् समर्पयेत् ततः शुद्धाय वटदेवद्यादेकं वराटिकां

पुष्पान्वितां स्तुतुं लंशं भुञ्जीयाद्भ्याससप्तकं य

त्क्रमाप्यंते ये भक्त्या पूजंति त्रिषु वंति हि इत्युच्यते भवान्नो तुल्यो विगतकल्मषाः

तं ततः क्षणाद्विध्वंशः प्रत्यक्षं समजायत त्रिलोकनाथदेवेशकरुणाकरशंकर

दीनामनन्यगतिकां भक्तवरसल

पाहिमां तुष्टश्च शकरः प्राह किमेतद्वै त्वया कृतं कर्पदिगणनाथस्य महात्म्या किं न सिद्ध्यति उभोवाच

तस्य महात्म्यं ज्ञातं व भवतस्त्वं त्वयं तद्विशयागमनं विष्णोरकरोत्तद्वत्तं शेषः

तदा च गुरुद्वारुढः समगमनमवधीत

मदागमनिमित्तं हि किं कृतं शंकरस्त्वया समापि ज्ञाप्रतीयंतं दिव्यकोऽज्ञापयच्छिन्नः

अथैतदकरोद्दिष्टु रद्विशयागमनं विधेः

श्रागत्तथ्य विधिः शीघ्रं ममाज्ञापय माधुव

प्रयोजनं तस्मिन् विधेर्वदगमनकारणे एकदंतव्रतं वेतद्वरये

वनसंशयः इंद्रागमनमुद्दिश्य तदानीं तेन तत्कृतं श्रागत्तसहसा प्राह ममाज्ञापय विधेः सूक्

हेरं व्रतमाहात्म्यं द्रुपुमेवं कृतं मया ममापि ज्ञापनीयंतं दिव्यको विधेर्वदगमनं विधेः सूक्

हेरं व्रतमाहात्म्यं द्रुपुमेवं कृतं मया ममापि ज्ञापनीयंतं दिव्यको विधेर्वदगमनं विधेः सूक्

पुमेवं कृतं मया ममापि ज्ञापनीयंतं दिव्यको विधेर्वदगमनं विधेः सूक्

हेरं व्रतमाहात्म्यं द्रुपुमेवं कृतं मया ममापि ज्ञापनीयंतं दिव्यको विधेर्वदगमनं विधेः सूक्

हेरं व्रतमाहात्म्यं द्रुपुमेवं कृतं मया ममापि ज्ञापनीयंतं दिव्यको विधेर्वदगमनं विधेः सूक्

पुमेवं कृतं मया ममापि ज्ञापनीयंतं दिव्यको विधेर्वदगमनं विधेः सूक्

हेरं व्रतमाहात्म्यं द्रुपुमेवं कृतं मया ममापि ज्ञापनीयंतं दिव्यको विधेर्वदगमनं विधेः सूक्

हेरं व्रतमाहात्म्यं द्रुपुमेवं कृतं मया ममापि ज्ञापनीयंतं दिव्यको विधेर्वदगमनं विधेः सूक्

पुमेवं कृतं मया ममापि ज्ञापनीयंतं दिव्यको विधेर्वदगमनं विधेः सूक्

हेरं व्रतमाहात्म्यं द्रुपुमेवं कृतं मया ममापि ज्ञापनीयंतं दिव्यको विधेर्वदगमनं विधेः सूक्

हेरं व्रतमाहात्म्यं द्रुपुमेवं कृतं मया ममापि ज्ञापनीयंतं दिव्यको विधेर्वदगमनं विधेः सूक्

पुमेवं कृतं मया ममापि ज्ञापनीयंतं दिव्यको विधेर्वदगमनं विधेः सूक्

हेरं व्रतमाहात्म्यं द्रुपुमेवं कृतं मया ममापि ज्ञापनीयंतं दिव्यको विधेर्वदगमनं विधेः सूक्

हेरं व्रतमाहात्म्यं द्रुपुमेवं कृतं मया ममापि ज्ञापनीयंतं दिव्यको विधेर्वदगमनं विधेः सूक्

पुमेवं कृतं मया ममापि ज्ञापनीयंतं दिव्यको विधेर्वदगमनं विधेः सूक्

हेरं व्रतमाहात्म्यं द्रुपुमेवं कृतं मया ममापि ज्ञापनीयंतं दिव्यको विधेर्वदगमनं विधेः सूक्

हेरं व्रतमाहात्म्यं द्रुपुमेवं कृतं मया ममापि ज्ञापनीयंतं दिव्यको विधेर्वदगमनं विधेः सूक्

मिश्रीमत्तः किमीत्सितं कपदिहस्तिवदनं व्रतमाहन्त्यमोदं श्रुतिज्ञातं ममाभिष्टमेतच्छब्धं तदाऽब्रवीत् विधानं तस्य ममा
 हन्त्यमोदं पनीयं त्वयेति मे पप्रच्छ विक्रमादिप्यं प्राह तस्मिं पुरंदरं पुरंदरमुखादज्ञात्वा तत्सर्वं स्वपुरीं प्रति प्रहृष्टः प्रययौ ।
 जापराक्रमपरायणः कपर्दीशं व्रतं कृत्वा माहिष्याः पुरतोऽब्रवीत् जेष्यामि सकलान् शत्रून् प्रातमेव महाव्रतं तस्य व्रतस्य
 किं दानमिति सा प्राह विक्रमं प्रयुवाचां प्रियाम कदादेकं वराटकं एवं वेत्तव्यं तं वन्द्यं मद्गेहे यन्न कुञ्चित् हस्त्वादिदोष
 एादाय कुष्ठव्याधिना वापसान रथात्तव्यं त्वयात्रेति सर्वैराज्यं विनश्यति अर्कैरयवचनं श्रुत्वा ऋष्याश्रममापसा परि
 चर्यावशात्तुष्टास्तस्याः भर्तुमुनीश्वराः निश्चित्य योगमर्षोणं सर्वतामब्रुवन्सतीं कपर्दीशं व्रताभावादेवं प्रातस्त्वयेत्युत कु
 र्व्यं व्रतं तं सन्ध्यां कर्त्तुं सिद्धिर्भविष्यति ऋषीणामज्ञाया कृत्वा कपर्दीशं व्रतं महत् तदानीं राजमहिषीदिठ्यदेहमवाप
 सा एतस्मिन्नंतरे काले भवान्यासहं शंकरः द्रष्टुं यादृपाच्छब्दे भुवनानि च तद्देशं नश्यं मर्षोद्विजैद्ररपरोदनं भयवर्द्धनं
 श्रुत्वा ग्राह्यं एमारोदीः किमर्थं तव रोदनं नाकिमप्यस्ति मे देवदारिद्र्यादेव केवलत् एवंच यदि भवोद्विद्रकपर्दीशं व्रतं कुरु ए
 तत्कतुर्व्रतं देवसा मध्वनं स्ति मेऽयुना विक्रमार्के पुरे सर्वैश्चोदास्यति तत्कुरु कपर्दीशं व्रतं नैवमिन्नत्वं प्राप्स्यसि ध्रुवं
 दारिद्र्यमोचनं सन्ध्यां भविष्यति न संशयः गृहं प्रति समागच्छ गृहं त्वातं डुलान् द्विज वैश्यद्विगृहं त्वातं सर्वतदानीमक
 रोद्धतं तस्मिन्नार्के पुरे विप्रस्तनं त्रित्वमवाप्तवान् आज्ञापयत्कपर्दीशं व्रतं वैश्यस्य तत्क्षणात् अकरोत् तस्मिन् ताराजा विक्र
 मः पतिरस्ति त्वति व्रतप्रभावादादिप्यउपयेने विशः सुतां अनेनैव विवाहेन परंप्रोतिमवापसः एवमंतरे ते काले मृगया
 धैप्रविश्यसः गहनं हस्तपातैः सन्ध्यां मुनिवराश्रमं उपचारैः अर्चनोत्वातेषामर्को मनोरमां रमणीमाश्रमेत
 स्मिन् दर्शयामास विक्रमः इति पृच्छन्नृषीं सर्वान् दातव्येषामभ्यागना तवेयं माहिषीत्युक्त्वा नयेत्येनां समर्पयन्
 स्मिन् माहिष्यात्स्वपुरीं दिठ्यनारीनरैर्युतां हृष्टः सन् विक्रमादिप्यः पुरुषान् प्राह भूपतिः कपर्दीं गणनाथस्य व्रतं कृत्वा स्त्रि

यासहं नृजयादिकर्मादिरयः सकलान् शश्वमंडलान् गणनाथव्रतेनैव पुत्रपौत्रवृत्तश्च सः धनधान्यादिसंपन्नः सुखे
नन्यवसद्भुवि एतद्व्रतंतु कुर्वीते ये केचन विधानतः चतुरः पुरुषार्थाश्रित्य नित्यं प्राप्नुवन्ति हि हयमेधस्य विधेस्तु संजाते
सगरः पुरा एतदेव व्रतं कृत्वा पुनरर्थसंलब्धवान् इमां कथां पंचवारं प्रथमे भानुवासरे द्वितीये च तृतीये च
श्रद्धया शृणुयाद्भर्ता एकादमेतदेकोनाशीति श्लोकप्रकाशिनीं संक्षिप्तैरन्यथा कृत्वा गतिं याति यथेप्सिताम्

॥ इति रत्नकंदे कपाद्विनायकचतुर्थीव्रतम् ॥

अथाश्विनशुक्लपंचम्यामुपांशुल्लिताव्रतं नारदोऽपि आश्विनैशुक्लपंचम्यामुपांशुल्लिताव्रतं तस्यांस्वर्णमयीं
तिथिं शतया निर्माय नारद उपचारैः षोडशभिः पूजयेत्तां विधानतः पक्वां जंफलसंपुंकं सपृतं दक्षिणां निवर्त
ययि यदा तत्पंचव्रतं संपूर्तिहेतवे सवाहनाशक्तिपुतावरदपूजिता मया मातर्मांमनुग्रहाय गन्मयतां निजमंदिरमिति
अत्र दक्षिणां यथा चारण्यमानं पूजैव प्रयानमिति तत्पूजयानि जगद्देहरासृद्धिमवाप्स्यसीति कथायां पूजायाः फ
लसंबंधात् फलवत्सन्निधानफलतदंगमिति न्यायेन जागरणवायनदानवदकादिभक्षणादेरुत्तदंगत्वात् तच्च पूजनं
न न्याह्नव्यापि न्यांकादर्थं पूजाव्रते पुसर्वेषु मध्यह्नव्यापि नीतिधिरिति माधवीये द्वारातीर्त्तकेः द्विनह्वये तद्यासावव्यासा
वापूर्वापुरमाग्निपुगभूतानामिति वाक्यात् एतेन जागरणमंगमनुस्वजागरणं न केचंद्रायादर्थं व्रते तथा ताराव्रते पुसर्वे
पुराजिन्नयोगो विशिष्यते इति हेमाद्रिलिखितवचनान्नात्र नव्यापि नीतिव्याप्तिरिति करयचिद्विकिरुपेक्षणीया अंगानुरोधेन
निर्णयस्य काप्यदृष्टत्वात् वचनंतु जागरणप्रधानकं सवकाशाभिति अथ ब्रतविधिः आचम्य प्राणानायम्य मा
सपक्षायुह्निस्त्वपुत्रपौत्रपनद्यद्विविधारागतिर्यात्तिसुखभोगविजयपुष्टादिकामः स्त्रीत्वऽवैधव्यसौसारयादिकामा
उपांगल्लितां प्रीत्यर्थं यथा मिलितोपचारैरुपांशुल्लिताव्रतं पूजनमहं करिष्ये इति संकल्प्य पूजां कुर्व्यात् अथ पूजा

विधानंचकुप्यदेकाग्रमातसः सौवर्णीप्रतिभां कृत्वा भवेत् शतयात्रपूजयेत् ध्यानम् नीलकौशेयवसनं हिमामा-
कमलासनां भक्तानां वरदानित्यं ललितां चैतया रूपदं निजासने स्वपुत्रैश्च सहिते भक्तवरसले उपांगललिते मा-
तरो हि मे व्रतकर्माणि हिरण्यवर्णां मित्यावाहनं ॥ आगच्छललिते देवि नानासायिगणार्चिते अनेकशक्तिसंयुक्ते आ-
सनं प्रतिगृह्यतां तान्मन्त्रावहेत्यासनं गंगादि सर्वतीर्थभोगयात्रार्थं नयाह्वत तोयमेतत्मुखरपथैर्पाथार्थं प्रति-
गृह्यतां अश्वपूणांमिति पाथं निधानं सर्वरत्नानां वनधर्मगुणाश्रया तथा विभक्तपालालिते गृहाणा धर्ममोऽस्तु
ते कारयेत् सिमतामिरयधर्म पादलोक्षीरकरपूरसुरभिस्वादुशीतलं तोयमाचमनोपाधी ललिते प्रतिगृह्यतां च
द्राप्रभासामिरयाचमनं पंचास्रतं मयानीतं पयोदधिघृतं मधु शर्करामधुसंयुक्तं स्नानार्थं देवि गृह्यतां पंचमंत्रैः पं-
चास्रतं मंदकिं न्याः समानीतं हेमं भोरुहवासितं स्नानार्थं ते मयामत्तयागांगं स्वीक्रियतां जलं आदित्यवर्णं ति-
स्नानं सर्वभूषाधिके सौम्येलो कलजा निवारणे मयोपपादिते तु भववाससी प्रतिगृह्यतां मलयचलसंभूतं नानाप-
द्मगराक्षितं शीतलं बहुलमोदं चंदनं प्रतिगृह्यतां उपेतुमर्देवसखेति गंधं अक्षतानराविदाक्षिकुंकुमादिभिर्राज-
तान गृहाण ललिते देवि प्रसीद परमेश्वरि क्षुतिपासा मिरय शतः मिलरपरिमलामोदं मतालिकुलसंकुलं आ-
नंदिनंदनोद्यानपुष्पं तेललिते नमः कर्दमेन प्रजेति पुष्पं गंधसारसमुद्भवं पृथुवरत्नसमुद्भवं सुरासुरनरानां दि-
धूपं देवि गृहाण मे आपःसृजं विविधं मार्तदं मंडलाखंडं चंद्रविंवाप्रतेजसां निधानं देवि दीपोयं निर्मितरत्नव-
स्मितः आर्द्रां पुः पुष्टिदतिर्दीपः देवतालपपातालभूतलाधारधान्यजं पोडशाकारसंभारं नैवेद्यं ललिते नमः आर्द्रां
पुष्करिणीं चंद्रामिति नैवेद्यं रत्नानादिकं विधाया धयतः शुद्धिरवाप्यते एतदाचमनीयं तेललिते देवि ते नमः इत्याच-
मनं पातालतलसंभूतं वदनं भोजभूषणं नानागुणसमर्कपूर्णं बलं देवि ते नमः इति तालूखं हिरण्यगर्भगर्भरूप

मितिदक्षिणाः अन्नपुष्पांजर्यन्तरेऽष्टवत्वारिंशत्परिमितान्दूर्वाकुरानहस्तेनादाय बहुप्ररोहपूर्वसंततम
 मृताहिका यथेयंललितेद्वार्तयामेस्युर्मनोरथाऽइतित्रेणसमर्पयेत् प्रदक्षिणमरकारान्शकितश्चसमाचरेत्
 अथत्रायनमादायवटकोदुंबरदिभिः कइत्यादिकर्मत्रेण कइदं कोदादित्यादि आचर्यापनिर्वेदयेत् प
 क्कानफलसंयुक्तंसधृतदक्षिणान्वितं द्विजवर्यायदस्याभिजितसंपूर्तिहेतवे उपांगललितादेव्याब्र
 तसंपूर्तिकारके वायनंद्विजवर्यायसहिरण्यंददान्यहं इतिदायनमंत्रः ततःकथांसमाकर्ण्यवाचकान्पंचसंस्पृष्या
 स्वयमेवतदेवांनवाप्यतःसहवांधवैः राज्ञौजगारणुकुर्ष्याद्भोतवादिजमंगलैः प्रभातेपूजयेद्देवीततः कुर्यादिसर्ज
 नं सवहनाशकियुक्तावरदापूजितामया मातर्मानुग्रह्याद्यथयेष्टगच्छमंदिरं इतिपूजा अथकथा कैलास
 शिखरेरन्यसुखासिर्नपडाननं कथयंतकथादिंव्यामिदमूचुर्महर्षयः ऋषयज्जुः महासेनमहदेवनंदनानंतविक्रम
 ज्ञारयानानिसुपुण्यानिश्रुतानित्यत्सदादतः कथाल्लवद्वदनदेवप्रसूताभूरिभूतयः तत्तुसिमाधिगच्छामःपायंपायंसु
 धामिव शुश्रूषवावयंदेव्यान्नतंतत्कथयस्वनः मनोभिलाषितार्थ्यासिद्धिर्यस्मिन्कृतेभवेत् रक्तंदुवाच साधुष्ट
 नहर्देव्यामाहात्म्यमुनिपुंगवाः तस्मात्सर्वविधानेनतच्छृणुष्वजगद्धितं भृगुक्षेत्रेकिलपुराविप्रोभूद्भोतमामिधः
 श्रुतिरमृतिपुराणज्ञोषतीष्वहृवांधवः श्रनपत्त्यस्यतस्याथजज्ञातेजरतःसुतो श्रीपतिर्गोपतिश्चैवनामनीविदधे
 तयोःअचिरेणैकालेनसंपत्त्वमगाद्धिजः तौतुबालौधनंबंधूनाहेत्वासाधर्मज्जारिणी स्वर्ताविवेशदहनंस्वर्पाता
 पतिनासह अथतद्वाधवाःसर्वेहाकथमितिचुक्रुशुःरनिर्दंतोदुःखिताश्चक्रुस्तत्क्रियांपारलौकिकीःपितृव्यरतादिनेष्वेव
 सर्ववहतवान्धनं अथतस्यसपत्नोऽभूद्भ्राजासतृपहंधनं आक्रोधांतौचतौगेहंजिजमानोयसंपदः नास्तिचक्रे
 धनंसर्वताभ्यांकिंचिन्नवेददौ ततोर्मेजिषरेबालौबंधुभिरक्रथितंवसु यथावतुःपितृव्यंतद्देहिनाद्विप्रहिं तत्

सताव्वेगतं वं युवाकेन प्रतारितौ

निर्गच्छतममयहादिग्राहपरुष्वचः

तौ तद्वचोभिनिर्विण्णौ बालौ

श्रुपतिगोपतौ

वभापतुर्मिथः कटुविगहिपितृहर्नता

यावेदिशांतरं यत्र स्वजनो नास्ति कश्चन

संमतिक्रम्य यतुर्वशां

भाष्ये वसुहो जगम तुर्दिशमुत्तरां

भिक्षाचारी बहून्देशान्नवानि सरितो गिरान्

संयथा भक्त

नामतत्पुरी

कासारमीक्षां चक्राते ततोऽस्यारसनिघोशुभं

पुंडरीकवनाकीर्णैरक्तसंयथा विमूषितं

प्रिशं चारुयथा तारकितेन भः

श्रुतौ पाथिगतौ बालौ क्षणं विअन्यतन्ते

आचम्य शिशिरं तोयं सस्नतु श्रयथा

विधिं गता भवस्वेदौ विअन्यपुरी प्राविशतांततः

वीर्याचतुष्पययुतां चारुगोपुरमंडितां

देवतागाररुचिरां संधरा

जिविराजितां नानावीथीरतिक्रम्य विप्रवासा समवापतुः

कस्यचित्त्वयं विप्रस्य क्षुतिपासादितौ गृहं ईयतुर्भद्रदे

वाते उपविष्टौ श्रमातुरौ

स्वामी ततोऽस्य गेहस्य विवेक इति विश्रुतः आयातौ वैश्रदेवां ते सद्दर्शांति यो हितौ

पृच्छ्य तयोः शीलं तथा च कुलनामनी ऋषिवत्पूजयामास स्मरन्धर्मसनातनं अतिथीभोजयामास सद्भ्रं सह चारम

ना तौ ब्रह्मचारिणौ विप्रौ सपथर्पांति विलोक्य च

देशं वधुपरित्यागस्वेदमुकौ बभूवतुः आषाष्टच्छरुपा लुत्तरीकौ

युवां कुत आगतौ किमर्थं न तपवयसैर्निर्गतौ स्वग्रहादिति

तद्विवेकस्य वचनमाकर्ण्य श्रीपतिरतदा ज्ञानुपूर्वेण

सकलं तृतांसमभापत

पितृहीनो च तौ ज्ञात्वा त्यक्तौ वधुजनेन च आश्वास्य रथापयामास स्वग्रहे बहुवासरं प्रव

क्रमेऽप्यपि श्रयसाहाय्यापयितुं श्रुतिं वभूवतु श्रुतां बालौ गुरुश्रवणरेतौ

गुरोर्गेहे न्यवसतामागता विमलाशर

तु फलपद्मविशालाक्षी प्रसन्नैर्दुशुभानना तस्यां सशिष्यमाचार्यं चरंतं ब्रतमुत्तमं पप्रच्छ तर्भोः किमिदमावाभ्याम

पिकथ्यतां उपगललिता देव्या ब्रतं देवार्थपूजितं सर्वकामकरं नृणां समुपास्यते

विद्याकामेन कर्त

व्यंतथैव धनकामपया सुतार्थनाचकतं वं ब्रतमेतदनुत्तमं विद्याकामौ च तौ बालौ ब्रतमाचरेतुर्मुदा भक्तिर्गोर्बनुज्ञा

तौपथाशक्तिययाविधि तौतत्ससादात्सकलंशाखेदानवापतुः अन्यस्मिन्नहाधनेभक्तयाविवाहार्थं प्रचक्रतुः
 श्रौपतिगोपतिश्चैव ब्रतमेतत्तपोधनाः आचरेणैव कालेन मधेमासितयोर्गुरुः स्वाविवाहोचितं कान्यानां क्षात्रगुणव
 तीमिति विनीतापब्रतवतेयुने श्रौपतयेतदा विचार्य बांधवैः साकंदौ पुण्यक्षेपासरे पारिवर्हवहुमुद्रा प्रादा
 द्दुहितवत्सलः विवेकोऽपि मुदं लेभे सानुरागौ विलोक्यतौ अन्धाब्दे पुनरेतत्तु ब्रतं देव्याः प्रचक्रतुः आतरीतौ नि
 जं देशं बांछतौ च यनादि कं अथ न्येऽहनि कस्मिंश्चित्तावुपाध्याय मूचतुः स्वाभिन्नुभमत्प्रसादेन लब्ध्वा विद्यातथा
 वसु अनुजानीहि गच्छावो निजं देशमिति पुनः इत्याकर्ष्य समालोक्य शुभवासरमाहृतः स्वयंप्रापयितुं तां
 विप्रैकान्यां च निर्वयौ अथ देव्याः प्रसादेन पितृव्यस्य तयोः किल अन्वेराणमतिर्जाताकुतः श्रीपतिगोपती नि
 र्भौतौ कागतां देशं वसतः केचय चिंनयत् कश्चिंस्मनगरं प्राप द्विजो बालौ गवेषयन् तदेवनगरं प्राप्तां विवेकार्णयो द्विजो
 तमः सशिष्यः कन्यया सार्द्धं क्रमन्मार्गं शनैः शनैः तत्र तेषां समजनि संगमो मुनिपुंगवाः विद्वांश्चारतौ हृच्छ्रान्म
 ध्यमेव यसि स्थितौ तौ मध्वर्थाप्राप परमां मुदं लेभे सुतौ तदा अशकुबन्मुदं वक्तुं त्रेमगह दयागिरा पादानतां गुणव
 तीं विवेकेन प्रणोदितं आशौर्वादैर्बहुविधै रस्तां स्तुषां समये जायत् विवेकस्तु तदा तत्र सांविभाष्य परस्परं सुता
 वेतौ मया विप्रपालितौ पाठितौ तथा यातास्मि संश्रय पितुं भवतां ग्राममुत्तमं इति संभाषमाणारतौ भृगुक्षेत्रे यमुदा
 ज्ञातिभिः सह संगम्य शुण्वद्विस्तद्विवेष्टितं स्वापितृव्यग्रहे कांश्चिदुपि त्वादि वसांस्तथा लब्ध्वा पितृधनं गेहं सर्वं श्री
 पतिगोपती इयत्तु स्तदनुज्ञातो विवेकः स्वां पुरीययौ श्रीपतिगोपते स्तत्र विवाहमकरोत्तदा तावैकचित्तवैकत्रच
 क्रतुर्देवतर्पणं श्रौपतिः श्रद्धया पुक्तः कर्नायाम विरांकित विचार्य मार्यया साकं विभक्तः श्रीपतेरभूत् समोगान् वि
 विधान् भुञ्जन् प्रमादी बहू संपदा नृदेवपाराधनं च के गोपतिः खलु लुपटुः शश्वत्स्वत्पुनः कालेन नृद

तस्य शनैर्धनं श्रक्तिचनो गतश्चितं भार्यया श्वासितस्तदा तवधा तदृष्टहे विप्राभुंजते वहवः सदा गच्छावोऽनुदिनं कां
 ततत्र भोक्तुमुभवापि एवं भोजनवेलायामागत्या गन्धतदृष्टं भुंजन् भुंजन्निजगृहं गता वनुवासरं कदाचिदाग
 तोयावद्गोपतिर्भार्यया सह उपविष्टेषु विप्रेषु भोक्तुना विंदत्स नं आधादराशोरभ्याग्ने भोजनाय क्षुधातुरः उपवि
 ष्टः श्रेयते श्वभार्यया सानिवारितः अस्मादुत्तिष्ठेत् तर्ह्येवमुत्तिष्ठ करिष्यसि तिष्ठतिष्ठ क्षणं वैवपश्चाद्भुंजतेति सात्रवोत्
 गोपतिः कांतया दृष्टस्ततो विमत्स बुभो अभुक्त्वा वैव निष्कृतीजन्मतुर्निजमंदिरं ततः स्वजायां प्रोवाच निज
 मार्गमाचिंतयत् अत्रावयोः समं वितं संविभक्तमपि प्रिये दुर्गताऽहं धनो न्मत्तः श्रूयतामन्नकारणं पुरावाभ्यां गुरुकु
 ले ब्रतमाचरितं शुभम् उपांगल्लिता देव्या विद्यादिसकलंततः प्राप्तं मया तत्सकलं परित्यक्तं प्रभादतः न्येष्टं आ
 चरतेति रयंतस्माच्छीस्तरस्य वसेते तस्मादहंतदा भोक्ष्ये पदाद्भक्ष्यामितां शिवां इत्थुक्त्वा निर्गतस्तरसादृष्टहाद
 कृतमोजनः तद्गार्थाचितया विद्यासापित रथावनाशिनी भुक्त्वा तस्मिन्नाह्मणे पुश्रीपतिः पर्यटुच्छत् कगतो गोपतिरि
 तितच्छरुत्वा सोऽपि दुःखितः पंचमेवासरे प्राप्ते क्षुरिपया सादितो वने अलब्धदर्शनो देवपादुःखितो बहुराशोऽभ्यमत् ए
 च्छं श्रयधिकान्मार्गान् देव्याः पदं भूयगात् तं कृच्छ्रगतमालोक्य भवानीभक्तवत्सला कृतापराधमपितमनुजग्राहवैत
 दा गतमूर्च्छः समुत्थाय दिगंतां प्रविलोकयन् ददर्श दूरतो गोपचारयंतं गां गणं तं दृष्ट्वा किंचिदाभ्यस्तो ययौ त
 स्याति कश्चनैः अपृच्छत् कश्च भवान्जातः कुत्रैव कुत आगतः कोऽप्यंदेशः कभूयालः किंपुरंताम तदद निशम्य वचनं
 तस्य वक्तुं गोपः प्रचक्रमे गोप उवाच उपांगनामनगरमुपगोनामनूपतिः तत्रत्योऽहं समायातः पुनस्तत्र ब्रजान्मयहं
 उपांगल्लितो देव्या विद्यते तत्र मंदिरं इत्याकर्ण्य वचस्तस्य विप्रः समुदितोऽभवत् सगोपसहितः सायंतनगरं प्रविशे शह
 दुराह दशं भवनं पुरमेधेयतपोधनाः उपांगल्लिता देव्याः रपाटिकं गगनं लिहं सौवर्णैर्न विचित्रेण कलशेनोपयो

भितं यथोदयाचलः शैलोदधानोभानुमंडलं त्वरितेगोपममभ्यप्रासादसययौमुदा प्रणम्यदंडवद्भूमौ
 वद्वांजलिपुटस्तदा उपगंगललितदेविमथस्त्वोतुंप्रचक्रमे गोपतिरुवाच नमस्तुभ्यंजगद्धात्रिमकानांहितका
 रणि जगद्धीतिविनाशिन्यैसर्वभंगलमूर्त्ये हत्वानिशुभमहिप्रभृतीन्सुरारोनिद्रादयोनिजपदेपुपयाभिपि
 काः लोकत्रयावनयुहितमहावातरेमातःप्रसीदसततंकुरुमेऽनुकेपां त्वामुकेयमुनिजनाः कुटिलीकृतांगी गौरी
 निजैवपुपिकुंडलिनोभजंति मुक्तयेचदेवमनुजाः कनकारविदंबद्वासनामविरतंकमलांस्तुवंति सापराधोऽस्मि
 शरणंप्रासत्त्वाजगदंकिं इदानीमनुकेप्योऽहंयद्वांजलिमकुरुष्वतत् इतितस्तुगाचशार्वाणीप्रणिपत्यमुहुर्मुहुः कृत
 संध्याविधिरुतत्रशेतेस्माऽकृतभोजनः स्वप्नेमूर्तिसर्पादेवीविप्रमेवंसमादिशत् गोपतेवत्सतुष्टाऽस्मिगच्छोपांगम
 हीपतिं मरूजजनकरंडस्यप्रार्थयस्वपिधानकं तरूजयत्रिजगद्देपरामृद्धिमवाप्स्यसि स्वप्नइत्यासन्न्यादेयःप्रभाते
 गोपतिस्तदा राजदर्शनवेलार्थानृपद्वारंसमभ्यगात् सविप्रोऽपितृपसभांप्रातिहारानिवेदितः रक्षासंमानितस्त
 त्रनिपसादासनेशुभे पृष्ठगमनहेतुश्रययाचेतृपुंगवं देव्यर्चनकरंडस्यापिधानंदेहिभूपते इत्यर्थतोऽसौविप्र
 णज्ञातादेशोनुपेददौ पिधानकंनमस्कृत्यतस्मैचार्य्यर्चनादिकं ब्राह्मीभिर्भिनंद्याथतमामंभ्यचभूपतिं उगंगल
 लितदेव्याःप्रासादपुनरागतः प्रणिपत्यार्थिकांविप्रस्त्वरितोनिर्ययोपुरात् पूजायित्वापिधानंतद्विदधेपारणततः
 एवमारारुध्यमानरतुससमृद्धोऽभवत्पुनःसोऽपिभवंसमारेभेदिजगन्मन्योबहुवासर अथैतस्याऽभवकन्याललितानामसु
 दरी सापिधानकमादायंविहृत्यैयातिसर्वदा प्रसन्नत्वास्त्रियत्वाच्चपितृभ्यामनिवारिता कदाचित्स्ववयस्याभिःस्नतुं
 गंगालेशुभे क्रीडतीदृशेतेष्वेलीयमानंकलेवरं पिधानहस्तासासिचदत्तयतांजलिभिस्तदा ससर्पदृष्टञ्चत्स्थौत
 तोदेव्याःप्रसादतः साविभ्रांतद्विजंदृष्ट्वामनसाचितयत्पतिं जुहावाभ्यवहारपयजनकरूप्यनिवेशनं मार्गेचपरि

पप्रच्छकुलं शैलं च तस्य सा सोऽपि सर्वसमाश्रयौ गुणराशौ तिनमतः ललितमंत्रयामास गुणराशिमिति द्विजं परि
 विष्टपुत्राक्षेपुपित्वेशमनिमे द्विज गृहीतापोशनोभूत्वा भार्याधर्मविवर्धय अयानुमोदितस्ततः समांतुभ्यं प्रदास्यति
 यथोक्ते गुणराशिरस्तु तथा सर्वकारह गोपतिभार्यया आत्मासमालोच्य स्ववांधवैः परीक्षिताय विप्रत्वे विद्यायां कुल
 शीलयोः प्रतिजज्ञततः कन्यां ललितगुणशालिने शुभे मुहूर्ते विधौ विवाहं कृतवान् अभुः वराय ब्राह्मणेभ्यश्च द
 तंवहुधनंतदा विदधे च तयोर्गृहं नातिदूरे स्ववेशमनः तत्रोपतुः सानुरागो मिथस्त्वौ दंपती चिरं पिधानकं तयानी
 तं निजं ललितपाशुहं शनैश्च यत्नं सर्वगोपतेरगमदग्रहात् गुणराशिर्वर्नजातो महोदयः प्रसादतः करंढस्य
 पिधानंतजनन्यायवहुयासरं याचिताऽपि न वै प्रादाल्ललितपाशुजितं ग्रहे अथ सा गोपतेर्जाया तस्यैवानर्चनां कृतं इत्थं
 विधिं त्यचायाताजामातरमया च त समिधा धैवनं पातः स्वयं तद्गृहमाययौ शोचंती किल तां कन्यां सतु देव्याः प्रसा
 दतः उवाच विपिनदिग्दृश्य भुक्ता शोते सुखं ग्रहे पादसंवाहनंतस्य कुलं ललितानच तं दृष्ट्वा दुःखिताभूमां प्रणिपत्य
 पुनः पुनः लज्जिताकुच्छूनः पृष्ट्वा निजमाह स पातकं गुणराशि रदा तस्यः प्रायाश्चित्तं दाबहु स्वरात्मनं बहु कालेन
 पुतं कच्छैश्चकारह श्रीपते त्वचलं लक्ष्मीं समा लोचयत पोषनाः गोपतिस्तमया पृच्छद्वा तस्त्ववर्तमेकया किमाचरसि क
 तयाणं तव श्रीरनयायिनी इति तस्य वचः श्रुत्वा श्रीपतिर्विरिभतः पुनः अस्माभिस्तद्गर्भं देव्या यत्कृतं गुरुमंदिरं तेनैव मे
 उच्यता लक्ष्मीस्त्वमप्येकं कृतं सोऽपि भक्त्या पुनश्च केव्रतं प्राप्नोषदां शीतं लेभे स परमायुर्द्धं पुत्रांश्च मुदितोऽभवत् उपांग
 ललितो देव्याः प्रसादेनाभवत्सुखी एवमेतत्पुरा तत्तेमाह तस्य कथितं मया कृतमन्यैश्च बहुभिरस्तेऽपि लब्धमनो
 रथाः विधानंतस्य वक्ष्यामि तच्छृणुष्वंत पोषनाः शुक्लपक्षे तु पुन्यमपि मेमासि चरेद्भक्तं गर्जितं संध्ययोरुत्प
 र्धं दिनदृष्टिं क्षेपे तथा निर्वर्ण्यैव रयकं कर्म शुची रागविर्जितः चत्वारिंशत्तथाष्टौ च कस्तिपतानि विधानतः दंतका

धन्युपादाय तडाभां वानदीं ब्रजेत् । आधुर्वलं यशो वर्चः प्रज्ञाप शुभना निच । ब्रह्म प्रज्ञां च मेधां च त्वत्तो देहि विनस्पते ।
 तद्यध्वनपूर्वाणि मज्जना नि समचरेत् । ततो यथा विधिस्तत्त्वा शुक्ला सां गृहं ब्रजेत् । उपचारैः षोडशभिरेभिर्मन्त्रैः स
 माहितः । कुर्यात् पूजां प्रयत्नेन तदूर्ध्वमिदं शेषतः । शुचां देशे मण्डपं च कृत्वा तं विवमनो हरं । सौवर्णां प्रतिमां शतपा
 कल्पयेन्मंत्रपूर्वकं । द्विजाय वायनं दद्याद्दिशत्पावटकादिभिः । ततः कथां समाकर्ष्य वायनात्न स्य संस्तुया । स्वयमद्या
 रदेवां त्रं वाग्भयतः सहयधुभिः । रात्रौ जागरणं कुर्याद्द्वीतं नृत्यादिमगलैः । प्रभाते पूजयेद्देवीं ततः कुर्याद्द्विसर्जनं । सवाह
 नाया किं युतावरदा पूजिता मया । सा तर्पामनुग्रहाय गम्यतां नो जमंदिरं । तामर्चां गुरवे दद्यात्ति शिवा स्याद्द्विमर्जतं । व्रत
 नैवंतु यः कुर्यात्पुत्रवानधनवान् भवेत् । विधवा त्रोगति मुक्तः सुखी गोमांश्च जायते । अवैश्वर्यं चलभते स्त्री किं न्यात्र
 मुत्तमं । विजयः पुष्टिरां गन्धं यच्चान्यदपि वाञ्छितं । इत्येतद्भूतमाहारम्यं सेति हासं महर्षयः । शूण्यं त्रपि नरो भूतया
 सुखमाप्नोति निश्चितं । इति स्कान्दे उपगल्लिता पंचमंत्रांतं । अथार्यप्रयोगो ब्रतोद्यापनकौमुद्यां । प्रातर्दंतधावनपूर्वकं
 नद्यादीनां त्वा शुक्लवासः परिधाय । मण्डपादिकं विधाय । तिथ्यादिसंस्कार्य रमनः । पुत्रपौत्रविद्यारोग्यसुखगोपनविजया
 पुण्यादिकामनया । स्त्रैस्त्वयैव धन्यसौभाग्यादिकामनया । उपांगलं लितां प्रीत्यर्थं मण्डपार्चरितोपांगल्लिता पंचमंत्रो
 द्यापनकरिष्ये । आचार्यं दृष्ट्वा । एकचित्तो भूत्वा । कलशोपरि सौवर्णैः लितां प्रतिमां पूजयेत् । पौराणिकैर्मन्त्रैः । श्रीसूक्तेन च
 ध्यानं । तालिकैशेयवसनां हेमाभां कमलासनां । भक्तानां वरदानि त्पल्लितानि चितयान्मयहं । पुरोक्तं पौराणिकं श्रीसूक्तमंत्रैः
 पुष्पपूजां तं विधाय । अंगपूजां च विधाय । धूपदीपादिकं कृत्वा । पुष्पांजलं यत्तेऽष्टचत्वारिंशत्परिमितान् । दूर्वांकुरान्हरतेनां
 दायात्तेन मंत्रेण समर्पयेत् । बहुभूरोहासततममृताहरितालिका । यथेयं ललितेनात्तस्तथा मेरुर्मुनोरथाः । इति दूर्वां मंत्रैः
 बहुभूरोहादूर्वेयं यथेमममृतालिका । ललिते त्वत्प्रसादेन तथा मेरुर्मुनोरथाः । इति मंत्रेण समर्पयेत् । एवमेवाष्टचत्वा

रेशत्वांरतर्पयेत् ततःप्रदक्षिणानमस्कारान्कुर्यात् कथाश्रवणादिनारात्रौजागरणं कृत्वा प्रातःस्नात्वा निर्यक
 मंनिर्वर्ण्य देव्यापुनः संपूज्यश्रष्टौवटकान्समर्प्य आर्घ्यप्रतिष्ठाप्य अन्वादेष्ट्यात् तत्रप्रधानं ललितानगौरीमिमयेति
 मन्त्रेणश्रष्टौत्तरशतद्व्यात्रिकाहुतिभिः नमोदेव्याइतिमन्त्रेणश्रष्टौत्तरशतहृतिभिस्त्रिलसर्पिःपंचवाधयुतांज्याहुतिभिः
 ब्रह्मादिदेवताश्वकैःकाहुत्पापक्षये सर्वहोमं समाप्य - श्रष्टौब्राह्मणान्वस्त्रादिभिः संपूज्य तेष्वप्येकान्तपुरितान्दक्षिणा
 सहितान्द्वौकलशान्दर्या ततश्चाचार्यवस्त्रालंकरणदिभिः संपूज्य विंशतिवटकसहितंवायनंदद्यात् तत्रमंत्रः
 एकान्तफलसंयुक्तसर्वदक्षिणान्वितं उपांगललिताप्रोत्थब्राह्मणायदद्यामहं सवाहनाशकिमुनावरदापूजिता
 मया मातर्मानुह्याद्यग्नयतां निजमंदिर एवैविसृज्यसोपरकरंपीठगांचाचार्यायदद्याद् ब्राह्मणान्मदभ्येनभोज
 यित्वा आशिषोऽग्रहीत्वा स्वयंविंशतिवटकान्भुंजीत ॥ इतिललितापंचमोन्नतोद्यापनम् ॥ अथारयामेव शांति
 पचमीव्रतम् तत्रशर्चासहितान्कुराप्रयाज्ञानान् घृतसहितैरितिलैर्दुग्धेनचरुनापयित्वासंपूज्यचक्षीरसिकगोधूमात्र
 नैवेद्यं दद्यात् तदुक्तंहेमाद्रौभविष्योत्तरे सुभंतुत्वाच्च - तथाचार्यपूजेमांसिपचम्यांकुरुनंदन कृत्वाकुशमयाज्ञाना
 निद्राण्यासहपूजयेत् अन्तवासुकिंशंखपद्मकवलमेवच तथाकर्कोटकनगनागमभ्यंतरं तथाधुतराष्ट्रंशंखपालं कालि
 यंतक्षकंतथा शर्चाद्विबाहुंसतानमालाहस्तांगजस्थितां घृतेदकाभ्यांपयसास्त्रापयित्वाविशांपते गोधूनेःपयसा
 सिकैर्भक्ष्यैश्चविधिवैस्तथा ध्यात्वावैविधिव्रजगान्शुचिर्भूत्वासमाहितः पूजयेत्कुरुशार्दूल नश्यशेषोदयोत्तर
 नागाःश्रीताभवतीहशांतिमाप्नोतिवैविभो सशांतिलोकमासाद्यमोदंतेशाश्रयतीःसभाः आत्रायंकथ्यतेपंच-सदाविश्व
 निपेयकः उं कुरुकलेहृदस्वहा ॥ इतिशांति पंचमीव्रतं अथाश्विनशुक्लपक्षे मूलनक्षत्रे सरस्वतीरुथापना
 कार्यानिर्णयामृतदेवीपुराणे मूलेपुरथापनदेव्याःपूर्वापादासुपूजनम् उत्तरासुबालिंदद्याच्छ्रवणेजविसर्जयेद्वादि

रपादि नाथ्यपपेजचलिखेनाध्यातकदाचन पुस्तकेरुपापितांदावींविद्याकामोद्विजोत्तमइति नवरारिषु प्रपंचितं
 आश्विनशुक्लपक्षादिवीनिमंजणं नवरारप्रकरणे ज्ञेयं कल्यायनार्णूजांतं नारदीये अथेपशुक्लपक्षांतुपूज्या
 कल्यायनोद्विज गंधार्थेर्मगलैर्द्रव्यैर्नैवेद्योर्विविधैस्तथा ततःक्षमाप्यदेवेशींश्रीणिपत्न्यविसर्जयेत् पूज्यात्रसे
 कातोभूर्तेर्वद्वाद्विजसतोभुदा वस्त्रालकरणैर्मर्त्यैः कल्यायन्याःप्रतुष्टये कन्यावरंरामुयाच्चवांछितंलभतेनरः
 कल्यायनार्णूजाद्विनाऽत्रकार्याविचारणा अत्रपक्षांबिलवशाखायां देव्यावोधनमुक्तं नवरारप्रकरणे तत्रादौ
 विलवद्वक्षतेमंजणादेरुत्पन्नपि तवरारिषु प्रपंचितं आश्विनशुक्लसप्तम्यांशुमसप्तमीव्रतं नारदीये आश्विने
 शुक्लपक्षेनसप्तमीशुमसप्तमी तस्याकृतस्नानपूजान्वाचापिक्वाद्विजोत्तमान् आरभ्यकपिलांगांवसंपूज्य
 प्रार्थयेत्ततः त्वामहंवाचिमकल्याणिप्रीयतावद्वयस्वमां पालयत्वंजगत्कृत्स्नंयतोऽसि नह्यसंभवा इत्युक्त्वा
 वेदविज्ञापदत्वाचवरदक्षिणां नमस्कृत्यविसृज्येतान्प्राशयेद्गन्धपंचकं ब्रतंवेद्यंविधायान्नशरोभूतेऽष्टाद्विजो
 तमन् भोजयित्वायवाद्यन्नं यदन्नमवशेषितं कृत्वाहोतद्ब्रतंविप्र सुमालभ्यश्रद्धयान्वितैः देवदेवप्रसादे
 नभुक्तिमकमवाप्नुयात् अत्रविशेषोहेमद्रीपाद्वे मुक्तायामाश्विनेमासिकृतस्नानजपःशुचिः वाचापिक्वा ततो
 विप्रानारभेच्छुमसप्तमीं तत्र कपिलां गां गंधादिभिःसंपूज्यप्रार्थयेत् नमामिसूर्यसंभूतामशेषभुवनानिमिकां
 त्वामहंसर्वकल्याणशरीरांसर्वासिद्धयेइति ततस्ताम्रपात्रेअन्नवेष्टितंसौवर्णद्वयम् तिलप्रस्थोपरिसंस्थाययघृतपाय
 सादिपुतं अर्घ्यमाश्रीयतामित्युक्त्वा ब्राह्मणपदद्यात्स्वयंपूज्यगन्धप्राशयित्वा द्वितीयेऽन्हिब्राह्मणान्संभोज्य स्वय
 मर्पिर्भुंजोत एवंसप्तवर्षपूयंतव्रतंकृत्वा तदंतोइक्षुर्हृडांनितशयनादिदद्यादित्युद्यापनेविशेषः शेषंसामान्योद्यापन
 वदितिशुमसप्तमीव्रतं अस्सामेवसप्तम्याद्विबीजिराजव्रतमुक्तं हेमाद्रौ आतिपदादितिषिषुपवासादिकरणासामर्थ्ये

सप्तम्यादिदिनत्रयकुट्यात् तदाहर्ध्याभ्यः आधिनेमासिशुक्लतल्पनवरात्रकं प्रतिपदादकभेषवर्षावर्चन
वमीभवेत् त्रिरात्रंवापिकेतव्यसप्तम्यादिपद्याक्रममिति अथवा नवरात्रचसप्तपंचात्रिकंदिवा एकभकेनतेन
अथाचितेनउपयेनेच यथाक्रमकुर्वात् दिवेतिशब्देनैकारत्रमप्युक्तं तथाचगोविदाणवे देवीपुराणे नवरात्रव्रते
शुक्लितरात्रैकरात्रकं व्रतचरतिप्रेमत्पयात्स्मैदास्याभिवाञ्छितमिति तत्रापिसप्तम्या पूर्वकोनिर्णयः अत्रप्रा
गपद्येतत्रेणोपासः तिथिद्वयनिमित्त पूजादिकोतिथिभेदेनकतेव्यं आश्विनशुक्लान्वमी महाष्टमी अत्र कृत्य
नर्दीये आश्विनेशुक्लपक्षेत्तुप्रोकाविप्रमहाष्टमी तत्रदुर्गावर्चनप्रोक्तसर्वैरप्युपचारकैः उपवासैकभक्तमहःष्टमी
विधायतु सर्वतोविभवंप्राप्यमोदतेदेववाञ्छिरं इयमेवमूलनक्षत्रेणनवमायुतोचनमहानवमीप्रोच्यते अथमुक्तंशु
क्लपक्षेयाश्विनीमूलतंयुता सामहानवमीप्रोकात्रैलोक्येऽपिसुदुर्लभा इयंशुक्लपक्षस्थत्वात्पुनस्तदौ परयुता
वह्निर्युक्तं शुक्लपक्षेऽष्टमीचतिव्रतस्यैवतत्त्वं वसुधैवकोरितियुग्मवाक्याच्च पश्येकादश्यमावासेयतिपूर्वनिषे
धाच्च तथा नाष्टमीसप्तमीयुतासप्तमीनाष्टमीयुता नवम्यासहकार्यस्यादष्टमीसर्वदावयैः अष्टमीनवमी
युग्मेमहोत्सहेमहोत्सववति दुर्गासवे प्रतिपद्याहर्तुखड्गद्वितीयापायाधृतयनु तृतीयापाकरेशंसंचतुर्थ्याच
र्मेनिर्मले पंचमगमाददच्छूलंपछांचपरशुंतथा गदांचविश्वसप्तम्यामष्टम्याश्रुकिमुतमां नवमीचसदादेवया
गुत्तदैत्यविनाशिनो अतएवाहिपूज्यास्यादष्टमीनवमीयुतेति पक्षपुराणोऽपि अष्टमीनवमीविद्वानवमीचाष्टमीयुता
अर्चनारीवरप्राप्यलमामहेश्वरीतिथिरिति सप्तमीयुक्तं सतिसभवेसर्वेषावर्जनीया तत्रमहादोषश्रवणेत् पुत्रा
नहेतिपशून्हतिहतिराष्टसरात्रकं हंतिजलानजालांश्चसप्तमीसंयुताष्टमीं चरमात्सर्वप्रयत्नेनसप्तमीवेषसंयुता
वर्जनीयाष्टमीचापमुवेशाज्यममीप्सुभिरितिमदनरत्ने स्मृतिसंयुक्तेषु वारन्महाष्टमीपूर्वमानवमीसंयुतासदा

सप्तमीसंयुतानिरयशोकसंतापकारिणी तथा जंभेनसप्तमीयुकापूजितातुमहाष्टमी इंद्रेणनिह्नोजंभस्तदादान
वपुणवः तस्मात्सर्वप्रयत्नेनसप्तमीमिश्राष्टमी वर्जनीयाहिसततंमनुजैः शुभकांक्षिभिः सप्तमीशालयसंविद्धां
मोहादज्ञानतोऽपिवा महाष्टमीप्रकुर्वाणोनरकप्रतिपद्यते सप्तमीकलयायत्रपरतश्चाष्टमीभवेत् तेनशालयमिदंभो
कंपुत्रपौत्रधनक्षयइतिनिर्णयास्यते भोजराजयैभीमपराक्रमेऽपि नादिवाननिशापिचविष्टितानत्रसप्तमिशालयल
वोपहता यदिचाष्टमिशेषयुतानवर्माविवर्धैरपिपुण्यतमाकथितेति निर्णयसिधावपि घटिकामात्रापर्यौदयिकी
ग्रहैर्युक्तं गौडाश्रम्येवं व्रतोपवसन्निधेघटिकैकापियाभवेदितिदेवलोकेऽष्टमीनवर्मायुक्तानवर्माचाष्टमीयुतेति
पाद्मवचनाच्च रूपनारायणधृतदेवीपुराणेऽपि सप्तमीवेषसंयुकायैःकृतातुमहाष्टमी पुत्रदारधनैर्हीनाश्चमतीहपि
शाचवत् श्रवणेनश्रिमहूर्तार्मकः किंतुकलामात्रात्मकोऽपि तथा सप्तमीशालयसंविद्धावर्जनीयासदाष्टमी स्तोका
पिसातिधिःपूर्णायास्यांसूर्योदयोभवेदिति इयमष्टमीनवभ्यामौमवारैणचयुकाऽतिप्रशस्ता तदुक्तं अष्टभ्यामुदि
तेसूर्योदिनार्तेनवर्माभवेत् कुजवारोभवेतत्रपूजनीयाप्रयत्नत इति इयंमूलनक्षत्रेण पूर्वाषाढानक्षत्रेणवा युका
महानवर्मायुच्यते तदुक्तं श्रध्वकुशूक्षपक्षेत्तुयाऽष्टमीमूलसंयुता पूर्वयाषाढयावापिऋक्षइययुताऽथवा सामहा
नवर्मानामत्रैल्लिप्येऽपिसुदुर्लभेति हेमाद्रौस्कांदाच्च निर्णयास्यतेभविष्ये कभ्यागतेसवितरिशुकपक्षेऽष्टमीतुया
मूलनक्षत्रसंयुकासामहानवर्मास्मृता कालवत्त्वविवेचनेर्देवापुराणे प्रादुक्कालेविशेषेणश्राध्वतेह्याष्टमीपुत्र
महाशब्देनवभ्यांचलेकेरुप्यातिर्गमिष्यति मूलनक्षत्रयुकाऽपिसप्तमिलेशसाहितादुष्टैव तदुक्तंदुर्गात्मने मूलेनापि
हिसंयुकासदाऽप्यज्याऽष्टमीवर्धैःलेशमत्रिणसप्तभ्याश्चपिरुपयाद्यदिदूषितेति तथामूलापूर्वाषाढयोरेव पूजाप्रश
स्ताउत्तराषाढायांनिषिद्धा तदुक्तंनिर्णयास्यते रूपनारायणायै मूलेनपूजयेद्देवीतथासखिलदैवते वैश्वदेवतनक्षत्रे

पूजितादुःखदाभवेत् उत्तराषाढानिपेधमनुसतिसंभवे ज्ञेयः न सर्वथा तदुक्तदुर्गोत्सवे मूलाभावेन कर्तव्याऽष्टमी
 तिथिसंयुता विश्वयुकाऽपि कर्तव्याऽष्टमी न वीर्यतेति अत्र भूर्वाकविशेषवचनैर्गौरोत्तरीयावरुर्न कालवनापि सा
 ख्याधिरत्नानवमीयुतायामेव रात्रावसस्यामष्टम्यां नवमीपूजया सह तत्रेणाष्टमीपूजोचितता अतएव कामरूपीयादिनि
 बधेषु वचनं अष्टम्याः शेषदंडश्च नवम्याः पूर्वएव च तत्र यागिपते पूजाविज्ञेयाः सा महोक्तेति अष्टमी नवमी संयुतौ
 तीयाखलु कथ्यते तत्र पूज्याखवहं पूजयोर्भिर्नागणसंयुतेति कालिकापुराणोक्ततीयासंधिपूजाप्यष्टमी नवमीपूजा
 यां तत्रेणैव सिद्ध्यति उपोषितादिति योऽस्ति पूजयेत् पुनरेव तामित्यक्रमोपवासपरदिनविहिता तु नवमीपूजाप्रातर्वर्तमा
 नयां नवम्यां कर्तुं शक्यैव विसर्जनान्तरपूर्वमितितदनुरोधेनापि सप्तमीयुतायामष्टम्यामुपवासादिमदनरत्ने यत्तु महाष्ट
 म्यां श्वेनमासिशुक्लकल्पाणकारिणी सप्तम्यापि युताकार्यमूलैर्न तु विशेषतः तथा अहं भद्राच भद्राहमावयोर्नातरं
 कचित् सर्वसिद्धिप्रदानम्यामि भद्रायामर्चिताखवहं भद्रायां भद्रकाल्याश्च भयेन्यादर्वनाक्रिया तरुमादौ सप्तमी
 विद्वाकाभ्यां दुर्गाष्टमी बुधैरित्यादीनि पूर्वविद्वाविधायकानि परदिनेऽष्टम्यभावाविषयाणि पूर्वोदाहृतवचनविरोधात्
 यत्तेति यथासुते महाष्टम्यां भगवतां भद्रायामपि पूजिता ददाति चापुरारोग्यं यतो भद्रास्वरूपिणी निवचनं अ
 त्र भद्राशब्देन सप्तमर्वावचनः यानितु सप्तम्यामुदिते सूर्यपरतश्चाष्टमी भवेत् तत्र दुर्गोत्सवं कर्तव्यं त्रिकुटुर्वाद्
 परेऽहनि तथा यदाष्टमी तु संप्राप्य अस्तं याति दिवाकरः तत्र दुर्गोत्सवं कर्तव्यं दपरेऽहनि वर्जयेत् दुर्भोजं त्रजा
 तीयास्तवम्यां यत्र पूज्यते इत्यादीनि परदिनेऽष्टमीलाभेऽपि सप्तमीविद्वाविधायकानि तानि सूर्योदयकाले नवम्य
 भावाविषयाणि तदुक्तं स्य तिसंभवे यदा सूर्योदयेन स्यात्तावमीचापरेऽहनि तदाष्टमी प्रकुर्वीत सप्तम्यासहितान्
 वेति दुर्गोत्सवेऽपि उत्तरास्तिथये यत्र त्रयं यांति नरापि पूर्वोदाहृतकार्यादन्यथानशुभं भवेदिति निर्णयः

सतहेमाद्योस्तु सतम्यामुदितेसूदये इत्यादिवचनमाश्रितकृष्णष्टमीविषयं कृष्णपक्षेऽष्टमीचेति पूर्वविह्यायाः
 कृष्णपक्षलवप्राशस्त्यात् कृष्णाष्टम्यापूजनंच कृष्णपक्षनवम्यांकिपनाणदैर्वाप्रवोधनां कन्यायांकृष्णपक्षेच
 वाधायित्वाऽष्टमीदिने नवम्यावोधयेद्वर्गातिवादित्रनिःस्वनीरितिदेवापुराणात् महाष्टम्यापूर्वेगुःपूर्वाह्णतगापवे
 पूर्वाष्टम्यापरवेति निर्णयदीपमानमिति निर्णयस्मिधौ अत्रकथमकं कन्यासंस्थेयवावीपशुक्लाष्टम्याप्रपूजयेत्
 सांप्रदासोनिशाद्धेतुमहाविभगवितरैः देवापुराणे कन्यासंस्थेयवावीपशुक्लाष्टम्याप्रपूजयेत् द्रोणपुत्रे
 श्वदेवैश्वजातिपुत्रागचपकैरिति अत्रविशेषउकोमदनरत्ने विष्णुधर्मोत्तरे आश्विनशुक्लपक्षरम्यष्टम्यां
 प्रपन्नःशुचिः तत्रैराधुधवर्नायंजत्रवत्प्रपूजयेत् राजलिंगानिसर्वोणितथाज्ञात्वाणिपूजयेत् राजाजगरणकु
 र्यात्तत्रैववसुधाधिपः उपोषतोद्वितीयेनिहपूजयेत्पुनरेवतां आयुधाद्यंचसकलंपूजयेद्दमधापनिः विस्तरैणाष्टमीक
 त्यनवरान्नप्रकरणएवोकमतोनेहप्रपंचयते इत्याश्विनशुक्लाष्टमीनिर्णयः

आश्विनशुक्लनवम्याआपिमहानवमीविधाननारदीये

I

आश्विनशुक्लनवमीमहापूर्वाप्रकांतिता अपराहृणेशर्मापूजाकार्यार्याप्रादिशिद्विज ततोनिशायांप्रागयमेखडंग
 धनुरिपूतगदां शूलशार्केचपरशुहुरिकंचर्मखटकं छत्रंध्वजंगजंचार्यंगोटपुस्तकतडां दंडपाशंचकशस्त्रीं
 धाद्यैरुपचारकैः संपूजयमहिषंतत्रमद्रकारत्यैसमालमेत् एवंबालिविधायायधुमुक्तापकाप्तमेव द्विजेभ्योदक्षिणां
 दत्त्वात्रतत्रसमापयेत् एवंपूजयेदुर्गान्दुर्गातिनाशिनीं इहमुक्तावरान्भोगानतुस्वर्गातिनाप्रयात् इय दुर्गा
 दत्तपूजादौ पूर्वाग्राह्या मुनमर्वाक्यात् भविष्योत्तरेऽपि अश्वयुक्शुक्लपक्षेनुश्राष्टमीमलसंयुता सामहानवमी
 नामत्रैलोक्येऽपिसुदुर्लभेति कन्यागतिसवितरिशुक्लपक्षेऽष्टमीयुता मूर्तनक्षत्रसंयुतासामहानवमीरम्यतेति

अत्रमूलग्रहणमूलादिनक्षत्रत्रयोपलक्षणं तद्वक्तृलिङ्गपुराणे दुर्गापूजासु नवमीमूलाद्यक्षत्रयान्वितो महर्तेर्कीर्ति
 तातरपांडुर्गोमहिषवाहिर्नो चंडिकामुपहारैस्तपूजयेद्वाज्यपट्टवद्वति अस्यांपूजाहोमादि प्राचरकः वा लिङ्गानं
 काटर्षं प्रभूतबालिदानं च नवम्या विधिवच्चरैर्दितिकालिकापुराणात् यदातु नवम्यष्टमीं विद्वाभूत्वा द्वितीयदिनेऽपि
 क्विपतीभवति तदा नवमीप्रयुक्तम्यपूजादेः पूर्वादिनेऽनुष्ठापितबालिदानमात्रं द्वितीयदिने कर्तव्यं अष्टम्यामुदिते
 सूर्येदिनां तेन नवमीभवत् प्रभाते बालिदाने तु किमन्यात्राऽपिलभ्यते नवम्यां तत्र संपूज्या दुर्गादुर्गतिनाशनीतिवच
 नात् मदनरत्नेऽपि बलयादीपराकार्या उपवासं तु पूर्वैवेति प्रतापमासिंहोऽपि द्वितीयदिने नवम्याञ्जलाभे तु पूर्वयुरव
 नवमीपथ्ये काटर्षं दशम्या बालिदानं तु द्वितीयते यत्र मानवैः तद्राष्ट्रं नाशमायाति मारकोपद्रवैः स्फुटमिति भविष्ये नव
 मीप्रयुक्तस्य बालिदानस्य दर्शनार्थं करणे दोषश्च वणात् नंदायां ज्वलेत् बहिः पूर्णयां पशुघातनं भद्रायां गोकुलक्रोडात्
 जारान्ध्रं विनश्यति नवम्यामपरार्हणे तु बालिदानं प्रशस्यते दशम्यां वर्जयेत् तत्र नाऽत्र कार्या विचारणेति नंदायां दर्शने
 रक्षा बालिदानं दशासु च भद्रायां गोकुलक्रोडादेशनाशाय जायेत इति मदनरत्ने यानितु नकार्यो दर्शनी विद्वान्
 वर्मा तु सदाचर्यैः नवमीं दर्शनीं विद्वाये कुर्वीति विमोहिताः ह्ययाते पांभवेत् सर्व बलिपूजा विधानकमित्यादीनि
 काचिद्वचनानि तानि शुद्धाधिकानि येष पराणि अन्यथा पूर्वोदाहृतसूर्योदये पररिक्तेति वाक्यप्रविरोधप्रसंग इति
 अत्र निर्णयसिंधुकारः वैषश्च त्रिमुहूर्तार्त्तमकः यत्तु हेमाद्रिमते मुहूर्तद्वयात्मकोपिवेषोऽस्ति तथापि
 सूर्योदय एव सः सायंतु त्रिमुहूर्त एव ददुक्तदीपिकायां त्रिमुहूर्तं गानुसकलासायमिति भाववोपि सायंभूत
 यातद्वन् यूनयातुना विध्यत इति तेन त्रिमुहूर्तयोगे पूर्वानवमीति पूर्वोक्तवचनात् न कुर्वात्तत्र मर्ता तात दशम्या तु कदा
 षनेति रसादे परानि येषाञ्च त्रिमुहूर्तयोगाभावे तु परैव कार्भ्येति निष्कर्ष इत्यहः निर्णयदोषे नु महानवम्याः

परादिनेऽपराहणव्यापित्वेपराश्रन्यथापूर्वैरेव्युक्तं आवातनात्पूर्वकालेनवमीस्यात्परैऽहनि दुर्गापूजाऽन्नपूर्वैद्युःपूर्वा
 हणत्वष्टमीयदेतिथौन्यवचनात् अस्यशारदनवमीविषयत्वेसमूलत्वेच प्रमाणाभावाद्विसृष्टमेतत् नवम्यामेव
 दुर्गापूजनहोमबलिदानाद्युपक्रम्यतमापनेयमितिराजमातैः नवम्यांचजपंहोमंसमाप्यविधिवद्वलिमितिबचना
 त् ब्रह्मवैवर्तेऽपि अत्रापरहणिकेकालेदानं प्रशस्यते दशमैर्वर्जयेत्तत्रान्नकार्याविचारणेतिदेवीपुराणेऽपिसूयो
 दपेपरंरिक्तापूर्णास्थादपरायदि बलिदानंप्रकर्तव्यं तत्रदेव्याः शुभावहं बलिदानेकतेऽष्टम्यारंष्ट्रमंगोमवेत्तुपेति नव
 म्यांचजपंहोमंसमाप्यश्रवणेऽपिचेतिसंग्रहेक्तोः ब्रतंचजागरश्रैवनवम्यांविधिवद्वलिरितिदेवीपुराणाच्च इदंबलि
 दानंनवमीप्रयुक्तंनष्टमीप्रयुक्तस्याष्टम्यामेवकर्तव्यत्वात् इयंचनवम्युपवासादिष्वतिप्रशस्ता तदुक्तंभविरूपोत्तरे
 तस्मादिदंमहपुष्प्यानवमीपापनाशिनी उपोढ्यासुप्रयत्नेनसततसर्वपाथिवैरिति हेमाद्रौदेवीपुराणेऽपि आश्वि
 नेनवमीशुक्लतस्याकोटिगुणफलं तथा आश्विनस्यममसास्यनवमीशुक्लपक्षगा जायतेकोटिगुणितदानं तस्या
 नराधिपेति इयं मन्वादिरेपि इतिमहानवमीनिर्णयः ॥ अस्यामेवविष्णुधर्मोत्तरेक्तं भद्रकालीव्रतं राम
 उवाच विधिनापूजयेत्केनभद्रकालोन्नराधिप नवम्यामाश्विनेमासिशुक्लपक्षेनरेतम पुष्करद्ववाच पूर्वोत्तरेतुदि
 भगोशिववस्तुभनोहरे भद्रकालीयुहंकुप्यांचित्रवस्त्रैरलंकृतं भद्रकालीपदं कृत्वा तत्रसंपूजयेद्विज आनमंत्रआ
 गमोक्तः यद्वा जयतीमंगलाकालीभद्रकालीकपालिनी दुर्गाक्षमाशेवाधात्रीस्वाहास्वधानमोऽस्तुते इतिपौरा
 णिकमंत्रोवा भद्रकालीस्वरूपतुविष्णुधर्मोत्तरे अष्टादशभुजाकार्याभद्रकालीमनोहरा आलीदस्थानसंस्था
 नाचतुः सिंहरेस्थिता अक्षमालांचशूलंचतद्गर्भंचयदादव बाणचापेचकर्तव्येपद्मशंखौतथैवच स्तुक्त्वचौचतथा
 काव्योतथाचोदिक्रमंदलं इंदशकीचकर्तव्येतथाशाकिहृताशनी हस्तानांभद्रकाल्याश्वमेवच्छांतिकरः करः एक

भवेमहारजरकपात्रधरोभवोदिति आश्विनेशुक्लपक्षस्य अष्टम्याप्रपद्यतः शुचिः तत्रैवायुधवर्माद्यं छत्रं वस्त्रं च पूजयेत्
 राजलिंगानि सर्वाणि तत्राश्रायाणि पूजयेत् पुण्यैर्गर्भैः फलैर्भक्ष्यैर्भोगैश्च स्नानोहरैः बलिभिश्च विचित्रैश्च प्रदक्ष्या
 दत्तैस्तथैव च राजौजागरणं कुम्भार्पणं तत्रैव वसुधाधिपः उपोषितो द्वितीयेऽन्हि पूजयेत् पुनरेव तां आयुधाद्यं च सकलं पू
 जयेद् वसुधाधिपः एवं संपूजयेद् देवीं वरदां भक्तसलां काल्यायनीं कामगमां बहुरूपां वरप्रदां पूजितां सर्वकर्मैः सायु
 न्किं वसुधाधिपं एवं हि संपूज्य जगत्प्रधानां यात्रातु देया वसुधाधिपेन प्राप्नोति सिद्धिं परमां महिं शो जनस्तथान्यो
 पि शुभं विधातयाः इति भद्रकालीव्रतं ॥ अथ महानवम्यामृतसवविधानं भविष्योत्तरेऽपि श्रीकृष्ण उवाच
 एषु यामहानवम्येयातिथीनामृतमातिथिः श्रुतुष्टयान्नरैः सर्वैः ब्रजापालैर्विशेषतः भवान्निष्ठये पार्थ सर्वस्वर
 सुखाय च भूतप्रेतपिशाचानां त्रित्यर्थमुत्सवाय च युधिष्ठिर उवाच कस्मात्कालात्प्रवृत्तेयं नवमी महेश्विदका किं
 मदावपि कृष्णासीद्यान्वान्याः प्रियेतिथिः यथादागर्भसंभूता कुत्र साऽब्रवतीता उताहो पूर्वमेवासीत्कृतत्रेतायु
 गादिषु येष्वन्येष्वणिनः सर्वे वयं तेषां तयं तिथिं हतानां प्राणिनां तिथिं का गतिः पारलोकिको स्वयं व्रतां यातयता
 मनुभो दयतां तथा एतन्मे संशयं सर्वैर्दत्तुमर्हसि केशव श्रीकृष्ण उवाच पार्थ या परमाशक्तिरन्तालोका पूजिता आ
 द्या सर्वगता शुद्धाभावगम्या मनोहरा अर्द्धाष्टमी कालकाली सुगुणसर्वमंगला माया काल्यायनी दुर्गा चामुंडा शंकर
 प्रिया ध्यायंति यां योगरता रसादवीपरमेश्वरी रूपभेदैर्नामभेदैर्भवानी पूज्यते शिवा अष्टम्यां तु नवम्यां तु देवदानव
 राक्षसैः गंधर्वैररिगैर्धनैः पूज्यते किन्नरैर्नरैः अन्यैरपि युगादौ तु सृष्टेः पूर्वैः प्रपूजिता पूजितेयं पुरा देवैस्तेभ्यः
 पूर्वैर्नरैः शुभैः अश्वयुक् शुक्लपक्षे तु अष्टमी मूलसंयुता सामहानवमीनामत्रैलोक्येऽपि सुदुर्लभा कन्या गते स वि तारि
 शुक्लपक्षे तथाऽष्टमी मूलनक्षत्रसंयुक्ता सामहानवमी स्थिता अष्टम्यां च नवम्यां च जन्ममोक्षप्रदां चिकां पूजायित्वा

भिन्नेमासिविशोकोजायतेनरः संतर्जयतीहकारविघ्नाधान्यातकान्परान् नवन्त्यापूजितादेवीदात्यनुपमफलं
 सापुण्यासापवित्राचसाधर्मसुखदापिनी तस्यांसदापूजनीयाचामुद्रामुद्रमालिनी तस्यांघ्रिह्यपुण्ययतेप्राणिनोम
 हिपादयःसर्वतस्वर्गातिप्रातांपापनविद्यते नतथाबलिदानेनपुण्यधूपविलेपनैः यथासंतुष्यतेमेषमहिर्षोर्विध्य
 वासिनो उद्दिश्यदुर्गाहन्यतेविधायव्रजतवः स्वर्गातिप्रातिकीर्तयघातयंतोयशस्विनः भवानीप्रांगणेषाणायथा
 पातियुधिष्ठिर तेषांस्वर्गोऽनुलोवासेविरास्तेऽप्सरसांप्रियाः मन्वन्तरेषुसर्वेषु कल्पेषु कुरुनंदन तेषुसर्वेषुपूज्यासी
 श्रवमेषंसुराचिता प्रासिद्धानादिनिधनवर्षवर्षेषुधिष्ठिर भूयोभूयोवतारैश्चभवानीपूज्यतेसुरैःश्रवतीर्णावतीर्णाचभु
 विदैर्यानवहिंणो स्वर्गपातालमर्त्येषुकुरुतेरिष्यतिपालने सैवकालीमहादेवीयशोदागर्मसंभवा कंसासुररयोत
 मांगेपदंदद्यागताविपत् ततःप्रभृतिदैत्यघ्नोयशोदानंदिनीमया विध्याचलेस्थाययिच्छापुनःपूजाप्रवर्तिना पूर्वप्र
 सिद्धोपिपुनर्भगिन्यामाहिमाकृतः भुविसत्त्वोपकारायसर्वोपद्रवशांतये एवचविध्यामिन्यांनवरानोपवास्तः
 एकभक्तेनकेनस्वशक्तयापाचितेनच पूजनीयजनैर्देवीस्थानेस्थानेपुरेपुरे गृहेगृहेशक्तिपरैर्धामैश्चनेवनेवने रत्ना
 तैःप्रभृतिवैद्वद्ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्नृप वैश्यैःशूद्रैर्भक्तिषु नैर्मलैर्द्वैत्यैश्चमानवैः स्त्रीभिश्चकुरुशार्दूलतद्विधानमिदंभृ
 णुएतदनंतरंजयाभिलाषानृपतिरित्यादि भूताःसुखावहाइत्यतोप्रयोऽष्टनीकृत्येलोहामिसारप्रकरणेज्ञेयःइत्येवंभ्रा
 मयेद्वैवाहुर्गादिवारधेरिथतां नरयनेनवापार्थतोलिविश्रंसमापयेत् अथोरपज्ञेयुविधेषुभूयःशांतिंसमाचरेत् येनविघ्ना
 नजायते यात्रासंपूर्णतंव्रजेत् एवंयेकुर्वतेयात्रारंजनोऽन्येऽपिमानवाः महानवन्त्यानंदायाःपुत्रिकाहृष्टमानसाः
 तसर्वेपापनिर्मुक्तायांतिभागवतीपुरीं नतेषांशत्रवोनामिर्नचौरानविनायकाः विघ्नकुर्वीतराजेंद्रयेपांतुष्टामहेश्वरी
 इत्येवतेसमारुधातोदुर्गादेव्यामहोत्सवः पठतांभृष्टवर्तांचैवसर्वाशुभनिवर्हणः शूलाग्रभिन्नमाहिषासुरपृष्ठपीठ

ममपरिपतांसुत्तिचिरांगदाहुदंडं अभ्यर्च्यपंचवदनानुगतानवन्मातुंगातुदुर्गाहनातितरसंतिमर्त्याः इतिमहानव
मातुंगांतसवः आश्विनशुक्लनवम्यामेव भाविष्यत्पुराणोक्तं रथनवमीव्रतम् सुमत्तुरुवाच कृत्वाश्वयुजेमा
सिशुलपक्षेनराधिप नवम्यामुपवासंतुदुर्गादेर्वृषपूजयेदित्युपक्रम्य वज्रादिशोभितनवंरथं कृत्वा स्वर्णम
यैदुर्गामहिंयासन्शोभितां दुर्गारस्वरूपं आलीढस्थानसंस्थानतथाराजं श्रुतुर्भुजा असूक्तपात्रकरादेर्विशुलख
ज्ञधरतथा चतुर्थश्चकरत्तरस्यास्तथाकार्यंस्तुसामिपइति रथमभ्येतां विन्यस्य तं रथ राजमार्गं ध्यामयित्वा दु
र्गालये संस्थाप्य प्रभाते पुनः पूजां कृत्वा ब्राह्मणान्संभोज्यस्वयं भुंजितेत्युक्तं अत्र भगवती प्रीत्यर्थं शय्यादानं शूलान्
किनट्टान् नमुभनो मुखोदात्रं च कर्तव्यं वटुकं रत्नोपकरणैर्भुक्तं दंतदारुमर्थांशुभां शय्यानिवेदयेद्यस्तु भगवत्यै
नराधिप संपूज्य नंधपुण्याद्यैर्विधिव्यंढिकांतप हुंकूलवज्रतूलनांपरिसंख्यातुयावती तावद्वर्षसहस्राणि दुर्गा
लोके महीयते हृषंशुलंकितयश्च भगवत्यो निवेदयेत् आससंभंसतुकुलं महोदवाल्य ब्रजेत दत्त्वोभयमुत्सर्गां च
भगवत्यै सुशोभनाम् सप्तहोषां धारं दत्त्वा परफलं दत्त्वांशुयात् पदद्वयं शिरोर्ध्वं च यावद्वत्सस्य निर्गतम् ताव
द्द्वौः पृथिवीहोषा तद्वा नास्त्यान्महीप्रदः इति रथनवमीव्रतम् अस्यामेव रथमब्रह्मपुराणोक्तं शौर्यव्रतं अगस्त्य
उवाच अतः परं प्रवद्व्यासि शौर्यव्रतमनुतमम् येन भीरोरपि महच्छौर्यं भवति तत्क्षणात् मासि चाश्वयुजे
शुद्धे नवम्यां स नुयेतिः स तन्मयां कृतसंकल्पः स्मरित्वाष्ट्रम्यां निरोधतः नवम्यां प्राशयेत्पिष्टं प्रथमभाकि
तोत्तप ब्राह्मणान्भोजयेत्स्नानमादेर्वीचैव तूपजयेत् दुर्गादेर्वीमहाभागं महाभायामां महाप्रभाम् एवं संवत्सरं याव
दुपोषयति विधानतः व्रतांतोभोजयेद्वीमान् रथशक्तिकुमारैकैकद्वितीयैर्व्रतम् ॥ आचार्यामेनाश्विनशुक्लनव
म्यामुत्थानवमीव्रतं श्रीकृष्ण उवाच चत्वारस्त्या नवम्यां ब्राह्मणकथयामि निवेद्यतां याकश्येन कथिता तारक

स्वर्गितनयिनी अभयपुरुषपुत्रेयातवमोक्तविश्रुता तस्यास्नात्वासमस्य व्यापद्वद्वान्समाधना यथा
 त्सृजवेहर्वाचामुदंनैरवप्रियां पुष्पैर्दूष्य सन्नेवैधर्मासमस्यसुरासवैः पूजयित्वास्तवंकुट्यान्मन्त्रेणानेनमानवः समा
 रोप्यजलिग्रीवां जानुभ्यामवर्तनतः महिषमिहामयेचाभुमुद्भुजमालिनि द्रव्यमारोग्यविजयदेहिदेविनमोऽस्तुते
 कुमारिभोजेपेक्ष्यानवतानीलकचुकैः परिधानैर्भूषणैश्चभूषयित्वाक्षमापयेत् सप्तपंचतथैकांवा निजवित्तानु
 रतः श्रद्धयातुष्यतेदेवीतिधीरानुशासनं अभ्युक्ष्यमण्डलं कृत्वागोमयेनशुचिस्ततः तत्रासनेचोपाविशेपात्रं
 चपुरतोन्मसेत् ततः सस्निह्यन्नमन्नं च तस्यैपरिधेपयेत् सप्ततंवापसैभ्यश्चदत्त्वात्रं पात्रसन्निधौ दणानांमुष्टिम
 दाययद्देयादष्टमात्रकं प्रज्वालयेत्ततोभोज्यंयावज्ज्वलतिपावकः प्रशान्तिभोजनं त्यक्त्वा समाचम्य प्रसन्नधीः
 चामुंडाहृदये व्यात्वा गृहकृत्य परो भवेत् अनेन विधिना सर्वमासिमासि समाचरेत् ततः संवत्सरस्यतिभोजयित्वा
 कुमारिकाः दत्तैराभरणैः पुत्र्यप्राणिपत्यक्षमापयेत् सुवर्णशकितोदयाद्वाचं विप्रायशोभनां यष्ट्वंकुरुतेपार्थ
 पुरुषोत्तममीव्रतं नतस्य शत्रवो नाशिनैर्न राजानो न तस्कराः भूताः प्रेताः पिशाचाश्च भजनयतिभयगृहे समुद्यतेषु
 शत्रेषु हंता तस्य नावियते रक्षते तं सर्वोयुका सर्वोत्स्वापत्सु चंडिका नरोवायदिवान् नरीव्रतमेतत्समाचरेत् उल्का
 वत्ससपलानां ज्वलन्नास्ति सदाहृदि सशुक्लकोटरमूर्त्तिसुकरालदंष्ट्रांकापालिर्नासमवलंबितमुंडमाला उल्काव्रतेन
 पुरुषोत्तममीपुर्वदंस्तेषु ज्यकस्य हृदयं न चमत्करोति इति भविष्योत्तरे उल्कान्तवमीव्रतम् आश्विनशुक्लदशमी
 वंशेनादशमी नारदीये आश्विने शुक्लदशमी विजया सा प्रकीर्त्ता दशगोमयपिंडांस्तु प्रातः नैवस्य गृहांगणे
 वक्रवालस्वरूपेण तन्मध्ये रामलक्ष्मणौ तथा भरतशत्रुघ्नौ संपूज्याश्चतुरोऽपि हि सापिधाना सुपालीषु गोमयस्य
 व्रतसुपु क्षिप्रं धान्यं सरोप्यं तु धृत्वा शुक्लं वरावतः पितृमातृभ्रातृपुत्रजायाधृत्य समन्वितः

संपूज्यगंधपुष्पाद्यै नैवेद्यैश्चविधानतः नमस्कृत्यायभुञ्जीतद्विजान्संभोज्यपूजिताम् एष्वंकवाविधानंतु
 नरोवर्षसुखातिवतः धनधान्यसमृद्धश्चनिश्चितंजायतेद्विजं अथापराहसमयेनवन्मयांसुनिर्मितां पूर्वदिक्स्थयां
 शर्माविप्रगत्वातनूलमुत्तिकां गृहीत्वस्त्रयहंश्रापयोगितावादिजानिःस्वनेः संपूज्यतांविधानेनसज्जीकृत्यनिजंबलं
 निर्गत्यपूर्वद्वारेणश्रामाद्वहिरत्नाकुलः ततः शत्रुनातिहृतिनिर्भतांपञ्चिकादिभिः मनसाकल्पितांवापिरुवर्णपुंखश
 रणवै विज्येदतिश्रुश्रोतः प्राशुयात्स्त्रयहंनिशि एष्वंकविविधवर्णापगच्छेदशत्रुनिग्रहे एष्वेवंदशर्माविप्रविधिना
 चरितासदा धनंजयंसुतान्गाश्रयाजार्थंवाप्यजाविकं दद्यादिहशरीरातेस्वर्गातिचापिनारद ॥ इयंचतारकोद
 यव्यापिनीग्राह्येति सामान्यनिर्णयः तदुक्तं चैतामणौ आश्विनस्यस्तिपक्षेदशम्यां तारकोदये सकालोविजयोना
 मसर्वकार्यार्थसाधकः-रत्नकोशोऽपि ईष्यत्संख्यामतिक्रान्तःकिंचिदुद्दिभ्यतारकः विजयोनानमकालोऽयंसर्वकार्यार्थ
 र्थसाधकः दिनद्वयेतद्व्यासावव्यासौवाश्रयाजितापूजयापूर्वव तदुक्तं हेमाद्रौ रकादि दशम्यातुनरैः सम्यक्पूज
 नीयाऽपराजिता ऐशानोदियमाश्रित्यश्रपरह्नेप्रयत्नतः यापूर्णनवमीपुकातस्यांपूजयाऽपराजिता क्षेमाथैविज
 यार्थंचपूर्वोक्ताविधिनारैः नवमीशेषसंयुक्तदशम्यामपराजिताः ददातिविजयंदेवीपूजिताजयवर्द्धनी तथा
 आश्विनेशुक्लपक्षेतुदशम्यांपूजयेत्तरः एकादश्यांनकुर्वीतपूजनंचापराजितामिति-अत्रयात्रात्वेकादशेमुहूर्त्तकार्यार्थ
 तथाचभृगुः आश्विनस्यासितेपक्षेदशम्यांसर्वरात्रिषु सायंकालिशुभायात्रायादिवविजयक्षणे एकादशेमुहूर्त्तोयं
 विजयः-संप्रकीर्तितः तस्मिन्सर्वविधातव्यायात्राविजयकांक्षिभिरिति दिनद्वयेएकादशमूहूर्त्तव्यासौ श्रवणमु
 ताश्राह्या तथाचहेमाद्रौमदनरत्नेकश्यपः उदयेदशम्यकिंचित्संपूर्णैकादश्यापदि श्रवणर्क्षयदाकालेसातिथिर्विजया
 त्रिधा श्रवणर्क्षेत्तुपूर्णार्थांकाकुलस्यःप्रस्थितायतः उच्छेद्ययेभुःसीमानंतादिनक्षेत्रानरादिति कालेऽपराह्णयोगाभावेतु

सर्वपक्षेषु पूर्ववत् मदनरत्नेऽप्येवं ज्योतिर्निवेधेरत्नकोशे जनारदः ईषत्संभ्यामतिक्रान्तः किंचिदुद्भिन्नतारकः विजयोना
 मकालोऽप्यसर्वज्ञार्थसाधकः इषत्स्यदशार्थशुक्रां पूर्वविद्वानकरयेत् श्रवणेनापि संयुक्तराज्ञां पट्टाभिषेचने सूर्योदये
 पदराजजन्मदृश्यते दशमतिथिः आश्विने मासि शुक्ले च विजयान्तां चिदुग्राः अत्रायं निर्गलितार्थः अपराहो मुखः का
 लः तत्रैव पूजाशुक्रं प्रदोषो गोणः तत्रादि नक्षत्रेषु पराह्व्यापित्वे च पूर्वा प्रदोषोऽपराह्णसत्त्वं च
 व्यापित्वे परा अपराह्णव्याप्तेराधिकयात् श्रवणस्तुरोहिणीवद्विप्रयोजकः दिनद्वयेऽपराह्णसत्त्वं च पूर्वा
 तत्राप्यपराह्णे श्रवणसत्त्वे परैवेति अत्रापराजिता पूजादि कुं पूर्वविद्वानधिकयकं नवरात्रप्रकरणे लिखितं शमी
 पूजादि कमपि तत्रैव नवरात्रपरपरिणामोऽपि तत्रैवाभिहितः अध्यात्रप्रस्थानादिविधानंतत्र दिशां विजयमंत्राश्च
 प्रथितव्याः पुरोधसे नि आशादशमं पूजाव्रतवदत्राविधानं अस्यांगोपयत्राह्णो विवाहमुद्वेगोक्तं प्रस्थानविधिं
 कुर्यात् तद्यथा अथ प्रस्थानं व्याख्यास्यामः जनेषु गच्छसु मार्गं वास्तवत्वात् दुर्भर्वाणां वादपेरन् हृष्टालं कृताश्चारु
 वदना उदगयने पुष्पनक्षत्रे केशश्च श्रुतमनखानि वापयित्वा संभारानुपकल्प्य भैरवं हृतं मुपसमाधाय शांतिप्र
 तिसरं कारयित्वा कर्तान्यालभ्य जुहोत्यभयैरायुष्यैः स्वस्त्ययनैः शर्मवर्भभिर्जनवदने श्रद्धां वा पार्थिवस्येति मात्र
 गानेति चहुं वा अगच्छतागतस्वेति ईश्यालीपाकेनेष्टा विष्णुवक्षराऋजवदति पयानमास्थाय जपेदिमो पार्श्वपत
 ईंद्रतारमिंद्रमानो विद्वद्वभयसे मोहदृश्यति नरः परिपातुपश्चादिति ज्ञानं विष्णुकर्मात्कृत्वादि- अपराजिता
 पूजनादिकं नवरात्रवशात्तत्रैवोक्तं दिशां विजयमंत्राश्च पठनीयाः पुरोधसेति त्रिगुणं तत्र मंत्रा आशादशमं
 ब्रह्मोक्तं भविष्योत्तरे त्वयि सन्निहितः शकः सुरासुरनमस्कृतः पूर्वस्त्वं भुवनस्थाय ऐश्वर्यं दिग्देवतनमः परिग्रह्य
 दिशेशत्वं त्वमात्रेयाति पश्यसे तेजो रूपा पराशाकिरात्रेया विजयदा भव

तेजो रूपा पराशाकिरात्रेया विजयदा भव

२

धर्मराजं ममाश्रित्य लोकां

यमयस्यसौ ॥ तेनसंप्रमतीचासि ॥ यान्मेभक्ताभदाभव ॥ ३ ॥ स्वहगहस्तातिविकृतनिर्भ्रंतिस्थान
 माश्रिता तेननेक्रीतिनामासित्वमाशांपूरयस्वमे ४ लब्ध्यास्तेभुवनाधारवरुणोपादसांपतिः कामार्थमम
 धर्मायैवास्तिप्रवणाभव ५ अधिष्ठितासिपस्मत्त्वंवायुनाजगदायुना वायव्येत्वमतःशांतिनित्यंपच्छममा
 नये ६ धनदेनाधिष्ठितासिप्रस्थयातात्वमिहोत्तरा निरुत्तराभवत्सामुद्रत्वास्सयोनोरथम् ७ दशाभिमतवे
 पणशंभुनात्वमलकृता पूरयस्वाशुमेदेविविवांछितानिनमोऽस्तुते ८ भुजगाष्टकुलेनत्वंसेविताऽसिपतीह्यधः ना
 गानानाभिःसहिताहितायभवमेऽनघे ९ सर्वलोकोपरिगतासर्वदात्वशिवाय च सनकाद्यैःपरिहृतासर्वदा
 पाहिमांभयात् १० नक्षत्राणिष्ययोगाश्रयहारास्तारागणास्तथा नक्षत्रमातरोपाश्रयभूतत्रैताविनायकाः सर्वेनेभी
 षसिद्धैर्भुवतुप्रवणारसेदति अथात्रत्वंजरीटपूजनंदर्शनमपिबदंति तस्यमंत्रोज्योतिःशास्त्रे तिथितरेव कृत्वानी-
 राजनविधिविप्रोक्तंपथाक्रमं शोभनंत्वंजनपदपेजल्लगोष्ठादिसन्निधौ नीलश्रीवशुभश्रीवसर्वकामफलप्रद
 एधिष्यामवतीर्णोऽस्मिखंजरीटनमोऽस्तुते वसंतराजोऽपि त्वंयोगशुकोमुनिपुत्रकस्त्वमदृश्यतामेषिशिवोद्गमेन
 त्वदृश्यसेप्रादुर्पिर्निर्गतायात्वंत्वंजनाश्रयमयोनमसेव अस्त्वपूजनं हस्तादित्येवमहालयप्रकरणेऽस्तीतिविजयाद-
 रान्मोविधानं आश्विनशुक्लैकादशी भाषांकुशा तदुक्तंनारदयि एकादशीभिपेशुक्ताविप्रपापांकुशावहयां तपोष्य
 विधिवद्विष्णोर्दत्तेविष्णुंसमर्चयते ततः स्रग्भोज्याविश्रान्त्यान्दर्वातेभ्यश्चदक्षिणां भक्त्याप्रणम्यविसृजेदृशनी
 याञ्चस्त्वयंततः एवंयःकुरुतेभक्त्यानरःपापांकुशाव्रत समुत्तेह्वरान्भोगान्पातिविष्णोःसलोक्तां अथकथा वारा
 हभविष्यपुराणयोः युधिष्ठिरउवाच कथ्यतांदेवदेवेशह्यनादिसत्त्वंजगत्प्रभो धातात्वंचविधाताधकर्ताहर्तात्वमेवच
 इपरमशुक्लपक्षेनुकावाह्यैकादशीभवेत् किंनामकोविधिस्त्वस्याएतद्विस्तरतोवद श्रीकृष्णउवाच शृणुत्वत्वंमहाराज

कथापापप्रणारिनीं इपस्यशुकपक्षेयातस्यानामवदामिते पापांकुशेतिविख्यातापापकुंजरंभीतिहा आश्विनेमासि
 देवेशपद्मानभननामयं पूजयेच्चैवमारानजन्स्वर्गभोक्षप्रदायकं तुलसीमंजरीमिश्रपुष्पैस्तद्वत्संभवं तपस्तत्त्वानर
 स्तीक्ष्णसमवाप्नोति तत्फलं तत्फलं समवाप्नोति पूजयेत्त्वाजनादनं कृत्वा च सुमहदुपायं यो नरो हरि मर्चयेत् नयाति नरकं
 चारयतः पापहरो हरिः एषिष्यायांति यानि पुण्यान्यायतनानि च तानि सर्वाणि चाप्नोति विष्णोर्नामानुकीर्तनात् देवं
 शार्ङ्गधरं विष्णुं प्रपन्नजनादनं नतये मयपुरं यांति यांति लोके च शाश्वतं उपोष्यैकादशीभूतां प्रसंगेनापि मानवः नया
 ति यातनां पापी भित्तवैवस्वताच्छरुतं हरिर्निदापरराजन्हरिपुजापराङ्मुखाः नयांति वैष्णवं लोके नरकं यांति
 दारुणम् नदश्यं पावतं किंचिद्विपुलं केयुविद्यते सर्वपापविनाशाय यादृशो हरिचासरः तावत्पापानि देहेऽस्मिन्वसंति
 मनुजाधिप यावन्नोपोषितं मर्त्यैः पद्मानाभदिनं महत् अश्वमेधसहस्राणि राजसूयशतानि च एकादश्युपवासस्य
 फलानाहंति योदृशा एकादशेन्द्रियैः पापं यत्कृतं मानवैः सदा एकादश्युपवासेन तत्सर्वं शांतिमाव्रजेत् एका
 दशीसमं किंचित्पुण्यं लोके न विद्यते व्याजेनापि कृताप्यैस्मानते पश्यति भास्करिं स्वर्गभोक्षप्रदापुंसां शरीरारो
 न्यदायिनीं सुकलत्रप्रदार्चनकाशिनं च पुष्करं यमुनाचंद्रभागाचनेव तुल्या कदाचन आयासवर्जं व्रतिनः
 प्राप्नुवंति हरेः पदं तर्पणं तु हरेः कुर्यात्पि पटुर्नृदिश्यमानवः दशैव पितृपक्षे वमात् पक्षे तथा दशः प्रार्थया दशप
 क्षेव पुरुषानुद्धरेद्भ्रता ते द्वंद्वमोहं निर्मुक्ताः सर्वे गरुडवाहनाः स्वविष्णुपीतवस्त्राभ्यप्रयांति हरि मंदिरं किरा
 टिनः कुंडलिनो धनश्यामाश्च तुभुंगाः शंखचक्रादापद्यधारेणो वनमालिनः बालत्वे यौवने वापि वार्द्धके च तपोतम
 उपोष्यैकादशी मर्त्यैः सत्यं नाप्नोति दुर्गतिं यथोक्तविधिना राजन्कृत्वा सतीर्थमज्जनं दत्त्वा हे स्रभ्य भाराणि मत्स्योपफल
 मश्नुते तत्फलं समवाप्नोति कते चैकादशी व्रते संक्षेपेण नृपश्रेष्ठ विधिं मस्यावदामिते यथा सा स्याच्च दानं तु कुर्यात्तत्नाहितं

कार्पया उपानच्छत्रवत्यादि कंदमूलफलंजलं नवंधतुदिनं कार्यं प्राणिमात्रेषु केनचित् इह लोके यशः प्राप्य मृतो
मोक्षमवाप्नुयात् कर्तारो नैव पश्यति दारुणं यमशासनं दीर्घायुपोषणाढ्याश्च भवतीह पुनः पुनः किमत्र बहूनां केन न ते
गच्छन्ति दुर्गतिं आरोग्यं तिनराः सर्वे दिवं देवैः सुपूजिताः इति चेत् कथं तत्र राजनेकादश्याः कथानकं पिपठति नरा राज
न्यश्वर्यं तितथैव तेषां पापानि नश्यंति मृतमोक्षं व्रजंति ते ॥ इति वा राहपुराणे पाद्मे च पापां कुशाश्विनशुक्लकादशी
व्रतकथानकम् ॥ अथाश्विनशुक्लकादशीमारभ्य कार्तिकस्मृत्यानादि कृत्यारंभ इति द्वादशिक्षांत्याः आश्विनस्य तु मासस्य
याशुक्लकादशी भवेत् कार्तिकस्य व्रतानि ह तस्या वै प्रारंभे सुधी इति पाद्मे केः भार्गवार्चने च आरभ्यैकादशी शुक्ल
माश्विनस्य तु मानवः प्रातः स्नानं प्रकुर्वीत भावत्कार्तिकमास्कर इति विष्णुरहस्योक्तेः आच्युश्व तुलार्कमारभ्य कुर्वीत
तितत्रैव प्रपूज्यते ॥ आश्विनशुक्लकादशीमारभ्य त्रिशद्विंशत्युत्तमसि पुनः सव्रतं हेमाद्रौ विष्णुरहस्ये नारद उ
वाच भगवन् श्रोतुमिच्छामि व्रतानां मन्व्रतं विधिमासोपवासस्य फलं चारय प्रयोदितं यथा विधिनरैः कार्या व्रतत्र
यर्थाप्या भवेत् आरभ्य ते यथा पूर्वं समाप्या हि यथा विधि यावत्संस्तुहि कर्त्तव्यं तद्ब्रह्मि प्रपितामहं व्रतमेतत्सुरश्रेष्ठ वि
स्तेरेण भवानप्य ब्रह्मोवाच साधुनारद पञ्चैतत्पठं वरतपोधन यादृङ्मतिमतां श्रेष्ठ तच्छृणु च ब्रवीमि ते सुराणां हि यथा
विष्णुस्तेन सांच यथारविः मेरुः शिखरिणां यद्ब्रह्म तेन परतुमक्षिणां तीर्थानां तु यथा गंगां प्रजानां तु यथा वारिष्कं श्रेष्ठ सर्व
व्रतानां तु यथा मासोपवासकं सर्वव्रतेषु यत्पुण्यं सर्वतीर्थेषु यद्भवेत् सर्वदानोद्भवत्तुल्यं भेन्मासोपवासकं अग्निष्टोमा
दिभिर्भोजैर्विधिवद्भूरिदक्षिणैः न तत्पुण्यमवाप्नोति यन्मासपरिलेखनात् तेन दत्तं हृतं जप्तं सतपस्तसंस्वपाकृतं यः करोति
विधानेन नरो मासं चतुष्टयं प्राविश्य वर्षावपञ्चतन्नाभ्यर्च्य जनादने गुह्ये राजा तत्तिलं च ध्वजं कुर्यान्मासोपवासकं वैष्ण
वानि पशोक्तानि कृत्वा सर्वव्रतानि च द्वादश्यादीनि पुण्यानि ततो भासमुपावसेत् अति कच्छं पराकं च कच्छं चाद्रायणं त

या मासोपवासं कुर्वतां द्वावद्वेहवलावलं बानप्रस्थं यतिर्वापिनारीवाविषवामुने मासोपवासं कुर्वतां तु संविज्ञापये-
 ततः आश्विनस्यामले पक्षे एकदश्यामुपोषितः व्रतमेतच्च गृहीयाद्यावाज्जिंशादिनावधि वासुदेवं समुद्दिश्य कार्ति-
 कं सकलं नरः मासं चोपवसेद्यस्तु समुक्तिफलभाग्भवत् अच्युतस्यालये भक्त्या त्रिकालं कुसुमैः शुभैः मालादीदिवरैः
 पद्मैः कमलैस्तु सुगंधिभिः कुंकुमोदरि कपूरैर्वलिष्य वरचंदनैः नैवेद्यैर्धूपदीपाद्यैरर्चयेत्तु जनार्दनं मनसा कर्मणा
 वा वापुजयेद्गुरुदध्वजं कुर्यात्क्षरास्त्रिषवणं वृहद्भूर्किं जितेंद्रियः नाम्नामेव जपालापं विष्णोः कुर्यादहर्निशं मत्स्या
 विष्णोः स्तुतिर्वाच्या मृदावादं विवर्जयेत् सर्वस्त्वदयायुक्तः शांतवृत्तिरहिंसकः सुतोवाह्यासनस्थो वा वासुदेवं प्रकी-
 र्तेयेत् रमृत्या लोकनर्गयादिस्त्वादनं परिकीर्तितं अन्नस्य वर्जयेत्सर्वथा सानां चाभिकांक्षितं गात्राभ्यंगं शिरोभ्यं-
 गतां वूलं सविलेपनं व्रतस्थो वर्जयेत्सर्वं घ्नान्यत्र निराकृतं व्रतस्थो न स्पृशेत्कंचिद्विकर्म रथान्नचालयेत् देवतायतने
 तिष्ठेन्नयद्दृश्यो व्रतंचरेत् कृत्वा मासोपवासं तु यथाकां विधिनानरः नारीवा विधवा साध्वी वा सुदेवं समर्चयेत् अन्यन्ना-
 धिकमेवं तु व्रतं त्रिंशदिनैरिदं कृत्वा मासोपवासं तु संयतात्मा जितेंद्रियः ततोऽर्चयेन्महद्भक्त्या द्वादश्यां गुरुदध्वजं पूज-
 येत्गुण्यमालाभिर्गंधधूपनिवेदनैः वस्त्रालंकारवाद्यैश्च तोषयेदच्युतं नरः स्नापयेत्तु हरिभक्त्या तीर्थचंदनवारिभिः च
 दनेनानुलिप्तानं गुरुधूपैरलंकृतं वस्त्रदानादिभिश्चैव भोजयेत्तु द्विजोत्तमान् दद्याच्च दक्षिणां तेभ्यः प्राणिपत्यक्षमा-
 पयेत् क्षमापयित्वा विप्राश्च विसृज्याभ्यर्चयेत् भोजय च एवं चित्तानुसारेण भक्तियुक्तेन चेतसा एकं मासोपवासं तु कृ-
 त्वाऽभ्यर्च्य जनार्दनं भोजयित्वा द्विजैश्चैव विष्णुलोकं महयिते एवं मासोपवासान् हि सन्यक् कृत्वा त्रयोदशं समा-
 पयेत्ततः शक्त्या विविना येन तच्छृणु कारयेद्देवैर्गणैर्वयज्ञैर्भेकादश्यामुपोषितः पूजयित्वा च देवज्ञमाचार्यं नृज्ञ-
 याहरिं अर्चयेत्त्वा ततो भक्त्या आभिवाद्य गुरुं तथा भोजनीयान्पासनान्निब्रह्मसूत्राणि चैव हि दत्त्वा चैव द्विजान्भ्येभ्यः

पूजयित्वा प्रणम्य च ततोऽनुकल्पेच्छते याशाभ्यायांकीर्तयेति वै ये प्रपच्छन्ति विप्रायेततरंति भवाणं आनंदार्णं
 मग्नश्चन्द्रः स्वसंसारबंधनैः न बाध्यते नरो नित्यं वासुदेवमनुस्मरन् स्थावरे जंगमे स रेखलसूक्ष्मशुभाशुभे विष्णुं
 पश्यति सर्वत्र यः स विष्णुः स्वयं नरः एवं विष्णुमयं ज्ञात्वा ब्रैलोक्यं स चराचरं यस्य शांतामतिरतेन पूजितो गरुडध्वजः
 इति कल्पानुक्रल्पानां वतानामुत्तमस्य च करुणा च महारजतधा विष्णुवर्चनाक्षरः विष्णुलोकमवाप्नोति प्रसादा
 च्छक्रपाणिनः विधिर्मांसोपवासस्य यथावत्परिकीर्तितः तत्रैकस्नेहान्मुनिश्रेष्ठ सर्वलोकहिताय च कृत्वा श्रुत्वा तु
 यं भक्त्या नरो विष्णुपुरां व्रजेत् नाभकाय प्रदातव्यं न देयं दुष्टचेतसे इति विष्णुरहरयोक्तं मांसोपवासव्रतम्
 अथारम्यप्रयोगः तिथ्यादिसंकीर्त्या तं मनोऽशेषं प्रापक्ष्य पूर्वकचतुर्विधपुरुषार्थसिद्धिद्वारा श्रीमहाविष्णुप्रोत्तर्ये मांसो
 पवासव्रतं करिष्ये तत्र प्रत्यहं त्रिकालस्नानं विष्णुमंत्रजपः विष्णुपूजनं तुलसीदलसहितपुष्पादिसमर्पणं निषिद्धा
 लप्यवर्जनं 'पुराणपठनं श्रवणं च ब्राह्मणपूजनं यथाशक्तिदानं एवमादिनियमैर्ब्रतं यथाशक्तिसमाध्याते शुक्लैकाद
 यपामुद्यापनं कुर्भ्यात् उक्तप्रकरेणाचार्यैर्दृष्ट्या सर्वतोभद्रकलशैर्हर्मलक्ष्मीनारायणं सहस्रशीर्षं त्यादिपुरुषसूक्तमंत्रे
 ण द्वादशाक्षरमनुनावासे स्थाप्य पूजयित्वा कथाश्रवणादिनाराजिमतिबाला प्रातःसुखं डिह्लेऽग्निं प्रतिष्ठाप्य ब्रन्वा
 दध्यात् तत्र प्रधानं लक्ष्मीनारायणं प्राध्वसद्ब्रूयैष सहस्रसंख्याका हुतिभिर्ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकया ध्याहृत्यापक्षे एवं
 होमं समाप्य पर्णैर्गंगाचाचार्यैः पदत्वा वेदशास्त्रसंपन्नान् त्रिशदब्राह्मणान् ब्रह्मदानभूषणादिभिः संपूज्य त्रिशदंगा
 रस्तमौल्यं वादक्षिणात्वेन दत्त्वा सोमस्करांशुय्यां ज्ञानादिगुणवते द्विजाय दत्त्वा सद्भजेन ब्राह्मणान् संतोष्या शिपो
 यहीत्वा विष्णुलोकगमनार्थं द्विजान् प्रार्थयेत् भो द्विजा अनुमोदध्वं भवतां कृपयाऽयुना सर्वं पापविनिमुक्तो विष्णुलोकं
 व्रजाम्यहम् ततो द्विजानां प्रतिवचनं व्रजव्रजनरश्रेष्ठ विष्णुलोकमनामयं विमानं वैष्णवं दिव्यं संपर्यर्पयिष्येति कल्पितं

तेन विष्णु पदं याहि सा द्विदत्तं दक्षिणया संतोष्य स्वयं मैत्री भुञ्जते अत्राशकेन कंद-
 मूलफलादिना मासोपवासव्रतशेषं विप्रानुमत्या समपनीयं एवं क्त्वा सर्वपापविमुक्तो भवति एवमेव चातुर्मास्य
 व्रतोद्यापनमपि विधेयम् ॥ इति विष्णुरहस्योक्तं मासोपवासव्रतोद्यापनं अथाश्विनशुक्लद्वादशी कृत्यं नारदीये
 द्वादश्यामिपशुक्ले गंदत्वनत्वाविसर्जयेत् ॥ गंधार्थैरुपचारैस्तदादशे भोजयेद्द्विजान् मधुराग्नेन वस्त्रादयां
 सोवर्णादक्षिणादित् व्रतेनानेन संतुष्टः पद्मनाभो द्विजोत्तम श्वेतद्वीपं गतिं दद्याद्दिह भोगांश्च शाश्वतान् आश्विन
 शुक्लद्वादश्यामुपवासजागरणादिकं कृत्वा द्वादश्यादिषु विष्णुपूजादिकं कुर्यात् तदुक्तं ब्रह्मपुराणे सोपवासौ
 भक्तव्ये एकदश्यां प्रजागरः द्वादश्यां वासुदेवश्च पूजनीयश्च सर्वदा यात्रोत्सवश्च कर्तव्यस्तथा दश्यां तु वैष्णवैः उप-
 वासश्चतुर्दश्यां पौर्णमास्यं हारिं व्रजेत् अथ पद्मनाभद्वादशी व्रतं हेमाद्रौ धरणीव्रतेषु वाराहे दुर्वासा उवाच
 तद्वाश्वयुजे मासि द्वादशीं सितपक्षिणीं संकल्प्याभ्यर्चयेद्देवं पद्मनाभं संनातनं पद्मनाभाय वै पादौ कटिं चैकद्वयो-
 नये उदरं सर्वदेवाय पुष्कराक्षाय वै उरः श्रव्यं प्रायतथा वाहूभ्यां वदक्ष्णाणि पूजयेत् प्रभवाया शिरः पूज्य-
 प्राग्वदशेषे दंत्यसेत तमेव देवं संपूज्य गंधपुष्पादिभिः क्रमात् प्रभालायां तु शर्वर्ध्यां ब्राह्मणाय निवेदयेत् प्रियतां पद्म-
 नाभो मे पद्मनाभस्वरूपक इति भंजः इति पद्मनाभद्वादशी व्रतं अस्या विष्णुवाल्मेयीपदानं महापुरुषकरं अथ कथा
 आसीत् कृतपुंगेर राजा भद्राश्वेनामवीर्यवान् तस्य नास्माऽभवद्भयं भद्राश्वेनामनामतः तस्यागरस्यः कदाचित्तु गृहमाग-
 त्स्यपूतेः उवाच पंचरात्रं तुवसांमिभवेतो गृहे तं राजा शिरसान्त्वयत्युवाच मिदं भाषत तस्य कांतिमतीनां स्नाभार्था-
 परमशोभना तानागतं तथा द्वाष्ट्यरूपतो जोज्वितं शुभां सपत्न्यश्च भयान्तस्याः कुर्वत्यः कर्मशोभनाः साधुसाधुजग-
 त्नाथः स्त्रीशुद्धाः साधुसाध्विति ॥ एवमुक्त्वा नन्तर्वैरगस्त्यो राजा सन्निधौ ॥ किं हर्षकारणं ब्रह्मन् येनैवं तदस्य

नगरे हरिदत्तस्य त्वमस्याः

॥ अगस्त्यउवाच ॥ इयंराज्ञीत्वदीयाभूदासीवैश्वस्यवैदिशे

नगरे हरिदत्तस्य त्वमस्याः

पतिरेव च तस्यैवकर्मकारोऽभूच्छूद्रोर्विष्येतिनामतः सर्वैरुपोऽध्ययुजेमासि

द्वादश्यानिधतः शुचिः स्वयं

विष्ण्वालयंगत्वागंधपुण्यादिभिर्हरि समन्वर्चयग्रहंप्रायाद्भूतोरक्षपालकौ स्वग्रहेस्थाप्यदीपानांज्वालना

धर्म्यहंगणे गतेतस्मिन्भवतोतद्दीपप्रज्वालनेस्थितौ यावत्प्रभातारजनीतिः शादयेननरोत्तम ततःकालेनमहतामृतौ

द्वावपिदंपती तेनपुण्येनतेजन्मप्रियव्रतग्रहेऽभवत् इयंचपत्नीतेजतायावैश्वपरिचारिका पारक्यस्यापिदीपस्य

ज्वालितस्यग्रहे इयंचयुष्टिः पुराजाताभक्तियुक्तस्यतेन्यपः स्वेनयः पुनरर्थेनविष्णुमन्वर्च्यदीपकं ज्वालयेत्तस्यच

एतुपयंसंस्पातुंनैवशक्यते इतिवारहेधरणीव्रतपुष्यानभद्रादशत्रितेदीपदानमाहत्स्यं अस्यामेवमविष्येतरोकं

पुत्रप्राप्तिव्रतं युधिष्ठिरववाच ऋणोस्त्रिभिःपरितृतः पुरुषोज्ञापतेकिल ऋणत्रयात्प्रमुच्येतसपुनःपुन्रदर्शनात् पुत्रा

न्नेननरकाद्यस्नातिपितरंत्रायतेसुतः तस्मात्पुत्रइतिप्रोक्तःस्वयमेवस्वयंभुक्ता दिगंबरगतव्रीडंजटिलंधूलिधूसरं

पुण्यहीनानपश्यंतिगंगाधरमिवात्मजं तस्मात्सुपुत्रलाभाययद्भततदुदीरय श्रीकृष्णउवाच एकादश्यांचाश्व

युजेस्नात्वोपोष्यार्चयेद्धारि गारंज्रौपूजयेद्दद्यात्सवस्सांगंगवाहिकं अपरेऽह्नितथाभ्यर्चयंतिशिभुंजितवान्यतः

अप्रराजितोऽजातशत्रुःपुरुहूतःपुरंदरः बद्धमानःसुरेशश्चमहाबाहुःप्रभुर्विभुः संभूतिःसुमनाश्चैवसुप्रचेताइती

रयेत् एवंद्वादशभिर्वर्षासर्वार्पारयेद्भ्रतं व्रतातेजुह्वयादेभिर्नार्पामिर्घृतपापसं ब्राह्मणान्मोजयेत्पश्चात्क्षीरान्नमास

संस्वया मासेमासेययाशकिदानंप्रार्थनमेव च यथाऽदितैर्भवान्पुत्रःशाश्वतश्चाक्षयोऽच्युतः तथाभवतुमेदेवपुत्रो

जन्मनिजन्मनि सुरभीवैष्णवीदेवीब्रह्मण्यदेवपूजिता ग्रहाणैर्ममयादत्तंपिदंसत्तण्मूलकं वस्त्रामरणगो

दत्तैर्ब्राह्मणश्रीण्येद्वरुम् इतिभविष्योत्तरांकेपुत्रप्राप्तिव्रतं ॥ अथाश्विनशुक्लद्वादशोव्रतंभविष्ये पुण्यमाश्वयु

जेमासि विभो कदादर्शो ब्रतं दशम्यां लघुभुजिर्वद्वामारभेन्नियमेन तु उदहर्मुखः प्राङ्मुखो वा दंतवाक्चने पूर्वकं एका
 दश्यातिराहारः समभ्यर्च्य च के शवं श्रीशं च अभ्यर्च्य विधिवद्बोद्धव्यामित्तपुरेऽहनि पूर्वनि यमकङ्कवाप्रातरुत्थायमान
 वः स्नात्वा सर्वापधिपुतपञ्चगव्यजलेन तु शुक्लांबरधरस्तद्वपुजयेत् श्रीशमुत्पलैः विशोकाय नमः प्रादौ जंघेय
 वरदाय च श्रीशायनानीतद्वदरूच्यजलशायिने कंदर्पोपनमोगुह्यं माधवाय नमः कटिं दामोदरायैत्युदरे पाशैश्च
 विपुलाय वै नाभितुपद्मानभाय इदमनमः पाय च श्रीधराय विभोर्वक्षः करौ मधुनिहेनमः चक्रिणैवामबाहुंच दक्षिणं
 गदिने नमः वैकुठापनमः कंठमारुपं यज्ञमुखाय च नासाय शो कनिधये विभोभिजाय चक्षुषी ललाटवामनायोतिरामाय
 त्रिपुनश्च वै अलकान्माधवाप्रोतिकरीं टं विभुरूपिणे नमः सर्वोत्तमे वदत्प्रियरद्वत्यभिपूजयेत् एवं संपूज्य गोविंदं फल
 नालयानुलेपनैः ततस्तस्याप्रतोभयस्थंडिलं कारयेन्मृदा चतुरङ्गं संवत्वारत्तिमात्रमुदकं नदीवालुकया तत्र
 लक्ष्म्याः प्रति कर्तव्यमेतत् स्थंडिले सूर्पमारोप्य लक्ष्मीमित्यवेयेत्ततः तमोदेव्यै नमः शाल्यै नमो लक्ष्म्यै नमः श्रियै नमः
 पुष्टय नमस्तुष्टयै विशोकायै नमो नमः विशोकायै नमस्तु संपर्यै विशोकायै नमः सिद्धये वतः शुक्लांबरः सूर्पे वेष्ट्य संपूर्णं स्पर्श
 लैः भक्ष्यैर्नानाविधैस्तद्वत्सुवर्णकमलेन च रत्ननीपुच्छसर्वासुपिवेदभोदकं बुधः सर्वासुरजनीप्वव्रतो कदि वसानां रा
 त्रिष्विवत्पर्यः ततस्तुगीतद्व्यादिकारयेत्सकलां निशां यामत्रयेत तोयावेत्सुत्वाभ्युत्थाय मानवः आभिगन्प्य च
 विश्राणामि शुभानि तदा च येन शक्तिवल्ली णि वै कवावल्लभा ल्यानुलेपनैः शयनस्थानि पूजानि च मोऽस्तु जलशायिने
 ततस्तुगीतद्व्यातिरात्रिजागरणे कृते अभतो विमले रत्नानं कृत्वा दांपत्यमर्चयेत् भोजने तु यथाशक्त्या चित्तशान्तिं
 वाजंते भुक्त्वा शुक्वापुराणतु तदिने च त्रिवाहयेत् अनेन विधिनारसर्वमासि मासि समाचरेत् ब्रतं वै श्यनंदया
 दृढयेन समन्वितं सोपयानकशय्यां च स्नात्वा स्तरावरणान्वितां यथानलक्ष्मीं देवेशत्वापरित्यज्य गच्छति तथा

१४
 सुरुपतारोऽयमशोकस्त्वस्तुमेसद। यथादेवेनरहितानलक्ष्मीर्जायतेक्वचित् तयाविशो कतामेऽस्तुभाकिरन्प्राच
 केशवे मन्त्रेणानेनशयनंगडधेनुसमान्वितं सूर्पवल्क्ष्म्यासहितंदातव्यंभूतिमिच्छता उत्पलंकरवीरचत्राणमन्त्रा
 नपंकजं केशरसिंघवारं चमाह्निकाशोकापटला । कदंबकुब्जकंजातीशस्तान्येतानिपूजने युधिष्ठिरउवाच गुड
 धेनोर्विधानंक्षमाचक्ष्वजगत्पते किंरूपेकेनमन्त्रेणदातव्यमितिहोच्यतां श्रीकृष्णउवाच गुडधेनुविधानस्ययद्गुप
 मिहयत्फलं तदिदानींप्रवक्ष्यामिसर्वेषापप्रणशनं कृष्णजिनंचतुर्हस्वंप्राग्ग्रीवविनयसेद्भुवि गोमयेनतुलितायां
 कुशानास्तीर्थसर्वतः लघुल्लुकाजिनंतद्वत्सत्वेपरिकल्पयेत् प्राङ्मुखीकरूपयेद्धेनुमदङ्गपादांसवत्सकां उत्तमानु
 डधेनुः स्यात्सदाभारचतुष्टयं वत्संभारेणकुर्वीतभाराभ्यामध्यगामता अर्द्धभारेणवत्सः स्यात्कानिष्ठाभारकेणतु
 चतुर्थीशेनवत्सः स्याद्द्रवितानुसारतः धेनुवत्सौघातर्योतुसितसूक्ष्मांवरान्वृतौ शुक्तिकर्णाविशुपादौशुचिमुक्ता
 फलेक्षणां सितसूत्रसिरालौतुसितकंकलंकबुलौ तास्रगंडुकष्टौतुसिलचामररोमकौ विद्रुमभ्रयुगोपेतौनवनतिरत
 नाविमौ क्षीरपुच्छौकांस्यदोहाविंद्रनीलकतारकौ इत्येवंरचयित्वातुधूपदीपैरयाचयेत् बालक्ष्मीः सर्वभूतानांया
 चदेवेष्ववस्थितः धेनुरुपेणसादेवीममापव्यपोहतु विष्णोर्वंक्षसिबालक्ष्मीः स्वाहायाचाविभावसौ चंद्रार्कशक्रश
 क्तियांधेनुरुपाऽस्तुसाश्रये चतुर्मुखस्यबालक्ष्मीर्लक्ष्मीर्धार्यनदस्यच बालक्ष्मीर्लोकपालानांसाधेनुर्वरदाऽस्तुमे स्व
 धात्वापेत्तुमरुपानांस्वाहायज्ञभुजांघतः सर्वपापहरधेनुस्तस्माच्छांतिंप्रयच्छमे एवमामंत्र्यतांधेनुं ब्राह्मणायनिवेदये
 त विधानमेतद्धेनूनांसर्वास्माभिहपठ्यते यास्तुपापाविनाशिन्यः श्रूयतेदशधेनवः तासांस्वरूपवक्ष्यामिनामानिचन
 राधिप प्रथमागुडधेनुः स्याद्वधुतधेनुस्तथाऽपरा तिलधेनुस्तदीयारुपाच्चतुर्गजलसंज्ञिका क्षीरधेनुश्चविरुपाताम
 धुधेनुस्तथाऽपरा सप्तमीशर्कराधेनुर्दधिधेनुस्तथाऽष्टमी रसधेनुश्चनवमीदशमीस्यात्स्वरूपतः कुंभाः श्रूयर्ध्वधेनुना

नितरासां तुराशयः सुवर्णयेनुमप्यत्र केचिद्विच्छति सूरयः नवनीतेन धान्यैश्च तथा प्यन्ये महर्षयः एतदेव विधानं रया
तएवोपस्मृतमताः मंत्रावाहनसंयुक्ताः सदा पर्वाणि पर्वाणि यथा श्रद्धं प्रदातव्या भक्तिमुक्तिफलप्रदाः गुडधेनु
द्रस्येन सवांस्तन्मयोदिताः अशेषयज्ञफलदाः सर्वाः पाहराः शुभाः द्रतानामुत्तमं यस्माद्विशोकद्वादर्शव्रतम्
तदंगत्वेन चैषां गुडधेनुः प्रशस्यते अश्वेनैषिषु चैव पर्वपातेऽथवा पुनः गुडधेन्यादयो देया उपरागादिपर्वसु विशो
कद्वादशीषोपासवर्षपाहराशुभा यामुपोष्य नरो याति तद्विष्णोः परमं पदं इह लोके तु सौभाग्यमारेण नयायुष्यमे
व च वैष्णवं पदमाप्नोति मरणेऽस्मरं हरेः नृत्यगीतपरो नित्यं सोऽपि तत्फलमाप्नुयात् इति नरवर इत्यर्थः यः शृणो
तीह मर्त्यां मधुमुरनकरैरर्चनं दाययश्येत् मतिमपि च नराणां यो ददातीह लोके वसति स विबुधैर्धैः पूज्यमानः सदैव
॥ इति विशोकद्वादशीव्रतम् ॥

अथाश्विनशुक्लत्रयोदश्यामशोकत्रिरात्रव्रतं नारदीये इष्यशुक्लत्रयोदश्यां त्रिरात्राशोकव्रतम् हैमहशोकं निर्माय
पूजयित्वा यथाविधि उपवासपरान्तरा नित्यं कुर्यात्प्रदक्षिणं अष्टोत्तरशतं विप्रमंत्रेणानेन सादरं हरेण निर्मितः पूर्व
त्वमशोककृपालुना लोकोपकारकरणात् त्वत्प्रसादाच्छिवं प्रिये तत्तरततीये दिवसे वक्षेत् तस्मिन् नृपध्वजं समभ्यर्च्य वि
धानेन द्विजान् संपूज्य दाययेत् एकतत्रताना रीवैध्वं नानुयात्कचित् पुत्रपौत्रादिसहिता भर्तुः स्यादतिवह्मना आ
श्विनशुक्लत्रयोदश्यां धर्मराजप्रतिमादानं नारदीये इष्यशुक्लत्रयोदश्यां धर्मराजं द्विजोत्तमं गंधार्घ्यैः सन्यग्न्यर्च्य सौ
वर्णभोज्यवाडवं दद्यात्तस्मै धर्मराजाः प्रीयतामिति नारद एवंः कुरुते धर्मप्रतिमादानमुत्तमं समुक्त्वे ह वरान्मोगा
निदं धर्माज्ञया व्रजेत् ॥ आश्विनपूर्णिमासि कृत्यान्पुच्यते तत्रादौ ससुवर्णं घृतपूर्णं कारय पात्रदानं मत्स्यपुराणे आ
श्विनेष्वच दश्यां तु यो दद्याद्धिमसंयुतं परां सिद्धिमवाप्नोति पुनरायुः त्रिदुर्लभां हेमसंयुतं घृतपूर्णं कारय पात्रं दद्यादित्यर्थः

तथाचयिष्णुधर्मोत्तरे आश्वयुज्यांक्रांरयपान्त्रवृतपूर्णद्विजातये ससुवर्णतथादत्त्वादीप्तांगस्त्वभिजायते अत्राश्विनीय-
गोनविवाहितः तयाधानतरपौर्णमासीपुसर्वासुमासर्क्षसहितासुच एतेषामेवदानानांफलदंशगुणंभवेत् महत्पूर्वास्म
चेतासुफलमक्षयमभ्युते महत्पूर्वासुदृश्येतेसहितोचदुर्गीष्यती तत्रदानोपवासादिचक्षयंपरिकीर्तितमिति विष्णुव
चनेनलक्षितोसहितोमाससंज्ञानिमित्तक्षगो एतच्चपौर्णमासीसाधारणमेवोष्य अथैतारिमन्शुक्लपक्षेदशम्यादिपौर्ण
मास्यंतातिथिपुनवात्रोद्विषेधानंतत्राश्विनाधिकोर् ब्रह्मपुराणे शुक्लपक्षेनवंधान्यंपक्षंज्ञात्वास्मशोभनं सुतिथौचसुनक्ष
त्रेमुहूर्तं चशुभेसति गच्छेत्क्षेत्रेविधानेनतत्सदायपुरःसरः तत्रैववर्हिहप्रज्वाल्यधान्यैः संस्तीर्त्यशास्त्रावित् स्वययह्यो
कविधानेनपूजांकुर्व्याद्विचक्षणः होमंभूत्वाततःपश्चात्त्रयेद्धान्यांविभूषितं पुष्पैर्वस्त्रैःफलैर्मूलेर्हैरस्यश्वरयसंभृतः
तेनदेवानिपुष्टन्वयूंस्तर्पयित्वायथाक्रमं विभज्याच्चययाशक्तपादेवताःसरयराक्षिणः नववस्त्रावृतःस्नग्वा
स्वनुलितः स्वलंछतः स्त्रियतःपूर्वमुखस्तुष्टोब्रह्मधोपपुरःसरः शृण्वन्नब्रह्म रवंहृष्टोमंगलालंभनादिमात्
प्राश्याद्विषिसंयुक्तंनवंविप्राभिर्मन्त्रितं ॥ पिष्टनिति ब्रीहिपाकसमये ब्रीहिभिःश्राद्धं कुर्यादित्यर्थः हारो
तोप्याह गृहमेधीशारद्वसंतयोब्रीहिंविवाभ्यांयजेत् वनीवर्पांसुदयामार्कैः गृहीगृहस्थः वनीवान्नप्रस्थः वर्षांस्
श्रावणशुक्लपक्षे इदंचश्राद्धंपार्ष्णित्यं ब्रीहियवपाकौचितिविष्णुना नित्यप्रकरणे पठनात् इदंचनवब्रीहि
भिरतदभावेपुरातनेस्तदभावेचात्रांतरैरनिषिद्धैरवशकार्क्यमिति गोभिलसूत्रटीकायां इदमाश्विनीकर्मोक्तमा
इवलायनेन आश्वयुज्यामाश्वयुजेकर्मोति अत्रपूर्वाह्नव्यापिनीग्राह्या दैवकर्मत्वात् आश्वयणंतुपूर्वाणि
कार्यंशारद्याश्रयणंतुपूर्वाणिस्थात्तदुच्यतेइतिशौनकेकोः तत्रापिशेषपूर्वाणिकार्यमितिप्रागुक्तं तच्चदर्शोष्ठाःपौ
र्णमासेष्ठाश्वप्राग्भवेति दर्शोष्ठाः पूर्वमुक्तमाश्रयणं प्राक्पौर्णमास्यांचतत् इतिदीपिकोक्तोः तत्राश्वयणंनेधा

ब्रीह्याग्रयणं यवाग्रयणं श्यामाकाग्रयणंचेति एषां कालः श्रुतौ गृहमेधि ब्रीहि यवाभ्यां शरदसं तयोर्यजेत् इयाम
 केनो वारैर्वपास्वापत्कालं विना नवाक्षेन पुराणैर्वति ॥ तथाऽपि श्यामाकाग्रयणमनित्यमितरेतु अनाहिताग्नेर्नित्य
 यवाग्रयणंच कर्तव्यमिति रस्मार्तानां भ्रता वृत्तत्वात् सूत्रे ब्रीहि यवे देवतासंबंधानामेव मंत्रेणाज्ञाताच्च आहित
 इतरतु यवाग्रयणस्याप्यतिनित्यत्वं अपि वा क्रिया यवेष्विति सूत्रात् यद्वा ब्रीह्याग्रयणेन समानतंत्रता ॥ इयाम
 कस्तु प्रस्तरं कुर्यात् यवाग्रयणं यदिवा तदपि समानतंत्रमिति यादिना ग्रयणमृत्तौ परिश्रमवतां सुलभमिति
 त्वत्वं इदंच पर्वभावे देवनक्षत्रे कृतिका विज्ञायात् कार्थमिति रस्य पर्यसारे उक्तं दौषायनीयकेशवस्वामि
 नाप्येवमुक्तं यदा श्विनपौर्णमास्यां कियते तदेककालत्वादभ्ययुज कर्मणोऽस्य च समानतंत्रता भवति तदेतद्वाचि
 कृता एकवर्हिरिभान्येति सूत्रे रपठमुक्तं एतदकरणे प्रायश्चित्तमुक्तं चंद्रिकायां कात्यायनः नित्ययाज्यात्यये
 चैव वैश्वदेवाह्नयस्य च अग्निद्वानवयज्ञेन नवाह्नप्राशने तथा ॥ वैश्वानराय कर्तव्यश्चतुर्षूष्णं हुतिरनुवेति ॥ कारि
 कापि अह्नव्याग्रयणंचैव नवाह्नयदिवानरैः वैश्वानराय कर्तव्यश्चतुर्षूष्णं हुतिरनुवेति ॥ ऋग्विधानेतु समि
 दारण्यमंत्रंच यवेष्वपेच्छतं आग्रयणं यदा ग्राह्यं तदा संपूर्णमेति वादित्युक्तं एतच्चापदि मलमासे च कर्तव्यम
 न्ययानेति प्रागुक्तं अग्नोऽद्याहिताग्न्यादिविशेषः शौनकादेर्ज्ञेयः ब्रह्मपुराणे आश्वयुज्यां बालुकायानि कुंभे बाल
 काणवात् आयाति सेनया साह्वैकत्वाद्युद्धं सुदारुणं तस्मात्तत्र नरैर्मर्गाः स्वयं गृहस्य समीपगाः शोभितव्याः प्रय
 त्नेन भूषितव्याश्च मण्डलैः पुष्पादर्थं फलधूपान्नसर्वप्रकरैस्तथा वेश्मानि भूषितव्यानि नानारंगैश्च सर्वतः सुसुनातैर
 तुलितैश्च अनरेर्भाव्य सवालकैः दिवा तत्र नभोक्तव्यं मानुषैश्च विकिभिः स्त्रीष्वहमूर्खबालैश्च भोक्तव्यं पूजितैः सुरैः पूज्या
 श्वसफलैः पार्श्वैस्तथा द्वारे ध्वंभित्तिभिः द्वारोपतिप्रदीपाश्च संपूज्योहव्यवाहृतः यवाक्षतधृतोपेतैस्तदुल्लैश्च सुतोर्पतः

संपूजितव्यः पूरुण्डः पयसापायसेन च रुद्रः सभार्यः रक्तैश्च यथानदीभरे मुनिः गोमहिः सुरभिः पूज्यालगावक्रिहुता
शानः डौरश्च वाद्विर्वरुणो गजवाद्भिर्विनायकः पूज्यः सार्धैश्च रेवंतो महाविभवा विस्तरैः ततः पूज्यो निकुम्भस्तु समर्पेरित
लतदुल्लेः सुगंधिभिर्धृतोपेतैः कशराश्चैश्च भूरिभिः ब्राह्मणान्भोजयित्वा तु भोक्तव्यमांसवर्जितं ततः प्रभातसमये अन्तु
लिप्तैः स्वलंभैः मंगलालंभनं कार्यवह्निं संपूजनं तथा भोक्तव्यं ब्राह्मणैः सार्द्धं क्रीडितव्यं यथा सुखं तस्यां रात्र्यां व्यती
तायां द्वितीयायामनंतरं प्रभाते कर्दमाकैस्तु क्रीडितव्यं पिशाचवत् निर्जलैश्चाथ सर्पवत् सवैरुद्रवत् सवैरुद्रवत् आनीय चा
यमिज्जालेपनीयानि कर्दमैः कामाग्निजनकैर्नाट्यैः स्त्रीपुङ्गवानुवादिभिः वाचापैश्चाचमाचारं कीर्तयद्भिरितरत
तः तस्मिन् बहूनि पूर्वह्निं कुम्भस्यानुयायिनः ऋतवेधाः पिशाचाश्च प्रविशति नरांश्च तान् अपरह्ने नतः स्ना
तस्त्वन्नागच्छति बंधुवत् दर्पाभिमानदोषेण तत्र ये नागतानराः न पूजयन्ति मोहेन क्रीडन् नैव कुर्वते ता
न्निर्दहन्ति ते कोपादिपिशाचा रौद्रदर्शनाः ततः स्नातौ नरैः पूज्यो देवो दामोदरो हरिः संपूज्य विप्रान्भोक्तव्यमनुलि
प्तैः स्वलंभैः बंधुभिन्नकलत्रैश्च सह भूत्यायथाक्रमं ततः प्रभृतिपणमासान्स्वेषु वैश्वसुमानवैः अग्निः सन्निहि
तः कार्या रात्रौ सिद्धालकरतया मांसं समग्रं देयश्च दीपो निस्संगह्नाद्बहिरिति ॥ अस्यामेव पौर्णमास्यां कोजागर
व्रतं नारदीये आश्विने मासि पूर्णया व्रतं कोजागराभिषेकं तत्र स्नातो विधानेन सोपवासो जितेन्द्रियः लक्ष्मिं
भ्यर्च्य सौवर्ण्यघटस्थाप्या यथा व्रजे मृण्मये वा सवस्त्रांतामुपचारैः पृथग्विधैः ततः सायंतने काले ऽभ्युदिते
तारकाधिपे हेमान्तरोप्यान्मृण्मयान्वाधृतदीपान्प्रदीपयेत् लक्ष्मं तद्वैभवं तु तं सहस्रं शतमेव वा धृतशर्करासंमिश्रं वि
पाच्य बहुपायसं वंशपात्रेषु संस्थाप्य कौमुद्यां शीतदीधितेः याममात्रे गते रात्र्या लक्ष्म्यै तद्विनिवेदयेत् ततः सं
भोजयेत्तेन विप्रान्भक्त्या शनैः सहैव जागरं कुर्व्याद्वात्यगतिमुभंगलैः ततो ऽरुणोदये स्नात्वा तामूर्तिं गुरवे ऽर्पे

येत् अस्यारात्रौमहालक्ष्मीर्वराभयकरावुजा निशीथेचरतीनस्यकोजागार्त्तमहीतले यस्मैवित्तंप्रयच्छामिजाग्रते
 पुजत्राय वेपथं पृथक्तत्तत्तलक्ष्मीप्रतोपणं समद्विभेहि कीदद्याद्देहतिपा रलौकिकीमिति तथाचमहार्णवे लंगेऽपि
 ज्ञात्वाभ्वेनपूर्णमास्यातुचरेज्जागरणं निशि कौमुदीसासमास्याताकार्यालौकिकैर्बभूतये कौमुद्यां पूजयेच्छक्ष्मीर्भद्रभैरा
 वणुरित्येतं सुगांधिभिर्भद्रयद्रव्यैरात्रो जागरणं चरेत् निशीथे चरदालक्ष्मीः कोजागर्त्तं तिवादिनी यस्मै वित्तंप्रयच्छामि
 अस्मैः कीर्त्तां करोति यः नारिकेलैश्चपि टकैः पितृदेवान्समर्चयेत् बंधूंश्च ग्रीणयेतेन स्वयंतदशनीभवेत् मदनरत्ने
 नारिकेलोदकं पीत्वा अक्षैर्जागरणं निशि तस्मै वित्तंप्रयच्छामि यो जागर्त्तिसमहीतले इदं कोजागरव्रतं यद्दिने पूर्णमा
 सप्रदोपनिशीथे चोभयव्यापिनी तद्दिने कार्थं यदा तु पूर्वेषु निशीथव्यासि स्तदा पूर्वा नकादि व्रतवद् होरात्रयो गोवि
 शिव्यते इति परेद्युः नकादि व्रतयोगेतरात्रियो गोविशिव्यते इति वचनात् लक्ष्मीपूजा मंत्रस्तु नमस्ते सर्वभूतानां वर
 दासि हरिप्रिये यागतिस्त्रः प्रपन्नानां समेभूयात्त्वदर्चनात् इद्रपूजा मंत्रस्तु विचित्रैरावतस्याप्यौलोभ्यालं गिताय
 च भारवकुलिशहस्ताय सहस्राक्षाय ते नमः यवाक्षतघृतोपेतैरित्यत्र यवानां पृथगुपादानात् अक्षतपदं तंडुल
 विशेषपरं एवमत्राच्यनुसंधेयं लक्ष्मीद्रव्यातिरि कार्थमिरयादि सुरपूजनं पूर्वाह्णे स्त्रीवृद्धबालकैस्तुभोक्तव्यं पूजि
 तेः सुरैरित्यत्र पूर्वार्द्धस्य पूर्वार्द्धे एकैर्कुर्वीत इत्यादि वाक्येन पूजाकर्तव्यव्रते भोजनस्य तदुत्तरस्य च ततः शरीरस्त्रोतो
 अथोमलविरुपंदं विह्वयात् अन्नादिनां प्रवेशाच्चस्यादशुचिर्द्विशेषत इति वाक्यादाचारान्नाप्राप्तेः दिवा तत्र न भोक्त
 व्यमित्यादि निषिद्धादिवा भोजनस्थिभूवादि गोचरतया दिवा तनत्वनानाविधौ वाक्यैक्यलाघवं च अन्यथा दिवोर्ध्वमि
 त्यादि पूजने दिवा तनपूजोत्तरकालीन भोजनं च विधेयमिति वाक्यभेदे विशिष्टविधौ विधिगोचरत्वं लक्षणायः प्रसंगात्
 पचक्रालं तददीपदनस्य रात्रिकर्तव्यत्वं स्पष्टं युगपत्तत्र कर्तव्याद्वा दशैते महोत्सवा इत्यनेनैव योगपद्या विधातात् अ

न्येपिरात्रोक्तं न्या एवेति वाच्यं तत्रेति पूर्वप्रक्रांताभ्युपेजमत्रेपरामर्शस्यावश्यकत्वे तत्रेति पदं तदुपस्थापकमेव लाघ-
 वात् एवमाकांक्षाविच्छेदं शंखवाद्यरवोन्मिश्रैरन्यगीतैश्च शालिना वन्हिपार्श्वगतैर्नया इत्यस्परान्नि साहचर्यात् रा-
 त्रिकालीनत्वं तत्कंपतु कृष्णचतुर्दशं रात्रौ निकुंभादिपूजादर्शनोद्भावनं तत्रानुपयुक्तमेवेति रक्तदिग्पि अस्ति कोजाना-
 रनामव्रतानामुत्तमं व्रतं यत्कृत्वा समवाप्नोति जंतुलोकाननुत्तमान् पूर्णमाभ्युपेजमासि कौमुदीपरिकीर्तिता तत्रारभ्य
 महालक्ष्मीमिंद्रं चैरावणस्थितं उपवासं प्रकुर्वीत दीपान् दद्याच्च भक्तिः लक्षंतदर्थं भययुतं सहस्रं शतमेव वा घृतेन दीपये-
 द्दीपांस्तिलतैलेन वा व्रती रात्रौ जागरणं कुर्यान्नृत्यगीतपुरःसरं यथाविभवतो देयाः पुरवोधिपुदीपिकाः देवतायतने चै-
 वञ्जारमिपुग्देहपुच ततः प्रभाते सुस्ननातः संपूज्य च शतकं तुं ब्राह्मणभोजयेत्क्षीरघृतशर्करापायसैः वा सोभिर्दक्षिणा
 भिक्षं शसवत्पूजयेद्द्विजान् यथाशक्ति व्रततन्व्यादीपाः स्वर्णविनिर्मिताः एवं निर्वर्चयं विधिवद्ब्रतपारणमाचरेत् व्रत
 स्यात्प्रभावेण करपाने वाप्यसंख्यकान् आप्सरोभिः परितृप्तः स्वर्गलोके महीयते इह चायुष्यमारोग्यं पुत्रपौत्रा
 दिंसंपदः लभते व्रतमाहात्म्यात्कुलश्रेष्ठगुणोत्तरं निशीथे वरदालक्ष्मीः कोजानागतीति भाषिणी जगत्प्रभमतस्यां
 लोके चेटावलोकितो नातिकेरोदकं पीत्वा श्लक्ष्मीद्वान्समाचरेत् तस्मै वित्तं प्रयच्छामि कोजानार्चिमहीतिले

॥ इति रक्तदिग् आश्विन्यां पूर्णिमायां कोजानरव्रतम् ॥

अस्थोद्यापनं तिथ्यादिसंकीर्णं आत्मनः स्वकुलस्य चारुं हितलक्ष्मीप्राप्तिपूर्वकमुखादिप्राप्तये श्रीमहालक्ष्मी
 महेंद्रयोः प्रीत्यर्थमाचरितकोजानरव्रतोद्यापनं करिष्ये तत्रादावाचार्यवरणादिविधानं कृत्वा गणेशपूजादिमंड-
 लपूजांतं विधाय ततो लक्ष्मीपूजनमिंद्रपूजनं च विधाय परितो दीपान् घृतेन तिलतैलेन लक्ष्मयुतं सहस्रं तदर्थं शतं वा
 दीपान्पथाशक्तिवोधिपुचतुर्पथे वा प्रज्वाल्य नारिकेलोदकं प्राशय अक्षैर्दोषं वेत् एवं रात्रिमुत्सवेन तिवा प्रातरग्निं प्र

तिष्ठात्वाऽन्वादध्यात् प्रधानलक्ष्मीमिदं च प्रत्येकं सहस्रसंख्यादुतिभिर्ब्रह्मादिदेवताग्रहान् लोकपालाश्चक्रे
 याहुत्वापथाशक्तिहुत्वा आचार्यसंपूज्यसौवर्णराजतवादीपसुवर्णवर्तिसहितसदक्षिणदत्त्वाप्रतिमामप्याचार्याय
 दत्त्वा घृतशर्करादिनाब्राह्मणान्संतप्य तेभ्योदक्षिणादत्त्वाशिषोऽर्प्यदत्त्वा शय्यादिकं यथाशक्ति दत्त्वा भूयसीं
 क्षिणांश्चेष्टजनैः सह भुञ्जीत ॥ इतिकोनागरव्रतोद्यापनं ॥ अत्राश्वयुज्यांगजनीराजनं कार्दमं तच्चवाजिनीराजन
 वादितिसंप्रदायात् ॥ अत्राश्विनपौर्णमास्यां नारदीयपुराणदानमुक्तं माहात्म्ये पंचविंशतिसाहस्रं नारदीयमथो
 च्यते तदीपपंचदश्यांतु दद्याद्धेनुसमन्वितं परमांसिद्धिमाप्नोति पुनरावृत्तिदुर्लभाम् नारदीये यस्त्वेतदिष
 पूर्णायाधेनूनांससकान्वितं प्रदद्याद्द्विजवर्ध्याय स लभेन्मोक्षमेव चेति तुलासंक्रांतौ वामनपुराणदानं नारदीये
 एवंपरंपराभ्रातृपुराणवाग्नं शुभं लिखितैव तत्पुराणं तु यः शरद्विपुवेऽर्पयेत् विप्राय वेदविदुषे यत्तद्धेनुसमन्वि
 तं ससमुद्धृत्य नरकारि पृच्छन् रवर्गं नयेत्स्वकान् देहंतिभुक्तभोगोऽसौ याति विष्णोः परंपदम् ॥ इति नारदीयवा
 मनपुराणयोदानं माहात्म्यम् ॥ स्वस्ति श्रीरणवीरसिंहधरणीपालो वदान्यामणिः १ रणवीरसिंहभूषे शकारिरे
 कस्य सागरे अभूदाश्विनकृत्या नारंभ्योरत्नसमुच्चयः २ इति श्रीमत्सूर्यवंशावतंसरघुवंशतिलकश्रीरणवीर
 सिंहमहाराजकारिते कृत्यरत्नाकरे अश्विनमासकृत्यरत्नसमुच्चयः ॥

॥ निधिपतिशोधिताश्विनमासरसमाप्तः ॥

॥ श्रीरघुनाथमुद्रायनालये ॥

लालाशिवमहोपाध्यायश्चनमसोऽष्टितस्तमसिमगमत्

संवत् १९८१ मार्गशीर्षे ऋ. २३

कार्तिकमासप्रारम्भः

डं श्रय कार्तिकमासकृत्यनिर्णयः । तत्रादौ तुलासंक्रमे प्रागपरदशघटिकाः पुण्यकालः मध्याह्निपुत्रावुक्ते
 तिसामन्यवचनात् रात्रौसंक्रमेत् पूर्वोक्तसंक्रमतिर्णपादज्ञेयं कार्तिकमासस्य स्नानदानव्रतादावतिप्राश
 स्यमुक्तं नारदये, एकतःसर्वतीर्थानि सर्वेयज्ञाः सदक्षिणाः अन्यतः कार्तिके मासः सर्वपुण्याधिकोमतः सुवर्ण
 मेरुतुल्यानिसर्वदानानि चैकतः एकतः कार्तिके मासः सदादामोदराप्रियः श्रवतेनाक्षिपेयस्तुमासं दामोदराप्रियं तिर्थं
 न्योनिमवाप्तोति सर्वधर्ममवाहिकृतः श्रत्राविष्णुव्रतप्रशंसा तत्रैव व्रतानामिह सर्वेषामेकजन्मानुगुणं फलं इह वि
 णुव्रतानां हि फलं जन्मशताधिकं यतिश्च विधवाच्च विशेषेण वनाश्रमी कार्तिके नरकं याति स्नानदानव्रतावना तथा
 जन्मप्रश्रुतियत्पुण्यं विधिवत्समुपार्जितं भस्मीभवति तत्सर्वमकृत्वा कार्तिके व्रतं कार्तिकेनार्चतो विष्णुर्भक्तियोगेन
 वैर्नरैः नरकास्तिगमिष्यति यमदूतैः प्रपीडिताः अथ कार्तिकस्नानं तुलामकरमेषेषु प्रातः स्नानं विधीयते हविष्यं
 ब्रह्मचर्यं च महापातकनाशनं श्रत्रसौरमासउक्तः प्राच्याश्चैतदेवाद्रियते दाक्षिणात्यास्तु श्राध्विनस्य तु मासस्य या
 शुष्केकादशी भवेत् कार्तिकस्य व्रतानीह तस्यावैप्रारभेत सुधीरिति पाद्मोक्तेः भार्गवार्चने प्रारभ्यैकादशीं शुष्कामा
 ध्विनस्य तु मानवः प्रातः स्नानं प्रकुर्वीत यावत् कार्तिकभास्करइति विष्णुधर्मोक्तेः हेमाद्रावादि त्यपुराणेषु पूर्णचाश्व
 यज्ञे मासि पूर्णमास्यां समाहित इत्युक्त्वा मासं समग्रं वृणुयाच्च समाप्यते कार्तिके पूर्णमास्यामिति पूर्णमास्यां
 मापयेदित्याहुः मदनपारिजाते विष्णुः कार्तिकं सकलमासं प्रातः स्नायीजितेन्द्रियः जपन्हविष्यभुञ्जतु माससर्वपा
 येऽभ्युच्यते विष्णुः कार्तिकेऽग्निदेवत्येऽग्निदेवानां मुखं तस्मात्कार्तिके मासि वहिः स्नार्थी गायत्र्यो जपनिरतः
 सकृदेव हविष्याशी संवत्सरकृतात्पापात्पुत्रो भवति श्रत्र प्रातः काले नोक्त इत्यतो मध्याह्नस्नानेऽपीदं फलं वा हि शर्मा
 द्यहो ह्य कार्तिकं सकलमासं नित्यस्नायीजितेन्द्रियः जपन्हविष्यभुक् शान्तः सर्वपापैः प्रमुच्यते नित्यस्नानं प्रा

तः स्तः। च। मिति शंशेतेः। आचारः। स कलमासमित्यनेनैव प्रत्याहिके प्राप्ते। नित्यपदवैयर्थ्यापत्तिः। अत्र स्नानं प्रधानं
हविष्यभोजनादिकमंगामितिसंप्रदायः। अत्र देशविशेषः। कार्तिकं प्रक्रम्य। कुरुक्षेत्रे कोटिगुणो गंगायामपितत्समः
दुर्लभः। कार्तिके विप्रामथुरायानृणाभिह। यत्राचतः स्वकं रूपं भक्तेभ्यः संप्रपृच्छतीति। इदं च स्नानं काशीस्थपंच
नंदप्यातिशस्तं। अतः सभारतुपैस्तत्त्वान्तरैर्यस्याप्यते फलं। तत्कार्तिके पंचनंदे सकृत् स्नानेन लभ्यते। कार्तिके विदुती
भूयो ब्रह्मचर्यपरायणः स्नात्यत्यनुदिते भानौ भानुजातस्य भीः कुत इति। तथा च काशीखंडे। कार्तिके मे विदुयात्राकृतार्थे
भक्ति तत्परैः। विदुती धृत स्नाने स्तेषामुक्तिर्न दूरतः भानुजातो यमः स्नानमंत्रश्च तत्रैव कार्तिके इह करिष्यामि प्रा
तः स्नानं जनार्दन। प्रीत्यर्थं तव देवेश। दामोदरमयामह। मया सह श्रिया सहित्यर्थः। इमं मंत्रं समुच्चार्य मनो नि स्नाया
द्वती नर इति। अथर्वमंत्रोऽपि तत्रैव। अतिनः। कार्तिके मासि स्नातस्य विधिवन्मम। इहाणाधर्ममया दत्तं दनुर्जेद्रनिपूदन
नित्येनेमि तिके कर्णकोर्तिके पापनाशने। अहाणाधर्ममया दत्तं राधया साहितो हरे। इमौ मंत्रौ समुच्चार्य यो नरोऽर्थ
प्रयच्छति। सुवर्णरत्नपुष्पां वुष्णं शस्त्रेन पुण्यवान्। सुवर्णरत्नपृथिवी तेन दत्तान संशय इति। एवं संपूर्ण स्नानाशक्तौ
अहं स्नायात्। वाराणस्यां पंचनंदे अहं स्नातस्तु कार्तिके। अर्माहि पुण्यवपुः पुण्यभाजोऽतिनिर्मलाः श्रयमालाधारण
स्कादे। द्वारिका माहात्म्ये। निवेद्य विष्णवे मालां तुलसीकाष्ठसंभवां। वहते यो नरो भक्त्या तस्य नैवास्ति पातकं। न ज
ह्या तुलसीमालां धात्रीमालां विशेषतः। महापातकसंहञ्जार्थमर्कमाधर्दायिनीं। विष्णुधर्म्यं रघुशे तु यानि लोमानि
धात्रीमाला कलौ नृणां। तावद्वर्षसहस्राणि कुठे वसाति र्भवेत्। मालायुग्मं तु यो नित्यं धात्री तुलसी संभवं। वहते कंठ
देशे यः कल्पकोटि दिवं वसेत्। तुलसीकाष्ठसंभूते माले हरिजनाप्रिये। विभक्तिमत्त्वा महं
कंठे कुरु मां कृष्णवल्हम्। एवं संप्राध्या विधिवन्मालां कृष्णगलेऽर्पितां। धारयेत् कार्तिके मासि सवसे द्वैष्णवे पद इति। अत्र

मूलचित्यम् । अथपुण्यनिवेदनं । भार्गवार्चनदीपिकायां । नृसिंहपुराणे ॥ अगस्तिकुसुमद्वयचोचयेच्चजनान्न
दर्शनात्तरयदेवस्थनरकंताश्रुतेनरः विहायसर्वेषुष्णणिमानुषेषुष्णकेशवे कार्तिकेयोर्चयेद्भक्त्यावाजिपेयफलं
भेत् स्कंदेकार्तिकमाहारभ्ये ॥ मालतीमालयाविष्णुःकेतक्याचैवपूजितः समासहस्रं सुप्रीतोभवेद्भक्तमधुसूदनः
तथा । कार्तिकेकेश्वरीपूजापेधानास्त्रासुरैःकृता तेनिर्भर्त्यरवेःपुत्रवंसंतिबिदिवेसदा तथाच । तुलसीदल
शतकेनकार्तिकेयोर्चयेद्भरि पत्रेपत्रेमुनिश्रेष्ठलभतेमौक्तिकफलं तथाचस्कंदे कार्तिकमाहारभ्ये धात्रीफल
विलिप्तगोधात्रीफलविभूषणः धात्रीफलकृताहारोनारारायणोभवेत् तच्छायायान्तुयःकुट्यात्पिण्डदानंमहा
मुने मुक्तिप्रयातिपितरःप्रसादान्माधवस्थतु ॥ धात्रीछायांसमाश्रित्योर्ध्वेच्चक्रधारिणं पुष्पेषुष्पेऽश्वमेधस्थं
फलं प्राप्नोतिमानवः तथाचस्कंदे कार्तिकेमासिविभ्रं धात्रीवृक्षापशोभिते वनेदामोदरं विष्णुचित्राक्षैस्तोषयेद्विभुं
मूलेनपायसेनाथहोमंकुट्याद्विचक्षणः ब्राह्मणभोजयेद्भक्त्यास्थयंभुजीतबंधुभिरिति पद्मपुराणे रमधेनुंचयोदया
त्कार्तिकेमासिपार्थिव सर्वान्कामानवाप्नोतिनित्यमुगतिभागभवेत् अथकार्तिकेवर्ज्यान्वाह ॥ पाञ्चकार्तिकमाहा
त्म्ये राजिकामादकंचैव नैवाद्यात्कार्तिकेवती द्विदलतिलतैलंचतथाश्रमतिदूषितं स्कंदेपि कार्तिकेवर्जयेत्तद्वह
द्विदलंवहुर्वाजकं माषमुद्रमसूराश्चचणकाश्चकुलत्थकाः निष्पावाराजमापाश्चआढवयोद्विदलंस्मृतं नूतनान्य
पिजीर्णानिसर्वाण्येतानिबर्जयेत् अन्नउत्पत्तिसमयेदलद्वयंभवति तस्यतत्पुर्वगत्याद्विदलमुच्यतइत्याहुः उदाह
रंतित्रै । बीजमेवसमुद्भूतं द्विदलं चांकुरं विना दृश्यतेयत्रसस्येषुद्विदलं तन्निगद्यतइति अन्येषु लक्षणायां मानाभ
वात्तवचनं तस्यनिर्मूलत्वाद्द्विदलात्मकं यस्य स्वरूपं तदेववर्जयेदित्याहुः तथानारदीये ॥ कार्तिकेवर्जयेत्तलंक
र्तिकेवर्जयेन्मधु कार्तिकेवर्जयेत्कार्यं कार्तिकेशुक्लंस्थितं कार्त्तिकार्यं पात्रभोजनं शुक्लं पर्युषितलवणकश

काः तद्यत् ॥ नपवाञ्जामपांश्चसुतदेवेजनाहने येभक्षयतिरजैर्द्रवांशालादधिकाहिते कार्त्तिकेनुविशे
 पणराजमापांस्तुभक्षयेत् निष्पावान् राजशार्दूलयावदाभूतनारकी कंदवानिपटोलातिनृताकंसहितातिच नत्यजे
 र्कात्तिकेमासियावदाभूतनारकी एतानिभक्षयेद्यस्तुमुक्षेदेवेजनाहने शतजन्मार्जितं पुण्यं दहतेनात्र संशय इति म
 विप्येतिरादिपुक्कं तथा ॥ कार्त्तिकेकृष्णसेवीयः प्राजापत्यपरोधवा एकांतरोपवासीवाजिरात्रोपोषितोपिवा
 पइयाद्वादशपक्षमासंवावरवाणि एकभक्तेन केनतथैवायाचितेनच उपवासेनभक्षेऽन्नजतेपरमंपदमिति अन्ये
 पितृयमाऽनाकानुमारयप्रारंभोकास्ते कार्त्तिकेयथाशक्तिरवश्यंसेव्याः अन्नग्रह्यमुक्तंस्कादि ॥ ब्रह्मियोमवगो
 धूमाः त्रिपुणितिलशालयः एतेहिंसात्तिकाऽत्रोकाभोगमोक्षप्रदायकाः काशीखंडे ऊर्जयेवात्मश्रीयाद्देवात्म
 यथापुनः दंताकंसूरशंखैवशूकाशिविचवर्जयेत् पृथ्विचंद्रोदये श्रवतेनाक्षिपेद्यस्तुमासंदासोदराप्रियं निर्ययानि
 नवागोतिनात्रकाय्याविचारणा मांसवर्ज्जनंमहाभारते मासिमारयश्वमेधेनयोयजेतशतंसमाः नस्वादयतिपोमां
 संसमनेतद्युधिष्ठिर यस्तुवर्षशतंपूर्णतपरतप्येत्सुदारुणं तथैकवर्ज्येत्तमांसं समंस्यात्तुयुधिष्ठिर कौमुदेतुविशे
 पणशुक्लपक्षेनरापिप वर्ज्येदन्नमांसानिधन्मांहात्रावेधीयते नैदिपुराणे योत्तरः कार्त्तिकेमासेमांसंतुपरिवर्ज्येत्
 यत्सरस्यलभतेफलमांसविवर्जनात् तथाच तथाजन्मसहस्रैरनुमानुष्यं प्राप्यदुर्लभं कार्त्तिकेनावैष्णवान्
 यद्यमयातना गवांकोटिप्रदानस्यत्त्वर्कोटिपुत्रफलं तत्फलंकोटिशुणितमेकाहं केशवार्चनात् ददातिवैष्णवान्
 पुत्रान्भक्तैश्चाव्याभिचारिणो यः करोतिनरोभक्त्याकार्त्तिकेपन्नभोजनं नदुर्गातिमवाप्नोतिवादिद्राश्चतुर्दश भोजनं
 त्रेषुमहापातकनाशनं कार्त्तिकेमुक्तिदंशोक्तं ब्रह्मपत्नैर्भुभोजनं ब्रह्मपन्नं पलाशपत्रं वाराहपुराणे नयहेकार्त्तिकं कु
 न्दशेषेणुकार्त्तिको तीर्थतुकार्त्तिकं कुर्यात्सर्ववत्नेनभावितादिति श्रवग्रहशमधिकृत्यदेवीप्रराणे कार्त्तिकेग्रहणे

श्रृष्टांगानामुत्तमसंगमे श्रृयकार्तिकेदीपदान्ते भाविष्यपुराणे यः कुर्यात्कार्तिकेमासिशोभनदीपमालका चण्डिकाप्रत-
 नेभक्त्यासहिस्वर्योपमोज्ञत् चण्डिकायतनमजोप्रलक्ष्णं । विष्णवादीनामप्यायतनेषुकार्तिकेदीपदानकार्थ्यं तथा ॥
 ददातकार्तिकेयस्तुममायतनदीपकं ॥ जातिस्मरत्वं राज्ञा च प्राकार्थ्यं सर्वजंतुषु श्रव्याहर्तरेद्रियवंचसमुप्रातिनसंशय-
 इति विष्णुधर्मोत्तरे कार्तिकेदीपदिनेन सर्वत्रोच्चैर्यथा भुवि ॥ ब्रह्मोवाच ॥ दीपप्रयच्छतिनरः सूर्यस्यायतन-
 यः तेजसारविसंकाशः सर्वग्रहाफललभेत् ॥ कार्तिकेदिविशेषणकौमुदेभासिदीपकः दत्त्वायफलमाप्नोतिनतदनेय-
 नलभ्यते ॥ कार्तिकेदिविशेषणकौमुदेभासिदीपकः दत्त्वा तु सूर्यायतनेनयातिनरकंनरः एष प्रभावोदीपस्य कार्ति-
 केमासिसुव्रतः श्रुत्वा तनदीपस्य एतद्वद्वचो यथा ॥ ॥ ॥ समुर्वकालं च क्षुब्धमान्मेधावदीपदीनरः ॥ ज्ञायतेनरकना-
 पितमरसंज्ञानप्रइयति ॥ पृथ्वा वासतमं वापुप्रतिपुक्षंतु योनरः ॥ दीपदत्तातिद्वयाचयं फलं तद्विबोधत ॥ कार्बुरं मणिमु-
 काढयमनोज्ञमतिशोभनं दीपमालाकुलं दिव्यावमानमधिरेहति ॥ कार्बुरं कंचनमित्यर्थः ॥ ॥ तस्मादायतनेभानो-
 दीपदधारसदाच्युतं । तं प्रदत्तं तर्हि सेतुं कुर्यात्तैलवर्जितं ॥ कुर्याच्च दीपहंता च मूषकोऽर्थश्च जायते ॥ तस्माद्दद्यान्नच-
 हरेच्छ्रेयोर्थादीपकंनरः तथा च गौडाः ॥ उच्चैः ॥ प्रदीपमांकाशोदाद्यां द्विषणवेनरः ॥ समुर्वकुलमुद्धृत्य विष्णुलोकं
 वाधुयात् । कार्तिकप्रकरणात् । यश्चक्रे शवमुद्धिरुदीपदं चण्डिकाकार्तिके आकाशस्थं ज्वलतं वशुणतस्य पितृफलम्
 धनधान्यसमृद्धश्च पुत्रवानीश्वरो भवेत् ॥ लोचने च शुभे तस्य विद्वानां पित्र जायते तथा । तुलायां तिलतैलेन सायसंध्या-
 समगमे आकाशदीपयेदधान्मासमेकान्तरं ॥ श्रुत्वा मायः ॥ श्रीपतये स्मि श्रियं न विपुज्यते ॥ महतीं श्रियमाप्नो-
 तिरूपसौभाग्यसंपदमिति तद्विधिश्चादित्युपराणैः । दिवाकरेऽस्तांचलमांलिभूते ग्रहाणेतु पुरुषप्रमाणं ॥ मूर्धाकृति-
 यज्ञियवत्तज्जातामारेऽप्यभमावयतस्य मांक्षि ॥ कृत्वा च ततोऽष्टदलाकृतौ स्तुत्याभिर्भवेदष्टदिशानुचारी ॥ तत्कार्णिकयां

तुमहाप्रकाशोदीपः प्रदीपोदलगास्तथाष्टौ निवेद्यधर्मोयहरायभूम्येदामोदरायाप्यधम्मराज्ञं प्रजापतिभ्यस्व
धवापितेभ्यः प्रेतेभ्यएवायचतुः स्थितेभ्यः । अपराकैऽन्योमंत्रः । दामोदरायनभसितुलयालोयासह प्रदीपंते
प्रयच्छामिनमोऽन्तायवेधसे अत्रैकभक्तव्रतं महाभारतो कार्तिकंतुरोमासंयः कुर्यादेकभोजनं शूरश्वबहुभा
द्यैश्चकीर्तिमाश्चैवजायते भविष्यपुराणे । एकभक्तेनयानारोकार्तिकंतुशिपेद्यादि क्षमाहिंसादिनियमैरसंयताव्रत
चारिणी गुडादिमिश्रयात्यन्नंभास्करायनिवेदयेत् पक्षयोरुभयोः स्नात्वाश्रद्धयापरयान्विता पुष्पाणिकरवीरा
णिगुणगुलुसाज्यमादरात् सप्तन्यांवाथषष्ठांवात्रपवसास्तरतिर्भवेत् इन्द्रनीलश्रतीकाशैरालोकैः सर्वकालिकैः
नारीपुगशतैस्साध्वैः सूर्यलोकमहीयते तस्मादागत्यलोकेऽस्मिन्यथेष्टविदतेषतिम् इत्येवंसर्वधर्मज्ञावि
धिरतुल्यः प्रकीर्तितः एकभक्तोपवासस्यफलंतुसदृशंभवेत् स्कंदपुराणे । योनरः कार्तिकमासमेकभक्ते
नतिष्ठति सोऽश्वमेधफलंप्राप्यबन्हिलोकमहीयते कार्तिकमासोऽग्निदैवत्यइति विष्णुनाकार्तिकस्याग्निदै
वत्वमुक्तं विष्णुधर्मोत्तरे द्विजवेदमनियोदयात्कार्तिकेमासिदीपकं आग्निष्टोमफलंतरस्यप्रवदंतिमनीषिणः भवि
ष्यपुराणे । यः कुर्यात्कार्तिकेमासिशोभनादीर्घमालिकां सप्तन्यामथषष्ठांममावरयामथापिवा भास्करा
युतसकाशस्तेजसामासयन्नादिशः दिव्याभरणसंपन्न कुलमुद्वोत्स्यसर्वशः दीपवृक्षंसमुद्वोत्स्यभास्करस्याल्लेषशु
भं सर्वलोकमयेवीरवीरलोकमहीयते भविष्यपुराणे । घृतदीपप्रदानेनशिवायशतयोजनं विमानंलभतेदिवं
सूर्यकोटिसमप्रभं यः कुर्यात्कार्तिकेमासिशोभनादीपमालिकां घृतेनचचतुर्दशयाममावरयांविशेषतः याव
द्दीपस्यसंख्यावैघृतानापूर्वयोधिता तावद्युगसहस्राणिहरलोकमहीयते इतिशिववाक्यं स्कंदपुराणे प्रदीपमालां
यः कुर्यात्कार्तिकेमासिवैभम श्रवसानेनर्तुदीपानांवाह्मणान्भोजयेच्छुचिः प्राज्ञापत्यंचलभतेदीप्यतेचरविर्धया

यः कुर्यात्कार्तिकमासिशोभनादीपमालिको वैदिकायतने भक्त्या सूर्यायतनके पुनः धूतनकुरुशाईलश्रमावस्थां तु भ-
क्तितः विशेषतो नवम्यां तु भक्तिश्च द्वासमान्वितः यावतो दीपसंघास्तु तैलनापूर्य्यवो धिताः तावद्दर्पसहस्राणि दुर्गालो-
केन हयिते अथ विष्णुपुराणे कं कार्तिककृत्यं ॥ मंत्रेय उवाच कार्तिकः खलु मासोऽयं सर्वदेवमयोगमहान् यानि
कृच्छ्राणि चोक्तानि सर्वपापहराणि वै कृतानि मुनिभिरुक्तानि भुजाधिपसर्वशः देवपितृमनुष्येभ्यो दत्तं धृतं मधुप्लुतं
तत्राश्रमक्षयं प्रोक्तं ब्रह्मणालोककर्तुणा समभ्यर्च्य हरिं भक्त्या दीपं दद्यादिवानिशं सर्वपापविशुद्धात्मानरोयात्
भवन्तु इति विष्णुधर्मोक्तं कार्तिककृत्यं अथादित्यपुराणे कं दीपदानम् ॥ सनत्कुमार उवाच दामोदरस्य
वर्णयंतु शुक्लाग्रशं चकार सः केनोपायेन भगवत्तदृश्येत महत्तमः नाकलोकसमं सौख्यं प्रेतलोके न भवेत्कथं भव-
वान् देवकीपुत्रस्तद्वाक्यस्योत्तरं ददौ रहस्यं परमं गृह्यमतीत्य फलप्रदं भोः शृणुष्व महाबुद्धे यत्प्रवक्ष्यामि ते जनघ पूर्ण-
आश्वयुजे मासि पौर्णमास्यां समाहितः प्रथमे च निशा रेभेमनोवाक्कायसंयुतं नमः पितृभ्यः प्रेतभ्यो नमो धर्म्मार्थ-
विष्णवे नमो यमाय रौद्राय कान्ता रपतये नमः दद्यादनेन मंत्रेण दीपं श्रद्धासमन्वित इत्यादि श्रुतेन दीपेन मनोरथा
नां संप्राप्तिरस्तीति न संशयो ज एतानि चोक्ता कतिचिद्वांसि दामोदरश्चांतरितो बभूवेत्यादित्यपुराणे कं प्रदीपव्रतम्
अथाज्जयावासि व्रतं विष्णुधर्मोत्तरे ॥ वज्र उवाच भगवन् कर्मणा केन सर्वज्जयमाप्नुयात् वयवहाररेण ध्रुवो वि-
वादे च द्विजो राम जयावाप्तेः परं नास्ति सौख्यं लोकेषु सततम् जयावाप्तिपदं सौख्यं यदस्ति व्रतमुच्यतां मार्कंडेय
उवाच आश्वयुज्या मतीतायां प्रतिपत्तश्चैतन्क्रमात् पूर्ववत्पूजयेद्देवं लोके नार्थांश्च विक्रमं त्रिरात्रां तत्कार्तिकया
दद्यादुक्षाणमुत्तमं सर्वस्य धरं कृत्वा शक्त्यारत्नैरलंकृतं कृत्वा व्रतं मासमिदं यथोक्तं प्राप्नोति लोकं सुचिरं तद्वीर-
उपैष्य कालसु चिरं तद्वीरः प्राप्नोति सर्वज्जयं च लोके इति विष्णुधर्मोक्तं जयावाप्तिव्रतं रूपावाप्तिवदज्ञपूज

अथ कच्छवतं ॥ सुपुण्यकार्तिकेमासिदेवार्पणपितृसेविते क्रियमाणे ब्रह्मणोऽपि स्वर्गपुण्यमात्रं फलं कस्तः संवत्स
 रः पुण्यस्तस्माद्वर्षाः सुपूजिताः वर्षाभ्यः कार्तिकः पुण्य कार्तिके काद्गीष्मपंचकं नैवेद्यं पुष्पपुष्पं च अर्चयितुं सुविलेप
 नीं निवेद्य कार्तिके विष्णोः फलं सांवत्सरं फलं अतः कार्तिकमासाद्य सदैव शुभकांक्षिभिः हरिमुद्दिश्य कार्तिकं वंस्व
 शक्त्या सुकरं ब्रतं कार्तिकस्यासितेषु शेषाद्युभश्च श्रेयस्तु दुर्दशाः समुपपन्न्य नरो भक्त्या पूजयेद्ब्रह्मजं उपवासस्तु क
 र्त्तव्यो वारि मध्ये स्थितेन च जलकृच्छ्रमिदं कृत्वा विष्णुलोकं ब्रजेन्नर इत्यादि यथोक्तेन विधानेन कृच्छ्राणि समुपाचरे
 त ब्रतोपवासनियमैर्युक्तास्ते मुक्तिर्भाविताः ॥ इति विष्णुधर्मोत्तरे कृच्छ्रब्रतानि अथाद्वैतदेवीव्रतं ॥ ब्रह्मोवाच
 क्षीराशोकात्तैकेयस्तु दुर्व्याभक्तिरतो नरः ॥ शाकयावकमेकाशी ब्रतं स्नाथी शिवारतः पूजयेत्तिलहोमस्तु मधुक्षीर
 घृतादिभिः कार्यस्तु देवीमंत्रेण शुणुपुण्यफलं हरे महापातकसंयुक्तो यो वा ह्युपपातकं मुच्यते नात्र संद्वेहो यस्य स्मा
 त्सर्वपाता शिवा इति देवीपुराणोक्तं कार्तिके देवीव्रतं वा मनपुराणेऽपि रजतकांचनदीपान् समुष्णमुका फला
 दिकं दामोदरस्य प्रीत्यर्थं प्रदद्यात् कार्तिके नरः अथ मासोपवासब्रतं कार्यं तच्चाश्विनशुक्लैकादशीमारभ्य कर्त्तव्य
 त्वात्तत्रैव लिखितं अथ कार्तिकप्रतिपदायां कार्तिकमासब्रतनियमादीनामारंभः कार्यः ॥ त्रिथीशत्वाद्बहिर्पूजा
 यपि कर्त्तव्यं नान्यदत्रा विशेषकृत्यं एवं द्वितीयायामपि त्रिथीशत्वाद्ब्रह्मणः पूजा अश्विनोर्यमस्यापि पूजादिकं कार्यं
 तृतीयायांगौरीपूजाब्रतादिकं यथाविहितं कार्यं भूतिदिकु कार्तिककृष्णचतुर्थ्या कृत्यविशेषः संवत्सरं प्रदीपे ॥
 आश्विने कृष्णपक्षस्य चतुर्थ्या रात्रिप्रोक्तः शुभमेव ज्ञास्थितः पूज्यो राजादशरथस्तथा दुर्गाचतस्रं पूज्या सर्वसौख्य
 विद्वद्भ्ये अथाश्विनो मुख्यचाद्रेण तत्रैवोक्तं इयं प्रदोषव्यापिनी ब्राह्मा उभयव्रतया त्वेपरैवेति तत्रैवोक्तं अस्या
 मेव करकचतुर्थीव्रतं साचंचंद्रोदयव्यापिनी ब्राह्मा उभयव्रतया त्वेसंकल्पकालसत्त्वात् परा अन्नश्चोष्णमेवाधिकारः

तासां नैव फलश्रुतेः श्रयन्नतविधिः मासपक्षाद्युल्लिख्यात्मनःसौमान्यसौख्यपुत्रदौहित्रादिसुरिधरश्रीप्रसापेकर
 कचतुर्थीव्रतकरिष्य गोमयोपालिसभूमौ वटपिप्पलवोल्लिख्य तदधस्ताच्छिवंगेशं पृथुमुद्युक्तं गोरीं चालिख्य पो
 दशोपचारैः पूजयेत् तत्र मंत्रः ॥ नमः शिवायै शर्वायै सौभाग्यं यस्तर्ति शुभां प्रयच्छ भक्तिमुक्तानां गीणां हरवल
 भे ततो नमो तमंत्रेण शिवपद्मस्योः पूजाकार्या ततः सपकान्नादशकरकान्नाह्मणेभ्यो दद्यात् ततः पिष्टकैर्नैव
 यमोजनं सर्वैर्निवेदेयेत् ततश्चंद्रोदयोत्तरचंद्रपार्थदद्यात् क्षीरसागरसंभूतचंद्रलक्ष्मीं सहोदर गृहाणा धर्मश
 शां केशरोहिणीं सहितप्रभो अथ कथा । मांघातोवाच अर्जुने तु भते जेतुं मिद्रलोकगतिं प्रति विषण्णमानसा सुभूदौ
 पदौ समाचिंतयत् अहोकिरीटिना कर्मसमारब्धं यमहतरं विप्रप्रवणमेतद्विबहवः परिपंथिनः चिंतयित्वेति सादेव कि
 ण्णाकृष्णं जगद्गुहं भर्तुः प्रियं चिकीर्षतीं साऽप्युच्छिद्विप्रवारणे द्रौपद्युवाच कथं यत्स्वजगन्नाथव्रतमेकं सुदुर्लभं यत्क
 त्वायांति विद्वानिविजयस्तेजसाः श्रियः श्रीव्यास उवाच एतदेव महाभागो भूः पृथुः किलोमथा एतत्पृष्टं देवि पूर्व
 पार्वत्याशं करं प्रति तस्यास्तद्वचनं श्रुत्वा प्राहेद गोमहेश्वरः शृणु देवि वरारोहे वक्ष्यामि तामहेश्वरिणं पतिविप्रहरी
 त्याहं करकारण्या चतुर्थिका पार्वत्युवाच भगवन्कीदृशी प्रोक्ता चतुर्थीकरकाभिधा विधानं कीदृशं प्रोक्तं केनेयं च
 पुरा कृता ईश्वरद्ववाच शक्रप्रस्थे पुरेभ्यो द्विजनसमाकुले स्वर्णरौप्यसमाकीर्णैरत्नप्राकारशोभिते दिव्यनारी
 जनालोकवशीकृतजगत्त्रये वेदभ्यनिसमायुक्ते र्गोदापिमनोरमे वेदधर्म्मार्द्धिजस्तत्र वसन् वेदविदां वरः पत्नी तस्यै
 व विप्रस्थनाम्ना लोलवती शुभा सास्वयं जनयामास पुत्रान् सप्तानामितौ जसः कन्यां वीरवती नाम्ना सर्वलक्षणसंयुतां
 नीलोत्पलाभनयनां पूर्णंदुसदृशाननां ततः कोलेशुभदिने विधिवत् द्विजोत्तमः ददौ वै वेदविदुषे विज्ञाय विधिपूर्वकं श्र
 ज्ञात्ते तु संप्राप्ता चतुर्थीकरकाभिधा वीरवत्यासमारब्धं व्रतं कामप्रदं शुभं कृड्यां वो विद्वन्मंत्रक्रोगौ रतस्मिन्नलोलिखत्

शिवेनाद्विद्वान्नेयनपण्मुखेनसमन्वितं गंधपुष्पाक्षतैर्गौरीपूजयामासमन्त्रतः नमःशिवायैश्वर्यार्पयैसौभाग्यंसंत
 तिष्ठामां प्रयच्छन्मकियुकानांनारिणांहरवह्मभे तस्या.पार्श्वमहादेवंविघ्ननाशंपठाननं पुन.पुष्पाक्षतैर्धूपैरान
 चैचपृथक्पृथक् पक्काद्वाक्षतसंपद्मान्सदीपान्करकानदश तथापिपृथक्नैवेद्यंभोज्यंसर्वन्यवेदयत् प्रतीक्षंतीस्त्रियः
 सर्वाश्रद्धायाध्वपरायणा. सावालाव्याकुलदीनाक्षुत्तङ्भ्यांपरिपीडिता निपपातमहीपृष्ठेरुर्दुर्वाधवारतदा समा
 रमास्त्यचतारैर्मुखमभ्युक्ष्यवारिणा तद्भक्तातुविचित्रैर्वमरारोहमहावटं हस्तेनोल्कांसमादायज्वलंतीस्नेहपीडि
 तः भगिन्यैदर्शयामासचंद्रं व्याजोदितंतदा तद्दृष्ट्वाचार्यैर्भुत्सुज्यबुभुजेसुमनास्तदा चंद्रोदयंसमासाद्यअर्धैर्दत्त्वा
 विधानतः तद्वैषेणस्तस्मिन्पतिर्धर्मश्चदूषितः पतितथाविधंदृष्ट्वाशिवमभ्यर्च्यसापुनः ब्रतानिरशनंचके
 यावत्सर्वस्वरोगतः चक्रुःसंवत्सरेऽतीतब्रततद्भ्रातृयोपितः पूर्वोकेनविधानेनसा.प्रिचकेशुभानना तदायाताशर्चा
 कन्यासखीभिःपरिवारिता एतदेवब्रतंकर्तुमगतास्वर्गलोकत.वीरवत्स्यतदभ्याशमगमद्गमयत.स्वयं दृष्ट्वात्मानुपी
 देवीपद्मच्छमकलंशर्चा तयापृष्टावीरवतीप्रोवाचविनयान्विता अहंपितृशृङ्ग्राप्तामृतोऽयमेपतिःप्रभुः नजानेकर्म
 एःकरूपफलंप्राप्तंमयाधुना ममभाग्यवशाद्देविश्रानतास्मिहेश्वरि श्रानुगृह्णीष्वमांमातर्जाययाशुपतिमम इद्रा
 प्युवाच त्वयापितृशृङ्गहपूर्वैर्कुर्वत्याकरकाव्रतं दृष्ट्वाध्वंस्त्वयादत्तोविनाचंद्रोदयंशुभे तैर्नैवब्रतदोषेणपतिलोकांतरं
 गतः इदानींकुरुयत्नेनकरकाव्रतमुत्तमं पतितेजीवायिष्यामिब्रतस्यास्यप्रभावतः कृष्णउवाच तस्यास्तद्वचनं
 श्रुत्वाव्रतंचक्रोविधानतः प्रसन्नासा.ऽभवेदेवीशक्रस्यप्राणवह्मभा तथाव्रतैर्कृतेद्वीजलेनाभ्युक्ष्यतत्पति जीवयामा
 सचैर्द्राणिदेववज्रवभूवसः ततश्चागाद्गृहंस्वीयरेमेसापातिनासह धनंधान्यंसुपुत्रांश्चदीर्घमायुश्चलब्धवान् तस्मा
 स्वयापियत्नेनब्रतभेदद्विधीयतां सूतउवाच द्वैपायनवचःश्रुत्वाचकार द्वौपदीव्रतं तद्व्रतस्यप्रभावेणजिवातान्

कौरवान्तरेण लभिरराज्यमतुलं धनधान्यसमन्वितं अम्योद्यापनं आचम्य मासपक्षाद्युत्थिरयात्मनः सौ
 भाग्यपुत्रपौत्रादिमुत्थिरश्रीप्राप्तये सपरिवारपण्मखगणेशशिवसहितगौरीप्रीत्यर्थमाचरितकरकचतुर्थीव्रतेत्याप
 नंकरिष्ये तत्रादावाचार्यवृत्त्या सर्वतोभद्रैर्लिंगतोभद्रे वाकलशस्त्रापनं विधाय तत्र तार्थादिपत्रे हैमीगौरीशि
 वपण्मखगणेशसहितं वाटदक्षतलस्थितां संस्थाप्य षोडशोपचारैः पूजयेत् ॥ नमः शिवायै शर्वाण्यै सौभाग्यं सं
 ततिं शुभां प्रयच्छन्मक्तियुक्तानां गौरीणां हरवल्लभे ज्ञेयमः शिवायै गणेशस्कंदहरसहितायै नमः एताभ्यामेव मं
 ज्ञाभ्यां सर्वोपचारपूजां कुर्यात् राजगौरीतवाद्यादिभिर्जागरणं कुर्यात् प्रातःपुनः पूजां विधाय स्वग्रहोक्ताविधिना
 शिवादिष्टाप्यभन्वादध्यात् तत्र प्रधानगौरीशिवस्कंदं गणेशं पापसाज्यतिलवटादिसमिद्धिः प्रत्येकमष्टौ
 शरसहस्राहुतिभिरष्टोत्तरशतसंख्याकाभिर्बाहुल्या ब्रह्मादिदेवतानवग्रहदिकपालादीनैकैकपाहुत्या चरुसमिद्धिहु
 त्या स्विष्टकृद्धोमांते आचार्यसंपूज्य प्रतिमासहितं कलशंदत्त्वा ततः करकक्षीरसंपूर्णं तीर्थपूर्णं मथापि वा
 ददामिरत्नसंयुक्तं चिरं जीवतु मे पतिरिति सदक्षिणकरकन्दशमुवासीनीभ्यो यथाशक्ति दद्यात् ततो ब्रतसंपूर्णं
 शय्यादिदानं यथाशक्ति दत्त्वा सद्व्रतेन ब्राह्मणान्परितोष्या शिशोर्ग्रहीत्वा भूयसीं दक्षिणां दद्यात् अशक्तौ चैकमे
 व करकं दद्यात् घृतपूर्णं च करकक्षीरपूर्णं मथापि वा ददामिरत्नसंयुक्तं चिरं जीवतु मे पतिः इति मंत्रेण क
 रकान्प्रदद्याद्द्विजसत्तमे सुवासिनीभ्यो दद्याच्च आदद्यात्ताभ्य एव च एवं ब्रतं याकुर्वते नारी सौभाग्यकाम्यया सौ
 भाग्यं पुत्रपौत्रादीन् लभते नान्नसंशयः ॥ इति श्रीवामनपुराणे करकचतुर्थीव्रतं सोद्यापनं कार्तिककृष्णपंचम्यां
 तिथिपत्वेन शेषादयो नागाः पूज्याः तथा चोक्तं पक्षद्वयगतासु सर्वासु पंचमीषु तिथिपत्वेन नागाः शेषादयः पूज्याः पंचम्यां
 पूजनमेवेदिति अत्र पञ्चारंस्कंदपूजा तथा च पक्षद्वयगतासु सर्वासु षष्ठीषु तिथिपत्वेन स्कंदसंपूजयेत् तदुक्तम् षष्ठां

पूजागुहस्यचेति कार्तिककृष्णसप्तमीकुंठकल्पादिः अत्रादिकल्पादिकल्पोक्तत्वं तिथिपत्वेनादित्यपूजा
 तथाचेकंसप्तमीतिष्ठेये पक्षद्वयगतासुसप्तमीपुतिथिपत्वेनादित्यः पूज्यः सप्तम्यांभास्करस्येत्युक्तेः आस्या
 मेवाष्टम्यां दांपत्याष्टमीव्रतं हेमाद्रौभविष्योत्तरे ॥ कार्तिकेमासिविज्ञेद्रपुत्रकाभोनरोमुने अष्टम्यांकृष्णप
 क्षस्यपूजयेद्विधिवन्नरः उभयासहितदेवकृत्वादभिमयंविभुं आस्यामेवमभ्युरावासिभीराधाकुंडेस्नानमरुणोदये
 सूर्योदयेकार्थमितिमभ्युरासेतौज्ञेयम् कार्तिककृष्णाष्टमीकरकाभिधा सामहारष्ट्रेषुप्रसिद्धा सापिचंद्रोदयव्या
 पिर्नोब्राह्मा आस्याविधानंकरकचतुर्थीवदिति आस्यामेव कार्तिककृष्णाष्टम्यां अहोयदिवव्रतं पञ्चपुरा
 णेकार्तिकमाहात्म्ये ॥ पृथुरुवाच देवैर्पवतांश्रेष्ठसर्वदेवार्थपारग तंवाहंप्रष्टुमिच्छामित्वरः संदेहच्छेदक
 तादशं व्रतमास्यादियत्पुत्रधनवर्द्धनम् नारदउवाच ॥ महाविद्यामहाभायामहाभेपारम्यतिः महाभोहोभगव
 तमिहादेवीमहेश्वरी अहोयचितिविख्यातासैवसर्वेश्वरेश्वरी तरुणाव्रतमहापुण्यंसर्वलोकहितप्रदं पृथुरुवा
 च ॥ अहोयनिामसादेवोक्तंयजाताचनारद तथाव्रतंतिथौकरस्याकोविधिश्रवदरुष्टं नारदउवाच ॥ आसीत्पु
 राकतपुगेऽकालमृत्युर्नरराधिप ततो नराश्चवहवः पक्षिणश्चक्षयं गताः तदाजनपदाः सर्वेक्षयंयताश्चभूरिशः की
 जमात्राणिभूतानितदाऽभूवद्भूपाधिप तदासर्वसमागम्यब्राह्मणान्वेदपारगान् पप्रच्छुर्विनयोपेताः किंकार्यं
 वदतद्विजाः ब्राह्मणोवेदविद्वंसीविच्चार्यचमुहुर्मुहुः शास्त्राण्यलोकियतत्त्वज्ञाःकालमृत्योःशमायच अहोव्याश्र
 ममहादं व्याश्रयधनमकुर्वत कार्तिकेकृष्णपक्षस्यसप्तम्यांयानतत्पराः ततःप्रदोषसमयेभूवन्सर्वेपिदुःखिताःअथा
 गच्छतदातत्रकाचिद्वीवरयोपिता सोवाचब्राह्मणान्सर्वानिकमर्थव्रतभासत तऊचुरतानरश्चेष्टकालमृत्युक्षयायच
 प्रोकाचसत्यमित्येवंसापितत्रसमासदत् ततःसर्वाःप्रजाविप्राःसापिपीवरयोपिता अहोव्याश्रममहादेव्याभूय

आराधनं दधुः एतास्मिन्नेव काले तु देवी साक्षाद् दृश्यत चामुं मुण्डहस्ताचकरालकृष्णवर्णां का कालिकेति समाख्याता
 ब्रह्मोपातिव्रजविभ्रता एकानैव प्रसन्नत्वाद् देवीनामतेऽब्रुवन् सा पितृभ्रसमासीतान् ब्राह्मणानभ्यभापत अहं रुद्रग
 णैः सार्द्धकालमृत्युसमन्विता विहारार्थं समायाता विश्रपापमवेक्ष्य च अद्य विश्रावेदहीना दांभिकानिरपन्नपाः अर्क्ष
 काः क्षत्रियाश्चैश्वर्यादुष्टाश्च पादजाः स्त्रियः पतिव्रतीपाश्च स्वेच्छाचारसमन्विताः एतां समीक्ष्य पापस्वगातिधोराभ्याव
 हां निर्धर्मकांश्च निर्यज्ञांश्चिह्नांश्चिर्जपांस्तथा आगताः स्वगणैः सार्द्धं विश्वाभावाय केवलं अथैव कार्तिकेमासि व्रता
 दिफलकोटिभिः सप्तन्यांच विशेषणपूजितायां द्विजोत्तमाः प्रसादनागता विश्रावरं दण्डुतमाचिरं ततः सकललोका
 श्रयार्थं यतिस्मतां तुप दुर्भक्षणभवेद् विनातकश्च भवेत्कचित् नाकालमृत्युर्न व्याधिर्न चापुनरवमेव च नारद उवा
 च ततो ब्रवीन्महादेवी शृणुष्व हे द्विजोत्तमाः कार्तिके कृष्णपक्षे तु अष्टम्यां चा विशेषतः तारानके चैकभक्तमधवाय
 च प्रष्टव्यकैः कर्तव्यं चा विशेषेण सप्तन्यांच व्रतं मम चंद्रनके च सप्तन्यामष्टम्यांचैव नक्तकं अवश्यं हि व्रतं कार्थ्यैर्नैर्ना
 रीभिरेव च दिवा चात्र नभोक्तव्यं बालवृद्धादुराविना सायं प्रपूजयेन्नाम्नाऽहोपीत्येव च मां सुधीः कर्तव्या हि प्रयत्नेन
 मदीया प्रतिमानरैः तत्र कुड्यांच रतं भवामं डपे मे समचरेत् चतुर्वर्णैश्च सर्वाङ्गैः श्यावपीतासितासितैः मूलकाभिस्त
 थारकंधैरिशुदं डादिभिस्तथा एवं कृत्वानरैः सर्वैः सर्वसुखमवाप्स्यते तत्र मां पूजयेद्भक्त्या चांद्रिकामंडवर्धरैः संया
 वशणुष्वैश्वर्यपदोपैरतथैव च यतोऽनया पूजयान्यां तं सामृत्युगणैः समं तथेत्युक्तास्ततः सर्वजगद्ब्रह्मंतमुत्तमं तत
 स्तु प्रांजलिर्भूत्वा साहधीवरयोषिता महादेवी च देवेशि पाह्यस्मान्नोचयोनितान् ततोऽब्रवीन्महादेवी ब्रह्मोपावि
 श्रुता च या एहि त्वं मम भकासि प्रसन्ना तेनैव शयः त्वया प्यहं सदा पूज्या पूर्वोक्तेन विधानतः पूजावसाने भवतीसि हि
 तां पूजयेत्तु यः तस्मिन् पूजा हि स फला विपरीतमतोऽप्यथा तथा पूज्याः कुमार्यश्च मां लिनी च तदैवा हि नारद उवाच

एवं प्रोच्यततः पश्चात्तत्रैवांतरधीयत ततः सर्वे ग्रहे विधातु ब्रतमेतन्न संशयः अधुना ते मया प्रोक्तं तव स्नेहस्य कारणा
 तद्ग्रहस्य वासिभिर्जीर्वैरावश्यकमिदं ब्रूतं कुर्वति ब्रतमेतद्येतेषां सौख्यं भवेद्भूतं नाकालमृत्पुनर्व्याधिर्न भयं नृपश
 त्तुतः सप्तमोऽष्टमी वापि तिथिरस्य ब्रूतस्य हि सप्तमी चंद्रनेके च तारा न के तु चाष्टमी उभे एव समाने हि ब्रूते तिथु
 भये नृप सारद उवाच एतत्ते सर्वमाख्यातं यन्मातृं पारिच्छसि ब्रह्मेत्याश्वघ्नतं जन्म प्रसादश्च विधिस्तिथिः
 फलं चैव महाराज किं भूयः श्रोतुमिच्छसि कार्तिकस्यैव माहात्म्यं यदेकान्हा प्रसाधिता जनैरहो यी देव्या भित्तं
 कार्तिकसमं शुभं एकान्हास्मरणा देवाकालमृत्योर्व्यमोचयत् ब्रह्मेयीतन्मता देवी तकार्तिकप्रभावतः कार्त
 केन समो मासो न भूतेन भाविष्यति इति पाद्मे कार्तिकमाहात्म्ये कार्तिककृष्णष्टम्यामहोयि ब्रतम् ॥ कार्तिककृष्ण
 त्रयम्यां सर्वास्वपि नवमीषु सरस्वती दुर्गा पूजा कार्या सरस्वत्या नवम्यां वेत्तुं केन वमीनिर्णये दशम्यां च ध
 र्म्मराज पूजा दशम्यां ततः सरस्वती दशमी निर्णयो कवचनात् कार्तिककृष्णैकादशीरमा अन्याः कथा ब्रह्मैव
 वर्ते पद्मपुराणे च ॥ युधिष्ठिर उवाच कथयस्व प्रसादेन मम स्नेहस्य कारणात् कार्तिके कृष्णपक्षे तु कानामै
 कादशी भवेत् किं नाम कोविधिरुतस्या एतन्मे वद विसतरात् यस्मिन्मासे हरिर्देवी निद्रां त्यजति माधवः श्रीकृ
 ण उवाच दृष्टुं त्वं राजशार्दूल कथां पापप्रणाशिनीं कार्तिकस्यासिते पक्षे रमानामेति विश्रुता तस्याऽप्योपपू
 णा जन्मैकुण्ठलभते नरः पुरात्रेतायुगे राजन्नयोऽध्या नगरे नृपः मुमुक्षुं ददति स्यातो न्यवसद्धर्मतत्परः इंद्रेण सह यस्मैव
 सस्यं श्रेष्ठं प्रवर्तते हरि वासरसंधारी हरिभक्तिपरायणः तस्मिंश्च नृपति श्रेष्ठभूतवात्रो प्रशासति दुहिता चंद्रभागा
 रस्या जाता तस्य ग्रहे नृप जाभाता तस्य वैवासी तशो भनो नामनामतः चंद्रसेनस्य राजारतु पुत्रो धर्मपरायणः अशु
 रस्य ग्रहे सोऽथ समायातो नृपात्मजः किं यतो दिवसाश्चैव चंद्रभागा व्याचिंतयत् किं भविष्यति तत्रायमममन्ताति

दुर्वलः समागतं व्रतैव देवानामपि दुर्लभं एकादशीदिनं पुण्यं समायातव्यपीतम् शुभयापीडितो भर्ता पितृशा-
 सनमुत्तमं नभोऽकठ्वं नभोऽकठ्वं संप्राप्ते हरिवासरे इति शुश्राव स तत्पटहं दारुणकिल व्रतस्य माहिमानं वैज्ञा-
 त्वा वैव प्रयत्नतः चिंतयामास तत्रैव शोभनश्च प्रतापवान् किं करोमि महाप्राज्ञोऽशुभया पीडितो रम्यहं पप्रच्छ
 ब्रह्मभारं सांस्कृतिकरिष्यामि शोभने चंद्रभागे वाच पितुर्वै रमन्ति मे कांतभोऽकठ्वं नैव केनचित् चतुर्वर्ण्यादिकैश्चै-
 व ब्रह्मष्टवर्षाधिकैस्तथा गर्जैरुद्धैस्तथैवाभ्यैः पशुभिः पक्षिभिरतथा तृणमन्नंतथानीरं भुज्यते नैव शोभन मा-
 नवैश्च तथा भर्तुं भुज्यते नैव वासरे यदि चेद्भुज्यते कांताहं तंगहं यत्पसौ इति संचिंत्य भोऽकांतसुदृढमानसं कुरु न
 ह्यन्यत्राहिं गतव्यं भोजनार्थं नृपात्मज शोभन उवाच सत्यं चेत्तिथि यत्नाहं करिष्यामि ब्रतं शुभं दैवनिविहितैव तत्तथैव
 भविष्यति इत्येवं संमतिं कृत्वा तद्देहे दुःखपीडितः पुनः स्मृत्वा पुनः स्मृत्वा तथा च विवशो भवत् अन्नेन धार्यते प्राणश्चाग्ने-
 सर्वप्रातिष्ठितं ब्रह्म मेव परित्यज्य कथं प्राणावलं वनं शोभनाश्चेतयामास का गतिर्मे भविष्यति इति चिंतय तत्तस्य
 रविरस्तमयंगतः वैष्णवानां जनानां तु सानि शापुण्यवार्द्धिनी श्रीकृष्णपूजने नैव तथा जागरणे न च शोभन स्य तु त-
 रैव वसानि शादुः खदायिनी ब्रह्महीनस्य तत्तैव तथैव क्षुधितस्य च अतीव दुःखतस्तस्य रविवैश्वेवाद्यंगतः
 तस्मिन् काले तु राजेंद्रपंचत्वं शोभनो गतः दाहयामास राजांतरं राजयोग्यैश्च दारुभिः चंद्रभागानां तमेहं ददाह प-
 तित्नासह कृत्वोर्ध्वदैहिकं तस्य तस्यौजनकसद्धानि शोभने न नृपश्चेष्टरमा ब्रतप्रभावतः प्रातर्देवपुरं रम्यमंदराचलमूर्ध-
 नि दौर्ध्वदैहं कृतं तस्य क्रियाश्च विधिवत्कृताः चिंतया साससा तत्र चंद्रभागाय शास्विनी किं करोमि कगच्छामि साहं दुः-
 खेन पीडिता पाति ब्रतं करिष्येहं काष्ठभक्षणमेव च इति संचिंत्य सापश्चादनुबंधं च कारसा एकादशी ब्रते नैव जीर्यते जी-
 र्यते तस्य म इति बुद्धिं समाख्याय सतीनां धुरिकीर्तिता काश्चिद्भिरो वसन्तवनगरे नागरस्तदा सोमशर्मति विख्या-

तोषनहीनोदरिद्रकः साधुकार्यतयाविप्रःकुरुतेप्राणरक्षणं भ्रमतेतत्सर्ववसोनाथीद्विजसत्तमः एवंभ्रमन्
 सदेयांश्चकुटुंबंपरिपालयन् एकस्मिन्निवेसेमार्गसूयार्स्तवतदागतः आरुरोहद्विजोदक्षंसिहव्याघ्रभयाकुलः
 चितवानसत्यतस्याधः सनीयुस्तंभगादपः धापदाः शूकरास्तत्रपुरतस्तुसमागताः पुरंतत्राभवद्वेदवेनवि
 हितपुरा अनूपममतिहृद्यंपुण्यवद्भिर्नैवितं द्वितीयमिन्द्रलोकं वैश्रवसरोगणसेवितं ललितंगानसंयुक्तैर्गंध
 वरूपशोभितं, नारायणादिदेवानांप्रासादैरुपशोभितं धनधान्यसमाकीर्णचातुर्वर्ण्यविराजितं विद्वद्भिः से
 वितंभक्त्याकमनीयंकलायुतं किमत्रबहुनोकेनगुणैःसर्वैःसमानितं तुलसीविटपाकीर्णं भूषणैरतिभूषितं ई
 दृशनगरदंष्ट्राविप्रोविस्मयमानगतः सर्वलेशांवरान्तूष्णविवेशपुरंतदा दंष्ट्रासमस्तनगरंराजवेष्टमनिवैगतः रा
 जवेष्टममनोहारिस्पर्शस्तंभविराजितं रफाटिकोपलसंमिश्रनानारत्नरत्नलंकृतं सुमनोवत्सुलालिततद्गृहंवर्ततेस
 दा साविप्रस्तद्गृहदंष्ट्रा राजानंचददर्शह सिंहासनसमारूढंछत्रचामरशोभितं केयूरैः कुण्डलैश्चैवकिरीटेनाविरा
 जितं इंद्रतुल्यसदस्यैश्चतत्रतोपशोभितं राजानंचतदादंष्ट्राविप्रोसौशोभनंतदा नृपजामातृंज्ञात्वातस्स
 मीपंजगामसः शोभनोऽपि तदाज्ञात्वासोमशर्मणमागतं आसनादुत्थितरत्नैर्नमश्चकेद्विजोत्तमं चकारकुश
 लप्रक्षेत्रश्वशुररयतुपश्यतां कंतायाश्चंद्रभागायास्तथैव नगरस्यतु सोमशर्मोवाच कुशलवर्ततेराजन् श्वशु
 ररययगृहेतव चंद्रभागाकुशालिनीसर्वतः कुशलंपुरे परंतुकथ्यताराजमेतदाश्चर्यकंतथा प्राप्तंवयापुरंरम्यं
 किद्रतारयप्रभावतः पुरंविचित्रंराजेंद्रनटछंदेनाविकचिव एतदाचरुध्वमेसर्वैर्करमात्मापतंपुरंतव शोभनउवाच
 लार्तिकस्यासितेपक्षेरमानामेतिविश्रुता तामुपोष्यमयाप्रासंदिजेन्द्रपुरमधुवं ध्रुवंभवति येनैतत्तत्कुरुष्वद्विजोत्तम
 सोमशर्मोवाच कथयाध्रुवमेतद्विकथुंभवति तदध्रुवं तत्वंकथयराजेंद्रतत्कारिण्यामिनान्वया शोभनउवाच

मयैतद्विहितं विप्रश्नद्वहिनां द्विजोत्तम तेनाहमधुवंमन्यधुवंमवातितच्छृणु मुचुकुन्दस्यदुहिता चंद्रभागासुशोभ
ना तस्यैकथयवृत्ततंतधुवमेतद्रविष्यति इति श्रुत्वा वचस्तस्यागतो विप्रः स्ववेश्मनि कथयामास वृत्ततं राजक
न्यायतो द्विजः श्रुत्वाथमाद्विजवचो विस्मयोत्फुल्लोचना प्रत्यक्षमथवास्वप्नस्त्वयैतत्कथ्यते द्विज सोमशर्भावाच
प्रत्यक्षं द्रवितः कांतस्तवदृष्टो मया शुभे देवतुल्यमना धृष्यं दृष्टं तस्य पुरं मया अधुर्वैततस्योक्तधुवंमवातितकुरु
चंद्रभागावाच नयमांतत्र विप्रेन्द्रपतिदर्शनलालसां आत्मनो ब्रततु पुनः करिष्यामि ध्रुवंपुरं आवयोर्द्विजसंयोगो य
थाभवाति तं कुरु प्राप्नुहि त्वं महपुण्यं कृत्वा योगं विद्युक्तयो इति श्रुत्वा वचस्तस्याः सोमशर्भाजगाम ह आश्रमं वामदेवस्य
मंदराचलसन्निधौ वामदेवोऽशृणोत् सर्ववृत्ततं कथितं तयोः आश्रयं च चंद्रभागां विदमंत्रैर्योर्जितैः ऋषिर्मंत्रप्रभावे
ण विष्णुवासरसे सवनात् दिव्यदेहा बभूवामसौ दिव्यांगतिमवाप च पत्युः समीपमगमत्सहर्षोत्फुल्लोचना
जहर्ष शोभनोऽतीव दृष्ट्वा कांतं समागतां समागन् पश्यस्व केवामपार्श्वतां सन्त्यवेशयत् अथोवाच त्रियाहर्षा चंद्रभागा
शुभं वचः शृणु कांतं हितं वाक्यं यत्पुण्यं विद्यते मयि श्राष्टवर्षाधिकं जाता यदाहं पितृदेवमनि ततः प्रभृत्येव मया
कृतमेकादशी ब्रूतं यथोक्तं विधिना युक्तं श्रद्धापूर्वेन चेतसा तस्याः पुण्यप्रभावेण पुरं भवतु मे ध्रुवं सर्वकामसमृद्धं च या
वदाभूतसंख्यम् किमत्र बहूनां केन दत्तं पुण्यं मया खिलम् श्रीकृष्ण उवाच एवं च त्वपशादूर्लसारे मे पतिना सह दि
व्यभोगादिदिव्यरूपा दिव्याभरणभूषिता शोभनोऽपि तया सार्द्धं भवति दिव्यविग्रहः रमा ब्रतप्रभावेण मंदराचलमूर्द्धनि
चित्तामणिसमार्हेपाकामधेनुसमाधवा रमाभिधानान्दृष्टे तवाग्रे कथिता मया एकादशी व्रतानां च पक्षयोरुभयो
रपि यथाशुक्ला तथा कृष्णा विभेदं नैव कारयेत् सवितैकादशी नष्टा भुक्तिमुक्तिप्रदायिनी धेनुशुक्ला तथा कृष्णा
तूभयोः सदृशं पयः तथैव तुल्यफलदं रम्यतमेकादशी द्वयं एकादशी ब्रूतानां च महारम्यं शृणु तेन रः सर्वपापविनि

मुंकोविष्णुलोकेमहीयते ॥ इतिब्रह्मवैवर्तेपद्मपुराणेचकार्तिककृष्णारम्भेकादशीव्रतकथा कार्तिककृष्णद्वाद-
 शीगोवत्ससंज्ञा साप्रदोपव्यापिनीग्राह्या दिनद्वयेतथासत्त्वेपूर्वोतिपुण्यमाक्यात् तथाच वत्सपूजाविधिश्चैव
 कर्तव्याप्रथमेहतीतिनिर्णयामृतोऽभिधानात् हेमाद्रौ आग्नेये ॥ कार्तिकःखलुमासोवैसर्वाद्वैवमयोमहान् कृष्ण
 पक्षविशेषेणनवन्यादिदिनानितु पुण्यानितुपुयद्वयमक्षय्यं सर्वकामिमिति नारदउवाच आश्विनेकृष्णपक्षे
 तुद्वादश्यादिपुण्यचसु तिथिपूकःपूर्वरात्रेनृणांनिराजनीविधिः नीराजयेयुर्दवांश्चविप्रांश्चैवतुरंगमान् ज्येष्ठा
 नृश्रेष्ठान्जपन्यांश्चमातृमुख्याश्चयोपितःश्चवाश्विनग्रहणंमुख्यचंद्राभिप्रायेण आक्षय्यविशेषोमदनरत्ने भविष्ये स
 वत्सावाऽसवत्सांचशीलिर्नीगांपयस्विनी चंदनादिभिरालिष्यपुण्यमालाभिरर्चयेत् अर्धैताम्रमयेपानेकृत्वापुण्याक्ष
 रैस्त्रिलैःपादमूलतुंड्याद्वैभेजेणानेनपांडव क्षीरोदार्षवसंभूतेसुरासुरनमस्कृते सर्वदेवमयेमातर्गृहाणार्धनमोस्तुते-
 तदिनेतैलपकंचस्थालीपकंयुधिष्ठिर गोक्षीरगोघृतैवैवदधितकंचवर्जयेत् अथान्योपिप्रकारःनरोवायदिवानारीनकं
 संकरप्यचेतसीत्पुपक्रन्प मापात्रकामतोद्गमीयाद्रात्रौविगतमत्सरः प्रतीक्षेतागमंभक्त्यागवांगोरथानतत्परः इति
 गोष्ठगतामुसंध्यायां गोपूजाविधानाच्च वत्सस्यपूजाशिवरात्रिरेपापरगविनिघ्नंतिनृपंसराष्ट्रमिति मातारुद्राणां
 द्रुहिहावसूनां स्वसादित्यानाममृतस्वनाभिःप्रणुवोवाचिकेतुषेजनायमागामनागामादितिविधिष्ठ स्त्रीशूद्राणामह्रा
 वाहोभेजःपौराणिकेयथा क्षीरोदार्षवसंभूतइत्यादि ॥ ततोमापादिसंसिद्धान्वटक्रांश्चनिवेदयेत् पंचसप्तद-
 शैकंवायथाविभवमात्मनः तत्रमंत्रः सुरभिस्तंजगन्मातार्नैत्याविष्णुपदेस्थिता सर्वदेवमयेग्र्यासंमयादत्तमि
 मंयस ततःप्रार्थना सर्वदेवमयेदेविसर्वरत्नैरलंके मातर्ममाभिलषितंसफलंकुरुनेदिनि इतिगोवत्सद्वाद-
 शीव्रतम् ॥ अथकथा युधिष्ठिरउवाच आशोहिष्योदशाष्टौचममहर्षेक्षयंगताः तेनपापेनचित्तेमेजुनुप्सतीन

जायते तत्र ब्राह्मणराजन्वयैश्वर्याद्रादयो हताः भीष्मद्रोणकलिगादिकर्णशल्पमुखहताः तेषां विधेन
 यत्पापं तन्मे मर्माणि कृतानि पापप्रक्षालनं किंचिद्व्रतं ब्रूहि जनार्दन श्रीकृष्ण उवाच महापुण्यव्रतं स्त्रीणां गोवत्स
 द्वादशीव्रतं अस्त्वयं भुवने पार्थ महापातकनाशनं गौरुषिणीपुरादेवी पूजिता ब्रह्मवादिभिः सवत्साकारं केमासि
 कृष्णपक्षे युधिष्ठिर द्वादश्यां भक्तिपुके स्तनीं दिनीनामनामतः ततः त्रभृतिराजैर्द्राथिता पृथिवीतले उत्तानपादेन त
 दाव्रतं यैर्णमहाफलं उत्तानपादनामासीत्क्षत्रियः क्षितिभूषणं तस्य भार्या द्रव्यं चासीत् सुरुचो रुचिराख्यकम् सु
 रुच्यानुभुवः पुत्रो बालः पादचरो वदा रुच्यै समर्पितः शुच्या बालो यं रक्षयतामिति श्रहं करिष्ये शुश्रूषां चिरतद्गतमान
 सा रुचिः सौभाग्यमासाद्य सुखमास्ते गृहे सदा करोति भर्तुः शुश्रूषां सा तु नित्यं प्रतिव्रता कदाचिः क्रोधमासाद्य
 सापत्न्यं ज्ञानितं तथा स्वयं रुच्यानि हस्त्यासौ पार्थ खड्गदलीकृतः पक्त्वा सुसंरुक्तः स्थाल्यामाहारार्थं नृशंसया त
 तो भोजनवेलायां दत्तोऽस्मै त्वपते स्वयं तस्याभोक्तुकामस्य भुवो जीवनमाप्नवान् ततः पलाय्य सो राजन्मातुरुत्सं
 गगो भवत तद्दृष्ट्वा महदाश्चर्यं ह्लादिष्य प्रच्छविस्मिता किमेतद् ब्रूहि दत्तांतं परमं वयं व्युष्टिरुतमा किं त्वया चरितं भ
 द्रे व्रतं दत्तं तपस्तथा सत्यं कथय मे त्वय्येन ते जीवितः सुतः मया यं सतवारं रत्नं निहत्य शक्यं लोकतः पक्कः सुसंरु
 तः स्थाल्यां भोजने न्यंजते सह पात्रे दत्तः पुनश्चैव जीवत्येव हि ते सुतः किं ते सिद्धामहाविद्यामृतसंजीवनीतुवा म
 शिमं व्रमहायं व्रमय पांजनमौषधं कथयस्व महामागो वेपथुर्हृदये मम श्रीकृष्ण उवाच एवमुक्तानुरुच्यासातामु
 दाचय शस्त्रिणी भद्रे न दत्तं न हुतं तपस्तप्यं मया तथा सिद्धानकादिद्विद्यां रस्ति मम मंत्रौषधवेदिनी किंतु चार्णमया
 भद्रे गोवत्स द्वादशीव्रतं व्रतं रथारय प्रभावेण पुनर्जीवति मे सुतः वत्सो मे वत्स वेलायामतो र्यं क्रियते सदा समा
 गमश्च भवति पुत्रपौत्रशतैरपि यथावत्ते समाख्यातं त्वमप्येतत्समाचर त्वयाप्यचिरात्पुत्रो भविष्यति यथामम ए

वमुक्तेऽतर्थाणिरुच्यपुत्रधनेच्छया अवापसोत्तमंपुत्रंमनुवंशविवर्धनम् युधिष्ठिर उवाच कथं गोह्लादशीनामविधानं
 तत्रकोदशं कथमेपासमुत्पत्ताकस्मिन्कालेजनादंन एतत्सर्ववृत्तब्राह्मिवाहिमानंरकार्णवात् श्रीकृष्ण उवाच पु
 राकृष्णोपार्थमुनिकोटिःसमागता तपश्चकारविपुलंनानाव्रतधरागिरौ हर्षेणमहताविष्टदेवदर्शनकांक्षया जंघ
 नगंमहापुण्येनानातीर्थविभूषिते पारियात्रेसिद्धपात्रेऽभ्येतुंल्लिकाश्रमे पंचागिरीतिविरघ्याताउत्तमेशिखरेनृप
 तापसारपथमतुलं दिव्यकाननभूपितं वसिष्ठशुक्रागिरिसक्रतुदक्षादिभिर्वृतं वल्कलाजिनसंवीतैर्मृगैराश्रममंड
 लं नानामृगणैर्पुष्कंशाखासृग्गणैर्वृतं त्रशांतासिंहहरिणावक्रसर्पगणाकुलं गहनंनिर्जरैरन्यलतासंतानसंकुलं
 सिंहव्याघ्रगजैश्चिदैर्हरिणैःशंखरैःशशैःवारहैरुकाभिद्विचरैःसमंतादुपशोभितं तपस्यतांतत्रोत्तमोनीनां दर्शनार्थिनां
 देवाजं चक्रमहीनाथद्वादशाहार्द्वलेश्विनः वभूवब्राह्मणोवृद्धोजटापांडुरमूर्धजः श्लथश्चर्मतनुः कुब्जोऽपिपिपाणिः सवेपथुः उ
 मापिचक्रेगोरूपंशृणुत्तपार्थकीदृशं क्षीरोदतोयसंभूतायाः पुरामृतमंथने पंचगावःशुभाः पार्थसर्वलोकस्यमातरः न
 दासुभद्रासुरभीसुशीलाबहुलाऽपि एतालोकोपकारायलोकानांतर्पणायच जमदग्निभरद्वाजवासिष्ठात्रिसर्गौत
 माः जगद्भुक्तमदाः पंचगावोदत्ताः सुरैस्तदा गोमयंरोचनामूत्रंक्षीरं दधिघृतं गवां पडंगानिपवित्राणि यासांसि
 द्विकराणि च गोमयादुत्थितः श्रीमान्विल्ववृक्षः शिवाप्रियः तत्रास्तेपद्महस्ताश्रीः श्रीवृक्षस्तेनसरमृतः वी
 रान्यत्पलपद्मानांपुनर्जातानिगोमयात् गोरोचनाच्चभांगल्थापवित्राः सर्वसत्त्विका गोमूत्राद्भुग्मुलुर्जातः सुगंधिः
 प्रियदर्शनः श्राद्धेयः सर्वदेवानां शिवस्य च विशेषतः यद्वीजं जगतः किंचित् द्द्विजं क्षीरं संभवं दध्नः सर्वाणि जातानि मंगला
 न्यर्थसिद्धये वृतादमृतमुद्धृतं देवानां तृप्तिकारकं ब्राह्मणाश्चैव गवश्चकुलमेकं द्विधाकृतं एकत्र मंत्रास्तिष्ठतिहवि
 रैकत्र तिष्ठति गोपुयज्ञाः प्रवर्तते गोपुदेवाः प्रतिष्ठिताः गोभिर्वेदाः समुद्गोर्णाः सपडंगपदक्रमाः शृंगमले भवन्ति त्सं

ब्रह्माविष्णुश्चसंस्थितौ भृंगाग्रसर्वतीर्थानिस्थावराणिचरणिच शिरोमधेमहादेवः सर्वकारणकारणं लला
 टेऽसंस्थितागौरीनासाग्रैवपट्टाननःकंबलाश्वतरौनागौनासापुटमुपाश्रितौ कर्णयोरश्विनौदेवौचक्षुर्भ्यांशशिभास्क
 रौ देतुपायवः सर्वजिह्वापांवरुणःस्थितः सरस्वतीचंद्रकोरयम्रः कुक्षौचण्डयोः संध्याद्वयंतैर्वाष्ट्रिवापुचपुरः
 सरं ऋक्षाणिककुटिद्यौरचपाणिषुसंव्यवस्थिताः चतुष्पात्सकलोधूमौनत्संध्यासुतिष्ठति खुरमधेतुगंधर्वाः
 खुराग्रैवपुचपद्मगाः खुराणां पश्चिमेभानोरक्षसाः संप्रतिष्ठिताः रुद्राएकादशष्टेवसवः सर्वसंधिषु श्रोणीतटस्थाः
 पितरोरामकूपेपुमातरः श्रीरपानेगवांनित्यंस्वहालंगूलमास्थिता आदित्यरश्मयोवालाः पिंडीभूयव्यवस्थिताः
 साक्षाद्गन्धर्वाः मूत्रेगोमयेयमुनास्थिता उदरेष्टयिवीसर्वासंशैलवनकानना चत्वारः सागराः प्रोक्तागवांयेतुपयोधराः
 पर्जन्यः क्षीरधारसुमेधाविंदुष्ववस्थिताः जठरेगार्हपत्योऽग्निर्दक्षिणाग्निर्दशोःस्थितः मुखश्चाहवनीयोभिस्त्रेताभिस्तालु
 संस्थितः आस्थिष्वेवस्थिताः शैलामज्जापांशुकसंस्थितिः ऋग्वेदोऽथर्ववेदश्चसामवेदोयजुस्तथा सितरकपीत
 कृष्णगवांषेणुसंस्थिताः तासांरूपाण्यनुस्मृत्वासुरभीणांयुधिष्ठिर संस्मृत्यतत्क्षणाद्गौरीनिदिन्यासदृशीतनुं
 आत्मनोविदधेदोधर्मराजभृणुष्वतां पटुन्नतांपंचस्तिग्धामंडूकाक्षीं सवालधीं ताव्यरतनीरककर्ठीसुखुरांसु
 मुखींसितां सुगतिंचसुशीलांचस्नेहक्षीरपयोधरां गोरूपिणिमुमाहृष्टातांचेधेनुंसवत्सकां पटर्पायप्र
 चुराहृष्टमहादेवःस्वचेतसि शनैःशनैर्ययोपार्थविप्ररूपीतमाश्रमं गत्वाकुलपतेः पार्थेभृगोःस्वांगान्यवेदयत् त
 पः स्वतांचसर्वेषामुनिकोटिषुपांडव न्यासरूपांदौधेनुरक्षध्वंनिर्दिनाम यावत्स्नात्वाइतस्तीर्थोज्ज्वलगार्त
 प्रथान्यहम् राक्षिष्यामः प्रतीक्षामेवपंतुसुरभीभिमां अंतर्हीतोमहादेवः पुनर्व्याघ्रोवभूवह वक्रकूरनखोदंष्ट्रैज्ज्वल
 र्णिगच्छः वेनः दंष्ट्राकरालवदन्तोजिह्वालांगूलदारुणः प्रायादाश्रमपदंतांचेधेनुंसवत्सकां तासयामासना

देनसर्वेनादेनकंपिताः ऋषयोपि सभाहृताऽत्रार्तनादं प्रचक्रिरे हाहेत्युच्चैः केचिद्वृद्धैः कारांश्च तथापरे तालरफो
 दत्तदधुः केचिद्वाघ्रदध्नातिभेरवं सापिहंभारवं च केनोरुह्यत्यसवत्सका तस्याव्याघ्रभयार्तायाः कपिलायायुधिष्ठिर प
 लायत्याः शिलामध्ये क्षुण्णं गुरुरचतुष्टयं व्याघ्रवत्सकयो रत्नत्रयं दितं सुरकिन्नरैः दृश्यते तीव्रसुव्यक्तं दद्यापि चतुष्पदं
 सजलां शिवालिंगं च शोभोभस्तीर्थं तदुत्तमं यस्वरं पशति राजेंद्रसंगो हस्त्यान्वपरोहति तत्र स्नात्वा महातीर्थेन ब्रूमा
 गेनराधिप ब्रह्महत्यादिभिः पार्थैर्मुच्यते नात्र संशयः ततस्ते मुनयः कुद्वा ब्रह्मदत्तां महास्वनां जघ्नुर्धंतां सुरैर्दंतांगिरि
 कंदरूपुरिणीं घंटाशब्देन व्याघ्रोपि मुक्तातां गं सवत्सकां विप्रैस्तरुतु कृतनामघंटांगिरिरिति श्रुतं तं प्रपश्यंति
 धेपार्थं रुद्रं रतेनात्र संशयः अथ प्रत्यक्षत्वात् परस्ते प्राद्वे गोमहेश्वरः शूलपाणिस्त्रिपुरहाकामघ्नोऽवपे स्थितः उमा
 सहायो वरदः सस्वामी सविनायकः सनंदीसमहाकालः सभृंगीसगणो हरः सवीरभद्रचामुडो घंटाकर्णो दिभिर्द्वितः
 मातृभिर्गौः सवत्सा च पूजिता ब्रह्मचारिभिः कार्तिके कृष्णपक्षे तु द्वादश्यां नंदिना ब्रतं ततः प्रभृति राजेंद्रह्यवती
 एषमहीतले उत्तानपादेन तथा ब्रतं चीर्णमिदं शृणु यावंति गात्रो माणि गवां कौरवनंदन तावद्वर्षसहस्राणि
 गोलोके वसते नरः मेरौ पुर्यष्टकरं न्यभिद्राक्षि वमरक्षसां वरुणानिलयक्षाणां रुद्रस्य च युधिष्ठिर तासां
 परिगोलोके स्तत्र यातिस गोवती ऊर्जेऽसिते द्विदशमेहनिघां सवत्सां संपूजयंतिकुसुमैर्वटकैश्च हयैः ताः सर्वकामसु
 खभोगसमृद्धिभाजो भक्त्या वसंतिसुचिरं भुवि जीवत्समाः ॥ इति श्री भाविष्योत्तरे कार्तिके कृष्ण गोवत्सद्वादशी ब्रतं
 अस्यामेव कार्तिके द्वादश्यां नीराजनद्वारादशी ब्रतं ज्योतिर्नवंधे ॥ नारद उवाच आश्विने कृष्णपक्षे तु द्वादश्यादिपुनं च
 सु तिथिषु कर्तव्यं रजित्वा नीराजना विधिः नीराजयेयुर्द्वं द्वात्रिंश विप्रान् नृणांश्च तुरंगमान् ज्येष्ठान् श्रेष्ठान् जघन्यां
 श्वमातुं मुख्याश्च योषित इति ॥ अत्राश्विनो मास इच्छं मासाभिप्रायेण ऽस्मांतो प्राह्यः अथ कार्तिके कृष्णत्रयोदशी

कृत्यनिर्णयाम्भते ॥ कार्तिकस्यासितपक्षेत्रयोदश्यानिशामुखे यमदीपं वहिर्दद्यादपमृत्पुंवनश्यात् । अत्रयमद
 वतत्वाद्वाक्षिणमुखेन दीपदानं कार्यम् आचारदीपपूजनमपि अत्र त्रयोदशीप्रदोषव्यापिनी ग्राह्या निशामुख
 तिवाक्यात् मंत्रश्च ॥ मृत्पुनापाशदंडाभ्यांतुलयालोलयासह त्रयोदश्यादीपदानात्सूर्वजः प्रीयतामिति अथ
 गोत्रिरात्रव्रतकथा । स्कंदउवाच देवदेवमहादेव परब्रह्ममहेश्वर आयुर्यशोर्थपुत्राश्वधर्मसंकुलकारकं ब्रतं ब्रू
 हिमहेशानसर्वशोकप्रणाशनं जाताः पुत्राः प्रजायन्ते श्वरोगाः सुखिनस्तथा तेषां पुत्राश्च वध्यश्च दृश्यते ये च शोभनाः
 सौभाग्यं चातुलं प्राप्य सपत्नीनैव जायते येन सर्वसुखं भुक्ता वै कुठं भवनं व्रजेत् ईश्वर उवाच ब्रतानामुत्तमं स्कंदत
 ववक्ष्ये सनातनं येनैव वीर्णमात्रेण सर्वयज्ञफलमेतत् यच्छ्रुत्वा सर्वदानस्य फलमाप्नोति मानवः गोत्रिरात्रमिति
 ख्यातं सर्वपापप्रणाशनं नारीवायनरोवायत्रिरात्रव्रतमाचरेत् प्रातः स्नात्वा त्रयोदश्यां कृत्वा वैदं तधावनं त्रिरा
 त्रनि यमं कुर्याद्वा विदेमक्तिभावतः गोविंदजगतीनाथ गोवर्धनधरा तथ गोत्रिरात्रं करिष्यामि शरणं भवा च्युत
 नियममंत्रः गोष्ठवागोपथे वाथ कृत्वा भूमि गृहं शुभं श्राद्धं स्तं च तुर्हस्तं च तुरत्तं सुशोभनं वितानं पुष्पमालाभिः फलै
 र्नांना विधैरपि मध्ये वैदीतैः कृत्वा मंडलं तत्र कारयेत् सर्वतोभद्रमथवानवनाभमथापि वा तन्मध्ये विन्यसेद्देवंगो
 वर्द्धनधरं हारं रुक्मिणीमित्रविदां च सत्यां जां वती तथा वामभागे तु देवस्य पूज्या वैभक्तिभावतः सत्यश्रामालक्ष्म
 णां च शैव्यानां शान्तितीर्तथा दक्षिणे चैव पूज्यास्तु नंदं च पुरतो यजेत् बलभद्रं च शोदां च पट्टतः पूजयेच्छुभाः सुरभी च
 सुनंदा च सुमद्रा कामधेनुका एताश्च तत्त्रयोदश्यश्च कृष्णस्य पुरतो न्यसेत् सुवर्णमापकैः कार्याः षोडश प्रातिमाः शुभाः
 गोवर्द्धनश्च कर्तव्यो राजतः पलसंभितः छात्राकारो महादक्षैः शोभितः पक्षिभिर्वृतः गोपीगोपसमाकीर्णो महाद

समन्वितः एव संस्थाप्य यत्नेन ततः पूजां समाचरेत् आगच्छ भगवन् कृष्ण गोपी गोपसमन्वित रुक्मिण्यादि-
 भिरासीनममपूजां गृह्णाण च । इत्यावाहनमंत्रः । नमः कृष्णाय पादौ च हरये जानुनीनमः उदरे वलदेवाय मुकुंदाय
 नमः कटिक्रिण्णै च भुजौ पूज्यै कंठं श्रीवत्सवारिणे मुखं पद्ममुखायेति गोविंदाय नमः शिरः प्रणवादिनमो तैश्च अष्टांगं
 पूजयेद्धरेः । रुक्मिण्यै नमः स्रजविदायै नमः शैल्यायै नमः जगत्त्रयै नमः सत्यभाभायै नमः सुदेवायै नमः सत्यायै नमः
 नागजित्यै नमः यशोदायै नमः बलभद्राय नमः नंदायै नमः सुरभ्यै नमः सुनंदायै नमः सुभद्रायै नमः काम-
 धेने नमः गोवर्द्धनधराधारगोकुलत्राणकारक कृष्णबाहुकृतोद्धारपूजयामि नमः नमः एवं संपूज्य विधिवत्प्रदाद-
 र्घ्यं प्रदापयेत् गवात्माधारगोविंदरुक्मिणीवल्लभप्रभो गोपी गोपसमापेतं अर्घ्यं गृह्णन्मोस्तुते एवं पूजां समाप्यै-
 व भक्तिभावपुरस्सरं गवात्माध्वः प्रदातव्यस्सायाह्नेतुं दिनत्रयं मंत्रेणानिविधिवद्विशतीनां त्वशक्तिः रुद्राणां चै-
 व यामाता वभूनां दुहिता यथा आदित्यानां च भगिनी सा नः शांतिं प्रयच्छतु इत्यर्घ्यमंत्रः । नमो गोभ्यः श्रीमतीभ्यः सौ-
 रभ्येभ्य एव च नमो धर्मसुताभ्यश्च पवित्राभ्यो नमो नमः । सुरभी वृष्णवीमाता नित्यं विष्णुपदे स्थिता प्रतिगृह्णा-
 तु मे प्रासं सुरभी मे प्रसीदतु गोप्रासमंत्रः । गवो मे भद्रं प्रतः संतु गवो मे संतु पृष्ठतः गवो मे हृदये संतु गवां मध्ये वसा-
 न्य हम् न विवो गोस्तु मे पुत्रं भूत्यै श्वसहवां ध्वै त्वत्प्रसादेन मे भक्तिर्न श्वलास्यात्सदा त्वयि प्रार्थनामंत्रः एवं संपू-
 ज्य गवाश्चैव गोविंदं चाविशेषतः पुष्पैर्गंधैश्च धूपैश्च दीपैश्च विधेयस्तथा नैवेद्यं घृतपक्कैश्च फलैर्नानाविधैरपि सप्त-
 धान्यैर्वस्त्रैश्च वंशपात्रस्थितैः शुभैः सुवासिन्यस्तथा पूज्या नित्यं तांबूलकुंकुमैः कंठसूत्रैस्तथा पुष्पैस्तथा वाद्या-
 नकादिभिः एवं संपूज्य विधिवद्गोविंदं तं दिनत्रयं उपवासत्रयं चैव चतुर्थदिनसेपुनः प्रातः शुचिः समुत्थाय कृत्वा स्ना-
 नं प्रयत्नतः प्रणम्य मुख्यार्चयेत् एहो भंतं त्रैवकारयेत् तिलैश्छेतारशतं गायत्र्या होममाचरेत् ततो विसृज्य देवेशं

गुरवेप्रतिपाद्य च गवाःपुच्छं समाख्यपुरस्कृत्यद्विजर्षमान् हृष्टेनमनसारकंदग्रहभागत्सत्कृतः मिथुनानि
 द्वादशाष्टौभूषणाच्छादनादिभिः संपूज्यभोजनंदत्यागोदानानिचदापयेत् गुरोर्दोषस्यमर्चित्वावासोभूषणसंयुतं
 भक्त्यागोवर्द्धनं कृष्णगोपगोपीसमान्वितं ग्रहोपकरणैर्युक्तं यथाशक्त्याचमकितः गुरौसंपादयेद्देवंदक्षिणासहि
 तंहरि क्षमाप्यचमुरंतजभुंजीतशुचिसंस्कृतं इष्टैःशिष्टैःसहासीनोवाग्यतोविष्णुतत्परः दीपोत्सवेव्रतामिदं
 शुचिमानसेनकृत्वानरस्सकलसंततिवद्विकारि भुक्तासभोगानिचयंसुखसंप्रयुक्तंश्रुतेप्रयातिभुवनंमनुजोमुरारिः ॥
 इतिस्कंदपुराणोक्तंकार्तिककृष्णवयोदश्यांगोतिरावब्रतम् ब्रतत्रयोदशीश्रौदधिकीग्राह्या दिनद्वयेतदवध्यापि
 नैकृष्णपक्षस्थत्वेनपराकार्या पक्षाष्टमीहमावस्याकृष्णपक्षेदयोदशी एताःपरयुताःकार्याः पराःपूर्वयुतास्त
 शेत्यादिवहुवाक्यसत्वात् अथकार्तिककृष्णचतुर्दश्यां चंद्रोदयेअभ्यंगस्नानंकार्यं तदुक्तंहेमाद्रौ भविष्ये ॥ का
 र्तिकेकृष्णपक्षेतुचतुर्दश्यामिनोदये तिलतैलेनकर्तव्यंस्नानंनरकमीरुभिरिति मदनरत्नेकालादशौच विधूदय
 इतिपाठःनिर्णयामृतोदिनोदयइतिपाठः मयूरेवतुइनोदयइति इनःसूर्यस्तस्योदयइतिव्याख्यातं अन्नच यथा
 चारंव्यवस्थेतिकेचित् ॥ इनःसूर्यप्रभौराज्ञिमार्गकिंपिप्रकीर्तित इत्यभिधानात् ब्रह्मपुराणोपि तैल्लक्ष्मी
 जैलेगंगादीपावत्याश्चतुर्दशी प्राप्येतिशेषः प्रातःस्नानंतुयःकुर्याद्यमलोकंनपश्यतीति अप्रामागंमथोतुवीप्रप
 द्वादुमथापरं शामयेत्स्नानमध्येतुनरकस्थक्षयापयै प्रपन्नाटुश्चक्रमर्दकः तथा अप्रामार्गस्यपन्नाणिश्याम
 यन्मस्तकोपारि ततश्चतर्पणकार्यधर्मरजस्यनामाभिः नारदसंहितायामपि ॥ इपास्मितचतुर्दश्यामिदंक्षय
 तियावपि नागार्व्यस्वातिसंयुक्तेतदादीपावलीभवेत् तैल्लक्ष्मीर्जलेगंगादीपावालितियावसेत् अल्लक्ष्मीप
 रिहाराधमभ्यंगस्नानमाचरेत् कुर्यात्सलक्ष्मेतच्चदीपोत्सवदिनत्रयमिति ॥ इंदुक्षयेपिसंक्रांतावारिपतोदिनं

ये तत्राभ्यंगोनदोषाय प्रातः पापानुत्तय इति । अत्र इवः अर्मांतमासेन ग्राह्यः येन अरुणोद-
 यतो न्यत्रिकायां स्नातियो नरः तस्यादि कर्मवोधर्मो नश्यत्येव न संशय इति दिवोदासीये भविष्यवचनं
 तन्मुख्यकाले चतुर्दश्यभावेऽपि तत्रैव स्नातव्यमित्येव परं यद्यपि कार्तिकव्रतानां तैलाभ्यगवर्जनमपि नियमे
 पूर्यते । तैलाभ्यंगंतथा शय्यां परान्नं कांस्यभाजनं कार्तिकेर्जयेद्यस्तु परिपूर्णवती भवेदिति याज्ञे तथापि
 अत्र तैलाभ्यंगः स्नातैरपि कार्थ्यो नरकस्य चतुर्दश्यतैलाभ्यंगचकारयेत् अन्यत्र कार्तिकस्नायितैलाभ्यंगं
 विवर्जयेत् इति तत्रैव प्रतिप्रसवश्रुतेः इयं चतुर्दशी प्रातःकालव्यापिनी ग्राह्या विधुदय इति पूर्वोक्तत्वात्
 कृत्स्नरत्नावल्यां तु दिनोदयप्रातःशब्दयोः समानार्थत्वात् प्रातःकालव्यापिनी ग्राह्या हिद्युक्तं दिनद्वये चंद्रो-
 दयव्याप्तौ च पूर्वग्राह्या ॥ पूर्वविद्धचतुर्दश्यं कार्तिकस्यासिते तरे पक्षे प्रत्यूषसमये स्नानं कुर्यात्सयत्नत इति
 निर्णयामृतोक्तवचनात् दीक्षिते येन दिनद्वये चंद्रोदये चतुर्दश्यभावे अभवावे च चतुर्दश्यारात्रितुल्ययामे स्नान
 मिति निर्णयसिंघावपि चतुर्थयामगामिनी ग्राह्येत्युक्तं अतएव सर्वज्ञानारायणः तथा कृष्णचतुर्दश्यमाश्रिते कौं-
 यतपुरा यामिन्याः पश्चिमभोगेतैलाभ्यंगो विशिष्यत इति कालादर्शेऽपि । मृगांकोदये वेलायां त्रयोदश्यां ।
 भवेत् दर्शवामंगलस्नानं दुःखशोकभयप्रदमिति त्रयोदशी निषेधः मयूखे तु दिनद्वये चंद्रोदये व्याप्यमावैपू-
 र्वतिगोष्णकाले सत्त्वात् अत्र चंद्रोदयो मुख्यः सूर्योदयोगौष्णः उत्तरमावित्वात् स्वकालादुत्तरे गौष्णः कालः
 सर्वस्य कर्मण इति वचनात् अतएव पूर्वोक्तो द्विविधोऽपि पाठः संगच्छते तिथ्यादौ तु भवेद्यावाग्रासेऽद्विः परेऽह्नी
 ति वक्तेन त्रयोदश्ये चतुर्दशी ग्रासप्रक्षेपेण चंद्रोदये पारिभाषिकचतुर्दशी सद्भावात् अतएव चंद्रप्रकाशे त्रयोदशी
 यदा प्रातः क्षयं याति चतुर्दशी रात्रि शेषेऽप्येवमावस्यातदाभ्यंगो त्रयोदशीति एवं दिवोदासीयेऽपि अत्र विभूतिकर्मैः

सुगंधितैलेन स्नानं कार्यम् तदुक्तं स्मृतिदर्पणे । चतुर्दशीयाश्वयुजस्य कृष्णास्वात्पृथगुक्तचामवेत्प्रभाते स्नानं समभ्य-
 र्चयेन्नरेश्वर्यसुगंधितैलेन विभूतिकामैरिति इदं च स्नानं चतुर्दशीमारभ्य दिनचतुष्टयं प्रत्यहं कार्यं तदुक्तं पृथ्वीचंद्रो-
 दये ब्राह्मे इपेभूते चतुर्दशकार्तिके दशमे दिने यदा रवाती तदाभ्यंगस्नानं कुर्यादिति नोदये ऊर्ध्वशुक्लद्वितीया-
 यां तिथौ परतु शुभे दिने मानवो मंगलस्नायि नैवलक्ष्या विद्युज्यते दीपैर्निराजनादत्र सैषा दीपावली रम्यतेति । अ-
 थ स्नानविधिः तत्रादौ दंतधावनादिकृत्वा डोमद्ययमलो कदर्शनाभावकामोभ्यंगस्नानं करिष्ये इति संकल्प्य
 तैलेनाभ्यंगं कृत्वा दकेन स्नायात् ततः स्नानमध्ये सीतालोष्ठमसहितानि श्रपामार्गपत्राणि सतुं वीकानि प्रपुञ्जा-
 दुं च मस्तकोपरिवक्ष्यमाणमंत्रेण आमयेत् श्रवमंत्रः । सीतालोष्ठसमायुक्तसंकटकदलांभित हरपापमपामार्ग-
 धान्यमाणः पुनः पुनरिति ततो यमतर्पणं तत्प्रकारस्तु मदनरत्ने स्कंदपुराणे दक्षिणाभिखोभूत्वा तिलैः स-
 वं स माहितः दैवतीर्धनदेवत्वात् वक्ष्यमाणैश्च नामभिः यमायधर्मराजाय मृत्यवे चांतकाय च वैवस्वताय का-
 ल्यसर्वभूतक्षयाय च डौंद्वराय द्वायनीलाय परमेष्ठिने वृकोदराय चित्राया चित्रगुप्ताय चैनम इति यज्ञो-
 पवातिना कार्यं प्रावोनावोतिनाथवा देवत्वं च पितृत्वं च यमस्यारितादिरूपेति श्रवचहेतूकबलाच्छुक्लकृष्णति-
 लैः सकृत् त्रिरावृत्तादिरूपदैवपिण्डधर्मविकल्पोद्गृह्यः इदं च यमुनायामतिप्रशस्तं तदुक्तं कृत्यतत्त्वाणैवे यां
 कांचित्संरितं प्राप्य कृष्णपक्षे चतुर्दशीं यमुनायां विशेषेण नि यतस्तर्पयेद्यममिति इदं च तर्पणं जीवत्पितृकेणापिका-
 र्यं जीवत्पितापि कुर्वीत तर्पणं यमभीष्मयोरिति पाद्भ्योः श्रव्यमेव प्रदोषे दीपदानं कार्यं तदुक्तं दिवोदासी-
 यै ब्राह्मे । अमावस्या चतुर्दश्योः प्रदोषे दीपदानतः यममर्गो धकोरभ्यो मुच्यते कार्तिकेनर इति तथा । ततः प्रदोषसम-
 ये दीपान् दद्यान् मनोरमान् ब्रह्मविष्णुशिवादीनां भुवनेषु मण्डेषु च शकारोद्यानवीथीषु प्रतोलिनिष्कुटेषु च मण्ड-

रासुविविकामुहंस्तिशालासुचैवहीति लेंगे । ततःप्रेतचतुर्दश्यांभोजयित्वातपोधनान् विप्रान्शैवांस्त्वथ
 परान्शिवलोकेमहीयते दानंदत्वातुतेभ्यस्त्वयमलोकंनपश्यति माषपन्नस्यशाकेनभुक्तातत्रादिनेनरः प्रेता
 चतुर्दशीकालसेवपापैः प्रमुच्यते अन्ननरकोद्वेशेनचतुर्वात्तभुक्तदीपदानंकार्यं तत्रपूर्वाभिमुखोभूत्वा दीपसंपू
 ज्यदीपदानंकुरुधेत् तन्नमंत्रः । दत्तोदीपश्चतुर्दश्यांनरकप्रीतयेमया चतुर्वात्तसमायुक्तः सर्वपापानुत्तयइ
 ति पश्चादन्यानापि दीपान्दद्यात् ज्योतिर्धैरे । तुलासंस्थेस्सहस्रांशौप्रभातेभूतदर्शयोः उज्ज्वलज्योतिपादेहंदहेयं
 व्योमवर्त्मनेति तद्वानेमंत्रः अग्निदग्धाश्वयेजीवायेव्यदग्धाःकुलेमम उज्ज्वलज्योतिपादग्धास्तेयातुंपरमाणं
 तिस्रं तद्विसर्जनेमंत्रः यमलोकंपरित्यज्यश्नागतायेमहालये उज्ज्वलज्योतिपावर्त्मप्रपश्यतोब्रजंतुतेइति
 अस्यामेवनक्तमोजनभुक्तं लेंगे ॥ नक्तप्रेतचतुर्दश्यांयःकुर्याच्छिवतुष्टये नतत्कतुश्तेनापिप्राप्यतेपुण्यमीदृ
 शमिति ॥ पूर्वदिनेप्रदोषेचतुर्दशी स्नानयोगेचोत्तरदिनेचेत्तदा पूर्वादिने प्रदोषेदीपदानादिकृत्वापरैद्युः स्नानंका
 र्यं क्रमानुरोधेनकालबाधस्यान्याप्यत्वात् कृत्यतत्कार्णवेभाविष्ये ॥ कार्तिकेर्भौमवारेतुचित्रायुक्ताचतुर्दशी
 अस्यामाराधितःस्याणुर्नयेच्छिवपुरंध्रवं अतोभौमवारचित्रानक्षत्रयोगेचयं महाफलेति तत्रैवव्यारण्यात् निर्णेपा
 मृतंतु इयंभौमवारयुक्ताचित्रारस्या इत्युक्तापुष्करपुराणोत्विदमेव वचनं किंचित्पाठांतरेणालिखितं तस्यपूर्वाद्धंतु
 पूर्ववत् उत्तराद्धंतु ॥ तस्यांभूतेशमभ्यर्च्यगच्छेच्छिवपुरंनरइति अस्यांकार्तिककृष्णचतुर्दश्यां हनुमज्जन्मदि
 नं तदुक्तं आश्विनस्यासितेपक्षेभूतायांचमहानिशि भौमवारेजनीपुवंहनुमंतमजीजनत् इतिकार्तिककृष्ण
 चतुर्दशीकल्पानि अथकार्तिकस्यामावास्यादीपावलीतिप्रसिद्धा तत्र प्रातरभ्यंगस्नानंकुर्यात् तदुक्तं कालाद
 र्शौ । अत्युपश्राश्वयुद्धशैकृताभ्यगादिमंगलः भक्त्याप्रपूजयेद्देवीमलदम्भिविनिवृत्तये अत्रादिपदेन पंचव्यगुदक

स्नानादेरुपसंग्रहः तदुक्तं पुष्करपुराणे । स्वातिस्थितेरवाविदुर्धादिस्वातिगतामवेत् पचत्वगुदकस्नायाकृता
 भ्यंगविधिर्नरः नरिाजितोमहालक्ष्मीमर्चयन् श्रियमश्नुते भविष्योत्तरेऽपि एवं प्रभातसमये त्वमावास्यां नरा
 धिप स्नात्वा देवान् पिबेत् नमस्य संपूज्याथ प्रणम्य चेति नारदेनापि तिथित्रये दीपावलिं च नानाभिधानात् तत्र तै
 हिलक्ष्मीरित्यादि मंत्रेणाभ्यंगस्नानमुक्तं पूर्वजाश्रयगुदरशब्दः प्रत्युषे स्वाति युक्तपरः तदुक्तं ब्राह्मे । उर्जश्चुक्रद्वि
 तीयायां तिथिपुस्वातिश्रुक्षणे मानवो भंगलक्ष्मायोनैवलक्ष्म्या वियुज्यते इषेदशैचभूते चकारैकैर्नयमदिने य
 दिस्वाती तदाभ्यंगस्नानं कुर्वीदिति नोदये कश्यपसंहितायामपि दीपावलिं प्रथम्योक्तं इदुक्षये पिसंक्रांतोरवौ पाते
 दिनक्षये तदभ्यंगो न दीपाय प्रातः प्रापापनुत्तये । अतोऽत्र स्वाति योगविनाप्यभ्यंगस्नानमुक्तं मात्स्ये पीयद्दी
 पावत्युक्ता दीपैर्नाराजनादत्र सैपादीपावलिस्मृतेति अथादित्यपुराणोक्तं दीपावत्यमाकृत्य सनत्कुमार उवाच
 क्षमावस्यातु देवेशात्कार्तिकमासिकेशवात् अभयं प्राप्य संसुप्ता सुखक्षीरे दसानुषु लक्ष्मीदित्यभयान्मुक्ता सुखं
 सुप्तां तु जोदरे अतोऽर्थविधिवत्कार्यमनुष्यैः सुखसुप्तिका दिवा तत्र नभोक्तव्यमृते बालातुराजनात् प्रदोषस
 मये लक्ष्मीं पूजयित्वा यथाक्रमं दीपलक्ष्मास्तथा कार्यः शक्त्या देवगृहेषु च चतुष्ये श्मशाने च नदीपर्वतसानुषु वृक्षमू
 लेषु गोष्ठेषु च त्वरेण गृहेषु च वस्त्रैः पुष्पैर्भूषितव्याः क्रयविक्रयभूमिकाः दीपमालापरिक्षिप्तप्रदोषेतदन्त
 रं ब्राह्मणान्भोजयित्वा तु संभोज्य च बुभुक्षिताम् अलंकृतेन भोक्तव्यं नववस्त्रोपशोभिना स्निग्धैर्मुग्धैर्वदग्धैश्च
 वां धवैर्नवतैः सहति ॥ भविष्योत्तरे तु चतुर्दशीकृत्य मभिधाया मावास्याकृत्य मुक्तं ॥ एवं प्रभातसमये ह्यमांदा
 स्यां नराधिप स्नात्वा देवान् पिबेत् नमस्तथा संपूज्याथ प्रणम्य च कृत्वा तु पार्वणश्राद्धं दधि क्षीरघृतादिभिः भक्ष्यैर्नानावि
 धैः सम्यग्भोजयित्वा क्षमापयेत् ततो पराह्मसमये धोषयेत् नरैः नृपः अथ राज्यां वल्लोकोपयेत् छेष्टांमिति लोकश्चापि

पुरेष्ठः सुधाधवलितानजरे वृक्षचंदनमालाभिरलंकृतग्रहेपुरे तथापानरजोद्रिक्नरनारीमनोहरैर्नृत्यवादिवसंघुष्टे
 प्रज्वालितप्रदीपके अन्योन्यप्रीतिसंहृष्टेदन्तालकरेजने तांबूलहृष्टवदनेकुंकुमक्षोदचांचिते दुकूलपटनैर्पश्यस्व
 एषमाणिक्यभूषिते अद्भुतोत्कटभृंगारप्रदार्शतक्रुतहले युवतीजनसंकीर्णवस्त्राज्ज्वलविहारिणि दीपमालाकुलेरभ्य
 विध्वस्तध्यातवंधने प्रदोषदोपरहितेशस्तेवद्विजनैर्धुनेयात्राविहारसंचारजयजीवेतिवादिभिः शुद्धोपसर्गारहितेरज
 चौरभयोच्चिते मित्रस्वजनसंबंधिमुहस्येमाभिरभिते ततोर्द्धराजसमयेस्वयंराजाव्रजेत्पुरं श्रवलोकायितुंरभ्यंपद्मां
 वशनैःशनैःमहतातूर्यधोपेणज्वलद्भिर्हस्तदीपकैः सुदृशोयांतुसंपश्यन्कृतरक्षः स्वकैर्नरैः तं दृष्ट्वा महदाश्चर्यमूर्द्ध्वैवा
 त्मनःशुभां वलिराज्यप्रमेदंचततः स्वग्रहमाव्रजेत् एवंगेतनिशीथेतुजनेतिद्रांधलोचने तावन्नगरनारीभिः शूर्पण्डि
 न्मवादतैः निष्क्रान्त्यतेप्रहृष्टाभिरलक्ष्मीः स्वग्रहं गणादिति । कृत्स्नत्नावल्यांतु सूर्यण्डिभैरितिपाठः अस्याभिवरा
 तौकौमुदीमहोत्सवइतिनिर्णयाम्ते हेमाद्रौतु चतुर्दशीमारभ्यप्रतिपदंतकौमुदीव्रतमुक्तं कौमुदीशब्दव्युत्पत्तिर
 पार्थक्यता ॥ कौमोदतिजनोयस्यानानाभावैः परस्परं हृष्टारुष्टाः सुखापन्नास्तनेयंकौमुदी स्मृतेति । अत्रैव
 वनिहपुराणे पंचदिनसाध्यमपिकौमुदीव्रतमुक्तं ॥ मैत्रेयउवाच कार्तिकः खलुमासोवैसर्गदेवमयोमहान् दृग्ण
 पक्षेविशेषेणतत्रपंचदिनानितु पुण्यानितेषुग्रहमक्षयंसर्वकामदं एकादश्यांनरैर्दत्तं दीपं प्रज्वाल्यमूपिका मा
 नुष्यं दुर्लभं प्राप्य परां गतिमवापसा लुब्धकोपिचतुर्दश्यां पूजायिबाजनादर्नं निर्भक्तिः परसंगत्याविष्णुलोकं ज
 गामसः श्वपाक्यपित्रयोदश्यादिपानदत्त्वापरैः कृतान् वेश्यालीलावतीभूत्वाजगामपदमक्षयम् गोपः कश्चिद
 नावास्यां पूजां दृष्ट्वा च शार्ङ्गिणः मुहुर्जातः प्रजापालो राजरज्ज्वेश्वरोभवत् तस्माद्दीपाः प्रदातव्यारात्रावस्त्वमितेरवो
 ग्रहेषु सर्वगोष्ठेषु चैत्ये व्यापयतनेषु च देवानांचैव रथ्यासुरमशानिपुत्सरस्सुच नाकोशिनानाशुभार्थाय कार्ष्णपंचदिनानितु

पापिनः पितरो ये च लुप्तपिंडोदकाक्रियाः चतुर्दश्याममावास्यां पितरः प्राहुवन्ति ते दिवमिति शेषः ॥ तत्र श्रीः पूज
नीया तु मनुष्येऽथ प्रयत्नतः श्रीकर्मरत्नवर्तैः सर्वैः क्रीडितव्यं प्रयत्नतः बंधुभिः सहितैर्यत्नाद्गीतव्यं प्रजागरैः यो हि हर्ष
प्रयतीह तस्य संवत्सरं जयः द्यूते तु क्रीडिते हानिर्बैजयः स्याज्जये भुवं सुखं प्रीतिः सुलाभः स्यात्तस्माद्युतं प्रवर्तयेत्
गौर्यार्जितः पुरा शंभुस्तथा युतो पितार्जितः तेनासौ शंकरो दुःखी सर्वदोमा सुखान्विता श्रिया साद्धर्जगद्योनिः शेतविष्णुः
सुखान्वितः तस्यां रात्रौ जनानां तु श्रुतार्थं सुखमुत्सिका । इति सुखसुप्तिकावर्तं तत्र दीपदानं अमावास्या
प्रदोषव्यापिनी प्राह्या तस्याः कर्मकालेत्युक्तेः दिनद्वये प्रदोषव्याप्यौ परैव दंडैकरजनीयोगोदशैस्तस्या एकदा
चनं तदा विहाय पूर्वेषुः परेषुः सुखसुप्तिकेति तिथित्वेज्योतिर्निबंधवचनात् उभयदिने प्रदोषव्याप्यभावे अर्द्धरात्र
व्यापिनी प्राह्या, तस्यां लक्ष्म्या गमनकाललाभात् दिवोदासीये प्रदोषस्य कर्मकालत्वात् ॥ अर्द्धरात्रे अथमस्यैव ल
क्ष्मीराश्रयितुं गृहान् श्रुतः स्वलं कृताल्लिप्ता दीपैर्जाग्रज्जनोत्सवाः सुधाधवल्लिताः भुष्यमालाज्वलपशोभिता इति ब्रा
ह्मणेन च प्रदोषाद्धं व्यापिनी मुख्य एककालव्याप्यौ परैव प्रदोषस्य मुख्यत्वादर्धरात्रे नुष्ठयाभावाच्चेति पूर्वेषुरेव प्रदोष
व्यापिन् यमावास्याश्चाह यो भयपरदिने न यदितदा पूर्वेषुरेव प्रदोषे लक्ष्मीसंपूज्यदीपदानं कर्तव्यं आहं तु परदि
ने उपराह्णे कार्थं ॥ यत्तु अप्यशक्तैः प्रकर्तव्यं आहं पितृपरायणैः प्रदोषसमये राजनकर्तव्यादीपमालिकेति क्रमः सं
पूर्णतिथ्याभिप्रायेणानुवादेन विधिः तत्कर्मकालव्याप्तैर्बलत्वात् संपूर्णतिथौ प्राप्ता राह्ण्डातिथावव्याप्या विध्यनुवादानु
वाद् विरोधाच्च अत्र यामाभावे रात्रिभोजननिषेधेपि रात्रिभोजनं कर्तव्यं निषेधस्य ररात्रासभोजनविषयत्वात्
विधिरुष्टे निषेधानवकाशाच्च अथात्र कृत्यं तत्र संख्यासमये लक्ष्मीपूजनमुक्तं लक्ष्म्यनमइति नाममंत्रेण कार्थं
महादम्प्यां तु तुलसीपिण्डिकां च नंतथावर्जयेदिति पूजनानंतरं लक्ष्मीसूक्तं पठित्वा लक्ष्मीं प्रार्थयेत् । नमस्तस्मै

वेदेवानांवरदासिहरिप्रिये यागतिस्त्वत्प्रधानांस्त्रामेभूयात्त्वदर्चनात् । तथाचात्रैद्रकुवेरयोरपिपूजाविधेया तयोःपू-
 जामंत्रौ । ऐरावतसमारुढोवज्रहस्तोमहाबलः शतयज्ञाधिपोदेवस्तस्माद्द्रव्यतेनमइति कुवेरस्यपूजायांतु । ध-
 नदायनमस्तुभ्यंनिधिपद्माधिपायच भवंतुत्वत्प्रसादेनधनधान्यादिसंपदइति त्र्यलक्ष्मीपूजाप्रयोगः देशकालौ
 संकीर्त्याऽस्यदीपावद्यन्ममावास्याधाममाऽलक्ष्मीनिवृत्तिपूर्वकारिथरलक्ष्मीसर्वसौख्य सौभाग्यावाप्तयेसर्वांग
 संपन्नलक्ष्मीपूजनंकरिष्ये इतिसंकल्पंविधाय स्वस्त्ययनपूर्वकंगणपतिपूजांविधाय लक्ष्मीपूजयेत् ॥ याश्च्रीःप
 द्वासनस्याविपुलकटितटीपद्मपत्रायताक्षी, गंभीरावर्तनाभिस्तनभरनमिताशुश्रवस्त्रोत्तरीयालक्ष्मीर्दिव्यैर्गर्जद्भैर्म
 णिगणवचितैःस्नापिताहेमकुम्भैः नित्यंसापद्महस्ताममवसतुग्दहेदिव्यभांगल्पयुक्ता इतिध्यात्वा उर्मूर्ध्वः
 स्वर्लक्ष्मीइहागच्छ इहतिष्ठ महालक्ष्मिसमागच्छपद्मनाभग्रहादिह नानोपचारपूजेयंत्वदर्धपरिकल्पिता इत्या-
 वाहनं ॥ एह्येहिविश्वजननिकमलेकमलालये कमलेस्मिन्स्थितेदेविसदात्वंकृपयाकुरु इत्यासनं गंगादिसालि-
 लाधारंताममंत्राभिमंत्रितं दूरयात्राश्रमहरंपादमेप्रतिग्रहतां इतिपादं रत्नाकरसमुद्भूतेरत्नभूषाभिभूषिते
 निधीनामधिषेत्वंहिग्रहाणार्घ्यंनमोस्तुते इत्यर्घ्यं शीतलंजलमानातंकपूर्वैलासुगंधितं एतदाचमनीपार्थसालिलं
 श्रुतिग्रह्यतां इत्याचमनं स्नानंतवमहालक्ष्मिकर्पूरगुण्डकासितं । सुतीर्थेभ्यःस्मानीतंस्नानंतत्प्रतिग्रहतां इ-
 तिस्नातं । तंतुसंज्ञानसंनद्धकलाकौशल्यानिर्भतं सर्वांगाभरणेश्चैष्ठवसनंपारिग्रह्यतां इतिवस्त्रं । मलयचा-
 लूसंभूतानापावनागसोवतं शीतलंबहुलामोदचंदनंपारिग्रह्यतां इतिगंधं अक्षतानरविदाक्षिनक्षेत्रशसहेंदरे
 माणिक्यपद्मान्पद्माक्षिग्रहाणत्वंमयार्पितान् इत्यक्षताः मिलत्परिमलामोदमतालिकुलसंकुलं नंदनोद्यानसं-
 भूतंपद्माप्यैकुमुमंनमः इतिपुष्पं गंधसंभारसंनद्धंपुष्पस्तुसमुद्भवं सुरासुरनरानंदिधपदेविग्रहाणमे इतिधपं

मासैडमंडलाकारचंद्रविंवाशितेजसं निधानेदिविदोपोयोनिमैतस्तवभाकितः इतिदीपं देवतालपपाताभ्रूलत
 लाधारसंभवम षोडशाकारसंभारनैवेद्यंतिश्रियैनमः इतिनैवेद्यं स्नानादिकविधायापियतःसिद्धिरवाप्यते ए
 तदाचमनंदं च महालक्षिमप्रहृतां इतिपुनराचमने पातालतलसंभूतंवदनमोजभूषणं नानागुणसमा
 कीर्णतांबूलदेवितेनमः इतितांबूलं नारिकेलसनारंगंकदलीमातुलुंगं देशकालोद्भवंपद्मेष्टहाणफलमुत्तम
 इतिफलं स्वर्णप्रदपद्मभिजेसमर्पितमिदंवसु यथाशस्तथाष्टहाणत्वमनंतफलशुद्धये इतिदक्षिणाद्रव्यम् अ
 शांगपूजा अचलायैनमःपादौपूजयामि चंचलायैनमःजानुनीपूजयामि कमलायैनमःकटिपूजयामि हरिवल्ल
 भायैनमः उदरपूजयामि लालितायैनमः भुजौपूजयामि कमलायैनमः हृदयंपूजयामि उत्कांठिन्यैनमः कं
 ठंपूजयामि अमलायैनमः मुखंपूजयामि श्रियेनमः शिरः पूजयामि ॥ ततः कुबेरपूजा ओंभूर्भुवः स्वः
 कुबेरइहागच्छ इतिकुबेरमावाह्य कुबेरायनम इतिमंत्रेण पाद्यादिभिर्दक्षिणांतंसंपूज्य प्रार्थना । कुबेरा
 यननमस्तुभ्यनिधिमद्याधिपायच भवंतुत्वत्प्रसादेनधनधान्यादिसंपदः ततो ऽ गरस्त्यपूजा । ओंभूर्भुवः स्वः अग
 रस्त्यइहागच्छ अगस्त्यायनमइतिपाद्यादिभिर्दक्षिणांतंसंपूज्य प्रार्थना । काशपुष्ट्यप्रतीकाशवन्हिमारुतसंभव मि
 त्रावरुणयोः पुत्रकुंभयोनेनमोरुतुते अथेद्रपूजनं । ओंभूर्भुवः स्वःरेद्रइहागच्छ इत्यावाह्य । ओंइंद्रायनमइतिपा
 द्यादिभिः संपूज्य प्रार्थनांकुर्ध्यात् । विचित्ररावणस्थायपाँलोन्म्यालिं गिताय च भारस्वकुलिशहस्तायसहस्राक्ष
 यतेनमः इतिसंपूज्य । श्रीसूक्तपाठंकुर्ध्यात् । ओंहिरण्यवर्णाहरिणसुवर्णरजतस्त्रजं चंद्रोहिरण्यमयीलक्ष्मीजातवे
 दाममावह १ ताम्मेत्रावहजातवेदोलक्ष्मीमनपगामिर्ना यस्यांहिरण्यविदेयंगामथ्यपुरुषानन् २ अथपूर्वा
 रथमध्याह्नितितादप्रमोदिर्ना श्रियेद्वीमुपव्येयश्रीमान्देविजुपतां ३ कांसोस्मितांहिरण्यप्रकारामार्द्रांज्वलं

तील्लतान्तपर्वती । पद्मस्थितापद्मवर्णीतामिहोपक्रम्य श्रियं ४० चंद्रप्रभासांयशसाज्वलंतीं श्रियं लोके देवजुष्टा
 मृदारां तांपद्मेनेमिशरणप्रपद्ये अलक्ष्मीमेनम्रयतां त्वां त्वां त्वां ५ आदित्यवर्णैतपसोधिजातो वनरपतिरत्नवल्
 शेषो धावित्वः तस्य फलानितपसानुदंतुमया आंतरायावाद्या अलक्ष्मी उर्ध्वतुमादेव सप्तः कीर्तिश्रमणिना सह ५ ।
 दुर्भुतासिराष्ट्रिभन्कीर्तिवर्द्धिता तुमां ७ क्षुतिपयासमलज्येष्ठा अलक्ष्मीनाशयाम्यहं अभूतिमसमृद्धिं च सर्वं
 श्वानुदमेगृह्यात् ८ गंधद्वारदंशधर्पी नित्यपुष्टां करीषिणी ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोपवहये श्रियं ९ मनसाका
 ममाकृतिं वाचः सत्यमशीमाहि पशूनां रूपमन्यस्य मयि श्रीः श्रयतां यशः १० कर्दमेन प्रजाभूता मयि संश्रमक
 ईमाः श्रियं वासयमेकुलेमातरं पद्ममालिनीं ११ आपः स्रजंतुस्त्रिगधानि चिच्छीतवसमेगृह्यात् निजदिर्वीमात
 रं च श्रियं वासयमेकुले १२ आर्द्रपुष्करिणीं पुष्टिमुवर्णीहेममालिनीं सूर्याहिरण्यमयीं लक्ष्मीं जातवेदो ममावह १३ आ
 र्द्रपुष्करिणीं पुष्टिपिङ्गलां पद्ममालिनीं चंद्राहिरण्यमयीं लक्ष्मीं जातवेदो ममावह १४ तान्म आब्रुवह जातवेदो लक्ष्मीमनुप
 णामिनीं यस्याहिरण्यं प्रभूतं गावो दास्य भवान्वेदयं पुरुषानहं १५ इति सूक्तं पठित्वा पुष्पांजलिं समर्पयेत् ततो
 नीराजनं । सुरासुरशिशोरत्नप्रभतारकितक्रमे तव सौभाग्यसंस्मिद्धौ कुर्वे नीराजनं रमे इति नीराजनम् दक्षिणे
 दक्षिणकरे स्वभक्तानां वरप्रदे करे मिते सदा भक्त्या विष्णुकांतप्रदक्षिणं इति प्रदक्षिणां कृत्वा प्राणायामं कुर्यात् ततः
 सर्वजदीपान् प्रज्वलय ॥ दीपवत्क्षस्तथा देयाः शक्त्या देवगृहेषु च गोपुरोद्यानचैत्येषु नदीपर्वतेश्वरमसु वक्षमूलेषु गो
 ष्ठेषु च लरेषु गृहेषु च मंदराकरिशालायां क्रयविक्रयभूमिषु वस्त्रैः पुष्पैर्भूषितव्याः क्रयविक्रयभूमिकाः सर्वजदीपदाने
 मंत्रः अग्निर्ज्योतिरविर्ज्योतिश्चंद्रो ज्योतिस्त्वयैव च उत्तमो ज्योतिषां ज्योतिर्दीपज्योतिर्नमोस्तुते एवं दीपदानं कृत्वा
 महालक्ष्मीं प्रार्थयेत् नमस्ते सर्वलोकानां वरदासि हरिप्रिये यागतिस्त्वत्प्रपन्नानां साभेभूयात् त्वदर्चनात् । अलक्ष्मी

दिवनेपुण्येदीपावल्यांचभूतले भावांगोष्टेपुकार्त्तकथासालक्ष्मीवरदामम इतिवारत्रयंपठित्वा । याज्ञापायास
 नस्याविपुलकटितदीपद्यपवाप्यताक्षी गंभीरावर्तनासिःस्तनभरनामिताशुभवस्रोतरीया लक्ष्मीर्द्व्यैर्गंजैर्भी
 णिगणस्वचितैःज्ञापिताहेमकुंभे नैस्यसापद्महरताममवसतुग्रहेदिव्यभागल्ययुक्ता सर्वमंगलमंगलपंथिगे
 र्वायसाधिक शरण्यत्रयंकेगौरिनारायणिनमोस्तुते अथविज्ञातिः । रुपंदेहियर्थांदेहिभायंभवतिदेहिमे
 पुत्रानंदेहियतंदेहिसर्वान्कामांश्चदेहिमे, इतिलक्ष्मीपूजनं कृत्वा ततोदीपश्राद्धं कुर्यात् । तथा उर्मोधंशुया
 र्थास्मरिपितामहप्रपितामहानाममुकशर्मणां तथा मातृपितामहीप्रपितामहीनां तथा च मातामहप्रमातामह
 प्रमातामहानां सपत्नीकानां चिथेदेवपूर्वकंदीपश्राद्धं करिष्ये इतिसंकल्प्य । ततश्चरस्मरिपितामहादित्रयमातामहा
 दित्रयाणां सपत्नीकानां दीपश्राद्धं सर्वंधिनोविथेदेवाएतदीपावोनमः उमद्यास्मरिपितामहप्रपितामहामातृ
 पितामहीप्रपितामहोमातामहप्रमातामह दृढप्रमातामहाः सपत्नीकाएतेदीपावोनमममति देवतीं धनैय द्रव्या
 दिति ततोदानप्रतिष्ठादत्त्वा । भूयसीदक्षिणां दद्यात् एवं दीपदानादि कृत्वा ततो नंतरं कृत्यं कुर्यात् । द्राक्षाणां
 न्मोजपेद्रत्नसांभोज्यचबुभुक्षितान् अलंकेतेनभोक्तव्यं नवयासोपयोगिना स्त्रिंशेर्भुर्धार्धद्वयश्चनिवृत्तं भुञ्जि
 सहेत्यादित्यपुराणात् स्वयमलंकृतो नववस्त्रावृतो धनुर्मुहद्व्युतो मिष्टप्रधानमद्यं भुंजीत अन्नान्यदपि कृत्यं भवि
 प्योत्तरं ततो पराहसमये पोष्येन्नगरेनृपः अथराज्यवंदलं कोषेथेष्टं च दत्तामित्यादिकथां प्रक्रम्य एवं गंतं
 निश्शिक्षुं जनो निद्रां हलोचने तावन्नगरनारीभिस्सुसूष्यं टिडिमनिस्वतैः निष्कारयंत प्रादृष्टाभिरलक्ष्मीः स्वयं दृग्ग
 णादिति अतो नंतरं मन्यदपि कृत्यंतत्रैव सुखरात्रेरुपकोत्ते प्रदीपो ज्वलितालये सर्वान्यं धूनवं धूप्यवाचाकुशाल्य
 चयेत् प्रदीपवंदनं काल्यलक्ष्मीमंगलहेतवे गौराचनाक्षतैश्च दद्यादंशुमर्चतः तत्राभयः । विश्वरूपस्य भार्या भि

पद्मपद्मालये शुभे महालक्ष्मिनमस्तुभ्यं सुखरात्रिकुरुष्वमे पर्वकाले महाघोरेयमयादुष्कृतं सुखरात्रिप्र
 भावेण तं नो लक्ष्मीवर्धये। हतु धारात्रि सर्वभूतानां याचद्वेष्ववारयिता संवत्सरप्रियायाचसाममास्तुसुमंगला मा
 तात्वं सर्वदेवानां देवानामृद्धिसंभवा आस्थाताभूतलेदेविसुखरात्रिनमोस्तुते इति दीपावलिकृत्यं अस्यां भानु
 भौमा क्वारस्वाति नक्षत्रायुष्मद्योगसहिताय रस्वातिसंपातयोगेऽङ्कोज्योतिःशास्त्रे ॥ भानुभौमा क्वारपुकार्तिके
 दशयोभवेत् आयुष्मान्स्वातिसंपुकोत्पनाशः पशुक्षयः अस्योपपत्तिः शालिहोत्रे अश्वपुक्शुकपक्षितिथौ द्वितीया
 दिके सप्तसप्तमं ब्रह्मकारुणैकारस्वातितारावद्वह्मकारुणैः सूर्यस्य बहतिरथं साभारेण क्रांता क्रुद्धाऽथानिरीक्षतेभी
 क्षणं तेषां तिजः स्वत्ववलयगृह्णाति तस्मात्स्वात्प्रातोत्थासाऽधिपानामश्वानां महती पीडा भवति एवं च सप्त
 रात्रं स्वतेः संपात एव निर्द्विष्टः तत्रादिवाकरकिरणैरस्पृष्टावाजिनोरक्ष्याः ॥ पूर्वोक्तारिष्टशंकापहतयेन वरा
 त्रप्रकरणोक्तोवाजिनिराजनाविधिर्ग्रहमखेन सहितः कार्यः विष्णुधर्मोत्तरोक्तं रस्वातिसंज्ञानमपि कार्यं कृष्णचतु
 र्दश्यादि शुक्लद्वितीया तं दिनचतुष्टये पंचमंगलानामभ्यंगपूर्वकं महालक्ष्मीनिराजनसहितं विधेयमेव कते पूर्वोक्तारि
 ष्टशं कानिवृत्ता भवतीति अस्यामेव कार्तिकमायां पञ्चपुराणे पातालखण्डोक्तं केदारगौरीव्रतं दाक्षिणात्याः स
 माचरति तन्नायां विधिः डोमयेदं गुणविशेषविशिष्टायामस्यातिथौ मनोवांछिता विच्छिन्नसंपत्ताभ्यर्थं दारिद्र्यदुःखदुः
 स्वप्नादिप्रशमनार्थं पुत्रपौत्राभिबुद्धार्थं आयुरारोग्याभिबुद्धार्थं श्रीकेदारगौरी प्रीत्यर्थं यथाशास्त्रज्ञाननयथादि
 लितोपचारैः पुरुषसूक्तसहितपुराणोक्तमंत्रैः श्रीकेदारगौरीव्रतांगभूतं तत्पूजनं करिष्ये तत्रादौ प्रथमाब्दे नि
 र्विघ्नतासिद्धयर्थे गणपतिपूजनं रस्वास्तिपुण्याहवाचनं च करिष्ये इन्द्रोभं त्रस्य मधुच्छंदः ऋषिरेन्द्रे देवता गायत्री छंदः
 इन्द्रावाहने विनियोगः उग्रद्रोविश्वतस्य रेहवाभहे जनेभ्यः जनेभ्यश्च समाकमस्तु केवलः इन्द्रहगच्छत्यावाह्य

पूजयेत् ॥ अग्निदत्तामिति ॥ काष्ठोन्नमेधातिथिर्ऋषिरग्निदेवता ॥ गायत्रीछन्दः ॥ अग्न्यावाहनेविनियोगः ॥ अग्नि-
 द्रुतं त्वष्टाभिहेतां विभवेदसं अस्य यज्ञस्य क्रतुः ॥ अग्नेह गच्छ ॥ यमाय सोममिह स्यायमऋषिर्धर्मो देवता ॥
 त्रिष्टुप् छन्दः ॥ यमावाहनेविनियोगः ॥ यमाय सोमसुनुत यमाय जुहता हविः ॥ यमं ह यज्ञौ गच्छत्यग्निश्चरं क्रतुः ॥ यमइहा-
 गच्छ ॥ मोषण इत्यस्य गौरकप्योऋषिः ॥ ऋतिर्देवता ॥ गायत्रीछन्दः ॥ निर्वृत्त्यावाहनेविनियोगः ॥ मोषणपरा-
 परातिर्ऋतिर्जिह्वावधात्पदीदृणथासह ॥ निर्वृत्तेह गच्छ ॥ तत्त्वायामीत्यस्य शुर्कऋषिः ॥ वरुणो देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥
 वरुणावाहनेविनियोगः ॥ तत्त्वायामिन्द्रह्मणा वंदमानस्तदाशस्ते यजमानो हविर्भस्महेदमानो वरुणो हवो युरुसंस्तमा-
 तज्जायुः प्रमोषीः ॥ वरुणइहा गच्छ ॥ तत्त्वायोमंत्रस्य विश्वपांगिरसऋषिर्वायुर्देवता ॥ गायत्रीछन्दः ॥ वायोरावा-
 हनेविनियोगः ॥ तत्त्वायोऋषस्य तैत्त्वष्टर्जामातुरद्भुतः ॥ अवास्यावृणीमहे ॥ वायोइहा गच्छ ॥ आप्यायस्वति-
 गोत्तमऋषिः सोमो देवता ॥ गायत्रीछन्दः ॥ सोमावाहनेविनियोगः ॥ आप्यायस्वसमेतुते विश्वतः ॥ सोमवृष्यं भवाग्ना-
 जस्य संगये ॥ सोमइहा गच्छ ॥ तमीशानमिति गोत्तमऋषिः ॥ ईशानो देवता ॥ जगतीछन्दः ॥ ईशानावाहनेविनियो-
 गः ॥ तमीशानं जगत्तरस्य पुरपति ॥ धियां निन्वमवसेहूमे हवयं ॥ पूषानो यथा वेधसामशब्दधे रक्षिता पायुरद्वयः ॥
 स्वस्त्वये ॥ मोईशानइहा गच्छममपूजां गृह्णाण ॥ एवं समस्तलोकपालानामासनादिपूजां कुर्यात् ॥ ततो नादिकेशाणां
 शपूजनं च पंचोपचारैः ॥ कुर्यादिति प्रथमवर्षे ॥ द्वितीयादौ तु ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यममसकलाभीष्टसिद्ध्यर्थं ॥ केदार-
 गौरीव्रततत्पूजनमहं करिष्ये ॥ ततो ध्यानपठेत् ॥ त्रिलोचनं चतुर्बाहुं चंद्रार्धकृतशेखरं ॥ गौर्यालिंगितवामांगं च
 भोपरि संस्थितम् ॥ गौरीं सहिताय केदाराय नमो ध्यानयुक्तं पुष्पं समर्पयामिनमः ॥ सहस्रशीर्षा पुरुष ॥ आगच्छ
 देव देवेश उभयासाहितप्रभो ॥ केदारनामकस्वामिन्सर्वकामफलप्रद ॥ आवाहनं ॥ पुरुष एवेदमिति ॥ सिंहा नानादिद्विष्टं

तप्तकांचनसन्निभं ददामितेभवानीशसंसारार्णवतारक गौरीसहितायकेदारायनमः आसनं । एतावानुरपेति
गांगजलसमानीतं सुवर्णकलशेधृतं पाद्यं गृहाण देवेश सर्वदेवनमस्कृत इति पाद्यं । त्रिपादूर्ध्वं मंदाकिन्याः स
मानीतं सुशीतलभिदंजलं मयोपपादिते देवगृहाणा च मनीयकं इत्याचमनं । ततो विराडजायत अर्धगृहा
ण देवेश गंधपुष्पाक्षतैर्धृतं मुक्तारत्नादि संयुक्तं कृपया जगदीश्वर इत्यर्घ्यं । यत्पुरुषेण स्नानं पंचामृतैः सुभ्य
विधाय सुसमन्वितं मया दत्तं गृहाणे श सर्वकामफलप्रद इति पंचामृतस्नानं । आप्यायस्वेत्यादि वेदोक्तमंत्रैः
पंचब्रह्मादिभिर्मंत्रैरर्चितं जान्हवीजलं ममोपरि कृपां कृत्वा गृहाण परमेश्वर इति शुद्धोदकस्नानं । तं यज्ञमिति मृदुसू
क्ष्माणि ब्रह्माण्डकूलानि मया प्रभो आनीतानि त्वर्धैर्तु गृहाण सुरसत्तम इति वस्त्रं । तस्माद्यज्ञात् संभृतं कर्पासकृत
तंतूनं संयुक्तं विधिना ततः भक्त्या त्वर्धमानो तं गृहाण सुरसत्तम इति यज्ञोपवीतं । अनर्घ्यहेमसंयुक्तं मुक्तमणि
विभूषितं । अनर्घ्याभरणं दिव्यं गृहाण परमेश्वर इत्याभरणं । तस्माद्यज्ञात् सर्वहुतं ऋच सामानिः श्रीगंधागुरुक
पूरं कुम्भेन समन्वितं करतूरीचदनाढ्यं च गंधतोषितमीश्वर इति चंदनं । तस्मादध्वा- अक्षतान्धवलान् देवशा
लितं तुल्यसंभवान् गृहाण पार्वतीनाथ कृपया परमेश्वर इत्यक्षतं । तं यज्ञमिति कमलं सेवति पुष्पं विल्वपत्राणि
शंकर मयार्पितानि तेनाथ गृहाण सुरसत्तम इति पुष्पं । अथांगपूजा- शंभवेनमः पादौ पूजयामि शिवाय नमः
गुल्फौ पूजयामि रुद्राय नमः जानुनी पूजयामि भीमाय नमः जंघे पूजयामि अभीष्टदायिने नमः ऊरू
ज्यामि सर्वज्ञाय नमः कटिपूजयामि पशुपतेय नमः नाभिपूजयामि उमापतेय नमः हृदयपूजयामि नीलकंठाय नमः
कंठपूजयामि सर्वास्त्रधारिणे नमः मूर्धनं पूजयामि सदाशिवाय नमः सर्वांगपूजयामि तत्पुरुषं वन्दधुः द
शांगं गुग्गुलुधूपं कालागुरुसमन्वितं धूपं गृहाण देवेश मनःशोकविनाशन- धूपं ब्राह्मणोऽस्य- गोधूतेन संसाधुके

कार्पासकृतवर्तिकं दीपार्थमेमयादत्तवाह्निर्पूजितं प्रभो इति दीपं चंद्रभासनसः शर्कराघृतसंयुक्तं कर्पूरं
 मन्वितं मयानिवेदितं देवतैवेद्यं प्रतिगृह्यतां इति नैवेद्यं नाभ्या आसीत् इदं फलं मया देवस्थापितं पुरतस्तत्र
 तेन मे मुक्तावाप्तिर्भवेज्जन्मनिजन्मनि इति फलं संप्राप्त्या सन् दक्षिणार्थं युत्तेन सुवर्णरजतव्रजं मयानि
 वेदितुं भ्यं व्रतसाद्व्यप्ये हेतवे इति दक्षिणा नानारत्नसमायुक्तानां चित्रोपशोभितं मयानिवेदितं भक्त्या श्राद्धं
 कं प्रति गृह्यतां इति तीराजनं प्रदक्षिणां नमः केदारदेवाय नमस्तेशूलपाणये नमः सर्वात्मने तुभ्यं भक्तानां वाञ्छितं
 प्रदत्तं इति नमस्कारः । श्रद्धानां ज्ञानतो वापि यद्भक्तं तु मया कृतं न्यूनातिरिक्तं तत्सर्वं संपूर्णं कुरु शंकर इति प्रार्थ
 ना । नंदीश्वराय यवान्दत्तवाचं डीश्वराय तंडुलान् दद्यात् । व्रतं करोमि देवेश त्वद्भक्तस्त्वं परायणः । गौरी केदारं भवतु
 मांस्त्वत्प्रसादतः डोरकबंधनं आचार्यपूजनं उद्यापनं दानमंत्रश्च ॥ शतपूरिकयोपेतान् फलतांबूलमिश्रितान्
 उद्यापनं गृहाण त्वं केदारवरदोभव नमस्ते देव देवेश नमस्ते जगतां पते गौरीपते नमस्तुभ्यं त्राहि मां परमेश्वर इति क्ष
 मापनं । इति गौरी केदारव्रतपूजनं अथ कथा । पुरा तु ऋषयः सर्वे नैमिषारण्यवासीनः शौनकायामहात्मानः स
 वैशाखा विशारदाः तीर्थयात्राप्रसंगे नगंगाद्वारमुपगमन् तत्रास्नाताः कृतजपा विधिवद्दक्षिणाददुः ॥ यावत्सुखे प
 विष्टास्ते हर्षान्तिर्भूमानसाः श्वदूरे ददुःशस्तत्र सूतं शास्त्रार्थकोविदं ददर्शे सोऽपि तांस्तत्र ऋषीन् विगतकल्मषान् न
 नाम दृढवद्भक्त्या तैश्चापि परिपूजितः ते च चक्रस्तथातिथ्यं कुशलं प्रश्नमेव च मुखोऽपि विष्टं तं सूतं प्रपद्युरिदमादरात्
 ऋषय उचुः सूतसूत महाप्राज्ञा चिरदृष्टोऽसि सुव्रत कस्मिंस्तीर्थयात्रादेशे कालोऽयं विहितस्त्वया त्वद्दर्शनेनातिस्मर्यं
 प्राप्संहि परमं महत् किंचिद्विज्ञप्सुमिच्छामस्तच्छृणुष्व महामते त्वयोका विविधा धर्मास्तथानानाविधाः कथाः ब्रूता
 नि च विचित्राणि मत्तोरथ कथाणि च इदानीं वदः स्मरत व्रतं परमपावनं यत्कृत्वा सर्वसिद्धिः स्यात्तराणां वाञ्छितं प्रदा

सुत उवाच साधुष्टमुनिवरान्नतद्वेषामहाहुतं ममापिकथितुं हर्षाजायतेनात्र संशयः अस्तिकेदारणीरिति ब्रुतं
 परमुक्तामदं विष्णुना कथितं लक्ष्मणैः शब्दवैयवच्यं ऋग्यजुर्वेदं केन प्रकाशितं मन्त्राविधानं तस्य केदृशं देवता
 काचपुण्यास्यास्तर्वा विस्तरतो वद सप्त उवाच आध्वंशेषुराकाशश्चिद्विप्रो भूच्छलकोविद नास्मात्कुरशमतिरिव
 कर्मपरितिष्ठितः आकिंचिनोपैसहस्रतः कुटुंबं परिपालयन् सत्यव्रतति तस्य सीद्धार्थापरमशोभना कन्याद्वयमु
 तश्चकश्चंद्रशमतिविश्रुतः कमलाविमलाचोतिनामनीति तयोः पृथक् तृकदाचिद्वनयातैर्द्विगुणार्थतया धनानाः भूमित्या
 च वनतस्मिन्कण्डित्याच परस्परं । तावत्सौगंधिको वायुरतयोः ऐतिकमालमतः । कुतोऽयं वायुरायाति चित्तं तस्य पुनः पुनः
 प्रयाते तेन मणोणाप्यदोऽप्यवसरस्य निःसृष्टं शाते गणेशं वैपूरताद्वारपालकं गणेशोपितं । प्राह वचनं द्विजकन्यकं व
 नमेतन्मनः

वासुरमानवैः विशेषतो महेशेन देव्याचापि मुरक्षितं अतः परं न गतं तदप्यमीश्वराज्ञाबलीयसी
 न्यमाद्रन्यते मया देवैर्देवाय च मया युवाभ्यामागतां विवति गणेशोपितं । गणेशोपितं । गणेशोपितं । गणेशोपितं ।
 वाक्यगणेशस्य देवी प्राह गिरिः सुता गच्छानय द्विजसुते पश्येतां मम पुत्रे इति श्रुत्वा गणेशेन ग
 णेशभरणे कंदमूलफलादिना शरीराच्छादनं च वतया किंचिद्वदश्यते कोपीनमात्रमव
 श्यते गृहीत्वा ज्ञानांशुरेति कमाणं मम देव्यापि पृष्टं तद्युग्ममातिदं निश्चयात्तरं एतस्मिन्
 भलक्षणे चक्रात्तदं द्रव्यं द्रव्यं प्रणामं चोचतुस्तथा कन्येजुचतुः प्रतः कमलपत्राक्षिकामिदं क्रियते
 एतन्मन्त्रेण सर्वज्ञासि न संशयः अथ नौ सफलं जन्म जीवितं च सुजीवितं देवित्वं वदशनाद्वेषन्यैतापि
 कामस्तिका चिज्जगन्मये पार्वत्युवाच ब्रतकेदारणीर्यस्यास्य क्रियते ऽयमप्याशुभं य
 लभ्यते सर्वसिद्धयः इदं साक्षात् नमो महेशेन कथितं कथयामम यस्मिन्कृते सर्वसिद्धिस्तदिदं क्रियते मया

कन्येऊचतु वदमात कथंकार्थव्रतंपरमपादनं कस्मिन्दिनेश्वामासेदेवताकांपूजयेत् देव्युवाच आश्वि
 नस्यासितेप्रेनेत्राभावास्यायदाभवेत् तस्यांब्रतान्दिंकार्थयथोक्तंशंभुनापुरा प्रथमेन्द्रेयदाकार्थतद्दत्तामितपो
 धने कृत्वाकार्पाससूत्राणिदशैवचप्रयत्नतः कृतानिचकुमार्थाथप्रक्षाल्यविमलोदकैः तत्संख्ययाथपत्राणिक्रमु
 कस्यफलानिच तत्संख्यायाह्यपूजाश्रकतंव्यावैप्रयत्नतःनानाविधानिपुण्याणिक्रतुकालोद्भवानिच सूर्यवंशम
 धैकसौभाग्यद्वयसंपुतं श्लक्ष्णमेकनारिकेलनैवंधंकालसंभवं एवंसंश्रुत्यसंभारान्ततः पूजांसमाचरेत् सौ
 वर्णाप्रतिमाकार्थाशिवस्याविकयासह तस्यांप्रेसूत्रदशकंविन्यसेच्चसुशोभनं पूजनंविधिवत्कार्थधूपदीपादि
 भि क्रमात् दक्षिणांचयथाशत्स्यादद्याद्देवस्यतुष्टये विप्र पुरुषसूक्तेनपूजयेत्स्त्रीपुराणजैः एवंसंपूज्यविधिवद्भो
 जयेद्द्विजदंपती सापूजानैवकरयापिदद्याद्विप्रायदक्षिणानैवेधंस्वयमश्रीयात्तांबूलचविशेषतः वर्षमभ्येकार्थ
 सिद्धिर्नैवत्स्ववनसंशय वर्षद्वितीयेतत्सर्वाद्विजायप्रतिपादयेत् एकविंशतिसूत्राणिसपर्णानिफलानिच अपूपा
 श्रैवकर्तव्याएकविंशतिसंख्यया विधिनानेनकर्तव्यव्रतंपरमपावनं सूतउवाच इति श्रुत्वावचोदेव्यास्तैक
 न्येष्टुभलक्षणे यथाचतुर्व्रतदेव्याभक्त्यापरमयामुदा तथेत्युक्तातदादेवोकारुण्यहतमानसा ददौतयोर्विधाने
 नयथोक्तंशूलपाणिनं न्यग्रोधसूक्ष्ममूलानिफलानिचटलानिच आनीयसत्वरंतवप्रत्येकदशसंख्यया अपूपा
 श्रफलान्यन्नमृण्मयाःशुभलक्षणाः माल्याभावेदहत्याश्रक्तुमैःपूजनंकृतं कुसुमानांकिं सराणि तेषांचैवाक्षतास्तथा
 एवंसंपूज्यविधिवद्भैरीपुनरुवाचते वक्ष्यतांस्वक्रेसूत्रनैवत्याज्यंकदाचन इममिधनभारंचकंदमूलफलानिच ष्ट
 हीत्वागन्धतांसर्वपश्चाद्वैविलोकेयेत् तथेत्युक्ताचतेकन्येप्रयातेस्वयद्द्वैप्रति तत्सर्वव्रतसामर्थ्याद्विध्यं समभव
 तदा अपूपाश्रैवसंजाताटिंव्याःषड्रससंयुताः तानिसर्वाणिवासांसिक्षणात्कौशेयतांपयुः सएवैधनमारसरतुस्वर्ण

कन्येऊचतु वदमात.कथंकार्थव्रतपरमपावनं कस्मिन्दिनेथवामासेदेवताकांपूजयेत् देव्युवाच आश्वि
 नस्यासितपेशेत्रामावास्यायदाभवेत् तस्यांव्रतमिदंकार्थयथोक्तंशंभुनापुरा प्रथमेव्देयदाकार्थतद्ददामितपो
 धने कृत्वाकार्पाससूत्राणिदशैवचप्रयत्नतः कृतानिचकुमार्याथप्रक्षाल्यविमलोदकैः तत्संख्यायाथपत्राणिक्रमु
 कस्यफलानिच तत्संख्यायाह्यपूजाश्वकर्तव्यावैप्रयत्नतःनानाविधानिपुण्याणिऋतुकालोद्भवानिच सूर्यवशम
 यथैकसोभाग्यद्रव्यसंयुतं शृङ्गमेकंनारिकेलनैवेद्यंकालसंभवं एवंसंश्रुत्यसंभारान्तत.पूजांसमाचरेत् सौ
 वर्णां प्रतिमाकार्थ्याशिवस्यादिवकयासह तस्याग्नेसूत्रदशकंविन्यसेच्चसुरोभनं पूजनंविधिवत्कार्थ्यधूपदीपादि
 भि.क्रमात् दक्षिणांयथाशत्स्यादद्याद्देवस्यतुष्टये विप्र पुरुषसूक्तेनपूजयेत्त्रोपुराणज्ञैः एवंसंपूज्यविधिवद्भो
 जयेद्द्विजदंपती सापूजानैवकरयापिदद्याद्विप्रायदक्षिणानैवेद्यंस्वयमश्रीयातांबूलचविशेषतः वर्षमध्यकार्थ
 सिद्धिर्भवत्येव न संशय वर्षद्वितीयेतत्सर्वाद्विजायप्रतिपादयेत् एकार्थशतिसूत्राणिसपण्यानिफलानिच अपूपा
 श्वयवकर्तव्याएकविंशतिसंख्याया विधिनानेनकर्तव्यंव्रतपरमपावनं सूतदवाच इतिश्रुत्वावचोदेव्यास्तेक
 न्येधुमलक्षणे यथाचतुर्धर्तदेव्याभक्त्यापरमयामुदा तथेयुक्तातददेवीकारुण्यहत्मानसा ददौतयोर्विधाने
 नययोक्तंगूलपाणिनं न्यग्रोधसूक्ष्ममूलानिफलानिचलानिच आनीयसत्त्वरंतत्प्रत्येकंदशसंख्याया -अपूपा
 श्वफलान्यत्रयस्यमयाःशुभलक्षणाः माल्याभावेदहंत्वाश्रुसुप्तैःपूजनंकृतं कुसुमानांकेसराणितेपांचवाक्षतास्तथा
 एवंसंपूज्यविधिवद्भोरिपुनरुवाचते वक्ष्यतांस्वकरोस्तेनैवत्याज्यंकदाचन इममिधनभारं चकंदमूलफलानिच नृ
 होत्वागन्म्यतासर्वेपश्चाद्विवलोकयेत् तथेत्युक्ताचतेकन्येप्रयातेस्वयदहंप्रति तत्सर्वंव्रतसामर्थ्याद्विव्यसमभव
 तदा अपूपाश्वसंजातादिव्याःपद्मसंयुताः तानिसर्वाणिवासांसिक्षणात्कौशेयतांतयुः सपर्वेधनभारस्तत्स्वर्ण

सुत उवाच साधुष्टुमनिवरावतंदेव्यामहाकृतं ममापिकथितं हर्षो जायते नात्र संशयः अस्ति केदारगिरौ ति वतं
परमकामदं विष्णुना कथितं लक्ष्म्यै लक्ष्म्या शब्दे तथैव च ऋग्यजुर्वेदेन न काशिनं मन्थं विधानं तस्य केदारं देवता
का च पूज्या स्यात्सर्वविस्तरतो वद सुत उवाच आश्रिते शुभ्रा कश्चिद्विशो भूच्छास्त्रकथितं नाज्ञाभास्करशर्मतिस्व
कर्मपरिनिष्ठितः आकिंचिनोपसङ्गतं कुटुम्बपरिपालयन् सत्यवतीति तस्य सीद्धार्थापरमशोभना कन्या ह्यसु
तश्चैकश्चन्द्रशर्मातिविश्रुतः कमलाविमलचितितानमनीतितये एकं तु कदाचिच्चित्तया तद्वैद्यनाथतपोधनाः अमृत्या
च वनतस्मिन् क्रोडित्यैव परस्परं । तव त्सौ गणधिका वायुस्तयो रतिक्रमणमतः । कृतो यं वयुरयाति चैतयं त्यो पुनः पुनः
प्रयाते तेन गणायत्नोत्पन्नरसचानिलदृढशतगणेशवैपूरतद्धारपालकं गणेशोपितदप्राह वचनं द्विजकन्यके व
नमेतद्विलम्बं स देवासुरमानवै विशेते महेते न देव्याचापि मुरक्षितं अतः परं न गतं व्यनीश्वरज्ञावलायसी
स्थायिता तावदवनि यमाद्रन्यते मया देव्यै देवाय च मया युवाभ्यामागतं त्विति गणेशोपितदगुह्यमात्रे सर्वन्यवे
दयन् श्रुत्वा वाक्यं गणेशस्य देवी प्राह गिरे सुता गच्छानयद्विजसुतपश्यतां मम पूजनं इति श्रुत्वा गणेशेनाग
च्छतां द्विजकन्यके सहैव धनमारेण कंदमूलफलादिना शरीराच्छादनं चैव तया किंचिन्नदृश्यते कोपीनभात्रमेव
सौ केवलं गुह्यगुप्तये तथैव ते गृहीत्वा ज्ञानानुरतिक्रमणामम् देव्यापि पटुतं युग्ममतिदं निक्षुधातुरं एतास्मिन्
तरे चैव तं कन्ये शुभलक्षणे चक्रातदं द्रुमद्वयं प्रणामं चोचतुस्तथा कन्ये ऊचतुः मातः कमलपत्राक्षिकमिदं क्रियते
त्वया कृपया वद देवेशि सर्वज्ञासिन संशयश्रय नौ सफलं जन्म जीवितं च सुजीवितं देवित्वं वंशनादेव धन्यो तोषित
रौ च नौ नखातुं शक्तिरसमाकमस्ति काचिज्जगन्मये पार्वत्युवाच व्रतं केदारगौर्यार्यं क्रियते ऽद्य मया शुभं य
स्यानुष्ठानमात्रेण लभ्यते सर्वसिद्धय इदं साक्षात्महेशेन कथितं कृपया मम यास्मिन्कृते सर्वसिद्धिस्तदिदं क्रियते मया

[illegible]

भारस्तदाभवत् मात्रादृष्टुतत्सर्वहार्षताविस्मितामवत् माताप्रोवाचतेकन्याकामदभात्पूववत् । कथंताकडुत्पत्त
 युवाभ्यांकृतपःकृतं इतिमानुर्वचःश्रुत्वा तेकन्येप्रोचतुस्तदा कन्येऊचतुः नजघनहृताकिंचिन्नवकिंचितपःकृतं भवानी
 शंकरौविघ्नोतानान्यदेवंकदाचन ताभ्यांदंतव्रतामिदंप्रसन्नाभ्यामनोरमं तेनाभूत्सर्वसपातिरियंमातर्नसंशयः त्वम
 प्यंवव्रतामिदंकुरुष्वव्रतमातसा सूतउवाच तंदासत्त्वव्रताचक्रव्रतंकन्योपदार्शितं तथैवतकुलंजातंधनधान्यसमी
 कुलं अथैतेकन्येकजातेविवाहार्थेयथोचिते राजानौद्वौसमायातौपद्माकरमुधाकरौ दक्षिणापतिरेकश्चउत्तरेशस्त
 थापर। द्वाभ्यांकन्याद्वयंदंतव्रतस्यास्यप्रभावतः पद्माकरैणंकमलानीतास्वसदनंप्राति मुधाकरेणविमलाप्राप्ताती
 वसुसंस्थमात् ताभ्यांतत्क्रियतेनित्यंव्रतंपरमभाकितः एकदातूपविषासास्वयह्रेस्त्रीणैर्धुता स्त्रीभिरताभिरतत्र
 दृष्टतद्वस्तेतत्सुडोरकं ताडयुःकिमिदंभद्रे डोरकस्याविभूषणं किंतेनसतिरौकमाणिभूषणानिशुचिरिमेते नाना
 विधानिरत्नानिचवह्रेहैकिलसुंदरि आकर्षयसत्यव्रतयास्त्रीभिरीरितमाशुत निष्कारस्यसूत्रंतद्वैवाङ्गाविनोर्थस्य
 गौरवात् नैवचास्यफलंपुण्यकदाचिद्वदश्यतेपुरा संत्यव्रतायास्तद्गान्यक्षणातत्क्षीणतांययौ यथापूर्वमभूत्सर्वभा
 न्येविलयतांगते शाकवह्नीफलैर्नित्यंक्रियतेभोजनादिकं अथभोक्तुंयदानैवकिंचित्सासुतमब्रवीत् भगिन्यौ
 तैवदंशर्मन्वत्तेतत्पतेर्यहै तयोःसमीपंगत्वाचकिंचिद्गदयार्थमानय मातुर्वचनमाकर्ण्यचंद्रशर्माद्विजोत्तमः प
 द्माकरस्यनृपतेर्नगरंअथमंययौ भगिनीकमलापयववर्ततेपतिदेवता सततगारमासाद्यनदीतीरेवहिःस्थितः दारव
 स्तुतस्यानोरार्थमाभताःशतशस्तदा तंवदसिगणदृष्ट्वाप्रत्युवाचद्विजर्षभः शुष्माकरंवाभिनीयारिस्तममसाभगिनीशु
 भा आताहंबंद्रशर्मातिरतस्याश्रयनिवेद्यतां तारुतस्योपह्रांसंतुचक्रुर्नानाविधतदा आतत्वनैवयोभ्यासिपश्य
 वैभवमात्सतः तन्मध्यैचाभवत्येकाशुभाचारासुलक्षणा द्विजवर्षमहाभागतवादेशंद्रवोभ्यहं सासमागन्वतत्सर्व

कमलायै न्यवेदयत् तत्समाकर्षकमलातंसमानीयसत्वरं आर्किचनाकटिदंष्ट्राभ्रातरं भृशदुर्बलं तस्याश्वैर्भवदंष्ट्रा
 सोपिलज्जानताननः नीलातंभहमद्येतुबहुसन्मानपूर्वकं दिवसान्यथसप्ताष्टौसमारथाय प्रयन्ततः ततः पंचदशाहे च क
 त्वापाथेयमुत्तमं हिरण्येनसमापुकेदत्वा तस्मैव्यसर्जयत् पाथेयं तद्वृहीत्वा सव्रतस्थो द्विजपुंगवः गच्छन् शनैरनुमार्गेण
 तदपयापरिपीडितः तावद्वदर्शविमलाद्विजः पुष्करिणीं शुभां तदेविन्यस्य पाथेयं स्वयं जलमथाग्रहीत् तावज्जलवीची
 भिर्हतं भद्रं क्षणेन हि पुनः प्रायाच्चंद्रशर्माभिगिनीसदनं प्रति निवेदयामास तदा यद्वृत्तं पथिकैर्तु कं श्रुत्वा सा पुनरेवान्य
 द्विरपयं प्रददौ तथा पादत्राणैरिहिरण्यं सधृत्वा सप्रययौ द्विज पादत्राणंचमार्गेतत्पकेमं प्रक्षणेन हि पुनरेव समा
 यातोभिगिनीं प्रति स द्विजः तद्वृत्तं सर्वमाचष्टमगिन्यैव्राह्मणैर्धमः तन्निशान्याथ विमला पुनरेव धनं ददौ निक्षिप्य य
 ष्टिमथ्येतद्वत्वा यष्टिं प्रतस्थिवान् यावन्मार्गे समगच्छया ष्टिमादाय सत्वरः तावत्कश्चित्समायातः पुनर्याष्टिमुप
 हरत् पुनः प्रायातोभिगिनीं चंद्रशर्मा महामतिः उवाच पथियद्वृत्तं निशान्याथ सुविस्मिता माञ्जानक्रियते आतर्ध्वतं पर
 मया वनं नीतिसोप्याह वयनं चंद्रशर्मा पुनः पुनः कमलोवाच तावदब्रूवतिष्ठत् आतः पंचदिनावधि पठ्याह अग
 र्धिनस्याथ भ्रमावारयाम विष्यति व्रतं केदारगौर्यान्वयं तस्यां कृत्वा यथाविधिः ततो गच्छस्व भवनं कृतकृत्यो भवि
 प्यसि तथेत्युक्त्वा स्थितस्तत्र व्रतं चक्रे यथाविधि तां समा मंत्र्यमभिर्निर्वाचयौ स्वग्रहं प्रति आगतस्तेनामार्गेण य
 त्रपुष्करिणीं ह्यभूत् पुनरेव तृपाक्रांतस्तज्जलं जगृहेततः जलांतर्गतपाथेयं द्विजहस्तेतदाऽभवत् ततो जगाम पुर
 तः पादत्राणंच लब्धवान् याष्टिच पुरुषः प्रादा त्पूर्यया पृहता वलात् एवं सर्वं पुनर्लब्धं व्रतस्यास्य प्रभावतः ग्रहं
 समागम्य ततो मात्रे सर्वं न्यवेदयत् श्रुतं पुत्रमुत्पात्सर्वैर्विरुतं व्रतमादरात् तदेव सूत्रं सं ग्रह्य प्रत्यक्तं पूर्वमेव च यथो
 क्तेन विधानेन च कारतीव भक्तिः पुनरेव यथापैद्यन धान्ययनाभ्यननं नान्यजन्तं नित्यं नित्यं नित्यं नित्यं नित्यं नित्यं

निमलपितृधर्मानां सद्यः प्रत्ययकारकं सुतउवाच इदं केनापि न ज्ञातं विनाशं भुंजुनीश्वरः शंभुना विष्णवेदं तस्मा
 यैदिष्णुना र्षितं लक्ष्म्या च दत्तमिन्द्राण्यैर्द्वैन्द्राण्याद्बहुलकृतं तद्वारभ्य ब्रतमिदं क्रियते मानदं भुवि यस्या राधनमत्रै
 ण प्राप्य ने स र्दसि सद्यः भूमौ ब्रतानि च न्यानि संति नाना विधानि च, परमेतस्य सर्वाणिकलानां हतिपोडशा इति
 पूर्वमथाह पुं पुराणे पुनि पुंगवाः तदाद्यकायितं विज्ञाः किमन्यच्छ्रेतुमिच्छय ॥ इति पाद्मे केदारगौरप्रव्रतम् अन्य
 दप्युक्तं भविष्योत्तरे ॥ यो चाहशे न भवेन तच्छ्रुत्वा युधिष्ठिर हर्षदैर्न्यादिरूपेण तस्य वर्षप्रयाति हि रुदितैरोद
 नं वर्षं हृष्टै वर्षं प्रहृष्टयति भुके भोगो भवेद्दर्भस्य रथे स्ववस्थं भविष्यति तस्मात्प्रहृष्टैस्तुष्टैश्च कर्तव्या कौमुदीनरैः वैष्ण
 वीदानवो ये यतिभिः प्रैत्रोयुधिष्ठिर अन्यच्च तत्रैव । प्रभतं समये राज्ञा तोषणीया सुहजनाः सुवासिनीभ्यो देया
 निवस्त्राण्यामरणा निच सद्गोवैव संतोष्या भोजनेन द्विजोत्तमाः भोजयेत्पूजयेद्भर्तारं त पुरविलासिनीः स्वजा
 तिरनितस्तास्तोप्यादानेन च तया द्विजाः वस्त्रैस्तांबूलदानैश्च नैवेद्यैः कुसुमैः शुभैः स्नाना माकैः स्वयं राजा तोषयेत्स्व
 जनान् पृथक् तया गणाधिपस्यंश्च तथा मङ्गलान् भटान् वृषभान् महिषांश्च वयुधमानान् नरैः सह गजान् श्वान् च यो
 श्वान् च पदातीन् समलंकृतान् मन्त्रां रूढः स्वयं परयेन्नटनं कचाराणान् क्रुद्रापयेत्तत्रा संयेद्य गोमहिष्यादिकं तथा वृषा
 न् वर्षां पयद्वोभिरुकि प्रलुकि वादिभिरिति । अस्यां संक्षेपकृत्यं नारदीये ॥ ऊर्जामायादिपदाने देवानां रयहे पुच नद्या
 संमतं तदोपुचैत्यगोष्ठापणे पुच समर्चनं तथा लक्ष्म्याः स्वर्णैरौप्यकैः कृतैः द्यूतं च वर्षफलदं जये वापि पराजये गवां पुजा
 त्रयि हि तां शृणां ध्यानं नुरज्जनैः पायसाद्यन्नदानैश्च न मस्कर्तुं प्रदक्षिणैः अयदोपावलीकथाभविष्योत्तरे श्रीकृष्ण उवाच
 पुरावा लनरूपेण याचयित्वा त्विमां पराम् वलेयैर्ज्ञे हरिः सर्वकृता वान्विक्रमोऽस्त्रिभि इन्द्राय दत्तवान् राज्यं चाले पाताल
 वासितां कृत्वा दैत्यपतेर्दधमहोरात्र पुनर्नृप एक एवाहिभोगार्थं वलीराजयेभिभेचितः रहस्यं हि तदेतत्ते कथयामि

नरोत्तम ॥ कार्तिकेकृष्णपक्षस्य पंचदश्यानिशागमे यथेष्टेष्टद्वैत्यानां राज्यते पांमहतिले युधिष्ठिर उवाच ॥
विशेषेण हर्षिकेशकौमुदीवदमेप्रभो किमर्पयते दानं तस्यां कादेवता भवेत् किंचतेषां भवेद्द्वयैकभ्यो दिव्यजना र्दन
ग्रहर्षः कोऽत्र निर्दिष्टः क्रीडाकाव प्रकीर्त्तता श्रीकृष्ण उवाच ॥ कार्तिकेकृष्णपक्षे तु चतुर्दश्यां विनोदये श्रवश्य
मेव कर्तव्यं स्नानं नरकभीरुभिः श्रपामार्गस्य पञ्चाणि भ्रामयेन्मस्तकोपरि ततश्च तर्पणकार्यं धर्मराजस्य ना
मभिः यमाय धर्मराजाय स्य त्वेचांतकाय च नरकाय प्रदातव्यो दीपः संपूज्य देवताः ततः प्रदोषसमये दीपान् दद्या
न्मनोरमान् । ब्रह्मविष्णुशिवादीनां भवनेषु विशेषतः कूटगुरोरेषु चैषु सभासु च न दीपुच तद्वा गोद्यानवापीषु
प्रतोलो निष्कटेषु च सिद्धार्थबुद्ध्या च मुंडाभैरावाय तनेषु च मंदुरासु विविकासु हस्तिशालासु चैवाहि एवंप्रभातस
मये ह्यसमावास्यां नराधिप स्नात्वा देवान् पिष्टन्मत्स्यां संपूज्याथ प्रणम्य च कृत्वा तु पार्वणं श्राद्धं दिक्षीरघृतादिभिः
भोज्यैर्नानाविधैर्व्रान्मोजायित्वा क्षमाप्य च ततो पराह्णसमये योपेयं नगरे नृपः श्राधराज्यं बलैर्लोकपथे पठेच्छत
मिति लोकश्रापिपुरे ह्येसुधाधवलितान्जरे वृक्षचंदनमालाद्यैश्चा र्चितं च ग्रहे ग्रहे यतः पानरतो द्विकनरनारी
मनोहरे नृत्यवादिनसंघुष्टसंप्रज्वलितदीपके अन्योन्यप्रीतिसहृदयतालकरेजने तांबूलहृष्टवदने कुंकुमक्षो
दचार्यते द्रुकूलपटने पश्य स्वर्णमणिप्रयभूपिते युवतीजनसंकीर्णं दीपोज्वलविहारिणि श्रद्धतोद्भासितां
श्रसंदाशतकुतूहले दीपमालाकुले रभ्ये विध्वस्तध्वांतसंघये प्रदोषदोषरहिते ध्वस्तदोषान्मशुभे आशीः पूर्णमु
खाभिश्च कन्याभिः क्षिप्ततंडुले नीराजनं प्रकर्तव्यं वृक्षशाखा रश्मिदीपकैः आन्यमाना ततो मूर्द्धनि मनुजानां नुराधि
प योजनानामुरक्षस्त्रीहर्षात्प्रचरते जनं वृक्षशाखा तदीपानां निश्चयादर्शनाद्भवेत् नीराजनं तु तमसाऽशोच्यते विजय
प्रदे वरमाज्जनेन कर्तव्यं वरक्षोदोपमया वद्दं यात्रा विहारसंचारे जमजीवेति वादिभिः शुद्धोपसर्गुरहिते राज्ञो कोपमयो

विभवे. मित्रस्वजनसंवाधिसुहृत्समानुरंजिते. तत्रिधैराजसमयेस्वयं राजा ब्रजिपुरं श्रवलोकायितुरभ्युपगच्छामेव शनैः
 शनैः. महता तर्पणोपेण ज्वलिहर्षस्वदीपकैः हृदशोभायुतं पश्यन्. कतरश्च भवकैर्जनैः तद्दृष्ट्वा महदाश्चर्यमूर्धनि चैवा
 स्मृतः. प्रभा. वालिरान्यप्रसादं च. ततस्त्वग्रहभाद्रजितः. स्वभावनिशीघ्रतुजनेन्द्रिर्बलोच्चने. तावन्नगरनारीभिर्भेद
 डिडिक्वादनैः. निष्कास्यते प्रहयाभिरलक्ष्मीः. स्वग्रहं गणता. ततः प्रबुद्धसकले जने जातमहोत्सवे. मास्वर्दिपिक
 हस्ते च स्नेहानिर्भरवत्सले. वेष्टया विलासिनी सौख्यस्वस्तिममालकारिणि. मृदात्तग्रहद्वजतिरुपादप्रभेदप्रदायिनी. पि
 एकोद्धर्तनप्रेरुत्तुश्च श्रुणुकुले. द्विजाभिवादनप्रेरुत्तुत्तरादिवादिनि. त्रिसुवा. सिनीभिश्च यनं दीयमानं यद्वच्छया
 तथा प्रभातसमये यथाहं मानुषे ज्ञानात्. सद्बुद्धेन वसतोऽप्यदेवास्तत्पुरुषद्विजान्. इतरान्नपानैर्वावाप्यदनेन प्रुडितान्
 विजता बलदानैश्च यनैः सामंतपार्थिवान्. यदातिजगत्सलशानं भुव्वेकटकादिभिः स्वनामाक्रिः. स्वयं राजा तोषयेन्स्व
 जनान् पृथक् यथाहं तोषयिता. ततो मूढमदक्षान्. द्रुपमान्महिषाश्च ययुष्यमान्. तत्पूरैः सह गजान् भ्यांश्च योधांश्च प
 दानि न समलंकृतान्. मंचारुढ. स्वयं पश्येन्नटनर्तकचारणान्. उड्डी प्रयेन्नासुयच्च गोमहिष्यादिकंततः द्रुपान् यर्पाये
 द्वेभिर्भुक्तिमत्पुकि कावदेत्. ततो पराहंसमये पूर्वस्यादिशि भासत. मार्गपालोऽप्रवध्रीयातुं नगरं तं भयपादप्रे. कुशकाशमर्थ
 दिव्यालं वकैर्बहुभिर्बुतां दीक्षयित्वा वाजिगजान् सार्द्धयस्मिन्नयेनते. गावो वृषाश्च समाहिष्यो मंडिताद्यटितोऽक्रटा. क्र
 तैर्होमद्विजैश्च यद्वह्निं यात्मानं पालिकां राष्ट्रमेव न वाराजसहस्रिणश्चोतन च स्वशक्त्यपेक्षया वापि यद्वह्निं याद्वाराभ्यभोज
 नैः मातुः कुलपितृकुलमात्मानं सह बंधुभिः. सुतारमुच्चमवतर्गं गाली दृढातिथिः. नीराजनं चतत्रैव कापैराज्ञाजय
 प्रदं मार्गपाली ततो लब्धयानं गावो गजावपाः. राजानो राजपुत्राश्च ब्राह्मणाः शूद्रजातयः. मार्गपालीस्सिमुहं ध्वनी
 रजः स्यात्सुखी तदा. कृत्वैव सर्वभवेत्तराजो दैत्यपुत्रवले. पूजां कुर्यान्नुपः साक्षाद्भूमौ भंडलकैर्कृते. वालिमा लिख्य

देव्युद्रचर्णकैः पंचरंगकैः । सर्वाभरणसंपद्भिर्विधावरण्यमहाभिते । कष्माडवाण्डभारयमुरदात्तवसंयुतम् । संपु
 ण्हट्टवदनीकरोटोत्कटकुंडलं । द्विभुजदत्तराजानकारयिवान्पुःस्वयं । ग्रहरथमध्येशालयादस्वाध्यादिततोऽध्वे
 त्थात्तमंविजनेः । साधे संतुष्टोवदिभिरततः । कमलैः कुमदैः पुष्पैः कलशैररुक्कामलैः । गंधधूपान्ननैवेद्यैरक्षतैर्गुडपु
 पकैः । मधमांससुरालेह्यदीपमाल्योपहारकैः । मंत्रेणाननराजद्रुसमन्त्रासिपुगाहितः । वलिराजनमस्तुभ्यंविचित्र
 सुतत्रभोऽभविष्येद्रसुरारातेपूजेयप्रतिपुष्टतां । एवंपूजान्पुःस्वयराजौजगणततः । एतकारयेत्प्रशणीयादि
 नटहृत्पुष्पकपानकैः । लोकश्रांतिपुष्टहस्त्यतिशय्ययाशुक्लहस्तैः । सस्याप्यवालिराजानंफलैः पुष्पैः प्रपूजयेत् ।
 बलिमुद्दिश्यदीप्यते । दानानिकुरुनंदत्त । यानितान्यक्षयापयद्वाः । भैषदं संप्रदार्शितं । यदस्यादीप्यतेदानं । स्वर्ग
 वायद्विवावहु । तदक्षयंभवेत्सर्वविष्णो प्रीतिकरं परं । विष्णुनावसुधासालंघातुष्टुनवलयेपुन । उपकारकरं दत्तमसुरा
 णांमहोत्सवं । ततः प्रभृतिराजैर्द्रव्यदत्ताकौमुदीशुभा । सर्वापद्रवाविद्रवासर्वाविघ्नविनाशेति । लोकशोकहरीकान्पा
 धनपुष्टिसुखावहा । कुशब्देनमहीज्ञियामुदेहपूततोद्वयं । धातुहोर्निगमज्ञौश्रुतेनैपाकौमुदीरमृता । एकमेवमहो
 राजं सर्वेषां विधापते । दत्तदानवरजस्यचादर्शमिवभूतले । यः करोति तदपोराष्ट्रेतस्यवृक्षाधिभयं कृतः । कुतोऽवैभ
 यंतजनारितस्तत्पुष्टकृतंभयं । सुभिर्क्षेमभ्योऽभयं संपुष्टां पुष्टमुत्तमं । नीरुजश्रजनाः सर्वसर्वापद्रववर्जिताः । कौमुदी
 करणाद्राजभवंतीहमहीतले । योयादशेनभावेनानिष्ठत्यस्यांयुधिष्ठिर । हर्षदेन्यादिरूपेणतस्यवर्षप्रयातिहि । रु
 दितेरेदंनवर्षहृष्टवर्षप्रहृष्यति । भोगेभोकाभवेद्धर्षः । स्वस्थः । स्वस्थोभवेदिति । तस्मात्प्रहृष्टैरतुष्टैश्चकर्तव्याकौमु
 दीनरैः । वैष्णवीदानवचयेयंतिथिः प्रोक्तायुधिष्ठिर । उपशमितमेवनादं । प्रोहलितदशाननंरामं । रामायणमिव
 सुभगं दीपदिनंहरतुवोदुरितं । कष्माडवाण्डभारयमुरदात्तवसंयुतम् । शरदिब्रह्मरिगतानिद्रं दीपदिनंहरतुवो

रितम् दीपोऽस्त्वजनि तसर्वजनप्रसादं कुर्वति ये सुमतयो बलिर्गुणपूजां दानोपभोगसुखद्विधशतानि वैवर्हर्षेण
 द्विभिवर्पाय वयाति तेषां न शुक्रदोषो न सुरेज्यदोषस्तारालंबं च द्रव्यलक्षणं विवाहितायानवकन्यकायादीपोऽस्त्वे
 सद्धिकरः प्रवेशः ॥ इति श्रीभविष्ये कर्तव्यं तथा हेमाद्रौ आदित्यपुराणे ॥ शंकरस्तु पुराच्युतससर्जसुम
 गिरं कार्तिकेशु कृपक्षे तु प्रथमे ह निसत्त्वान् जितशशंकरस्तत्र जयलेभे च पार्वती अतोऽर्थशंकरो दुःखविजमा
 नेत्यसुखाच्चिता तस्माद्युतं प्रकर्तव्यं प्रभो तत्र मानवैः तस्मिन् युते जयो यस्य तस्य संवत्सरजयः पराजये वि
 ष्णुतुल्यधनाशस्ततो भवेत् श्रोतव्यं गीतवाद्यादिस्वनुल्लिख्यैः स्वलंकृतैः दीपमालापरिक्षिप्ततथाधूपेन धूपितं दं
 मेताभिश्च सहितैर्नयासाचमने निशा नववस्त्रैश्च संयोज्या द्विजसंघं धिवाधवा इति आज्ञान्यदीपिकृत्य तत्रैव ततः
 पुद्बसकले जने प्राप्ता समहोत्सवे माल्यदीपकहस्ते च स्नेहनिर्भरवत्सले वेद्याविलापिनो सार्धं स्वस्ति मंगलचारिणि
 न्द्राद्ब्रह्मजति च पादान्यंगप्रदायिनि पिठकोद्वर्त्तनपरे गुरुशुश्रूषणकुले द्विजातिवन्दनपरे सुखराज्यादिवादिनि
 भातसमये राजा तोषणीयास्ततो जना सुवासिनीभ्यो देयानि वस्त्राण्याभरणानि च सद्भावैर्नैव संतोष्यादानेन च त
 जाः वस्त्रैस्तत्तुल्यैर्नैश्च पुष्पकपूरकुम्भैः भोजयेत्पूजयेद्देवैरतः पुरविलासिनीः ददाति जनसंघातान् प्रवेष्टुः
 णः शुभैः स्नानां कर्त्तव्यं राजा तोषयेत्स्वजनान् पृथक् तथा गाणाधिपत्यांश्च तथा मच्छान् भद्राक्षरान् दधुभान्म
 नान् परैः सह गजान् श्वान् श्वयोधान् श्वपदानि तन्सुमलं कृतान् मंचारूढः स्वयंपश्येन्न दत्तं तं कचारणान्
 त्रयोमहिष्यादिकांस्तत्तुल्यैर्नान्यर्थापयेद्भोभिराकिप्रत्युक्तिवादिभिः । ततो पराह्वसमये पूर्वस्यां दिशि भा
 मारगोऽर्चयेत्प्रवक्षीयात्तं गस्तं भेषपादपे कुशकाशमर्च्यो द्विव्यालं च कुर्वेद्बहुभिर्दत्तां दीक्षायित्वा राजानश्चान्सार्धं
 वोढुषाः समहिषा संहितार्थां दिक्कटाः । एतद्देवो भो द्विर्देवैस्तु वक्षीया न्यूनार्णालिकां दुर्गामंत्रेण

हेमस्तघतेनाष्टोत्तरशतं. नमस्कृतं तत् कथं नम्रजेणेन तसुव्रत मार्गपालिनमस्तुभ्यं सर्वलोकेन मोरुते विधे
 यैः पुत्रदास्यैः पुनरोहिब्रजस्वभो नशिजनंचकर्तव्यतत्रवराष्ट्रवर्धन मार्गपालीतलेनैव त्रेधा गावा गजाद्याः रा
 जानो राजपुत्राश्च ब्राह्मणाः शूद्रजातयः मार्गपालिस्तु भ्रष्टं धनं राजस्य सुखान्विता घोषादशेन भवेन तिष्ठत्यस्यां युधि
 छिर हर्षेन्यादिरूपेण तस्य वर्षं प्रयाति हि रुदितरेति ते वर्षे वर्षं प्रहृष्यति भुक्तौ भोका भवेद्धर्षस्वस्य स्वस्यैभ
 विध्यति तस्मात्सुहृष्टैस्तुष्टैस्तु कर्तव्यं कौमुदीनरैः वैष्णवीदजवोच्यं त्रिभिः पौत्रैः युधिष्ठिरैः ॥ इति कार्तिकशु
 कप्रतिपदायां कौमुदीमहोत्सव कौमुदीमहोत्सव शकेन दिनद्वये कार्तिकेनैव अथास्यानिर्णय इ
 यं च खलिपूजने गोपूजनादौ च पूर्वविद्धाग्राह्या तथा च दहयाम ॥ अथाणीदुर्भनवमीदूर्वाचैव हुताशनी पूर्वविद्वै
 यकर्तव्या शिवरात्रिर्वैदिकमिति । तथा च प्रतिपदशेऽस्य गोपूजनं तु गवामंतं परविद्धेतु यः कुर्यात्पुनदारधनक्षयः
 याकुह्य प्रतिपन्मिश्रातत्रगा पूजयेन्नृपः पूजने त्रीणि वर्द्धन्ति प्रजागावो मही पतिरिति देवलवचनाच्च माधवोपि इ
 त्ययं नंच पूर्वैश्चुरुपयासवदाचरेदिति । दिनद्वये सायानहं व्यातौ तु परैश्च ग्राह्या तदुक्तं निर्णयामृतपुराणसमुच्चये व
 र्द्धमानतिथौ नंदसाहचर्यामात्रिका यदा द्वितीया द्दिगा मित्रादुत्तरे तत्र चोच्यते तत्र गोपूजनादौ स्मृत्यंतरेपि ॥
 त्रियामभागादशतिथिर्भवच्चैस्साहचर्यामात्रिका प्रतिपदि द्द्वौ दीपोत्सवो ते मुनिभिः अदिष्टे ह्यतो न्यथा पूर्वयुते विधेयः । इति
 त्रियामभोत्सवेन चंद्रदर्शनाभाव उक्त द्वितीयाया पंचधा विभक्तं दिनचतुर्थारूपा परानहदीप्या भवेच्चंद्रदर्शनासं-
 भवात् अत्र दीपोत्सवपदेन गोपूजनादिकमेव गृह्यते कालानुरोधात् ननु खलिपूजादिकालप्रसंगान् चंद्रद
 र्शनाभावप्रयोजकसाहचर्याभोक्तिसामर्थ्याच्च पूजायां दीपदानसत्वेन दर्पोत्सवपदस्य उभयव्यसंभवाच्च अमावास्या
 यामापि खिद्य क्रीडं त्यमाश्रायं गावो नंदसुकार्तिके इति वत्सनां केलौ क्रीडनं प्रीतिप्रसंघात्तत्रापि द्विपोत्सवपदस्य स

वधात् यानि तु भद्रायां गोकुलक्रीडासदेशो वैविनश्यति भद्रायां द्वितीयायां तथा प्रातिपद्याधिकरणं द्विती-
 यायां तु गोवर्धनं पत्रच्छदं च कुर्वते विचारांशं कुलक्षयमित्यादीनि निषेधवाक्यानि पूर्वादिने प्रातिपदः सायाह्नव्यापित्वे
 द्वितीयादिने चंद्रदर्शनसंभवे ज्ञेयानि यद्यापि पूर्वान्हे क्रीडनं गवां । चंद्रोदये तु तत्रैव पूजयेत्सुरभीरुतथेत्यादि वै-
 चनाच्च प्रातःकालव्यापि न्युरारैव गोक्रीडनादौ प्रातिभाति तथापि गवां क्रीडादिने यत्र रात्रौ दृश्येत चंद्रमाः सोमो
 राजापशून् हंतिसुरभेः पूजकारं भवेति देवलेन प्रातिपिद्वत्वात्मानतत्राह्मा नीराजनमंगलपालिकेतूररस्यामेव का-
 र्यं तथा च मदनरत्ने ब्रह्मपुराणे ॥ कार्तिकेशु कृष्णक्षेत्रे तु विधानं द्वितयं भवेत् नारी नीराजनं प्रातः स्मार्थमंगलपा-
 लिकां श्रथचेत्प्रातिपत्स्वरूपानारिनीराजनं भवेत् द्वितीया यां तदा कुर्ष्यात्सायं मंगलपालिका मिति लभ्यते
 यदि वा प्रातः प्रातिपदं दृष्टिकाद्वयं तस्यां नीराजनं कार्यं स्मार्थमंगलपालिकेति भविष्यपुराणाच्च देविपुराणेषु ॥ प्रा-
 तर्वायादिलभ्येत प्रातिपदं दृष्टिकाद्वयं द्वितीयायां तदा कार्या स्मार्थमंगलपालिका आश्विनतिथिदादर्शनारी नीराजनं
 भवेत् नारीणां तत्र वैध्वं द्यं देशदुर्भिक्षमेव च कार्तिकेशु कृष्णक्षेत्रे ज्ञानावास्यावटीद्वयं देशमंगलशयानैव कुर्यान्मं-
 गलपालिका मिति इयं प्रातिपत्तौ लाभ्यते पूर्वा विद्ववाह्या बलिं राज्येत स्योक्तेः बल्युत्सवं च पूर्वद्वारि ति वचने च
 बल्युत्सवे पूर्वा विद्ववाया एव पूर्वा आहोकिः यतुतिष्यं केन दाया मुदये भ्यंगं कृत्वा नीराजनं ततः सुवेपः सत्कथागानैर्दानैश्च
 दिवसं नयेदिति ज्योतिर्नवधृतवचनादभ्यंगोत्तरविद्ववाह्येत्युक्तं तत्र एतद्वचनस्य हेमाद्यादि समकलनिबंधकारै-
 रलिखनाक्षिर्मुलं ॥ श्रवतौ लाभ्यंगो नित्यः । बत्सरादौ वसंतादौ बालिराज्येतथैव च तौ लाभ्यंगमकुर्वाणो नरकं प्राति-
 पद्यत इति द्रव्यसिध्दवचनात् । अत्र राजानादिनित्यकर्मो न तर्गो वर्धनपूजादिकार्यं तदुक्तं भविष्येतरहेमाद्रौ
 ॥ प्रातर्गो वर्धनः पूज्यो धृतं चापि समाचरेत् भूषणीयास्तथा गावः पूज्याश्च वाहदोहेना इति गोवर्धनपूजा मंत्रः

॥ गोवर्द्धनधराधारगोकुलत्राणकारक विष्णुवाहुकृतच्छायगवांकोटिप्रदेभव गोवर्द्धनःप्रकर्तव्योराजतःप
 लसन्ममतः छत्राकारमहावृक्षैःशोभितःपक्षिभिर्वृतःगोपगोपीसमाकीर्णमहावृक्षसमन्वितइत्यादि ॥ कार्तिक
 एणत्रयोदशगोविंदरात्रिप्रतोकंसविस्तरंगोवर्द्धनपूजादकंसर्वाविधेयं अथगोपूजनमंत्रः ॥ लक्ष्मीर्यालोकप
 लानांधेनुरूपेणस्थिता धृतवहतिपद्मार्थममपांपव्यपोहत् अत्रतःसंतुमेगावोगावोमेसंतुपृष्ठतः गावोमेहृद
 येसंतुगावांमध्यवसान्यहमिति ततोऽपराल्लेभार्गपाल्पुच्छयनादिकार्यं तद्विधिःपूर्वमुक्तःसचेत्थं ततोपराल्ले
 समये पूर्वस्यांदिशिभारत मार्गपालंप्रवध्रीयांतुंगेस्तंभेयपा दपे कुशकाशमयीदिव्यालंबकैर्वहुभिर्वृतां
 दीक्षयित्वा गजानध्वन्सायंतस्यास्तलेनयेत् गावोवृषाःसमहिषः मांडितायांटिकोटकाः कृतेहोमोद्दि
 जेंद्रस्तुवध्रीयान्मार्गपालिकां दुर्गामंत्रेणहोमस्तुधृतंनष्टोत्तरंशतं दुर्गामंत्रोजजात वेदसइत्यादिवैदिकाः
 उंहुंरक्षिणीत्याद्यानामोक्तोवा ॥ नमस्कारंततःकुर्ध्यानमंत्रेणानेनसुव्रतः मार्गपालिनमस्तेस्तुसर्वलो
 कसुखप्रदे विधेयैःपुत्रदारार्थैःपुनरेहिब्रजस्वमे नीराजनंचतत्रैवकर्तव्यंरार्षष्ट्यद्विदं मार्गपालीतलेचेत्थंयां
 तिगावोनाजवृषाः राजानोरजपुत्राश्चब्राह्मणाःशूद्रजातयः मार्गपालीसमुच्छ्रयनीरुजःस्युःसुखान्विताः अत्र
 शेषश्रादित्स्वपुराणे । कुशकाशमयीकुर्याद्वाष्टिकांसुदहनवां तामेकतोरजपुत्राहीनवर्णारस्तथान्यतःगृहीत्याक
 र्पयेयुस्तांथयासारमुहर्मुहुः जयेन्नहीनवर्णानांजयोरजो नवत्सरं जयचिन्हमिदंराजाविदधीतप्रयत्नतः । त
 तोबलिपूजाविधानं । कृत्वातत्सर्वमेवेहरात्रौदैत्यपतेर्दलेः पूजांकृत्वान्तपःसाक्षाद्भूमौमंडलकेशुभे बलिमारुह्य
 दैत्यैर्द्रवणैःपंचरत्नैः सर्वाभरणसंपूर्णैर्विंध्यावल्यासहोषितं कूर्ममांडवाणजंभोरुमुसुदःनवसंवृतं संपूर्णहृष्टव
 दनंकिरीटोत्कटकुंडलं द्विभुजंदैत्यराजानंकारयित्वान्तपःस्नयंयहस्वमध्यशालायांविशालायांततोर्चयेत् आत

मालजनेः सार्द्धं सतुष्टो बंधुभिस्ततः कमलैः कुमुदैः पुष्पैः कल्पाः कुमुदोत्पलैः । गंधपुष्पाक्षनैर्वर्धयैः क्षतैर्गुडपुष्पकैः मद्यमां
मसुरालेह्यदीपयत्पुष्पहारकैः भोजेणानेन राजेन्द्रसमं ग्रीसपुरोहितं । बलिपूजामंत्रः । बलि राजनमस्तु भ्यं विरोच
नस्तु नमो भविष्यद्भद्रसुराराते पूजे यं प्रतिग्रहतां एव पूजान्तु कृत्वा राज्ञो जागरणं ततः कारयेत्तदक्षणीयादिन
दनंतकनाटके लोकश्रापे ग्रहस्यांत शय्यायां शुद्धतंडुलैः संस्थाप्य बलिराजानं फलैः पुष्पैश्च पूजयेत् बलिमु
द्दिश्य देव्युते दानानि कुरु नंदन यानि तान्यक्षयाप्याहुर्मयै तत्संप्रदाशितं । अत्र बलपुद्देशेन दीपदानमप्युक्तं वामनपु
राणे वामनधनुर्नगरदानव्याजेन ॥ वीरप्रतिपदश्राप्य तव भावी महोत्सव तत्र त्वानं रशाटूलहृष्ट स्तुष्टा स्वलं
कृता । नार्घ्यं न प्रदत्तेन अर्घ्यं यिष्यति मानवाः ॥ इति ब्रह्मपुराणे एवं पूजान्तु कृत्वा राज्ञो जागरणं तत इति इ
ति कार्तिकशुक्लप्रतिपदांतं कौमोदको महोत्सव कार्तिकशुद्धद्वितीयाय मद्द्वितीयासा च पराह्णवापिनी ग्राह्यत्वं नि
र्णयाम्बतादौ । मध्याह्णव्यापिनी पूर्वा विद्वाचेति हेमाद्रि इयं कार्त्तिकमर्ककालव्यापिनी सैव ग्राह्या दिनद्वये कर्मका
लव्या सा वत्प्राप्ते वा द्वितीया सामान्यानि ण्येष्ट्यष्टयेति मदन । अष्टधा विभक्तदिनपंचमभागव्यापिनी ग्राह्येति समा
र्थः अपराह्णशब्देनात्रिधा विभक्तदिनोत्तरविभागो ग्राह्य इति तु युक्तमिति कृत्स्नत्वा वत्प्यां अत्र कृत्यमुक्तं स्वकांटे
ऊर्जशुद्धिद्वितीयायामपराह्णैर्वैद्यमं स्नानं कृत्वा भानुजायां मलैः कनपश्यति ऊर्जशुद्धिद्वितीयायां पूजितरत्न
पितोयममहिपासनमारुह्योदंडमुद्गरधारीभिः वेष्टितं किं करैः हृष्टरत्नैर्मयच्छति वाञ्छितं यमुनायां स्नानं कृत्वा यमं सं
तर्पयेच्च अस्यां भगिनीभिर्भ्रातृपूजनं कारय्यं तथा च लिंगपुराणे कार्तिके तु द्वितीयायां शुद्ध्यायां भ्रातृपूजनं या
नकुटुम्बादिनर्थातिशारः सप्तजन्मसु तस्यादतिशेषः भविष्योत्तरेपि । कार्तिके शुक्लपक्षे तु द्वितीयायां युधिष्ठिर
यमो यमुनया पूजो जितः रयग्रहस्त्वयं अतो यमद्वितीयायां प्रोक्ता लोके नराधिप अस्यां निजग्रहे पार्थनभोक्तव्य

मतेवुधैः यत्नेनभगिनीहस्ताङ्गेतिव्यपुष्टिबर्द्धनं दानानिचप्रदेयानिभगिनीभ्योविशेषतः स्वर्णालंकारवस्त्रादि
पूजासत्कारभोजनैःसर्वाभगिन्यःसंपूज्याश्रभावेप्रतिपन्नकाः ॥ प्रतिपन्नकाः प्रतिपन्नाभगिनीत्वेनव्यवहृताइत्यर्थः
पितृव्यभगिन्यइतिहेमाद्रिः मित्रभगिन्यइत्यपिहेमाद्रिः ब्रह्मांडितु ॥ यातुभोजयतेनारीआतरंयुग्मकोतियौअर्चये
द्वापितांबूलैर्नसावैधव्यमानुयात् आतुराशुःक्षयोरजन्नभवेत्तत्रकाहैचित् चित्रगुप्तस्यपूजांतिकुर्याद्ज्ञानविवद्वये म
संपात्रंलेखनींचसंपूज्यचप्रयत्नतः सर्वान्कामानवाप्नोति यमलोकंनपश्यति गौडग्रंथेतु यमंचचित्रगुप्तंचय
मदृतांश्चपूजयेत् अर्थश्चात्रप्रदातव्योयमायसहजर्द्धये आतुभगिनीभिरित्यर्थः अत्रार्घ्यदानमंत्रः ॥ एह्ये
हिमार्तैर्दजपाशहस्तयमांतकालोकधरामरेश आतद्वितीयाकृतदेवपूजांग्रहाणसर्वाभगवन्नमस्ते पूजानंतरं ब्र
णाममंत्रः धर्मरंजनमस्तेस्तुनमस्तेयमुनाग्रज पाहिमांककरैःसाढ्सूर्यपूजनमोऽस्तुते यमुनापूजामंत्रः ॥ य
मस्यसर्नमस्तेस्तुयमुनेलोकपूजिते वरदाभवमेनित्यंसूर्यपुत्रिनमोस्तुते कचिद्भ्रातृभोजनदानेऽपिमंत्रः ॥ आ
तस्तवानुजाताहंभुंक्ष्वभक्तमिमंशुभं प्रीतयेयमराजस्ययमुनायाविशेषतः । ज्येष्ठाभगिनीचैत्सतवाग्रजाताहमि
तिपठेत् इतिहेमाद्यादिपुत्रोक्तं यमद्वितीयाकृतं अथभविष्योत्तरोक्तं यमद्वितीयाकृतं ॥ श्रीकृष्णउवाच सं
त्येतास्तिथयःपार्थद्वितीयाथाश्विधृताः मासैश्चतुर्भिश्चतस्रःप्रावृट्कालेमलापहाः गोपितास्ताःसदापार्थनप्रो
काश्रमयांकचित् प्रकाशयामिताःसन्धक्शृणुसर्वाःसमाहितः प्रथमाश्रावणेमासितथाभाद्रपदेपरा तृतीया
श्वयुजेमासिचतुर्थीकार्तिकेभवेत् आश्विनेकलुपानामतथामाद्रेनुर्गोमला आश्विनेप्रैतसंचाराकार्तिकयान्यकामता
युधिष्ठिरउवाच कस्मात्साकलुपानामकस्मात्सागोर्मलामता कस्मात्साप्रेतसंचाराकस्माद्यान्याप्रकीर्तिता श्री
कृष्णउवाच पुरावृत्रवधेवृत्तेप्रासराज्यपुरंदरे ब्रह्महत्यापनोदार्थमश्वमेधेप्रकीर्तिते क्रोधादिद्रेणैवब्रह्महत्यासा

विनिषूदितो पङ्क्तिधासाक्षितौक्षितवृक्षेतोयमहीतले नाभ्यांवन्हौब्रह्महृषिसंविभज्ययथाक्रमं तत्पापंश्रावणेष्वूढं द्वि
 तीयायांदिनोदये नारीवृक्षनदीभूमिवान्हिब्रह्महृषेतथा निर्मलीकरणाज्जातायतः साकलुषामता मधुकैटभयोरकेपुरा
 भद्रातुमेदिनी श्रृष्टांगुलापवित्रास्यान्नारीणांतुरजोमलं नद्योजलमलाः सर्वावन्हेर्धूमशिखामलंकलुपाविचरत्यस्याते
 नसाकलुषामता कृतप्रायश्चित्तान्परित्यज्यश्रृक्तप्रायश्चित्तान्गृहीतुंविचरति अतएवतस्यांप्रातिवर्षप्रायश्चित्तं क
 र्त्तव्यमित्यर्थः ॥ गीर्णरामार्त्तवाणिगीतामेधासरस्वती गीर्मलवाहतेयस्माद्द्वितीयागीर्मलामता देवार्थपितृध
 र्म्माणामिदंकानास्तिकाः खलाः तेषांसावाङ्मलं व्यवहृद्द्वितीयागीर्मलामता अन्ध्यायेपुशस्त्राणिपाठयतिपठतिचक्षा
 दिदकार्तिकिकाः श्रौतास्तोपायेशब्दजाः स्मृताः मलव्यूहाद्वितीयायांततोर्थागीर्मलामता अतस्तेपांसरस्वती
 पूजाकार्यमित्यर्थः ॥ प्रेतास्तुपितरः प्रोकार्त्तेपांतस्यांतुसंचरः द्वितीयायामतोलोकेतनसांप्रेतसंचरा आग्नेष्वा
 तावर्हिपदश्राज्यपाः सोमपास्तथा पितामहादयः सर्वेयैचान्येप्रेतसंचराः पुत्रैः पौत्रैश्चदौहित्रैः स्वधामंत्रैश्चपूजि
 ताः श्राद्धदानमखरुतृप्तायांत्यतः प्रेतसंचरा अतस्तेस्यांप्रथि श्राद्धकार्यमित्यर्थः ॥ कार्तिकेशुक्लपक्षरयद्विती
 यायांयुधिष्ठिर यमोयमुनयापूर्वभोजितः स्वग्रहेतदा द्वितीयायामहोत्सर्गेनारकीयाश्चर्त्तपिताः पापेभ्योपिविनिर्मु
 क्तास्तमुक्ताः सर्ववंधनात् शंशिताश्चापिसंतुष्टाः स्थिताः सर्वेग्रहच्छया तेषांमहोत्सवोदत्तोयमराष्ट्रसुखावहः श
 तोयमद्वितीयासाप्रोकोलोकयुधिष्ठिर अस्यांनिजग्रहेपर्यर्धनभोक्तव्यमतावुधैः स्नेहेनभगिनीहस्ताङ्गोक्तव्यंपुष्टि
 वद्धं दानानिचप्रदेयानिभगिनीभ्योविधानतः स्वर्णालंकारवस्त्राणिपूजासत्कारभोजनैः सर्वाभगिन्यः संपू
 ज्याश्रभावेप्रतिपन्नकाः पितृव्यभगिनीहस्तात्प्रथमायांयुधिष्ठिर पितृव्यभगिनीपितृव्यसुतेत्यर्थः मातुलरयसु
 ताहस्ताद्द्वितीयायातथान्प पितुर्मातुः रयसुः कन्येतृतीयायांतयोः करात् भोक्तव्यंसहजायाश्चभगिन्याहस्ततः

परं सर्वासुभगिनीहरतांद्रोकव्यवलयद्वर्नं सर्वासुसर्वाद्वितीयास्त्रित्यर्थः धन्ययशस्यमापुष्यं धर्मकामार्थसा
 धकं श्राव्यातंसकलंपार्थसरहस्यंमयातव यस्यातिथौयमुनयायमराजदेवःसंभोजितश्चभवतिस्वसृसौहृदेन त
 स्यात्स्वसुःकरतलादिहयोभुनक्तिप्राप्तोतिवित्तमयभोगचयंतदैव ॥ श्रावणशुक्लद्वितीयायां भाद्रशुक्लद्वितीयायामाश्वि
 नशुक्लद्वितीयायांकार्तिकशुक्लद्वितीयायांचेदंयमद्वितीयाकल्यंथासंभवमनुष्ठेयम् इतिभविष्योत्तरोक्तंकार्तिकशुक्
 यमद्वितीयाभातंसमासंशुभम् कार्तिकशुक्लतृतीयायांविष्णुगौरिद्वितं नारदयि ऊर्जशुक्लतृतीयायांविष्णुगौरिद्वितंचरे
 त पूजयेतांजगद्ध्यामुपचारैःपृथग्विधैः सुवासिनीभोजयित्वाभंगलद्रव्यपूजिताः विसर्जयेत्तण्मैताविष्णुगौरिभि
 त्तुष्टये कार्तिकशुक्लचतुर्थ्यां नागद्वतं रकांदं कार्तिकशुक्लपक्षमाधिक्य ॥ तिथौयुगाबृहयायांतुंसमुपोष्ययथा
 विधि शंखपालादिनागानांशेषस्यचमहात्मनः पूजाकार्यपुष्पगंधक्षीराप्यायनपूर्वकैर्तिमदनरत्ने कूर्मपूरा
 णे नारदयि ॥ ऊर्जशुक्लचतुर्थ्यांतुनागद्वतमुदाहृत प्रातःकृत्वातुसंकल्पपथेनशृंगजलंशुचिः पीत्वास्नात्वाचम
 ध्याह्निंशंखपालादिपद्मगान् शेषंचावहानपूर्वस्तुपूजयेदुपचारकैः क्षीरेणाप्यायनंकुंभ्यांदेतन्नागद्वतंस्मृतं एवंक
 तैतुविश्वेन्द्रऋद्धिर्नागद्वतेशुभा विपाणिनश्चैत्यचिरात्त्रयदंशंतिपद्मगा इति०

एतच्चमध्यान्हव्यापिन्यांकर्तव्यं 'तथाचस्कंदपुराणे ॥ युगेमध्यादिनेयजत्रजोपोष्यफणीश्वरान् विपाणितस्य
 नश्यंतिनहिर्हिसंतपद्मगाः इतिनागद्वतं कार्तिकशुक्लपचम्यां जयापंचमीद्वतं नारदयि ॥ कार्तिकेशुक्ल
 षंचम्यांजयाद्वतमनुत्तमं कर्तव्यंपापनाशायश्रद्धयाद्विजसत्तम पूजयेत्त्वाजयांविप्रयथाविधिसमाहितः उपचा
 रैःपोडशाभिरुततःशुचिरलंकृतः विप्रैकंभोजयित्वापितस्मैदद्याच्चदक्षिणां विसर्जयेत्ततःपश्चात्सायंभुंजितवाग्यतः
 यस्तुदेभक्तिसंयुक्तःज्ञानकुयीजयादिने नश्यंतितस्यपापानिर्हिंसाक्रांतामृगायथा यदश्वमेधावभृष्टफलंज्ञानेन

कीर्तितं तत्फलं प्राप्य ते विप्रवं ध्यागर्भं च विंदति रोगी रोगात्प्रमुच्येत बद्धो मुच्येत वंधनात् इति नारदीयपुराणे
 चतुर्थपादे कार्तिकशुक्लजयापंचमी अथ कार्तिकशुक्लपंचम्यां जयापंचमी व्रतं भाविष्योत्तरे ॥ श्रीकृष्ण उवाच मा
 हात्म्यमपि विदयामि पंचम्यास्तव भारत जयेति याचा विख्याता व्रतानां पापनाशिनी परिपूर्णकृतं यस्यां साक्षि या ज
 यपचमी जयाचा विजयोच्चैव जयंती पापनाशिनी जया कार्तिकशुक्लाया पंचमी ॥ केशवो भगवान् शंभुर्गंगाद्याः स
 रितस्तथा प्रभासाद्यानि तीर्थानि जंबूद्वीपसरांसि च प्रयागं पुष्करं चैव कुरुक्षेत्रं गया तथा एतान्यन्यानि तीर्थानि
 व्रतानि ज्ञापयंरपुत तस्मात्सर्वप्रयत्नेन स्नानं कुर्याज्जयादिने स्नेहेनोद्धर्तुं नैव द्विजान्संस्नापयेद्वह्नं तीर्थं प्रस्न
 वणेन त्वारथापयेत्सजयं हरिं जयास्महितं सजयमित्यर्थः । शंखचक्रगदापाणि वामभोगे जयास्थितां वरदाभ्य
 हस्तांच श्वेताहं सोपरिस्थितां पूजयेद्विविधैः पुष्पैर्धूपनैवद्यजातिभिः एभिर्भैत्रस्तुते देवं जयां वप्रतिपूजयेत् प्रा
 दावैष पद्मनाभाय जनुभ्यामाधवाय च ऊरूवैनारसिंहाय मेढूवै मन्यथाय च दामोदरायोदरं च वक्षः श्रीवत्सधारि
 णे श्रीवत्सोपतिकंठं च बहूभर्वास्त्रधारिणे मुखं पद्ममुखायैति शिरः सर्वात्मने नमः अनेन विधिना चैव पूजयेद्गुरु
 ङ्घ्र्यं अनेन तं तु तां देवां वं शपात्रोपरिस्थितां जालीलताधोभागस्थानां देवां प्रतिपूजयेत् नमः पुष्पैर्पादयुग्मे ज्वा
 नुभ्यां तु श्रिये नमः नंदायैकाटिदेशे च विजयायै च वक्षसि शिरः सर्वाध्वायिन्यै सर्वांगे विजयांतथा विधितानेन सं
 पूज्य पूजयेद्विजयाहरी जयाय जयरूपाय जयगीतिं दक्षिणे जयदामोदरायैति जयसर्वतमोरस्तुते अर्थमंत्रः ।
 वेणुपात्राणि सर्वाणि सप्तधान्ययुतानि च रक्तसूत्रेण समूत्र्य सफलानि निवेदयेत् संसूत्र्य संवेष्टा यथावेणुदंलं दृष्ट्वा तु
 व्यतेमधुसूदनः तथामेऽस्तु शुभं सर्वं वेणुपात्रप्रदानतः वेणुपात्रदानमंत्रः । अनेन विधिना चैव दद्यात्पात्राणि गोसुरे
 ब्रह्मांडपुराणे । रक्षाबंधं ततः कुर्यात्सुहृत्स्वजनवांधवैः अक्षताः सर्पपादूर्वारक्षामध्यं च रोचनाः येन बद्धो वलीराजा

दानवैर्भोगावः । तेनत्वामनुवशाभिरक्षमाचलमाचल इतिरक्षामंत्रः । रक्षाबंधनरेणरतुकर्याद्राकिसमान्वितः
 नतस्यग्रहपीडास्यान्नचमृत्युमयंतथा भूतेवात्तल्यक्षाद्यैःपिशाचैर्नाभिभूयते रक्षायाबंधनंकृत्वासंश्रामंप्रविशेन्नरः
 जयतेसरिपून्सर्वान् जीयतेनचकेनक्षितं तस्मात्सर्वप्रयत्नेनरक्षाबंधंतुकारयेत् यस्तुवैभक्तिभावेनस्नानंकुर्या
 ज्ञयादिने कुतस्तरस्यैवपापानिमायुष्मांसह्वयेयथा यथाश्वमेधावभूयतादृशंकारयेद्बुधः जलांजलिस्तुविधिना
 क्षिप्यतेयजमूर्द्धनि ब्रह्महत्यादिपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः अप्रज्वलभतेपुत्रान्वंभ्यागभैचविंदति रोगीरोगोर्वै
 मुच्येतप्रयातिहरिमंदिरं ॥ इतिभविष्योत्तरेककार्तिकशुक्लपंचम्यांजयापंचमीव्रतम् कार्तिकशुक्लपञ्चमीमवार
 युतायावर्हिसंपूज्यमहोत्सवंकुर्यात् तदुक्तंनारदीये ॥ कार्तिकेशुक्लपञ्चातुपण्मुखेनमहात्मनादेवसेनामहाभाग
 लब्धासर्वसुरार्चितः अतस्तरस्यांसुरश्रेष्ठान्देवसेनांचपण्मुखं संपूज्यनिरिल्लैरवउपचारैर्मनोहरैः प्राधुयादतुलां
 सिद्धिमनोभीष्टांद्दिजोगम श्रवैववह्निपूजाकातांचसम्यक्समाचरेत् विविधैर्द्रव्यहोमैश्चबहिर्हपूजापुरस्सरं म
 ल्यपुत्राणि । दृष्टिकार्कशुक्लपठिभौमवारउपस्थिता महापठितुसाप्रोक्तसर्वपापहरातिथिः तस्यांस्त्वपितिर्वैव
 निहःपूर्वजोपोष्यवैदिने पञ्चावाहिंसमभ्यर्च्यकृत्वाबहिर्महोत्सवं ० वृश्चिकार्ककार्तिकेमासीतिकालादर्शं सर्वासु
 पृष्ठापुविशेषात्कार्तिकेकृत्यविशेषोभविष्येत्तरेपि ॥ पञ्चांगलाशनोरजान्विशेषात्कार्तिकेदृष्टप राज्यच्युतोविशेषेण
 स्वराज्यंलभतेचिरात् दत्त्वाधैकार्तिकेमासिरिष्यत्ववैदक्षिणामुखः दध्नाधृतोदकैःपुष्पैर्भोजणानेनसुव्रत सप्ताधै
 दारजरुकंदसेनाधिपमहाबल रुद्रोमांश्चजपहृक्कणंगानगभैनमोरस्तुते प्रीयतांदेवसेनानीःसंपादयतुहृदतं दत्त्वा
 विप्रायचामान्नपञ्चान्यदपिचर्तते पश्चाद्भुक्तेत्वसौरात्रौभूमिकृत्वातुभाजनमिति ॥ एवमवदपयंतपठिपुराजतंरकं
 दंसंपूज्यविप्रापदद्यादितिदिवादाराः ॥ इतिकार्तिकशुक्लपठिकृत्य कार्तिकशुक्लसप्तम्यांशाकसप्तमीव्रतं ॥

नारदीये अथकार्तिकशुक्लाष्टम्यांशकार्त्तवाससमीव्रतं तस्यांतुसप्तशकानिसुवर्णकमलानिच प्रदद्यात्सप्तवि
श्रेभ्यःशाकाहारस्ततःपरं द्वितीयेहृद्विजान्मोष्यदद्यात्तेभ्योयदक्षिणां विसृज्यवंधुभिः सार्द्धस्वयंभुंजीतवाग्य
तद्वति कार्तिकशुक्लाष्टमीगोपाष्टमी तत्रगोपूजाकार्यं तदुक्तंनिर्णयाम्यते कूर्मपुराणे ॥ शुक्लाष्टमीकार्तिकेन
स्मृतागोपाष्टमीवैधेः तत्रकुर्याद्भवांपूजांगोभ्रासंगोप्रदक्षिणां गवानुगमनंकर्तव्यं सर्वान्कामानवाप्नुयात् नार
दीयेपि । गोपाष्टमीतुसाप्रोक्ताकार्तिकेयवलेदले तत्रकुर्याद्भवांपूजांगोभ्रासंगोप्रदक्षिणां गवानुगमनंदानं सर्वपापप्रणा
ञ्छन्सर्वाश्चसंपदः भविष्योत्तरेपि । गोपाष्टम्यांगवांपूजांगोभ्रासंगोप्रदक्षिणं गवानुगमनंदानंसर्वपापप्रणा
शानमिति । अत्रगोपूजादिकं गोदानविधिना कार्यम् इयंचकंदर्पकल्पादिः कल्पादिप्रकरणोक्तंश्राद्धादिकम
पिकर्तव्यम् कार्तिकशुक्लनवमी कृतयुगादिः तदुक्तं वैशाखमासस्यतुयात्तृतीयानवम्यसौकार्तिकशुक्लपक्षइत्या
दियुगादिनिर्णये ॥ इयंच पूर्वाह्नव्यापिनीग्रह्याशुक्लपक्षस्यत्वात् निर्णयस्तुपूर्वमेवोक्तः तदुक्तंहेमाद्रौ दे
वपुराणे । शुक्लपक्षेनवम्यायः कार्तिकस्यसमाहितः स्नायान्नद्यानामस्कुर्व्यादक्षयंलभतेफलमिति अत्रश्राद्धं क
र्तव्यं तथाचकृत्यतत्वार्षवे ॥ कार्तिकेनवमीशुक्लापिदृष्टांतृतीयासदा तस्यांस्नानंतथादरामनंतफलसाधकमिति
ब्रह्मांडपुराणे । आपाढ्यामथकार्तिक्यामाध्यामंनवंतरादिषु युगादिषुचतुःस्वप्नेजन्मक्षेत्रहंपादिते श्राष्टपद
सितेपक्षेश्राद्धं कुर्यात्तत्ततः । अस्यांगोदानादिकमुक्तं विष्णुपुराणे । आरिंमश्र्यगोभूमिहिरण्यवत्स्नानेनसर्वभ
विहायपापं शूरत्वमिंद्रस्यसुहृत्वमेतितर्त्याधिपत्यंलभतेमनुष्यइति अस्यामेवकूष्माण्डदानाचारः तथाच सं
नत्कुमारसंहितायांकार्तिकमाहात्म्ये ॥ बालंखिल्याऊचुः कार्तिकेशुक्लनवमीतत्राभूद्द्रापरंयुगं पूर्वापराह्णाग्रा
ह्याक्रमान्नानोपवासयोः अत्रकूष्माण्डकोनामहतौदौत्यस्तुविष्णुना तद्रोमभिःसमुद्रंतावल्लयः कूष्माण्डसंभवः

तरमातकूष्माण्डानेनफलमाप्तोतिनिश्चितं अत्रकूष्माण्डानविधिःतत्रकर्ताशुचिर्भूत्वाप्राङ्मुखउपविश्याचन्पकू-
 ष्माण्डं सुवर्णगर्भितं वस्त्रेणावेष्ट्य देयब्राह्मणसंपूज्य तामद्यकार्तकशुक्लवभ्यायुगादितिथीब्रह्महत्यादिसकलपा-
 पक्षयपूर्वकसर्वारिष्टशान्तिकामइदंकूष्माण्डफलं सुवर्णवस्त्रसंवेष्टितं विष्णुदैवतं यथानामगोत्रायब्राह्मणायदातुम
 हमुत्सृजे सुवर्णदानदक्षिणां दत्त्वा मंत्रं पठेत् ॥ ब्रह्महत्यादिपापानां ब्रह्मणानिर्भूतपुरा कूष्माण्डं बहुवीजाढ्यमतः
 शान्तिं प्रयच्छमे पापानामित्यन्तरं क्षयार्थमिति शेषः अत्रैवमधुरासेतुत्रोक्ता मधुरादिनगरप्रदक्षिणा तथा चोक्तं
 पात्रे ॥ नारदं उवाच प्रदक्षिणोद्भवं पुण्यं न भूतं न भविष्यति कार्तिकेशुक्लपक्षे तु नवमीयामहे श्वर तरयां प्रदक्षि
 णीकृत्य सर्वापांस्त्रमुच्यते तथा सत्ययुगादिश्च नवमीकार्तिकेस्मिता अत्र द्वापरकृतयुगयोर्गुणादिदिनत्वं कल्पमेदेन
 ज्ञेयं । तरयां स्नानं हुतं दीतमन्तं फलदं भवेत् कुमुदर्यतुमासस्य मधुरायां तपोराम प्रदक्षिणैर्नवभ्यातुं पूतो भव
 ति पातकात् । क्रमतः पादा विन्यासायावतः सर्वतोदिशं तावतः कुलसंभूता लोके तिष्ठति शाश्वते मधुरादूरसंस्थं वै
 तदन्या तु महापुरं अभवेद्यत्र संस्थश्च कुर्यात्तरयाः प्रदक्षिणाः तदशक्तौ विप्रहरि गोप्यहाणां प्रदक्षिणा गुह्याहु
 ह्यतरंचान्यद्वक्ष्यामितवप्रीतिः सालिग्रामस्य देवस्य तुलस्याश्च प्रदक्षिणा तस्मात्भूपतिश्चेष्टनभूतानर्भावे
 व्यति सप्तद्वीपवतीभूमिः स्वर्गोपाधिसागरा तरयाः प्रदक्षिणा पुण्यं सालिग्रामप्रदक्षिणात् कृता प्रदक्षिणा येन सालि-
 ग्रामस्य शार्ङ्गैः तेन कृताः पंचक्रोश्याः शतशश्च प्रदक्षिणाः गोकोटिद्विनेत्रहोत्रयागे वा स उत्तमः अश्वमेधायुतं पुणं
 सालिग्रामप्रदक्षिणात् गर्वाच ब्राह्मणानां च तथा संप्रिया सिनामपि देवालयानां सर्वेषां सालिग्रामसमा मता सालिग्राम्य
 धिकानैव कस्यापि च प्रदक्षिणा तस्मात्तवभ्यामुज्जुतु कर्तव्या तत्प्रदक्षिणा यतो नैका द्विजागा वै देवालयमठादयः
 तुलसीवनान्यनेकानि सालिग्रामास्त्वेनेकशः देशांतरगताः पुण्यायोगिनः साधवस्तथा वैरागि एश्च मुक्ताश्च यः

रथाः पुण्यशालिनः पुराणानिचवेदाश्चउपवेदागृहेषु च देवतानांचप्रतिमाः संतिग्रामपुरादिषु अतःप्रदक्षिणा कार्यातिपांसर्वातमेतमा तत्रकल्पसमुत्थायशुचिस्तद्गतमानसःज्ञानं कृत्वानोपानत्कः कमंडलुधरःपुरा वह्निर्गत्वा जपन्स्तोत्रमंत्रनामानिवाहरेः प्रदक्षिणंचरेद्विद्वान्सर्वपापापनुत्तये अष्टाक्षरं जपन्मंत्रमथवाद्वादशाक्षरं पडक्षरं जपन्मंत्रं कुर्याद्विद्वान्प्रदक्षिणं यावच्छोकाः स्थिताश्चातर्गावौ भवेद्विरेषु च तावत्पुरस्य ग्रामस्य पुण्याः शोकाः प्रदक्षिणाः एकातिस्त्रश्चतस्त्रोवापुरग्रामप्रदक्षिणाः यावत्सूर्योदयो नैवावनास्तंगतः पुनः तावत्प्रदक्षिणा कार्या पुरग्रामाद्विहिनरैः एकातिस्त्रश्चतस्त्रोवाः अतः शीघ्रं विजागृयात् सूर्योदयानंतरतः पुरग्रामप्रदक्षिणा तत्रेदेवात्येवाथस्वगृहे तुलसीवनं सालिग्रामं महापुण्यं कुर्याद्विद्वान्प्रदक्षिणां अथ द्विजांस्तु संपूज्य भोजयित्वा च पायसैः प्रदक्षिणं प्रकुर्वीत तद्व्यातेभ्यश्च दक्षिणां इति प्रदक्षिणाध्यायं ये पठति द्विजोत्तमाः शृण्वति वैवयेमन्मयातिपियांति परंगतिम् सुधन्वोवाच अहमासंपुराशक्रगृध्रः पापविशेषतः व्याधेन घातितावाणैः प्रातर्विष्णुगङ्गाणे मयिकंठगतप्राणेषु पकोमांसलोडुपः जग्राह मांसं वक्रेण अथ भिरन्यैरनुदुतः वहन्मांसं मुखेन वभूतो न्यैर्भेषकैस्तथा गतः प्रदक्षिणाकारं विष्णोस्तन्मंदिरं प्रभोः तैर्नैवतुष्टिमापन्नं अंतरात्मजगन्मयः मम चापिशुनांचैव दत्तवान्परमं पदं प्रदक्षिणाकारं तपानगतस्यापि दशफलं ममायं विबुधश्चेष्टार्कपुनः सन्त्यगर्चनादितिकार्तिकशुक्लवर्णां प्रदक्षिणामाहात्म्यं अस्यामेवाश्वरथतर्पणादिकमुक्तं नारदीये कार्तिकेशुक्लवर्मीयाक्षयासाप्रकीर्तिता तस्यामश्वरथमूलतुतर्पणं सन्त्यगाचरेत् देवानांच ऋषीणांच पिठणामपि नारद स्वशाखैस्त्वथामंत्रैः सूर्यार्पायार्थं ततोप्येत् ततो द्विजान् भोजयित्वा मिष्टान्नमुनीश्वर स्वयं भुक्त्वा च विहरेद्द्विजेभ्यो दत्तदक्षिणः एवं यः कुरुते भक्त्या जपदानं द्विजार्चनं होमंच स त्वमक्षय्यं भवेदिति निधेर्वचः भविष्योत्तरे तु कार्तिकामलपक्षस्य नवमी भूतिवृद्धये प्रबुद्धांतु जगद्धात्री पूजयेद्वापमालया

मासैश्चतुर्भिर्न्यत्पुण्यं विधिनान्पूजयच्छादिकां तत्फलं प्राप्यते वीरनवभ्यां कार्तिकस्य च ॥ अत्रैव तु
 लसी विवाह उक्तः पद्मपुराणे कार्तिके शुक्लनवमीमवाप्य विजितोद्विगः हरिं विधाय सौवर्णतुलस्यासहि
 तविभुं पूजयेद्दीधिवत्तत्रतीक्ष्णत्वादिनत्रयं एवं योक्तविधिनान्कुर्याद्वाहिकां विधिमिति अथ तुलसी
 विवाहविधिः विष्णुयामले आदावारोप्य तुलसीं वने वा स्वगृहेपि वा मासत्रयेण संवर्धयत्ततः पूजां स
 मारभेत सौम्यायने प्रकर्तव्यं गुरुशुक्रोदये तथा अथवा कार्तिके मासि भीष्मपंचादिनोपि वा वैवाहिके पुष्करक्षेपु
 पूर्णिमायां विशेषतः मंडपकारयेत्तत्र कुंडं देदीं विवाहवन् ब्राह्मणांश्च शुचिर्नंदान्वेद वेदांगपारगात् ब्राह्मण
 देशिकैश्चैव चत्वारश्च तथा वैजः ग्रहयज्ञं पुरस्कृत्य माहृणां पूजनं तथा कृत्वा नां दीमुखं श्राद्धं सौवर्णस्थपापेद्वरिं कृत्वा
 चरौप्य तुलसीं लभेत्स्वस्तमितेरवौ ज्योतिःशास्त्रप्रसिद्धे गोधूलिकलमग्नौ लय्यः । संपूज्यालंकृतां तांच प्रदद्याद्विधि
 नाहरेः अत्र पठि चतुर्थ्यर्थं वासः श्रुतेन मंत्रेण वस्त्रयुग्मेन वेष्टयेत् यथावधं प्रतिमंत्रेण कंकणपाणिपल्लवे कोदादित्या-
 दिमंत्रेण करग्राहो विधीयते आचार्यो वैदिक कुंडे जुहुयाच्च नवाहुतीः । चतस्रो व्याहृतयः ओम् भूस्वाहा ओम् भुवः
 स्वाहा ओम् स्वःस्वाहा ओम् भूर्भुवःस्वःस्वाहा पंचाहुतयः तत्रो अग्ने इत्यादिकाः पंच कर्तव्यश्च ततो होमो विधिशेषाद्विधिपूर्वकं
 ओं नमो भगवते वासुदेवाय नमः स्वाहा ओं नारायणाय स्वाहा माधवाय स्वाहा गोविंदाय स्वाहा ओं विष्णवे स्वाहा
 ओं मधुसूदनाय स्वाहा ओं त्रिविक्रमाय स्वाहा ओं वामनाय स्वाहा ओं श्रीधराय स्वाहा ओं हृषीकेशाय स्वाहा ओं प-
 द्मनाभाय स्वाहा ओं दामोदराय स्वाहा ओं वासुदेवाय स्वाहा ओं अनिरुद्धाय स्वाहा ओं अच्युताय स्वाहा ओं अ-
 नंताय स्वाहा ओं गदिने स्वाहा ओं चक्रिणे स्वाहा ओं विष्वक्सेनाय स्वाहा ओं वैकुण्ठाय स्वाहा ओं जनार्दनाय
 स्वाहा ओं मुकुंदाय स्वाहा ओं अधोक्षजाय स्वाहा ॥ यजमानः सपत्नीकः सहामात्यैश्च गोब्रजैः प्रद-

शिष्टाः प्रकुर्वीतचतस्रोविष्णुनासह तुलस्याह त्वर्थः । पठेयुः शांतिकाध्यायंतथावैभेदसंहितां भायंतिमंगलं ना-
 ध्येभिरतिदुर्ग्यादिनिस्वर्गैः गापदंचतथाशय्यामाचार्यार्थप्रदापयेत् ऋषिभ्योदापयेद्वस्त्रापयन्येर्पाचैवदक्षिणाः
 ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चात्सार्धैः शीरैः सशर्करैः एवंप्रतिष्ठितादेवीविष्णवेचसमर्पयेत् आजन्मोपार्जितपापदर्शना-
 देवनश्यति ॥ इतिविष्णुयामलोत्तरतुलसीविवाहः अथतुलसीविवाहकथा सनकुमारसंहियां कार्तिकेशु-
 क्तनवमीतत्राभूद्द्वापरायुगम् पूर्वापराल्लग्नः प्रह्लादक्रमाहानोपवासयोः अत्रकृष्णान्दकोनामहतोदैत्यरतुविष्णुना
 तद्रोगमभिः समुद्भूतावल्गुः कृष्णान्दसंभवाः तस्मात्कृष्णान्ददानेनफलमाप्तोतिनिश्चितम् अस्यामेवनवभ्यातुकुर्या-
 त्कृष्णोत्तयोत्तरः स्वशाखोक्तोविधिनतुलस्याः करपीडनं कन्यादानफलं तस्य जायतेनात्रसंशयः कार्तिकेशुकृत्नव
 मीनवाप्यविजितेन्द्रियः हरिविधायसौवर्णतुलस्यासहितंशुभं पूजयेद्विधिवद्भक्त्याव्रतीतत्रादिनत्रयम् एवंयथो-
 क्तिविधिनानुकुर्याद्वाहिकविधिम् ब्राह्मजिरात्रमत्रैव नवभ्याभ्यनुरोधतः मध्याह्नव्यापिनीग्रहानवमीपूर्ववेदिता
 धाम्भरवर्धौचएकत्रलापयित्वासमुद्देहत् ननश्यतेतरप्यपुण्यं कल्पकोटिशतैरपि अत्रैवोदाहरंतीममितिहासं पु-
 रातनम् बभूवविष्णुकाञ्च्यतुल्यत्रियः कनकाभिधः धनाढ्योवैश्यवृत्तिश्चवैष्णवोराजपूजितः बहुकालो गतस्त-
 स्याविनापत्स्युनीश्वरः ततो नानाव्रतैर्जाताकन्याकमललोचना मुरुपालक्षणेपेतानानागुण समन्विता पिता
 तस्यानामचक्रोक्तिशोरोतिचाविश्रुतम् एकदातद्देहातो जन्मपत्रो निरीक्षकः दृशयित्वा जन्मपत्रोक्तधकन्याभवे-
 दिदं ततस्तेनक्षणध्यात्वा कनकशृणुमेवचः यदिब्रवीमिसत्यं चेत्तवदुःखं भाविष्यति यद्यसत्यमहं ब्रूयामि ध्यात्वं
 मम जायते तस्मात्सत्यं वादिष्यामि यद्देवाच तितथा कुरु योस्याः करग्रहं कुर्यादसौ वैजान्त्यरिष्यति इति तद्वचनं श्रुत्वा
 कनकोदुःखितो भवत् नचाकारिविवाहोस्याः साच ब्राह्मणपूजने नियुक्ता त्वगमस्तेपानानेयामन्मुखाग्रतः दद्वेमां रूप-

संपन्नं दुःखं मेवापि प्यति स्थितायाम्निगृहे सा तु द्विजातिश्च मर्चिकरत् कदाचिद्वेद्योगेन तत्रागाद्विज्रिपुंगवः
 यत्रार्थविष्णुकांच्यां सर्वेशाखेमासि शंकरः हेमकोविप्रशुश्रूषी ज्ञात्वा वैवस्मनागत आगत्य भग्नमभ्येतुं पविष्टाद्वि
 जोत्तमः किशोर्यागत्य चातिश्च शंकरस्य कृतं तदा दृष्ट्वा तां तरुणीं नामा सुवेयां विनयान्विताम् अजातकरपीड
 चसर्वोद्वृष्ट्वाभ्युवाचसः शंकर उवाच चंदने वदशीघ्रं त्वं किशोरिनिविवाहिता किमत्र कारणं जाता तरुणी कामरूपि
 णी इति तद्वचनं श्रुत्वा चंदनासर्वमेव ब्रवीत् तदा कृपालुनो न तदपि ब्रधे निवेदितं अस्मै मंत्रं प्रयच्छामि श्रीविष्णो
 र्ध्वादशाक्षरम् करोतु वर्षाजितयं जपंतरय सुलोचना प्रातःस्नानवती नित्यं तुलससी वनपलिका कार्तिकरयासि
 तेषु क्षेनवन्म्यां विष्णुना सह सौवर्णेन तुलस्यारधय विवाहं कारय त्वियम् तेन ब्रतप्रभावेण विधवान्भावप्यति तदपि
 ब्रापितयेत्तु क्तं प्रायाश्चित्तं सदत्तवान् किशोर्यै वैष्णवं धर्मं समग्रं वादिदेशसः तेन ब्रतेन यत्नोक्तं किशोर्यार्पितथा
 करोत् वर्षप्रयं यथाशास्त्रं किशोर्यातिव्रतं कृतं चतुर्थे कार्तिके मासि किशोरिस्नपनाय च प्रातःकाले गतावाला दृष्टा
 मर्गो विलेपिना क्षत्रियेण यदा दृष्टा प्रापमोहं जडात्मकः पृष्ठे तस्यारुतु संलभोभावयंस्तानि दिताम् केचित्तां
 दृष्टुर्दूरं गच्छेत् किंचित्पश्यंति गुह्यतः स्त्रियोपितां प्रपश्यंति पुरुषाणां तु काकथा यथाद्वितीया चंद्रस्य दर्शने चोत्सुकजनाः
 तथा राज्ञी प्रतीक्षते तद्द्वारे सकला जनाः निमेषमात्रमप्येकं दृष्ट्वा स्थित्वा तु नालिकां अधिकं किं वार्णनीयं तस्मै द्रव्यं मुनी
 श्वराः केचिद्वदंति देवीयनागकन्येति चापरे रुद्रसंमोहना र्थाय जाता सा मोहिनीति च स्नानपश्यति लोकांश्च नमर्ग
 न संसर्गिणान् ध्यायंति हृदये विष्णुं तुलसीदेव रूपिणीम् तां गृहीतुं मनश्चक्रे विलेपि द्रव्यवान्वली नानाभिदाः कृतास्ते
 न नले भेषांतरं क्वचित् मालाकार्या गृहं गत्वा तस्यै द्रव्यं प्रयच्छता येन के प्रकारेण किशोर्या सह संग्रहः यथास्यात्कि
 यतां भद्रैर्देयमस्माच्चतुर्गुणम् तथा च बहवो पायाः कृतास्तद्गृहं गच्छाय च न ददर्शय देयाय मवदत्सा विलेपिनम् न

दृश्यतेमयोपायस्त्वयायत्नोच्यतेधुना मयातदेवकर्तव्यंद्रव्यग्रहाणसिद्धये विलेप्युवाच तवकन्यातुभूवाहंन
 यामिकुसुमानिच अग्रेयद्वाविभवतुग्रहाणाक्षिशतंशतम् तथापिचतथेत्युक्तंसप्तभ्यानिश्चयःकृतः अष्टभ्यांसा
 गतातत्रकिशोरीतामुवाचह मालाकृतेश्वेनवमीतुलस्याःपाणिपीडनम् तिष्ठन्नैवत्वयानेयामुकुटाःपुष्पसं
 भवाः मालिन्युवाच मत्पुत्रीयागताग्रामात्रानाकौतुककारिणी यद्यत्नोक्तंत्वयावालेसासमानयतित्वग्ना तथा
 सापितथेत्युक्तामालिनीस्वग्रहंययौ कथितःसर्ववृत्तांतोविलेप्यग्रततोभवत् प्राप्ताममंद्रपदवीत्येवंसुखमवापस
 मालिन्यारचितारात्रोमुकुटाविविधास्तदा विष्णुकांच्यातदाराजालयसेनोबभूवह तस्यपुत्रोमुकुंदोभूत्सूर्यभाकि
 परायणः किशोर्धारस्तुश्रुतातेनवार्त्तयमतिसुंदरी तदातेनमुकुंदेनसंकल्पः कृतएवाहि किशोरीयदिभार्यामे
 भविष्यतिदिवाकर तदात्महमभ्यामिहान्ययामेम्यतिर्भवेत् कृत्वेयंसतुसंकल्पमुपवासान्प्रचक्रमे सप्तमेहः
 निसूर्योसौस्वप्नेवचनमब्रवीत् किशोर्धारविधवायोगोवर्ततेतकथंभवेत् राजपुत्रप्रदारयामितेन्यांपद्मायतेक्षणात्
 मुकुंदउवाच यदिदेवप्रसन्नोसिविश्वत्वंसृजसिप्रभो बालवैधव्ययोगांचहंतुंकिंनक्षमोह्यसि इतितस्यवचःश्रुत्वा
 सांख्यनावहुलाकृता नमन्यतेमुकुंदोसौतथेत्युक्तागतोरविः तुलसीव्रतमाहारन्याद्विधवात्वंगमिष्यति रात्रौस्व
 प्नःकिशोर्धारस्तुतस्यामेवाभ्यजायत आगताकन्यकाकाचिद्भर्त्तासहशुचिरिमता भर्तारंवदतिस्वप्नेनमयाताकिशोरि
 का तद्भार्त्तापितथेत्युक्तप्रदास्येबालिमुत्तमं एतद्वस्तेनपश्चात्तुविवाहोस्याभविष्यति श्रुत्वाबालिप्रदानंसारस्वप्नोर्व
 तातुराऽभवत् कद्वादशाक्षरीविद्याकेदंविष्णुसमर्चन नरकद्वारमूलंहिमद्वस्तात्पशुमारणम् एवंसातुसमुत्थाय
 स्वप्नोयमितिनिश्चितम् भावयित्वासमाहूयचन्द्रनांवाक्यमब्रवीत् निवेद्यादृष्टंस्वप्नंतुकीदृशस्यात्फलंवद चंद
 नोवाच फलंतुसम्पदकल्याणितवानिष्टंविनश्यति विवाहोभविताशीघ्रंतुलसीव्रतकारणात् इत्थंस्वप्नफलंश्रुत्वा

तावत्कुट्टनिरुचनं श्रुत्वासासहसोत्थायस्नानोद्योगमचोकरत् यंवादायातिसास्त्रानंकृत्वागोहेकिशोरिका ताव
 द्विलेर्षिमालिन्पाःपुत्रीभूत्वासमाययौ कृत्वाकेशाश्चगोपुच्छैःश्मश्रुचोत्पादितंवलत् अन्तरेशाटिकांयद्द्वानिभू-
 भ्यांचस्तनोकृतो सर्वालंकारशोभादध्याकटाक्षयतिचापरान् नज्ञातोसौतुकेनापिपुमानस्योरूपधारकःध्यानंकृत्वात
 याहस्तौप्रसार्यतेयदातदा दत्तेविलेपोपुष्पाणिचितोर्चितयतिस्थितःकथमस्याममरुपशोर्भविष्यतिवर्चितयत् एवंदि
 नत्रयात्त्रयप्रभातेतुमनीश्वराःतस्मिन्नहानिसंजातःकनकःशोकपीडितः किंकार्थमधुनारम्भाजीराजपुत्रीमरिष्यति
 एवंचितयतस्तस्यप्रातःकालेवभूवहराजलोकाःसमायातायहोत्वावब्रह्मवाहनम्अभ्यंतरेसनागक्ष्मभञ्जीवचनमब्रवीत्
 यदोहिततवकन्यैकमुकुंदःधैप्रदीयतां मादिचारोस्तुभवनेनृपाज्ञापरिपालयताम् कनकेनतेयद्युक्तंममभाष्यमुप
 स्थितम् महाराजकुमारस्य वधूः कन्यामविष्यति ततःप्रोवाचमंत्रोतं द्वादश्यालक्ष्मन्तमं राज्ञोतिष्ठतिपुग्मा
 रणेपरविःपट्टेविधुश्चखे भवेभौमोगुरुधर्मपंचमेवयुधभार्गवौ शनिरुतर्तयेष्टराहुर्वैवाहसमयःस्तु उभौसंभूतसं
 भाराद्युभावपिधनान्वितौ द्वादश्यामाययोसायंराजपुत्रःससैनिकः अन्नवीतन्नकनकंतेकीराजपुरोहितः तेक्यु
 दाच अयोनिरोधःक्रियतांकिशोर्पार्श्वचनृपाज्ञाया भविष्यतिमहादेवोनोदृश्यापुरुषैःकाचित् इतितद्वचनंश्रुत्वापु
 रुपास्तुनिराकृताः नारीरूपेविलेपीतुदैवात्तत्रैवसंस्थितःततोर्द्धरात्रवेलायामुकुंदोभ्यंतरंययौ तुलरुपयेष्टस्थितावास्ता
 किशोरिसंस्मरन्हरिम् ततश्चटचटाशब्दस्तुमुलःसमपच्यतमहावायुर्वैवातत्रप्रशाताः सर्वदापिकाःविद्युच्छतासता
 मित्राभ्यधीभूतोखिलोजनः मिथ्यानभारकरवचोमुकुंदोर्चितयत्तहदि अन्यैःप्रतर्कितलोकैर्वधव्यरुपतुकारणाम्
 भीतोमुकुंदोद्ददयेयावद्यायतिभारकरम् तस्यांसंधीधृतंतस्याःकरपद्मविलेपिनातस्याः करस्यसंसर्गार्त्स्वर्गाद्वज्रपपा
 तहर्नातस्तेनविलेपीतुतकालंप्रमंदिंरंवाह्यत्रासिक्कलकलेमुकुंदोयंमृदारिच्यति क्षणादेवततोज्ञातंमालाकारसुतां

भूता ततस्तयोर्विवाहो भूद्राश्वं प्राप किशोरिका किशोर्यारतुसमुत्पन्ना भ्रातरस्तुलसीव्रतात् आदौ शास्त्रं स्वमासीत्
तदेवोदिव। करभुलसीव्रतमाहात्म्यात्कथं नरयुर्मनोरथा सौभाग्यार्थं च विद्यार्थं धनार्थं रुद्रनिवृत्तये संतत्यर्थं प्रकर्तव्यं
तुलस्याः पाणिपीडनम् ॥ इति श्रीसनाकुमारसंहितायां कार्तिकमाहात्म्ये तुलसीविवाहो नाम को नवाति तमोऽध्यायः
॥ इति कार्तिकी शुक्ल नवमि कृत्स्नं ॥ अथ कार्तिक शुक्ल दशम्यां सार्वभौमव्रतं वाराहपुराणे सार्वभौमव्रतं चान्यत्कथं
यामिसमासतः येन सन्त्यक्कृतेनाशु सार्वभौमो भवेद्दुःखः कार्तिकस्य तु नामासंख्यदशमि शुक्लपक्षेणा तस्यां न काशना
नित्यं देक्षु शुद्धबलिहरेत् शुद्धबलिः पवित्रद्रव्यं पूजापहार इत्यर्थः ॥ विचित्रैः कुसुमैर्भक्ष्यैः पूजयेच्च द्विजान् रतया
सर्वाभवाद्यः सिध्यंतु मम जन्म निजन्म निभवाद्ये दशदिश इत्यर्थः एवमुक्त्वा बलिं तासु दत्त्वा शुद्धेन वेतसा ततो ईरात्रभुञ्जी
तदभ्यक्षं च सुसंस्कृतं पूर्वं पश्चाद्येष्टं च एवं सवत्सरं नृपयः करोति नरो नित्यं तस्य दिवि जयो भवेत् इदमेव व्रतं नारदीये
दशम्यां कार्तिके शुक्ले सार्वभौमव्रतं चरेत् कृतोपवासश्च काशानि शीथे पूषकादिभिः दशदिक्षु बलिं दद्याद्ग्रहाद्यापि पुरा
द्वाहिः मंडलतदले फले से गोविदलिसधरातले मंत्रैरेभिर्द्विजश्रेष्ठगणेशादिकृता चर्नः योमे पूर्वगतः पाप्मा पापकेनेह
कर्मणा तस्मिन्नेव राजा वनाशयत्वा खिलेष्टदः १ योमे वल्लभगतः पाप्मा पापकेनेह कर्मणा तेजोराजो ध्वनिहरतनाशय
त्वखिलेष्टदः २ योमे दक्षगतः पाप्मा पापकेनेह कर्मणा तं यमः प्रेतराजो मेनाशयत्वा खिलेष्टदः ३ योमे नैर्ऋत्यगः
पाप्मा पापकेनेह कर्मणा तं राक्षसेन्द्रो निर्ऋतिर्नाशयत्वा खिलेष्टदः ४ योमे पश्चिमगः पाप्मा पापकेनेह कर्मणा
यादः पतिस्त्वं रुणो नाशयत्वा खिलेष्टदः ५ योमे वायुगतः पाप्मा पापकेनेह कर्मणा वायुस्त्वं मरुतराजानाशयत्वा
खिलेष्टदः ६ योमे सौम्यगतः पाप्मा पापकेनेह कर्मणा सोमस्त्वं मृक्षयेशो नाशयत्वा खिलेष्टदः ७ योमे ईशानगः
पाप्मा पापकेनेह कर्मणा ईशानो भूतनाथस्त्वं नाशयत्वा खिलेष्टदः ८ योमे ऊर्ध्वगतः पाप्मा पापकेनेह कर्मणा ब्रह्मा

प्रजापतीशरं नशयत्वखिलेष्टदः १ योमेचाधोगतः पाप्मापापकेनेहकर्मणा अनंतो नागराजरं नशयत्वखिले
 ष्टदः १० इत्येवंदिक्षुदशनुबालिदत्तासमाहितः क्षेत्रपालाय तद्वाह्येक्षिपेद्वलिमतं द्रितः एवं कृतविधिशेषानि शांतानि
 नयेत्सुधीः गौरीसुमंगलेर्नृत्यैः स्तवपाठादिभिर्जपैः प्रातः स्नात्वा समभ्यर्च्य लोकपालान् द्विजोत्तमान् द्वादशा
 भ्यर्च्य संभोज्य शक्तिं तदक्षिणादं देव इत्यं कृत्वा ब्रतं विप्र भोगान्भुङ्क्ते हिकान्शुभान् युगं रत्नं सुखं भुक्त्वा सार्वभौमो नृ
 पो भवेत् ॥ अथ कार्तिकमासमारभ्य शुक्लदशम्यां विधेयं राज्यावासित्रतं ॥ मार्कण्डेय उवाच क्रतुर्दक्षो वसुः स
 त्पः कालः कामेऽस्मिन्निस्तथा कुरुवान्मनुजो विप्रो राममारभ्य तेदश । कुरुवान्मनुज एकः । विधेदेवाः समारम्भा
 तादृशात्मा केशवो विभुः तस्य संपूजनं कार्यं सितपत्नेन राधिप आरभ्य कार्तिकमासाद्दशम्यां मुनिपुंगव मंडलेष्वथ पु
 येषु यदिवार्चासुपादव गंधमात्पनमस्कारधूपदीपाद्यसंपदा । अर्घां प्रातिमा । ब्रतं ते कनकं दद्याद्यथा शक्तिद्विजातेषु
 कृत्वा ब्रतं केवलमेतदिष्टप्राप्नोति तेषां सुविधं तु लोकान् तत्रोत्पत्तये काले पुरुषत्वमेत्यराजा भवेद्ब्राह्मणपुंगवो वा इति विष्णु
 धर्मोत्तरोक्तं राज्यावासित्रतं ० अथ वा शुक्लदशमीमात्रसाध्यं ब्रह्मावासित्रतम् ॥

तत्रैव ॥ मार्कण्डेय उवाच आत्मा स्वयमुर्धनं दुर्दक्षो मदः प्राणस्तथैव च हविष्मन् अग्निविष्टश्च दत्तः सत्य
 श्रुतेदं श देवा आग्निरसो नाम दशम्यां पूजयेन्नरः सोपवासः पूर्वपक्षे पूर्वोक्तविधिनानरः पूर्वपक्षे शुक्लपक्षे
 पूर्वोक्तविधिनानरं तरोक्तविधिना कृत्वा ब्रतं केवलमेतदिष्टप्राप्नोति तेषां सुविधं तु लोकानित्यादि ॥ इति ब्रह्मावा
 सिन्नतं ॥ ॥ अथ कार्तिकशुक्लैकादशी हरिवेधिनानरदण्डे ॥ ऊर्जं रयशुक्लैकादश्यां समुपोत्पन्नवोधिनीं केश
 वं बोधयेद्गन्धौमुपतंगीतादिमंगलैः ऋग्भुजुः साममंत्रैश्च वाद्यैर्नानाविधैरपि द्वाक्षेक्षुदादिमैश्चान्यैर्भाश्रुंगाटका
 दिभिः समर्पणैस्ततो राभ्यां व्यतीतायां परे हनि स्नात्वा नित्यक्रियां कृत्वा राधादामोदं रंजयेत् उपचारैः पोडशाभिः

सूक्तैः पौरुषैः पण्यैः संभोज्य विप्रान् चिमुजैश्च क्षिणामिध्रतोपितान् ततस्तां प्रतिमां हिमीं सधेनुं गुरं वेपयेत् एवं
 कुरुते भक्त्या बोधिनीव्रतमादतः स भुक्ते ह वरान् भोगान् चैष्णवं लभते पदम् ॥ अथेमां प्रक्रम्य भविष्योत्तरेऽस्याः कथा
 ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कृष्णकृष्ण महाप्राज्ञ सर्वलोकाहितावह कथयस्व प्रसादेन शुक्लां कार्तिकसभवां किं नाम
 कोविधिस्तस्या एतद्विरतते वद त्वद्वासदासोऽहं नात्र कार्या विचारणा ॥ श्रीकृष्ण उवाच कार्तिकस्य सिते-
 पक्षे नास्त्राचैव प्रबोधिनी शृणु तस्याश्च माहात्म्यं पापघ्नं पुण्यवर्द्धनं अश्वमेधाधिकं पुण्यं समवाप्नोति मानवः ता-
 वद्वर्जति राज्ञं गंगाभागीरथीक्षितौ यावन्नायाति पापघ्नी कार्तिके हरिबोधिनी अश्वमेधसहस्राणि राजसूयशता
 निच एकैर्नैवोपवासेन पापं दहति बोधिनी दशभ्यां नियमैः स्थिरत्वाक्रोधमानविवर्जितः एकादशीदिने प्राप्ते तत्पु-
 र्धनियमो भवेत् स्नात्वा विष्णोर्जं पक्त्वा पूजयित्वा रमापातिं मन्त्रेणानेन राज्ञं देवस्य पापे हारि उत्तिष्ठोति
 पुणोर्वदत्तजानिद्रां जगत्पते त्वयि सुते जगत्सुखं मुत्थिते ह्युत्थितं भवेत् यामादूर्ध्वततो राज्ञोऽथानयेत्स्यं दना-
 परि उत्थिते देवे देवेश नगरे पापार्थवः स्वर्ध दीपो द्योतकरे मार्गे नृत्स्यगीतसमाकुले देवं दामोदरं परश्वेदु-
 स्थितं धरणीधरं स्वयंचक्रपथमेद्रकरि ज्योत्सुकः प्रशुचिः स्वदेशे राजराजेंद्र सर्वमोक्षाय कल्पयते राज्ञो
 जगत्तरणं कार्दमं मेकादश्यां सुरालये प्रभाते विमले स्नात्वा द्वादश्यां विष्णुमर्चयेत् होमयेद्धव्यवाहं वहविर्द्र-
 व्यैर्धृतादिभिः ततो विप्राज्जुचिः स्नात्वा भोजयेद्भक्तविरतैः दधिक्षीरघृतक्षौद्रकपूरगुरुमोदकैः शर्द्धयेच्चंदनैः
 पूजैः पुष्पगंधैर्द्विजोत्तमान् शास्त्रोक्तविधिनाराजन्भोजयेद्भगवद्भतान् विभ्रेभ्यश्च ततो दद्यात्स्ववाचायाचतोऽपि सत्स-
 गावाहिरण्यवासांसि मध्यन्नं च चतुर्विधं फलमूलं तथा कंदं पत्रं पुष्पं फलादिकं चतुरोर्वापिकान्मात्मानं वं कृत्वा क्षिपे-
 त्तुयः सनरः पापनिर्मुक्तो मोक्षं तु फलमाप्नुयात् अथ श्वमेवरजोद्रवा सुदेवपुरं व्रजेत् एवं यः कुरुते राजन् प्रबोधिनीयाः

तंतं शुभं विप्रं तुल्यः स विज्ञेयोनत्र कार्या विचारणा श्रुणोति ध्यायति स्तोत्रं जिहोत्या श्रयते प्रभो हरिभक्ति-
 रः परार्थः स गच्छेद्दण्डं पदं धर्मार्थकाममोक्षाणां सर्वपासंगतिं व्रतात् दुग्धादिभिर्गोशयनो भगवाननुत्तरेषु
 स्मिन्दिने स्वपिति तत्रापर्यवृत्तेन तस्मिन्नन्यमनसामुपवासभाजां पुंसां दातिसुर्गान्गरुडगंसंगी ॥ इति-
 भविष्योत्तरे प्रवोधि न्यामां हात्मन्य ॥ पादोक्तार्थकमाहात्म्ये ब्रह्मनारदसंवादे ॥ ब्रह्मोवाच अश्वमेधसहस्रा-
 णिवाजप्रिय शतानि च एकैते वोपवासेन प्रवोधि न्यामवति हि पूर्वजन्मसहस्रेषु यत्पापं समुपार्जितं जागरेण प्र-
 धीर्धिन्यादहं तितुलं राशिवत् प्रवोधि न्याश्रमाहात्म्यं पापप्रभृतिवर्धनं मुक्तिदंतं च बहुद्वीनां शृणुष्व मुनि सत्तमः प्रदफ-
 लं सर्वतीर्थेषु सवदानेषु यत्फलं तत्फलं कोटिशुणितं प्रवोधि न्याः प्रजागरे न तथा तुष्यते यद्दत्तं तैस्तीर्थैर्निप्रेवैः
 प्रयाशांस्त्रिकलात् पापैः कार्तिके मधुसूदनः जागरे वासुदेवस्य कपूरेण तु दीपकं प्रज्वालयति कोटीनां कापिलानां लभे
 फलं आरात्तिकं हरये स्तुतं सकपूरं तु जागरे कुरुते मोक्षमाप्नोति कुलायुतसमन्वितः जागरे तु हरैर्धूपं सकपूरं स्तु-
 तं सरं पुक्तं मगदनां पिसंगच्छेद्दण्डं पदं स्नानं कारयते विष्णोर्दक्षिणैरघृतान्त्रिभिः राज्ञां जागरणं विप्रमुक्ति-
 नां गोभवेन्नरैः दिव्यां वराणि यो दद्याज्जागरे समुपस्थिते मन्वंतराणिव संते मानवरतं तु सस्य पादुद्यादाभ-
 णा विष्णोरपूवरत्नसंभवः सदा कल्याणवसाति सोऽत्यर्थं विष्णुवेश्मनि शंखस्थिते न तोये न यः स्नापयति के शंखं क-
 पिलाशतदानस्य फलं प्राप्नोति मानवः हं दिकुपं मुखेना मनैवैवमुदरे हरैः पादोदकं च निर्मालयं मस्तके यस्तस्य सोऽप्यु-
 तः एकदश्याच शुक्लाया कार्तिके मासिकेशं प्रसुप्तं वोधे यद्विप्रः श्रद्धां भक्तिसमन्वितः न्त्ये गीतं स्तथा वाद्यैर्भक्त-
 यजुः साममंगलः वाणिपणवंशे च श्रुत्वा श्रवणेन च वासुदेवकथां भिक्षुस्तोत्रैरन्यैश्च विष्णुवैष्णवैः पुष्पैर्धूपैः स-
 नैव ददीपवृक्षैः सुसोभनैः ब्रह्मैन्द्र रुद्रादिभिरुत्तरेषु सोमादिभिर्वा दितपादपद्मं बुद्ध्यास्वदेवैः राजगन्धिवान्मन्त्रप्रभ-

वेपसुखेनबुद्धः ॥ अतिष्ठोतिष्ठभोविदत्यजनिद्राजगत्पते ॥ त्वयिसुप्तेजगत्सुप्समर्थितेतत्स्थितंजगत् ॥ गतामेवाति
 यच्चैवनिर्मलंनिर्मलादिशः ॥ शरदानिचपुष्पाणिग्रहाणकेशवप्रभो ॥ समुत्थितेतोविष्णोःक्रियासर्वप्रवर्तते ॥ नि
 शित्वापोदिवोत्थानसंध्यायांपरिवर्तनं ॥ विष्णुभक्तःशुचिर्दातुःकुर्यादिकादशीदिने ॥ एकादश्यांघ्नतीताद्याद्वादश्यांभ
 रणोदये ॥ आदावुद्धर्तनंविष्णोःज्ञानंपचामृतेनच ॥ गौरीचनेनातिलकुंस्वनुलिङ्गंस्वल्कलं ॥ सुवाससंपूजयेच्चसुम-
 नाभिःसुकुंकुमैःधूपदापैःसनैवेद्यहोमैनापायसस्यच ॥ एवंसंपूज्यगोविदंद्वादश्यान्मोजयेततः ॥ वासोभिर्भूषणैरर्त्त-
 पायसेनचभूषणैः ॥ कुंकुमैश्चफलेपुष्पैर्गोभिरश्वैःसदक्षिणैः ॥ चतुर्दार्धिकमस्रेषुनियमयेनयःकृतः ॥ कथयित्वादि-
 जेभ्यश्चद्वादश्यासुदक्षिणैः ॥ दत्त्वाविसर्गयेद्दिप्रान्ततोभुंजीतचस्वयम् ॥ ॥ इतिपद्मपुराणोप्तवाोधितिकथा ॥
 ॥ अथकार्तिकशुक्लैकादशीकथा ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ वोधिन्याश्चैवमाहात्म्यंपापघ्नपुण्यवर्द्धनं ॥ मुक्तिप्रदंमुबुद्धं
 नांशुण्यवमुनिसराम ॥ १ ॥ तावद्ब्रजतितीर्थानिआसामुद्रसरांसिच ॥ यावत्प्रवोधितीविष्णोस्तिथिर्नार्यातिकार्तिके ॥
 तावद्ब्रजतिविष्वङ्गंगाभागरिथीक्षितौ ॥ यावन्नायातिपापघ्नकार्तिकेहरिवोधिनी ॥ अश्वमेधसहज्वाणिराजसूयश्वः
 तानिच ॥ एकैर्नैवोपवासेनवोधिन्पांकुरुतेनरः ॥ यद्गुल्मं च दुःप्राप्यत्रैलोक्यस्यनगोचरं ॥ यद्यप्यग्राह्यं तं पुञ्जं
 दातिहरिवोधिनी ॥ ४ ॥ मेरुमंदरमात्राणिपापान्युग्राणियानितु ॥ एकैर्नैवोपवासेनदहतंपापहारिणी ॥ ३ ॥ पूर्वज-
 न्मसहस्रेषुपुत्रदुःकर्मसंचितं ॥ जागरेणप्रवोधिन्पादहतंतूलराशिवात् ॥ ७ ॥ यथोक्तंकुरुतयस्त्रुविधिवत्सुकंतनरः
 स्वल्पमुनिवरश्चेष्टमेकतुल्यंभवेत्फलं ॥ उपवासंप्रवोधिन्पायःकरोतिस्वभावतः ॥ विधिवन्मुनिशार्दूलयथोक्तः
 लभ्यतेफलं ॥ ९ ॥ विधिहीनंतुप कुर्यात्सुकृतेमेरुमात्रकं ॥ अणुमात्रंनयाशोतिफलंधर्ममस्यनारद ॥ १० ॥ योऽप्या-
 यतिमनोवृत्त्याकारिष्यामिप्रवोधिनी ॥ वसंतिपितरोहृष्टाविष्णुलोकेमहीयते ॥ ११ ॥ विमुक्तनारकैर्दुःस्वैर्यातिविष्णो-

परंपदं कृत्वा तु पातकघोरं ब्रह्म हत्यादिकं नरः १२ कृत्वा तु जागरं विष्णोर्वीतपायो भवेन्नरः १३ प्राप्य यत्फलं दि
प्रश्रयमेधादिभिर्मनैः १३-२८ अतस्तत्सुखं नैव प्रवोधि न्यातुं जागरे. आहुत्य सर्वतीर्थेषु दत्वा गा. कांचनं मही २१६
नरस्तत्फलं माप्नोति यत्कृत्वा जागरं हरे. जात. मय्यसुकृती कुलते नैव पावितं ११५ कार्तिके मुनि शार्दूलकृतयेन
प्रवोधिनी -- यथा ध्रुव नृणां मृत्युर्द्धन नाशस्तथा ध्रुव १६ इति ज्ञात्वा मुनिश्रेष्ठकर्तव्यं वैष्णवदिनं. दानिकादि
च तीर्थानि त्रैलोक्ये संभवन्ति च १७ तानि तस्य गृहे सन्त्य कथः करोति प्रवोधिनी सर्वकृत्यं परित्यज्य तुष्ठार्धचक्र
पाणिनः १८-२७ उपैकदादशी सन्त्य कार्तिके हरे विवोधिनी कितस्य बहूभिः पुण्यैः कृतयेन प्रवोधिनी ११९ प्र
लोकप्रदाह्ये प्राकार्तिके हरे विवोधिनी सज्ञानी स च योगी च सत परस्वीर्जितेन्द्रिय - २० भोगमोक्षश्च तस्यास्ति उ
पारतहरे विवोधिनी विष्णोः प्रियतरा हे प्रार्थमसार सहायिनी २१ य करोति नरो भक्त्या मुक्तिभाक् स भवेन्नर
प्रवोधिनी मुपोपित्वा गर्भेन विशते नरः २२ सर्वधर्मान्परित्यज्य तस्मात्कुर्वीत नारद कर्मणामनसा वाचा पापं
यत्समुपार्जितं २३ तत्क्षालयति गोविदः प्रवोधि न्यास्तु जागरे. स्नानदानं जपो होमः समुद्दिश्य जनार्दनं २४
नरैर्यत्क्रियते वत्स प्रवोधि न्यातदक्षयं यत्कर्म क्रियते वत्स प्रवोधि न्यातदक्षयं २५ यैर्चयंति नरास्तस्यां भक्त्या
देवचर्माधवं समुपोष्य प्रमुच्यते पापैस्ते शतजन्मजैः महाव्रतमिदं पुत्रमर्हा पापौघनाशनं २६ प्रवोधवासरं
विष्णोर्वैधिवत्समुपोषयेत् व्रतेनोनेन्देवं शं परितोष्य जनार्दनं विराजयन् दिशः सर्वा प्रयाति हरि मंदिरं. कर्तव्यं
पात्रत्वेन नरैः कीर्तयिना र्थाभिः २८ बाल्ये यच्चाज्जीत वत्स यौवने वाङ्मेक तथा. शतजन्मकृतपापं स्वं लंपवाय दि
वा बहूः २९ तत्क्षालयति गोविदस्तस्या भक्त्या चैत खलु धनधान्यवहः पुण्यां सर्वपापहरा शुभा ३०-३१. तामु.
पोष्य हरे भक्त्या दुर्द्धमन भवेत्कचित् चंद्रसूर्यो परागे यत्फलं परिकीर्तितं ३२ तत्सहस्रगुणं प्रोक्तं प्रवोधि न्य.

प्रजागरे ज्ञानदानजपोहामः स्वध्यायोभ्यर्चनहरेः ३२ तत्सर्वकोटिशुणितं प्रवाधि न्यातुं यत्कृतं ॥ जन्मप्रभु
 तियः पुण्यमर्जितकृतिभिर्भवेत् ३३ वृथा भवति तन्सर्वमकृत्वा कार्तिकव्रतं ॥ अकृत्वा नियमं विष्णोः कार्तिकं य
 क्षिपन्नरः जन्माज्जितस्य धर्मस्य फलनाशोति नारदः ॥ परां न वल्लेये यस्तु कार्तिके विष्णुतत्परः ३४ परां न वल्लेना
 द्रुसचाद्रायणफलं भवेत् न तथा तुष्यते यज्ञैर्न दानैर्न पापदिभिः ३५ यथा शास्त्रकथात्पापैः कार्तिके मधुसूद
 नः कर्वातिये कथां विष्णोर्धं शृण्वंति सभाविताः ३७ श्लोकार्द्धश्लोकपादं वा कार्तिके गोशतफलं सर्वधर्मान्परित्य
 ज्य कार्तिके शवाग्रतः ३८ शास्त्रावधारणं कार्यं श्रोतव्यं च महामुने श्रेयसालो भवद्वा वायः करोति हिरेः क
 थां ३९ कार्तिके मुनिशार्दूलजनानां तारयेच्छतं नियमेन नरो यस्तु शृणुते वैष्णवी कथाम् ४०
 कार्तिके तु विशेषेण गोसहस्रफलं भवेत् प्रबोधवासरे विष्णोः शृणुते यो हरेः कथाम् ४१ सप्तद्वीपावतीदानफलं
 सलभते मुने कृत्वा भुविकथां विष्णोर्धं यतिकथां विदम् ४२ स्वशक्त्या मुनिशार्दूलते पालोकोक्षयः स्मृतः ॥ गीत
 वाद्यविनोदेन कार्तिके यो तपन्नरः ४३ न तस्य पुनरवृत्तिर्मया दृष्टा कलिप्रिय एकदशी सुनिपुणा वेदया देवांगनोप
 मां ४४ गीतेन मोहिता लोको रतपारयुस्तो विवेत सः नक्षेत्रविषया धानं नृत्वा च क्षुह्रतं तथा ४५ यदा तस्या भवेद्वा
 रो न तस्य सहस्रविधौ विशेषतः समायाति जनाः शून्यं भवेत्पुरम् ४६ धनं प्रलोभ्य सर्वपाहृतं किमिति वर्यते च तत्र
 माणमुहुस्तस्यां धारधरणीधरः ४७ कदाचि कार्तिके मासि प्रबोधि न्याः प्रजागरे न नर्तसा विशेषेण पद्मं यती प्र
 तिमाहरेः ४८ तत्र कृष्णस्य सान्निध्ये रूपशृंगारमोहिता कृष्णे भवत्प्रीतिमती चित्ते न ताद्विर्धत यत् ४९ अग्र्यं ना
 रायणः साक्षादत्यंताद्भुतभोगवान् मया सहैव नृत्येत कथां समावितो लिदम् ५० रम्यरागांगहारश्च कीदृशः सं
 विभाव्यते रूपैरेवा हि यस्याहं मुष्टचितास्मि रगिणी ५१ वव्हीष्वन्यासु नारीषु मध्ये वाधिकप्रीतिमान् नृत्येतासौ

मयासाङ्गिकं ठां श्रेयादिभावकम् ५२ इत्थं मनोरथं बाला कुर्वती हृत्य मुत्सुका हरिप्रीत्याचसर्वां तारां त्रिमेवात्सवा
हृषत् ५३ ततः प्रातश्चतस्र्युपंजागरस्यन्ययोजयत् तस्मिन्मनोरथे कोन्ययञ्चकारातिनृत्यके ५४ ततः सा
कतिभिर्विप्रेस्तत्र त्यक्तलेवरं वितं हि त्वारखिलं स्वर्गं गच्छादेवांगनाभवत् ५५ तत्रापि गीतनिपुणानृत्याभिनयको
विदः ५६ रेभरेभ्ये विमानाग्रे रूपयौवनशालिनी ५६ कदाचिस्फाटिके कुब्जे स्वरूपं ददर्शे गना चितयामास मे रूपं
पुष्पयोग्यं न कस्यचित् ५७ इत्युदीरितनात्रोपपूर्वजन्ममनोरथं सस्मारसति चार्वाभीकृष्णेन सह वर्तनं ५८ न पतिं
कामस्य लब्धिं द्रक्ष्ये प्रियतासदा तामेव मूर्तिं ध्यायती चंद्रकांतिर्वरानना ५९ श्रीकृष्णगाथां गायतीरोमांचोद्भेद
लक्षणां श्रामिन्मन्वतरे प्रीत्या श्रीकृष्णप्रियवार्त्या ६० एतदंतरवासौ भूमिर्भारप्रपीडिता तदर्थं वासुदेवश्चाव
जितं पुंरुमुद्रिह ६१ कृष्णक्रिडाधर्मादिष्टादभ्युपगच्छात् सुरयोपितः वासुदेवावतारस्य ह्येकं भार्याव्रतं महत् ६२ आ
सीत्तथा च तत्प्रीत्यसंभवं तु सुप्रसिद्धं कैशोरिगोपकन्यास्तार्योवने राजकन्यकाः ६३ भूत्वा देवांगनाः सर्वाः ज
नयंतु हर्षमुदं ६४ इत्याज्ञां सुतारं वेषाच्चंद्रकांतिरवाचत ६५ पूर्वजन्मोद्भवो नूनं मम हे कोमनोरथ भूमौ गतायाः पु
नरं तद्वत्प्रसादां स्थितामह सतीष्वन्यासुनामि पुजाम्मोहनरूपधृक् मय्येवातिप्रीतिं मिश्रन्त्यताम्रं गवान्मया इमं
सुतोरधृतस्याश्वनुमोद्यपितमह देवांशानवताराय स्वधामभ्यस्तथादिशत् वृषभानुरितिर्यतो गोपो नंदव्रजेव
सुतः ६६ तस्य कन्यावरयो ह सुधानामभभवत्सरा ६७ आच्चंद्रकांतिरित्यासीदित्येतच्छोधितं मया प्रवोधिनीजानगरपु
ण्यवैभवात्समन्नं शोभाविधाक्यस्य सत्यं चकारासोत्सवनं तं सदा वृंदावने न्याभिरपीहराधया ६८ सा नृत्य
माना हृतगोपुरुपिणा कृष्णेन जन्मांतरवांछितेनोराधामहामेभजवाकुलं द्विधा निन्ये न्यलोकं कथयाम्कृतार्थतां ७० त
स्मात्सुवोधिनिष्कवारान्नो कृत्वा तु जागरं सुसोदित्यतं हरिदृष्टा कामांस्तसारजद्विजाः ७१ मथुरायामुत्सवासे जागरहे

रिसन्निधौ कार्तिकेवोधिनीप्राप्यततः श्रेयः परं नहि ७२ गीतं नृत्नं च वाद्यं च नाट्यं विष्णुकथं मुने । अथ क्रोति
 च पुण्यात्मा त्रैलोक्योपरि संस्थितः ७३ बहुपुण्यं बहुफलैः कर्पूरगुरुकुङ्कुमैः । हरेः पूजाविधातव्या कार्तिके
 धवासरे ७४ वितशाठ्यं न कर्तव्यं संप्राप्तो हरिवासरे यस्मात्पुण्यतमं स्यात् प्राप्यते मुनिसत्तम ७५ पुण्यं
 नार्नाविधौ दिव्यैः प्रबोधि न्यातुं जागरे श्वातये संसमादाय अर्घ्यो देयोजनादने ७६ यत्फलं सर्वतीर्थेषु सर्वदानेषु
 यत्फलं तत्फलं कोटिगुणितं दत्वा र्धं वृधवासरे ७७ गुरुपूजाततः कथ्यर्थाभोजनाच्छादनादिभिः दक्षिणाभिश्च
 देवपुत्रैश्चार्चकपाणिनः ७८ भगवंतमभिधायन् पुराणं प्रपठेन्नरः प्रत्यक्षं च भवेत्तस्य कपिलादानजं फलं ७९
 कार्तिके मुनिशार्दूलमङ्गकोवैष्णवं व्रतं यः करोति यथोक्तं तु मुक्तिस्तस्य सुनिश्चयात् ८० केतक्या एकपत्रेण पुञ्जि
 तोगुरुद्वजः समाः सहस्रं संप्रीतो जायते मधुसूदनः ८१ अगस्त्यकुसुमैर्द्वंपूजयेद्योजनादने दर्शनात्तस्य दे
 वर्वेन रकाग्निः प्रनश्यति ८२ मुनिपुण्यार्चतो विष्णुः कार्तिके पुरुषोत्तमः ददात्यभिमुखान्कामान् शारिभूय
 रिश्वती यथा ८३ विहाय सर्वपुण्याणि मुनिपुण्येण केशवं कार्तिके यो र्चयेद्भक्त्या चाग्निमेधफलं लेभेत् ८४ तु
 लसीदत्तलुपपाणि यो यच्छति जनादने कार्तिके सकलं वत्स पापं जन्मायुतं हरेत् ८५ दृष्ट्वा रघुपुत्रं दयाव्याता कोर्तता
 नमितास्तुता रोपिता र्शिचितानि त्वं पूजिता तुलसीशुभा ८६ नवधा तुलसीभाकिं यः कुर्वन्ति तदिने दिने युगकोटि स
 हस्राणि तन्वन्ति सुकृतं मुने यावत् शास्त्रं शाखाभिर्वा जपुष्पफलैर्मुने रोपिता तुलसी पुंभिर्बद्धं तेषु धातले तेषां द्वं
 शतुपेजा ताये भविष्यति ये गताः आकल्पयुगसाहस्रं तेषां सोहरे र्गहे यत्फलं सर्वतीर्थेषु सर्वदानेषु नरद तुलसीदले
 न च केन कार्तिके प्राप्यते तु तत् संप्राप्तं कार्तिके दृष्ट्वा नि ये मनजनादने पूजनायो महो विष्णुः को भलैस्तुलसीदलैः इष्ट्वा
 क्रतुशतैरेव दत्त्वा रत्नान्यने कशः तुलसीदले रतुतैरेव प्राप्यते केशवार्चनात् इति श्रीरुक्मिणीयुगोक्तं कार्तिकशुक्लपक्षीय

बोधनीमाहात्म्यसंपूर्णम् ॥ ॥ अथ ब्रह्मपुराणिकं कार्तिकशुक्लदशीव्रतं ॥ अगस्त्यउवाच ॥ शृणुष्वभक्तिर्वा
 राजन्कार्तिकेकादशीतिथ्या उपोष्यविधिनानेन सर्वसांप्राप्त्यात्फलं १ प्राग्निधानेन संकरप्यतद्व्रतान्नसमाचरेत्
 विलोभेनार्चयेद्देवं नारायणमकल्मषं २ नमः सहस्रशिरसे शिरः संपूज्य वैहरेः पुरुषायेति भुजोर्कंठवैविध्नेरु
 पिण्डे ३ ज्ञानात्मानेति वास्त्राणि श्रीवत्सायतथाऽरः जठरं प्रभविष्णवे चोदरं दिव्यमूर्तये ४ कटिसहस्रपादाय
 पादौ देवस्य पूजयेत् श्रुतलोभेन देवेशं पूजयित्वा विचक्षणः ५ नमो दामोदरायोति सर्वार्गपूजयेद्धरेः एवं संपूज्य वि
 धिना तस्याग्ने चतुरो धटान् ६ स्थापयेद्ब्रह्मगर्भांस्तु सितचंदनचार्चितान् स्रग्दामवद्धर्मांस्तु सितवस्त्रावभुंति तान्
 ७ स्थागितास्ताम्रपात्रैरनुतिलपूर्णैः सकांचनैः चत्वारः सागराश्चैते कल्पिता द्विजसत्तम ८ तन्मध्ये प्राग्निध्या
 नेन सौवर्णस्थपापयेद्धरे पौडशारे रथागोनुरजो भिवद्भुभिकृतं ९ रथगेचकयोगे इवरयोगनिद्राशायिने पीतवाससे त्व
 मत्पेवंतु सन्पूज्य जागरतन्त्रकारयेत् १० कुर्यान्तु वैष्णवं योगमते योगेश्वरं हरिं एवं कृत्वा प्रभते तु ब्राह्मणान् प्रभजेत्
 येत् ११ चत्वारः कलशा देयाश्चतुर्णां पंचमस्य तु योगेश्वरं तु सौवर्णप्रदद्यात्प्रयतः शुचिः १२ प्रीयतां दामोदरो योगी
 इवरूपीति मंत्रतः वेदाभ्येते समदन्तं तद्विदे द्विगुणं तथा आचार्यैः पंचरात्राणां सहस्रगुणितं भवेत् यस्मिन् च मंसहस्रं
 च स मंत्रं चोपपादयेत् विधानंतस्य भक्त्या वैदन्तं कोटिगुणोत्तरं योगेतिष्ठतियस्त्वन्यमासन्नं पूजयेत् कुधीः १३ सुदुर्गो हि
 मवाप्नोति दत्तं तस्य चानिष्फलं एवं कृत्वा विधानेन तत्त्वतो विष्णुमच्युतं विप्राणां भोजनं दद्याद्यथाशक्त्या सदाक्षिणं
 धरणीव्रतमेतद्विपुराचीर्वा प्रजापतिः प्रजालिभे तथा मुक्तिब्राह्मण्यमविचालितं युक्ताश्वश्च राजा परैरेतेन विधिना
 पुरा मांधातारं सुतं लेभे परं ब्रह्म च शाश्वतं तथा हौहयदायादः कर्तव्यो नराधिपः १४ कर्तव्यैर्युसुतं लेभे परं
 ब्रह्म च शाश्वतं शकुंतलाप्येवमेव व्रतं चीर्वा महा मुने २० लेभे शाकुंतलं पुत्रं दुर्जयं च कर्वात्तनं अनेन विधिना प्रा

दत्तक्रवातैवमुत्तमं २१ धरण्याञ्जपिपातालेमश्रयातुक्तंपुरा व्रतमततोतानात्राधरणीव्रतमुच्यते २२ सुमा
 सस्मिन्धरादेवहिरिणाक्रोडरूपिणा उद्धृताद्यापितुष्टेनधारितानौरिवारम्भसि २३ यद्ददंशुणुयाद्गत्स्यायच्चकु
 र्यान्नरोत्तम सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुसालोक्यतांजनेत २४ आपतिहरतैचकाराज्यमेकवयच्छति किंपु
 नर्द्वादशैतास्तुपेनेष्टानददुःपरं २५ इतिवारहपुराणोक्तयोगीश्वरद्वादशीव्रतंसमाप्तम् ॥ अथप्रबोधिका
 दशोक्तं तदुक्तमदनरत्ने ॥ ब्रह्मउवाच एकदश्यांचशुक्लायांकार्तिकेमासिकेशवं प्रसुप्तंबोधयेद्वादौश्व
 द्वाभक्तिसमन्वितइति नृत्येर्गीतैस्तथावाचैर्ऋष्यजुस्साममंगलैः वीणापणवशब्दैश्चपुराणश्रवणेनच २ वा
 सुदेवक्रथाभिश्चस्तत्रैरन्यैश्चैषणवैः सुभापितैरेन्द्रजालैर्भूरिशोभाभिरिवच पुरुषैर्धूपैश्चनैवेदैर्दापवृक्षैःसुरभिर्नैः
 होमैर्भद्रैवपुष्पैश्चफलैःशार्करप्रायसैः ४ इक्षोर्विकारैर्मधुरैर्द्रक्षोक्षोदैःसदादिभैः कुवेरकस्यमंजयार्मालरूपाकमलेनच
 ५ कुवेरकःपर्णाशःकृष्णतुलसीतिकेचित् इत्याभ्यांश्वतरकाभ्यांचंदनाभ्यांचसर्वदा ६ कुंकुमालक्तकाम्यांचरक्तसू
 त्रैःसक्रणुैःनववर्णानांविधैःषुट्पेद्रैर्व्योर्गरक्रयादितैः ७ वीरक्रयोविक्रमंवाप्रथमतोभिहितमूयंदत्वाक्रियमाणक्रयः
 तस्यांशत्रोव्यतीतिप्राद्वदश्यामरुणोदये ८ श्रादौघृतैर्नैक्ष्वेणमधुनास्त्रापयेततः ८ द्वाध्याक्षीरेणचततःपंचगव्ये-
 नश्राद्यादित ९ उद्धतर्तमापूचणैर्मसूरामलकानिव १० सर्वपापश्रियंशुश्रमातुलिनरसैस्तथा सर्वोपव्यःसर्वभयः
 सुखंविजानतिक्रांचनं ॥ ११ ॥ मंगलानियथाक्रामरत्नानिचक्रुशोदकं एवसंशोध्यदेवेशंदद्याद्गोरोचनांशुभां ११
 ततुष्टुकलशोद्वेयायश्राद्धासांश्चलंकृताः जातीपल्लवसंयुक्ताःसफलाश्चसकांचनाः पुन्याहेवदशब्देनवीणावोपुर-
 वेषाश्च १२ एवंसंस्त्राप्यगोविंदमनुलिप्तंनस्वलंकृतंमुद्राससंतुसंपूज्यसुभनाभिःसुकुंकुमैः दीपैर्धूपमनोज्ञैश्चपायसे
 नचमुरिणाऽप्राप्तेभ्यश्चाह्वानैश्चहोमैःपुष्पैःसदाक्षिणैः वासोभिर्भूषणैरन्यैर्गोभिरश्वैर्मनोजवैः ब्राह्मणाःपूजनीयाश्च

विष्णोरीडयाश्चमृतं यः यत्तु शिष्टं मृतं परवद्भोक्तव्यं ब्राह्मणैः सहेति १६ अथ रामाचर्यनचंद्रिकोक्तप्रकरणे
धिर्निविधिः ॥ शयन्युक्तप्रकरणे यमारोप्यमाधवं विधाय महतीं पूजां विष्णोरेभ्यर्च्य वैष्णवान् - वाद्यघोषेण
महता देवं तीरवाजलाश्रय धौतां प्रेपाणिः कुर्वत संकरपर्वेष्णवैः सह एदं गुणविशिष्टायां विधिं न्याभिंदिरापतेः कु
र्वप्रबोधनां विष्णोर्वराहोक्तमनूपठेत् भाविप्योत्तरेषि । कार्तिकेशुष्कपक्षे तु एकादश्यां पृथा सुत मंत्रेणानेन रार्जुद्र
देवमुत्थापयेद्द्विजः ॥ मंत्राः ब्रह्मद्रुद्राभिक्वेर सूर्यकीनाशसोमादित्यवंदनीय बुधस्त्वदेवेशजगन्निवासमं
त्रप्रभावेषु सुखेन देव १ इयंतु ह्यदशी देवप्रबोधाया विनिर्मिता तयैव सर्वलोकानां हिताय शेषशाधिना २ त्वामि सु
पतेजगन्नाथजगत्सु पतंभवेदिदं तथितेयेष्टे सर्वमुपतिष्ठस्व माधव ३ इदं विष्णुरनेनैव तस्मादुत्थापयेत्प्रभुं - हिर
ण्यगर्भं तच्च प्राजापत्यं पठेत्तथा गापत्रवैष्णवं सूक्तमतो देवाश्च र्वाति । श्रीसूक्तद्वयन्तु हिरण्यगर्भः ऋषिः प्रा
जापत्यो देवता त्रिष्टुप्छंदः जपे विनियोगः उंहिरण्यगर्भः समवर्तता भेषूतस्य जातः पतिरेकऽञ्जः सति सदाधारपृ
थिवीं धामुतेनां कस्मै देवाय हविषा विधेम १ यऽञ्जः सदावलदायस्या विश्वऽऽपासते प्रशिष्यं यस्य देवाः यस्य च्छाया मृ
तं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम २ यः प्राणतो निमिषतो महित्वैकं द्रव्यं जातं तेव भूव यद्देशोऽश्वस्य द्विप
दश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम ३ यस्य मेहिमवतो वहित्वा यस्य समुद्रं रसासाहाहुः यस्येमाः प्रादिशो यस्य
वाहू कस्मै देवाय हविषा विधेम ४ येन द्यौरुग्रापृथिवी च दृढा येन स्वस्ति जितं येन नाकः योऽञ्जन्तरिक्षे रजसो विमा
नः कस्मै देवाय हविषा विधेम ५ यं कंदसीऽञ्जवसतिस्तस्मान्नेऽञ्जभ्यै क्षेतां मनसो रेजमाने यत्राधिसुरज्जितो विभाति
कस्मै देवाय हविषा विधेम ६ आपो ह्यद्बृहतीर्वैश्वमायन् गर्भं नृधाना जनयंती रक्षिं ततो देवानां समवर्तता सु
रेकः कस्मै देवाय हविषा विधेम ७ यद्भिदापोमहिना पर्यपर्यदक्षं धाना जनयंतीर्यज्ञम् यो देवेष्वधिदेव एक आ

सत्किरुमंदेवायहविषाविधेम - ८ मानाहिसिज्जानितायाः एथियंयायोवादिवंसधर्माज्जानं पश्चाद्वाहतीर्जजा
 न कस्मैदेवायहविषाविधेम ९ प्रजापनेनत्वदेतान्यन्योविध्वरूपाणिपरितवभूव यर्कामास्तजुहुमस्तवोऽधस्तु
 वयस्यामपतयोरयाणां १० उत्तिष्ठोत्तिष्ठदेवशयागोनिद्राविहायच अनेनमनुतोत्थाप्यधंटावादिजानिःस्वनैः । तीरे
 समुपवेश्यशमहन्निग्रहमर्थयत् सोसावदंशकण्ठोभंगोवाग्प्रवृद्धप्रमस्मतेननयमंगुरुहंविजृम्भन् उत्थायविश्व
 विजययचतोविषादमाध्व्यागिरापनयतात्पुरुषःपुराण इतिपुष्पांजलिदत्त्वासूक्तमाधर्वणजपेत् तच्चोक्तंश्रुत्वेदस
 र्दानुक्रमंयथा यात्रापथीरुत्र्याधिकाधर्वणाभिपगोपाधिरुतितिरानुष्ठुभं यात्रोषधीःपूर्वाजातादेवेभ्यस्त्रियुगंपुराभ
 नैनुवर्ध्णामहंशतधाभानिसतच शतंवेत्त्रांधामानिसहस्रमुतवोरुहः अथाच्छतक्रत्वोपूथमिममेभ्रगदंकृत - उो
 पथीः प्रातिनोदध्यंपुष्पवतीः प्रसूवरिः अश्वइवसजित्वरिवोरुधः पारयिष्ववः उोषधिरितिमातरस्तद्वदेवीरु
 पद्भवे सनेयमश्वर्गावासआत्मानंतवपुरुष अश्वेध्वोनिपदनंपर्णोवोवसतिष्ठता गोभाजइतिकलासययत्सन
 वधपुरुष ॥ १ ॥ यन्नडौषधीःसमगमतारजनिः समिताविव विप्रःसउच्यतेभियप्रक्षोवामीवयातनः अश्वो
 वतिसामवतीमूजयेतीमुदोजसं ओवितिससर्वाओषधीरस्मोअरिष्ठतातये उच्छुभमाओषधीनांगावोगोष्टादिवे
 रते धनंसंनिपंतीनामात्मानंतवपुरुषः इच्छेतिर्तामवोमाताथीययस्थानिपुहंतीः सीराःपतन्निणीःस्थनयदा
 मयतिनिपुह्य अतिविश्वो परिष्ठस्तिनइवब्रजमक्रमुः उोषधीः प्राच्युच्यवृथैकिंचतन्वोरयः २ यदिमाद्रजय
 जहंमोषधीहस्तआदधे आत्मायक्ष्मस्थनशयतिपुराजिवग्भोयथा यस्योपधीःप्रसर्पयोगमगंपरुरूपरुः ततोय
 क्ष्मविवाधध्यउग्रोश्चध्यमशीरिव साकंयक्ष्मप्रपतचापेणकिदिनिना साकंवातस्यधृच्यासांकंनश्वातिहाकया
 अन्त्यावोअन्त्यामवन्त्यान्यस्याउपावत् तासांसर्वाःसंविदनाइदमेप्रावातावचः याःफलिनिर्याऽफलाअपुष्पा

वाश्वपुष्पिणीः वृहस्पतिप्रसूनास्तानोमुच्यन्वहसः ३ मुच्यंतुमांशपश्चादथोवरुण्यादुत ॥ अथोयमंरयवडिशस्त
 वरमादेवाकल्लिपात् अथपततीरवदन्दिवात्रोपधयस्परि यंजिवमश्रवामहैनसपरिध्यातिपुरुषः याओषधीः
 सोमराज्ञाविर्द्धीः शोतविचक्षणाः तासामसिक्त्वमुत्तमारंकामापसंहदे याओषधीः सोमराज्ञाविष्टिताः पृथिवीमनु वृह
 स्पतिप्रसूताः अरये संदतव्यर्थ उोपधयः समदवतसोमेन सह राज्ञायस्मै कृणोति ब्राह्मणं रतरं जन्यारयामसि त्वमुत्त
 मारयोपधेतववृक्षोऽपस्तपः उपस्तिरस्तु सोरमाकं यो अस्मांश्चान्निधासति एवमार्थार्णसूक्तं जापित्वा पुनः पुष्पांज
 लिंद्यात् गतामिधा विद्यञ्चानिर्मलं निर्मलादिशः शारदानिचपुष्पाणि गृह्णाणममकेशवेति समुत्थितेतो विष्णो
 क्रियाः सर्वाः प्रवर्तयेत् स्नापयेद्वाधवंपंचाभ्यैः पुरुषसूक्तः नीराज्यमंत्रं विन्यस्य वस्त्रालंकारचंदनैः स्नानपदी
 पदिव्याघ्रैस्तु वृत्तैस्तोपयेत्प्रभुं एवं कृतवामहा पूजां गृहीतवासा शतजलं प्रतिमासं व्रतान्युक्तराघवाद्यनिवेदयेत् व्रत
 समापनमंत्रं स्तुतं सप्तकुमारेणोक्तः इदं व्रतं मया देवकृतं प्रीत्यै तव प्रभो न्यूनं संपूर्णं तां यातु त्वत्प्रसादाज्जनादनेति
 श्रुतुष्टैर्मयाना नाचातुर्मास्यव्रतैः प्रभुः प्रभूतपातकस्यातिराघवः प्रीयतां मम व्रतारं भस्मस्तत्समातिश्रुतुर्धः तदुक्तं
 बाराहे चतुर्द्धा एकादशी द्वादशी पूर्णिमा कर्कसंक्राति एवारं धव्यामित्यर्थः तद्योन्यद्रव्यदानानि तु शयनीप्रकरणेद्र
 पृथगानि एवं व्रतान्यपर्यायित्वास्तु वीतपरमादृतः श्रुतिस्तुत्या वेदवादैः स्तोत्र्यमाणं रमापतिं रस्तुतिरतु यद्रोपविश्रमवि
 वृतकटाक्षपातसंक्रातनक्रमकरो भयभीतिं धोपः सिंधुः शिरस्यर्हणं परिग्रह्य रूपिपादाराविंदमुपगम्य द्वाभ्य एतत् न
 त्वां वयं जडधियो नु विदामभूमन्तुकटस्थमादिपुरुषं जगतामधीशं यत्सत्त्वतः सुरगणारजसः प्रजे शा अन्ये च भूतपत
 यः स भवान्गुणेशः २ कामं प्रयाहि जहि विश्रवसोऽयमेहं जलोक्थरावणमवानुहि वीरपत्नीं च क्षोहि सेतुमिहतये
 शसो वि तव्ये गोपतिदि विजयि नो यमुपेत्य भूपाः ३ स्वस्वस्तु विश्वस्य वलः प्रसीदतां ध्यायंतु भूतानि शैवं मिथो धि

वा मनश्चन्द्रमजतादधोक्षजेऽश्वेऽयताश्वोमतिरप्यहैतुकी ४ इत्याशिपुःसमभ्यर्च्यगीतवाद्यजपस्वनैः देवर-
 थोपरिस्थाप्यजयशब्दपुरस्सरं महातूर्परवैराजौधामयेतस्यदनास्थितं उथितदेवदेशनगरेपाथैवस्वयं युक्तः
 शैव्यादिवहैर्भरकतसुरणात्किंणिजालमाला रत्नाद्यैर्भौक्तिकानामविरलमणिभिःसंभृतैश्चैवहारैः हैमैःकुम्भैःप-
 ताकाशिवातरराचिभिर्भूषितःकेतुमुख्यैश्चित्रैर्ब्रह्मेशवन्द्योदुरितहरहरेःपातुर्जैत्रोरथीवः १ वक्त्रं नीलोत्पलसचिल-
 सकुण्डलान्भ्यामुभट्टं चंद्राकाररचिततिलकंचंदनेनाक्षतैश्च गत्यालीलाजिनसुखकरीप्रक्षेणान्मृतौघं पद्मावासं-
 सततसुरसाधारयन्पातुविष्णुः २ मोदंतांस्वजनास्त्वनिंदिताधिपयस्वकाखिलोपद्रवाः स्वस्थाःसुरिथरबुद्धयध्वं-
 तिहताभिन्नारमंतांसुखं रदैत्यागिरिगङ्गराणिगहानान्याशुव्रजध्वमया हैत्यारिर्भगवानयंनरहरिर्यानंसमारोहति
 ३ पलायध्वंपलायध्वरेरेदनुजदानवाः संरक्षणायलोकानारथाखरूढोत्तकसरी ॥ इत्यादिविष्णुधर्मोक्तमंत्रैःसंतोष्य
 सादरं प्रसादमालात्तदहरेर्यद्द्विधाद्रुक्तिभावतः जयदेवमहादेवदेवदेवाखिलेश्वर वरदेशाखिलेश्वरक्षरक्षर
 मापते नृत्यैर्वाधैर्भगवतैर्धैटावाद्याजयस्वनैः ध्यामयन्स्वंदनांविष्णोःपुरमध्वेसमंततः ६ रथस्याकर्षणपूर्व-
 कुरुतेदत्सनायकः ततःसुराःसिद्धसंघामुनिगंधर्वमानवाः ७ यावत्पदानिष्कृष्णस्यरथस्याकर्षणानरः करोति-
 क्रतुभिरतानितुल्यानिरनायक ८ रथेनसहगच्छतिपुरुषाःष्टष्ठतोऽभ्रतःमहाविष्णुसमाहोतेभवंत्यभिभावाद्भवि-
 श्रीकृष्णरथशोभायेप्रकुर्वतिवदंतैश्च जयतिचपुनर्यवैतेपालोकाःसनातनाः १० रथस्थितो नरे^{१०}धनुषाजितोमधुसूदनः
 ददातिवाञ्छिततेषामंतेचपरमागतिम् ११ दोलायमानगोविंदंमंचस्यमधुसूदनं रथस्थं वामनंदं दृष्ट्वा पुनर्जन्मन विच-
 ते १२ रथस्थं येन गच्छन्ति भ्रममाणं जर्दनं विभ्रावेदविदस्तेऽपि विज्ञेयाः श्वपचाधमाः १३ चेपांगहगतायां
 तिरथस्थः श्रीनृकेसरी पूजोत्तरतैः प्रकर्तव्या वितशाठ्या विवर्जितैः १४ अर्चो यदायाति प्रमादात्स्वयं दृष्ट्वा हारिः

पितरस्तस्य विमुखापावत्संवत्सरं तु ॥ १५ ॥ स्त्रियोपि मुक्तिमायातिरथयात्रा परायणाः

स शैलवनसस्या

दद्याते न दत्तावसुंधरा १६ इति पौरजनैः सार्द्धं आमिषत्वारथं यद् गत्वा नीराज्यपदं वेशं शयीत वैष्णवं समरन् १७
वैष्णवं मंत्रं नामेत्यर्थः इति रथोत्सवमाहात्म्यम् । शयीतेति द्वादशयमिषायेण 'एकादश्यां तुरात्रौ जागरणं कुर्यात्'
एकादश्यां सुरालय इति वचनात् रात्रिजागरणमस्यावश्यकं इयमेकादशी सोमवारोत्तराभाद्रपदयोगे महापुण्यत्वं
कं मदनरत्ने वराहपुराणे शुक्लपक्षप्रक्रम्य ॥ एकादशी सोमयुक्ता कार्तिके मासि भामिनि उत्तराभाद्रयोगे च अन्नं ता
सा प्रकीर्तता तस्यां यत्क्रियते भद्रे सर्वमानस्यमश्रुते अन्नं तपुष्यफलदातेनाऽन्तः स्मृता प्रिय इति । अथ वराहपुराणे
वोपिन्येकादशी विधिः एकादश्यां रात्रौ कुंभे घृतपात्रोपरि हेममाषमितं मत्स्यं पंचाशत्तेन संस्नाप्य कुंकुमपीतवस्त्र
युगपद्वायैः समपूज्य मत्स्यरूपेण गच्छानिः प्रीयतां मे जनार्दन इति दत्त्वा दक्षिणां च दत्त्वा ब्राह्मणान् भोजयेदिति
इति कार्तिकशुक्लेकादशी कृत्यसमाप्तम् अथ प्रबोधकाल निर्णयः निशि स्वपापो दिवोत्थानं संश्रयायां परिवर्तनमिति व
हमपुराणवचने राज्ञोऽस्ति त्याचार्यचूडामणिः वराहपुराणतु 'द्वादश्यां प्रबोधोत्सव उक्तः इयंचरे बल्यतादिभुक्ता
प्रबोधिनी प्रशस्ता आभाकासितपक्षिषु भैत्रवणरेवती आदिमध्यावसाने पुत्रस्वापावर्तनोत्सवाः नारदीयेऽपि नै
त्र्यायपादे स्वपिताहविष्णुः श्रुते श्रमव्येपरिवर्तमिति पौष्णावसाने च सुरारिहंताः प्रबुध्यते यामचतुष्टयेन तिष्ठेत्तु
द्वादशीषु तत्तद्वक्षत्रभागानास्ति तदा द्वादशी नक्षत्रयोगोपिरात्र्यादिभ्यो ग्राह्यः पादयोगो यदानस्या दक्षेणापि तदा
भवेदिति वराहपुराणात् विष्णुर्देवानस्वपिति न वरात्रौ प्रबुध्यते द्वादश्यामृक्षसंयोगे पादयोगे न कारणाभिर्तिविविष्णु
धर्मोत्तराच्च यदा तु द्वादशी पुतानिनक्षत्राणि न संत्येव किंत्वेकादशी पुनः तदा तत्रापि तददक्षभाग एव निशादिबेला
नादरेण प्रस्वापादिकार्यं अत्रासे द्वादशीमृक्षेऽत्थानं शयनं हरेः पादयोगे न कार्यव्ये अहोरात्रं विचिंतयेदिति जीमूतवा

हनवचनात् पादयोगादन्यतिथाद्वादश्यास्यैक्षसंगमादिति वचनात् । द्वादश्यां नक्षत्रसंयोगस्य राज्यादावभावेऽपि तत्रै-
 व कार्यमित्यर्थः । अतएव वराहोपि द्वादश्यां संधिसमये नक्षत्राणामसंभवे आभाकासितपक्षेऽपु शयनावर्तनादिक-
 मिति संधिसमयश्चासाप्यसंधैव प्रबोधोपपत्तौ वैकल्पिकः । तदुक्तं रेवत्येव दारात्रौ द्वादश्याचक्षमागमः । तदा विबुधते
 विष्णुर्दिवा वै प्राप्य रेवतीमिति जीमूतवाहनधृतवचनात् विष्णुधर्मोत्तरे तु एकदश्यादिषु पंचस्वपि प्रस्वाप्रबो-
 धोत्सवायुक्तौ कचिच्छूर्णमास्यामेव रामार्चनचंद्रिकायां । पारुणाहपूर्वरात्रे धटादीन्वाद्ये न मुहुरिति । अत्र च
 बहुषु न च नुपु चतुर्थभागवाचिपादग्रहणात् चतुर्धा विभक्तयोरनुराधारवैतिन्यत्वेन त्रैधा विभागएव अतएव मुख्यः
 भागग्रहणेन विशेषश्रवणादश्रुतत्वादिति न्यायेन त्रैधा विभागएव अतएव मुख्यग्रहणमप्युपपद्यत इति वाच्यं । न च
 नांतरेषु पादग्रहेण विशेषश्रवणादिश्रुतत्वादिति हेतोरसिद्धेः श्रवणस्य तु त्रैधा विभक्तस्य मध्यभागएव ग्राह्यः । अ-
 थ प्रबोधमंत्रो वाराहे । ब्रह्मद्रुद्रादिकुबेरसूर्यस्यादिकथासूक्तः इयंतु द्वादश्यादेव प्रबोधार्थं निर्मिता त्वयैव सर्वलो-
 कानां हि तार्थेषु प्रगाथिता त्वयि सुते जगन्नाथे जगत्सु संभवो दिह उच्यते चेष्टते सर्वमुं तिष्ठोतिष्ठमाधव उचिष्ठोतिष्ठो
 विंदस्व जनिद्रां जगत्पते इत्यादि मेधागताः शारदपूर्णचंद्रशारदपुण्याणि मनोहराणि ब्रह्मदानीति च पुण्यहेतो-
 र्जाप्यजगत्पथलोकनाथ एवं प्रबोधपुण्यांजलिदानं इदं विष्णुरिति प्रोक्तं मंत्रउत्थापने हरेरिति तत्र मंत्रः
 गतामेधा इत्यादि पूर्वोक्तः वाराहे एवं कर्माणि कुर्वति द्वादश्यायेय शस्त्रिणि मद्रकाहिनरश्चेष्टस्तेयांति परमांगतिम्
 एवं वै शारदं कर्म निश्चितं कथितं मया मोदतेदं विस्मयसारे मम भक्तः सुखवह इति । इति हरिप्रबोधोत्सवाविधानम्
 अथ अत्रैकादश्यादिपूर्णिमांतं पंचदिनात्मकमभिष्मपंचकव्रतविधानं दीपदानं च ॥ पाद्यकार्तिकमाहात्म्ये ब्रह्म-
 नारदसंवादे श्रुतः परंप्रवक्ष्यामि मुनेऽहं भीष्मपंचकं मया वर्षसहस्रेषु समभ्यर्च्य जनार्दनं पुरा प्रासन्नं तं ह्येतत्सर्वं

यज्ञफलप्रदं — मयाचभूगवेप्रोक्तंभूगुणोशनसेतथा ततस्त्वन्यैर्गृहीततत्पारंपर्यसमागतं एकादश्यांतुष्टी
 याद्वतंपंचादिनात्मकं व्रतीस्त्रायाद्धिधानेनदेवादीनांचतर्पणं धौतवस्त्रश्रमौनीचहरिमर्चजितेंद्रियःभूमिशायी
 याखंडदीपंपंचस्वहस्सुच उन्नमोवासुदेवाजपेदष्टोत्तरंशतं पूजातिचार्यमवेद्यजुह्यात्तिलसंयुतान् यवा
 न्नीहीनपायसंचमंत्रेणाष्टाक्षरेणच पूजाविधिविशेषेणादिनेष्ववहिपंचसु प्रथमेदिवसेपद्मैर्हरेःषादौप्रपूजयेत् द्वि
 त्तियेवित्वपत्रैश्चजानुनीसंप्रपूजयेत् तृतीयेपूजयेन्नाभिंतुलस्याथचतुर्थके जातीपुष्पादिभिःस्कंधौमालत्यापंचमे
 शिरः एकादश्यामथाभ्यर्च्यभंत्रवद्गोमयापिवेत द्वादश्यांगवांमंत्रंत्रयोदश्यांचगोपयः चतुर्दश्यांगोघृतंचपूर्णा
 मयांतथादधि पंचस्वपिदिनेष्वेवाविधिवत्स्नानपूजने नंदायांकांचनंदद्याद्द्वादश्यांवस्त्रमुत्तम गोदानंचन
 योदश्यांदिकार्याघृतपायसं सितासिततिलैरस्नानंपूर्णमायांविशेषतः भीष्मपंचादिनेष्वेपुदद्याद्गीष्मायचांज-
 लं संवत्सरकृतंपापंतक्षणादेवनश्यति सत्यव्रतायशुचयेगोत्राययमहात्मने भीष्मायवैददान्यर्घ्यमावालय
 ब्रह्मचारिणे वसूनामवतारायशंतनोरारामजायच श्रद्धैर्ददामिभीष्मायसोमवंशोद्भवायच वैशाखपदभोवा
 यसाकृत्यप्रवरायच अनपत्यायभीष्मायतस्मैदद्याज्जलांजलिं सन्धेनानेनमंवेणतर्पणंसार्वार्णिकं प्रतिपदि,
 वसेविप्रान्भोजयेत्पायसेनच पूर्णायामेवअथवाद्वाह्मणान्भोजयेद्ब्रती विप्रशेषात्प्रभोकायोमुक्तिरत्नरयकरैरिश्रुता
 इतिपाद्येकार्तिकमाहारन्येभीष्मपंचकव्रतविधानं ॥ अथभविष्योत्तरेोक्तं भीष्मपंचकव्रतं ॥ श्रीकृष्णउवाच
 कार्तिकेशुक्षपक्षस्यशुभमंपुरातनं एकादश्यांसमगरभ्यविज्ञेयंभीष्मपंचकं दुरतरंभीष्ममित्याहुर्दश्याचतुर्द
 होच्यते दारुणंभीषणंभीष्ममित्यभिधानात् । यस्तंकरोतिराजेंद्रतेनसर्वकृतंभवेत् वसिष्ठभूगुणगार्ग्यैश्चोर्णिक
 तयुगादिषु सीरभद्रादिभिर्वैश्यैःशूद्रैरन्यैःकलोयुगे दिनानेपंचपुण्यानिचोर्णमेतन्महाव्रतं — ब्राह्मणैर्द्र

हसचर्येणजपहोमक्रियादिभिः क्षत्रियैश्चतथावैश्यैःस्तस्यशौचपरायणैः पापाद्धैःपरिहर्तव्याव्रह्मचर्येणतिष्ठयाः म
 द्यमांसपरित्याज्यमैशुनंपापभाषणं शाकाहारैणकर्तव्यंकृष्णार्चनपरैर्नरैः स्त्रीभिर्वार्भर्मद्वैवाक्येनकर्तव्यंसुखवर्धनं
 विधवाभिश्चकर्तव्यंपुत्रपौत्राभिवृद्धये सर्वकामसमृद्धार्थमोक्षार्थमपिपांडव निस्संज्ञानेनदानेनकार्तिकीयावद्दे
 वतु वैश्वदेवश्चकर्तव्योविष्णुध्यानपरायणैः पापस्यप्रतिमाकर्ध्यारौद्रवक्रातिभीषणा रव्रहस्ताचविकृतासर्वलो
 हमर्चान्तप तिलप्रस्थोपरिस्थाप्याकृष्णवस्त्राभिवेष्टिता करैरकुसुमापीडाचलत्कांचनकुंडला संपूज्यपरया
 भत्स्माधर्मैराजस्यनामभिः इममुच्चारयन्मंत्रंयद्वहतिकुसुमांजलिः यदन्यजन्मनिकृतामिहजन्मनिवापुनः प्रापं
 प्रशममायातुतत्सर्वतवपूजनात् ब्राह्मणावततोदेयंकृष्णोमप्रीयतामिति अन्येषामपिदातव्यंस्वशक्त्यावांछितं
 वसु कृतकृत्यःस्थिरोभूत्वाविरक्तःसंगतोभवेत् शांतचित्तोनिरावाधःपरमंपदमाप्नुयात् नीलोत्पलदलश्यामइव
 तुर्वक्षरषतुर्भुजः अष्टपाञ्चैकनयनःशंक्रुर्णोमहाशनःजटीह्रिहस्तस्तात्पारयोमृगारजतनुच्छदः चिंतनीयोमहादे
 वोयस्यरूपनविद्यते इदंभीष्मेणकथितंशरतल्पगतेनच तदेतत्तेसमाख्यातंदुष्करंभीष्मपंचकं धन्यंपुण्यंप्रामहं
 तद्युधिष्ठिरमहाव्रतं यच्चोत्वाव्रह्महागोघ्नःसर्वपापैःप्रमुच्यते यद्वीष्मपंचकमितिप्रथितंयुधिव्यामेकादशीप्रभु
 तिपंचदशानिरुद्धं उत्पन्नभोजनपरस्यनरस्यतास्मिन्निष्ठफलंदिशतिपांडवशार्ङ्गधन्वा इतिभविष्योत्तरेभीष्मपंचक
 व्रतं अथभीष्मपंचकव्रतमाहात्म्यं पाञ्चैकात्मिकाहात्म्ये पृथुरुवाच व्रतंयज्जगतिस्व्यातंदेवर्षेविष्णुतोषणं भीष्मपं
 चकमित्येवंकुतःस्व्यातंतदास्वया नारदउवाच राजनपरंपराप्राप्तंकालेनेहतिरोहितं द्वापरेपुनरवेदंश्रिकृष्णेनप्रका
 शितम्भीष्मायकथितंयस्मात्तेनादौकृतमित्युतः अतस्तदास्वयालोकेकथितंभीष्मपंचकं पृथुरुवाच कदासासंश्रुति
 स्तरूपगणेष्वस्यमहात्मनः कृष्णोत्तसहदेवर्षेकदाष्टश्वकेशधः नारदउवाच यदागतादौत्यविधौकुरुंश्चकृष्णःपृथु

सुनुभिः प्रेरितश्च गृहं गतो विदुरस्यातिथेयं चकार गतोऽप्यात्मतिसुप्रभोदं । मन्येन जातिर्न च पांडितत्वं न वा धनित्वं न
वृक्षरता च । सर्वगुणास्तरयनतोपकारं भक्त्यैव कारुष्यनिधिः प्रतुष्यते । उपविष्टं कृतातिथ्यं श्रुत्वा भीष्मो महामनाः
जगाम कृष्णसाक्षिष्यं दर्शनार्थं । नृदं निर्दुतः भीष्ममागतमाज्ञाप्योत्थासौ ध्रुवदंननः । समुत्थायाभिवाध्यायवाहुरभ्या-
मरिहभ्यवा । उपविश्यासने स्वेष्टे कृष्णभीष्मोपरपरं । पञ्चच्छतुःशिवं प्रीतो भीष्मपुनरप्यच्छत भीष्मजवाच । सुहृ-
विलासमचलदृष्टमतिविधेयं सर्वसृजत्यवतिहतिगुणैश्च माया । ब्रह्मादयो यमिह वेदितुं भीश्वरानो सोऽयं पृथगतनुयदु-
तविधिकरोति । इदं विचित्रं भगवन्चित्तं मे प्ररिवर्तते । सान्मयेन वर्तमानोपि जीवानां त्वं सुहृत्सखा । श्रयान्यान्सेवमानां
श्रवत्युक्ता वै पांडवेऽप्यथ । वंधुत्वं च सुहृत्वं च गुरुत्वं सुकराश्रयं । पितृत्वं कार्यकारित्वं पांडवेऽर्प्यदुर्नंदन । किमेतेषां तथा क-
स्मृतं ब्राधेन मीश्वर । अथ ते पुत्रकारा किं वै शकिरणमद्भुतं । यथा त्वमभीश्वरो मायी बलाभीतश्च वश्यतां । कारणं कथं
तां विष्णोस्तत्स्वं वश्यतां गतः । श्रीकृष्ण उवाच । गंगात्सु जमहान् गतः प्रपृथग्यामिदं त्वमा । गोपनीयमिदं मुद्यं भीति-
शो गस्तु वश्यकृतं । मतः प्रचरितं लोके यद्भतं जततानमत । शक्तिशो गेन मे लोकः सर्वोऽस्मि कोऽन विपद्यति । भीष्म उवाच ॥
त्वदाशा धनधर्माश्च मुनिभिर्वहुव्यो धिताः । ईशवश्यकरं धर्मस्त्वमेवाख्यातुमर्हसि । श्रीनारद उवाच ॥ तैत्तिरीयमन्त्रेण
श्रुतं तं भद्रा हरिः प्रपृथुलोकस्य हिताय नूनं संसारिणं जन्मभृदादिदुःखं विद्वान्द्रयासिंधुरुवाच भीष्मसु ॥ श्रीकृष्णः
उवाचा । श्रुतं तिसंभवाः पंचपूर्वकर्तृपेक्षितोत्तमाः । कविः शुचिर्दृढोदातो हं सोऽनामत एव ते । संगीतकं पाठयतः कंठैः किम-
रवत्स्वरः । तेऽनेकपारिप्लवसु पारिभ्रमतां देशांतरेषु विविधं ददं शुश्रवत्रं । विततदाप्यवहु वलविभूषणादि साङ्गवत्पुष्प-
मंकापुरं वृद्धतत्त्वाः । ते कदाचित्सुवीरस्य राजो मधुपुरि ययुः । श्रुत्वा संगीतव्यसनं संभातस्य दिदक्षवः । ब्रह्मोऽभिमार्ग-
लो कस्य तपति यं मुना जलं । गोविंदो गोपिकासंगो यजक्रोडितकंसहा । यथारूपं शमणिरुपशोऽहं याति सुवर्णतां ।

तथा कपणालरूपशरीरपातकं याति पुण्यतः । साधवतीर्थाददोषोष्णस्थित्वादि तत्र तदुत्थः । प्रपञ्चरूपचरितमवरोधयितुं
जनं विचार्य मनसा प्राह भजन्तोति विक्षणाः । स इष्टकाभोगपत्नीनाम्नाकादं विनीतः । असंति विद्यातिपुष्पाः
गेठे च किमरी । शिष्य एवाहितो बालात्तर्पति नृपाभ्यः । अर्धशतशुक्लतुल्यमन्यनकेनाश्रितः । एतच्छ्रुत्वा वि-
चार्यथानि श्रयं च गमयितुं । भजन्तु च्छ्रुतवाद्यं नृपतल्लिङ्गिकं च्छ्रिञ्जि । तत्स्थले प्रपन्नतरुस्तेर इन्द्र शैतकांक्षि-
णः । श्रुत्वा सन्त्यश्च विचारः प्रपञ्चरूपजनिना । विमोक्षार्थं श्रुत्वा तद्विज्ञानाविधिराज्ञानास्ति तत्र कोविदः । समी-
तज्ञाप्रतापान्दत्तसेवापुनश्च कृता तत्रोदयतुराशिलं किमरोधयते परं । तालं चामरिष्यतं तन्मिस्त्वयं संभामदः । तच्छ्रु-
त्वा राजसाविध्यं गच्छा राजन्मुवेद्यनक्षत्रच्छरत्वा वचनं । ज्ञाप्रतीहारं समादिशतः । शिष्टान् प्रहेतुं हतान् च्छ्रियान् । एतौ
अभिवक्षणात् । इति शब्दो वचनः श्रुत्वा सस्य रत्नात्मना । इह भनय । अविश्रुतं नयनसुराजाकादं विनीतः । राज्ञोऽपि
मनावयविविश्रुततदास्ते । तेषां ज्ञानसाक्षात्प्राप्त्यविशेषावज्ञानां विशेषस्थानाश्चान्तर्गतं । अद्वैतलास्याभिनयमनोह-
रः । कृतातदकाशमनः । सभासित्यः । सार्चकेषु दत्ताल्लददत्तौ तैव रितः । अत्यन्तवाचके पुनर्भाष्यतालोनाभस्तर्थादितः
इत्युभयालोपुपत्तयश्च महत्तरुभंगुणास्तेरुणिनोपिमोहिताः । अथ सायाभिते प्रांगुणावज्ञानां परं । कर्ममताहारि च जातव-
ल्लथा । तल्लिखिते । इति चापेक्षेच्छादज्ञादुद्बुद्धिः । गताः सापिचलज्जातीवक्षितिर्विरहादुरा । राजभीत्यादृहातस्थित-
मवविमनाभुः । ततः सस्यादिवचनैरहतात्मनसः प्रियान् । एकैको भूरो विद्याद्वन्द्वदश्यातुस्वर्कः । नगरस्योत्तरे
कोणेषु मृतायारुद्रे महत् । ज्ञानतर्थाविख्यातयत्रो बालयोहरेः । जगद्गुरुरास्मन्निर्जन्तवन्वोद्धृतः । तत्र गच्छेत्त-
द्वेको वारो हं छल्लेखेष्टकः । बोधिरासस्य नृपस्य दशसिन्ध्यामिकोत्तुर्कः । भवतोपि क्रमेणायुधदश्यान्तरचक्रगणः । सा-
तान् च ज्ञातारान् जगोद्बुद्धिः । भवताकोपि गच्छेत्तदुत्तुर्कः । पुनर्दोषितं । अश्रिकपण्डितः । सधुरासाश्चितवन्-

कश्चित्पिठव्यहर्तिः। तौष्ठिको ब्रह्मचारी समदरा धातवत्परः। भिक्षार्थं भूतिनायातिपुरे दुःसुग्रां कृतः। सीमपुंचदिने स्त्रे
 पुतस्मिन्नेवास्त्रपुंशुभे। समपूजां प्रकुर्वन्। जितमेतच्चकार हः। तेषु पुंचसु विदुषु कवितामन्त्रां महतीं। एकादश्यां हस्त
 स्यात्। रूपरागादिदक्षया। आद्यां प्रातः। मुनेः। प्रार्थक्य विदुषां विधितः। पूजयामासु तत्रैव विधितानि। पिसमाहितः। ततः क्षणा
 रसमायातार। माकादं विनीशुभा। मुनिनत्वा। धूपजादिदक्ष्यां। पुष्पां समग्रहीत। अमृतोतिपुष्पां चित्तेन सविशेषं पूजयामास।
 कतु धात्रश्च मेगाधामधुरं चरभूषितां। शृण्वतो नाभवत्क्षोभः। स्त्रीसंगं। द्विजिताम्रमन्त्रः। मुनेः। संगतिमासु। अद्य महतोऽपि त
 योरुत्तदा। मतः। शुद्धमभूत्कामो मद्रस्य। परमं पूजयत। रात्रौ जागरणं न्यचक्रुः। कादं विलोकयिः। वार्ध्याय जागृतौ मेध
 एकचित्तौ जहर्तुः। गोमया च मन्त्रतनदक्ष्या तु मुनिताकृतं। कविना प्रिकृतं पश्चात्सित। तस्माद्यन्त्रपालयः। कुविरागस्य न
 गरत्त्वधनं भूषणानि च। दादश्यामदत्सर्वं विरेको भक्तिबुद्धये। द्वितीयादि वृत्ते प्राणाच्छुचिरतस्यादिदक्षया। दाद
 श्यां प्रातरेवास्त्रावासीनं दददशमुनिं। वेनापि पूजितो ह वै शुचिना मुनिसंगतः। तत्क्षणादागुतां तत्र ददशेतो मनोरमां। स
 तस्य ददशेन स्य गीतपश्चात्स्वयंतथा। चक्रिरेवकीर्णं लवणं तत्सर्वं शूचयेत्पुण्यं। तथैव गीतं तस्मात्पुनः। किं रश्मिभ्यः।
 यत्। मुनिरसं प्राशय गोमुरं। रात्रौ भक्तिपरायणः। पूजनात्मेव तस्यापि मुनिसंगतिः। शुचिः। विरेक इन्द्रियाभ्यन्तः। सर्व
 स्वभददरातः। इदं प्रोवाच वचनं मद्रस्य। सजितो म्रियः। अहमाह स्य माहात्म्यविषया। सकचतसा। यत्सवयामहा
 नंदरसमशाविदतिनः। ससारं दुःखदा वचनापक्षतथैव सुखं। तहारहदपश्य च तयक्काप्यभ्यगता। णिका। धावताह
 ततः। कर्तुमहा दुःखकरपरं। तथापि तादृशीं वालान्दत्त्वभातमनोहरां। दक्ष्यापि नाभवत्क्षोभो महानंदमुनेः। तस्मा
 त्संस्तव्यसंसर्गसिं सर्वतो जगदधिरे। कुर्यात्समं संरां भक्तिर्मेक एवां चरेत्क्षितिः। इत्युक्त्वा तां नदक्ष्यैव गतस्तीर्थोत्तरं प्रति
 एवमेव त्रयोदश्यां ददशो तां दिदक्षयाः। मुनिना सह संगं त्यतथैव पूजयुच्यमां। गोप्रधः। प्राप्तिं ततः नददः। प्राप्तिं सवधिः।

तस्यानृत्यचंगीतचद्वाराणां विजातः । नृद्वत्तद्वचनप्रोच्यगतस्तीर्थीतरं प्रीतिं दत्त्वा सर्वस्वदानं च मम भक्तिपरायणः
 चतुर्दशपांगतोऽतो मुनिसंगतितस्ततः । नृत्यगीतोत्सवं कृत्वा मण्डपां च विशेषतः । मुनिशेषं धृतं प्राशुशुद्धसव्योभ
 वत्सपात् । तस्यां गुणां श्वरूपं चद्वारासम्याजितं किमान् । तथैवोक्ता तथा दत्त्वादानं सर्वस्वमात्मनः । त्रिकंचनी
 भक्तिपुको गतस्तीर्थीतरं प्रीतिं । यो मास्यपांगतोऽहं साद्वारासि नमः । मुनि । नत्वा स्नात्वा तदनया धात्री छायासमाश्रि
 तः । सस्मात्पुण्यमपुण्यं पितृणां श्राद्धमाचरत् । धात्री छायासमाश्रित्य ज्ञानदानं च कार्त्तिके । मण्डपजनभोजनच
 क्रिदि यत्तत्समस्ततः । कृत्वा किं प्रावनी धात्रीर्यशने भक्षणे तथा । तेष्वस्तदधिकं जातं संयोगान्मुनिसाक्षिषी तथैव मुनि
 संगत्या मण्डपांगतितनर्ततः । सचक्रे तां दर्शयन्त यामोहितो ह्यभूत् । दधिप्राशयधुनिना सहैवाभाक्षितं किमान् । नृद्व
 त्वात्सर्वस्वमैव गतस्तीर्थीतरं प्रीतिं । कादं विन्याः श्रुत्वा राजा गमनीं वेषु मंदिरं निर्यहीता मुनर्नयं गता देवा लये बलान् ।
 क्रमेण पुंच भिर्वैध्वतमुकं कृतं मम । मधुरायां च गंगेयुतैरेव मुनिसंगतः । अथा तेषामतिवल्लभासीत् । कादं वि
 नीसां गुणरूपमूर्तिः । अत्र ते न पूजा विधिना च गीतवत्तद्यादिनाराज्यमवाप्तमभिः । प्रीतिर्ममात्स्यं तत्परा पुणेयजाता तथै
 यावत्तया प्रभुभवं । धात्री छाया कृतं श्राद्धं कार्त्तिके तेन कर्मणा । तन्ममैव सर्वभोगोऽयं जातोऽहं सोऽयं धिष्ठिः । एकादश्यां
 विशेषाष्टजागरे सोमदं शक्रः । नरो भूदं जलमिन्नं मत्सहायोति वल्लभः । सह देवः शुचिर्दीतो न कुलोभून्महाभुजः । नृद्व
 एवमहं विप्रो भीमसुतेन वृषजायतं मे । एवमेतैः पुराणीं धृतं परमतोषणं । तेनारमिव शगोहोपादास्यामि मुदं भद्रं
 वृषभु कृतं व्रतं । मुश्चादाख्यातं । भूमिपंचकं । देवव्रतकर्मभूमौ मे । करिष्यामि महाव्रतं । मधुरायां तु गंगेयतेषां
 भुक्तिः । नृद्व । करिष्यतां । सर्वभोगं सर्वलोकं दत्त्वा लोकां सुनातानं । योगां सिद्धीश्च । सुक्तिं । प्रीतो यच्छामि । सर्वथा,

तद्वैभक्तिप्रभोभिममवशयविधायकः कार्तिकमथुरायाचव्रतनाननलभ्यते ॥ नारदइवाच ॥ श्रुत्वा

व्रतमाहात्म्यं भोऽहम् परमविस्मृतः प्रत्यब्दचकारदत्ततः स्यात्तदास्वया व्रतरूपारूपवमाहात्म्यात्

ततः शरपजर भोऽहम् स्तद्व्रतातिष्ठच्छकण्णापिचतुर्भुजः यावदेहेजहोभोऽहम् स्तावदारतेस्वयंहरिः यदीच्छे

त्कण्णसायुज्यतद्वक्तितथाजसा पूर्वाकारिधिनकुयात्कार्तिकर्मात्मपंचके श्रसक्तश्चेन्नरो राजन्कतुर्भुगविधं

व्रतम् उपवासतदाकथातद्वितेब्रह्मकश्चक निष्कप्यन्नफलाहारमखड्गपमादिशेत् पंचमीत्मव्रताभावे

कथाद्विष्णुप्रवाधनी ब्रह्मकुचव्रतचापिसापितपुण्यमाप्नुयात् एकादश्याहारपूज्यरात्रिकुर्वान्नजगारं सर्वा

नकामानवाप्नातिब्रह्महत्यादिकदहेत् विष्णुप्रातिकरः स्तत्रिः कथायाः श्रवणेन च तृत्येर्गतिश्चसंवाद्यैर्विष्णवानां

समागमः प्रवापचक्रुर्वातसर्वस्यानिशियायव तस्यपुण्यस्य संस्थाचब्रह्माकर्तुर्नशक्नुयात् ब्रह्मकूब्रवंपुत्रा

श्वरस्यसपुजनमहेत् तुलसीपुजनंचेपादशरुपचारकः धानासपुजयेच्चैवदधिमक्तचदापयेत् इक्षुदानं प्रकुर्वीत

मूलकादानमवच सन्नपवपृथ्व्यात्रिमश्वरस्यचप्रयत्नतः महत्पुण्यमवाप्नोति परस्य संस्थानविद्यते प्रौर्णमास्य

चरच्छाब्दद्यात्स्वपुष्पमाक्तं रजततडुलान्वापिदपानादशेनचरेत् तेषामन्यसत्पूजायथाविभवविस्तरं भोऽहम्

दोषोऽवलनत्रपुजनलकरीतितः ॥ इति श्रीपद्मपुराणे कार्तिकमाहात्म्ये भोऽहम् चक्रवर्तपारुषान् इदं व्रतं त्रि

पयकसाध्यद्विद्विरवातिशयेत त्रिपदयकलमकत्र ॥ अथ कार्तिकद्वादश्याध्यजारेपणव्रतं पादकार्तिकमाहात्म्ये

॥ अन्यद्भूतप्रवदामि ध्वजारोपणसाज्ञकं सर्वपापहरं पुण्यावपुष्पान् एनकारकं द्वात्रिंशदशत्रिंशदशशूद्रा

णाचाद्विजोत्तमाः सपुज्यतविरच्यथाकमन्यैर्बहुभाषितैः हेमभद्रसहस्रतुषोददाति कुटुंबिनं तत्फलं तु प्रमात्र

स्यादध्वजारोपणकर्मणि ध्वजारोपणतुल्यस्याद्वाज्ञानमनुत्तमं अथान्तुलसीसिंहाशिंखलिगप्रपुजनं कार्तिकस्य

० । स्तिपक्षिदादृश्याप्रयतो नरः स्नानं कुर्यात्सपत्न्येन दंतवधावनपूर्वकः । नित्यकर्मणि निर्वर्त्य पश्चाद्विष्णुं प्रमूजयेत् । धा-
तारचविधातारपूजयेत्स्वमकेदये । हरिद्राक्षतगंधार्थैः शुद्धमाल्यैश्च शेषतः । विंशतिर्हस्तमात्रवर्यं दिल् चोपलि-
प्य च । आधायाग्निस्वगृह्योक्तं चाज्यभागादिकं क्रमात् । जुहुयात्पापसंवेधवृत्तमष्टोत्तरशतं । ततो मंगलवा-
द्यैश्च सूक्तपाठैश्च शोभनैः । नृत्यैश्च तत्र पठनैर्नयोदित्वा लयं ध्वजं । देवेशद्वारदेशे वा शिखरे वा मनोरमे । भक्षभोज्या-
दिभिर्भुक्तैर्न वैद्यैश्च हरियजेत् । नमस्ते पुंडरीकाक्ष नमस्ते विश्वभावन । नमस्ते रतुं हषकिं शंभो हं पुरुषं पूर्वजं । यत्रेदं
माखिलं जातं सर्वयत्र प्रतीक्षितं । लयमेव्यतियत्रैव तत्र प्रज्ञोऽस्मि माधवं । यन्मुखाद्वा ह्यजाता बाहूभ्यां भवं ह्यपाः । वै-
श्यायस्योरुतो जाताः पद्मांशुश्चाश्वजिह्विरे । मायासंगममं जेणवदंति पुरुषतुल्यं । स्वभावनिर्मलं शुद्धं निर्विकल्पं निरं-
जनं । सद्भक्तवत्सलं देवभक्तिगन्धर्वजनार्दनं । निर्गुणं परमसूक्ष्मं संपन्नोऽस्मि पुनः पुनः । इति स्तुत्वा नमो द्विष्णुं ब्राह्म-
णान्भोजयेत्ततः । आचार्यपूजयेत्पश्चाद्वलिणाच्छादनादिभिः । पुनर्भोजकलत्रार्थैर्बधुभिः सह वा गम्यतः । कुर्वीत पा-
रणं विप्रविष्णुं व्रतपरायणः । यत्स्वेतकर्म कुर्वीत ध्वजारोपणमुत्तमं । तस्य पुण्यं फलं वक्ष्ये शृणु ध्वं मुनिपुंगवाः । प-
टौ ध्वजस्य विभ्रेद्रयावच्चलति वायुना । तावद्वैपापजालानि नश्यंत्येव न संशयः । महापातकयुक्तोऽपि युक्तो वा ह्युपपातकै-
र्ध्वजविष्णुगृहे कृत्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते । सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुसायुज्यमाप्नुयात् । यावद्विज्ञानिवं सति ध्वजो विष्णु-
गृहे स्थितः । तावद्युगसहस्राणि विष्णुसारूप्यमाप्नुते । आरंभितं ध्वजं द्वायामिनंदंति धाम्निकं । त्रिपि सत्त्वं प्रमुच्यं-
ते महापातककोटिभिः ॥ अर्थैतस्य विधिः । कार्तिकशुक्लपक्षस्य दृष्टमध्यानियमान्वितः । एकादश्यां यथाविधेयं
प्रपितः । विष्णुगाथाश्रवणादितत्परः । द्वादश्यां यथाविधि स्नात्वा नित्यकर्मनिर्वर्त्य । संकल्पं कुर्यात् । तिथ्यादि-
संकोचैर्न । ममाजोपाठश्च्योतरसकलाभीष्टसिद्धिपूर्वकं विष्णुसारूप्यकामः । विष्णुद्वारे ध्वजारोपणं कारयेत्पुनः इति ।

संकल्प्य

॥

पुण्याहवाचनस्त्वस्तिवाचनादिकृत्वा

आचार्यमुविजं भक्त्यातः सहदेवालयं

विष्णुं पुरुषसूक्तेन संपूज्य

ततश्चतुष्टयजस्तमोगायत्र्या प्रोक्ष्य

ध्वजयुक्तां कृत्वा तत्र सूर्यवेन तेयं

हिमं श्रुं धातारं च नाममन्त्रः

संपूज्य ध्वजौ हरिद्रक्षितगंधपुष्पादिभिः संपूज्य शुद्धभूमौ रथं डिलिं प्रीतिं प्रातिष्ठाप्य

अन्वाद्भ्यात् अन्नप्रधानं विष्णुमष्टोत्तरं पायसस्रृतादिभिः सूर्यवेन तेयं हिमं श्रुं धातारं च विधातारमष्टाष्टसंख्य

यापायसाहुतिभिः शेषेण स्विष्टकृताभिर्यादि होममन्त्राः षोडशर्चयोरुपसूक्तं विष्णोर्नृकं कवीर्धाणि प्रवोचयः पार्थ

वानि विवमने रजः शंसि यो अस्कमयदुत्तरं श्लेषपथस्य भिन्नचक्रमाण्डोऽथोरस्य यो विवष्णुविहवा इरावती धेनुमती भूतश्च

सूपवांसि नमने वेदशरयाव्यस्कन्नरोदसी विष्णवे तदा धर्षयिष्यामि तोमयस्वैः स्वाहा इत्यादिभिः इति द्रव्यं

अष्टादशभिर्मन्त्रैः षडाद्यत्याहोमः उदृत्य तज्जातवेदसामिति सूर्यस्य सामध्वनिशरीरस्त्वमिति गरुडस्य सोमो धे

नुष्टं सोमोत्सव्वर्तमाधुष्टं सोमो वीरड्कर्मण्यं ददाति सादन्यं वीदय्यष्टं सभेयं पितृश्रवणं यो ददाशमस्मै ति हि

मां शोः धातुर्धाता ददातु नो गायमीशानो जगतरं पतिः स न पुण्येन च खन विधातु र्योनः ततो अश्वस्यासज्जाता इति ततः

सौरमन्त्रान् धाति सूक्तानि च पठित्वा जगत्तृणादि नाराजं निनयेत् ततो देवं संपूज्य ततोऽसूक्तपठेत् स्तोत्रपठितैः

नृत्यमंगलवाद्यधोपैः सह देवं प्रदक्षिणीकृत्य देवालयं ध्वजं चानीय देवस्य द्वारदेशे शिवरात्र्यासुरिणो कृत्वा ध्रुवसू

क्तपठित्वा तौ संपूज्य पुनर्देवं विशेषेण संपूज्य नमस्ते पुंडरीकाक्ष नमस्ते विश्वभावने नमस्ते स्तुतृषु केशमहापुत्र

पु पूर्वज यजेदमखिलं जातं यत्र सर्वं प्रतिष्ठितं लयमेभ्य विष्ये चैव तत्र प्रजोऽस्मि केशवन जगति परं भावयस्य ब्रह्मादयः सुराः

योगिनो यं न पश्यंति तं वेदं ईशारुपिणं प्रमुखाद्वा हाणो जाता यद्वा ह्यहं भवन्मृगाः वैश्यायस्योरुता जाताः पक्ष्याश्चाद्वा श्वज

क्षिरेमाया संभगममनिष्ठा वदंति पुरुषं तं स्वभावात्तमैर्मलं शुद्धं वाचकार निरंजनं एका विष्णुमहत्त्वं तत्पुण्यं भूतानि सवशा

आच्छादकव्याप्यविश्वामुक्तोविश्वमुगव्ययः योदवःसवभतानामतरत्माजगन्मयः ॥ निगुणः परमानन्दः स
 भविष्णुः प्रसीदतु यश्चतुर्भिर्भूतान्मन्त्रैश्चान्यापवाभिरवच ह्रस्वतचपुनद्वाभ्यातरमयज्ञात्मननमः यः परेशः परा
 नन्दः परात्परतरः प्रभुः चिद्रूपश्चत्परिज्ञेयः समविष्णुः प्रसीदतु ॥ ज्ञानिनाकमणाचवतथाशक्तिमतान्तरा ॥ न
 त्रिदाता चगन्मयश्चसमविष्णुः प्रसीदतु यद्दकाद्यजित्यस्तत्राणामुगमातम सर्वपापाविनिर्मुक्तः परसायुज्यमा
 नुयादिति ततोद्वादशब्राह्मणान्सद्वेनभोजयित्वा दक्षिणादनापरितोष्याशिषोयहीत्वाभुज्यत एवमवाशि
 वादिदेवतानादिवालयेपुष्पजरोपणंकार्यं तत्रगुरुदस्थानवृषसंपूजयत् अन्यत्समानसर्वत्र होमैतुपौरुषसूक्त
 त्र्यम्बकं कद्रुपेत्यादिभजाः यथासंभवज्ञेयाः इति चजरोपणव्रतम् अथभीष्मपंचकव्रतविधिः तत्रादीपूजा
 र्थदीपरोपापनाथैश्चशुचिनिर्वातरस्थानेरक्षार्थं सृण्वदिरविषयं ततोव्रतकताशुचिराचम्य उभयेत्यादि देशकालो
 संकल्पममसमस्तपापक्षयपूर्वकश्रीराधादामोदरप्रोत्थभीष्मपंचकव्रतकरिष्ये ॥ तस्यपूर्वाङ्गत्वेनस्वस्तिकात्र
 नावावादिवरणसाहितपचभीष्मपूजनसहितं श्रीराधादामोदरपूजनदीपदानं चकरिष्ये अथआवाहनं आ
 गच्छागच्छदेवेशशंखचक्रगदाधरव्रतपूजाविधानार्थराधिकासहितप्रभो उभभुवःस्वराधादामोदरइहागच्छ ॥ १
 शतनाःसुतगानेपरणविद्याविशारद वैयाध्रपदगोजत्वमतावज्जरथरोभव उभभुवःस्वभीष्मइहागच्छ ॥ २
 अर्वातसमवाःपंचपूवकरपाद्भोजिमाः कविःशचिह्नदाताहसानारमनाहरा उभभुवःस्वःपंचपादवाद्रौपदोस
 हितइहागच्छत ॥ ३ अहमावाहायेव्यामिधर्मरजप्राधिपर अजातशत्राएहाहिसर्वधर्मभूतावर ॥ ४ अहमावहाजि
 प्यामिभूमिसनमहाबल भूमिसेनत्वमभ्येहिसर्वशत्रुनिवहण ॥ ५ अहमावहायेव्यामिप्राथरिपुनिसुदन ॥ अ
 जनाभ्येहमेमशीध्रलक्ष्मकृतवसुधर ॥ ६ आवाहायेव्यनकुलरुपणाप्रतिभुवि ॥ नकुलत्वमहागच्छखड्गचर्म

धराच्युत ४ अहमावाहयिष्यामिसहदेवरणाश्रियं सहदेवत्वमभ्योहिरूपद्रविणसंयुत ५ अहमावाह
 यिष्यामि याज्ञसेनीयशस्त्रिणीं द्रौपदित्वमिहागच्छप्रतिमायांसुशोभने ६ अहमावाहयिष्यामि जी
 वंसर्वगतविभुं पंचधावस्थितदेहेपरमात्मानमव्ययं इत्यावाहजीवादानं कृत्वा उतंभोऽस्त्यनंतायस
 हसमर्तयइतिमंत्रेण श्रीराधादामोदरायनम इतिषोडशोपचारैः संपूज्य उतंभीष्मायनमः उतंयुधिष्ठिरायनमः
 उतंभीमसेनायनमः उतंअर्जुनायनमः उतंकुलायनमः उतंसहदेवायनमः उतंयाज्ञसेन्येनम इति
 नाममंत्रैः - सर्वेषां पूजा कार्या ततो भीष्मतर्पणं वैयाघ्रपदगोत्रायसांकृत्यप्रवराय च वसूनामवतारा
 यशंतनोरात्मजाय च आत्मनिष्ठायमुनयेश्वावात्यवह्न्यचारिणे अनपत्यायभीष्मायतस्मभ्येदंतिलोदकम्
 इतिभीष्माय तिलोदकंदत्वा ततोदीपंप्रज्वाल्य दीपयन्म इति संपूज्य यस्मिन्लोकोनिरालोकेनसू
 र्योनीयचंद्रमाः तंदेशंतर्तुमिच्छामिदीपदत्त्वाजनादर्न यत्रास्तिमातानपितान्नबन्धुभ्यातापिनोयत्रसुहज्जनश्च नज्ञाम
 तेषजदिनंनराविरुतत्रापिदीपंशरणंप्रपद्ये इतिदीपप्रार्थनं कृत्वा पूजाफलसादुपयार्थमावाभ्यामदक्षिणां देवकाद्व
 र्यादिपूष्णैमातंव्रतमेवंचरोदिति इक्षुदहकृष्णं डादिकं यथाचारमभ्यर्च्य भीष्मपंचकव्रतोविधिना विधेयं पूजतेजद्व्यापन
 तवत्पण्डिले शार्ङ्गप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अन्नप्रधानं विष्णुः इदं विष्णु अतो देवेति मंत्राभ्यां प्रत्येकमष्टोत्तरम्
 ज्याहुतिभिर्भीष्मपंचपाण्डवान्द्रौपदीसहितान् प्रत्येकं नाममंत्रैरष्टाष्टाहुतिभिः प्रायश्चित्ताहुतिभिः शेषेणस्विष्टकृ
 दाहुत्याहं यक्षे एवं होमं समाप्य ततोभीष्मादिमूर्तकलशानादानं शय्याग्रे दानादिकं कृत्वा पूणाहुतिभिर्मेषैर्कं
 विधाय छिद्रावतारणं इत्युद्यापनं कार्त्तिकयां कुर्व्यात् अथ कार्त्तिकशुक्लद्वादश्यां विशेषकृत्यं नारदमिे ह्वा
 दश्यामूर्त्तशुक्लायादिवं दामोदरं विभुं समभ्यर्च्योपचारैस्तुंगाधौः सुसमाहितः वदन्नेभोजयेद्विभान्पक्वान्नाकंसं

स्वयां ततःकुंभानपः पूर्णान्वक्ष्याच्छान्समाचतान् सपूगमोदकैः पूर्णान्प्रित्यातेश्वयः समर्पयेत् एवंकृतोप्रियो
 विष्णोर्जायतेऽखिलभोगभाक् देहतिविष्णुसायुज्यलभतेनात्रसशय नीराजनवतंचानागदितंतत्रिज्योधेम सुस्रो
 रित्यंतजगन्नाथमलंकृत्यनिशागमे श्रालंकृतोभवेद्ब्रह्महिमुन्पाद्याभ्यर्च्ययन्ततः हुत्वातत्रसमुद्देशेरोप्यदीपिक्रयामुने
 गणपुण्यार्थाचतंतजनेनैराजयेद्धरे तत्रैवानुगतालंक्ष्मीब्रह्माण्चंडिकांतथा आदिच्यशकरगोरौर्यक्षगणपतितथा
 मातृपुतृजनान्मान्यान्सर्वादीराजयेत्कमात् नीराजनगजाश्वादेमहिष्यादेश्रमंडनं नमोजयेतिशब्दश्चेष्टाशं
 खादिनिस्स्रुनैः सिंदूरालिप्तशृंगाणांचित्रांगानांचवर्णकैः गवांकोलाहलेवृत्तेनीराजनमहोत्सवे तुरगान्लक्षणा
 पतान् राजांश्चमदविहृतान् राजचिह्नानिसर्वाणिलज्जादीनिचनारद राजापुरोधसासाध्वर्मन्निभृत्यपुरःसरं पूजयि
 त्वापथान्यायनीराज्यस्वयमादरात् शस्त्रनूर्यादिघोषैश्चनानारत्नविनिर्मिते सिंहासनेनवेङ्कटेशेतिष्ठेत्सद्व्यग
 लंकृतः ततःसुमंगलैर्पुर्णकेश्यवाश्रकुलंगना शीर्षापरिजनेद्रस्यतथानीराजयेच्छनैः एवमेवामहाशान्तिःकृ
 तव्याश्रतिवत्सरं राजावित्तवतनेनस्त्वानामारोभयमिच्छता एवाराष्ट्रेपुरेश्यामक्रियतेशांतिरुत्तमा नीराजना
 मिधाविप्रकुरोगायांतिसंक्षयम् भविष्योत्तरे ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ पुरावभूवरजार्षिरजापालइतिश्रुतः प्रा
 थितःसप्तजामिश्रसर्वदुःखापनुत्तये दुःखापनोदंहिकुरुव्याधितानानरेश्वर एवमुक्तश्चिरंध्यात्वाक्कृत्वाव्याधिनिवार
 णं व्याधिनिवारणनीराजनाविधितिशेषः पालयामाससंहृष्टोह्यजापालस्तनोऽभवत् तेनैषानिर्मताशांतिर्वा
 हानीराजनाजने तस्यास्तुपांडवश्चेष्टलक्षणंवाचिमितच्छृणु राजापुरोधसासाध्वर्मनुष्ठेयाविधानतः तस्मिन्का
 लवभूवाधरावणोराक्षसेश्वरः लंकारिस्थितःसुरगणान्निपुयोजस्वकर्मसु श्राखंडमंडलंचद्रमातपत्रवकारह इंद्रं
 पनापातंचकेवायुंपांसप्रमार्जकं वरुणदंतिकर्मरथंधनदंधनरक्षकं यमंसंयमनेऽरीणांचयुजेमंत्रणेमनुं मेघाः

संवर्तितं पंतिसलिलेनाखिलाद्रुमाः पुष्पाणि चिक्षिपुः सर्वमुनयः शांतिपाठकाः, ऋभ्यजुः साममंत्रैश्च ब्रह्मणा सह
 संस्थिताः नागाद्यास्तस्य कक्षायां गर्वांगीततत्पराः प्रेक्षणीयेप्सरो वृंदं वाञ्छे विधाधरावताः गंगाद्याः सरितः
 पाने गार्हपत्ये हुताशनः विश्वकर्मा तु संस्कारे यमः शल्यप्रयोजने तिष्ठति पार्थिवाः सर्वपुरसे वा विधायिनः, इदृश्येतां
 स्फरारत्नैः प्रस्खलतो विभूषणैः तान् दृष्ट्वा रावणः प्राह प्रहस्तं प्रातिहारकं स्वां कर्तुं मम स्थाने ब्रह्मिको ब्रह्ममागतः, उ
 वाच स प्रणम्य भेदं पाणिनां शाचरः एष राजा समाधाता धुंधुमारो न लोर्जुनः ययातिर्न ह्यो भीमो राघवो यं विदुः शू
 एते चान्ये च बहवो राजान इह शासने सेवाकरस्तव स्थाने नाज्जापाल इहागतः रावणः कुपितः प्राह शीघ्रं
 तं विसर्जयन् धूवाक्षगच्छ ब्रह्मिह त्वमजापालं ममाज्ञया सेवां कुरु समागच्छ करं वायच्छ पार्थिवं शन्यथायं
 द्रहासेनत्वांकरिष्ये विकं धरं रावणेनैव मुकस्तु धूवाक्षो गच्छो यथा संप्राप्तस्तान् पुरीं भ्यां तच्च राजकुलं गतः
 ददर्शायांतमेकांतमजापालमजावृतं मुक्तकेशं मुक्तकक्षं मुक्तपृष्ठं करद्वयं यष्टिस्कंधैरेणुभूतं व्याधिभिः, परि
 वारितं निहतामित्रशार्दूलसर्वोपद्रवनाशनं मह्यमालिख्य नामानि निघ्नतं विद्विषाणां ज्ञातं भुक्तं
 शुभस्थाने कृतकृत्यं मनुष्या दृष्ट्वा हृष्टमनाः प्राह धूवाक्षो रावणेन दितं साक्षेपमजपालोऽपि प्रयुक्ता क्राश्रणेन रं
 प्रेषयामास धूवाक्षंततः कृत्यं समादधे ज्वरमाकारयित्वा तं प्रोवाचे दं महीपतिः गच्छ लंकाधिपस्तथानमाचरस्व यथो
 दितं नियुक्तस्त्वजपालेन ज्वरो राजन् जगाम ह गत्वा सकंपयामास रावणं राक्षसे श्वरम् रावणं स्तविदित्वा तु ज्वरं पर
 मदारुणं प्रोवाच तिष्ठतु वसतव मे न प्रयोजनं ततः स विज्वरो राजन् यन्मूवधनदानुजः तेनैवा निघ्नता शांतिः सर्वो
 पद्रवनाशिनी कार्तिकेशु छपक्षे तु द्वादश्यां राजनीमुखे सुतोऽथि ते विनिद्रेतुं देवदामोदरे तदा वेद्यांतिरणमालाभिर्धु
 कापामनुलिप्तके ज्वालयित्वानवं हं हुत्वा मंत्रैर्यथोदितैः वर्द्धमानतर्क्ष्याभिः समिद्धिः स्रष्टुं तैस्त्रिलैः ततः कृत्वा

हरः पूजाहरिनीराजयेच्छनैः

पुष्पैरभ्यर्च्यदेवेशं समालभ्य चन्दनैः

वदरैः कदरैश्चैव त्रपुष्पैरिह भित्तथा

गंधधूपरत्नकारवैखरेत्तश्चमुपितं

तस्यैवानुगातं लक्ष्मीं ब्रह्माण्डिकां तथा

आदित्यं शंकरं गौरियं क्षणप

ति यद्वा न्मातृपितृस्तथानागान्सर्वान्नो राजयेत्ततः

गं नीराजनं कुर्यान्माहिष्यादेश्च मंडनम् आमयेत्त्रासं
चच्छब्दघटवादनभाजनैः गावो वत्सा वृतायां तिसापीडस्तवकांगदाः सिद्धुरकतभृंगाश्च। रंभारावाः

सवत्सकाः श्रुनापतिसर्गापालाः

कालयंतोल्लितानिते

स्वेदानुलिप्तसर्वांगारक्तपीतासितांबराः

एवं कोलाहले वृत्ते गवां निराजने त्सवे तुरगान् लक्ष्णैर्धुर्कान् द्विरदंश्च मुपूजितान् राजचिन्हानि सर्वाणि डङ्कृत्य स्व
यहंगणे राजापुरोधसासाईर्मन्त्रिभूत्सपुरस्सरः सिंहासनोपविष्टश्च शंखतूर्यादिनिःस्वनेः पूजयेद्गंधकुसुमैर्व

खर्दीपौर्धलेपनैः ततः स्त्रीलक्षणैर्धुर्कैश्चैव श्यावाथकुलंगना शार्पिपरिनरेद्रस्य आनयेद्दीपवार्तिकं शातिसमुच्चर

द्दिश्याद्विजैर्विजनेः सह ततो नीराजयेत्सैन्यं हरस्य श्वरथसंकुलम् एवमेवामहाशान्तिः स्यात्तानीराजनाजने देवां

राष्ट्रेपुरधानोक्त्रियते पाण्डुनंदन तेषां रोगाः क्षयं यांति सुभिक्षं वर्तते सदा शान्तिर्नीराजनालोके सर्वान् रोगान् व्यपोह

ति लोकानां वर्द्धय स्यात्पुरजापालवचोयथा एवं रोगादिपीडासु लोकानां हितामिच्छता वर्षवर्षप्रयोक्तव्याशां

तिर्नीराजनानिधा नीराजयंति न वमेय निभं हरिं योगब्राह्मणानथ राजांश्च नरेन्द्रचिन्हैः तैस्वरोगरहिताश्रजि

तानरेद्रैरिद्रप्रभाभुविभवं त्यज पालवाक्ययात् ॥

इति श्रीभविष्योत्तरेकार्तिकशुक्लद्वादश्यां नीराजनास्य महार

शांतिविधिः ॥ इयं शान्तिः कार्तिककृष्णद्वादश्यामपि सूचिता स्यात्पादित्ये सोतिथया संभवं कार्थ्या भानुभौमाकार्वा

रेषु दशयोगेषु पंचकार्थ्या श्रवणातुर्मारये समानां भासानां समाहिशांतिरप्युक्ता तदुक्तं महाभारते ॥ चतुर्धाष्ट

हवर्षाणि चातुर्मास्यव्रतनरैः कार्तिकेशु क्षपक्षे तु द्वादश्यां तत्समापयेत् लघुनारदीयेऽपि चातुर्मास्यव्रतानां तु समाप्तिः

॥

॥

कार्तिकेभ्यस्तथा मंत्रश्रुतिर्णयामृत इदं ब्रतं मया देवकृतं प्रीत्यै तव प्रभा न्यूनं संपूर्णं तां यातुं च त्वसाद जिनार्दन
 भविष्योत्तरेऽपि चातुर्मास्ये हि यस्य कर्म भक्ष्य भोज्यादि कर्तव्यं चतुरोर्वार्धिकां नामासाद्विषमयेन युक्तः कथञ्चित्
 द्विजभ्यस्तदद्याद्रस्तथा च दक्षिणां नव्या विसर्जयेद्दिशो रस्ततो भुञ्जीत च स्वयं श्रवणं वराहोक्तं बोधिनो विधिरप्युक्तः
 एकादश्या रात्रौ घृतपूर्णपात्रोपरि हेममाषा निर्मितं अस्थं संस्थाप्य कुंभमपातिवर्धैः पद्याधैः संपूर्य मत्स्या
 दिदिशा वतारान् संपूज्य जागुरणं कृत्वा प्रातर्देवमाचार्यं च वृद्धाधैः संपूज्य प्रार्थयेत् जगदात्मजान्द्रूपेण गदादि-
 रनादिमान् जगदादिर्जगद्योनिः प्रीयतां भोजनार्दनम् इति दक्षिणां दत्त्वा ब्राह्मणान् भोजयेदिति तथा च पाद्मे शंख
 तूर्पयै रात्रौ यामयेत्यदन्ते स्थितं उत्थितं देवे वंशं गुरोर्प्राथम्यं स्वयं चतुरोर्वार्धिकां नामासाद्विषमयं कृतं तद्वद्युत्त
 रं दं शुक्रास्त्रादावपि सदाकार्यम् अथोद्यादौ पूजां मन्येन करधेदि तिसंक्षिप्तप्रकारः अस्थं द्वादश्यां रेवत्यं तपाद
 योने पारणं कार्यं सुसिद्धं यो धपरिवर्तनमेव वर्ज्यमिति प्रागुल्लिखितत्वात् सुनकुमारसंहितायामपि रेवतीतूर्प्ये
 चरणे द्वादशी संयुते नरः न कुर्वात् पारणं कुर्वन् ब्रतं निष्फलं तद्व्रजोदिति इयं च द्वादशी मन्यदादिति शिः कार्तिके शुक्ल
 त्रयोदश्या शिवपूजनव्रतमुक्तं नारदायैः कर्जं शुक्लत्रयोदश्या म्कमो जी द्विजोत्तमः पुनः स्नात्वा ब्रतं पूर्तवान् य
 तः सुसमाहितः प्रदीपानां सहस्रेण शतेनाप्यथवा द्विजः प्रदीपयेच्छिवं वापि द्वात्रिंशद्दीपमालिकां घृतेन दीप
 येद्दीपान् गंधाधैः पूजयेच्छिवं फलेर्नानाविधैश्च वने वैधैरप्रिनारदः ततः स्तुवा तदेव शशि वनाद्वा शितेन च यानि
 नामानि कार्त्तये तैः सर्वाभीष्टप्रदानि वै उत्तमो रुद्राय भीमाय नीलकण्ठाय वेधसे कपर्दिने सुरेशाय व्योमके शापते
 नमः दिग्भवराय भर्गाय उमाकांताय वर्मणे तपोमयाय व्यासाय शिषि विष्टाय तेनमः व्यालप्रियाय व्याल
 पञ्चालानां पतये नमः महीधराय व्याघ्राय प्रशूनां पतये नमः त्रिपुरांताय सिंहाय शार्दूलैर्भवाय मणे मिताय मित

नाथायसिद्धायपरमेश्वरिणे वेदगीतायगुप्तायवेदगुह्यायतेनमः । दिव्ययद्वीधैरूपायद्वीधार्थायमहायच्च नमोज
गत्सतिष्टायव्योमरूपायवैनमः कल्याणायविशिष्टायशिष्टायपरमात्मने ॥ व गजकतिधरायायअधकामुभेदिने
नीललोहितशुक्लायचण्डमुण्डप्रियायच भक्तिप्रियायदेवाययज्ञातायाव्ययायच महेशायनमस्तुभ्यमहर्देववरायच
त्रिनेत्रायत्रिवेदायवेदांगायनमोनमः अर्थार्थायस्वरूपायपुरमार्थायवैनमः विश्वरूपायविश्वायविश्वनाथायते-
नमः शंकरायनिकालायकालावधवरूपिणे अरूपायविरूपायसूक्ष्मसूक्ष्मायवैनमः श्मशानवासितेतुभ्यंनम
स्तैकतिवाससे शशांकशेखरायाथरुद्रभूमिश्रितायच दुर्गायदुर्गापारायदुर्गावयवसाक्षिणे लिंगाय-
लिंगरूपायलिंगिनापतेनमः नमः प्रभावरूपायप्रभावायार्थायवैनमः हरायबहुरूपायप्रसन्नायनमोनमः
योगाययोगगन्धाययोगिनांपतेनमः नमस्तेनिकलंकायनिश्चयायामितात्मने ज्ञानायज्ञानगन्धायपर-
ज्योतिःस्वरूपिणे नमोनमःकारणकारणायमृदुयुंजयायात्मभवस्वरूपिणे त्रियंवकायशक्तिकंठभर्त्रिणे
रीयुजेमंगलहेतवेनमः नास्मांशतमिदंविप्रप्रिनाकिगुणकीर्तनम् ॥ पठेत्सदाक्षिणीकल्पप्रयातिशिवकेतनम्
एवंकृत्वाव्रतंविप्रमहादेवप्रसादतः भुक्तेहभोगानखिलांततेशिवपदंलभेत् । कार्तिकशुक्लचतुर्दशीवैकुण्ठचतु-
र्दशी साच निशीथेव्यापिर्नाहाद्या दिनद्वयेज्ज्यासौ निशीथप्रदोषोभयव्यापिर्नाहाद्या तदुक्त हेमाद्रौ
भविष्ये ॥ कार्तिकस्यचतुर्दश्यंशुक्लपक्षेनराधिम ॥ सोपवासस्तुसंपूज्यहरिरंजोर्जितेद्विप्रः तथाचन-
रदपि ब्रह्मकूर्चव्रतंवात्रकार्त्तव्यंशुद्धिमिच्छता सोपवासःपंचगव्यंपुत्रेद्रात्रोर्जितेद्विप्रः ॥ कपिलायास्तुगोमू-
त्रकृष्णायगोमयस्तथा श्वेतायाःक्षीरमुद्दितंशुक्लायाश्वतथादाधि गृहीत्वाकर्तुरायाश्रयृतमेकत्रमेलेयेत् कुशांबु-
चततःश्रातःस्नात्वास्तंभ्यदेवताः ब्राह्मणान्भोजयित्वातुभंजियाद्ब्रह्मयतःस्वयं ब्रह्मकूर्चव्रतंहेतत्सर्वपातकनाशनम्

यच्चवालयेकृतपापं यौवनं वादिकेऽपि वा । ब्रह्मकुर्वामासेन तत्क्षणदेवतं प्रयतीति ॥ अत्र सप्तकुमारसंहितायां
काशीविश्वेश्वरपूजाविधानमुक्तं ॥ वर्षे वै हेमलंबाख्ये मासे श्रीमतिकार्तिके ॥ शुक्लपक्षे चतुर्दश्यामरुणारभ्य दुर्गप्राति-
महादेवतिथौ ब्राह्मे मुहूर्ते माणिकार्णिके स्नात्वा विश्वेश्वरे देव्या विश्वेश्वरस्य पूजयत् देव्या सह विश्वेश्वरः स्वयं विश्वेश्वर
लिंगमपूजयदित्यर्थः ॥ संक्षेपं ज्योतिषस्तस्य प्रातिष्ठारख्यं तदा कथ्येत । स्वयमेव स्वमात्मानं चरन् प्रशुपतं ब्रह्म
हूलितसर्वांगो नानाव्रतमहाव्रतः । जपन् चैश्वर्यं पूजयन् स्तमहान् शंभुः । अत्र पूजा कृतोपवासैः कार्या ततः
प्रभातो विमलकृत्वा पूजां महाह्रितां । दंडपाणिर्महापाप्मि ब्रह्मतेऽस्मिन्कृतपारणा । इति त्रैलोक्ये । अत्र परकतिरूपेणा
ध्यादेन कृतोपवासेन स्नात्वा विश्वेश्वरपूजयदितिकल्प्यते । इयं चतुर्दशी । खंडत्वे यदि पूर्वादिनेऽपरह्वयं च ततः तदोपवासे
पूर्वाच्चाह्यं । पूजाव्रते पुनर्सेवपुनर्कृतं व्यासं मुखीति थिरिति च चनात् । पूजादावरुणोदयव्यापिनी ब्राह्म्या । कर्मणो यस्य यः का
ल इति वचनात् । कैश्चित्खंडतिथौ वाऽखंडतिथौ वा पूर्वादिने कृतोपवासाः । परदिनेऽरुणोदये पूजादिकं कुर्याति
अत्र कार्या विश्वेश्वरप्राज्ञाकाशीखंडे । कार्तिकस्य चतुर्दश्यां विश्वेश्वरप्राज्ञाकार्त्तिकायाः । शिवे स्नायं कालेऽस्मागत्य पूजां कृत्वा
पुनरागत्य रिति शिवरहस्येऽपि । पुरात्रकार्तिके मासि चतुर्दश्यां सुराः । शिवे स्नायं कालेऽस्मागत्य पूजां कृत्वा
स्थिता मुद्रेयुक्ता । ततः परे ऋषिगणाः । सर्वेऽपि मदनुग्रहात् । संपूजयन्ति शिवं जलनचक्रं । गर्गं शिवे । कार्तिके
कस्य चतुर्दश्यां विंशे श्रवणकाण्डे यैः । द्रोणपुत्रैश्च पूजां च चक्रं कर्मभिर्महेश्वरे । राज्ञिनीत्वा प्रपत्नेन मत्कथां श्रवणादि
भिः ततोऽरुणोदये जाते स्नात्वा स्नात्वा च भस्मना त्रिपुण्ड्रधारणं कृत्वा कृत्वा रुद्राक्षधारणं संप्रदायं समाप्य विश्वेश्वरसमभ्यं
र्चयथाविधि । मद्रक्तान्भोजयामासुर्ऋषयो वमुजस्तथा । ऊर्जं शुक्लचतुर्दश्यामुपोष्य प्रयतः शिवे । मां सर्वयति
विश्वेश्वरं स मुक्तो भवति प्रवृत्तं । माहं पूजनं पुण्यं सर्वदा सर्वकामदम् । ऊर्जं शुक्लचतुर्दश्यां कार्या विश्वेश्वरं प्रभुम् । स

नचयितुमिदं यन्मयतेऽस्माभिसदरात् ॥ अस्माभवेरात्राविष्णुजाकार्थं तदुक्तं हेमाद्रौ भविष्ये ॥ कार्तिक
 रयासितपक्षेचतुर्दश्यान्तराधिप सोपवासस्तुसंपूज्यहरिरात्रोजितद्विचरति श्रव चतुर्दशी रात्रिव्यापिनी ग्राह्या
 रात्रौपूजाविधानात् दिनद्वयेतद्व्याप्तौनिशीथप्रदोषाभयव्यापिवात्पूर्व इयंपूजापवासादिभिर्विष्णुप्रोक्तिकरणाहे
 कुण्डलाकप्रदा श्रवएवेयं वैकुण्ठचतुर्दशीतिप्रसिद्धा इतिवैकुण्ठचतुर्दशीनिर्णयः अस्माभवे पाषाणचतुर्दशीव्रतं
 दुर्कानिर्णयाम्यते ॥ देवीपुराणे ॥ कार्तिकेशुष्ठपक्षेत्तुपाषाणचतुर्दशी तस्यामाराधयेद्भरितकपाषाणभक्ष
 कः ऐश्वर्यसौख्यसौभाग्यरूपाणिप्राप्नुयाद्भरहाति हेमाद्रौतु पाषाणभक्षणेतिपाठः पाषाणकारपिष्टपकाभैरि
 तिव्याख्यातं नारदीयेऽपि पाषाणव्रतमप्यत्राकतच्छुनारद सोपमासोदिनानकं पाषाणकारपिष्टकं प्राच्यगंधा
 दिभिर्गार्थवृतपक्षमुपाहरेत् व्रतमेतच्चरित्वातुयुयोक्तद्विजसममइतिपाषाणचतुर्दशीव्रतं श्रयकार्तिकेपौर्णमासीकृत्य
 निर्णयः नारदीये कार्तिकस्यापौर्णमास्यात्तुकर्यात्कार्तिकदर्शनं विप्रबलवध्यमेभूयः सर्वशत्रुजयायचं श्रवैवदीपदानेन
 विधेयस्त्रिपुरोत्सवः निशानुखेद्विजश्रेष्ठसर्वजियमुखावहः कीटाः पतंगामयकाश्चवृक्षजलेस्थलेयेविचरन्तिजीवाः
 दृष्ट्वाप्रदीपात्प्रहितेनजनिमनःपुनश्चमुक्तिहिलभंतएव श्रवचंद्रदयेविश्रांसंपूज्याः कृतिकाश्रपद् कार्तिकेयस्तथा
 खड्गविरुणश्चहुताशनः गंधैः पुष्पैस्तथाधूपैर्दानैर्वैद्यविस्तरैः परमादौः फलैः शाकैर्वाहिवाह्यपुणः एवदेवा
 न्समभ्यर्च्यदीपोदयोगहृद्ब्रह्मः दीपोपतितथागर्तश्चतुरस्रामनोहरः चतुर्दशांगुलः कार्यः सिध्यश्चंदनवारिणा
 गवापूरेणसंपूर्यहेमतत्राविनिःक्षिपेत् मुक्तानेत्रसमायुक्तमस्त्यसर्वांगशोभनम् महामस्त्यायचनमइतिमंत्रसमु
 च्चरन् गंधार्घ्यैस्तत्रसंपूज्यद्विजायप्रतिपादयेत् क्षीरसागरद्वान्तमेयोक्तद्विजसमम् दानंरथाऽप्यप्रभावेणमोद
 तेहरिसन्निधौ श्रवकलावपेत्सर्गाव्रतनकंचनारद रुद्रलोकमवाप्नोतिनात्रकार्थ्याविचारणेति तस्याचकल्प

भेदनमस्यावतारजकः पाक्षे कार्तिकमाहारम्ये ॥ वरानन्दवायतोविष्णुर्मत्स्यरूपोभवततः तस्यादंतहुतं जप्तं त
दक्षयफलं स्मृतमिति अथास्यामाचारमातुलसीपूजनं पद्मपुराणे नारदउवाच रोच्यते येन विधिना तुलसीपू
ज्यते सदा तमाचक्ष्वमहादेवमदनुग्रहकारणात् महादेवउवाच ॥ शुभे पक्षे शुभे वारशुभे ऋक्षे शुभोदये के शवात्रे
शुभांशचरोपयत्तुलसीमुने गृहस्थानमभ्येवागृहस्योपवनेऽपि वा शुभे देशे तुलसीमर्चयेद्भक्तिरपरमूलैवोदिका
कृत्वा दातुं तालसमान्विताम् प्रातःसंख्याधिकत्वात् ज्ञानपूर्वादिनेदिने गायत्र्यष्टातजप्त्वा तुलसीं पूजयेन्नरः
प्राह्मणोदह्मुखो वापि स्थित्वा प्रयतमानसः अघोच्चतुलसीं दीर्घायामांकमललोचनां प्रसन्नां पद्मकङ्कहारवरा
भयचतुर्भुजां किरीटहरकेयूरकुण्डलादिभिभूषितां धवलांशुकसंयुक्तां पद्मासनानिषेदुर्णां इति ध्यानम् द
विन्नेलोकपजननी सर्वलोकपावानीं आगच्छ भगवत्पद्मप्रसोदतुलसिप्रिये इत्यावाहनम् सर्वदेवमयदे
विसर्वदा विष्णुवच्छभे देविस्वर्णमयं दिव्यं गृहाणा सनमुत्तमम् इत्यासनम् सर्वदेवमयाकारे सर्वदेवनमस्कृत
इदं पाद्यं गृहाणा तुलसि त्वं प्रसिद्धिं मे इति पाद्यम् सर्वतीर्थमयाकारे सर्वांगमनिषेविते इदमर्घ्यं गृहाणा त्वं दे
वि देव्यांतकाप्रिये इत्यर्घ्यं सर्वलोकस्वरक्षार्थं सदा सन्निधिकांरणि गृहाणा तुलसि श्रीत्यादयामाचमनीयकम्
इत्याचमनीयम् गंगादिभ्यो नदीभ्यश्च समानीतामिदं जलं स्नानार्थं तुलसि स्मृच्छन् प्रीत्या तत्प्रतिगृह्यतां इति
स्नानम् क्षीरोदमयनोद्धृतं चंद्रलक्ष्मीसहोदरे गृह्यतां परिधानार्थमिदं क्षौमां वारं शुभं इति वस्त्रम् श्रीवटकुंकुमं
दिव्यकपूरानुरागमिश्रितं कल्पितं महोदयं विप्रार्थ्यं प्रतिगृह्यतां इति गंधम् नोलोत्पलसकङ्कारमालास्यदि।
निशोभने गंधवंती च पद्मानि पुष्पाणि प्रातिगृह्यताम् इति पुष्पम् धूपं गृहाणा देवेशि मनोहारि सगुणं तुल
श्राव्यमि श्रुतुं तुलसि भक्तार्थं प्रदद्यायनि इति धूपम् अज्ञानतिमिराधरयज्ञानदीपप्रदायिनि त्वये तुलसी।

मचयितुमिन्द्राद्यैर्गन्धर्वैर्ऽस्माभिरादरात् ॥ इत्यामवेराज्ञाविष्णुजाकार्थ्या तदुक्तं हेमाद्रौ भविष्ये ॥ कार्तिक
स्यसितेपक्षेचतुर्दश्यांनराधिप सोपवासस्तुसंपूज्यहरिराजोऽजित्वेद्विषयइति ॥ अत्र चतुर्दशी राजविद्यापिनी ग्राह्या
राजोपजाविधानात् दिनद्वयेतद्यात्तौनिशीथप्रदोषेभ्यव्यापृत्वात्पूर्ववत् इत्युपज्ञोपवासादिभिर्विष्णुश्रितिकरणे
कुंडलाकनदा अतएवेयं वैकुण्ठचतुर्दशीतिप्रसिद्धा इतिवैकुण्ठचतुर्दशीनिर्णयः ॥ अस्यामेव पाषाणचतुर्दशीचित्रतं
दुर्कानिर्णयाम्यते ॥ देवपुराणे ॥ कार्तिकशुक्लपक्षे तथा पाषाणचतुर्दशी तस्यामाराधयेद्देरित्तकं पाषाणभक्ष
कः ऐश्वर्यसौख्यसौभाग्यरूपाणि प्राप्नुयाद्भरति हेमाद्रौ ॥ पाषाणभक्षणैरिति पाठः पाषाणकारपिष्टप्रकाशैरि
तिव्याख्यातं नारदयोगेऽपि पाषाणव्रतमप्यत्रभोक्तं च्छुण्णारद सोपवासोद्विमानकं पाषाणकारपिष्टकं प्राच्यं तथा
दिभिर्गोर्द्वृतपकनुपाहरेत् व्रतमेतच्चरित्वातु यथोक्तं द्विजसतमइति पाषाणचतुर्दशीव्रतं अथकार्तिके पौर्णमासीकृत्य
निर्णयः नारदीये कार्तिकया पौर्णमास्यात्तु कुर्वात्कार्तिकदश्यां विप्रत्वं लब्धये भूयः सर्वशत्रुजयाय च ॥ अत्रैव दीपदानेन
विधेयस्त्रिपुरोत्सवः निशामुखे द्विजश्रेष्ठसर्वजीवसुखावहः कीटाः परताम शुकाश्च वृक्षा जले स्थले यो विचरन्ति जीवाः
दृष्ट्वा प्रदीपात्नहितेन जनिमनः पुनश्च मुक्तिं हिलभंत एव ॥ अत्र चंद्रादेयविज्ञाः संपूज्याः कृतिकाश्च पट् कार्तिकेयस्तथा
खड्गो वरुणश्च हुताशनः गंधैः पुष्पैस्तथा यूपदोषैर्नैवेद्यविस्तरैः ॥ परमावैः फलैः शाकैर्वनिद्राह्मणतर्पणैः एव देवा
स्तसमभ्यर्च्य दीपोदयो गृहह्राद्विः दीपोपाततथागर्तश्चतुरत्रोमनोहरः चतुर्दशांगुलः कार्थ्यैः सिच्यश्चंदनवारिणा
नवांपुरेणसंपूर्च्य हेमतत्राविनिःक्षिपेत् मुक्तनेत्रसमायुक्तं भस्मसर्वांगशोभनम् ॥ महामस्यायुध्ननमइति मंत्रं समु
च्चरत् गंधार्घ्यैस्तत्र संपूज्य द्विजाय प्रातिपादयेत् क्षीरसागरदानं तेभ्यो कं द्विजसयाम् ॥ दानं नयारयुध्नभावेण मोद
त हरिसन्निधौ ॥ अत्र कलाटपोत्सर्गव्रतं कंचनारद ॥ रुद्रलोकमुवासीति नानाकार्थ्या विचारणीति ॥ अस्यां च कल्प

भेदेनमस्यावतारउक्तः पादौ कार्तिकमाहात्म्ये ॥ वरान्दत्त्वापतोविष्णुर्मत्स्यरूपोभवत्ततः तस्यादितंहृतंजस्रं त
दक्षयफलंस्मृतमिति श्रथास्यामाचारश्रासतुलसीपूजनं पद्मपुराणे नारदउवाच रोप्यतेनविधिनातुलसीपु
ज्यतेसदा तमाचक्ष्वमहादवमदनुग्रहकारणात् महादेवउवाच ॥ शुभेपक्षेशुभवारेशुभेऋक्षेशुभोदये केशवाय
शुभांशेचरेपयेतुलसीमुने गृहस्यांगनमध्येवागृहस्थोपवनेऽपिवा शुभेदेशेचतुलसीमर्चयेद्भक्तिरूपर मूलैर्वेदिकां
कुर्यादात्तवालसमान्विताम् प्रातःसंध्याविधिकृत्वास्नानपूर्वादिनेदिने नापत्र्यष्टशतंजलप्यातुलसीपूजयेन्नरः
श्राद्धमुखोद्भूमुखोवापिरिधत्वाप्रयत्मानसः श्रायेच्चतुलसीदेवांश्यामांकमललोचनां प्रसन्नांपद्मकङ्कारवरा
भयचतुर्भुजां किरिटहारकेयूरकुंडलादिविभूषितां धवलशुकसंयुक्तांपद्मासननिषेदुर्पा इतिध्यानम् द
वित्रैलोक्यजननीसर्वलोकैकपावनि आगच्छभगवत्यत्रप्रसीदतुलसिप्रिये इत्यावाहनम् सर्वदेवमयेदं
विसर्वादाविष्णुवच्छमे देवित्स्वर्णमयदिव्यगृहाणासनमुत्तमम् इत्यासनम् सर्वदेवमयाकारेसर्वदेवनमस्कृते
इदंपाद्यगृहाणावतुलसित्वंप्रसीदमे इतिपाद्यम् सर्वतीर्थमयाकारेसर्वांगमनिषेविते इदमर्घ्यगृहाणत्वंदे
विदेत्यातकाप्रिये इत्यर्घ्यं सर्वलोकस्वरक्षार्थंसदासन्निधिकारिणि गृहाणतुलसिप्रोत्थादत्तमाचमनीयकम्
इत्साचमनीयम् गंगादिभ्योनदीभ्यश्चसमानातीतमिदंजलं स्नानार्थंतुलसिस्त्वच्छंप्रित्यातत्प्रातिगृह्यतां इति
स्नानम् क्षीरोदमयनोद्धृतं चंद्रलक्ष्मीसहोदरे गृह्यतांपरिधानार्थमिदंक्षौभांवरशुभं इतिवस्त्रम् श्रीखंडकुंकुमं
दिव्यंकर्पूरगुलमिश्रितं कल्पितंमहादेविश्रित्यर्थंप्रातिगृह्यतां इतिगंधम् नोलोत्पलसकङ्कारमालत्वादि
नियोगेनै गंधवंतीचपद्मानिपुष्पाणिप्रातिगृह्यताम् इतिपुष्पम् धूपगृहाणदेवेशिमनोहारिसगुग्गुलं
आज्यमिश्रंतुलसिभकाभीष्टप्रदायिनि इतिधूपम् अज्ञानतिमिरांधरूपज्ञानदीपप्रदायिनि त्वयैतुलसी

प्रीत्यादीर्पोऽयं प्रतिग्रहतां इति दीपम् नमस्तेजगतां त्राये प्राणिनां प्रियदर्शने यथाभक्त्या मया दत्तं नैवेद्यं प्रतिग्र-
 हतां इति पानियम् अमृतं तेऽमृतं भूततुलस्य मृतरूपिणि कर्पूरादि समायुक्तं तांबूलं प्रतिग्रहतां इति तांब-
 लम् दक्षिणे दक्षिण करे त्वद्रक्तानां प्रियं करे करोमि तस्मात्तन्मा विष्णुक्रांतप्रदक्षिणं इति प्रदक्षिणम् हरि-
 ण्यगर्भादि दक्षिणाद्रव्यं नमो नमोजगद्वाज्यै यदायै नमो नमः नमो नमोजगद्भूत्यै नमस्ते परमेश्वरि इति नम-
 स्कारः प्रसीद मम देवेशि कृपया परया सदा श्रीमोष्ठफलसिद्धिं च कुरु मे माधवा प्रिये इति प्रार्थना इत्येवमर्च-
 यन्नित्यं प्रातरे व शुचिर्नरः मध्याह्ने वाथ सायान्हे पूजयेत्सयत्नो नरः सर्वोपचारैरथवा चातुर्मास्ये विशेषतः पूज-
 येत्तुलसीदेवीमपूपफलपायसैः एकदशीयदास्वल्पा तदोपोष्यव्रती नरः तद्वात्रावैव कुर्वीत तुलसीपूजनं सदा इदं
 तुलसीपूजामाहारम्यं शृणुयान्नरः सकृद्रापि प्रोक्षित्य सगच्छेद्द्वेषावपदं इति तुलसीपूजाविधिः श्रयत्तुलसी-
 विवाहप्रयोगः तत्रादौ तिथ्यादिसंकीर्त्यं ममाखिलविधया तत्कश्मन पूर्वकामीष्टा सिद्धिद्वारा श्रीपरमेश्वर प्रीत्य-
 धृतुलसा विवाहं करिष्ये इति संकल्पः तदंगत्वेन स्वस्तिवाचनपूर्वकं ग्रहयज्ञं कृत्वा आचार्यश्चरति विगादिवर-
 णं कृत्वा तुलस्याश्रालवालात्परितो मंडपं च कृत्वा विवाहवत्तुलस्याः पुरतो वेदीं कृत्वा तुलस्या हरिद्रोपेणा-
 दिमंगलं कृत्वा वेद्यां सर्वतोभद्रं हेमं विष्णुमिदं विष्णुरिति मंत्रेण रौप्यमयी तुलसीं तुलसीश्रित्वा त्रिशुभेषूप-
 हारिणि पुष्पदं नमस्ते नारद नुते नारायण मनः प्रिये इति मंत्रेण संस्थाप्य संपूज्य वस्त्रादिभूषणादिभिर्भूषयि-
 त्वा गोधूलिलिप्ते मध्ये श्रंतः पटं धृत्वा विवाहवत्सर्वमंगलमंगल्ये इति मंगलानि पठित्वा अतः परं निरुसाध्यं उ-
 मयत्तुलका संकल्पपूर्वकं सालं कारा विवाहवत् वस्त्रयुग्मेन वेष्टयित्वा हरये तुलसीं प्रतिपाद्य यदा वक्षति मंत्रेण उ-
 मयोः कंकणं वद्ध्वा उज्जदं ददिति मंत्रेण करग्रहं च कृत्वा आचार्यो वेदिकायां ग्रहयज्ञविधानेन आग्निं प्रतिष्ठा-

यत् तुलसीविवाहहोमे देवतापरिग्रहार्थमन्वाधानं करिष्ये इति संकल्पः श्रवणधानं विष्णुहृदादशाक्षरेणामनु-
 नावाच्याहुतिपद्वेशेषेण स्वियच्छदिति ततो यजमानश्चतस्रः षडक्षिणां भूत्वा शांतिपाठादिकृत्वा सूर्यघोष
 पूर्वकं यथाविभवं तुलसीं च संपूज्य पीठंगां चार्घ्यदत्त्वा ब्राह्मणान्भोजयेदिति श्रयावसंक्षेपा पूजाप्रका-
 रः संकल्पविधाय ध्यायेच्च तुलसीं देवीमिति ध्यात्वा भगवत्येतुलस्येनमश्वाहन्म विष्णुवल्लभार्थं श्राप्तं
 सर्वदेवमयार्घ्यपाद्यं सर्वतीर्थमयार्थैश्चार्घ्यं दैत्यांतकाप्रियार्थं श्रावमनम् सर्वलोहितार्थं स्नानं लक्ष्मीसहोदरा
 र्घ्यं ब्रह्मदेव्यै गंधं रमावासायै पुष्पं श्रभीष्टदत्तायै धूपं पापहारिण्यै दीपं भगवत्येनैव च श्रनृतसंभूतायै तांबूलं
 श्रनृतरूपिण्यै दक्षिणा जगद्धात्र्ये नीराजनं सुदक्षिणार्थं प्रदक्षिणा परमेश्वर्ये नमस्कारः अभीष्टदार्थे नमः न
 र्थना ततरतुलसीमंत्रमष्टोत्तरशतं जपेत् अस्य श्रीतुलसीमंत्रस्य नारदऋषिरनुष्टुप् छंदः श्रीतुलसीमन्त्रावती
 देवता अभीष्टसिद्ध्यर्थं पाठविनियोगः तुलसीश्रीसाखिभुमेषाप्रहारिणि पुण्यदे नमस्ते नारदनुत्तरायणमनः प्रिये
 इति करपङ्कगन्धासः ध्यायामि तुलसीं देवीमिति ध्यानं ततः स्कान्दोक्तं तुलसीकवचं पठेत् ओं अस्य श्रीतु
 लसीकवचस्तोत्रस्य विष्णुऋषिः श्रनुष्टुप् छंदः श्रीतुलसीमन्त्रावती देवता श्रभीष्टसिद्ध्यर्थं पाठविनियोगः उं तुल
 सीमेश्वरः पातु भालं पंकजधारिणी दृश्यो मे पद्मनयना श्रीसखी श्रवणी मम द्राणं सुगंधामे पातु मुखं च सुमुखी मम
 जिह्वामि पातु भुभगा कंठं विष्णुप्रियामम स्कंधौ कङ्कारिणि पातु भुजौ मे पापहरिणी करौ पद्मकरा पातु हृदयं विष्णुव
 ह्मभा पुण्यदाम ध्यमं पातु नामिं सौभाग्यदायिनी कटिं कुंडलिनी पातु कुरु नारद वंदिता ज्वालनि जानुनी पातु जं-
 घे सकल वंदिता नारायणा प्रिया पादौ सर्वान्गं सर्वरक्षका संकटविषमे दुर्गो भये वा देमहाहवे निश्चयहि संध्ययोः पा
 तु तुलसीं सर्वतः सदा इतीदं परमं दिवं तुलस्याः कवचा मृतं तुलसीकाननेति छन्नासीनो वा जपेदिदम् सर्वान्कामा

इवाप्रोतिविष्णुसायुज्यमृच्छति । इतिपुद्गपुरेणुतुलसीमाहारभ्येतुलसीकवचम् अथविष्णुधर्मोत्तरोक्तं धात्री
 पूजाव्रतं ॥ तच्चाश्विनपूर्णाणामारभ्य कार्तिकपूर्णिमापर्यन्तं कर्तव्यं तत्राशक्तौ कार्तिकातिमादिनत्रयं कर्तव्यं
 तत्राप्यशक्तौ कार्तिक्यामेव कार्यं तत्रादौ तिथ्यादिसंकीर्त्य ममाखिलप्रातःकक्षयपूर्वकचतुर्विधपुरुषार्थसिद्धिदा-
 रा श्रीपरमेश्वरप्रतिपदं धात्रीमूले धात्रीपूजान्विते श्रीविष्णुपूजनकरिभ्य इतिसंकरपः धात्रीमूले आलवालं कृ-
 त्वा तन्मूले पंचरंगोपतावेदिकां कृत्वा तत्राष्टदलपद्मोपरिश्रीविष्णुमूर्तिसंस्थाप्य शांताकारभुजगशयनमिति-
 ध्यात्वा पुरुषसूक्तेन षोडशोपचारैः श्रीदामोदरं पूजयेत् पुष्पपूजाति अंगपूजांकुर्यात् उदामोदराय नमः पा-
 दौपूजयामि सहस्राक्षाय नमो मध्वं पूजयामि सर्वेश्वराय नमो मुखं पूजयामि विष्णवे नमः शिरः पूजयामि त्रि-
 विक्रमाय नमः सर्वांगं पूजयामि नमस्कराति त्रिपाद्यार्थं श्रीफलयुतं दद्यात् तत्र मंत्रः नमः सहस्रशार्पाय सह-
 लाक्षाय ते नमः सहस्रपादहस्ताय पुरुषाय नमो ऽस्तु ते सहस्रलाब्धदेवेशाश्रसीदत्वं ममाच्युत अर्घ्यं गृहाण भगव,
 न्स्वर्कामप्रदो भव ततः प्रार्थना भगवन् देव देशलोकनाशनमोऽस्तु ते अक्षयासंततिर्मेऽस्तु दामोदर नमोऽस्तु ते त-
 तो धात्र्यै नम इति नाम मंत्रेण तुलसीपुजोक्तो षोडशोपचार मंत्रैर्धात्र्यं संपूज्य अथवा षोडशनामाभिः षोडशो-
 पचारपूजांकुर्यात् शास्त्रे नमः कांक्षे नमः मेधाये नमः शूलैक्ये नमः विष्णुवर्त्ये नमः महालक्ष्म्यै नमः रमाये नमः
 कमलाये नमः इंदिराये नमः कल्याण्यै नमः कमलायान्यै नमः सावित्र्यै नमः गायत्र्यै नमः भूत्यै नमः अन्वकाय
 नमः पुष्पपूजाति अंगपूजा विश्वरूपायै नमः कटिपूजयामि आर्घ्यं संपूजयामि हृदयं पूजयामि लोकधात्र्य-
 मीमुखं पूजयामि धात्र्यै नमः शिरः पूजयामि इति संपूज्य ततोऽष्टदिक्षु द्वीपावलीं दत्त्वा धात्र्यै नम इति मंत्रेण
 षट्कवः सूत्रेणैव षट्पिच्चा षट्कवः प्रदक्षिणा नमस्कारांश्च कृत्वा प्राधयेत् धानिदेवि नमस्तुभ्यं सर्वं प्रापक्षयं करे

धर्मकंकुरुमानित्यनवतंतुतथाकुरु पुत्रान्पौत्रान्वलं प्रज्ञादिहिमेजगदीश्वरि संवत्सरकृतं पापं दूरीकुरु ममाक्ष
 यः ततो धात्रीमूले सव्येनैव पितृ तर्पणं कुर्यात् पितापितामहश्चैव तथैव प्रापितामहः मातापितामहीचैव तथैव प्र
 पितामही मातामहस्तत्पिताचतथैव प्रापितामहः तैपितुमया दत्तं धात्रीमूलेक्ष्यं पयः मातृवंशे पितृवंशे अत्रा
 प्ताये च गोत्रिणः तैपितुमया दत्तं धात्रीमूलेक्ष्यं पयः पितामाता च भार्य्य च भर्गिनी दुहितुः पतिः पितृष्वसा
 मातृष्वसां सप्त गोत्राणि तर्पयेत् चतुर्विंशच्च विंशच्च पोडशद्वादशैव हि रुद्राश्च वसवश्चैव कुलभेकोत्तरं शतं तैपि
 वंदुमया दत्तं धात्रीमूलेक्ष्यं पयः तैस्वैतं पितृमायां तु धात्रीमूले निषेवमात् एवंप्रत्यहं मास पर्यंतं कृत्वा अंते तदुया
 पनं कुर्यात् सर्वतोभद्रमंडले सौवर्णी धात्रीं तन्मूले हैमविष्णुं पूर्वोक्तमंत्राभ्यां संपूज्य मंडलपूजति
 अग्निं प्रतिष्ठाप्य वैष्णवमंत्रेण धात्रीनाममंत्रैश्च मंडलदेवतामंत्रैश्चाष्टोत्तरशताज्या हुतीर्हृत्वा आचार्या
 य परिं व्रतपूतये गां च दत्त्वा सर्वसंपूर्णता सिद्धये सुवर्णयुक्तं घृतपूरितं कार्श्य पात्रं दद्यात् तत्र मंत्रं कार्श्यं ब्रह्ममयं
 प्रोक्तमाज्यमोज्यं दिवौकसां सुवर्णयाग्निदेवस्य मतः शार्तिप्रयच्छमे ततोऽन्यांश्च द्विजान्सदक्षेन संभोज्य तेभ्यो द
 क्षिणां दत्त्वा आशिपो यद्दिं व्यास्वयं भुज्जीत इति धात्रीपूजो व्यापनम् ॥ अथ पद्मपुराणीयं सृष्टिखंडोक्तं धात्रीवृक्षमाह
 त्र्यं उन्नमः श्रीपरदेवतायै स्कंद उवाच अपरस्यापि वृक्षस्य फलसंपूजनान्तरोः सर्वलोके हि तार्थाय वद नो भवनाशनं
 ईश्वर उवाच पावनं वासुदेवरूप फलं प्रीतिकरं शुभं यस्य भक्षणमात्रेण मुच्यते सर्वकल्मसात् भक्षणे च भवेदायुः
 पाने च धर्मसंचयः ब्रह्मक्ष्मीनाशनं स्नाने सर्वैश्वर्यमवाप्नुयात् यस्मिन् गृहे महासेन धात्रीतिष्ठति सर्वदा तस्मि
 न् गृहे न तिष्ठति प्रेतादौ त्याश्वराक्षसाः न गंगानगया चैव न काशी न च पुष्करं एकेव पावनी धात्री संप्राप्ते हरिवासे
 एकादश्या शुभे पक्षे धात्री स्नानं करोति यः सर्वपापाः क्षयं याति विष्णु लोके मदीयते धात्री फले भेहासेन भक्षणं ज्ञा

यैवपि पृष्ठजंतवः सर्वे तेऽत्र पलायंते ग्रहादुन्पौत्रान्वलं प्रज्ञादिहिमेजगदीश्वरि संवत्सरकृतं पापं दूरीकुरु ममाक्ष
त्वात् पयापरिपीडितः क्षुधयामलकीदृक्षं परः पितापितामहश्चैव तथैव ज्ञापितामहः मातापितामहीचैव तथैव प्र
दृक्षाभ्रातृपातधरणीतले वेदनामनुसंवद्धः पंचत्वमः तेषां पितृमया दत्तं धात्रीमूलेऽक्षयंपयः मातृवंशे पितृवंशेऽभ्रा
यैव शमनसेवकाः न शक्नुवन् विचंडालं मृतं द्रष्टुं महाबलाः पितामाता च भार्थ्या च भगिनी दुहितुः पतिः पितृष्वसा
शकार्त्तपरस्परं तत्तस्ते तु समा लोकयन्ता मुनिगणोऽश्वादादशैव हि रुद्राश्च वसवश्चैव कुलभेकोत्तरं शतं तेषां
शक्तानां चापि यमसेवकाः स्त्रियंते वा तिताये चरिष्यन् युद्धात्पलायिताः साहसं याता तभीता दृक्षोक्तत्वा भ्रंते तदुद्या
व्याप्रहृता मर्त्या व्याघ्रैर्वा जलजं तुभिः जलह्वये मृताः प्रेतवृक्षपर्वतपाततः पशुपक्षिहता ये च कारगार मंडलपूजाति
घातमृता ये च शाब्दादिकर्मवर्जिताः गूढकर्मरता धूर्ता गुरुविप्रनृपद्विषः पाषांडाः कौलिकाः क्रूरानरदा कूड्याचार्या
अशौचास्त्रस्यभोकारः प्रेतभोगयानसंशयः ममायमिति भाषंते ते तु तं च न शक्नुमः आदिच्यवदुःप्रेक्ष्यः किं वा धर्मं
प्रभावतः मुनय ऊचुः अनेन भक्षितं प्रेताः पक्वमामलकीफलं तत्संगाद्यां तितस्यैव फलानि प्रचुराणि च तेनैव का
रणेनाऽयं दुःप्रेक्ष्यो भवतामयं दृक्षाभ्रातृपतितश्चायं प्राणान्स्वेदात्तदाऽत्यजत् नैवोच्चारणमंत्रस्य न चान्येनापि कर्मणा
धात्रीभिक्षणमत्रेण पापार्पतोऽब्रजद्विवं व पृच्छाम स विज्ञानात्तत्र वयं निदकाश्च वः विष्णुलोकाद्विमानं तु यावन्नैवा
त्र गच्छति प्रेता ऊचुः उच्यतां मुनिशार्दूलवोदुंतं मनसि स्थिरं यावद्द्विजानयोऽंति वेदमंत्रादिकलिपतं घोष्यं
ते यन्न वेदाश्च मंत्राणि विविधानि च पुराणरम्यतयो यत्राक्षणांस्थानं शक्नुमः यज्ञहोमजपस्थानं देवतार्चनकर्मणां पु
रतो नैव तिष्ठामस्तद्वा तौ च समुच्चितां किंच कृत्वा प्रेतयोर्न लभंते हि नराद्विजाः श्रोतुमिच्छामहे सम्यक्क्षयमानमि
दं वचः द्विजा ऊचुः शीतवाततपके शैः क्षुत्पिपासाविशेषकैः अन्यैरपि च दुःखैर्यपीडिताः कूटसाक्षिणः वधुवं

धर्ममितायेनेतास्तेनिरयंगताः छिद्रान्वेषपरयेद्यद्विजानां कर्मधातिनः तथैव च गुरुणां च ते प्रेताश्चापुनर्भवाः द्वी-
 यमाना द्विजा ये तद्वतारं प्रातिपिष्यति चिरं प्रेतत्वमाश्रित्य नरकाद्विवसंति ते परगामात्मना चैव कृत्वा पिंडं नदी-
 यते नपालयंति ये मूढास्ते प्रेताः कर्मजा भुवि हीनप्रातिज्ञाः संन्यस्तास्तथा भग्नव्रतानरः नालिनीदलभोकारस्ते
 प्रेताः कर्मजा भुवि विक्रीणातिश्रुतिशुद्धांस्त्रियंसाध्वीमकंटां पितृव्यमानुलादींश्च प्रेतास्ते कर्मजा भुवि त्वजं
 दीति शेषः एते चान्ये च वद्वः प्रेतास्ते कर्मजा भुवि प्रेताः कृचुः न भवंति कथं प्रेताः कर्मणा केन वा द्विजाः हिताय
 वदता तूष्णीं सर्वलोकहितं परमं द्विजाः कृचुः येनैवैकतं स्नानं जलतीर्थस्य धीमता नमस्कृतं परं लिङ्गं न प्रेतो जायते
 नरः एकादश्यामपौष्ये वद्वा दश्यां तु विधेयतः पूजयित्वा हरिं मर्त्याः प्रेतत्वं न व्रजंति ते वेदाक्षरप्रसूतैश्च स्तोत्रमं
 द्रादिभिस्तथा देवानां पूजनं रक्तानवै प्रेता भवंति तं श्रुत्वा पौराणिकं वाक्यं दिव्यां च धर्मसंहितां पाठयित्वा पठि-
 त्वा च पिशाचत्वं न गच्छति ब्रतैश्च विविधैः पूतारुद्राक्षभरणैस्तथा तथा रुद्राक्षमालायां प्रेतत्वं न गच्छति
 धार्वाफलद्रवैः स्नातानि त्यंतद्रक्षणे रताः तथा विष्णुसंस्तुष्य न गच्छति पिशाचताम् प्रेताः कृचुः सतां संदर्शनात्पु-
 ण्यमिति पौराणिका विदुः तस्माद्बो दर्शनं जातं हितं कर्तुं मिह हिंसे प्रेतभावाद्यथामुक्तिः सर्वपांनो भविष्यति ब्रह्मा-
 रणे गताः ततो दयालवः सर्वे तानुचुर्द्ध्वं सज्जमाः धात्रीणां भक्षणं शीघ्रां क्रियतां मुक्तिहेतवे प्रे-
 तं निगावयं स्यात्तुं न शक्नुमः कथं तेषां फलानां च शक्तो विभक्षणेऽधुना द्विजाः कृचुः अस्माकं

अथ तैरनुवरं लब्ध्या धात्रीवृक्षापिशाचकैः समारुह्य फलं प्राप्य माक्षितं लोभ्या तदंशं
 भिनं आगतं ते समारुह्य संचंडालपिशाचकाः गतास्ते विदिवं पुत्रव्रतैर्धनैः सुदुर्लभं
 । स्वर्गं लभ्यं च छति नरादयः ईश्वर उवाच ॥

पूर्वधनलोभाच्चनजानतिहिताहितं उच्छिष्टं धर्मिष्ठुच्छेष्ममृजकतनुवा मत्पात्रमोहिताश्चेच्छेत्तादंतिसद्वहि
 सकच्छो जजलं वातं बलिमुपकर्मकटैः सूतके मृतके जघ्नं न त्यक्तयेन केनचित् तस्यान्त्रं जलं भुक्त्वा श्रेतास्ते वै सुद्वहि
 दुर्दृता गृहिणी यस्यां शुचिं संयमवर्जिता गुरुनिःसारिता दुष्टा संति श्रेताश्च तत्र वै अपुंगवाः कुले जाता बलेत्साह
 विवर्जिताः वधिरंधकृशादिनाः पिशाचाः कर्मजा तयः क्षणं च मंगलं नास्ति तु खहेतुयुताभृशं तैर्न विकृताकारा
 सर्वभोगविवर्जिताः नास्ति कारो गसंतत मृतारुक्षामलीमसा एते च भये च दुःखार्ताः सदैव श्रेतजा तयः तेन कर्म
 विपाकेन जायते कर्मणेदृशाः पितृमातृगुरुणांच देविनां पराश्रये पापं डाः कौलिका पापस्ते श्रेताः कर्मजा भुवि ग
 लपाशैर्जलैः शस्त्रैर्गैरल्लैरात्मघातकाः इह लोके च श्रेताश्च चंडालादिपुंसमवाः अंत्यजा पतिताश्चैव पापे गम्यता
 श्रये अंत्यजैर्घातिता युद्धे ते श्रेतानि श्रितं भुवि महापातकसंयुक्ता विवादैश्च बहिष्कृताः चौराः साहसिकाप्येव
 पितृणां द्विह विंशतिका दानाध्ययनहीनाश्च ब्रतैर्वाचर्नादिभिः अश्रंजाः स्नानहीनाश्च गुरुस्त्रीगमने रताः
 तथैव चांत्यजस्त्रीपुद्गर्ता मुचसंगताः महाक्रूरेष्वसेनम्लेच्छदेशे स्थिता मृताः म्लेच्छभाषायुताऽशुद्धास्तथा
 म्लेच्छोपजीविनः अनुवर्त्तिते ये म्लेच्छान् स्त्रीधनैरुपजीविनः स्त्रियश्चैव न रक्षंति ते श्रेतानां त्रसंशयः क्षुधास
 तपत्तदेहं श्वातं विप्रं गृहगतं गुणपुण्यातिथिं त्यक्त्वा पिशाचलं व्रजंति विक्रीणंति च वैनाश्रम्लेच्छादिपुन
 वाशिषु श्रेतलोके चिरं स्थित्वा ते च यांत्यपुनर्भवं अशौचाभ्यंतरे ये जजाताश्च पशवो मृताः चिरं श्रेताः पिशाचाश्च मृता
 जाता पुनः पुनः जातकर्ममुखैश्चैव संस्कारैर्विवर्जिताः एकैकस्याप्यसंस्कारे श्रेतत्वं परिधीयते स्नानसंभ्रमासुरार्चा
 भिर्बद्धयज्ञव्रताक्षरैः आजन्म वर्जिताः पापास्ते श्रेताश्चापुनर्भवाः भोजनोच्छिष्टपात्राणि यानि देहमलानि च येषां
 तयंति सत्तु धर्ते श्रेतानां त्रसंशयः दानमानाचनार्वाधानैर्वैधैर्न वर्तायताः पितरे गुरवश्चैव श्रेतास्ते कर्मजा भुवि प-

तीनस्तत्काचयानायां निवसतीतरेजने प्रेतलोके चिरंस्थित्वा जायते चात्ययो निषु पतींश्च वंचयित्वा पाविष्येन्द्रिय-
मोहितः मिष्टं खादंति याः पापास्तस्मिन्नेताद्विचरं भुवि विष्मज्जभक्षकापेचब्रह्मस्वहरेण रताः अभक्ष्य भक्षका इवां-
ते तत्रेताश्चापुनर्भवाः बलद्ये परवस्तूनि यद्वृत्तिचदहं त्यपि अतिथीनवमन्यते प्रेतानिरयमारिभ्यताः तेनैरैः क-
र्मजं भुक्तं सुखं वा दुःखं भवेत्वा तस्मादात्मलर्को भुक्त्वा तत्त्वा तस्य द्वे णतु सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोके महीयते
तस्मात्सर्वप्रयत्नेन सर्वपापमलर्को भिषां यद्वदंश्च पुण्यपातस्कंद पुण्यारुणानमिदं शुभम् श्रावयेत्स तत्तलोके वैष्णवे पु-
नर्विशेषतः सयाति विष्णुमवनमिति परीणाणिका विदुः इति पद्मपुराणे सुष्टिखेदवात्रो फलमाहात्म्यं पठितमो ध्यायः-
श्रयकार्त्तिकीकृत्य इयं मन्त्रादिः सा पूर्वाह्णव्यापिनी ग्राह्या शुक्लपक्षस्थत्वात् अत्राविशेषो हेमद्रौ ब्राह्मे ॥ पुण्याम-
हो नस्याज्जीवैर्द्वोः कृतिकारथयोः पाद्मे विशाखासु यदा भानुः कृतिकासु च चंद्रमाः सयोगः पद्मकोनाम-
तेतुल्येभः पद्मके पुष्करेऽमायां कपिलायः प्रयच्छति सा हि त्वा सर्वपापापानि वैष्णवं लभते पदं यमः कार्त्तिके
रेस्तातः सर्वपापैः प्रमन्त्रे

पि आग्नेयं तु यदा ऋक्षकार्त्तिकया भवति क्वचित् महती सा तिथिर्ज्ञेया स्ना-
न्यांति यैकचित् तिथिः सापि महत्पुण्या मुनिभिः परिकीर्त्तिता प्रा-
प्तान्

नैको प्रोक्त देवानामपि दुर्लभेति अस्य भवेत्सायं काले मत्स्या-
न्द्वापतो विष्णुर्मत्स्यरूपो भवतः तस्यादंशं हुतं जप्तं तदक्ष-

व्ये पौर्णमास्यां तु संध्यायां कर्तव्यं विष्णुरोत्सवः दद्यादनेन मंत्रे
मया काश्च वक्षे जले स्थले यै चरंति जीवाः दृष्ट्वा द्रवीपनाहि जन्मभानि नरते
लव्यापिनी ग्राह्या पूर्वोक्तमविष्यवाक्ये संध्यायामित्युक्तेः

अत्र कर्त्तिके पदार्शनं कार्यं तदुक्तं 'काशीखंडे' कर्त्तिकयां क्तिका योग्यः कुर्यात्स्वामिदर्शनं सप्तजन्मभवे द्विप्रो
 धनाढ्यो वेदपारग इति अस्यां क्षिरसागरदानमुक्तं निर्णयाम्यते ब्रह्मपुराणे पौर्णमास्यां तु संपूज्यो भक्त्या दामोदरः
 सदा ततश्चंद्रोदयेः पूज्यस्तथा परम्यः क्तिकास्तु पट् शिवास्मृतिनामा च ग्रीतिः संतिरेव च अनसूयाक्षमा
 त्रैव पट्टेताः क्तिका मता इति कर्त्तिके यस्तथा सङ्गीवरुणश्च द्रुताशनः धान्यैः स्मशूकैर्दारीर्ध्वभूपितरस्सनिशागमे
 मात्स्यैर्धूपैस्तथा दीपैर्भिक्षैरुद्धावैरतथा परमाद्भैः फलैः शार्कैर्वा न्हि ब्राह्मणतर्पणैः एवं देवांस्तु संपूज्य दीपो देवो य
 हाद्वहिः दीपो पातितथा गार्तश्वतुरस्त्रो मनोहरः चतुर्विंशगुलः कार्यः सिकश्चंदनवारिणा गवां क्षिरेण संपूर्णः सर्वतः
 पुरिरक्षितः तत्र हेममयो मर्त्यो मुक्तो नैव मनोहरः प्रक्षेप्य व्याविधानेन नमो रनुहरये पठन् ब्राह्मणायाथ यो न्या
 यदद्यात्तक्षीरसागरमिति ब्रह्मविधानेनेत्यस्य दद्यादित्यनेनान्वयः अस्यां दामोदरं पूज्य नक्तं कार्यं तदुक्तं कस्य तत्त्वा
 र्थेव ब्रह्मपुराणे पौर्णमास्यां तु संपूज्य भक्त्या दामोदरं सदा तस्मिन् ब्रह्महनि यत्नेन कर्त्तव्यं नक्तं भोजनम् तथा कर्त्तिके पौर्ण
 मास्यां तु सोपवासोऽर्चयेद्द्विरम् आग्निष्टोमफलं प्राप्य सूर्यलोकां च विंदति अस्यामेव वृषभदानं कार्यं तदुक्तं मदनर
 तने विष्णुदर्शने च कर्त्तिकयां चंद्रवर्णा भमन्यवर्णमथापि वा रत्नैर्भीषैस्तथा धान्यैर्वा जैर्वस्त्रैस्तथैव च एतैर्भुक्तमि
 ति शेषः कृत्वा चोक्तमथोक्षाणंदत्वा दीपं समंततः चंद्रोदयेन रोदव्यासा सर्वपापैः प्रमुच्यते कान्तरे यममार्गे तु तेना
 सौम्रजते सुखं प्राप्नोति पुत्रपौत्राश्च सुखं लोकां च गच्छतीति अत्रैव काभ्यवृषोत्सर्गः कार्यः तदुक्तं निर्णयाम्यते भवि
 ष्योत्तरे कर्त्तिकयां तु वृषोत्सर्गो विवाहः पुण्यलक्षणः कार्यः कुरुकुलश्रेष्ठहरेर्नाराजानंतथा गजाश्वरथदानं च धन
 धेनवादयस्तथा प्रदेयाः पुण्यकृद्भिस्तु तस्यां सिकलप्यदेवतां इति मांस्तेऽपि कर्त्तिकयां तु वृषोत्सर्गो कृतवान् कंसमाच
 रत्त शैवं पदमवाप्नोति शैवव्रतमिदं स्मृतमिति अत्रैव ब्रह्मपुराणे नीलवृषदानमुक्तं नीलं च वृषभं दद्याच्चतुर्व

तीत्यक्तावधानार्थोनिवसतीतरेजने प्रेतलोकेचिरंस्थित्वाजायतेचांत्ययोगनिपु पतींश्चवंचायित्वायाविपर्येद्रिय-
 मोहिताः मिष्टखादंतिपाःपापास्तास्तुप्रेतादिचिरंभुवि विष्मन्नभक्षकायेचब्रह्मस्वहरणैरताः अभक्ष्यभक्षकाश्चां
 ततेप्रेताश्चपुनर्मवाः बलद्वयेपरयस्तूतिगृह्णतिचदहंत्यपि अतिथीनवमन्यतेप्रेतानिरयमारिश्वाताः तैर्नैःक-
 र्मजंभुकंमुखंवाटुःस्वमेववा तस्मादामलर्कभुक्तास्तात्वातस्यद्रवेणतु सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकेमहीयते
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेनसेवयामलर्कोशिवां यइदंशृणुयात्स्कंदपुण्यारण्यनामिदंशुभम् श्रावयेत्सततंलोकेवैष्णवेपु-
 विशेपतः सयातिविष्णुभवनमितिपीरारणिकाविदुः इतिपद्मपुराणसृष्टिखंडेधार्जिफलमाहात्म्यंपण्डितमोक्षध्यायः अ-
 धर्कार्तकीकृत्यं इयंमन्वादिः सार्पूर्वाह्णपापिनीयाहाशुक्लपक्षस्थत्वात् अत्रविशेषोहेमाद्रौब्राह्मे ॥ पुण्याम-
 हाकार्तकीस्याज्जीवेद्वैःकृतिकारुथयोः पाद्मे विशाखासुयदाभानुः कृतिकामुचचंद्रमाः सयोगःपद्मकोनान्म,
 पुष्करत्वतिदुर्लभः पद्मकेपुष्करेऽमायांकपिलांयःप्रयच्छति साहित्यासर्वपापानिवैष्णवंलभतेपदं यमःकार्तै
 क्यपापुष्करेस्तातःसर्वपापैःश्रमुच्यते अन्यत्रापि आग्नेयंतुयदाऋक्षंकार्तैक्यपांभवतिकचित् महतीसातिथिर्ज्ञेयास्ता
 नदानेपुचोत्तमा यदायाग्यंतुभवतिऋक्षंतस्पांतिथीकचित् तिथिःसापिमहापुण्याश्रुतिभिःपरिकीर्तिता प्रा
 जापत्ययदाऋक्षंतिथौतस्यानराधिप सामहाकार्तकीप्रोक्तदेवानामपिदुर्लभेति आस्यामेवसायंकालेमत्स्या-
 वतारोजातइत्युक्तं पाद्मे कार्तिकमाहत्म्ये वरानन्दत्वायतोविष्णुर्मत्स्यरूपेभवरातः तरयादंतंहुतंजसंतदक्ष
 यफलंस्मृतमिति अत्रैवत्रिपुरोत्सवउत्तेभविष्ये पौर्णमास्यांतुसंध्यायांकर्तव्यद्विपुरोत्सवः दद्यादनेनमंत्रे
 णसुदोपांश्चपुरालये कीटापतंगामशकाश्चवृक्षजलेस्थलेयेविविचरंतिजीवाः दृष्ट्वाऽद्रीपंनहिजन्मभागिनस्ते
 मुक्तरूपाहिमयांतित्रेति अत्रपौर्णमासीसंध्याकालव्यापिनीयाहा पूर्वोक्तमविव्यवाक्ये संध्यायामित्युक्तेः

अत्र कर्तिकेयदर्शनं कार्यं तदुक्तं "काशीखंडे" कार्तिकयां कृतिका योग्यः कुर्यात्स्वामिदर्शनं सप्तजन्मभवेद्विप्रो
 धनाढ्यो वेदपारग इति अस्यां क्षिरसागरदानमुक्तं निर्णयाम्भते ब्रह्मपुराणे पौर्णमास्यां तु संपूज्यो भक्त्या दामोदरः
 सदा ततश्चंद्रोदयेः पूज्यास्तापस्यः कृतिकास्तु पटु शिवा संभूतिनामा च प्रीतिः संततिरेव च अनसूया क्षमा
 त्रैवपदेताः कृतिका मता इति कार्तिकेयस्तथा खड्गविरुणश्च द्रुताशनः धान्यैः स्मशुकैर्दारुधर्मभूषितस्सनिशागमे
 माल्यैर्धूपैस्तथा दीपैर्भक्ष्यैरुज्ज्वलैश्चैतथा परमाद्भौः फलैः शार्कैर्वन्दि ब्राह्मणतर्पणैः एवं देवास्तु संपूज्य दीपोदये य
 हाद्वहिः दीपोपातितयागर्तश्चतुरस्तोमनोहरः चतुर्विंशगुलः कार्यः सिकश्चंदनवारिणा गवां क्षिरिणसंपूर्णः सर्वतः
 पुरिरक्षितः तत्र हेममयो मर्त्यो मुक्तो नैव मनोहरः प्रक्षेप्तव्या विधानेन नभोरनुहरये पठन् ब्राह्मणायाथ यो ग्या
 यदद्यात्तक्षिरसागरमिति अत्र विधानेनेत्यस्य दद्यादित्यनेनान्वयः अस्यां दामोदरं पूज्य नक्तं कार्यं तदुक्तं कृत्यत्वा
 एवं ब्रह्मपुराणे पौर्णमास्यां तु संपूज्य भक्त्या दामोदरं सदा तस्मिन्नहं नियत्नेन कर्तव्यं नक्तं भोजनम् तथा कार्तिके पौर्ण
 मास्यां तु सोपवासोऽर्चयेद्वरिम् अग्निष्टोमफलं प्राप्य सूर्यलोकं चाविंदति अस्यामेव वृषभदानं कार्यं तदुक्तं मदनर
 तने विष्णुवर्मचारि कार्तिकयां चंद्रवर्णं भगवन्वर्णमथापि वा रत्नैर्भक्ष्यैस्तथा धान्यैर्वर्जैर्वस्त्रैस्तथैव च एतैर्भुक्तमि
 ति शेषः कृत्वा चोक्तमथोक्षाणंदत्वा दीपं समंततः चंद्रोदयेन रोदत्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते कान्तरे यममार्गो तु तेना
 सौव्रजते सुखं प्राप्नोति पुत्रपौत्रांश्च सूर्यलोकं च गच्छतीति अत्रैव काम्यवृत्तौ तर्गः कार्यः तदुक्तं निर्णयाम्भते भवि
 प्योचारे कार्तिकयां तु वृषोत्सर्गो विवाहः पुण्यलक्षणः कार्यः कुरुकुलश्रेष्ठहरेर्नाराज नंतथा गजाश्वरथदानं च धन
 धेनवादयस्तथा प्रदेयाः पुण्यफल्हस्तु तस्यां संकल्प्य देवतां इति मांत्सेऽपि कार्तिकयां तु वृषोत्सर्गो कृत्या नक्तं समाच
 रेत शैवं पदमवाप्नोति शैवव्रतमिदं स्मृतमिति अत्रैवं ब्रह्मपुराणे "नीलवृषदानमुक्तं नीलं च वृषभं दद्याच्चतुर्व

लसतरियुतं - सर्वसत्यवरं न्यसर्वगंधममन्वितं मुवाससं ब्राह्मणाय महाकांतरातरणं यावत्तितरप्यरोमाणि शरी-
 रे सति संख्यया तावद्युगसहस्राणि स्वर्गवसति तत्र दः पुत्रयित्वा ततो विष्णुरेकमालयानुलेपनैः भोक्तव्यं गौर-
 सप्रायं सुसन्ध्यां डिलेत इति नीलवृषलक्षणं वाह हरिहरः लोहितो यस्य स्तुवर्णं नमुखे पुच्छे च पांडुरः श्वेतः खुर-
 विपाणान्यां सवृषो नील उच्यते तथा च चरणाश्च मुखपुच्छं यस्य श्वेतानि गोपतेः लाक्षारससुवर्णश्रुतं नील-
 मिति निर्दिशेत् भूमौ कर्पतिलगूलं प्रलंबं स्य लवालाधिः पुरस्तद्व्रते नीलिं वृषभरसप्रशस्यते अन्धत्राऽपि श्वे-
 तोदरः कृष्णपृष्ठो ब्राह्मणस्य प्रशस्यते स्निग्धवर्णैर्नरकेन क्षत्रियस्य प्रशस्यते कांचनाभेन वैश्यस्य कृष्णः शुद्धस्य
 शस्यते यस्य प्रणा यत्ते भृंगे भूमखाभिमुखे सदा सर्वगोमेव वर्णानां सच सर्वार्थसाधक इति अस्यामेव भविष्योत्त-
 रोक्तं संतानव्रतं कार्यं तदुक्तं हेमाद्रौ ॥ श्रीकृष्ण उवाच कर्त्तव्याः पुत्राः संयः कन्याः दद्यात्स्वल्कतां स्वकी-
 यां परकीयां वानदोसि गमके शुभे एतत्संतानकं नाम व्रतं सुगतिदायकमिति अस्यामेव राशि व्रतं तदुक्तं हेमाद्रौ
 भाविष्योत्तरे । श्रीकृष्ण उवाच ॥ कर्त्तव्यां नक्तमुदयान्मे पहेम विनिर्भूतं मार्गशीर्षे वृषे पुष्ये मिथुने तद्देवाहि
 एवंक्रमेण यो दद्यात् शीनवस्त्रविभूषितान् पौर्णमास्यां तु कर्त्तव्यं सुवस्त्रान्वहुदक्षिणान् एतद्वाशि व्रतं नाम मग्नौ पद्म-
 वनाशानं सर्वाशा पूरकं तद्वत्सोमलो कप्रदायकमिति ॥ अस्यामेव कृत्तिका व्रतं कार्यं तदुक्तं हेमाद्रौ भविष्ये ॥
 श्रीकृष्ण उवाच ॥ अथातः शुभपूजालकृत्तिका व्रतं मुत्तमं राज्ञो च मद्रलिङ्गस्यापुत्राय स्य प्रभावतः अतीव महती
 लब्ध्या श्रियं जातिस्मराऽभवत् योगेनातेतुं त्यक्त्वा परे ब्रह्मण्यलीयत युधिष्ठिर उवाच ॥ कीदृशं तद्व्रतं कृष्ण मंत्र
 एव तु कीदृशः विधानं कृत्तिका नां च तं चकालं वदस्व मे श्रीकृष्ण उवाच ॥ कर्त्तव्यां पौर्णमास्यां तु गृह्णीयात् कृत्तिका
 व्रतं प्रथमां सति द्रव्यं ददितुं संचित्य चेतसो त्यादि सौवर्णैरप्या न वनीतसिद्धाः षट्कृत्तिकाश्च एकापि पृथग्यश्च

कृत्वा पात्रे निधाय कुसुमाक्षतधूपदीपैः संपूज्य जन्मगहनं न विशंति स्म रथे इति । इति कृत्तिकाव्रतं । अत्र यमनोरथ
 पूर्णमाव्रतमारभणीयं तदुक्तं हेमाद्रौ भविष्योत्तरे ॥ कार्तिकेर्मासमारभ्य संपूर्णशालक्षणं पूजयेद्दुर्देवराजं नमः
 दानकाशनो भवेदित्यादि । जनाभिरामश्च शशांकवत्स्याद्धनाधिपालश्च तथैव लक्ष्म्या शक्रेण तुल्यश्च तथैव श
 तयामानुष्यमासाय भवेत्सरजोत्पतेन । इति मनोरथपूणिमाव्रतं । अत्रैव सोभाय व्रतं कार्यं तदुक्तं हेमाद्रौ विष्णु
 धर्म कार्तिके पौर्णमास्यां तु पूर्णशिशिरदीपितं पद्मे षोडशपत्रे तु कृत्तिकायां तु पूजयेदित्यादि । सोभाय व्रतं रूपवि
 वर्द्धनं च लावण्यदं स्त्रीरतिभोगदं च कार्यं प्रयत्नेन न रंद्रपुसां धार्थं तथा स्त्रीभिरदीनसत्त्वेत्यनेन । इति विष्णुधर्मोक्तं
 सौभाग्यव्रतम् । अस्यामेवाऽनुष्ठेय कार्तिकव्रतं तथापनप्रसंगात् । कार्तिकस्नानविधिर्लक्ष्यते तत्र पृथ्विचंद्रो
 दये विष्णुस्मृतिपादयोः ॥ तुलामकरमेषेषु प्रातः स्नानं विधीयते हविष्यं ब्रह्मचर्यं च महापातकनाशनमिति सौरमा
 सउक्तं । प्राच्याश्चेतदेवाद्रियंते दाक्षिणात्यास्तु आश्विनस्य तु मासस्य या शुक्लैकादशी भवेत् कार्तिकस्य च
 तानीह तस्य विप्रारभेरुत्तु धीरिति पादोक्तेः । अर्गवार्चने च आरभ्यैकादशीं शुक्लामाश्विनस्य तु मानवः प्रातः स्नानं प्रकुर्वी
 तयावत्कार्तिकमास्करइति विष्णुरहस्योक्तेः हेमाद्रौ च आदित्यपुराणे ॥ पूर्णआश्वयुजे मासि पूर्णमास्यां समाहित
 इत्युक्त्वा माससमग्रं परयाच भक्त्या समाप्यते कार्तिकपौर्णमास्यामित्यं तेनाऽभिधानाच्चाऽऽश्विनशु
 क्लैकादश्या पूर्णमास्यां वा समापयेदित्याहुः । मदनपारिजाते-विष्णुः कार्तिकं सकलं मासं नित्यं स्नायी जितं द्विप्रः ॥
 जपन्हविष्यमुक्त्वा शांतः सर्वपापैः प्रमुच्यते । अत्र देशविशेषः पादो कार्तिकं प्रक्रम्य - कुरुक्षेत्रे कोटिगुणो
 गणायामपितस्मः ततोधिकः - पुष्करे स्याद्द्वारावत्यां च भार्गव पुण्याः पुर्यश्वसपत्नैव मुनयो मथुराधिकाः ॥ इ
 ह भः कार्तिको विजयमथुरया नृणां मिह यत्रार्चितः स्वचक्रं रूपं भक्तेभ्यः संप्रयच्छतीति - इदं च स्नानं काशस्थिपुं

नदेष्यतिप्रशस्त ॥ शतंसमास्तपस्तत्वाकृतयेष्टभ्यतेफलं तत्कार्तिकेपंचनदेसकृत्स्नानेनलभ्यते कार्तिकेविद्वती
धेयोब्रह्मचर्यपरायणःस्नास्यतेतुदितेभानौभानुजातस्यभीःकुतइत्यादिकाशीखंडोक्तेःसंपूर्णस्नानाऽशक्तौ ब्रह्मपुराणे
कार्तिकमधिकस्य ॥ एकादश्यादिपुतयातत्रपंचसुराविषुचंदिनेदिनेचस्नातव्यंशीतलासुनदीषुचोर्वातव्यातधा
हिंसामांसंभक्षणमेवचेति काशीखंडे वाराणस्यापंचनदेभ्यहंस्नातारतुकार्तिके ॥ अमर्तिपुण्यवपुषः ॥ पुण्यभोजो
तिनिर्मला इति कार्तिकेमासिवैशाखाधैःकृताभक्तितपरैः विद्वतीर्कृतस्नानैस्तेषांमुक्तिर्नदूरतइति ॥ मुहूर्ताव
शेषितायांरात्रौतीर्थार्थेदीर्घत्वाप्रत्यहंस्नानंकार्थं नाडिद्वयावाशिष्टांरात्रौगच्छेजलाशयमित्यादिपाद्मवचनात् ॥ अ
त्रैवंप्रसंगात्संक्षेपेणनित्यनैमित्तिकस्नानाविधिरुच्यते अंगिराः विनादर्भश्च्यरत्नानयच्चदानंविनोदकं असंख्य
तंवयज्जपंततत्सर्वानिफलंभवत् अन्यत्रापि कुशहीनंतुयत्स्नानंमंत्रहीनाययाक्रिया दानंचदक्षिणाहीनत्रयंतन्निष्फ
लंभवत् योगियाज्ञवल्क्यः अरुदिव्याचरेत्स्नानंमध्याह्नात्सान्विशेषतः प्रयत्नोदमादायदर्बामार्द्रंचगोमयं अस
गनातुरःविशेषतइतिवचनात् अपराह्लेऽप्यभ्यनुज्ञापते ॥ स्थापयित्वातथादर्भास्ततःस्नानंसमाचरेत् ॥ प्रक्षाल्य
हस्तौपादांचशिखावंधंसमाचरेत् अत्रकुशदर्वादिकंस्वयमेवानयेत् नतुनद्यादौकंचिच्छायेत तदुत्तरमृत्तिसिंघरे ॥
जलतितिलदर्भास्तुयानुष्ठानापयाचते नानुष्ठानफलंतस्यदातुरेवहितंफलं मनुःस्नानोपकरणंसर्वन्यस्यदक्षिणभा
गतःएवंपकुर्वतेस्नानंश्रेयोमहदवाप्नुयात् संग्रहे जलेदेवग्रहेचैवशयनेचद्विजालये निर्णिकपादःप्रविशेन्नानिर्णि
क्तःकंधंचनेति ॥ अतःस्नाने मललेपसम्भवे शरीरमलक्षालनस्य जलमध्येनिषेधादुद्धृतोदकेनवाहिरंगंप्रक्षाल्यन
धादौप्रविशेत् शिखावंधनप्रकारमाहव्यासः स्मृत्वाकारचगायतर्जोनिबध्नीयाच्छिरांततः पुनराचम्यद्भृदयवाहू
रकंधोचसंस्पृशेत् कात्यायनसूत्रेच ॥ अथातोनित्यस्नानानिमित्युपक्रम्य प्रक्षाल्यपाणिपादंकुशोपग्रहोवद्वशिखी

यज्ञोपवीतिर्विजयेदित्युक्तं कुशयुक्तपग्रहेत्स्यदपग्रहतेऽनेनेत्युपग्रहेहस्तः अत्र सदोपवीतिनामप्यसद्व्यवहारः
नचैवं नित्यतया शिखादिधारणोऽसिद्धेऽपि पुनर्वधानं कर्तव्यमित्यहो तद्वारणं पुरुषार्थः सदा प्रदत्तदेवाऽ
द्विर्नेष्टाऽपि यज्ञोपवीतितदुत्पाद्यस्तानमिति सिद्धातीति श्रुतं तद्वैभवादयः तद्विद्वत् । विशिखोऽप्युपवीतश्च यत्करोति त
तच्छ्रुतमित्युत्तराद्धनकर्मगततया श्रुतिवोधनात् केवलपुरुषार्थव्योहिः शिखोपवीतयोः कर्माभूतया नित्यप्राप्तत्वाद्यत्
तदर्थविधानमुपपद्यते यदपि पुरुषार्थविधिप्राप्तये यज्ञोपवीतीति द्वितीयवस्त्रधारणार्थमिति कात्यायनभाष्यं तद्विधिर्वित्य
परिसंख्याप्रसंगान् तस्माद्देवाहुतरीयासंपत्तौ तदर्थमाधिकमेकयज्ञोपवीतविधीयते अतएवोक्तं द्वितीयमुत्तरीयाभिः
वस्त्राभावे तादिव्यतइति एवमनियतकेशेषादिति स्नाने केशमोक्षश्च वणाच्छिखा मोक्षोऽपि शक्यते तितत्कारणार्थमुक्तं
शिखावंधवचनं यद्यपि मुक्तशिखावर्जमिति तत्रास्ति तथापि प्रमादनिवृत्त्यर्थं दोषभूयस्त्वाधैवचनमिति कथं भिद्व्य
रूपं यवामनपुराणो निधिच्यतीरे कुशोपजुलानि पूर्वोत्तरायाणि लृदं न्यसेच्च प्रक्षाल्य पादौ बसदेवकंठे यज्ञोपवीतं च जलं
पिबेत्तन्निः कंठे क्वानिवीतं क्व प्राक्षालयेदित्यर्थः यमः कराभ्यां धारयेद्भर्माच्छिखावंधं विधाय च त्राणाया मांस्तथा कु
र्यात्तं कालज्ञानं यथा विधिका लज्ञानं तात्कालिकतिथिनक्षत्रादिस्मरणं विधायेत्यर्थः मनुः प्रक्षाल्य पादौ हस्तौ च शुचिरात्र
रूपं यवमयतः तिथिवारदिकं ज्ञात्वा सुसंकल्पे यथाविधिऽत्रादिपदेन वारयोगसंक्रान्त्यादि रापिसंग्रहः तत्र तत्र पृथक् पृथक्
एतत् तत्र तिथिनक्षत्रादीनि तात्कालिकान्येव स्मर्त्तव्यानि तदुक्तमाचारसमारे जन्माज्ञाभ्यंगपातादिरुनानंदं तत्क्रियासु
चं तिथिस्तात्कालिकी ज्ञेया पारणलेखनेतयेति वारेषु तदुद्देशांतरवियोगाभ्यां क्वचित्तदुद्देशात्सामर्थ्येन वारप्रवृत्तिः तदु
क्तं रत्नमालयां वारप्रवृत्तिमुनयो वदंति सूर्योद्ग्राहवणराजधान्यां ऊर्ध्वतथाधोऽप्यपरत्र तस्मान् चरार्द्धे शांतरना
दिकाभिः लंकारां सूर्योद्ग्राहवर्धमेव वारप्रवृत्तिः अन्यदेशे देशांतरचरवशेन तस्मात्सूर्योद्ग्राहवर्धमेवावापारप्रवृत्तिः

इदमवरफुटीकृत्वाहं चराद्धे शांतरयोर्वियोगात्समानिपपलेश्वरसम्यक्. सूर्योदयादूर्ध्वमण्डपेनेऽधोवारप्रवृ-
 त्तिमुनयोवदंति. अथमर्थः स्फुटभाषितद्वारा स्फुटचरधनमानिपदे शांतरमथानयेत्. तदोभयोरकथोर्द्धनत्वे ऋणत्वे च
 योगः कार्यः वेजात्तच्चाधिके ऋणे प्रपात्य शेपे ऋणकं सति तावद्घाटिकाभिर्वारप्रवृत्तिः धनं केतुं प्राप्नोति एवं रिपुते
 उपसित्तानविधानाद्गविवारस्तानविधानाद्गविवारादेरुदयोत्तरं प्रवृत्तो तान्निमित्तकस्तानादौ चार्वाक् शनिवासरः कीर्ति-
 नीयः रविवारस्तानंतु सोमवासरे प्रागुद्यात्कार्यमेव मुत्तरमप्यपकर्ष्य इति प्राक्तनचैतन्याप्यं आचारविशेषात्. अत्रा-
 हुः एतद्देशांतरविद्योगयोगान्धारप्रवृत्त्याभिधानं तत्प्रयुक्तकार्येषु गुणदोषभावल्याप्राबल्यबोधनपरं पातिविवारस्य
 दिनाधिपत्यमित्याधिपत्याभिधानवत् अतएकैकस्मिन्नापि वासरे उनेकवारप्रवृत्त्याभिधानं यात्रादौ गुणदोषाभाव-
 प्रातिपादकमेव एवं नित्यावारप्रवृत्तिरर्द्धविंवदशानादेव सामान्यशास्त्रसिद्धत्वात् एवं च नित्यस्तानादौ यद्यप्युप-
 काले उपरितनोवारो नास्ति तथापि तस्यातिथिवशात्तात्कालिकत्वस्मरणाद्भाविनोपिकीर्तनं किंच अस्तु तस्य किं
 याः सर्वाभवातिह्यफलायतः प्रातः समचरे रत्नानंतच्च नित्यमितिरमृतमिति मार्कण्डेयवचनेन प्रातः स्नानस्य
 हः कर्तव्यकर्मगातायावोधितत्वात् राहः कर्तव्यकर्मोद्देशके स्नाने तदहस्तिथिवारादिव कीर्तयितुमुचितम् तिथौ तु
 वचनाद्वाधः नत्वेतद्वारेऽस्ति अतएव संध्योर्भेदोपादानमित्यन्यत्राविरतः एवं च तदहर्वात्तराणिकिरुणाव-
 च्छिन्नोपकाले स एव वारउत्कीर्तनीय इति सिद्धं यत्पुनर्वारयोगस्यापेक्षेनैमित्तिकभर्द्धादयादि स्नानं तत्तद्वर्तनमभवति
 अकवारोर्द्धवस्तुतस्तदभावात् अहः कर्मनंगत्वाच्च न तदनुरोधेन तदुन्नयनमपीति एवं मलापकर्षणस्तानेऽपि न त-
 दार्कवारोदिप्रयुक्तो निषेधः महाजनाचारोप्येवमेव अतएव कान्यमपि सूर्यार्द्धविंवदशानादूर्ध्वमेव भवति का-
 न्ये मुखकालस्यैवांगत्वात् यदितु कान्येर्षोर्ध्वार्कस्तानादावनुदितकोविधिरपि तत्र वचनादेव भाविनोप्यर्कवारो-

कीर्तनकार्यमिति वस्तुतस्तु रविवासरनिमित्तकज्ञानं शानिवासरान्वितायामस्यां तिथौ करिष्य इत्येव संकल्प
 चित्तुमुचितम् कालविशेषस्य वासरस्य सप्तम्यधिकरणेनोत्कीर्तितस्य विद्यमानस्यैवाधिकरणत्वसंभवेनाविद्यमा
 नस्याधिकरणत्वेनोत्कीर्तनासंभवात् एवंयतीयातादियोगादेरपि विद्यमानस्यैव संकल्पादावुत्कीर्तनवोधम् न
 चतिथौतात्कालिकत्ववचनाद्विद्यमानस्यापि वारादेः संकल्पादावुत्कीर्तनासंभवइतिवाच्यम् तिथौतात्कालिक
 त्ववचनस्य त्रिदोषपारिसंस्थाविधिवत्प्रसंगेन यांतिथिमित्यादिसाकल्यबोधकवचनप्रसक्तसाकल्येन वारा
 दौतात्कालिकव्यवच्छेदकत्वासम्भवात् यद्यपि निमित्तस्यत्वस्मिन्स्वत्ववशानुष्ठापकस्यविद्यमानस्यैवोच्छेदोप
 कर्तव्यमपि प्रयादौमंगलाचरणेनितत्त्वस्यदृष्टत्वेनाविद्यमानस्यापि रविवासरदेरुणोदयक्रालेविधायकवचन
 वशादरुणोदयकालेऽनुष्ठेयमानंरविवासरसंबंधिकिप्रागं प्रातःज्ञानं प्रतिनिमित्तत्वं युक्तं नवाचारविरो
 धः प्राप्ताचारानुरोधेन शास्त्रार्थस्य व्यवस्थापयितुमशक्यत्वादितिकतवृद्धयोर्विदुर्वावित्यलम् इदंचप्रातः
 स्नानसंस्थाकृत्वाकार्यं तेनविनेतरकर्मनाधिकारादितिवर्द्धमानः यद्यपि प्रातःज्ञानोत्तरप्रातःसंध्यायाः
 पूर्वमेवकार्तिकादिज्ञानंविधातुमुचितं प्रातःसंध्यायाः सूर्योदयोत्तरं समाप्यत्वेनानुदिते भानौ विहितस्यज्ञानस्य
 प्रातःपरचादनुष्ठेयत्वं तत्रैव कार्तिकेऽहंकरिष्यामिप्रातःज्ञानंजनार्दन श्रीत्वर्थतवदेवशदामोदरमयासह
 ध्यात्वाहंत्वंचदेवेशजालेऽस्मिन्स्नातुमुद्यतः तवप्रसादात्पापंभोमोदरविनश्यतु इमौमर्तोसमुच्चार्यमौनी
 स्नात्वाद्रतीनरइति श्रवणमंत्रावपि तत्रैव प्रतिनःकार्तिकेमासिज्ञातस्यविधिवन्मम गृहाणार्धमयादत्तंदनुजं
 हुनिपूदन नित्येनैमित्तिकेकृष्णकार्तिकेपापनाशनं गृहाणार्धमयादत्तराध्यासहितोहरे इमौमर्तोसमुच्चार्य
 धोर्धर्महंप्रयच्छति सुवर्णरत्नपुष्पांशुपूर्णशंखेनपुष्पवान् सुवर्णपूर्णपृथिवीतेनदत्तानसंशयइति अन्यत्रापि

स्नानगतोविशेषः पादौ स्मृत्यभागरिथविष्णुशिवसूर्यजलविशेषतः नाभिमात्रेजलेतिष्ठन्ब्रतीस्नायायुध्ना
 विधिः तिलामलकचूर्णनगृहीत्स्नानं समाचरेत् वनस्थानां यतीनां च तुलसीमूलमिश्रितमिति स्नानसाधनं
 श्रितिशेषः सप्तमीदर्शनवर्माद्वितीयादशमीपुत्र त्रयोदश्यां च नस्नायाद्वा त्रीफलतिष्ठैः सहति पादौ कार्तिकेना
 चित्तोपरतुकमलैः कमलेक्षणः जन्मकोटिपुत्रविघ्नैर्न तोषां कमलाग्रहैः नारसिंहे विहाय सर्वपुण्याणि मुक्तिपुष्पकै
 श्वः कार्तिकेयोऽर्चयेद्भक्त्या वा जपेयफलं भवेत् ॥ कार्तिके तुलसीमाहात्म्यं पादौ तुलसीकाननराजन्दहयस्या
 वदतिष्ठते ॥ वृद्धहर्तृर्धरपुत्रनायाति यमकिकराः रोपणत्पालनात्सर्पादृणां पापहरतथा तुलसीहरतेऽप्यंवाङ्मा
 नः कायसंश्रव तुलसीमंजरीभिर्धः कुर्याद्दरिहरार्चनं न स गम्येद्दहयातिमुक्तिभागिनसशयइति तुलसीविधिपुनच्छा
 यापनयन्त्रभवेत्तृप् तत्र श्राद्धं कुर्वता पिष्टपादं रामक्षयमिति तुलसीवल्लक्षेण कार्तिकेयोऽर्चयेद्दरि पदे पदे मुनिश्च
 छलभवेत्तु कार्तिके कार्तिकमाहात्म्ये ॥ मालतीमालया विष्णुः केतुयार्धैव पुजितः समासहस्रसंश्रि
 तो भवते मधुसूदनः ॥ तथा कार्तिके शश्वी पूजा येषां नामा सुते कृता ॥ तेतिर्भस्मस्त्रेः पुनर्वसतिदिदिवे सदा
 तथा ॥ स्कान्दे दारिका माहात्म्ये ॥ निवेशकेशवमाला तुलसीकाष्ठसंभवाः बहते योनरो भक्त्या धात्री तुलसीसंभवाः
 न जह्या तुलसीमालां कार्तिके च विशेषतः ॥ महापातकसंहर्ता धर्मकामार्थदायिनी ॥ रुष्टे तु या निलोमानि धात्री
 माला कलौ नृणां तावद्दर्पसहस्त्राणि वैकुण्ठवसाति भवेत् ॥ मालां नित्यं नरो भक्त्या धात्री तुलसीसंभवाः बहते
 कण्ठे शतुकल्पकोटी दिवं वसेत् तुलसीकाष्ठसंभूते माले कृष्णप्रियकरि ॥ विभक्तिं वा महंकंठे कुरु मां कृष्णवच्छभं
 एवं सैमाथ्यं विधिवन्मालां कृष्णलोपितां धारेय कार्तिके यो वै स गच्छेद्भूषणं पदमिति स्कान्दे कार्तिक
 संहारम्ये ॥ धात्रीमूले तु यः कुर्यात्पिष्टपादनं महामते मुक्तिं प्रयाति पितरः प्रसादान्माधवरूपं धात्रीफलं

विलितांगोधावीफलविभूषितः धात्रीफलकृताहारो नरे नारायणे भवेत् ॥ धात्रीलायां समाश्रित्य ये च येषां
 पुण्यं पुण्यपुण्येऽश्वमेधस्य फलं प्राप्नोति मानवः तीर्थानि मुनयो देवा यज्ञाः सर्वेऽपि कार्त्तिके नित्यं धात्रीं समाश्रित्य
 तिष्ठस्य कृतलाभिरतद्वति भवेत् धात्रीपूजनं कृत्वा प्रार्थयेत् धात्रिदेवि नमस्तुभ्यं सर्वपापक्षयं करिषुः पुनादहि
 महापुण्यं यथोद्विह्वलं च महति ॥ तथा स्कादे ॥ कार्त्तिके मासि विजैद्रधात्री वक्षोपशोभिते वने दामोदरं विष्णुं
 चित्राक्षं स्तोत्रं धिभुं मूलः न प्रायसेनायहोमं कुर्याद्विष्णुः ॥ ज्ञाक्षणाभोजयेत्स्य स्मरयं भुजितं वंशुभिरिति ॥ श्र
 यज्ञागारणविधिः पाद्मे जागरकार्त्तिके मासि यः कुर्यादरुणोदये दामोदरं यस्तेनायुगोसहस्रफलं लभेदिति ॥ साहि
 ज्ञात्तिके द्विदलव्रतं प्राणुर्कं कार्त्तिके द्विदलं त्यजेदिति पाद्मे कार्त्तिकमाहारम्युः ॥ राजिकां मादकं च वने वा धात्का
 र्त्तिके व्रतो द्विदलं तिलं च यथान्यत्सु विदूषितं स्कादेपि कार्त्तिके वर्ज्यं तद्वद्विदलं बहुव्रजकं माधुमद्वम
 सुराश्च चणकाश्च कुलत्थकाः निष्पाद्या राजमापाश्च भ्रातृभ्यो द्विदलं रम्यं नूतनान्यपि जीर्णानि सर्वाप्युतातिव
 र्जयेत् ॥ भ्रजकोचिदुत्पतिसमयेदलद्वयं यस्य भवति तद्गतं पूर्वागत्या द्विदलमुच्यते इत्याहुः ॥ उदाहरति च वीजमेव
 समुद्धतं द्विदलं चार्कुरं विना दृश्यते यन्नस्येपु द्विदलं तन्निगद्यते अन्ये तु लक्षणायां भागान् भावाद्वाचनस्य च निर्मूल
 त्वाद्विदलात्मकं यस्य स्वरूपं तदेव वर्जयेदित्याहुः ॥ अन्धान्यापि वर्ज्यान्युक्तानि पाद्मे पलांडुलशुनं हि गुच्छत्राकं यूनं
 तथानालिकां मूलकं शिमुं वर्जयेत्कार्त्तिके व्रती ॥ अलांबुयापि पृताकं कूष्माण्डं वृहतीफलं कलिंगचकपित्थं वर्जयेद्दृष्ट्वा
 व्रती कार्त्तिके तु विशेषेण राजमापात्रमक्षयेत् निष्पावान्मुनिशार्दूलं यावदाभूतं नारकीति ॥ पटोलान्यापि न भक्षयेद्वि
 त्यादि ॥ लघुनारदीये ॥ कार्त्तिके वर्जयेत्तैलं कार्त्तिके वर्जयेन्मधु ॥ कार्त्तिके वर्जयेत्कार्त्तिकं कार्त्तिकेशु क्लेशं धितं कां
 स्य तत्प्राप्तं भोजनं ॥ कार्त्तिके यत्त्यादिर्मासोपवासं कुर्यान्न तु यद्दृश्यं ॥ वानप्रस्थो यतिर्वापि नारी वा विधवा भुजे सा

सोपासं कुर्वतगुरोर्वप्राज्ञयायतः आशिनस्यामलपक्षे एकवक्ष्यामुपोषितः व्रतमेतनुग्रहीयाथावत्तत्रिशद्विना
निविति प्रकृत्य नग्रहस्यश्चरेद्व्रतमिति पाद्योक्तेः । साधितं लवणशक. यत्स्यममलं केवलकालपरिवासेन, इ
व्यांतरसंसर्गकालपरिवासाभ्यां वा अग्नौ भवति तत् शुद्धमिति मितशरयाम् तथा कार्त्तिके कृष्णसेवीयः प्रज्ज
पत्यपरोधया । एकांतरोपदासीवातिरात्रोपोषितोऽपि वा यद्वा द्वादशपक्षं वामासं वा वर्षाणि एकमेकेन के
नतथैवावाचितेन च उपवासेन भैक्षेण व्रतमेतत्परंपदं तथा कार्त्तिके आकाशदीपउत्तानिर्णयामते पुष्करपुराणे ॥
तुलायां तिलतैलेन सायंकाले समागते आकाशदीपयोदधान्मासमेकं हरिप्रति महतीं श्रियमाप्नोति रूपसौभाग्य
संपदमिति तद्विधिश्च हेमाद्रौ आदित्यपुराणे ॥ दिवाकरेऽस्ताचलमौलिभूतेन ग्रहाददूरे पुरुषप्रमाणं यथा कर्त्तुं
यज्ञियद्वृक्षदारुमारोप्यभूमावथ तस्य मूर्ध्नि पंचांगुलिच्छिद्रयुतास्तु मध्ये द्विहस्तदीर्घाश्रयपाङ्किकारतु कृत्वा च तज्जो
ष्टदलाकृतीं स्तुयाभिर्भवेद्वद्विशानुसारी . तत्कार्त्तिके कायांतमहाप्रकाशोदीपः प्रद्वयोदलगस्तथाष्टौ निवेद्य
धर्माय हारयभूमौ दामोदरायाप्यधधर्मराज्ञे प्रजापतिभ्यस्त्वधच सपितृभ्यः प्रेतैर्भ्य एवाथ नमः स्थितेभ्य इत्य
दिविस्तरस्तत्रैव बोध्यः ॥ अपरार्के भविष्योत्तरतु ॥ विष्णोरायतने परतुसहस्रं यद्विदीपकान्
प्रज्वालयेत्पुनर्दिनां दिवात्र नमः ॥ तमिन्नमश्वयुक्पक्षं शुद्धपक्षं तु कार्त्तिकं सयाति भवन्ति विष्णो
स्तेजोमयवपुः शुभान् द्वीपदानेन व्रतः यथा दामोदराय नमस्तुलयादीनां सहा प्रदीपतोऽप्रयच्छामि
नमोऽन्ताय वेधस इति अत्र दपि - स्कंदे - ब्रीहयोपवर्गो धूमाः त्रियंगु तिलशालयः एतेऽति सात्विकाः
श्रेयाः स्वर्गमोक्षफलप्रदाः काशीखंडे । ऊर्जेयवाक्ष्मशनीयाद्देवानामथवा पुनः दंताकंसूरैश्च वशूकशुर्वी
श्ववर्जयेत् । पृथ्वीचंद्रोदये पादौ नोर्जोर्वंध्यो विधातव्यो व्रतिना केन चिच्छित् । अत्र तेन क्षिपेद्यस्तुमासं दामोदर

प्रियं तिर्यग्योनिमवाप्नोति नाऽत्रकार्याविचारणा अन्यान्यपितावूलतैलके शक र्त्तनादि वर्ज्यसंकल्परूपाणि
 प्राणानि ब्रजैव प्रसंगात् भीष्मपंचकव्रतं लिख्यते नारदीयपुराणे - नारद उवाच यदेतदचलं पुण्य
 व्रतानां परमं व्रतम् कर्त्तव्यं कार्तिके मासि प्रयत्नाद्भीष्मपंचक विधानंतस्य विरुपद्रुं फलं च सुरसत्तम - क्रय
 स्वप्रसादान्मेजनानां हितकाम्यया ब्रह्मोवाच प्रवक्ष्यामि महापुण्यं व्रतं व्रतवतां वर भीष्मे पौतवतः प्रापुं व
 तं पंचदिनात्मकं सकाशाद्वासुदेवस्य तेनोक्तं भीष्मपंचकं व्रतस्यारम्यगुणान्वक्तुं शक्यं केशवाहते व्रतवैत
 न्महापुण्यं महापातकनाशनं श्रुतैः प्रयत्नेन कर्त्तव्यं भीष्मपंचकं कार्तिकस्यामले पक्षे स्नात्वा सम्यक् यतव्रतः
 एकादश्यं त्र्यह्नियात् व्रतं पंचदिनात्मकं प्रातः स्नात्वा विधानेन मध्याह्ने च तथा व्रती नद्यां निर्जरगर्वासमा
 लभ्य च गोमयं यवव्रीहितिलैः सम्यक् पिष्ट्वा तस्यैकमात्रं स्नात्वा मोनंतत कृत्वा धौतवासा द्ब्रतः ततः संपूजये
 द्वं सर्वपापहरं परं स्नापयेच्चाद्युतं भक्त्या मधुशीरघृतैश्च तथैव पंचगव्येन गंधधूपैश्च नवारिणा चंदनेन सुगंधै
 नकुंकुमेनाथ केशवं कर्पूरे शीरमिश्रेण लेपयेद्गुरुध्वजं - अथैव दुर्चितैः पुष्पैर्गंधधूपसमन्वितैः गुग्गुलुघृतसंयु
 क्तं देहदक्षयभक्तिमान् दीपकं तु दिवारद्वौ दद्यात् पंचदिनानि तु नैवेद्यं देवदेवस्य परमाश्रानि देयेत् एवमभ्युच्य
 देवेशं स्तुत्वा चैव प्राणम्य च उर्ध्वमो भगवतो वासुदेवो तजि पेदष्टोत्तरं शतं जह्युश्च घृताभ्यक्त तिलव्रीहि यवं व्रती - ॥१॥
 पृष्ठक्षरेण भोजनं स्वाहाकारान्वितेन च उर्ध्वमो विष्णवे इति पृष्ठक्षरः उपास्य पाश्र्वां संख्यां प्राणम्य गरुडध्वजं जपि
 त्वा पूर्ववन्मंत्रं क्षितिं शायी भवेन्नरः सर्वमेतद्विधानं तु कार्यं पंचदिनेष्वपि - विशेषोक्तं व्रते यास्मिन् यदन्मृतं भृशुष्व
 तत् - विशेषोक्तं दिनविशेषपुरस्कारेणोक्तं ॥ प्रथमेऽह्नि हरेः पादौ पूजयेत्कमलैर्नरः - द्वितीये विष्वक्पत्रेण जानुदेशं
 मर्चयेत् पुत्रयश्च तृतीये ह्निनाभिर्भुगारकेण तु बाष्पाविल्वजपाभिश्च ततः स्कंधौ समर्चयेत् - ततोऽनुपूजयेच्छी

धर्मालयाचक्रपाणिनः कार्तिकयादेवैवस्य भक्त्या तद्व्रतमानसः पूजयेत्पुष्पमंत्रेण गंधधूपं निवेदेयेत् अर्घ्यं चित्वाह-
 पिकेशमेकादश्यां समाहितः त्रिःप्राश्य गोमयं सम्यगेकादश्यामुपावसेत् गोमूत्रमंत्रवद्भूयोद्वादश्यां प्राशयेद्व्रतीक्षी रं-
 चवत्रयोदश्यां चतुर्दश्यां तथा दधि संप्राश्यं कायशुद्धयै लघ्वनीयं चतुर्थकं प्राशनं होममंत्रेण कर्तव्यं भूतिमिच्छता-
 पंचमेतु दिने स्नात्वा विधिवत्पूज्य केशवं भोजयेद्ब्राह्मणान् भक्त्या तत्रेभ्यो दद्याच्च दक्षिणां ' ततो नक्तं समश्रीयार्त्तपंचाव्य-
 पुरस्सरं एवं सम्यक्समाप्य स्याद्यथोक्तं व्रतमुत्तमं जन्मप्रभूति यन्मांसं त्यक्त्वा पुण्यमवाप्नुयात् तत्फलं समवाप्नो-
 तित्यत्कासौ भिष्मपंचके मद्यपो यस्तु जन्माद्यज्जन्मतो मरणातिक तद्भीष्मपंचके त्यक्त्वा संप्राप्तो त्यधिकं फलं भवि-
 व्यन्तरे ! श्रीकृष्ण उवाच कार्तिके शुक्लपक्षस्य शृणु धर्मपुरातनं एकादश्यां समारभ्य विज्ञेयं भीष्मपंचकं दुष्क-
 रं सत्त्वहीना नाम शक्यं बालचेतसां पराङ्मयैः परिहर्तव्या ब्रह्मचर्येण निष्ठया मद्यमांसमसत्यं च वर्जयेत्पामपापण-
 शाकाहारैश्च मुत्तमैः कृष्णार्चनपरैर्नरैः स्त्रीभिर्वाक्येन कर्तव्यं स्वपतेः पुण्यवर्द्धनं विधवाभिस्तु कर्तव्यं पुद्गला-
 शुभमुद्वये सर्वकामसमृद्धयर्थं मोक्षार्थं चैव पांडव नित्यं स्नानेन दानेन कार्तिके यावदेवतु वैश्वदेवस्तु कर्तव्यो
 विष्णुध्यानपरायणैः वैश्वदेव सर्वदेवताहोमः ततश्च विभूतिं त्वेन भावनायाः यमस्य प्रातिमाकायारौद्रवक्रान-
 तिभीषणा हत्त्व हस्ता तिलकालौहीदंष्ट्राकरालिनी तिलप्रस्थोपरि स्थाप्या कृष्णवस्त्रेणोष्ठिता रक्तपु-
 ष्पकृता पीडाज्वलत्कांचनकुंडला संपूज्य परयाभक्त्या धर्मराजस्थनाभिः ' इममुच्चारयेन्मंत्रं गृहीतकुसुमांजलिः
 यदन्यजन्म निश्चितमिह जन्म निवापुनः पार्थमे शममायातु तव पादप्रसादतः एवं संपूज्य विधिवत्सति
 मां च सकांचनां सकांचना सुवर्णदक्षिणा युक्ता ॥ वाचकाय प्रदातव्या धर्मो मे प्रीयतामिति तद्वच्च देवदेवस्य
 कृष्णस्याऽष्टि कारिणः तद्वदिति यमप्रतिमावदेव कृत्वा पूजां याथाशक्त्या विप्राणां विदेवेदिनां दद्याद्विरप्यंगांचे

वक्रणोमित्रीयतामिति ॥ कृतकृत्यःस्थिरोभूताविरक्तः संयतोभवेत् शांतचेतानिरावाधः परंपदमवाप्नुयात्
 नोलोत्पलदलश्यामश्चतुर्दंष्ट्रश्चतुर्भुजः अष्टपादेकनयनः शंकुकर्णोमहास्वनः जटीद्विजिह्वस्ताद्यास्योम्भग
 राजतनुच्छदः चेतनीयोमहादेवोपस्यरूपनस्याविद्यते ॥ व्रतदेवतायामहाविष्णोरिदंरूपं चित्तं पूज्यं च भृगुरा
 जतनुच्छदः प्रावृत्तसिंहवल्कलः ॥ पाद्मेतु ॥ स्नाताभौननरः कृत्वाधौतवासादृढव्रतः भीष्मायोदकदानं च श्रद्धयै
 जतनुच्छदः दद्यादितिशेषः पूजाभीष्मस्यकर्तव्यादानं दद्यात्प्रयत्नतः पंचरत्नावेशेषेण दद्याद्दिशाययत्नतः अर्घ्यो
 दकदानं मंत्रौभीष्माष्टमीप्रकरणेष्टध्व्यौ इदंभीष्मेणकथितं शरतरत्नगतेनमे तदेतत्तेमयाख्यातं दुष्करंभीष्मपंचकं
 धन्यं पुण्यं पापहरं युधिष्ठिरमहाव्रतं यद्भीर्त्वा ब्रह्महागोब्रह्मसर्वपापैः प्रमुच्यते यद्भीष्मपंचकमिति प्रथितं पृथिव्यामे
 कादशीप्रभृतिपंचदशीनिरुद्धं मुच्यन्नभोजनपरस्यनरस्यतस्मिन्निष्टं फलं दिशति पांडवशार्ङ्गधन्वा इति भीष्मपंच
 कव्रतम् ॥ अथ कार्तिकेयापनविधिः ॥ अथोर्जव्रतिनः सन्ध्यायापनविधिं नृप त्वं शृणुष्व मया ख्यातं सविधानां विशेष
 तः कर्जश्चक्रतुर्दश्याकुर्थादुद्यापनं व्रतं व्रतसंपूर्णतार्थाय विष्णुप्रीत्यर्थमेव च तुलस्याहपरिष्ठातु कुर्यान्मंडपिकां शुभां
 द्वारेषु द्वारपालांश्च पूजयेन्मृगमयान् पृथक् पुण्यशीलं सुशीलं च यं विजयमेव च तुलसीमूलदेशे तु सर्वतोभद्रमेव च पंच
 भिर्वाकैः सन्ध्याकृशोभाढ्यं समलंकृतं सप्तधान्यंचोपरिष्ठात् पंचरत्नसमिन्वितं महाफलेन संयुक्तं भंतव्रतिनां धाय च पूजये
 तन्नदेवेशं शशचक्रनाधारं कौशेयपीतवसनं युक्तेजलधिकनयः पांडुरादिलोकपालांश्च मंडले पूजयेद्भृती द्वादश्यां प्रति
 बुद्धोऽसौ त्रयोदश्यां यतः सुरैः दृष्टोर्चितश्चतुर्दश्यां तस्मात् पूज्यस्तथा विह तस्यामुपवसेन्न तस्याशांतः प्रयतमानसः
 पूजयेद्देवदेवेशं सौवर्णैर्गर्जनुज्ञया उपचारैः षोडशभिर्नानाभक्ष्यसमान्वितैः रात्रौ जागरणं कुर्याद्भक्तिवाद्यादिमंगलैः
 ततस्तु पूर्णिमास्यां च सपत्नीकान् द्विजोत्तमान् त्रिशन्मितांस्तथा चैकं रश्मिस्तथावानि मंत्रयेत् अतो देवाद्वा द्विधाभ्यां

जुहुयात्तिलपायसं श्रीत्यर्धदेवदेवस्य देवानां च पृथक् पृथक् दक्षिणां च यथाशक्ति प्रदद्यात्स एभिश्च तान् गुरुव्रतोपदे-
 ष्टारं वखात्करणादिभिः सपत्नीकं समभ्यर्च्य तांश्च विप्रान्क्षमापयेत् शुष्मत्प्रसादाद्देवेशः प्रसन्नो भवति केशवः पा-
 पं प्रणाशमायतुरिथराभेचारुसततिः - मनोरथाश्रयसफलाः संतु नित्यं तवार्चनात् देहांतवैष्णवं स्थानं प्रोक्षु,
 यामतिदुर्लभं - इति क्षमाप्यतान् विप्रान्प्रसाद्य च विस्मयेत् तामर्थी गुरुवदेद्याद्वाह्ययुक्तं दावती ततो गां कपि-
 लं दद्याच्छ्रद्धां सोऽपस्करांततः - सुहृदुरुतः सायं रवेयं भुंजति भक्तिमान् कार्तिकेवायतपसि विधिरवा विधो भवति
 ति कपिलाधेनुदानं मदनरत्ने व्यासः । रुक्मभृंगारौ प्यधुरांसवत्स्र्कांस्यदोहनां सवत्सां कपिलां दत्त्वा
 शान्त्सप्तसमुद्धरेत् - यावत्तिचारो माणिस्सवत्सायां भवति हि सुरभीलोकमासाधरमते तावतीः समाः श्रम्या-
 दानमंत्रो मत्स्यपुराणे । कपिले सर्वभूतानां पूजनीया सिराहिणी - तीर्थदेवमयी यस्माद्भूतः शांतिप्रयच्छते ॥ यमः ॥ रुक्म-
 भृंगारौ प्यधुरां मुकालां गूलभूषितां कंस्योपदोहनां धनुवत्स्र्चक्षुःक्षामलं कृतां दत्त्वा द्विर्जोह्या यनरः स्वर्गलोके महीयते
 दशधेनुप्रदानेन तु लैके कपिला तथा ॥ आदेत्यपुराणे ॥ सहस्रयोगवां दद्यात्कापिलां वापि सुव्रतं सममेव पुरा प्राह ब्र-
 ह्मा ब्रह्मा विदं वर कूर्मपुराणे दशसौ वार्षिके श्रेणोऽधुरा पंचपलान्विताः पंचाशत्पालिकं तां च कंस्यवैतावदेव च वत्स-
 रं द्विगुणं धेनुदां क्षिणाञ्च चतुर्गुणा एतैरलंकृता धेनुं घंटाभरणभूषिताः कपिलां विप्रमुख्याय दत्त्वा मोक्षमवाप्नुयात् हि
 गणोपस्करोपेता महती परिकीर्तिता दत्ता सा विप्रमुख्याय स्वर्गमोक्षफलप्रदा - सप्तजन्मकृता त्यापापान्मुच्यते दशसं-
 पुतः ॥ दशभिः पुत्रादिभिः पुरुषैः संयुतः ॥ यान् यान् प्रार्थयेत् कामांस्तं रत्नात्ताप्नोति भगवः श्रेते स्वर्गापवर्गौ च फल-
 माप्नोत्यसंशयं - वत्स दक्षिणयोस्त्रैगुण्यादिको दानसामान्योपकल्पवत्सायपेक्षयेति ज्ञातव्यं विधिरनुगोदानुप्र-
 करणेनैव दयते इयमेव वषण्मैनेन दशधोका वराहपुराणे ॥ सवर्णा कपिला पूर्वा द्वितीया गौरा पिंगला तृतीया चैव

रक्ताक्षीचतुर्थगुडपिंगला नवमीपाटलज्ञेयादशमीपुच्छपिंगला एतादशसमाख्याताःकपिलास्तावरानने स
 द्यहेतामहाभागारस्तारयंतिसंशयः सर्वाएवप्रशस्ताश्चसर्वपापप्रणाशनाः आतिदानानिरूपणं भविष्य
 दपुराणे त्रीप्याहुरतिदानानिगावःपृथ्वीसरस्वती नरकादुद्धरंत्येताजपवांपनदीहनैः तत्रगोदानानिरूपणमहा
 भारते दानानामिहसर्वपापवादानंविशिष्यते गावःश्रेष्ठाःपवित्राश्चपावनाजगदुत्तमाः ऋतेदधिघृताभ्यां
 चनेहयज्ञंप्रवर्तते तेनयज्ञावशेषचगोमूलसंप्रचक्षते लिंगपुराणे । यान्यभाराणिविप्राणादिवतनायतानिच
 पुन्यैशकृतायासांकंदेयमधिकंततः ॥ हारीतः ॥ बहुक्षीरांचयोगावैब्राह्मणयोपपादयेत् उत्तारयेत्सश्चात्मानंसदा
 समकुलानिच देवलः सुशीलंलक्षणवर्तीपुवर्तावत्ससंयुतां वराश्चाप्सरसोयत्रतत्रगच्छतिगोप्रदाः तथा या
 वतिरोमाणिभवीतिधन्यवस्तावंतिवर्षाणिमहीयतेरिव स्वर्गाच्च्युतरयापिततोत्रलोकैकैकैलसमुत्पश्यतिगोमतांसः
 जावालिः होमार्थमग्निहोत्रस्ययोगादद्यादयाचितं सुवितपूर्णंयथीतिनदत्तानसंशयः आक्षेपः अकुलीनाय
 मुखैर्पलुब्धायपिशुनायच हव्यकव्यव्यपेतायगौर्नदेयाकथंचन ब्रह्मपुराणे पीतोदकारोगवर्तीदुग्धघोषां
 निरिंद्रियं उन्मत्तामंगहीनांचमृतवत्सामहाशनां केशवेल्हपुरीषास्थिकव्यादांसंधिनिरखलां पुटधेनुंस्खलद्
 गर्भीनिस्त्रप्रश्रवणस्तनीं नदद्याद्ब्राह्मणेभ्यश्चसदोषंवृषभंतथा पीतोदकांजभयत्तणामितिबृद्धोपलक्षणम् दुग्ध
 घोषांस्वकीयस्तनपायिनीं पुटधेनुर्वाल्वत्सैवयगर्भिणी व्यासः नकृशांपापवत्सांवावंध्यारोगान्वितांतथा
 नवंगानपश्चिन्नांतादद्याद्गंगाब्राह्मणायच विश्वामित्रः नैकशृगांचलच्छंगारस्फुटिताक्षींचलत्सुरां नदद्यान्नस्तिनींचै
 वगांशुभमेवदपयेत् महाभारते अंतर्जातासक्रयाज्ञानलब्धाः प्राणक्रीतानिर्जिताः स्वौकजाश्च कृच्छ्रो
 त्सृष्टाःपोषणाभ्यागताश्चद्वारेरैर्गोविशेषाःप्रशस्ताः अंतर्जातगर्भिण्यःज्ञानांचिद्या प्राणक्रीतायुद्धादिना स्वौ

कजाग्रहजाताः कच्छेत्सुष्टा इत्यादि व्याख्याक्रांतास्संस्थः स्थानात्यकाः रवयंपोषणं कृत्वा लब्धाः तदैव एका-
 नादशगुर्दद्यादशदद्याच्च गोशती शतं सहस्रगुर्दद्यात्सर्वान् तुल्यफलात्विताः नंदिपुराणे विधिना तु यदा दत्ता-
 मोनवेतुः सदक्षिणा तदा तारयते जंतून् कल्पानामयुतैः शतैः अथ गोदानविधिः विश्वामित्रः । प्राङ्मुखो भू-
 त्त्वरथाप्यसवत्सांतां सुपूजितां पुच्छेद्देशेन दत्ता वैज्ञातो वद्विशो भवेत् उदङ्मुखस्तु विप्रः स्यात्पात्रलक्षणलक्षितः-
 आभ्यधात्रं करं कृत्वा कनकेन समन्वितं निक्षिप्य पुच्छं तस्मिन् स्तुतुं धूपं सहा च सतिलं विप्रपाणिं तु प्रागभ्यर्तुं नि-
 धाय येन सतिलं सकुशं चापि गृहीत्वा दानमाचरेत् अनेनैव तु मंत्रेण पात्रहरते जलं क्षिपेत् यज्ञसाधनभूताया वि-
 श्वस्याय प्रणाशिनी विश्वरूपधरा देवः प्रीयतामनया गवा अन्नब्रज्यचतर्धेनं ब्राह्मणेन समन्वितं गोमर्तानुत-
 ता विधां जपेत् प्रयतः शुचिः उद्दिश्य वा सुदेव च प्रीयतामिति वाचनं पात्रं मनाः सिसं चित्यतो यमप्युविनिःक्षिपेत्-
 जलशायी ब्रह्मपिता पद्मनाभः सनातनः अनंतभोगशायनः प्रीयतां परमपिता गोमर्ती विद्यामहाभारते दर्शिता ॥
 गावो मामुपतिष्ठतु हेमशृंगयः पयोमुचः सुरभ्यः सौरभेयश्च स रितः सागरं यथा गार्वे परधान्यहं नित्यं गावः परयं-
 तु स वंदा गावो रस्माकं वयं तासां यतो गावस्ततो वयं तथा यमेनापि गावः सुरभ्यो नित्यं गावो गुग्गुलुणां धिकाः-
 गावः प्रतिष्ठाभूतानां गावः स्वस्त्ययनं महत् आग्नेय परं गावो देवानां हाविरुत्तमम् जीवनं सर्वभूतानां क्षरं ति च वहं-
 तिव हविषामंत्रपूतेन तत्पर्यंत्य मरान्दिवि ऋषीणामपि हेतुदृष्टाणां गावो होमे प्रतीठिताः सर्वे पाप्मेव भूतानां गोमं-
 लमुत्तमं गावः सर्वस्य लोकस्य गावो धन्याः सुवाहनाः नमो गोभ्यः श्रीमतीभ्यः सौरभेयभिभ्य एव च नमो ब्रह्मसु-
 ताभ्यश्च पावित्र्याभ्यो नमो नमः ब्राह्मणाश्चैव गावश्च कुलमेकं दद्यात् एकत्र मंत्रा रितं पठति ह विरन्यवतिष्ठतीति-
 श्रवदक्षिणामाहवसिष्ठः सुवर्णं दक्षिणा परा सुवर्णं पावनं ब्राह्मणः परिमाणं परं तथा आत्रपरिमाणं परं तथैत्यत्रापि

सुवर्णशब्दसंबंधात्परिमाणविशेषावगतैरेच्छिक्यपरिमाणसुवर्णदक्षिणादानं व्यावर्त्यते तच्च शक्यविषयं अ
 वाऽशक्यस्य यजमानस्ततोदद्याद्यथाशक्त्यातुदक्षिणामिति ब्रह्मवैवर्तवाक्येन ततोऽप्यल्पया अपि दक्षिणा
 याश्च भव्यनुज्ञानात् गोदानमात्रप्रार्थनामंत्रमाह वासिष्ठः दृतक्षीरप्रदागावो दृतयो न्यो दृतो ब्रवाः दृतनयो-
 दृतवतारं ताम्रसंतु सदाग्रहे दृतमेहृदये नित्यं दृतं ताभ्यां प्रतिष्ठितं दृतमे सर्वतश्चैव गवां मध्ये वसान्यह मिति गो-
 दानविधिः । अथ कार्तिकेयापनविधिः । एवं चातुर्मास्यव्रतोद्यापनमपिकार्यं अथात्रैव भीष्मपंचकोद्यापनम्
 तत्रैकदश्यां कृतस्थापनपूजनांतेश्चिप्रतिष्ठाप्य अन्वाद्ध्यात् अत्र प्रधानं विष्णुं इदं विष्णुं अतो देवा इति मं-
 त्राभ्यामष्टाक्षरविद्याभ्यां प्रत्येकमष्टोत्तरशताहुतिभिश्च भीष्मपंचपाण्डवद्रौपदीनां नाममंत्रैर्ब्रह्मादिमंडलदेवताग्रहा
 दींश्च पापसचर्वाभ्यैः प्रत्येकमेकैकया हुत्या प्रायश्चित्तं तस्मिन् कृद्धो मेनाहं यद्ये ततो भीष्मादिमूर्त्तिं शय्यागो-
 दानादिकृत्वा पूर्णाहुतिमभिषेकं च कृत्वा अर्चिद्रवधारणम् अर्चिद्रवधारणमंदः व्रताच्छिद्रं तपश्छिद्रं यच्छिद्रं यज्ञा-
 कर्मणि एकमासं द्विमासं वातिमासं वा चतुष्टयम् दिनानि दशपंचादिदिने मे कं दिनद्वयं यत्किंचिन्नियमं चापि
 शाकपत्रादिभोजनम् मूलिकामत्स्यमांसादिदृताकादिफलानि वा तत्सर्वपूर्णतां यातुनिवृत्ते भीष्मपंचके सर्वसु-
 दनुवाच्छिद्रं ब्राह्मणानां प्रसादतः ब्राह्मणायानि भाषंते तानि मन्यंति देवताः उपवासो व्रतं तीर्थस्नानदानफलं च यत्
 विभ्रं संपादितं यस्य संपूर्णं तस्य तद्भवेत् ब्राह्मणजंगमं तीर्थैर्निर्ममलं सर्वकामिकम् एषां वाक्योदकेन वधुभ्यां तिम-
 लिता जनाः यद्ब्राह्मणारस्तु द्रुतमावदन्ति तद्देवताः कर्मभिराचरन्ति तुष्टुषु तुष्टान्मुनयो वदंति प्रत्यक्षदेवेषु पुरोक्ष-
 देवान् व्यासवाल्मीकिवचनात्पराशरवसिष्ठयोः नारदस्य भृगोरुक्त्या सफलं कृतमस्तु ते मंत्रार्थाः सफलाः
 संतु सफला संतु गोमसाः शतूणां बुद्धिनाशोस्तु मित्राणां मुदयोस्तु वः इत्याच्छिद्रं वधारणं सर्वव्रतांतो ज्ञेयं तत्

विश्वनामानिपूजयेच्चयथाविधिः विष्णुंजिष्णुमहाविष्णुहरिकृष्णमयोक्षजं केशवंमाधवंरामंचाच्युतंपुरुषोत्त-
 मं गोविंदवामनंश्रीशंश्रीकंठांविश्वसाक्षिणं नारायणंधुरिपुमानिरुद्धंविविक्रमं वासुदेवंजगद्योनिं
 शेषतत्पणमंतथा संकर्षणंचप्रद्युम्नंदैत्यारिविश्वतोमुखं जनार्दनंधराधारंश्रीधरंचसमर्चयेत् इतित्रिंश-
 द्नामानिमासोपवासचातुर्मास्यादिब्रतेषुविष्णुपूजनेविप्रपूजनेचयथासंभवमूहानि अथकार्त्तिकयां मार्कंडेयपुरा-
 णदानमुक्तं नारदीये मार्कंडेयाभिधंवत्सलभेत्सपरमांगतिं यस्तुव्याकुरुतेचैतच्छैवंसलभतेपदं तत्सय-
 च्छेच्छिखित्वायःसौवर्णकरिसंयुतं कार्त्तिकयाद्विजवर्यायसलभेद्ब्रह्मणःपदमिति मार्कंडेयपुराणदानं ॥ स्वस्ति
 श्रीरणवरिसिंहधरणिपालोवदान्याग्रणी नानाशास्त्राविचारसाररसवित्सद्दंसंरक्षकः धर्माधर्मविभागाकृद्-
 दुःप्रतेःपदांजुजार्चरतो जीयारपुत्रकलत्रमित्रसहितः संपालयन्क्षांसदा १ रणवीरसिंहभूपेशकारितेकृत्य
 सागरे अभूत्कार्त्तिककृत्यानांरभ्योरत्नसमुच्चयः ॥ इतिश्रीकृत्यरत्नाकरेकार्त्तिकमासकृत्यरत्नसमुच्चयः ॥

॥ श्रीरघुनाथमुद्रायं नमः ॥
लाला दिव्यमहाधिकारकर्तृकमासो मुद्रितसभासि मगमत्
संवत् १९४१ वैषाख १९

मार्गशीर्षमासप्रारम्भः

ॐ ॥ उं अथमार्गशीर्षमासकल्पम् ॥ ॐ ॥ दशिकसंक्रमणेपूर्वाःषोडशघटिकाःपुण्यकालः देवीपुराणे
मार्गसोत्तमं दद्याद्भृतपैपेमहांफलं तिलान्मधुमुनिश्रेष्ठसप्तधान्यानि फाल्गुने विचित्राणि च वस्त्राणि चैत्रे दद्याद्
द्विजोत्तमे वैशाखे यवगोधूमान्ज्येष्ठे तोयभृतंघटं आषाढे च दं दं देयं सकर्पूरं महोफलं नवमीतनभोमासि छत्रं श्री
छपदे रस्मदंतं शुद्धशर्करं स्वर्णाब्जान् लुङ्गकानां श्वेते मुने दीपदानं महोपुण्यं कार्तिकेयः प्रयच्छति सर्वान्कामान्
वाग्रातिक्रमेणैतद्गृहाहृतं व्रतांतेशु भां दद्यात्सर्वसांकां स्य द्रोहनां न्यभावशुद्धे विधिवत्पूजयित्वा द्विजोत्तमे द्वा
तंश्रुवातिरगे च कामक्रोधविवर्जिते अथाचके सदाचारविनीते विनयान्विते गोदानाच्छभते कामान्भोलोके सुमनो
हंरान् इति मार्गमासमारभ्य वर्षमात्रसाध्यं एकवत्सरनिर्वाहं प्रति वर्षमेकैकमासक्रमेण द्वादशवर्षसाध्यमपि
क्रमेणैतद्गृहाहृतमिति व्यवर्त्तय प्रसंगात् द्वादशवर्षसमाप्तिरिति इति मार्गादिव्रतं अस्मिन्मासे विष्णुपूजाव्रतं
वाराहे ये यजंति वरारोहे मार्गमासितुर्वेदिजाः तांस्सर्वान्नुग्रहामिह व्यवकथय पथि स्थितान् यजंति मामिति शेषः
अन्नदानविशेषोदानसागरे खराश्वाश्वतरीनागान्सकलान्युज्यजायिकान् केशवश्रीणार्थाय मासि मार्गशि
रेनरेः युजियुगयुकोरयश्च तदानसागरः अजः छागः अविर्मेघः एतान्मार्गशरे देयानाहुः अन्नलवणदानं मार्ग
रसात्तमदद्यात् रसोत्तमं लवणं मार्गशीर्षे तु दत्त्वा सौभाग्यमश्नुते अन्नव्रतानि महाभार
ते मार्गशीर्षे तु यो मासमेकमेकं न संक्षिपेत् भोजयेद्ब्राह्मणान्भक्त्या मुच्यते सोऽथ कलिवर्षे रिति रुकांदे एकमेकं
नयामत्स्यो मार्गमासं तु संक्षिपेत् स तेन कर्मणा युक्तः सुभगो भवति सदा अथ तीर्थविशेषः ग्रहणमुपक्रम्य देवीपु
राणे मार्गशीर्षे तु देविकेति पद्मपुराणे पट्टितीर्थसहस्राणि तिस्रः कोट्योर्धकोटिका आयांति देविकातीर्थे मार्ग
शीर्षे न संशयः क्षालयित्वा धनचयं प्रयांति निजलेखया मार्गकृष्णप्रतिपदायां योगविशेषे पडको भविष्योत्तरेः रोहि

करुणदेवं वसिष्ठः स्मितकारणं ईश्वर उवाच - ब्रह्मेव ब्रतस्य माहात्म्यं श्रूयतामपि सतमाः पुराजन्मनि शूद्रस्य दीप्त्यः
 कर्मकरो सिद्धा - छिच्छिद्यभोजनानि स मुच्छिद्य शयनासदा - कुरुपादुर्भगादीनां रुक्ष-गुह्यद्वाराधिष्ठाताः प्रसिद्ध-
 वतो रथातादुर्दर्शवदनाशुभा - एकदापेपणार्थं सागता ब्राह्मणसन्निधौ - श्रुतं व्रतनारीणां वाच्यमानं दिङ्मनसि
 सौभाग्यसुन्दरीनाम तृतीया सर्वकामदा - ज्ञानचौरागमे शास्त्रे प्रार्थिते नो मया तथा - चीर्णतासां प्रसंगे न मे वक्ष्या-
 पितव्यं - कुत्सितं वैवदेवदं तदन्तर्जनकं च - हविष्यं च तथा छिद्यं विहितं पारणेतथा - केवलं च व्रतं चीर्णश्रद्धापूर्व-
 नचेतसा - श्रद्धा धार्यते धर्मो बहुभिर्निरर्थराशिभिः - ऋषयश्च क्रिदधर्मं श्रद्धापूतेन चेतसा - तेन कर्मविपाकेन निप्र-
 धाधिपतेः सुता - सुरुधा च सुशीला च सर्वलक्षणसंयुता - संपूर्णवयवाशां ता तस्या देव्याः प्रभावतः - उच्छिद्यभोज-
 नाज्जातानि पदानां च योनिषु - ब्रह्मदानात्संजाता तापसो भोगवर्जिता - व्रतप्रभावाज्जायन्ते सुरुधाश्च पतिव्रताः मु-
 हासौभाग्यसंयुक्ता साक्षाच्छ्रीरिव परा - सर्वकामप्रदा देवी नंदिनी विसर्गहे - तद्व्रतचारस्य देवर्षे सर्वकामफलप्रदं
 नारद उवाच - व्रतस्यास्य विधिं ब्रूहि को विधिः किं पूजनं - कस्मिन्मसि प्रकर्तव्यं देवताकाशकीर्तिता - किं पुण्या कंच
 नैव धर्मेयानकस्य च पूजनं - ब्रह्मेवा वाच - व्रतस्यारंभणार्थं मार्गशीर्षमास्य के - द्वितीया विधिरहिता तृतीया यासिता -
 भवेत् - चतुर्थी योगिनी किंचिच्छुद्धा वापि यदा भवेत् - उपवासं प्रकुर्वीत दंतधावनपूर्वकं - श्रपामार्गेण कुर्वीत दंतशुद्धि-
 तदा ब्रवीत - उमे देवि नमस्तुभ्यं शंकरस्यार्द्धहारिणि - प्रसीद श्रीमहेशानिकरिष्ये व्रतमुत्तमं - साक्षिभ्यं कुरु मे देवि वि-
 तस्मिन्हरवच्छभे - इति नियममंत्र - सौभाग्यसुन्दरीनाम वशिनी सा प्रकीर्तिता - सर्वकामप्रदा देवी सर्वस्ववशं
 करो - तस्यादर्शनमात्रेण सदा संजायते जगत् - द्रोणपुष्पैश्च संपूज्या दाडिमैश्चारयहेतवे - नैवेद्यं मोदकान् दद्यात्क-
 रुरे - प्राशयेत्ततः - वत्सर्पौषासिते पक्षे तृतीयायां व्रतं भवेत् - माहिकादं वकाष्ठं च मत्तकेन च पूजयेत् - राज्यसौभाग्यदं-

एषाप्रतिपद्युक्तमार्गमाप्तिस्तितरा कृष्णाप्रतिपदित्यर्थः गंगायां यदिलभ्येत सूर्यग्रहश्चैतैः समा मार्गकृष्णाद्वि-
 तीयायां कल्पवृषाभावात् तिथिपत्वेन ब्रह्मणोर्चनादिब्रतं द्वितीयाभासान्ध्यानिर्णयेभिहितं मार्गद्वितीया-
 भासस्य सौभाग्यसुंदरीब्रतं कर्णोदपुत्रसिद्धतच्चतुर्थीविद्यायां कार्यं न द्वितीयाविद्यायां द्वितीयविधरहितात् द्विती-
 याभासवत् चतुर्थीयोगिनीकिंचिच्छुद्धावापि यदा भवेदितिकथामुक्ते ब्रतार्कं नारद उवाच भाग्यं मे-
 प्रज्जाः सृष्टानानावर्णस्तथागुणाः स्वेदजाश्रुदजाश्रुवजद्विजाश्रुजराश्रुजाः देवासुराः सैर्गंधर्वाः स्यक्षोरगरक्षसाः
 एकैः सुरुपाः सुभगा बलिनश्चापरे तथा तथान्ये दुःखसंयुक्ताः काणामूकाश्च पंगवः दुःशीला दुर्भगादिनाः
 परकर्मकराः पराः एते मे हृदि सतापसंशयं छेत्तुमर्हसि ब्रह्मोवाच शृणु वत्स प्रवक्ष्यामि त्वं भक्तोऽसि त्रिभुवन-
 मेंधोजप्रखंडहिंशरीरपाचभौतिकं वेदतदनाजायते सुरुपाः सुखिनो नराः तपः प्रभावाज्जायते बलिनः सु-
 भगास्तथा अदत्तदानाज्जायते परकर्मपराः सदा परापवादवकारः परद्रव्यापहारिणः इतारः प्राणिनां च ब-
 श्रमस्थ्याणां च भक्षकाः क्रमशो नरकान् भुक्त्वा जायंते कुत्सितानराः दरिद्राः पगवो मूकाः काणाद्या दुर्भगाः कृशाः
 नारदैर्वंस्वकर्मोक्तैर्नरानां र्व्यश्च दुःखिताः नारद उवाच उपायं ब्रूहि भगवन् येन कर्मक्षयो भवेत् तपोदानं ब्रतं ती-
 र्थं शरीरस्थचशोपणं दुःखसंतापतप्तानां जीवानां तात मे वेद ब्रह्मोवाच शृणु नारद यद्ब्रह्म ब्रतानां मुत्तमं ब्रतं स-
 वेदुःखप्रशमनं व्याधिदारिद्र्यनाशनं सुखसौभाग्यजननं पुत्रपौत्रप्रदायकं सुरुपदं च सौभाग्यकारणं कान्तदंतथा-
 नारणिं च विशेषेण सुखसौभाग्यदायकं वसिष्ठोऽयं पुरा प्रोक्तं श्रीगणेशसमागमे कैलासशिखरे रम्यं शंकरेण महात्मना
 नारद उवाच कस्मात्प्रोवाच भगवान् कृपाकस्मादजायते एते मे ब्रूहि भगवन् शंकरेण लोकशंकरः ब्रह्मोवाच ब्रह्मब्रुतं च
 सौभाग्यमरुंधत्याजगत्समुत्तथा रूपं च शीलं च सौभाग्यमनुलूतं तथा कृत्वा शिरः प्रकंपं च जहास मुदुशंकरः पृष्ठवान्

करुणं देवं वसिष्ठः स्मितकारणं ईश्वर उवाच ब्रह्मो ब्रतस्य माहात्म्यं श्रूयतामपि सत्तमाः पुराजन्मनि शूद्रस्य दस्युः
 कर्म करीसि ददाच्छिष्टभोजनानि त्र्यमुच्छिष्टशयनासदाः - कुरुपादुर्भगादीनां रुक्म-गुह्यद्व्याधिष्णिनां चामिष्यन्
 वतीरुपातादुर्दशं वदनाशुभा एकद्वेषेणार्थसागता ब्राह्मणसन्निधौ - श्रुतं ब्रतचनारीणां वाच्यमानं द्विजन्मना
 सौभाग्यसुन्दरीनाम तृतीया सर्वकामदा ज्ञानचौरागमे शास्त्रे प्रार्थिते नो मया तथा चोर्षिता सा प्रसंगेन मे भवत्या
 पितृहृतं कुत्सितवैवनेयं दत्तं दानं नाकिंचन हविष्यं च तथोच्छिष्टं विहितं पारणे तथा केवलं यद्रतं चोर्षाद्वा पूर्व-
 न चेतसा श्रद्धया धार्यते यमो बहुभिन्नार्थराशिभिः ऋषयश्चाक्रिरे धर्मं श्रद्धापूर्तेन चेतसा तेन कर्मविपाकेन निष्प-
 ष्ठाधिपतेः सुता सुरुपाच सुशीला च सर्वलक्षणसंयुता संपूर्णा वयवाशां ता तस्या देव्याः प्रभावतः उच्छिष्टभोज-
 नमज्जातानि पदानां च योनिषु श्रद्धा दत्तानां तस्मात्तापसी भोगवर्जिता ब्रतप्रभावाज्जायते सुरुपाश्रय विव्रताः मु-
 हासौ भाग्यसंयुक्ता साक्षाच्छ्रीरिवापरा सर्वकामप्रदा देवीनां दिनी वसते गृहे तद्व्रतवास्य देवर्षे सर्वकामफलप्रदं
 नारद उवाच ब्रतस्यास्य विधिब्राह्मिको विधिः किंच पूजनं कस्मिन्मन्त्रे स्रज्कर्तव्यं देवताकाप्रकीर्तिता किं पुण्यं किंच
 नैवेद्यं ध्यानकस्य च पूजनं ब्रह्मोवाच ब्रतस्यारंभं पंक्त्यर्थं मार्गशीर्षं यमावके द्वितीयावेधरहिता तृतीयायासिता
 भवेत् चतुर्थी योगिनी किंचिच्छुद्धायाऽपि यदा भवेत् उपवासं प्रकुर्वीत दत्तं धावनं पूर्वकं अयमागोणं कुर्वीत दत्तं शुद्धि-
 तदा ब्रती उभे दिवि नमस्तुभ्यं शंकरस्यार्द्धहारिणि प्रसीद श्रीमहेशानिकरिष्ये ब्रतमुत्तमं सा निष्यं कुरु मे देवि ब्र-
 तस्मिन् हरवच्छभे इति नियममंत्रः सौभाग्यसुन्दरीनाम वाशिनी सा प्रकीर्तिता सर्वकामप्रदा देवी सर्वसत्त्ववशं
 करो तरया दर्शनमात्रेण सदा संजायते जगत् द्रोणपुष्पैश्च स पूज्या दाडिमैश्चारुयहेतवे नैवेद्यं मोदकादद्यात्क-
 रं प्राशयेत्ततः वत्सर्पौ पासिते पक्षे तृतीयायां ब्रतं भवेत् माह्निकादंबकाष्टं च भक्तकेन च पूजयेत् राज्यसौभाग्यदं-

नसुदरीपूजयेत्ततः धार्त्रीफलदं देदर्थकं कोलं प्राशयेत्तिशि नैवेद्यं वटकान् दद्याद् द्यूतशर्करयान्वितान् कंको
 हुतदाप्राशपरं जपसौभाग्यहेतवे घृतेन वोषधेदोपंशज्जीवाणरणसदा सर्वकामप्रदादेवी सर्वदुःखहरापरा सर्व
 र्थप्रदादेवी सर्वपापहरापरा एकापि बहुधात्मनानामरूपविभेदतः माघमासे तु संप्राप्ते वदर्यादंतधावनम्
 ः कुर्वतानि यमरूपसौभाग्यहेतवे अपराह्णे ततः स्नाता सर्वाभरणभूषिता चूतपुष्पैश्च संपूज्यारूप-
 नायपुंदरी नारिकेलार्धदानं च नैवेद्यं शष्कुलरिमृतं प्राशनं चैव कस्तूररूपसौभाग्यसंयुता पूजये-
 त्सत्सर्वकामसौभाग्यसुंदरी फाल्गुनस्यासितपक्षे प्रातर्नयमसंयुता सौभाग्यसुंदरी विल्वदंतकाष्ठं तु कारये-
 स्नानं कृत्वा तथानारिकांचनारैश्च पूजयेत् नैवेद्यं सक्तवस्तत्राधृतशर्करयान्विताः यक्षकर्मजोलिपो
 श्यागुरुसंभवः सर्वसुचतृतीयासु विधिरप्युदाहृतः बीजपुरार्धदानं च प्राशनं च दानोदकम् प्राशनस्य प्रमा-

न्त्कामानवाप्नुयात् पारणचक्रकतं वं सह सर्वैश्च वांधवैः चैत्रे मासि प्रकर्तव्या तृतीयापापनाशिनी
 कर्तव्या सुखसौभाग्यसुंदरी दंतकाष्ठं प्रकुर्वीत जंबूवृक्षसमुद्भवम् पूजादमनकैश्च वृहस्पत्यै विल्वफलं रम्यं

प्रोक्ताः शर्कराधृतसंयुताः सुखसौभाग्यसिद्धयै प्राशनं वज्रधारिणः वैशाखस्यासितपक्षे ह
 मालतीदंतकाष्ठं च नि यमग्रहणततः पतिसौभाग्यदादेवी सुंदरी पूजयेत्ततः पद्मैः सितैः सुर

भश्च पूजनम् दधिभक्तं सकर्पूरं शर्कराधृतसंयुतम् नैवेद्यं कल्पयेद् देव्या अर्घ्यं चाथ फलम् भवेत् हेमोद

यमाप्नुयात् ज्येष्ठमासितृतीयायामुपवासपरा भवेत् दूयिकान्तकाष्ठं च लावण्यशुभगां शि-
 पूज्या यक्षकर्मचारिणैः लावण्यसुभगां देवीं सुंदरीं पूजयेत्ततः कदलीफलार्धदानं च नैवेद्यं धृतं

गंतुततः पीत्वा लावण्यशुभगां भवेत् आपादे च ततो मासि पक्षसौभाग्यसुंदरीम् दन्तकाष्ठं प्रकुर्वीत

प्रातश्चारीकवृक्षजं नियमं च प्रगृह्णीयात्तृतीयायां प्रयत्नतः विल्वपत्रैः कोमलैश्च पतिसौभाग्यसुंदरीं जंबूफलाद्यं
 दानं च नैवेद्यं पायसं स्मृतं सपत्नीनां मुखं नैवसापश्यतिकदाचन श्रावणे मासि सं प्राप्ते तृतीयायामु
 पोषयेत् विभीतदंतकाष्ठं च जातौ पुष्पैश्च पूजनं सर्वैर्धर्म्यवसौ भाग्यसुंदरी पूजयेत्ततः नैवेद्यं शुभकासारं
 धूपदीपादिकंतथा कदलीफलाद्यैर्दानं च प्राशने राजतं पयः गजाश्वरथदार्सीनां हिमरत्नदिवास्सां
 ईश्वरसिंखवलोकानां भगवत्याः प्रसादतः मासि भाद्रपदे प्राप्ते पूज्यासौ भाग्यसुंदरी दंतकाष्ठं तु कर्तव्यं मातुलि
 भूतसमुद्भवं उत्पलैः पूजयेद्देवीमर्धकर्मदकीफलं नैवेद्यं शोकवर्ति त्वं पिबेन्माणिक्यजं पयः कर्पूरगुरुकरतूरी
 मुखदेवेशुंगाधिता आश्वयुज्यसिते पक्षे तृतीयायां ब्रतचरेत् दंतकाष्ठं प्रकर्तव्यं प्लक्षदक्षसमुद्भवं पूजये
 त्परया भक्त्या पूज्यासौ भाग्यसुंदरी उत्पलैः शतपदैश्च पूजाकार्यं प्रयत्नतः नारंगमर्धदानं च कूष्मांडवा
 पिकल्पयेत् नैवेद्यं चणकां च लुब्धान् दूतशर्करयान्वितान् डौंदुंबरपयः आश्वसुंदरी प्रीयतां मम पुत्रपौत्रसमा
 युक्तसुखसौ भाग्यसुंदरी कार्तिके मासि संप्राप्ये तृतीयायामुपवास्ततः डौंदुंबरं दंतकाष्ठं कृत्वा ब्रतमुपाचरेत् केतकी
 मिश्रसौभाग्यनाम्ना तस्यो गसुंदरी निवेद्येदं पूपांश्च सुगंधां छालि संभवान् आक्षेप्य दाने च लवंगं प्राशये
 सुतां सावियोगं न चाप्नोति पितृमातृसुतादिभिः एवं चोर्णव्रते कुर्यादुद्यापनविधिततः सर्वशास्त्रमधीयानं सर्वो
 गमविशारदं आचार्यं प्रार्थयेत्सातमर्गशौर्ष्यया विधिः चोर्णव्रतो महाचार्य उद्यापनविधिं मम ब्रतवैकल्प
 नां प्रापयथाशास्त्रं समाहितः सुंदरीमंडलकार्यं गौरितिलकमेव च उभामहेश्वरदेवं सौवर्णेन तु कारयेत् ब्रतारं
 भेषधाराक्षयराजतं वापि कारयेत् वित्तशाल्यं न कुर्वीत सति द्रव्ये फलार्थिनी वर्षे प्रपूज्यतां मां तस्मा मे वं मंडले च ये
 त् सर्वोपहारैर्भैष्यपुष्पैर्नानाविधैरपि - एकैव सा जगन्माता बहु रूपैर्व्यवस्थिता रूपैर्द्वादशभिश्चैव पूज्यासौ

भाग्यसुंदरो ततः पश्चान्नादिर्विरकवस्त्रोपशोभितां रक्ताभरणशोभाढवां रक्तकुंकुमचर्च्चितां ध्यात्वां हि वां वि-
 धादिवापुजयेदकमानसा मदारमालाकुलितालकायैकपालमालां कितशेखराय दिव्यांबरार्थे चादिं गवराय-
 न्मनः शिवाय च नमः शिवाय । इति सर्वोपचारपूजा मंत्रः ततश्च सर्वाणि पुष्पाणि नैवेद्यानि फलानि च अर्घ्यार्ध-
 पारकरूप्यानि सर्वकामार्थसिद्धये उभे देवि नमस्तुभ्यं शंकरस्यार्द्धहारिणि प्रसीद श्रीमहेशानि गृहाणा र्घ्यं च
 नमोस्तुते राज्ञो जागरणं कार्यं गीतवादित्रनिस्वनैः ततः प्रभाते विमले स्नात्वा कृत्वा विधानतः कुंसुं
 प्रकुसुमहोमं किं शुक्रैर्वापिकारयेत् अष्टोत्तरशतपुष्पैर्मध्याज्ययवसैर्धृतं तदभावे तु कर्तव्यं शतपद्मे
 र्दिधानतः आसुरेण च मंत्रेण पूर्णमुख्यसमाचरेत् भोजयेच्च प्रयत्नेन चत्वार्यष्टौ प्रयत्नतः मिष्टान्नसम्प-
 ल्नाकान्मुक्तावैपरिधापयेत् वस्त्रालंकरणैश्चैव यथाशक्त्या प्रपूजयेत् सौभाग्यवस्त्रं चैकैकनारीणां विवदापयेत् त-
 दाहस्ते प्रदातव्यं कुंकुमं लवणं गुण्डं नारिकेलं जपावलीं दिव्यांसिंदूरं कज्जलं मंगलाष्टकमेतद्वै दत्त्वा सोभाग्यमाप्नुयात्
 त आचार्यं च सपत्नीकं वस्त्रालं करणैः शुभैः परिधाय यथाशक्त्या मण्डलं तत्समं पर्येत प्रार्थयेच्च ततो देवीं सर्वसौभा-
 ग्यसुंदरीं पूजितास्मि यो देवि सर्वसौभाग्यसुंदरि दत्त्वा मत्प्रार्थितान् कामान्गच्छ देवि यथासुखं । मूर्तिदानात्तज्ज्या
 चार्थप्रार्थयेत् मूर्ती च मण्डलं देव्या उपहारांश्च सर्वशः गुरो गृह्णाण प्रसवै सुंदरी प्रीयातामिति त्वत्प्रसादात्सयाचीर्ण-
 व्रतमेतत्सुदुर्लभं क्षमस्व विप्रशार्दूल प्रसादं सुमुखो भव एवं चोर्णव्रतानारीकृतकृत्या भवेत्सदा येनेदं च कृतव-
 त्सत्संप्राप्तं जन्म न फलं नातः परतरां किंचिद्भ्रतं सोभाग्यकारकं देहांतं शिवलोके तु भोगान्भुक्त्वा यथेप्सितात् ॥
 इति व्रतार्कमार्गकृष्णासौभाग्यसुंदरी तर्वाद्यावत् मार्गकृष्णचतुर्ध्याविशेषप्रव्रतातुकेः तिथिपदेन गणेशपूजाच्च त-
 संकटचतुर्धा विधिना कार्यम् एवं मार्गेशीर्षं च न्यामापि विशेषकृत्या भुज्वेः पक्षद्वयमाता सुसर्वा सुप्रचमीषु तिथिपदेन

शेषादयोत्तमाः पूज्याऽऽकंच शेषादीनां फणीनां च पंचम्यां पूजनं भवेदिति पंचमीसामान्यनिर्णयोक्तं अथ मार्गकृष्ण
 षष्ठादिसर्वासु पृथीपुसूर्यपृथिवीतं प्रविष्योत्तर ॥ कृष्णषष्ठां प्रयत्नेन कृत्वा न कंच यथाविधिः सासि सार्धं
 शिरस्यादावशुमानिति पूजयेत् विधिवत्प्राश्र्य गोमूत्रमनाहारो निशिरयेत् अतिरात्रस्य यज्ञस्य फलं प्राप्नोमि मानः
 वः पौषे प्येवं सहस्रशुभं भुजं भुजं मुशंति च वाजपेयफलं तस्य द्यूतं प्राश्र्य लभेन्नरः उशंति वदंतीत्यर्थः माघे दिवा कं
 स्नाम कृष्णषष्ठां नियोजयेत् निशि पितृवा तु गोमूत्रं गोमेषफलमश्नुते मार्तंडफाल्गुणे मासि पूजयेद्भक्षयेत्तिलान्
 राजसूयस्य यज्ञस्य फलं पुण्यमवाप्नुयात् वैत्रे तु हंसनामानं कृष्णषष्ठां प्रपूजयेत् शुक्लं पुष्पं नरः प्राश्र्य हयमेध-
 फलं भेत् वैशाखे कृष्णनामानं कृष्णषष्ठां प्रपूजयेत् पीत्वा कुशोदकं पुण्याजितक्रोधो जितेन्द्रियः साह्यमेधं
 यज्ञस्यैव न तेषु फलं भेत् ज्येष्ठे दिवस्य तं पूज्य गवांशुगोदकं पिबेत् गवांकोटिप्रदानस्य निखिलं फलमाप्नुयात्
 आषाढे त्वर्कनामानं मिथ्याप्राश्र्य च गोमयं प्रयास्यैकं सलोकत्वं वर्षाणां च शतं विभो श्रावणे यमन्तमानं पूजयित्वा
 पयः पिबेत् वर्षाणामयुतं साग्रमेदते आस्करालये मासि भाद्रपदे षष्ठां भास्करनाम पूजयेत् प्राशनं पंचमवयस्य-
 सर्वयज्ञफलं भेत् मासि चाश्वयुजे षष्ठां गार्ग्यनाम पूजयेत् दुर्वाकुरं सकृत्प्राश्र्य राजसूयफलं भेत् कर्त्तुं
 केमासि षष्ठां तु भगार्यनाम पूजयेत् गोमूत्रमथ प्राणीयादश्वमेधफलं भेत् वर्षांते भोजयेद्दिप्रातः सूर्यभासि सम-
 न्वितान् पायसं मधुसंपुक्तमाज्येन सुषारं प्लुतं शतयाहिरण्यवासांसि भक्त्या तेभ्यो निवेदयेत् सूर्यार्पणं दु-
 कृष्णां च संप्रदद्यात्पयस्विनीं वर्षमेकचरे देवैर्न रथं एष्यो नरः कृष्णषष्ठां व्रतं भक्त्या तस्य पुण्यफलं शृणु सर्वं
 पापविनिर्मुक्तः सर्वकामसमन्वितः मोदते सूर्यलोके तु स नरः श्राश्रवतीः समाः ॥
 इति श्रीभविष्योत्तरभागार्गिकृष्णपृथिवीतं मार्गकृष्णसप्तम्यामप्येवं व्रतं कार्द्वयं सप्तम्याः सूर्यदेवतत्वादि हि

सप्तमीफलं मार्गकृष्णाष्टम्यांकालभैरवोत्पत्तिः तस्यामुपवासादिकार्यं तदुक्तंकाशीखंडे ॥ मार्गशीर्ष
 सिताष्टम्यांकालभैरवसान्विधौ उपोष्यजागरं कुर्वन्सर्वपापैः प्रमुच्यते त्रिस्थलीसेतौ कृत्वा चाविधांपूजां
 महासभारविरतैः नरोमार्गासिताष्टम्यां वार्धकं विप्रमुत्सृजेत् आ विरसीतदालोकान्भीषयन्नाविलानपि
 तितत्रैवोक्तैः नारदीयेषु यत्किंचिदशुभकर्मकृतं मानुष्यजन्मनि तत्सर्वं विलययति कालभैरवदर्शनादिति
 श्रवणपूजापवासजागरणानि प्रधानानि एतेनोपोषणस्यांगभूतमव्यभिहस्मृतं तथा जागरणं त्रौपूजायामचतु
 र्यमिति वचनादुपोषणस्यैव प्राधान्यमिति प्रत्युक्तं वाक्यांतरविरोधेनोपोषणस्यांगभूतामिति तत्सोत्तराद्धंनुपगतात् इ
 यंपूर्वाविद्यायाः कृष्णपक्षगतत्वादुद्रव्रतत्वात्कालव्याप्तिर्लाभाच्च यत्तु कैश्चिन्मध्याह्नस्याविर्भावकालत्वान्मध्या
 ह्नव्यापिनीयाहेत्युक्तं तदुक्तं आविर्भावकालव्यापिन्याः कर्तव्यत्वेनानभिधानात् वस्तुतस्तु आविर्भावोपिन-
 मध्याह्नएव मध्येवहुकस्याभिधानात् अतः सूर्यश्चास्तमुपागमदित्यभिधानात् अस्यामेवाष्टम्यामनघाष्टमीव्रतं
 हेमाद्रौ भविष्ये कृष्णाष्टम्यां मार्गशीर्षे द्वापत्यदर्भनिर्मितं अनघं चानवद्यं च बहुपुत्रैः समन्वितं रथापायित्वा शुभेदे-
 शे गोमयेनानुलोपिते पूजयेदिति शेषः इदं व्रतं वर्षमात्रं कर्तव्यं इत्यनघाष्टमीव्रतं इयं मार्गकृष्णाष्टमी लक्ष्मीकल्पा
 दिः कल्पादिकल्पश्चाद्धदनाद्यक्षयफलं भवतीत्युक्तैः अस्यामेवाष्टम्यां शैवव्रतारं भो भविष्यपुराणे कृष्णाष्टम्यांप्रय-
 त्नेन कृत्वा नक्तं प्रयत्नतः भासिमार्गशिरे वीरशंकरदेवमर्चयेत् पीत्वा यास्तथा च गोमूत्रमनाहारं निशित्वपेत् अतिरां
 तस्य यज्ञस्य फलमष्टगुणं भवेत् एवं पौषे तु संपूज्य शंभुमीशानमीश्वरं कृष्णाष्टम्यां धृतं प्राशय वाजपेयफलं लभेत् माघे
 महेश्वरं देवं कृष्णाष्टम्यां प्रपूजयेत् निशि पीत्वा च गोमूत्रं गोमेषफलमश्नुते फाल्गुने च महर्षिदेवं संपूज्य प्राशयेत्तिलान्
 राजसूयस्य च ज्ञस्य फलमष्टगुणं भवेत् चैत्रे च स्थानुनामानं कृष्णाष्टम्यां प्रपूजयेत् यवांश्च भोजित्वा नद्या इयसोऽश्वमेधफ

लंलभेत् वैशाखेशिवनाथानपूजयित्वाप्रयत्नत राजौकुशोदकपीत्वासर्वमेधफलंलभेत् ज्येष्ठेषुपूजतिपूज्य
गवांशृगोदकंपिबेत् गवांकोटिप्रदानस्ययत्फलंतदवाप्नुयात् आषाढेचोन्ननामानमिद्वान्नाशयचगोमयं वर्षा
णचशतंसाग्रशिवलोकेमहीयते श्रावणेमासिपूजाकंप्राशयेन्नाशिरसं गोसवस्यतुयज्ञस्यफलंप्राप्नोतिमा
नव, त्रियंवकमाद्रपदेकृष्णाष्टम्यांप्रपूजयेत् संप्राश्यविल्वपत्रं चवाजपेयफलंलभेत् मासिचाश्वयुजेप्रोक्तंप्रा
शतंतद्दुलोदक नास्रोमेशयजेद्वंपुंडरीकफलंलभेत् मासेतुकार्तिकेष्टम्यामीशानाख्यप्रपूजयेत् पंचगव्यसक
र्षाह्वापंचयज्ञफलंलभेत् वर्षातेमोजयोद्विप्रात्शिवभक्तिपरायणात् पायसंभक्ष्यसयुक्तंघृतंनसुपरिच्युत निवेदये
त्तुद्रायकृष्णांगामुपयस्विनी वर्षमेकं तथाकुर्यान्नैरर्तयेण्योनरः कृष्णाष्टमिब्रतंभक्त्यातस्यपुण्यफलंशृणु सर्व
पापविनिर्मुक्तः सर्वश्वर्यसमान्वितः वसेच्छिष्यपुरेनित्यंनचेहायातिनाकतः ॥ तदेतयोःषष्ठ्यष्टमीसूर्यव्रतयोःकृत्वा
नकमिति नकंव्रतंसकल्पयेत्तर्धः नतुनकमोजनानंतरंरात्रावेवपूजयेत्तिलोद्वयं एवंपौषपीतिप्राशनं तदनंतरं
मनाहारत्वंचातिदिश्यते एवंमासांतरेष्वपिबिहितद्रव्यविशेषंनिशिप्राशयानाहार स्वपेत् यत्रापिबिबिष्यति
धिनंशाचनश्रुतात्त्रापि मासेकृष्णाष्टम्यानिश्यर्चयेत्तिलोद्वयपूर्वापरपरामर्शात् तदेतयोर्ब्रतयोःप्रतिमासंप्राशनं
फलमुपगरीत्या संवत्सरफलंचाधिकारविशेषणमितिस्मर्त्तुमिति केचित् अन्येतत्प्रयोगमव्यसेमानात्तच्छ्रु
तात्पठ्यकतयाप्रकरणप्रमुक्ताद्ययोपजीवन्येतत्तथास्तु अत्रतुफलश्रुतेरविशेषादधिकारसंबंधेप्रयोगापेक्षेतौल्या
परश्रुत्युत्पूजाविति ननुणफलरीति किंतुप्रतिमासमंवत्सरयोःफलश्रुतेरविशेषाद्वियोगभेदः इच्छामे
दाच्चानुष्ठानव्यवस्थेति ॥ इतिभविष्योत्तरेकमार्गादिशैवाष्टमिब्रतं मार्गकृष्णनवम्यां
कृत्यविशेषाभावात्सामान्यनिर्णयोक्तंविधेयमिति मार्गकृष्णैकादशीलक्ष्म्याख्या महाभारते ॥ अर्जुन

उवाच । एकादशपुपवासस्य नक्तमकस्यैव तथा । एकमक्तव्रतरथापि फलं ब्रूहि जनार्दन । श्रीकृष्ण उवाच । हे महेन्द्र ।
 भूषाक्षमासे मार्गशिरस्तथा । कृष्णपक्षे तथा पार्थ एकादश्यामुपोमणात् । नक्तं चैव तथा ज्ञायदशभ्यानि यत्तत्सदा भूहि
 वसस्यार्थमग्रे मदी भूते दिवाकरे । दशभ्याचैकमक्तं च शुचिः शतौ दृढव्रतः । ततः प्रभाते संजातं निचमंतु यत्तस्य भू
 मध्याह्नैव ततः पार्थ स्नानं शुचिः समाहितः । स्वगृहेष्वथ मन्त्रानंवापीकूपे पुनः धूमं । स्नानं पुरः करिष्यात्तु नदीनां धूमं
 मातमे । नदीनां ब्राह्मणतोयं तद्वज्रं क्षत्रियोदकम् । वैश्यं कूपयत्ततोयं । शूद्रह्यन्त्रोपशूद्रकं । क्रोधलो धर्मो भूय
 स्य इयमिध्यावा दंतयेव च । प्रेथमं तिंदुर्कुर्वते तेषां संगं पारित्यजेत् । वर्जयेत्तद्दिने प्रार्थनिद्रा हिंकारं मेथुनं । धर्मस्या
 ह्यविना देनं तद्दिनं गमयेत्सदा । केशवं पूजयित्वा तु तैवेव भक्तिपूर्वकम् । गंधमाल्यं तथा धूपं दीपं चैव प्रदापयेत् । अ
 द्वाजगणं काठ्यैकथां श्रुत्वा हरः प्रियां । विप्रेभ्यो दक्षिणं दत्त्वा प्राणिपत्यक्षमापयेत् । यथाशुक्ला तथा कृष्णा भिर्दंष्ट्रा
 वनकारयेत् । विकल्पं यदि कुर्वीत विष्टायां जायते कृमिः । एवं च कुरुते पार्थ शृणु तस्यापि पराक्रमम् । दारापारम्
 स्थितिः पार्थ पाष्ठिर्धर्मसहस्रकैः । एकादशपुपवासस्य कलानां हैतिपोडशी । वैधृत्या मपि दानं समलक्ष्मं कर्तुं पराक्रमम्
 सक्तौ यदि दानानि लक्षसंख्यानि पांडव । एकादशपुपवासस्य कलानां हैतिपोडशी । प्रभासे चैव यत्पुण्यं
 नाम परैसहस्रकैः । एकादशपुपवासस्य कलानां हैतिपोडशी । कुरुक्षेत्रे च यत्पुण्यं रविलक्षग्रहैरमृतं । एकाद
 शवासस्य कलानां हैतिपोडशी । वैशाखी कार्तिके माघे स्नाने दाने कृते यदि । एकादशपुपवासस्य कलानां है
 तिपोडशी । यदि लक्षगृहस्य भुनक्ति च दिने दिने । एकादशपुपवासस्य कलानां हैतिपोडशी । गंगासरस्व
 ते तनया स्नानं दानं कं । एकादशपुपवासस्य कलानां हैतिपोडशी । तद्योगशतदानानि न पूजानं च साधना । एव
 मं पुण्यं न भूतं न भविष्यति । नोसहस्रेण यत्पुण्यं वेदे दानं पारमे । तस्माद्दशगुणं पुण्यं ब्रह्मचारिणि पांडव । न

॥ अत्रारिसहस्रस्यदानं लक्षशताधिकं तस्मादपि सहस्रसंभूमिदानं सहा फलं भूमेर्दशगुणं कन्यासर्वरत्नोपयोगिभिरु-
 क्तं यद्दशगुणा विद्यालभते तावत्संशयः विद्यादशगुणं चात्रयोददाति बुभुक्षिते - अन्नदानात्पदं दानं न भूतं न भविष्यति
 भविष्यति न दत्तं प्यतिस्वर्गाख्याः पितृदेवताः अन्नान्छतगुणं पुण्यं गोमेधे च मखे कते गोमेधे चातदशगुणमभ्युपेक्षते
 सति अश्वमेधसहस्रेण नरसुधेन तत्फलम् नरमेधसहस्राणि केदारोदकपानतः केदारमुदकं पीत्वा मंत्रं प्रोवाच्य मे-
 नराः तेषां देवदेवतादवाव्रह्मा विष्णुमहेश्वराः केदारमुदकं पीत्वा पुनर्जन्माना विधत्ते तथैवैकादशीपुण्यप्रभेदा-
 स्संक्षेपकरी एवं तव मयारण्यांतं यत्सुरैरपि दुर्लभम् पुण्यसंख्यां न जानामि अर्चं पृच्छसि पाण्डव एतस्य ब्राह्म-
 णं परंपरया त्वं नक्तभोजनतो न व नक्तस्य चार्धपुण्यस्य देकभक्ते तथैव च तेनराः पुण्यकर्माणो यो यो भक्त्या प्रकुर्वते
 अज्जनजवाच उत्पन्नासाकथे देवकथं पुण्यादिकां शुभा कथे देवपवित्राचकथे देवतवप्रिया श्रीकण्डवाच - ॥
 एकदशयिदपार्थमानुवारप्रजायते अश्वमेधसंमपुण्यं कोटिहत्या विनश्यति पुरासत्ययुगस्यादौ गुरो वानासदा-
 नवः महाघोरो महाशैद्रः सर्वदेवभयंकरः बलादुत्थापितस्तेन निजस्थानात्पुनरुदरः आदित्याद्याग्रहः सर्वे वा-
 यु रश्मिस्तथैव नैव प्रतिष्ठितस्तत्र देवानां कश्चिदजुन देवतानिर्चिताः सर्वास्त्वेनोद्येण दुर्गात्मना देववाराज-
 प्रताः सर्वा यत्र देवो महेश्वरः उपायं ब्रूहि नो देवस्वर्गाणामयकगतिः ईश्वर उवाच गच्छंतु देवताः सर्वे यत्र देवो
 प्रचार्द्धनः शरणागतो नार्तपरित्राणपरायणः ईशस्य वचनं श्रुत्वा गताः सर्वे सवास्वाः त्रिदशास्तत्र संतस्थु-
 ये त्रदेवो जनार्दनः तत्रैव स जन्नाथः प्रसुप्तो जलमवधगः जलमभ्यमहायोगि देवदेवो जगत्पतिः इन्द्र उवाच - ॥
 नमस्तदेवदेवे शमहासुरविमर्दन दैत्यारिपुंडरीकाक्षनाहिनामधुसूदन त्रिदशा आगताः सर्वे भयार्ताः पुरुषोत्तम
 रक्ष नो देवदेव शत्वगतिः सर्वदेहिनाम् देवाः सर्वे जगन्नाथ भयार्तास्त्वां समागताः शरणं भवदेव शदेवानां वृषे वा प्र-

गतिः त्वंमातासर्वलोकोन्निवमेवजगतःपिता त्वंमुष्टिस्त्वस्थितिश्चैवत्वंचसंहारकारकः त्वंस्वाहात्वंस्वधादि-
 ववृष्टकारस्त्वमेवच उंकारोदेवदेवेशत्वमेवगुरुदध्यज त्वंशिवस्त्वंतथाब्रह्मात्वंसूर्यस्त्वंचंद्रमाःत्वमग्निर्देवदेवश-
 वायुराकाशमेवच नत्वयारहितंकिंचित्तत्त्वैलोकेपसचराचरं स्थावरजंगमचैवत्वयिसर्वप्रतिष्ठितं दानवैर्नाज्जितादेवाः
 स्वर्गस्थानादिराकृताःरक्षमांदेवदेवशशरणागतवत्सल इंद्रस्यवचनंश्रुत्वा हरिर्वचनमब्रवीत् श्रीभगवानुवाच ॥
 कीदृशोदानवःशक्रनामकिंचिदृशंवलं किंस्थानंतस्यदैत्यस्यसर्वब्रूहिममायत ॥इंद्रउवाच ॥सर्वजानासियोगीशब्द-
 ह्यवशसमुद्रवःतालजंपरुतनामासिदुःखग्रौवमहासुरःमहाबलेमहावीर्योब्रह्मवीर्येणार्वाततस्यपुत्रोतिविरन्यातो
 मुरोनाममहाबलःपुरीचंपावतीनामतस्यामेववसत्यसौपुरंदरमुत्पादेवाःस्वर्गात्तेननिराकृताःरक्षारमान्देवदेवशश्रप-
 नान्नाक्रुदध्यज अन्यइंद्रःकृतरतेनचान्यस्तेनहुताशनःसंचंद्रग्रहनक्षत्राराधयादिसहितंचयत् सर्वमन्यकृतेनसं-
 त्यसत्यंगाधार इतिश्रुत्वावचस्तेषांप्रोवाचगरुदध्यजः हन्मिंतंदानवंदुष्टंसर्वदेवभयंकरं त्रिदशैःसाहितोदेवोऽग-
 तृश्रपावतीपुरीं दृष्ट्वादेवान्समायातान्गर्जमानोमहासुरः अस्संख्याताःसहस्राणिदिव्यग्रहरणाधुधाः असुरास्त-
 इयानामसुःपुनर्देवान्बलाधिकाः हन्यमानास्तुतेद्यादुद्बुधः सर्वतोदिशः ततस्तेनिर्गताःसर्वेभयभीतादिशोद-
 शा हरिस्तमसुरंतत्रतिष्ठतिष्ठेत्युवाचह चक्रंनिरिक्षयामासक्रोधादरुणलोचनः हेदानवदुराचारममबाहूनिरीक्ष्य
 तदुन्मुखंसर्वेपतितादानवर्षभाः एकोयंदानवोतिष्ठत्सपुयोधसहारिणा युद्धंक्त्वादानवेननिर्जितोमधुसूदनः
 तांदेवदेवेशोबाहुयुद्धमयाचत बाहुयुद्धंक्त्वातेनदिव्यंपरसहस्रकं बाहुयुद्धमभूत्पार्यसर्वलोकाभयंकरं विष्णुः
 तत्तस्तेनयुद्धभूमौनिर्गतः दानवःपृष्ठतश्चापिगतोवदरिकाश्रमे गुहासिंहावतानामतत्रसुप्तोजनार्दनः
 द्वादशमध्यैएकद्वारेधनंजय तत्रप्रसुप्तोदेवशोभयभीतोजनार्दनः दानवःपृष्ठतोल्ग्नःप्रविष्टस्तमिहागुहां

प्रसूतैः सह रितं दृष्ट्वा ननु वेदः प्रहर्षितः । सुतो मया हरिर्दृष्टः प्राविष्टः संकटे कथं । मारया मितसं देहो दानवानां भयं कुरु । नि-
 र्गतकृत्स्नका तस्य शरीरान्मायदस्यैव । तेन विव्रीचशोभा दध्यादि न्यमप्रहरणयुधाः । विष्णोस्तेजः सुमुह्यतामुहावल-
 पप्रकाशः । तया संमोहितो दैत्यो मुरोनामतिपाङ्कजः । युद्धं कृतं तया तेन दानवैर्दुष्टैः एकांशितः । सा कन्या युद्धाततदा कोप-
 दारुणलोचनो दस्यः । कोपेन क्रोति यमस्मीभूतः । स दानुष्यब्रह्मो दानवास्तत्र समवधुः सपरिग्रहाः निहते दानवो तत्तरेण देव-
 प्रवाधितः । प्रतितं दानवं दृष्ट्वा हरिर्दस्यमयोगतः । कोपाधनिहतो दैत्यः शयुगो मम वरैरुक्तः । शत्रुहृते कृतं कर्म मम क्रौतूह-
 लं परं न देवो जगद्वधो जघान तु दानवं । स विस्मयो हरिर्जातो वाग्वाचा शरीरिणी । सुमुद्रा विनिर्हृतो दैत्यः । स ब्र-
 ह्मभयं करः । देवाश्च भयमभीतः । श्यवेन तर्गार्गिरा कृताध्वः । हरिप्रसुतं दृष्ट्वा तु दैत्या दृष्ट्वा मुद्विहताम् । मम ताश्च शरणा-
 सर्वदृष्ट्वा दैत्या निप्रातिताः । तस्य अस्तद्वचनं श्रुत्वा हरिपुञ्जतमन्वयात् । निहृतो दानवो दृष्ट्वा सर्वदेवभयं करः । श्वहं च जिज्ञि-
 तस्तेन कथं सोऽपि निप्रातिताः । विष्णोस्तेन द्रव्यं श्रुत्वा वाचा वचनमब्रवीत् । एकादश्या ह देवस्य सर्वापुमभयं करी । क्षीयमा-
 णा हरिर्दृष्ट्वा प्रहृष्टः दानवैश्चरः । विष्णोर्लोकपुमभयं कुर्याद्वचुः श्यपदो नवः । मया कुपितया देवकिमाश्चर्यं तव प्रभो । ममुको-
 पेन देवैश्चैत्रलं प्रविलयं ब्रजेत् । श्रीभगवानुवाच । तुष्टो ह तव देव शिवां छितं च ददामि ते । श्रुत्वा त्वं कृतं भूमे उपकार-
 स्त्वयानये । निहृतं दानवं दृष्ट्वा संतुष्टाः सर्वदेवताः । ब्रह्महर्तव्यं भद्रयेत्ते मनाः सिवर्तते । ददास्य ह तं स देहय ह वैरपि दु-
 ह्येभम् । एकादशयुवजः । जगत्त्रये पुद्गलेश सच्चरामिह सुव्रतः । श्वहं तवा प्रिया शक्तिरज्ञादश्यां कुरु मां प्रभो । श्वहं तिष्ठि-
 प्रधातास्यां सर्वविधा विनाशे मी । सर्वप्राप्य सकरीहा पुद्गलविवाह्मिनी । तपोऽष्टमं त्रये भगवास्तव आ किमशेषः ।
 सर्वसिद्धिभवे तेषां दत्तुं शोसि मे प्रभो । उपवासेन प्रपुण्यं तस्यार्हं कुरु भोजनं । तन्नकं स्याधेन पुण्येन प्रकुरु भक्तिं विधि-
 न्येतु । अदि प्रसुता यमभयमन्वया भूतं द्विवाजः । श्वहं तं कर्मिण्या हर्तकं निरोधे भोजनं । ददा मिवैषु वं स्थानं कल्प-

कोटिशतान्यामि । एतन्मन्त्रास्तैस्तव त्रितादशमे फलं शुभम् ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ यत्नं वदसि कल्याणि तत्सर्वं भवि-
 श्यति ॥ धर्मार्थकाममोक्षेणासिद्धिं प्राप्नुयन्ति मानवाः । समभक्ताश्च ये लोकस्तव भक्तस्तथापि ॥ चतुर्धर्मोपविश्या
 तान्निपुलकेषु पुनः ॥ तत्रैकमुपहन्त्येकादश्यां प्रतोस्थितः ॥ मम पूजां करिष्यति एकादश्यां न संशयः ॥ सर्वत्र श्रु-
 तमाद्यत्वं मत्सदाश्रयि स्यात्सिद्धिं चैव मुक्ता ततः सा तु तत्रैवांतरधीयतः ॥ पुरा कौटुम्भके देशे कर्णिकानगरे तमे कर्णसेतु-
 हिराजं पुनर्यवसुहृद्विमलजः ॥ योराक्षयैः शत्रिर्वैश्वर्यैः ॥ शार्ङ्गैश्चैवानुमोदितः ॥ नन्दुर्भक्षनदारिद्र्यां श्रितास्मिन्निधु-
 तेषु भूतैः ॥ अथ श्रेष्ठश्रुतपुत्री विधवा च न विद्यते ॥ पुत्रेन्द्रः खं प्रिताकापि न प्रश्रयति च कुत्रचित् ॥ एतादृशमहाराज-
 णाः शास्त्रविप्रभ्यो धनहीनो हि ज्योतिषश्चक्षो भो विपदं गतः कुटुम्भभरणशक्तः कच्छं तदनुवर्तते ॥ सुदामा तामविप्र-
 विमर्श्यासां धीचतस्समाभर्तुः ॥ शुश्रूषणे स को सदा चारं गृहस्थश्च रूढः कच्छति मार्गं ॥ रत्नयतीव दनेन सा ॥ स्व-
 मिदं पापे कृते पूर्वधनहीनस्तु जायते ॥ धर्महीने धनं नास्ति धनहीनो क्रिया न हि ॥ तस्मात्केनाप्युपायेन धर्मं रप्यजानन् कुरु-
 एतस्मिन् वतरे पार्थ ॥ दिव्यैः समुपागतः ॥ दंपती उरथितौ तत्र मधुपर्कपञ्चादरात् ॥ आसनेति प्रभो रत्नयामस्व द्विजातिरा-
 भायतः ॥ शश्वमे स फलं जन्म श्रद्धा मे स फलः क्रिया ॥ श्रवमे स फलं सर्वभवादादयेनेन च ॥ अस्मिन् पुरे नृहे रवाभिः सर्व-
 वै सुखिनो जनाः ॥ अहं तु वदहीनस्तु महादुःखेन पीडितः ॥ कथं यस्व प्रसादेन धनं लब्धो भवितास्मि च ॥ धनहीनस्तु
 लोकोस्मिन् ॥ वृथा सर्वमनोरथाः पुतच्छ्रुत्वा तु वचं द्विजं तं नारदो ब्रवीत ॥ नारद उवाच ॥ मार्गशीर्षासिते प-
 षेडश्यादिनां भजनं ततः ॥ तद्गोष्ठ्युभयोः पुण्यलाब्धौ जायते ध्रुवं ॥ तथा पापानि नश्यन्ति एतत्सत्यं वचो मम ॥ सर्वसौ-
 ख्यकरेन्द्राणां हिरासरत्नमभ्यते तु नारदः पश्चाद्भुतं कलाप्रचलतः ॥ स्वयमेवाश्रियातास्मिन् न वास्ति दद्विजं सदिरेभोगा-
 त्सविपुलाः ॥ भुक्ता नातो वै हरिः स विधौ ॥ एतस्मात्कारणत्वात् कर्तव्यो हरिः सा सरः ॥ अतस्त्वेव कर्तव्यं समस्तव्रतकारिभिः

विश्वेकप्रवेक्ष्य पक्षयोः प्रभयोः सप्तः अत्र ऊर्ध्वपक्षः प्रकमं कितवै पणवद्वैः शिखं विष्णुधर्मोक्तिरुपशमाश्रु
स्थायिराधावतनुमो मतेः एकादशमुद्रये स्वल्पान्ते चैव नमोदशी मध्ये च द्वादशी पूर्णानि रुद्रशास्त्रादिति भावः एकाद
पणवलयमेव सहस्रकादशीफलं सहस्रगुणितं नादकादश्यास्तु पणवै अप्रभयेकादशी प्रदीतरीया च वर्तुदशी पूर्व
विद्वानकर्तव्या कर्तव्या परस्त्वता एकांतपणे ये तां तु द्वादशी विष्णुवल्लभां दशमिव धर्मसंयुक्ता इति प्रपद्यं पुरा कृतं एका
दशी श्रद्धां प्रभवेति टिका सवेत्ता सफलपरिकर्तव्या द्वादशोप्यद्वादशीयुता एवं विधानमाशोकपक्षयोः प्रभयोः पि
एकादशमां प्रकुर्वति इत्युवाच न संशयः नेयाति परमं रक्षणं नमो रते गुरुद्वयजः धर्ममोरते तां वा लोकि विष्णुसक्ति
पदप्रणामः एकादश्यास्तु माहात्म्यं ब्रह्मकाले तु प्रपठेत् गोसहस्रफलं तस्य सुपुण्यं भवति भारत ॥ न द्विवाच यद्वि
नारायोऽयं शृणोतीह भक्तिः कुलकोटिस्नानयुको द्विष्णुलोके वसेद्भुवं एकादश्याश्च माहात्म्यं सुपुण्यं भवति भू
शोतिमुः ब्रह्महत्यादिपापानि नश्यंत्येतां प्रशस्य विष्णुनाम समनारितं गीतायाश्च धनं जय एकादशीसमं
नास्ति सर्वपापप्रणाशनम् ॥ अथः एतदेवमाह देवदेवः ॥ अथः एतदेवमाह देवदेवः ॥ अथः एतदेवमाह देवदेवः ॥
अस्यामिवमर्गकृष्णोकादश्यावतारिणी ब्रह्मसू ॥ हेमाद्रौ भविष्ये शरत्कालगतं भीष्मपर्वणं च्छद्युधिष्ठिरः ब्रतं युज्य
पुण्येन प्रमलं क्रीतं द्रुपदे नारायणपुराणं पुण्यं नैव च पश्यति तत्समाश्च स्वधर्मज्ञाप्रतामहं कपांकुरु भीष्म उवाच
एकादश्यावतारिणी तच्छ्रुत्वा सुखी भवेत् ॥ यमलोके न प्रपश्ये च शोकं चैव न पश्यति ॥ युधिष्ठिर उवाच केन ताता विधाने
न कृतव्यसामहा प्रकृतं ॥ भिषासहस्रमाश्रया हितव्रदानुसमप्रभोः भीष्म उवाच एकादशीतिथिः कृष्णामासोशीर्षे

गताभवेत् ॥ तामासायनरुःसम्यग्ग्रहविद्याविमंशुधिः ॥ एकदशीभुजकृष्णानास्तावेतपुण्यशुभा ॥ साधनेनसद
 कर्तव्यवर्धकोपवसितानी ॥ मध्यह्निनरुःस्ताव्यातित्यानिर्वर्त्यसत्किमभि ॥ रात्रौसुरभिमादायकृष्णसर्वायुधि
 यि ॥ पूर्वदशसाविधातव्याकृष्णशोभैतलेशुभिः ॥ अष्टमादसिमापरमपश्चात्पादद्वयवधि ॥ गोपुच्छंनसम्रासिचक्र
 द्यापिततपणं ॥ पितापितामहश्चेवतश्चैवपितामहः ॥ मातापितामहश्चैवतश्चैवपितामही ॥ पितामहस्तपिता
 चप्रमातामहकादयः ॥ तैसर्वैरेप्रयत्नगोपुच्छोदकतर्पणं ॥ पितामाताचमावर्धयभागिनीद्विहापातिः ॥ पितृष्वसा
 मादृष्वसासतगोत्राणिनर्पयेत् ॥ अन्तःपुत्राप्रकर्तव्याशास्त्रदृष्टादिधाततः ॥ गोत्रैवशङ्कयायुकरचंदनेनानुलेपयेत्
 गुणोत्तमैश्चरणीभ्योऽशालभमभितः ॥ ततोपूजयेद्रक्ष्यापुष्पगधानुलेपनैः ॥ मन्त्रैःपुराणसंग्रहैर्धारास्थान
 यथाविधि ॥ ५ अथगोपूजा ॥ ६ गोश्चयमादाभ्यानुमः ॥ ७ हत्वादिपूजाक्रमेणोद्गतप्रयोगेनेयः ॥ ८ अथानेनैवत
 मुपायादित्यादिपेच्छुक्कभानसः ॥ ९ पुश्चादप्रदापयेद्धर्मलोका ॥ १० धूपंजलपुष्पद्वयं ॥ ११ अस्मिन्प्रदादिकंशोभेद्वै
 तरिणीतथा ॥ १२ असादिततद्विद्याभिगोमातस्तेनभोजनमः ॥ १३ सुखेनतीर्थेयस्मा ॥ १४ हृद्वैतरेणीधुवं ॥ १५ अस्मादे
 कदशैकव्रातस्माद्वैतरेणीरुमता ॥ आवंदकूत्संलोकेदेवानाचसदाप्रिया ॥ गोत्सुप्राहिजगत्याश्वेदोपेधुतिरश्वता
 शोछादंनगवेदयात्सम्यक्शुद्धसुनिर्मलं ॥ सुरभीवस्वदन्तिनश्रीपतोपरमेश्वरः ॥ सारार्थीर्षादिकेशत्रयावावसासुचुट
 अन्यमासचतुर्काहियावकाशानुमेवच ॥ नैवेद्याहिमयाद्वंरंमुरभिप्रतिपद्यतां ॥ द्वितीयंरुवेदह्याततोपस्वयमेवच
 मासंप्रकुर्वतेमासद्वादशकंजतं ॥ त्रयापनंततःकुटुम्बा ॥ त्रयोमेवत्सरेतथा ॥ शय्यांस्तूलिककिंवादंपत्याःपरिधा
 नवयाकृष्णवर्णातु ॥ धेनुःकाव्याप्रयास्विनी ॥ सौवर्णीसुरभिक्त्वास्थापयेत्तुलकोपाहि ॥ ततस्तत्पूजयेन्मन्त्रैः ॥ पु
 ण्किसंयुतः ॥ ततस्तत्पुण्यवेदयात्सर्वदत्त्वाशमापयेत् ॥ यमद्वारमहाद्वारेधोरुद्वैतरिणीतदी ॥ त्रान्तर्कामिद

[illegible]

यस्यः सुखकर्मपरं पतिपुत्रसुखावाप्तिर्जायते जगति स्थिता भौरी त्रीन्मन्त्रमेवादौ स्त्रीभिर्वाक्रियते तपः ॥ १ ॥
 इति रूपा तत्तस्मात्तद्वत्तु यन्मन्त्रं तस्मात्स्त्रीभिस्तपोभिश्च तपोपणीया शिवा प्रियं ॥ २ ॥ आर्ग्यं शिरसा सिद्धमावाप्त्यं शु-
 भं दिने शुद्धिर्वाप्ति यमन्त्रं तदथा वनपूर्वकं ॥ ३ ॥ उपवासस्थानकस्य गौरु शिवा प्रियं मुदा ॥ ४ ॥ शार्ङ्गगह्वरे देविके क्रिये हं व्रतं
 तव न पतिपुत्रसुखावाप्तिर्देहि देवि जनसोऽस्तुते इति नियममन्त्रः ततो मध्याह्नसमुपेक्ष्य तद्यद्यदि केन तौ सूर्याय धर्म-
 ततो दद्याद्वा त्वगारो महेश्वरं श्रद्धेयं व्रतमिदं कर्तुमिच्छांति शोभुर्वं प्रवीजयामहं देवतानि ब्रह्मणः कुरु उक्ता वानि मयं-
 गृह्यस्व ध्यायेत्तु पादशः गृहमागत्य पूजार्थमुपहारान्नक्रूरयेत् शिवाल्लयं तोगच्छ ॥ ५ ॥ संपूजयेत्सुधीः गौरीमायुर्व-
 यत्पश्चाद्द्विधना येन तच्छृणु पावते ततः पादौ जान्वाहं भवतीति च ॥ ६ ॥ अथोषधिविक्रये ब्रह्मणो हि शिवस्त्रभे नानुभूयं
 भारनाभाति वापि णेत्तु दूरं पुनः महं देवीति हृदयं कंठे श्रीकंठका मिनो मुम्वद्विष्णुमन्त्राते तिलच्छाटो लोकमोहिनी मे नि-
 काकुलिरनेति शिरस्यभ्यर्चयेत्ततः दक्षिणे गणपः पूज्यो ब्रामेः स्कंदः सखा हस्तः धूपदीपादि नैवेद्यं नृत्वा कृत्वा श्रद्धां शि-
 फलनाथं ततो दद्याद्वा देवीं महेश्वरीं ॥ ७ ॥ कृत्वा त्रासप्रयं पात्रं मृण्मयं च सुभोजनं ॥ ८ ॥ श्रुत्वा तु मयी वार्तवस्मिन्माव-
 नवमशयत् ॥ ९ ॥ घृतेनापूर्यमाणं येन तत्पात्रं विमलेन च ॥ १० ॥ दीपं प्रज्वालयेत्पुष्पाध्यावत्सूत्र्यौ तरे स्थितः ॥ ११ ॥ एवं संक्षिप्य
 तारां विजगैर्यसमं निवृत्ता ॥ १२ ॥ ब्राह्मं मुहूर्तं चोत्थाय पूजयेद्द्विजदंपती ॥ १३ ॥ कुश्यादौ भोग्यं दलिर्निपाका च भूमाभिनिवृत्ता
 एकं तिनगुणं वायः पूर्णं पूर्णं फलं प्रदं ॥ १४ ॥ ऋतुं च वै फलं श्वेषू पुष्पाणि फलं लङ्कुशैः ॥ १५ ॥ सोभायाः एकं संयुक्तं पात्रं कुरु ॥ १६ ॥
 घातुजं तस्योपरि गतं दीपं भ्रामयेत्प्रतिनामभिः ॥ १७ ॥ सुवासिनी वज्रो ग्राह्यं दुर्घ्नं सूर्यार्चयन् शयते ॥ १८ ॥ यावत्कलकलाश-
 व्दं कुरु त्वय ककाः ककाः तावत्पुरस्तात्कर्तव्यमिदं मेवादाह प्रभो ॥ १९ ॥ अतिष्ठेत्तु चिद्विनागा विहंगाश्चारुलोचने तदा कर्ण-
 नमात्र एसां भाग्यं व्रजति स्त्रियः ॥ २० ॥ अत एव हतेनारी पश्चाद्दुःखं पश्येच्च तान् विधिमैकां समाप्येत्तदं पतिभोज्यं शक्तिः ॥

[illegible]

तेषामसंख्यताभुता । न केन जितं शुद्धात्मजो देवैश्चैवाचिवत् । आश्वयुज्यश्चाद्रोमासः । सैकार्तकस्तस्यातिवृ
 द्धकार्तकमासस्यतिमांशाभायामित्यर्थः । एतेष्वभिष्टुरसः । शवधैवतेशु चिर्भूत्वा विस्वज्जदं तद्वाचनं ॥ भुक्त्वा चैतन्म
 हादेवनत्वाभाकिमुतो ब्रवीती । अहं देव ब्रतमिदं कर्तुमिच्छामि शश्वतं तवाज्ञाप्रमाहादेव तजनिर्वहणं कुरु । उच्यते नित्यम
 भूहन्वर्षायेव तु योऽहं । तिथिः प्रतिपदांशं तु पारयिष्याम्यन्यतमाः । ततो मार्गशिरेमासि प्रतिपद्यपरे ह निजेषु वृत्तेषु
 यक्षमा महादेवस्मरन्मुहुः महादेवस्मरन् विप्रावामस्योच्छ्रवा विग्रहान् प्रोदशोऽष्टौ तदङ्गवादां प्रोदशेष्वतिमं ज्ञयेत् । आभंभ्य
 च यद्वाग्वामहादेवस्मरन्निताः शुचिवंशारुतिता तस्तु निराहारो निशुस्वयेत् । अश्विद्वेसहस्रांशोऽस्तात्राचाद्युदी
 पकान् । त्रैवेद्यं स्नापनाद्यं चाद्रापागच्छेच्छिवालं यज्ञापायेत् पर्वागदेन धृतं तेन तदन्तरं नयुना धृतया दशभूयश्च पुनः सात
 धारसेतया यश्वदेन फलैश्च स्तंपयेत् पुनः त्रिलिङ्गं नोत्थात्साप्यपरचाटुपुणवारिणः । लेप्रवेदयत्तं प्रश्नाङ्कपूर्वगुरुमन्दनः
 एव संपूज्य तं भक्त्या हर्मन्त्यस्य यज्ञे ब्रूहः । हैमं सुवर्णपुष्पं । नाना फलैश्च संपूज्य दद्यात्तैवेद्यमेव हि । नि । गृहे यत्नापया
 न्यायं हि रण्यपरेतं सविभुः । जतिरेदस्मादायतं पयैः तिलसार्पणम् । अतिनश्यतया ज्ञायां मिथुना निजभोजयेत् । हैम
 वत्सादिदानानि यथाशक्त्या तु तामयेत् । आरभ्यैवा विष्णुकर्माहं रिद्रोवाथये श्वरः । अक्षितसामाश्रयं तश्चैव प्रतिमासं
 तु कुर्यात् । एवं विस्मृज्य तत्सर्वात्साहैव ध्वजैः सर्वयुग्ं । पितृणां पंचगव्यं तु ह्यष्टौ भुंजीत द्वाप्यतः । यत्किंचिदेतद्ब्रूहि धूमं
 हादेव मुदरियेत् । द्वितीये वदे द्वितीयां तं पवसे कार्तिका वधि । आददीत तिथिं चैकांशं गर्भासतेतः । पूर्वं वस्सु
 जत्पां प्रेप्रस्य वदे चैव गर्भाचरेत् । दर्शनं कर्त्तंति पद्युर्वासा इति प्रथमं । प्रतिपदि न कर्त्तंति याद्यामुपवास इति द्वितीये
 ततो ये वदे तु द्वितीयापानं कर्त्तुं । द्वितीयां सुपवासः । एवं शेषेषु पूर्वे । कृत्वेव योऽहं शेषे पूर्णमास्यासमापयेत् । कार्ति
 क्यामुदय इत्यर्थः । पूर्ववदेव गर्भयुग्ं कशरां ज्ञं समर्पयेत् । महादेवाग्र्यादद्याद्दोषितां यद्दिजापच । हैमशुं गोकास्य

दहसिषटाकारयदाहेनाऽशिवव्रतधरे निवभानमहाचादयश्चण्डशः॥सिभोज्यहेमवखाद्यैर्ध्यांशैस्त्यातुदशिंगुः
 दहसिषटाकारयदाहेनाऽशिवव्रतधरे निवभानमहाचादयश्चण्डशः॥सिभोज्यहेमवखाद्यैर्ध्यांशैस्त्यातुदशिंगुः
 खजापानहकुभाश्वदयातिभयःपृथक्पृथक्॥भोजयित्वावसुज्यैवामधुनांनितुपोदशः॥ब्राह्मणांश्चप्रधाशुस्त्याभोजः
 येददमारभान्॥एवमहाव्रतचेतद्व्रक्षन्नाप्यधमर्षणं॥धन्यम्रायुःप्रदंनित्यरूपसौभाग्यंदंपरः॥स्त्रीपुंसोश्चैवनिर्दह
 व्रतमतत्पुशतत्॥वाधेनतच्चकतंभवेच्चसधवायदि॥उपलब्धप्रातिभासतुभुजितवधुभिःसहः॥एकद्वित्रिचतुष्टया
 दिसर्वष्ववन्देपुशक्तिः॥अतिचातिव्रवधाणाप्रारंभाधिमाचरेत्॥अथारव्येव्रतकश्चिदंस्ममतिमृतोभवत्॥सोपित
 तफलमाप्नोतिव्रतारभप्रभावतः॥वाचकाःश्रावकाश्चैवश्रोतारश्चव्रतरययि॥अवतिपुण्यसंयुक्तस्तद्वदः॥भिमुख
 इवयै॥इतिकालिकपुराणि॥महाव्रतापरनामधेयगौरितपोव्रतम्॥हेमाद्रिप्रोक्तम्॥गोमूत्रहोमः॥८॥
 ॥अथनागशुक्लप्रातिपदायाधनव्रतं॥नारदीयेः॥अथसागसितायायाधनव्रतमनुरागं॥नक्तविपुष्वर्चनहेमः
 सोवाहुतमुक्तुं॥रक्तवस्त्रयुगलज्यादिज्याप्रातिपदयेत्॥एवंरुक्वाधनैर्धान्यैःसमृद्धोजायतेभुवि॥वाह्नितादत्र
 पापस्त्रुविपुलोकमहायतइति॥मार्गशुक्लद्वितीयाज्ञाश्राद्धपितृपूजनच॥नारदीये॥अरोरंवल्लभतेष्वापिपुत्रपुत्र्यौ
 तस्मन्निवतः॥मार्गशुक्लतृतीयायाश्चिद्विनापितृपूजनमिति॥मार्गशुक्लतृतीयायाहरगौरिव्रतंशुभं॥रुक्वापुर्ववि
 धानेनपूजयेज्जगदविका॥एतद्व्रतप्रभावतुभुक्तान्भोगान्मनोरमात्॥देवलोकसमासाध्यामोदतेव्रतयासहेति
 अथहरगौरिव्रतकथा॥भविष्योत्तरपुराणे॥मुधिछिरउवाच॥कर्मणोकेननारीणांव्रतननियमेनच॥सौभाग्यंयजः
 यतेतिवपुत्राश्चवहवःशुभाः॥धनधान्यसुवर्णच॥चखाणिविविधानिज॥अवियोगचरस्ततः॥रुभतेपतिपुत्रयोः
 श्रीकृष्णउवाच॥अथुगुप्राधप्रवदयामिब्रतानामुत्तमंव्रतं॥यत्कृत्वाकुम्भगतारिवद्वेपत्स्यप्रजायते॥धनधान्यहरि
 पयवदसिदासांरतेयैवच॥उत्पद्यतेग्रहीतेतद्व्रतकथयाम्यहं॥उभयमाहेश्वरनाम॥चापसरोभिःपुरांरुतं॥वि

स्थापयन्किन्नरं ध्वजं पिकं यामिरेव च ॥ किमप्यपरं मया नैव सीतया चाप्यहं लयं ॥ रोहिण्यादं मयुख्यवितारमात्रां
 मयुष्या ॥ एताभिश्चरितपूर्वव्रतसर्वव्रतात्मस्य सागरारोम्यफलददादिद्वारुणाधिनाशनं ॥ मर्त्यलोकोत्थिषोमांश्च दुर्भ
 गारूपवाजताः ॥ अजुजानिद्वेनाश्वसवसोभन्यवाजतां तस्मादिवाधैर्पार्वस्यं द्रुमां महेश्वरव्रतं ॥ अत्र तां रितं यथापि
 तथासत्यधमाः ॥ स्त्रियः पूर्वसर्गाशिरमासि नारायणमर्षिरधिणां शुक्लपक्षे दत्तियायं सोमं वासां जितेन्द्रियात्तात्वांसं पुष्पं ल
 लिताहरकायाद्ववासिनीं ॥ पुनः प्रभातसमये स्थानं चाक्रान्तिमजलं ततो देवास्तपस्त्रिवाहं दवाधं यमुंदरिच्यते ॥ अमरते द
 वदेव जलमादहं ॥ इह हरिकंभहं दिवि नमस्ते रतुहरकायाद्वहारिणि ॥ हृदिकं जां शिवदेव जं पुज्यां पयं गतः ॥ पुनर्ययं हवमि
 शानं ॥ पुनः कोलोज्ज्वरततः ॥ वामपांश्च उभां दक्षिणं महेश्वरं ॥ धूपचगुणं गुलं चापि दद्यादीपं धृतां चितुः ॥ नैवेद्य
 च यथाशक्त्या पूतपक्कनिवेदयेत् ॥ कारयेद्देवव्रतं तिलोज्येन तु सस्कृतं ॥ पुनः गन्धततः ॥ प्रादुष्यात्सकं प्राविशो धन
 एव द्वादशमासतु पूजयित्वा महेश्वरो ॥ उद्यां पव्रततः ॥ कुंयां त्रिहृष्टेन तरेत्सनां ॥ शिवरौप्यं मयंकं वा द्दामहि मम यतीतथा
 ॥ पश्चिरोप्ये सर्वालंकारं भूपति ॥ चंदनैः शिवमभ्यर्च्य ॥ कुकुमनञ्जपोंर्वति ॥ अर्चयेत्कुसुमैः ॥ पश्चात्सुगंधैश्च
 ॥ पुनश्च लुक्कुवलाणां शिवस्केन पावती ॥ प्रश्नं श्राद्धपदं देवारीभक्तिभावेन भाविता ॥ भोजियाच्छ्वभुंकाश्च
 ॥ पितृमहो ॥ व्रतनानि न सुश्रुता भवताममसं व्रदा ॥ एवमुज्ज्वलितक्रोधेन ॥ एवेदं पारु ॥ व्रतनि
 शालिनि ॥ तारकव्रतापदं दृत्वा दत्तविशेषणं ॥ इदं कृत्वा व्रतनारीमहेशा ॥ पुनः भाजसां ॥ अथा
 महेश्वरः ॥ शिवलोकमज्ञावयावादिद्वांश्च दुदंशं ॥ अं प्रमरोभिः परिहृता ॥ कन्नरीभिस्तथैव च
 ॥ यतो विमलकुले ॥ रूपाय वनसपत्न्या वहुभुजपातिव्रता ॥ अन्तर्धानं यस्य भूयुक्ते सुवर्णं पाणिपटिते

वावर्जिवग्दहेरुद्योतिष्ठत्यव्याहर्तद्विधा ॥ विधायो नैव समापयेद्द्वर्तमिव सुतादिकैः ॥ २५ ॥ शिवपुराणां तां शेषां गाराप
 मादहः ॥ २६ ॥ भो मुनां प्रातिर्कृतिरुजतमहेश्वरे प्रोक्तं शुद्धवर्गमभुभमाह्वयवर्तौ ॥ २७ ॥ पुंस्वरक्तं सिर्तिवत्तमुपगार्दो नारीभ
 वत्यविधवांस्तुतौ स्वश्रुक्ता ॥ २८ ॥ ब्रह्मालुर्लक्ष्मी ॥ २९ ॥ लक्ष्मी ॥ ३० ॥ ॥ ३१ ॥ ॥ ३२ ॥ ॥ ३३ ॥ ॥ ३४ ॥ ॥ ३५ ॥ ॥ ३६ ॥ ॥ ३७ ॥ ॥ ३८ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ४० ॥ ॥ ४१ ॥ ॥ ४२ ॥ ॥ ४३ ॥ ॥ ४४ ॥ ॥ ४५ ॥ ॥ ४६ ॥ ॥ ४७ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४९ ॥ ॥ ५० ॥ ॥ ५१ ॥ ॥ ५२ ॥ ॥ ५३ ॥ ॥ ५४ ॥ ॥ ५५ ॥ ॥ ५६ ॥ ॥ ५७ ॥ ॥ ५८ ॥ ॥ ५९ ॥ ॥ ६० ॥ ॥ ६१ ॥ ॥ ६२ ॥ ॥ ६३ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ ६६ ॥ ॥ ६७ ॥ ॥ ६८ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ७० ॥ ॥ ७१ ॥ ॥ ७२ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७४ ॥ ॥ ७५ ॥ ॥ ७६ ॥ ॥ ७७ ॥ ॥ ७८ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ८० ॥ ॥ ८१ ॥ ॥ ८२ ॥ ॥ ८३ ॥ ॥ ८४ ॥ ॥ ८५ ॥ ॥ ८६ ॥ ॥ ८७ ॥ ॥ ८८ ॥ ॥ ८९ ॥ ॥ ९० ॥ ॥ ९१ ॥ ॥ ९२ ॥ ॥ ९३ ॥ ॥ ९४ ॥ ॥ ९५ ॥ ॥ ९६ ॥ ॥ ९७ ॥ ॥ ९८ ॥ ॥ ९९ ॥ ॥ १०० ॥

ज्यभोजयेत् ॥ आत्रार्थस्तुगौरीश्वरप्रतिमे ॥ कृतस्त्रस्ययनोगंधेजलेक्षिपेत् ॥ ततोब्रतफलंभूयस्त्वाद्यान्यांनपिशिव
 भकाद्विद्विषावदानादिभिः ॥ प्ररितोभ्यस्त्रयंमिष्टानादिभुंजीत ॥ तत्रप्रतिमासंनानामपूजाप्रकारोपधुःमार्गशी
 र्षशंकरायत्नमः ॥ गौधैर्यनमः ॥ पौषगौरीशायनमः ॥ मार्गस्यैतमः ॥ मघेभवायनमः ॥ भवायनमः ॥ फाल्गुने ॥ महा
 देवायनमः ॥ चैत्रमायनमः ॥ चैत्रेबिलेखनयनमः ॥ ललितायैतनमः ॥ वैशाखेस्त्रयाण्येनमः ॥ लिलेनेत्रायैतनमः ॥ ज्येष्ठ
 रुद्रायनमः ॥ रुद्रपुत्रमः ॥ आषाढपशुनाथायनमः ॥ सत्यायैतनमः ॥ श्रावणेश्रीकंठायनमः ॥ सुभगायैतनमः ॥ भाद्र
 पदेभिसायनमः ॥ कलशश्रौनमः ॥ आश्विनेशिवायनमः ॥ मर्गायैतनमः ॥ कार्तिकेईशानायनमः ॥ शिवायैतनमः
 इतिप्रतिमासपूजानामानि ॥ अथपुण्याणि ॥ नीलोत्पलं ॥ कर्त्तव्यं ॥ करविरां ॥ विल्वपत्रं ॥ किंशुकं ॥ कुङ्कु
 मलिकां ॥ पाटलां ॥ कुंदं ॥ वृषपंकं ॥ तिलं ॥ द्रोणं ॥ मोलतीं ॥ क्रमेणार्पयेत् ॥ वर्षाति ॥ उद्यापनं ॥ तत्रवृत्ति
 ते ॥ पञ्चगव्यप्राशनं ॥ सर्वतोभद्रंलिंगतोभद्रंवाविधायुं ॥ आवांयदिदरणं ॥ सर्वतोभद्रमंदलादिपूजां ॥ अभि
 स्थापनंअर्वाधानंकेवा ॥ इमंकुप्यंत्वं राजतंमिद्रादयं हैमी ॥ गौरीशप्रतिमंसंपूज्य ॥ सौवर्णं ॥ पंकजं ॥ निवेद्यवितोषं
 जन्मनिवेद्य ॥ दीपवत्पुष्पमंचनिवेद्येत ॥ नीरंजनंकेवा ॥ शुभोजागुरणंविधाय ॥ चतुरस्रंत्रिकोणंचभूषणद्वयं
 चतुष्पुष्टिमौक्तिकप्रबालुच्चित्तगौरीशशील्यं ॥ संपूर्णरणादिध्यातं ॥ श्रद्धांजयतनौत्पदेयं ॥ एतत्सर्वमावा
 र्यायदत्त्वा ॥ ब्रातुंविश्राणुमिश्रुनातिसंपूज्य ॥ हिरण्यंयथायथागोदत्तादिदत्त्वा ॥ चत्वार्यष्टौवाकुर्भान्सोपानह
 यदधुनात्पद्यादिति ॥ ॥ एवमेवकालीपुराणोक्तमप्यवियोगव्रतम् ॥ तृणविंदुक्वाच येनावियोगमासाद्य
 व्रतंतयमेतच्च ॥ सिदान्गोसुतैश्चैवव्रजेयेनपदंभ्रतते ॥ विधवापरलोकेतुभर्त्रानुनविपुञ्जयेत् ॥ सुखेनापिसदान्नद्वद
 येत्तमेनेतच्च ॥ तिलदण्डवाच ॥ शुभंयाचरितंयच्चभवान्पालितोब्रतं ॥ वाद्येहिमवतोज्ञन्यादक्षकोपाहिमुक्य

महासौभाग्यसंदोहद्वयादेव्यामहात्मना अरुंधत्यावसिष्टेन कथितं तद्वत्शृणु वसिष्ठ उवाच अरुंधति शृणु खदं
सुखसौभाग्यवर्द्धनं अथैव यत्र दंष्ट्राणि माविष्येन ब्रतं शृणु मार्गशीर्षे सिते पक्षे स्नाता शुक्लां वरप्रिया दक्षचंद्र द्वि
तीयायां नक्तं भुंजीत वाग्यता आचम्य च शुचिर्भूत्वा दंडवत् शंकरं नमते मुदान्वितान् मरुत्सु विज्ञाप्य परमेश्वरं
उदुंबरमयकाष्ठं ग्राह्यमष्टांगं शुभं उत्तराशागतं माघं सत्त्वचं निर्घण्टं वाग्यता प्राङ्मुखी भूत्वा अक्षये दत्तं धा
वंतं द्वितीयायां ततः स्वप्याद्भूमौ तद्व्रतमानसा ततो यायां समुत्थाय मुहूर्ते ब्राह्मणः शुभे कृतकार्याचमुस्नाता शु
क्लमाल्यां वराततः शालिपिष्ठमये कृत्वा ह्योपुंसोऽतिभेदुभे वेणुपात्रे तु संस्थाप्य पूजयेद्भक्तिरपरा उपवासं च कुर्वी
त सर्वभोगाविवर्जितं पारं वडादिभिरालापं कृतस्नानाविवर्जितं ततो निशायां सुश्रोणि कृतपूजाकृतोत्सवा कुर्वन्वा
दित्रे निर्वोषं जागरतत्र कारयेत् विधिवत् पूजायै त्वत्पुष्टं त्रिपुरात्रिकादिकं सुप्रभातो द्विजाध्यांश्च पूजायै त्वत्पुष्टं
अथ शक्त्या महामात्रो विनशादयं विवर्जयेत् उन्मादाद्देश्वरं ह्येतत्कल्पयित्वा स्वचेतासि ब्राह्मणो पिजलेनाग्निं
तन्निभुनं क्षिपेत् एवं कृतं स्वस्वयनाग्निं धुनानितुभोजयेत् शिवभक्त्या द्विजान् भोज्यमिष्टान्नं स्वशक्तिः प्रतिष्ठा
संप्रकुर्वीत विधानेन सुसंयुतं मार्गशीर्षे पुनर्मासिकार्तं कते समुद्यते नामानि ते ब्रह्मधामि प्रतिभासं क्रमेण तु
पूजाजपनिमित्तं च सिद्ध्यर्थं चितितस्य च शंकरं मार्गशीर्षे तु नामगौर्या समा न्वितं गौरीशपावर्तं चैव पुष्पमा
स्तुत पूजयेत् भवचैव भवानी शंभायमास्तु प्रपूजयेत् फाल्गुणे तु महादेवमुमयासहितं यजेत् ॥ ८ ॥ पुनर्निजो
चनदेवं ललितां च प्रपूजयेत् रथाणुवैशाखमासे तु लोलेन त्रासमन्वितं रुद्राण्यमाहितं रुद्रं ज्योष्ठमासि यजे
तवै ॥ आषाढे पशुनायं च सत्यासाद्वै शुचिस्मिते श्रीकण्ठं श्रावणे देवं सुभगां परमेश्वरीं भीमं भाद्रपदे तद्वत्काल
सत्यासमन्वितं शिवं माश्वयुजे मासि गंगया सहितं यजेत् ईशानं कालक्रमेण सिद्धिदा देवीयुतं विभुं यं प्रति

न्यभोजयेत्-आचार्यस्तुगौरीश्वरप्रतिभे । कतस्वस्थयनोगाधेजलिक्षिपेत् । ततोब्रतफलभूयस्त्वाद्यान्या नपिशिव
 भक्तदिन्दक्षिणावदानादिभिः । प्ररितोऽप्यस्वयंमिष्टान्नादिभुंजीत । तत्रप्रतिमासंनमपूजाप्रकारोपधा । मर्गशी
 र्परांकरायनमः-गोद्वयनमः-पौषगौरीशायनमः-प्रार्वयनमः-मधेभवायनमः-भवान्यनमः-फाल्गुने-मह
 देवायनमः-उमायनमः-चैत्रविलोचनायनमः-ललितायनमः । वैशाखेश्यणवेनमः-लोलनेत्रायनमः-ज्येष्ठ
 रुद्रायनमः-रुद्रपुत्रायनमः-आषाढपशुनाथायनमः-स्तवायनमः-श्रावणेशीकंठायनमः-सुशुभायनमः-भाद्र
 पदशोभायनमः-कालशायनमः-आश्विनोद्दिवायनमः-मर्गायनमः-कार्तिकेयनायनमः-प्रिवायनमः
 इतिप्रतिमासपूजानामानि-अथपुण्याणि-नीलोत्पलं-रक्तोत्पलं-करवृक्षं-विलवपत्रं-किशुकं-कुिन्ना
 मल्लिकां-पाटलां-कुंदं-चंपकं-तिगरं-द्रोणं-मालतीं-क्रमेणार्पयेत् । चवर्षाते-उद्यापूजं-तत्रब्रतदि
 ने-पंचगव्यश्राशनं-सर्वतोभद्रलिंगतोभद्रंवाविधायं-आचार्योदिवरणं-सर्वतोभद्रमंडलादिपूजा-आदि
 स्थापनंअन्वाधानंकरवा-होमंकुट्यात् राजतंमुद्रादयं हैमी-गौरीशप्रतिभेसंपूज्य-सौवर्ण-पंकजं निवेद्यवितांबध्व
 जंनिवेद्य-द्वीपवस्त्रमुग्मंचनिवेदयेत् । नीराजनंकरवा-धुनीजलपुरणंविधाय-चतुरस्रंत्रिकोणंचभूषणद्वयं
 चतुष्पष्टिभौक्तिकप्रचालाच्चितंगौरीशप्रतिमं-सपुष्परंगाणिदधात-अशत्रयप्रन्मौल्यंदेयं-एतत्सर्वमावा
 प्यापदत्वा । ब्रतानांविश्राणामिधुनातिसंपूज्य-हिरण्यशय्यागोदजादिदत्वा-चत्वार्यष्टौवाकुंभोन्सोपानह
 ध्वस्तुतादत्थादिति-एवमेवकालीपुराणोक्तमप्यविधेगब्रतम् ॥ तणविंदुरुवाच-येनावियोगमासाय
 ब्रतवानियमेनच-सदान्प्रसुतेभ्यैवब्रजेयेनपदंभतत्-विधवापरलोकेतुभर्त्तातुनवियुज्यते-सुखेनापिसदाब्रह्मचर्यं
 नान्यथा-तस्ययान्दुरितप्रक्षम्वान्पालयितव्यं-चात्येहिमवतोजन्यादक्षकेपादिभुक्तं

सावित्रीवटपैलकी कृष्णपट्टमिचभूताचकराव्यासंमुखीतिथीतिस्कदात् रमातृतीयावक्ष्यामिसर्वपापप्रणाशि
 नोम् सुखसौभाग्यफलदांसर्वामयनिराणीम् सर्वदुःखहरांपुण्यां पुत्रपौत्रप्रदातया सपत्नीदर्पदलनीरूपैश्वर्यक
 रीशुभां शकरेणपुराख्यातांपादित्यैप्रियकान्यया तामिमार्गं पुण्यभूपालभूतानांपरमहितम् ॥ मार्गशीर्षशुभेमासितृती
 यायानराधिप शुक्रयांप्रातरुत्थाय दंतधावनपूर्वकं उपवासस्थानियमं यद्द्विधा द्वाकिं भाविता देविसंवत्सरं यावत्तीर्था
 यामुपेक्षिता प्रतिमासं करिष्यामि पारणं चापरे हनि तद्विघ्नेनेयातुसमासिन्नतमुत्तमम् शरणं त्वांप्रपन्नास्मि दु
 र्भग्यादुद्धरस्व माम् एवं संकल्प्य विधिवत्कौतये कृतनिश्चया भक्तयाना रीध्यानपरास्नानं कृत्वा जितेंद्रिया न्द्र्या
 तद्विनिर्वाप्यावागृहवानियतेंद्रिया पूजयेत्पावर्तानास्नानात्रात्राशयंकुशोदकम् प्रभाते भोजयेद्द्विप्रांश्चिद्वभुक्ता द्वि
 शेषतः सहिरण्यं च लवणं दद्यात्तैषां च दक्षिणाम् गौरिणीश्च यथाशक्त्या भोजयेत्प्रयताः सतीः श्रुतेन विधिनाराजस्यै
 क्यार्पणार्पतीव्रतम् साकुलानां शतं संप्रातारचनेनान्नसंशयः इह लोके सुखं भुक्त्वा शिवलोके महीयते पौषेमासित
 तीयायां गिरिजानामपूजयेत् गोनूत्रं प्राशयेद्गन्धौ प्रभाते भोजयेद्द्विजान् हिरण्यं जीरकं चैव स्वशक्त्या दापयेत्ततः
 शकलो केवसेरकरपततः शिवपुरं व्रजेत् मायमासे तृतीयायां सुदेवतानां पूजयेत् गोत्रयं प्राशयेद्गन्धौ चैव
 यतव्रता सहिरण्यं कसुंभं तु दिवादद्याद्द्विजातये विष्णुलोके चिरं स्थित्वा आश्रांतिशिवमंदिरं गौरीति फाल्गुणे
 नामगोक्षिरं प्राशयेद्द्विषो प्रभाते भोजयेद्द्विप्रान्यथाशक्त्या मुवासीनीः कुरुतु भूतैरुन्मत्तकानां स्तेभ्यो दत्त्वा विसर्जयेत्
 वाजपेयातिरात्राणि फलं प्राप्त्वा दिवं व्रजेत् चैत्रे मासि विशालाक्षीं पूजयेद्दत्तकित्तरा दधिप्राशयस्वपेत्प्रातर्दद्याद्भुक्तु
 कुंभं शुभसौभाग्यसंपन्नामृता शिवपुरं व्रजेत् वैशाखस्य तृतीयायां श्रीभुक्तानां पूजयेत् घृतं च प्राशयेद्गन्धौ पुनर्दद्याद्
 द्विजातये कनकशर्करां च वूजाग्रित्वा क्षमापयेत् सर्वान्कामानवाप्नोति पृथक्ता शिवपुरं व्रजेत् ज्येष्ठे नारायणं नाम पूज्य

मासं विनानासाव्रतासिद्धिर्निविद्यते प्रतिमासं नुपुण्याणि यानि पूजासु योजयेत् । तानि ते संप्रवक्ष्यामि स्मृत् प्रीति
 करानि वै आदौ नीलोलपलये ज्येष्ठतदभावे पराण्यापि पवित्राणि सुगंधीनि योजयेद्भक्तिर्चने । करवीरं विल्वपत्रं
 किंशुकं कुब्जमल्लिकां पाटलाकुंदं चंपकतण्डुलं रत्नद्रोणमल्लतीं भक्त्या योज्यानि रंभोऽस्ते देवस्य प्रियकाम्यया । तथा च पुष्पाव्य
 स्य प्राशनं प्रातिमासकं न चान्यत्प्रावनार्कचिंत्यं च गव्यात्परं स्मृतं एवं व्रतं कृतं भद्रं शिवभक्तिसमान्विता ॥ वत्सरं द्वि
 तानं च धर्जां किंकिणिमालिनं दीपं च वस्त्रयुग्मं च सिधे भक्त्या निवेदयेत् स्नापयित्वा विलिप्त्वा च सौवर्णमूर्तिं पुष्पजं यथा
 विभवतो देयं देवदेवस्य तुष्ठयै रौप्यं च रूप्यं गुणालं देवस्य पुरतो न्यसेत् बहुभ्रकारनैवेद्यं गीतवाद्यसमान्वितं कुर्व्यान्नीरं
 नंशं भोस्ततो गच्छेत्स्वकं गृहं चतुरस्रं महो देवयुग्मां चैव त्रिकोणकं ध्यात्वा चार्याय तद्युग्मं मौक्तिकादियुतं ददेत् कर्पु
 रं कप्रमाणं च शतकुंभमयं शुभं जमान हे भवरं चैव कारयित्वा सुशोभनं मौक्तिकानि चतुष्टयं त्रिंशत्पातं तोषि प्रवालकांतु
 तिपुष्परंगाणि तावप्यत्रोपरि न्यसेत् वस्त्रेण वेष्टयित्वा तु गंधपुष्पैः समर्चयेत् एतत्सर्वं सारयुक्तमाचार्यार्पणं निवेदये
 त् व्रतितानां ब्राह्मणाणां तु मिथुनानामथापि वा अशत्पयानि भक्त्यंदयाद्विंशत्पाठय विवाहिता दत्वा हि रण्यवासां सिंघा
 पस्य क्षमापयेत् चत्वारिंशत्पाठौ च कुंभान् लब्धनुपानहौ सहिरण्यं याश्च तांस्तस्यैव नद्यात्पुष्पोदकां चितान् । इति
 नां च धाधिरादीनां तद्दिने चानेवारितं - कल्पयेदक्षपानं च सुमिष्ठं रुच्यं तस्मिन् न्यूनाधिकं न कर्तव्यं स्वस्त्विति तानुसारतः
 संपूजयेत्कल्पनया यदिविंशतं विद्यते आविर्भोगकरं चैतद्रूपसौभाग्यविविधं आयुः पुत्रप्रदं काम्यशिकले क्रिद्वायकं
 इति कालिकापुराणोक्तमविद्यो गव्रतम् * मार्गशुक्लतृतीयायामारभ्य भविष्योत्तरोत्तरं करं भावतम् ॥ मार्गशीर्षशुभे मा
 सि तृतीयायां नराधिप शुक्लायां प्रातरुत्थाय दंतधावनं पूर्वकं उपवासस्य चिद्यमं गृह्णीयाद्भक्तिभूषितः सौभाग्या
 धैर्युराचोर्णैरभयराजसत्तम तेन रंभादतीयेर्यपरं सौभाग्यवर्द्धनीति... इयं पूर्वाग्राह्या दहतपास्तधारत्तमा

सावित्रीवटपैतकी कृष्णष्टमिचभूतचक्रीव्यासमुखीतिथीतिस्कांदात् रंभातृतीयांश्वद्यामिसर्वपापप्रणाशि
 नीम् सुखसौभाग्यफलदांसर्वामयनियारणीम् सर्वदुःखहरणं पुण्यां पुत्रपौत्रप्रदातया सपत्नीदर्पदलनीरूपैश्वर्यक
 रं शुभां शंकरेण पुराख्यातां पार्वत्यै प्रियकान्यया तामिमांशुभूभूषालभूतानां परमंहितम् मर्गशीर्षं शुभेमासितृती
 यायां नराधिप शुक्रायां प्रातरुत्थापदंतं धावनपूर्वकं उपवासस्थानियमंगह्वीयाद्भक्तिभाविता देविसर्वस्वरं यावत्तीर्था
 यामुपैषिता प्रतिभासं करिष्यामि परणं चापरेह नि तद्विवेनेमेया तु समासिद्धतमुत्तमम् शरणं त्वां प्रपन्ना रिभुदु
 र्भार्यादुद्धरस्व माम् एवं संकल्पं विधिवत्कौतेय कृतानि श्रया भक्त्या नारीध्यान परस्नानं कृत्वा जितेन्द्रिया नद्या
 तदग्नेवाप्यावागृहवानियतेन्द्रिया पूजयेत्पार्वतीनाम्नारत्रौ प्राश्वकुशोदकम् प्रभाते भोजयेद्द्विप्रांश्चिद्वभृक्कादि
 शेषतः सहिरण्यं च लवणं दद्यात्तैर्वाचं दक्षिणाम् गौरिणीं श्रयथा शक्त्या भोजयेत्प्रयताः सती ज्ञानेन विधिनाराजस्य
 कुर्यात्पार्वतीव्रतम् साकुलानां शतं सांघातं रचन्नात्र संशयः इह लोके सुखं शुक्लाशिवलोके महीयते पीथेनासित
 तीयायां गिरिजानामपूजयेत् गौमंत्रं प्राशयेद्ब्राह्मणं प्रभाते भोजयेद्द्विजान् हिरण्यं जीरकं चैव स्वशक्त्या दापयेत्ततः
 शक्रलोके वसेत्कल्पतंततः शिवपुरं व्रजेत् माघमासे तृतीयायां सुदेर्वीनां न पूजयेत् गोक्षयं प्राशयेद्ब्राह्मणैश्च घ्नैर्ब्राह्म
 यतवता सहिरण्यं कुमुभंतु दिवा दद्याद्द्विजातये विष्णुलोके चिरं स्थित्वा प्राप्नोति शिवमंदिरं गौरौ तिफालगुणे
 नाम गोक्षीरं प्राशयेद्विशं प्रभाते भोजयेद्द्विप्रां न्यथा शक्त्या सुवासिनीः कुरुतु भवुरुत्सकनकास्तेभ्यो दत्त्वा विसर्जयेत्
 वाजपेयातिरात्राणि फलं प्राप्त्वा दिवं व्रजेत् चैत्रे मासि विशालाक्षीं पूजयेद्भक्तितपसा दधिप्राश्वस्वपेत्सातदं दद्याद्भूमसकु
 कुम् शुभसौभाग्यसंपन्ना भूता शिवपुरं व्रजेत् वैशाखस्य तृतीयायां श्रीमुखेनाम पूजयेत् घृतं च प्राशयेद्ब्राह्मणैर्वा पुनर्दद्याद्
 द्विजातये कनकशंकराच्चैव पूजयेत्त्रिदशमापयेत् सर्वाङ्कमानवाप्नोति धृता शिवपुरं व्रजेत् ज्येष्ठे नारायणीनां मपूज्य

येकसुमैः शुभैः प्राशयेत्त्वणरात्रौ ततश्चैकानिशिस्त्वपेत शिवभक्तान् द्विजान् प्रातर्भोजयित्वा यथेप्सितं सुवासितीर्थ
 यथास्यामक्षभोज्यैश्च भोजयेत् तांबूलकनकदद्यात् प्राणिपत्यक्षमापयेत् अंतकाले सुखं याति यत्र देवो महेश्वरः आ
 पादमाधवीनामप्राशयेत् ततिलोदकम् प्रभाते भोजयेद्विप्राग्नेहमपुष्पगुडदंते सर्वसंपत्सुखं भुक्त्वा देवांश्चानुचरीभवेत्
 आषाढे तु श्रियं पुज्यपेदे द्वे शृंगजलम् प्रभाते ब्राह्मणान् भोज्य दद्याद्देवतिलैः सह भोगान्भुक्त्वा महीष्टुष्टेगोलोकमधि
 गच्छति अथ भाद्रपदे मासि सुभद्रानामपूजयेत् विल्वपत्रचसंप्राश्य स्वपेत ब्रह्मचारिणी प्रभोर्तविप्रमुख्याय दद्याद्भि
 फले सह सर्वलोके श्वरीभूत्वा भुक्त्वा भोगाननेकधा प्राप्नोति ब्रह्मसदनं ब्रतस्यास्य प्रभावतः आश्विनस्य तृतीयायां पूज
 यित्वा शिवप्रियाम् प्राशयेत् तंडुलप्रातस्तथा विप्रांश्च भोजयेत् दक्षिणाचार्यदेया तु चंदनं वस्त्रं चाननम् सर्वपुद्गाफलं
 प्राप्य गौरीलोकमहीयते पद्मोद्भवाकार्तिके च पंचगव्यापिबोधिनी वादित्रैर्जीगरं कृत्वा प्रभाते भोजयेत् दा उन्मा
 हेश्वरैर्मसमासिकारयेच्छुभम् ॥ उन्माहेश्वरस्वरूपं विष्णुधर्मोत्तरेभिहितं ॥ वामार्धे पार्वती कार्या शिवः कार्यश्चतुर्भु
 जः अक्षमाला त्रिशूलचंडमरुचं वरदं धत्त एकवक्त्रास्त्रिनेत्रश्च वामे च दधितानुः यथा विश्वसारणि वितानं पंच
 वणिकम् शय्याचात्राचिनिर्दिष्टा सर्वोपस्करसंयुता संवत्सां शीलसंपरागां च दद्यात्पयस्विनीम् आसनं मट्टं लं दद्यात्
 श्वतलत्रकमडलुम् पादुकोपानहौ दिव्ये वस्त्रयुग्मं च पादुरम् पीतयज्ञोपवीतं च पद्मसूत्रसमुद्भवम् शंखशुक्ति
 समापतदपूष्पां च समुज्ज्वलम् रक्तचक्रकंदेयं स्त्रियाश्च परिधानकं उन्माहेश्वरः शय्याप्यञ्चासने ताभ्यर्चयेत् पूजां
 विरचयेद्भक्त्या ध्यायमाना महेश्वरम् नानाविधैः सुगंधैश्च पत्रैः पुष्पैः फलैस्तथा द्यूतपक्वैश्च नैवेद्यैर्दीपमालाभि
 पितः कृष्णमंडनारिकेलैश्च द्वादशैर्वाजपूरकैः जिरकैलवणैश्चैव कुसुमैः कुसुमैस्तथा रसपात्रैः सुमिष्टैश्च गतिवा
 यरनेकधा पूजयेद्देवदेवं शं सपत्नीकं क्षमापयेत् ततो द्विजसमाह्वयं वेदवेदांगप्रारणम् वेदध्वानिसमायुक्तमुपेक्ष्य

शुभासनेः । सपत्नीकं तपश्चेष्टदिव्यचंदनचार्यतम् । परिधारयस्वलंकृत्य सर्वतस्मै निवेदयेत् । एवं कृतं फलं
 परस्यात्रातच्छुभं यमयोरितुम् । सर्वोक्तफलसंयुक्ता सर्वदेवैः सुपूजिता । ज्ञाता जाता महाकरपे सर्वान्कामान्वाप्नु-
 यात् । तद्वत्तेशिवसायुज्यनारी प्राप्नोत्यसंशयम् । पुरुषो वा तपश्चेष्टां शिवभक्तश्च सुव्रतः । सोऽपि तत्फलमाप्नो-
 तिनान्यथा शिवभाषितम् । सौभाग्यार्थं पुराचार्यैरभयाराजसत्तम । तेन रभातु शिवं परसौभाग्यदायिनीं सोऽहं
 स एव भूतेशो गौरीसिवो न संशयः । इति मत्वा महाभाग शरणं ब्रजपार्वतीम् । एषा हि माद्रिद्विदुर्दयिता तृतीया रं
 भान्निधानमभवद्भुवितरुततिः । संशयानैरुचिरनामयुतामुपोष्य प्राप्नोति वांछितफलान्यवलावहन्ति ॥ १॥ ॥ ॥
 इति रभातृतीयाव्रतम् । मार्गशुक्लचतुर्थ्या हरिणपतिव्रतं । वर्षचतुष्टयसाध्यमिदमुक्तम् ॥ ॥ ॥ ॥
 नारदीये । मार्गशुक्लचतुर्थ्या तु वर्षधावनुनीश्वर । क्षपयेदकभक्तन केनायद्वितीयकं । अयाचितोपवासान्भ्यात्
 तीयकचतुर्थके । एवं क्रमेण विधिवच्चत्वार्यवदानि मानवः । समाप्य च तत्तथा कृतस्नानं महाव्रतीकारधत्स्व एष
 दितुभ्यमगमौपकरं । अशक्तो वणिकैरवरं धुंशं स पुत्रकं । तस्योपरि यदस्थाय च पात्रिणसंयुतं । पूरयेत्तुलैः शु-
 धैरस्तस्योपरि गणेश्वरं । श्रीमूपकरं धारुणं शंभुप्रायेदिह । न्यसेद्ब्रह्मपुगाछन्नं । गार्ग्यैः पूजयेच्च तं । नैवेद्यं गो-
 दकैः कल्प्यं । गणेशः प्रीयतामिति । जागरं गीतं तत्प्रायैः । पुराणारूपानकैश्चरेत् । प्रभाते विमले स्नात्वा होमं कृत्वा
 विधानतः । तिलद्रीहि यवश्चेत सर्पप्राज्यैः सखंडकैः । गणो गणो विपश्चैव कूमांडस्थिपुरातकः । लंबोदरैः कंदं तौ चरु-
 क्मदंडश्च विधायः । ब्रह्मायमो यवरुणः । सोमसर्पहृताशनः । गंधमाली परमेष्ठिस्त्वेव पोडशनामभिः । प्रणवाद्युन-
 मोर्तिश्च प्रत्येकं दहने हनेत । वक्रतुडैः तिलैः च सर्पतिनां पृथुक्शतं । ततो व्याहृतिभिः शस्त्याहुत्वा पूर्णाहुतिं चरेत् । दि-

जयवर्धनः । एकदंतीद्विदंतच । तदुदंतचतुर्भुजं ॥ अथक्षींक्षीलहस्तं चरकनेत्रं चरभ्रदं ॥ आं विकेयं शं कुक्कुरीं च वदं दंडना
यकं । श्वा रक्तदं डितं ध्रैववह्निवक्त्रं दं त्रियं । श्वता च तौ विप्रकरः । सर्वकार्येषु ध्यो नृणां । तं नृणां मितां । अथक्षींक्षीममुभ्रमा
सुतं । मदमतां विरुपाक्षं भववक्त्रसमुद्रवं । सूर्यकोटिप्रतीकाशं । भिन्नं ज्ञानसमभ्रं । वृधंसुनिश्चलं शतं नृमस्यां । भिविनायकं
नमोस्तु ब्रह्मरूपाय विष्णुरूपयुक्ते नमः । नमोस्तु गजरूपाय गणानां प्रत्येतत्तम् ॥ मत्तमंदररुपाय नमः । कैलसवासिने
तमो विप्रविनाशाय नमस्तदब्रह्मचारिणे ॥ शक्रस्तुताम्रदवाय तमस्तुभ्य विनायकवधाय । पुरवि सर्वपादवानां कार्यसिद्धये
राजरूपसमास्थाय ॥ आसिताः सर्वदेवाः । अहो ह्यपीणां देवतानां च ॥ कृताः सर्वमनोरथाः । मत्ततस्त्वतुसुभूः
सर्वैः पुण्यसुखं भवामुजः ॥ १५ ॥ इवामाराध्य गणाध्यक्षं सर्वदा कामरूपिणं । कामार्थं रक्तकुसुमै रक्तचंदनवाशिभिः
रक्तं वरधरो भव । चतुर्थ्याम च ये जपेत् ॥ १५ ॥ त्रिकालं भक्तकलहं । निघतो निघताशनः ॥ राजानं राजपुत्रं च राजमं नि
प्रमेव च । राजपुत्राः सर्वविप्रेश्वरी कुर्मासराष्ट्रकं ॥ आविप्रतपुसामश्च कुरु विप्रविनाशकं । मया त्वं संस्तुतो भूतयापू
जितश्च विशेषतः । यत्फलं सर्वतोर्ध्वं सर्ववह्निपुष्पफलं ॥ तत्फलं सर्वमाशोतिस्तुत्यादेवां विनायकं । विप्रमं न भवेत्तस्य
नसगच्छेत्पराभवं । न च विप्रो भवेत्तस्य जातो जातिस्मरो भवेत् । यद्द्वंद्वं ठतिस्तोत्रं प्रदुर्भिमर्षिर्वरं लभेत् । लसं ब्रह्मरेण
॥ १६ ॥ इति नृसिंहपुराणे गणेशस्तोत्रं ॥ ७ ॥ अस्यामि वमार्गं शुक्लचतुर्थ्यां । कृष्णचतुर्थ्यां जितम् ॥ १७ ॥ शुक्लचतुर्थ्यां
रक्तचतुर्थां । केन भोगानवाप्नोति निर्वधं पुरसूदनं । पुत्रपौत्रांस्तथा रोह्यं जनेनाशोति शंकरुर्द्धं चुरववाचुः पुरादेव
सुरेयुर्द्धं सुरैर्नीजितारणे । शक्राद्या देवताः सर्वा । खिपुरवांसिभिर्जिताः । त्रिदं विवर्ष्य ब्रह्मरुतिं सर्वमा मुपगताः । त्वां
हिवा । हि वदं स्तं भयाप्याश्यासितास्तदाः । विधैरुपहृता ज्ञां च वदं । दिष्टं तं संया । तच्छकतैस्तदा । रक्तं तु प्रांतिष्टेयाणां

सिद्धिचलभूतेनात्र संशयः

५५

रूपालान्पूजयित्वा ब्राह्मणान्तेजयेत्ततः चतुर्विंशतिसंख्याकान्मोदकैः पायसेन च । सवस्त्रां तातदद्याच्च
धूपसदक्षिणां अन्धयोगिपथयाशक्तिमधुसौचताददेत् । प्रणम्य दक्षिणैक्यविषयत्राङ्गिजोत्तमान् । बध्नाभि-
सहभुंजितस्वयं धीतमानसः । एतद्व्रतं नरः कृत्वा भुक्ता भोगान् न हंस्मान् । सायुज्यं लभते विष्णोर्भोगे शस्य प्रसाद-
तः केचिद्वरिद्रवतामग्राहुरेतरप्रनारदः । विमानमेतद्वापि फलं चाप्रीहत्स्वमम् ॥ ८५ ॥

इति नारदयोगे पूर्वभागे तु पूर्वपादे हरिणपतिव्रतः । अथ भवविषयपुराणोक्तं भाष्ये चतुर्थीव्रतम् ॥ ८६ ॥

ब्रह्मोवाच । गणेशः पूजितः कुर्वाञ्चतुर्थ्यां सर्वकर्मसु । अविधिसुरलोके वगातिमिष्टां प्रयच्छति । कर्मस्वविदुषो विध-
कुर्वाञ्च वनसंशयः । अविदुषां कर्मकाले स्मरणं कर्तव्यं तैरप्यवश्यं स्मर्तव्यं पूज्यं च । पूजासंज्ञाः स्वसंज्ञाभिरात्मज्ञा-
श्रुताः । अथ चर्वाभिलिखेत्पद्मकुम्भनाष्टपत्रकं । कुम्भस्याप्यभावे तु रक्तचंदनमिष्यते । अथ तत्पद्मं ध्ये-
त्यः कर्तव्यं स्तुतिर्भाष्यरः । तथीश्वरो जगोऽयः । गंधपुष्पोपहृष्टश्च ध्याशक्तिप्रपूजयेत् । चत्वारः कारकाः कार्या-
भूदुधभोज्यसमान्विताः । तंडुलैस्तु मथालिखेत्पद्मरंगैश्च संयुतः । हतुं कृते पुतान् कृत्वा फलानि विविधानि च । गंध-
माख्यादिकं सर्वतथैवां विनिवेदयेत् । पूजायां वृत्तसाठ्येन कृतापि न फलप्रदा । अज्यधारासामिद्विद्वच्चदुधिशिराज्जमा-
लिकैः पूर्वां फलदोहोमः कृतः शान्तिनचतसा ॥ दसिहपुराणेऽपि ॥ सूत उवाच । चतुर्थ्यां तनभुंजितस्त्वात्मानं नृपा-
तम । रक्तप्रधरो भूत्वारकं गंधानुलेपतः । रक्तवस्त्रे गणध्यायं विनायकमथाचरेत् । अथ रक्तचंदनलेप्येन स्नानं पूर्ववि-
धानतः । विलिप्य रक्तगंधेन रक्तपुष्पैश्चार्चयेत् । ततो रसैर्गन्धैश्च पुनः पुनः चंदनं । तैर्वैद्यैश्च वहारिर्द्रुमादस्वदं-
प्रमन्वितं । एवं सवस्त्रं पूज्यं विनायकमथोत्सृज्य । नमस्कृत्वा महादेवं रतोऽप्येह तं विनायकं । महागणपतिं शनमसिं

जयवर्धनः । एकदंतिदंतच । वतुदंतवतुर्भुजः ॥ अक्षोद्विशूलहरस्तचरकनेत्रचक्षुःशृङ्खला । आं विकेपशंकुकीर्णचण्डदंढना
यकं । श्रारक्तदंदिनं प्रवेवाहिवक्त्रहृतत्रियः । श्रतार्चो विप्रकरः । सर्वकार्येषु प्रोत्तुष्टः । तनमा मिगणः । अक्षशंभिः । मनुभ्रममा
सुतः । मदमतविरूपाक्षभवक्त्रसमुद्रवः । सर्वकोटिप्रतीकाशं भिज्जानसमश्रुभुवधंसुनिश्चलशान्तनमस्या । निविज्जयकं
नमोस्तु ब्रह्मरूपाय विष्णुरूपप्रतनुमः । नमोस्तु गजरूपाय । आणानां प्रतयेवमः ॥ मत्तमंदररूपाय नमः । कैलसवाप्तिने
तमो विप्रविनाशाय । नमस्तु ब्रह्मचारिणे । अक्षरुताय । दवाय । तमस्तु भुविनायक । कल्याणराशे । सर्वपादवानां । कार्यसिद्धये
राजरूपसमाख्याय ॥ ५ ॥ आसिताः । सर्वद्वामवः । ॥ ६ ॥ अग्नीशो देवतानां च ॥ ७ ॥ कृताः । सर्वमनोरथाः ॥ ८ ॥ भवतस्त्वत्सु
सर्वैः । पुण्यसेतुं भवाम् । तज्जः ॥ ९ ॥ द्यामाराधय । अक्षशं सर्वद्वामवः । कामाधुर्यकसुभैरक्तचंदनव । शिभिः
रक्तवंधरो भव । चतुर्ध्यामचये जपेत् ॥ १० ॥ त्रिकाले मककाले । निधितो निधताश्चनः ॥ ११ ॥ राजानं राजपुत्रं च राजभानि
पुनरेव च । राज्यवा । सर्वा विप्रश्वशीकुर्यात्सराष्टकं ॥ श्राविं प्रतपुसा । मद्यकुरु विप्रविनाशक । मया त्वंसंस्तुतो । अतथा पू
जितश्च विशेषतः । ॥ १२ ॥ फलसर्वतोर्धुपुसं यज्ञे पुण्यफलं ॥ १३ ॥ तत्फलसर्वमाशोतिस्तुत्यादेवा विनायकं । विप्रजनं भवेत्सु
नसगच्छेत्पराभवं । नच विप्रो भवेत्तस्य ज्ञातो जातिस्मरो भवेत् । यद्दत्तं पठति रतेन प्रवृद्धिर्मासैर्वैरंजनेत् ॥ १४ ॥ संवत्सरेण
॥ १५ ॥ ॥ १६ ॥ ॥ १७ ॥ ॥ १८ ॥ ॥ १९ ॥ ॥ २० ॥ ॥ २१ ॥ ॥ २२ ॥ ॥ २३ ॥ ॥ २४ ॥ ॥ २५ ॥ ॥ २६ ॥ ॥ २७ ॥ ॥ २८ ॥ ॥ २९ ॥ ॥ ३० ॥ ॥ ३१ ॥ ॥ ३२ ॥ ॥ ३३ ॥ ॥ ३४ ॥ ॥ ३५ ॥ ॥ ३६ ॥ ॥ ३७ ॥ ॥ ३८ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ४० ॥ ॥ ४१ ॥ ॥ ४२ ॥ ॥ ४३ ॥ ॥ ४४ ॥ ॥ ४५ ॥ ॥ ४६ ॥ ॥ ४७ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४९ ॥ ॥ ५० ॥ ॥ ५१ ॥ ॥ ५२ ॥ ॥ ५३ ॥ ॥ ५४ ॥ ॥ ५५ ॥ ॥ ५६ ॥ ॥ ५७ ॥ ॥ ५८ ॥ ॥ ५९ ॥ ॥ ६० ॥ ॥ ६१ ॥ ॥ ६२ ॥ ॥ ६३ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ ६६ ॥ ॥ ६७ ॥ ॥ ६८ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ७० ॥ ॥ ७१ ॥ ॥ ७२ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७४ ॥ ॥ ७५ ॥ ॥ ७६ ॥ ॥ ७७ ॥ ॥ ७८ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ८० ॥ ॥ ८१ ॥ ॥ ८२ ॥ ॥ ८३ ॥ ॥ ८४ ॥ ॥ ८५ ॥ ॥ ८६ ॥ ॥ ८७ ॥ ॥ ८८ ॥ ॥ ८९ ॥ ॥ ९० ॥ ॥ ९१ ॥ ॥ ९२ ॥ ॥ ९३ ॥ ॥ ९४ ॥ ॥ ९५ ॥ ॥ ९६ ॥ ॥ ९७ ॥ ॥ ९८ ॥ ॥ ९९ ॥ ॥ १०० ॥

विपः गणेशेन तु पुटेन विधानसिंक्षयः कृतः स्कंद उवाच ॥ विधिनानेन देवेश शिवतमेतन्महाफलं कृतं भवति देवेश तमेव
 हिवृषध्वज ॥ ईश्वर उवाच ॥ मार्गशीर्ष शुभमासि शुक्लपक्षे तु पुण्यमुख ॥ चतुर्थ्यां नियमं ग्रहविशेषं पुण्ययुक्ततः पुण्यं
 भैश्वर्यं वैश्वल्यं ईश्वरसंस्मरणं ॥ १ ॥ पल्लोदरे कौश्वर्यं तद्भासाहालिकैः शुभैः ॥ २ ॥ पल्लोदरे तिलपिष्टं च उदरे कण्डमि-
 ष्ठादिमयवर्तुलाकाराः ॥ ३ ॥ पूजयित्वा विधानेन प्रार्थयेत्तत्र मानवः ॥ ४ ॥ त्वत्समादितु देवेश शिवतमं धर्मवर्तुष्टयं ॥ निर्विघ्नेन तु मे
 यातु प्रमाणं संप्रकथ्य ॥ प्रमाणं समाप्तिं ॥ प्रमाणं हेतुमयं दाशस्त्रियताप्रमातृविरयमिधानकोशात् ॥ संसाणं
 बहुस्तरं सर्वविघ्नसमाकुलं ॥ तस्माद्दिनं जगन्नाथनाहिभागं नान्यक ॥ १ ॥ एवं प्रार्थयन् प्राणाध्यक्षं भुञ्जीयाद्वाद्यतस्त-
 तः ॥ २ ॥ एवंक्रमेण संपूज्य एकमेकं नरोत्तमः ॥ गणेशं मनसा ध्यायंस्ततो राजा स्वपेक्षुधः ॥ ३ ॥ एवं स्रवस्तरयावच्चतुर्थी प्रति-
 पूज्मुखा ॥ ततो मार्गशीरे मासि विधानेन पूजनं ॥ नकाशी च भवेत्तदध्यावरसं वस्तरं पुनः ॥ ४ ॥ मार्गशीर्षे पुनः
 प्रासेत धैवायाचिति भवेत् ॥ ५ ॥ श्रयाचिति नावृत्तमेकं ततो मार्गशीरे पुनः ॥ ६ ॥ न श्राव्योपवसेदवृत्तमेकं तद्वच्च पूजनं ॥ ७ ॥
 क्रमेण विधिवच्च त्वार्थं वृद्धानि मानवः ॥ समाप्य च ततो ह्यतिजलस्नातो महावती ॥ ८ ॥ कारयेद्वैष्णवपटितं स्वं शस्त्राखुरं
 शुभं ॥ ९ ॥ श्रावुरग्रं शं ॥ १० ॥ कारयेद्वर्णकैः शुभैररविदं सुपत्रकं ॥ ११ ॥ तस्योपरि घटस्थं पयताश्चापत्राणं संयुतम् ॥ पुंजये-
 द्बुधशालेयैस्तद्वर्णैरेव पुण्यमुख ॥ १२ ॥ तस्योपरि न्यसेद्वैवासाभिर्वैष्णवतः ॥ १३ ॥ पूजयेत्पुष्पपाद्यैर्नैवैधैर्विधैस्तथा
 मोदकैश्च ततः शुभैः पुकादीर्धृतपाचितैः ॥ १४ ॥ नैवेद्यं कल्पयेत्तत्र गणेशः प्रीयतामिति ॥ जागरं कारयेद्विद्वान् गीतवादित्र-
 निरुवतैः ॥ १५ ॥ पुराणास्त्यानकैश्चैव तारांश्चिंशपयेद्बुधः ॥ १६ ॥ प्रभाते विमले स्नातो होमकर्माणि कारयेत् ॥ तिलव्रीहि यवैश्चै-
 व तथा सिद्धार्थैः शुभैः होमश्चैतैर्मन्त्रैः कार्द्वयः ॥ १७ ॥ गणायस्वाहा ॥ गणाधिपतये स्वाहा ॥ मेघवर्णाय स्वाहा ॥ कृष्णमांडाय
 स्वाहा ॥ त्रिपुरांतकाय स्वाहा ॥ एकदंताय स्वाहा ॥ १८ ॥ रुक्मदंष्ट्राय स्वाहा ॥ विघ्नेश्वराय स्वाहा ॥ ब्रह्मणे स्वाहा ॥ इंद्राय

[illegible]

शीलसत्यवशाच्चसंख्योलोचनमभूदग्रहेः । सत्यशौचविहीनस्तान्देवान्स्वल्पं चलाः । जगामदानवकुलं
 कुलदेवानुरागतः । लक्ष्मीप्रभावसदतः पुनरुक्तमानसैः । अथैवहर्तुसमारब्धमन्यायेनमदोद्धतैः । अथैवदेवाव
 यवज्ञावयविप्रावयजगत् । ब्रह्मविष्ण्विशक्राद्यावयवसर्वेदिवौकसः । अहंकारविमूढारतान्द्रात्वादानवसतमीने
 सागरसेवावशाथञ्जातचित्ताभुगोः मुताः । शिराविधिमध्यगतग्यालक्ष्म्याक्षीणार्थसंचयः निरानंदं गतश्चिकमभवद्भवन्
 धुः । गतश्चिकमथारमानमत्वाश्रवलसूदनः । प्रपच्छांगिरसविभ्रद्वाहिकिविद्रुतममः । येनसुप्राप्यतेलक्ष्मीलब्धुन
 चलतेपुनः । निश्चलापिसुहृन्मित्रभोरयोसंवतिसामुते । नसाशरीरपुमंतव्यायाकर्मप्राप्त्यतेग्रहेः । पुराथ्यासुर
 निवतभ्रुत्वनवोपनुयते । सुहृद्वज्रजाः सर्वेयन्तिजतिस्मादंशुभाः । शक्रस्यैतद्व्यःश्रुत्वाः बृहस्पतिरदारधीः । कथं
 यामसत्सचित्सुभंश्रिपत्रमित्रतः । यत्पुराकस्याचिवोक्तव्रतानामुत्तमं व्रतः । तदिदं कथयामाससुरहस्यमशेषुतः ।
 ह्यलस्त्वाकर्तुमारब्धशुभतदमरैः सह । देवदानवगंधर्वैर्वैश्वरक्षीणकल्मषैः । सिद्धैः प्रसिद्धैश्चरितैर्विष्णुनाम्प्रभुविष्णुना
 ब्राह्मणब्रह्मतत्त्वज्ञैः । सन्नयैः पार्थिवैः सह कैश्चिन्सात्विकभवेनराजसेनापरैरपि । तामसेनतथा कैश्चिद्व्रतं व्रतमिदं
 तथा । व्रतसमाप्तं भूयैतिष्ठयापरयाश्रमोः । देवानां दानवानां च बुद्धिरासीदथोद्यता । निमेष्यभुजवीर्येणसागरं
 रितं पतिसमहिरामो ह्यमृतं हितायाजिदिवौकसाः । इत्येतसमयं क्त्वाममं धूर्वरुणालयं । मुथानंमंदरं क्त्वानिन्नं क्त्वानु
 वंसुकिं । मध्यमानजलाज्जातः । श्वेदः शीतांशुरुज्ज्वलः । अतंतरसमुत्पन्नालक्ष्मीः । क्षीराविधिमध्यगाः । तया च लोकि
 ताः । सर्वदेवदानवसतमाः । अगालेक्यतान्जगामां शुाविष्णोर्वज्ञः । स्थूलं शुभं विधिताविष्णुना । त्रीणं व्रतं तेजाविधुसंकया
 शरैरंस्थायैव भूवास्याविधमोद्धातले चनाः । किंचरं जं संभावेन शक्यैतत्कृतं यतः । तं तं ह्यिमुवतैश्चर्यं प्रातं तेन सहिर्द्धिमत
 तमसाधूतचितस्तुमंचाणैर्देवदानवैः । तेनतेपामयैश्चर्यं दृष्टनष्टमभूत्किलः । एवं स श्रीकामभुवः स देवासुरमानुषजगच्चज

गताश्चेष्टतस्यास्यप्रभावतः युधिष्ठिर उवाच कथमेतद्रतं केषां क्रियते मनुजैः कदा प्रारभ्यते प्राप्यते च सर्वमेव जनार्दन
 श्रीकृष्ण उवाच यदिदं पुनराचरेत् श्रीविपुलेन पार्थिव ॥ श्रीसमृद्धिकरं तद्विष्णुश्रीपंचमीव्रतं मार्गशीर्षे स्थिते पक्षे
 पचम्या पक्षगोत्सवे उपवासस्य नियमं कुर्यात्पद्मादिस्मरन् ॥ स्वर्णरौप्यांश्चाश्रयात्प्राप्त्या मुक्तापद्मप्रदं
 गता देवैर्लक्ष्मींश्चमर्पयित्वा कारयेत् पद्मसजापद्महस्तां लक्ष्मीपद्मदलैश्च ॥ दिग्गजैर्द्रोणां पद्मानां कांचनैः कलशैः
 तमैः ततो धामत्रये जातं निम्नगायं गृहं धवा स्नानं कुर्यादसंभ्रातः शक्तवच्चोपचारतः ॥ देवानि पठंश्च स तत्पर्वततो देवगृ
 हं ब्रजेत तत्र स्थापूजयेद्देवपुष्पैस्तत्कालसंभवैः च पलायै पुनः पादौ च चलायै च जानुनी कटिकमलेवासिन्यैः ॥ नाभि
 र्म्यात्येनमोनमः ॥ स्तनानामनमधवासिन्यैर्ललितायै भुजद्वयं ॥ उरुकांठायै कंठचमाधव्यै मुखपंकजं ॥ नमः शिरोशिरो
 पूजयेद्वाक्षवधमादरात् ॥ कलानिचयं शालाभं विरूढधान्यसंचयं ॥ ततः सुवासिनीः पूज्याः कुसुमैः कुकुमैश्च ॥ भो
 जयन्मधुराक्षेन प्रणिपत्य विसर्जयेत् ॥ ततस्तु तंडुलप्रस्थं घृतपात्रेण संयुतं ॥ ब्राह्मणाय प्रदत्तव्यं साश्रीर्भूमी प्रीयता
 मिति ॥ एनविष्णुना सह वर्तते इति सा विष्णुसंहिता श्रीरित्यर्थः ॥ निवर्त्यैतदशेषेण ततो भुञ्जीत वागयतः ॥ मासानु
 मासकं तद्व्यधिना नेन भारत ॥ श्रीलक्ष्मीः कमलसंपत्पद्मानारायणी प्रिया ॥ तथा धृतिः स्मृतिस्तुष्टिः पुष्टिः सिद्धिः
 रमा क्रमात् ॥ मासानुमासं राजेंद्र प्रीयतां भित्तिं कीर्तयेत् ॥ ततो द्वादशके मासि संप्राप्ते पंचमी दिने ॥ वस्त्रमंडपि
 च पाद्यादिवासितानि ॥ शोभयार्थं पात्रे पृथक् लक्ष्मीं सर्वोपस्करसंयुतां ॥ सौभाग्याष्टकसंयुक्तां श्वेतपट्टावृतस्तनीं
 समोपतारसंयान्य समाच्यतां ॥ पादुके पातनं च्छन्नं भ्राजनासनसत्कृतां ॥ देवीं संपूज्य विधिवद्ब्राह्मणाय कुटु
 म्बये देवि दुर्घये रम्ये वारोचते त्वयं ॥ व्यासाय व्यासप्रणीतपुराणशास्त्रज्ञाय ॥ सोपस्करां सवस्त्रां च धेनुं द्रव्या
 क्षिरां विधमयनां दूतैर्विष्णोर्वर्क्षस्य लालये ॥ सर्वकामप्रदे देवि ऋद्धिं च्छनमोस्तुते ॥ ततः सुवा

स्तिनीः पुण्यवस्त्रैरभरणैः शुभैः ॥ भोजयित्वा स्वयंपश्याद्भुजोतसहवधुभिः ॥ यएवं कुरुते पार्थिव तया श्रीपंचमी
 व्रतं तस्य श्रीभवं भाति कुलानामेकविंशतिं ॥ नारीया कुरुते या तु प्राप्या नृज्ज्ञानं स्वभर्तुतः ॥ सुभगादर्शनी
 याचवहुपुत्राचजायते यः पंचमीव्रतमिदं दधितं मुरारेर्भक्त्या समाचरति पुण्य भूगोस्तनूजाः ॥ राज्यांश्चियं समुच्चि
 भव्यजनोपभोगं भुञ्जान् प्रायाति भुवनं मधुसूदनस्य ॥
 इति भाविष्योत्तरोक्तं श्रीपंचमीव्रतम् मार्गशुक्लपञ्चमिच्छारिपूजोक्तम् ॥
 साचोत्तरविद्यायां कार्द्व्यर्षपुन्यो रिति पुनर्भाष्यमात्रं तदुक्तं ब्रह्मांडपुराणे ॥ मल्लारिमाहात्म्ये ॥ मार्गशीर्षे विशेषेण
 तितप्यष्टिकांतरे पूजार्चनं कृतं भक्त्या तदा तद्व्यमसंशयं धनधान्याभ्येन्यादि दासीदासगृहादिकं मल्लारिप्रतिभुदेयं
 विशेषात् मार्गशीर्षके चंपापञ्चासकंदपञ्चातया सर्वपुर्वसु चैत्रश्रावणौषेषु प्रीतिमल्लारिर्ध्वितः ॥ अत्र चंपापञ्ची
 योगः ॥ मासि मार्गशिरे शुक्लपट्टिचतुर्वसुयुता रवि वारेण संयुक्तसंघेति प्रकीर्त्ता ॥ इदमेव स्कंदपञ्ची तदुक्तं ॥ तद्
 दत्तये मार्गशीर्षे शुक्लपञ्चातिन हतस्तारको मुर स्कंदेन संस्कृतिः प्राप्ता ब्रह्माद्यैः परिकल्पिता ततोऽस्या पूजयेत् स्कंदं
 गंधपुष्पाक्षतैः फलैः वस्त्रैरभरणैर्वापि नैवेद्याविधैस्तथा रवि वारेण संयुक्ततथा शतभिषा निवता ॥ यदि ते सासु
 द्विष्टा च पाद्भुनिसत्तम तस्या विधेयश्चरो देवो द्रष्टव्य पापनाशन ॥ पूजनीयो वंदनीय रत्नरत्नव्यः सौख्यमिच्छता स्नात
 दानादिका च त्रसर्वमक्षय्यमुच्यते इति ॥ इमां पट्टीमारभ्य वर्षपर्वतं राजतं स्कंदविधाय संपूज्य च विप्रायुदयात् तत्र सं
 न्नः सेनाविनायक स्कंदमहं सेनमहाबल हरौ माग्निजपङ्कगंगागर्भनगोस्तुते भविष्योत्तरे ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ येयं मा
 गेश्वरे मासि शुक्लाष्टमि च मारत पुण्या पापहरा धन्या शिवा भाता गुहाप्रिया ॥ स्नानदानादिकं कर्म तस्याः स क्षयमुच्यते
 यस्य पितृयतिगणैः यदक्षिणप्रथमा स्थितं ॥ गणेशं रं कटुं ब्रह्महत्यादिप्राप्यैस्तमुच्यते तत्र संशयः तस्मादुरुयं सोपवा

सः कुमारस्त्वर्णसंभवः । राजतं वामहाराजं स्रष्टुमयं वापिकारयेत् । अथ पुरा कृतं तं स्तब्धम् । अमात्रमन्यत द्रवती । पुनश्चासन
रथेणातिवंध्यां रतिप्रेस्समाहितः । ब्राह्मणस्तुततो विद्वानभदी । द्याकिरकं नवं पातयेजस्व । शिरसि धारां वेदक्षिणा मुखः
चंद्रमंडलसंभवा भवमूति प्राचि व्रता । अथा कुमारस्य विषयातिता तव भस्वतः । सर्वं स्थातुं । समभ्यर्च्य भूषणं धिपः । पु
रूपूजापार्णादपश्चात् पूजयेत् । किमुतः । देवसेनापते स्फुटं कर्ता । किं भवो द्रव्यं । अथारण्युणा गेयुः शक्तिहस्ततः स्रुते
एभिर्नामपदैस्तु वा तैर्वेदां तु विवेदयेत् । फलं लिपि क्षिणा । स्याति वेदं तं मलयोद्भवप्राक्षं । पूजयेत् । नमः कुट्टौ । त्वानि वल्ल
भो से कलापं मयूरं च प्रत्यहं व्रजंतं । यच्चंद्रकाराजि तं पाश्र्वं संपूज्य स्फुटं वल्लभं । व्रीहिभिः सयुद्धैर्होमः । कार्यः सान्द्र्य
रितलेस्तुतः । एवंचिर्वर्या विधिवर फलमेकं युधिष्ठिरः । अथ अग्निवात्सपे दूषोऽथवा । न नंदुर्भस्वस्तरे । नारिकेलं मातु
लिं गनारं पतततथा । जंवीरं दण्डि वंदरां । ह्यन्यत्र फलं निजः । श्रीफलं मूलकं तद्रतत्रमुसं कदं फलं । कमादेतानि
मासेषु भक्षयेन्नियतो व्रता । अमावेखलु कालो रथं फलमद्यादतं द्रितः । अथ लक्ष्मीहेमद्यादित्यगोवा । कुकुटो धवा । द्यात
दं द्याद्विजायोच्चैः । सेनाती प्रीयतामिति । सेनाती । शरसंभूतं कर्कोष्ठा । रथपुमखगोहः । गानेयः । कार्तिकेयश्च स्वामी
वालश्रद्धानाथः । अगामिभ्यः शक्तिधरः । कुमारो द्रव्यशस्मृतः । प्रीयतामिति सर्वेषु मायेषु परिकीर्तयेत् । द्वाह्मिणा
न्मेजायित्वा दौपश्चाद्भुजी तु वा न्यतः । एवं संवत्सरस्यातं कार्तिके मासि शोभते । कार्तिकेयं समभ्यर्च्य वासांभिर्भूषणै
श्च तथा । अतिमासं समाश्लिष्य सर्वदेवैर्माचरेत् । सवत्सरविधिकत्वा पूजा होमपुरःसरम् । दद्याद्विप्रापरजं द्रवाच
कायविशेषतः । विज्ञाविप्राः स्मृतादि व्याहः । भोमोश्चान्ये द्विजातयः । प्रायस्तेस्मिन्व्रते प्रार्थं तीर्थं स्याद्भवसागरः
एवं च कुरुते भस्वना नरो योषिदश्चापि पाण्डुः । संप्राप्येह शुभान् कामान् । अल्लोदोद्रसलोकतां । सदैव पूजनीयं रतुकार्ति
केयुमदीपते । कार्तिकेयादृतो नान्यो रज्ञा पूज्यः प्रचक्षते । सप्तमं गच्छेन्मनोयः पूजयेत् । किमुतः । स सर्वजयति ।

वीरेष्वर्थोदानवान् एषः । तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पूजयेच्छंकरात्मजं । पूजयानस्तु तं भक्त्या । सर्वान् कामाशुधात् । धरु-
 प्रधां तरुं पूजां कुर्व्याद्भरतसममिन्द्रा । सर्वपापविनिर्मुक्तो जायेत स पदं ब्रजेत् । अत्रिः क्वा दक्षिणां वा सोऽहं । श्रद्धां स्याद्वि-
 तः । प्रणम्य देवदेवः सगच्छेच्छिवमादिरे । म । पूजयेच्छंकरात्मजं । ददेव शंभोः । स्मृतं सदयितं निरिजित्वा । तज्ज-
 र्मलमुखात्पुनश्च भूयः । सेनापतिर्भवातिपुण्ड्रधुरंधरोऽसौ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥
 ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥
 इति भाविष्योत्तरे मार्गशीर्षे कात्तिके पक्षे पौर्णमासी ॥ स्कंदपुराणे चंपा पृथिवीव्रतम् ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥
 स्कंदवचनम् । प्राक्षरात्पुनराजानं धर्मपुत्रं युधिष्ठिरं । कदाचिदागतो ह्यष्टुर्दशसामुनिस्तमः । तं प्रपन्नं हृदयतो जघ्निर्मसुः-
 कृताजलिः तद्रतं श्रोतुमिच्छामि कर्तुं च मुनिसत्तमः । दुर्वासोऽहं वाचं शृणु राजन् महाभाग व्रतानामुत्तमं दत्तं शृणु ह्येषां
 मानं सर्वकामांस्तु पूरयेत् । भाविष्योत्तरे श्रीकृष्ण उवाच । शृणु मां देवयत्नेन फलपूर्वशुभात् । शंभो मुपोऽप्यनरः । प्रा-
 षाद्विमुक्तः । स्वर्गभाग भवेत् । मार्गशीर्षे भेमासि पंचम्यां निपतं ब्रतः । अष्टीमुपोऽयं कमलं कारयित्वा सकृद्वनं शर्करा-
 संयुतं दद्याद्वा ह्यथाप्यकुटुंबिने । रूपंचकानं कृत्वा फलस्यैकस्य धर्मवित् । दद्यात्सातः कृतज्ञातो । अभुतुर्मे प्रीयतामिति
 भक्त्या तु विधानं संपूज्य स तन्मयादीरभोजनं । कृत्वा कुर्व्यात्फलं त्यागं यदा स्यात्कृष्णसप्तमी । अतामुपोऽप्युविधिवदत्तेनै-
 व क्रमेण तु तद्वक्ष्ये फलं दद्यात्सुवर्णकमलं तथा । रक्तचंदनपुष्पैश्च रक्तवस्त्रा समाज्वितं । भानुरकोरिवैश्वभः । सूर्यः । श-
 क्रोऽहः । अश्विनः । श्रीमान्विमित्रस्तत्त्वपा । वरुणः प्रीयतामिति । व्रतांते विप्रमिथुनं पूजयेत्स्त्राविधूषणैः । शर्कराकल-
 योदद्याद्भेषजं फलान्वितं । यथावै स फलाः कामादस्त्वहं कृतानां सदा रवेः । तथानंत फलदा । दक्षिणं तु जगन्निजं । अहं
 सामानंत फलदां फलार्पणं करोति यः । सर्वपापविनिर्मुक्तः । सूर्यलोके महीयते । सुरापा नादिकं किंचिदद्यात् । सुवर्णाकृतं वा

[illegible]

द्वाह्याणाम्भोजयेत्पश्चाद्भोजनार्थाश्चमानवान् अष्टम्यांसांविभुज्याथतयाचनटवर्तकान् दिनद्वयेचभोक्तव्यंमिष्टान्नि-
 मयुनाष्ठुनं ॥ दिनद्वयेनसंप्रतन्यामष्टम्यांच ॥ श्रवामित्रराविरूपवीरमित्रोदये शूल्वामकरेतस्यदाक्षिणोसोमेष्वच-
 मित्वानामातिनयन कुशेशायविमुंचितः विष्णुवर्मोत्तरेविशेषः मार्गशीर्षस्यमासस्यशुक्लपक्षेनराधिपुंसोप्रवा-
 सरत्सुसंप्रतन्यामित्यादि ॥ ततः कमलैरवि रक्तचंदनपुष्पैश्चसंपूज्य वटकैः पूरणेनपूजयेदितिप्रकारांत-
 रेण मित्रसप्तमीव्रतं अस्यासेवकारश्याल्लोकार्कयागोकाकाशीखंडे ॥ मार्गशीर्षस्यसप्तम्यांषष्ठ्यांवारविवासेरे-
 विधायवाधिकायात्रां नरःपंपादिमुच्यतइति ॥ इयमार्गशुक्लसप्तमीव्रतयुसप्तमी सत्कुलजन्मराश्यायधनभूद-
 त्वान्नः तत्रकलहमाद्रो योमार्गशीर्षसितसप्तमीदिने हस्तक्षेत्रोगेजगतःप्रसूतिं संपूज्य भानुविधिनेपुत्रासी-
 स्तनयपधपात्रफलोपिहारैरिति ॥ एवंसप्तमरंसंपूज्यतदन्ते दूतमुवर्णादिकंदयादितिव्रतयसप्तमी इयमेवमंदरास-
 तना भविष्यपुराणः यातुमार्गशिरैनासिशुक्लपक्षेचसप्तमी नंदमाकथितावीरसर्वानंदकरीशुभेति ॥ श्रवा-
 पिसर्वपूजादि ॥ पूर्ववर्कार्यमितिमार्गशुक्लसप्तमीव्रतानि ॥ श्रवकालभैरवयात्रोक्ता नारदीये ॥ मार्गशीर्षसि-
 ताष्टम्याकालभैरवसाविधौ उपोष्यजगरं क्त्वासर्वपापैःप्रमुच्यते यत्किंचिदुशुभंकर्मकृतंमानुषजन्मनि ॥ तत्स-
 र्वविलययात्रिकालभैरवदर्शनादिति ॥ कृष्णष्टम्यांकालभैरवजप्यंतव्रतं ॥ शिवरहस्ये कालाष्टमीतिविज्ञेयका-
 रिकस्यासिताष्टमी दर्शातमासाभिप्रायेणैवं कार्त्तिककृष्णाष्टमी तस्यामुपेपुणकार्यं तथाजागरणंनिशिभैरव-
 स्तुतुकालव्यापूजायामचतुष्टये कार्यंशिवकयालपौर्णमिशिजागरणंसदा जागरं चोपवासंचकत्वाकालाष्टमीदिने
 प्रयत्नयापानिभक्तःशैवोभवतिशोभनइति ॥ रात्रौयामचतुष्टयेजागरणंशिवपूजादि ॥ काशीवासिनांतिष्ठ ॥ योदेवि
 भैरवाष्टम्यामुपवासप्रयत्नतः नकरिष्यतिमेहेनयांस्वत्येवाहियातनामिति ॥ शिवरुहसुवचनात् ॥ काशीखंडेपि

भागशीर्षासिताष्टम्याकालभैरवसन्निधौ ॥ प्रोष्यजंगरकुर्वन्नहं पापैः प्रमुच्यते ॥ यत्किंचिदशुभकर्मकृतं मानुष्य-
 त्मनि ॥ तत्सर्वविलययातिकालभैरवदर्शनात् ॥ अनेकजन्मनि युतैर्धैर्यकृतं जतु भिरुवधं ॥ सर्वविलयमायातिकालभैरव-
 जगारात् ॥ तच्च दर्शनं स्नात्वा कर्तव्यमित्युक्तं तत्रैव ॥ तीर्थकाले दके स्नात्वा कृत्वा च पितृ तर्पणम् ॥ विलोक्य कालुर-
 ज्ञानं निरयादुद्धरेत्पितृन् ॥ कृत्वा च विविधा पूजां महासंभारं विस्तरैः ॥ अरोमार्गां सिताष्टम्यां वा पापं क्व विप्रमुञ्जे दि-
 ति ॥ उपाख्यजंगरकुर्वन्सर्वपापैः प्रमुच्यते इति च ॥ उपायानां त्वेनाध्वं दानं कार्थमित्युक्तं ॥ १६ ॥ शिवरहस्ये ॥ उपा-
 यान्पाप्मसूतमर्थदानमिदं स्मृतं ॥ अर्घ्यमन्त्राभ्यर्पितं त्रैत्रं ॥ भैरवाध्वं गृह्णादं भीमरूपान्वयानं यः ॥ शुनिनाष्टम्य-
 प्रदानेन तुष्टो भवाश्वमेधः ॥ सहस्रांशिरोगाहोसंस्तव्यं रणजं ॥ अगृह्णाणाध्वं भैरवदं सपुष्पं परमेश्वरः ॥ पुष्पां-
 जालिगृह्णाण शवरदोभवभैरवः ॥ पुनरध्वं गृह्णाण शसपुष्पं यत्तापहः ॥ अक्षपूजोपवासजंगरणात्तिप्रधानानि फल-
 संवधात् ॥ अस्मिन्व्रत उपासजंगरणाद्योऽपधानं यो रहोरात्रमध्वं वेनाहोरात्रयुताऽष्टमी आह्वा ॥ अहोरात्रव्रतं यच्चै-
 तिरिह स्मृतं ॥ यदा तु पूर्वदिने साधनं हेतुं तस्मिन्वापि प्रदोषे तु लयात्तदापि पूर्वैव ॥ १७ ॥ कृष्णपक्षे तत्त्वात् कुलरुद्राः पितृ-
 भावः ॥ रुद्रव्रतं पुसवपु कर्तव्यं समुत्तरीतिथिरिति ब्रह्मवैवर्ताच्च ॥ १८ ॥ दिनं द्रुमुं शतोरान् विद्यास उत्तरैव तत्रैव भैरवोऽयते ॥
 प्रदोषकालीनत्वादि तं केचित्तत्राश्वरहस्ये ॥ मध्याह्ने भैरवोत्पत्तिश्च ज्ञात्वा ॥ तथा च ॥ तत्रैव नित्यं ध्यानादिकं कृत्वा
 ध्याने सांस्थिते रवाविरयुपक्रम्य ॥ ब्रह्मणो रुद्रे जाते उक्तं ॥ तदंशं रूपं दानध्याम्यतः ॥ श्रीकालभैरवः प्राविशसीतदा
 नभीपयश्च विलानपीति ॥ तस्मान्मध्याह्नं व्यापनी आह्वित्य परं ॥ १९ ॥ अन्यत्वे तदपि नाद्रियते ॥ २० ॥ आविर्भावका-
 न्याः ॥ कर्तव्यत्वेनानभिधानात् ॥ आविर्भावोपसं ध्याहं एवं शिवरहस्ये ॥ मध्याह्ने उत्तरं ॥ कृत्वा वा सोऽश्वरं प्रापुर्देवा-
 र् ॥ साधना ॥ इत्यादिना मध्ये बहुकस्याभिधानात् ॥ अतोऽसूर्योऽप्यस्तमपरा मदित्यभिधानाच्च ॥ २१ ॥ तिथ्युक्त्वा सिं-

भुक्तारुण्येष्टकं २ - भैरवसन्निधावित्युक्तेर्जागरणे प्रवासादिकं काश्यामेव कर्तव्यमिति तत्प्रमाणं भाव्यादुपेक्ष्यमिति
 तयोपादेशं मार्गशीर्षासिताष्टम्यामित्युपतिवाक्ये कालभैरवसन्निधावित्यस्योपात्तत्वेनाविवक्षितत्वे प्रमाणाभावात्
 यतु निर्णयसिधौ । मार्गकृष्णाष्टमी - कालाष्टमीत्युक्तं ॥ तद्रभसात् ॥ कालोष्टमीभाद्रकृष्णाष्टमीति - हेमाद्रिके
 तल्लक्षणमपि तत्रैव भाद्रकृष्णाष्टमीनिर्णये दृष्टव्यं इति कालभैरवाष्टमीव्रतनिर्णयः ॥ मार्गशुक्लनवमीनदिनीनवमी
 नारदयिपि मार्गतुशुक्लनवमीनदिनीपरिकीर्तिता ॥ तस्यामुपाधितो विष्णुजगदंबां प्रपूजयेत् गंधार्घ्यैः सोमै
 ध्रुवफलभाङ्गान्नसंशयः मदनरत्ने भविष्ये मासिमार्गशेरे वरिशुक्लपक्षे तु याभवेत् सान्निदिनीमहापुण्यात् नवमी
 परिकीर्तिता यस्तस्यां पूजयेद्देवी त्रिरात्रोपापितो नरः सोमधेयमवाप्येह विष्णुलोके महीयते ॥ ६६ ॥

इति मार्गशुक्लनवमी - अथ मार्गशुक्लदशम्यां व्रतविशेषाभावादन्नदशमीमात्रे ॥

सर्वदन्तुष्टेममारेण्यदशमीव्रतं गरुडपुराणे सनत्कुमारउवाच अथ तं शृणु देव वेदशमीव्रतमुत्तमं सर्वेरेणार्तिशम
 नं सर्वपुष्टिप्रदं शुभं व्रतमेतन्महाबुद्धेकार्यमारेण्यमिच्छता सर्वदेवकार्यमेतद्विलिप्सता चिरजीवितुं दुप्रवास
 श्य कर्तव्ये तव न्यामपि सुव्रतं दशम्यां च कृतज्ञानो मंगलं यतनं हरिं देवमिदिरयासाद्धै न्यायेच्च जगतां पतिं वैजतेय
 भुजसंकेतवनमालाविभूषितं शंखचक्रगदापद्मशाङ्गासिधरमच्युतं फलैश्चमधुरैः पुष्पैः पायसेन समर्चयेत् अ
 भ्रतः स्थापयेत्कुम्भं तीर्थतोयेन पूरितं तस्मिन्नावाहयेत्पंचकदादीन्यायुधानि च - चक्रगदामुशालधनुः खड्गानि त्रि
 हेमाद्रिः पूजयेद्रक्तपुष्पैस्तु गण्डान्नसमभाहितः द्रोणमात्रतिलैरकंकारयेदं जिनोपरि - तस्मिन्नाष्टदलं पद्मं सौवर्णीं हि
 निधाय च मत्तः पद्याणां द्रियाणि प्राणवुद्धिदलेष्वथ । कर्णिकायां तथा कालं कर्मणैव समर्चयेत् मनः श्रोत्रं च क
 श्चर्जं क्वाण प्राणवुद्धिरिति क्रमात् - अनामयां निति पठुं प्राणश्च रसं स्थितः अर्नां कुलाचमेवुद्धिः सर्वैर्युर्नरुद्रबाः

मुरस्य च वधार्थं यत्नं पद्माराज वल्लभा ॥ कथिता च मया सा वै त्वदग्रे राजसत्तम ॥ पूर्वमेकादशी राजन् नैलो कुम्भस
 चराचरे ॥ ७ ॥ मार्गशीर्षासिते पक्षे उत्पत्तिरिति नामतः ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि मार्गशीर्षासिते तु या ॥ ८ ॥ ॥ यस्याः
 श्रवणमादिष्वर्वाजपेयं फलं भवेत् ॥ प्रसिद्धामोक्षनाम्नीति सर्वपापहरा परा ॥ ९ ॥ देवं दामोदरं वैवर्ण्यपूजयेच्च प्र
 यत्नतः ॥ नृत्तस्यामजशेभिश्च श्रवणं देयं प्रयत्नतः ॥ १० ॥ तत्रापि पूजनं चैव गीतं च तस्य तथा परैः ॥ शृणुराज
 द्रव्यैर्यामिकयां पौराणिकीं शुभां ॥ ११ ॥ श्रवणं यो निगता सर्वपितृमातृसुतास्तथा ॥ अस्याः पुण्यं प्रभावेण स्वर्ग
 यांति न सशयः ॥ १२ ॥ एतस्या करुणादरस्यो महिमानं शृणुष्व तत् ॥ पुरातनगरे रस्येको शल्यव्यवसन्नपः १३ वैवा
 नसुतिरजापुः पुत्रवत्पालयन् प्रजाः ॥ द्विजाश्च यवसंस्तत्र चतुर्वेदपरायणाः १४ ऋद्धिमतस्तु वतस्य वैवानस्य
 महात्मनः ॥ एवं स राजकुमारो राजा त्वं नृपप्रदयत १५ ददर्श पितरं स्वतु श्रवणं यो निगतं नृपः ॥ हठादृष्टुं तु तत्र वि
 रुधयः फुल्लोचनः १६ कथयामास वृत्तं तं द्विजाभ्यस्व प्रसभवं ॥ राजो वाच मया तुरन्नापिता हृष्टो नरकं भगता द्वि
 जाः १७ तारयस्वेति माता तत्र यो यो निगतं ततः इति वृत्ताः ॥ सतदान् यदा हृष्टः पितरं वयं ॥ तदा प्रभृतिभो वि
 प्रानां गशमलमामहे ॥ एतद्राज्यं सुखमहान सुखाय मत तथा १८ शश्वजराया सर्वभूमे तरे च यंति ॥ कोशा
 पि न सुखायैति ना किंचित् सुखदं मम २० न दारान सुतामहरो च यंति द्विजोत्तमाः ॥ किं करोमि कृणुच्छामि शरीरं मे तु
 दह्यत ॥ दातुं व्रतं तपो गयेन वै मम पूर्वजाः ॥ मोक्षयांति च येनैव तदेव कथयन्तु मे ॥ किं तस्य जीवितं लेकिमुपजस्य व
 लयि सः ॥ पितृ तपस्य नरके तस्य जन्म निरर्थकम् २३ ब्राह्मणा ऊचुः ॥ पर्वतस्य मुनिरत्र श्रमो नि कटे नृप ॥ नान्य
 ताराजं शार्दूलश्वतश्च वयं विजानतः २४ तेषां श्रवातो वाक्यं वैश्वानो राजसत्तम ॥ जगाम तत्र यत्रासु वा श्रमं पर्व

तमुत्तिः ३५ ब्राह्मणैर्विदितस्तत्रपूजाभिश्चसंमतः ॥ आश्रमोविपुलस्तस्यमुनिभिः स्मृतिपेक्षितः ३६ ऋग्वेदे
 श्वयजुर्वेदः सामाथर्वणकोविदः वेष्टितामुनिभिरुतत्रादित्यह्वयपद्मजः ३७ दृष्टुमुनिशार्दूलराजोर्वैखानसस्तदा
 जगामचावर्तमूर्च्छादण्डवत्त्रिणपत्त्र ३८ पद्मच्छकुशलं तत्रसत्त्वं गोष्वसौ मुनिः रात्र्येनैकैकं चरत्सोऽसौ
 समन्वितः ३९ राजोवाच तवप्रसादाद्वा विप्रकुशलं त्वंगसप्तके भवन्नेवमुकलं च कोशलेष्वप्यविधत्ता ३९ म
 यास्वनेष्वयदृष्टे जनकोद्गीर्तिगतः केतापि व्रतदानेन मोक्षो भवति तस्यैव ३९ एवं मे संशयो ब्रह्मन् हृदालोऽस्युपा
 गतः एतच्छ्रुत्वा नृपवचः पर्वतो मुनिस्तमः ३९ ध्यानारतिमिदनेत्रे सौभृतं भव्यं विहितयत मुहूर्तमेकं ध्यात्वा
 च प्रत्युवाच नृपोत्तमं ३९ मुनिस्त्वाच जनेहं तस्य राजेन्द्र पितृस्ते पूर्वकर्मणः तवाद्यजन्म निपिता क्षान्तिरुत्सुसमा
 हितः ३९ कामासक्तनकस्याश्चिदनुभंगः कृतः खिद्यः त्रायस्वमेति जगत्पुण्याः क्रतुदानां नाराधिप ३५ तन्व्रतव
 पित्रा वैभवं तद्वृद्धानक कर्मणा तेन सततं नरेकपतितस्त्वयं ३६ राजोवाच केनैव ब्रतदानेन मोक्षस्तस्य महा
 ने निरयात्पुण्यसंस्थानात्तन्ममाचक्ष्वष्टच्छतः ३७ मुनिस्त्वाच मार्गशीर्षे सिते पक्षे मोक्षानामिति नामतः सर्व
 स्तुतं ब्रतं कृत्वा पित्रे पुण्यं प्रदीयतां ३८ तस्याः पुण्यप्रभावेण मोक्षस्तस्य भविष्यति मुनेर्वाक्यं ततः श्रुत्वा नृप स्वयं
 मागतः ३९ आग्रहायाणिकः कच्छात्सा सोभरतस्तम श्रुतः पुरचरैः सर्वैः पुत्रदारैस्तथानृपः ४० ब्रतं कृत्वा वि
 धानेन पुण्यदत्तं नृपाय तत् तस्मिन् दत्तदात्र पुण्यवृष्टिरभूद्विदः ४१ वैखानसोऽपि तात त्रगतः स्वर्गो रतुतो गणैः रा
 जानं भर्तारिणां च विमलोऽप्यभ्यभाषत ४२ स्वस्तिं स्वस्तिं तस्मात्पुत्रत्वाभिर्युक्ताः सां दिवं गतः एवमः कुरुते राजन् मोक्षो
 मेकाद्रशीमिमां ४३ तस्यापुंक्षयं याति मृत्यो मोक्षमवाप्नुयात् नात परतरा काचिमोक्षद्विभला शुभा ४४ पुण्य
 संख्यांतरा जेद्रनजाते हंपरंतप पठनाच्छ्रवणस्तस्यावाजपेयफलं भवेत् चितामणिसमाह्वेपास्वर्गमोक्षप्रदायिनी ४५

[illegible]

मिश्रो धूपोपप्रतिपद्यताः ॥ केशवः केशिहादुष्टकंसदैत्यानिपूदनः ॥ सर्वकामप्रदो देवः समेषां पञ्चमो हतु एवमन्य-
 त्वयं देवः शंभोः पिपत्स्यक्षमापयेत् ॥ द्वादश्यां पञ्चतोयेन स्नापयित्वेह माधवं ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णोर्बलभतेतनं कृता-
 मिपेकः ॥ पुण्यात्मा सन्पुण्यार्च्यर्चके शवं ॥ नवसूतां तथा धेनुं ब्राह्मणोपपादयेत् ॥ केशवः ॥ श्रीयता देवः ॥ के-
 शिहंता महाद्युतिः ॥ सुगुप्ते भगवान्भीतइष्टान् कामान्प्रयच्छतु ॥ एवं प्रदक्षिणं कृत्वा शृणुतस्यापि यत्फलं ॥ विशद्वन्दकं
 तेषां हि त्वासनि विधंनरः ॥ पृष्ठिर्वर्षसहस्राणि सर्वभोदातिदेववत् ॥ यदा कालादिहास्यातिसधर्मव्रतवान्भवत् ॥ श-
 भवद्विधधेनुना तन्मात्रां कल्पयेत्ततः ॥ तत्फलं हि विनिर्दंष्टयथास्तपयतु दिक्षिणा ॥ भूतैर्यवफलमाप्नोति भक्तिरेवा-
 न्प्रकारणं ॥ पृष्टिर्वैदुतमस्मिन्कुमुद्विदंनरोत्तमः ॥ समाहितमना भूत्वा रसधेनुं प्रदाय कः ॥ १ ॥ आपुनिरादिति श्रीकाश्या-
 पोर्वेनरसूतवः ॥ ७ ॥ अप्रयंतस्तस्य तस्योक्तं तेन नारायणः स्मृतः ॥ नारायणः श्रीवत्सामेदं देवदेवो नरः सदा ॥ इष्टकामप्रदो नित्यं
 समेषां पञ्चमो हतु ॥ ततः प्रदक्षिणं कृत्वा ब्राह्मणभोजयेत्ततः ॥ एवं हि क्रियमाणस्य तस्य पुण्यफलं भूषणं ॥ पृष्ठिर्वर्षकं
 तेषां पञ्चवर्षं वा यदि वा बह्वं ॥ हिवास्वर्गसमाप्नोति वर्षाणां मधुतशुभं ॥ साष्टस्यैव नृणां सारयः ॥ द्वादशीं शक्यक्षतः ॥ यः
 शिष्यो द्विशुचिर्भूत्वा एकचित्तः समाहितः ॥ स्नापयेत्पूजयेद्विचित्रा ब्राह्मणानां चतुर्पुण्ये ॥ इदं नित्यं पशार्दूलइभं भूजमुदिरयेत्
 मालक्ष्मीश्च पुरा जयेभिर्गतिं शशिना नृजा ॥ धनस्तत्समासितस्य ॥ तु सर्वकामदमाधव ॥ श्रीयता देवदेवो नमिधुकेतुः
 सूदनः ॥ कंसहं केशिहंता च मया पञ्चमो हतु ॥ एवं कुरुते नित्यं तस्य पुण्यफलं शृणु ॥ श्रावजन्मकतं पापा हि त्वा-
 र्धमशेषतः ॥ दिव्यवर्षसहस्राणि स्वर्गव्रसाति षोडश ॥ गुडधेनुं प्रदो मायेदहायातः सदा सुखी भवेद्ब्राह्मणानिरातकः ॥ स-
 ध्वर्षसमाप्नितः ॥ तत्राविष्णुपुरोभूत्वा क्रमान्मोक्षमवाप्नुयात् ॥ फाल्गुनामलपक्षस्य द्वादश्यां नित्यतः शुचिः पूजयित्वा
 धानेन गंधपुष्पादिना हरिः तिलधेनुं ततो दद्याद्ब्रह्मवापि सुभाकितः ॥ मंत्रेणान्नं राजेन्द्र गोविंदः श्रीयतामिति गवां भक्तो

सिंगोस्वामिगोवासो गोकुलालयः सर्वकामप्रदो नित्यसमेधापन्नो वेहतु ततः प्रदक्षिणीकृत्य शृणु पुण्यं यथा तथा बली
 वर्दसहस्राणां दशानां धुरे वाहिनां दत्तैस्तत्फलमाप्नोति द्वादश्यां च द्वादशे न्यप ॥ दिव्यवर्षसहस्राणि स्वर्गातिष्ठति देववत
 वेत्रस्य द्वादशीं शुक्लसमुपलब्धनुपेतम् ॥ ५ ॥ तत्रात्वासं पूजयेद्विष्णुं जगतीं तैरचारिणं ॥ ६ ॥ पूर्वोक्तविधिना तत्रावागो
 मन्त्रेणोत्तमयेन वा ॥ ७ ॥ स्तोत्रपविवाभ्यस्तत्रैवैषं च भिर्धसंयुतैः ॥ ८ ॥ जलैः प्रचार्यत्सु पूज्यैर्गंधधूपविलेपनैः ॥ ९ ॥ पूज्यवा सोमि
 रेवं हि मन्त्रेणानेन बुद्धिमान् ॥ ज्यापकस्त्वं हि भगवान् साधूनां रक्षणाय च ॥ १० ॥ दुर्दृष्टारश्च विनिर्जेतुमस्मि विप्ररोहि
 रिः ॥ ११ ॥ विष्णुर्भवतु मे श्रीतोऽजिष्णुर्देवः सनातनः ॥ सर्वपापविनाशाय विष्णुर्मे प्रीयतामिति ॥ १२ ॥ मधुघ्नो रभवाद्वा शू
 कितः प्राज्ञमेव च ॥ १३ ॥ दत्त्वा यत्फलमाप्नोति तदिहे कमनाः शृणु ॥ १४ ॥ पात्रं मधुघ्नं पूर्वाभिहजन्मनिसां प्रतं ॥ १५ ॥ वन्नृते सक
 लं हि त्वास्वर्गलोके न हीयते ॥ वैशाखस्य तु मासस्य पूजयेन्मधुसूदनं ॥ १६ ॥ मासस्य द्वादश्यां प्रकरणात् ॥ १७ ॥ पूर्वोक्तवि
 धिना राजन्सौ वैष्णवमधुसूदनं ॥ जलकुंभे तु संस्थाप्य मन्त्रेणानेन पूजयेत् ॥ १८ ॥ एकार्णवजले धातुर्हेतावेदाः पुरा हरिश्च मधुना
 निहतः सोऽपि तेनास्मि मधुसूदनः ॥ १९ ॥ घृतधेनुमथो दत्त्वा ब्राह्मणान् भोजयेत्ततः ॥ २० ॥ ततः प्रदक्षिणाः कुर्याद्विप्रदत्त्वा तथैव ग्रा
 णं ॥ २१ ॥ एवं त्रिक्रियमाणस्य तस्य पुण्यफलं शृणु ॥ कपिलायाः सहस्रस्य साम्यं गदास्य पुष्करे ॥ २२ ॥ यत्फलं तदवाप्नोति भक्तिपुक्ते
 न संशयः ॥ २३ ॥ यावाद्द्रोवसेस्त्वर्गतावदेव सतिष्ठति ॥ ज्येष्ठस्यैव तु मासस्य शुक्लपक्षे तु द्वादशी ॥ २४ ॥ पूजयेद्विधिवद्भक्त्या सु
 मुपोऽप्यन्नि विक्रमं जलधेनुमथो दत्त्वा विधायानियतः श्रुचिः यज्ञभागभुजो दैत्यान् सन्निहित्य क्रमैस्त्रिभिः ॥ २५ ॥ वैलोचनमाहू
 तं तस्मात्ते नो सित्वांति विक्रमं त्रिविक्रमं त्रिलोके शं प्रीणयाभिन्नि विक्रमं ततः प्रदक्षिणं कृत्वा ब्राह्मणेभ्यश्च दक्षिणां दद्यात्
 संभोजयेत्तान् स्तुत्युत्तस्याप्यत्फलं ॥ २६ ॥ राजपेयस्य द्वादशस्य सम्यगिष्टस्य प्रायैव ॥ तत्फलं लभते मर्त्यैः परत्र च मुखी भवेत् ॥
 २७ ॥ वामं ननु तथा प्रोह ॥ समुपोऽप्यत्र यत्फलतः ॥ २८ ॥ उद्दिश्येति शेषः ॥ द्वादश्यां नियताहो वा मनंतत्र पूजयेत् हिताय सर्वदेवानां

मादित्यः कन्दोपपा ॥ तथात्वं भवमेव वा मनोबुलिवधनः ॥ तिलपुनंततो दद्यात्तत्राभवः श्रीयुतामिती ॥ तदभावात्
 पात्रं पयायत्तथासदक्षिणां ॥ पात्रं तिलपात्रं ॥ पूर्वजन्मकृतं प्राप्तिहजन्मकृतं च यत्तत्तत्सर्वं विनिहस्य शुभं चैव शुभं
 निच ॥ आद्यप्यनुमासस्मद्वादशशुक्लपक्षतः ॥ वक्ष्येपित्रुतो भूत्वा समुपुष्यजन्तर्दनां ॥ समर्थं दद्यात्प्राप्तं किमु
 कवाधेन ततः ॥ धेनुं सर्वगुणोपेतं दद्यात्प्राप्तं विवेदयेत् ॥ अत्रेणानेजेरजेंद्रमुद्रा विहितं नृणां ॥ सुमासाद्य यतो लक्ष्मी
 लोकेभ्यः क्षीरसागरे ॥ स्वपिति श्रावणेमासि श्रीधरो सिजगत्पते ॥ श्रावणे श्रीधरो देवः श्रीवत्सः श्रीनिकेतनः ॥ श्रीप्र
 तां हि श्रियः कातो ॥ गतिमिष्टादं दत्तुमे ॥ गवां दशसहस्रेण पात्रदत्तेन यत्फलं ॥ सकलं भते मत्स्यं भाकिमुकोत्तं संप्राप्तं
 स्वर्गं सुविपुलाभोगान्भुनाके सुरराडिव ॥ तेनैवाधिना राजन्मसेमाद्रप्रदेतथा ॥ समुपुष्यनरो भक्त्या ह पीकेशं प्रभुं
 येत् ॥ मुकाधेनुं ततो दद्यात्प्राप्तं भवविस्तरात् ॥ ह पीकाणां दद्यात्प्राप्तं हस्ते प्राप्तिं शोभा गमतिः ॥ करोति कर्तुं भूतेः स्त्री
 पीकेशा भवस्ततः ॥ देवदेवं ह पीकेशं भूतेषु प्रभवाप्ययं ॥ श्रीं प्राप्तिं मिश्रं संप्रतीतो भवमाप्तं वयं प्रोहत् ॥ एवं प्रदक्षिणं कृत्वा
 शृणुतस्यापि यत्फलं ॥ इह जन्मकृतं पुण्यं पूर्वजन्मकृतं च यत् ॥ सर्वं तद्भस्मोसिद्धं कृत्वा विष्णुलोकं प्रहीयते ॥ द्वादशमा
 समुपुष्यं पद्मनाभं तथा श्वने ॥ पूजयेद्विधिवद्भक्त्या गंधधूपविलेपनैः ॥ गंधधेनुं ततो दद्यात्कपूर्वागुरुचंदनैः ॥ कुक्कुमेन
 हिरजं द्रविणशार्दूलं विवर्जयेत् ॥ एकान्धं गततो ये स्वपतो यस्त्ववधसः ॥ निवासाय भववत्प्राप्तं पद्मनाभे सिद्धे दद्युत
 द्रीयतां पद्मनाभमेदुं प्रकृतं चोपशान्त्यतु ॥ इत्युक्तं तं समभ्यर्च्य दद्यात् ॥ इदं नृणां विज्ञातये ॥ न इदं वां कियमाणास्तस्य पुण्यं न
 तः शृणु ॥ सप्तजन्मकृतं पापं सर्वं पुण्यादिवावहुः ॥ दण्ड्या तं तस्मिन्कलभूमा विष्णुलोकां गमं च्छति ॥ कर्तुं कस्य नृणां सत्त्वं
 कादश्यामुपापितः ॥ प्रसूतं वधे दद्यात्तत्राश्वत्थमाकिं सुमन्वितः ॥ न लुप्यंति ते स्तथा वधे कर्तव्यजुः ॥ सामं गलैः ॥ ध्वनिप
 णवशब्दश्च पुराणश्रवणेन च ॥ वासुदेवकथाभिश्च स्तोत्रैश्चैव श्रवणैः ॥ ६५ ॥ सुभाषितैश्चिद्वज्रालंभैश्चिदभाभिरेव च

पुष्पधूपश्चनेवेद्यदीपवृक्षैश्चशोभते॥५॥ होमैर्धूपैश्चः फलैः शाकैश्चपायसैः॥६॥ इक्षोर्विकारैर्मधुनाद्राक्षिषा
 दैः सदादिभैः॥७॥ अक्षोऽंभदनफलाकारं सिद्धं मधुरफलं॥८॥ अक्षोऽद्वितीयं सिद्धं॥९॥ कुंठकरमसंजयांमालयालवः
 णनघ्नः॥१०॥ कुंठकरार्जकः॥११॥ इक्षोऽभ्यां विचरताभ्यां चंदनाभ्यां च सर्वदा॥१२॥ कुंठमालककार्भ्यां च कसूत्रां॥१३॥ स
 कणैः॥१४॥ तथातजविधैः पुष्पैः॥१५॥ इक्षोऽविक्रमाहृतैः॥१६॥ तस्यां राभ्यां वतीतायां द्वादशमास रुणोदये॥१७॥ स्नात्वा तदि
 जलैः पुष्पैः॥१८॥ अतिमास्नाप्येत्ततः॥१९॥ अथिवाचपुरारभ्यां ताकारैः प्यांसुवर्णजा वैष्णवी प्रतिमा यत्र च द्वे वसि
 श्लेखिताः॥२०॥ तत्र स्नात्वा दिपूजा च वैश्वार्क्याश्चिबेष्णवे॥२१॥ आदौ घृतं तत्र लेन समधुना तद्वत्तं॥२२॥ तिलाद्द्विधाक्षिरं श्ल
 तथापुष्पाग्रेन शालावित॥२३॥ इह तैर्नामपचूर्णमसुरदलकानिभू॥ लेभ्यः कालीयकैव तगरुर्वैरिक्तथा॥२४॥ सत् काली
 यकं धीतचंदनवर्णकुंकुमं॥२५॥ सधूपश्च त्रिषं शुश्र्मानलुंगारस्तथा॥ सर्वोपर्थः सर्वगंधाः सर्वबीजाः निःकषितं॥२६॥ गाला
 निपथालाभरत्नानि बहुशोदकाः॥२७॥ हरितं ततोद्धृता स्रग्दपुच्छं गोद्धृता तथा॥२८॥ नदीतिरिह तारथात्ताद्वल्मीकात्संगमाक
 दात्॥२९॥ इदं स्थानाच्च सरसस्तदा प्रदत्तमस्तकात्॥३०॥ इदं स्थानं यत्रेन्द्रयात्रिरोपिता॥३१॥ श्रुताभिः स्नात्वा देवशं॥३२॥
 याद्वा रोचनां शुभां॥३३॥ तथा च कलशदेया यथा प्राग्वत्स्वत्कृताः॥ ज्ञातीपृष्ठवत्पुष्पाः सफलाश्च सकाचनाः पुष्पाहवे
 दशवेदनीणावेषुणवेणवः॥३४॥ शब्देन मधुरैषूत्तमागधवदितः॥ पुष्पसंज्ञाभ्यगोधिदं रचनलिपे रचलंकृतम्॥ सुवा
 ससंपूजयेत्तं समनोभिश्च कुंकुमैः॥३५॥ दीपधूपैर्मनोहैश्च पापसेनतुभरिणा॥३६॥ आचारस्तद्भद्रं तैश्च होमैः पुष्पैः स्वदक्षिणैः
 वासाभिर्मृगणैर्हृद्यैर्गोभिरश्वैर्गजेरपि॥३७॥ ब्राह्मणाः पूजनीयाश्च विष्णोः राधाः स्वमर्त्ययः॥३८॥ विष्णोरात्रौ प्रसूतस्य दाभि
 दरागतयतः॥३९॥ ब्रह्मादिस्य तु तत्ताप्तिदाप्रोदइति स्मृतः॥४०॥ मोदरइमां धेनुं गृह्णतु रचयमेव हि॥४१॥ द्विज रूपेणैव विष्णो
 प्रकल्पे प्रासता ततो विभक्तिः प्रश्नार्थः॥४२॥ इत्येवंप्रयोगीदन्न फलं शाशोतिमानवः॥४३॥ सुवर्णस्य महाधेनुं दत्त्वा तपवरो यम

हत्वा पापान्यशेषाणि शतजन्मांतराणि वै । वैष्णवं लोके मया तोमना न वः क्षीणपातकः ॥ सुवर्णस्य महाधेनुं दत्त्वा न पत्र-
रोतम ॥ हत्वा पापान्यशेषाणि शतजन्मांतराणि वै ॥ वैष्णवं लोके मया तोमना न वः क्षीणपातकः ॥ सुवर्णस्य महाधेनुं दत्त्वा न पत्र-
न्मानुषं फलं ददाति भगवान् विष्णुः क्रमान्मोक्षं नरेश्वर ॥ ब्राह्मणभोजयेद्भक्त्या भक्ष्यैरुत्पाद्यैरपि ॥ उच्चावचमते कवि-
धर्मतः प्रदक्षिणं कृत्वा शिवाय शस्त्राय च दक्षिणं ॥ कलशान्वद्धा दशभ्यो ब्राह्मणेभ्यः श्रद्धा पयेत् ॥ वैष्णवे पितृभ्यां
नेह भगवत्पशोभितान् दक्षिणैर्युतं द्वे वसुधावपभूतैः ॥ भक्तिर्यथा तथा दद्याद्भक्तिरेवात्र कारणा ॥ ससंगुना प्रिया
राजन्सुनामं द्वादशी नरः ॥ करोति पुण्यमगो स यथा दैत्यो भवद्वलिः ॥ एवं कुरुते राजन्सुनामं द्वादशी नरः ॥ राज-
स्यस्य यज्ञस्य फलं जमधिकं भवेत् ॥ सर्वदा नैपुण्यं यच्च पुण्यं तं परोवने ॥ सर्वतीर्थेषु यत्पुण्यं तत्सर्वं स भवामुपार्ज-
ना ब्रह्मादश दत्तव्या वस्त्रेषु भगानि कंचितं ॥ श्रद्धा मेवैव गामेका पात्रं वा स्वर्णं सुयुतं ॥ सुमासेन तथा न्येवं च ब्रह्मलतीवत-
यत् ॥ बहुविधानि धर्मस्य कर्तुं शिष्टं दृष्टं ज्ञायते ॥ एतद्वा त्वत्तु मेधावी भवते धुन्येतत्प्रवृत्तः ॥ तत्तस्या विलोभोऽस्ति भ-
क्तिमार्गोऽस्ति केशव ॥ श्रद्धा नैव विधिना यस्तु द्वादशी प्रतिवत्सरं ॥ कृत्वा नरः परं याति ॥ विष्णुलोकमनामयं ॥ सुवर्ण-
इन्द्रश्रीपावतानां मुतमानुष ॥ अध्यानरैरनुकृतैर्व्यातोपयाद्भर्जनार्दनं ॥ यज्ञैर्नाकीर्त्यैरपुण्यं शृणुयाद्वादशी नरः ॥
अलं विना वभोगच्छतः स्वर्गः ॥ कर्ता विष्णुपुत्रं व्रजेत् ॥ २८ ॥ १०१ ॥ १०२ ॥ १०३ ॥ १०४ ॥ १०५ ॥ १०६ ॥ १०७ ॥ १०८ ॥ १०९ ॥ ११० ॥
इति वैष्णवपुराणोक्तं सुनामं द्वादशी व्रतं ॥ अथैकादशी व्रतोपायं ॥ तदुक्तं हेमाद्रौ भविष्योत्तरे ॥ १ ॥ नारद उवाच ॥
भगवन् देवदेवेश पुराणपुरोत्तम ॥ किंचिदृच्छामि सदेहं कारुण्यात्कथय प्रभो ॥ शृण्वद्वादशीयासौ पुराणोक्तं ॥
इयं ॥ सा सर्वव्रतखंडनं पूरणाय किमुच्यते ॥ यया सर्वव्रतानां तु वैकल्पं पूर्यते प्रभो ॥ तस्याऽप्यपाना विधिर्न सस्य-
क्कथितस्तथा ॥ न तद्भवत्युक्ता रितश्रोतानां पि सुदुर्लभः ॥ विष्णुरुवाच ॥ मार्गशीर्षे शुभे मासि शुक्लपक्षे शुचिर्नारी

दशम्यधिकशतं पूज्यहविष्याश्रकृताशनः

निर्वर्त्यपश्चिमासंध्यां गृह्णीयाद्व्रतधावनं

उपरुष्टययथान्यायमंत्रं

मत्तदुदरिष्येत् कण्विष्णोर्हर्षिकेशवक्त्रेशनाशन करिष्येहं व्रतारभं भवेद्यावाहिनवयं इति संप्राथम्यं गोविदं मंत्रेणा-
दाततः स्वपेत् व्रतग्रहणमंत्रः ततः प्रभाते चोत्थाय यथोक्तं व्रतमाचरेत् चतुर्भिः पारणयमैः कथितं यद्द्विजोत्तम-
तस्यावदानाविधिना भिद्यते न हि पारणं एवं द्वादशानिर्वर्त्य द्वादशीः पञ्चजोद्धव- उद्यापनं ततः श्रुत्यार्द्राद्विधिमंत्रपुरस्कृतं
एकं दशयं श्रुतिः स्नातः शुद्धांबरधरे व्रततो सर्वतीर्थेषु पुण्यं सर्ववदे पुण्यफलं त्वत्पादपद्मयोः नैव सर्वमैव वतु प्रभो-
इति स्नानमंत्रः स्नानं कृत्वा ततो देवं पुजयेद्गुरुद्वयं एकत्र मूर्तिसंपन्नं लक्ष्मीनारायणं प्रभुं यथा शक्त्या धुक्वर्ततस्मै व-
र्धरत्नभूषितं सहस्रशीर्षं मंत्रेण स्नापयेद्गंधवारिणा मधुवातादिभिर्मंत्रैर्मधुना स्नापयेद्धरिं आप्यायस्वोति मंत्रेण-
पुण्यसाक्षापयेत्ततः दधिक्रावणेति मंत्रेण द्वातु स्नापयेत्ततः तेजोसीति च मंत्रेण स्नापयेत्सर्पिं प्राप्रभुं मधुवाते-
ति मंत्रेण मधुना स्नापयेत्पुनः त्वादुपवस्त्रमनुनाततः शर्करया पिब एकीकृत्य ततः सर्वशर्कराखंडसंयुतैः स्नापये-
त्परया भस्मपात्रशब्दादिमंगलैः मापकर्णादिभिश्च शृणोर्नैर्घृटां प्रातिमांततः चंदनोशीरकरपूरं कुंकुमादिभिरर्चयेत् तैर्वि-
लिप्य हरिभक्त्या ततो मंत्रमुदरिष्येत् यथा शक्त्या मया देवस्नापितश्च विलेपितः न्यूनातिरिक्तं तस्सर्वलक्ष्मीनारायणः क्ष-
मेत् अनलेपनमंत्रः ततो बल्लभुः श्रेष्ठमानीय परिधापयेत् पीतं बालोहितं वापिश्वेतं नानाविचित्रं परिधानं यथा श-
क्त्या ततः देवमयार्पितं न्यूनातिरिक्तं तस्सर्वलक्ष्मीनारायणः क्षमेत् परिधानमंत्रः परिधाप्य ततो देवं पुण्यैर्नानाविधैः शु-
भैः संछाद्य पुष्पमालाभिर्मंत्रैर्मत्तदुदरिष्येत् पुष्पैरपि यथा शक्त्या पूजितो सिजना दर्शनं न्यूनातिरिक्तं तस्सर्वलक्ष्मीनारा-
यणः क्षमेत् पुष्पमंत्रः एवं कृत्वा विधानेन शय्यां च विनिवेदयेत् तूलीपथकं युक्तं तु श्वेतप्रच्छदं गंडकैः प्रतिपाद समानां
वैचतुः पादप्रतिष्ठितैः निवेश्य तत्र देवं शलक्ष्मीनारायणं प्रभुं नैवेद्यानि निवेद्यानि नानाभक्ष्ययुतानि च लेह्यान्पुष्पव-
हार्पाणि चोप्याणि च वर्णानि च पानकानि च वैष्णवस्मिन्दं शेषया तथा तानि सर्वाण्युपादाय देवाय विनिवेदयेत् फ

लर्निचसुगंधीनिपकानिचनिवेदयेत् एवनिवेद्यतस्वैभक्त्यामत्रमुदीरयेत् यथावितोपसयुक्तंमयातवानिवेदितं
 लक्ष्मिनारायणविभोभक्त्यातत्प्रतिपद्यतां इतिनैवेद्यमंत्रः देवस्यतुशिर पूर्वपाटौपश्चात्प्रकल्पयेत् शिरःस्थानं
 निततःकुंभेवारिपूर्णमनोहरम् स्थापयेत्कर्करीयुग्मंस्मरत्नवंस्त्रभूपितं कर्करीगलंतिका स्थापयित्वातत्कुंभततोऽ
 मंत्रमुदीरयेत् यावत्पूजासमारब्धाचांचल्यंवर्जयेत्तदा भुक्तापित्वातथाचर्यतोयेनानेनकेशव मङ्गत्तथापू-
 जितोदेवस्वपत्वंसुसुखीस्वयं इतिस्थापनमंत्र शब्दोपचारयत्किंचित्सर्ववैवित्तिवेदयेत् शब्दोपचारंस्त्रगंधा-
 दिं यावत्पूजासमारब्धास्नानादिशयनांततः सद्यतंगुग्मुलतावहहेदेवाग्रतोनिशि ततोविध्रंसमानीयभान-
 धेयासहितंशुभं सर्वदुर्लक्षैर्होहिनिं सांगोपांगसमन्वित वेदविद्याब्रतस्नातं पूजितंस्वकुलोद्भवैः दे-
 वस्यामेततोविभ्रंभार्थंयासहितंन्यसेत् प्राङ्मुखविमलंशुद्धंभक्त्यातंपूजयेत्ततः बहुनाकिप्रलपेनकथितेनेहनारद
 देवसंपूजितोपद्यत्तद्वादिप्रपूजयेत् विष्णुब्राह्मणयोर्भेदेनकटाचिद्विकल्पयेत् इतिषेवाहदिसदातेपूज्याश्वर्यती
 श्वराः द्वादशान्यान्नवानकुंभान्पूर्णान्शुद्धेनवारिणा स्थापयेदेवपर्यंकेपरितःशुद्धचेतसा द्वादशैवतथानावः
 सर्वह्माकांस्यदोहनाः क्षिरवत्पुष्पशालाश्रस्थापयेदेवसन्निधौ श्रधवावित्तवैकल्पेकुर्याद्भोजितयंनरः दद्यात्
 सभ्यंभुक्तपयत्राशक्तिमतेमता एकाप्यनुत्तमगुणातस्यस्याद्द्वादशाधिका स्ववित्तशक्त्यायत्किंचिद्वानुमुत्सह-
 तिनरः तत्सर्वद्विजदेवाभ्यांसन्निधौसंप्रकल्पयेत् उपस्कराणिदिव्यानिछत्रोपानस्यपादुकाः गोसरयादिक
 तत्सर्वदानंत्वस्मिन्प्रकल्पयेत् यदादानेनुगौरिकाकल्पयाशक्तिप्रपूर्वक सासंपूर्णातुर्कतंवावत्सेनसहपूजिता सुव-
 र्णैर्भुंगारोप्यखुरांघटामरणभूषितां तद्वर्णैवस्त्रसंघातावत्सेनसहपूजयेत् एवंनिर्वर्त्यविधिनादानपूजादिनासमं
 देवब्राह्मणयोर्भक्त्या ततोविभ्रंशमापयेत् एतद्ब्रह्मणोभविष्य भार्ययासाहितःप्रभो एतेनावाह्यतांविभ्रं

तस्मिन्सर्वानिवदेत् । प्रतिगृहीतादाताचक्रतीविष्णुर्थातथा । मयादत्तामिदं सर्वं गृह्णाणत्वञ्जिषम । दाताचवि-
 ष्णुर्भगवानतः । प्रतिगृहीताचसएवविष्णुः । तस्मात्तयादत्तामिदं सर्वं प्रतिगृहीतं च मया शुभाय । ब्राह्मणप्रतिभ्रा-
 तृमन्त्रः । अन्त्येभ्योपि यथा शक्तया तस्मिन्काले प्रदीयते । दीनां वक्रपणादिभ्यस्तदक्षयफलं भवेत् । वित्तशाल्यं कु-
 र्यात्तस्मिन्प्रफलमाप्नुयात् । इत्यखंडव्रतस्यैव उद्यापनीविधिः स्मृतः । कथितस्ते मया वस्तस्य पुण्यफलं भूषु । यावन्-
 ज्ञानं जलाधिपैलचरादिभ्यस्तथा । तावज्जनो भवति पुण्यफलोपभोक्ता । तावच्चाविष्णुमवनात्परिवर्तिते सावते ह्ययं सपर-
 मस्मिन्निधातिविर्षणी ॥

इति भविष्योत्तरोक्तं अखंडद्वादश्यां व्रतोद्यापनीविधिः । अथ भविष्योत्तरोक्तं धरणीव्रतम् ॥

युधिष्ठिर उवाच । पदं तत्परमंगुह्यं सर्ववेदेषु पठ्यते । स देवः पुंडरीकाक्षः । स्वयं नारायणो हरिः । स यज्ञोर्विधिरेष्ट-
 तैर्देवैश्च स तमः । प्राप्यते परमो देवो वासुदेवः सनातनः । बहुवित्तेन भगवान्निविर्भवेदपारमो । प्राप्यते तु स ह-
 रश्चक्रविचित्राः सुदुष्कराः । वित्तेन च महादानं दत्तुं कृष्णनशक्यते । विद्यमानोऽपि न मतिः । कुटुंबासक्तचेतसः । तस्य मो-
 क्षः कथं कृष्णसंस्था दुर्लभो हिरे । अल्पायासेन लभ्येते येन देवः सनातनः । तन्मे सामान्यतोद्वाहिसर्ववर्णेषु यज्ञवेत् । श्री-
 कृष्ण उवाच । कथयामि परंगुह्यं हरस्य देवनिर्मितम् । धरण्यापिकृतं पूर्वमज्ज्ञात्वा वसुधातले । पृथिव्यां पार्थिवो भावः ।
 सलिलेनातिवाहिता । तस्मिन्सलिलसंलग्ने मही प्रायाद्रसातलं । सा भूतधात्री धरणी रसातलगतता शुभा । आराध-
 यामास विभुं देवं नारायणं परमं । उपवासव्रतैर्देवीनियमैश्च पृथग्विधैः । कालेन महता तस्याः प्रसन्नो गलुध्वजः । उज्जहार-
 स्थितां च मां स्थापयामास सोऽच्युतः । युधिष्ठिर उवाच । कोऽसौ धरण्यासं चीर्ण उपवासो यदूनाम क्कानि व्रतानि च तन्मत्वं ।

वक्तुमर्हसि श्रीकृष्ण उवाच मासेमार्गाशिराजन् दशम्यां नियतात्मवान् स्नात्वा देवा र्चनं कृत्वा आश्रिकाट्यै यथा विधि
 श्रुत्वा सा प्रसन्नात्मा हव्यमवसेसं संस्कृतं भुक्त्वा च पदंगत्वा पुनः शौचं च पादयोः कृत्वा पांगुलिमात्रं तु क्षीरदक्ष-
 समुद्रवं भक्षयेदंतकाष्टं तु ततश्चाचम्य यत्नत रूढश्च रत्नांगानि सर्वाणि चिरं ध्यात्वा जनार्दनं रमृत्वा र्व्यपाद-
 योस्तस्य करतो येन मानवः एवमुच्चारयेद्वाचं तस्मिन्काले महामते एकादश्यां निराहार स्थित्वा ह्रमपरे हनिभो
 दयामि पुटरीकाक्षशरणमेभवाच्युत एवमुक्ता ततः पश्चात्प्रभाते विमले तथा स्नानार्थं संगमे गत्वा नदीं प्राप्य समुद्रगा-
 इतरवाताडगं वा गृह्णन् पिपयतास्त्वान् आनीय मृत्तिकां शुद्धां मेघेणानिमानवः धारणं पोषणं त्वत्तोभूतानां देवि सर्वदा
 तेन सत्येन मां पापं प्राप्नोम्येवमुवाचे ॥ इति मृत्तिका मंत्रः ॥ ब्रह्मांडोदरतीर्थानि करैः रूढ्यानि ते रवे भवति भूतानि
 स्तत्तस्मिन्तिका मालभन्वत ॥ इति सूर्यप्रार्थना मंत्रः ॥ त्वयि सर्वैरसानि त्वं स्थित्वा वरुण सर्वदा तेन मां मृत्तिकां प्ला-
 ष्य पवित्रं कुरु सर्वदा एवं रविमृदं तोयं प्रसाद्यात्मानमालिपेत् निष्कृष्य शेषमृदया कुंडमालिख्य वैजले ततः
 स्नात्वा नर सन्मय प्रसंभ्यामावर्त्य वाग्यत आचम्या वश्यकं कृत्वा पुनर्देवगृहं ब्रजेत् ततो राध्यमहायोगं देवं नारा-
 यणं प्रभुं केशवाय नमः पादौ काटिदामोदराय च ऊरूयुगमंतुर्हिहा पण्डरश्रीवत्सधारिणे कंठं कौस्तुभनाथाय च
 क्षः श्रीपते ये तथा त्रैलोक्यविजयाये तिवाहूः सर्वात्मने शिरः रथांगधारिणे च क्रंशं करायातिवारिजं गभीरायेति
 च गदा मभयं शांतिमूर्तये एवमभ्यर्च्य देवेशं देवनारायणं प्रभुं ततस्तस्याश्रितः कुंभं श्वतुरः स्नापयेद्बुधः जलपूर्णं
 न्स्नानं लयांश्च सितचंदनचर्चितान् चतुर्भिर्जलपात्रैश्च रथगितान् रत्नसंयुतान् चत्वाररत्नेस्समुद्राश्च कलशाः परिको-
 र्तिताः तेषां मध्ये सप्तपीठं स्थापयेद्ब्रह्मसंयुतं तस्मिन्सुवर्णैराप्यवातामं वा दारवं तथा पात्रं तोयभूतं कृत्वा तस्य म-
 ध्ये ततो न्यसेत् सौवर्णमल्यरूपेण कृत्वा देवं जनार्दनं वेदवेदांगसंयुक्तं श्रुतिरमृतिविभूषितं भक्तैर्बहुविधै

राजन्फलैः पुष्पोपशोभितैः गन्धैः पुष्पैर्मन्त्रवरैरर्चयित्वा यथाविधि रसातलगातावेदायथादेवत्वयाहताः सत्स्युरु-
 पेणातद्वन्मांभवादुद्धरकेशव एवमुच्चार्य तस्याग्नेजागरंतत्रआरयेत् यथाविभवसारेणप्रभातेविमलेपुनः चतु-
 र्णां ब्राह्मणानां च चतुरोदापयेदध्यान् पूर्वतुभुरवेदयाच्छंदेनोदक्षिणंतथा यजुःशाखान्वितेदधारपश्चिमं घटमुत्त-
 मं उत्तरं कामतोदधादेषएवविधिक्रमः ऋग्वेदः प्रीयतां पूर्वः सामवेदस्तुदक्षिणः यजुषः पश्चिमोनाम्ना अ-
 यवांणोत्तरंतथा तावपात्रैस्तुसालिलैः स्थापितान्कारयेदध्यान् ततस्तंजलपात्रस्थं ब्राह्मणायकुटुंबिने तंसौव-
 र्ण्यं तस्मिन् दद्यादित्यर्थः दद्यादेवंमहामाग ततः पश्चाच्चभोजयेत् ब्राह्मणान्पायेसेनाभ्यां ततः पश्चात्सर्वधनं र-
 भुंजीत भृत्यसहितोवागयतः संयतैर्द्विभ्यः अग्नेन विधिनोयस्तुद्वादशीं क्षपयेन्नरः तस्य पुण्यफलं चाथ गृणु सत्स्य-
 तांवर यदि वक्रसहस्राण्यां सहस्राणि भवंति हि आपुश्वद्रह्यणस्तुल्यं भवेद्यदि महाव्रतं तदा तस्य फलं संख्या-
 कर्तुं शक्यं न वा भवेत् यः स कृद्वादशीं भिनामनेन विधिनान्प स ब्रह्मलोकमाप्नोति तत्कालं भवति षष्टि द्वादशद्वाद-
 शी शब्दो व्रतेष्वेकादशी परः तत्काल ब्रह्मायुः कालमित्यर्थः ततस्तल्लयकाले तु श्रल्यस्ति षष्टि चिरं अल्यः ब्र-
 ह्माणसह ओषिणौ लये काले तिष्ठतीत्यर्थः पुनः मृष्टौ भवेद्वेवौ वैराजं नामतः स्मृतः करोति ब्रह्मणो लोकं समाप्नो-
 तिन संशयः ब्रह्महत्यादि पापानि जन्मांतरकृतानि च अकामतः कामतो वा तानि नश्यंति तदक्षणात् इह लोके द-
 रिद्रेवारोऽप्यश्रद्धा यथा पुनः उपोष्यतु विधानेन भैश्वरो राजप्यभा भवेत् भैश्वरो लक्ष्मीश्वरः बंध्या नारी भवेद्यत्तु
 अग्नेन विधिनो भूभा उपोषति भवेत्तरस्याः पुनः परमधार्मिकः अग्न्यागमनयेन जानता जानता कृतं सद्भवां विधि-
 मारुणाय तस्मात्पापात्प्रमुच्यते ब्रह्माक्रियाया लोपेन बहुवर्षकृतेन वा उपोष्ये मांसकृद्भक्ष्या वेदसंस्कारमाप्नुया-
 त् किंचात्र बहुनो केन तदस्ति जगत्त्रये आप्राप्यं व्रतं राजेन सत्यं सत्यं संशयः इह जन्मनि चारो न्यधनं धन्यं
 वरस्त्रियः भवति विविधा यस्तु उपोषति विधानतः ॥

इति श्री भविष्योत्तरे धरणीव्रते पुनस्त्यद्वादशीव्रतम् ॥

नारदीये द्वादश्यां मार्गशुक्लायां साध्यव्रतमनुत्तमं भानुर्भौमस्तथा प्राणोनरो यामश्ववीर्यवान् निमिर्हयोनयश्चैव हंसो
नारायणस्तथा विभुश्चापि प्रभुश्चापि साध्यद्वादशकीर्तिता पूजयेद्द्वयपुष्पाद्यैरेतांस्तदुलकालिपतान् ततो द्विजान् ध्या-
न्संभोज्यद्वादशां व्रतसदक्षिणान् दद्याद्देनुश्च विसृजेत्स्रीयात्रारायणस्त्विति एतस्यामेव निर्दिष्टद्वादशादित्यसंज्ञितं
व्रततत्त्वार्चयेद्धीमानादित्यान्द्वादशापि च धातामिवोर्ध्वमापूषाशक्रोर्शोवरुणो भगः त्वष्टाविवस्वान्सवित्ताविष्णु
र्द्वादशैर्रिताः प्रतिमासंतु शुक्लायां द्वादश्यामर्चयेततः वर्षेन ये हृताते तु प्रतिमाद्वादशापि च हैमीः संपूज्य विवि
वद्देजयित्वा द्विजोत्तमान् मधुराक्षैस्तु संपूज्य प्रत्येकं प्राचयेद्भृती एवं व्रतं नरः कृत्वा द्वादशादित्यसंज्ञकं सुयत्नो
कंसमासाद्य मुक्तामोगांश्चिरं नर जायते नु विधर्मात्मानुपरो रोगवर्जितः ततो व्रतस्य चीर्णं न्यपुनरेतद्भूतलेभेत्
तत्पुण्येन रवौर्भवा मंडलं च द्विजोत्तम मूर्तिनिधाय सौवर्णीं जनार्दनसमाकृष्यां अभ्यर्चयेत्तं धूपपाद्यैस्तदभ्रभोज
येदद्विजान् द्वादश प्रतिमासं तु नकाशीर्याजितैरेव ततः समातेतां मूर्तिसमभ्यर्च्य विधानतः गुरवे धेनुस
हितं दत्त्वा स प्राचयेततः सप्तजन्मसु यात्किंच न्ययास्वद्वं व्रतं कृतं भगवंस्त्वत्प्रसादेन तदस्वद्वं मिहास्तु मे ततः
संभोज्य विप्राभ्यान्सखं द्वाज्यैस्तु पायसैः सौवर्णेन विमानेन याति विष्णोः परं पदम्

इति नारदीये मार्गशुक्लद्वादश्यां साध्यव्रतं द्वादशादित्यव्रतमखंडद्वादशीव्रतं च

अथास्यामेव तारकद्वादशीव्रतं भविष्योत्तरे युधिष्ठिर उवाच अहं मागस्करः पापः पृथिवीक्षयकारकः परिपृच्छामि

गोविंदत्वं नमस्कृत्य पादयोः गुहाद्ब्रह्मतरं ब्रह्मिदं किंचिदनुत्तमं तरां भियेन पापौघं भीष्मद्रोणवधार्णवं श्री-
 कृष्ण उवाच आसीत् पुरा तपोनाम्ना विदर्भायां कुशध्वजः सौतः पुरःसुतो पितृश्रेष्ठे राज्यमर्ताद्रितः जवानतापसं सो-
 यप्रमादात् स्मृगयांगतः स्मृगहस्यामहं रण्ये ब्राह्मणं देवमोहितः तत्कर्मविपाकेन देहातिरैरवंगतः तत्रासौ यात-
 नाधोराश्रनुभूयातिपीडितः तस्मादिह गतो मत्स्यरौद्रो विषधरो भवत आदशस्तोपिराजेंद्रब्राह्मणं चरणेरुषा ल-
 गुडाहतः संपंचलं जगाम द्विजसूनुतः विषद्वश्नतः सिंहोदितो ये भूत्सु दारुणं विदारितमुखो हिंस्त्रो नानासत्त्वभय-
 करः जघानासौ पुनः श्रेष्ठराजन्यं स्मृगयांगतं ततो सौवहृभिः शस्त्रैराजलोकोर्निपातितः पुनर्व्याघ्रावभूवा सौत-
 तीये पिभवांतरे तीक्ष्णपादनस्य धातैर्व्यापादितं मृगान्वयः तेनापि वैरयोनिधनं नीतः काश्चिद्वनांतरे स्मनीतः
 कृमिराशित्व लोकैः स्वातनिपातनात् संजातस्तावदग्रक्षेन सखराहतजंतुभूक् जघान बालं चंडालादसौ मृच्युनवाप्त-
 वान् पंचमेमकरो जातः समुद्रेति भयंकरः स्त्रियं जघान तरुणो भर्तृकामां र्भयागतां प्रभासं शंकरस्याग्रेशां कम्प-
 हणेन शि तत्रापि बाडिशं दत्त्वा जालमैः प्राणैर्वियोजितः पुनः पष्ठे भवे जातः पिशाचः पिशिताशनः क्रूरश्छिद्रमतिः
 क्षुद्रेनृणां प्राणवियोजकः सौवतीर्णो नरस्यांगं शं क्यमासकस्य चित मंत्रांरूपसिद्धेन चांतिकेन व्यसुः कृतः स-
 रमेतु भवे जातो दुर्निरीक्ष्य वपुर्भृशं तीक्ष्णदंष्ट्रः करालाक्षो मांसशोणितभोजनः दिग्वासा मरुभूमौ पुष्यापि छेद्वह्नरा-
 क्षसः सराष्ट्रगोर्जरं शून्यसर्वैकैक्रेवधादिषु आक्रम्य भीमसेनेन राजारक्षसाशुषुणा समारोप्य धनुः संख्ये ब्राह्म-
 स्त्रेण निपातितः भूयो भवद्वा द्रसमः श्वजगन्मप्यष्टमेतुसः वने चरोहिं क्षुण्णगोद्रपातौ निधनं गतः नवभेजं बुके-
 जातः सचवीभस्तमांसां भूक् लौल्यात्स निधनं प्राप्यतः इमं शानोचितिवह्निना दशमेप्यभवद्दशस्तीक्ष्णतुंडो-
 जोमहान् पूतिमांसवसाहरो दुष्टदष्टिः सदारुणः सितरकासितवपुः कर्बुरेलोकानि दितः सह तरतीक्ष्णभरले

नमतंगेनधनुःपता एकादशेतुचांडालोपवम्भोतिभिपणः ऊर्ध्वकेशोतिरकाक्षो जातः कृष्णतनुर्दृढः पापोधर्म
ध्वजोभक्ष्योदेवतामारुपभुक्तः सदंडापशकेनोच्चैर्दृशधोष्ववलवितः द्वादशेतुपुनर्जातः पुष्कसः केशभोजनः
पुष्कसोवाग्विलगतोव्याधिनावितिपातितः तेनचासीत्कृतपूर्वतारकद्वादशीव्रतं तरुप्रभावाज्जातोसौदृष्ट
योनौपुनः पुनः श्रवापशीध्रपंचत्वंसंसारभवसागरे पुनरेवाभवद्वाजाविदर्भायांसधार्मिकः भूयश्चोपोषितोने
नतारकद्वादशीशुभा पश्यतावतमाहारन्यजातौजातौपुनः पुनः तरुयाव्रतप्रभावेनभुत्कारज्यमकंटकं- ब्रा
पविष्णुपुरस्थानंयावदांभूतसंज्ञवं ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कथमेतद्व्रतंशुभकर्तव्यंपुरुपोत्तमैः स्त्रीभिर्विभर्तुं
वाक्येनस्तातदानजपादिकम् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ मार्गशीर्षसितपक्षेयहिलाद्वादशीव्रतं श्रकृन्नेनजस्ता
नमपरह्येसमाचरेत् प्रणम्यभास्करायादौकृत्वादेवार्चनंयथा होमंचतावत्स्थ्यातव्यंयावदस्नमितोरविः ततो
मुक्ताफलैः पुष्पैर्भेषधूपविलेपनैः सजलशीतलंकृत्वासहिरण्यशुभै फलै रभ्येताव्यमयेपात्रेजानुभ्यांधरणीग
तः पूर्वमखः प्रदोषात्रेसमूहकृत्वाव्यंभाजनं भूमौमंडलकंलंवागोमयेनसतारकं चंदनेनसमातिरूप्यध्रुवांहिगा
तोन्मुखः सहस्रशीर्षामंत्रेणभूमौभक्त्याशनैः शनैः तारकाणांकुशेऽष्टदद्यादव्यंमतंद्रितं पथ्युदयधूपमक्षिप्यदद्या
द्विप्रायदक्षिणां क्रमेणसर्वानिर्वर्त्यभोज्यंभोजनिशागमे मार्गशीर्षेखंडवार्धः पौषेसौहालिकैः शुभैः माघेतिला
वक्रसरैः फाल्गुनेतिलपुष्पैः वसन्तेमोदकैर्दधैर्वैशाखेखंडवेष्टकैः ज्येष्ठेसकुभृतैः पात्रैराषाढेगुडपुष्पैः श्रावणे
मधुशीर्षेश्चनमस्येपायसेनच घृतपूर्णैराश्वयुजेकासारैः कार्तिकेपुमान् एभिर्द्वादशभिर्भक्ष्यैर्भोजयित्वाद्दिजातये
भुञ्जेतमत्तयाराजेंद्रपश्चाद्देवंक्षमापयेत् समप्येतुव्रतेकुर्याद्ब्राजततारकागणं पौष्टंवापूर्वाविधिनापूजयित्वाक्षमापये
त् कुंभाद्वादशदातव्याः सोदकामोदकान्विताः ब्राह्मण्याः परिधानंचपद्मरानंसकुंभं ब्राह्मणस्यतुगांदद्याच्छ्रद्धां-

पुष्पोपशोभितां चोलकंचोपवीतचपुष्पदत्त्वाक्षमापयेत् एवंचविधिनाराजन्यः करोतिव्रतनरः नारीवाभरतश्रेष्ठ-
भक्तिभावपुरःसरं नक्षत्रलोकं व्रजति विमानेनार्कवर्चसा आप्सरोगणगंधर्वयक्षविद्याधरादिभिः सदाभर्त्ता-
स्वर्गलोके पूज्यमाना दिवौकसः वसेत्कल्पयुतं यावत्पुनर्विष्णुपुत्रं व्रजेत् एतद्व्रतं पुराचीर्णं सा च्यारदया श्रियो-
मया सरस्वत्यापुन स्वर्गे उर्वरया देवदत्तया अन्यभि रपिनारीभिः पुरुषैश्च पृथग्विधैः वीर्णै र्मेतद्व्रतं पार्थ-
सर्वपापमयापहं ॥ जन्मांतरेष्वपि कृता निदहस्यथानि यासंदधात्यहरहस्समुतोपयोगात् सा द्वादशीजगति-
तारकनामधेया तन्नासितयज्ञविदधाति कृतमनुष्यै

॥ इति भाविष्योत्तरतारकद्वादशीव्रत आस्यामेवमच्छद्वादशीव्रतम् ॥

युधिष्ठिर उवाच शंखचक्रगदापाणिश्रीवत्सगरुडध्वज ब्रूहि मेमच्छद्वादश्याविधानंदेवकी सुत ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥
यदाभाङ्गिरस्य यो धेर मामिष्यमुना तटे गोपाल मध्ये गोवत्सै रष्टवर्षांस्मिलितया कंसासुरवधार्थाय मंथुरोपवने तथा
अवालो बालरूपेण गोपमहर्षै र्वलोकैः त एवमहगोपाश्वत्लेन सह कानने आरफो टयंति नृत्स्यंति त्रिदि वे त्रिदश इव
सुभद्रं मंडले मद्रं गवर्द्धन गोमटाः यक्षेन्द्रमह इत्यादि तेषां नामानि गोकुले गोपीनामपि नामानि प्रधानानि निबोध मे
गोपालीपालिकाधन्याविशाखीचिधनाष्टिका राधानुराधासोमभातारकादशमी तथा इत्येवमादिभिरहमुपाविश्य व
रासने पूजितोस्मि शुभैर्भैर्धेदिदुग्धाक्षतैस्तथा इतानि त्रीणि पृथानि मच्छानां पूजयंति मां मालित्यश्च सुरासासै रंग-
जागरनर्तकैः मल्लयुद्धै र्हुविधै र्वार्धै र्मल्लभटैः शुभैः भक्ष्यै र्भोज्यै र्स्तथापानै र्दधिदुग्धघृताशनैः गोदानै र्वक्षदानैश्चरय-

द्वयाविप्रपूजनैः गोटीप्रवर्धधूनास्त्रिहसंभापर्णैर्मयः एवंदादशद्वादशयोयद्वीतव्यापयेच्छया संचरति क्र-
 मैवमहानाताः पृथक्पृथक् पूजयतिक्रमैर्णवमसेमासेतनुंमम मार्गशीर्षार्त्कार्तिकांतंभक्त्याद्वादशनामाभिः
 मिष्टान्नपारुषेदधानमाल्लिकानिद्विजातये ॥ केशव १ नारायण २ माधव ३ गोविंद ४ विष्णु ५ मधुसूदन ६
 त्रिविक्रम ७ वामन ८ श्रीधर ९ हृषीकेश १० पद्मानाभ ११ दामोदरनमोनमः १२ इति नैधैःपुष्पैस्तथाधू-
 पदानैर्पूजान्गर्णैर्नशि गोतवाद्यैर्नटैर्नृत्यैर्मल्लद्वेडंगयुद्धकैः घृतदानैःशिरदानैःकृष्णानःप्रीयतामिति एवमेवविधिः
 प्रोक्तःशैशवेयोमयाकृतः द्वादशयियंमयाद्यापिमनसःप्रीतिवार्द्धनी मल्लैःप्रवर्तता यस्मादतोयंमल्लद्वादशी तेषाम
 परमल्लानांमद्रक्तानांयुधिष्ठिर गोष्ठचभूवल्लशय्यागोमहिष्याद्याजाविकं श्ररप्यरुष्यैर्यथाभोजयन्तैर्कैरुतपरस्पर-
 क्रमेणधान्यतेयस्मारेतेनैपाक्रमद्वादशी मत्प्रसादाद्धन्तुभान्वलकोत्तियशोधनं एवमन्येपिपुरुषाश्रवलामल्लद्वा-
 दशीं करिष्यतिव्रतंभक्त्यातेपादांस्यामिद्वतं श्रावेणयंवल्लमैश्वर्यविष्णुलोकेशाश्वतं ॥ मांडीरपादपतलेमि-
 लितैर्महद्भिर्मल्लैरनावलितवाहुबलाद्विशिष्टैःसंपूजितः सपदि यत्रविधूतपापासाद्वादशीमुविमतावतमल्लसंज्ञा

इतिभविष्योत्तरेमार्गशुक्लायामल्लद्वादशीव्रतं श्रथास्यामेवारप्यद्वादशीव्रतम

भविष्योत्तरे युधिष्ठिरउवाच भगवन्ब्रूहिमेसम्यगारप्यद्वादशीव्रतं सोपवासंसमृत्सर्गैसरहरयंसमंत्रकं श्री
 कृष्णउवाच कौतेययत्पुराचीर्णसीतपावनसंस्थया व्रतंराववाक्येनश्रगरस्त्वेनप्रदाश्रितलोपामुद्रालयेसा
 ध्वयोमुनिपत्न्योवर्द्धप्रजाः भोजितास्तर्पिताः सर्वाश्चाहारैः सर्वकामिकैःपद्मिनीपत्रचिरतीर्णैःसोपदंशैर्यथानवैः

भद्र्यैर्भोज्यैस्तथा लेह्यैश्चोप्यैः पिपटश्च यथा तामिहैकमनाः पार्थशृणु प्यद्वादर्शाः मार्गशीर्षेऽस्मिन् पक्षे एकं
 दश्यादि नोदये स्नात्वा नरः सोपवासः कृत्वा पूजां जनादिनां गंधपुष्पाब्जधूपैश्च दीपजालागणैर्निशि नीत्वा प्रभा
 ते गत्वा च वेदवेदांगपारंगं भोजयित्वा फलप्रायस्वयं भुंजति वा न्यतः पंचगव्यं प्राशयित्वा पुष्पैर्मेवाथ तद्दिने वर्ष
 मेकं सुसंपूर्णपारयित्वा श्राष्टिर श्रावणे कार्तिके माघे चैत्रे वा स मुपोपयेत् अन्नं पश्चाच्च सुस्निग्धं खंडसायकसंयुतं
 कटुतिक्तमधुरसैलं वणैः सुरसीकृतं अशोकवर्तिलावण्यं घृतपूर्णं करं वकैः सोपदंशैः पत्रशार्कोस्त्रितलं शक्नुलका
 दिभिः सुपापूपैः खडवैश्च रितैः सह केसरैः धूलिमुखैरह्यपह्लैः स्वादुकोकरसैः शुभैः शीतलैस्तर्प्यैश्चिप्रां सर्व
 पुष्यैः समालोकैः दधिक्षिराज्यफलकैश्चातर्ज्यैर्वकसंस्कृतैः कर्पूरनखविद्धैश्च मुखैः पानकोतमैः बहुदक्षवं
 गत्वा सुस्वादुसालिलं शिवं सुखासने पूष्यविष्टाग्नाग्दग्धमुखा न्मुनीन् भोजयेद्दशवाह्यैश्च मुनीनां रण्यवास्तिनः एक
 दंडी त्रिदंडी च गृहस्थानां पिमुब्रतान् ब्राह्मण्योऽविधवाः सप्त एक पत्न्यः पतिव्रताः चार्धयश्चार्चिताः स्नाताः सर्वा
 वयवसुंदराः सवस्त्राः कुंकुमाक्रांताः स्नानं धकुसुमार्चिताः सद्यैव याभोजनीयास्तस्मात्स्नात्वा द्रिश्यदेवताः वासुदेव
 जनार्दन दामोदर मधुसूदन पद्मनाभ विष्णो गोवर्धन त्रिविक्रम श्रीधर हृषीकेश पुंडराकाक्ष आदिवराह एभि
 र्द्वादशभिर्भोजनमस्कारांतयोजितैः गंधैर्वंदनस्तत्र वस्त्रधूपदत्त्वा पृथक् पृथक् भोजयित्वा शुभान् ब्राह्मिन्स्वाचांतां रता
 न्सदक्षिणात् शृणुष्व श्रेययेद्भक्त्या विष्णुर्मे प्रीयतामिति ततो भुंजति सहितो भूत्यैः पोष्य जनैस्तु अमात्यानुगतै
 र्लोकैः सुहृत्संघं धिभिरस्तथा एवं कौंतेय कुरुते योगरण्यद्वादशीनरः स देहं तं विमानस्थो दिव्यकन्याशतादृतः याति
 ज्ञाति समायुक्तः श्वेतद्वीपे हरेः पदं यत्र लोकाः पीतवस्त्राः श्यामदेहाश्चतुर्भुजाः शंखचक्रनादापद्मव्यग्रहस्ताः सर्को
 रतुभाः गरुडासनाः साभरणा मुकुटोज्ज्वलकुंतलाः नीलोत्पलदलोद्दामपंचमालाः किं तोरसः लक्ष्मीधवा

मधवर्णाः केयूरान्गदभूषणाःतिष्ठतिविष्णुसामान्यायावदाभूतसंप्लवं तस्माद्विष्णुपुरादेत्यप्यिदंनृपपूजिताः
मत्स्यलोकोत्कीकराःसंभवंतिनरोत्तमाः ततोयातिपरंस्थानंभोक्षंमर्गपरंशिवं यन्नागत्वानशोचंतिस्सारेभवानि
भेर ॥ चेद्वादर्शमुपवसंतिस्सितामरण्यनाम्नार्वेनोद्विजवरानपिभोजयंति साध्यःस्त्रियःसुचारिताभरणाश्चतेषां
विष्णुःप्रसादमुपलभ्यददातिभोक्षम्

॥ इतिमध्वियोत्तरात्कमरण्यद्वादशीव्रतम् ॥

मार्गशुक्लत्रयोदश्यामनंगत्रयोदशीव्रतम् नारदयि मार्गशुक्लत्रयोदश्यामनंगंविधिनार्चयेत् त्रिकालमेककान-
लंवाशेवात्तगमसंभवं गंधार्धैस्सोपचारैरर्जुपूजयेत्वाविधानतः वटसमर्चयेद्देवान्भोजयेद्द्विजदंपती ततस्तु-
दक्षिणादत्त्वास्वयमेकाशनंचरेत् एवंकृतेचविधेवव्रतसौभाग्यभाजनः जायतेभुविविश्वेद्रमहादेवप्रसादतः ॥
भावव्योत्तरप्येवं ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुपार्षद्व्रतंश्रेष्ठनास्त्रानंगत्रयोदशीं याशिवायैपुराप्रोक्ताप्रसन्नैर्न-
दुमोलिना ॥ गौर्युवाच ॥ पुत्रसौभाग्यकरणीरुयातानंगत्रयोदशी तस्याव्रतंमहादेवममापिकथयप्रभो कस्मि-
न्मासेप्रकर्तव्यंसपूर्णचक्रधर्मवेत् पूज्यात्तकानिनामानिविधिनकेनैवैष्टुर्दुर्भगानांचनारीणांसौभग्यकरण-
शुभं वंध्यानापुत्रजननंधनधान्यविवर्द्धनं एतद्रतंमहादेवप्रसादाद्रक्तुमर्हसि ॥ ईश्वरउवाच ॥ कथयामिनसं-
देहोमहापुण्यंमहाफलं चार्णनयेनदेवाशिसर्वसंपद्यतेसुखं नारीणांचनृणांचैवविधातव्यंप्रयत्नतः हेमंतेहि-
म्नतां प्राप्तेमासिमर्गाशिरेशुभे शुक्लपक्षत्रयोदश्यामुपवासं समाचरेत् माह्निकादंतकाष्टंचपूजाचप्रणवेणतु नारं-
गणाध्वदानंनृतेवधंप्रोणिकातथा गंधैःपुष्पैस्तथाधूपैरर्चयेच्चयथाविधि अक्षतैश्चफलेश्चैवएकाग्रहृदयःस्थितः

सम्यग्निर्जतद्रियोभूत्वाश्रनंगहदिकल्पयेत् पश्चात्प्रदाशिरुक्त्वअर्घ्यैवानिवेदयेत् नमस्कुर्यादनंगंच-
 मंत्रेणानेनभामिति नमोत्वनंगदेवायशर्वसंगनिवासिने हृदयस्थायिनित्यायसूक्ष्मायपरमेषिने स्वर्गैवै-
 वतुप्रतालेमर्त्यलोकेतथैवच सर्वव्यापित्वनंगत्वंगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ इत्यर्घ्यमंतः ॥ पूजयेत्स्वस्थ-
 चित्तंनमधुंचप्राशयेत्तशि रंभातुल्याभवेन्नारी सौभाग्यमतुलंभवेत् नशयतिसर्वपापानिसप्तजन्म-
 कृतानिच लावण्यमतुलं चैव रूपैश्चर्य्यसमन्वितं श्रवमेधस्ययज्ञस्यफलंप्राप्नोतिमानवः पौपस्यैवतु-
 मासस्यैदंवदंतथावनं जातिपुण्यैः पूजनंचदाडिमेनार्घ्यदानकम् अशोकवार्तिकस्त्रिभयानैवेद्यंचप्रकल्पयेत्
 डौनमोनाद्यैश्चर्य्यार्घ्यशरायनमोनमः ॥ नमस्तेभुवनेशायगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते इत्यर्घ्यं ॥ ब्रतस्थः स्वस्थ-
 चित्तो नचदंनप्राशयेन्नशि शि सर्वपापविशुद्धात्मासौभाग्यमतुललभेत् माधस्यैवतुमासस्यविष्णुकांतारदार्दनं र-
 दार्दनंदंतकाष्ठं कुंदपुष्पैः स्नभय्यैर्हृदयैर्वीजपुरकैः नैवेद्यंशर्कशदेयादेवोयोगेश्वरस्तथा डौनमोयोगेश्वराय
 योगजंतुनिवासिनेगृहाणार्घ्यमयादत्तयोगेश्वरनमोस्तुते इत्यर्घ्यं नौक्तिकंप्राशयेद्ब्राह्मोवाजपेयफललभेत् फा-
 ल्गुनस्यतुमासस्ययददरीदंतथावनं ककोलेनचदेवेशंवीरेशंनमपूजयेत् सर्वाभिलाषसिद्ध्यर्थंवीरेशंनमपूजयेत्
 डौगौरशूरावीरमद्गताकांतसुरेश्वर हिममध्यनिवासीखंगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते इत्यर्घ्यं सीतानुत्पन्नमवेन्नारीकं
 कोलंप्राशयेन्नशि चैत्रस्यैवतुमासस्यनवमल्लोरदार्दनं दम्नेनार्घ्यैर्देवंपाद्यार्घ्यंचप्रकल्पयेत् नैवेद्यंखर्जुका-
 न्दद्याद्विश्वरूपंनपूजयेत् नमस्तेतविश्वरूपायस्वरूपायमहात्मने गृहाणार्घ्यमयादत्तंविश्वरूपनमोस्तुते इत्यर्घ्यं
 डमालुत्पन्मवेन्नारीकपूर्वंप्राशयेन्नशि वैशाखस्यतुमासस्यापामार्गदंतथावनं पूजाचमलिकापुष्पैराभ्यर्घ्य-
 तुदापयेत् नैवेद्यंवटकान्दद्यान्महारूपंनपूजयेत् नमस्तेमहारूपायसर्वविज्ञानरूपिणे गृहाणार्घ्यमयादत्तंमहा-

रूपनमोस्तुते ततः शुद्धमना भूत्वा न कंजाती फलाशनं अश्वमेधस्य यज्ञस्य फलमष्टगुणं भवेत् ज्येष्ठस्यैव तु
मासस्य सहर्द्वेद्विरदादितं पूजावकुलपुष्पैस्तु श्रीफलेनार्घ्यकल्पना नैवेद्यं भंडकान् दद्यात्खवं गं प्राशयेत्त्रिंशो प्र
द्युम्नपूजे हवे सर्वगाप प्राशनं नमस्ते पशुपते प्रद्युम्नभुवनेश्वर गृहाणार्घ्यं मया दत्तं प्रद्युम्नपरमेश्वर इत्य
र्घ्यं सुवर्णशतदानस्य फलमष्टगुणं भवेत् आपादस्य तु मासस्य नारंगीदंतधावनं कदंबैः पूजयेद्देवान् रिक्ते ला
र्घ्यकल्पना नैवेद्यं दधितं क्रंचो मापति परिपूजयेत् प्राशयेत्तिलवीजानि निशि स्वस्थेन चेतसा उमापते महाबाहो
कामस्ते कामदाहक गृहाणार्घ्यं चंद्रमौले उमाकांतं नमोस्तुते वाजपेयस्य यज्ञस्य फलमाप्नोति मानवः श्रावणस्य तु
मासस्य ज्ञातीभिर्दंतधावनं पूजयेत्पद्मपुष्पैश्च जंबूभिर्ध्वकल्पना नैवेद्ये क्षुरसंदद्याच्छूलपाणिं तु पूजयेत् प्राश
येद्देवतोयं तुरात्रौ चैव समाहितः उत नमः शक्तिधराय च भक्तिभावेन शूलिने गृहाणार्घ्यं मया दत्तं शूलपाणेन मोस्तुते
सौत्राणि पथस्य यज्ञस्य फलमष्टगुणं भवेत् भाद्रपदस्य मासस्य अंकोलदंतधावनं अर्चयेच्चंपकैः पुष्पैर्नैवेद्यं दधत्
रिका अर्घ्यं पूर्णं फलं दद्यात् सद्योजातं तु पूजयेत् ततः स्वस्थमना भूत्वा अगुरुं प्राशयेत्त्रिंशो विदशेश्वरदेवाय
सद्योजाताय ते नमः गृहाणार्घ्यं मया दत्तं सद्योजातं नमो नमः दशानामश्वमेधानां फलं प्राप्नोति मानवः आश्विन
स्य तु मासस्य कंकनीदंतधावनं अर्चयेत्करवीरैस्तु अर्घ्यं कर्काटिकाफलं पूज्य आग्निदशाधिशो नैवेद्यं शुभमंडिका प्रा
शयेत्कनकतोयं निशि देवप्रपूज्य च उज्जिदशाधिपदेवेश उमाकांतं महेश्वर त्रिधारूपमयस्त्वं हि अर्घ्यं मे प्रतिग्रह्यता
चातुर्मासस्य यज्ञस्य फलं दशगुणं भवेत् कार्तिकस्य तु मासस्य कादंबदंतधावनं रकोटपलैः पूजनं च कूष्माण्डार्घ्यं प्र
दापयेत् नैवेद्यं पुरिका दद्यात् पूजयेत्जगदीश्वरं प्राशयेत्तदन फलं निशि चैव समाहितः नमस्ते जगदीशाय व्यापि
ने शूलपाणये गृहाणार्घ्यं महेशानजगदीशानमोस्तुते अर्घ्यं पूजां तजगत्कर्तुं यद्वाहीत वाद्यमहोत्सवैः अर्द्धनारी

श्वरं कुर्यात्सौवर्णीरौप्यमेव च वस्त्रयुग्मेन संसेषाशय्यायां विनिवेशयेत् एवं कृत्वा तु देवशतत्रयोभांतु कारयेत्
 श्वतपुष्पैस्तु संपूज्य श्वतचंदनचार्चितं धूपसुगंधिसंक्षिप्य सवत्संगां प्रदापयेत् श्वतवस्त्रपरीधानां घंटाभरणभूषितां सु
 सूक्ष्मवस्त्रयुगलमाचार्याय निवेदयेत् तथैव दक्षिणां दद्यादासनं पादुके तथा छत्रं च मुद्रिकां चैव कर्णयोश्चैव भूषणं च दृढि
 दया प्रदेयाच्चतुल्या छादनं संयुता ग्रहोपस्करसंयुक्ता भक्ति संयुक्ते तस्मात्त्रयोपवेश्य चार्च्यं मुपवास्य ब्रवीत ततः पादौ
 मूर्द्धाक्षिसमारोप्य प्राणिपत्यवचो वदेत् भगवन् त्वत्प्रसादेन ब्रतं संपूर्णं तं भगवन् एवमस्त्विति संब्रूयात्तव तुष्टो रस्तु शुंकर
 ईश्वर उवाच एवं कृत्वा प्रयत्नेन दंपती चैव पूजयेत् तयोश्च भोजनं दद्यादपत्योः परितोषकं श्रमेन विधिना तुष्यान्म
 हं युक्तरूपवानये तेभ्यो दत्तं च यत्किंचिदक्षयं नात्र संशयः आचार्यमश्रुत्वा तस्या देशंतु कारयेत् न ह्याचार्य
 समंती धेनू ह्याचार्यं समंततः तस्याहं कायमाश्रयधर्मसिद्धिं नयेदं श्रुत्वा तेनैवाचार्यमनेन सर्वं भवति वाक्ष्यं एतद्
 तोतमं श्रेष्ठं गुह्यं ह्यहतरं परं राज्यमर्थान् सुतान् सिद्धिं सर्वं धनं च यच्छति रूपं धनं धान्यमायुरारोग्यं च प्रदापयेत् इष्ट
 लाभं च सोभाभयं वद्वेद्ये च वरानने त्रयोदशी ब्रतान्नास्ति सौभाग्यकरणं परम् ॥

इति भविष्योत्तरे श्रनंग त्रयोदशी ब्रतम्

अथापरमं नगत्रयोदशी ब्रतं भविष्योत्तर एव युधिष्ठिर उवाच भगवन् भूतभठ्ये शसं साराणीव तारक यत्वं कथं यत्किं
 चिन्मे रूपसौभाग्यदायकं श्रनंगः प्रीयते येन प्रीतो यच्छति केशव आत्मवद्रूपसौभाग्यं तन्मैव रत्नं ततो वद श्रिकृ
 ण उवाच श्रनंगः श्रूयते देवः शूलपाणिः पिनाकधृत् तस्मिन् संपूजिते परार्थकिं नान्नोति नरो भुवि तेन ते कथं भविष्य
 मि शूलपाणि ब्रतं त्विदं यन्न कस्य चिदराव्या तं ब्रतं नानुत्तमं ब्रतं चोर्वान्भत्स्यानरो मर्त्यो यद्यदिच्छति पांडव ततदा

रूपनमोस्तुते ततः शुद्धमना भूत्वा न कंजातिफलाशनं अश्वमेधस्य यज्ञस्य फलमष्टगुणं भवेत् ज्येष्ठस्यैव तु
 मासस्य सप्तहर्षवारदार्दनं पूजावकुलपुष्पैस्तु श्रीफलेनार्घ्यकल्पना नैवेद्यं मंडकान् दद्याच्छवं गं प्राशयेन्निशि प्र
 द्युप्तं पूजयेद्देवं सर्वपापप्राशनं नमस्ते पशुपतये प्रद्युम्नभुवनेश्वर गृहाणार्घ्यं मया दत्तं प्रद्युम्नपरमेश्वर इत्य
 र्घ्यं सुवर्णशतदानस्य फलमष्टगुणं भवेत् आपाढस्य तु मासस्य नारंगीदंतधावनं कदंबैः पूजयेद्देवं नारिकेला
 र्घ्यकल्पना नैवेद्यं दधितक्रं चोमापातिपरिपूजयेत् प्राशयेत्तिलवीजानि निशि स्वस्थेन चेतसा उमापते महाबाहि-
 कामस्ते कामदाहक गृहाणार्घ्यं चंद्रमौले उमाकांतनमोस्तुते वाजपेयस्य यज्ञस्य फलमाप्नोति मानवः श्रावणस्य तु
 मासस्य जातीभिर्दंतधावनं पूजयेत्पद्मपुष्पैश्च जवामि र्घ्यकल्पना नैवेद्येश्वरसं दद्याच्छूलपाणिं तु पूजयेत् प्राश
 येद्देवं तोयं तुराजौ चैव समाहितः उर्ध्वमः शक्तिधराय च भक्तिभावेन शालिने गृहाणार्घ्यं मया दत्तं शूलपाणेन मोस्तुते
 सौत्रामण्यास्य यज्ञस्य फलमष्टगुणं भवेत् भाद्रपदस्य मासस्य शंकोलदंतधावनं अर्चयेच्च पक्कैः पुष्पैर्नैवेद्यं घृतपु
 रिका अर्घ्यं पूर्णाफलं दद्यात् सद्योजातं तु पूजयेत् ततः स्वस्थमना भूत्वा अगुरुं प्राशयेन्निशि विदशेश्वरदेवाय
 सद्योजाताय ते नमः गृहाणार्घ्यं मया दत्तं सद्योजातनमो नमः दशानामश्वमेधानां फलं प्राप्नोति मानवः आश्विन
 स्य तु मासस्य कंकनीदंतधावनं अर्चयेत्करवीरैस्तु अर्घ्यं कंकटिकाफलं पूज्यश्च विदशाधिशो नैवेद्यं शुभमंडिकाप्रा
 शयेत्कनकतोयं निशि देवं प्रपूज्य च उर्ध्वदिशाधिपदेवेश उमाकांतमहेश्वर त्रिधारूपमयस्त्वं हि अर्घ्याभिप्राति गृह्यता
 चतुर्मासस्य यज्ञस्य फलं दशगुणं भवेत् कार्तिकस्य तु मासस्य कादंबदंतधावनं रक्तोत्पलैः पूजनं च कूष्मांडार्घ्यं प्र
 दापयेत् नैवेद्यं पूरिका दद्यात्पूजयेज्जगदीश्वरं प्राशयेच्च दत्तं फलं निशि चैवं समाहितः नमस्ते जगदीशाय नमः
 नैः शूलपाणये गृहाणार्घ्यं महेशानजगदीशिनमोस्तुते अर्घ्यं पूजातिगारं कुर्याद्द्रोताद्यमहोत्सवैः अर्चनारी

श्वरं कुर्यात्सौवर्णीरौप्यमेव च वस्त्रयुग्मेन संवेष्टा शय्यायां विनिवेशयेत् . एवं कृत्वा तु देवं शतत्रयोभां तुष्कारयेत् .
 श्वतपुष्पस्तु संपूज्य श्वतचंदनचर्चितं धूपसुगंधिसंक्षिप्य सबस्त्राणां प्रादद्यापयेत् . श्वतवस्त्रपरीधानां घंटाभरणभूषितां सु
 सूदंमवस्त्रयुगलमाचार्याप्य निवेदयेत् . तथैव दक्षिणां दद्यात् . सनपादुके तथा छत्रं च मुद्रिकां चैव कर्णयोश्चैव मूषणं खट्वादि
 दद्यात् प्रादद्याच्चतुर्गुणालादनं संयुता भूहोपस्करसंयुक्ताभिकिसंयुक्चेतस्मा . तत्रोपवेश्य चाचार्यमुपवासव्रतीततः . पादौ
 मूर्द्धाक्षिसमारोप्य त्रिणिपत्यवचोवदेत् . भगवन्त्वत्प्रसादेन व्रतसंपूर्यतां मम एवमस्त्विति संव्रूयात्तव तुष्टिरनुशुकरं
 ईश्वर उवाच एवं कृत्वा प्रायत्नेन दंपती चैव पूजयेत् . तयोश्च भोजनं दद्याद्दंपत्योः परितोषकं . अननविधिना तु व्यानम
 हंयुक्तरवधानधे तेभ्यो दत्तं च यत्किंचिदक्षयं नात्तसंशयः . आचार्यमश्रुतः कृत्वा तस्य देवं शतुकारयेत् . न ह्याचार्य
 समंतीर्धनह्याचार्यस्मृतपः . तस्याहं कायमारथाय धर्मसिद्धिं नयेद्भुवं . तेनैवाचार्यमनेन सर्वमवतिवाक्ष्यं . एतद्भ
 तत्तमं श्रेष्ठं गुह्यं . इह्यतरं परं राज्यमर्थान्मुतां न सिद्धिर्न वै धनं च यच्छति . रूपं धनं धान्यमायुरारोग्यं च प्रादद्यापयेत् . इष्ट
 लाभं च सौभाग्यं च हर्षं च वरानने त्रयोदशी व्रतात्तां स्ति सौभाग्यकराणं परम् ॥

इति भविष्योत्तरे अनंगनामोदशी व्रतम्

अथापरमनंगनामोदशी व्रतं भविष्योत्तरएव युधिष्ठिर उवाच भगवन्भूतमन्वेयशसंसारार्णवतारक चत्वं कथय किं
 चिन्मे रूपसौभाग्यदायकं अनंगः प्रीयते येन प्रीतो यच्छतिकेशव आत्मवद्भूपसौभाग्यं तन्मे विरुतरतो वद . श्रीकृ
 ण उवाच अनंगः श्रूयते देवः शूलपाणिः पिनाकधृत् . तस्मिन्संपूजिते पार्थकिं व्रतोतिनरो भुवि . तेन ते कथयिष्या
 मि शूलपाणि व्रतं विद . यन्न कस्यचिद्वारय्यात्तं व्रतानामुत्तमं व्रतं चोत्तमं तस्थानरो मत्स्यो यद्यादिच्छति पांडव . ततदा

रूपनमोस्तुते ततः शुद्धमना भूत्वानकंजातीफलं शनं अथ मधस्य यज्ञस्य फलमष्टगुणमप्य ५४४५
 मासस्य सहर्द्वोरदारदं पूजावकुलपुष्पैस्तु श्रीफलेनार्घ्यकल्पना नैवेद्यमंडकान् दद्यात्त्वं गं प्राशयेत्तिशि प्र
 द्युज्जपूजयेद्देवं सर्वाणामप्राशने नमस्तेषु श्रुतये प्रद्युम्नभुवनेश्वर गृहाणार्घ्यमया दत्तं प्रद्युम्नपरमेश्वर इत्य
 र्घ्यं सुवर्णशतदानस्य फलमष्टगुणमवेत् आपादस्य तु मासस्य नारंगीदं तथा वनं कदंबैः पूजयेद्देवं नारिकेल
 र्घ्यकल्पना नैवेद्यं दधितं कंचोमापतिपरिपूजयेत् प्राशयेत्तिलबीजानि निशि स्वस्थेन चेतसा उमापते महाबाहि-
 कामस्ते कामदाहक गृहाणार्घ्यं चंद्रमौले उमाकांतनमोस्तुते वाजपेयस्य यज्ञस्य फलमाप्नोति मानवः श्रावणस्य तु
 मासस्य जातीभिर्दत्तं तथा वनं पूजयेत्पद्मपुष्पैश्च शंखैर्भिरर्घ्यकल्पना नैवेद्येश्वरसं दद्याच्छूलपाणिं तु पूजयेत् प्राश
 येद्देवं तथा तु राज्ञोच्चैव समाहितः उर्ध्वमशक्तिधराय च भक्तिभावेन शूलिने गृहाणार्घ्यमया दत्तं शूलपाणेन मोस्तुते
 सौजामण्यास्य यज्ञस्य फलमष्टगुणं लेभेत् भाद्रपदस्य मासस्य शंकोलं दत्तं तथा वनं अर्चयेच्चंपकैः पुष्पैर्नैवेद्यं घृतपु
 रिका अर्घ्यं पूगीफलं दद्यात् सद्योजातं तु पूजयेत् ततः स्वस्थमना भूत्वा अगुरुं प्राशयेत्तिशि विदशेश्वरं देवाय
 सद्योजाताय ते नमः गृहाणार्घ्यमया दत्तं सद्योजातनमो नमः दशानामभ्यमेधानां फलं प्राप्नोति मानवः आश्विन
 स्य तु मासस्य कंकनीदं तथा वनं अर्चयेत्करवीरैस्तु अर्घ्यं कर्कोटिकाफलं पूज्यश्च विदशाधीशो नैवेद्यं शुभमंडिकाप्रा
 शयेत्कनकं तोयं निशि देवं प्रपूज्य च उर्ध्वं विदशाधिपदेवेश उमाकांतमहेश्वर त्रिधारूपमयस्त्वं हि अर्घ्यं मे प्राति गृह्यता
 चातुर्मासस्य यज्ञस्य फलं दशगुणं भवेत् कार्तिकस्य तु मासस्य कान्दवं दत्तं तथा वनं रक्तोरपलैः पूजनं च कूष्माण्डार्घ्यं प्र
 दापयेत् नैवेद्यं पुरिका दद्यात् पूजयेज्जगदीश्वरं प्राशयेन्नंदनफलं निशि चैव समाहितः नमस्ते जगदीशाय व्यापि
 नं शूलपाणये गृहाणार्घ्यं महेशानजगदीशनमोस्तुते अर्घ्यं पूजति जागरं कुर्याद्भूतिवाधमहोत्सवैः अर्द्धनारी

निशिपूजयेत् वीरनामजपेद्रात्रौकंकोलप्राशयेन्निशितेनास्यसुरभिर्गंधोजायतेकायवक्त्रयोः तथागुणगणायामो-
 द्रुतकांचनसन्निभःगोमेधस्यफलंप्राप्यशक्रलोकेमहीयते चैत्रकरंजमदनद्राक्षावटकशीतलैःशीतलःकर्पूरः देवंस्व
 रूपनाम्नानंयजेत्सुभगयासह पूर्वोक्तविधिनापार्थकपूर्वंप्राशयेन्नाशि कर्पूरवाक्षिबोलोकेगंधगौरवसंयुतःचंद्रव
 र्सर्वलोकानालोचनाह्लादकारकःजायतेसनरःपार्थयःकरोतीहमाकितः नरमेधफलाक्वातिर्जायतेनात्रसंशयःवैशा
 खेसहकारार्कपुष्पाभ्रफलसक्तुभिः जातीफलैर्महारूपमिंद्राण्यासाहितंयजेत्प्राशयेद्वात्रिसमयेजातीफलमनुत्तमम्
 शस्यप्राशनयोगाच्चजातिप्राप्तौत्यनुत्तमां सफलास्तस्यसर्वार्थाभवंतिभुविभारत गोसहस्रफलंप्राप्यरुद्रलोके
 महीयते ज्येष्ठजंनूविल्वपत्रैःश्रीफलैःपूपकैस्तथा लवंगेनाथसंपूज्यप्रद्युम्नललितान्वितं लवंगंप्राशयेद्वात्रौला
 वण्यतेनचाप्नुयात् वाजपेयफलंलब्ध्वाभोदतेदिविभारत आपाडेपासगर्निपनालीयककदंबकैःनीपिकदंबौष्टक्षविशे
 पौ तिलैरुमापातिरात्रीपूजयेच्चतिलोत्तमं उमापातियजेत्प्राज्ञःप्राशयेच्चतिलोदकं तिलेनेमेवभवतिरूपसंपदनुत्तमा
 प्राप्नोतिपुंडरीकरूपफलंकुरुकुलेद्विह श्रवणेसुमनांभोजकदलीफलमंडितैः सुमनामालती गंधतार्यैःशूलपाण्डिशु
 भवासोन्वितंयजेत् गंधोदकंप्राशयस्वपेद्रात्रौविगतमत्सरःसुगंधसर्वसौख्याद्वयश्चिरायुश्चोपजायते अग्निष्टोम
 स्ययज्ञस्यप्राप्नुयात्फलमुत्तमं भाद्रेपलाधायपिपककंठ्याज्यपुरैस्तथा आज्यपुरेद्वृतपुरः यजेतागुरुणासद्योजन-
 तंगौर्यार्पसमन्वितं श्वारुंप्राशयेत्तातुगुरुर्भवतिभूतले तुलापुरुषदानस्यहैमस्यफलमाप्नुयात् आश्विनेकुंद-
 वाणापामार्गककंधुमडकैः स्वर्णभोगैःसुवर्णचंद्रिदशाधिपतियजेत् हेमोदकंचसंप्राशयेहेमवर्माप्रजायते वाज-
 पेयस्ययज्ञस्यसकलफलमश्नुते उज्ज्वैकदंबकज्जोषकूष्मांडलवणेनतु फलैश्चविद्याधिपतियजेन्मदनयायुतं फलैर-
 मृत्फलैःरत्नैल्वरामतेज्ञेयं लग्नांश्रःश्रवेतात्रशुद्ध्यापरयाऽन्वितः रूपलावप्यसंयुक्त प्राशनादस्यजायते वाजपेयस्य

शास्त्रसिद्धिर्धर्मनगारूप्यत्रयोदशी किं त्रैतवहुभिपार्थैकभावफलप्रदः त्रयोदशीतिवयंपुण्यासर्वव्रतफलप्रदा
 तस्मात्कार्यार्थप्रयत्नेन बहुपुण्यमभीप्सता त्रयोदशी हि नगारुखा सर्वाध्यायविनाशिनी सर्वदुष्टोपशमनी सर्वमंग
 लवर्द्धनी अतुल्यमुखसौभाग्यरूपलावण्यदायिनी पुरादभ्येनकामेन विनेत्रनयनाग्निना भस्मीभूतेन लोके
 स्मिन् संकल्पस्थेन पांडव अनेगेन कृताह्ये प्राते नानंगत्रयोदशी प्रसिद्धिं समनुप्राप्तानि त्सर्वफलप्रदा मा
 नशार्थसिते पक्षे त्रयोदश्यां समाहितः स्नात्वा नद्यांतडागे वा गृह्णे वा कूपतो यतः कृत्वा भ्यर्च्य महोदयं विधानाच्छि
 वतोपलं लिंगं स्वयं च संभूतमभावे यत्प्रतिष्ठितं तदनंगमिति त्रिकंपूजयेद्भक्तिो व्रती पयोदधिघृतक्षौद्रं मंत्र
 पूतैर्जलान्वितैः शर्कराद्यमृतैः पश्चात्स्नापयेद्गंधवारिणा धूपदीपादिर्नैवेद्यैः पुष्पैस्तत्कालसंभवं फलैर्नाना
 विधैर्भर्द्देर्गातवादिभक्तिः स्वर्गैः पूजयेदिति शेषः शंभुना मान्योद्योद्यार्थहोमः कार्यं स्थितलाश्रितैः अक्षतायवाः अश्व
 रथजानीनारंगपायसैर्मधुनापि च अश्वरथादीनि क्रमादृतकाष्टफलनैवेद्यप्राशनानि च एवमुत्तरमासेष्वपि अनेगंपू
 जयेदादौ मधुमत्स्यासमन्वितं आदौ आदिमासे मार्गशार्धमासे अनेगनास्नासंपूज्यमधुनादयस्वपेक्षि शि मधुप्रा
 शनयोगेन जायते मधुरध्यनिः अश्वमेधस्य यज्ञस्य फलं प्राप्नोति मकिमान् पौषे चौद्वारकरवोरदाडिममोदकैः च
 दनेन च योगिशोहैमवत्पायुतं यजेत् स्नाप्यक्षीरादिभिः पार्थपूजयित्वा विधानतः योगेश्वरेति संस्मृत्य चंदनं प्रा
 शयेद्भिक्षा सौम्यः शीतः सुगंधश्चंदनप्राशनाद्भवेत् राजसूयस्य यज्ञस्य मद्रकः फलमाप्नुयात् मार्धेन्ययो
 धसत्कुंदमातुलंगमुहालिकैः मुक्तान्गोभिश्च नानाठ्येशसुंदर्यार्साहितं यजेत् नाठ्येश्वरेति संस्मृत्य प्राशयेन्मौकि
 कोदकं प्राशनस्य प्रभावेन निर्मलाधीः प्रजायते रूपाढ्यं च वपुः स्त्रीणां मनो नयनं दनं मुक्तावर्णोपमेनेत्रपद्मपत्रा
 पतेशुभं बहुस्वर्णप्रदानस्य प्राप्नोत्यविकलं फलं फाल्गुने वदरीकांचनारजं वीरगोरसैः कंकालेन च देवेशं शशांतं

निशिपूजयेत् वीरनामजपद्रवौकंकोलंप्राशयेन्निशितेनास्यसुरभिर्गंधोजायतेकायवक्रयोः तथागुणगणायांसी-
 द्रुतकंचनसन्निभः गोमेधस्यफलंप्राप्यशकलकेमहीयते वैजेकरंजमदन्द्राक्षावटकशीतलैः शीतलः कर्पूरः देवंरुव
 रूपनामानंयजेत्सुभगायासह पूर्वोक्तिविधिनापार्थक्यपूर्वंप्राशयेन्निशि कर्पूरवस्त्रियोलोकेगंधगौरवसंचुतः चंद्रव
 रसर्वलोफानालोचनाह्लादकारकः जायतेसनरः पार्थयः करोतीहभक्तिः नरमेधफलावाप्तिर्जायतेनात्रसंशयः वैशा
 खेसहकारार्कपुष्पाश्चफलसकुभिः जातीफलैर्महारूपमिंद्राण्यासाहितंयजेत्प्राशयेद्वात्रिसमेयजातीफलमनुचमम्
 अस्वप्राशनयोगाच्चजातिंप्राप्त्यनुत्तमां सफलास्तस्यसर्वाशाभवंतिभुविभारत गोसहस्रफलंप्राप्यरुद्रलोके
 महियते ज्येष्ठेजंबूवित्वपत्रैः श्रीफलैः पूषकैस्तथा लवंगेनाथसंपूज्यप्रद्युम्बल्लितान्वितं लवंगंप्राशयेद्वात्रौला
 वण्यतेनचाप्नुयात् वाजपेयफलंलब्ध्वाभोदतोदिविभारत आपाढेपासागनीपनालीयककदंबकैः नपिकदंबौटक्षाविशे
 पो तिलैरुमाधतिरात्रौपूजयेच्चतिलोत्तमं उमापतिंयजेत्प्राज्ञः प्राशयेच्चतिलोदकं तिलोत्तमवभवतिरूपसंपदनुत्तमा
 प्राप्नोतिपुंडरीकस्यफलंकुरुकुलोद्ग्रह श्रावणेषुमनांभोजकदलीफलमंडितैः सुमनमालती गंधतोयैः शूलपाणिंशु
 भवासोन्वितंयजेत् गंधोदकंप्राश्यस्वपेद्रात्रौविगतमत्सरः सुगंधसर्वसौख्याद्व्याश्रयाद्युश्रोपजायते अग्निष्टोम
 स्ययज्ञस्यप्राप्त्यारफलमुत्तमं भाद्रेपलश्राचपेयककंद्याज्यपुरैस्तथा आज्यपुरोदृतपुरः यजेतागुरुणासद्योजाभ-
 तंगौर्यार्समन्वितं अगुरुंप्राशयेत्तातुगुरुर्भवतिभूतले तुल्यपुरुषदानस्यहैमस्यफलमाप्नुयात् आश्विनेकुंद-
 वाणापामर्गकंकंधुमडकैः स्वर्णभिभिः सुवर्णचित्रदशाधिपतिंयजेत् हेमोदकंचसंप्राश्यहेभवर्माप्राजायते वाज-
 पेयस्ययज्ञस्यसकलफलमश्नुते ऊर्जाकदंबकद्रोणकृष्णंडिलवणेनतु फलैश्चविद्याधिपतिंयजेन्मदनयायुतं फलैः
 मृगफलास्त्रैलवराभतेज्ञेयं लग्नांप्राशयेत्तत्रशुद्ध्यापरयान्वितः रूपलवण्यसंयुक्त प्राधानादस्यजायते वासिपेयस्य

पदस्य फलप्राप्तिनिश्चितं आद्यमाद्यंदंतकाष्टकुमुदतत्परं फलं नैवेद्यं प्राशनं नाम क्रमानाम् सिद्धिर्वाक्यं श्रीं
 भेदंतकाष्टानां वादिरस्याच्छिवप्रदं पुष्पाणामप्यलाभेतु तत्पदवैवाथिकोमलैः श्रालाभेत फलानां च बीजपूरं प्रशस्यते
 नैवेद्यानामप्यलाभे हविष्यद्वान्नं प्रकल्पयेत् इह श्रुतिश्लोके दंतधावनकुमुदमनैवेद्यं प्राशनं नैवेद्यं धाकमं विहितं नांत
 रप्यतस्याभावे अयमनुकल्प उक्तः सर्वेषु पारणेष्वन्यत्र भोजयेत् चाद्विजोत्तमान् सद्यश्चिणततोऽभिनोयाद्वधुभिः सहितो वशी
 ब्रतविधेयदायस्य तूतकमृतकेन वा उपोष्य चैवोपविशेत् तद्विज्ञापयेत् पुनः तद्विज्ञापयेत् श्रुपरेऽपि यममासां तर्गतताद्वने
 पूर्वपदं शोकेन मयति एवं मंत्रं नमस्तस्य तैश्चिन्तयारन्ताः अलंकृतं उमामाहेश्वरहैममधिवारस्य ततो निशि पुष्पैर्भूषयित्वा
 धनैवेद्यैः कुमुदैः फलैः ततः प्रभातसमये कृतहोमवलि क्रियः वक्ष्यमाणमिदं सर्वं प्रदद्यात्तु द्विजातये लिङ्गाकारमनंगं च
 सेवणीकारयेच्छिवं ताम्रपात्रोपरि स्थाप्य कलशोपरि विन्यसेत् शुक्लवस्त्रेण संछाद्य नैवेद्यपुष्पपूजितं ब्राह्मणाय
 प्रदात्तव्यं शिवभक्तान्यसुजातं द्वादशाक्षप्रकर्तव्यं त्र्यक्षकंदनं विभूषिताः सितपक्वाक्षसंपन्ना ब्राह्मणेभ्यो नैवेद्यं दधेत् देव
 स्थं वप्रदात्तव्याः कुमाद्वदशाल्ड्डुकाः वितानं पंचवर्णैश्च वंजार्किके किण्णितं दंतं घटां च मुखरं भद्रां वक्ष्याच्छिवं म
 दिरे तस्मिन्नेव दिने पार्थिव्यात्वात्मानं समर्चयेत् आत्मानं परमात्मानं देवदेवं विविधैः शंखपुष्पनैवेद्यदीपकैः गीत
 वादिनस्तत्त्वादिप्रेक्षणैर्विवर्धयेत् दानान्यत्र प्रदेयानि स्ववित्तस्यानुसारतः सूर्योपरागसदृशो यतः सदिवसो मत
 भोजनं च यथाशक्त्या पद्धसंमधुरैस्तारं प्रदद्याच्छिवभक्तानां वस्त्राणि चाविशेषतः आर्थांतोनावमन्येत नक्षिप्यन्नरुषा
 वदेत् यथाशक्त्या प्रदद्याच्च बहुधामधुरं वदेत् एवं तदुत्सवं कृत्वा शिवयज्ञमनुत्तमं द्विजेभ्यो भोजनं दद्याच्छिवं
 परिभुं पश्यात्स्वयं न भुंजियद्दत्तवर्गसमन्वितः शांतवागे कनिष्ठस्तुहदि देवानि वेश्य च पूजां निर्वर्त्य विधिवद्ब्राह्म
 णान्परितोषयेत् एवं कृत्वा नरः सन्मग्नं भक्तिभावेन भावितः मुच्यते सर्वपापेषु ब्रह्महत्यादिकैरपि

इहं सौख्यमवाप्नोष्ये मृतः स्वर्गमहीयते पुण्यशेषादिहागत्य सार्वभौमो नृपो भवेत् व्रतस्यास्य प्रभावेन मूर्ति
मान्मदनो भवेत् स भिन्नव्ययनसौख्यलब्धः शांतचित्तो जितेन्द्रियः पुत्रपौत्रैः सुसंपूर्णो जीविच्च शरदंशतम् शिवम-
क्तिपरो भूत्वा शैवैकगतमानसः अंतकाले शिवस्त्वत्वा शिवसायुज्यतां व्रजेत् कामेन या किल पुरा स मुपोषितासी
च्छुद्धातिथिस्त्रिदशदशदहपरातिहेतोः तं प्राशनैरुदितनामयुतेरुपोष्य दिव्यं प्रायाति परमं पदमिदं भौले ॥

॥ इति भविष्योत्तरे कमपुसमनं गजयोदशी व्रतम् ॥

अथ प्रदोष व्रतं तत्रादौ प्रदोषमहिमार्कदि ब्रह्मोत्तरखंडे सत्यं व्रवीमि परलोकहितं व्रवीमि सारं व्रवीम्युप-
निषद् व्रवामी संसारमुल्लवणमसारमवाप्य जंतोः सारो यमोश्चरपदाब्जयुगस्य सेवा येनार्चयंति गिरिशं-
हितं प्रदोषं भव्यं च तं शिवपदं प्रणम्य तिनान्ये केतकथां श्रुतिपुटेर्नैपि वांति नूढास्ते जन्म जन्म निभवांति नरादरिद्राः ये
प्रदोषसमये परमेश्वरस्य कुर्वन्त्यनन्य मनसो विसरोजसवां नित्यं प्रवृद्धधनधान्यकलत्रपुत्रसौभाग्यसंपदधिकारत-
इहैव लोकाः कैलासशैलभुवने त्रिजगजनिर्गोरीनिवेश्य कनकाचितरत्नपीठे नृत्याविधातुमभिवांछति शू-
रपाणौ देवाः प्रदोषसमये नुभजंति सर्वे वामदेवो धृतवल्गुशतमखे वेणुरणत्पद्मजस्तालोद्भिदकरा रसाभग-
वतो येष प्रयोगान्विता विष्णुः सांद्रशृङ्गवादनपटुर्देवः सखंतातिस्थिताः सेवते तमनु प्रदोषसमये देवं मृडयन्निषि-
नं चर्वपक्षपतगोरगसिद्धसाधवा विद्याधराः सुरनराः प्सरसां गणाश्च येन्ये त्रिलोकानिलयाः सहभूतवर्गाः
प्राप्ते प्रदोषसमये हरपार्थ संस्थाः तस्मात्प्रदोषसमये शिव एक एव पूज्यो ध्यानं यहरिपद्मजायाः तस्मिन्महेशो वि-
धेने ज्यमाने सर्वत्र सोदंति सुरावेनायाः ॥ इति प्रदोषवर्णना ॥ अथास्य निष्कर्षः हेमाद्रौ विभवादर्शे प्रदोषो-
स्तमयादूर्ध्ववटिकात्रयमुत्पद्यति गौडयेषु दंडद्वयात्मक एव प्रदोष उक्तः प्रदोषांस्तमयादूर्ध्ववटिकाद्वय-

मिष्य इति वत्सोकेः यत्तु त्रिमुहूर्तैः प्रदोषः स्याद्रावस्तंगते सतीति स्कंदपुराणवचनं तद्गोष्ठाप्रदोषकालपरं वि-
श्वदशीवाक्योपात्तघटिका-न्यायमकमुल्लेखकालाधिककालवोधकत्वात् अतएव लाघवाचार्याश्चापि न प्रकरणे भोज-
ने घटिकात्रयमुत्तमः कालः घटीषट्कं मध्यमः कालः एतदेवाभिधेयस्मर्यते ॥ प्रदोषोऽस्तमयादूर्ध्वमिति त्रिमुहूर्तं
प्रदोषस्यादिति च निशीथपर्यंतो जघनः कालः तत्तं कूर्वांतरात्राविति सामान्येनाभिधानादिति अत्र शिवपूजान्तर्गतं भोज-
नान्तर्गतं प्रदोषत्रयं तत्र प्रदोषव्यापिनी विधेदशीग्राह्या ॥ तथा च स्कंदपुराणे एवं वत्सरपर्यंतं प्राक्षिपेद्यत्नयोदशीं
प्रदोषे शिवमभ्यर्च्य नक्तं भोक्ष्यामि शंकरेति पूजारंभकालोपेतत्रैव तत्सत्तुलोहितो भानोऽस्मात्वासि निमग्नोऽती-
पूजारास्थानंततो गत्वा प्रदोषे शिवमर्चयेदिति ब्रह्मोत्तरखंडे तु घटिकात्रयमस्तमयात्पूर्वमुपक्रमकालः पक्षद्वये
त्रयोदश्यां निराहारो भवेद्विधा घटीत्रयादस्तमयात्पूर्वज्ञानं समाचरेदिति मुख्यतरः पूजाकालस्तु सूच्यतादि-
नक्षत्रोदयांतः प्रदोषे रजनो मुखमिति कोशवलात् कैश्रेतु त्रिमुहूर्तं तत्कल्पमुल्लेखः कालः प्रदोषकालः कृतः तेषां
माधवे कृतं तममध्यमाविभागोऽनुपपन्नः द्वयोरपि मुख्यकालत्वरूपी कारात् तत्रान्यतरदिने प्रदोषव्याप्तांतरस्य
शैवास्तैव ग्राह्यादि न द्वये समान्ये प्रदोषव्याप्तौ तदेकदेशरूपं शोवा उत्तरा प्रातः संकल्पयेद्विद्वानुपवासव्रतादिकमिति
संकरपकालमारभ्य सत्वात् दिनद्वये प्रदोषव्याप्यमावेतु पूजोपक्रमकालव्यापिनी ग्राह्या कर्मोपक्रमकाल-
नात्कृतिभिर्ग्राह्यानुष्ठानादरहितवचनात् यत्तु कैश्चिदुक्तं दिनद्वये प्रदोषव्याप्तौ पूर्वग्राह्या त्रयोदशी तु कर्त-
व्याद्दशी सा हिता मुने इति मुमंतुवचनादिति तत्तुच्छं अस्त्यसामान्यवचनत्वेनाहोरात्रसाध्योपवासादिपुसावका-
शत्वेन कालविशेषसाध्यप्रदोषव्रते निर्णायकत्वात् अधिकंचनकं प्रकरणे द्रष्टव्यं अथ पक्षप्रदोषविधिः ब्रह्मोत्तरखंडे
शांडिल्य उवाच पक्षद्वये त्रयोदश्यां निराहारो भवेद्विधा घटीत्रयादस्तमयात्पूर्वज्ञानं समाचरेत् शुक्लावरध-

रभूत्वावाग्यसोनिवमानिवतः कृतसंख्याविधिरतः शिवपूजांसमाचरेत् देवस्यपुरतःसम्यगुपलिप्यनवाभसा
 विधायमंडपंरम्यधौतवस्त्रादिभिर्विधः वितानाद्यैरलक्ष्यफलपुष्पनवांकुरैः विचित्रपद्ममुदृत्यवर्णपंचकरंजितं
 तत्रोपविष्टःसुसमे सूपविष्टास्थिरासने समन्वयसंपादिताशेषपूजोपकरणःशुचिः आगमोक्तेनमंत्रेणनैगमेन-
 चमंत्रावित ततःकृत्वात्मशुद्धिचभूतशुद्धिमनुक्रमात् प्राणायामत्रयंकुर्याद्दीजमंत्रैःसमंत्रकैः मातृकान्यासवि-
 धिवज्रात्वातदेवतापरां समाप्यमातृकांभूयोभ्यात्वादेवंपरंशिवं वामभागेगुरुनंत्वादाक्षिणेणपंयजेत् अंस-
 योर्युगधर्माश्चन्यसेन्नाभौचपार्थव्योः अथमार्दीननंतादीन्हृदिपठिमनुन्यसेत् आधाराशक्तिमारभ्यक्षानात्मांत-
 मनुक्रमात् उक्तक्रमेणविन्यस्यहृदयेसाधुभाविते नचशक्तिमपेरन्धेय्यपेदेवमुमापतिं चंद्रकोटिप्रतीकाशं
 त्रिनैवचंद्रभूषणं आर्पणालजटानूदरत्नबोल्लिविराजितं नीलश्रीवमुदारांगंतागहारोपशोभितं वरदाभयहरतं-
 चहरिणंचपरश्वधं दधानंनानागवल्लयकैयूरंगदमुद्रिकां व्याघ्रयर्मपरोधानरत्नसिंहासनेस्थितं ध्यात्वातद्वाम-
 भोगचर्चितयेद्विरिकन्यकां भास्वज्जपाप्रसूनाभामुदयकंसमप्रभां विद्युत्पुंजनिभांतर्वाभनोनयननंदिनीं वालें-
 दुशेखरांस्तिग्धनीलकुंचितकुंतलां शृणुसंघातरुचिरनीलालकविराजितां मणिकुंडलविद्योतन्नखमंडलविभ्रमां
 नवकुंकुमपंकककपोलतलदर्पणां मधुरस्मिताविभ्राजदरुणाधरपल्लवां कुंकुंटींशिवामुद्यन्कुचपंकजकुंडलां
 पाशांकुशाभयवरीवैलमर्तांचतुर्भुजां अनेकरत्नविलसत्कण्ठांगदमुद्रिकां मध्यविवलयांहृद्याहेनकर्चीगुणा
 निवतां दिव्यमाख्यांवरधरांदिव्यचंदनचर्चितां दिक्पालवनितामौलिसन्नतांप्रिसरोरुहां रत्नसिंहासनारूढां
 सर्वराजपरिच्छदां एवंध्यात्वामहादेवदेवीचगिरिकन्यकां न्यासक्रमेणसंपूज्यदेहेगंधादिभिक्रमात् पंचभि
 र्ब्रह्मभिःकुर्वात्प्रोक्तस्यानेषुवाहदि एधक्पुष्पांजलिंदयान्मूलेनचहदित्रिधा पुनःस्वयंशिवोभूत्वामूलमंत्रेण

सायकः ततःसंपूजयेद्देवाह्यपीठेपुनःक्रमात् संकल्पपूजयेत्तत्रपूजारभेसमाहितः कृतांजलिपुटोभूत्वाचित
 यद्वादिशंकरम् ऋणपातकर्तृभर्ग्यदारिद्र्यचिनिवृत्तये अश्लेषाधविनाशायप्रसीदममशंकर दुःखशोकाग्नि
 संततसंसारभयपीडितं बहुरेणाकुलंदिनंपाहिमांतंयवाहन आगच्छदेवदेवेशमहादेवाभयंकर गहाणस
 हपावत्यातवपूजांमयाकृतां इतिसंकल्पविधिवद्वाह्यपूजांसमारभेत् गुरुं गणपतिं चैवयजेत्सव्यापसव्ययोः
 क्षेत्रशर्माशकोणैश्चयन्हौकात्यायनीयजेत् धर्मज्ञानंचरैराज्यमैश्वर्यंचनमोतकैः स्वैरन्यादि कोणेपुपीठपादा
 ननुक्रमात् दिक्षुविंदुविसर्गाभ्यामभयमंदिनसुपूजयेत् मंत्ररूपांश्चतुर्दिक्षुमध्येनंतंरसतारकं सत्तादींश्चिगुणां
 रत्नपूजापीठेप्रविन्यसेत् अत ऊर्ध्वच्छेदमायाविद्यालक्ष्मीशिवेनच तद्वेत्तावुजंभूयःसकलमंडलत्रयं पत्रके
 सरकिंजरकव्यासंतारक्षरैःक्रमात् आत्मत्रयंसमभ्यर्च्यमध्यमंडलमादरात् ज्येष्ठालक्ष्मीचरौर्द्धीचसुभगाद्यौर्द्धु
 पूजयेत् वामाद्यानवशकोश्चनवरस्वरयुतायजेत् हृदिबीजत्रयाद्वेनपीठमंत्रेणचार्येत् आद्यतिःप्रथमंगौरु
 पंचभिर्मूर्तिशक्तिभिः त्रिशक्तिमूर्तैर्भिद्रचान्यानिधिवद्वयसमान्वितैः अनंताद्यैःपरस्त्वन्यामातृभिश्चवृषादिभिः
 सिद्धिभिश्चाणिमाद्याभिरंद्राद्यैश्चतदायुधैः दृग्भक्षेत्रचड्रीशौर्द्धुर्गाचरकंदनंदिनी गणेशः सैन्यपश्वैरस्त्वचल
 क्षणलक्षितः अणिमामहिमायैवगरिमालाधिमातया ईशित्वंयवशित्वंचप्राप्तिःप्राकान्यमेवच अष्टैश्वर्याणि
 प्रोक्तानि तेजोरूपाणिकेवलं पंचभिर्वहुभिःपूर्वह्रस्वाद्याभिरप्यनु अंगैरुपयोरंद्राद्यैःपूर्वोक्तानिभिरतुतै
 उमामहेश्वरौपश्चात्पूजयेदुत्तरादितः यथामाणवकैर्पुंकेतेजोरूपंसदाशिवं उमयासाहितंदेवमुपचारैःप्रपूजयेत्
 सुप्रातिष्ठितशस्त्रस्यतीर्थैःपंचासुतेरपि अभिर्षेचन्महादेवरुद्रसूक्तैः समाहितः कल्पयेद्विधिधर्मैर्नरासनाद्युपचा-
 रकान् तैरेवाचमनंदद्यान्मधुपर्कमधूतरं पुनराचमनंदद्यात्क्षानमंत्रैः प्रकल्पयेत् आसनंकल्पयेद्धर्मंस्वान्तं

विहितांजलिः अर्घ्यमष्टगुणोपेतपात्रं शुद्धोदकेन तु उपवीतं तथा वा सो भूषणानि निवेदयेत् गंधमष्टांगसंयु-
 क्तं सफलं विनिवेदयेत् ततश्च विल्वमंदारकट्टारसरसीरुहं धतूरेकार्णिकारं चंद्रोणपुष्पं च मल्लिकां कुशापागा-
 नंतुलसीमाधवीवकुलान्वितां बृहतीकरवीराणि यथा लब्धानि साधकः निवेदयेत्सुगंधीनि माल्यानि विधानि च धु-
 पकालागुरुधुतं दीपं च विविधं शुभं अथ पायसं नैवेद्यं सघृतं सोपदं शकं मोदकापूपसंयुक्तं शर्करागुडसंयुतं मधुना
 कंदं धियुतं जलपानसमन्वितं तैर्नैव हविषा वह्निं जुहुयान्मंत्रभाविताः अग्नौ क्तेना विधिना गुरुवाक्यनिधंजितः
 नैवेद्यं शंभवे भूयाद्वत्वात् बलमुत्तमं धूपनीराजनं रन्ध्रं च दर्पणमुत्तमं समर्पयित्वा विधिवन्मंत्रैर्वैदिकतांत्रिकैः
 यद्यथा शक्तस्त्वयं निःस्वो यथा विधिसमर्चयेत् भक्त्या दत्तेन गौरीयाः पुष्पमन्त्रेण तु ब्रूयति अथांगभूतान् सकलान् रा-
 णशार्दान् प्रपूजयेत् सर्वैर्नानागुणैः स्तुत्वा साष्टांगं प्रणम्येद्बुधः ततः प्रदक्षिणी कृत्य वृषवर्द्धेश्वरादिकान् पूजां समाप्य
 विधिवत्सार्धं द्विरिजापतिं ॥ अथैतदनुसारि पद्धतिक्रमः ० तत्रादौ स्नानं कृत्वा भूतशुद्धिप्राणप्रातिष्ठानादुक्ता-
 न्यासादिकान् कृत्वा हृदयकमले शिवं ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य यथाशक्ति मंत्रं जप्त्वा जपं देवाय समर्प्य मूलेन
 स्वं देहं पुष्पांजलिं दत्त्वा स्वात्मा तं शिवरूपं ध्यात्वा कृतांजलिपुटं भूत्वा ऋणपातकदौर्भाग्यदारादिद्याविनिवृत्तये
 अथैवापाविनाशाय प्रसीदममशंकर दुःखशोकाग्निं संतप्तं संसारभयपीडितं बहुरोगाकुलं दर्शनं पाहि मां वृषवाहन
 अगच्छ देव देवेश महोदय भयंकर गृहाण सह पार्वत्या तव पूजां मया कृतां इति संकल्प्य विधिवद्वाह्यपूजां समाच-
 रेत् शंखादिभ्यः पनं कृत्वा योगपीठादिपद्मासनांतं संपूज्य सर्वशक्तिमये रन्ध्रं इत्यादि पूर्वोक्तप्रकारेण महादेवं
 दर्शय ध्यात्वा न्यासक्रमेण संपूज्य देहे गंधादिभिः क्रमात् ततो वह्न्या साष्टौ न करस्थं पुष्पैरुत्वा भीष्टां देवतामागतां-
 विभाव्य पुरस्थितं लिंगे मूलां वा प्राक्षिपेत् ततः देवेश भक्तिमुलभस्य सर्वाभरणसंयुतं यावत्पाण्डुरयिष्यामि तावत्सु-

स्थिराभवेत्यादिप्राणप्रतिष्ठां कृत्वा भवानीशंकराभ्यांनमः इतिमंत्रेण अक्षतचंदनपुष्पादिभिः संपूज्य आवर
णपूजां कुर्यात् तच्च श्रंगैः प्रथमं १ पंचमूर्तिशक्तिभिर्द्वितीयं २ त्रिशक्तिमूर्तिभिर्हरिविधिभ्यांचतुर्थीयं ३ अर्च-
नार्थं श्रुतार्थं ४ मातृभिः पंचमं ५ कृष्णादिभिः षष्ठं ६ आणमादिभिः सप्तमं ७ वज्राधोरष्टमं ८ त-
तोनीराजनांतानुपचारान्कृत्वा प्रदक्षिणां कृत्वा पूजांसमाप्य विधिवत्पार्थयेद्गिरिजापतिं जयदेवजयजयजययां
करशाश्वत जयसर्वसुराध्यक्षजयसर्वसुराचार्यत जयसर्वगुणातीतजयसर्ववरप्रद जयनित्यनिराधारजयविश्वभरा
हयय जयविश्वैकवंधेशजयनार्द्रभूषण जयगौरीपतिशमोजयचंद्राईशेश्वर जयकर्पूरसंकाशजयानंतगुणाकर
जयरुद्रविरूपाक्षजयार्चैत्यनिरंजन जयनाथकृपासिंधोजयभक्तार्तिमंजन जयदुस्तरसंसारसागरोत्तारणप्रभो
प्रसीदमेमहादेवसंसारार्तस्य खिद्यतः सर्वपापक्षयं कृत्वा रक्ष मां परमेश्वर महादारिद्र्यमत्तस्य महापापहर्तोजसः सहा
शोका निविष्टस्य महारोगातुरस्य च ऋणभारपरीतस्य दह्यमानस्य कर्मभिः ग्रहैः प्रपीड्यमानस्य प्रसीदममशंकर इ-
रिद्रः प्रार्थयेद्देवं पूजार्तिगिरिजापतिं अर्थाढ्योवापिराजद्राप्रार्थयेद्देवमीश्वरं दीर्घमायुःसदारोग्यं कोशवृद्धि-
वर्धलोत्पतिः ममास्तु नित्यमानंदः प्रसादात्तवशंकर शत्रवः संक्षयं यांतु क्षयं यांतु सदेतयः सर्वसत्त्वसमृद्धिश्च भू-
यास्तु खमयादिशः एवमात्माधयेद्देवं प्रदोषे गिरिजापतिं १३ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चादक्षिणाभिश्च तोषयेत् सर्व-
पापक्षयकरी सर्वदारिद्र्यनाशिनी शिवपूजेयमाख्याता सर्वाभीष्टफलप्रदेति

इतिस्कंदिव्रह्मोत्तरखंडेप्रदोषव्रतम् ॥

अथकेदारखंडोक्तशनिप्रदोषव्रतम् देवाक्रुतुः गुरोकेन विधानेन कीदृशेन व्रतेन च आराधनीये गौरीशो ह्यस्माभिः

जपकामुक्तेः तद्वत्स्वसुराचार्य त्वंहिनः परमागतिः ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ कार्तिकेशुष्कपक्षे तु मंदवारि
त्रयोदशी कार्तिकेयाद्रेमासेवा मार्गे वा समग्रायदिलभ्येत शर्वप्राप्त्यै न संशयः तस्यां प्रदोषसमये तिलामलक
क्षुपुते शिवस्वयचार्यनं कुटुम्बाद्वधपुष्पफलादिभिः पश्चात्प्रदोषवेलायां श्यावरं लिङ्गमर्चयेत् स्वयं भुरग्यापितं
वापि पोरुपये मर्पौरुपं जनेवा विजनेवा पिञ्जरपवेवा तपोवने तालिङ्गमर्चयेद्भक्त्या विधितुं कर्मणा आ
ममभ्येत्तु पालिङ्गं स्वयं भुमपि वा न च तालिङ्गं पूजयेद्भक्त्या प्रदोषे तु विशेषतः ग्रामाद्बहिःस्थितां लिङ्गं ग्रामाच्छतगु
णं फलं वा ह्याच्छतगुणं पुण्यां लिङ्गं सारथ्यमुत्तमं वन्याच्छतगुणं पुण्यां लिङ्गं पर्वतमुच्यते पार्वताच्चैवालिङ्गाच्च फलं चा
युतमं जितं तपोवनाश्रितां लिङ्गं पूजितं वामहाफलं काश्यादि संस्थितां लिङ्गं पूजितं त्यादनंतकं तस्मादेताद्विभागो
न शिवपूजार्चनं बुधैः कर्तव्यं निपुणत्वेन तीर्थस्नानादिकं तथा पंचर्षिष्ठाननुद्धृत्य वाप्यां स्नानं समाचरेत् न स्नाया
त्परवारिणीत्यपि पाठः कूपस्नानं प्रकुर्वीत लङ्घतेन विशेषतः तद्गोदशां पिष्टानामुद्धृत्य स्नानमाचरेत् ततः प्रदोषे स
मलस्नानं मोनी समाचरेत् प्रदीपानां सहस्रेण दीपनीयः सदा शिवः तथा दीपशतेना पिष्टान् शिष्टान् शिष्टान् शिष्टान् शिष्टान्
नदीपयेद्दीपान् शिवस्वयचारितुष्टये तथा फलैश्च दीपैश्च नैवेद्यैर्वाधूपकैः पूज्यः प्रदोषवेलायां तृभिः सर्वां र्षि सिद्धये-
प्रदक्षिणं प्रकुर्वीत शतमठोत्तरं तथा नमस्कारान् प्रकुर्वीत तावत्संस्थानं प्रयत्नतः प्रदक्षिणं नमस्कारैः पूजनीयः
सदा शिवः नास्त्रां शतेन रुद्रोऽसौ स्तवनीयो यथाविधि त्र्येन मोरुद्राय भीमाय नीलकंठाय वेधसे कपर्दिने सुरेशा-
य व्योमके शापवैनमः दृपध्वजपसोमाय सोमनाथाय वैनमः दिगंबराय भर्गाय उमाकांतकपर्दिने तपोमया
य व्यासाय शिष्या विष्टाय वैनमः व्यालप्रियाय व्यालाय व्यालानां पतये नमः महीधराय व्याघ्राय पशूनां पतये नमः त्रिपु-
रांतकाय सिंहाय शार्दूलपुंभर्त्रणे सिताय सितनाथाय सिद्धाय परमेष्ठिने कामांतकाय बुद्धाय बुद्धिनां पतये नमः

कारणायादिशिष्टायाशिष्टायपरमात्मने वेदायवेदवीजायवेदगुहायवैनमः दीर्घायदीर्घरूपायदीर्घार्थायमहो
जसे नमोजगत्प्रतिष्ठापव्योमरूपायवैनमः गर्भकृत्सुमहादैत्यश्रंधकासुरभेदिने नीललोहितशुक्लायचंद्रमुंड
प्रियायच भक्तिप्रियावदेवायज्ञातज्ञानाव्यायच महेशायनमस्तुभ्यमहादेवहरायच त्रिनेत्रायत्रिवेदाय
वेदांगायनमोनमः श्रार्थायत्र्यर्थरूपायपरमार्थायवैनमः विश्वरूपायविश्वायविश्वनाथायवैनमः शंकरायचकाला
यकालावयवरूपिणे श्ररूपायचसूक्ष्मायसूक्ष्मसूक्ष्मायवैनमः श्मशानवासिनेतुभ्यनमस्तेकान्वाससे शशां
कशेखरायैवरुद्रभूमिशयायच दुर्गायदुर्गसारयादुर्गावयवसाक्षिणे लिंगरूपायलिंगायलिंगानांपतेयनमः
नमः प्रणवरूपायप्रणवार्थायवैनमः नमोनमः कारुणकारुणायसृज्यायात्मभवस्वरूपिणे त्रिपंचकायशित
कंठमर्गगोरीपतेमंगलहेतवेनमः दुहरपातिरुवाच नान्नाशतंमहेशस्यउच्चार्यद्रातिनातदा प्रदक्षिणनमस्कारैरे
तत्संस्थैः प्रयत्नतः कार्यार्द्रादोपसमयेपूजेयंशंकरस्यच एवंव्रतंसमुहिष्टंतवशक्रमहामते शीघ्रं कुरुमहामा
नपश्चाच्छुद्धिकुरुप्रभो शंभोः प्रसादात्सर्वतैमविष्यातिजयादिकं शक्रउवाच दुःप्रभुमहेशानंसमाराधयदा
दरात् कथंप्रापवरं ब्रह्मन्पुराकश्चाभवद्द्विज बृहस्पतिरुवाच वृत्रः स्वयंमहातेजाउग्रैणतपसापुरा शिवंप्रसू
दयामासपर्वतेगंधमादने नाम्नाचित्रयोरिजावनोचित्ररथस्यतत् एतज्जानीहिभोशक्रतवपुर्ध्याः समीपतः यस्मि
न्यनेमहामागनसंतिमहदुर्मयः तस्माच्चित्ररथनामवनंपरममंगलं तस्यराज्ञः शिवेनैवयानंचपरमाद्भुतं कामगं
किकिर्णयुंकेसिद्धचारुणसेवितं गंधर्वैरप्सरोयक्षैः किन्नरैरुपशोभितं ततोर्नैवयानेनष्टाथिर्वाप्यर्धटनपुरातथा
गिरिशमुखांश्चद्वीपांश्चविविधांस्तथा एकदापर्यटनराजानाम्नाचित्ररथोमहान् कैलासमागतस्तत्रसददर्श-
पराद्भुतं तथासमांमहेशस्यगणैश्चैवविराजितां श्रद्धांगलद्रयादेव्याशोभितंचमहेश्वरं निरीक्ष्यदेव्यासहितं

सदाशिवं न्यायान्वितं वाक्यमिदं वभाषे । वयं च शोभाविषयान्विताश्चमर्त्यादयः स्त्रीविजितास्तथान्ये । तेलोक्-
मन्वेयवयमेव चाज्ञाः स्त्रीसेतनं लज्जयानैव कुर्मः । एतद्वाक्यं निशान्याहमहेशः प्रहसन्निव । उवाच न्यायसंयुक्तं सर्वेषां
मपिशुष्यतां । भयं लोकापवादाद्वा सर्वेषां मपि नान्यथा । अशितं कालकूटं च सर्वेषां मपि दुर्जरं । लोकातीतं च मेव तं-
तथाप्युपहसत्यसौ । ततश्चित्ररथं देवि गिरिजा वाक्यमवधीत । उभोवाच । रेदुरात्मनः कथं त्वद्यशं करश्चोपहासितः ।
मया सहैव मंदात्मनी श्वसे कर्मणः फलं साधूनां शमकामानामुपहासं करोति यः देवो वाप्यध्वामर्त्यः स विज्ञेयो धर्माप्य-
मः । एते मुनीन्द्राश्चमहानुभवास्तथाहमप्येखन्नुवेदगर्भाः । तथैव सर्वे स्मनकादयो ह्यमी तद्वाश्वसर्वे शिवमर्चयन्ति । हे
सूढसर्वपुजनेष्वतिहास्त्वमेक एवाध्वनचापरेजनाः । तस्मादभिज्ञां हि करोमिदैत्यदेवीर्द्विजैश्चापि विहिष्कृतं त्वां । एवं श-
स्ततया देव्या भवान्याराजसतनयः । राजा चित्ररथः सद्यः पपात सहसा दिवः । आसुरीयोनिमासाद्य वृजोनामभुव
तदा । तपसा परमैशैव त्वष्टा संयोजितः क्रमात् । तपसा तेन महताञ्जयेषु वृज उच्यते । तस्माच्छंभुं समभ्यर्च्य प्रदो-
षे विधिना मुना । गुरोस्तद्वचनं श्रुत्वा उवाचाधशतक्रतुः । सोऽथापनविधिं ब्रूहि प्रदोषस्य च मे धुना । कार्तिकेभास्मिं
प्राक्षं मंदवारैश्च योदशी । संपूर्णायामवेत्सा हि संपूर्णव्रतसिद्धये । वृषभो राजतः कार्त्तव्यः । दृष्टे तस्य तु पीठकं तस्यो-
परिन्यसेद्देवमुमाकांतं त्रिलोचनं । पंचवक्त्रं दशभुजं वामगिरिजासतीं । सौवर्णीं प्रातिमं कृत्वा । ताच्छंभुं
जलावृते । पंचरत्नफलोपेतं पंचपल्लवचर्चितं । चंदनेन सुगंधेनामिश्रितं शोभितं तथा । रूप्यपात्रततः कृत्वा
शुभस्योपरि विन्यसेत् । अशक्तौ मृण्मये कुंभे वंशपात्रमथापि वा । पणैश्च रावचास्थाय सौवर्णीं प्रातिमांतथा । शतयाकृतां
परिरूपां प्रयत्नमात्तव्यमभिधातां । पूजयित्वा विधानेन राजाजगणं चरेत् । पुष्पमंडपिकामादौ कृत्वा श्रद्धासमन्वितः ।
एतद्दिह त्वमुमाकांतसुखस्य शंसुनिर्मले । उपविश्य मृदे दर्शं सर्वशांतिं प्रदो भव । आसनं । पाद्यं च ते मया दत्तं पुष्पगंध

समन्वितं गृहाणदेवदशप्रसीदवरदोभव पाथं तात्परात्रस्थिततोयंफलगंधादिसंयुतंआर्घ्यंगृहाणदेवेशम
यादत्तंहिभक्तितः आर्घ्यं शीतलंनिर्मलंतोयंकपूरुणसुवासितं आचम्यतांमहादेव गिरिजासहितप्रभो आचमनं प
चासृतेनस्नपनं कार्दममादौप्रयत्नतः गोक्षीरेणचदेवेशगृहाणपरमेश्वर दध्नाचैवमहोदयस्नपनंक्रियतेतव गृहा
णशुभयादत्तंसुप्रसन्नोभवाद्यय सर्पिषाचमयादेवस्नपनंक्रियतेधुना गृहाणत्वसुरश्रेष्ठममचायुःप्रदोभव इ
दंमधुमयादत्तंवप्रीत्यर्थमेवच गृहाणत्वंसुरश्रेष्ठ ममचायुःप्रदोभव इदंमधुमयादत्तंवप्रीत्यर्थमेवच गृहा
णत्वंमहादेवममशांतिप्रदोभव सितयादेवदेवेशस्नपनंक्रियतेधुना गृहाणश्रद्धयादत्तंसुप्रसन्नोभवप्रभो एवं
पंचामृतैर्नैवस्नापनीयोऽष्टपञ्चजः कावेरीनर्मदावेणीतुंगभद्रासरस्वती गंगाचयमुनाचैव ताभ्यःस्नानार्थमाहृतं
गृहाणत्वमुमाकांतस्नानायश्रद्धयाजलं स्नानं एतद्वासोमयादत्तंसेतरीयंसुशोभनं पूजाहैश्रद्धयादत्तंवप्री
त्यर्थमेवच यज्ञोपवीतंसौवर्णैमुक्तमणिमन्वितं तवप्रीत्यामयादत्तंब्रह्मकर्मप्रसादनं यज्ञोपवीतं सुगंधि
बंदनंदिव्यंकंकुमादिसमन्वितं गंधंगृहाणदेवेशसुगंधिपुष्टिर्वर्दनं गंधं अक्षताश्रसदादिव्याकुंकुमादिभिरंजि
ताः मयादत्तामहादेवतवप्रीत्यसुभक्तितः अक्षताः मालतीचंपकादीनिकुमुदान्धुत्पलानिच विलवमन्नाणिपूजा
र्थस्वोक्तुरुत्तुमुमापते पुष्पाणि धूपंविशिष्टंपरमंसर्वोपधिविजृम्भितं गृहाणपरमेशान्नममशांत्यर्थमेवच धूपं
दीपावलिमयादत्तांगृहाणपरमेश्वर आरातैकप्रदानेनममतेजोविवर्धय आरातैकं शाख्योदनंघृतंपुष्पाय-
सादिसमन्वितं नैवेद्यंविधिवदत्तंभक्त्यामेषातिगृह्यतां नैवेद्यं कपूरैरालंबगादिपूगीफलसमन्वितं तांबूलं
काल्पितंभक्त्यागृहाणगिरिजाप्रिय तांबूलं इदंफलमितिफलं हिरण्यगर्भेतिदक्षिणा निपत्यदंडवद्भूमौप्रण
म्यचपुनःपुनः पश्चाज्जागरणंकार्यंरह्येवादेवतालये वितानंमंडपंकृत्वा नानावर्णैःसमन्वितं शीतवादित्रलयेन

अर्चनीयः सदा शिवः । प्रभातायां तु शर्व्वर्च्यः मुदितेरिविभङ्गले स्नात्वा पुनः समभ्यर्च्य जुहुयात् पायसेन च अथा
 चार्घ्यं सपत्निकं वस्त्रालंकारचन्दनैः । तोपयित्वा सुविद्वांसं प्रादद्यात् पायस्विनीं ब्राह्मणान्भोजयेत् पश्चाद्दक्षिणा
 भिः प्रतोषयेत् । दीनानां पांश्रुसंतर्प्य अछिद्रं वाचयेत्ततः लब्धानुज्ञां ब्राह्मणेभ्यो वंधुभिः सहितः शुचिः हृदि रमरन्
 शिवं भक्त्या भुञ्जीत नित्यतो व्रता । अन्नैर्न विधानेन प्रदोषो ध्यापनादिभिः । कार्या विधिवत्ता शक्रसर्वकार्यार्थसिद्धये
 गुरुणा कथितं सर्वसंचकार शतक्रतुः तैर्नैव च सहोपेयं नमो ह्यद्रोषु कृतत्परः । वृत्तं प्रति सुरैः साद्वै द्युधेय शतक्रतुः

इति नेदारखंडोक्तं शनिप्रदोषव्रतम्

अथ निर्णयः । सतस्कंदपुराणोक्तं शन्यादिवारयुक्तं प्रदोषव्रतं । देव्युवाच देवकेन विधानेन प्रदोषव्रतमुत्तमं विधातव्यं न
 रैस्त्रिभिः संतानफलसिद्धये । ईश्वर उवाच यदा ज्योदशी शुक्लामंदवारत्रयोदशी आरब्धव्यं व्रतं तत्त्वसंतानफल
 सिद्धये । ऋणनिर्मोचनार्थं तु भौमवारेण संप्रुता आयुरारोग्यसिद्धयै भानुवारेण संप्रुतेति आथास्यां प्रातः स्नात्वा पुत्रा
 दिकामदं प्रदोषव्रतं करिष्ये । इति संकल्प्य गुरुपदिष्टविधिना गममन्त्रैर्वैदमन्त्रैर्वापोढोपचारैर्वैधाविभवं पूजां
 कुर्यात् ततश्च भवाय भवनाथाय महोदवाय धीमते रुद्राय नीलकंठाय शर्व्वाय शशिनीलये उग्रायैवौघना
 शाय भीमाय भयहारेणे ईशानाय नमस्तुभ्यं पूजानां पतये नम इति मंत्रेण संपूज्य प्रार्थयेत् यथा भवान् सम
 स्तानां पशूनां पाशमेवकः तथा व्रतेन सतुष्टः पुत्रदेहि सुलक्षणं सयावकं च नैवेद्यं साज्यं सफलशर्करं दद्याथो
 मुखवासं च तां बूलं क्रमुकादिकं समर्थोऽसुदिद्वष्टदीपानाज्यपरिहृतात् भवाद्यैर्नामभिर्दद्यात् तैरेवाष्टप्रदक्षिणाः
 नमस्कराष्टकं कृत्वा जपं पूजां समर्प्य च वृषारजं सभ्यर्च्य च वृषमंत्रेण मंत्रवित् मंत्रश्च धर्मस्तुतं वृषरूपेण जगदा

नंदकारकः अप्रमत्तैरधिष्ठानमतः पाहिसनातनेति वृषायदूर्वाचपकंपानिधिवानिवेद्यच्च वृषस्ववृषणंरुष्टृवाश्वं
 गयर्मध्यतःशिवं विलोकयसहिर्तंदेव्याः पूजितंप्रार्थयेच्छिवं प्रार्थनान्नप्रश्नः ऋणरोगादिदारिद्र्यपापादिक्ष
 यस्तुत्यवः भयशोकमनस्तापान्नश्यंतुममसर्वदेति एथिव्यायानितोर्थानिसंगरांतानियातिच श्रद्धमाश्रत्यतिष्ठति
 प्रदोषवृषभस्यतु रुष्टृयानुवृषणोत्तस्यशृंगमध्यविलोकयच पुच्छंचककुदं चैवसर्वपापेभ्यमुच्यतइति निवेद्यन्नत
 रान्तनुदद्याद्विज्ञानुसारतः दक्षिणावाह्येभ्यश्चततोमौनंविमर्जयेत् एवंसंवत्सरंकुर्वत्तत्रयोदश्यामिदंनतं अथ
 वामंदवारैण्युकामेवत्रयोदशीं चतुर्विंशतिकुर्वत्तसोभीष्टफलमाप्नुयादिति स्कंदपुराणोक्तंशानिप्रदोषन्नतम्
 ब्रह्मोत्तरखंडेन सोमवारैण्युक्त्यामपियस्यांकस्यांचितत्रयोदश्यांप्रदोषादौशिवपूजोक्ता सोमवारविशेषेण
 दोषादिगुणैर्पुनः केवलंवापिप्रेक्युः सोमवारेशिवार्चनमिति अथनृसिंहपुराणोक्तंनृसिंहत्रयोदशीन्नतं हेमाद्रौ
 गुरुवारत्रयोदश्यामपराह्णेजलाह्नुनः तर्पयित्वादेवापत्तद्वर्षाश्रतिलतंडुलैः नरसिंहंसमभयचर्चयःकरोत्युपवासकं
 सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकेमहीयते ॥ इतिनृसिंहपुराणोक्तंनृसिंहत्रयोदशीन्नतम्

अथकूर्मपुराणोक्तंत्रिलोचनत्रयोदशीन्नतम् हेमाद्रौ

त्रयोदश्यांतथारात्रौसोपवासस्त्रिलोचनं दृष्ट्वानुप्रथमेयामेमुच्यतेसर्वपातकैरिति ॥ अथकामत्रयोदशीन्नतं हेमा
 द्रौः ब्रह्मैवाच कामंपूज्यत्रयोदश्यांसुरूपोजायतेनरः इष्टारूपवर्तमानार्थालभेनकामांश्चपुष्कलान् मूलसंज्ञां
 स्वसंज्ञाभिरंगमंदाश्चकीर्तिताः पूर्ववत्पद्मपत्रस्थः कर्तव्यश्चातिथीश्वरः गंधपुष्पोपहारैश्च यथाशक्तिविधीयते
 पूजातुर्वित्तशाठ्येनकृतापिनफलप्रदा आज्यधारासामिद्भिश्चदधिक्षीरान्नमाक्षिकैः पूर्वोक्तफलदोहोमः कृतः

शानिचेतसा इतिभविष्येतिरेकामत्रयोदशीव्रतं अथवाराहपुराणोक्तमहाबुधसंज्ञात्रयोदशीव्रतम् ॥ सन
 त्कुमारउवाच अथस्वरत्ययनंपुंसांशृष्वतामघनाशतं व्रतमेतत्त्रयोदश्यांप्रदोषेऽस्यान्महाबुधे नवनीतंपं
 चगव्यंरजतांशसमप्रभं कपित्थफलमात्रंतत्समादाय ताच्चादिपात्रेप्राङ्मुखागोनिक्षिप्य अष्टदलपद्मकीर्णकायां
 लक्ष्मीनारायणंदलेष्वष्टशक्तीः दिक्ष्वद्रादीन्संपूज्यदेवाग्नेज्जवनीतद्विधाविभज्य प्रत्येकमभिमंत्रयेत् तत्रमंत्रः
 पुरुषःपूर्णकामश्च हरिर्भद्रकरोत्तुनः योषिद्वारासदालक्ष्मीर्भगलंदिशत्पुत्रवयमितिवारह्वयं पत्न्यैश्चाश्रयतीमभिमं
 त्रयेत् यत्स्वंतरात्मभूतानामनादिनिधनोच्युतः सपरःपरयाशक्तयाकुक्षिरक्षतुमेसदा सर्वपुष्टिप्रजननीसर्वार्
 त्तिशमनीतव लक्ष्मीःकुक्षिगतंगर्भरक्षतादच्युताप्रिया सर्वातिक्षयदक्षादिदिव्यशक्तियुतान्यपि त्वारक्षतुसदा
 विष्णोः सर्वग्रहरणान्यपि तथादिक्यतयः सर्वैरक्षंतुग्रहदेवताः पातुसंसारसंसृक्ताः सर्वैरक्षंतुसर्वदेति पत्नी
 मभिमंभ्य ब्राह्मणान्भोजयित्वा वध्यासहतांरात्रिमतिवाह्य चतुर्दश्यापुनर्द्विजान् भोजयित्वा स्वयंभुंजीते
 तितत्फलं मंगल्यपरमप्राप्त्यैदीर्घमायुष्यंविंदतीत्येतेनतत्रैवोक्तम् ॥ इतिवाराहपुराणोक्तंपुत्रप्राप्तित्र
 योदशीव्रतं अथसौरपुराणोक्तंशिवत्रयोदशीव्रतं व्यासउवाच मंदवारयुतापुण्याशुक्लपक्षेत्रयोदशी तस्या
 मुपोष्यविधिनान्संपूज्यगिरिजापतिम् ब्रह्महत्यादिभिःपापैर्युक्तोभवतिमानवइति ॥ इतिशुक्लत्रयोदश्यां
 शानिायोदशीव्रतम् ॥ अथमार्गशीर्षादिमासत्रयोदश्यांवर्षसाध्यं यमादर्शनव्रतं यमउवाच पूर्वार्हमार्ग
 शीर्षादीवर्षमेकंतिरंतरं त्रयोदश्यांसोम्यदिनेआवर्षर्गगारवाजते ममनास्त्राद्विजानष्टौपंचचैवसमाकृष्येत्
 पुराणवेदतत्त्वज्ञान्स्वाचारांस्तत्त्वदर्शिनः सूर्यैकशरणान्साधून्सर्वभूतहितेरतान् शुचौदेशेशुभेपट्टेप्राङ्मुखानुपवे
 शयेत् अंतर्वासोयुतान्भक्त्यायत्नेनाभ्यंजयेच्चतान् अंतर्वासोयुतान्सर्वानधोवक्ष्यमात्रयुतान् आरभ्यउत्तमां

नङ्कारक श्रुष्टमूर्त्तरधिष्ठानमतः पाहिसनातनेति वृषायदूर्वाचपकंपानीयंचानिवेद्यच्च वृषस्यवृषणंरुष्ट्वाश्वं
 गयोर्मध्यतःशिवं विलोक्यमसहितेदंन्या. पूजितंप्रार्थयेच्छिवं प्रार्थनामंत्रश्च ऋणुरोगादिदारिद्र्यपापादिक्ष
 यस्तत्त्वः भयशोकमनस्तापानश्येतुममसर्वदेति एषिव्याप्यानितीर्थानिसागरांतानिव्यानिच श्रंडमाश्रित्यतिष्ठति
 प्रदोषेष्वपमस्यतु रुष्टधानुद्वृणौतस्यशृंगमध्येविलोक्यच पुच्छवककुदं चैवसर्वपापैःप्रमुच्यतइति निवेद्यन्नत
 राजंतुदद्याद्विज्ञानुसारतः दक्षिणाब्राह्मणेभ्यश्चततोमौनंविस्मर्जयेत् एवंसंवत्सरंकुर्यात्तत्रयोदश्यामिदंनतं त्रय
 वामंदवारेल्लयुक्तानेवत्रयोदशीं चतुर्विंशतिकुर्वीतसोभीष्टफलमाश्रयादिति एकदपुराणोक्तंशनिप्रदोषन्नतम्
 ब्रह्मोत्तरखंडेनृ सोमवारेण्युक्तायामपियस्यांकरस्यांचितत्रयोदश्यांप्रदोषादौशिवपूजोक्ता सोमवारेशिवेषेल्लय
 दोषादिगुणैर्पुंतं केवलंवापियेकपुरुः सोमवारेशिवार्चनमिति त्रयन्तृसिंहपुराणोक्तंनृसिंहत्रयोदशीव्रतं हेमाद्रौ
 गुरुवारत्रयोदश्यामपराक्लेजलाहुनः तर्पयित्वादेवापेदृष्टर्पाश्रितिलतंडुलैः नरसिंहंसमभयचर्यं यःकरोत्युपवासकं
 सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकेमहीयते ॥ इतिनृसिंहपुराणोक्तंनृसिंहत्रयोदशीव्रतम्

अधकूर्मपुराणोक्तंत्रिलोचनत्रयोदशीव्रतम् हेमाद्रौ

त्रयोदश्यांतथारात्रौसोपवासल्लिलोचनं दृष्ट्वानुप्रथमेयामेमुच्यतेसर्वपातैकरिति ॥ त्रयकामत्रयोदशीव्रतं हेमा
 द्रौ ब्रह्मोवाच कामपूज्यत्रयोदश्यांसुरुपोजायतेनरः इष्टारूपवर्ताभार्यालभेनकामांश्चपुक्कलान् मूलमंत्रां
 स्वसंज्ञाभिररामंदाश्रकीर्तिताः पूर्ववत्पद्मपत्रस्थः कर्तव्यश्चातिथीश्वरः गंधपुष्पोपहारैश्च यथाशक्तिविधायिते
 पूजातुवितशाठ्येनकृतापिनफलप्रदा त्राज्यधारसामिद्विश्वदाधेशिराजमाक्षिकैः पूर्वोक्तफलदोहोमः कृत.

शान्तिचेतसा इतिभविष्योत्तरेकामत्रयोदशीव्रतं अथवाराहपुराणोक्तमहाबुधसंज्ञत्रयोदशीव्रतम् ॥ सप्त
 कुमारउवाच अथस्वस्त्ययनंपुंसांशुष्वतामघनाशनं व्रतमेतत्त्रयोदश्यांश्रद्धोपेरयान्महाबुधे नवनीतंपं
 चागव्यंरजतांशसमप्रभं कपित्थफलमात्रतत्समादाय तात्पादिपानेप्राङ्मुखांनिक्षिप्य अष्टदलपद्मकीर्णकायां
 लक्ष्मीनारायणदलेष्वष्टशक्तीः दिक्ष्विद्रादीन्संपूज्यदेवयोन्नवनीतंदिधाविभज्य प्रत्येकमभिमंत्रयेत् तत्रमंत्रः
 पुरुषःपूर्णकामश्च हरिर्भद्रकरोनुनः योषिद्वारासदालक्ष्मीर्भगलंदिशुस्वयामितिवारद्वयं पत्न्यैप्राशयतीमभिमं
 न्रयेत् यस्त्वंतरात्माभूतानामनादिनिधनोऽच्युतः सपरःपरयाशक्त्याकुक्षिरक्षतुमेसदा सर्वपुष्टिप्रजननीसर्वा
 त्तिशमनीतव लक्ष्मीःकुक्षिगतंगर्भरक्षतादच्युताग्निया सर्वात्तिक्षयदक्षादिदिव्यशक्तियुतान्यपि त्वारक्षतुसदा
 विष्णोः सर्वग्रहणान्यपि तथादिक्यतयः सर्वरक्षंतुग्रहदेवताः पातुंसमारसंयुक्ताः सर्वरक्षंतुसर्वदेति पत्नी
 मभिमंत्र्य ब्राह्मणान्भोजयित्वा वध्यासहतांरात्रिमतिबाह्य चतुर्दश्यांपुनर्द्विजान् भोजयित्वा स्वयंभुंजीते
 तितलकलं मंगल्यपरमप्राप्त्यैर्दीर्घमायुष्यंविंदतीत्यनेनत्रैवोक्तम् ॥ इतिवाराहपुराणोक्तपुत्रप्राप्तित्र
 योदशीव्रतं अथसौरपुराणोक्तंशिवत्रयोदशीव्रतं व्यासउवाच मंदवारयुतापुण्याशुक्लपक्षेत्रयोदशी तस्या
 सुपेक्ष्यविधिनसंपूज्यगिरिजापतिम् ब्रह्महत्यादिभिःपार्ष्णिकेभ्यवतिमानवइति ॥ इतिशुक्लत्रयोदश्यां
 शान्तित्रयोदशीव्रतम् ॥ अथमार्गशीर्षादिमासत्रयोदश्यांवर्षसाध्यं यमादर्शनव्रतं यमउवाच पूर्वह्निमार्ग
 शोर्षादौवर्षमेकान्तरं त्रयोदश्यांसौम्यदिनेआकर्ष्यगौगारवर्जिते मननास्त्राद्विजानष्टौपंचवैवसमाकृष्येत्
 पुराणवेदतत्त्वज्ञानस्वाचारान्तरतत्त्वदर्शिनः सुधैकशरणान्साधून्सर्वभूतहितैतरतान् शुचौदेशशुभेपेष्टेप्राङ्मुखातुपे
 शयेत् अंतर्वासोयुतान्भक्त्यापत्नेनाभ्यर्जयेच्चैत्रान् अंतर्वासोयुजान्सर्वानधोवस्त्रमात्रयुतान् आरभ्यउत्तमां

गतुतिलतैलेनमर्दयेत् । स्नापयेद्दधकापायैः सुखेष्णो न च वारिणा । एषकपृथक्स्नापयेत्वा सवर्निबोद्धिजितमा
 न् । सुखस्नातां रतथा चांता न्वतीभक्तिपरायणः स पुत्रभृत्यः शुश्रूषांतेषां कुर्वात्समाहितः प्राङ्मुखानुपविष्टां
 श्रवणोदशपृथक्पृथक् संस्थापयेच्चाभिमुखान्गुडापूपां सुयाचितान् सव्यंजनं सपकांशं भूयो भूयो निवेदयेत् यथा
 सुतं यथा तृप्तिं यथा कामं यथा चैवं तं दैव्यं भाग्यं समालक्ष्य इच्छाद्भिः श्रेयश्चात्मनः शुचिर्भूत्वा तथा चांता न चैव तिलतंड
 लैः स्पर्शमात्रैरर्थकैकं तात्पत्रात्र समन्वितं तं सदक्षिणैः सद्यश्चैश्च जलकुंभैः पवित्रकैः चर्मप्रावरणैः श्रेष्ठैर्वस्त्रयुग्मैश्च दूतकाः
 मंत्राणानेन विभ्रेद्गन्धैर्वा नूप्यकपृथक् ब्राह्मणान्समभूष्य स्नानं पवित्रं किमेदं न कारयेत् यमः शनैश्चरो मृत्युर्दृढह
 रतो यत्नायकः अभावः प्रलयः शांतिर्दुःखप्रशमनोत्तकः लोकपालो धिक्नी पुत्रस्तथा कूराननः शिवः मम प्रसादस्तु
 मुखोददात्त्वभयदक्षिणां इत्युक्ता संप्रपच्छेत्तद्वयं दत्त्वा ब्रती पुनः द्विजांश्चानुब्रजेत्या प्राप्स्व गृहं विधिना चैतान् ए
 वं यः पुरुषः कश्चित्सकृद्गतमिदं चरेत् समृतो नैश्वरे दत्ता ब्रथाति यममंदिरं अदृष्टो सौसमायाति विमानेनार्कमंड
 लम् । तस्मात्प्रातिपुरीं विष्णोरततः शिवपुरं व्रजेत्

इति भाविष्योत्तरांशे कथमादर्शनत्रयोदशीव्रतम् ॥

श्रयमागेशीर्षशुक्लचतुर्दश्यामारभ्य मत्स्यपुराणोक्तं शिवचतुर्दशीव्रतं नंदिकेश्वर उवाच शृणुष्व वाहिता
 ब्रह्मन् वक्ष्ये माहे श्वरं व्रतम् त्रिपुलोकेषु विख्यातं नास्मां शिवचतुर्दशी मार्गशीर्षे व्रतोदश्यां सितायामेकभोजनम्
 प्रार्थयेद्देवदेवं शंत्वामहं शरणगतः मार्गशीर्षे चात्र प्रतिपदादि रमावास्यां तश्चांद्रो मासः चतुर्दश्यां निराहारः सम
 भ्यर्चयेत्तुलशकरम् सुवर्णपटपमंदत्वा भोक्षयेद्देवापरे ह नि एवं नि यमकृत्सुप्त्वा प्रातरुत्थाय मानवः कृतस्नानजपः

पञ्चादुमयासहशंकरम् पूजयेत्कमलैः शुक्लैर्गंधधूपानुलेपनैः पादौनमः प्रियेति शिवः सर्वोत्तमनेनमः ललाटं तु विने
 त्रायेन जालिहरयेनमः मुखमिदं मुखयेति श्रीकंठायेति कंधरां सद्योजाताय कर्णौ तु वासदेवाय वैभुजौ श्रयो
 रं हृदयायेति हृदयं चापि पूजयेत् स्तनौ तत्पुरुषायेति ईशानाय तयोदरम् पाद्वैचानंतधर्ममयज्ञानभूताय वैकटिम् ऊरू
 चामुज्वरैराग्यासिंहायेति प्रपूजयेत् अनंतैश्च र्चनार्थाय जानुनीचार्चयेद्बुधः प्रधानाय नमोजंघेनुरफौव्योमात्मनेनमः
 व्युत्सके शास्त्ररूपाय पृष्ठमभ्यर्चयेत्तरः नमः पुद्गलमस्तुष्टौ प्रार्थयित्वापि पूजयेत् ततस्तु वृषभैर्मनुदकुंभसमन्वितं शुक्ल
 मालयां वरधरं पंचरत्नसमन्वितं भक्ष्यैर्नानाविधैर्पुष्पैर्गन्धाणां च निवेदयेत् प्रीयतां देवदेवो त्रसद्योजातः पिनाकधृक्
 ततस्तु विज्ञानज्ञेन तर्पयेच्छक्तिः शुभात् एव द्वाज्यं तु संप्राश्य स्वपेद्भुमावुदङ्मुखः पंचदश्यां ततः पूजय विप्रान् भुं-
 जति वा न्यतः तद्वत्कृष्णचतुर्दश्यभितस्तस्यैसमाचरेत् चतुर्दशीपुसर्वसुकुर्यात्पूर्ववर्चनं येतन्मास्ति विशेषाः रघु-
 रताद्विवोधक्रमो दिह मार्गशीर्षादिमासेषु क्रमादेतदुदरयेत् शंकराय नमस्तुभ्यं नमस्तेकरवीरक त्र्यंबकाय नमः
 स्तेस्ते नमहे श्वरततः परं नमस्तेस्ते महादेवस्थाणवे च ततः परं नमः पशुपते नाथ नमस्ते शंभवे पुनः नमस्ते पर-
 मातंदनमः सोमाय धारिणे नमो भीमाय इत्येवं लाभहंशरणगतः गोमूत्रं गोमयं क्षीरं दधिसर्पिः कुशोदकं पंचगु-
 ण्यं विल्वपत्रं वगोऽष्टंगवारि च तिलाश्च कृष्णा विधेयत्वाधानं क्रमशः स्मृतं प्रतिमासं चतुर्दश्योरैकैकं प्राशनं स्मृतं
 मन्दारमालातीभिश्च तथा धतूराकरपि सिंदूरैश्च शोकेभ्य मल्लिकाभिः सपाटलैः शर्करा पुष्पैः कंदैश्च शयतपत्रैस्तथु-
 त्पलैः एकैकेन चतुर्दश्योरर्चयेत्प्रावर्तयेत् मार्गशीर्षादिमासेष्वित्यतदुपसंविज्ञानो बहुव्रीहिः तेन मार्गशीर्षसद्योजा-
 तः प्रीयतामिति सद्योजातस्योदरपादौ च्चेकादशसुशंकरादीनुदरयेत् पृथग्वाज्यं स्वमार्गशीर्षं प्राशनाद्गोमूत्रा-
 दयः पौष्पादिपुष्पाश्चान्या नार्गशीर्षे चेत्येकमलैः पूजाविधानान्मंदाराद्यैः पौष्पादिपुष्पाकार्यैस्तर्प्यः पुनश्च कार्ति-

केन भिमं प्रतितप्यद्विजान् दत्तेर्नातिविषेर्भद्वैर्वैखमांलयांवेभूपणैः कृत्वा नालवृषोस्सर्गश्रुत्यकांवाधनानुरः
 दमनहेश्वरहर्मन्मन्मन्चगयासह मुक्ताफलाष्टकयुतंसितनेत्रपटान्वितं नेत्रपटः तेन हतिप्रसिद्धः ताञ्चपात्रोप
 रिपुनः शालितं द्रुतसमुतं नगाप्यविप्रायथांतायदेवव्रतपरायवे ज्येष्ठसामाविदेद्वनचकुक्षार्तिनापि गुणहो
 द्योत्रिपदयादत्तायैतत्स्वैवदिनि शब्दं गंगायासौ न्यायसदाकल्याणकारिणे सपत्नीक्रायसंपूज्यमालयवस्त्रवि
 भूषणः गुरोर्भातिगुरोर्दयंतदभावद्विजातये नविचयाऽङ्गकुर्वीतकुर्वेदोपा न्यतत्परः सर्वोपस्करसंयुक्ताश्रय्या
 दयात्सकंभिकां अंतर्गतविधिनायस्तु कुर्वाच्छिवचतुर्दशौ सोश्वमेधसहस्रस्यफलमाप्नोति गानवः ब्रह्महत्या
 दिकर्कचिद्व्रजवाग्मन्त्राकृतं पितृभिश्चांताभिर्वापितत्स्मर्त्तनाशमाप्नुयात् ॥ दीर्घायुरारोग्यदकुलाभिवृद्धिराशुयामु
 द्रवतुर्भुजत्वं गणाधिपत्यं दिविकल्पकाटि शतं वसित्वा पदमेति शर्भोः ॥ नवहस्पातिरप्यनंतमस्याः फलमिन्द्रो न पि
 तामहं पिबन्तु न च सिद्धिगणोप्यलं न चाहं यदिति द्रव्युनकोटयोपि वक्त्रे ॥ भवत्समरवह्मभः पठति यस्मरेद्वायदा
 श्रुणोत्यापि विमत्सरः सकल पापानिर्नोचनीं इमां शिवचतुर्दशीममरकामिनीकोटयः श्रुतयंति मम निर्दित किमु समाचरे
 सः सदा ॥ यावाप्यनरैरकुलते च भक्त्या भर्तारमापृच्छ्य गुरुं सुतं वा सापि प्रसादात्परमेश्वरस्य परंपदं याति पिनाक
 पणः ॥ इति शिवचतुर्दशीव्रतं ॥ ० ॥ नारदीये मन्त्रशुक्लचतुर्दश्यामैकभक्तपुरोदितं निराहारैव धृष्वर्थां प्राच्यद
 याद्विद्विजातये परे ह्निप्रातरुत्थाय स्नात्वा सोमं महेश्वर पूजयेत्कमलैः शुद्धैर्गंधमालयानुलेपनैः द्विजान्संभोज्यामिष्टा-
 न्नं स्तोत्रपथे हतिपादिभिः एतच्छिवव्रतं विप्रभुकिमुक्तिप्रदायकं कर्तव्यमुपदेष्टृणां सार्थानां अनुमोदितानां श्रुत्यां मा-
 नुं गच्छतुर्दश्यां पिशाचमोचनार्थं श्राद्धमुक्ते त्रिस्थलीसेतौ साचापरहृद्व्यापिर्नोप्राह्या श्रद्धात्तानां यपि-
 पश्याचाधुदे शत्वादेकोदितत्वाच्च मध्याह्नव्यापिर्नोति यथा कुलधर्मं व्रतादावुत्तरवेतिकाशोखंडेपि मार्गशुक्लचतुर्दश्यां

कपर्दीभरसन्निधौ स्नात्वा न्यत्रापिमरणा द्रपैशाद्यमवाप्नुयुः ॥ इमांसां वस्त्रं शीघ्रां चैकरिष्यंति मातृवा-
 तेषु प्रतिग्रहात्पापान्निस्तरिष्यंति तेन रादति अथ मार्गपौर्णमास्यां लवणाटकदानमुक्तं नारदीये, मार्गशीर्ष्य-
 पौर्णमास्यां चर्षां लवणाटकं देयविप्रायशांताय सर्वकामसम्पदयदति अस्यां चंद्रपूजोक्ता निर्णयामृते ॥ ब्रह्म-
 पुराणे मार्गशीर्षंतिथिप्रक्रमे वामर्नत्राहिर्यादिपुण्येस्तदेवभुवनत्रयेऽनसूयाय तश्चद्रममृतेनाभ्यषेचयत्, पौर्णमा-
 स्यां च तस्यां तपूजयेत्तत्र सर्वदा शुद्धे पुण्येऽप्ययमा स्नापयेत्परयामुदा, रत्नदीपैश्च चालिभिर्होमैर्ब्राह्मणतर्पणैः
 गोभ्यश्च लवणं देयं तस्मिन् न ह निसर्वदा यतश्च लवणं च द्राहक्षशापाद्विनिरसुतं मातास्वसाचंद्रुहितापूज्याश्च स्वर-
 कुलांगताः कर्तिलक्ष्मिश्च कल्याणं पूर्णं दौ, पूजनाद्भवति अस्यामेव मृगाशिरोनक्षत्रयुक्तायां सुवर्णलवणदेयं - तदु-
 क्तेविपुणा मागशीर्षं शुक्लपंचदश्यां मृगाशिरोजुक्तायां लवणस्य सुवर्णनाभं प्रथमेकचंद्रोदये ब्राह्मणाय प्रातिपदयेत्
 अनेन कर्मणा सौभाग्यभागमिजायते अस्यां दत्तत्रयोत्पत्तिस्कांदं सहस्रखंडे मार्गशीर्षे तथामासिदशमेह्निमुनिर्मेले
 मृगाशीर्षे पुते पौर्णमास्यां ज्ञानरथवासरे । ज्ञानरथवासरे बुधवासरे । जनयामासदेदीप्यमानं पुत्रसतीशुभं तीव्रपुमानातं
 ज्ञात्वा अग्निर्नामा करेऽस्वयं दत्तवान् स्वस्य पुत्रावाहतात्रयमितीश्वरमिति दशमेमासीत्यन्वयः इयं पूर्वविद्या ब्राह्मिणीति
 वदंति ब्रह्मदेवव्यापिनेति निर्णयसिधौ अस्यामेव चंद्रव्रतारंभः कार्यः तदुक्तेह माद्रौ विपुणुधर्मसरे मार्गशीर्षादथा-
 रभ्य चंद्रमण्डलकेनरः सोपवासः पौर्णमास्यां पूज्ययज्ञफलं भेत नकाशनस्तसं पूज्यचाग्निष्टोमफलं भेत इत्याद्य-
 तं वत्सरमेव दिष्टं प्राप्नोति लोकं अश्रुनिशाकरस्य तत्रोद्यलके सुचिरं सकालं सायुज्यभायां ततस्तत्तु शंभोरिति अ-
 र्यां प्रत्यक्षरोहणं कार्यं तदुक्तमाश्वलायनेन मार्गशीर्ष्यां प्रत्यक्षरोहणं चतुर्दश्यां पौर्णमास्यावेति अत्र श्राद्ध-
 मुकमिति यत्तु विपुणु, मार्गशीर्षे च पौषे च माघे चोष्ठे च फाल्गुने कृष्णपक्षे पुनर्वसु चार्द्रपक्षे यस्तथाष्टकेति पौषमासा

दिपुत्रिद्विति तच्चतुर्थं श्रुतावश्यकत्वाद्यैवाप्यन्याचतुर्थस्यातांचकुर्व्यात्प्रयत्नतद्वाति वायुद्रहोऽहपुराणांतं आ
 द्रमतेऽवकुर्वाणोनरकप्रतिपद्यत इतिप्रत्यवायश्रवणात् अथार्यामार्गपौर्णमास्यामाश्वयुषपुराणदानमुक्तंनारदीये
 एतदाश्वयुषकंनमपुराणपरिकीर्तितं तल्लिखित्वाचयोदयात्सुवर्णकमलान्वितं तिलधेनुयुतंवापिमार्गशीर्ष्यवि
 धानतः पुराणार्थवेदसोयस्वर्गलोकेमहीयते इतितिलधेनुसहिताश्वयुषपुराणदानविधिः ॥ अथवतिशीर्षोर्णमो
 द्यते साच मार्गशीर्षसितपक्षेपौर्णमास्यांशुचित्रता प्रातःशुक्लितलैः स्नात्वापरिधायावरं सती पूजासंभारमासा
 द्यपिष्टदीपंविधायच पुत्रसोभाग्यप्राप्त्यर्थमध्याह्नेपूजयेच्छिवं साचमार्गशीर्षपौर्णमास्यांक्लृप्यपिनीग्राह्याति
 ध्यादिसंकीर्त्यनमोहजन्मनिजन्मांतरेच अखंडसौभाग्यपुत्रपौत्रप्राप्त्यर्थवतिशीर्षोर्णमाश्रातंकरिष्ये तत्रनिर्विघ्नता
 सिद्ध्यर्थंणयतिपूजनंकलशाराधनंचकरिष्ये पंचवक्त्रत्रिनेत्रंजटाखड्गदुर्गादितं व्यालंयज्ञोपवीतचभक्तानांवरदाशि
 व आगच्छभगवज्जलंभोसर्वालंकारभूषित यावद्गतं सभाष्येतावत्वंसन्निधौभव आवाहनं सिंहासनंस्वर्णपीठंनानां
 रत्नोपशोभितं अनेकशक्तिसंयुक्तमासनंप्रतिगृह्यतां आसत ॥ त्रिपुरांतकदेवेशसृष्टिसंहारकारक पाद्यंगृहाणदेवे
 शमपादतत्तहिभक्तिः । पाद्यं । चदनाक्षतसंयुक्तंनानापुष्पसमन्वितं गृहाणार्घ्यंमयादत्तमिभवरप्रतिगृह्यतां ॥ अर्घ्यं ।
 तेषमेतत्सुखस्पर्शकपूर्णेणसमन्वितं शोभोशंकरसर्वेशगृहाणाचमनीयकं । आचमनं । पयोदधिधृतं चैवमधुशर्करया
 युतं पंचामृतेनस्नपनंकरिष्येभक्तवत्सल ॥ पंचामृतस्नानं ॥ मयानीतानितोयानिगंगादीनांचहैमजैः स्नानतैः कुरु
 देवेशममशांतिर्विधीयतां । स्नानं । श्वेतांवर दुर्गादेवंसर्वकामार्थसिद्धये त्रैलोक्याकांतदेवेशमयादत्तं प्रगृह्यतां । वैखं
 कुंभार्कसुरेश्वरक्षेमसूत्रविनिर्मितं उपवीतमयादेवभक्त्यादत्तं प्रगृह्यतां ॥ उपवीतं ॥ काद्रमीरजेनसंयुक्तं पूर्वागुरु
 मिश्रितं कस्तूरिकासमायुक्तंचंदनंप्रतिगृह्यतां ॥ चंदनं ॥ प्रक्षालिताश्रधौताश्रुतंडुलाश्चशिवप्रियाः मयानिर्देव-

दिता भक्त्या गृह्यमाणजगदीश्वरः । अक्षताः कमलैर्मालतीपुष्पैश्चपकैर्जातिसंभवैः । विस्वपुत्रैर्महदिवकरिष्ये तवपुः
 जनं पुष्पाणि दशांगिभृगुलङ्घृतः सुगंधिश्च मनोहरः । आश्रयेतामयं धूपोदेवदेव दयानिधि धूपं कार्पासवार्त्ताभि
 र्युक्तैः ताकिमिरापहं भक्त्या समाहृतं दीपं मया दत्तं प्रगृह्यतां । दीपं नैवेद्यं गृह्यतां देवमग्निमेह्यचलं कुरु ईप्सि
 तं च वरं देहि परञ्च परांगतिं नैवेद्यं नैवेद्यमध्वेयानि पंचवक्त्रध्याना नितानि पठनीयानि । उत्तरापोशानं हस्त
 प्रक्षालनं पूर्णाफलं महद्विठ्ठनं गावल्यादलैर्युतं । कर्पूरैः लसन्नायुक्तं तांबूलं प्रतिगृह्यतां तांबूलं इदं फलं मया देव
 फलं वक्ष्यमाणोऽज्ञानाभिः पूजयेत् शंकराय त्रिनेत्राय कालरूपाय शंभवे महादेवाय रुद्राय शर्वाय च भृगवे ।
 ईश्वराय शिवाय तिर्युते शायकपर्दने मृत्युंजयाय चो प्रायाशतिकं ठाय शूलिने दूर्वाः । तेजोपयं सलक्ष्मीकंदेवान्ना
 मपि दुर्लभं । हिरण्यं पार्वतीनाथमया दत्तं प्रगृह्यतां दक्षिणा । प्रसीद देवदेवेश चराचरजगद्गुरो वृषं वज्रं महादेव
 त्रिनेत्राय नमो नमः । नीराजनं यानि कानि यथापानीति प्रदक्षिणाः । इमानि विस्वपन्नाणि पुष्पाणि विविधानि च
 मया दत्तानि विश्वेश गृह्यमाणवरदो भव पुष्पांजलिः । नमोस्त्वनंताय सहस्रमूर्तये इति नमस्काराः । भवाय भवनाशान
 थं महादेवाय धीमते रुद्राय नलिकंठाय शर्वाय च नमो नमः । ईशानाय नमस्तुभ्यं पशूनां पतये नमः । गुणत्रयात्मने तु
 भ्यं गुणतीताय ते नमः । नमः प्रसीद देवेश सर्वकामांश्च देहि मे त्वमेव शरणं नाथ क्षमस्व मयि शंकर । प्रार्थना
 उपाय नमिदं तुभ्यं व्रतं संपूर्णं हेतवे वा एकाहं जवर्याय साहिरण्यं दद्यान्महं वायनं । अत्यव्रतस्य सिसृध्वी हि
 रण्यपापनाशनं दद्यान्मिदं तुभ्यं विश्वेश प्रणतोऽस्मि प्रगृह्यतां दक्षिणां महात्मना च्छकैः लासं वृषा रुद्रो गणैर्युतः । आ
 दृतस्तत्क्षमस्व त्वं प्रसादमुमुखे भव । विसर्जनं । इति पुजाविधिः । अथ कथा । यशोदोवाच । कृष्ण त्वं सर्वदेवा
 नां स्थितो संहारकारकः । अथैव धव्यकरं लीलां पथार्थं वदत इतः । श्रीकृष्ण उवाच । यशोदेसाधुपटोहं सोभारय प्रा

सयस्त्रिपः वतिशोनामविरुधतांघोर्णमास्याप्रतंभवेत् तद्वतस्यप्रभावेनस्त्रीणांसौभाग्यदंभवेत् अथेवव्यकरं
 नामशिवप्रतिकरंमहत धरोदावाच केनचार्णवताभेदमृत्तुलोकेकदावद विधानंकीदृशदेवयेनशंभुःप्रसीद
 ति श्रीकृष्णउवाच कांतिकानामनगराप्रसिद्धाभुविप्रदले अनेकरत्नसंपूर्णाचंद्रहासेनपालिता तत्रैवासीद्द्विजः
 कश्चेद्वनेश्वरेतिनामतः तस्यभार्याशुभाचारानाम्नारूपवतिसती अनपत्योमहाभागवुभोतौदुःखितौसदा तन्न
 गर्थाद्विजःकश्चियोगारूढोद्विजोजटी भिक्षांचकारसर्वज्ञस्तद्वृहंचाप्यवर्जयत् तद्वृहन्नैवभिक्षांसिरूपवत्यासम
 र्पितां यद्योतङ्गातीरंसाभिक्षांप्रक्षालयत्पुनः धनेश्वरेणतद्वृहंचोणिनायकतंशुभं भिक्षांगृह्णोसिमर्षेर्षांगृह
 स्थानाद्विजोतम कदापिमद्वृहोविप्रानायासिवदकारणं योग्युवाच अपुत्रस्यगृहस्थस्ययदन्नमुपभुज्यते प्रतितान्न
 समंततुनभोक्तव्यंकदाचन धनेश्वरेणश्रुत्वाैतदात्मानंगर्हयन्वह धनधान्यसमृद्धिश्यपुत्रहीनस्त्वहंप्रभो इत्युक्तेसौ
 जटीप्राहगच्छाधायाचडिकां तस्यतद्वचनंश्रुत्वागेहेभार्यानिवेद्यच तपसेनिर्जगामासौचडयाराधनमाचरत् उपवा
 सःषोडशभिःस्वप्नेचैवाहचंडिका भोधनेश्वरगच्छत्वंतवपुत्रोभविष्यति स्वसाध्वर्थवशाद्वयादीपार्वापिष्टुसंभाएकै
 कवृथादालव्याःषोडशद्वयपूर्णमाः इदंघृतंस्वपत्यैवंकथयस्वयथास्थितं आरुरोहाशुवाचत्वंफलमादायसत्वर
 स्वगृहंगच्छभार्यायैदहिगर्भाभविष्यति ततःप्रभातसमयेसहकारमपश्यत् आरुरोहोवैवशकःसंचिताव्याकु
 लमानसःस्तुतिचक्रेगणेशस्यकृपांकुदयानिधे मनोरथोममैवारतुल्यप्रसादादयानिधे इत्युक्त्वाचततःशो
 घंप्रफलमादायवेगतः त्रिवारभावतिष्ठत्वाफलमेकंददशंसः वराह्वंधंतदेवासीन्नान्यस्यादर्थनिश्चयः आना
 त्यकथिततत्रभार्यायैदत्तवान्फलं यदातदारूपवत्यामक्षितगर्भादधे तददेव्याःप्रसादेन रूपौदार्यगुणा
 न्वितः तस्यास्तदाभवत्पुत्रो - देविदत्तेतिनामतः - ब्रतवंधंततश्चक्रे विवाहंनकरोतिसः मान्नाचाग्रहतः

एष्टरसोवदत्सर्वचोष्टितं तत्तत्तुदवयोगेनकाश्यनियोमयारिशुः इतिबुद्धिस्तदजातापितुस्तस्यमहात्मनःतत्रैष्य
 रसहाभ्येनमातुलेनसहैवच किंपतिसमतोतानिदिनानिपथिगच्छतोः गच्छन्काशीपुरींप्राप्तोभागिनैयेनसंवृतः
 कस्यचित्त्वथविप्रस्यमंडलेप्राप्तवाक्षिशि तस्मिन्दिनेयहस्वामीकन्यामुद्राहयुन्कती तैलादिरोपणंचकेकृत्वावरनिधे
 शनंलक्षस्यसमयेप्राप्तैयनुर्वातयुतेनारः धनुर्वाताख्यद्रातव्याधिमार्गित्यर्थः वरापित्रादिभिरस्सर्वैर्वचार्थेषुपुनःपुनः
 ब्रह्मसौकार्यटिकोवालः सुदरोयंमुरोयथा सार्द्धत्वेनेनलक्ष्मणैकरिष्यामः क्रमेणतु इतिनिर्धार्यमनुसार्पार्थयामा-
 समातुलं धटिकोद्वयपर्थतदेहित्वंभगिनीसुतं मानुलउवाच मधुपर्कतथाकन्यादानेयद्यत्प्रदीयते तदस्माकंयादि
 तथाभोक्तंसचनोत्सहतेरिशुः उत्तिष्ठभोतिसार्चत्यकरूपभार्याभवेदियं तत्स्त्वकांतसमयेनि श्वासानुमुचेवह्वन्
 साव्रवीत्कथमेतत्समादन्यथाब्रह्मसूत्रता त्वमेपतिरहंपत्तिदेवाग्निद्विजसन्निधौ सोमव्रीन्माकुरुष्वदंममायुः स्वल्पमे
 दंच तथतेपिगतिर्भूयात्सयमह्यभवेदिति उत्तिष्ठभो नमोनाथशुधाधितोसिनसंशयः श्रीत्याश्रीतितयोसार्द्धभुक्त्वा
 न्सद्विजस्तथा श्रृगुलीयंददौतस्याः रूपष्टरत्नगतंनवं अशुकंचददौतस्याः रथानत्रयविभूषितं नवरत्नमयी
 मुद्रांण्डित्वाप्यशुकचसा इतिसंकेतकंकटत्वामद्वच कुरुमेप्रिये ममसंजीवनार्थायकुरुजात्यादिवाटिकां मनो
 रमःपुष्पजातिसुगंधिनवमल्लिकाः शिवांसिचप्रतिदिनक्रोडांकुरुयथासुखं यारिमदिनेतुमत्प्राणावियोगः स्म
 जायते तदासपुष्पवल्लीनांप्राणस्थगोभाविष्यति पुन संजीवितारस्ताश्चेतर्हहंजीवितोदढं ततोब्राह्मेमुहूर्ततुनिर्ज
 गामवरःपथिअथप्रभातसमयेवाधानादोवभूवह आकारिताचसाकन्याद्रूतेनायंपतिर्मम यदिचायंपतिस्तातब्रूयादे
 वमयार्पितं मधुपर्कतयाकन्यादानेयद्भूषणादिकंकथयिष्यतिचेद्विभटनार्तरात्रिभापितं इतिकन्यावच श्रुत्वाउवाच

सवरस्तदा नैवजानामितद्वक्तुं श्रीदितो निर्गमह कृष्ण उवाच ततस्तु बालकः काशीप्रोतोऽप्यध्वयने रतः दिनानि क
 त्तिचिज्जग्मुः कालस्य वशमागतः ततः कृष्णो महानागो रात्रौ भक्षितुमागतः परितः शयनात् आरुयद्दिपञ्चालाभिरावृतः
 नैव शक्तस्तमनुवैव्रतराजप्रभावतः तन्मात्रावतिशानामपूर्णमायाव्रतं कृतं ततो मध्याह्नसमये काल एवागमस्त्वयम्
 ततस्तु कालसि विद्वस्त्वर्धोदकनियोजितः शंकरोऽप्यगमत्तत्र भवान्यासह एव भवानी प्रार्थयामासद्दृष्ट्वा वरशानुत्त
 स्यतां श्रंस्य मात्राकृतं पूर्ववति शीघ्रतमुत्तमं तस्य प्रभावतः सोऽं बालोऽयं जीवतात्प्रभो तथैव कृतवांस्तव भवानी प्रेम
 वत्सलः तद्वत्स्य प्रभावेन मृत्युनापि निराकृतं तां पुष्पाटिकां पश्यतः पत्रपुष्पविर्जितां आतिदुःखानुराशी च तस्य
 तिलहेन कातरा पुनः संजीवितं दृष्ट्वा पितरं कन्यकाव्रवीत् शत्रुसन्त्रकुरुष्वत्वं क्षामा तस्तु गवेषणे पत्युर्धं कुरु मोतावका
 शीतो निरगात्तुसः पुनस्तद्वैव संप्राप्तो यत्रोद्वाहो भवत्पुरा ज्ञात्वा च परमं प्रीत्या देवदत्तोन यद्गृहं ततो जनपदं सर्व
 इति द्वयः परस्परं प्रीत्या ह्युस्ततः सर्वसाधुमाधुसमन्वितं उत्साहो वा भवत्तत्र निर्जगामा यत्पुरातः श्वशुरेण तया
 वध्यामातुलेन समन्वितं सपितुः प्रेषयामास भवत्पुत्रः समगतः तावच्चतुः कुतोऽस्माकं दुर्भगानां तु पुत्रकः । कथितो न्ये-
 रापि जनैस्ततः सहृदमानसः सुहृद्भिर्वाधवैः सर्वैरानया मास बालकं ततो महोत्सवं कृत्वा दत्त्वा च बहुदक्षिणां एवं स पुत्र
 वान्जालो वति शीघ्रतसेवया यः कुर्वति व्रतमिदं विधिवानभवंति ताः । जन्मजन्मनि सौभाग्यं प्राप्स्यति च चोमम एत
 तैकथितं सर्वपुत्रपौत्राविवर्द्धनं यं यंचितयते कामतं तत्राप्नोति निश्चितं यशो लोकाच्च उद्यापना विधिद्विह पूर्णमायाः
 सुरेश्वर-भक्तिः श्रोतुमिच्छामि व्रतसंपूर्णहेतवे कृष्ण उवाच पौर्णमासार्गशीर्षस्य मासवैशाखयोस्तथा व्रतं प्रारभ्य
 तस्यापि पञ्चमं द्रुतवर्जयेत् उभयासाहितो देवः पूजनीयो वृषध्वजः — उपचारैः षोडशभिरागमैः कविधानतः एकैकं दी
 पकं कृत्वा मासि मासि च द्वापयेत् एवं सार्द्धं देवपौर्णिमासायां च धिञ्चाचरेत् - ये ष्टस्य पूर्णमायां च कुर्यादुद्यापनं ततः श्रधवा

शुभमासस्य पूर्णिमायां समाचरेत् चतुर्दश्यामुपवसेद्वात्रौ पूजनमाचरेत् अष्टहस्तप्रमाणेन मंडपं कारयेत्ततः तन्म
 ध्ये रथापयेत्कुंभमद्राणं मृध्मयन्तव तस्योपरि न्यसेत्पात्रवैष्णवं च सुवेष्टित मापमात्रसुवर्णेन प्रतिमां कारयेत्सुधीः
 तदर्धार्धेन वा कुर्यादितशाठ्या विवर्जितः कृत्वारूपं प्रयत्नेन पार्वत्याश्च हरस्य च तत्पात्रे प्रतिमं स्याप्य वृष
 भेण समन्विते पूर्वोक्तिना विधानेन सुगुह्यैव पूजयेत् धूपदीपैश्च नैवेद्यैः फलैश्च विविधैः शुभैः एवं
 पूजाप्रकर्तव्यारात्रौ जागरणं चरेत् गीतनृत्यादि संयुक्तं कथापुस्तकसंयुतं ततः प्रभातसमये कृत्वा दानादि
 काः क्रियाः पूर्ववदर्थपेदे वं पश्चाद्भोमप्रकरपयेत् स्वभट्टोक्तविधानेन कृत्वा प्रिस्थ्यापनं वृध प्रारभेच्च ततो हो
 मं पंचाक्षरमनुस्मृतः तिलैर्यै रस्तथा ज्येन पृथग्गृह्येत्तरं शतं नम शिवाय मंत्रेण उन्मया इति नामतः एवं सम
 प्यहोमं तु आचार्यादीन् प्रपूजयेत् द्वात्रिंशदधनैर्पुंक्तं वं शपात्रं मनोरमं द्वात्रिंशच्च महद्दीपैर्द्वात्रिंशच्च महद्फलैः
 मातुलिंगेनारिकेलं ज्वारेखर्जरीफलं अक्षोढं दाडिमं निवनं रागादिशुभानि च कर्कटयादिशुभैः सर्वैः ऋतुकालोद्भवैः
 शुभैः द्वात्रिंशद्भिः फलैर्पुंक्तं सदीपं वखोष्टितं द्रोहिणामुपरि रथाप्य आचार्याय निवेदयेत् वाणकतवतु ध्यार्थे ददा
 मि गिरिजापते तत्र मंज्रः महेशः प्रतिगृह्णाति महेशो वै ददाति च महेशस्तारकोभाभ्यां महेशाय नमो नमः
 द्वात्रिंशद्द्राक्षांश्चैव द्वात्रिंशत्पितृस्तथा अन्येभ्यो द्वाह्मणेभ्यश्च शो जने पंडसैः सह पुमानवत्सयुतां धेनुमा च
 र्थाय निवेदयेत् पश्चात् पूर्णाहुतिं कृत्वा होमशेषं समुत्सापयेत् पश्चाद्भुजिततच्छेषं यद्वद्वाह्मणापतान् इत्येव पूर्ण
 मायानुत्तुष्ट्यापनविधिः स्मृतः इत्युक्तं धितं सर्वव्रतस्थे आचार्यापनसमाधाः कुर्यात्तिव्रतमिदं विधवान्मवातिताः इह
 भुक्ता तु विपुलान् कामान् सर्वान्मनागतां स्वर्गं भवेत्तमिष्यति कुलकोटिशतैरपि ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥

स्मितश्रीरणवीरसिंहधरणीपालोवदान्याभणीर्नानाशास्त्रविचारसाररसवित्सहृदसरक्षकः धर्माधर्मविभागक
वृषते.पादवृजार्चारतोजीपातपुत्रकलत्राभिन्नसहितःसपालयन्क्षमांचिरम् ॥ १ ॥ रणवीरसिंहभूपेनकारितेकृत्य
सागरे अभूच्चमार्गकृत्यानां रम्योयंरत्नसंग्रहः ॥ १ ॥

तेश्रीमत्सूर्यवंशावतंसरघुकुलतिलकश्रीरणवीरसिंहमहाराजकारितेकृत्यरत्नाकरेमार्गमासकृत्यरत्नसमुच्चयः ॥

दौषमासप्रारम्भः

॥ श्रीरघुनाथमुद्रायनालये ॥

लालाशिवामल्लाधिकारेमार्गशीर्षमासोमुद्रितस्समाप्तिमगमत्
संवत् १९४१ भाव व. १५

पौषमासप्रारम्भः

॥ उर्व्वरिस्तश्रीगणेशायनमः ॥ अथपौषमासकृत्यनिर्णयः ॥ धनुःसंक्रमेपराः

पोडशघटिकाः पुण्यकालः अदान्योविचारः संक्रांतिनिर्णयेद्रष्टव्यः अथपौषव्रतानि अत्रैकभक्तमुक्तं महाभारते पौषेमासेतुर्कोतियएकभक्तसमाचरेत् सुभगोदर्शनीयश्चयशोभागीचजायते प्रासादभूषणादीनिग्रहप्रावरणानि च नारायणस्यतुष्ट्यर्थेपौषेदेयानियन्तइति वामनपुराणे विष्णुधर्मोत्तरे पुण्यमासंतदालभ्यएकभक्तेन यःक्षिपेत् शुश्रूषणपरः शूरो नरोगोजायतेनर अथात्रशीलावाप्तिव्रतम् विष्णुधर्मोत्तरे वज्रउवाच भगवन्कर्मणार्कनशीलवान्पुरुषोभवेत् मार्कण्डेयउवाच आग्रहायण्यतीत्यासंप्राप्तिप्रथमेदिने पूर्ववत्पूजयेद्देवधृतं नजुहुयाद्विः घृतंक्षिजेभ्योदद्याच्चघृतमेवनिवेदयेत् तिरादोपोपितः पौष्याघृतमात्रेणैद्विजः पूजयेच्चसुवर्णेन यथाशक्तिनराधिप कृत्वाव्रतमासमिदंयथोक्तमासादनाकंसुचिरंमनुष्यः मनुष्यमासाद्यचशीलवान्स्यात् प्राप्नोतिपुष्टिचिरजीवितत्वम् इतिविष्णुधर्मोत्तरेक्तं पौषकृष्णव्रतिपदमारभ्यपौष्यंतशीलावाप्तिव्रतम् अत्रदानविशेषोविष्णुधर्मोत्तरे पौषैकनकदानेनपरांपुष्टितथैवच पुण्याणांचसितेदानंलक्ष्मीप्राप्तिकरंरमृतम् फलानांचतथादानं कृष्णपक्षेमहाफलमिति देविपुराणोक्तंनकव्रतम् पौषेमासेतुसंप्राप्ते यःकुर्यान्नक्तमोजनं तर्तद्विद्यःसत्यवादीकामक्रोधविवर्जितइति पौषमुपक्रन्त्यतीर्थविशेषो देवीपुराणे पौषेतुनर्मदापुण्यास्त्रानदानादिकर्मणीति पौषकृष्णद्वितीयायां बृहस्पतिवारयोगोद्वितीयासामान्योक्तं विधिपूजनमुक्तं ब्रह्मपुराणे बृहस्पतौद्वितीयायां विधिचद्विधिपूजनं कृत्वा नक्तंसमश्रीयाल्लभतेभूमिमुत्तमां विधिब्रह्मातस्यपूजनं गायत्र्या पौराणमन्त्रेणवेति तृतीयायांतिथिसामान्योक्तंगौरीपूजाव्रतम् देवीपुराणे तृतीयायांयज्ञेर्द्वौशंकरेणसमन्वितांकुंकुमागुरुकर्पूरमाणिवस्त्रसुगंधकैस्त्रगंधधूपदीपैश्चेत्यादि सौवर्णीतुडमाकार्यारालतःशंकरस्तथा चतुर्भुजरत्न-

देवशोद्धिभुजातु उमासतीति चतुर्थ्यासंकटनाशनव्रतत्वेनमासचतुर्थ्याव्रतम् स्कंदे चतुर्थ्यादेवदेवोसौपूज
 नीयः प्रयत्नतः कृष्णपक्षे विशेषेण नक्तं कुर्व्याच्च तस्मिन्मिति चतुर्थ्यागणपस्यचेति तिस्रामान्योक्तेश्च पंचम्यांतिधि
 पत्वेन नागपूजोक्ता नागानां स्वरूपं मात्स्ये नागाश्चैव नु कर्तव्याः खड्गखेटकधारिणः अधः सर्वाकृतिस्ते
 पांताभेरुद्धतुमानुषी फणाश्च मूर्ध्नि कर्तव्या इति क्लृवाहवोसमाः असमाविपमाः अत्र पष्ठारिंकदपूजाव्रतम् प
 ष्ठापिंजागुहस्यचेति तिस्रिसामान्योक्तेः सप्तम्यांभारकरं चेतुभयसप्तमीव्रतम् पौषकृष्णाष्टम्यामष्टकाश्राद्धं
 नारदीये अथ पौपासिताष्टम्यामष्टकाश्राद्धमिष्यते पितृणां तिस्रिदं वर्षं कुलसंततिवर्द्धनमिति ब्रह्मपुराणो विशेषः
 पौषकृष्णाष्टकायांतु शार्कैः श्राद्धं सुशोभनं वायुपुराणेषु पित्र्यानां दायमूलरयुरष्टकारित्तत्वाह हि कृष्णपक्षे वरिष्ठा
 हि पूर्वार्धे द्रोविमवरी राजा पत्न्याद्वितीयास्यातृतीयायैष्वदैविको आद्यापूर्वैः सदाकार्यं मांसैरन्यायथा तथा शा
 र्कैः काट्यार्ततीयांतु देयद्रव्ययुतो विधिः श्रान्वष्टक * पितृणां तिस्रमेव विधीयते यज्ञपुराणेषु तस्यामेव शाकवि
 धानात् तदनयोर्वैरोधे व्यवस्थाशालाभेदे न हेमतां शिरयोश्चतुर्णामपरपक्षाणामन्वष्टकाहृत्याश्वलायनात् तत्र
 पूर्वैश्चुरष्टकाश्राद्धं उत्तरदिने पुचान्वष्टक्यं पूर्वैश्चुः पितृभ्यो दद्यात् परेशुरन्वष्टक्यमित्याश्वलायनात् कौर्मपि अ
 मावास्याष्टकारित्तः पौषमासादिपुत्रिव्यति अत्राष्टमी अपराह्णव्याप्तिर्नीमाह्या पूर्वैश्चुः श्राद्धस्यान्वष्टक्यस्य
 चाष्टम्यनुरोधेन निर्णयः पूर्वैश्चुः पितृभ्यो दद्यात् परेशुरन्वष्टक्यमिति सूत्रात् अत्र श्राद्धाशर्कौ तत्रैव अ करणे प्राय
 श्चित्तमुक्तमविधाने एभिर्दुर्भिर्जपेन मंत्रशतवारं नुतद्दिने अन्वष्टक्यं दद्यात् शन्यपूर्णतां यातिसर्वथेति अशर्कौ त्वान
 श्वलायनः अथाश्वोभूतेऽष्टकापशुनास्थालीपाकेन वा अनुहुहोपवसमाहरेदग्निना वा कक्षमुपोपदेपमिष्टकेति भक्ते-
 नष्टकः स्यादिति मार्गशीर्षादिषु मलमासे तत्राष्टकनकार्यं चतुर्णामिति ग्रहणादित्युक्तं रायणवृत्तौ तथा काटकय-

हेऽपि महालयाष्टकाश्रद्धोपाकर्माद्यापि यद्भवेत् स्थष्टमासविशेषाख्यं विहितं वज्रयेन्मल इति विष्णुपुराणे अन्नं न पाप
 धार्मिककालेस्मिन्भक्तिन च धीः भोजयिष्यति विप्रान् भूयान्त्यादि अत्राशक्तौ तत्रैव असमर्थो भद्रदानरम्यधान्यमाना
 यथाशक्तिः प्रदास्यातिद्विजाश्रेभ्यः स्वल्पामपि चक्षिणां श्रद्धाप्यसामर्थ्ययुतः करान्नावास्थितां स्तिलान् भक्तिनः
 समुद्दिश्य भुव्यस्माकं प्रदास्याति यतः कुतश्चित्संज्ञाप्यगोभ्यो वापि न वाहिक आभावे प्रीणयन्नस्माद्भक्तिशुक्तः प्रदान
 स्यतीति एतासु श्राद्धाकरणे दोषो भिहितो वायुपुराणे यस्य ते प्रतिगच्छेयुरष्टकाभिरपूजिताः सोऽपस्तस्य भवे
 छाकोलब्धं चास्या विनश्यति देवांस्तु दायेनोयांति तीर्थं गच्छन्त्यदायिन इति अत्र श्राद्धाकरणं विहितं वर्जये
 न्मले शस्यांश किमप्यष्टमीव्रतम् तत्र कृष्णरुक्मिणीप्रयुक्तं च पूजयेदित्युक्तम् इति रुक्मिण्यष्टमीव्रतम् इति प
 ण्डकण्ठाष्टमीकृत्यम् * अथ पौषस्योभयपक्षनवमीकृत्यम् देवपुराणे पौषमासे तु संप्राप्ते यः कुर्यान्नक्तभोजनं
 जितेन्द्रियः सत्यवादी कामक्रोधविवाजितः पक्षयोर्नवमीयत्नाद्भगवत्यै वृतादिभिः कृत्वा ध्यानं महापूजां चांढिकायै
 प्रकल्पयेत् तैवेयं तंडुलप्रस्थं क्षीरयुक्तं नराधिप कुमारिर्भोजयेच्चाष्टौ विप्रान् भगवतांस्तथा कृत्वा पशुपत्न्यो
 देवीनां स्नाचार्यांति पूजयेत् चतुर्भुजां ब्रूलधरां कुंदपुष्पैः सगुणैः स्नानं कृत्वा तिलैर्वस्त्रैस्तिलानां प्राशनं तथा
 एवं संपूजयेदाष्टमी तस्य पुण्यफलं शृणु सूर्यकोटिप्रतीकाशं विमानवरमास्थितः दोषययानश्चरैः रतूयमान
 सुरासुरैः गच्छेद्गुर्गापुरं रम्यं यत्रास्ते चांढिकास्त्वयम् कीदृते देवं धैर्यावदाभूतं संप्लवम् त्रिःसप्तकुलजैः
 साहसैर्भगान्भुक्त्वा यथेप्सितान् पुनरेत्यभुवं वरि राजा भवति भूतले यः पूजयेत् सदा पूज्यमानं सर्वार्थासि
 द्धिदंष्ट्रताभिपेकयः कुर्यादहोरात्रं च भारकरे कुंभैर्नावाधैर्द्रव्यैः पौषमासे स मुद्यतः नृत्यगीतोपहारेण
 शस्त्रवादिनाभिः स्वनैः कुर्याज्जागरणं देवि प्रदीपाद्यैः सुशोभनैः वसेत्सूर्यपुरेश्रीमान्सूर्यतुल्यपराक्रमः

ग्रहणैविपुवैवपुण्यपुदिवसेषु च

घृताभिपेकयः कुर्यादहोरात्रं शिवस्य तु

सूक्ष्मधारेण भण्डिनपुण्यमासिद्धि

जोतम भीतनृत्योपहारणशंखवादिजानिःस्वर्नैः कुर्याज्जागरणं वापि प्रदीपाद्युपशोभितम् समस्तपापनिर्मुक्तः स
नहाकुलवर्द्धनः शुक्तः शिवपुरेश्रीमान्मोदते शिववत्सुखी इति पौषमासस्योभयनवम्योर्वशेषविधिः * अत्र दशम्य
दशम्यमासं तत्करयेतिसामान्यनिर्णये धर्मराजपूजनं कार्यम् अथ पौषकृष्णैकादशीसफलाव्रतम् नाददीये पौष
स्य कृष्णैकादश्यां सफलांसमुपौष्य वै द्वादश्यामच्युतं प्राच्यवरे रवोपचारकैः संभोज्य विप्रान्मधुरैर्वसुजैल्लब्ध
दक्षिणान् एवं कृत्वा व्रतं विप्रसकलाया विधानतः भुक्तेह भोगानखिलानंते विष्णुपदं व्रजेत् अथास्याः कथोच्यते
दुधिष्ठिर उवाच पौषस्य कृष्णपक्षस्यैकादशीकाभवेऽप्रभो किं नाम कोविधिरतस्याः कोदिवस्तत्र पूज्यते एतदा
चक्ष्वमेस्वामिनि वस्ते रणजनादैन श्रीकृष्ण उवाच कथयिष्यामि राजेंद्र भवतः स्नेहकारणात् तथा तुष्टिर्नैराज
नक्रतुभिश्चासदक्षिणैः यथामां तुष्टिरायाति एकादश्यां व्रतेन वै तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कर्तव्यं हरिवासरं पौषस्य
कृष्णपक्षे तु द्वादश्यां भवेन्नृप तस्याश्चैवातिमाहात्म्यं शृणु वैकाग्रमानसः आदि काश्चैव भोरजन्नेकादश्यां भ
वति हि तासां भवतु सर्वासं विविकल्पं नैव कारयेत् एकादश्यास्तथाप्यस्याः शृणुराज न कथानकं अतः पर
प्रवक्ष्यामि पौषेया कृष्णद्वादशी लोकानतिहिता र्थाय कथयामि विधितथा पौषस्य कृष्णपक्षे वै सफलानामनामशः
नारायणो हं देवस्याः पूजनयिः प्रयत्नतः पूर्वेण विधिनाराज न कर्तव्यैकादशीजनैः नागानां च यथाशेषः पक्षि
णां गरुडो यथा देवानां च यथा विष्णुर्द्वादपदां ब्राह्मणो यथा यथाश्वमेधो यज्ञानां तीर्थानां जाह्नवी यथा व्रतानां
च तथा राजन्नेकादशीविशेषतः तेजनाभरतश्चेष्टममपूज्याश्च सर्वशः हरिवासरसं सत्कावर्तते यजनाभूशम्
सफलानामनामेति तस्याः पुण्यं शृणुष्व यत् फलैर्मां पूजयेत् न कालदशोद्धवैः शुभैः नारिकेलफलैः शुद्धै

स्तथावैवीजपुरकैः ज्वरैर्दाडिमैश्चैव तथा पूगफलैरपि लवंगैर्विविधैश्चान्यैस्तथैवाद्यादिभिः फलैः पूजयेद्दे-
 वदेवेशधूपदर्पिर्घाग्रमं फलैश्च दीपदानं च विशेषेण प्रकल्पयेत् राज्ञो जागरणं तत्र प्रकर्तव्यं प्रयत्नतः
 यावदुन्मीलयेन्नेवेतावज्जागर्तयोनिशि एकाग्रमानसो भूत्वा तस्य पुण्यफलं शृणु तत्समो नास्ति वै यज्ञस्तिर्धु-
 तत्सदृशं न हि तत्समं न ब्रतं किंचिद्विहल्लोके न राधिप पंचवर्षसहस्राणि तपस्तप्तेन यत्फलं तत्फलं समवाप्नो-
 तिस फलायाद्वतेन हि श्रूयतां राजशार्दूलस फलायाः कथानकं चंपावतीति विख्याता पुरीमा हि भ्रमतीति च-
 माहि भ्रमतस्य राजपेश्वरश्चाभवन्सुताः तेषां मध्ये तु योज्येष्ट समहापातकैर्धृतः परदारानुगामी च वैश्यासंगरतः
 सदां पितुर्द्रव्यसपापिष्टो नाशयंश्च मुहुर्मुहुः असहृत्तरतो नित्यं देवताद्विजानिदकः वेष्यावानां च देवानां नित्यानि
 दारतोत्रवै ईदृग्विधंत ददद्वद्वा पुत्रं माहि भ्रमतो नृपः - लुंपको नाम नास्ति कृतवान् व्यभिर्धृतः राज्यान्निष्कासितस्तेन
 पिवाचैवापि बंधुभिः तस्यैव परिवारैरस्तुत्यको राज्ञो भयादिति लुंपको पितृदात्यकाश्चैतयामास एकलः किं करो-
 निकगच्छामित्यक्तः पित्रा च बंधुभिः इति चैतापरो भूत्वा मर्तिपापे च कारह त्यक्तो हं वांधवैः पित्रा राज्यान्निष्का-
 सितस्तथा मया गंतव्यमेवाद्य हरप्येगहने वने तस्माच्चैदं पुरं सर्वं लुंठयिष्याम्यहं पितुः इत्येवं समतिं कृत्वा लुंठको
 दैवयोगतः निर्जगाम पुरा तस्माद्गतो स गहनं वने जीवघातकरो नित्यं स्तेययुतकलानिधिः सर्वघनगरं तेन मुपितं पाप
 कर्मणा स्तेयकृन्नगरं तत्र गृहीतः पुरपालकैः तानुवाच सुतो हं वैराज्ञो माहि भ्रमतस्य च गृहीतोऽपि सर्वैर्भुको राज्ञो माहि-
 भ्रमतो भयात् आगमिषा हारकं नित्यं फलाहारं रतस्तथा आश्रमस्तस्य दुष्टस्य वामदेवस्य सन्निधौ अश्वरथो विविध
 तैतत्र जर्णिः सवहुवार्णिकः सचासीत् सर्वदृक्षाणां राजानारयणालयः तस्य मूलैव स तत्र लुंपकः पापकृत् परः भतेव
 हुति ये काले पूर्वपुण्यप्रभावतः पोषस्य कृष्णपक्षे तु दशम्यां दिवसे तथा फलानि भुक्त्वा दृक्षाणां राज्ञो जातेन यावतः

लुपकोनामपापिष्टेवखहीनरुतुदःखितः। पीडयमानस्तुशतिनहारिदक्षसमीपतः। ननिद्रानसुखंतस्मभृतशुचइ-
 वाभवंत तांहितेदंशकैस्तीव्रैरनीतानिशाखिला। प्रातःसूर्यादयजातेनलेभेचेतनांतदा। लुपकोगतसंज्ञस्तस्फ-
 लायादिनेतिथोरवौसंध्यगतैर्वैवसंज्ञालिभेनलुपकः॥ इतरततोविलोक्याथचोत्थितःकष्टतश्चसत्स्वल्पस्याप्राप्त-
 लितःसंयत्नस्त्वरनंछनेः। धनभोगतस्तत्रशुतृयापीडितोभवत् नशाकिर्जीवधातेस्थलुपदस्यदुरात्मनः। फल-
 दिभुमिपयतिन्याजहारसंलुपकः। यावत्सञ्जागतस्तत्रतत्रतद्वत्तमगाद्रविः किमविषययुवाद्येतिविललापातिदुः-
 खितः। फलान्नितानिसर्वाणिदृक्षन्मूलैर्न्यवेदयत्। प्रायुवाचफलैरेभिः। श्रीवर्ताभिर्वाहह्रिः। उपविष्टोलुपकश्च-
 ननिद्रालभतेनिशि। रात्रौजागरणमेतन्मगान्धुसूदनः। फलानांपूजनमेतिसफलायांतिथौघृतं॥ इतिह्र-
 लुपकस्तुतदकंस्माद्वितोत्तमं तेनद्रतप्रभादेनगाहंराज्यसकंदकंपुण्येनसफलायामृतुयथाप्राप्तंयथाशुभं। रवेरुदयवृ-
 लायादिंव्यवांशंजागामह। दिव्यवस्तुपरीवारेलुपकस्यसमीपतः॥ तस्थौसुतुरगोरान्वागुवाचाशुहि-
 णि। श्रीशुहिल्वं वपुस्ताराज्यनिहतकंदकं। वासुदेवप्रसादिनसफलाया। प्रसादतः। पितुःसमीपं गच्छत्वंकुरुर-
 ज्यमंकंदकं। तेनपुत्रकात्वसौतत्रदिव्यरूपधरोभवत्। कण्ठेभूतिश्चेतस्यासीत्परमाद्वैरणवीतथा। दिव्यामरण-
 भूषासौतातनवास्त्रिजोयहः। वैष्णवायतदादत्तं पित्राराज्यभकंदकं। कृत्वारज्यंतुतत्रैववर्पाणिमुवहून्पि। रि-
 वीसरसंलितोविष्णुभक्तिरत्सदानेनज्ञास्तस्थपुत्रास्तेन्दाराः। कृष्णप्रसादतः। पेश्याद्रज्यमेसौल्यकापुत्रेराज्यं स-
 मर्पयत्। वनेगंतःसंयत्तात्साविष्णुभाकिंपरायणः। साययित्वातथात्मानंविष्णुलोकंजगामुह-गतः। कृष्णस्यसांनि-
 ध्यंयंनगलानशोचते। स्ववैषयप्रकुर्वीतिसफलेकादशीघ्रतः। इहलोकेपराप्राप्यञ्जतेमोक्षमवाप्नुयुः। अत्रपारतेमान-
 बालोकेसफलायाउपोषकाः। तेषांचजन्मसंफलेभवेवनेसंशयः। पठनाच्छ्रवणाद्व्यापिकरणाच्चविश्राप्यतेः। राजसु-

चकलयस्मात्सदाप्राप्तोतिमाचवः इति पद्मपुराणे पीपकणसफलैकादशीव्रतम् ॥ अधर्मोपकृष्णहादश्यांसंध्या
 सिद्धादशीव्रतम् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कृष्णपक्षे तु पीपस्य संप्राप्ताद्वा दशीशृणु ॥ अमुपपद्यसमोभोति सर्वोत्तमजोर
 धान् ॥ पाण्डवादिभिरांलापमकुर्वन् विष्णुतत्परः ॥ पुनर्यत्तद्यतो देवमेकाग्रमतिरश्नुतः पीपादिपात्राणां मार्गं ध्वजभिर्भु
 स्तान्तकं रस्यतं ॥ अथ मे पृष्ट्वा काशनाय कृष्णस्य गीयते ॥ द्वितीये माधवास्त्वयं विष्णुरूपं तु फाल्गुने ॥ पुरुषोत्तमास्त्वयुवतः ॥ अ
 न्धयन्त्युते च पृथज्येति द्दत्तगुह्यनाम प्रकीर्तितं ॥ पूर्वेषु द्रुमसमेषु स्तान्नां प्राशान् गोहितलाः ॥ शृङ्गोळादिपुष्पांस्तु पुं
 चगर्धप्रेकीर्तितं ॥ स्नानं च प्राशनं चैव पंचगव्यं तादृश्यते ॥ पुन्यैर्पुण्डरीकाक्षिणश्च तैरेव नानाभिः ॥ अतिष्ठा संस्रदे वरस्य
 कृत्वा पूर्वां पश्चादधि ॥ विप्राय द्राक्षिणं दिश्या श्रद्धया न स्वशक्तिः ॥ ॥ पाण्डवैर्वेदे वस्य न एतच्छ्रमोऽपि पूर्वकं ॥ एवं सब
 रस्मरस्य ति यदाभिप्रेतमात्मनः ॥ धेनुं वल्गां हि रथं च धान्यं भाजनमासतं ॥ शक्त्या वा वाह्मणो दद्यात्केशवः ॥ श्रीयताभिमुद्रि
 यतामुपोष्य विवद्विष्णुप्राप्तान्तरपरः ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ यतः सर्वमवाप्नोति यद्वादिच्छति
 चेत्तसा ॥ ततो लोकेशु संप्राप्तिं हर्षदशीकीर्ततेति च ॥ कृताभिलषिता दृष्टा प्राप्ता दृष्टा धर्मवत्परैः ॥ पुरुषस्त्यखिलान्का
 मान् संस्मरतापि दिने दिने ॥ संप्रापितकामुपवसंति विचार्य सभ्यक्येमानवाप्तनुजपुंष्वविष्णुमन्त्राः ॥ ते पांसुमीहित
 फलानि भवन्ति सभ्यक्वासः सुरेश भवने भगवत्प्रसादात् ॥ इति भाविष्ये त्तरे पुंष्वकृष्णसंप्राप्तिहादशीव्रतम् ॥ ॥
 अस्यामेव पापघ्नादश्यां स्वरूपहादशीव्रतम् ॥ ॥ नारदीये ॥ पीपस्य कृष्णहादश्यां स्वरूपघ्नव्रतमुत्तमम् ॥ इशान्यं वि
 धिवत्स्नात्वा गृहीयाद्दोमयं व्रती ॥ धृतायाश्चैकवर्णायाश्च तं रिश्र्वातं द्विजं ॥ शृष्टोत्तरशतं तत्तर्पणं त्रिकाः कल्पयन्तारद
 शोपयेदातिपेष्ट्वा पात्रे तं विधमृष्टमुपे ॥ एकदश्यां सोपवासाः सुमभ्युच्यं द्विधा चतः ॥ सौवर्णीं प्रतिमां विष्णोर्न
 शायां जगत्स्वरे ॥ सुमंगलैर्गातुवाचैः ॥ ततोऽन्यथा ठेनपदिभिः ॥ ततः प्रभाते द्वादश्यां ॥ तिलपानोपधिरस्थितां

अथुपूष्पेष्टिद्वयस्य - पूजयेदुपचारकः सतीति न वमुत्पाद्य काष्ठसंघर्षादिभिः । ह्योमयेस्तिलाज्यं च । द्वाद-
 शोऽक्षराविवया वषण्णव्यायर्थपूर्णचशत्रमष्टोत्तरं तथा भोजयेत्पायसैर्वापान्द्रव्यानत्वाविसर्जयेत् । नरोवापदिद्विजाना-
 रीद्वातकश्चैवमादरोत् लभतेरूपसौभाग्यं वात्रकार्यं विचार्योति । अथ गूर्जरान्नात्रासर्तस्वरूपद्रादशीव्रतम् । श्रीई-
 श्वरउवाच । मीपिमाप्तेतुसंपाप्तेपुण्यक्षैतुपदमभवेत् । तस्यारान्नोस्मृतास्माध्वात्वाविष्णुसनातनं श्वेतागौरेकवर्णा-
 यातस्याग्राह्यतुगोमयं अंतर्प्रक्षेतात्प्रतिशुचिर्भोजेव्यवस्थितः । तस्येकद्व्याहृतजतिशतमष्टोत्तरं तिलैः । अतीक्ष्णद्राव-
 शीकृष्णमुपयज्जपरायणः । अत्रात्वायनांतडभेवाविष्णुमेवाध्याचितयेत् । सौवर्णीतहरिकृत्वाष्टौ ध्रुवाभक्तिशक्तिः ।
 तिलपात्रोपरिस्थोप्यततोविष्णुं प्रभूजयेत् । इति संपूज्य छिद्रितैः पुष्पैर्धूपैरनुदोषकैः नैवेद्यांतिलमिश्रंतु फलाग्निवि-
 विधानि च । तमः परमशान्ताय विरूपाक्षतमो रतुते सर्वसंकटनाशाय गृहाणा ध्यानमोरतुते इत्यर्थः । अतः संपू-
 ज्य देवेशं होमं कुर्यात्समाहितः । आवाह्यदेवलक्ष्मीग्राहोमेयेदोमयाहुतीः । शान्तमष्टाधिकैश्चैव तिलाज्यश्रुतिसं-
 तात । महस्त्वशीर्षामंत्रेण हृदि ध्यात्वा जनार्दनं । लक्ष्म्यायुतं च मेयामशंखचक्रगदाधरं । होमतिं कारयेच्छ्राद्धं वैष्णव-
 द्विजसतम् । दत्त्वा च भोजनं तुभ्यो द्यूतं कुंभं च दक्षिणां । धर्मश्रवणसंयुक्तजान् ययातु ततो निशां । कृत्वा तु वैष्णवीं
 मूर्तिं विज्ञाप्य प्रतिप्रादयेत् । अथ हीनं क्रियाहितं विधिहीनं च यत्कृतं । क्षमस्व देव देवेश । सर्वमेव समाप्य
 उमोवाच । भगवन् प्रमुमिच्छामि प्रसादं कुरु मे प्रभो । कथितं त्वं प्रसादेन यथास्ति मयि सोऽहं । अतः केन चोर्ध्वेन विरू-
 प्यं प्रणम्यति । सोऽभिरुचैव मनुलं प्राप्नुते कस्तु पूजनात् । तन्मिथय देवेश प्ररमाभीष्टदायकं । श्वरउवाच । श्रूय
 तां परमगुह्यं व्रतं पापहरं शुभम् । मुरुपाद्वादशीनाम महिमा त कर्ता शिनी । विरूपनाशिर्नैव सुरूपलप्रदोऽपि नी-
 कुलट्टिकरोऽसौ सर्वसौख्यप्रदापिनी । तच्छृणुष्व प्रत्येकं श्रुमानं प्रयान वि । पुरोवाद्वापुररयति विष्णुर्देव्यनि-

[illegible]

भवेत् नञ्जन्मातरेणास्य फलं भविष्यति विरुपिताः सेयं मरैत्यवतीर्णा हि गोपकस्य गृहे शुभाः सत्यमासा विरुपा-
 ना विरुपदशाना तथा कर्णसातिविकतासंजाता तत्तभा वतः पाणिप्रदकटिग्रिवं सर्ववैरुप्यलक्षणं तत्रा-
 लमहा प्राज्ञस्तैकन्याप्रदास्यति श्रीकृष्ण उवाच विरुपवदनां प्रहसकथं द्रक्ष्यामि निरुशः कांशातिवैगमिष्या-
 मित विवाहकुरुप्रिणीम् नारद उवाच स्किमप्यारतु प्रसादेन श्यापान्मुच्येत तत्क्षणात् उत मप्राप्यते र्ध्वं सो-
 भानय परम सुखम् देवक्यं अश्रसादेन धर्मकामार्थसिद्धये इष्टं भविष्यति तव स्रवंधो विहितः सुरैः एव दद्यान्न-
 न्यथा कालार्धगुणवचनमहत् मातागुरुतरभूमि सति वेदगुणियते इष्टं रज्ज्वा च ॥ एवमुक्ता महादेवि सारदृष्टि-
 वगतं कृष्णोपि मातरं द्राह्वैवाहं हि विधीयते विवाहिता च समनेन वेदो कविधिना ततः आनीय रत्नगृहे सनुर्दे-
 श्यार्क्षसिता वधुं परयाद्यचन्मन्त्रमागारिणी दाशुचिवता निर्वास्ति परमां गच्छ प्रसादपुरमाभव इत्युक्ता वक्ष्यता-
 कृष्णः प्राणिमस्युत मातरं जगामोक्तकार्यार्णकरणाग्रमहाबल तां दृष्ट्वा देवकीमाता वभौ दुःखाधिकानुशंसः इयं
 विरुपाविकृता कथं भर्त्सरित गोपिता चितामवापमहती भन्तरुद्विशमानसा कस्यापि नाचवक्ष्यथा विरुपं तनूद्वीरजं
 श्रयं कास्मिस्तु काले तुरुकिम एतुसमागता नमस्कृत्य ततः पश्चात् स्मरुष्टु प्रांघ्रियुगलं धातवाच्च प्रसूतं वा कथं भर्त्सि-
 कं शुभावहं श्रयं हं द्रष्टुमिच्छामि सपत्नीकृष्णवल्गुभाम् शीघ्रं तां दर्शयथा श्रद्धा प्रसादं सुविधीयताम् देवक्युवाच ॥
 शुश्रूह हते सुभगे ममापि वचनं कुरु पूर्वमाचारितं सुश्रुत्सु रूपां दद्याद्विद्वत् सुप्रयच्छसि चेत्तस्य दर्शनं ते भविष्यति रुक्मि-
 ण्युवाच कष्टेन क्रियते धर्माद्वतर्चापि सुदुष्करं कथं तस्यै प्रयच्छामि फलदेवैः सुदुर्लभं देवक्युवाच ॥ अक्षैः प्रदीयतां
 मस्य तद्वदमथवा पुनः पंचमं शंभोः प्रपठेदं शांसाधया पिवा रुक्मिण्युवाच मुकुटाद्वदंशो पुष्पं तिलाद्वं प्रिनोत्स-
 हे किं पुनः पठेदं शाश्वतं सपत्न्यादुष्टे च तसि एवमुक्ता जगामासाधमं दिरं वं शुभं क्षणा पुनः पश्यच्छकृष्णं सा प्राणिमाक्षेना

वैरुपा देवपृच्छानिचैवोक्तं तु शेषमिदं भो कथं पश्यामितां तां तर्वादां कृष्णवल्लभां श्रीकृष्णदेवाचं ज्ञेयां
 पश्यसुस्तु विरुपातां सुमध्यमां विरुपश्रवणादीनां कुरुपां विकृतानां अट्टवैचित्यकृतरूपमस्यानसृष्टं ततः
 सदेवकोतितुल्यभावाद्बिम्बः सपत्नीगच्छसुश्रेणिं रं रं पदं शैथिल्यं यथा तस्य सत्त्वाख्या तथामुद्रमश्नुपेक्षु
 देवसत्यभावासागता रुक्मिणिभिर्दिशैः शृङ्खलसुकुमारगभिर्मन्त्राद्यैः सपत्नीगच्छसुश्रेणिं रं रं पदं शैथिल्यं यथा तस्य सत्त्वाख्या तथामुद्रमश्नुपेक्षु
 नना प्राथम्यामासतानुश्रुमुरुपाद्वादशीव्रतं तिलाद्वीपांश्च यथा शदेहिमेसेवकारमयहं इत्युक्ता बहूः सापि
 सपत्न्या नददौ फलं तदा पलायिता गच्छ इहं दत्त्वा कपाटं रुदं तीरे दनयहो निष्ठा बस्थिता भवन्तु ससाधुतां
 किमणीसातनुस्वालोके न च्छया नोद्घाटयति साहारातिरं रं रं शोचति रुक्मिणी सातु सत्यभावाशुचिस्मितां
 एकामप्याहुतिदेवि देहि भीष्मकनांदिनि अर्द्धाहुतिमयो देहि तदा स्यंदं रं रं रं यमयहं सपत्नीत्वं न जानामि तवाहमे
 विकारमयहं व्रतानिलफलदेहि यथास्ति महिसौहदं रुक्मिण्युवाच कोयं भवति श्वमस्ते यं सुरुरुपाद्वादशीप्रति ति
 लहुतिप्रपच्छामि उद्घाटय कपाटं इत्युक्ता त्वरितं स्नात्वा दत्त्वा ह्येकां तिलाहुतिं तस्य भवप्रदतां यारूपेणास्य
 धिका भवत् तादृशं विस्मयपरां प्रपच्छदयिता हरे ॥ ॥ रुक्मिण्युवाच ॥ ॥ कथं तां ममाहा विद्वं किमर्थं
 मिह वागता ॥ सत्यभावावाच ॥ तवाहं भगिनी भद्रकृष्णो नो ह्यस्मि धार्मिके ॥ सत्यभावेति नाम न मा भि
 चरणीतव इति श्रुत्वा तु वचनं विस्मयोत्फुल्लोचनानोवाचा किल ज्ञावैगीर्षितामा प्रमहत्तमां अपश्यदूयमाने
 वसुरुपादिस्मिता भवन्तु एतास्मिन्नेव काले तु वाग्वाचा शरीरिणी व्रतदानप्रभावेन सत्यव्रतपरायणा सु
 रूपाद्वादशी पुण्यादेवानामपि दुर्लभा पार्वत्युवाच कर्मणा केन कर्तव्या किमाचारवदस्वमेति यमहो मदानं च
 प्रसादं मे विधीयतां श्रीर्हं श्वर उवाच यौपमासे तु संप्राप्ते पुष्यश्रद्धयदा भवेत् तस्या राज्ञोऽस्य तत्तमाया व्याविष्टु

सनातनः श्वेतानोरिकवर्णायाः तस्याग्राह्यतुगोमयः अंतरिक्षानुपातितशुचिर्मानुमवस्थितः तस्य कवचादुती
 नातुशतमष्टोत्तरतिलैः प्रतीक्षित्वादर्शकण्णामुपवासपरायणः स्तुत्वा जघातदग्नेवाविष्णुमेवायच्चित्रयेत् इति
 संपुण्यविहितैः पुण्यधैः सदीपकैः नैवेद्यातिलमिश्रतुफलातिविविधानि च सम परमशान्तायाविरुद्राक्षनमोस्तु
 ते सर्वसंकटनाशायग्रहाणार्धनमोस्तुते एव संपुण्यदेवेशकुम्भार्द्धिमस्तुसाहितः आवाह्यदेवलक्ष्मीशंहोमये
 दोमयाहुतीः शतमष्टाधिकैर्व्रतितलान्वयाहसिमुतान् अहस्वशीर्षामन्त्रेण हृदयवाज्जनादने अलक्ष्मीयुक्त
 शंखचक्रकर्तव्यं गदाधरः होमांतकारयेच्छार्द्धवैष्णवं द्विजसुरभैः दद्याच्च भोजयते भूतिजवाद्रवाचुदासिणां ध
 र्मश्रवणसंयुक्तजाग्रद्व्रततोनिशो तत्सर्ववैष्णवार्वाभूर्तो विप्राय प्रतिपादयेत् मन्त्रहीनं भक्तिहीनं सर्वत्रक्षमा
 पयेत् श्रीहर्षरत्नवाच एव यः कुरुते देविसुरुपाद्वादशीव्रतं नरो वायुदिवानारीतस्य पुण्यं शुण्डाशुभोर्भा
 नयनं यतितस्य श्रपिजन्मांतरा जतं अपि पापसुसंपक्का जायते कारणांतरात् तस्यापि न भवेदुःखं वैरुध्यतस्य ज
 न्मनि बहुभिन्नचवैलोकनेष्टैः सह वियोगिता जायते भोजवद्विश्वाकीर्तिमान् जायते भुवि जातिस्मरणमाप्नोति प्रदनि
 वारणमाप्नुयात् पथ्यमानमिदं भक्तपायः शृणोति समाहितः पुण्यं प्राप्नोति स तत्तत्त्रयार्थलोकमहीयते ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥

इति श्रीवतार्कस्कंदपुराणिकं सुरुपाद्वादशीव्रतम् ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥

इदं च पापमसि पुण्यं न क्षत्रादारभ्य कृष्णद्वादशीपथ्यं तं विधेयम् पौषकृष्णत्रयोदश्यापक्षत्रयोदश्याव्रतकार्यम् पौषक
 ण्यवतुर्दश्यामासशिखराजिव्रतम् नान्यदं जाविशेषकृत्यम् पौषमासासर्द्धदश्याग्रासं भवः सत्तमहोभारते एवमुक्तं
 अत्रार्कपातश्रवणैर्षुकाचेत्पौषमांघयोः अर्द्धदश्याः सविज्ञेयः कोटिसूर्य्यग्रहैः समद्वितीयास्तवाहूर्द्धादयः प्राज्ञशा

साधाम्यामेव भवति—पौषमापयोः—पौषमास्थोर्भेधवर्त्तुमाममस्थिं संभवति । तत्तु पौषामास्थामित्यर्थः इति य-
त्काश्चिद्वृत्तिकैर्लोकैर्दत्तत्वेऽतएव पश्यनभिज्ञत्वाद्भ्रंशकृत्वा । सर्वत्र पुराणवाक्याभ्यामेव विरोधात् । अथ पुन-
र्भवो भवति यो नो हांस्तद्व्याप्यत्वोपायव्यतिपातसंभवेन भवति पूर्वपक्षिज्ञास्त्वदुल्लात् । तदुल्लासतु । तिष्ठिन्नक्षत्रमोनां हां-
स्तवादिभ्यां तत्संभवाविचारः केन रुच्यते । शतावाधिपत्रिकाणां स्थित्या सह स्थावाधिषु पत्रिकासु कचिजाततद्वा तत्पुरुष-
स्याभावात् संभवो नोकार्थ एव पुराणवाक्यप्रामाण्यात् । अन्यथानास्तिकत्वापत्तेश्चेति संभवसामंजस्यमिति नारदी-
यवचनामाकृत्य मुक्तं म—पौषमयेव विषेद्रूपितश्चाद्विप्रलयाधिकं अस्मायां कर्णप्रातर्केयुकायां तु गद्याधिकमिति । अथ-
पौषशुक्लशतप्रदाकृत्य म—नारदीये पौषशुक्लशतमिदं भानुमध्यमर्द्व्यभक्तिरक्षकशतमिदं भानुलोके मन्वाहु यातु-
पौषशुक्लद्वितीयां पितृवैयोका । पौषशुक्लद्वितीयायां गोशुभोदकमाजर्तः । सर्वकामसद्वन्दशां महेतवास्ते दुदृशं न म-
नोद्वन्दानेन बाले दुहं विप्यशजितं द्विषः । पूजयेत्सांध्यमुदितं धर्मकामार्थसिद्धिदं । अत्रारोप्य ब्रतं । चिरपुण्यमोत्तरे-
पौषशुक्लद्वितीयायां गवांशुभोदकेन तु । स्नात्वा शुक्लं वारो भव्या सुसुखं वस्तु प्रापते । बाले द्रोः पूजनं कार्थम् । पौषमास्त्य-
नलेपनैः । आहारं गौरसंप्राप्य । अधःशायी निशांतयेत् । एवं प्रतिमां सशुक्लद्वितीयां सुबाले दुपूजतम् । अर्थात् मूर्गशी-
र्षबाले दुपूजं कृत्वोद्यतेति । वासांसिरसकं भवकं च नंतं द्विजातेषु । दत्त्वा तु पूर्ववद्ब्रह्मावृतपारं गतो भवेत् । ब्रवेत्तस्मिन् तथै-
भर्तारो नमो वयं पोहति । सौभाग्यमाशोति तथा पुष्टिचमनजोत्तमः । कर्मसाधो लब्धवैकनि । षष्ठशस्तथाभ्युपचरं च । अर्ध-
अर्धया । स दत्तं सत्यं समस्तक्रामावस्तथाशो लब्धवाचनारो । इति विष्णुधर्मोत्तरोक्तं । पौषशुक्लद्वितीयायां मारो रयवत्तम् ।
पौषशुक्लतृतीयायां ब्रह्मगौरीव्रतम् । नारदीये—पौषशुक्लतृतीयायां ब्रह्मगौरीव्रतं वरेत् । पूर्वोक्तेन विधानेन तृतीयायां द्वि-
जानाम्—ब्रह्मगौरीप्रसादेन मोदते ब्रह्मसंगतेति । गौरीपूजनं । ब्रह्मपूजासहितमित्यत्र विशेषः । पौषशुक्लचतुर्थ्यां

विधिशपुजाका तत्रैव पौषमासचतुर्थ्यातुविधिश्राद्धमभिकितः विशेषेण ज्येष्ठन्यामोदकैर्दक्षिणाददेत् । एवं
 कृतमुत्तमं याद्वर्तिसंपत्तिभाजनः पौषशुक्लपंचम्यामधुसूदनपूजोक्तानारदीये पौषेपिशुक्लपंचम्यांसंपूज्यमधु
 सदनं । लभतेवांछितान्कामान्नात्रकार्यविचारणा पंचम्यां प्रतिभासंतुशुक्लेकृष्णेचनारद । प्रिहणां पूजनं शस्तं
 नाना नाम पिसर्वथा । पौषपृष्ठाविष्णुरूपिदिनेशपूजोक्तानेत्रैव पौषमासेशुक्लपृष्ठादिवादिनपतिर्द्विजुः । विष्णु
 रूपीजगद्धाता प्रादुर्भूतः सनातनः । सतस्मात्पूजनीयोऽस्यापुष्पैर्गंधपूरस्करैः तैर्वैद्यैर्वस्त्रभूषाद्यैः सर्वसौख्यमभी
 प्सुभिरिति । पौषशुक्लसप्तम्यादितोवर्षमाध्यमभयसप्तमीव्रतम् । जयसिंहकल्पद्रुमैः सप्तम्यामुपोषणम् । वि
 संध्यं सुवर्णपूजा । रात्रावधः शयनचक्रत्वा । पूर्णमासिसप्तम्यां वृतादिभिर्भानुसंपूज्य मोदकप्रस्थं निवेद्या द्वि
 जान्भोजयित्वा कपिलं दद्यात् । एवं कृते सर्वकामाप्तिर्भवतीत्युभयसप्तमीव्रतम् । अत्रैव मातृदसप्तमीव्रतं
 प्रतिमासे मातृदपूजयित्वा गवामिह कंदद्यादिति मातृदसप्तमीव्रतम् । पौषशुक्लपृष्ठाभिवपूजा । नारदीये
 शुक्लपृष्ठायां तु पौषस्थशिवसंपूज्यमभिकितः । भुक्तिमुक्तिमवाप्नोति भक्तमेकं समचरेत् । भक्तं भोजनमिदं सर्वम् ।
 ब्रह्मविशेषो भविष्येत्तरे कल्पतरौ । श्रीमहादेव उवाच ॥ पौषमासिमहादेवि शुक्लपृष्ठायां भवेत् ।
 तदा सा तु महापुण्या महाभद्रैः कथ्यते तस्यां स्नानं महापुण्यं जपो होमस्तर्पणम् । विप्रभोज्यं यमप्रीत्यैश्च त
 सा हान्तिकं भवेत् तस्मात्तस्यां महादेव पूज्यो हविर्विवर्धये । गंधपुष्पापहारैश्च । ब्राह्मणानां भोजनैरिति ।
 इयमेव मरणोप्युताजयतीशोक्ता । पौषमासिमहादेवि अष्टम्यां शुक्लपक्षके । नक्षत्रजायते पुण्यं ब्रह्मैकरौद्रमु
 च्यते । तदा तु सामहापुण्या जयतीत्यष्टमिशुभा । तस्यां स्नानं तथा दातं जपो होमश्च तर्पणं । सर्वैकोटिगुणं दिवि
 कृतं भवति कृत्स्नं शक्तिपौषशुक्लपृष्ठायां व्रतम् । पौषशुक्लपृष्ठायां नारदीये । पौषशुक्लपंच

इयं त्रिमहाभायां प्रकृतयेत ॥ इदं भक्तवत्प्रेमाणि प्रेषकलादये ॥ अत्रिप्रोत्तरेपीदं वतमुक्तं श्रीकण्ठधीम ॥
 प्रासुरविनिहते भगवत्तामहासुरैः ॥ ध्रुवैरुपमनुसृत्य संश्रामावहवः कलाः ॥ एतामालुप्रधरादेवी ह्यवतीर्त्य पुनः पुनः
 धर्मसंस्थानां ध्यानाजिह्वेत्यसत्मान् ॥ अथरकासुरेताममहिषस्य सुतो महान् ॥ अशासितवामरजसुवर्गाणां
 धृतात्पटः ॥ तस्मददत्तवत्वेन कोरायमल्लोप्य मुदके ॥ तेन लब्धवरेणाधमे लयिह्यदितोः सुतान् ॥ अत्रावधंसहस्रके
 प्रायश्चरत्वाभिरावर्तितं दृष्ट्वा नवचलं सनकाश्चिन्तायुधाः ॥ इदं मुमुक्षुरसुरैः साहसुराः शकपुत्रेणाम् ॥ अतः श्रामतजन
 दशोऽपि तां धृतरांगोऽप्याशानकादः शहाहासुरैरककच्छपा ॥ जहतीमिल्लोकां प्रसुरासुरमहारणे ॥ अथरकासु
 रोऽप्यधुपयुधैर्वधुः सह तैरहं प्रयुज्जता विहवारकुक्षिणमहारणे ॥ एतन्स्वर्गं प्ररित्य ज्वल्यत्यकप्रहरणं ॥ दुर्गं कंठच्छाप्नु
 र्यशामायात्रास्तं भववच्छमा ॥ दुर्गाचामुदयासाईतं वदुर्गासुमान्विता ॥ अथ तावत्सहालक्ष्मीजडाशेभं करीतथा ॥ शि
 वद्वतो महदंटाक्षमरीचंद्रमनाला ॥ रेवतीचपरासिद्धिर्नैव ताः परिकीर्तिताः ॥ एतां सर्वं एतुं निचक्रुश्चिदशाः शृणुता
 जनाः ॥ ज्ञामति सुप्रजिमुकदृष्टि वत्तवराणां वनसकलमुह्यनसुखजननी ॥ इत्युदितजगदशिवं दितसकलामातिविकलादु
 शायिकृतनखदशामुपप्राकाचिरवस्था ॥ इति तखडाकृतहरता ॥ अथ तिनम्रमुदमुं दितमिति शिरः ॥ हरकृचर्दो जज्ञित
 श्राविकाणां च्चलाविकटजयमच्छर्दमा ॥ एतौ भा ॥ ज्ञयतिदिगवरभूषासिद्धपटशोमहालक्ष्मीकरकमलशोभापद्मा
 स्तववद्धपद्मवराणां च प्रयतिकमंडलुहरता ॥ नृदेवी नता ॥ तैरहं दिनाध्वस्ताविकृतमुखाफ्रकरादामपूरितदिशो ध्वाञ्ज्य
 तिविकशालद्वेहाक्षेभुं कभीरुद्रभावस्था ॥ क्षोभितजहाडोदरसूकरमुखमुखरहंकृतात्तादा ॥ ज्ञयातिडमरहरता ॥ शिवदूती
 प्रथमा शिवशक्तिमुक्तादहासभैरवदुः सह चावैतसकलदिग्भका ॥ ज्ञयतिभुजगेंद्रं वंधनशोभितकर्णामहाभुजा ॥ घटपटहम
 रजमदलझलारेझांकारनात्तावयवापाधतिमुधुवत रूपदैत्यहराश्च ॥ अरिदेवी शान्ताऽशान्तवचना ॥ सिंह रवाश्चान्दोऽण

[illegible]

यः कालरात्रिदन्तवानामरेवनिपपातसः । जीवितानि च जगद्दद्यात्तद्विवन्दनाः ॥ अथरक्तसुरकंठेयह्रीवापा-
 र्त्तमत्तले । देवजधानतीक्ष्णेन त्रिशूलेन भृशं हृदि । समिद्धहृदयो मायाशक्तेर्देवः सुदारुणः । तथापि देव्या सह-
 पपातसमरे सुरः । देवतानसुराज्जिवत्तत्र वज्रपुरन्दुतम् । ददृशुस्त्वोरणप्रतिलवमानाः स्रग्ध्वजान् । स्याद्विष्णुः
 सुराह्वानवभ्याध्वजचिह्निताः । श्रोतवापि ह भूपालेर्जयलब्धैः श्रियान्वितैः । उपोष्यते नरैर्भक्त्या नारीभिरपि पाण्ड-
 वयुधिष्ठिर उवाच । कीदृशिवधानतस्यास्ति नवन्याद्वाहिमे प्रभो । सरहस्यसमन्तं चतुष्यते येन चण्डिका । श्रिकृष्ण उवाच ।
 परैरस्य शुक्लपक्षेवानवर्मापरिस्रुताः । तस्यां त्वाद्याशुभैः पुष्पैरर्चनीया हरेः स्वसा । सा कुमारिभगवती सिंहस्थानन्द-
 दायिनी । ध्वजाद्याताविधान्कृत्वा पुरतस्तां श्रपूजयेत् । मालतीकुसुमदीपैर्गन्धधूपविलेपनैः । बालिभिः प्रशुभिर्मन्त्रैः
 सुरमांससन्तर्गवैः । दधिचन्दनघुणैश्च भद्रैश्चानभिपाचितैः । मंत्रेणानेन कौतयेद्वाह्याणां श्रेयःपार्थिवः । इन्द्रो भगव-
 त्तीरुष्णां विश्वस्य जगतीहितं । सर्वदुःखसंयमनीं ग्रहनक्षत्रमालिनीं । प्रपन्नो हं शिवाराविभद्रे पारमसीमाहिः । सर्व-
 भूतपिशाचेभ्यः सर्वसत्त्वसरीसृपैः । देवेभ्यो मानवेभ्यश्च भयेभ्योरक्षमांततः । ततश्चारोपयेद्वाजद्वीनां भवने ध्व-
 जान् । भोजयितुं कुमारेश्वराणि पत्वक्षमापयेत् । उपवासेन कुर्वीत एकभक्तेन वा पुनः । भक्त्या भूपालयेच्चास्य भुक्तिस्ते-
 पागरीयसी । एवं ये पूजयिष्यन्ति भवजैर्भगवतीं नराः । तेषां दुर्गादुर्गमार्गचौरव्यालाशिसंकटे रणेश कुले गेहे बुद्धिमुखे
 स्युल्लङ्घयेत् । रक्षां करोति स ततश्च वानि सर्वमंगला । आस्यां भूवविजयो नवन्यां प्रादुर्नन्दन । भगवत्सारतुतेन धात्रवर्मा-
 सुततं प्रिया । धन्या पुण्यापाप्रहरा सर्वोपद्रवनाशिनी । अनुष्ठेया प्रयत्नेन सर्वान्कामानभीप्सिताम् ॥ देव्यर्चनाहि-
 तमतिर्भनूजानवन्यां दुर्गां ग्रहेष्वजवरानवरोपयेद्यः । कामानवाप्स्य मनसोऽभिमतान् प्रकामं देहं विहाय समप्रैति च-
 वीरलोकम् । इति भविष्योत्तरे पौषशुक्लध्वजारोपदुर्गानवमो व्रतम् ॥

॥ पौपशुक्लशम्भाविश्वेदेवपूजाव्रतम् ॥ नारदये ॥

पौपदशम्भांशुक्लायां विश्वेदेवान्समर्चयेत् - क्रतुर्दशोवसुः सत्यः कालकाममुनीनज - रुथापयित्वादर्भमयानासने
पुचंसंस्थितान् गर्धधूपैस्तथादीपनैर्वधैश्चापिनारद - प्रत्येकदक्षिणां दत्त्वाग्निपत्यविसर्जयेत् - दक्षिणां तां
द्विजाग्रभ्योगुरवे वा समर्चयेत् - एवं कृतविधिश्चैकभक्तभोजीव्रती भवेत् लोकत्रयस्य विप्रर्पणत्रकार्यविचारणा
इदं पौपशुक्लदशमईशानकरपाटि श्रमयांश्चाद्वदनादिसर्वमशयफलं भवतीति कल्प्यादिनिर्णयो भिधानात् - पौप
शुक्लकादशीपुत्रदकादशी नारदये पौपस्य शुक्लकादशीपुत्रदांसमुपोत्पवैद्वादश्यां चाक्रिणान् च्यवगार्धैरुपचा
रकैः ततः संभोज्य विप्रार्थ्यान् दत्त्वा तैर्भ्यश्च दक्षिणां विमृज्य स्वयमभ्यास्य चैषान्वांघ्रवैः सह - एवं कृतव्रतो वि
प्रभुक्ताभोगानि हे हिंस्रतान् विमानवरमारुह्य यात्यंते हरिर्मंदिरम् - अथ कथा पद्मपुराणे - युधिष्ठिर उवाच
कथ्यतां चैव भो कृष्ण कृपां कृत्वा ममोपरि पौपस्य शुक्लपक्षे यतिधरे कादशी भवेत् - किनामको विधिरतस्याः - को
देवस्तत्र पूज्यते कस्य तुष्टे ह्ययं के शब्दमेतत् पुरोतम श्रीकृष्ण उवाच शृणु राजन् प्रवक्ष्यामि शुक्ला पौपस्य याम्भवे
त् कथयामि महाराज लोकानां हितकाम्यया पूर्वोक्तविधिनाराजन् कर्तव्या च प्रयत्नतः पुत्रदानां मविरयाता स
र्वपापक्षयकरी - नारायणो हि देवो न्याः सर्वकामफलप्रदः नातः परतरा कश्चित्त्रैलोक्ये स चराचरे - विद्यावंतं यश
स्वं तं करोति मनुजं हरिः शृणु राजन् प्रवक्ष्यामि पुत्रदायाः कथां शुभां पुरीभद्रावतीनाम राजा तत्र सुकेतुमान् राजा
स्तस्य तु पत्न्यो वै पचवाः सन्सुलोचनाः पुत्रहर्निनेन राजा वै कालोतीतो मनोरथैः पुत्रं न लेभे राजा वै शोभनं वंशवर्द्धनं नरा
ष्ट्रेन पुरे सौख्यं राजालेभे सुकेतुमान् - सौराज्यं शोभनं राजानभने पुत्रवर्जितः - राजा राजा इति थाजाता वृन्त्यो न्यमतिद्वः

खितौ पितरौ तस्य पानीयं कवाष्णमुपभुंजते । राज्ञः पुत्रो न वै जातो यो रसांस्ततर्पयिष्यति । इत्थं संचितवानास्त्रुति
 लेभ्यः सुखं तदा । न ऋणां न मुच्यते पुत्रो देवदृष्टा तथापि तु । तस्मात्सर्वप्रयत्ननपुत्रजत्वा धातुनैः । इह लोके य
 शस्तेषां परलोकेशु भागतिः । येषां तरे तमांता हि पुत्रजन्मा भवेद्भुवे । आपुरंरो भयसंपत्तिस्ते पालोके प्रवर्द्धते । पुत्र
 हीनतया रज्यं चंद्रहीना यथानिशा । इत्थं संचित्य मनसा शमले भेन पार्थिवः । एकैर्च्छस्स राजेन्द्रः प्राणान्हनुहि केदु
 भान् । दृष्ट्वा पतितमात्मानं पुत्रहीनं मुदुःखितं । अथां रूढस्तदा राजा जगाम गहनं वनं । जानति रमप्रजातैव सेवकामं
 विप्रैरुत्तैषां संप्राप्तो यो रविपि न विचरं श्रततस्त्विवतः । अपश्यं च वटपथ्य बृक्षा न बहु विधारवने । चपकान्स्तपशीं
 श्रुतं दुकास्ति लोकस्तथा । शालां श्रुतं तमालां श्रुतं दिरां श्रुतं शेषतः । कदली रिगुदोश्चापि वदरीश्च मनोरमाः । व्या
 प्रोद्दिश्व वराहं शिखानरां न पतन्नसः । गवयाश्च मृगाश्चैव शृगालान् शशकानपि । वनमार्जारकंश्चैव भल्लकांश्च
 सैरिंसुपान् । दृष्ट्वा तान् च तयामास स्वात्मनः प्राणिनां शनम् । वने विचरतस्तस्य विर्मथ्य गतो भवेत् । क्षुत्तपापी डि
 तीरां जावने वधाम संवतः । मुखे न शुष्यता लंथं चितयामां स पार्थिवः । पातकी कुरुते देवयत्नात्तदुःखमीदृशं । मया
 तुतोषितं देवायं ज्ञातुं जातिरदरात् । भक्त्या भूमिस्तराश्चैव योषिताः श्रेष्ठभोजनैः । प्रजाश्च पालिताः सर्वाः पुत्रवत्सर्व
 दामया । कस्माद्दुःखं मया प्राप्तमिदं शदं लोभमहत् । इति चिंतातुरे राजा जगाम पुरतो वने । स्वपूर्वजानां च सरः पुण्यं
 प्राप्तमहीभुजा । मानं सरपद्धते यद्देवद्विनीखं डमडितं । हेमकारं डवाकीर्णं चक्रवाकोपशोभितं । मकरैर्मत्स्यसंघैश्च
 पक्षिभिश्च समान्वितं । समीपे तस्य संसरो मुनीनामाश्च मान् शुमान् । ददर्श राजा वात्स्मीकिं शिष्याणां सतपास्विनां
 प्रारफुरदक्षिणैश्च प्रारफुरदक्षिणोभुजः । सद्यस्तस्य महीपस्य शशसुमलक्षणं । तस्य तीरे च मुनयस्तपश्चक्रुः सुदा
 रणं । हर्षाद्दुःकुल्लनयनो मुनीन् दृष्ट्वा बभूव सः । श्रवतीर्ह्यहं यातस्माः । न्मुनीनामग्नतः स्थितः । पृथक् पृथक् वदेत्सौ

भुनक्ति श्रमे संस्थितान् प्रत्युचरेत् समुनयः । असवाः स्मो वयं तव राजो वाच कुं तस्याश्च भवंतो वै यैर्भूशतं प्यते तपः
 किं मयि मां गताश्च ह कथयंतु ममाग्रतः । मुंतयं च ॥१॥ विश्वे देवा वयं राजन्सरसि स्नातुमागताः ॥ अथ वै कादशी राजं
 शुक्ला पौषे हि पुत्रदं पुनंदं तिवै कुरुत जतस्मां द्रतं चरेत् । तस्मादेकादशी मेतां पुन्रदेति प्रचक्षते - इत्थं मुनिवचं
 श्रुत्वा मुनयो वाक्यमब्रुवन् 'अद्यास्मिन् दिवसे राजन् पुन्रदनामवर्तते एकादशी महापुण्या क्रियतां व्रतमुत्तमं' अरुम
 त्समादत्तं श्रवणे कृणुस्व नुग्रहां संया ॥ व्रतस्यास्य प्रभावाच्चावश्यं भविता सुतः सराजा वचनात्तेषां चकारैकादशी
 व्रतं - तदैव विपने स्थित्वा मुनिभिः सहितरतदा राज्ञी जाभरणं कृत्वा नृत्यगीतैस्तवैर्हरिः - द्वादश्यां प्राणं च क्र
 मुनिभिः सहितरतदा आजगाम गृहं राजा हर्षां भूळमुखां वृजः पुत्रदायाः प्रभावेन राज्ञि गभीरतोदये पुत्रो जा
 तस्ततस्तस्यास्तजस्वी रूपवान्गुणी तस्तेन सह येन राज्ञा समाख्याताः प्रजाः एतस्मात्कारणाद् राजकर्मव्यपुत्रः
 कांक्षिभिः मोक्षार्थिभिश्च भक्त्ययवै पुन्रदेकादशी व्रतं - एकचित्तेन घोरजलत्करे त्येकादशी व्रतं गुणिनो लभते पु
 त्रानिहामुत्र च सद्गतिं अस्यामाहा रम्य श्रवणादीर्घा युर्यनधान्यवान् पुण्यवांश्च भवेन्मर्त्यानां उकार्यार्थं निजगन्तु

॥ इति ब्रह्मपुराणे ब्रह्मांडोक्तो पुन्रदेकादशी व्रतकथा ॥

पौषशुक्लैकादशी मन्वादि रिति मन्वादि निर्णयो कान्येव कुर्यात् ॥ अस्यामेव माघज्ञानप्रारंभे केचिदाहुः तदुक्तं ब्रह्म
 पुराणे एकादश्यां शुक्लपक्षे पौषमासि सभारभेत् द्वादश्यां पौर्णमास्यां वा शुक्लपक्षे समापयेत् माघज्ञानमिति शेषः पक्ष
 तरमाह विष्णुर्द्वादश्यां पौर्णमास्यां वा प्राश्रम्य ज्ञानमाचरेत् पण्यान्वहानि त्रिंशत्तमकरभ्यो दिवा करडति पतनगतिमान्

हेतुलामकरमेपेपुप्रातःस्नायीसदांभवेत् । हां वल्यब्रह्मचर्यचमहापातकनाशनमिति । ज्ञानकालउक्ते ब्रह्मपुराणे
 एकादश्यां शुक्लपक्षे पौष्णमास्यरुणे दये । संप्राप्ते माघमासस्य स्नानकाले विप्रक्षणाः । माघवांश्चिपुर्गंध्यावायुः स्ना-
 तिसुरपूजितइति । श्रुणोदयमारभ्य प्रातःस्नानावधिप्रभो माघज्ञानं भवेत्पुण्यं नात्र कार्थ्या विचारणा उत्तमं तु स्नु-
 श्च वलुप्ततारं तु मध्यमं सवितर्युदिते भूपततोहीनं प्रकीर्तितं । एवं सति संप्राप्ते माघमासे तु तपस्विजनवह्मभे को
 शतिसर्ववारीणि समुद्रच्छतिभास्करे यानि तु माघमासे रटस्थापः किंचिदभ्युदिते रवौ ब्रह्मधंवा सुरापां वा कं पतं
 तं पुनीमहि इत्यादि नारदीये वचना न्यशक्तविषयाणि तत्रैव तडागेष्वथवा स्नायात्कूपे मांडांश्चिते तथा माघ
 मासे वरारहे प्रशस्तं निज्ञा गजलं भांडाश्चितुविशेषः सारितोयं महो वंगतवकुंभरिथतं तथा वायुना ताडितं
 रात्रौ गंगा स्नानसमं रम्यतं स्नातो बहिनसे वेतल्य स्नातो वा कथंचन सेवेतापि ब्रह्मो माधै न शीतार्थे कथंचन स्नानवि-
 धिमाह विष्णुः तत्र चोत्थाय नियमं गृहीयाद्विधिपूर्वकं माघमासे सनियमं स्नास्ये ह देवमाधव तीर्थस्यार्यजले-
 नित्यमिति संकल्प्य चेतासि । ततः स्नात्वा शुभे तीर्थे दत्त्वा च शिरसि मृदं । वेदोक्तविधितारान् संसृज्या धीनि वेदयेत्
 पितृणां तर्पयेत्वा तु भ्रवतीर्यजलात्ततः शंखचक्रधरं देवं माधवं नाम तर्पयेत् । बह्वैर्ह्रस्वा विधानेन ततस्त्वेकाशानो-
 भवेत् भूशय्या ब्रह्मचर्येण शक्तः स्नानं समाचरेत् । अंशकस्य धनाढ्यस्य बहुदानं प्रकुर्वतः श्रवश्यमेव कर्तव्यं मा-
 यस्नानमिति श्रुतिः तिलस्नायी तिलोद्वर्णी तिलहोमी तिलोदकी तिलदं स्तिलभोका च पटु तिलीनवसीदति तैलमाभ-
 लकाश्चैव तीर्थे दयारुतु नित्यशः । तथा प्रज्वालयेदग्निं सेव नार्थे द्विजन्मतां एवं स्नानां वसने तु भोज्यं देवमवारितं भोज-
 यद्द्विजदं पत्सं भूयै द्वह्रभूषणैः कंबलाजिनरत्नानि वा सांस्मि विविधानि च । चैलकान्यपि देयानि प्रच्छादनपटा-
 स्तथा । उपानहं तया गुह्यं मोचकोपापमोचकौ श्रनेन विधिनं दद्यान्माधवः प्रीयतामिति । सवित्रे प्रसावित्रे च पर-

धामयुतेतमः त्वतेजसापरिधृष्टपांपथातुसहस्रधा दिवाकरजगन्नाथप्रभाकरनमोस्तुते परिपूर्णकरिष्येहमावस्ता-
 नतवाहया इतिमाघस्नानसमापनमंत्रः अहन्यहनिदातव्यास्तिलाःशर्करयान्विताः माघावसानेसुभगेष्वह-
 रसमेजनंतया सूर्योमेप्रीयतांदेवोविष्णुमूर्तिर्निरंजनं दंपत्योर्वाससीसूक्ष्मेसप्तधान्यसमान्विते त्रिशुभोदका-
 देप्राशर्करातिलसंयुताः भग्नत्रयंतिलानांतुचतुर्थशर्कराशकः अनान्यंगोवरारोहेसर्वमांसनयेद्ब्रती इतिमा-
 घस्नानविधिः ॥ पौषशुक्लद्वादश्यांसुजन्मद्वादशीव्रतम् नारद्वि पौषशुक्लद्वादश्यांसुजन्मद्वादशीव्रतं तत्र-
 स्नानविधौनेनगृह्णीयादार्धकंत्रतं पृथिवीगोशृंगवाढ्यार्दौतांचकृत्वाप्रदक्षिणं प्रतिमासंततःशुक्लद्वादश्यांव्रतमाच-
 रेत वातप्रस्थचतुष्कचक्रमाद्वाहेर्यवस्थ च द्विरकहेमतिलाःप्रस्थाद्वैपायसंधतं रौधयस्थमापमेकस्यहसिकरिप-
 टपककं छत्रमाषाद्वैहस्यश्वप्रस्थफाणितमुत्तमं चदनंपलिकंवस्त्रंपंचहस्तोन्मिततुतत् एवंतुमासिकंदानानि-
 त्दंदेयंयथाक्रमं गोमूत्रंजलमाज्यंचश्रापःशाकंचदूर्विका दधिभक्तंयवाद्वांचतिलान्पावकतापितान् दूर्भावली-
 रनुदिनंप्राशनंप्रतिमासकं एवंकृतव्रतोवर्षसौवर्णीप्रतिमांरवेः कलशेताम्रपात्रेचन्यस्थान्भ्यर्चयेद्विधानतः गुर-
 वेधेनुसाहितांसमर्च्यप्रणमेत्ततः विप्रान्द्वादशसंभोज्यतेभ्योदद्याच्चदक्षिणां एवंकृतव्रतोवर्षंजन्माद्रोन्मुत्तमेकुले
 नीरोगोधनधान्याढ्योभवेच्चाविकलेन्द्रियः श्रथविष्णुधर्मोत्तरोक्तसुजन्मद्वादशीव्रतं हेमाद्रौवीरमिन्द्रोदयेपुलस्त्य-
 उवाच पौषमासेसितेपक्षेद्वादश्यांशक्रदैवते नक्षत्रयोगोविष्णुप्रथमंतुततोर्चयेत् ततःप्रभृतिविधैर्द्रमासिमा-
 सिजनादर्दनं उपोषितःपूजयेत् यावत्संवत्सरंगतं मासेचमासेविधिनोदितेनतस्यांतिथौदानमितिद्वयीमि प्रा-
 शयंपथावाहोविवेकमेणतदुच्यमानानिखिलनिबोध घृतयथाब्रीहियर्वाहिरण्यंयवाक्षमंभःकनकाक्षपानं छत्रंपयो-
 वंगुडपुष्पताम्रंसंचदनंयस्त्रयमनुक्रमेण एकैकपदोक्तमेकैकदानमेकैकस्मिन्मासेक्रमेणदेयं गोमूत्रमंभोघृतमास-

शाकं दुर्वादिघृणीहियवास्तलश्च सुध्यांशुतप्तजलं मवदामः शीरेचमासक्रमशः प्रदिष्टं आमशाकं अपकशाकं
सुध्यांशुतप्तमिति जलविशेषणं दधिं मन्त्रं कुलेशधानेधनधान्यपूणाविवेकवत्सरतसंस्तदुःखे प्राप्नोति जन्मा
विकलं द्विधैश्वर्यं भवत्यरोगो मतिमानसुखी च इविष्णुधर्मांतरो कसुजन्मद्वदशी ब्रतम्

अथार्यासेवमविद्योतरेकं गोविंदद्वदशी ब्रतम्
अथार्यासेवमविद्योतरेकं गोविंदद्वदशी ब्रतम्

श्रीकण्ठवाच अध्वन्यदपितवस्त्रिमोविंदद्वदशीशृणु यस्याः सन्ध्यानुष्ठानात्प्राप्तोत्थमिमतं फलं पौषमासे
सितपक्षे द्वादश्यां समुपोषितः दसम्यक्संपूज्यगोविंदं देवदेवमथोस्रजं धूपपुष्पापहारैश्च नैवेद्यैश्च समाहितः गो

विदेति जपध्यामपुरस्तद्वतमानसः विप्रायुदक्षिणां दद्याथाशक्त्या समाहितः स्वपनिवृद्धमन्त्रस्वाखिलो गोविंदं ति
वकीर्तयेत् पाखां डिभिविक्रमस्यैरालापच विवर्जयेत् गोमंत्रं गोमयचापि दधि क्षीरमथापि वा गोदेहतं समुद्धृतं

समश्रूयाद्विशुद्धये द्वितीये क्लृप्तं स्नानं स्तुतं वा अन्यचर्चकेशवः तैवेनाज्ञासंपूज्य दद्यात्तन्मयश्च दक्षिणां ततो भुं-
जीत गोदेहं समुतेन समन्वितः एवमेवाखिलान्मासानुपोष्य प्रयतं शुचिः दद्याद्दवाखिलान्मासानुपोष्य प्रयतं शु

चिः दद्याद्दवाहिकं विद्वान्प्रतिमासं स्वशक्तिः पारितोषपुनर्वर्षे गोविंदं पद्मयासह कारयित्वा स्वर्णमयं पुष्पैर्धूपैः स्त-
नवरैः गोविंदो गोपतिर्गोह्राश्रीकांतः श्रीधरो हरिः सर्वकामफलवाप्तिकरो तुममकेशवः इत्युच्चार्य ततो दद्यात्

स्मिन्नह्नि गवाहिकं भक्त्या परमयाराजान्शृणु यत्फलमाप्नुयात् स्वर्णशेणैरौषधैश्चरांसष्टां सप्तदशानरः प्रतिमा-
सं विजातिभ्यो दत्वा यत्फलमश्नुते तदाज्ञात्वा खिलं सन्ध्याभ्युदयसंस्तुतं तदुपोषितः तच्छ्लोकमवाधोति गोविंदो यजति पृ

ति गोविंदद्वदशी मेतामुपोष्य दिवितारकाः विद्योतमाना दृश्यते लोकेऽद्यापि शशांकवत् गोविंदमर्चयति गो

समोजनश्रगावोविनोदयतिदृग्गवाहिकश्च गोदादशीयुक्तवत्पवासः प्राप्नोत्यसौसुरभिलोकमपेतशोकः

इतिभविष्योत्तरोक्तगोविंददादशीव्रतम् ।

पौषशुक्लत्रयोदश्यामच्युतपूजाव्रतं पौषशुक्लत्रयोदश्यांसमभ्यर्च्यच्युतंहरेर्घृतपात्रद्विजैर्द्रावदद्यात्सर्वार्थसिद्धये । इतिनारदीयोकमच्युतत्रयोदशीव्रतम् ॥ कृत्यत्वाण्येवैवमेव । पौषेमासित्रयोदश्यांघृतवि

द्रावपाथिव समभ्यर्च्यस्वयदद्यात्सर्वान्कामानवाप्नुयात् इतिपौषशुक्लत्रयोदशीकृत्यम् ॥

पौषशुक्लचतुर्दश्याविरूपाक्षव्रतं नारदीये पौषशुक्लचतुर्दश्यांविरूपाक्षव्रतं कपर्दीश्वरसन्निध्यं प्रा

प्यविप्रविचित्य स्नात्वागाधजलेतत्र विरूपाक्षं शिवं यजेत् गंधमाल्यनमस्कर धूपदीपाक्षसंपदा भोजं

द्विजातयेदद्यान्मोदतेदिविदेवत हेमाद्रौ विष्णुधर्मोत्तरेष्येत्तदुक्तम् माकंडेयउवाच पौषशुक्लचतु

दश्यांविरूपाक्षंतपूजयेत् पौषमासादधारभ्ययावत्संवत्सरं भवेत् गंधमाल्यनमस्कारधूपदीपाक्षसंपदा तत्स्थ

द्विजातयेदद्याद्भ्रततेतुपरंतप तत्स्थतदुपकरणं होषादिपूजादानादि कृत्याव्रतं वत्सरमेतदिष्टभयं न चाज्ञोतिसरा

क्षसेभ्यः कामानवाप्नोतिभवत्यरेगोभयचराजन्नचतस्य किंचित् इतिविष्णुधर्मोत्तरोक्तं विरूपाक्षव्रतम् ॥

पौषपौर्णमास्यां लक्ष्मीपूजाव्रतम् नारदीये इदं जगत्पुत्रालक्ष्म्यात्मकमासी च तोहरीः पुरंदरश्च सोमश्च तथा

तिथ्यद्यह रूपतंपचतेपुण्ययुकायां पौर्णमास्यां जगद्वलात् अहं कृतं पुनश्चक्रुः सर्वसंभान्यवृद्धये गौरसर्व

पकलेन समालभ्यस्वकांतं स्नायात्सर्वार्थविजलैर्धारयेच्च नवांशुक दध्वाचमंगलद्रव्यं स्पृष्ट्वा नत्वा ततो वैघ्नं हरिद्राकुंदपुष्पैश्च गंधार्थं रुपचारकैः विधाय होमविभ्रांश्च भोजयेत्प्रायश्चनैः एवं कृत्वा व्रतं विप्रसमाप्नोति

तिविवर्द्धनं अलक्ष्मीनाशनं वैवमोदतेत्रपरञ्च कृत्यतत्कार्णवे ब्रह्मलोकेतपरतत्त्वापितरोलेभिरेवरं
 पोपेतुपुप्यनक्षत्रेपिष्टकौर्वविधैः पितृन्अभ्यर्चयतिपोदेवान्निजमात्मानमेवच गौरसर्पकलकेनसमालभ्यस्व
 क्रातुं कृतज्ञानैस्तथाकार्यमलक्ष्मीनाशनं परं उदत्सदेवंचतयासर्वापाधियुतैर्जलैः स्नापयित्वानवंक्ष्यद्दही
 त्वाकांचनंतथा द्रष्टव्यमंगलंशांतधूपस्त्र्मात्यशोभितं ततोनारायणंशुक्रचंद्रशक्रदहस्पतीन् संपूज्यपुष्प
 धूपैश्चनैवेयैश्चपृथक्पृथक् प्रशस्तैर्वैदिकैर्भैत्रैः कृत्वाग्निहवनशुभं दानैर्वैप्रांश्चसतर्प्यनवैर्वैश्वश्वशोभि
 तान् ततः पुष्टिकरंहृद्यं भोक्तव्यमृतपावसं पुष्ययोगतुकर्तव्यंरत्नास्नातंतुसर्वदा विष्णुरपि पौर्णोचैरपुष्ययुक्ता
 स्नातस्यांगौरसर्पकलकेनत्सादितशरीररोगः गन्धघृतपुष्पैर्कुम्भानामिषिकः सर्वगर्धैः सर्वविधैश्च स्नातोघृतेन
 भगवंतवासुदेवंस्नापयित्वापुष्पधूपदीपगंधनैवेद्यादिभिश्चाभ्यर्च्य वैष्णवैःसूक्तैर्बार्हस्पत्यैर्भैत्रैश्चानलंहुत्वा समुव
 णंनघृतेनब्राह्मणंस्वस्तिवाचयेत् ततोवासोयुगंचकर्त्रेदत्वा अनेनकर्मणामुच्यते सर्वौषध्युक्तशृङ्गादिगोपरिशिष्टे
 कुष्ठमांसीहरिद्रेद्रेमुग्राथैलेयचंदनं वचाचपकमुस्तचसर्वापधिगण रम्यतः ॥ अस्यामेवपौष्पां ईशानव्रतमुक्तं
 हेमाद्रौ कालिकापुराणे पिप्पलादवाच अथोषोष्यचतुर्दश्यापौर्णमास्यांगुरोर्दने पूजयेद्विधिनायेनशार्वालिंगं
 निबोधतत् ब्रह्माणंपश्चिमेभागेवामेलिंगस्यवैहरिं स्वखोल्कंदाक्षिणेरुद्रमीश्वरंप्राग्दशस्थितं स्वखोल्कंसूट्यम् गु
 र्गुलंचाज्यसंयुक्तमगुरुवासितंशुभं दक्षानिराजनकुम्भ्याद्वत्वागोयुग्ममपचकं नैवेद्याद्यंवालिचैवपूर्ववत्स्वयद्ब्रजं
 पंचगव्यं ततःप्राश्य आचार्यैर्ब्राह्मणान्स्तथा व्रतिनोमिथुनान्येवभाजयेच्चस्वशक्तिः हेमवत्यादिकंचैवयत्नात्क
 त्वाथपूजयेत् इष्टदेवाःप्रपूज्यावै वेद्याद्यंचप्रपूजयेत् तत्वाग्निपूजयित्वातुपंचवक्त्रंशिवंस्मरेत् प्राप्तेन्देपंचवैगावःपं
 चपंचनियोजयेत्तेप्राप्नुहिश्यतेष्वेवंन्यूनंवापिततोधिकं पंचपंचैतिवचनात् द्वितीयेन्दे तृतीयेतिस्रः चतुर्थेचतस्रः

एतदभस्तुप्रथमावदवदेकएव तेषां ब्रह्मादीनां पञ्चानां च क्रेदेवानां पञ्चवर्गानुद्दिश्य ब्रतेयन्युनाधिकतत्तेष्वेव नियोजयेत्
 निखिलप्राविशेषपञ्चकर्तव्यतत्पदेष्मुभिः सुखकीर्तिश्रियोर्ध्वइहैव विभवाय च रहस्यमेतद्ब्रदितं न देयं यस्य कस्य
 चित् इति निर्णयाम्ते ब्रह्मपुराणे कथोप्यमीशानब्रतम् ॥ आधारयां भविष्योत्तरे पुराणदानमुक्तम् नारदीये
 चतुर्दशसहस्रतुपुराणपरिकीर्तितं भाविष्यसर्वदेवानां सान्ध्यजप्रकीर्तितं गुणानां तारतम्येन समब्रह्मेति हि श्रुतिः
 तल्लिखित्वा तु यो दद्यात्पौष्पाविद्रान्विमत्सरः गृध्रेन युतं हेमवत्समालय विभूषणैः वाचकं पुरतः कंचापि पूजयित्वा वि
 धानतः गंधार्घ्यैर्भक्ष्यभोज्यैश्च कृत्वा नीराजनादिकं यो वैजितं द्रियो भूत्वा सोपवासः समाहितः अर्धवैकह वि
 द्याशीकीर्तयेच्छ पुन्यादपि समुक्तः पातकैर्वारैः प्रयाति ब्रह्मणः पदम् ॥ अथ पौष्पां पुष्यनक्षत्रभ्ये चंद्रे तुति
 यायां वा पुष्यज्ञानविधानमुक्तं कालिकापुराणे श्रीवैजवाच भृगुराजः प्रवक्ष्यामि पुष्यस्नानविधाक्रमम् - येन वि
 ज्ञानमात्रेण विद्वान्महयति संततं पौषे पुष्यर्क्षे गेचंद्रे पुष्यज्ञानं तत्पश्य चरेत् सौभाग्यकल्याणकरं दुर्भिक्षमरकापहं
 विष्ठादिदुष्टकरेणैव्यतीपातचवैधृते वज्रे शूलैर्हर्षणादौ योगेन तु यदिलभ्यते तृतीया पुष्ययुकाक्षैरविशोरिकुजाहनि
 तदात्ममस्तदोपाणां स्नानं हरणकंपरं ग्रहदोषाश्च जायंते यदिराज्ये पुचेत यः तदा पुष्यक्षमात्रेन कुर्ब्यान्मासांतरे
 पितृ - इयं तु ब्रह्मणा शांतिरुद्दिष्टा गुरवे पुरा शक्रार्थं सर्वदेवानां शांत्यर्थं च जनत्पते तुष केशाश्चिबलमो ककी
 ददोपादि वर्जते मुख्यानेच पकाशो कवकुलादिविभूषिते हेमकारं डवाकीर्णसरस्तीरे यथा शुचौ पुष्यस्नाना
 यत्पतिर्यद्द्विधा स्नानमुत्तमं ततः पुरोहितो राजा नानावादिन्नतिः स्वर्गं प्रदोषसमये गच्छेत्तत्स्थानं पूर्ववासरे
 तस्य स्थानस्य कौवेर्ष्यां दिशि स्थित्वा पुरोहितः स्नग्गधचंदनैः पानैः कर्पूराद्याधिवासितैः गोरोचनादिसिद्धा
 धैरक्षतैश्च फलादिभिः गत्वा वेदादिभिर्भोजैः सर्वसाध्याधिवासितैः अग्निवासरयुततत्स्थानं पूजयेत्तत्र देवताः

गणेशकेशवंशक्रं व्रह्मा ॥ ५ ॥ पशकर ॥ उभयसाहं देवं सर्वार्थगणदेवताः ॥ मातृश्च पूजयेत्तत्र नृपतिः ॥ संपुरोहितः ॥
 मंगलान्कलशान्कवानानानेवद्यसंचयं ॥ प्रदद्यात्पयसं स्रग्दुःखफलमोदकपात्रकौ ॥ अधिवास्तुतत्स्थानं दूर्वासिद्धा
 धकाक्षतैः ॥ तस्मात्स्थानात्सुभूतानि सारयेन्मंत्रमोरयन् ॥ अप्रसर्पतु ते भूतः ॥ ये भूताः ॥ स्थानपालकाः ॥ भूतानामविरोधनपू
 जकर्मकरोन्मयहं ॥ ततः करोषुटीकृत्य मंत्रेणानेन पार्थिव ॥ ॥ आवाहयदिमानदेवान्पूज्याः ॥ पुष्टपांजलीकरः ॥ अंगच्छ
 तु सुराः ॥ सर्वे ये त्रैलोक्याभिलाषिणः ॥ दिशो हियानगाः ॥ सर्वे ये चान्येष्वंशभागिनः ॥ ॥ ततः पुष्पांजलिं कृत्वा पुनर्द्वैत्रपठे
 दिदं ॥ अद्यातिष्ठतु विबुधाः ॥ स्थानमासाधयामकं ॥ स्वपूजां प्राप्य यात्रारोदवाशांतिमहीभुजे ॥ ततस्तान्पतिरादिन
 ये तु सपुरोहितः ॥ कृत्वा पूजां तु देवानां त्र्योतत्र नृप स्वयेत् ॥ ॥ शुभां शुभं फलं विप्रैर्होय देवद्वयसमतैः ॥ दुःखप्रदर्शनं
 इत्युत्तदा पुण्याभिप्रेचने ॥ ॥ होमं चतुर्गुणं कुर्याद्वाद्वा प्रभावाशतं ॥ गोवाजिकुंजराणां त्रयासादस्य गिरैस्तरैः ॥
 आरोहणशुभकरराज्यश्रीवृद्धिदायकं ॥ दधिदेवसुवर्णानां भुजंगस्य च दर्शनं ॥ ॥ वीणादूर्वाक्षतफलपुष्टपण्डवविले
 पनं ॥ शीतलबुध्न्यशंखनामप्रदस्य सुबद्धां तथा ॥ लाभक्षयकरः शत्रोरलंकारस्य मूढतः ॥ दर्शनं चोपरागस्य निगडे
 तत्र वधनं ॥ मांसस्य भोजनं चैव पर्वतस्य विवर्तनं ॥ ॥ नाभिमुद्येत रूपं तस्मिन् तत्र तत्तरोदनम् ॥ अग्न्यागमनं
 कूपपंकगर्जावतीर्यता ॥ ॥ पर्वतस्य तथा नद्याः श्रोतारः शैलिकर्मनं ॥ ॥ स्वपूजं भारणं चैव पानं रुधिरमद्ययोः ॥ भोजनं
 प्रायसस्यापि मनुष्यारोहणं तथा ॥ कल्याणसुखमोभयपराङ्मशतु क्षयस्तथा ॥ एते रक्षसाश्च कुर्वन्ति त्वं प्रसृतं स
 खरोद्रमहिपाणानुशारो हरेराज्यनाशकः ॥ ॥ नृत्यगीततथा हारस्य पाठश्चाप्यशुभप्रदः ॥ ॥ रक्कवस्त्रपरीधानं रक्तमां
 र्व्यागं सज्जनं ॥ ॥ रक्तकण्ठ्यां स्त्रियैव कोमयन्मृत्युमाप्नुयात् ॥ ॥ कृपां तरे श्रुवे शः स्यादक्षिणाशागतिरतथा ॥ पंके निमज्ज
 नस्तानं भार्या पुत्रा वनाश्रयं ॥ ॥ नाभीयस्य तत्कृत्वा चिर्भवेत्तत्र नृपस्य तु ॥ ॥ आद्याय गर्भनाडं तिष्ठ कुनोयाति खट्वंतं तं सुरा

ज्यांतरं प्राप्य महाकल्याणमाप्नुयात् ॥ दीर्घविंशतिहस्ततुहस्तपोऽशस्त्रमभितः कृपातुलक्षणोपेतयज्ञमद्वयमुत्तमं । त-
 तोपरनिहृष्टवह्निभास्तृणापूजनंचरेत् । कुडयलनावसोधारवाद्धिभाद्वतथैव च । चंदनागुरुकरनुरीधूपकर्पूरचूर्णकैः सं-
 मृज्यमंडलस्थानं तस्मिन्नाहोमसमाचरेत् । अस्त्रायुहुफटित्येवाल्लिखेन्मंत्रादयं वुधः । मंत्राविन्मंडलयज्ञः सूत्रैः । कंबलसंभ-
 वैः । कौशोर्ध्वस्थितकार्ख्यप्रथममंडललिखेत् । चतुर्हस्तप्रमाणं तु मंडलं बिलिखेत्ततः । हस्तप्रमाणं पद्मं तु मंडलस्य-
 प्रकर्तितं । द्वाराणि साद्वहस्तानि कार्णिकाकेसरेऽवलं । सितरक्तचंपीतचंकणहंरितमेव च । शालिचूर्णैश्च कौसुमैर्हरि-
 द्रहंरिद्रव्यैः कुर्यात्पूजने श्रृणुरजोमंडलद्वये पद्मा तु तत्समारभ्यतां जपश्चिन्मगामिनीं पश्चिमद्वारमारभ्य शतहं-
 स्तां विनिर्दिशेत् । प्रत्येकवारमध्यं तु पद्मं चैवाप्यत्रकं कुर्यात् । मंडलं भगवद्भूषणैर्वप्यथ कृत्वा कृत्वा चूर्णैस्तु मंडलं कलासूत्रा-
 नुत्सारयेत्ततः । भवनान्नमद्वितततोहस्तां विचो जयेत् । सव्यावलंबहस्तं तु रजःपातं समाचरेत् । मध्यमानामिकं तु
 ध्रुवरुपरिष्ठाद्येच्छया । अधोमुखं गुलिकं वा पातयेच्च विचक्षणः । समरेखा तु कर्कट्याः । विच्छिन्नाः पुंजं विंशतिः । संसर्कं
 विप्रमंस्थूलं विप्रमा कृष्टमावृतं । पयंतसार्वतहस्त्वमालिखेन्न कदाचन । संसर्ककलहं विधादुद्धरेत् । खोराविमहं । अतिस्थूलं-
 भवेद्वा धिर्नृत्तपीडा विनिश्चिते । विदुर्भिर्भयमाप्नोति शत्रुपक्षात्तसंशयः । कशायांचार्थहानिः । रयाच्छिन्नायामरणः ।
 भवेत् । विद्योगोवाभवेत्तस्य हृष्टद्वयसुतरपवा । आविद्धि चालिखेद्यस्तु मंडलं तु यथेच्छया । सर्वदोषानवाप्नोति ये
 दोषा भूर्वर्भापिताः । सितसर्पपट्टार्वाद्यरेखा कार्यप्रभाणतः । विमलं विजयं भद्रं विशालं शुभं दर्शिवं । बद्धमानं च देवं
 यशसां कामदायकं । रुचकं रच्येत्तकार्ख्यचक्रादंशैस्तु मंडलाः । यथास्थानं यथायज्ञं योजनीयां विचक्षणैः । सागरं मध्यं
 मानेत्तु पीयूषार्धसुरासुरैः । पीयूषधारणार्थाय निमित्ता विश्वकर्मणा । कलां कलांस्तु देवानां माप्येवतिष्ठथ कृत्वा
 कृतास्ते कलशास्ततस्तेपरिकीर्त्तताः । न चैव कलशाः प्रोक्तानां मतस्ताद्विधो धर्तगाह्योपगाह्यो मरुतो मयस्वश्च तथापरः ।

मनोहावलभद्रश्चविजयस्तनुमोपकङ्कद्विप्रद्रोधाविजयोनवमः परिकीर्तिते पांमेवक्रमाद्गुपनवनामानि पानितुभ्यु-
तान्यपराप्येवशांतिदानिसदैवहिक्षितीन्द्रः प्रथमः प्रोकोद्धितीयोजलसंभवः प्रावनाप्रीततोद्घौतुयजमानरततः परं को-
पसंभवनामानुपपठः सपरिकीर्तितः सोमस्तुसप्तमः प्रोक्तो आदित्यश्चाष्टमः स्मृतः विजयोनामकलशो योसौ
नवमउच्यते स तुपुत्रमुखशोकोमहादेवस्वरूपधृक् घटस्यपंचवक्त्रेषुपचवक्त्रः स्वयतथा यथाकाष्टास्थितः संभ्यन्वा
मदेवादिनामतः मंडलस्यतुपद्मांतः पंचवक्त्रघटन्यसेत क्षितीन्द्रपुर्वतो न्यस्यपरिचिमेजलसंभवं वायदेववायवं न्यस्यै
शान्ध्यांकोपसंवभं सौम्यमुत्तरतो योज्यसौरदक्षिणोन्यसेत न्यस्यैवकलशांश्चैवतेषुचैता निवर्तयेत् कलशानां मु-
हुरब्रह्माग्निवायंशकरः स्थित मूलतुसंस्थितो विष्णुर्मध्येमातृगणाः स्थिताः दिक्पालदेवताः सर्वोवेषधृतिदिशोदश-
कुलीतुसागराः सप्तसप्तद्वीपाश्चसंस्थिताः गंगाद्याः स्मरिता सर्वावेदाश्चत्वार एव च कलशेषुस्थिताः सर्वास्तेषुतानि-
विर्चितयेत् रत्नानि सर्ववीजानि पुष्पाणि च फलानि च - वज्रमौक्तिकैर्वेदार्थमहापद्मैर्द्रुमफटिकैः सर्वधातुमयै वि-
ल्वनागरेडुवरंतथा बीजपूरकजंवीरश्चात्माधातकदाडिमन् वचांशालिचनीवारंगोधूमंसितसर्वपं - कुकुम्भा
गुरुकपूरमदनलोचनंतथा चंदनंचतथामांसीवालकुण्ठतथैव च कर्पूरपत्रचंडश्चजलनिर्यासकांबुदं शैलेयंवद
रंजातोपत्रपुष्पतथैव च पलाशानांतथायूकदिवीपणकेमव च वचाधात्रोसमंजिष्टांतुरुक्कमंगलाष्टकं दूर्वांमोहानिकां
भद्रांशातमूलांशातवरी पार्णानांपूरणक्षुद्रांसहदेवगजांशमां पूर्णकोपांसितापांठां गुंजाशिरसिकाननौ व्यामकंज
दंततु शतपुष्पापुनर्नवां ब्राह्मिदेवीशिवारुद्रांसर्वसंध्यातिकरं तथा समाहृत्य शुभनितांकलशेषु निधापयेत्
कलशस्य यथादेशं विधेशं गुंजाधरं यथाक्रमं पूजयित्वा शंभुं मुखं तथा यजेत् प्राप्तादेन तु भोजनशंभुं भोज-
शंकरं प्रथमं पूजयेन्मध्वेनाननैवेद्यचदनैः द्विक्पालानां घटेष्वेव दिक्पालानां पिपूजयेत् पूर्ववह्निः स्थानं पितेषु ग्रहाणां

कलशेषु च नवग्रहानपजयेन्मातृभोतघटेषु च सवदेवघटेषु च वाटास्तेषां पृथक् पृथक् नवैकसमूहैः कं-
 र्मगतभुस्त्वतमानप भक्ष्येभ्योऽपरचपयैश्च पुण्येर्नागाविफलैः वाचकैः पायसैर्वापि दुर्गसंभक्त्यो जितैः
 पुष्पस्नानाद्यनपतिः पुजयेत्कलशान्मुरान् दक्षिणेभंदलशाल्यं कुंडनिर्भक्त्या यस्मैः समिद्धिः शालि-
 दाय घटदवास्ततश्च केवलश्चतुर्धा जपुजितोऽकलशान्मुरान् होमवतीप्रयवृद्धेः पृथग्यत्विक्पुष्पैर्हि
 तः होमातमडलदीप्या देविकायासपटिकं लोचनारूपमलकारिः स्तब्धसर्वातिप्रोजयेत् दुर्ग्याद्यं सुखं
 नृपपाद्विशदगुलावधि दत्तवाचतुरस्त्रवापकक्रिकसहितं रत्नेशान्पुद्गमञ्जितुगोस्वस्तिकां विनायकैः श्री-
 श्रीवैश्वराराह स्वामिदेवशुभान्विता रत्नैः सर्वैरलकारैः पट्टकाद्यैर्द्विहस्तकं हस्ताविस्तारच्छब्दाद्यै-
 नवहस्तदशागल स्नानारूपसाद्वहस्ततुपट्टवृत्तगोलावितैः शट्पांचतुर्गुणादिभिः धनुर्माणाचपीछकः मण्ड-
 सिहकनाटप हेमरत्नविभाषितं सिंहारूपसार्धविरतार कुंडासनभयापि वा द्वाद्याष्टाविचक्रपट्टैर्वाल्दपाम्नाः
 निकारयत् अन्वैवानिभतेस्तदचतूलकद्रवाविनिर्मातान् शट्पादेव्याद्विस्तीर्णा चतुर्हस्तसुलक्षणां चिक्रसंघ-
 धिकमिच्छति तेषु सगुहाविधया अर्धचंद्रसमकुंभैस्त्यनवांचतुरस्त्रकं उपधानं भिषां पृथक् पृथक् कण्ठदिग्मूलभेदतः
 पादश्यावात्रकार्याणिकर्णचित्रयुतानि च यानां सिंहासनं पट्टशट्पांचकसंघादिकं संज्ञोन्नतनयोऽं तद्विधाभुत्तरतो
 न्यसेत् तेषां परिचमस्यणरत्नोपलक्षितेनै पृथक् पृथक् द्वात्रिंशत् निमित्तमहद्विस्तरे ऊर्ध्वोच्छादनासंयुक्तोऽवर्मा
 वृत्तचतुष्टय वृषभस्त्वतथोण्याः सिंहशाटूलयोरपि पादपाठस्त्युते पण्डितैः संश्रितं धर्म-तारिमख्यं धर्म-

रूपवमबुदचतुष्टयं नानापठयकपाठस्य चमखडचतुष्टयं नानालकारभूषाब्जानपातरत्नमालिनं ज्ञापयेद्ब्रह्म
 णःसाद्धिराजानमुखसगतं स्वातकवलकुणरत्नवखादिशोभितं कलशैर्वालिंगुप्रायैःसार्पश्चणैश्चस्त्रीपुत्रैश्च
 एषाडशावशाष्टतमष्टाधिकवचः कलशानास्मरण्याताश्रयिकस्योत्तरोत्तरं जयकंदयाणदंभैर्नैर्भूगालोर्ध्वश्रु
 शाभवः वषण्वरयादकपालं ग्रहमंत्रश्चतांत्रिकः श्राज्यतजःसमुद्दिष्टमोख्यंप्रापहरंपरं श्राज्यमसुराणां
 नाहारश्राज्यलोकाश्रयिताः भोमातारक्षोदयवाः घनकल्मषमगतं सर्वतदज्यसंप्रशान्त्याशुमुग्धजडतु
 ततपनयगजगतकवलवत्समवचः कलशं क्षापयेद्भूपुष्पस्नानावुपुरितैः एभिर्मन्त्रैर्नरश्चैष्टतत्तत्रतद्वैवायसाधकैः
 सुरास्तामभिषेचतयेवासिद्धाः पुरातनाः ब्रह्मावष्टुश्वरुद्रश्चसाध्याश्चमरुतायणाः आदित्यावसरुद्राश्चाश्व
 नयानिपुणवरा आदितिवमतावत्स्वाहालक्ष्माभ्ररवतीः कोर्तलक्ष्मीष्टुतिःश्रीश्रस्मिन्वालीकुहूरुतथादि
 तिश्चसुरमावववानताकटुरेवच भक्षणाणिमुदृत्तानि पक्षाहारान्नसधयः देवपल्लवश्चमाः प्रोक्तादेवंमातरैश्च
 स्ववास्त्वामाभिषेचतु शुभाञ्चाप्सरसागणाःसर्वत्सरानिमघश्चकालस्यावयवास्तथा वैमानिकाः सुरगणामनवः
 सगरःसह सारतश्चमहानागानागःकिंपुरुषारस्तथा वैखानसमहामर्गाद्विजवैद्यनाड्यवै-सप्तर्षवःसुव
 राश्वधुवस्थानातवसदा मरुचिरविःपुलहःपुलस्त्यःऋतुरंगिराः भृगुःसंनकुमारश्चजगिषंय्योभिनंदजःए
 कतश्चद्वितश्चवात्राजवालिकोश्चपौ दुर्वासोद्विनीतश्चकल्पाःकाल्यापनस्तथा माकंदोयोदीर्घतपःशुलःश्रोफो
 विदूरथः श्रीवैस्वतकश्चवज्यवनाग्निःपराशरः द्वैपायनोववक्रोतो देवरातःसहजुजः एतेचान्येचवहवैवेदः

ब्रतपरायणाः सशिव्याश्रमिषिचंतुसदाराश्चतपोधनाः पर्वतरतरोवल्यः पुण्यान्यायतनानिच प्रजापतिः
 क्षितिश्चैवगावोविश्वस्यमातरः वाहनानिचदिव्याजिसर्वलोकाश्चराचराः अन्नयःपितरस्ताराजामृतंवादिशोदि-
 शः तोयैस्त्वामभिषिचंतुसर्वोत्पातानेवहैः इत्येवंशुभदरतैर्भद्रदंतथापरैः आपोहिष्ठाहिरण्येतिशंभवेतिसुरेतिच
 मानस्तोकेतिमंत्रेणत्वामुद्धरेत्यनेनच सर्वमंगलमंगल्ये श्रीश्रुचतेग्रहयोगिभिः इत्येवंस्तानमावर्त्य कवलैःसर्वमंग
 लमंत्रेणवल्लकार्पासिकोधिपात आचम्यचततोद्देवान्गुरुपिप्राश्चपूजयेत् ध्वजछत्रचामरं चषंटाश्चाश्वान्नाजां
 रतथा मंत्रजप्तान्धारयेत्ततो गच्छेद्भुताशनं तत्रैवावाह्निमध्ये बह्निंतं वीक्ष्यपार्थिवः स्वनिमित्तानिवल्ले
 श्च लक्षयेत्तत्रेवेदिभिः दैवज्ञकंचुकामात्मवदिपरं जनुवतः वादित्रयोपैरनुमूलैस्तथातौर्यत्रिकैर्भुभिः क्वाशिषं
 पुनःशांतिमाशीर्वाच्यचवैद्विजान् पूर्णाविधायविधिवदक्षिणकनकयतः धान्यानिचोपवासांसिहक्वाकत्वाविसर्जनं
 ततःशेषजलैःसर्वानमाह्वादीन्पुरोहितः सचयज्ञतुरगव अंगथापिसराष्टक एककत्वानपःपश्चात्तत्रिरात्रंसंयतो
 भवेत् मांसमैशुनहीनश्चकुप्यान्मंगलसेवन् पुष्यनक्षत्रयुकात्ततोपायादलभ्यत तस्यपूज्यासदादेविचं
 डिकाशंकरेणाहि पात्रालिकाविवाहाद्यैः शिशनांकातुकरथा वैवाहिकनैवाधनमादयच्चाडिकांशिवां चतुष्यपे
 षुसर्वेषुदेवदेवैश्चहृषु च पुताकामिरल्लकारकुप्याद्विवाहृतथा एकत्वामहाशाति यानपुण्याभिषेचनं चतुर्वर्गैःसमं
 राजाभार्याभिस्तनयः सह राज्यमंडलसंयुक्तः परभेदनसिद्धिं नातःपरतरशांतिनातःपरतरःस्त्ववः नातःपर
 तरैवज्ञां नातःपरतरैर्वि अनेनैवविधानेन नृपतराभयचनं युवराज्याभिषेकचकुप्याद्राजपुरोहितः नृपाभिषे

॥ श्रीरघुनाथमुद्रायनालये ॥

लालाशिन्वामल्लधिकारपौषमासोमुद्रितस्समाप्तिभागम्

संवत् १९४१ फाल्गुन व. १७

मायमासप्रारम्भः

॥ श्रीरघुनाथो जयति ॥

उर्ध्वगणेशायनमः ॥ अथमाध्यासकृत्यनिर्णयः ॥ मकरसंक्रमे तु

हेमाद्रिमतेन सकातिकालात् चत्वारिंशत्घटिकाः पुण्यकालः त्रिशत्ककटकनाड्योमकरेतुदशाधिका इति ब्रह्मव
वर्तव्यनात् माधवमततुविंशतिः त्रिशत्ककटकपूर्वोमकरेविंशतिः पराः श्रुतिना नागते पुण्ये हतुदशदक्षिणायने
इति वा सिद्धे कोः रात्रोमकरसंक्रमे तु परदिने सुयोदयोत्तरपूर्वमहर्दलपुण्यं त्रिशत्ककटकनाड्योमकरेतुदशाधिका
इति ब्रह्मचारिशतघटिकापुण्यकालत्वात् भविष्योत्तरेपि कार्मुके तु परित्यज्य झपसंक्रमतेरधिः प्रहोपि चार्द्धरात्रे वा स्ना
नदाने परेहनीति बृहदारण्योपि यदास्तमनवेलाधामकरयानिभस्करः प्रहोप्यार्द्धरात्रे वा स्नानदाने परेहनीत्युक्तेपि
पूर्वार्द्धे एव परेहनीति रात्रौ स्नानं न कुर्वीत विना वैराहुदशनादिति वचनसामर्थ्याच्च दिवा संक्रमेत् तद्दिन एव आस
न्नसंक्रमपुण्यदिना द्विस्नानदानयोरेतियज्ञायाश्च देवलवचनादिति दिक् अन्नकृत्यं शिवरहस्यं तस्यां कृष्णतिलैः रत्ना
नकार्यं चोद्वर्तनंतिलैः तिलाश्च देवा विप्रेभ्यः सर्वदेवोत्तरायणे तिलवैलेन दीपाश्च देवाः शिवयुद्धशुभाः नक
रेदानीति शेषो हेमाद्रौ धनुर्तिलमयी राजप्रदयाच्चोत्तरायणे सर्वान्कामानवाप्नोति विदिते परमसुखमिति विष्णु
धर्मोत्तरे उत्तरेऽवयने विप्रवसुदानं महाफलं तिलपूर्णमनङ्गाहं दत्त्वा रोणौ वै मुच्यते इति कल्पतरुः कालिकापुराणे
होमंतिलैः प्रकुर्वीत सर्वदेवोत्तरायणे यो वै देवाय विभ्राय हाटकं न समं ददेत् उत्तरायणमासाधनैः कस्मात्स शोचतीति
अत्र मूलकमदणानि प्रघटकः तिथितत्त्वेरकांटे पिठ्ठादि वतानां च मूलकं नैव दापयेत् ददन्नरकमाप्नोति भुञ्जीत ब्रा
ह्मणो यदि ब्राह्मणमूलकमुत्काचरेच्च द्राघण्यं वातं अन्यथान्नरकं याति क्षत्रीयि दशद्रुणं च वरभुक् समश्चतुर्पिवे

वत्तवचनात् माधवमतेतुर्विंशतिः
त्रिंशत्कटकपुष्पामकरवृंशतिः परा

इतिवासिष्ठेः । रात्रौमकरमंक्रमेत्तुपरदिनमुषाद्यात्तरंपूर्वमहर्दलंपुष्यं । त्रिशदकटकेनाड्यमितकरेतुदशधिका

इतिष्वकारश्चतुष्पादकापुण्यकाललात् भावेत्यान्तराप कामुकपुण्यस्यजन्मप्रसक्तमन्तराधः नृद्विपाक्षरात्रेवास्त्रा

[illegible][illegible]

नकारप्रत्ययान्नान्तिलिः
तिलाश्रद्धेयाविशेषः सर्वदेवोत्तरायणे
तिलवर्तनदीपाश्रद्धयाः
शिवग्रहशामाः
मकरप्रत्ययान्नान्तिलिः

सर्वान्कासान्वाप्तोतिर्विदतेप्ररम्सुधमिति विष्णुः
धनुर्तिलमयीराजन्प्रदद्याच्चोत्तराग्रणे

उत्तरवपनेविप्रवमुद्रानमहाफलं तिलपूर्णमनूहद्वारागेर्ध्वमुच्यते इति करपत्रं कालिकापुराणम्

हृत्सुतलः प्रकुश्रतसवद्वतशरणं यावद्वयावप्राप्यहाटकनसमद्दत्तं चरुयणमासाद्यनरः कस्मात्स शोचतीति

[illegible]

3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527

द्वागर्हितं च यत् वर्जनीयं प्रयत्नेन मूलकं मदिरासममिति माधुर्यात्तु मृकभ्य देवोपुराणे मकररथैर्वामाधि
 नरुनात्यनुदिने रवौ कथं पापैः प्रमुच्येत कथं वा नितिवं प्रजते मकररथैर्वामाधिगा विद्वत्तुमाधव रत्नानन्दनिह
 पकेशयथा कफलदो भव इमं मंत्रं समुच्चार्य रत्नाय नमो न समान्वितः वा सुदवहरे कण्ठमाधव व्याहरं पुनः तिल
 दानं न ह्यभारतोपि मधेमासितिलान् यत्तु द्वाष्टिणभ्यः प्रयच्छति सर्वसत्त्वसमाकीर्णं नरकं न संपश्यति विष्णुप
 मातरे तिलप्रदानान्माधेतु यान्मूलकं न गच्छति वामनपुराणे माधेमासितिलादयारितिलधेनुश्च मानन्द इधमध
 नादयश्चान्ये माधवप्रीणाना यतु इधमहामापयणीदारु इधममग्निर्दोषो नाशितः सवतः इधनानि च यो माधे विप्रभ्यः
 संप्रयच्छति समुखो दीप्तकायाग्निः सुभगश्चैव जायते शिशिरोपक्रमेदनाद्यारभरतस्य मास इध यत्तु प्रापित्वात् द्विपु
 धमन्तरे वहिः रत्नानं नरः कृत्वा सूर्यस्योदयं न प्रति शिशिरे सुतत्तव न हर्तयिष्यात्तथा तिलः कुलम्पसुधतंदत्त्वा य
 धाशक्तिद्विजातये कायाग्निदोषि प्राकारं यं शत्रुनाशं च विदति शिशिरं तु प्रकमादिने जडं विमानं स यजदिति मानात्रया
 माद्रहिर्जलशये रत्नात्वा अग्नौ प्रजापतये रवो हवितो तिलनहत्वा शुद्धो ब्राह्मणद्वारहा मकरपित्वा सतड्डुलान्
 तसाहितांस्त्रिद्वान्मापा न दद्यात् भविष्यपुराणे शतिका लधेन दद्यात्क्षारणा शीतनाशुनं भानोरायतने देवि स भ्रमध
 फलं लभेत् नरसिंहपुराणे शतकालसदा बनिह प्रज्वालयेति यानरः सर्वसत्त्वहिताय रत्नं रत्नं सोप्सरसमलभत
 एतज्ज्वालनमात्रे विष्णुधर्मोत्तरे शिशिरे सकलकालं ग्रासं परं गतया इत्वारवगमवाप्नोति सत्त्वस्मरं शतानि
 च यमः प्रातः रत्नायो तु द्विमासा मा न वामाध फलं गणौ देवानि पटन्समभ्यव्यस्य सवपापैः प्रमुच्यते विष्णुरपि
 प्रातः रत्नायो भवेन्नित्यं द्विमासामाध फलं गणौ यदीच्छेद्दिपुलान्भगान् चंद्रसूर्यग्रहोपमानं यमवाक्यानुसारेण
 इत्वापि पटर्पणसाहितं रत्नानं कृतं संकल्पेनाशौचं पिकोर्ध्वं विष्णुवाक्यं तु अशौचे रत्नानमात्रपरं अत्र प्रयागम

हिमा मत्स्यपुराणे । पाठितीर्थसहस्राणि पाठितीर्थशतानि च । माघे मासि गमिष्यन्ति गंगा यमुना संगमे । गवांश
तसहस्रस्य स्रग्धुगदतस्य परकल । तत्फलं माघमासे तु त्र्यहं स्नानस्य तद्भवेत् । सितसिते तु यस्त्वन माघे मासि
युधिष्ठिर - न ते पां पुनरावृत्तिः कल्पकोटिशतैरपि । माघे मास्युषसि स्नानं कृत्वा दाप्य त्वमर्चयेत् । भोजयित्वा यथा
शक्तिं ब्रह्मभार्या विभूषणैः सूर्यलोके वसेत् कल्पसूर्यतुल्यवपुः शुभान् । अथ व्रतानि ॥ माघे मासि तु संप्राप्त्यः कुर्या
व्रतभोजनं - पिण्याकं सवृत्तं मिष्टभुजानः संयतं द्विधः । उपवासं च सप्तन्यां पक्षयोस्तु भूयोऽपि । दद्यात् भिक्षं सप्त
न्यां कुर्वाद्वा नो रंशधिप गां च दत्त्वा दिने शायत रणे नीलसन्निभान् । गुण्ठादित्यपुरं रन्मयं भोगान्भुज्येत् केयथेऽस्मिन्नान्
अन्ननक्तभोजनं मासव्यापि पिण्याकं तिलकलकः । नीलसन्निभान् निहन्ति लक्ष्यामां तथा च माघे मासि चतुसंप्राप्त्यः
कुर्वाद्वा व्रतभोजनम् कशरं घृतसयुकं भुजानः संयतं द्विधः । उपवासं परोष्ठन्यां पक्षयोस्तु भूयोऽपि । पूजयेद्भुजकं
भक्त्या कृत्वा गोधूमचूर्णैः दुर्गाम् ठभुजां वीर्य्यबकामिति नामतः । गंधपुष्पैः सहैरुत्तु पूर्वोक्तैरनुपूजयेत् । धूपं
कृष्णगुरुदधान्मासं दद्याच्च माहिषं धान्यमिदं धार्क्यं कान्ताने प्रशने च यथा स्मृताः । इत्येवं माघमासे तु पूजयेद्भुजं
कान्तपु । दिव्यं विमानमारूढं स्वर्गलोके महीयते माघकृष्णप्रतिपदायां । तिथिपत्वेन ब्राह्मिपूजनः ॥ प्रतिपद्यं
त्रिपूजा इत्यादिति सामान्यनिर्णयकः माघकृत्यनामारंभोऽपि विधेय इति । माघकृष्णद्वितीयायां प्रतिविशेषकृत्याभावात्
तिथिपत्वेन । विधिपूजनमुक्तं बृहस्पतौ द्वितीयायां विधिवद्ब्राह्मिपूजनं कृत्वा न क्रसमश्नीयात् । अतः भूतिमुत्तमा मिति
ब्रह्मपूजनं ब्राह्मणाय पौराणमर्चार्चार्क्यं । माघकृष्णतृतीयायां सौभाग्यसुदरीद्रवतां गृहेन । श्रुतिना जगौरीपूजं
न व्रतं - लवणप्रशानमौ केकोदकप्रशानमिति । माघकृष्णचतुर्थ्यां सकण्टकशानं व्रतं । नारदीये । माघकृष्णचतुर्थ्यां तु
संकण्टव्रतमुच्यते । तत्रोपवासं सकल्प्य प्रातर्नैयमपूर्वकं चंद्रोदयमभिव्याप्यातिष्ठेत्त्रयतमानसः । ततश्चंद्रोदये प्रा

एतेऽमुपमवंगणनायकं विधापरथापयेत्पीठेसाधुधचसवाहनं उपचारैः पोडशभिः समभ्यर्चयविधानतः मोदकं
 चापिनेवयंसमुडतिलकंदुकं ततोर्वर्ताव्यजेपविरेकचटनमिश्रितं २० सकुशं च सटूर्ध्वेषु एपाक्षतसमन्वितं २१ स्त
 डुलचसदधिकत्वाच्चंद्रायदापयेत् २२ गगनार्णवमणिषयंचंद्रदाक्षायणीपते २३ अह्नाष्टाष्टमृदयादंशुशेशाश्रुतिरूपक
 एवदत्तवागणेशायदावार्धपापनाशनं २४ शन्यासंभोज्यविप्राग्न्यास्त्रधंभुजोत्तवाभ्यतः २५ एवं कृत्वा द्वात्रिंशत्संप्रभं
 कठारूपं शुभावहं समद्वोधनधान्यै रयावचसंकष्टमाप्नुयात् ॥ २६ ॥ नृशकथा शिवांश्चांतनमस्कृत्य त्र्यम्बदेवीं सप्रसू
 तंगणाधिपुनमस्कृत्य सर्वदेवजगद्गुरु ॥ वैशंपयन उवाच ॥ २७ ॥ इयतेभारते मुने कृतशोको युधिष्ठिरः उवाच ब्रह्म
 धर्मात्मा कृष्णदेवकिन्दंतं ॥ २८ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ किकरोमिह्राह्मयुद्धे युद्धं भवति माधव भीष्मकणौ महायो
 धौ कथं मनजयो भवेत् ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ विनायको महानि शोणेश शिव नंदन २९ तरुपूजाधिधिकत्वा
 जयो भवति निश्चितं ॥ ३० ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ शिवः शुभं महयोगीडमुदेवीपतिव्रता ३१ कथं तु यो पुनजन्मसंश
 यो मे जनार्दन ३२ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ साधुधर्महावाहो यत्तया परिशुक्तिवं । तदकथां कथयिष्यामि लोकानां
 हितं कारिणी ३३ ज्ञातः स्तानादिकं कुर्याद्गतातिरिदिनेदिने ३४ स्वयं यच्छति शोशे श्चातुंगौ र्धर्षं पुत्रैकदा ३५ ब्रह्मायो
 धर्तनं च क्रैरवतनौ मलशुद्धये ३६ शरीरमलपिडंतु सागृहीत्वा करान्बुधे ३७ नराकारमसौ चक्रोदिरूपरूपमनुत्तमं । स इ
 दयायाव्यवीर्हो वद्भ्राजालिमुदस्तदा ३८ किकरोमि भिक्वाच्छामि मातरां प्रादहेमे ३९ तदा कर्णध्वजस्तस्य प्रहरश्च भरतध
 नं ४० तुमुवाच तद्देवो प्रातिहारं प्रकल्पय ॥ पार्वत्युवाच ॥ ४१ ॥ शृणुवाक्यं पुत्रसमयश्चाज्ञां प्रकरोमि ते ४२ विलम्बं ग
 मलो दूतपुत्रोऽस्मि ममेहजः ४३ पुरुषो नैव मे कश्चिदगच्छेत्सदनं मम ४४ अथ स्तावता जगामाधमहादेवो गृहं निजु
 भुजंगमुडमालीसः सवितो गणार्किकरैः सत्पतेति न जानाति स नरो बालभब्रुतः ४५ तिरस्कृत्य सगौरीश्चावतुराज्ञां प्र

लेनतं श्रुत्वा वाक्यं पतदा तस्य चुकोपातिगिरिश्वरः । शूलैनाच्छिरच्छित्वा जगाम गिरिजातिके । शिरो गतं शंभुलोकं क
 वंशं भुवि दधत् । गृहार्ण तं शिवं वीक्ष्य देवीवचनमब्रवीत् । देव्युवाच । द्वास्थेन मम पुत्रेण कथं देव जनवरितः । तस्या वाक्यं
 शिवः श्रुत्वा प्रोवाच प्रहसन्निदं । शिव उवाच । ब्रूहि देविकथं पुत्रस्त्वया यथा कटीकृतः । मयि देवा विना पुत्र इदं विरमय
 कारणं देव्युवाच । तैलाभ्यंगं प्रकुर्वन्त्या लियानि जविग्रहात् । मलपिण्डसमुद्भूतः । पुत्रो देवमया कृतः । शिव उवाच
 तव पुत्रं जनाभिनिनाहं वारितो यदा । शूलैनाच्छिरश्चिन्नं कालो हि दुरतिक्रमः । कालदेवा द्विजस्थं तिस्रैर्कोलवशात्
 गाः कालः । सुप्ते पुजगति । सर्वकालवशं जगत् । ततो हाहा कतं देव्या पुत्रदुःखेन दुःखिता । विलुलाप भृशं देवी कि
 नतीं मम पुत्रकं । शिवो गच्छात् गृहद्वारं ह्यप्रसन्नमना स्तदा । ददर्श मम हानां शूलैर्नाच्छिद्यताच्छिरः । सुयोध्यतत्क
 वंशेन जीवयामास तं तदा । त्वकारगणायै कथं गृहीत्वोवाच पार्वती । तव पुत्रो ह्ययं देवि गणात्मा मधि मम । देव्युवाच
 मम पुत्रः कथं देवं । को वायं नरकुंजरः । मम पुत्रस्य यद्रूपं दिव्यमद्भुतदर्शनं । शिव उवाच । अयं राजाननो देवितव पुत्रो
 मया कृतः सर्वसिद्धिप्रदाता यनामान्यस्य शृणु ध्वमे । द्वादशैव तु नामानि कृताऽन्यस्य शुभानि च । यः पठेत् तत्तत्तद्दृष्ट्वा
 यमुच्यते सर्वपातकैः । प्रथमः सुमुखो नाम एकदंतो द्वितीयकः । तृतीयः । कुपिलो नाम चतुर्थो राजकर्णिकः । त्वेदे
 रः पंचमश्च पटो विकट उच्यते । सप्तमो विप्रनाशो यमपुत्रश्च विनायकः । नवमो धूमकेतुश्च दशमश्च गणधिपः । एकाद
 शो भालः । द्वादशश्च गजाननः । द्वादशैतानि नामानि शृणुते यः पठेन्नरः । सर्वसिद्धिर्भवेत्तस्य सकटं नैव जायते । युधिष्ठिर उ
 वाच । नृजनार्दन विधिवद्ब्रूहि तस्यास्य प्रसादतः । कस्मिन्मारे शतं यौगन्त्या व्रतं पूजां कथं चरेत् । श्रीकृष्ण उवाच । मायया संनि
 तं कुंभं । रसवद्गुः । खनिवारणं । मासान्तं मकरमेव शेषेण फलं भवेत् । कुंभापक्षेति शिः । पुण्याचतुर्थी सिद्धिदा यिनी
 स्वर्णमूर्तिगणाऽप्यक्षं पूजायत्वा यथाविधि । धूपदीपचनेर्वैद्यं मोदकं चैव भोजनं । तिलापिष्टं प्रदात्तं व्यवसासि विविध

।। १४॥ उपवासव्रतकृप्यादध्ययान्नशाकरे ।। अर्धचंद्रोदयेदद्या फलंमलंनभक्षयेत् ।। इति यदिदं सुखातिव्राह्म-
 णं भोजयेत् ।। ब्राह्मणो मम रूपश्च तस्मिन्नुत्प्रेहमेवाहि ।। ब्राह्मणे भोजनं दत्त्वा पञ्चाङ्गजीतवैरवधं ।। एकादशीसहस्रा-
 रूपं कन्याकोटिशतद्वयं ।। गवांकोटिसहस्राणि ब्रूते पुण्याधिकं कर्तुं ।। हरिद्वारे प्रयुगुचनैर्मिषैश्चैव यूपफलम् ।। रज्जुत्वाती-
 र्यं पुष्पं पुष्पं वनं कृत्वा फलं भवेत् ।। इति भाविष्योत्तरे ।। माघकृष्णसंकष्टचतुर्धा ब्रूतं ।। स्मिधकृष्णपञ्चम्यां तिथिपक्षे न-
 णा नानां पुंजितं पञ्चमांसासा न्यनिर्णयोक्तेः ।। माघकृष्णखोविशो कपुष्टिभिर्विष्योत्तरे ।। युधिष्ठिर उवाच ।। पृथिवी-
 धानं धनुना कं थयस्व जनादनं ।। सर्वं व्याधिप्रशमनं सर्वकामफलप्रदं ।। श्रुतं तया पूज्यमानं ।। भानुः सर्वप्रयच्छति ।। दि-
 वा काराराधनं तस्मात् एकथय कोशेव ।। श्रीकृष्णे उवाच ।। विशो कपुष्टिमतुलं विदुषा मिमन्त्रो ज्ञानमव्यामुषोऽप्युनरः ।। शो-
 कं न कदाचिदिह स्पृशेत् ।। माघकृष्णतिलैः स्नातः पूज्यमां कृष्णपक्षतः ।। दैकृतं हारः ।। कशरयादं तु धावनपूर्वकं ।। उप-
 वासव्रतकृत्वा ब्रह्मचारो भवेन्निशितः ।। ततः प्रभाते चोत्थाय कृतस्नानजपः शुचिः ।। कृत्वा तु कांचनं रूपं प्रक्षेपामिति सुदरं ।। क-
 रवारेण रक्तेन रक्तवस्त्रयुगेन वा ।। यथानवैशोकं भवरेतथैवादि त्सर्वदा ।। तथैवाविशो कितु मे स्यात् ।। इति कर्जन्मजन्मनि
 एव संपूज्य धातुशतया संपूजयेत् द्विजान् ।। ततः संप्राशयेत् गोमूत्रमुत्थाय कृतानि त्यक्तः ।। स्मिपूज्य विप्रमुन्नेन गुडप्राशस्-
 मन्वितं सुच्छ्रेणैव स्त्रयुगलं ब्राह्मणाय निवेदयेत् ।। अतैललवणं मुक्तासुमध्यमं त्रिजसंयुतः ।। ततः पुराणश्रवणं कर्त्त-
 व्यं भूतिमिच्छतां ।। अनेन विधिना सर्वपक्षयोरुभयोरपि ।। कृप्याद्यावत्पुनर्माघशुक्लपक्षस्य सुसप्ता ब्रतात्कलशं दद्यात् ।।
 स्तुवणं कमलां निवर्तं ।। शंभयः स्तोपस्करांतद्वत्कपिलांच परश्विनेर्नो ।। अनेन विधिना धिरेतु वितशाठ्यविर्जातः ।। विशो क-
 षष्ठीकुरुते सयाति परमां गतिं ।। यावज्जन्म सहस्राणि साधकोटिशतं भवेत् ।। तावद्वाशुकमभ्येतिरेगदौर्गत्वाजितः ।।

यंयं प्रार्थयते कामं तं तं प्राप्नोति पुष्कलं - निष्कामं कुरुते यस्मिन् स परं ब्रह्म गच्छति - एवः पठेच्छृणुयाद्वापि पृथीशो कृत्वि
 नाशिनो - सोऽपि द्रव्यलोकाभाप्तोति न दुःखी जायते कचित् - ये मां स्मरन्ति न कुरु कुरु वीर पुण्यं संपुज्यन्त्यभिजमानं तिकुतो
 पवासाः ते दुःखशोकरहिताः सहिताः सुखद्विभूमा विहस्य रविलोकमवाप्नुवन्ति इति भविष्योत्तरे - मायकृष्णा विशोक
 पृथिवीतं - मायकृष्ण ससन्ध्या सर्वा हि सप्तमी व्रतं - हे माद्रौ भविष्ये - कृष्ण पक्षे तु माघ स्यु सर्वा हि सप्तमी - शृणु - धाम
 पण्ड्य समाशोति सर्वान्कामानं पुमानिह - शत्रो पवासः कर्तव्यः - सूर्य पूजा यथा विधिः - इति ब्रह्मसंहितासंनिदाद्व्यादिभिः
 सर्वमंत्रेण हेमकृत्वा भास्करं प्रतिमां साहितं पठि श्रवणादि धेनुं साहितं - आचार्यार्घ्यं यस्मै पूज्य प्रतिमादयेत् - ब्राह्मणान्य
 धारा किं सदा शिणं स दत्तं न भोजयित्वा शिष्यो गृह्णीयादिति सर्वं पितृसंभूतं समीपं तस्मात्प्राथम्येन श्राद्धं मुकु
 ब्रह्मपुराणे - कृष्णाष्टम्या तु माघ स्य मासैः श्राद्धं महाफलं - पितृभिः प्रार्थितं पूर्वं - तस्मात्तत्र श्राद्धं करयेत् - श्राद्धं ब्रह्म
 पुराणे - कृष्णाष्टमी व्रतं तत्र गौरी शायोः पूजा - प्रतिमां संचते पूजां प्रेक्षति इत्यंति मानवा - मनवैवाखिला न्कामा
 ना मुपति न संशय इति - माघ कृष्ण नवम्या मनव एका श्राद्धं - तत्र माघ सप्तम्याष्टमि नवमीषु पूर्वेषु - कार्यानि तिष्ठन्नु
 तिश्राद्धं गणैर्भिधानात् - माघ कृष्ण दशमी उद्योतक लपादि - तत्र श्राद्धादिक लपादिति शिणोक्तं न क्षय फलदं भवति
 माघ कृष्णैकादशी पटु तिला - तदुक्तं नारदये - माघ स्य कृष्णैकादशी पटु तिलां समुपुष्टये - स्नात्वा दद्यात्तर्पणि
 त्वं हि त्वं मुक्तासंमप्यैव तिलैरेव द्विज श्रेष्ठ दद श्यां प्रातरेव हि - वैकुण्ठसन्ध्याभ्यर्च्य सूर्येरेवोपचारकैः - द्विप्रान्सं
 भोज्यं विमृजेद्वत्वातेभ्यश्च दक्षिणां - एवं कृत्वा व्रतं विप्रविधिना सुसमाहितः - भुक्त्वा हविं छित्वा न्भोगाजं ते विष्णुपुरं
 जं - अस्याः - कथा - भविष्योत्तरे - युधिष्ठिर उवाच - साधु कृष्ण जगन्नाथ श्रोत्रिणो दिव्ये वर्जुणोत्पते - स्वेद जाश्राद्धं जाश्रवेद
 द्विजाश्रजरायुजाः - तेषां कर्त्तव्यं मे वैकः पालकः क्षयकृताया - माघ स्य कृष्ण पक्षे तु कावा हेतुदशी भवेत् - किं नामारया वि

धिःकोवा चेताद्विस्तरावेदः ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुष्वराजशादूलकृष्णमाधस्ययाभवेत् ॥ पटतिलानामसारया
 तासवर्षापप्रणाशनी पटतिलंयः केशांपुष्पं ॥ शृणुपापहरापरं ॥ यामुल्लङ्घ्योमुनिश्चेष्टोद्गालस्यार्षमुवाच ॥ दा
 ल्पवउवाच ॥ मत्सलिकमिमं प्राप्य पापं कुर्वीतजंतवः ॥ अक्षहृत्यादिकं स्तंभशुजीवमुक्षादिकं ॥ परद्रव्यमहि
 वाङ्मानेनमहावताः ॥ अत्रपायासेनभोगवन्दनेनचव्रतेन च ॥ नृणां पापाजिनश्चतियेनतदकुर्महीसि ॥ पुलस्त्य
 उवाच ॥ साधुष्टव्यं ब्रह्मं नृजनानां हितकाम्यया ॥ यन्नकस्यचिदाख्यातं ब्रह्मरुद्रादिदैवतैः ॥ तद्रहसं प्रवक्ष्यामि
 सावधानमनाः शृणु ॥ देवदेवयसस्मृत्यपादौ प्रक्षालयवारिणा ॥ भूमावपतितं भूद्वगोमध्वं न सुव्रतः ॥ तिलांश्चक्षु
 ल्यतस्यात्राण्डिकांचैव कारयेत् ॥ संयातिवैष्णवलोकनात्रकार्या विचारणाः ॥ तपोमासि च संयाति आमावाहूर्ध्वमेवैषादि
 मूलं वा कृष्णपक्षस्य चैकादश्यां तथानघां नियमं च प्रवक्ष्यामि ॥ चैकादश्यां विधिं शृणु देवदेवं समभ्यर्च्य सुकृताः ॥ अमृतः शु
 चिः कृष्णनामानि सकार्यभाक्तेयुक्तो भवेन्नरः ॥ रात्रौ जागरणं कुर्याद्ब्रजो होमं च कारयेत् ॥ अर्घ्यं देवदेवाय शशांखचक्रादु
 धं ॥ चंदनागुरुकपूरं नैवेद्यः शंकरादिभिः कूष्मांडी नारिकेलैश्च ह्यथवा वज्रपुरकैः ॥ एतेषामप्यलभेतु कर्तुं मूलभक्त्यादि
 भिः अर्घ्यं देवादिधानेन पूजयित्वा जनादूर्ध्वं कृष्णकृष्णकृष्णालोत्सवगतानां गतिर्भवात्संसारार्णवसंश्रान्तं ॥ प्रसीद पुरुषो
 नम ॥ जितं तं पुंडरीकाक्षं नमस्तो विश्वभावन ॥ सुब्रह्मण्य नमस्तु तं ब्रह्मं पुरुषं पूर्वाय ॥ यहाणां ह्युमयादत्तं लक्ष्म्या सुहृज
 नतपते ॥ ततस्तु पूजयेद्विप्रं तदकुर्मंश्च दं पापेन ॥ ज्ञोपानत्संभासुकान् कृष्णो मेधयितामिदि ॥ कृष्णायै नुः अदा तव्या
 यया शक्तिं दिजं भने ॥ तिलपत्राद्विजश्चेष्टव्या कुर्यात्सदाशिणां ॥ स्नानं प्राशनं येन तव तदा कृष्ण तिलानि च ॥ तिलः
 ब्रह्मराजाय तेषां वत्संख्या तिलाद्विजः ॥ तावद्वर्षसहस्राणि सर्वां लोके मुहयिते ॥ तिलस्त्राय तिलोद्गर्सी तिलहोमोति
 लोदकी ॥ तिलदाता च भो कथापटतिलाः ॥ पापनाशनाः ॥ ॥ ॥ दाल्पवउवाच ॥ एतद्वत्स्यमभ्यवन्कीदृशं फलमीरितं

सेषाख्यानंममब्रूहि यादृतिष्ठोसिमेनघ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ शृणुब्रह्मन्यथावृत्तमाख्यानं कथयामिते मर्त्यलो
 केपुराख्यसिन्धवारदीनामब्राह्मणी ब्रह्मचर्यरतानित्यदेवपूजारतासदा मासोपवासनिरता कृष्णभक्तिपरायणा
 तयामंशोपितोदेहउपवासैर्द्विजोत्तम देवानांब्राह्मणानांचकुमारीणां विशेषतः - गृहाणि साप्रयच्छंती सर्वकालं
 महासती अतिकृच्छरतासाहिसर्वकालं नुब्रिज नदत्ताभिश्चोभिक्षा ब्राह्मणानचर्तयताः ततः कालेन महास
 यवै चंति तं द्विज शुद्धमस्याः शरीरहिन्नतकृच्छ्रैर्न संशयः अर्जतो वैष्णवो लोकः कामशोपेन चानघा नदन्तम
 न्नदानं हि येन तदसि परमवेत एवं ज्ञात्वा तदा कृष्णो मर्त्यलोके मुपागतः कपिलं रूपमास्थाय तस्याभिश्चामयाचत
 ब्रह्मोच ब्राह्मणी सा तु सादरं मधुरं वचः कस्मात्त्वमागतो ब्रह्मन्पुनः स्वर्गगतो हरिः पुनरेव चर्तनोर्कंदेहि भिक्षां महा
 सति ततः कोपेन महाताम्यैर्षडस्ताव्यभाजने क्षिप्तो वाडवया ब्रह्मन्पुनः स्वर्गगतो हरिः ततः कालेन महाताप
 सिसामहाव्रता स्वदेहाख्यर्गमायाता ब्रह्मचर्यप्रभावतः सूर्यपट्टिकाप्रदानेन गृहं प्राप्तमनोरमं संजातं वैविविधैर्ष
 धान्यराशीविवर्जितं गृहं यावन्निरिक्षेपेन पश्यतत्रार्कचन तावद्गृहाद्विनिर्काता कश्चित्तत्रागतो द्विजः क्रोधेन
 महता विष्टावचनं चेदमब्रवीत् मया ब्रतैश्च कृष्णश्च उपवासैरेकधा पूजयाराधितो देवः सर्वलोके स्य भावुनः मे
 या ब्रह्मचर्यं किंचिद्गृहे मम जनार्दन ततश्चोत्तरे मे शन गृहं गच्छ्यति ब्रते आगमिष्यति सुतरां कौतूहलसमन्विता
 देवपुन्योद्यत्वां द्रष्टुं स्मया भिसमन्विताः द्वारनोदयादनीर्धं हितासां भेद्रेत पस्विनि पदं तिलाव्रतजं पुण्यं याचनी
 यं त्वयानघ एवमुक्ता च हारिणा गता सामानुर्धतदा अथातरे समायाता देवपत्न्यस्तपोनिधे ताभिश्च कथितं तत्र
 त्वां द्रष्टुं हि समागताः द्वारमुदधादनीयं त्वानैव पश्यामशोभते ॥ मानुष्यं वाच ॥ यदि द्रष्टुं मया कार्यं स त्वं वाचि
 विशेषतः पदं तिलाव्रतजं पुण्यं द्वारमुदधादकारणं एतां पितृब्रह्मर्षेण दंतातिमहाव्रतं अन्यया कथितं तव द्रष्टुं

दद्यामानपीमया दत्तं पुण्यं मयैतस्मै पटु तिलाव्रतसंभवं ततोद्धारं समुद्राद्यनुष्ठानाभिश्च मानुषी नद्वेनित्यग-
 धर्वा नामुरे निचपह्नगी दृष्टपूर्वा हि सान्ना रीयादशी सा द्विजोत्तमं रूपं कांति समायुक्तं क्षणेन प्रत्यपद्यत धनं धान्यं
 च वत्सादिरूपं लवण्यमेव च सर्वं नृहृतं संपूर्णं पटु तिलायाः प्रसादतश्चाते दृष्टान कर्तव्या व्रितशाठ्यं विद्वर्जयेत् आत्म-
 धितान् सरेण तिलां च ख्याणदापयेत् लभते च वमारोग्यं नरो जन्म निजन्म नि 'द्वारिह्य न च सक्ते शनचदौर्भाग्यमेव च
 न भवेद् द्विजश्चेष्ट पटु तिलाया उपेयणात् अनेन विधिना विप्रतिलदानाद्यसंशयः मुच्यते सर्वपापेभ्यो ह्यनायासे
 न नानव दानच विधिना दत्तं सर्वपातकनाशानं नार्थव्ययोनचायासः शरीरे मुनि सत्तम ईदृशं तु व्रतं राजन्ये कुर्वीत नराः
 मदा नते पापं नरावृत्तिः कल्पकोटि शतैरपि माहात्म्यश्रवणादस्याः सर्वपापक्षयो भवेत् इति भविष्योत्तरे माघकृ-
 णे कादशी पटु तिलाव्रतकथा * माघकृष्णद्वादश्यां तिलद्वादशो व्रतं नारदीये माघतु कृष्णद्वादश्या च नो हि भुवा वा-
 नपुरा तिलानुत्पादयामास तपः कृत्वा सुदारुणं तस्यामुपोषितः स्नानं तिलैस्तस्यां व्रजे द्वारि भविष्योत्तरे तिलतैलेन दी-
 पाश्च दद्यादेव ग्रहेष्वपि निवेदयेत् तिलनेव हेतव्याश्चित् लारत्तथा तिलान्दत्त्वा चा विप्रेभ्यो भक्षयेच्च तिलानपि तत्रैव
 बुधेष्टि रउवाच अल्पायासेन भगवन् दानेनानिनामाधव पापं प्रशममायातियेन तदकुर्महं सि श्रीकृष्ण उवाच भृगुपा-
 र्थ परा पुण्याद्वादशी पापनाशिनी यामुपोष्य परं पुण्यमाप्नुयाच्छ्रद्धयान्वित माघमासे तु संप्राप्ते आषाढं भवेद्यादि मूलं
 द्वाकृष्णपक्षस्य द्वादश्यां नियमततः गृह्णीयात् पुण्यफलदं विधानं तत्स्य मे भृगु देवदेवं समभ्यर्चयेत् न तः संप्रवर्त-
 श्चि कृष्णानामना तु संस्तूय एकादश्यां महामते उपोषितो द्वितीये ह्निपुनः संपुञ्च्य के शवं संस्तूय नाम्ना तैत्तैव कृष्णा-
 नसमाहितः दद्यात् तिलांश्च वैत्राय कृष्णो मे प्रीयतामिति स्नानं प्राशनयोः शस्तास्तथा कृष्णा तिलान् उपविष्णु प्री-
 तनमत्रोक्तं समातिव्रतपारणं कृष्णकुंभां रितिलैः सार्द्धैः पक्वान्नैः संयुतान् छत्रोपातयुग्मैर्वस्त्रैः सवितैरत्नगर्भिणैः

ब्राह्मणानां प्रदेयास्ते यथावन्माससंख्यया तिलप्रहारे जायते यावत्संख्यास्ति तलान्नप तावद्वपसहस्राणि
 दातास्वर्गं महीयते श्राते गन्धजायते तिलराजजन्मनिजन्मनि नाधो न विधिरश्चैव न कुष्टी न च कुस्ति तः भवत्येता-
 न्मुपापि च्वा तिलाख्यां द्वा दशान्नरः अनेन विधिनाराजस्ति लदानां त्रसंशयः मुच्यते पातकैः सर्वरायास्स नभारत-
 दानं विधिरस्तथा श्रद्धा सर्वपातकनाशनम् नार्थः प्रभूतो नायासः शरीरं नृपसत्तम ॥ सर्वोपभोगनिरतो हि परदशम्याः
 स्नातः परेतिलनिवेदनकृत्य शीलः दत्त्वा तिलाद्विजवराया विराजकेतुसंपूज्य पूज्य पदवीं समुपेतित्यः ॥ * ॥
 ॥ इति न विष्योत्तरे माघकृष्णा तिलद्वादशीव्रतं माघकृष्णत्रयोदश्यापक्षत्रयोदशीव्रतम् ॥

तत्र नक्तमेजन्मव्रतं व्रतं पेशिवपूजनं प्राणुकमिति माघकृष्णचतुर्दश्यामापियमतपूर्णं यमोद्देशेनेति लदानं
 तदुक्तं हेमाद्रौ श्रनर्काभ्युदिते काले माघकृष्णचतुर्दशीं स्नातः संतर्प्य च यमं सर्वपापैः प्रमुच्यते यमाय धर्मराजा-
 यस्तु यथेचांतकाय च वैवस्वताय कालाय सर्वभूतहराय च इति सप्तनामभिर्न्यमपूजा होमादि स-
 हितं पितृभ्यो ब्राह्मणेभ्यश्च दत्त्वा कृशराक्षसं पिदत्त्वा स्वयमपि कृशराक्षसे भुंजित तदुक्तं * ब्रह्मपुराणे ॥
 माघकृष्णचतुर्दश्यां विष्णोर्देहान्तरीचयः कृशराक्षसि संजाताः सर्वपापक्षया ब्रह्मा इति ततो विसृज्य बंधुभ्यः
 कशरं भोजयेत्स्वयमिति तं अन्नतारात्रिव्रतमिति कैश्चिदुक्तं तच्च शिवरात्रिव्रतवदिति मूलमत्रान्वेष्यं
 साधामाधामर्द्धोदययोगविशेषो मदनरत्नेभारते उक्तः श्रमार्कपातश्चरणैः युक्तश्चेत्पुण्यमाधयोः श्रद्धोदयः
 स्वविज्ञेयः कोटि सूर्यग्रहैः सम इति निर्णयतेतु दिव्ययोगः शस्तोयुं न तुरात्रा कदाचनेत्यर्द्धश्लोकमुधिकपठुंति
 श्रमार्कपातश्चरणैः युक्तश्चेत्पौषमाधयोः श्रद्धोदयः स्वविज्ञेयः कोटि सूर्यग्रहैः समः निर्यर्द्धोदयसंज्ञारतुमहानर्द्धो

दयोदिवा पुण्यमाघयोरिति विरभिन्नोदयेपाठः पुण्यमाघयोरिति पुण्यमवाप्तक्षत्राभ्यां युक्तयोः पौर्णमास्योर्भ-
 द्यवर्तिन्याममावास्यामर्द्धोदययोग इति पौर्णेनिर्णीतत्वाद्वा सिद्धांतः किंचिन्युनोमहोदयइत्यपिकेचिदपठति क-
 चित्सोमवारसतिमहोदयोनान्यवारेष्विति पठति अथात्र कृत्यमुक्तं स्कंदपुराणे अर्द्धोदये तु संप्राप्तिं सर्वगं सासमंज-
 लं शुद्धात्मानो द्विजाः सर्वभवेयुर्द्रक्षसादिभाः यत्किंचिक्रियते दानं सर्वमेरुसमभवेदिति अत्र पायसपूरेतससु-
 वणकांस्यादिपात्रदानमुक्तं तत्रैव चतुःषष्टिपलं मुख्यमन्नं तत्र कारयेत् चत्वारिंशत्पलं वापि पंचविंशतिरेव वा
 अन्नमन्नं प्राञ्चं अन्नमन्नं च भोजनमित्यभिधानात् तच्च सुवर्णादिधातुषाटितं यथा विभवबोध्यमिति वीरभिन्नोदये नि-
 र्णयसिधौ कृत्स्नरत्नावल्यां तु कांश्यमयमिस्तुक्तं तथा एवं सुषाटितं कार्यं कांस्याभोजनमुत्तममिति शास्त्रांतरसंवादात्
 पंचविंशतिरिति पंचविंशतिपलं निधाय पायसं तत्र पद्ममण्डलं लिखेत् तत्र प्राञ्चे पद्मस्य कर्णिकायां तु कर्पूनाञ्च
 सुवर्णकं तदभावे तदर्द्धं वा तदर्द्धं वा तु कारयेत् भूर्भौतुतं दुर्लभं शुद्धैः पद्मान्मण्डलं शुभं अन्नमन्त्रं प्राञ्चे तत्र ब्रह्म
 विष्णुशिवात्मकं तत्र प्राञ्चे तेषां पुजा तु कर्तव्या भवेत्तन्नाल्पं सुशोभनैः वस्त्रादिभिरलंकृत्य ब्राह्मणाया निवेद-
 येत् तत्तन्मन्त्रः सुवर्णपायसामन्त्रं यस्मिन् तद्वत्तत्रायामयं आचम्योत्तारकयस्मान्तद्गृहाण द्विजोत्तम समुद्रमे-
 खलां पृथ्वीं सम्यग्दत्त्वा तु यत्फलं तत्फलं भवेत्तत्तत्फलं वा दानममन्त्रकं अमन्त्रकं प्राञ्च दानं आचम्योत्तारकमिति-
 प्रतिग्रहदोषाभावउक्तः महोदयंचाह ब्रह्माण्डपुराणे पातस्यांतःपूर्वभागस्त्वमायाः श्रोणामर्धं भास्करस्या-
 दये च भानो वारे पुण्यमर्द्धोदयस्याच्चाद्वारे तन्महापूर्वमाहुः महापूर्वमहोदयं प्राहुः अन्यदा पिरस्कंदपुराणे अर्द्धो-
 दयव्रतं ॥ अगस्त्य उवाच ॥ भगवंस्त्वयसादेन श्रुतो यं व्रतं विस्तरः अर्द्धोदयं तु मे ब्राह्मिणं दुर्लभं स चराचरे जी-
 वितप्राणिनां पुण्यं यदि चेद्भद्रं सिद्धं भो कथं कार्यं कर्तुं कस्यात्फलं कथय पण्डित ॥ स्कंद उवाच ॥ श्रूयतां पुण्ययोगोप-

दुर्लभोर्द्धोदयाक्षयः । दयतिर्यङ्मनुष्याणां दुःप्रापः सर्वकामदः । मायां मायां दयतीपातेऽत्रादित्ये विष्णुर्दयते । अ
 द्वांदयंतमित्राहुः सहस्राक्षं ग्रहैः समं पुराकृतं वासिष्ठेन जामदग्नयेन मुञ्चत । सनकाद्यैर्मनुष्यैश्च दृष्टं भवति कुंभज-दा
 नानां यज्ञतीर्थानां फलयेन कृतं भवेत् । समागाराधरतेन सप्तद्वीपसमन्विता । दत्तारुणात्सर्वभोगेन चार्द्धोदय
 कृतः । गंगायाः प्रायगेषु पुष्करजितये तथा । मानसादिपुतीर्थेषु पृथुपुंयज्ञाज्जानतः । तत्समं वानवा विप्रव्रतेनानेन
 कुंभज । अश्वमेधायुतं चेष्टमिष्टापूर्तयैः कृतं । अर्द्धोदयं कृतं यैः सतु विधिदृष्टेन कर्मणा । वाचिसत्यगृहे लक्ष्मीः संतति
 श्रान्तायायिनी । आयुर्पशोहि विपुलव्रतकर्ता फललभेत् । इंद्राग्निमल्लोके पुनिर्ऋते रथपां पतेः । वायोः कुबेररथेशरथ
 लोके पुमुकतीप्रभो । वसेन्नंदार्कलोके पुलोके प्रालेशसेवितः । गोकोटिदानाथरथपृथक्षेत्रतीर्थनिवासिनां । अर्द्धोदय
 न्यपुण्यन्यकलानां हतिपोडशां । भूलोकाधिपतिश्चैव भुवोलोकाधिपस्तु सः । स्वर्लोके शो जनानां व्रतपो लोके न्यचे
 अथः । महर्लोकं वसेन्नित्यं प्रावृद्धिद्राश्चतुर्दश । न तो हि रथगर्भं रथपुरुषं व्रतकारकः । अर्द्धोदयप्रभावेन ब्रह्मलोकं वसे
 न्नरः । तथा मानसतस्यायस्त्रमातुं धरो भवेत् । शिवलोके गणैः पूज्यो देवराजसमन्वितः । वसेच्छ्रेष्ठेण मतिनव्रतरथा
 स्य प्रभावतः । ततो विष्णुरवरूपेण त्रैलोक्याधिपतिर्भवेत् । शंखचक्रनादाधारी वनमालाहिरिस्वयं । व्रतप्रभावात् ल
 भ्यो श्रोत्रे तारायुणे भवेत् । जगत्स्य उवाच । स्कंदकेन विधानेन कर्तव्यं व्रतमुत्तमं । अर्द्धोदये मनुष्याणां जीवितुं दुर्ल
 भं भुवि । स्कंद उवाच । कृतकृतं वासिष्ठेन ब्रतायां रघुणा कृतं । द्वापरे धर्मरत्नेन कलौ पूर्णोदरेण तु । अर्धैर्द्वैतं व्रतमुत्तमं
 दत्तैश्च द्विजसूतम् । कृतमर्द्धोदयं सम्यक्सर्वकामफलप्रदं । भावमासे कृष्णपक्षे पंचदश्यां रवौ दिने । वेदेषु वेजतुः श्रेष्ठेण
 दयतीपातेन दुर्लभं । पूर्वाह्ने सगमे स्नात्वा शुचिभूत्वा समाहितः । सर्वपापविशुद्ध्यां नियमस्थो भवेन्नरः । तत्र मन्त्राः । नि
 दैवत्तद्व्रतं देवाः करिष्ये मुक्तिमुक्तिदं । भवंतु सान्निधौ मे यद्यदेवास्त्रयोऽष्टाः । ब्रह्मा विष्णु महेशानां सौवर्णे पलसंस्थया

कर्तव्यार्चास्तद्वदनतद्वर्द्धनवादिज । अर्चाः प्रातिमासाद्धैशतत्रयं शंभोर्द्रोणानां तिलपर्वतः । कर्तव्यो विष्णु रुद्र ।
 भ्यांगिरिपूर्वोक्तसंख्यया शंभुरत्र ब्रह्मा शय्यात्रयं तत्कुर्यादुपस्करसंभविता । देवानां त्रयमुद्दिश्य कर्तव्यं भक्ति
 तस्तदा ब्रह्मविष्णुशिवप्रोत्यै कर्तव्यं तृणवांजयं । हिरण्यभूमिधान्यादिद्रोणानि विभ्रवसारतः । दातव्यं श्रद्धयोपेतं द्वा
 क्षुणभ्यः प्रयत्नतः मध्याह्ने तु नरः स्नात्वा शुचिर्भूत्वा समाहितः । तिलपर्वतमध्वस्थं पूजयेद्देवतात्रयं । तत्रादौ पूजां
 ज्ञाः तमो विभ्रसृजेतुभ्यं सत्याय परमोष्ठिने । देवाय देवपतये ज्ञानानां पतये नमः । इति ब्रह्मपूजा । अथास्यां प्रापूजा ।
 त्र्यंबक्येनमः पादयोः । परमोष्ठिने नमो जंघयोः धात्रे नमो जान्वोः । हिरण्यगर्भाय नमः कूर्वो । वेधसे नमो गृह्ये
 पद्माद्रवाय नमो हस्तयोः हंसवाहनाय नमः । कटिदेशे शतानंदाय नमो वक्षसि । सावित्रीपतये नमो वाङ्मो । ऋग्वे
 दाय नमः पूर्वमुखेः यजुर्वेदाय नमो दक्षिणमुखे । सामवेदाय नमः पश्चिमास्ये । अथर्ववेदाय नमः उत्तरास्ये
 चतुर्वक्त्राय नमः शिरसि । लोकपालाय नमः । सर्वाङ्गेषु । ततः । इन्द्राय नमः इत्यल्लोकपालपूजा पूर्वादिदिक्षु विदि
 क्षुः । अथ प्रार्थना मंत्रः । ॥ हिरण्यगर्भं पुरुषप्रधानाव्यकरूपवान् । प्रसादं सुमुखो भूत्वा पूजां यत्नमोस्तुते ॥
 ॥ इति ब्रह्मपूजा ॥ नारायणजगन्नाथनमस्ते गरुडध्वज । प्रीतांबरनमस्तुभ्यं जनार्दन नमोस्तुते ॥ अथांग-
 पूजा । ॥ अनंताय नमः ॥ पादौ पूजयामि । गोविदाय नमो जंघयोः । मुकुंदाय नमो जान्वोः ॥ विश्वरूपाय
 नमः कूर्वोः प्रद्युम्नाय नमो गृह्ये । पद्मनाभाय नमो नाभौ । भुवनेन्द्राय नमः उदरे । कौस्तुभवक्षसे नमो वक्षसि । चतुर्भु
 जाय नमो बाहुषु । विश्वतो मुखाय नमो वदने । सहस्रशिरसे नमः शिरसि । ततः प्रार्थना । आदित्यचंद्रनयन-
 दिग्वाहो देवसुंदर । पूजां दातां मया भक्त्या गृह्णाण करुणाकर ॥ इति विष्णुपूजा ॥ महेश्वरमहेशाननमस्ते त्रिपु-
 रातक । नमोजीमूतकेशाय नमस्ते हृषभध्वज । ततो गपूजा । ईशानाय नमः पादयोः । चंद्रशेखराय नमो जंघयोः । पशुप

तयेनमज्जर्वाः । उमाकृतापयनमोगुह्ये । नीललोहितापयनमोनाभौ । कृतिवाससेनमउदरे । नागोप्रवर्तिनेनमोव
क्षसि । योगिरूपायनमोवाक्त्रोः । नीलकंठापयनमः कठे । पंचवक्रायनमोमुखेषु । कपर्दिनेनमोमौलौ । ततः प्रार्थना । अथक्रा
रिप्रमेयात्मजमोलोकांतकायच । पूजादितांमयाभक्त्याग्रहाणवृषमध्यज । इति । शिवपूजाक्रमः प्रोक्तो । ॥ मन्त्रैरेतैः प्र
यत्नतः । आचार्यपूजयेद्भक्त्यावस्त्रालंकारभूषणैः । हस्तमात्राकर्णमात्रापीठछत्रकमंडलुं श्वेतवस्त्रयुग्मं द्विपुं द्रव्य
प्रसवमूर्तये । पीतवस्त्रयुग्मं विष्णोर्लौहितं शंकरस्य च । पंचाभ्युतेनस्तपनं पूजनं कुसुमैश्च कर्तुं । कमलैरुलूखलैः सिंघातैश्च
पुष्पैश्चैरखंडितैः । तत्कालसंभवैर्द्वयैः पूजयेदवायथाक्रमं । यथाशक्तिः प्रकर्तव्यं व्रतमेतत्सुदुर्लभं । त्रिवितं प्राणि
नामेतदित्यनिश्चितं यतः । अथव्रतांगहोमस्यविधानं शृणुतत्त्वतः । देवतावयुमहिष्यशास्त्रदण्डेन कर्मणा । प्रजा
पतये विश्वरूपाय रुद्राय नमः । इत्येतैर्वमंत्रेण बलिं संस्थाप्य भक्तितः । ततो होमं प्रकुर्वीत यथाविभवसंभवं । अन्न
ये प्रजापतये स्वाहा । अग्नये रुद्राय स्वाहा । एवंविधं श्वरुहोमः प्रजापतयेन त्वेदं तान्यन्ये विधा
रुपाणिजातानि यदितव भूवयस्कामा नुहुमततो अस्तु द्विपदे चतुर्पदे वयं योमपतयोरपीणां स्वाहा । उद्दिष्टं विष्णुर्वि
चक्रमेव धानिदधेपदम् । समूढमस्य पादं सुरे स्वाहा ॥ २ ॥ त्र्यंबकं यजामहे सुगंधिं पुष्टिवर्धनं । उर्वारकमिव वर्धनान् रु
त्यमुं क्षीयमाभ्यताव ॥ ३ ॥ प्रजापतये स्वाहा ॥ १ ॥ विष्णवे स्वाहा ॥ २ ॥ रुद्राय स्वाहा ॥ ३ ॥ ब्रह्मणे
विष्णवेमहादेवाय स्वाहा ॥ ४ ॥ इति पूर्णहृत्यासर्वाङ्कामानवाप्नोतीति व्रतंगोहोमः । अथ होमावसाने तु गां
चदद्यात्पुष्पस्विनीं । स्वर्णैर्जगरीष्वयसुराषंदाभरणभूषितां । तां अष्टाष्टाकांशुदोहां सर्वोपस्करसंयुतां । सदाक्षिणां
मुशीलां तामाचार्यार्थानिवेदयेत् । तेन दत्तं हृतं जप्तमिष्टं यज्ञैः सह स्त्रिया कृतकस्योभुवे द्विप्रव्रतस्यास्य प्रभावतः । एत
त्सर्वं समाख्यातं दुर्लभं व्रतमुत्तमं । अर्द्धोदयं यथादृष्टं किमन्यच्छ्रेतुमिच्छसि । इति स्कंदपुराणे । कर्मद्वयव्रतं । अथा-

स्वसस्त्रिप्रयोगः द्रतोद्यापनकौमुद्यां तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनश्चिरलपापक्षयपूर्वकधर्मार्थकाममोक्षचतुर्विध
 पुरुषार्थसिद्धिद्वारा ब्रह्मविष्णुशिवप्रतीत्यर्थमर्द्धदयव्रतोद्यापनकरिष्ये आचार्य्यादीन् वृत्ताभूमौ दर्भारिततायां सार्द्ध
 यावन्नयद्रोणपरिमिततिलानां पर्वतब्रह्मणे तावत्प्रमाणमेव तिलपर्वतं विष्णवे तथा विधमेव तिलपर्वतं रुद्राय ह्य
 शक्तोऽपर्वतमेकमेव कुर्यात् तन्न ब्रह्मविष्णुरुद्राणां सुवर्णैः प्रतिमात्रयं यथासमं विधाय ब्रह्मयज्ञानमिति ब्रह्माणं इदं
 विष्णुरिति विष्णुं श्रवकमिति शिवं संपूज्य परितः द्रुदीं लोकोपालाज्ञाममंत्रैर्वेदमंत्रैश्च संपूज्य ततो ब्रह्मवि-
 ष्णुशिवानामूर्तिष्वंगपूजां कुर्यात् ब्रह्मणे नमः पादौ पूजयामि हिरण्यगर्भाय ऊरून् परमैष्टिने जंघे वेधसे गुह्यं
 हंसवाहनाय कटिं शतानंदाय वक्षसि सावित्रीपतये वाहून् पूर्वोदितचतुर्मुखेषु ऋग्वेदाय नमः यजुर्वेदाय नमः
 सामवेदाय नमः श्रवणवेदाय नमः चतुर्वक्राय नमो नैत्रेषु कपिलाय ललाटे हंसाय शिरः पूजयामि ॥ १ ॥
 अथ विष्णोः नानंताय नमः पादौ विष्णुरुपाय नमः ऊरून् मुकुटाय नमो जनुनीं गोविदाय नमो जंघे प्रद्युम्नाय नमः
 गुह्ये पद्मनाभाय नमः नाभिं कौस्तुभवक्षसे नमः वक्षसि चतुर्भुजाय नमः वाहून् विश्वतोमुखाय नमो मुखं स
 हस्रसिरसे नम इति शिरः पूजयामि २ अथ शिवाय ईशानाय नमः पादौ पूज्यं चंद्रशेखराय नमो जंघे पशुपतये
 नमो जनुनीपू शंकराय नमः ऊरून् उमाकांताय नमो गुह्यं नीललोहिताय नमः नाभिं पूं कृत्तिवासे नमः वाहून्
 नीलकंठाय नमः कंठं पंचवक्त्राय नमः मुखं पूं कपर्दिने नमः शिरः पूं ततः क्रमेण प्रार्थयेत् नमो विश्वसृजे तुभ्यं
 सत्याय परमात्मने देवाय देवपतये यज्ञानां पतये नमः १ नारायणजगन्नाथनमस्ते गरुडध्वज पीतांबरनमस्ते
 रुद्रजगद्गनमोस्तुते महेश्वरमहेशाननमस्ते तिपुरांतक नमो जीमूतकेशाय नमस्ते तृपभध्वज ३ ब्रह्मविष्णु
 महेशानां कर्मणां फलहेतवः भक्त्या भया कृतां पूजां गृह्णीष्वंजगदीश्वरा ४ इति संप्रार्थ्य ततः सपत्नीकं ब्राह्मणं

वेदशास्त्रादिदेवकं ब्राह्मणत्रयं वा कृत्वा ब्रह्मालंकारादिभिः संपूज्य पुनरपि ब्रह्मविष्णुमहेशान्पंचामृतपुरः सरतुल
 सविल्वदिक्कैः पूजयेत् तत आचार्यब्रह्मादिवरणैव दिकायां आग्निप्रतिष्ठाप्य सर्वतोभद्रादिसमस्तमंड
 लदेवतापूजांते आग्निपूजनं कृत्वा अन्वादध्यात् ब्रह्मविष्णुमहेशान्पूजां कृतिलद्रव्येण प्रतिद्वैवतं सहस्रं सख्या काहु
 तिमिर्लोकपालान्मंडलदेवतांश्चैकैकया हुत्वा यक्षे एवं होमं समाप्य तत्स्वित्पर्वतसाहितं प्रतिभात्रयसमुत्तं दधात्
 अंतस्तदित्यादिदेशकालोत्सर्गोत्थिकोऽस्मिन्प्रथममे अर्द्धदयपर्वणि सिरौलवनसससमुद्रादिसंयुतधरादत्तपुण्यज
 न्यसमग्रफलप्राप्तिद्वारासूर्यचंद्रोपेन्द्रादिसमस्तलोकप्राप्तपुत्रपरमेश्वरपदप्राप्तये अर्द्धदयपूर्वकसमस्तफलप्रा
 प्त्यर्थं तिलपर्वतमध्यस्थदेवतात्रयमूर्तिः सोपस्कराः अत्रभूततापवेदविदेद्राह्मणाय दत्तुमहं मृतसृजे ततः प्रा
 र्थनाः ॥ तिलपर्वतमध्यस्थब्रह्मविष्णुमहेश्वराः दहतुं पातकं सर्वेष्वंशुममसंततिमित्युक्ता दध्यात् ततोदानस्य
 संज्ञतां रक्तकृष्णश्वेतवर्णसुरभिन्नयं शय्यादिकं आचार्यया दध्यात् अन्नहोमद्रव्याणि पलाशसमिदं च
 कृतिलान्यानि ब्रह्मणः अश्वत्थसामेतिलपायसानिविष्णोः चर्वाज्यघ्नीह्वयः शंकरस्य ततोभूमौ श्वेततंडुलैः
 कल्पिताष्टलोपरि पायसपूरितं कांस्यपात्रं समुवर्णं ब्राह्मणाय संपूज्य दध्यात् तन्नमंत्रः सुवर्णपायसामंत्रं रमा
 देततत्रयीमयं श्रावयोरुत्तरकहेतदष्टगुणद्विजसत्तम एवं पात्रदानं विधाय भूशय्यादिदानं कृत्वा ब्राह्मणादि
 पोष्टहीन्वा भूयसीदक्षिणां दध्यात् इति भाविष्योत्तरोकमर्द्धदयदानव्रत अस्यामेव माधवाभायां सावित्रीसहि
 तं ब्रह्माणं पूजयित्वा तव नीतिधेनं दध्यात् तदुक्ते मद्रौ भाविष्योत्तरे अमायां माधवासासस्य पूजयित्वा पितामहं
 गायत्र्या सहितं देवदेवदागं भूषितं नवनीतं यीधेनं फलैर्नानाविधैर्धुतां सहिरण्यां सवत्सां च ब्राह्मणाद्यनिवेदये
 त् कीर्तयेत्प्रीयतामेव पद्मप्रोनिः सनातनः स्थानं सर्वेष्वप्युपातालेयन्मर्त्योर्कैविदुत्तमं तदवाप्नोत्युसंदिग्धं

गद्यदिभिः प्रसादतः यानि चान्यानि दानानि दीयते सुबहुन्यपि 'युगादिपुमहारज' इत्यक्षयाणि भवन्ति हि । अत्रि-
 हीनस्त्वशस्त्रायो ददाति स्वल्पकं बहु तदप्युक्षयतां धातिनात्र कर्त्तव्या विचारणा । वित्तानुसारं स्वं दद्याद्द्वितीया
 निदं नो ध्रुवं भूहि रथपट्टं हं वासः शयनान्यासना निच छत्रोपानहयानानि देयानि शुभमिच्छता एवं दत्त्वा यथा शास्त्र्या-
 भोग्येत्ताद्विजोत्तमान् पथ्याद्भुजितसुमना वाग्यतो वंधुभिः सह अस्ति चिद्वाचिकं पापं मानसं कायिकं तत्रा तत्स-
 वनाशमप्याति युगादिति यि पूजनात् प्रियमानो यथा धैर्यैः रत्नयनानः सुरासुरैः रुद्रस्यानुचरो भूत्वा रुद्रलोके व-
 स्तेधरः यद्दीयते किमपि कोटिगुणं तदाहुः स्तान्तपो नित्यमशयमेव वा न रया दक्षयं सुयुगपूर्वतिथी पुराजन्म्यासा-
 दमे मुनिवरा इह नान्यथैव इति भविष्योत्तरे कं नाधामायां युगादिति थिकृत्यम् ॥ अथ नाथशुक्लश्रुतिप्रदा-
 तस्य नारदीये माघशुक्लश्रुतिपदिव्रह्मि साक्षान्महेश्वरं समभ्यर्चयथान्यायं पूजयेद्द्वेधुष्यकैः रक्तेर्भाधैरतथास्त्रार्णम्
 पितृभ्ये आयशुक्लद्वितीयायां भानुरुपं प्रजापतिं समभ्यर्चयथान्यायं पूजयेद्द्वेधुष्यकैः रक्तेर्भाधैरतथास्त्रार्णम्
 तैर्विनायथाकितः अतः पूर्णतां च प्राज्जगो धूमैर्वापितं हुल्लेः समभ्यर्चयेत्तस्य वसूतैः प्रददेद्द्विजे एवं कृते व्रते विप्रसा-
 तात्सु र्यइवोदितः दुरासद्देवराधर्षाजाम्रते भुवि मानवः इह क्रामान्वरान्भुक्त्वा यत्पते ब्रह्मणः पदं सर्वदेवस्तुतो
 भिक्षुं विमानवरमान्स्थितः नाथशुक्लतृतीयायां ललितासौ मान्यसुंदरीव्रतं नारदीये माघशुक्लतृतीया-
 यां पूज्यासौ मान्यसुंदरी पूर्वोक्तं विधानेन नारिकेलार्घ्यदानतः प्रसन्नादि शतिस्वीयं लोकं तु समुपापिता अस्म्यवि-
 शानकया जगति प्योत्तरे युधिष्ठिर उवाच अथ पृच्छामि भगवन् व्रतं द्वादशमासिकं ललिता राधेन नामासमासक्रमेण च
 श्रीकृष्ण उवाच शृणु पाण्डव रत्ने न यथा पृष्टं पुरातनं कैलासाशिखरे रम्ये बहूपृष्टपलतावृते शंकरस्य महादेव्यासं
 वादकुरु ताम सच्चतुप्रह्वययुते चंपकाशोकभूपति कदंबवकुलामोदवशीकृतमधुव्रते मयूररवसंघुष्टराजहंसो

पशोभिते मृगर्क्षगजसिंहैश्चशाखागमगणाद्वते गंधर्वयक्षदेवार्धैस्त्रिद्वकिन्नरपन्नगैः तपरिवभिर्महाभागैः से
 व्यमानंसमततः सुखासीनमहादेवं भूतसंघैश्चमावृत अप्सरेभिःपरिवृतमुमान्त्वेदमवतीत ॥ उमोवाच ॥
 भगवन्नेदं देवेशशूलपाणिवृषध्वज कथयस्वमहेशान तृतीयाव्रतमुत्तमं सौभाग्यं लभते येन धनपुत्रान्पशून्सुखं
 नारीकपशुं चरुवर्गमारण्यं श्रयमुत्तमं एवमुक्तेदयिनयाभार्ययाप्रीतिपूर्वकं विहरयशंकरः प्राह किं व्रतेन तवाश्रिते
 पैकामात्रिपुल्लोक्रिमुदिव्यभोमातरिक्षजाः सर्वपितेवायतायस्यास्तंहंपतिर्यतः उमोवाच सत्यमेतत्सुरेभ्यो
 ज्ञेयतेन दुर्लभं किंचित्तु भुवनानोगभूषणेशोभूषण भक्त्या खियोहि मां देव प्रयुजंति शुभाभुवि मुरुग्राः सुभ्रष्टा
 क्राश्रिदपुत्रा बहुपुत्रिकाः सुशीलास्तपसाकाश्रिच्छ्रुभिः पीडिताभूशं शौचाचारसमायुक्ता नरोचतेयकस्य
 वित एव वहुविधैर्दुःखैः पीडयमानाश्चदारुणैः शरणमात्रपञ्चास्ताः कृपाविष्टास्ततोन्महं येन ताः सुख
 तं भिष्यरूपलावण्यसंपदा पुत्रैः सौभाग्यवित्तौघैर्दुक्ताः स्युः सुरसत्तम तन्मे कथय यत्नेन व्रतानामुत्तमं व्रतं
 ईश्वर उवाच माधे भस्मसितपक्षैतृतीयायां चतस्रतः मुखं प्रक्षाल्य हस्तौ च पादौ चैव समाहितः उपवासस्य नियमं दंतथा
 वनपूर्वकं मध्याह्ने तु तव भ्रतानां तिलैरामलकैस्तथा स्नात्वा तिर्यजलाच्छुद्धे वाससीपरिधाय च मुग्धैः सुमनोभिश्च प्रमू
 तैः कुंकुमादिभिः शर्वचंतुसदा देवी भक्त्या त्वाभं कं वरसलां कर्पूरचैस्तथा धूपनैर्घैः शर्करादिभिः च दच्छालाभसंपन्नै
 र्धूपदीपार्घ्यादिभिः ततः सायं गृहीत्वा तु प्रतीहृदघटिकां तथा मन्त्रेताधमये शुद्धे जलाश्रयादिभिश्चिते सहिर
 प्याद्विजंकुशामंत्रपूर्वस्माधिना शिरसि प्राक्षिपे तोयं ध्यायेत्तमिन्नस्मै प्रभितं ब्रह्मावर्तः समारच्य तो ब्रह्मये निवि
 निर्गतः भद्रैश्चरातते देवी ललिताशंकरा प्रिया गंगाद्वारे हरं प्रासादं गजालपवित्रता सौभाग्यारोग्यपुत्रार्थम
 चैव देहहरवह्मभे श्रापाताघातिता भद्रे प्रतीहृत्स्नमभिजमः दद्याद्द्विहिरप्युत्तरस्मिन् प्राक्ष्य प्रीत कुशोदकं शुभाचम्य प्रयता

भूत्वाभूमिरयाक्षपयेत्क्षणं ध्यायमानामुदादेर्वीहारितेभवावस्थिते द्वितीयेहिपुनः स्नात्वा तथैवाभ्यर्च्यपार्वतीं यथा
 शस्त्याद्विजानपूज्यततोभुंजीतवान्यता एवंप्रथमेमासिपूजनीयातुकालिका द्वितीयेपार्वतीनामलतीये शंकरेप्रिया
 चतुर्थेगिरिजादेवीपंचमेहरवच्छमा दक्षरपुटहितापष्टमैनाकिसप्तमेरमृता मृडानीचाष्टमेमासिगौरितुनवमेरमृता
 दशमेमासिचिस्थितादेवीसैभान्यदायिनी उमात्वेकादशेमासिगौरितुद्वादशीपरा कुशोदकंपयः सार्पुणोमंत्रणाम
 यंफलं निवपत्रंकटकारिवचाशृंगोदकंदधि पंचगव्यंतथाशो कंप्राशनानिक्रमादमी मासिमासिस्थिताह्येवमुपवास
 परापणा ददातिश्रद्धयैतानियाचकेब्राह्मणोन्म हरिद्राकुंकुमलवर्णजरिकंगुडमेव च देवैरेभिः श्रद्धयात्वं सूर्यरथैस्तु
 व्यासिप्रिये मासिमंसासिभवेन्मंत्रः सौंकारोद्वादशाक्षरः उंकारपूर्वकैर्द्विनमस्कारांतदीपितैः एभिस्त्वंपूजितामंत्रैः
 स्तुत्यंस्त्वंहरत्रिये तुष्टात्वमीप्सितान्कामान्ददासिप्रीतिपूर्वकं समाप्तेतुव्रतेतस्मिन्ब्राह्मणोदधारणं साहि
 तंभापयाभ्यर्च्यगंधपुष्पादिभिः शुभैः द्विजंमहेश्वरंरुक्माउमांभार्यातथैवच ब्रह्मसदक्षिणदद्यात्तथाशुभेचवाससो
 रकवासोयुगंदद्यात्वामुद्दिश्यहरत्रिये ब्राह्मणे श्रद्धयायुक्तातस्याः फलमिदंशृणु दशवर्षसहस्राणि लोकान्प्रा
 प्यपरारपरान् मोदतेभर्तृसाहितायधैर्द्रणशवीतथा मानुषत्वंपुनः प्राप्यनवैधव्यमवाप्नुयात् पुत्रान्भोगान्स्तथा
 पंचाभ्यागंधिश्रयमेवच एकपत्न्यंतथाभर्तुः प्राणेभ्योप्याधिकाभावेत् शृणुयाद्वाच्यमानंतुभस्त्यायाल्लिताव्रतं
 मशस्त्रहेनकाथितंसापितृफलभागिनी संपूज्यपूज्याल्लितान्गण्डगंधैर्दकैर्मृतयटीशिरसिप्रिया सास्व
 र्गमर्त्यल्लनान्मुलभामभूताभूत्वाधिपं पतिमवाप्यभुवंभुनाकि

इति श्रीमद्विद्योत्तरेमाधशुक्काल्लिताल्लिताव्रतं ॥

श्रीदेवरसकल्याणिनीव्रतम्

भविर्योत्तरे श्रीकृष्णउवाच श्रान्यामपिवक्ष्यामितीयां प्रापनाशिनीं रसकल्याणिनीमेतां पुराकल्पवि
 दौ विदुः भावनासेतुसंप्राप्य तृतीयां शुक्लपक्षतः प्रार्तर्ग्वेन पयसा तिलैः स्नानं समाचरेत् स्नापयेन्मधुना द्वि
 वीतये वैश्वरसेन च पुनः पूजा प्रकर्मव्याजाल्या वैकुंठमेन च दक्षिणगंगानिसं पूज्यवासांगानि च पूजयेत् ललितायै
 नमः प्रादौ गुरुफौतद्वधार्चयेत् जेधे जानूतथा शास्यते तथैवोक्तं शिष्येनमः मदनालसायै कटिमदनार्थे तथोदरं स्तनं
 मदनवासिन्यै कुमुदायै च कंधरं भुजं भुजाग्रं माधवैकमलार्थं मुखस्मितं भुवौ ललाटं रुद्रार्थं शंकरार्थं तथालकात्
 मुकुटं विध्वज्यापिन्यै पुनः कांस्तथा लकान् मदभार्थे ललाटं तु मोहनायै पुनर्भुवं नेत्रे तथा धिद्वारिण्यै पुष्पैश्च वदनं पुनः
 उल्कां तथैव तथा कंठममृतायै च कंधरां रंभायै चानवाहं च विशोकायै च दक्षिण हृदयं मनमधारिण्यै चामदेव्यै जग-
 त्छिष्ये श्रानंदनायै नंदार्थं मुमद्रार्थं मनमोहनायै एवं संपूज्य विधिवद् द्विजदां पत्यमर्चयेत् भोजयित्वा ज्ञापनेन मुष्टिरेण
 विमत्सरः सलङ्कं वारिकुंभं शुक्लां वरुणावृतं द्रव्या सुवर्णकमलं गंधनाल्यैश्चार्चयेत् प्रियतामसं च कुमुदाय-
 ङ्गिया ह्यष्टाव्रतं अनेन विधिवदेवै मां सिमां सिस्त्रवर्धयेत् लवणं वर्जयेन्माधो फालगुने च शुद्धं पुनः तुरराजं तथा
 चैत्रं वर्जयेच्च पुन माधवे यावकं ज्येष्ठमासे तु ह्याषाढे जीरकं तथा श्रावणे वर्जयेत्क्षीरं दाधिमाद्रपदे तथा द्यूतसाध्वयुजं
 तद्वदूर्जवर्ज्यां च प्राजिका धान्यकं मार्गशीर्षे तु पौषवर्ज्या च शर्द्धया व्रती तु करकान् पूर्णान्नेपायै च मां सिमां सिच द्रव्याद्
 द्विकाले वेलायां मंदपयश्चेष्टा संयुतान् लङ्कान्वडकां चैव संस्थाद्वयं च पूरिकां । प्रातिका घृतपुराश्च मुडपूष्णीश्च मं
 डकान् क्षीरं शाकं च दध्यक्षां मडयो शाकान् प्राकाः माघार्दौ कनशोद्वधादेव तानि करकोपरि कुमुदामाधविगीरीषी

रं भद्राजयाशेषा उमासतीयाचीतद्वन्मंगलारतिलालसा क्रमान्मायादिसर्वत्र श्रियतामिति कीर्तयेत् सर्व
 त्रपयावत्पंचप्राशने समुदाहृतं उपवासी भवेन्नित्यमशको न कर्मिष्यते पुनर्माघे च संप्राप्ते साक्षसूत्रकमंडलुं तद्व
 द्दोमेषु तं शुद्धं सुवर्णारण्यं सितं चरं सवस्त्रं भाजनं दद्याद्भवः नीप्रोयतामिति अनेन विधिना यस्मिन् सकलयाणिनी
 व्रतं कुर्यात्सि तर्वापेभ्यो रतक्षणादेव मुच्यते भवाब्दे सहस्रं ननुः खीजायते क्विदं आश्रितो मसह स्त्रिष्य
 फलं तदमाप्नुयान् नारी वक्रुते यातुकुमारी वा युधिष्ठिर विधवा वा वराको वा सापितरः फलभागिनी सौभाग्या
 रो नय संपन्ना गौरी लोके महीयते ॥ इति पठति च नित्यं शृणोति प्रसंगात्सकल कलुषमुक्तः पार्वती लोके मेति माणिम
 पि च नराणां यो ददाति प्रियार्थं विपुलमभिजनानां नायकः स्यादमेयः ॥ इति भविष्योत्तरं सकलयाणिनीमावशुद्धा
 ततो यावत् ॥ ॥ अस्यामेव गौरी ततो यावत्तमाचरति शिष्टा माघशुक्ल ततो यायां कन्या सम्यग्वरार्थिनी प्रातः
 स्नात्वा च ये द्वौ रौ पुष्पनैवेद्य चंदनैः मत्स्यपुराणे यायेमासे तु चैत्रवागुदये नुप्रदो भवेत् गुडव्रतं ततो यायां गौरी
 लोके महीयते गुडव्रतो गुडभोजनानपरः भविष्यपुराणे मायेमासि ततो यायां गुडस्य लवणस्य च दानं श्रेयस्क
 रं राजन्नाणि च पुरुषस्य च गुडेन तुष्यते देवो लवणेन मे भ्ररः इत्युमा मे भ्ररः प्रीति करं गुडलवणदानव्रतं अथ
 माघशुक्ल चतुर्थी कृत्या न माघशुक्ल चतुर्थी वरादाख्या कुंद चतुर्थी ति च हेमाद्रौ निर्णया म्भते चोक्तं कुंभार्कं ति प्रशस्ता-
 साप्रदोपव्यापिनी ग्राह्या अत्र कुंदपुष्पैः शिवमम्य चर्चनं रोनकमोजी श्रियमाप्नोति तदुक्तं कूर्मपुराणे कुंभेशुक्ल
 चतुर्थी तु कुंदपुष्पैः सदा शिवं सपूज्य यो हिनकाशी संप्राप्नोति नरः श्रियमिति अस्यामेव व्रतं ह्यपुराणोक्तं गौ
 री चतुर्थी व्रतं उमाचतुर्थी माघे तु शुद्धायां योगिनी गणैः ग्राहक्षयित्वा सुष्ट्राचमयः स्वंगात्स्वर्कैर्गुणैः समु
 ज्ञुः सहिता यस्मात्तस्मात्सोकासतीपुरा तस्मात्सा तत्र संपूज्या नरैः स्त्रीभिर्विशेषतः कुंदपुष्पैः प्रयत्नेन स

मयमत्तयासमाहितैः कुकुमालककान्याचरकसूत्रैःसकुङ्कैः अर्घ्यैःपुष्पैस्तथाधूपैर्दोषैर्वलिभिरेव च गुडाद्र-
 कान्यापयसालवणेनाथपालकैः पूज्यास्त्रियश्चाविधवारस्तथाविप्रारसुलोचनाः - सौभाग्यवृद्धयेपश्चाद्भोक्तव्यं
 वंधुभिःसहितकुङ्कैर्मृदाडविशेषैरित्यर्थः अविधवाइत्यनेनसधवाःकुमार्यश्चसंग्रहीता इतिगौरौचतुर्थीव्रतं
 देवीपुराणैस्त्रियंकुङ्कचनुर्यायुक्तं माघमासेतुसंप्राप्तचतुर्थीकुङ्कसंज्ञिता उपोष्यसासुरश्चेष्टतोरारज्यंभविष्यति
 सर्वापहारसंयुक्तसर्वोपस्करमाहरेत् पुष्पपत्रफलनालकंदमूलानियानिच वन्यानिचैवधान्यानिहयानिविशेषतः
 लवकुटारचारवीजानिनिवानिपह्रवानिच वलभद्रवह्मभंशाकंलवणगुडशर्करा खंडजीरककुरंतुंबुधान्यान्यानिविधवा
 निचदातव्यानिसुरश्रेष्ठकन्यकानांतुभक्तितः अर्घ्यपात्रतथाभांडमृण्मयानिविशेषतःउद्दिश्यदापयेद्देवीप्रियतांमिस-
 दाइति अनेनविधिनाशक्रसौभाग्यपुत्रसंततिः वर्द्धतेनात्रसंदेहो नान्यथा ममभाषितं इतिदेवीपुराणोक्तंकुङ्कच
 तुर्याव्रतं माघशुक्लचतुर्थ्याःबुद्धिपूजाकाशीखंडे इयमेवातिलचतुर्थीत्युच्यते माघशुक्लचतुर्थ्यातुनकंव्रतपरायणाः
 येत्वंबुद्धिमर्चयंतितेव्याःस्युरसुरद्रुहां विधायवार्पकांयात्राचतुर्थीप्राप्यदापसां तपोमाघस्तस्येयंतापसीचतुर्थी
 त्यर्थः - शुक्लशुक्लतिलैर्वध्वाप्राश्नीयाल्लुहकान्नवती तांयात्रानात्रयःकुर्यान्नैवेयांतिललड्डुकैः उपसर्गसहस्रैस्तु
 सहंतव्योममाज्ञया होमंतिलाज्यद्रव्येणयःकरेज्यातिभाक्तितः तस्यांचतुर्थ्यामंत्रज्ञस्तस्यमंत्रःप्रसेप्यतीति तथाच
 माघमासेचतुर्थीतुतस्मिन्कालेउपोषितः अर्चयेत्वातुयोदेर्वाजागरंतत्रकारयेदिति त्रिरथलीसेतोर्लगेपि तिथि
 तत्त्वेभावप्योत्तरे माघशुक्लमधिकृत्योक्तं चतुर्थीवरदानामतस्यगौरौसुपूजिता सौभाग्यमज्जलंकुटुर्याच्चतुर्थ्या
 श्रोत्रोपिश्रेयमिति माघशुक्लचतुर्थ्यांशांतिचतुर्थीव्रतंभविष्योत्तरे सुमंतुरुवाच माघेभासितयाशुष्कायाचतुर्थी
 महीपते सासर्वशांतिदानित्यंशांतिंकुर्यात्सदैवहि स्नानंदानंवलिकर्मसर्वमस्यांशेतांविभो भवेत्सहस्रगुणि

इत्यसादादतिनः सदा दंतिनागणेशस्य कृत्वोपवासंयस्तस्यां पुज्येद्विघ्ननायक ॥ तस्य हेमादिकं कर्म भवेत्साह
 रिकं कल्प - लघुण्डपूपांश्च दत्ताकारं च शुभप्रदं दद्यात् भस्मैव विघ्नोक्ता साहसिकं लभेत ॥ विशेषतस्तथा
 पुत्रपुत्रपुत्रपुत्रं प - शुद्धलघुपूपांश्च दत्ताकारं च शुभप्रदं दद्यात् इति भाविष्योत्तरे शांति चतुर्थी धृतं - नारदीयेष्टि इदं
 गोरिवर्तविप्रसौभार्या रोच्यवर्द्धनं प्रतिवर्षं कर्तव्यं नारीभिश्च नरैश्च तथा - दुर्द्धि व्रतं पूरैः प्रोक्तं कश्चिद्व्रतं रघुव्रतं
 ललितव्रतं मित्यन्ये शांतिव्रतमप्यपरैः ज्ञानदानं जपे होमः सर्वं भस्मां कृतं नरैः भवेत्सहस्रगुणितं प्रसादाद्
 तिनः सदेति ॥ ५ ॥ माघशुक्लपंचमी श्रीपंचमी साध्ययते इदं पंचमी आह्ला हेमाद्रिमतपरा तत्रमदनसंपूज्यवसं
 तोरसवारं भुःकार्यं इति निर्णयामते अतएव यं वसंतपंचमीति भट्टोजिदीक्षिता अत्रादौ रतिकामपूजनं श्रीपूजाप
 र्शकत्वात् तोवसंतोरसवारं माघपंचमी पुराणसमुच्चये - माघमासिसुरश्रेष्ठशुक्लायां पंचमीति थौ रति
 क्रान्तिं तु संपूज्य कर्तव्यः सुनाहोत्सवः दानानि च प्रदेयानि कर्तव्याः सुनाहोत्सवः तथा श्रीपूजनं कार्यं ते
 न तु द्याति माघवद्वति - तिथितथे भविष्योत्तरे माघशुक्लमाधिकृत्य चतुर्थी वरदानां मतस्यांगोरी सुपूजिता
 सोभाग्यमतुलकुर्यात्पंचम्यां श्रिरपि श्रियं हेमाद्रौ भविष्ये माघशुक्लचतुर्थी तु वरमाराध्य च श्रियः पंचम्यां
 कुंदकुसुमैः पूजां कुर्यात्स नन्दये अथ रतिकामयोर्ध्वानं हेमाद्रौ शुभारतिः प्रकर्तव्या वसंतो जज्वलभूषणा नत्स्य
 माना शुभाद्वासिमस्तभाभरणीयता वीणावादनशैलाचपदकर्पूरचर्चिता कामदेवस्तु कर्तव्यो रूपेणाप्रतिमो भुवि श्ल
 ष्ठवाहुः सुकर्तव्यः शंखपद्मविभूषणः चापवाणकरश्चैव मदाद्रौ चितलोचनः रतिः प्रीतिस्तथा शक्तिर्मदशक्तिस्तथा
 जज्वलाचतस्तस्य कर्तव्याः पत्न्योरूपमनोहराः चत्वारस्तुकरास्तस्य कार्यार्थमावर्तयत्तथा पूजाः केतुश्चमकरः का
 र्यः पंचवाणमुखो महानिति अत्र श्रीपूजनं मार्गशुक्लपंचम्योक्तमनुसंधेयं ॥ इति माघशुक्ला श्रीपंचमीवसंतपंचमी

कुर्यं - माघशुद्धपष्ठीअरुणारव्योक्तानारदीये माघेमासेसितापष्ठीसारुणारव्यामृताशुभा तस्यामरुणमभ्य
 र्वाविष्णुरूपंसनातनं रक्तैर्गंधांशुकैः पुष्पैर्नैवेद्यैः पुष्पधूपकैः सम्यगभ्यर्च्यविधिवद्दत्तत्राविलिखेन्नरः
 ततश्चायत्नतोभूयात्मोदततस्त्रसादतः इयंमंदारपष्ठी भविष्योत्तरे ॥ २ ॥ श्रीकृष्णववाच ॥
 शृणुपार्थप्रवक्ष्यामिसर्वेषापप्रणेशिनीं सर्वकामप्रदांपष्ठीनाम्नामंदारसंहितां - माघस्यमलपक्षेत्तुपंचम्यांल-
 घुशुद्धनरः - - - दंतकाष्ठततःकृत्वास्वपेद्धूमैर्जितेद्विधः सर्वभोगविहिनस्त्वपष्ठीमुपवसेन्नरः - प्राच्यानुज्ञा
 द्विजेश्वेष्टान्मंदारं प्राशयेद्विशिं मंदारैराजार्कवृक्षः ततःप्रातःसमुत्थाय कृतस्नानःपुनर्द्विजान् संपूज्य
 संहतं कृत्वा मंदारकुसुमाष्टकं सौवर्णपूषणंतद्वत्पद्महरतंसुराभनं पद्मकृष्णतिलैःकृत्वातावपात्रेदलाष्टकं पू-
 ज्यमंदारकुसुमैर्भारकरायेतिपूर्वतः नमस्कारेणतद्वच्चर्मर्यायेत्यनलेदले दक्षिणेतद्वदकार्पयद्वायचनैर्भ्रूते
 पश्चिमेवसुधाद्येतिवायव्येयचमांडवे कृष्णायोत्तरतःपूज्यञ्जानंदायेशानकेदले कर्णिकायांचपुरुषपूज्यसर्वात्म-
 नाहोरे शुक्लवस्त्रैस्सनावेषभक्ष्यमाल्यफलादिभिः एवमभ्यर्च्यतत्सर्वमुपाध्यायेतिवेदयेत् भुञ्जीतातैललवणं
 वा ज्यतःप्राहुर्मुखोनिशि अनेनविधिनासर्वसत्तम्यामासिमासिच कुर्यात्संवत्सरयावद्विंशत्यव्यवर्जितः
 एतदेवव्रतातेतुंविधायकलशोपरि रवियुक्तद्विजैर्द्रावदातव्यंभूतिमिच्छता रवियुक्तसौवर्णैरवियुक्तमित्यर्थःनमो
 मंदारनाथायमंदारभवनायच त्वंरवेगारयस्वात्मात्रतास्मात्संसारसागरात् विधिनानेनयःपष्ठीमंदारभवसंहिता-
 विपाष्मासुमुखोमर्त्यां सतःस्वर्भूमहीयते इमामर्षोषपटलध्यातोद्वासनदीपिकां प्रगृह्यगच्छन्संसारभतीयां
 नस्वलेन्नरः - - - मंदारपष्ठीविल्यातावांछितायफलप्रदां यंपठेच्छृणुयाद्वापिसोपिपापैःप्रमुच्यते - - - पष्ठीमुपोष्य
 तिलपंकजं कर्णिकायांसंपूज्यंभारकरमहासुरवृक्षपुष्पैः यत्तांशुवतिपुरुषानहितकदाचिद्गोभूहिरण्यतिलदाःफ

लभानुवंति इति भविष्योत्तरे माधुर्हामंदारपट्टोन्नतम् ॥ अथ माधुर्हसं तर्मीकृत्यानि नारदयि माधुस्थशु
हससंभयानवलास्यं व्रतं स्मृतं त्रिलोचना जयंती यस्य सर्वपापहरा स्मृता रथास्थानं तर्मीचैयं च कर्वातत्वं दायिनी
नस्यांसं च्यं संविदुः प्रतिमा तु हेमो हेमाभ्वराभरथगांतुदं देहसं हेमां योभावभक्तिसहितः संगतो हिलो कशं भांज
सादतद्वहापि च भुक्तभोगः भारुकरिससर्मीचैयं कोटिभस्वद्गोपमा अरुणोदये वलायामस्थाना विधीयते अ
कल्पयमदध्याश्रयसतसप्तदलानिच विधायां हि शसिस्त्रायास्तप्तजन्मावनाशतं पुत्रप्रदं व्रतं चाब्रवाहादित्यस्वयं
भुभुः योमापसितसप्तन्यां पूजयेन्मां विधानतः तस्याहं पुत्रतां ह्यस्येत्वां येन भृशतोषितः तस्यां जितेन्द्रियो भूत्वा
समुपोप्यदिवानि श पूजयेदपरेयाहि होमं कृत्वा हि जांस्तथा दध्यादनेन पयं सापायस्येन च भोजयेत् अनेन विधि
नाभस्तु फुरते पुत्रसप्तमीं लभते स तु सत्पुत्रांचिरायुपमनामयं इयमचलां सप्तमीं त्रिलोचना जयंती त्र्युक्तं भविष्य
तरे मायस्थशुद्धपक्षे तु सप्तमी सा त्रिलोचना जयंती नाम सा प्रोक्ता सर्वपापहरा तिथिरिति मत्स्यपुराणे धर्मो
अन्यतररूपदो रथमापादिवारः जयंती नाम सा प्रोक्ता सर्वपापहरा तिथिरिति मत्स्यपुराणे धर्मो
आह्ला-सूर्यग्रहणतुल्या तु शुक्लामाधुर्यसप्तमी अरुणोदये वलायांतस्यां स्नानं महाफलं मिति विष्णुकिः दिनद्वये
रुणादये च पूर्ववपमुन्धारितियुग्मवाक्यादिति भट्टोजिदोक्षिताः अयं ग्रहस्तान्कालो रुणोदये चैमाधुर्यस्नानं कुर्वति ता
न्यत्वेयं अन्धान्प्रति तु समुदाय एव माधमासस्य सप्तम्यामुदयं त्येव भारुकरे विधिवत्तत्र चरन्ति महापातकनाश
नामित्यपराक्रोधिपणोक्तिरित्युक्तं नभ्यं मदनरत्नादिसर्वे प्राचीनवीन ग्रंथे एव तद्वचनस्यानुपलंभः तद्वैश्याविरा
शब्दमाधस्तानकालस्तु सूच्यते य एव स्वमुद्रच्छतिभारकर इति माधमासेरुदत्तापाः किंचिदभ्युदिते रवाविति यो
आधमारुपसि सूर्यकराभितो स्नानं समाचरतीत्यादि नारदयि भविष्योत्तरप्रश्ने तत्र च नडिडिमस्य जागारु कत्वात्

तस्मान्मायस्नानं सूच्यते इत्येककर्तव्यं श्रवलासपत्नी स्नानं चरणोदय एवेति सिद्धांतः यत्तु द्विवोदासीये । श्रवलासपत्नी
सीदुर्गा शिवश्याविर्महाद्वारः द्वादशीवत्सपूजायामुत्पदा प्राभ्युतासदेति पशुमुक्तमुक्तं तथादिपूर्वाह्णपश्याटिक्राद्रयं
सपत्नीच प्रेरयुः क्षयवशादरणोदयादूर्ध्वसमाप्यते तत्परं ज्ञेयं तत्र प्रस्थासपत्नीक्षयं प्रवेश्यारुणोदये स्नानं कर्तव्यं-इ
यंच श्रवणोपश्रयस्ता श्ररुणोदये वलायां शुक्लामावस्थसपत्नी प्रयगेयदिलभ्येतकोटिमूर्ध्वग्रहैः समेति वचनात् तथा
नायेसां सौमित्रे पक्षे सपत्नीकोटिभारकरा कुर्ध्यास्नानं ध्वजान्मायपुरारोभयसंपद इति इदं च स्नानं तिथ्यादि
रांकीर्त्त्यसपत्नीकंपञ्चाणिसपत्नवदरोपञ्चाणिचमुवर्णादिमात्रस्थतिलैस्तैलकुसुमवर्तितं प्रश्वालि तदोपश्रयशिरसिकृत्वा इक्षु
दण्डेन जलाच्छादयित्वा भारं करं हृदये ध्यात्वा नमस्ते रुद्ररूपाय रसानां प्रत्येनमः वरुणाय नमस्ते रतुहरे वासनां रतुते
इति श्लोकं पठित्वा दीपं प्रवाहे विस्मृज्य शुक्लतिलैरंगोद्वर्तनं कृत्वा स्नानं कर्तव्यं दिवोदासीये मदनरत्ने तु इक्षुदण्डेन जलं चा
च्छादयित्वा सपत्नीकंपञ्चाणिससवदरोपञ्चाणेशिरसिकृत्वा वक्ष्यमाणमवैज्ञात्वा तिलापिष्ठमयापूपहैर्मसूच्यै सं
पूज्य विभ्रायं दद्यादित्युक्तं स्नानमंगलाश्रकाशीखण्डे यद्यज्जन्मकृतं पापमया सपत्न्युज्जन्मसु तन्मरेण च शोकं च
भाकरै हनु सपत्नी एतज्जन्मकृतं पापं यच्च जन्मांतरा जितं मनोवाक्कायजं यच्च ज्ञाताज्ञातं च यत्पुनः इति सपत्नीवि
धंपापं स्नानान्मने सपत्न्यापितेक सपत्न्यवधि सप्तमाकीर्णहरमाकरिसपत्नीति एतन्मन्त्रजपं जपत्वा स्नात्वा प्रादोदकं
नरः केशवादित्यमालोकयन्नेति एकलुपो भवेत् ततोऽर्धदद्यात् सच सौरागमे प्रोक्तः अर्कपञ्चरसवदरैर्द्वैर्वाक्षतसचं
दनीः अष्टांगविधिना चार्धदद्यादादित्यतुष्टये अर्धदानमंत्रो मदनरत्ने सपत्न्याप्तिवहस्रोतसपत्न्यलोकप्रदोपन
सपत्न्यासाहितोदये यद्वाणाध्वं दिवाकरेति ततः सप्तमीप्रार्थना-जन्मोत्सहलोकानोऽसप्तमीसप्तसप्तिकेऽसह
व्याहाते केदेविनमस्ते सूर्यमंडल इति श्रवत्सपत्नीभ्यानां तावदर्णां ज्यपत्रासाहयस्थ्यास्तप्तमीमतेति । चोत्कृतं

लकंठासाजटाखंडं दुभूपिता इभस्थसप्तमीगौरीहिभुजावज्रपात्रिणीति ॥ उभयसप्तमीध्यानं ॥ ततो निह्युविधिं
निर्वस्य चंदनेनाष्टपत्रकमलं विलिख्य तर्काणिकायां प्रणवसहितं सपत्नीं किं शिवं संपूज्य पूर्वादिदलेषुरविं भानुं विव
स्वतं भास्करं सवितारं शर्कं सहस्रकिरणं सर्वात्मानं क्रमेण ॥ अष्टावादिनुमोतानामभिर्ब्रह्मादिभिः ॥ संपूज्य स्वस्थ
नां भयतामिति विभुजेत् ततस्तस्मादिष्टोत्रकांचनं कर्णभरणं मृतगुडं तिलपिष्टं साहितं ॥ अशक्तश्चेत्तिलपिष्टं सं
स्थाप्य रक्तवस्त्रेणाच्छाद्य पुष्पादिभिः संपूज्य ब्राह्मणैः स्वस्तिवाचनं कारयित्वा ब्राह्मणाय दद्यात् तत्र भद्रः आदि
त्य-
स्य प्रसादेन प्रातः स्नानं फलेन च दुष्टदोर्भागे न्यदुःखं भ्रमयादतंतुतालकमिति ॥ ततो गुरुं संपूज्य सूर्यं ध्यायन् नृविभ्रान्त्सं
भोज्य स्वयं भुंजीत इति तालकद्वयं ततः ससारथिरथ वणैर्कौवलिस्य ॥ तथा यथाशक्ति स्वर्णादिघटितं मानुसं
पूज्य दद्यात् इति रथदानविधिः ॥ अत्रान्योपि विशेषः कथायां द्रष्टव्यः इदं मन्वादिः शुक्लपक्षस्थत्वात् ॥ पौर्वाहिकी
याह्यामाधस्य मलमासत्वे मन्वादि कश्चाद्भुभयत्रापि कार्यं मन्वादि कस्येति पूर्वोक्तवचनात् ॥ अस्यां कारीरं वदेति शो
पट्टकः ॥ लोलाकर्षश्च सतस्यां स्नात्वा गंगादिसंगमे सप्तजन्मकृतैः पापैर्मुक्तो भवति तत्क्षणं इति ॥ पद्मयोगोप्यत्र स
त्ति संभवे ज्ञेयः सच निष्पाद्यते ज्ञेयः कः पट्टिच सप्तमी चैव वारश्चेदं शुभं ॥ अलिनः योगो यं पद्मकोनामसूर्यकोटिग्रहैः समद्वि
अथ मविष्ये तरोकाऽचला सप्तमी व्रतकथा युधिष्ठिर उवाच ॥ अंधवेण शरिरेण सुपुष्टेनापि किं फलं माघ रत्नां विनि
देवत्वयोक्तं यदुत्तमं न प्रातः स्नानासमर्थं तु शरीरं यस्य देहिनाः किं तेन वदं कार्यं यमाये संसारभीरुणा ॥ सौकुं ध्या
वहरीरं यस्य श्रवणं त्वत्तथैव च कथं स्त्रियः सुरुपास्तुः सुभगाः सुप्रजास्तथा ॥ पुण्यस्य महतश्चैव सर्वमेतत्फलं यतः
अष्टपुष्पास्तेन सुमहद्व्यं पुण्यमवाप्यते स्त्रीभिर्मायेभ्यो महति स्नानं मेकं जगद्गुरो ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ श्रूयतां भ्रातृश्रेष्ठ
हस्यमुनिभाषितं ॥ यन्मया कस्याचिन्नोक्तं मचला सप्तमी व्रतं ॥ वेश्या च दुर्दमतीनामरूपोदात्तं गुणान्विता ॥ आसीत् कुरु

कुलश्रेष्ठसागरस्यविलासिनी सावसिष्टाश्रमं पुण्यं जगाम गजगामिनी वसिष्ठमुनिमासीनं प्रणम्या नतकंधरा
 कृतांजलिपुटामूल्यापाहेदं जगत्तोहितं मयानदतनहुतं तोपवासव्रतं कृतं भक्त्या सपूजितः शंभुः स्वामिन् शुद्धं
 रानव सांप्रतंतप्यमानायाव्रतं किंचिद्विशस्वमे येन तु स्वां पुं कौषाडुत्तराभिभवाणैवं एतत्तरया श्रवद्दुःश
 त्वातिकलणं वचः कारुण्यात्कथयामास वसिष्ठो मुनिसत्तमः वसिष्ठ उवाच माधुर्यसितससन्ध्यां सर्वकामफल
 ददं रूपसौभाग्यजननं स्नानं कुरु वरानते कृत्वा पध्माभेकभक्तससन्ध्यां निश्चलं जलं रात्र्यंत्यालेप्य शुद्धं
 त्वाशिरसि दीपकं माधुर्यसितससन्ध्यां भवलायालितं च यत् जलं मलानां सर्वेषां समुद्रं प्रक्षालनं ततः वसिष्ठ उवा
 च न श्रुत्वा तास्मिन्नहनिभारत चकारेदुमती स्नानं दानं सन्ध्याय ध्यायि स्नानस्य प्रभावेन भुक्ता भोगान्मये
 प्रसितान् इद्रलोकेप्सरा मध्येनायकात्त्वमुपागता अवलासपत्नी स्नानकथितं विधापते सर्वपापप्रशमनं सु
 खसौभाग्यवर्द्धनं ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ सप्तमी स्नानमाहात्म्यं श्रुतं कृष्ण विशेषतः सांप्रतं श्रोतुमिच्छामि विधि
 मंत्रसमन्वितं श्रीकृष्ण उवाच एकभक्तेन संतिष्ठेत्पद्मांस्तपुज्य भारकरं सप्तम्यां तु प्रतिप्रातः सुगंधैर्जलाशुष्यं
 सरित्सरस्तडागं वा देवखातमथापि वा सुखावगाहनं वेष्टेदुष्टसर्वैरदूषितं व्यालान् पुष्पशिशैश्च जलभैरस्य क
 च्छुपैः न केन चालयेत्पावता वस्त्रानां समचरेत् सौवर्णैराजतेषां जम्बूत्पात्राणि च तैलवर्तैस्तु दातव्या महाराज
 नं रजिता महारजनं कौसुभं समाहितमना भूत्वा दत्त्वा शिरसि दीपकं भास्करहृदये ध्यात्वा इमं मंत्रमुदीरयेत् तम
 स्ते रुद्ररूपा यरसानां पतयेत्तम वरुणा यनमस्ते रतु हरि वासनमो रतु जलोपरितरे ही पं स्नात्वा वासंतं पर्वदेवताः च
 दत्तेन लिखेत्पद्मपत्रं सर्गाणि कं मध्ये शिवं सपत्नीकं प्रणवेन समन्वितं शार्ङ्गेर्दले रविः पूज्यो भानुश्च जले तथा
 याम्यं विवस्वा वैश्वं स्रग्भारं करं पूजयेद्बुधः पश्चिमे साविता पूज्यो तथा र्कश्चानिले दले सौम्ये सहस्रकिरणः शैवे सर्वोत्तमो

नमः पूज्यः प्रणवपूर्वितु नमस्कारश्रुतारततः पुण्यैः सुगंधयूपैश्च पृथक्केनयुधिष्ठिर विसर्गवल्लसंज्ञितस्वस्थानं गन्तुम् ।
मिति विसर्ज्य तसहस्रं शौसमागन्धस्वमालयं ताभ्यान्विषयाशस्त्या मुण्ययेवाधश्चाकिमान् रथापयेत्तिलपिष्टं च सुतं
समुद्रं तथा काचं नतालकं कृत्वा अशक्तस्ति तलपिष्टकं संघावरक्तवस्त्रेण पुष्पैर्धूपैश्चार्चयेत् । ततस्तत्रालये द्विप्रदद्यात् ।
इणक्षालक आदित्यस्वप्नसादेन श्रावक्षानफलेन च दुष्टदौर्भाग्यदमनं मया दत्तं तु तालकं मूत्रायैषोपद्रुष्टारं
किञ्चन नम्राभ्यपूजयेत् । श्वेतोदिते समये च भारकरव्याज नक्षत्रपरः । ताण्डवकथाः शृण्वन् नम्रा वा धर्मस्तुतिः । प्राक्
दर्शयिषे सलापदुर्भेन रूपशर्मानादिकं वर्जयेत्स्वप्नयेत्याज्ञास्ततो वंधुजनैः सह एतत्केन श्रितं पार्थरूपसौभाग्यप्रकारकं
स्ववलासपत्नीस्नानं सर्वकामफलप्रदं इति पठति यद्द्वयः शृणोति प्रसंगात्कलिकलुपुर्विनाशस्तपत्नीस्नानं
मेतत् इदमपि व्रजनानां यो ददाति प्रयत्नात्पुण्यसदनगतोसौ मोहद्वेषस्तुष्टोभिः इति भाविष्योत्तरोक्तमन्त्रेण तप
भ्रजतम् ॥ अथोद्यापनकौमुदीनोक्तं संक्षेपेण चलासपत्नीविधानं । तत्र माधुशुक्लमध्यां प्रातः स्नात्वा द्रेशका
लोत्सर्करयं नम्राखिलमापक्षयपूर्वकरूपसौभाग्यसर्वकामफलदायि द्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं मचलासपत्नीमृतक
रिण्डवृक्षलिसंकरूप्य भास्करं संपूज्य स्वयमेकभक्तकुण्डर्यात् । ततः सप्तस्थां सुगंधिं जलशालाशालां तदाग्निं वैश्यान्
दीर्घागत्वा न केनापि चालितं जलमिष्टद्वेन चालयित्वा सौवर्णैराजतैताम्रमयेषां त्र्यशुक्लचलाभु
नवे कौसुभरंजितवर्तितैलतैलश्रज्वालितदीपसंस्थाप्य सप्तार्कपत्राणि सप्तवदरोपजगिषि रसिधुं वा भास्करं
क्ष्मावत् । इमं नम्रमुदरिषेत् । नमस्ते रुद्ररूपाय रसानां पतये नमः । वरुणाय नमस्तुभ्यं हरि वासनमोस्तुते । इत्यु
क्त्वा जलदीपं न्यसेत् । ततः स्नात्वा देवताः संतप्य तत्तिरेचनेनाष्टदलं बिलिख्य तत्र पूर्वोदिकमेण रविं १
भानुं २ विवरवंतं ३ भास्करं ४ सावितारं ५ शर्कं ६ प्रभाकरं ७ सहस्रकिरणं मध्यउमासहितं शिवं

सत्प्राप्यनाममन्त्रैः संपूजयद्विस्मयन्नस्वयदृष्टमागत्य तत्रताम्रपात्रेथयाम्पण्मयेधृतगुहयुतितल्पिप्रयुतंसौवर्णीं ता
 म्प्रयत्नं कर्णाम्रशोमिति भविष्योत्तरे इतकवन्निष्ठाभ्यामसंपूज्य ब्राह्मणाञ्चालयेत् ततोब्राह्मणंसंपूज्य तत्समर्थित्वे
 दयेत् तत्रमन्त्रः आदित्यस्यप्रसतेन प्रातःस्नानफलेनच दुष्टदर्शिन्यदुःखघ्नं प्रादुर्हितालकं इतिपठिन्ना
 निवेदयेत् ततःसमग्रदिनहृदिनास्करं ध्यायन् क्षपयिष्या वंधुजनैः सहभुंजीत इत्यचलासुप्तमीश्वरविधिः ॥
 रथार्थमन्त्रश्चसप्तमीव्रतं भविष्योत्तरे कथंसांक्रियतेकृष्णमनुष्यैरथसप्तमी चक्रवर्तित्वफलद्वयादिरथयाताब्ध्या
 मम श्रीकृष्णञ्चयाच श्रीसर्गकांजोविपयेयशोवर्त्तन्याधिपः दुष्टेवयस्सितस्यासित्सर्वव्याधियुतःसुतः तत्कु
 र्मप्राकंसोष्टच्छद्दिनीतोद्विजपुणवं सयाहराजन्वैश्यपंचपणःपूर्वजन्मनि ददशरथसपत्न्यांक्रियमाणव्रतं तपःपुनर्द्व
 र्शनमहात्म्यादुत्पन्नोजठिरैव आढाताभिर्ब्रह्मस्तेनायं व्याधितोभवत् तत सराजापप्रच्छकिमेतरस्यविधीयतां द्वि
 जञ्चयाच अस्वसदशनाज्जातःपुत्रोप्यंतवसद्वाति तदेवक्रियतराजन्रथसपत्न्यामिसद्भितं व्रतंपापहरयेन्नयत्कवाचैतद्व
 मप्यते राजोवाच द्वाहिविप्रव्रतंकक्षसविधानंसमंजकं ईश्वराणांदरिद्राणांसर्वसंपन्नतायकं द्विजउवाच शुक्ल
 पक्षेनुमापश्यपद्यामाम्रत्रयेद्वही स्नानशुद्धितलैः कार्यं नयभावेतुकवाचित् विमलेसलिलेराजनिविधितद्वर्णधर्मतः
 द्वैश्चादीनपूजयित्वातुगात्वासूयार्थालयंततः सूर्यसम्यङ्नमस्कृत्य पुष्पधूपार्क्षतैः शुभैः आगत्यभवनपश्चात्पचूय
 ज्ञांश्चार्चयेत् स्तोत्रपातयेथष्टांश्चयाचवृद्धाश्रितान्स्वयं विद्यमानेदिनेश्वीयद्वापयतः सैतलवार्जितं रात्रौ
 विप्रसमाह्वयविविज्ञेवदमारभं संपूजयनिग्रमंकुर्यात्सुप्रथमाधायचेतासे सप्तभ्यांतुनिराहारोभूत्वाभोगविवार्जितंश्रो
 त्रं चैष्टभ्यांजगुप्तेनविद्वंघ्रतन्मकेक इत्युच्चार्यत्पश्चेदतोयतोयपुनिरक्षिपेत् ततोविसृज्यतंविप्रंस्वपेद्रूमौजितेन्द्रियः
 ततःप्रातःसमुत्थायकृतावश्य शुचिर्नरः कारयित्वा रथं दिव्यं किंकिणीजालमालिनं सर्वोपरस्करसंयुक्तं रत्नैः सर्वांग

चित्रितं कांचनं राजतं वाथ हयसारथि संयुतं ततो मध्याह्नमभये कृतस्नातादिको ब्रती श्रुतिर्धनवीक्षमाणस्तु पार्श्वद्वाला
 प्रवर्जितः सौरसूक्तं जपन् प्राज्ञः समगच्छेत्स्वमालयं निवृत्तानन्धकार्यं रतु कृत्वा द्वाह्मणवाचनं वल्लभमुद्रापिकामधये
 स्थापयित्वा रथोत्तमं कुक्कुमेन सगन्धेन च र्चयित्वा समंततः मालाभिः पुष्पदीपानां समंतात्परिवेष्टयेत् धूपेन गुग्गुलि
 श्रेणुपुष्पयित्वा तथोपरि रथे संस्थापयेद्भानुं सर्वलक्षणलक्षितं वितानुरुपेहं भवावितशाठ्यविवर्जितः शाठ्याह्वानं
 तिवैकल्यवैकल्यप्यादिकलं फलं ततो देवं समभ्यर्च्य सरथसहसाराधिं पुष्पैर्धूपस्तथा गंधैर्बालं कारभूपणैः फलै
 र्नानादि धर्मैर्भक्ष्यैर्नैर्वैद्यैर्धृतपायसैः पूजयेद्वा स्करं भक्त्या मंत्रैरेभिस्त्रिभिः क्रमात् भानोदिवाकरादित्यमार्तैर्द्विजगतां
 पते- आपां निधेजगद्भक्षभूतभावनभास्करं प्रणतार्तिहरा चित्तविश्वचिंतामणेश्रमो विष्णो हंसादिदेवैश्चाद्वादि
 मध्यंतकारकं भक्तिहीनक्रियाहीनं ब्रह्मनिजगत्पते प्रसादात्तवसंपूर्णमर्चनं तदिहारस्तु मे एवं संपूज्य देवैश्च
 प्रार्थयेत्स्वमने गतं ददाति प्रायतो भानुर्भक्त्या संतोषितो नरैः वितहीनोऽपि विधिनः सर्वमेतत्प्रकल्पयेत् रथं स
 सारधुसाश्ववर्णैर्कोर्भितिलेखितं सौवर्णैश्च तथा भानुं यथाशक्त्या प्रकल्पितं प्रागुक्तेन विधानेन पूजयित्वा सुविस्तरं
 जगत्कारयेद्वाज्रौ गीतावादिन्न निःस्वनैः प्रोक्षणीयौ र्वैर्चित्रैश्च पुण्याभ्यान् कथादिभिः रथयात्रां प्रपश्येत्तन्मनो
 रयत्तनां श्रितः श्रानिमीलितनेत्रस्तुतये तारजनीबुधः प्रभातो विमले स्नानः कृतकृत्यस्ततो द्विजान् अर्चयेद्वि
 विधैः क्रमैर्दानैर्वा सोविभूषणैः अश्वमर्धेन तु त्वस्यादिदं ब्रह्मविदे विदुः श्रतो देयानि दानानि यथाशक्त्या विवक्षणीः
 रथं च गुरवे दद्यात्सर्वोपरस्करसंयुतं रक्तचक्रयुगलं रक्तधनुसमान्वितं एव चोष्णैर्ब्रते राजकिंनाराद्योतिजगत्त्रये तस्मा
 त्सर्वप्रयत्नेन कुरुत्स्वरथसप्तमं येनारोगो भवेत्पुत्रस्त्वदीयोन्यपसतमं ब्रतस्थास्य प्रभावेन प्रसादाद्वा स्करस्य च
 भविष्यति महातिजामहाबलपराक्रमः भुक्ता भोगान्सुविपुलाः कृत्वा राज्यमकंटकं दूरवत्सौरभक्षस्तन्यमिष्टं

त्वयिमहाभुजः उत्पाद्यपुत्रान्पौत्रान्शसूर्यलोकं प्रयास्यति तत्रस्थित्वाकल्पमेकचक्रवर्तीमविष्यति श्रीकृष्ण उवाच
 इतिसर्वसमारव्यायक्षितिपायद्विजोत्तमः पथागतं जगामासौ तपःसर्वकारह यदादिष्टं द्विजैर्द्रेणतस्सर्वसंबभू
 वह एवं सच कर्वातित्वं प्रातवाह्नपनंदन श्रूयते यस्तु मां धाता पुराणे पुं परंतप यइदं शृणुयाद्भक्त्या यश्चापि परिकी
 र्त्तयेत् तस्मै भद्रतुष्यते भानुर्धच्छते वाभयं सदा एवं विधं रथवरं रथवाजि युक्तं हेमं च हेमशतदीधितिनास्मेतं तथा च
 माघसितसप्तमिवासरेयः सोमश्चक्रगतिरेवमर्हति मुनाकि इति मविष्योत्तरे रथसप्तमी त्रतकथा यदा सप्तमी
 हस्तर्क्षयुता स्यात्तदा महापूरारथसप्तमी भवति ॥ तदुक्तं हेमाद्रौ मत्स्यपुराणे इत्येवाकाशितवीररथारव्यासभूतसि
 परा महती च समाख्याता महापातकनाशिनी तथा च शुक्लपक्षे तु सप्तम्यां यदा क्षीतुं करो भवेत् तस्मात्सा सुमु
 हा तुष्या सप्तमी पापनाशिनी तस्यां स पूज्य देवेश चित्रभानुं दिवाकरं सप्तजन्मकृतात्पापान्मुच्यते नात्र संशयः
 यश्चेपवासं कुरुते तस्यां नियतमानसः सर्वपापविरुद्धात्मा सूर्यलोके महीयते इति माघशुक्लायां सप्तम्यारथसप्त
 मी त्रतं अस्य अत्रुष्टानविधिरुद्यापनकोमुद्यां तत्र प्रष्टां प्रातः शुक्लतिर्लैर्नद्यादौ स्नात्वा देवादीन् पूजयित्वा सु
 र्याल्यंगं रवासूर्यं नत्वा पुण्यधूपाक्षतैः संपुज्य ग्रहमागत्य श्रुतिपूजादिकं कषाय विद्यमानो दिने अतैस्तुभोज
 नं त्यपमश्रीयात् राज्ञो विप्रसमाह्वय नियमं कुर्यात् सप्तम्यां च निरुहारे भूत्वा भोगविवाजैः भोक्ष्येष्टम्यां
 जगतां च निर्धनं कुरुते भद्रतं द्रमुद्यां र्धसंकरप्यजलं हस्तिपेत विप्रसंपुज्य भूनां रथप्रेततः सप्तम्यां प्रातः अरु
 णोदयवेलायां हरिश्चामलकर्णस्य तिकाभिः सह स्नात्वा कृतावश्यकः तैरसूक्तं च जपत्वा गोमयोपलतायां भूमौ
 नदीतीरे ष्टांगे श्वरथमूले तुलसे च नैवावस्त्रादिभिर्मंडपं कृत्वा तन्मध्ये वेदिका तदुपरि धातूनां रजोभिः कुंकुमेन
 वाग्न्यष्टदलं विधाय तदुपरि आरक्तं त्रिशूलं साठ्योपरि एकं वक्रं तैरगान्वितं सौवर्णसोपस्करं रथं अग्रको राजतंसं स्या

प्यतदुपरिसूर्यमावाह्य तत्रध्यानं द्विभुजं शयचक्राढ्यपद्मासनसमन्वितं मुहूर्तसमये सभ्यगन्धेयं नारायणं शुभं
 रक्तगन्धक्षितपुष्पगुन्गुलानुरधूपै पायसान्न नैवेद्यं एषोढशोषचारैः सपुण्य तदप्रेयातूनारजनीचूर्णेन वा-
 छदलपद्मविरच्य पूर्वार्द्धक्रमेण सर्वं श्राद्धित्य सवितारं सितत्र खगपति सूर्यं भास्करं मित्र मध्येनारा-
 यणपूजायिवा भक्तिहीनक्रियाहीनमजहिनं जगत्पते प्रसादात्तदसपूर्णं हततदिहास्तमे इति संप्रार्थ्य । स्ववाहु-
 मूलरत्नौ प्राप्ते सति रवेष्टप्रयोजनं सर्वसंप्रार्थ्य दक्षिणशिरस्कथौ तु वक्षेणाच्छाद्य मुखस्वपेत् यावदुल्लभ्यभारकरो-
 गदुल्लतावत्स्वप्ने पर्यवर्तमानो भिलषितकथयेत् तत उच्यते यत्कालमुक्तासहितं गन्धानुरत्नपूर्णं दुकूलवोष्ठितं गदक्षिणं
 तालुकूप्याङ्गदद्यात् तदभयं मानुलङ्गकदववा श्रक्तिवनेन ससारथिरथं पंचवर्णकेन निर्माय सौवर्णप्रतिमां पूर्व-
 वदयेत् ततो राज्ञो जागरणं कृत्वा प्रातस्तत्सर्वं गुरवे दत्त्वा गन्धदद्यात् तत इष्टजने सह भुजित एव ब्रतकर्ता इह
 पुत्रभौजाः नृपाद्याः तैः सूर्यलोकायास्त्यतीतिकथायां ब्रह्मापेक्षानाविरचला सप्तमी विधिनज्ञेयः इति रथसप्तमी
 ब्रतविधानम् अस्यामेव भवत्येवोत्तरोत्तरकथां कसप्तमी ब्रतं हेमाद्रौ माघमासीत्यादिसप्तम्यामुपोष्य भानुं पूजयि-
 द्वाधवर्षातिस्वर्णरथे सूर्यसूर्यसूच्य ब्राह्मणाय दद्यात् दीति रथां कसप्तमी ब्रतं इयमेव महत्सप्तमी अस्यां पूजाभिधान-
 सूर्यपूजा ब्रतं शुक्लायां माघसप्तम्या पूजानाममहारवि आदित्याकश्यपाज्जिह्वसहस्रकिरणो महान् तस्मात्
 पूजयेत्तत्र माघमासो जितेन्द्रिय अर्धं पुष्परत्नाधूपैर्दोषैर्भक्ष्यैर्मनोरमैः गीतैर्वृत्त्यस्तथावाद्यैर्होमैर्ब्राह्मणतर्पणैः
 श्राष्टभ्यां च पुनर्भक्ष्यैर्भूषणैश्च धृतवादिभिः भक्ष्याणि तानि देयानि भक्षणीयानि यानि वै इति माघशुक्लसप्तम्यां सूर्य-
 पूजा ब्रतम्
 अस्यामेव ब्राह्मणो कमारोग्यसप्तमी ब्रतं वराह उवाच कथयामि महापुण्यं सर्वपापप्रणाशनं तथैव माघसप्त-

न्यांस्तथासमुपोपितः - पूजयेद्वास्करदेवविश्वरूपसनातनं । आदित्यभारकरवेभानोसूर्यद्विवाकरः । प्रभोक्
 रतिसंपूज्यो देवः सर्वेश्वरो रविः - पद्माचिं कताहारः सप्तन्यामुपवासकृतः । अष्टन्यांचैव भुंजीत एष पूज्यविधिः स्मृतः ।
 क्षुनेन वत्सरं पूर्णपूज्यो द्विधिनारविः । तस्यारोग्यं धनं धान्यामिह जन्मनि जायते । अथास्यानि वरधस्य पतमीव्रतं । सुदृढं
 रत्नं आदित्यपुराणे । आदित्य उवाच । माधवासितुस पतञ्ज्यां शुक्लायां समुपोपितः । यः पूजयेत्तु मां भक्त्या तस्यार्हं
 पुत्रतां व्रजे । एवं चोभयस पतञ्ज्यां सिमासि सुरेतम । यस्तु मां पूजयेद्भक्त्या समैकमेकमादरात् । समैकवर्षमेकं प्रय
 ष्ठाभि सुतं तस्य ह्यारमर्तं शसुद्रवं । वितं यशस्तथा पुत्रमारोग्यं परमं प्रदं । माघमासितुषो ब्रह्मन् शुक्लपक्षे जिते द्विद्यः
 पशुवर्षा पतितान् ध्यातुं जल्पन् विजिते द्विद्यः । उपोष्य विधिवत्पश्चांश्च तस्य विलेपनैः । पूजयेत्त्वा तु मां ब्रह्मन् वर
 हेमं समाचरेत् । शृणुयि वा हरिं भक्त्या हविर्भिः पद्मलेचनं । वीरहो मम मिहो ब्रह्मन् हरि रवा दित्यः । दद्याद्नेपथ्यं
 सां प्रायसेन द्विजान् रथा । श्रुतेनोदशेषः । तस्यैव कृष्णपक्षस्य षष्ठां सन्यगुपो व्रतः । तस्यैव तिसाधुमासस्य । ऋक्षेष्टपक्षे
 शुभं ध्यात्वेत्येकपुष्पे श्रूयते । एवं यः पूजयेद्भक्त्या नरो मां विधिवत्सदा । उभयोरपि देवैश्च स पुत्रलभते वरमिति । पुत्र
 स पतमीव्रतं । इयं माघशुक्ल सप्तमी मन्वादिः । तत्र मन्वादिगणोक्तं आद्यादिविधेयम् । अथ माघशुक्ल सप्तम्या
 रभ्य । सप्तम्यारसाद्यविशोकसप्तमीव्रतं । हेमाद्रौ तत्र सूर्यसंपूज्यः । अतैललवणं भुंजीत । अरुणमिवारो ग्यस्य पतमी
 व्रतं । तत्र सप्तम्यां उपवासोदिकं कृत्वा । अष्टम्यां पारणं कुर्यादिति । अथ भविष्योत्तरे । कं । द्वादशमासपतमीव्रतं भविष्य
 श्रोकृष्ण उवाच । आधान्यसे प्रवक्ष्यामि सप्तमीकल्पमुत्तमं । माघमासात्समारभ्य शुक्लपक्षे शुधिठि । सप्तम्यां कृतसं
 कल्पे यमैकव्रती भवेत् । वरुणं माघमासे तु भानुसंपूज्य कारयेत् । ब्रह्मकुर्याद्विधानं च यथाशक्त्या नृपोत्तमः । अष्टम्यां
 भोजयेद्दिशां स्तिलापि शुभोदनेनः । अग्निष्टोमस्य यज्ञस्य फलं कृत्वा मताप्यते ॥ १११ ॥ तत्रैकाफलं भोजनमा

सिसृर्थायेति प्रपूजयेत् वाजपेयस्य यज्ञस्य यथोक्तं लभते फलं सप्तभ्यांचैत्रमासे तु वेदांशुरिति पूजयेत्
 उक्थ्वा ध्वरसमं पुण्यं नरः प्राप्नोत्यसंशयः वैशाखस्य तु सप्तभ्यां धातारमभिपूजयेत् पशुवंध्या ध्वरं पुण्यं नरः प्राप्नो-
 त्यसंशयम् ॥ ४ ॥ सप्तभ्यां ज्येष्ठमासे तु इंद्रमित्यभिपूजयेत् अश्वमेधफलवाप्तिर्जायते नात्र संशयः ॥ ५ ॥
 तथा पादस्य सप्तभ्यां पूजयित्वा दिवा करं बहुस्वर्णस्य यज्ञस्य फलं प्राप्नोति पुष्कलम् ॥ ६ ॥ आतपीति श्रावणे च ना-
 द्वाद्वं प्रपूजयेत् सौत्रामणिफलं पार्थनरः प्राप्नोति भारत ॥ ७ ॥ राविभाद्रपदे मासि सप्तभ्यामर्चयेच्छुचिः तु-
 ल्यपुरुषस्य सुक्तेन गुडेन फलं नाप्नुयात् ॥ ८ ॥ अश्वयुक् शुक्लसप्तभ्यां सवितारं प्रपूजयेत् गोसहस्रप्रदानस्य फलं-
 प्राप्नोति मानवः ॥ ९ ॥ कार्तिके शुक्लसप्तभ्यां सप्तार्थनामपूजयेत् योभ्यर्चयति पुण्यात्मा पुढकरय फलं भवेत्
 ॥ १० ॥ मार्गशीर्षे तथा भानुपूजयित्वा विधानतः चतुर्णामपि वेदानां स्वाध्यायस्य फलं लभेत् भारकरं पौ-
 र्णमासे तु पूजयित्वा विधानतः राजसूयमखरयापि फलं भ्रागभि वेन्नर तथैव कृष्णसप्तभ्यां नामपूजादिकं च यः
 सोपवासः प्रयत्नेन वर्षमेकं समाचरेत् पारितो नियमं पार्थयानंतत्र समाचरेत् शुद्धभूमौ शुभदेशे रक्तचंदनलेपिते
 एकहस्तं द्विहस्तं वाचतुर्हस्तं तथापि वा सिद्धरेणातिरागेण सर्वमंडलमालिखेत् रक्तपुष्पैः पापसंश्रयार्थैः कुंडुर-
 कादिभिः संपूज्य दद्यात्त्रैवेयं विचित्रवृत्तपाचितं पुरतः स्थापयेत् कुम्भान् जलपूर्णान्स दक्षिणान् द्वादशात्रान् पृ-
 थक् पृथक् पृथक् अग्निकाष्ठार्थतः काष्ठैः सम्यगर्चयित्वा शनं आकृणोतेति मन्त्रेण सामिद्विश्वार्कसंभवं-
 तिलैराज्यगुहोपेतं दधात् पृश्ताहुती दक्षिणाचततो देया ब्राह्मणेभ्यः पृथक् पृथक् देयानिरक्तवासां सिद्धाद्
 शानं द्विजन्मनां द्वादशात्रप्रशंसंति गावा वस्त्रादिभूषिताः छत्रोपातयुतं चैव मेकैः करैः प्रदापयेत् वितहीनो-
 नशक्नोति दातुं द्वादशधेनवः एकाह्यपि सुशीला च रक्तवर्णाः पयस्विनी उपदेष्टुं प्रदातव्या वितशाख्यमकुर्वता

ततो विसृज्य तान् विप्रान् स्वयं भुंजीत वाग्यतः य एवं कुरुते पार्थ स तमीव्रतमादरात् नीरुजो रूपवान्वाग्मी शीलवान् जाय
तेतरः विशेषादीर्धरेणैरण्यस्त कुष्ठादिभिस्तु यः । तेन कथं प्रयत्नेन व्रतमेतद्ब्रूजापहं न ह्यस्ति भास्करादन्वदौ प
धरेण गहानिदं भार्क्यैकगतिर्यस्तु सर्वभूतहिते रतः तस्य संदर्शनात्स्पृशाद्भोगहानि प्रजायते कुतस्तु सूर्यभक्तानां
रोगदोर्गत्य संभवः जायते भरतश्चेष्टत्रत्यक्षेपरमेष्ठिनि सप्तम्या प्रातिमां संतुजन्मव्रतधरो हि यः उपवासी रवेर्भक्तः
सर्वभूतहिते रतः श्रष्टभ्यां विप्रसाहितो ह विठ्ठभ्ये यश्चरः एकादशीसमायस्मान्नित्यरूपाति सप्तमी सूर्यस्य मंडलं
भित्वा याति ब्रह्मसनातनं ये सप्तमीमुपवसंति सितासिता वा नागक्षरैरहिमदीधितिमर्चयति ते सर्वे रोगराहिता सुखि
नः स देवभूत्वा रेवरनुचराः स पुरे वसंति इदमुद्यापनयुक्तद्राक्ष सप्तमीव्रतं ज्ञेयं अथ भविष्यपुराणोक्तं सिद्धार्थकादि
सप्तमीव्रतं तदुक्तेह माद्रौ माघे वा मार्गशीर्षे वा कार्त्तिकार्थशुक्लार्थ सप्तमीत्यादि तत्र जले सिद्धार्थं कं कृत्वा प्राशयेदिति । सि
द्धार्थसप्तमीव्रतं अथार्थैव सूर्यारुणसंवादोक्तः सप्तमीभेदाः अर्कसंपुटकैरेकाद्वितीयाभिरैचैरुतथा तृतीया निवप
त्रैश्च चतुर्थी फलसप्तमी । सप्तमी कामिकाज्ञेया विधितात्मानं विधायमे शुक्लपक्षे रविदिने प्रवृत्ते चोत्तरायणे पुत्रा मध्ये ये
नक्षत्रेषूजयेच्च दिवाकरं उत्तरायणे माघमासे पुत्रा मन्त्रक्षत्राणि ज्योतिःशास्त्रे हरतोमैत्रस्तथापुष्यो मृगशीर्षं पु
नर्वसुः पुत्रा मध्ये नक्षत्राण्येतान्याहुर्मनीषिण इति आसां फलानि अर्कसंपुटकोर्वत्तन्मलं साप्तमीरुपं । माघे
चै संगा मर्यादेष्विपुत्रादिभिः सदा सर्वे रोगाः प्रणश्यंति निवपत्रैर्न संशयः फलैश्च पुत्रपौत्राश्च दैर्वा हिनाश्च
पिपुः फलाः अत्रोदकघृतं धान्यं सुवर्णं रजतं तथा तथा यशोहिरण्यं च आरोम्य संततिर्नृप उग्रोऽप्यविजयां या
त्तु न राजा जयति निश्चितं - साधयेत्सर्वकामानि विधिवद्यद्युपासिता - पुत्रादीन् सर्वान् इत्यर्थः अथ विजया सप्तमी
व्रतं हेमाद्रौ भविष्योत्तरे माघे मासोसिते पक्षे सप्तम्यां कुरु नंदन - निराहरो रविभक्त्या पूजयेद्द्विधिनानृपः पुत्रां क

नजपेक्षध्वेदस्य पुरतः स्थितः वायो बालिभुभद्रेतुमुभद्रेतरत्वे सद्यो ममापकुरभं द्रवप्रोशनाच्छुह।भव, अनेन मंत्रे
ण पतपवनोरात्रिमतिवाह्याद्विताये हि पारणकुर्व्यात् इति विजयासतमीव्रतं, अथ नानासंक्षमो व्रतानि हेमाद्रौ
सुमंतुरवाच यः क्षिपेदकभकेन शुक्लाद्वदशसप्तमी राजेंद्रवचकाहार शर्णिपर्णाशनोपि वा क्षिराशीचैकभक्तो-
वाभिक्षाहारो यथा पुनः जलाहारो यथा भूत्वा पुजायित्वा दिवाकरं - एव भक्त्या विवस्वतं प्रतिमासं समाहितं पूजये-
द्विधिवद्भक्त्या नामानि परिकीर्तयेत् तत्र नामानि चोवादि क्रमेण मधो विष्णुः माधवे अर्ध्यमा शुक्रो विवस्वानशुचौ
दिव्यारुरः श्वाणे पर्जन्यः नभस्यैवरुणः अश्वयुजो मित्रः कार्तिकेमातङ्ग मागेश्वरिभ्रंजः पौषपूपा माघे भ-
ग. फाल्गुने त्वष्टेति इति भविष्योत्तरे शतगोमयादिसप्तमीव्रतं अथोदकसप्तमीव्रतं उदकप्रसूतिर्पीत्वा क्रियते
पाचसप्तमी सेवोदकसप्तमीत्यात्सर्वदासर्वकामदेत्युदकसप्तमी वराटकासप्तमी हेमाद्रौ वराटत्रय
मूत्रेन पाचदद्यादिलभ्यते तदेव भद्रं कल्पयित्वा उपोषणं कुर्व्यादिति भविष्योत्तरे वराटकासप्तमीव्रतं अथ स-
प्तमीमासं त्रिआदित्यमंडकव्रतं तत्र रक्तचंदनजेमण्डले सूर्यसंपूज्य साहिरण्यं संवल्लमंडकदद्यात् तत्र मंत्रः आदित्यते
जसोत्पन्नराज्ञी करविति मूर्तं श्रेयसे भद्रा विमलप्रतीच्छा पूज्युत्तमं प्रतिग्रहमंत्रः कामदं धनदं धर्म्यं पुत्रदं सुखदं तथा
आदित्यश्रीतयेदत्तं त्रयतिष्ठान्निर्मांडक एवं प्रति संवत्सरं कर्तव्यमिति । इत्यादित्यमंडकव्रतं । माघशुक्लाष्टम्यां
श्रीष्माष्टमीव्रतं नारदीये माघे मासे सिताष्टम्यां भीष्मसंतर्पयेद्विज, संततिं वाप्यविच्छिन्नामिच्छंश्च वापरा
जयं पात्रेपि माघे मासे सिताष्टम्यां सातिलं भीष्मसंतर्पणं । आर्द्रयेव तु ये कुर्भुरस्ते रयुः संततिं भागिन इति अन्न
श्राद्धकाम्यं तर्पणतु कान्यां नित्यमपि । ब्राह्मणाद्याश्च ये वर्णादधुर्माष्मायनो जलं सवत्सरं कृतं तेषां पुण्यं नश्यति
सत्तमेति इति मदनरत्नवचनात् इदं च जीवत्पितृकेनापिकावर्धं ॥ जीवत्पितापि कुर्वीत तर्पणं यमभीष्मयो

रिति पाद्वचनात् । यत्तु साधितुः पितृकार्येषु नाधिकारः कथंचनेति निषेधः । सत्वे तद्वतिरिति पितृकार्यपरः ॥ १ ॥
ज्ञापसव्ये ततः नापि कार्यमिति निषेधसिद्धौ । दिवदत्तस्यै मन्नाश्च महाभारते । भीष्मः शान्तनवो वीरः सत्यवादी
जितेन्द्रियः श्रीमिरद्रिरवाप्तो तु पुत्रपौत्रोऽपि सतांगतिः । वैयाघ्रपदभोजाय सांस्कृतिप्रवराय च अप्रुजाय ददाम्येत
त्सालिलं भीष्मवर्मणे वसूनामवताराय शतनोरात्मजाय च श्रद्धयं ददामि भीमाय श्वात्सवह्न्यचार्ये ॥ माघशु
कनवमो महानंदप्रोक्ता नारदाय माघमासे तु याशुक्कानवमलोकापुजिता महानंदेति साख्याता महानंदकरी
नृणां तस्यां स्नानं तथा दानं जपे होम उग्रोपणं सर्वनाक्षयतां याति नात्र कार्यो विचार एति ॥ माघशुक्लदशम्या
मांगिरसदेवानां पूजिता नारदाय माघशुक्लदशम्यां तु सोपयास्मो जितेन्द्रियः देवानांगिरसो नामादशसभ्यवत्पु
त्रयेत् । कृत्वा स्वर्णनाथान् विप्रं भगवैरुपचारकैः आत्माह्वायुर्मे नृदक्षो मदः प्राणस्तथैव च हविष्मांश्च गवि
ष्टश्च दत्तः सन्त्यश्च ते दश दशविप्रान् भोजयित्वा नाधुराग्नेन नारदं मूर्तिरितेभ्यः प्रदद्यात्तात्स्वर्गलोकास्तथेकमातु
इत्यांगिरसदशमो व्रतं ॥ अथ शिरोभ्यदशमो व्रतं सनत्कुमार उवाच अथ त्वं शुणु देवपेदशमो व्रतमुत्तमं सर्वैरागांश्च
शान्तं सर्वपुष्टिप्रदं शुभं व्रतमेतन्महाबुद्धे कार्यं भारोगमिच्छता सर्वदा कार्यं भक्तद्विलिप्सतां च रजवितं उप
वासश्च कर्तव्यो न वन्यानापि मानदं दशम्यां च कृतस्नानो मंगलाय तनंहारि देवमिदिरया साद्धैव्या त्वा च जगतां पाति
वैततपमुजाशकं वनमालाविभूषितं शंस्य चक्रगदापद्मशार्ङ्गसिं धरमच्युतं फलैश्च मधुरैः पुष्पैः पायसेन सम
चयेत् । अथ ततः स्यापयः कुर्मतीर्थतोयनपुरितं तस्मिन्नावाहयेत्पंचचक्रादीन्यायुधानि च चक्रगदामुशलधनुः
शार्ङ्गाणीति हेमाद्रिः पूजयेद्दत्तकुसुमगुण्डान्नैः समार्हितः श्रेणमात्रतिलैरब्जकारयेदजिनोपरि तस्मिन्नाष्ट
दलं पद्मसौवर्णं हि निधापय मनः । पठानीन्द्रियाणि प्राणवृद्धिदलेष्वथ कर्णैः कायां तथा कालं ॥ २ ॥ क्रमेणैवं समर्चयेत्

मनःशान्तं च क्लृप्तं क्लृप्ताप्राणं प्राणो बुद्धिरिति क्रमात् । पूर्वादिदलेषु अनामयान्ति तिष्ठन्तु प्राणाश्च चिरसंस्थिताः
अनाकुलाश्च मे बुद्धिः सर्वस्यार्थैर्निरुपद्रवः । मनसा कर्मणा वाचामया जन्मनि जन्मनि । 'संचितं क्षपयन्नेतुः काला
हमाभगावान्हरीः इति संप्राप्त्यर्थं गुरवे सदाक्षिणमुपस्करं । दत्त्वा ब्राह्मणान् पायसादि सदन्नेन भोजयित्वा
आचार्येण मंत्रपारायणपुरःसरं स्नानपितो अवशिष्टेनान्नं । गर्वमुज्जापुरःसरं वाधवैः सह भुज्जानियमानुत्सृजेत
एवं कृते क्षिप्रमरोग्यं भवतीति गरुडपुराणोक्तं । मारो ग्यदशमीव्रतम्
दशमीध्यानं वीरमित्रोदये हेमाद्रौ सिंहासने स्थिता शुभादशमी पीतकुंडला ज्ञानमुद्राभयाचये पीतवस्त्रादज
मालिनी १ कृष्णवर्णालुलायस्यादशमी दिंडपात्रिणि । अथाविष्णुधर्मोत्तरोक्तं धर्मव्रतत्रय शुक्लपक्षे दशम्यां
कार्त्तव्यं मार्कण्डेय उवाच शुक्लपक्षे दशम्यां च सोपवासरं नुमानवः धर्मसंपूजयं देवं सर्वलोकसुखावहं । मार्गशी
र्षादिधारभ्य नित्यमेतदरिंदम ततो गंधनमस्कारधूपदोषाक्षसंपदा । संपूज्य सर्पपावहं हौहोवा विप्रं द्रव्यजयेत् । द्र
ताते पयस्विनीं गदत्वा श्वमेधफलं प्रप्नोति । कृष्णपक्षे तथाप्येतत्कृत्वा संवत्सरं व्रतं राजसूयमवाप्नोति कुलमुद्धरते ।
रुद्रयं कृत्वा पक्षद्वयेप्येतद्व्रतं मनोजसतम । राजसूयां श्वमेधान्यां फलं प्राप्नोत्यसंशयं । इदं व्रतं शुक्लायां कृष्णा
यां द्वयोर्वै तित्रीणि व्रतानि च स्वर्गलोकमवाप्नोति कुलमुद्धरति स्वकं धर्ममतिर्भवेत्तस्य धर्मप्राप्तोति मानवः । अत्रय
त्राभिजायेत तत्र धर्मपरो भवेत् । आरोग्यं मायुष्यकरं यशस्यं ज्ञानप्रदं पापविनाशकारि । कर्तव्यमेतत्पुरुषैर्यथाव
त्पूज्यो हि विष्णुर्भगवान्सधर्मः । इति विष्णुधर्मोत्तरोक्तं धर्मव्रतत्रयं । अथ भाविष्योत्तरेयमव्रतं दशम्यां यमउद्दिष्टः
सर्वव्याधिहरो ध्रुवं मूलमंत्राः स्वसंज्ञाभिरेगममंत्राश्च कोर्त्ताः । मूलमंत्राः प्रधानमंत्राः अंगमंत्राः परिचारदेवता
मंत्राः । पञ्चपत्रेषु परिवारसहितं कर्त्तव्यं । शंकरं गंधादिभिः संपूज्य समिद्धिराव्रतं धिमाक्षिकादिर्कैः

होमं कुर्यात् अत्रादौ पूजा ततो दूतात्कथान्यहोमस्ततश्चाज्यधारादिहोमः इति भविष्योत्तरोक्तं यमव्रतं * अथ विश्व
 व्रतम् पुलस्त्य उवाच दशम्यामेकमकाशीरिमातेदशधेनवः दिशश्च कांचनीर्दद्यान्नारिरुपामहीपते तिल
 द्रोणोपरिगताः सर्वभौमो भवेन्नृपः एतद्विश्वव्रतं नाम महापातकनाशनं इति पद्मपुराणोक्तं विश्वव्रतम् अथ द
 शादित्यव्रतम् कश्यप उवाच भानुवारसितेपक्षे दशम्या चैव नारद प्रातःकाले यमभ्यान्हे स्नानं कुर्याद्यथाविधि
 स्नात्वा नद्यादेव खाते तीर्थं प्रस्नवणेतथा विधाय नित्यकर्माणि तर्पयेत्पितृदेवताः ततश्चागस्त्यस्वेगे हे स्थंडिलं
 कारयेच्छुभम् तस्योपरि न्यसेत्पद्मद्वन्द्वं शारङ्गकीर्तितम् ततः पूजाप्रकर्तव्या गभस्त्यक्रमेण च सूर्यपूजनं
 सौरमंत्रैश्च वाहनादिपोडशोपचारैः कार्यं तथा नमः सवित्रे आवाहनम् आसनं पार्थ अर्घ्यं आत्र
 मनं स्नानं वस्त्रं यज्ञोपवीतं गंधाक्षतपुष्पघृपदीपनैवेद्यफलतांबूलदक्षिणाश्च विसर्जनम् ततो दुर्मुख्यादिपूजनम्
 कृष्णवर्णादशपुत्रिकाः कुर्यात् दुर्मुखार्थेनमः दीनवदनार्थेनमः मलिन्यर्थेनमः सुबुद्धिनाशिन्यर्थेनमः हि
 स्तार्थेनमः दुष्टार्थेनमः मित्रविरोधिन्यर्थेनमः उच्चाटकारिण्यर्थेनमः बहुचिताप्रदार्थेनमः एभिर्नाममंत्रैः प्र
 तिष्ठां पूजां च कृत्वा गोमयेन लेपयेत् ततः प्रार्थना नित्यपापकरे पापे देवद्विजविरोधिनि गच्छत्वद्दुर्देष्टे वि
 नित्यं शास्त्रविरोधिनि इति विसर्जनम् दशग्रंथिसमायुक्तं दशसूत्रोपशोभितं डोरकं प्रातिष्ठाप्य करे वध्वा प्र
 पूजयेत् सौरमंत्रेणोडशोपचारैर्द्वारकपूजनम् ततः क्षमापयेद्वंभारस्करं च दिशाकरं दुर्दशानाशनं देवांचित
 येद्विश्वरूपिणम् अनेन नमस्कारः अथ वायनमंत्रः ॥ फलानां दशकंद्याच्छोत्रियाय कुटुंबिने दक्षिणासहितं
 नम्रतो भवादिकाकर भास्वरिवृद्धिता च द्रव्यस्थो भास्करः स्वयं भास्करस्तारको भाभ्यां भारकराय नमो रतुते
 अनेन वायनदानम् अथ दशापूजनम् कुड्यस्थाने चंदनेन कारयेदशपुत्रिकाः सुबुद्धिदायिन्यर्थेनमः सुखका

रिष्येनमः सर्वसंपत्तिदायैनमः इष्टभोगप्रदायैनमः लक्ष्म्यैनमः कांतिदायैनमः पुत्र
 दायैनमः विजयायैनमः धर्मदायिन्यैनमः एभिर्नाममंत्रैः षोडशोपचारपूजां कृत्वा अथ प्रार्थना विशुद्धव
 सनादिर्विसर्वाभरणभूषितां ध्यायेद्दशादिशंदेवीवरदामभयप्रदाम् इति ध्यानम् इत्येवंपूजनंकुर्व्यात् अथ कथा
 सूतउवाच ॥ मरुपाश्वर्धभद्रपीठे सुखासीनं जगद्गुरुं कश्यपं सृष्टिकर्तारं तापसशुद्धमानसं नारदो वैष्णवश्चेष्टल्लो
 कप्रश्नप्रणमिष्यः कदाचिद्दृशं प्राप्सः कश्यपं शरणगतः नारदउवाच देवदानवगंधर्वाऋषिपन्नगमाजवाः स
 टासि सर्वभूतानां धर्मो धर्मवतांवर दुष्टग्रहाभिभूतानां दुर्दशाहतचेतसां रतुत्वा विज्ञापयामीह कश्यपं धर्म
 वत्सलम् कश्यपउवाच देवानां दुर्दशाच्चैव जायते ब्रह्मवादिनां प्रसन्नो ह मुनिश्चेष्टल्लोकानां हितकाम्यया ना
 रदउवाच देवदानवगंधर्वामानवाश्च विशेषतः प्राप्सस्तु दुर्दशां केन केन मुक्तमवत्सुत कश्यपउवाच साधुष्टमहा
 भागजगदानंदकारकं वक्ष्ये सौरव्रतपुण्यं दुर्दशानाशनं परं दशाकरं हि भूतानां मनोरथफलप्रदं भानुवारे सिते
 पक्षे दशम्यां चैव नारद प्रातः काले थमध्याह्ने ज्ञानं कुर्याद्यथाविधि भानुं ध्यायेत् तन्निमूर्तिं च सर्वदेव्यविनाशनं सू
 र्यपूजाप्रकर्तव्या तथा गंधानुलेपनैः उपचारैः षोडशभिर्नैवेद्यैस्तु फलादिभिः वहिर्देशे लिखेत्कृष्णादुर्दशादशपुत्रि
 काः पूजयेत्ताः प्रयत्नेन गंधपुष्पादिभिर्बहिः पूजयेद्दृशारतत्रालिखित्वादशपुत्रिकाः दुर्मुखदादीनवदनाम
 लिनीसत्त्वनाशिनी सुबुद्धिनाशिनी हिंसादुष्टाभिजाविरोधिनी उच्चाटनकर्षिनाम बहुचिंताप्रवर्धिनी एताः पु
 ष्या कृष्णवर्णा भक्त्युक्तेन चेतसा आदौ पूज्याः प्रयत्नेन गोमयेनानुलेपयेत् नित्यं पापकरे पापेदेव द्विजवि
 रोधिनि गच्छत्वं दुर्दशोदेवि नित्यं शास्त्रविरोधिनि ज्ञेनेन प्रार्थ्यमानाश्च विसर्ज्याश्च प्रयत्नतः ततः पूजाप्रक
 र्तव्या डोररूपधरस्य च दशम्यां थिसमायुक्तं दशसूत्रोपशोभितं डोरकतुप्रतिष्ठाप्य करे वध्वाप्रपूजयेत् आवाह

नादिदानांतपूजनंकारयेततः भक्तिभावंचंदनेनैखयेहंशपुत्रिकाः - सुबुद्धिदामुखकरीसर्वसंप्रदायिनी - इष्ट
भोगप्रदालम्भिः कीर्तिदादुःखनाशिनी पुत्रप्रदायविजया दशमोधर्मदायिनी एताभिर्नाममंत्रैश्चपूजयेच्चष्ट
धकृष्टकृ प्रतिष्ठापूजनंकुर्यान्नैवेद्यचयथाविधि ततःप्रार्थयक्षमाप्येव भक्तानुग्रहकारिणी विशुद्धवसनदि
वोसर्वाभरणभूषितां ध्यायेदशदशां देवींवरदांचामयप्रदां इतिध्यानंप्रकुर्वीतदशाधारतुप्रयत्नतः फलकै
दंशसंस्पर्शकैर्भुजीततैलपाचितैः एवंव्रतंप्रकर्तव्यंदशाकारकमुत्तमम् नारदउवाच कथयस्वप्रसादेनव्रतमेतत्
पौषेन दशाव्रतंकृतंकेनकस्यतुष्टोहिभारकरः कश्यपउवाच पुराभूवल्लभूपालश्चक्रवर्तिसर्धार्मिकः राज्यभ्र
ष्टोदशाहनिहोतैर्नवहिनारद तेनापिपूजितः सूर्योव्रतंकृत्वाप्रयत्नतः दुर्दृशानामोयत्वातुप्रांसारंयोश्चयास
ततश्चद्वापरेविप्रपांडवोदुर्दशान्वितः भ्रममाणंवनेधोरे प्रातंसत्यवतीसुतं त्रिभिवाद्यमुनिश्चेष्टसर्वाङ्गरूपा
न्वितं धर्मराजउवाच राज्यभ्रष्टोदशाहिनो जातोहंकेनकर्मणा ग्रत्युपायंहितंद्वाहिराज्यप्रप्राप्तिकरंमुने क्ष
णव्यात्वामुनिश्चेष्टोदृष्ट्वासूर्यदंशाकरं दशाव्रतंप्रकर्तव्यंप्रयत्नेनराधिप एतद्व्रतस्यसामर्थ्यात्प्राप्त्यसेवमुधामि
माम् व्यासस्यवचनंश्रुत्वाधर्मराजोयुधिष्ठिरः व्रतंकृत्वाप्रयत्नेनचतुर्भिर्भ्राताभिःसह ब्रतस्यतस्यसामर्थ्या
स्नातराज्येवभूवह श्रुत्वैवंनारदोवाक्यं पुनःपप्रच्छसारयित् नारदउवाच केनकर्मविपाकेनदुर्दशाप्राप्य
तेनरैः जायतेमुनिशार्दूलतत्त्वतस्तद्वदस्वमे - कश्यपउवाच तुषभरमारिथमुशलंकदाचिच्छेद्येक्षुरः कुमारी
रजकैर्वृद्धांपशुयोर्निव्रजेयदा - अयेनौगुदगामीचव्राह्मणीगमनेनच - - संध्यासुपर्वसमयेरमतेचरजरदलां
पितृमातृपरित्यागीस्वांमिनंसकटेत्यजेत् - त्यजेद्वाधर्मपत्नींचदुर्दशाप्राप्येतेनरैः तस्मात्सर्वप्रयत्नेनन्यायमगा
रतोभवेत् आयुर्दशाततोराज्यंन्यायमर्गेणवर्तते इतिरकंदपुराणेकश्यपनारदसंवादेदशादित्यव्रतम् ७॥

पक्षद्रव्यगतासुसर्वस्वपिदशमीषुतिथिपत्वेनांतकः सदापुज्यः इतिदशमीव्रतम् । माघशुक्लान्येकादशीव्रतं
 नारदीये माघशुक्लैकादशीतुजयारण्यासमुपोष्यै प्रातर्हरिदिनेभ्यश्चतुष्टीपतिपुरुषोत्तम भोजयेद्वशिष्टाद-
 त्वाविश्रावचिसृज्यचस्वय ततोभुंजीततच्छेषप्रयतोजिवांधवैः यएवंकुरुतेविभ्रतकेशवतोषणं समुक्तेहवरान्भो-
 गानतेविष्णुपदं व्रजेत् अथस्याः कथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ साधुकृष्णपरब्रह्मन्नादिदेवजगत्प्रभो र्वदेजाश्वारं-
 ङजाश्चैवद्विजाश्चजरगुजाः तेषां कर्तविकर्ता त्वं पालकः क्षयकारकः प्रायस्कृष्णपक्षे तु पटितिला कथिता त्व-
 या शुक्लार्चैकादशीयाचकथयस्व ब्रह्मादतः किं नाम कोविधिस्तस्याः को देवस्तत्र पूज्यते ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥
 कथयिष्यामिरार्जुन श्रुक्लामाघस्य यामवेत् जयानामेति विख्याता सर्वपापहरा परा पवित्रा पापहृत्तर्त्रीचकाम
 दामोददानृणां ब्रह्महत्यापहंत्रीचपिशाचत्वविनाशिनी नैवतरयाव्रतेचीर्णेप्रेतत्वं जायते नृणां नातः परतरका-
 चित्पापघ्नोऽक्षदायिनी एतस्मात्कारणद्राजन्कर्तव्येयं प्रयत्नतः श्रूयतां राजशार्दूलकथां पौराणिकीं शुभा-
 पं कजाख्ये पुराणे च महिमा कथिता मया एकदाना कलौ केवाद्भद्रैराज्यं च क्रूरह देवास्तत्र सुखेनैव निवसति मनो-
 रमे पीयूषपाननिरताऽभ्यसरो गणसैविताः नंदनारख्यं वनंतत्र पारिजातोपशोभितं रेमुस्तत्र समताञ्च अभ्यसरो भि-
 दिर्वौकसः एकदारममाणसादैर्वेद्वः र्वेच्छयान्प वर्तयामास हर्षा तु पचाशत्कोटिनायकः गंधर्वो रतत्र गायति-
 तन्मध्मे पुष्पदंतकः चित्रसेनस्तुनाम्नावैतत्रास्ते तस्मत्तथा मालिनीति चनाम्ना तु चित्रसेनस्य योषिता मालि-
 न्या तु तस्मत्पद्मा कन्या पुष्पवती शुभा पुष्पदंतस्य पुत्रावैमाल्यवाज्ञा मनामतः पुष्पवती च तेनैव माल्यवता तु मोहिता
 कामवापौः सुतीक्ष्णैश्च विद्वंगो सा वभूवद् तथा हावैः कटाक्षैश्च माल्यवांश्च वशीकृतः लावण्यरूपसंपन्नान्स्या-
 रूपं पशुष्टु वाहूतरयास्तु कामेन कंठपाशीकृता विव चद्रवद्रदं नंतस्य नैवैककर्णायते तथा कर्णौ संशोभितौ तस्याः

कुंडलाभ्यान्तुपेतम कवुभीवायुतासैवदिव्याभरणमूपिता पीनोन्नतैकुचैतस्यामुष्टिग्राह्यंतुमध्यमं नितंबो-
 विपुलस्तरस्याविरतींणजघनस्थलं चरणौशोभमानौचरकोटपलसमधुती गायमानौचतैतजत्रभ्रप्सरेगणसंगतौ
 मदनानिपरीतंगौपरस्परवशानुगौ परस्परानुरागेषामोहितौमदविक्रौ मधवंतंनजानितःकाममर्गेषामोहितौ
 नरगणशुद्धिमाद्यतौकामस्यवशवार्तनौ कुपितोमधवानाहमाल्यवंतंसुराणिणं धिक्कांपापंदुराचारंयस्यपापेरता-
 मतिः शशपञ्चातिकोपात्तामाल्यवंतंपुरंदरः पिशाचत्वंगच्छमूढमाल्यवत्यासहानया एवंशप्तैतुंशकैणपेतु-
 धरणीतले मत्स्यलोकमनुप्राप्तौभुजानैकर्मणःफलं एवमधवंताशप्तौचातिदुःखितमानसौ हिमवंतंगिरिप्रा-
 प्ताविद्वशापावमोहितौ उभौपिशाचतांप्राशौदारुणदुःखमेवच संतप्तमानसौतत्रमहादुःखंगतौवर्भौ-गंधर्व-
 ल्वंचापसराल्वनजानितौहिमोहितौ पीडयमानौनिदाधेनतुपारपवनेनच दंतधर्षप्रकुवाणोरौमांचितवपुधरौ सपि-
 शाचस्वदाप्राहस्वतुपत्नीपिशाचिकां किमाभाभ्यांकृतंपूर्वपापवल्लोमहर्षण येनप्राप्तपिशाचत्वंदुःखदुःकृतकं
 भूणा नराणामधममत्वापिशाचत्वाच्चदुःखितौ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनापापेनैवसमाचरेत् इतिचिंतापरैतजसं-
 जार्तौदुःखकर्षितौ दैवयोगात्तयोः प्राप्ताभायस्यैकादशीसिताज्जयानमिति विख्यातातिथीनामुत्तमातिथिः
 तस्मिन्दिनेतुतौपार्थसर्वाहारविवर्जितौ चिंतयानौचन्द्रपतेजलपाननिवर्जितौ नक्तोजीवघातोहिनपत्रफलभक्षणे
 श्रवणस्यसमीपेपुपतिर्तौदुःखसंयुतौ रविरस्तंगतोरजस्तथैवास्थितयोस्तयोः संप्राप्ताचानिशाधोरंदांरु-
 णाशीतकारिणी देवमानौतुराजंस्वर्गोत्तरार्धमिभुनीकृतौ परस्यरेणसंलभ्यग्राज्योर्भुजयोरपि ननिदानरतिरतं
 ज्ञानतौसौख्यमविदतां एवतौराजशार्दूलशायनेद्रस्यपीडितौ एंवतयोर्दुःखितयोर्नैजगामतदानिशान्मांत्तडस्यो-
 दयोजातोद्वादशीदिवसागमे मयातुराजशार्दूलतयोर्भक्तिर्दत्ताहृदि-जयायास्तत्रतैचीणैर्नौजागरंयेकैते-त

स्माद्रतप्रभावाच्चयथाह्यासीत्तथाशृणु द्वादशीदिवसेप्रातः प्राकीर्णेतुजगायते विष्णोः प्रभावाद्भूपतेऽपि
 शाचत्वतपोर्गत् पुष्टपतीमाल्यवांश्चपूर्वरूपैवभवतुः पुनस्ततः स्नहंयुतौपूर्वालंकारधारिणौ विमानंसाधिकं
 द्योताश्चप्सुरोगणसिद्धितौ स्तूयमानौतुगंधर्वैस्तुवरुद्रप्रमुखैस्तथा हावभावसमायुक्तौनाकेमनोरमे दैवद्वं
 रुमाग्रतोरानजप्रणामचक्रनुमुदा तथाविधौतौतद्वामधवाविस्मितीव्रवीत् वदतंकिनपुण्यनपिशाचरवविनिर्गतं
 ममशापवशंप्राप्तौकेनदेवेनमोचितौ माल्यवानुवाच वामुदेवप्रसादेनजयायास्तुव्रतेनच पिशाचंत्वंगतंस्त्वा
 मिस्त्वभक्तिप्रभावतः प्रतिश्रुत्वयचरतस्यप्रयुवाचसुरेश्वरः पवित्रपावनौजातौवदनीयौममापिच हरिवासरं
 तौरौविष्णुभक्तिपरायणौ हरिवासरकर्तारौविष्णुभक्तिपराश्रये अस्माकमपितेमर्त्याः पूज्यांवद्यान
 संशयः विचचारयथासौख्यंपुष्टपवत्यासुरालये एतस्मात्कारणाद्राजत्कर्तव्योहरिवासरः जयाव्रतंतुरा
 जेंद्रव्रतहस्तापहारक सर्वदानातिदानियज्ञास्तेनकृताद्यप सर्वतीर्थेषुसुस्ननातःकृतयेनजयाव्रतं यःक
 रतिनरोमत्सनाश्चायुकोजयाव्रतं कल्पकोटिशतंयवद्वैकुण्ठेभोदत्तेधुवम् पठनाच्छ्रवणाद्राजन्नाग्निष्टोमफलं
 लभेत् * इतिभविष्योत्तरेपद्मपुराणेचमाधशुक्लजयैकादशीव्रतकथा इयंकल्पांतरेभीमसेनोपाधिपाभीमसेनोति
 चलोकोविख्याताऽस्याःकथापुराणांतरेज्ञया अथात्रैव वाराहद्वादशीव्रतं वाराहपुराणे दुर्वासाऽवाच एवं
 माघेसितेपक्षेद्वादशीधरणीभृताः वाराहस्यशृणुष्यास्यां पुण्यपरमपावनं प्राणुक्तेनविधानेनसंकल्पस्तानमेव
 कृत्वादेवंसमभ्यर्च्यैकादश्यांविचक्षणः पुण्यनैवेद्यगंधैस्तमर्चयित्वाच्युतनरः पश्चात्तस्याश्रुतःकुंभजलपुष्पैर्वि
 न्यसेत् वाराहायेतिपादौचमाधवायेतिवैकोटि " क्षेत्रज्ञायैतजठरंविश्वरूपेत्युरोहरेः सर्वज्ञायैतिवैकठप्रजान
 नांपतयोशिरः प्रद्युम्नायेतिचभुजौदिव्याख्यायमुदर्शनं अमृतोद्भवायशंखचण्डपपावर्तनिविधिः एवमभ्यर्च्यमे

धावातास्मन्कुमन्तुवन्धसत सावणेरप्यतात्रवाशतयापात्रचभक्तितः सर्ववर्जैस्तुसपूणैरुपार्थिन्वाविचक्षे
 णः- 'तत्रशस्त्र्यातुसौवर्णवारहंस्थापयेद्बुधः' दंष्ट्राग्रेणोद्धृतापृथ्वीसपर्वतवन्दुमा माधवमधुहंतांरवारहंरूप-
 शालिन- 'स्मितवस्त्रयुगच्छन्नताम्रभावेतुर्वैणवे' स्थाप्यार्चयेद्बुधपुर्णवर्धौर्विविधैःफलैः पुष्टमण्डपिकांकराजां
 गरतत्रकारयेत् प्रादुर्भावान्हरेस्तत्रकारयेद्गोपयेद्बुधः एवंसरतूयमानस्यप्रभातेभ्युदितेरवौ शुचिःस्नातोहरि
 पूज्यब्राह्मणायानिवेदयेत् एवंविधानतोदत्वाहारिवाराहरूपिणं वेदवेदांगविदुपेसाधुवृत्तायधीमते- '५' वि
 ष्णुभक्तायविघ्नपूर्वविशेषेणतुदापयेत् ब्राह्मणायभवेच्चफलतरयतिशामय इहजन्मनिस्सौभाग्यंश्रीकातिरंतुष्टि
 रेवच ज्ञानवानुपत्रवान्भोगिभ्रपुत्र पुत्रवान्भवेत् इतिवाराहपुराणे धरणीव्रतेषु वाराहद्वादशीव्रतम्- '४' ५
 माघशुक्लद्वादश्यांतिलद्वादशीव्रतम् तरयांतिलैःस्नात्वातिलैर्विष्णुमभ्यर्च्य तिलतैलेनदीपंदत्वा-तिलनैवेद्यम्
 तिलदानंचकृत्वा तिलान्भुज्जीत तदुक्तंब्रह्मपुराणे भावेतुशुक्लद्वादश्यायमोहिभगवानपुरा- 'तिलानुत्पादया
 मासतप कृत्वासुदारुणं राजादशरथोभूमौतरयांतातनवतारयत् तिलानामधिपत्येतुविष्णुस्तत्रकृतः- 'सुरैः
 तरयामुपोषितःस्नातस्तिलैस्तत्स्थंयजेद्वरिं तिलतैलेनदीपाश्र्वदेयादेवग्रहेष्वथ 'निवेदयेत्तिलानेवहोतव्या
 श्रतधातिलातिलान्दत्त्वाचविघ्नेभ्योभक्षयेच्चतिलानिह इतिब्रह्मपुराणोक्तंतिलद्वादशीव्रत इयंचपद्मपुराणे
 भौमद्वादश्रुक्ता यथोक्तं त्वयाकृतमिदंवीरतवनाक्षामाविष्यति- 'सार्भीमद्वादशीनामसर्वपापहराशुभेति
 हेमाद्रौ- 'इयंपूर्वयुताग्राह्या एकादश्यांनिराहारः समभ्यर्चयेत्चेकेशवमितिसंकल्पेमंत्रालिगात् भीमद्वादशीकथाभ
 विष्योत्तरे 'श्रीकृष्णउवाच- 'विदमार्धिपतिःश्रीमानासितपूज्य सुधार्मिकः धर्माविद्धर्मकर्त्ताचशास्त्रदृष्टेनवर्त्तना
 दमयन्त्याःपितापूर्वनलस्यभशुरोभुवि सत्यवाग्दानशीलश्चप्रजापालनतत्परः आजगाममहाभागःपलस्त्यो

ब्रह्मणः सुतः सर्वज्ञानविधिः श्रीमार्स्तीर्थयात्राप्रसंगतः तमागतमयोद्वद्ब्रह्मयोनिमकल्मषं उत्थायप्रद-
 दोराजास्वमासनमभीप्सितं ब्रह्मपादं चयत्किंचितस्मैतत्प्रददौ प्रभुः ॥ राज्यं चैवात्मना सार्धं निवेद्य सुकृतांजलिः
 तेन चैवान्यनुज्ञातो निपसाद वरासने पप्रच्छ कुशलप्रश्नं तपस्यध्ययने तथा तथेति चोक्त्वा समुनिस्तरं राजानमभापत
 पुलस्तप उवाच कश्चिरे कुशलं राजन् देशे जनपदे तथा धर्ममतिस्तेरमते कश्चित्पार्थिववर्तते । राजोवाच सर्वत्र कुश-
 लं ब्रह्मन् प्रेषां कुशलमिच्छसि तवागमने जनाह्लावावितो मृत्नवारिणा एव तौ संविदं कृत्वा संभाष्याथ परस्परं रेमाते
 पूर्ववृत्ताभिः कथाभिरितरेतरं ततः कथां तरे राजा पुलस्तप्यंजात विस्मयः पप्रच्छ सर्वलोकस्याहिताय जनतः पतिः
 राजोवाच भगवन् प्राणिनः सर्वे संसारार्णवमध्यगाः दृश्यते विविधैर्दुःखैः पीडयमाना दिवानि शनरके गर्भवासे च
 व्याधिभिर्जरया तथा तथैवेष्टवियोगादिदुःखदैर्गत्संभवैः लालप्यमाना बहवः परापिंडोपजीविनः एवं विधा-
 न्यनेकानि दुःखानि मुनिपुंगव दृष्ट्वा हिनानि तान्येव भृशं मे व्यथितमनः तेषां दुःखानि भूतानां प्राणिनां भुवि मानदं
 उपकारकरं ब्रूहि ममानुग्रहकान्यथा उपवासं व्रतं चापि दानं वा मुनिसत्तम स्वल्पपायासेन येनेह जायते च महत्फ-
 लम् ॥ पुलस्तप उवाच ॥ शृणुराजन् प्रवक्ष्यामि व्रतानामुत्तमं व्रतं यामुपोष्य न दुःखानां भाजं ज्ञायते
 कश्चित् मायमसोसिते पक्षे द्वादशीयाच सास्मृता तस्यां जलार्द्रवसन उपोष्य सुखभावनवेत् शृणुराजन् ब्रवाहि तो-
 व्रतं पापप्रणाशनं तव शुश्रूषणाद्वाच्यं मया प्येतन्न संशयः श्रद्धाक्षिताय नो देयं नाशिष्याय कदाचन विप्रं पुंभ-
 कायदांताय धर्मनिष्ठाय वैवाहि वाच्यमेतन्महाराज भुवि नान्यस्य कस्याचित् ब्रह्महानुरथातीच गोघ्नः स्त्रीघात-
 कस्तथा कृतघ्नो भिन्नशुक्रकूरो न भो भद्रं व्रतं स्तथा मुच्यते पातकैः सर्वैः व्रतेनानेन भूपते शुद्धेति धौमहूतं च नडं पंकारं च
 हुयः दशहस्तप्रमाणेन दर्शे पूर्वोत्तरे तथा तन्मध्ये हे कहरतां तु वेदिकां पारिकल्पयेत् ॥ श्लक्ष्णां सुकुट्टिमां भूमिं वेद्यां कृत्वा

प्रयत्नतःविलिखेनमंडलतत्रपंचवर्णैर्विधानतः ब्राह्मणोवेदसंपन्नोविष्णुभक्तोजितेन्द्रियःपंचविंशतितत्त्वज्ञःस्वाधार
 तिरतस्तथा कुंडानिकल्पयेत्तत्रअष्टौचत्वारिवापुनःब्राह्मणस्तेषुयुंजितात्तातृश्ररणिक्तात्शुभान्मध्यंक्षमडलस्याध
 कांशिकायांजनार्दनं प्रत्यङ्मुखंन्यसेद्वंचतुर्बाहुमरिदम पूजयित्वाविधानेनशास्त्रोक्तेनविचक्षणः गंधैःपुष्पैस्तथा
 धूपनैर्वाघैरपि एवंसंपूज्यदेवेशब्राह्मणैःसहदैशिकैःन्यसेत्तभद्रयंपश्चात्तिर्यकाष्टसमन्वितं देवस्याभिमुखं
 तत्र आपिठपरिकल्पयेत् पटत्रिशदंगुलशुभ्रंचतुरस्त्रसमततः तत्रशिकयंसमालंब्यसुदृढतंसुदृढतंनवं आरोपयेद्द्व
 दंतत्रयादशतच्छृणुष्वमे कलधौतंतथारौप्यंताम्बाप्ययमृण्मयं सर्वलक्षणसंपन्नदृढंयंगविवर्जितं तंसहस्रस्त्र
 वंकुर्व्यात्सलिलंवल्लगालितं होमार्थकल्पयित्वापिपालाशीसामिधारस्तथा तिलान्धृतंतथाक्षीरंशमीप्रजालिष्वैवाहि
 वद्याःपूर्वात्तिरभागेग्रहपीठंप्रकल्पयेत् तत्रपूज्याग्रहाःसर्वग्रहयज्ञविधानतःपूर्वर्यादिशिशक्रस्यपूजांकुर्वीतयत्नतः
 दक्षिणस्यायमस्यायशतिच्यांवरुणस्यच कुबेरस्यतथोदीच्यांवालिपुष्पफलाक्षतैःएवंसभृतसंभारंशुक्रांवरधरंतदा
 समालब्धवृक्षैर्भौर्धर्भपाणिमर्तद्वितं पीठमारोपयेद्युक्तंयजमानांद्भिजोत्तमःयजमानोपिदेवस्यसन्मुखःप्रयतःशुचिः
 उपविश्यपठेन्मंत्रंपुरोक्तमिदंशृणु नमस्तेदेवदेयशनमस्तेभुवनेश्वर ब्रतेनानेनमांजालिपरमात्मन्नमोरतुते तत्रो
 दकस्यधारःस्ताःप्रत्यङ्मुख्याःसमीपतः शिरसाधारयेत्तुष्णींतद्ब्रतेनांतराःमना होमंकुश्रुंरततोविभ्रादिक्षुसर्वास्त
 रपराः पठेयुःशांतिकान्पाठांश्चिष्णुसूक्तानियानिच वादित्रैस्ताड्यमानैरतुशंखभेरैरवनेस्तथा पुण्याहज शब्दै
 श्येदध्यानिविमिश्रितैः मंगल्यैस्तुतिसंयुक्तैःकारयतीतप्रहोत्सवं प्रणम्यदेवदेवस्यैकुंठस्यमहात्मनःहोरेवशा
 दिकंसर्वेश्वरवेद्महाह्मणोपरः सौपर्णिकमथारत्यांनमहाभारतमेवच व्याख्यानकुशलाः केचिच्छ्रावयेयुराद्रिताः
 अनेनविधिनासर्वतारानिपुण्यवर्धनी यजमानोतथेद्वीमान्यावत्सुख्योदयोभवेत्तत्रब्राह्मणाश्चापितारांर्जिजुक्त्वा

ज्ञातदेहसं मंत्रेत्स्वेष्णार्वादेव्यः क्षिपयेयुर्महीपते वासुदेवस्य शिरसि स्वसोर्धारां प्रपातयेत् क्षीरेण पयसाराजं स
 वं स हि प्रोषिष्यन्ती ततः प्रभातसमये वज्रमानो द्विजैः सह स्नानं कुर्यात्कुरुश्रेष्ठ नद्यां सरसि वा पुनः गृहे वा शक्तिर्ही
 नः पुन्यजमानोष्णवारिणा ततः शुक्लानिवस्त्राणि परिधापयत ततः अर्घ्यं दद्याद्वा स्क्रस्य स विधानं प्रसन्नधीः पुष्पैर्धू
 पः सन्नेधयेत् पूजयेत्पुस्तयेत्तम इत्यहुताशनं भस्त्रया दत्त्वा पूर्णहृति ततः पूजयेद्ब्राह्मणान् सर्वान् होतारो येन कल्पिताः सा
 दयार्भोजार्वादानेवं स्वरभरणैस्तथा आचार्यः पूजनीयो ज्ञसर्वस्वेनाभिभारत येन वा नृपिमायाति देवतुल्यो गुरुयेत
 यित शाय्य विहनेन स्तुभक्तिशक्ति समन्यितः दोनानाथविशिष्टाश्च आदिनश्च समागतः तेषां गार्वाहिरण्यं च दद्याच्छु
 द्धेन च तसा एव संपूज्य विप्रादीन् भोजयित्वा यथोप्पितान् यथाविभवसारेण पश्याद्भुजितवाभयतः हविष्मन्मन्त्रेन स
 धृत्यः सातिपिस्तथा मयेवं कथितं राजन्वेष्णवास्ते प्रकीर्तताः यत्कृत्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यते नाजसंशयः वाजपेयाति
 राजाभ्यां वेपयंति शतं समाः सर्वे ते विष्णुयोगेभ्यः कलनां हतिपोदर्शां स तजन्मनि सौभाग्यमायुरारोग्यमेव च प्राप्नो
 ति द्वादशो भोक्ता मुषोऽप्यपि यत्र नरः मृतो विष्णुपुरं याति विष्णुना सह मोदते चतुर्गुणानि द्वात्रिंशद्दिगुरूपधरः सदा
 रुद्रलोकांत धाराजन्मगानि द्वादशैव तु ब्रह्मलोके तथात्रीणि सूर्यलोके युगे तथा पुण्यक्षयादिहा गत्स्वराजो भवति
 धार्मिकः एषि च यधिपतिः श्रीमान् यजितारिः प्रतापवान् ब्रतमेतत्पुराचीर्णसंगरेण महारमना नलेन धुंधुमा
 रेण दित्योपेन वयातिना एतैश्च एषि योपालैः पालिता शेपूतलैः स्त्रीभिर्बद्धैर्यैस्तथा शूद्रैः धार्मिकैरनुसदात्प
 म्भवायै मुनि संघातो ब्राह्मणैश्च दधारगैः त्वया एष्टेन च मया कथितं यद्गाराधिप । अथ प्रभृति चैवेव रूपाति यारपति
 भूतले भीमास्त्रया द्वादशो चंति कृताभीमे नैवेद्यतः एषा पुलस्त्य मुनिना कथिता कुरु नंदन यद्देवानां भृगुयाः कुर्या
 यत्नाद्रक्तिस्त्वभावातः सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोके महीयते सद्रूपेण पिवा पार्थ विनशाट्या विवाजैतः विष्णु

भक्तनक्ततद्व्यसंसारभयभीरुणा ॥ भीमेनयत्किलपुरासमुपोषिताभृद्वात्रौगलिच्छिरेशीतलवारिधारा तांद्वाद-
 शदिशुभशरिमुखंस्मरन्त्यःसन्मयकसमाचरतिपार्थिवविष्णुलोकं इतिभाविष्योत्तरेमाघशुक्लामीमाद्वादशीव्रतम् ॥
 नारदोपि माघस्यशुक्लद्वादश्यांशालिशामिशिलाद्विज अभ्यर्च्यविधिवद्भस्मासुवर्णतन्मुखेन्यसेत् तांस्थाय
 रौप्यपात्रेवासितवस्त्रयुतावृतां प्रदद्याद्देविदुपेतचसंभोजयेत्ततः पायसान्नखंडाज्यसहितेनहितेनच एवंकृतै
 कभक्तस्मन्विष्णुर्चिततत्परः वैष्णवंलभतेधामभुक्ताभोगानिहेप्सितान् माघशुक्लत्रयोदश्यांमाघत्रिरात्रस्ता
 नम् नारदो माघशुक्लत्रयोदश्यांसमारभ्यदिनत्रयं माघस्नानव्रतंविप्रकार्यमासफलावहं प्रयानेमाघ
 मसेत्तुग्रहेरनानस्ययत्फल नाश्वमेधसहस्रेणतत्फलंलभतेभुवि तत्रस्नानजपोहोमोदानंवातंरूपमश्नुते महा
 मार्घापुरस्कृत्यस्नानात्तद्विद्वन्नयमिति पाद्मेपि माघशुक्लचतुर्दश्यांयमतर्पणमुक्तंनारदो माघशुक्लचतुर्दश्यां
 यमतर्पणमोरित श्रनर्कान्भुदितेकालेस्नान्वासतर्पयेद्यमं द्विसप्तनामाभिः प्रोक्तैः सर्वापाविनिवृत्तये तिलदर्भावाभिः
 कार्ययत्तर्पणद्विजभोजन कशराक्षरवयचपितेद्वाशीतवाभयत माघपौर्णमास्यांतिलकार्पासकंबलदानं नार
 दोपि पूर्णमास्यांततोमाघ्यांतिलकार्पासकंबलं रत्नानिकंचकोष्णीषपादत्राणानिबंधनं दत्त्वाप्रमोदितेस्वर्गोदा
 नंवितानुसारतः परस्वतंत्रशंकरेदंपूजयेद्विधिपूर्वकं सोश्वमेधफलंप्राप्यविष्णुलोकेमहीयते श्ररयांस्नानदाना
 दिप्रशासत्वं भविष्योत्तरे वैशाखीकार्तिकीमाधीतिथयोतिवपुष्यदाः स्नानदानविहीनारतानेयाः पांडुनंदने
 ति तथाचतदैव माघ्यांस्नानंतथासन्मयकसंतर्पयितुं देवताः तिलपात्राणि देयानिकंचुकाः कंबलास्तथा कर्पा
 सदानमंत्रवेधनुदानं प्रशस्यते भगिनीभागनेयानीमांतुलेनीपितृष्वसा दरिद्राणांचबंधूनांदानंकोटिगुणोत्तरं
 अत्रतिलपात्रदानं ब्रह्मपुराणे ताक्षपात्रांतिलैः पूर्णप्रश्नमात्रं द्विजायतु साहिरण्यंचपोदयाच्छ्रद्धावितानुसा-

रतः सर्वपापविशुद्धात्मभूतेतुपरंगतिं । अत्रविशेषः ॥ ताभ्युपजेतिलाङ्कवापलपोडशकलिपते । साहिरुप्यंस्व
 शक्त्यावाकलिपतेविधिपूर्वकं विभ्रायदत्तंहरतिपापजन्मशतोद्भवामितिकूर्मपुराणात् । तत्रैव तिलपूर्णताभ्युपानंसाहि
 रण्यंक्षिजातये प्रातर्देत्वातुविधिवद्भव्यंश्रुतिहंतिस्मृतिलपात्रंनिधाप्रोक्तंनिधेतिमुमध्यमं । ताभ्युपानंश्रुतशपलंजव
 न्यपरिकीर्तितं द्विगुणमध्यमं प्रोक्तंत्रिगुणं चोत्तमोत्तमं स्पर्शमेकजपन्यंतुद्विगुणमध्यमं चयत्तः । त्रिगुणं चोत्तमं तद्वत्सु
 वर्णपरिकीर्तितं सुवर्णं दक्षिणां दत्त्वा सर्वपापक्षयो भवेत् । अथ तिलपात्रदानमंत्रः । तिलाः स्वर्णयुतास्तुभ्यं प्रद
 दाह्यपनाशनाः विष्णुप्रीतिकशानिस्त्वमतः शार्तिप्रयच्छत गोदानमंत्रः । गवामगेषु तिष्ठति भुवनानि चतुर्दश
 यस्मात्तस्माच्छिवमेस्यादिहलोके परञ्च । और्णवस्त्रदानमंत्रः । और्णपद्मनूद्येयं स्वर्णवीजं तव प्रभो । दत्तं गृहाण
 देवशपापं मे हरस्त्वयं । नदनरत्ने तु । जीर्णमेपसमुत्पन्नाशीतुदः स्वभ्रायापहा । यस्मानुषारहारी स्यादतः शार्तिप्रय
 द्धतु ब्रह्मदानमंत्रः । शरणं सर्वलोकां लज्जा संरक्षणं परं । सुवेद्यो रितयस्माद्दासः शार्तिप्रयच्छमे । रकबल्लयुगं य
 स्माद्दादित्यस्य श्रियं सदा । प्रदानादस्य मे सूर्य अतः शार्तिप्रयच्छतु । उपानहौ प्रदास्यामि कंठ
 दिनिवारणे । सर्वस्थानेषु सुखदे श्रुतः शार्तिप्रयच्छत । रत्नदानमंत्रः । यथा सर्वे पुरस्तेषु सर्वदेवा लब्धवा स्थिताः ।
 शार्तिप्रयच्छतु रत्नदानेन मे सुराः । तथा चान्यात्किंचिन्मात्रं दीयते । तस्य मंत्रः । तन्मापस्मानि न देव विप्र । एतां भू
 ऽच्छता । स्वल्पदानोपि दातव्यं माधवः प्रीयतामिति । इयं माघ पूर्णमासमाधानक्षत्रयुता माघी प्रोक्ता । योगविशे
 ऽमहमाधीति । तथा च गार्ग्यः । मे परा शौचदा शौरिः । सिंहैवैव दृढरूपतिः । भास्करः श्रवणक्षेत्रमहामाधीति सारमु
 तः । महामाघी प्रयोगे तु नैमिषे फाल्गुणे तथा । शालिग्रामे महावीर्यो कृत्वा पुण्यं महाफला मिति गार्ग्यं वचनात् । अत्र
 विशेषमाह विष्णुः । माघी माघा युक्ता चेत्तरयां तिलैः श्राद्धं कृत्वा पुत्रो भवतीति । ब्रह्मपुराणे । पौर्णमास्यां माघा योगे-

वायसा.पंचजिरे इद्राद्रावरुणाद्वायोर्ममादथचनैर्ऋतेः श्राद्धं पितृभ्यः कर्तव्यं तिलैः पूज्यारतथा किलेति
 एंद्रवारुणवायव्याभ्यामनैर्ऋतिकाश्रये वायसा प्रतिष्ठं तु भूमौ दत्तं मया त्रकं दद्यादनेन मन्त्रेण तेभ्यो भोज्यं
 मधुप्लुतं ब्राह्मणान्भोजयित्वा तु भुंजीत वांधवैः सहेति माध्याह्नातिलैः स्नानं सर्वपापै प्रमुच्यते अन्यत्र च माध्या
 पूजा तु कर्तव्या देवैर्वैभगलांयजेत् देवीपुराणे धेनुं शुद्धमयी कृत्वा माध्यायश्चेत्तरायणे सर्वकाममवाप्नोति ज्येष्ठां
 जलमयं तथा इयमन्यवृत्ता तत्कृत्यं श्राद्धादि श्रथमाघस्नानाविधिरुच्यते तत्र कालमाह विष्णुः तुलामकरमे
 पेपु प्रातः स्नायी सदा भवेत् हविष्यं ब्रह्मचर्यं च माघस्नाने महाफलमिति श्रत्रतुलामकरमेपे विवृत्यनेन
 सौरमास उक्तः ब्राह्मे एकादश्यां शुक्लपक्षे पौषमासे समारभेत् द्वादश्यां पौर्णमास्यां वा शुक्लपक्षे समापनमिति पाश्चैपि
 पौषपक्षे कादशी शुक्लामारथयस्थंडिले शय. मासमात्रं निराहारस्त्रिकालं स्नानमाचरेत् त्रिकालमर्चयेद्विष्णुं त्यक्त
 भोगोर्जितेन्द्रिय. माघस्यैकादशी शुक्लायावद्विद्याधरेतमेति श्रत्रा त्रिकालस्नानं मासोपवासविषयं निराहारइ
 त्युक्ते. पृथ्वीचंद्रोदये पश्चात्तरमाह विष्णुः दर्शवापौर्णमासी वा प्राग्भ्यस्नानमाचरेत् पुण्यान्यहानि त्रिशतुम
 करस्थेति वाकरइति श्रत्रदर्शमिति शुक्लादि मुख्यं चांद्रायणाभिप्रायेणेति बालदृढयुवानश्च नरनारीनपुंसकाः
 स्नात्वा माघे शुभे तीर्थे प्राप्नुवंतीप्सितं फलमिति पाद्मे सर्वे धिकारिणो ह्यत्र विष्णुभक्तौ यथानुप ब्राह्मे उष्णोद
 केन वारुणानमशक्ये सति कुर्वते दृढे पुसर्वगावे पुनोष्णोदकविशेषता वैष्णवास्तुते गोडनिबंधे स्कंदे पौर्ण्यं
 तु समतीतायां वा वद्धवति पूर्णिमा माघमासस्य तावद्विष्णुपूजा विधीयते पिष्टाणां देवतानां च मूलकं नैव दाप-
 येत् ब्राह्मणो मूलकं भुक्त्वा चरेच्चान्द्रायणात् अन्यच्च याति नरकं क्षवविद्भूद्रएव च वर्जनीयं प्रयत्नेन मूलकं
 मदिरापमम् यदा माघे मूलमासो भवति तदा कान्धानां तत्र समाशिनि ये धान्मासद्वयं प्रातः स्नातुं तत्रियमाश्रय कर्त

वषाः । भासोपवासत्रांदायणादिमलभासएवसमापयेत् । तदुक्तं दीपिकायाम् । नियतं त्रिशदिनत्वाच्छुभेमात्रा
 स्वारभ्यसमापयेत् । मलितेमासोपवासव्रतमिति स्नानारंभं चमद्वा विष्णुनेत्रकः तत्र चोत्थाय नियमं यद्विधादि
 धिपूर्वकं । मांघमासमिमपुण्यं स्नास्येह देवमाधव । तीर्थस्थारण्यजले नित्यमिति संकल्पमेवेति । ततः स्नात्वा
 शुभेतीर्थं दद्यात् शिरसि वैमृदु वेदोक्तं विधिनारो जन् । सूर्यार्घ्यार्घ्यं निवेदयेत् । पिच्छाणां तृप्राप्तत्वात् शुद्धातिप्रयत्नो
 जलात् । प्रत्यहं स्नानमंत्रश्च । भास्त्रे दुःखदारिद्र्यनाशाय श्रीविष्णोस्तोषणाय च । प्रातः स्नानं करेभ्यर्घ्यमाघे
 पापविनाशाय । मकरस्थेरवौ माघे गोविंदायुतमाधव । स्नानेनात्तेन मे देव यथा कफलदो भव । इममंत्रं सुमन्त्रार्य
 स्तः । यान्मौलसमन्वित इति सेतौ । ब्रह्मक्षत्रविशो वैश्वमंत्रवर्गस्नानमिष्यते । तूष्णिमेव तु शुद्धाणां तीर्थैव कुरुन द्रव । नम
 स्कारो यथाकार्यं सर्वपापौघहानिद । इति । प्रत्यहं सूर्यार्घ्यार्घ्यदानमंत्रश्च पृथ्वी चंद्रोदये पाद्मे । सवित्रे प्रसावित्रे च प्र
 रं धाम जले मम । त्वत्तेजसा परिश्रुतं पापं पातुमहं त्वधिति । स्नानकालश्च सूर्योदय उक्तः । त्रिरथली सेतौ । सं प्रा
 ते माघमासे तु तपस्वि जनवच्छभे । क्रोशं तिस्रं वारो णि समुद्रच्छति नारकरे । हनामः सर्वमापानि त्रिविधानि न संशय इति
 नारदोक्तः । मकरस्थेरवौ यो हिनस्नात्यभ्युदिरवौ इति । माघमासे रटं द्वापार्किंचिदभ्युदितेरवौ इति पाद्मवचनात् ।
 यो माघमास्युपासि सूर्यं करामितमे । स्नानं समाचरति चारुनदी प्रवाहे । उद्धृत्य सप्त पुरुषान्पितृमातृवश्यं नृसृगां
 प्रयात्य मरदेह धरो नरोसौ इति भविष्येनारवचनाच्च । ब्राह्मेतु । अरुणोदय उक्तः । अरुणोदये तु संप्राप्ते स्नानं कौ
 ले विचक्षणः । माधवांश्चि युगं ध्यायन्त्यः स्नाति सुरपूजित इति । तथा । अरुणोदयमारभ्य प्रातः काला विधिप्रभो । माघ
 स्नानमवंपुण्यं क्रमात्तत्रावधारणा । उत्तमं तु स्नानं क्षत्रमध्यमं लुप्ततारकं । सवितर्युद्धिते भूपततो हिनं प्रकीर्तयामिति
 तेनात्र शकाशकापेक्षया व्यवस्थेति । इदं च स्नानं त्रयागेऽतिप्रशस्तं । न कार्श्यां शतशृणुं प्रोक्तं गायमृतसंज्ञं । सहस्र

गुणितासापि भवेत्पश्चिमादिहिनो पश्चिमाभिमुखीगंगाकालेद्यासंगतायदाः॥१॥ इति कल्पकृतप्रापंसाभाषितप्र-
 दुल्लभत्वादिपद्मादिवचनेभ्यः प्रयागासंभवेकाश्यादंशाश्वमेधोत्तरस्थप्रयागतीर्थस्नानमुक्तं काशीखंडे काश्य-
 द्वाप्रयागेयेतपसि स्नातितानवाः दशाश्वमेधजनितां फलं पांभवेद्भुवामिति ब्राह्मे तडागेपुत्रास्नायात्कूपभांडा-
 श्रिते तथा माघमासे वरारोहे शस्ते वै निजगाजलं भांडाश्रिते त्वयं विशेषः सरितो यमहावेगेन वकुभिरुधृतं तथा
 वायुना ताडितं राजगंगा स्नानसममत्तं यत्र कुत्रापि वा माघे प्रयागस्मरणा न्वितः करोति मज्जनं तीर्थे स लभेद्गंगामुज्जा-
 नं इदं च स्नानं तैरतर्प्यैण काठ्यं तदुक्तं पृथ्वी चंद्रोदये प्रभातसखंडे माघे मासि च यः स्नायात्तैरतर्प्यैण भावतः
 पांडुरौ फलं तस्य दिवसे दिवसे भवेत् माघस्नानं कान्यममेव तिकोचत् विष्णवादिवाक्येन सदवाशयशब्दाद्भिन्नपुत्राव-
 गतेर्नित्यं कान्यामिति युक्तं मासपठ्यतस्नानासंभवे तु ग्रहमेकाहं वा स्नायात् महाभार्यापुरस्कृत्य स्नायात्तत्रादिनत्रय-
 मिति लिङ्गात् अस्मिन् प्रयागे त्वशकोपि स्नायादपि चेदिनत्रयं प्रयागे माघमासे तु ग्रहं स्नातस्य परफलं नाश्वमेधसह-
 स्त्रेण तत्फलं भवेत् भुवीत्यादिवचनात् अन्नमकरसंक्रमस्थसप्तमीमाघीति ग्रहमित्येके माघशुक्लदशम्यादीत्यन्ये
 मकरादिग्रह इत्यन्ये माघस्याप्यग्रह इति कोचित् त्रयोदश्यादीति बहवः यत्किंचिद्दिनत्रयमिति मंडाः अन्नत्रयोदश्या-
 दिप्रत्यक्षव्यापान् अन्येषु तु वचनाभावाज्जर्मलाः माघस्नाने निषमस्तु नारदीयेऽनुबर्हिसे वयेत् स्नातो ह्यस्नातोपि
 वरानने होमाधौ स वयेद्बर्हि नशीतार्थकदाचन ग्रहान्यहं निदातव्याः स्तिलाः शर्करया चित्ताः ॥ १ ॥ अभिमानस्तु हि
 लानां च चतुर्थः शर्करान्वितः अन्नभ्यंगी वरारोहे सर्वमासनयेद्भुतीः ॥ अत्र संवत्शरीरस्तु ॥ १ ॥ यः कथं स्नानमाचरेत्
 पदे पदे भवेत् माघस्य फलं ज्ञातोतिमानवः ॥ तथा शंखचक्रधरे देवं माधवं नाम पूजयेत् ॥ बर्हिहृत्वा विधानेन तत्तत्क्रो-
 शानो भवेत् ॥ भूशब्दाव्रह्मचर्येण शकः स्नानं समाचरेत् ॥ अशको ब्रह्मचर्यादौ स्वेच्छा सर्वत्र कुर्वते ॥ अशको वधना-

द्यस्थेतिपाठः कृत्स्नत्वावलयां बहुधनदानं कुर्वत इति तिलस्नायीतिले द्विती तिलहोमीतिले दको । तिलभुक्
 तिलदाता च पटतिलाः पापनाशना इति स्नानोत्तरं कृत्स्नमाह । मदनपारिजाते विष्णुः काष्टमौनं पुरस्कृत्य
 पुत्रये पुरोत्तमं श्रवण्यमेव कर्तव्यं भाषस्नानमिति श्रुतिः । भविष्ये तैलमामलकाश्चैव तीर्थे द्या रतुनि स्युः । त
 तः प्रज्वालयेद्ब्रह्मं सेवनार्थं द्विजन्मनां एवं स्नात्वा वसाने तु भोज्यं देयमवारितम् भोजयेद्द्विजदंपत्यं भूपयेद्ब्रह्म
 पूर्णः कंचलाजिनरत्नानि वासांसि विधानि च चो लकानि च देयानि प्रच्छादनपटार तथा उपानहौ तथा गुह्यमो
 चकोपापमोचको श्रनेन विधित्वा दद्यान्माधवः प्रीयतामिति भूमौ शयीत होतव्यमाज्यतिलसमान्वितं तथा
 श्रद्धं च वयथा शस्त्र्या देयं माघेनराधिप सुवर्णैरक्षिकामाज्यं दद्याद्देवि देतथा मायातो विशेषेणारदयि माघावसा
 ने सुभगे पडरसं भोजनं रसुतं सूर्येभ्यः प्रीयतां नित्यं विष्णुमूर्तान्नं रंजतः दंपत्योर्वाससोऽसूदमे सप्तधान्यसमान्विते । श्रि
 रात्रुभोदका देवाः शर्करा तिलसंयुताः इति श्रवोद्यापनं एकादशी विधानेन व्रतस्योद्यापनं तथेति वचनात्
 पूर्वोद्धिदपवासपुजनादि परेऽहं तिलान्धैरष्टोत्तरशतं होमं कृत्वा सवित्रे प्रसन्नेति पूर्वांक्तं मंत्रमुक्त्वा दिवा कर्
 जगन्नाथप्रभाकरनमोरत्नते परिपूर्णं कुरुष्वेह माघस्नानमुपस्यते इति क्षमापयेदिति संक्षेपः इति निर्णय
 सिधायुक्तं कार्तिके वा यतपसि विधेरेवा विशेषात् इति कार्तिके वापने विशेषवचनात् कार्तिके वापने विधेरेवा
 विधिरिति श्रवोद्यापनं कंचलविधिः कार्या तदुक्तं हेमाद्रौ भविष्यपुराणे माघशुक्लचतुर्दश्यामुपोष्यानि य
 मस्थितः शिवाय पौर्णमास्यां तु कर्तव्यं दृतकंचलं कृष्णगोमिथुनं पश्चात्स्वरूपं च निवेदयेत् द्विद्वयं वर्षशतं सा
 ग्रशिवलोके महीयते शालिगं विदुः पृथ्वीं दद्याद्दृतकंचलं तस्यानंतं भवेत्पुण्यं माघपौर्णिमपूर्वाणि जगत्
 गतं तद्व्याधौः सकृत्कृत्वा तु पूर्वाणि मन्वन्तरशतं साग्ररुद्रलोके महीयते । इति माध्याध्यातु कंचलविधिः । माध्याह्नं ब्रह्म

वैवर्तपुराणदानमुक्तं मत्स्यपुराणे रथंतरस्यकल्पस्यवृत्तांतमधिकृत्य च सार्वार्णनारदायकृष्णमाहात्म्यसंयुतं
 यज्ञब्रह्मवराहस्यचारितंवर्ण्यते पुनः तदष्टादशसाहस्रंब्रह्मवैवर्तमुच्यते पुराणंब्रह्मवैवर्तयोदधानामाषमासिच
 पर्णमास्याधेनुयुतंब्रह्मलोकेमहीयते इतिब्रह्मवैवर्तपुराणदानम् अत्रैवस्कंदपुराणमपिदेयम् रकांदिस्वर्वा
 रत्मकयोशिवमाहात्म्यवर्णनम् लिखित्वैतत्तुयोदद्याद्विभूतलसमान्वितं माध्यासंकृत्याविधायसशैवेमोदतेपदे
 इतिस्कंदपुराणदानम् ॥ स्वर्ितश्रीरणवीरसिंहधरणीपालोवदान्याग्रणी ० १ रणवीरसिंहभूषेशकारितेकृत्यसा
 नरे अभवन्माघकस्यानारभ्योरत्नसमुच्चयः इतिश्रीमत्सूर्यवंशावतंस रघुकुलतिलकरणवीरसिंहमहाराजकारिते
 कृत्यरत्नाकरे माघमासकृत्यरत्नसमुच्चयःसमाप्तिमगमत् ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ

॥ श्रीरघुनाथमुद्रायनाम ॥
लालाशिंखमल्लधिकारमाधमासोमुद्रितस्समाप्तिमगमत्
संवत् १९४२ वैशाख प्र. २०

फार्युणमासप्रारम्भः

उं श्रीरघुनाथोजयति ॥

उं श्रीगणेशायनमः ॥

उं श्रधफालगुनमासकृत्यनिर्णयः तत्रादौ कुम्भार्कपूर्वाः-पोडश नारद्विय
याम्यायेनरिधरेत्वाद्याः पराः सौम्येद्विभूतये मध्याविषुवतिप्रोक्ताः पुण्याः षोडशनाडिका-॥ इतिशेषसंक्रांतिनि
र्णयेह्येवं श्रत्रकृत्य भविष्यपुराणे देवार्वाफाल्गुनेमासिकृत्वापिष्टमर्यातुर्वे गंधमाल्यैरलंकृत्यस्थापयेद्भारक
रालये विमानैः सूर्यसंकाशैर्गातवायसमाकुलैः समैकादशसाहस्रसूर्यलोकेमहीयते समागत्यइमंलोकेयधे
च्छंविदतेसुखमिति व्रतमधिकृत्य रक्तंदुराणे एकभक्तंतुकुर्वाणः फाल्गुनेमासित्यशः स्त्रीपुंसौभग्नयद्या
नोतिस्त्रियश्चपरमप्रियः ॥ विष्णुधर्मोत्तरे त्रियंगुफाल्गुनेदत्वाप्रियोभवातिभूतले त्रियंगुः कंगुडतिप्रोसिद्धः फा
ल्गुनेमासिरार्जुद्रयः कुर्यान्नकभोजनं श्यामाकक्षीरनीवारैर्जितक्रोधोर्जितेन्द्रियः पञ्चावाचायसस्तन्यामुपवास
परोभवेत् अष्टम्यांतुमहास्नानंपंचगव्यघृतादिभिः लभिश्चक्षीरदक्षणांस्नापयित्वाप्रपूजयेत् सौरभेयान्ततो
दद्याद्राकांगारश्मिमालिने गत्वादिस्वपुरंरम्यमोदतेशाश्वतीः समा इति वामनपुराणे भगदैवंतुयोमासमे
कभक्तेनसंक्षिपेत् ऐश्वर्यमतुलंश्रेष्ठुमानस्त्रीवाप्रपद्यते स्त्रीषुबल्लभतांयातितस्याश्वैवभवति ते विष्णुधर्मो क्षपये
देकभक्तेनशुश्रूषुश्चैवफाल्गुणे सौभाग्यंस्वजनानांचसर्वेषांचेतसोच्चाति विष्णुशुश्रूषुः वामनपुराणे फाल्गुणे
ब्रीहयोगावोयस्त्रंकण्णाजिनाविवृतं गोविदप्रोणनार्थायदातव्यंपुरुषर्षभ ॥ तथा प्रातःस्नायीभवेन्नित्यंद्वैमा
सौमायफाल्गुनाविति वाराहे फाल्गुनस्थतुमासस्यपुण्याणिमुग्धभीतिच कर्माण्यानिशुभानाहयदीत्वाभक्ति

मातरः ज्ञानुभ्यां धरणीं गत्वा कस्याभ्यामंगुलैः पुटं छेत्तुं मोनायणाय नमस्तेति देवदेव सर्वक्रान्तिर्भयनम्रभो नम
 स्तेत्येकनाथाय मुमन्वदरिनो रस्तुते आदिमध्यावसानं तु न जानातीह कश्चन वसन्तं नाम पुण्याणि ग्रहाण
 पुरुषोत्तम यत्नेन विधानेन कुर्यान्मासे तु फाल्गुने न चागच्छतिसंसारपरलोके र्गच्छति ॥ तृतीया
 इति फाल्गुणविधिः ॥ फाल्गुनकृष्णप्रातिपदायां तिथिपत्वेन बन्दिपूजा द्वितीयां च ब्रह्मणामृजां तृतीया
 यांगौ रिद्रतम् फाल्गुनकृष्णचतुर्थ्यां विधिविनायकगणेशव्रतम् भाविष्योत्तरि ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अथा
 विधिविध्वराजं कथयामि व्रततत्त्वं येन संभ्यं कुरुते न ह न विभ्रमुपजायते चतुर्थ्यां फाल्गुने मासि भृगुह्यानुव्रतं
 शुभं नकाहारेण राजेन्द्र तिलपाशकं मृतं तदेव बन्दिहोतव्यं ब्राह्मणं यच्च दंपत्येव ॥ तत्र मंत्रः ॥ शुभ्राय
 वाराय गजाननाय लवोदरायैकरदां निवताय एवं च संपूज्यं पुनश्च हिमं कुर्याद्व्रतं विधिविवाशहेतोः चातुर्मास्यं व्रतं
 चैकैकवक्ष्यमप्यनेन तथा सौवर्णं यच्च कर्तुं कृत्वा विप्राय दंपत्येव हेरवरं राजतं ब्रह्मिष्ठान्नेन प्रदंपत्येव रुद्रश्च य
 पुरं याति वराहवन्ननं यथा विधानितं स्य न भवति गृहे कदाचिद्वर्मायकामस्तु स्वसिद्धिं करणीयैव परं तं विनायकव्रतं
 कुरुते मनोऽप्यो विध्वंशमर्चयति कृष्णतिलैश्चतुर्थ्या इति भाविष्योत्तरं श्रीविधिविनायकव्रतं ॥ फाल्गुनकृष्णपंच
 म्यां तिथीं श्रावणेन नागानां पूजा व्रतं फाल्गुनकृष्णवध्यां तिथिपत्वेन रक्तपूजां त्रिंशत्सामान्यानि दद्यात् फाल्गुन
 कृष्णसप्तम्यां श्रृष्टं पोरठकाश्रयठकाकार्या फाल्गुनकृष्णाष्टम्यां सोमादेवाष्टुजां रक्षयेत् फाल्गुने त्वसिं तु
 एभ्यां सोमादेवां प्रपूजयेत् न कव्रतधरो विप्रः सर्वकामसमृद्धये ब्रह्मपुराणे कृष्णाष्टम्यां फाल्गुने तु द्वादश्यां श्रवणे
 न तु चकार भगवान्निष्पणुः पिडं निर्दपणं महत् पितापितामहेभ्योऽपि तिलैश्च कृतवान्पुरा सोपवासो हरितरमा त
 त्रसंप्रजयेत तिलैः तिलैरभ्यर्चयेद्देवस्ति तलांश्च नु ह्यारथा तिलतलेन दीपाश्च दत्वा तव्यादेव सद्धानि तिलान् दद्यात्तु दे

वेभ्यःपितृभ्यश्चातिलोदकं तिलांश्चभक्षयेत्तत्रधर्मवृद्धार्थमात्मनः फाल्गुनकृष्णनवम्यां तिथिदेवतात्वादुर्गा
 पूजाव्रतं फाल्गुनकृष्णदशम्यां दशम्यामन्तकस्यचेति धर्मराजपूजाव्रतमितिदशमीतिथिसामान्यनिर्णये ॥
 फाल्गुनकृष्णैकादशीविजया नारदीये तपस्येकृष्णैकादशीवैजयांसमुपेक्ष्य च द्वादश्यांप्रतरभ्यर्च्ययोगीशं
 गंधपूर्यकैः ततःसंपूज्यभूदेवान् दक्षिणाभिः प्रतोष्यतान् विसृज्यवाग्वैः सार्द्धस्वयंभुंजीतवाज्यतः देहातिवैष्ण
 व्लोकिकयातिदेवैःसुसंस्कृतः अस्याःकथास्कंदपुराणे ॥ सूतउवाच पप्रच्छदेवदेवेशब्रह्माणंजगतांपातं नार
 दःसर्वतत्त्वज्ञःसर्वार्पणसंवृतः ॥ नारदउवाच कथंव्रतमिदंब्रह्मन्पुरारामेणैकृतं प्रब्रूहिमेविरतरतःकथां
 रामस्यपावनीम् ॥ ब्रह्मोवाच शृणुवत्सप्रवक्ष्यामिराघवेणयथाकृतं रामेवसहनेतन्नवर्णाणिनवपंचच न्यव
 संपंचवद्व्यांचससीतः सहलक्ष्मणः तत्रैववसतस्तस्यराघवस्यमहात्मनः रावणेनहताभार्ययासीतानामतपास्वि
 नी तेनदुःखेनरामोपिमोहमभ्याजगामह भमन्जटायुषमयोददर्शविगतायुषं कबंधोनिहतःपश्चाद्भ्रमतारण्य
 मथ्यगः रक्षसोमरणैवैवालिनोवैवधस्तथा सुग्रीवेणसहैवादौमित्रत्वंसमजायत वानराणामधिष्ठातावानरैः
 सहसंगतः ततोहनुमतादृष्टालंकोद्यानेतुजानकी रामसंज्ञापनंतस्यैदंतकर्ममहत्कृतं समेत्यतन्नरामेणसर्वमस्मै
 निवेदितं अथश्रुत्वारामचंद्रोवाक्यंचैवहनूमतःसुग्रीवानुमतेचैवप्रापयताहिसत्वरं सगात्वावानरैःसार्द्धयत्रैपोस्ति
 ह्यपांतिधिः दृष्ट्वाधिदुस्तररामोविस्मितोभूत्कलिप्रिय आरक्तलोचनोभूत्वालक्ष्मणंचेदमब्रवीत् - सौमित्रकेन
 चोर्णनीत्यर्थेवरुणालयः अगाधसालिलैःपूर्णैर्कैर्मत्स्यैःसमाकुलः उपायंनैवपश्यामोयेनायंसुतराभवेत् ॥ ल
 क्ष्मणउवाच आदिदेवस्त्वमेवासिपुराणपुरुषोत्तमः वकदालभ्योमुनिश्चात्रवर्ततेद्वीपमभ्यगः - अस्मात्स्थाना
 नाद्योजनार्द्धमाश्रमस्तस्यापघवं अनेनदृष्ट्वावहवोब्राह्मणोरनुनंदन तंष्टच्छगत्वारजेंद्रपुरांणमधिपुंगवं इति

इतिस्कंदपुराणोक्तंफाल्गुनकृष्णाविजयैकादशीव्रतमाहात्म्यम् ॥

फाल्गुनकृष्णद्वादश्यांविशेषकृत्याभावात्तिथिदेवतात्वेनद्वादश्यांहरेपूजनमित्युक्तत्वाद्धरिपूजैवकार्यं फाल्गुन
कृष्णत्रयोदश्यांपक्षप्रदोपकार्यं तच्चसविरतरंगमार्गमासकृत्येप्रपञ्चितम् ॥ फाल्गुनचतुर्दश्यांशिवरान्निव्रतम्
उर्नमोभगवतेरुद्राय ॥ अथामांतमासेनमाघकृष्णचतुर्दश्यांशिवरान्निव्रतमुक्तम् ॥ अस्याःस्वरूपंशिवरह
स्येमदनरत्ने ॥ तत्प्रभृत्यथर्देवर्षेमाघकृष्णचतुर्दश्यांशिवरान्निःसमाख्यातासाप्रियात्रिपुरद्विपइति स्कां
देषि माघफाल्गुनयोर्मध्यंश्रसितायाचतुर्दश्यांशिवरान्निस्तुसाख्यातासर्वयज्ञोत्तमोत्तमेति ॥ तथाहि ॥ तन्नाशि
वरान्निरितितत्पुरुषसमासेनयोगेनप्रवर्तमानःशब्दोरूढ्यमाघकृष्णचतुर्दशीरूपेकालीविशेषेनियम्यते शिव
रात्रिर्धर्मिनश्चतरे इतिवहुर्ब्राह्मिस्ममासेनयोगोप्रवृत्तः शब्दोरूढ्याव्रताविशेषेनियम्यते इति कालतत्त्वविवेचने
तुरान्निशब्दस्यातिथिपरत्वाद्योगेनशिवव्रतयोग्यतिथि लाभाद्भ्याच्च तादृशेषलभात् अत्रयोगरूपोपरात्रि
शब्दः परतुक्काचिद्धतेकेवलशिवरान्निशब्दप्रयोगः सलक्षणायातवरत्नादिशब्दवत् नचमुखसंभवति लक्षणाश्र
यणाश्रवणमनुचितमितिवाच्यं लक्षणाया अभावोव्रतविषयत्वप्रसंगाभावात् अतएवप्राचुर्येणशिवरात्रिव्रतश
ब्दएवव्रतप्रयुज्यते तिथिविशेषसंज्ञाकरणप्रयोजनंचतेनशब्दनातानिर्दिश्यतत्रोपवासपूजादिविधानमिति तत्राशि
वरात्रिव्रतमेकादशीजयंतीव्रतवत्संयोगपृथक्कथयेननित्यकाम्यंचेत्युभयविधं तत्राकरणे प्रत्यवायः स्कंदपुरा
णेष्वथ्यते परापरतरंभासिशिवरात्रिः परात्परं नपूजयंतिमुक्तीशंरुद्रंत्रिभुवेनश्वरं - जंतुर्जन्मसहस्रेणअमतेना
त्रसंशयइति वीप्सापितत्रैवपठिता वर्षवर्षमहादेविनरोनारीपतिव्रता शिवैरोजोमहादेवैकामंभस्तथाप्रपूजयेदिति

मातरः प्रवचः ॥ त्वत्प्रसा
॥ राम उवाच ॥

स्तेलोदहविप्रवृत्तिः प्रसादं कुरुस्तत्तम
एतस्मात्कारणादेव प्रपुञ्जामहभागतः ॥ मुनिरुवाच ॥ कथयि

तदुपायवदुर्नः प्रसादं कुरुस्तत्तम
एतस्मात्कारणादेव प्रपुञ्जामहभागतः ॥ मुनिरुवाच ॥ कथयि

प्राग्ग्रहं रामव्रतानामुत्तमं व्रतं कृतेन येन सहसा विजयस्ते भविष्यति
लंकां जिंत्वा हि पुहत्वा व्रतं तत्तु निश्रामय

फाल्गुनस्यासिते पक्षे विजयैकादशी भवेत् तस्याव्रते कृते रामविजयस्ते भविष्यति
निरसं शयं समुद्रं त्वं तरे

पयसि सवानरः विपिरस्तु श्रुतं तं रामव्रतस्यास्य फलप्रदः दशम्यादिवसे प्राप्ते कुंभमेकं तु कारयेत्
हैमवाराजं तं

वापितां च वाप्यथ मृगमयं स्थापयेच्छोभितं कुंभं जलपूर्णं सपल्लवं तस्योपरि न्यसेद्देवहोमं नारायणं विभुं
एका

दशी दिने प्रातः प्रातः स्नानं समाचरेत् निश्चलं स्थापयेत् कुंभं कंठे माल्यानुशोभितं दाडिमैर्नारिकेलैश्च पुजयेच्च
विशेषतः सप्तधान्यमधस्तस्य यवानुपरि विन्यसेत् गंधधूपैस्तथा दीपैर्नैवेद्यैर्विविधैरपि कुंभाग्रतो द्विनं

रामनाथते भक्तिभावातः राजाजगत्तुल्यैव तस्य ग्रामे कारयेद्बुधः द्वादश्यादिवसे प्राप्ते मातृद्वयं दयेतुतं न त्वा

कुंभं जलेशुभं नद्यां प्रस्रवणैस्तथा तडगिरिस्थापयित्वा पूजयित्वा यथाविधि दद्यात्सदैवतं कुंभं ब्राह्मणे वदेत् पारणे

कुंभेन सह राजेन्द्र महादानानि दद्यात्
अनेन विधिनाराम्यथैः सह संगतः कुरु व्रतं प्रयत्नेन विजयस्ते भवि

ष्यति इति श्रुत्वा ततो रामो यथोक्तमकरोत्ततः कृते व्रते स विजयीव भूवरघुनंदनः प्राप्तासीत् तातुलं कायां पो

लरत्नानि हतारणे अनेन विधिना पुत्रये कुर्वति नराव्रतं इह लोके जयस्ते वां परलोके स्तथाक्षयः एतस्मात्कार

णात्पुत्रकटं व्यविजया व्रतं पठनाच्छ्रवणाच्चैव वाजपेयफलं लभेत्

एतस्मात्कार

णात्पुत्रकटं व्यविजया व्रतं पठनाच्छ्रवणाच्चैव वाजपेयफलं लभेत्

एतस्मात्कार

णात्पुत्रकटं व्यविजया व्रतं पठनाच्छ्रवणाच्चैव वाजपेयफलं लभेत्

इतिस्कंदपुराणोक्तं फाल्गुनकृष्णविजयैकादशीव्रतमाहात्म्यम् ॥

फाल्गुनकृष्णद्वादश्यां विशेषकृत्यभावात्तिथिदेवतात्वेनद्वादश्यांहरिपूजनमित्युक्तत्वाद्धरिपूजैवकाव्यं फाल्गुन
कृष्णत्रयोदश्यांपक्षप्रदोपकार्यं तच्चसंवित्तरमर्गमाप्तकृत्येप्रपञ्चितम् ॥ फाल्गुनचतुर्दश्यांशिवरात्रिव्रतम्
डोनमोभगवतेरुद्राय ॥ अथमांतमसेनमाघकृष्णचतुर्दश्यांशिवरात्रिव्रतमुक्तम् ॥ अस्याःस्वरूपंशिवरह
स्येमदनरते ॥ तत्प्रभृत्यष्टदेवैर्माघकृष्णचतुर्दश्यांशिवरात्रिःसमाख्यातासाप्रियात्रिपुरद्विषद्विति स्कां
दैपि माघफाल्गुनयोर्मध्येआसितायाचतुर्दश्यांशिवरात्रिस्तुसाख्यातासर्वव्यातोत्तमेति ॥ तथाहि ॥ तत्राशि
वरात्रिरितितत्पुरुषसमसेनयोगेनप्रवर्तमानःशब्दोरुद्रयामाघकृष्णचतुर्दशीरूपेकालीविशेषेनियम्यते शिव
रात्रिर्यस्मिन्व्रते इतिबहुव्रीहिसमासेनयोगेप्रवृत्तः शब्दोरुद्रयाव्रतविशेषेनियम्यते इति कालतत्त्वविवेचने
तुरात्रिशब्दस्थितिथिपरत्वाद्योगेनाशिवव्रतेयोग्यतिथि लाभद्रुद्र्याच तद्विशेषलाभात् अन्नयोगरूपेयंरात्रि
शब्दः परतुक्चिह्नतेकेवलशिवरात्रिशब्दप्रयोगः सलक्षण्यानवरत्नादिशब्दवत् नचमुखसंभवति लक्षणाश्च
यणाश्चवर्णमनुचितमितिवाच्यं लक्षणाया अभावव्रतविषयत्वप्रसंगाभावात् अतएवत्राचुर्द्वयंशिवरात्रिव्रतश
ब्दएवव्रतेप्रयुज्यते तिथिविशेषसंज्ञाकरणप्रयोजनंचर्तनशब्दनातांनिर्द्वयव्रतोपवासपूजादिविधानमिति तत्राशि
वरात्रिव्रतमेकादशीजयतीव्रतवत्संयोगपृथक्कन्यायेननित्यकाम्यंचेत्युभयविधं तत्राकरणे प्रत्यवायः स्कंदपुरा
णेपठ्यते परापरतरमासिशिवरात्रिः परात्परं नपूजयतिमुकीशंरुद्रंत्रिभुवनेश्वरं : जंतुर्जन्मसहस्रेणध्वमेतेना
त्रसंशयइति वीभसापितवैवपठिता वर्षेवर्षमहादेविनरेनारीपतिव्रता शिवैरब्रौमहादेवैकामंभक्त्याप्रपूजयेदिति

नित्यानि श्वलशब्दाच्चतत्रैव मायकृष्णचतुर्दश्यां यः शिवं संशितव्रतः । मुमुक्षुः पूजयेन्नित्यं सलभेदीप्सितंप्रद
मिति सागरोपदिवाशुष्येत्सीयते हिमवानपि मेरुमंदरशैलाश्च श्रीशैलोर्विधएव च चलं त्येते कदाचिद्वैनि श्वलं हि
शिवव्रतमिति कान्यत्वं च फलश्रवणादवगंतव्यं तथा हस्कंदपुराणे शिवं च पूजयित्वा योजगार्त्तचतुर्दशीं मातुः प
योधररसेनापि वेत्स्य कदाचन यदीच्छेद्वांछितान् भोगान् दिवि देवमनोरमान् आगमोक्तविधिकृत्वा प्राप्नोति परमंपदं
मम भक्तस्तु ये देवि शिवरात्रिमुपैष्य च गणपत्यमयं दिव्यमक्षयं शिवशासनमिति सर्वान् भोगान्समुक्ता तु मृतो भू
यो न जायत इति कान्यव्रतस्य शासनसंहितायां वर्षसंख्या पठ्यते एवमेतद्भक्तकुर्यात्सति संवत्सरं व्रती इति
शाब्दिकमेतत्स्याच्चतुर्दशाब्दिकं तथा सर्वान् कामानवाप्नोति त्रेत्येव हे च मानव इति अत्रोपवासांशिवपूजा जागर
णानि त्रीण्यपि समुदितानि प्रधानकर्माणि आधिकारबोधकेषु नागरखंडादिवाक्येषु त्रयाणामपि फलसंबंधश्च वृणा
त तथा च नागरखंडे उपवासप्रभावेन वलादपि च जागरान् शिवरात्रिस्तथा मर्त्यांसं तस्या च प्रपूजया अक्षयां
ह्यनर्त्तभोगान् शिवसायुज्यमाप्नुयादिति संप्रहेपि स्वयंचलिगमभ्यर्च्य सोपवासः सजागरः अजानन्नपि नि
द्यापोनि पादो गणतांगत इति तस्मादुपवासादित्रयाणां समुदायस्यैव व्रत रूपत्वं अस्यैवोद्दलकलिंगमभिधीय
ते लुब्धकस्य भद्राश्वजन्मप्राप्तवर्तौ दुर्वाससाहससंवादपठ्यते कृष्णपक्षे चतुर्दश्यां न कंचन्मृगमासवान् अत्रोपि प्रा
थरक्षार्थं क्षुधासंपीडितो वसदिति उपकन्यधनुःकोट्या वित्त्वपत्राणि मानव पतिता निमहराजशंभोः शिरसि
भूतले तत्रैव तस्थौ राज्ञे सर्वराजमर्तद्वितः शशि शेषेस्ततो व्याधस्तब्धदृष्टिरनामिषः प्रभाते विमले जाते कंदमूलेश्च
पारित इति ननु कचिदुपवासादित्रयं विधाय पुनः पक्षांतररूपेणोपवासव्यतिरेकं द्वयं पठ्यते अथवा शिवरात्रिं च
प्रजागारैर्नयेदिति नायं दोषः अथ वेत्स्य नु कत्पेयं क्रमेणाशका विषयत्वापपत्तेः यान्यपि अत्रां डितप्रभावोहि

शिवरात्रिमुपोष्यते सर्वान्कामानवाप्नोति शिवेन सह मोदते तथा काश्चित्पुण्यविशेषेण ब्रतहीनोऽपि मानवः जागरं कुरुते
तत्र सरुद्रसमतामियात् तथा यः पूजयति भक्त्येव शमनेकफलतां ब्रजे दित्यादीनि केवलं उपवासजागरणपूजावि-
धायकानि तान्युपकल्पत्वाद् शक्तिविषयाणि हेमाद्रिमाधवीयमदनरत्नादावप्येवम् ॥ नित्यं कान्यरूपस्या-
पस्य ब्रतस्य सर्वाधिकारत्वमशानसंहितायामुक्तं शिवरात्रिब्रतं नाम सर्वपापप्रणाशनं आचांडालमनुष्याणां
भुक्तिभुक्तिप्रदायकमिति नृसिंहपरिचर्यावर्षेणैवैष्यत इत्यतः कार्यमित्युक्तं सौरोवावैष्यत इत्यतः पूजकः
न पूजाफलमाप्नोति शिवरात्रिविहर्षितुं इति यमवचनात् न तत्र तत्राभिष्यंति यो द्विषति सहेश्वरमिति शिवविद्वेषिणो
वैष्णवपदप्राप्तिनिषेधाच्च ॥ अधिकारि नियमः स्कंदपुराणे दर्शिताः ॥ माघमासे तु कृष्णायाम् फाल्गुनादौ चतुर्दशी
सा च पुण्यातिथिर्ज्ञेया सर्वपातकनाशिनीति अहिंसासत्यमक्रोधोद्वेगवैराग्यदयाक्षमा शान्तात्मा क्रोधहीनश्च तप-
स्विष्यन्नसूयकः तस्मै देयमिदं देवि गुरुपादानुगोपयति अन्यथा यो दत्तार्तिं स तदानरकं ब्रजेदिति ॥ इति ब्र-
तस्वरूपतदुपयोगिनिर्णयः ॥

अथ तिथिर्निर्णयते

सा चाद्विधा शुद्धा विद्धा च

तत्र सूर्योदयमारभ्य पुनः सूर्योदयपर्यन्तं शुद्धा

तदन्या विद्धा तत्र शुद्धायां नास्ति संदेहः विद्धा तु प्रदोषानि शिथीमपठ्यापि नीग्राह्या अदोषवेधे वा युपुराणे दर्शिताः ॥
तयोदयस्तो सूर्ये च तस्यैव वरात्रिषु भूतविद्धा तु यातत्राशिवरात्रिब्रतं चरेदिति स्मृत्यन्तरेऽपि ॥ प्रदोषठ्यापि नी-
ग्राह्या शिवरात्रिचतुर्दशी रात्रौ जागरणं वस्मात्तस्मात्तां समुपोष्येदिति ॥ त्रयोदशीमिदं नास्तीति ब्रह्मोपचयचतुर्दशी वि-
वर्गप्राप्तये कार्यं गृहस्थैः शिवतोषणी माघे चतुर्दशी कृष्णायामेव दर्जनं मुखे तद्विधेः हुपवासाः स्यान्ति श्रुत्येते पार-
णमेवेत् त्रयोदशयुताकार्या शिवरात्रिचतुर्दशी ॥ पारणाहिञ्चतुर्दश्यं प्रथमं स्तयाति नोदति शिवरात्रिः पराकार्या

यदिरात्रौ प्रयोदशीः । अन्यथा तु भवेत्पूर्वापरेमात्रं जुषिष्यमा इति निश्चयेन वेदस्तु ॥ ईशाद्रसंहितायां माघकृष्णचतुर्द-
शमासादिदेवोमहेश्वरः शिवलिंगतयोद्धतः कोटिसूर्यसप्तप्रभः तत्कालव्याप्तिनीम्राह्याशिवरात्रिप्रवर्ततिथिर्ब्रह्मरात्र्या
दधश्रोद्धयुक्तायत्रचतुर्दशी तत्तथावेव कुर्वीत शिवरात्रिप्रवर्तति । ब्रह्मरात्र्यादयश्चोद्धृत्य मुक्तायत्रचतुर्दशी नैवतत्र प्रवर्त-
कृत्यादायुरैश्वर्यहानिददति । व्याप्य ब्रह्मरात्रं प्रस्थातुं जायते याचतुर्दशी । तुर्यमेव प्रवर्तकं कर्तव्यं मन्त्रसादार्थं भिन्नैः
पूर्वपुरपरेष्वुर्वामहतीरियाच्चतुर्दशी व्याप्तासाह इत्येतस्य तात्पर्यं कुर्वाद्गतं नरः । लिंगाविर्भावकाले तु व्याप्तासाह्यात्र
तुर्दशी तदूर्द्धाधो न्विताभूतासाकार्यावर्ततिभिः सदा मन्मथिकरीहोषामाघकृष्णचतुर्दशी महानिशा निवृत्ताया तु त-
त्र कुर्वादिमन्वतमिति ॥ अतएतस्य ब्रतस्य रात्रिप्राधान्यमुक्तं स्कंदपुराणे निशिष्यमतिभूतानि शक्यः शूलभृ-
द्यतः अतस्तस्यांचतुर्दश्यांस्त्यातं पूजनं भवेत् एतस्यार्थः निशिष्यमतिचरंति भूतानि पिशाचादयः शक्योद्वेष्यः शु-
लभूतशंकरः यतोतस्तस्यांचतुर्दश्यांतेषां भूतशक्तिशिवानां पूजनं कर्तव्यं । नागरखंडे माघमासस्य कृष्णायान्चतु-
र्दश्यां सुरेश्वर अहयास्याभिमुखे एते राजावस्ते दिवाकरे । लिंगेषु च समस्ते पुरुषावोरेषु च पुत्र संक्रमिष्यान्मिसुंद-
रं च वर्षपापविशुद्धये तस्माद्रात्रौ हि मे पूजायः करिष्यति नानवाः भैरवैः सुरेश्वरैः विषादविषादमसमद्विष्यति एवं सतीति
पूर्वपुरेव परेश्वरे ववायत्र ब्रह्मोपनिशोथो भयव्याप्तिस्तत्र ब्रतमाचरणीयं पूर्वपुरेवोभयव्याप्तौ स्कंदपुराणे प्रोच्यते न
योदशी यददिवादिनभुक्तिप्रमाणतः जागरो शिवरात्रिः स्यान्नशिष्या पूर्णचतुर्दशी दिनभुक्तिरत्रास्तसमयः । पूर्वपुरे
वोभयव्याप्तौ कौकामिकेपि प्रोच्यते निशाद्वये चतुर्दश्यां पूर्वात्याज्यापराशुभेति तथा तत्रैव आदित्यास्तमयेका
लेश्चास्ति चेद्याचतुर्दशी तद्वात्रिः शिवरात्रिः स्यात्सा भवेदुत्तमोत्तमोति दिनद्वयेष्वुभयव्याप्तिरनुभवव्याप्तिश्च न सं-
भवेत्त यामद्वयवृद्धेः यामद्वयक्षयस्य चाभावात् यदा पूर्वेषु निशीथव्याप्तिः पूर्वेषुः प्रदोषव्याप्तिस्तदा पूर्वेषुरेवो

पवासः कार्यः कृष्णाष्टमोस्कंदपंष्टाशिवरात्रिश्रतुर्दशी एताः पूर्वयुताः कार्याः स्तिथ्येतुप्रारणभवत् जन्माष्टमी
 रोहणीचशिवरात्रिस्तथैव च पूर्वविद्वैकतेव्यातिथ्यतेपारणेशुभा श्रावणीदुर्गनवमृतथादूर्वाष्टमीचथा पूर्ववि
 द्वैकतेव्यातिथ्यतेपारणेशुभा जयंतीशिवरात्रिश्रकार्यमद्वाजयान्विते इत्यादिस्कंदपुराणादिवचनैर्जया योगा
 स्याद्वत्चेनतस्य प्राद्वस्त्यावगते माघफाल्गुनयोर्मध्येयास्याच्छिवचतुर्दशीः अनंशेनसमायुक्ताकर्तव्यासुतिथिः
 सदेतिनागरखंडवचनाच्च महतामपिपापानां दृष्टवौनष्कतिः पुरा नदृष्टाकुर्वतांपुंसांकुह्युक्तां तथा शिवामिति
 तत्रैवदर्शयुक्तयानिदाश्वत्थात् यदातुपूर्वद्युर्नशीथादूर्ध्वप्रवृत्ताचतुर्दशीपर्युः क्षयवशाद्विशोधादूर्वागेव
 समाप्तापरेशुरतोपवासः प्रदोषव्यासरेकरथाः सद्भावात् एतदभिप्रेत्यमाधवयोस्मर्यते माघाक्षितेभूतदिनं
 कदाचिदुपैतियोगयदिपंचदश्या जयाप्रयुक्तं ननुजातकुर्व्याच्छिवरथात्रिः प्रियकुच्छिवरथेति ॥ श्रावणयोः
 दश्याप्रकर्षणयुतामिद्युक्तं यत्पूर्वद्युस्त्रयोदश्यावहुरात्रिव्यासिप्रतीतिः एतन्माधुवनतानुसारणोक्तं हेमाद्रिः
 मदनरत्नादौतुनिशीथव्याप्त्यानिर्णयः कार्यद्वत्युक्तं निर्णयामृतुप्रदोषव्यापिनोप्राप्त्युक्तं मयूखे यदाच
 तुर्दशीपूर्वद्युर्नशीथेपरेशुश्रवदोषे तदापूर्वदुरेव अर्द्धरात्रापरस्तत्रेज्जयायोगोयदाभवेत् पूर्वविद्वैकतेव्या
 शिवरात्रिः शिवाप्रियेतिमयूखेभिहितं यतुएतस्मादेववचनादिनद्वयेपनिशीथव्याप्तौपूर्वोतिहेमाद्रिमदनी ॥
 इत्यत्र एतस्यवचसउत्तरदिनेनिशीथव्याप्ताभवेव्युपप्रते उत्तरदिनेगतप्रदोषानिशीथव्याप्तौदिवारात्रिव्रत
 मितिपूर्वाक्तवचसः संकल्पकालस्यचवाधयोगादितितच्चित्यं तत्रैतादृशग्रंथानुपलंभात् उत्तरदिनेप्रदोषनिशी
 थोभयव्याप्तिसलोपग्रह्यातिथिनिर्णायकजयायोगसंग्रहकामपीडानिपेधस्तत्वेनपूर्वविद्विद्याः एवग्रह्यतुंयुक्तत्वाच्च
 दिवारात्रिव्रतमित्यस्यव्रततिरेचरितार्थत्वेन विशेषवचनप्रकृतव्रतानिर्णायकत्वाच्चसंकल्पस्यचांगत्वेनतत्कालव्या

पत्नरुद्रानाहं त्वाञ्च कृष्णवानात्रयेदशा निषिद्धाः ॥ पद्मिहं रिभक्तिविलसे ॥ शिवरात्रिब्रते भूतकामविद्विषवर्ज
 येदित्युक्तं तत्रैव पराशरः ॥ मां घासितं भूतादिर्नाहं हि जज्ञोपति योगं यदि पंचदश्या ॥ जया प्रयुक्तं तत्तु जातुकुर्याच्छि
 वरूपरात्रिप्रियकृच्छिवस्य ॥ योगेण्डकौलौगादिणा ॥ दिभुर्हो भवेद्योगो यो गोमौहूर्तिकः स्मृतः ॥ अस्वटीका
 प्रमाणमाह ॥ मां घासितस्यादि एवैवमाद्य फाल्गुनयोर्मध्ये रात्र्याच्छिवचतुर्दशी ॥ अग्नेन समाधुका कर्तव्ययास
 र्वादतिथिरिति वचः शिवरात्रिं व्यतिरिक्त्वा शिवचतुर्दशी ब्रताविषयकं ॥ अथ वा परदिने जन्मायोगाभावाविषयं सका
 मावैष्णवविषयकं वा ज्ञेयं इत्थं च यदा चतुर्दशी क्षयः स्यात्तर्हि वैष्णवानां मपि विद्वेषवासः प्रसज्येतैव अन्यथा
 अमावास्यासंयोगव्यवस्थाया अत्रलोपप्रसंगान्न ॥ अतः साव्यवस्थावैष्णवजनसंमतं रात्र्यादिद्वयपेक्षा अतएव न
 सिंहपरिचर्यायां तु दर्शविद्वेषोपेक्षेत्युक्तं इयं त्रिष्टुषा चेदति प्रशस्ता तदुक्तं माधवीयपुराणे ॥ त्वयोदशी कला
 त्येकामध्ये चैव चतुर्दशी ॥ अतैव सिनीवाली त्रिष्टुष्यां शिवमयैवेति ॥ ॥ यथा त्रिष्टुष्यां प्रशस्ता ॥ तत्राचार
 विशेषेण योगविशेषेणापि प्रशस्ता भवति तथा च स्कंदपुराणे पठ्यते ॥ माघकृष्णचतुर्दश्यां रविवारे यदा भवेत् सो
 मो वाथ भवद्वैविकर्तव्यं व्रतमुत्तमं शिवयोगस्य योगैव तद्भवेदुत्तमोत्तमं ॥ शिवरात्रिब्रतं त्वेतत्तद्भवेदुत्तमोत्तममिति ॥
 इति ग्राह्या शिवरात्रिब्रततिथिनिर्णयः ॥ अथ पारणतिर्णयः ॥ ॥ यदेतत्तरदिने पूर्वमेव चतुर्दशी समाप्यते
 तथातिथ्येतकार्थं तथा च स्कंदपुराणे कृष्णाष्टमी त्यक्त्वा ॥ एतां पूर्वयुताः कार्यातिथ्यंते पारणं भवेदिति पठितं
 यदा तु दिवान समाप्यते तदा चतुर्दशी मध्ये पूर्वाह्निकार्थं ॥ तदप्युक्तं तत्रैव ॥ उपोषणं चतुर्दश्यां चतुर्दश्यां तु पारणम्
 कृतः सुकृतलक्षश्च लभ्यते वा था वानवां ॥ ब्रह्मांस्त्रयचतुर्वक्त्रः पंचवक्त्रस्तथाप्यहः ॥ दक्षये यदि फलं तस्य शक्तो वक्तुं न पा
 वति ब्रह्मांडोदरमभ्येतुं यानि तीर्थानि सति वै ॥ संज्ञां तां निभवंती ह भूता मां पारणे कृते ॥ तिथीनामेव सर्वस्यामुपवास

व्रतादिषु तिथ्यन्तेपारणकुर्व्याद्विनाशिवचतुर्दशीमितिमदनरत्ने कालादर्शेपि साव्रतमयपथंतव्यापिनीचेत्परह
 नि दिवैवपारणकुर्व्यात्पारणानैवदोषमागिति केचित्तुशक्तिस्तिथ्यन्तेअशक्तिस्तिथिमध्यह्न्युच्चः मयूखेतु । तस्य
 कालोमुख्यस्तदंतकालोर्गौणइत्युक्तं यत्तु निर्णयसिधौ यामवयादवार्कचतुर्दशीस्मिमाप्येतौतदंततदूर्ध्वगामिन्यां
 तुप्रातःस्तिथिमध्यप्येवेति हेमाद्रिमाधवादयोऽव्यवस्थामाहुस्तत्र तिथिभतिचपारणमवयोदितयामत्रयोर्ध्वगामि
 न्यांप्रातरेवहिपारणेत्यादि तच्चित्सं तिथिमध्येपारणाविधायकवचनानामेकमूलकल्पनालाघवानुरोधेनएत
 द्वचनासिद्धार्थानुवादकत्वस्यैवयुक्तत्वात् यदप्युक्तं वयंतुतिथ्यन्तेपारणंभवदितिकृष्णाष्टम्यादिविषयकमितिद्व
 मइति तदपिचित्संतिथ्यन्तेपारणंभवदित्यत्रतिथिशब्देनप्रक्रांतसर्वतिथिपरामर्शस्याः सिद्धत्वेनसंकोचस्यान्या
 थ्यत्वात् यदपिसिद्ध्यस्तमयपथंतव्यापिनीचेत्परहनीतिमदनरत्नकालादर्शयुतवचनंशिवरात्रिब्रतमिन्नब्रतपरसि
 ति तदपिनप्रकरणवाधापत्तेः तच्छब्दस्यप्रक्रांतशिवरात्रिपरानर्शकत्वेनतद्विन्नब्रतपरामर्शकत्वानुपपत्तेश्चेति
 ॥ इतिपारणनिर्णयः शिवरात्रौश्रवश्यंकर्तव्यांशिवपूजातदुपयोगित्वेनप्रासंगिकंकिंचिन्निरूप्यते तत्रादौ
 त्यवलिङ्गमहिमतदिभविष्यपुराणयोः श्रावणमान्बलवान्श्रीमान्धनवान्पुत्रवान्सुखी वरामिष्टलभोर्ह्यंशपार्थिवं
 यःसमर्चयेत् सुहृत्समगोशकटिपट्टताम्रकांस्यमयंतथा कृत्वालिङ्गंसकृत्पूज्यव्रसेत्कटपायुतद्विवि कामनावि
 शेषेणालाभेदाः देवीपुराणे वाक्षेविन्नब्रदलिङ्गंरुफाटिकंसर्वकामदं तन्मैदागिरजंश्वेष्टमन्यद्वापिहि
 लिङ्गवत् कृत्वापूजयविषेद्रुद्रपश्यसेवेभ्रिसंतफलं श्रायफलविशेषोहेमद्रौल्यष्टणसमुच्चये श्रायुष्यहीरज
 ज्ञेयंरागाहर्नामिकोद्धवः सुखकटुष्षराणोत्थवैदूर्यशत्रुदपहन् प्रक्षारगञ्जलक्ष्मिदमैद्वलीलप्रशःप्रदं

लिङ्गानारकतंपुष्परफाटिकसर्वकामदमिति ॥ शिवनरेदसवाद् पिटृणांमुक्तेयपूज्यलिङ्गंरजतसंभवं-

कीर्तिकामोर्वयदित्यलिङ्गंकार्यसमुद्भवः पूज्येताब्जलिङ्गंपुष्टिकामोहिमानवः पुष्टिकामस्तुसतर्तलिङ्गोपेत-

लसभवं शत्रुमारणकामस्तुलिङ्गंलोहमयसदा तथासीसमयलिङ्गमायुःकामोर्वयोःसदोः तथा ब्रह्मस्वपुरि-

हारार्थसौवर्णलिङ्गमर्चयेत् स्थिरलक्ष्मीप्रदंहेमराजतचैवराज्यकृत् प्रजावृद्धिकरंरुग्गताब्जमायुःप्रवर्द्धनमिति

लिङ्गे ॥ श्रीप्रदंशार्वालिङ्गाशिलाजंसर्वसिद्धिदमिति कालोत्तरे ॥ गंधपुष्पमयलिङ्गंतथाभादिविनि-

मितं सर्वकामप्रदंपुंसांलिङ्गतात्कालिकंरुतमिति लक्षणसमुच्चये गंधसौभाग्यदंमौष्ठभुक्तिमुक्तिप्रदाय-

कं प्रभुमानप्रदंशाङ्गसौन्दर्यदंनगदंतजं शालिपिटोद्भवपुष्पमौष्टिकधनवर्द्धनं गोधूमंवातरोगघ्नंयमजंवलपु-

ष्टिदं रिपुभेदकरंमोहलोदंस्यान्मायपिष्टजं शान्तामायुःप्रदंज्ञेयंगोडंप्रीतिविवर्द्धनं नानाफलोद्भवलिङ्गंनाना-

कामप्रदायकं तैलपिटकरोत्थाग्निसेद्धार्थमयनाशनं तैलमिश्रितापिटोद्भवलिङ्गंक्षुधांकारोतीत्यर्थः मुखकृत्वा-

वनेयचगोमयंरोगनाशनं गुणदंसेकतंभूरिसौभाग्यायचलावणं उच्चाटनेतृपांशव्यंमौलशब्दुक्षयावहं वंशां-

कुरसमुद्भूतंवंशवृद्धिप्रदंभवेत् पुरक्षोभकरंमौरंरामठंचादिकारकं मौरंगौगुलरामठंहेममयं पूज्यंगंधमयं-

लिङ्गंनिकालंमुमुखावहं चक्षुष्यदनेनायकुंकुमेनसुगंधिना चतुःस्मिनेनवाकार्यैर्लघुनाकेवलेनवा चंद्रःकपूरः-

लघुपुरगुरुःचतुसमलक्षणं गारुडे कस्तूरिकायाद्वोभगौचत्वारश्चंदनस्यच कुंकुमस्यत्रयश्चैवशशिनश्चतुःस्म-

मदति शिवनारदसंवादं तथापिपार्थिवंश्रेष्ठक्षिप्रसिद्धिप्रदंभवेत् पार्थिवेनर्तुलिङ्गेनवहवःसिद्धिमागताः कृतो-

रत्नमयोलिङ्गत्रेतायाहेमसंभवं द्वापरेपारदंश्रेष्ठपार्थिवंतुकलौघुगे श्रेष्ठमित्यनुपंगः ततश्चकलावापिनलिङ्गां-

तरानिपेयःअथपार्थिवलिङ्गेतुसंख्याभेदेनफलाविशेषः नारदउवाच देवकेनप्रकारेणकर्तव्यंसार्वकामिकं यस्य

पूजनमात्रेण कृतकृत्यो भवेन्नरः ॥ शिव उवाच ॥ ऋषे सर्वप्रयत्नेन पार्थिव ! लिंगमुत्तमं ॥ एकैकं तद्विहितं निर्मितं त्वं काम-
 मुद्दिश्य यत्नतः ॥ मल्लिङ्गं पार्थिव ! लक्ष्मिमुक्तिमुक्तिफलं प्रदं ॥ देशकालवत्तद्वात्वा कुर्व्याल्लिङ्गं फलप्रदं ॥ विद्याश्रीं लिंगं
 साहस्रं धनार्थं वतर्धकं पुत्रार्थं सार्धं साहस्रं कन्यार्थं च शतत्रयं ॥ वक्षोर्लिङ्गं पुतं कुर्व्यात्सर्वपापहरं परं ॥ शान्त्यार्थं
 शतसाहस्रं कान्तार्थं शतपंचकं ॥ मोक्षार्थं कोटिगुणितं भूकामश्च सहस्रकं ॥ रूपाश्रीं त्रिसहस्रं तु तीर्थार्थं द्विसहस्रकं ॥ सु-
 ह्रकामं ॥ सहस्रं तु वस्त्रार्थं शतपंचकं ॥ उच्चाटनपरश्चैव सहस्रं च यथोक्तवत् ॥ स्तंभेन च सहस्रं च मण्डपेन च तद्वर्द्धकं ॥ निग-
 डान्मुक्तिकामस्य सहस्रं सार्द्धं मारितं ॥ महाराजभये पंचशतं धोराध्वसंकटे ॥ शतद्वयं च डाकिन्याभये पंचशतं परं ॥ हारि-
 ह्ये पंचसाहस्रं तस्याधी सर्वकामिकमिति पूर्वोक्तमह्यं सस्य पूर्वाप्रत्यहं ॥ कियर्लिङ्गं सस्य ॥ विधेये त्वेष्ट्यापामाह ॥ एकं
 पापहरं प्रोक्तं द्विलिङ्गं चार्थसिद्धिदं ॥ त्रिलिङ्गं सर्वकामानां कारणं परमरिति ॥ मारणेतु च त्रिलिङ्गं पुत्रकान्ये च पंचकं ॥ उद्धत-
 रोरारमेवं स्यात्पूर्वोक्तगणनावधीति ॥ अन्यत्रापि ॥ लिङ्गानामयुतं कृत्वा महाराजभयं हरेत् ॥ सहस्रमेकं लिङ्गं
 नांवाधानां तु भयं हरेत् ॥ सहस्राणि तथा पंचानि गडान्मुक्तयेन एणाम् ॥ कारागृहं विमुक्तार्थं मयुतं कारयेद्बुधः ॥ डाकिन्य-
 दिभये सतसहस्रं कारयेत्तथा ॥ सहस्राणां तु पंचाशदपुत्रोपि हि कारयेत् ॥ लिङ्गानामयुतेनैव कन्याकामस्तु कारयेत्
 एकलिङ्गं च नैव शत्रुलां श्रेयमाप्नुयात् ॥ लक्षमेकं तु लिङ्गानां ॥ यः करोति नरो भुवि ॥ शिव एव भवेत्सोपि नात्र कारय्या
 विचारणेति क्रियासारे ॥ लिङ्गस्थशिवनाभे स्तु न हि पोठप्रकटपुनं ॥ तदाधारशिलैव स्यात्तस्य पीठमिति स्मृतं ॥ उत्त-
 ममध्यमं हानिमाति लिङ्गं त्रिधा स्मृतं ॥ एकैकं विविधतद्बहुतमंगुलिभ्रानतः ॥ तत्राटसप्तान्गुलिकं लिङ्गं श्रेष्ठं तथारस्मृतं ॥ उत्त-
 मं पट्पंचकं यत्तुर्मानमध्यमं त्रिविधं स्मृतं ॥ त्रिद्वेकांगुलिकं लिङ्गं त्रिविधं तु कनीयकं ॥ उत्तमं बहुदाकारं मध्यमं कुक्कुटां
 डवत् ॥ अधमं गोकुक्कुटं च च्छाति लिङ्गं त्रिधा स्मृतं ॥ श्लादादप्यपरीमाणं तद्विङ्गं कुञ्जं ॥ चित्रं ॥ कुर्वीतां गुं पृष्ठोद्गृहस्त्वनं क्रदाचि-

स्तमाचरेत् ब्रह्मेशीतिगुजः गुजः प्रचाज्यमापकनेशोऽक्षः कर्षोर्द्धीत्यमरकोशात् तस्मादशीतिगुजपरिमाण
 यास्तदापार्थिवलिङ्गकर्तव्यं रुद्राक्षं शिवलिङ्गं च स्तूलं स्तूलं प्रशस्यते ॥ इति वचनाच्च ॥ सिद्धांतशेखरे अनुल्लादि वि
 तस्स्य तं लिङ्गं गेहे प्रपूजयेत् प्रासादे तु तदूर्ध्वं स्थापयन् नीयं प्रयत्नत इति पाद्वे शालिग्रामशिलालिङ्गे यः करोति मन्त्रार्च
 नं तेनार्चितः कार्तिकेयः युगानामेक स पत्ति प्राणादिदिग्भिर्मुखा निवमः स्मरसमुच्चये प्रागाननोधनददिभवदुनोय
 वेति अन्यत्रापि राजावुदङ्मुखं कुर्याद्देवकार्धं सदैव हि शिवार्चनं सदाप्येवं शुचिः कुर्यादुदङ्मुख इति वाचस्प
 तिमिश्रास्तु प्राक्पश्चिमोदगास्त्यस्तु प्रातः स्थायं निशासु चेतिवचनात्कालभेदेन व्यवस्थामाहुः पारिजतेग्रह्यप
 रशिष्टे प्रतिमाः प्राङ्मुखी रुद्रङ्मुखे यजेत एतच्चास्थिरप्रतिमा विषय अन्यत्र प्राङ्मुखः अन्यत्र चलादा वि
 ति निर्णयसिधौ ॥ अन्यत्र तु चरेलिङ्गे च ये द्वे पूर्वाभिवदन्तु बधः रियरलिङ्गे यथा कृप्तास्ततमेव प्रपूजयेदिति गो
 म्हरिष्यवत्स्यादिवलिपुष्पनिवेदने ज्योत्स्नामः शिवायेति मन्त्रः सर्वार्थसाधकः सर्वत्राप्यधिक श्रान्तो काराद्यः
 पडक्षरः ॥ नदिपुराणत्पंचाक्षरेण वा पूजनं कार्थं लिङ्गे चान्यं डिले वा पि शंकरं विधिपूर्वकं पूजयेति शेषः ॥
 युगदोषविनिर्जित्य रुद्रलोके प्रसीदते ॥ पार्थिवलिङ्गमधिकृत्य ब्राह्मो हरौ महेश्वरश्चैव शूलपाणिः पिनाकधृक् पशुप
 तिः शिवश्चेति महादेवोति पूजयेत् मृत्तिकाग्रहणे चैव घटने च प्रातिष्ठितौ आवाहने च स्तपने पूजने च विस्मर्जने इति ॥

अन्यमन्त्रमहोदधिस्थं पार्थिवपूजनाविधानम् ॥

अथ पार्थिवलिङ्गस्य विधानमभिधीयते स्नातानित्यं विधायादौ गत्वा शुद्धां भुवं सुधीः उपरिस्थामथाकृत्य षडङ्गैर्ना
 भिमन्त्रयेत् ॥ आकाशः पृथिवी शेषा स्थिता विदुसमान्वितः पृथ्वी च चतुर्धृतानमोतः स्यात् षडक्षरः ततो मृदुमु
 पादापकृतवानि शर्करांततः पत्रे निदध्यात्स शुद्धे प्रत्यहं पूजनाय तां सद्दिने सदुरेर्मन्त्रो गणेश्वरकुमारयोः हराद्यां

श्रमनूनसस्यह्नीयाद्योगसिद्धये अथाचैनंशुभेवस्त्रेआरभेतप्रसिद्धये कृत्वानित्यक्रियाःशुद्धोदयादध्वंविवस्वते
मृदमादायतोयेनसुधयामंत्रेतेनच आसिच्यपिंडयेत्त्रेष्टमामपत्रेतिधापयेत् तदाकालमनुरमृत्यकामनामपिह्रद
तां लिगानिपार्थिवानीहपूजयेमुकसंस्थया संकल्पेवंमृदापिंडादादायात्पामृदंसुधीः एकादशार्णमनुनाकुर्व्या
ह्वालगणेश्वरं मायागणेशभूर्वाजैर्जर्तौगणपतेःपुटः एकादशार्णमंदोयंरमृतोवालगणेशितुः वरामयलसत्पाणि
पद्मवालगणेश्वरं निर्मायस्थापयेत्पठिलिगानिरचयेत्ततः हरमंत्रेणयह्नीयादक्षमानाधिकांमृदं ॥

महेश्वरस्यमंत्रेणलिङ्गंकुर्वत्तयाशुभं अंगुष्ठमनादधिकंवितरस्ववधिसुंदरं पार्थिवंरचयेत्लिङ्गंनन्यूननाधिकंततः
शूलपाणेस्तुमंत्रेणलिङ्गंपठेतिधापयेत् एवमन्यानि कुर्वीतयथासंकल्पमादरात् अवाशिष्टमृदाकुर्व्याकुमारं
तस्म्यमंत्रतः - स्थापयेत्लिङ्गंत्तयतेस्वमंत्रेणार्चयेच्चतं वागवर्मकर्णविद्याब्जचरमोभिनिर्केतनः कुमारः
यनमंतोयगुहमंत्रोदशाक्षरः मंत्रेणावाहयेद्वंश्रतिमंत्रापिनाकिनं ततोलिङ्गस्थितंध्यायेत्सप्तसप्तमहेश्वरं
दक्षांकरुणजपतिमुखंशाम्भानन्दक्षदोणा वामोरुस्थानगपतितनयार्केगुहंचापरेण इष्टाभीर्तिवरकरयु
गेधारपरिपुडकातिरेव्यादस्मान्निभुवनमतोनीलकंठस्त्रिनेत्रः एवंध्यात्वापशुपतेर्मंत्रेणस्थापयेच्छिवं
शिवमंत्रेणगंधादीनर्पयेद्वह्निरेतसे प्रागादिवामावर्तेनदिक्ष्वष्टौपरिपूजयेत् शर्वभवंरुद्रमुग्रंभीमंपशुपतं
तथा महादेवमयेशानंकमास्त्रित्यादिभूर्त्तकान् क्षित्यसेजोनिलाकाशयज्जमानंदुर्भास्कराः क्षित्याद
यः स्रुः शर्वाद्यास्ततइंद्रादिकान्यजेत् धृपदीपनिवेद्यादिनभस्करप्रदक्षिणाः जयचक्रत्वाविभुजंनमहादेव
स्यमंत्रतः ताराज्जातादिकांडे ताहाराधामन्त्रोदृष्टव्यः ॥ प्रतिलिङ्गेयजेद्वैवमारिलालनिसहैववा पुजितौनिजमंत्रेण
विसृजेन्नृणामृद्गृहो धनपुत्रादिकामैस्तु शिवोऽर्घ्यःशोक्तलक्षणः विद्याकामौश्चतनीयः परशुहरिणंवरं

ज्ञानमुद्रां धत्ते रतवटमूलमुपाश्रितः पुंसोर्वरुद्धयोः संघोः कुर्यादल्लिङ्गानि साधकः, नदीतीरे द्वयानि तच्छ्रुता
 निचपूजयेत् तत्र ये यो हरिहरः शंखपद्मादिशूलधृत इन्द्रनीलशरच्चद्रभूतिभूषणपूजवान् दंपत्योरविरोधार्थमर्थ
 नारीश्वरः स्मृतः पापपूष्णैकलशेदधत्पाशाकुशावपि उच्चाटमारणोद्घेपे ध्यातव्यः पुनरीदृशः कालीहरस्तां
 वृजालवः शूलश्रेताद्विपञ्चयः मुंडमालाक्षरुक्तोरवाविनाहिताखिलः इत्थं तु कामनाभेदाद्भ्यानेभेदाः प्रकीर्तिताः
 पूजयेत्कार्यसिद्ध्यर्थं लक्षावधिसहस्रतः लक्षपार्थैर्लिङ्गानां पूजनाद्भुक्तिभोक्ता लक्षं मुंडलिङ्गानां पूजनात्पा
 र्थिवोभवेत् यानारीशिवालिङ्गानि संपूज्येष्टमवाप्नुयात् भस्मनोगोमयस्यापि बालुकायास्तथाफलं क्रीडतः शि
 शुक्राम्भौलिङ्गं कृत्वा रजोमयं पूजयति विनोदेन तेषु स्युः शक्तिनायकाः प्रातर्गोमया लिङ्गानि नित्यं यत्त्रापि
 पूजयेत् दहतीविल्वयोः पत्रं नैवेद्यं गुडमर्पयेत् एवं मासत्रयं कुर्वन्नलपलभते यत्नं एकादशैर्बलिङ्गानि गोमयो
 र्थानि मर्चयेत् प्रातर्मध्याह्नयोः सार्यं नित्यं यत्प्रतिवासरं सप्तर्षाः संपदोयायात्पञ्चमासानेवमादरात् एकाद
 शयज्जैतिल्यं शालिपृष्ठकृतानियः लिङ्गानि मासमात्रेण सकलमपचयं दहेत् स्फाटिकपूजितां लिङ्गमेनो नित्यं करनाश
 नं सर्वकामप्रदं पुंसां मंदं वरसमुद्रवं रेवाश्मज्जं सर्वासिद्धिप्रदं दुःखविनाशनं यथाकथंचिदल्लिङ्गस्य पूजानि तस्य कृते प
 दा योर्वयेत्पुष्पमदं दधुः पत्रगोमयजं शिवं क्रुद्धं महेश्वरं ध्यायन्स पराजयते रिपून् लिङ्गं संपूज्य यन्नित्यं शिवभ
 क्तिपरायणः भक्तुल्योऽपि तस्याश्चापराशिर्यज्जते चतुर्दश्यां तथा पुन्यपौर्णमास्यां विधुक्षये पयसा स्नापि
 तां शंभाधरादानफलभजेत दोषश्रीणां तु गालं क्षयोदयाद्देवाठिने पार्थिवयोर्वयेदल्लिङ्गं तयोर्लिङ्गार्चको वरः लि
 गपूजाविधायाम्भेतां ब्रवाशत रुद्रियं पूजयेत्तन्मना भूत्वा शिवे रचं विनिवेदयेत् यत्संख्याकं यज्जाल्लिङ्गं तन्मि तं हो
 ममाचरेत् आज्यानि च तैस्त्रितैर्भूतैर्वर्षापायसेन वा शिवमंत्रेण तस्यां तन्नाह्वाणान्भोजयेच्छतं एवं कृते समस्ते
 एतसिद्धिर्भवतीति श्रुतामिति ॥

इति मंत्रमहेदधिस्थपार्थिवविधानम्

अथ पंचसूत्रीविधानं 'लिङ्गवृत्तसमसध्यमूर्द्धविस्तारैर्भवेच्च तदर्द्धगोमुखं प्राहुः पंचसूत्राभिर्दमतः - कालांतरः ॥' लिङ्गमस्तकविस्तारो लिङ्गोच्छ्रायसमो भवेत् त्रिगुणः परिणहः स्थितातः पीठो प्रतिष्ठिता लिङ्गातुल्यं प्रणालं स्यात् पंचसूत्रस्य लक्षणं पंचसूत्रसमायुक्तं शिवलिङ्गसमं च येन भुक्तिर्दुर्मुक्तिर्दोषविधनारोग्यसुखप्रदं गौतमीतंत्रे लिङ्गमस्तकविस्तारो लिङ्गोच्छ्रायसमो मतः पश्चिधिरस्तत्रिगुणितस्तद्वर्षीठं व्यवस्थितं प्रणालिका तथैव स्यात् पंचसूत्रविनिर्णयः लिङ्गमस्तकविस्तारं पूजाभागासमं भवेत् नाहं तत्रिगुणं कुर्याद्वाहवर्षीठविस्थितिः पूजां शाद्विगुणं कुर्याद्दुन्नतं पीठमुत्तमं वृत्तं वा चतुरस्त्रं चामधेकं ठसं च त्रिवृतं द्विगुणं लिङ्गनाहं च्चकं ठनाहं समाचरेत् त्रिमेखलमथ श्रौद्धै समं वा यद्विमेखलं लिङ्गमस्तकविस्तारं पद्मभागां विभजेत्ततः मेखलमेकभागेन कुर्यात् वा तच्च तत्समं लिङ्गैर्ध्वसमं कुर्यात् प्रणालं पीठं वाह्यतः विस्तारं तत्समं मूलतद्वर्द्धवत् दधत् जलमार्गः प्रकर्तव्यस्तस्य मध्ये त्रिभागातः कुर्यात् पीठाद्धैर्ध्वं वा प्रणालं चतयोदितं सर्वपातत्रालिङ्गानां सपीठानां विशेषता लोहादीनां चालिङ्गानामेवं लक्षणमाचरेत् लिङ्गनाहं समं पीठविस्थितं विस्थितस्य समभागतुल्यं तु भगवद्द्विसमगो मुखान्तं कंगो मुखान्तं समकं ठनाहं शिलिपशास्त्रेपि लिङ्गमस्तकविस्तारो लिङ्गोच्छ्रायसमं कृत्वा ॥ तत्रिगुणवेष्टनाहं लिङ्गस्थौल्यं कृत्वा तत्समं वृत्तं चतुरस्त्रं वा पीठविस्तारः अथ उर्द्धचक्रुर्धार्त् ॥ पीठोचता तु लिङ्गोच्छ्रमत्तो द्विगुणा पीठमध्यं लिङ्गाद्विगुणं स्थूलं पीठोच्चता तृतीयां शतकं ठं कृत्वा तस्योर्द्धमथ श्रसमं वप्रवयं वा कृत्वा लिङ्गविस्तारपृष्ठशेन पीठोपरि वाह्यमेखलं कृत्वा तदंतः संलघ्नं तत्समं स्यात् कृत्वा पीठाद्वहिर्लिङ्गसमदीर्घ्यं पीठाद्धैर्ध्वं वा मूलद्वैर्ध्वं समं विस्तारामये तद्वैर्विस्तारान्तं तीर्थांशे तममध्ये स्यातां पीठवत्समेखलां प्रणालिकां कुर्यादिति

इतिपंचसूत्रविधानम्

इदंपंचसूत्रोविधानं पार्थिवेन विधानं कुर्यात् तदुक्तं पार्थिवे श्वरार्चितामणौ 'पंचसूत्रविधानं च पार्थिवेन च कारयेत् यथा कथंचिद्विधिनारमणीयं प्रकल्पयेत्-रत्नादिलिङ्गेष्वेवं ॥ तदुक्तं हयशीर्षपंचरात्रे - न कुर्याच्छ्लोकोद्धारं रत्नजानां चलात्सनां स्वप्नभालक्षणं तेषां स्वरूपार्णजातां मपि ध्रुव तस्मात्तलक्षणोद्धारं कुर्यात्पाषाणलिङ्गवत् 'अचलान्तिजसनां काश्चिदिष्ये तलक्षणं लक्षणं कल्पनीयं तु स्थाप्यलिङ्गे यथाविधि 'चललिङ्गे कुशाग्नेयलक्षणं कल्पयेद्भुजः - मन्सां च तेषां च लक्षणं लिङ्गसंस्थितं सोमशंभावपि रत्नजलक्षणेद्धारो न लोहेन सारिद्रवे लिङ्गे पुचललोहे पुनट्टकश्चिदानामे स्वरूपलक्षणं तेषां प्रभारत्ने पुनिर्मलेति अन्यत्र संस्थाविशेषे निषेधः गृहोर्लिङ्गद्वयं नार्थं शास्त्रेणामद्वयतया द्वैक्ये द्वारिकायाञ्च शत्रयमेव च ॥

अथ शिवपूजामधिकृत्य कालिकापुराणे कपिलापंचगव्येन कुशवारियुतेन च स्नापयेत्तत्र पूतेन ब्राह्मं स्नानं तदुच्यते ॥ एकाहमपि पार्थिवो ब्राह्मं स्नानं समाचरेत् विधूय सर्वपापानि रुद्रलोके महीयते कपिलापंचगव्येन नदीक्षीरयुतेन च स्नाने शतगुणं पुण्यमिदं तरेभ्यो न संशयः वर्षे कोटिसहस्रेण यत्पापं समुपार्जितं घृतस्नानेन तत्सर्वं हृत्य धिनिर्वेधेन कृष्णाष्टम्यां घृतस्नानं कृत्वा लिङ्गे सकृन्नरः कुलैर्कार्वाणमुता र्चयेत् शिवलोके महीयते स्नाप्य दग्धासकृद्विंशतिवलोके महीयते ॥ ब्रह्मपुराणे देवानां प्रतिमा यत्र घृताभ्यगक्षमा भवेत् पलानि तस्यै देयानि श्रद्धया प्रचर्चिष्यतिः श्रेष्ठतरं पलशतं स्नानं दंपचसर्वदा देसहस्रे पलानां तु महास्नाने तु संस्था दातव्यं येन सर्वसुदिशु निर्ययाति तद्वृत्तं पंचविंश पलालिङ्गे श्रद्धां गंकारयेदथ - शिवस्य साधुप्राप्ता स्नानं प्रोक्तं पलशतेन च तावत्तैव च क्षीरेण गव्येन च भवेत्ततः भूयः सार्द्धं सहस्रेण पलानां सैवैषे द्वे च - रसेन कारयेत् स्नानं भक्त्या चोष्णा विना ततः

शतिवृत्तापिदत्वाचवत्प्रपूतेनमञ्जवित स्नापयेद्भक्तितोभूयोगंधपात्रस्थितेनतु महास्नपनोतरकैरुभेविशेषः॥महा
 दीपद्वयेदंशतमष्टोत्तरं पुनरिति पूजारंभप्रभृतिसततएकोदीपः परेभूयःपूजानंतरंशतमष्टोत्तरं दीपादेयाइतिवोधु
 म् ॥ चित्वाटौत्स्रकदि ॥ क्षीरादशगुणंदघाघृतैवदशोत्तरं - वृतादशगुणंक्षौद्रंक्षौद्राश्चैवक्षुजंतथा वत्त्रयामले
 धीतकोशेषवसन्तिवटुश्रीत्सैप्रकीर्तितं रकंशत्सर्कविधानांशिवरयचसितांघ्रियंमलहीनतथाछिद्रंक्षौमंकार्पासमेव
 ज्ञाते अथचंदनं चंदनागुरुकर्पूरैःश्लक्ष्णपिष्टैःसकुम्भैः शिवस्वार्चास्मालिप्यकल्पकोटिवसेद्विविहेमाद्रौतु
 विशेषः विधिनास्नाप्यचानेनततोरोचनयालिपेत् कृष्णागुरुसकर्पूरचंदनगुरुयुक्वा लंपयित्वाततोर्लिङ्गमा
 पीठजघनंशुभं अनुलेपनपरिमाणैर्लेगे अनुलिङ्गेच्चतत्सर्वपंचार्वाशफलेनचेति अथपुष्पाणि धूर्तरैरुत्तुयोर्लि
 ङं कृण्वैः संपूजयेन्नरःसर्गालक्षफलप्राप्यशिवलोकमहीयते नीलोत्पलसहस्रस्यमालांवाध्याप्रपूजयेत् अल्लभे
 तुसहस्राणामद्धिन्नैवपूजयेत् उत्पलानामलामेतुपत्तेश्चश्रीतरोर्धजेत् श्रीतरोर्विल्वस्य विल्वपत्रैरसंख्यैश्चयोर्लि
 ङंपूजयेत्सकृत् सर्वपापविनिर्मुक्तःशिवलोकमहीयते सर्वकामप्रदं विल्वदारिद्रस्यविनाशनं ॥ विल्ववृद्धयुत्तरं
 नास्तिवेनंतुप्यातिशकरः शुष्काण्यपिचपत्राणिश्रीदक्षस्यसदैवहीति ॥ पारिजातक्रियासारः ॥ ॥ ॥ मध्यमा
 नामिकामध्येपुष्पसंग्रहपूजयेत् अंगुष्ठतर्जन्यत्राभ्यानिर्माल्यमपनोदयेत् अपर्नोतंचन्निर्मुक्तंलवंगुदंशायनिवेदयेत्
 अश्वत्थमस्तकालेगंसदाकुर्वीतपूजकः॥ अथशिवेवर्ज्यपुष्पाणिभाविष्यपुराणे ॥ केतकीजातिमुक्तचकुंदौपूथीमदंति
 का शिरीषसर्जवधूककुमुमान्तिविवर्जयेत् निर्भीधिन्यग्रगंधीनिकुसुमान्तिविवर्जयेत् गंधहीनमपिग्राह्यंपवित्र-
 यत्कृशादिकं प्रासाददीपिकायां-जपावधूकसिंदूरं तथाजौसंधिकीशुभे मदंतोकेतकीपुष्पमालातिपुरजातिचवुसृणु
 चाश्वमारचं प्रसादेनापिनापयेत् ॥ अथधूपःशिवपुराणे ॥ गुग्गुलुंघृतसंयुक्तंशिवेयश्चनिवेदयेत् रुद्रलोकमवाप्नोति

गाणपत्यं च विदंति । अथं दीपः भविष्यपुराणे । धृतदीपप्रदानेनाशिवायशतयोजनं । विमानं लभते दिव्यसूर्यको
 टिसमं प्रभं । अथ नैवेद्यं तत्परिमाणं हेमाद्रौ । दशद्रोणैस्तु नैवेद्यैरष्टद्रोणैरथापि वा । शतद्रोणसमं पुण्यमाह
 केनैव धीयते । विनहति स्वरमस्त्यं तत्राक्रूर्या विचारणेति । गुह्यं दृष्टात्कानां भक्ष्याणां च निवेदनैः । धृतं पान-
 धितं नाना च तेषां शतं गुणफलं । अयं फलं । मानुलिंगं फलाद्यानि सुप्रकानि निवेदयेत् । शिवाय सफलं तत्प्रदं दक्ष्याणां नि-
 वेदनं । अथ प्रदक्षिणाः । तत्र विशेषं तत्कथं दक्ष्यपरिधिषु । एकां विनायकं कुर्याद्द्वे सूत्र्यो विंशतिं शंकरे । चत्वारिंशं शं-
 द्यात्संसाधयेत् प्रदक्षिणाः । आदित्यपुराणे । प्रदक्षिणत्रयं कुर्यात् । शिवस्यायतने नरः । अथ मेघसहस्रस्य फ-
 लं प्राप्नोति मानवः । दृष्टं शरदं दीयेत् । एकां च दयारं वौससति स्त्रो दद्याद्दिनायके । चतस्रः केशवे दद्याच्छिवे त्र्यदक्षिणं
 तत्रैव । पदांतरैः पदं तस्य । केशैश्चलनं वर्जितौ । स्तुतिर्वाचिहृदि ध्यानं । चतुरंगं प्रदक्षिणं । शिवलिंगं विशेषो-
 ल्लिङ्गपुराणे । सर्वं वर्जते ततोऽसर्वं । प्रणालेनैव लघयेत् । बृहन्नारदं दीये । शिवप्रदक्षिणी मर्त्यः । प्रणालेनैव लघयेत् ।
 द्रुपं च दद्रुपं चैव सोमसूत्रं पुनर्द्वयं । चंडं च सोमसूत्रं च पुनश्च द्रुपं पुनर्द्वयं । ॥ हेमाद्रौ प्रातिष्ठाकांडे ॥ । प्राच्यां
 नादि महालायाभ्यं धृतिविनायकौ । वारुणो वृषभस्कंधो दीचंडौ तथोत्तरे । दैविकं न्यातुं ऐशान्ये चंडस्थानं नमुक्तं
 तथा । अप्रसव्यं यतिः । कुर्यात्सर्वं तु ब्रह्मचारिणः । सर्वपापसंशुद्धिं हि । नित्यशंभोः । प्रदक्षिणं । तृणैः काष्ठैस्तथा
 पण्डितैः पाद्वैषट्कादिभिः । अंतर्धानपुरः कृत्वा सोमसूत्रं न लघयेत् । सोमसूत्रं प्रमाणमपि । तत्रैव । प्रासादं विरतारमात्रं
 तु भवेत्तु दीव्यां सजाह्निलं धनं तोनदोपः । स्याद्दोषाभ्यंतरं लघनेन । सोमसूत्रं दिशि मंडपादुर्द्विच्यो दिशि प्रासाद-
 विरतारसमानं सोमसूत्रं परित्यज्य वाहिः । प्रदक्षिणेन दोष इत्यर्थः ॥ विशेषांतरं भुक्तं तत्रैव । सोमसूत्रं द्रव्यं यत्र वा वि-
 ण्णुमंदिरम् । अप्रसव्यं न कुर्यात्तत्कुर्यात्तत्र प्रदक्षिणमिति ॥ अथ नमस्कारः । ॥ जानुभ्यां चैव पाणिभ्यां शिरसा च

विचक्षणः कृत्वा प्रणामं सर्वेश्वरान्कामानवाप्नुयात् अथमेधादिसर्वकृतुफलभवतीति भविष्योत्तरे । अथ शिवा
 गारिनिषिद्धवाद्यं यो नितं न्रे शिवागारे च फलकं सूर्यागारे च शंखकं दुर्गागारे वंशवाद्यं मधुरीचनवाद्ययेत ॥ ३ ॥
 अथ निर्माल्यलंघने तिथेन तस्मिन् हपुराणे शांतरथं प्रतिनारदः ॥ अथ प्रभृति निर्माल्यलंघयति महामते नर
 सिंहरूपदेवं स्य तथा न्येषां दिव्योक्तं ॥ पच्यते नरके घोरे यावदाधूतं संप्लवम् ॥ भविष्यपुराणेपि ॥ निर्माल्य
 लंघनकरस्तामिस्रं नरकं जेदिति ॥ अथ निर्माल्यप्रतिपत्तिः ॥ रुद्रांगलभ्रमभ्रौतुदहे त्सर्वं चतरक्षणात् वैष्ण
 वं स्नानकेभ्यश्च भस्मप्रागेभ्यश्च शोभयामिति याति रुद्रकांदे शिवनिर्माल्यभोकारः शिवनिर्माल्यलंघकाः शि
 वनिर्माल्यदातारः स्पर्शस्तेषामपुष्पं कृतं स्पृष्ट्वा रुद्रस्यानिर्माल्यं सवासाश्चाहुतः शुचिरिति नैवेद्यं मेनरो भुक्त्वा शु
 द्धैर्वाद्राद्यं चरेदिति ॥ कालिकापुराणे ॥ अथाह्यं शिवनैवेद्यं पत्रपुष्पं फलं जलं शालिग्रामशिलारपर्शस्तर्पयति पवि
 त्रतामिति परिशिष्टे दत्तार्नैवेद्यवस्त्रादिना ददीत कदाचन त्यक्तं यच्छिवमुद्दिश्य तदादानेन तत्फलमिति भविष्ये च
 शिवनिर्माल्यधारणविधेयवचनानि निर्माल्ययोगि मद्भक्त्या शिरसाधारयिष्यति अशुचिर्भक्षणमर्पादनरः पापं सम
 न्वितः नरके पच्यते घोरेति तैत्तिरीयसंवेत ब्रह्महापिशुचिर्भूत्वा निर्माल्यं यस्तु धारयेत् तरुपापं महच्छीघ्रनाश
 यिष्ये महाव्रत ॥ इति स्कंदपुराणाशुचिना न तव आहं किं नु शुचिना स्नानादिना शुचिनेत्येवंपराणीति स्मार्ताः अपनी
 तं तत्र ग्राह्यमिति श्रीदत्तः शिवदाक्षारहितैर्ज्योतिर्लिंगातिरिक्तैर्बान्धवाह्यमिति शैवाः रुद्रकांदे ॥ ३ ॥ अन्नहं मम नैवेद्यं
 पत्रपुष्पं फलं जलं शालिग्रामशिलासंगारस्सर्वेषां तिपवित्रतामिलुक्त्वत् ॥ पंचायतनं पूजयामि शालिग्रामपित
 त्रसत्त्वा न्नैवेद्यं दावदोपैति सूचितं तथा नैवेद्यं मेनरो भुक्त्वा शुद्धैर्वाद्राद्यं चरेदिति ॥ एतदपवादः शिवनारद
 संवादे ॥ वाणलिंगे स्वयं भूते चंद्रकांतं हृदि स्थिते चांद्रायणसमं ज्ञेयं शंभो नैवेद्यमक्षणे मिति ॥ तथा च काशीखंडे ॥

जलस्यधारणमूर्द्धनिविधेशस्त्रानजन्मनः ॥ इत्युपक्रम्य ॥ स्नापयित्वाविधानेनयोर्लिङ्गस्नपनोदिक त्रिःपि
वेत्तत्रिविधपापतस्येहाशुचिनश्यति ॥ लिङ्गस्नपनवाग्भिर्षु, कुर्यान्मूर्द्धन्यभिर्षेचन । ऽङ्गास्नानफलतस्यजायतेत्र
विपाप्मनइति अत्रभक्षणप्रतिप्रसवःशिवदीक्षाविषयः । ज्योतिर्लिङ्गोविनालिङ्गंयःपूजयतिसत्तमः तस्यनैवेद्य
निर्मात्यभक्षणात्तत्कच्छकं सालिम्भाभोज्येतिशेवाणालिङ्गेत्ययंभुवि । रसालिङ्गेतथार्पयसुरसिद्धप्रतिष्ठते । हृद
येन्द्रकांतस्वर्णरूप्यादिनिर्मिते शिवदीक्षावतामकेनेदंभक्तमितीर्यते ॥

॥ इतिभविष्योत्तरेज्योतिर्लिङ्गेनैवेद्यादिसर्वाकारस्तुदीक्षारहितैरपिकार्यं ज्योतिर्लिङ्गंविनेत्युक्तवचनात् तथा
पादोदकचनिर्मात्यंभक्तैर्धार्द्वंनयन्ततः ॥ इत्यग्निपुराणात् ॥ आदित्यपुराणेच ॥ निर्मात्यधारयेद्भक्त्या
शिरसापार्श्वतोपतेः रायसूयस्ययज्ञस्यफलं प्राप्नोतिनिश्चितं लोभादिनातुनधार्यं लोभात्तधारय ब्रह्मभोक्त
मर्त्यनचभक्षयेत् नस्पृशेदपिपिप्पलेनलवयेन्नापिनारद लिङ्गांतरेषुतीर्थोदकवदंनमात्रय श्रद्धावच्छिन्नभक्त
मात्राधिकारिकाः श्रद्धावतास्त्वभक्तानामुपसर्गेमहत्यापि नोपायांतरमस्त्येवविनेशचरणोदकं येन्याय
योहिदुःसाध्यावाहिरंतःशरीरिणा श्रद्धयैवोदकरपशान्तेनशयंस्त्वेवनान्यथेतिरस्तेश्वरोपास्त्यानिष्कादवचनात् । स
र्वैरपिचंदेशंदर्त्तवयादर्शमिति कचिन्नु वाणरावणचंडीशानदिभ्यगिरिटादयः । सदाशिवप्रसादोयं सर्वेष्टहंतुशान्तिवा
इति कचिच्चण्डाभावोऽप्युक्तोऽग्निपुराणे वाणालिङ्गेचलेलोहसिद्धालिङ्गेत्ययंभुवि प्रतिमासुचसर्वांसुनचण्डोधि
कृतोभवेत् ॥ आदित्यपुराणे ॥ लिङ्गेस्वायंभुवेवाणेरन्ततेजासिनिर्मिते सिद्धेप्रतिष्ठितलिङ्गेनचण्डोधिकृतो
भवेत् ॥ येषुवडाधिकज्ञानास्ति तन्निर्मात्यधारणेनद्रोपइत्याहुः ॥ अथरुद्रक्षधारणंतन्महिम्नाच ॥ शि
खायांहस्तयोःकण्ठकेण्योश्चापियोनरः रुद्रक्षेधारयेद्भक्त्यासशैवलोकमोशुयात् । नावक्तेरुद्रक्षधारयेद्भामवा

हुना चतुर्दशमुखैव यथा शिखायां धारयेद्बुधः ॥ तत्र विशेषः ॥ एकवक्त्रः शिवः साक्षाद्ब्रह्महत्यां वयपोहति ब्रह्म
 हत्यां प्रतिस्रोतो वयपोहति स्तंभं करोति च द्विवक्त्रो हरगौरीस्य द्वौ वधाधाविनाशकौ त्रिवक्त्रो ह्यभिजन्मा च पापराशि
 प्रणशयेत् चतुर्वक्त्रः स्वयं ब्रह्मा ब्रह्महत्यां वयपोहति पंचवक्त्रस्तु कालाग्निरगन्मया गन्मयपापनुत् पट्टक्रस्तु गु
 हेन्द्रो यो भूषणहस्त्यं विनाशयेत् सप्तवक्त्रस्त्वनंतः स्यात्स्वर्णस्तोपादिपापहृत् विनायकोऽथ वक्त्रः स्यारसर्वान्ता विना
 शकृत् भैरवो नववक्त्रस्तु शिवसायुज्यकारकः दशवक्त्रः स्मृतो विष्णुर्भूतप्रेतभयापहः एकादशमुखो रुद्रो
 नानापद्मफलप्रदः द्वादशास्यस्तथादित्यः सर्वरोगनिवर्हणः त्रयोदशमुखः कामः सर्वकामफलप्रदः चतुर्दशा
 मयः श्रीकठो वयोद्वारकरः पर इति ॥ निश्छिद्राश्च सुपकाश्च रुद्राक्षाधारणे स्मृताः पंचाभृतं पंचगव्यं स्नानका
 ले प्रयोजयेत् रुद्राक्षस्य प्रतिष्ठायामंत्रं पंचाक्षरं तथा त्र्यंकादिमंत्रं स्तुतुं यथा तत्र नियोजयेत् त्र्यं वकं यजामहे
 जाम्बतात् इति - ॥ यद्वा - अघोरमंत्रेण अघोरेणापि मंत्रेण रुद्राक्षस्य द्विजोत्तमं प्रतिष्ठां विधिवत्कुर्यात्ततो
 धिकफलं भवेत् ततो यथास्वमंत्रेण धारयेद्भक्तिसंयुतः एकवक्त्रादीनां क्रमेण मंत्राः ओं ओं भूंशं नमः ॥ १ ॥
 ओं ओं नमः ॥ २ ॥ ओं ओं नमः ॥ ३ ॥ ओं हुं नमः ॥ ४ ॥ ओं हुं नमः ॥ ५ ॥ ओं ओं हुं हुं नमः ॥ ६ ॥ ओं सः हुं नमः ॥ ७
 ओं हुं नमः ॥ ८ ॥ ओं हुं नमः ॥ ९ ॥ ओं श्रीं नमः ॥ १० ॥ ओं हुं हुं नमः ॥ ११ ॥ ओं श्रीं नमः ॥ १२ ॥ ओं श्रीं
 नमः ॥ १३ ॥ ओं नमो नमः ॥ १४ रुद्राक्षदेहसंस्थे तु कुङ्कुटो घृष्यते यदि सोऽपि रुद्रपतिं याति किं पुनर्मानवो गुरुः क
 विन्मालायाम् विरेष उक्तः ॥ अष्टोत्तरशतैः कार्प्यां चतुः पंचाशताधवा सप्तविंशतिमानावा ततो हीना धर्मा मता ॥
 तथा च ब्रजपातिः ॥ मोक्षार्थं चार्चयेत् शताधना र्थांश्च शताजपेत् पुष्टार्थं पंचविंशत्या पंचदश्याभिचारिके स्रष्टांश्च
 तिरुद्राक्षमालया देहसंस्थया यत्करोति नरः पुण्यं सर्वकोटिगुणं भवेत् यो द्वादशति द्विजातिभ्यो रुद्राक्षं शृणु यः पुनरु

तस्य प्रीतिर्भवद्बुद्धः स्वपदं च प्रपच्छति पदार्थादर्थोपदेवः रुद्राक्षान्कण्डेशेद शनपरिमितान्मस्तके विंशतीर्द्वे पङ्ख
कर्णप्रदेशे कर्णगुणलकृते द्वादश द्वादशैव वाङ्गिरिद्वैः कलाभिर्नयनयुगकृते एकमेकं शिखायां वक्षस्यष्टाधिकं पङ्कलय
तिशतकंसः श्वयनीलकण्ठ इति रुद्राक्षधारणम् ॥ अथ शिवरात्रिकृत्यमुच्यते ॥ तत्र भ्रातः संध्यादिकृत्वा धृतत्रिपुं
रुद्राक्षस्तं ध्वपात्रं ग्रहीत्वा तिथ्याद्युल्लिख्य उभयां शिवप्रीत्यर्थं शिवरात्रिभक्तकरिष्ये ॥ ब्रतधारणमंत्रः ॥ शिवरात्रि
तस्तेतत्कारिष्ये हेमहाफलं निर्विघ्नमस्तु मे वाञ्छितसदा जागृत्यते चतुर्दश्यां निराहारो भूत्वा शमोपरेहति भोदयेद्भु
क्तिमुत्तमार्थं शरणमेभवे श्वर इमो मदीयं पठित्वा जलमुत्सृजेत् ततो नित्यकृत्यविधाय शिवनामस्मरणेन दिनमतिवाह्य स
ंध्याकालात्पूर्वसंध्यासमयोत्तरं वा ज्ञानं कृत्वा सायं संध्यां निर्वर्त्य विभूतिरुद्राक्षमालाधारणं कुर्यात् इदं च शिवपूजायां
नित्यं विनाभस्मविपुंड्रेणा विनारुद्राक्षमालया पूजितोपि महादेवो न स्यात्तस्य फलप्रदः तस्मान्मदगोपिकर्तव्यं ललाटे
तु द्विपुंड्रकमिति लिङ्गपुराणवचनात् ततो रात्रौ प्रथमप्रहरे शिवाय तनंगत्वा शुचिराद्यांत आसने प्राङ्मुखः पविश्य
शिवसन्निधौ पूजासंकरपंकुर्ध्यात् तद्यथा एव गुणविशेषेण विशिष्टायां पुण्यतिथौ एतद्वर्षकृतसमस्तपातको
पपातक प्रकीर्णकादिकायिकवाचिकमानसज्ञाताज्ञातप्रकाशरहस्यपापस्य क्षयार्थं पुत्रघनदीर्घायुः प्रभूति
सकल कामावाप्त्यर्थं शिवरात्र्यां शिवपूजनकरिष्यद्भक्तिसंकरप्य अपसर्पित्वितिसर्पपाण्डिकीर्यं सोमादि सा
क्षिदेवतामंत्रं पठित्वा सामान्या ध्वंसं स्थाप्य भूतशुद्धिं कृत्वा प्राणश्रुतिष्ठोत्तरं मातृकान्यासं च कृत्वा श्रीकंठादिमातृ
कान्यासं कुर्यात् ॥ तद्यथा अस्य श्रीकंठादिमातृकान्यासस्य दक्षिणामूर्तिं तं ऋषिर्गायत्री छंदः अर्द्धनारीश्वरो
देवता हले विजानिस्वरशक्तयः ज्ञाता विज्ञानार्थो विविधयोगः शक्रखगधरुः आर्हांश्च गुप्ताभ्यां नमः ॥
इंचं छजक्षेत्रं ईर्हतिर्जनीन्यां स्वाहा उंटं ठंडं डं डूं मध्यमान्यां वषट् एतं दधन एहूं अनामिकाभ्यां हुं उं पफवं भंमं

ओंह्रीं कनिष्ठिकाभ्यां वीषट् अयं रत्नं शंपसंहं ह्रः करतलकरपृष्ठाभ्यां वीषट् एवमेव हृदयादिषडंगन्यासं कुर्यात् ॥ ततो ध्यानम् ॥ वयुक्कंचननिभं रुचिराक्षमालां पांशुं शौचैरदं निजबाहुदंडैः विधाणमिदं शुभकलाभरणं त्रिनेत्रमर्द्धविकेशमनिशं वपुराश्रयामि ॥ २ ॥ दक्षाधः करमारभ्य वामधः करपर्यंतमायुधभ्यां न कला ततो न्यासं कुर्यात् ओंह्रीं श्रीं श्रीं कंठपूर्णादरीभ्यां नमः इति मस्तके ॥ १ ॥ ओंह्रीं श्रीं श्रीं नतेशा विरजाभ्यां नम इति आननदुरे ॥ १ ॥ ओं इंद्रसूक्ष्मशशात्मलीभ्यां नम इति दक्षिणे नेत्रे ॥ ३ ॥ ओंह्रीं इंद्रिभूर्गोलोलाक्षीभ्यां नम इति वामनेत्रे ॥ ४ ॥ ओंह्रीं इंद्रश्चमरे शवर्तुलाक्षीभ्यां नम इति दक्षकणे ॥ ५ ॥ ओंह्रीं ऊं अर्धां शोभाभ्यां नम इति वामकणे ॥ ६ ॥ ओंह्रीं कंभारभूतीशदीर्घमुखीभ्यां नम इति दक्षनासापुटे ॥ ७ ॥ ओंह्रीं कंभ्रतिथीशसुमुखीभ्यां नम इति वामनासापुटे ॥ ८ ॥ ओंह्रीं लं स्थापवीशदीर्घजिह्वाभ्यां नम इति दक्षगण्डे ॥ ९ ॥ ओंह्रीं लं हरे शकुण्डेदरीभ्यां नम इति वामगण्डे ॥ १० ॥ ओंह्रीं एं ईं दीशोर्द्धकेशीभ्यां नम इति उध्यां ॥ ११ ॥ ओंह्रीं एं मूर्तिकेशाविकृतमुखीभ्यां नम इति श्रधरोष्ठे ॥ १२ ॥ ओंह्रीं ओं सद्योजातज्वालामुखीभ्यां नम इति उर्ध्वदंतपंक्तौ ॥ १३ ॥ ओंह्रीं ओं श्रानुग्रहेशो लकमुखीभ्यां नम इति अधोदंतपंक्तौ ॥ १४ ॥ ओंह्रीं श्रं शक्रेशश्रीमुखीभ्यां नम इति शिरसि ॥ १५ ॥ ओंह्रीं श्रः महासैन्येशा विद्यामुखीभ्यां नम इति मुखमध्ये ॥ १६ ॥ ओंह्रीं कं कोधीशमहाकालीभ्यां नम इति दक्षस्कंधे ॥ १७ ॥ ओंह्रीं खंचंडीशस्वरस्वतीभ्यां नम इति दक्षकूर्परे ॥ १८ ॥ ओंह्रीं गणपंचतकोशगोरीभ्यां नम इति दक्षमणिवधे ॥ १९ ॥ ओंह्रीं वां शिवो तमे शत्रौ लोक्य विजयाभ्यां नम इति दक्षकरगुहिलि मूले ॥ २० ॥ ओंह्रीं ङं एकलद्रे शमंत्रशक्तिभ्यां नम इति दक्षकरगुल्यग्रेषु ॥ २१ ॥ ओंह्रीं चं कूर्मेशात्मशक्तिभ्यां नम इति वामस्कंधे ॥ २२ ॥ ओंह्रीं छं एकनेत्रशभूतमौत्रिकाभ्यां नम इति वामकूर्परे ॥ २३ ॥ ओंह्रीं जं चतुरानने शालंबोदरीभ्यां नम इति वाममणिवधे ॥ २४ ॥ ओंह्रीं झं श्रेणेशा विद्रावणीभ्यां नम इति वामकरगुल्यग्रेषु ॥ २५ ॥ ओंह्रीं टं सोमेशाखे चरीभ्यां

नमइतिदक्षोरमूले ॥२६॥ उँह्रौँठलंगलीशमंजरीभ्यानमइतिदक्षजानुनि ॥२७॥ उँह्रौँडवाहुमूलेषु ॥३०॥ उँह्रौँ
 डंभकातेशवृक्षोदरीभ्यानमइतिदक्षपादंगुल्यध्रेषु ॥ ३१॥ उँह्रौँतआषाढीशपूतनाभ्यानमोवामोरमूले ॥३२॥
 उँह्रौँधंडीराभद्रकालीभ्यानमइतिवामजानुनि ॥३३॥ उँह्रौँदंअखिशयोगिनीभ्यानमइतिवामगुल्फे ॥३४॥ उँह्रौँधं
 मीनेशशंखिनीभ्यानमोवामपादगुलिमूलेषु ॥ ३५ ॥ उँह्रौँनमायेशतर्जनीभ्यानमइतिवामपादंगुल्यध्रेषु
 ॥ ३६ ॥ उँह्रौँपलोहितेशकालरात्रिभ्यानमइतिदक्षकुक्षौ ॥ ३७ ॥ उँह्रौँफशेखीशकुंडलिनीभ्यानमइ
 तिवामकुक्षौ ॥ ३८ ॥ उँह्रौँवंछागलंडेशकर्पूर्दनीभ्यानमइतिष्ठले ॥ ३९ ॥ उँह्रौँभंहिरंडेशवज्राभ्यानमइति
 नाभौ ॥४०॥ उँह्रौँममहाकालीशसुभुजाभ्यानमोजठरे ॥४१॥ उँह्रौँयत्वगात्मनेवाणीशसुसुखीभ्यानमइतिहृदये ॥४२॥
 उँह्रौँरश्मिनात्मनेभुजभेशरेवतीभ्यानमइतिदक्षाम्से ॥ ४३ ॥ उँह्रौँलंभांसात्मनेपिनाकीशमाधवीभ्यानमइति
 ककुदि ॥४४॥ उँह्रौँवंमेदआत्मनेखड्गशिवाकणीभ्यानमइतिवामाम्से ॥४५॥ उँह्रौँशंअस्थ्यात्मनेविकेशवाधवी
 भ्यानम इतिहृदयादिदक्षकराग्रान्तं ॥४६॥ उँह्रौँषमज्जात्मनेश्वेतशरक्षोविदारणीभ्यानमइतिदक्षपादाग्रान्तं ॥४७॥
 उँह्रौँलंशुक्रात्मनेभुवीशसहजाभ्यानमइतिवामकराग्रान्तं ॥ ४८ ॥ उँह्रौँह्रनाणात्मनेनकुलीशमहालक्ष्मी
 भ्यानमइतिहृदयादिवाग्नपादाग्रान्तं ॥ ४९ ॥ उँह्रौँलंशत्प्रात्मनेशिवेशव्यापेनीभ्यानमइतिहृदया
 ग्रान्तं ॥ ५० ॥ उँह्रौँलंपरमात्मनेसंवर्तकेशमायाभ्यानमइतिहृदयादिशिरान्तं ॥ ५१ ॥ इत्येवं
 स्थानेषुन्यसेत् अथरुद्रःस्मृतारकाधृतशूलकपालकाः शक्तयोरुद्रपीठस्थाःसिंदूरारुणविग्रहाः
 कपालाभ्यामलंकृतकरांगुजाः ॥ इतिमूर्तेशक्तीनांभ्यानम् ॥ इतिश्रीकंठादिन्यासः ततः
 कृत्वा - स्वदेहमंडूकादिपरतत्वादेवताभ्येनमइत्युच्चार्य ॥ वामादिशक्तिपूजनंकृत्वाशिवपदक्षरादि

मंदन्यासंकुर्ध्यात् अस्य श्रीशिवपंचाक्षरमंत्रस्ववानंदवद्भूषिः पंक्तिछंदः सदाशिवोदेवता उंवीजं नमः शक्ति
शिवायेतिकीलकं चतुर्ध्वपुरुषार्थसिद्धार्थन्यासे विनियोगः शिरसि वामदेव ऋषये नमः मुखे पंक्तिछंदसे नमः हृदि
सदाशिवदेवतायै नमः उंवीजाय नमो गुह्ये नमः शक्तये नमः पादयोः शिवाय कीलकाय नमो नाभौ न्यासे विनि
योगः इति सर्वोन्वयापकंकुर्ध्यात् ओंहृदयाय नमः नंशिरसे स्वाहा नंशिरायैव षट् शिकवाय हुं वंनेत्रत्र
याय वैषट् यं अस्त्राय षट् एव करन्यासमपि कुर्ध्यात् ॥ उं तत्पुरुषाय नमः तर्जन्योः उं मंत्रघोराराय नमः मध्य
मयोः शिसद्योजाताय नमः कनिष्ठिकयोः उं वां वामदेवाय नमः अनामिकयोः उं यं ईशानाय नमः अंगुष्ठयोः
उं तत्तत्पुरुषाय नमः मुखे उं मंत्रं अघोराराय नमः हृदये उं शिरस्योजाताय नमः पादयोः उं वां वामदेवाय नमो गुह्ये
उं यं ईशानाय नमो मूर्द्धनि उं तत्तत्पुरुषाय प्राग्वाक्काय नमः उं मंत्रं अघोराय दक्षिणवाक्काय नमः दक्षिणकण्ठे उं शिसद्यो
जाताय पश्चिमवाक्काय षड्वाधः उं वां वामदेवायोत्तरवाक्काय नमः वामकण्ठे उं यं ईशानायोर्ध्ववाक्काय नमः ऊर्ध्वभागे
उं सर्वज्ञशक्तियाम्ने हृदयाय नमः नंनित्यत्तत्तिशक्तियाम्ने शिरसे स्वाहा मञ्जनादिवोधशक्तियाम्ने शिखायैव षट्
शैलस्वतंत्रधाम्ने कवचाय हुं वानित्यमलुप्तशक्तियाम्ने नेत्रत्रयाय वैषट् यं अनंतशक्तियाम्ने अस्त्राय षट् ततो
मूलमंत्रेण नमो रुरुधाणुभूताय ज्योतिर्लिंगाय तामने चतुर्भुजैव पुरुषाय मासितानां यशं भवे इत्यनेन दद्यात्पंकु
र्ध्यात् लिंगादिमुद्रादर्शनपूर्वकं ॥ स्वेष्टदेवं स्वाभेदेन ध्यात्वा शिरसि मूलमंत्रेण पुष्पांजलिं दत्त्वा पुनर्हृदयक
मले ध्यात्वा मानसपूजां कारयेत् ॥ इति संप्रार्थ्य कृतं जनिपुटो भूत्वा चितयेद्धृदि शंकरं ऋणपातकदौर्भाग्यदा
रिद्रविनिहृत्तये अशेषाघविनाशाय प्रसीद मम शंकर दुःखशोकाग्नि संतप्तसंसारभयपीडनं बहुरोणाकुलं दी
पं पाहि मां वृषवाहन आगच्छ देवदेवेश महो देवाभयं करग्रहाण सह पार्वत्या तव पूजां प्रयाकृतां स्वागतं देवदे

वेशसन्निधौ तव शंकर गृहाण सहैर्पावत्या यार्थपरिभाषितामिच्छुर्का । मानसैरुपचारैर्नैवेद्यान्तं संपूज्य यथाश
 क्रिजप्रित्वा तत्समर्पणं कृत्वा ॥ १ ॥ वाह्यपूजार्थमनुज्ञाप्य विशेषार्थस्थापनं कुर्यात् तद्यथा स्ववाग्मात्रे चतुरवृत्त
 त्रिकोणात्मकमण्डलं विरस्य डोहोऽन्नाधारशक्तये नम इति संपूज्य तत्र विपादिकां सस्थाप्य मंदशकलात्म
 नैव हि मण्डलाग्र इति संपूज्य वृताकारेण वह्निर्दशकलाः पूजयेत् यधुध्वार्चयेन्ममः ॥ वंज्यार्चयेन्ममः ॥ लंज्वा
 लिनि कलायेनमः ॥ २ ॥ ॥ १ ॥ शक्तिरुल्लिखित्येनमः ॥ पंसुश्रियेनमः ॥ संस्वरुपायेनमः ॥ हकपिलायेनमः ॥
 लंज्यं वाहनायेनमः ॥ ३ ॥ क्षेक्यं वाहनायेनमः ॥ इति तदुपरि श्रालमंत्रप्रक्षालितं पादो निधाय श्रद्धादशकलात्मने
 सूर्यमण्डलाय नमः ॥ ४ ॥ इति संपूज्य वृताकारेण तत्र सूर्यस्य द्वादशकलाः पूजयेत् ॥ कन्तं पिन्येनमः ॥ खं
 तापिन्येनमः ॥ भंगधूध्वार्चयेनमः ॥ धंपमरीच्येनमः ॥ डंमज्वालिन्येनमः ॥ चंधंरुचिन्येनमः ॥ छंदं सु
 पुंणायै नमः ॥ जंयं भोगदायेनमः ॥ झतं विश्वान्येनमः ॥ जंणं वीधिन्येनमः ॥ ठंडं क्षमायेनमः ॥ क्षं लहं संपंशं
 चंरं यमं भवं फंपं नंधं यतं णं ठं ठं अं झं जं चं डं घं गं रं कं शं ॥ अं ओं ऐं एं लं लं ऋं ॥ ऊं उं इं ईं आं ॥ इति विलोममातृकां
 जपन् ॥ मूलेन मुखावुध्या जलेनापूर्य जलमध्वे डपोडशकलात्मने च द्रमण्डलाय नम इति संपूज्य वृताकारेण च
 द्रस्य पौडशकलाः पूजयेत् ॥ श्रं श्रमृतकलायेनमः ॥ श्रं मानदायेनमः ॥ इंपूपायेनमः ॥ ईतुष्टयेनमः ॥ उतु-
 ध्येनमः ॥ ऊमस्येनमः ॥ ऋधुस्येनमः ॥ ऋं शशिन्येनमः ॥ ल्हाद्रिकेनमः ॥ लृं कास्येनमः ॥ एंज्योत्स्राये
 नमः ॥ ऐं श्रियेनमः ॥ ओं श्रीस्येनमः ॥ ओं अंगदायेनमः ॥ अंपूपायेनमः ॥ अंः पूणास्मदायेनमः ॥ श्रत्रश्रमृता
 दिकलानां प्राणश्रतिष्ठां विधाय सूर्यमण्डलात् शीर्षमावाह्य मूलमंत्रेणार्धजले संयोज्य तीर्थं संपूज्य मूलमंत्रेण लिख्य मुद्रां
 प्रदश्य वमिति धेनुमुद्रया अमृतोक्तस्य तत्र देवं ध्यात्वा देवस्य देहपडं गं विधाय कवचेनावगुंज्य नेत्रमंत्रेण संवीक्ष्य

श्वसमुद्रं प्रातःप्रातमवष्टभ्यथोतिमुद्रया तज्जलं स्पृष्ट्वा मूलनगंधादिभिः संपूज्य प्राग्वत्पटंगानि संपूज्यः मूलमं-
 त्रेणाष्टवारे जलमभिमंथ्य मत्स्यमुद्रया छादयेत् तत्प्रातःस्थोत्तरे पंक्त्या त्रिकोणमंडलत्रयं कृत्वा तेषु मंडलद्वये साधार-
 सजलं पात्रद्वयं ततोऽयमंडले धृतमधुदधियुक्तं कांस्यपात्रं चोत्तिपात्रत्रयं संस्थाप्य 'मूलमंत्रेण पृथक् पृथक् गंधादि-
 भिः संपूज्य - तेषु पात्रांतरेणाध्वजलं किंचित् कृत्वा मूलमंत्रेण पृथक् पृथक् छवारमभिमंथ्य मत्स्यमुद्रया छादयेत्
 ततोऽध्वपात्रे यामाकटुर्वाङ्काविष्णुक्रांतादिनिःक्षिप्या च मनपात्रे जातं फिल्लवं गकक्रोलचूर्णानि क्षिपेत् श्रुत्राध्वार्
 दिपात्रालभे प्रक्षालितान् तंडुलान् पुष्पाणि दत्त्वा ततः पूजाक्रमस्य दक्षिणे त्रिकोणमंडले साधारं सजलं पुनरा-
 चभनपात्रं निधाय तत्राध्वपात्रजलं किंचित् यत्रांतरेणोद्धृत्य दत्त्वा मूलमंत्रेणाभिमंथ्य संक्षिप्य रवदेहं गंधपुष्पैरलं-
 ल्य स्वेष्टदेवतारूपं संक्षिप्य पीठमंडूकादिपरतत्वात् संपूज्य उत्तमोभगवतसकलगुणास्त्रं शक्तियुताय श्रुतं ता-
 ययोगपीठाय कमलासनाय नमः ततस्तत्केसरे पुस्त्वाग्नादिप्रादक्षिण्येन वामदेव्यै नमः ज्येष्ठार्थै नमः रौद्रार्थै नमः
 कालार्थै नमः कालविकरार्थै नमः वलार्थै नमः वलविकरार्थै नमः वलप्रमथिन्यै नमः सर्वभूतमन्यै नमः मध्य-
 मनोन्मन्यै नमः उत्तमोभगवतसकलगुणास्त्रं शक्तियुताय अनताय योगधर्मपीठाय नमः ॥ इति पीठपूजा ॥ अथ
 पार्थिवविधिः सर्वाधारधरा रूपेण ब्रह्मप्राप्तिकाभिर्मां ग्रहिष्यामि प्रसन्नार्वा लिंगार्थां भवसुवते इति भूमिं संप्राप्य
 उपरितनमिदं नमपाकृत्य ततः लहं प्रथिव्यै नमः इति प्रथिवी नमस्कृत्य ततो निःशर्करा नक्षत्राधिकाम् शशीतिं गु-
 ञादिभानं मृदं नित्यं हाराय नम इति मंत्रेण संपृष्ट्वा सद्योजाताभितंत्रं पाठित्वा वामदेव्योत्तिमंत्रेण जलं प्राक्षिप्य
 न्हिं श्वराभ्यो तिस्र्यदं कुर्वात् अघोरेण इति लिंगकरणं तत्पुरुषायैति वाणं कृत्वा ईशान इति वेदिकायां वाणं संयोज्य ॥
 मूलं न शूलपाणयेन म इति वेद्यां शिवं संस्थाप्य हस्तं पुष्पादिभ्यश्च मूलाधारं कुंडिलिनीं मुत्थाप्य मदचक्रादिक

मेण हृदयकमलात्स्वेष्टदेवतां तैजोरूपां ब्रह्मरंध्रं नीत्वा परमासृतांबुधौ परमशिवशक्त्यात्मकतैजः प्रवहन्ना
 सापुटाध्यनिकरस्थपुष्पांजल्यौ तिः सार्धं पुरः स्थितमूर्त्तिशिरसिपुष्पांजललिग्निक्षिपेत् आत्मसरथमजशुद्धत्वा
 महं परमेश्वरं क्षरण्यामिव हव्यशमूर्त्तामावाहयान्यह आयाहि भगवन् शमोशार्थवर्त्तनिरजापते प्रसन्नो भवेद्दे
 वेशनमस्तुभ्यहि शंकर ततो मूलमुच्चार्य पिनाकधूपेन म आवाहनमतेवैधमहिमामूर्त्तिस्तस्यां सर्वनां शिव भ
 क्तिस्त्रेहसमाकृष्टोपवत् स्थापयान्यहम् देवेश भक्तिमूलभसर्वाभरणसंयुत यावत्वां पूजयिष्यामि तावत्वं सु
 स्थिरो भव ततो मूलं पठित्वा शिवत्व इति पठिष्ये इति संस्थाप्य सन्निधापनकुर्वात् अनन्यातवद्देवेशमूर्त्तिं श
 क्तिर्यं प्रभो साविध्यकुरु तस्यांतमकानुग्रहतत्पर ततो मूलमुच्चार्य शिव इह सन्निधौ भव ॥ इति सन्निधानकृत्वा
 सन्निरोधनं कुर्वात् आज्ञायातवद्देवेश कृपाभोगे सुखावुधे आत्मानं दैकवृत्तं त्वानिरुणमि पितुं शो मूलतेशि
 व इह सन्निरुध्यस्व ततः समुत्कीर्ण अज्ञानादुर्भनस्त्वाद्वावैकल्यत्वात्साधनस्य च यदपूर्णमेवेत्कृत्य तदध्यभि
 मुखो भव ततः प्रवृणुतं अभक्तवाङ्मनश्चक्षुश्रोत्रदूरं चित्तयुते स्वतैजः पंजरेण शु वेष्टितो भव सर्वतः मू
 लतेशिवश्च गुं ठितो भव ततः पङ्गेन सकली कर्ण मूलेन महामुद्रया परमी कर्ण ततो मूलमंत्रमुच्चार्य
 ऐवं ददवाग्वादिनि ऐं ह्रीं क्रिं श्रद्धेयमहाशोभं कुरु ह्रीं सौमोक्षं कुरु २ सौ ह्रीं सौमिति दीपिनीमकारादिक्षकारां
 तां मातृकां मुच्चार्य अर्घ्योदकेन देवं त्रिः प्रोक्ष्य देवस्य हृदयं स्पृशन् प्राणप्रतिष्ठां कुर्वात् सायथा ओं आर्द्रो
 क्रौं हंसः शिवस्य जीव इह स्थितिः पुनः आर्द्रो क्रौं हंस शिवस्य वाङ्मनश्चक्षुः श्रोत्रप्राणरसनप्राणा इह भाग्यसु
 खचिरं तिष्ठतु स्वाहा इति प्राणप्रतिष्ठा विश्वेश्वरमहाराजां प्रियेश्वर प्रजापते आसनं दिव्यमीशानं दास्ये ह परमे
 श्वर मूलेनासनं महानंदमहेशानमहदानं ददायक पादं गृह्णाण देवेश पार्वती परमेश्वर मूलेन पादं त्रिव्यं च

सदाधारवियदादिविधायक अर्धग्रहाणदेवशशंभोसर्वार्थसाधक मूलेनार्धदत्त्वा त्रिपुरांतकदीनार्त्तनाशिन
श्रीकण्ठशूलधृक् ग्रहाणान्मनंचालंपवित्रोदककल्पितं मूलेनाचमनं घृतमध्वाज्यसंयुक्तं पारपूर्णसुखात्मनेमधु
पर्कमिदं देवकल्पयामि प्रसीद मे मूलेनमधुपर्कदत्त्वा मूलेन पुनराचमनं पंचामृतं समानीतं पयोदधिघृतं मधु शर्क
राजालसंमिश्रं ग्रहाण परमेश्वर मूलेन पंचामृतज्ञानं त्रिकालकाशिकालश्रीः स्थितिं संहारकारक ज्ञातं तीर्थाब्द
तैस्तोयैर्ग्रहाण परमेश्वर मूलेन ज्ञानं दत्त्वा पुनर्मूलेनाचमनं दद्यात् कालाशिरुद्रदेवेशवरदाभयदायक वस्त्रं ग्रहाण
सर्वेशादिव्यंगं धोदवा सितं ॥ मूलेन श्वेतवस्त्रम् ॥ पशुपतये नमः ॥ पुनराचमनम् ॥ यज्ञोपवीतं परमं पवित्रं विधि
निर्मितं नीलकण्ठोपवीतं वनयादत्तं ग्रहाण भो मूलपशुपतये नमः ॥ यज्ञोपवीतं ततो भूषणानि स्वभावसुंदरंगाय
नानाशक्त्या श्रयायते भूषणानि विविचित्राणिकल्पयामि सुरार्घ्यं त पशुपतये नमः भूषणानि समर्पयामि नमः ततः
कनिष्ठान्गुष्ठयोगेन गंधमुद्रया गंधं दद्यात् चंदनागुरुकर्पूरतमालजलकुंकुम उशीरकुटुसयुक्तं शैवंगंधाष्टकं विभो ग्र
हाण देवदेवेशः समस्तसुरपूजित पशुपतये नमः गंधं समर्पयामि सदाशिव सदानंदं अक्षतान् परमेश्वर ग्रहाण
त्वमुमाकांतं दयां कृत्वा नमोपरि मूलेन पशुपतये अक्षतान् समर्पयामि पुष्पाणि च विविचित्राणि मालत्वादि निवैश्रभो
हृद्यानि च सुगंधीनि विल्वपत्रं ग्रहाण मे मूलपशुपतये नमः पुष्पाणि समर्पयामि अमृतोद्भवश्रीदृक्षं शकरस्य
सदाप्रियं विल्वपत्रं ग्रहाणेशभक्तानां सर्वकामद ॥ मूलं पशुपतये नमः ॥ विल्वपत्रं समर्पयामि तर्जन्यगुष्ठयोगेन
पुष्पमुद्रयामूलैः पशुपतये यौषडित्येन पंचपुष्पांजलीं दत्त्वा सदाशिवमहेशानं जगद्दयमहाप्रभो ज्ञानुज्ञादिहि भग
वन्परिवारार्चनायेमां एवं पूजार्थं ननु ज्ञाप्य जयमेष्टु लोदि गदलेषु पूर्वदलमारभ्य उन्नतं तत्पुरुषाय नमः ॐ मंत्रघो
राय नमः ॐ श्रीसद्योजाताय नमः ॐ वां वामदेवाय नमः ॐ यैर्दशानाय नमः ॐ मध्ये इति देवाग्रदंष्ट्रियादि

प्रादक्षिण्येन उनिवृत्त्येनमः उंत्रातिष्ठायैनमः उंविधायैनमः उंशाल्यैनमः उंमध्येशांत्यतयैनमः ॥
 अग्नीष्टसिद्धिर्मेदिशरणागतवत्सल भक्त्यासमर्चयेत्तुभ्यंप्रथमावरणार्चनं इतिप्रार्थयेत् ॥ एवमथपिद्वितीया
 पृष्ठलांतकेसरेपुंदेवस्यदक्षायै ॥ उंहृदयायनमः वामाग्रे नंशिरसेनमः पृष्ठदक्षिणे मंशिखायैनमः वामेः
 शिकवचायनमः अग्रे वानेजत्रयायनमः अग्न्यादिशुश्रूषायनमः इति अभीष्टसिद्धिद्वितीयादरणार्चनं द्वितीये
 अष्टदलेदेवाग्रदलमारभ्य प्रादक्षिण्येन उंत्रानतायनमः सूक्ष्मायैनमः शिवोत्तमायनमः एकर्नेत्रायनमः
 त्रिमूर्तायनमः श्रीकंठायनमः शिखंडिनेनम इतिसपुण्यअग्नीष्टसिद्धिं ० तृतीयापृष्ठलेदेवस्यवामदलमारभ्यप्रा
 दक्षिण्येन ॥ उमायैनमः चंडेश्वरायैनमः नांदिनेनमः महाकालायनमः गणेश्वरायनमः वृषभायनमः भृ
 गिणेनमः स्कंदायनमः अग्नीष्टसिद्धिं चतुर्थावरणं चतुरस्त्ररखात्रयांतरालगतवीथ्यां यथास्थितपूर्वादिशमार
 भ्य ॥ लंङ्द्रायनमः अग्रेयैनमः यमायनमः निर्ऋतयेनमः वरुणायनमः वायवेनमः सोमायनमः ईशाना
 यनमः ईशानेन्द्रमध्ये ब्रह्मणे निऋतिवरुणमध्येऽर्जुनायनमः इतिसपुण्य अग्नीष्टेति पंचमावरणं द्विती
 यवीथ्यां श्रवज्जायनमः शक्येनमः दंडायेनमः खड्गायनमः पाशायनमः शंक्रुशायनमः गदायैनमः
 त्रिशूलायनमः पद्मायनमः चक्रायनमः इतिलोकपालायुधानितस्समीपस्थानेषुसपुण्य अग्नीष्टेतिप्रार्थयेत्
 पृष्ठावरणं ततःमुरुमुच्चार्य सांगायसपरिवारायसवाहनायसशक्तिकायसायुधायपुष्पांजलिंस्समर्प्यधूपादिनापू
 जयेत् महादेवहृदयाधीशजगदीशानिरंजन धूपगृहाणदेवेशसाज्यंगुग्गुलुकलिप्तं वनरपतिरसोऽइतिपठित्वामूले
 नधूपमुद्रयाधूपं दद्यात् तर्जन्यंगुष्ठयेगिनधूपमुद्रा हिरण्यवाहोसेनानीर्हशानी शायतेप्रभो दीपं गृहाण कर्पूरकपिला
 ज्यत्रिवार्तिकं आज्यं त्रिवर्तिसंयुक्तमितिदीपं मध्यमांगुष्ठयेगेनदीपमुद्रया अन्नानामापिसर्वपापदेदीनार्त्ताशक

पट्टसेश्वरसमायुक्तगृहाणाद्वैतिवेदितुं नैवेद्यगृह्यतादेवेतिपठित्वाऽमृतोपस्तरणमासि प्राणायामं स्वाहेत्याहुका
 ॥ नमस्तेदेवदेवेश सर्वतप्तिकरवरं अन्ननिवेदितंशुद्धं प्रकृतिस्थंसुशीतलं परमानंदसंपूर्णं गृहाणजलमुत्तम
 मित्यनेनमन्त्रेपानीयंदत्त्वा ब्रह्मेन्द्रार्थेः सप्तसप्तमितःसोपाविष्टःसमंता द्वौर्थांसिजह्र
 लयकरयासादरवीज्यमानःनर्मक्रीडाग्रहसनपरेहासयन्पंक्तिभोक्त्वन्भुंक्तेपात्रेकनकघटितेषुद्रुस्मान्श्रीमहेशायथा
 शक्तिं जपित्वोत्तरप्रेशानंचदत्त्वा नैवेद्यप्रेषणं निर्मात्यभोजनेचंदेश्वरायसममर्प्यसुगंधिचंदनेन करोद्वर्तनंकारयित्वाभू
 लेनाचमनंचदत्त्वा राजाधिराजदेवेशानिराकारनिरास्पद फलं गृहाण देवेशनारिकेलादिकंशुचेत्यनेन फलंदयात्
 इदं फलमिति मूलेनच शाश्वतश्रीमयानंदमदनांतकधूर्जटे गृहाण पूगतांबूलचूर्णैवैवस्खादिदं पूगीफलमिति मूलेनतां
 बूलंदयात् तांबूलमुखवासावितिकोरुतुभे तल्लक्षणहिमाद्रौरत्नकोशे महापिप्पलपत्राणिकमुकस्य फलानिच ना
 रिकेलफलोपेतं मातुलुंगसमायुतं एलाकपूरकंकोलैर्मुखवासंप्रचक्षते एतेषामप्यलभेतुतनूद्वयंस्मरद्बुध इति
 हिरण्यगर्भंस्थामितिदक्षिणांदयात् ततःपुष्पांजलिंदयात् हरविश्वारिखलाधारनिराधारनिराश्रय पुष्पांज
 लिशिवंशभोग्यहाणवरदायकेति पुष्पांजलिंदत्वा निराजनंकुर्व्यात् तत्र विशेषेणमाद्रौ चंद्रादित्यौचवरणी
 विद्युदग्निरुतयैवच सर्वेषांज्योतिषांज्योतिरातैकयंत्रतिगृह्यातां शालिपिष्टोद्भवैःशुद्धैर्वृतपूर्णैः समुज्जलैःततो
 नीराजनंदीपैःपड्विंशत्यानुकारयेत् सप्तपैर्दधिसंयुक्तैर्दूर्वागोरोचनादिभिः शांतिकुंभंततःपद्ममष्टपत्रंसक
 र्णिकं ध्यात्वा निवेदयेन्मूढं निर्लिंगस्यकुसुमैःसह ततोवस्त्रयुग्मचामरदर्पणादन्यर्पयेत् ततःप्रदक्षिणं कृत्वा
 साष्टांगं प्रणमेत् मृडानीनाथमेसर्वानपराधाननेकधा क्षमस्वामिप्रणामैतं करोत्यष्टांगसंभवमितिनमस्कारं
 कृत्वा ईश्वरवेद्यान्त्रादिक्षेत्रादिभ्यस्तामठमूर्तिपूजनंकुर्व्यात् तथाचमयिष्ये मूर्तयोष्टौशिवस्यैतापूर्वादिक्रम

योगताः आग्नेयांताः प्रपूज्यास्तु वेद्यां लिखे शिवयजेदिति ब्रह्ममूर्तिपूजनतु प्राचीमग्रतः शंभोरिति रुद्रयामले देवा
 न्नेस्वस्ववाप्यग्नेप्राचीप्रोक्ता गुरुतमैरित्यागमिकां प्राचीमारभ्य प्राच्यैशान्यादिक्रमेणान्नेयी वामावर्त्तनकुर्ध्या
 तच्चेत्थं नमः शिवायेति मन्त्रेण पूर्वालिङ्गेशिवसंपूज्य ततो वामावर्त्तन अष्टौमूर्तीः पूजयेदिति कालतत्त्ववि
 वेचनप्रभृतयः ॥ ॥ वस्तुतस्तु रुद्रयामल्येष पदार्थादर्शादिमहानिबन्धेष्वदर्शनाजिर्मुलमेव मन्त्रमहो
 दयैतु मुखे पुष्पांजलिदत्तात्तरं आवरणपूजनादवर्गगुणैर्पूजनतद्यथा ओशर्वायक्षितिर्मुर्त्येनम उो भवाय जलमूर्त
 येनमः रुद्राय आग्नेमूर्त्येनमः उग्राय वायुमूर्त्येनमः भीमाय आकाशमूर्त्येनमः पशुपतये यजमानमूर्त्येनम
 महो देवाय सोममूर्त्येनमः ईशानाय सूर्यमूर्त्येनमः मध्येशे वायनमः ॥ चंदनादिपंचोपचारैः संपूज्य
 यथा शास्त्रेण प्यारुतौर्भैः स्तुत्यनमस्कृत्य ॥ प्रथमप्रहरार्धदद्यात् ॥ शिवरात्रि व्रतदेवतवपुजापरायण करो
 मिविधिवद्ब्रह्माह्णा र्धमहेश्वर उग्रप्रायेना ननोयज्ञजगन्नाथनमस्त्रिभुवनेश्वर पूजा गृहाणमद्वयमहेशप्रथम
 पदं ददति ॥ ततः पुष्पांजलिदत्त्वा तन्मन्त्रजपेन तत्कयाश्रवणादिना जागरणं कुर्यात् ततो द्वितीयप्रहरे पूर्ववपूज
 नं कृत्वा द्वितीयप्रहरार्धदद्यात् ॥ नमः शिवाय शान्ताय सर्वपापहराय च शिवरात्रौ द्दान्म्यर्धं प्रसीद उभयासह
 ततः प्रार्थना ॥ नमो व्यक्ताय सूक्ष्माय नमस्ते त्रिपुरांतक पूजा गृहाण देवेश यथा शक्त्योपपादितमिति ततस्तृ
 तीयप्रहरपूजनं यथावत्कृत्वा तृतीयप्रहरार्धदद्यात् दुस्वदारिद्र्यशोकेन दग्धो हंपार्वतीपते शिवरात्रौ द्दान्म्य
 र्धममुमाकांतगृहाण मे ततः प्रार्थना वद्वो हं विविधैः पाशैः संसारभयवर्द्धनै पतितभो हजाले मां वंसमुद्धर शंकर
 ततश्चतुर्थप्रहरपूजनं यथाविविधकृत्वा चतुर्थप्रहरार्धदद्यात् ॥ मया कृतान्यनैकानि पापानि हर शंकर शिवरात्रौ
 द्दान्म्यर्धममुमाकांतगृहाण मे ॥ ततः प्रार्थना किं न जानासि मां बद्धता वद्भक्तिप्रयच्छ मे स्वपादाग्रतले देवदास्य

देहजगतपते ॥ इतिचतुर्थप्रहरपूजांसमर्प्य ॥ पुनः प्रार्थयेत् ॥ अविज्ञेनन्नतदेवत्वस्यसादास्मार्पितं ॥ क्षम
 स्वजगतानाथवल्लोकप्राधिपतेहर यन्मयायकृतं पुण्यं तद्द्रव्यस्मार्पितं ॥ त्वत्प्रसादान्महादेवव्रतमद्यसमार्पित
 प्रसन्नोभवमं श्रीमन्सद्गतप्रतियतुसत् तद्वालोकनमात्रेणपवित्रोस्मिन्नसंशयइतिप्रसादपुष्पपत्रादिभ्यहीत्वा
 तसाहुण्याधीनादानं कृत्वापरदिनेयथाशक्तिब्राह्मणभोजयित्वा संसारुंधनदमयस्यव्रतेनानेनकंकर प्रसादसुमु
 खोभूत्वाज्ञानदृष्टिप्रदोभवतिसंप्राप्त्यर्थं वंधुभिः सहपारणं कुर्यादिति कालत्रयविवेचनेन ओहोईशानायनम
 इतिप्रथमप्रहरे ॥ दुग्धेनस्तपनं पूजनं च ॥ अर्घ्यादिकचतुर्वेदेव द्वितीयप्रहरे ओहोईशानायनम इतिदु
 धास्तपनं तृतीये उवांमदेवायनम इतिधृतेनस्तपनं चतुर्थे ओहोईशानायायनम इतिमधुनास्तपनमित्यु
 क्तं तर्हिहपरिचर्यायांतु शतसद्विधंपंचार्घ्यावा पयसासर्पिषामधुशक्करसेनेक्षुरसेनोदकेनवास्ततधारय्याशिवं
 संस्तवाप्यत्राणायामं ॥ शिवायनमः ॥ इतिगंधपुष्पतिलतंडुलनायगोधूनादिभिर्द्रव्यापूजांकृत्वापंचव्रतसंज्ञैः उंस
 योजातायनमः पश्चिमे उत्तरेवामदेवायनमः पूर्वतत्पुरुषायनमः दक्षिणेअधोरायनमः ऊर्ध्वमुखे ईशाना
 येतिपचवक्राणिपुष्पादिभिः संपूज्यतां वृद्धादिकं निवेद्य अर्घ्यं दद्यात् तत्रमंत्रः गौरीवल्लभदेवेशशर्वाद्याशिशै
 खर वर्येपापविशुद्धार्थमर्घ्योमप्रतिग्रहातां इत्यर्घ्यं दत्त्वाजागरणंकुर्यात् द्वितीयप्रहरे शंकरायनमः ॥ तृतीयेमुह
 र्वरायनमः चतुर्थेरुद्रायनमः एवंपुंज प्रभातेनित्यं कृत्वा शिवनान्यर्घ्यं शिवमस्त्याद्विज्ञानभोज्यपारणंकुर्यादिति
 तिवार्पकशिवरात्रिपूजनम् अथवार्पकशिवयोगयुक्ताशिवरात्रिकथा॥ श्रीशिवउवाच आसीद्भ्राजाविदेहायांप्रजा
 पालनतत्परः सुधर्मानामाविख्यातः सदाप्ररमधार्मिकः पृथिव्या सर्वराजानोवर्त्तते वशावर्त्तनतस्यराज्येनैवैकाश्चि
 द्वाधितोदुःखितोभवत् एवंगुणविशिष्टस्तत्परराज्ञः त्रिर्वांशुभा भाग्यार्तिलोचनान्मानसर्वैः समुदितगुणैरूपला

वपयसंपुक्तास्थिरयैवनसंस्थिताहंसुकोकिलसंभाष्यानासमातंगगामिनी । यथारूपातथाशीलतिस्थभिर्यमहीप्र
 तेभर्तुःप्रियहितेषुकभर्तुंश्रैवहिवल्लभा याश्चतस्यापराभार्याःशतसाहस्रसन्मिताः । सर्वास्तागुणसंपुक्तादारु
 एवव्यवस्थिताः । एवंगच्छतिकालेनुकर्मिश्चिस्सुरसुंदरि । अंतःपुरंसधर्माजगामिरिमुमर्दनः । पतितिलोत्तमा
 देवोसर्वैःसमुदितागुणैः । आगच्छतंततोद्वाराजान्तिमुमर्दनं । ततश्चस्वयमुत्थायददौ राजासन्तदा । । वदंस्तेव
 तदाद्याज्ञीप्रेषतिचपुनःपुनः । उपविष्टातदराज्ञाःस्मिपेवरवाणीनी । । सचराजातदराज्ञाशिवेतिस्वमुदीरितं
 श्रुत्वेतिशेषंस्मारत्राकनंकर्मयत्कृतं । तस्याजामौतदारभ्यत्वातांबूलंकरसंस्थितं । चकारभनसारजासंकल्पं
 शिवपूजने पद्मच्छातददेवीकिमिदंत्यागकरणं । यदिवक्षसिनोतत्त्वमरिष्यामितवाग्रतः सोपिराजातदा
 देवाभिरणेरुतानिश्चयां । विज्ञायकथयामासपूर्वजन्मविचेष्टितं श्रूयतामभिधास्यामिमावधानाभवप्रिये । अह
 मासंपुरावैश्यःस्वधर्मनिरतःशुचिः । कालेनगच्छतादेविपूर्वकर्मवशेनच । स्वकर्मनिरतस्यापिचैर्ध्रिभक्तिरजा
 यंत निशिनिष्क्रमणंकृत्वाचौर्ध्वकर्तुमहंगतः । ममवैश्रममाणस्यञ्जदराजमभूतदा । मयाहिंश्मनतदृष्टःसमवा
 योजनस्वच ॥ । जागरणंतुप्रकुर्वाणः । शिवस्यायतनेशुभे । अंतरंतुसमासाद्यउपविष्टस्ततःक्षणं । करयाश्च
 द्रुहमेधिन्याःकर्णसंस्थंयचकुंडलं । हत्वापलायमाणस्तुदृष्टोहंतजपालकैः । ततस्तुसाहिताःस्वैरवङ्गहस्ताधनुर्वराः
 तद्रयाद्विमयातत्रमुखेक्षिसंतुकुंडलं । ततःकुट्टनैर्चकेनाशिरिच्छन्नमहासिना । ततश्चकर्मणातेनरावौजागरणेन
 च व्रतेनचक्रेनापि राजा हंसवभूवह । ततश्चजातिस्मरणंजातममतिलोभे । नैतुर्दशीतिथिज्ञस्त्वातांबूलतन्म
 योर्जितं । एतच्छ्रुत्वाचसादेवीविस्मयंपरममहत् । उवाचै नंपुनाराज्ञी । विस्मयेनसमन्विता । यद्विभेप्रत्ययं
 किंचिदुत्पादयसिभूमिप । तदाजीवामिभूपालनान्वंयासंप्रतारणां । एतच्छ्रुत्वातदाराजाउवाच । सुरसुंदरि

एतदेवाशरोमेद्यपश्यैतत्कूपसंस्थितं कालेनकूपः पूर्णं यन्मृत्कोटैस्तूणसंचयैः उत्थायचगतीतत्रदं धृतिविस्मया न्वितौ
स्वातथित्वाततेदेव्यैदं शोभासासताच्छिरःकुण्डलचमुत्सेदृष्याविस्मयंपरमंगतौ ततस्तीदं पतीतश्चक्रहुर्नयमंपरं उष
वासस्यानिपमं तथाजागरणस्य च कालेनगच्छतातुपुत्रपौत्रसमन्वितौ संपूर्णं चतयोः काले मरणं समुपागतौ
शिवरात्रिप्रभावेनदंपतीशिवसन्निधौ शिवरात्रिभिर्मंदेवियः करोतिनरो भुवि निर्मुक्तः सर्वपापेभ्यो शिवलोकेमहीयते
यद्दमं भृशुग्राहिल्यं शिवरात्रिकथंनरः कृतातेनमहादेवि शिवरात्रिर्नसंशयः ॥ इति शिवयोगयुक्तशिवरात्रिब्रतमाहा
त्म्यम् ॥ अथाशकविपयेषु युक्तमन्यत्र कुर्वतिसावत्सरिकीं शिवस्य पूजां सुशक्त्या नुयथा कथंचित् कृत्वा प्रया
त्स्वैव शिवस्य लोकं पांथोपि यातो ह्यथ कुरपरंतदिति ॥ उतंमोभगवतरुद्राय ॥ अथशिवरात्रिब्रतकथा हेमाद्रौ
स्कंदपुराणेनागरखंडेः श्रथसेनउवाच कलिकालकृतोकिंचिद्भ्रतमेवदप्यमुख स्वल्पयासंमहापुरुषं सर्वपापप्र
णाशनं लक्षाद्युपःसदाभस्य ब्रह्मभक्तयुगेपुरा त्रैतायाद्वापरेचापिनतुष्टासिकलौयुगे तस्माद्ब्रह्मभक्तं त्यक्त्वा किंचिदे
काहिकं वदश्चकार्यमयकुर्वीत पूर्वाहणे चापराहणिकं नहि मृत्युः प्रतीक्षेत कृतं वानचवाकृतं तस्य तद्वचनं श्रुत्वा भ
र्तृपुत्रा उदारधीः श्रवतीस्सुचिरं ध्यात्वा ज्ञात्वा दिव्येन चक्षुषा अस्ति राजन् ब्रतं पुण्यं शिवरात्रौ तिसंज्ञितं एकाहिकं
महाराजन् सर्वपापप्रणाशनं तस्यां च दीयते दानं हृतं जप्तं तथैव च सर्वमक्षयतायाति रात्रिजगणे कृते अणुत्रोक्तभते
पुत्रा विद्वेनोपनमाशुयात् स्वल्पयादुर्ध्वनायुश्च शत्रूणां चैव संक्षयं ययं कामनापि ध्यायन् ब्रतमेतत्समाचरेत् तंतं स भागु
धान्मर्त्योतिष्कामो मोक्षनामुयात् तथावर्पकृतात्पापान्मुच्यते नात्र संशयः ॥ कपुदेनापि चित्तेन यदि कुर्वात्स्रजगारं
यानि कान्यत्र लिंगानि स्थावराणि चरानि च तत्र संक्रमते देवस्तुष्टस्तस्यां यतोहरः शिवरात्रिस्ततः श्रद्धातारतेन
साहरवल्लभा प्रार्थिता सासुरैः सर्वलोकानुग्रहकाम्यपांभगवन्कलिकाले हि भिन्नसर्वपापसमाश्रितो वर्धपापवि

शुद्धयथेदिनमेकंक्षितोऽथ । येनत्वांपूजयापूज्यंमर्त्याशुद्धिमवाप्नुयुः । ततोदंतंद्रुतचैपामरमाकमुपतिष्ठतु । तैरु
 च्छिष्टेऽथ्यद्वतंततत्तरस्यांयतोखिलं कालेकालेनचास्माकंकिंचिन्नैवोपतिष्ठति ॥ अद्वयमानवैर्दंतंभूतमपिशंकर
 शिवउवाच माधमासस्यकृष्णप्रांचतुर्दश्यांसुरेश्वराः अहंशाल्यामिमूषंरज्जौचैवदिवाकलौ लिंगेषुच
 समस्तेषुस्थायरेषुचरेषुच - संवसिप्यामिसंदिग्धं सर्वपापविशुद्धये तस्म्यंशज्जौहिमेपूजां यःकरिष्यतिमानवः
 मंत्रैरैतैःसुरश्रेष्ठ विपाप्मासम्भविष्यति ॥ मंत्राश्च ॥ ह्रींसद्योजातायनमः ह्रींवाग्मदेवाय न्हूं अघोराय न
 ह्रींतयुरुपाय न ह्रींईशानायनमः पंचवक्राणिसंपूज्य गंधपुष्पांनुलेपनैः वस्त्रैर्दार्पैश्चनैर्वैश्वस्ततोर्ध्वंसंप्रदापय
 त मंत्रेणानेनमद्रको मांध्यात्वामनासिस्थितं गौरीवल्लभदेवेश शर्वाख्यशशिसेखर वर्षपापविशुद्धयै
 मध्यमैमिप्रतिपद्यतां ततःसंपूजेयद्विप्रभोजनाछादनादिभिः दत्त्वाचदक्षिणांतस्मैवितशाल्यविवर्जितः ततोऽजागरणं
 कुर्याद्वातवादिजनिः स्वनीः धर्माख्यानगताभ्यश्चसलार्यैस्तांडवादिभिः तांडवैरुदितैर्नृत्यैः तांडवोत्थान
 णांतरे भवेदुद्धृतवत्येवंतिमदिनकोशात् एवंकरिष्यतेयोज्ञाब्रतमेतत्सुरेश्वरः सर्वपापविशुद्धयैप्राप्यश्चतंभवि
 ष्यति तस्यतिशेषः तच्छुरुत्वाजिदशाः सर्वेप्रणम्यशशिसेखरं संप्रहृत्यतपश्चेष्टस्वानिरथानानिभोजिरे प्रेय
 यामाससद्विषयनारदंभुनिसत्तमं प्रबोधनावलोकानांशिवरात्रिकेतदाः सोपिगत्वाधराष्टयेवोषयामाससर्वतः
 शिवरात्रेस्तुमाहाराभ्यपयदुक्तंशूलपाणिना ततः प्रभृतिर्संजोतां शिवरात्रिर्धरातले तत्रतेकथयिष्यामिपुरावृत्तंक्षधां
 तरं यद्वर्तनमिषारण्येकुण्ठकस्यापिकुत्राचितं तत्रासीत्कुण्ठकः कश्चिज्जातिमात्रातुर्कर्मतः व्यसनेनाभिभूतात्मा
 परावितापहारकः नकदाचिद्व्रतंतेननदत्तंनपः कृतः केवलंरुद्धंतेविज्रंलोकानांछलसंश्रयात् कस्याचिवधकाल
 स्थशिवरात्रिः समागता- । माधमासे सितेपक्षे सर्वपातकनाशिनी तत्रास्त्यापन्नंनपुण्यदेवदेवस्यशूलितः तत्र

जानराणरात्रौप्राग्वध्वं बहुभिर्जनैः नाराभिर्नरशार्दूल भूषिताभिः सुभूषणः श्रथासौचित्यामासचौर्यचित्तोव्रजा
गरः गच्छामि यदिकाचित्स्थीभूषणैः परिभूषिता निष्क्रान्तावाह्यतश्चास्माद्वसादन्यत्रयास्यति ततो गत्वा समादाय
भूषणानि व्रजान्यह इति तिश्चेत्यमनसागतस्तस्य समीपतः कारुणिकारं समाकृष्टास्थितो गुहस्ततो हिंसः वीक्ष्यमा
णोदिशः सर्वा नाराणिष्क्रमणोद्भवाः चौर्यकर्मप्रवृत्तस्य शीतार्तस्य विशेषतः स्वल्पापि निद्रानोजाताकापिनारी
चिनिर्गता ॥ तस्याधस्तात्तोल्लिङ्गमनुद्भूतमवस्थितं एतस्मिन्नेव काले तु प्रोद्गतस्तीक्ष्णदोषितिः श्रसतौ चैव चौरा
णां कामिनामसुखं बहः ततो नराश्च नार्थश्च जग्मुः स्वस्वनिवेगशनं उपवासपराः शांताः प्रणिपत्य न ह भवरं सोपि
चौरैरनिराशश्चक्षुःक्षानः शीतिविह्वलः श्रवतीर्य दुग्न्नात्स्नाद्वन्म्यां प्रकचिदाश्रितः कालेन महता सोपि पुंचखं समप
द्यत जातो जातिस्मरभूत्वादशाणीधिपतः सुतः उपवासप्रभावेन जागरस्य फलादपि शिवरात्रौ तथा तस्याल्लिङ्गस्या
पि प्रपूजनात् ततो राज्यं समासाद्य पितृपैतामहं महत् कारयान्नासल्लिङ्गस्य प्रासादं तस्य शोभनं वर्षे वर्षे स्तब्धग
स्य शिवरात्रौ प्रजानरात् उपवासपरो भूत्वा गीतवादित्रनिःस्वतैः धर्मास्थानकथाभिरच साभारतुतिभिरेव च
पूर्वैर्कर्मजैः संपूज्य अर्घ्यं दत्त्वा विधानतः समर्प्य ब्राह्मणान् कर्मैर्जगाम विषयं निर्जं कस्यचिद्वयकालस्य शिवरात्रिः
समानता प्रासादेतन्नमुनयः प्राप्ताः शांलित्वपूर्वकाः शांलित्वोपभरद्वाजोपवक्रीतश्चनालवः पुलस्त्यभुल्लहेना
भ्यं स्तस्य ल्लिङ्गस्य चाग्रतः पूजायित्वा ततो देवं प्राणिपत्य ऋषींश्च तान् उपविष्टस्तु तस्याग्नेश्च नृजातो द्विजातिभिः ते
तु तस्याग्रतश्चक्रुः कथावहुविधान्य राजर्षीणामतीतानां ब्रह्मर्षीणां विशेषतः श्रथतस्मिन्कथातेवैतैः षष्ठो ब्रह्मवा
दिभिः कौटुकाविष्टचितैश्च विस्मयोत्फुल्लोचनैः राजन्यच्छामहे सर्ववयकौतूहलान्विताः यद्विब्रवीपिनः सत्यदेवता
यतने स्थितः ॥ राजोवाच ॥ यद्विज्ञास्यामि विवेक्षाः कथयिष्याम्यसमशय देवस्याग्नेतु संपूज्य सत्वेनात्मान्मालभे

॥ ऋषय ऊचुः ॥ सुलभानपरित्यज्य कस्माद्दानं न्यनकेशः । जागरं कर्तुं कामोन्नत्स्वदेशादुपतिष्ठसि । वर्षैर्वर्षे सदा
प्राप्तनुनत्यवेत्तिकारणं रहस्यया दितेन स्यात्तद्ब्रूहि त्वं राधिप सावलह्यस्थितं कलांततः । प्राहे सु दुर्मनाः ब्रह्मस्य
परमं ह्येतद्वाच्यं हि द्विजोत्तमाः तथापि कथापि व्याभि मम देवो यतो प्रतः ततः सकथयामास पूवदेहं समुद्रवं मलिखु च क
रोतु न वृता ताहि नराधिपः चौर्यभावेन देवस्य पुजनं जागरस्तथा उपवासं विना ज्ञेनां शिवरात्रौ पुरा भवत् । ज्ञाति स्म
रणसमुक्ते तेषां सर्वथा तयं कथयामास भूपालो बुतांत पूर्वजन्मनः ततस्ते मनयः सर्वसाधुवादान् पृथग्विधात् । व्य
यास्तमस्य राजपे सदाशीभिः समन्वितः रात्रौ जागरणं कृत्वा प्रजग्मुः स्वप्निरता दपुमान् सोपिराजा सभ्य चर्यत
देवता द्विजोत्तमान् जंगामस्वपुरं पश्चात्कुवारात्रिप्रजागरम् ॥ भट्ट उवाच ॥ शिवरात्रिः समुत्पन्ना एव भूमि तले नृप एवं
विधं च महात्म्यं तथा ग्रेपरिजालिपतं तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कार्यसान् पसतमं कलिकाले विशेषेण यदीच्छेद्भक्तिमात्मनः
यश्चनाश्रयाद्वापि पठेद्वा शिवसन्निधी तनुजा रपातकात्सोपि मुच्यते नात्र संशयः नास्ति गंगासमतीर्थानि स्थिते वा हे
रापम शिवरात्रि समनान् स्तिव्रतं सत्यमयोदितं सर्वरत्नमयो मेरुः सर्वाश्चर्यमयं नभः सर्वधर्ममयाराजन् शिवरात्रिः प्र
कीर्त्तता गरुडः पक्षिणां यद्ब्रवीतानां सागरा यथा प्रधानं सर्वधर्माणाम् शिवरात्रिस्तथीतमा ॥ इति स्कंदपुराणे नगरस्व
शि वरात्रि व्रतमाहात्म्य समाप्तम् ॥ अथार्पकं शिवरात्रि व्रतार्थापनम् ॥ स्कंद उवाच ॥ व्रतस्याद्यापनं कर्म कर्तव्यं
किंच मानवैः कोविधिः कानिद्रव्याणि कथं कार्यवदंप्रभो ॥ ईश्वर उवाच ॥ शृणु पं मुखतस्त्वनलोका नाहितकाम्यया
चतुर्दशाब्दं कर्तव्यं शिवरात्रि व्रतं शुभं एकमकंचतुर्दश्यं चतुर्दश्यं मुपोषणं स पाद्यं सर्वसंभारान्मंडपं त्र्यकरयेत् । व
स्त्रैः पुष्पैः समालंबनपट्टकैश्च शोभितं तन्मन्त्रैश्च ये यदि व्यवलिङ्गा तो भद्रं मंडलं श्रद्धां सर्वतो भद्रं मंडपांतः प्रकल्प्य
यत् शोभां प्रशोभांसु कदीपैः सर्वत्र चोज्ज्वलं आचार्यवरयेत्तत्र ऋत्विजो निभः साहितं शुभं शिवरूपाश्च ते ज्ञेयाः

आह्निकप्रकरणस्थाशिषूपायामुक्तआवरणगणः पूज्यः पंचामृतादिगतविशेषाः शिवरात्रिप्रकरणस्था यथासंभवं
 द्रष्टव्याः ततो जागरणं प्रातर्निवृत्तिरिति आचार्यो होमं संकल्प्यति यदत्र संस्थितमित्यादि सर्वादि विकरणं
 पंचगव्यप्रोक्षणादिना भुवं संशोभ्यान्नि प्रतिष्ठाप्य तद्भानति तदैशान्यां लोकपालां तदेवता सहितग्रहपूजां विधाय
 तदैशान्यां विधिना स्यात्पितृकलशेवरुणं संपूज्य- कलशस्य मुखं देवानं वंदे इत्यादि संप्राथम्यं ॥ अग्नेः पश्चात्
 दुपविश्य चादध्यात् चक्षुषी आज्यमित्यंतम्- आदित्यादि नृद्विषया कोऽपि सिद्धिर्वा ज्ञाहतिषु- अंगदेवतोद्देशकत
 दाहुतिचाष्टोत्तरशतादिचिकीर्षितं संख्यासंकीर्तनकार्थं प्रधानदेवतारुद्राष्टोत्तरशतसंख्याकार्भिर्वल्वसमिदाहुति
 भिस्तावतीभिः पायसाहुतिभिस्तावतीभिराज्याहुतिभिरुमानां दिनं अजैः कपादमहिर्बुध्न्यभवं शिवं उमापतिरुद्रं प
 शुपतिं शंभुवरदं शिवं ईश्वरं- महदेवं हरं भीमं एताः षोडश देवता- एकैकया ज्ञाहत्याशेषेणास्विष्टकृतामित्यादिततः
 स्थालीपाकविधिना पायसं श्रपयित्वा गुरुं सिद्ध मादायाज्यभागं तेषां न्वान्वाधानं यजमाने त्यागे कृते यथा त्यागं
 ग्रहतदंगोद्देश्यं कंद्रत्विजः कुर्युः- प्रधानदेवता होममाचार्यः कुर्यात् कद्रुद्रायेति त्रिभिस्त्रिभिरेकैकमष्टोत्तरश
 तं कुर्यात् एकैकपादं त्रिशदाहुतय इत्येवमष्टोत्तरशतसमिद्धिः उमायै नंदिनेऽत्र जैकपदे इत्यादि षोडश देवता
 भ्य एकैकया पायसाहुत्या- स्विष्टकृदादि प्रायश्चित्तहोमांते वलिदानपुर्णो हुतिः ततः प्रणीतानियमनससर्पापरि
 स्तरणविसर्जनान्यग्न्यर्चनानि- ततो वरुणकलशोदकेन यजमानाभिपेकः आचार्यार्थाय धेनुदानं- ततो जैकपादा
 दिसहितस्योमायुत श्रीरुद्रस्य ग्रहाणां चोत्तरपूजांति श्रीरुद्रप्रतिमा माचार्यहस्ते प्रतिपाद्य सोपस्करो भ्यतुर्दश प्रतिमा
 अजैकपादादिनाम मंत्रैः पूर्ववृत्तेभ्यश्चतुर्दश विप्रैः भ्यः प्रातिपाद्य व्रतलेतत्कृतं यन्मे पूर्णं वा पूर्णमेव वा सर्वसंपूर्णं
 तां पातु प्रसादाद्भवतां मे मेति तान्संप्राथम्यं चूर्चूर्वाश्चतुर्दश विप्रान्दक्षोपवीतकुंडलादिभिः संपूज्यसाचार्यस्तान्सं

येतुं कर्पूरादिसमायुक्तं त्र्यम्बकं इति तावत् । इति तावत् । हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमवीजं विभावसोः अनंतपुण्यफल
 दमतः शान्तिं प्रयच्छमे । इति दक्षिणा सोमं च संगणैव पूजयित्वा महेश्वरं ततो रात्रौ प्रति याम मर्ध्वं दद्यात् । याजिघि
 ततः पारंगणस्तोत्रैरात्रिशपं नयेद्बुधः । ततः प्रभातसमये कृत्वा संध्यादिकाः क्रियाः । पुनः पूजां प्रकुर्वीत ततो होमं स
 माचरेत् । तिलव्रीहियैवैश्वर्याय सेन च भक्तितः । अयं कंचेति भेत्रेण ततो नमः शंभवेति च । गौरीमिति भेत्रेण शत
 मष्टोत्तरद्वयं । होमं च कुर्यान्मतिमान्विल्वपत्रैस्तुनामभिः । पूर्णाहुतिं ततो दद्याद्दोमशेषमापयेत् । ब्राह्मणान्भो
 जयेद्भक्त्या पूजयेच्च चतुर्दशीं । आचार्यं च सपत्नीं कंवलं कारभूषणैः । यज्ञोपवीतवस्त्रादि दद्यात्तेभ्यः । पृथक् पृथक्
 गांसवत्सांसवसर्नानालकारभूषितां । दद्यात् आचार्यवर्याय शिवो मे प्रीयतामिति । ततः संकुंभांतं मूर्तिसवत्खावृ-
 पंभस्थितां । सर्वालंकारसहितामाचार्याय निवेदयेत् । शंभो प्रसीद देव श सर्वलोके श्वरप्रभो । तव देव प्रदानेन म-
 म संतु मनोरथाः । व्रतमेतत्कृतं यन्मे पूर्णैवा पूर्णैव च । सर्वसंपूर्णतां यातु प्रसादाद्भवतो मम । इति संप्राथ्यतां न्विप्रा-
 न्प्रणम्य च पुनः पुनः । अजैकपादादि देवेभ्यो दध्यात्कुम्भान् पृथक् पृथक् । अजैकपादादिर्विद्वयो भवः । सर्वउमापतिः
 रुद्रः पशुपतिः शंभुर्वरदः शिव ईश्वरः । महादेवो हरो भीमो नामान्ये वंचतुर्दश ॥ अथ प्रयोगः ॥ संकल्पपूर्वकं ना-
 दीश्राद्धांतं कृत्वा आचार्यस्य चतुर्दशः शङ्खं त्विजां च वरणं कुर्यात् । ततो मंडपमध्ये लिङ्गतो भद्रे च एकः । पूर्वादिदिशु प्रत्ये-
 कं श्रृंख्तीन्मध्यकलशं दक्षिणोत्तरयोर्द्वौ वित्येवं चतुर्दशकलशान् । महीधौ रित्यादिकलशस्थापनविधिमारभ्य वरुण-
 पूजनं कुर्यात् । ततो मध्यकलशेन दिनं तस्मिन्नुमामहेश्वरं च संस्थाप्य चतुर्दशकलशेषु लिङ्गानि स्थापयेत् । मध्यकल-
 शस्य प्रतिमायां मुक्तैः । पौराणमंत्रैर्वदिकमत्र साहितैर्यथा संभवोऽहो पचारैः । पूजां कुर्यात् । इतरकलशेषु प्रा-
 दक्षिण्येनाजपदेन नमः । आदिर्विद्वथाय नम इत्यादिनाम मंत्रैः पूजां कुर्यात् । पात्रासंभवेऽप्रावृत्तिः । पुष्पपनिवेदनांते

आह्निकप्रकरणस्थाशिवपूजायामुक्तश्रावरणगणः पूज्यः पंचामृतादिगतविशेषाः शिवरात्रिप्रकरणस्थायथासंभवं
 द्रष्टव्याः ततोजागरणं प्रातर्नित्यक्रियति आचार्योहोमसंकल्प्यति यत्र संस्थितमित्यादिसर्षपादिविकरणं
 पंचगव्यप्रोक्षणादिनाभुवंशोऽध्याग्निप्रतिष्ठाप्यतद्भानति तदैशान्यालोकपालांतदेवता सहितग्रहपूजांविधाय
 तदैशान्यांविधिनास्यापितकलशेवरुणसंपूज्य कलशस्यमुखंदेवदानवसंवादे- इत्यादिसंप्राथम्यं ॥ अग्नेःपश्चा
 दुपविश्यचादध्यान् चक्षुषीआज्यमित्यंतम् आदित्यादीनुद्दिश्यार्कादिसमिच्चर्वाज्याहुतिपु- अंगदेवतोद्देशकत
 दाहुतिचाष्टोत्तरशतादिचिकीर्षितसंख्यासंकीर्तनकार्थं प्रधानदेवतारुद्राष्टोत्तरशतसंख्याकार्भिवर्षस्वसमिदाहुति
 भिस्तावतीभिः पायसाहुतिभिस्तावतीभिराज्याहुतिभिरुमानंदिनं अजैकपादमहिर्बुध्न्यंभवांशवंउमापतिरुद्रप
 शुपतिंशंभुवरदंशिव्रह्मेश्वरं- महादेवंहरंभीमंएताःषोडशदेवता- एकैकयाज्याहुत्याशेषेणस्विष्टकृतमित्यादिततः
 स्थालीपाकविधिनापायसंश्रययित्वागुरुंसिद्ध मादायाज्यभागति यथान्वाधानंयजमानेत्यागेकतेयथात्यागं
 ग्रहतदंगोद्देश्यकंद्रविवजः कुर्युः- प्रधानदेवताहोममाचार्यःकुर्यात् कद्रुद्रायेतित्रिमिस्त्रिभिरेकैकमष्टोत्तरश
 तंकुर्यात्- एकैकंवापट्त्रिंशदाहुतयइत्येवमष्टोत्तरशतसमिद्धः उमापै नंदिनेऽत्रजैकपदेइत्यादिषोडशदेवता
 भ्यएकैकयापायसाहुत्या- स्विष्टरुद्रादिप्रायश्चित्तहोमांतवलिदानपूर्णाहुतिः ततःप्रणीतानियमनससर्वापरि
 स्तरणविसर्जनान्यग्न्यर्चनानि- ततोवरुणकलशोदकेनयजमानाभिषेकः आचार्योयधेनुदानं- ततोऽजैकपादा
 दिसहितस्योमायुतश्रीरुद्रस्यग्रहाणांचोत्तरपूजतिश्रीरुद्रप्रतिमामाचार्यहस्तेप्रतिपाद्यसोपस्कुराभ्यतुदंशप्रतिमा
 अजैकपादादिनाममंत्रैः पूर्ववृक्षेभ्यश्चतुर्दशविभ्रेभ्यःप्रतिपाद्य व्रतमेतत्कृतंयन्मेपूर्णंवापूर्णमेववा सर्वसंपूर्णं
 तांयतुप्रसादाद्भवतांमेमेतितान्संप्राथम्यपूर्वचांश्चतुर्दशविभ्रेभ्योपवीतंकुंडलादिभिः संपूज्यसाचार्योस्तान्सं

भोजयित्वा चतुर्दशभ्यो यथाशक्तिदक्षिणां दत्त्वा स्वराप्पणं कुर्यात् ॥ इति शिवरात्रिब्रतोद्यापनविधिः । अथ
 मासशिवरात्रिनिर्णयः । तदारंभस्तु मार्गशीर्षकार्तिकमाघचतुर्दशीपुष्या न्यतमचतुर्दश्याकार्यः । तदुक्तमदनर
 लेस्कंदपुराणे । श्राद्धमार्गशिरमासि दीपोत्सवदिनेपिवा गृहीयान्माघमासेवाद्वादशैवमुपोषयेत् । तथा दी
 पोत्सवमार्गसायकृष्णायार्चचतुर्दशी द्वादशस्वपिमासेषु प्रकुर्यादिह जागरं तथा कृष्णपक्षे शिवरात्रिमुपक्रम्य-
 यतः प्रतिलचतुर्दश्यां पूजायत्नेन मेकता तथा जागरणत्रासं त्रिधौ मेकतं तथेति । अस्य ब्रतस्य वर्षसंख्योक्ता तत्रैव
 एवं द्वादशवर्षेति द्वादशैव तपोधनानिति । हेमाद्रौ कालांतरखंडेषु चतुर्दश्याब्दं कर्त्तव्यं । शिवरात्रिब्रतं शुभमित्युक्तं
 अत्र चतुर्दशीवहुरात्रिव्यापिनी आह्रा वमष्टौत्तरशतसामिद्धिः । उमार्ये । जागरस्य च एकैकं वा षट्त्रिंशदाहुतय इत्ये
 दिप्रियाश्चित्तहोमनिबलिदानपूर्णोद्धतिः । ततः प्रणीतानियमनसर्पापरिस्तरणविसर्जनान्यग्न्यर्चनानि । ततो
 वरुणकलशोदकेन यजमानाभिषेकः । आचार्यो यधेनुदानं । ततो जैकपादादि सहितस्योमायुतश्रीरुद्रस्य ग्रहा
 णां चोत्तरपूजां तैश्वर्यं प्रतिपाद्य सोपस्कराश्चतुर्दशप्रतिमाअजैकपादादिनाममंत्रैः । पूर्व
 वृत्तैश्च श्वनृदंशविप्रभ्यः । प्रतिपाद्य ब्रतमेतत्कृत्यन्मेषपूर्णवापूर्णमेववा सर्वसंपूर्णतां यातुं प्रसादाद्भवतां मेमति
 तान्संप्राप्य पूर्ववृत्तांश्चतुर्दशविप्रान् चत्वारोपवीतकुंडलादिभिः । संपूज्य साचार्यस्तान्संभोजयित्वा चतुर्दशभ्यो यथा
 शक्तिदक्षिणां दत्त्वा स्वराप्पणं कुर्यात् ।

इति शिवरात्रि व्रतोद्यापनविधिः अथ भासा शिवरात्रि निर्णयः

तदारभस्तु मार्गशीर्षे कार्तिकमाघचतुर्दशी पुष्या न्यतमचतुर्दश्यां कार्यः तदुक्तं मदनरत्ने स्कन्दपुराणे । आदौ मार्गशी
रे मासि दीपोत्सवदिने पिवा गृह्णीयान्माघमासे वा द्वादशैव मुषोषयेत् तथा दीपोत्सवमथासाद्य कृष्णायामचतुर्द
शी द्वादशान्वपि मासेषु प्रकुर्व्यादिह जागरं तथा कृष्णपक्षे शिवरात्रिमुपक्रम्य यतः प्रतिचतुर्दश्यां पूजायत्नेन मे
कृता तथा जागरणं रात्रौ सन्निधौ मेकृतं तथेति अथ तस्य वर्षस्योक्ता तत्रैव एव द्वादश वर्षतिद्वादशैव त
पोधनानिति हेमाद्रौ कालोत्तरखंडेषु चतुर्दशाब्दकर्तव्यं शिवरात्रि व्रतशुभमित्युक्तं अत्र चतुर्दशी वह्नुरात्रि
व्यापिनी ग्राह्या तस्यां रात्रौ प्रतियाम् पूजायाः जागरस्य च विधानात् तयो सकलपरात्रि साभ्यत्वात् दिनद्व
ये रात्रौ सत्यधिकरात्रि व्यापिनी ग्राह्या तुल्यैकदेशव्याप्तौ पूर्वा रुद्रव्रतेषु सर्वेषु कर्तव्या समुखीति थिति ब्रह्म
वैवर्तीत् जयायोगप्रशस्त्या च्चकृत्य रत्नावली कालतत्त्वविवेचेन दीक्षिताया दावप्येवं मदनरत्ने निर्णयसिधुमपू
खादौ तु वार्षिक शिवरात्रि निर्णय इत्युक्तं यत्तु प्रदोषव्यापिनी ग्राह्येति तत्सत्यस्तद्विषयमिति दीक्षिताः मोक्ष
मार्गरतानां च मुनीनामूर्ध्वरेतसां तेषामेव तु सांप्रोक्ता सामावास्या चतुर्दशीति विश्वरूपनिबंधे अथान्यापि वार्षिक
शिवरात्रिकथा सूत उवाच कैलासशिखरासीनो देवदेवो जगद्गुरुः पचवक्रोदशभुजस्त्रिनेत्र शूलपाशधृक्
भस्ममांगव्यालभोगाढ्यशशांककृतशेखरः नीलजीमूतसंकाश सूर्यकोटिसमप्रभः क्रीडते भगवांस्तत्र गणै
स परिचारितः विसृज्य देवता सर्वास्तिष्ठते उभयासह दृष्ट्वा तदेव देवेश प्रहस्योत्फुल्ललोचना एकाकिनसुरश्च
ष्ठम उच्छतत्रपार्वती पार्वत्युवाच कथयस्व महर्देव ये द्वोऽप्यव्रतमुत्तम भवेतां भवेद्वेदवे श ब्रतानां विषया शु

भाः... दानधर्माप्यनेकानित्यस्तीर्थान्यनेकशः नास्ति लेनिश्चयो देवश्रामिताहं त्वया पुनः... व्रतानामुरामंदेव
भुक्तिमुक्तिप्रदायकं तदहं श्रोतुमिच्छामि त्रसदीकथयस्व मे... ईश्वर उवाच शृणु देवि परं गुह्यं व्रतानामुत्तमं व्रतं य
न्न कस्यचिदाख्यातं रहस्यं मुक्तिदायकं येन वै कथ्यमानेन यज्ञोपविष्य ब्रजेत... कथयामि व्रतं गेष्मं शृणुष्वेकम
नाः त्रिये माघफाल्गुनयोर्मध्ये अलितायाचतुर्दशी शिवरात्री तिस्रोधासर्वयज्ञोत्तमाः दानध
र्मेऽस्तपोयज्ञौ किंवा तीर्थशतैरपि शिवरात्रिः समं नास्ति कृत्वा स्नानसहस्रकं कृष्णाया कलिहं त्रीचयमार्गं
विनाशिनी जेत्यमपुरं याति कृतार्थैः साचतुर्दशी ॥ देव्युवाच ॥ कथं यमपुरं त्यक्तानरः शिवपुरं
ब्रजेत् एतन्मे कौतुकं देव कथयस्व मम प्रभो ॥ शिव उवाच ॥ शृणु देवि शयावृत्ता कथयौ पराणि कीशुभा
यमशसनहं त्रीच शिवस्थानप्रदायिनी कश्चिद्रासीत् पुरा काले निषादस्त्वामिषप्रियः प्रत्यंतं देशवासी चित्र
चिकित्स्योतिनेर्घृणः नृगयाव्यसनी तत्र कुटुंबपरिपालकः तत्त्वापिनोधनुर्धरी श्यामांगः कृष्णकंचुकः वद्धगो-
धांगुलित्राणो वामबाहौ चर्मकः धनुर्गृहीत्वा वामे तु दक्षिणे शरमुल्लभं निर्गतौ सौ वनं दुर्गं निषादश्यामिषप्रियः
जीवघातेन तेनैव कुटुंबपरिपालकः वनंगत्वानिरीक्ष्यैव दिक्षु मार्गं मितस्ततः पदं च यदमार्गं च आश्रमेऽमृग-
मूकरात् इतश्चेतश्च धावत्स आमिपेलुब्धमानसः वनं च पर्यवर्तय च भ्रममाणो निशांगतः तत्रासंतं तेनोकिं चि
न्मृगसूकरतिनिरं निराशो लुब्धको भूत्वा तदाह्यस्तंगतोरविः चितयत्तज्जलमासाद्य तडागेऽर्जविघातकः जा
लमध्ये महालिंगं तिष्ठेता न्नादि संभवं विल्ववृक्षो महादिव्यो जालमध्ये हि संस्थितं गृहीत्वा तस्य पात्राणि
मार्गशुद्ध्यर्थमाक्षिपत् लिप्तानि तानि पात्राणि वायुनाभ्याहृतानि च दक्षिणां शास्थिता न्येव पल्लवैर्जालकैः सह लू
तानि देवादिनिर्लाङ्घ्यमूर्धनि चाक्षपत् लुब्धकेन कृतं पापं भयानीतं च तत्क्षयं तद्विद्वाभोजनं तस्य ह्यामिपेलुब्धचेतसः

तन्तश्चितयमानस्यननिद्रासंमजायत - तस्यगंधसमाग्रायलुब्धकस्यवरानने नतिष्ठतिमृगाः सर्वेशरपातभया
 दिताः निषादमपितेदृष्ट्वारात्र्यैस्समुपस्थिते नानीतमामिषंतेनिराशाः शिशवोगताः रुदंतिकरणैः प्राहुर्भो
 जनंदीयतांचनः - ततस्तूष्णीं पिताभूत्वाह्ययोवदनदुःखितः भोजनंचकृतंतेनयथादत्तंतुभार्ययाधर्हमीनोनिपा
 दोसौधर्मवार्तापराडुमखः अक्रामंजारंगरत्रौशिवरात्र्यावरानने कृत्वासौक्रालपृथंतेगृहीतोयमकिंकरैः यमे
 नहंतुर्मैरवंधः शूलपट्टिशधारिभिः शिवेनंप्रेषितांस्तावद्विमानगणकोटयः शीघ्रमानीयतांगत्वाशिवरात्रिउपोषकः
 यः पूर्वलुब्धकोभूत्वाकरोतिप्राणिनांवधं - इतिश्रुत्वावचोदिव्यंगणास्तेनंतुमुद्यताः स्तूयमानाः परदेवशिवंशान्तिनि
 रांमयं - याद्वंच्छतितेसर्वेतावत्पश्यतिलुब्धकं हन्यमानंलोहदंडैर्वहुभिर्मुष्टिभिस्तथा - सर्वेकोलाहलंचक्रुरस्मा
 कमितितेगणाः परंस्पर्शयुध्यमानानचूरुस्तेयमकिंकराः किंकराऊचुः मुचामोनस्त्विमंदुष्टपापिष्टजीवचातकं यमे
 योवन्नपश्येतशुद्धिश्चर्मभवेत्ततः - गणाऊचुः - लुब्धकोयंपूर्वमासितापापिष्टोयमकिंकराः - अनेनशिवरात्रिस्तुकृता
 कामेनकानने - तस्माच्छिवाज्ञयासर्वविमानैर्द्रुतमगताः यावच्छिवंनपश्यामोनमुचामोवयंयद्गुम् - ततोहंतुस
 मारवंधखड्गमुद्गरपट्टिशैः प्रवृत्तंतन्महद्युद्धमन्योन्यजयकांभिणां भग्नांगसंघयः - केचिकेचित्मूर्च्छासमाश्रिताः
 जर्जरीकृतदेहास्तु क्रंदमानाः सुदारुणं त्राहित्राहीतितराजन् गतास्तेयममंदिरं निषादोपिगणैर्नौतोय
 त्रदेवोर्मिहेश्वरः - दृष्टमात्रस्तुदेवेननिषादोगणतांगतः स्थितोसौदेवदेवस्यकुंडलाभरणोज्ज्वलः - तस्यदत्तमेह
 शनविमानंसार्वकामिकं - रुद्रंकन्याशताकीर्णेषुप्पमालाकुलावरं नानातूर्यसमायुक्तंसर्वरत्नोपशोभितं क्रीड
 तेसचिरं कालंयावदाभूतसंह्रवं एवंसलुब्धकोभूत्वाक्रीडतोशिवशासने - अथद्रुतांवदंतस्तेधर्मराजानमग्रतः रुधि
 रारुणवर्ष्माभिन्नगंगात्राः समंततः पृष्ठास्तेधर्मराजेनकोसौकालेनयोजितः दूताऊचुः शृणुराजन्यदस्माकं युद्धंशि

भाः-- दानधर्माण्यनेकानितपस्तीर्थान्यनेकशः नास्तित्येनिश्चयोदेवभामिताहंत्वयापुनः ॥ व्रतानामुत्तमदेव
 भुक्तिमुक्तिप्रदायकं तदहं श्रोतुमिच्छामि प्रसीद कथयस्व मे ॥ ईश्वर उवाच शृणु देवि परं गुह्यं व्रतानामुत्तमं व्रतं य
 त्न कस्यचिदास्यांतरहस्यं मुक्तिदायकं येन वै कथ्यमानेन योऽपि विलयं व्रजेत् ॥ कथयामि व्रतं तेऽप्यंशुषुष्वेकम
 नाः त्रिये माघफाल्गुनयोर्मध्ये अस्मितायाचतुर्दशी शिवरात्री तिसाज्ञेया सर्वज्ञोत्तमोत्तमा दानध
 र्मेस्तपोयज्ञैः किंवा तीर्थशतैरपि शिवरात्रि सप्तमं नास्ति कृत्वा स्नानसहस्रकं कृष्णाय कलिहं त्रीचयममार्गं
 विनाशिनी न ते यमपुरं याति कृतार्थैः सा चतुर्दशी ॥ देव्युवाच ॥ कथय मयुरं त्वत्कानरः शिवपुरं
 व्रजेत् एतन्मे कौतुकं देव कथय स्वममप्रभो ॥ शिव उवाच ॥ शृणु देवेश यावत्ता कयौ पारिणि की शुभा
 यमशतसनहं त्रीच शिवस्थानप्रदायिनी कश्चिद्दासीत्पुत्रा काले निपादस्त्वामिषप्रियः प्रत्यंत देशवासी चित्र
 चिकित्स्योति नैर्घृणः मृगयाव्यसनी तत्र भ्रुं वपरिपालकः ॥ तत्त्वापीनो धनुर्धरी श्यामांगः कृष्णकंजुकः वद्धगो-
 धांगुलित्राणो वामबाहौ स चर्मकः धनुर्गृहीत्वा दामे तु दक्षिणे शरमुत्तमं निर्गतो सौर्वन्दुर्गं निपादश्चामिषप्रियः
 जीवघातेन तेनैव कुटुंबपरिपालकः ॥ वनं गत्वानिरीक्ष्यैव दिक्षु मार्गमितस्ततः पदं च पदमार्गं च आश्रमे स्मृग-
 मूकरात् इतश्चेतश्च धावत्स आभिषेकलुब्धमानसः वनं च पर्वतं वैवधमलाणेन शागतः न त्राप्तं तेन नो किंचि
 न्मृगसूकरति तिरं निराशो लुब्धको भूत्वा तदा ह्यस्तं गतो रविः चितयत्तज्जलमासाद्य तडागे जविघातकः जा
 लमध्ये महालिंगं तिष्ठेता नानादिसंभवं ॥ विस्ववक्षो भहा दिव्यो जालमध्ये हि संस्थितं गृहीत्वा तस्य पात्राणि
 मार्गशुद्ध्यर्थमाक्षिपत् लिप्ता नितानि पात्राणि वायुनाभ्याहृतानि च दक्षिणाशास्थितान्येव पल्लवैर्जालकैः सह लू
 तानि नैवा दनि लालिङ्गमर्धूनि चाक्षपत् लुब्धकेन कृतं पापमपानं ति च तत्क्षयं तद्विवाभोजनं तस्य ह्यामिषे लुब्धचेतसः

ततश्चित्तयमानस्यननिद्रासमजायत तस्यगंधसमाध्रायलुब्धकस्यवरानने नतिष्ठतिमृगाः सर्वेशरपातभया
दिताः निपादमपितेद्वारात्र्येतसमुपस्थिते नानीतमामिषतेनिराशा शिशवोगताः रुदतिकरणैः प्राहुर्भो
जनदीयतांचनः ततस्तूष्णीं पिताभूत्वाह्यथोवदनदुःखितः भोजनंचकृतेतयथादत्तंतुभार्ययाधर्ममीनोनिपा
दोसौधर्मवर्तापरिदुःखः अक्रामजागरात्रौशिवरात्र्यावरानने कृत्यासौकालपथेगृहीतोयमकिंकरैः यमे
नहंतुमारब्धः शूलपट्टिग्रधारिभिः शिवेन प्रेषितास्तावद्विमानगणकोटयः शीघ्रमानीयतांगत्वाशिवरात्रिउपोयकः
य पूर्वलुब्धकोभूत्वाकरोतिप्राणिनांवध इतिश्रुत्वावचोदिव्यंगणास्तनेतुमुद्यताः स्तूयमानाः परदेवशिवंशांतनि
रांमयं याद्वंच्छति ते सर्वे तावत्पश्यतिलुब्धकं हन्यमानं लोहदण्डैर्वहुभिर्मिष्टिभिस्तथा -- सर्वे कोलाहलंचक्रुरस्मा
कमितितेगणाः परस्परयुध्यमानानुचस्तेयमकिंकराः किंकराञ्जुः मुचामोनत्विमंदुपापिष्ठजीवघातकं यमे
यावत्प्रपश्यत शुद्धिश्चनभवेत्ततः गणाञ्जुः लुब्धकोयंपूर्वमासीत्पापिष्ठोयमकिंकराः अनेन शिवरात्रिस्तुकृता
कामेन कानने तस्माच्छिवाज्ञया सर्वे विमानैर्द्रुतमागताः यावच्छिवं न पश्यामो न मुचामो वयं ह्यमु ततो हंतुं स
मारब्धं खड्गमुह्रं पट्टिशैः प्रवृत्तं तन्महद्युद्धमन्योन्यजयकांक्षिणां भग्नांसंधय. केचित्केचिन्मूर्च्छांसमाश्रिताः
जंजरीकृतदेहास्तु क्रंदमानाः सुदारुणं त्राहित्राहीति तिराजन् गतास्तेयममंदिर निपादोपि गणैर्नीतोय
त्रदेवोमहेश्वरः - दृष्टमात्रस्तु देवेन निपादो गणतागतः स्थितोसौ देवदेवस्य कुंडलाभरणोज्ज्वलः तस्य दत्तं मह
शेन विमानं सार्वकामिकं रुद्रकन्याशताकीर्णपुष्पमालाकुलांवर नानातूर्यसमायुक्तं सर्वरत्नोपशोभित क्रीड
ते सचिरं कालं यावदाभूतसंभवं एवं स लुब्धको भूत्वा क्रीडते शिवशासने अथ दूता वदंतस्ते धर्मराजानमग्रतः रुधि
रारुणवर्ष्माभिन्नगत्राः समततः पृष्ठास्ते धर्मराजेन कोसौ कोलेन योजितः दूताञ्जुः शृणुराजन्यदस्माकं युद्धं शि

वगणैः सह नीतोसौपापकर्मपिनिपादोजीवधातकः श्रस्माभिर्गृह्यमाणस्तुगणैः शैवैर्वयंहताः धर्मात्माक्रुद्धरूपस्तु
 चित्रगुप्तमयाव्रवीत् आमिपाशीसपापिष्टोलुब्धकोजीवधातकः कथं शिवपुरंयातश्चित्रगुप्तविचारय निरीक्ष्यपुस्तकं
 तेननाकंचित्सुकृतं धर्मबुद्धिर्नतस्यास्ति धर्माधर्मनावदति एतन्मेलिखितं ज्ञातं सत्यं देवदाम्यहं इति श्रुत्वानि
 पादस्य चित्रगुप्ताच्छुभाशुभं नाहं चिंतां करोमीह जंतूनां पापकर्मणां गत्वानिवेदयिष्यामि नियोगंतु शिवाव्रतः एवमु
 क्तागतः शिघ्रं यत्रास्ते शंकरः स्वयं दृष्ट्वा तं देवदेवं शंस्तोत्रमेतदुदाहरत् नमस्त्रैलोक्यनाथाय सुष्ठु संहारकारक
 कालकूटविनाशाय कामनिर्दहते नमः श्रुत्वा तं देवदेवासौ निपादः पापकर्मकृत् मेरुमंदरतुल्यानि दुष्कृतानि बहून्
 पि ईश्वर उवाच केनापराधितो धर्मः केन मानस्तुमर्दितः किमर्थं दंडमुद्रां त्वत्पक्षाद्ब्रूहि ममाग्रतः धर्म उवाच
 त्वद्गणैर्देवदेवेशत्वपापस्य चकारणात् मदीयार्थिककरादेव धातिताः शक्तिमुद्गरैः जीवधातीनिषादोसौ सर्वधर्मव
 हिः कृतः कर्मणोपार्जितयेन निश्चितं मम शासनं अयोग्यस्त्वद्गणैर्देवगणेषु विनियोजितः तेनाहमागतो देवस्य
 कामुद्रां वदाम्यहं शंकर उवाच निपादः पापकर्मचजीवन्प्राणिवधे रतः कदाचित्सर्वगत्वान् किंचिदाप्तवां
 स्तथा सचिवत्वं यस्य पत्राणि गृहीत्वा मार्गतोक्षिपत् कथंचिद्देवसंयोगाद्वायुना शिवमूर्द्धनि निक्षिप्तानि प्रेतराज
 कोमलान्यस्य कामतः शिवरात्रिः कृततेन जायता मार्गहेतुना शिवरात्रिप्रभवेन सगतो मम शासनं गृह्णन् गृह्णन् महा
 धर्ममुद्रां दंडयथेच्छया पालनाय स्वधर्मस्य सत्यं सत्यं महायम स्वगृहं गम्यतां शिघ्रं ग्राह्यमेतत्सदंडकं ताडय
 न्पापकर्मिणं पालयन् वैसुधांमिणं एवमुक्तो धर्मराजो गतोसौ स्वगृहं शुभं एवं देवि मया ख्यातं शिवरात्रिमाहव्रतं
 देव्युवाच अकामाल्लुब्धको देवकृत्वा ह्यमरतांगतः आश्चर्यमेतदेव शममाद्भुततमं महत् कामतः शास्त्रद्व
 येन यत्कर्तव्यं शिवव्रतं तदहं श्रोतुमिच्छामि प्रसादाद्ब्रूकुमर्हसि शिव उवाच शृणु देवि महामागो सर्वतश्चारुभा

विष्णी शिवरात्रिप्रभावश्चनकस्थः पापकर्माणां माघमासेत्स्वयाकृष्णाफाल्गुनादौ चतुर्दशी सातु पुण्याति तिहोया
 सर्वपापप्रणाशिनी शांतात्माक्रोधहीनस्तुतपस्वीह्यनमूयकः तस्मै देयमिदं देवि गुरुपादानुगे सदा अन्यथा यो
 ददातीदं सदा तानरकं व्रजेत् वर्षे वर्षे महादेवि नरो नारी पतिव्रता वक्षियामि जगत्सर्वकोमांभस्तथा प्रपूजयेत् शिवम्
 त्रैलोक्यं पृथुत्वाहो मम चर्चनपूर्वकं जागरं शिवरात्र्या तु शिवं पश्येत्समाहितः मम भक्तोजने देवि शिवरात्र्या मुपोषकः गण
 स्वमक्षयं दिव्यमक्षयं शिवशासनं सर्वकृत्वा तु बुभुजे भोगानमृतसंभवान् एवं द्वादश वर्षाणि शिवरात्र्या मुपोषकः यो मां
 जागरते रात्रि मनुजः स्वर्गमारुहेत् अकृत्वामां न जानाति व्रतमेतदुदाहृतं शिवं च पूजयित्वा योजागर्तं च चतुर्दशी
 मातुः पयोधरसं न पिवेत्स कदाचन यदीच्छेच्चक्षयान् भोगान् दिवि देवसमोपमान् आगमोक्तविधिं कृत्वा प्राप्नोति
 सकलं फलं आदौ मार्गशिरमासि दशम्यात्सवदिने पिवा गृह्णीयात्माघमासे वा द्वादशैव मुपोषयेत् निशि जागरणं कृ
 त्वा दीपो धोति तादिङ्मुखः गतिवाद्यविनेदेन पूजा जाप्ये सदारतः एवं द्वादश वर्षपतिं द्वादशैव तपो धनात् आचा
 र्यशिवशास्त्रं ब्राह्मणं श्रविशेषतः आमंत्र्य परयाभक्त्या गृहं गत्वा तपोधनात् आचार्यं भक्तियुक्तं श्रगृहीत्वा चर
 णं द्रयं आगच्छेत् गृहं तात कृतकृत्यं गृहं कुरु आमंत्र्यानि शितानेवं प्रभतो विमले पुनः गृहीतो भयलिङ्गं तु स्थावरं जंग
 मं पुनः धृतो न भयज्ययत्नेन सुगंधं मल्लिकादिभिः पंचामृतं न दिव्यं न स्नाप्य चोद्वर्तनादिभिः स्नापयेद् द्वारि कुंभानां स
 हस्रेण शीतं च पंचाशता तर्धेन स्नापयेच्छीतलेन तु चंदनेन विलिप्याथ स्थावरं जंगमं तथा शतपत्रैर्जातिपुष्पैर
 धेयैर्दिव्यपत्रैः दीपान् दिक्षु च सर्वा सुप्रज्वाल्य सधनांस्तथा सधनान् समर्पूय नैवेद्यमपि भक्ष्यांश्च क्षीरं खंडसमं
 दुकान् गुंडाब्जान् लङ्कुशैश्च वतयांश्च रिवहु निवेदयेद्यैतानि गुरुदेव तपास्विनाम् देवाग्रतु गुरुं पूज्य कृत्वा मंडल
 कं शुभं सुसूक्ष्माणि च स्वाणि शय्यां सोपस्करामपि द्वादशैव तु गाद्यात्परिधानादिकं तथा अथवा दक्षिणामेव प्रद

याजुह्यात्तिलान्' दंत्वातुभोजयेत्सर्वानगुरूंश्चैवतपस्विनः - 'पश्चात्क्षमापयेद्देवं प्रीयतामि मे हेश्वरः सर्वचैव तथा चार्थ्ये शिवव्रतपरायणे दद्यादितिशेषः गंधादिविविधैः सर्वानन्यास्तत्र समागतान् दक्षिणाभिश्च कुंभैश्च नवान्नैश्च प्रपजयेत् तस्मान्नच्यवते स्थानात्कल्पकोटिशतैरपि अथातः कालपर्याये द्रष्टुयातिस्वयं भुवं सहितोलोकपालैश्चाविमानैः सार्वकामिकैः ततः पश्येन्महोदयं नानागणसमन्वितं तदद्वारतौ तितदेवेश शिवं त्रिभुवनेश्वरं नमस्तुभ्यं जगन्नाथं चंद्रार्धकृतेश्वरं नमस्ते उमया युक्तभुक्तिमुक्तिप्रदायकं नमस्ते कालकालोद्यकलतीतोसिंशकरं शिव उवाच तुष्टो हतवभक्तस्य शिवरोत्रोपोपकं वरदाम्यहं तुभ्यं देवदानवदुर्लभ एताः कन्यामहादिव्यास्त्रिनेत्राश्च चतुर्भुजाः रूपयौवनसपन्नाः पीनोन्नतपयोधराः हेमगौर्यैर्महतैजाः संयुक्ताः सूर्यसन्निभाः देवा गवत्त्रसंछन्नाश्चंदनागुरुचर्चिताः सर्वलक्षणसंयुक्ताः कुण्डलैर्द्योतिताननाः एवं विधामया दत्तामनास्विन्यः सुमध्यमाः विमानकोटिसंयुक्ताः सर्वाभरणभूषिताः क्रीडाङ्कुरु महाभाग गणस्त्वममपुत्रकः सर्वगामी भवोद्य हलोकलोकं चरार तुष्टो हतवभक्तस्य शिवव्रतपरस्य च रुद्रलोकैः पुयाः कन्यास्त्रिनेत्राश्च चतुर्भुजाः अतीव भक्त्या भक्तैश्च रयाहमुमया सह ताभिः सार्द्धं महाभाग भुंक्ष्व भोगान्यथेप्सितान् कल्पकोटि सहस्राणि कल्पकोटि शतानि च तदंते प्रेतभावेनाशिवसायुज्यतां व्रज - सर्वव्यापी भवत्वं चलीये स परमेपदे - परात्परतरं नास्ति शिवरात्रि व्रतात्परम् न पूजयति भूतेशं रुद्रं त्रिभुवनेश्वरं जंतुर्जन्मसहस्रेषु भ्रमते नात्र स शयः यदा तद्भावसंयुक्तः सरुद्रगणतां व्रजेत् स वै श्रेष्ठे कुरुक्षेत्रे हिमवत्कुरुजंगले - शिवरात्र्यां तथा भक्त्या दत्तमक्षयतां व्रजेत् अखंडितव्रतो यो हि शिवरात्रिमुपोषयेत् - स सर्वकाममाप्नोति रुद्रगणसहमोदते अर्णवायुदिशुष्यति क्षीयते हिमवानपि मेरुमंदरलंकाश्च अशैलौ विन्ध्य एव च चलते वै कदा सर्वे निश्चला हि शिवव्रतं अतस्तस्यां त्रयोदश्यां कृष्णायामेकभुङ्क्ते नरः मंत्रेणानेन गृह्णीयः

त्रियमभक्तिमात्रः शिवरात्रि व्रतं हेतुत्कारिष्येह महाफलं निर्घमस्तुमेवात्र त्वत्सादाजगत्पते रात्रिप्रयोजन
 नीजगत्यावैसमाहितः ऋग्वेदे प्रसिद्धावेतौ मत्रौ गृह्णीयाद्वाह्मणां श्रवणनियमं वेदविद्भिर्भोः शिवमिष्टगुरुद्वष्टास्वा
 चांतःशुचिरात्मवान् संकल्पैव व्रतं कुर्यात्पूर्वेषुः प्रातरेव ततो ह्मश्रमे भागे स्वगायत्र्या ह्यतांद्रितः स्नानं
 कृष्णतिलैः कुर्याद्गृहे चाथ जलाराधये रम्यं निशामुखे गच्छेच्छिवस्यायतनव्रती दिनं तस्मिन्पुनः कुर्याच्छिवनाम्ना
 प्रपूजयेत् धूपैर्नैवेद्यगंधैश्च नृत्यगीतैः सदीपकैः शंखतूर्यनिनादैश्च कुर्यात्पुस्तकवाचनं द्वितीयप्रहरैश्चैव ना
 म्नां शंकरमर्चयेत् पूर्वोक्तेन विधानेन पूजयेत्परमेश्वरं तृतीयप्रहरं देवं नाम्नामाहेश्वरं तथा यामेव तुर्यं संप्राप्ते लङ्
 नां स्नातुं पूजयेत् य एवं भक्तिं संयुक्तो जागरं कारयेन्नृशि सकलं फलमाप्नोति सत्यमेतद्वरानने उपः स्नानं जपो होमो
 भोजयेच्छिवस्सलान् श्वेतान्कुम्भान् प्रदद्याच्च यथाशक्त्या सदाक्षिणान् पूजयेद्वाह्मणान् भक्त्या व्रतमाहेश्वरं स्थितान्
 धावयेच्छिवशास्त्रं च स गच्छेच्छिवमंदिरं उभौतौ पुण्यकर्मणो नियतस्वर्गगामिनौ शिवव्रती तदास्थानं यः पठे
 द्छिवसंनिधौ शिवलोकमवाप्नोति शिवेन सह मोदते ॥ इति स्कंदपुराणे इत्यन्या शिवरात्रि व्रतकथा अथ
 फाल्गुनामावास्याकृत्यं सा च युगादिश्रमावास्या च माघस्येति मात्स्यात् दर्शेतु माघमासस्येति स्कंदज्ञात्रमाघो
 मांतां मासेन ग्राह्यः अस्यां युगादित्वादिपि ह्मश्रं कावर्धं प्रकृतिपार्वणेन सह तं त्रयं प्रयोगेति पशतभिपानस्तत्र युगायां तु
 आद्यादिकं पितृणां महातापसिर्दभवति तदुक्तं हेमाद्रौ विष्णुपुराणे माघासिते पंचदशी कदाचिदुपैतियोगं सहवारुणेन
 ऋषेण कालः सपरः पितृणां न ह्यल्पपुण्यैरुपलभ्यते साविति अस्यामेपूर्वाभाद्रपदा युक्तायां पितृणां श्राद्धे सहस्रयुगत्
 सिंघिति तत्रैवोक्तं तत्रैव वेदाद्रं पदा तु पूर्वा काले तदायत्क्रियते पितृभ्यः श्राद्धे परां तदस्मिन्वाप्तुवंति युगान्सहस्रं पितरश्च
 तेनेति यदि चैव धनिष्ठा युका तदा वर्षपायुतं तदसिंघित्युक्तं महाभारते युगादिमाघमावास्याप्रकरणे काले धनिष्ठा

दिनामतोस्मिन्भवति भूपालतदा पितृभ्यः । दत्तं जलान्नं प्रददाति त्वं पितृवर्षं युतं तत्कुलजे मनुष्येति । पूर्वाभाद्रपदा
योगे पाठांतरं विशेषः । अत्र च वैशाखपक्षात् पूर्वाभाद्रपदा तु पूर्वा काले तदा यो क्लियते मनुष्यैः । श्राद्धं तदा तु जित्वा वाप्येतद्गुंगसहस्रं पितॄ
रेस्वदंतीति । अन्नमाग्यनंतरं पक्षस्यैव शुक्लादिरित्यामाघासात् तत्त्वमुक्तं । इदं च कुम्भादित्यज्ञेयमिति हेमाद्रिः । इदं मन्वादि
रपि अस्यामेवामाया रूद्रादिपूजाकाले गफाल्गुनप्रक्रमे । अमावास्यापूजनायां रूद्रे त्रिब्राह्मणास्तथा मासादनैः पोलि
काभिः पूज्याश्चात्मास्वधाधैरिति । फाल्गुनामावास्याकृत्य फाल्गुनशुक्लप्रतिपत्कृत्य नारदीये अथ फाल्गुनशुक्लादौ
देवदेवगिरिप्रियः । धूलिधूसरसर्वांगजलैरुक्षेप्समाहितः । कर्मणालोकि कंनारापितस्य तु ठामहे श्वरः । स्वसायुज्यं प्र
दिशेति भक्त्या सान्यं कर्मसमाचितः । इममेव । फाल्गुनशुक्लप्रतिपदमारभ्य द्वादशदिनपर्यंतं पयोव्रतमुक्तं । श्रीभागवते
ऽष्टमस्कंधे । तच्च तत्रैवान्वेष्टव्यम् । फाल्गुनशुक्लद्वितीयायां प्रारभ्य वन्हिपूजाव्रतः । तच्च शुक्लासुकृष्णसुचसर्वस्वे
वद्वितीयापुत्रोक्तं । नारदीये । अथ फाल्गुलशुक्लायां द्वितीयायां द्विजोत्तमः । पुनैः शिवसमभ्यर्च्य सुभ्यैरष्टांगधिभिः । पुन्ये
विंशतानं कृत्वा पुष्पाळं करणैः शुभैः । नैवेद्याविधौ धूपैर्दोषैर्नाराजनादिभिः । प्रसाद्य प्रणमिञ्चैव साष्टांगपतितो भुवि
एवमभ्यर्च्य देवेशं मत्प्रार्थनायां धिर्विवांजितः । धनधान्यसमायुक्तो जीवेद्विपशंतं भुवि । यद्विधानं द्वितीयासु शुक्लपक्षगतां
सुचं । प्रोक्तं तदेव कृष्णासु कर्तव्यं विधिकोविदः । वह्निरेव एतत्कामानां रूपवपुधरः । पूज्यते हि द्वितीयासु ब्रह्म
चर्यादिपूर्ववत् । इति द्वादशमासगतो भयपक्षद्वितीयाकृत्य । अथ फाल्गुनशुक्लद्वितीयायां दिनद्वयगता द्वितीयाकृत्य
नारदीये । फाल्गुनस्थसिते पक्षे तृतीयाकुलसौख्यदा । पूजिता गंधपुष्पाद्यैः सर्वमांगल्यदा भवेत् । सर्वा सुचतृती
यासु विधिः साधारणो मुने । देवापूजाविप्रपूजादानहोमो विसर्जनं । इत्येवं कथितानीह तृतीयायां व्रतानि ते भक्त्या
कृता निचेष्टास्तु द्युः । कामान्मनोगतानि च । अस्यामेव भूपिका तृतीयाव्रतम् । भविष्योत्तरे । कश्यप उवाच । फाल्गु

नस्यसितपक्षेतृतीयायामुपोपिता । ' । प्रातःस्थित्वा ब्रह्मचर्येतेतो न्यास्मिन्दिने पुनः । ब्रतिनीभुवने गौरीपूजयेत्तद्ब्र-
तानुसा मंत्रेणानेन ध्यायेत्तां पार्वतीप्रतिमां शुभां मृगजिनावृतकुचां जटामुकशोभितां गोधारथगतदिवीरुद्र
ध्यातुं परायणां - पूजयेद्ब्रह्मकुसुमैर्दोपालकचन्दनैः केसरैर्मधुरैर्द्रव्यैः स्वर्णमाणिक्यपूज्यया भूपिकारुपिकादे-
वीभूपिकाललितोडभा तपोवनरतागौरीसोभाग्यमेप्रयच्छतु कालिकां श्रीशुभादेवीरुद्राणि पार्वती शिवा स्तुता
मया षांगभक्त्या पीतपुत्रान्प्रयच्छतु दौभाग्यं प्रशमयतु सुप्रसन्नमना सदा अवैधव्यंकुले जन्मददात्त परजन्मनि
अंगैर्चांगितयोगे पार्वतीं स्थितां मृत सुखदृष्टिस्पृशेत् संगौरीसोभाग्यमृच्छतु एवमुच्चार्य मंत्रां श्रनारिज्ञानवती
सती पूजयेद्ब्रह्मणो कैस्तुमैत्रेयस्य सुवासिनीः जीरकैः कुटुहैश्च लवणैर्गुडसर्पिषा हयैराद्रैः फलैः स्वर्णैर्मनो-
हैः पुष्पवर्धनैः कुसुमैः कुङ्कुमैर्गन्धैः कालेयागुरुचन्दनैः सिंदूरेणातिरक्तेन च त्रैनां विधैः शुभैः अन्नैरनेकदेशोत्थैः
पुष्पकैस्तिलतंडुलैः इत्येवमादिनैर्वैद्यैः पूजयित्वा महाद्रुमं प्रदक्षिणततः कृत्वा विप्राय च प्रदक्षिणां महाद्रुममश्व-
त्थवदादिपुण्यवृक्षं एतत्करोति तेषु त्रिद्रुहिताव्रतमुत्तमं ततः प्राप्स्यसि द्रुमपत्रैर्लोक्ये श्रीधरं पातं एतद्व्रतमया
रूपांतयास्त्यतिराश्वतीः समाः व्याख्यातकश्यपेनादौ रुक्मिण्यैर्व्रतमुत्तमं ध्याश्रयिष्यंति ताः सर्वा भविष्यंति नि-
रामयाः - अग्नप्रत्यगसुभगालोके दृष्टिमनोहराः स्थित्वा वर्षशतं मन्येत तत्तोरुद्रपरं शुभं ' यास्त्यतिहं सयानस्थया
किं किं णीशवदनादिता ! तत्र गवाराभिष्यंति स्वभक्तत्रावत्सरान् बहून् दिव्यभोगं भुजोदृष्टाः सिद्धयष्टकसमन्विताः
अर्धमहार्घ्यमणि कुंकुमकेसराब्जस्त्रगंधमुग्धमुखरालिकुलोपगतिं वृत्त्वा फलांक्षतयुतमधुपादपस्य गौरीवलोकप-
हितां भवतीं हनारी ॥ इति भविष्योत्तरे भूपितव्यानं केन शुचिना सत्यभाषिणा सश्रीकं हरि मभ्यर्च्य रुद्रं वाह्यु मया
सहति अथ फाल्गुनचतुर्थ्या दुर्ंदर राजव्रतं नारदीये - चतुर्थ्यां फाल्गुने मासि दुर्ंदर राजव्रतं शुभं । तिलपिष्टैर्द्विजान्भो

ज्यस्वयं चाश्रीतवाग्भ्यतः- गणेशोपाधनपरोदानहोमपरायणः । तिलैरेव कृते सिद्धिं प्राप्नुयात्तत्प्रसादतः । सौ-
वर्णजवक्त्रकृत्वात्संपूज्ययत्नतः । द्विजाय पश्चाद्वात्सर्वसौभाग्यवृद्धये । यस्मिन् कस्मिंस्तु वामासे चतुर्थीरवि-
वारेषुक्- सांगारकावावित्रेन्द्रसाविशेषफलप्रदा । सर्वासु चतुर्थीषु शुक्ला कृष्णा सुनारद- । विघ्नेश एव संपूज्यो देवो
शोभकित्तत्परः । अथांगारकचतुर्थी विशेषकृत्यं । अंगारकचतुर्थी तु त्नात्वोसरवहांभसि । अभ्यर्च्यो गारकेशानं
नमस्यंति नरोत्तमाः । न तेषां ग्रहपीडा स्यात्कदाचिदपि कुत्रचिदिति । अंगारचतुर्थी गारकपीडानिवृत्तिर्भवती-
ति । अथ मत्स्यपुराणोक्तमंगारकचतुर्थीव्रतम् । शुक्रउवाच चतुर्थ्या गारकादिनेयदा भवति दानव मृदास्त्रानंतदा
कुर्व्यात्पद्मरागाविभूषणैः । अग्निमूर्द्धादि वामं त्रजपतिष्ठेदुदङ्मुखः । शूद्रस्तूष्णीं स्मरन् भौममास्ते भोगविवाजितः
अथास्तामितश्चादित्येगोमयेनोपलिप्य च प्रांगणं पुष्पमालाभिरक्षताभिः समंततः । अभ्यर्च्यो भिल्लिखेत्पद्मंकुं-
मेनाष्टपत्रकं । कुंकुमस्याप्यभवेत्तुरकचंदनमिष्यते । चत्वारः करकाः कार्यो भक्ष्यभोज्यसमन्विताः । तंडुलैरकरशा-
लीयैः पद्मरागैश्च संयुताः । चतुःकोणेषु तान्कृत्वा फलानि विधानि च । गंधमाल्यादिकं सर्वतथैव विनिवेदयेत् । सुव-
र्णशुभ्रगीकपिलामथार्च्य रौप्यैः खुरैः कांस्यदुहांसवत्सां । धुरंधरं रक्तमतीव सामान्यधान्यानि सप्तांवरसंयुतानि । यव'
गोधूमधान्यतिलकं गुश्यामाकमुद्गानि । अंगुष्ठमात्रं पुरुपंतथैव सौवर्णमत्यायतवाहुदं । चतुर्भुजैर्हमयं निविष्टपात्रे
गुडस्यामलसर्पिषायुते । सामस्वरज्ञायिते त्रिद्विपात्राय सामध्वनि संयुता- । दातव्यमेतत्सकलं कुटुंबिने द्विजा-
यवैर्नैव वदभ्युक्ते । अत्र भौममंत्रः । भूमिपुत्र महातेज । स्वेदोद्भवपिनाकिनः । रूपार्थी वां प्रसन्नो हं गृहाणा ध्वन-
मोस्तुते । मंत्रेणानेन दत्त्वा र्द्ध्यरक्तचंदनवारिणा । ततो वै येद्विजवरं रक्तमाल्यांवरादिभिः । दद्यान्मंत्रेण तेन च भौ-
मो गोमिथुनान्वितः । भौमं पूर्वाक्तमुवर्णं प्रतिमामयं । गोमिथुनं पूर्वाक्तमेव । पूर्वाक्तगुणसंपन्ना ब्राह्मणा यदद्यादिति

श्रद्धाशक्तितैदद्यात्सैर्वापस्करसंयुतां दद्यादिष्टमंलोकेयच्चाप्यन्यदपिस्वगृहे तत्तद्वारापतैर्देयतद्वाक्षयमि
 ष्यतेति अन्यत्रापि अंगारकदिनेप्रातेचतुर्थीवाचतुर्दशी पटिवर्षसहस्राणितत्कर्त्ताविंदेतफलमित्यनेनंगार
 कचतुर्थीव्रतमप्येतत्फलकं इत्यंगारकचतुर्थीव्रतं चतुर्थीभूमिपुत्रेणेत्यादि सामान्यव्रतप्रकरणेपिद्रष्टव्यं अथा
 त्रोपयुक्तौभौमपूजाविधिर्लस्यते आन्हंसः खड्ग्येनप्राणायामत्रयंकृत्वा अस्यभौमव्रतस्य विरूपाक्षः
 विगीयत्रीच्छेदो भौमोदेवता उंविज न्हांशक्तिः स्वःकालकं भौमप्रीत्यर्थेविनियोगः
 ऋग्यादीन् शिःप्रभृतिपु - मिन्यस्य षड्वीजैः षडंगन्यासंविधाय - जपार्भशिवस्वेदजहस्तपद्मेर्ग
 दाभूलांशकीर्तिधारयंतं - अवतीसमुत्थं सुमेयासनस्थं धरानंदनं रक्तवस्त्रं तीक्ष्णं इति ध्यात्वा मानसोपचारैः सपू-
 ज्यं वा ह्यवपूजां च कृत्वा षड्भिर्यैः षडंगानि सपूज्यैर्कविंशतिकोणकोटिपुमंगलादीन् पूजयेत् मंगलायनमः १।
 भूमिपुत्राय नमः ॥ २ ॥ ऋणहर्त्रे नमः ॥ ३ ॥ धनप्रदाय नमः ॥ ४ ॥ स्थिरासनाय नमः ॥ ५ ॥
 महाकार्याय नमः ॥ ६ ॥ सर्वकर्मविरोधकाय नमः ॥ ७ ॥ लोहिताय नमः ॥ ८ ॥ लोहिताक्षाय न-
 मः ॥ ९ ॥ सामगानंरुपाकराय नमः ॥ १० ॥ धरात्मजाय नमः ॥ ११ ॥ कुजाय नमः ॥ १२ ॥ भौमाय नमः
 ॥ १३ ॥ भूमिदाय नमः ॥ १४ ॥ भूमिदनाय नमः ॥ १५ ॥ अंगारकाय नमः ॥ १६ ॥ यमाय नमः ॥ १७ ॥ सर्वरो
 गापहारकाय नमः ॥ १८ ॥ वृष्टिकर्त्रे नमः ॥ १९ ॥ वृष्टिहर्त्रे नमः ॥ २० ॥ सर्वकामफलप्रदाय नमः ॥ २१ ॥ इति
 द्वाहोद्वादीन् वजादींश्च पूजयेत् ततो धूपादिविशेषपूजां समाप्य विशेषार्घ्यं दद्यात् प्रदक्षिणांततः कृत्वा विमु-
 ज्यं द्विजपुंगवं नक्तमक्षारलवणमश्रीयाद्घृतसंयुतं यस्तु व्रतपुमान्कुर्यादेवमंगारकाष्टकं चतुरोक्थवातस्य त-
 तुण्यं प्रवदामिते - रूपसैभाष्यसंपन्नः पुनर्जन्मनिजन्मनि वैष्णवो वा शिवभक्तः स सदापि पाधिपो भवेत् स सकलस्य

सहस्राणिद्रुलोकमहोयते । इत्यंगारकचतुर्थीव्रतपूजा । अंगारकशुक्लचतुर्थीसुखचतुर्थीव्रतकथा । भविष्योत्तरे । सु
मंतुरुवाच । ॥ सुखावहाणि सुखासांग्यकरणपरा चतुर्थीकुरुशुद्धलरूपसौभाग्यदाशुभाः । सुखव्रतमहापुण्यं
रूपारोग्यप्रदायकं । सुखं सुदुर्धन्यं । मिदपुण्यं सुखावहं । परं प्रफलदवारं । दिव्यरूपप्रदायकम् ॥ विं-
लासाव्रतमाक्षेपहसितचोष्टितशुभं । सुखव्रतेन सर्वस्योच्छुभकुरुलुब्धहं । कृतव्रततुद्वेशविघ्नशिवयोः सते
यद्वाशुक्लचतुर्थ्यातुवारिभौमस्यवाभवेत् । तदासांसुखदज्ञेयाचतुर्थीवसुखतिच । पुरा मथुनमाश्रित्यस्थिताभ्यां
तुहिमाचनं । भौमो माभ्यामिहाराद्रं कं विदुश्च्युतः क्षितौ । मेदिन्या सप्रयत्नेन सुखननुत्तरोयतः । जातस्तस्यामहा
वोरारं कोरकं समुद्रवः । उमाद्राश्चरित्पन्नस्तस्मादंगारकोद्भयं । अंगदंगारकांतिश्चाग्नानां सुखदायकः सौभा-
ग्यादिकरार्थस्मात्तस्मादंगारकोमतः । भक्त्या चतुर्थीनकेन यौवैव श्रद्धा समन्वितः । उपोष्यति तं रोजनारिवातन्य
मानसा । पूजयेच्च कुजं भक्त्या रं कपुण्यविलपनैः । गणेशं प्रथमं भक्त्या संपूज्य श्रद्धयान्वितः । सतुष्टुः प्रयच्छेत्तसौभा-
ग्यरूपसंपदम् । पूर्ववृत्तसंकल्पः । स्नानं कृत्वा यथाविधि । गृहीत्वा मृत्तिकां विदं मेत्राणानेन भारतः । देवैस्त्वं
दिता पूर्वकृणेनोद्धारिता किल । तस्मान्मे दह पाप्मानं यन्मया पूर्वसंचितं । इदं मंत्रं पठन्वीर आदित्याय प्रदशयेत्
आदित्यरश्मिभिः । पूतांगगाजलकणोक्षिता । दत्त्वा मृदशिरसितां सर्वां गेषु नियोजयेत् ॥ ततः स्नानं प्रकुर्वीत मंत्र
पुर्वजलशुभं । धूमरपिः स्थसर्वेषां देवदानवोऽपि । ततः स्नानं प्रकुर्वीत मंत्र
सर्वतथैषु सर्वप्रसन्नवर्णेषु च । तथा काश्यादिक्षेत्रेषु मानसादिसंस्तुच । नदीषु देवखातेषु स्नातो हेतुपुत्रेषु व्याय
नपठान्नमंत्रं । ततः स्नानं समाचरेत् । शुचिर्भूतो गृहमागत्य च स्पृशेत् । दूर्वां श्वत्थशर्मिस्पृष्टवागां
तुमंत्रं नम्रं विवृत् । दूर्वां नमस्ये मंत्रेण श्वत्थं शमयस्तथा । गां दृष्ट्वा तु ततो देव्यं दद्याद्वा द्वारप्रदक्षिणां । समालभ्य

केनविभोश्चतस्तः कुजसंयुताः ॥ सर्वास्वंगारकचतुर्थोपुसमान्यविधिनेपोप्यमानासतिसृभिस्तिसृभिरतस्त्रियां च
 तृथीयाविशेषविधिशृण्वित्यर्थः ॥ दशसौवर्णिकमुस्यदद्याद्द्विद्विमापिवा ॥ सौवर्णपात्रेरोप्येवाशक्तयाताभयेपिवा
 विशतपलांनिपात्राणिविशत्यद्वयमन्विता ॥ विशतकर्षाणिवावीर्यत्रतोहीननकारयेत् ॥ शक्तयावित्यभक्तंयानुपा
 त्रताद्यभयेपिवा ॥ प्रतिष्ठाप्यकुजपात्रिरुवस्त्रणेवष्टितः ॥ पुष्पमण्डपिकांकृत्वादिद्वयैधैश्चभूषिताः ॥ तत्रस्थपूजये
 द्वैवैधैर्मन्त्रैः ॥ क्रमणेतु ॥ भद्रयभोज्यरनैकैश्चफलैरलैश्चसंयुतैः ॥ वस्त्रैः प्रावरणैर्यानिःशक्योपाज्जद्वारासजैः ॥ छत्रैः पुष्पैर्ग
 धवैः ॥ शक्तयाविचानुसारतः ब्राह्मणायचतदद्याद्दक्षिणासहितद्वप ॥ वाचकायमहाकाहोगुणिनेश्वरसेनघ्न ॥ अंगार
 केषंसंयुक्तांशुशीलसमन्विताः ॥ अनेनविधिनादत्वायथोक्तफलभागभवत् ॥ इतितैकथितापुण्यातिथिनामुत्तमा
 तिथिः ॥ यामुपोष्यनरारूपदिव्यमाप्नोतिभारत ॥ कात्यात्रेयसमवीरतेजसारविमुप्रभं ॥ प्रतापहरितुल्यपुंसवर्त
 वलसन्मिताः ॥ इदंरूपवरप्राप्ययातिभौमसदोद्वप ॥ प्रसादाद्विघ्ननाथस्यगणेशस्यगुणायते ॥ पठतांशुष्वताराज
 कुर्वतांचविशेषतः ॥ ब्रह्महत्यादिपापानिक्षीयतेनान्नसंशयः ॥ इतिभविष्यपुराणसुखांगारकचतुर्थोव्रतं ॥ एवमे
 वगणपतिचतुर्थी ॥ भविष्यपुराणे हेमाद्रौ चतुर्थीतुसदाराजन्निराहारोव्रतान्वितः ॥ चतुर्थ्याचसदाराजनारद्वारेऽत्र
 तान्वितव्रतिनिर्णयामृतपाठः ॥ दत्त्वातिलान्नविप्रायस्वयंभुक्तेतिलोदनं ॥ दिवानिराहारोरात्रौभुक्ते ॥ इतिविरोध
 परिहारः ॥ वर्षद्वयसमोत्तिहिव्रतस्यतुयदाभवेत् ॥ विनायकस्तस्यतुष्टोददातिफलमीहितं ॥ इतिभविष्यपुराणगणपति
 चतुर्थीव्रतं ॥ अथकर्मपुराणोक्तंयमचतुर्थीव्रतं ॥ भरण्यातुचतुर्थ्यातुशैनेश्वरदिनेयमं ॥ पूजयेत्सप्तजनमेत्यैमुच्यतेपात
 केनरुद्रतियमचतुर्थीव्रतं ॥ अथफाल्गुनादिचातुर्मास्यचतुर्थीव्रतं ॥ वाराहपुराणे अगस्त्यउवाच ॥ अथविघ्नहरराजन्क
 थ्यामितवानघ ॥ येनसम्यक्कुरुतेनवनविघ्नउपजायते ॥ चतुर्थीफाल्गुनेमासिगृहीतव्यव्रतंविदं ॥ नकाहारेणराजेंद्र

तिलानांपारणरमृतं तदेवाग्नौ च होतव्यं तदेव ब्राह्मणे पुच तत्र मंत्रः दिव्याय शूराय गजाननाय दंष्ट्राकरालाय नमः
शिवाय नैगात्मजा देहमलोद्भवाय कुठारहस्ताय नमो वराय ताम्रपात्रैः पायसाद्यै श्रुतुभिः सहितं नृप पंचमेनति
लैः सार्द्धं गण शांतिकरेण च निर्णयाम्हेतु आर्यैः पात्रैरुपेतं वभिस्तथेति पाठः मृण्मयानिदरि
द्रस्तु विधिनोनेन कारयेत् चातुर्मोस्य व्रतं चैव कृत्वैव पंचमेतथा अनेन मंत्रेण पूजं कृत्वा स्वाहतिं तिलान्हुत्वा तिला
द्वं ब्राह्मणेभ्यो दत्त्वा स्वयमपि तदेवाश्नीयात् सौर्वर्णगजवक्रंतुकृत्वा विप्राय दापयेत् इत्थं व्रतमिदं कृत्वा सर्वविघ्नात्प्रमु
च्यते निर्णयाम्हेतु एवं मासचतुष्टये व्रतं कृत्वा आपाढशुक्लचतुर्थ्यौ सौर्वर्णविनायकदानमात्रं कुर्यादिति हयमेध
स्या विघ्ने तु संजति सगरः पुरा एतदेव चरित्वा तु हयमेधं सनातवान् एतदेव हरश्चक्रैश्चिपुरो येन घातितः मया समु
द्रमयेनेत्येतदेव व्रतं कृतं अन्यैरपि महीपालैरेतदेव पुरा कृतं ततो निर्वाघसिद्धयै विघ्नोपशमनं परं अनेन कृतमात्रे
ण सर्वविघ्नैः प्रमुच्यते ततोरुद्रपुरीयातिवाराहवचनं यथा विघ्नानि तस्य न भवति गृहे कदाचिद्धार्थं कामसुखासिद्धि
विघातकानि यः सप्तसिन्धुशालाकृतिकतदंतं विघ्नशर्म च यतिन ककृती चतुर्थ्या इति वाराहपुराणोक्तमविघ्नविनाय
कव्रतं निर्णयाम्हेतु वैनायकचतुर्थ्या व्रतम् मत्स्यपुराणे चतुर्थ्यान कभुग्दत्त्वा अर्वादेति हेमवारं व्रतं वैनायकनाम
शिवलोकफलप्रदं इदं व्रतं विरोपानभिधाना द्वादशस्य पिपुशद्रूपाभयचतुर्थ्या मात्रे विधेयमिति गम्यते एवमनो
रयचतुर्थ्यादि विनायकव्रता निकुदचतुर्थ्यादि गौरी व्रतानि च तृतीयायुक्तचतुर्थ्यामेव कार्याणि अन्यानि
नागचतुर्थ्यादि व्रतानि पंचमीयाय चतुर्थ्याकार्येणाति सिद्धांतः पक्षग्रयगतास्वपि चतुर्थ्यापुतिथिपत्वेन गणेशः
पूर्वः चतुर्थ्यागणनायस्येत्युक्त्वा त सर्वासु चतुर्थ्यापु दुर्डीराजगणपति यात्रोक्ता काशीखंडे कुर्या
त्सति चतुर्गहयात्रा विघ्नशितुः सदा ब्रह्म एभ्यस्तु तस्यैव देवाः सूर्मोदकामुदेति अथ भविष्यपुराणोक्तं गणे

तुहस्मेभततोमंत्रमुदीरयेत् सर्वदेवमयीदेविनिर्ऋतिस्त्वप्रपूजिता तस्मात्स्पृशाभिवंदेत्वावंदितापापहाभवा
ततोमैनेनबागल्यवंदित्वागृहदेवताः प्रक्षाल्यचमृदापादावाचंतोग्रिगृहविशत् हांमंत्रप्रकुर्वीतएतैर्मंत्रपदैः शुभैः
शर्बीयश्वपुत्रायः पार्वतीशसुतायच कुजायलोहितंगाय - ग्रहशांगारकायच उँकारपूर्वकैर्भैत्रैः स्वाहा
कारसमन्वितैः - अष्टोत्तरशतंवीर चार्द्धमदीर्घमेववा एतैर्मंत्रपदैर्भक्त्याकामतोऽकामतोपिवा स्वादि-
रीभिः समिद्धिश्रआज्यमिश्रयैर्विस्तिः भक्ष्यनानाविधैश्चाग्न्यैः शक्तयभक्तिसमन्वितः कृत्वाहोमंततोवीरदेवं
संस्थापयेद्विस्तौ सौवर्णैरजंतंतच्चभद्रदारुमयंतथा भद्रदारुः सरलः गगैयपात्रैरोप्येवा अर्घ्यः कुकुमकेस-
रैः - अन्यैर्वीलोहितैर्भैत्रैः पुण्यैः फलैरपि रक्तैश्चविविधैर्वीरअयवभक्तितोर्वयेत् यावद्विसृज्यतेचिंतपुण्यं
वावीरभक्तिः तावद्विवर्द्धतेपुण्यंदातुः शतसहस्रकं यद्वाताचमयेपत्रं वंशेजमृण्मयेथवा पूजयेत्तुनरोभक्तयशक्त्याकुं-
कुर्मकेसरैः - उँ अंगारकायनमः पादयोः कुजायनमोवदने भौमायनमः स्कंदयोः मंगलायनमोवाक्त्रोः वज्राय-
नमः कर्वाः वक्रायनमोजंघयोः लोहितायनमः शिखायां पुरुषाकृतिंकुजपात्रेऽभिर्मंत्रपदैर्भजेत् भूमिपुत्रोमहातेजः
स्वेदोद्भवपिनाकिनः रूपार्थीत्वांप्रपन्नोऽस्मिगृहगणार्धनमोस्तुते इत्यर्घ्यमवः महादेवांगसंभूतमेदिनिगर्भसंभ-
व अंगारकमहारजलोहितांगनमोस्तुते सुगंधपुष्पधूपार्घ्यैर्ब्राह्मणोयः प्रपूजयेत् गुडोदनघृतक्षीरगोधूमान्
शीलतंडुलान् अवक्ष्यशक्तिदद्याद्ब्रह्मणेभ्योजितेद्विधः वित्तं शाख्यंतुर्वाणो नामुत्रफलभाग्भवत्
शतानीकउवाच अंगारकेणसयुक्ता श्रुतुर्ध्यानक्तभोजनैः उपोष्याः कतिसंस्यास्तु उताहोसकृदेवहि सुमं
तुरुवाच चतुर्थीतुचतुर्थीतुयदांगारकसंयुता चतुर्थीतुचतुर्थीतुविधानं शृणुयादृशः एकश्रुतुर्थीवाब्दस्तिथिपरः द्विती-
यस्तत्संस्यापरइत्यर्थः उपोष्यातवत्रैवप्रदेयोविधिवत्कुजः यायाशुक्लाश्रंगारकचतुर्थीसासोपाष्या उपोष्यन

तिलानांपारणस्मृतं तदेवाग्नौ च हतं व्यतद्वयब्राह्मणेपुत्र तत्र मंत्रः दिव्याय शूराय गजाननाय दंष्ट्राकरालाय नमः
 शिवाय नगात्मजा देहमलोद्गाय कुठारहस्ताय नमो वराय ताम्रपात्रैः पायसाद्यैः श्रुतुभिः सहितं नृप पंचमेन ति
 लैः सार्द्धं गण शांतिकरेण च निर्णयाम्येतु आयसैः पंचभिः पात्रैः रुपंतनवभिस्तथेति पाठः मृण्मयानिदरि
 द्रस्तु विधिनानेन कारयेत् चालुमोस्य ब्रतं वैवृत्तं वैवृत्तं पंचमेतथा अनेन मंत्रेण पूजां कृत्वा स्वाहा तेन तिलान्हुत्वा तिला
 न्ब्राह्मणेभ्यो दत्त्वा स्वयमपि तदेवाभ्यात् सौर्वर्णगजवंकृतत्वा विप्राय दापयेत् इत्थं व्रतमिदं कृत्वा सर्वविघ्नात्ममु
 च्यते निर्णयाम्येतु एवमास चतुष्टये व्रतं कृत्वा आपाद शुक्लचतुर्थ्यां सौवर्णविनायकदानमात्रं कुर्यादिति हयमेध
 स्या विघ्ने तु संजाते सगरः पुरा एतदेव चरित्वा तु हयमेधं सनाप्तवान् एतदेव हरश्चक्रैः त्रिपुरोयेन घातितः मया स मु
 द्रमयेनैव तदेव ब्रतं कृतं अन्यैरपि महीपालैरेतदेव पुरा कृतं ततो निर्वाघसिद्धयै विघ्नोपशमनं परं अनेन कृतमात्रे
 ण सर्वविघ्नैः प्रमुच्यते ततो रुद्रपुर्यां तिवाराहवचनं यथा विघ्नानि तस्य भवंति गृहे कदाचिद्विघ्नं कामसुखसिद्धि
 विघातकानि यः सप्तसिन्धुशकलाकृतं कृतं तदेव विघ्ने शमनं यतिन कृती चतुर्थ्या इति वाराहपुराणोक्तमविघ्नविनाय
 कव्रत - निर्णयाम्येतु विनायकचतुर्थ्या व्रतम् मत्स्यपुराणे चतुर्थ्या नक्तं भुग्दत्त्वा अर्वादेतदेव वारणं व्रतं विनायकनाम
 शिवलोकफलप्रदं इदं व्रतं विशेषानभिधाना द्वादशस्वपि पुशङ्गकृष्णोभयचतुर्थ्यामात्रे विधेयमिति गम्यते एवमनो
 रयचतुर्थ्यादि विनायकव्रता नि कुदचतुर्थ्यादि गौरात्रतानि च तृतीयायुक्तचतुर्थ्यामेव काव्याणि अन्यानि
 नागचतुर्थ्यादि व्रतानि पंचमीयुक्तायां चतुर्थ्यां काव्याणीति सिद्धांतः पक्षद्वयगता स्वपि चतुर्थ्यां पुतिथि पत्वेन गणेशः
 पूज्यः चतुर्थ्या गणनाथस्यैव कृत्वा सर्वसुचतुर्थ्याषु दुर्डीराजगणपति यात्रोक्ता काशीखंडे कुर्या
 त्प्रातिचतुर्गौहयात्रां विघ्नैः शतुः सदा ब्राह्मणभ्यस्तु तस्यैव देवाः स्वर्गोदकमुदेति अथ भविष्यपुराणोक्तं गणे

शयतुर्थोन्नतं ॥ ब्रह्मोवाच ॥ गणेशः पूजितः कुर्यात् चतुर्थ्यां सर्वकर्मसु अविघ्नसुरलोके पुगतिमिष्टां प्रयच्छति
 कर्मस्त्विदुपां विघ्नं कुर्याच्च वनसंशयः अतो भवति विघ्नमविदुषां स्मरणमकुर्वताः तेन कर्मकाले अत्रवश्यं
 स्मर्त्तव्यः पूज्यश्च मूलमंत्राः स्वसंज्ञाभिरंगमंत्राश्च कीर्त्तितः पूर्ववत्पद्ममध्यस्थः कर्त्तव्यश्च तीर्थेश्वरः अत्र ति
 थीश्वरोगणेशः अस्य मंत्रः गणेशाय नमः एभिरेवमंत्राक्षरैः पङ्गादिन्यासः गंधपुष्पोपहारैश्च यथाशक्ति विधी
 यते पूजास्य विचाराद्येन कृतापि न फलप्रदा आज्यधारा समिद्धिश्च दधि क्षीरादन्नमाक्षिकैः पूर्वोक्तफलदोहोमः
 कृतः शान्तिनचेत्सा इति भविष्योत्तरां संसदागणेशचतुर्थीव्रतं अथ वर्षसाध्यगणपतिव्रतं सूत उवाच चतुर्थी न
 तु भुंजीत स्नात्वा नद्यान् पोत्तम रक्तांबरधरो भूत्वारक्तगंधानुलेपनः रक्तवीतो गणाधीशं विनायकमथार्चयेत् रक्तच
 दनतो येन स्नाप्य पूर्वविधानतः विलिप्य रक्तगंधेन रक्तपुष्पैरथार्चयेत् ततः सौगंधिकं धूपमाज्ययुक्तं संचंदनं नैवे
 द्यं चैव हारिद्रं गुडं खंडयुतं हतं एवं सवत्सरं पूज्य विनायकमथस्तुवत् इक्ष्वाकुरुवाच नमस्कृत्वा महोदंस्त्वो ज्ये
 हंतं विनायकं महागणपतिं शूरमूर्तिं तं जयवर्द्धनं एकदंतं द्विदंतं च चतुर्दंतं चतुर्भुजं अक्षं त्रिशूलहस्तं च रक्तेनंबर
 प्रदं आं विकेयं शं कुकर्णं च चण्डं दं नायकं आरक्तदं डिनं चैव वल्लिवं कहुता प्रियं अनर्चितो विघ्नकरः सर्वकाल्ये पुयो
 नृणां तं नमामि गणाध्यक्षं भीमश्रममासुतं मदमत्तं विरूपाक्षं भववक्त्रसमुद्भवं सूर्यकोटिप्रतीकांशभिर्द्वा
 जनचयप्रभं बुधसुनिश्चलं शान्तं नमस्यामि विनायकं नमोस्तु ब्रह्मरूपाय विष्णुरूपायैत नमः नमोस्तु गजरूपाय ग
 जानां पतये नमः मेरुमंदररूपाय नमः कैलासवासिने नमो विघ्नविनाशाय नमस्ते ब्रह्मचारिणे जगत्सुताय देवा
 य नमस्तुभ्यं विनायक त्वया पुरातु पूर्वपादवानां कार्यसिद्धये गजरूपं समास्थाय त्रासिताः सर्वदानवाः ऋषीणां देव
 नानां च कृताः सर्वे मनोरथाः यतस्ततः सुरैः सर्वैः पूज्ये सत्त्वभात्मज त्वामाराध्य गणाध्यक्षं सर्वज्ञं कामरूपं कामार्थं

रक्तकुसुमैरकचंदनवारिभिः रक्तांबरधरोभूत्वाचतुर्थ्यामर्चयेज्जपेत् त्रिकालमेककालंवानियतोऽनियताशनः राज्ञा
 नंराजपुत्रं च राजमंत्रिणमेव च राज्यं वा सर्वविद्येशं व शीकुर्व्यात्सराष्ट्रकं श्रविघ्नतपसामद्य कुरुविघ्नविनायक म
 यात्वं संस्तुतो भक्त्या पूजितश्च विशेषतः यत्फलं सर्वतीर्थेषु सर्वयज्ञेषु यत्फलं तत्फलं सर्वमाप्नोतिस्तुत्वादेवं विनायकं वि
 पमं न भवेत्तत्पुनः सगच्छेत्पराभवं न च विघ्नो भवेत्तस्य जातो जातिस्मरो भवेत् यद्दं पठतिस्तोत्रं पठ्भिर्मासैर्वरं लभेत् सं
 यत्सरेणासिद्धिं च लभते नात्र संशयः ॥ इति श्रीनरसिंहपुराणे कंगोणेशचतुर्थीव्रतं तदुपयोगिगणेशस्तोत्रं गणेशचतुर्थी
 व्रतमात्रेव श्यपठनीयं अथ भाविष्योत्तरोक्तं स्तनपनचतुर्थीव्रतं युधिष्ठिर उवाच ॥ यन्नासिद्धं तिकाट्याणि प्रारब्धानि
 नरोत्तमैः तत्केन कारणेनैव पृष्टो मे ब्रूहि माधवः श्रीकृष्ण उवाच विनायकश्च सिद्ध्यर्थं लोकस्य विनियोजितः गणानाम्ना
 धिपत्ये च रुद्रेण ब्रह्मणा तथा तेनोपसृष्टो यस्य स्तस्य लक्षणानि निबोध मे स्वप्ने ग्राहते त्यर्थं ते लं मुंडं च पश्यति कपाय
 वासस इवापि कव्यादांश्चाधिशोहति अत्यजैर्गर्दभैरुष्टैः सहेवायाति निंदति ब्रजमानं तथा त्मानं मन्यते नुगतं
 परैः विमानविफलारंभोऽनपेक्षी दत्तचित्ततः पताका विहितछायां प्रयाति हतलक्षणः करभारुढमात्मा
 नंमहिं पं सरंग तथा यातुधानान्वितं यातं प्रासादोपरि धावनं पश्यते कुरुशार्दूलस्वप्नं तस्य स्तुमानवः शृंगलालान
 समुक्तं करवीरविभूषितं तेनोपयुक्तं नुनरो न राजज्यं लभेत तथा कुमारो न च भर्तारमपत्यगुर्विणी तथा आचार्यं च
 श्रोत्रियश्च न शिष्योऽध्ययनं तथा वाणिज्यं न च भोक्तृपि चापि कृषीवलः स्तनपतस्य कर्तव्यं पूर्वविविधिपूर्वकं
 गौरसर्पपल्केन वस्त्रेणाच्छादितस्य तु सर्वोपधैः सर्वगर्धैर्विलिप्तगिरसस्तथा शुक्लपक्षे चतुर्थ्यां तु वारेण धिपणस्य तु
 त्रिंशोत्तरीरनक्षत्रे तस्यैव पुपस्य च भद्रासनोपविष्टस्य स्वस्ति वाच्यं द्विजोत्तमैः चत्वारऋग्यजुः सामाथर्वाण प्रवणा
 स्तथा न्योमेकं शतं सुपूज्य पार्वतीं भूभृजं तथा धिपणं छेदं पुवं वाकांतलक्ष्यं च भारत विधुदं वाहुलेयं नरकस्य च

दारुणं कृष्णस्य पितरं तात श्रवतारं सितं तथा अश्वस्थानाद्गजस्थानाद्दल्मीकाद्दहूदसंगमात् मृत्तिकासिवनं रंकरं गुग्गु-
 लं चाप्सु निक्षिपेत् पटारुते पुकोणे पृचतुर्न कलशोद्भवान् चर्मप्यानदुहरे के स्यात्पत्रभद्रासन तथा सहस्राक्षं
 शतधारमृपिभिः पावनं कृतं तेन त्वामभिर्पिचामि पावमान्य पुनर्तुते भर्गमिद्रश्रवायुश्रभंगसप्तर्षयो विदुः यन्मके
 शेपुर्दौर्भाग्यं सीमते यश्चमूर्धनि ललाटे कर्णयोरेक्षोरापस्तदध्नतु सर्वदा स्नातस्य सार्धपं तैलं श्रावयेदु वरेण तु
 जुहुयान्मूर्ध्नि कुशान्स्वैन प्रतियुह्य च सितस्त्वमसितश्चैव तथा शालकं कटः सकूष्माण्डः स पुत्रो वाचेति हास
 समन्वितैः नामभिर्विलिम्बैश्च नमस्कारसमन्वितैः दद्यात्सतोष्य संतर्प्य कुशान् स्तीर्य सर्वतः कृताकृतां
 स्तंडुलांश्च पललोदनेनैव च मत्स्यान्पक्वांस्तथामापान्मांसं समतवेदवत पुष्पांश्चित्तच गधचसुरांश्च त्रिविधानपि मू-
 लकंपुरिकापूपास्तैर्वेदुरिकास्तथा दध्यन्नं पायसं चैव गुडापिष्टसमोदकं विनायकस्य जननीमुपतिष्ठतौ विका-
 दूर्वासर्पपुष्पाणां दत्त्वा र्थपूर्णं मंजलिं रूपदेहि यशोदेहि मह्यदेह्य भयशिखे ऽवलंकुरु मे त्वित्तं वलचक्ष्णा तिस्रं भवं
 तत शुक्लां वरधर शुक्लमाल्यानुलेपनः भोजनं ब्राह्मणान् दद्याद्ब्रह्म युग्मं पुराण्यपि एव विनायकं पूज्य ग्रहांश्चैव वि-
 धानतः कर्मणां फलमाप्नोति श्रियमाप्नोत्यनुत्तमां आदित्यस्य यदा सत्यत्रिलोकस्वामिनस्तथा महागणपते श्रे-
 वकुर्वन्सिद्धिमाप्नुयात् - विनायकं सत्यवतानराणां स्नानं प्रशस्तमिह विघ्नविनाशकारि कुर्वति यो विधिवदन्नस-
 दैवते पांकार्थ्यं यभीष्टफलदानिन संशयोत्र ॥ इति भाविष्योत्तरी विनायकस्तनचतुर्थो व्रतम् ॥ इदमेव वि-
 नायकशान्तिविधानम् फाल्गुणशुक्लपंचम्यां पितृपजनं नागपूजनं च नारदीये पंचम्यां प्रतिमासं तु शुक्ले कृ-
 णोपि नारदः पितृणां पूजनशस्तेनागानां च तदैव हि फाल्गुनशुक्लपक्षाः पशुपतिपूजा व्रतं नारदीये फाल्गुणशु-
 क्लपक्षां तु देवं पशुपतिं द्विजः सृष्टमयं विधिना कृत्वा पलयेत् पंचारक्तैः मंत्राणां गणपतैर्जलैः गर्ध-

रात्रिप्यसुं श्वेतैरसतैः श्वेतैः पुष्पकैः । विव्वपत्रश्च घतूरकुसुमश्च फलस्तथा । संपूज्य नाना नैवेद्यां नाराज्यं विधिवत्ततः ।
 समाप्य प्रणिपत्यैनं - केलाशायविमर्जयेत् । एवमुक्तशिवाच्चस्तुनरो नार्ययवामुने । इह भुक्त्वा वरान्भोगानं
 ते शिवांगतिलेभेत् ॥ ॥ अथ दारिद्र्यहरपष्टव्रतं । स्कंदपुराणे । पठिनामतिथिः पूज्या सामान्या दैवतैरपि ।
 एकमेकैर्ननैकैर्नतथैवायाचितेन वा । उपवासेन दानेन तैलक्षारविवाजिताः । अयं हि भास्करो देवो भगवान्भा-
 स्करद्युतिः । येन शौघेण हृष्येत तद्रुद्राक्षकथाम्यहं । गोपनीयं व्रतं दिव्यमिह लोकफलप्रदं । अस्मिन्कृते व्रतैव च दारि-
 द्र्यं न भवेत्कुले । पृष्ठीतिथिं समुद्दिश्य ब्राह्मणस्याहिभोजनं । शाल्योदनं च पयसि कृत्वा शर्करया युतं । वस्तुलंघृतं संपु-
 ण्णं यैर्मैकं प्रदाययेत् । कुले तस्यैव ज्ञाताये भविष्यति मानवाः । अक्षयास्ते महात्मानो व्रतेन पुण्यपावना । इह तस्यै-
 व ये सति तद्दारिद्र्यं च गच्छति ॥ । इति दारिद्र्यहरपष्टव्रतं । पक्षद्वयगता सुसर्वासु । पृष्ठीतिथिपत्वेन स्कंदं पूज-
 येत् । तदुक्तं पञ्चांगुलहस्ये चेति । फाल्गुनशुक्लसप्तम्यामर्कपुटव्रतं । नारदीये । तपस्यशुक्लसप्तम्यां व्रतमर्कपुटं-
 भवेत् । अर्कपत्रैर्यजेदं कर्मकपात्राणि चाप्नुयात् । अर्कपत्राण्यपि पाठः पात्रपाठे तु अर्कवत्सुवर्णपात्राणि । त्वर्थः यत्र पाठे तु
 पत्रं वाहनं पत्रयोरित्यभिधानात् । अर्कवाहनातिरश्वप्राप्तिरिति फलं । अर्कनामं जपेत्पञ्चादित्येवार्कपुटव्रतं । धन-
 दंपुत्रदं धैतं सर्वपापप्रणाशनं । त्रिवर्गदमिति प्राहुः । केचिदतद्भ्रतं द्विज । यज्ञव्रतं तथा ह्यन्ये विधिवद्भोगमर्कमणां । सर्वासु-
 सर्वमासेषु सप्तमीपुद्गिजोत्तम । भास्कराराधनं प्रोक्तं सर्वकामिकमित्यलं । अत्र विधिः । खखौल्काय नमः । इत्यनेन सूत्रे-
 संपूज्यं । अष्टम्यामर्कपत्रांशं भुंजीतेति । इत्यर्कपुटसप्तमीव्रतं । अस्यामेव भविष्योत्तरोक्तं । त्रिवर्गेष्टदा सप्तमीव्रतं ।
 तदुक्तं हेमाद्रौ । सप्तम्यां शुक्लपक्षे तु फाल्गुनस्येह योनरः । जपेद्वलीति देवस्य नाम्ना त्रिपवणे च नं । त्रिवर्गेष्टफलं दद्यादि-
 त्यादितैरेव पूजनादिकं कर्तव्यमिति । अस्यामेव भविष्यपुराणोक्तं कामदा सप्तमीव्रतं । पितामह उवाच । फाल्गुने नमः

लपक्षस्य सप्तम्याः साधारणः । उपोषितो नरो नारी समभ्यर्च्येत मोषहः । सूच्येनामंजपन्भक्त्या भावयुक्तो जितेन्द्रियः ।
उत्तिष्ठन् प्रस्वपंश्चैव सूर्यमेवानुकीर्तयेत् । ततो न्यदि वे संप्राप्तिः । अष्टम्यां नियतो रविः । स्नात्वा सम्यक्समभ्यर्च्य दद्यात् ।
द्विप्राय दीक्षणाः । रतिमुद्दिश्य चैवाशौकृतहोमकृतक्रियः । प्राणिपत्यजगन्नाथमिति वाक्यमुदीरयेत् । यमाराध्यपुरादे
वीसां वित्रीकाममापवै । समददानुदेवेशः सर्वान्कामान् विभावसुः । समभ्यर्च्य दितिः प्रापतां । स्तान्कामान्यथोपसितान् ।
संदेहोत्पत्तिं तान्कामान् प्रसन्नो मेदि विवर्षतिः । अष्टराज्यो भवेद्द्रुपः । समभ्यर्च्य दिवा करः । कामार्थमाप्सतवानरो जयं स
मेकामिन्द्रयच्छतुः । एवमभ्यर्च्य पूजतु निष्पाद्य हविशपतः । भुजीत प्रयतः सम्यग्हविष्य पतगध्वजं । फाल्गुने चैत्रवशा
सेन्यष्टमां सितयां परं । त्रुभिः परेण मासरेभिर्नष्पादितं भवेत् । करवीरैश्च तुरोमासां संपूजयेद्रविः । कृष्णागुरु
देहद्वूप्राश्च गोशृङ्गजं जलः । नैवेद्यं खड्गवेष्टांश्च दद्याद्द्विप्रभ्य एव च । ततश्च श्रयंतां मन्यात्वा पाषादादिपुया क्रिया । जती
पुष्पाणि शंस्तानि धूपगुग्गुलरैव च । कुतपो दं कमश्रीयान्नैवेद्यं पायसं मत्तः । स्वं यत देव चोश्रीयच्छिषं पूर्ववदां चरेत् ।
कुतपो दं कुशोदकं । कौर्तिको दिपुमि संपुगो मंत्रकां यशोधनं । महंगांधूपः संदिष्टः पूजारकोत्पलस्तथा । महंगांधूपो
भविष्योत्तरैरुक्तः । कर्पूरकुंकुमं पुष्पमंगुरुचंदनं तथा । शंकराकुलमुद्दिष्टं महंगां गसिंहकं तथा । महंगां यस्मृतौ धूपः प्रि
यो दिवस्य दिक्पतैः । पलांसं पुष्पमिति वारिमित्रोदये स्वरं सः । महंगां मांसी । कासारं च नैवेद्यं वितशब्धं विवर्जयेत् ।
संज्ञो वै नैव सप्तः पूजितः प्रीयते ततः । पारंणतयेथा शंस्तथापितः पूजितो रविः । प्रीणितश्चेप्सितान्कामान् द
द्यादव्याहतान् रविः । एवापुण्यापोपहरा सप्तमी सर्वकामदा । यथाभिलषितान्कामान् ददाति गरुडश्चज । अत्र पुत्रः पु
त्रमाप्नोति अधनोधनमाप्नुयात् । रोगाभिभूतश्चाराण्यकुन्यां विदति सत्पतिः । समागं मंत्रवासी भिरुपोऽप्येतदमाप्नुयात् ।
सर्वांस्सामानवांशोतिरेगतांश्चापि मुच्यते । रोगं गतश्चापि मोदते इति पाठः । साधुः रोगं गतः स्वर्गतः । पुनरेत्यमंही कृष्ण

धुनदं नमो नरः । दमातुल्लेखात्सुदहः । प्रसोदाद्वोपतेनरः । इतिकामदासप्तमीव्रतं । रविवारयुतासप्तमीकैकल्याणसप्त
 मी । विजयाचैव वाति । तस्यां श्रीसूर्यसंपूज्य सौदकुंभसंकनकंचूतपादचदत्वा-गुडक्षीरघृतादिभिः पायसेन द्वितीय
 दिवसे विप्रान्संभोज्यस्वर्धेयसभोजनं 'कुर्यादिति' कल्याणविजयासप्तमीव्रतं । अथ गस्याकस्यांचेत ३ शुक्लस
 प्तम्यां 'मत्स्यपुराणोक्तं सप्तमीस्त्रयं' सप्तमीस्त्रयं नमव्याधिपाडाविनाशनं बालानामरण्यवक्षीरप्राणांतु
 मृश्यते । जितस्यैवैतवत्सायाः सप्तमीमासिनारंद' । अथवा शुक्लसप्तम्यामेतत्सर्वप्रशस्यते । गोमयेनोपलिप्ताया
 भूमौ काद्विवत्तदा तदुल्लेखशाश्वयैथरुगोक्षीरसंयुतं निर्वपत्सूर्यरुद्राभ्यामातृभ्यश्च विशेषतः । कर्तव्यं नसूर्यदेव
 त्सप्तमेतच्चैव धृताहुतौ । जुहुयाद्रुद्रसूक्तं कंदुरयेति नारद होतव्याः समिधश्चावतयैवार्कपलाशयोः यवकृष्णतिलहो
 माकर्तव्याः । अष्टशतं पुनः व्याहृतीभिरंधार्ज्येन तथैवाष्टशतं द्विज-हुत्वा स्नानं प्रकर्तव्यं । त्रैस्तरेव धीमता विप्रिणेवेदावि
 दुधाविधिर्वदभैपाणिनौ स्यामयित्वा तु वतुरकुंभान्कोणेषु शोभनान् । २ । पंचमंचपुनर्मभ्युदयक्षतविभूपितं । स्थापये
 दन्नकुंभं सप्तचर्णाभिर्मात्रितं । मंत्रैर्यथा सप्तऋषयः प्रतिहिताः शरीरे सप्तरक्षतिसदमप्रमादः सप्तापः सप्ततो
 लोकं मीथुस्तत्र जाग्रतौ । अस्वप्नजौ सप्त्रसदोचंदेवौ । सौरण्णतीर्थे तोयेन पूर्णरत्नसमन्वितः सर्वान्सर्वौ पथियुतान् पं
 चसंगजलान्वितान् । पंचरत्नफलैर्यकान्वासाभिः पंस्विष्टान् । ३ । सप्तधान्यसमायुक्तान्सप्तसृद्धिर्जलैस्तथा चतुः
 र्धौ पंचकुम्भेषु तोयगर्भेषु मध्यमं । ४ । अर्हत्वा त्राहाणस्तत्र सौरं मंत्रान्दीरयेत् । नाराभिः सप्तसंख्याभिरव्यंगिभि रत्र
 च पूजितैर्भियथा शंभोर्मांस्त्विवस्त्रादिभूषणैः । ५ । सविप्राभिर्शचकर्तव्यं मृतवत्साभिषेचनं । ६ । दीर्घायुरस्त्वयं बालो
 जन्मिषु त्रात्वियतं यथा । ७ । आदित्यश्चंद्रमाः । ८ । ग्रहनक्षत्रमंडलं । ९ । शाक्रः सलोकपालौ । १० । विष्णु महेश्व
 रौ । ११ । एतेन्येचंदवाद्याः सदा पोतुं कुमारैकं । १२ । भाशनिमार्चराहुश्वमात्रबालग्रहान् । किंचित्मातृपुत्रपुत्रबालस्य या

मातुर्जनकस्य च ततः शुक्लां वस्त्रां कुमारपतिसंयुता । सप्तकंपूजयेत्स्त्रीणां मां चार्घ्यं भार्यया सह ॥ काञ्चनी च
 ततः कृत्वा तां धपावोपरि स्थिता । प्रातर्माधमराजस्य गुरवे विनिवेदयेत् वस्त्रैः कांचनरत्नाद्यैर्भक्ष्यैः सघृतपायसैः
 पूजयेद्वाक्पाणस्तत्र वित्शाल्य विवर्जिता । भुक्त्वा च गुरुणा चेदमुं द्वाय्यं पुत्रसंततिः ॥ दीर्घायुरस्तु बालो धं यावद्दश
 तं सुखी ॥ यत्किंचिदस्य दुरितं तत्क्षिप्तं ब्रह्मामुखे । ब्रह्मारुद्रो हरिः स्कंदो विष्णुः शक्रो ह्युताशनः रक्षंतु सर्वदुष्टे
 भ्यो वरदाः संतु सर्वदा । एवमाद्यानि चान्यानि वंदंत पूजयेद्दुरं शक्तिः कपिलां दद्यात्प्रणिपत्य विस्मर्जयेत् गुरुं
 च पुत्रसंहिताप्रणम्य रं विशंकरौ । हुतशेषं तदश्रीयादावित्यायनमोस्तुते । इति मत्स्यपुराणोक्तं । सप्तमी न्नपन्नं
 अथ सौरव्रतं पद्मपुराणे । पक्षोपवासी सप्तम्यां समाप्तं नैवेद्यं पक्वं । गावश्च शक्तो दद्याद्बोमांते घटसंयुताः ॥ एतत्सौ
 रव्रतं भोक्तृसूयलोकप्रदायकं । इति सौरव्रतं । अथान्यान्यपि सूय्यं प्रियाणि व्रतानिः शाल्योदनं तथा मुद्गान्सु
 गंधघृतमेव च । अप्रुपानाह पूर्णं श्रययो दधितथा गुडः । एतैस्तु तप्ततां याति भास्करो ब्रह्मेन सप्ततीः वर्षाणि भरत
 श्रेष्ठेनात्राचार्या विचारणा । कुलस्थकान्मसूरांश्च ब्रह्मांश्चाटक एव च शिविकुंदं तथा त्वग्लं राजमाषांस्तथैव च । एता
 न्नाभांस्करे दद्याद्येच्छेच्छूयमात्मनः । सप्तम्यां न स्पृशेत्तेलं नीलं वस्त्रं न धारयेत् । न जाप्यामलकैः स्नायादित्यादिनि
 पेधास्तु हेमाद्रौ स्पृष्टाः । पक्षद्वयं गता सुसर्वासु सप्तमीषु तिथिपत्वेनादित्यः पूज्यः । उक्तं च सप्तम्यां भास्करस्य चेति
 अर्थं फाल्गुनशुक्लाष्टम्यां । शिवयोः पूजाव्रतं नारदार्थे । शुक्लाष्टम्यां फाल्गुनस्य शिवं चापि शिवं द्विजः गंधार्थैः स
 म्यगभ्यर्च्य सर्वसिद्धीश्वरो भवेत् । अस्यामेवाष्टम्यां शीतला व्रतमप्युक्तं तत्रैव । फाल्गुनां परपक्षे तु शीतलामष्टमीदि
 ने पूजयेत्सर्वपद्मादौ सप्तम्यां विधिवसितैः शीतले त्वं जगन्माता शीतले त्वं जगत्पिता । शीतले त्वं जगद्वात्री शीत
 लार्थे नैवेदनम् ॥ १॥ ॥ वंदे हं शीतलां दिव्यं रारासं भस्मां दिगंबरं । मार्जनीकलशोपेतं विस्फोटकविनाशिनी ॥ २

शीतलेशीतलेचेति ज्ञेयं पतिं जले स्थिताः । तेषां शीतले देवी स्याद्विरूपाक्षकं शांतिदा ॥ ३ ॥ इत्येवं शीतलामंत्रं
 यः समर्चयेत्ते दिजः । ते स्युर्वर्षं भवेच्छान्तिः शीतलायाः प्रसादतः सर्वमांसोद्भवे पक्षे विधिवद्वाष्टमीदिने शिवया
 पिशिवं प्राच्यं लभेत्वांछितं फलम् ॥ इति शीतलाष्टमीव्रतम् ॥ अथात्र त्रिस्रोत्सवविधानं - फाल्गुनशुक्ल
 पक्षसप्तम्योक्तं ब्रह्मपुराणे । स्वल्पाद्भुग्भिर्गृष्टम्यां सुस्नातैश्च स्वलंकृतैः लक्ष्मीसितांचसुपूज्यगंधमाल्यादिभिर्दि
 वा ततः प्रदोषसमये दीपाः शतसहस्रशः नैरेष्टुहे देयाः सर्वदेवेभ्य एव । देवेभ्यश्च पितृभ्यश्च ततो वा हे स्व
 वेष्टमनः । दत्तमिष्टतौ भोज्यं भक्षितव्यं स्वबंधुभिः । तृतीये ह निमज्ज्यान्नेह शोभने र्धोन्यराशिभिः । गृह्णाणि भूषणीया
 नितर्थादिन गृह्णन्मयि । सीतारामचंसं पूज्यंगीतनृत्यसर्माकुलः । पुक्कान्नित्यं दानं च तत्र देयं च याचते । नान्यत्किंचि
 त्प्रार्थितव्यं लब्धग्राह्यं प्रयत्नतः । इयं प्रदोषेण्यपि नीग्राह्या । तत्रैव दीपदानोदरुक्तत्वात् । दिजद्वये तद्वासावेव्या
 सौवापरे वशुक्लपक्षे तीर्तनिर्णयवाक्यात् । अथ फाल्गुनशुक्लपक्षे पुष्यनक्षत्रे सति हरिपूजनं । तत्र गौडान् फाल्गुने स
 तं पक्षस्य पुष्यपक्षे पूजयेद्द्वारं । पद्ममष्टदंलं कृत्वा नवम्यां वाचयेद्द्वारं । दशम्यां वापि कर्तव्यं बलिकर्म तथात्मनः भोगला
 र्भमेनं कार्त्तयै मुत्सवं च विशेषतः । ब्राह्मणैः स्यो धनदेयभृत्येभ्यश्च यथाक्रमं ॥ धान्यमन्नं सुवर्णं च वस्त्रमभरणं तथा
 गोभूमिरत्नवैशमानि दीर्यानि प्रयत्नात्मना । संप्राप्तान् ग्राह्ये तस्म्यङ्गुतत्र ग्लपयेन्मनः । शय्यासने च कर्तव्यं गंधपु
 ण्पाधिवासिते । स्त्रिय पूज्या स्त्रजः काठ्याः । प्रहृष्टाश्च सुरक्षिताः । निशायां क्रीडमानां वै नृत्येषु कृतभोजनाः । अथ
 बुधाष्टमीव्रतं - यदाष्टम्यां पूर्णायामुधवारो भवति । तदा कल्पोक्तं विधौ नैकभक्तजनं कांक्ष्यं । तदुक्तं निर्णयामृतं भवि
 ष्येत्तरे । यदायादां सिताष्टम्यां बुधवारो भवेत्किल । तदा तदा हि संग्राह्यैः सैकभक्तजनैर्नृप । बुधाष्टमी तु स पूर्णायोक्तं
 फलदायिनी । संभ्याकाले तथा चैव प्रसूते च जनार्दने । बुधाष्टमी न कर्तव्या । हातिपुण्यपराकृतं । अस्याः । कथाविधा

नचभविष्ये! श्रीकृष्णउवाच बुधाष्टमीव्रतपार्थशृणुष्वेकाग्रमानसः॥ आसिद्भ्राजोविदेहानामिथिनामसवैरिभिः
 संग्रामेनिहतोवीरस्तस्य भाव्योदरिद्रिणी, ऊर्मिलानामवभ्रामहोवालकसंयुताः॥ परेषां कर्मकुर्वाणाताद्रेधू
 मानवैचरत्ः उपयेमकुलीनत्वात्कन्यायां मलांयमः॥ सप्तवासराह्निवविहरस्वतितांपतिः॥ उवाचसाचताने
 वनिषिदापिंयलोकयत्॥ ददर्शमातरतपुप्यमानमहाभूतः॥ तांविपणायमः॥ ग्राहचौव्यपापपफलंत्विदं॥ मातत
 वानुभवतीत्यत्रोपायस्त्वयापुराबुधाष्टमीव्रतंवीर्णितं॥ च्येस्यसमर्पयतथाकृतेश्यामलया निःस्पृपास्वर्गतोर्मिला
 सातुभर्तुस्समीपचंद्रयतेद्यापिभारत॥ बुधस्यपार्श्वेनभसिमिथिराजसमीपगा॥ विस्फुरतींमहाराजबुधाष्टम्याः
 प्रभावतश्चातः॥ संप्रवक्ष्यामिबुधाष्टम्याविधिंनृप॥ यदायदासिताष्टम्यांबुधवरोभवेत्कचित्॥ तदातदाहसिग्रा
 ह्याएकभक्ताशनैर्नृभिः॥ स्नात्वानद्यांतुमध्याह्नेग्रहस्वाकरकंनव जलपूर्णं॥ सहेमानं कृत्वाखाद्यैः समन्वितं॥ दद्या
 द्विप्रायतंगत्वागृहचैवक्रमेणतुः॥ अष्टम्योष्टविधातव्याविचित्रान्नैः॥ पृथक्पृथक्॥ प्रथमामोदकैर्भक्ष्यैर्द्वितीयागुणकै
 स्तथा॥॥ तृतीयाघृतपूरैश्चतुर्थीवटकनृम्॥ पंचमीशुश्रुकासारैः॥ पृष्ठीसौहालकैः शुभैः॥ अशोकवर्तिभिः॥ शुभैः
 सप्तमीचातिवाहयेत्॥ अष्टमीफणितापूर्णैः॥ खंडवैर्युधिष्ठिरः॥ एवंक्रमेणकर्तव्याः॥ सुहस्त्वजनवांधवैः॥ सहै
 कत्रस्थितैर्मैज्यभोक्तव्यप्रीतिपूर्वकं॥ उपाख्यानमिदपार्थकीर्तयद्भिः॥ शनैः॥ शनैः॥
 आख्यानां परमपार्थभोजनसहसात्यजेत्॥ ततोभुक्त्वाबुधस्याग्रेआचम्यचसमाहितः॥ विप्रायवेदविदुषेवाचकाय
 प्रदांपयेत्॥ साक्षतेसाहिरण्यंचजातरूपमयंशुभं॥ शोभितंचार्वितंगंधैः पुष्पैर्धूपैः सुगंधिभिः॥ पतिवस्त्रैः समाच्छिन्न
 बुधंसीमांलंजाकृतिम्॥ मापकैर्नसुवर्णस्यतदद्वाद्धेनवाकृतां॥ बुधरूपंतुमत्स्यपुराणेउक्तं॥ पीतमाल्यांवरधरः॥ कर्ण
 कारसमद्युतिः॥ खड्गचर्मगदापाणिः॥ सिंहस्थोवरदोबुधः॥ भक्तियुक्तस्तुकोत्तेयदुद्यादेवंसमुच्चरन्॥ उर्विविबुधायनम

ओं सौ मात्मजाय नमः । ओं तुर्विदिनाशाय नमः । ओं सुबुद्धिप्रदाय नमः । ओं तारात्मजाय नमः । ओं सौम्यग्रहाय नमः ।
 ओं सर्वसौख्यप्रदाय नमः । इमे पुजाम्नाः । ओं बुधाय प्रतिगङ्गातिद्रव्यदस्तु बुधः स्वयं । दीयते बुधरूपेण तुष्यतां स बुधो
 मम । दानमंत्रः । दुर्बुद्धिबोधदुर्गितर्नाशयित्वा वैवोधः । सौख्यं सौमनसं सन्ति त्वं करोतु शशिनंदन । इत्युच्चाख्यं गृही
 त्वं तु द्विर्विमेत्रं पुरस्कृतं । सप्तजन्मानिराजं ब्रह्मवेजातिस्मरो भुवि । धनधान्यसमायुक्तः । पुत्रपौत्रसमृद्धिमान् । दी
 र्घायुर्विपुला नमो गन्धर्वैः । कामहीतले सत्तीर्थपुरेणैव च व्यात्यानारायणलेभेत् । मृतो सौ स्वर्गमाप्नोति पुरंदरपुरेण
 पयत्रास्तेयवदां मुष्टेयवदां भूतसंघं । एवमेवां समाख्याता गुह्यां पार्थ बुधाष्टमी । यां श्रुत्वा ब्रह्महा गोघ्नः सर्वपापैः
 प्रमुच्यते । यो वाष्टमीं प्राप्य बुधेन युक्तं भक्त्या चैव च्छशिशुं तं करकोपरि स्थं । पक्वान्नपानैः सहिरप्य बलं पश्यत्य
 सौयमं पुरनं कदाचिदेवं । इति भविष्यो नरे बुधाष्टमीव्रतं । ॥ अथ सोमाष्टमीव्रतं । हेमाद्रौ भ
 विष्योत्तरवारं सोमस्य चाष्टम्यां । पक्षयोरुभयोरपि विधिवच्चंद्रचूडात् । सोमं संपूजयेन्निशि । सोममुमासहि
 तां शिवं पूजयेदतिशेषः । इति सोमाष्टमीव्रतं । अथाकाष्टमीव्रतं भविष्ये हेमाद्रौ । यदाष्टम्यां शुक्लपक्षे रविवारो
 भिजायते । उपोष्यासां प्रयत्नेन केन विधिवत्पूजयेत् । अर्चयेद्देवदेवं शं सह देव्यामहेश्वरं । विशेषपण्ये वा त्रिशिवस्य नयने
 स्थितं । भानुं संपूजयेद्गन्धपुष्पाक्षतैः शुभैः शिवं वासितपुष्पैस्तुरकपुष्पैस्तथाविकां पूजयेदिति शेषः । इत्य
 काष्टमीव्रतं । अथ शुक्रवारं श्रवणयोगे महाव्रतं । हेमाद्रौ शुक्रश्रवणयोगस्तु यदाष्टम्यां प्रजायते । चतुर्दश्यामथो वत्स
 तदा व्रताभिर्दधरेत् । उपापितस्तु विधिना महास्नानं समाचरेत् । तत्र शिवपूजनं कृत्वा राजा गणकृत्वा पुरैद्युः पारणं कु
 र्यात् । इति कालांतरिकं । शुक्राष्टमीव्रतं । अथ रेवतीशानियोगावस्थयाष्टमीव्रतं । हेमाद्रौ रेवतीशानियोग
 स्तु सिताष्टम्यां यदा भवत् । भूतायां वामहासेन विभश्चरुव्रतं शृणु । अत्र शिवपूजनं कृत्वा । कुशोदकं तु प्राश्नीयाद्रा

आजगरेणेतयेति । इतिविश्वरूपंष्टमीव्रतं । एवंविश्वरूपंष्टमीव्रतं । अथाशोकाष्टमीव्रतं । भानुरुवाच
 अष्टमीपुर्वसर्वासुपूर्वतीयाप्यशोकिका । अशोकलतिकापूज्येत्यर्थः । गंधमालयनमस्करदिपंधूपात्रसंपदाः । त
 स्मिन्नहनिर्वायमुक्तेनकिमिदुविर्वर्जिते कृष्णपक्षेइत्यर्थः । भवत्यथावशोकासार्यत्रयत्राभिजायते । अष्टमिपुर्वसर्वासुतत्रे
 च्छुक्रोतिर्विमुक्तः । अष्टपंधामतीर्तायास्यात्कृष्णाष्टमीद्विज । तस्यामर्वश्यंकर्तव्यं व्रतं पूजायाविधिः । इत्यादि
 त्वंपुराणीकः । इत्यशोकाष्टमीव्रतं । अष्टम्यांचनवम्यांचपक्षयोरुभयोरपि । योऽन्धमेकंनभुजितं
 डिर्कारोधनेरतः । स्यात्तिपरमंस्थानयंत्रसांचडिकास्थितोत्तमाविष्योत्तरे । चंडिकाष्टमीव्रतं । अथोद्यापनाविधितत्र
 कर्त्ताअष्टम्यां । प्रातःस्नानादिनित्यनैमित्तिकविधायमंडपादिशोभं कृत्वा । पुनःसंध्यासमयेसायंसंध्यादिनिर्वर्त्य
 उद्यापनंस्कल्पविधाय । गणपतिपूजनादिकलंशस्थापनांतकृत्वा । तदुपरितोष्यपत्रैरकुबुखोपरिमंडूकादिपरत
 त्वात्संपूज्यसौवर्णीस्वष्टदेवतासांगानराजनांतोपचारैः । संपूज्यरात्रौजागरणंकृत्वा नवम्यांपुनः पूजयित्वा । यदि
 केनमूलमंत्रेणवाष्टोत्तरंशतसंख्ययाहोमविधायंगसुवर्णादियुतंदांवा । आचार्यायमूर्तिसंमर्प्यदृपतीः । कुमारीश्वर
 पूज्य । स्वधर्मपिभोजनंकुर्यात् । इत्यष्टमीव्रतोद्यापनविधिः । फाल्गुनंशुक्लेनवम्यानांदानवमीव्रतं । नारदीये । फाल्गु
 नामलपक्षस्थनवमीयाद्विजोत्तम । अनिदीसामहाणुयासर्वपापहरास्मृताः । सांपवसोच्येत्तत्रयस्त्वनिर्दोद्धि । जोत्तम
 सल्लभेद्वाछित्कामान्सत्यसंत्यमयेदिते । एवमेवब्रह्मपुराणेपि । आनंदानवमीव्रतं फाल्गुनामलपक्षेतुनवमीयांमही
 पते । अनिदांसाभिहाणुयांसर्वपापहरास्मृताः । इत्यानंदानवमीव्रतं । भविष्यपुराणेपि । आनंदानं । दिनीनेदा । महा
 नंदामहीपते । तथाचनवमीपुण्या । पंचमीमहतीस्मृताः । फाल्गुनामलपक्षस्थनवमीयांमहीपते । आनं
 दांसाभिहाणुयांसर्वपापहरास्मृताः । कृत्वैकंभक्तपंचम्यापछ्यानं कृतयातप । अयमंजितं च सप्तम्यामुपवासः परेहनि

नवम्यामर्चनदानं पारण्यसमाचरेत् य एवं पूजयेद्भक्त्यानवम्यां विधिवद्गुणं सलभेद्वाञ्छितान्कामान्नात्रकार्या
विचारणा इति फाल्गुनशुक्लानंदानवमर्चनम् ॥ फाल्गुनशुक्लदशम्यां यमपूजनव्रतमुक्तं नारदीये ॥ अं
त्यशुक्लदशम्यां तु चतुर्दशयमान्यजेत् यमश्रधर्मराजश्च नृत्यश्र्यांतकएवच वैवस्वतश्च कालश्च सर्वभूतक्षयस्तथा
उदुंबरश्च दध्नश्च द्वौ नीलपरमेष्ठिनौ वृकोदरश्च चित्रश्च चित्रगुप्तश्च तुर्दश गंधाद्यैरुपचारैस्तु सम्यग्यज्यंथतये
त् तिलां वृमिश्रां जलिभिर्दध्नीं प्रत्येकशस्त्रिभिः ततश्च दद्यात्सूर्यार्घ्यं तथा पात्रेण नारद रुक्मचंदनसंभिः श्रितिलाक्षतय
वायुभिः मंत्रश्च एहि सूर्य सहस्रांशो तेजोराज गणपतेः गृहाणार्घ्यं भद्रादन्तं भक्त्या मामनुकपय इति मंत्रेण दत्वा धर्म
वित्रां भोज्यं चतुर्दश रौप्यं तु दक्षिणां दत्वा विमृज्या श्रितचस्वयं एव कृतविधिर्वधर्मराज प्रसादतः भुक्ता भो
गांश्च पुत्राद्यैरिहिकान् देव दुर्लभान् विमानवरमास्थाय देहं तैर्विष्णुलोकभाक् इति नारदीयोक्तं यमदशमीव्रतं अथ
यस्यां कस्यां विद्वशम्यामारभ्य - भविष्योत्तरोक्तमाशादशमीव्रतं युधिष्ठिर उवाच - राज्याशयाराजपुत्रः कृष्य
र्थं च कूपं बलः - वाणिज्यार्थं विणिक्पुत्रपुत्रार्थं गुर्विणी तथा - धर्मकामार्थं संसिद्धैलोक कन्यावार्थिनी यष्टुका
मोहिज्वरो रोगी श्रेयो धेमेव च विप्रवसिते प्रेष्टबाले दंतनिपीडिते कथयस्व प्रसादेन सर्वकामप्रदं व्रतं ॥ श्री
कृष्ण उवाच - शृणुष्वेतन्महाराज व्रतानामुत्तमं व्रत एतेष्वन्येषु कर्तव्यमाशाव्रतमिदं तथा यस्माद्यस्य भवेदा
र्त्तिः कार्यतेनेतदा व्रत शुक्लपक्षे दशम्यां तु स्त्रां स्वांसं पूजयेद्वताः नक्तमाशास्तु पूज्या वै पुष्पाळकं चंदनैः - गृहांगं
गेलेखयित्वा यवैः पिष्टातकेन वा स्त्रीरूप आधिदैवस्य शुश्रूषवाहनचिह्निताः अधिदैवस्य तत्तद्विष्णुपालस्यैव ब्राह्मे
स्ततच्छेर्वहनैश्च चिह्निता लैखयित्वैस्त्र्यैः दद्यात् वृतां व्रतैश्च पृथग्द्वीपांश्च दपयेत् - फलानि कालजातानि ततः
कार्यं निवेदयेत् आशाः स्वाशाः सदा सितं सिद्ध्यतां भूमि नारायाः भवतीनां प्रसादेन सदा कल्याणमस्त्विति ए

वसं पूज्यविधिबहवो विप्राय दक्षिणां । अनेन क्रमयोगेन मासिमासि समाचरेत् । वर्षमेकं कुरु श्रेष्ठ । ततः पञ्चात्स-
 मयपेत् । अर्वाक्षे संवत्सरस्यापि रोप्याः । पिष्टातर्केन वा । ज्ञातिवंधुजैः साद्धैः । स्नातः सम्यगलंकृतः । पुण्याः
 प्राक् क्रमयोगेन मंत्रैर्भिर्गङ्गाणे । त्वयि सन्निहितः शक्रः सुरासुरनुमस्कृतः । पूर्वोत्वे भुवनस्यास्य ऐन्द्रिदिग्देवते
 नमः । अग्नेः परिग्रहादाशेत्वमात्रेयीति पृथग्से । तेजो रूपापराशक्तिराग्नेयी त्रैरदाभूत् । धर्मराजं समाश्रित्य लो-
 कान् संयम्यत्यसौ । तेन संयमनीचासि याम्ये मत्कामदाभवः । खड्गहस्तोति विकृतो निष्क्रान्तिस्वांसमाश्रितः तेनै-
 क्रंतितामासित्वमाशां पूरयस्व मे । त्वय्यास्ते भुवनाधोरेवरुणो यादुसां पतिः । कामार्थमथ धर्मार्थं वारुणि प्रवणाभव । आ-
 धिष्ठितासि यस्य स्माखं वायुना जगदायुना । वायव्ये त्वमतः शान्तिं । नित्यं च्छममालये । धनदेनाधिष्ठितौ वप्रसंया-
 तात्स्वमिहोत्तरा । निरुत्तरा भवास्मां सुदत्त्वा सद्यो मनोरथम् । ऐशानिजगदेशानि शंभुना त्वमलंकृताः । पूरय
 स्वाशुभे देवि वांछिता निनमो नमः । भुजंगाष्टकुलेन त्वं सेविता सिंयतो ह्यधः । नागांगनाभिः सहिता हिताः भवन्
 मायवै । सर्वलोकोपरि गता सर्वदा त्वं शिवाय च । सनकाद्यैः परिवृताः । ब्राह्मिणां पाहि सर्वदा । नक्षत्राणि च सव्री-
 णि ग्रहास्तारंगणास्तथा । नक्षत्रमातरो याश्च भूतप्रेतपिशाचकाः । सर्वे समेष्टसि द्युर्भवं तु प्रवणाः सदा । एभिर्म-
 त्रैः समभ्यर्च्यै पुण्यपूपादिना तथा । वासोभिरभिसंछाद्य फलानि विनिवेदयेत् । ततो यदि निनादेन गतिवादि त्रिमंगलैः
 नृत्यंतीभिर्वरस्त्राभिर्जगरेण निशानयेत् । कुंकुमाक्षतां वूलदानेन मानादिभिः सुखं । प्रभाते वेदविदुषे ब्राह्मणाद्यनि-
 वेदयेत् । अनेन विधिना सर्वक्षमाप्यप्राणिपत्य च । भुजीत मित्रसाहितः सुहृद्भुजनेन च । य एवं कुरुते पार्थदशमीत्र-
 तमादरात् । सर्वान् कामान्वाप्नोति । मनसोभिर्मता । नरः । स्त्रीभिर्विशेषतः कार्य्यव्रतमेतद्युधिष्ठिर । प्राणिवर्गे यतो
 नायैः श्रद्धां कामपरायणाः । धन्यं यः शस्यमां युष्यं सर्वकामफलप्रदं । कथितं ते महाराज मया व्रतमुत्तमं । अथेमान्

वामनुजपुगावकामकाः । सपूजयातदशमापसदादशाशः । तपावरापातहिताहृदयेभिकामानाशाः फलं त्यक्तुं
 मलं बहुनोदितेन ॥ - इति भविष्योत्तरेक्तमाशादशमीव्रतं - । अस्याश्चाश्विनशुक्लदश्यां पूजा मात्रमेवोक्तम्
 फाल्गुनं शुक्लाश्रमर्दभ्येकादशानिारक्षये ॥ फाल्गुने स्यसिते पक्षे एकादश्यां द्विजोत्तमः । उपोष्य मर्दकां भक्त्या द्वादश
 रथां त्र्यंशं चयेत् ॥ पुंडरीकाक्षमलैरुपचारैस्ततो द्विजान् । भोजयित्वा वरात्रेन दद्यात्तैश्च श्रद्धेक्षिणः । एवं कृत्वा
 विधानेन मलं कथाः पूजनादिकं ॥ एकादश्यां स्यसिते व्रजे द्विजोः परं पदमिति । अस्याः कथा । ब्रह्मांडपुराणे
 माधितो वाचः । आमर्दं कीव्रतं ब्रह्मि महापातकनाशनं । सरहस्यं मुनिश्रेष्ठे गोसहस्रं फलप्रदं ॥ वसिष्ठ उवाच ॥
 अत्रैवोदाहरतीमिति हासं पुरातनं यथा मुक्तिमनुप्राप्तो व्याधो हि सा परायणः । वैदिशं तामनगरं दृष्टुं पुजनान्वितं
 ब्राह्मणैः क्षत्रियैर्वैश्यैः शूद्रैश्च समधिष्ठितं । रुचिरं राजशार्दूलव्रह्मघोषेणनादितं । न नास्ति को न दुर्लभः । कश्चित्स्मि
 न्पूरे जनः । तत्र सोमान्वयो राजा विख्यातश्च यथाशशी । नान्नाश्चैत्रं रथो नाम धर्मोत्सासत्यसंगरः । नागायुतव
 लः श्रीमान्सर्वशास्त्रार्थपारगः । सुभिक्षं क्षेममारोग्यं तस्मिन् पुरवरे भवतु । साधुसेवार्ताः सर्वे तस्मिन् ब्राह्मण्यं प्रशस्य
 त्ति । विष्णुभक्तानं राजानं राजा चैव विशेषतः । ततः कालेन संप्राप्ते कादशी पुण्यवाङ्मनी । फाल्गुनस्यासिते पक्षे
 नाम्नां ह्यामर्दं कीशुभा शुक्लमेकादशी राजन्शुक्लानं च हर्जनाः । सर्वधर्माणां परित्यज्य हरिभक्तिं परायणाः । तामवा
 प्यंजनाः । सर्वैः सर्वालस्य विराट्पुः । नियमं चोपवासं च भक्त्या च कुमुदान्विताः । महः फलं व्रतं ज्ञात्वा स्नानं च कर्तुं बहि
 र्जले । ययौ देवो लंपराजा पौराशवाः स्य मुदान्विताः । पूर्णकुंभमवस्थाप्य छत्रोपानहं मेव च । प्रवृत्तं समायुक्तं दि
 व्यं भगवोर्ध्वावासितं । दीपं नालां समायुक्तं मिहोद्विजसमन्वितं । तत्र राजारणं च कुर्जनाः । सर्वस्वशक्तिः । एत
 स्मिन्नेव काले तु व्याधस्तत्र समागतः । क्षुधाश्रमपरिक्षीणो । भयार्तो निः । श्वसन्मुहुः । संप्राप्तो मलसंघट्टो

महाभारेणपीडितः । कुटुम्बार्थजीवधातीसर्वधर्मवहिष्कृतः । जागरतत्रसोपश्यदामर्दक्याः क्षुधान्वितः । दीपमा-
लकुलद्वन्द्वतत्रैवसन्निवेशितः । किमेतदितिसिञ्चत्यप्राप्तोविस्मयमात्रताम् । दंष्ट्रकंभेतत्रैवदेवंदाभोदरं तथा
दंष्ट्रामलकीदंस्तदंष्ट्रयाचदीपकाः । वैष्णवीचक्रयारम्यापठतांशृण्वतानृणां । एकादश्याश्रमाहास्यंशुश्रूषावशु-
धितोपिसन् । जाग्रतस्तस्यसाराविर्गतासर्वापितत्रैव । ततः प्रभार्तसमयेविविशुर्नगरंजनाः । व्याघ्रोपिगृहमगत्य
बुभुजेप्रीतिमानसः । ततः कालेनमहताव्याधः पंचत्वमागतः । एकादश्याः प्रभावेनरात्रिजागरणस्यच । राज्यप्रपदे-
सुमहच्चतुरंगंलान्वितं । जयतीनामनगरीतस्याराजाबृहद्रथः । तस्यैवसुतोज्ञेनाम्नासत्यरथोवली । तेजसा
दित्यंसासाकांत्याचंद्रसमः सतुचतुरंगवलोपेतो धनधान्यसंमन्वितः । सहस्राणिदशप्रोक्तमृतं गणकोत्तमैः । अत-
स्यराज्यं वभूवाथ इतिभीतिविवर्जितं । परक्रमेशक्रसमः क्षमयापृथिवीसमः । धर्मत्मासत्यवादीसविष्णुभक्तिप्र-
रायणः । एकदासगर्यायातोदैवान्मार्गपरिच्युतः । नदिनैवचदिशोविवेदसमहीपतिः । अथोपश्यत्परिश्रान्तोन्य-
ग्रोधंशाखिनांवरं । तस्यछायांसमाश्रित्यसुष्वापसमहीपतिः । उपधानीकृतभुजः सौत्रिकाक्षयजननेन । अत्रांतरैर्मले-
च्छगणः पर्वनांतरवासकृत् । आययौतत्रयत्रासीद्राजापरवलादनः धृतवैरास्तुतेसर्वे म्लेच्छादोपपादिताः । परिवाच्य-
नृपंतस्युः समंताद्भूतहेतयः । हन्यतांहन्यतामेपरजास्माकंविरोधकृत्श्रनेननिहिताः । पूर्वपितरोभ्रातरः सुताः पौत्राः नो-
भागिन्याश्चमातुलाश्चनिपातिताः । निष्कासिताश्चस्वस्थानात्प्रापिताश्चदिशोदश । एवमुक्तातुतेसर्वेराजानहं
तमुद्यताः । पारोश्चपाट्टशैः खड्गैर्वीणैर्धनुषाधिदैः मुकानितैः । शस्त्रधतानिभूरिनेवशरैर्प्राविशतितस्य । तेचापिसंब-
हतसत्त्वसंधां म्लेच्छावभूवुर्धृतदारुसंधाः । यदापिचलितुंवनंशकास्तेदुराशयाः । शस्त्राणिकुण्ठान्जग्मुस्तीक्ष्णान्य-
पिधुरंशतदादीनावभूवुस्तेसर्वेयतंहंतुसमुद्यताः । एवंस्मिन्नेवकालेतुतस्यराज्ञः शरीरतः । निर्गताकृत्यकातत्रसर्वा

भरणभूषिताः दिव्यगंधसमायुक्ताविमलांबरधारिणी दिव्यमाल्यधराचारुभृकुटोक्तिलानना सविस्फुल्लिङ्गनेत्रा
 भ्यांविमंतीपावकंमुहुः चक्रवेत्रधराचैवकालरात्रिरिवापरा अभ्यधावतसंकुद्बान्लेच्छानत्यंतदुःसहा निहताश्च
 तयाम्लेच्छास्तेविकर्मपरायणाः ततोरानाविवुद्धःसंदृष्टान्तन्महदुक्तं हतान्लेच्छगणान्दृष्टासराजासमाचितयत
 इहकेनहतान्लेच्छाश्रत्यंतवैरिणोमम केनेदंचकृतकर्ममहदस्मद्विदितार्थना एतस्मिन्नेवकालेतुवागवाचाशरीरि
 णी शरणंकेशवादन्योनानास्तिकोपिमहीयते वनेरणेशतुजलंविधिमध्येमहार्णवैपर्वतमस्तकेवा सुप्तंप्रमत्तंवि
 पमास्थित्वासपातिभक्तंखलुशाङ्गधन्या इतिश्रुत्वासकुशलीवनदेत्यनिजंपुरं राज्यंवकारारजेंद्रः सभाया-
 मुदितोवसन् वसिष्ठउवाच आभर्दकंव्रतंराजन्यकुर्वतिनरोत्तमाः तेषांतिवैष्णवलोकंनानात्रकाठ्यीविचारणा.
 माहात्म्यश्रवणादस्याःसर्वपापैःप्रमुच्यते चकंपूजयेद्भक्त्यावसुद्रविणभूषणैः ॥ इतिब्रह्मांडपुराणोक्ताफाल्गु
 नशुक्लामर्दक्यैकादशीव्रतकथा अथास्यामेवगोविंदद्वादशीव्रतंभविष्योत्तरे श्रीकृष्णउवाच फाल्गुनामलपक्षस्यए
 कादश्यामुपोषितः नरोवायदिवानारीसमभ्यर्च्यजगत्पतिं हरेर्नोमजपेद्भक्त्याभावयुक्तोयुधिष्ठिरः सतिष्ठ
 न्रचलंश्रैवहरिनामानुकीर्तयेत् ततोऽन्यदिवसेप्राप्तेद्वादश्यांनियतोहरिं स्नात्वासम्यक्समभ्यर्च्यदत्त्वाविप्रायद
 क्षिणां हरिमुद्दिश्यचैवाग्नौधृतंहोमकृतक्रियः प्राणिपत्यजगन्नाथमितिवाणिमुदीरेयेत् पातालसंस्थावसुधाधनं
 प्रसाद्यमनोरथान् यमभ्यर्च्यदितिः प्राप्ता सकलान्स्वमनोरथान् सवासुदेवःसकलान्प्रददातुमनोरथान्
 एवमभ्यर्च्यपूजांचनिष्पाद्यचहरेःस्वयं भुंजीतप्रयतःसम्यग्भविष्यंयादुनंदन फाल्गुनेचत्रैवशाखौज्येष्ठमासंच
 सत्तम चतुर्भिःपारणमसैरोभिर्नोप्यादितंभवेत् रक्तपुष्पैस्तुचतुरोमासान्कुर्वीतचार्वनं प्रदेदञ्चजलंप्राश्यगोशृंग
 क्षालनंजलं हविष्यान्नंचनैवेद्यमात्मनश्चापिभोजनं ततश्चश्रुयतांपार्थआपाढादिपुयाक्रिया जातीपुष्पादिधूप

प्रचक्रसर्जरसोद्भवः प्राश्यंदर्भेदकंचेवशास्त्यन्नयनिवेदेयत् स्वयंतदेवचाश्रीयातशेषंपर्ववदाचरेन् कार्तिका
 दिपुमासेपुगोमूत्रंकायशोधनं सुगंधंचेच्छयाधूपंपूजाभंगारकेणच कासारचैत्रनैवेद्यंतदेवाश्रीतचस्वयं प्रति.
 मासंचविप्रायदातव्यादक्षिणातयाः प्रीणनंचेच्छयाविष्णोःपारणेपारणंते यथाशक्त्यायथाप्रीत्यावित्तशाठ्यं.
 विवर्जयेत् सद्भवैर्नवगोविंदः पुजितः प्रीयतेयतः पारणांतियथास्तस्य स्नापितः पूजितोहरिः प्रीणितश्चे
 ण्सितान्कामन्दद्यादव्याहतान्नप दयतिप्रतिमांविष्णोः कारचिखसुशोभनां स्वर्णैकेनयथाशक्त्याशंखशाङ्गै
 विभूषितां पुष्पवस्त्रयुगच्छन्नांब्राह्मणायनिवेदेयत् द्वादशान्नप्रदातव्याःकुम्भाःसान्नजलान्विताःद्वादशब्राह्मणांस्त
 त्रभोजयित्वाक्षमापयेत् छत्रोपानयुगैःसार्द्धदक्षिणाभिश्चभारत एवापापहरात्राक्ताद्वादशीफलमिच्छतां य
 थाभिलषितान्कामान्ददातिन्द्रपसत्तम पूरयित्वाखिलान्कामान्यतेश्रवमनोरथान् मनोरथद्वादशीयंततोलोके
 पुविश्रुता उपोष्यैतांत्रिभुवनंलब्धमिद्रेणैवपुरा आदित्यश्चैशितान्पुत्रान्धनमौशनसातथा धौम्येनाध्ययनं
 श्रेष्ठमन्यैश्चाभिमतंफल राजर्षिभिस्तथाविप्रैःस्त्रीविदूश्चैश्वरभूतले गयंकाममभिध्यायव्रतमेतदुपोषितं तत्तदा
 प्रीतिसिद्धिंविष्णोराराधनाद्यतिः अपुत्रोलभतेपुत्रमधनोलभतेधनं रोगाभिभूतश्चारोग्यं कन्याप्राप्नोति स
 त्पति समागमंप्रवसितरुपोष्यैतामवाप्यते सर्वान्कामानवाप्नोति मनस्त्वग्र्यंचमोदते नापुत्रोनाधनोनेष्ट
 वियोगीनचनिर्गुणः उपोष्येतव्रतंमर्त्यःस्त्रीशूद्रोवापिजायते सूर्यलोकेसहस्राणिवर्षाणामयुतानिच भोगानभि
 मतान्भुक्तासचतत्रयेच्छया इहपुण्यवतान्दण्णानिनासाधुशीलिनां गृहेप्रजापतेराजन्सर्ववाधाविवर्जितःन
 द्वादशीमुपवसंतिमनोरथास्यानैवार्चयतिपुरुषोत्तममादिदेवं गोब्राह्मणान्नमयंतिनपूजयंतियेतमनोभिलषितं
 कथमानुवंति ॥ इतिभविष्योत्तरांक्रमनोरथद्वादशीव्रतं अत्रैवगोविंदद्वादशीव्रतं नारदीये अतिसितायां

द्वादश्यां सोवर्णप्रतिमां हरेः अभ्यर्च्य गंधपुष्पाद्यैर्दद्याद्देवदेवतथा द्विपद्वसंस्थान्विप्रांश्च भोजयित्वा स दक्षिणां
 दत्त्वा विसर्जयेत्पश्चात्स्वभंभुजीतवाग्यतः फाल्गुने द्वादशी शुक्लाया पुष्या कर्केण संयुता गोविंदद्वादशी नाम सप्तम्या
 श्लोविंद भक्तिदा तस्यामुष्य विधिना भगवंतं प्रपूजयेत् लिखितः पापनाशिन्या विधिर्योपि हि स स्मृतः तन्माहा
 त्म्यं ब्रह्मपुराणे फाल्गुना मलपक्षे तु पुष्यर्क्षे द्वादशी यदि गोविंदद्वादशी नाम भद्रा पातकनाशिनी तस्यामुष्य वि
 धिं वन्नरः स क्षीणकल्मषः प्राप्नोत्यनुत्तमां सिद्धिं पुनरावृत्तिदुर्लभा मिटी कायां द्वादशी चेति द्वादशे दकादशे योरभे
 दाभिप्रायेण किंवा द्वादश्या पुष्य नक्षत्रे सति तस्यामेवोपासापेक्षयेति अथैकादश्यां कर्कशे व्यंभविष्ये फाल्गुने मा
 सि शुक्लायामेकादश्यां जनार्दनः वसत्या मलकी वृक्षे लक्ष्म्या सहजगत्पतिः तत्र संपूज्य देवेशं शक्त्या कुर्यात्त्रयं दक्षिणं
 उपोष्य विधिवत्कल्पं विष्णुलोके महीयत इति गोविंदद्वादशी व्रतं हरिभक्तिविलासे फाल्गुने द्वादशी शुक्लाया
 पुष्यर्क्षेण संयुता गोविंदद्वादशी नाम सप्तम्या द्वादश भक्तिदा तस्यामुष्य विधिना भगवंतं प्रपूजयेत् लिखितः
 पापनाशिन्या विधिर्योपि हि स्मृतः ॥ अथ नृसिंहपरिचर्योक्तमा मर्दकी कृत्यं नियमेन वापनाशिनी द्वादशी
 तत्र व्रतग्रहणं त्रयः द्वादश्यां तु निराहारः स्थित्वा ह म परे ह नि भोक्ष्यामि जामदग्ने शशरणे भवेद्युत तत आ म
 लकी मूले सामान्य कलशस्थापनं पूर्वोक्त प्रकारेण स्थापिते कलशे ताद्यैरेण वेवाला जान्विते पात्रयोऽशमाप्य त
 दर्धतदर्धनिर्मितसौवर्णपरशुरामं क्षत्रांतकरणधोरमुद्रहन्परशुरे जामदग्न्यः प्रकर्तव्यो रामो रोरपा रुणेक्षण
 इति ध्यात्वा पोडशोपचारपूजाक्रमेण पंचामृतस्त्रापितमुपवेश्य वस्त्रयुगं च त्रयोपानयुगं समर्प्य श्वेतचंदनेना
 मुलिप्य तु लसी पुष्पैरभ्यर्च्य विषयपूजां कुर्यात् पादयोर्विशोकाय नमः जान्वोः सर्वरूपिणे नमः ऊर्वोर्हयग्रीवा
 य नमः वाङ्मोहमांगदाय नमः उरसिर्वकुंठाय नमः चक्षुषोर्ज्योतिरूपिणे नासिकायां शोकनाशनाय लला

देवामनायनमः श्रुतोरामाय. शिरसि सर्वात्मनेनमः स्वनाम्ना श्रुयुधानिसंपूज्य धूपदीपादिदत्त्वाध्वं
 दद्यात् त्रयार्घ्यमंत्रः नमस्तेदेवदेवेशाजमदग्न्यनमोस्तुते गृहाणार्घ्यमयादत्तंमालत्वा सहितप्रभो ॥ १ ॥
 ततः परशुरामं प्रार्थयेत् जादग्न्यनमस्तेस्तुक्षत्रियांतकराय च सर्वाण्यनिपापानि सप्तजन्मकृतान्यपि क्षयं
 यान्तु मेवायत्तत्प्रसादाच्चभागं वाचिकं मानसं पापं ज्ञानतो ज्ञानतोऽपि वा श्रायुर्यशस्तथारोग्यं धनं धान्यं च
 संपदाः सोभाग्यं तव भक्तस्य संतानं विपुलं भवेत् सर्वान्कामानवाप्नोतु दिवि सौख्यं निरंतरं श्रुतिचारस्तु-
 नमेशान्भक्तिस्त्वद्यरणं वुज्जनार्दनरूपकिशलक्षीनाथसुरार्चित रामराममहावाहो कर्तव्यविनाशन एतत्स-
 र्धमयादत्तं ज्ञानं ज्ञेयं तवाच्युत मामुद्धर जगन्नाथ कृपां कृत्वा ममोपरि अथ धात्रीमभिर्पिचेत् तत्र मंत्रः ॥ पितापिता
 महश्चान्येऽप्यपुत्रापेच गोत्रिणः वृक्षयोनिं गताये च ये च कीदृत्वमागताः शैरेखनरैके ये च महारौरवसंज्ञके वियोगिनि
 यगताये च ये च ब्रह्मांडमध्यगाः पिशाचत्वं गताये च ये च प्रेतत्वमागताः तेषां विंशत्युभयदत्तं धात्रीमूलं सदापयः सर्वैते त-
 त्तिनायां तु धात्रीमूलनिषेचनादिति ततोऽष्टोत्तरशतकृत्वो वाष्टाविंशतिकृत्वो वामलक्ष्मीं प्रदक्षिणीकृत्य हरिनी
 राग्यजागरणं कृत्वा नित्यकर्मनिर्वृत्य गुरवे देवं सपरिकरं निवेद्य ब्राह्मणान्संभोज्य स्वयं वंधुभिः सममंश्री
 यात् ॥ इति ब्रह्मपुराणे आमर्दकीपापनाशिनीद्वादशीव्रतम् ॥ अथास्यामेव फाल्गुन शुक्लद्वादश्यां नृसिं
 हद्वादशव्रतं - वाराहे ॥ दुर्वासा उवाच ॥ तद्वच्च फाल्गुने मासि शुक्लपक्षे तु द्वादशी उपोष्या प्रोक्तविधिना हरि-
 माराधयेद्दुःखः नरसिंहाय पादौ तु गोविंदायोदरं तथा कटिं च भुजे पूज्य अतिरुद्धेऽपुंरस्तथा कंठं च शितिकंठाय
 पिनाके शायये शिरः असुरध्वसनायेति चक्रं कंठे वात्मने तथा शल्वमित्येव संपूज्य गंधपुष्पफलंस्तथा तदग्रे स्थाप्य
 तु यदंति तव त्वयुगान्वितं तस्योपरि नृसिंहे तु सौवर्णं ताद्यभाजने सौवर्णशक्तितः कृत्वा दारुवंशमथेपि वा रत्नगर्भे

घटं रूपाप्येतत्संप्रत्यविधाततः द्व. दश्यविदविदुषे ब्राह्मणाय निवेदयेत् गोविन्द नृसिंहरूपीति मंत्रः एवं कृते फलं प्रा
 प्तव्यपुरापाथिविनुत - वत्सनाम्ना तु तत्तेहं प्रवक्ष्यामि महामुने तस्य व्रतं ते भगवान्नरासिहस्तु तोष च क्रमं प्रादाच्च राज्ञ
 णां त्रिध्वंसनकस्मृयेतेनास्त्रेण स्वकं राज्यं जितवान् प्रसूतम् राज्ये स्थित्वा श्वमेधानां सहस्रमकरोद्भिभुः अन्ते व व्र
 ह्मलोकाख्यं प्रदमिगोच्चसत्तमम् एषा धन्या पापहरा द्वादशो भवतो मुनेः कथितेयं प्रज्ञन्नेन श्रुत्वा कुरुयथेच्छसि
 इति वारुह्ये धरणी ब्रते पुफाल्लुन शुक्लैकादश्यां नरासिह द्वादशी व्रतं अथ फाल्गुन शुक्ला सुकृतद्वादशी व्रतंः भविष्योत्तरे
 युधिष्ठिर उवाच यन्नताया यैषु सांभवत्यामुष्मि कंकृततापाय यच्च भवति तदा चक्षव्यदूत्तम् उपवासात्प्रभात्युच्छृणुषा
 राधनक्रांक्षिणं कथयेह महोद्वाहो न च तृप्याभिजल्पिते श्रीकृष्ण उवाच श्रूयतां पार्थ यत्पृष्ठ कौतुकाद्भवतापश
 आमुष्मि कंकृततापाय यच्च तापाय जायतेऽ उपोषितप्रभवेण कृष्णारधनक्रांक्षिणम् कथयामि यथापृष्ठं पूर्वमेव न
 रोरगः वेदिशानामजगंरं प्रस्थातं नृपसत्तम तत्रैश्वर्यो भवत्पूर्वशूरभद्र इति श्रुतः भार्ययामातृदुहितृपुत्रपौत्रसम
 न्वितः प्रभूतभृत्यवैरैश्च बहुव्यापारकारकः पुत्रपौत्रादिभरणव्यासकमतिरेव च परलोकं प्रति मतिस्तस्य नासी
 त्कथंचन चकारानुदिनसोऽथ न्यायान्याय्यं धनार्जनं सर्वथान्यत्र निस्तेह परस्वेव तितपितः न जुहोत्युदिते का
 लेन ददाम्यति तृष्णया वभूवोद्यमस्तस्य पुत्रादिभरणे पर नित्यं तैमिक्तिकानां च हानि च क्लेशकर्मणां तृष्णाभिभूतो
 राज्ञस्त्ववर्गभरणो हत कोलेन गच्छता सोऽथ मृतो विव्रती तटे यातना देहभूत्प्रेतो ग्रीष्मकाले भवन्नृप तददशमहाभा
 गो दिव्यज्ञानसंमन्वितः वेदवेदांगविद्विद्वान्निपीतो नाम वैद्विजः भास्करस्यांशुभिर्दार्ढ्यं तं मतिदारुणैः प्रत
 प्तवान् क्रामयेत्तु यथा तं निपीडितः क्षुधार्तं शुष्ककंठास्यमूर्ध्वान्मीलितलोचनं विक्रान्ताजिनमंगेषु विस्फोटैः सर्वे
 तोयन्ति निश्वासायासखेदेनैव पतंचासमोदरं निजिनकर्णपावद्वमसमर्थसमर्थनं तं तादृशमयोद्ग्राजर्हभयोमहामुनिः

विपीतः प्राहराजेंद्र कारुण्यार्थमिदं वचः जानन्नपि यथाप्राप्तं तदनुष्ठानजफलं जेतोस्तस्योपकाराय सर्वतोऽप्यव
यन्निव विपीत उवाच श्रधः सूर्याशुभिस्तप्तैर्वह्नुभिः पथिपाशुभिः उपल्यर्ककरैस्तीव्रैस्तृषाचोर्त्तिनपीडितं अ
न्यस्तथाविधैर्घोरैरविपद्यैः सुदारुणैः कथयेह यथा तन्वा एकादिद्वयसकथं तस्यैतद्वचनं श्रुत्वा विपीतस्य सर्वद्वन्द्वं
वेदनां उवाचैदं कृत्वा दुःखस्य मन्दकं शीरभद्र उवाच अशाश्वते शाश्वतधीस्तनदह्यामिदुर्मतिः धनापणगृह
क्षेपपुत्रदारादितेरतः नात्मनो हि हितारंभी तेन दह्यामिदुर्मतिः १ इदं करिष्याम्यपरं त्विदं कृत्वा त्विदं पुनः इतीच्छा
शतमारुह्य तेन द. २ शीतोष्णवर्षादिभवं लोभात्सोढुं मया शुभं तदेव हि न धर्मार्थे तेन द. ३ जुहोमि यदि तन्नोस्ति ददा
मि यदि सोऽदिति कुटुंबमतिमूढं हं तेन द. ४ पितृदेवमनुष्याणामदत्त्वा पोसाति हि मे तेनापि केषुपि वत्तं तेन दह्यामेकोऽब्रु
मतिः ५ पुत्रक्षेत्रकलत्रपुत्रमत्वा हते चेतसा बहुसाधुकृतकर्म तेन द. ६ ॥ मृतमपि धर्मस्तस्मिन्नन्यायोपाजं
तमयानूनमन्येपि पविर्तेत दह्याम्येकोऽब्रुमतिः ॥ ७ ॥ नमया पूजिता गेहाग्निर्गत्वा द्विजसत्तमाः स्ववर्गहितकामेन ते
न दह्यामिदुर्मतिः यन्मन पूजिता देवाः कुटुंबपोषितपरं एकाकी तेन दह्यामि ये पुष्टास्तन्यतो गताः ॥ ८ ॥ नित्यं
ते मितिकं कर्म कृत्ये पानमेकृतं एकाकी तेन दह्यामि ते भर्त्यः कापिरम्यत यन्मे परिजनस्यार्थं कृतं कर्म फलं शुभं
एकाकी तेन दह्यामि गतास्ते फलभागिनः दारा पुत्राश्च भृत्याश्च पापबुद्ध्या मया भृताः एकाकी तेन दह्यामि गतास्ते-
फलभागिनः पुत्रदारादिभृत्येभ्यो मया पापार्थं संचयाः कृतास्ते न त्रदह्यामि गतास्ते फलभागिनः कृतपापं मया
मुक्तमन्यैः सत्कर्म संचितं दह्यामि कोहमत्यंतं गतास्ते फलभागिनः यन्ममत्वाभिभूतेन मया पापमपाजंते न द-
नपस्य कस्यापि तेन तप्येह माकुलः अंतर्दुःखेन दग्धो हं दह्यामि भानुना नांतर्दुःखं न भानुर्मेपापपंकं द्विधा छि-
न्नं कुतस्तस्मात्सुमुखारं पश्याम्यसुखसागरात् तत्तथा पादवितुमामाप्नुयान्मुनि सत्तमः विपीत उवाच अल्प-

कालिकमुद्धारं तव पश्याम्यसंशयं । प्रक्षीणपापमेतत्ते सुकृतं चास्ति ते परं । अतीतदेशमेजन्मश्च्युताराधनेच्छया
सुकृताद्विपदाभिद्रादशीत्वमुपोषितः । सर्वतस्याः प्रभावेन पापमत्यंतदुर्जयं । अल्पैरहोभिः संक्षीणमात्रपात्रेयथा-
जलम् । गतं पापमयं तस्याः प्रभावो ल्यंतदुर्लभः । नराः पापस्य कुरुते जयं सुकृतकर्मणा । सत्कर्मजयदाहोपाततो वै
द्रादशी संमृता । याचेतद्देवनातैर्न भवतापरिचरितम् । तत्तथानात्र संदेहो भवतापापहेतुकी पापमत्र कृतं भद्रं त्रैल्यता-
पापं जायते । आह्लादेयथा पुण्यमिह पुण्यकृतां चणां । सीरभद्रं समाश्वस्य याविति महामुनिः । सोऽप्यल्पेना-
पिकालेन ततो मोक्षमवाप्तवान् । उपवासप्रभावश्च कथितस्तेन रोत्तम । येनाल्पैरेव दिवसेभूरि पापं गतं क्षयं । तस्मा-
मरेण पुण्याप्यप्यतितव्यं न पातके । उपवासश्च कर्तव्यः स देवात्मा हि ते पिणा ॥ ७ युधिष्ठिर उवाच ॥ ॥ अहो
तिष्ठत पापानां विपाको नरकस्थितैः । पुरुषैर्भुज्यते शश्वत्तन्मोक्षवदसत्तम । श्रीकृष्ण उवाच । जयेयते तत्पुरुषः । सदा
सुकृतकर्मणः । जयाप्यद्वा दशी शस्ता सदा सुकृतकर्मणां । फाल्गुना मलपक्षस्य एकादश्यामुपोषितः । द्वादश्यां तु नृप-
श्चष्टपूजयेन्मधुसूदनं । एकादश्यां समुत्तिष्ठन् विष्णोर्नामानुकार्त्तनात् । पूजायां वासुदेवस्य भुंजते सुसमाहितः कामं क्रोध-
चलो भवंचदंभमोहं च वैयेत् । मानद्रोहादिदोषांश्च सर्वानात्ममदोद्भवान् । भावयेद्विष्णुभक्तश्च संसारासारतां तथा
स्वभाविताचिरोनं प्राणिनां हि तमिच्छता । नमोनारायणायैति वाच्यं तु स्वपतानि शि । तथैव कुर्व्याद्द्वादश्यानां भृश-
भारो हरेः । सोऽवर्णताम्रपात्राणि मृगं यान्यापि पांडव । यवपात्राणि पूर्वमुदद्यान्मासचतुष्टयं । आपाढादिद्वितीयां तु पारण-
त्येयमीदृशैः । तत्रापि धृतपात्राणि दद्याच्छूद्रासमन्वितः । कार्तिकादिषु मासेषु मघातिपुतथातिलान् । दद्याद्विप्रा-
न् । तत्रापि धृतपात्राणि दद्याच्छूद्रासमन्वितः । ताम्रवयं शेषेण मासिमासि दिनद्वयं । तथैवोच्चारयेद्दद्यान्मासिमासियवादिकं
विष्णोर्नामस्तेजगंतः प्रसूते श्रीवासुदेवाय नमो नमस्ते । नारायणत्वांप्रणतोः ।

स्मर्याचित्यजयोस्तुतेशाश्वतपुण्यराशेः प्रसीदपुण्यजयमस्तुविष्णोर्जोवासुदेवार्द्धमुपैतिपुण्यं ॥ नारायणाद्धुमि-
 मुपेतुपुण्यप्रयातुवाशेषकुब्जिनाश विष्णोपुण्याद्भवमेस्तुवासुदेवास्तुमेशुभं नारायणास्तुमेधमैजिहिपुपमशेष-
 तः ॥ अनेकजन्मजनितवाल्ययोर्विनवार्षिकैः पुण्यवृद्धिमायातुयातुपापचयः क्षयः ॥ आकाशादिपुशब्दद्वौ-
 श्रोत्रादीर्महदादिषु प्रकृतौ पुरुषे चैव ब्रह्मण्यपि च सप्रभुः ॥ यथैकएव धर्मात्मा वासुदेवो व्यवस्थितः ॥ तेन सत्य-
 नमेपापनरकार्तिप्रदक्षयः ॥ प्रयातिसुकृतस्यास्तुममानुद्विजसंजयः ॥ पापस्य हानिः पुण्यस्य वृद्धिर्भेद्योत्वनुग्रहम-
 एवमुच्चाप्यविप्रायप्रदद्यात्कथितं तव भुजोत्कृतकृत्यस्तुपापराणेकृते पारणातेतुदेवस्य प्रीणनं शक्तिरितो नृप-
 कुवाताखिलपाखंडालापंचाविवर्जयेत् ॥ एवं संत्रस्तस्यार्थातेकांचनी प्रतिमां हरेः पूजयित्वा ब्रह्मणुपैर्धृतप्रात्रेण संयुतां
 तगां सर्वत्सावित्राय दद्याच्छ्रद्धासमन्वितः ॥ विष्णवे तंचयत्पूज्यं देवान्प्राज्ञं भवेद्यदि ॥ तस्मिन्महनिदातव्यं भोजनं चा-
 निवारितं ॥ इत्येपाकथिता पुण्यासुकृतस्यैजयावहा ॥ द्वादशीनरं कपार्थमापुण्येन प्रश्यति ॥ नाग्रयेन च शस्त्राणि न-
 चलोहमुखाः खगाः भवत्यपापश्च पुनरनरेकगमनं कृतः ॥ नमो नारायणायैति वासुदेवोत्तिक्रियेत् ॥ नयाति नरकं म-
 त्यः ॥ संक्षीणा शेषपातकः ॥ तस्मात्पापडिसं सर्गमकर्वन् द्वादशीमिमाम् ॥ उपोष्य द्वादशीमेतानं रं कयाति न क्वचित् प्राप्नो-
 ति ॥ शोणोत्सुकृतस्य करोति यद्विप्रज्ञानुयच्छति न यच्छति सर्वदोषान् ॥ द्वादशीहसुकृतानि धुते कस्माद्वतामुप-
 वसति विमूढाचिन्मा ॥ इति भविष्योदरे सुकृतद्वादशीव्रतं ॥ फाल्गुनशुक्लत्रयोदश्यां धनं दत्तं व्रतारं भः ॥ नारदीये ॥ ५५ ॥
 लुनेतुसितपक्षत्रयोदश्यामुपोषितः ॥ नमस्कृत्य जगन्नाथं प्रारभेद्वनद्व्रतं ॥ महाराजं यक्षपतिं गंधाद्यैरुपचारकैः ॥ यल्लि-
 खितवर्णकैः पटैः पूजयेद्भक्तिभावतः ॥ नरारूढगदाहस्तीं शिविकां स्थितं तुवा ॥ एवमशुक्लत्रयोदश्यां प्रतिमां सद्भिजोत्तम-
 संपूजयेत्सोपवासश्चैकभो यवानरः ॥ ततो व्रतं तिसौ वर्णसंपूजयेन्ननायकं ॥ निधायानिधिभिः सांद्धिः सौवर्णाभि-

द्विजोत्तम उपचारैः षोडशभिः स्नानैः पंचामृतादिकै नैवेद्यैर्विधिर्भक्त्या पूजयेत्सुसमाहितः ततो धेनुमलंकृत्य च
स्वस्वगंधधूपैः सवत्सांदापयेद्विप्रसम्यग् वेदविदेशुभां संभोज्य विप्रान्मिष्टान्नैर्द्वादशायत्रयोदश गुरुतमर्च्य
ब्रह्माद्यैः प्रतिमांतां नैवेदयेत् द्विजेभ्यो दक्षिणां शक्यादद्यात्स्वयं भुजीतमतिमानिष्टैः सह समा
हितः एवं कृतेन त्रेते विप्रनिधेनेतुः प्रसादतः मोदते भुवि विख्यातो राजराज इवापर इति विष्णुधर्मोक्तं धनद्वं
तं मार्कण्डेय उवाच शुक्लपक्षे महाराज त्रयोदश्यामुपोषितः फाल्गुनात्तु सभारभ्य नित्यं संपूजयेन्नरः यक्षराजं
महाराजं नंदनिधिनयकं गंधमाल्यनमस्कारधूपदीपान्नसंपदा सुवर्णब्रह्मणैर्द्राया व्रतं ते प्रतिपादयेत् कृत्वा व्रतं
वत्सस्मेतदिष्टं यक्षपुराजन्मुचिरं यथोक्त्य मानुष्यमासाद्य धनान्वितः स्यात्सौभाग्यमाप्नोति तथा विरोग इति फाल्गुन
शुक्लत्रयोदश्यादि धनद्वं व्रतम् सर्वसुत्रयोदशी पुत्रदोषव्रतम् तन्मार्गशीर्षकृत्य निर्णयेद्दृष्टव्यं मार्गशुक्लचतुर्दश्यां
दुर्गापूजाव्रतं नारदीये अत्यशुक्लचतुर्दश्यां दुर्गासंपूज्य भक्तिः गंधार्घ्यैरुपचारैस्तु विप्रान्संभोज्य भक्तिः एव कृत्वा
व्रतं विप्रदुर्गायाश्चैकभोजनः लभते वांछितान्कामानि हामव्रतं नारद ॥ अस्य मिव विष्णुधर्मोत्तरोक्तं माहेश्वरव्रतं
मार्कण्डेय उवाच शुक्लपक्षादथारभ्य फाल्गुनस्य नराधिप पूजयेत्तु चतुर्दश्यां सोपवासो महेश्वरं गंधमाल्यनमस्कारधूप
दीपान्नसंपदा व्रतं तिच तथा दद्यादग्निष्टोमफलं लभेत् एतदेव व्रतं कृत्वा शुक्लपक्षे तु वत्सरं षोडशरीमवाश्रितिकुल
मुद्गरातिस्वकं चतुर्दशी द्वयै चैतत्कृत्वा संवत्सरं नरः मासि मासि तथा सर्वान्कामानाप्नोति निश्चितं आसाद्य कामान्स
महेश्वरानुतोत्राप्यकालं सुचिरं च राजन् सायुज्यमाप्नोति महेश्वरस्य परात्परस्य प्रतिमस्य तस्येति अत्रैव वृषभवाह
नमुक्तं वीरमिवोदये अग्निपुराणे यश्चरेद्वन्द्वं कंतुनकांशे वपरोनरः पूजयेच्चतुर्दश्यां फाल्गुनस्य शिवयतः सं
पूज्य विधिं वदन्त्यावृषं सर्वगुणान्वितं दद्याद्विप्राय राजेन्द्र शिवो मे प्रीयतामिति एतच्छिवव्रतं नाम महापातकना

शनं शिवरूपधरो नित्यं शिवलोके महीयते इति फाल्गुनशुक्लचतुर्दश्यां शिवव्रतं फाल्गुनपूर्णिमायां सूर्यसोमपू
 जाव्रतं कृत्यतत्त्वाणैवे फाल्गुन्यामर्यमाजातश्रित्यां कश्यपादपि अत्रैव चानसूयायां जातः पूर्णकरः शशी
 तौ तत्रापि धिना पूज्यो प्राप्ते चंद्रोदये सति नृत्यैर्गतिस्तथावायैः कार्यस्तत्र जागरइति अत्रोपवाह्यव्रताभावाद्वा
 ककार्यं इयं भर्वादिः अत्रापि गोविंदपूजां कृत्वा दोलोत्सवः कार्यः तदुक्तं कृत्या चितामणौ ब्राह्मे नरो दोलागतं द
 द्वागोविंदं पुरुषोत्तमं फाल्गुन्यां संयतो भूवागोविंदस्य पुरं ब्रजेदिति अत्र दानं विशेषमाह विष्णुः फाल्गुनी फाल्गु
 नी पुक्ता चेत्तस्या ब्राह्मणा यमु संस्कृतं शयनं निवेद्य भार्य्या मनोज्ञां पुत्रवर्तों द्वि विणवर्तों चाप्नोति नार्य्यपि एकपत्नी
 व्रतं सुरूपं ब्रविणशीलपुतं भर्तारमिति अत्र शयनं देयं मंत्रपाठो यथा यस्मादशून्यशयनं केशवस्य शिवस्य च श
 द्याममप्यशून्यास्तु तस्माज्जन्म निजन्म नि अशून्यशयनं नित्यमशून्याश्रियमुन्नतिं सौभाग्यं देहि मे नित्यं शर्या
 दानेन केशव मत्स्यपुराणेषु भुवनदानमुक्तं त्रिरात्रोपोपितो दद्यात् फाल्गुन्यां भुवनं शुभं आदित्यलोकमाप्नोति धाम
 व्रतमिदं स्मृतं अस्यां विष्णुधर्मोत्तरोक्तं अशोकव्रतं मार्कंडेय उवाच अशोकपूर्णमामेतां शृणु ष्वगदतो मम
 उपोष्य तु नराशोकं प्राप्नोति स्त्री तथापि वा फाल्गुनस्यामले पक्षे पूर्णिमा स्यान्नुपेतम मृज्जलेन नरास्नात्वा दत्त्वा शिर
 सि वै मृदं वृत्रार्शनं ततः कृत्वा कृत्वा च स्थंडिलं मृदा पूर्णैर्गंधैः समभ्यर्च्य भूधरं नामनामतः देवं चैव तथा देवी
 मशोकेति च कीर्तयेत् यथा विशोकांधरणीकृतं वा त्वं जनार्दन इत्यादि व्रतमेतत्स साश्रित्य पारणं च यथाविधि स
 वे व्याधिविनिर्मुक्तो दशजन्मंतराण्यसौ विशोकः सर्वकल्याण भाजनं स्यान्न संशयः यथा त्वमेव वसुधे संप्राप्ता
 निर्वृतः पदं तथा स परमं लोके सुखं प्राप्स्यति मानवः एवमेतन्महापुण्यं सर्वशान्तिप्रदायकं विशोकाख्यं व्रतं पुण्यत
 त्कुरुष्व महाव्रतं इति विशोकाख्यं महाव्रतं अथास्यामेव लक्ष्मीनारायणव्रतमुक्तं हेमाद्रौ विष्णुधर्मोत्तरे पुलस्त्य

उवाच पंचदश्यांशुछपक्षेफाल्गुनस्यनराधिप पाखडपतिताश्चैवतथैवात्यावसायिनः नास्तिकाभिमित्रवृत्तिश्चप-
 पितश्चापिमालयेत् नारायणेगतमनाः पुरुषोविजितेंद्रियः तिष्ठन्नजन्मलब्धश्चक्षतेचापिजनार्दनं कीर्तये
 त्सत्क्रियाकाले सप्तकृत्वापुनः पुनः लक्ष्म्यासमन्वितदेवमर्चयेतजनार्दनं संध्याव्युपरमेचैदुस्वरूपंहरिमीश्वर
 रत्निलक्ष्मीवर्चस्यसम्यगर्घ्येणपूजयेत् श्रीनिशाचंद्ररूपत्वंवसुदेवजगत्पते मनोभिलपितदेवपूरयस्वनमोनमः
 मंत्रेणनेनदस्वार्घ्यदेवदेवस्यशक्तितः नक्तंभुंजीतमौनेनतैलक्षारविवर्जितं तथैवचैत्रवैशाखेज्येष्ठेचमुनिसत्तम
 श्रवणेतथप्रोक्तमासिमार्गसिचतद्दिने निष्पादितंभवेदेवंपारशंदात्प्रभक्तितः द्वितीयतत्रवक्ष्यामिपारणंत
 त्रिवोधमे आपाटेश्रावणेमासिप्रोक्तमाद्रपदेतथा तथैवाश्वयुजेभ्यर्च्यश्रीधरंचश्रियासह सम्यक्कर्मसेद
 स्वाभुजीतार्घ्यथाविधि द्वितीयमिदमास्याततृतीयमपिपारणं प्रतिपूज्यततोदद्याद्वाह्मणेभ्यश्चक्षिणां प्रति
 मांसप्रवक्ष्यामिश्राशनंकायशुद्धये चतुरप्रथमंमासान्पचगव्यमुदाहृतं कुशोदकंतथैवान्यदुक्तंमासचतुष्टयं सू-
 द्यंश्रुतंततद्वच्चजलंमासचतुष्टय गीतवाद्यादिकरात्रौतथाकृष्णकथाःशुभा कारयेद्देवदेवस्यपारणेपारणेगते
 जनार्दनंसलक्ष्मीकर्मर्चयेत्प्रथमतः सश्रीकश्रीधरंतद्वत्तृतीयंभूतिकशवं एवंसंपूज्यविधिवत्सपत्नीकंजनार्दनं
 नांसीतीष्ठविद्योगार्तिपुमान्योपिइथापिवा यावंतिजन्मान्यसुखंनान्नातीष्टविद्योगतां देवस्यचप्रभावेनमरणेप्रा-
 पुतेस्मृतः कुलेसतांस्फातधेनोभोगान्भुक्तेयथेप्सितान् ॥ इतिविष्णुधर्मोत्तरेक्तंफाल्गुन्यालक्ष्मीनारायण
 व्रतं अथास्यांफाल्गुनपुर्णिमायां होलिकापुजन नारदायै फाल्गुनेपूर्णमायांतुहोलिकापूजनंस्मृतं संचय
 सर्वकाष्ठानांपलालानांचकारयेत् तत्राग्निविधिवद्बहुत्वारक्षौर्ध्वमंत्रविस्तरैःश्रद्धाकटाभयत्रस्तैःकृतात्वंहोलिवाल्लिशैः
 श्रतस्त्वांपूजयिष्यामिभूतिभूतिप्रदायिनी इतिमंत्रेणसंदीप्यकाष्ठादिक्षेपैस्ततः परिक्रम्योत्सवःकल्पयोगी

तथादिवनिःस्वनेः होलिका राक्षसचिंयप्रह्लादभयदायिनी अतस्तां प्रदहत्येवकाष्टाद्यैर्गीतमंगलैः ॥ संवत्सर
स्पदाहोयंकामदोहोमतांगतः इतिजानीहि विप्रद्रल्लोके स्थितिरनेकधा भविष्योत्तरेपि अयं पंचदशी शुक्ला
फाल्गुनस्य नराधिपः जल्पं त्वं शक्तितालोका नृत्यंतु च हंसंतु च दारुजानि वखड्गानि गृहीत्वा समरोत्सुकाः ॥ यो द्वि
रद्रवमेयांतु शिशवः संप्रहर्षिताः संचयं शुष्ककाष्ठानां पलानां च कारयेत् तत्राग्निं विधिबद्धत्वारक्षोर्ध्वं भवविस्तरेः
ततः किल किलाशब्दे स्तालोशब्देर्मनोरमैः तमग्निं च परिक्रम्य गायंतु च हंसंतु च जल्पंतु स्वेच्छया लोका निःशंका य
स्य पन्मनः भगंवहुविधैः शब्दैः कर्त्तियेद्वै शभापया विस्तारयं श्रगायं श्रतस्य नाम सहस्रकं सर्वदुष्टापहो होमः
सर्वरोगोपशान्तिस्तु क्रियते स्याद्विजैः पार्थ तेन सा होलिका मता अस्यां निशागे मे पार्थ संरक्षयाः शिशवो गृहे
गोमयेनोपलिप्ते च सचतुके गृहांगणे आकारयेच्छिञ्जन् प्रातान् वहुव्यग्रकरान् नरान् ते काष्ठखड्गै रसंस्पृश्य गीतैर्हो
त्य करैः शिशून् भक्षयंतं पांदा तव्यंगुडपक्वान्नेमेव च होलिका पूजने मन्त्रः प्रागुक्तः होलिका प्रदीपनं प्रदोषकार्थं यथा
च पृथ्वी चंद्रोदये दुर्वासो वचनं निशागे मे तु संपूज्या होलिका सर्वतो मुखै रिति तच्च भद्रायां संस्त्यान कार्थं यथा
च भद्रायां दीपिता होली राष्ट्रभंगकरोति वै नगरस्य चैष्टास्य तस्मात्तां परिवर्जयेदिति पुराणसमुच्चयवचनात् तथा
च भद्रायां द्वितु कर्त्तव्ये श्रावणी फाल्गुनी तथा श्रावणी नृपतिं हितं ग्रामं दहति फाल्गुनी दिनाद्वीत्परतोपि स्यात् फाल्गु
नी पूर्णिमा यदि रात्रौ भद्रावसाने तु होलिका दीपिका तदेति यदा तु पूर्वदिने चतुर्दशी प्रदोषव्यापिनी परदिने च क्ष
यवशात्सायान्हे प्रागेव समाप्यते तदा पूर्वदिने संपूर्ण रात्रौ भद्रसत्वात् तत्रैव तन्निषेधात् परे ह नि प्रतिपद्ये व कुर्या
त् सार्धं यामत्रयं वा स्याद् द्वितीय दिवसे यदा प्रतिपद्वर्द्धमाना तु तदा सा होलिका स्मृतेति निर्णयामृते भविष्यवच
नात् मदनरत्ने तु एवं यनुवर्हो वा न्हं परित्यजेदिति भविष्योक्तं वन्हो होलिकायां वन्हं प्रतिपद्वर्जयेदित्यर्थः

तदेतद्भिनविपयमिति तत्रैवाकं अन्येतुतस्याभद्रामुखं त्यक्तेति प्रदोषव्यापिनीनस्याद्यदापूर्वोदितेन तदा --- भद्रा
मुखं वर्जयित्वा होलाकार्याः प्रदीपनमिति तदवचनात् निशागमे प्रपूज्येहं होलाकार्यं सर्वदा बुधः --- तद्विवापूज्य
द्भद्रां पूजितादुःखदा भवेदिति दिवोदासीयवचनात् यामत्रयोर्द्वयुक्तचेत्प्रतिपत्तु भवेत्तुः --- भद्रां मुखं परित्यज्य
कार्या होला मनीषिभिरिति विद्याविनोदभिधानाच्च भद्रां मुखं विहाय पूर्वोदितेन एव कार्याः त्याहुः --- नाड्यस्तु ५
चर्पदमित्तिरत्नमालायां अन्यच्च 'रार्कायायामपूर्वार्द्धचतुर्दश्यां भवेद्यदि' होला भद्रावसानेन तु निशांते पि प्रदीप
येदिति भविष्योत्तरवचनात् यदा तु पूर्वोदितेन भद्रा रहितः कालो न लभ्येत तदा उत्तरदिने त्रसूर्यास्ता पूर्वमेव पूर्णि
मासं मां तां तदा भद्रां पुच्छेत्कार्यं दृष्टिव्यां यानं कार्यणि शुभानि त्वशुभानि तु तानि सर्वाणि सिद्ध्यन्ति विधिपुच्छेन संश
येदितिल्लवचनात् विष्टिपुच्छं तु ज्योतिषे इष्वकं मखनारीभ्यां भद्रा पुच्छघटीत्रयं क्रमेण ध्रुवेलवक्ष्यते क्रमेण सिते
तरं वति --- इषु ५ अर्क ७ नख २० अस्मिन्नेव पलेयं दोतरा पूर्णमासी सा हि यामत्रयपरिमिता अधिकाया प्रति
पदोत्तरदिने वृद्धिर्गमिनी तदा पूर्णिमास्युत्तरप्रतिपत्तदोष एव कर्तव्यम् ननु पूर्वरात्रौ विष्टिपुच्छइति भविष्योत्तर
पूर्वोदितं तवचनात् एवं सति या उत्तरदिने पिकृत्स्नप्रदोषे तदेकदेशे वा वर्तते सा सुतरां मुरा पूर्वोक्तं तु पूर्वविद्धा
ग्राह्यत्वमुत्तरप्रदोषं स्पष्टं शब्दभावे च होय नतु यदा पूर्णरात्रिः सर्वा भद्रा व्याप्त उत्तरदिने प्रदोषश्रृणुमासी श
पयुक्तेऽपि चंद्रग्रहणां क्रान्तिः प्रदोषावां तदा सर्वेषामेव वर्णानां सूतं करहृद्दर्शन इति शुचित्वाभिधानात् अत्र ग्रहो लि
कादीर्पनस्यादिति चेत् उच्यते स्नांत्वां कर्माणि कुर्वानं श्रुतमन्नचवर्जयेदिति स्नातोत्तरं नित्यनैमित्तिककृत्या धिका
रात् कोम्यानि तु ग्रहणात् पूर्वग्रहणोत्तरं न भवेत्येव तथा च ज्योतिष्ये त्रयोदश्यां दिता वध्यं दिनानां नवकं
बुधः मांगल्येषु समस्तेषु ग्रहेण च द्रसूर्ययोः द्वादश्यादि तृतीयांते च धंदुं क्षुधेरस्मृतः एकादश्यां दिकः सोररे च

तुर्थतः प्रकीर्तितः खडग्रहंतयोः प्रोक्त उभयत्रादिनत्रयमिति ॥ अस्यापवादस्त्वैव नित्यनैमित्तिके जप्ये होमय-
ज्ञक्रियामुच ॥ उपाकर्मणि चोत्सर्गग्रहे वधो न विद्यत इति ॥ होलिकानिर्णयः ॥ अथास्याहं जाविधान ॥ उोमध्यहो-
लिका पूर्णमायाममसपरिवारस्य असुपादिभयनिवृत्ति पूर्वकानायासेनाकाक्षितसर्वमनोसिद्धिसंकलानिवृत्तिनैमित्ति-
कं चंडाहुडोलिकादानासापत्यानाप्राप्तिसहितत्वं सतानरक्षार्थहोलिकापूजं करिष्ये ॥ इति संकल्प्य ॥ तत्राग्निवि-
धिवत्प्रतिष्ठाप्य ॥ ततोऽग्निं संक्षेपविधिना चंदनादिभिः संपूज्य होमं कुर्यात् ॥ तत्र रक्षोघ्नमंत्रः ॥ सधृतलाजाहुतीना-
मष्टोत्तरं शतं जहुयात् ॥ रक्षोघ्नमंत्राश्च ॥ उरक्षोहणो वो वलगहनैव णवामिदमहं तं वलगमुत्किरामि प्रियस्मिन् प्रियम-
मास्यो निचखानेदमहं तं वलगमुत्किरामि स्वाहा ॥ १ ॥ यन्मे संधुर्धमसंधुर्निचखानेदमहं तं वलगमुत्किरामि य-
न्मे सजतो निचखतोऽक्त्यां किरामि स्वाहा ॥ २ ॥ स्वराडसि सपत्नराडस्समं भिमतिहाजनराडसि ॥ रक्षोहा सर्वश-
डसि मित्रं हा स्वाहा ॥ ३ ॥ रक्षोहणो वो वलगहनो वनयामि वैष्णवान् स्वाहा ॥ ४ ॥ रक्षोहणो वो वलगहनो वनयामि वैष्णवैष्ण-
वमसि वैष्णवस्य स्वाहा ॥ ५ ॥ रक्षोहणो वो वलगहनोऽपदयामि वैष्णवान् स्वाहा ॥ ६ ॥ रक्षोहणो वो वलगहनो वनयामि वैष्णवैष्ण-
वमसि वैष्णवस्य स्वाहा ॥ ७ ॥ यानेः शंखसोऽन्नरुणो धूर्तः ॥ प्राण्डमर्त्यस्य रक्षाणो ब्रह्मणस्पते प्रत्युष्टं रक्षः ॥ प्रतिष्ठाः
स्वाहा ॥ ८ ॥ अरातयो निष्ठस्तक्षो निष्ठता ॥ अरातय उर्वतरिक्षमन्वमि ॥ ९ ॥ रक्षोहा विभ्वर्षिण रभियो निमयो
हते ॥ त्रैणैः संधस्य मासदत्त स्वाहा ॥ १० ॥ एभिर्मंत्रैश्चावृत्या लाजाहोमः ॥ अथवाष्टोत्तरशतीः ॥ प्रथममंत्रेण स-
र्वैरेवं वा ॥ शतमष्टोत्तरं पूर्वमष्टाविंशतिरेवं वा ॥ ततो विधिवदग्निं संपूज्य प्रार्थना ॥ असुपाभयसत्रस्तेः कृतात्वा होस्मि-
वालोकैः ॥ अतो माया हि भीतिरभ्यामाते वापत्यमात्मनः ॥ १ ॥ आयुर्देहिय शोदेहि शिशूनां कुरक्षणे ॥ शत्रूणां च क्षयं ध-
हि होलिकैः पूजिता सदा ॥ इति पूजांते प्रार्थनामंत्रः ॥ ततोऽग्नित्रिःपरिक्रम्य जलपंतुचह संतुच जलपंतुस्वेच्छया चैव यस्य द-

स्यैव धर्मेन ! ॥ होलिकै च नमस्तु भ्यदुढातेजोविमर्दिनि ॥ सर्वोपद्रवशां त्यग्गृहाणा ध्यैनमोस्तुते ॥ इत्यर्घ्यं दत्त्वा
 ऽग्निप्रार्थयेत् ॥ २ ॥ येन मया शीतभीतेन निमिषिदाचरणं कृतं - तत्सर्वं क्षम्यतां वहेयतः - सर्वसहोभवान् अनेन मत्कृतेनाग्नि
 पूजितेन श्रीसुपुत्रं दण्डादुढाहो लिकादयः - सर्वाः प्रीता भवन्तु तथा च विधि कृतेन होमेन भगवान्सर्वोपद्रवनाशको वह्निः
 प्रीयते ॥ ततो दक्षिणा संकल्प कृत्वा - तिलकधारणं विधाय हतशेषधानादिसर्वैः प्राशनीये तस्यां रात्रौ गानक्रीडाहा
 स्यात् ॥ पादिकरुचिविधेयः ॥ अथास्य कृतस्य होलिकापूजादिकर्मणो न्यूनतिरिक्तदोषपरिहारार्थमिदं दक्षिणाद्रव्य
 यथानामगोत्राय दानुमहमुत्सृजे - ततो विभूतिधारणमत्र - वदितासि सुरेंद्रेण ब्रह्मणः शंकरेण च - अतस्त्वं पाहि मामिदं वि
 विभूतिभूतिदा भव इति होलिकापूजा - एवं होलिकापूजनविधाय दालागतं गोविदं निरीक्ष्य पुमान् सर्वदोषविमुक्तो
 भवतीत्याचारः ॥ नरोदालागतं हृद्यगोविदं पुरुषोत्तमं - फाल्गुन्यां संयतो भूत्वा गोविदस्य पुरंजनेदिति - कृत्वञ्चाव
 र्ग्यकर्मणि सतर्प्य पितृदेवताः - वंदयेद्बोलिकाभूतं सर्वदोषोपशान्तये अथ होलिकाकथा भविष्योत्तरे - युधिष्ठिर
 उवाच - किमर्थं फाल्गुनस्यां तैर्पौर्णमास्यां जनार्दन उत्सवो जायते लोके देशश्रमे तथापु रे को ह्यस्यां पुज्यते देवो नित्य
 मिकिन्न तादिकं - किमस्यां पुज्यते कृष्ण एतद्विस्तरतो वद श्रीकृष्ण उवाच आसीत्कृतयुगे पार्थरघुर्नो मनराधिपः ॥ शू
 रः सर्वगुणोपेतः प्रियवादी बहुश्रुतः - संसर्वांष्ठिर्विजित्वा वशीकृत्य नराधिपान् - नन्दुर्भिक्षनचव्याधिर्नार्काल्मरुण
 तैर्था - नाधर्मचरते लोकास्तस्मिन्नाज्यं प्रशासति - पौराः सर्वे समागत्य त्राहित्राहि त्वाव्रुवन् - अस्माकच ग्रहे राजन्
 दुढानामेति राक्षसा दिवारत्रौ समागत्य बालान्सर्पिडग्रते वलात् - रक्षायां धूपदीपैश्च भूष्यैर्वानराधिप - मंत्रैर्होमो
 र्जनयैस्सानियन्तु नैव शक्यते - पौराणां तद्द्वयं श्रुत्वा रघुर्विस्मयमागतः ॥ ३ ॥ विश्रमाविष्ट इदं यो वसिष्ठवाक्यमब्रवीत् -
 रघुरुवाच - दुढेति राक्षसी केयं किं प्रभावाद्भिजोचम - कथमेतानि हतव्या मया दुष्टांतकारिणि - रक्षणांस्त्योच्यते राजाष्ट

धिविपालनापतिः । अरंदयमाणः पृथिवीराजाभवतिकित्विषीः । वसिष्ठउवाच ॥ अथपुनरगुह्यज्ञाख्यातंकुर्य
 विन्मया ॥ दुंदुभानामेति विख्याताराक्षसीमालिनः सुताः । तपसाराधयामास गृहादेववरप्रदः । प्रीतस्ताप्राहभः
 गवोन्मरंवरयंसुव्रते । यत्तामिलपितंतत्तदास्येत्वविचारतः ॥ दुंदुभाप्राह महदेव्यदितुष्टः स्वयंमम । तदावद्वाप्तु-
 रादीनामिनुजानामिहेश्वर । मांकुरुष्वत्रिलोकेशस्त्रघातैस्तथैव शतोष्णवातवर्षासु दिवात्रागुहान्तरे ॥ अभयं स
 वंदमस्यात्त्वत्प्रसादात्सुरेश्वर । एवमस्ति तत्रोक्तापुनः प्रोवाच शूलभृत् । उन्मत्तेभ्यः शिशुभ्यश्च भयं ते संभविष्य
 ति ॥ ननु संधामि हाभिगमोऽप्यथा हृदयैः कृपाः । एवं दत्त्वा वरं तस्याः प्रक्षत्या भगवान्भवः स्वप्ने लब्धो यथा ह्यर्थस्तथैवांत
 रधीयते ॥ एव लब्ध्या वरं तस्माद्राक्षसी कामचारिणी । नित्यं पीडयते वालान्संस्मृत्य हरभाषितं । अडाडयानि गृह्णा
 तिसिद्धमन्नकुटुंबिनां । गृहे पुन न सालोके अडाडेत्यभिधीयते । एव ते सर्वमाख्यातं दुंदुबायाश्चरितं मया । सांप्रतंकथ-
 यिष्यामि येनोपायेन हन्यते । इयंपंचदशी शुक्ला फाल्गुनस्य नराधिप । शीतकालांतं संप्राप्तौ प्रार्तमं धुमविष्यति । अ
 भयं सर्वलोकां न दीपयतां पुरुषोत्तम ॥ यथा ह्यशंकितालोकारमंति च हंसति च । दारुजानि तु खड्गानि गृहीत्वा समरो
 रसुकाः । युध्यंतु वंधुभिः सार्द्धं शिशवं संप्रहर्षिताः । नानारंगमयैर्वर्ध्वचंदनागुरुमिश्रितैः । अवरिचगुलालं च मुखे-
 तावलं भक्षतं । वशोर्ध्वजलयंत्रं चर्मयंत्रं करैर्धृतं । गालिदानंतथाहास्यं ललनार्चनं स्फुटं । वेपं संस्थासिन्नाकार्यै
 मंदानां योगिनां ध्रुवः । वेश्यानां योगिनीनां च मोहिनीनां च कारयेत् । तत्राग्निविधिवद्बहुत्वारक्षोर्ध्वमंत्रविस्तरैः । ततः
 किल किलांशे शब्देऽष्टदशैश्च विशेषतः । तमश्निविः परिक्रम्य गायंतु च हंसंतु च । जस्य तु स्वेच्छया सर्वे निशंकाद्यस्य
 जन्मनं । तेन शब्देन सांपापाहोमेन च निराकृता । अदृष्टघातौ हि भानाराक्षसी क्षयमेव यति । श्रीकृष्ण उवाच ॥ तस्य
 तद्वचनं भ्रुत्वा सन्त्यः पांडुर्नंदन । सर्वचकार विधिवद्बहुकंतेन धीमता । गता साराक्षसीनां शतेनोत्प्रेणचकर्मणाः ततः ।

प्रभतिलोकास्मिन्साढुढाविमुखाभवत् सर्वदुष्टापहोहोमः सर्वरोगप्रशान्तिदः क्रियतेत्यादौ ह्यैः पार्थितनसाहो-
 लिकामता शिरिरस्यातिमाह्यपापोणमासायाधाष्टरः सदास्यात्फाल्गुनस्यतिपरमानन्ददायिनी अस्यानि-
 शागमपार्थसंख्याः शिशवागृहे गोमयनापलिते च सचतुष्के गृहगणे आकारयेत् शिशूनाम्नखड्गव्यग्रक
 रात्ररान् कृत्वा सकाष्ठखड्गश्च स्पृश्य गीतपरान् शिशून् तथा च तपादातव्यगुडपक्वान्नमवच एव दुडा दिसजा-
 तसर्वदाप्यप्रशान्यति वालानारक्षणकार्थ्यतास्मिन् प्रशोनिशागमे युधिष्ठिर उवाच प्रभाते किञ्च नैका रथ्य-
 सदा सुखमभिप्सुभिः प्रवृत्तगामधेमासिप्रतिपद्वास्करादये श्रीकृष्ण उवाच कृत्वा चावश्यकं कर्म सतर्प्यपि-
 तदवताः वन्दयेद्बोलिकायां लिसर्वदुष्टापशान्तये मदिते चाचिरेतरम्ये उपलिते गृहगणे चतुष्ककारयेच्छेष्टवर्णिके
 श्रान्तैः शुभैः तन्मध्यस्थापयेत्पिठशुक्लवर्णीवरच्छदः अत्राणं पूणकलशस्थापयेत्पंचपल्लवैः साक्षतसहिरण्य
 चमितचन्दनचर्चित आसनैचोपविष्टस्य ब्रह्मघोषेण भारत अचयच्चन्दनैर्नारी अन्वयाशुभलक्षणा पद्मरागात्तरप
 दाश्रष्टाशुकविभूषणाः वस्त्रधार्यैः शिरोतंसदधिदिवोक्षतान्वितं वद्धापयित्वा श्रीखण्डमायुरारोग्यवृद्धये
 नस्त्रधार्यमिति पादादारभ्य मूढानं चन्दनचर्चयेत् तच्चन्दनं वद्धापयित्वा किंचिदवशेष्यतु पश्चाच्च प्राशयेद्विद्वान्
 चतुष्टयसचन्दनं मनोभवस्य सापूजाऋषिभिः सप्रदाशता तत्पितृविवस्तादौ चतुष्टयसचन्दनं प्राशनम
 त्रय दूतमग्न्यवसतस्य मार्कदकुसुमतव सचन्दनं विषाम्यध्यसर्वकामसमृद्धये अनतराह्नजद्राणां सतमाग-
 धवदिनां दद्याद्वा न्यथा शक्त्या कामोभे प्रीयतामिति ततो भोजनवेलायां भृतपाकेन तेन हि प्राशयेत्प्रथमपुत्र-
 ततो भुञ्जीत कामन्तः पुन्यं कुरुते पाथशास्त्रोक्तं फाल्गुणोत्सव अनया सन्निध्यतितस्य सर्वमनोरथाः अधुमश्व
 पापानि शान्तिना शनसंशयः पुनः पात्रसमायुक्ताः सखिनो नित्यमानवाः पण्यापवित्राया पलायनं ति

एषातेकथितापुनर्यथा फाल्गुनी पूजितातिथिः वृतेतुयास्समेयेपिचपंचदश्यां प्रातर्वसंतसमेयेसमुपस्थितेच प्रारये
 नुचतुकुसुमसहचंदनेनसत्यादिपायपुरुषःसमुखिसदास्यात् ॥ इतिभविष्योत्तरफाल्गुनीपाणिमातवसंतमहात्मवः
 अथप्रसंगात्सकलपाणिमासीनासाधारणव्रतान्युच्यते अथापुन्रतहमाद्रागारुडं चतुदश्याशुचिःस्नात्वादतधाव
 नपूर्वकं चरितब्रह्मचर्यइच्छयतवाक्काममानसः पाणिमास्यांतथाकृत्वादेवपूजासमारभेत्यादि पाणिमास्याम
 पित्नास्वादेवाचानादिकृत्वापोषितश्च रात्राचंद्रोदये अध्यदानकृत्वा ब्राह्मणसंपूज्यहविष्यान्नदत्त्वास्वयंतदेव
 भूजतिइतिगारुडोक्तमापुन्रत अथदेवाव्रतं पयात्रतपचदश्यामन्वातगोयुगप्रदः लक्ष्मीलोकमवाप्नोतिदेवी
 व्रतमुदाहृतं इतिपद्मपुराणदेवाव्रतं उपाषितश्चतुदश्यापाणिमास्यानराधिप पंचगव्यपिवत्पशुचाद्विषयाशी
 तथाभवन् शक्रव्रतभिक्षुत्वामासपाप्ममुच्यते तस्मात्सर्वप्रयत्नेनमासिमसिमाचरेत् संवत्सरात्राप्य
 सुरेद्रूप्यस्तत्रोप्यराजासुचिरमन्यः मानप्यमासाद्यसुरेद्रूप्याराजाभिवद्वाह्रिजपुंगवोवा इतिविष्णुधर्मा
 कंकरव्रतं अथेतासाद्वादशमासापणमासीनाप्रत्येकस्थानाविशेषणपुण्यतमत्वमुक्तगार्ग्येण महाभाषात्रया
 नेतु १ नैमिषफाल्गुनीतिथा २ शालग्राममहाचक्राकृताःस्यःपुण्यहतुकाः ३ गंगाद्धारेतुवृशाखी ४ ज्येष्ठी
 चपुरुषोत्तमे ५ आपाढविकनखल ६ केदारश्रावणातिथा ७ वदर्याचप्राष्ठपदी ८ कुजान्प्रेतुमहाश्विनी ९
 पुष्करकान्तिका १० कन्याकुजमागीशिरातिथा ११ अथोद्यायामहर्षीकृताःस्युस्तामहाफलाइति ॥
 महाभागदिविकायामपित्यात्सामहाफलते शालग्रामादिव्यतिरिक्तेस्थानेष्वपिमहाचत्र्यादिकमुनंतफलंभवति
 तदाहगार्ग्यः आसुर्यक्रियतश्राद्धयच्चदानयथाविधि उपवासादिकयच्चतदुनंतफलंस्मृतमिति मासनक्षत्रयुक्ता-
 र्तुमहाचत्रादिकामताः एतासालक्षणागार्ग्येणाप्युक्तं माससंज्ञेयदाक्रुते चंद्रः संपूर्णमंडलः गुरुणायातिसं-

योगंसातिथिर्महतीस्मृतेति शंकरगीतायामपि एकराशिगतौवालेयदागुरुनिशाकरो सापौर्णमासीमहतोस-
 र्वपापहरास्मृता तथाच पौर्णमासीषुसर्वासुमासक्षसहितासुच दनानामिहदानानांफलंदशगुणंभवेदिति
 आख्यांफाल्गुनपौर्णमास्यालिंगपुराणदानमुक्तंमत्स्यपुराणे तत्रार्शलिंगमध्यस्थःप्राहदेवीमहेश्वरः धर्मार्थका-
 ममोक्षार्थमाग्नेयमाधिकृत्यच कृतंतल्लिंगमित्युक्तंपुराणंब्रह्मणार्वयं तदेकादशसाहस्रंफाल्गुन्यायःप्रयच्छति
 तिलधेनुसमापुक्तंसयातिशिवसाम्यतां इतिलिंगपुराणदानं ॥ स्वस्तिश्रीरणवरिसिंहधरणीपालोवदान्याअणी
 र्नानाशास्त्रविचारसारसवित्सद्वृंदसंरक्षकः धर्मोधर्मविभागकद्रघुपतेः पादंबुजाचरितोर्जायात्पुत्रकलत्रमित्र-
 सहितः संपालयन्क्ष्मांचिरम् १ रणवीरसिंहभूषणकारितेकृत्यसागरेअभूत्फाल्गुनकृत्यानांरम्योरल्लससुञ्चयः २
 ॥ इतिश्रीमत्सूर्यवंशावतंसरघुकुलतिलक श्रीरणवीरसिंहमहाराजकारितेकृत्यरत्नाकरेफाल्गुनमासकृत्यरत्न
 समुच्चयः ॥ ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

॥ श्रीरघुनाथमुद्रायंत्रालये ॥
लालाशिखामह्लाधिकारफाल्गुणमासोमुद्रितस्समाप्तिमगमत्
संवत् १९४२ च्यैष्ठ्य व्र. २६

मलमासप्रारम्भः

॥ श्रीरघुनाथोजयति ॥

रथमलमासमुख्यप्रकीर्णप्रदानि भविष्योत्तरे श्रीरुवाच

देवदेवजगन्नाथभुक्तिमुक्तिप्रदायक कथयस्वप्रसादेनलोकानांहितकाम्यया मुनीश्वरावदन्तीहकृष्णैद्विपायनादयः
अदत्तैर्नवैर्लभयेतदत्तं चैवोपतिष्ठति यथावंध्यागृहस्थस्यपतिवशविनाशिनी तथादानविहीनस्यजन्मसर्वनिरर्थकं
मल्लिम्बुचेतुसंप्राप्तोक्रियाः कथ्योः कथं प्रभो श्रीभगवानुवाच क्षौरं मौजीविवाहादिव्रतकाम्योपवासकं मल्लिम्बुचेस
दां त्याज्यगृहस्थेनविशेषतः श्रीरुवाच अधिमासेचसंप्राप्तोक्रियाः कथ्योः कथं प्रभो कस्योद्देशेनदातव्यं वदं किंच प्र
देयकं - शृणुदेविमहाभगे सर्वलोकस्महेतवेस्वयं दातास्वयं भो कथयेददातिद्विजातये नान्येदातानभोक्ताच
इहलोकैर्परत्रयः येचमासाः ससंक्रांतास्तेषांस्वामीरविः स्मृतः असंक्रांतास्तुयमासास्तेषांस्वामीजनार्दनः
असंक्रांतैस्तुसंप्राप्तैरिदृश्यव्रतं चरेत् अधिमासस्याधिपत्येग्रहवैपुरुषोत्तमः स्नानं दानं जपो होमः स्वाध्यायः
पितृतर्पणैर्देवार्चनमथान्यञ्चैव कुर्वतिमानवाः अक्षयं तद्भवेत्सर्वमभोद्देशेनयत्कृतं मलमासो गतः शून्यो
यदिदेविप्रमादतः दारिद्र्यपुत्रशोकंचपातकंचविगर्हतं मर्त्यलोकैर्भवेजन्मतेपादेविभवेत्सदा यदा म
ल्लिम्बुचोमासः प्राप्यतेमानवैः प्रिये महोत्सवस्तदाकार्यं आत्मनोहितमिच्छता कृष्णपक्षेचतुर्दश्यां नवम्यां
वासुरेश्वरिः श्रष्टम्यां वाप्यकर्तव्यव्रतं शोकविनाशनं यथा लब्धोपहारेण मासे चास्मिन्मल्लिम्बुचे पुण्येहिप्रातरुत्था

यकृत्वापौर्वाहिका क्रिया गृह्णाद्यान्निपमं पश्चाद्वा सुदेवं हविस्मरन् उपवासस्य नक्तस्य एकमक्षयभाषिनि एकस्य नि
अयं कृत्वा ततो विप्रान्निमंत्रयेत् ॥ सपत्नीकान्सदाचारान्सुवृत्ताञ्छुभवेपकान् श्रुताध्ययनसंपन्नाकुलीनान् जति
संभवांश्च ततो मध्याह्नसमये लक्ष्मियुक्तजनान् समुपस्थायैव प्रयत्नय्या भक्त्या गोत्रिभिः
संपितां सह ॥ सपितामहं ब्रह्मणोऽयानमंत्रसाहितं गंधर्वायै नमस्तथा प्रयत्नय्या भक्त्या गोत्रिभिः
नानाविधैः प्रियैः मिष्टान्नैश्चैव नैवेद्यैर्धूपादिभिः तद्व्रित् ॥ आच्छादन्तु वस्त्रैश्चरितवस्त्रैर्विशेषतः ॥ अंशुमदं गानि धौपुः
शंखभरीसमन्वितैः ॥ आरात्तिकं व्रतं कृत्वा कर्पूरगुरुचंदनैः अलाभयेन केनापि फलस्य नान्यदेतदेव ॥ तान्त्रपा
व्रस्थितैस्तोयैश्च दनाक्षतपुष्पकैः ॥ अर्घ्यं दद्यात्सपत्नीकः प्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ मंत्रेणानेन देवो शिवा ह्यैः सह मां स्म
रन् ॥ नारंगैर्त्रिकैलैश्च फलैर्नानाविधैः शुभैः पंचरत्नसमायुक्तैर्जानुनीकृत्य भूतले आरोप्य भाले हस्ताभ्यां अ
र्घ्याभ्यां कृत्वा सन्निवृतः ॥ अर्घ्यदानं मंत्रोपस्था देवे देव महाभाग प्रत्युत्पत्तिकारकः ॥ कृष्णसर्वेश भूतेश जगदानंदका
रकः ॥ गृह्णाणार्घ्यं मिसे देव कृपां कृत्वा ममोपरि ॥ प्रार्थना मंत्रः स्वयं भुवे नमस्तुभ्यं ब्रह्मणे भित्तोजसे ॥ नमोस्तु ते
श्रियानंदं दयां कुरु ममोपरि ॥ एवं संप्राप्य गोविंदं पूजयेद्ब्राह्मणैः सह सपत्नीकाञ्छुचीन्तान्ता नृक्षमीनारायणौ स्म
रन् पूजयित्वा विधानेन सपत्नीकं स्मरन् विभुं स्मर्तव्यो द्विज रूपेण पत्नीं श्रियमनुस्मरन् परिधाप्य यथा शक्त्या
वस्त्रालंकारकुंकुमैः द्राक्षाभैश्च कापित्यैश्च पनसैः कदलीफलैः नारिकेलैश्च चनारंगैः कूष्माण्डीर्दाडिमैः त्रिधे घृतप
क्वाक्षगोधूमैः शुभैः सौहालिकैर्वटैः ॥ सक्षीरैर्घृतपूरैश्च फाणि तैः खंडमण्डितैः वृताकृर्कटीशकैः शृंगवरैः समूलकैः अ
न्यैश्च विविधैः शकैरम्यपाकैः पृथक् पृथक् भक्ष्यभोज्यैश्च लेह्यादि खंडकानि विशेषतः गोरसानि विचित्राणि वा
सितानि घृतादिभिः अथान्यान्यपि देयानि दानानि विविधानि च ॥ वित्तशालंघनकर्तव्यमात्मनः श्रेयमिच्छता

यायावसरसंप्राप्तमुपविश्यमृदुबुधन् इदं स्वादुदं भोज्यं भवदर्थं प्रकल्पितं याच्यतारोचतेयच्चयन्मया पाचितं
प्रभैः ॥ ७ ॥ धन्योऽस्य सुगृहो तोस्मिन्कृतं सार्धं जमं दिशः ॥ विसर्जयेत्ततो विप्रान्द्व्यातां वूलदक्षिणां ॥ पत्राणि पूगं खडानि
चूर्णं वसदिं शोभं ॥ चतुर्भिर्मलितं देवितां वूलं मम वल्लभं ॥ एलावंगकपूरजातीफलतृजत्वचः ॥ मृगनाभि
मदीचानि सुरमांसत्रयांस्तथा ॥ ८ ॥ योऽदतिद्विजाग्रेश्वरः ॥ स भवेत्सुभोगोत्तरः ॥ सुभगाच्च शुभाचराश्चंद्रभे
भवनं शुभे ॥ ९ ॥ पुत्रसौभाग्यसंयुक्तां वूलं ज्ञायते वला ॥ पत्रस्तु के शवः प्रीतिः पूगैरीशः सहां वया ॥ चूर्णेन शुत्तया
ह्यमलास्त्रदिरेण च मम ॥ चतुर्भिर्विश्वरूपो सौयः पुष्पातिजगत्त्रयं ॥ परितोऽष्टसप्ततीकां हस्ते दद्याच्च दक्षि
णां आसीमां तमनुज्यं भुंजितं वधुभिः सह ॥ असंक्रांतं व्रते नारीयाकरोति जगत्त्रये ॥ द्दरिद्र्यं पुत्रशोकं च वै धन्यं न भवेत्क
त्रितः ॥ १० ॥ त्रयोप्येव विघ्नो देवि यदिकुर्यान्मल्लिच्छे ॥ मल्लिच्छं प्राप्य न पूजितो यैः श्रीनाथं देवः परयैव भक्त्या ॥ ११ ॥
भवेत्तेषु सुखं च संपुत्राः सुहृत्सर्वे कवचभार्या ॥ इति भावित्येतरे मलमासव्रतकथा ॥ १२ ॥ अन्यदपि कथानकं देवपुराणे
श्रीईश्वर उवाच ॥ शृणुष्व देवि माहात्म्यं मलमासस्य पार्वति ॥ ये च मासाः ससंक्रांतास्तेषां स्वामिराविस्तथा ॥ अस्म
क्रांतास्तु ये मासास्तेषां स्वामिजनादनः ॥ तमद्विश्ववृत्तिकचित्स्वल्पं वायादिवा बहू ॥ असंयतं द्रव्यं कर्तुं न
मनामपुनं श्रुत्वा मल्लिच्छे चेतुः संप्राप्तियो न कुर्यात्स्वशक्तिः ॥ दानं वाथ व्रतं वापि विप्रभोजनं सवच ॥ मल्लिच्छे च न देहपुसया
तिनिरयं नरः ॥ एकभक्तेन तेन तथैवायाचितेन च ॥ उपवासं कर्तुं विसलमालासं प्रयत्नतः ॥ दाने वाथ व्रते चापीयस्य शक्ति
र्न विद्यते ॥ शरीरं पोषणं तेन कर्तव्यं तथैव न ॥ शुश्रूषाद्विजमुख्यानां सर्वव्रतं फलं भवेत् ॥ सर्वव्यापी यथा विष्णुः स
र्वभूतक्रियापराः ॥ मल्लिच्छे व्रतं थादानं लोकाद्वयसुखावहं ॥ श्रिदेव्युवाच ॥ भाग्यहनिस्तु ये मर्त्याः प्रापवाद्द्वित्रं तिते ॥ विवे
को नास्ति वै यमां कं कार्यं वै मल्लिच्छे ॥ निर्धनाश्च दुराचाराः परभाग्योपजीविनः ॥ श्रीईश्वर उवाच ॥ दाने व्रते तथा भुक्ते

आयासेकायशोपणे सर्वस्यास्ति सामर्थ्यं कर्तव्यं विप्रसेवनं साधूनां सेवनं देवि सर्वतीर्थफलप्रदं ॥ कृष्णेन ल-
 भ्यते तीर्थं सद्यो वसाधुसेवनात् साधूनां दर्शनं चैव कर्त्तव्यं श्रवणं तथा मलमासे सदा देविकर्त्तव्यं श्रेय इच्छता पुण्यव्य-
 येन संप्राप्ताः संपदो विविधा गृहे ताभिः पुनः प्रकर्त्तव्यः संचयः पुण्यकर्मणां अन्यायेन यथादेवियः प्राप्तो धनसं-
 क्षयः यथा कर्मक्षयात्वेह प्राप्नोते पुण्यसंचयः तस्मात्प्राणि संप्राप्ते द्रव्यपात्रेषु कल्पयेत् यथा बीजां कुर्वन् यद्यौ-
 विद्वादिर्धर्मतत्परः विचार्य निश्चयः प्राप्तो धर्मादर्थानसंशयः धर्मो बीजं फलं वार्थो फलं बीजं सुरक्षितं कर्त्त-
 व्यं तत्प्रयत्नेन प्ररोहार्थं भवे भवे बीजां कुरंततो भक्षेद्यो न दद्याद्वनं द्विजे लक्ष्मीनारायणं पूज्य भोजयेच्च द्विजो-
 यमानः ॥ सकथंचान्ययोनीषु भुंज्यादर्थं दिजं सुखं इति देवीपुराणे मलमासव्रतम् ॥ अथ मलमासव्रतवि-
 धानम् ॥ हेमाद्रौ पाद्मे देवेशं शंकरं देवं सर्वदेवनमस्कृतं पंडाननो महातेजाः प्रणम्य पर्य्यष्टच्छतिः संक-
 दउवाच देव देव महादेव सर्वधर्मप्रवर्तक ब्रतानि बहु पुण्यानि श्रुतानि त्वत्प्रसादतः न त्वस्मिन्निगच्छामि धर्मतत्त्वै सुरश्वे-
 रः ब्रतान्तरं महापुण्यं कथं युस्व महाप्रभो श्रीश्वर उवाच शृणु वत्स प्रवक्ष्यामि ब्रतं पापहरं शुभं यस्यानुष्ठानमात्रे-
 ण तुष्टो भवति भार्गवः दुः खं हरति यत्क्षिप्रं प्रदद्यात्सौख्यमुत्तमं संकद उवाच किं ब्रतं कस्य वैदानं कस्य देवस्य पु-
 जनं केन चादौ पुराचीर्णतत्सर्वकथं स्वन्ः श्रीश्वर उवाच मलमासव्रतं संकद सर्वपापहरं नृणां सकां स्य मन्त्रदानं तु-
 तुष्टये भार्गवः स्य च यस्यानुष्ठानमात्रेण पुत्रदौहित्रवान्नरः धनधान्यसमायुक्तः सर्वपापैः प्रमुच्यते आसीत् पुरा-
 महाराजानहं यः पृथिवीतले धर्मप्रियस्तपोनिष्ठो देवपूजनतत्परः प्रजानां पालको नित्यमतिथीनां च पूजकः ग-
 तुं शंक्रपदं सोऽथ ब्राह्मणा ब्रह्मवाहने यो कुकामारयेद्देवाद्वा ह्यस्य मुनिपुंगवं युक्ता समाकुरुत्सोऽथ तदानीं भिद्रमायया मो-
 हितो ननु तेनैव युक्ते ब्रह्मविदां वरः सर्पसर्पेति मूढेन ताडितश्च मुनिस्तदा कुड्मनिर्नतं नशापितः कुंभयोनिना

सर्पौ भवेति हे पाप महा सर्पस्तदा भवतु राजा शतस्तदा स्कन्द सर्पत्वमतिदारुणं महारण्ये महा प्राज्ञसर्वे सतापवाजतः
देहभावेन तेनापि कृतास्तु पापराशयः एकदा तु महारण्ये कृष्णद्वैपायनो मुनिः आजगाम महाभागस्तस्य भा
भ्येन चोदितः तयोस्तु संगतमभूदरण्येत रुसंकेततद्वशनात्सस्मरपूर्वजन्मविचेष्टितं ततश्च विवहलीभूतः प्र
णम्य शिरसामूर्तिं प्रणम्य दंडवत्सर्पद्वंद्वं वचनमब्रवीत् दयावमहीष्टेष्टपापिदंडक्षमप्रभो मादृशानां तु पापानां
त्वमेव शरणं सदा अस्मादुःखात्स्वमुंचेहं कृपां कुरु मायि प्रभो इति श्रुत्वा वचस्तस्य समुनिः करुणान्वितः उवाच वच
मस्य शृणुष्व मनसोऽप्यसितं पूर्वकर्म विपाकेन त्वया दुःखमुपार्जितं सर्प उवाच तात केन विमुंचेह मनं तादुःखसागरात् मु
क्तिर्भवेद्विभोऽस्माकं स्येदं कर्मणः फलं व्यास उवाच पूर्वजन्म निराजेंद्रमलमासे समागते नाचिंते भास्करो वि
ष्णुर्विधानानकृते व्रतं तत्कर्म परिपाकेन बुद्धिस्ते विप्रयोजने शिवायां समभवच्छक्रमायासाहायतः तस्मात्सर्वप्र
यत्नेन नृपेर्व्रतमाचर यस्यानुष्ठानमंत्रेण स्वपदं प्राप्स्यसे ध्रुवं केन तावद्विधानेन कर्तव्यव्रतमीदृशः किंदं यदि व्रते चे
हतत्सर्वे कथयस्व नः व्यास उवाच विष्णुरूपं सहस्रांशुमलमासे प्रजयेत् पूजिते च सहस्रांशौ विष्णुर्भवति पूजितः
मलमासेस्तु मासानां मलिनः पापसंभवः तस्य पापविशुद्ध्यर्थं मलमासे प्रजयेत् दिने दिने प्रदेयानि विविधानानि
भक्तिः दक्षिणा द्रुतपक्वानि कांस्यपात्रमयानि च मंत्रः विष्णुरूपी सहस्रांशुः सर्वपापप्रणाशनः अपूपान्नप्रदा
नेन मम पापं न्यपोहतु अधिमासे तु संप्राप्ते गुडसर्पयुतानि च दद्यादनेन मंत्रेण वर्यास्त्रिशदपूपकान् त्रय
स्त्रिंशदपूपानि दातव्यानि दिने दिने साज्यानि गुडमिश्राणि अधिमासेन पोचम यावत्तत्र छिद्राणि अपू
पस्यानि पार्थिव तावद्द्वर्ष सहस्राणि स्वर्गलोके महयिते चंद्रांशुर्निर्मला पूपाः शालितंडुलमिश्रिताः आहारः सर्व
देवानां ते प्रकुर्वति मंगलं सहिरण्यान्धृताभ्यक्तांस्त्रयास्त्रिशदपूपकान् अधिमासे तु संपूज्य त्रयास्त्रिशदनुदेवता उद्भि

श्यापूषदानेनैष्ट्वीदानंफलंभवेत् मासाधिकेतुसंप्राप्तियावत्संस्थानपूपकान् तावद्धर्षमेवाप्नोतिविष्णुलोकंसनातनं
 त्रयस्त्रिंशदपूपैवाकस्यपत्रेनिधायच संधृतसंहिरण्यंचब्राह्मणायनिवेदयेत् नारायणजग्दीजभारकरप्रतिरूपक
 व्रतेनेनपुत्रांश्चसंपदंचाभिर्वधय इतिप्रार्थना अत्राशक्तविषयविशेषः अधिमासेयदाराजनद्वादशीवाथ
 पूर्णमा व्यतीप्रातदिनंवापिदद्याद्रात्रस्वशक्तिः साज्यपात्रान्हिसगुडांस्त्रयस्त्रिंशदपूपकान् कांस्यपात्रेवि
 निःक्षिप्यसंहिरण्योन्सवस्त्रकान् उपानच्छत्रसयुक्तं निप्रायविनिवेदयेत् इदं वसर्वाधिमासव्रताशक्तपरं
 तत्रमंत्रः यस्यहेस्तगदाचक्रंगरुडोयस्यबाहनं शंखः करतलेयस्यमेविष्णुः प्रसीदतु ॥ १ ॥ कलाकाष्ठादिरूपेणनि
 मेघघटिकादिना योवंचयतिभूतात्मातस्मैकालात्मनेनमः ॥ २ ॥ कुरुक्षेत्रमयदेशः कालः सर्वद्विजोहरिः पृथ्वी
 सममिमंदानं गृहाण पुरुषोत्तम ॥ ३ ॥ मलानां विशुद्ध्यर्थं पापप्रशमनाय च पुत्रपौत्राभिवृद्धयर्थं तव दास्या
 मिभारंकर ॥ ४ ॥ मंत्रेणानेन वै दद्यात् त्रयस्त्रिंशदपूपकान् अन्नदानात्परं दानं मलमासेन विद्यते गृहे तस्य
 स्थिरालक्ष्मीर्यो दद्यात्सूर्यसन्निधौ दारिद्र्यनभवेत्तस्य रोगशोकविवर्जितः व्याधिभ्यो मुच्यते रोगी मूको वाचस्प
 तिर्भवेत् एवमुविधिनाराजन्मलमासव्रतं वरेत् पुत्रपौत्रैः समायुक्तो मोदते पालयन्महीं ईश्वर उवाच इत्युक्त्वा समु
 निःस्कंदतत्रवांतरधीयत नहुषोमानसं सर्वव्रतमेतच्चकार ह व्रतस्यास्य प्रभावेन सद्योमानुषतांगतः पुनर्व्रतंचका
 रेदमुनिवय्यादितं तथा विमानवरमारुह्य जगामैन्द्रस्य मंदिरं तस्मात्स्कंदनरैः कार्यं व्रतमेतदनुत्तमं व्रतेन तोषितो दे
 वो भास्करो भक्तवत्सलः ददाति विपुलां लक्ष्मीं पुत्रपौत्रादिसंपदः इति पाद्योक्तमलमासव्रतं अथाधिभासे जपनी
 यमंत्रो ब्रह्मांडपुराणैर्पुरुषोत्तमोपास्थाने मन्त्रराजमिदं विप्रशृणु मेवाच्मिदुल्लभं सुराणां पियच्छ्रुत्वा मुच्यते ब्रह्म
 हृतं तथा वर्गाद्योनकुलारूढः शक्तिविदुभिभूषितः ऊतः कृष्णो नमश्चांतेन कुलीवरदासनः सर्वदेवेश्वरो विदुद्युतो ग

रुडगांमिने वन्दिप्रियांतामंत्रोयंकोटिदुष्कृतनाशकृत् सतारःपोडशणायमनुब्रह्मांडदीपकः लक्षमेकजपेदेनम
 सेस्मिन्ममदुर्लभे सितामधुतिलायैश्रजहुयात्रिजनने देवतामुखेश्रया वित्यर्थः तर्पणब्रह्मभोज्यचमार्जनादिद
 शंशतःनारदोऽक्षपिरत्रास्तिछंदोनुष्टुप्प्रकीर्तयाम् देवकीनंदनःकृष्णोदेवोवीजंशिवोदितः नमःशक्तिःसर्व
 सिद्धयैविनियोगःप्रकीर्तितः पद्मदीर्घभाजाकोमेनपङ्गेषुन्यसेत्सुधीः जपव्रविरतमंत्रमनसाभवमोचनंचतु
 र्गलभेदोरोह्यनायासेनसर्वदा छांछींछूँछूँछूँछूँ इतिपङ्गन्यासः सदाध्यायन्निमंरूपंश्यामवर्णंचतुर्भुजं शं
 तवक्रगदायद्ग्रहस्तंभुवनभूषणंमंत्रोयथा ओंछांछूँछूँछूँछूँ इमंमंत्रंलक्षजपेत्
 सितामधुतिलायैःपांलाशार्ककपित्थादिसमिद्धदेशांशहोमंकुर्यात् तर्पणमार्जनब्राह्मणभोजनादीनांदांशांश
 कल्पनाकाव्यां अथव्रतविधिःमलमासस्यशुक्लप्रतिपदि अथवाकृष्णपक्षेत्रतारंभंकुर्यात् अथवाकृष्णपक्षेः
 चतुर्दश्यात्रयोदश्यां अष्टम्यांनवम्यांवाऽन्यतमतिथौकार्यं तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनःदारिद्र्यपापदुःखनाशपू
 र्वकसत्पुत्रप्राप्तिं अतुलसौभाग्यभोगसिद्धिद्वारासावितरूपजनार्दनं प्रीत्यर्थमलमासव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य-
 आचार्यैर्वृत्वा मध्याह्नेसर्वतोभद्रस्यकलशोपरिहंमलक्ष्मीयुतजनार्दनं पुरुषसूक्तमंत्रैः पोडशोप
 चारपूजां - सांमान्यपद्धतिक्रमेणकुर्यात् तत्रपुष्पपूजांतेविशेषपूजां मत्स्यादिनाममंत्रैःकुर्यात् ओमत्स्याय-
 नमःसहस्रशीर्ष्णनमः देवायनमः सहस्राक्षपादायनमः हरयेनमः लक्ष्मीकांतायनमः मुनीश्वरायनमः स्वयं-
 भुवेनमः अमिततेजसेनमः ब्रह्माप्रियायनमः देवायनमः ब्रह्मगोत्रेनमः ततोऽर्क्षानाममंत्रैःपूजयेत् लक्ष्म्यै
 नमः कमलायैनमः श्रियैनमः पद्मवासायैनमः हरिवल्लभायैनमः क्षीराब्धितनयायैनमः इतिगंधाक्षतफलेः
 संपूज्य ततोऽधूपदीपम् नैवेद्यांतसंपूज्य अर्घ्यदद्यात् तत्रमंत्रः पुराणपुरुषानसर्वशोकिनिकृत्तन अधिमास

त्रतेत्रीत्यागृहाणार्घ्यं श्रियासह पुराणपुरुषेक्षानजगद्धातः सनातन सपत्नीकोददाम्यर्घ्यं सृष्टिस्थित्यंतकारिणे-
 देवदेवमहाभागं प्रत्येत्योत्पत्तिकारकं गृहाणार्घ्यमिमं देवदयां कृत्वा ममोपरि इति विशेषपूजा ततः सपत्नीकं
 ब्राह्मणं वत्सादिनां संपूज्य त्रयांस्त्रिंशद्वपूपांस्तु कांस्यपात्रे निधाय सवृतं सहिरणं वायनं ब्राह्मणाय निवेदयेत्
 तंत्रमंत्रः मलमासस्तु मासानां मलिनः पापसंभवः तस्य पापविशुद्ध्यर्थं मपूपांश्च ददाम्यहं ॥ १ ॥ विष्णुरू-
 धीसहं स्वांशुः सर्वपापं प्रणशानः अपूपांश्च प्रदानेन मम पापं व्यपोह तु ॥ २ ॥ अधिमासितु संप्राप्ते त्रयस्त्रिंशद्वपूपाः
 चंद्रांश्च निर्मलापूपाः शालितंडुलाभिः श्रिताः ॥ ३ ॥ आहारः सर्वदेवानां तिमिकुर्वतु मंगलं अधिमासितु संप्राप्ते त्रयस्त्रिं-
 शतु देवताः ॥ ४ ॥ उद्दिश्यापूपादानेन पृथ्वीदानं फललेभेत् ॥ ४ ॥ नारायणजगद्बीजभास्करप्रतिरूपकं त्रतेना
 नेन पुत्रांश्च सपदं चाभिवर्धय ॥ ५ ॥ अत्राशक्तस्य विशेषः अधिमासे यदाराजनद्वाद्वाशी वापि पूर्णिमा व्यतीपातदि-
 ने वापि दद्यादां निहिमक्तिः साज्यपात्रं च सगुंडं त्रयस्त्रिंशद्वपूपांस्तु कांस्यपात्रे विनिःक्षिप्य हिरण्येन समन्वितान्
 उपानच्छत्रसंयुक्तान् विप्राय विनिवेदयेत् तत्रमंत्रः यस्य हस्ते गदाचक्रगुडो यस्य वाहनं शखः करतले यस्य समे वि-
 ष्णुः प्रसीदतु कलाकाष्ठादिरूपेण निषेधटिकादिना यो वंचयति भूतानि तस्मै कालाभनेन मः कुरुक्षेत्रमयोदेशः
 कालः सर्वद्विजोपरि पृथ्वीसमं मिमं दानं गृहाण पुरुषोत्तम मलानां च विशुद्ध्यर्थं पापप्रशमनाय च पुत्रपौत्रादिदृ-
 ष्यार्थं तव दास्यामि भास्कर अत्र त्रयस्त्रिंशद्देवताः श्रुत्युक्ताः अष्टौ विसवः ८ एकादशरुद्राः ११ द्वादशादित्याः १२
 प्रजापतिर्विषट्कारश्च ततोऽग्निप्रतिष्ठाप्य श्रन्वा दध्यात् अत्र प्रधानम् इदं विष्णुः आकृष्णेन १० षोडशाक्षरो मं-
 त्रः एतां न्नितामधुं तिलघृतपायसैर्हुत्वा ततस्त्रयस्त्रिंशद्देवतानां मंत्रं ह्रीं मुकुर्यात् आपायनमः अश्वरायनमः
 सोमीयनमः ध्रुवार्यनमः अनिलाय ० अनलायनमः प्रत्युषायनमः प्रभासायनमः ८ इति विसवः वीरभद्रायनमः

शंभवेनः गिरिशायनमः अजैकपदेनमः अहिर्बुध्न्यायनमः पिनाकिनेतमः भुवनाधीशायनमः कपा
 लिनेनमः विशांपतेयनमः स्थाण्वेनमः भर्गयनमः १ इत्येकादशरुद्राः इद्रायनमः विष्णवेनमः भगायनमः त्वष्ट्रेनमः
 वरुणायनमः अंशायनमः अर्यम्णेनमः रवयेनमः पूष्णेनमः मित्रायनमः यमायनमः पर्जन्यायनमः
 इति द्वादशादित्याः १२ प्रजापतेयनमः वपट्कारायनमः इति त्रयस्त्रिंशतिदेवताः ३३ अपूपदाने गधादिभिः पू
 जनीयाः सद्युतसहिरण्यचक्राह्मणाय ददाम्यहं अपूपस्य प्रदानेन विष्णुर्भवेत् प्रीयतामिति एवं होमं समाप्य छत्रोपा
 नहं भूषणाच्छादयतां शय्यापीठां च आचार्यं यदत्वा अन्यान्यपि यथाशक्ति दानान् दद्यात् इति सोद्यापनं
 मलमासत्रतम् अथ मलमासतिथिविशेषकृत्याभावादिथिसमान्यकृत्यमुच्यते तत्रादौ शुक्लकृष्णभेदेन तिथिः यथा
 नानिह माद्रौ तिथयो ह्यधुनोच्येते प्रतिपदद्विभुजारुणा मेघाशक्तिपात्रासासितपक्षादि मामता-वह्निदेवत्वादि
 येनैव पवाहना शु-प्र-धूसराकृष्णपक्षाद्याभाससंस्थाचतुर्मुखा अक्षसूत्रं नृवंसूक्तवाग्धरोचतुर्भुजेति - कृ. प्र. इ
 यमप्यभिदेवत्या अक्षसूत्रादिधरा १ अथ द्वितीयाध्यानम् द्वितीयाभासगाशुभापात्रपुस्तकधारिणी - द्वितीया
 कुमुदाभासाष्टपस्यासाक्षकुंडिकेति इयं ब्रह्मदेवत्याह सवाहगादिरूपा २ अथ तृतीयाध्यानं तृतीयाष्टपगागीरी
 शैलपात्रधरासिता तृतीयाताक्षगानीलाशंखपात्रधराद्विदो द्विदोः द्विभुजा - इयंगौरीदेवत्या - ३ अथ चतु
 र्थाध्यानं नीलोत्पलदलश्यामाचतुर्थीमूपकस्थिता परशुविध्वतीपात्रपीतवस्त्रादिसंयुता शु. च. चतुर्थीवकुला
 भासांमहिपस्याचतुर्भुजा धत्तेक्ष्मालिकादंडचतुर्थीयाचदृष्टिणी अस्यांगणपतिदेवत्यां नृषकवाहनादिमत्वं
 कृष्ण च. अथ पंचमीध्यानम् ग्राहस्याचद्रगौरस्यापंचमीसाक्षकुंडिकेति शु. प. पञ्चजस्थाप्रवालाभा फणामस्तकमू
 पणा कृ. पं. इयं नागदेवत्या ५ अथ षष्ठीध्यानं मयूरगारुणापृष्ठीपात्रकुट्टधारिणी शु. प. कृष्णपक्षे त्र्यक्षामयूर

गारक्तशक्तिकुट्टधारिणी एकास्याद्विभुजापेष्टोरक्तवस्त्रसुभूषणा नीलकुंतलकंठासाजटासांधेन्द्रभूषणा इयस्कंद
 स्वामिदेवत्या ६ अथसप्तमाध्याने ताद्ववर्णसार्ज्यपात्रासप्तमहयंगमता शु. स. नीलकुंतलकंठासाजटाख
 इन्दुभूषणा इमस्यासप्तमगौरीद्विभुजावज्रपात्रिणी कृ. स. इयसूयदेवत्या अयाष्टमीध्यानं घटापात्रधरागो
 र्म्यागोदीरधवलाष्टमीशु. अ. प्रतंगाचाष्टमारक्तकृष्णग्रीवासािताशुका अक्षस्वद्वंगतथाखेटपात्रधेतेचतुर्भुजैतिक. अ.
 इयशिवदेवत्या ८ अर्थनवमीध्यानम् नवमीसिंहगाशुभ्रापाशपात्रपरिशिभा शु. न. अक्षस्वद्वतथाखेटपा
 त्रधेतेचतुर्भुजा सप्तगानवमीनीलादष्टिणीपात्रतार्जनी कृ. न. इयदुर्गादेवत्या ९ अथदशमीध्यानसिंहास
 नस्थिताशुचादशमीपतकुंडला ज्ञानमुद्राभयोचयपौतंवस्त्राब्जमालिनी शु. द. कृष्णवर्णालुलायस्थदशमीदंड
 पात्रिणी इयधर्मराजदेवत्या १० अर्थैकदशीध्यानम् एकादशीवृषस्थायतुर्नीलशुभ्रात्रिशूलेनी ताद्वचर्णीर
 यांरूढापात्रखेटासिर्पकजा शु. ए. एकादशीभृगुब्जस्थायतुलाकत्तरिकायुता सिंहाननारुणगलतुर्दिनीलासि
 नीपरिति कृष्ण. ए. इयरुद्रदेवत्या ११ अर्थद्वादशीध्यानम् द्वादशीगुरुडाकूढामेघवर्णजंपात्रिणी आरंभक
 शु. द्वा. द्वादशीशुभ्रवस्त्रयनीलकुंतलभूषिता कृ. द्वा. इयहरिदेवत्या १२ अथत्रयोदशीध्यानम् चापवाणधर
 गौरीमयूरस्थत्रयोदशी अशोककालिकावाणचापपात्रात्रयोदशी शु. त्र. मेघकाब्जासनाश्यामाहरिद्वस्त्रामदाल
 सा गदोपात्रधरागौरीनिधिस्थार्थचत्रयोदशी कृ. त्र. इयशिवकामदेवत्या १३ अर्थचतुर्दशीध्यानम् उक्षस्था
 पाटलाभासाफलपात्रसुगमृता नीलकंठद्रगोपामलोचनेयचतुर्दशी शु. च. द्विभुजातुरंगारूढाकृष्णवर्णाचतुर्द
 शा खट्वाण्डधरानीलकुंडलाशुभ्रभूषणा कृ. च. इयाशेवदेवत्या १४ अथपौर्णमासीध्यानम् शशिगोपुणि
 माशुभ्रामौक्तिकोभरणान्विता सुधापूजापडाधारवामदक्षिणवाहुका इयचंद्रदेवत्या १५ अयामावास्याध्याने

सैवमल्लधर्षनीलैर्कुतलांशुकभूषणं । 'अमावास्याविधातव्याद्विदेर्मरकतप्रभा दर्भोसनस्थिताचेयंदर्भापिण्डधराकृ
 भूतिः' इयपित्तेद्वैत्यां ३७ । 'इतिप्रतिपदादिसमस्तार्थानानि' सकलतिथित्रतेषुयथासंभवंयोज्यानि । अथाधिमा
 सांतर्गतशुक्लैकादशीव्रतकथाः भविष्योत्तरे । 'युधिष्ठिरउवाच' भगवन् श्रोतुमिच्छामित्रतानामुत्तमं व्रतम् । 'शुक्लप
 क्षेधिकेमासे' पुरुषोत्तमपूजनम् । पुरुषोत्तममासस्य कथां ब्रूहि जनार्दन । 'कोविधिः' किं फलं तस्याः । 'कोदेवस्तत्र पूज्यते
 'आधिमासे' तु संप्राप्तशुद्धाहोरात्रेकादशीव्रतम् । 'कस्य दानस्यापि पुण्यं किं कर्तव्यं नृभिः' प्रभो । 'कथं त्वानं च किं पुण्यं किं दानं क
 र्त्तव्यं' । 'किंच भोग्यमभौज्यं वा मासे व पुरुषोत्तमे' श्रीकृष्ण उवाच । 'अथ यिष्यामि राजे व्रतवस्त्रे हस्यकारणात्' । 'अधि
 मासे' शुक्लपक्षे कामेकादशी भवेत् । तस्या व्रतस्य करणत्वं कमलासन्मुखी भवेत् । 'ब्राह्मे' मुहूर्ते चोत्थाय स्मृत्वा च पुरुषो
 त्तमम् । 'स्नात्वा चैव विधानेन नियमान्कारयेद्भती' गृहे त्वेकगुणं जप्यं नद्यां तु द्विगुणं स्मृतं । 'गवांगोष्ठे दशगुणसप्तगया
 रे दशार्धाधिक' । 'पुण्यं क्षेत्रं धृतार्थं पुदेवानां चैव सान्निध्यौ सहस्रशतकोटीफलं स्यादद्विजसन्निधौ' । 'पक्षे पक्षे महाराजयेनरा
 विष्णुपूजकाः' । 'ते पापापहरं पुण्यं व्रतमेकादशीं स्मृतं' । 'दशम्यामेकभक्तं चैकादश्यामुपोषणं द्वादश्यां पारणं कृत्वा
 मुक्तिमागीप्सवेत्तरः' । 'श्रद्धावान्कुरुते यस्तु मलमासे नुकामदा' । 'वाञ्छितं लभते मोक्षं नात्र कार्यं विचारणा' पुरु
 षोत्तमो धिकेमासि पूजनीयः । प्रयत्नतः षोडशैरुपचारैश्च पूजयेत्पुरुषोत्तमम् । 'कांस्यं मांसं मसूरान्नं चणकं कोद्रवा
 न्मधुं शार्कं चैव परांश्च पुनर्भोजनमैथुनं वैष्णवो व्रतकर्त्ता च दशम्यां दशवर्जयेत्' । 'द्यूतं क्रीडां तथा निंदंतां वूलं दंतधावनं
 परांपवादां भूशूर्याहंसां स्तिर्यतयारतिं' । 'ध्यायामं च प्रवासं च पुनर्भोजनमैथुनं' घृष्टं पिष्टं परांश्च द्वादश्यां शयनं दिवा । 'अ
 नेन विधिना राजान्कामदायेन वैकृता' । 'रात्रौ जागरं कृत्वा पूजितः' पुरुषोत्तमः । 'सर्वपापविनिर्मुक्तः' स याति
 परमं गतिं । 'पठनाच्छृणाद्वापि गोसहस्रफललभेत्' इति श्रीभविष्योत्तरेऽधिकमासे शुक्ला कामेकादशी व्रतकथा

अथाधिमासस्य कृष्णपक्षे कमलैकादशीव्रतम् युधिष्ठिर उवाच श्रुतानिवहुधर्मोऽष्टिव्रतानि च जगत्प्रभो एकादशीव्रतं
 किंचिन्नश्रुतं वै जनार्दन- परत्वेकादशीब्राह्मणमलमासेऽसितामयां कृत्वा मानवोलोके प्राप्नुयात्परमं पदम् ॥ श्री
 कृष्ण उवाच ॥ शुक्लावाय दिवा कृष्णानत्याज्यैकादशीबुधैः कर्त्तव्या सा प्रथमेन मलमासेऽपि मोक्षदा एकादशीकलौ
 राजन्भवन्वयविमोचिनी कामदा सर्वलोकानां भुक्तिमुक्तिविधायिनी रवि वारे च भागल्ये संक्रांतौ च तथैव च एका
 दशी स देवोऽप्यपुत्रपौत्रविवाद्दिनी मोक्षदं धनदं राजानित्यमेकादशीव्रतं यथोक्तिविधिना कृत्वा नराः स्युर्विष्णुमूर्तयः
 जीवन्मुक्तानरा राजन् जायेते नात्र संशयः युधिष्ठिर उवाच जीवन्मुक्ताः कथं कृष्ण विष्णुरूपाः कथं हरे
 पापरूपाश्च कथं ते परं कौतूहलं मम श्रीकृष्ण उवाच एकादशीप्रकुर्वीत स्वशक्त्या येन रत्नमाः सहस्रशतको
 टीनां यज्ञानां फलभागिनः अवंत्यामभवत्कश्चित् शिवधर्माद्विजोत्तमः तस्य पुत्राश्च पचाशत्कनिष्ठः पापमू
 र्तिमान् पित्राथ बाधैः सर्वैः परित्यक्तः स्वबंधुभिः वनं गतस्ततो दैवाचार्येण राजततः स्वयं क्षुत्क्षामः पूर्वं पुण्येन त्रिवि
 ष्यां स्नानमाचरेत् ऋषीणामाश्रमांस्तत्र विचचार क्षुधादितः हरि मित्रमुनेस्तत्र चाश्रमं सददर्शह उपोषिता च
 कमला पूजितः पुरुषोत्तमः कथाश्रुताश्च विविधा भुक्तिमुक्तिविधायिनी व्रतं कृतं च तैः सार्धं स्थित्वा शून्यालये तदा नि
 शयि समनुप्राप्ते कमलास्वयमागता वरं गृह्णाण भो विप्रकामदाया प्रभावतः विप्र उवाच कात्वं कस्यासि रंभोरुप्र
 संन्ना च कथं मम इन्द्रस्य शंकरस्यापि चेदस्यै प्रभातथा गांधर्वी किन्नरी वापि त्वत्समानास्ति भूतले लक्ष्मीरुवाच प्र
 संन्नाहं स्वयं जाता वैकुण्ठादिह मागता प्रेषिता हरिणा शीघ्रिं कमला व्रतकारणात् पुरुषोत्तम मासस्य शुक्लपक्षे तु या
 स्मृता तस्या व्रतं त्वया चार्ण प्रयागे मुनिसान्निध्यौ व्रतस्यास्य प्रभावे णवशगाहनं संशयः तव वंशे भविष्यति हरि
 वांसे रसेवकाः हरिपूजारतामर्त्योऽपराणश्च वेणु रताः

॥ विप्रउवाच ॥ प्रसन्नायदिमेदिविव्रतंविस्तरतोवद् यत्कथामुप्रवर्ततेसज्जनाःपंडिताजनाः ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥
 श्रोतृणांपरमंश्लाघ्यपवित्राणामनुत्तमं दुःस्वप्ननाशनं पुण्यग्रहपापहरं शुभं योनरः श्रद्धायुक्तोऽलोकलोकाधि
 मेव च पाठेन अवर्णेनैव कुलकोटिं समुद्धरेत् मार्गशीर्षो हि मासानां पक्षिणं गरुडायथा नर्दनाचयथा गंगति
 यिष्ठेकादशी तथा अद्यापि निर्जराः सर्वे भारते जन्मलिप्सवः समर्चयति विविधानां रायणपरायणाः हरिनाम
 पराः पंचपूजाभक्तिपरायणाः ॥ तैत्तिरीयैः कलियुगे सत्यं सत्यं वदाम्यहं शुक्लावायं दिवा कृष्णाय दात्वा देकादशीं भवेत्
 गृहस्थानां तु पूर्वस्याद्यतीतानुरासदा ॥ एकादशीद्वादशी च रात्रि शेषे त्रयोदशी तत्र क्रतुशतं पुण्यं त्रयोदश्या तु पा
 रणे ॥ अथ स्थित्वानिराहाराः सर्वभोगविवर्जितः श्वभोक्ष्ये पुंडरीकाक्षशरणं भवाच्युत व्रतं कृत्वा प्रयत्नेन माघ
 वायनिवेदयेत् ॥ गीतावधैः पुराणैश्च स्तुतिभिर्जगत्तरेत पंचामृतं न संस्तप्य हरिपापैः प्रमुच्यते ततः प्रातः समु
 द्याय स्नात्वा विष्णुं समर्चयेत् ॥ अज्ञानतिमिरांधस्य व्रतेनानेन केशव प्रसादं सुमुखो भूत्वा ज्ञानदृष्टिप्रदो भव एव विज्ञा
 प्य देवेश देवदेव च वक्रिणं ॥ ब्राह्मणभोजयेद्भक्त्या दद्यात्तैभ्यश्च दक्षिणां कृत्वा पचमहायज्ञान्भोक्तव्यं धूमिः सह
 एवं यः प्रयतः कुर्यात्पुण्यमेकादशी व्रतं ॥ स याति विष्णुभवनं पुनरावृत्तिदुर्लभं इत्युक्ता कमला तस्मिन् वरदत्वा दिव
 ययौ ॥ धनधान्यसमायुक्तो विप्रो सा न भवत्तदा ॥ एवं यः कुरुते राजन्कमलैकादशी व्रतं श्रुत्वा पठित्वा मन्त्रां हवि
 णुसायुज्यमाप्नुयात् ॥ इति ब्रह्मांडपुराणे ॥ अधिकमासे कमलैकादशी व्रतकथा ॥ नारदायाः ॥
 दिसकलपुण्यसंदर्भैकैकादशीकल्पो विधीयते ॥ तत्रादौ विष्णुभवनद्वारे ध्वजारोपणव्रतम् ॥ नारदाये ॥
 सनक उवाच ॥ ॥ अन्यद्व्रतं प्रवक्ष्यामि ध्वजारोपणमुत्तमं सर्वपापहरं पुण्यविष्णुप्रीणनकारणं यः कुर्याद्वि
 णुभवेन ध्वजारोपणमुत्तमं ॥ ॥ संपूज्यते विरंचयाद्यैः किमन्यैर्बहुभाषितैः ॥ हेमभारसहस्रतुषोददतिकुटुंबिने

तत्फलत्वं प्रमात्रस्य ध्वजारोपणकर्मणः ॥ अथवा तुलसीसे
वाशून्यालं गप्रपूजनं अहो पूर्वमहो पूर्वमिदं द्विजं सर्वपापहरं कर्म ध्वजारोपणसाक्षितं यानि कार्या
णि सर्वाणि ध्वजारोपणकर्मणि तानि सर्वाणि वक्ष्यामि शृणुष्व गदतो मम कार्तिकस्य सिते पक्षे दशम्यां सयतो
नरः स्नानं कुर्यात्प्रयत्नेन दंतधावनं पूर्वकं एकादश्यां ब्रह्मचारी स्वयं नारायणस्मरन् धौतां वरधरः शुद्धो
विप्रनारायणायतः ततः प्रातः समुत्थाय स्नात्वा च यथाविधि नित्यकर्मणि निर्वर्त्य पश्चाद्विष्णुसमर्चयेत्
चतुर्भिर्ब्राह्मणैः कृत्वा कृत्वा च स्वस्तिवाचनं नांदीश्राद्धं प्रकुर्वीत ध्वजारोपणकर्मणि ध्वजस्तंभौ च गायत्र्या प्राक्षयेद्वह्न्य
संयुतौः सूर्यचवनं ते यंच हि मां शुतस्पृष्टयेत् धातारं च विधातारं पूजयेद् ध्वजदंडके हरिद्राक्षतगंधाद्यैः शुक्लपुष्पैः
विशेषतः ततो गोचर्ममात्रं तु स्थंडिलं चोपलिप्यैव आधायाग्निं स्वगृह्योक्तं मज्ज्यभागादिकं क्रमात् जुहुयात्पा
यसं चैव साज्यमष्टोत्तरं शतं प्रथमं पौरुषं सूक्तं विष्णोर्नुक्तं मिरावतीं ततश्च वैनं ते यायस्वाहेत्यष्टाहुतींस्तथा सोमो
धेनुमुदुत्यं च जुहुयाच्च ततो द्विजः सौरं मंत्रान्जपेत्तत्र शांतिं सूक्तानि शक्तिः रात्रौ जागरणं कुर्यादुपकंठं हरेः शुचि
ततः प्रातः समुत्थाय नित्यकर्म समाप्य च गंधपुष्पादिभिर्देवमर्चयेत् पूर्ववत् क्रमात् ततो मंगलवाद्यैश्च मूकपाठैः सु
शोभनैः नृत्यैश्च स्तोत्रपाठैश्च गीतवाद्यैर्नयेद् ध्वजं पादपेद्धारदेशे वा शिखरे वा मुदुदन्वितः सुस्थिरं स्थापयेद् द्विप्र
ध्वजं सुस्तंभसंयुतं गंधपुष्पाक्षतैर्देवं गंधदीपैर्मनोहरैः भक्ष्यभोज्यादिसंयुक्तैर्नैवेद्यैश्च हरिं येजत् एवं देवा
ये स्थाप्य शोभनं ध्वजमुत्तमं प्रदक्षिणमनुब्रज्य स्तोत्रमेतदुदीरयेत् नमस्ते पुडरीकाक्ष नमस्ते विश्वभावन
नमस्ते स्तुह्यै किं शमहं पुरुषपूर्वज येन दमसि खिलं जातं यत्र सर्वं प्रतिष्ठितं लयमेष्ट्यति यत्रैव तं प्रपन्नो रिमि के शव
नं जानंति परं भावं यस्य ब्रह्मादयः सुरा योगिनो यं न पश्यंति तव देव ब्रह्मरूपिणं यन्मुखाद्वाह्मणा जाता यद्वा होरं भवन्नृपाः

वैश्यायस्योक्तजातवै॥ पद्म्यांशूद्राश्चजज्ञिरे मायासंगममात्रेण । वदन्तिपुरुषजनाः । स्वभावविमलेशुद्ध
निर्विकारनिरञ्जनं । क्षीराब्धिशाथिनैर्देवमनंतमपरान्तं सद्भक्तवत्सलविष्णुभाक्किगम्यनमान्यहं एथिव्या
दीर्घानितान्मात्राणांद्रियानि च भूक्ष्मसूक्ष्मानित्येनासंस्तवदे सर्वतोमुख यद्ब्रह्म परमंधाम सर्वलोकोत्तमो-
त्तम निरुणपरमंसूक्ष्मंप्रणतोस्मि पुनः अविकारमजं शुद्धं सर्वतो व्याप्तमीश्वरं यमामनंतियोगी शंसर्वका-
रणकारणं यदैवः सर्वभूतानामतरात्मा जगन्मयः निर्गुण सच्चिदानन्दः समे विष्णुः प्रसीदतु जगद्वितीयेद
हाग्निप्रतेलीलायाहरेः । तानर्चयन्ति विबुधाः समे विष्णुः प्रसीदतु ज्ञानिनां किमणिचैव तथा भाक्तिमतान्तरां फलदः
दाति विश्वेशः समे विष्णुः प्रसीदतु यद्दकीर्त्येन्नित्यं स्तोत्राणामुत्तमोत्तमं सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोकं सगच्छति
इति स्तुत्वानमे द्विष्णु ब्राह्मणं अचार्यं पूजयेत्पश्चाद्दक्षिणावसनादिभिः ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्वा
त्यावित्तानुसारतः । पुत्रमित्रकलत्राद्यैः स्वयंच सहवधुभिः कुर्वीत पारणविप्रनारायणपरायणः यस्तु वेत्तक
र्मकुर्वीत ध्वजारोपणमुत्तमं । तस्य पुण्यफलं वक्ष्ये शृणुष्व सुसमाहितः पटो ध्वजस्य विप्रैर्द्रव्यावञ्जलति वायुना ताव
ति पापजालानि नश्यंत्येव न स शय महापातक युक्तो वा युक्तो वा सर्वपातकैः ध्वजविष्णुगृहे कृत्वामुच्यते सर्वपातकै
यावद्विभाति तिष्ठेत ध्वजो विष्णुगृहे हि ज तावद्युगसहस्राणि हरिसामीप्यभागभवेत् आरोपितं ध्वजद्वयं येभि
नन्दति धार्मिकाः तेपि सर्वविमुच्यन्ते ह्यतिपातकसंचयैः आरोपितं ध्वजविष्णुगृहे धुन्वन्परस्वकं कर्तुं सर्वाणि
पापानि धुन्वन्ति निमित्तार्थतः यत्वारोप्य ध्वजविष्णुगृहे नित्यमुपाचरेत् स देवानेन दिव्याति वै सुमति र्यथा
इति नारदीयपूर्वभागे ध्वजारोपणव्रतम् अथ कथा नारद उवाच " भगवन् सर्वधर्मज्ञ सर्वशास्त्रार्थपारग " सर्वक
र्मवरिष्ठं च योक्तुं ध्वजधारणम् - । " यस्तु वै सुमतिर्नाम ध्वजारोपकरो मुने - । " त्वयोक्तस्तस्य चरितविस्तरेण

राजन्यदुःकं भवता तत्सर्वं त्वत्कुलोचितं विनयावनतः सर्वो बहुश्रेयो लभेदिह धर्मश्चार्थश्च कामश्च मोक्षश्च नृप
 सत्तमः विनयाल्लभ्यते मत्स्ये दुर्लभं किमहात्मनां श्रितोऽस्मितवभूपालसन्मार्गपरिवर्तिनः स्वस्ति ते सततं
 भयाद्यष्टच्छामितदुच्यतां पूजावहुविधाः संति हरिर्तुष्टिविधायिकाः तासु नित्यं ध्वजारोपेव ते संस्त्वसदेद्यतः
 भार्यापितृवसाध्वीयं नित्यं नृत्यपरायणा किमर्थेनितद्वृत्तं तं तथा वद्वक्तुमर्हसि राजोवाच शृणुष्व भगवन् सर्वेय-
 तृच्छामिव दमितत् आश्चर्य्यं भूतलोकानामावयोश्चरितं त्विह अहमासपुराशूद्रो मामलिनिर्नामसत्तमः कुमा-
 रगिरतो नित्यं सर्वलोकहितैरतः पिशुनो धर्मविद्वेषी देवद्वयपहारकः गोघ्नश्च ब्रह्महाचौरः सर्वप्राणिवधैरतः
 नित्यं निष्ठुरं स्वकार्पपापविशं परायणः एवं स्थितः कियत्कालमनाश्रितमहद्वचः सर्वबंधुपरित्यक्ते दुःखी वनमु-
 पागतः मृगमांसाशनो नित्यं तथा पांथविलुपकः एकाकी दुःखवहुलो निदाघार्तः पिपासितः जीर्णे देवालयं वि-
 ष्णोरपश्यं विजनेवने हंसकारं डबांकीर्णं तत्समपि बहत्तरः पर्यंतं वनपुष्पावच्छादितं तन्मुनीश्वर अपि वंतत्र पानीयं
 ततीरे विगतश्रमः फलानि जग्ध्वा जीर्णानि स्वयं क्षुद्दिनिवारिता तस्मिन् जीर्णालये विष्णोर्निवासकृतवानहं जीर्ण-
 स्फुटितसंधानंतस्य नित्यमकारिषं पर्यैस्तूष्णेऽश्वकाष्ठैर्घृहं सस्यक्षकल्पितं स्वसुखार्थं तु तद्भूमिं यालितामुनी-
 श्वरं तत्राहं व्याधवृत्तिर्यो हत्वा वहुविधान्मृगान् आजिर्वं वरयन्मित्र्यवर्षाणां विशतिस्थितः अथेयमागतासां-
 ध्वा विध्यदेशं समुद्भवा निषादकुलजा विप्रनाम्नाख्याता चकोकिला बंधुवर्गपरित्यक्ता दुःखिताजीवि विग्रहाक्षु-
 तदुर्धमपरिश्रान्ता शोचंती स्वकृतं त्वघं देवयोगात्समायाता चर्मती विजनेवने शोभता पार्दितावाह्ये स्वतेजा
 धिप्रपीडिता इमां दुःखादीं तां दृष्ट्वा जातामैविपुला दया दत्तं मया जलं चास्यैव न्यमूलफलानि च गतश्रमा त्वियं
 ब्रह्मन् मया पृष्ठाय यातयं श्रवेदयस्त्ववृत्तं तं तच्छृणुष्व भगवन् अहं को किल नीनास्मान्निषादकुलसंभवा दारुक

समादिशः सनकउवाच शृणुष्वेकमनाः पुण्यमितिहासंपुरातनं ॥ ब्राह्मणोक्तयितमद्वयसर्वपापप्रणशनं ॥ ब्राह्मणोक्तयितमद्वयसर्वपापप्रणशनं ॥
पुरुषाकृतयुगेसुमतिनामभूषितः सोमवशोद्भवः श्रीमान्ससिद्धोपकनायकः ॥ धर्मोत्तमसंत्यसंपन्नः शुचिविद्योति
धिप्रियः सर्वलक्षणसंयुक्तः सर्वसंपद्विभूषितः सदाहरिकथासंवाहिरपूजापरायणः ॥ हरिभक्तिपराणांबशु
श्रूयन्नरहकृतिः ॥ पूज्यपूजापरोरन्वित्यसमिदांशगुणान्वितः ॥ सर्वभूतहितः शताधर्मज्ञः कीर्तिवर्धनः ॥ तस्यभा-
ध्यर्धमाहाभागासर्वलक्षणसंयुता ॥ पतिव्रतापतिप्राणानाम्नासत्यवतीमुने ॥ तावुभौदंपतिनित्यहरिपूजापरायणौ
जातिस्मरौमहाभागौसत्यज्ञौसत्परायणौ ॥ अन्नदानरतौनित्यंजलदानपरायणौ ॥ तडागारामवप्रादीनंसंख्या
तन्वितेननुः ॥ सोतुसत्यवतीनित्यशुचिर्विष्णुगृहेसती नृत्यतापरिसंतुष्टामनोज्ञामजुवादिनी ॥ सोपिराजामहाभा
गोद्वादशीद्वादशीदिने ॥ ध्वजमारोपयत्येवमनोज्ञवहुविस्तरं ॥ एवंहरिपरंनित्यंराजानधर्मकोविद ॥ प्रियांसत्य
वतीचास्यदेवात्रापिसदास्तुवन् ॥ त्रिलोकेविश्रुतौज्ञात्वादपतीधर्मकोविदौ ॥ आययौवहुभिः शिष्यैर्द्रष्टुकामोविभां
डकः ॥ तमायांतंमुनिश्रुत्वास्तुराजाविभांडकः ॥ प्रत्युद्ययौसपत्नीकः पूजाभिर्वहुविस्तरं कृतातिथ्यक्रियाशांतकृ
तासनपरिग्रहं नीचासनस्थितोभूयः प्राज्जालिर्वाक्यमब्रवीत् राजोवाच ॥ भगवन्कृतकृत्योस्मिन्त्वदभ्यागमनेनैव
सत्तामागमनंसेतः प्रशंसतिसुखावहं यत्रस्थान्महतांप्रेमत्रस्त्युः सर्वसंपदः तेजः कीर्तिर्धनं पुत्रा इति प्राहुर्विपश्चितः
तत्रवृद्धिमुपायातिश्रेयांस्यनुदिनमुने यत्नसंतः प्रकुर्वन्तिमहतीं करुणां प्रभो ॥ योमूर्द्धनिधारयेद्ब्रह्मन्महत्पादजलरजः
सस्नातिः ॥ सर्वतीर्थेषु पुण्यात्मानात्रसंशयः ॥ ममपुत्राश्चदाराश्चसंपन्नैर्यसमर्पिताः ॥ ममाज्ञापयविप्रेन्द्रकिंप्रि
यंकरवाणिते ॥ विनयावतंतंभूपंसनिरीक्ष्यनुरेश्वरः ॥ स्पृशन्करेणतं प्रीत्याप्रत्युवाचातिहर्षितः ॥ विभांडकउवाच ॥

राजन्यदुक्तं भवता तत्सर्वं त्वत्कुलोचितं विनयावनतः सर्वो बहुश्रेयो लोभेदिह धर्मश्चार्थश्च कामश्च मोक्षश्च नृप-
 सत्तमः विनयाच्छ्रयते मत्प्रेतदुर्लभं किमहात्मना श्रीतोष्मितवभूपालसन्मार्गपरिवर्त्तनः स्वस्ति ते सततं
 भूयाद्यत्पृच्छामितदुच्यतां पूजाबहुविधा संति हरितुष्टिविधायिकाः तासु नित्यं ध्वजारोपेवर्त्तसत्वं सदेव तः
 भार्यापितृवसाध्वीयं नित्यं नृत्यपरायणा किमर्थं जितद्वृत्तांतं यथा वद्वक्तुमर्हसि राजोवाच शृणुष्व भगवन् सर्वेय-
 त्पृच्छामिव दामितत आश्चर्यभूतं लोकानामावयोश्चरितं त्विह अहमास पुरा शूद्रो मामालिनिर्नाम सत्तमः कुमा-
 रीनिरतो नित्यं सर्वलोकाहिते रतः पिशुनो धर्मविद्वेषी देशवद्रव्यापहारकः गोघ्नश्च ब्रह्महाचौरः सर्वप्राणिवधेरतः
 नित्यं निष्ठुरवक्ता च पापीवेश्यापरायणः एवं स्थितः कियत्कालमनाश्रितमहद्वचः सर्वबंधुपरित्यक्ते दुःखी वनमु-
 पगन्तः मृगमांसाशनो नित्यं तथा पांथविलुपकः एकाकी दुःखबहुलो निदाघार्त्तः पिपासितः जीर्णदेवालये वि-
 ष्णोरपश्यं विजने वने हंसकारंडवाकीर्णं तत्समीपे महत्तरः पर्यंतं दनपुष्पाद्यछादितं तन्मनीश्वर अपि वतत्र पानीयं
 तत्तीरे विगतश्रमः फलानि जग्ध्वा जीर्णानि स्वयं क्षुद्घ्ननिवारिता तस्मिन् जीर्णालये विष्णोर्निवासं कृतवानहं जीर्ण-
 स्फुटितसंधानंतस्य नित्यमकारिषं पर्यैस्तूष्णैश्च काष्ठैर्घृहं सस्य कृत्वा स्थितं स्वसुखार्थं तु तद्भूमिं यालिनामुनी-
 श्वरं तत्राहं व्याधं वृत्तिस्थो हत्वा बहुविधान् मृगान् आजीवं वर्यं यन्निस्ववर्षाणां विशतिस्थितः अथेयमागतासां-
 धीविध्यं देशं समुद्भवा निषादकुलजाविप्रनाम्नाख्याता च कोकिला बंधुवर्गपरित्यक्ता दुःखिता जीवविग्रहाः क्षु-
 त्तृणमपरिश्रान्ता शोचन्ती स्वकृतं त्वघ्नं देवयोगात्समायाता च मन्ती विजने वने श्रीधमतापार्दिता बाह्ये स्वतिवा-
 धिप्रपीडिता इमान् दुःखार्त्ताः शोचन्ती विपुला दया दत्तं मया जलं चास्यैव न्यमूलफलानि च गतश्रमा त्वयि
 ब्रह्मन् मया पृष्टाय धातयं अवेदयत्स्व वृत्तांतं तच्छृणुष्व ब्रह्मामुने अहं कोकिलनीनाम्ना निषादकुलसंभवा दारुकं

स्यसुताचाहावध्यपवतवांसतो परस्वहारेणोनेत्यसदापेशून्यनादिनो पुश्रलोत्येवमुक्कानुवधुवर्गोः समुज्झिता
क्रियत्कालततः पत्यामृताहलोकनिदिता देवात्सोद्विगतलोकक्यमस्यात्रविहाय नां कातरिविजनेवकाधर्मतीदुः
खपीडिता देवाद्यत्सन्निधिप्रासांजीविताहं तथा धुनास्त्वैव स्वकृतकर्ममह्यसर्वीनिवेदित ततो देवालयतस्मिन्द
पतीभावमाश्रितो स्थितोवपाणिदशचआवांमांसपलाशिनो एकदामधपानेन प्रमतोनिर्भरमुने तत्रदेवाल
येरात्रोमदिरामांसेभोजनात् वल्लवस्त्रापेरिज्ञानौनृत्संचक्रियथोहिदो प्रारब्धकर्मभोगांतमावांयुगपदागतौ यम
दूतास्तिदायातापाशहस्ताभयकराः नेतुमावाभ्यदत्तां सुधोरां यथातनां ततः प्रसन्नो भगवान्कर्मणामममानन्द
देवावस्यसंस्कारसंचितेनाकृतोत्पन्नः सद्गुतन्त्रे एवातास्त्यभक्तादन्ततपरः तदूतादेव देवस्य शखचक्रगदाधराः
सहस्रसूर्यसंकाशाः सर्वचारुभुजाः किरीटकुण्डलधराहारिणोवनशालिनः दिशोवितिमिराविप्र कुर्वतः स्वे
ननेजसां भयकरान्पाशहस्तान्द्विष्टणोयमार्किकरान् आवयोर्ग्रहेणैव प्राहान्दुःकृष्णपरायणाः विष्णुदत्ताज्जुः
भोभोक्रूरदुराचाराविवेकपरिवर्जिताः मुचब्धमेतौ निष्पापौ दंपती हरिचलभौ विवेकस्त्रिषु लोकेषु संपदामादिकां
रणं आपोपापवीर्यस्नुतविद्यात्पुरुषाधमं यमदूताज्जुः युष्माभिः सत्यमेवोक्तं किं त्वेतापापिसत्तमौ यमेन
पापिनोदंड्यास्तत्रेण्यामोयमांतिकं श्रुतिप्रणिहितोधोहाधर्मस्ताद्विपर्ययः धर्माधर्मविवेकोयंतनेण्यामोयमांति
के एतच्छ्रुत्वा तु कुपिता विष्णुदूतामहोजसः श्रुत्युन्स्तान्दमवरानधर्मममानिनः विष्णुदूताज्जुः अहो कष्ट-
धर्मदशामधर्मस्तथातसंभाः सम्यग्विवेकशून्यानां निदानं व्यापदं बहत् तर्केण स्वविक्रष्टेण नरकाध्यक्षतागताः
युयकिमर्थमद्यापि कर्तुं पापानि सोद्यामाः स्वकर्मक्षयार्थं तमहापाताकिनोपि च तिष्ठति नरके घोरेरया वच्चंद्राकं तार
को पूर्वसंचितपापानामदृष्टानिष्कृतिवथा क्षिप्रं पापकर्मोणिकरिण्यथ पुनः पुनः श्रुतिप्रणिहितोधर्मः सत्यस

त्वनसंशयः किंवाभ्याचरितान्धमोन्प्रवक्षामोयथातथ एतौपाप्रवित्तिकौहिशुश्रूषणेरतौ हरिणाभ्य
 च्यमानोचमुचध्यमविलासित एवाचनर्तनचक्रतथैषोध्यजरोपण अतकालेविष्णुगृहेतेननिष्पापतांगतो अ
 तकालेतुयन्नामश्रुत्वाक्कापिवेसकृत् लभतेपरमस्थानकिमुश्रुषणरतः महापातकयुक्तोवायुकोवाहुपपातकैः
 कृष्णसर्वानरोतेपिलभतेपरमागतं यतीनांविष्णुभक्तानापरिचर्यापरायणाः तेदूताःसहसायातिपापिनोपि
 परागातं मुहूर्त्तवानुहृताथयस्तिष्ठद्वरिमदिरं सोपियातिपरस्थानकिमहोमासवत्सरान् उपलपनकर्त्तारोसं
 माजनपरायणौ एतोपरिगृहेनित्यजीर्णशीर्णाधिरोपकौ जलसेचनकर्त्तारौदिपिदोहरिमंदिरे कथमेतौमहाभा
 गोयातनाभोगमहंतः इत्युक्ताविष्णुदूतास्तेछित्वापाशास्तदैवहि आरोप्यावाविमानाग्न्यू ययुर्विष्णाः परंपदं
 तत्रसामोप्यमापन्नौदेवदेवस्यचक्रिणः दिव्यान्भोगान्भुक्तवन्तौतावत्कालंमुनीश्वर दिव्यान्भोगान्विष्णुलोकेमु
 क्त्वायातोमहीमिमा अत्रापिसंपदुल्लाहृरिसेवाप्रभावतः अनिच्छयाकृतेनापिसेवनेनहरिर्मुने प्रतिनीदृक्फ
 लविप्रदेवानामपिदुलभ इच्छयाराध्यविशेषशक्तिभावेनमाधवे प्राप्स्यावःपरमश्रेयइतिहेतुर्निरूपितः श्रवश
 नापित्कमकृतस्यात्सुमहत्फल जायतेभूमिदेवैर्द्रकिपुनःश्रद्धयाकृतं एतदुक्तंनिशम्याथसमुनीन्द्रोविभांडकः
 प्रणम्यदपतीतुप्रययासतपोवनं तस्माज्जानीहिदेवपदेदेवस्यचक्रिणःपरिचर्यातुसर्वेषाकामधेनूपमास्मत्ताह
 रिपूजारतानातुहरिरिवसनातनः ददातिपरमश्रेयःसर्वकामफलप्रदः यइदपुण्यमाख्यानंसर्वपापप्रणशनं
 पठेत्श्रुयाद्वापिसोपियातपरागतम् इतिश्रीनारदयेपुत्रभागेश्वजरोपणव्रतकथा ॥
 मन्नायसुवचन

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ २ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ३ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ४ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ५ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ६ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ७ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ८ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ९ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १० ॥

अथ वर्षसाध्यं पचाहैकादशौव्रतं नारदीये

मनातनउवाच अन्यद्व्रतंप्रवक्ष्यामिशृणुनारदतत्त्वत दुर्लभंसर्वलोकेषुविख्यातंहरिपंचकम् नारीणांचनराणांच
सर्वदुःखनिवारणं धर्मकामार्थभोक्षाणांप्रापकंमुनिसत्तम सर्वाभीष्टप्रदं चैवसर्वव्रतफलप्रदं मार्गशीर्षसितेपक्षे
दशम्यांविजितेन्द्रियः कुर्यात्स्नानादिकंमर्मदंतधावनपर्वकुरुत्वादेवार्चनंसम्यक्तथापंचमहाध्वरान् एकादशीम
वेत्तस्मिन्दिनेनियममास्थितः ततःप्रातःसमुत्थायएकादश्यांमनीश्वर स्नानंकृत्वाध्याचारंहरिमेवाचयेद्वृहे स्ना
पयेद्देवदेवशंपचासुतविधानतः अर्चयेत्परयाभक्त्यागंधपुष्पादिभिःक्रमात् धूपैर्दोषैश्चनैवेद्यैस्तंबूलैश्चप्रदक्षि
णैः संपूज्यदेवदेवेशमिममत्रमदुरियेत् नमस्तेज्ञानरूपायज्ञानदायनमोस्तुते नमस्तेसर्वरूपायसर्वसिद्धि
प्रदायिने एवंप्रणम्यदेवेशवासुदजनगत्पतिं वक्ष्यामाणेनमंत्रेणउवांसंमर्षयेत् पंचरात्रंनिराहारोह्यद्यप्रभृ-
तिकेशव त्वदाज्ञयाजगत्स्वामिन्ममभीष्टप्रदोभव एवंसमर्चयेद्देवेशमुपवासजितेन्द्रियःपौर्णमास्यांप्रकर्तव्यमे
वंविष्णवर्चनंमुने एकादश्यांपौर्णमास्यांप्रकर्तव्यंजागरंतथा पंचाश्रुतादिपूजातुसामान्यादिनपंचके क्षीरेणस्ना
पयेद्विष्णुपौर्णमास्यांचशक्तितः तिलहोमस्तुकर्तव्यस्तिलदानंतथैवच ततःषष्ठेदिनेप्राप्तेनिर्वर्त्यस्वाश्रमाक्रियां
संप्राश्यपंचगव्यंचपूजयेद्विधिवद्भरि ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्विभवेसत्यवारितं ततोस्यवंधुवर्गेणस्वयंभुजीत
वाग्यतः एवंपौषादिर्मासेषुकार्तिकांतपुनारद शुक्लपक्षेव्रतंकुर्यात्पूर्वोक्तविधिनारः एवंसंवत्सरकार्यंव्रतं
पापप्रणाशनं पुनः प्राप्तेमर्गशीर्षे कुर्यादुद्यापनंव्रती एकादश्यांनिराहारोभवेत्पूर्वमिवद्विज- द्वादश्यांपं
चगव्यंचप्राशयेत्सुसमाहितः गंधपुष्पादिभिः सम्यग्देवदेवंजनार्दनं अभ्यर्चयेत्पानंदद्याद्ब्राह्मणाय
जितेन्द्रियः पायसंतिलसंमिश्रघृतपंकफलान्वितं सुगंधजलसंयुक्तंपूर्णकुंभसदाक्षिणं वस्त्रेणाच्छादितंकुंभं

पंचरत्नसमन्वितं दद्याद्दध्यात्मविदुषे ब्राह्मणाय मुनिश्चरः सर्वान् सन् सर्वभूते शसर्वव्यापिन्सनातन परमा
 ब्रह्मज्ञानसुप्रीतो भवमाधव अनेनोपायनंदत्वा ब्राह्मणान् भोजयेत्तः शक्तितो वंधुभिः सार्द्धं स्वयं भुंजीत वाग्यतः ब्र
 तमेतनुयः कुर्यात्तत्तद्विरपंचकसंज्ञितं नतस्य पुनरावृत्तिर्ब्रह्मलोकात्कदाचन ब्रतमेतत्प्रकरं बध्यमिच्छद्भिर्मोक्षमुत्तमं
 समस्तपापकांतारदावानलसमप्रभं गवांकोटिसहस्रेषु तदुत्तेयफलमाप्न्यते तत्फलं लभ्यते पुंभिरतस्मादुपवा
 सतः यस्त्वेतच्छृणुयाद्भक्त्या नारायणपरायणः समुच्यते महाघोरैः पातकानां च कोटिभिः इति नारदीयपुराणो
 कं हरिपंचकव्रतम् अथ ब्रजजरोरायणप्रयोगविधिः सत्रकारिकशुक्लदशम्यां नियमान्वितः एकादस्यामुपाशितः
 विष्णुकीर्तनश्रवणादिपरो भवेत् द्वादश्यां याथाविधि स्नात्वा नित्यकर्मनिर्वर्त्य संकल्पं कुर्यात् तिथ्यादिसंकीर्त्य
 आखिलपापक्षयसकलाभीष्टसिद्धिपूर्वकविष्णुसायुज्यकामे विष्णुद्वारे ध्वजारोपकरणे ततः पुण्याहवाचनादिकृ
 त्वा आचार्यं ऋत्विजश्च वृत्वा तैः सह देवालये विष्णुषोडशोपचारैः पुरुषसूक्तेन संपूज्य ततश्चतुष्टयस्तं भोगाय
 व्याघ्रोक्ष्य ध्वजयुक्तौ कृत्वा तत्रैव तेनैयं धातारं विधातारं यनाममैव रावाह्यं संपूज्य ध्वजं च हरिद्राक्षतगंधपुष्पादि
 भिः पूजयित्वा शुद्धभूमौ स्थण्डिले मंत्रिप्रतिष्ठाप्य अन्वाद्ध्यात् अत्र प्रधानं विष्णुं अष्टोत्तरशतं पायसाहुतिभिः सूर्प
 वैनतेयं हि मां शुं धातारं विधातारं च अष्टाष्ट संख्यापायसाज्याहुतिभिः शेषेण स्विष्टकृतमित्यादि होममंत्राः षोडश
 पुरुषसूक्तेन विष्णोर्नुकं इरावतीत्येतेरष्टादशमंत्रैः षडावृत्याष्टोत्तरशतं होमः उद्गुत्तजातवेदसं सूर्यस्वसामध्वनिशरी
 रस्कृमिति सूर्यस्य सोमो धेनु रिति सोमस्य धातुं धाता ददातुनो गायत्री शानो जगत रूपतिः सनपुण्येन खनविधा
 तु येनः पितृजनिता यो विधाता योनः ततो अभ्यासजनात इति ततः सौरभं बान् शांति सुकानि च पठित्वा जा
 गरणादि नारात्रिं निनयेत् ततो दिवं स्वमंत्रैः संपूज्य सूक्तपाठैः स्तोत्रपठनं नृत्यं मंगलवाद्यघोषैः सह देवं प्रदक्षिणीकृत्य

देवालये ध्वजो समानीय देवस्य द्वारदेशे शिखरं वा स्थिरं कृत्वा ध्रुवसूक्तं पठित्वा तौ संपूज्य पुनर्देवालये देवं संपू-
 ज्य प्रार्थयेत् । देवेश सर्वलोकेश महापुरुष पूर्वाज । यत्रैव सकलजातयत्र सर्वप्रतिष्ठितं लयमेभ्यतियत्र वतं प्र-
 पन्नोऽस्मि केशवं १ नजानामि परं भाव यत्र ब्रह्मादयः सुराः योगिनोऽयं पश्यंति वेदं ब्रह्मरूपिणम् २ यन्मुखं वा
 ब्रह्मणा जाता यद्वा होरं भवन्नृपाः वैश्या यस्यां रूतो जाताः पद्भ्यां गृध्रो व्यजायत ३ मायां संगममात्रेण वदंति पु-
 रुषं त्वयं स्वभावविमलं शुद्धं निर्विकारं निरंजनं एको विष्णुर्महद्भूत एतद्गुणभूतान्यनेकशः त्रैलोक्यं व्याप्य स-
 र्वीत्मा समे विष्णुः प्रसीदतु यो देवः सर्वभूतानां मंतरात्मा जगन्मयः निर्गुणः परमानंदः समे विष्णुः
 प्रसीदतु चतुर्भिश्च चतुर्भिश्च द्वाभ्यां पंचाभिरेव च हूयते च पुनर्द्वाभ्यां तस्मै यज्ञात्मेनेनमः ८ परेशः परमानंदः
 परात्परतरः प्रभुः चिद्रूपश्चिरपरिज्ञेयः समे विष्णुः प्रसीदतु ८ ज्ञानिनां कर्मिणां चैव तथा भाक्तिमतां नृ-
 णां गतिं ददाति विश्वात्मा समे विष्णुः प्रसीदतु ९ यद्दं कीर्तयेत् त्रित्यंस्तोत्राणामुत्तमोत्तमं सर्वपापविनिर्मु-
 क्तः परं सायुज्यमाप्नुयात् इति पठित्वा ततो द्वादश ब्राह्मणान् स देवन्न स भोज्यदक्षिणादिना प्रतोष्या शिष्यागृही-
 त्वा भुंजीत इति ध्वजारोपणव्रतम् एवमेव शिवादीनामपि तत्र गुरुस्थाने नृपादिवाहनपूजा श्रवकं क-
 दुद्राप्येत्यादिसूक्तपाठः इति नारदीयोंक्तं ध्वजारोपणव्रतविधानम् अथ हरिपंचकव्रतम् विष्णुधर्मोत्तरे तत्र
 व्रतग्रहणविधिः शुक्लद्वादश्यां कृष्णद्वादश्यां वा मार्गादिमासे वा श्रवणार्क्षभवति तद्दिनमारभ्य कार्येभ्यो कस्मि-
 न्मासे पंचउपोषणानि श्रवणयुक्ते द्वादशी द्वयं प्रारभ्य अमायां पूर्णिमायां वा विष्णुसंपूज्य उपवसेत् एवं संव-
 त्सं कुर्यात् अंतोऽद्यापनं कुर्यात् तद्यथा तिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनः पंचमहापातकोपपातक क्षयपूर्वकं
 विष्णुलोकप्राप्तिद्वारा श्रीविष्णुप्रीत्यर्थं आचरितस्य वर्षपर्यंतं विष्णुपंचकव्रतस्य पूर्णता सिद्धये तदुद्यापनं करिष्ये इति स-

कल्प्य 'आचाट्यादिर्वरणातेसर्वतोभद्रे तदुपरिसौवर्णाविष्णोः पचप्रतिमाः मंत्रपंचकेनप्रतिष्ठापयेत्
 तत्रक्रमेणमंत्राः त्रीणिपदानि श्रवणक्षेकलशे १ तद्विष्णोरिति शुक्लैकादश्याः कलशे २ तद्विप्राः सो
 विष्णुपथवोर्षिमायांकलशे ३ अतोदेवतिकृष्णैकादश्यांकलशे ४ इदंविष्णुरिति श्रमायांकलशे ५ ततः
 क्रमेण कलशपचकै द्वादशतत्रदेवताः परितश्चावहयेत् गोवर्धनाय १ अनंताय २ पुडरीकाक्षा
 य ३ निस्त्राय ४ वेदगर्भाय ५ यज्ञाय ६ पुरुषाय ७ सुब्रह्मण्याय ८ जयाय ९ शौरये १० वैकुं
 ठाय ११ गरुडच्वजाय १२ इति श्रवणक्षेदेवताः १२ केशवाय १ नारायणाय २ माधवाय ३ गोवि
 दाय ४ विष्णवे ५ मधुसूदनाय ६ त्रिविक्रमाय ७ वामनाय ८ श्रीधराय ९ हर्षिकेशाय १० प
 द्मनाभाय ११ दामोदराय १२ इति शुक्लैकादश्यादेवताः १२ विष्णवे १ शशिने २ शशांकाय ३ चं
 द्राय ४ सोमाय ५ लडुपाय ६ मनोरमाय ७ अमृताय ८ पावनाय ९ हिमकृते १० निशाकराय ११
 आप्यायनाय १२ इति पूर्णमायादेवताः १२ सकर्षणाय १ वासुदेवाय २ प्रद्युम्नाय ३ अनिरुद्धाय १
 पुरुषोत्तमाय ५ अधोक्षजाय ६ नारासिंहाय ७ अच्युताय ८ जनार्दनाय ९ उपेन्द्राय १० हरये १४
 कृष्णाय १२ इति कृष्णैकादश्यादेवताः १२ महर्षिणाय १ जगन्नाथाय २ वेदेन्द्राय ३ देवकीसुताय ४
 चतुर्भुजाय ५ गदापाणये ६ सुरेशाय ७ सुलोचनाय ८ चार्वगाय चक्रपाणये सुरमित्राय ११ असुरांतकाय १२
 इति श्रमायां द्वादशदेवताः १२ एवं पंचकलशेषु षोडशोपचारैः पूर्वोक्तमंत्रैः संपूज्य षष्टिनामभिः षष्ठिनमस्कारान्
 कृत्वा शान्तिनिवेद्य जागरणं कृत्वा प्रातः अग्निप्रतिष्ठाप्य अन्यादध्यात् अत्र प्रधानं विष्णुघृताक्तपायसति
 लद्रन्ध्रैः प्रत्येकमष्टोत्तरशतसस्याकाहुतिभिः १ श्रवणदेवताघृताक्तपायसद्रन्ध्रैः २ पूर्णमादेवताघृतपा

यसांभ्यां ३६ कृष्णैकादशदेवताः । पंचामृततिलोदनैः ४ अमादेवताश्चतिलयुक्तगुण्डोदनैः प्रत्येकैकै
न्याहुस्त्याब्रह्ममदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्षे ततश्चाचार्यसंपूज्य ब्रतपूतयेगांचदद्यात् विभवेसतिसम्यक्
भूमिचदत्त्वा अन्यच्च पंचब्राह्मणेभ्योगोमेदं पुष्परागं वैडूर्यनालं माणिक्यं चेति पंचरत्नयुताः पंचांगुलीयभूष
णानि दक्षिणापुरःसरं सहिरल्लानीति मंत्रेण दत्त्वा षष्ठिब्राह्मणान्परमात्रेण संतर्प्य आशिषो गृह्णित्वा भुंजीत एव
कृते पंचमहापातकादिभ्यो मुक्तो भवति इति विष्णुपंचकव्रतोद्यापनम् अथ मासोपवासव्रतम् अन्यद्व्रतं परं वक्ष्ये
तच्छृणुष्व समाहितः सर्वपापहरं पुण्यं सर्वलोकोपकारकं आषाढश्रावणे वापि तथा भाद्रपदेऽपि च तथात्राश्विन
के मासि कुर्यादिव ब्रतं द्विज एतेष्वन्यतमे मासि शुक्लपक्षे जितेंद्रियः प्रातर्दशम्यां स्नायति दंतधावनपूर्वकं नित्यं देवा
र्चनं कुर्याद्विधिवत्सु समाहितः एकादश्यां ब्रह्मचारी भूमिशायाजी तेंद्रियः प्राशयेत्पंचगव्यं च स्वपे द्विष्णुसमीप
तः ततः प्रातः समुत्थाय नित्यकर्म समाप्य च श्रद्धया पूजयेद्विष्णुं वशीक्रोधविवाजितः चिद्वद्विः सहितो विष्णुमर्च
यित्वा यथोचितं संकल्पं तु ततः कुर्यात्स्वस्तिवाचनपूर्वकं मासमेकं निराहरो ह्यद्यप्रभृतिकेशव मासं तिपा
रणं कुर्यादिव देवतवाज्ञया तपोरतनमस्तुभ्यंतपसां फलदायक भगवतीष्टपदं देहि सर्वविघ्नान्निवारय एवं सम
र्प्य देवस्य विष्णोर्मासव्रतं शुभं ततः प्रभृतिमासं तन्निवेशं द्वरिमंदिरे प्रत्यहं स्नापयेद्देवं पंचामृतविधानतः दीपं निरं
तरं कुर्यात्तस्मिन्मासे हरं गृहे प्रत्यहं स्नापयेत्काष्ठमपामार्गसमुद्भवं अपामार्गदंतधावनम् क्षुत्तृनिवृत्त्यर्थं कुर्यात्
ततः स्नानीतविधिवन्नारायणपरायणः ततस्तं स्नापयेद्विष्णुपूर्ववत्प्रयतोर्चयेत् ब्राह्मणभोजयेच्छत्स्याभक्तिधुकः
सदक्षिणं स्वयं बंधुभिः साधुभिर्भुंजीत प्रयतेंद्रियः एवं मासोपवासांश्च ब्रती कुर्यात्तत्र योदश वर्षति वेदविदुषे मां प्र
दद्यात्सदक्षिणां भोजयेद्ब्राह्मणांस्तत्र द्वादशैव विधानतः शत्स्याचदक्षिणां दद्याद्ब्राह्मण्यभरणानि च मासो

पवासंविनययः कुयात्संयतोद्विषः । भक्त्यासोमस्ययज्ञस्यद्विगुणफलमश्नुते ॥ चतुःकृत्वः कृतयेनमासकंमुनिसत्तम
 सलभत्परमपण्यमष्टात्रिंशोमसंभवं ॥ पंचकृत्वोव्रतमिदं कृतयेन महात्मना ॥ अत्यग्निष्टोमजं पुण्यद्विगुणं प्राप्नुयान्नरः
 मासोपवाससप्तकं यः करोति समाहितः ॥ ज्योतिष्टोमस्ययज्ञस्यफलसोऽष्टगुणलभेत ॥ मासोपवासान्यः कुप्यार्थादष्ट
 कृत्वोमनोश्चरः ॥ नरमेधाख्ययज्ञस्यफलपंचगुणलभेत ॥ यस्तु मासोपवासांश्च न वक्तव्यः समाचरेत् ॥ गोमिधमख
 जं पुण्यलभेत त्रिगुणैः ॥ दशकृत्वस्तु यः कुर्वात्परां किं मुनि सत्तमः ॥ स ब्रह्ममेधयज्ञस्य त्रिगुणफलमश्नुते ॥ एकाद
 शपराकाशयः कुयात्संयतोद्विषः ॥ स्याति हरिसारूप्यसर्वभोगसमन्वितः ॥ एवं द्वादशकृत्वापि सायुज्यलभते नरः
 त्रयोदशपराकारूप्यः कुयात्संप्रयतो नरः ॥ स्याति परमानंदयत्र गत्वानशोचते ॥ मासोपवासं निरता गंगस्तानप
 रायणाः ॥ धर्ममार्गप्रवक्तारो मुक्ता एव न संशयः ॥ अवीराभिश्च नारीभिर्ब्रह्मचारिभिः ॥ मासोपवासः कर्त्त
 व्यो वनस्पथ्यश्च निशेधतः ॥ नारीभिः पुरुषैर्वापि ब्रतमेतत्सु दुर्लभं ॥ कृत्वा मोक्षमवाप्येत योगिनामुपि दुर्लभं ॥ गृहस्थो वा
 न ब्रह्मवाचं ब्रती वा भिक्षुरेव च ॥ भूर्वावापि ढितोत्रापि श्रुत्वैतन्मोक्षभागं भवेत् ॥ इदं पुण्यव्रताख्यानं नरायणपरायणः शृणु
 याद्वाचयेद्वापि सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ इति नारदीयपुराणे मासोपवासव्रतविधानम् ॥ अथैकादशीव्रतमाहारम्यः ॥ स न
 कउवाच ॥ इदमन्यत्रैव दद्यान्मि व्रतत्रैलोक्यविश्रुतः ॥ सर्वपापप्रशमनं सर्वकामफलप्रदं ॥ ब्राह्मणक्षत्रियविशिशूद्रा
 णां च वयोपितामोक्षार्थं कुर्वतां भक्त्या विष्णोः प्रयत्नकरं द्विज ॥ एकादशीव्रतं नाम सर्वभीष्टप्रदं नृणां कर्त्तव्यं सर्वथा विप्रवि
 ण्णुप्रोक्तं करयतः ॥ एकादश्यां न भुंजीत पक्षयोरुभयोरपि यो भुंकेलोकपापी सः परत्र नरकं व्रजेत्तु उपवासं फलं प्रप्सुर्जह्या
 दुक्किं वतुष्टयं ॥ पूर्वापरदिनेनात्रावहोरात्रा तु मध्यमे ॥ एकादशीदिने यस्तु भोक्तुमिच्छति मानवं ॥ संभोक्तुं सर्वपापानि स्पृ
 ह्यालु न संशयः सर्वदृशम्यमि काशीद्वादश्यां च मुनींश्चरः ॥ एकादश्यां निराहारो यदि मुक्तिमभीप्सति ॥ यानि कानि

चपापानि ब्रह्महत्यादिकानि च - अन्नमाश्रित्या तेषां तितागि विप्रहरेदने - ब्रह्महत्यादिः पापानां कथंचिन्निष्कृतिर्भवत्
 एकादश्यानुयोभुक्तस्य न वास्ति निर्दिष्टः - महापातक्युक्तो वा सर्वपातकैः - एकादश्या निराहारः स्थित्वा
 यात परागत - एकादशमहत्पुण्या विष्णोः प्रियतरंति शिः - संसेव्या सर्वथा विप्रैः ससारच्छदालिप्सुभिः - दश
 म्या प्रातरुत्थाय दत्तधावनपर्वक - स्नापयिद्विधं द्विष्णुपूजयेत्त्रयतैद्विः - एकादश्या निराहारो निगृहीतैर्द्विभुभवेत्
 शयितसन्निधौ विष्णोः नारायणपरायणः - एकादश्या तथोक्तास्नात्वा स पूज्यं च जनादने - शंघपुष्पादिभिः सम्युक्ततस्त्वे
 वमुदारयेत् - एकादश्या निराहारः स्थित्वाद्याहरेह नि - भोक्ष्यामि पुंडरीकाक्षशरणं भग्नच्युतः - इममंत्रसमु
 दयं श्रुत्वा पुराणश्रवणादिभिः - भक्तिभावेन तुष्टात्मा उपवासं समर्पयेत् - देवस्य पुरतः कृत्वा जागरं नियतो व्रती - गीतवा
 पचा मृतनसं स्नाप्य एकादश्या जनादने - ततः प्रातः समुत्थाय द्वादश्या दिवसे व्रती - स्नात्वा च विधिवद्भिष्णुपूजयेत्त्रयतैर्द्विः
 केशव - प्रसादं समुत्वा भूत्वा ज्ञानदंष्ट्रिप्रदो भव - एवं विज्ञाप्य विप्रैर्द्रमाधं वसुसमाहितः - ब्राह्मणान्भोजयेच्छसया
 दद्याद्द्विदक्षिणा तथा - ततः स्वधुभिः सार्धं नारायणपरायणः - कृतं पंचमं हायज्ञः स्वयं भुंजीत वाग्यतः - एवं यः प्र
 यतः कुर्यात्पुण्यमकादशो व्रत - स याति विष्णुभवनं पुनरोद्यति दुर्लभ - उपवासं व्रतपरो धर्मकार्यपरायणः - चंडा
 लान्पातताश्च नैवेदं पिकदाचन - नास्ति कान्तिर्भग्यादान्वृषलीपतिमेव च - अयाज्ययाजकैश्च नालपेत्सर्वदा व्रती
 कडाशिनगायकचतथा देवलकांशिन - भिपूजकां व्यक्तारं देवद्विजविरोधिनः - परात्तलोलुपं च परस्त्रीनिरतं तथा
 व्रतोपवासानरतावाङ्मात्रणा पिनाचेयत् - इत्येवंमादिभिः शुद्धो वशी सर्वहितैरतः - उपवासपुरोभूत्वा परांसिद्धि
 भवानुयात् - नास्ति गंगा समतीर्थनास्ति मातुसमो गुरुः - नास्ति विष्णुसमो देवस्तपो नाना शनात्परः - नास्ति क्षमा

संमामानांस्तिकान्तिंमधनं॥ नास्तिज्ञानंमोलोभेनब्रधर्मसमःपिता नविवेकसमोवंधुनैकादश्याःपरव्रतं॥ अ
नाप्र्यदाहरतममितिहासंपरांतनं॥ संवादभद्रशीलस्यतत्पितुर्गालवस्यत्र॥ पुराहिगालवोनाममुनिःसत्यपरा
धेणुः॥ उवाच॥ सनमदतिरशतोदांतस्तपोनिधिः बहुदृष्टसमाकौण्णजवल्लीनिषेविते॥ असिद्धचारणगंधर्वयक्षवि
धधरांन्विते॥ कंदमूलफलैःपुणैर्मनुजंदनिषेविते गालवोनामेविप्रेद्रेनिवासमकरोच्चिरं॥ तस्याभवद्भद्रशील
इतिस्वयंतःसुतोवशी॥ जातिस्मरेमहाभागोनारायणपुरायणः बालंक्रीडनकालेपिभद्रशीलोमहामतिः॥ मृदा
धविष्णुप्रतिमाकृत्वापूजयतेक्षणं॥ वयंस्थान्वोभूयन्वापिविष्णुःपूज्योनरैः सदाएकादशीव्रतंचैवकर्तव्यमपिपण्डितैः
एवैतवैधितास्तैर्नशिंशवोपिमुनीभ्यरः॥ हरिमृदेवनिर्मायपृथक्संभूयवामुदाः॥ अर्चयंतिमहाभागाविष्णुभक्तिपरा
धेणुः॥ नमस्कृन्वन्भद्रमतिर्विष्णवंसर्वजिष्णवेः सर्वेषांजगतांस्वस्तिभवेदित्यत्रवीतित्रः॥ क्रीडाकालेमुहूर्तवामुहूर्तो
धर्मथापिवा॥ एकादशीतिसंकल्प्यव्रतंयच्छतिकेशवं॥ एवंसुचरितंदृष्टातनयंगालवोमुनिः॥ अपृच्छद्विस्मयाविष्टःस
माल्लगत्यतपोनिधिः॥ गालवउवाच॥ भद्रशीलमहाभागभद्रशीलोसिमुव्रतः॥ अरितंमंगलयत्नेयोगिनामपि
दुर्लभः॥ हरिपूजार्पणैर्नित्यं सर्वभूतहिते रतः॥ एकादशीव्रतपरोनिषिद्धाचारवर्जितः॥ निर्द्वंद्वोनिर्ममःशान्तिहरिव्या
नपरायणः॥ एवमेतादृशीवुद्धिःकथंजगताभक्तस्यते॥ विनापिमहतासेवाहारभुक्तिर्हिदुर्लभा॥ शत्रुस्वभावतो ज
नस्यार्थ्यविधाकामकर्मसु॥ प्रवर्ततेमतिर्वत्सकथेतल्लिकीकृतिः॥ सत्संगेपिमनुष्याणांपूर्वपुण्यातिरेकतः
जायतेभगवद्भक्तिस्तदहंविस्मयंगतः॥ एच्छामिप्रीतिमापन्नस्तद्भुवान्क्वकुंमर्हति॥ सनकउवाच॥ भद्रशी
लोमनिश्रेष्ठःपित्रैवसुविकल्पितः॥ जातिस्मरःसुचित्तात्मादृष्टःप्रहसिताननः॥ स्वानुभूतंयावृत्तं सर्वपित्रन्यवेद
यते॥ भद्रशीलउवाच॥ शृणुतातमानिश्रेष्ठहनुभूतंमयापुरा॥ जातिस्मरत्वाज्जानामिमेनपरिभाषितः॥ एतच्छ्रु

त्वामहाभागो गालवो विस्मयान्वितः । उवाच प्रीतिमपन्नो भद्रशालि महाभार्ति ॥ गालव उवाच ॥ कस्त्वं पूर्वमहाभाग
 किमुक्तं च येन मे ततः । कस्य वा केन वा हेतोस्तत्सर्वकुम्भहसि ॥ भद्रशालि उवाच ॥ अहमसं पुरा तर्तारजा सोमकुलो
 द्वर्ध्वः । धर्मकोत्तिरिति स्त्रियादौ तत्रेयेण शासितः ॥ नववर्धसहस्राणि महार्कस्त्राणि महार्कस्त्राणि महार्कस्त्राणि महार्कस्त्राणि
 मया तु व हवः कृताः ॥ ततः श्रिया प्रमत्तो हवः धर्ममकारिषु ॥ पाखण्डजनसंसर्गात्पाखण्डचरितो भवः ॥ पुरा जितानि
 पुण्यानि मया तु मुवहून् यपि ॥ पाखण्डबोधितो हवः दुर्मार्गसंमुज्झितः ॥ मखाश्वसंधिविध्वस्ताः कृत्युक्तिविदामया अथ
 मन्तिरतं मन्तिरद्वैतेशजाः प्रजाः ॥ विरकादुःखिता भूत्वा मावमृत्युत सर्वशः ॥ मृगयाभिरतो भूत्वा ह्येकदा प्रावि
 शवन् ॥ ससैन्यो हवः न तत्र हत्वा बहू विधान् गान् ॥ क्षुत्तृपयितुः शतोरिवोत्तरीमयागमः ॥ रेवस्तीक्ष्णात्पङ्क्तो
 रेवयान्निर्गम्य चरन् ॥ अहं तु सैन्य एकाकी पीड्यमानः क्षुधाभृशः ॥ समेतास्तत्र ये केचिज्जनास्ततो रेवांसि ॥ एकाद
 शत्रितपरो मघो दृष्टानि शानुस्वे ॥ निराहारश्च तत्राहमेकाकी तज्जनैः सह ॥ जागरं कृतवांश्चापि सन्तयांसि हितो निशि
 श्रवश्च भ्रमपरि श्रातः क्षुत्पिपासा प्रपीडितः ॥ तत्रैव जागरति हतावर्त्य च त्वमागतः ॥ ततो यमभटवद्वे महां दृष्टा भयं
 करः ॥ अनेकं क्रोशमापन्नः ॥ प्रापितो हयमार्तिकः ॥ दंष्ट्रकिरालवदनमपश्यं ममूर्जितः ॥ अथ कालश्चित्रगु
 त्तमादूय दमभाषत ॥ अस्यां शिक्षा विधानं च यथा वददं पंडित ॥ एवमुक्तश्चित्रगुप्तो धर्मराजेन सत्तमः ॥ चिरं वि
 चारयामास पुनश्च दमभाषत ॥ अस्मै पाप परतः सत्यं तथापि शृणु धर्मपुत्र ॥ एकादश्यां ॥ निराहारः ॥ सर्वपापैः
 प्रमुच्यते ॥ एष परवर्तिरेभ्य निराहारो रवौर्द्वेने ॥ जागरं चोपवासं च कृत्वा निष्पापतां गतः ॥ यानि कानि च पा
 पा नि कृता नि सुबहून् यपि ॥ तानि सं सर्वाणि न ह्युपवासप्रभावतः ॥ एवमुक्तो धर्मराजश्चित्रगुप्तेन धीमताननामदः
 उवाच ॥ मोममात्रेण तं कापितः ॥ पूजयामास मातं त्रभक्तिभावेन धर्मराट् ॥ ततश्च स्वभटान्सर्वान्समाहूये दमव्रीत्त

धर्मराजउवाच शृणुध्वमद्वचोदूताहितंवक्ष्याम्यनुत्तमम् धर्ममार्गरतान्मत्यानानयध्वममातिकं येविष्णुभ
 क्तिर्निस्ताःमनुजाः कृतज्ञा एकादशीव्रतपराविनिर्तोद्विथाश्च नारायणाच्युतहरशरणंभवेति नाम्नावदंतिस्तत
 तं किलतांस्त्यजध्वं नारायणाच्युतजनादेनकृष्णविष्णोपदेशपद्मजपितःशिवशंकरेति नित्यंवदंत्यखिललोके
 हिताःप्रशंतादूराद्भटास्त्यजतंतान्ममैपशिक्षाः नारायणार्चनकृतान्हरिभक्तिभाजः स्वाचारमार्गान्निस्ताङ्गुरुसे
 वकाश्च नित्यान्नदाननिरतांश्चसुदीपपालान्दूतास्त्यजध्वमनिशंहरिनामसकान् पाण्डसंगरहितान्द्विजभ
 किनिष्ठान्संसंगलोलुपनरांश्चतथातिथयान् शंभोहरोचसमबुद्धिमतस्तथैवदूतास्त्यजध्वमुपकारपरांजनानां
 येवर्जितोहरिकथामृतसेवनेननारायणस्मृतिपरायणमानसैश्च वित्रेद्रपादजलसेवनतोपकृष्टास्तान्पापिनोमम
 भटागृहमानंयध्वम् येमातृतातपरितर्जनशीलिनश्चकर्भद्विपोहितजनाहितकर्मणश्च देवस्वलोभानिरतान्
 जननाशकंहेन्तानानयध्वमपरांश्चमनाद्यदूताः एकादशीव्रतपराङ्मुखमग्रशीलंलोकापवादनिर्तपरनिर्दकंच
 त्रामस्यनाशनपरंपरैर्युक्तंदूताःसमानयतविप्रधनेषुलुब्धं येविष्णुभाक्तिविमुखाःप्रणमंतिनैवनारायणादिशरणा
 गतपालकंच विज्वाल्यंचनहियांतिनराःसुमुखोस्तानानयध्वमतिपापपरान्द्रसह्य एवंश्रुतंमयातत्रयमेनपरि
 भाषितंमयानुतापदग्धेनस्मृतंतत्कर्मनिर्दिष्ट अस्तर्कभानुतापेनसद्वर्गश्रवणेनच तत्रैवसर्वपापानिनिःशेषानिगता
 निमे पापशेषादिनिर्मुक्तंहरिसारूप्यतांगतं सहस्रसूर्यसंकाशंप्रणानामयमश्चमां एवंदृष्ट्वाविस्मितास्तेयमदूताभयो
 त्कटाः विश्वासंपरमंचक्रुयमेनपरिभाषिते ततःसंपूज्यभांकांलोविमानशतसंकुलं सद्यःसंप्रेषयामासताद्विष्णोः
 परमंपदं विमानकोटिभिःसार्धंसर्वभोगसमन्वितैः कर्मणतेनविप्रर्षेविष्णुलोकंमयोषितं कल्पकोटिसहस्राणि
 कल्पकोटिशतानिच स्थिताविष्णुपदेष्चादिद्रुलोकमुपागतः तत्रापिसर्वभोगाढ्यःसर्वदेवनमस्कृतः तावत्कालं

दिविस्थित्वा ततो भूमिमुपागतः अत्रापि विष्णुभक्तानां जातो ह भवतां कुले जातिस्मरत्वा ज्ञानाभिसर्वमेतन्मनी-
 श्वर तस्माद्विष्णुवचनोद्योगं करोमि सहबालकैः एकादशीत्रितमिदं भित्तिर्न ज्ञातवान्पुरा जातिस्मृतिप्रभोक्त-
 द्ज्ञातसांप्रतमया अवशानापित्य कर्मकृतं तस्य फलं त्विदं एकादशीत्रितं भक्त्या कुर्वतां मुत प्रभो तस्माच्चरिष्ये-
 विप्रद्रुशुभमेकादशीत्रितं विष्णुपूजां चाहरहः परमस्थानकांक्षया एकादशीत्रितं येतुं कुर्वति श्रद्धयानुरागः ते याति-
 विष्णुभुवनं परमानन्ददायकं एवं पुत्रवचः श्रुत्वा संतुष्टो गालवो मुनिः अवाप परमां तुष्टिं मनसा चातिहर्षितः संजन्म-
 सफलजातमदशः पावनं कृतः यतस्त्वमद्वेह जातो विष्णुभक्तिपरायणः इति संतुष्टचित्तस्तु तस्य पुत्रस्य कर्मणा-
 हरिपूजाविधानचर्या वत्समवोधयत् इत्येतत्ते मुनि श्रेष्ठया वाक्कथितं मया संकोचविस्तराभ्यां च किमन्यद्दृष्टो-
 तुमिच्छसि ॥ इति नारदोद्योगपुराणे एकादशीत्रितमाहात्म्यम् ॥ अथ त्रिस्फुरशैकादशीमाहात्म्यम् पद्मप-
 राणे नारद उवाच त्रिस्फुराख्यं ब्रतं ब्रूहि सर्वेश्वरविशेषतः यच्छ्रुत्वा मुच्यते लोकैर्मन्वन्तः क्षणात् श्रीम-
 हादेव उवाच सर्वपापघरामनमहादुःखविनाशनं शृणुकृष्णावतारत्पत्रिस्फुराख्यं महाव्रतं कामदं सरुहनांतु-
 निस्फुरहं नांतु माक्षदं त्रिस्फुराख्यं ब्रतं विप्रशृणुष्व गदतो मम प्रत्यक्षमर्चितं तेन काले काले च शच त्रिस्फुरां कीर्ति-
 तानित्ययः करोति महामुने नृपुनश्चरणैश्चणैः सर्वपापक्षयो भवेत् त्रिस्फुराणां ममात्रेण क्षीयेत पापसंचयः ना-
 गमने पुराणाद्येन मखस्तीर्थकोटिभिः बहुभिर्ब्रतसंघैस्तु पूजितैस्त्रिदशैरपि मोक्षो भवति विप्रैश्च त्रिस्फुराणां कृत्वा
 यदि माक्षार्थदेवदेवनसृष्टावैष्णवातिथिः द्विजानां दुःखदं साख्यं कलिकाले विशेषतः अनिग्रहाच्चैद्वियाणां
 स्थिरत्वमानसनाहि विपर्ययप्रयुक्तानां प्राणधारणवर्तिनां कामभोगप्रसक्तानां त्रिस्फुरा मोक्षदायिनी मया
 चैव पुरा प्राक्ता चतुर्वक्त्रस्य सागरे क्षीरोदप्रणतानां तु कथ्यमाना तु चक्रिणां त्रिस्फुरा ये प्रकुर्वन्ति विषयैरपि निर्जिताः

तेषामपि मया दत्तैर्लोकैर्लोक्या विवर्जितम् । कुरुष्व त्वमुनि श्रष्टा त्रिस्पृशा मोक्षदायिनी ॥ ७ ॥ बहुभिर्मुनि संसिद्धैश्च कृतैः
च महामुने । कान्तिकेशु छपेक्षे तृतिस्पृशा जायते यद्विः । सोमनसो मजेनोपि हत्याकोटि विनाशिनी ॥ यस्याऽप्योपपणं
कृत्वा हत्यायुकोर्महेश्वरः । हस्ताद्भक्त्यं कपालं तु तत्क्षणात्पतितं भुविः । कलिकल्मषपापौघं मुक्तो देवी त्रिमार्गा गङ्गा ॥ उप
देशान्माधिवस्य त्रिस्पृशा समुपोषणात् । विलययाति विप्रैर्द्रपपिष्वन्येषका कथा । जीवोपदेशाच्छक्रस्य हत्यात्तमु
चि संभवाः । विनष्टा मुनिमुख्येन्द्र त्रिस्पृशा समुपोषणात् । न प्रयोगेन काश्यानुगमत्वां कृष्णसन्निधौ । मोक्षो भवति
विप्रैर्द्र त्रिस्पृशा यं दिने कृताः । मरणाच्च प्रयागे तु मुक्तिः काश्या तैथ वतु । त्स्नानत्रिणगे मत्स्यां मुक्तिं भवति शाश्वती
गृहपि जायते मुक्तिं त्रिस्पृशा समुपोषणात् । विपैर्वैतानं नस्य कामभोगान्वितस्य च । निवृत्तं विषयस्यापि मुक्तिं सांख्ये
न दुर्लभाः । तस्मात्कुरुष्व विप्रैर्द्र त्रिस्पृशा मोक्षदायिनीम् ॥ नारद उवाच ॥ कीदृशं तन्मुनि श्रष्टा त्रिस्पृशा ख्यमह
व्रतं । नृक्तिदयद्विजातीनां त्वया प्रोक्तं ममाधुना ॥ महर्दिव उवाच ॥ जाह्नव्ये ग्रपुरा विप्र त्रिस्पृशा माधेवनतु प्राची
सरस्वती तीरे कथितं त्वनं कथं ॥ जाह्नव्युवाच ॥ कलिकल्मषपकोघं ब्रह्म हत्यायुतैरपि । कलिकाले ह्यपि केशव
नकुर्वीति मज्जले । तेषां पापशतैर्धरैर्महैर्ह कलुषीकृतं । कथं यास्यति मे देव पातं कं गरुडः खज । प्राची माधव उवाच । क
थं यास्यति मे देवो मापुं त्रिगेदं न कुरु । श्रीमत्स्थलं च मे स्थानं प्राची देवी ममाग्रतः । वहते ब्रह्मतनया दृष्ट्वा ग्रेश्वरेश्वरि
त्स्नानं कुरुष्वानित्यं त्वत्तत्र प्रपृता भाविष्यसि । यत्र ब्रह्म मुता प्राची तत्राहं नान्न संशयः । तीर्थकोटि शतैर्युक्तः सुरैः सह ब्र
ह्मास्थिः । पवित्रमग्नि यस्थानं हत्याकोटि विनाशनं । संतुष्टं मया दत्तं यस्मात्प्राणाधिका सिमे । तत्र नश्यति पापा
नियत्र प्राची सरस्वती । विश्वतो ममाग्रं तु कलिकाले तु जान्हवि । तीर्थकोटि सहस्राणि नित्यं तिष्ठति जगन् हवि । प्राची
सरस्वती ततो यस्य सर्वदेवमज्ञया । ब्रह्मावधात्सुरापां नात गोवधाद्बलीवधान् । ब्रह्मदेवस्त्वं हरणान्माता पित्रो रभूज

नात् चक्रेयवद्गुरुहोदभक्षस्यचभक्षणात् सर्वपापस्यकरणात्प्राचीब्रह्मसुतामुने व्यपोहयतिपापानिस्कृत्स्ना
नेममाग्रते कुरुत्स्नानं सुरश्रेष्ठविपापात्वंभविष्यसि जान्हव्युवाच नाहशक्नोमिदेवेशं श्रागंतुं नित्यमेव हि कथं न
श्यंति पापानि कथयस्वेह माधव प्राचीमाधव उवाच न शक्नोषि यदा गंतुं तत्र त्वं नित्यमेव हि तदान्यत्सं प्रवक्ष्यामि
यस्मान्मरुपादसभवा सरस्वत्यधिकाया च तर्था कोटिशताधिका मत्स्रकोटयधिका चापि त्रिस्त्रिंशत्क्रियतां शुभे
जपहोमाधिका यवञ्चतुर्वर्गफलप्रदा सांख्ययोगापि सायाच त्रिस्त्रिंशत्क्रियतां शुभे यस्मिन्मासे समायाति सि
तावाय दिवा सिता कर्तव्या सा सारिच्छ्रेष्ठे कृते पापात्प्रमुच्यते जान्हव्युवाच कीदृशी त्रिस्त्रिंशत्क्रियतां देवमाख्याहि सु
माधव ईदृशी माहि मायस्य त्वया प्रोक्ता ममाधुना दशम्येकादशी भिद्वादि नैकस्मिन्मया भवेत् त्रिस्त्रिंशत्क्रियतां देवमाधव
देव अन्यथा वदसि प्रभो प्राचीमाधव उवाच आसुरी त्रिस्त्रिंशत्क्रियतां देवमाधव्या परि कीर्तिता वर्जनीया प्रयत्नेन यथा
नारीरजस्वला यथारजस्वला संगोदूषितो ज्ञानवार्तिनां - तथेव दशमी युक्तं महि नंदूषित नृणां हत्यायुतशतं
हंति त्रिस्त्रिंशत्क्रियतां - एकादशी द्वादशी चरात्रिंशत्क्रियतां दशमी त्रिस्त्रिंशत्क्रियतां देवमाधव्या परि कीर्तिता वर्जनीया प्रयत्नेन यथा
कृत्वा पापं प्रमुच्येत प्रायश्चित्तः कर्तैर्नरः दशमी विधं ज्ञेयं न लभामि सुराग्रे ॥
भुक्तं हालाहलं तेन स्वाविष्टा भक्षणात् - दशमी मिश्रितेन कृतमेकादशी व्रतं इति मत्त्वान कर्तव्यं महि नंद शमी युतं
जन्मकोटि कृतं पुण्यं संतानं याति संक्षयं पातयेत्स्वकुलांस्वर्गात्प्रापेद्गौरवादि पुषडहं शोधयित्वा तु कर्तव्यो मम-
वासरः वृषौ त्याज्यौ विनावौवान् श्रवणादि पुसयुतः जन्म पुण्य क्षयं याति एकादश युपवासिनां सर्वद्वौ नुविशेपे-
ण संदेहे समुपस्थिते ममाज्ञया च कर्तव्या द्वादशी विल्लभा मम जान्हव्युवाच करिष्ये हं जगन्नाथ त्रिस्त्रिंशत्क्रियतां
तव सर्वपापविनिर्मुक्तं भविष्यामि तवाज्ञया - श्रीभगवानुवाच स्वस्थानं गच्छ भद्रं ते माभीः कार्या कदाचन तव

देविसरिच्छेनपापंस्कमिष्यति स्नात्वासरस्वततिथौयेअर्चयित्वातुमाधवं प्रणमंतिजगन्नाथप्रयातिपरमांगतिं
 जान्हव्युवाच विधानमेवब्रूहिब्रह्मन्सर्वेनकरोम्यहं प्रसादयामिदेवेशपरमानन्ददायिनं श्रीभगवानुवाच दा
 मोदरोहेममयःकार्योविचानुसारतः पात्रताधमयकार्यतिलैस्तुपरिपुरितं सजलंतुघटंशुभ्रपंचरत्नसमन्वितं
 वेष्टितंपुष्पमालाभिःकर्पूरगुरुवासितं न्यसेद्दामोदरंपश्चात्स्त्रापयित्वाविलेप्यच परिधानंततःकार्य्यपुराणसमु
 दीरितं पुष्पैःकालोद्भवेःशुभ्रेस्तुलसीपत्रकोमलैः छत्रंविष्णुवेद्यांपादुकेनवसयुते नैवेद्यानिमनोज्ञानिफ
 लानिसुबहून्पि उपवीतंतुदातव्यंसोत्तरीयंदृढनवं वैष्णवंदापयेदंडस्वरूपंसोन्नतशुभं दामोदरायवर्षादौ
 जानुनीमाधवायच गुह्यकामप्रदायेतिकोटवामनमूर्तये हृदयेज्ञानगम्यायकंठवैकुण्ठगामिने सहस्रबाह्वेबा
 हूचतुषीयोगरूपिणे संपूज्यविधिवद्भक्त्यादद्याद्धैव्यविधानतः शुभ्रणनारिकेलनशंखोपरिस्थितंनच सूत्रेण
 वेष्टितेनैवहस्तयोरुभयोरपि स्मृतोहरसिपापानियादित्यंजनार्दन दुःखप्रदुर्निमित्तानिमनसादुर्विचिंतनं न
 रक्तुर्भयदेवभयदुर्गतिसंभवं भयमस्मान्महादेवेहिकंपारलौकिकं तेनदेवेशमारक्षगृहाणार्ध्वनमोस्तुते स
 दामक्तिर्मेवास्तुदामोदरतवोपरि धूपदीपचनैवेद्यंकुथ्यान्नीराजनंततः शिरोपरिमुनिश्रेष्ठभ्रामयेद्धारिर्जहरेः
 कृत्वाविधानमेतद्विप्रेजपेस्त्वगुरुततः दद्याद्ब्रह्माणिशुभ्राणिसोष्णीपंचवक्त्रकं उपानंहौचत्रंचयमुद्रिकांचकर्म
 डलु भाजनचैवधान्यचसप्तधान्यसदाक्षिणं ततःसंपूज्यदेवेशंकुथ्यज्जागरणंहरः गीतंत्यसमायुक्तमुपचार
 समन्वितं निशातिदेवदेवेशदत्त्वाचार्य्यविधानतः भूमिऋणादिकंकुथ्यांजुजीयाद्ब्राह्मणैःसह अनेनविधिनाब्रह्म
 न्त्रिस्पृशासंभवव्रतं यःकरोतिनरोभक्त्याशृण्वेक्ष्यामितत्फलं गंगावगाहनेब्रह्मन्वारणस्यांचयत्फलं मन्वं
 तरसहस्रैस्तुत्रिस्पृशाकरणेहितत् प्राचीयामुनस्त्रानेनवर्षकोटिषुयत्फलं तत्फलंसमवाप्तोतित्रिस्पृशाव्रतकृन्नरः

यत्फलतु कुरुक्षेत्रे मयग्रहणकादिभिः हेमभारशतदत्तैस्त्रिष्टुशकरणेतत् पापकाटिसहस्राणहत्याकोटिश-
तानिच एकैवोपवासैः प्रदहेत् त्रिष्टुशकृता त्रिष्टुशायात्रतयत्तु अगतानागतप्रदः विनिर्गच्छति विप्रमहां
पापशतानिच स्वयंकृष्णनकार्थितपाराशर्यमयात्रतः प्रकाशयत्रतचदलिखित्वावर्णविद्विजे पापोधप्रार्थित-
स्यापितस्यमुक्तिर्भविष्यति पुण्यरवाप्यते विद्वन्सर्वस्मरशतरपि त्रिष्टुशादुलभालोके प्राप्यते न वमानवः क-
लोचत् त्रिष्टुशालब्ध्यानकुर्वतनराधमाः तेषां निष्फलजन्मा जावतानिष्फलभवेत् प्रतत्त्वतः समुत्पाणिनिना आह-
विनामृतैः कृता ये स्त्रिष्टुशा विद्वन्सकृत्प्राप्य कलौ युगे इति पाद्ये उचरखडे उमापतिनारदसंवादो त्रिष्टुशकादशत्रि-
तम् ॥ अथ नित्यिकादशीत्रतं भविष्योचरे युधिष्ठिर उवाच एकादशीत्रतं दवानित्यैवैकाम्यमववा कथं वाक्कि-
यतद्वीनयमाश्वात्रकादृशाः कृत्वा वाक्किं फलजतुः प्राप्नोति पुरुषोत्तम अकृत्वा वाक्किमाप्नोति पापं वै मधुसूदन ए-
तत्सवसासनप्रसादद्विक्रमहासि श्रीकृष्ण उवाच अहतं कथयिष्यामि शृणु पाण्डुकुलद्वह नित्यमेतद्व्रतनाम्नं किं
रव्यसावर्वाणिक सर्वोश्रमाणा सामान्यसर्वधमज्वनराम एकादशीत्रतं परनास्तपुष्यतमं भुवि आपि पापसह-
स्राणकुर्वन्नापि सदानरः एकादशीतिथिः सम्यगुपपन्नसुखी भवेत् रतताहपुराणानि श्रुतयस्मृतिभिः सह
नभोक्तव्यं नभोक्तव्यसंप्राप्तैर्हरिवासरे भोतानायमदूतैः भ्यः छिधिर्भिधीति जल्पनात् नभोक्तव्यं नभोक्तव्यसं-
प्राप्तैर्हरिवासरे वाल्याच्चरुतपापोधदधुसयतचेतसा नभोक्तव्यं नभोक्तव्यसंप्राप्तैर्हरिवासरे दुर्गमागोहि-
ये स्वर्गजिगीषते हितैरनरः नभोक्तव्यं नभोक्तव्यसंप्राप्तैर्हरिवासरे एकादश्यां नभोक्तव्यं पक्षयोः संप्रयोरपि भु-
क्ते गानांसि भक्षस्य पापमाप्नोति मानवः शुक्रां वायुं दिवा कृष्णसमुपाप्य सुखी भवेत् भुजेत्सुरापानसमपापमाप्ना-
तिमानवः यथाशुक्ला तथा कृष्णायथा कृष्णा तथेतरा विभेदमनयोः कुर्वन् विद्याया जायते कृमिः यथा गोलिल वि-

प्राणाकृष्णत्वेन वदूषणं तथैव कादशराजनुप्यापक्षयोर्द्वयोः उभयोः पक्षयोराजनेकादश्याद्विजनम्बान् यो
 भुंक्ततरुन्मांसोप्रेत्यचंडालताव्रजेत ब्रह्मचारिगृहस्थोवावानप्रस्थोथवायतिः एकादश्यातुभुजानोभुक्तगोमांसमवहि
 ब्रह्मस्यसुरापस्यस्तेयिनोऽगुरुतलिपनः सर्वेषां निष्कृतिः प्रोक्तानेकादशपन्नभोजिनः विष्णुरहस्य
 पि यदच्छिद्विष्णुसायुज्यं श्रियसपदमात्मनः एकादश्यानुभुजितपक्षयोरुभयोरपि यानिकानिचर्पापानि
 ब्रह्महत्यासमानिच अन्नमाश्रित्यतिष्ठतिसंप्राप्तहरिवासरे तानि सर्वाण्युपाश्रान्तिभुजानोहरिवासरे नेहश
 पावनलोकेनराणां मिह विद्यते यादृशपद्मनाभस्यदिनपातकहानिदं । अश्वमेधसहस्राणिवाजिपेयं शतानिच
 एकादश्युपवासस्यनाहतिपौडशीकला एकादशेद्रियैः पापयत्कृतं भवति क्वचित् एकादश्युपवासेन तत्सर्वविल
 यत्रजेत् एकादशीसमं किंचिदपापत्राणं न विद्यते स्वर्गमोक्षप्रदाह्यपाराज्यपुत्रप्रदायिनी सुकलत्रप्रदाह्य
 पाशराजरोग्यदायिनी नर्गगायमुनाभूपनकाशीनचण्डकरं नचापिकारिवक्षत्रनरेवानचेदेविका यमुनांच
 ब्रह्मागच्छतुल्याहरिदिनेन तु अर्नायासेन राजेंद्रप्राप्यते वैष्णवपदं चिंतामणिः समाह्यपार्श्वक्षयस्यानिधेः समं
 कल्पपादपतुल्यायवदवादोपमा तथा नारदीयेमांधातारं प्रतिवाशिष्ठोक्तम् एकादशीसमर्थेन वह्निनापातकैर्धनं
 भस्मतायाति राजेंद्रप्राप्यते वैष्णवपदं तत्र ब्रह्माणप्रतियमोक्तम् एकादश्युपवासस्यैः समात्यक्ताहरिद्वर्जितं
 कुलत्रपसमुधृत्य आत्मना सह पद्मं तत्रैव मोहिनीं प्रतियमोक्तम् एकादश्युपवासस्यैः समात्यक्ताहरिद्वर्जितं
 त्यायुतं विनश्यत सर्वयज्ञफलभक्तम् अत्रायशास्त्रार्थः एकादश्यानुभुजितपक्षयोरुभयोरपि भोजननिषेध
 रूपविधिश्च वर्णितः तथा च कादशीमुपवसदित्युपवासविधिश्च वर्णितः एकादश्यामुपवासो विधीयते स चाहोरात्र
 व्यापि भोजनभावादापाभावाविशिष्टः स चोपावृत्तस्तदुपेभ्य इत्यादिपरिभाषितः तस्य च करणं निदाश्रय

एतत् करणाञ्जजीवितपुत्रफलकामाद्यधिकारिकः तत्रच सक्रात्यामुपवासकृष्णैकादशीवासरे चंद्रसू-
 र्यग्रहे चवनकुर्त्यात्पुत्रवान्ग्रही इदुक्षेयकसक्रतादकादश्यासितरे उपवासनकुर्वतयदीच्छेत्सतातध्रुवं
 सक्रात्यामुपवासेनपारणेनयुधिष्ठिर एकादश्यातुकृष्णायज्यपुत्रोविनश्याति इत्यादिस्मृत्यापुत्रवतागृह
 स्थानाकृष्णैकादश्युपवासोनिषिध्यते तथाच शयनीवाधिनीमध्येधाकृष्णैकादशीभवेत् सेवोपागृह
 स्थेननान्याकृष्णैकादश्यादि भविष्योत्तरवचने नान्यासामष्टकृष्णैकादशीनागृहस्थमात्रप्रतिनिधेयसिद्ध
 हरिशयनाल्लिगितादिविष्णुवचनेनापुत्रगृहस्थानांतफलकामनोदये चतसृहुरिशयनाल्लिगितासुकृष्णासु
 अधिकारइतिनिर्गलितं अतएव एकादश्यानभुजितपक्षयोरुभयोरपि वनस्थयतिधर्मयंशुष्कामवसदागृहातिवि-
 ण्णधमवाक्यात् शुक्लवगृहस्थानातित्यातत्रच यानिकानिचपापानीत्यादयोऽथवादाः शतशः संत्येवं अथकाम्यान्त्ये
 कादशीव्रतानि तत्रनरसिंहपुराणे एकादश्यांनरश्रेष्ठउपवासोविधीयते नरसिंहसमभ्यर्च्य सर्वपापैः प्रमुच्यते
 सर्वपापैः प्रमुच्यते इत्यथवादान्मुक्तिरभिधीयते श्रीभगवद्वाक्यं मच्छयनेमदुत्थानेमत्पाश्वपरिवर्त्तनं पयोर्मूलंफ
 लाहाराहदिशल्यममापति तस्मादवश्यमत्रोपोषणविधातव्यमितिवाक्यार्थः ब्रह्मपुराणे एकादश्यामुभयपक्षे
 निराहारः समाहितः स्नात्वासम्यग्विधानेनघौतवासाजितेन्द्रियः स्तोत्रैर्नानाविधैर्दिव्यगतिवाद्यैर्भक्तोह
 रः दंडतत्रणिपातैश्चजयशब्दस्तथोत्तमैः एवसंपूज्यविधिवद्वात्राकृत्वाप्रजागर कथयागीतकान्निव्विण्णैर्गोयैर्तोवि
 ष्णुतत्पराः नारदीयेमाधातारप्रतिवासिष्ठः एकादशीस्मृत्यनवनिहनापातकैर्धनं भस्मतायातिराजेंद्रप्रा
 ज्यतेहरिमादरः रात्रोजागरणकृत्वासमुपोष्यहरोदनं दशवमातृकेपक्षेदेशवपितृपक्षके प्रियायाद
 शपक्षचपुरुषान्दुरन्तरः आत्मनासाहराजिन्ननयतेवर्णवपदं तद्ब्रह्मवाहवानित्यनत्यनागारिवाहनाः त्रिग्विनः

पीतवासाश्च प्रयाति हरिमादिर - वाराहपुराणे - एकादश्यां निराहारो ये भुक्त्वा दशोदिते ॥ १ ॥ शुक्लावाय दिवा रु
 णात द्रवतवैष्णवमहत्त - एताद्विद्वन्मुखोराणि हंति पापीनि पार्थिव - अत्र द्वादशभिर्जनश्रवणात् द्वादशीपाराण्यथैत
 मिदव्रतं तत्रैव भविष्यपुराणे ॥ २ ॥ पारणुत्रयोदश्यां यः करोति निर्गन्धमः ॥ द्वादशदशोदिते मात्रकार्या वि
 चारणा ॥ ३ ॥ यद्वा भवदत्तावाधाद्वा दशीपारणादिनः ॥ ४ ॥ प्राते स्वतदा कुर्यात्कर्ममाध्याह्निके च यत् ॥ ५ ॥ देव
 लोकं पितृयमानतु पारणुभवत्कथं आदिस्तु पारणकुठ्याद्युनभौ कुनदोषभाक् पारणयोग्यद्वादशयलभे
 वायुपुराणे कलाप्यकादशीयत्र परतो द्वादशी निचेत् ॥ ६ ॥ पुण्यं क्रतुशतं त्यक्तं त्रयोदश्यां तु पारणे ॥ ७ ॥ अत्र काजिनि
 त्रियमानि ब्रह्मपुराणे कस्मिन्मांससुरासाद्रलोभा वितथभाषणं ॥ ८ ॥ व्यायामं च विवासं च देवास्त्वयमर्थार्जनं ॥ ९ ॥ शि
 लापठमसं च द्वादशे तानि वषणुवाः ॥ १० ॥ द्वादश्यां वज्रयेन्नित्यं सर्वेषां प्रभुमुच्यते ॥ ११ ॥ पुनर्भोजनमध्वानं भारसा
 यामनयनं उपवासफलहन्त्यादिवा निद्रावर्षचमो ॥ १२ ॥ धूहस्पतिरपि दिवा निद्रापरान्नं च पुनर्भोजनमैशुने ॥ १३ ॥ क्षौद्र
 कात्याभिपतेलद्वादश्यामप्यजयेत् ॥ १४ ॥ एकादश्यां श्राद्धे सति श्राद्धशेषभोजनं प्रतिपातिरंगं तदर्थं ॥ १५ ॥ श्राद्धं कुर्या
 तयामाहात्र भक्त्यदा च न अकृतं तद्वैच्छादपि तु हाचोपजायते ॥ १६ ॥ तन्मते पितृदाहां रविनैव श्राद्धे सिद्धे न न्यगति कर्त्तव्य
 नदाजिघांति संप्रदायविदः ॥ १७ ॥ उपवासोपदा नित्यः ॥ १८ ॥ श्राद्धे नैमित्तिकं भवेत् ॥ १९ ॥ उपवासो दश्यां कुर्व्यदां जिघांति स
 वितामिति वाराहपुराणवचनात् ॥ उपवासो शकौ एकभक्तो न केन तेनैवार्थाचितेन प्र ॥ २० ॥ उपवासो न भक्षयेत्तैव द्वादशिका
 भवेदिति ॥ २१ ॥ व्रतस्य नित्यतापादनं ॥ २२ ॥ अत्राप्यशक्तौ प्रतिनिधयः ॥ २३ ॥ अस्मिन् ध्वंशरीरस्य व्रते वसं मुपस्थिते ॥ २४ ॥ कारयेत्
 पुनर्वापुत्रवा वित्त्याचिन्ति ॥ २५ ॥ आतुरमाग्निना शेष्यं ब्राह्मणं दक्षिणां दिभिः ॥ २६ ॥ उपवासो व्रते तथैव जपहोमादिकं च यत् ॥ २७ ॥ वि
 प्रः ॥ संपादितयस्य संपन्नतस्य तु फलमिति ॥ २८ ॥ काम्यव्रतविधिमाह विष्णुः ॥ २९ ॥ मार्गशुक्लकादश्यां समुपपितो द्वि

दूर्याभंगवतवासुदेवमभ्यचयेत् पुण्यधर्मानलपनदीपनवद्यवह्निब्राह्मणतपेनैवतमेतत्सर्वत्सरं कृत्वा पोषेभ्यः पू
 ताभवति यावज्जीविकृत्वाभ्यतद्वापमवाप्नोति उभयपक्षे ह्यद्विशाखिवसर्वत्सरं कृत्वा स्वर्गलोकां दुयावज्जीवं कृत्वा वि
 ष्णुलोकं अथ यथापि एकादश्यामुपोषित इत्युक्तं तथापि द्वादशोपनौयमाः प्रधानं स्यान्निशां घातयेद्युद्धादशो द्वादशा
 तत्र पुनर्दाने एकादशोऽन्यतारिकेनोपवासः कचन्यः पूजाहोमादितुवा सुदेवपदेनैव अतिवलात् इदं तु प्रतिशुद्धा
 दशावत्सरं तमेकयावज्जीवमपरं प्रत्युभयद्वादशावत्सरं तमेकयावज्जीवमप्रशमिति वतुष्टयकां स्येव देवं फलश्रवणात्
 श्वेतद्वाप्यथ वरणवोपभाग्यः शारान्धितारूपः सचभारतिर्यनरियर्णाफल्यनिप्रपंचित इत्यम अत्र पूजाच
 जनाभंगवतवासुदेवाय स्य ननमो तनस्वाहा तनचहामः पुं काठ्यः ह्रीं होमववहो ह्रितयः ब्राह्मणा अभिवहवो
 भाग्या उभयत्र बहुवनराधात् मत्स्यपुराणं द्वादशद्वादशायस्तु समस्तौ पोषणौ पुनर्दानं गोवत्सु कर्त्तव्यं विप्रा
 भाजयद्भक्तानपुं रस्ययद्भववाप्नोति वरणव्रतामिदं स्मृतं अत्र द्वादशद्वादशी शुक्लाः समप्येत्यर्थः ॥ ॥ विष्णु
 पितृमातृपितृभ्रातृस्वर्गवादिभूषजाः अष्टसाधुपाण्यापि स्वयं च फलभोग्येनैव तत्र अत्रानुं कल्पलोकं वा पुपुराणे
 उपवासानपेक्षान किंचिदप्यप्रकल्पयेत् नहुष्यत्युपवासं तु देवीसि फलभतेऽतथापि किं न कंह विषयास्तु
 नोदनं वाहावास्तलाक्षारमथावुच्यते यत्पक्वगन्धयादिवोपवायुः पुं प्रशस्तं मन्त्रोत्तरं मुनिरं चाह एते पांशु
 मलवापि अधिकारि प्रत्ययत्र व्रतावशपस्ताद्विपथवः तैथेव द्वादशी व्रतस्य विष्णोर्वा दौ दर्शनात् ॥ देवीपुराणे के शं व
 १ भूतारिण २ माधवं ३ गोविंदं ४ विष्णुं ५ मधुसूदनं ६ चित्रिकर्म्म ७ वामनं ८ ब्रह्मपतिशः ९
 पद्मनाभं १० वासुदेवं ११ दामोदरं पुजयेत् युधिष्ठिर उवाच परस्मिन् सुखं मासस्य कावा एकादशी भवेत् किं
 नोमकावाधस्तस्याः कथयस्व जनानं श्रकृष्ण उवाच मलमासस्य यथापुण्यां प्रोक्तां नो म्ना च पाथिनी सोपोषिता

प्रयत्नपदनीभपुरनयेत ॥ मलमांसमहापुण्याक्रान्तिताकल्मषापह ॥ तस्याः फलं कथयितुं न शक्नुवुरात्मनः ना
 रदायपुराप्रोक्तविधिनात्रितमुत्तमम् ॥ पाद्विन्याः पापिराशिशुभ्रभुक्तिमुक्तिफलप्रदः ॥ अत्वावाक्यं मुरारेस्तुप्रोवावाजिसु
 दान्वितः ॥ यो धौष्ठराजगन्नाथो विधेयप्रच्छवमवित् ॥ अत्वाप्राज्ञस्तु वज्रप्राप्त्युच्छ्रविजेषा ॥ शुणुराजन्प्रवक्ष्याः
 त्मिन्नानामध्यगोचरः ॥ दत्तामिदं वै संप्राप्तं व्रतारं भो विधीयते ॥ कस्य मांसं मसूरं श्रवणं कान्कोटं वस्तथा ॥ शाकं
 मधुपराद्वचशम्पिदिश्वर्जयेत् ॥ हविष्यान्नचभुजोत्तं अक्षारलवर्णतया ॥ भूमिशायी ब्रह्मचारी भवेद्वदशमीद्विजे ॥
 कौदशादिने प्रातः प्रातरुत्थाय सादरः ॥ विधाय चर्मलस्त्रं गन्धं कुर्याद्देत धीवर्तः ॥ गङ्गापात्रं द्वादशानुकृत्वा शुविर्भुवा
 संमोहते ॥ सूर्योदये शुभतापे स्नानापरं ब्रजैस्सुधाः ॥ गोमयमूलिकां गृह्यातिलान्दमानं शुजिस्फुल्लं ॥ चूर्णैरामल्य
 कार्मुकैर्विधानं स्नानं चरेत् ॥ उद्धृतां सिवरोहेण कूर्णेन शतबाहुना ॥ भुक्तिकं ब्रह्मदत्तासिका इयपेनाभिमन्त्रिता ॥ त्वं
 मे कुरु पात्रांगलं भोजनं शिशोस्सह ॥ हरिपूजनयोगं ममृत्तिकं कुरु ते नमः ॥ सर्वौ पुष्टिमुत्पन्नं गोवोदरमाधिष्ठेत्पवि
 त्रकरणं मर्मणव्युत्तुर्गम्य ॥ द्वाह्वाष्टीवनं संभूताधात्री भुवनभावनी ॥ संस्पृष्टा पात्रांगं भोजनं लंकुरु ते तज्ज ॥ देव
 देवजगन्नाथ शखचक्रगोधरः ॥ देहि विष्णोर्ममनुज्ञानं वरिणी ॥ हनौ ॥ वारुणांश्च जपेन संवाप्नुनात्तं कुर्याद्विधानं
 तः ॥ गंगादितापसं स्मृत्ययं कुत्रजलाशये ॥ पशुचारुसमाजयेद्वा विधानं नन्दं मसत्तम् ॥ मुखेष्टवहदयेवाहो हिरस्मि
 चाप्यधः ॥ परिधाय सुखवासो शुक्लशुचिहास्त्रं ॥ त्रतः कुर्याद्दरे ॥ पुजामं हापापं विनश्यति ॥ संध्यामुपास्य विधिना
 तपयित्वा पितृसुरान् ॥ हरेर्मादिरमागम्य पूजयेत्कमलां पति ॥ स्वर्णमापकृतं देवराधिकासाहितं हरिपुत्र ॥ पार्वत्यास
 हितं देवपूजयद्विधिपूर्वकं ॥ कुम्भोपासन्य सेद्वत्तं चाम्राद्यथ मण्यैः ॥ दिव्यवस्त्रसमायुक्तं दिव्यगोधानुवासितं ॥ तस्यो
 परिस्य सेत्पावितीधरां ॥ व्यहृण्य च तस्मिन् संस्थापयेद्ब्रह्मविधिना पूजयेत्तः ॥ संस्त्राप्यसालिलैः ॥ श्रेष्ठं धूपं पादवा

[illegible]

वचःश्रुत्वा पुलस्त्यो मुनिव्रवीत् ॥ शृणु वत्स प्रवदयामि कार्तवीर्यसमुद्भवम् ॥ पुरा त्रितायुगे राजन् माहिष्मत्यां
हत्तरः ॥ हे हयानां कुलजातः कृतवीर्या महीपतिः ॥ सहस्रं प्रमदास्तस्य नृपस्य प्राणवच्छभाः ॥ न तासां तनयं किंचिच्छे
भराज्यधुरंधरं ॥ यजन् देवाऽपि पृथग्निर्महान् प्राचिकित्सा महत्तरान् ॥ तेषां वाक्याद्भूतं कुर्वन् न लेब्धस्तनयस्तदा ॥ सुतो नि
नातदारज्यनसुखाय महीपते ॥ क्षुधितस्य यथा भोगान भवंति सुखप्रदाः ॥ विचार्य चिन्तय पतिस्तपस्तपन्तु मनोदधे
तपसैव सदा सिद्धिर्जायेत मनसेऽस्मिन्तां ॥ इत्युक्त्वा सौप्तमार्थं श्रुत्वा धीरवासाजटाधरः ॥ तपस्तप्तुंगतः सद्योगहृन्त्यस्य सु
मंत्रिणः ॥ निर्गतं च पतिविक्षयं पद्मिनी प्रमदोत्तमा ॥ हरिश्चन्द्रस्य तनया इक्ष्वाकुलसंभवा ॥ प्रतिव्रता प्रियदृष्टास्त
पस्तपन्तु कृतार्थम् ॥ भूषणां निपतिरित्यज्यवीरमेकं समाश्रयत् ॥ जगाम प्रतिनासाधिपवर्तते गंधमादने ॥ गत्वा तत्र तप
स्तेपे वर्षाणां मयुते नृप ॥ न लेभे तनयं राजा ध्यायन्देवगदाधरं ॥ अस्ति स्त्रायुमयं कांतं दृष्ट्वा सा प्रमदोत्तमा ॥ अनुस
यामि हासां ध्वीपं प्रच्छविनायां न्विता ॥ भर्तुः प्रतपतः सा ध्विवर्षाणां मयुतंगतं ॥ तथापि न प्रसन्नो भूत्के शवः कृष्टनाशनः ॥
व्रतं मे महोभागे कथय स्वयथा तथं ॥ येन प्रसन्नो भगवान्मम भक्त्या प्रजायते ॥ येन मे जायते पुत्रश्चक्रवर्ती महत्तरः
श्रुत्वा तस्यास्तु वचनं पतिव्रतं परायणं ॥ यं प्रव्रजंतं पतिस्वयं प्रव्राजदीक्षितं ॥ तदा प्रावाच स तुष्टा पद्मिनी पद्मलोचना
स्नात्वा मालिन्धुषे सुभ्रुमा सद्वादशसंभितं ॥ द्वात्रिंशद्दिनैश्च्य भवति मासः पूर्णः शुभान्तरे ॥ तन्मध्मे द्वादशी युगं मंपादनी
परमां तथा ॥ उपोष्यात् प्रकर्तव्यं विधिना जागरेः समम् ॥ शीघ्रं प्रसन्नो भगवान्भविष्यति सुतप्रदः ॥ इत्युक्त्वा क
थयत्सर्वमया पूर्वोदितं नृप ॥ विधिं व्रतस्याविधि वत् प्रसन्ना कर्दमां गजा ॥ श्रुत्वा व्रतं विधिं सवैयथोक्तं मनसूयया ॥ चक्रे
राज्ञी च तत्सर्वं पुत्रप्राप्तिं भविष्यती ॥ एकादश्यां निराहारं सदा जाता च निर्मला जागरेण युता रात्रौ गीतं नृत्यं समन्विता
पूर्णे व्रते च वै शीघ्रं प्रसन्नः के शवः स्वयं ॥ वभाषे गरुडारूढा वरं वरयं शोभने ॥ श्रुत्वा वाक्यं जगद्वातुः स्तुत्वा प्रीत्या शु

चिस्मिता युवावेद्यवरं ब्रूहि मम भर्तुर्महत्तरं ॥ पद्मिन्यास्तद्वचः श्रुत्वा कृष्णः प्रीतिः प्रियंवदां ॥ त्वया हंतोऽपि तोभद्रे
 प्रत्युवाच नर्दिनः ॥ मलिम्लुचश्च श्रमासौ सौ नान्यो मे प्रीतिदायकः ॥ तन्मय्येकादशीरम्या मम प्रीतिविवर्धना ॥ सात्व
 योऽपि पिता सुभ्युपयोक्तविधिना शुभे ॥ तेन त्वया प्रसन्नोऽहं कृतोऽस्मि सुभगानने ॥ तव भर्तुः प्रदास्यामि वरं यन्मनसेऽपि सतं
 इत्युक्त्वा नृपतिं प्राह विष्णुर्विश्वार्चिनाशनः ॥ वरं वरय राजेंद्र यत्ते मनसा सिंहाक्षितं ॥ संतोऽपि ताहं प्रियया तव सिद्धिं चि
 कीर्षया श्रुत्वा तद्वचनं विष्णोः प्रसन्नोऽनृपसत्तमः ॥ वने सुतं महाबाहु सर्वलोकनमस्कृतम् ॥ न देवैर्मानुषैर्नागैर्देवैर्त्यदा
 नवराक्षसैः जेतुं शक्यो जगन्नाथ विना त्वां भूसूदन ॥ इत्युक्तो वाढमि त्युक्त्वा तत्रैवांतरधीयत ॥ नृपेऽपि सुप्र
 सन्नात्मा हृष्टः पुंष्ठः प्रियायुतः ॥ समायात्स्वपुरं रम्यं नरनारीमनोरमं ॥ स पद्मिन्यां सुतं लेभे कर्तव्यं महबलं ॥ न तेन स
 दृशः कश्चित् त्रिपुलोकैः पुमानवः ॥ तस्मात्पराजितः संख्येरावणो दशकंधरः ॥ न तं जेतुं समर्थोऽस्ति त्रिपुलोकैः पुं कश्चन
 विना नारायणं देवं चक्रपाणिं गदाधरं ॥ न त्वया विस्मयः कार्यो रावणस्य पराजये ॥ मलिम्लुचप्रसादेन पद्मिन्यां श्र्या
 प्युपगमात् ॥ दंशो देवाधिदेवेन कर्तव्यो महाबलः ॥ इत्युक्त्वा प्रयायौ विप्रः प्रसन्नेनंतरात्मना श्रीकृष्ण उवाच ॥
 एतत्ते सर्वमाख्यातं यत्पृष्ठोऽहं त्वयानघ ॥ मलिम्लुचस्य मासस्य शुक्लायाः ॥ संभवो महान् ॥ ये करिष्यन्ति मनुजास्ते
 यांस्यतिहरेः पदं ॥ त्वमेवं कुरु राजेंद्र यद्यदेव च षष्ठमभीप्ससि के श बस्य वचः श्रुत्वा धर्मराजोतिर्हर्षितः ॥ चक्रे ब्रतं विधाने
 नवं धुभिः परिवारितः ॥ ॥ सूत उवाच ॥ एतत्ते सर्वमाख्यातं यत्पृष्ठोऽहं पुरा द्विज ॥ पुण्यं पवित्रं परमं किं भूयः
 श्रोतुमिच्छसि ॥ एवं विधये पवित्रं मनुष्याभक्त्या करिष्यन्ति मलिम्लुचस्य ॥ उपोपिता येस्तु सुखप्रदा त्वाया शुक्लपक्षे
 भुवितेऽपि धन्या ॥ श्रोष्यन्ति ये तस्य विधिं समग्रं तिप्यंशभाजो मनुजाः प्रशस्ताः ॥ येषु पाठिष्यन्ति कथां समग्रं ति वेगं
 मिष्यन्ति हरेर्निवासं ॥ इति श्री आधिकशुक्ला एकादशी समाप्ता ॥ ॥ अथ आधिककृष्णा एकादशी कथा ॥ युधिष्ठिर

उवाच ॥ "मलिनलुचंस्यमासस्य कृष्णाकाकथ्यते विभो । किनामको विधिस्तस्याः कथयस्व जगत्पते ॥" श्रीकृष्ण उवाच ॥ परमेतिसमाख्यातापवित्रापापहारकाः । भुक्तिमुक्तिप्रदान्दणस्त्रीणां चापि युधिष्ठिर । पूर्वोक्तविधिना कार्याया कृष्णैकादशीजनैः । पूजयेत्परया भक्त्या नानास्त्रादेव नरोत्तम । अत्र ते कथयिष्यामि कथमेतान्नो रमा । कां पिलय नगरे जातान्मुनीनामग्रतः श्रुता । आसीद्भिज्जवरः कश्चित्सुमेधानामधार्मिकः । तस्य पत्नीपवित्रास्यापातिव्रत्यपरायणा । कर्मणा केन चिद्विप्रो धनधान्यविवर्जितः । नृकापिलभत भिक्षाया च न्नपि परे न्वहून् । न भोज्यं लभ्यते तादृङ् न वस्त्रं न वमडनं । रूपयौवनमार्धुन्यनारीशुश्रूषते पति । अतिथिपूजयेत्कापित दासाक्षुधितागृहे । इष्टं त्येव विशालाक्षी चाम्लानमुखपकजा । विलास्य भार्या सुदती कर्षती स्वं कलेवरं । न भर्तारकाचिच्चैव न रास्य न्नमिति भावते । विचार्य ब्राह्मणश्चिरोभार्याया । प्रेमवधनं निदम्भाग्यस्वकविप्रः प्रोचैवाक्यं प्रियंवदा । कां ते करोमि कर्कथं न मया लभ्यते धनं । याचयामिन राभ्यव्यान्नयच्छति चे मे धनं । किं करोमि क्व गच्छामि धनलब्धये । यास्मन्दे शेषं च त्राप्यं भाग्यं तत्रैव लभ्यते । उद्यमि गृहकार्थं निश्च्यति । देहाज्ञां परदे शाय गच्छामि धनलब्धये । यास्मन्दे शेषं च त्राप्यं भाग्यं तत्रैव लभ्यते । उद्यमेन विनासिद्धिः कर्मणो नोपलभ्यते । तस्माद्बुधः प्रशंसति सर्वथैव शुभोद्यमं । श्रुत्वा कां तस्य वचनं सा श्रुनेत्रा विचक्षणा । प्रोवाच प्राञ्जलिभूत्वा विनयानतः कधरा । त्वत्तो नास्ति स विज्ञाता त्वया ज्ञाता ब्रवीम्यह । हतैरपि णो न राद्रयुः शश्वत्सा धुह्यसोऽपि । पूर्वदत्तं हिलभ्येत यत्र कुत्र महीतले । विनादानं न लभ्येत मे रौकन कपर्वते । पूर्वदत्ता हि य विद्यापुर्वदत्तं हि यद्वन । पूर्वदत्ता हि या भूमि रिहजन्मानिलभ्यते । यद्वात्रा ललितं तत्रैव हिलभ्यते । विनादत्तेनैकिका पिलभते नैव किंचन । पूर्वजन्मानि विप्रैर्द्रुनमयान त्वया क्वचित् । सत्यात्राणां के दत्ते स्वं लपभूय पिसद्वन । इह देशे प रेवापि दत्तं सर्वत्र लभ्यते । अन्नमात्रं तु विभ्वशो विनादत्तेन यच्छति । तस्माद्ब्रवीन्नाग्यं स्थातव्यं भवतामया । भव

द्वितीयं विष्णुमिश्रणमात्रं महामुने । नैर्ममता न पिता आतानं श्रीश्रुश्रुरोजनं ॥ नमस्कुर्वन्ति तं किं पितृस्वजनाभ्यापरे
 कुतः । भर्तृहर्नि विनिर्दत्तं दुर्भगेति वदति तां । तस्मादत्र स्थिरो भूत्वा विहरस्व यथा सुखं ॥ भवतु भाग्ययोगेन प्राशि
 श्र्यात्र भविष्यति । श्रुत्वा तस्यास्तुवर्चनी स्थितस्तव विचक्षणः । तावत्र समायातः कौडिन्यो मुनिस्ततः ॥ दृष्ट्वा समा
 गतं हृष्टः संभेदाद्विजसंतमः ॥ संभार्याः सह सोत्थाय नमामा शिरसा सकृतः । धन्यास्स्य नु गृहीतोऽस्मि स फलं जीवितं
 मेमं यद्वृष्टा मिमं हं द्रागयदित्युवाच मुनीश्वरः - दत्त्वा सुविष्टं तस्मै पूजयामास तं द्विजं भोजयित्वा विधानेन पत्र
 छत्रं मंदोत्तमं विद्वन्केन प्रकारेण दारिद्र्यस्य क्षयो भवेत् विना दं च कथं लभ्येद्वनं विद्याकुटुविनीं । मां भेभ्राता
 परित्यज्य गंतुं कामोद्यं वर्तते अन्यदेशे परानल्लोका न्याचितुं परपत्ने रक्षितोऽस्ति मया विद्वन्हेतुवाक्यं महत्तरैः
 नोदं तं लभेत् किंचिदित्युक्त्वा सा निवारितः ॥ मम भाग्यान्मुनीन्द्राद्यत्वं त्रैवसमागतः त्वत्प्रसादाद्द्विरिदं मे शी
 व्रतं शनैः संशयं केनोपायेन विद्वद्विरिदं न श्यति ध्रुवं । कथं स्वकृपाभिधो व्रतं तीर्थजपादिकं श्रुत्वा तस्याः
 मुं शीलं विभाषितं मुनिपुंगवः ॥ प्रोवाच प्रवरं चित्ते विचार्य व्रतमुत्तमं मल्लिखुचे महाभागे व्रतानामुत्तमं व्रतं सर्वं
 पौषो धर्शनं नदुःखदारिद्र्यनाशनं परमाना न विख्याता विष्णोऽस्ति धिरनुत्तमा मल्लिखुचे तु या कृष्णा भुक्तिमुक्तिः
 फलं प्रदा ॥ तस्यामुपैषणं कृत्वा धनधान्ययुतो भवेत् । विधिना जागरेत् साकं गीतवादित्रसंयुतं धनं देन पुराचीर्षीः
 व्रतं मे तत्सु शोभनं । तदा हृष्टेन रुद्रेण धनामा मधिपः कृतः ॥ हरिश्चद्रेण च कृतं पुराकीर्तं सुतेन वै पुनः प्राप्ता प्रियतेः
 न संशयं निहतं कटकं ॥ तस्मात्कुरु विशालाक्षि व्रतं भेतत्सु शोभनं विधिना विधियुक्तेन संजगरेण न च । इत्यु
 क्तां द्विधिसर्वकथं यामां सवादवः ॥ प्रीत्या परमं संतुष्टस्ततो भजेत्या प्रसादितः ॥ पुनः प्रोवाच तं विप्रं च रात्रा तत्र तं शुभं
 वर्यानुष्ठानमात्रेण भुक्तिर्मीकिं श्रान्प्यते ॥ परमादिव्रसे प्रातः कृत्वा पूर्वाह्णं किं विधिः ॥ कुर्यात्सुनि यमान् शक्त्या प्रच

रात्रव्रतादरात् प्रातःकृत्वा निराहारायां स्तिष्ठेद्दिनपंचकं सगच्छद्दण्डवस्थानपितृमातृप्रियोयुतः । एकांशं नस्तु-
 योभयाद्दिनानां पचकरः भोजितेति नाविधिना स देवासुरमानुषः पूर्णकर्मतोर्येन यो देदाति द्विजातये दत्तं तेन वस-
 कले ब्रह्माडसचराचरं तिलपात्रतुल्यो दद्याद्ब्राह्मणाय विपश्चिते तिलसंख्यावसेत्स्वर्गं स नरो नाकमडले घृतपात्रतुल्यो
 दद्यात्तत्त्वापचदिनेनरः स भुक्त्वा विपुलान् भोगान्सूर्यलोके महयति ब्रह्मचर्येण यास्त्विष्टे दिनानां पचकरः स सर्वगो भू-
 जते भोगान्स्वर्गदृष्ट्याभिः सममुदा एवं विधव्रतं साध्विकुरुत्वं पतिना शुभे धनधान्ययुताभृत्वा स्वर्गयास्यति सुव्रते
 इत्युक्त्वा सा व्रतचक्रे कैडिन्येन यथोदितं भर्तृत्वा समभावयुतास्नात्वा मासिमलिम्लुचं पचरात्रव्रते पूर्णपरायाः
 त्रियस्युतासापथ्यद्राजभवादायांतनपंदनं दत्त्वा नवीनं भुवनं दिव्यवस्तुसमन्वितम् वासयामास विधिना वि-
 धिना प्रेरिता स्वयं दत्त्वा ग्रामं वृत्तिकरं ब्राह्मणाय समुधसे प्रसन्नस्तं पसारजासंस्तुवांस्त्वं हं यो मलिम्लुचं स्वमा-
 सस्य परायाः परमादरात् कृणाद्युपोषणात्सद्यः पंचरात्रव्रतेन च सर्वपापविनिर्मुक्तं सर्वसौख्यसमन्वितं
 भुक्त्वा भोगान्प्रियासाधं भते विष्णुपुरं यौ ये करिष्यति मनुजाः पराया व्रतमुत्तमं पंचरात्रं भवं पुण्यं मया वक्तुं न श-
 क्यते पुष्कराद्यानि तीर्थानि गगादासरितस्तथा धेनुमुख्यानि दानानि तेन चार्णानि सर्वथा गम्या आदिकृतं ते-
 न पितरः परितोषिताः व्रतानि तेन चार्णानि व्रतखंडादितानि वै द्विपदां ब्राह्मणः श्रेष्ठो गौर्वरिष्टाचतुष्पदा देवा-
 नां वासवः श्रेष्ठस्तथामासो मलिम्लुचः मलिम्लुचे पचरात्रं महापापहरस्मृतं पंचरात्रे च परमापधिनी पापशो-
 विणि साप्यशकः प्रकर्त्तव्यः यथाशक्त्या विक्षणेः मानुषजनुरासाद्यानस्नातो यो मलिम्लुचः तेजन्मघातिनो नू-
 नो नो पोष्यति हरेर्देन चतुराशीतिलक्ष्णाणि कामतया नि सकटे प्राप्यते मानुषं जन्म दुलभं पुण्यं संवयैः तस्मा-
 काय्यं प्रयत्नेन परमायां व्रतं शुभम् ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ एतत्सर्वमाख्यातं यत्पठेद्दत्तं हव्या न धमालिं म्लुचस्य

वाह्यन्वपण्यत्नमकुर्वन्नाग्निदर्शने कर्मिकटपतगाश्चपप्रच्छुस्त्रिदिवौकसः । हहोभेकाभैकावाह्निदुःखमाभिलक्षि-
 तः कचित् हेगजाः सात्विकाव्रतयदिवोविदितोनलः । गजाः प्राचुरितोवन्दिः शीघ्रशरवर्नगतः शशापाग्निगजा-
 न्निहाविगणवोभविष्यति शय्त्वाविनिर्गताश्चाग्निर्वनातस्माद्द्रुतगतः देवाश्चानुग्रहं चक्रुस्तेपासानुग्रहास्थिताः
 सज्ञयाचेष्टयात्रोक्तवित्तवोभविष्यति अनुग्राह्यचतान्दवाअपृच्छच्छुकशारिकाः ताऊचुर्वशमध्येग्निर्गत्वापश्यत
 नेपुणनष्टः शशापतानाग्निर्विपरीताभविष्यथ सदेवजिह्वायुः माकंवदतांचास्पृष्टाक्षरं देवैरनुगृहीतास्तेहियमाणा
 भविष्यति दृष्ट्वाचविवुधाः सर्वपक्षिणपक्षिणांवर जीवजीवकनामानंभोभोसत्यंवदस्त्वनः । क्वचिद्दृष्टस्त्वय
 वन्निर्वनेस्मिन्चरतांसदा नभद्रवाप्यभद्रवाकिमिदंचचोब्रवीत भूयोभूयोपिष्टश्चनान्यांसोच्चारयाद्भिरनु
 एस्तदाब्रवीद्वह्निश्चिरजीवददामिते यस्मान्नाकिचिदुक्तेतस्माचित्रतनूरुहः । जीवजीवपुनर्जीवयावदिच्छांत
 वायुयः द्वितीयैतवर्दग्निजीवजीवकशोभनं व्यक्तेमानुषीवांचास्फुटार्याचर्भविष्यति कश्चिददितवाघस्ता
 ब्रह्मज्ञानकरिष्यति सप्तधाषोडशाब्दभिः क्षणात्स्नातोभविष्यति मांसयश्चत्वदीयैर्भक्षयिष्यत्यनिर्दितं अ
 जरश्चामरश्चैवसर्वकालभविष्यति एवंदत्वावरांस्तस्यवन्दिह्यंशंथाविशत् विवुधाः प्राप्यतत्रैवमपश्यन्वंशम
 ध्यग ऊष्मणाज्ञातकल्मापज्ञात्वांसहृष्टमानसाः तुष्टावंशमयोचुस्तेदेवास्त्रिभुवनेश्वराः । ऊष्मणाकलुषोभ
 त्वाश्चाग्निगर्भधरिष्यसे आगृहवैष्णवोयष्टिब्रह्मचारीचनोष्ठकः । पुत्राग्निपालनेपुण्ययदधृष्ठवेदवादिभिः
 वह्नकल्मषयाष्टेप्राप्नोतीहद्विजोत्तमः । वंश्यानुग्रहकृत्वादेवावन्दिह्यंथाब्रुवन् । दह्यमानस्तुतेनाग्नि
 र्गंगायाः प्राक्षिपजलं दह्यमानोऽजितवतीर्गंगाशरवेनचतत् तत्रजातोकुमारोसौर्गंगाग्निहरसंभव
 शक्तयाजघानतदुष्टतारं देत्यसंयमः एतत्सर्वमाख्यातमग्नेनांशस्थकारणम् । युधिष्ठिरउवाच ॥

तः कांचित् हे गजा साखिकाव्रतयादवांवातानलः । गजा प्राचुरतावान्हः शशशरवनेगतः शशापशिर्गजा-
निजह्वाविगुणावोभविष्यति शप्त्वाविनिर्गताश्चाग्निर्वनातस्मादद्भुतगत देवाश्चानुग्रहं चक्रुस्तेषां सानुग्रहास्थिताः
संज्ञया चेष्टया प्रोक्तं विदितवो भविष्यति अनुग्राह्य चतन्दिवा अपृच्छच्छुक्रशारिका ता ऊचुर्वं शमध्यग्निर्गत्वा पश्यत
नैपुणं यः शशापतानाग्निर्विपरीता भविष्यथ स देवजिह्वायुष्माकं वदतां चारुपुटाक्षरं देवैरनुगृहीतास्ते हि यमाणा
भविष्यति दृष्ट्वा च विबुधा सर्वे पक्षिणं पक्षिणां वरं जीवजीवकनामानं भो भो सत्यं वदस्व नः कचिद्दृष्टव्यं
वन्दिष्वेनोरिमन् चरतां सदा नभद्रं प्राप्य भद्रं वा किमिदं च वचो ब्रवीत् भूयो भूयो पिष्टश्च नान्यां सोऽचारयद्दिनं तु
ष्टस्तदा ब्रवीद्बह्विश्चिरजीवददामिते यस्मान्नां किंचिदुक्ते तस्माच्चित्रतनूरुहः जीवजीवपुनर्जीदया वदिच्छत
वायुषः द्वितीयं तं वरं ददामि जीवजीवकशोभनं व्यक्तते मानुषी वा चारुपुटा र्था च भविष्यति कश्चिद्यदित वा धस्ता
द्वद्वत्स्नानं करिष्यति सप्तधा षोडशाब्दां भः क्षणात्स्नातो भविष्यति मांसं यश्च त्वदीयैर्भक्षयिष्यत्यनिर्दिष्टं अ
जरश्चामरश्चैव सर्वकालं भविष्यति एवं दत्त्वा वरं तस्य वा न्हि वै शमथा विशत् विबुधा प्राप्य तत्रैव मपश्यन्वं शम
ध्यगं ऊर्मणा ज्ञात कल्माषं ज्ञात्वा संदृष्टमानसाः तुष्टा वं शमथोचुस्ते देवास्त्रिभुवने श्वराः । ऊष्मणा कलुषो भू
त्वाश्चाग्निर्गर्भधरिष्यसि यां गृही विष्णवो यांष्ट्र ब्रह्मचारी च नोष्ठिकः । पंचाग्निपालेन पुण्ययदधूष्ट वेदवादिभिः
बहुं कल्मषया छित्ति प्राप्नोतीह द्विजोत्तमः । वंशस्यानुग्रहं कृत्वा देवा वान्हिमथा ब्रुवन् दह्यमानस्तु ते नाग्नि
र्भीगायाः प्राक्षिपज्जले । दह्यमानोऽज्ञितवती रांग शरवेन च तत् तत्र जातो कुमारो सौ गंगा शिहरं संभवः
शक्त्या जघान तं दुष्टं तारं कदैत्यसंघं एतत्ते सर्वं मां कृपातमग्नेर्नाशस्य कारणम् ॥॥ युधिष्ठिर उवाच ॥

देवा आगिरसं प्राहुस्ते जरा शिमकल्मषं ॥ संप्रणम्योचुरश्रित्वं कुरुतावन्महीतले ॥ पूर्वपथाग्निः कृतवान्त
 थात्वमपि सत्तमं ॥ यावदाग्निं प्रपद्यामः कासौ नष्ट कतिष्ठति ॥ एवं मुक्तः स देवैस्तु अश्रित्वं कृतवांस्तदा ॥ देवैर्दृष्टो य
 दाह्याश्रित्वं सत्तमं निवेदितं ॥ देवकार्यं कृतस्मिन्देवावल्लिभथाब्रुवन् ॥ अग्नेश्रित्वं कुरुष्व त्वमगिरास्तु यथा ॥ पुरा एव
 मक्तः सुरैर्वाह्निं श्रित्या मां सदुःखितः ॥ केन मे पहतं तेजः केनाश्रित्वं कृतं त्विह ॥ अथाग्ने गिरसं दृष्ट्वा तेजो राशिमकल्मषं मु
 चाद्यः मुचमस्थानं वचस्तीपकरं शृणु ॥ अहतं तेन यः श्रेष्ठो भविष्ये प्रथमो मुने ॥ एहस्पतीति नाम्ना वै तथान्ये वहवः सुताः
 एवमुक्ते मुनिस्तुष्टो बहून्जनयन्मुतान् ॥ बन्हन्सो जनयामासं पुत्रान्योत्रांस्तथा गिराः ॥ अत्रापपुनराश्रित्वमाग्निर
 स्यात्तिथौ नृपः ॥ सर्वमेव चतुर्दश्यां संजातं हव्यवाहनं ॥ हव्यवाहनं देवानां भूतानां गृह्यचारिणा ॥ तेनेष्टयतिथिस्तस्मै
 रुद्रेण प्रातिपादिता ॥ पूजितैर्पतिथिर्देवैर्दिविस्थैश्च नृपैरपि ॥ बलिमाधातुमन्वाद्यैरन्यैश्च नहुयादिभिः ॥ प्रियाशंखह
 तानां च सग्नेमियत्र कुत्रचित् ॥ अज्ञातं तिथयो येषं व्यालैश्च यिहिंसिताः ॥ नदीप्रवाहे पतितोः समुद्रेऽपर्वतध्वनिः ॥ येष्वे
 पतितानां च तोर्याभिर्दहने मृगाः ॥ उद्धग्धातिनो येष्वेव चात्महर्नो जनाः ॥ तेषां शस्तचतुर्दश्यां श्राद्धं सर्वं सुखं प्रदम् ॥ आर्द्धा
 निचैव दद्यान्निदानानि सुवद्भ्योऽपि ॥ प्रभूतफलभोज्यानि उपपतिष्ठातिताम्ररान् ॥ एवं तिथिर्यं राजन्नाग्नेयं पठ्यते द्विजैः
 अस्यामनारथयसमुद्दिश्य ह्युपोषति ॥ ददाति तत्स्यतद्वन्दिः ॥ साग्नेसर्वस्मरे गते चतुर्दश्या निराहारः ॥ समभ्यर्च्य
 त्रिंशच्चनं ॥ पूषधूपपादिने वधौ रात्रौ जागरेण च ॥ पंचगव्यनिशि प्राश्न्य स्वपद्मौ विमत्सरः ॥ इदं यामाकार्थं वा भुङ्क्ता
 तलक्षारविवाजित ॥ हामः कृष्णतिलैः काण्ड्यः ॥ शतमष्टोत्तरं नृप ॥ अग्नयहव्यवाहाप सोमायां गिरसे नमः ॥ ततः
 प्रभृता विमलैस्तप्यपचामते ॥ शिवः ॥ पूजयित्वा विधानेन ॥ होमकृत्वा तथैव च ॥ उदरिरेन्मन्त्रमनेकं वाशि
 रासिचाजलि ॥ नमस्त्रिमूर्तयितुभ्य नमः ॥ स्यात्तु शिरूपेण ॥ पुत्रान्यच्छुम्बस्व यच्छमोक्षयच्छनमांस्तुते ॥ निराजनं ततः

यदाग्रनष्टादवानिकेनाग्निवर्तदाकृतं भूयोपिकेनकालेनशग्निरग्नित्वमाप्तवान् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
 उतथागिरिसर्वमासिद्धातिकरोमहान् अहंविधातपोभ्यावैतथाध्यायश्रुतेनच उततथ्येनेवमुक्तस्तुअगिराः
 प्राहृतमुनि गच्छावब्रह्मसदननिश्रयस्तत्रनोभवेत्तोगत्वाब्रह्मसदनमरीचिप्रमुखोद्वेजः उपेतंचान्धमुनि
 भिब्रह्माराजपिसंगमे उततथ्यःप्राहसंब्रह्मकान्तुषस्तप्तमानसः ज्यायान्वैकोधमोस्माकमिति नो कथ्यतांस्फुट
 अथोवाचमुनाब्रह्मतावुभौकुहमानसौ आनयध्वं द्रुतंगत्वाविबुधाभ्युवनेश्वरान् ततोविवादपइयामिभवततैः
 समत्पच ततस्तासाहितागैत्यऋषीन्देवान्समानयत् लोकपालोन्महेद्रादीन्सयमानचरुणानिलौ स्वाध्यान्म
 रुद्रणान्विश्वानृषीन्भृगयत्रिनारदान् गंधर्वाङ्किन्नरान्यक्षान् राक्षसान् देत्यदानवान् नायातस्तत्रतिगमांशुः
 सर्वचैन्यसमागताः दृष्ट्वाचविबुधान्सर्वान्ब्रह्माप्रोवाचतादृषीन् आनयध्वमितः सूयः साम्नावान्येनवापुनः
 एवमुकागतस्तावदुततथ्यः सूर्यमंडलं सगत्वाप्राहमर्त्तंडशीघ्रमेह्यंकेससदं सुउततथ्यमथोवाचकंधुब्रह्मन्त्र
 जान्पहं ताप्य्यातिवकाह्यत्रभुवनमयिनिर्गते एवमुक्तेमुनिः प्रायाद्यत्रदेवसिमांगमः आचचक्षेयंयत्रो
 कभास्त्वतातपनप्रति उवाचागिरिसब्रह्मत्वमेनशीघ्रमानंयः सतथोकोगतस्वत्रयत्रासौतपतेरविः एह्येहि
 भगवन्स्यतापिष्यभुवनप्वह एवमुकोगतः सूर्यो यत्रदेवसिमांगमः स्थित्वामूहृत्तैत्रोवाचकिंवाक्यंमुपस्य
 त एष्टमेवमर्त्तंडब्रह्माप्रोवाचसादर गच्छशीघ्रनदहतिभुवनंयावदगिराः दग्धंप्रायस्तुगुलोकोयत्तेतक
 रणापगलः पाटलोहरितः शोणः श्वतोवर्णः प्रतापतः शोकदीपः कुरुद्विपंकोचद्विपंसपतनं द
 ग्धमगिरसासवभूयापिप्रदहियति यावन्नसर्वदहतिभुवनतद्वदगिराः गच्छतावदितिः शोघ्रस्वस्थनितिष्ठभास्कर
 एवमुकोथतपनः स्वस्थानमाधिरूढवान् विसृष्टवानगिरिसंसकाशममृतांशिनां गत्वागिराउवाचदब्रूनांकंकुरवांण्यहं

देवा आगिरसं प्राहुस्ते जराशिमकल्मषं संप्रणम्या चुरशित्वं कुरुतां वन्महीतले पूर्वयथाशिः कृतवान्त
 धात्वमीपिसन्तम यावदग्निप्रश्यामः कासोनष्ट कतिष्ठति एवमुक्तः स देवैस्तु अशित्वं कृतवास्तदा देवैर्दृष्टोय
 दाह्यग्निस्तैस्तसर्वानिवदित देवकार्यैर्युते तस्मिन्देवावह्निं तथाब्रुवं अग्नेशित्वं कुरुष्व त्वमगिरास्तु यथापुराएव
 मुक्तः सर्ववह्निश्चितयामास दुःखितः केन मे पहतं तेजः केनाशित्वं कृतं त्विह अथाग्नेगिरसं दृष्ट्व तेजराशिमकल्मषं मे
 चाद्यः मन्मसं यो न वचस्तोषकरं शृणु अहं तेतनयः श्रेष्ठो भविष्ये प्रथमो मुने एहस्पतीति नाम्ना वैतथान्येव हवः भूताः
 एवमुक्तो निस्तुष्टो बहू न जनयन्मुतान् वन्हीन्सोजनयामास पुत्रान्पात्रान्स्तथागिराः अवापपुनरशित्वमग्निर
 स्याति यो नृप सर्वमेव चतुर्दश्यां संजातं हव्यवाहनं इव्यवाहनं देवानां भूतानां गुह्यं चारिणः तेनेष्टयंति यिस्तैरेमे
 रुद्र एण प्रतिपादिता पूजिते यतिर्ये देवा दिवि स्थे इच्छन्तैरपि बलिमां धातुमन्वाद्यैरन्यैश्च नहुपादिभिः प्रियाशुखं ह
 तानां च संग्रामेयत्र कुत्रचित् अज्ञातंति यो ये च व्यालं यथापि हिंसिता नदीप्रवाहे पतिताः समुद्रे पर्वते ध्वनिः ये च वै
 पतितानां च तोषाग्निर्दहनं मृगाः उद्धवर्धातिनो ये च वै चालमहनो जनाः तेषां शस्तं चतुर्दश्यां अद्वंसर्वसुखं प्रदंम् आद्या
 निचवदशानि दानानि सुवह्न्यपि प्रभूतफलभोज्यानि उपतिष्ठति तान्नरान् एवंति धिरयराजन्नाग्नेयो पठ्युतो द्विजः
 अस्यामनारथयुयसमुद्दिश्य ह्युपौषति ददाति तं स्य तदन्धिः साग्रसंवत्सरं गतं चतुर्दश्यां निराहारं समभ्यर्च्य
 त्रिलोचनं पुष्टपुष्पादिनिवेद्यैरात्रौ जारणेन च पचगव्यं निशि प्राश्य स्वपेद्रोमो विमत्सरः इयामां कानि रथवाभुक्ता
 तलक्षारं विवाजत होमः कृणुतिले काव्यः शतमष्टोत्तरं नृप अग्रये हव्यं वाहाय सोमयां गिरसे नमः ततः
 प्रभूतिविमले स्नाप्य पवामतः शिवं पूजयित्वा विधानेन होमकृत्वातिथे वच उदरि ये नमत्र मननं कृत्वा शि
 रसि चाजालं नमस्त्रिमर्गयतुभ्यं नमः सूर्याग्निरूपेण पुत्रान्यच्छुखं स्वयच्छमोक्षं क्षयच्छनमोऽस्तु तः नीराजं नततः

यदाग्रनष्टादीनां किं नाशित्वं तदा कृतं ॥ भूयोपि केन कालेन श्रित्वा गिरिभिर्विषमं सवान् ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥
उत्तथा गिरि सर्वावमासो द्याति करोमहान् ॥ अहं विद्यातपोभ्यां वैतयाध्यायश्रुतेन च ॥ उत्तल्यैते वमुक्तं स्तुत्रं गिराः
प्राहुर्मान ॥ गच्छावब्रह्मसदनं निश्चयस्तत्र नो भवेत् ॥ तौ गत्वा ब्रह्मसदनं मरीचिप्रमुखोद्वेजैः ॥ उपेतं चान्धमुनि
भिर्ब्रह्माराजपिसरमैः ॥ उत्तल्यः प्राह संब्रह्मकान्देषस्तत्तमानसैः ॥ ज्यायान्वैको धर्मो रमाके ॥ मितिर्नो कथ्यतां स्फुट
अथोवाच मुना ब्रह्माता बुभूक्तु इमानसौ ॥ आनय ध्वं दुतंगत्वा विबुधां भुवने श्वरान् ॥ ततो विवादं पश्यामि भवतां तैः
समस्य च ॥ ततस्तासां हतौ गत्य ऋषीन्देवान्समानयत् ॥ लोकपालान्महद्ब्राह्मणान्संयमान् चरुणानि लो ॥ स्वाध्यान्म
रुद्राणान् चैश्वर्यपि नृपान् भृगुवज्रिनारदान् ॥ गंधर्वान्किन्नरान्यक्षान् राक्षसान् देवतान् ॥ नायातस्तत्त्रित्तिगंशुः
सर्वान्येव समागताः ॥ दृष्ट्वा च विबुधां सर्वान् ब्रह्मा प्रोवाच तां दृषीन् ॥ आनय ध्वमितः सू ॥ सान्नावान्दयनं वापुनः
एवमुक्तो गतस्तान् वदुत तल्यः ॥ सूर्यमंडलं ॥ स गत्वा प्राह मार्त्तं दंशीं घ्रमे ह्यं किं स दं ॥ स उत्तल्य मथावाच कथं ब्रह्मन्त्र
जान्यहं ॥ तपिष्यति च को ह्यत्र भुवनमयिनि गते ॥ एवमुक्तं मुनिः ॥ प्रायाद्यत्र देवैः समार्गमः ॥ आचक्षे च यत्प्रो
क्तमात्स्वतातपनप्रति ॥ उवाचा गिरिः स ब्रह्मा त्वमेन शीघ्रमानय ॥ संतथोक्तो गतस्वत्रयत्रा सौ तपते रविः ॥ एहो हि
भगवन्स्य तपिष्य भुवनं ब्रह्म ॥ एवमुक्तो गतः सूर्यो ॥ यत्र देवसमर्गमः ॥ स्थित्वा सूर्ध्वैः प्रोवाच किं वाक्यं यमुपस्य
त ॥ एष्टमैव मार्त्तं ब्रह्मा प्रोवाच सादरं ॥ गच्छ शीघ्रं न दहति भुवनं यवदं गिराः ॥ दग्धं प्रायस्तु गोलोको यत्तत्तत्क
र्णापगलः ॥ पाटलो हरितः ॥ शोणः ॥ अथोवाच ॥ कुरु द्वीपं कौचं द्वीपं संपतनं ॥ द
ग्धमगिरि सासु भूयोपि प्रदहति ॥ इत्यति ॥ यावन्न सर्वं दहति भुवनं तद्वदं गिराः ॥ गच्छतां वदितः शीघ्रं स्वस्थं नि तिष्ठ भारकर
एवमुक्ताथ तपनः स्वस्थानभायं रुढवान् ॥ विसृष्टवानि गिरिः संसकोशं मम तूतां शिनां गत्वा गिरां उवाच दं ब्रूतां कं कुरु वां ण्यहं

देवा आगिरसं प्राहुस्ते जराशिमकल्मषं संप्रणम्यौ बुरिशिवं कुरुतां वन्महीतले
 धात्वमीपिसन्त यवदग्निप्रश्यामः का सोनष्टः कतिष्ठति एवमुक्तं सदेवेस्तु अशिवं कुरुतां वस्तदा देवेदृष्टय
 दाह्यग्निस्तेस्तसर्वानिचिदित देवकां व्येक्यते तस्मिन्देवाचक्षि भ्रात्रुवनं अग्ने शिवं कुरुष्व त्वं मगिरास्तु यथा पुरा एव
 मुक्तः सुरवह्निश्च्यतं यामास दुःखितः केन मे पहतते जः केना शिवं कुरुतं त्विह अथाग्ने गिरसं दृष्टते जराशिमकल्मषं म
 चाद्यः मुच्यं स यानवस्तोपकरं यणुः अहततनयः अष्टौ भविष्ये प्रथमो मुने रुहस्पती तिनान्ना वैतथान्ये व हवः सुताः
 एवमुक्तं मुनिस्तुष्टो बहू न जनयं सुतान् वन्हीन् सो जनयामास पुत्रान् पात्रांस्तथा गिराः अवाप पुनरु शिवमभिर
 स्याति यो नृपः सर्वमेव चतुर्दश्यां संजातं हव्यवाहनं हव्यवाहनं देवानां भूतानां गुह्यचारिणः तेनैष्यति यिस्तस्मै
 रुद्र एव प्रातिपादिता पूजिते यतिर्ये देवा दिवस्यश्च नृपैरपि वलिमां धातुमन्वाद्यैरन्यैश्च नहुपादिभिः प्रियांशुं ह
 तोनां च स आभेयक्रुत्रचित् अज्ञाततिथयो ये च व्यालैश्च पापिहसिताः नदं प्रवाहे पतिताः समुद्रे पर्वते ध्वनिः ये च वै
 पतिता नाचतो याग्निहने मृगाः उद्धर्धधातिनो ये च यै चाल्मह नो जनाः तेषां शस्तं चतुर्दश्यां श्राद्धं सर्वं सुखं प्रदं अर्धा
 निचिवदशानि दानानि सुहृन् यपि प्रभूतं फलं भोज्यानि उपतिष्ठति तान्नरान् एवंति धिर्यराजन्नाग्नेयो पठ्यते द्विजैः
 अस्यामनारथययसमुद्दिश्य द्युपोषति ददाति तस्य तद्वन्दिः साग्नेसवत्सरगते चतुर्दश्यां निराहारः समभ्यर्च्य
 त्रिलोचनं पुरुषधृपादिनैव चौरात्रो जारणेन च पंचगव्यं निशिश्राश्य स्वपद्मं वा विमत्सरः इयमां कानि र्थवा भुक्ता
 तलक्षारविवाजत हामः कृष्णतिलः काष्ठ्यः शतमष्टोत्तरं नृप अग्नये हव्यवाहाय सोमयां गिरसे नमः ततः
 प्रभाति विमलस्त्राप्यपचामतः शिव पूजयित्वा विधानेन हामकत्वात्थवच उदरिरेभ्यं नमः प्रमनं कृत्वा शि
 रसि च जालं नमस्त्रिमूर्त्यै तुभ्यं नमः सुयां शिखे पण पुत्रान्यच्छमुखयच्छमोक्षयच्छनमोस्तुते नाराजं जनतः

कृत्वा भोजयित्वा द्विजौ तमान् शक्तितोदक्षिणादत्त्वा पश्चादुज्जीतवाग्यतः । एवमेव सर्वस्वरस्यति । कृत्वास
 र्वयथोदितं सौवर्णकार्ये देवत्रिनेत्रशूलपाणिनं बृधस्कधगतं सामासितवस्त्रयुगान्वितं च दनेनानुलिप्तांगं सि
 तमाल्योपशोभितं स्थापयित्वा ताघपात्रत्राह्मणायानिवेदयेत् सर्वकालिकमेतत्तत्कथितं त्रतमुत्तमं संवत्सरस
 माप्तिर्हि त्रतस्य तु यदा भवेत् चोर्णव्रतेस्मिन्यप्युप्यंतं विवोधजनाधिपं काले गते बहुतिथे तथैव मरणं भवेत् मृतश्च
 दिव्यदेहस्यो दिव्यालंकारभूषितः दिव्यनारीगणवृत्तो विमानवरभास्थितः दिवि देवैः परितुतः क्रीडतोऽग्निपुरोचिं
 इहागत्य च कालं जितो जातो नृपो भवेत् दातयिष्यत्कृतोद्दशो ब्रह्मण्ये ब्राह्मणा प्रियः श्रीमान् भिक्षुसमाधिमान् पुत्रपौत्र
 समन्वितः पत्नीगणसमायुक्तश्चिरं भद्राणि पश्यति ये दुर्लभां भुवि सुरारगजंगमानां कामा अनामयगुणेन पु
 ताः सदैव तानाप्नुवन्ति शिवभूततथोसुरशसंपूज्यसोमतिलकं विधिवन्मुण्यः इति भाविष्योत्तरे शिवाग्नि
 त्रियचतुर्दशोऽत्र तम अथ पूर्णमात्रतनारदीये सनक उवाच अन्यद्भूतवरं वक्ष्ये शृणुष्व मुनि सराम सर्वपा
 पहरपुण्यं सर्वदुःखनिवहेण ब्राह्मणक्षत्रियविशाशद्वाणां योऽपि तां तथा समस्तकामफलदं सर्वव्रतफलप्रदं दुः
 स्त्वनारागं न धन्यं दुष्टग्रहनिवारणं सर्वलोकेषु विख्यातं पूर्णमात्रतमुत्तमं येन चोर्णेन पापानां राशिकोटिः प्रण
 श्यति मां गोशेषेति पक्षे पूर्णायां नियतः शुचिः स्नानं कुर्याद्यथाचारं दंतधावनपूर्वकं शुद्धां वरधरः शुद्धो
 गृहमागत्य वाग्यतः प्रक्षाल्य पादावाचम्यस्मरन्नारायणं शुभं नित्यं देवांचनं कृत्वा पश्चात्संकल्पपूर्वकं लक्ष्मी
 नारायणदेवमर्चयेद्भक्तिभावनः आवाहनासनाद्यैश्च गंधपुष्पादिभिर्व्रती उनेमो नारायणायैति पूजयेद्भक्तितप
 रः गीतवाद्यैश्च नृत्यैश्च पुराणपठनादिभिः स्तोत्रैराराधयेद्देवव्रतकृतसुसमाहितः देवस्य पुरतः कृत्वा घांगु
 लं च तुरन्तं अरत्रिमात्रतत्राग्निस्थापयेद्गृह्यमार्गतः आज्यभागां तपर्थं तं कृत्वा पुरुषसूक्ततः वरुणाय तिलैश्चापि

घृतं न जुहुयात् ॥ 'एकवारं द्विवारं' त्रिवारं वापि शक्तिः 'होमं कुर्यात्प्रत्येनेन सर्वपापनिवृत्तये' ॥ प्रायश्चित्तादि
 कंसं सर्वगृहोक्तं विधानतः 'होमं समाप्य विधिवत् शांति सूक्तं जपेद्बुधः' - पश्चाद्देवं समौ गम्य पुनः पूजां प्रकल्पये
 त् 'तथोपवासं देवाय ह्यर्पयेद्भक्तिं संयुतः' 'पूर्णेमास्यां निराहारः' 'स्थित्वा देवतावाज्ञया' 'भोक्षामि पुंडरीका
 क्षपरेर्निर्हंशं भव' इति विज्ञाप्य देवाय श्रद्धय दत्वा तथैव 'जानुभ्यामवर्तिगत्वा शुक्लपुष्पाक्षतान्वितं' क्षरि रोदा
 णैव संभूत आत्रिगोत्रं समुद्रं गृहाणार्ध्यं मया दत्तं रोहिण्या साहित प्रभो - एवमर्ध्यं प्रदायैदोः प्रार्थयेत्त्रांजलि
 स्थितः 'तिष्ठन्पूर्वमुखो भवापश्यन्निद्रुचनारद नमः शुक्लां शवेतुभ्य द्विजराजाय ते नमः' 'रोहिणी पतयेतुभ्यं
 लक्ष्मीं आत्रिनमोस्तुते' ततश्च जागरं कुर्यात्पुनराश्रवणादिभिः 'जितैर्द्विंशत्वं शुद्धः' 'पाखंडालो कवर्जितः' त
 तः 'प्रातः प्रकुर्वीत स्वाचारचर्या विधिं पुनः' 'स पूजयेद्देवं यथा विभव विस्तरं ब्राह्मणभोजयेद्ब्रह्म
 ततश्च प्रयतो नरः' 'बंधुभृत्यादिभिः सार्धं स्वयं भुजति वाग्यत' 'एवंपौपादिमासेषु पूर्णमास्यामुपेयितः' अ
 चैयं द्भक्तिं संयुक्तो नारायणमनामय एव स वत्सरं कृत्वा कार्तिकायां पूर्णिमादिने मङ्गलं पङ्कजं चतुरस्रं सुमंगलं
 शोभितं पुष्पमालाभिः 'पताकाध्वजराजितं बहुदीपसमकीर्णं किंकिणीजालशोभितं दण्डैश्चामरैश्च
 कलशैश्च समावृतं तन्मध्ये सर्वतोभद्रं पंचवर्णविराजितं जलपूर्णततः' कुम्भं न्यसेत्तस्योपरि द्विज-पिधाय
 कुम्भं वस्त्रेण सुसूक्ष्मेण विशेषितं हेम्ना वारजतेनापि 'तथा ताम्रेण वा द्विज लक्ष्मीनारायणं देवं कृत्वा तस्योप
 रिन्यसेत् 'पंचामृतेन संस्त्राव्या भ्यर्च्य गंगादिभिः' 'क्रमात् भक्ष्यभोज्यादिनैवेद्य' भक्तिः स येतो द्विजः जा
 गरं च तथा कुर्यात्सम्यक् शुभ्रं द्वासंभन्वितः 'परं हि प्रातां विधिवत् पूर्ववद्विष्णुमर्चयेत् आचार्याय प्रदातव्या प्रतिमा
 दक्षिणां निवृत्तां - ब्राह्मणभोजयेच्छत्स्याविभवे सत्यवारितं' 'तिलदानं प्रकुर्वीत यथा शक्त्या समाहितः' 'कुर्याद

शौचविधिर्वितिलहोमिविक्षणः। एवं कृत्वा नरः सन्यक् लक्ष्मीनारयणव्रतः। इह भुक्ता महाभोगान्पुत्रपौत्रसमन्वितः।
 सर्वपापविनिर्मुक्तः। कुलायनसमन्वितः। प्रयाति विष्णुभक्तयोगिनामपि दुर्लभः॥ इति नारदाय पुराणे पूर्णिमाव्रतम्।
 अथ प्रतिपदादिति पिबुक्त्यविशेषो भविष्योत्तरे॥ श्रीकृष्ण उवाचः॥ तिथिकृत्यमिदं नितिकथयामि युधिष्ठिर।
 सर्वपापप्रशमनं सर्वविघ्नविनाशनं। मानसं वाचिकं वापि कर्म जपदधमेव तः। सर्वप्रशममायातिदानेन निनपांडव।
 श्रावणे कार्तिके चैव वैशाखे फाल्गुने तथा। सितपक्षात्प्रभूततद्वातव्यपुण्यवर्धनम्। विस्रंशद्वासहायस्तु पात्रप्राप्तिः।
 स्तैथैव च। दानकालः सदैव हेतुस्तत्त्वदर्शनाभिः। तीर्थवायते गोष्ठ्यहील्वानियतात्मवान्। यो ददाति नरश्रेष्ठ।
 दानं त्यागं कल्पयेत्। आग्निमिष्टाच हुत्वा च प्रतिपद्यामिंतं धृतं। हविष्यं सर्वधान्यानि प्राप्नुयादमिंतं धनं। प्रतिपत्सु द्वि-
 जान् पुण्यं पूजयित्वा प्रजापतिं। सौवर्णमरविंदं च कारयित्वा षष्ठ्यं कृतं। त्र्यंबकौ दुर्वरे पात्रे सुगंधयुतपूर्वकं। पुष्पैर्धूपैः।
 पूजयित्वा विप्राय प्रतिपादयेत्। अनेन विधिना दत्त्वा कमलं कमलालयाम्। इप्सितां ह्यभेतामाग्निष्कामो ब्रह्मचा-
 नुयात्। ब्रह्माणं च द्वितीयायां संपूज्य ब्रह्मचारिणं। भोजयित्वा च विधानां सर्वासां पारगो भवेत्। बन्धि पूज्य द्विती-
 यायां भर्भुवः स्वरितिक्रमात्। तिलाज्येन शतं हुत्वा दत्त्वा पूर्णाहुतिं ततः। वैश्वानरं तु सौवर्णं स्थापयेत्। अथ मज्जने गुंडाज्य-
 पूरिते राजंस्तोयपूर्णघटोपरि पूजयित्वा वस्त्रमाल्यैर्भक्ष्यभोज्यैरेन कथा ततस्तद्वाह्ये दद्याद्बन्धिर्मे प्रीयतामिति। या-
 वज्जन्म कृतात्पापान्मुच्यते न त्रिसंशयः। मृतो बन्धिः पूरयति प्राहेद नारदो मुनिः। तृतीयायां च विरोधनाढ्यो जाय-
 ते भृशः॥ क्रयादिर्व्यवहारेण लाभो बहुगुणो भवेत्। तृतीयायां महाराज गौरीं स्वर्णमयीं शुभां। स्थापयित्वा ता च
 पात्रं लवणैरिर्विन्यसेत्। वस्त्रैः पुष्पैः पूजयित्वा नैवेद्यां विनैवेद्यं च। ततस्तु ब्रह्मणे दद्याद्बुद्धं प्राश्नीवेदयेत्। रक्तवस्त्र-
 युगच्छत्रं कुंकुमनविभाषितं। पुष्पैर्धूपैः सनैवेद्यैः पूजयित्वा द्विजातये। दत्त्वा यत्फलमाप्नोति। पार्थतत्केन गण्यते। प्रासादा।

यत्र सौवर्णा नद्य पायसकूर्हमाः गधर्वाप्सरसोन्यत्र तत्र तयातिमानवा स्वर्गादिहैत्यसंसारसुरूप सुभगो भवेत्
दाताभोक्ताबहुधन पुत्रपौत्रसमन्वित नारिवातदुर्णैर्युक्ता भवतीह न सशय गणेश पुजित कुर्याच्चतुर्थ्या सर्वक
र्मेसु - अविघ्नविदुषे विघ्नकार्ये चास्य न कर्हि चिन् चतुर्थ्या वारणहं मं पलादूर्ध्वमुशोभनं कारयित्वा कुशयुतं तिलद्रोणो
परिस्थितं, वस्त्रैः पुण्यैः पूजयित्वा नैवेद्यविनिवेद्य च ततस्तुत्राह्मणेन दत्त्वा गणेश प्रीयतामिति कारयारभे पुसर्वेषु
तस्य विघ्नं न जायते, वारणा सतजन्मानि भवन्ति मदाविह्वलाः वरुणैर्द्रुसमोलोकैर्वैलोभ्य विजयी भवेत् ४ ना
गानिष्ठाचपचम्यां न विरैरभिभूयते, स्त्रियवालभेते पुत्रं श्रियच परमालभेत् ५ पचम्यां पद्मं गन्धर्वैः स्वर्णैः केनका
रयेत्, क्षीराज्यपात्रमव्यस्यं पूज्य विप्राय दापयेत् द्विजसंपूज्य वसुभि प्राणिपत्यक्षमापयेत् इह लोके परैर्वैवदा
नमेतत्सुखावह नागोपद्रवशां त्यर्थं सर्वदुटानि वर्धनं प्रायश्चित्तमपि प्रोक्तं नागदष्टस्य शंभुना संपूज्य कार्थिके
चंचद्विज षड्यां त्रजापते मेधावीरूपसपन्नो दीर्घायुः कोत्तवर्धनः पञ्चाशकिसनोपेतं कुमारं शिखिवाहनं कार
यित्वा यथाशक्ति हेममालाविभूषितं तंडुलद्रोणशिखरेवासोभि पूज्य शक्तिः नमस्कृत्य ततो दद्याद्ब्राह्मणाय कुटु
बिने शुद्धो ब्राह्मणतामेति ब्राह्मणश्चेष्टलोकभाक् ६ सप्तम्यां पूज्य ऋक्षेश चित्रमानुं दिवाकरं सूर्यलोकमवाप्नोति
सूर्येण सह मोदते गधर्वास्तुष्टिमायां तदिदं नानेन पांडव ७ अष्टम्यां पूजितो देवागो भूतावरणो हरः ज्ञानद
दाति विपुलं कामान् सयच्छते गुणान् मत्स्युहा ज्ञानदश्चैव पापहा च प्रपूजित ८ अष्टम्यां पूज्य भूयैव पृष्ठंगं गध
रंधुरं सितवस्त्रयुगच्छन्नं घंटाभरणभूषितं दद्यात्प्रणम्य विप्राय प्रीयातांष्टभध्वजः प्रदक्षिणां तत कृत्वा अत्र
तस्तमेनुब्रजेत् दानेनानेन जूषते शिवलोकं सुदुर्लभं वृषस्कंधे प्रतिष्ठति भुवनानि चतुर्दश तस्माद्दृष्टप्रदानेन दत्ता
भवति भूरियं ८ दुर्गासु पूज्य दुर्गाणि न वम्यां त रतीच्छता सग्रामेव्यवहारे च सदविजयमादिशेत् न वम्यां कां

चर्नसिंहकारयित्वास्वशक्तिः मुक्ताफलाष्टकयुतं नीलवस्त्रावगुंठितं द्विजातिप्रवरयैः स्वर्वाङ्कमानवाश्रयात् कांता
रावनदुर्गपुचौरव्यालाकुलेपयि हिंसकातं न हिंसेति दानस्थास्य प्रभावतः मृत्योर्दिविपुरयातिपूज्यमानः सुरासुरैः पुण्य
क्षयादिहागत्य राजा भवति धार्मिकः ९ दशम्यां धर्मराजश्च सर्वव्याधिरोधुवं नरकादपमृत्योश्च समुद्धरति मानवम्
१० दशम्यां च पशादूल्लङ्घयोः स्वर्णनिर्मिताः लवनेन गुडक्षीरनिष्पावावुतिलैस्तथा गन्धत्रयं तुलैश्च माषान्नैः स
मन्विताः संपुण्यवस्त्रपुष्पाद्यैर्द्रजायप्रतिपादयेत् अनेन विधिनारयस्तु पुमांस्त्रीबाधवापुनः निर्वापयति राजेन्द्र
तस्य पुण्यफलं श्रुणु इह कामानवाप्नोति तस्यास्वर्गमहीयते सफलास्तस्य सर्वाशायाः काचिन्मनसा कृता ॥ ततः
स्वर्गादिहागत्य कुले महति जायते एकादश्यां यथोदिष्टा विभेदयाः प्रपृजिताः प्रजापशून् धनधान्यं प्रयच्छति मही
तथा ११ एकादश्यां हारिर्मर्त्यः कारयित्वा हिरण्यं यथाशक्त्वा ताभ्यं प्रघृतेन परिपूरितं पंचाग्निनिस्तं विप्र
पुराणज्ञं विशेषतः दत्वा किं बहुनोक्तेन विष्णुलोके महीयते १२ द्वादश्यां विष्णुमिश्राच सर्वदा विजयं भवेत् पूज्य
श्रमसर्वदानां यथागोपतिगोहरः गोवृषमाहं पद्मसप्तधान्यानि यानि च पुष्पाणि च वित्राणि गंधांश्चोच्चावचं
स्तथा यथाशक्त्याप्यलंकृत्य वस्त्रेणाच्छाद्य तन्नरः द्वादश्यां द्वादेशैः तानि ब्राह्मणेभ्यो निवेदयेत् एकस्य नाम ह
राजतत्फलं त्वं निशामय इह कीर्त्तपरां प्राप्य भुक्त्वा भोगान्यथेप्सितान् अन्ते विष्णुपुरीयातिपूज्यमानोऽप्यसरो
गणैः कर्मक्षयादिहागत्य राजा भवति धार्मिकः यज्ञयाजीदानपतिर्जीवेच्च शरदांशतं कामदेवं त्रयोदश्यां सर्व
श्रयसमन्वितः बहुपुत्रो बहुधनस्तथा स्यान्नात्र संशयः १३ स्नापयित्वा ब्राह्मणांस्तु त्रयोदश्यां त्रयोदश तान्त्र
छाद्य नैवेद्यं धूपं स्तथापयेत् भोजयित्वा तु मिष्टान्नदक्षिणां निवेदयेत् प्रेतनाथारौद्राय तथा वैवस्वता
यचं यमाय च नमस्तेस्तु नमस्ते कर्मसाक्षिणे उच्चाप्य श्रद्धया युक्तः प्राणिपत्या वि सर्जयेत् यः करोति महाराजपूजा

मेतामोतोरमां यमायससुखंमर्त्यैःस्थित्वाव्याधिविवर्जितः यममार्गेनतापंचदुःखमाप्नोत्यसौपुमान् नपश्यतित्रैत
 मुखंपितृलोकंसगच्छति कर्मक्षयादिहागत्यसुखीचपुत्रवानभवेत् दृष्ट्वश्वरंचतुर्दश्यांसर्वश्वर्यसमान्वितः बहुपुत्रोबहु
 धनो नरः स्यान्नात्रसंशयः १४ माहेयंचशुभंकुंभचतुर्दश्यांप्रयोधृतं सुवर्णेनचसंयुक्तंनववस्त्राविभापितं घंटा
 भरणशोभाढ्यंषभेतसमन्वितं योदद्याच्छिवभक्त्यायब्राह्मणायकुटुंबिने एतद्वत्त्वानरश्रष्टशिवलोकेमहीयते तत्र
 स्थित्वाचिरं कालंक्रमादेत्यमहीतले आरोग्यधनसंयुक्तो कुलमहतिजायते सर्वकामसमृद्धार्थोयावज्जन्मशतत्रयं
 १४ पौर्णमास्यांचयः सौनपूजयेद्भक्तिमात्रः सर्वश्वर्यसमायुक्तः कांतिमानभिजायते १५ पौर्णमास्यांवृषोत्स
 र्गकारपित्वाविधानतः चंद्रराजतनिष्पन्नंपलेनैकेनशोभनं पूजयेद्गंधकुसुमैर्नैवेद्यंविनिवेद्यच दद्याद्विप्रायस
 कृत्यवासैलंकारभूयैः भेत्रेणानेनराजेंद्रतन्निवेधनृपोचम क्षीरोदार्षवसंभूतत्रैलोक्यगणदीपक उमापते
 शिरोरत्नशिखंयच्छन्मोनमः दानेनानेननृपतेभ्राजतेचंद्रवह्निवि अप्सरोभिःपरिवृतोयावदाभूतसंख्यं १६
 पितरःस्वदिनेपिंडारंघ्राःकुर्वतिसर्वदा प्रजावृद्धिधनंरक्षांमानुष्यफलमेवच ३० अत्रपितृव्रतंहमाद्रौवाराहे.स
 ग्नादिब्राह्मणामुष्टास्तमुचुःपितरस्तदा वृत्तिनाब्रूहिभगवन्कंवर्तमहेवयं ब्रह्मोवाच अमावस्यादिनंवेस्तु
 तस्यांकुशिलेदकैः तर्पितामानुषैस्तृप्तिपरांगच्छतनान्यथा तिलोदयास्तथैतस्यामुष्यपितृभक्तिः चिरस्य
 तस्यसंतुष्टावरंयच्छतमाचिरं तस्मादस्यांतियौविद्वान्दानमेतत्समाचरेत् उपवासंविनाप्येतंभवंत्युक्तफलप्रदाः
 पूजयाजपहोमैश्चतोषिनाःशक्तिःसदाइति दानान्यमूर्तिविधिवत्क्रमशोनरेंद्रयच्छंति यद्विजवरयविशुद्धसत्त्वाः
 तंत्रंहाविष्णुभुवनेषुसुखंविद्वत्यात्येकतांसहाशिवेननसंशयोमे इतिश्रीभ्राविष्णोत्तरोक्तंसकलतिथिकृत्यानि अथ
 प्रतिपदादितीथीनां देवतापूजादिमंत्राः त्वन्नोअग्नेइत्यस्यहिरण्यस्तूपक्रुषिस्त्रिष्टुपुच्छदः त्वन्नोअग्नेवरुणस्यवि

द्वान्देवस्य हेडोऽश्रवयाऽसि सीष्ठाः यजिष्ठे विनिहतमः शोशुवानो विश्वे द्वे पांश्वोऽसि प्रमुग्धस्मत् आश्रितुस्त्वेव पांशः
 संतर्धिः संतहस्तकः स्वाहासखो मे पवाह शतस्य द्रष्टुं त्वत्वादि धृक् अग्नेयेनमः १ द्वितीयायां ब्रह्मा ब्रह्म यज्ञानिमित्यस्य
 गीतमोवा मे देवश्च ऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दः ब्रह्मा देवता व्रस्तयज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वितीयायां सुरुचो वेन आव मुबुध्व्य उप
 माश्रस्य विष्टाशतथ्यो निमसतश्च विव ब्रह्मणेनमः पद्मासनस्योजटिलो ब्रह्माध्येश्वर्यमुत्तुलः अक्षमालां ग्नुव
 विश्वस्युस्तकं चक्रमण्डलं वासः कृष्णजिनंतस्य पार्श्वे हंसस्तथैव च २ तृतीयायां गौरी गौरिमिमायेति दीर्घतमः ऋ-
 षिः विष्टुप्छन्दः गौरि देवता गौरीमिमायसलिलानि तक्षत्येकपदीद्विपदीचतुष्टपदी अष्टापदी नवपदी बभ्रुवुवी
 सहस्राक्षपरमेन्योमन् गौरीं शंखे दुवर्णाभां शर्धरी शनि ये वितां कृष्णपद्मासनासीनां साक्षसूत्रकमण्डलं वरदां-
 ज्ञानरूपांतां सर्वमाल्यप्रियां सदा गौर्यै नमः ३ चतुर्थी गणपतिः गणानां वेत्यस्य गृह्यत्समदं ऋषिर्जनार्दणः
 गणपतिर्देवताः गणानां त्वागणपतिश्च हवामहे प्रियाणां त्वाप्रियपतिश्च हवामहे निधीनां त्वानिधिपतिश्च हवामहे
 वसोमनुश्रां हमजानिर्गमैधमाल्वमजासिर्गमं पाशां कुशकल्पतां विपाणं धञ्चतुं डाहितवीजपूरः रक्तस्त्रिनेत्र
 स्तरुण्डुमौलिर्हरोऽर्ज्वलोऽहस्तिमुखो वताहः गणपतये नमः ४ पंचम्यां नागाः नमोऽस्तु सर्पेभ्य इत्यस्य प्रजापति
 ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः सर्पदेवताः नमोऽस्तु सर्पेभ्यो ये केच पृथिवीभ्ये अंतरिक्षे ये दिवितेभ्यः सर्पेभ्यो नमः सर्पा
 रक्तात्रिनेत्राश्च द्विभुजाः पीतवस्त्रकाः फलकासिधराः श्लक्ष्णाभास्वत्फणाविभूषिताः सर्पेभ्यो नमः पद्मास्क्रंदः
 यदस्क्रंद इति मेघातिथिः ऋषिर्गोत्री छन्दः स्क्रंदो देवता यदस्क्रंद पृथिवी जायमान उद्यत्समुद्रादुत वापुरीपात् श्वे
 नस्य पुक्षा हरिणस्य बाहु उपस्तुत्यं मही जातेतश्चर्वन् वराभयकरः साक्षाद्द्विभुजः शिखिवाहनः किरीटी कुंडली-
 देवो दिव्याभरणभूषितः कुमारः षण्णमुखोऽध्वेयः शिखंडकविभूषणः पताकं वैजयंत्या च शक्तिश्च वतुवामयोः

कुमारायनमः ॥ ६ ॥ सप्तम्यारविः आकृष्णतिहरण्यस्तूपक्रुषिगंयवीछंदः सूर्योदेवता आकृष्णेनर
 जसावतमानोनिवेशयन्नमृतमत्यचहिरण्ययेनसंवितारथे नादेवोयातिभुवनानिपश्यन् पद्मासनः पद्मकरः
 पद्मगर्भसमद्योतिः सप्ताश्वरयस्यथ्यद्भिर्जः स्यात्सदारविः सूर्यायनमः ॥ ७ ॥ अष्टम्याशिवः
 त्र्यंबकमितिविशिष्टक्रुषिगंयवीछंदः रुद्रोदेवता त्र्यंबकयजोमहसुगंधिपुष्टिबंधन उर्वारुकमिववंधनान्मृत्यो
 मत्सामान्मृतात् पंचवक्रावयोरूढः प्रतिवक्रविलोचनः कपोलहस्तः खट्वांगीचंद्रमौलिः सदाशिवः शिवाय
 नमः ॥ ८ ॥ नवम्यादुर्गा अवेष्टवालिकेइत्यस्यप्रजापतिर्ऋषिः अनुष्टुप्छंदः दुर्गादेवता अ
 वश्चिकेकवालिकेनमानयातकथ्यनससत्यश्रकः सुभद्रिकाकपोलवासिना कालाधामकदाक्षररि
 कुलभयदामोलिबद्धरखा शखचक्रपाणोत्राशखमपिकररुद्रहर्तात्रिनेत्राः सिंहस्कंधोधिः रुद्रात्रिभुवनमावि
 लतेजसापरयता ध्यायेदुर्गाजयाख्यात्रिदशपरिवृतासेवितासिद्धिकेभिः दुर्गायनमः ॥ ९ ॥ दशम्यायमः
 यमोयतिविवस्वान्ऋषिः त्रिष्टुप्छंदः यमोदेवता यमोयत्वामिखायत्वामसूख्यैर्यथैवतिपसे देवसत्त्वांसजिता
 मघ्यानकुण्डिन्याः सप्तचमधुचवरप्रदः धर्मराजायनमः ॥ १० ॥ एकादश्याविश्वेदेवाः उर्मोसंश्रयणी
 तिमयुच्छः क्रुषिगंयवीछंदः विश्वेदेवादेवता उर्मोसंश्रयणीधृताविश्वदेवांसंश्रिताः द्वाभवासोदाशुपः
 मृत विश्वेदेवाश्चसर्वपिदाक्षिणोपाणयः ध्यातव्यावामपाणितुशरांसंयुताः सदा विभवेभ्योदेवैर्भयो
 नमः ॥ ११ ॥ द्वादश्याविष्णुः इदंविष्णुरित्यस्य मेधातिथिः क्रुषिगंयवीछंदः विष्णुदेवता इदं
 विष्णुर्विचक्रमवधानिदधेदसमदमम्यपाछुमरे विष्णुः कामोदेकोखंडगपद्मशखकरः क्रमात् प्रदक्षिणेदेक्षि
 णाधः करादारभ्यमित्यशः विष्णवेनमः त्रयादश्याकामः उकामगायत्र्याः समोहनक्रुषिगंयवीछंदः

कामादेवताकामचनावानयागः पुण्यवाणायविद्महकामदेवाधिमाहितवानागः प्रचोदयात् नमोस्तुपुण्ये
 वाणायजगदह्लादकारणे मन्मथायजगन्नत्ररतप्रातिप्रदायन आप्यायस्वतिचंद्रमवैणवद्रणजावः ॥ ३ ॥ १ ॥
 चतुदश्याः शिवः त्र्यम्बकामितमत्रस्यवासिष्ठऋषगायत्राछदः शिवोदेवताशिवाचोविनियोगे व्यर्वकयजाम
 हे० पचवकाटपारुदः प्रातर्वक्त्रालाचनः कपालहस्तः खट्वागाचद्रमालाः सिदाशिवः ॥ ५ ॥ अमायाः पितर उद्धारिते
 तिमत्रस्य शश्वऋषिः स्वाधादेवता त्रिष्टुपछदः पटुगणमचनावानयागः उद्धारिताउत्पारांस उन्मध्यमाः सोम्याः
 सप्रसुयइयुरष्टकाऋतुज्ञास्तनावतुपितराहवपु ३० पूणमायाः शशी ० आप्यायस्वतिमत्रः श्वतः श्वतवर्धरेदः
 शश्वः श्वतभूषणः गदापाणाद्विह्वश्चकतव्यवरदः शशी अथमलमासत्रतानि युधिष्ठिर उवाच कथवाचरितु
 ब्रह्मन्मलमासत्रतादिकं तत्संबन्धाहमेवप्रसवलाकहितायच माकडयउवाच विस्तरैणचिनफलकाविभिर्नवश
 कयते वकुजनादनस्यदकपुनः प्राकृतजनः प्रातिपत्तयैर्मादभ्यमासमकजनादनं ॥ अर्चयेद्द्वधुषणधैः पायसे-
 नससापिपा विप्रास्तुभजयत्पश्चाद्दिशिणाभिश्चतोषयेत् एवब्रतमासमककुष्यदातोर्विचित्रकैः अतैर्भुतदिनेप्रा
 त्तोषोपयसमसाहितः पुण्याह्नात्प्रातरुत्थायकुष्यात्पुवाह्नाक्रयाः ॥ १ ॥ गृहीत्वानियमपश्चाद्वासुदेवहृदिस्मरेन्
 त्रिअशदभानरतानतोवप्राग्भ्रमत्रयेन् सपत्नीकान्सदाचारान्सुपश्वसुविद्यकान् ॥ २ ॥ वेदाध्ययनसंपन्नान्
 कुलानज्ञातसम्बान् ततोमध्याह्नवलायाकृत्वामाध्याह्निकीः क्रियाः ॥ ३ ॥ पुष्पमंडपिकाकृत्वाविचित्रस्तोरणादि-
 भिः तास्मिन्नुशाभितेसर्वमडलतुयनादितः सुलक्षणलिखत्तत्रसवताभिद्रमडलः ॥ ४ ॥ स्यापयेदन्नकुंभपंचरेत्नसम
 न्वत् तस्योपरिन्यसत्पान्नेद्वतवप्रपूजयेत् आदौस्वस्थयनकृत्वापूजातवसमारभेत् प्राणानांयम्याविध्वन्म
 नः सकल्पपूर्वकं उपचारिः षोडशभिः पूजयेच्चजनादनं ॥ ५ ॥ गंधतोयेनसंस्त्राप्यशुभैः ॥ ६ ॥ पंचामृतैस्तथा-
 स्थापयेदं

ब्रह्मकुम्भं ब्रह्मपुग्मनवेष्टत ॥ ततो ब्रह्मशब्दनामानेन पूजयेच्च यथाविधि ॥ जित्पुण्यं विष्णुं महाविष्णुं हारिः कृष्णमथोक्षजं
 केशवं ॥ मोधवं ॥ रमिमच्युतं ॥ पुरुषोत्तमं ॥ गोविन्दं ॥ वामनं ॥ श्रीशं ॥ अकिण्ठं ॥ विश्वसाक्षिणं ॥ नारायणं ॥ संधु-
 रिपुमानरुद्धं ॥ त्रिविक्रमं ॥ वसुदेवं ॥ जगद्योनिं ॥ शेषतत्त्वपगतं तथा ॥ संकेपेण च प्रद्युम्नदेव्यारिं विव्रतो मुखं ॥ जना-
 दर्शनं ॥ धाराधरं ॥ ओषधस्वसं पयेत् ॥ कुभस्थिते कास्यपात्रे ॥ पूजयेच्च जनार्दनं ॥ आच्छाद्य वस्त्रपुग्मनपीते
 नैव यथाविधि ॥ विष्णवे च ततो दद्यादुपवीते च शोभने ॥ चंदनेन सुगन्धेन पुष्पैर्नाजाविधन्तुं ॥ ३० ॥ धूपैर्नामाविधे
 दीपैः पूजयेच्च यथाविधि ॥ मिष्टान्नैः श्वेतैर्वेद्यैर्नागच्छदलान्वितैः ॥ घंटा मृदंगनिघोषैः शरवच्च निमन्वितैः ॥ आ-
 रतिकं प्रकुर्वीत कर्पूरगुरुचंदनैः ॥ प्रदक्षिणनमस्कारान्मंत्रपुष्पयथाविधि ॥ तच्चर्पात्रस्थिततोयं चंदनक्षतपुष्पकैः
 अर्धद्वयोत्सर्पनीकैः प्रहृष्टनांतरालना ॥ नारंगैर्नालिकेलैश्च फलैर्नामाविधेः शुभैः ॥ पंचरत्नसंमं पुष्कं जानुनीरुथा
 प्यभूतलैः ॥ आरोग्यजालैः हस्तौ च श्रद्धाभक्तिं समन्वितः ॥ अर्धिमसितुं संप्राप्तं शुभसूच्यार्थं धिद्वते ॥ देवदेव महादे-
 वं प्रत्यैर्हितकारकं ॥ गृहाणार्घ्यं मया दत्तं कृपाकृत्वा ममोपरि ॥ स्वयं भुवेनं मस्तुः पं ब्रह्मणे मिततेजसे ॥ नमोस्तुते
 त्रियानते ब्राह्मणानां दयाकुरु ॥ एवंस्तु त्वाजगन्नाथं गंधपुष्पपहारकैः ॥ पूजाद्यैर्वोजगन्नाथं चतुर्भुजं हरेषु च तथा
 जगत्तु ॥ कुर्यात्कीर्तनं अर्वाणां दिभिः ॥ ततः प्रभातसमये अमावास्यादिने नृप ॥ विष्णुं च पूजयेद्भक्त्याप आद्योर्मसमा-
 चरेत् ॥ समित्तिलान्यं च रुणापायं सेनहनेनृप ॥ अतो देवतिपट्केन अयुतं वा संहरन्नकं ॥ पूर्णाहुतिं ततः कृत्वा होमं शेषं समाप-
 येत् ॥ गुरोः पूजां ततः कुर्याद्विष्णुं सुधां न्यादिसर्तकैः ॥ प्रदद्याद्विदुर्नासाद्वै प्रतिमां च तथा नृप ॥ त्रयस्त्रिंशदपुष्पांश्च कांस्त्य-
 पात्रं समन्वितान् ॥ प्रदद्याद्द्वारं वरजनेन घृतशर्करया सह ॥ अधिमांसितुं संप्राप्तं शुभसूच्यैर्जलार्द्रं नृप ॥ उद्दिश्यापूजदा-
 नेन घृतनसंहरुक्मकं ॥ विष्णुं प्रात्ये प्रदद्याच्च पृथ्वीदानं फलभेन ॥ त्रयो ब्रह्मशदपुष्पांश्च दानां हविर्चादिनोदितैः

सर्वगुणसंयुक्तान्कास्यपात्रेनिर्धीयच ॥ अधिमासेतुसंप्राप्तेप्रापमुक्तयेजनादनं ॥ १ ॥ अहिरथापपदानेनघृते
 नसहुरुमकाचिष्णुप्रीत्यिदं दद्याच्चष्ट्वीदानंफलंभेत् ॥ अधिमासेतुसंप्राप्तेशुभसूर्याधिदेवते ॥ सुरकोत्तारणा-
 येवमयादत्तंप्रदीयते ॥ २ ॥ दैत्यस्त्रिशदं पूर्वाथ्यघृतशंकरयासहं ॥ ३ ॥ संदक्षिणामयानुभ्यंकांस्यापात्रेणदपिता
 दत्तादिवाकरोदंगृह्णीताचदिवाकरः ॥ ४ ॥ दानेनानेनविभ्रेद्रस्येभिप्रायतामिति ॥ ५ ॥ प्रीयतांदिवेदेवशावहाश
 भुजनादनाः ॥ ६ ॥ तेषांप्रसादात्सकलाममसंतुमनोरथाः ॥ ७ ॥ गृहाणपरमान्नेनकास्यपात्रंप्रपरितं ॥ ८ ॥ सवृतगुडसं
 पुक्तंप्रीतोभेवदिवाकरः ॥ ९ ॥ त्वयादत्तमिदंप्राप्तपरमान्नेनपूरितं ॥ १० ॥ सघृतंप्रतिगृह्णामिप्रीयतामिदिवाकरः ॥ ब्राह्म
 णान्पूजयेत्पश्चाद्वस्त्रालंकारचंदनैः ॥ ११ ॥ अपूपदानंदद्याच्चकांस्यपात्रसंमन्वितं ॥ १२ ॥ धेनुंमवत्सादद्याच्चवस्त्रालंकारंभूषि
 तां ॥ कांस्यदग्धरोप्यखुरींदक्षिणासहितानप ॥ १३ ॥ मंवातुवाचयेद्विप्रीनसफलंचास्तुमेवतु ॥ १४ ॥ ऋत्विग्भ्योवासीसीद
 धांतत्रयस्त्रिशच्चक्रुंभेकान् ॥ १५ ॥ कांस्यपावसंमायुकानपूपोनेधृतसंपुतान् ॥ १६ ॥ वटकैःसहराजेद्रथशस्त्र्याचदक्षिणा
 ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाच्छंकराघृतेपायसैः ॥ १७ ॥ दद्यात्समलमांसस्यक्षेत्रयातेशुभेनृषां ॥ १८ ॥ दुर्बलेनापिकर्तव्यत्रयंस्त्रिश
 दंपूपकैः ॥ मलमासेतुसंप्राप्तेष्कांस्मिंश्चशुभेदिने ॥ १९ ॥ निष्कचनेनदत्तव्यधृतंशंकरयासहं ॥ २० ॥ भासांमालंमसोयंन
 लिर्नपापसंभवः ॥ २१ ॥ तैर्यपापस्यशास्यधूमन्नदानंकरोतिथः ॥ २२ ॥ यावतिवैवल्लिद्राणिअपूपादिपुण्ड्रवः ॥ २३ ॥ तावद्वधेस
 हस्त्राणिस्वर्गलोकमर्हयिते ॥ २४ ॥ मलमासव्रतनारीयाकरोतीहभारत ॥ २५ ॥ दारिद्र्यपुत्रशोकतनवैधव्यलभैतसा ॥ २६ ॥ दध
 मेसर्वस्वकुव्याहोकेपुराकृतं ॥ २७ ॥ ब्रह्महत्यादिपापघ्नप्राशुयाद्वैष्णवपदमं ॥ २८ ॥ एवंप्राथम्यचगोविंदपूजयेद्ब्राह्मणात्रवे ॥ २९ ॥ सप
 स्नांकांशुचिस्त्रात्वालंक्षमीनारायणस्मरन् ॥ ३० ॥ पूजयित्वाविधानेनभोजयेद्घृतपायसैः ॥ ३१ ॥ भोजयित्वाविधानेनसत्नीकस्म
 रन्निवभु ॥ स्मरन्व्याद्विज रूपेणपत्नीरूपेणवद्विज ॥ ३२ ॥ परिधाययथाशक्त्याथस्त्रालंकारंकुंकुमैः ॥ ३३ ॥ दद्याद्भाभैश्चक्रुंभैश्च

अथपतसैः कदलीफलैः नारिकेलैश्च अनारैः कूष्माण्डिदण्डिमीफलैः उर्वारुकैः ककैः श्वेतगवैः समलकैः अन्यैश्च विविधैः
 शार्करचैश्च एयकृष्टयकृतपक्वान्नगोधूमैः शुभैः सोहालिकैर्वटैः शर्कराघृतपूरैश्च फाणितैः खडमंडितैः भक्ष्यभोज्यै
 श्लेष्मादिकंदुकां निविशेषतः गोरसानां विचित्राणि वासितानि इलादिभिः अन्यान्यपि च दानानि देयानि विविधा
 निच वित्तं शोऽयं न कर्तव्यमात्मनः श्रेयश्चछता यथावत्सरसंप्राप्य परिशेष्य मृदुब्रुवन् इदं स्वादु इदं भोज्य भवद
 धैर्विचिंतये याचयतां रोचयेच्च यन्मया पचितं प्रभो धर्म्योऽस्म्यनुश्रुतोऽस्मि पविं तमममिदं विविजयेद्यतो वि
 प्रान्दं चानि वलदक्षिणे आसीमां तमनुब्रूय भुजीत वंधुभिः सह अंस्कृतं व्रतं नारीया करोति हरिप्रियं द्धारिद्व
 पुत्रशोकवैधव्यं न भवेत्कदा एवंविधोऽपि पुरुषोऽपि दिकुर्यान्मालिभुचे मलिभुचं प्राप्य न पूजितो यैः श्रीनाथदेवः
 परयेव भक्त्या कथमेवेच्छेयं सुखं संपुत्रः मुहूर्त्तं जनांश्चापि भार्या कदाचिन्नकृतं पार्थैर्मलमासव्रतं नरेतेषां
 पापिष्ठतानि त्यत्र ह्यहं त्यपदेपदे मां कंडये उवाच एते ते कथितं पार्थ गह्या ह्यहं तरं परं वाजपेयक्रतुफलं श्रोता वका
 लमेद्भुवन् इति श्रीभविष्योत्तरपुराणे मलमासव्रतोद्यापनमास्वस्ति श्रीरणवीरसिंहधरणीपालो वदान्याप्रणी०
 १ रणवीरसिंहभूषणकारिते कृत्यसंगरे मलमासादिसंकीर्णकृत्यरत्नसंमुच्चयः - २२ अयं संक्रांतिव्रतानि तत्रा
 दधान्यसंक्रांतिव्रतं स्तदपुराणे नदिकेश्वर उवाच अथातः संप्रवक्ष्यामि धान्यव्रतं मनुजं यत्कृत्वा हि न
 रराजन्सर्वान् कामानवाप्नुयात् अयनावपुष्वैव स्नानं कृत्वा विचक्षणः उपचारैः पूजयेच्च ध्यायेद्देवीं देवाकरं करि
 प्यामि व्रतं देवचंद्रस्यावत्परायणः तद्विघ्नमेया तु त्वत्सादाहिने श्वर इदं यज्ञोपायं लिखेत्पञ्चकुंभेनाष्टपत्रक
 भास्करं पूर्वपत्रं तु श्रेष्ठ्या तुरितं तथा विवस्वतं तथा मय्येनैः कृत्यं पूर्णं तथा आदित्यं वारुणे पत्रे वायं च येन तं
 तथा मां नैडमिति कारवरे च शान्ये भानुमचयेत् एवंचक्रमशो भ्यर्च्यो विधात्वा सवेदशैः कृतं जलिपुटो भूत्वा त्व

धीदधात्समंत्रकं ' ओं कालात्मा सर्वभूतात्मा वेदात्मा सर्वतामखः ' व्याधिशोकजरा मृत्युसंसारभयनाशनः ' इत्य
 धर्ममंत्रः पुष्पैर्धूपैः समभ्यर्च्य शिरसः प्राणिपत्यच रविभ्यां त्वोतौ दद्यात् धान्यप्रस्थं द्विजातये ' एवं सर्वसरे
 पूर्णकुयोदुद्यापनक्रिया अर्घ्यपत्राहं सौवर्णकारयेत्पटले शुभं ' द्विभुजपूजे ये नानुरक्तवस्त्रयुगान्वित
 धान्यद्रोणेन सहितं तदधनस्वशक्तितः स्वर्णशृंगारोप्य स्वराकांस्यनेहां पयस्विनी ' रविरूपं द्विजेषु ध्यात्वा तस्मै
 वेदवेदे तथा विद्यापात्राय विप्रार्थयत् तत्सर्वं विनिवेदयेत् ' अग्निष्टोमसहस्राणां फलं प्राप्नोति मानवः स तेजन्म
 सहस्राणि धनधान्यसमन्वितः - निर्व्याधिर्नीरुजो धिमान् रूपवानपि जायते ' इदं व्रतवर्षात्मकं ' तत्र व्रतविधिः
 सक्रांतिदिने प्रातः शुक्लतिलैः स्नात्वा गोमयेनोपलितं शुद्धदेशं कुंकुमादिना छदं पद्मविरच्य ' पूजासमग्रसिंसा
 द्यं सकल्पं कुर्यात् ' तिथ्यादिसंकीर्त्यं ममाग्निष्टोमादिफलं प्राप्तुं पूर्वकसप्तजन्मसु धनधान्यपुत्रपौत्रादिसमन्वित
 निर्व्याधिनीरुजत्वादि सिद्धिद्वारां श्रीसंवित्तरूपपरमेश्वरप्रीत्यर्थं धान्यसंक्रांतिव्रतं करिष्ये ' इति संकल्प्य गणेशं
 पूज्य ' पूर्वाभिर्भितपद्मकर्णिकायां विश्वात्मनेनम इति नाममंत्रेणावाह्यपूजयेत् ' अष्टपत्रेषु पूर्वोदिक्रमेण देवताश्रा
 वाहयेत् भास्कर १ रवि २ विवस्वतं ३ आदित्यं ४ तपनं ५ मार्तण्डं ६ भानु ७ पूषण ८ मध्येविश्वत्मानं
 आवह्य संपूज्य चाति अर्घ्यदानमंत्रकालात् मनसं सर्वदेवात्मन् विश्वात्मन् विश्वतोमुखया धि मृत्युजरागोकसंसारभय
 नाशनं ततः प्रस्थमिति धान्यसदक्षिणं ब्राह्मणाय दत्त्वा मौननस्वयं भुजीत पुत्रवतोगृहिण उपवासनिषेधात्
 सप्तत्सरं तिउद्यापनं कुर्यात् ' उक्तमंडले पूर्ववदेवना ' आवाह्य सुवर्णादिपात्रेणार्घ्यं दत्त्वा संपूज्य द्रोणपरिमित
 धान्यं तदधार्धं आचार्य्याय दत्त्वा पीठसंहितां गच्छेत्त्वा ब्राह्मणान्संभोज्य स्वयं भुजीत अत्र होमादिसामान्य
 विधिनां कार्यं ' इति धान्यसंक्रांतिव्रत ' अथ रूपं संक्रांतिव्रतम् ' स्कंदे अथान्येदं पितृवचिर्मरूपं संक्रांतिमुत्तम

संक्रांतिवासरतल्लान्नकृत्वा विचक्षणः । हेमपात्रघृतकृत्वा हिरण्येन संमानितः । स्वरूपं वीक्ष्य तत्पत्रिब्राह्मणा
यनिवेदयेत् । एकभक्ततः कृत्वा भक्त्या च वसमान्वितः । त्रततेकाचनदद्याद्घृतधेनुं समन्वितं । अश्वमेधसहस्रा
णां फलमाप्नोति मानवः । रूपयौवनं संपत्त्या आयुरारोग्यं संपदा । लक्ष्मीं च विपुलां भोगान्भुनक्तीह न संशयः । सर्व
परं विनिमुक्तः स्वर्गलोकं स गच्छति । अस्य विधिः तिथ्यादिसंकीर्त्यः । आत्मनः कर्मनीयं रूपं प्राप्तिपूर्वकं श्रीपर
मेश्वरं त्रीत्यर्थं रूपं संक्रांतिव्रतं करिष्ये । इति संकल्प्य । पूर्ववत्तलिखितपद्योभानुं संपूज्यः । कांस्यपात्रे सघृते स्वरूप
वीक्ष्य पात्रं ब्राह्मणा यदद्यात् । एवं प्रति संक्रांतीं कुर्यात् । वत्सरं तेलकं मंडले सौवर्णीभानुं संपूज्यः । कांस्यपात्रस्थं पृ
थुं हिरण्यं सहितं चाद्या पदं स्वार्गां च दद्यात् । फलं भूयस्त्वं कामो घृतधेनुं संपिदद्यात् । ब्राह्मणां भोजयित्वा स्वयं मपि
भुञ्जीत । इति रिकंदे (करूपं संक्रांतिव्रतं) २ । अधोभोगं संक्रांतिव्रतम् । तत्रैव संक्रांतिदिवसं प्राप्य धेनुं पितृनुसमा
कुर्यात् । कुकुमं कमलं चैवं सिद्धं कुरुमानि च । सुगंधानि चंद्रव्याणि तां वूलं शालितं दुलान् । तं दुलान्फलं संपुत्तुं कांस्त्वा
भ्यो दद्याद् विचक्षणः । दद्यात्सहस्रं सानि मथुनेभ्यः प्रयत्नतः । भोजयित्वा यथां शीकित्वं स्रग्धुं मद्रं दद्यापेयम् । एवं स
वत्सरं स्याति रविं संपूज्य पूर्ववत् । धेनुं सदा क्षिणां दद्यात्सपत्नीं कद्विजातये । स्यात्सुखी सर्वमर्थं पुभोगी जन्मनि जन्मनि
अस्य विधिः तिथ्यादिसंकीर्त्यः । आत्मनोऽनिकविधं भोगं प्राप्तिपूर्वकं श्रीपरमेश्वरं त्रीत्यर्थं भोगं संक्रांतिव्रतं करिष्ये । इ
ति संकल्प्य । पूर्ववत् भानुपद्मैः संपूज्य त्रिभ्योऽधिकानि मिथुनानि संपूज्यः । त्रायं नानि । कुकुमं कमलं सिद्धं रसगंधि
पुष्पतां वूलं शालितं दुलं क्षिणां यतानि दत्त्वा भुञ्जीत । वत्सरं तेलकं मंडले सौवर्णीभानुं संपूज्यः । द्वादशमि
थुनेभ्यः पूर्वाकं वस्त्रयुग्मं साहितानि सौभाग्यं च दद्यात् । त्रिभ्योऽधिकं मंडले सौवर्णीभानुं संपूज्यः । द्वादशमि
तिव्रतं । अथ लवणं संक्रांतिव्रतम् । तत्रैव । अथ तः संप्रवक्ष्यामि लवणं संक्रांतिव्रतम् । संक्रांतिवासरं प्राप्य स्नानं

कृत्वा शुभजेलेः । द्वात्रिंशत्कारसंभूते भक्तिभावसमन्वितः । कुकुमेन लिख्येत्पद्मपत्रसंकाणिकं । भास्करं पूजयेत् ।
 इत्येतादृशान्यप्रस्थसमन्वितः । तदेतद्वैलवणपत्रसंगुण्डस्थपण्ये दुधः । पूजितं स्वं यथा शक्त्या प्रसीदाममभास्करं ।
 लवणसंगुण्डशय्याब्राह्मणाय निवेदयेत् । एवं सवत्सरे पूर्णमानं कुर्थाद्विरामेयम् । रक्तवस्त्रपुगच्छन्नरक्तचंदनचर्चितं ।
 कर्मलवणपत्रधेन्वासाधो द्विजातये । प्रदद्याद्भुजमुद्दश्य विभ्यान्मा प्रीयतामिति । एवं कृत्वा तु यत्पुण्यं प्राप्य ।
 ते भुवि मानवेः । तत्केन गदितुं शक्यं वर्षकोटिशतैरपि । लवणचलदानं सफलं प्राप्नोति मानवः । स्वर्गकाम ।
 समृद्धात्मा विमानवरमास्थितः । सुखलोके वसेत्कल्पं पूज्यमानः । सुरासुरः । अथास्य विधिः । तिथ्यादिसं ।
 कीर्त्यनिकविधिसुखप्राप्तिपूर्वकपूयलोके प्राप्तिश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं लवणसंक्रांतिव्रतं करिष्ये । पूर्ववत्पद्मे भास्करं सं ।
 पूज्यं । तदेतद्वैलवणपत्रनिधाय देवं प्रार्थयेत् । पूजितं स्वं मया भक्त्या प्रसीदाममभास्करं । व्रतं संपूर्णं तां या तुल्य ।
 त्रसदादिवाकरं । ततः संगुण्डलवणयुतं पात्रं दत्त्वा । ब्राह्मणान्भोजयेत् । वत्सरंति पूर्ववदुद्यापनं कुर्यात् । इति ।
 त्रिव्रतम् । अथ तजः संक्रांतिव्रतम् । शालितं दुलसं द्युक्तं करं कारयेच्छुभं । तन्मध्ये दपिकं स्थाप्य प्र ।
 जसा । तन्मध्यमोदकं स्थाप्य ब्राह्मणाय निवेदयेत् । अर्घ्यं प्रोक्त्वा वत्सुकुर्योदेकं च पूर्ववत् । सवत्सरे ।
 द्यादुद्यापनं नुधाः । शोभनं दीपकं कांर्थ्यं सुवर्णे न तु नारदः । तान्निष्णं करं कांठार्थं तन्मध्ये दीपकं न्यसेत् । कपि ।
 तद्व्याकरं केण द्विजातये । अत्र विधिः । आत्मनो अति तजस्वप्राप्तिपूर्वकं सविता देवतां प्रीत्यर्थं तेजः संक्रां ।
 इति संकल्प्य पूर्ववत्कमले सवितारं संपूज्य । पुरतः शालितं दुलसं पूज्यं । तन्मध्ये मोदकं ।
 चलितं कृत्वा । ब्राह्मणं संपूज्य दद्यात्संवत्सरंते । सौवर्णं भानुमंडलं संपूज्य । पुरतः शालितं दुलपू ।
 वणनिमित्तं दीपकं कृत्वा । ब्राह्मणाय दत्त्वा किंपिलागां च दत्त्वा द्विजाभ्यो भोजयेत् । इति तेजः संक्रांतिव्रतम् । ५

अथसौभाग्यसंक्रांतिव्रतम् । पूर्ववद्वानुमन्यर्च्यतथाचैवसुवासिनीः पूर्ववद्भोगसंक्रांतिमुवासिनीश्चसंपूज्या-
सौभाग्याष्टकसंयुक्तं वस्त्रयुग्मं तु योपिते विप्रायवेदविदुषेभ्यस्तथातत्रतिपादयेत् एवंसवत्सरेपूर्णकृत्वाब्राह्म-
णदाचनं पूर्वपल्लवपुष्पं कृत्वायथाविभवसारतः लवणपर्वतं शस्त्यात्तममध्यमकानिष्टकृत्वेत्यर्थः काच्यनं कमलं
कृत्वाभास्करचैव कारयेत् गंधपुष्पादिनापूज्यविप्रायप्रतिपादयेत् सौभाग्याष्टकं तु इक्षवोरराजिकातद्विजि-
त्वावाश्रयशोभनाः धान्यकंजीरकैचकौसुभं कुंकुं तथा लवणचाष्टमं प्रोक्तं सौभाग्याष्टकमुच्यते । अस्य वि-
धिः ज्योतिषात्मनोऽथ तुलसौभाग्यप्राप्तिपूर्वकं भानुदेवप्रीत्यर्थं सौभाग्यसंक्रांतिव्रतरिष्ये । इति संकल्प्य पूर्वं
व्रतघ्नोभानुसंपूज्य गांवसंपूज्य सपत्नीकायद्विजाय सौभाग्याष्टकं वस्त्रयुग्मं सहितं वाचनं दत्त्वा अल-
वणमौनीभुंजीत वत्सरति सौवर्णभानुमंडले संपूज्य तत्पुरतः यथाशक्तिलवणाचलं कृत्वा कांचनकमलं कृत्वा संपूज्य
सुरभिसंहिताविप्रायप्रतिपादयेत् इति सौभाग्यसंक्रांतिव्रतम् ६ अथांबूलसंक्रांतिव्रतम् आधान्यत्सप्रव-
क्ष्यामितांबूलव्रतमुत्तमं तांबूलंचदनाढ्यं च प्रगृह्याद्वा द्विजोत्तमात् एवंसवत्सरेपूर्णरात्रौ रात्रौ ततः परं तांबूलं
भक्षयेद्विप्रैः कारयेद्देवतांतरं वत्सरति चकमं कृत्वा चैव तु कांचनं पूर्णकोशचक्रुर्वीततथा नंत फलाप्तये चूर्णं
भांडं च कुर्वीत पूगप्रस्फोटनं तथा मुखवासादिपूर्णानां भांडानि चाद्विजपैभ्यः द्विजदंपत्यभावाद्यसर्वोपरकरसंयुतं
दत्त्वा तत्पूजयेद्भक्त्या पद्मैर्भोजयेद्द्विजान् उपकल्पितं च यत्किंचिद्वाह्याणामनिवेदयेत् । एवंक्रमेण यानारीतांबूला-
स्त्यत्रतोत्तमं धनपुत्रैश्च पौत्रैश्च मोदते स्वर्गहेसदा आत्रविधिः तिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनो भद्रासिंह अतुलमुख
प्राप्तिपूर्वकं सावित्रप्रीत्यर्थं तांबूलसंक्रांतिव्रतं करिष्ये । इति संकल्प्य पूर्ववत्पद्मेभानुसंपूज्य ततो द्विजदंपती चंदना-
दिना संपूज्य तस्मै पल्लवगजातीपत्रकं कोलखादिराप्रत्येकभांडे निधाय रौप्यमयं चूर्णपात्रपूगप्रस्फोटनं च पूर्णा-

फलानि नागवल्लीदलानि च । । सति मा मध्यस्वर्णनिर्मितानि कानि चित् । । नागवल्लीदलानि चरौप्यादिपात्रे
 निधाय संकल्पपूर्वकं दद्यात् । । दानमंत्रः । । तांबूलं श्रीकरं भद्रं ब्रह्मविष्णुशिवात्मकं । । प्रदानाद्देवदेव शृणुः । । संतु मने
 रथाः । । इत्तिदत्त्वागचिदत्त्वा ब्राह्मणभोजयेत् । । अथ प्रकारं तरेण तांबूलव्रतं भविष्ये । । तत्र ग्रहणविधिः । । आयाद
 शुद्धशम्यांचातुर्मास्यव्रतं । । तत्र तिथ्यादिसंकीर्त्या तांबूलव्रतस्य पूर्वोक्तफलावाप्तये चातुर्मास्ये तांबूलव्रतं करिष्ये । । इति
 संकल्प्य पीठे फणान्विनशेषनागकन्यायुतं हरिपुरुषसूक्तं न संपूज्य । । तदग्नद्विजं सपत्नीकं च संपूज्य । । सोपस्करं तां
 वलवीटिद्वयं देवाय द्विजाय च दत्त्वा प्राणमेत् । । एवं प्रतिदिनं । । अंतर्काले कशुकैकादश्यां पौर्णिमायां वा उद्यापनं कुर्यात्
 तद्यथा । । अथेत्यादि तिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनः । । अनेकदानफलप्राप्तिसकलभोगयुतनारायणप्रीत्यर्थं आचरित्वा तु
 मांस्ये तांबूलव्रतं तोषापनं करिष्ये । । इति संकल्प्य गणेशपूजनं दिवि धाय आचार्यं वृणुयात् । । अथाचार्यः पूर्ववत्संडल
 ब्रह्मादिदेवताः । । संस्थाप्य तदुपरि कलशेरौप्यमयशवेहाटकं निर्मितं । । नारायणं नागकन्यायुतं । । सहस्रशीर्षं त्रिं
 त्रैण संस्थाप्य । । ततः पूर्वादिदिक्षु ब्रह्माण्डं शदुर्गां क्षेत्रपालचतुर्भुजं रावाह्यं पुरुषसूक्तं पंचामृताभिषेकपुरः
 सरं पूजयेत् । । नानाविधभक्ष्यभोज्ययुतपायसोपहारं निवेदयेत् । । देवाग्नेशसंख्यापूगानियथाशक्तिवानांगफणायुतं
 च संस्थाप्य देवं स्तोत्रैः स्तुवीत । । ततो दशनवीनताम्रपात्राणि क्रमुकपूगयुक्तानि रौप्यमयानि वा तावन्ति चूर्णपात्राणि
 रौप्यमयानि च तत्तद्रूपपूरितानि । । पक्षेशूपनवेकनिधाय । । वस्त्रद्वयेन संवेष्ट्य सप्तधान्योपरि देवाग्रनिधाय । । तत्र दे
 वं नागरूपं ध्यात्वा प्रार्थयेत् । । नवनागमहाराज पत्न्यास्तव प्रपूजनान् । । इप्सितं देहि मं कामं सर्वसौख्यप्रदं । । भव ततो
 गतिं वाद्यपुराणपठनादिभिर्जागरणेन रात्रिनीत्वा । । प्रातः देवं संपूज्य । । अग्निं प्रतिष्ठाप्य अन्वाध्यात् । । तत्र प्रा
 नं नारायणं । । अतो देवो विमंत्रेण खड्गमिश्रितमाज्यपायसं च रुद्रव्यणाष्टोत्तरशतं संख्याकाहुतिभिर्ब्रह्मादिदेवताभ्यं क

कथं ह्युत्सायक्षे एवं हिंसमाप्य दंपतीनवकं ब्रह्मादिना संपूज्य पूर्ववत्स्थापितं शूर्पनवकं नवब्राह्मणेभ्यो दद्यात्
 तत्र नम्रः तांबूलश्रीकरंभद्रह्रानिष्णुशिवात्मकं अस्य प्रदानाद्देवशसफलं मे स्तुवांछितं ततस्तेभ्यो नवगोदा
 नानि तदभवे मौल्यं वादक्षिणत्वेन दत्त्वा देवं प्राथयेत् तांबूलदानमाहात्म्यात्प्रोतो भव जनार्दन संपूर्णैकुरु मे
 देववांछितं पुरुषोत्तम ततः पठि माचार्याय च दत्त्वा कपिलांगां च दत्त्वा ब्राह्मणभोजनपुरःसरं स्वयं भुंजीत इति
 तांबूलव्रतम् ७ अथ मनोरथसंक्रांतिव्रतम् गुडेन पूर्णकुंभं च सवस्त्रं च स्वशक्तिः संक्रांतिवासरे दद्या
 ब्राह्मणाय कुटुंबिने एवं सवत्सरे पूर्णैस्वशक्त्यो ध्यापनं चरेत् गुडेन पर्वतं कृत्वा वस्त्रं लैश्रभूपितं अयने चोत्तरे
 दद्याद्दिनशार्ठ्यनकारयेत् यं यं कामयेत कामं तं तं प्राप्नोति पुष्कलं अथ विशोकसंक्रांतिव्रतविधिः तिथ्यादि स
 कीर्त्यात्मनो विशोकव्यसमन्वितः पुत्रपौत्रादि वृद्धिद्वारा श्रीसत्विदेवताप्रीत्यर्थं विशोकसंक्रांतिव्रतं करिष्ये इति स
 कल्प्य पद्मे पूर्ववत् भास्करं तावत्पौत्रसंस्थाप्य सपूज्य चरक्तवस्त्राभ्यां परिवेष्ट्य पूर्ववत् अर्घ्यं दत्त्वा ब्राह्मणा
 यं गुडपूर्णकुंभं सदक्षिणं दद्यात् वत्सरांतिमडले हंभास्करं तावत्पौत्रे संपूज्य गुडपूर्णकुंभं सदक्षिणं दद्यात् गु
 ष्पर्वतेन सह पठिं कापिलासाहितं दद्यात् अथातः संप्रवक्ष्यामि विशोकसंक्रांतिमुत्तमां अयने विपुर्वैवर्धयती
 पातो भवेद्यदि एकभक्तदाकुर्याज्जलदानपूर्वकं कांचनं भास्करं कृत्वा याविभवशक्तिः स्नापयेत् पंचगव्ये
 नंगंधपुष्पैस्तु पूजयेत् संछाद्य चरक्तवस्त्राभ्यां तावत्पौत्रे निधेय च भास्कराय नमः पादौ जंघेतु रवये नमः
 आदित्याय नमो जानू उर्वोर्दिनकराय च अर्यम्णे च कटिपूज्य मानवंचोदरे तथा नमः पूष्णे च बाहुभ्यामय
 म्णे वैपुनस्तनौ विवस्वते नमः कंठं मुखं पूज्य सहस्रांशवे प्रभाकराय वैचाक्षणे स्तेजोराशे नमः शिरः वरु
 णाय नमः केशान्पादादौ पूजयेद्धारि अर्घ्यं च पूर्ववत् कार्यं ब्राह्मणाय निवेदयेत् एवं सवत्सरे पूर्णैकांचनेन दि

वाकसं॥ सपद्महस्तं संपूज्य यथाविभवशक्तिः कारयेत्पूजयेद्भक्तोरकवस्त्रेण वेषयेत् ततो होमं प्रकुर्वीत सूर्यमंत्रे-
णानारद द्वादशकपिलादद्याद्द्वालंकारं संयुता- अशक्तः कपिलो मेकां विनशाव्यविर्जितः आयुरारोग्यमैश्वर्यं
भार्यापुत्रसमन्वितः - इति विशेषं संक्रांतिव्रतम् ॥ ९ ॥ अथायुःसंक्रांतिव्रतं अयान्यां संप्रवदयामि-
आयुःसंक्रांतिमुत्तमां संक्रांतिदिवसे पूर्ववत्समर्च्य दिवाकरं कास्येक्षीरं घृतदद्यात्साहिरण्यं स्वशक्तिः पृथक् पृथक्
कप्रदानेन पूजामेव प्रकीर्त्तता सक्षीरं सुरभीजातं पीयूषमसर्पयुक् आयुरारोग्यमैश्वर्यमतो देहि दिवाकर इति
मंत्रः अनेन विधिना वर्षं सदैव दद्यात्तद्व्रितः उद्यापनादिकं सर्वधान्यसंक्रांतिवद्भवेत् निर्व्याधिश्च वैर्दधि युस्तेज-
स्वीकीर्त्तिर्मास्तथा अपमृत्युभयनास्ति जीवेच्च शरदांशत अयधनसंक्रांतिव्रतम् हेमाद्रौ स्कांदे संक्रांतिदिव-
से पूज्य भास्करं तु विधानतः कलशं निर्व्रणं ग्रहं वारिपूर्णं निधापयेत् सुवर्णं पुरुषं कृत्वा प्रतिमां संतुदपयेत् विधि-
नानेन वर्षति प्रीयतां मे दिवाकरः पूजाविधानं सर्वतु धान्यसंक्रांतिवद्भवेत् सौवर्णं कलशं कृत्वा सूर्यं चोपरिविन्ध्य सेतुं
हस्ते सुवर्णघटितं पंकजं वै निवेशयेत् गोदानतत्र दत्तव्यमेवं संपूर्णतंत्रजेत् यत्तात्मा शतसाहस्रधनयुक्तो भवेन्नरः आयु-
रारोग्यसंपन्नः सूर्यलोके महीयते इति धनसंक्रांतिव्रतम् लोमद्यात्मनो विपुलवनप्राप्तिपूर्वक आयुरारोग्यपुत्रपौत्रा-
दिकामनया धनसंक्रांतिव्रतं करिष्ये पद्मे वारिपूर्णं कलशं निधाय सुवर्णपत्रे भानुं संपूज्य सुवर्णधेनुं सहितं पीठं द्विजाय
दत्त्वा सद्नेन द्विजान् भोजयेत् शेषधान्यसंक्रांतिवत् ॥ ११ ॥ अथ रं हदपुराणे क्तमाज्ञा संक्रांतिव्रतम् ब्रह्मोवाच
आज्ञा संक्रांतिमाहात्म्यं शृणु स्कंद विधानतः यां कृत्वा सर्वलोकेषु आज्ञावान् जायते नरः संक्रांतिदिवसे पुण्ये प्रा-
रभेन्नियमं व्रतीः पद्ममष्टलं कृत्वा कुम्भेन सुशोभन पूजयेन्मंत्रमुच्चार्य विधिवद्गुरुसन्निधौ आज्ञां तेजस्करां पृ-
ष्ठे प्रभादीं प्ति यशस्करां आज्ञां सर्वत्र गां देवमदो हिनोस्तुते स पूज्यैवं कुम्भेन दद्याद्दिप्रायभोजनं उद्यापने

तुवंदांशुसौवर्णसरथं तथा एकचक्रं च सप्ताश्वमरुणेन समन्वितं य. कुर्याद्द्विधिनानेन आज्ञासंक्रांतिमुत्तमं आ-
ज्ञायास्खलितालोकैः सूर्यभक्तश्च जायते इति स्कांदे आज्ञासंक्रांतिव्रतम् ॥ १२ ॥ अथापापसंक्रांतिव्रतम्
नंदीकेश्वर उवाच ॥ वदयाम्यपापसंक्रांतिशृणुस्कंदविधानतः संक्रांत्यां नियतो भूत्वा तिलैः श्वेतैः समन्वितैः क-
रं कर्धमानं च प्रतिमासं निवेदयेत् वर्धमानं शरावम् भवेणानेन तु स्नायाद्भक्तिभावसमन्वितः भक्तिरंतःकरण-
स्य तदाकारवृत्तिः भावो विधासः तिलोमः पातु पापेभ्यस्तव देव प्रसादतः त्वंचमारक्ष देव शवाहुमनः कायकल्म-
षं ॥ उद्यार्पणे च देवस्य सौवर्णमापकेन तु द्विभाज्य प्रतिमा कार्या रजतेनाथ कारयेत् देवस्य सूर्यस्य स्थर्णमाष-
कुणसंमितेति शेषः अथवा अथ च शकशक्तविषयत्वेन व्यवस्थितो विकल्पः तिलधेनुः प्रदातव्या व्रते स्मिन्ना-
त्र संशयः सर्वपापप्रणाशाय आयुरारोग्यहेतवे एतत्सर्वं पुरा प्रोक्त ब्रह्मणा विष्णवे तथा विष्णुरिंद्राय जगदे-
तथोभाशं भवेन्नतं शंभुश्चैव ममाचष्टे भयाप्रोक्तं तव प्रभो सर्वसंक्रांतिदिवसे प्रारभेद्व्रतमुत्तमं दक्षिणोत्तरसं-
क्रांतौ सर्वास्वित्तिचक्रेशव आध्रुवत्वाच्छरीरस्य यौगपद्यं प्रशस्यते न चात्र विधिलोपः स्यात्सर्वत्रैकं तु देवतं नाना देवव्र-
तानां तु एककालं प्रशस्यते इति स्कंदपुराणोक्तमपापसंक्रांतिव्रतम् १३ अथ कीर्ति संक्रांतिव्रतम् नंदीकेश्वर उवाच
कीर्ति संक्रांतिमाहात्म्यं शृणुस्कंदविधानतः संक्रांतिवासरं प्राप्य रविं बलिखेद्भुवि तस्य मध्ये स्तितं देवं पूजयेत्सू-
र्यमंत्रतः यथा विभवसारेण ततो विप्राय दक्षिणां प्रतिमासं तु वैश्वंतवस्त्रयम् प्रदापयेत् उद्यापनेतुरौष्ण्यसूत्रे
मन्त्रप्रदापयेत् श्वेतवंस्त्रयुगच्छन्नं ब्राह्मणाय निवेदयेत् एवं कृते पराकीर्तिर्जायते चापि बह्वत् फलं न शक्यते
वक्तुं गीष्पतेरपि जिह्वा विमला कीर्तिराज्यं च जायते नाव संशयः आपुरारोग्यसंपन्नो जीविद्वर्षशतं नरः इति
स्कंदपुराणे कीर्तिव्रतम् ॥ १४ ॥ अथोत्तरायणदक्षिणायनसंक्रांतिमारभ्य कर्तव्यं शीलव्रतम् पुलस्त्य उ-

वाचिः अथ जादयनं यावद्वर्जयेत्पुण्यं संपिपी तद्वैतकांचनं पुण्यं घृतं घेनुसमन्वितं दद्याच्छिवं पुण्यातिविप्र्रायघृतं
 पापसं एतच्छीलव्रतं नाम शीलारोग्यसुखप्रदं - इति पद्मपुराणोक्तं शीलव्रतम् १५५ अथ राज्यव्रतम् १५६ कृष्णउवाच
 च उतरेत्वं येन प्राप्ते घृतं प्रस्थेन यो हरिः स्नापयित्वा ब्राह्मणाय वडवांसं प्रयच्छति सर्वपापविनिर्मुक्तः सूर्य-
 लोकैस्सेचिरं ततो भवति भूपालां प्रजानंदविबर्धनः राज्यव्रतमिदं प्रोक्तं परंतुष्टिकरं हरे इति भविष्योत्तरोक्तं
 राज्यव्रतम् अथोत्तरायणे घृतं तप्तं पनव्रतम् पुलस्त्य उवाच अयने चोत्तरे प्रजितयः स्नापयतिकेशवम् घृतं भस्त्रये-
 न पापसं संकलचव्ययो हति कापिलां विप्रमुखाय ददात्यनुदिनं चयः स्नानं देवस्य यच्छति यं घृतं नोत्तरायणे ३३ ते-
 याति विष्णुं सायुज्यं सर्वपापविबर्जिताः इति विष्णुधर्मोत्तरे कं घृतं तप्तं पनव्रतम् १५७ अथ वृंता कत्यागव्रतम् भवि-
 प्रयोशरे वृंता कस्याविधिं वक्ष्ये शृणु पार्थ समाहितः संवत्सरं वाषण्मासान् त्रीन्मासान् वा समाहितः अस्योद्याप-
 नं वृंता कं मप्रतिहतं वरेहेमासिं वृद्ध्याद् द्विजाय घृतं वल्गुसमन्वितं यः कृत्वा नु वर्षं पिमासमर्थकमेव सायुज्यं पश्य-
 ति पुरं रुषः कदाचित् अर्थतस्य विधिः अस्य भरणं माघायां वा एकात्रोपवासं कृत्वा स्य डिले देवानां हूयः गुंघ्रः
 पुष्पं पदोपनंचे चादिभिर्भूषणं माघायां वा पूजयेदिति संबंधः आवाहनप्रकारमाह दर्भपाणिग्रीयोदकेनावा-
 हयेत् यमराजं मावाहयामि कालमावाहयामि नीलमावाहयामि चित्रगुप्तमा-
 र्युमाः परमेश्विनमावाहयामि ततो भिमुपसमाधाय तिलाज्यं जुहुयात् यमराजाय स्वाहा कालाय
 स्वाहा नीलाय स्वाहा चित्रगुप्ताय वैवंस्वताय स्वाहा मृत्यवे स्वाहा परमेश्विने स्वाहा अग्निर्मूर्धेत्या
 इति उत्तरशतं जुहुयात् प्रायश्चित्तं हुत्वा ब्राह्मणान् च यमितरेषां माचार्यः अथ स्वशक्त्या सौवर्णवृंतां कवि-
 प्रापदधाम कृष्णांगां वृषभं च तैवं कण्ठे विंशगुलीये कच्छत्रोपानहं कृष्णवल्गुं कृष्णकंबलं च दद्यात् ब्राह्मणा

न संभ्रमाशिशोवांचयेत् - अनेन विधिनान्यस्तु वृताकं संप्रयच्छति - त्रीन्मासान्वाषण्मासं वा वर्षं संक्रान्तं भक्षयेत् ।
 अथैतन्निधिं कृत्वा जन्मं वा धित्या गयः करोति स विष्णुलोकं प्रयाति - पुंडरीकाश्वमेधफलमाप्नोति - सप्तजन्मसह
 स्राणिनां कष्टं महियते - सप्तजन्मांतरं यावद्यमलोकं न पश्यतीति - जन्मवाधिवृताकस्यागपक्षेपि - होमादिकं य
 दैवदेव - इति वृताकस्यागविधिः - १८ - अथ शत्रुनाशनव्रतम् - विष्णुधर्मोत्तरे - रामं प्रति पुष्करडवाच - कृतोप
 वासोऽयाम्यर्क्षेऽक्षिकामुसदेवहि - पूजयेद्वासुदेवं तु कुंकुमनसुगंधिना - श्वेतैश्च कुसुमैर्हृद्यैर्धूपं दद्याच्च गुग्गुलुं - घृतं
 नदीपंद्याश्च रक्तं तैव च - निवेदनं यदेवायतथा सर्वं निवेदयेत् - होतव्याश्च समिद्धं शौतथैवासुरसंघपाः - आसुरस
 र्पयो राजिका - आयुधानि जदेयानि ब्राह्मणेभ्यश्च दक्षिणाः ॥ - कर्मैतदुक्तं रिपुनाशकारिकार्यं सदा यादुगणप्रमाथी -
 कृत्वैतद्वयं रिपुनाशमाशु प्राप्नोति मर्त्यो न हि संशयोत्र - इति शत्रुनाशनव्रतम् - १९ - अथ मौनव्रतं शिवधर्मे - नंदिकेश्व
 रउवाच - शृणु वत्स प्रश्रयामि मे न सर्वार्थसाधकं मौनव्रतं महापुण्यं हुंतव्रतं विवर्जयेत् - पुंसां भोजनकाले तु हुंका
 रोऽयं दिनिर्गतः - सर्वमेव सुरारामं संस्तुमान् मौनं विवर्जयेत् - कर्मणामनसा वाचा परहिंसां विवर्जयेत् - मौनेत्यास्य
 प्रभवेऽपि ऋषयस्त्रिदिवंगताः - अवद मे कंचरेभ्यो नयः षण्मासमथापि वा मासत्रयं समायुक्तो मासमेकं तैव च - मासा
 द्भूतपुनः कुर्व्याद्विंशान् द्वादशाथवा - पटपंचवाथ त्रिण्यैकमौनं भुंजितयत्नतः - समासेतु ब्रते तस्मिन् मौनव्रतसमा
 हृतः - त्रिंशं च दनं कृत्वा षडंगेन त्रुप्तो भवेत् - षडंगं यथा - गोमूत्रं गोमयं सर्पः क्षीरं दधि च रोचना - षडंगमेतत्परमं
 मंगलं सर्वदोषां गवामिति परिभाषितं - गोरोज्वां समांलभ्य लब्धं यैस्तु पुजयेत् - धूपं चागुरुकंदं दद्यान्नमस्कारांस्ततः
 पुनः - करं पादं शिरोभिस्तु त्रिण्यैविसर्जयेत् - आत्मवित्तानुसारेण हेमघंटा प्रदायेत् - शिवाय तो नि च धिया
 स्त्रिवत्या तो व वल्लभा - कां त्य लोहमयं वापि एकां वा शक्तिं तस्तथा - शिवस्य पुरतो वेद्यं शिवभक्तं अभोजयेत् - प्राय

संमधुसंमिश्रमधुमांसपरिभुतः अनेकभक्ष्यभोज्यान्नेर्लेह्यपेयसपिच्छिलैः सर्जिकाघृतसंमिश्रैर्मण्डकैः सुसमाहितैः भोजयित्वा प्रजितान्निरुद्धैः समाशयेत् शक्त्या च दक्षिणां दद्याद्विनाशाख्यां विजयेत् क्रमेण वीर्येति वीर्यस्य यस्य तु पद्मेत् शिवभक्तां च तानित्यं शांतिं वाक्यं पुनः पुनः शक्त्या हि दक्षिणां दद्याच्छिवभक्त्या न्नमेतत् तान्नपात्रं तु तालिगं स्थाप्यैरलंकृतं शिरसां धार्यत्पात्रं स्वयं मौनीं समाहितः संगच्छेन्नृपमार्गेण यावन्तु शिवगोचरं दक्षिणीकृत्या शिवं त्रीन्वारं श्रयमंततः नमस्कारैस्ततः कुर्यात्प्रणम्य शिरसां भुवि मोनस्यैपविधिः प्रोक्तो मया तव महामते अरूपमो नस्य माहात्म्याद्देवताः शिवतांगताः एतन्मौनव्रतं प्रोक्तं सर्वकार्थसाधकं भुवि सर्वासमर्था नासुकरं प्रकटीकृतम् इति शिवधर्मे मौनव्रतमाहात्म्यम् अथ संक्रांत्युद्यापने फलं यदक्षयं परं लोके पुराणकवयो विदुः विपुलैः अनेनैवापि संक्रांतिव्रतमाचरेत् पूर्वदुरेकभक्तेन दंतधावनपूर्वकं संक्रांतिवासरे प्राप्ते तिलैः स्नानं विधीयते अभिसंक्रमणे भूमौ चंदनेनाष्टपत्रकं पञ्चसर्पाणि कंकुर्यात्स्मिन्नावाहयेद्रविं कार्णकायान्यसेत्सूर्यमादित्यं पूजयेत्स्ततः सरार्चयन्मयाग्नेयाग्न्याग्नेयं ऋद्धं मंडलाय नमः सर्वात्रिनेऋत्यां वारुणे वरुणाय जेतुः सप्तसप्तित्वं वाक्यं ये जेतुः सप्तमानसः सप्तदशमुत्तरे विष्णुमीशाने विन्यसेत्ततः गंधमाल्यफलैर्भक्ष्यैः स्थंडिलं पूजयेत्ततः चंदनोदकं पुष्पं स्तुदेवायां ध्यान्यसेद्भुवि अथाव्यर्चनं नमो नमस्ते सूर्याय विश्वधाक्षे स्वयं भुवे नमो नमस्ते वरुद्धं ऋत्सामयजुषां पते अनेन विधिना दत्त्वा देवायां ध्यानं करोतम द्विजाय सोदकं कुंभं तिलपात्रं हिरण्मयं कमंडलुं यथाशक्त्या कारयित्वा निवेदयेत् अनेन विधिना दत्त्वा देवायां ध्यानं करोतम एकभक्ताशनैः पुंभिः सर्वमेतद्यथाविधि एकस्मिन्नाह्निकं वाक्यं वत्सरं तिथे वा पुनः अत्र व्रते त्रयः पक्षाः मासि मासिकं चैव्यमित्येकः संवत्सरमध्ये एकस्मिन्कृते व्याभिति द्वितीयः संवत्सरं तर्काव्यभिति तृतीयः एते च शकाशकत्वेन व्यवस्थिताः संवत्सरं तिथृतपायसेन-

संतर्प्यवन्दिद्विजपुंगवांश्च कुम्भान्पुनर्द्वादशधेनुयुक्तान्सरत्नहरण्मयपद्मगर्भांश्च पयस्विनीःशीलवतीश्चरोप्यस्तु
 राःसवस्त्राःखलुहैमशृंगीः गवोवृषाःसप्तसंक्रांत्यदोहामाल्यांबरावाचतुरोप्यशक्तः द्वेधान्ययुक्तेकपिलामथै
 कान्वेदेयेद्वाह्मणपुंगवाय हैमीचदद्यात्पृथिव्यासशेषानाकर्धरीप्यामथवापिताद्यां सशेषशिषनागसाहितापैष्टीम
 शक्तेवसुधांविधायमुवणरीप्येणसंमं प्रदद्यात् पैष्टापिष्टनिर्भतां नविनसाठ्यंपुरुषोत्तमकुर्वन्कुर्वन्नधोयातिनसंश
 योत्र योवन्महेंद्रप्रमुखाःसुरेंद्राःपृथ्वीचसप्ताब्धियुतेहतिष्ठेत् तावत्सगंधर्वगणैरशेषैःसंपूज्यतेनारदनाकपृष्टे त
 तश्चकर्मक्षममाप्यसप्तद्वीपाधिपःस्यात्कुलशीलयुक्तः नाकस्यपृष्टेससखःसभाज्यःप्रभूतपुत्रान्वयवंदितांग्रि इति
 पठतिशृणोतिरित्येतिमत्स्याविधिमखिलरविसंक्रमणपुण्यं मतिमपिचदातिसोपिदेवैरमरपतिप्रमुखैर्वृतस्तुसः
 स्यात् इतिमत्स्यपुराणोक्तंसंक्रांतिव्रतोद्यापनम् अथवारव्रतानि नदिकेश्वरउवाच येत्वादित्यदिनेब्रह्मन्पूज
 यंतिदिवाकरं स्नानदानादिनतिषांकिंफलस्याद्द्वीहिमे ब्रह्मोवाच येत्वादित्यदिनेप्राप्तेऽश्राद्धंकुर्वीतिमानवाः सप्त
 जन्मानिप्राज्ञाःसभवतिविरोगिणः नक्तंकुर्वीतियेतत्रमानवास्तंसमाश्रिताः जपमानापरंजप्यमादित्यहृदयं
 परं आरोग्यमिहसंप्राप्यसूर्यलोकव्रजंति उपवासंतकुर्वीतियेत्वादित्यदिनेसदा जपंतियेमहाश्वततिलभति
 यथेच्छितं आहोरात्रेणनक्तंनत्रिात्रानियमेनच जपमानोमहाश्वेतामीधिसतलभतेफलं विशेवेणादित्यदिनेज
 पमानोगणाधिप पडशरंमहाश्वेतांगच्छेद्द्वैरोचनंपदं तसमाश्रिताआदित्यमाश्रिताइत्यर्थः ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
 रविसंक्रांतेचैत्स्याद्रविवारोनराधिप सज्ञेयोहृदयोनामआदित्यहृदयत्रियः तत्रभक्तंसमाश्रित्यदेवसंपूज्यय
 त्ततः गत्वाचायतेनोनोरादित्यायतनेस्थितः जपेदादित्यहृदयंसस्ययाष्टशतंबुधः योत्रसंपूजयेद्भानुंभक्त्या
 श्रद्धासमान्वितः सकामांल्लभतेसवागाद्भक्त्याद्भयेरित्यतान्आदित्यहृदयमत्रः घृणिसूर्यंआदित्योमहाश्वेतांग्रिंहींस

समधुसंमिश्रमधुमांसपरिभुतः अर्तकभक्ष्यभोज्यान्नैर्लेह्यपेयसापिच्छलैः सर्जिकाघृतसंमिश्रैर्मंडकैः सुसमाहि-
 तैः भोजयित्वा प्राजितान्नरुहेण समाशयेत् शस्त्याचंदाक्षिणांद्यादित्ताख्यां विवर्जयेत् क्रमेण दीयेत् विप्रयस्य
 यस्य तु यद्भवेत् शिवभक्तां व्रतानि त्यंशांति वाक्यं पुनः पुनः शक्त्या हि दक्षिणांद्याच्छिवभक्त्यान्नमेतत् ताद्यथा
 व्रतताल्लिङ्गस्थापयैरलंकृतं शिरसाधार्यतत्पात्रं स्वयं मौनीसमाहितः संगच्छेन्नृपमार्गेण यावत्तु शिवगोचरं प्र-
 दक्षिणीकृत्य शिवं त्रीन्वारांश्च समंततः नमस्करोरेस्ततः कुर्यात्त्रणन्य शिरसाभुवि मौनस्थैर्यविधिः प्रोक्तो मया
 तव महाभक्ते अस्य मौनस्य माहात्म्याद्देवताः शिवतांगताः एतन्मौनव्रतं प्रोक्तं सर्वकामार्थसाधकं भुविसर्वात्मनो
 नां सुकरं प्रकटीकृतम् इति शिवधर्ममौनव्रतमाहात्म्यम् अथ संक्रांत्युद्यापने फलं यदक्षयं परं लोके पुराणकव-
 यो विदुः विपुलैश्च यज्ञैः प्रातिपदं तदाचरेत् पूर्वदुरेकभक्तेन दंतधावनपूर्वकं संक्रांतिवासरे प्राप्ते तिलैः स्नानं
 विधीयते अभिसंक्रमणे भूमौ चंदनेनाष्टपत्रकं पद्मं सकर्णिकं कुर्यात्स्मिन्नावाहयेद्रविं कर्णिकायां न्यसेत्सूर्यमा-
 दित्यं पूर्वतस्ततः सप्तार्चिषमथाग्नेयां न्येद्भृङ्मंडलायाव नमः सवित्रे नैऋत्यां वारुणे वरुणं यजेत् सप्तसप्त-
 त्वाय हव्यं यजेत् त्रयं तमानसः मातृदुमुतरे विष्णुमीशाने विन्यसेत्ततः गंधमाल्यफलैर्भक्ष्यैः स्थंडिलपूजयेत्ततः च-
 त्सुपहस्तु देवायार्घ्यं न्यसेद्भुवि अथार्घ्यमंत्रः नमो नमस्ते सूर्याय विभवा न्नेस्वयं भुवे नमो नमस्ते वरु-
 णे नमो नमस्ते वायुदेवायार्घ्यं नरोत्तम द्विजाय सोदकं कुंभं तिलपात्रं हिरण्यं कमंडलुं य-
 ञ्मिममासि कर्तव्यमित्येकः संवत्सरमध्ये एकस्मिन्कर्त-
 व्यमित्येकः संवत्सरं तिष्ठत पायसेन-

पुष्पाणि ॥ ११ दशांगगुलधूपं कालागुरुसमन्वितं आग्नेयसर्वदेवानामिधूपगृहाणमे धूप १२ कापो
 सर्वसिंकायुक्तं गौधृतनसमन्वितं दीपगृहाण देवशत्रोऽप्यतिमिराणहं दीपं १३ पाथसघृतसंयुक्तं नानापका
 त्रसंभवं नैवेद्य गृह्यत दिवं शान्तिकुरुजगत्पते नैवेद्य १४ कर्पूरवासितोयं मदाकिन्या समाहृत आचम्य तां जगन्ना
 धं प्रसीद परमेश्वर आचमनं १५ इदं फलमयादत्तं स्थापितं पुरतस्तव तेन मे संफलावाप्तिर्भवेज्जन्म निजन्म नि
 फलं ॥ १६ ॥ एलां लवंगं कर्पूरं खादिरादि समन्वित तांबूलं गृह्यतां देवमुखाभरणं मुचम तांबूल ॥ १७ ॥ यानि
 कानि च पापानि न्मांतरकृतानि च विलयं यातु तानीह प्रदक्षिणपदे पदे प्रदक्षिणो ॥ १८ ॥ ताम्रपात्रे स्थित
 तीर्थफलपुष्पं समन्वितं गृहाणा र्धं मया दत्तं सर्वकामप्रदा भवं अर्घ्यं ॥ १९ ॥ नमः पंकजहस्ताय नमः पंक
 जमालिने नमः पंकजनेत्राय भास्कराय नमो नमः नमस्कारः ॥ २० ॥ हिरण्यगर्भं गर्भस्थं हे मवीज विभावसोः
 अर्नतपुष्पं फलदमतः शान्तिं प्रयच्छ मे दक्षिणा ॥ २१ ॥ वज्रमाणिक्यं वैदूर्यं मुक्तं विद्रुमं मेव च पुष्परगेण
 संयुक्तं हे मपुष्पगृहाण मे सौवर्णपुष्पम् ॥ २२ ॥ पंचवर्तिसंमोयुक्तं सर्वमंगलदायकं नाराजनं गृहं स्वातु मि
 त्रैर्मित्रं प्रसीदतु नो राजन ॥ २३ ॥ तडुलैः पूरितं पात्रा हिरण्येन समन्वितं रक्तवस्त्रयुगोपे तं ब्राह्मणाया निवेदयेत्
 वीर्यनदान ॥ २४ ॥ यस्योदये स्याज्जगतः प्रबोधोयः कर्मसाक्षी भुवनस्य गोप्ता कुष्ठादि व्याधौ घाविनाशकोय
 स भास्करो मे दुरितं निहन्त्यात् इति प्रार्थना इति पूजा ॥ अथ कथा ॥ मां धातो वाच ॥ भगवन् ज्ञानिनां श्रे
 ष्ठं कथय स्वप्नसादत त्वद्ब्रह्माच्छेत्तुमिच्छामि व्रतपापप्रणाशनं सर्वकामप्रदं चैव सर्वमयि विनाशनं पूजायै
 दानं साहितं नैवेद्य प्राशनां वित एतत्कथय सर्वं त्वं प्रसन्नो यदि मे प्रभो वसिष्ठ उवाच शृणु राजन् प्रवंक्षामि यद्ब्रह्म
 व्रतमुत्तमं सर्वकामप्रदं पुंसां कुष्ठादि व्याधिनाशनं भानोस्तुष्टि करं राजन् भुक्तिमुक्तिप्रदायकं यस्योदये सुरगणा

यतिमवः खलोकायनमन्त्रे पङ्क्तिरमत्र ह्रीं हांस सूर्याय इति कोचित् यो वै सूर्यदिने भक्त्या भानुं संपुच्य श्रद्धया
 नक्तं करोति पुनः सूर्याय मरलोक्तं इदं व्रतमेकदिनसमाप्य वितिरत्नाकरः तथा च आदित्य उवाच यो वंदमेकप्रकु
 र्यात् नक्तं मर्दिने रतः ब्रह्मचारी जितक्रोधो मर्चा च न परः खग संवत्सरति च मृगान्मद्रक्षांश्चैव वै द्विजान् भोज
 यित्वा ततो ब्रूयात्त्रोयतामिदिवाकरः मृगांश्चैव ब्राह्मणान् एवं भक्तिसमायुक्तो मम लोकसगच्छति न च मानुष्य
 कं लोकं मधुवं प्राप्नुयान्नरः इत्यादि त्ववारे न कदादि व्रतानि अथादित्यवारव्रतविधिः सौरधर्मं तत्रादौ मासपक्षाद्यु
 क्षिप्त्य मम समस्त रोग निरासार्थमापुष्यादिसकलभनो भिलषितकामना सिद्ध्यर्थं श्रीसूर्यनारायण प्रीत्यर्थं यथाशक्ते
 सूर्यनारायणपूजनसहितमादित्यव्रतमहकारिण्ये ताक्षपात्रैरुक्थनेनाष्टलक्ष्वातत्रदं वंपूजयेत् ध्यानमन्त्रेजो
 रूपं सहस्रांशुसंसाश्वरथं राविं द्विभुजं वरदं पद्मलांछन सर्वकामदं ध्यायामीति शेषः आगच्छ भगवन्सूर्यमंडले
 स्मिन्स्थिरो भव यावत्पूजासमाप्य ततावत्वं सन्निधौ भव आवाहनम् हे मासं न महादिव्यं नानारत्नविभूषितं आ
 सन्नं गंगजलं समानीतं परमं पावनं महत् पाद्यं गृहाण देवशामरूपेन
 मोस्तुते पाद्यं ३ सोमसूर्याशिरूपाय ब्रह्मविष्णुस्वरूपिणे अर्घ्यमजलिना दत्तं गृहाण परमेश्वर अर्घ्यं ४
 गंगादितीर्थजं तायजातिपुष्पैश्च वासितं ताक्षपात्रं स्थितादिव्यं गृहाणा च मनीयकं आचमनं ५ जान्हवी
 जलं मत्पतं पवित्रकरणं स्नानार्थं च मयानीतं स्नानं कुरु जगत्पते स्नानं ६ स्नानं ते आचमनं पूजाकर्म त्रेण ७
 शुद्धवस्त्रयुगे देवराकवण्डुकलक तव भक्त्या मया दत्तं गृहाण कमलाकर वस्त्रं ८ नमः कमलहस्ताय विश्वरूपा
 यते नमः उपवीतमया दत्तं गृहाण लोदिवाकरं यज्ञोपवीतम् ९ कुकुमागुरुकस्तूरीसुगंधश्च दनादिभिः रक्तच
 दनयुक्तं तु गंधद्वंद्वप्रभाकर गधम् १० जपाकदंबकुसुमरकोत्पलमनुत्तमं पुष्पाणि गृह्णातां दिवस सर्वकामप्रदो भव

पुष्पाणि ॥ ११ दशांगगुलधूपं कालागुरुसमन्वितं आध्रेयसर्वदेवानामिमधूपं गृहाणेमे धूपं १२ कार्पा
 सर्वैकं युक्तं गौधूतेन समन्वितं दीपं गृहाण देवशत्रैलोक्यतिमिरापहं दीपं १३ पायसघृतसंयुक्तं नानापक्का
 त्रसंभवं नैवेद्यं गृह्यतां देवं शान्तिकुरु जगत्पते नैवेद्य १४ कर्पूरवासितो यं मदाकिन्याः समाहृत आचम्य तां जगन्ना
 थं प्रसिद्धं परमेश्वर आचमनं १५ इदं फलमया दत्तं स्थापितं पुरतस्तव तेन मे सफलं वाप्ति भवेज्जन्म निजन्म नि
 फलं ॥ १६ ॥ एलावंगं कर्पूरं खादुरादिसमन्वितं तांबूलं गृह्यतां देवमुखाभरणमुत्तमं तांबूलं ॥ १७ ॥ यान्ति
 कानि च पापानि जन्मांतरकृतानि च विलयेयं तु तानाहं प्रदक्षिणपदे पदे प्रदक्षिणो ॥ १८ ॥ तान्त्रपात्रे स्थित
 तोयं फलपुष्पं समन्वितं गृहाणार्ध्यमया दत्तं सर्वकामप्रदा भवं अर्घ्यं ॥ १९ ॥ नमः पंकजहंस्तार्थिनः पंक
 जमालिने नमः पंकजनेत्राय भास्कराय नमो नमः नमस्कारः ॥ २० ॥ हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमवीजं विभावसोः
 अर्चितं पुण्यं फलदमतः शान्तिप्रयच्छं मे दक्षिणा ॥ २१ ॥ वज्रमाणिक्यं वैडूर्यं मुक्तं विद्रुमं मेव च पुष्परगेण
 संयुक्तं हेमपुष्पगृहाणेमे सौवर्णपुष्पम् ॥ २२ ॥ पंचवर्त्तिसंमयुक्तं सर्वमंगलदायकं नीराजनं गृह्णात्वा तु मि
 त्रैर्मित्रं प्रसीदतु नो राजनं ॥ २३ ॥ तंडुलैः पूरितं पात्रां हिरण्येन समन्वितं रक्तवस्त्रयुगोपेतं ब्राह्मणाया नैवेद्येत्
 दायनदानं ॥ २४ ॥ यस्योदये स्याज्जगतः प्रबोधो यः कर्मसाक्षी भुवनस्य गोप्ता कुशदिव्याध्यौ घविनाशको य
 स भास्करो मे दुरितनिहन्ता इति प्रार्थना इति पूजा ॥ अथ कथा ॥ माधातो वाच ॥ भगवन् ज्ञानिनां श्रे
 ष्ठकथयस्व प्रसादतः त्वद्वक्त्राच्छ्रोतुमिच्छामि व्रतपापप्रणशनं सर्वकामप्रदं चैव सर्वोभयविनाशनं पूजार्घ्यं
 दानं सहितं नैवेद्यं प्राशमान् विवत एतत्कथय सर्वं त्वं प्रसन्नो यदि मे प्रभो वसिष्ठ उवाच शृणु राजन् प्रवंशमियद्वह्यं
 व्रतमुत्तमं सर्वकामप्रदं पुंसां कुशदिव्याधिनाशनं भानोस्तुष्टिकरं राजन् भुक्तिमक्तिप्रदायकं यस्योदये सुरगणा

मुनिसंघाः संचारणाः दानवांमानवगणाः कुर्वन्ति सततार्चनं यस्योदये तु सर्वे प्राप्रबोधो नृपसत्तम तस्य दे
 वस्य वक्ष्यामि मित्रं राजन्सविस्तरं पूजार्थं प्राशानं दानं नैवेद्यं शृणु तत्त्वतः सर्वतीर्थेषु यत्पुण्यं सर्वयज्ञेषु यत्फलं सर्व
 दानेन तपसा यत्पुण्यं समवाप्यते प्रातः स्नानेन यत्पुण्यं तत्पुण्यं रविवासरे मार्गशीर्षादि मासेषु द्वादशस्वर्गिभू
 पते सूर्यव्रतं करिष्यामि यावद्वर्षं दिवाकरं व्रतं संपूर्णं तां यातु त्वत्प्रसादिवाकर ॥ इति व्रतग्रहणम् ततः प्रातः
 समुत्थाय नद्यादौ विमले जले स्नात्वा संतर्पयेद्देवान् पिप्पलं श्रवणं सुधाधिप उपलिप्य शुचौ देशे सूयतत्र समापयेत्
 विलिरूपं तत्र पद्मं तु द्वादशारं सकर्षिकं ताद्य पात्रे तथा पद्मरक्तं चंदनवारिणा ततः संपूजयेद्देवं दिननाथं सुरेश्वर
 मांसेमांसं च धेराजं निवेशे पांस्तान् शृणुष्व वै मार्गशीर्षे जेजिभित्रं नारिकेलार्घ्यं मुचमं नैवेद्यं तं दुलादेया साज्याश्च
 संगुडाः स्मृताः पत्रत्रयं तुलस्यास्तु प्राशयतिष्ठेज्जितेन्द्रियः दद्याद्विप्राय भ्योज्यं तु दक्षिणां साहितं नृप पौषे विष्णुं
 समभ्यर्च्य नैवेद्यं कृशं रतथा वीजपूरेणैवार्घ्यं प्राशयं चूतदलत्रयं दद्याद्बृतं तु विप्राय भोजनेन समन्वितं माघे
 वं रुणं नानां संपूज्या ज्यं तिलाङ्गुलं भोजनं दक्षिणां दद्यान्ने वेद्यं जातिकाफलं अर्धं ते नैवेदत्वा तु प्राशय मुष्टित्रयं
 तिलान् फाल्गुने सूयं मभ्यर्च्य जं वीरार्घ्यं निवेदयेत् पलत्रयं दधि प्राशय नैवेद्यं सघृतं दधि दधितं दुलदानं च भो
 जने समुदाहृतं चैत्रे भानुं नृसंपूज्य नैवेद्यं घृतशूरिका फलं तु दाडिभं प्रोक्तं प्राशय दधि पलत्रयं विप्राय भोजनं दद्या
 मिष्टान्नं तु सदक्षिणम् वैशाखे तपनं पूज्य माषाद्यं सघृतं तथा अर्धं दद्यात्तु द्वादशभिः प्राशने गोमयं स्मृतं कुट्या
 न्माषाद्दानं च सघृतं वै सदक्षिणां ज्येष्ठे द्रव्यं जेह्दीमान्ने वेद्यं च करं भजं अर्धं च सहकारेण प्राशयं तोयां जलित्रयं
 दध्यै दानं समापुक्तं भोजनं ब्राह्मणाय तु आषाढे रविमभ्यर्च्य दद्याच्चिभिरं कं तथा चिभिरं कं बालुकमिति भाषया प्र
 सिद्धं विप्राय भोजनं दद्यात्प्राशने मारिचत्रयं गभस्ति श्रावणे मासि त्रिपुसी फलेन वच मुष्टित्रयं च सकूनां प्राशने

समुदाहृतं विप्रायभोजनं दद्याद्दक्षिणासहितं पयं भद्रपदेषु कूष्माण्डं तु लाज्यकं गोमूत्रं प्राश-
ने प्रोक्तं तथा ब्राह्मणभोजनं हिरण्यरेतसभिर्नैवेद्यं शर्करास्मृतं दाडिमैलाघ्यदानं तु प्राश्य खंडपलत्रं
विप्रार्थपर्याप्त्या भोजने शालिशर्करा दिवाकरः कान्तिकेच रंभायाः फलमेव च पायसं चैव नैवेद्यं प्रा-
यसंप्राशयेत् शनैः एवं त्रतंसमाप्येतत्तदुद्यापनमाचरेत् ततो गुरुद्वेगत्वा गृह्णीयाच्च रात्रौ उद्यापनं
करिष्वेह मागच्छं ममैव शुमानि मापकेन मुवर्णस्य प्रतिमां कारयेद्भवे रथोरप्यमयः कार्यः सर्वापस्क-
रसंयुतः कृत्वा द्वोदशपत्रं तु कमलं रक्तं तुलैः स्थापयेदत्र शंभुं पंचरत्नसमन्वितं तस्योपरि न्यसेत् प्राञ्ज-
ताचतुर्दलं पूरितं रक्तं वस्त्रं समाच्छन्नं पुष्पमालाविभूषितं पंचास्मृतेन स्नापनं मधुशारणपूर्वकं प्रतिष्ठांचततः कृत्वा
पूजयेद्वैवर्ण्यं कारयेत् चंदनैः कुसुमैरन्यैर्विविधैः कालसंभैः अखंडपट्टवेष्टे च कमंडलुमुपाहनौ वर्द्धनीत्रितयंतदस्य
पयैद्रविसंनिधौ वर्द्धनीघटिः घटी तु वर्द्धनीति मोदिनी कोशात् सज्ञाया वस्त्रयुग्मं च कौसुभं च महीपते प्रतिपात्रे
पुंसं पूज्याः सूर्याद्वादशनामाभिः मित्रो विष्णुः सवरुणः सूर्यो भानुस्तथैव च तपनैर्द्रौ रविः पूज्यो गंभीरः शसमः
स्तथाः हिरण्यरेतादिं न कृत्वा एते यथाक्रमं मध्ये सहस्रकिरणः संपूज्यः संज्ञया सह पूगीफलैर्धूपद्वौ पर्वस्त्रैर्वै-
द्यसंयुतैः नारिकेलैर्नैवेद्यार्घ्यं दद्याद्देवस्य भक्तिः नंत्राणो नैराजं द्रव्रतस्य परिपूर्ये नमः सहस्रकिरणं सर्वव्या-
धि विनाशतः गृहाणाध्यमयादं तं संज्ञया सहितो रवे इत्यध्यमंत्रः तत आरात्तिकं कृत्वा पूजां सांकल्प्य मेव च सां-
कल्प्यं व्रततः आर्द्रं कार्यं वै सूर्यदेवतं ब्राह्मणान्भोजयेत् भक्त्या मिष्टान्नद्वोदशप्रभो दंपत्यो भोजनं देयं परमात्रं
समन्वितं ततस्तु दक्षिणदियांसमभ्यर्च्य स्नानादिभिः उपहारादित्सर्वगुरवे प्रतिपादयेत् गुरुतत्रैव संतोष्य-
ब्राह्मणांश्चैविसर्जयेत् मंत्रं हानं क्रियाहीनं विधिं नित्यं कृतम् तत्सर्वपूर्णतायात् भूमिदेव प्रसादतः श्रानुब्रज्य गु-

तं विप्रान्भोजनं तु सप्तपथं तु - १६६ श्रवधुभिः साईनत्वादेव दिवाकरं - १६७ वयं कुरुते मर्यादं विप्रशाख्यविवर्जितः - १६८
 ये ब्रह्मं महाराज तस्मै पुण्यफलं शृणु - १६९ ब्राह्मणो लभते विद्यां क्षात्रियो राजस्य मा भुयात् - १७० वैश्यो धनसंस्तुतिं च शूद्रः सुख
 म कस्य वात् - १७१ आपुत्रो लभते पुत्रं कुमारी लभते पतिं - १७२ रोगाच्चो मृत्युते रोगाद्ब्रह्मो मृत्युते बंधनात् - १७३ अर्थं चितयेत्ते कामं स
 त्रस्य भवति ध्रुव - १७४ यद्दंशुणु पाद्भक्त्याप्येकचिन्तो नराधिप - १७५ सर्वान् कामानवाप्नोति प्रभावाद्वा स्वतो नृप - १७६ इति सा
 र्वभौमं सूर्यव्रतम् - १७७ अथ सूर्यप्रयोगः - १७८ सोमयेति तिथ्यादिसंकोत्यात्मनोऽखिलपापक्षयपूर्वकरो गक्षयपुत्रलभा
 दिपूर्वकाभीष्टकामसिद्ध्यर्थं वर्षार्थमकसूर्यव्रतं करिष्ये - १७९ इति मकहृष्य - गोमयेने प्रलितभूर्नोपचरैर्गोर्द्वादशारुपं अवि
 लिस्य - तत्र तत्तत्प्रात्रनिधाय तन्मध्यै रक्तचंदनादिना पद्मविलिख्य - तत्र वक्ष्यमाणरीत्या सूर्यपूजयेत् - १८० मार्ग
 शीर्षोदिमस्तेषु क्रमेण देवताहोमार्थं तु वैद्यं भक्षणं दानं च ज्ञेयं - तत्रादौ मार्गशौर्षे - मित्राय नमः - नारिकेलार्थं - सा
 न्यगुडतंडुलनैवेद्यं - तुलस्याः पत्रत्रयभक्षणं - साज्यगुडभक्तदानं - १८१ पौषे विष्णवे नमः - वीजपूरार्थं - १८२ पलत्र
 यधृतसूर्यनैवेद्यं - प्राश्यं चूतदलत्रयं - १८३ माघे - बरुणाय नमः - पुगीफलार्थं - तिलगुडनैवेद्यं - मुष्टित्रयतिलप्रा
 शनं - सुगुडतिलकुडवदानं - १८४ फाल्गुने - सूर्याय नमः - जंबीरार्थं - सधृतदधिनैवेद्यं - पलत्रयं दधिप्राशनं - दधितु
 डुलदानं - १८५ वैश्वे - भानये नमः - दाडिमार्थं - धृतपूरिकानैवेद्यं - पलत्रयं दुग्धप्राशनम् - मिष्टान्नदानं - १८६ वैशाखे - तप
 नाय नमः - द्वाशाार्थं - बृतमन्ननैवेद्यं - गोमयप्राशनं - आपान्नदानं - १८७ ज्येष्ठे - इंद्राय नमः - सहकारार्थं दानं - करं शकं
 अंजलिद्वयप्राशनं - दधोद्वेदनं - १८८ आषाढे - रुक्मये नमः - जांतीफलार्थं - पृथुकनैवेद्यं - दानं च - १८९ श्रावणे - गम
 स्तेये नमः - त्रपुसीफलार्थं - यवसक्तुनैवेद्यं - तदेव पलत्रयप्राशनं - अथवा यथेष्टभोजनं दानं च - १९० भाद्रपदे - यमाय नमः
 कृष्णां हार्थं दानं - तंडुलाज्यनैवेद्यं - पलद्वयगोमूत्रप्राशनं - तंडुलाज्यदानं - १९१ आश्विने - हिस्ण्यरेतसे नमः - डाडिमार्थं

शर्कराभक्तैर्वैद्यं शर्करापलत्रयप्राशनं शर्कराभक्तदानं ॥१३॥ कान्तिकोदिवोकरायनमरं भाफलाध्यद्वान्पायसंतेवेद्यं
 मं नन्देवप्राश्नीममह ॥ दद्याच्च ॥१२॥ एवं पमात्रव्रतचरित्वा-
 यथा आचार्यैर्वरणांघ्र्याय सर्वतोभद्रकलशप्रतिष्ठाप्य
 तत्र द्वादशारकुमलविरज्य- तन्मध्यैरभ्यमंगरंथप्रतिष्ठाप्य
 नेविमन्त्रेण प्रतिष्ठाप्यपरितोद्वादशकुमलेषु द्वादशमासाधिग्रान्
 ॥१२॥ वरुण ॥३॥ सूर्य ४ भातुं ५ तपनं ६ इंद्र ७ रावि ८ गभस्ति ९ यमं १० हिरण्यं ११ वि
 वाकरं १२ आवाह्यारक्तक्षतपुष्पादिभिः संपूज्य परमाश्वनैवेद्यं दत्त्वा विशेषार्थ्यनारिकेलयुतं दद्यात् ॥ मंत्रः
 होनम- सहस्राकिरणासंवक्याधिविनाशनं गृहाणार्थ्यमयादत्तसंज्ञयासहितोरेवे एवंपूजासमाप्य ॥ ततः
 सूर्यैर्वैवतभाद्वरुणः ॥ तत्रमासाधिपनामभिः पिंडदानं पूजासहितं कुर्व्यात् सूर्यायनमः १॥ धात्रेयनमः २॥
 वरुणायनमः ३॥ माघवायनमः ४॥ हरयेयनमः ५॥ रवेयनमः ६॥ रुद्रायनमः ७॥ भर्गायनमः ८॥ स्वर्ण
 रेतसेयनमः ९॥ अर्घ्येण्येयनमः १०॥ भान्वेयनमः ११॥ भास्करायनमः १२॥ एषा पिंडो नमः ॥ पूजति ॥ आत्रा
 र्घ्यं अग्निं प्रतिष्ठाप्य- अन्वाट्यात् सन्नासहितं भास्करपायसद्रव्येण अष्टोत्तरे शतसंख्याकाहुतिभिः परिवार
 देवताब्रह्मादेवताभ्यैः क्रैक्याख्याहुत्याये इति होमसमाप्य तुतोद्वादशब्राह्मणान्पूर्वोक्तद्वादशानामभिः पूर्वोक्त
 क्षिणादिभिः संपूज्य आचार्याय पीठांगदत्त्वा परमात्रेण ब्राह्मणान्संतपेयत् इति सौरपुराणोक्तं सोऽद्यप्यनमा
 द्वित्यत्र तन् अथाश्विनाविरिचारेषु आशादित्यव्रतम् स्कंदे स्कंद उवाच शृणु दिव्यं परंपुण्यमादित्यारधेयं
 परं यत्तृत्वा सर्वकामानां सकलं फलमाप्नुयात् समुद्रतरे विजेशपुरीद्वारावती शुभा वासुदेवो यदुबरो यत्र राज्य

प्रशासति दुर्वासांशंकरस्यांशआजगमावलोकिन्तु कृष्णेनपूजितस्तत्रअर्घ्यपाद्यासनादिभिः भोजनंतस्यत
 इतंपयाभिलपितमुने संपूजितः सकृष्णेनयावद्वच्छत्यसौमुनिः सावेनहसितस्तस्यसुतेनसहसाकिलः क्रुद्धो
 सिमुनिशादूलः कोपंसंहतवान्स्ययः पूजितेनमेदानीमपकर्तुंकथंक्षणः सगत्वानारदं प्राहसांवेनहसितोस्मिभो
 प्रभासेचरतस्तत्पुण्यार्थं शिष्यापनन्वया इत्युकोनारदः प्रायाद्वारिकांकृष्णसन्निधौ स्वकैसन्यदर्शयस्वममदेवकि
 नंदनं देवयात्रामिपंकृत्वाहस्यथ्यसंकुलं नारदैवमुक्तस्तुतैववक्तवान्प्रभु दर्शनेतुवलस्याहानावसांवः प्र
 दृश्यते मुपेवानोयतेशीघ्रंद्वारवत्यास्तवातिकं गत्वैवमुक्तोमूनिनादृष्टोजांविवतीसुतः सशृंगारस्तथानीतोमकर
 ध्वजदर्शनः गत्वाल्लिङ्गयच्चुवुस्तंगोप्यः कृष्णपरिश्रहाः नारदः प्राहभगवन्दुश्चरित्रंतवानघ क्रुद्धेनशौरिणा
 शसः कुष्टीभवनरुधिप एवमुक्तस्तथापुत्रः कुष्टरोगात्तरोभवत् सांवः प्रणम्याहपितः किमर्थंशपितस्त्वया स्व
 रात्स्याज्ञानदृष्ट्यान्नेविवारयविनिश्चियं ध्यानादुर्वासोज्ञात्वाविक्रियामवकारणं अनुग्रहोमयापुत्रकार्यस्ते
 स्वजनेशुभे आदित्यस्यव्रतैवकुरुकुठावनाराशनं सांवउवाच कथंतातमयाकार्थ्यं व्रतंसर्वफलप्रदः किंविधानं
 इकमत्राकिंदानंकिचपूजनं श्रीकृष्णउवाच मासमाभ्युजं प्राप्ययदारविदिनंभवेत् तदाव्रतमिदंग्राह्यंनरे
 स्त्राभिर्विशेषतः यावत्संवत्सरतावद्विधिर्नानेनपत्रक गोमयेनक्षितौकुर्यान्मंडलंवर्तुलपुनः रक्तपुष्पैरक्षताभिर्
 हयंतत्रप्रदापयेत् मंत्रेणानेनर्मास्वंतमाचार्यः प्रतिवासरं यथाशाविमलाः सर्वाः सूर्यभास्वरभानुभिः तथाशाः
 सकलामह्यंकुरुनित्यमनाश्रुताः इत्यर्घ्यमंत्रः एवंतमन्त्रेयत्तावद्यावद्वर्षसमाप्यते समाप्तेतुव्रतवत्सकुर्यादुद्याप
 नेविधिः गोमयेनानुलिप्तायांभूमौमंडलंमालिखेत् रक्तचंदनरेखाभिः कुकुमेनविशेषतः तन्मध्येद्वादशदलप
 द्यसंस्कारयद्दुर्गासिधूपूरितदलंजपाकुसुमपूजितं तन्मध्येस्थापयेत् कुंभप्रवालांकुरसान्निभं शालितंदुलसंपुष्पं

शर्कराचदनान्वितं । तस्योपरि ह्यस्येत्याद्विनिर्मितं सौवर्णभास्करं कृत्वा पद्महस्तं स्वशक्तितः रक्त
 वस्त्रयुगोपेतपात्रोपरि निवेशयेत् । अथपचाभ्युतेनादौ जपाकुसुमलेपनैः । रक्तपुष्पैस्तु नैवेद्यं फलैः कालोद्भवस्तथा
 पूजयेज्जगतामीशं धूपदीपैस्तथोत्तमैः । लोऽसूर्याय नमः १ वरुणाय-२ माधवाय-३ धात्रे-४ हरये-५ दुर्गाय-६
 सुवर्णरेतसे-७ । अथ मृगशिरस्यैः । ८ दिवाकराय । ९ भानवे-१० तपनाय-११ हंसाय नमः १२ इति द्वादश
 नामभिः पूजा । कार्यं वैव्रतिभिः सदा नमो नमः पापविनाशनाय विश्वात्मने सप्ततुरगमाय । सामग्यं
 जूर्यमनिधोवेधात्रे भवादिधपोताय नमः । सवित्रे इत्यर्घ्यम् । एवं संपूज्य भानुं नक्तभुजातवाग्यत । आचार्यं
 पूजयित्वा तु वस्त्रभरणैः शुभैः तस्मै तां प्रतिमां कुंभ सहिरण्यप्रदापयेत् । प्रीयतां भगवन्देवो मम ससारता
 रकः । ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्द्वादशान्नादिविस्तरैः । तेभ्यस्तु कलशान्दद्याद्यथाशक्त्या तु दक्षिणां एवं च । कुरु
 ते सम्यग्व्रतमेतदनुत्तमं । आशादित्येति विख्याततस्य पुण्यफलमहत् । निर्व्याधिरिति जस्वि । पुत्रपौत्रसमन्वि
 तः । भुक्त्वा च विपुलान्भोगानमरैश्चापि दुर्लभान् । देहांते रवि सायुज्यं प्राप्नुयादनुत्तमोत्तमं । प्राप्स्यसे परमाप्तिं । इ
 त्स्त्रिभुक्तः । कुष्ठरोगतः । आशाभंगो न तस्यास्ति कदाचिदपि जन्मनि । एतस्मात्कारणाद्दत्तस्य कुरुष्व व्रतमुत्तम । एत
 च्छूरुत्वा वचः । सांवः । पित्रा कृणेन भाषितं । व्रतं चरित्वा संप्राप्तः । सर्वसिद्धिं सुदुर्लभां । इदं च । शृणुयाद्भक्त्या
 श्रावयेद्वापि मानवः । तावत्पुण्यकर्मणो रविलोकमवापतु । इति स्कंदपुराणे कुमारशास्त्रे । अथ प्रथो
 गः । आश्विना चर विवारभारभ्यः प्रतिवारवर्षं पर्यंतं कुर्यात् । तत्रादौ तिथ्यादि संकीर्त्यालयनः । सकल रेगनि
 र्वात्सल्यपूर्वकं पुत्रपौत्रधनधान्यसकलाभीष्टासिद्धिं करिष्येति । आशादित्यव्रतं करिष्येति । इति सकलप्य गोम
 धेनोपलिप्तभूमौ रक्तचंदनं । दत्त्वा वर्त्तलमडलं विरच्य । तत्र भाशाधिपदेवमावाह्य । षोडशोपचारैः संपूज्य । रक्त

पुण्यश्रुतादियुक्तं सजलताचपत्रेण अर्धभूमौ जानन्ना निपात्य दधात् तत्र मंत्रः यथा शाविमला. सर्वो स्त्वभा
 रकरभानुभिः तथा शाविमलमहं कुरु नित्यममर्धतः ततो नमस्कारः नमोस्तुते पापविनाशनाय विश्वा
 त्मने स ततुरंगनाय सामरं प्रजुयामनिधे विधात्रे भवादिधपोताय नमः सवित्रे अनेन मंत्रेणा शाधिपनाममंत्रे
 एवापृजाकार्यं एवं प्रतिभानुवारं वर्णयंतं चरित्वा अत्रेति आश्विनाद्यरिवारे उद्यापनं कुर्यात् तत्र पूर्वोक्तं
 संकल्प्यति आचार्यवृत्वा सर्वतोभद्रे रक्तवस्त्रं वेष्टित ताच कलशं प्रतिष्ठाप्य तत्र ताम्रमयं पूर्णं पात्रं निधाय
 तत्र रक्ताक्षैर्द्वादशारं कलविरच्य तन्मध्ये रौप्यरथस्थं हंसं सवितारं आकृष्टेणेति मंत्रेण संस्थाप्य परितः पु
 र्वोक्तान् द्वादशगमासाधिपानं संस्थाप्य उक्तप्रकारेण पूजयित्वा ततः अग्निं प्रतिष्ठाप्य हेमं कुर्यात् तत्र प्रधा
 नम् सवितारं पायसद्वयेण अष्टोत्तरशतं संख्या कालाहुतिभिः मासाधिपद्वादशदेवताः ब्रह्मादिदेवताश्च
 कुर्याज्याहुत्यपक्ष्ये होमं समाप्य पूर्वोक्तं द्वादशगमासाधिपनामभिर्द्वादशब्राह्मणान् संपूज्य तेभ्यः शालितंडुल
 संभवपकान्नेर्वोपूरितान् रक्तकलशान् रक्तवस्त्रं वेष्टितान् सः क्षिणान् दत्त्वा आचार्यार्यापीठं ब्रतपूर्तये गां ब्रदत्त्वा
 सदेन्न न ब्राह्मणान्नं पयित्वा आशिर्घो गृहीत्वा स्वयं भुजीत अत्र पायसं पूरितं ताच पात्रदानं मुक्तहोमोप्युक्तं एवं कृतं
 सर्वव्याधिमुक्तो भवति इति स्कंदपुराणोक्तं सोद्यापनमाशादित्य ब्रतोद्यापनविधिः अथ भविष्योत्तरादादित्यपो
 दाशातिव्रतम् अतः परं प्रवक्ष्यामि रहस्यं ह्येतदुत्तमं येन लक्ष्मीर्धृतिरनुष्टिः पुष्टिः कांतिश्च जायते आदित्यवारं
 हस्तेन पूर्वं गृह्यविचक्षणः मंत्रोक्तविधिना सर्वकुर्व्यात्पूजादिकं रवेः प्रत्यर्कं सप्तनक्तानि कृत्वा भक्तिपरोत्तरः तत
 स्तुतं तमे प्राप्ते कुर्व्याद्ब्राह्मणवाचनं भास्करं शुद्धसौवर्णं कृत्वा यत्नेन मानवः ताम्रपात्रे स्थापयित्वा रक्तपुष्पैः प्रपू
 जयेत् घृतेन स्नापयित्वा च लडुकान्विनिवेद्य च होमो घृतं तिलैश्चैव समाभिधश्चार्कवृक्षजाः मंत्रेणानेन विदुषे ब्राह्म

णायनिवेदयेत् आदिदेवनमस्तुभ्यसशसहोदिवकर
 राजेंद्र भवेदारोग्यमुत्तमं द्रव्यसंपत्सुखप्राप्तिं त्वरेवतारयस्वास्मानस्मात्संसारसागरात् ब्रतेनेनेन
 सदानुष्ठानम् सूर्यपीडासुघोरासुकृताशांति शुभप्रदा इत्यादित्यशांतिव्रतम् अथादित्यहृदयस्तोत्रवा-
 ङ्मीक्रोपेरामायणयुद्धकाण्डे ततोयुद्धपारेऽतिसमरेचितयास्थित रावणंचाग्रतोद्विष्टायायसमुपस्थितं देवतै
 अस्मागन्यद्रुमभ्यागतोरवि उपगम्यान्नवीद्राभमगस्त्योभगवांस्तदा अगस्त्यउवाच रामराममहान्
 होश्वशुशुह्यंसनातनं येनसर्वानरीन्वत्सममेरेविजयिष्यसि आदित्यहृदयंपुण्यसर्वशत्रुविनाशनं जयावहंजय
 त्रित्यमस्यंपरमंपदं सर्वमगलमांगल्यंसर्वपापप्रणाशनम् चिंताशोकप्रशमनंचासुर्वर्द्धनमुत्तमं उँअस्यश्री
 आदित्यहृदयस्तोत्रस्यअगरस्त्यऋषिरनुष्ठुण्डं परब्रह्मरूपीभगवान्नादत्योदेवता निर्विघ्नतया ब्रह्मविद्या
 जपादिसिद्धीविनियोगः अथकरपङ्कगन्यासः रश्मिमंतं १ समुद्यंत २ देवासुरनमस्कृतं ३ विवस्वंतं ४ भू
 स्करं ५ भुवनाधिपं ६ अथध्यानम् ध्येयः सदासवितुर्मंडलमध्यवर्ती नारायणः सरसिजासनसन्निविष्टः
 केयूरचान्मकरकुंडल्यान्किरीटी हारीहि रणमयवपुर्धृतशंखचक्रः १ पद्मासनः पद्मकरोद्विबाहुः पद्मद्युतिः सप्तनु
 रंगबाहुः दिवाकरोलोकगुरु करीटीमयिप्रसादविदधानुदेवः २ इतिध्यानम् रश्मिमंतं समुद्यंत देवासुर
 नमस्कृतं पूजयस्वविवस्वंतं भास्करं भुवनेश्वर सर्वदेवात्मको ह्यपस्तेजस्वी राश्मिभावनः एव देवासुरगणा-
 न् लोकान्पातिगभास्तिभिः एव ब्रह्माचविष्णुश्चाधिवत्स्कदः प्रजापतिः महेंद्रोधनद कालोयमः सोमो ह्यपांपतिः
 पितरो वसवः साध्या अश्विनौ मरुतो मनुः वायुर्वह्निः प्रजाः प्राणः क्रतुः कर्ता प्रभाकरः आदित्यासविता सूर्यः स्वर्गः
 प्रयागभास्तिमान् सुवर्णसदृशो भानुर्हरेतादिवकरः हरिदश्च सहस्रवाचैः सप्तसप्तिमै रीतिभिः तिमिरोना

धनः शंभुस्त्वष्टामार्तकं शुभान् हिरण्यगर्भः शिशिरस्तपनो हस्करोरविः । अग्निगर्भो दिते पुत्रः शखः शिशिरना
 शनः व्योमनाथस्तमो भेदी ऋग्यजुः सामपारगः घनटाष्टिरपां मित्रो विध्यवो यिष्ठवंगमः । आतपीमडलीमृत्युः
 पिंगलः सर्वतापनः कविर्विष्णोर्महातेजारक्तः सर्वभवो द्रव नक्षत्रग्रह ताराणामधिपो विश्वभावनः । तेजसामपि
 तेजस्वी द्वादशत्मन्नमोस्तुते नमः पूर्वोयगिरये पश्चिमाया द्रये नमः । ज्योतिर्गणानां पतये दिनाधिपतये नमः । जया
 यजयभद्राय हर्यश्वाय नमो नमः । नमो नमः सहस्रांशो आदित्याय नमो नमः । नमो अययवीराय सारंगाय नमो नमः ।
 नमः पद्मप्रबोधाय प्रचंडाय नमोस्तुते ब्रह्मशान् ज्योतिः शाचशूरायादित्यवर्चसे । आस्वते सर्वभक्षाय रौद्राय पुरुषे नमः ।
 तमो घ्नाय हिमघ्नाय शत्रुघ्नायामितात्मने कृतघ्नाय पदेशाय ज्योतिपापतये नमः । सप्तर्षीकराभाय हरये विश्वकर्मेणे
 नमस्तु नमो भिनित्राय रुच्येलोकसाक्षिणे नाशयत्येवैभूतं तमेव सृजति प्रभो । पालयन्ने पतपतिवर्षे त्येष गमस्तिभिः । ए
 पसुनेषु जागर्ति भूतेषु पारिनिष्ठितः । एषैवाग्निहोत्रं च फलं चैवाग्निहोत्रिणां । देवाश्चक्रत वैश्वक्रतूनां फलमेव च
 यानि कृत्यानि सर्वेषु परात्मा परमः प्रभुः १२५ इति सूर्यनामानि । एनमापत्सुकुष्ठेषु कान्तारेषु भयेषु च । कीर्तय
 म्पुरुषः कश्चिन्नावसीदति राघव । पूजयस्वैनमव्यग्रे देवं देवं जल्पति । एतत्त्रिगुणितजप्त्वा युद्धेषु विजयिष्यसि
 अस्मिन्क्षणे महाबाहो रावणनिहिन्त्यसि । एवमुक्ता तोगस्त्यो जगाम स यथागतः । एतच्छ्रुत्वा महतेजान् पुष्टो
 को भवत्तदा । धारयामास कठाग्रध्रुवः प्रयतात्मवान् । आदित्यप्रेक्ष्य जप्त्वेदं परं हर्षमवाप्तवान् । त्रिराचम्य शु
 चिर्भूत्वा घनुरादाय वीर्यवान् । रावणं प्रेक्ष्य हृष्टात्मा जपार्थं समुपागमत् । सर्वयत्नेन महता वृतस्तस्य वधे भवत् । अथ
 रविस्वदन्निरीक्ष्य रभं मुदितमना परमप्रहृष्यमाणः । निदिचरपतिसंलयं विदित्वा सुरगणमध्यगतेन वचस्त्वेरति । इ
 त्यार्यो रामायणे युद्धकांडे पुंड्रशततमः सर्गः १०६ । अथापरसूर्यस्तोत्रं । महाभारते वनपर्वणि । धौम्ये उवाच

सूर्योऽयं भगस्त्वष्टापूर्वार्कः सवितारविः भगस्तिमानजः कालोऽमृत्युर्धाता प्रभाकरः पृथिव्यापस्तथो जः खंवा
युंश्च परायणं सोमो वृहस्पतिः शुक्रो वर्षागारक एव च इंद्रो विवस्वा न्दीप्तः शुचिः शौरिः शनैश्चरः ब्रह्मा विष्णु
अरुद्रश्च स्कंदो विश्रवणो यमः वैद्युतो जाठरश्चाग्निर्धनस्तेजसां पतिः धर्मश्च जेवेदकत्तवेदो गेवेदवाहनः - कृतं
त्रेताद्वापरश्च कलिः सर्वा मराश्रयः कलाकाष्ठा मुहूर्तोऽपक्षो मास ऋतुश्च यः संवत्सरकरोऽवस्थः कालवक्रं विभावसुः
पुरुषः शाश्वतो योगीव्यक्तोऽव्यक्तः सनातनः लोकाध्यक्षः सुराध्यक्षो विद्वक्कर्मात्मानो नृदः वरुणः सागरांशश्च
जीमूतो जीव नो रिहा भूताशयो भूतपतिः सर्वभूतनिपेवितः स्वष्टा संवत्तैको विहः सर्वस्यादिकरो व्ययः अनंतः क
पिलो भानुः कामदः सर्वतो मुखः जयो विशाखो वरदः सर्वधातुनिपेवितः मनः सुपर्णो भूतादिः शीघ्रगः प्राणधारणः ध
न्वन्तरि धूक् च कनुरादि देवो दितेः सुतः द्वादशात्मारविं दश्वपिता माता पिता महः स्वर्गद्वारं प्रजाद्वारं मोक्षद्वारं त्रिवि
ष्टयं वेदकर्ता प्रशांतात्मा विद्वात्मा सर्वतो मुखः चराचरात्मा भूतात्मा भैत्रण्यवपुषा न्वितः १०८ एतद्वैकीर्त्तनीय
श्वसूर्यस्यामितेजसः नाम्नामष्टशतं प्रोक्तं शुक्रेण सुमहात्मनः शुक्राच्च नारदः प्राप्य धौम्येन तदनंतरं धौम्या
युधिष्ठिरः प्राप्य सर्वान् कामानवाप्तवान् - सुरपितृगणयक्षसेवितमसुरनिशाचरसिद्धवंदितं - दरकनकहुताशनं प्रभं
त्वं मपिनमस्त्वाहिताय भास्करं सूर्योदयेयः पठते समाहितः स पुत्रलाभं धनरत्नसंचयं - लभेत् जगति स्मरतां सदा
नरः स्मृतिं च मेघामपि विदते पुमान् इमं स्तव देववरस्य योनरः प्रकीर्त्तयेच्छुद्धमना समाहितः समुच्यते पातक
राशि सांगरात् - लभेत् कामात्मनसा यथेप्सितान् इत्यारण्यपर्वणि सूर्यस्तवः इत्यादि स्ववारत्रतविधिः अथा
दित्यनक्तत्रयम् - भविष्योत्तरे युधिष्ठिर उवाच यदारोग्यकरं पुंसां यदनतः फलप्रदं - तद्व्रतं ब्रूहि गोविंद सर्वपापप्र
णाशनं - श्रीकृष्ण उवाच - यत्तु विश्वात्मकं धाम परं ब्रह्म सनातनं सूर्याग्निचंद्ररूपेण तत्र त्रिधा जगति स्थितं - तमा

राध्यपुमान्कन्त्रे प्राप्नोति कुरुन्दन तस्मादादित्यवारेण सदानकाशनो भवेत् उपदधेत्येदाभक्तिर्भानोरुपरि शा-
 श्यती तदंगरभ्यसदाकार्येन कर्मादित्यवारे - पूर्वोक्तविधिनाराजन्पुजयित्वा द्विजोत्तमान् आशादित्यव्रतोक्त-
 विधिनेत्यर्थः ततोस्तस्यैव शानोरुक्तचदनपकजं विलिख्य द्वादशदलं पूजयेदं कर्नामभिः - सूर्येति प्रथमं पूज्य पू-
 र्वतश्च प्रभाकरं दिवाकरं तथा श्रेष्ठ्यां विस्वतमतः परं भगवतु न ऋते देवं वरुणं परिचमयेदले माहेंद्रमारुतदले त-
 धादित्यं योत्तरे शान्तमीशानभगे तु नमस्कारेण विन्यसेत् कार्णकायां पूर्वदले सूर्यस्य तुरगान्यजेत् दक्षिणे यजमा-
 नं नमोर्त्तिदण्डिचमेदले उत्तरेण रविदेवं कर्णिकायां च भास्करं अर्धदद्यात्तटापार्थसातिलारुणचंदनं फलाक्षतमु-
 ततद्वदिमं नम्रमुदरिरेत् कालात्मा सर्वभूतात्मा वेदत्मा सर्वतो मुखं यस्मादशौदुरुपस्त्वमतः पाहि प्रभाकरं अग्निमिले-
 नमस्तुभ्यमग्निपेत्वोज्ज्वलभास्करं अग्न आयाहि वीतव शन्नो देवी नमोस्तुते अर्धदद्याद्द्विसृज्याथ निशितैलविवर्जितः
 भूर्जोत्तिभावितमना भास्करं संस्मरन्मुहुः प्रागेतस्मिन् शनौ याहि तैलाभ्यंगं विवर्जयेत् वत्सरं तिकारयित्वा कां-
 चनं कर्मलोकमं संकल्पयित्वा पुरुषं सपद्मं दद्यादनेन विधाना व्रतनापकाय अग्न्यगूरूपयजितैर्द्विषायकुटुंबि-
 नेनैत्यमनुव्रताय नमोस्तु ऋक् साम यजुर्विधात्रजगत्प्रवाधाय जगत्सविवे त्रयोमयाय त्रिगुणात्मने च त्रैलोक्य-
 नायाय नमो नमस्ते इत्यनेन विधानेन वर्षे मे कंतु यो नरः नक्तमादित्यवारेण कुर्यात्स निरुजो भवेत् धनधान्यसमा-
 युक्तः पुत्रपौत्रसमन्वितः मर्त्या स्थित्वा चिरं कालसूर्यलोकमवाप्नुयात् कर्मसंक्षयमवाप्य पार्थिवः शोकदुःखभय-
 रोगवर्जितः स्यादमित्रकुलकालसन्निभो धर्ममूर्तिरपि तेजसा युतः याचभर्तुर्गुरुदेव तत्परावेदं भूतिदिननक्तमा-
 चरेत् सापिलोकममरे शपूजितायाति कौरवरवनसंशयः यः पठेद्यशूणोतिवानरः पश्यतीदमथ वानुमेदयेत्
 सोऽपि शक्रं भुवने दिवौ कसैः कल्पकोटिशतमेकमिडयते इति भविष्योत्तरे आदित्यनक्तविधिः ॥

प्रथमसोमवारव्रतानि तत्रादीचंद्रपाडाशांतिकरंसोमवारनक्षत्रतभविष्ये

तद्वाचित्रासुसंगृह्यसोमवारविवक्षणाः तद्वतहस्तार्कवद आगमोक्तविधिनानुकुल्यात्पूजादिकविधोः सप्तमेतुतः
 प्राप्तेकृत्याद्वास्त्राणभोजनं सप्तमेनक्षेत्रासिद्धयर्थः कांस्यपात्रतुसंस्थाप्यसोमंरजतसंभवं श्वेतवस्त्रयुगच्छन्नश्वे
 तगर्धःसुपूजितं पादुकोपानहच्छत्रभोजनासनसंयुतं होमघृतातलेःकुर्यात्सोमनाम्नाचमेत्रवित् समिधोष्टोत्तरं
 शतमष्टाविंशतिरैववा होतव्यमधुसर्पिभ्यांदध्नाचघृततच दध्नाघृततचभिन्नोहोमः समिधःपालाशयः राज
 तेशाशनकृत्वात्रास्त्राणायनिवेदयेत् तत्रमंत्रःमहोदयोजातिमल्लीपुष्पगोक्षीरपांडुर सोमसोम्योभवास्माकंसर्वदा
 तेनमोनमः एवकृतेमहासोम्यः सोमस्तुष्टिकरोभवेत् सतुष्टिअसुतेतस्मिन्सर्वसानुग्रहाग्रहाः इतिचंद्रशान्ति
 करंसोमवारव्रतम् अथचंद्रस्तोत्रं तत्रादीध्यानम् श्वेतावरःश्वेतविभूषणश्चश्वेतद्युतिर्दंडधरोद्विबाहुः चंद्रा
 मृतात्मावरदःकिरीटगयिप्रसादंविदधातुदेवः १ हिमगोक्षीरवर्णायशंखकुंदनिभायचंचालचंद्रायचंद्रायपूर्णचं
 द्रेनमोनमः नमश्चंद्रायसोमायनमःकुमुदवर्धवे विनेहितायशुक्लायशुक्लांबरधरायच त्वमेवसर्वलोकस्य
 चाण्यायनकरःसदा क्षीरोद्भवायदेवायनमःशंकरशेखरयुगानांयुगकर्तात्वनिशानांचनिशापतिः सवत्सराणां
 मासनिष्ठतूनांचतथैवच ग्रहाणांचत्वमेकोहोरोहोणिप्रतिपतेनमः इदंतुपठतेस्तोत्रंप्रातरुत्थाययोत्तरः नमये
 वियतेतस्यकार्यसिद्धिर्भविष्यति दिवावायादिवारात्रौदुःखेचसतियोत्तरः ग्रहोरात्रकृतंपापंतक्षाणांदेवनश्यति ॥
 इतिचंद्रस्तोत्रम् ॥ अथशिवप्रांतिकरंसोमवारव्रतं स्कंदपुराणे ॥ नारदउवाच ॥ अथान्यदपिमेब्राह्मणे
 नाहंप्राप्तुम्यापदः अविच्छिन्नाशेनेभक्तिः पुत्रसौभाग्यसंपदः ॥ नंदिकेश्वरउवाच ॥ सोमवारव्रतंपुण्यक

धर्ममार्गनिर्बोधमे ॥ आवर्णैचैत्रवैशाखज्येष्ठवामागशीर्षके ॥ प्रथमसोमवारचण्डिकायाद्भुतमं ॥ यथाश्रद्धा-
 भवेत्कर्तुं सोमवारगतप्रति ॥ तदावापिपुरस्कृत्यश्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥ सुस्नातश्चशुचिर्भूत्वाशुक्लांबरधरःशुचिः
 कामक्रोधादहंकारद्वेषशून्यवर्जितः ॥ आहरेतुश्चेतुष्पाणिमालतमालिकादिकः ॥ श्वेतपद्मानिदिव्यानि
 चंपकानितयैवच ॥ कुन्दोत्पलजैःपुष्पैःपद्मैश्चशतपत्रकैः ॥ आचार्येणोमयासार्धशंकरलोकशंकरः ॥ मायोद्भवेनः
 धूपेनपूजयेत्पार्वतीपतिं ॥ अन्यानियान्यभीष्टानिनिसर्वाणिदापयेत् ॥ नागपुष्पैश्चधूपश्चपूजयेत्पावतीपतिं ॥ का-
 मिकेतुमंत्रेणलयापकेनमहेश्वरं ॥ पूजयेन्मूलमंत्रेणत्र्यंबकेनततःपरं ॥ भवायभवनाथायमहादेवायधीमहि उग्र-
 यचोग्रनायायशर्वीयशशिमीलयै ॥ रुद्रायनीलकंठायशिवायभवहारिणे ॥ शंकरायनमोजंघेशिवायेतिचजानुनी
 शूलपाणिनमोगुह्येकद्व्यांशुं प्रपूजयेत् ॥ गुह्यस्त्रयंभुनामानंपूजयेत्पावतीपतिं ॥ महादेवायइतिचपूजयेन्नाभिं
 डलं ॥ उदरेविश्वकर्त्रेतिपार्श्वयोः ॥ सर्वतोमुखं ॥ स्थाणुंतनौचसंपूज्यनीलकंठायकंठतः ॥ मुखेसंपूजयेद्देवंश्रीकंठा-
 यशिवायचात्रिनेत्रायनमोनेत्रेमुकुटशशिभूषणं ॥ नभोदेवाधिदेवायसर्गिपूजयेद्दिभुं ॥ एवंसंपूज्यदेवेशमुपहारे
 मनोरमैः ॥ यथाविभवसारेणतस्यपुण्यफलंशृणु ॥ सोमवारयजतेयेपर्वित्यासहशंकरं ॥ तेलभृत्यक्षयांल्लोकान्पुन-
 रास्त्वत्तुलमान् ॥ एकभक्तस्ययत्पुण्यं कययामिसमासतः ॥ सप्तजन्मार्जितंपापमभेद्यदेवदानवैः ॥ नश्यतेचैक-
 भक्तेनानात्राकार्याविचारणा ॥ मासैकस्यतुल्यत्पुण्यंशृणुयत्नेननारद ॥ अभाग्योजातभाग्यःस्याद्भुर्भागःसुभगोभ-
 वेत् ॥ पुत्रार्थीलभतेपुत्रान्धनार्थीलभतेधनं ॥ कन्यार्थीलभतेकन्यारूपलावण्यशालिनीं ॥ यंचिंतयतेकामंतं-
 प्राप्नोतिमानवः ॥ इहलोकेचिरंस्थित्वाभुक्ताभोगान्मनोरमान् ॥ विमानवरमारुह्यलोकेशेवमहीयते ॥ यथात्मा
 नंतथादेवयथादेवतयागुरुं ॥ तोषेच्चपरंभक्त्यतेनपूर्णभेद्वत् ॥ उपवासेनयोदेवंसमाचरतिमानवः ॥ यदाचितं

चचित्तं च जायते पुरुषस्यैव । तदेवोचापनं कुर्व्याद्रतं संपूर्णं हेतवे चलचित्तं चलं वित्तं यलं जीवितमेव च एवं ज्ञात्वा प्रय-
त्नेन व्रतस्योच्चापनं चरेत् । उमा मे हे श्वरी हे मौटपभेन समन्वितौ यथाशक्त्या प्रकर्त्तव्यौ वित्तशाल्यं न कारयेत् । मं-
दलं कारयेद्विव्यलिं गोर्ध्रवसं मुद्गं वंकलं शपयसा पूर्णं भवेत् वस्त्रयुगान्वितं ताद्यपात्रं वेणुपात्रं कुंभयोरुपरिन्यसेत् । स्था-
पयेन्मण्डलं दिव्यं कलशं कनकोज्वलं तस्योपरिन्यसेद्देवमुमया सहितं शिवं पूर्वोक्तेरवमंत्रैस्तु पुजयेत्पार्वतीं पार्तिं नम-
नां पुष्पैः फलैर्दिव्यैर्नारत्नैः समर्चयेत् । भवेत् वस्त्रयुगेन वनाममंत्रैर्मे हे श्वर ! उपवीतं सोचरीयं भक्ष्याणि विविधानि च
अन्यानि यान्यभीष्टानि तानि चान्यानि कल्पयेत् । रात्रौ जागरणं कुर्व्याद्रित्वादित्रान् स्वनैः स्वगृह्योक्तविधानेन
कुर्वन्निस्थापयेत्ततः । ततो होमं च शवधैर्मंत्रैः काव्यैश्च भिः सदा पलाशशनीसमिद्धिर्जुहुयाद्रधिकशतं । आप्यायस्वे
त्तिमं देवं पुं वं दाज्यं पुतस्तदा । यवत्री हितिलाज्येन पूर्णं पूर्णं एयकं एयकं पूर्णं ह्युततो दद्यात्कृत्यास्विष्टकृदादिकं
होमं तैर्चतुर्गुणं पूज्यं सपत्नीकं समाहितः । वस्त्रैराभरणैः श्रेष्ठैर्गृह्योपकरणादिभिः । श्वेतागौः कपिलावपि सुशीला च
पयस्विनी । संवत्सरं लपुच्छं च घटावस्त्रविभूषिता दक्षिणा सहितं दद्यात् शिवो मे प्रीयतामिति । धेनुवैजगतां माता-
नित्यं विष्णुपदे स्थिता । सवसा च भयदत्ता शिवो मे प्रीयतामिति । ब्राह्मणभोजयेद्द्विद्वाल्मयो दशसुशोभनान् व-
स्त्रां कर्त्तव्यं । स दक्षिणास्त्रयोदश । घटादेया वंशपात्रैर्भक्ष्यभोज्यसमन्विताः सफला वस्त्रसंयुक्ता यज्ञसूत्रसम-
न्विताः । पूजितं तु ततो देवं वोपकरणेन च । आचर्या यततो दद्यात्प्राणपत्यः पुनः पुनः इमे देव गृहाण त्वं सर्वो
पकर्त्तव्यं पुनः । परिपूर्णं व्रतं मे स्यात् शिवो मे प्रीयतामिति । तत्र ग्रहणमंत्रः । गृह्णं मि देव देव शत्रयाणां जगतां गुरुशां
तिरंस्तु शिवं वास्तु व्रतं स्यात् विलं फलं । यज्ञसंयादे देव देव शमयात्र त भिदकृतं । दानं वाथ क्रियाहानी परिपूर्णं तद-
स्तु मे । इति स प्रार्थ्य तं देवं द्विजं च पुनः पुनः । भुजीयात्सह धर्मोत्मा शिरैरिष्टैश्च धुभिः । अनेन विधानेन यज्ञ-

व्रतमाचरेत् - यद्येचित्तयतेकामंततंत्राप्रोतिमानवः दातासुखोचेतजस्वात्रिपुल्लोकेपुजायते विमानवरमारु-
 ह्यसोमलोकेमर्हायते मननंचशतयायत्तावद्वैवमोदते शिवलोकेततो गत्वा शिवेन सह मोदते क्रीडते शंभुरू-
 पेण पुनरावृत्ते दुर्लभं कृष्णेनाचरेत् पूर्वसोमवारव्रतं शुभं नृपैरन्यैस्समाचोषाणि मास्ति कैर्धर्मतत्परैः इति
 पठति हरस्य च गृणोतीह नित्यं त्वनुवदति य इत्थं श्रद्धयान्यस्य लोके सकल कलुषहानि वंध्यमाना गणायैः शिव
 विमलविमानैर्योतिषैर्वपुरसः इति स्कंदपुराणे सोद्यापनसोमवारव्रतम् अथान्यद्वर्षसाध्यसोमवारव्रतम्
 स्कंदपुराणे ईश्वर उवाच अथ व्रतविधानं हि कथयामि समासतः यथा भवति मनुजाः सिद्धिं सर्वार्थिकामदां व्यु-
 त्क्रान्तिं कार्त्तिके मासि शुक्लमागदिने भवेत् प्रथमं सोमवारस्तु तनक्तेन प्रपूजयेत् यदा श्रद्धा भवेत्कलुषसोमवारव्रत
 प्रतितदा सर्वकारिणो ब्राह्मणादयैः समाचरेत् मार्गे माघे तथा चैत्रशुद्ध्यात्सोमवारकं यस्मिन्मासे प्रारभेत तस्मि-
 न्नद्यापयेद्भक्तं सुस्नातो यथुचिर्भूत्वा शुक्लांबरधरो नरः कामक्रोधाद्यहकारद्वेषशून्यवर्जितः आहरेच्छेत पुष्पाणि मल्लि-
 कां मालतीं तथा श्वेतपद्मानि दिव्यानि चंपकविवल्वापाटलाः कुंदमंदरजैः पुष्पैः पुन्नागशतपत्रकैः श्रवणैश्च देवनाथदि-
 व्यधूपेन धूपयेत् अन्यानि नान्यभोगानि तानि सर्वाणि दापयेत् पूजयेद्भक्तिभावेन सोमनाथं जगत्पतिं कामिकनतु-
 मंत्रेण प्रापकेन मेहेश्वरं निवेदयेत् सर्वमेव शृणुमंत्रं वरशुभं जौतमोदशभुजायां त्रिनेत्राय च त्रिशूलिने श्वेतवृ-
 पभारूढाय सर्वाभरणभूषिताय उमादेहांधं संस्थाय नमस्ते सर्वमन्त्रेण अर्त्तनैव तु मंत्रेण पूजा होम तु कारयेत्
 सिद्ध्यति सर्वकार्यार्थेण मनसा चिंतितानि च पूजयेन्न केवलायामृक्षाणां दर्शनेन तु प्रदाय भोजनं पूर्वं
 ब्राह्मणावसुभक्तिः एतद्विधिसमायुक्तो रागद्वेषविर्वर्जितः एकभक्तस्य यत्पुण्यं कथयामि समासतः श-
 तजन्मार्जितं पापमभेद्ये देवदानवैः नश्यते होके भक्तैर्नानात्रकार्यविचारणा मासस्यैकस्य यत्पुण्यं शृणु तत्त्वेन सं-

इरि श्रावण्यजायतेभाग्यदुर्भागसुभगाभवेत् पुत्रार्थलभतेपुत्रान्दरिद्रोघनवान्भवेत् गृहेतस्यवरारोहेसौ
 ख्यनिविविधानिच तदंशोधनभागीस्याद्विघ्नहीन क्षितिचरेत् अश्वमेधसहस्रस्यफलंप्राप्नोतिमानवः स्वर्गे
 भुक्तावरान्भोगान्जायतेमानवोत्तमः नकानिसोमवारेतुपेमासेमहेश्वरि तेषांपुण्यफलवक्ष्येसंक्षेपेणतवा
 भतः श्रद्धिष्ठोमस्ययज्ञस्यफलंशतगुणभवेत् तत्फललभतेदेविभक्तिभावसमन्वितः नाघस्यैवतुमासस्यसो
 मवारेणपूजयेत् स्नापयेन्मधुदुग्धाभ्यांतेथैवक्षुरसेनतु द्विजहत्यादिपापानि तानिसर्वाणिनाशयेत् विशुद्ध
 तेजसायुक्तो जायतेयत्निर्मलः बहुस्वर्णस्ययत्पुण्यंदुर्लभंयत्सुरैरपि लभतेनात्रसंदेहोममभक्तिप्रचोदितः फा
 ल्गुनेकपायिप्यामिसोमवारफलंशुभं कृतेनकेतुकल्याणिगुणांस्तेविररेणु गवांलक्षस्यदत्तस्यचद्रसूर्यग्रहे
 प्रिये फलमस्याधिकं तत्रलभतेनात्र संशय वैवेपिशुणुकल्याणिममंदं वदतोवचः सोमवारेणनकेनकृतेनसु
 रसुंदरि यत्फलंलभतेनारीलक्षैकेनतुपार्वति गंगोदकस्यनीतस्यसोमनाथस्यसन्निधौ द्यूतस्यमधुनोवापि
 शतधाहिकृतंफलं गुग्गुलोश्चतथापंचसहस्रपरमेश्वरि तत्पुण्यचभवेत्तस्यमानवस्यनसशयः वैशाखिकारयेन्न
 कैसोमवारेनसंशयः वैशाखिकारयेन्नकंसोमवारेनसंशयः पूजयेच्छ्रेष्ठपुण्यैश्चतथा लब्धै सुरेश्वरि अपूपाहि
 प्रदातव्याः कदलीफलसंचया एकचित्तेनभावेननिर्मलेनयशस्विनि कन्यानांवरयोग्यानांसहस्रेणवरानने
 दत्तानांविधिवैविनराणारूपशालिनां एतदनेनयत्पुण्यंलभतेमानवोभुवि तत्फलंलभतेतत्रसोमवारव्रतेनतु
 ज्येष्ठेमासिमहादेविसोमवारव्रतस्यतु वीर्णस्ययद्भवेत्पुण्यंतत्सर्वकथयामिते गवांसुवर्णशृंगीणांपुष्करेविधिव
 त्प्रिये दत्त्वादशसहस्राणांफलंप्राप्नोतिमानवः पदंचलभतेपुण्यंदुर्लभदेवदानवैः ईशस्यकल्पमतुलंकीद्वेतत्र
 सुंदरि आपाढेसोमवारस्यभावितात्माचरेद्भूतं विधिपूर्णेनतुकल्याणिमत्त शृणुवदामिते नरमेघशैतेकेनविधियुक्ते

नैपफलं तद्भवेन्मानवेदिविषयसर्वशुभान्वितं साधितुं नैव शक्येतदेविनक्तमिदंततः तस्माद्भक्तिमिदं सारं यतः
कष्टेन सिध्यति श्रावणेतुं महादेवं सोमवारं पूजयेत् रात्रौ तु भोजनं कुर्यान्मदकौटिल्यवर्जितः भवेद्वाजवरः
प्राप्तिर्जीविमानो महेश्वर इह लोकादृशी चैष्टापरं कथयामिते अश्वमेधशालस्यायं पुण्यं प्राप्नोति मानवः ममलो
के सर्वमतिं यावच्चंद्रां कतारं का भाद्रि च भाव संयुक्तः पूजयेत्परमेश्वरः पुण्यं चानुत्तमतस्तृणुदेवि विविशे पतः ग-
वां कोटि प्रदेशं संसृजं नानां सुशीलिने अफलं तत्समाप्नोति मानवो नात्र संशयः आश्विने कथयिष्यामि आग्नि-
ष्टोमफलं शतं संसेधेन सहस्रस्यै गंधेन शतस्य च सूर्यग्रहे कुक्षेत्रे ब्राह्मणे वेदपारगे दत्तस्य फलमाप्नोति मान-
वो नात्र संशयः कार्तिके वरुणं देविका मिमोक्षदायकं स्मरणं व्यापसंधानां भेदकं परमेश्वरि सोमवारव्रतपरा-
विधिं व्रतपूजयेच्छिवः भक्तं काशीं श्रद्धया यं कोट्या सत्यसमन्वितः दत्तस्य वेदपारक्षरार्थानां च शतसंयुक्तवाजिभिः शु-
द्धिर्वैश्वप्रभुं कैश्वमहात्माभिः चतुर्वेदेषु विप्रप्रदरास्यचये फलम् तत्फलं लभते देवि मानवो भक्तिं संयुतः व्रतां
ते प्रसिद्धिं कुर्व्याद्रौप्यं सोमं चतुर्भुजं त्रयोदशघटांश्चेतवत्प्रभुं गमसमन्वितान् सपूर्णानि सुभक्ष्यैश्च वंशपात्राणि पा-
त्रैर्निर्वाह्यं पुरियं लेनं स्यात्पत्रैर्निर्वाह्यं त्रयोदशघटं सघृतं न सुगंधेन सुस्त्रिगंधेनो ज्वलेन च भक्तेन घृतपक्वैश्च मुद्रां कथ्यते स्त
था ब्राह्मणानर्थसंभोग्यं भाक्तियुक्तं चेत्तु सा त्रयोदशघटांश्च दद्याद्वा द्वाश्चैव तामनारिमा यथोक्तेन विधानेन विप्रवत्सवि-
चिचिता उपनह्युताः कर्त्याश्चिचिता विज्ञानसारतः दद्यात्स्वांचरं संपन्नस्वाचार्यमुपवेशयेत् नगुरोः सदृशी
मातानगुरोः सदृशः पिता संसारदुद्धरेद्धोराद्भूतदानोपदेशतः गोस्वामी पूजितो यस्मात्पार्वत्या सहित प्र-
भुः तस्मात्सं पूजयेद्भक्त्या नुरुभाष्यं समन्वितं आचार्यं प्रथमे तत्र पूजया पादसेवया दद्याद्ब्रह्माणि दिव्य
निर्मुवर्णाभरणानि च अमूल्यानि चरत्तानि ग्रन्थक्षेत्रपुराणि च नगसंनिष्टं दिव्यं यच्चान्यदपि सुंदरं वाहनानि

विचित्राणि गजवाजिरथादिकं अन्यानि ग्रान्यभीष्टानि तानि सर्वाणि दापयेत् गौर्गुरोः संप्रदातव्या सवस्त्रानुस्व
रूपिणी स्वर्णशृंगैरप्यसुराकांस्यपादोपदेहिनी ताद्यष्टोसुशीलाचक्रप्रावृते देहका अभ्यर्च्य विधिव
द्वया द्रुतं संपूर्णमिति च सप्तधान्यं च याशक्तदापयेत्प्रयेताव्रती दीपदानं प्रकर्तव्यं गुरवे ज्ञानदायिने एव
गुरुं प्रणम्याथ शस्यादद्याच्चक्षिणां शतयादद्याच्च तत्सर्वं पुराय दुपकल्पितं ततस्तत्परिस्विनादे विमदर्शनहेतु
ना सुगंधघृतसंमिश्र धूपैः कृशर पायसे धारिकाशोकवर्त्ताभिः पूरिका मण्डकेस्तया दधिदुग्धसमोपेतं
भोजनं दापयेत्सुधीतपस्विनो ब्राह्मणाश्च लिंगमूर्त्तिश्चतुर्विधं मम रूपमिदं यस्मात्तस्मात् पूज्यं चतुष्टयं शिवां किं तैश्च
शास्त्रज्ञैर्देयैर्कर्मचिंतकैः जटामुद्रादिसंयुक्तैर्भस्मोद्धूलितविग्रहैः ब्रह्मचर्यतैः शतैर्लोभमत्सरवर्जितैः ईदृशैः
शिवपात्रैश्च मुक्तैः फलमनुगमं भोजनतेषु दातव्यं तावृलमुख वासक श्वेतचंदन कर्पूरं दत्त्वा तांश्च विमर्जये
त् शक्त्या तु भोजनं दत्त्वा यथा विज्ञानुसारतः कृपणानाथदीनानां सुहृदां यावतामपि एव विधिं समायुक्तो गच्छतप
रं मंपदं भोगान्भुक्ते सर्वलोके एतः कोटिगुणांस्तरेत् कन्याभिर्वैष्टितो देवि स्वच्छयारमतो प्रिये मम लोकैव सेत्ताव
द्यावदाभूतसंप्लवं मम वीर्यबलं पितृस्त्रिनेत्र शूलपाणिकः माहात्म्यात्सोमवारस्य श्रंते मुक्तिमवाप्नुयात् पूर्वकृष्णे
न संवीर्णतया वै पद्मयोनिना देवदानवगर्धर्वपिशाचो गगराक्षसैश्च पिभिः क्षितिपैस्तद्वत्स्वाय भुवमुखैः प्रिये अन्यै
इव मानवैः शुद्धैरास्तिकैर्धर्मतत्परैः नंदेयदुष्टचित्तायुद्धिहीनाय कर्हाचित् शास्त्रधर्मद्विषैश्च विडंबकजनाय तु
आचार्यदेवप्राणोपयतीनां व्रतशालिनां बन्धुवदसुतीर्थानां निंदकाय न वै कचित् आर्त्तनापिन तत्त्याज्यं व्रतं
परमदुर्लभं व्रतार्थांगमंहदोषा इति ज्ञात्वा समाचरेत्- गुरोः समीपे कुर्वीत व्रतमेतन्न संशयः अन्य-
था गुरुहानिः स्यात्प्रि फलं जायेत व्रतं संदेहः सर्वकार्येषु गुरुहीनस्यैव भवेत्- तस्मात्सर्वप्रयत्नेन गुरुमेव स-

माश्रयेत् । 'अयं सक्षेपतोवक्ष्ये त्रताहात्म्यमुत्तमं' यच्चरतिरदेविस्त्रियः स्वामिसुभाविताः । 'तेषां जन्मस-
 हस्रैर्पेनेक्षीकोजायते क्वचित्' । 'नदरिद्विर्नरोगी श्रसततिच्छेदएवच कुलकोटिसमुद्धृत्यस्थपयेद्विद्रसद्धानि इत्थं शृ-
 णोति माहर्त्स्वपथ्यमानं व्रतं संयतु' श्रवणं यद्वा कियुक्तस्तुलुद्रस्यानुधरो भवेत् । 'क्रिमाणुतुवः पश्येद्व्रतमेतन्ममाप्रियं
 भक्तियुक्तेनरः श्रुत्वा यथैश्वर्यानुप्रमेदंते मतिद्वंद्वं तयिथ्यापिसयातिपरमपदम् इति स्कंदपुराणे सोमवारव्रतं अथ
 सोमवारनक्तं सामान्यं पूजां क्रमोलिहते । 'तत्रादौ देशकालौ संकल्प्य आत्मनोऽंशे पपापक्षयपूर्वकं सत्पुत्रप्राप्तय-
 नघान्यैश्वर्यादिगुणैराज्ययुद्धादिद्वारा श्रमकलाभनया सोमवारव्रतं करिष्ये इति संकल्प्य ध्यायेन्नित्यं महेश-
 मिति ध्यानं पठित्वा' अथ यां चतुर्बाहुवाचिने वयादिलोचनं कुंडलं कृतोद्धं न्दुशेखराभरणान्वितं २ महादेव
 समगच्छेत्सहस्रैर्गोप्यैर्जगत्पते इमीमयां कृतां पूजां गृहाण सुरसचमं शिवरूपेण मस्तुभ्यं शिवायै सततं नमः । न ।
 स्तं ब्रह्मरूपिण्यं जगद्वाच्यं नमोस्तुते इत्यावाहनं । उं नमः पद्मवक्त्राय दशबाहुविनेत्रिणे श्वंतवृषभमारुढश्चेताभर ।
 भूपते उमादेहाधिसंयुक्तं सर्वमूर्ते नमो नमः इति पूजामंत्रः । कार्तस्वरं यदिव्यं नानामणिगणान्वितं आसनं देवदेवेश
 गृहाणानंतशक्तिकं इत्यासनं गंगादिसर्वतीर्थेभ्यः सन्मानीतमिदं मया तोयमेत्सुखस्पर्शपाद्यार्थं प्रतिगृह्यतां इति
 पांथं वरेण्यं ज्ञापुरुषं प्रजापालनं तत्परं नमः सदात्मदेवाय गृहाणार्घ्यं नमोस्तुते इत्यर्घ्यम् पाटलोशीरकंपूरवासि
 तं स्वादुशीतलं तोयमाचमनीयार्थं निर्मलं प्रतिगृह्यतां इत्याचमनीयम् मधुपर्कमिदं पुण्यं मधुरत्रयसंयुतं दधियु
 कं शुभं देवप्राशयतां कृपया प्रभो इति मधुपर्कम् मदाकिन्याः समानीतं मां भोरुहवासितं स्नानार्थं तिमयानीतं
 शुभं स्वीकृत्या प्रभो इति स्नानं स्नानं पंचाभ्युतचापि यो दाधिधृतं मधु शर्करासालिलोपेतं गृहाण परमेश्वर
 इति पंचाभ्युतस्नानं पूर्वोक्तमंत्रं गृह्यतां पुनराचम्य

तादेवगंगजलेनिर्दप्रभो इतिपुनराचमने राजतंत्रह्यसूत्रं च कंचनचोत्तरीयकं यज्ञोपवीतिपरमं नमस्ते प्रति
 गृह्यतां शुभ्रवस्त्रं युगैर्यस्माद्देवानामातिवल्गुं पार्वत्यासाहितो देव प्रीयतां वस्त्रदानतः इति वस्त्रं मलयाचलसं
 भूतैर्धनसारांसि मन्विता इदं यो देवं चोत्तरीयं प्रतिगृह्यतां इति चेदं रजितांकुमारीनां खंडितांगणितान्नवान्
 गृहीण्युज्ज्वलपयस्वक्षतान्वृषमध्यं इत्यक्षतीः पुष्पाणि सुरभीष्यन्नमालत्यादीनि वै प्रभो मया हतानि चित्रा
 णि पूजायै प्रतिगृह्यतां इति पुष्पाणि अमृतोद्भवश्रीवृक्षं करस्यातिवल्गुं विल्वपत्रं प्रयच्छामि प्रीतो भव मे श्वर
 त्रिदं विभूणां कारत्रिनेत्रं त्रिविधायुधं त्रिजं नमोपासं हारं विल्वपत्रं शिवापणं इति विल्वपत्रं तुलस्य मृतनामा
 सिंसदा त्वकेशव प्रिय करोमि शिवपूजायै वरदा भव मे सदा इति तुलसीपत्राणि दुर्वासि शत पर्वासि शतं मूलाश
 तांकुरा शतं हरतिपापा निशताप्य प्रवृद्धये इति दुर्वा दशांगोगुगुलुधूपः सुगंधः सुसनेहारः आग्नेयः सवद
 वानीधूपं प्रतिगृह्यतां इति धूपं अज्यं सद्यस्ति संयुक्तं वह्निना योजितं यदा दीपं गृहाण देव शतैलोक्यतिमिरा पहं
 इति दीपं अन्नचतुर्विधं स्वादुरसैः षड्भिः समन्वितं नैवेद्ये लह्यं चाप्ये च देव शतं प्रतिगृह्यतां इति नैवेद्यं कर्पूरवा-
 सितं तोयं मदा किं न्याः समाहृतं आचम्यतां महादेव शुभं पानीयं कंकुरु इति पुनराचमनं पुगीफलं सकर्पूरं नागवल्ली
 दलेयुतं खोदिराचूणं साहितं तावूलं प्रतिगृह्यतां इति तावूलं हिरण्यगर्भं गर्भस्थं हेमवीजं विभावसीः अर्नतपुष्पक
 लदं मतः शांतिप्रयच्छ मे इति दक्षिणा इदं फलं यदा देवस्थापितं पुरतस्तव तेन मे सफला वाप्तिर्भवेज्जन्मनि जन्मनि
 इति नारायणकलं देवा दक्षिणादानं कुर्यात् तत आ वरणं पुजां कुर्यात् प्रागादिक्रमेण उत्र ह्येनमः विष्णवे नमः
 स्कंदाय नमः महाकालाय नमः शैलिनमः उमायै नमः महेश्वराय नमः नंदिकेश्वराय नमः ८ ओं शर्वा
 यक्षि तैर्मृतये नमः भर्वाय जलमर्नये नमः रुद्राय शिर्मृतये नमः उग्राय वायुमर्तये नमः भीमाय आकाशमर्तये नमः

पशुपतयेयजमानमूर्तयेनमः - महादेवायसोममूर्तयेनमः - ईशानायसूर्यमूर्तयेनमः - इत्येतादेवताभ्रावाहनाद्युप
 चारैः संपूज्याः ततश्चाप्यायस्वसेमतुतैः - इति मंत्रेणैशान्याचंद्रमावाह्य पंचोपचारैः सोमायनमः इतिसंपूज्य ततः
 प्रार्थनां कुर्यात् - उैननः पंचवक्त्रायदशबाहुत्रिनेत्रिणे श्वेतंवृषभमारूढश्वेताभरणभूषित उमादेहाधिं संपुक्त
 सर्वमूर्तेनमो नमः - त्राहि मां कृपया देवशरणागतपालक ततः पुष्पाणि गृहीत्वा अंगपूजाकार्यं तत्प्रकारेण वा
 देवाधिदेवाय नमः पादयोः पूजयामि शंकराय नमः घण्टयोः शिवाय नमः जान्वोः शूलपाणये नमः गुल्फयोः शंभवे नमः
 कट्यां स्वयंभवे नमः गुह्ये महादेवाय नमः नाभौ विश्वकर्त्रे नमः उदरे सर्वतो मुखाय नमः पार्श्वयोः स्थाणवे नमः
 स्तनयोः नीलकंठाय नमः कंठे देवाय नमः मुखे त्रिनेत्राय नमः नेत्रेषु शर्वाय नमः ललाटे शशिभूषणाय नमः
 शिरसि देवाधिदेवाय नमः सर्वेणे तत उमाभ्यां काराभ्यां जलिमादाय लोकाल्मन्सर्वभूतात्मन् कलाकाष्ठा
 दिं संभव जन्मसंयुजराव्याधिं संसारभयनाशन नमस्ते देवदेवेश नमस्ते सुरसत्तम नमस्ते सर्वलोकेश नमस्ते
 त्राहि मां सिद्धा - मंत्रहीनं क्रियाहीनं भक्तिहीनं च शंकर भगवंस्त्वत्प्रसादेन संपूर्णचास्तु मे व्रतं क्षमस्व देवदेवेश शिव
 शंकरं शीश्वत - वरं देहिं सुरश्रेष्ठ दासोऽहं सर्वदा तव - इति नमस्कारसहितां पुष्पांजलिं दद्यात् तत उमा मे हे श्वररू
 पो द्विजदंपती संपूज्य - ब्रह्मोत्तरखंडोक्तं चंद्रांगदसीमंतिन्यादिरूपां सोमवारकथां श्रुत्वा गीतवाद्यादि महोत्सवै
 र्जीगरेणैरावाचयेत् - इति सोमवारनक्तत्रतपूजाविधिः - इदं व्रतं च श्रावणै चैत्रवैशाखे च्येष्टे च मार्गशीर्षके एषाम
 न्यतमे मासे शुक्लपक्षे विधीयते - इंदुवारयुताष्टम्यां वा ग्राह्यं - अथवा चैत्रादिमासेषु प्रतिमासं प्रथमे सोमवारस्यावज्जी
 वमिंदकाव्यं - अथवा एवंपर्यंतं काव्यं तदेतदेतदुपापन कुर्यात् तद्यथा उत तत्सद्येति तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनो शे
 धर्मापक्षयपूर्वकं संपुत्रपौत्रप्राप्तौ धनधान्यां संपत्यो रोग्यसाध्यवृद्धाभिलाषितासिद्धिद्वारा श्रीसोमेश्वरमहादेवप्रीत्यर्थ

यथाविधिसमाचरितसोमवारत्रतस्यसांगतासिद्धयेतदुद्यापनंकारिष्ये इतिसंकल्प्य आचार्यादिवरणंविधाय
 चतुर्दशोपशोभितमंडपांतरैष्टदशांगुलोत्सेधांविस्तद्वयविस्तृतां समचतुरस्त्रांमृदावेदिकांविधाय तत्रशु
 क्तंतुलैःपोडशांरंकमलंविरेच्य अवापचरंगशोभितं यथाशक्तिालगतोभद्रंविरेच्य तत्रमंडलोकाब्रह्मादि
 देवताआवाह्यतदुपरिअक्षतपुजेश्वेतवस्त्रयुगोपंतकलशप्रतिष्ठाप्य तदुपरिसाक्षतपुर्णपात्रंनिधाय तत्रहैमंशि-
 वंअंबकमितिमन्त्रेण हेमंगौरिचंगौरौमिमय इतिमंणैपुरत राजतवृषभं इमारुद्रायइतिमन्त्रेणप्रतिष्ठाप्य
 परितः पूर्वोदिक्रेमेण अन्त १ शिवं २ उग्रं ३ त्रिमूर्तिं ४ रुद्रं ५ श्रीकठ ६ शिखंडिनं पुनराग्नेया
 दिपु-दिक्षु गणेशं मातृकाः दुर्गा क्षेत्रपालं लोकेशंअ ततन्नाममंत्रैर्दिकर्वाप्रतिष्ठाप्य पूर्वोक्तांसाव
 रणंसर्वोपिचारपूजांकृत्वा रात्रिजागरणादिनानत्वा प्रातःअग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात् तत्रप्रधानसोमं
 शिवंअंबकमितिमन्त्रेण 'पलाशंसमिन्द्रिःआप्यायस्वतिभवेणएतदप्येनत्वंसोममितिमन्त्रेण यवग्रीहिपायस
 तिलंज्यद्रव्यैः 'प्रत्येकंअष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिःपरिवारेदेवताब्रह्मादिदेवता श्रीकैकयाज्याहुत्यायक्ष्येके
 चंगौरिहोमंयुक् नैच्छति एवंहोमंसमाप्य ततःपोडशात्रयोदशशस्त्रान्बक्ष्यमाणानामभिसंपुज्य ता
 वतःफलंपकात्रैःपूरितान्घटान् अभावंतुलैरेवपूरितान्दक्षिणायुतान्दद्यात् तत्रपोडशानामानि सोमेश्वर
 १ स्तथेशाना २ शंकरो ३ गिरिजाधिपः ४ महेशः ५ सर्वभूतेशः ६ स्मरारि ७ स्त्रिपुरांतकः ८ शिवः ९
 पशुपतिः १० शंभुः ११ अंबकः १२ चंद्रशेखरः १३ गंगाधरो १४ महादेवो १५ वामदेवश्च १६
 पोडश त्रयोदशपक्षेतु भवः शर्वः रुद्रः पशुपतिः उग्रः महान् भीमः ईशानः सद्योजातः वामदेवः अघोरः
 तत्पुरुषः ईशानः पुनरावृत्त्याइति १३ त्रयोदश एवंपसंपुज्य ततःपीठंगांचत्रतपूतयेधवलां यथाविधिआ

चायययिदत्वा ॥ सति संभवे सोपकरणं शय्यामापेदत्वा ॥ आशेषो गृह्णित्वा ॥ सदनं नान्यथानिपित्रा ह्यणान् ॥ यथा
शक्तिर्भोजयित्वा ॥ स्वयं वधुयुतो भुजोत ॥ इति सोमवारनक्तत्रतोद्यापनविधिः ॥ अथ प्रभासखंडोक्तं सोचापनसो
मवारत्रतम् ॥ तत्र त्रतं ततोयजमानो यास्मिन्वाग्वोक्तं मासि शुक्लपक्षे अष्टम्यां सोमवारं ॥ प्रातः पांशाशर्द्रकाष्टेन दंतं
धावनं विधाय ॥ शरीरं शुद्धिं निर्वृत्य ॥ स्नात्वा संध्यादिनित्यं समाप्य ॥ सुसमेभूतं लसकलं ॥ सामर्थ्यं संपाद्य ॥ कदली
स्तंभं विर्तनं ध्वजचामरं ॥ शोभितं सम्यक् संभार्जितं शुद्धे साधारणे भूमौ ॥ कलशं च दनदध्यादिभिर्विहितं ॥ धा
तुं सम्यग्ममं पवनविधाय ॥ शुद्धजलेनापूर्य ॥ आद्यादिपंचपल्लवान्निक्षिप्य ॥ फलरत्नवस्त्रयुतं विधाय ॥ तदुपरि रा
जतवृषभं स्थंडिलमया सहितं सोमनाथं शिवं सौवर्णं विधाय ॥ श्वेतवस्त्रयुगान्वितं सर्वाभरणभूतं विधाय ॥ तदुपरि रा
जपटविश्वरान् ॥ अष्टदिक्षु निधाय ॥ नानाफलपुष्पपक्कान्नशोभितं रचयित्वा ॥ उन्नमस्ते पंचवक्त्राय दशबाहुः
त्रिनेत्रिणे ॥ श्वेतवृषभमारूढं श्वेताभरणभूयितं ॥ उमादेहाधं संपुक्तं सर्वभूत्यर्चनमो नमः ॥ इत्यनेन मंत्रेण ॥ आद्या
हनासनं ॥ पाद्यं ॥ अर्घ्यं ॥ मधुपर्कं ॥ आचमनीयं ॥ स्नानं ॥ वस्त्रं ॥ यज्ञोपवीतं ॥ गंधं ॥ अक्षतं ॥ पुष्पं ॥ विल्वपत्रं
तुलसीं ॥ दूर्वादलं ॥ धूपं ॥ दीपं ॥ नैवेद्यं ॥ पुनराचमनीयं ॥ फलं ॥ तांबूलं ॥ नीराजनं ॥ चामरं ॥ प्रदक्षिणं ॥ द
क्षिणापुगं फलदंवां ॥ वीजं ॥ पूरयुतां र्घ्यदानं ॥ विधाय ॥ अनुक्तेऽष्टोत्तरशतं जप्त्वा ॥ विल्वपत्रतिलाज्यैरष्टोत्तरशतं
हुत्वां ॥ पुजां समाप्य ॥ अनुक्ते काले ॥ प्रदोषे विसृज्य ॥ राजौदभं शय्यायां च दनं प्राश्य ॥ सोमनाथं हृदि ध्यायन् स्व
पते ॥ पुनः प्रभते देवपूजादिकं निर्वृत्य ॥ ब्राह्मणान्संभोज्य तैरनुज्ञातं ॥ स्वयं भुजोतं ॥ एवं कृतेऽष्टादशकुष्ठानां निवृत्ति
र्भवेत् ॥ १ ॥ पुनर्नाद्वीत्यं सोमवारं कारजं दंतधावनं विधाय ॥ स्नात्वा नित्यं कर्म निर्वत्तरी प्यष्टपमस्थं ज्येष्ठा सहि
ते सोमनाथं ॥ ज्येष्ठां यनमः ॥ उन्नमः पंचवक्त्राय तं मंत्रेण सोमवर्णं पूर्ववत्सर्वोपचारैः शतयत्नपुष्पैः ॥ पक्कान्नादिभिः सं-

पुण्य । नारंगफलयुतार्घ्यदत्त्वाविस्मृत्यमधुप्राश्यस्वपेत् । पुनः प्रभातनित्यकर्मसमाप्यदेवंसंपूज्यभुंजीत ॥ एवं कृ-
 ते द्वितीये तु गोलक्षफलं भवति ॥ २ ॥ पुनस्तृतीये अपामर्गदं तकाष्टं विधाय नित्यकर्म समाप्य वृषभस्थं सि-
 द्विसहितमेकं वक्रं सौवर्णं विधाय - पूर्ववज्जीति पुष्पैः संपूज्य द्वादशिमं फलेनार्घ्यदत्त्वा - अगुरुं प्राश्य स्वपेत् । पुनः प्रभा-
 ते नित्यं निर्वर्त्य भुंजीत । एवं कृते पूर्वोक्तफलं भवेत् ॥ ३ ॥ पुनश्चतुर्थे सोमवारे खादिरं दंतधावनं विधाय - नित्यं
 निर्वर्त्य वृषभस्थं सुक्ष्मयुतं गैरीशं दमनपुष्पैः संपूज्य - नारिकेलार्घ्यदानं कृत्वा । देवं विस्मृत्य शर्करां प्राश्य स्वपेत्
 पुनः प्रभाते नित्यं निर्वर्त्य भुंजीत पूर्वोक्तं फलं भवेत् ॥ ४ ॥ पुनः पंचमे सोमवारे ऐप्पलं दंतधावनं विधाय नित्यं नि-
 र्वर्त्य - वृषभस्थं भूतिपुष्पं गणायुधिपं सौवर्णं विधाय - पूर्ववत्कुंदपुष्पैः पूजयेत् । द्राक्षार्घ्यं फलं दत्त्वा रात्रौ मौक्तिकोद-
 कं प्राश्य स्वपेत् । तृतीयां निर्वर्त्य भुंजीत अभ्यर्घ्यं फलं भवेत् ॥ ५ ॥ पुनः षष्ठे सोमवारे वैजयंत्या दंतकाष्ठं
 विधाय अलाभे पात्रिण्यं काष्ठं नित्यं समाप्य - वृषभस्थं द्राक्षायुतं सूरूपं सौवर्णं विधाय पूर्ववत्संपूज्य जाति-
 फलार्घ्यं अलाभे नारिकेलार्घ्यं फलं दत्त्वा रात्रौ कर्पूरं प्राश्य स्वपेत् । रात्रौ कर्पूरं प्राश्य स्वपेत् । रात्रौ नित्यं समाप्य भुंजीत पूर्वोक्तफलं भवे-
 त् ॥ ६ ॥ पुनः सप्तमे सोमवारे मल्लिकादंतकाष्ठं विधाय नित्यं समाप्य - दोष्प्रायुतं सवाहनं सर्वज्ञं सौवर्णं नि-
 धाय पूर्ववत्संपूज्य जंबीरं फलार्घ्यं फलं दत्त्वा रात्रौ लवंगं प्राश्य स्वपेत् । रात्रौ नित्यं समाप्य भुंजीत
 ययोक्तं फलं भवेत् ॥ ७ ॥ पुनरष्टमे सोमवारे चाजिण्यं काष्ठं नित्यं समाप्य - अमोघायुतं मो-
 श्वरं सौवर्णं विधाय - पूर्ववत्सूरूपं कर्पूरं संपूज्य - कदलीफलार्घ्यं दत्त्वा रात्रौ त्रिदुग्धं पीत्वा स्वपेत् । रात्रौ नित्यं स-
 माप्य भुंजीत । अग्निष्टोमफलं भवेत् ॥ ८ ॥ गंगास्नाने कृतं सम्यक् कोटिधाय फलं स्मृतं दशहोमसहस्रा-
 णां कुरुक्षेत्रे रवेरगृहे - त्राक्षणे वैदविदुपेयदत्त्वा फलमभुते । तत्फलं कोटिगुणितं मेस्मिन्नाचरितं ब्रूते । गजानां तु शते

इत्ते लक्ष्मै र्थरथवाजिनां यत्फलं केटिगुणितं सोमवारो व्रते कृते गुग्गुलैर्धूपनं कृत्वा कोटिशो यत्फलं भवेत् तत्पु
 ष्यं तु भवेत्तत्सोमवारव्रते कृते सर्वैर्ध्वज्यं समायुक्तं शिवतुल्यपराक्रमः रुद्रलोके वसेत्तावद्वाह्मणः प्रलयया विधि त
 तो व्रतकर्त्तान्वये सोमवारो उद्यापनेच्छुर्भंडपस्थं डिलवा होमाय प्रागुदीच्यां विधाय चतुर्दिक्षु पताकाध्वजशोभि
 तंतोरणयुतं च विवाय मध्येल्लिगतो भद्रं तन्मन्यथाष्टपत्रेषु अष्टौ रुद्रशान्वस्त्रवेष्टितग्रीवान्स्त्रपल्लवपंचरत्नफल
 सहितां न्विधाय तदुपरि पूर्ववानाशक्तियुतां पवामायनमः ॥ १ ॥ आग्नेये ज्येष्ठाशक्तियुता यज्येष्ठा यनमः २
 दक्षिणैरौद्रीशक्तियुता यरुद्रायनमः ॥ ३ ॥ नैऋत्ये कालीशक्तियुता यकालायनमः ॥ ४ ॥ पश्चिमे कलवि
 करिणीशक्तियुता यकलविकरणायनमः ॥ ५ ॥ वायव्ये बलविकरणीशक्तियुता यबलविकरणायनमः ॥ ६ ॥
 उत्तरे बलप्रयमनीशक्तियुता यबलप्रयनायनमः ॥ ७ ॥ ईशाने सर्वभूतदमनीशक्तियुता यसर्वभूतदमनायनमः ८
 इत्यष्टपत्रेषु संस्थाप्य मध्ये काणिकायां मधुपूरितं सुवर्णपत्रं निधाय तदुपरि सुवर्णशय्यामास्तीर्ज्य उपरिवितानमा
 वर्ज्य तत्पार्श्वे पर्यंकं सतूलं छत्रं वंशपात्राचारदर्पणं दीपमालाधूपदिसाहितं संस्थाप्य ततः पूर्व उमाशक्तियु
 तां य सोमनाथायनमः ॥ १ ॥ आग्नेये ज्येष्ठाशक्तियुता यसूक्ष्मनाथायनमः ॥ २ ॥ दक्षिणे सिद्धिशक्तियुता
 य एकनाथायनमः ॥ ३ ॥ नैऋत्ये सूक्ष्माशक्तियुता यगौरीसनाथायनमः ॥ ४ ॥ पश्चिमे विश्वेशक्तियुता य
 गणाधिपायनमः ॥ ५ ॥ वायव्ये भद्राशक्तियुता यसूरूपनाथायनमः ॥ ६ ॥ उत्तरे दीप्तिशक्तियुता य सर्वज्ञ
 नाथायनमः ॥ ७ ॥ ईशाने अमोघाशक्तियुता य ईश्वरायनमः ॥ ८ ॥ इति प्रति सोमवारकृतपूजनप्रतिमायां क
 लशोपरि पूजयेत् कर्णिकास्य स्वर्णशय्यास्थप्रतिमायां उमो नो न्मनीशक्तियुता य श्रीसोमेशाय महाप्रभावाय
 सदा शिवायनमः इति मध्यपूजनं तत्रक्रमं पूर्वप्रतिष्ठा ततो ध्यानम् ध्यायेन्नित्यं महेशमित्यादि ततो दशो

पचारैः सर्वेषां पूजा पाद्य १ अर्घ्यं २ आचमनं ३ स्नानं ४ वस्त्रं ५ गंधः ६ अक्षताः ७ पुष्पं ८
 विल्वपत्रं ९ धूपः १० दीपः ११ नैवेद्यं १२ इत्यादिसर्वोपचारपूजां क्रमेण ध्यानपूर्वकं कुर्यात् मध्येऽस्व
 णे शय्यास्थं देवं प्रतिष्ठाप्य शक्तौ चतुःपटिअशक्तौ वा त्रिशयोडशोपचारैः पूजयेत् देवं आसनादिनैवेद्यप्रत्यापो
 शानांतं कृत्वा आचार्याय क्षितिमूर्तये नम इत्याद्यष्टमूर्तिपूजां विधाय पर्य्यंकैः समुपवेश्य वस्त्रालंकारछत्रचामर-
 तांबूलदक्षिणादर्पणपुष्पमालासमर्पणांतं कृत्वा उांनमः पंचवक्त्राय दशबाहु त्रिनेत्रिणे श्वेतवृषभमारूढश्चेताभरण-
 भूषित उमादेहार्धसंयुक्तसर्वमूर्ते नमो नमः इति मंत्रेण अष्टोत्तरशतं हुत्वा उद्यापनांगं च हुत्वा उां अन्नं ताय नमः १ सूक्ष्मे-
 शाय नमः २ त्रिविशाय नमः ३ एकपादेशाय नमः ४ एकरुद्रे शाय नमः ५ त्रिमूर्ती शाय नमः ६ श्रीकंठे शाय नमः ७
 वामदेवाय नमः ८ मध्ये सदा शिवाय नमः ९ इति पंचोपचारैः संपूज्य नीराजनं कृत्वा जपं समाप्य सघृतं पापसं-
 माधानं तिलाग्नं घट्पंचाशदधिकं शतं हयपलेन पूर्णपात्रं विधाय एतत्संस्थाप्य श्रीसदा शिवाय सावरेणाय बलिं स-
 मर्पयेत् इति जलं दत्वा पुष्पांजलिं च दत्वा रात्रौ पंचगव्यं प्राश्य सोमेश्वरं हृदि ध्यायन् गीतवादित्रैः कथा-
 श्रवणस्तोत्रसहस्रनाम्नां पाठादिभिर्जागरणं चरेत् पुनः प्रभाते स्नात्वा नित्यकर्म समाप्य कांडानुसमयेन पदार्थानुश-
 येन वा संपूज्य संप्राप्त्यर्थं विसर्ज्य च अज्ञानाद्यदि वा ज्ञानाज्जपपूजादिकं मया कृतं तदस्तु सफलं कृपया तव शंकर स्व-
 स्तु शस्त्यानुसारेण व्रते मे तत्कृतं शिव कृतं तदस्तु सफलं प्रसादात् तव शंकर इति देवं विसर्ज्य ततो यथासक्ति भ-
 त्त्या ब्राह्मणान्संपूज्य क्षीरखंडादिनिर्मितभक्ष्यभोज्यैरनेकविधैः संतप्य प्रत्येकवस्त्रयुग्मं दक्षिणायुतानवप्रति-
 माः सोपकरणा आचार्याय पौराणिकादिनवम्यो दद्यात् गाश्च अन्येभ्यो दीनानाथेभ्योऽपि तदेतं वंधुयुतो भुंजीत ए-
 वं चोत्तरेऽस्मिन् कुलभते पुण्यमक्षयं धनधान्यसमायुक्तः पुत्रदारसमन्वितः न कुले जायेत तस्य दरिद्रोद्दुःखितो

णिवा अपुत्रोलभेतपुत्रान्वंध्यापुत्रवतोभवेत् । काकवंध्यातुथानरीमृतवत्साचदुर्भगा । कन्धाप्रसूतयाकार्थ्यरोनि
 भिरुविशेषतः । एवंकृतोविधानेदेहपतिशिवं व्रजेत् । कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच । भुंक्तेसौविपु
 लान्भोगान्यावदाभूतसंप्लवं । इतिरुकादिप्रभासखडेसोद्यापनंसौमवारव्रतं । अथश्रावणेमासिसोमवारैकेदार
 नाशुपूजनमुक्रम् । शिवरहस्ये । तस्यकेदारनाथस्यश्रावणेसोमवासरे ॥ पूजाकार्याविशेषणसाधनैर्विविधैशुभैः
 समुत्तरेव्रतकार्थ्यप्रयत्नेनयथाविधि । शक्तितोपोपणकार्थ्यमथयानिशिभोजनमिति । अथाभिनवंवद्रार्घ्यदान
 विधिर्भविष्ये ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ परंपार्थयद्युतश्रीमुखपंकजस्रवेः शृणुष्वभिन्नवस्येदोरुदयेध्यै
 विधिपुरं रवेर्दादशभिर्मौसित्वाकुरुष्यादृश्येतशशी । प्रदोषुसमयेसजन्नध्यैदद्यात्तदाविधोः । द्वितीयायांसि
 तपक्षेसंध्याकालेद्व्यपस्थिते । सस्थाप्याभिनवचंद्रभूमौगोमयमंडले । राहिणीसहितचंद्रः । चंदनेनसुशोभनं
 राजतवीथिकांस्यवाभाजतेःश्वेतवृंदलैः । पुष्पचंदनधूमैश्च । दीपाक्षतजलैःशुभैः । दूर्वाकुरैरजवरैर्दंष्ट्रावल्लैः
 इवप्रहैः । मंत्रप्राणनेनराजेंद्र क्षत्रियः । सपुरोहितः । नवोनवोमासिसासि । जायमानः पुनः । पुनः आप्या
 पूरवसमेतुतसोमराजनोस्तुते । अनेनविधित्वाचार्यसर्वकामफलप्रदं यः प्रयच्छति । कौतयमासिसासिसमाहितः ।
 सकीर्त्यायुशसाकांक्षाधृत्याचभुविमानवः पुत्रपौत्रैः परिवृतोगोधान्यधनसंकुलः स्थत्वावर्षशतमत्येततः । सोमपुरं
 जेतुं तत्रास्तोदिक्यवपुषामुज्जन्मनोरमान् । वरस्त्रीभिः सदात्यर्थयावदाभूतसंप्लवं । धर्म्यसिद्धिमतुलायदि-
 वांछसिद्धिमाप्नुमासमिहमद्वचनं कुरुष्व । सोमस्यसोमकुलं नंदनपुष्पधूमैरध्ययच्छविधित्वाभिनवोदितस्य-
 इतुमविष्योत्तरेभिनवचंद्राद्व्युद्गानविधिः । अथसौमवारव्रतानि । तत्रादौभौमपोढाशांतिकरं । भौमवारव्रतंभवि
 ष्ये । अथातः सप्रवक्ष्यामिरहस्यं ह्यतिदुर्लभं । येनलक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिः पुष्टिः कान्तिश्च जायते । स्वात्यामंगारकं गृ-

ह्यक्षमायान्तकभोजनः, क्षमायांभूमावित्यर्थः, क्षपयेन्नकभोजनेनयावत्, वीरमित्रोदये, सप्तमेत्वथसंप्राप्तौह
 मताद्योनिवश्यतः, रक्तवस्त्रयुगावन्नकुंकुमेनानुलोपितं नैवेद्यं शुद्धकासारं धूपपुष्पाक्षतादिभिः, होमं धृततिलैः, कुर्यात्
 कुजनाम्ना च मन्त्रं वित्, समिधोत्तरशतमष्टाविंशतिरेव च होमयेन्मधुसर्पिभ्यां दध्ना चैव धूतेन च खादिर्यः समिध
 रत्नव्रतहोतव्याविधिवत्तथा, मंत्रेणाचेतनतदद्याद्वाह्मणयक्कुटुबिने कुजकुप्रप्रवोपित्वं मगलः, परिपठसे श्रमंग
 लं निहत्या शुसंबदाय च्छमंगलं एवं कृते व्रते भौमे दोषः शांतिमवाप्नुयात् कर्तव्यं भौमपीडासुतस्मात्प्रयतमा
 नस्यै, पृथ्व्युराणे भौमेऽयमीश्वरादत्र पृथिव्यां जनितो महान् रूपेणैव सदारम्यो वरदानाद्विभो कसां अस्मिन् वि
 वसेन्नस्तेत्याद्याद्वं सशोभनं परिपूर्णं गुणैर्नैव त्रयं वैकप्रदापयेत्, व्रततिदामयैद्वै न्यथोक्तविधिसंयुतां ब्राह्मणाय सु
 पायं अव्यगायजितात्मने अथ व्रतविधिः भौमवारश्चरुणोदये वेलायां अयाग्नार्गेण दत्तधावनं विधाय आचम्य तिलाम
 लकुचूर्णेन नद्यादौ गृहे वा स्नात्वा हारकवस्त्रं परिधाय रक्तोत्तरीयचपरिदध्यात् ततस्ताम्रपात्रैरकाक्षतपुष्परक्तचंद
 नां निनिक्षिप्य अग्निं सूर्येति मंदेणाध्यमद्योत्तरशतवारदद्यात् ततो गृहमागत्य रक्तगोवृणोमेयतोमल्लिसे शुद्धभूष
 देशेषु त्रधनार्थं ऋणमोक्षकामो वा पूजामारभेत् तत्र विधिः डोमयेत्यादिमासपक्षाद्युल्लिख्य ऋणव्याधिनाशधनप
 त्राद्यावाक्षेभौ स्रुव्रतं करिष्ये व्रतांगत्वेन भौमं पूजनचकारिष्ये डोमयकुजतेभुत्स्याकारिष्ये व्रतमुत्तमं ऋणव्या
 धिविनाशाय धनसंतानहेतवे पात्रोपरि स्थितभौमं पूजयेत् तवादौ भौमपूजार्थं यंत्रकल्पतप्रकारमाह त्रि
 कोणं पूर्वमुद्धृत्य पंचधा विभजेत्ततः, तृतीयरेखा विह्वाभ्यां लांछयेत्समभागत आधरेखा त्र्यगुगले तृतीया चिन्हयो
 न्यसेत् द्वितीयाय समारुप्य तृतीया चिन्हयोन्यसेत्, पुण्यरेखां तृतीयांतु समभुक्तासमांशतः तुर्या चिन्हद्वये
 नाथ त्रिभिश्चैह स्तुपचमी, तृतीयोऽग्रं प्रकुर्वीत पंचमामध्यचिन्हेत्, तुर्यां मे सो जपेत्सम्यक्पंचम्या चिन्हयो द्वे

योः चिन्हं स्तुपंचमीदद्यात्सूत्रयुग्मं विचक्षणः एवमेकाधिकासम्यक्कोणानां विंशतिर्भवेत् तृतीयातुर्ययोर्भध्या-
 स्थितिचिन्हे गृहे च येत् देवं तदग्रतो मंत्रात्रिकोणे दक्षिणा क्रमात् मंगलाद्यान्तारपूर्वात्रमौताने कविंशतिः एक-
 विंशतिकोष्ठेषु नाम मंत्रान्समालिखेत् नाम मंत्रायथा मंगलो १ भूमिभिपुत्रश्च २ ऋणहर्ता ३ धनप्रदः ४ स्थिरा
 सनो ५ महाकायः ६ सर्वकर्मविरोधकः ७ लोहितो ८ लोहिताक्षश्च ९ सामगानां कृपाकरः १० धरात्मजः ११ कुजो
 १२ भौमो १३ भूमिदो १४ भूमिर्नंदनः १५ अंगारको १६ यमश्चैव १७ सर्वरोगापहारकः १८ वृष्टिकर्ता पहर्ता १९
 सर्वकामफलप्रदः २० ततः पूजाप्रकर्तव्या पुत्रसंतानहेतवे पूजाप्रकारमाह एहि मे भगवन् भौमं अंगारकमहाप्रभा
 त्वयि सर्वसमायातं त्रैलोक्यं सचरारं भौममावाहयिष्यामि ते जर्मिर्दुरासदं रुद्ररूपमनिर्देश्य वक्रं च
 रुधिरत्रियं अग्निमूर्धेति मंत्रेण गायत्र्या मंगलस्य वा अस्य गायत्री यथा अंगारकाय विद्महे शक्तिहस्ताय धीम
 हि तन्नो भौमः प्रचोदयात् अथ पूजाविधिः मंत्रमहोदधौ मार्गशीर्षे वैशाखे वा शुक्लपक्षे भौमवारं अरुणो
 दयकाले आपामार्गकाष्ठेन दंतधावनं विधाय नद्यादौ स्नात्वा रक्तवस्त्रं परिधाय मासपक्षाद्युल्लिख्य ऋणछेदा
 यपुवावाप्तये च भौमव्रतं करिष्ये इति संकल्प्य प्रार्थयेत् अथ देवैश्शतैर्भक्त्या करिष्ये व्रतमुत्तमं ऋणव्याधि
 विनाशाय धनसंतानहेतवे ततः कर्त्ता स्वदेहे न्यासं कुर्यात् पादौ मंगलाय नमः जानुनी भूमिपुत्राय नमः ऊर्वो
 ऋणहर्त्रे नमः कटिदेशे धनप्रदाय नमः गुह्ये स्थिरासनाय नमः उरसि महाकायाय नमः वामबाहौ सर्वकर्मविरो
 धकाय नमः दक्षिणबाहौ लोहिताय नमः गले लोहिताक्षाय- मुखे सामगानां कृपाकराय- नासिकयोः धरात्म
 जाय- नेत्रयोः कुजाय- ललाटे भौमाय- भ्रुवोर्मध्ये भूमिदाय- मस्तके भूमिर्नंदनाय- शिखायामंगारकाय- स
 र्वंगियमाय- नक्वचे सर्वरोगापहारकाय- मस्तकादिपादांतं वृष्टिकर्त्रे- पादादिमस्तकांतं वृष्ट्यपहर्त्रे- सर्वदिक्षु सर्वकाम

फलप्रदायनमः नाभौ आरायनमः वक्ष्यसि वक्रायनमः मद्धूनि भूभिजायनमः अथ करपङ्गन्यासः लोत्रगुष्टा
 भ्यांनमः ह्रीं तर्जनीभ्यां स्वाहा ह्रमध्यमाभ्यां वषट् सः अनामिकाभ्यां हुं शं क निष्ठिकाभ्यां वौषट् स्वाः करतलक-
 रपृष्ठाभ्यां फट् एव हृदयादिपङ्गन्यासोपि अथास्य नौममत्रस्य विरूपाक्षत्रादिपिगायत्रीछन्दः भौमो देवता इति
 वैदिकमंत्रेपि अथ ध्यानम् रक्तमाल्यांबरधरः शक्तिशूलगदाधरः चतुर्भुजो भिषगभो वरदस्सयाद्वारा सुतः
 रुद्ररूपमनिर्देश्यं वक्रैण लघिप्रियं उज्जयिन्यां समुत्पन्नं भौममावाहाय म्यहं अभिर्द्धति मंत्रेण भौमगायत्र्या च
 अंगारकाय विब्रूहे शक्तिहस्ताय धीमाहि तन्नो भौमः प्रचोदयात् इति आसनादिपुष्पांतं पूजां कृत्वा यंत्रस्थे
 कार्येशक्तिकोष्ठे कविशतिनामंत्रैरेकविंशत्यंगानि पूजयेत् तद्यथा मंगलापनमः पादौ पूजयामि भूमिपुत्रा
 यजानुनी ऋणहर्त्रे ऊरू- धनप्रदाकटिदेशं स्थिरासनाय गुह्यं महाकाया वरः सर्वकर्मावरोधकाय वामबाहुं
 लोहिताय दक्षिणबाहुं सामगानां कृपाकराय मुखं धरात्मजाय नासिकां कुजाय नेत्रे- भौमाय ललाटं- भ्र-
 मिदाय भ्रूमध्यं भूमिन्दनाय मस्तक- अंगारकाय शिखां पू- यमाय सर्वांग- सर्वशेगापहारकाय कवचं- वृष्टि-
 कर्त्रे मस्तकादिपादांतं पू- वृष्ट्यपहर्त्रे पादादिमस्तकांतं- सर्वकामफलप्रदाय- सर्वदिक्षु सर्वांगपूजयामि मंग-
 लो भूमिपुत्र अथ त्याघो कविशतिनामपारायणं कृत्वा कवचं पठेत् शिखायां मंगलः पातु भूमिपुत्र अथ मूर्ध्नि ललाटे ऋ-
 णहर्त्रा च चक्षुषोश्च धनप्रदः स्थिरासनः श्रोत्रयोश्च महाकायश्च नासिके आस्यदंतोष्ठजिह्वासु सर्वकर्मावरोधकः
 हर्तुं नैलोहितः पातु लोहिताक्षश्च कंठके स्कन्धयो रूभयो रक्षेत्सायनां कृपाकरः धरात्मजो भूर्जोरक्षेत्कुजोरक्षे
 त्करद्वयं भौमो मे हृदयं रक्षेद्भूमिदस्तु तोदरे भूमिन्दनकोनाभौ गुह्यत्वं गारको वातु ऊरून् मम यमोरक्षेज्जान्वयोरौ
 गापहारकः जंघयोर्वृष्टिकर्ता च अपहर्ता च गुल्फयोः पादां गुष्टौ च पादौ च सर्वकामफलप्रदः शक्तिर्मे पूर्वतो

रक्षेच्छूलंरक्षेद्वक्षिणे पश्चिमेऽनुधनुःपातुलत्तरेचशरस्तथा ऊर्ध्वपडाननःपातुचाधस्तात्पृथिवीमम एवंन्य
 स्तशरीरोपिपुजयेद्भूमिनंदनं अस्तजमरुणवर्णैरकमाल्यांगरागमरुणकमलमालामालिनविश्वबंधं अति
 ललितकराभ्यांशक्तिशूलैर्वहतंभजतधराणिभूमुंगलमंगलानां इतिध्यात्वा आग्निमूढादेवः ककुदित्यष्टो-
 तारशतंजपेत् अंगारकायविग्रहेशक्तिहस्तायधामहितन्नोभौमः प्रचोदयात् इतिगायत्रीजपतेस्तांत्रः
 पठेत् मंगलोभूमिपुत्रचक्रुणहर्षाधनप्रदः स्थिरासनोमहाकायः सर्वकर्मावरोधकः लोहितोलो-
 हिताक्षचसामगानांकृपाकरः धरात्मजःकुजोभौमोभूमिदोभूमिनदनः अंगारकोयमश्वसर्वरोगापहार-
 कः वृष्टिकर्तापहर्षाचसर्वकामफलप्रदः एतानिकुजनामानिनित्यंयःप्रयतःपठेत् ऋणंनजायेततस्यसंतानं
 वर्धतेसदा एकविंशतिनामानिपठित्वानुदिनांतिके रूपवान्धनवोश्वजजायेतेनात्रसंशयः एककालाद्वि-
 कालंवायःपठेत्सुसमाहितः एवंकृतेनसदेहोऽऋणहर्षार्थानीभवेत् इतिस्तोत्रम् धरणीगर्भसंभूतं विद्युत्कां
 तिसनप्रभं कुमारंशक्तिहस्तंचमंगलप्रणमाम्यहम् ॥ इतिनमस्कारः ॥ ततःखंडिरांगरेणरेखात्रयंकृत्वा
 अंगारकमहीपुत्रभगवन्भक्तवत्सल त्वानमस्यामिनिःशेषंऋणमाशुविनाशय ऋणरोगादिदारिद्र्यपापक्षुत्ता
 पमृत्यवः भयङ्केशमनस्तापानश्यंतुममसर्वदा ऋणदुःखविनाशायपुत्रसंतानहेतवे मार्जयाम्यसितारेखा
 स्तित्रोजन्मत्रयोद्भवाः दुःखदोर्भाग्यनाशायसुखसंतानहेतवे कृतेरेखात्रयंमपादेनमार्जयाम्यहं ततःप्रा-
 र्थनांकुर्यात् ऋणहर्त्रेनमस्तुभ्यंदु खदारिद्र्यनाशक सुखसौभाग्यधनदोभवमेधरणीसुत तप्तकांचनसंका
 शतरुणार्कसमप्रभ सुखसौभाग्यधनदऋणदारिद्र्यनाशक ग्रहराजनमस्तेस्तुसर्वकल्याणकारक प्रसादा
 तवेदेवशसदकल्याणभाजन देवदानवगंधर्वयक्षराक्षसपन्नगाः प्राप्नुवन्तिशिवसर्वेसदापूर्णमनोरथाः प्रसादं

कुरुभैमसौभाग्यमंगलप्रदं वालकुमारकोयस्तुसौमःप्रार्थितोमया उज्जयिन्यांसमुत्पन्नोभौमोभौमश्च
 तर्भुजः भरद्वाजकुलेजात शूलशक्तिगदाधरः वरदोमेषमारूढःस्कंदप्रायस्ताडित्स्रभः स्योनाष्टयिवीमत्रेणद
 लेयान्यप्रतिष्ठितः भूमिपुत्रोमहतेजाकुमारोरक्तवस्त्रकः ज्वलदंगारसदृशोभौमःशांतिप्रयच्छतु इतिपूजामं
 त्राः प्रसीदममदेवेशविघ्नहर्त्तधनप्रदं गृहाणार्घ्यमयादत्तममशांतिप्रयच्छवै भूमिपुत्रमहतेजःस्वेदोद्भवपि
 नाकिनः सुतार्थनीप्रपन्नात्वांगृहाणार्घ्यनमोस्तुते रक्तप्रवालसदृशजंपाकुसुमसन्निभं महीसुतमहाबाहोय
 हाणार्घ्यनमोस्तुते एवमेकविंशतिवारमेकविंशतिनामभिरर्घ्यशक्त्यादद्यात् प्रदक्षिणाविधातव्यास्तावत्योध
 रणीसुते इत्यर्घ्यदानेतितावंतएवनमस्काराश्रपिकार्याः पुनःस्तोत्रंपठित्वावायनदानंदद्यात् तिलगुडसहिता
 नेकविंशतितडुलान् गोधूमान्नफलदक्षिणासहितानेकविंशतिविशेषयोवाएकस्मेदविदुषेदद्यात् तत्रदानमंत्रः
 मंगलायनमस्तुभ्यं सर्वमंगलकारकं वायेनेनचसेतुष्ठोमगलःप्रयितामितिवायनंदद्यात् ततःपुष्पांजलिकरस्तु
 वीतधरणीसुतं ध्यात्वा तच्चरणंभोजं पूजासांगत्वासिद्धये धरणीगर्भसंभूतविद्युदग्निममप्रभं कुमारंशक्तिह
 स्तंतमंगलंप्रणमाम्यहं ऋणहर्तृत्रेनमस्तुभ्यंदुःखदारिद्र्यनाशिने नभसिद्योतमानायसर्वकल्याणकारिणे देव
 दानवगंधर्वयक्षराक्षसपन्नगाः सुख्यांतियतस्तस्मैनामधराणिमनवे योवक्रगतिमापन्नोऽनुणादुःखंप्रयच्छति
 पूजितःसुखसौभाग्यंतस्मैश्मसूनेनमः प्रसादंकुरुभेनाथमंगलप्रदमंगलं मेयवाहनरुद्रात्मन्पुत्रान्देहि धनं
 यशः एवंसंस्तूयसंपूज्यगृहीयाद्वाह्यणाशिषः गुरवेदक्षिणादत्त्वाभुंजितान्नंनिवेदितं प्रतिभौमदिनंकुर्यादेवं
 संवत्सरावधि तिलैर्विधापयेद्धोमंशताडैर्भोजयेद्भुजान् माहेयमूर्त्तिसौवर्णासुरभिमाचार्यायनिवेदयेत् मंडल
 स्थेपरैर्भ्यर्चयस्तसौभाग्यासिद्धये एवंब्रतपरानारीप्राप्नुयात्सुभगान्स्तुतान् धनान्यैऋणनाशायत्रतंकुर्यात्पुमा

नपि अग्निमूर्द्धतिमंत्रनुवेदिकं ब्राह्मणोजेपत् तयांगारकगायत्रीं सर्वाभीष्टप्राप्तसिद्धये शृंगारकायशब्दतिविद्वा-
हेपदमुद्धरेत् शक्तिहस्ताय च पदंधीमहोतिततो वदेत् तन्नोभौमः प्रचौवर्णौ दद्यादिति प्रकर्त्तयेत् इति मंत्रमहोदधिप्र-
णीतं भौमवारत्रतम् श्रयकथा भविष्योत्तरे श्रीकृष्ण उवाच यदुक्तं कथयिष्यामि सर्वकामार्थसिद्धये ग्रहाणां भविष्य-
भौमपूजेनैवोत्तमवासरे मंगलोभूमिपुत्रश्रद्धणहर्त्ता धनप्रदः स्थिरासनो महाकायः सर्वकर्मावरोधकः लोहितो लो-
हिताक्षश्चरानगानां रुपाकरः धरात्मजः कुजोभौमो भूमिदो भूमिर्नंदनः शृंगारकोयमश्चैव सर्ववर्गे गापहारकः वृष्टिक-
र्त्ता पितृत्वसर्वकामफलप्रदः एतानि कुजनानि नित्यं यः प्रचतः पठेत् ऋणं न जायेत तस्य धनं प्राप्तो त्वसंशयं विक्रीणं
तु तदा कुर्व्यान्मश्रौर्विवंप्रकल्पयेत् कुंभेन सदालेख्यं रक्तचंदनं कनवा कोणे कोणानि संपाद्य त्रीणि नामानि भूमिप-
श्रारवं क्रंभूमिर्जनुरगंगधैः प्रपूजयेत् स्थापयेदन्नं कुंभं जलपूर्णं सचक्रके रक्तधान्यैस्तु नैवेद्यैः रक्तैः रक्तोपलैस्तथा
रक्तपुष्पैश्च गंधैश्च धूपदीपादिभिस्तथा मंगलं पूजयेद्भक्त्या मंगले ह नि सर्वदा ऋणरेखाः प्रकर्त्तव्याः शृंगारणतदश्र-
तः तास्तु प्रमार्जेत्पथश्चाह्वामपादेन संस्पृशन् एकं विंशतिनामानि पठित्वा तु तदंतिके रूपवान्यनवांश्चैव जा-
यते नारवंशयः एककालं द्विकालं वायः पठेत्सुसमाहितः एवं कृतेन सेंदे हो ऋणं हित्वा सुखी भवेत् पूजितो देव
देवेशो मंगलो मंगलप्रदः उज्जयिन्यां समुद्रपन्नो भौमो भौमश्चतुर्भुजः भारद्वाजकुले जातः शक्तिशूलगदाधरः
वरदो मे पमारूढः स्कंदप्रायस्ताडितस्तम्रभः स्थानाष्टयिर्वीतिर्भवेण लयाभ्ये प्रतीष्ठितः भूमिपुत्रो महोत्तमः कु-
मारो रक्तवत्सकः ज्वलदंगारसदृशो भौमः शांतिप्रयच्छतु पूजामवाः प्रसीद देव देवेश विघ्नहर्त्तुर्धनप्रद गृहा-
णार्धमयादत्तं मम शांतिं प्रयच्छ वै पूजितो देव देवेश्च मंगले मंगलप्रदः गौतमेन पुराष्टलोहितो गोमहाश्र-
हः गौतम उवाच कथयस्व महाभाग गङ्गापूजनमुत्तमं मंत्रमाराधनं दानं सर्वपापप्रणाशनं रूपं सुवर्ण-

संकाशं वाहनायुधसंयुतं येन पूजनमात्रेण जायत सुखमुत्तमं धर्मार्थकाममोक्षाणां कालेनैव फलप्रदं सर्वपापप्रशमनं
सर्वव्याधिविनाशनं सर्वसौभाग्यदं ब्रह्महत्यापातकनाशनं सर्वयज्ञफलं पुण्यसर्वकामफलप्रदं तपसांजपदानां
नां फलेयनतुल्यते तद्व्रतं ब्रूहि मे देव लोहितगम्बहाग्रह यस्मिन्नाराधिते मर्त्यः सर्वसौभाग्यवान्भवेत् मंगलउवाच
शृणु विप्र महाभाग सर्वज्ञऋषिगौत्तम व्रतं च पूजनं दानं यद्व्रतं भुवनत्रये आसीत् पूर्वाहिसर्वज्ञो ब्राह्मणो वेदपारगः
तस्य भार्य्यासुनंदा च नाश्नात् स्याता सुलोचना तस्यापत्यं संजातं वृद्धं भवतः तेनान्यस्य सुता पुण्या गृहीत्वा पोषि
ता भृशं ब्राह्मणस्य कुले जाता सुरूपा रूपसंयुता सर्वलक्षणसंपन्ना प्रयत्नेनैव गौत्तम जन्मांतरे तथा चाहं कृत्वा वेन पु
जितः तां पुत्रीं स्वगृहे नीत्वा ब्राह्मणीपर्यपालयत् नित्यं निष्ठीवते स्वरूपमष्टांगैः कनकाकृतिः स्वर्णेन तेन विप्रो सौधनाढ्यो
बलगर्वितः कोटिकोटौ श्वरो जातो राजते भूमि मंडले वर्षैः कतिपर्यैव प्रसाकन्यारूढयौवना दृष्ट्वा नंदकविप्रेण
दशवर्षतपस्विनीं विवाहार्थं च विप्रेण दत्ता सोमे श्वरस्य च वेदोक्तविधिनो न विवाहमकरोत्तदा वर्षैः कतिपर्यै
स्तां तु कन्यां सुप्रौढयौवनां आदाय श्वशुरगृहं त्रिगतः शुभवासरे ततः स्वदेशमार्गेण ब्रजं निव प्रोप्य हर्निशं निशां
तेषां ध्वनिघोरैरेरण्ये पर्वतमस्तके सुनं दीच वने तस्मिन्निष्ठो भेन भवितः मार्गे चलति विप्रो सौघाति तु विट्पतिं स्वकं
विट्पतिर्जाभाता तेनासौघाति तो विप्रश्चौररूपेण साहसात् पतिं मृतं च संदृष्ट्वा सानारीभयपीडिता पतिना सह
विप्रेण मरणे कृतनिश्चया यावत्प्रक्षिप्य काष्ठानां मध्ये च बहुताशनं पतिं देहमुपादाय चिक्षेप चितिमध्यतः - प्रतिब्र
ह्ममयं देवं ध्यायंती सा पदे पदे पतिं प्रदक्षिणीकृत्य चितायाश्च समीपतः स्थिता यावत्प्रविशति तदा ह मवदं च्चतां तस्मि
न्काले चतुष्टोहं याचस्व वरमुग्रं ब्राह्मण्युवाच यदि तुष्टोसि मे देव तदा जीवतु मे पतिः मंगलउवाच अजरोप्य
मरो वापि भर्ता तव भविष्यति अन्यं ब्रूहि महासाध्वि वरं त्रिभुवनोत्तमं ब्राह्मण्युवाच यदि तुष्टोसि मे देव ग्रहाणाम्

कस्यपयथाक्तनांवाधानतः पद्ममध्यकांशकायामममूर्त्तिमताद्रितं पूजयेद्यजमानस्तुशेषनामानिमध्यतः मंगलाययजे
 त्पादौभूमिपुत्रायजानुनी ऊर्वोश्चक्रणहर्त्रचकटिदेशेधनप्रद स्थिरासनंगुह्यदेशमहाकायाचौरसिसर्वकामप्रदा
 त्रेतुवामबाहुप्रपूजयेत् लोहितदक्षिणवाहौलोहिताख्यायकठके आस्थेसंपूजयेन्मन्त्रसाभगानांकृपाकरं धरा
 त्मजनासकायंकुजचनयनद्वये भौमललाटपट्टेचभूमिजायनमोक्षुर्वौ भूमिन्दननाम्नाचर्मद्वनिमांपूजयेत्ततः अ
 गारकंशिखायांतुयमंकवचदेशतः सर्वरोगापहर्त्तारमस्त्रेमांपूजयेत्सदा आकाशेष्टिकर्त्तारतद्वत्तारमधस्तथा
 सर्वगेषुचपूजयेत्स्मि सर्वकामफल दः एवंपंचोपचारेणपूजातेव्रतपारणात् आच्छिद्रयाचनीयंतुभक्तियुक्तेनचेतसात्र
 चार्घ्याऋत्विजोब्रूयुव्रतसंपूर्णं, स्त्विवति व्रतातेपूजयेद्विप्रगुरुपत्नीसमन्वितं रक्तवस्त्रंपरीधार्यपदं दद्याद्यथो
 चितं पदंभोजनभाजनादि शय्यांसोपस्करांचैवभोजनंविधिंतथा भस्यादद्यादनद्वाहंव्रतातेभमतुष्टये
 ऋत्विजोपितदापूज्या प्रीत्यर्थेचास्यशक्तित भोजनाच्छादनाद्यैश्चस्त्कारैर्विविधैर्गिरा इत्थमुद्यापनंयेतुकुर्वति
 व्रतकारका तेषांपीडाकदाप्यस्यग्रहस्यनभविष्यति भूतवेतालशाकिन्य प्रभवीतनाहिसकाः नभश्चैवभवने
 नद्दु खंचभवेद्बुध येषांसतानवांछास्यतेलभंतैवहून्सुतान् इत्युक्त्वागौतमस्याग्नेदिवप्राप्तोमहाग्रहः व्रतचरंति
 येलोकाःपीडिताविपदांगणै आपदोविलयंयांतिसर्वस्तिपांतुतक्षणात् सदानियमभारूढः प्रत्येषेसुसमाहितः
 यावज्जीवंव्रतंपुण्यंकरोतिभुवन य सुसमृद्धोभवेद्विप्रःपुत्रपौत्रैः प्रवर्धते अत्रेयातिपरंस्थानंयत्रसूर्यादयोग्रहाः
 कृतस्यसतंतसन्त्यक्त्रतस्यास्यप्रभावत यावज्जा क्रोति कर्तुंनरोयदि उद्यापनविधायैवभोक्तव्यंव्रतिभि
 नैरैः उद्यापनंतुशास्त्रोक्तकर्त्तव्यंसुसमाहितैः अशक्तोब्राह्मणानुज्ञांगृहीत्वातुविसर्जयेत् अन्यथाकुरुतेयस्तुकु
 ष्ठीचांधःप्रजायते तस्मात्सर्वप्रथलेनब्राह्मणानुज्ञयाव्रत कर्त्तव्यंतुसंपूर्णमुद्यापनसमन्वितं धरामराणांवच

धिपप्रभो यत्वा भेदसमालिख्यरक्तचंदनचर्चितं रक्तपुष्पैश्चसंपूज्यप्रत्यूपैर्मवासरे वैधव्यं व्याधिशोकंचराज
 चोरभयतया संपाप्तिग्रहसत्वाधिव्यागंस्वर्जनैः सह माकुरुष्वमहपुत्रयदितुष्टोसिमैप्रभो मंगलउवाच एकविं
 शतिभौमांश्चरेद्व्रतस्याजितंद्रियः एकाहारेणचान्नचतुर्द्वीपान्वितेष्टहे अर्घ्यतुसफलमंत्रवदपौराणिकैरपि स्व
 राक्षसाभोजनंविप्रदातव्यंसहिरण्यकं युवानंरक्तवृषभंसर्वोपस्करसंयुतं दद्यादितिशेषः तेषांपीडाग्रह
 भवानभवेत्तु कदाचन भूतवेतालशाकिन्यः प्रभवन्ति न हि सकाः एकविंशतिभौमाश्च कर्तव्या एकभावतः
 आपदाविलयं याति मुखं चैव प्रवर्धते यः शृणोति व्रतं तत्र मानवः संयतेन्द्रियः तस्य मासकृतं पापं विलयं
 याति तत्क्षणात् सदानियमसंयुक्तः प्रत्येपेभौमास्थितः यावज्जीवं व्रतं पुण्यं करोति भुवनत्रये सुसमृद्धा भवे
 द्विप्रः पुत्रपौत्रस्तु वंशतः अत्रेचापि परं स्थानं यत्र सूर्यादयो ग्रहाः एवमुक्त्वा तदा तत्र मंगलोपि दिवं गतः इदं
 व्रतं तवाख्यातं सर्वसौख्यप्रदायकं इदं व्रतं करिष्यति तेषां पिडान जायते स्त्रीभिर्द्रुतं प्रकर्तव्यं पुरुषैश्च विशेषतः
 तेषां मुक्तिर्न संदेहः स्वर्गवासान संशयः इति भौमवारव्रतकथा अथोद्यापनविधिर्भविष्ये ॥ गौतम उवाच ॥
 उद्यापनविधिं सम्यङ् मम ब्रूहि प्रसादतः येन ज्ञातेन जगत् उपकारो महान् भवेत् ॥ मंगल उवाच ॥ विज्ञेयो
 मंडपस्तस्मिन् षट्स्त प्रमाणतः स्थंडिलं मध्यतः काव्यमेकहस्त प्रमाणतः स्थंडिलं तु प्रकर्तव्यमारकरकशालिना
 पूर्वां कानिचनामिमं डले पूजयेत्ततः तन्मंडलं तु कर्तव्यं पत्रैर्विंशतिभिर्द्वज द्वारोपद्वारसहितं वीथिकां करकेयुतं
 पूजातत्र करं व्यारक्तचंदनपूर्वका जपापुष्पं जदातव्यं व्रतोद्यापनसिद्धये कुंभे प्रतियास्थाप्या सौवर्णा सास्व
 शक्तिः रक्तवस्त्रेण संछाद्य पूज्या पूर्वां कं मंत्रतः अष्टोत्तरशतं होमं पूजां तिकारयेद्बुधः जपायाः कुसमानां तु घृत
 स्य तु यथाविधि निलाक्षतानामाचार्यं ऋत्विगिर्भवेदपारंगेः आग्निमूर्द्धंति मंत्रेण रक्तशालेयकैस्तथा शांतिकंतु प्र

नेरवस्मितादिवौकसस्तीर्थव्रतैः समेताः नलघयेच्चापिवचांसितेषां श्रयोभिकामीषुरुषोविजानन् इति श्रीभविष्यो
 तरोक्तं सोद्यापनं भीमवारव्रतम् अथ प्रकारं तरेण सोद्यापनं भीमव्रतपूजनम् तत्र प्रातरपामाभंदंतधावनं तिला
 मलकचूर्णेनांगोद्धर्तनं नद्यादे स्नानं संध्यामुपास्य रुचंदनपुष्पाक्षतैस्तस्मात्प्रात्रेणैकविंशति नामभिरर्घ्यदानम्
 भीममंत्रेण तद्वायव्याचाष्टोत्तरशतवारं जपः गृहमागत्य रुचसुराभिगोमयेन भूमिलेपनं तत्र रुचंदनेन त्रिकोणं
 उलंकृत्वा तत्र गोधूमप्रस्थोपरिताचकलशोपरि तत्र ताम्रमयं भूर्जपत्रमथैकविंशतिकोष्ठात्मकं पत्रपूर्वाक्तं
 त्रैलोक्यं पञ्चनिधाय आचम्य संकल्पं कुर्यात् उत तस्मिन् अथ आत्मन ऋणापहतिपूर्वकं धनधान्यपुत्र पौत्रा
 द्यभीष्टसिद्धिद्वारं मंगलप्रीत्यर्थं मंगलव्रतं करिष्ये इति संकल्प्य गणेशपूजापूर्वकं पुण्याहवाचनादिविधा
 यपूजाकारभेत् तत्रादौ प्रार्थना अथ देवेश ते भक्त्या करिष्ये व्रतमुत्तमं ऋणदुःखादिनाशाय धनसंता
 नहेतवे श्रीगणेशं देवेशं मम पूर्णान्नोरथान् ततो भूतं शुद्धादिकृत्वा न्यासां कुर्व्यात् मंगलाय नमः शि
 खायां भूमिपुत्राय मूर्द्धनि- २ ऋणहर्त्रे ललाटे ३ धनप्रदायने त्रयोः ४ स्थिरासनाय कर्णयोः ५ महा
 कायाय नासिकयोः ६ सर्वकर्मावरोधकाय मुखे ७ लोहिताय स्तनयोः ८ लोहिताक्षाय कंठे ९ सामगानां
 कृपाकराय स्कंधयोः १० धरात्मजाय वाहोः ११ कुजाय हस्तयोः १२ गौमाय हृदये १३ भूमिदाय उदरे
 १४ भूमिर्नंदनाय नाभौ १५ शंभुराय कट्यां १६ यमाय ऊर्वोः १७ सर्वरोगापहारकाय जान्वोः १८ तु
 ष्टिकर्त्रे जंघयोः १९ वृष्यपहर्वे गुल्फयोः २० सर्वकामफलप्रदाय पादयोः २१ ततो मां मां मूं भूं मां मः
 इति करपङ्गन्यासः स्वामभोगे कलशाराधनम् तत्पश्चिमतः स्वामे त्रिकोणषट्कोणवृत्तचतुरस्त्रमंडले
 साधारणार्घ्यपात्रे गंधपुष्पाक्षतयुतेन जलेनापुष्ट्यं मूलेन गायत्र्या वाष्टवारमभिमंत्र्य तद्वक्षिणे त्रिकोणे साधारं सजलं

पूर्णपादसंस्थाप्य गंधपुष्पाक्षतादिदत्त्वा मूलनः उवार माभिमंत्र्य तदक्षिणेत्रिकोणेषाधारमध्यपात्रस्थ
जलं किंचिन्निक्षिप्य धेनुमुद्राप्रदश्य प्रोक्षणीपात्रस्थजलेनात्मानंपूजाद्रव्यंचप्रोक्ष्य देवं च्येत् पिगाक्षं
१ कवर्णसुरतरुदलभंरक्तवस्त्रेण्युक्तं मेघारूढं ह्रेंद्रह्यमलकिसलयैः पूजितं सुप्रसन्नं ध्यायेदेतान् प्रधानं
वरदकरपुतं शूलशार्ङ्गिगदांतु भौमैश्च भूर्यासिंधुनिधिनिकरविभुमंगलवितयामि ॥ १ ॥ एहोहि भगवन् भौ
मस्थाने चात्र स्थिरो भवत्वयि संधिनिधिनिकरविभुमंगलवितयामि ॥ १ ॥ उज्जयिन्यां समुद्रतः शूलशक्तिगदाधर भारद्वाज
कुलोत्पन्नस्कंदविद्युरादित्सभे यावत्पूजा समाप्येत तावत्सुस्तिरो भव इमां मया कृतां पूजां गृहाण वरदो भव
उद्गोद्वां श्रौं म्लूं मंगलाय नमः अयं मूलमंत्रः अंगारकाय विद्महे भूमिपुत्राय धीमहि इयं गायत्री आग्निर्मधूंति वैदि
कोमंत्रः मंगलाय नमः मंगलं सांगं सपरिवारमावाहयामि इति पंचवारं मंत्रं त्रयं पठेत् ॥ १ ॥ भूमिपुत्राय आसनं
२ ऋणहर्त्रे पाद्यं ३ धनप्रदाय आचमनं स्थिरासनाय अर्घ्यं मंगलाय दधि मधु सर्पितुं मधुकर्महाकायाय पु
नराचमनं ५ ऋणहर्त्रे पंचामृतस्नानं ६ ततो गंधादिभिः संपूज्य पुरुषसूक्तेन आभिषेकं कुर्यात् सर्वकर्मवरो
धकाय शुद्धोदकस्नानं ८ ततः पूर्वस्थापितकलशे प्रतिष्ठापयेत् परितः पूर्वादि क्रमेण परिवारान्स्थापयेत् पूर्वं
शक्तिं १ आग्नेयशूलं २ दक्षिणधनुः ३ नैऋत्यांशरं ४ पश्चिमे भद्रां ५ वायव्ये वरदं ६ उत्तरे षडाननं ७
ईशान्यां षाधिर्वी ८ आवाह्यसहैव पूजयेत् लोहिताय वस्त्रं लोहिताक्षाय उपवीतं सामगानां कृपाकराय गंधं
धरात्मजाय पुष्पं अथ एकविंशतिकोष्ठेषु अग्न्येकविंशतिनामभिः पूजयेत् मंगलाय नमः पादौ पूजयामि भूमिपु
त्राय गृत्फौः ऋणहर्त्रे जंघे - धनप्रदाय जानुनी - स्थिरासनाय ऊरूः महाकायाय कटिं सर्वकर्मवरो धकाय नाभिं
लोहिताय उदरं - लोहिताक्षाय हृदयं सामगानां कृपाकराय करौ प - धरात्मजाय बाहूः कुजाय स्कंधौ भौमाय कंठं

भूनिदायहनु भूमिन्दनायमुखं श्रंगारकायनासिकां यमायकर्णां संवरोगापहारकायचक्षुषी द्योःकत्रललाटं
 दुष्परहवैम्बुर्भानं संवकानफलप्रदायशिखांपूजयामि ततोनानापरिमललेपापणं कुजायधूपं भोमायदीपं भाक्तेदा
 पगुडानिभ्रंगोधूनात्रनेवयं सोपस्कांवा भूमिन्दनायफलं अंगारकायतावूलं यमायदक्षिणां संवरोगापहारकाय
 नोराननं यदिकत्रंपुष्पांजलिः वृष्टापहत्रैप्रदक्षिणा सर्वतामफलप्रदाय नमस्कारः भूमिपुत्रमहतजिजःस्व
 दौत्रवापेनाकिनः धनार्यत्वांप्रपन्नोस्मिगृहाणार्घ्यमोस्तुते अननमंत्रेणरक्तपुष्पाक्षतरक्तचंदनताम्रपात्रस्थ
 जलेनरक्तवैशातिनामभिरय्याणिदद्यात् ओमंगलायनमइदमर्घ्यसमर्पयामि एवमभिपुत्रायनमइत्यर्चिकवि
 रातिनाम्नामूहःकाव्यैःततो जपंकुर्यात् अस्यश्रोभोममंत्रस्यत्रह्साऋषिष्टुष्टुदः मंगलोदेवता महेश्वरइ
 तिरगक्तिः ममऋणमोचनायभोऽष्टासिद्ध्यप्येकशताधिकद्विसहस्रपरिमितजपमहंकरिष्ये ओमंभोममममः आ
 नेनमंत्रेणकरपडंगन्यासोविधाय पिंगाक्षरकदेहानेत्याध्यात्वा २१०० मूलमंत्रजपंकृत्वा अंतर्पूववत्करप
 डंगन्यासंकृत्वाकवचंपठेत् शिखायांपंगलःपातुभूमिपुत्रस्तुमूर्धनि ललाटेऋणहर्ताचक्षुषोस्तुधनप्रदः स्थि
 रात्मनःश्रवणयोर्महाकायस्तुनासिके आस्यदंतोष्ठजिह्वासुसर्वकामवरोधकःहर्नोमालोहितःपातुकंठेलोहितलोचनः
 स्कंधयोक्तुभयोरक्षेत्सामगानांकुपाकरः धरात्मजोभुजोपातुकुजोरक्षेत्करद्वये भोमोमाहृदयपातुभूमिजस्तुतयो-
 दरे भूतंदनोयनाभौचकट्यामंगारकोवतु सक्थिनीमयमारक्षेजान्वाचोरागापहारकः जंघयोर्द्व्यष्टिकर्ताचक्षुषह
 तोचगुल्फके पादांगुष्ठोचपादौचसर्वकामफलप्रदः शक्तिर्मपूवतोरक्षेच्छूलरक्षतुदक्षिणे पश्चिममांधनूरक्षेदु-
 दरेचरारस्तथा ऊर्ध्वपदाननःपातुचाधस्तादृष्टयिवीसदा यएवंकवंचजपत्वापश्चाद्भूमिसमाचरेत् ओमद्येत्यादि
 संकोत्यमंगलत्रतांगभूतकृतजपदशोशेनहर्नंकरिष्ये इतिसकल्प्य देवाग्रे शुद्धमृदा त्रिकोणं स्थडिलंकृत्वा

स्वयद्योक्तविधिनाऽग्निप्रतिष्ठाप्य अन्वादिध्यात् अत्रखदिरादिसमिधोहोमद्रव्यं तत्रप्रधानंमंगलगुडाल्प
 मिश्रित तिलद्रव्येणकृतजपदशांशेनयक्ष्यमूलमंवेणजहुयात् खजूरौफलेनपूर्णाहुतंहुत्वा गायत्र्यावैदिक
 मंत्रेणापिपयाशक्तिहुत्वाहोमशेषंसापयेत् अवैकावेशितानामंत्रंरूपिखजूरौफलेहोमोविधीयते ततो
 गायत्र्यौपठित्वामंगलतप्यामोत्याद्येकविंशति नामभिस्त्नर्पणं कार्यं उँअनृणाअस्मिन्ननृणापरस्मिन्स्तु
 तीयेलोकेअनृणस्याम यद्वयानाउतापिठयानासर्वोन्यथा अनृणाअक्षयेम इतिमंत्रपठित्वामाजिनं
 कुर्यात् ततोवायनदानं मंगलरूपेणोद्विजायइदंपाचमित्यादिसंपूज्य तांबूलदक्षिणासहितानेकविंश
 तिसख्याकान् गुडमिश्रिततिललड्डुकान्दद्यात् तत्रमंत्रः ॥ मंगलायनमस्तुभ्यंसर्वमंगलकारक वाय
 नेनचसंतुष्टोमकामान्प्रपूरय अनेनवायनदानेनऋणहर्योभौमःप्रीयतां ततःखदिरांगरेकेणऋणत्रय
 संज्ञिकास्तिस्त्रोरेखाःकार्त्तव्यः ताश्चवामपादेनमार्जयेत् तत्रमंत्रः ॥ दुःखदौर्भाग्यनाशायधनसंतानहे
 तवे मार्जयाम्यसितारेखास्तिस्त्रोजन्मत्रयोद्भवाः ततोमंगलोभूमिपुत्रश्चेत्यादिःसर्वकामफलः एतानि
 कुजनामानिनिर्त्ययःप्रयतःपठत् ऋणनजतिस्तस्यवनयच्छतिवांछितं ततउचिष्टब्रह्मणस्पतेइतिमंत्रेणोत्था
 प्यविसर्जयेत् कथांश्रुत्वाब्राह्मणभोजनपुरःसरं सगुडगोधूमांन्रमौनंभुजित एवमुक्तप्रकारेणप्रतिभौमवासरे
 एकविंशतिकुर्यात् ततोद्वाविंशतितमेभौमवासरे उद्यापनंकुर्यात् तद्यथाउँतत्सत्तत्रधेत्यादितिध्यादिपंचांगस्मृ
 त्वा अभीष्टकामनासिद्ध्यर्थमाचरितंयत्तुभौमव्रतं तस्यसंपूर्णताफलावाप्तयेभौमव्रतोद्यापनंकरिष्ये ततोदृताचार्यः
 उक्तविधिना सर्वतोभद्रस्थकलशप्रतिष्ठांतसामान्यविधिंकृत्वा ततोहोममंगलंपूर्वोक्तपूजाविधिनासंपूज्य सुव
 र्णपुष्पैःमंगलापनमइत्यादिविशेषपूजांकृत्वा पुराणपठनादिनाजागरंकुर्यात् प्रातःआँअप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात्

अत्र प्रधानं मंगलं गुडाल्यामिश्रितं तिलद्रव्येण अष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिर्मूलमंत्रेण गायत्र्या वा वैदिकेनापि एकविंशतिमंत्रैः परिवारे देवताश्च तेनैव द्रव्येण अष्टाष्टसंस्थाकाहुतिभिः ब्रह्मादिदेवताश्चैकया ज्याहुत्यायक्ष्ये मंगलोभूमिपुत्रश्चेत्याद्या एकविंशतिदेवतास्तासां नाममंत्रेण होमः एवं होमसंपाद्य पूर्वोक्तैकविंशतिनामभिरेकविंशतिद्विजान्संपूज्यैकविंशतिकलशान्दद्यात् तत्र मंत्रः मंगलः प्रतिगृह्णतु मंगलो वैददाति च मंगलस्तारकोभ्यां मंगलाय नमो नम इति दत्त्वा आचार्य्यरक्तवस्त्रादिना संपूज्य तस्मै पीठं व्रतपूर्तये रक्तांसुरनि रक्तं वृषभं च दत्त्वा विभवे सति सोपस्करां शय्यां च दत्त्वा सदन्नेन भूदेवान्संतर्प्य दक्षिणाभिः प्रतोष्य आशीषो गृहीत्वा इष्टजनैः सह भुंजीत इति सोद्यापनं भौमवारव्रतम् अथ मंगलागौरी व्रतम् तत्रादौ कामाक्षां प्रकृत्य तत्रापि श्रावणे मासि प्रत्यहं विधिवज्जनैः पूजाकार्य्या विशेषेण सर्वथा भौमवासरे इति मंगलागौरी व्रतं भविष्ये उोमदातिथ्यादिसंकीर्णं आत्मनोऽशेषपक्षया वैधव्यपुत्रपौत्राद्येन कनानाविधभोगप्राप्तिसिपूर्वकगौरीलोकप्राप्त्यर्थं पंचवर्षात्मकं मंगलागौरी व्रतं श्रावणे मासि शुक्लपक्षे त्रयमेभौमवासरे मंगलागौरी व्रतां गत्वेन पूजनं करिष्ये पंचवर्षात्मका चरितं मंगलागौरी व्रतफलं संपूर्णतावाप्स्येयवतदुद्यापनं करिष्ये ततो गौरी तिलकोक्तैर्कालं गतो भद्रमंडलकलशो परिहरेत्तमगौरिप्रोतमगौरिनिमायेति तन्नेत्रेण सर्वमंगलमांगल्ये इत्यादि पौराणिकं नेत्रेण च प्रतिष्ठाप्य ताभ्यामेव मंत्राभ्यां श्रीसुक्तेन वा पूजयेत्परितः पिष्टजान् डमरुकारान् षोडशतंतुवत्संपुतान् षोडशदीपान् प्रज्वाल्य समान्साग्रान् षोडशपर्वयुतान् दुर्वीकुरान्समर्प्य सौभाग्यवस्तुजातंसमर्प्य कथाश्रवणादिभिः रात्रिं नयेत् प्रातरग्निं प्रतिष्ठाप्य अन्वाहय्यात् अत्र प्रधानं गौरी फलाक्षतविल्वदलौ प्रतिद्रव्यं अष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिर्ब्रह्मादिदेवताश्चैककया ज्याहुत्यायक्ष्ये इति होमसंपाद्य ततः षोडशाष्टौ चतुरो वा दंपतीन् अभावैकं वा संपूज्य सौभाग्यवस्त्रादक्षिणा

नांबूलफलादियुतंपक्वान्नपूरितं वंशपात्रं उद्यापनमिदं देवइति मंत्रं पठित्वा तेभ्योदत्त्वा ततश्चाचार्यैः संपूज्य
रौप्यपात्रसौवर्णवर्तिसंयुतंप्रज्वलितदीपंकृत्वा आचार्याय दत्त्वा सोपस्करपीठं व्रतपूथे गांच दत्त्वा परमांनेन
भूदेवान्संतप्यार्थां शेषो गृहीत्वा मौनी इष्टजैनैः सह भुंजीत इति सोद्यापनं मंगलागौरिव्रतम् अथ बुधव्रतं भ
विष्ये अथातः संप्रवक्ष्यामि रहस्यं ह्येतदुत्तमं येन लक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिः पुष्टिः कांतिश्च जायते विशाखासुबुधं
सप्तव्रतनक्तान्यथाचरेत् बुधे हेमं कृत्वा स्थापितं कांतिस्थभाजने शुक्लवस्त्रयुगच्छत्रं शुक्लमाल्यानुलेपनं गुडोद
नोपहारं हनुव्राह्मणाय निवेदयेत् तत्र मंत्रः बुधवं बुद्धिजननो धनदः सर्वदानृणां तत्त्वावबोधकरुपे सोमपुत्र नमो
स्तुते होमं चृत तिलैः कुर्याद्दुधनाम्ना च मंत्रं वित् बुधशोष्ठोत्तरशतनष्टाविंशतिरेव वा होतव्यमधुसर्पिभ्यां
दध्नचैव धृतेन च अत्र समिधो अपामार्गस्य ग्राह्या बुधशोष्ठिरिति त्रिप्रोक्ता बुधवैकृतनाशिनी बुधदोषे तु कर्त्तव्ये
बुधशोष्ठिकपोष्टिके इति भविष्योत्तररोका बुधशोऽतिः अथ बुधस्तोत्रम् डौनमो बुधाय विज्ञाय सोमपुत्राय ते नमः
रोहिणीगर्भं सभूतकुंकुमच्छविशोभन सोमप्रियसुतनैकशास्त्रपारगवित्तन रोहिणेय नमस्ते स्तुतिं शकामु कसू
नवे पीतवस्त्रपरीधानसुवर्णस्त्राग्विराजित सुवर्णमालाभरणस्वर्णदानवरप्रद नमो प्रतिमरूपाय बुधानां प्रिय
कारिणे विष्णुभक्तिमते तुभ्यमुदुराजप्रियं कर इत्येतत्स्तोत्रमुन्मथाय प्रभाते मानवः स्नुयः बुधस्य पठते नित्यं बुद्धि
भाक् स भवेन्नरः इति बुधस्तोत्रम् अथ गुरुवारव्रतं अथातः संप्रवक्ष्यामि रहस्यं ह्येतदुत्तमं येन लक्ष्मीर्धृतिस्तु
ष्टिः पुष्टिः कांतिश्च जायते गुरुचैवानुवाद्यां पूजयेद्भक्तितो नरः पूर्वोक्तविधियोगेन सप्तनक्तान्यथाचरेत् हेमं हेमम
धेपात्रे स्थापयित्वा बृहस्पतिं पीतांबरयुगाच्छन्नं पीतयज्ञोपवीतिन पादुकोपानह छत्रकमंडलुविभूषितं
भूषितं पीतकुसुमैः कुंकुमेनानुलेपितं धूपदीपादि नैवेद्यैः फलैश्च दनसंबर्द्धकैः खंडखाद्योपहारांश्च गुरोरेति निवेदयेत्

प्रार्थनामंत्रः धर्मशास्त्रार्थत्वज्ञानविज्ञानपारग विवृणोतिहराचित्यदेवाचार्यनमोस्तुते हौमिधृतातलिः कुर्या
 दुरुनाम्नाचमंवित् समिधोष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिरष्टवा होतव्यामधुसर्पिभ्यां दध्नाचवधृतेनच पिप्पल्यः
 समिधोज्ञेयाः शास्त्रांतरनियोगतः एतद्व्रतमहापुण्यसर्वपापहरं शिवं तुष्टिपुष्टिकरं नृणां गुरुवैकृतनाशनं विप
 मस्येगुरौ कार्कष्यजीवशांतिरियं बुधैः इति भविष्योत्तरोक्तगुरुवारव्रतम् अथ गुरुस्तोत्रम् दंडाक्षसूत्रधारीचक
 मंडलधरः सदा हस्त्यारूढश्चतुर्बाहुः पातु मां वाक्पतिः सदा चराचरगुरुं स्तोमिगुरुं सर्वोपकारकं यस्य संकीर्तनादे
 वक्षणादिष्ठं प्रजायते बृहस्पतिः सुराचार्य्यो नीतिज्ञो नीतिनायकः गुरुर्जीवो यवागीशो वेदवरा विदांवरः सौम्यमू
 र्तिः सुधादाष्टिः पीतवासाः भूपितामहः अग्रवेत्ता दीर्घश्मश्रुर्हमांगः कुकुमच्छविः सर्वज्ञः सर्वदः सर्वः सर्वपूज्यो ग्रहेश्वरः
 सत्यधामाक्षमाशी लोग्रहपट्टिनिवारकः पंचविंशतिनामानि गुरुं स्मृत्वा तु यः पठेत् आयुरारोग्यमैश्वर्य्यधनधा
 न्यसमन्वितं जीवेद्वर्षशतं सायं सर्वव्याधि विवर्जितः कर्मणामनसा वाचा यत्पापसमुपाजितं तदेतत्पठनादेव
 दहत्याग्निरिच्छेधनं गुरोर्दिने च येद्यस्तु पीतवस्त्रानुलेपनैः धूपदापोपहारैश्च विप्रभोजनपूर्वकं पांडाशांतिर्भवेत्तस्य
 स्वयमाह बृहस्पतिः अथ गुरुशांतिः स्कांदे पिप्पलादो वाच गुरुपूजां प्रवक्ष्यामि यथां भोक्तां ब्रह्मणापुरा लोकाना
 गयसर्वोपद्रवशांतये कन्याविवाहकाले तु शुद्धियस्यानि विद्यते ब्राह्मणस्यो पनयेनेयस्य स्याद्दुःस्थितो गुरुः एभिः
 १. कार्कष्यविधिवद्भक्तिभक्तिः मंदंतीकामपुण्याणि पद्मपालाशसर्पपाः मंदंतीयथिका कामोदमनचविशेषतः
 २. विस्यपामार्गविडंगं शखिनीवचा सहदेवी विष्णुक्रांता सर्वेष्वंशतावरी कुंभस्यापरिभागे तु स्थापयि
 ३. सौवर्णपात्रे सौवर्णां प्रतिमां तां युधिष्ठिर कारयेत्तु यथा शक्त्या विजितां यथा विवर्जितः पीतवस्त्रयुगा
 ४. ज्ञोपवीतिना पूजयेद्ग्रहं पुष्पैद्यस्तो होमं समाचरेत् समिधोश्च त्वष्टक्षस्य होतव्याष्टोत्तरं शतं तिल

श्रीहयैर्विश्रहोतव्यतुयथाक्रमं बृहस्पतेइतिमंत्राणऋषिछंदसमन्वितं मंत्राणानेनजुहुयाद्धान्यपूर्वचयन्ततः ततो
 होमावसानेनपुजयित्वाबृहस्पतिं पीतगंधैस्तथापुष्पैर्धूपैर्दार्पैश्चभक्तिः दध्योदनंचनैवेद्यफलतांबूलसंयुतं मंत्रै
 णानेनकैतेपसमभ्यर्च्ययुधिष्ठिर नमस्तेगिरसांनाथवाक्पतेयबृहस्पते क्रूरग्रहैःपीडितानाममृतायनमोनमः
 पूजयित्वासुराचार्य्यपश्चादध्यनिवेदयेत्त गंभीरदृढरूपांगदेव्यसुमनाःप्रभो नमस्तेवाक्पतेशांतगृहाणार्घ्यं
 बृहस्पते इत्यर्घ्यमंत्रः आर्घ्यदत्त्वासुरेशस्यजपहोमसमापयेत् भक्त्यायेत्सुराचार्य्यहोमपूजादियत्कृतं तत्त्वं
 गृहाणशांस्वर्ध्वबृहस्पतेनमोनमः मंत्राणानेनसंकल्प्यपश्चात्संप्रार्थयेन्नृप जीवोबृहस्पतिःसूरिराचार्य्योऽगुरुर्गिराः
 वाक्पतिर्देवमन्त्रीशुभंकुर्यात्सदामम इतिप्रार्थना एवंप्रार्थयेद्देवमाचार्य्यचप्रपूजयेत् सर्वोपस्करसंयुक्तो
 प्रतिमांतांयुधिष्ठिर प्रणम्यचगवायुकामाचार्यानिवेदयेत् अथाचार्य्यस्तुनियतोवेदेदांगपारगः यजमा
 नंसपत्नीकंशांतचित्तजितेद्रियं कुभोदकंगृहीतातुमंत्रैरैतैःप्रार्थयेत् इदमापोयमंत्राणसामग्रीतिक्रवंतथा
 याओपधोरश्चावतीःकुप्माडैश्चाभिषेचयेत् पश्चात्सभोजयेद्विप्रान्यथाशक्त्यायुधिष्ठिर एवंरुक्त्वागुरोःपूजांसर्वो
 न्कामानवाप्नुयात् संक्रांतावपिकौंतेयतथास्याभ्युदयेनवा कुर्वन्बृहस्पतेःपूजामभीष्टफलमाप्नुयात् संक्रांतौगु
 रौः राश्यंतरसंक्रमे इतिभविष्योत्तरोक्तंगुरुपूजाव्रतम् अथस्कंदपुराणे गुरुस्तोत्रम् बृहस्पतिःसुराचार्य्योदया
 वान्शुभलक्षणःलोकप्रियागुरुःश्रीमान्सर्वज्ञःसर्वदोषिभुः सर्वेशःसर्वदातुष्टःसर्वगःसर्वपूजितःअक्रोधोन्मनिः
 अष्टोनीतिकर्ताजगत्प्रियःविश्वात्माविश्वकर्ताचविश्वोनिरयोनिजः भूर्भुवःस्वःपिताचैवभर्ताजीवोमहाबलः पंचवि
 शतिनामानिपुण्यानिशुभदानिच प्रातरुत्थाययेनित्यकीर्तयेत्सुसमाहितः वियद्गतोपिभगवान्प्रीतस्तस्यदृढ
 स्पतिः नंदगोपगृहेयच्चविष्णुनापारकीर्तितं पठेनुयोगुरुस्तोत्रंचिरंजीवानंसंशयः गोसहस्रफलंपुण्यंविष्णुवच

नमब्रवीत् वृहस्पतिः सुराचार्यः सुरासुरसुपुजितः अभीष्टफलदाः श्रीमान् शुभग्रहनमोस्तुते इति स्कन्दपुराणे
कंगुरुस्तोत्रम् अथ शुक्रचारव्रतम् अतः परं प्रवक्ष्यामि रहस्यं ह्येतदुत्तमं येन लक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिः पुष्टिः कांतिश्च जा
यते शुक्रज्येष्ठासुसंप्राप्य पूजयेन्नक्तभोजनैः पूर्वोक्तक्रमयोगेनाद्विजानातं परेण तु सप्तमेत्वथ संप्राप्ते सौख्यकार्ये
त्सितं रोज्येवाकांस्पपात्रे वास्थापयित्वा भृगोः सुतं संपूज्य परयाभक्त्या श्वेतवस्त्रानुलेपनैः अत्रैतत्प्रदातव्यं
पायसं घृतसंयुतं दद्यादनेन मंत्रेण ब्राह्मणाया विचक्षणः भार्गवो भृगुशिष्यस्त्वं श्रुस्मृतिविशारदः हत्वा ग्रह
कृतान्दोषानायुरारोग्यदोभव इति भाविष्योत्तरोक्तं शुक्रवारव्रतं अथ शुक्रस्तोत्रम् नमः शुक्रायैदं त्वानामाचार्य
व्यायनमो नमः काव्यायोशनसे तुभ्यं भार्गवाय नमो नमः वृषपर्वार्चितायाथैदं त्वानुग्रहकारिणे कवयेदं त्वद
नुजासुरवंदितमूतये देवयानीकृते दासीकृतासुरसुताय च दानवाधिगोप्त्रे च तृणीकृतसुराय च मायाधिपत
ये तुभ्यं नीतिशास्त्रप्रयोगिने भृगुगोत्रे वरिष्ठाय गीर्वाणैर्विदिताय च श्वेतवस्त्राय श्वेताय श्वेतपुष्पप्रियाय च शशांक
तुल्यमहसे भृगूणां पतये नमः इत्येवं शुक्रनामानि शुक्रवारैतु यः पठेत् स सर्वशास्त्रनिपुणः शुक्रस्य स्यात्प्रसादितः
इति शुक्रस्तोत्रम् अथ शुक्रशान्तिः वृद्धवसिष्ठोक्ता शुक्ते चास्तंगते यात्रागुरावस्तमुपागते तयोवात्येवार्धके च
सायावाभयरोगदा प्रतिशुक्रं प्रतिबुधं प्रतिभौमं च गार्हता तीर्थयात्राविधौ तेषां प्रतिशुक्रो न विद्यते काश्यपेष्
वसिष्ठे भृगुपुष्पांगिरसेषु च भरद्वाजेषु वस्तेषु प्रतिशुक्रो नाविद्यते अन्येषां सन्मुखे दोषः प्रतिशुक्रस्य सर्वदा कृत्वाशां
तिं प्रयत्नेन पश्चात्सर्वसमाचरेत् उपोष्य गुरुवारै च यावच्छुक्रो दयं व्रतं रजतेन च शुद्धेन कारयेत्प्रतिमां भृगोः उ
पचारास्त्रिविधाः शुक्रं अन्यदित्युच्यते तन्मंत्रेण जपं कुर्यात्साम्यगष्टोत्तरं शतं क्षीरगंगाक्षतैः पुष्पैर्भक्त्या चार्घ्यं
निवेदयेत् इत्यमं वीदिवादर्शीचो शनाभार्गवः कविः श्वेतोऽथ मंडलीकाव्याविधिज्ञो भगवन्नमः दत्त्वेत्यर्घ्यं प्रयत्नेन

प्रायेयैवभक्तिः त्वत्पूजयानया शुक्रसन्मुखस्वसमुद्भवं दोषविनाशयाक्षिप्रं रक्षमातिजसांनिधे देवज्ञा
 यततोदधात्प्रतिमांश्चेतगोयुतां एवंकृतेनदोषः स्यात्प्रतिशुक्रसमुद्भवः मात्स्येपिपिशोऽउक्तः अथातः शृणुभूपा
 लप्रतिशुक्रप्रशांतये यात्रारंभेवसानेचतथाशुक्रोदयेसति शुक्रपूजाप्रकर्तव्यातांनिशामयभारत राजतेवा
 यसौवर्णेकांस्वपात्रेथवापुनः शुक्लपुष्पांवरयुतेश्चेततंडुलपरिते निधायराजतंशुक्रशुचिमुक्ताफलान्वितं महा
 श्वेतगवायुकंसामगायनिवेदयेत् सहतेनसवत्सांगांश्चाविप्रायप्रार्थयेत् नमस्तेसर्वलोकेशनमस्तेभृगुनंदन
 कवेसर्वाधिसिद्धिर्गृहाणार्धयन्मोस्तुते दत्त्वावर्त्यतुकेतियप्रणिपत्यविसर्जयेत् यावच्छुक्रस्यनकृतापूजासौहालि
 कैः शुभैः पोलिकाभिश्चगोधूमस्तंडुलैश्चणकैरपि तावत्फलकं यत्प्रसिद्धीभिः कामार्थसिद्धये एवशुक्रोदयेकु
 र्वन्यात्रादिपुचभारत अथवामौक्तिकान्येवसुवृत्तानिमहांतिच भार्गवांगिरसौचित्यतान्येवप्रतिपादयेत्
 भक्त्यामौक्तिकेदोनेनयेज्जनकुरुनंदन कुरुपताहशपुंसांनकदाचित्प्रजायते येभार्गवोदयमवाप्यसवस्त्रपुष्पकु
 र्वीत्यनन्यमनसोंगिरसथपूजां तेषांनृणांप्रवसतांप्रतिशुक्रजातं विघ्ननसंभवतिभारतपुण्यभाजां इति
 शुक्रशांतिविधानम् अथशुक्रवारेवरलक्ष्मीव्रतम् तच्चकर्कटशशिस्थसूर्यैश्चावणस्यातिमशुक्रवारेकार्थ्यमिति
 कथायामुक्तंतत्रपूजाविधिः ओमधोतितित्थ्यादिसंकीर्त्यात्मनोमृषावादादिजनितकुष्ठादिरोगनिवृत्तिपूर्वकधनसं
 पत्पुत्रादिलाभार्थैश्चावणांतिम शुक्रवासेरेवरलक्ष्मीप्रीत्यर्थं पूजनंकारिष्ये इति संकल्प्य पूजार्थं गृहं
 तोरणरंगमालादिभिरलंकृत्य तत्रगृहस्यपूर्वभागेगणान्यांवाभूमौप्रस्थमितांतंडुलान्निक्षिप्य तदुपरिकल-
 शंसुवर्णपंचरत्नफलवस्त्रादियुतंसंस्थाप्य तत्रचतुर्भुजाहोमोप्रतिमांसंस्थाप्यपूजांकुर्यात् क्षीरसागरसंभूता-
 क्षीरवर्णसमप्रभा क्षीराणैवसमं वस्त्रं दधाना हरिवल्लभा ब्राह्मीहंससमारूढासुकमंडलुधारिणी विष्णुते-

जोधिकेदेविसमागच्छवरप्रदे इत्यावाहनम् १ मासेश्वरिमहादेविआसनतेदाम्यहं महैश्वर्यसमायु-
 क्तं ब्रह्माणिव्रह्मणः प्रिये इत्यासनम् २ तीर्थोदकमहादिव्यः पापसंहारकारकैः श्रद्धयगृहाणदेवे-
 शिदेवानामुपकारिणि इत्यर्घ्यम् ३ कुमारशक्तिसंपन्नाकोमारीशिखिवाहनापाद्यदाम्यहंदेविवरदेवरलक्षणे
 इतिपाद्याम् ४ वेष्यावीविष्णुसंयुक्ताश्रसंख्यायुधधारिणि आचम्यतादेववूज्येवरदेसुरमार्द्दनि इत्याचमनम्
 ५ स्नानंपचामृतैः शुद्धैः स्नापयिष्येहरिप्रियेवरदेशक्तिसंभूते वरंदेहिहरिप्रिये इतिपंचामृतस्नानम्
 ६ गंगाजलंसमानीतंसुगंधिद्रव्यसंयुतं स्नानार्थैतमयादत्तगृहाणपरमेश्वरि इतिस्नानम् ७ रजताद्रिसमं
 दिव्यंक्षरिसागरसन्निभं चंद्रप्रभासमंदिव्यं वसनंतेदाम्यहं इतिवस्त्रं ८ मांगल्यमणिसंयुक्तंमुक्ताफलसमं
 न्वितं दंतमंगलसूत्रंतेगृहाणसुरवच्छेभ इतिमंगलसूत्रं ९ यज्ञोपवीतंसौवर्णदद्यात् सुवर्णभूषणं
 दिव्यंनानारत्नसुशोभितं त्रैलोक्यभूषणेदेविगृहाणाभरणंशुभं इत्याभरणम् १० रक्तगंधंमुगंधाद्वयमष्टगंधसम-
 न्वितंदास्यामिदेविवरदेक्षिमदेविप्रसिद्धमे गंधं ११ महाब्रीहिसमुद्भूतानक्षतानपिषोडश मुक्तविशेषजमुखान्
 गृहाणपरमेश्वरि इत्यक्षताः १२ नानाविधानिपुष्पाणिनानावर्णयुतानिच पुष्पाणितेप्रयच्छामिभक्त्यादेविवरप्रदे
 इतिपुष्पम् १३ त्र्यांगपूजा वरलक्ष्म्यनमः पादौपूजयामि कमलवासिन्यनमः गुल्फोपू- पद्माल
 यौयैजंघेपू. श्रियेनमः जानुनीपू. इंदिरायैनमः ऊरूपू. हरिप्रियायैनमः नाभिपूज. लोकनावे
 नमः स्तनौपू. शंखनिधेयनमः हस्तौपू. विधात्र्यैनमः कंठपू. धौत्र्यनमः नासांपू. पद्मनि-
 धेयनमः नेत्रपू. भार्गव्येनमः कर्णौपू. क्षरिसागरजयैनमः ललाटपू. श्रीवरलक्ष्म्यनमः शिरःपू.
 श्रीमहालक्ष्म्येनमः सर्वांगपू. धूपंदास्याम्यहंदेविगोधूतेनसमन्वितं प्रयच्छामिनिहादेविभक्तानांवरदे

शुभेतिधूपं १४ आल्यंसद्वात्संयुक्तंवल्लिनाप्रतियोजितं दीपगृहाणवरदत्त्रेलोक्यतिमिरापहे इतिदीपं १५
 नेवेद्यंपरमान्नतेदष्टिप्रातिकरंशुभं भक्ष्यभाज्यादिसंयुक्तसर्वतृप्तिकरं इतिनेवेद्यम् १६ कर्पूरनागवल्लीच
 क्रमकंचूर्णसंयुतं वरलाक्षिगृहाणत्वांवल्लतेददाम्यहम् इतितांबूलं १७ सुवर्णसर्वधातूनांश्रिष्टदेविप्रकीर्तं
 तं भक्त्याददामिवरदेस्वर्णद्विष्टप्रदेहिमे इतिमुवर्णदक्षिणा १८ नीराजनंसमांगल्यंकर्पूरेणसम्गन्धितं च
 ब्राह्मणंहिसदृशंभेदेविनमोस्तुते इतिनीराजनम् १९ सर्वमंगलमांगल्येसर्वपापप्रणाशिनि डारकंतेप्रय
 च्छामिसुप्रीताहरिवल्लभे इतिडोरकार्पणं २० करिष्यामिब्रतदेविवल्लस्यत्वत्परायणः श्रियेदेहियशोदे
 हिसौभाग्यदेहिमेशिवे इतिडोरकबंधनम् २१ क्षीरणवसुतालक्ष्मीचंद्रस्यैवसहोदरि गृहाणार्ध्यमहालक्ष्मी
 देहितुभ्यंनमोस्तुते इतिपुनरर्ध्यं २२ श्रीवृक्षस्यदलंदेविमहादेवाप्रियंसदा विल्वपत्रंप्रयच्छामिपवित्रंतेसु
 निर्मलं इतिविल्वपत्रं २३ इहजन्मनियत्पापंसजजन्मांतरेपुच निवारयमहादेविलक्ष्मीनारायणप्रिये इ-
 तिप्रदक्षिणा २४ दामोदरिनमस्तुभ्यंनमस्तैलोक्यनायके हरिकतिनमस्तुभ्यंन्राहिमांपरमेश्वरि इतिनमस्का
 रः २५ क्षीरणवसमुद्भूतेकमलेकमलालये प्रयच्छसर्वकामोश्रविष्णुवक्षस्थलालये इतिव्रतसमर्पणं २६
 छत्रचामरमांदोलव्यजनंदर्पणतया गीतवादित्रतृत्यैश्रविष्णुवक्षस्थलालये इतिछत्रादिसमर्पणं २७ शु
 क्रवोरसमभ्यर्च्यक्षमप्यचमहेश्वरि वरलाक्षिमहादेविसर्वकार्यप्रदायिनि इतिक्षमापनं २८ प्रयच्छपुत्र
 कामांश्रविष्णुवक्षस्थलेनघे पुत्रान्देहियशोदेहिसौख्यसौभाग्यमेवच त्रैलोक्यजननित्राहिवरदेभक्तवत्सले
 इतिप्रार्थना एकविंशतिपक्वान्नघृतशर्करयायुतं इंदिरेप्रीयतांदेवि अतः शान्तिप्रयच्छमे इतिवायनं ३०
 इंदिराप्रतिगृह्णातिइंदिरावैददातिच इंदिरातारकोभाभ्यामिंदिरायैनमोनमः इतिवायनग्रहणमंत्रः ३१ इ

तिवरलक्ष्मीपूजाविधिः अथकथा सूतउवाच कैलासशिखरेरम्यसर्वदेवनमस्कृतेगौड्यासहमहादेवोद्वैर
 क्षर्वनोदितः जितोसिंजितेत्याहपार्वतीपरमेश्वरं सोपित्वंचजितेत्याहसुविवादस्तयोरभूत् चित्रनेमिस्त
 दाष्टष्टोमपावादमभापत् तदाकोपसमाविष्टागौरीशापंददौतदा कुष्टीभवमृषावादिन्चित्रसेनहतप्रिय नान्द
 तेनसंमपांपक्वापिष्टंश्रुतावपि चित्रनेमिर्विशषज्ञः सत्यंवदतिनोमृषा प्रसादः क्रियतांदेवि देवीमाहवृषध्वजः
 प्रसादसुमखीतस्मैविशापंचजगादसा यदासरोवरेरम्यकारिष्येतितपः शुचिःततःस्वर्गणिका. सर्वाः वक्ष्यंति
 त्वासमाहिताःतदाभवान्विशपांःस्यादित्युक्तः सपपातह ततोदेनैश्चकृतिभिश्चित्रनेमिः सरोवरे कुष्टीभूत्वावसं
 स्तत्रदर्शस्वर्विलासिनीः देवतापूजनेयुक्ताः पप्रच्छप्रणिपत्यताः किमेतद्भोमहाभागाः किंपूजायांतुवां
 छितं किंचास्माभिरनेष्टुयमिहामुवसुखाप्तये इतिव्रतांचित्रनेमिश्चक्रेष्येवंसुलोचनाः येनास्माद्विरिजाशापा
 न्मोक्षयसेचिरदुःखितः ताऊबुः क्रियमाणते व्रतमेतदनुत्तमं वरलक्ष्मीव्रतंदिव्यसर्वकामसमृद्धिदं यदार
 वीकुलीरथ्यमोसेचश्रावणोत्तमे गंगायमुन्नयोर्योगस्तुंगभद्रासमस्तदा तस्मिन्मैश्रावणेमासिशुक्लतितुष्टुगोर्द
 ने प्रारब्धधंयव्रतंतत्रमहालक्ष्म्यायतात्मभिः भुवर्णप्रतिमांकुड्याच्चतुर्भुजसमन्वितां पूर्वग्रहमलंकृत्यतोर-
 णैरंगवाछ्छिभिः गृह्यपूर्वादिभागैश्चान्यांचाविशेषतः तंडुलान्प्रस्थसंस्थाकान्भूमौनिक्षिप्यजयेत् संस्था-
 प्यकलशंतत्रतीर्थतोयैःप्रपूरयेत् फलानिपरिनिःक्षिप्यसुवर्णतत्रनिक्षिपेत् पल्लवांश्चापिनिःक्षिप्यवेस्त्राणा-
 च्छाद्ययत्नतः प्रतिमांस्थापयेत्तत्रपूजयेच्चयथाविधि अग्न्युषारणपूर्वतुष्टुद्वस्तानंयथाक्रमं पंचामृतनस्तपनंका-
 रयेन्मंत्रपूर्वकं शुद्धस्तानंपुनःकृत्वादेवीसूक्तेनैततः अष्टगंधैःसमभ्यर्च्यपल्लवैश्चसमर्चयेत् अश्वत्थवटवि-
 ल्वादिवृत्ताडिममालतीएतेषांपत्रमादायएकविंशतिसंख्यया नानाविधानिपुष्पाणिमालत्वादीनिवैततः धूप-

दीर्घमहालक्ष्मीपूजयेत्सर्वकामदां पायसं सर्वमन्नं च सर्वभक्ष्यं श्रुत्वा संयुतं एकविंशतिसंख्याकैरूपैः पूजयेच्छ्रियं दे-
 व्ये सर्वसम्पत्प्राप्तये सर्वसंयुतारतः एवं संपूजयित्वा तां तूला चैव श्रुत्वा उपचारैर्वहुविधैर्नानासम्मानेनैस्तथा
 नृत्यगीतादिसहितैर्देवांसं प्रार्थयेच्छ्रियं उमासरस्वतीमाताशचीचाप्रियवादिनी एताभिश्च कृतं सम्यग्भक्तं सर्व
 समृद्धिदं पूजावसानपथं तं चित्रनेमिरभूततः होमधूपसमाधाय घृतदीपप्रभावतः गतकुष्ठस्त्वर्णजेताः शु-
 चिस्तद्रतमानसः तस्मिन्नेव व्रते सम्यङ्मनःसंघाय सर्वदा पंचवायनकंदत्वाकांशूष्णवीतवाग्यतः तयामौन-
 गृह्णित्वा तु आरतिपरिकल्पयेत् व्रतं प्रकुर्वतां हस्तादेकं पूगफलं तथा पूर्णकंचूर्णसहितं वर्द्धनीयं प्रयत्नतः आरक्त-
 मांसि संजते कुटुर्घाद्भूतमनुगमं नोचिनक्तव्रतं कार्यं सर्वदा शुभमिच्छता अनेन वक्रमैव सगृह्णीयात्प्रयत्नतः अ-
 हंत्वस्यां करिष्यामि व्रतं सर्वसमृद्धिदं इत्युक्त्वा सर्वदेव्यस्ताः कारयामासुत तक्षणतः सुवर्णनिर्मितां दिवीं वस्त्रालंका-
 रं संयुतां पूर्वोक्तिन विधानेन पूजां कृत्वा प्रयत्नतः पंचवायनकंदत्वात्वा तेष्वप्यथाक्रमं विप्राय वटवैवदेव्यै
 च व्रतचारिणे सुवासि न्यैतत्स्वेकमार्पितं चित्रनेमिना एवं सम्यक्क्रमेणैतान्दत्त्वा वायनपंचकं ततो गृहं गतेन दे-
 वीं नत्वा याथाक्रमं ततो ह्यनुज्ञां संप्राप्य भक्षयित्वा ततो व्रती नागवल्लीदलं त्वेकं क्रमुकं चूर्णजितं भक्षयि-
 त्वा तु चैकं ते प्रभाते तं निरीक्ष्य च आरक्ते च ततो जाते व्रतस्यास्य प्रभावतः अद्याहं गतपापेऽस्मि देवी दर्शनमागतः
 एवं सम्यग्भक्तं चोर्णिकृतं यन्मे यथाश्रुतं चित्रनेमि व्रतं कृत्वा कैलासं शंकरालयं गत्वा प्राणम्य देवं शेषोसादरपूर्व
 कम् पार्वती च तदा प्राह चित्रनेमि स्वपुत्रवत् पालनीयो मया त्वं हि सत्यमित्यवधार्यतां चित्रनेमिस्तदा प्राह पा-
 र्वती हरयच्छभां तव पादांबुजं दृष्टं वलक्ष्मीप्रसादतः महादेवस्ततः प्राह चित्रनेमिं शुचिव्रतं अद्य प्रभूतिकैलासे
 भुंक्ष्व भोगान्यथेप्सितान् पश्चाद्रतांसि वैकुण्ठतस्यास्य प्रभावतः पार्वत्या यत्कृतं पूर्वपुत्रलाभार्थं यातया दृष्टश्च

पण्डितस्तत्रतश्चसमहाव्रतम् नदिश्चविक्रमादित्ये राज्यं प्राप्तं तदाज्ञया नदिश्चकांतयाहीनकांतालब्ध्वा प्र
 सादतः तद्याचैतद्गतं कृत्स्नं कृतं वैपुत्रहेतुतः पुत्रं च सुपुत्रेणापि वैलोक्य भरणक्षमं इह मानुषलोको हि व्रतं
 चीर्णसुविस्तरं तदा प्रभृति येन दं वरलक्ष्मीव्रतं शुभं व्रतं पुण्यं नरो वापि कुर्व्याच्चैव तथांगना भक्त्या करोति वि-
 पुलान्भोगान्प्राप्य श्रियं व्रजेत् व्रतानामुत्तमं पुण्यं वरलक्ष्मीव्रतं शुभं तत्कृत्वा च नरो नारतौ वरेनां व्रतं संशयः य-
 इदं शृणुयान्नित्यं आवेयेद्वासमाहितः धनधान्यमवाप्नोति वरलक्ष्मीं प्रसादतः इति भाविष्योत्तरे वरलक्ष्मी
 व्रतम् इति शुक्रवारव्रतानि अथ शनिवारव्रतानि भाविष्योत्तरे ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अथातः संप्रवक्ष्यां
 मिरहस्येद्यत्तदुत्तमं येन लक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिः पुष्टिः कांतिश्च जायते मूलैः न सूर्यतनयं गृहीत्वा भरतर्षभ तस्मिन्दिने
 पूजनीयं ग्रहत्रितयमादरात् शनैश्चरश्चराहुश्चक्रेऽनुश्चक्रे तु भाद्रपद मासं यत्तत्तल्लैः कुर्यात्तद्ग्रहनाम्ना तु मंत्रवित्
 प्रथमाष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिरेव वा होतव्या मधुसर्पिर्भ्यां दद्याच्चैव घृतेन च यथाक्रमं शमीद्वौ कुशानां सन्धिः
 स्मृताः सप्तमैव संप्राप्तैः सूर्यसुतस्य च ग्रहास्त्रयोपिकर्तव्याराजन्लोहमयाः शुभाः लोहपात्रे स्थि-
 ताः सर्वे सौर्वर्णावाकुरुद्वह व्रतं तैर्हतिशेषः कृष्णवस्त्रयुगच्छत्रान्दद्यादैकैकशः क्रमात् तत्र शनिरूपं तु
 कृष्णवासास्तथा कृष्णः शनिः कार्यः शिराततः दंडाक्षमालासंयुक्तः करद्वितयभूषितः काष्ण्याय सरथकार्य-
 स्तथैवाष्टुरंगमे राहुकैल्वोः स्वरूपं तु मत्स्यपुराणे करालवदनः खड्गचर्मशूलवरप्रदः नीलासिंहास-
 नयुतोरारुहत्रप्रशस्यते धूम्राद्विवाहवः सर्वैर्गदिनो विरुताननाः कृष्णवासास्तथा कृष्णः शनिः कार्यः शिराततः दंडाक्षमालासंयुक्तः करद्वितयभूषितः काष्ण्याय सरथकार्य-
 इति मृगनाभ्यासमानाभ्यो धूपकृष्णागुरुं तथा दत्त्वा कासारनैवेद्यं ब्राह्मणा योपपादेयन् शनैश्चरश्चराहुश्चक्रेऽनुश्चक्रे तु भाद्रपद मासं यत्तत्तल्लैः कुर्यात्तद्ग्रहनाम्ना तु मंत्रवित्
 भ्यं नमस्तेराह वेतया केतवे धनमस्तु भ्यं सर्वशांतिप्रदो भव एवं कृते भवेद्यत्तु तन्निवो धद्विजोत्तम यदि भौमो रवि-

सुतोभास्करोराहुणासह केतुश्रमदूनिनित्तिष्ठतिसर्वपीडाकराग्रहाः श्रेनेनकृतमोत्राणसर्वेशाम्यंत्युपग्रहाः यए
वंकुरुतेराजासदाभक्तिसमन्वित तस्यसानुग्रहाः देवाशातियच्छतिभूपतेः सूर्यः शशीकुजधोगुरुशुक्रसौरीन् ह
स्तादिऋक्षसहितानुदितक्रमेण संपूज्यहेमघटितान्द्विजपुंगवायदत्त्वापुमानग्रहणेननपीड्येतेत्र शशीति
द्वितीयार्येप्रथमा शनैश्चरंराहुकेतूलोहपात्रेव्यवस्थितान् कृष्णागुरुः स्मृतोधूपोदक्षिणात्वात्मशक्तिः इतिभविष्यो
त्तरोक्तंशनित्रतम् श्रीकृष्णउवाच कदाचिदाश्रमपदपिप्पलादस्यनारदः जगामकामचरेणपर्यटन्नवनीतलं
तथातिथेयंश्रेयोर्थापिप्पलादोयनारदं विहितायांसपर्यायायोगज्ञतमथाब्रवीत् मुनेवनेचिरकालमालंब्यस्थितवा
नहं श्रथास्यवृक्षमक्षीणछायस्थानमनुत्तमं कर्गर्तोमांविहार्यैहमदीर्घोपितरोमुने तमाहनारदः पूर्वं सर्वलोकानलः
शानिः पीडयामासवसुधांसर्वेषामसुधारिणां रोगांश्रकारदेहेपुगृहपुवचधनक्षय तदापुराण्यरण्यानिपरिश्रम्यफ
लादिकं आदायकायपोपायसायमायातितेपिता क्लीवभावंपुरस्कृत्यशनैश्चरसमाक्षितः त्वांविहायसचापत्सुगत
इत्यतस्ततः क्वचित् एवमुक्तः शिशुः क्रोधाज्ज्वलन्निवहुताशनः आलोक्यगगनाद्भूमौपातयामासवैशानिं पतमानांगि
रेऽशृंगीलम्बः खञ्जोभूवह धरण्यांपतितं दृष्ट्वाभास्करात्मजमातुरं ननर्त्ताभुजमुक्षिप्यनारदोहृष्टमानस हृष्टो
देवांस्तथाहूयदर्शयामासतशानिं अथदेवास्तदाप्राप्ताब्रह्मरुद्रद्रुपावकाः तत्कृतेसात्वयामासुः क्रोधमुग्धमुनिंचते
स्वस्ति तेस्तुमहाभागपिप्पलादमहामुने अतस्त्वंपिप्पलादेतिलोकेख्यातंगमिष्यसि अतस्त्वांपूजयिष्यंति
स्नात्वापुष्पाक्षतादिभिः गृहाश्रमपदेरम्यक्षिप्यभुविभाविताः सप्तजन्मानुगंसौख्यंयुप्रोपात्रानुगामिनी ते
पालदमीर्नदूरस्थाभविष्यतिकदाचन स्मरिष्यतिचयेपित्वांपिप्यलादेतिनामतः तेषांशनैश्चरकृतानपीडा-
पिभविष्यति क्षमत्वास्वमहभागनिर्दोषायंग्रहाग्रणीः वरवृक्षनमस्कारैः शान्तिभवतिपूजितः अतोर्थमस्य

दिवसेऽनातमस्यगपूर्वकं कार्य्येदंयत्तुविप्रायतैलमभ्यगहेतवे यस्तुसंवत्सरयावत्प्राप्तिशनिदिनेनरः तैलं
 ददातिविप्राणांस्वशस्त्यान्यजनस्यतु ततःसंवत्सरस्यतिप्राप्तोत्तरस्यदिनेनरः तैलंददातिविप्राणांस्वशस्त्या-
 न्यजनस्यतु ततःसंवत्सरस्यतिप्राप्तेत्तरस्यदिनेपुनः लोहेनघटितंशौरिं तैलंकुम्भेविनिःक्षिपेत् लोहेवा
 मृगमयेवाथकृष्णवस्त्रयुगच्छदं कृष्णगोदक्षिणयुक्तं कृष्णकवलशायिनं तिलतैलेनचस्नानंकृष्णपुष्पैस्तिळे
 दनेः पूजयित्वासूर्यपुवंब्राह्मणायनिवेदयेत् कृष्णाय द्विजमुख्यायेतरस्मैतदभावतः मंत्रेणानेनब्रह्मर्षेशत्रो
 देवीतिभक्तिः इतरेपांतुवर्णानांशृणुमंत्रंद्विजोत्तम क्रूरावलोकनवशाद्भुवनंनशयतिग्रहोदुष्टः तुष्टोधन
 कनकंसुखंददातिनःशनैश्चरःपातु यःपुराभ्रष्टराज्यायनलायप्रददौकिल स्वप्नेतस्यनिजराज्यमेतेशौरिःप्रसीदतु
 केशनीलांजनप्रदंयमंदचेष्टाप्रसारिणं छायामानैडसंभूतंतनमामिशनैश्चरं नमोर्केपुत्रायशनैश्चरायनीहार
 वर्णीजनमेवकाय अत्वारहस्यंभवकामदश्चफलप्रदोभैभवसूर्यपुत्र नमोस्तुप्रतराजायकृष्णदेहायवैगमःशनैश्चरा
 यैवैतद्वच्छुद्धुद्विप्रदायिनेयएवंनामभिःस्तौतितस्यतुष्टोददात्यसौ तदीयंतुभयंतस्यस्वप्नोपिनभविष्यति एवमुक्त्वा
 सुराःसर्वेप्रतिजग्मुर्यथागतं शनैश्चरोवेधसापिग्रहत्वेनप्रतिष्ठितःपिप्यलादोपिब्रह्मार्थिब्रह्माज्ञांपरिपालयन् शनै
 श्रंरंतुसंपूज्यतुष्टावरचितांजलिःकौणस्थःपिंगलोवभुःकृष्णरौद्राद्रांतकोयमः शौरिःशनैश्चरोमंदःप्रीयतांभिर्ग्रहोत्तमः
 शनैश्चरमितिभ्रुत्वापिप्यलादोमहामुनिःज्वलन्स्वैविमानस्योदृश्यतेद्यापिमानवैःइदंशनैश्चराख्यानंयेश्रोष्यंतिस
 माहिताः तेषांकरुणश्चेष्टशनिपीडानजायते कृष्णायसेनघटितांग्रहजम्बूतिलोहेनिधायकलशेति तैलपूषेयोवात्रा
 ह्मणायरविजं प्रददातिभक्त्यापीडाशनैश्चरकृतानहिबाधतेतं इतिभविष्योत्तरेशनिव्रतं अथान्यदपि शनिव्रत
 विधानम् मदनरत्नेस्कंदपुराणे आवणेमासिसं प्रादोशोभनेशनिवासेर लोहरूपंशनैश्चरान्कृत्वास्नाप्यपंचामृतेनवै

पुष्पैरष्टविधैर्धूपैः फलैश्चैव विशेषतः नामभि पूजयेदतैः क्रमेण ग्रह सप्तमं कोणस्थः पिगलो बभ्रु कृष्णो रौद्रो ततो
 यमः सौरि शनैश्च रोमं द. पिप्यलाटिन संस्तुतः शन्नो देविति मंत्रेण वैदिकेन च पूजयेत् पूजयित्वा च नैवेद्यतत. कु
 र्यात्क्रमेण तु ममापभक्तप्रथमो द्वितीयो पायसं शुभं तृतीयं त्वं वलीकार्थ्या चतुर्थे परिकाशुभा प्रथमादिशब्दै शनि
 वासराः शुक्लादि कृष्णां तथा वणमासगत उच्यंते तप्ततंडुलपिष्टकृताय वागंबरलीति प्रोक्ता अथ दशरथकृतशनि
 स्तोत्रं स्कंदपुराणे श्रीपार्वत्युवाच द्वादशाष्टमजन्मस्थ शनो सर्वग्रहेश्वरे किं कर्तव्यं नरैः स्वामिन् विधानं ह्येशां
 तये शंकर उवाच रघुवंशेति विख्यातो राजा दशरथः पुरा चक्रवर्त्तिसंविज्ञेयः समृद्धीपाधिपः स्मृतः कृतकान्तिशनिं
 ज्ञात्वा देवैर्ज्ञातापि तोहिसः रोहिणीं भिदयित्वा तु शनिर्यास्यति सांप्रतं शाकटो नाम भेदोयं सुरासुरभयंकर.
 द्वादशाब्दं तु दुर्भिक्षं भविष्यति सुदारुण एतच्छ्रुत्वा ततो वाक्यं मंत्रिभिः सह पार्थिव. चिंतयामास किमिदं
 भयंकरमुपस्थितं देशाः सनगराश्चान्ना अयमीता. संगततः पृ. व्याः सर्वतो लोकाः क्षयस्ते पांस
 मागत. आकुलं तु जगत्सर्वं परं राजानपदादिकं पप्रच्छ प्रयतो गजावसिष्टमुखां द्विजान् दशरथ उवाच स
 माधानं किमत्रास्ति त्रुतमेतद्भविष्यतमाः वसिष्ठ उवाच प्रजारक्ष्याः प्रयत्नेन तस्मिन् भिक्षुकुतः प्रजा अ
 साध्यः खलु योगोय ब्रह्मविष्णुशिर्वैरपि इति संचित्य न न सासाहसं परमं ययौ समादाय धनं दिव्यं दिव्यायुध
 समान्वितः रथमारुह्य वेगेन गतो नक्षत्रमंडलं स पां योजनानां तुल्यं सूर्योपरि स्थित रोहिणीं पृष्ठमासाद्य
 राजा दशरथस्तदा रेयंतु कवेनो दिव्यमणि रत्नविभाषिते हंसवर्णहयैर्धेके महोके तु समन्विते दीप्यमाने म
 हारत्नैः किरीटमुकुटोज्ज्वल. व्यराजत तदा काशो द्विती. य इव भास्कर. आकर्णचापमाकृष्य संहारालं प्रयोज
 यत् कृतिकान्तिशनिः स्थित्वा प्राविशत् किल रोहिणीं दृष्ट्वा दशरथं चोन्नतस्थो स भुक्टीमुखः संहाराखंश

निदंष्टुरासुरानिपूदनं हसित्वा तद्भयात्सौरिरिदं वचनमब्रवीत् शनिरुवाच पौरुषं तव राजेंद्र पृच्छाति भ
यं करं देवीसुरमनुष्याश्च सद्ब्रह्मविद्याधरो रगाः मया विलोकिताः सर्वे भस्मतां च ब्रजंति ते तुष्टो ह तव रा
जेंद्र तपसा पारुषेण च वरं ब्रूहि प्रदास्यामि मनसा यद्भीप्सितं दशरथ उवाच शोहिणीभिर्दयित्वा तु न गंतव्यं
त्वया शने याचितुं मया सौरेनान्यमिच्छामि ते वर एवमास्त्विति चोक्त्वा वरं दत्त्वा शनिः स्थितः प्राप्य
चापि परं राजा कृतकृत्यो भवन्नदा द्वादशाब्दं च दुर्भिक्षना भवञ्च कदाचन एवं वरं तु संप्राप्तो हृष्टरो मासपार्थिवः
रपोपरिधनुः स्थाप्य भूत्वा चैव कृतांजलिः ध्यात्वा सरस्वतीं देवीं गणनां धां विनायकं राजा दशरथः स्तोत्रं सौरि
दमथाकरोत् दशरथ उवाच नमः कृष्णाय नीलाय शितिकठानि भाय च नमो नीलमयूखाय नीलोत्पलानि भाय च नमो नि
र्मास देहाय दर्पि शमभ्रुजटाय च नमो विशालेनेत्रा पस्थूले राग्णे नमो नमः नमो दीर्घाय शुष्काय कालदंष्ट्र नमो नमः
नमस्ते कोटराक्षाय दुर्निरीक्षाय वै नमः नमो घोराय रौद्राय भीषणाय करालिने नमस्ते सर्वभक्ष्याय बलीमुख नमोस्तु ते
सूर्यपुत्र नमस्तेस्तु सर्वात्कर्त्य नमोस्तु ते नमः कालाग्निरुद्राय कृतांताय च वै नमः नमो मंदगते तुभ्यं निस्त्रिंशाय नमो
नमः तपसा दग्ध देहाय नित्यं योगरताय च ज्ञानचक्षुर्नमस्तेस्तुकथय पात्मज सूदन तुष्टो ददासि वैराज्यं रुष्टो वै
हरासि क्षणात् देवासुरमनुष्याश्च सिद्धविद्याधरो रगाः त्वया विलोकिताः सर्वे दंध्यमा शुभ्रजंति ते ब्रह्माशक्रोम
नु शैव ऋषयस्सप्ततारकाः भृष्टराज्याः पतंत्येते तव दृष्ट्या विलोकिताः देशाश्च नगरा मादिशैवैव दुर्मास्तथा त्व
या विलोकिताः सर्वे नाशं याति समूलताः प्रसादं कुरु मे सौरैरर्थवत् स स्थितः एवं स्तुतस्तदा सौरिर्ग्रहराजो महा
बलः अब्रवीच्च शनिर्वाक्यं हृष्टरो मासपार्थिवं शनिरुवाच तुष्टो हं तव राजेंद्र स्तेवेनो नमानद वरं ब्रूहि प्रदास्या
मि त्वेच्छयारधुनं दन दशरथ उवाच प्रसन्नस्त्वं यदा सौरैरवरं ब्रूहि मे भिप्सितं अद्य प्रभृत्ति सौरैरेतं पाडाकार्थ्यं न क

स्याच्च देवासुरमनुष्याणां पशुपक्षिशरीरेणां शनिरुवाच ग्रहाणां सग्रहो ज्ञेयो यस्तपोडाकरः स्मृतः अदेयो हि
 वरो यस्तु भूयैव ददामि ते त्वया प्रोक्तं चेमेस्तोत्रेयं पठिष्यति मानवः एककालं द्विकालं वा पौडां मुचामितस्यैव
 देवासुरमनुष्याणां सिद्धि विधाधरक्षसां मृत्युस्थानगतो वा पिजन्मस्थानगतो पि वा यः पुनः श्रद्धया युक्तः शुचिस्नातः
 समाहितः भक्त्योपचारैः संपूज्य प्रतिमां लोहं जाममं मद्भिनेतु विशेषेण स्तोत्रेणानेन पूजयेत् पूजयित्वा जपस्तोत्रं भू-
 त्वैवैव कृतं जालिः मापोदन्तिलैर्मिश्र दद्यात्लोहं च दक्षिणां कृष्णां गवष्टुषं वा पि दद्याद्दिवा राधामेते तस्य पौडां न चैवाहं
 करिष्यामि कदाचन गोचरे जन्मलेभादशास्वतं दशासु च रक्षामि सततं तस्य पौडां मन्यग्रहैः कृतम् अनैनं
 विधानेन पीडा मुक्तं जगद्भवेत् वरद्वयं तु संप्राप्य राजा दशरथस्तदा त्वस्थानं च ततो गत्वा प्राप्तकामो भवन्नृपः
 इति स्कंदपुराणे दशरथकृतं शनिस्तोत्रम् ॥ अथान्यदपिशनिः स्तोत्रम् शौरिः शनैश्चरामंदो यमः खजो
 महीरुहः छाया सुतश्चरविजः पातांगे आंतको नलः सुरारिर्ज्वरहंता चरकाक्षो दंडभृत् तथा कृतांतः सस्यघा-
 तो च क्षयः कालो नलप्रियः इति विंशतिनामानं त्रिसंध्यः पठेत्सदा शनैश्चरभयं तस्य स्वप्ने पि न भविष्यति गर्ग
 श्रीकाशिकश्चैव पिप्यलादो महामुनिः शनैश्चरकृतान्दोपाप्माशयंतिन संशयः इति विंशति शनिनामात्मकं श-
 निस्तोत्रम् अन्यच्च कोणांतको रुद्रयमो यवधुः कृष्णः शनिः पिंगलमंदसौरिः नित्यं स्मृतो यो हरते च
 पौडां तस्मै नमः श्रीरविनंदनाय १ नरनरेंद्राः पशवोगर्जेन्द्राः सरासपाः कोटपतंगभृंगाः पण्डित्यं
 तिसर्वे विपमास्थिते च तस्मै नमः श्रीरविनंदनाय २ सुरासुराः किंपुरुषा गजेंद्रगंधर्व विद्याधर पन्नगा
 इव पण्डितिसर्वे विपमास्थिते च तस्मै नमः श्रीरविनंदनाय ३ देशाश्च दुर्गाणि वनानि येन ग्रामाश्च देशाः
 पुरपत्तनानि पण्डितिसर्वे विपमास्थिते च तस्मै नमः ४ स्वप्तास्वयं भूभुवनत्रयस्य त्रिणहरिः संहरणे महेशः एक

निदंष्टुरासुरानिपूदनं हसित्वातद्भयात्सौरिरिदं वचनमब्रवीत् शनिरुवाच पौरुषं तवराजेंद्रदृष्टं चातिभ
यं करं देवीपुरमनुष्याश्चासिद्धविद्याधरो रगाः सर्वे भस्मतां च ब्रजं जिते तुष्टो हंतवरा
जेंद्रतपसापौरुषेण च वरं ब्रूहि प्रदास्यामि मनसा यद्भीप्सितं दशरथ उवाच रोहिणि भिदयित्वा तु न गंतव्यं
त्वया शने याचितुं मया सौरे नान्यमिच्छामि ते वरं एवमास्त्विति चोत्का वरं दत्त्वा शनिः स्थितः प्राप्य
चापि वरं राजा कृतकृत्यो भवन्नदा द्वादशाब्दं च दुर्भिक्षेनाभवन्न कदाचन एवं वरं तु संप्राप्तो हृष्टरो मासपार्थिवः
रथोपरि धनुः स्थाप्य भूत्वा चैव कृतांजलिः ध्यात्वा सरस्वतीं देवीं गणनाथं विनायकं राजा दशरथः स्तोत्रं सौरि
दमया करेत्तु दशरथ उवाच नमः कृष्णाय नीलाय शितिकंठे निभाय च नमो नीलमयूखाय नीलोत्पले निभाय च नमो नि
र्मासि देहाय दधिं शमश्रुजटाय च नमो विशाले नेत्राय स्थूलरोम्णे नमो नमः नमो दोर्घाय शुष्काय कालदंष्ट्र नमो नमः
नमस्ते कोटराक्षाय दुर्निरीक्षाय वै नमः नमो घोराय रौद्राय भीषणाय करालिने नमस्ते सर्वभक्ष्याय बलीमुख नमो नमस्ते
सूर्यपुत्र नमस्ते स्तु सर्वातर्क्यतमो नमस्ते नमः कालाग्निरुद्राय कृतांताय च वै नमः नमो मंदगते तुभ्यं निखिशा य नमो
नमः तपसादग्धे देहाय नित्यं योगरताय च ज्ञानचक्षुर्नमस्ते स्तु कथय पात्मज सूदन तुष्टो ददामि वैराज्यं रुष्टो वै
हरसिंक्षणात् देवांसुरमनुष्याश्च सिद्धविद्याधरो रगाः त्वया विलोकिताः सर्वे दंध्यमाशु ब्रजं जिते ब्रह्माशक्रोम
नुरैव ऋषयस्सप्ततारकाः भृष्टराज्याः पतंत्येते तव दृष्ट्या विलोकिताः देशाश्च नगराश्चादिशश्चैव द्रुमास्तथा त्व
या विलोकिताः सर्वे नाशं याति समुलताः प्रसादं कुरु मे सौरैव राथं तव संस्थितः एवं स्तुतस्तदा सौरिर्ग्रहराजो महा
बलः अत्र ब्रवीच्च शनिर्वीर्यं हृष्टरो मासपार्थिवं शनिरुवाच तुष्टो हंतवराजेंद्रस्ते वेनो नमानद वरं ब्रूहि प्रदास्या
मि त्वेच्छयारघुनंदन दशरथ उवाच प्रसन्नस्त्वं यदा सौरैव रं ब्रूहि ममेप्सितं अद्य प्रभृति सौरिरेते पीडाकार्थ्या न क

शनिवारकाट्यां तत्रविधिः प्रातःशर्माकाष्टेनदंतधावनंकृत्वा तिलतैलाभ्यगंविधाय नद्यादौस्नात्वा
 नित्यकर्मनिर्वर्त्य पूजासामग्रीसंपाद्य शमीमूलंतदभावेअथत्यमूलगत्वा तत्रमृदोवदिकांविधाय तस्याध
 नुकारंमंडलंनिलिरूप्य कृष्णतिलैर्द्रोणमितैःपरिपूर्य्य तदुपरिकृष्णायसर्निर्मितां महिपासनांद्दि-
 भुजांडपाशधरां शनैश्चस्मृत्तिनायकृष्णवस्त्रवोष्टितांकृत्वा एवंपीठिकांसंपाद्य संकल्पंकुर्यात् ॥
 तद्यथा ओमद्येतित्थ्यादिसंकीर्त्य आत्मनोऽखिलदुःखदौर्भाग्यनिरसनपूर्वकइहजन्मनिजन्मंतरेच सुख-
 सौभाग्यपुत्रपौत्रधनधान्याद्यभिष्टद्धिद्वाराशनैश्चरप्रीत्यर्थंशनिवारव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य तद्वादौगणे
 शपूजनादिविधाय शनिप्रतिमायांप्राणप्रतिष्ठांकृत्वाध्यायेत् शनैश्चरंदीर्घेदहंदंडपाशधरंतथा पिंग-
 लंसूक्ष्मदेहंवाध्यायामिरविनंदनं इतिध्यात्वा शमश्चिरितिभ्रंशन्नोदेवीतिऋचाशनैश्चरायनम इतिना
 ममंत्रेणवापूजामारभेत् तिलतैलेनपुरुषसूक्तेनशनिमूक्तेनच अभिषेकंकुर्यात् कृष्णवस्त्रेणसप्ततंतुभिश्च
 वेष्टयेत् एवंपूर्वोक्तमंत्रैरावाहनासन पादाध्याचमनीयमधुपंकुपुनराचमनीय स्नानंपंचामृतस्नातशुद्धस्नानिन
 अयंवाकेवलेनतिलतैलेनवस्त्रानकारयित्वा वस्त्रयज्ञोपवीतंगंधपुष्पांतपूजयित्वांगपूजांकुर्यात् ओंकोणस्था
 यनमःपादौपूजयामि पिंगलायगुल्फौपूज. बभ्रवेजानुनीपूज. कृष्णायजघेपू. रौद्रायऊरूपूज. अंतका-
 यगुह्यंपू. यमायकर्टिपू. शौरेयनाभिपूजयामि शनैश्चरायहृदयपू. मदायकंठपू. पिप्पलादंसंस्तुताय
 मुखं चर्यणगात्रायश्रोत्रंपू. स्थूलरोम्णेने. तपसादग्धदेहाय भ्रूमध्यपूजयामि नित्ययोगरताय. ललाटेपू. ज्ञा
 ननेत्रायशिरःपूज. काश्यपाय. शिखांपू. अर्कंसूनेवेनमः सर्वांगपूजयामि ततोधूपं दीपं नैवेद्यं पुनराच
 नीयं फलंतांबूलं दक्षिणांचदत्त्वा सप्तप्रदक्षिणा सप्तनमस्कारान्कृत्वास्तुवीत नमःकृष्णायनीलायशि

स्त्रियाऋग्यजुसाममूर्तिं स्तस्मै नमः श्रीरविन्दनाय ५ प्रयागकूलयमुनातेटचसरस्वतीपुण्यजले गयायां यो
 योगिभिर्ध्वेयशरीरसूक्ष्म स्तस्मै नमः श्रीरविन्दनाय ६ अन्यप्रदेशास्त्वगृहं प्रविष्टाय दीयवारं सुखिनो न
 राः स्युः गृहागता येन पुनः प्रयाति तस्मै नमः श्रीरविन्दनाय ७ तिलैर्यैर्वर्मापगुडान्नदानैर्लोहेन
 नीलांबरदानतो वा प्रीणातिमंत्रैर्नजवासेरेण तस्मै नमः श्रीरविन्दनाय ८ शन्यष्टकं यः पठति प्रभा
 ते नित्यं स भृत्यैः पशुवांश्च वैश्व करोति राज्यं भुवि भूरि सौख्यं प्राप्नोति निर्वाणपदं तथाति ९ इति शनिस्तो
 त्रम् ॥ अन्यच्च स्कान्दे ततः कृतांजलिः भूत्वा स्तुतिं चक्रैः सवालकः पिप्यलादो द्विजः श्रेष्ठः प्राणिप
 त्यमुहुर्मुहुः नमोस्तु कोणसंस्थाय पिंगलाय नमोस्तुते नमस्ते वैश्वरूपाय कृष्णाय च नमो नमः नमस्ते शैले द्वे देहाय नम
 स्ते चांतकाय नमस्ते यमसंज्ञाय नमस्ते सौर्यै विभो नमस्ते मंदसंज्ञाय शनैश्च नमोस्तुते प्रसादं कुरु देवेश दीन
 त्यप्रणतस्य च शनैश्च उवाच परितुष्टोऽस्मि ते वस्तुस्तोत्रेणानेन सांप्रतं वरं वरय भो वत्स येन यच्छामि वाञ्छितं
 पिप्यलाद उवाच अद्य प्रभृतिवैपीडावालानां रविन्दन त्वया कार्थ्या महाभाग न स्वकीया कथंचन यावद्वर्षाष्टकं
 जातं मम वाक्येन सूर्यज स्तोत्रेणानेन योन्यस्त्वांस्तु यास्मात्तरुस्थितः तस्य पीडानकर्तव्या देवोलाभो महाग्रह अर्धा
 ष्टसात्तिके योगे तावत्कंसं स्थितो नरः तव वारेतु संप्राप्त्येयं स्ति लालो ह संयुतान् भक्त्या ददाति नो तस्य पीडा कार्थ्या
 त्वया विभो कृष्णांगां यस्तु विप्राय तवोद्देशेन चच्छति अर्धाष्टसात्तिकी पीडा तस्य कार्यं त्वयान च शमीसमि
 द्विर्यो होमं तवोद्देशेन निर्वपेत् तथा कृष्णतिलैश्चैव कृष्णपुष्पां पुष्पां नुलेपनैः पूजां करोति यस्तु भयं धूपैर्वै गगुलदहेतु क
 णावच्छेपेन संवेष्ट्य तस्य त्याज्या त्वया व्यथा सूत उवाच एवमुक्तः शनिस्तेन वाढमि त्येव जल्प्य च नारदं स मनूज्जाप्य
 जगाम निजसंश्रयं इति शनित्रतविधानं त्रयस्कंदपुराणोक्ता शनिपूजाविधिः श्रावणे मासि शुक्लपक्षस्य प्रथमे

शनिवारैकार्या तत्रविधिः प्रातःशमीकाष्टेनदंतधावनंकृत्वा तिलतैलाभ्यगंविधाय नद्यादौस्नात्वा
 नित्यकर्मनिर्वर्त्य पूजासामग्रीसंपाद्य शमीमूलतदभावेअश्वत्थमूलगत्वा तत्रमृदवैदिकांविधाय तस्याध
 नुभाकारमंडलं तिलरूप कृण्वतिलैर्द्रोणमितैःपरिपूर्य्य तदुपरिकृण्वायसोर्निर्मतां महिपासनांदि-
 भुजादंडपाशधरां शनैश्चरमूर्तिनिधायकृष्णवस्त्रवेष्टितांकृत्वा एवपीठिकांसपाद्य सकल्पंकुर्यात् ॥
 तद्यथा डोमद्येतिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनोऽखिलदुःखदोभाग्यनिरसनपूर्वकइहजन्मनिजन्मंतरेच सुख-
 सोभाग्यपुद्गपौत्रधनधान्याद्याभिद्विद्विद्वाराशनैश्चरप्रीत्यर्थं शनिवारव्रतं करिष्ये इतिसकल्य तत्रादौगणे
 शपूजनादिविधाय शनिप्रतिमायांप्राणप्रतिष्ठांकृत्वाध्यायेत् शनैश्चरं दीर्घदेहं दंडपाशधरं तथा पिं-
 लंसूदमदेहं वाध्यायामिरविन्दनं इतिध्यात्वा शमिश्रितिमन्त्रेण शन्नो देवी तिरुचाशैर्नैश्चरायनम इतिना
 ममन्त्रेण वापूजामारभेत् तिलतैलेन पुरुषसूकेन शनिमूकेन च अभिषेकंकुर्यात् कृष्णवस्त्रेण सप्ततंतुभिश्च
 वेष्टयेत् एवंपूर्वोक्तमंत्रैरावाहनासन पादार्ध्याचमनीयमधूपकंपुनराचमनीय स्नानंपंचामृतस्नातशुद्धस्नानेन
 अथैवाकेवलेन तिलतैलेनैव स्नानकारयित्वा वस्त्रयज्ञोपवीतंगंधधुष्पांतपूजायित्वांगपूजांकुर्यात् उक्तोणस्था
 यनम. पादोपूजयामि पिंगलायगुल्फौपूज. बभ्रवेजानुनीपूज. कृष्णायजघेपू. शोद्रायऊरूपूज. अंतका-
 यगुह्यपू. यमायकटिपू. शोरेयेनाभिपूजयामि शनैश्चरायहृदयपू. मदायकंठपू. पिप्पलादंसंस्तुताय
 मुखं चर्पणगात्रायश्रोत्रंपू. स्थूलरोम्णेने. तपसादग्धदेहाय भ्रूमध्यपूजयामि नित्ययोगरताय. ललाटेपू. ज्ञा
 नेनेत्रायशिरःपूज. फाडयपाय. शिखांपू. अर्कसूनेनमः सर्वांगपूजयामि ततोऽधुं दीप नैवेद्यं पुनराच
 नीयं फलं तांबूलं दक्षिणांचदत्त्वा सप्तप्रदक्षिणा सप्तनमस्कारान्कृत्वास्तुवीत नमः कृष्णायनीलायशिशि

तिकंठनिभाय च नमस्ते मंदसंज्ञाय शनैश्चरनमोस्तुते ततो नारदप्रोक्तं स्तंत्रपठेत् इति स्तुत्वा विप्रसंपूज्य
 प्रस्थति लांत्रवायनसदक्षिणां दद्यात् कृष्णवर्णः कृशांश्च नीलजाम्बूतसन्निभः शनैश्चरः सूर्यसुतः सशौरिः
 प्रीयतां नमः शनैश्चरैर्ददातीदं प्रतिगृह्णाति चांतकः स एव तारकोभाभ्यां शनिरूपायै नमः ततस्तं विस्मृ
 ज्य गृहमागत्य तिलमिश्रमिष्टान्नं ब्राह्मणाय दत्त्वा स्वयं च भुजीत ॥ इति शनिव्रतविधिः ॥ एवमुक्तप्रका
 रेण त्रयस्त्रिंशच्छनिवारपर्यंतं कृत्वा असामर्थ्येन तु श्रावणशनिवारेषु कृत्वा अंतोऽद्यापनं कुर्यात् तत्रादौ पूर्वो
 क्तं संकल्प्य पठित्वा पूर्वोक्तपीठे सौवर्णशमीपत्रेषु हेमशनैश्चरद्विभुजं प्रतिष्ठाप्य सततं तु निर्मितं रुक्मोत्तरायं
 वत्ससक्तं च समर्प्य पूजयेत् ततः स्थंडिले अग्निं प्रतिष्ठाप्य अन्वा दध्यात् तत्र प्रधानं शनैश्चरशमीसमिद्धि
 स्तिलाज्यद्रव्यैः प्रत्येकं अष्टोत्तरसंख्याकाहुतिभिर्व्रह्मादिदेवताश्चैककया ज्याहुत्या यक्ष्ये ततः सप्तद्विजान्संपू
 ज्य तेभ्यो दक्षिणायुतानि सप्ततिलपात्राणि दत्त्वा आचार्याय पीठांगं च दत्त्वा प्रार्थयेत् नमस्ते कोणसंस्थायोपग
 लाय नमोऽस्तुते नमस्ते वधूरूपाय कृष्णाय च नमोऽस्तुते नमस्ते रौद्रदेहाय नमस्ते चांतकाय च नमस्ते यमसंज्ञाय
 नमस्ते शौर्यविभो नमस्ते मंदसंज्ञाय शनैश्चर नः स्तुते नमस्ते घोररूपाय पिप्यलादे नः स्तुत नमः श्रवणगा
 त्राय स्थूलरोम्णे नमो नमः तपसा दग्धदेहाय नमस्ते योगधारिणे नमस्ते ज्ञानेन त्रायकाश्याय पायार्कसूनुवे प्र
 सादं कुरु देव शदीनस्य प्रणतस्य च इति स्तुत्वा तिलमिश्रितपक्वान्नेन भूदेवान्संपूज्य शिषो गृहोत्वा प्रणमेत् नी
 लांजनसमाभासरविपुत्रं यमाग्रजं छाया मार्तंडं संभूतं नमामि शनैश्चरं चतुर्भुजं मंदगतिं शूलिनं गृध्रवाहनं कि
 रीटिं धनुष्मंतं चितयामि शनैश्चरं इति शनिवारसोद्यापनं सौरिनकविधानम् अथ सूर्यारुणसवादां कंशनिपू
 जाविधानम् श्रीसूर्य उवाच पादहीनस्तथा कृष्णः शनिः कार्यः शरीरतः दंडाक्षमालासंयुक्तः करद्वित

यमूपितः कांस्यासनेरथेलोहमेयेचाष्टरुगेमे पूजयित्वाशनिदेवंनिस्त्यंगधादिभिस्ततः प्रदद्याद्विद्वि
 दुपेसर्वदोषापनुत्तये अथोमुखंशनेरूपकृत्वास्वर्णमयशुभ वरयेद्ब्राह्मणान्विज्ञान्वत्स्वाभरणकांचनैः संपूज्य-
 गंधपुष्पाद्यैः षोडशैरुपचारकैः संस्थाप्यकलशेषूर्णेनीलचैलपराचूते केटिलक्षायुतंजपत्वाशनिमंत्रप्रय-
 त्ततः तदग्नेहोमयेद्यत्नात्सद्यहोक्ताविधानतः माघैस्तिथैःसर्पैश्चवृतेनापिशमीफलैः जपोपकल्पितां
 दद्यादक्षिणांचाहिरण्यीं पूर्णाहुतिं तत कुर्ब्यात्कत्तांशुचिरलंकृतं वलालोध्रितिलैः कृष्णाशतपुष्पधनान्जनैः
 सलज्जैः क्लृप्तंकुर्ब्याल्लोहपात्रशतस्थितैः शनिदोषोपशान्त्यर्थयजमानः प्रयत्नतः कृष्णांगांविधिवद्वात्क
 पिलां वापयस्विनीं सालंकारांमुवर्णाब्ज्यांशनिप्रतीकरांशुभां ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाच्छतयादद्याच्चद-
 क्षिणां य एवंकुरुतेसूतशनिशांतिविधानतः नतस्यदुरितार्किचिच्छेन्नश्चरसमुद्रवम् जन्माष्टद्वादशेतुयेद्विती
 येचयदस्थितः महाविघ्नकरः सरोदुटांगस्योपिभावत छत्रोसहासनेदुर्गदेशकर्मभ्रिततथा राज्यभंगप्र
 दोजन्मात्पंचमेभुवविघ्नकृत् सर्वमेतत्फलं हृष्टाद्याचापिचतुर्विधः नकिचिद्रूपमाप्नोतिशनियोगप्रभावत राज्य
 भ्रष्टोलभेद्राज्यशस्त्रास्यात्सर्वतोभ्रश अथलोहमयसर्वमष्टांगलामितं शुभं लिखित्वातुनराकारं पादहीनमधो
 मुखं स्नापयित्वातुलेननीलचैलपरावृतं संस्थाप्यतेलपात्रेऽशुशानिमंत्रेणयत्नतः एवंसंपूजयेन्नित्यंशनिवारोवि
 शेःतः जपत्वाहुत्वाप्रयोगातिब्राह्मणायसमर्पयेत् अनेनविधिनायस्तसूख्यपुञ्जप्रपूजयेत् तुष्टियातिनसदे
 होपडिमुक्ताशनैश्चरः इति सूर्याणवसवादेशनिपूजाविधानम् तत्रैवराहुकेतुपूजाविधानमपिद्रष्टव्यम् एव
 सूर्यादीनामपितत्रैवज्ञेयमितिदिक् अथराहुस्तोत्रम् उँनमस्तेदैत्यरूपायदेवारिप्रणमाम्यहं नमस्तेभद्ररू
 पायघोररूपायवैनमः त्वंब्रह्मावरुणाकाशौत्वविष्णुस्त्वंहारिः शिवः मत्स्यलोकेऽभवान्प्रीतिससारजनतारकः

कूटपर्वतदुर्गाणिनगराणिपराणिच यस्यक्रोधवशाद्भस्मोभवंतिक्षणमात्रतः धूम्रवर्णोमहाभीमोर्काक्षः
 पिंगलोचनः क्रूरग्रहस्तथाराहुर्मरूपोमहाबलः यस्यस्थानेपंचमोस्तिपष्टैवैवतृतीयके दशैमकादेशेचै
 वतस्यश्रेयःकरोतिच गोदानंभूमिदानंचअन्नंवंक्षचदापयेत् अस्यरतोत्रस्यमाहात्म्याद्राहुपीडाप्रशान्म्यति
 इतिराहुस्तोत्रम् ॥ अथकेतुस्तोत्रम् ॥ धूम्राद्विवाहवःसर्वेगदिनोविकृतानना गृद्धासनगतानित्यं
 केतवःस्युर्वरप्रदाः नमोघोरस्वरूपायमहाघोरस्वरूपिणे नमआनंददेशायजगदानंददायिने नमोभक्तजना
 नंददायिनेविश्वभाविने विश्वशायमहेशायकेतुरूपायतेनमः नमोरौद्रायसर्वार्थवरदायचिदात्मने अक्षाय
 विनिवांसायनमःसंकटनाशिने त्रिपुरेशायदेवायभैरवायमहात्मने नमोचित्यस्वरूपायमहाभैरवरूपिणे नमोनमोमहादेवव्यापिने
 ऐ नमःशर्वायसर्वायदर्शनीयायतेनमः नमोचित्यस्वरूपायमहाभैरवरूपिणे नमोनमोमहादेवव्यापिने
 परमात्मने नमोलांगूलरूपायचंद्रसूर्यग्रहायच ममआपद्धिनाशायभूयोभूयोनमोनमः अग्निपुत्रोमहातेजःकेतुःसर्व
 ग्रहांतकः क्षोभयेद्यःप्रजाःसर्वाःसंकेतुःप्रीयातामम इतिकेतुस्तोत्रम् अथतिथिनक्षत्रयोगेवारव्रतानि कालांतराग-
 मेनक्षत्रतिथियोगेनतिथीनांग्रहयोगतः पुनरेवप्रवक्ष्यामिव्रतानितुयास्थितं रोहिण्यांचंद्रवारेणाष्टमीयोगोयदा-
 भवेत् अथवासोमसंयोगेविशेषास्पृज्यवैशिवं पायसंवृतसंयुक्तंशिवायविनिवेदेयत् धूपदीपोपहारैश्चपूर्वव
 त्पूजयेच्छिवं वृतस्यप्राशनंकल्पसर्वकाप्रदं व्रतं आदित्यरेवतीयोगश्चतुर्दश्यांयदाभवेत् तथाष्टन्यांमघायोगेशि
 वंसंपूज्यपूर्ववत् तिलास्तुप्राशनेत्रोक्तात्रादित्यव्रतमारितं श्रावणंजायतेतस्यपुत्रवंधुजनैःसह इत्यादित्यव्रतम्
 अश्विनीभीमसंयोगश्चतुर्दश्यांचदाभवेत् आष्टमीभरणीयोगस्तदाभीमव्रतंभवेत् संपूज्यपरयाभक्त्याशिवंपंचो
 पचारतः रकोत्पलप्राशनानुसाम्बाज्यंप्राप्तुयान्नरः इतिभीमव्रतम् रोहिणीबुधसंयोगश्चतुर्दश्यांचदाभवेत्

अष्टम्यांवाहामहासेनबुधव्रतसमागमः शिव. पूज्योविधानेनमहास्तानपुरःसरं महाव्रतीसमोपेतंप्राशयेत्पायसंप्लुतं
 पुवार्षदारपशवोवर्धेततत्स्थनान्यथा इतिबुधव्रतम् रेवतीगुरुसंयोगश्चतुर्दश्यांयदाभवेत् अष्टम्यांतिष्यसंया
 गादुरुव्रतमिदंभवेत् प्राशनंकपिलाज्यंतुत्राह्मक्षिरसमाश्रितं वागीशत्वमवाप्नोतिव्रतस्यास्यप्रभावतः इति
 गुरुव्रतम् श्रवणंभार्गवपुतंचतुर्दश्यांयदाभवेत् शुक्रव्रतंसदादेविपुनर्वस्वष्टमीयदा संपूज्यपरमेशानंयथावि
 भवविस्तरेः प्राशनंमधुनश्चात्रकर्तव्यंसंयतात्मना महाफलमवाप्नोतिव्रतस्यारयप्रभावतः इतिशुक्रव्रतम् ॥
 भरणीशानियोगस्तुचतुर्दश्यांयदाभवेत् आर्द्रायोगेयदाष्टम्यांतदामंदव्रतंभवेत् शिवंसंपूज्यविधिवत्प्राशनंसस्य
 मेवहि शानिरेकादशस्थोहिफलंयच्छतिशोभनं विरुद्धस्योहिदृष्टश्चतुर्दश्यांयदाभवेत् हेमरूप्यंप्रवालंच
 सुवर्णमौक्तिकंतथा शंखंसतारलेहंचक्रमाद्येनधारयेत् यथासंवदतोवस्त्रमाचार्यायप्रयत्नतः इतिशनिव्रत
 इतिथिनक्षत्रपुक्कानिवारव्रतानि अथनक्षत्रव्रतानि अश्विन्यामश्विनाविष्टादीर्घांयुजायतेनरः व्याधिभिर्मुच्य
 तेक्षिप्रमत्यर्थंव्याधिपीडितः १ भरण्यांयममभ्यर्च्यकुसुमैरसितैःशुभैः गंधादिभिस्तथाशुद्धैरपमृत्युर्विमुच्यते २
 अनिलंरुक्तिकायांतुर्वृद्धिसंपूजितःपरं रक्तमाल्यादिभिर्दद्यादघृतहोमेनचघ्नवं इष्टःप्रजापतिःप्रीतइष्टान्दद्या
 त्पशूंस्तथा रोहिण्यादेवशार्दूलगोजाविहयकुंजरान् ४ मृगशीर्षेथामोमंजयमारोग्यमेव च ५ आर्द्रायां
 चशिवंपूज्यपशून्विजयमश्नुते सितैःपद्मादिभिर्दिव्यैर्देवतंपायांशुभं शिवदेवताभितिसंबंधः ६ पुत्रान्पुन
 र्वंसोदद्याच्चरुणापूजितादिति ७ तिष्येवहृस्पतिर्वाङ्मददातिविपलंधनं ८ भोगांगंधादिभिर्नागाश्रच्छेपायां
 सुखावहः तर्पिताश्चप्रयच्छंतिभक्षार्थंमधुरैःशुभैः ९ रक्षाविपादिदोषेभ्यः प्रीताःकुट्युःसदेवहि मघा
 सुपितरःसर्वे हन्यैःकव्यैश्चपूजिताः प्रयच्छंतिघनंधान्यं भृत्यान्पुत्रान्पशूंस्थथा १० पूर्वायांविजयंदद्या

द्रगादेवः सुपूजितः ११ भक्त्याप्रपूजितोदद्यादुत्तरायांतथार्यमा भर्तारमीप्सितं नार्थ्यं सुश्रवरोपितं
 इहजन्मनिचायुष्यं रूपेन्द्रावेण संपदः १२ पूजित सविताहस्तेविश्वेतेजोनिधिः सदा वस्त्रैः पुष्पादिभि
 र्शेवददाति विपुलधन १३ राज्यं तुष्टाचिचित्रायां निः सपत्नं प्रयच्छति १४ इष्टः संपूजितः स्वात्यां तथावायुर्वरं प
 रं १५ इंद्रादीनि विशाखायां पितरक्तः प्रपूज्यतु धनराज्यं तुल्यं हतेजस्वो निवसेत्सदा १६ रक्तो भिन्नमनूराधा
 स्त्विह संपूज्य भक्तिः प्रियो भवति सर्वेषां चिरं जीवित्वमाप्नुयात् १७ गुणैः सर्वैश्च संपूर्णः कर्मणा च धनेन च ज्ये
 ष्ठ्या मिद्रमभ्यर्च्य मानवः स्रज्जायेत १८ मूलेन निऋतिं मिष्ट्वा भक्ष्यं च पललादिभिः पूर्ववत्फलमाप्नोति स्व
 स्य निचध्रुवो भवेत् १९ अज्यदृष्टां ब्रुजैः श्वेतैर्हुता पूर्वा सुपर्वत् संतापान्मुच्यते क्षप्रशरीरान्मानसान् तथा आ
 पादा सुतया विश्वान् उत्तरापादयोगतः विप्रान्संपूज्य पुष्पाद्यैः स्वर्गमाप्नोति मानवः २१ श्रवणे तु सिते विष्णुं ज्येष्ठं
 शशक्तिः संपूज्या श्रियमाप्नोति परविजयमेव च २२ धनिष्ठा सुवसूनि द्वान्भयं जायते क्वचित् महतो पितया श्वेतैर्ग
 धपुष्पादिभिः शुभैः २३ वरुणशतभिर्द्वर्च्य व्याधिर्मुच्यते विनरः आतुरः पुष्टिमाप्नोति स्वास्थमैश्वर्यमेव च २४ अजं
 भाद्रपदायां तु शुद्धं स्फटिकं सन्निभं संपूज्य मुक्तिमाप्नोति नात्र कार्या विचारणा २५ उत्तरायामिह बुद्ध्यं परां शांतिम
 वाप्नुयात् आहिबुद्ध्यं संपूज्य त्यनुषंगः २६ रेवत्यां पूजितः पूषा ददाति विविधान्पशून् सितैः पुष्पैः स्थितिं च वधू
 ति विजयमेव च २७ एतैर्वत्समाख्याता यज्ञाः संक्षेपतो मया नक्षत्रदेवतानां च साधकानां हिताय वै भक्त्या विन्ता
 नुसारेण भवति फलदा स्मृताः गतुमिच्छेद्यदन्यत्र कार्यं प्रारभ्यमेव च नक्षत्रदेवता यज्ञकृत्वा तत्सर्वमाचरेत् ए
 वं कृते हि तत्सर्वं यात्राफलमवाप्नुयात् क्रियाफलं च संपूर्णमिदं त्र्यकुभानुनास्वयं यज्ञाभावे जपं कुर्यात्क्रियां कुर्वन्
 येषिस्तां तदेवतामंत्रजपं इति नक्षत्रदेवता पूजाव्रतानि अथ नक्षत्रपुरुषव्रतम् भविष्योत्तरे यथिष्ठिर उवाच

सुरूपताभनुष्याणांस्त्रीणांचयदुस्तम कर्मणाजायेतेकनतत्समाख्यातुमहंसि सुरूपाणांसुगात्राणांसुवेपाणांत
धेवच न्यूनतथाधिकंवापियथानांगंप्रजायते समस्तै शोभनैर्गैर्नराःकेचिदूचम काणा कुब्जाश्चजायंतेत्रु
दितश्रवणास्तथा नराणांयोपितांचैवसमस्तांगसुरूपता कर्मणायेनभवतितत्सर्वकथयस्वमे लावण्यगतिर्वा
क्यानि सतिरूपेमहान्ते कुर्वत्यभ्याधिकांशोभांसमस्त.परमोगुणः वाक्यलावण्यसस्कारविलासललितागतिः
विद्वन्नाकुरूपाणांहास्यायैवप्रजायते रूपेहिकारणीभूतकर्मणाप्रयतोभवेत् तस्मान्तमेसमाचक्ष्वकर्मयच्च-
स्वरूपदम् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ सम्यक्पृष्टत्वयाहीदमुपवासाश्रितनृप कथयामि यथाप्रोक्तं वसिष्ठे-
नमहात्मना वसिष्ठमुपिमासीनंसप्तार्षिप्रवरं द्विजं पप्रच्छारुधतोवैवयैवभवतामम तस्यास्तुपरिपृच्छ-
त्याजगदमुनिस तमः यत्तच्छृणुष्वकौतियमेदंवदतोखिलं ॥ वसिष्ठउवाच ॥ श्रूयतांयदहंपृष्टस्त्वयै-
तद्वरवर्णिनि सुरूपतानृणांयेनयोपितांचैवजायते अनाराध्यतुर्गोविंदमनाराध्यकेशवं रूपाधिका-
गुणाःकेनप्राप्यतेन्येनकर्मणा तस्मादाराधनीयोअविष्णुरेवयशस्विनि पारमप्राप्तकामेनरूपसपत्समादिकं
यस्तुवांछतिधर्मज्ञोरूपंसर्वांगसुंदरं नक्षत्रपुरुषस्तेनसपूज्य पुरुषोत्तमः नक्षत्रांगयताहार.संपूजयति योच्युतं
भक्तया योपिन्नरोवापिस्वरूपांगः प्रजायते योपिताहिपररूपंवांछत्याजगत.पतिः सएवाराधनीयोअनक्षत्रां
गोजनार्दनः अरुंधत्युवाच नक्षत्ररूपीभगवान्पूज्यतेपुरुषोत्तमः मुनेयेनविधानेनतत्सनाख्यातुमहंसि वसि-
ष्ठउवाच चैत्रमासात्समारभ्यविष्णो पादानुपूजनं यथाकुर्वीतपूजांतुतन्निशामयसुव्रते नक्षत्रमेकमेकंवेत्तातःस
म्यगुपोपितः नक्षत्रपुरुषस्यांगपूजयेतविचक्षणः मूलेपादौतथाजघरोहिण्यामचयेच्छनैः जानूनीचाश्विनीयो-
नेत्रापादेचोरुसंज्ञिते फाल्गुनीद्वितयेगुह्यकृतिकासुतथाकाटिं पार्श्वभाद्रपदागुमेकुक्षौवैरेवतीपुच श्रनुराधा

खुरःपृष्ठधनिष्ठासुतथानखान् पुण्येमुखतथास्वातादताम्नाभिचपुजयत् आस्यंशतभिषायोगोमघायोगेतुनासि
 के सृगोत्तमागेनयनेपुजयेद्भक्तियोगतः धित्रायोगेगल्लोटचभरणीपुतथाशिरः संपूजनीयंविद्वद्भिराद्रायांचत
 थाशिरः उपोषितोरः कृत्वास्तानमभ्यंगपूर्वकं वर्जनीयंप्रयत्नेनरूपघ्नतद्विनिर्दिशेत् पूजयेत्तच्चनक्षत्रनक्ष
 त्रस्यवदैवतं सोमंनक्षत्रराजानंस्वमंत्रैःपूजयेद्बुधः प्रतिनक्षत्रयोगेनरूपघ्नतद्विनिर्दिशेत् पूजयेत्तच्चनक्षत्रनक्ष
 नंदद्यात्स्वशक्तिःअंतरायेसमुत्पन्नेसूतकाशौचकारिते उपोष्येवोपावेशेननक्षत्रपुष्पं एवंमघावसानेनतुव्रत
 पारं समाप्यते समाप्तेचव्रतेदद्याच्छ्रद्ध्यांसोपस्करांशुभां नक्षत्रपुरुषैर्मपूजयेत्तत्रभक्तिः ब्राह्मणं ब्राह्मणैर्वै
 वस्त्रालंकारभूषणैः श्रद्धयायांतुसमासीनौपूज्यौमाल्यानुलेपनैः सहाधान्ययथालाभंगांसवत्सांपयस्विनीं छ
 त्रोपानद्युगंचैवचृतपात्रतयैवच मंत्रेणनेनविप्रायसुशीलायनिवेदयेत् यथानविष्णुभक्तानां वृजिनंजायते
 क्वचित् यथास्वरूपतारोग्यंसुखसंपदिहास्तुते यथानलक्ष्म्याशयनंतवशून्यंजनाहंन श्रद्ध्याममाप्यशून्या
 स्तुतथाजन्मनिजन्मनि एवंनिवेद्यतत्सर्वप्रणिपत्यक्षमापयेत् शक्तिहीनस्तुगां दद्याद्दूतपात्रसमन्वितां नक्ष
 त्रपुरुपाख्योर्ययथावत्कथितस्तव यावानार्थ्यत्रकुरुतेसम्यक्संशृण्वतीसती अंगोपांगानि नैवास्याः पादादी
 न्यखिलान्यपि सुरूपाण्यभिजायंतेसतजन्मांतराणिवै सर्वाणिचैवभद्राणिशरीराोग्यमेवच संततिमनसः
 प्रीतिरूपंचातीविशोभनं बाह्याधुर्य्यतथाकांतियच्चान्यदपिवाञ्छति ददातिनक्षत्रपुमान्पूजितश्चजनाहंनः व
 सिष्टेनयथाख्यातं सर्वतते निवेदितं नक्षत्रपुरुषं नामव्रतानामुत्तमं येपादजानुजघनो नितंबभारान्
 रुक्मैः प्रकल्प्य सुतनुं पुरुषोत्तमस्य संपूजयंतिजितकोपदोविकाराः केतियेतननुभवंतिसुरूपदेहाः इतिभ
 विष्योसरोक्तंनक्षत्रपुरुषांगपूजाव्रतम् अथमत्स्यपुराणेकंनक्षत्रपुरुषव्रतम् ॥ सूतउवाच ॥ कैलासशिखरासीन

मष्टच्छन्नारदःपुरा त्रिशूलिनमनंगारि मंगनार्धधरं नारदउवाच श्रीमदारोग्यरूपायुर्भोगसौभा
ग्यसंपदा संयुक्तसत्ववान्विष्णोःपुनान्भक्तःकथंभवेत् नारीचाविधवासर्वगुणसौभाग्यसंपदा क्रमान्मुक्तिप्र
दं देवव्रतं किंचिदिहोच्यतां ईश्वरउवाच सम्यक्पृष्ठत्वया ब्रह्मन्सर्वलोकहितवहं श्रुतसर्वेनयच्चायैस्तद्व्रतं
शृणु नारद नक्षत्रपुरुषं नाम व्रतं नारायणार्चनं पादादिकुट्यार्द्धिधिव द्विष्णोर्नामानुकीर्तनं प्रतिमां वा सु
देवस्य मूलक्षयं ध्यायिष्येत् चैत्रमासं समासाद्य कृत्वा ब्राह्मणवाचनं मूलं नमो विश्वधराय वेति पा
दावनंतापचरो हि णीपु जंघेहि पूज्ये वरदाय चेति द्विजानुनीचां श्वकुमारकक्षं पूर्वोत्तरायादगतं तथै रूनमः शेषा
धेत्यथ पूजनीयो पूर्वोत्तराफाल्गुनीपुहद्वंद्वं मेढूं नमः पंचशराय पूज्यं कटिनमः शार्ङ्गधराय देवं संपूजयेन्नारद-
कृत्तिकासु तथा चैयं द्वाद्वपदा द्वये च पार्श्वे नगः कोशिनिसूदनाय कुक्षिद्वयं नारदरेवतीपुदामोदरायेत्याभि
पूजनीयं ऋक्षेनुराघासु च माधवाय नमस्तथोरः स्थले मेव पूज्यं पृष्ठं निष्ठासु च पूजनीयमधौ घविधं सकराय तद्वत्
श्रीशंखचक्रासिगदाधाराय नमो विशाखासु भुजाभिपूज्या हस्ते ग्रहस्तौ मधुसूदनाय नमो अभिपूज्यद्रक्तैकटभारैः
पुनर्यथा वंगुलिपूर्वभागाः सामामर्धा शायनमोभिपूज्यः भुजंगनक्षत्रदिने नखाग्निहंसं पूजयेन्मर्त्यं
शरीरधातुः कूर्मस्य पादौ शरणं त्रजामि ज्येष्ठासु कर्णे हरिश्चरनीयः श्रोत्रे वराहाय नमो अभिपूज्य जनार्दं
नस्य श्रवणेन सम्यक् पुण्ये मुखं दानवसूदनाय नमो चार्द्धसिंहाय च पूजनीयं नमो नमः कारुण्यमनाय स्वा
तीपुदंताग्रमर्थाचनीयं आस्यं हरेर्भार्गवं दनाय संपूजनीयं द्विजवारुणेन नमो स्तुरामाय मध्यासुनाम्ना संपूजनी
यं रघुनंदनस्य मृगोत्तमार्गे नयनो हि पूज्ये नमो स्तुते रामविघ्नाक्ष बुद्धाय शांताय नमो ललाटे चित्रासु संपूज्यत
मोमूरारिः क्षिरोभिपूज्यं भरणीपु विष्णोर्नमो स्तुतिश्चेश्वरकल्किरूप आर्द्रासु केशाः पुरुषोत्तमस्य संपूजनीया हरये

नमस्ते उपोषितश्चक्षेदिनेशुत्थासंपूजनयोगाद्विजपुंगवास्तु पूर्णेत्रेतसर्वगुणान्वितायवाग्रपशीलायचसामगाय
होमीविशालायतवाहुदंडांमुक्ताफलद्रोपलवजमुकां गुडस्थपूर्णकलशेनिविष्टामर्चाहरैर्वस्त्रगवासहेव शय्यांतथो
पस्करभाजनादियुक्तांप्रदद्याद्विजपुंगवाय यद्यस्त्रियंकिंचिदिहास्तिदेयं दद्याद्विजायात्माहिताय सर्वे मनो
रथान्नःसफलीकुरुष्वहिरण्यगर्भच्युतरुद्ररूप सलक्ष्मीकंसभार्य्यचकांचनंपुरुषोत्तमं शय्यांदद्यान्नमंत्रे
एग्रंथभेदविवर्जितं यथानविष्णुभक्तानांवृजिनंजायतेकचित् तथाशुपरमारोग्यंवमुदयाच्चकेशवः यथान
लक्ष्म्याशयनंतवशून्यंजनादनं शय्यामप्यशून्यास्तुरुष्णजन्मानिजन्मानि एवंविद्यतत्सर्ववस्त्रमाल्यानु
लेपनं नक्षत्रपुरुषज्ञायविप्रायायविसर्जयेत् भुंजीतांतैललवणसर्वैर्क्षेप्वप्युपोषितः इतिनक्षत्रपुरुषमुप्योष्य
विधिवत्स्वयं सर्वान्कामानवाप्नोतिविष्णुलोकमर्हयिते ब्रह्महत्यादिकांकिंचिदिहामुद्रचयत्कृतं आत्मनावा
धपित्वमिस्तत्सर्वनाशमाप्नुयात् इतिपठतिशृणोतिचातिभक्त्यापुरुषवरोन्नतमंगनाथकुप्यात् कलिकलुपानिवारणे
नराणांसकलभूतिफलप्रदंचविष्णोः इतिमत्स्यपुराणेकंनक्षत्रपुरुषव्रतम् अथशैवसौरनक्षत्रपुरुषव्रतम् मत्स्य
पुराणे नारदउवाच उपवासेष्वशक्तानांतदेवफलमिच्छतां अतभ्यासेनरोगित्वाकिमिष्टफलमुच्यतां ईश्वर
उवाच उपवासेष्वशक्तानांनक्तभोजनमिष्यते अस्मिन्व्रतेतदाप्यत्रश्रूयतांद्विजसत्तम आदित्याराधनंनामय
थावच्छंकरार्चनं येपुनक्षत्रयोगेषुपुराणज्ञाःप्रचक्षते यदाहस्तेनसप्तभ्यामादित्यस्यदिनंभवेत् मयस्यवाथसं
क्रांतिस्तिथिःसासार्वकामिकी उभामहेश्वरस्यार्चां पूजयेत् मयंनामभिः सूर्यार्चोशिवलिंगंचनागृहीत्
जयेदतःउमापतेरेवेश्यापिनभेदःकिंचिदिष्यते यस्मात्तस्मान्मुनिश्चेष्टगृहीशंकरमर्चयेत् हस्तौतुसूर्यायनमोस्तु
पादावकायचित्रासुचगुल्फदेशं स्वातीपुंजघंपुरुषोत्तमस्यघोत्रेविशाखासुचजानुदेशं तथानुराधासुनमोभिपूज्य

मूढयंदेवसहस्रभानोः ज्येष्ठास्त्वनंगायनभोस्तुगुह्य

भिद्रायसोमायकटिचमूले

पूर्वोचारापाढयुगेचना

भित्त्वष्ट्रेनमः सप्ततुरंगमाय तीक्ष्णांशवेचश्रवणे

नकुक्षिस्तनोधनिशुसुविकर्तनाय

वक्षस्थलध्वंतिवि

नाशनायजलाधिपक्षेपरिपूजनयिम् पूर्वोत्तराभाद्रपदद्वयेचवाहूनमश्रुडकरायपूज्यौ

नमोस्तुसप्ताश्वधुरंधराय

साक्षामधीशायकरद्व

यंचसंपूजनीयं द्विजेरवतोच नखानिपूज्यानि तथाश्विनीपु

नमोस्तुसप्ताश्वधुरंधराय

कठोरधास्त्रैभरणी

पुष्टं दिवाकरायेत्यभिपूजनीयं श्रीवासिष्कक्षेवदनेशुमंतं संपूजेयन्नारदरोहिणीषु

मृगतमंगिदशनाः पु

ललाटमंभोरुहवह्ल

रारैः संपूजनीयाहरयेनमस्ते नमः सवित्रेइति शंकरेतुनासाभिपूज्याचपुनर्वसौच

मघासुकर्णावितिगोगणेश

पूर्वासुगो

भाग्यपुण्यक्षेकेवदशरीरधारिणे साष्ट्येणमौलिविबुधप्रियाय

विश्वेश्वरायैतिचपूजनयिनमो

इत्या

ब्राह्मणनंदनायेनेवणिंसंपूज्यतमानिशंभोः अथोत्तराफाल्गुनिभेश्वरौच

विश्वेश्वरायैतिचपूजनयिनमो

इत्या

स्तुपाशांकुशपद्मशूलिन्कपालसर्पेन्दुधनुर्धराय गजासुरानंगपुरांधकादिविनाशशी त्रायनमः शिवाय

भोक्तव्यमन्नचवितैलशाकं त्रमांसमक्षारमभुक्तशेषं

इत्ये

दिचत्वारितुपूजयित्वाविश्वेश्वरायोतोशरोभिपूज्यं शालायतंदुलप्रस्थमौदुंवरमयेधृतं

सस्थाप्यपात्रेविप्रायसहिरण्यं त्रदा

पयेत्

चंद्रशेतुसंप्राप्तेपारणेत्वाधिकं भवेत् चंद्रशेतुसंप्राप्तेपारणेनारदाब्दिके ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्यागुड

क्षीरघृतादिभिः कृत्वाथकांचनंपद्मपट्टरंगदलांछित

सोपधानांस

विश्वेशसुवर्णरचितांश्रिया भ्राजोपानहच्छत्रचामरासनदर्पणैः भूषणैरपियुक्तांतां फलवस्त्रानुलेपनैः तस्यानि

धायतत्पद्मफलंकृत्यगुणान्वृतं कपिलां वस्त्रसंयुक्तामतिशीलांपयस्विनीं

हेमशृंगारौप्यसुरांसवत्सांकां सदाहनीं

दधानं त्रेणुवां नृद्वेइति वाचमुदीर्यन् यथैवादित्यशयनमशून्यतव सर्वदाकांस्त्याधृत्याश्रिया राज्ञा तथा मे संतु सिद्धयः

संतु सिद्धयः

संतु सिद्धयः

यथानदेवाश्रयांसितदन्त्यपरमं विदुः तथा मामुदरशेषं दुःखं संसारसागरात् भूतैः प्रदक्षिणीकृत्य संभ्र
णम्पविसर्जयेत् शय्यासनादितत्सर्वद्विजस्य सदनं नयेत् नैतद्विशिलायनदाभिकायकुतर्कदुष्टावसमत्सराय
प्रकाशनीयं व्रतामैदुर्मौलैर्यश्चापि निदामधिकां करोति भक्ताय शांताय च गृह्यमेतदस्त्रियमानंदकरं शिवस्य इदं
महापातकहृत्तराणामप्यक्षरं वेदविदो वंदति स्वबंधुषु त्रैश्वर्ययुक्ताः पत्नीभिरानंदयितुः सुराणां ना
भ्यतिरोगं न च शोकदुःखं याचपि नारी कुरुतेति भक्त्या इदं वासिष्ठेन पुराजनेन कृतं कुबेरण पुरंदरेण संकीर्तना
दप्यखिलानि नाशमायांति पापानि संशयोऽस्ति इति पठति शृणोति वा इत्यं रविशयनं पुरुहूतवल्लभः स्यात् अ
पिनरकगताम्पि नृ नशेषां नाभिदिवसातयतीह यः करोति इति मत्स्यपुराणोक्तमादित्यशयनं नक्षत्रपुरुषव्र
तं अथ योगव्रतानि हेमाद्रौ भविष्योत्तरे विष्णुं भादिपुयोगेषु भवेदकाशनो नरः यो ददाति क्रमात्पार्थिवृतं
१ तेल २ फले ३ क्षवः ४ यव ५ गोधूम ६ चणक ७ निष्पावान् ८ शालितंडलान् ९ लवंगं १०
इधिदुग्धं ११ वस्त्रं १२ कनकमेव च १३ कंबलं १४ गां १५ वपं १६ छत्र १७ मुपानद्युग
मेव च १८ कर्पूरं १९ कुंकुमं २० चैव चंदनं २१ कुसुमानि च २२ लोहं २३ तांब्रं २४ कांस्यं
च २५ रौप्यं चेति २६ युधिष्ठिर स्नातः स्वशक्त्या विधिवत्सर्वपापैः प्रमुच्यते न वियोगमवाप्नोति यो
गव्रतमिदं स्मृतमिति विष्णुं भादि योगव्रते प्रातः स्नात्वा एकाशनव्रतं कुर्यात् धृतादिदानं दद्यात् अत्र
पूजोद्यापनादिसाधारणपूजोद्यापनादिक्रमेण कर्तव्यं विशेषस्तु व्यतीपातयोगव्रतं तैजयः अथ व्यतीपातव्रतम्
वाराहपुराणे धरण्युवाच यस्त्वयोक्ते व्यतीपातस्तस्य कर्मवदस्वयत् कस्य पुत्रः कथं पूज्यः पूजिते तत्र किं फलं वाराह
उवाच यदा बृहस्पतेर्भायार्थां तारां जग्राह शीतगुः मित्रता त्राहंतं सूर्यस्य जभाय्याद्यहस्पतेः चक्रं चंद्रो न तद्वाक्यं हित

शिक्षासमन्वितं यदारुष्टस्वदादित्योदीतदृष्ट्याभ्युदक्षत तावत्सोमोपिरुष्टास्यततो न्योन्यमेवेक्षतां उभयोर्द्विष्टि
 संपतिकृद्भयोसोमसूर्ययोः उद्यदास्योभवदघोरः पुरुषः पिंगलक्षणाः दष्टोष्टदीर्घदशनोभृकुटीकुटिलाननः कपिलः श्म
 श्रुकेशांतो लंबश्रूः सफुरोदरः शिखालोदीर्घजिह्वश्चसूर्योन्नियमसान्नभः समो कुकामस्रेलोक्परवीरदुःश्यानिवारितः
 क्रोधध्रुवेमांवाधैतक्रत्रैतेपाल्येतमया रवीदूऊचतुः कोपदृष्टोनौविघातादतिपाताद्भवानभूत् व्यतीपातस्ततोभी
 मभवान्भुविभविष्यति यस्मिन्कालेत्वदुत्पत्तिस्तदाकल्याणकारिणः व्यतीपातायभद्रतेत्वयि यः पापकारकः तदन्न
 क्षुधितोभुक्ष्वतत्रकोपनिपात्यतां व्यतीपातउवाच नमोवांपितरौमेस्तुक्रोधपातः समोजनः दत्तोभवद्ग्रामधु
 नाप्रसादः क्रियतांमम रविचंद्रवूचतुः स्नानदानजपहोमपूजनयस्त्वदीयसमये समाचरेत् तस्य पुण्यमिह ते प्रसादतो
 नंतमस्तु सुतनेस्त्वनुग्रहः त्वत्काले तव विद्यातिपूजनयस्तस्येष्टं भवतु भवेत्समद्रूप पुत्रा युर्धनसुखकीर्तिभोगरूप्य
 रोग्याद्यंगुणिजनवल्लभेष्टपूर्वं वाराहउवाच एतस्मात्कारणद्रूमौ व्यतीपातोऽप्येतेनरैः आर्चिते च फलं यस्यानंदं कंच
 समासतः विस्तरेणार्चनफलं गदितुं केन शक्यते यथाच्यते व्यतीपातः सविधिः श्रूयतामिह शुभे व्यतीपातादिने विगा
 ह्येत्संपन्नगव्येन महानदीजलं उपावेशे द्वैपचमानजापको जपेत् शूद्रो व्यतीपाते नमः छादिते तान्नप्रात्रेण शर्करापू
 रिते घटे कांचनाब्जे प्रतिष्ठाप्यैह ममष्टभुजं नरं अष्टभुजमष्टादशभुजं अस्योत्पत्तिदाक्ये ऽदशभुजत्वश्रवणात् उत्प
 त्तिवाक्यानुसारित्वाच्चाविनियोगवाक्यस्य यथाभगवद्गीतासु च त्वारो मनवस्तथेत्स्य च चत्वारश्चतुर्दशेत्यर्थः गंधपुष्पाक्ष
 तेषूपदीपवस्त्रनिवेदनेऽभक्ष्येभोज्यैः फलैश्चित्रैर्मांसिमार्गशिरैर्चेयेत् नमस्तेस्तु व्यतीपातसोमसूर्यसुतप्रभो यद्दाना
 दिकृतं किंचित्तदन्तमिहास्तु ते इत्युक्त्वा पंचरत्नाढ्यं स पुण्याक्षतमंजलिं प्रक्षिपेत्तत्क्षणादेव सर्वपापशयो भवेत् यदि
 द्वितीयै च दिने व्यतीपातो भवेत्स हि तदा पूर्णपवासस्तुः द्यात्तत्सकलं गुरोः पारणं व्यतीपातं तिकुर्थत्सं प्राशय गोमयं

यथानदेवाश्रयांसलदन्त्यपरमंविदुः तथामामुद्राशेष दुःखसंसारसागरात् ततः प्रदक्षिणीकृत्य संप्र
णम्यविसर्जयेत् शय्यासनादितत्सर्वद्विजस्यसदननयेत् नैतद्विशालायनदांभिकायकुतर्कदुष्टायसमत्सराय
प्रकाशनीयव्रताभिर्दुर्भौलैर्यथापिनिंदामधिकां करोति भक्तायशांतायचगुह्यमेतदस्वयमानंदकरंशिवस्य इदं
महापातकहृन्नाणामप्यक्षरंवेदविदोवदति स्वबंधुपुत्रैश्चबलैश्चयुक्ताः पत्नीभिरानंदयितुः सुराणां ना
भ्यतिरोगंनचशोकदुःखं याचापिनारीकुरुतेतिभक्त्या इदंवासिष्ठेनपुराजुनेनकृतंकुवरेणपुरंदरेण संकीर्त्तना
दप्यखिलानिनाशमायांतिपापानिनसंशयोस्ति इतिपठतिशृणोतिवायइत्थंरविशयनंपुरुहूतवल्गुभः स्यात् अ
पिनरकगतान्पितृ नशेषानाभिद्विजमातयतीहयः करोति इतिमत्स्यपुराणोक्तमादित्यशयनंनक्षत्रपुरुषव
त् अथयोगव्रतानिहेमाद्रौ भविष्येत्तरे विष्णुंभादिपुयोगेषुभवेदेकाशनोनरः योददातिक्रमात्पार्थघृत
१ तैल २ फले ३ क्षवः ४ यव ५ गोधूम ६ चणक ७ निष्पावान् ८ शालितंडलान् ९ लवंगं १०
दधिदुग्धं १२ वस्त्रं १३ कनकमेवच १४ कंबलं १५ गां १६ हपं १७ छत्र १८ मुपानद्युग
मेवच १९ कर्पूरं २० कुंकुमं २१ चैवचंदनं २२ कुसुमानिच २३ लोहं २४ तांब्रच २५ कांस्यं
च २६ रौप्यंचेति २२ युधिष्ठिर स्नातः स्वशक्त्याविधिवत्सर्वपापैः प्रमुच्यते नवियोगमवाप्नोति यो
गव्रतमिदंस्मृतमिति विष्णुंभादियोगव्रते प्रातः स्नात्वाएकाशनव्रतंकुर्यात् घृतादिदानं दद्यात् अत्र
पूजोद्यापनादिसाधारणपूजोद्यापनादिक्रमेणकार्त्तव्य विशेषस्तुव्यतीपातयोगव्रतज्ञेयः अथव्यतीपातव्रतम्
वाराहपुराणे घरण्युवाच यस्त्वद्योकोव्यतीपातस्तस्यकर्मवदस्वयत् कस्यपुत्रःकथंपूज्यःपूजितेतत्रकिंफलं वाराह
उवाच यदावृहस्पतेर्भार्यातारांजग्राहशीतगु मित्रलात्प्राहंतसुध्यस्त्यजभार्यावृहस्पतेः चक्रं चंद्रो न तद्वाक्यं हित

शिक्षासमन्वितं यदारुष्टस्वदादित्योदीप्तदृष्ट्याभ्युद्देशत तावत्सोमोपिरुष्टोऽस्यततोऽन्योन्यमेवैक्षतां उभयोर्दृष्टि
 संपातेऽक्रुद्धयोसोमसूर्ययोः उद्यदास्योभेदघोरः पुरुषः पिंगलेश्चणः दृष्टोऽष्टदीर्घदशनोभृकुटीकुटिलाननः कापिलः शम
 अक्रेशांतोऽलंबभ्रूः सकृशोदरः शिखालोदीर्घजिह्वश्चसूर्याग्निमसान्नभः समोऽकुकामस्त्रेलोक्यं रवीर्दुभ्यां निवारितः
 क्रोधक्षुधेमांघ्रितैत्रेपात्येतमया रवींदूज्यतुः कोपदृष्टोऽनौ विधातादतिपाताद्भवानभूत व्यतीपातस्ततोर्भा
 मभवानभुविभविष्यति यस्मिन्कालेऽवदुःपतिस्तदाकल्याणकारिणः व्यतीपाताय भद्रं तेऽव्ययिभः पापकारकः तदन्नं
 क्षुधितोभुक्षवत्त्रकोपोनिपात्यतां व्यतीपातउवाच नमोवापितरोमेस्तुक्रोधपातः समोजनः दत्तोभवद्भ्यामधु
 नाप्रसादः क्रियतांमम रविचंद्रावचतुः स्नानदानजपहोमपूजनंयस्त्वदीयसमयेसमाचरेत् तस्य पुण्यमिह ते प्रसादतो
 नंतमस्तुसुतेस्त्वनुग्रहः त्वत्कालेतव विदधाति पूजनंयस्तस्येष्टंभवतुभवेत्समद्रूप पुत्रार्थुधनसुखकीर्तिभोगरूप्य
 रोग्याद्यंगुणिजनवल्लभेष्टपूर्वं वाराहउवाच एतस्मात्कारणद्धूमौव्यतीपातोर्च्यतेनरैः आर्चितेचफलंयत्स्यात्तदुक्तं च
 समासतः विस्तरणार्चनफलगदितुंकेनशक्यते यथाच्येत्येव्यतीपातः सविधिः श्रूयतामिह शुभेव्यतीपातादिनेविगा
 हयेत्संपंचगव्यमहानदीजलं उपावसेद्धैपचमानजापकोजपेतशूद्रोऽव्यतिपातेनमः छादितेताम्रपत्रिणशर्करापू
 रितेघटे कांचनाज्जेप्रतिष्ठाप्यैहममष्टभुजं अष्टभुजमष्टादशभुजं अस्योत्पत्तिर्वाक्ये अदशभुजत्वश्रवणात् उत्प
 त्तिर्वाक्यानुसारित्वाच्चविनियोगवाक्यस्ययथाभगवद्गीतासुचत्वारोमनवस्तथेत्यत्रचत्वारश्चतुर्दशेत्यर्थः गंधपुष्पाक्ष
 तेर्धूपदीपवस्त्रनिवेदनैः भक्ष्यभोज्यैः फलैश्चित्रैर्मार्गसिमांशिरैर्चयेत् नमस्तेस्तुव्यतीपातसोमसूर्यसुतप्रभो यद्दाना
 दिः कृतानिचित्तदन्तमिहास्तुते इत्युक्त्वापंचरत्नाढ्यं सपुष्पाक्षतमंजलिं प्राक्षिपेत्तत्क्षणादेवसर्वपापशयोभवेत् यदि
 द्वितीयचिद्विनेव्यतीपातोभवेन्महि तदापूर्णपवासस्तुः द्यात्तत्सकलगुरोः पारणं व्यतिपाताते कुट्यांस्त्राश्यगोमयं

अथेकस्मिन्दिनेधात्रिव्यतीपातोभवेद्यादि तन्नवाहितदादत्वाउपवाससमाचरेत् कुर्व्यादेवंमासिमसिव्यतीपातास्त्र
 योदश चतुर्दशेतु संप्राप्तेकुर्व्यादुद्यापनंबुधः व्यतीपाताथस्वाहितक्षीरवृक्षसमिच्चरुं आज्यक्षीरतिलानांचहोत
 न्बधेयशंतं शर्करापूणेकुंभंचसहसोपस्करंपरं शय्यामुपस्करैर्युक्तांप्रदद्याद्भतदेशिने वंदेव्यतीपातमहंम
 हांतं रवौदुसुतंसकलेष्टलब्धे समस्तपापस्यममक्षयोस्तुपुण्यस्यचानंतफलंममास्तु इतिसमप्यगुरुः परि
 पुण्यतेकटककुंडलकंठविभूषणैः सकलेभवसमप्ययथोदितयदुपलभ्यमिहशृणुतन्नाहि धेनुपयस्विनीदद्यात्सु
 वर्णाविरदक्षिणां तस्मैशय्यांसमासाधसारदारुमर्योदढां दंतपत्रचितारम्याहिमपद्मैरलंकृतां हंसतूलींप्रति
 च्छतांशुभगंडोपयानिकां प्रच्छादनपटयुक्तधूपगंधाधिवासितां तांबूलकुंकुमदोदकपर्परागुरुचंदनैः दीपको
 पानहच्छत्रंप्रदद्याच्चामारसनं देहांतिसूयेलोकायिविमानैरत्नसभैः अप्सरोगणसंभोगैर्यदृत्तगीतविलासिभिः
 गत्वा नलपार्वदुदशतंमोदतेत्रिदशार्चितः तदंतराजराजः स्याद्रूपसौभाग्यभाग्भवेत् कार्याद्वयोगुणपुत्रापुरारो
 ग्यघनधान्यवान् प्रतापज्ञामहैश्वर्ययुक्तोभोगिवहुश्रुतः जनसौभाग्यसंपन्नोयावजन्माष्टकायुतं दशैशतगुणदानं
 तच्छतंमृदिनत्रयेशतंमृतञ्चसंक्रांतौशतंमृद्विषुवेततःयुगादौतच्छतगुणमयेनेतच्छताहतं सोमग्रहेतच्छतंमृतच्छतंमृ
 रविग्रहे अंसंरूपेयंव्यतीपातेदानेवदविदोविदुः व्यतीपातेवधृतौचदानस्यांतोनविद्यतेव्यतीपातोविशेषणसहिशकः
 प्रकीर्तितःउत्पत्तौलक्षणकोटिगुणंभ्रमणताडिकायांतु अंबुदगुणितंपतनेजपदानाद्यक्षयंपतिते जन्मद्वार्वशनाड्
 योश्चमणत्वेकविंशतिः व्यतीपातस्यपतनंदशसप्तस्थितिर्विदुःसमर्पितंयद्यातिपातकालेषुनःपुनस्त्वद्रविशीतरश्मा
 प्रयच्छतःकल्पशतांबुदनिविर्द्वैततन्नाहिहीयतेकाचित् तस्मान्माहिह्वंयतिपातपूजांकुरुष्वचेरुपुण्यमनंतामिष्टं यदि
 स्थिरत्वंतवांछितंचैःसमस्तधारित्वमभीप्सितं गणयित्वाव्यतीपातेतत्कालेवैत्तियोनरःसर्वपापहरेतस्यभवते

भानुभेधरो पठतिलिखतियः शृणोति च तत्कथयति पश्यति कारयत्यवश्यं रविशशिदिवमाप्यसोऽपि देवैश्चरस
 मयं परिपूज्यमान आस्ते इति वाराहपुराणे कंठ्यतापातयोगव्रतं अथ व्यतीपातव्रतांतरं भविष्ये युधिष्ठिर
 उवाच येन व्रतेन चोर्णेत न पश्येद्यमशासनं परिपृच्छाम्यहं ब्रह्मन्पापघ्नं व्रतमुत्तमं तद्गतं ब्रूहि विप्रैर्बहुलाजगति
 वैकृपां मार्कण्डेय उवाच शृणुराजन्व्रतमिदं ह्येवं श्वेन पुराकृतं तेनैव राज्ञा तद्वत्सूकरा यच दुःखिने एकदा मृग
 यासक्तो हयं श्वो राजसत्तमः श्रान्तश्चरन् वनराज न दृष्ट्वा तत्रैव सूकरं दग्धपादकटिं चैव दग्धग्रावमुखादरं दृष्ट्वा त
 थाविधतनुं कृपां च क्रेदया परः केन कर्मविपाकेन अवस्थां प्राप्तवानयं अहो कष्टमहो कष्टं शूकरेणैव भुज्यते अव
 रयमनुसर्तव्यं कृतं कर्म शुभाशुभं इत्युक्त्वा तस्वरूपेण राजा तं प्राह सूकर इयती किमवस्थति तन्मम ब्रूहि सूकर त
 च्छृत्वा नृपतेर्वीर्यानि श्रयन् सूकराव्रवीत् स्मृत्वा पुराकृतं कर्म प्रत्युवाचा यतनं पं राजन्नासमहं पूर्ववैद्योनि श्वस
 खाभवं आशाकृद्धो न दाताह मां श्रितेभ्यः श्रक्तिचन श्रुताश्चैव हवो धर्माः पुराणश्रुतिचोदिताः तथापि पापबुद्ध्याहन करो
 न्यात्मनो हेतुं आशापाशमनुप्राप्ता भग्नशास्ते विनिर्गताः कृतं तु पापमेवाहनं किंचित्सुकृतं कृतं एकदा तु द्विजः कश्चिद्ब्र
 तीपतिगृहं म आगतो याचते मां च न किंचिद्वत्तानहं ततश्च कुपितो विप्रो मम शापमया ददात आशाग्नि
 देह्यते यद्वन्ममां गानि पृथक् पृथक् तथैव तव चां गानि दावाग्निः पुरुषाधम अरण्यनिर्जले देशे निर्जने दुर्मवर्जिते तत्र
 शूकरयो नोत्वं प्रसूतिसमवाप्नुहि प्रसादितो मया विप्रः पुनरप्युक्तं वास्तदा ज्ञानित्वं शूकरत्वेऽपि त्युक्त्वा यजगाम
 सः तेन शापेन राजेन्द्र शूकरत्वमवाप्तवान् अहं दुःखी तु संजातो निर्जने निर्जले वने राजो वाच केन त्वमुच्य
 ते पापान्मम चक्षेह शूकर केन शक्यो समाकर्तुं तव पापस्य संक्षयः शूकर उवाच अयं तां मम राजेन्द्र मुक्तिः स्या
 देन कर्मणा व्यतीपातव्रतं नाम कृतं राजंस्त्वया पुरा यथा माता सुतस्येह सर्वथा हितकारिणी तथाराजन्व्रतमिदं

मिहलोकेपरत्रय यथैवभ्युदितःसूर्यसमग्रचतमोदहेतु इदं व्रतं तथैवह सर्वपापव्यपोहतिसकृत्स्मृतोयथावि
ष्णुर्नामपरमनिर्वृतिं ददात्येवमसंदेहस्तथाव्रतमिदंशुभ्र शतमिदुक्षयेदानं स हस्त्रं तु दिनक्षये विपुवशतस्मा
हस्त्रं व्यतीपाते त्वनंतकं व्यतीपातव्रतस्यास्य विधानं शृणु त्वत्तः माघे वा फाल्गुने वा पि मासेष्यस्मि न्यथापि वा
व्यतीपातादिनेयस्मिन्प्रारभेद्व्रतमुत्तमं तिलपूर्णशरावं च सगुंडगुरवेऽप्येत एवं द्वितीये दातव्यं तृतीये तु समापयेत्
समृतं पायसं चैव दातव्यं चोत्तरत्रये एवं संवत्सरस्य तैदेव स्यार्धतुकारयेत् शंखचक्रगदापाणिपद्महस्तं हिरण्य
मं वस्त्रपुग्मेन संवेष्ट्य पूजयेद्द्रुहध्वजं गोक्षिरेणैव संपूर्णं कांस्यम्राजनमुत्तमं स्थापयेद्देवदेवस्य स्थानं तत्रैव कु
ल्पयेत् शय्यां च सन्निधौ तस्य स्थाप्य देवमनुस्मरेत् अनंतशयनं देवमनंतफलदं भुं लक्ष्म्या समाचिंतयित्वा
दणं भक्त्या संपूजयेद्गुरुं वैदिकेनैव मंत्रेण जातीपुण्यैः समर्चयेत् पायसेनैव नैवेद्यं देवाय प्रार्थयेद्ब्रती व्यतीपातव्र
तं देवतवानंतसमर्पितं भवत्वनंतफलदममजन्मनि जन्मनि देवदेवं हृषीकेशं प्रार्थयित्वा ततो व्रती तत्सर्वगुरवे
दद्यात्श्रावियाय कुटुंबिने व्रतोपदेष्टुं विदुषे ब्राह्मणाय विशेषतः भूमिवाथ सुवर्णवादाक्षिणा तु विधीयते ब्राह्मणा
न्मोजयित्वा तु व्रतमेतत्समापयेत् इदं व्रतं त्वया देव गृहीतं पूर्वजन्मनि स्वर्गपर्वगदं द्दण्डाचारं ततः फलदं शुभं मु
चयेयं किल्विवापातस्माच्छुकरत्वात्संशयः तेनैव मुक्तो हर्ष्यश्च शंकरं वाक्यमब्रवीत् मया कृतमिदं पूर्वतः फलतैदं
दाम्यहं एव मुक्ता नृपश्रेष्ठः शूकराय फलददौ तत्क्षणात्तेन पुण्येन शूरो मुक्ता किल्विप मुक्तः शूकरदेहात्समसर्वा
भरणभूपितः दिव्यविमानमास्थाय वाक्यं चेदमुवाच ह हे जनाः किं जानीध्वं व्यतीपातव्रतोत्तमं इत्युक्त्वा स्व
र्गगः सोऽथ राज्ञो वै पश्य तस्तदा तं दृष्ट्वा विस्मितो भूत्वा राजा पिप्रदधे व्रतं ततो राजा पुरंगत्वा व्रतं च कारय जनान्
सर्वं च कृतं वांस्तत्र व्यतीपातव्रतं शुभं ततो राज्यचिंकरत्वा देवदेवस्य चाक्रिणः हर्ष्यश्च प्राप्तवांस्तेन विष्णोस्तत्परमं

पदं अतस्त्वं कुरु राजेंद्र व्यतीपातव्रतोत्तमं सर्वपापक्षयकरं नृणां मिह सुखप्रदम् इदं यः कुरुते मर्त्यः श्रद्धाभावसम
 न्वितः सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोकमवाप्नुयात् ययातु पुत्रकामिन्या कृतसालभते सुतान् स्त्रीकामिने ह तद्वत्सलभे
 न्नारीमनुत्तमां व्यतीपातव्रतामिदं व्यतीपातदिने पठेत् ज्ञानबान्धनवान् श्रीमानिहैव सुखी भवेत् य इदं शृणुया
 द्भक्त्या विष्णुलोकं महिषते इति नारदीयपुराणे कंठ्यतीपातव्रतम् अथ व्रतविधिः तत्र मार्गशोर्पादि शुभ
 मासे यदा व्यतीपातयोगः तद्दिने नद्यादौ व्रती स्नात्वा पावमानादिजप्त्वा संकल्पं कुर्यात् तद्यथा उभेद्येत्या
 दि संकीर्त्यात्मनः निरतिशयै हि कसुखप्राप्तये सकलपापक्षयपूर्वकं दिव्यविमानारोहणी गीतं नृत्यं विलासि अप्सरा
 गणवीज्यमानसकलभोगयुक्तकल्पकोटिसूर्यलोकनिवासो चरं पुत्रपौत्रादिसकलसंपत्सहितमहदैश्वर्यादिगुणयुक्तं
 राजराजन्यकामो यथाभिलषितं कामो व्यतीपातयोगव्रतं करिष्ये इति संकल्प्य गणेशपूजादिसर्वगनिर्वर्यं
 शुद्धभूमौ पंचरंगोपेतकनलकलशस्थापनप्रकारेण शर्करापरितंता चकलशं प्रतिष्ठाप्य तत्र ताम्रमेये पूर्णपात्रे कांच
 नेनाब्जे श्रद्धादशभुजं कांचनं व्यतीपातस्वरूपं नाम मंत्रेण प्रतिष्ठाप्य पूजयेत् षोडशोपचारपूजां पुरुषसूक्तमंत्रैः सा
 मान्यपूजा वत्कुर्यात् ततः पंचरत्नान्वितपुष्पांजलिं दद्यात् तत्र मंत्रः नमस्तेस्तु व्यतीपातसोमसूच्यं सुतप्र
 भो यद्वा नादिकृतं किंचित्तदनं तमिहास्तुते इति दत्त्वा यथा शक्तिसुवर्णपुष्पादिसमर्प्य पुराणपठनादि नारात्रि
 नयेत् तद्दिने उपवासं मेव कुर्यात् प्रातः स्नात्वा नित्यं निर्वर्त्य देवं संपूज्य तत्पठितसुवर्णसाहितं तस्मै दत्त्वा द्वा
 ह्यणपुरस्सरः स्वयं भुंजीत एवं मासि मासि व्यतीपातदिने व्रतं त्रयोदशं व्यतीपातपञ्चतंत्रं कृत्वा चतुर्दशे व्यतीपाते
 कुर्यादुद्यापनं नरः इति कथायामुक्तं तद्यथा पूर्वोक्तं संकल्पति आचरितं व्यतीपातव्रतस्य सांगता पूर्वकथं योक्तुं फ
 लसिद्धये व्यतीपातव्रतोद्यापनं करिष्ये इति संकल्प्य आचार्यं कृत्वा सर्वतो भद्रं कलशेताम्ययं पूर्णपात्रं शर्करासिद्धि

तानेधाय तत्राष्टादशभुजसौवर्णव्यतीपातविग्रहसंपूज्य आग्नेप्रतप्य तत्रप्रधानं व्यतीपातं
 पायससघृतातिलपूगफलद्रव्यचतुष्टयेन प्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः ब्रह्मादिदेवताश्चैककयाज्याहुत्या
 यक्ष्ये एवं होमं संपाद्य ततः आचार्यसंपूज्य तस्मै सोपस्करां शय्यां पीठचद्यात् तत्र मंत्रं वेदव्यतीपातमहं
 महोत्तरवाटुसंनसंकलशसिद्धं समस्तपापस्य मम क्षयोऽस्तु पुण्यस्य वृद्धिर्मम सर्वदास्तु इति दत्त्वा व्रतपूर्तये गां च
 दत्त्वा ब्राह्मणान्भोजयेदिति श्रयप्रकारांतरेण नारदीयपुराणोक्तव्यतीपातव्रतविधान उोमद्यात्मनः सक
 लपापक्षयपूर्वकं भाष्टीद्वयनंतरां वज्रपुण्यसायुज्यकाम व्यतीपातदिने प्रातः स्नानादिकृत्वा
 पंचरंगोपेतवर्गाक्षरिपूरितकांस्यभाजनं चतुर्भुजचक्राद्याधुपेतसौवर्णपद्महस्तलक्ष्म्यान्वितं विष्णोरश
 टमसीति मंत्रेण संस्थाप्य जातीपुष्पादिना पुरुषसूक्तेन संपूज्य शंकरोपेतपाथसोपहारं निवेद्य देवप्रार्थयेत्
 व्यतीपातदिने देवतवसवसंमर्पितं भवत्वन्त फलदमजन्मनिजन्मनि ततो द्विजं संपूज्य तिलपूर्णशरां वंस
 गुंडं ससुवर्णं दत्त्वा सोपस्करां शय्यां पीठां च दत्त्वा ब्राह्मणान्भोजयित्वा भुंजत इति व्यतीपातपुरःसराणि यो
 गव्रजानि व्यतीपातयोगे ब्रह्मांडदानमुक्तनारदीयमत्स्यपुराणे च ब्रह्मा ब्रह्मांडमाहात्म्यमधिकृत्या ब्रतीः पुनः
 तद्ब्रह्मांडपुराणं ब्रह्मणा समुदाहृतं यो हि दद्याद् व्यतीपाते ऊर्णवस्त्रयुगान्वित राजसूयसहस्रस्य फलमाप्नोति
 मानवः इति ब्रह्मांडपुराणदानं अथ ववादि करणव्रतानि शुक्लप्रतिपदायाः परार्धमारभ्य ववादिसप्तकरणा
 नि प्रतिपत्तिभिर्भागद्वये करणद्वयं भवति तानि च वव वालव कौलव तैतिल गर वणिज विष्टिरिति सप्तचकर
 णानि एतानि च कृष्णपक्षचतुर्दशी पूर्वाध्यावद्भवति कृष्णचतुर्दशी परदलादारभ्य शुक्रनिकरणं भवति अमा
 वास्यादलद्वयं चतुष्पदनागार्ये करणे भवतः शुक्लप्रतिपदायाः पूर्वार्धे किंस्तु करणं भवति श्रथे पांशुव्रताविधान

हेमाद्रौ मोर्धगुक्छपक्षप्रतिपदोत्तरभागेनवकरणोपवासः कलशेताच्चपात्रनिघाय तत्रकर्धमेतमुवर्णप्रतिमा
यानच्युतगंधादिभिः पूजयित्वा अष्टाक्षरमंत्रजपेत् एवंषड्वारं व्रतं कृत्वा सप्तमेउद्यापनंकुठ्यार्थात् सप्तब्राह्म
णान्भोजयित्वा दक्षिणां दद्यात् एवंवालयादिविधेतेषु सप्तकरणेषु व्रतंकुठ्यार्थात् एवंकृतराजसूयाश्वमेधयोः फले कथां वि
भवतीति अर्थं भविष्योत्तरोक्तं ब्राह्मत्रिमुत् युधिष्ठिर उवाच भद्रानामेति काप्येया कथा पूज्यते नरैः शनैश्चरस्य भगिनी
धानं कितस्य व्रतं स्य मम कथ्यतां श्रीकृष्ण उवाच सुता मातृदंडे वस्य छायायां जनिता पुरा शनैश्चरस्य भगिनी
सा सादर्यं भयं करी साजातमात्रा भुवनग्रस्तं समुपचक्र मे निर्य्यातियदिका र्थेपिकाश्चिन्नस्य पुरःस्थिता विघ्नक
रोति त्वपतो भुंजानस्य स्थितस्य च सर्वविघ्नकरी रौद्रा समाजोत्सवना शिनी नित्योद्वेगकरी पार्थिविना शयति या
जगत् तनुदुर्विनयासकां दष्टुदेवो दिवाकरः चितयामास कस्यापि यच्छास्येनां समुपमं कन्यादुर्विनयाद्वेह
पितादोषेण गृह्यते तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कन्यादियां वजानता चित्यवमशुभां भद्रां यस्य यच्छतितारविः जनय
त्यपविलंयं सुराक्षसां किन्नरं मडपं मंडपारं भविना शयति तत्क्षणात् सविता चितयामास कस्येयं दत्ताप्येपातु सौख्या
विरूपेण दुष्टरुदयागं हं भास्यात्रिपादिका ऊर्ध्वरोममहादंष्ट्रास्वेच्छाचारविहारीणी दत्ताप्येपातु सौख्या
य भवती हि नाकं च न एवं चितं कं यदेव आस्तेया वहि वस्यति तावत्तया जगत्सर्वं दुष्टया स भिद्रुतं अथाज
गानसं वितुः पार्थिवे ब्रह्मांडं संभवः उपालंभं ददौ चाथा विष्टदौ घामशेपता भास्करस्तमुवाचे दंस्वयं भूमे वने श्वरः भ
वान्कर्त्ता च हंतो च कस्मादेवं प्रभापते एवमुक्तस्तदा ब्रह्मा भास्करेणामितद्युतिः उवाच विष्टिमाना व्यश्रुणु भद्रं यो दित
करणैः सह वर्त्तस्व ववालवकौलवैः सप्तमं द्वेदिनं प्राप्तेयदष्टौ कुरुष्व तत् यावा प्रवेशमांगल्यं कृपिवाणिज्यकादिकं
पूज्यामुरासुराणां लां दिवसां हं भ

विप्रयति उल्लाप्येयप्रवर्तितेभद्रात्वाभिर्भयानराः तेषां विनाशयशुभं कार्यं सुनिश्चितं एव मुक्तागतो ब्रह्माभद्रा
 पिभूय नवयं यश्चाभेदं तद्दद्याभीषयं नीसुरासुरान् एव मेपासमुत्पन्ना विष्टिरिष्ट विनाशिनी निवेदितयं कौतियत
 त्मानां परिचर्जयेत् सिंह ग्रीवा सप्तभुजा त्रिपदा पुच्छ संयुता खरोत्तमांगवदना प्रेता रूढा कृशोदरी ज्वलद्भक्षुः स दधती
 हस्तेः पाशांसि गच्छिकाः नरमुंडाश्च मालाश्च मुद्राः सप्तविधा स्मृताः सजलजलदवर्णादीर्घना सोष्टंष्टा विपुल हनुकपो
 लापिडकोदंद्गंधा ग्रानलशत सहस्रं चोद्गिरंती संमतात्पतति भवनमध्ये कार्यनाशाय विष्टिः १ भानोः सुता किं तु शताग्र
 जाता रुशांगपटिः सततं कुचला देर्धेन्युका करणांतं संस्था विष्टिस्तु सर्वत्र विवर्जनीया २ मुखे स्याद्द्व्यष्टिकाः पं
 चदंशुके पदांसि पते हृदि चैकादश प्रोक्ताश्च तस्त्रोनाभि मंडले पंचकट्यां तु विज्ञेयाः पुच्छे तस्त्रो जयावहाः मुखे कार्यं
 विनाशाय ग्रीवायां घननाशिनी हृदि प्राणहरा ज्ञेयानाभ्यां तु कलहादहा कट्यामर्थपरिभ्रंशो विष्टिपुच्छे ध्रुवं जयः
 एयिष्यां पानिकाव्याणि अशुभानि शुभानि च तानि सर्वाणि सिद्ध्यति विष्टिपुच्छे नृपोत्तम यमानि तं दुक्कुरे
 शयान्यवातं त्रिदं कुक्रमात् संस्था समान प्रहरं विष्टुष्टु मुखं यतः करालं निदिनी शैश्रासुमुखी दुर्मुखी
 तथा त्रिशिरा भैरवी हंसी त्वष्टा भैरवी च महामारी खरानना कालरात्रिर्महारा
 त्रिर्विष्टिभ्यः कुलपुत्रिका भैरवी च महामारी अमराणां दायं करी द्वादशैतानि नामानि प्रातरुत्थाय यः पठेत् न च
 व्याधिभयं तत्स्थरी गरीगात्प्रमुच्यते ग्रहाः सर्वे नुकलाः स्युर्न च विघ्नादि जायते रणे राजकुलं धूतैः सर्वत्र विजयो भ
 वेत् यश्च पुजयेत् नित्यं शास्त्रोक्तविधिनारः तस्य सर्वार्थसिद्धिस्तु जायते नात्र संशयः तस्माद्रेण कौतियवर्ज
 नीया फलार्थनायेनोपवासविधिना व्रतेन च युधिष्ठिर पूजिता तोषमायाति तदेव कथयामि ते यस्मिन् दिने भवेद्भ
 द्रातास्मिन्नहनि भारत उपवासस्य नियमं कथ्यां वारो नरो यवा यदि रात्रौ भवेद्दिष्टिरेकभंकां दिनत्रयं कार्यं स्ते

नोपवासः स्यादिति पौराणिकाविदुः प्रहरस्योपरियदादिवाविष्टिः प्रजायते उपवासस्तदाकार्य एकभक्तमतो
न्यथा सर्वोपधिजलैः शुद्धैः सुगंधामलकैस्तथा नद्यातडागेथगृहे स्नानसर्वदशस्यते देवान्पितृन्समभ्यर्च्यते
तोदभर्मर्योशुभां विष्टिक्त्वापुष्पधूपैर्नैवेद्यादीभिरर्चयेत् होमनामभिर्विष्टेः शतमष्टोत्तरं नृप भुंजीतदत्त्वावि
पयितलान्पायसमेवच सतैलं कृशारं भुक्त्वा पश्चाद्भुज्जीतकामतः छायासूर्यसुतेदिविविष्टेष्टार्थनाशिनी पूजि-
तासिमयाभक्त्याभेद्रेभद्रप्रदाभव उपोष्याविधिनानेनदशसप्तयथाक्रमात् उद्यापनंतः कुर्यात्पूर्ववपूज्यभान-
वीं स्थापयित्वायसेपीठेशरान्नं निवेदयेत् परिधायं कृष्णयुगस्तुत्वामंत्रेण तांपुनः ब्राह्मणाय पुनर्दद्याच्छोहैत-
लतिलांस्तथा कृष्णांसवत्सांगामेकांतैथैव कृष्णकंबलं दक्षिणांचयथाशक्त्यादत्त्वाभद्रां विसर्जयेत् यएवं कुरुते
पार्थसम्यग्भद्राव्रतं नरः विघ्नो न जायते तस्य कार्यारंभे कदाचन राक्षसावापि शाचावाप्युतनाशा किनी ग्रहाः नर्प-
द्वयं तितमर्त्ययोभद्राव्रतमाचरेत् न चैष्टिवियोगः स्यान्नहानिस्तस्य जायते देहति यातिसपदंभास्करस्य न संशयः
सूर्यात्मजातिभयदाभगिनी शयनेर्यामत्योन्मथ्यतिरपाकरणक्रमेण तां कृष्णामसुरमुखीं समुपोष्य विष्टिमिष्टार्थ-
सिद्धिं नुद्योपिनरोभ्युपैति ॥ इति भविष्योत्तरां कंभद्राव्रतम् अथ तत्रैवोक्तं भद्राव्रतं तं ॥ कृष्ण उवाच ॥
अयान्यदपि ते वच्मि विष्टि व्रतमनुगमं यत्कृत्वा विष्टि न स्याद्भयं कापि यिष्टि र सुकरं सुगुणं चेष्टं सर्वकामार्थदं नृ-
णां परंप्रीतिकरं भानोः सर्वविघ्नोपशान्तिदं मार्गशीर्षे सलेपक्षेत्र्यारंभे द्रुघः संपूज्य ब्राह्मणं श्रेष्ठविष्ट्या दौ भ-
रतर्पणं प्रागुक्तं पूज्यतां दिव्यं मंत्रमेतदुदीरयेत् भद्रे भद्रायेतं भद्रं करिष्ये व्रतामित्यहं निर्विघ्नं कुरु मे देविकार्यं
सिद्धिं विभावय सुस्नातः पूज्यतामेवं ब्राह्मणं च स्वशक्तितः ततो भुंजीत राजेंद्रयावद्भद्रान् जायते अथ चति
पिभद्राया कामतो काम्यतः शुचिः नार्कं चिद्भक्षयेत्त्राज्ञो याद्भद्रा प्रवर्तते अनेन विधिना पार्थ प्रतिभद्रं समाच-

रेत् नरोवायदिवानारीसर्वकामार्थासिद्धये संवत्सरेनुसंपूर्णप्रतिमांकारयेद्बुधः लोहांशिलाभयैवापि
 दारुजांचस्वशक्तिः शक्त्याचोषापनंकृत्वास्थापयेत्स्वायथाविधिपूजयेद्भक्तिमान्विश्रोमंत्रैरेभिरुदारधीः पूजि
 तासियथापूर्वसिद्धेणधनेनच विष्णुनाशंकरेणाथतथात्वांपूजयाम्यह निर्विघ्नेनार्थसंसिद्धिर्यथातेषां
 तापुरा तथामयापिभक्तस्यभद्रेत्वंभद्रदाभव अज्ञानादथवादप्पात्त्वामुल्लङ्घ्यकृताहेयत् तत्क्षमस्वाशु
 भोमातर्दानस्यशरणार्थिनः इतिकुल्याचथाशक्त्यावित्तशाठ्यविवर्जितः अशक्तःपरकोयांवापूजयित्वानरा
 धिप आभवेलेखजांकृत्वाविधिनिष्पादयेद्बुधःएवंहेकुरुतेयस्तुभक्त्याभद्राव्रतंनरः भद्रायामपिकाव्याणित
 स्यासिद्ध्यसंशयं इहलोकेसुखंभुक्त्वादीर्घायुर्व्याधिवर्जितः ततोतत्त्वगतिंप्राप्यमोदतेसुरराडिव एतत्पुराम
 हेंद्रेणचोर्णवृत्रजिघांसया विमानार्थिकुर्वरेणनीतंयत्त्रिदशारिणा शंभुनाविपुरांतायपांचजन्यायविष्णुना भ
 द्रासुभद्रंभवतीहेतयैभक्तिपूर्वकमिदंव्रतमादरेण भद्राभिधानमभिधायमनोगंगेकुर्वन्तेवृजिनमेवनचाप्नुवन्ति
 इतिभविष्योत्तरोक्तंद्वितीयंभद्राव्रतम् स्वस्ति श्रीरणवीरसिंहधरणीपालोवदान्याग्रणीर्नाशास्त्रविचारसार
 रसवित्सद्वृत्तसंरक्षकः धर्माधर्मविभागकृतद्रुपतेःपादांबुजाचार्योर्तोजीयात्पुत्रकलत्रमित्रसहितः संपालयन्क्ष्मां
 चिरम् १ रणवीरसिंहभूषेशकारितेकृत्यसागरेअभूत्संक्रांतिवारादिकृत्यरत्नसमुच्चयः इतिश्रीभक्तसूर्यवंशावतं
 सरधुकुलतिलकश्रीरणवीरसिंहमहाराजकारितेकृत्यरत्नाकरेसंक्रांतिवारादिकृत्यरत्नसमुच्चयः समाप्तः

नंदिकेश्वर उवाच ॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि व्रतषष्टीमनुत्तमां रुद्रेणाभिहितां दिव्यां महापातकनाशिनीं न
 क्तमद्चरित्वा तु गवासां धुकुटुं विने हेमचक्रां त्रिशूलं च दद्याद्विप्राय वा ससौ शिवारुद्रौ न तोस्माति शिवलोके मही
 यते एतदेव व्रतं नाम महापातकनाशनम् ॥ इति देवव्रतम् ॥ यस्त्वेकभक्तेन समाक्षिपेद्देमवृषान्वितां दत्त्वा
 तिलमयैर्धेनुं स याति शंकरपदं एतच्छिवव्रतं नाम पापशोकविनाशनम् ॥ इति शिवव्रतम् २ यस्तु नीलोत्पलं
 हेमशंकरापात्रं संयुतं एकांतरितनकाशो समातेवृषसंयुतं स पदवैष्णवं याति लोलाव्रतमिदं स्मृतम् ॥ इति ली
 लाव्रतम् ॥ ३ आपाढादिचतुर्मासमभ्यंगं व्रजेन्नरः भोजोपस्करं दद्यात्स याति भुवनं हरः जर्जरीतिकरं
 नाम प्रीतिव्रतमिदं होच्यते ॥ इति प्रीतिव्रतम् ॥ ४ वर्जयित्वा मधोयस्तु दधिक्षीरघृतैश्च वान् दद्याद्वस्त्राणि
 सूक्ष्माणि रसपात्रैः सुसंवृतं संपूज्य विप्रमिथुनगौरीमप्रीयतामिति कल्पविष्णुपदे स्थिता विशोकः स्या
 दुःखान्नृपः एतत्कामव्रतं नाम सदाशोकविनाशनम् ॥ इति कामव्रतं नाम गौरीव्रतम् ॥ ५ आघाढादो व्रतीय
 स्तुवर्जयेन्नरकत्तनं वार्त्ताकांश्च चतुर्मासानथसापिघटादिकं कार्त्तिकयांतं पुनर्हेमं ब्राह्मणाय निवेदेयेत् सरुद्र
 लोकमाप्नोति रुद्रव्रतमिदं स्मृतम् ॥ इति रुद्रव्रतम् ॥ ६ वर्जयेद्यस्तुष्पाणि हेमं तेशिशिरावृतं पुण्यत्रये तु वा
 रुण्यां कृत्वा शस्त्राथकांचनं दद्याद्विकाले वेलायां प्रीयतां शिवकेशवौ दत्त्वा परंपदं याति सौम्यव्रतमिदं स्मृतं
 इति वारुण्यां सौम्यव्रतम् ॥ ७ ॥ फाल्गुनादि चतुर्मासां लवणं यस्तुवर्जयेत् समोत्थय नंद्याद्द्रुहं चोपस्करान्वि
 तं संपूज्य विप्रमिथुनं भवानीप्रीयतामिति गौरीलोके वसोन्नित्यसौभाग्यव्रतमुच्यते ॥ इति सौभाग्यव्रतम् ॥ ८

संख्यामोन्नतः कृत्वा समातिघृतकुंभकं वस्त्रयुग्मतिलघटांवाह्मणायनिवेदयेत् सारस्वतपदंयातिपुनरावृ
 त्तिदुर्लभं एतत्सारस्वतं नामरूपविद्याप्रसाधकम् ॥ इति सारस्वतव्रतम् ॥ ९ लक्ष्मीमभ्यर्च्यपंचम्यामुपवासी
 भवेन्नरः समातिहेमकलशं दद्याद्धेनुसमन्वितं सर्वेष्णवंपदंयातिलक्ष्मीवान्स्याच्च जन्मनि एतत्संपद्व्रतं नाम सर्वपाप
 प्रणशनं इति संपद्व्रतम् १० कृत्वापलेपनं शंभोरग्रतः केशवस्य च यावद्वन्दपुनर्दद्याद्धेनुं कालघटान्वितं
 जन्मायुतं शतायुः स्यात्ततः शिवपुरं ब्रजेत् एतत्सर्वव्रतं नाम सदापापविनाशनम् इति सर्वव्रतम् ११ अश्वत्थभारुक
 रंगंगाप्रणन्येकत्रवाग्यतः एकभक्तं नरः कुर्याद्वन्दमेकं विभक्तः व्रतं विप्रमिथुनं पूज्यधेनुत्रयान्वितं दृक्षेहि
 रणमयं दद्यात्सोऽश्वमेधफलं लेभेत् एतत्कीर्तिव्रतं नाम भूरि कीर्तिफलप्रदं इति कीर्तिव्रतम् १२ घृतेन स्नपनं कुर्या
 च्छभैर्वैकेशवरूपेणा श्रक्षताभिः समंकुर्यात्पद्मगोमयमंडले समातिहेमकमलं तिलधेनुसमन्वितं शुद्धमष्टांगु
 लं दद्याच्छिवलोके महीयते सामगायततश्चैव सामव्रतमिहोच्यते इति सामव्रतम् १३ नवम्यामेकभक्तं च
 कृत्वा कन्याश्च शक्तिः भोजयित्वा समा दद्याद्धेनुं कांचनवाससी हेमसिंहं च विप्राय दत्त्वा शिवपदं ब्रजेत् जन्मा
 बुद्धं मरूपः स्यात्तद्विभक्तः एतद्द्वारव्रतं नाम नैवारीणां मुखप्रदं इति वीरव्रतम् १४ यावत्समाभवेद्य
 स्तुपंचदश्यां पयोव्रतः समाप्ते श्राद्धदद्याद्वावः पंचपयस्विनीः वासांमिच पिशंगा निदधि कुंभयुतानि च स्याति
 वैष्णवलोके पिण्डाणां तारयेच्छतं कल्पांतराजराजः स्यात्पितृव्रतमिदं स्मृतं इति पितृव्रतम् १५ चैत्रादिचतुरो
 मासान्जलं दद्यादयाचितं व्रतं तेन णिकं दद्यादन्नवस्त्रसमन्वितं तिलपत्रां हरिणं च ब्रह्मलोके महीयते कल्पां
 ते भूषति भूयादानंदव्रतमुच्यते इत्यानंदव्रतम् १६ पंचाभ्युतेन स्नपनं कृत्वा संवत्सरं भोः वत्सरं ते पुनर्दद्यात्सु
 वर्षविधिवन्नरः विप्राय दद्यात् शंखं च सपदंयात् शंकरं राजा भवति कल्पांते घृतिव्रतामिदं स्मृतम् इति घृतिव्रतं १७

अर्चयित्वा पुनर्मांसमवदति गोप्रदो भवेत् तद्वह्नेमग्नं दद्यात्सोऽश्वमेधफलं लभेत् अहिंसाव्रताभिर्युक्तं कल्पति भू
 पतिर्भवेत् ॥ इत्यहिंसाव्रतम् ॥ १८ माघे मास्युषसि स्नानं कृत्वा दांपत्यमर्चयेत् भोजयित्वा यथाशक्त्या मा
 ल्यवस्त्राविभूषणैः सूर्यलोके वस्त्वल्कल्पं सूर्यव्रताभिर्दंस्मृतम् ॥ इतिसूर्यव्रतम् ॥ १९ आपाढादि चतुर्मासंप्रातः
 स्नायी भवेन्नरविप्रभुभोजनं दत्त्वा कार्तिक्या गोप्रदो भवेत् सर्वेष्वापदं यतिविष्णुव्रतमिदं स्मृतम् ॥ इति विष्णुव्रतम्
 ॥ २० अयनादनं यवद्वर्जयेत्पुण्यसार्पिणी तदंतरे पुण्यदानानि घृतधेनवासहैव तु दद्यात् शिवपदं याति विप्रा
 यघृतवाससी एतच्छीलव्रतं नाम शीलारोग्यफलप्रदम् ॥ इति शीलव्रतम् ॥ २१ संध्यादीपप्रदो यस्तु स मातैलवि
 वर्जयेत् समाप्ते दीपिकां दद्याच्चक्रशूले चर्चने वस्त्रयुग्मं च विप्राय सतेजस्वी भवेदिह रुद्रलोकमवाप्नोति दोषव्रतमि
 दं स्मृतम् ॥ इति दोषव्रतम् ॥ कार्तिकादि दृतीयायां प्राश्य गोमूत्रयावकं नक्तं चरेददमेकं समांतं गोप्रदो भवेत् गौरी
 लोके वस्त्वल्कल्पं पततोरंजा भवेदिह एतद्द्रव्रतं नाम सदाकल्याणकारकम् ॥ इति भद्रव्रतम् ॥ २३ वर्जयेच्चैत्रमासे पुंसदा
 गंधानुलेपं न शुक्तिगंधभृतां दत्त्वा विप्राय सितवाससी वारुणपदमाप्नोति दृढव्रतमिदं स्मृतम् ॥ इति दृढव्रतम् ॥ २४
 वैशाखे पुष्पलवणे वर्जयित्वा नुगोप्रदः भूत्वा विष्णुपदे कल्पं स्थित्वा राजा भवेदिह एतत्कातिव्रतं नाम कात्तिकीर्तिफ
 लप्रदम् ॥ इति कातिव्रतम् ॥ २५ ब्रह्माणंकांचनं कृत्वा तिलराशि समन्वितं अहंतिलप्रदो भूत्वा बालं सत
 प्य सद्भिर्जनं सपुत्र्यविप्रदांपत्यौ मा ल्यवस्त्राविभूषणैः शक्तिस्त्रिपलादूर्ध्वं विश्वात्मा प्रीयतामिति पुण्ये द्विपद्म
 शयनं ब्रह्मपाल्य पुनर्भवं एतद्ब्रह्मव्रतं नाम निर्वाणफलदं नृणाम् ॥ इति ब्रह्मव्रतम् ॥ २६ यश्चोभयमुखीं दद्यात्प्रभूतक
 नकावृतां दिनं पोष्यतां स्तिष्ठेत्स याति परमं पदं एतद्धेनुव्रतं नाम पूनराब्धतिदुर्लभम् ॥ इति धेनुव्रतम् ॥ २७
 अर्धपयोव्रतः स्थिताकांचनं कल्पयादां पपलादूर्ध्वं यथाशक्त्या तंडुलसूपसंयुतं दत्त्वा ब्रह्मपदं याति कल्पवृक्षव्रतं स्मृतं

शर्वपदमवाप्नोति त्रैयंबकमिदं व्रतम् इति त्रैयंबकव्रतम् ४४ सप्तरात्रोपितो दद्याद् द्यूतकुंभद्विजाय च द्यूतव्रतमिदं प्रा
 हुं त्रैलोक्यफलप्रदम् इति द्यूतव्रतम् ४५ आशाकाशेः समं दद्याद्धेनुमंत्रणपात्वनो शकलोकैव सेत्कल्पमिदमि
 द्रव्रतं स्मृतम् इतींद्रव्रतम् ४६ अग्निशिपकमश्नाति तृतीयायां तु योनरः गां दत्त्वा शिवमभ्यति पुनरायति वाजितं इ
 दमानंदं कृपुसां श्रेयो व्रतमिदं स्मृतम् इति श्रेयो व्रतम् ४७ हैमं पलद्वयाद्ध्वरथनश्च युगान्वितं एतन्कृत्वोपवासी
 स्याद्विविकल्पयशतवसेत् कल्पति राजराजः स्यादश्वव्रतमिदं स्मृत इत्यश्वव्रतम् ४८ तद्वद्वेगमगध दद्यात्कार्तिकया
 संयतो नरः सत्यलोकैव सेत्कल्पसहस्रमथ भूपतिः भवेदुपोपितो भूत्वारथव्रतमिदं स्मृतम् इति हरि रथव्रतम् ४९
 मुखवासं परित्यज्य समातिगो प्रदो भवेत् यक्षाधिपत्यमाप्नोति सुखव्रतमुच्यते इति सुमुखव्रतम् ५० चांद्रः
 यणंतु य कुर्व्याद्धिमचंद्रं निवेदेयत् चंद्रलोकफलप्रदं चंद्रव्रतमिदं स्मृतं इति चंद्रव्रतम् ५१ ज्येष्ठे पंचतपा सायहमेधे
 नु प्रदो दिवं यात्यष्टमे चतुर्दश्या रोद्रव्रतमिदं स्मृतं इति रोद्रव्रतम् ५२ सकृद्व्रतानकं दद्यात्तृतीयायां शिवालये समा
 ते धेनुं देयाति भवानी व्रतमुच्यते इति भवानी व्रतम् ५३ माघमास्यां द्रवांसः स्यात्सप्तम्यां गोप्रदो भवेत् द्विविकल्पमु
 च्यते इति ह्येव राजा स्याद्भुवनत्रये इति भुवनव्रतम् ५४ त्रिरात्रोपोपितो दद्यात्फाल्गुन्यां भुवनं शुभं त्र्यादित्यलोकमाप्नो
 ति धामव्रतमिदं स्मृतं इति धामव्रतम् ५५ त्रिसंध्यं पृथग्दत्त्वा पत्योरुपवासी विभूषणं ददेद्दामवन्नोति मोक्षं मैत्रव्रता
 दिह इत्येवं व्रतम् ५६ दत्त्वा सितद्वितीयायां निदं लवणभाजनं समातिगो प्रदो याति विश्वामं शिवमं दिरे कल्पति राज
 राजः स्यात्सोमव्रतमिदं स्मृतं इति सोमव्रतम् ५७ दशम्यामेकभक्ताशी समाते दशधेनुः दिशश्च चान्नी दद्याद्वा
 द्वां द्वाधिपति भवेत् एतद्विश्वव्रतनाम महापातकनाशनम् इति विश्वव्रतम् ५८ पंचपंचदशीः स्थित्वा एकः
 केन मानवः संपूज्य पूर्णमा देवां लिखित्वा चंदनेन च ततः पंचघटान् पूर्णान् पयोदधिघृतेन च मधुना सितखंडेन

इतिकक्षपुश्व्रतं २८ शक्तितस्त्रिपलादूर्ध्वमर्हकलाचकांचनो दिनपयोव्रतास्तिष्टेदुल्लोकेमहीचते धराव्रतमि
 दं प्रोक्तं सत्कल्पशतानुगं इति धराव्रतम् माघे मास्य चैत्रे वा गुडधेनुप्रदो भवेत् गुडव्रतस्तृतीयायां गौरी लोके मही
 यते महाव्रतमिदं नाम परमानंदकारकं इति महाव्रतम् ३० पक्षोपवासी यो दद्याद्द्विप्राय कपिलाद्वयं स ब्रह्मलोकमा
 प्नोति देवासुरगजितं कल्पति राजराजः स्यात्प्रभात्रा तमिदं स्मृतं इति प्रभात्रतम् ३१ वत्सरं त्वेकभक्ताशीस
 भक्ष्यजलकुंभदः शिवलोके वसेत्कल्पं प्राप्तिव्रतमिदं स्मृतं इति प्राप्तिव्रतम् ३२ नक्ताशी त्वष्टमीपुष्याद्वत्सरां
 ते च गोप्रदः पारंदरं पदं याति सुगतिव्रतमुच्यते इति सुगतिव्रतम् ३३ यश्चैधनानि विप्राय वर्षादि चतुरोऽङ्गुतून्
 घृतधेनुप्रदं ते च स परं ब्रह्म गच्छति वैश्वानरव्रतं नाम सर्वपापप्रणशनं इति वैश्वानरव्रतम् ३४ एक दश्यांचन
 कारीयश्चक्रं विनिवेदयेत् समतिवैष्णवं होमं स विष्णोः पदमाप्नुयात् एतद्विष्णुव्रतं नाम कल्पति राजस्य भाग भवेत्
 इति विष्णुव्रतम् ३५ पायसाशीसमं ते तु ददद्द्विप्राय गोयुगं लक्ष्मीलोके वसेत्कल्पमेतद्वैशोव्रतं स्मृतं इति वैशोव्रतम्
 ३६ सप्तम्यां नक्तु भुग्दद्याद्द्वंद्वं तिगां यस्विनीं समूर्यलोके माप्नोति भः पुत्रतमिदं स्मृतम् ॥ ३७ ॥ चतुर्थ्यां
 नक्तु भुग्दद्याद्द्वंद्वं तिहं मवारणं व्रतैव नार्यं कनाम शिवलोके फलप्रदं इति विनायकव्रतम् ॥ ३८ ॥ यश्चोपवासः
 सप्तम्यां समं ते हं मपंकजं गाश्च स्वशक्तो दद्याद्द्वतं तिहं मसंयुताः एतत्सौरव्रतं नाम सूर्यलोके फलप्रदं इति सौ
 रव्रतम् ३९ द्वादशद्वादशीयंस्तु समं ते पापिता पुन गोवस्त्रकांचनैर्विप्रां पृजयेद्भक्तो नरः परमं पदमाप्नोति हरिः प्र
 मिदं स्मृतम् इति हरिव्रतम् ॥ ४० ॥ चतुर्दश्यांचनकाशीसमं ति गोयुगप्रदः शैवं पदमाप्नोति वृषव्रत
 मिदं स्मृतम् इति वृषव्रतम् ॥ ४१ ॥ कच्छकृत्वा गोप्रदं स्याद्भोजनं शक्तिः परं विप्राणां शंकरं याति
 नाजापत्यामिदं व्रतम् ॥ इति प्राजापत्यव्रतम् ॥ ४२ ॥ चतुर्दश्यांचनकाशीसमं ति गोयुगप्रदः

शेषं पदमवाप्नोति वैयकमिदं व्रतम् इति त्रयं वक्रव्रतम् ४४ सप्त रात्रोऽपि तोदयाद् व्रतकुंभदि जाय च वृत्तव्रतमिदं प्रा
 हुं ब्रह्मलोकफलप्रदम् इति वृत्तव्रतम् ४५ आशाकाशैः समंदयाद्धेनुमन्नपयास्पर्शो शक्रलोकैवैस्त्वं कल्पमिदमि
 द्रव्रतं स्मृतम् इतींद्रव्रतम् ४६ अग्नौ पकमश्नाति तृतीयायां तु योनरः गां दत्त्वा शिवमभ्यतिषु नराद्यतिव्रजितं इ
 दमानंदं कृत्वा सांश्रेयो व्रतमिदं स्मृतम् इति श्रेयो व्रतम् ४७ हेमं पलद्वा दधूं ध्वरथ न श्वयुगां न्वितं एतं कृत्वा पवासी
 स्याद्विक्लपशतं वसेत् कल्पति राजराजः स्याद्व्रतमिदं स्मृतम् इत्यश्व व्रतम् ४८ तद्वदेमं गंधदात्का नैकया
 संयतो नरः सत्यलोकैवैस्त्वं कल्पसहस्रमथ भूपतिः भवेदुपोऽपि तो भूत्वारथ व्रतमिदं स्मृतम् इति हरिश्च व्रतम् ४९
 मुखवासपरित्यज्य समातिगोप्रदो भवेत् चक्षाधिपत्यमाप्नोति सुखव्रतमुच्यते इति सुमुखव्रतम् ५० चांद्रः
 यणं तु य कुर्याद्वैभवं निवेदयेत् चंद्रलोकफलप्रदं व्रतमिदं स्मृतम् इति चंद्रव्रतम् ५१ ज्येष्ठे पचतपा सायहमेघे
 नु प्रदोदिवं यात्यष्टमी चतुर्दश्यो रींद्रव्रतमिदं स्मृतम् इति रींद्रव्रतम् ५२ सकृद्व्रतानकंदद्यात्तृतीयायां शिवालये समा
 ने धेनुदयाति भवानी व्रतमुच्यते इति भवानी व्रतम् ५३ माघमास्यां द्रवांसः स्यात्सप्तम्यां गोप्रदो भवेत् दिविकलपमु
 पित्वे हरराजा स्याद्भुवनत्रये इति भुवनव्रतम् ५४ त्रिरात्रोऽपि तोदयात्फाल्गुन्यां भुवनं शुभं आदित्यलोकमाप्नो
 ति धाम व्रतमिदं स्मृतम् इति धामव्रतम् ५५ त्रिसव्यपूज्यं दंपत्योरुपवासी विभूषणं ददेद्द्वानमवाप्नोति मोक्षं द्रव्रता
 दिह इत्येद्रं व्रतम् ५६ दत्त्वा सितद्वितीयायां निंदे लं वणभाजनं समातिगोप्रदो याति विश्रामं शिवमं दिरे कल्पति राज
 राजः स्यात्सोमव्रतमिदं स्मृतम् इति सोमव्रतम् ५७ दशम्यामेकभक्ताशीसमातिदं शधेनुदः दिशश्च चानीर्दद्याद्भ
 ह्मांडाधिपतिर्भवेत् एतद्विश्वव्रतनाम महापातकनाशनम् इति विश्वव्रतम् ५८ 'पंचपंचदशीः स्थित्वा एकभ
 केन मानवः संपूज्य पूर्णमिदं वैर्वालिखित्वा चंदेन च ततः पंचघटान् पूर्णान् पयोदधिघृतेन च मधुना सितखंडेन

ब्राह्मणायोपादयेत् पंचकुम्भप्रदानेनभूतानांतिष्ठिरस्तुते एतत्पंचघटनाभ्रतपुष्टिप्रदायकं इतिपंचघटव्रत
 म् ५९ यातुनारीपिवेतोयंजलधारांनिपातयेत् समांतघृतसंपूर्णोददद्वंद्वनिकानवां एतद्वाराव्रतनामसर्व
 रोगहरंपरं कांतिसौभाग्यजननंसपत्नीदर्पनाशनम् इतिधारव्रतम् ॥ ६० ॥ यःपठेच्छृणुयाद्वापिपाठि
 व्रतमनुत्तमं मन्वतरशतंसेोपिगंधर्वाधिपतिर्भवेत् षष्ठिव्रतंनारदपुण्यमेतत्तवादितांविश्वजनीनमन्यत् ओ
 तुंनवेच्छातदुदीरयाशुप्रियेयुर्किंवाकथनीयमन्यत् इतिमत्स्यपुराणोक्तव्रतपाठिः ॥ ६० ॥ भविष्योत्तरेत्वे
 नान्येवपंचशीतिव्रतानित्युक्तम् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुभारतवदयामिपंचाशीतिव्रतानिते नोक्तानिया
 निकस्यापिमुनिभिर्मर्दाशीभिः भविष्यमत्स्यमार्कंडेपुराणांतरतोमया वाराहोच्चैवसंगृह्यकथ्यंतेतानिपांडव
 नकथ्यतेधर्मजतांकिंतुनारदवर्तिनां श्रुतिस्मृतिपुराणेभ्योन्याह्यावधारितं तनेवच्चिमकुरुश्रेष्ठकस्यान्यस्ये
 पादिश्यते त्वात्वाप्रभतेसंध्यायामुपगृह्यचपिप्पलं घृतपात्राणियोदयान्नसशोचंस्कृताकृते व्रनानामुत्तमंहे
 तत्सर्वपापप्रणाशनं पात्रव्रतमितिख्यातंनारस्यातंकस्यचिन्मया पात्रव्रतम् ॥ १ ॥ सुशुद्धस्यसुवर्णस्य
 सुवर्णयःप्रयच्छति पुण्येन्हिविप्रकाथितेप्राणिपत्यगुणान्वितं व्रतंवाचस्पतेरेतद्वलुद्विप्रदायकं वृत्रघ्नस्यपुराख्यातं
 गुरुणांसर्वकामदं इतिवाचस्पतिव्रतं ॥ २ ॥ लवणंकटुहुंदचर्जरिकंमरिचानिच हिंगुशुंठोसमायुक्तं
 सर्वपरिचयस्तथा चतुर्थार्थमेकभक्ताशीसकृद्वत्वाकुटुंबिने गृहेपुसप्तपुतदाशिलायुक्तानिभारत एतच्छिला
 व्रतंनारमलक्ष्मीलोकप्रदायकं कर्तव्यमतियत्नेनमुखपाटवकारकं इतिशिलाव्रतम् ॥ ३ ॥ नक्त
 मंदंचरित्वातुगवासार्धकुटुंबिने हैमचक्रंत्रिशूलंचदध्द्विप्रायवाससी प्रणम्यभस्मदेवौप्रीयेतांशिवकेश
 नौ एतदेवव्रतंनारमहापातकनाशनं इतिदेवव्रतम् ॥ ४ ॥ कृत्वैकभक्तंवर्षातेशक्त्याहेमवृषान्वितं धेनूतिलमयी

दद्यात्सर्वोपस्करणैर्युता एतद्गुद्रव्रतं नाम पापशोकप्रणशनं यः करोति नरो राजन्सपदं याति शंकरं इति रुद्र
 व्रतम् ५ सर्वोपधुदकैः स्नातः पंचम्यां पूज्य पद्मजं सर्वोपस्करदानचयः करोति गृहाश्रमे गृहोद्दालः खलं सूर्ध्वशि
 लास्थालीचपंचमी उदकुंभं च बहुलाच एतेषामनुगंचयत् एतानि गृहिणो गेहे प्रस्थाप्य पुरुषोत्तम एतद्गृहव्रतं नाम
 सर्वसौख्यप्रदायकं आत्रिणाञ्जनसूयायाः कथितं पांडुनंदन गृहव्रतम् ६ यस्तु नीलोत्पलहैर्मंशकरापात्रसंयुतं
 ददाति श्रद्धयोपेतो ब्राह्मणाय कुटुंबिने सर्वेष्ववपदं याति लीलाव्रतमिदं स्मृतं लीलाव्रतम् ७ आयाढादिचतुर्मास
 मभ्यंगं वर्जयेन्नरः पंचमेव पुनर्दद्यात्तिलैस्तैलघटनं भोजनं पायसाढ्यं च सयाति भुवनं हरः लोकप्रीतिकरं यैत
 त्प्रीतिव्रतमिहोच्यते प्रीतिव्रतम् ८ नर्जयित्वा मघौ यस्तु दधि क्षीरघृतैश्च दद्याद्ब्रह्मयुगं स दूधं संसर्पति वैश्वसंयुतं स
 पूज्य विप्रमिथुनगौरीभे प्रीयतामिति एतद्देवीव्रतं नाम भवानीलोकदायकं देवीव्रतम् ९ पुष्पादितत्त्वयोदश्याक
 तानकं मघो पुनः संवत्सरं तैतास्मिन्वा दिवसे विप्रपूजनं विप्राय वस्त्रयुगं च प्रयुज्यः प्रीयताम न कल्पं विष्णुपुरे स्थि
 त्वा विशोकः स्यान्पुनरंरः एतत्कामव्रतं नाम सर्वशोकविनाशनं कामव्रतम् १० आयाढादिचतुर्मासं वर्जयेन्नरः खक
 र्तेन वृताकभक्षणैश्च मधुसर्पघटान्वितं कार्त्तिक्यां तु पुनर्हं ब्राह्मणाय निवेदयेत् एतच्छिवव्रतं नाम शिवलोक
 प्रदायकं शिवव्रतम् ॥ ११ ॥ पंचपंचदशीः स्थित्वा चैकभक्तेन मानवः संपूज्य पूर्णमंदिर्वालिखित्वा
 चंदनेन च ततः पंचघटान् पूर्णान् पयोदधिघृतं च मधुना सितखंडेन ब्राह्मणायोपपादयेत् मनोरथान् पूरयित्वा
 संपूर्णान् पूर्णिमाहासि पंचकुंभप्रदानेन भूतानां तु छिरस्तु मे द्विजनिवंस मस्तस्य सर्वान् कामानवाप्नुयात् एतत्प
 षघटं नाम व्रतं पुष्टिप्रदायकं पंचघटव्रतम् ॥ १२ ॥ वर्जयेद्यस्तु पुष्पाणि हेमं तां शिराश्चतू पुष्पत्रयं च फा
 ल्गुणं पाकृत्वा शय्यां च कांचनं दद्याद्देकाले वलायां प्रीयेतां शिवकेशवौ शिरःसौगंध्यजननं सदानंदं करं नृणां कृ

त्वापरंपदं याति सौगंध्यं व्रतमुत्तमं सौगंध्यव्रतं ॥ १३ ॥ फाल्गुनादि तृतीयायां लवणं यस्तु व्रजेयत् समीपे
 शयनं दद्याद्द्रुहं सोपस्करान्वितं संपुष्पविप्रमिथुनं गौरीमिप्रीयतामिति गौरीलोके वसेत्कल्पं सौभाग्यव्रतमुत्त
 मं सौभाग्यव्रतम् ॥ १४ ॥ संध्यामौनं नरः कृत्वा सभां त्रितयुक्तं भुङ्क्ते वस्त्रयुग्मं च घंटां च ब्राह्मणाय निवेदयेत्
 सारस्वतं पदं याति पुनरावृत्तिदुर्लभं एतत्सारस्वतं नाम रूपविद्याप्रदायकं सारस्वतव्रतम् ॥ १५ ॥ लक्ष्मी
 मभ्यर्च्य पंचम्यामुपवासी भवेन्नरः समातिहं मकलशं दद्याद्देनुं समन्वितं सर्वेण्यं पदं याति लक्ष्मीः स्याज्जन्मज
 न्मनि एतल्लक्ष्मीव्रतं नाम दुःखशोकविनाशनं लक्ष्मीव्रतम् ॥ १६ ॥ यातुनारीपिवितोयं जलधारां निपा
 तयेत् समातिघृतं संपूर्णं दद्याद्द्विनिकां नवा एतद्वाराव्रतं नाम सर्वोद्विगहं परं कांति सौभाग्यजननं सपत्नी
 दुर्गपनाशनं धाराव्रतम् ॥ १७ ॥ गौरीसमन्वितं रुद्रं लक्ष्म्या सह जनार्दनं राज्ञीसमन्वितं सूर्यं प्रतिष्ठाप्य
 यथाविधि धूपक्षेपेण सहितां सुघंटां पात्रसंयुतां यो ददाति द्विजैर्द्राणां पुष्परभ्यर्च्य पांडुरैः दक्षिणासहितं
 कृत्वा प्राण्य च विसर्जयेत् एतदेव व्रतं नाम दिव्यदेहप्रदायकं देवव्रतम् ॥ १८ ॥ कृत्वा विलेपनं शंभोरग्रतः
 केशवस्य च यावद्वदं पुनर्दद्याद्देनुं जलघृतां न्वितां जन्मायुतं च राजा स्यात्ततः शिवपुरं व्रजेत् एतच्छुक्लव्रतं नाम
 सर्वकल्याणकारकं ॥ शुक्लव्रतम् ॥ १९ ॥ अश्वत्थं भास्करं गंगां प्राणमेव स्तुवा ग्यतः एकभक्तं नरः कुर्यादब्द
 मे तं विमत्सरः व्रतं तं विप्रमिथुनं पूज्य धेनुं प्रयान्वितं वृक्षां हिरण्यं च दद्यात्सोऽश्वमेधफलं लभेत् दिवि दिव्यविमा
 नस्यः सेव्यतेऽप्सरसांगणैः एतत्कीर्तिव्रतं नाम भूति कीर्तिफलप्रदं ॥ कीर्तिव्रतं ॥ २० ॥ घृतनस्त्रपनं कृत्वा शं
 भोर्वीकेशवस्य वा ब्रह्मणोऽभास्करस्य पि गोर्ग्यलं वोदरस्य वा अक्षतस्तु समं कुर्यात्पद्मं गोमयमंडले समति
 हेनमकमलं तिलधेनुं समन्वितं शुद्धमष्टांगलं दद्याच्छिवलोके महीयते सामगायतुयश्चैतत्सामव्रतं मिहोच्यते

सामव्रतं ॥ २१ ॥ नवम्यामेकमक्तशोकृत्वाकन्याश्चशक्तिः भोजयित्वासमंदद्याद्धेमंकंक्रुक्वासमी हेमसिंहं च
विप्रायदत्त्वाशिवपुंरजेत्र जन्मवृंदंमुखः स्याच्छत्रुभिश्चापराजितः एतद्वारव्रतनामनारीणांचमुखप्रदम् ॥
वीरव्रतम् ॥ २२ ॥ यावत्समारभेद्यस्तुपंचदश्यापयोव्रतः समांतेआद्धकृद्दद्याद्वाश्वपचपयस्विनीः वासांसि
चपिशंगीनीजलकुंभयुतानिच सयातिवैष्णवलोकपिट्टणांतरयेच्छत कल्पातिराजराजःस्यात्पितृव्रतमिदंस्मृतं
पितृव्रतम् ॥ २३ ॥ तांबूलसमयेनित्यंगौरिपत्रंददातिआ पुण्येणसमायुक्तंस्त्रियैवापुरुषस्यवा वर्षस्यतितुसौव
र्णिकारयित्वाफलान्वित मुक्ताफलमयचूर्णत्रितयंवाप्रचच्छति नसाप्राप्नोतिदोर्भाग्यनदौर्गंध्यंमुखस्यच एतत्प
त्रव्रतं नामसौगंध्यजननं पर ॥ सौगंध्यव्रतम् ॥ २४ ॥ चैत्रादिवतुरोमासान्जलंदद्यादयाचितं ज्येष्ठाषाढ
मासंवापक्षवापांडुनंदन व्रतंतिमणिकंदद्याद्धेनुवस्त्रसमन्वितं घृतेनसहितंद्वत्सप्तधान्यसमन्वितं तिलपात्रं
हिरण्यंचवस्त्रलोकैर्महीयते कल्पातिराजराजःस्याद्धारिव्रतमिदंस्मृत वारिव्रतं ॥ २५ ॥ पंचामृतेनस्नपनकृ
त्वाविष्णोःशिवस्यच वत्सरंतेपुनर्दद्याद्धेनुपंचामृतैर्युतां विप्रायकनकशखंसपदयातिशाश्वत राजाभवति
कल्पंतेधृतिव्रतमिदंस्मृतं इतिधृतिव्रतम् ॥ २६ ॥ वर्जयित्वापुमान्मांसंमांसंस्वत्सरतथा व्रतंतेहेमहरिणकृत्वा
शक्त्याविचक्षणः तद्वत्सवत्सांगांत्वासांश्वमेधफलंलभेत अहिंसाव्रतमित्येतत्सर्वंशांतिप्रदंनृणां आहिं
साव्रतं २७ माघमास्युपसिस्नानकृत्वादांपत्यभोजनं सूर्यलोकैवेत्कल्पसूर्यव्रतमिदंस्मृतम् इतिसूर्यव्रतम्
२८ आषाढादिवतुर्मासप्रातःस्नायाभवेन्नरः विप्रायभोजनंदद्यात्कार्त्तिक्यांगोप्रदोभवेत् घृतकुंभंततोदयात
सर्वान्कामानवाप्नुयात् वैष्णवंव्रतमित्युक्तंविष्णुलोकमवाप्नुयात् वैष्णवव्रतम् २९ अयनादनयंयावद्द्वजयेत्पु
ष्पसंनिपि तदंतेपुष्पदानानिघृतधेन्वासहेवतु दत्त्वाशिवपदंयातिदत्त्वाचघृतपायसं एतच्छीतिलव्रतं नामशी

लारोग्यफलप्रदं ३० संध्यादीपप्रदेयस्तुमासैलविवर्जयेत् समातेदिपिकांदाञ्चशूलच
कांचनं वल्युगमंचविप्रायसतेजस्वीभवेदिह एतदीपव्रतं नाम सदाकांतिप्रदायकं दीपव्रतं ३१ एकमेकं
न सप्ताहं गौरिणीयस्तु पुजयेत् सपुण्यपार्वतीभक्त्या गंधपुष्पविलेपनैः एतत्सुवासिनीभव्याकुंभेनाविलेपयेत्
पुष्पैर्विभूषणैर्यस्तु कर्पूरगुरुचंदनैः तांबूलशोभनंदत्वनारिकेलफलंतथा प्रीयतांकुसुमादेवीप्रणिपत्यविसर्ज
येत् एकैकां पूजयेद्देवां सप्ताहं यावदेव तु पुनस्तु सप्तमे पूर्णसप्तैवा विनिमंत्रयेत् षडंशं भोजयित्वा न्नयथा शक्त्या
विभूषणैः भूयस्वित्वा वस्त्रमाल्यैः कण्वेष्टांगुलिकैः कुमुदामाधवीरिभवानीपार्वतीउमा कालीचदर्पणहस्ते
प्रत्येकं विनिवेदयेत् एवं निवेदयेदकं वाच्यं संपन्नम स्तुमे सप्तसुंदरकंनाम व्रतमेतद्युधिष्ठिर करोति सुंदरदेहं
सौभाग्यं यच्छति ध्रुवं सप्तसुंदरकं व्रतम् ॥ ३२ ॥ वर्जयेच्चैत्रमासे नुयस्तु गंधानुलेपन शुक्तिगंधभृता
दत्त्वा विप्राय धृतवाससी शक्त्या च दक्षिणां दत्त्वा सर्वान्कामानवाप्नुयात् वारुणंपदमाप्नोति तदेतद्धारुणं व्रतं
वारुणं व्रतम् ॥ ३३ ॥ वैशाखमासे लवणं वर्जयित्वा यतव्रतः मासांते च ततो दद्यात्सवत्सांगां द्विजातये स्थित्वा
विष्णुपदे कल्पंतो राजा भवेदिह एतत्कांतिव्रतनाम कांतिर्दिप्रदायकं कांतिव्रतं ॥ ३४ ॥ ब्रह्मांडकांचनं
कृत्वा तिलद्रोणोपरि स्थितं अहं तिलव्रती भूत्वा वान्हं सतर्प्य सद्भिजं संपुण्यविप्रदांपत्यं माल्यवस्त्रविभूषणैः शक्ति
तस्त्रिपलाद्ध्वं विश्वात्मा प्रीयतामिति एतद्ब्रह्मव्रतं नाम निर्वोणफलदं नृणां ब्रह्मव्रतम् ॥ ३५ ॥ यश्चोभयमु
खीं दद्यात्प्रभूतकनकान्वितां दिनं पयोव्रतं स्तिष्ठेत्स पाति परमं पदं अहं पयोव्रतं स्तिष्ठेत्कांचनं कल्पपादपं पला
द्ध्वं यथा शक्त्या तंडुलैस्तूयसंयुतं छादितं वरवासोभिः पुष्पमालाविभूषितं दत्त्वा स्वर्गे वत्सेत्कल्पं कल्पव्रतमिदं
स्मृतं कल्पव्रतम् ॥ ३६ ॥ यस्तु वश्वत्वरं भव्यां कंठाभरणभूषितां गुण्यैः णवृताष्टां खलीनालं कृताननां

भोदकोदकपात्रेणातंबूलेन समन्वितां स्थपयिकां स्थापयेत्पृष्ठे मृगामोदहिमान्विता ईदृग्विधां व्यतीपाते ग्रहणे
 वायनद्वये आयाचिते यथाशक्त्या ततो दद्याद्द्विजातये एतद्वातव्रतं नाम मायाखेदविनाशनं परलोकाध्यगमने
 छांतिश्रमहरं परं वातव्रतम् ॥ ३७ ॥ नक्ताशीत्यष्टमीषु स्याद्दत्तरतिचगोप्रदः प्रैरंदं पदं याति सुगतिव्रतम्
 च्यते सुगतिव्रतम् ॥ ३८ ॥ यश्चेधनप्रदो राजन्हेमं तो शिशिरावतू घृतधेनुप्रदश्च्यति परं ब्रह्माधिगच्छति
 आरोग्यजननं भूतिधृति कांतिप्रदायकं वेधनरव्रतं नाम सर्वपापप्रणाशनं वैश्वानरव्रतम् ॥ ३९ ॥ एका
 दश्यांतु नक्ताशीयश्चक्रविनिवेदयेत् तद्वच्छंखं च सौवर्ण्यैश्चैचित्रासु पाण्डव यएव कुरुते भक्त्या साविष्योः पदमुत्तमं
 एतद्द्विष्णुव्रतं नाम कल्पादौ राज्यलाभभाक् विष्णुव्रतम् ॥ ४० ॥ ययोज्ञतस्तु पंचम्यां समाते गोयुगप्रदः
 लक्ष्मीलोकैवैस्त्वेत्त्वं देवीव्रतम् ॥ ४१ ॥ सप्तम्यां नक्तभुग्दद्यात्समं तिगापय
 स्विनीं सूर्यलोकमवाप्नोति भानुव्रतमिहोच्यते भानुव्रतम् ॥ ४२ ॥ चतुर्थ्यां नक्तभुग्दद्यादब्दादब्दांतिहेमवारं
 णं व्रतं वैतायकं नाम सर्वविघ्ननिवारणं विनायकव्रतम् ॥ ४३ ॥ महाफला नियस्य स्थावतुर्मांसं द्विजातये
 हेमानिर्कोनिके दद्याद्गोयुगेन समं नरः सितवस्त्रयुगेनाथ संपूर्णज्यघटेन च एतत्फलव्रतं नाम फलावाप्तिकरं
 सदा फलव्रतम् ॥ ४४ ॥ यश्चोपवासी सप्तम्यां समातिहेमपंकजं धेनुं स्वशक्तितो दद्यात्सवत्सां कांस्यदो
 हनां भक्त्या विप्राय राज्ञे ब्रवाचकाय निवेदयेत् एतत्सौरव्रतं नाम सूर्यलोकप्रदायकं सौरव्रतम् ॥ ४५ ॥
 द्वादशादशीर्यस्तु नाम प्राशनसंयुतः समुपोज्य समाति सुवस्त्राभो दकां घटान् द्वादशात्रप्रदयाच्च सर्वकामस
 मुदये गोविंदव्रतमिहोत्तमं विदप्रीतिदायकं गोविंदव्रतम् ४६ ॥ कार्तिक्यां यो बृषोत्सर्गं कृत्वानक्तं समाचरेत् स्वर्गं
 लोकमवाप्नोति वृषव्रतमिदं स्मृतं बृभ्रतं ४७ ॥ कृच्छ्रांतो गोप्रदो दद्याद्गो जनेन शक्तिः परं विप्राणामत्र कथितं प्राजा

पत्यमिदं व्रतं प्राजापत्यव्रतं ४८ चतुर्दश्यातुनकाशीसमातिगोयुगप्रदः शवपदमवाप्नोति विज्ञेयं त्र्यम्बकं व्रतं श्र
 वकव्रतं ४९ सप्तरावोपितो द्यादयुतकुम्भं द्विजातये ब्रह्मव्रतमिदं प्राहुर्ब्रह्मलोकप्रदायकं ब्रह्मव्रतम् ५० आ
 काशाशीसमंद्यादेनुमते पयस्विनीं शकलोकवसेत्कल्पं शक्रव्रतमिदं स्मृतं शक्रव्रतम् ५१ कार्तिकेशुष्कप
 क्षेवचतुर्दश्यां नराधिप सोपवासः पंचगव्यं पिबेद्ब्राह्मविचक्षणः कपिलायास्तु गोमंत्रं कृष्णाय गोमयं तथा सित
 धेन्वास्तथा क्षीरं कायास्तु तोदधि गृहीत्वा कुबुरायास्तु धृतमेकमवमलयत् वेदोक्तमैत्राजद्रकुशोदकसमन्वितं
 ततः प्रभातसमये त्वात्वासंतप्य देवताः ब्राह्मणान्भोजयित्वा तु भुंजीत वाग्यतः शुचिः ब्रह्मकूर्चव्रतं होतस्सर्वपापप्र
 णाशनं यद्वाल्येयञ्च कौमारं वैदेकवापियुक्तं ब्रह्मकूर्चोपवासेन पापं नश्यति तत्क्षणात् ब्रह्मकूर्चव्रतम् ५२
 अनृषिपक्षमभ्रियातृतीयायां तु योनरः गांदत्वा शिवमभ्येति पुनरावृत्तिवर्जितं एतद्भूपव्रतं नाम सर्वकल्याणकार
 कं रूपव्रतं ५३ हेमपलत्रयादूर्ध्वरथमभ्यगुगान्वितं दत्त्वा कृतोपवासस्तु दिविकल्पशतवसेत् तदंतरा
 जराजः स्यादश्वव्रतमिदं स्मृतं अश्वव्रतम् ५४ तद्वत्पलत्रयादूर्ध्वं करिभ्यां संयुतं रथं हेमं रथं नरश्रेष्ठसर्वोपकरणा
 न्वितं सत्यलोकवसेत्कल्पं सहस्रमथ भूपतिः भवेदुपोषितो वापि करि व्रतमिदं स्मृतं करिव्रतं ५५ मुखचासं पारित्यज्य
 समातिगोप्रदो भवेत् यज्ञाधिफलमाप्नोति मुखव्रतमुच्यते मुखव्रतं ५६ निशिकृत्वा जले वा संप्रभाते गोप्रदो
 भवेत् बारुणलोकमाप्नोति बारुणव्रतमुच्यते बारुणव्रतम् ५७ चांद्रायणं तु यः कुर्याद्वै मंचं चंद्रं निवेदयेत् चंद्रव्रत
 मिदं प्रोक्तं चंद्रलोकप्रदायकं चंद्रव्रतम् ५८ ज्येष्ठपंचतपाः सायं हेम धेनुप्रदो दिवं यास्यष्टमचिनुदं श्योरुद्रव्रतमिदं
 स्मृतं रुद्रव्रतम् ५९ अनूलेपनं तु यः कुर्यान्तृतीयायां शिवालय समान्ते धेनुदोयाति भवानी व्रतमुच्यते भवानी व्रतं
 ६० माघे मास्याद्रवासाः स्यात्सप्तम्यां गोप्रदो भवेत् दिविलोकवसेत्कल्पं राजा स्यात्तापनं व्रतम् ॥ तापनव्रतं ६१

त्रित्रात्रोपोपितोदद्यात्फाल्गुण्याभुवनं शुभं आदित्यलोकमप्राप्तिधामव्रतमिदं स्मृतं धामव्रतं ६२ त्रिसंध्यं पूज्यदांप
 त्यमुपवासी विभूषणैः पौर्णमास्यामवाप्राप्तिभोक्षामिद्व्रतादिह इदुव्रतं ६३ दत्वा सिति द्वितीयायामिदोर्लवणभा
 जनं कांस्यं सवस्त्रं राजेंद्रदक्षिणासहितद्विजे समतिगोप्रदोयातिविप्राय शिवमंदिरं कल्पातिराजः स्यात्सो
 मव्रतामिदं स्मृतं सोमव्रतं ६४ प्रतिपद्येकभक्ताशीसमतिकापिलाप्रदः वैश्वानरपंदयातिव्रतमाग्नेयमुच्यते आग्ने
 यव्रतं ६५ एकादश्यामाद्यमासे चतुर्दश्यष्टमीपुच एकभक्तेन योदद्याच्चोलकान्यजनानि च उपानहौकं बला
 श्वं चैत्रे छत्रादिकतथा करपत्रिका तथा दद्याद्यथाशस्त्यासदक्षिणा ब्राह्मणानां महाराजसोऽश्वमेधफलं लभेत् ए
 तत्सौख्यव्रतं नाम सर्वसौख्यप्रदायकं सौख्यव्रतम् दशम्यामेकभक्ताशीसमतिदशधेनुदः दिशश्च कांचनी दद्या
 त्त्रारिरूपयुधिष्ठिर तिलद्रोणोपरि गता ब्रह्मांडाधिपतिर्भवेत् एतद्विश्वव्रतनाम महापातकनाशनं विश्वव्रतं ६७
 संपूज्य सितसप्तम्याभानुं धान्यानि सप्त च ददाति नक्तभुजान् लवणेन समं द्विजे सतारयति सप्ताष्टौ कुलान्यान्मा
 नमेव च एतद्धान्यव्रतनाम धनधान्यप्रदायकं धान्यव्रतं ६८ मासोपवासी यो दद्याच्छेनुं विप्राय शोभनां सर्वेण
 वंपंदयाति भीमव्रतमिदं स्मृतं भीमव्रतं ६९ पक्षोपवासी यो दद्याद्भ्रात्रिप्रयकपिलाद्वय स ब्रह्मलोकनाप्नोति पूजितः सु
 रसत्तमैः एतत्पक्षव्रतं नाम महापातकनाशनं पक्षव्रतं ७० दद्याद्द्विशपलादूर्ध्वमर्हकृत्वा तु कांचनी कुलाचलाद्रिस
 हितां तिलवस्त्रसमन्वितां दिनं पयोव्रतं स्तिष्ठेद्ब्रलोकमहीयते एतन्महोव्रतं नाम सप्तकल्पानुवर्तकं महोव्रतं ७१
 माघमास्यपवाचैर्गुडधेनुप्रदो भवेत् गौरीलोकमवाप्नोति पूज्यमानोऽप्सरोगणैः मल्लव्रतमिदं प्रोक्तं संतानं
 ददायकं मल्लव्रतम् ७२ वत्सरं त्वेकभक्ताशीसभक्षजलकुंभदः शिवलोकमवाप्नोति प्राप्तिव्रतमिदं स्मृतं प्रा
 प्तिव्रतं ७३ कान्तिकादि तृतीयायां प्राश्य गोमत्रयावंकं नक्तं च रेदन्दमेकं समातिगोप्रदो भवेत् गौरीलोकवसे

पत्यमिदं व्रतं प्राजापत्यव्रतं ४८ चतुर्दश्यानुत्तकाशीसमर्तिगोयुगप्रदः शेषपदमवाप्नोति विज्ञेयं त्र्यम्बकं व्रतं त्र्यम्बकव्रतं ४९ सप्तरात्रोपितो दद्यादधृतकुंभं द्विजातये ब्रह्मव्रतमिदं ब्राह्मणलोकप्रदायकं ब्रह्मव्रतम् ५० आकाशाशीसमं दद्याद्देनुमते पयस्विनीं शकलोकैव सेत्कल्पं शक्रव्रतमिदं स्मृतं शक्रव्रतम् ५१ कालिकेशुष्कपक्षे च चतुर्दश्यां नराधिप सोपवासः पंचगव्यं पिबेद्ब्राह्मणविक्षणः कपिलायास्तु गेमुं शक्रव्रतमिदं स्मृतं शक्रव्रतम् ५२ धेनवास्तथाक्षीरं रक्तायास्तु ततो दधि गृहीत्वा कबूरायास्तु घृतमेकवमेलेयत् वेदोक्तमिव राज्ञेन्द्रकुशोदकसमन्वितं ततः प्रभातसमये स्नात्वा सतप्ये देवताः ब्राह्मणान् भोजयित्वा तु भुंजते वाग्यतः शुचिः ब्रह्मकूचं व्रतं ह्येतत्सर्वपापप्रणाशनं यद्वा ल्येयञ्च कौमारं वा दैकवापियुक्तं ब्रह्मकूचोपवासेन पापं नश्यति तत्क्षणात् ब्रह्मकूचं व्रतम् ५३ अनग्निपक्कमभ्रिया नृतीयायां तु योनरः गां दत्त्वा शिवमभ्येति पुनरावृत्तिर्वर्जितं एतद्रूपव्रतं नाम सर्वकल्याणकारकं रूपव्रतं ५४ हंसपलत्रयादूर्ध्वरयमश्वयुगान्वितं दत्त्वा कृतोपवासस्तु दिविकल्पशतं वसेत् तदंतरा जराजः स्यादश्वव्रतमिदं स्मृतं अश्वव्रतम् ५४ तद्वत्पलत्रयादूर्ध्वं करिभ्यां संयुतरथं हंसरथं नरश्रेष्ठ सर्वोपकरणां न्वितं सत्यलोकैव सेत्कल्पं सहस्रमथ भूपतिः भवेदुपपिता वापि करिब्रतमिदं स्मृतं करिव्रतं ५५ मुखचासं परित्यज्य समर्तिगोप्रदो भवेत् यज्ञाधिफलमाप्नोति मुखव्रतमुच्यते सुमुखव्रतं ५६ निशिकृत्वा जले वा संप्रभाते गोप्रदो भवेत् वारुणलोकमाप्नोति वारुणव्रतमुच्यते वारुणव्रतम् ५७ चांद्रायणं तु यः कुर्याद्विंशं चंद्रं निवेदयेत् चंद्रव्रतं

निष्पावान् ८ शालितंडुलान् ९ लवणं १० दधि ११ दुग्धं च १२ वस्त्रं १३ कनकमेव च १४ कंबलं १५ गां
१६ वृषं १७ छत्रं १८ मृपानद्युगलं तथा १९ कर्पूरं २० कुंकुमैश्च २१ चंदनं २२ कुसुमानि च २३ लोहं २४
ताम्रं च २५ कांस्यं च २६ रौप्यं चेतियुधिष्ठिर २७ विष्कुम्भः १ प्रीति २ रायुष्मान् ३ सौभाग्यः ४ योभनंत
था ५ अतिगंडः ६ सुकर्मां च ७ धृतिः ८ शूलंतैश्च ९ गंडो १० वृद्धि ११ ध्रुवश्चैव १२ व्याघातो १३ ह
र्षणस्तथा १४ वज्रः १५ सिद्धि १६ व्यतीपातो १७ वरीयान् १८ परिधः १९ शिवः २० सिद्धः २१ सा
द्यः २२ शुभः २३ शुक्लो २४ ब्रह्मेन्द्रो २५ वैद्युतिस्तथा २७ स्नातः स्वशस्याविधिवत्सर्वपापैः प्रमुच्यते न
वियोगमवाप्नोति योगव्रतमिदं स्मृतम् योगव्रतम् ८४ पौर्णमास्यां पौर्णिमास्यां कैतियबहुक्षिणाः पौषमाघादि
मासेषु सौवर्णाः सर्वे एव हि क्रमेण राशयः सर्वे वस्त्रमालयविभूषिताः एतद्राशिचक्रं तन्नाम सर्वोपद्रवनाशनं सर्वाशा
पूरकं चैतत्सोमलोकप्रदायकं राशिचक्रम् ८५ पंचाशोतिव्रतानंतिकथिता पांडुनंदन याः श्रुत्वा ब्रह्महागोघ्नः पितृ
हामातृहा तथा मुच्यते तत्क्षणदेवपातकैः सोपपातकैः पंचाधिका तव मया कथिता व्रतानां राज्ञः शीतिरिह सौ
ख्यधनप्रदानं एताः समाचरति यः शृणुयात्पठेद्बाहस्ताग्रलद्भ्रवतस्य सुरेंद्रलोकः ३ इति भविष्योत्तरोक्तानि पं
चाशीतिव्रतानि अथ वर्याविलासिनीव्रतम् मत्स्यपुराणे वर्णाश्रमाणां माचारः पुराणे पृथुतोमया समाचा
रश्च भगवन्धर्मशास्त्रार्वाचनिर्णयः पद्मपल्लीणां समाचारं श्रोतुमिच्छामितत्त्वतः ईश्वर उवाच तस्मिन्नेव मुगे ब्रह्मन्स
हस्राणि तेषु षोडश वासुदेवस्य नारीणां भविष्यं त्यवुजोद्भव ताभिर्वसंतसमये कोकिलालिकुलकुले पुष्पितोपवनेऽफ्रु
ल्लकलहारसरसस्तटे निर्भरापानगोष्ठीपुप्रसकाभिरलंकृतः कुरंगं नयनः श्रीमान्मालतीकृतशेखरः गच्छन्समीप
मर्गेण सावः परपुरं जयः साक्षात्कंदर्पं रूपेण सर्वाभरणभूषितः अंगं रंसंतसाभिः साभिलापमवेक्षितः बृह्दाम

कल्पन्तोरानाभवेदिह एतद्रुद्रव्रतं नाम सदा कल्याणकारकम् रुद्रव्रतम् ॥ ७४ ॥ चैत्रत्रिरात्रं नकाशीन
 यांस्त्रात्वा ददाति यः अजापंचपयास्विन्योदरिद्रायकुटुंबिने न जायते पुनरसौ जीवलोकं कदाचन एतद्वालि व्रतं
 नाम सर्वव्याधि विनाशनं बलि व्रतम् ॥ ७५ ॥ कन्यादानं तु यः कुर्यादुद्वाहं कारयेच्च यः एकविंशकुलोपेतो ब्रह्म
 लोकं स गच्छति कन्यादानात्परं दानं चास्मादधिकं क्वचित् ये करिष्यंति मनुजास्ते षां लोकाश्च यो दिवि कन्या
 दानं व्रतम् ॥ ७७ ॥ तिलापिष्टमयं कृत्वा गजं हेमविभूषितं कक्षांशुयुतं तद्वदरोहकसमन्वितं नक्षत्रमाला
 सहितं चामरापोठधारिणं दशनाग्रवद्दनेनं रकरवस्त्रयुगासनं ताम्रपात्र्यां कुंडे च कृतं तदत्वाचमोदकं प्रदद्याद्
 द्विजदांपत्यं पूज्यमालाविभूषणैः कंठप्रमाणमाविश्य जलं मलविवाजितं कांतारतरणं ह्येतत्कार्यं तंत्युधिष्ठिरं कां.
 तारगिरिदुर्गपुतारयत्पतिदुष्कृतीन् इह लोके परैश्चैत्रनात्रकार्या विचारणा ये कुर्वन्ति दिने पुण्ये व्रतं पौरंदरं नराः
 ते यां पौरंदरो लोको भवेद्वाभूतसंस्तवं पौरंदरव्रतम् ॥ ७८ ॥ पयोव्रतं तु पंचम्यां दत्त्वा नागं द्विजातये सौव
 णि संपर्जनितं भयं ते पां न जायते नागव्रतम् सिताष्टम्यां श्वेतवृषं सोपवासः प्रयच्छति सितवस्त्रयुगच्छन्नघं धाम
 रणभूपतिं शिवलोके वसेत्कल्पंतो राजा भवेदिह वृषव्रतमिदं प्रोक्तं सर्वधर्मप्रदायकं वृषव्रतं ८ उत्तरेख्य
 ने प्राप्ते यतः प्रत्येन यो हरिं स्नापयित्वा ब्राह्मणाय बडवां यः प्रयच्छति स सर्वकामसयुक्तः पुत्रभ्रातृसमन्वितः सूर्य
 लोकं वसेद्वाजन् राशि व्रतमिहोच्यते राशि व्रतम् ८१ सकृन्नवम्यां केन पूजयेद्द्विधवां सिनीं पूषे धूपैस्तथा द
 यात्पंजरं शुक्रशोभितं हेमं विप्राय शांताय सवाग्मी जायेत नरः एतदाग्नेयं कं नाम व्रतमग्निपदं दं श्राग्नेयव्रतम्
 ८२ द्वादश्यां गृह्य नकाशीफलं भक्षयंत्युतम् विप्राय भोजनं दद्यात्सयाति भवनं हरेः द्वादशी व्रतम् ८३ विष्णु
 भादिपुयोगे पुण्ये कभक्तरतो नरः यो ददाति क्रमात्पार्थवृत्तं १ तैलं २ फलं ३ क्षवं ४ यव ५ गोधूम ६ चणका ७

निष्पावान् ८ शालितंडुलान् ९ लवणं १० दधि ११ दुग्धं च १२ वस्त्रं १३ कनकमेव च १४ कंबलं १५ गां
१६ वृषं १७ छत्र १८ मृपानद्युगलंतथा १९ कर्पूरं २० कुंकुमैश्च २१ चंदनं २२ कुसुमानि च २३ लोहं २४
ताम्रं च २५ कांस्यं च २६ रौप्यं च त्रिधुधिष्ठिर २७ विष्कुम्भः १ प्रीति २ रायुष्मान् ३ सौभाग्यः ४ शोभनंत
था ५ अतिगंडः ६ सुकर्मां च ७ धृतिः ८ शूलंतथैव च ९ गंडो १० वृद्धि ११ ध्रुवश्चैव १२ व्याघातो १३ ह
र्षणस्तथा १४ वज्रः १५ सिद्धि १६ व्यतीपातो १७ वरीयान् १८ परिधिः १९ शिवः २० सिद्धः २१ सा
द्यः २२ शुभः २३ शुक्लो २४ ब्रह्मेन्द्रो २५ वैद्युतिस्तथा २७ स्नातः स्वशस्याविधिस्सर्वपापैः प्रमुच्यते न
वियोगमवाप्नोति योगव्रतमिदं स्मृतम् योगव्रतम् ८४ पौर्णमास्यां पौर्णमास्यां कित्येव बहुदक्षिणाः पौषमाघादि
मासेषु सौवर्णाः सर्वे एव हि क्रमेण राशयः सर्वे वस्त्रमाल्यविभूषिताः एतद्वा शिश्रुतं नाम सर्वोपद्रवनाशनं सर्वाशा
पूरकंचैतत्सोमलोकप्रदायकं राशिव्रतम् ८५ पंचाशीतिव्रतानां तैकाथिता पांडुनंदन याः श्रुत्वा ब्रह्महा गोघ्नः पितृ
हामानूहा तथा मुच्यते तत्क्षणादेव पातकैः सोपपातकैः पंचाधिका तव मया कथिता व्रतानां राजन्नशीतिरिह सौ
ख्यधनप्रदानां एताः समाचरति यः शृणुयात्पठेद्वा हस्ताग्रलश्रवतस्य सुरेंद्रलोकः ३ इति भाविष्योत्तरोक्तानि पं
चाशीतिव्रतानि अथ वेश्याविलासिनीव्रतम् मत्स्यपुराणे वर्षाश्रमाणा माचारः पुराणे प्रश्रुतो मया समाचा
रश्च भगवन् चर्मशास्त्रार्वाचनिर्णयः पश्य स्त्रीणां समाचारं श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः ईश्वर उवाच तस्मिन्नेव युगे ब्रह्मन्स
हस्रत्राणि तुष्टा वासुदेवस्य नारीणां भविष्यं त्यं वुजो ब्रूव ताभिर्वसंतसमये कोकिलालिकुलाकुले पुष्पितोपवने लफु
ल्लकल्हारसरसस्तटे निर्भरापानगोष्ठीपुत्रसकाभिरलंकृतः कुरंगं नयनः श्रीमान्मालतीकृतशेखरः गच्छन्समीप
मार्गेण सानः परपुरं जयः साक्षात्कंदर्प रूपेण सर्वाभरणभूषितः अनंगं सतप्ताभिः साभिलापमवेक्षितः बुद्धेः

न्मपस्तासोभविष्यतिपदात्मनि तदवादिष्यजगन्नाथः सर्वतोऽप्यनचक्षुषा सांवक्ष्यतिताः सर्वावोहरिष्यतिदस्यवः
 मत्परोक्ष्यपतः कामाल्लोल्यमीदृग्विधं कृतं ततः प्रसादितो देवदक्षयतिशाङ्गे भृष्टं ताभिः शापाभितप्ताभिर्भगवा
 न्भूतभावनः उत्तारायित्वा भूभारसमुद्रेस्त्वांपुराप्रियां यदात्पक्षाम्यथात्मानं भावेकमणिभावेकं भवतीनामृष्टिर्षिदा
 लोपोयद्व्रतंकथयिष्यति तदेवोत्तराणालदासत्वे संभविष्यति इत्युक्ताताः परित्यज्यगते द्वारवतीश्वरे ततः काले
 नमहताभारवतरणे कृते निवृत्तमौशल्ये तद्वत्केशवे दिवमागते गून्धदुकुलसेवैश्वर्यैरपरिजितेजुने हतासुकुण्यपत्नी
 पुदासभोग्यामुवाबुंदे तिष्ठत्सुदुःखदौर्भाग्यसंतप्तासुजनार्दनं आगमिष्यति योगात्मा दाल्भ्योनाममहातपाः
 तास्तमध्येषां पूज्यप्रणिपत्य मुहुर्मुहुः लालप्यमाना बहुशोवाऽपपठ्यांकुलेक्षणः स्मरंत्यो विविधान्भोगान्दि
 व्यमात्मानुलपनान् भर्तारं जगतामीशानं तमपराजितं दिव्यानुभावांच पुरीनानारत्नगृहाणि च द्वारिकावा
 सिनः सर्वान् देवैरूपांकुमारकान् प्रश्रमेव कारिष्यति मुनेराभिमुखं स्थिताः दस्युभिर्भगवन्सर्वाः परिष्वक्ता वयं व
 लात् त्वधमेच्यवने स्माकमस्मिन्नः शरणं भव आदिष्टोसि पुरा ब्रह्मन्केशवे नमः महात्मना कस्मादेव न संयोगं प्रा
 प्य वैश्यात्वमागताः वैश्यानामपि योधर्मस्तन्नो ब्रूहीत पोधनं कथयिष्यत्यतस्तत्सांसदाभ्यश्चैकचेतनः ॥ दाल्
 भ्यउवाच ॥ जलक्रीडाविहारपुपुरासरासमानसे भवतीनां सर्वाणां नारदोभ्यासमागतः हुताशनसुताः स
 र्वं भवत्योप्सरसःपुरा अत्राणभ्यावल्लेपेन परिरुष्ट सयोगावित् कथं नारायणोऽस्माकं भर्ता स्यादित्युपोषणे तस्मा
 दन्नप्रदानं च शापश्चायमभूत्पुरा शय्याद्वयप्रदानेन मधुमाधवमासयोः सुवर्णोपस्कारोत्सर्गाद्वा दृश्योः शुक्लप
 दंतः भद्रानारायणो नूनं भविष्यत्यन्यजन्मनि यदकुलाप्रणमैरूपसौभाग्यमत्सरात् परिपृष्टोऽस्मि तेना
 शुचियोगोवोभविष्यति चौरैरपहताः सर्वा वैश्यात्वं समवाप्स्यथ एवं नारदशापेनेकेशवस्य च शापतः वैश्यात्वमाग

ताः सर्वा भवत्यः काममोहिताः इदानीमपि हृदयेतच्छृणुञ्च वराननाः पुरोद्देवासुरे युद्धे हतेषु शतशः सुरैः दान-
 नवासुरदेत्येपुराक्षेसपुततस्ततः तेषां नारीसहस्राणि शतशो यस्य सहस्रशः परिणीतानि तानि स्युर्वलाङ्गुलानि या-
 निवः तानि सर्वाणि देवेशः प्रोवाच वदतां वरः वेद्याधर्मेण वत्तध्वमधुना नृपमादिरे भुक्तिमत्स्यो वरारोहा-
 स्तथा देवकुलेषु च भोजनं त्वामिनस्तुल्यं सूतकचापितत्समं भविष्यति च सोभाग्यं सर्वासाप्रपिशक्तिः ब्राह्म-
 णेष्वेव वरारोहाः कार्याणि विविधानि च यच्चाप्यन्यद्गतं सम्यगुपदेश्याम्यहं ततः आदिचारेण सर्वाभि-
 नुष्ठं व्रतं ततः संसारी तारणायालमेतद्देवविदो विदुः यदा सूर्य्यदिने हस्तः पुष्यो वा यपुनर्वसुः भवेत्सर्वो-
 षधिस्तानं सम्यङ् नारीसमाचरेत् कथाः पंचशरस्यापि सन्निधानं त्वमिष्यते अचयं पुंडरीकाक्षमनं गस्यानुकीर्तनैः
 कामायपादौ संपूज्य जघेव मोहकारिणे भद्रं कंदपाने धेयकाटिं प्रातिमेतनमः नाभिं सौख्यसमुद्राय वामायथयो-
 दरं हृदयं हृदये शायस्तनावाह्लादकारिणे उत्कंठयेति वैकंठमास्यमानंदकारिणे वामांशपुष्पचापाय पुष्प-
 वाणाय दक्षिणं नमो नंगाय वैमोलिविलोलायेति मूधं जानू सर्वात्मने न शिरस्तद्देवदेवस्य पूजयेत् नमः शिवा-
 य शांताय पाशांकुशधराय च नमो नारायणायैतिकां मदेवात्मने नमः नमः शैत्ये नमः श्रीत्यै नमो रत्यै नमः
 श्रियै नमस्तुष्ट्यै नमः पुष्ट्यै नमः सर्वात्मसंविदे एवं संपूज्य गौर्विदमनं गात्मा कर्माश्वरं गंधमाल्यैस्तथा
 धूपैर्नैवेद्यं न च कामिनी ततश्चाहूय धर्मज्ञं ब्राह्मणं वेदपारगं श्रव्यं गोथवरः पूज्यो गंधधूपार्चनादिभिः शाली-
 यतंडुलप्रस्थं घृतपात्रेण संयुतं तस्मा विप्राय संदद्यान्माधवः प्रीयतामिति यथेष्टाचारभोक्तारं तमे वद्विजस-
 तमं रत्नार्थं कामदेवो यामिति चित्तवर्धयतां यद्यदिच्छति विप्रं द्रुस्तत्कुर्वीद्विलासिनीं सर्वभावेन चात्मान-
 मर्चयेत्स्मिन्तं भाषिणी एवं मादित्यवारेण सदा तद्दत्तमाचरेत् तंडुलप्रस्थदानं च यावन्मासास्त्रयोदश ततस्तत्रो-

देशमासिसंप्रोप्तस्य भाभिनी विप्रस्योपस्कर्यैक्तं शब्दाद्यात्सुक्ष्मणां सोपधानकविभ्रामांस्वास्तराव
 रणांशुभां दीपिकोपानहच्छत्रपादुकासनसंयुतां सपत्नीकमलंकृत्यहमसूत्रांगुलीवकैः सूक्ष्मवस्त्रैः
 सकटैर्धूपमाल्यानुलेपनैः कामदेवं सपत्नीकंगुडकुंभोपरिस्थितं ताद्यपात्रासनगतं हेमनेत्रपटान्वितं सकां
 स्य भाजनोपेतमिदं दंडसनन्वितं दद्यादनेन मंत्रेण तथैकांगापयस्विनीं यथांतरं न पश्यामि कामकेशवयोः सदा
 तथैव सर्वकामासिरस्तु विष्णोः सदा मम यथान कामिनीं दिहा त्रयातिवकेशव तथाममापि देवशरीरं स्वीकुरु
 प्रभो तथा च कांचनं देवं प्रतिगृह्णन् द्विजोत्तमः कंवः कामं ददामीति वैदिकं मंत्रमीरयेत् ततः प्रदक्षिणीकृत्य वि
 सृज्य द्विजपुंगवं शय्यासनादिकं सर्वत्राह्मणस्य गृहं नयेत् ततः प्रश्रुतियोन्योऽपि रत्यर्थं गृहमागतः सामान्य. पू
 र्वचरेण समं पूज्यो भवेत्सदा एवं त्रयोदशं यावन्मासमेकं द्विजोत्तमं तर्पयेत् यथा कालं प्रोषितेन्यं समाचरेत् तदा
 रूपं शीलं वं तथा वदत्यागमो भवेत् आत्मनोऽपि यदा विघ्नो गमं सूतकराजतः देवो वामानुषो वा स्यात् उपरागेणैव ततः
 सो वारानष्टपंचाशद्यथानैव तु प्राशयेत् एतद्विकथितं सन्यग्भवतीनां विशेषतः स्वधर्म. यमतो भव्या. पश्यत बिह
 सर्वदा बुरुहूतेन यत्क्रोदं न वेपु मया पुरा सदिदं सांप्रतं सर्वं भवतीष्वपि युज्यते कल्याणिनीनां काथितं तत्कु
 रुध्वं वराननाः करोति या शेषमखंडमेतत्कल्याणिनीमाधवलोकसंस्था सा पूजिता देवगौरी शैवैरानंदं न स्थानमुपैति
 शंभोः तोषोधनः सोऽप्यभिधायैवं तदा च तासां व्रतमंगनानां संस्थानमेण्यति समस्तमित्यंत्रं तं करिष्यंति च देवयोनी
 इति मत्स्यपुणोक्तैर्बैश्याचारैश्चान्नं गब्रतम् स्वस्ति श्रीरणवीरसिंह धरणीपालो वदान्याग्रणी १
 श्रीरणवीरसिंह भूपेशकारि ते कृत्यसागरे षष्ठ्यशीति व्रतादीनामभद्रुल्लसमुच्चयः ॥ २ ॥

॥ उं श्रीगणेशाय नमः ॥ उं नमः शिवाय ॥ अथ लक्षपुजाविधानम् ॥

— ७४० —

शिवपुराणे ऋषय ऊचुः व्यासशिष्यमहाभागकथय त्वं प्रमाणतः कैः पूषैः पूजितः शंभुः फलं किं कर्तुं यच्छति ॥ सुत उवाच ॥ सर्वैकथयाम्यद्यश्रूयतां मुनि सत्तमाः कमलैर्विल्वपत्रैश्च शतपत्रैस्तथापुनः शंखपुष्पैस्तथा देवं लक्ष्मीकामोर्चयेत्तदा एतैश्च लक्षसंख्याकैर्लक्ष्मीः स्यान्नात्र संशयः राज्यस्य कानुको यो वै पाथिवानां च पूजया तोषयेच्छकरं देवं दशकोटयामुनिश्वराः प्रतिशिवं तथापुष्पमखंडं तं डलं तथा चर्वितं चंदनैर्बज्रैर्लघारां तथापुनः प्रातिरूपं तथा मंत्रैर्वैतं वदलमनुत्तमं अथ वा शतपत्रं वा कमलं वा तथापुनः शंखीपुष्पैस्तथा त्रीं किं विशेषेण पुरातनैः धूपदीपं च नैवेद्यं मध्यं चारान्तिकं तथा प्रदक्षिणं नमस्कारं क्षमापनं विसर्जने कृत्वा सांगंतथा सर्वकल्पेन भवेद्दिह तस्यैव सर्वथाराज्यं शंकरो लोकशंकरः प्राधान्यकामुको यो वैतर्धेना चैव पुमान् कारागृहं गतं वा पिलक्षैर्वा चैव द्वारं रोगग्रस्तो यदा स्याद्वैतर्धेना चैव पुनः कन्याकामो भवेद्यो वैतर्धेना शिवपुनः विद्याकामो भवेद्यो वैतर्धेना चैव पञ्चदशैर्वाणीकामो भवेद्यो वै सोऽयुतेन शिवं यजेत् उच्चाटनाथं शत्रूणां तैश्च वपुजं नहरे; मारणे चैव लक्षणे मोहने च तदर्धकं सांभतानां जये चैव कोटिपूजां प्रशस्यते वशीकार्ये तथा राज्ञा मयुतं च प्रशस्यते यशंसे चैव तत्र पूजयेच्छकरं तदा वाहनाप्यसदा पूज्यः सहस्रेण शिवस्तदा मुक्तिं कामो भवेद्यो वै पंचकोटया शिवं यजेत् ज्ञानार्थं च तथा देवं कोट्या वै पूजयेच्छिवं शिवदर्शनं कामो वैतर्धेनं प्रपूजयेत् तथा मृत्युं जयेनाप्यः कामनां फलरूपतः पंचलक्षाद्यदाजातः प्रत्येकं तु सदा शिवः लक्षणं भजेत कश्चिद्वितीये जाति संभवः तृतीये कामना जातं चतुर्थे तं प्रपश्यति पंचमं तु यदालक्ष फलं यच्छत्यंशं अनेनैव तु मंत्रेण दशलक्ष फलं लभेत ॥ किं कामो भवेद्यो वै सदर्भः

धृतयाराशिवैकार्यापावन्मन्त्रसहस्रकन्तदावंशस्य विस्तारोजायतेनावसंशयः एवंचायुतमन्त्रेणकार्यैवैशिवपूजनं
 प्रमेहोगशांस्वार्थप्राप्त्यात्मनसेप्सितं घण्टव्यदिसंजातं तदघृतसुपूजनं ब्रह्मभोज्यं तत्रोक्तं प्रजापत्यं मुनीश्वरैः
 केवलं दुग्धधारिवैतदाकार्यं विशेषतः शर्कराभिश्चिताकार्या यदा बृद्धिर्जा भवेत् केनापि कृत्रिमं च शरीरे परिकल्प्य
 यावन्मन्त्रायुतं स्याद्द्वितावद्वारा प्रपूजनं यदा चोच्चाटनं देहजायेत कारुण्येना यत्र कुत्रापि वा प्रेमदुःखं च परिकल्प्य
 स्वगृहे कलहो नित्यं यदा चैव प्रजायते तस्या चैव कृतायां वै सर्वदुःखं विलीयते शत्रूणां तापनार्थं यत्तैलधाराराशि
 वै वासितै नैव तैल न भोगद्विः प्रजायते तस्या चैव कृतायां वै सर्वदुःखं विलीयते सार्धे णैव तैलेन शत्रुनाशो
 न्नैव दिह मधुना यक्ष्मरोगो वै गच्छेद्विशिवपूजनात् इक्षोरसस्य वै धारा सर्वसौख्य करीरता गंगजलसमुद्भूता
 तारामोक्षफलप्रदा एता सर्वाश्चयाः प्रोक्ता धारा जयफलावहा अयुतेन कृतास्तास्तु पूर्वोक्तविधिना खिलाः कर्तव्ये
 ब्राह्मणानां तु भोजनं रुद्रं संख्यया तदा वै सकलं सिद्धं भवत्येव न चान्यथा एतद्वः सर्वमाख्यातं यत्पृष्ठो हं मुनीश्वराः
 एवं पूजाविधिं कृत्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते एतद्वै सकलं लोकैः सर्वकामा हिताय वै स्कंदो यासहितं शभुं संपूज्य विधिना
 संकृत् यत्फलं लप्ते मर्त्यस्तद्वदामि यथा श्रुतं अत्रत्यं भोगमैश्वर्यं भुक्त्वा पुत्रादिकं शुभं अतैवै जायते यत्तच्छुरू
 यतां मुनिसरमाः कोटिसूर्यप्रतीका शैविमानैः सार्वकामिकैः रुद्रकन्यासमाकीर्णैर्गवचाद्यसमन्वितैः शि
 ववक्त्रोद्भूतेभोगीयावदाभूतं संप्लवं इति शिवपुराणे वायवीयं संहितायां लक्षपूजाभिषेकादिविधानम् ॥

अथैवागमोक्तलक्षपूजा ॥ ईश्वर उवाच ॥ लक्षपूजाविधिं देविकयया-
 मिसं मासतः धांकृत्वा प्राणिनः सर्वे मसान्निधिभाजनाः भवतीति शेषः शिवरात्रौ तथाष्टम्यां सोमवारे समारभेत
 शुभेभ्यस्मिन्दिने वापि शिवभक्तद्विजोत्तमं सपत्नीकं सपुत्रं तमनूचानमनिन्दकं धर्मज्ञं दोषरहितं संतुष्टं परिपूज्य च

नंततिर्वधंतत्रापि यादिलक्षावाधेः कृता द्रोणाधेनभवेत्लक्षं विधानंविधिपूर्वकंपुनश्चब्राह्मणानांहि
 पत्यंभवेदिह मुद्गानांपूजनाच्चैवाशेषोयच्छतिर्वैमुखं प्रस्थानांसत्केनवप्रस्थाधेनाथवापुनः पलद्वयमु
 नवलक्षमेकविद्वुधाः मायाणांचितथापूजारागनाशकरीमता प्रस्थानामष्टकेनवलक्षमेकप्रकीर्तितं ब्राह्म-
 णानंतथाभोज्यंरुद्रसंख्याविधीयते प्रियंगुपूजनंचैवसर्वाध्यक्षपरात्मनि धर्मार्थवाद्भिनौचैवपूजासर्वसुखा
 वर्हा प्रस्थानंतुत्रयेणोक्तंलक्षमेकंपुरातनैः ब्रह्मभोज्यतथाप्रोक्तमकार्णासंख्ययाहुने राजिकापूजनंप्रोक्तं
 शत्रोभूतिकरंपरं प्रस्थेनपलपुकेनलक्षमेकंतथास्मृतं एकगौश्चात्रदातव्यावलीवर्हस्तथैवच मरीचिसंभवा
 पूजाशैवोनाशकरामता अतोपिविविधधान्यैः पूजनंशंकरस्यच आढकीनादलेश्वरमहिमावधेतृणां केसरैरं
 जितंधान्यविविधैर्वाप्यच्छिवं नानासुखकरोपूजाह्येषाचमुनिसत्तमाः इत्येतद्वचनंश्रुत्वापुनरुच्युमुनीश्वराः
 लक्षमानंतुपुष्पाणांवदत्वंचहितावहं इतिश्रुत्वावचस्तेषांपुनर्वचनमाददे सूतउवाच श्रूयनांऋषभश्रेष्ठाःकथ
 यामियथामतिः प्रस्थानानविभिर्भोगैःशंखपुष्पैःसमुद्भवं लक्षंप्रोक्तुमानेनसूक्ष्ममानंविचक्षणाः एकादशभिः
 प्रस्थैस्तुजातिमानंप्रकीर्तित यूथिकायास्तथामानंकरवीरभवंतथा निर्गुडिकुसुमानंतुतथैवकथितंयुधैः कर्णिका
 रेतयामानंशिराषकुसुमेस्तथावधुजीवितयामानंप्रस्थानांदशकेनतु द्रव्याद्यैर्विविधमनिर्दृष्टाचपूजनंचरेत् सर्वका
 मसमृद्धार्थंपूजयेत्परमेश्वरं अतःपरंप्रवक्ष्यामिधारापूजामहंतुवः यस्याश्रवणमात्रेणकल्याणजायेतेनृणां विधा
 नपूविकांरुत्वापूजांचैवशिवस्यच पश्चाच्चजलधाराचकर्तव्याचमुनीश्वराः ज्वरतापप्रशान्त्यर्थंजलधाराशुभावहा
 शतरुद्रियमंत्रेणरुद्रैकादशकेनच रुद्रजाप्येनवातवपुरुषसूक्तेनवापुनः षडंगेनाथवातत्रसहस्रमृत्युजयेनच गाय
 त्राप्ययवोविप्रानामभिर्वाविशेषकैः अथवाप्यागमोक्तैर्वाजलधारादिकंतथा सुखसंपत्तिसिद्ध्यर्थं धारापूजनमुचम

पुजनं चरेत् लक्षं सख्या तु सर्वत्रातव्या मुनि सत्तमाः आयुष्का मो भवेद्यो वै दुर्वाभिः पूजनं चरेत् पुत्रकानो भवेद्यो
 वधूतः पूजनं चरेत् अकपुष्पः प्रतापश्च कुञ्जकल्हारकस्तथा जपाकुसुमपूजानुश्रूणां मृत्युदास्मृता रोगोच्चा
 टनकामो हं करवारः सुपूजेयत् वधूकभूषणावाप्तिर्जात्यावाहनसमभवः अतस्सो कुसुमेरेव विष्णुवंलभतामियात्
 शोभापत्रस्तथामुक्तिः प्राप्यते पुरुषेणैव मल्लिकाकुसुमेरेव स्त्रियं शुभतरं लभेत् युथिकाकुसुमेर्लक्षं मां गृहं नैव वि
 मुच्यति काणिकारस्तथा वस्त्रसंपत्तिर्जाप्यते नृणां निर्गुडो कुसुमलोके मनोनिर्मलता भवेत् विल्वपत्रैस्तया लक्षः
 सर्वकामानवाप्नुयात् शृंगारहारपुष्पैस्तु वधैतसर्वसंपदः तद्वनविद्यते पुष्पयन्त्रे विशवल्लभं चंपकैकतकोहि
 त्वाभिन्यत्सर्वं शिवेप्येत् एतद्वः कथयिष्यामि कारणं दुष्करं नृणां यदालक्षं शिवे दद्यात्तदा च विपुलं फलं तिल
 पुष्पाणि दत्तानि मुक्तिदानिनसंशयः राजिकाकुसुमानीह श्रूणां मृत्युदानि च अतः परं च धन्यानां फलं शृणुत स
 तमाः तंदुलारोपणं नृणां लक्षं मां ददाति प्रजायते प्रस्थानां चैव षट्केन तदर्थं न तथा पुनः पलद्वयं तथा ते पालक्षमा
 नमुदाहृतं पूजार्द्रविधानेन कृत्वा वस्त्रशोभनं शिवोपरिन्यसेत्तत्र गंधपुष्पादिभिस्ततः रोपयित्वा च धूप
 दीन्द्रवापूजा फलं लभेत् प्राजापत्यद्वयं रोप्यमाणं सख्या च दक्षिणा देया तदुपदेष्टारं शस्त्रावा दक्षिणामला आ
 दित्यं सख्या तावत् ब्राह्मणभोजयेन्नरः लक्षपूजायदाजाता सांगाचमत्र पूर्वकं शतमष्टोत्तरं तत्र भस्त्रं विधिरुदाहृतः
 तिलानां च यथालक्षं महापातकनाशनं एकादशपलैश्चैव लक्षमानमुदाहृतं पूर्ववत् पूजनं तत्र कर्त्तव्यं हिताकाम्यया भा
 ज्या वै ब्राह्मणास्तत्र तस्मात्कार्यं नरेणाहि महापातकजडुः ख नश्यति तत्क्षणाध्रुवं यवपूजा तथा प्राक्का
 लक्षेण परमाशिवे प्रस्थानामष्टकं च प्रस्थाप्य न्युतं पुनः पलद्वयं युतं तत्र मानमेतत्पुरातनं यवपूजा तथा प्राक्का
 स्वर्गसौख्यविधायिनी प्राजापत्यब्राह्मणानां कर्त्तव्यं फलं मोप्सुना गोधूमानां तथा पूजा प्रशस्तामुनि सत्त

माः संततिर्विधेयतत्रापि यदि लक्षावधिः कृता द्रोणार्धेन भवेत्लक्षं विधानं विधिपूर्वकं पुनश्च ब्राह्मणानां हि
प्राजापत्यं भवेदिह मुद्गानां पूजनार्चवाशेवोपच्छातिर्वैमुखं प्रस्थानां सप्तकेनैव प्रस्थाप्येनाथवापुनः पलद्वयपु
तेनैव लक्षमेकविदुब्धाः मापाणां च तथा पूजारागनाशकरीमता प्रस्थानां मष्टकेनैव लक्षमेकप्रकीर्तितं ब्राह्म-
णानां तथा भोज्यं रुद्रसंख्याविधीयते प्रियंगुपूजनं चैव सवाध्यक्षपरात्मनि धर्मार्थवर्द्धिना चैव पूजासर्वसुखा
वर्हाः प्रस्थानां तु त्रयेणैकं लक्षमेकं पुरातनैः ब्रह्मभोज्यं तथा प्राक्कर्मकाणां संख्यया हुने राजिकापूजनं प्रोक्तं
शत्रोर्मृतिकरं परं प्रस्थेन पलपुकेन लक्षमेकतथा स्मृतं एकगोश्वात्रदा तव्यावलीव हस्तैश्च मरीचिसंभवा
पूजां शत्रोर्नाशकरीमता अतोपि विविधैर्धान्यैः पूजनं शंकरस्य च आढिकानां दलैश्च वमहिमावधेन नृणां केसरैरं
जितं धान्यं विविधैर्वाप्येच्छिवं नानासुखकरो पूजाहोषाचमुनि सत्तमाः इत्येतद्वचनं श्रुत्वा पुनरुच्युमुनीश्वराः
लक्षमानं तु पुष्पाणां वदत्वं च हितावहं इति श्रुत्वा वचस्तेषां पुनर्वचनमाददे सूत उवाच श्रूयन्नां क्रुपमश्रेष्ठाः कथ
यामियथामतिः प्रस्थानां नवभिर्भागैः शखपुष्पैः समुद्रवं लक्षं प्रोक्तुमानेन सूक्ष्ममानं विचक्षणाः एकादशभिः
प्रस्थैस्तु जातिमानं प्रकीर्तितं यूथिकायास्तथामानं करवीरभवं तथा निर्गुडो कुसुमानां तु तथैव कथितं बुधैः कर्णिका
रेतयामां शिराषकुसुमैस्तथा वधुजीवितयामानं प्रस्थानां दशकेन तु द्रव्याद्यैर्विविधमनिर्दिष्टा च पूजनं चरेत् सर्वका
मसमृद्धयर्थं पूजयेत्परमेश्वरं अतः परं प्रवक्ष्यामि धारापूजामहंतुवः यस्याश्रवणमात्रेण कल्याणजायेत नृणां विधा
नपूर्विकां कृत्वा पूजां चैव शिवस्य च पश्चाच्च जलधाराचकर्तव्या च मुनीश्वराः ज्वरतापप्रशान्त्यर्थं जलधाराशुभावहा
यतारुद्रियं मंत्रेण रुद्रैकांशकेन च रुद्रजाप्येन वातवपुरुषसूक्तेन वापुनः षडङ्गेनाथवातत्रसहस्रमृत्युयेन च गाय
त्राप्यथवा विप्रानामभिर्वा विशेषकैः अथवाप्यागमोक्तैर्वा जलधारादिकं तथा सुखसंपत्तिं सिद्ध्यर्थं धारापूजनमचम

पुनर्नचरेत् लक्षसंख्यातुसत्रज्ञातव्यामुनेनसप्तमाः आयुष्काभोभवेद्यो वै पुत्रकाभोभवेद्यो
 वधनरः पुनर्नचरेत् अकपुष्पः प्रतापश्चकुञ्जकल्हारकेस्तथा जपाकुसुमपूजातुशत्रूणां मृत्युदास्यता रोगोच्चा
 टनकामाहिकरवारः सुपूजयेत् वधूकेभूषणवाप्तिजोत्पावाहनसभवः अतसो कुसुमेरेव विष्णुवल्लभतामियात्
 शमोपत्रस्तथामुक्तिः प्राप्यते पुरुषेणैव मल्लिककुसुमेरेव लिप्यं शुभतरालभेत् युयिकाकुसुमेलक्ष्मे गृहे नैव वि
 मुञ्चति कर्णिकारस्तथावल्लसं पत्तिर्जायेते नृणां निर्गणिकुसुमलोकमनोनिर्मलता भवेत् विल्वपत्रस्तया लक्षः
 सर्वकामानवाप्नुयात् भृंगारहारपुष्पैस्तु वर्धते सर्वसपदः तद्वै न विद्यते पुष्पं यन्नेव शिववल्लभं चंपककेतकी हि
 त्वाभन्यत्सर्वो शिवयेत् एतद्वः कथयिष्यामि कारणं दुष्करं नृणां यदालक्षं शिवे दद्यात्तदा च विपुलं फलं तिल
 पुष्पाणि दत्तानि मुक्तिदानिनसंशयः राजिकाकुसुमानीह शत्रूणां मृत्युदानि च अतः परं च धान्यानां फलं शृणुत स
 नमाः तंडुलारोपणं दण्डालक्ष्मीद्विद्विः प्रजायेते प्रस्थानां चैव पट्केन तदर्धेन तथा पुनः पलद्वयं तथा ते पालक्षमा
 नमुदाहृतं पूजारुद्रविधानेन कृत्वा वल्लसुशोभनं शिवोपरिन्यसेत् त्रगंधपुष्पादिभिस्ततः रोपयित्वा च धूप
 दीन्द्रवापूजाफलं भेत् प्राजापत्यद्वयरोप्य माषं संस्था च दक्षिणा देया तदुपदेष्टारं शक्त्या वा दक्षिणामला आ
 दित्यसंख्यातवत्राह्मणाभो न्यन्नरः लक्षपूजायदाजातासां गाचमत्र पूर्वकं शतमष्टोत्तरं तत्र भद्रं विधि रूढा हतः
 तिलानां च यथा लक्षमहापातकनाशनं एकादशपलैश्चैव लक्षमानमुदाहृतं पूर्ववत् पूजनं तत्र कर्तव्यं हि तस्मात्पूजा हतः
 ज्यावित्राह्मणास्तत्र तस्मात्कार्यं नरेण हि महापातकजदुःखं नश्यति तत्क्षणाद्भवं यवपूजा तथा त्रिका
 लक्षेण परमाशिवे प्रस्थानामष्टकैश्चैव प्रस्थाधेन युतं पनः पलद्वयं युतं तत्र मानमेतत्पुरातनं यवपूजा तथा त्रिका
 स्वर्गसौख्यविधायिनी प्राजापत्यब्राह्मणानां कर्तव्यं फलमीप्सुना गाधूमानां तथा पूजा प्रशस्तानुनिसत्

माः संततिर्वर्धतत्रापि यदि लक्षावधिः कृता द्रोणार्धेन भवेत्लक्षं विधानां विधिपूर्वकं पुनश्च ब्राह्मणानां हि
 प्राजापत्यं भवेद्विह मुहूर्तानां पूजनाच्चैवाशेषो यच्छति नैसुखं प्रस्थानां सप्तकेन वप्रस्थाधेनाथवापुनः पलद्वयपु
 तैर्नैवलक्षेनैकविट्पुंशुः मापाणां च तथा पूजारागनाशकरीमता प्रस्थानां मष्टकेनैवलक्षेनैकप्रकीर्तितं ब्राह्म-
 णानां तथा भोज्यरुद्रसंख्या विधीयते प्रियंगुपूजनं च सर्वोध्यक्षे परात्मानि धर्मार्थवार्द्धिना चैव पूजा सर्वसुखा
 वहा प्रस्थानां तु त्रयोणां क्लृप्तं मेकं पुरातनैः ब्रह्मभोज्यतया प्रोक्तमकार्णासंस्थया पुनै राजिकापूजनं प्रोक्तं
 यत्रोभूतं करं परं - प्रस्थेन पलद्वयेन लक्षमेकतथा स्मृतं एकांगी श्यात्रदा तव्यावलावहं स्तथैव च मरीचिसंभवा
 पूजा शर्वोनाशकरीमता अतोपि विविधार्थान्यैः पूजनशंकरस्य च आढकां न डलैश्चैव महिमा वर्धते नृणां कैसरैरं
 जितं धान्यं विविधचापैश्चिचं नाना सुखकरी पूजा ह्येषा च मुनि सत्तमाः इत्येतद्वचनं श्रुत्वा पुनरुच्युमुनीश्वराः
 लक्षमानतु पुष्पाणां वदत्यं च हितावहं इति श्रुत्वा वचस्ते पापं पुनर्वचनमाददे सूत उवाच श्रूयन्तं ऋषभ श्रष्टाः कथं
 यामि यथामतिः प्रस्थानां नवभिर्भागैः शंखपुष्पैः समुद्रं लक्षं प्रोक्तुमानेन सूक्ष्ममानं निविक्षणाः एकादशभिः
 प्रस्थैस्तु जातिमानं प्रकीर्तितं द्यूयिकायास्तथामानं करवीरभवं तथा निर्गुडं कुसुमानां तु तैवैकथितं बुधैः कर्णिका
 रेतयामानशिरिपकुसुमैस्तथा वधुजीवितयामानं प्रस्थानां दशकेन तु द्रव्याद्यैर्विविधमानैर्दृष्ट्वा च पूजनचरेत् सर्वका
 मसमृद्धयर्थं पूजयेत्परमेश्वरं अतः परं प्रवक्ष्यामि धारापूजामहंतुवः यस्याश्रवणमात्रेण कल्याणजायेते नृणां विधा
 नपूर्वां कृत्वा पूजां चैव शिवस्य च पश्चाच्च जलधारा च कर्तव्या च मुनीश्वराः ज्वरतापप्रशांत्यर्थं जलधारा शुभावहा
 शतरुद्रियमंत्रेण रुद्रैकादशकेन च रुद्रजाप्येन वातवरपुरुषसूक्तेन वा पुनः षड्भेगनाथवा तत्र सहस्रमृत्युयेन च गाय
 त्राप्यथ वा विप्रानामभिर्वा विशेषकैः श्रथवाप्यागमोक्तैर्वा जलधारादिकं तथा सुखसंपत्तिसिद्ध्यर्थं धारापूजनमुत्तमं

घृतधारामिवैकाग्र्यावाग्मंत्रसहस्रकतदावंशस्य विस्तारोजायतेनाद्वयसंशयः एवंवायुतमंत्रेणकार्यैवैशिवपूजनं
 प्रमेहरोगशान्त्यर्थंप्राप्तुयात्मनेसोप्सितं षंडल्यदिंसंजाततदाघृतमुपूजनं ब्रह्मभोज्यंतुतत्रोक्तं प्रजापत्यं मुनीश्वरैः
 केवलंदुग्धधारवैतदाकार्याविशेषतः शर्करामिश्रिताकार्यायदाबृद्धिर्जडाभवेत् केनापि कृत्रिमचैव शरीरेपरिकल्प्य
 ते यावन्मंत्रायुतस्याद्वैतावधारप्रपूजनं यदाचोच्चाटनदेहेजायते कारणविना यत्र कुत्रापि वा प्रेमदुःखं च परिकल्प्य
 तं स्वयदेकलहो नित्यं यदा चैव प्रजायते तस्याचैव कृतायैव सर्वदुःखं विलीयते शत्रूणां तापनार्थं यत्ते लघुधारशि
 वायवै वासितैर्नैव तैलेन भोगवृद्धिः प्रजायते तस्याचैव कृतायैव सर्वदुःखं विलीयते सार्धं ऐव तैलेन शत्रुनाशो
 प्रवेदिह मधुना यक्ष्मरोगो वै गच्छेद्विशिवपूजनात् इक्षोरसस्य वै धारा सर्वसौख्यकरी मता गंगाजलसमुद्भूता
 धारामोक्षफलप्रदा एता सर्वाश्च याः प्रोक्ता धारा जयफलावहा अयुतेन कृतास्तास्तु पूर्वोक्तविधिना खिलाः कर्तव्यं
 ब्राह्मणानां तु भोजनं रुद्रसंख्यया तदा वै सकलं सिद्धं भवत्येव चान्यथा एतद्द्वः सर्वमाख्यातं यत्पृष्ठे हं मुनीश्वराः
 एवं पूजाविधिं कृत्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते एतद्द्वैसकलं लोके सर्वकामहिताय वै स्कंदोदासहितं शभुं संपूज्य विधिना
 संकृत्वा यत्फलं लभते तत्स्य तद्द्वयमिथया श्रुतं अत्र त्वं भोगमैश्वर्यं भुक्त्वा पुत्रादिकं शुभं अंते वै जायते यत्तच्छुरू
 यतां भूमिं सरामाः कोटि सूर्यप्रतीकां शैर्विमानैः सार्वकामिकैः रुद्रकन्यासमाकीर्णैर्गैयवाद्यसमन्वितैः शि
 वं वक्रोद्धते भोगीयावदाभूतं संप्लवं इति शिवपुराणे वायवीयसंहितायां लक्षपूजाभिवेषकादि विधानम् ॥

अथैवागमोक्तलक्षपूजा ॥ ईश्वर उवाच ॥ लक्षपूजाविधिं देविकथया-
 मिसमासतः यां कृत्वा प्राणिनः सर्वे मम सन्निधिभाजनाः भवतीति शेषः शिवरात्रौ तथाष्टम्यां सोमवारे समारभेत
 शुभेन्यस्मिन्दिने वापि शिवभक्तद्विजोत्तमं सपत्नीकंसपुत्रं तमनूचानमनिदकं धर्मज्ञं दोषरहितं संतुष्टं परिपूज्य च

आचार्यवरयेत्तत्राज्ञः सुस्नातो भूषितो ब्रती ह्रस्वचष्टलं दीनमतिदीर्घजडं तथा देवताभक्तिरहितवधिर्दीर्घांलि
 गिनं वेदहीनं दुराचारं मलिनं बहुभाषिण निंदकं पिशुनं दुष्टमंघकं च विवर्जयेत् नित्यं निर्वृत्य सकल संकल्पमन
 सेऽपि सतं पंचकर्मोच्छिकापुण्यैर्जातीकिंशुकपाटलैः नद्यावर्तैः श्रियावर्तैर्द्रोणपुष्पैः कदंबकैः अन्यैः शिवागमप्रो
 क्तैर्विल्वशाखादलैस्तथा नागवल्लीदलैर्वीपरत्नैर्नानाविधैरपि अन्यैश्च विविधैः शुद्धैः खड्गैर्ब्राह्मिणैः हितं दुलैः लक्ष्य
 पूजां प्रकुर्वीत मूलमंत्रेण शंभवे ॥ स्वर्णपुष्पप्रत्युतंकपूरावर्तकमवेत् इत्येकस्मिन्दिने वापि द्वयोर्वा त्रिदिने पिवा
 पुष्पलोभानुसरिणवहुभिर्वादिनैर्यजेत् ॥ पुष्पांजलित्रयं स्वर्णविल्वशाखासमन्वितम् प्रार्थनामंत्रः विरूपाक्षमहेशानविश्वरूप
 पुष्पमन्त्रं च यत्तत्क्षमाप्य च महादेवं प्रार्थयेत्तदनंतरं ॥ भवः सर्वस्तथा रुद्रस्तपः पशुपतिः स्मृतः उग्रो महस्तथाभी
 मंशानंश्चाष्टनामभिः पुष्पांजलित्रयं स्वर्णविल्वशाखासमन्वितम् प्रार्थनामंत्रः विरूपाक्षमहेशानविश्वरूप
 महेश्वरः ॥ मंयाकृतं लक्षपूजां गृहीत्वा वरं देो भव - ततो नमस्कारः मृत्युजयाय ज्ञाय देवं देवाय शंभवे आश्रिते शा
 यं शवीर्यमहं देवाय ते नमः ॥ इति नमस्कारमंत्रः ॥ इति शिवागमेलक्षपूजाविधिः अधोद्यापनम् पंचास्मृतेन स्तूप
 नं पलेन शतकेन वै नारिकेलार्घ्यं दानं च पताका ध्वज एव च श्वेतवस्त्रद्वयं देयं पूजायां च शिवस्य च पूजते च तथा होमंति
 लं द्रव्येण कारयेत् देवस्य नंतरं पूजार्माचार्येणैव कारयेत् ततः प्रार्थनामंत्रः नमः शिवाय शताय सगुणाय नमो नमः
 ॥ सर्वेश्वराय देवाय कारेणैव यत्तत्तैः निवेदयामि चात्मानं त्वं गतिः परमेश्वर भूमौ रत्नं खलितपादानां भूमिरेवावलंब
 नम् ॥ त्वयि जातां परोधानां त्वमेव शरणं प्रभो ॥ ततो विप्रभोजनीया शस्त्या वापि दशाथवा आचार्यैः पूजयेत्
 भ्रातृस्थ्यां दीर्घां क्षिणां ॥ पुष्पांजलिं च र्चनं कृत्वा मम सन्निधिं भागमवेत्त यद्वारे मत्तमातं गावायुवेगास्तुरंगमाः पु
 ण्णदुवदनाचार्यो लक्षपूजाविधेः फलम् ॥ इति ब्रह्मांडपुराणे लक्षपूजाध्यापनम् ॥ अथैतस्य प्रयोगः ॥ तत्रादौ

पुजाविधिः । "ब्रह्मांडपुराणं" माधादिपुण्यमासेषुचातुर्मास्येष्वथपुनः । आरणेतुविशेषेण । घंद्रानुकूल्यदिने
 प्रातर्नद्यादास्त्रात्वानित्यकर्मनिर्वृत्य । देवांगारप्रविश्य । पुण्यतिथ्यादिसंकीर्त्य । आसन्त्राखिलपापक्षयपूर्वकं
 हिकामुष्मिकनिरवधिषुखसौभाग्यनिरवधिशिवलोकनिवासमहदेश्वर्यप्राप्तिद्वारा । अमुककामनया । वोमासहि
 तसदाशिवप्राप्त्यर्थममुकपुष्टपादिनालक्षपूजां करिष्ये ॥ इतिसंकल्प्य । पोठिशिवयाविधिसंपूज्य । सहस्र
 नामभिर्मूलमंत्रेणवाततद्रव्येण पूजयेत् । प्रत्यहंपंचामृतेनाभिषेकः । कर्पूरेणार्तिक्य । दध्यादनोपहारः । प्रथम
 दिनेयावत्तिसूर्यातावत्सर्वसूर्यासमाप्तिपर्यंतं । अयुततिसुवर्णपुष्पं । असंभवलक्षितसमाप्तिदिनेविशेषेणशि
 वसंपूज्य । शतपलपरिमितपंचामृतेनस्नपनं । नारिकेलार्घ्यदानं च ततः । पुष्टपांजलित्रयदानं । अष्टाभिर्नाममंत्रैरिति । उ
 भवार्पणमः । १ । उशर्वोयनमः । २ । उरुद्रायनमः । ३ । उंषशुपतयेनमः । ४ । उंमहतेदेवायनमः । ५ । उंमहतेदेवायनमः । ६ । उं
 भूमिर्पणमः । ७ । उंईशानायनमः । ८ । इतिपुष्पांजलीदत्त्वाप्राथयेत् । विरूपाक्षमहेशानविश्वरूपमहेश्वर मयाकृताः ।
 लक्षपूजंगृहोत्सावरदोभव ततः प्रणमेत् । मृत्युजयायज्ञायदेवदेवायशंभवे । आश्रितशायसर्वायमहदेवायतेनमः ॥
 नमः शिवाय शांताय सगणाय ससूनवे । सोपस्कराय देवाय कारणत्रयहेतवे । ततोयथाशक्तिब्राह्मणभोजयेत् । शस्त्या
 व्रतपूतये गांच दद्यात् । अत्रपूजाद्रव्याणि । चंपकमालतीपुष्पजातीकिंशुकपाटलः । झोणपुष्पः । कद्वैश्रवि
 ल्यशाखादलस्तथा । नागवल्लीदलैर्वापिकरवीरकुसुमैरपि । तत्कालोद्भवेः पुष्पैः । पल्लवैः । कमलैरपि । धान्यै
 श्च । अविधिः । पुष्पैः । रत्नह्रीतिहंतडुलैः । लक्षपूजाप्रकर्तव्यानामभिर्भूलमंत्रतः । एतेपांपूजाद्रव्याणामंत्राः । दा
 नस्तथादिपुष्टपुष्टव्याः । रत्नपूजापितत्रैव । विद्रुमाणाम्प्रदानेन रुद्रलोकं ब्रजेन्नरः । सर्वपापाविनिर्मुक्तो मुक्तादाने
 न जायते । लोकानां प्रीतिदानेन नरो वज्रस्य वज्रिणः । तथा प्रदेवैर्गोमदैर्भौतदेतदनं देवने । सर्वे ग्रहाः । प्रतुष्यंति । पुष्प

रागप्रदानतः॥ - गारुत्मैर्गन्तमितनियतजयतिश्रया वैडूर्यैः स्वर्गलोकश्च पद्मरोगरोगता । प्रदानादिद्रुनी
 लेभ्यनीलानां सतुभोजन सुखी शंखप्रदानेन शक्तिशुक्तिप्रदानतः इति स्कन्देभिधानात् तत्र मुक्ताप्रदानमत्रः
 तादृशपण्येणैवोद्भूतावशाद्वा कल्पदर्पिताः मुक्ताः शुक्त्युद्भवाः सतुभुक्तिमुक्तिप्रदामम एव सर्वेषामेव रक्तधान्या
 दर्नामित्राग्र्योत्तरतो वसयाः इति प्रकारांतरेण लक्षपूजाविधिः अथाग्निपुराणां कंसोद्यापनम् । लक्षपूजावि
 धानम् तत्र पूर्ववदेव संपूज्य ततः सहस्रनामाभिः उक्तं नमः शिवायेति मंत्रेण पुष्पादिभिरैकरूपतया समाप्ति
 पर्यन्तमभ्यर्च्य तदन्ते शुभदिने उद्यापनं कुर्यात् तत्रादौ तिथ्यादिकीर्तनं ततोऽनेकजन्माजितसमस्तदुरितनि
 वृत्तिपूर्वकैहिकपुत्रपौत्रा दिविष्टादिविविधसुखप्राप्यनंतरं शिवलोकनिवासकामकृत्यंदमुकद्रव्यसमर्पणलक्ष
 पूजनं तत्संपूर्णफलावाप्तये तस्योद्यापनकरिष्ये इति सकल्पः काठ्यं ततो गणेशपूजा आचार्यवरणादि
 पूर्वांगविधाय वेदिकायां लिङ्गतो भद्रकलशे धान्यपूरितपूणपात्रमध्यसौवर्णमहेश नमः शंभवायेति मंत्रेण सौव
 र्णिगोरी गौरीमिमायेति मंत्रेण पुरतः राजतंवृषभतन्मंत्रेण संस्थाप्य परिवारे देवताश्च संस्थाप्य पूर्वादि
 दिक्षु धर्मज्ञानवैराग्यैश्वर्यानां श्रेयादि विविदिक्षु च अधर्माज्ञानवैराग्यमनैश्वर्यान् पीठसंपूज्य मध्ये महेश्वरसंपूज्य
 तद्वह्निशान्यां शानवक्राय नमः पूर्वतः पुरुषवक्राय नमः दक्षिणेऽघोरवक्राय नमः पाश्चिमे सद्योजातवक्राय
 नमः उत्तरे वामदेववक्राय नमः पुनः पूर्वादित वामाय नमः च्येष्टार्यैः श्रेष्ठार्यैः काल्यैः कलविकारिण्यैः बलार्यैः
 वलाविकारण्यैः मनोन्मन्यैः सर्वभूतदमन्यैः इति दशदिक्षु ॥ १० ॥ पुनः पूर्वमारभ्य ईशानपर्यंतं अजैकप-
 देनमः श्रीहृद्विष्णवाय भवाय शर्वाय उमापतये रुद्राय पशुपतये शंभवे वरदाय शिवाय ईश्वराय नमः
 ॥ ११ ॥ पुनः पूर्वतः दिकालौ दक्षिणेऽग्निवह्नौ पश्चिमे वृषस्कंधौ उत्तरे ईशकालौ तत ईद्रादिलोकेशान्सायु

धान्संस्थाप्यपूजयेत् अथ शिवपूजाध्यानम् शुद्धस्फटिकसंकाशत्रिनेत्रचंद्रभूषणं भस्मोद्धूलितसर्वान्
 ह्यर्चित्यभक्तवत्सलं उन्नमः शिवाय इति मंत्रेण पूजयेत् लक्षपूजायां दश एकं वा सुवर्णपुष्पं समर्प्य ॥ प्रार्थयेत् ॥
 तमः शिवाय शांताय सगुणाय ससूनवे सनंदिने सगंगाय सवृषापनमो नमः इति नमस्कारः पुराणपठनादिनां
 रात्रिनीत्वा प्रातः स्वयं द्यौः कर्मभिः प्रतिष्ठाप्य अन्वाध्यात् अत्र प्रधानं सोऽमेहं शं नमः शं भवाय च मयो
 भवाय चोति मंत्रेण ज्योतिः कलिलद्रव्येण युतसंख्याका ह्यतिभिः सहस्रपरिमिताभिर्वा परिवारे देवतामंडले देव
 ताश्चैकया ज्योत्स्नायक्षे स्थापनमंत्रेण होमः पुष्पसमर्पणं वा योऽशद्विजान् विशेषाकारेण संपूज्य दक्षिणां च दत्त्वा ॥
 च प्रतिपाद्य अधिकफलाप्तये सोपस्करां शय्यां दत्त्वा योऽशद्विजान् विशेषाकारेण संपूज्य दक्षिणां च दत्त्वा ॥
 सदन्नेन सह त्र्यंशं वा यथा विभवं सदन्नेनाद्विजांस्तर्पयेदिति इति लक्षपूजाध्यापनाविधिः अथ विष्णुलक्षपूजाविधिः
 अग्निपुराणे लक्षपूजाविधिर्भूयः शृणु नान्यमनाः क्वचित् यां कृत्वा मुच्यते पापैर्नारिवाथनरोपि वा ब्रह्महागुरु
 गाभीचमयपोवाथनापहः सकृत्पूजनमात्रेण मुच्यते किमुतान्यतः नातः परतरं किंचित् त्रिषु लोकेषु विद्यते किंकुलेन
 किमाचारः किं शीलैर्न गुणेन च यो हारिपूजयेत् सम्यक्सकुलीनः स बुद्धिमान् जंबूद्वीपे महापुण्यं जन्मयः प्राप्य
 मानवः इमां कृत्वा मृदात्मा कोन्यस्तस्मादधोगतिः धर्महीनस्य न स्य स्यादिना न्यायांति यांति च सलोहं कारभं
 त्रिवत्स्य जन्मनि रथं पूजयेत् पूजयेत् द्विष्णुभयभयोपि पूजयेत् माघे वा कार्तिके च वै आपदे श्रावणे पि वा अन्ये
 पुण्यमासेषु व्रतमेतत्समाचरेत् देवपूजा गृहवापि देवालयमथापि वा गोमये नानुलिप्याथ घातुना मृगमयेण वा चतु
 र्भिर्बाह्वैः सार्द्धं कृत्वा च स्वस्तिवाचनं नादी श्राद्धं प्रकुर्वीत लक्षपूजाविधौ हि ज प्राणायामद्वयं कृत्वा देवशकालौ पठेत्सु
 धीः सुसंकल्पयथाशक्त्या प्रत्यहं पूजयाम्यहं एवं संकल्प्य विधिवन्मंत्रमेतमुदीरयेत् गृहीतिस्मिन्मन्त्रे तैदेव पंचवत्

यदिमेभवेत् तदाभवतुसंपूर्णं त्वत्प्रसादाज्जगदुरो एवंसंप्राथ्म्यदेवेशनियमं तुलसीदलैःपंचामृतैःस्नापयित्वाशालि
ग्रामशिलांशुभां गंधपुष्पाक्षतैर्भक्त्याप्रथमंपूजयेद्बुधःप्रत्यहंयावतीपूजातावत्प्रणतिभिर्ब्रती पद्मान्यपिचतावंतिलि
खेत्पंचभिधातुभिःमहाव्रतामिदंब्रह्मन्देवानामपिदुर्लभं तुलसीदलैर्नवैसस्यत्रैरतिशोभनैःकूष्मांडवर्जितैर्दंपूज
येत्तस्यनामभिःविष्णोर्नामसहस्रैश्चण्णअथावाशतनामभिःसंख्यापूर्णफलांसंख्यामंत्रहीनातुनिष्फलातच्चित्तोमैनवान्
भूत्वाविष्णुलोकपरायणः एवंसंपूज्यविधिवत्पूजांतेहोममाचरेत् सहस्रनामभिर्होमस्वाहाकारसमन्वितं मधु
मिश्रिअस्तिर्ललांजा मिश्रितैः कृमिवर्जितैः होमसंख्याविधानेन लक्षसंख्यायदाभवेत् पूर्णाहुतिततः कृत्वा प्र
णिपत्यक्षमापयेत् लक्ष्मीनाराण्देवंशंखचक्रगदाधरं सुवर्णप्रतिमांकृत्वावित्तपूर्वविक्षणः ब्राह्मणायसुशांता
यस्वदारनिरतायचपलीपुत्रवतेदानमक्षयंफलमभ्रुते जलशयीब्रह्मपितापद्मनाभः सनातनः अनंतभोगशय
नःप्रियांपरमःपिता इतिदानमंत्रः तुलस्यभोवैष्णुर्वैबिल्वैर्वाणवर्जितैः सुगंधैर्ऋतुसंभूतैस्सस्यैःपादपप
ल्लवैः सहस्रंद्विसहस्रंवात्रिसहस्रंयथायिधि उपक्रमदिनेयावत्प्रत्यहंतावतीभवेत् उपक्रमदिनेवापिह्यवमा
नेपितावती उद्यापनंनक्रुर्वीतपूर्वोक्तैर्नवमार्गतः अन्यथादोषमाप्नोतिहीनागोजायतेभुवि एवंयःकुरुतेमर्त्या
नारिवांगतभर्तृका देहतिज्ञानवान्भूत्वाविष्णुलोकमवाप्नुयात् ब्राह्मणभोजयित्वातुस्वयंभुजीतवाग्यतः तुल
सीदर्शनंस्पर्शनमस्कारःप्रदक्षिणा दानंचहरिपूजाधारणंतज्जलयत् भक्षणंदर्शनंचैवविष्णुलोकप्रदायकं
महापातकंसंयुक्तोवा सर्वपातकैः विष्णुपूजाविधानेनजीवन्मुक्तो न संशयः इत्यात्रिपुराणोक्तं चि
ष्णोर्लक्षपूजोद्यापनम् ॥ भविष्योत्तरतु लक्षतुलसीव्रतोद्यापनम् कार्तिकेमाघेवाप्रत्यहंतुलसीदलान्यपे
येत् ततोवैशाखमाघेवाउद्यापनंकर्तव्यम् तत्रादावाचार्यवरणपूर्वकंपूज्युः स्वस्तिवाचनंकृत्वाप्रभातेस्थिति

लेकृत्वा' अग्निमूर्तारोतेस्वर्ग्यं विधिना संपाद्य - घृतपलाशसामिच्छरुमाहितपेषशाखाखिचजुहुयात् - अष्टाक्षरपदे
 स्रद्धादेशक्षरेः प्राणमेवा' यथासंख्यं भवविनियोगः - दलपणसख्यादशांशेन होमः - तत्तदशांशेन तेषां ना
 र्जनादि - तदेतदग्नीचीर्यायांगदत्वांस्विष्टकृतं कृत्वा - होमशेषसमाप्य - तदशांशेन विप्रान् भोजयेत् - विप्रार्यावेषु
 सहस्रनामदानमपि कुर्यात् - ततः सुवर्णवृद्धावेन तुलसां समारोप्य - विष्णुरूपाया चाय्यायदद्यादिति - तुलसीदे
 लोद्यापनम् - अग्निपुराणसिद्धां पनोलक्षपूजाप्रकारप्रयोग - चातुर्मास्यसमाप्तौ तुलक्षपूजां समापयेत् - माघा
 दिपटं समासे पुलक्षपूजां हरः स्मृता - यद्यहो भवेत्पुष्पविष्णवे तत्तदप्यते - अतः सितुलसीधात्रापि द्रव्यं कुर्यात्
 या - करवीरकौर्णिकारशतपत्रं चेतक - चंपकतगरचैव सोर्वीरकनकतथा - याजातो पुष्पपाटलकुपुत्रागचकदंबक
 वदं चामलपुष्पं फूलैरन्यैश्च पूजयेत् - सुगंधैर्ऋतुसंभूतैः सर्वैः पादपपल्लवैश्च - यद्यत्समर्पयेद्द्रव्यं तस्य रूपं हरि
 रण्यं - कारयेत्स तैर्चकं सहस्रं वा पि कारयेत् - लक्षवादापयेद्धीमान्यथा वितानुसारतः - विष्णोर्नामसहस्रेणांग
 यश्चामूलमंत्रतः सहस्रं द्विसहस्रं वा त्रिसहस्रं यथाविधि - उपक्रमदिने यावत्स्य हतं तावती भवेत् - तत्रादौ तिथ्यादि
 कीर्तनं तेऽखिलानां विधपतं कनिरसनपूर्वकैर्हि कामुष्मिकनिरतिशयभांगानंदं प्राप्तिद्वारा श्रीलक्ष्मीनारायणप्रीत्य
 र्धं तुलस्यादिलक्षपूजां करिष्ये - इति संकल्प्य पीठपुरुषमूकं नंदं वसंपूज्य - नाममंत्रैस्तुलस्यादिसमर्पयेत् - लक्षादि
 समाप्ता बुधापनं कुर्यात् - सर्वसंकल्पं प्रति अमुकलक्षपूजायापनकरिष्ये - इति संकल्प्य - आचार्यवरणाती - दे
 विकायां सर्वतोभद्रे ब्रह्मादिदेवतास्थापनपूर्वकं कलशं प्रतिष्ठय - तत्र देवपूजयेत् - तत्रोपक्रमः - सर्वतोभद्रे ब्रह्मा
 दिदेवताः स्थाप्य - तदुपरि प्रस्थसंधान्य पुंजं तदुपरि प्रस्थगोधूमपुंजं - तदुपरि प्रस्थपरिमितशुद्धतुलारां शिख
 त्वा - तत्र कुंकुमेन अष्टदलपद्मविरच्य - तन्मध्ये ताम्रमेयपात्रे पिसंधान्य सहितं तां च कलशं प्रतिष्ठाप्य - तत्र सौ

वणचतुर्भुजलक्ष्म्याल्लगितवर्मांगनारायणसहस्रशीर्षितमेत्रेणसंस्थाप्यः । पुरतःसौवर्णरोजतंगुरुडंसामध्वान्ति-
 शरीरंस्तेवाहनं परमोष्ठिनःविपंपांपहरोनित्यमंतःशान्तिप्रयच्छमे ततईशानादिशानादिदिक्षुशुखंचक्रंगदांप
 स्रं ततःपरितःलोकैकैशान्संस्थाप्यपूजयेत् प्रातःअग्निप्रतिष्ठाप्य अर्वादध्यात् ॥ अत्रप्रधानंलक्ष्मीनारायण
 उन्नमनो नारायणयेत्यष्टाक्षरमत्रेणमधुलाजमिश्रितं तिलपायसधृतशर्कराद्यन्यतमचरुद्रव्यचतुष्टयेनप्रतिद्र
 वधर्मोत्तरसहस्राहुताभेवासहस्रनाममंत्रैर्यक्ष्ये इत्येवंहोमसमाप्य ततश्चाचार्यायपिठंअनेनमंत्रेणदद्यात् जल
 शापीत्रह्मापितांगभयस्यचराचर अन्तर्भोगशयनःप्रीयतामैजनार्दन इतिदत्त्वागोपयस्विनोचदत्त्वा अधिकफलाप्त
 येसोपस्करांशोप्यादत्त्वा दशाधिकारान् द्विजान्सदनेनभोजयेत् एवमेवावधानेनगणेशादिकयोर्नृपः ततमंत्रे
 णपूजांतुतत्तन्नामसहस्रकैः गणेशेलड्डुकैर्होमंपंचवर्धैस्तथापिवा पायसमनुदेव्याश्चतिलैर्वैकिवलैरपि एवं
 कृत्वाविधानेनस्त्वंगैलोकैर्महीयते इतिविष्णुरुक्षपूजाद्यापनम् गणेशाविकथोरपिलक्षपूजाद्यापन अथलक्ष्म
 नस्कारत्रतम् भविष्योत्तरे अंबरपिउवाच इदंवाकूणांकुलगुरोब्रह्मन्धर्मसविस्तरं ब्रूहिपापक्षयकरद्रतंसर्वो
 तमंचमे ब्रह्मघ्नस्यसुरापस्यगुरुदाराभिर्मर्षिणः सुवर्णस्तेयिनश्चवतेषांसंसारिणामपि संकीर्णयापिनंचैवस
 कलीकरिणांतथा असमंपश्यतोभाष्यद्वयदुष्टेनचेतसा अश्रूणांजनयित्रीणांकामिनांकामतोपिवा गुरोर्विश्वा
 सहीनस्यब्रह्मघ्नस्यचपापिनः संध्याकर्मविहीनस्यजगदुन्मादवर्त्तनः दासीवेश्यासंगमिनश्चांडालीगामिनस्तथा
 परस्वहारिणश्चैवदेवद्रव्यापहारिणः ब्राह्मणेभीष्टदस्यैववृचिच्छेदकरस्यवा परस्वलोलुपस्यापिरहस्यकृतपा
 पिनः पंचयज्ञाविहिनस्यदुःशास्त्रनिरतस्यवा गुरुनिंदादिसश्रोतुर्गुरुद्रव्यापहारिणः नारीणांचविशेषेणप्रायश्चित्तं
 यदीप्सितं तंदाक्षनमस्कारं व्रतं कुरुमहीपते संकरीकरणानांचमल्लिनीकरणस्यच अपावीकरणानांच

प्रायश्चित्तपदीच्छसि तदालः ॥ ३ ॥ आतृपत्नीसुतानांचगाभिनिः कामिनस्तथा स्वसृस्वमातृबंधूनामिच्छ
 यागमनस्यच दासीविश्यासंगमस्यसंक्षयंयदिवांछसि तदालः ४ परस्वहरणस्यापिदेवस्वहरणस्यच रहस्य
 भेदकर्यापिरहस्यकृतपापिनः त्यागस्यपंचयज्ञानामसच्छास्त्राधिपस्यच गुरुनिंदाश्रुतेश्चापिगुरुस्वहरण
 स्यच लेह्यानांचिवचोग्याणांसंक्षयंयदिवांछसि तदालः ॥ ५ ॥ कृतस्यजन्मसाहस्रैर्मरुर्विध्यसमस्यच
 अत्युत्कटस्यपापस्य इहजन्मकृतस्यच सर्वस्यपापजातस्य संक्षयंयदिवांछसि तदालक्षनमस्कारव्रतं
 कुरुमहीपते ॥ ६ ॥ शृणुभूषविधिंवश्येसंकल्पनियमादिकम् चातुर्मास्यसमायातेकेशवेशयनं
 गते आयादस्यसितेपक्षेएकादश्यांसमाहितः संकल्प्यदेवदेवस्यपुरतश्चक्रपाणिनः ममलक्षनमस्कारव्र
 तस्यपुरोत्तम - निर्विघ्नेनव्रतसांगंकुरुत्वंकृपयाहरे पापपंकनिमग्नमांगपकोशस्यभाजनम् व्रतेनानेनसुप्री
 तःसद्यएवजगत्पते इतिसंकल्प्यमनसाकार्तिभ्यांतुसमापयेत् प्रातःस्नात्वाव्रतंकुर्यादामध्याह्नंसदा
 मुनिः यद्वातद्वानभुंजीतभुंजीतलघुभोजनम् अनृतंनवदेत्कापिनापध्यायीतकञ्चन देवतानांजपहोमंनस्य
 जेतकंथचन अतिथिंपूजयेन्नित्यं यथाशक्त्यानुसारतः कार्तिकेमासिसंप्राप्तेपौर्णमास्यांततःपरम् संस्थाप्य
 कलशंपूर्णसंवत्सपिधानकम् विष्णोश्चप्रतिमांतत्रपूजयेद्विष्णुनामभिः नामभिःकेशवौघश्चंग्रगूजाविधीय
 ते नैवेद्यातिसमभ्यर्च्यकुर्यात्पश्चाच्चतुर्षणम् पौर्णमेयसक्तेनतिलगोधूमतंडुलैः देवदेवजगन्नाथसर्वव्रतफ
 लप्रद - व्रतेनानेनसुप्रीतोऽगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते इतिवाध्यंत्रयंदत्त्वा पश्चाद्दोमंसमाचरेत् पौरुषेनसूक्तेन
 शतमष्टोत्तरंसदा होमशेषंसमाप्याथपूर्णहृतिमतःपरम् आचार्य्यपूजयेत्पश्चाद्वाहोमिथुनंगुरोः
 ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाच्छतंविंशतिंपंचवा दक्षिणांचयथाशक्त्यावाचयेदाशिपस्ततः अनुज्ञातश्चतेभ्योवित्स्वयं

भुञ्जीतवंधुभिः इदं व्रतं महापुण्यं पापारण्यदवानलं पापपर्वतवज्रचपापाद्वितरणे दुपम सर्वपापहरं
 सद्यः सद्यो विष्णुप्रसादनम् नानेन सदृशं किंचित् त्रिषु लोकेषु विद्यते सर्वेषामाश्रमाणां चोवाहितं श्रुतिचोदितम्
 नारीणां सधवानां च विधवानां विशेषतः सर्वेषामेव पापानां प्रायश्चित्तमिदं भवेत् ॥

इति श्रीभविष्यो नरेवसिष्ठां वरीपसंवादे लक्ष्मणस्कारव्रतविधानम्

अथैतस्य प्रयोगः मार्गशीर्षे तथा मघे चैत्रे वैशाखयोरेपि अस्तादिदोषरहिते पौर्णमास्यां समापयेत् तत्र विधानम्
 तिथ्यादिसंकीर्त्तनं तेन मनोऽर्जितं नानाविधपातकशमनपूर्वकश्रुतलभोगप्रतिद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रतिस्पर्धं श्री
 विष्णोरमुके देवस्य बालक्षनमस्कारव्रतमहं करिष्ये इति संकल्प्य ततो देवालये अश्वत्थमूले गंगातीरे अन्यत्रा
 श्रमस्य लेदेवा लये पितृदेवताप्रीतयेतद्गतम् तदेव पीठे पुरुसूक्तेन संपूज्य नमोऽस्त्वनंतायेति स्तुत्वा तद्देवता
 नामसहस्रेण तद्देवताप्रकाशकवैदिकभंत्रेण मूलभंत्रेण साष्टांगपंचांगवात्रत्यहं नियतसंक्षयानस्कारान् विधाय
 व्रतं तत्तदुद्यापनं कुर्यात् पूर्वोक्तं संकल्प्यति श्रमुके देवतायाः कृतलक्ष्मणमस्कारव्रतस्य सांगता सिद्धयेतदुद्यापनं क
 रिष्ये इति संकल्प्य आचार्यवरणं तिस्रस्तोभद्रकलशोपरि हं देवं तद्देवताभंत्रेण संस्थाप्य पूजयित्वा विशे
 पार्धयत्र यंदद्यात् देवदेवजगन्नाथ सर्वकृत् फलप्रदव्रतेन निनसुप्रीतो गृहाणार्घ्यं मयार्पितम् ततश्चाग्निप्रतिष्ठाप्य
 अन्वादिष्यात् अत्र प्रधानं देवं विष्णुं अमुं देवं वा सप्ताहृत्यापौरुषसूक्तेन द्वादशोत्तरैकशताहुतिभिश्चरुतिलज्वा

हिपालाशसमिस्तापिर्द्धव्यैः प्रतिर्द्धव्यं यक्ष्ये । ब्रह्मादिदेवताश्चैकक्यान्याहुत्यायक्ष्ये इतिहोमं ॥ ततः पाठंगांचा
 वाच्यं यदत्त्वा । अष्टोत्तरशताधिकान् द्विजान् यथाशक्तिभोजयेत् इति लक्षपुष्पोद्यापनम् । लक्षनमस्कारव्रतो
 द्यापनमपि । अथ लक्षप्रदक्षिणाविधानम् । अथ लक्षप्रदक्षिणाविधानं सोद्यापनम् । विष्णुधर्मोत्तरे । श्रीकृष्ण
 उवाच । चातुर्मास्ये च संप्राप्तिपरिक्रम्य शुचिर्भवेत् स्वकृतं पापमुच्चार्य ज्ञानं च सकलं भवेत् । तत्रमंत्रः । यानि
 कानि च पापानि जन्मतरेकतानि च तानि सर्वाणि नश्यंतु प्रदक्षिणपदपदे । संकल्प्यं कुर्यान्नियतः । कार्तिक्या
 नुजिते द्वियः । लक्षसमोऽप्यपश्चात्तु कुर्यादुद्यापनव्रती । आचार्यवरये द्विद्वान् ब्राह्मणान् त्विजस्तथा । त्वस्ति वाचन
 पूर्वेण बालरूपजनार्दनम् । वस्त्रेण परिधानेन निव्रीणे कलशे च येत् हुत्वा तु विष्णुगायत्र्या शतमष्टोत्तरं चरुम् । कपि
 लांचततो दद्यादाचार्यं यस्मिन् प्रदक्षिणाम् ब्राह्मणान् त्विजश्च यथान्यायं प्रपूजयेत् पायंसं जुहात्तत्र सहस्रं विजिते द्वि
 यः । अहोमूर्त्यैश्च देवेन मुक्तेन प्रतुर्वबुधः ब्राह्मणान् भोजयेत्पश्चाद् दद्यात्तेभ्यश्च दक्षिणाम् । एवं कृत्वा व्रतमिदं पवित्रं पा
 पनाशनम् । पूर्वजन्मार्जितैः पापैरिह जन्मार्जितैरपि आगामिजन्मभेजैश्च बहुभ्यतेनानात्रसंशयः इति विष्णुधर्मो
 त्तरे । लक्षप्रदक्षिणाव्रतोद्यापनम् । अथास्य विधानम् । आपादशुक्लकादश्या पूर्णमायां वा प्रारंभः । कार्तिक्यां स
 मापनम् । अथ वा यास्मिन् वा शुभे मासे प्रारंभः । व्रतं ते समापनम् । अत्र प्रदक्षिणास्थानानि । सुरालये श्वत्थमूलतुल
 स्या गोव्रजे तथा । कुर्यात्प्रदक्षिणां सर्वां पूजयित्वा यथाविधि । तत्रादौ तिथ्यादिसंकीर्तनं । आत्मनः सकलपापक्षय
 रोगपिडानिरसनपूर्वकामुक्तामिष्टासिद्धये श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं । श्रीविष्णोरमुकदेवस्य बालप्रदक्षिणाव्रतं करिष्ये
 इति संकल्प्य । गणेशादीन् पूजयित्वा । पूजासामग्राग्रहीत्वा । अथ तथादिसमीपे गत्वा । पुरुषसूक्तेन संपूज्य । सह
 स्रनामादि पठन् कुर्यात्कालनादिरहितः । कृतांजलिरेकाग्रचित्तः । प्रदक्षिणा एकरूपतया समाप्तिपर्यंतं कुर्यात् । व

ततोऽप्यापनं कुर्यात् तत्रादौ देशकालादिकीर्तनात् अमुकमनया कृताया लक्षप्रदेक्षिणास्तत्सुद्रुण्यार्थतदुद्याप
नं करिष्ये ततश्चाचार्यवरणितसर्वतोभद्रस्थंकलशपरिहंमं प्रदक्षिणादेव तन्मेत्रेण संपूज्य साष्टांगं प्रणम्य त
तं आग्निं प्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अत्र प्रधानं विष्णुवादिदेवतस्य गायत्र्या अष्टोत्तरशतं चर्वाहुतिभिः ब्रह्मादिदे
वतां श्रेयैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ततो होमं तिपीठं कपिलां चाचार्याय संपूज्य दद्यात् यथा शक्ति ब्राह्मणान्भोजयेत्
अत्र यस्य देवतस्य प्रदक्षिणां व्रतं तस्यैव मंत्रो होमपूजादौ ग्राह्यः इति लक्षप्रदक्षिणा व्रतोद्यापनम् अथ प्रकारा
तरेण अश्वत्थप्रदक्षिणा विधिः भविष्ये संकल्पादि पूर्ववत् इयान्विशेषः आदौ आराधयेद्विष्णुं ध्यानावाह
नपूर्वकम् तथैव पिप्लवलतरुं नारायणस्वरूपिणं सदा पुरुषसूक्तं न उपचारैश्च पूजयेत् ततः प्रदक्षिणां कुर्यात्
तत्सर्वसफलं भवेत् लक्षमेकं द्विलक्षं वा त्रिचतुः पंचलक्षम् कार्यस्य गौरवाद् द्व्यं द्वादशांशं समाचरेत् ब्रह्मचारी हि
विष्ण्याशी त्वधः शायी जितेंद्रियः मौनी ध्यानपरो भूत्वा स घृतं पायसं हुनेत् तर्पणं तु दशशेन भोजनं तद्वशांशतः हो
मादौ विष्णुगायत्री तथानामसहस्रकं तत्र द्रोणपरिमितं तदुल्लूजं परिपलादधिकरोप्य पीठोपरि सुवर्णादधिकं ह
मे अश्वत्थतरुं संस्थाप्य श्वेतवस्त्रेण संछाद्य संपूज्या द्विजाय दद्यात् तत्र मंत्रः पिप्य लोबुक्षराजैर्ब्रह्मभिर्गर्भस्त्व
मेव हि प्रभुर्वनस्पतीनां त्वं पूर्वजन्म नियत्कृतम् अधो घं नाशय क्षिप्रं तव रूपं प्रदानतः ततो द्विजं प्रार्थयेत् अमुं
तरुं गृहाण त्वं विष्णुरूपं द्विजोत्तम स्वीकृत्य दुष्कृतं क्षिप्त्वा विष्णुरूपं प्रयच्छ मे ततो व्रतपूतये शुक्लां गं दद्यात् अ
धिकफलं प्राप्ते सोऽपस्करां शय्यां च दद्यात् इत्यश्वत्थप्रदक्षिणोद्यापनम् अथ लक्षवर्त्तिव्रतविधानम् कान्तिके
माधेवेशे वाचातुमोस्ये वालक्षवर्त्तिव्रतविधानं कार्यम् तत्र मांसपक्षादिकीर्तनात् अमुका भोष्टप्राप्तिका भो
लक्ष्मीसहितं विष्णुममासहितं शिवं यथा मिलितोपचारैः पूजयिष्ये षोडशोपचारैः संपूज्य लक्षवर्त्तिविधानं कुर्यात्

तत्रकथा सूतउवाच आर्यावर्तेपुराकाचिद्वेश्याभूलक्षणाभिधा तस्याभुजंगःशूद्रोभूदसोनाममहाबली तां
लक्षणांतुसुस्नातांस्थितांगोदावरीतटे बालवैधव्यदोषेणरुदतीकुरीमिव मृतंपतिपुरास्थाप्यबंधुभिःपरिवारि
ताम् आक्रंदतीततोवीक्ष्यशनैस्तांप्रत्यपद्यत लुठंतीभुविकायेनमहुध्रतीमुरोबहुः जडानामपिकारुण्यजायते
तातुपश्यताम् तःसालक्षणावाक्यंस्वभुजंगमुवाचह कुलजानांतुनारीणांदशेयमतिदारुणा अवस्थाद्वयेमेता
सांतिवैयंतुमुदारुणा कन्यात्वंजीवभर्तृत्वंविधवात्वामितित्रिधा पारवश्यंचनारीणांदुःखमामरणांतिकम् अना
पत्यत्ववैधव्येतथैवापुत्रतास्त्रियः असह्यमेतत्त्रितयवैधव्यंतत्रवोतरम् शोचंतीनांचनारीणांकस्यंदकर्मणःफल
निर्वर्तयेकेनंदंष्ट्रच्छतीमितितामथ उवाचदासनामासौभुजंगःसूनृतंवचः शृणुभद्रेप्रवक्ष्यामिन्वायापृष्टाद्विजातयः
देवानांचैवलोकानांहितार्थमत्रकाविदाः शास्त्रज्ञानात्स्वभावाच्चजीवानांयत्पुराकृतम् जानतिकर्मजफलेतत्प्रष्टव्या
धृतव्रताः भुजंगवचनंश्रुत्वातैवोमितिसापुनः तत्रागतमहाष्टद्वंद्विजंपत्रच्छंतंता प्रणम्यसादीनतराप्रश्र
यातुरमानसा मुनेत्वहंदुराचारवैश्यास्मिलक्षणाङ्गया तथापितेदयापात्रंपृच्छंतीमांप्रबोधय साधूनांसमचि
त्तानांजनाःसर्वेसमाभुवि दुर्गंधोवासुंगंधोवायथावायुःसुखोभवेत् मुनेदशेयंनारीणांतृतीयातीवदुःसहा कर्म
णाजायेतेकेनकेनवाविनिवर्तते एतद्विचार्यैभब्रह्मन्कृपयावदसुव्रत इतितस्यवचःश्रुत्वायाजकोवाक्यमब्रवीत्
दैवंकर्मणिपित्र्येचनार्यःकेनव्यवस्थिताः अक्रस्माच्चरजोदुष्टाःस्पृष्टाभांडाद्युपस्करान् अज्ञानादज्ञानतोवापिका
मलोभाक्कचित्कचित् अवोघयित्वागच्छंतिनदुष्यंतिस्तक्रियाः क्रियालोपगतह्येताःपापाचस्मात्सुदु
स्यजात् दशामिमांप्राप्नुतिसर्वाअपिनसंशयः बाल्येवायौवनेवापिबर्धकेवाकदाचन तत्रायतिदुराचारा
परानेवाभिबांछति श्वश्रूपतिवंधूनामतिचारात्सुदुः सहात् दशामिमांप्राप्नुवतिसर्वाअपिनसंशयः सा

तत्कर्मसहायेनरजसादूपिताचसा मृतपत्यातथाभृत्वावैधव्येनैवनेत्रजेत् यानारीतुरजोदुष्टासर्वभांडानिसक
रम् कुरुतेयादिसानारीवैधव्यवार्यकेत्रजेत् याचानुकूल्यरहितापतिर्भेषुसर्वदा वालवैधव्यमापन्ना
गतिहीनाभवत्यलम् सर्वासामपिवैधव्येनिदानेषुपितानघ तस्यशार्तिप्रवक्ष्यामिकर्भेणश्यापिलक्षणे कृतेतुमनि
पम्प्याव्रतेवापन्नुयापिताम् क्षयंगच्छतिनारीणामितिदेवदोविदुः शूर्पसवायनंदत्वाकृतेलक्ष्मीव्रतादिके मू
लावशंपत्रजतिरजोदोपोनसशयः निर्मूलंतुब्रजत्याशुलक्ष वर्त्तिव्रतेकृते रजसोत्थमहापापनारिणांनान्नसंशयः
इतितद्वचनंश्रुत्वापुनः पप्रच्छलक्षणा मनसाशकिताभूत्वासादरंमुनिसत्तमम् साधुसाधुमहाभागचित्तमेभय
विबुहलम् लक्षवर्त्तिव्रतस्यास्यविधानकीदृशंवद कस्मिन्मासेतुर्तव्यकस्यवातत्सत्रपणम् उद्यापनंकथकार्थ्याकै
फलंतस्यवामुने तयाष्टोयाजकोपिलोकानांहितकाम्यया फलंविधानंतत्सर्वमवदद्वदतांवरः ॥ मुनिरुवाच॥
लोमशस्यमुनीनांचसंवादं कथयामिते कालोऽस्यकार्तिकेमासेवैशाखोमाघएवच सहस्रगुणितंधत्तेकार्तिकेविद्वि
तद्व्रतम् तस्मात्कोटिगुणंधत्तेमाघमासेव्रतोत्तमम् तस्मादनंतगुणितंफलंवैशाखसासके एतस्मिन्मासोद्वितये
यस्मिन्मासेसमाप्यते तस्मान्मासद्वयार्थ्वप्रारध्वव्यभिद्व्रतम् अंतमासिप्रकुर्वीततत्समाप्तिविक्षण सह
स्रवार्धभिः कुर्यां दाराचिर्विष्णवेध्रुवम् गोघृतेनार्थतेलनसम्यगुर्कभनोहरैः यस्मिन्मासेसमाप्तिः स्यात्पौ
र्णमास्यांसमाचरेत् उद्यापनविधानेनव्रतसंपूर्णकारकम् प्रातः स्नात्वाशुचिर्भूत्वापंचगव्यंतुप्राशयेत् पुण्याहवा
चनंश्रुत्वाआचार्यपवरयेततः त्रयोदशार्त्विजोभद्रसाग्निकान्वृणयात्ततः सतिलैश्चयवैः कुर्यां दग्नेनयक्रुचाद्वि
जाः वर्यादशांशतः कुर्यां तर्पणतुविक्षण तर्पणस्यदशांशेनहोमंकुर्यांह्रिचक्षण तर्पणेकेनमंत्रेणपाय
संचघृतान्वितं पालाशसमिधश्चैवमंत्रणानेनवैष्णवै तंघृचविष्णूगायत्र्याहोमस्यायंविधिरस्मृतः कलशेषुन

पास्थाय्यसिपिधानंसवलकम् सुवर्णप्रतिमांकृत्वाश्रयुसारणपूर्वकम् प्राणप्रतिष्ठयाः स्थाप्याः प्राणस्त
 स्यांसमाहितः॥ आवाहनादिपुण्यांतपूजांकुर्यादथाविधिः ततश्चयोरुक्तमयाः प्रतिमाः कारयेत्ततः॥ अत्रि
 याचसहितदेवंमध्यगंपूजयेद्वरिम् तदक्षिणेचतुर्वक्त्रं सावित्र्यासहितं तथा उत्तरेचोमयाशंभुरतोगरुडंतथा का
 लोविष्णुस्तथावर्हरीरविदीप्तोनिशाकरः रुद्रः शेषोजगद्धापतेजोरूपमिहेश्वरः निरंजनः कलाभ्यक्षोविश्व
 रूपीजगत्प्रभुः स्वप्रकाशः स्वयंज्योतिश्चतुर्बाहुर्जलाशयः परब्रह्मातिदशभिर्नामभिः पूजयेद्वरिः॥ शि
 रोललाटेनेत्रेकर्णेनासेमुखंतथा कंठस्कंधौ तथा बाहूस्तनोवक्षस्तथोदरम् नाभौ च कट्यां घनेऊर्वौ जनीनीचगुल्फ
 केः पादौ तु कमरास्येतांगन्येवंतु पूजयेत् धूपदीपंततोदत्त्वा नैवेद्यं च निवेदयेत् यद्द्रव्यं लक्षपूजायास्तद्द्रव्यं क
 नकस्यच कृत्वा निवेदयेत्तस्मै पश्चात्पूजांसमाचरेत् भक्त्या च जगदात्मानमयेदं वक्षमापयेत् देवदेवजगन्नाथभुक्ता
 नां कार्यकारकत्वत्प्रसादादहं यच्च शीघ्रं कार्यं प्रदायिष्यामि अर्चयेत्पूजयेत्पश्चाद्ब्राह्मणान् त्विजस्तथा गौर्देवाच सवत्सविसालंकारागुणान्वि
 त्वाः त्रिशत्पलं कांस्यपात्रं घृतं न परिपूरितम् सुवर्णवर्तसंयुक्तमाचार्यायानि वेदयेत् अथ वातदशपलं तथा घृतस
 मन्विन् अथ वातयथाशक्ति दद्यादात्र इयं कृत्विदम् व्रताभावे तु वैदद्यात्कांस्यं वैधृतं परित्रितम् यावज्जीवं जीवप
 तिर्भवत्येव न संशयः रजोदोषविमुक्तिः स्यात्पौर्णमास्यां ददाति या ब्राह्मणन्भोजयेत्पश्चाद्विचशाख्यं नकारं
 येत् एवं करोति यानारी तस्याः पुण्यफलं शृणु अथ सर्वाणि पापानि हरस्यानि कृतानि वै नश्यंति तानि सर्वा
 णि व्रतस्यास्य प्रभावतः चंडालगामिनी वापितथा शुद्धाभिगामिनी कारूकरजकादीनां गामिनी दुष्टचारिणी ब्रह्म
 क्षत्रियविद्यूद्रप्रतिलोमानुगामिनी मातुलेयपितृव्यादिभ्यान्पुत्राभिगामिनी बालव्रीवापतिघ्नोमातापित्रोर्वधेरता

गोम्रीवातस्करोवापिरजःसरकरिणी एवमदिमहापापंवृतावापिकुलांगना कृत्वाचैतद्भ्रतंसम्यक्मुच्यते
 नात्र संशयः । व्रतानामुसमं वैतस्त्रीणामावश्यकं त्विदम् एवंवर्त्तिप्रदानेन विष्णोरभितेजसः । कोटयो ब्रह्मह
 त्यानामगम्यागमकोटयः तथैवात्युग्रपापानां कोटयोथ सहस्रशः नश्यति नात्र संदेहो नारीणां तु न रस्यवाकि
 लक्षवर्त्तिभिर्विष्णोः कृते वारार्त्तिकार्पणे किमत्र बहूनु केन नानेन सदृशं व्रतम् पुरुषोपि व्रतं कृत्वा पूर्वैकैः पाप
 संशयैः मुच्यते नात्र संदेहः प्रसादान्मधुशासिनः एतद्भ्रतसमास्थानं पृच्छतस्तस्मान् न दे व्रतं कुरु सुखातिष्ठथाते
 रोचते मनः इति तद्वचनं श्रुत्वा पुनः पप्रच्छ लक्षणा । अज्ञानादुष्टभावाद्धानविचारो ममेह वै प्रत्ययार्थमम ब्रह्म न
 प्रत्यक्षं कुरु मधुना इति तस्यावचः श्रुत्वा याजको वाक्यमब्रवीत् कथं तत्प्रत्ययो भूयात् कथ्यतां करुणा निधे साप्यु
 वाचमुनिं विप्रविस्मयो तु फुल्ललोचना न च वेधव्यमापन्नारोदित्ये पाकुमारिका अस्याः पतिः कथं जीवेद्वैधव्यचैव
 गच्छति तथ कुरु मुनि श्रेष्ठ दयाशमवतां यनम् इति तस्यावचः श्रुत्वा विरिमो वाक्यमब्रवीत् अद्यैव मकरं प्रा
 स्तोभास्करो लोकभास्करः माघोयं च वैरोमासेनिकक्रतुफलाधिकः अद्य गत्वा कुरुस्नानं गंगायामघहरिणीं स्ना
 नं कृण्वानं कृत्वा देहितस्मै मृताय वै तेन जीवेदयं नूनं ब्रह्मघ्नो य सुरापिवः तस्मादयं राजयक्ष्मरोगेण तु मृतिगतः
 तथापि माघमासस्य पुण्याद्वैजविते शुक्लम् दापयित्वा तथावात्तिकं स्य पात्रं विधानतः नैविपत्नी भवेद्दशभुयावदाम
 रणांतकम् लक्षणातद्वचः श्रुत्वा जलं स्पृष्ट्वा च गम्यतः स्नात्वा कृष्णार्पणं कृत्वा ददौ तस्यै फलं ततः तत्पुण्यस्य प्रभावेन तत्क्ष
 णादेव चोद्यितम् स्वभुजंगं प्रेपयित्वा सधृतं कांस्यपात्रकम् कुमार्यादापयामास वैधव्यस्यापनुरोये एतत्पुण्यप्रभा
 वेण कुमारिणां पिशोभना तदा भवजीविपत्नी बभूव बहुपुत्रका कुमारी शोभनाना न तत्पतिः कणभोजक तद्वाधवस्तदा स
 नैनुदुस्तां सुलक्षणम् याजकं चापि संप्रीत्या जग्मुस्ते स्वानिकेतनं लक्षणापि च दोषेण भुजंगेन च संयुता माघस्नानंततः

कृत्वा व्रतभेदचकारसा ततस्तुमरणंप्राप्तेदासस्तस्याः सहायकृते गयोनामं महाराजश्चक्रवर्तिवभूवहसालक्षणाच
 तत्पत्नीसर्वलक्षणसंयुता बभूवलोकावस्थानाजिवभारसुपुत्रिका तस्माद्योगमाघमासस्यसाहाय्यचकारित्यतिथि
 र्मेस्यतत्फलंप्राप्यमुच्यतेनात्रसंशयः नित्यस्नातुमशक्यश्चेत्कुर्व्यात्सतुदिनत्रयम् द्वादश्यांरथसप्तम्यांपौर्णिमा
 स्यात्तथैवचसोपिपूर्णफलंप्राप्यविष्णुलोकमर्हयते तदेवकर्मजफलमहापातकनाशनं योनस्नातिनरोमोघमकरस्थे
 दिवाकरे ब्रह्महासतुविज्ञेयः सर्वकर्मनुग्राहकः नारीवापिनरोवापिनस्नायादरुणोदये रौरवंनरंक्रप्राप्ययावदा
 भूतसंस्तुव रोगाद्यपहतोयस्तुयादौप्रक्षाल्यवाग्यतः धौतवस्त्रपरीधायात्रिशच्यचवारिणा गायत्र्यामं
 त्रितंचांभः प्रोक्षयेन्मूर्ध्निसद्विजः सोपिस्नानफलंप्राप्यभेदेतेविष्णुमंदिरे येचशृण्वतिसततयेपठतिनरोत्तमाः ते
 सर्वपापनिर्मुक्तायास्यतिपदमव्ययम् ॥ इतिवायुपुराणोक्ताविष्णुलक्षवर्णिकथा अथप्रयोगः ॥ आवाणशुद्ध
 प्रतिपदमारभ्यकार्तिकपौर्णिमासीपर्यंतं प्रत्यहमेकसहस्रवार्तिककादीपनकार्ग्यं व्रततिउद्यापनं अथवा माघ
 वैशाखपौर्णिमास्यालक्षवर्णिकोद्यापनं एतेषामभावे अन्यदाशुभकालेकार्ग्यंतिथ्यादिकीर्त्तयति आत्मनः रजःसंप
 र्कादिविविधपातकसंपाद्यागम्यागमनकोटिनाशविविधैर्हिकपुत्रपौत्रादिसुखप्राप्तिपुर्वक विष्णुलोकप्राप्तिद्वारापर
 मेश्वरप्रीत्यर्थं आचरितयल्लक्षवर्णिकाव्रतंतत्पूर्णफलावाप्तयेतदुद्यापनंकरिष्यइतिसंकरष्य आचार्यवरणाते
 सर्वतोभद्रैकलशंप्रतिष्ठाप्य तन्मध्येइदंविष्णुरितिमंत्रेणविष्णु तदक्षिणसावित्रीसहितंब्रह्माणं ब्रह्मयज्ञा
 नामितिमंत्रेण तदुत्तरेगौरीसहितंशंभुं नमःशंभवायेतिमंत्रेणशंभुमिति क्रमेणदेवतात्रयंसंस्थाप्य पुरतो
 राजंतंगरुडंसंस्थाप्य सामध्वनिशरीरस्त्ववाहनंपरमेष्ठिनः विषयापहरोनित्यमतःशांतिप्रयच्छमे इतिमंत्रे
 एगरुडंपूजयेत् चंदनंपुष्पपूजति अंगपूजा कालायनमः शिरःपूजयामि विष्णवे ललाटं पूजयेन्नंप्रपू-

रवयेकलीपू. तेजोरूपायस्तनोपू. गेहेश्वरायवक्षः पू. निरंजनायउदरं पू. फलाध्यक्षायनाभिं पू. विश्वरू-
 पिणिकाटिपू-जगद्वभवेगुह्यं पू. स्वप्नकाशायऊरूपू-स्वयंज्योतिपेजाननीपू-चक्षुर्ब्रूहायगुल्फौपू-जनाधियायपादौपू-
 परब्रह्मणेसर्वगंगपू. ततोविशेषपूजोपहारादिसमर्प्यरात्रिजागरणेनसमाप्य प्रातःसतिलैर्वैः अग्नेनयसुपथ
 ति वस्यादशांशतोहोमतर्पणादिकुर्ध्यात् तत्रआग्निप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अत्रप्रधानदेवंलक्ष्मीसहितंवि-
 णुवृत्तान्वितपायसपलाशसमित्पूतद्रव्यैः सहस्रसंख्याकाहुतिभिस्तथाब्रह्माणंशंभुक्वदंविष्णुः स्रग्यज्ञानंनमः
 गंभवायेतिमंत्रैः प्रत्येकमष्टोत्तरशतमष्टाविंशत्याहुतिभिर्गायत्र्याचधृतंहुनेत् ततःपीठस्थदेवंसंपूज्यगोघृतलो-
 डितसहस्रवार्त्तिकांकृत्वा तत्रआचार्यैःसंपूज्यपीठंविंशत्पलघृतपरितकांस्यपात्रवयथाशक्तिवा तथाच सुवर्णव-
 तिसंयुक्तरौप्यंदीपंकांस्यपात्रसहितंदद्यात् तत्रमंत्रः रौप्यपात्रस्थितंदीपंहेमवार्त्तिसमन्वितं कांस्यपात्रेणपिहितं
 ददामिब्रतयूतंये ततोधिकफलाप्तयेगांचदत्त्वा दशाधिकान्द्विजान्सदन्नेनभोजयेदिति एवमेवमाणिक्यलक्ष-
 वर्त्तिव्रतं पूर्वोक्तेनविधानेनकुर्यात्सर्वमतंद्वितइतिवामनपुराणोक्तलक्षवार्त्तव्रतं अत्रैवलक्षदीपदानमुक्तं भविष्य-
 दीपानालक्षकंयस्तुक्रुर्ध्यात्परमधार्मिकः योवलकालंप्रज्वलतिदीपास्तोलंगसन्निधौ ब्रह्मणोयुगसाहस्रंदात्तास्व-
 र्गमहीयते कौसुंभवार्त्तिसंयुक्तादीपादत्ताःशिवालये सुरलोकेचकलासोतिष्ठतिशिवंमृतंयइति इदमुपलक्षण-
 मिदंचसर्वदेवतानांदिवालयेष्वपि विधेयमिति अथवापुराणोक्तंवलक्षवार्त्तव्रतं ॥ नारदोवांच ॥ श्रुतानिदेवदे-
 वेशत्रतानिनियमास्तथा तीर्थानिचमहोदेवयज्ञदानान्यनेकशः नास्तिमेनिश्चयेदेवध्यामितोहलयापुनः कथ-
 यस्वब्रह्मदेवयद्रौप्यंव्रतमुत्तमं ॥ शिवउवाच ॥ शृणुनारदयत्नेनयद्रौप्यंव्रतमुत्तमं लक्षवर्त्त्यमहापुण्यंसर्वोप-
 द्रवनाशनं सुखसंपादिदत्तैर्बभूवुन्नराज्यसमृद्धिदं शंकरप्रीतिजननंशिवलोकप्रदंशिवं स्वभर्त्रासहसंबंधमहा

स्निहकरपरं शृणु नारदयत्नेन गिरिशो यन्ननुष्यति यत्कृत्वा कृतकृत्याः स्युर्देवाः सुरेश्वराः येष्वेवात्मानकुर्वति
 तत्रैषा दुःखभागिनः रुद्रवत्ति समनास्तावपुलाकेषु प्रव्रत आतएव सदा कार्यव्रतमतस्तु दुल्लभं मया स्यात् व्रत
 मिदं किमन्यच्छेत्तापि च्छासि ॥ नारद उवाच ॥ पूजाविधिचेम ब्रूहि किं विधानं वदस्व मे ॥ ईश्वर उवाच ॥
 शृणु ब्रह्मन्महाभाग यत्त्वं श्रोतुमिहाहसि काष्णसततुभिः कार्यादापवर्तः शिवप्रिया लक्षसंख्या च कर्तव्या गङ्गा
 ज्येन परपूरुताः देयाः शिवालयनि त्यभक्तियुक्तं चेतसा अस्याविधानं तिथ्यादिकर्त्तव्यं अखिलदुरितना
 शाभीष्टसिद्धिपूर्वकारिवलोकप्राप्तिद्वारा सांशिवप्राप्त्यर्थं याविध्या चरितरुद्रलक्षवार्त्तं व्रतस्य सागफलस्यै
 तदुद्यापनं करिष्ये इति सकल्प्य आचार्यवरणंति लिङ्गतो भद्रे ताश्च कलशोपरि हंसं वरुद्रं कद्रुद्रायेति मन्त्रेण
 प्रतिष्ठाप्य पुरतो राजतं च यमसंपूज्य पुराणश्रवणादिभिरात्रिंशतिमन्त्रेण वा
 व्रतप्रधानं सार्वरुद्रं रुद्रसूक्तं नमः शम्भवायेति मन्त्रेण वा धृतपायसवित्स्वद्रव्यैः सह स्राहुतिभिर्मण्डलदेवताश्चैकैक
 यज्याहुत्या यक्ष्येत त पठिगां च दीपं च पूर्वोक्तविधिना चार्थसंपूज्य दत्त्वा एकादशाधिकान्विप्रान्सदन्नं भोजयत्
 अत्र च वर्त्तिदशां प्रातः होमं तदशां शदशां शतो द्विजभोजनं च होमदशां शतः साधारणं तर्पणं कांस्यपात्रे दीपदानं
 च पूर्ववत्कांस्यपात्रसहितं कार्यम् इति रुद्रलक्षवर्त्तिव्रतोद्यापनं अध्यागमोक्तं विष्णुलक्षवर्त्तिव्रतोद्यापनं ति
 थ्यादिकर्त्तव्यं अखिलपापक्षया शिवलोकप्राप्तिकामनया आचरितरुद्रलक्षवर्त्तिव्रतोद्यापनं करिष्ये आचार्यं व
 रणंति पठिंसां वरुद्रं नमो भवायेति मन्त्रेण संस्थाप्य पूजयेत् प्रातः अग्निं प्रतिष्ठाप्य अन्वा दध्यात् अत्र प्रधा
 ने रुद्रं नमो भवायेति मन्त्रेण तिलाज्याहुतिभिः सह स्रमण्डलदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्या यक्ष्येत ततः पठिगां च दीपं
 च दत्त्वा एकाधिकान् द्विजान् भोजयेत् होमं मन्त्रश्च स्थापनोक्त एव ॥ इति रुद्रलक्षवर्त्तिविधानम् ॥

अथदीपविधानं विष्णुधर्मोत्तरे पंचायेतनदवतानांस्वाराध्यदेवताग्रतः 'चातुर्मास्यथसंप्राप्तेशुभमासिचंभूमिप
 प्रत्येकमेकदीपंचपीतगव्यवृतेनच तिलतेलेनवाकुर्यात्तत्कपूरेणसमन्वितं' दीपप्रज्वाल्यविधिवत्संवकार्य्यसमं
 भुवा एकसूत्र्याद्विसूत्र्यावावित्वाख्यामणिकान्विता एवंप्रकारेणलक्षदीपदानं 'देवाश्रेकृत्वा कात्तिकयांउषा
 पनंकुर्यात् ॥ तद्यथा ॥ ओमद्यतिथ्यादिकर्तित्नाते आत्मनेविधिवपापक्षपूर्वकाभीष्टासिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वर
 प्रीत्यर्थयाविध्याचरितस्यदीपदानव्रतस्यसांगतासिद्धार्थतदुद्यापनं आचार्य्यवरणति सर्वतोभद्रकलशेहमं
 पूज्यदेवंतत्तन्मेरेणसंस्थाप्ययथोपचारैःसंपूज्य रात्रौजागरणंविधायप्रतः अग्निंप्रतिष्ठाप्य अन्वाध्यात् ॥
 अत्रप्रधानं देववृताक्तिलद्रव्येणसहस्त्राहुतिभिर्मंडलेवताश्वैककयाज्याहुत्यायक्ष्ये ततःपीठंस्वर्णवार्त्तसयुक्तरो
 प्यदीपंवृत्तपूरितकंस्यपात्रसाहितब्राह्मणायदत्त्वा गांचप्रतिपाद्यद्विजान्भोजयेदितिचातुर्मास्यादौविष्णुधर्मोक्तं
 लक्षदीपव्रतोद्यापनं अथमार्गादिमासेचातुर्मास्यादौचफलस्यागव्रतोद्यापनं मत्स्यपुराणे नदिकेश्वरउवाच फल
 त्यागस्यमाहात्म्यंभवेत्तच्छृणुनारद यदक्षयंपरेलोकैःसर्वक्वामफलप्रदं मार्गशीर्षेशुभेमासिद्वितीयायामुनिव्रतःद्वाद
 श्यामथवाष्टम्यांचतुर्दश्यामथापिवा आरेभच्छुक्लपक्षस्यकृत्वाब्राह्मणवाचनं अन्येष्वपिचमासेषुपुण्येषुमनिसत्तम
 सदक्षिणंपायसेनशक्तिर्भोजयेद्विजान् अष्टादशानांधान्यानामन्यत्रफलमूलकं वर्जयेद्वदमेकंतेविनैवौषध
 कारणं सष्टपकांचनरुद्रधर्मराजंचकारयेत् कूर्वाढमातुलगंचवार्त्तिकंपनसंतथा आद्यालातर्कापिगानिकालिगम
 थचारुक कर्दमंदादिमंशत्तयाकलधौतानिषोडश मूलकामलंकजवृत्तितिणीकरमंदकं कंकौलककुंडारकरर
 कुटजंशमी उदुंबरनारिकेलंद्राक्षाथवृहतीद्वयं रौप्यानिकारयेच्छत्तथाफलानीमानिषोडश तांचतारफलंकुर्या
 दगस्त्यंफलमेवच पिढकंकाश्रम्यफलंतथासूरणकंदजं रत्नालुभाकलालंचचरकाइमीरचावंटं चित्रवल्लीफलं

नदत्तकृतालिपकाफलं ग्राम्यनिष्पावमधुकावर्तेगुदपटोलकं ताद्याणिषोडशैतानि कारयेच्छक्तिनरः उदकुं
भद्रयंकुम्पाद्यान्यापरिसवाससं भ्रक्ष्यपत्रद्वयोपेतहेमरुद्रद्वयान्वितं धेन्वासहैवशांतायविप्रायाथकुटुंबिने स
पत्नीकायसंपूज्यपुण्येन्हिविनिवेदयेत् यथाफलेषुसर्वेषुवसंत्यमरकोटकाः तथासर्वफलत्यागत्रताद्राकिः शिवे
स्तुमे यथाशिवश्रधर्मश्चसदानंदफलप्रदौ इत्युक्तफलदानेनममस्यातांवरप्रदौ यथाफलानां कामाः स्युः शिवभ
केपुसंब्रं तथानंतफलावाप्तिर्मेस्तुजन्मनिजन्मनि यथाभेदनपश्यामिशिवविल्यकंपद्मजान् तथाममास्तुवि
भ्रात्माशंकरः शंकरः सदा इतिदत्त्वाचतस्सर्वमलंकृत्यचभूषणैः शक्तश्चेच्छयनंदद्यात्सर्वोपरकरसंयुतं अशक्त
श्रफलान्येवयथोक्तानिविधानतः तथोदकुंभसंपुक्तौ शिवधर्माचकांचनौ विप्रायदत्त्वाभुजीतवाग्यतस्तैलवार्जितं
अन्यानिपियथाशक्त्याभेजेयद्द्विजपुंगवान् एतद्भागवतानंतसौरैर्वैष्णवयोगिनां शंभोः सर्वफलत्यागोव्रतवेद
विदेविदुः नारीभिश्चयथाशक्त्याकर्तव्यंव्रतमुत्तमं एतस्मान्नपरं किंचिदिहलोकेपरत्रच व्रतमस्तिमुनिश्रेष्ठय
दनंतफलप्रदं सौवर्णरौप्यताम्रेपुष्यावंतः परमाणवः भवंतिगण्यमानेपुमनिसत्तमसंबंधा तावद्युगसहस्राणि
रुद्रलोकिमहीयते एतत्समस्तखलुपापहरंजनानामाजीवनयमनृजेपुचसर्वदास्यात् जन्मान्तरेष्वपि न पुत्रवियो
गदुःखमाप्नोतिधामचपुरंदरदेवजुष्टं योवाशृणोतिपुरुषोत्पधनं पठेद्ब्रह्मदेवालेषुभुवेनपुचधार्मिकामान् पापैर्वि
मुक्तवपुरेतिपुंरमुरारानंदकृत्यदमपैतिमुनाद्रसोपि इतिमत्स्यपुराणोक्तं फलं त्यागत्रतमाहात्म्यमष्टाविंशोऽध्यायः
अथपार्थिवल्लिगोद्यापनं तत्रादोका मनोभेदेनपुजाप्रकारः सचफाल्गुनकृष्णचतुर्दश्यां शिवरात्रिव्रतं विधानेन
द्वप्रपंचितस्तथापि सुवोधायात्रापिप्रपंच्यते सहस्रत्रायलक्षं वाकोटिचाथविधानतः लिगानां पुजयित्वाचसं
वांन्कामानवानुयात् मल्लिगपार्थिवं शुद्धं भक्तिमत्किंकरं त्रिसंध्योर्वाचयेत् लिगं कृत्वा विल्वेन पार्थिवं एकांशं

शतं चापि सर्वाभीष्टानवाप्नुयात् शुद्धदेशसमीभूतामृदमादाय यत्नतः शुद्धेन वारिणाभ्युदयसंघटयापितथा पुनः
लिंगानां संख्यया कुर्व्यात्पृथक्पिडान्यथाक्रमं पलद्दयच्चकर्तव्यं न्यूनैर्नैव सदैव हि अखडंतुवरीलिंगाद्विखडंस्था-
वरं स्मृतं लिंगमादौ विधायाथ पीठवाकारयेत्ततः पञ्चजवृंफनाकारं लिंगं कुर्व्यान्मनोहरं वस्तुलचतुरस्रं वासम
पीठद्वयं शुभं दर्शनादेव लिंगस्य देवगंधर्वकिन्नराः तत्क्षणं रचायत्वा शुभं चंतिनात्र संशयः साक्षतं स्थापयेत्
स्मान्निर्माणक्षण एव तत् ॥ अथ पार्थिवो लिंगस्य पूजाधारं स्थानं स्कांदः पापाणोदरुदंशे वादार्त्तास्तारितभूस्थले पु
ष्पप्राकारं सैकोणं पाणोवोदिकां स्विंति सवित्वात्स्वप्रात्रं वास्यापयैत्पार्थिवं शिवं मूलिलहस्तकोवापिसंक्षा
लितं करो यथा तत्रोपवर्ताः पंचाष्टोडशप्रौक्तद्वौ त्रिशदुपकारकाः यस्तु पूजयेते न स्यादलिंगो त्रिभुवनेश्वरं स
त्वराराममोक्षाणां क्षिप्रं भवति नाजनं आदौ गणेशं कृत्वा तु लिंगं कुर्व्यात्ततः परं पश्चाच्छाकितं ततः स्कंदं ततो लिंगा
न्यथापि च पार्थिवपूजायां नाम त्रयोः पार्थिवो चित्तं मणौ हरो महेश्वरः शंभुः शूलप्राणिः पिनाकधृक् शिवः पशुपति
अथ महोदय इति क्रमात् मुद्रानयनसंघटप्रतिष्ठाह्वानमेव च स्थापनं पूजनं चैव क्षमस्वेति विस्मर्जनं ॥ अस्याः काम
नां परत्वेन एकादशप्रकारः पार्थिवो चित्तं मणौ अणुमोचनकामश्चाकादशादिनपथं तत्र त्यहमेकलिंगं कृत्वा
दृहती पुष्पं घृताकर्तव्यं अर्चुणा अस्मिन्निति ऋचं १०८ अष्टोत्तरशतं जपेत् ऋणान्मुक्तो भवति इत्येकः ११
कारः १ पुत्रकामस्तु द्विशतादिनपथं तत्र त्यहं लिंगद्वयं कृत्वा पंचासृताभिषेकः मूलिका पुष्पा गुहोदनं नैवेद्य
कांढात् कांढात्तरोहति इत्यष्टोत्तरशतं १०८ ततः ततोपासनेन प्रतजोषि इत्येतेन चाष्टोत्तरशतदूर्वापणेन पुत्रो भ
वति इति द्वितीयः प्रकारः १२ कन्याकामस्तु त्रिशदिनपथं तत्र त्यहं लिंगत्रयं कृत्वा करवीरपुष्पशर्करानैवेद्य
यावीरवीकं न्येत तत्र मणोत्तरशतं १०८ जपेत् पाशमेनेति दूर्वापणेन कन्या भवति इति तृतीयः १३ द्रव्यका

मस्तु षतुःशतदिनपर्यंतप्रत्यहंचत्वारिलिगानिपूजयेत् किंशुकपुष्पं कदलीफलनैवेद्यं श्रीसूक्तं प्रत्यहं शत
 वारं जपेत् द्रव्यागमो भवति इति चतुर्थः ४ विवाहकामस्तु पंचशतदिनानि प्रत्यहं पंचलिगानि कृत्वा पूजये
 त् चंपकपुष्पं पापसनेवेद्यं गौराभिमायेति ऋचमष्टोत्तरशतं १०८ जपेत् विवाहो भवति इति पंचमः प्र०
 कलहनिवृत्तिकामस्तु त्रिंशत्तदिनपर्यंतं षट्लिगानि प्रत्यहं पूजयेत् वकुलपुष्पं मधुयुतनैवेद्यं मुचामातिसूक्तं प्र
 त्यहं दशधा जपेत् कलहान्मुक्तो भवति इति षष्ठः प्र० ६ तीर्थयात्राकामस्तु पंचशतदिनपर्यंतं सप्तलिगानि
 कृत्वा शतपत्रपुष्पं दध्योदनैवेद्यं रुद्रकादशर्नो जपेत् तीर्थयात्रा भवति इति सप्तमः प्र० ७ विद्याकामस्तु
 विशदं दिनपर्यंतप्रत्यहं षट्लिगानि कृत्वा दध्योदनैवेद्यं यच्छंदसामपञ्चो विश्वरूपं इत्यनुबार्कं दशधा जपेत्
 विद्यावान् भवेत् इत्यष्टमः प्र० ८ अपमृत्युहरणकामस्तु एकशतदिनपर्यंतं नवल्लिगानि कृत्वा धतूरपुष्पं दध्योद
 ननैवेद्यं त्र्यं वकामिति मंत्रमाद्यंत प्रणवसाहितमष्टोत्तरसहस्रं जपेत् अपमृत्युनाशनं भवति ९ दूरगतमुहृदागम
 कामस्तु प्रत्यहं पंचमेकं दशलिगानि कृत्वा कांचनपुष्पं अपूर्णनैवेद्यं योरुद्रोऽश्रमाविति अष्टोत्तरशतं जपेत् दू
 रगतस्यागमनं भवति इति दशमः प्र० १० सर्वदारिद्र्यनिवृत्तिकामस्तु षण्मासपर्यंतं प्रत्यहं मेकादशलिगानि कृत्वा
 रक्ताब्जद्रोणपुष्पं सर्वान्ननैवेद्यं गोघृताक्तं नमो हिरण्यवाहवे इति मंत्रमष्टोत्तरशतं जपेत् दारिद्र्यान्मुक्तो भवति इत्ये
 कादशः प्रकारः ११ कारागृहमोचनेन्योप्यत्र विशेषः एकाविंशतिदिनपर्यंतमेकोत्तरलिगानि कृत्वा तावत्प्रत्य
 हं रुद्रकादशान्या अभिषेकः पलाशपुष्पं दधिमधुघृतमिश्रितमन्ननैवेद्यं अष्टसहस्रं रुद्रं जपेत् निगडान्मुक्तो भवति
 अथ लिंगसंस्थाफलभेदमाह एकपापं हरं लिंगं द्विलिगं श्रीकरं तथा त्रिलिगं सर्वकामाप्तौ कारणं परमं मतमित्यादि
 विद्याकामे सहस्रं चत्वारिंशत्तदिनपर्यंतं पुत्रकामे पंचदशायुतानि कन्याकामे अयुतत्रयं भूकामे सहस्रं सुरूपकामे त्रि

सहस्र राज्यकामेलक्षं मारणसप्तसहस्रं उच्चटिस्तंभनेत्रिसहस्रं जारणाद्विसहस्रं कारागृहमोचनेश्रयुतं निगड
मोचनेसाईमयुतं डाकिन्यादिभयेपंचशतराजभयेश्रयुतं दारिद्र्यमोचनेपंचसहस्रं सर्वकामसप्तायुतानि मोक्ष
कामेलक्षं परमसायुज्यकामेकोटिलिगानि अथकामनाभेदेनलिगभेदानाह सौवर्णालिगसौभाग्यकरं राजतं
यशस्करं ताम्रमयंतुष्टिकरं पितलमयंपुष्टिकरं कांस्यमयं कीर्तिकरं लोहमयंशत्रुमरणकरं सीसमयमायुष्करं
पायाणमयंपुण्यकरं मुक्तामयश्रेयस्करं काश्मीरंश्रीकरं मारकतं शांतिकरं स्फटिकं बहुत्वामित्वप्रदं इंद्रनी
लमयंपेयणकरं पारदंमवसिद्धिकरं चंदनजंज्वरनाशकरं कर्पूरजंशांतिकरं कस्तूरीजसौगंध्यकरं गोरो
चनजरूपकरं कर्पूरगुरुकस्तूरीकंकालंयक्षकदंभः यक्षकदंभजंप्रीतिकरं गोमयजं सर्वरोगहरं भस्मोद्भवमोक्षदं
हारिद्रंप्रीतिवद्धनं नवनीतजंकीर्तिकरं दधिजंलक्ष्मीकरं दुग्धजंसुखकरं शर्करांत्यपुत्रकरं लवणोत्थंसर्वलोक
वशकरं कृष्णतिलोद्भवलोचकप्रदं उक्तं ह्येतेषु लिगेपुष्पाधिं वक्षिप्रसिद्धिदं कृतेमणिमयं लिगं त्रितायहिमसंभयम्
द्वापरेपारदंश्रेष्ठपाधिंवंतुकलौयुगे इतिलिगपूजानिर्णयः ॥ अथपूजारंभकालः शेषागमे कार्तिके
मार्गशीर्षेवामाघेवशाखसंज्ञके श्रावणेबहुलेपक्षेत्रतस्यारंभेणभवत् स्थलविशेषमाह पुण्येषुण्यनदीतिरेपर्वताश्रे
शिवालये श्रीवृक्षाश्चत्थतुलसीधात्रीज्वायतेनचर्व गोष्ठेगृहेवादेवाग्नि सूर्यगोविप्रसन्निधौ शिवपूजाविधातव्यापु
र्वपूर्वमहाफलं अथसमाप्तिकालः कार्तिकादिशुभमासिलिगानांचसमापनं चतुर्दशीदेशयुक्ताश्रष्टमीनवमीयुता
समाप्तिस्तत्रकर्त्तव्यारौद्रयुक्तेगुनर्वसौ अन्येष्वपिचकालेषुशुभेषुचसमापनम् ॥ अथपाथिवलिगोद्यापन रुद्र
यामले अथातः संप्रवक्ष्यामि प्रतिष्ठांलिगिकस्यच प्रतिष्ठापदमुद्यापनपरं येनयस्यविधानेनजतंसंपूर्णता
मियात् सहस्रंवाथलक्षंवापूजयित्वाथविधि कोटिवाथविधानेन कामनावाप्रपूर्यते समासेतुव्रते

राजन् विनिर्माय महेश्वरं संशययित्वा तं कलशे संपूज्या ॥ ध्यादिभिः क्रमात् ॥ गंधमाल्यस्तथा धूपैर्नवेद्यै
 विविधैस्तथा हिरण्यगवोवासां शिवाय विनिवेदयेत् दण्डवत्प्रणतो भूत्वा स्तुवा वैव शेषतः एकाग्रमा
 नसो भूत्वा ततो मंत्रमुदीरयेत् अंगहीनमंत्रहीना क्रियाहीनमहेश्वर पूजितो सिमया प्रभो मंत्रेणाक्षरहीन नि क्रियाहिनि
 ध्यापहतैः पुण्ये रशस्तर्भा वदूषितैः केशकीटापविद्धैश्च पूजितो सिमया प्रभो मंत्रेणाक्षरहीन नि क्रियाहिनि
 नवाप्रभो मनोवाकायदुष्टेन पूजितो सित्रिलोचन यद्यप हतपत्रेण कृतमध्यादिकं मया तामसेन स्वभावेन त
 त्समस्त्वमप्रभो मंत्रेणाक्षरहीनेन पुण्येण विकलेन वा पूजितो सिमहा देव तत्सर्वमक्षम्यतां व्रतं संपूषतां यात
 फलं चाक्षयमस्तु मे एवस्तु त्वानमस्कृत्य विसृज्य च महेश्वरं नैवेद्यादि च तत्सर्वमभ्यांगाय निवेदयेत् ब्राह्म
 णान्भोजयित्वा तु दद्यात्तेभ्यश्च दक्षिणां यथा शक्त्या धेनु वस्त्रं हिरण्यं व्रतदाक्षणां अथान्यत्र कारो भाविष्ये नार
 द उवाच ॥ कथमुद्यापनं चास्या किं प्रकारं महाफलं कथमाशु महादेव लोका नामुपकारकम् ॥ ईश्वर उवाच ॥ यः
 शिवं संपुपात्यै वालं ग्राप्ते मनोरथः ॥ तत्प्रमाणं तु सौवर्णयथा शक्त्या यथा सुधीः ॥ रौप्यताम्रमथापि स्यादष्टम्या च
 महं फलं ॥ चतुर्दश्यां च भद्रायां संनिवाथ प्रयोजयेत् ॥ उद्यापयेदित्यर्थः ॥ मंडले लिङ्गतो भद्रं कलशं तत्र विन्यसेत्
 उपोष्य प्रयमेवा हि संपूज्य परमेश्वरं ॥ ॥ जातवा ॥ त्रानिर्वोपे जांगरं तत्र कारयेत् ॥ स्तोत्रैश्च विविधैः सूक्तैः पूज
 येत् परमेश्वरं ॥ चतुर्दशीदशैषु कां चाष्टमीं नुमीयुता ॥ ॥ पारणतत्र कर्त्तव्यं रौद्रयुक्ते पुनर्वसौ ॥ पंचकंदशं कद्राभ्या
 मधिकीं दशतिः ॥ ॥ पराः ॥ चत्वारिंशच्चतुर्भिश्च ब्राह्मणान्भोजयेत् ॥ ॥ आर्चाद्यैः प्रथमं पूज्य ब्राह्मणं शततः परं
 न शैशं च गिरिं शं च पूजयेच्च विधानतः ॥ वस्त्रेण दक्षिणाभिश्च पूजयेच्छिवं तत्परान् ॥ मृत्युं जयेन्मंत्रेण अग्नौ हुत्वा थपायसं
 हुत्वा थशक्तिं इत्यपि चिन्पाठः ॥ ॥ ॥ अस्मिन् यथा ठेवृते नुवद्वयं ॥ रुद्रेणाप्यथा हुत्वा नमो भिन्नेन वा पुनः ॥ नमो

मंत्रेण नमोभवायोतिमंत्रेण रुद्रेणयदंहिमस्तदाप्रतिमंत्रेण यदामृत्युजयमंस्तदाकृतलिंगपूजादशशिनहो
 मः तदशशिनतर्पणं तदशशिनमार्जनं लिंगतत्पूजयायुक्तमाचार्यायनिवेदयेत् तत्रमंत्रः- शिवशक्त्या-
 त्मकंयस्माज्जगदेतच्चराचरं तस्मादेतेनमेसर्वकरोतुभगवान् शिवः कैलासवासिगौरीशोभगवान्भगने
 ब्रह्मा चराचरात्मकोलिरूपोदिशतुमेशिवं ततश्चदक्षिणादत्त्वानमस्कुर्यात्पुनः पुनः सोद्यापनं व्रतं कृत्वा प्राशु
 यात्परमपदं शिदलोकं समासाद्य निवसेत्तत्रैव ध्रुवं इति पार्थिवं लिंगोद्यापनं अथोद्यापनविधानप्रयोगः त
 त्रादौपुजांप्रयोगः ओमयेत्यादितिथ्यादि भर्तृनातित्रमुक्तकामनामुद्दिश्य कृतानां पार्थिवं लिंगानां यथासंख्यपूजा
 याः सपूर्णफलावाप्तयेतदुद्यापनं करिष्ये इति संकल्प्य पुण्याहवाचननादींश्चाद्धादिविधाय आचार्यैर्दृष्ट्वा तत
 आचार्यैः यदत्र संस्थितं भूतमित्यादि मंत्रपाठान्ते भूतानुत्सार्य द्वारपूजां कुर्व्यात् यतु द्वारोपशोभितमंडपे शा
 नभागे स्थितसदाशिवमंडपायनमः प्राग्द्वारपार्श्वयोः नादिनेनमः महाकालाय नमः- चिच्छक्त्यै नमः वास्तुपु
 रुषाय नमः दक्षिणद्वारपार्श्वयेः गणेशाय नमः वृषभाय नमः चिच्छक्त्यै नमः वास्तुपुरुषा- पश्चिमद्वारपार्श्वयोः
 भृंगिरिदये स्कंदाय- चिच्छक्त्यै- उत्तरद्वारपार्श्वयोः इंद्रिने चंडीश्वराय- चिच्छक्त्यै- द्वारेश्वरिभ्यः- वास्तुपु
 रुषाय- इति- पश्चिमद्वारे प्रविश्य वेदपिण्डमस्तुपविश्य- लिंगतोभद्रे- ब्रह्मादिदेवतास्थापनपूर्वकं- कलशं
 प्रतिष्ठाप्य 'तदुपरि देवं स्थापयित्वा' तन्नादौ न्यासां कुर्व्यात्- ललाटेशिवाय नमः- कंठेरुद्राय- नाभौ ईशानाय-
 जान्वोः शंकराय- पादयोः सदाशिवाय नमः- अथ यजुर्वेदोक्तानां महान्यासां कुर्व्यात्- याते रुद्रशिवातनूरघोरापापका
 शिनि- तं यानस्तन्वांशं तमयागिरिं शताभिचाकशीहि शिखायां अस्मिन्महत्त्येवेत्रं तरिक्षे भवाद्वाधिते पाशसहस्र
 योजने वधं न्वान्ति नमसि शिरसि- २- सहस्राणि सहस्रशो वाव्होस्तवे हेतयः- तांसां मीशानो भगवः- पराचीना

अस्तुरुद्ररूपेभ्यः मध्यमयोः ३ तत्पुरुषायविद्महे महादेवायधीमहि तन्नोरुद्रः ॥ प्रचोदयात् ॥ अनामिकयोः
 ४ ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानां ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोधिपतिः शिवो मे अस्तु सदा शिवो मे कनिष्ठिक-
 योः ५ नमो वः किरिकेभ्यो देवानां हृदयेभ्यो नमो विचित्रेभ्यो नमो विक्षन्त्रकेभ्यो नमः आनिर्हतेभ्यः हृदये ॥ १५ ॥
 नमो गणेभ्यो गुणपातिभ्यश्च वीर्यमः नमो ब्राह्मणेभ्यो ब्राह्मणपातिभ्यश्च वीर्यमः ॥ १६ ॥ नमो गृत्सेभ्यो गृत्सपातिभ्य-
 श्च वीर्यमः नमो विरूपेभ्यो विरूपेभ्यश्च वीर्यमः ॥ १७ ॥ विकिरिन्द्रविलोहितनमस्ते अस्तु भगवः ॥ या
 स्ते स ह्रस्वश्च हेतयोन्निवपंतुताः उदरे ॥ १७ ॥ नमो हिरण्यवाहवे सान्येदिंशचपतेयनमः नमो हरिकेशयोपवीतिने बुक्षा-
 रिकेशेभ्यः ॥ पशूनां पतेयनमः नमः शशिपराय त्विपीमते पर्यानां पतेयनमः नमो हरिकेशयोपवीतिने बुक्षा-
 णां पतेयनमः ॥ पार्श्वयोः ॥ १८ ॥ नमः शंभवाय च मयो भवाय च नमः शकराय च मयस्कराय च नमः शिवा-
 य च शिवतराय च दक्षिणकुक्षौ ॥ १९ ॥ द्रापेन्द्रधसस्पतेदिरिन्द्रनीललोहितः आसां प्रजानां मेषां पशूनां मा-
 भेर्मरौ चोचनार्कचनारामस्तु वामकुक्षौ ॥ २० ॥ हिरण्यगर्भः समवर्ततां प्रभूतस्य जातः पतिरेक आसीत्
 सदा धारयतिर्वीर्यान्ते मां कस्मै देवाय हविर्वा विधेम नाभौ ॥ २१ ॥ मीढुष्टमशिवतमशिवो नः सुमना भव
 परमेव क्षत्रायुर्धनिधाय कर्तव्यमान आचरन्पिनाकविश्रद्वा गहि कट्याम् ॥ २२ ॥ शिवो नामासि स्वधितिस्ते
 पिता नमस्ते अस्तु मामाहि श्चसिनिर्वर्तयाम्यायुषेनाथाय प्रजननाय राय रूपोपाय सुप्रजा स्वायसुवीर्याय लिगे
 ॥ २३ ॥ यं भूतो नामाधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः तेषां ह्रस्वस्त्रयोजने वधन्वानितन्मसि गुह्ये ॥ २४ ॥
 इमां रुद्रां यतपसं कपर्दिनक्षयद्वीराय प्रवरा महेमती यथानः शमसाद्विपदे चतुष्पदे विश्वपटुग्रामि अस्मिन्ननातुरम्
 पुनर्गुह्ये ॥ २५ ॥ ॥ इपेत्वोर्जेत्वा वायवस्य देवो वः सविता प्रापयतु श्रेष्ठतमाय कर्मणः ॥ आप्याय ध्वमघ्न्या इन्द्राय

मुखाकधिः 'ललाटे' ३१ हंसः १ शुचिषट्सुरतरिक्षसंज्ञोतवादिषदतिथिदुराणसतनृपद्वरसदृतसंज्ञोमसदञ्जागो
 जाऋतजाऋजिजाऋतवृहत् 'श्रुयोर्मध्ये' ४ अयंकयंजामहेमुग्धाधिपुष्टिवदनं ऊर्वारुक्मिवंधनान्मृत्योमुखीय
 मांमतात् अयंकयंजामहेमुग्धाधिपतिवेदनं ऊर्वारुक्मिवंधनान्मृत्योमुखीयमांमतात् इतिनेत्रयोः ५ अग्नि
 ज्योतिर्गन्धिस्वाहा सूर्योऽज्योतिर्गन्धिः सूर्यः स्वाहा आग्निर्वचोऽज्योतिर्वचः स्वाहा सूर्योर्वचोऽज्योतिर्वचः स्वा
 हा ज्योतिः सूर्यः सूर्योऽज्योतिः स्वाहा तृतीयनेत्रे - ६ नमः श्रुत्यायंचपध्यायच नमः कट्यायचनीप्यायच नमः कू
 ल्यायचसंस्थायच नमोनादेयायचवंशतायच कर्णयोः ७ मानस्तोकेतनेयमानं आयुषिमानो गोपुमानोऽश्वधुरि
 पः मानोवीरान् रुद्रभास्मानोवर्धाहविष्मंतः सदा मिवाहवामहे नासिकयोः ८ अततत्यधनुष्ठं स हस्तदक्षश
 तेपुथे निशील्य शल्यानां मुखाः शिवोनासुमनाभव मुखे ९ नमोर्वचतेपरिवंचतेस्तायूनांपतेयनमः नमोनि
 निषंगिण्डपुधिमतेतस्कराणांपतेयनमः नमः सकायेभ्योजिघाक्षसंख्यामुष्णतांपतेयः नमः नमः सिमद्भोनक्तवरक्षो
 विंकृतानांपतेयनमः ग्रीवायां १० ॥ नीलग्रीवाः शितिकंठादिवक्त्ररुद्राडपाश्रिताः तेषां स हस्तयोजनेन वधन्वा
 नितन्मसि ११ कठदेशे ॥ ११ ॥ नमस्तत्रायुधायानाततायधृष्णवे उभाभ्यामुतेनमोबाहुभ्यांतवधन्यने
 वाहोः १२ यातेहेतिर्मातुष्टुमहस्तेवभूवतेधनुः तयास्मान्विश्वतस्त्वमयक्ष्मयापरिभुजउपवाहोः १३ येतीयानि
 प्रचरतिसूकोहंस्तानिषंगिणः तेषां स हस्तयोजनेन वधन्वानितन्मसि हस्तयोः १४ संघोजांतप्रपद्यामिसंघोजातां
 ययै नमः १५ भवेभवेनानिभवेभवंस्वमांभवोद्भवाय नमः अंगुष्ठयोः १६ ॥ वामदेवाय नमः ज्येष्ठाय नमः
 श्रेष्ठाय नमः रुद्राय नमः कालाय नमः कलविकरणाय वंलाय विलविकरणाय वलप्रमथनाय म
 मोन्मनाय सर्वभूतदंमनाय नमः तर्जिन्योः अघोरैभ्योऽथघोरैभ्योऽघोरघोरैरेभ्यः सर्वेभ्यः सर्वसर्वेभ्यो नमस्ते

अस्तरुद्ररूपेभ्यः मध्यमयोः ३ । तत्पुरुषायविद्महे महादेवायधीमहि । तन्नोरुद्रः । अनामिकयोः
 ४ ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानाब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोधिपतिः शिवोमेअस्तुसदाशिवउस्-कनिष्ठिक-
 योः ५ नमोवःकिरेकेभ्योऽदेवानांहृदयेभ्योनमोविचिन्वतेभ्यो नमोविक्षन्वत्केभ्यो नमन्नानिहतेभ्य- हृदये ॥ १५
 नमोगणेभ्योगणपतिभ्यश्चवोनमः नमोब्राह्मेभ्योब्रातपतिभ्यश्चवोनमः ॥ १६ ॥ नमोऽगस्त्येभ्योऽगस्त्यपतिभ्य-
 श्वचोनमः । नमोविरूपेभ्योविरूपेभ्यश्चवोनमः ॥ १६ ॥ विकिरिद्रविलोहितनमस्तेअस्तुभगवः या
 स्तेसहस्रह्रेतयोननिवपन्तुताः उदरे ॥ १७ ॥ नमोहिरण्यवाहवेसनान्येदिशांचपतयेनमः नमोऽक्षेभ्योह-
 रिकेशेभ्यः पशूनांपतयेनमः शार्ङ्गपजराद्यत्विषीमतेपर्यानांपतयेनमः नमोहारिकेशागोपवीतिनेऽक्षा-
 णांपतयेनमः पार्श्वयोः ॥ १८ ॥ नम शंभवायचमयोभवायच नमः शकरायचमयस्करायचनमः शिवा
 यचशिवतरायच दक्षिणकुक्षौ ॥ १९ ॥ द्रापेअंधसस्पतेदरिद्रनीललोहितः आसांप्रजानामेषांपशूनांमा
 भेर्मारोऽबोचनार्कचनानाममत् वामकुक्षौ ॥ २० ॥ हिरण्यगर्भं समवर्तताग्रभूतस्यजातःपतिरेकआसीत्
 सदाधारपृथिवीधामुतेमांकस्मदेवाहविषाविधेम नाभौ ॥ २१ ॥ मीढुष्टमशिवतमाशिवोनः - सुमनाभव
 परमेवृक्षआयुधनिधायकूर्तवसान आचरपिनाकविभ्रदः गहि कटयाम् ॥ २२ ॥ शिवोनामासिस्त्वधितिस्ते
 पिता ॥ नमस्तेअस्तुभामाहिष्णुसिनिवर्तयाम्यायुषेनाथायप्रजननायरायस्पोपायसुप्रजास्त्वायसुवीर्याय लिंगे
 ॥ २३ ॥ यभूतोनामधिपतयोविशिखासः कपर्दिनः तेषांस्महस्त्रयोजनेवधन्वानितन्मसि गुह्ये ॥ २४ ॥
 इमारुद्रायतपसेकपर्दिनेक्षयद्वीरायप्रवरामहेमती यथानःशमसाद्विपदेचतुष्पदेविश्वपुष्टग्रामेअस्मिन्ननातुरम्
 पुनर्गुह्ये ॥ २५ ॥ ॥ इपैवोर्जैल्लावायवस्पदेवोवःसविताप्राप्यतुश्रेष्ठमायकर्मणः । आप्यायध्वमध्व्याइंद्राय

भागे प्रजावितोरनमीवा अयंश्चावस्तेन ईशतमांघरांशुसोध्रुवां अस्मिन् गोपतोऽस्यांतवह्निर्यजमानस्य पशून्पाहि २६
 येन पुविविधं यतिपत्रेषु पिवतो जनान् तेषां सहस्रयोजने वधन्वानितन्मासि इति द्वयं वृषणयोः २७ जातवेतसे सुनवा
 मसो ममरातयितो निदहाति वेदः सनः पर्वदतिदुर्गाणि विश्वानो वेर्वसि धुंदुरितात्याग्निः गुदं ॥ २८ ॥
 मानो महांतं मुतमानो अर्भकं मान उक्षंतं मुतमान उक्षितं मानो वधीः पितरं मौतमातरं मानः प्रियास्तन्वो
 रुद्ररीरिपः ऊर्वोः ॥ २९ ॥ एतैरुद्रभागः सहस्वस्त्रां विक्रया तं जुषस्व स्वाहं षते रुद्रभाग आसुस्ते पशुः जानुनोः
 ॥ ३० ॥ नमोज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वजाय च परजाय च नमो मध्यगाय च पगलभाय च नमोजघन्याय च प्रवु
 ह्ण्याय च जंघयोः ३१ नमो ह्रस्वाय च वामनाय च नमो वृहते च वर्षप्यसे च नमो ह्रस्वाय च सवृद्धे च नमो ग्रयाय च प्रय
 माय च गुल्फयोः ३२ ये पथां पथिरक्षय एल वृद्धा आर्य युधाः तेषां सहस्रयोजने वधन्वानितन्मासि पादयोः ३३ अ
 ध्यवो च दधिवक्ता प्रथमो दैव्यो भिषक् अर्हो अस्मान् जंभयत्सर्वाश्रयातु धान्यो धराचीः परासुव कवचं ३४ नमो वि
 लिमने च कवचिने च नमो वार्ष्णे च वरूथिने च नमः श्रुताय च श्रुतसेनाय च नमो दुदुभ्याय चाहनन्याय च उपकवचं
 ॥ ३५ ॥ विज्यं धनुः कपर्दिनो विशल्यो वाणवां उत अने शन्नस्य या इषव आभुरस्य निषंगधिः धनुः ॥ ३६ ॥
 यत्र वाणाः स पतंति कुमारविशिखा इव तन्नं द्रोवृहस्पतिरदितिः शर्मयच्छतुर्विधा हाशर्मयच्छतुर्वाणः ॥ ३७
 विकिरिद्रिविलोहितनमस्ते अस्तु भगवः यास्ते सहस्रं ह्येतयोस्मान्निवपंतुताः तासाम् शिनो भगवः पराचिनामुखा
 कृधि खड्गः ॥ ३८ ॥ नमोस्तु नीलाग्नीनाय सहस्राक्षाय मीढुषे अथ ये अस्य सत्वानो हतेभ्यो करं नमः नेत्रत्र
 याय वीषट् ॥ ३९ ॥ प्रमुंचधन्वनस्त्वमुभयोराल्प्योर्ग्याम् याश्चेतहस्त इपवः पराताभगो वप इत्यहं ॥ ४० ॥
 य एतावंतश्च भूयांश्च श्च दिशो रुद्राविति स्थिरे तेषां सहस्रयोजने वधन्वानितन्मासि दिग्ध्वं धनं ॥ ४१ ॥ एवं

न्यासांवाक्कृत्वाशांवाहामातभावेयत् तौनमोभगवतेरुद्रायइतिदशाक्षरमूलमेवैणवर्णन्यासः उ०शिरसि नल
 लोट मंनासिकायां भंमुखे गंकंठे वंददि तेदक्षहस्ते हवामहस्ते द्रानामौ य.जंघयोः सद्यो
 जातायपादयोः वामदेवायऊयोः अघोरायहृदि तत्पुरुपायमुखे ईशानायशिरसि अथसंपुटीकरणं ॥
 आतारमिन्द्रमवितारमिन्द्रंहवेहवेसुहवं शूरमिन्द्रमाहूयामिशकंपुरुहूतमिंद्र इतिपूर्वं तन्नोअग्नेवरुणस्यविद्वान्
 देवस्येदो अवपासिसीष्टाः यजिष्ठावान्हितमःशोशुचानो विश्वेद्वेपांक्षिसिप्रमुग्ध्यस्मत इत्याग्नेये यमा
 यत्सोमंक्षसनतवमायजुहुताहविः यमयमज्ञोगच्छत्यग्निद्रुतोअरंकृतः इतियाम्ये असुवंतमयजमानमिक्षु
 स्तेनसेत्यांतस्करस्यान्वेद्विअन्यमस्मदित्यसात् इतिनैर्ऋते तत्वायामित्रह्मणावंदमानस्तदाशास्ते । यजना
 नोहविभिः अहेडमानोवरुणोहवोध्युरुशंक्षमानआयुःप्रमोषि इतिपश्चिमे आनोनिशुद्धिः शतनीभिर
 ध्वरंसहस्रणोभिरुपयाहियज्ञं वायोअस्मिन्हविषिमादयस्व यूयं यातःस्वस्तिभिः सदानः इतिवायव्ये
 ययंक्षेमव्रतेतमनस्तनूपविभ्रतः प्रजावंतःसधेमहि इत्युत्तरे तमीशानंजगतस्तस्तथुपस्पतिधियजिन्मवसेहू
 महेवयं पूयानोपयावेदसारक्षितापायुरदव्यःस्वस्तये इतीशाने अस्मैरुद्राःपर्वतामेहनासोरुहस्य भरहू
 तौसंजोपायसंक्षुसेतस्तुवतेधाविपज्ञइज्येष्टाअस्माअवंतुदेवाः इत्यूर्ध्वं स्यानाष्टयिबीनोभवानृक्षरानिवेशनी
 यच्छानःशर्मसप्रथा इत्यधस्तात् इतिसर्वतः कृतांजलिः पठेत् संपुटीकरणन्यास इतिन्यासान्विधाय ध्या
 येन्नित्यमित्यादिपठन्देवध्यायेत् ततःअस्मिन्नूर्जमित्यनुवाकेनपेयाधारयावासुवर्णलिङ्गस्याग्न्युत्तारणंकुर्यात् अ
 त्रालिङ्गप्रमणंतुयावत्प्रत्यहंक्रियते तावन्मानमद्वैवातदद्वैवासौवर्णराजंतवाकुर्यात् तंतःप्राणप्रतिष्ठां कुर्यात्
 दुर्वाह्रींक्रियंरंलंशंसंहंसांविशिवस्यप्राणाइहप्राणास्सीतंष्ठतुपुनः आह्रींमित्यादिसांविशिवस्यजी । वइह

नमो बभ्रुशायन्याधिनेऽन्नानांपतये नमः ॥ इति नैवेद्यम् ॥ नमः पार्थयथावाध्याय च ॥ इति तव वलं ॥
 नमो दुंदुभ्याय च चाह नन्याय च ॥ इति दक्षिणा ॥ नमो हिरण्याय च प्रपथ्याय च नमो मीढुष्टमाय च पुनमेव नमो ह
 स्वाय च वामनाय च नमो वृहेत च वर्षाय च इति पुष्पांजल्यष्टकं दद्यात् एष ते रुद्रभागः सह स्वस्त्राविकया तं जु
 पस्व स्वाहे पते रुद्रभाग आस्त्ये पशुः इति प्रदक्षिणा नमो रुद्रेभ्य इति नमस्कारः ततः स्तोत्र पठेत् ओं नमः ओ
 कार रूपाय नमो क्षरवपुधते नमो नाटात्मने तुभ्यं नमो विदुक्लात्मने आलिंगा लिंग रूपाय रूपातीतायेते नमः त्वमा
 ता स वलोकानां त्वमेव जगतः पिता त्वभ्याता त्वमुहनिं त्रं त्वपिता त्वपिता महः नमस्ते भगवान् रुद्र भास्करा मिते ते ज
 से नमो भवाय रुद्राय उभया साहिताय च शर्वाय क्षितिरूपाय सदासुरभिणे नमः पशूनां पते चैव पावका मिते ते जसे
 सोमाप न्योम रूपाय शब्द रूपाय ते नमः महादेवाय सोमाय श्रमताय नमो नमः उग्राय जमानाय नमस्ते कर्मयो
 गिने पार्थिवानां च लिंगानां यन्मया पूजनं कृतं तेन मे भगवन् रुद्रो वाञ्छितार्थं प्रच्छतु इति स्तुत्वा अंगहीन क्रिया
 हीनं विधिहीनं महेश्वर पूजितो तिसिंहा देवक्षमस्त्वजगतः पते इति क्षमाप्य पुराण पठन श्रवण गीत वाद्यादिभि
 र्जंगरेण प्रतिनिस्त्वा विधिक्षमाप्य देवं स पूज्य आग्निं प्रतिष्ठाप्य अन्वा दध्यात् श्रात्र प्रधानं सोम शिखं कृत
 लिंग दशांशेन पायस मधुशर्करा घृत तिलाक्षतानि त्वपत्र शत पत्र दद्यात् एकेनैक वलपायं सेनवा नमः शभवाय मया
 भवाय धेति मे त्रण पंचाक्षरेण बायस्ये तथा गोरी गणेशं पुष्पं खंचते रवद्रव्यैः प्रतिद्रव्य दश दशाहुतिभिः द्रुप भलो
 कैशान् ब्रह्मादे देवता श्रैक्ये कादशाहुतिभिर्द्धार देवता श्रैक्ये ककया ज्याहुत्यायस्ये शेषेण स्विष्टकृतमित्यादि हो
 मं समाप्य पूर्णाहुत्यादि कर्म शेषं समापयेत् ततः सकृत्विहोम दशांशेन तपणं तद दशांशेन मानं न कृत्वा विशे
 पाकारेण पीठस्थं शिवं संपूज्य आचार्य च संपूज्य सर्व पीठमाचार्या यदद्यात् तत्र मंत्रः पीठ गृहाण भूदेव सर्वशक्त्या

पुनः श्राद्धं क्रौमित्यादि सांविशवस्यसवाद्रूयाणिवाक्पाणिपादपाधूपस्य श्रोत्रत्वक्क्षुब्धजिह्वा प्राणादीनि शहागल्य
 ययामुखादि रितिष्ठतु एवं प्राणप्रतिष्ठा विधाय पंचास्तेनाग्निपेककृत्वा नमः शंभवाय नमः शंभवाय नमः शंकराय च
 नमः शिवाय च शिवतराय च पंचाक्षरेण वाकलशोपरि संस्थाप्य तद्द्वामंभगे गौरीमिमाथसलिलानित
 क्षेत्येकपदी द्विपदी साचतुष्पदी अष्टापदी नवपदी वभूषी सहस्राक्षरा परमेव्योमन्तं उन्नमो भगवत्यै उमा देव्यै शिवाय
 यो नम इत्यागममंत्रेण वा हे गौरी तद्द्वामंभगे प्रतिष्ठाप्य दक्षिणभागे तु तत्पुरुषाय विद्महे महासेनाय धीमहि तन्न
 पणमुत्तमं प्रचोदयात् इति मंत्रेण रुक्मं दप्रतिष्ठाप्य पुरतः राजतं वृषभं ऋषभमिति मंत्रेण संस्थाप्य परित इन्द्रादीन्
 लोकैरां संस्थाप्य पूजयेत् ॥ अयं ध्यानं ॥ मगलाय तं देव भवकामं मनोहरं ध्यायेत्कल्पतरुमूलैः सनासनि सहो
 मया तत सहस्राणि सहस्रशो वा ह्नुस्तव हेतयः तासामीशानो भगवः पराधीना मुखा रुधि ॥ इति ध्यात्वा -- ॥
 उन्नमो भगवते रुद्रायैति लिंगोपरि श्रक्षतान्क्षिपेत् अथ पूजां कुर्यात् नमस्ताराय च इत्यासनं नमः शंभवा
 य च मयो भवाय च इति पाद्यं नमः शंकराय च मयस्कराय च इत्यर्घ्यं नमः शिवाय च शिवतराय च इत्यासनं
 यं नमस्तीर्थार्थाय च कुल्याय च इति समस्तेन रुद्रसूक्तेन च स्नानं भवं देवतर्पयामि १ शर्वदेवत. २ रुद्रदेवत. ३
 पशुपतिदेवत. ४ उग्रदेवत. ५ महोदेवत. ६ भीमदेवत. ७ ईशानदेवत. ८ मानस्तोकैतनयेमान
 श्रायुषिमानो गोपुमानो अभ्युषारी पः मानो वीरान् रुद्रभाभि नो वधीर्ह विष्मंतः सदा मिवाहवाग्दे ॥ इति वृत्तं ॥
 नमो हिरण्यवाहे सेनान्येदि शं चिपतये नमः ॥ इति यज्ञोपवीतम् ॥ नमो वृद्धाय च सवृद्धे नमः ॥ इति भूषणं ॥ नमः
 श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्च नमः ॥ इति गंधम् ॥ नमः सेनाभ्यः सेनानीभ्यश्च नमः ॥ इत्यक्षताः ॥ नमः पाश्या
 य च बाव्याय च ॥ इति पुष्पम् ॥ कर्पदने च व्युत्तकराय च ॥ इति धूपं ॥ नमः आशवे चाजिराय च ॥ इति दीपं

नमो बभ्रुशायं व्याधिनेऽन्नानां पतये नमः ॥ इति नैवेद्यम् ॥ नमः पार्थसारथ्यावाध्याय च ॥ इति तावत् ॥
 नमो दुन्दुभ्याय चाहनन्याय च ॥ इति दक्षिणा ॥ नमो हिरेण्याय च प्रपथ्याय च नमो मीढुष्टमाय च यमुने च नमो ह्र
 स्वाय च वामनाय च नमो वृहेते च वर्षीयसे च इति पुष्पांजल्यष्टकं दद्यात् एष ते रुद्रभागः सहस्वस्त्राविक्रयाः तं जु
 पस्वस्व हि पते रुद्रभाग आखुस्ते पशुः इति प्रदक्षिणा नमो रुद्रेभ्य इति नमस्कारः ततः स्तोत्रं पठेत् ओं नमः ओ
 कारं रूपाय नमो क्षरवपुर्धृते नमो नादात्मने तुभ्यं नमो विदुः कलात्मने आलिंगाले गुरूपाय रूपपातीताय ते नमः त्वं मा
 तां सर्वलोकानां त्वमेव जंगतः पिता त्वं भ्राता त्वं मुहुर्निमंत्रं त्वं पिता त्वं पिता महः नमस्ते भगवान् रुद्रभास्कराभितेज
 से नमो भवायं रुराये उभयासां हिताय च शंवाय क्षितिरूपाय सदासुरभिणे नमः पशूनां पतये च वपाव कामितेजसे
 सोमार्पय्योर्मं रूपाय शब्दरूपाय ते नमः महादेवाय सोमाय श्रमृताय नमो नमः उग्राय यजमानाय नमस्तु कर्मयो
 गिने पांथिवा नांचलिंगानां यन्मया पूजनं कृतं तेन मे भगवन् रुद्रो वांछितार्थं प्रच्छनु इति स्तुत्वा अंगहीनं क्रिया
 हीनं विधिहीनं महेश्वरं पूजितोऽसि महो देव क्षमं स्वजगतः पते इति क्षमाप्य पुराणपठनश्रवणगीतवाद्यादिभि
 र्जागरणं प्रातर्नित्यविधिं क्षमाप्य देवं संपूज्य अग्निं प्रतिष्ठाप्य अन्वा दध्यात् श्रत्रप्रधानं सोमं शिवं कृत
 लिंगं दशं शिन पायसमधुशर्कराघृततिलाक्षतविल्वपत्रशतपत्रद्रव्याष्टकेन केवलपायसेन वा नमः शंभवाय मया
 भवाय वेति मंत्रेण पंचाक्षरेण बायक्ष्ये तथा गोरीगणेशं षण्मुखं चैतरेव द्रव्यैः प्रतिद्रव्यं दशदशाहुतिभिः द्रव्यभलो
 केशान् ब्रह्मादिदेवताभ्यैः केके मे कादशाहुतिभिर्द्वारे देवताभ्यैः केके कयाज्याहुत्यायक्ष्ये शेषेण स्विष्टकृतमित्यादि हो
 मं समाप्य पूर्णाहुत्यादिकर्म शेषं समापयेत् ततः सकृत्विहोमदशशानतपणं तद्दशशानमार्जनं कृत्वा विशे
 पाकारेण पीठस्थं शिवं संपूज्य आचार्यं च संपूज्य सर्वपाठमाचार्याय दद्यात् तत्र मंत्रः पीठं गृह्णाण भूदेव सर्वशक्त्या

पुनः श्राद्धं क्रियेत्त्यादि सांविश्वस्य सवाद्रुयाणि वाक्पाणि पादपायूपस्थश्रोत्रत्वक्क्षुब्धिर्वह्ना प्राणादीनि इहागत्य
 यथा सुखाचिरं तिष्ठतु एवं प्राणप्रतिष्ठां विधाय पंचास्तेनाग्निपेकृत्वा नमः शंभवाय च नमो भवाय च नमः शंकराय च
 नमः शिवाय च शिवतराय च पंचाक्षरेण वाकलशोपरि संस्थाप्य तद्दामभागं गौरीमिमांसां लिलानित
 क्षत्येकपदेक्षिपदे साचतुषपदी त्रिष्टुपदी नवपदी वभूषासहस्राक्षरपरमेष्ठ्योमन्तु उं नमो भगवत्ये उमा देव्यै शिवाय
 नमः इत्यागमभ्येण वाहं गौरी तद्दामभागे प्रतिष्ठाप्य दक्षिणभागे तु तत्पुरुषाय विद्महे महासेनाय धीमहि तन्न
 पणमुल प्रचोदयात् इति मंत्रेण स्कंदप्रतिष्ठाप्य पुरतः राजतंवृषभं ऋषभमिति मंत्रेण संस्थाप्य परित इन्द्रादीन्
 लोकेशान् संस्थाप्य पूजयेत् ॥ अयध्यानं ॥ मगलाय तनंदेव भवकामं मनोहरं व्यायेत्कल्पतरुं मूलसमासनि सहो
 मया तत सहस्राणि सहस्रशो वाहोस्तव हेतयः तासामीशानो जगवः पराधीना मुखा कृधि ॥ इति ध्यात्वा -- ॥
 उं नमो भगवते रुद्रायेति लिंगोपरि श्रद्धतान्क्षिपेत् अथ पूजां कुर्व्यात् नमस्ताराय च इत्यासनं नमः शंभवा
 य च नमो भवाय च इति पाद्य नमः शंकराय च मयस्कराय च इत्यर्घ्यं नमः शिवाय च शिवतराय च इत्यासनं
 पं नमस्तीर्थ्याय च कुल्पाय च इति समस्तेन रुद्रसूक्तेन च स्नानं भवं देवतर्पयामि १ शर्वदेवत. २ रुद्रदेवत. ३
 पशुपतिदेवत. ४ उग्रदेवत. ५ महादेवत. ६ भोमदेवत. ७ ईशानदेवत. ८ मानस्तोके तनये मान
 आयुषि मानो गोपुमानो अश्वषुरीरिपः मानो वीरान् रुद्रभामिनो वधीर्हविष्मंतः स दामिवा हवाहू ॥ इति वृत्तं ॥
 नमो हिरण्यवाहे वेसेनाय्ये दिशां च पतये नमः ॥ इति यज्ञोपवीतम् ॥ नमो वृद्धाय च सवृद्धिने च ॥ इति भूषणं ॥ नमः
 श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्चो नमः ॥ इति गंधम् ॥ नमः सेनाभ्यः सेनानीभ्यश्चो नमः ॥ इत्यक्षताः ॥ नमः पाठ्यो
 यचावाग्याय च ॥ इति पुष्पम् ॥ कपर्दिने च व्युप्तके शाय च ॥ इति धूपं ॥ नमः आग्नेवाजिराय च ॥ इति दीपं

नमो बभ्लुशाय व्याधिनेऽघ्नानां पतये नमः ॥ इति नैवेद्यम् ॥ नमः पार्यायचावाध्याय च ॥ इति तावत् ॥
 नमो दुंदुभ्याय चाहनन्याय च ॥ इति दक्षिणा ॥ नमो हिरण्याय च प्रथमाय च नमो मीढुष्ठमाय च पृथमे च नमो ह्र
 स्वाय च वामनाय च नमो बृहते च वर्षाय च इति पुष्पांजल्यष्टकं दद्यात् एष ते रुद्रभागः सहस्वस्त्रा विक्रया तं जु
 पस्वस्वो ह्येते रुद्रभाग आखुस्ते पशुः इति प्रदक्षिणा नमो रुद्रेभ्य इति नमस्कारः ततः स्तोत्रं पठेत् उ० नमः उ०
 कारूपाय नमो क्षरवपुधृते नमो नादात्मनेतुभ्यं नमो विदुक्लात्मने आलिगालं गुरूपाय रूपाय रूपातीताय ते नमः तं मा
 ता सर्वलोकानां त्वमेव जगतः पिता त्वधाता त्वमुहनि त्रं त्वं पिता त्वं पिता महः नमस्ते भगवान् रुद्र भास्करा मिते ज
 से नमो भवाय रुद्राय उभयासाहिताय च शर्वाय क्षितिरूपाय सदासुरभिणे नमः पशूनां पतये च वपावका मिते जसे
 सोमं पयोमं रूपाय शंखं रूपाय ते नमः महो देवाय सोमाय अमृताय नमो नमः उग्राय यजमानाय नमस्ते रुद्रं यो
 गिने पार्थिवानां च लिगानां यत्नया पूजनं कृतं तेन मे भगवन् रुद्रो वांछितार्थं प्रच्छतु इति स्तुत्वा अंगहीनं क्रिया
 हीनं विधिर्होमं हे श्वर पूजितोसि महो देव क्षमस्व जगतः पते इति क्षमाप्य पुराणपठनश्रवणगीतवाद्यादिभि
 र्जंगिरणं प्रातर्नित्याविधि क्षमाप्य देवं संपूज्य अग्निं प्रतिष्ठाप्य अन्वाध्यात् अत्र प्रधानं सोमं शिवं कृत
 लिगदशं शोभनं पायसमधुशर्कराघृत तिलाक्षतविल्वपत्रशतपत्रद्रव्याष्टकेन केवलपायसेन वा नमः शंभवाय मर्या
 भवाय चेति मंत्रेण पंचाक्षरेण वापश्ये तथा गौरीगणेशं षण्मुखं चैतरेव द्रव्यैः प्रतिद्रव्यदशदशाहुतिभिः दृष्टमलो
 केशान् ब्रह्मादिदेवताश्चेकमेकादशाहुतिभिर्द्वादशतुल्यैः शेषेण स्विकृतमित्यादि हो
 मं समाप्य पूर्णाहुत्यादिकर्म शेष समापयेत् ततः सकृद्विबुधो मद्दशरिणतपणं तद्दशरिणमार्जनं कृत्वा विशे
 पाकारेण पीठस्थं शिवं संपूज्य आचार्यैः संपूज्य मन्त्रं पठ्यत्वा तत्र मंत्रः पीठगृहाण भूदेव सर्वशक्त्या

विसंयुतं वाछितार्थप्रच्छाशुदेहिमेव्रतजंफलं ततोव्रतपूर्वयोगाचदत्त्वा मार्जनंदशंशेनयथाशक्तिवाध्राह्मणान्सद
 भेनसंतप्यं दक्षिणां दत्त्वाव्रतपूर्णांचवाचयेत्त्वा आशिषोर्गृहीत्वा इष्टजनैः सहभुंजीतश्चत्रपूजनेत्रैर्वर्णिकानामेवा
 धिकारः स्त्रीशूद्राणांतुपूर्वोक्तोपापनजैः सिद्धिरिति ॥ इति शैवागमोक्तपार्श्वचालगानालक्षत्रतोद्यापनम् अथपा
 र्थिवगणेशलक्षत्रतोद्यापनरुद्रयामले श्रीमहादेवउवाच यथापार्श्वचालंगंतुसर्वासिद्धिविधायकं तथाविधैश्चरोदेवः
 पार्थिवः सर्वकामदः निर्विघ्नजायेतेकांध्यसर्वसिद्धिपुमान् लभेत् षट्कर्माणि तथावद्येशुष्णवैकमनाभव रक्तोपचारैः
 सिद्धैररक्तमाल्यावरैस्तथा करवीरैर्जपापुष्पैः कमलैः क्षीरपायसैः संपूज्य वक्ष्यतां याति यं चितयते नरः शुक्लमाल्यैः
 शुक्लपुष्पैर्भोजनैर्दधिभिश्चितैः मालतीकुसुमैर्धूपैर्दशांगैः शातिलव्धये कवितायाः पटुल्यं च जायेत नात्र संशयः भो हने
 मधुभिस्तप्यं मधुपायसमर्पयेत् असितैः कुसुमैः पूज्योदमेनासितागुरुं समारोप्यार्चयेद्भस्त्र्यात्रैलोक्यं बक्ष्यमानयेत्
 स्तंभनेनिशयायुक्तेरुपचारैः समर्चयेत् नारणेमाहिषे चर्मण्यास्थायासितकंलं घनूरैर्चयेत्पुष्पैः सर्षपाक्षतमि
 श्रितैः नैवेद्यगुडसंमिश्रमहिषाक्षीरसंयुतं भक्तशाल्युद्भवं दयं छागमांससमन्वितं अभिपेक्षतु तैलनमहागण
 पतेर्भवेत् धूपः इमशानजद्रोणपुष्पैः सद्यः समर्चयेत् एवं गणाधिपं कृत्वा पूजयेत्पार्थिवं नरः यं यकामम्
 भिष्ययेत्तंतं सर्वमवाप्नुयात् पाद्मे विशेषः सहस्रं दशसाहस्रं लक्षकोटितथैव च यः करोति गणेशानां पार्थिवानां
 नरोत्तमसर्वासिद्धिमवाप्नोति नात्र कार्थ्या विचारणा अथ कामनोभेदाः काराशुहर्मोचनकामः एकविंशति
 दिनपर्यंतं एकोत्तरवृद्धपार्थिवगणेशान्कृत्वा वक्ष्यमाणप्रकारेण संपूज्य पुनः द्वाविंशति दिनपर्यंतं
 गणेशान्कृत्वा यावद्गणेशमवंतितावत्यहंगणेशां दक्षीराभिपेक्षः - मूलमंत्रस्यापितावत्सहस्रजपः - अभी
 ष्मिन्मिद्धिर्भवति एकविंशतिपुष्पाणि दाडिमीचटामांसीक्ष्वरीनागचंदकः ॥ बृहती च तथाभी

विभंगराजस्तथैवच 'मालतीकुसुमैश्वरतुलसीमाधवीतया पारिजाततथापुष्पकुलचैकविंशति पुष्पाभाविपत्ने
 आहं अपुशर्करामिश्रैर्वेद्यकदलीफलं नारिकेलचसिंदूरंदूर्वागुगलधूपकं इदप्रत्यहसाधारणं अथसर्वसा
 धारणपूजोच्यते ओमद्यतिध्यादिकीर्तनानंतरंममा भीष्टसिद्ध्यर्थपार्थिवगणेशपूजामहंकरिष्ये इतिसंकल्प्य
 अश्वत्थमूलजांशुद्वस्थलजांवाग्दृढानीय पृथिव्ययाधृतालोकादेवित्वविष्णुनाधृता त्वंचधारयमादेविपवित्रंकु
 रुचासनं इत्यासनपूजाविधाय गंगेशायनमः जलसेवनं उगैर्हरिभायनमः संघटनं गैधरणिधिरायनमः
 प्रतिष्ठापनं गौक्षिप्रप्रसादनायनमः चतुर्भुजामेकदंतामुंदरानूर्तिं कृत्वा गःसर्बसिद्धिप्रदायकायनमः गणेशो
 परिरक्ताक्षतान्दत्त्वा हृदिस्थदेवंमानसोपचरैःसंपूज्यनासारंश्रद्धादेवमंजलिस्थपुष्पपाक्षतैःसंयोज्यपुनर्देवमस्तकी
 परिपुष्पादिनिधाय प्राणप्रतिष्ठांकुर्यात् अस्यश्रीगणपतिप्राणप्रतिष्ठामंत्रस्यब्रह्म विष्णुमहेश्वराऋषयःऋग्यं
 जुःसामानिछंदांसि प्राणशक्तिर्देवता आवीजं द्वीशक्तिं क्रींकीलकं श्रीमहागणपतिप्राणप्रतिष्ठांकविनियोगः
 उगैर्आर्हीकौर्यंरत्नवंशवंसंहलक्षहंसः पार्थिवगणपतिःप्राणइहप्राणाः पुनःश्रीपार्थिवगणपतेः सर्वैर्द्रियाणिइहाग
 त्यसुखंविरेतिष्ठतु इतिप्राणप्रतिष्ठांकृत्वा ततोमूलमंत्रेणस्वदेहेन्यासान्कुर्यात् अस्यश्रीगणपतिमंत्रस्य गणक
 ऋषि निघृत् गायत्रीछंदः गणपतिर्देवता गवीजं श्रीशक्तिः स्वाहाकीलकं गणपतिन्यासादौविनियोगः गां
 अंगुष्ठाभ्यांनमः गौतर्जनीभ्यांनमः गूंमध्यमाभ्यांनमः गैःअनामिकाभ्यांनमः गौकनिष्ठिकाभ्यांनमः ग करतल
 करपृष्ठाभ्यांनमः अयध्यानं रक्तोरक्तांगरागांशुकसकलतनुस्तुदिलश्रद्धामौलिर्नैर्देयुक्तस्त्रिभिर्वासनकरचरणेबी
 जपुरातनामः हस्ताग्रैःकृतपाशांकुशरद्वरदानागवक्रोहिभूषादेवः पद्मासनोसीवहुसुरनमितोभूतयेविघ्नराजःइ
 तिध्यात्वा मूलमंत्रेणनाममंत्रेणपूजयेत् उगैर्नामोभगवतेहरंरवमदभोहितममसंकटाभिचारपनिवारयस्वाहा उगैर्

ऐशापनमः आवाहनं जोगणपतये आसनं हरनाय पाद्यं परणीधराय अर्घ्यं महागणपतये मधुपर्कं पुष्पे
 भराय अचमनीयं क्षिप्रप्रसादनाय मंलापकपं स्नानं श्रमोघसिद्धये पंचामृतस्नानं श्रमृताय शुद्धस्नानं रुद्धे
 एगाणपत्यसूक्तेन च अयं विश्वरसा महाभिषेकः तद्यथा अयं गणेशोपनिषत् उद्दिवाहवैरुद्रमन्त्रवन् कथमेतस्यो
 पासने सस्तानुवाच रुद्रो गणकनिधृत् गायत्री श्रीगणपतेरे नमंत्राजमन्यान्वाभिदात् ॥ प्रणवरूपस्यास्य पर
 मात्मानो गनिजानाति सोमृतत्वगच्छति यो धिते सो धीते यो जपति स जपति समृत्युतरति स पाप्मानं तरति ॥ स ब्रह्म ह
 त्यांतरति स सर्वहत्यांतरति स सर्वतरति एनमंत्रराजं गणपतिः सर्वविदं नित्यं जपति सो भिस्तं भयति स स्वायुस्तं
 भयति स आदित्यस्तं भयति स सर्वस्तं भयति स देवास्तं भयति इत्युपनिषत् ॥ एनमंत्रराज नित्यं भयति विद्वं
 सं विद्वानाकर्षयति देवान्यक्षान् नानागान् मनुजान् सर्वानाकर्षयति स भूलोकं जयति स भुवोलोकं जयति स स्व
 लोकं जयति स महर्लोकं जयति स जनलोकं जयति स तपोलोकं जयति स सत्यलोकं जयति स पुण्यान्यधी
 ते सैकलपान्यधीते स गाथाधीते सोऽग्निधेमेन सौक्पेन षोडशेन स वाजपेयेन सोऽत्रिंशेन स सोमपीथेन
 सर्वैः क्रतुभिर्यजेते ॥ य एतं मंत्रराजं वेद स सवद स सर्वसमः स देवसमः समुनिसमः स नागसमः समसूर्य
 समः सोऽग्निसमः इत्युपनीतसममनुपनीतवाधिकशतं गृहस्थसममनुपनीतकाधिकशतं वातसस्तः
 समंगहस्थकाधिकशतं यतीनां सवानप्रस्थकाशतं रुद्रजापकसमं यतीनामेकाधिकशतं मथर्वशिरासि शिक्षाध्यायं ए
 कसमं रुद्रजापैकाधिकशतमनो विद्यातत्कार्यहीनस्यात्मवधरहितो वैतरहितो निस्ताविद्यातमो मोहांध
 कारध्रं धानमहेव सर्वमिति संभाव्यैव धरां जं ब्रह्मण्यजेत ते तेजोमये परं ज्योतिमये सदानं दमये स्वप्रकाशो
 स द्योदितो नित्यशुद्धे मुक्तैश्चरे परब्रह्मणि रमते ॥ ७ ॥ य एनं मनुनिपदेवद संसारं तरति घोरं तरति दुःखं

तरति । विघ्नान्नुत्तरति । महोपसर्गतरति । आनंदोभवति । सनित्योभवति । सधुहोभवति । समुक्तोभवति ।
ईश्वरोभवति । ससुखीभवति । ध्यानावहनादिस्वयंभवति । योहमात्माब्रह्मसोहमात्माचतुष्टयात्तवहिप्रज्ञास्व
स्थस्वच्छभुक्तेजसोयच्छन्नसुतो नक्तं नकामयते नक्तचनस्वप्नपश्यतितत्सुप्ततैत्रकीभूतः । प्रज्ञानदधनएवांनंद
भुक्तेयोमुखः । प्रज्ञयैपः । सर्वेश्वरः सर्वतोमुखैतयोमीषयोनिः । सर्वभूतानांवाहिः प्रज्ञमंतः । प्रज्ञतोभै
यप्रज्ञंप्रज्ञानधनमन्यय । अनिर्देश्यमव्यवहार्यमग्राह्यमलक्षणमचित्यमेकात्म्यमप्रत्ययंपंचसारंपंचोपश
ममवैतंशैवं चतुष्पादंध्यायेत् । स एवात्मात्सरतितरतिसत्रात्माविज्ञेयः । सढोह्यधर्वाशिरः । शिखाध्यए
कैकाधिकशतंगणेश तापनीर्योपनिषदध्याय । एकसममेतद्वैकाधिकशतंमंत्रराजजापकरंरामंततोदः । परमथा
मंमंत्रमुजपापकस्ययत्ररविसोमेनतपति यत्रधायुर्नक्षत्राणैर्नवांतिनभंति यत्राग्निमृत्यूनदहतिनप्रविशति । यत्र
मोहो न दुःखं सदानंदपरमानंदंशतंश्रुशश्वतंसदाशिवब्रह्मादिवंदितं । योगिभ्ययपरमपदं चिन्मात्रं ब्रह्मणरप
तिमेकाक्षरमेवतं परमात्मानब्रह्म तेजोधामदृष्टिसप्तमांतेस्याकिंचिज्जप्त्वांतोनजपोनमालानासनंभवति । सवै
श्वानरोभवतिसर्तैजसोभवति सप्राज्ञोभवति ससाक्षीभवति । ससर्वोभवति । सहर्षो नमानजानायशत्रे
मार्शिभिर्पापं इत्यभिषेककृत्वा मंत्रायवत् । चिंतामणयेउपवीत । निधयेगंध सुमंगलाय । श्रद्धताः
वीजायपुष्पं वासनिधानायफल दुंदीविनायकाय नीराजन सर्वसकृष्टनारायण मंत्रपुष्पं कुमा
रगुरवे प्रदक्षिणा । अयनाशनाय नमस्कारः । एवंचतुर्विंशत्युपचारान्समर्प्य ततो गणेशादारभ्य । दुं
दिविनायकांतंविशेषाध्यदत्त्वा । क्षमापयेत् । अगह्नीक्रियाहीनविधिहीनगणेश्वर पूजितोसियथादेवतक्षम
स्वजगत्पते इतिशैवांगमोक्तापार्थिवगणेशपूजाविधिः । एवमुक्तप्रकारेण सहस्रं श्रुतं लक्षं कोटि

वा पार्थिवानुराणेशान्कृत्वा श्रुतेमाघादिशुभेकालेः उद्यापनं कुर्यात् । तद्यथा उमद्यतिथ्यादिसंकी-
 र्णसम अमुकस्य वामकफल कामनया कृतानाना पार्थिवगणेशानां संपूर्णता फलावाप्तये तदुद्यापनं करिष्ये इति
 संकल्प्य आचार्यवरणं विधाय चतुर्दशरोपशोभितमण्डपे विदिकायां सर्वतोभेदं ब्रह्मादिदेवतास्थापनपूर्वकं कलशं प्र-
 तिष्ठाप्य तत्र देवस्थापनं कुर्यात् तत्रादौ पूर्वोक्तान्यासान्कृत्वा आस्मिन्नूर्जमित्यनुवाक्रेण योधारयावा प्र-
 तिमाया अग्न्युत्तारणं कुर्यात् प्रतिमाप्रमाणं तु यावन्मानं प्रत्यहं गणेशं मृदाक्रियते तावन्मानेन तदधोर्ध्वेन
 वासौ वर्णैराजतं वा देवं कुर्यात् तत्र प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा गणानां विविधैर्देकेन मूलमंत्रेण वा प्रतिष्ठाप्य यथामि-
 लितोपचारैः संपूज्य आवरणानि पूजयेत् पूर्वोदिक्रमेण उर्वकतुंडाय नमः एकंदत्ताय नमः गजान-
 नाय- महोदराय- विकटाय- विघ्नराजाय- धूम्रवर्णाय- हंरंवाय नमः ८ तद्वाह्यपूर्वादिक्रमेण ब्रा-
 ह्मेय नमः महेश्वर्यै- वाराह्यै- इंद्राण्यै नमः चामुंडायै- वैनार्यै नमः वैष्णव्ये नमः ८ तद्वा-
 ह्ये- इंद्रादिलोकेशान् ८ वज्रादिप्रहरणान् ८ संपूज्य अत्र पूर्वोक्त एव पूजाप्रकारः पुष्पोत्तरं श्रृंगपूजा
 गणनाथाय नमः पादौ पूजयामि गणेशाय जानुनी पूजयामि गणप्रियाय कटौ पूजयामि वक्रतुंडाय हृदयं पूज-
 यामि गजाननाय स्कंधौ पूजयामि हंरंवाय हस्तौ पूजयामि विकटाय आस्यं पूजयामि विघ्नराजाय नेत्रे पूज-
 यामि धूम्रवर्णाय शिरः पूजयामि सर्वसिद्धिप्रदाय नमः सर्वांगपूजयामि ततः स्तोत्रैः स्तुत्वा पु-
 राणश्रवणादिना जागरणं विधाय आतरन्नि प्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् तत्र प्रधानं देवं महागणपतिं पायसतिलालयेन
 रक्ताक्षंतमोदकपंचखाद्याभिरुवाङ्मृष्याष्टकतिलपायसेन वा कृतपार्थिवगणेशं संख्यादशांशेन समांशेन वा यक्ष्ये
 होमं तदेवं संपूज्य दशांशतस्तर्पणं दहशांशतो मार्जनं च कृत्वा आचार्यं संपूज्य पीठं गंच तस्मै निवेद्य एकं विंशति

ब्राह्मणान्संपूज्य पक्वान्नपरितकलशं वस्त्रयुग्मसहितंसदक्षिणंप्रत्येकं तेभ्यः पुष्पांजलिं चैकविंशतिनामभिर्दं
 र्वा मार्जनदशांशतोयथाशक्तिवात्राह्मणभोजनंसंकल्प्यभूयसीदत्त्वासदन्नेनाद्विजान्संतर्प्यव्रतसंपूर्णतांवाचयि
 त्वा इष्टजनैः सहभुंजीतद्वितिरुद्रयामलोक्तं पार्थिवगणेशोद्यापनं अथशौनकोक्तमुश्वथोद्यापनं शौनकाद
 वाचः शौनकाहंप्रवक्ष्यामिअश्वथस्योपनायनं स्थापनादष्टमेवर्धद्वादेशमादशेपिवा मुक्तकालास्तथाप्रोक्ताः
 कुर्युस्तस्योपनायनं तत्रोत्तरायणे श्रेष्ठगुरुशुक्रप्रकाशिते माघफाल्गुनयोः कुर्याच्चैत्रवशाखमासयोः क्षयमासाधि
 मासे च वर्जयेन्मौजिवंधनं न कुर्याच्छेदितेष्वन्ये विद्युतावाग्निनाहते उद्यापनं प्रकुर्वीतस्कंधैः पर्णिकुरान्वितैः शुक्लपक्षे
 शुभेक्षेत्रे च सुवारैरिति धिलप्रके चंद्रानुकूलकुंतुश्च दिवा कुर्यात्प्रयत्नतः दंतानां धावनं कुर्यात्कुटुर्यास्तनानस्यैलंकक
 त्वांच नित्यं कर्माणि पूज्याचैवेष्टदेवता नांदीश्राद्धं प्रकुर्वीत गृहे पुण्याहवचनं तस्मिन्नेव दिने कुर्याच्चान्नहेमफलादि
 भिः कृत्वा शीर्वचनं पूर्वततो गच्छेत्प्रयत्नतः तूर्वघोषश्च विविधैः पण्यस्त्रीभिः समन्विनः ब्राह्मणैर्वेदघोषैश्च गीतवा
 द्भिर्ब्रजनिःस्वनैः वस्त्रयज्ञोपवीतचर्मैर्जीदंडाजिनादिकं पूजाद्रव्यंच होमंच गृहीत्वा श्वथसन्निधौ ततः प्रक्षान्तितां
 घ्निश्चाचम्योपविशेद्भुवि अश्वथे शानदिग्भगे कृत्वा पुण्याहवचनं आचार्यवरयेत्पश्चात्कुलीनं वेदपारगं त्रि
 पंचदशहस्तेन गोमयेनोपलिप्य च धान्यापिष्टेन संमार्ज्यं गंधमाल्यादिशोभनैः वस्त्रोपवीतगंधाद्यैर्गुलायिकंकुंडलैः
 कर्त्ता सुपूजयेद्भक्त्या वित्तशार्ढ्यं न कारयेत् तेनैव कारयेद्बिहानश्वथस्योपनायनं कुर्यात्पंचामृतस्नानंतस्नानं त्रैपृथक्
 पूयक् अश्वथपूर्वेदिग्भागे होमं कुर्यात्स्वशाखया उल्लेखनादिकंतत्र चरुतद्वप्रकल्पयेत् वस्त्रयुग्मततो दद्यात्
 वं वस्त्राणि मंत्रतः यज्ञोपवीतं दद्याच्च यज्ञोपवीतमित्यपि भस्त्रलांच त्रिविधं प्रावेयामीति मंत्रतः तूष्णीं कृष्णा
 जिह्वं दंडं दद्यात्तु यथाक्रमं गंधपुष्पाक्षतैः शुक्लैश्च श्वथस्य षषभिश्चमे अश्वथे वो निषदनमित्युच्चापूजयेत्सुधीः तिसृ

भिज्जुहयादाज्यंममआयुष्यनुक्रमत पुरस्तादुपरिष्ठाच्चहुत्वाव्याहतिभिस्त्रिभिः याओषधीयाः फलिनीरश्वत्ये
 वइतिवथ वनस्पतेशतवल्कोद्वासुपर्णेतिमंत्रतः समिद्धिश्ररुणोपिवपालाशीभिःपृथक्पृथक् हुत्वाषट्शभिः
 सम्यगेकहुत्यासमाहितः अश्वत्यपश्चिमेभागेप्रादुमुखश्चोपविश्यच दक्षिणेनैवहस्तेनस्पृष्ट्वाश्वत्यद्विजोतमः
 ओंभूभवंःपूर्वातुसांविर्वाविजपेदथ निरीक्षयेत्ततोश्वत्यदेवस्यत्वितिमंत्रतः आत्वेतिध्रुवसूक्तेनव्याहतिव्रितयेनेवै अ
 श्वत्यनामउच्चार्थविभक्त्याचिद्धितीयया शलाकयासुवर्णस्यस्यापेयेतिपदंवदेत् हुत्वास्विष्टकृतंपइवाद्भोमशपे
 समापेयेत् गंधाक्षतैः स्वर्णपुष्पैर्धूपदीपोपहारकैः भक्ष्यार्थैःफलतांवल्लैस्ततोश्वत्यप्रपूजयेत् धेनुंसवत्सकां
 दद्यादाचार्यार्थयसदक्षिणां अश्वत्यच्छादितंवस्त्रमाचर्यार्थयप्रदापयेत् अन्येषामपिदिप्राणास्वशक्त्यापूजयेरतः
 ब्रह्मणेदक्षिणांदद्याद्धेमवित्तानुसारतः ब्राह्मणान्भोजयित्वातुभुजीतवंधुभिःसह यएवंकुरुतेतस्यवर्द्धतेश्रिरसंशयं
 कुलकोटिसमुद्रवृक्षसामुज्यमाप्नुयात् इतिशौनकोक्तमश्वत्योद्यापनं अयमंत्राणामृज्यादिकं युवबस्त्राणीत्यस्य
 दीर्घतमाऋषिः परमात्मादेवता त्रिष्टुप्छंदः यज्ञोपवीतधारणेविनियोगः माधेयामइत्यस्य अक्षऋषिः सोमोदेवता
 त्रिष्टुप्छंदः मौजीधारणेविनियोगः माधेयामव्याहतीनांविश्वामित्रजमदाग्निरद्वाजाऋषय आग्निवायु सूर्यदेवताः
 देवर्वागायत्रोदेव्युणिक्देवीवृहत्य.छंदांसि हवनेनविनियोगःअग्न्यायंपिपवसइतितिस्तृणांशतवैषानसाऋषय. अ
 ग्निमानोदेवता गायत्रीछंदः कर्तव्यार्थविनियोगः अश्वत्येवोअनुष्टुप्याओषधीरितिद्वयोस्त्रिष्टुप् बासुपर्णादी
 र्घतमाविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् आत्वाहापमितिपण्णांश्रुवइद्रोनुष्टुप् ततोभूरिदक्षिणाआशीर्वादः अथापवर्गचिंतामणौ
 अश्वत्योद्यापनं आरोपितस्यवृक्षस्यकुड्यादुद्यापनेविधिं नांदीश्राद्धादिकर्तव्यंयपिप्पलोद्यापनेविधौनवग्रहमखं
 चादौ विदधीतयथावसु सहस्रपणंसंपत्तौ सत्यांवाधितरौध्रुव जातकर्मादिकादीनि कुर्याद्दोदानकावधि

कार्यमुद्यापनंनं ' ' विवाह्याविधिघ्नरः ' ' लक्षशाखांसमारोप्य ' ' समीपेपिप्पलस्यतु ' ' आलवालं
 जलंक्षिप्त्वाशतकुंभमितंशुभं सशाखः सचवृक्षश्चवृक्षयुग्मेनवेष्टितः सिचयेदथदुग्धेनमाहिषेणवृतेनच तथा
 शाखान्मयान्हस्तान्चतुरःपरियोजयेत् त्रिसूत्रेणत्रिवृतेनसव्यहस्ताप्रवेशयेत् ब्रह्मवर्णस्यवृक्षस्यविधिरेप
 सनातनः क्षत्रियस्यतुवृक्षस्यशराग्रहः परस्परं वैश्येप्रतोदमादद्यात्तुरीयेपल्लवग्रहः तथायाज्ञवल्कीये
 धर्मशास्त्रे पाणिग्रहःसर्वणासृगृन्हीयात्क्षविशरं वेश्याप्रतोदमादद्याद्दनेत्वग्रजन्मनः संयोज्यविधिवत्तौ
 तुल्लक्षाश्वत्थानिवेशितौ कृत्वात्रिवृत्तंसम्यग्जुहुयात्तिलसर्पिषा प्रधानदेवताब्रह्मावृक्षस्यास्यनसशयः तत्र
 मंत्राद्वासुपर्णादिति अष्टोत्तरसहस्रंजुहुयात्तिलसर्पिषा तथान्याहतिभिर्होमविदध्याच्चयथारुचि चरुंसाग्न्यं
 षजुहुयाद्विद्वान्स्विष्टकृतंसमं समंसमग्रमित्यर्थः अथप्रकारान्तरेणाश्वत्थोद्यापनं अश्वत्थः सर्ववृक्षाणां
 राजाब्राह्मणवर्णकः अश्वत्थःपूजितोयेनसर्वसंपूजितंभवेत् अकृतेमौजिवधतुविवाहेचतथाकृते नैवसे
 वांप्रकुर्वीतनसमैवैकदाचन अश्वत्थरोपणंकृत्वाविवर्षेवाथपंचमे उपवीतंप्रकुर्वीतमुहूर्तज्योतिषाविधौ
 पुण्याहवाचनंकृतानांदिश्राद्धंसमाचरेत् प्राणसंस्थाविधिकुर्यादभिषेकादिपूर्वकं प्राणैर्द्वियैर्जीवकला
 मनोभिःसहितोभव अयसजीवः एतस्य जीवकलाः प्राणापानव्यानोदानसमस्त- वाक्श्रोत्रत्वक्शु
 द्राणिपाणिपदोदरोपस्थगुह्येन्द्रियाणिसर्वाणिआगत्यमुखंचिरंतिष्ठन्स्वाहा सर्वप्राणैःप्रतिष्ठतोभवेत्यश्वत्थं
 दक्षिणपाणिनास्पृष्ट्वाजपेत् अश्वत्थसर्ववृक्षोसिनारायणसमाश्रय नारायणस्वरूपेणपाहिमांसर्वतोशुभात्
 महांससारवृक्षोसिअश्वत्थब्रह्मनामक महांससारमंशमासुदस्वशुभंकरु विष्णुब्रह्माशिव शुक्रःसूर्यश्चब्रह्मवृह
 स्पतिः ऋषयोवेदमंत्राश्चसर्वेत्रस्युःसदास्थिराः इतिप्राणप्रतिष्ठाप्यजातकर्मोदिकारयेत् चैलांतनामतःकृत्वा

स्यापपेक्षोक्तिकानलं स्वगृह्याक्तविधानेनहरिद्रातलेपनं बस्त्रयुग्मं चोपवीतदंडं कृष्णजिनतथा दत्त्वासमि
 द्भिभ्रुणातिलान्पैश्चपृथक्पृथक् हुत्वाव्याहतिभिः शक्त्याब्रह्मलोकेमहीयते इत्यश्वत्थोद्यापनं । अथप्रका
 रांतरेणश्वत्थसेवनावधिः अद्भुतसारे अथर्वशास्त्रोक्तश्वत्थप्रदक्षिणाव्रतकल्पः तत्रादौ उोमेधेत्यादिति
 व्यादिकर्त्तनानंतरं अनुभाभीष्टप्राप्तिकामो विष्णुस्वरूपमश्वत्थतरुममुकसंख्याकाभिः प्रदक्षिणाभिः सेवयि
 त्वे इतिसंक्रप्य ततोऽश्वत्थतरुपुरुषसूक्तेनयोडशोपचारैः संपूज्यलक्षादिसंख्यायाप्रदक्षिणाः कुर्यादितिसे
 क्षेपः ॥ पिप्पलादुवाच ॥ भगवन्सर्वधर्मज्ञसर्वशास्त्रविशारद स्त्रीणांपुत्रविहीनानां नाराणांसुखसंततैः उपा
 यंचमेवब्रूहि सुखसिद्धिः कथं भवेत् ॥ अथर्वणउवाच ॥ पुराब्रह्मादयोदेवा सर्वे विष्णुसमाश्रिताः अपृच्छन्देव
 देवेशशस्त्रैः षोडशोपचारं कथं दुःखोपशमनमुपायं ब्रूहि नः प्रभो ॥ विष्णुरुवाच अहमश्वत्थरूपेण संभवामिम
 हीतलेतस्मात्सर्वप्रयत्नेन कुरुध्वं तरुसेवनं तेन सर्वाणि कार्याणि भविष्यन्ति न संशयः विष्णुर्षट्पदं कवांस्तेभ्यस्तद्ब्रू
 ते नैव दान्यहं न दानं न तपोभिश्च न ध्वरैर्भूरिदक्षिणैः अश्वत्थसेवनादन्यत्कलौ नास्ति पशुक्रिया ताद्विधानं नि
 मित्तानि सरूपा कृतिं त्रतंतया त्रताधिकारिणस्तत्र विधानं च विशेषतः एतत्सर्वं पिप्पलादवक्ष्यामि तव सुब्रतः
 दारुणे विविधोपतिद्विषभो मां तरिके परशक्रभये देशविप्लवे शत्रुविग्रहे दुःस्वप्ने दुर्निमित्ते च सत्रा मे द्रुतदर्शने
 मारीभये राजभये तथा चौराग्निजेभये क्षयापस्मारकुठादिप्रमेहे विविधज्वरे जलोदरे मूत्रकृच्छ्रे गृहस्थश्च तदेवाहि
 एतेषां सर्वनाशाय कुर्यादश्वत्थसेवनं त्रातस्त्याय नद्यादौ त्नात्वा सम्यक् क्रियः अश्वत्थे शमांश्चित्य गोमये
 नोपलेपयेत् - तमश्वत्थमलंकृत्य शुद्धेणैरिकादिना पुजां द्रव्याणि संपाद्य पुण्याहं वाचेयेततः ऋत्विजावरण
 कृत्वा ततः पुजां समाचरेत् आदिवाराधयेद्दिग्बुध्यानावाहनपूर्वकं तथैव पृष्पलतरुं नारायणमयं द्विज श्वेतगं

घाक्षतैः पुष्पैर्धूपदीपनिवेदितैः अर्चापुरुषसूक्तेन तथैव ध्यानपूर्वकं तेनैव हवनं कार्यं तर्पणं च नमस्कृतिः श्वेतवर्णी
 सलक्ष्मीर्कंचितयेत्युरुयोत्तमं इति ध्यात्वा वाहनोच्चैरुपचारैस्तु घोडश
 आरात इत्यस्य सूक्तस्य आर्द्रिकां डांततः पाति त्वादा शिर्ष्कं विर्वनस्पतिर्देवताऽनुष्टुप्छंदः वनस्पत्यभिर्मन्त्रिणविनियोगः
 आरातेश्चिरेस्त्वारत्परशुरस्तु तेर्वतित्वाभिवर्धतु स्वस्ति तेस्तु वनस्पतेस्वस्ति तेस्तु वनस्पतेस्वस्ति तेस्तु वनस्पतेस्वस्ति तेस्तु
 दुःस्वप्नं दोषचितितं शत्रूणां च समुपह्वयमश्वत्थशमयस्व मे शत्रूणां संवधित्वेन समुत्पन्नं भयं च शत्रुसमयस्वेत्य
 र्थः ततः प्रदक्षिणं कुर्व्यात्सर्वं सफलं भवेत् ब्रह्मचारी हविष्याशी ह्यधः शायी जितेन्द्रियः मौनी ध्यानपरो भूत्वा
 पिप्पलस्य स्तुतिं पठेत् विष्णोर्नाम सहस्रं च पौरुषवैष्णवं तथा वेदत्रयेण पुण्यानि सूक्तानि च पठेत् तथा
 तस्य लक्ष्मदशं शोचनं सघृतं पायसं च तं जुहुयात्सत्यं च वन्हौक्तं विधानतः तत्संख्यया तर्पणं वदः कुर्यादेतैः
 नवापुनः ततः षोडशशक्तविभिर्कुर्व्याद्बोभं यया विधि हवनस्य दशशेन मिष्टान्नं भोजयेद्द्विजान् ब्राह्मणानां
 स्वयं कुर्व्याद्यथैकं नियमं तथा असमर्थः स्वयं कर्तुं सर्वमन्येन कारयेत् उक्तप्रमाणादधिकं फलं दशगुण
 भवेत् ततश्चतुर्गुणं पीठराजं च तुरस्त्रकं द्रोण्यामर्द्धतदं देवाति लोपरिविनिक्षिपेत् श्वेतवस्त्रेण सच्छाद्य पूर्वव
 त्पुनयेद्गुरुः दरिद्राय सुशीलाय श्रोत्रियाय कुटुंबिने उदङ्मुखं प्रायस्वयं पूर्वमुखः स्थितः सौवर्णद्वारा
 जं च मंत्रेण प्रतिपादयेत् इह जन्मनि वान्यास्मिन्वात्ययौ विनवाद्धके मनोवाक्कायजेदेष्येयमेव स्मृतो विधिः
 आर्येस्त्रीणां नाधिकारो ह्येवं विप्रैः प्रकारयेत् इत्यं कृतस्य तस्यातिव्रतस्य परिपूर्यते हेमांश्च यंतं रं दद्यात् शुक्लां वा
 पयस्विनीं स्वर्णशं गीरं पयसु रं वस्त्रादिभिरलंकृतं पलं कंतं देवातदं द्वाहं नवापुनः हेमैरौप्य तं रुं कुर्या
 त्कं प्रशाखा समन्वितं उत्तमः प्रथमः कल्पो द्वितीयो मध्यमः स्मृतः तृतीयकल्पश्च अष्टमः संप्रदानाय पेप्पलः

अथैतस्यदानमंत्रः - पिपलोदक्षराजैर्द्रह्यग्निगर्भस्त्वमेवाहिः प्रभुर्वनस्पतीनां च पूर्वजन्मनियत्कृतं अघौघना
 शयक्षिप्रंतवरूपप्रदानंतः ॥ विप्रार्थनामंत्रः ॥ अमुं ब्रह्मगृहाण त्वं विष्णुरूपद्विजोत्तमं स्वीकृत्य दुःकृतं धारं क्षि
 प्रं शान्तिं प्रयच्छ मे ॥ एवं व्रतं यः कुरुते तस्य पुण्यफलमृणुः पुत्रार्थं लभेत् पुत्रं धनार्थं लभेत् धनं ॥ राज्यार्थं लभेत् राजा
 ज्यं बद्धो मुच्येत् वंधनात् क्षयापस्मारकुष्ठार्थं सर्वरोगैः प्रमुच्यते मानसी शत्रुपीडां च न च राजं भयं तथा ॥ इह जन्मनि
 चान्यस्मिन्कृतैः पापैः प्रमुच्यते यं यं कामयेत कां मंतं तं प्राप्नोत्यसंशयः ॥ इहैव भोगान्नाप्नोति विष्णोसाधुज्यमाप्नुयात् ॥
 इत्यार्थं वक्त्व पोक्तं मृशवत्थप्रदक्षिणाद्यापनं अथाश्वत्थारोपणोद्यापनप्रयोगः शौनकाये स्थापनादष्टमं वैष्वादेशे
 कादशोपिवाः उत्तरायणगुरुशुक्रोदये माघे फाल्गुने चैत्रे वैशाखे मासे शुक्लपक्षे शुभशुक्लेशु भवारेति यिलग्रादिशु
 क्ती स्केदशाखापर्णान्विते विद्युदावाग्निनाऽनाभिहते अश्वत्थोद्यापनं कुर्यात् तत्रादौ कनककुण्डले कनकसूत्रं क
 नकमौर्जीहोमद्रव्याणि सर्वसंभारान्यथासंभवं संभृत्य अश्वत्थस्य चतुरस्त्राविदिकां दृढां अश्वत्थमूलं वृत्तं लं
 चतुरस्त्रं वा आलवालं कृत्वा तत्र तुलसीं हृक्षशाखां शर्माचरोपयित्वा अश्वत्थे विदिकां विधाय चतुर्द्वारं चतुर्ह
 स्ते अधिकं वा मंडपं मंडप इव तथात् पूर्वपाश्र्वे मंडपं तत्रैवाडकलक्षणं अन्यं वा कृत्वा सुग्रेह्योतिर्विदादिष्टे प्रधानसं
 कल्पं कुर्यात् - तथा जातं तस्मिन् अद्यतिथ्यादिकीर्तनांते आत्मनः आखिलपापक्षया भीष्टसिद्धिपूर्वक आत्म
 नासह एकविंशतिस्वकुलपुरुषोद्धारणकामः श्रोपरमेश्वरप्रीत्यर्थं अश्वत्थवृक्षोद्यापनं करिष्ये तदंगविहितंगणेश
 पूजनं ॥ पुण्याहं वाचनमातृकापूजनं नांदिश्राद्धं आचार्यादिवरणं च करिष्ये इति संकल्प्य तानि च स्वगृह्य
 विधिना कृत्वा आचार्यादीन् वृणुयात् ॥ ओमद्यास्मिन्कर्मण्याचार्ये त्वेन त्वामहं वृणुते तस्मात्त्याचार्यो वेदत एव ब्रह्म
 त्वेन त्वामहं वृणुते ॥ तथा उद्गृह्य शरं तपस्वः क्रत्विति जपित्वा तानाचार्यादीन् मधुपर्कादिना संपूज्य प्रार्थयेत् अस्य

योगस्यानिष्पत्त्येव भवतोभ्यर्थातोमया । सुप्रसन्नैश्च कर्तव्यमेतत्कर्म यथादित कर्मदं विधिपूर्वकमित्यपि पाठः ततः
 स्वगृहे एव गृहमखादिविधाय ततः सऋत्विजो यजमान फलपुष्पगंधाक्षतपूजितपूर्णकलशहस्तः भद्रं कर्णेभि
 रिति मन्त्रेण मंगलतूर्यघोषेण सह अश्वत्थमण्डपप्रादक्षिण्येन मण्डपपश्चिमद्वारमागत्य तत्र ओमद्यदेशकालकीर्तनां
 ते तत्र धर्मसंपूज्यप्रविश्य कलशमश्वत्थसमीपे निधाय निऋतिवरुणमध्ये स्वासने उपविश्य ततश्चाचार्यः, ओ
 त्सत्सदृशतिथ्यादिकीर्तनांते आचार्यकर्महं करिष्ये इति सकल्प्य शरीरशुद्ध्यादिरूपं सूक्तजपचकृत्वा यद
 व्रतं स्थितं भूतस्थानमावृत्य सर्वदा स्थानं त्यक्त्वा तु तत्सर्वत्र स्थितं व्रतं गच्छतु इति पठन्तु सर्वपलाजान् विहीर्य पचगठये
 न कुशैश्च प्रोक्षणं कुर्यात् आपो हिष्ठा मयो भुवः उत्तरनारायणेन ततो देवा आयांतु यानुधाना अप्रयांतु विष्णो देव
 यजनं रक्षस्वेति स्वस्वयनं तार्क्ष्यमरिष्टनेमिरिति पठेत् ततो यथोक्तं मण्डपाकरणे साधारणक्रमेण मण्डपपूजनं
 तत्रापंक्रमः प्राग्द्वारे अमंत्रकंचूतपल्लवतोरणं १ दक्षिणे हृक्षपल्लवतोरणं २ पश्चिमवटपल्लवतोरणं
 ३ उत्तरे अशोकपल्लवतोरणं पश्चात् ४ तथैव प्रागादिद्वारचतुष्टये ऋग्वेदादिक्रमेण द्वाविप्रौ एकमेकं वा पा
 र्थिवब्राह्मणान्- ततश्चाचार्यश्च भवत्स्य हरिर्ब्राह्मणैस्तारोपणादिलोकिकाचारकुर्यान् तत्र भद्रं कर्णेभिरित्यादि मंत्रपा
 ठः अश्वत्थवेदिकायां ईशानप्रदेशे सर्वतोभद्रं विलिख्य तत्र ब्रह्मादिदेवतास्थापनं करिष्ये इति सकल्पति
 उक्तप्रकारेण नाम मंत्रैः स्थापनं कुर्यात् मध्ये ओं ब्रह्मणे नमः ब्रह्माणमावाहयामि एवमग्रेऽपि स्थापनप्रकारः
 पूर्व ईशानयनमः- द्रमा. २ आग्नेयां अग्नये. आग्निमा. ३ दक्षिणायमाय. यममा. ४ नैऋते
 निऋतये. निऋतिमा. ५ पश्चिमे वरुणाय. वरुणमा. ६ वायवे. वायव्ये. वायुमा. ७ उत्तरे
 सोमाय. सोममा. ८ ईशाने ईशानाय. ईशानमा. ९ ईशानेन्द्र. मध्ये वसुभ्यो. वसूना. १०

इन्द्राग्निमध्ये रुद्रान् १११ अग्निमममध्ये आदित्यान् ११२ यमनिर्ऋति
 मरुतेसाध्यान् ११३ निऋतिवरुणमध्ये विश्वान् ११४ वरुणवायुमध्ये साध्यान् ११५ वायुसोम
 मध्ये आदिवनौ ११६ सोमेशानमध्येस्कंदमा ११७ ब्रह्मेशमध्ये विष्णुं ११८ ब्रह्माग्निमध्येगणपतिं
 ११९ अस्यममध्येपितृन् २० ब्रह्मनिर्ऋतिमध्येगंधर्वाप्सरसः २१ ब्रह्मवरुणमध्येसप्तमाहः २२
 ब्रह्मवायुमध्येसर्पान् २३ ब्रह्मसोममध्येदुर्गा २४ ब्रह्मेशानमध्येगंगादिनदिभ्योनमः २५ ततोमंडलांतः
 ब्रह्मेशानदलादारभन्वत्यग्राष्टकेषु ईशान्यां दक्षान्प्रजापतीन् २६ पूर्वपुरुषायनमः २७ आग्नेय्यां
 दुर्गायै २८ दक्षिणस्यांस्वधायै २९ नैऋत्यांमृत्यवे ३० पश्चिमेसर्पेभ्यो ३१ वायव्यांसप्तसा
 गरेभ्यो ३२ उत्तरेमरुद्भ्यो ३३ ब्रह्मणः पादमूले गणपतये ३४ कर्णिकायां भूम्यै ३५
 तदुपरिमेरवे ३६ परितःपूर्वादिक्रमेण ऋग्वेदाय ३७ इक्षिणे यजुर्वेदाय ३८ पश्चिमे सामवेदा
 यः ३९ उत्तरे अथर्ववेदायनमः ४० मंडलाद्वाह्ये पूर्वादिक्रमेण पूर्ववजायनमः ४१ शक्तये ४२
 देवाय ४३ खड्गाय ४४ पाशाय ४५ अकुशाय ४६ गदायै ४७ त्रिशूलाय ४८
 पुनर्वह्निरेरावताय ४९ मेघाय ५० महिषाय ५१ प्रेताय ५२ मत्स्याय ५३ एणाय ५४
 नराय ५५ वृषभाय ५६ पुनःपूर्वादिक्रमेण गौचमाय ५७ भरद्वाजाय ५८ विश्वामित्राय ५९
 कश्यपाय ६० जमदग्नेये ६१ अत्रये ६२ वासिष्ठाय ६३ अरुंधत्यै ६४ तद्वाह्येपूर्वादिक्रमेण आ
 दित्याय ६५ चंद्रमसे ६६ भौमाय ६७ बुधाय ६८ गुरवे ६९ शुक्राय ७० शनये ७१ राहवे
 ७२ केतवे ७३ तद्वाह्ये पूर्वादिक्रमेण ऐश्वर्यै ७४ कौमार्यै ७५ ब्राह्मै ७६ वाराहै ७७ जाम्बव्यै ७८

वेणव्यै. ७९ माहेश्वर्यै.

८० वैनायक्येनमः वैनायकीमावाह्याभि एवसर्वत्र चतुर्थतनामभिः प्रणम्य
द्वितीयादौवाह्य पुनश्चतुर्थतनामभिः प्रत्येकसंपूज्य तत सर्वतोभद्रोपरि अक्षतपुंजे अर्चोप्रदेशे अग्न्युत्तारण
पूर्वकं सोवर्णीप्रतिमायां इदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिधेपदंसमूहनस्यपाळसुरे इतिविष्णुसंपूज्य तद्दामतः अध
स्थार्जोपेतिमेत्रेणरुकिमणीं तद्वक्षिणतः सत्यासेत्यतिमेत्रेणसत्यभामां ततः लक्ष्मोदशाध्यायस्येतिमेत्रेणसरस्वती
गणानांवा आतूनद्रेतिवाणपतिं चावाह्यपौरुषेणसूकेनसंपूज्य ततः अश्वत्थस्यपरित अष्टौकलशान् "क
लशस्थापनप्रकरणे सस्थाप्य तत पूर्वैकलशेशुद्वौदिकं तत्रत्रापोहिष्ठस्यादिनवर्चसूक्तं द्वितीयेगंधोदं
कं आनोभद्रेतिदशर्चसूक्तं तृतीयेक्षरीशदकं त्वस्तिनोभिर्मोतिपचर्चसूक्तं यतुपंचगव्येनशन्नंद्रांभीतिप
चंदशर्चं पंचमेहारिद्वौदिकं आनोभद्रेतिऋचं पष्टकलशे सर्वोपच्युदकं समुद्रज्येष्टाहितिचतसृभिः सप्तमेकुं
शोदकं यादिव्याहितिऋच अष्टमे गंधोदकं पशुपञ्चायइतिनवर्चसूक्तं पाठित्वा कलशस्थापनपूर्वपात्रनिधाय
नांतकंवा ततस्तेपुकलशेषु पूर्वोदिकेण इंद्रादीन् तचन्मंत्रैरावाह्यपूजयेत् ततः अश्वत्थपुरुषसूक्तेन अ
ग्निराहितिपूर्वोक्तायर्वशिरसा वसशोध्य पंचामृताभिधेकं चकृत्वा कणपवस्त्रयुग्मेनावेष्ट्य ततः पूर्वोदिकुं च
त्वारिस्थडिलानिधाय तेषुहोमार्थंवतुराचार्यान्वृत्वा स्वंगृह्यविधिनाअभिसृष्ट्यापयेत् अत्रकेचन ईशा
नपूर्वयोर्मध्यगृहोमादिकंतुपंचमस्यंडिलमिच्छतिवहवः पूर्वगृहप्रधानहे। मादिकंकुर्वीतं पूर्वमंकुतेग्रहयेत् ईशान्या
वेदिकायांस्वंगृह्यप्रकरणग्रहानावाह्यसंपूज्य अन्वादध्यात् तत्रपूर्वकुंडेआदि त्यादिनवग्रहान् "अमुकसस्यय
अर्कोदिसमिच्चर्वीज्यद्रव्यैः अधिदेवताः प्रत्यधिदेवताश्चामुकसंख्ययातरेवद्रव्यैः ततआनोभद्रेतिमेत्रेणविश्वान्दे
वान्चरुद्रव्येण अष्टोत्तरशतसंख्यया तथा दामोदरादिपीठेदेवता अभ्यस्यसमिच्चर्वोदिकुं यैरष्टोत्तरशतसंख्यया

ब्रह्मादिदेवतालोकपालाश्चकैकयज्याहुत्यायक्ष्ये पंचमकुंडपक्षे आदौतत्रअग्निप्रणयनं तस्मात् चतुर्पञ्चानि
 प्रणयनंतवग्रहहोमः दामोदरादीनांहोमः ब्रह्मादीनांपूर्वकुंडेविश्वेदेवानांलोकपालानांचहोमः अश्व
 त्यदक्षिणकुंडेगणपतितिलाज्यद्रव्यैः अष्टोत्तरशतसंख्ययायक्ष्ये ततउत्तरकुंडेउत्तरनारायणं अष्टोत्तरशतसंख्य
 यासहस्रशीर्षेतिप्रत्यृचंआज्याहुतिर्भिर्यक्ष्ये एवंतन्मंत्रैर्होमंपाद्य स्विष्टकृदादिवलिदानंतं कृत्वा अधिवासयेत्
 पुराणश्रवणादिभिरात्रिनेयेत् केचित्तु कषायवस्त्रदानंतं कृत्वा परेद्युरेवहोमादिकमिच्छति प्रातःपाठदेवतासंपूज्य
 अष्टकलशेदवताविसृज्य अष्टभिर्ब्रह्मणस्तान्ग्राहयित्वा ततश्चाचार्यः पवमानःसुवर्जनस्वानुवाकेनच अ
 श्वत्थंत्रिःपरिपिच्य किंचिदवशिष्टादकान् पूर्वस्थानेषुस्थापयेत् ततोयजमानःआचार्योवा अश्वत्थपश्विम
 स्थंडिलेऽग्निंसंस्कारहोमंकुर्यात् तद्यथा अश्वत्थस्यव्याहृतिद्वारा पुंसवनादिसमावर्तनांतान्संस्कारान्करि
 ल्ये इतिसंकल्पः अग्निपवमानंप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अवप्रधानम् अग्निवायंसूर्यप्रजापतिंआज्य
 द्रव्येणप्रतिसंस्कारंचतुश्चतुःसंख्याकाहुतिर्भिर्यक्ष्ये प्रतिसंस्कारहोमातेस्स्वल्हतिमंत्रेण अश्वत्थंस्पृशेत् ए
 वमुपनयनपर्यंतंकृत्वा यजमानअश्वत्थाश्वत्थस्यांचांतरालपटंधृत्वा सुमहूर्त्तंमंडलपाठपुरःसरंदेवलन्नमितिप
 ठित्वा अतः पटंनिः सार्धंध्रुवसूक्तंपठित्वा येयज्ञेनेतिवर्गपंचकशास्वांतमंत्रांश्रपठित्वा कौपीनयज्ञोप
 वितंकनकमयीमेखलांदंडंचततन्मंत्रैर्दृत्वा सप्रणवांसव्याहृतिकांसिशिरस्कांगायत्रीमुपदिशेत् इत्युपनयनम्
 ततोभहानाम्नादिसमावर्तनांतंकृत्वा कनककुंडलत्रलंकरांश्रदत्त्वा आयुष्यंब्रह्मवर्चसमितिपठित्वाभौजीवि
 सर्जनांतंकृत्वा त्वमग्नेइतिसूक्तंपठेन् ततःस्विष्टकृदादिहोमशेषंसमापयेत् अथविवाहः अश्वत्थालवाल्यवा
 स्तोशतकुंभामितिशुद्धंजलंक्षिप्त्वा दुग्धमधुघृतकुंभैश्चक्षिप्त्वा वस्त्रयुग्मेनंतराश्वत्थस्यविवाहादिविधिकरिष्ये

इति संकल्प्य पूर्वसंस्कारहोमस्य षड्लोत्तरप्रदेशे स्थण्डिलं विधाय योजकनामान्नि प्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात्
 अत्र प्रधानं द्वौ सुवर्णौ सयुजौ सखायौ समानं वृक्षतरिपस्वजातिं तन्नेत्रेण अष्टोत्तरशतसंख्यया तिलाज्यद्रव्येण तथा म
 हाव्याहृतिभिस्ति तलाज्यद्रव्येण अष्टोत्तरशतसंख्यया यक्ष्ये महाव्याहृतिभिस्तुभूः अन्नेयपृथगे धेनुमहेतवस्वाहा भुवो
 वायवे चांतिरिक्षाय च महते स्वाहा उंस्वरादित्याय दिवे च महते स्वाहा ओभूर्भुवः स्वश्चंद्रमसे च नक्षत्रेभ्यश्च महद्वाः
 स्वाहा एवं होमं संपाद्य तुलस्य भवन्त्येयोश्चतुर शास्त्रामयान् हस्तान् गृभ्णामीति मंत्रेण योजयेत् ततः सिवष्टकदादि हो
 मशेषं समाप्य ततोऽश्वत्थं पुरुषसूक्तेन षोडशोपचारैः संपूज्य अश्वत्थं तुलसां च प्रार्थयेत् अश्वत्थं वंजगन्नाथपुरादेवै
 विनिर्मितः पापांस्तत्राहि नो देव पुण्यं देहि महाफलं इत्यश्वत्थं प्रार्थनां मंत्रः अथ तुलसी प्रार्थना क्षीरोदधि समुद्रं ते तुल
 सी हरि वल्लभे अभ्यर्थे व्यापन पुण्यं मह्यं देहि श्रिये नमः तत आचार्यः क्षेत्रपालं वल्लिं दत्त्वा सर्वैर्ऋग्विज आचा
 र्यश्च स्वस्वकुण्डेषु पूर्णहुतिं दत्त्वा कर्मशेषं समापयेयुः ततो यजमानः पीठपूजादिविचिद्य कृतस्य अश्वत्थे आद्यापनस्य सांग
 तासिद्वयार्थं आचार्यो दिभ्यो दक्षिणाप्रदानं महं करिष्ये इति संकल्प्य पूजापुर्वकृतेभ्यो दक्षिणां दत्त्वा आचार्येणैव
 स्थापितं कलशोदकदूर्वापल्लवैः सपत्नीकं यजमानमभिषिचिद्यः तत्र मंत्रा आनो भद्रा इति दशर्वसूक्तं अस्य वा मेति द्वि
 पंचाशत् ऋचांसूक्तं मुंचामीति पचर्वसूक्तं परो मंत्रेति चतुर्दशर्वसूक्तं समुद्रज्येष्ठा इत्यादयः ततः पौराणिकाः
 रास्त्वामभिषिचंति त्याद्याः एवमभिषिक्तो यजमान तिलकादिधृत्वा अग्निपीठे वतां च संपूज्य उत्तिष्ठन्न ह्यण
 स्पतेति उत्थाप्य सोपस्करं पीठमाचार्यार्थं दत्त्वा कृतस्य कर्मणः संपूर्णता सिद्धये गां च दत्त्वा मद्यं च स
 ऋत्विक् सदस्यायाचार्यार्थं च दत्त्वा भूयसीं दक्षिणां दत्त्वा परमेश्वरार्पणं पाद्यं सप्ताधिकान् ब्राह्मणान् संभोज्य
 आशिषि गृहीत्वा अश्वत्थे आद्यापनं संपूर्णतां वाचयित्वा इष्टजनैः सह भुंजीत यएव कुरुते तस्य वर्धते श्रीयशः सुखं

कलशं निधाय वरुणनिर्ऋतिमध्ये उपविशेत् तत आचार्य आचार्यकर्महंकरिष्ये इति संकल्प्य भूतशुद्ध्या
 द्विविधाय मण्डपांतः गौरसर्पपलजान् गदवसंस्थितं भूतमित्यादि मन्त्रेण विकीर्णं साधितपंचगव्येन कुशैः आ
 पोहिष्ठेत्यादि मंत्रैः सर्वत्र प्रोक्षणं कृत्वा देवाभ्यां तु यातुधाना अप्रयातु विष्णो देवयजनं रक्षस्व ततः स्व
 स्तूपयन्तार्क्ष्यमरिष्ठनेमि मिति मंत्रं पठेत् ययोक्तं मण्डपे तु उक्तप्रकरणेन ढपूजां कुर्यात् साधारणमण्डपे तु
 तोरणपताकाध्वजशालिमुक्तजपार्थं वेदक्रमेण द्वौ द्वौ एकमेकं च ब्राह्मणं प्रागादिक्रमेण वृत्वा यथास्थानानि वेशयेत्
 ततो ब्रह्मादिदेवतासर्वतोभेदं ब्रूयात् तदुपरि अक्षतं पुंजकलशत्रयं प्रतिष्ठाप्य ततो मध्यकुंभं ब्रह्मयज्ञानमिति
 ब्रह्माणं तद्वक्षिण इदं विष्णुरिति विष्णुं तदुत्तरं त्र्यम्बकं यजामहे इति रुद्र आग्नेयादिको णेषु गणानां त्वेति ग
 णपतीं जातवेदसे इति दुर्गां यज्ञानमिति मातृः क्षेत्रस्य पतिना इति क्षेत्रपालं ततः परितः लोकेशान् त
 तन्महेश्वरं वाह्यसंपूज्य वेदपरितः अष्टौ कलशान् स्थापनक्रमेण संस्थाप्य तत्र पूर्वोदिकलशेषु पंचगव्यं
 सप्तमृदः चंदनं पचरत्नानि क्षीरं सर्पौषधी गंगोदकं च क्षिप्त्वा शुद्धोदकेनापूर्य पूर्णपात्रं प्रत्ये
 कं निधाय तेन शुद्धादीनां वाह्यं संपूजयेत् हरिद्रा तिलरोषणादि वटस्थकृत्वा वस्त्रेण वेष्टयेत् इत्यादि वासनमश्नपरेद्युः
 प्रातर्नित्यकर्मसमाप्य पीठदेवताः संपूज्य प्रागादि द्वारचतुष्टये पचतुरभ्यं कुंभान् संस्थाप्य ते पुन उदकपचरत्नपं
 चपल्लवादि निधाय तेन शुद्धयमवरुणसोमान् ततन्मंत्रैरावाह्यसंपूज्य चतुर्वेदविदो द्विजाः शान्तिं सूक्तानि पठेयु इं शान्यां
 कुंडस्थं दिलेवाग्निं प्रतिष्ठाप्य तदुत्तरे वेदिकायां उक्तप्रकरणे ग्रहानां वाह्यसंपूज्य ईशान्यां कलशं संस्थाप्य प्रति
 ष्ठाप्य अथाचार्यं ब्रह्माणं च त्रुणात् ततो द्वारस्था आचार्याश्चत्वारः स्वस्वकुंडे स्वस्वगृह्यविधिनेन आचार्यं कुंडात्
 आत्रिर्थागाराद्वा अग्निं प्रणीय स्थापयेयुः कुंडचतुष्टये प्रत्येकं ब्रह्माविष्णुरुद्रान् घृताकंदूवां जपेद्व्यं अष्टोत्तरशतस

म्मिताहुतिभिःक्षयेः पूर्वैर्द्वयैर्घौलोकपालान् समित्त्वाज्यद्रव्यै रष्टाविंशतिसंख्यायक्षये दक्षिणेणपार्तेदु
 र्गसप्तमाष्टः । क्षेत्रपालंघृताकद्रव्येणअष्टाविंशतिसंख्याहुतिभिर्यक्षये पश्चिमकुंडेसाधिप्रत्याधिदेवतानादि
 त्यादिश्रुतानर्कोदिसमिच्चवर्ज्यतिलव्रीहद्रव्यैरष्टाविंशतिसंख्याकाहुतिभिर्यक्षये उत्तरकुंडेसोमंघेनुमितिमंत्रेण्यु
 ताकचरुहक्षसमिद्ध्रव्यैः अष्टोत्तरशताहुतिभिः ब्रह्मादिदेवताश्वैकैकयाज्याहुत्यायक्षये एवंचतुर्गमंत्रैर्होमं
 पाद्यः ततश्चाचार्यैः वटस्यहरिद्रतैलादिदत्त्वा ॥ पंचोपचारैः संपूज्य स्थापिताष्टकलशान् ब्राह्मणान्ग्राहयित्वा
 आपोहिष्ठामयोभुवःसमुद्रग्येष्टाः इमाआपः यतोन्विद्वमिति प्रत्येकंयजमानो वटस्याभिपेकंकुर्यात् ततश्चा
 चार्यैः प्रतीच्यावटस्यसंस्कारहोमार्थं स्यादिलनिर्मयसंकल्पंकुर्यात् उभयास्यवटस्यपुंसवनादिविवाहांतान्त्सं
 स्कारान्वयाहतिहोमद्वाराकार्ष्ये इतिसंकल्प्य आग्निप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अत्रप्रधानं अग्निवायुसूर्य
 प्रजापतिश्चाज्यद्रव्येण प्रतिसंस्कारंचतुश्चतुःसंख्याहुतिभिर्यक्षये उभूरग्नयेष्टयिन्येवमहतेस्वाहा उभौवेवा
 यवेधांतरिक्षायमहतेस्वाहा उंस्वरादित्यायादिवेमरुतेस्वाहा उंभूर्भुवः स्वश्रद्धमसेचनक्षेत्रभ्यश्चमहतेस्वाहा
 एवंहोमंकृत्वा प्रतिसंस्कारहोमंते वनस्पतेसातेवत्वशादितिमंत्रेणवटंस्पृशेत् एवमुपनयनपर्यंतंकुर्यात् ततोयजमा
 नः वटांतरालेपटंघृत्वा मुमुहूर्ततदेवलश्रमितिपठिते अंतर्पटंनिःसार्यध्रुवसूक्तंयेयज्ञेनेतिपठित्वाकौपीनंयज्ञोपवीतं
 मेखलादंडंचतुर्गमंत्रैर्दत्त्वा ब्रह्मोपदेशवतगायत्रौचदत्त्वाप्रणमेत् इत्युपनयनंततोमहानाम्नादिसम वर्तनांतकर्मकृ
 त्वा अलंकारान्दत्त्वा आयुष्यं ब्रह्मवचंसभितिर्मौर्जाविसर्जयेत् ततोवटं दूर्वाचदुग्धादिनासंच्य वटं दूर्वाचवस्त्रयुग्मे
 न संवेष्टावस्त्रंकुक्ष्यादिआभरणानिचदत्त्वा पूर्ववत् हुत्वागृभ्णामितिहस्तामितिमंत्रेणवटं दूर्वयोः पल्लवमयान् हस्तान्
 योजयेत् आदित्यो ब्रह्मरूपाय मध्यतो विष्णुरूपाय वटवृक्षायेतनमः अकारमूलरूपाय उकारः

स्कंदरूपिणे मकारफलपुष्पायवटवृक्षायतेनमः इतिवटंनमस्कृत्य दुर्वासिशतप्रवासिशतमूलाशतः कुरा
 शतंहरसिपापानांशतमायुःप्रवर्धते इतिवटवृक्षदूर्वाचसंप्राप्त्यै ततश्चाचार्यः क्षेत्रपालबलिदत्त्वा सर्वे आचार्योः स्व
 स्वकुण्डेषु पूर्णाहुतीर्दत्त्वा ततोयजमानः वटोद्यापनसंपूर्णतासिद्धये आचार्य्यादिभ्योदक्षिणादास्ये इतिसंकल्प्य
 क्रमेण सर्वेभ्योदक्षिणां दत्त्वा ततः सर्वेऽहस्त्विवजः स्वस्वकलशे दक्षैर्कपजमानं समुद्रज्येष्ठ इत्यादिमंत्रेणाभिषिच्य
 कर्मशेषं समापयेयुः ततोयजमानः पीठदेवतां संपूज्य उत्तिष्ठब्रह्मणस्पते इत्युत्थाप्य यातुं देवगणाः सर्वे इतिविहसू
 ज्य पीठसोपस्पर्करमाचार्य्याय संकल्प्य दद्यात् संभारान्यत्विगाचार्य्यादिभ्यो विभज्य दत्त्वा शताधिकान् ब्राह्मणा
 न्भोजयिष्ये इतिभूयसीदक्षिणादानपूर्वकंकुर्यात् सदेनैर्दक्षिणादिना संतोष्य वटोद्यापनसंपूर्णतां वाच
 यित्वा इष्टजनैः सह भुंजीत इति वटोद्यापनविधिः अथ वृक्षसामान्योद्यापनविधिर्हेमाद्रौ मात्स्ये ऋषय ऊचुः
 पादपानां विधिसूतयथावद्वद्विस्तरात् विधिनोकेन कर्तव्यं पादोद्यापनं बुधैः येचलोकाः स्मृतास्तेषां तानि दा
 नीं वंदस्वनः सूत उवाच पादपानां प्रतिष्ठां च तथैवोद्यानभूमिषु तद्वागविधिवत्सर्वमासाद्य जगतीश्वरः ऋत्वि
 कं मंडपं सभारमाचार्य्यश्चापितादृशः पूजयेद्ब्राह्मणस्तद्ब्रह्म वत्खानुलेपनैः सर्वोपध्यादिसंस्कारान्पिष्टातक
 विभूषितान् वृक्षान्मात्स्यैरलंकृत्य वासोभिरभिविष्टयेत् सूच्यासौवर्णपाकार्थ्यं सर्वेषां कर्णवेधनं अंजनं चापि दातव्यं
 तद्ब्रह्मं शलाकया फलानि सप्तवाष्टौ वा कालधौतानि कारयेत्तु कालधौतानि रोप्यानि सौवर्णानि च कार्याणि प्रत्येकं सर्व
 दक्षिणाण्येवां तान्यधिवासयेत् धूपोदगुग्गुलुः श्रेष्ठस्ताम्रपात्रैराधिष्ठितान् सर्वधान्यकृतान्कृत्वा वस्त्रगंधानुलेपनैः
 कुंभान् सर्वेषु वृक्षेषु स्थापयित्वानरेश्वरः साहिरण्यपानशेषां स्तान्कृत्वा बलिं निवेदनं तथा च लोकां पालानां मिद्रादीनां
 विधानतः वनस्पतेरश्वादिहोमः कार्योद्भिजातिभिः ततः शुक्रां वरधरो सौवर्णकृतभूषणं कांस्यदोहानुसौवर्णं भृ

गान्यामातिशालिनाः पयस्विनीवृक्षमध्यादत्सज्जामुदइमुखी तताभिषेकमंत्रणवाह्यगातकमगलेः ॥ अङ्गुः
 साममत्रइचरुणेरभितस्तदा तैरेवकुम्भस्तपनंक्युत्रहणपुग्वाः स्नात्वाशुक्लंवरधरोयजमानोपिपूजयेत् गो-
 भिविभवतः सर्वावृत्विजः सुसमाहितः हेमसूत्रैः सकटकैरंगुलीयपवित्रकैः वासोभिः शयनोयेश्वतयोपस्करपादु-
 कैः क्षीराभिषेचनंद्युग्यावाद्भिनवतृष्टये होमंश्चसार्पणं पाकां योयवकृष्णतिलैस्तथा पालाशयः समिधः शस्ताश्चतु-
 र्भिः हृतयोत्सवः दक्षिणांश्चैवपुनस्तद्वहेयातवापिशक्तिः यथादृष्टतमं किंचित्तदद्यादमत्सरः आचाव्येद्विगु-
 णंदत्वात्राणिपत्यविसर्जयेत् अनेनविधिनान्यस्तुकुर्याद्दृक्षोत्सवंबुधः सर्वान्कामानवाप्नोति पदंचानंत्यमश्नुते यश्चै-
 कर्मपराजैवृक्षसंस्थोपयेन्नरः सोऽपिस्वर्गवेसेद्राजान्यावादिद्वायुतवयम् भूतान्भव्यान्मनुष्यांश्चतारयेन्निरयस्थि-
 तान् परमांसिद्धिमाप्नोति पुनरावृत्तिदुर्लभा इतिसामान्यवृक्षोद्यांपनविधिः ॥ स्वस्तिश्रीरणवीरसिंहधरणिपा-
 लाविदीन्याग्रणिः ॥ ३२ ॥ रणवीरसिंहभूषणकारितेकृत्यवारिधौ लक्षपूजावृक्षपूजाकृत्यरत्नसमुच्चयः ॥ ३२ ॥
 त्रयप्रसंगादवतरुपुत्रकंविधिः मत्स्यपुराणे दशकुपतानावापीदशवापिसमोद्दहः दशह्रदसमः पुत्रोदशपुत्र
 समीदुर्मः नदिपुराणे ततः पुत्रतुल्यः कुर्याद्द्विधिवद्वह्निः सान्निधौ समहापातैर्युक्तः समुद्धृत्यकुलद्वयं नरकेभ्योनरोपा-
 तिप्रजापतिपुरं प्रभो स्कंदपुराणे इत्येवरुद्रमहीधीभूमिरुहसुतस्तवंस्तुत्वापतित्रिलोकेशमिदमाहपतिव्रता देवपुत्रा-
 च भृगवन्केनविधिनविधानांसारसागरः पुत्रप्रतिकृतिवृक्षः क्रियतेचंद्रभूषण सलीलामितिसर्वज्ञात्पृच्छतीविधिमुन-
 म महोदेवमहादेवीमिदं वचनमब्रवीत् ॥ ईश्वरउवाच ॥ देविनागेन्द्रनासोरुनागेन्द्रमदगामिनी शृणुष्वयेनवि-
 धिनागृह्यतेवनिजः सुतः अवनिजोवृक्षः स्वपुत्रार्थंभूमिरुहं गृहीष्यानीतिपार्वति ॥ सोऽपवासाभवेन्नारिशुचि-
 वत्त्वांशुचित्रता ततश्चैवसहस्रांशावस्तशृंगंतेनिशि उदितोविमलेचापितथेदाविंदुसन्निभे विप्रानामंत्रयेद्रात्रौ

पावनान्देवपारगान् विप्राज्ञानमत्रयित्वातुशुचिवस्त्राशुचित्रता शयीतसनमस्कारासदभाभूममाश्रतो
 गमयित्वातारात्रिसवितर्युदितेसतिभक्ष्यभोज्यसमादयज्रेद्यत्रभवचरुः ततस्तस्त्रापयित्वातुसातत्रसभूषण
 तंतरुतरुणीकृत्य तच्छायामनुगामिनः यथोपपन्नमन्नतद्भोजयित्वादिजांस्ततः पुण्येन्हस्त्रापयित्वातुक्रुत्वि
 जश्रुतुराननः तद्वान्नाब्राह्मणानां वित्तवैनाकृत्यमात्मनः निवेद्यकृतमुद्दिश्यसद्भवेनपरेणहि ऋषुत्राभगवताह
 पुत्रप्राप्तिकर्तितरुं गृहीष्यामिममानुज्जातुमहयसत्तमाः ततस्तरैरभ्यनुज्जातंतरुतरुणाकृतिं भूमिदेवसमक्षेव
 गृहीष्यारत्रस्रतुं भूमिदेवसमक्षतुविधयब्राह्मणाग्रतः अनेनविधिनयस्तुगृहीतस्तुरुपुत्रकः पितृणांनर
 कृत्यानामधुंधारांसवर्धति गृहीतोविधिननिनधुभूमिरुहलजः सतुसुरायभवंतिविपरतिनदुःखदः सपुत्रा
 णांशतृचापिपिन्श्रोणिपयोधरे एकोभमिरुहः श्रेष्ठपुत्रस्त्वैकालिपतस्ततः इत्येवंनमयादिष्टमिष्टदुष्टेनवारिणा
 यथाभूमिरुहः पुत्रोविशिष्टोप्येकः शोभे ततःशोकापहोद्वैत्रितमशोकंविभावति त्रलंकृत्यसहृष्टास्माद्यु
 कारैः पुत्रागवधैः आतुपत्रतस्तत्स्यमकांचकुलभास्वरं उत्थापयमासाशिरामयुरांगरुहंनवैः नानावर्ण
 चाप्यस्य वदन्तुसंगधिना तन्नामलस्रदोदिवीकरपद्मानितस्ततः जावतदन्येश्चापि पट्टेरलविराजितः
 सवतोभयमासतमशोकरुहस्तु तस्यशास्त्राप्रशास्त्रासुकादामानिपावती आववंधस्तभातिनक्षत्र
 रिवभास्करः तथावासायुगेनापितमशोकगुहारणी वासयामासले कानांजनेनपुत्रशालसा ततो
 न्वगुरुणाचारुगुलुघृतमेवच समवाययुतधूपचारयधपनांयताः ततःशंखनिनादेनदेवतयेरवेणच नंद
 नाब्रह्मसमनीताब्राह्मणाब्रह्मणासमाः वाचेयित्वाथपण्याहदत्वागात्स्नमेवंच ततःपुण्याहघोषेतदवाचाशोद्ध
 धोरपि अतुमन्यपतिदिवीऋषीश्चाप्रीणयत्तदा ब्रह्मवैवत्ते श्रीभगवानुवाच अतःपरंप्रवक्ष्यामि वृक्षस्योद्यापिने

विधि सर्वपापशमनसर्वाशुभानिवहणं ॥ अत्रुपायपरायणवत्यामंदरावल ॥ अशोकशोकशमनः पुत्रवृत्ति
रिक्कल्पतः जातकमादिकास्तस्य याः क्रियाः बुद्धिमान्किल अत्रिमुनिः पुराणोक्तः शृण्वेवयुधिष्ठिर
धनुर्बलाधनुर्वलातयवृद्धुपुल्लवः शीतवातातपसहः सत्काव्यस्तपुत्रकः स्त्रीनामाकुटुंबकोऽकुब्जः कोटखातः स
कोटरः नोपायः पदपः सवाशिष्ठानां यातसंमतः ॥ आलवालेसुविहिते शुभेषां घचतुष्यथे ॥ शोधयित्वा तमहं श
प्रशस्तकारयुततः ॥ ततश्चोपापनपार्थपादपानां प्रादिश्यते ॥ शुभाह्वावक्रयित्वा ग्रहनक्षत्रसयुते ॥ पताकालं कृतं वृ
क्षपुष्पयुगाधवासयेत् ॥ पुष्पैस्तैस्त्रापितस्त्रणसंघोषध्याचपादप ॥ स्थापयेत्सर्वतः कुंभाभ्युदितं दिक्षु विवक्षणः ॥ पताका
लकृताः सर्वकाव्यस्तत्सन्निभा दुमाः ॥ मूलविन्यस्त्य कलशारत्नसूत्रावगुंफिताः ॥ रक्तपीतासितैश्चतयुचिताः
सुमनोहराः कलघातमन्यान्यत्र फलानि दशपंचवा ॥ ताम्रपावसेबीजानि सरलान्यधिवासयेत् ॥ तर्पणं गुलघा
पुष्पचतुर्दिक्षु निपहलीः ॥ इन्द्रदिको कपालानां तन्मंत्रमंत्रविंदुरुः ॥ ततः प्रभाते विमले कुंडलं सखलं ग्रहपद्म
विधेनेतृशान्तिकर्मसमभरेभत् ॥ सुब, गिलकृतान्कृत्वासर्वान्द्राहणपुंगवान् ॥ चतुरोष्टोयथाशक्त्यावासोभिरभिपु
जयेत् ॥ तिलाज्येन तु होमः ॥ स्यात्तुष्टिपुष्टिकरः सदा ॥ मातरः स्थापयित्वा तु पूजयेत्कुसुमाक्षतैः ॥ स्नापयित्वा तं
सम्पूजयेत्पसाथपरिहृतं ॥ होमयेज्जातकमादिगोदानयावदेव हि ॥ पादपे स्नापयेत्तत्र समं स्त्रीयं वारिभिः ॥ जात
कुलाभिकरणमन्नप्राशनमेव च ॥ सुवर्णसूच्यकुर्वीत कर्णवंधं विधानतः ॥ जातरूपधुरेणाथ चूडाकर्मयथाक्रमं ॥ चद्वा
यात्मखलामांजिवासभ्यपरिधापयेत् ॥ कुर्यादेतदशेषेण कृत्वा गोदानमंगलं ॥ विवाहं केचिदिच्छति मालतिलतया
तरोः ॥ मालत्यां सहामलकं याजिं वृवाशात्मलाविदुः ॥ संस्कृत्यैवं तु संस्कारैः पादपचयथाथैव त ॥ एष प्रतिष्ठानाम्
तिमंत्रणां शीः प्रयेजेत् ॥ यजमानस्ततस्त्रात्वा शुक्लां वरधरः शुचिः ॥ पुष्पांजलिं समादाय मंत्रमन्मन्मन्दांरयेत् ॥ मं

त्रयथा येषां शिखरिणां शिरसां विभूषणं न दनादिषु नेषु कृतप्रतिष्ठाः युक्तमदा सुरनारायणं किमप्युपा
 नतस्य दुर्गतिं निहरा भवन्तु एतद्विजाविधिषु दत्तहुताशाः परस्य त्वया शिरसाधिपतिरवरस्थः त्ववक्ष्ये पुत्रप
 रिक्लृपनया वृत्तौ सिकल्यस्य देवभवताममपुत्रकार्थं इत्येवमुक्ता त्वं वृक्षपुत्रत्वे परिकल्प्य च वृत्तपात्रे स्ववदन
 दृष्ट्वा शिरः संप्रयजयेत् अगादं गत्संभवसिद्धया दामिजायसे आत्मवपुर्वनामासि त्वज्जिवशरदाशतत्राहाणां न तथा
 देयं दक्षिणां हठमानसैः स्थापकाय शुभांधिने दद्यात्कुर्व्यान्महोत्सवं दाननाथं जनानां भोजनं चानिवारितं इत
 रेषां तु दातव्यं स तु ठेन सुरासवं ज्ञातिबंधुजनैः सार्धं स्वयं भुंजीत कामतः तथा कर्मकराः सर्वे भोजनीयाः स्वशक्तिः
 पूर्वायां कुरुते पार्थिव वृक्षाणां सुमहोत्सवं सर्वान्कामानवाप्नोति इह लोके परत्र च पद्मपुराणे अप्रवस्य हि पुत्रवपु
 दापा इह कुर्वते यच्छंति रोपकेभ्यस्तसतीर्थे तपणादिकं सतीर्थेषु पुत्रकृततपेणादिजं यत्पत्यादि फलरोपकस्य न
 यच्छतीत्यर्थः यत्नेनापि च राज्ञे इपि प्यलारोपणं कुरु सतु पुत्रसहस्रत्राणामेक एव करिष्यति तपेणादिकस्य मिति
 शेषः पूर्वविनाशु भगतिर्न भवेन्नराणां दुःपुत्रकरोपितयो भयलोका नाशः एतद्विचार्य्य सुधिया परिपाल्य वृक्षाः पुत्रा
 पुराणविधिना परिकल्पनीयाः इति तत्

अथशिष्टपरिग्रहातस्त्यनारायणकथाविधानम् तत्रादौकृतनित्यक्रियोयजमानादिः सायंकालेब्राह्मणैरमात्यादि
 भिःसह देतस्तस्येत्याद्युच्चार्ययथावर्त्तमानदेशकालेअमुकशर्मावर्मावर्मानोवांछितफलावाप्तिकामोदुःखदौर्गत्या
 दखिलसंकटनिवृत्तयेगणेशादिपूजापूर्वकं सत्यनारायणपूजासहितकथाश्रवणमहंकरिष्ये ततोभूषुद्धिप्राणा
 यामादिकृत्वा सामान्यार्थस्थापनेग्रहस्थापनंशेखस्थापनंचविधाय त्वंपुरासागरोत्पन्नोविष्णुनाविधृतःकरे
 नमितःसर्वदेवैश्चपांचजगत्पुनमोस्तुते १ आगमार्थेदेवानांगमनार्थेराक्षसां कुर्वेघटारवंतस्माद्वेवताऽहानलक्षण
 इतिशेखंटांचसंपूज्य शंखोदकेनस्वात्मानंपूजोपकरणादिकंचाभ्युक्ष्य गणेशंग्रहांश्रयथाविधिसंपूज्य ततःस
 त्यनारायणध्यानं नारायणसांद्रघनावदातंचतुर्भुजपीतमहाहंवासं प्रसन्नवक्रांबुचलोचनंतसनंदनाद्यरूपसे
 वित्तभुजे १ शांताकारभुजशयनं २ शुक्लांबरधरविष्णु ३ इतिव्यात्वामानसरुपचारैः संपूज्य पुनर्व्यात्वा
 शालिग्रामशिलापिठोपरिसंस्थाप्य अथवासुवर्णादिप्रतिनां सर्वतोभद्रस्य कलशोपरिसंस्थाप्य पुरुषसूक्तनंप
 चामृतान्निधुं कर्त्तुं हितुं पीडशोपचारैर्यथाशक्तिभक्ष्यभोज्यनैवेद्यवस्त्रभूषण फलदक्षिणादिभिर्भक्तिपुरःसरमहोत्स
 वकृत्वा ५ देनमोभगवतेस्यनारायणानमः इत्यनेनसवोपचारान्समप्यत् तवसपादकसटकमात्रशकरावृत
 पाचितगोधूमचूर्णमयनैवेद्यं प्रथमंदत्त्वा महानैवेद्ययथाशक्तिमहोत्सवाथयथारुचिदधात् नैवेद्यततावलादि
 समर्पणं बाहुकेश्राट्जनांश्चतिलकपुष्पमालादिरभ्यर्च्यालंकुर्यात् यथाशक्तिमूलमवमष्टोत्तरशतादिकंसंख्य
 योजयन्वा कथाशृणुयात् सूतउवाच नारायणनमस्कृत्यनरचैवतारात्तम देवोसरस्वतोव्यासततो जयमुदीर
 येत् नवांभोजनं त्रैमास्रमपात्रं चतुर्वाह्वामाकरं चारुणात्र जगन्नाणेतेरिष्यन्तवान्हंसदानारायणदेवमिदं श्री
 रार्मलक्ष्मणसंकरुणसीतापतिं सांलिकं वेदेहिमुखपद्मलब्धमधुपंपौलस्त्यसहारिण वेदवद्यपदांबुजसुरवरभक्ता

नु कपापरे ॥ शत्रुघ्न न हनून्मतांचभरतेनासेवितराघवं ॥ कलिकलुषाविवाशांछिताथैप्रकाशं ॥ सुरनरसुखदासंभसुरे
 शप्रकाशं ॥ विबुधवृधविलासंशास्त्रचर्याविशेषं ॥ दृपतिवरचरित्रंभोऽशृणुष्येतिहासं ॥ कतत्रेताद्वापरेपुपूयतेनेक
 रूपतः ॥ कलौप्रत्यक्षफलदः ॥ सत्यनारायणोहरिः ॥ कृपयाब्राह्मणद्वारेप्रकटीकृतविग्रहः ॥ इतिहासमिमं वक्ष्ये
 सदादंहरिचिप्रयोः काशीपुरंमितीख्यातं तत्रासीद्ब्राह्मणोत्तमः ॥ दातोऽग्रहाश्रमानित्यं ॥ भिक्षुः ॥ कुलकलत्रवान्
 शतानंदइतिख्यातोविष्णुव्रतपरायणः ॥ एकदापथिभिक्षार्थं चरतस्तस्यश्रुप्रतिः ॥ पीडितस्यातिशतं तस्य संवभूषाक्षि
 गोचरः ॥ ५ ॥ वृद्धब्राह्मणरूपेण प्रच्छतं द्विजं हरिः ॥ ६ ॥ कथास्यसिद्धिजं अष्टवृत्तिकामेन कथयतां ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ भि
 क्षावृत्तिरेहसौम्यकुलत्रापत्यहेतवे ॥ याचितुं धनिनाद्वारे व्रजाभिधनमास्ति नो ॥ सत्यनारायण ॥ भिक्षाविप्रैः सदाग्राह्या वि
 शेषेण कलौ द्विजः ॥ ममोपदेशतो विप्रसत्यनारायणं भज ॥ दारिद्र्यशोक्रं विविधं संतापहरुणं हरिः ॥ कुशलाः शरणं याति तेनरे
 विषये विणाः ॥ शरणं शरणं यया हि मोक्षं दमलमोचते ॥ एवं सर्वो धितो विप्रो हरिणा करुणात्मना पुनः प्रच्छ विप्रो सोऽकास्ते
 नारायणो विभुः ॥ सत्यनारायण उवाच ॥ बहु रूपं ॥ सत्यसंधः ॥ सर्वदयापी निर्जितः ॥ इदानीं विप्ररूपेण तव प्रत्य
 सतांगतः ॥ दुःखोद्धाधिनिमग्नानां तरणं चरणं हरिः ॥ १ ॥ आह त्वप्रजासंभारं ॥ इति युजगतो द्विजः ॥ २ ॥ असींस्तव
 कथाध्यायं स्त्वमेव प्रकटीकुरु ॥ इति ब्रुवन्तं विप्रौ सोऽदृशं पुरुषोत्तमं ॥ जलदृश्यामलचारुचतुर्बाहुंगदादिभिः ॥ पा
 तांबरेवंभोजलोषनां स्मितसुंदरं ॥ ध्वजमालामधुव्रातं च वितांघ्रिसरोरुहं ॥ निशम्य पुलकांगोसौ प्रमृणापूष्णं श्रुत्वा
 चतः ॥ ३ ॥ स्तुवन् गद्गदयावाचां दडवपतिभुवि ॥ शतानंद उवाच ॥ ४ ॥ प्रणमामि जगन्नाथं जगत्कारणकारुणं ॥ अना
 धनाथं शिवं तापत्रितये भोजनं ॥ नमः ॥ सत्यनारायणायां त्यक्तैर्नमः ॥ शुद्धे सत्त्वाय विश्वस्य भद्रं ॥ करालाय काला
 त्सकायां त्यहत्रैर्नमस्तेजुगं गलायां तसुतैर्धन्योऽस्म्यद्य कृतार्थोऽस्मि भवोद्यस फलोत्तम ॥ बाजातो गोचरोऽयस्त्वममप्र

त्यश्ममार्गतः । दिष्टा किंवाण्याम्ययनजनेकस्यमेफलम् । क्रियाहो नस्यमंदस्यममप्रत्यक्षमार्गतः क्वकिंचनोहंभग
 वरुद्रपुत्रोत्तरमापते । विधिनाके नरूपय तदज्ञापयमाविभो । हरिस्तमामधुरसस्मितां विश्वमोचनं पूजयामम । विप्र
 द्रलप्य सैत्वं धनं वहु । अनायासिनलब्धेन श्रेष्ठामात्रेण मां भजा गतोऽग्रहो जातिलोवायशाम्भुम्कवधनः । विधानशृणु
 विप्रं द्रमनसाकामजं फलम् । पुजां संप्रभृतं संभारः । कुप्योद्धृत्यायथाविधि । गोधूमचूर्णपादार्धसेटकादिप्रमाणतः । दु
 र्धनतावतापुका मिश्रतं शंकरादिभिः । गंधपुष्पादिनैवैर्भोज्यायैश्चमत्तोरुमः । धूपैश्चदोषावलिभिरुत्तुश्चवि
 धोत्तमैः । अन्नमिष्टान्नतंतुलैः । पूजयेद्भक्तिनत्परः । ब्राह्मणैः । स्वर्जनैश्च वीथितः । श्रद्धयान्वितः । मयासांधि
 भमकर्यां शृणु पात्परमादरात् । इतिहासतयाराज्ञो विजोऽखिलतः परः । कथं ते प्रणमं द्रक्या प्रसादविभूजं तथाल
 द्यप्रसादं भुजीतमाननैव विचारयेत् । द्रव्यादिभिर्न मे प्रीतिर्भक्त्या केवलया तथा । विधित्तानेन मानेन पूजयिष्यति
 येन रः । पुत्रपौत्रधनैर्युक्ता भुक्ता भोगान्यथेप्सितान् । अर्ते सा त्रिध्यमासाद्य मोदंते ते मया सह । ययं कामं कामय
 नेऽपुत्रपुस्ते मर्चितात् । इत्युक्तां तदधीवणुर्विप्रोऽपि हृष्टमानसः । प्रणम्या गच्छथादिष्ठे मनसा कौतुककुलः । अप्र
 भक्ष्येण लब्धेन पुज्यो न शयणो मया । इति निश्चयमनसि शिक्षार्थं जंगतः । विनोदे हीति वचनं लब्धवान्विपुल
 धनम् । कौतुकाविष्टमनसा जगाम निजमंदिरं । कौतुकात् सर्वमाख्यातं ब्राह्मण्या सान्व मोदतः । सादरं द्रव्यसंभार
 माहरद्रतुराज्ञया । आहूय वंधुभिः त्राणितथासांनिध्यवासिनः । सत्यनारायणं देवजामिस्वगुणावतः । भक्त्या
 तु तोष भगवान्सत्यनारायणः स्वयं । कामदित्सुः प्रादुरासीत्कथातेभक्तिवत्सलः । वेत्रे विप्रोऽभिलषितमिहामुत्र फलप्रदं
 भक्तिं परां भगवति था ब्रह्मसंगसिगिनां । सुयुं कुरामदिरं मजुलं च हयचारुभा मिकारलं कृतं च । धनं दासदासिगंगां
 महीं बलुलाय सेदुग्धं हरदेहि दास्य । तथाऽस्त्विति हरिः प्राह स्वयमतुदधेनतः । विप्रोऽपि कृतकृत्या भूत्सु बलोका विजिसे

स्मिन्नेषु प्रणम्य भुविकायेन प्रसादं चापुरादरात् स्वस्वधाममथाजग्मर्न्यधन्येति वादिताः । अत्र चारततो लो
के सत्यनारायणाचार्ये कामसिद्धिप्रदं मुक्तिमकिंदं कलुषापहम् ॥ इति श्रीमद्विहितासमुच्चये सूतशौनकासंवादे
सत्यनारायणचर्चेन प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥
अथैकविंशत्यानां द्वादशस्कंधानां त्रयोविंशत्यधिकं पद्यं समाप्तं । अथैकविंशत्यानां द्वादशस्कंधानां त्रयोविंशत्यधिकं पद्यं समाप्तं ।

सूत उवाच ॥ अथेतिहासं शृण्वानः स तु विप्रः कृतार्थितः । विचरंतो वने कामं निषादाः काष्ठवाहकाः । वनात्काष्ठाणि
विक्रेतुं पुरीतां प्रयच्छन् क्वचित् एकस्तृपाकुलो जातो विष्णुदासाश्रमं ययौ ददर्श विपुले स्तन्नसेवितं तद् द्विजे रितं ज
लपीड्वा विस्मितो भूजिसुकस्य कुतो धूमश्च प्रागदृष्टो किंच नो विप्रो दृश्यते च महान्नः । इति प्रच्छन् मंदवं प्रणम्य भ्रा
जाल्लिभुदा ऐश्वर्यं ते कुतो ब्रह्मदुर्गेति स्ते कुतो गता आज्ञापय महाभाग श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः । शतानंद उवाच
सत्यनारायणस्वर्गांगे सेवया किं तु लभ्यते न किंचित्सुखमाप्नोति विनतस्यानुकंपया ॥ निषाद उवाच ॥ सत्यनाराय
णस्यांगां सेवासायुज्यदायिनी ॥ अहो किमिति माहात्म्यं सत्यतारायणाचरे ॥ विधानं सोपचारं त्वमुपदेष्टुममाह
सिः साधूनां समग्रिजा नाम प्रसारवतां सतां । इति पृष्ठो विधिं धक्कुमिति हासमर्थी ब्रवीत ॥ शतानंद उवाच ॥ राजा
सीढार्मिकः कश्चि केदारमणिपूरके ॥ चंद्रचूड़ इति ख्यातः प्रजापालनतत्परः । शांतो मधुरवाग्धरो नारायणपरायणः
ममाश्रमे संभाषातः । सत्यनारायणाचरे ॥ विधानं श्रोतुं कामोऽसौ मामाहा सादरं वचः । मयापि कथितं तस्मै नाग्निबोध
निषाद जनः । संकल्प्य मनसा किं मे ॥ नि कामो वा जनः क्वचित् ॥ पूजा संभारमाहृत्य कृतं नित्यार्चना क्रियः ॥ देवाल
ये सुगंधलेपनं च पूजां समारभेत ॥ सायंकाले शिलां स्थाप्य ॥ पूर्णकुंभं समन्वितं । आचार्यं स्वर्गांगेनैव स समाहूय सु
हृज्जनान् ॥ गोधूमचूर्णे पादार्घ्यं सेटकादि प्रमाणतः ॥ दुग्धेन तावता युक्तं शर्कराभ्यसमन्वितं ॥ पायसापूपं स याव

दधिदीर्गमथाहरेत इति निदिचत्यमनसु निषादः काष्ठविक्रमात् । चतुर्गुणधनं लब्ध्वा स्वस्वभवनमाययः । उद्भाविष्यः ।
 फलेः पुष्पेषु दीपैर्मेनोरमैः संपूज्य देवं भक्त्या । द्विवेदेव सति विस्तरेः । न तु ज्येष्ठव्यसंस्कारैर्भक्त्या केवलयायथा । अ-
 गयात्सर्वतः पूर्णोऽनधनं दृणैकचित् । दुर्योधनकृतां त्यक्त्वा राज्यपूजां जनादेनः । विदुरस्याश्रमायः समातिथ्य-
 मकरोद्भिः । सुदासस्तुलकणान् ज्ञेयान् सुदुर्लभाः । संपदादादरिः प्रीत्या भक्तिमात्रमये । तं गोप्यो-
 यद्गोवाणि ररुपाधे हनुमाश्च विष्णुः । एतच्छरुलाद्विजमुखात्सत्यनारायणार्जनः । कृतकृत्यो निषादे भूत्प्रणम्य-
 द्विजपुंगवः । स गतास्वराणां प्राह माहात्म्यं हरिरेभ्यस्तं । ते हृष्टमानसा सा वसुमयं प्रकुरादताः । सत्यनारायणः पूज्यः
 काष्ठलाभेन प्रावतो मृदास्त्रीभ्यः समाचरन् युवतां सर्वमादितः । ताः श्रुत्वा हृष्टमनसा पूजासंभारमादरात् । भ-
 र्क्षणाभाज्ञया च कुर्यात् श्रुतं विधानतः । ततो मेलित्वा स्वगणे । पूजां च कुर्याद्येदितं । कथावसाने ते भक्त्या प्रणम्य-
 तपातकाः स्वजातिभ्यः परैर्यद्वचः प्रसादं वभुजुस्ततः । पूजाप्रभावतो भिन्नाः पुत्रदारादिर्युताः भुक्त्वा भोगान्य-
 धेयैर्वैष्णवं धामलाभिरिति श्रामदितिहासमनुब्रूय सत्यनारायणार्चने निषादगणकथानकं नामाद्वितीयोऽध्यायः २२ ॥
 ॥ सुत उवाच ॥ १ ॥ २३ ॥ ॥ २४ ॥ ॥ २५ ॥ ॥ २६ ॥ ॥ २७ ॥ ॥ २८ ॥ ॥ २९ ॥ ॥ ३० ॥ ॥ ३१ ॥ ॥ ३२ ॥ ॥ ३३ ॥ ॥ ३४ ॥ ॥ ३५ ॥ ॥ ३६ ॥ ॥ ३७ ॥ ॥ ३८ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ४० ॥ ॥ ४१ ॥ ॥ ४२ ॥ ॥ ४३ ॥ ॥ ४४ ॥ ॥ ४५ ॥ ॥ ४६ ॥ ॥ ४७ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४९ ॥ ॥ ५० ॥ ॥ ५१ ॥ ॥ ५२ ॥ ॥ ५३ ॥ ॥ ५४ ॥ ॥ ५५ ॥ ॥ ५६ ॥ ॥ ५७ ॥ ॥ ५८ ॥ ॥ ५९ ॥ ॥ ६० ॥ ॥ ६१ ॥ ॥ ६२ ॥ ॥ ६३ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ ६६ ॥ ॥ ६७ ॥ ॥ ६८ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ७० ॥ ॥ ७१ ॥ ॥ ७२ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७४ ॥ ॥ ७५ ॥ ॥ ७६ ॥ ॥ ७७ ॥ ॥ ७८ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ८० ॥ ॥ ८१ ॥ ॥ ८२ ॥ ॥ ८३ ॥ ॥ ८४ ॥ ॥ ८५ ॥ ॥ ८६ ॥ ॥ ८७ ॥ ॥ ८८ ॥ ॥ ८९ ॥ ॥ ९० ॥ ॥ ९१ ॥ ॥ ९२ ॥ ॥ ९३ ॥ ॥ ९४ ॥ ॥ ९५ ॥ ॥ ९६ ॥ ॥ ९७ ॥ ॥ ९८ ॥ ॥ ९९ ॥ ॥ १०० ॥
 ॥ सुत उवाच ॥ १ ॥ नः शत्रोरेव विष्णोर्भिगाथां साधूंचारितां । साधुसार्थः । कृतार्थो भूद्वयोपदेशतो वाणिक् । स-
 णिपूरपती राजा चंद्रचूडामहायशः सह प्रजाभिरानर्चय सत्यनारायणं प्रभुं । ददशैवहुलं लोकं नानादेशसमागतं
 मणिमुक्ताविरचितं । वितानैः । समलंकृतं । वेदवादांश्च शुश्रूषावर्गीतवादित्रसंयुतान् । रम्यस्थानं समाश्रित्य कर्ण-
 धारं समादिशत् । द्विविधं श्रामयात्रतराणि भिदं प्रश्यामि कुतुके । भाकिं दृष्ट्वा तथा च के । कर्णधारुः । सपत्ने । तरणीभ्यः
 समुत्तीर्य मंदलीं लीलासिनः । कर्णधारानुगाः सर्वे । युयुधरासलीलयो । सुखमुत्तीर्य सा मात्यो लोकाः प्रपच्छ-

सादर यागस्थानसमालोक्य प्रशस्तमुदययोः किमत्राक्रियते साभ्यामवाद्भलकपूजितैः सभ्याः प्रोचुरनेनात्र-
 सत्यनारायणोक्तिः पूज्यते वैधुभिः सार्धं राज्ञालोकानुक्कपया त्वमप्यत्रक्षणीतिष्ठप्रसादं भुङ्क्ष्वसादरं क-
 थाश्रुत्वारोतिरियसत्यनारायणार्चने इति श्रुत्वा लोकमुखवाद्दिस्मयोऽकुललोचनः साधुः पप्रच्छकरणे किं फ-
 लकां विधिस्तथा सभ्याः प्रोचुरमुप्यालं फलवत्कुशुभुलः विस्तारं शृणुमक्षेपं कथयामस्तवाग्रतः निर्धनोपि
 धनाढ्यः सादुपुत्रः पुत्रवान्भवेत् अष्टराज्योलमेद्राज्यमधोपित्याः सुलोचनः मुच्यते वधनाद्वद्वो निर्भयः स्या-
 द्भूयानुरः मनसा कामयेद्ये लभेत तत्तत्स्वकामतः विधानं तु ततः श्रुत्वा चैलं बभवा गेवाणिक् दंडवत्प्रणिप-
 त्वा ह कमसभ्यान्नमोदरात् अनपत्योऽस्मि भगवन्वृथैश्वर्योऽल्लोचनः पुत्रवायदिवान्कन्यां लभेयत्वत्प्रसा-
 दतः पताकां चिनीकुत्वा पूजयिष्ये रुपा निधिं सभ्याः सर्वे नमोदतां कामना सिद्धिरस्तु मे सभ्याः प्रत्यु-
 न्नरचक्रुः (वमस्तिवति सादर हरिप्रणम्य सभ्याश्च प्रसादं वभुजन्ततः जगाम स्वालय साधुर्मनसा चिंतय-
 नहरि स्वगृहान्नागतैस्मिन्नायोमंगलपाणयः मंगलानि विचित्राणि यथोचितं कुर्वत विवेशांतः पुर-
 साधुस्तदा परमकांतुही ऋतुस्त्रातासतीला लावती पर्यचरति गर्भधृतो साध्वी समये सुपुत्रवतुसा-
 कन्यी कनललेलादावायत्रामादकारिणी साधुः परामदलेने विततारधनवहु विप्रानाहुय वेदज्ञान्कारयामासम-
 गलं लेखयित्वा जन्मपत्रनामचक्रकलावती कलानिधिकलेवासौ वरधेसा कलावती साधुः प्रोढानुतादृष्ट्वा वि-
 वाहयमचिंतयन् नगरे कारेन परे वणिक् शेषपतिः श्रुतः कुलानोरूपसपन्नः शालोदार्यगुणान्वितः वरया-
 मासतसाधुर्दुहितुः सद्भिः सह शुभलेश्वरवधुर्नैर्भगलरसिन्नाग्धो वेदवादि वनिन देदोऽकन्यायथाविधि मणि-
 मुक्ताप्रवालानिवसनभूषणान्वित महामोदमनाः साधुमंगलार्थं देदाबहु प्रमृणानिवासयामासस्वतेजां मा-

तरंतः तमेनेपुत्रवत्साधुः सतस्यपितृवत्सुधोः अतीतबहुकालतुल्यनारायणचनं विस्मृत्यसहजीमा
त्रावाणिज्यायैयपुनः देशहेशंतरंगच्छन्दशसुमनोहरं नगरं नमोदातीतत्रवासचकारसः कुर्वन्क्रयविक्रयं
चोचरेवासोमहोमनाः अनमावचपाचिवनकृतहरिसेवं तेनकमविपाकेनतापमापाचिराद्विणिक् एकास्मिन्नादि
नेराज्ञागेहरात्रातमेवने ज्ञात्वानिग्नगतान्सर्वान् हतचोरमहाधनं मुक्तमालाश्रयविधास्तनीताश्रद्धासोन्न
भाः प्रभावेविधियोराजामृतमगधवादिभिः प्रातःकृत्यसमास्थायसदसिराजसन्निधौ इतस्ततः समायाताः
किंकराराजवल्लभाः प्रोक्तुं सर्वमहाराजभोशृणुष्वमहीपते चारतः पुरगतहृतसर्वमहाधनं इतिविज्ञा
पितोराजोक्रोधादनिलसन्निभः यूयंगत्वाप्रगृह्याथसचौरद्रव्यमागतं नोचिद्वानिष्येसगणानितान्स
समैदिशत् इतिवाक्यसमाकर्ण्यप्रजग्मुराजकिंकराः धनं कुत्रापिनप्राप्तंसचौरं राजकिंकराः इतान्सगं
णान् राजा किंकुर्मेन कुत सुखं अदृष्टविवरनरात्रोदूतराजश्रवारसः निर्देशितास्यावाणिज्येददेश
विपुलधनं मुकाहारंगलितस्यलुठितवणिजस्तदा चोरोयमितेज्ज्ञात्वास्वबंधात्सरभ्रणत् सधनसह
जामात्राज्ञातिकमुपानयत् प्रतिकूलहरोतस्मिन् राज्ञापिनविचारितं धेनागारेधनं नीत्वावद्वारोत्तेनदुर्मे
ती कारागरेलोहमयैः शृङ्खलैर्गलपादयो इतिराजाज्ञयादूतास्तथाचक्रुर्निबंधनं जामात्रासाहितोसो
धुर्विललापोनिशंभुः हापुत्रताततेतिजामात कगतंधनं कचसावसेतेभाख्यापश्यधातुर्विषयं निदेषेनवि
धात्रावातेगून्नेनछेदना निमशोदुःखजलधौकोवावात्यतिसकटात् बहुलं धातुपर्यायनजानामिपुराकृतं क्रमे
णश्रविपाकोयनं न कस्यवाफलं समा श्वशुरजामात्रोद्वादशयुर्विधादिनोः प्रतिकूलहरोतस्मिन् धनं यत्तद्वह
स्पितं दिनानिवहुजातोनिर्विक्रयबुभुजेकिल नानास्ति तत्पच्यतेकिंचित्दासोऽकष्टमावहत् अथैकस्मिन्दिके

न्याकलावत्यथेतत्समः गत्वाविग्रहोऽपश्यत्सत्यनारायणार्चनं प्रार्थयतीजगन्नाथद्वारासौप्रार्थयद्वारं सत्यनारा-
 यणहरेरपितोभक्तविग्रहे आगच्छत्यर्चयिष्यामिभवतामित्युवाचह तथैस्तुब्राह्मणैरुक्ततः सास्वग्रहययो मा-
 त्रानिर्भस्मिताचेयतकलिकुत्रस्थिताशुमे वृत्तान्तकययामाससत्यनारायणार्चनं कलौप्रत्यक्षफलदसर्वदाक्रिय-
 तेनरः कर्तुमिच्छाम्यहं यत्तस्मिन्नुद्गातुमिहसि देवमेयातुजनकं स्वामीचमकामदः मात्रासहेतिनिश्चित्याभिधा-
 र्थमगुरयो आनीयासेनसंप्राप्तद्रव्यबहुगुणान्वितं तेनसंभृतसंभारापूजाविक्रकलवती लोलोवतसिंहतया
 भक्त्याचक्रप्रपूजनं पूजेनविशेषेणतुष्टोर्नारयिणः स्वयं नमदातीरनगरंराज्ञ स्वप्रददंशह राज्ञासुप्तस्वपेय्य-
 केनिद्राकुर्वतिराजनि उवाचविप्ररूपणवोधयन् श्लक्ष्णयागिरा उत्तिष्ठोतिष्ठराजेंद्रतौसाधूपरिमोचय अपर-
 धविनाबद्धोर्नचेच्छंनभवेव इत्युक्तातदधिविष्णुर्विनिद्रोऽनृपतिस्तदा विस्मितः सहसोत्थायदध्यौब्रह्मसर्ग-
 तन् कारिगिरितो गत्वाददंशवाणिजाततः कुत्रसौवांकुलंकिवावसतिः कस्यवापुरे कथमब्रसमायातौकेना-
 पिब्रह्मशाममा साधुप्राचतुः रत्नपुरेनिवसनीर्वाणिगजातौजनिमम वाणिज्यार्थमहाराजवाणिज्यजीविक-
 मम मणिमुक्तादिक्रिन्तुमर्गतत्विहेतुपुरे येनराज्यसमर्गनीतौवद्वौचौराविम्विति आवांनचौराजेंद्रतस्वत-
 स्त्वंविचारय प्रतिकलेविधौकोपादशामेतांसमागतौ चिनापराधराजेंद्रबद्धौमिथ्यापवादतः निवेदितविशे-
 षेणपुण्यश्लोकशिखामणे युक्तयत्कुरुराजेंद्रेत्युक्तातुष्णीबभूवतुः श्रुत्वातन्निश्चयंकृत्वातयोर्वधनमोचनं कार-
 यित्वापरिष्कारकारयामासनापते तल्लसुरभिभिश्चक्रपन्नतुगुणार्हतः भोजयित्वासुभोज्येनराजालंकार-
 वाहनः महाहवस्त्राभरणैः पूजयामासभूषितः अत्रविविधजितौराजसंहजामादौमुदा साधुरुवाच कारा-
 गारबहुविधदुःखमाप्तमतः पर आज्ञापयमहाराजदेशंयातुं कृपानिधेः श्रुत्वासाधुवचनंराजाप्राहकोष्ठाधिकारिण

तरेतः तमेनेपुत्रवत्सोऽपि सतस्पापत्वंत्सुधा अतितवहुकालतुसत्यनारायणचिन् विस्मृत्यसहजाना
त्रावाणिज्याययोपुनः देशे शोतरंगच्छन्दशसुमनाहर नगरनमदातरत्रवासचकारसः कुर्वन्क्रयविक्रयं
चोचरामेशोमनाः जनमावधेमाचिवनकनहरिसेवन तेनकमवैपकेनतापमापाचिराद्वणिक् एकस्मिंश्चदि
नराज्ञागहरात्रातमेवने ज्ञात्वानिर्वागतान्स्वर्वात् हतचौरैर्महाधनं मुक्तमालाश्चविधास्तेनीताश्चद्रसान्नि
भाः प्रभावेवोधिना राजा मतमगियवादिभिः प्रात कृत्यसमास्थाय सदसिराजसन्निधौ इतस्ततः समायाताः
किंकराजवल्गभाः ओषु सर्वमहाराजभोशृणुष्वमहीपते चाररतः पुरगंतहतसर्वमहाधनं इतिविज्ञा
पितेराजाक्रोधानिलसन्निभः धूयंगत्वाप्रणृह्याथसचौरद्रव्यमोगत नोचिद्वनिष्येसगणानितितान्स्
समादिशत् इतिवाक्यसमाकर्णयप्रजगमुराजकिंकरा धनंकुत्रापिनप्राप्तसचौरराजकिंकराः हतानः संग
णान् राजा किंकुर्मोनकुतसुखं अदृष्टविवरनरात्रोदतराजश्चचारसः निर्देशितास्यावाणिज्येदंदेशं
विपुलधनं मुक्ताहारंगलितस्यलुठितंवणिजस्तदा चोरोयमितितज्ञात्वा सर्वबंधात्सरक्षणत्वं सधनेसह
जापत्राराज्ञातिकमुपानयत् प्रतिकूलेहरोतस्मिनराज्ञापिनविचारितं धेनागारेधनं नीलावद्वासतेनदुर्म
ती कारागारेलोहमयैः शृङ्खलैर्गलपादयो इतिराजाज्ञयादूतास्तराचक्रुर्नबंधनं जामात्रासाहितासो-
धुर्विल्लापोनिशंमुहुः हापुत्रततैततितजामात कगतंधनं कचसावर्तेभाख्यापश्यधानुर्विषयं निर्दयेनवि
धात्रावाहेतुगुण्येनछजना निमग्नादुःखजलधौकोवात्वास्थितिसकटात् बहुलंधातुष्ययनजानामिपुंरंकृत क्रमे
णश्रावपाकोयनजानेकस्यवाफल संमा श्वशुरजामात्रोद्वादेशयुविधादिनोः प्रतिकूलेहरोतस्मिन्धनंयत्तद्वह
नेवहुजातानिर्विक्रयबुभुजेकिल नानास्तितपच्यतेकिंचित्दासौकष्टमावहतं अथैकस्मिन्दिनेक

तरेणीयधनं नीतेन ताः परिपूरयेत् । राजकिंकरतः श्रुत्वतिथिचक्रविलंबितैः प्रमृता ज्ञापयामास स्वेदशोधरणी
पतिः । जामात्रा सहितः सांधुर्गतवादि ब्रह्मगलैः स्वदेशंचलितोद्यापिनकृतहरिपूजनं सत्यनारायणो देवः प्रत्यक्षं
फलदः कलौ गच्छतस्तस्य मार्गवैप्रत्यक्षो भूजनादनः । सहरिस्तापसाभूत्वा च क्रैसांधुर्विठवन इति श्रीमदिति
हाससमुच्चये सत्यनारायणाचने सांधुविणजोपाख्याने तृतीयो ध्यायः ॥ ३ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥
- ॥ तापस उवाच ॥ धन किं न पुते साधो मामना हृत्या सिभोः प्रत्युतरं न दास्मोपिक्षिष्वौ कांतु गच्छति
सेपितं द्विधिप्रोद्भिरो धेना व किं फलं धन नाका सुनास्तीति सांधुश्च तापरोभवत् किमिदं कस्य बोहेतो धं
ने कुत्र गतं मम इत्यमृतं स्तः सांधुर्विललाप पुनः पुनः जामात्रा बोधितः सांधुस्तापसतजगाम ह गले वसनं
माधाय प्रणाम सतापसं को भवानिति पप्रच्छ देवो गंधर्व एव वा देवे बोधया कोपिन जानेतव दिक्कमं आज्ञाप
यमेह भागमाद्विडवन् कारणं ॥ तापस उवाच ॥ आत्मा शत्रुस्तथा शत्रुरात्मा मित्रमित्रक त्यज
मैरर्थं महासाधो प्रवादं वो वृथा कुरु एवं निषेधितः सांधुर्नोवाचापस पुनः एवं सतापसः प्राह कृपया पूर्वकर्म तत्
चंद्रचंडोपदेन च सत्यनारायणेनैव अनपत्येन सुचिरं पुत्रकार्थनाम्बया प्रार्थितं तत्सुसप्तन्न मिदानीं प्रार्थि
तेनां हि सत्यनारायणे देवो विभवापी फलप्रदः तमना हृत्य दुर्वृद्धकुतः शंभविता तव इति विज्ञापितस्तेन ता
पसतंददशहं - प्रणम्य भुविको येन परिक्रम्य पुनः पुनः तुष्टावतपरं सत्यं सत्वाल्लिखितमानसः ॥ सांधुरुवाच ॥
सत्यरूपं सत्यसंधं सत्यनारायणं पर यस्तत्त्वमनसा सत्यसत्यसत्यनमाम्यहं त्वन्माया मोहितात्मनो नो
परयत्यात्मनोहितं दुःखांधुसदा मित्रादुःखेषु सुखमानिनः मुढो ह धनगर्वेण मदं दीकृतलोचनः न जानेत्वात्म
नः क्षेमकथं पश्यामिमूढधीः क्षेमस्वमेमदौ रात्म्यनमो धाम्नो हरे विभो आज्ञापय आत्मदास्य मे येन ते चरणस्मरे' इति

स्तुत्वा लक्ष्मद्राद्वत्वात्वात्मापुरोधासि । गत्वा वाढं पूजयिष्ये सत्यनारायणं विभुं सत्यनारायणो देवः पुनः प्रोवाच सादरं ।
 पुत्रपौत्रसमायुक्तो भुक्त्वा भोगाननुत्तमान् । मामर्चयेत्सदा भक्त्या मत्सन्निध्यं गमिष्यति । स्तोष्यते वक्तृतेन न स्तो-
 त्रेण भुवि मानवः । तुष्टो हतस्य दास्यामि कामं येनाखिलं यजेत । इत्युक्ता तर्धे विष्णुः साधुश्च स्वाश्रमं ययौ । जगाम-
 नगरं न्यासे प्राहिणो हूतर्माश्रमं । गृहमागत्य दूतोऽपि प्राह लीलावती । प्रति । जामात्रा सहितः साधुः कृतकृत्यः समागतः ।
 सत्यनारायणं चार्पयिष्यताः साध्यसक्यकाः तत्समाप्य मुदा सातकृतकौतुकं मंगलाः सखीगणैः परिवृतानौ कानीरा-
 जितुं ययौ पातुं पतिं मुखाभोजं च कोरीवदिनात्यये । अवज्ञानात् स दास्य नौ कां संप्रति संकृता निमग्नजलमध्यतु सजामा-
 ता पितृक्षणात् । मंगलमातरं साधुर्बललापमहारवं । हा हतोस्मीति केनेदृकृतं मे किं विद्वन् । कारागारे बहुविधदुःखं-
 तत्र संसर्गं तं सत्यं वक्ष्ये स्वयं तात हाहा किं विधिना कृतं । जामातस्तात ततैति कगतोऽसि महामते । पुत्रहीनो यथा-
 स्यते । पुरे वा हि विह्वितः । त्वया सुतेन ससुतः हतः किं जीवितं मे । अथ लीलावती तत्र गता मंगलं संपुता । जामा-
 तुर्मरणं श्रुत्वा पपातं भुवि मूर्च्छिता । सुतां मालिङ्ग्य लपद्वा हा हा स्मीति वादिनी । कलावती चारु कलाश्रुलोचना प्रबालह-
 स्तां पिकलासु कोशलाः । संरजेनेत्रां श्रुं कंणां विमुं वती मुक्तं लताभिः । कया स्यामि कति श्रामि किं-
 करामि कं पसुखं । शरणां किं करोम्यद्यं को मे दुःखं यपो हति । अर्धांगं पुरुषस्य स्त्रीवेदाद इति श्रुतिः । तत्पराधिगतं रते-
 र्मना दधीं जीवने कं पकला वती बहुविधं विखलां पाति दुःखिता । तथालीलावती तावत्साधुप्रत्यादिशततः शुश्रूषवा-
 चमकां शेषां धेस्तं वकला वती । भर्तृयां प्रसादं गृह्णीयात्पतिं प्राप्स्यति सत्वरं । इत्याकाशे वंच-
 कारं सां । नारायणं स्तं कं पयां स्तराणि स्तं क्षणात्स्वयं । उत स्यौ साधुसहिता साधुनाति समुत्थिता । जामातरं समा-
 गम्य मुमुक्षुं संगं शोभंशः । मृतः पुनः संभारं तिद्रविलोका विस्मिरे । तत्रैव साधुः साह्लां दोषं तत्रैव पंसे मया मुदा । पूजासं-

तरणीभ्योधननीतनताःपरिपूरय राजकिंकरतःश्रुत्वतीर्थचक्रविलंबितः प्रणीतोज्ञापयामासस्वदेशधरणी
पतिः जामात्रासहितःसाधुगीर्तवादिब्रमगलः स्वदेशचलिताद्यापिनकृतहरिपूजनं सत्यनारायणोदेवःप्रत्यक्षं
फलदःकलो गच्छतस्त्रस्यमागेवैप्रत्यक्षोभूज्जनादनः सहारस्तापसाभूवाचक्रसाधुविहवन इतिश्रीमदिति
हाससम्बन्धेयसत्यनारायणार्चनेसाधुबाणिजोपाख्यानेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥
॥ तापसउवाच ॥ धनं किं नौ धृते साधोमाननाहत्यया सिभोः प्रत्युत्तरं न दात्सोपिक्षिष्यन्नैकांतु गच्छति
सेपित द्विविधं प्रोमुद्दिरोधेनाविकिंफलं धनं नाका सुनास्तोति साधुश्चिता परा भवत किमिदं कस्य वा हेतोर्धा
नकुत्रगतमम इत्यमृतं तः साधुर्विललाप पुनः पुनः जामात्रा बोधितः साधुस्ताप संतजगा मह गले वसन
माथायत्र शानामसतापस कोभवानिति पप्रच्छ देवो गंधर्व एव देवे देवो यवाकोपिन जनितवादिक्रमं आज्ञाप
यमहभागमाद्वडवनकारणं ॥ तापस उवाच ॥ आत्मा शत्रुस्तथा शत्रुरात्मामित्रमित्रक त्यज
मौर्य महासाधो प्रावादवा विष्णुकुरु एवं निषेधितः साधुर्नोवाचतापस पुनः एवं सतापसः प्राह कृपया पूर्वकर्म तदं
चंद्र चंडादयश्च सत्यनारायण नृपः अनपत्येन सुखं पुत्रक्रमाधिना खया प्राथितं तः सुसंपन्न मिदानीं प्राधि
तेनाके सत्यनारायणे देवो विश्व व्यापी फलप्रदः तमनाहत्य दुर्बुद्ध कुतः शंभविता तव इति विज्ञापित स्तेनता
पसतददशह प्रणभ्यं भुविकोयेन परिक्रम्य पुनः पुनः तुष्टावतं परं सत्यं सत्वालिवितमानसः ॥ साधुरुवाच ॥
सत्यरूपसत्यसधसत्यनारायण पर यत्सत्यं मनसां सत्यसत्यसत्यं नाम म्यह त्यमाया मोहितात्मानो न
परयत्यात्मना हितं दुःखावधिसदामभादुःखंच सुखमानिनः मढोह धनगवैण मदधीकृतलोचनः न जानं त्वात्म
नः क्षेमकथं पश्यामिमूढधीः क्षमस्व मम दारात्स्य नमो धात्री हरि विभो आज्ञापयात्मादात्स्य मे येन ते चरणं स्मरे इति

स्तुत्वा लक्ष्मद्रुदत्त्वा स्वात्मपुरोधसि । शृत्वा बाढूजगिष्ये सत्यनारायणं विभुं सत्यनारायणो देवः पुनः प्रोवाच सादरं
 पुत्रपौत्रसमायुक्तो भुक्त्वा भोगाननुत्तमान् । मामर्चयेत्सदा भक्त्या मत्सान्निध्यं गमिष्यति स्तोष्यते वक्तृतेनं स्तो-
 त्रेण भुवि मानवः ॥ तुष्टो हंतस्य दास्यामि कामं येनाखिलं यजेत् । इत्युक्त्वा तद्घेविष्णुः साधुश्च स्वाश्रमं ययौ ॥ जगाम
 नगरं ॥ न्यासे प्राहिणो हूतमांश्रमं गृहमागत्य दूतोऽपि प्राह लीलावती प्रति-जामात्रा सहितः साधुः कृतकृत्यः समागतः
 सत्यनारायणं चार्चयति स्थिताः सांध्यसकन्यकाः तत्समाप्य मुदा सातुकृतकौतुकं मंगला सखीगणैः परिवृतानो कान्तिरा-
 जितुं ययौ पातुं पतिं मुखाम्बोजचक्रे रीवादिनात्यये श्रवज्ञानात्प्रसादस्य नौकासंप्रति संभ्रुता निमग्ना जलमध्यं तु सजामा-
 ता पितृक्षणात् ॥ मंशं जामातरं साधुर्बललापमहरवं-हा हतोस्मीति केतुदृकृतं मे किं विडं वनं कारागारं बहुविधदुःखं
 तत्र समागतं सत्यं देयं स्वयं तां तहांहा किं विधिना कृतं ॥ जामातस्तान् तां तति कृतं तोसिमहामते-पुत्रहीनो यथा-
 रुयंतः पुरं वाहं विडं वितं ॥ ॥ ॥ त्वया सुतेन ससुतः हतः किं जीवितेन मे ॥ अयलीलावती तत्र गता मंगलं संप्रुता जामा-
 तुर्मरणं श्रुत्वा पयंतं भुवि मुहूर्ता सुतां मालिङ्गं न्यलपदां हातास्मीति विदिनी ॥ कलावती चारु कलाश्रुलोचना प्रबालह-
 स्तापि कलासुकोशलाः ॥ सरोजनेत्रां श्रुं कं णान्विमुचती मुक्तं लताभिः ॥ कया स्यामि कति श्रानि किं
 कसोमि कं पं मुखं ॥ शरणं किं करोम्ययं को मे दुःखं न्यपोहति ॥ अर्धांगपुरुषस्य स्त्रीवेदवा दइति श्रुतिः ॥ तत्पराधर्मं तस्त-
 स्मां दधीणी जीवनं कथं कलावती बह्वुविधं विललापाति दुःखिता ॥ तथा लीलावती तावत्साधुं प्रत्यादिशंततः शुश्रूवा
 चमांकां शेषां धौस्तैव कलावती ॥ भक्त्या प्रसादं गृह्णीयात्पतिं प्राप्स्यति सत्वर ॥ इत्याकाशेन च श्रुत्वा विस्मयं प्रच-
 कार सां ॥ मरिचं यणस्य कृपयं स्तरणि स्तं दक्षणात्स्वयं ॥ उत्तस्थौ साधुसहिता साधुनाति समुत्थिता ॥ जामातरं समा-
 न्यं मुमुक्षुं संगणो भूश ॥ ॥ मृतः पुनः पुनः समायाति इति लोका विस्मिरे ॥ तत्रैव साधुः साह्लादो भर्तृयः पेंरमपामुदा ॥ पूजासां

भारमाह तुलोकानां ज्ञापयन्तः श्रानयामास विप्राग्दान् सामर्थ्यान् भिन्नबांधवान् । पूर्वस्थापितमुद्राभिः फलेनानां विधेः
 शुभैः मणिमुक्तांस्त्रिणपुष्पैः पद्मपंकजजातिभिः उत्सवं कारयामासुर्नानालंकारैरौघैः । विमानैवहुवर्णैश्च नानारूपामर
 प्रभैः । अर्चयेत्तन्मूर्तिं त्रिर्नगर्वल्लोदलादिभिः । पुजयित्वा विधानेन परिक्रम्य रुपा निधिः । स्तुवनं गद्गदसां वाचा
 प्रणनां मयुतैः पुनः । संधिरुवाच । प्रणमामि संस्य संघं सत्यं नारायणं प्रभुं । ममापराधिनो मौढ्या विनाशयदयानिधि
 सुरासुरनरानां गुराचारैरुपलब्धः । सर्वे त्वं गं संजाताश्चापराधान्क्षमस्व मे । इति स्तुत्वा जगन्नाथं द्रुहवत्पति
 तौ भुवि । प्रेमश्रुणो विमलो हृष्टस्तनुरुहः प्रभुः । ब्राह्मणान्भोजयेन्भक्त्या स्वजात्यां मात्यबांधवान् । प्रसादं सगुणो
 भुक्तार्थेन पुत्रादिभिवृतः । इह लोके सुखं प्राप्य अतैर्वर्गतिमुरामां । विधिननेन यो भक्त्या सत्यनारायणां चर्त्तः कृत्वा
 कामार्त्तबाधोति विधिना चित्तान्मदा । अपुत्रः पुत्रमाप्नोति निधनो धनमाप्नुयात् । विधवाः शृणुयाद्भक्त्या वैधव्यना
 ध्वजन्मनि । कुमारीं स्तुयति चैव लभते नान्न संशयः । बृद्धो वातरुणो वा पिपूजयेत्स ततः हारः । इह भुक्त्वा खिलान्भोगा
 न्ते मोक्षं वाप्नुयात् । इति हासमिमं भक्त्या शृणुयाद्वापि यतः । सोऽपि विष्णोः प्रियतरः काममिद्धिमवाप्नुयात् । इति
 श्रीमदितिहासं समुच्चयं । स्तुतौ नैकं सवादे । सत्यं नारायणार्चने । साधुवैश्यवरप्रदानं चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४॥
 अप्रसवे कामावाप्तये । हरिनामस्मरणमेव महाब्रतम् । तथा चोक्तम् । श्रीविष्णुनामरहितं वा विदुषां न शोभते
 तस्य । तन्नाम संयुता चेदधिवा विधा विराजते सैव । हरिनामैव नामैव नामैव मम जीवनं । कलौ नास्त्येव नास्त्येव नास्त्ये
 वर्गातिरन्यपेत्त्याभियुक्तोक्तिरुक्तं न स्यत्तत्तद्गवं वान्न संस्मरणं । कस्मिन्काले केनाधिकारिणां कथं स्मरन्तं यमित्यत उक्तं । हे
 माद्विष्णुण्यमो वरादिषु । चक्रिणहलिनचैव शार्ङ्गिनखड्गगिनंतथा । मोक्षार्थी प्रवसंश्चैव दिशुः प्राचिष्यादिपुष्प
 रेतुः । अच्युतं चापि न चैव सर्वसर्वेश्वरं विभुं । संस्मरेत्पुरुषं भक्त्या । व्यवहारेऽप्युसर्वदा । कर्मवराहं मत्स्यं च । जलप्र

तं रणे स्मरेत् । आनिष्णुमास्मि जनेन जपेन्नाम त्वतां द्रितः । संग्रामाभिमुखो गच्छ संस्मरे त्वपरान्जितं । केशवं पुंडरी-
काक्षं पुष्करं शंसंत्योजयेत् । तत्र वाधासु सर्वासु हृषिकेशं तांजयेत् । अच्युतं चामृतं चैव जपेदौषधं कर्मणि । गरुडञ्जना-
नुस्मरेत् । शशिपुत्रो मूच्यते नरः । ज्वरदोषशिरोगविषवीर्यप्रशाम्यति । । ग्रहनक्षत्रपीडासु देवाघाटवीषंच
देस्यते । रिशेषेषु षण्णां प्राप्तिर्ह्रादि संकटे । अधिकारितातीव्रे नरांसहेतिकीर्तयेत् । नारायणं शाङ्गधरं श्रीधरं गज-
औक्षणं । व्रामन्नं खड्गिनं चैव दुःस्वप्नघ्नं स्मरेत् । अभिदाहे समुत्पन्ने संस्मरेत् जलशायितं । बलभद्रं तुष्टार्थं कुम्भा-
रिभंहलं धुंधुडतिष्ठन्कीर्त्ये द्विष्णुं प्रस्थापे माधवं तथा । भोजने चैव गोविंदं सर्वदमधुसूदनं । नारायणं सर्वकालं क्षुतप्र-
सखलं नादिषु । स्रग्भिक्षया वैनेहो मे प्राणिपात्रे प्रदक्षिणे । कीर्तयेद्वा सुदेवं च लव नुकं स्वपियादवं । काय्या रं भेत थारांज-
न्ये यथेष्टतां मकीर्तयेत् । जगज्जगलं विष्णुमांगल्येषु च कीर्तयेदिति । अस्य सर्वरोगनिवृत्तये । नाम त्रयमंत्राः । अस्य
श्रीर्नाम त्रयमंतस्य । च सिद्धं कथं पनारदा क्रूपयः । महाविष्णुं महानरसिंहो महाबुराहो देवता । अनुष्टुपा यत्री सु-
तला निच्छेदां सिद्धिं । विहितार्थेनाम त्रयजपे विनियोगः । ओं अच्युताय नमः । ओं अनंताय नमः । ओं योगीविद्याय नमः ।
ऐवांगमेतु । प्रभवैनमः । ओं अभवेन्नमः । ओं पशुपतये नमः । इति विष्णोः शिवस्य च नमस्तयमंत्राः । स्वास्ति श्री-
रणवीरसिंहधरणीपालिविदां न्याग्रणीः । ० । १ । २ । ३ । ४ । ५ । ६ । ७ । ८ । ९ । १० । ११ । १२ । १३ । १४ । १५ । १६ । १७ । १८ । १९ । २० । २१ । २२ । २३ । २४ । २५ । २६ । २७ । २८ । २९ । ३० । ३१ । ३२ । ३३ । ३४ । ३५ । ३६ । ३७ । ३८ । ३९ । ४० । ४१ । ४२ । ४३ । ४४ । ४५ । ४६ । ४७ । ४८ । ४९ । ५० । ५१ । ५२ । ५३ । ५४ । ५५ । ५६ । ५७ । ५८ । ५९ । ६० । ६१ । ६२ । ६३ । ६४ । ६५ । ६६ । ६७ । ६८ । ६९ । ७० । ७१ । ७२ । ७३ । ७४ । ७५ । ७६ । ७७ । ७८ । ७९ । ८० । ८१ । ८२ । ८३ । ८४ । ८५ । ८६ । ८७ । ८८ । ८९ । ९० । ९१ । ९२ । ९३ । ९४ । ९५ । ९६ । ९७ । ९८ । ९९ । १०० ।

गंगाविशिष्यते कच्छाति कच्छाति तथैकत्वाय फलमाप्नोते सदा द्वा द्वयाण्येव तल्लेभज्जान्द्वीजले संसारीणैव मग्नानां भूतानां शरीराणां यथा नान्वः शरीरं दः कांश्चिदुपायाद्वयते कचित् विना गंगां गंधमधो शरण्यं सर्वदेहिनां गंगा पाते कस्य हि सर्वतत्त्वाथ साधिका इयं हि सर्वसत्त्वानां मिहामुत्र सुखप्रदा सर्वदेव्यी गंगा परं ब्रह्म स्वरूपिणी स्वानुभूतं प्रमाणादिभक्तिग्राह्या महेश्वरी भावानुरूपफलदा गंगा सर्वजगद्धिता सर्वज्ञानमयी देवा सर्वसंसारारिणी सर्वोपकारिणी नित्यं सर्वतः पुण्यदायिनी ज्ञानमध्ययनहोमो ध्यानं दानं तपो मुखः सर्वमतः स्थितं भक्त्या गंगायां नात्र संशयः अहो महं प्राभा वीयं गंगायाः श्रूयते सदा सिद्धयः सिद्धलिङ्गानिरसलिङ्गानि सर्वशः स्वर्गलिङ्गानि दिव्यानि तेषां दिव्योपधानि च महारत्नमयान्येव प्रदानानि बहुन्यपि दिव्यरत्नान्यनेकानि चित्तमणिगुणास्तथा गंगाजलोत्तिष्ठति निगूढानि सहस्रशः अतएव सुसंख्या कलौ गौदेव कवला मिति महाभारते तिस्रः कोट्यर्धकोटी च तीर्थानां वापुः प्रवीत सर्वदा कालिकाले तु गंगायां नात्र संशयः पादो सर्वसारमयी या च त्वकीयानंदरूपिणी प्रीत्यै वल्लिंया घते स्वभूमिं प्रेमेश्वरः यो सो सर्वगतो विष्णुश्च त्वरूपी जनार्दनः स एव ब्रह्मरूपेण गंगाभो नात्र संशयः ब्रह्मांडं कलौ तु सर्वतीर्थेणैव स्ववीथिं स्वभावतः गंगायां प्रतिमुञ्चति सा धुदेवी न कुत्रचित् गंगानारदं संवादे मंजुतिं मुनयः सर्वैस्त्वमेकं किन्नमंजासि अं वत्सव दर्शनं मुक्तिर्न जने स्नानं जं फलं गंगा स्नानात् परं स्नानं भूतं न भविष्यति विशेषतः कलिपुगे पापं हन्ती चिंजान्द्वी कौम्ये गंगायां च गंगायां च पापं पिडानं समं मतं विशेषतः कलियुगे गंगापिंडः प्रशस्त्यते भविष्य कलौ गौव गौव कलौ गौदेव कलौ का कलौ मुक्तिमाप्नोति गंगासेवा विनारः अथ श्रीगंगा भगवत्यासां त्विहैव रूपं स्कादि कैदारखंडे ऋषिभिः पृष्टो लोमहर्षिणः सूतो वसिष्ठः रुंधती संवादे नाहं अरुंधत्युवाच अक्षरं यत्परं ब्रह्म यस्मिन् सर्वं भिदंतं कथं तद्वां यते लोको किं नाम ममतद्ददं कथं प्राप्स्यति च मे युगे विप्रादयः परं तपोभक्ति

विहीनानां कथं कलियुगे गतिः ॥ वासिष्ठ उवाच ॥ यो सो सनातनो देवः परात्मा जगदीश्वरः उवाच प्रकृतं संपन्नं सारत्सारतरंगिण्यां ईश्वर उवाच परात्मानिर्गुणः शांतो व्यक्ताव्यको निराश्रयः सर्वात्मा सर्वभूतेशः स त्यानंदो निरंजनः एक एव त्रिलोक आत्मा सत्त्वादिगुणवर्जितः इत्याद्युपक्रम्य तदेव परमं ब्रह्म जलात्मा भगवान् जनयत्रां गुणिमहादेवि श्रुत्वा रोचि तद्गुणं ब्रह्मांडकोटयोप्यस्मिन्ननंता ब्रह्मकोटयः उन्मज्जंति न मज्जंति जलब्रह्मण्यनेकशः ब्रह्मांडे प्रतिब्रह्मादि त्रयो देवाः सवासवाः इति तद्ब्रह्म विज्ञेयमनंत सर्वतो मुखं तदेव सर्वरूपेण ब्रह्मा णि प्रवर्तते तदेतत्परमं ब्रह्म द्रवरूपं महेश्वरि गंगारूपया पुण्यतमं पृथिव्या मागतां शिवे गंगेति ततो देवि गंगानामर्भवह' देव्युवाच 'यदेतद्ब्रह्म तदेव त्वया ब्रह्मांडवाह्यतः तद्वदस्व कथं देव प्राप्सुमौ निरामयं किमर्थं स्त्रीत्व संप्राप्तिर्देवस्य परमात्मनः ईश्वर उवाच शृणु देवि प्रवक्ष्यामि यत्पृष्टं हि न वत्सुते उत्पत्तिं द्रवरूपस्य देवस्य परमात्मनः पुराप्रथमैकसंगं जगत्सर्वं नये सति शय्यायां शेषं संज्ञायां सुषवाप भगवान् प्रभुः कल्पादौ पुनरेवासौ सिमदधुराखिलं जगत् तत्सर्वं च ततो देवि कर्मलं नाभिं मध्यतः जातं तस्मिन्महाभागे ब्रह्मा जातश्चतुर्मुखः लोकान्सृज सृजत्युक्तस्तथा हं परमेश्वरं उन्मृज्या क्षीणि केनासौ भगवंत सनातनं ब्रह्मोवाच अहं सृष्टोस्मि भवता लोकं त्वक्षयान् पृहं प्रभो स ब्रह्मत्वं मया लब्धं किं न्यद्वरयाति मे पापि न श्यापि सृष्ट्याः पुण्यात्मानस्तथैव च तेषां मुक्तिर्भवेद्यस्मात्तत्कुरुष्व महां प्राप्नो अस्माभिरपि यत्र त्वंध्वेयासि पुरुषं भ' भविष्यति नरालोके मायामोहन संवृताः वांताव तो न वेत्स्यंति पुण्या पुण्यस्वभावंतः स्वल्पेनैवाप्युपायेन तेषां मुक्तिरुच्यते प्रभो श्री भगवानुवाच सम्यगुक्तं त्वया ब्रह्म कर्तव्यं वचनं तव श्रेष्ठित्वाद्यास्तु दक्षस्य संभविष्यति कन्यका देवानां प्रियकार्मा र्थमादित्यागर्भ संभवः इंद्रानुजो भविष्या

मिवामनन्वमुपागतः तस्मिन्नेव तदा काले वलिनामा तु दानवः एद्रपदं समादातुं करिष्यति महामखं तस्मिन्ने
 वमहायज्ञे छलं यिष्याम्यहं वलिः पुनरन्यन्नरूपणया च यिष्ये पदत्रयः पदेनैकं न जंती हरिष्ये सर्वचरां द्वितीया
 येन क्रमेण स्वर्महर्जनतापसान् काल्वाचार्द्धेन वैराजमभ्यंतापुन्यैतैर विष्णुविघ्ना प्रचरतां कटाहो भेदिता
 वलिनाः अतः तं कोटिद्रह्मांडाद् ईदृशांस्त्वधिकस्तथाः तरंगभिर्गसिलोला विचरति महजले तदेव द्रवरूपो हानित्यो
 स्मिन्मुरनायके तैर्नवनखैर्जातेन रघुननसहसा तु तत् इवरूपा तु ब्रह्मांडाधारा ब्रह्मसमुद्रवाः आयास्यति महभागो
 यस्मिन्ता मोक्षदयिनी गंगामिष्यति मेघा राततो गंगा भविष्यति एकं तं द्विभिर्गो न स्वर्गमिष्यामि पद्मज पुनः पाताल
 मार्गैर्बभूव्वा भोगवती नदी तदानीन्नां त्रिपथगां स्मरणात् पापनाशिनी तदेव मे पररूपं सर्वकामार्थसिद्धिदं नरा
 दर्शनमात्रेण भविष्यति विकल्मषाः धन्यास्त एव मनुजा मद्द्रवभक्ति तत्पराः तेषां मुक्तिर्माहाभाग सुलभा त्मकरो स्थिताः
 नयोगानां शतेनापि नतपोभिर्नैकनचित् संख्यामिता ब्रह्मन्थं हतजले चैनादिति विष्णुपुराणे ततः प्रव
 र्त्ते ब्रह्मन्सर्वपापहरा सरित् गंगं देवांगनां संगमनले पनपंजरा समंताद्ब्रह्मणः पुण्यं गंगा पतति वेदिवि सात
 त्रपतिता दिक्षु चतुर्धा प्रत्यपद्यत् सीता वालकं नदा च चक्षुभुद्रा चैकक्रमात् महाभारते महापुण्यां च गमनात्पतंती
 तामहेश्वरः दधार शिरसा देवीतामेवादि विसेवते ब्रह्मपुराणे पांयं त्रिपथं गङ्गा कथिताः षष्ठादौ कृष्णपक्षे तु भूमौ स
 त्रिहिता भवेत् यावत्पुनरभावांस्तानि दशानित्यशः शुक्लं प्रतिपदं रस्यं दिनानि दश संख्यया पाताले सन्नि
 घानं हि पावनी सां करोति हि शुक्लैकादशिकादीनि गंगा स्वर्गतरंगिणी पंचम्यं तानि सा देवी संगं सन्निहिता भवेत्
 सन्निहिता दिव्यरूपेण प्रत्यक्षा भवतीत्यर्थः देवानां पर्वतादीनां दीनामपि रूपैर्द्वैविध्यं श्रुतिस्मृतिपुराणादिषु प्रसिद्ध
 भवतं याचोक्तं हिमवतं प्राति सप्तार्घीभिः काठिन्यं स्थवेरकायं भवतां सर्वमर्पितं इदं तु ते भाके न च महदारा धनं वपुरि

ति गंडकीशिलादिष्वश्रुत्वादितरुधुविष्णवादीनामि वंगंगजलेगंगायाश्रपिब्रह्मद्रव रूपत्वं वेदितव्यम् । आगमशा-
स्त्रे देवतानां रूपत्रयमुक्तम् स्थूलं सूक्ष्मं परं चैतिकं चरणशिरोवदनाद्यंगं विशिष्टस्थूलं सूक्ष्मं त्रिादिरूपम् । परं
वासनाभयसंबगतं चेति तथा चोक्तं योगवासिष्ठे । सामान्यपरमं चैतिह रूपे विद्धि मे न घ- पाण्यादियुक्तं सामान्यं
यत्तु नृदाउपासते । परं रूपमनाद्यंतं यत्तु नमैव मनगपि ब्रह्मात्मपरमाल्मनिस्थादिशब्दस्तदूर्ध्वयते । सामान्यं द्वि-
विधं प्रोक्तं स्थूलं सूक्ष्मं विभेदतः यत्तु गंगादीनां जलादिरूपं तत्स्थूलं स्थूलतरं वा ब्रह्मांडांतं वर्ति ब्रह्मांडो वा हि ब्रह्माद्रव
मेवेति तथा चान्यत्रापि ब्रह्मद्विविधं स कलं निष्कलं चेति द्वे ब्रह्मणो वेदितव्यं परं च परमेव चेति श्रुतेः तत्र परं निष्कलं श्रु-
तं स कलं तच्चापि द्विविधं जगन्नियामकं जगत्सकलं चेति यतीनां मंत्रिणां यैव ज्ञानिनां योगिनामपि ध्यानपू-
जानि मितं हि तनूगृह्णाति मायया तथा च शिवशक्तिगणेशां कविष्णुरूपात्स ईश्वरः उपासना नुसारेण भक्तानां
भोगमोक्षददति तथा च गंगाभवानी गायत्री काली लक्ष्मीः सरस्वती राजराजेश्वरी वालाश्यामलालालि-
ता तथा कूर्मपुराणे देवी वाक्यहिमवतं प्रति अशक्तो यदि मां ध्यातुमैश्वरं परमन्ययं तदा मे स कलं रूपं काल्याख्यं
नंत भेदिनि यदेव रूपं मे तात मनसो गोचरं तव तन्निष्ठस्तत्परो भूत्वा तद्वर्णनं परो भवः यत्तु मे निष्कलं रूपं चिन्मात्रं
केवलं शिवं ज्ञानैकेन तच्छब्दं यच्छेन परमं पदमिति एवं गंगास्वरूपं भक्तानामुपासना नुसारेण स कलपातकापहं
भोगमोक्षप्रदं च प्राप्तिदं मत्स्यपुराणे क्षितौ तारयते मर्त्यान्नागांस्तारयते ह्यधः । दिवितारयते देवांस्तानां त्रिपथगा-
स्मृता तथा चैव मे तस्याः परब्रह्माद्रव रूपायो देव न दायथा कथं काचिदुपास्या सर्वप्राणिजातस्य मोक्षप्राप्त्याऽकां-
डस्यैच्छेदः स्यादतो गंगाभक्तिगोपनं पुराणं तरेषूक्तं बहुदोषं महदुखं ज्ञात्वा मानुष्यं मे श्रुत्वा मत्वा कलियुगं घोरं
गाम्भीर्यं गोपिता गंगाभक्तिगोपकं वंचां सिपुराणं संहितासु पन्यस्तानि तथा च सज्जकुमारं संहितायां कलेन्द-

शसहस्रातिहरिस्त्यक्षयतिमिदिनी ॥ तदर्थजान्हवीतोपंतदधैवतागणः ॥ इत्यादीनि अत्रायंसंदेहः ॥ कलेदशः
 सहस्रातिहरिस्त्यक्षयतिमिदिनीमित्यस्यार्थः एकस्मिन्कलौवाकलिसामान्येवा चतुर्गुणसहस्रं त्रह्मणोदिनमु-
 च्यते कृतेव्रताद्वापरकलीनामेकयुगं तत्सहस्रं त्रह्मणोदिनं तदेककल्पउच्यते तत्रयेकास्मिन्कलौहारिग-
 गादीनामिदिनीत्याशुउच्यते सकलिः कृतमकश्चेतिज्ञातव्यं यदिकलिसामान्येहरिगंगादीनामिदिनीत्याग-
 उच्यते तदात्रह्मणोदिवसेकलिसहस्रंप्रसिद्धं तत्रैकस्मिन्कलौहारिगंगादिगंगामनमेवसंपन्नं तदन्यतरेषुकृता-
 दिषुभगीरयेनैवपुनर्गंगानयनादिकं संपद्यते किंच कलेरादिमदशवर्षसहस्रादिष्वेवहारिगंगादीनामे-
 दिनीत्यागादेषुदध्यते तदा कृतेनुसर्वतीर्थाणित्रतायांषुष्करंपरं द्वापरेतुकुक्षेत्रकलौगंगैवकेवलमित्या-
 त्सर्वैर्यथमापद्यते तस्मादत्र कलेदशसहस्रातिहरिस्त्यक्षयतिमिदिनीमित्यस्य चतुर्गुणसहस्राति यः
 स्वतितितिमदशसहस्रवर्षेषुहरेर्मिदिनीत्यक्षयति एवं तदर्थजान्हवीदेवीतदर्थदेवतागणइत्ययिज्ञेयम्
 समर्थयितुमत्रगंगानयनार्थभगीरथोपाख्यानम् स्कंदपुराणेकेदारखंडे ईश्वरंप्रति ॥ भगीरथउवाच ॥
 महामहाभागकपिलाग्निसमीरिताः तेगच्छंतुयथास्वर्गतवदेवप्रसादतः गंगारूपं परमं ब्रह्मवर्तते शिख-
 तन्मेदेहिपितृणां हिंसमुदारायमेप्रभो कपिलाग्निविनिर्दग्धागच्छेयुः परमांगतिं अन्येकलियुगेघो-
 राः पुण्यविवर्जिताः - दृष्ट्वा लोकां हि गच्छति पुनरावृत्तिदुर्लभान् पीत्वा मृतमयं वारिमुक्तिमैश्वरमाप्नुयुः ॥ १ ॥
 श्वरउवाच ॥ तदहमितवेदानीं सर्वपापभयापहं सर्वपाहितकामायत्वयोक्तं परमं वचः स्फुरदिदं दुकलाभास्व
 टव्यां विराजिताः धारात्रैलोक्यपापघ्नां गृहाणापित्तमुक्ये यस्यादर्शनमात्रेण सर्वपापं परांगतिं यादधारु-
 षीव्यापारकलेशो विभुः पुत्रांगननजपापघातैर्नैववारिणां ॥ शिवउवाच ॥ मयामुक्ता हि साधारापतिता

श्रीमुखेगिरौ तस्याः प्रवाहवेगेन खडितावहोद्रयः त्रिवैयतितामर्त्यै ब्रह्महत्पौघनाशिनी भगीरथो-
 पिसंप्राप्य गंगां परमदुर्लभां मेनेकृतार्थमानं प्रणामपुनः पुनः अराजानहवाहुर्नदनाद्रिसमीपतः वासु-
 किप्रमुखास्त्रागांस्तपस्तप्तुसमागतान् तमेवार्थचित्तमानान् शिवसन्त्यस्तनानसान् कीर्तयतो हि गंगेति गंगां-
 गेति चासकृद्वदतान् चिन्ताविष्टो गंगां स्तोतुं मनोदधे चित्तयामास बहूधा किं कर्तव्यमतः परं पातालैनाग-
 निलयेन यिष्यंति सरिद्धरां किं कर्तव्यं कुत्र गच्छेको मेदुःखं व्यपोहति नाम्नां सहस्रमारूपां तं गंगायास्तत्र पा-
 र्धति दिव्यरूपधरा देवी प्रत्यक्षं प्राह तं दृष्टपम् ॥ गंगेवाच ॥ तुष्टास्मि स तं वत्स तपसा तव भूपते वरं-
 वरय भद्रं ते वराहोऽसि भगीरथ ॥ भगीरथ उवाच ॥ कृपां हि दासेस्मिन्ममिदुःखसमाकुले न गंतव्य-
 त्वपादे विपातालानिलये शुभे विना मुक्तिं प्रेषयित्वा मां पितृदण्डकोपदग्धकान् त्वया समग्रभावेन स्थेयं भारतव-
 र्पके समग्रभावेन स्थेयं भारतखंडके समग्रभावेन पातालगतव्यात्मभागसाहित्येनेत्यर्थः ॥ श्रीगंगोवाच
 ॥ भगीरथ महाराज एवैव भविष्यति यावद्ब्रह्महंशाद्यास्थायं लंघ्यं वरमडले तावत्कीर्तिर्महाराज भविता ते-
 त्रिलोककेन्द्रे मद्रूपा कीर्तिस्तव स्थिरैरवभवतीत्यर्थः नामापितवचश्च त्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते कलौर्द्वितीयपादे तु ग-
 भिष्यामि पुनस्तलं तदा पातालमार्गैर्बभूव भागवती नदी तत्रैव नागान् प्रति ॥ गंगेवाच ॥ भगीरथे-
 न स तं कैलासाद्वेवासुके निमंत्रितास्मि भूमौ हि पिप्पलां मुक्तिं कारणात् सांप्रतंतदवश्यं हि कर्तव्यं भगवन्मया
 चरभेस्मिन् युगे भूपञ्चागमिष्यामि स्थलं इदानीं मुंचमांशीघ्रं स मुद्रे मे मतिर्गतिः चरमेऽस्मिन् आगामिनि-
 कलि युगे द्वितीयपादे भोगवती नदी भूत्वा सुमद्रमार्गेणागमिष्यामि नतु भूमिमार्गेण एतावता त्रैदं संपन्नं दि-
 वितारयेते देवाणां स्तारयेते ह्यधः भूमितारयेते मत्स्यास्तेन त्रिपथगा स्मृता समुद्रमार्गेण भोगवती भूत्वा पाताले

स्थभागीरथीरूपा गंगागमनमिति तस्मान्नास्तिकादियुक्तयुपन्यस्तपौराणवाक्यैः सर्वथागंगा
 तथाच त्कादिकेदारखण्डेमायापुरीगंगाद्वारनाहात्स्ये ॥ 'धन्यानांपुरुषाणांहि गंगाद्वारस्य दु
 र्पाकं संक्रमेतीव पुण्यदं तत्रापि कुभराशे स्थवाक्पतो मरुर्वदित इत्युपक्रम्योक्तं
 स्यास्यति प्रवरकलौ गंगाद्वारचकेदं रंकाशी गंगामस्तथा' - 'गंगापिसंगता यत्र सागरे
 गापि स्थस्यते त्रैवसत्यमेतत्ताशे वैरितामिति जले विष्णुस्थले विष्णुर्विष्णुः पर्वतमस्तके
 णुः सर्वविष्णुमयं जगत् इति गंगास्थितिर्निर्णयः' - 'अथ कलेदं शसहस्रंतिहिरस्त्यक्षय
 थं कः कल्पांतं काल उच्यते कलेदं शसहस्रंतिहिरस्त्यक्षयति मेदिनी तदर्धं जान्हवीतोयत्
 न्ति प्रातिगंगावैतावतीर्थानिर्माति च स्वस्वेस्थाने नृणां पापतापदेवहरंति च यदेवाद्दृश्य गंगा
 रत्नं विचार्यैव तृतीयां निगमिष्यंति घरातलात् ब्रह्मांडं कलौ तु सर्वतीर्थानि स्वस्ववीर्यं स्वभा
 र्मं भवन्ति सानुदेवी न कुत्रचित् अथ कल्पांतं कालो वर्ण्यते श्रीभागवते द्वादशस्कंधे चतुर्थगस
 म्ते सकल्पोचत्रमनवश्चतुर्दशविंशतिपते तदंते प्रलयस्तावद्वाह्मीरात्रिरुदाहता त्रयो लो
 कयापहि एष नैमिषिकः प्रोक्तः प्रलयो यत्र विभवसूक् येतेन तासनो विश्वमात्मसात्कृत्य चा
 रे ब्रह्मा च तयो रभेदविवक्षायात्र ब्रह्मणो न तासनत्वं ब्रह्मणो निद्रां निमिरीकृत्य प्रवर्तमानो
 तं कप्रलयः अंडकोरास्तु संघातो विधात उपसादिते' पर्जन्यः शतवर्षाणि भूमौ शजन्नवर्षति
 क्षमाणा अधार्दताः क्षयं यास्याति शनैः कालेनोपद्रुताः प्रजाः सामुद्रं देहिकं भौमं संसा-
 भेः पिवेत घोरं सर्वं नैव विमुंचति ततः सवर्षको वान्हिः संकर्वणमुखोऽधिपतः 'दहत्यानि लवे गो-

द्यः शून्याभिविवरानुद्य उपप्यद्यः समं ताञ्च शिखाभिर्विहसूर्ययोः दहमानं विभात्यडदग्धगोमयापिडवतः ततः
 प्रचंडपन्ननोर्वाणामधिकं शतं परं संवर्तको वातिधूमं खंरजसावृतं ततो मेघकुलान्यंगचित्रवर्णान्यनेकशः शतं
 वर्षाणोर्वातेन दंतिरभ्रसः स्वर्नैः तत एकोदकविश्वं ब्रह्मांडं विवरंतरम् ॥ तदेव गंगागमनम् ननु प्रतीतिः

पद्मयुगमिति शिवसर्वमेव संपन्नम् ॥

अथ गंगामाहात्म्यांतरम्

मुक्ताभानुकपालशुक्तिपुजटावलीषु मल्लीनिभा वन्हौलाजनिभादशोर्मणिभाभोगोः करेभोगिनां नृत्यावः
 र्चविवर्तनोरितपयः संमूर्च्छनोछालिताः खेलतो हरिप्रियां न सततं गंगाः पयोर्विदव १ नत्वा हरिहरोद्देशो
 रणवीरहरैर्भुङ्क्ते हरिगंगासुरेशानां कलौ मत्ता विच्यते २ तथा च पुराणेषु अग्निहोत्रादिकर्माणि सापापानिक
 लौपुगे गंगास्तानं हरेर्नाम निरयाय मिदहयम् ३ हरेर्नाम वनामैव खलु पावनं कलौ नास्त्येव नास्त्येव नास्त्ये
 व गतिरन्यथा ४ भविष्योत्तरे ध्य नं कृतमोक्षहेतु स्त्रोतायां तच्चैव तपः द्वापरे तु हयवज्ञाः कलौ गौगैव केवला ५
 कृतनुसंवतीयाणि त्रेतायां पुष्करं वरं द्वापरे तु कुरुक्षेत्रे कलौ गंगा विशिष्यते भविष्ये कलौ गौगैव कलौ गौ
 व केवलाः कः कलौ मुक्तिमापन्नो गंगासेवा विनानरः अथ श्रीभगवत्या गंगायास्ताविकं परब्रह्मस्वरूपमुच्यते स्कां
 दे केदारखंडे शो नकादिभिर्भ्रूयिभिः पृष्टः सौतिर्विसृष्टारुण्यती संवादेनाह ॥ अरुण्यवाच ॥ अक्षरं यत्परं ब्र
 ह्म यस्मिन् सर्वमिदं तत् कथं तद् ब्रह्म यत्ते लोके किं नाम तद् ब्रह्म कथं ज्ञास्यति चरमे युगे विप्रादयः परं तपोभक्तिभि

गङ्गाः गमनं ननु भूमिस्थभागरीरधीरूपा गङ्गा गमनमिति तस्मान्नास्ति कादियुत्तयुपन्यस्तपोराणवाक्यैः सर्वथा गङ्गा
 तिरौघाननसभाव्यं तथाच स्कान्दे केदारखण्डे मायापुरी गङ्गाद्वारा नाहात्म्ये ॥ १ ॥ धन्यानां पुरुषाणां हि गङ्गाद्वारस्य द
 शानं विशेषतस्तु मेपाकं संक्रमेतीव पुण्यदं तत्रापि कुंभराशिस्थं वाक्पतो मरुददिते ॥ इत्याद्युपक्रम्योक्तं
 क्षेत्राणां पंचकं पृच्छ्यां स्यात्प्रातिप्रवरे कलो गङ्गाद्वारचक्रे दंकराशो गङ्गा गमस्तथा ॥ २ ॥ गङ्गापि संगता यत्र सागरे
 एमहामते ॥ गङ्गापि स्यात्स्यते नैव सत्यमेतत्ता शिवेति मतिः ॥ ३ ॥ जले विष्णुस्य लोविष्युर्विष्णुः पर्वतमस्तु के
 ज्वालामालाकुले विष्णुः सर्वविष्णुमयं जगत् इति गङ्गास्थितिर्निर्णयः ॥ ४ ॥ अथ कले दंशसहस्रातिहरिस्त्यक्षत्र
 तिमेदिनीमित्यप्यं समर्थकः कल्पान्तकाल उच्यते कले दंशसहस्रातिहरिस्त्यक्षयति मेदिनी ॥ तदर्थं जान्हवीतोयंत
 दध्देवतागणः ॥ यावन्ति प्रातिगंगावेतावतीथानि संति च स्वस्वे स्थाने नृणां पापं तावदेव हरति च यदेवा दृश्य गंगं
 स्यात्को वा तत्पापमाहरेत् ॥ विचार्यैषं वतुतीर्थानि गन्धिप्यातिघरातलात् ब्रह्मांडे कलौ तु सर्वतीर्थानि स्वस्ववर्षीयं स्वभा
 भवतः ॥ गङ्गायां प्रातिमुर्वंति सा तु देवी न कुत्रचित् अथ कल्पांतकाले वपुर्वते श्रीभगवते द्वादशस्कंधे चतुर्थशस
 हस्रं ब्रह्मणो दिनमुच्यते सकल्पायत्र मनवश्चतुर्दशविंशते तदेतत्प्रलयस्तावद्ब्राह्मरी शत्रुदाहता त्रयोला
 काईमयत्र कल्प्येते प्रलयायाहि एतेनैमिसिकः प्रोक्तः प्रलयो यत्र विश्वसृक् शेते न तास नो विश्वमात्मसात्कृत्य चा
 त्मभूः अत्रात्मभूहं रित्रह्माच तयोरेभद्विवक्षायात्र ब्रह्मणो न तासनत्वं ब्रह्मणो निद्रानिमित्तीकृत्य प्रयंतमानो
 लोकत्रयप्रलयो नैमित्तिकप्रलयः श्रुद्धकोशस्तु संघातो विघात उपसादिते ॥ पर्वजन्यः शतवर्षाणि भूमौ राजन्नवर्षति
 तदानीं त्रेह्यन्यान्यं भक्षमाणाः क्षुधादताः क्षयं यास्यंति शनैः कालेनोपद्रुताः प्रजाः सामुद्रं देहिकं भोमरं संसा-
 र्यं कीरविः रश्मिभिः पिवते घोरैः सर्वैर्नैव विमुंचति ततः संवर्चको वन्दिः संकर्षणमुखोऽधिपतः ॥ दहत्यनिलवेगो-

हीनानां कथं कालियुगे गतिः वसिष्ठ उवाच यो सौ सनातनो देवः परात्मा जगदीश्वरः उवाच भक्तिं संपन्नासारा
 त्सारतरं प्रभुः ईश्वर उवाच परात्मा निर्गुणः शान्तोऽव्यक्तोऽव्यक्तः शान्तिराश्रयः सर्वोत्सा सर्वभूतेशः सत्यानंदो
 निरंजनः एक एव त्रिलोकात्मा सत्त्वादिगुणवर्जितः इत्याद्युपक्रम्य तदेव परमं ब्रह्म जलात्मा भगवान् जलः यद्वा
 वृनिमहादेवो विपरोचितदुर्गमे ब्रह्मांडकोटयोऽस्मिन्नन्तर्ब्रह्मकोटयः उन्मज्जंति निमज्जंति जलब्रह्मण्यनेकशः
 ब्रह्मांडं प्रति ब्रह्मादि त्रयो देवाः सवासवाः इति तद्ब्रह्म विज्ञेयमनंतं सर्वतोमुखं तदेव सर्वरूपेण ब्रह्माडिषु प्रवर्तते
 तदेव परं परं ब्रह्म रूपं महेश्वरं गंगारूपया पुण्यतमं पृथिव्यामागतं शिवे गांगेतिततो देवि गंगानामवभूवह
 ॥ देव्युवाच ॥ यदेतद्ब्रह्म तदेव त्वया ब्रह्मांडवाह्यतः तद्ब्रह्म स्वकथेदं ब्रह्म संप्रभूमानि रामयं किमर्थं ब्रह्म-
 त्वं संप्राप्तिं देवस्य परमात्मनः ॥ ईश्वर उवाच ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि यत्पृच्छं हि मवत्सुते उत्पत्तिं द्वैत रूप
 स्पदेव रूप परमात्मनः पुरा प्रथमं केसरी जगत्वंदुमे सति शय्यायां शेषसंज्ञायां मुष्वापभगवान् प्रभुः कल्पा
 दीपुनरे वासोऽसि मृदुराखिलं जगत् तस्य चित्तयतोऽविकमलं नाभिं मध्यतः जातं तस्मिन् महाभागे ब्रह्माजातश्चतु
 मुखः लोकान्सृजं सृजेत्युक्तस्तमाह परमेश्वरं उन्मृज्या क्षीणि केनासौ भगवंतं सनातनं ॥ ब्रह्मोवाच ॥
 अहं सृष्टोऽस्मि भवता लोकं स्रक्ष्याम्यहं प्रभो सर्वज्ञत्वं मया लब्धं किमन्यद्दरया मिते पापिनश्चापि स्रष्टव्यः पुण्या
 त्मानस्तथैव च तेषां मुक्तिर्भवेद्यस्मात्तत्कुरुष्व महाप्रभो अस्माभिरपि यत्र त्वं ध्येयोऽसि पुरुषं भव भविष्यंति नरा
 लोकेनायामोहेन संसृताः त्वां तत्त्वतो न वेत्स्यंति पुण्या पुण्यस्वभावतः स्वल्पेनैवाप्युपायेन तेषां मुक्तिवदप्रभो श्री
 भगवानुवाच सम्पुङ्गुं कत्वया ब्रह्मन् कर्तव्यं वचनं तव श्रदि त्याद्यास्तु दुःशस्य संभविष्यंति कन्यकाः देवार्ताः प्रि
 यकामार्थमदित्यागं भंसंभवः इंद्रानुजो भविष्यामि वामतत्त्वमुपागतः तस्मिन्नेव तदा काले बलिर्नामा तु दानवः

एतद् पदसमादिस्तुः करिष्यति महामखतस्मिन्नेव महायज्ञोच्छलयिष्याम्यहं बालेः । पदत्रये याचयिष्ये पुण्यरूपान्तरेण वै
 पदेनैकेन जगती हरिष्ये भूर्भुवास्मिकां द्वितीयेन पदेनैव स्वर्गमर्द्धजनतापसान् । कांत्वा चार्धेन वै राजमर्धेना पुष्यते वरं
 विष्णुं विप्रिणां प्रचरता कटाहो भेदितो बलात् । अनेककोटिब्रह्मांड ईदृशस्त्वधिकास्ततः । तरंगभंगि संलोलानि वरं
 तिमं हं जले । तदेव द्रव रूपे हं चित्सोस्मि सुसुनायक । तेन मेन खजातेन द्रुपेण सहसा तु तत् । - द्रवरूपं तु ब्रह्मांडं य
 रं ब्रह्मसमुद्रं वा । आत्मास्यंति महाभाग यास्मृता मोक्षदाग्रिनी । गांगमिष्यति विधारा ततो गंगा भविष्यति । - एकैक
 तद्विभागेनैव गेमिष्यामि पद्मज पुनः पातालमार्गे वै भूत्वा भोगवती नदी । तदानीं आत्रिपथगारमरणात्पापज्ञा शिनी
 तदेव मपरं रूपं सर्वकार्थसिद्धिदं । नरादर्शनमात्रेण भविष्यति विकल्मषाः धन्यास्त एव मनुजामद्वयौ भक्तिस्पर्शः
 तेषामुक्तिमहं भागं सुभालं स्मरं स्थिताः । नयोगानां शतेनापि न तपोभिर्न च जपया संतुष्यामि तथा देवियया हंत जला
 धेनात् । एतेनैव गंगायाः परब्रह्मद्रवस्वरूपत्वमुक्तः । तथा च भारते । - यो सौ विश्वभरो देवाश्चित्स्वरूपं जनार्दनः । स
 एव द्रवरूपेण गंगां भो नात्र तं शयः । अयं गंगागमः प्रस्तूयते विष्णुपुराणे । ततः प्रववृते ब्रह्मन् सर्वपापहरा सरित् ।
 गंगादेवर्गनासंगमनुले प्रनर्पे जरा । समं तादृक् स्यात्पूर्य्यांगं गापत त्वैदिवि । सानुव्रपातितादि क्षुचतुर्धा प्रत्युपधातं
 सीता चालं कनंदा च यतुर्भेद्रे त्वैकमात् । महाभारते । महापुण्यं च गंगनात्यंतं तीर्तं महेश्वरः । दयारिशिरसा देवी
 तामेव दिवि सेवते । - एवं विधाया परब्रह्मद्रव परमार्थतत्त्वरूपायाः श्रीगंगा भगवत्स्यार्थरूपतत्त्वविज्ञानात्स्तर
 षदर्शनपानां वर्गाहननामं मंत्रोच्चारणार्चनादिरूपोपस्थासकजंतुनासद्यैवैकं शुशुक्लं कादिमोक्षप्राप्त्यार्काड
 एव सृष्ट्युच्छेदं भयात् । गंगाभक्तिगोपनपुराणांतरवचनैरुक्तं । तथा च बहुदोषं महादुःखं ज्ञात्वा मानुष्यमध्रुवं । मत्वा
 कलियुगं घोरं गंगाभक्तिस्तु गोपिता । अतो गंगाभक्तिगोपकानि वचनानि । ब्रह्मैव वेत्तादिपुराणेषु न्यस्तानि । कले

तितदा विप्रनिबोसहिर्माचले ॥ काश्यासहकरिण्यामिसर्वतीर्थसमन्वितः ॥ अनादिसिद्धतत्स्थानं वन्तते सुवदे-
बहि ॥ यत्र भगविरधिगंगाप्युत्तराश्रितवाहिनी ॥ असीचवरणयत्र सन्निभा ते सदैव हि ॥ काश्यां हि यानि तीर्थ-
पितानि सर्वाणि तत्र हि ॥ वन्तते सर्वदा नूनं भुक्तिमुक्ति करणिव ॥ अन्ये पुतीर्थे राजेषु काश्यामपि द्विजोत्तमाः ॥ अत्र-
शंभो भगवतो विप्रानि वसामि सदानघाः ॥ केदारमण्डले विप्राः साकल्येन स्थितिं यम ॥ येन केनाप्युपायेन ह्यस्ति मि-
च्छतत्र वै ॥ अमंगलं जीवितं तु मरणं यत्र मंगलं ॥ इतः प्रभृतिभो विप्रास्तत्रैव निवसाम्यहं ॥ यावति काश्या-
तीर्थोऽपि तानि तत्रैव संति हि ॥ बहुना किमिहो केन सामुक्तेः कारणं परं ॥ तत्र ज्ञानं विना न्यत्र मुक्तिर्नैवास्ति दुर्लभा ॥ अ-
त्र सांप्राप्य तदेह त्यागेनैव महाव्रताः ॥ तस्मादस्मात्पुण्यतमं स्थानं नास्ति महीतले केदारमण्डले सारात्सारं वै पुरी-
इयमेव कलौ म्लेच्छजनसकुलकेध्रुवं ॥ काशीतिरुष्यातिरुष्ये वनान्यथाममभाषितं ॥ कलावती हि ताकाशी पवनप्रव-
लो घृता ॥ भविष्यति तदा ह्यस्यां काशीं संज्ञा विमुक्तिदा ॥ इदं तत्परमं योगं स्थानमस्ति सुनिर्मलं ॥ पापिष्ठास्तत्र
जानन्ति मर्ममाया विमोहिताः ॥ धर्मज्ञाश्च सदा चाराः सुशीलाः सत्यवादिनः ॥ एतदेव परं स्थानं ज्ञानं तानि शास्त्रानि श्रव्या-
न् ॥ लोकांशे शिवो कोटीर्गंगानगरं धनुः ॥ कलिर्लक्षः शरो विष्णुः शिवो घनवीर्यपुना तु वः ॥ अथ पुनर्गंगायाम्
हिर्मन्त्रस्तूयते ॥ पुराणां तैरपु ॥ तस्यास्त्रिपथगत्वं प्रतिमासमप्युक्तं ॥ दिवितारयेत देवान्नागांस्तारयते ह्यधः ॥ भू-
भौतारयेत मर्त्यांस्ते न त्रिपथगस्मृता पृथ्वा दौः कृष्णपथे तूष्णीं भूमांस्त्रिहिता भवेत् ॥ यावत्पुनरमावास्या दिनानि दशानि
त्यशः ॥ शुक्लं प्रतिपदं रम्यदिनं निदशा संस्रयथा ॥ पातालं पित्रिपथगं सन्निधानं करोति हि ॥ शुक्लं कादशिकादीनि
र्गंगं स्वर्गं तरंगिणी ॥ पंचमं यतानि सा देवी स्वर्गे सान्निहिता भवेत् ॥ सामान्य सत्तया त्रिपथगैर्विशेष सत्तया सन्निधा-
नं करोतीत्यर्थः ॥ अर्धगंगया भूमावागमस्यातये ॥ संक्षेपतो भगीरथोपाख्यानमप्युच्यते ॥ केदारखंडः ॥ गंगावर्ना-

तमेतत्पुसातोपितांशिवंप्रति भगीरथउवाच देवप्रसादतः गंगारूपं परमं ब्रह्मवर्तते शिखरे तव गच्छेयुः परमां गतिं अन्ये कलियुगे घोरा नराः पीत्वामृतमयं वरिमुक्तेभ्यः प्रयुः इश्वर उवाच त्वयोक्तं परमं वचः स्फुरद्दुःखं कलामास्वजटाटव्यां विराजितां धारत्रिलोक्यया प्रग्नौ गृहाणा पितृमुक्तये यस्याद शनमत्रेण सर्वेषां दिशु भांति यां दधारपुरा ब्रह्माव्यापारकलशे विभुः पुत्री गमनजं पापघ्नीं तं नैव वारिणा देवीं प्रति शिव उवाच मयामुक्तां हे सा धारा पतिता श्रीमुखे गिरौ यस्याः प्रवाहे वेगेन खंडिता बहवो द्रव्यः त्रिधा वैपतिता गत्ये ब्रह्महृत्यो घनाशनी भगीरथोऽपि संप्राप्य गंगं त्रिलोक्यया वनीं मेने कृतार्थमात्मानं प्रणामा पुनः पुनः अयराजान्महाबहून् दनत्रिस्त्रीपतः वासुकिप्रमुखा न्नागांस्तपस्तप्तुं समागतान् तमेवार्थं वित्यमानान् शिवसूनुं स्तमानसान् कतिं यतो हि गंगेति गंगेति च सक्त दृष्ट्वा तां चितयामास गंगां स्तोतुं मनोदधे सहस्रनामभिर्गीतान् त्वांच वपुनः पुनः चितयामास बहूधा किं कर्तव्यमतः परं पाताले नागनिलयेन चिप्यंति सारिद्राम् किं कर्तव्यं क्रुगंतव्यं को भद्रः खल्वप्यो हति नाम्नां सहस्रमाख्यातं गंगायास्तत्र प्राचति दिव्यरूपधरा देवी प्रत्यक्षप्राह तं नृपं गंगोवाच ॥ तुष्टास्मि स तं वत्स तपसा तव भ्रूपते वरं वरय भद्रं ते वाराहोऽसि भगीरथ राजोवाच कृपां विधेहि दासोऽस्मि नम्ययिदु ख समाकुलेन गंतव्यं त्वयो देवि पातालनिलये शुभे विना मुक्तिं प्रैपयित्वा मर्त्ये दृक्कोपदग्धकान् त्वया समप्रभावेन स्थेयं भारुत खड्गे गंगोवाच ॥ भगीरथमहाभाग एवमेव भविष्यति यावच्च द्रव्ये हे शायाः स्थास्यं त्य वरमंडले तावत्कीर्तिर्महाभाग भविता ते त्रिलोके नामापि तव च श्रुत्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते कलेर्द्धती यपदे तु गमिष्यामि पु

नस्तलं तदापातालमगवे भूत्वा भोगवती नदी नागान् प्रत्युवाच भगीरथेन स्वर्लोकादानीतास्मीह वासुके
सा प्रतदवश्यं हि कर्तव्यं भगवन्मया चरमेस्मिन् युगे भय आगमिष्यामि ते स्थलं इदं तन्मुच्यमानं शीघ्रं समुद्रे मे ग
तिमेता इत्यत्र कलहति तीयापादे समुद्रमगुणपाताल गमन स्वयमेवोक्तं तच्च तदर्थं जानहवी देवोति कलः पंच
सहस्र वर्षात्कालेनोपपन्नं कदास्याः प्रादुर्भावकाल इति पृष्ठे साप्यनेकधा भगवतो रामकृष्णादिरवतारान्तरा
दुर्भावचत्तयः तथाहि श्रीगंगायाः प्रादुर्भावकालः कापिलज्ञया भगीरथतपोनिमित्तको नवस्कंधे प्रसिद्धः
सच भगीरथ इक्ष्वाकुवंशजः वैवस्वतमन्वतरे वभूव ततोपि पूर्ववस्वतमन्वतरे वलयज्ञालिंगस्य भगवतो वामपादगु
ष्ठनखाग्रभिन्नब्रह्मांडकटाहविवरद्वारा ब्रह्मद्रवधारिदिवो मध्यं वततरेति भगीरथापतनापूर्वमेव वैवस्वतमन्वतरे अ
यते नच दिवो मूर्धन्यवतारेति तेन विवर्गज्ञायते सा भगीरथतपनात्पूर्वमुविनावततरेति वाच्यतस्याश्च प
चमस्कंधस्य गद्यवाक्यनुभुवि श्रागे मनः प्रसिद्धिः तथा सीताचालकनंदेः स्यारभ्य भुवयती भारतवर्षः दक्षिणस्यां
दिशि जलधिं प्रविशति इत्यस्य नग्येन न केवलं वैवस्वतमन्वतरे एव गंगाया भुवि आगमनं ज्ञायते एवं च सति प्रल
येपि श्रीगंगायाः स्थितिः स्मृतीयस्कंधे श्रूयते स्वधुन्याद्रेः स्वजटाकल्पैरुपस्पृशतश्चरणोपधातमिति
श्लोके न च तस्य दैनं दिनं प्रलयत्वात् स्वायं भुवमन्वतरे श्रीगंगाया भुवि प्रादुर्भावो न वा सीदिति वाच्यं चतुर्थ
स्कंधे त्वायं भुवमन्वतरेऽपि तस्याः प्रादुर्भावो लिखितः तथाहि नवव्याभवतामिन्द्राय जज्ञो भगवन्ननु यज्ञि
यांसथ यज्ञेन यस्य पास्तनवः सुराः लोकैर्नानेन पृथुकाले स्वायं भुवमन्वतरे निश्चयते तदा यज्ञस्यैव द्रवत्वात् श्री
गंगाया विद्यमानत्वं तदतत्रैव पृथुचरिते गंगाय मुनयोर्नद्यो रंतरक्षेत्रमावसत् आरब्धानि ववुभुजे भोगान् पुण्य
जिहासया अन्यच्च तत्रैव दक्षयज्ञातिऽवधुथस्नानं प्रयागे विश्वसग्भिः कृतमित्यापि चतुर्थस्कंधे श्रूयते तथा च

आहुत्यावभृक्षानंगंगायमुत्पान्विताः । विरजेनात्मानासंस्वस्वधामययुस्तवः । एतदपि स्वायंभुवमन्वतर एवा
 सीदिति गन्मते । एवं च सति । यदि स्वायंभुवमन्वतर श्रृंगगायाभुविप्रादुर्भावः । आसीत् हि वेत्यज्ञे । उद्भवः कि
 मिति निरूपितस्ततोपि पश्चाद्गौरथद्वारा श्रृंगगायाः प्रादुर्भावा निरूप्यत इति कथं संगच्छते । इति सुदेहसिद्धांतो
 त्रनिरूप्यते ॥ श्रृंगगायाः प्रादुर्भावस्तवत् । भगवतः प्रादुर्भाववत्सदासत्त्वेपि समुदायशेषकारणांतरेण पुनः पुनर्वा
 प्यते । यथा च गोल्लवर्णने । उपास्योपासकभावनेन वसुखंडे पुनराहाया । अवतारावाणिताः । तेषामेवावतारास्तत्र तत्र का
 लश्रूयते । यथा च भरतखंडे ॥ उपास्यो नारायण उपासकानारदः । तथा अन्येष्वपि खंडेषु अवतारांतरास्तत्रोपास्यो
 पासकभेदाः सन्ति । एवं च सति स्वायंभुवमन्वतरे दक्षसुतायां धर्मात्रनारायणो भगवतो मत्तिभेदेनावतीर्णोति चरवाय
 भुवमन्वतरे भरतखंडे पूज्यत्वेन स्थितौ । एवमन्येषामप्यवताराणां देवभावविलंबकुठपुमान्तिभेदेन स्थिता । यावत्कल्पा
 धिकारं श्रूयते । तथा च पाद्मे । वैकुण्ठभुवने नित्यनिवसति महोज्ज्वला । अवताराः सदा तत्र मस्य कूर्मादयो विलादानी
 पादानुरहितानैव प्रकृतिजाः क्वचित् । न च पाद्मवचनैव कुठपदश्रवणात् । भोमो विलश्रवैकुठानभवतीति वाच्यं यत्र यत्र
 गवान्साक्षादिप्रतिपत्तिरत्र वैकुण्ठोस्तीत्यभिप्रायात् । वैकुण्ठपदस्योपलक्षणात् । यन्निर्कतं तं निर्गुण इत्येकादशस्क
 धे भगवद्वाक्याच्च । एवं च सति । श्रृंगगायानकेवलं त्रिविक्रमपदोद्भवत्वमंगीकारेण । तस्याः सगुणब्रह्मद्वत्वात् । त
 द्भरणाद्भवत्वं च । केन विद्धे तु नाश्रीनसिंहादिवदविर्भावो मंतव्यः । यथा भगवत्तु आविर्भावो विनिर्भित् । तथा गंगाया
 श्रद्धया विर्भावो निमित्तस्वीकर्तव्यं । तथा वर्गातायाः परित्राणाय साधूनां विनाशाय च दुष्कृता । धर्मसंस्थापनार्थाय
 संभवाभियुगुणे ॥ इति वत्त गंगायाः परिज्ञातव्यं । तथा हि यत् । कल्पाभरत एव ब्रह्मांडरचनासहभूतो भूगोलखगो
 लयोः प्रादुर्भावस्तत्सहभूतो भुवि सप्तसंभूतानां । गंगायमुनादि नदीनां सुमेवादि प्रवृत्तानां च रचनाज्ञेया । अतश्च स्वा

यं भुवादि चतुर्दशमन्वन्तरे पुंगुशालोके स्थास्यत्येव केन शिन्निमित्तेन तिरोभागे जाते नैव स्वतन्मन्वन्तरे त्रिचक्रमुच्यते
रणवद्भूता ततोपिकेन चिद्वेदुनतिरोभूता सगरालजानुदधी पूर्ववत् स्वतन्मन्वन्तरे भगीरथद्वारा प्रादुर्भूता तथा च
त्रसप्रभाणिका उपपत्तिरुपन्यस्ता जन्हुना योगबलेन कोधात्पीता पुनरपि वैशाखशुक्लसप्तम्यां तत्कर्णरंध्रा व्या
दुर्भूता तपा अगस्त्येन पीतः क्षारसमुद्र इति रोहितः तत्पुनरपि प्रसवेन विरासीत् इति तत्र पुराणांतरे पु
अप्यते अतः श्रीगंगायां अपि यथा तथा प्रादुर्भवे संदेह सुधीर्भिनैकार्थ्यः इत्यलम् अथैतज्जातीयकः संदेह
स्तु सप्तसमुद्राणां मुत्पात्तव्यमिति सप्तसमुद्रान्विना सप्तद्वीपविभागो न स्यात् अतश्च सप्तसमुद्राः कदाउत्पन्ना
इति विचार्यते सप्तसमुद्राणां मुत्पात्तिस्तवास्त्रियव्रतयचरणत्वात् देवपंचमस्कंधे प्रसिद्धा ततः पूर्वसप्तसमुद्रानां स
त्रितिनः ततोपि पूर्वतो आ सन्नमेव तृतीयस्कंधे कदंभं प्रति प्रगवद्वाक्यं प्रजापतिस्तुतः सच्चाट्मनुर्विरूपातमं
गकः ब्रह्मावृत्ते यो धिवसन् शास्ति सप्तार्णवामहीं अतः प्रियव्रत रथत्वात् तत्समुद्राणां मुत्पात्तिर्भूया स्यात् ते
द्विपुर्मेनोरन्ये पि शास्ति सप्तार्णवामहीमित्युक्ते रित्येवं संदेहे जायमाने अत्रोच्यते कल्पारंभे सप्तद्वीपाः
स सागरा एव एव प्रजापती सि सृक्षया उत्पन्ने ति गंगोद्भवप्रकरणे स्थितं अत्रापि सप्तमाणिकोपपत्तिस्तानुदुच्यते
यप्यपि सप्तद्वीपा सप्तसागरा मेदिनी कल्पारंभकालमारभ्य प्रलयपर्यंतं स्थास्यत्येव तथापि मध्ये अगस्त्यादि
भिर्योगसिद्ध्यादि हतुभिरन्येनो दृष्टप्रायैः कैश्चिद्धतुभिस्तेषां समुद्राणां मध्ये एकस्य वातिरोधाने जाते केनादि हतु
ना श्रीगंगावत् अगस्त्यादिभिः प्रियव्रतादिभ्यो बातेषां मुत्पात्तिर्यादेव अगस्त्याख्यानं ब्रह्माभारतादौ तत्र तत्रा
स्येव तत्र अगस्त्येन जंबूद्वीपमर्षादा विधाभकः क्षारसमुद्र एकपीतस्तत्त्वात् अस्मिन् तात्वात् इव विलोकितः पुन
अक्षरसमुद्रो निःसारितः नाहितादृशानां योगिनां समुद्रपानं तत्त्वात् पुराणयोगबलेन दुर्घटं अतश्चान्येषामपि पण्णा

समुद्राणामाविर्भावतिरोभावप्रमाणालाभशंकायामुपपन्नानायां तत्राप्युत्तरमाह तथाहि स्वार्थभुवमनुरा
 ज्यकालेसप्तसमुद्राणांतृतीयस्कधेस्थितिश्रवणात् प्रियव्रतराज्यकालेतेषामुपपत्तिस्तिस्रोभावान्यथानुपपत्त्यान
 स्यात् अतोमनुराज्यनंतरं केनचिद्भूतनातेपातिरोधानेजतियेतिरोभूतास्तएवप्रियव्रतरथखातात्पुनरुद्भूताइति
 रीत्या तृतीयपंचमस्कंधयोः सप्ताणोत्पत्तौविरोधपरिहारः कृतः नचरात्रिविलोपमात्रं प्रियव्रतचरितं
 स्वर्करोच्यमिति चेन्न अर्कवत्परिश्रमणेप्रियव्रतरथचरणस्यापिध्रुवपूर्वपाशानिमध्येनसूर्यरथस्याक्षसुरूपवर्तस्यमू
 र्ध्वनिर्कृतस्यमूर्ध्वगंगानसोत्तरपर्वतस्योपरिउत्तरभागेस्वीकृतोप्रियव्रतरथचक्रन्याप्यर्कवत्परिश्रमणेस्वीकृतसप्तज
 लंधीनां भूनिःसर्गथचक्रंविनाउत्पत्तेरसंभवात् अतःकर्मविमानवत् योगमयः प्रियव्रतस्यरथतच्चक्रं च भगव
 दयस्मनोविलेनचसत्समुद्राणांमाविर्भाववैवद्योगोनिर्भेदोविज्ञेयः पूर्वस्मात् क्षारसमुद्रकरणाद्रथचरणात् उत्तर
 सप्तसमुद्रकरणादृशानांसमुद्राणांकरणादृशरथस्तच्चक्रचसमुद्भूतं अन्यथाक्षकस्यैकप्रकारेस्वकारेपुर्व
 स्मादुत्तरचरिरेद्वीपसमुद्राणांदिगुणमानेनोत्पत्तिर्नसंभवतीतिभावः नचविद्वन्मालीमाहेश्वराचरक्षसारुद्रदत्तेनसौ
 र्येणविमानेनसूर्यस्येष्टतोश्रमेनरात्रिविलोपितकर्मवत् प्रियव्रतस्यापितावन्मात्रएवकर्मनसंभवति ५ पृष्ठतो
 श्रमणाभावात् भूमिष्टेनचक्रेणसूर्यगतितः प्रियव्रतगतरथगतैर्नपस्यात् ब्रह्मांडप्रकाशकत्वंनस्यादितिवाच्यं
 सूर्यवद्भूतरोभावोपिचंद्रवत्प्रकाशकत्वायोगप्रभावाच्च ब्रह्मांडप्रकाशकत्वेसंदेहोनाकार्यः योगिनस्तावत्
 दंडोदिनापिमूर्त्यंशेपादेकर्मकर्तुंशक्ताः एवहि आस्यापिकामहामारतेश्रूयते तथाहि विश्वामि

वस्तावच्चशिष्टेऽशात्वासिष्टादात्मनस्तपत्कृष्टप्रद्वन्द्वह्मणोक्तंजगाम 'गत्वाचष्टवान्' 'ममतपेधिकं वसि
ष्टस्येवेति तच्छ्रुत्वा ब्रह्मातमाह विश्वमित्रं वतावत्सूर्य्यशेषदिग्गजानं नवानय । तच्छ्रुत्वा विश्वमित्रो ग
त्वा गमनार्थं सूर्य्यमाह ततः सूर्य्यं आह मयि गते दिनरात्र्या दिव्यवहरो न भविष्यतीति शेषं प्रति विश्वमित्रो
गमनायाह ततः शेषोऽप्याह मयि गते घरां कोधारयिष्यति तथैव तं दिग्गजान् अप्युचुः - अस्मा सुगते पुधरा
निरालंबा पातालं यास्यतीति ततो विश्वमित्रस्तेषामुदंतं ब्रह्माणं प्रत्याह 'ततो ब्रह्मा स्मयन् विश्वमित्रमुवाच
वशिष्टमन्वानय तप्येयुः केव शिष्टसमागते वशिष्टमपि ब्रह्मादिग्गजादीनामानयनायादिष्टवान् तथैव वसिष्ठो
पि गत्वा तानुवाच तमपि ते तथैवोचुः वसिष्ठोऽपि तानाह मम कौपीनं सूर्य्यकर्म करिष्यति शेषकर्म ब्रह्मदंडो दिग्ग
जानां कर्मकमंडलुश्चेति तथा कृत्वा वसिष्टस्तान्सर्वान् ब्रह्मणोऽदृश्यत् 'ब्रह्मा विश्वमित्रमाह तपसः श्रेष्ठं त्वयै
व ज्ञातव्यं किं प्रश्नो नो नितिरस्तो विश्वमित्रस्तूष्णीं जगामेति दिक् ' एवमेव प्रियव्रता गस्त्यादीनामपि योगबलं
ज्ञातव्यं किंच विराट्पुरुषब्रह्मादंपुंडरीके स्थूलदेहे इडापिंगलासुषुम्णास्थितस्त्रिनाड्यस्ताश्च गंगायमु
ना सरस्वत्यास्थ्यास्तासां बलोपः सति ब्रह्मादिकदापि न संभवति इदानीं च यथा प्रयोगे वहिर्दृष्ट्याः अप्रकाशापि सर
स्वतो विंदुसरो वरादौ प्रगटावर्त्तते तथा भरतखंडे वर्त्तमानायाः श्रीगंगायाः 'काश्मीरमंडलादावपि औत्तथ
वर्णात् ततश्च बहूनां श्रोतसां मध्ये कस्याचित् तत्त्रोतसः कालगत्या अप्रगटत्वेऽपि अन्यथा संत्वात् लुप्तस्या
पित्रो तसः पुनराविर्भाव संभवत् एवं भरतखंडेऽपि गंगाया लोपो न भवतीति संक्षेपः गंगायाः सुषुम्णा सामान्ये त्वेन

ब्रह्माडांतरकर्मत्वेनमुक्तिप्रदत्वे वैश्वानरंयातिविहायसागतः सुषुम्णयाब्रह्मपथेनक्षोचिषा विधूतकल्कोथ
 हररुद्रस्तात्प्रयातिचक्रंनृपशुभारामितिद्वितयिस्कंधे तद्वोकायांसुषुम्णानाड्यासाचदेहाद्विहरिपिविततास्तो
 त्याह एवंब्रह्मद्रवस्वरूपांमुक्तिप्रदाश्रीगंगाभरतखंडत्यागंन कटापिकरिष्यतीतिश्रेयोर्धिभिरास्तिकवरैःश्रद्धेय
 मितिंसिद्धांतः गंगामुक्तिप्रदानित्यासदाधेयामनीयिभिः लोपस्तस्यानवैजातुयतोवैवस्मरूपिणीतिमाकेत
 स्यामापतिवेद्वादिमशीः अन्यच्च नवरंगादिभियेवनेश्वरेरपि काशीकाशमरिगादिस्थानेषुविश्वेश्वरादिदेवतामं
 दिराप्नुवत्यस्वराध्यागाराणियज्ञोपवीतावतारणल्लेखोकरणादि महंतिदुराचरणानिकलेरयुतवर्षातपंचसह
 त्वांतकालात्पूर्वमेवकृतानि तस्माद्यदापापस्यबाहुल्यंयवनाक्रान्तभूतलमित्याद्युक्तप्रबलतरपवनोपद्रवएव न
 पृष्ठयंनहेतव्यंनदातव्यद्विजाःक्वचित् एवंयवारपद्धर्मभरीघेषिणसर्वतः इतिवेणाज्ञादिवत् हरिस्थिति
 गंगास्थिति काश्यादिस्थानानां दिविदिवानक्षत्रादर्शनवदंतर्भाव हेतुस्तथाच गंगासरस्वतीलक्ष्मीनां
 दीभाव प्राप्तिरूपभगवच्छापोद्धारहेतुरपिज्ञेयः ॥ अतश्चैवंबोध्यं ॥ कलिकालेपि यदायदाहिधर्म
 स्यग्लानिर्भवतिभारत अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहमिति भगवदुक्तेर्भगवतांशकलारूपश्रो
 तस्मत्तर्धर्मस्थापकास्तिकवरराजाद्याज्ञया यदायदाधर्मप्रवृत्तिर्जायते तदातदापुनरपिनकनक्षत्रदर्शनव
 द्भूयोपिकाश्यादिक्षेत्राणांहरिकर्तिनंगंगादिमहिमोदयोभवत्येव कलेरयुतवर्षातिहरिस्त्यदयतिमेदिनी तदर्थं
 जाह्नवीदेवीतदर्थेदेवतागण इत्यादिब्रह्मवैवर्थादिवचनानितुकलिदोषमूचनपराण्येव कलिदोषास्तुपुराणांतरेपूपन्य

स्ताः प्राप्तेकालियुगे धरे नराः पुण्यावेवर्जिताः दुराचाररताः सर्वसत्यधर्मपराङ्मुखाः परापवादनिरताः परद्रव्या
 भिलापिणः परस्त्रीसक्तनृजसः परहिंसापरायणाः देहात्ममतयोमूढाः नास्तिकाः पशुबुद्धयः मातृपितृकृतद्वे
 प्राकृतघ्नाः कामकिकराः विप्रालोपग्रहस्तोदविक्रयजीविनः धनार्जनार्थमभ्यस्तविद्यामद्विमोहिताः त्यक्त
 स्वजातिकर्मणः प्रायशः परवंचकाः क्षत्रियाश्च तथा वैश्याः स्वधर्मत्यागशीलिनः तद्वच्छूद्राश्च ये केचिद्ब्राह्मणा
 चारतत्पराः स्त्रियश्च प्रायशो भ्रष्टाभतत्रवृत्तानतत्पराः श्वशुरद्वेहकारिण्यो भविष्यतिकलौ युगे इत्यादि वत्कलितो
 पसूचनपराण्येव ब्रह्मवैवर्चादिवचांसिज्ञयानि ननु नियमेन हरिस्थितिगंगास्थितिसमूलोच्छेदपराणि अन्यच्च
 केदोरंखण्डे यावद्ब्राह्मणजात्यस्तियावद्गंगास्तिभूतले यावद्देवमयोद्योपस्ताचन्नविशते कलिरित्युत्थैव निश्चेतव्यं
 ब्राह्मणजातिवैदमयोद्योपश्च कलरंतिमसंधौ कल्क्यवतारप्रादुर्भावादनुनीयते भागवतत्रयमस्कंधे अथासौ युग
 संध्यादिस्तु प्रयेषुराजपु जनिता विष्णुशशोनाम्ना कल्किर्भविष्यति द्वादशस्कंधेपि इत्थं कलौ गतप्राये
 जने पुन्युर्धर्माणि धर्मत्राणाधसत्वेन भगवानवतारिष्यति शंवलग्राममुख्यस्य ब्राह्मणस्य महात्मनः भवने
 विष्णुशशोनाम्ना कल्किर्भविष्यतीति सर्वमास्तिकबुद्धानि श्रियविधाय हरिगंगादीनामुपास्तौ न कदाप्यश्रद्धेयं
 तर्थाचोक्तं सोपणं हरिर्भगिरीयविप्राविप्राभागीरथाहरिः भागीरथी हरिर्विप्रासारमेतज्जगतत्रये अतश्चेत
 दर्धे द्वाव्यांगगंगाहात्म्यमुचिकाश्च तस्र श्रुतीराह महादेवः ॥ स्कंदिकाशीखण्डे श्रीमहादेव उवाच ॥
 श्रुतीर्न शोभय हरिगंगाहात्म्यमापिणी विनिश्चितार्थां ज्ञात्वा श्रयेद्गंगानरो न घां इरावतीं मधुमतीं पयास्वि

नीममृतरूपामंजस्वतीं गंगाश्रितासास्त्रिदिवं व्रजंति इरावत्यादयः पंचनदीप्रभेदास्तदात्मिकां १ अ
पिजुष्टां विष्णुपदीं पुराणां संपुण्यधारां मनसा हिलोके सर्वात्मना जाह्नवप्रपन्नः स्तत्र ह्मणः सदनं संप्रयाति २
ब्रह्मणः सदनं वैकुण्ठम् २ लोकानिान्नयतियाजननीवपुत्रान् स्वर्गसदासर्वगुणोपपन्नान् दृष्टं पदं ब्राह्मणमभीप्समा
नैर्गंगासदैवात्मवशैरुपास्या ३ उस्त्रेजुष्टां मिपतीं विथरूपां मिरावतीं जनयित्रीं गृहस्थशिशुं सैवाममृतां ब्रह्मकांतो
गंगां श्रयेदात्मविशुद्धिकामः ४ उस्त्रेजुष्टां तिजोमयत्वात् ॥ इपतीं मिच्छतीं दृष्ट्या रूपामित्यर्थः इरा-
भूवगायातद्वतीं ब्रह्मकांतो ब्राह्मणानां कांतां कमनोयामभिलषितां सावित्रीरूपां वा ४ उं इमं भगं गेयमुनेसर-
स्वतिशतद्रुस्तोमंसचतापरुण्या असिक्नयामरुद्धिधेवितस्तयाजोर्कायं शृणुह्याशियोमया १
पौराणिकाद्यर्थजोतिर्किंचिदज्ञः शिवशंकरः ॥ अक्रुधां द्वास्तिकप्रत्येगंगासत्ताविधेचनं गंगाभक्त्यनिरंकणय
न्मपात्रोपकल्पितं क्षम्यंतु तच्छोधयंतु विद्वांसः कुरुणाणवाः ॥ ॥ ॥
स्वस्ति श्रीरणवरीं सिंहयणीपालो वदान्वाग्रणीनां शास्त्रविचारसारस्सवित्सदृग्मरश्चक्रः धर्माधर्मप्रियागक
द्रुपतेः पादांबुजावरोतो जीव्यायुत्रकलत्रमित्रसाहितः संपालयनेनृम्यांचिन्म १ गार्गीरमिहदुपेयका
रितेरुत्सनागरे अभूद्गंगोरधंगंगाकलास्थितिविनिर्णयः २ सहेलोविधिमेनृमृन्मवपदं च्छात्रमः प्रकाशं प्र
नो दानोर्निर्गतविभनोत्रनकयाकल्लोलकांततरः ३ गुग्गुधापननाः सुपर्वणिमद्वदामादिकयद्रुमो भूयाद
मैनलोविनोरयुनेरणाकोरैर्युद्धे २ अनेकुम्भे श्रामनिपुडगं कृपां द्रव्यानां विधानं देवान् चर्दामदायक
तानितन्मृजयधामिप्रल्लिप्तिकयकरन्म २ सावधानावालिन्मृदुगुणुधामं सरतिविश्वं द्रुतश्रुकेप्रथितम्यांचिन्म
पदेजालैरिभनतः ३ पदं यद्वज्रमिति नुयोऽज्जकचलोपेयपेयं द्रव्यादय ३ देहद्रुममुद्रा ३ अष्टमं द्रुमं द्रुमं द्रुमं द्रुमं द्रुमं

॥ श्रीरघुनाथोजयति ॥

॥ श्रीरामापतेयनमः ॥

उमेमेशंनमस्कृत्यदेविकायामहाफलं ऋषिभिर्बहुधागंतसंक्षेपाद्वर्णयाम्यहम् ॥ १ ॥ विलोक्यमद्देशी
यानृजनान्पापौघसंयुतान् तेषामुद्धारणार्थगौरीजातासरिद्धरा ॥ २ ॥ शिवोऽगादष्टमूर्तित्वकृपयाभक्तव
त्सलः पुरमंडलमध्यस्थः पुरमंडलमंजकः ॥ ३ ॥ तस्मादुमात्मकंतीर्थदेविकासंज्ञितंमहत् गंगादिसर्वतीर्थानां
स्नानतीयःफलभवेत् ॥ ४ ॥ तत्फलंकोटिगुणितंदेविकाष्मन्निमल्लतां पानाच्चदर्शनात्पुंसांजायतेवाञ्छितंफलं
॥ ५ ॥ उपोदग्वाह्नितीर्थगयाख्यंशंभुनाकृतं गद्यासुरस्यपादोऽन्नस्थापितोलोकमुक्तये ॥ ६ ॥ किं गयादिपुत्री
र्थेषुश्राद्धदानैःसुविस्तरैः अन्नभ्राद्धप्रकुर्वाणःपितृस्तारयतेक्षणात् ॥ ७ ॥ शिवोविष्णुप्रियोनिन्यविष्णुश्रविशिव
वल्लभः अतस्तन्मंदिरंकार्थसर्वेच्छितफलप्लुभिः ॥ ८ ॥ शिवस्यमंदिरं सौधंकारयेद्योनरोत्तमः तदर्चासंप्रतिष्ठा
प्यपूजयेत्प्रणमेन्मुदा ॥ ९ ॥ राजसूयसहस्रस्यवाजिमेषशतस्यच यत्फलंवेदनिर्णतंसतुतफलभाग्भवेत् ॥ १० ॥
शिवेतिद्विधंक्षरंनामयस्यपापहरं परं पुष्पोद्यानानिरभ्याणिपूजायात्रोत्सवाश्रितान् क्षेत्राणपुत्राग्रामान्दत्त्वाशिव
रूपतामियात् ॥ १२ ॥ विष्णुःसर्वात्मकोदेवोविष्णुःसर्वजनप्रियः नामसंकीर्तनाद्विष्णोःपूजनाच्चमहत्फलम् १३

तस्मैदृढं वंसौधकारयेद्योनरोत्तमः तस्य पुण्यस्य माहात्म्यं कुशेषोऽपि न क्षमः ॥ १४ ॥ मंदिरविष्णुप्रतिमां स्थापयित्वा च येन यः तस्याज्ञां प्रतीक्षते स वेत्तब्रह्मादयोऽमराः ॥ १५ ॥ स्तवैरुच्चावर्षेणंस्तुत्यायः प्रणमेद्भुवि हविष्यादिनिवेदी च संसेष्टफलभाग भवेत् ॥ १६ ॥ तदुक्तं श्रीभागवते ॥ १७ ॥ यत्र क्रुक्कृतस्यापि प्रतिष्ठया सर्वभौमसंघनाभुवनत्रयं पूजादिना ब्रह्मलोकं त्रिभिर्भस्माभ्यतामियात् ॥ १८ ॥ यत्र क्रुक्कृतस्यापि सन्न फलमीरित विष्णुशंकरयोरीशोऽस्तीर्थवाचमगोचरं ॥ १९ ॥ श्रीगौरीयत्प्रकृतिरुद्रितामद्रदेशान्पुनर्न देवी गंगा तुलयति च यावद्धया स्वीय कर्त्या ॥ २० ॥ विद्वांसो यद्गुणगणमलकीर्तितुं नो समर्थाः कामं पापो दयमपहरेददिगासानदीन ॥ २१ ॥ गंगया क्रियेत नित्यं पापाद्धारो मयान किं एवं धाय मनसि गौरी जाता सा रिद्वरा २२ ॥ लेखयि ॥ सुत उवाच ॥ इमां श्रीदेवी कीं पुण्यां कां यः शृणुयान्नरः कृष्णाननसमुद्रूतां शिवलोके न हीयते ॥ २३ ॥ लेखयित्वा द्विजं ग्रामाय यो ददाति नरोत्तमः सो श्रेयसादि सुरभीदानादि फलभाग भवेत् ॥ २४ ॥ श्रीकृष्णमुखनिर्गतपुण्यगंधां शृणोति यो वाचयतीह मर्थः श्रीदेविका भावविभाविता आसर्ववया गादि फलसमश्नुते ॥ २५ ॥ संकल्पयित्वा द्विज गुं वायसोन्नायुरारोग्यफलं समश्नुते ॥ २६ ॥ प्रभासे देविका तीर्थे तपसा छिद्यमानसः तीर्थयात्रां गतो राजार्थमपुत्रा युधिष्ठिरः ॥ २७ ॥ लोमशेन सधौम्येन श्राव्यः परिवारिनः ददर्श देवकीं सुनूं कृष्णं बलसमन्वितम् ॥ २८ ॥ प्रद्युम्नं प्रमुखं वीरलोकपालै रिव आवृतं आयतं प्रीतिजननं द्वारिकानाथमद्भुतम् ॥ २९ ॥ उत्थाय राजा सुप्रीतो बलदेवपुरे गमं उपविष्टं कृतातिथ्यं स्वागतादिसुपुजितम् ॥ ३० ॥ सर्वत्रानामयं राजाप प्रच्छ च युधिष्ठिरः सोऽपि तं कुशलप्रश्ने साधुबौद्धै रपूनयत् ॥ ३१ ॥ ततः कथानरे राजा कृष्णा पप्रच्छ कामतः कृष्णकृष्ण महाभाग देविका त्रजनीपति ॥ ३२ ॥ संगता विबुधश्रेष्ठ किं फलं तत्र मज्जताम् प्रादुर्भूता कथं येन कुतश्चरि गह्वरात् ॥ ३३ ॥ श्रोतुकामोऽस्मि मे वै शश

वक्ष्येयमेहरे ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ सौधेसाधुर्महार्भाभिष्टोऽहंकृतिनन्दनम् ॥ ३३ ॥ देविकोत्तथिमाहात्म्येषु
 पापहरशुभे एतदेवपुराष्टुःशानकप्राहसंजः ॥ ३४ ॥ तत्तेहंकीर्तयिष्यामिपुण्यकीर्तिविवर्धनं-ब्रह्मादयोऽपि-
 चमनतण्डुप्रवाहमपूजयति सतताविधिविधस्तुवन्ति ० पूणविशुद्धमजरं परमं परम्यस्तस्मै नमोऽस्तु भवजाय गजोन्नता
 ये ॥ ३५ ॥ लोमहर्षणजः सुतः कदाचिपयं दन्मही ॥ संप्राप्यैवैमिषारण्ययज्ञाय तनमुत्तमम् ॥ ३६ ॥ शौनका-
 द्यमुदायुक्तैस्तपस्विभिरलंकृतं वेदाध्ययने संपन्नैः नियमव्रतकौपितैः ॥ ३७ ॥ चरितब्रह्मवैयर्थ्यकृतैस्तैरलोलै-
 पः नानाजनपदाकीर्णगतिवादित्रनिस्त्विनम् ॥ ३८ ॥ महामंगलभूविष्टमर्थमर्थिसमाकुलं-सिद्धचारणसघातैर्गंध-
 वैध्वनिभंडितं ॥ ३९ ॥ संगधिहोमधूपनपवित्रितजगत्त्रयं-विवेशसताहर्षणैर्ब्रह्मलोकमिवापरम् ॥ ४० ॥ स-
 सप्रणयप्रयुक्त्वाग्निर्वर्णुपविष्टान्कुशासने-आत्मानं श्रावयामास शेरसार्वभौतभूवि ॥ ४१ ॥ ततमूचुर्महातमाना वि-
 कसन्नयनं विजाः तदीयवदनोद्धूतकथामृतरसोत्सुकाः ४२ स्वागतं तद्विजं श्रेष्ठचिराद्दृष्ट्वाऽसिसुव्रत उत्तिष्ठोत्तिष्ठ भद्र-
 तपंतकोशासनभज ४३ एवं निश्म्यवाक्यानि मुनीनां भावतात्मनाः ४४ प्रीतिस्तदासनभजे प्रकीर्तयः कृतांजलिः ४५
 तत्राह शानकः प्रीतिस्तपस्विजनसेवितः शौनक उवाच ४६ केषुकेषु चतुर्थेषु स्नातं पर्यटतामही ४७ उषितं कुत्र भवतात्र
 तेन च समाधिना भवान्निह परमं तथैव तमिषु निपुणव ४८ मुखाद्यस्य पुराणां नैसिहासा नि सर्वत-पुनतिपापिनो लो-
 कान् श्रुतानि नियमा यथा ४९ गंगानुसर्वशास्त्रेषु त्रिषु लोकेषु विभूताः ५० ऋग्यागोसमापुण्या न दोतज्ञानगोचरा ४८
 अस्तिवानां स्तिवालोक्तस्त्वैव कुर्मही स ५१ सत उवाच ५२ प्रणम्य शितिकंठाय शंकराय महात्मने ४९ अरूपबहु-
 रूपाय न्यापिनो चित्स्वरूपिणे परावराय गांताय सर्वज्ञाय शिवाय च ५३ सृष्टिस्थितिलयानां चकारणाया खिला-
 त्मन देविका तां यमाहात्म्यं वक्ष्यामि जगतोहितम् ५४ यस्य श्रवणमात्रेण सर्वपापे क्षयान्मुखां जायते मुनिशार्दूल-

सत्यसत्यवदाम्यहम् ५२ नद्योजलावगाहेनपावयतीतराज्जानान् ५३ देविकादंशनस्पर्शनामसंकीर्तनेनच ५४
पानीयंदाविकंदद्रास्थद्रापीत्यावाह्य पापजह्यान्नरःशीघ्रंजोष्णत्वचिर्वोरग ५४ आप्लुनेदेविकतेत्यै
पापैर्नश्यतिनक्षणात् तपनातिमनिश्रेष्ठतुण्णिरिवकांचनेम् ५५ तावद्भर्जतिदानानिवाजिमेधादयोमखाः स्ना
तंनयावद्विमलं देविकासलिलेनरेः ५६ चंद्रसूर्यग्रहेचैवमार्गशीर्धमहामने आसंमृदासमायातिस्नानां देविका
द्विज ५७ तेपुदुष्कृतिभिर्पुंभिः कृमंघटवगाहन नत्क्षणादेवधुभ्यंतिशुद्धायातिशिवालय ५८ सर्वतीर्थपुण्यपु
णमोमंमद्रसरस्सुच तर्फलदेविकातीर्थेत्तात्वाभेपगतेरवो ५९ विनादेनेनतपसाविनातीर्थविनामखैः शिव
लोकमवाप्नोतिदेविकातीर्थमज्जनात् ६० शुभाशुभानांकार्याणांयदन्यत्रफलंस्मृतं तच्छशगुणतांयातिदेविका
तीर्थसंगमात् ६१ यं कुर्यादेविकातीर्थंशुभवायदेवाशुभं नतस्यपुमंरंरुतिः स्वर्गाद्वानिरयाञ्चवा यथादेवपु
णोविदोयायातेजस्सुभारुकर वैगवत्सुयथावायुयथाग्नि सलिलाशये ६२ तिलोत्तमात्वप्सरससुराजन्येपुशचीप
ति वेदपुचर्ययासामगाहंपत्ययाग्निपु ६३ क्षमावत्सुयथापृथ्वीवरंदेपुंथेशशिव तथैवसर्वतीर्थपुदेविकैवविरा
जते ६४ यं स्नातोदेविकातीर्थेनित्यनियतमानस विमानवरमारूढो गणकोटिसमन्वितः ६५ अप्सरोरु
त्यंगातनशिवलोकेमहीयते यावतोरोकमूपाश्चमज्जतांटाविकेनृणां ६६ जलेप्लुताश्चतावंतिदिव्यवर्षायुतानिच
शिवलोकेभवेद्वासोनाद्रक्रार्याविचारणा तपसापूजितं शुभं कउयेनपुगामुनेमद्राणामुपकारायवाचितस्तीर्थमु
त्तमम् ६७ सर्वपापप्रशमनं सर्वतीर्थवरोत्तमम् तच्छ्रुत्वागिरिशोरीशुभाचपरिसांत्वयन् ७० त्वमेश
ननदीभूत्वापुनोहिनिखिलाभुवम् सप्तद्वीपवतारम्यांसप्तसागरमेखलाम् ७१ मानसोत्तरमार्गेणमेरुमंदरवर्ग
ना कलांसंमत्यलोलोक्षिस्वतनुंविशशाश्वतीम् ७२ तथेतिवरमादायभर्तुराज्ञांशुचिरिप्तं तत्प्रोवचविनयप्रवह

देवीदेवेंद्रवंदिता ७३ श्रीपार्वत्युवाच एवंकारिण्येदेवेशं वचनं तव सर्वदा किंचिद्विज्ञप्तुमिच्छामि तवेशाविरहो
 मम ७४ भर्तृस्त्वमंशभागेन मत्तरेव सशंकर कर्तव्या भजमानानां कल्पपादपमंजरी ७५ भवानखण्डत्र
 ह्याडपतिः सन्सततोद्यतः उमापतिरिति ख्यातो भवमल्कीर्तिवर्द्धनः ७६ तथापुरेश्वरश्चैतिरूपातिमेहिजगत्त्रये
 त्रिपुरघ्नत्रिलोकेशत्रिलोचनत्रिमूर्तिप ७७ तथेत्युक्ता शिवेनापि स्वीयांशेन सरिद्वरा कैलासाद्भुवमाविश्य पाव
 यंती वसुन्धराम् ७८ सप्तसागरपर्यन्तापुनः स्वां तनुमाविशत् एषा वै देविका देवी नदीरूपा स्थिता भुवि ॥ ७९
 पुनाति सकलाल्लोकान्सर्वतीर्थवराभुने श्रीकृष्ण उवाच श्रुत्वा वैशौनकः सूतमुखार्त्तीयवराश्रयं ८० महिमानं
 शंकरस्य भक्त्या निर्भरमानसः प्रणम्य शिरसा शंभुमनोवाक्कायकर्मभिः ८१ पुनः प्रोवाच हृष्टात्मा सर्वज्ञं सूतनन्दन
 म् शौनक उवाच साधुसाधु महाभाग पितृवन्मधुराक्षरं भ्रापसे स्फुटमत्यर्थं पुण्यं भुवनमंगलं त्वत्तोऽहं श्रोतुमिच्छामि
 परमं रोमहर्षण ८२ यथा देवी शरीरात्सा प्रादुर्भूता महानदी यथा च शंभुस्तत्तीरे सान्निध्यमकरोद्दिभुः ८३ फल
 च शंभुपूजायास्तत्र दानादिकंच यत् क्षेत्रस्य परिमाणं च माहात्म्यमपि चानघ ८४ कुत्र तत्स्थानममलंकथं प्रादुर
 भूच्छिवा कस्मिन्दिनविशेषे तु ऋतौ मासेतिथौ क्षणे ८५ केन रूपेण देवेशः प्रादुर्भूतः सुरारिहा पार्वतीहितक
 रं भूलोकोद्धारणहेतवे ॥ ८६ ॥ एवमुक्तः शौनकेन सूतो वचनमब्रवीत् प्रणम्य देवदेवेशं शूलपाणिं हृषध्वजं ॥ ८७
 सूत उवाच शतदुःसिं धुनयोऽश्वद्वयं यत्सुविस्तर मद्रदेश इति ख्यातो म्लेच्छदे शान्तरः ॥ ८८ ॥ चतुर्वर्ण्य
 वस्थांच वक्ष्यामि तव शौनक विप्रामधुवृत्तक्षीरलक्षालवणविक्रयैः ८९ जीयंति तत्र प्रेक्ष्याश्च निर्वेदानिरपवपाः
 प्रतिग्रहसमर्थाश्च द्यूते चोर्ध्वचलं पटाः ॥ ९० ॥ अविचार्यैव सर्वस्माद्भूतिमदगोविताः संध्याव्रतविहीनाश्च स्वधा
 कारविवर्जिताः ॥ ९१ ॥ स्नानार्चनविहीनाश्च भुंजते च सदामिपं केचिद्वाणिज्यधर्मणैकेचिद्ब्रूषके चैष्टया द्यूतेन से

वयाचः न्येजीवन्ति द्विजपुंगवाः कन्याशुल्कैरन्ता आन्ये शूद्रद्वत्तिरतास्तथा ॥ ९३ ॥ कन्यायावर्धविशल्या विवाहं चैव कुर्वते
 अत्रियाश्चौर्ध्वे भणप्रजारक्षारविजिताः ॥ ९४ ॥ सदा मिथ्या प्रवक्तारो ब्रह्मस्वहरेण रताः वर्णवसन्ति सत
 तंवृत्तिं संकरमाश्रिताः ॥ ९५ ॥ कदचिज्जाह्वीतीरान्नलिलेन सह कश्यपः नागराजेन सप्राप्तस्तदेवं शंस्वेच्छ
 याचरन् ॥ ९६ ॥ सदृष्टान्नलो कस्य धर्मविल्लवमुल्लवणं च चारुकपया विष्टस्तपः परमदुष्करम् ॥ ९७ ॥
 संपूजयन्महादेवं देवदेवं वृषध्वजं तु तोषतपसा तस्य पिनाकी भगवाञ्छिवः ॥ ९८ ॥ कृपया दर्शनेन तस्यासुध
 कोटि समं द्युतिः उवाच परमप्रीतः कस्य पपरि सांत्वयन् ॥ ९९ ॥ वरं वृणीष्व भद्रं ते ये तेन न सिवन्ते तच्छर
 द्यां सह सैतथा प्रकस्य पोषा क्तिविह्वलः ॥ १०० ॥ ननाम देवगैरिशं मनोवाकाय कर्मभिः तुष्टावागिरिशं देवं
 त्रिपुरं विलोचनं ॥ १०१ ॥ सहस्रनामभिर्देवैर्ब्रह्मप्रोक्तैः सनातनैः प्रार्थयामासे देवं शंखं रदसतमात् ॥ १०२ ॥ कश्य
 प उवाच ॥ देवदेव जगन्नाथ सुरासुरनमस्कृत स्वच्छंदचरितशेषलो कनाथ महेश्वरः ॥ ३ ॥ परापराणां प
 रमत्रिपुरासुरमर्दनशरणं त्वां प्रपन्नोऽस्मि शरणं भक्तवत्सल ॥ ४ ॥ प्रसीद देव देवेश लोकानुग्रहकारक दुरा
 चारप्रसक्तानां नद्रभूमिनिवासिनाम् ॥ ५ ॥ चतुर्वर्गविरक्तानां कामक्रोधवशात्मानां स्वाहास्वधावपटकारस्वा
 द्धमाय विरतात्मनाम् ॥ ६ ॥ रौरवादिमहादुःखान्मोक्षं चितयशंकर परोपकाराय मया प्रार्थितोऽसि महेश्वरः ॥ ७ ॥
 एवमुक्तः कश्यपेन शिरोविन्यस्य भूतले ईश्वरः कृपया विष्ट इदं वचनमब्रवीत् ॥ ८ ॥ ईश्वर उवाच उत्तिष्ठ त्वं मुनि श्रेष्ठ प
 रोपकृतिनां वरं वरं ददामि मुप्रीतस्तपसा श्रद्धया च ते ॥ ९ ॥ या शक्तिं मेच्छसि ररस्यो देवी देहाद्विधाश्रिताः सदा ज्ञापर
 मासाद्य नदीभूत्वा निजांशतः ॥ १० ॥ पुनातुं मद्रान् पृथिवीं सप्तसागरमेखलाम् परि वृत्य निजे देहे पुनो ब्रूयाति मे
 व्यति ॥ ११ ॥ दृष्ट्वा मुक्तो भवेत्सद्योजनः पुण्योदाकांक्षणात् किंपुनः स्पृशेन् सान्न जलपानादिनां मुने ॥ १२ ॥

तस्यास्तरेभिविष्यतिमदीयोयतनानिच । प्रादुर्भूतः शूलपाणिस्त्रिपुरारिः सदाशिवः ॥ १७३ ॥ ५ शुद्धिर्नाममहा
क्षेत्रं महापातकनाशनं यत्र देवीमहागौरी प्रादुर्भूता सहस्रधा ॥ १७४ ॥ ६ इन्द्रमार्गः सोमतीर्थं पुण्यं मन्त्रुनिजतया
सुवर्णविवचतयाममेवायतनं तथा ॥ १७५ ॥ स्कंदस्यायतनं नाम सर्वपापनिमूढं तस्माद्विरिचमुक्तास्थानात्रियाति
देविका ॥ १७६ ॥ तद्गङ्गाद्वारसदृशं क्षेत्रं पुण्यतमं भवेत् उमापतिरिति ख्यातं तथायतनमुत्तमम् ॥ १७७ ॥ स्यादद्वियोजने वि
प्रहरिमादिकं शुभम् तस्य दर्शनमात्रेण पुतो भवति न नवः ॥ १७८ ॥ उमापतीति यत्रोक्तं तदेव पुनरायकं स्वर्गद्वारं च तत्रै
वरुद्रतीर्थं तथैव च ॥ १७९ ॥ पुष्पाग्रकंचतीर्थं वैतद्यमुक्तिप्रदं नृणां प्रभासे कोटितीर्थं च कामार्यकं मलापुरे ॥ २०० ॥
पुष्पन्यासमृषिसेत्रे ऋषिरूपं च मानद ॥ मणिपूरपुरे स्थानं पुण्यं हंसपद तथा ॥ २०१ ॥ तीर्थेष्वेतेषु देविकयाः क्षेत्रं क्रो
शच नृपयं तत्र कूपतडागादि सर्वतीर्थं मशेषत ॥ २०२ ॥ मामेकं स्वेषु स्थानेषु यः कुर्यादभिषेचनं देविकासालिले
शुद्धैर्मल्लोके नोदते चिरम् ॥ २०३ ॥ पुष्पपत्रफलतोयं मङ्गत्स्यायः प्रयच्छति मम लिङ्गे मुनिश्रेष्ठयास्यसौमत्सलोकताम्
॥ २०४ ॥ पुरुषोद्यदिवानरिमङ्गकिं परमा मुने उपास्ते मां च तत्र स्थालिं गरूपधरं शिवं ॥ २०५ ॥ शिवलोकमवाप्नो
ति पुनरावृत्तिदुर्लभः हरिद्वारे महाक्षेत्रे यत्फलं ज्ञानदानयोः ॥ २०६ ॥ तत्फलं देविकाद्वारे स्यादुमापतिसान्निध्यौ
यत्फलं मज्जने सम्पत्प्रयोगे मकरैरवौ ॥ २०७ ॥ काश्यायन्मरणे पुण्यं मुक्तये शिवयोगतः तदेव देविकाद्वारे स्यादु
मापतिसान्निध्यौ ॥ २०८ ॥ यद्वा नैनं कुरुक्षेत्रे ग्रहणे पुण्यमद्भुतं तदेव देविकाद्वारे स्यादुमापतिसान्निध्यौ ॥ २०९ ॥ मा
कंदियेऽथैव च पुष्करे च विदुतथा यत्पितृणां गतिः प्रोक्ता तदुमापतिसान्निध्यौ ॥ ३० ॥ ब्राह्मणक्षत्रियो वैश्यः शूद्रो वा
वरवर्णजः प्रोक्तातिदेविकातीर्थसयाति परमां गतिम् ॥ ३१ ॥ नदानेन योगेन नियमोर्विधिर्मखैः नतः फलमवाप्नो
ति यत्स्त्राज्वादेविकाजले ॥ ३२ ॥ यद्वा नंतु कुरुक्षेत्रे ग्रहणे भास्करे तथा तदेव देविकाद्वारे स्यादुमापतिसान्निध्यौ ॥ ३३ ॥

एवं संदिशतस्तस्याशित्रस्य परमाद्भुतम् ॥ निश्चक्रामममहेतुजः शरीराद्भृगुर्गन्धनः ॥ ३४ ॥ चन्द्रकोटिप्रतीकांशं वि-
मलं भासयन्दिशः ॥ क्षणाद्भूतवनीरीसागवयासनसंस्थिता ॥ ३५ ॥ चतुर्भुजाशखचक्रखड्गखेटकधारिणीः शि-
व्यां वरधरादेवीदिव्यगंधानुलेपना ॥ ३६ ॥ विकसच्छंद्रवदनादिव्याभरणभूषिता ॥ दिवौकसस्तुतद्विष्टपारिजा-
ततत्तुर्वै ॥ ३७ ॥ हरिचंदनमंदारैस्तथास्तानकस्य च ॥ कुसुमैर्वचनचक्रजयशब्दपुरस्सरं ॥ ३८ ॥ जगुर्ग-
र्घ्यपतयोन्नतुश्चाप्सरोगणाः ॥ ववुः पुण्यास्तथावाताजघ्नेर्भयश्चह्यानकाः ॥ ३९ ॥ ऋषयस्तुष्टुः स्तुत्योर्वेदमंत्र-
रनेकशः ॥ तद्वद्वामहार्थकश्यपोयानिसत्तमः ॥ ४० ॥ तुतोपदेवीं प्रणतोभूतलेन्यस्तसस्तुतः ॥ ४१ ॥ सुप्तपुत्रवायुः ॥
जयदेवि महामाये नयशंकरवल्लभे ॥ जयदेवासुरगणैर्विदितांघ्रिसरोरुहे ॥ ४२ ॥ जयचक्रार्कनयनेन जयाक्षयसर्व-
ने ॥ त्रिजगत्सृष्टिसंहारकारणे जयमोहिनि ॥ ४३ ॥ २ ॥ त्वं श्रीस्त्वमीश्वरी लज्जास्त्रिविधाऽधुन धृतिः क्षमा-
स्त्वमग्निस्त्वं राविश्चंद्रस्त्वं पृथ्वीत्वं सरस्वती ॥ ४४ ॥ त्वमापस्त्वं नभोवायुस्त्वमेव परमेश्वरी ॥ ४५ ॥ त्वं वि-
ब्राह्मणं पिपासा च त्वं भुधा त्वनर्तिमतिः ॥ ४६ ॥ आदिप्रकृतिरेव त्वं जगत्प्रकृता स्थितिः ॥ विश्वरूपा विश्वबंधा-
विश्वेशी च जगत्प्रसूः ॥ ४७ ॥ विभानुग्रहकतत्रांशविश्वसहारकारिणी प्रसीदे देवदेवेशि मयि दासेयतां स्मृतिः ॥ ४८
लोकस्य दुष्कृतं भूमौ दह दर्शनवन्दिना ॥ नाशयस्व महामार्यैरुपयाजगदं बिके ॥ ४९ ॥ सूत उवाच ॥ एवं स्तुतां त-
तो देवी कश्यपेन महात्मना रुद्रं प्रदक्षिणीकृत्य तत्रांतरधीयत ॥ ५० ॥ क्षणात्सुप्तावसां लिलविमलं शीतलं विभो-
पतितं देवचरणे जयशब्दपुरस्सरं ॥ ५१ ॥ मार्गशीर्षे सिते पक्षे चतुर्दश्यां दिने दये ॥ अष्टादशे द्वापरं तैः प्रादुर्भूता महा-
नदी ॥ ५२ ॥ देवर्षिदुर्भयोर्निपेतुः पुष्पवृष्टयः ॥ ववौ वायुस्तदा शीतः पुण्यगंधवहः शुचिः ॥ ५३ ॥ अग्रपुष्प-
द्विजातीनां शान्तिस्तत्र समर्पयत ॥ ननु त्रुवाप्सरो ब्राता गंधर्वा ललितजगुः ॥ ५४ ॥ तत्काले शंकरश्चापि लिंगरूप-

धरोमुने' धातालादुत्थितो नागः शेषादिभि रुप्यासितः ॥ ५५ ॥ फाल्गुणे कृष्णपक्षस्य चतुर्दश्यादिनोदये ॥ अष्टाद-
 शेष्टापरिते प्रादुर्भूता महानदी ॥ ५६ ॥ तद्विवोषणकृवाजांगरीशिवसन्निधौ ॥ संसारमोहस्वप्नसिद्धिं सदा जगति-
 जायति ॥ ५७ ॥ वर्षमध्ये हि ज्येष्ठासांगान्वेदान् समभ्यसेत् लक्षगावै प्रसूतास्तु यस्तु दुद्यादिनादिने ॥ ५८ ॥
 तत्फलं देविकातीर्थे मृगे भेषे तुलरं वौ संकांति मुतिसृज्य भूतेश्च शिवरात्रितः ६९ स्नायाद्येदेविकातीर्थेन पुनर्जन-
 भोगं भवेत् ॥ तस्मात्स्नायात्र यत्नेन वर्षे पुनर्भोगः ॥ सर्वग्रहे च ग्रहसहोभासे विशेषतः ॥ प्रष्टीतीर्थसहस्राणि ति-
 स्त्रः कोट्येधे कोटिका ॥ ६१ ॥ आयाति देविकातीर्थे मार्गशीर्षेन संशयः ॥ यत्पुण्यं सर्वतथि युस्त्रानदाना क्रियादि ज-
 ॥ ६२ ॥ तत्फलं देविकातीर्थे स्यादुमापतिसन्निधौ ॥ दृष्ट्वा तेजो मयि लिंगं शांकरनागरादिभुः ॥ शेषो नानामुशीर्षे स्त-
 सहस्रपरिसंस्मृतैः ॥ तुष्टावचमहादेव विश्वयोनि कृतानलिः ॥ ६४ ॥ अष्टवाटसु स्थानेषु प्रादुर्भूतं यथारविं शे-
 प उवाच ॥ नमामीश्वरं शंकरं चंद्रमौलिं विनेत्रं त्रिलोके श्वरं शास्त्रमूर्तिम् ॥ महादेवमेकं शरण्यं वरेण्यं ॥ विभवि भवतु
 विदानं दूरूपम् ॥ ६५ ॥ लसत्सर्पहारं वृषाघीशं वाहं ॥ जगन्धर्वा विचि शुभं कपदे ॥ प्रधानं निदानं जयस्याधुना
 प्रधानं त्रिशूलं पिनाकं च वामे ॥ ६६ ॥ धरापादेषु द्यौतवोपस्थमधि विद्येच्चोदरं तारं कारोमकूपान् ॥ रवीं-
 दूरे लोचने वेदं वाचं तैकस्य रूपं विदुर्ब्रह्मर्ते ॥ ६७ ॥ ॥ भवत्पादवासो मया देवदेवा द्रवन्मूर्तिभेदाद्भूत
 अक्रपाणेः तदेवास्तु मेनाथगौरीशो भो नमस्तेनमस्ते प्रसीद प्रसीद ॥ ६८ ॥ ॥ सुन उवाच ॥ एवंस्तु
 तो भूधरेण सह नागैर्महावलैः ॥ तथेत्युक्त्वा विभो लिंगमा विभूतं महीतले ॥ ६९ ॥ सूर्यकोटिप्रतीकांशचंद्रकोटिसम-
 प्रभं ॥ अष्टवाटसु स्थानेषु कश्यपेन महात्मना ॥ ७० ॥ दृष्टुं दिव्यालिंगं पुष्पाच्छुभं स्तिरोद्धे प्रादुर्भूते पाले
 गेपुतीरमाश्रित्य देविके ॥ ७१ ॥ आत्मानं कश्यपेनेन कृतकृत्यं मुदं निवृत्तः ॥ भक्त्या तु तोषे देवं शभगं वतमुमापति ७२ ॥

शिरोनिधाय मेदिन्या बहुभक्तिपुरस्सरं कश्यपो बहुभक्त्या च पूजयित्वा मे भ्रमम् ॥ ७३ ॥ संपूज्य गंध
 पुष्पैर्धूपदीपैर्मनोरमैः सद्भारपालोके केशप्रणिपत्य ह्युमापतिं ॥ ७४ ॥ शंकरं परमेष्वसंसायुधं सविना
 यकं संकुमारं सप्रमथं स्तुतिं च क्रेमरीचिजः ॥ ७५ ॥ कश्यप उवाच सुरासुरशिरोल्लसन्मुकुटकोटिजुष्टांघ्रि
 पकजं ह्यमुरोल्लसद्भुजग राजहारं हर जटामुकुटमंडलांतरगवीचिदेवापगं भजे शिवममापतिं शिशिकलाधरं शंक
 रम् ॥ ७६ ॥ गणाधिपतिं संस्तुतं रतिसहायः सहो ज्वलद्बिलोचनधरं च कर्तुं मविलोललोकात्रयं नगाधिपतिनं दि
 नीचं किंतु लोचनलोकितं भजे शिवम् ॥ ७७ ॥ सुगंधितादिगतरुचिरपारिजातद्रुमं प्रसूनि च याचिते स्फटिकशे
 लं सानुसूयले विलोलनयनचूलेः सुरवधूगणैः सेवितं भजे शिवम् ॥ ७८ ॥ सुधर्णं विलोडनावसरजातहाला
 हलं प्रकालनमहामुद्राकुलविकासि गंडस्थलं विरिंबिहिरिवासवादिभिरुपासितं व्याकुलैर्भजे शिवम् ॥ ७९ ॥ रमा
 मरणपूजितं रुचिरपंकजैर्भक्तितः सहस्रपरिसन्मितैरनुदिनं वराप्राप्तये महासुरविदारणं भुवनमडलीकारणं भजे
 शिवम् ॥ ८० ॥ सिताश्रुचिवाहनं सितजटापगाधारिणं सिताशुवरशेखरं सितविभूतिचंचत्तनुं सिताश्रुह
 स्तितेशिवं सितजटावितानोत्कटं भजे शिवम् ॥ ८१ ॥ जगजननधारणं हरणीलामानंदं चित्स्वरूपमखिलार्थदं
 सर्वसंदाभासकं शाश्वतम् निरंजनपदं विदुर्धम-लमहापुरुषं भजे शिवम् ॥ ८२ ॥ दिवाकरसुतानुजोद्भवभयं न सं
 पीडितो महानिरयपातं संशयगदेन चोद्ध्वजितः भवानलपरिप्लुतः शिवपदासंयंत्र्य चकं भजे शिवमुमापतिं शशि
 कलाधरं शंकरम् ॥ ८३ ॥ इत्यभिष्टुय भूमानां शिवं शाश्वतमव्ययं निरंजनं चिदानंदं निष्कलं सकलं विभुम् ॥ ८४ ॥
 विश्वेश्वरं विश्वयोनिं स्थितिं संहारकारणं कश्यपः परमप्रतीधनदस्य गिरिरयौ ॥ ८५ ॥ शिष्यैरनुगतैः
 मुस्त्यैर्धाम्यादिभिरलोलैः तपश्चकार तत्रापि निःशब्दं गिरिमाश्रितः ॥ ८६ ॥ षट्पुष्ट्येतुक्रोशानामष्टौ लिंगाः

प्रकीर्त्तिताः उमापतिपुरेनोन्मिस्नानात्मुक्तिदायिनः ॥ ८७ ॥ आद्यामिदं श्वरनामिदं द्रघाटोतिविश्रुत
 इन्द्रलोकैव सत्तत्र स्नानदानान्मुनीश्वराः ॥ ८८ ॥ उमापतिर्द्वितीयचमुख्यसर्वेषु लिंगे क स्नापितपर्वगणै
 न च कर्त्तव्येनैव नरः ॥ ८९ ॥ वीरेश्वरद्वितीयचसदाश्मशानगोचरं शूरेश्वरबहुवीर्येश्वरदृष्टमात्रेण मानवैः
 उपभूततः पूज्यद्वारपालैश्च पूजयेत् सन्नेवैर्भक्ष्यभोज्यैश्चन्दनेन सुगन्धितैः पूजितसकलैर्नैव लोकाभ्यसवराचरं
 खड्गैश्चरैश्चतुर्थचालिङ्गत्रैलोक्यविश्रुतं ॥ ९० ॥ पूजयेद्विधिवैद्यैर्नयमलोकं न पश्यति विल्वकेश्वरैकनाम
 पुरादक्षिणदिक्स्थितं पंचामृतनसंपूज्यकोटियज्ञफलभेत् पठन्मूर्तेश्वरनाम्ना देविकार्तिरसास्थितं ॥ ९१ ॥
 तत्र स्नातुर्नरस्यापि भूतैर्भयोनभयैकचित् काशीशैसन्यवाहिन्यादेविकार्तिरमाश्रितं काश्यायाहक् फल
 तादृक्दृष्टेल्लिङ्गे नु सप्तमे गयेश्वरं ह्यष्टमं चालिङ्गत्रैलोक्यमोहनं ॥ ९२ ॥ तत्तथैव गयानाम्निपिण्डं दद्याद्यथा
 क्रम स्नात्वा त्रिविधविप्रागयातोऽष्टगुणफलं विख्यातं त्वमरतीर्थे यत्र शक्रो ब्रूते स्थितः गंगायाः स्नानतः पुण्य
 तः पुण्यं स्नानतो ब्रूहि उत्तरे इन्द्रघाटस्य दक्षिणे चामरतीर्त्तके उमापतिमहाक्षेत्रं क्रोशानां तच्चतुष्टयं ॥ ९३ ॥
 धनुषां त्रिशक्तिः पूर्वपार्श्वे मोपचितः क्रमः अष्टत्वे त्रैलिंगे पुमुख्यं लिंगमुमापतिः ॥ ९४ ॥ यथा विश्वेश्वरः काश्यप
 मुमापतिस्तथा पुरं सर्वत्र देविकार्तिर्भक्षत्रं क्रोशचतुष्टय ॥ ९५ ॥ कृमिकोटिमुतायां तेशिवलोकस्नानतः किंपुनर्मान्
 वाः पापादुराचारादुराशयः ॥ ९६ ॥ यत्र कूटतडागादिसर्वतीर्थविशेषतः बाह्लीकान्वर्वराश्च मखशांक्रोराश्च मन्त्रे
 च्छजान् ॥ ९७ ॥ श्वरान्देविकाहृष्टमहापातकिनो भृशं क्रोधादंताहिताकापिकाप्याविर्भवति स्वयं ॥ ९८ ॥
 न्येककुक्वापि दयया भ्रातृसायां तिसागर याहृष्टामनुजः पाप्मापूत संजायते क्षणात् ॥ ९९ ॥ स्पर्शनं स्नानपत्रे
 पुंकाक्याभृगुनदनं सैव गंगासमापुण्याहरदेहसमुद्भवा ॥ १०० ॥ तत्फलदेविकाद्वारसंपूर्णमुनिपुंगवाः गंगा

द्वारे च यत्पुण्यं स्नानदानं जपादिभिः ॥ ५ ॥ दर्शनस्नानपानैश्च मनोवाक्कायकर्मभिः कृतं च हरते पापं यथा गंगा
 न संशयः ॥ ६ ॥ गंगायादेविकायाश्च ह्यनरनैव विद्यते भेदो यो मन्यते मृदोरैरेव वसति ध्रुवं ॥ ७ ॥ केशानां य
 वती संस्पृष्टा छिन्नानि जन्तुर्विनाशं तावद्वर्षसहस्राणि स्वर्गलोके महीयते ॥ ८ ॥ यावतिरोमकूपणिमञ्जतिदिवि
 केजले तावद्वर्षसहस्राणि स्वर्गलोके महीयते ॥ ९ ॥ यस्यास्थानि च गंगायां क्षिप्यते पुण्यकर्मणः समोदते
 देवलोके पुनरावृत्तिर्दुर्लभा ॥ १० ॥ तथैव देविकायां च पुण्यान्नेपि च तथा जगन्हवीचमहादेवदेहस्पर्शोऽत्र पा
 वनी ॥ ११ ॥ देविकायाः धिका तस्या याशिवाधर्शरीरिणी यथा कनखले मुक्तिर्मुनिभिः परिकीर्तिता
 तथैव देविकायां च त्रैलोक्ये हरि मंदरे यवै मुक्तिर्हं काश्यां च वरणा मणिकर्णके तथैव तत्तद्विहिन्यां देविकायां मन
 श्वराः फल्गुतीर्थे नरो यो वै श्राद्धं कुर्याद्विधानतः ॥ १४ ॥ मुच्यते पितरस्तस्य गच्छति पितृमण्डले तथैव देवि
 कायां च ह्युद्वं गवाहे मुनीश्वराः काश्यां यन्मरेण पुण्यं विश्वेश्वरसमाधिना तन्पुण्यं समवाप्नोति मृतः क्षेत्रज्ञमापते
 ॥ १६ ॥ स्नात्वा तु देविकातीर्थे दृष्ट्वा देवमुमापतिं मृतानां देविकातीर्थे सततं चाद्यकारिणां पापानि विलि
 प्याति हि मरवि करैर्यथा मृतः शिवपुर्यां ति महापातकी नो नराः ॥ १८ ॥ उत्पन्ना पर्वती रूपामानसोत्तरमा
 गतः तत्र शुद्धेश्वरं नाना देविकातीरमाश्रित ॥ १९ ॥ महापातकिनः स्नात्वा रमते च हरे पुरे शुद्धपंड्यो ज
 नैव विलिगं भेद्वेश्वरं महत् ॥ २० ॥ तत्र स्नात्वा नरः कश्चिद्यमलोकं न पश्यति यद्दं शृणुयान् मनस्यो यो वापि प
 रिकीर्तयेत् ॥ २१ ॥ स भवेदेविकानेद्याः श्राद्धं भावमुमापतेः अश्रमे धादयज्ञानां दानं च ददातां तथा ॥ २२ ॥
 तत्फलं समवाप्नोति नरः सर्वमशेषतः सर्वपापविशुद्धात्मारुद्रलोकं संगच्छति ॥ २३ ॥ श्रीकृष्ण उवाच - श्रुत्वा
 तस्मात्तद्गदितं मुनय शौनकादयः नमो नमः शिवायेति त्रैलोक्याभिलितलोचनाः ॥ २४ ॥ विष्णुः शिवः परं ब्रह्म चिर

किरसाप्लुताः ततः कथंचिदुन्मील्यलोकानि प्रसूत्रुवुः वाष्पभक्तिभराक्रांतहृदयामुनिपुंगवाः विन्यस्यमस्त
कम्भौ शिवमेव परंजगुः ॥ २६ ॥ देवेशशीघ्रसंतोषभक्तकल्पमहीरुहं ततः सूतं समानचुः साधुवादपुरस्सरम्
२७ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे पातालखंडे श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे विक्रामाहात्म्यम् संपूर्णम् शुभम्

अथ वामनैरुराणे सप्तषष्ठितमेऽध्याये प्रह्लादः तथियात्रायां धुधुयज्ञप्रस्तावेदविक्रोदो विविक्तमप्रादुर्भाववर्णनं
यथा ॥ नारद उवाच ॥ कानि तीर्थानि विभेदं प्रह्लादो यजगाम ह प्रह्लाद तीर्थयात्रामिदं सस्य गव्याख्यातुम
हंति ॥ पुलस्त्य उवाच ॥ शृणुष्व कथयिष्यामि प्राकृतां तु कथां विभो प्रह्लाद तीर्थयात्रामिदं शुद्धं पुण्यप्रदा
यिनां सत्यज्यमेकं नृकचलं तीर्थजगाम मरसंघजुष्टं ख्यातं पृथिव्यां शुभदं हि मानसं यत्प्रस्थितो मत्स्यवपुः
सुयोपिवन् यस्मिन् स्थीरं वरे स्नात्वा संतप्यार्पितुं देवताः संपूज्य यजगन्नाथमच्युतं श्रुतिभिर्भूतं उपोष्य भूयः
संपूज्य देवर्षिपितृमानवान् जगाम कच्छपद्रुं कौशिक्यां पापनाशनं तस्यां स्नात्वा महामद्यां संपूज्य यजगत्पतिं
समुपोष्य शुचिर्भूत्वा दत्त्वा विप्रेषु दक्षिणां नः स्तुत्यजगन्नाथ यो कूर्मवपुर्धरं ततो जगाम कृष्णास्थे द्रष्टुं वा
जिन्मुखं प्रभुं तत्र देवहूदे स्नात्वा तर्पयित्वा पिबन्त्सुरान् संपूज्य हयशीर्षं यजगामः जासाह्वयं तत्र देवजगन्नाथं गो
विंदं च क्रपाणिनं स्नात्वा संपूज्य विधिवज्जगाम यमुनानदीं तस्यां स्नात्वा शुचिर्भूत्वा संतप्यर्षिषु सूरान् पिबन् दंद
शं देवदेवेशं लोकनाथं त्रिविक्रमं ॥ नारद उवाच ॥ सांप्रतं भगवान्विष्णुस्त्रैलोक्याक्राणं वपुः करिष्यति जग
त्स्वामी बलेर्वैधनमीश्वरः तत्कथं पूर्वकालेऽपि विष्णुराराति त्रिविक्रमः कस्य वा दधनविष्णुः कुरुवांस्तच्छमेव द
॥ पुलस्त्य उवाच ॥ श्रूयतां कथयिष्यामि यं प्रोक्तं त्रिविक्रमः यस्मिन् काले संबभूव यं वंचितवानसौ आसीद्भुधु

रित्स्थितः कश्यपस्यारिसः सुतः दनुर्गर्भसमुद्भूतो महाबलपराक्रमः ससमाराध्यवरदं ब्रह्माणतपसासुरः अवं
 ध्रुवं सुरैः सर्वैः प्रार्थयत्सतुनारद तद्वरं तस्य च प्रादात्तपसापंकजोद्भवः परितुष्टः सचबलीनिर्जिगायात्रिविष्टपं चतु
 र्धस्यकलेरादौजिवादेवान्सवासवान् धंधुः शक्रत्वमकरोद्विरण्यकशिपौ सति तस्मिन्काले सबलयान् हिरण्यकाशिपु
 स्ततः चचारमंदरागिरौ तस्यै धंधुः समाश्रितः ततोसुरायथाकामं विहरंति त्रिविष्टपे ब्रह्मलोकैश्च त्रिदशैः संस्थिता
 दुःखसंयुताः ततोमरान् ब्रह्मसदो निवासिनः श्रुत्वा धंधुर्दत्तं तजानुवाच ह गच्छ मदेत्यावयमशस्यसदो विजेतु-
 त्रिदशान् सुवक्रान् तेषु ध्रुवाक्यं तु निशम्य दैत्याः प्राचुर्नो विद्यति दैत्यपाल गतिर्यथायामपि तामहाजिरं सुदुर्गं
 मोयं परमो हि मार्गः इतः सहस्रैर्वह्नुभ्यो जनास्यै लोको महान् मार्गं जुष्टः येषां हि दृष्ट्वा प्राणवो दितेन दह्यन्ति दैत्याः
 सहस्रोत्थितेन ततः परो योजनकोटिर्नैव लोको जनो नाम वसंति यत्र गोमातरो रुमा मुविनाशकारियासारजोपी
 ह महासुरेन्द्र ततः परो योजनकोटिर्नैव लोको जनिस्तुषड्भिस्तपोनामतपस्वि जुष्टः सत्याभिधानो भगवान्निवासो वरप्रदो-
 भृङ्गवतो दिवोसौ यस्य वेदध्वनिं श्रुत्वा विकसंति सदासुराः संकोचं चासुरायां तियेतु तेषां सार्धमिणः तस्मान्मातृमहा
 बाहो मतिमितां समाचर वैराजभुवनं धंधोदुरारोहं सदान्ताभिः तेषां वचनमाकर्ण्य धंधुः प्रोवाच दानवान् गंतुकामौ
 रिमसदं न ब्रह्मणो जेतुमीश्वरं कथं तु कर्मणा केन गम्यते दानवर्षभाः कथं तत्र सहस्राक्षः संप्राप्तः सह दैवतैः तेषु धुनां
 दानं वेद्वाः पृष्ठाः प्राचुर्नैवोधिपं कर्म तन्न वयं विद्वान् शुक्रस्तद्वैत्यसंशयं दैत्यानां वचनं श्रुत्वा धंधुर्दत्तं त्वपुरोहितं पंप्र
 च्छ शुक्रं किं कर्म कृत्वा स्मृष्टुः सदागतिः ततोऽस्मै कथयामास दैत्याचार्यः कलिप्रिय शक्रस्य चरितं श्रीमत्पुरातनं त्रिपो
 किल शक्रः शतं तु पुण्यानां क्रतूनामयजत्पुरा दैत्यैर्द्रवाजिर्मथानं तिन ब्रह्मसदो गतः तद्वाक्यं दानवपतिः श्रुत्वा शु
 क्रस्य वीर्यवान् यष्टुं रंगमेधानां चकार भोतिभूतमां आमं त्र्यचासुरगुरुं दानवांश्चाप्यनुचामान् प्रोवाचाहं यजेय ईश्वरं भव

मधेः सदक्षिणेः तदागच्छद्यमवर्तनीगच्छामोवसुधाधिपान् जित्वाकुर्मोश्वमेधान्वेकयाकामगुणान्वितान् आहुय
 तांपनिधयश्चाज्ञाप्यतांचगुह्यकाः आमंत्र्यतां द्विजाः सर्वे प्रयागोदविक्रान्तं साहिपुण्यासिरेच्छुष्टासर्वसिद्धिकरी
 शिवा जलं प्राचीनमासां द्यावाजिमैधान्यजामहे इत्थं सुरारिवर्चनं निशम्यासुरयाजकः बाढमित्यब्रवीदष्टानिधानां
 संदेदशसः ततो धुधुर्देविकायाः प्राचीनपापनाशनं भार्गवद्रेण शुक्रैर्णवाजिमैधाय दक्षितः सदस्यां क्रत्विज
 श्रपितवाः सन्भार्गवद्विजाः शुक्रस्यानुमते ब्रह्मन् शुक्रशिष्याश्च पंडिताः यज्ञभोगं भुजस्तत्र स्वर्भानु प्रमुखानुने
 कृताश्चासुरनार्येन शुक्रस्यानुमते सुराः ततः प्रवृत्तो यज्ञस्तु समस्तुष्टस्तथा हयः हयस्यानुययौ श्रीमानासिलोमाम
 हासुरः ततो मिथूमेन महीसंश्लो व्याप्ता विशखविदिशश्च पूर्णाः तेनैव गर्धेन दिवस्पृशेन मरुद्वो ब्रह्मलोकं महर्षे
 तं गंधमाघ्रांयसुर विपण्णाजानंति धुधुहयमेध दक्षितं ततः शरण्यं शरणं जनादेर्नैर्जग्मुः सैशक्राजगतेः परायेण
 प्रणम्य वरं देवं पद्मनाभं जनार्दनं - प्रोचुः सर्वसुरगणाभयगद्गदया गिरा - भगवन्देव देवेश वराचर परायण - विज्ञ
 स्मिः श्रूयतां विष्णो सुराणामार्थिनाशन धुधुनामासुरपतिर्वलवान्खर्वहेताः सर्वानसुरान्विनिर्जित्य त्वेलोक्य मंहर्
 द्रलो ऋतेऽपि नास्ति नो देवत्राह्यास्मान्भयतो हरे अतो विवृद्धिमगमद्य व्याधिरुपेक्षितः सांप्रतं ब्रह्मलोकस्था
 नपि जेतुं समुद्यतः शुक्रस्य मतमास्थाय सोश्वमेधाय दक्षितः शतं क्रतूनामिष्टुसौ ब्रह्मलोकं महासुराः आरोढुमि
 च्छति वशीविजंतुं विदशानपि तस्मादकालहीनं तु चिंतय स्वजगद्गुरो उपायं मुखविध्वंसे भवामो येन निर्वृताः श्रुत्वा सु
 राणां वचनं भगवान्मधुसूदनः दत्त्वा भयं महाबाहुः प्रेषयामास शाश्वतः विसृज्य देवताः सर्वा ज्ञात्वा जेयं महासुरं वचनाय
 मर्तिवक्रे संधुधोरध्वरस्यैव ततः सक्तुः वा भगवान्नुवामनं रूपमीश्वरः देहं कृत्वा निरालंबं कृष्टवहं विक्रान्तं क्षणा
 न्मजं स्तथो न्मजन्मुक्तेः शोयेच्छया दृष्टो यदैत्यपतिनादैत्यैश्चान्यैस्तथार्षिभिः ततः कर्मपरित्यज्य याज्ञियं ब्राह्मणो

तमाः समुत्तारयितुं विप्रं प्राद्वतसमाकुलाः सदस्ययजमानश्चक्रुर्विजोऽथ महोजसः निमज्जमानमुज्जुहुः सर्वे
 तेवामनद्विजः सभुत्तार्यं प्रसन्नास्तेषु सर्वे एव हि किमर्थं पतितोऽसि नो वदेतेषामाकर्ण्य वनं कं पमा
 नो मुहुर्मुहुः प्राह धुंधु पुरो गंस्ताञ्छरूयतामत्र कारणं ब्राह्मणो गुणवानासीत्प्रभास इति विश्रुतं सर्वशास्त्रार्थविप्राज्ञो
 गोत्रतश्चापिवारुणिः तस्य पुत्रद्वयं जातमदं प्रज्ञं सुदुःखितं तत्र ज्येष्ठो मम भ्राता कनीयान परस्त्वहं नेत्रभास इति
 ख्यातो ज्येष्ठो भ्राता ममासुरं मम नाम पिता चक्रुर्गतिभ्रासतु कौतुकात् रम्य इवावसथो धुंधु भुञ्जते अर्चयामि पितुर्मम द्विवि
 ष्टपुणैर्युक्तश्चारुरूपो महासुरः ततः कालेन महता चावयो ग्मस्य पितुः मृतः तस्यौर्ध्वदेहिकृन्वा गृहमावांसमागतौ ततो
 मयोक्तं स भ्राता विभजाम गृहं वयं तेनोक्तौ नैव भवतो विद्यते भाग इत्यहं कुञ्जवामनखं जानांश्चष्टानां श्वित्रिणामपि
 उन्मत्तानां तं धानां धनभागो न विद्यते शय्यासनस्थानमात्रं स्वेच्छया ब्रभुज क्रिया एतावदीयैते चेता ब्राथं भागहरा
 हिते एव मुक्ते मया सोक्तः किमर्थं पितृकाङ्क्षहान् धनार्धभागमहर्हि मिनाहन्यायेन मे वद इत्युक्तं वतिवाके यस्यैवात्मा मे कोऽप
 संयुतः समुत्क्षिप्याक्षिपन्नद्यामस्यामामिति कारणतः ममास्यानि स्नागायां तु मध्ये च लुप्तो गतः कालः सवस्सरस्य
 स्तुभुग्माभिरिह चोद्धृतः के भवंतस्तु संप्राप्ताः सस्नेहा वांधवोपमाः कोऽयं च शक्रप्रतिमो दीक्षितो वै महाभुजः तन्मे सर्वे
 समाख्यातयाथातथ्यतपो धनाः महर्द्धिं संयुताय यं सानु कं पादं च मे भृशं तेवामनवचः श्रुत्वा भार्गवा द्विजसन्माः प्रोचुर्ब
 र्धो द्विजा ब्रह्मणोऽत्र तथ्यापि भार्गवाः असावपि महातेजा धुन्धुर्नामामहासुरः दाता भोक्ता विभक्ता च दीक्षितो यज्ञक
 र्मणि इत्येव मुक्ता देवं शं वामनं भार्गवास्तदा प्रोचुर्देत्यपतिं सर्ववामनार्थकरं वचः दीयतामस्य देत्येदं सर्वोपस्करसं
 युतं श्रीमदावसथं दास्योरत्नानि विविधानि च इति द्विजानां वचनं श्रुत्वा देत्यपतिं वचः प्राह द्विजददामीति यावदि
 च्छसि वै धनं वा सो गृहं हिरण्यं च वाजिनः स्यं दानं गजानं प्रयच्छाम्यथ भवतो ब्रियतामीहि तं विभो तद्वाक्यं दानं वपतेः

श्रुत्वादेवोथवाग्मिनः प्राहामुरपतिधुत्वाथसिद्धिकरवचः सोदरेणापिमेधात्राह्रियेत्यस्यसंपदः तस्याक्षमस्य
 यद्वत्किमन्योनहारिष्यति दासीदासमलंकारगृहंरत्नपारिच्छदं समर्थेषुद्विजैद्रेषुप्रयच्छस्वमहाभुज ममप्रमाणमा
 लोक्यमामकंचपदत्रयं संप्रयच्छस्वदैत्यैद्रनाधिकरक्षितुक्षमः इत्येवमुक्तेवचनेमहात्मनाविहस्यदैत्याधिपतिःसक्र
 त्विजः प्रादाद्विजेंद्रायपदत्रयंतदायदासनान्यंग्रहणाणिकिंचित् क्रमत्रयंसापिचवोक्ष्यदत्तंमहासुरैद्रणविभुयंश
 स्त्वा चक्रेततोलेघयितुंत्रिलोकोन्निक्रमंरूपमनंतशक्तिः कृत्वानुरूपंदितीजांश्रहत्वा प्रणम्यवर्षीन्प्रथमक्र
 मेण महींमहाग्निःसहितांमहाणैवांचकाररत्नाकरपत्तनैर्युतां भुवंसनाकांन्निद्रशाधिवासमृक्षार्कसैमिरिभिमंडितंतभः
 दिवंद्वितीयेनजहारवेगात्क्रमेणदेवप्रियमीप्सुरीश्वरः क्रमंतृतीयंनयदास्यपूरितंतदातिकोपादनुंगवस्य पपा
 तष्टभगवांस्त्रिविक्रमो मेरुप्रमाणेनतुविग्रहेण पततावासुदेवेन दानवोपरिनारद त्रिशयोजनसाहस्रभूमिग
 तैद्वीकृतं ततोदैत्यंसमुत्साद्यतस्मिन्प्राक्षिप्यवेगतः अर्धपतसिकतावृष्ट्यांतंचगर्तंमपूरयत् ततःस्वर्गसहस्रा
 क्षोवासुदेवप्रसादतः सुराश्रयसर्वत्रलोक्यमवाप्नुनिरुपद्रवाः भगवानपिदैत्यैद्रंप्राक्षिप्यसिकताणैवे कालिंदांरू
 पमाधायतत्रैवांतरधीयत एवंपुराविष्णुरभूद्विवामनोधुंधुविजंतुंचत्रिविक्रमोऽभूत् यस्मिन्सदैत्यैद्रसुतोजगाममहा
 श्रमेपुण्ययुतेसुरपै इतिश्रीवामनपुराणधुंधुपराजयेदेविकामाहात्म्यम् ॥ समाप्तम् ॥ शुभम्भूयात् ॥

॥ श्रीरघुनाथमुद्रायन्त्रालये ॥

लालाशिब्वामल्लाधिकारश्रीरणवीरव्रतरत्नाकरग्रन्थस्समाप्तः

सम्बत् १९४२ आषाढ प्र. २९

प० ए० पं० सूचिपत्रम्

१० तत्रादौ मंगलाचरणम्

११ हिरण्यगर्भाविर्भावादिरविर्गुवंशवर्णनम्

१२ कलियुगे मालदेवप्रभृतिव-

१३ श्रीमंगलावसिहमहाराजव-

१४ श्रीमहाराजराजवीरस्य प्रतापैश्वर्यगुणव-

१५ णादिवर्णनम्

१६ कृत्यरत्नाकरविधातार्थमाज्ञापदानादिव-

१७ अथ ग्रन्थानुक्रमणिका

१८ धर्मतिरूपं धर्मप्रमाणधर्मप्रणेतृवचनं च

१९ अतिरुमतिपुराणधर्मशास्त्रसीलवर्णनं

२० धर्मकर्मोपयोगिपरिभाषाप्रदुर्लभं

२१ यज्ञोपवीतविधिः

२२ यज्ञोपवीतनसहवस्त्र

२३ धर्मरत्नसमुच्चयः कालरूपनिर्णय धर्म

२४ रत्नसमुद्रकुनिरूपणम्

प० ए० पं०

सूचिपत्रम्

२० कालस्य सूक्ष्मरथूलभेदेन द्वैविध्यम्

२१ तस्यैव पुनः संवत्सरादिभेदेन पाद्विध्यम्

२२ संवत्सरनिर्णयः प्रभवादिविष्टुभेदात्मकः

२३ अथायं निरूपणं तत्रवसंतादिषु ऋतव-

२४ मासनिर्णयः

२५ अथ मूलमासनिर्णयः सच द्विविधोऽधिमा-

२६ साक्ष्यमासश्च

२७ अधिमासलक्षणम्

२८ क्षयमासलक्षणम्

२९ अथ द्विसंक्रांतिकेश्चिद्विषयः

३० तत्र कर्तव्याऽकर्तव्यनिर्णयः

३१ अथ संक्रांतिनिर्णयः

३२ तत्र पुण्यकालनिर्णयः

३३

प० पृ० पं०	सूचिपत्रम्	प० पृ० पं०	सूचिपत्रम्
२५११	तत्रज्ञानदानादिकमुक्त्वा	३१२३	पुक्ष्मिण्योदिवसनिर्णयश्च
२५१२	तदकरणेदोषः	३१२४	अथ सामान्यतस्तिथिनिर्णयः
२६२३	अथनादिसंक्रांतिषु पुण्यकालविशेषनिर्णयः	३१२५	तिथियुग्मनिर्णयः
२६२४	रात्रौज्ञानदानादिनिषेधविधिनिर्णयः	३१२६	खर्वदूर्पहिंसारूपतिथिलक्षणम्
२६२५	चैत्रादिनामपराशिसंक्रमेण पुण्यघट्टकानि	३१२७	शुक्लरूपपक्षग्रह्यतिथिनिर्णयः
२६२६	अथसंक्रांतिषु विशेषदानानि	३१२८	अथकर्मकालनिर्णयः
२६२७	मेघसंक्रांतिपुरुषचक्रम् तुलासंक्रांतिपुरु	३१२९	अथतुल्यकालनिर्णयः
२७२८	पवक मकरसं. पुरुषसं. पु.	३१३०	अथाचितकालनिर्णयः खडातिथिनिर्णयश्च
२७२९	कर्कसं-पु. मि. कं. ध-मी-सं-पु.	३१३१	तत्रव्रततिथिनिर्णयः
२७३०	शु.सिं. वृ-क संक्रांतिपुरुषचक्रफलम्	३१३२	अथप्रतिपदादिसामान्यनिर्णयः
२७३१	उत्तरायणपुरुषः दक्षिणायनसंक्रातिपु.	३१३३	शुक्ल-रूपप्रतिपदाद्ययानम्
२७३२	पडशीतिपुरुषः विष्णुपदापुरुषः	३१३४	अथाद्वितीयासामान्य निर्णयस्तद्व्यानिच
२७३३	त्रिकोणचक्रसंक्रमणं	३१३५	अथतृतीयासामान्यनिर्णयस्तृतीयाद्वय
२७३४	चंद्रपुरुषफलं	३१३६	ध्यानम्
२७३५	सूर्यादीनां गोचरफलानि दानानि च	३१३७	

पृ० ८० पं० ३

सूचिपत्रम्

चतुर्थीसामान्यनिर्णयः चतुर्थीद्वयध्यानं

पंचमीसामान्यनिर्णये पंचमीद्वयध्यानं

षष्ठीसामान्यनिर्णये षष्ठीद्वयध्यानं

सप्तमीसामान्यनिर्णये सप्तमीद्वयध्यानं

अष्टमीसामान्यनिर्णये अष्टमीद्वयध्यानं

नवमीसामान्यनिर्णये नवमीद्वयध्यानं

दशमीसामान्यनिर्णये दशमीद्वयध्यानं

एकादशीसामान्यनिर्णये एकादशीद्वयध्यानं

एकादशीमाहः तत्रोपवासोद्दिधानिर्यो

उपवासनिर्णयः तत्रविशेषः

अथैकादशीनिर्णयः साचशुद्धाविद्वाच

दशमीधेद्विविधः

तत्रारुणोदयवेधेवैष्णवविषयः

पृ० ८० पं० ४

सूचिपत्रम्

अथकर्म्यत्रतविधिः अथत्रतद्व्यानि

तत्रवर्ज्यानि प्रायश्चित्तमुक्तेः

उपवासोदत्तधावनिर्यो

एकादश्यां श्राद्धं प्राप्तिविधिर्यो

अथत्रतद्व्याहः

एतद्व्रतं सूतकेऽपि कथ्यते

अथप्रसंगादथैमहाद्वादशयः

पंचमोरत्नसंग्रहः

अथद्वादशीसामान्यनिर्णयः रतत्रध्यानं

त्रयोदशीसामान्यनिर्णयस्तद्व्यानंच

चतुर्दशीसामान्यनिर्णयस्तद्व्यानंच

पौर्णमासीसामान्यनिर्णयस्तद्व्यानंच

अमावास्यासामान्यनिर्णयस्तद्व्यानंच

तिथिसामान्यप्रसंगात्कल्पादितिथयः

१०८० पं०

सूचिपत्रम्

कल्पादितियोनां विशेषनिर्णयस्तत्र आढं

७१ १

७२ २

७३ ३

७४ ४

७५ ५

७६ ६

७७ ७

७८ ८

७९ ९

८० १०

८१ ११

८२ १२

८३ १३

८४ १४

८५ १५

८६ १६

८७ १७

८८ १८

८९ १९

९० २०

९१ २१

९२ २२

९३ २३

९४ २४

९५ २५

९६ २६

९७ २७

९८ २८

९९ २९

१०० ३०

१०१ ३१

१०२ ३२

१०३ ३३

१०४ ३४

१०५ ३५

१०६ ३६

१०७ ३७

१०८ ३८

१०९ ३९

११० ४०

१११ ४१

११२ ४२

११३ ४३

११४ ४४

११५ ४५

११६ ४६

११७ ४७

११८ ४८

११९ ४९

१२० ५०

१२१ ५१

१२२ ५२

१२३ ५३

१२४ ५४

१२५ ५५

१२६ ५६

१२७ ५७

१२८ ५८

१२९ ५९

१३० ६०

१३१ ६१

१३२ ६२

१३३ ६३

१३४ ६४

१३५ ६५

१३६ ६६

१३७ ६७

१३८ ६८

१३९ ६९

१४० ७०

१४१ ७१

१४२ ७२

१४३ ७३

१४४ ७४

१४५ ७५

१४६ ७६

१४७ ७७

१४८ ७८

१४९ ७९

१५० ८०

१५१ ८१

१५२ ८२

१५३ ८३

१५४ ८४

१५५ ८५

१५६ ८६

१५७ ८७

१५८ ८८

१५९ ८९

१६० ९०

१६१ ९१

१६२ ९२

१६३ ९३

१६४ ९४

१६५ ९५

१६६ ९६

१६७ ९७

१६८ ९८

१६९ ९९

१७० १००

१७१ १०१

१७२ १०२

१७३ १०३

१७४ १०४

१७५ १०५

१७६ १०६

१७७ १०७

१७८ १०८

१७९ १०९

१८० ११०

१८१ १११

१८२ ११२

१८३ ११३

१८४ ११४

१८५ ११५

१८६ ११६

१८७ ११७

१८८ ११८

१८९ ११९

१९० १२०

१९१ १२१

१९२ १२२

१९३ १२३

१९४ १२४

१९५ १२५

१९६ १२६

१९७ १२७

१९८ १२८

१९९ १२९

२०० १३०

२०१ १३१

२०२ १३२

२०३ १३३

२०४ १३४

२०५ १३५

२०६ १३६

२०७ १३७

२०८ १३८

२०९ १३९

२१० १४०

२११ १४१

२१२ १४२

२१३ १४३

२१४ १४४

२१५ १४५

२१६ १४६

२१७ १४७

२१८ १४८

२१९ १४९

२२० १५०

२२१ १५१

२२२ १५२

२२३ १५३

२२४ १५४

२२५ १५५

२२६ १५६

२२७ १५७

२२८ १५८

२२९ १५९

२३० १६०

२३१ १६१

२३२ १६२

२३३ १६३

२३४ १६४

२३५ १६५

२३६ १६६

२३७ १६७

२३८ १६८

२३९ १६९

२४० १७०

२४१ १७१

२४२ १७२

२४३ १७३

२४४ १७४

२४५ १७५

२४६ १७६

२४७ १७७

२४८ १७८

२४९ १७९

२५० १८०

२५१ १८१

२५२ १८२

२५३ १८३

२५४ १८४

२५५ १८५

२५६ १८६

२५७ १८७

२५८ १८८

२५९ १८९

२६० १९०

२६१ १९१

२६२ १९२

२६३ १९३

२६४ १९४

२६५ १९५

२६६ १९६

२६७ १९७

२६८ १९८

२६९ १९९

२७० २००

२७१ २०१

२७२ २०२

२७३ २०३

२७४ २०४

२७५ २०५

२७६ २०६

२७७ २०७

२७८ २०८

२७९ २०९

२८० २१०

२८१ २११

२८२ २१२

२८३ २१३

२८४ २१४

२८५ २१५

२८६ २१६

२८७ २१७

२८८ २१८

२८९ २१९

२९० २२०

२९१ २२१

२९२ २२२

२९३ २२३

२९४ २२४

२९५ २२५

२९६ २२६

२९७ २२७

२९८ २२८

२९९ २२९

३०० २३०

३०१ २३१

३०२ २३२

३०३ २३३

३०४ २३४

३०५ २३५

३०६ २३६

३०७ २३७

३०८ २३८

३०९ २३९

३१० २४०

३११ २४१

३१२ २४२

३१३ २४३

३१४ २४४

३१५ २४५

३१६ २४६

३१७ २४७

३१८ २४८

३१९ २४९

३२० २५०

३२१ २५१

३२२ २५२

३२३ २५३

३२४ २५४

३२५ २५५

३२६ २५६

३२७ २५७

३२८ २५८

३२९ २५९

३३० २६०

३३१ २६१

३३२ २६२

३३३ २६३

३३४ २६४

३३५ २६५

३३६ २६६

३३७ २६७

३३८ २६८

३३९ २६९

३४० २७०

३४१ २७१

३४२ २७२

३४३ २७३

३४४ २७४

३४५ २७५

३४६ २७६

३४७ २७७

३४८ २७८

३४९ २७९

३५० २८०

३५१ २८१

३५२ २८२

३५३ २८३

३५४ २८४

३५५ २८५

३५६ २८६

३५७ २८७

३५८ २८८

३५९ २८९

३६० २९०

३६१ २९१

३६२ २९२

३६३ २९३

३६४ २९४

३६५ २९५

३६६ २९६

३६७ २९७

३६८ २९८

३६९ २९९

३७० ३००

३७१ ३०१

३७२ ३०२

३७३ ३०३

३७४ ३०४

३७५ ३०५

३७६

पृ०	पं०	सूचिपत्रम्	पं०	पृ०	सूचिपत्रम्
१७९	१३	अत्र आह मावश्यकमकरणे दोषः	८७	१९	समस्तपर्वनिर्णयस्तनसमुच्चयः
१७९	१२	आम आहं हेम आहं च कार्यं	८७	२३	अथ व्रतस्वरूपं व्रतप्रशंसं व्रतजिज्ञासा
१८०	१८	जननमूरणाशौचापवादः	८८	२७	व्रताधिकारिणः स्त्रियोभर्त्राद्यनुमत्याधि
१८०	१८	सर्वगंगासमंतेयं सर्वद्विजाः पात्रभूताः			कारिणः
१८०	१२	इष्टशकाले देवानां पिष्टाणं च दानकालः	८८	२१६	व्रतभेदः व्रताधिकारिधर्माः
१८०	१२	मध्यकाले मनुष्याणां मोक्षकाले राक्षसानां	८९	१६	तेषां वर्णवर्धनिर्णयः दंतकाष्ठनिर्बंधः
१८२	२०	अत्र भोजनं न कार्यं मुक्तिं ज्ञात्वा भोजनं	९०	२६	उपवासस्वरूप आचमनं द्विराचमनं
१८३	१८	बालादीनां तु याममात्रं पूर्वयाममात्रं निषेधः	९१	१२	दक्षिणहस्ते ब्राह्मादितीर्थानि प्रणवादिभूतः
१८३	२४	तदन्येषां तु यामत्रयं यामत्रयं तुष्टयं च निषेधः	९१	२४	देवकार्ग्यादौ पूर्वाह्नादिकालः
१८३	२४	अत्रोपवासव्रतं पुत्रवद्गृहं तन उपवासमा	९१	२८	व्रतत्यागादौ प्रायश्चित्तं व्रतारं भेदं स्वरूपः
१८३	२४	विवेककालानि	९२	१८	व्रतारं भेदं स्वरूपः भद्राविचारः
१८४	२४	चंद्रग्रस्तास्ते तु रविने संध्या होमादौ न दो	९२	१४	प्रतिमा स्वरूपं कुंगपवित्रं होमाहुतिमान
१८४	२४	ग्रहेण कुक्षेत्रादौ प्रतिग्रहे प्रायश्चित्तमुक्तं	९२	२४	द्रव्यप्रतिनिधयः देवतामंत्रविचारः
१८५	२४	जन्मराश्यादौ ग्रहेण गोचरवशेनानिष्टफलं	९२	२४	व्रतोपापनानुको दानविभागनिर्णयः
१८५	२४	तत्र शांतिविधानं नागदानं सर्वौषधिस्त्रा	९३	२४	कलशलक्षणं पंचरत्नानि महारत्नानि

[illegible]

पृ० १००	पृ० १००	सूचीपत्रम्	मधुपर्कदानम्
१००१	१००१	समिधाभावे पुनर्होमद्रव्यमानं वा भद्रं	मंडपानुमंत्रणं तोरणपूजनं अथ द्वारपूजा
१००२	१००२	आचार्यवरणं कृत्विजवरणं ब्रह्मवरणं	इंद्रादिलोकपालानां दशदिक्षूपूजनक्रमः
१००३	१००३	तुचमहमखिचवारोक्तस्त्रिजडा पञ्चगव्याम्	ततो बलिदानं इति भद्रपप्रतिष्ठा
१००४	१००४	अथ सर्वतोभद्रमंडलं चतुर्दिशतोभद्रं	अथ सर्वतोभद्रदेवतास्थापनप्रयोगः
१००५	१००५	अथ ब्रह्मशालिगतोभद्रं	संक्षेपेण सिद्ध्यापनप्रहस्थां लोकपाल-
१००६	१००६	एकलिगतोभद्रं सर्वतोभद्रादेवताक्रमः	कुलस्थापनविधानं प्रतिमायां मन्त्रपू-
१००७	१००७	अथामिकायतत्रकुशडिकाक्रमोत्तरदिशि	प्राणप्रतिष्ठापांड्यापचारपूजाक्रमः ब्रह्मपू-
१००८	१००८	अथानंतरकुशं रामनाथोद्यापनप्रकारोत्तरदिशि	होमार्थमाभ्यस्थापनं कुशडिकाप्रयोगः
१००९	१००९	इत्युद्यापनसामान्यपरिभाषाः	अनुवाधानं ततो ग्रहहोमः अधिदेवता
१०१०	१०१०	अथोद्यापनसामान्यप्रयोगः तत्र पुण्यमाह	दानानि
१०११	१०११	वाचनं च	सर्वतोभद्रदेवतानाममंत्रहोमः
१०१२	१०१२	गणेशसातृकापूजा	प्रायश्चित्तहतिहोमः पूर्णपात्रदानं
१०१३	१०१३	आयुदुर्गसिद्धिप्रयोगः	बलिदानप्रयोगः अथामिषिके
१०१४	१०१४	अथोद्यापनविधानं तत्राद्याचार्यवरणं	

[illegible]

पं०	पं०	सूचिपत्रम्	सूचिपत्रम्
११	११	अथचैत्रमासः	अथास्यामेविद्याप्राप्तिव्रतं विष्णुधर्मोत्त.
१२	१२	चैत्रशुक्लप्रतिपदिसंवत्सररंभः कार्य्यञ्च	तत्राष्टदलेषु वेदानां पुराणादीनां च पूजनं
१३	१३	त्रयोवारः सर्वर्षेयः	गरुडपुराणोक्तं विद्याप्राप्तिव्रतम्
१४	१४	अत्रतैलाभ्यंगो नित्यः वर्षे शपूजासर्वर्षेयः	चैत्रशुक्लद्वितीयायां सांशकिकब्रह्मपूजनं
१५	१५	वांसंतनवरात्रप्रारंभः प्रपादानं धर्मघट	द्वादशवर्षात्मकम्
१६	१६	दानं	तत्रैव उमापूजाव्रतं बालेन्दुदर्शनव्रतं प्रति
१७	१७	ब्रह्मणः पूजा अस्यां कल्पभेदेन मत्स्यावता.	मासं वर्षसाध्यं
१८	१८	अथ विशेषेण संवत्सररंभविधिर्निर्हूपितः	सर्वांसु शुक्लद्वितीयासु चंद्रार्घ्यदानम्
१९	१९	अत्रमहाशंतिः कार्य्यं साचनिर्णीयते	अत्रैव नेत्रव्रतं वर्षसाध्यं नासत्यदस्त्रयोर्मु
२०	२०	महाशंतिप्रयोगः	तिपूजाच
२१	२१	अस्यांतिलकव्रत. रंभः तत्रमातुर्नामभिः पू.	चैत्रशुक्लद्वितीयायां गौरीपूजाव्रतं सौभाग्य
२२	२२	तिलकव्रतकथा अत्रैवारोग्यप्राप्तिव्रतं	गौरीपूजनं
२३	२३	वर्षसाध्यं	द्वादशधेनुपूजादानं द्वादशवर्षात्मकं
२४	२४	अस्योद्यापनं तत्रद्वादशनामभिर्द्वादशक	अत्रैव सौभाग्यशयनव्रतं वर्षसाध्यं शुक्ल
२५	२५	लक्ष्मणसूर्यपूजा	तृतीयायां

प०	पृ० सं०	सूचिपत्रम्
२१	२१५	सोभाग्याष्टकदानंद्वादशनामभिः प्रत्येक तृतीयापूजनं
२२	२१६	प्रत्येकंप्राशनविधानंसौवर्णमूर्त्तिदानंसो द्यापनं
२२	२१७	अत्रैवगौरीदोलोत्सवः इयमन्वादिश्राद्धं
२२	२१८	अत्रैवश्रीरामदोलोत्सवः
२३	२१९	चैत्रभाद्रपदेमाघेचशुक्लतृतीयाशौरीशत्र.
२४	२२०	तृतीयात्रयप्रत्येकंविशेषविधानंअथकथा
२४	२२१	अत्रैवश्रुधनीतृतीयाव्रतंसौभाग्यवती.
२६	२२२	अस्याःकथाउद्यापनंचवालैवध्वन्याशनं
२६	२२३	चैत्रशुक्लचतुर्थीवासुदेवरूपिणेशपूजा
२७	२२४	आश्रमव्रतकार्त्तचर्चामुदेवंब्राह्मणायद्या
२७	२२५	चैत्रशुक्लपचम्यातृतीयादिपंचम्यंतंश्रीव्रतं
२७	२२६	वर्षसाध्यमपरंश्रीपंचमीव्रतं
२७	२२७	अस्यामेवचंद्रपूजनंष्टवीपूजनंच

प०	पृ० सं०	सूचिपत्रम्
२७	२२८	अत्रसौभाग्यव्रतंइदमेवमत्स्यपंचमीव्रतं
२७	२२९	इयकल्पादिः
२७	२३०	चैत्रशुक्लपक्षाकुमारपूजाव्रतंइयस्कंदपथी
२८	२३१	चैत्रशुक्लसप्तम्यामष्टदलकमलसूर्यपूजा
२८	२३२	आग्निप्रतिष्ठाप्यसूर्यनामभिर्होमः अस्यो द्यापनं
२८	२३३	हिरण्यमूर्त्तिगोशय्यादिदानं
२८	२३४	दमनसप्तमीव्रतम् अनोदनसप्तमीव्रतं
२८	२३५	नामसप्तमीव्रतं विष्णुधर्मोत्तरोक्तंसूर्य.
२९	२३६	चैत्रशुक्लहृम्यांभवान्याउत्पत्तिः
२९	२३७	अशोककलिकाप्राशनलोहितनदेस्नानं
२९	२३८	अस्यामेवाष्टम्यादेव्यामहापूजाकार्या
२९	२३९	चैत्रशुक्लनवम्यारामजयंतीव्रतं
३०	२४०	रामनामालेखनोद्यापनंतस्यप्रयोगः
३१	२४१	रामनवमीमहिमाव्रतमहिमानित्युत्त्वकथ.

३१	२१२	शुद्धविद्वहरामनवमीनिर्णयवैष्णवलक्षणां
३३	११४	तत्राढाधट्यकृत्यंनवमीकृत्यं च
३४	११४	श्रीराममूर्ति लक्षणे सर्वतोभद्र मंडलपूजां
३५	११४	जामंत्र
३६	११४	अथब्रतपद्धतिः कलशस्थापनं
३७	११६	केशवादिमातृकान्यासः
३८	१११	शखस्थापन पीठयूजसन्निधानं
४०	१११	सर्वोपचारपूजाविधान रामनवमी पूजा
४१	११२	अथदशमीकृत्य तत्रहोमविधानं
४२	११२	श्रीरामप्रतिमादान शरणविधानं च
४३	११२	अकिंचनोद्यापनविधानम्
४४	११२	श्रीरामनामाष्टोत्तरशतस्तोत्र
४५	११२	अस्याभेवकालोत्तरांकमातृकाव्रतं
४६	११२	अत्रमद्रकालीव्रतं चतुः षष्ट्योगिनीपूजा
४७	११२	चैत्रशुक्लदशम्यांघर्मराजपूजाव्रतम्

४९	११६	चैत्रशुक्लकादश्यांदोलोत्सवः कार्यः
५०	११६	इयं कामदैकादशोत्सयाकथा
५१	११६	अस्यांस्त्रीभिरुक्तिमणोयात्राकाठ्या
५२	११६	अस्यांसक्षेपतोवास्तुपूजोक्तः अत्रापिदमे
५३	११६	नोलसव
५४	११६	चैत्रशुक्लकादश्यादमनोलसवः
५५	११६	अत्रयमनद्वादशीव्रतं भर्तृद्वादशीव्रतम्
५६	११६	वारहेधरणीव्रतेपुवामनद्वादशीव्रतकथा
५७	११६	अत्रैवसेकल्पद्वादशीव्रतम्
५८	११६	चैत्रशुक्लत्रयोदश्यांचंद्रनात्मकमदनपूजा
५९	११६	अजदान इयंचोदानकल्पादिस्तत्कृत्यं च
६०	११६	चैत्रशुक्ल चतुर्दश्यांशिवपूजामहोलसवः
६१	११६	अत्रापिदमनोलसवः काश्यां पशुपतीश्वर्या
६२	११६	नृसिंहपूजाव्रतं नरसिंहस्यदोलोत्सवः
६३	११६	चैत्रपौर्णमासीचित्रायुतामहाचैत्र्युका

प० पृ० पं०	सूचिपत्रम्
५८ १ २	अत्रमल्लनटादीनां नृत्नोत्सवदर्शनं
५८ १ ३	चैत्रकृष्णद्वितीयायां तिथिपत्वेन ब्रह्मणः पूजाकार्या
	चैत्रकृष्णतृतीयायां सौभाग्यसुंदरीव्रतं गत्वेन रतिनामकगौरीपूजाउदकप्राशनं
	चैत्रकृष्णचतुर्थीसंकष्टचतुर्थीव्रतम् चंद्रोदये अर्घ्यदानं पंचगव्यप्राशनम्
५८ १ ६	चैत्रकृष्णपंचम्यां कार्शमीरदेवीरजस्वला भवति
	शिलामयीदेवीव्रतं अभ्यंगंगोरसंचित्रिदिनवर्ज्यं
५८ २ ७	कृष्णाष्टम्यां देवीद्विजैः स्नाप्यगंधादिभिः त्रिकोणाकारपिष्टपाकैः शालिभक्तशर्करैः तंत्रीवाद्यश्रवणं देवीनैवेद्यप्राशनं
५८ २ ९	चैत्रकृष्णषष्ठ्यामेकभक्तादिब्रतेन भास्करपूजाकयास्कादि

प० पृ० पं०	सूचिपत्रम्
५६ १ ८	मंदार्कगुल्बारयोगे महापुण्यदोक्ता
५६ १ १०	अत्र सर्वदेवानां दमनोत्सवः इयं मन्वादि पटनयति श्राद्धगणेषां ठिनास्ति
५६ २ ५	अस्यां मिद्रपूजाकानि कुंभयात्रा च तृणमयपिशुंधं संपूज्य ब्राह्मणान् भोजयेत्
५६ २ ११	महाचैत्रीलक्षण अत्र वाराहपुराणदानं च
५६ २ १६	अथ चैत्रमासीयशुक्लपक्षकृत्यानि
५७ १ ४	अस्यां नौरमासमिप्रायेण मीनसंक्रांतिपुण्यकालिनिर्णयः
५७ १ १२	चैत्रशुक्ल प्रतिपदायां शुभपंचरुष्टास्नानं कान्तकव्रतारं भोविप्रवस्त्रशयनासनानि दद्यात्
५७ २ ३	अत्र मसिगंधाद्यनुलेपनवस्त्रादिदानं
५७ २ ८	आनंदव्रतं दधिक्षीरघृतादित्यामगौरीव्रतं नक्तभोजनं शाल्याद्यन्नदानं प्रपादानं धर्मघटदानं इयं प्रतिपदानारसिंहकल्पा-

सूचिपत्रम्

प० पृ० पं०	सूचिपत्रम्
६१ २ ३	महामहावारुणी अत्र सप्तसागरदानप्रयोगः
६२ १ १२	चैत्रकृष्णवतुर्दशी पिशाचमोचनी
	अस्यां शिवसन्निधौ नानाभौमवारिणातिप्रशस्ता
११६ १ १६	अत्र स्मर्तुं विटपद्भ्युत्तरकापताकाधवलितकलशोपरिकृता गृहोपरिस्थाऽग्रा
२ १ १	अस्यां निशायानि कुम्भपूजावल्लिदानं पुश्रुलीनृत्यदर्शनं
११६ २ १६	पैत्रामावास्यायां सारमेये शुभोन्नदानं
६२ २ १६	इयं मन्वदिभौमवारिणभौमावास्या गुरुवाजीवामावास्या शनिवारैर्मदा मावास्या सोमवारिण
११६ १ १६	सोमवत्यमावास्या कथासोमवत्युद्यापनप्रयोगः
६३ १ १६	अत्र व्रतं पितृव्रतं पयोव्रतम्
६६ २ १६	चैत्रकृत्यरत्नसमुच्चयः

प० पृ० पं०	सूचिपत्रम्
५८ २ १	अथात्र पष्ठिमात्रे काश्यालौकिकयात्रा
५८ २ १	पुष्पां पूजागृहस्य चेति
५८ २ १	चैत्रकृष्णसप्तम्यां तिथिपत्वेन सप्तपूजाव्रतं
५८ २ १	चैत्रकृष्णष्टम्यारविर्भौमगारेकाश्याभैरवदुर्गापूजा च अत्र सोमाष्टमीव्रतसोमशिवाष्टमीव्रतसोमशिवोत्तरेकाष्टमीव्रतं
५८ २ १	सर्वास्वष्टमीषु अशोकाष्टमीव्रतं
५८ २ १	भविष्योत्तरेकाष्टमीव्रतं
५८ २ १	विष्णुधर्मोत्तरेकाष्टमीव्रतं
५८ २ १	शीतलाष्टमीव्रतकथा शीतलाष्टकस्तोत्रं
५८ २ १	चैत्रकृष्णनवम्यां वाराहजयतीव्रतं
५८ २ १	चैत्रकृष्णदशम्यां धर्मराजपूजाव्रतम्
५८ २ १	चैत्रकृष्णेकादशीपापमेचिनीव्रतकथा
५८ २ १	चैत्रकृष्णद्वादशीवैराजकल्पादितत्राष्टकं
५८ २ १	चैत्रकृष्णत्रयोदशीशतभिषानक्षत्रयुतावा- शनिवारयुतमहावारुणी शुभयोगवती

८० पं०

सुविपत्रम्

वैशाखमासः

श्रापवैशाखमासकृत्यानिर्णयः

मेषमेकपराः पूर्वाचदशघटिकाः १५

वैशाखमघटादिदानं तीर्थस्नानं

तिलतपणमधुसूदनपूजनं एकभक्तम्

पुष्पलवणवर्जनं नक्तभोजनं

दध्योदनदानं गणेशमनं व्रतवर्धनं

माधवपूजनं तिलहोमं नृसिंहपूजनं

सिद्धार्थे कर्होमं वैशाख्यां त्रिरात्रव्रतम्

ज्ञानावासिकरव्रतं प्रातःस्नानं

श्रमसौरोमासः ग्राह्यः ग्रहः स्नानं

तस्योद्यापनं वैशाख्यां पौर्णिमायां

वैशाखरुणप्रतिपदायास्तिथिः पत्वेनव

स्तिपूजा

वैशाखरुणद्वितीयासमानकरुणादिः

५० ८० पं०

सविपत्रम्

अत्र तिथिपुर्व्वनव्रतपूजाव्रतम्

वैशाखरुणतृतीयायां प्रातः देव्यापूजनं

कंकालप्राशतं मूलाक्षपूजा

वैशाखरुणचतुर्थ्यां संकष्टचतुर्थीव्रतं शतप

त्रिशोभनमहाकृष्णशोभनव्रतं महाकृष्णपूजा

वैशाखरुणपंचम्यां गणेशपूजा

वैशाखरुणषष्ठ्यां स्कंदपूजा

वैशाखरुणसप्तम्यां सूर्यपूजा

वैशाखरुणष्टम्यां शतलक्ष्मिव्रतं

वैशाखरुणनवम्यां चण्डिकाव्रतं

वैशाखरुणदशम्यां मार्गदिनउभयदश

माव्रतं

दिशापूजनं धर्मराजपूजनं

वैशाखरुणकादश्यां हरिपूजा

वैशाखरुणत्रयोदश्यां गौरीकल्याणद्वि

दोपव्रतम्

प० पृ० १० सखीपत्रम्

वैशाखशुक्लचतुर्दश्यामासशिवरात्रिव्रतं

वैशाखमासास्यायांद्वादशमावास्याकृत्य

तत्रश्राद्धदानाद्यनुष्ठयविधयमकरुणेश्वर

वास्यामासश्चतुर्दश्यामासः

वैशाखशुक्लत्रिपदायांश्रावणप्रतिपदा

घटितोमकसूर्यपूजाव्रतम् चतुर्गणपतक-

तिथिपद्मेनवह्निपूजापि चतुर्बर्वादानं

वैशाखशुक्लद्वितीयायांनीललोहितकल्पा

तत्रकल्पादिकेवैतन्श्राद्धदानाद्विधिर्भूया

चतुर्मुखरूपसूर्यपूजाव्रतं

वैशाखशुक्लतृतीयायां गौरिव्रतीगवैनगौ

रीव्रतं चतुर्गणपतिस्तुतिश्च

उमदेवपूजादधिप्राशनगोमयप्राशनं

इयंतृतीयात्रेतायुगादिश्रद्धानित्यंकांमंथुच

अस्यांजनादेनपूजांगंगान्नांगंगादिपू

प० पृ० ११

यवहोमः शरदिनमोदकदानं चदनदानं

उदककम्भदानं अक्षयतीमाव्रतं श्राध्वरपू

युगादिकृत्यं समुद्रस्नानं परशुरामजयंती

श्राद्धयंतृतीयाव्रतविधानकथाभाविवथोत्तर

विष्णुधर्मोत्तरेषु विष्णुधर्मसूत्रे

वैशाखशुक्लचतुर्थ्यां अग्निहोत्रपूजाव्रतं

अलंबपूजाव्रतं

वैशाखशुक्लपंचम्यां शिवपूजाव्रतम्

वैशाखशुक्लषष्ठ्यां सुकंदपूजाव्रतमातसौख्य

वैशाखशुक्लसप्तम्यां गौतमपूजिगंगापूजा

दिव्रतम्

कुमलसप्तमाव्रतनिवसतभा शंकरास

समाव्रतम्

वैशाखशुक्लअष्टम्यां अंपरीजितादेवीपूजाव्र

वैशाखशुक्लनवम्यां चंडिकादेवीपूजाव्रतं

वैशाखशुक्लदशम्यां वर्मशजपूजाव्रतं दि

शं पूजायां

वैशाखशुक्लदशम्यामहिनीकथा

वैशाखशुक्लदश्यां धरणीव्रते पूजामद

ग्न्यद्वादशीव्रतं

अत्रवारनक्षत्रसंयोगेन व्यतीपातयोगेमा

धयपूजा

वैशाखशुक्लत्रयोदश्यां कामदेवपूजाव्रतं

वैशाखशुक्लचतुर्दश्यां नृसिंहजयतीव्रतं क

सोद्यापनं नृसिंहपूजाविधाम् उकारेश्वर

यात्रागारुडकरपादिः

वैशाखपूर्णिमायां वैशाखस्नानव्रतोद्याप

नगोदानादि

कृष्णजिनदानप्रयोगः ब्रह्मपुराणदानम्

वैशाखकृत्यरत्नसमुच्चयः

अथ ज्येष्ठमासकृत्यनिर्णयः

तत्र तृपसंक्रांतौ पूर्व्याः षोडशानाडयः पुरमाः

अथ मासकृत्यमैकमकत्रतं श्रीप्राप्तिसिद्धं

जलस्थविष्णुपूजाव्रतं श्रीप्राप्तिसिद्धं

ज्येष्ठकृष्णप्रतिपदायां श्रीप्राप्तिसिद्धं रमः

बन्दिपूजा

ज्येष्ठद्वितीयायां बान्हिब्रह्मपूजाव्रतं

ज्येष्ठकृष्णद्वितीयायां गौरीव्रतां गत्वेन धू

तिपूजनं

शतावरीप्राशनं

ज्येष्ठकृष्णचतुर्थ्यां आसचतुर्भिर्गणेशव्रतं

चंद्रोदये अर्घ्यदानं घृतप्राशनं

ज्येष्ठकृष्णपंचम्यां शंखपालनागपूजनं

सूचिपत्रम्

पृ०	पं०	व्येष्टकृष्णपद्यास्कंदकुमारपूजाव्रतं	१४
१	१४	व्येष्टकृष्णसप्तम्यांसूर्यपूजाव्रतं	१४
२	१५	व्येष्टकृष्णष्टम्यांत्रिलोचनास्थशिवपूजा-	१५
३	१६	व्येष्टकृष्णनवम्यांदुर्गासरस्वतीपूजाव्रतं	१६
४	१७	व्येष्टकृष्णदशम्यांउभयदशमीव्रतं धर्मरा	१७
५	१८	व्येष्टकृष्णैकादशीअपराकथा (जपूजा-	१८
६	१९	व्येष्टकृष्णद्वादश्यांहरिपूजाव्रतम्	१९
७	२०	व्येष्टकृष्णत्रयोदश्यांवटसावित्रीव्रतारंभः	२०
८	२१	व्येष्टकृष्णचतुर्दशीमाहेभ्यरकल्पादिः	२१
९	२२	अस्यामुनादेवीजन्मकृत्यं	२२
१०	२३	व्येष्टमावास्यायावटमावित्रीव्रतं	२३
११	२४	रिथरसौभाग्यास्त्रीभिःकाष्ठ्यं	२४
१२	२५	अथव्रतविधिसावित्रीपूजनं	२५
१३	२६	यमपूजनश्रुतीसंपूज्यभोजनं	२६
१४	२७	स्वांसिनीपूजनंअवपंचामिसाधनव्रतम्	२७

पृ० पं०

३	२	तच्चसप्ताहसाध्यं अगकस्य शकस्यमा	सूचिपत्रम्
३	२१	उदकुर्भावुदान तालवृंददान वंदनदानं	ससाध्यम्
		त्रिविक्रपूजनम्	
१४	१४	व्येष्टशुक्लप्रतिपदायाश्वारोग्यव्रतंवरुणा-	
१५	१५	सूर्यपूजाव्रतं करवीरव्रत दशहरागंगापू	
		जारभः	
१६	१६	व्येष्टशुक्लद्वितीयायांभानुपूजाइयंकलिज,	
१७	१७	इयंतोमपदाश्रववेदाध्ययननिषेधः	
१८	१८	व्येष्टशुक्लतृतीयायारंभात्रतमुक्तं	
१९	१९	तस्या कथविधानंचभविष्योत्तर	
२०	२०	अस्योद्यापनं तत्रगृहदानप्रयोगः	
२१	२१	अस्यांसौभाग्यंशयनव्रतं ललितादेवीपू-	
२२	२२	षुतत्राभानं मदारपुष्पाघ्राणं भद्रागौरौः	
२३	२३	व्येष्टशुक्लचतुर्थ्यांसतीदेवीव्रतं	

प० पृ० पं० म० वि० पत्रम्

- १० ज्येष्ठशुक्लपंचम्यां पितृपूजनमुक्तं
 ११ ज्येष्ठशुक्लपक्षां देवनाथरविपूजनं रुद्रपू
 १२ ज्येष्ठशुक्लसप्तम्यारविदेवद्रूपजाव्रतं
 १३ ज्येष्ठशुक्लष्टम्यां शुक्लदेवीपूजाव्रतं
 १४ ज्येष्ठशुक्लनवम्यां उमादेवीपूजाव्रतं
 १५ ज्येष्ठशुक्लदशम्यां दशहरागंगापूजाव्रतं
 १६ दशहरायोगविशेषउक्तः
 १७ दशविधपापानि काशीखंडोक्तानि
 १८ दशहरादशमौपूजाविधानं दशहरस्तोत्रं
 १९ अस्यां सितुर्वधरं मन्वरप्रतिष्ठा
 २० ज्येष्ठशुक्लैकादशीनिर्जलाकथाभविष्योक्त-
 २१ पुराणसंग्रहं ब्रह्मवैवर्तेव
 २२ अभ्यजलघेनुदानप्रयोगः
 २३ घृतघेनुदानप्रयोगः (ना-
 २४ धरणीव्रते पुराणवद्भादशोव्रतं अस्यां यमु।

प० पृ० पं० १३ २ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

स० वि० पत्रम्
 १ ज्येष्ठशुक्लत्रयोदश्यां दैर्भाग्यशमनव्रतम्
 २ ज्येष्ठशुक्लचतुर्दश्यां पंचतपास्यपंचाग्निव्र-
 ३ ज्येष्ठशुक्लपौर्णमासियोगविशेषेण महोत्सवो
 ४ अत्र कुंभां वृद्धानि छत्रदानं तालवृत्तचंदनच
 ५ त्रिविक्रमप्राप्त्यै देयं
 ६ अथास्यां वाट्सावित्रो व्रतविधानं तत्र पूजा
 ७ अस्याः कथास्कादि
 ८ वर्षसाध्यसावित्रिव्रतसंघापनं
 ९ अस्यां पुत्रकामव्रतं पितृविविश्राव्रतं अत्र
 १० दानविशेषः पद्मपुराणदानम्
 ११ इति ज्येष्ठमासकृत्यरत्नसमुच्चयः
 १२ आपाढमासकृत्यनिर्णयः
 १३ मिथुनसंक्रमे पराः षोडशघटिकाः पुण्यः
 १४ आपाढमासे एकभक्तव्रतं
 १५ बहुधान्यव्रतं मासमात्रसाध्यं
 १६ रूपावातिव्रतं भोगावातिव्रतम्

सूचिपत्रम्

प० पृ० पं०

आपाढकृष्णप्रतिपदायामारोग्यव्रतम्	७	५०	१०
माधवाख्यसूर्यपूजाव्रतम्	७	५०	१०
आपाढकृष्णद्वितीयायां ब्रह्मपूजाव्रतम्	८	५०	१०
आपाढकृष्णद्वितीयायां गौरीव्रतांगत्वे	८	५०	१०
नसुभगागौरीपूजाइयमाग्नेयकल्पदिः	९	५०	१०
आपाढकृष्णचतुर्थीसकटचतुर्थीव्रत	९	५०	१०
हरनंदनगणपतिपूजन चंद्रार्घदानं	९	५०	१०
आपाढकृष्णपचम्यानांगपूजाव्रतम्	१०	५०	१०
आ-कृ- पञ्चांग्रहनामकरक ३ पूजाव्रतम्	१०	५०	१०
आ-कृ- सप्तम्यामिक्षुभार्कसूर्यपूजा	११	५०	१०
आ-कृ- अष्टम्यानासदुर्गाव्रतम्	१३	५०	१०
आ-कृ- नवम्यां ऐंद्रीदुर्गापूजाव्रतम्	१४	५०	१०
आ-कृ- दशम्यांधर्मपूजादिशंपूजाव्रत	१५	५०	१०
आ-कृष्णकादश्यायोगिन्येकादशीव्रतं	१५	५०	१०
अस्याः कथापद्मपुराणपुंडरीकाक्षपूजनं	१५	५०	१०

सूचिपत्रम्

प० पृ० पं०

आपाढकृष्णद्वादश्यां तिथिपत्नहरिपू.	१०	५०	१०
आ-कृष्णत्रयोदश्यां कामपूजा व्रतं	११	५०	१०
आ-कृ-चतुर्दश्यां मांसांशिवरात्रिव्रतम्	१२	५०	१०
आ-मावास्यायां शूल व्रतं वर्षसाध्यम्	१३	५०	१०
पिष्टमयशूलदानब्रह्महत्यादिपापनाशन	१३	५०	१०
दारिद्र्यनाशनशिवलोकप्रदं च	१४	५०	१०
आ-शुक्लप्रतिपदायामारोग्यप्रतिपद्व्रत	१४	५०	१०
विद्याप्राप्तिव्रतांगत्वेन ब्रह्मपूजनं सूर्यपूज.	१४	५०	१०
आपा- शुक्लद्वितीयायारथयात्रोत्सवः	१६	५०	१०
पुष्पक्षेसयुतायामहाराजयात्रोत्सवः सर्व	१७	५०	१०
पुरेपुकार्यः	१७	५०	१०
आ-शु-तृतीयायां सांश्रीकहरेः पू-	३	५०	१०
सश्रीकद्विजपूजनं	४	५०	१०
सौभाग्यसुंदरीव्रतं	५	५०	१०
गौरीव्रतयाव्रतं	५	५०	१०

६. आपादशुक्लचतुर्थारथंतरकल्पादिः
 ६. तस्यांकल्पादिगणोक्तश्राद्धदानादिकं,
 ६. आपादशुक्लपंचम्यां अष्टदिने शपूजनं
 ७. ग्रामाद्वहिः पंचवर्षेष्वज्जास्थापनं
 १०. सोपवासेन भूमिशयनं कृत्वा स्वतः फलज्ञानं
 ११. तत्र चाली उत्सवो लोकप्रसिद्धः वायुपरीक्षा
 १४. आपादशुक्लपञ्चास्कंदपूजाव्रतं
 १४. शिवो मासहितस्कंदपूजनं उपवासो विधिः
 १५. आपादशु. सप्तम्यां इंद्राक्षरविपूजाव्रतं
 १. तत्रापि सोपवासेन वर्तुलमंडले सूर्यपूजा.
 २. अत्रैव विवस्वदास्यसूर्यस्य पूजाकार्या
 ३. आपादशु. धूम्यां महिषघ्नोचंडीपूजाव्रतं
 ६. अत्र हरिद्रातोयादिभिर्देवीपूजनं कार्यं
 १२. आपादशु. नवम्यां ऐरावणस्थिते देवीपूजनं
 १४. आपादशु. दशमीमन्वादि तत्र स्नानदानादि

१५. आपादशु. कृष्णकृष्णशयनीव्रतं
 ७. अस्याः कथाभाविष्ये पाद्मे च अत्र भैरवक्षेवा
 सुदेवह्लादशीव्रतं
 २१०. देवस्य शयनोत्सवः चातुर्मास्यव्रतं नियमा
 १. स्वापनमहोत्सवप्रयोगः रामचंद्रस्तोत्र
 ११. चातुर्मास्यव्रतारंभस्य कालांतरं तत्र वर्ज्याः
 २११. शंखचक्रादिमुद्राधारणनियमः
 १५. विभूतिह्लादशीव्रतं पुनरस्याः कथामन्वादि.
 कृत्यलवणाचलदानं
 १८. अत्रानुराधायोगे पारणविचारः धारणपा
 रणव्रतम्
 २१२. आपादशु. चोदश्यां उमाहेश्वरव्रतं जयापा
 र्ज्वती. तम्
 ११०. आपादशु. चतुर्दश्यां शिवशयनम्
 १११. आपादशु. गोपद्मव्रतं कोकिलव्रतं पूजाकथा
 उपापनं

पृ० पं०	सूचिपत्रम्	पृ० पं०	सूचीपत्रम्
१३	आ-पौर्णिमास्यादुर्गाशिवपूजाचस्त्यासि	१३	चातुर्मास्यप्रातःस्तनशीलारोग्यव्रतं
१४	नांकृतम्	१७	श्रावणमासे एकमकव्रतं कृष्णप्रतिपदा
१२	व्यासपूजाप्रयोगः गजपूजा विष्णु		दिप्रारंभः
	पुराणदानं घृतधेनुदानम्	१९	श्रावणकृष्णद्वितीयायामशूयशयनव्रतं
	इति श्रावणमासकृत्यरत्नसमुच्चयः	१६	इदं धश्रावणादिमासवतुष्टयेकार्द्वयं
	श्रावणमासः	१८	श्रावणकृष्णतृतीयायाकजलीव्रतं
११	श्रावणमासकृत्यनिर्णयः कर्मसंक्रांतिपुण्य	२०	अरयोभवश्रावणकृत्यवतुर्थासोमकृत्यादि
१२	यस्यायनस्य विशेषतः पुण्यकालनिर्णयः	२२	अत्र संकष्टवतुर्थाव्रतविधिः
१३	अत्र नदीनारजोदोयनिर्णयः तैवस्तानादि	२३	पार्थिवगणेशपूजाविधिश्चत्रहेमहस्तिदा
	निर्णयः	२४	अद्भुतवर्गगणपतिपूजाविधिः
२६	गंगादेमहानदीपुतदपवादाः ग्रामभोगेभ्य	२७	संकष्टवतुर्थाव्रतकथा धद्रोदयध्वंदां
	पवादाः	२८	श्रावणकृष्णपंचम्यां अमव्रतम्
१३	श्रावणमासादिवतुष्टयैः घृतधेनुवादिदानं	२९	अत्र सर्वस्नानानि सप्तकालेन लेनाह्वय
	विशेषः	३०	प्रातर्दयानि

[illegible]

पृ० पृ० पं०	॥ ५६ ॥ सूचीपत्रम् ॥ ५७ ॥	पृ० पृ० पं०	॥ ५७ ॥ सूचीपत्रम् ॥ ५८ ॥
१७७	पापनाशिनोऽस्तमीव्रतम्	२८२	शुचतुर्दश्यादेवीपवित्रारोपणम्
१७८	आशुष्ठाष्टमीदुर्गाष्टमीपूजाव्रतम्	२८३	६ः श्रावणपूर्णिमायां उपाकर्मविधानम्
१७९	आशुः शुक्लपौर्णमासीदिव्यपूजाव्रतम्	२८४	अवरक्षाबंधे विधान उपकर्मकालः इत्स
१८०	आशुः शुक्लपौर्णमासीदिव्यपूजाव्रतम्	२८५	उपाकर्मप्रयोगः समाप्तः
१८१	आशुः शुक्लपौर्णमासीदिव्यपूजाव्रतम्	२८६	जयापूर्णिमाव्रतं जलधेनुदानम्
१८२	आशुः शुक्लपौर्णमासीदिव्यपूजाव्रतम्	२८७	अत्र श्रावण्यां ययुपराणदानम् गुडधेनुदा
१८३	अस्यमिवबुद्धादशीव्रतं अत्र पवित्रारोप	२८८	इति श्रावणमासकृत्यस्तनसमुच्चयः
१८४	एतन्म	२८९	भाद्रमासः
१८५	अत्र ब्रह्मपुराणीयं शैवागमोक्तं	२९०	अथ भाद्रपदमासकृत्यनिर्णयः
२००	पवित्रारोपणम्	२९१	सिंहसंक्रांतौ पराः पौडशनाडयः पुण्यका
२०१	नृसिंहपरिचर्यां कं पवित्रारोपणं पवित्र	२९२	सिंहसंक्रमणे समुच्चैश्च दानम्
२०२	लक्षणम्	२९३	अस्यां कलियुगस्य तदिदं युगांतश्राद्धं
२०३	अथ सर्वसाधारणपवित्रारोपणप्रयोगः	२९४	विंशतिदिनात्मकं तुलसीदोरकव्रतम्
२०४	संक्षिप्तपवित्रारोपणविधिः		
२०५	श्रावणशुक्लत्रयोदश्यां वैधव्यवारणव्रतं		
२०६	संतानवर्धनव्रतम्		

प० पृ० पं०

सूचीपत्रम्

प० पृ० पं०

सूचीपत्रम्

तुलसीकचं तुलसीव्रतकथा ११५

सिंहार्केगोप्रसवेअमृताशक्तिकाव्या २

११ भाद्रकृष्णप्रतिपदायामधुपायसदानंलवः

१३ फाणितदानम्

१५ भाद्रकृष्णद्वितीयायां अशुभशयनव्रतः

१६ भाद्रकृष्णतृतीयायां विशालाक्षीयात्रा

३१ २ भाद्रकृष्णचतुर्थीसंकष्टचतुर्थीव्रतकथा

७ २१२ बहुलाचतुर्थीव्रतं गोपूजनदानं च

१८ १ १ भाद्रकृष्णपंचम्यानागानांपूजा ३५१

३ भाद्रकृष्णकुशपलाशव्रतमहलपथीव्रत

६ चैद्रपथीव्रतकथा उद्यापनप्रयोगः

१२ १ भाद्रकृष्णशीतलाव्रतकथाचः ५

१३ १ शीतलामंत्रविधानं शीतलाकवचं

१४ १ १ अस्यमेवपुत्राप्तिव्रतम्

१४ १ १ भाद्रकृष्णदशफलव्रतविधिः कथाचः

१६ १ कृष्णजन्माष्टमीव्रतनिर्णयः जयंतीनिर्णयः

२२ २ १ १ अथजन्माष्टमीव्रतेकृत्थप्रयोगः

२४ २ १ १ पुण्याहवाचनं मातृकापूजा नांदीश्राद्धं

२५ २ १ ३ पृथ्वीपूजनं जातकर्मनामकर्मचअष्टमीकृत्यं

२७ २ ८ पारणनिर्णयः जन्माष्टमीव्रतकथाभविष्ये

३० २ १ ४ पद्मपुराणोक्ताकथाभविष्यपुराणोक्तमुद्या

३४ १ १ ० अथस्मृतिकौस्तुभोक्तमुद्यापनम्

३५ १ २ जन्माष्टमीव्रतेपूजाविधानं उद्यापनविधा-

३६ २ ५ अग्निपुराणोक्तंज्योतिर्व्रतकथाः तृक्तं

३७ १ १ ५ उद्यापनकौमुद्युक्तमुद्यापनविधानम्

३८ १ १ २ अस्यामेवउमामेहश्वरव्रतकालाष्टमीव्रतं च

३८ १ १ ५ भा. कृ. नवमीगोपालनवमीप्रसिद्धाः

३८ १ १ ५ तत्रगोर्गामाग्निवपूजाव्रतं दुर्गापूजनं च

३८ १ १ ६ भा. कृ. दशम्यांयमपूजादिशांपूजा च

३८ २ १ १ भा. कृष्णैकादशी अज्ञा कथा

प० पृ० पं०	सूचिपत्रम्
३९	भा. कृ. द्वादशीगोवत्सपूजापिष्टमध्यागोपू-
३९	भा. कृ. त्रयोदश्यांकलियुगादितत्रश्राद्धं
३९	भा. कृ. चतुर्दश्यां रासशिखरात्रिव्रतं शिवार्च
३९	भाद्रमावास्यायांकुशासग्रहः तत्र भंत्रः पिठारात्रतम्
३९	भा. शु. प्रतिपदायां मौनव्रतं शिवार्चनम्
३९	नाम्नासहस्रेमहात्मस्य व्रतं तस्य कथा
३९	मौनव्रतकथास्कन्दपुराणे
४०	भा. शु. द्वितीयायां शक्रास्वधातुपूजा आचारादिभिनयोदित चंद्रदर्शने अर्घदान
४०	भा. शु. तृतीयायां वासुदेवप्राप्ते पायसदा-
४१	अस्यां हरितालिकाव्रते पूजाविधिः
४२	हरितालिकाव्रतकथा (व्रत)
४६	हरितालिकाव्रतोद्यापनप्रयोगः गौरीध्वरी
४७	अत्रैव हस्तगौरीव्रतम् हरिकालाव्रतम्

प० पृ० पं०	सूचिपत्रम्
४९	भा. शु. चतुर्थ्यां सिद्धिविनायकव्रतविधानं
५१	अत्र चंद्रदर्शने विशेषः तत्र भंत्रविधानं
५१	स्य भंत्रकोषारूपात्मम्
५७	शिवाचतुर्थ्यं व्रतं हर्षाणि देवपूजाव्रतम्
५७	भा. शु. पंचम्यापंचवर्णालिखितनागपूजा
५७	नागपू. भंत्रः अलिरूपपंचमीयेनागद्वयव्रतं
५७	अस्यैव नागपंचमीव्रतं ऋष्यपंचमीव्रतवि
६२	अस्याः कथासमाप्ता अथोद्यापनविधिः
६२	भाद्रशुक्लपक्षासूर्यवर्षाद्वयमेवललितापष्टौ
६२	अस्यामेव पंचपापव्रतम्
६५	भा. शु. सप्तम्यां अनंतसप्तमीव्रतं तस्य क.
६५	अत्रैव आमुकाभरणसप्तमीव्रतं कथापूजा.
६८	भा. शु. कृष्णम्याजेष्ठाभिव्रतं राधापृष्ठाव्रतं.
६९	अत्र चैष्ठापृष्ठापूजाविधानं कथानकं च
७१	अत्रैव दूर्वाधमीव्रतं दूर्वापूजनमंत्रः
७२	भाद्रशुक्लनवम्यां श्रीपृष्ठनवमीव्रतम्

प० पृ० पं० सूचिपत्रम्

- ७२ २ १६ नंदानवर्गव्रतम्
७३ १ ७ भा. शु. दशम्यां दशावतारव्रतविधानं
७४ १ ७ भा. शु. कृष्णदशीपद्याख्या तस्याः कथा
७५ १ ८ अस्यामेव श्रवणयुतायां विजयैकादशीकं
७६ १ ३ श्रवणयुतायामेकादश्यां धामनावतारः
कटिदानोत्सवः
७७ १ १० वामनावतारपूजाविधानंदध्योदनदानं
७८ १ १२ वाराहधरणीव्रतकलिकादशोन्नतम्
७९ २ ४ अत्रैव भगवतः कटिदानोत्सवः
१० भाद्रशुक्लद्वादश्यां श्रवणयोगे व्रतपारणे
निषेधः तत्रायं निर्णयः विधाविभक्तश्रव
णमध्यभागयोगे पारणं न कार्यमिति
११ अत्रैव द्वादश्यां श्रवणयोगे शक्रध्वजोत्थाप
१२ अथ श्रवणैकादशीव्रतनिर्णयः अत्रापि वा
मनपूजा

प० पृ० पं० सूचिपत्रम्

- ८० १२ ९ अस्यां नुधयोगे नदीसंगमस्नानमुक्तं
१३ नदीसंगमा श्रवणत्रोक्ताः भविष्योत्तरे श्रव
णद्वादशोक्त्या
८१ २ ८ वामनपुराणोक्ता श्रवणद्वादशोक्त्या
८३ १ १४ अन्यामभविष्योत्तरोक्ता श्रवणद्वादशोक्त्या
८४ २ १४ अथोद्यापन अस्य प्रयोगः
८६ २ ३ अथाम्रमेव भविष्योत्तरोक्तो वामनजन्यतोप
८८ १ ११ अस्यामेव अवियोगद्वादशोन्नतम्
८९ २ १६ अथान्नैव दुग्धत्यागव्रतारंभः
९० १ ४ अधभाद्रशुक्लत्रयोदश्यां गोत्रिरात्रव्रतम्
९१ १ ८ गुर्जरचारत्रासगोत्रिरात्रव्रतं
९२ २ ४ अस्मोद्यापनं अत्रैवाशोकात्रिरात्रव्रतम्
९४ २ १२ भा. शु. चतुर्दश्यामन्नतत्रतम्
९५ १ ८ अन्नतचतुर्दशोन्नतं निर्णय अन्नत पूजा
विधिः

प० पृ० पं०	सूचिपत्रम्	प० पृ० पं०	सूचिपत्रम्
१७	अनंतव्रतकथा	११	अत्रैवमहलयश्चाह प्रारंभः कार्यः
१०२	नटदोरकप्रायश्चित्तं	११८	तत्र सपिंडकाभ्युदयिकश्राद्धं नानां मुखानां
	धापनम्		कार्यम्
१०४	अथात्रैवपालाव्रतं	११६	अथ सपिंडकाभ्युदयिकश्राद्धप्रयोगः
१०६	अगस्त्याध्यदानम्	११०	अथ सकल्पश्राद्धप्रयोगः
१०८	अथ भाद्रपौर्णिमासिकृत्यानि	११६	अथाति संक्षिप्तसंकल्पप्रयोगः
१०८	अत्रादौ उमामहेश्वरव्रतम्	११३	अथ प्रसंगात् नित्यश्राद्धप्रयोगः
	कथानकम्	११६	इति भाद्रमासकृत्यरत्नसमुच्चयः
११२	अस्य भिवलोकपालपूजनं कन्यागतेर्केशः	११३	अथाश्विनमासकृत्यानुक्रम गोवत्खादिदा-
११२	अस्य भिवमाद्रपौर्णिमायां कदलीव्रतं तत्र	११३	कन्यासक्रमे पराः पौडशघटिकाः पुण्याः
११३	अथ कथा	११३	अथिनोः श्राव्यै घृतदानपद्मनाभश्रीत्वेद-
११४	अत्रैव पूर्णिमाः पांसुवासिन्येव घटसावित्रीकु-		विताद्यायसादिदानम्
११४	वटसावित्रीव्रतकथा	११४	धान्यपर्वतदानम्
११४	अत्रैव वारुणव्रतारंभः कन्यागतेर्केशः	११४	सुवर्णवत्खादिदानम्
११४	अस्यां भाद्रपौर्णिमायां भागवतदानम्	११४	एकभक्तव्रतग्रहणे सति सरयूतीर्थपुण्यं

प० पृ० १० सूचिपत्रम्

८	मांसभोजनवर्जितव्रतं एवं सौरमासकृत्यम्	
१०	अथ महालयपनिर्णयः स चाश्विनकृष्णपक्षः	
११	कन्यास्याकं महापुण्यः तेन विनापि नित्यः	
१२	आषाढमासस्य पंचमः अधिमासे पते सप्तः	
१५	अत्र आद्धकरणे अमावास्यं ताः षट्पक्षाः	
१६	एषां षट्पक्षानां शक्यविषयाः	
१७	मृताहतिधिपक्षो मृत्योर्न्यावश्यकः	
१८	अत्र आद्धाहो देवताः	
१९	पार्ष्णेको द्विष्ट आद्धव्यवस्था	
२०	जीवित्पितृकृत्यकर्तव्यतानिर्णयः आद्धत	
२१	पणम्	
२२	अथ महालयपक्षप्रतिदिनकृत्यानि	
२३	अथाश्विनकृष्णप्रतिपदायां बन्धिपूजनं	
२४	महालय आद्धपिष्टाणां दशसहस्रकल्पतृ	
	तित्रदम्	

प० पृ० १०

१४	द्वितीयायां द्वापूजनं आद्धं विंशतिकल्पसः	
१५	हस्ततृप्तिदम्	
१६	आश्विनकृष्णतृतीयायां बृहद्वैरीव्रतम्	
१७	सोद्यापनं हस्तस्तर्धे कं हस्तगौरीव्रतं चात्रैव	
१८	बृहद्वैरीव्रतपूजा तस्याः कथा उद्यापनं च	
१९	आश्विनकृष्णचतुर्थी संकष्टचतुर्थीव्रतं	
२०	अत्र आद्धपि चत्वारिंशत्कल्पसहस्रतृप्तिः	
२१	आ.कृ.पंचम्यां पंचाशत्कल्पसहस्रतृप्तिः	
२२	अत्र पंचम्यां पितृरूपादेवी पूजाप्युक्ता	
२३	आ.कृ.षष्ठां आद्धपिष्टिकल्पसहस्रतृप्तिदं	
२४	अस्यां गौरीहिणीव्यतीपातभौमयोगे कपि	
२५	लापटीव्रतम्	
२६	कपिलापटीपूजा कथा कपिलापटीव्रतोद्या	
२७	कपिलापटीव्रतोद्यापनप्रयोगः तत्पुरुषकः	
२८	आ.कृ.सप्तम्यां सूर्यपूजाव्रतम्	

सूचिपत्रम्

५० ए० पं०

सूचीपत्रम्

अत्रमहालयआढं सप्ततिकल्पसहस्रतृ-

११ आ. कृष्णाष्टम्यामाध्यावार्षिकं आढम्

१३ गवाश्रद्धतुल्यफलदम्

१२ अत्रमहालयआढं अशीतिकल्पसहस्रतृ-

३ अस्याभेदाष्टम्यां पुत्रीयव्रतम्

५ अत्रैवमहालक्ष्मीव्रतं भाद्रशुक्लाष्टम्यां प्रा-

रंभणीयम्

१५ महालक्ष्मीव्रतनिर्णयः व्रतविधिः

१५ २ महालक्ष्मीव्रतकथा स्कंदपुराणे

१६ १ भविष्योत्तरोक्तं महालक्ष्मीव्रतं पूजाविधिः

१९ १ अस्याद्यापनं व्रतोद्यापनकौमुद्याम्

१९ २ अथागमोक्तो महालक्ष्मीव्रतविधिः

१० श्रीसूक्तेन महालक्ष्मीपूजाविधिः

२२ १३ नारदीयपुराणोक्तं महालक्ष्मीव्रतम्

२२ ११ अत्रैवाशोकाष्टमीव्रतं इयं शिवाशमी प्रोक्ता

५० ए० पं०

सूचीपत्रम्

१२ आश्विनकृष्णनवम्यां रथनवमीव्रतं भवि-

१३ अस्यां महालय आढं नशीतिकल्पसहस्रतृ-

१४ मातृनवमी आढं जीवित्पितृकेणपिकार्यं

१३ अत्रसुवासिन्धोपिभोजनीयाः

महालय आढं नवतिकल्पसहस्रतृप्ति-

९ अस्यामेव विल्वशाखायां देवीप्रबोधनम्

१६ अत्रहस्तादित्यखंजनदर्शनम्

१८ आश्विनकृष्णदशम्यायमपूजादिशांपूजा-

व्रतम्

८ महाल आढं शतसहस्रकल्पतृप्तिदम्

९ आश्विनकृष्णपक्षे द्विद्विरेकादशत्रितम्

१३ अत्रमहालय आढं द्विशनकल्पसहस्रतृप्ति

१३ इंदिरैकादशीकथा

६ आश्विनकृष्णद्वादश्यां संन्यासिनां महाल-

य आढम्

सूचिपत्रम्

प० पृ० पं०

११	अत्र महालय आढं पदशतकल्पसहस्रत-	११
१२	आग्निनैकैर्गणैर्नयेदृश्यांगजलायायोगः	१२
२७	अत्र मया युक्तायावयोदृश्यापिंडान् अन्व	२७
	त्रानिषेधः	
२७	महालय आढं सहस्रकल्पतृप्तिदम्	२७
१०	इयं च कल्पान्तरद्वारयुगादिसमाप्ता	१०
१२	अत्र पिंडाननिषेधव्यवस्थोक्ता	१२
१	आग्निनैकैर्गणैश्चतुर्दृश्यांश्च हतानां आढं	१
२८	तच्चैकोदिष्टं महालय आढलक्षकोटिकल्पे	२८
	सहस्रतृप्तिदम्	
२	आग्निनैकैर्गणैर्गजलायायोगः	२
५	अत्र महालय आढं अन्तकल्पसहस्रतृप्ति-	५
१६	अयस्त्रैकर्तृकपार्वण आढविधिः	१६
१४	अथस्त्रैकर्तृकैकोदिष्ट आढविधिः	१४
५	श्रुत्स्य पार्वण आढप्रयोगः	५

प० पृ० पं०

सूचिपत्रम्

३६	श्रुत्स्यैकोदिष्टप्रयोगः	३६
३७	आढकाले पठनीयोरुचिस्तवः	३७
३८	मातृनवम्यामातृवर्गस्य पोडशांश्च आढक्रम	३८
४१	अमावास्यामाविज्ञातिपितृमात्रानाम्	४१
	गोत्रस्य एकहपक्षमाश्रित्यापिंडदानमात्रं	
४१	तच्चैषोडशीक्रमेणैव कार्यं तस्य प्रयोगः	४१
११६	महालय आढमहात्म्यस्य स्कंदे सेतुनाहा	११६
४६	आग्निनैकैर्गणैश्चतुर्दृश्यांश्च हतानां महस्य महा-	४६
	लय आढम्	
	दौहित्रेण कार्यं तच्चैर्जवत्पितृकैर्गणैर्कैर्द्वय-	
१३	इति महालय आढनिर्णयः समाप्तः	१३
१५	आग्निनैकैर्गणैश्चतुर्दृश्यांश्च शोकाव्रतनव	१५
	रात्रारंभः	
१६	अशोकव्रतनारदायै भविष्यान्तरे च	१६
१०	अथ नवरात्रनिर्णयः	१०

प० पृ० पं०	सूचीपत्रम्	प० पृ० पं०	सूचीपत्रम्
५०	२ अथविस्तरणनवरात्रकृत्यंतत्रदेवपूजाप्र०	६५	१ श्रिश्चनशक्कद्वितीयायादासस्यानंतफलं
५२	१ नवरात्रव्रतस्यसप्तपंचित्रात्रपक्षाः	६५	१ पंचम्यामुपांगलितव्रतंसरस्वतीपूजा
५२	१ अत्रोपयसैकभक्तनकादिप्रतिदिनव्यव०	६५	१ अत्रमूलानक्षत्रेसरस्वतीपूजाश्रवणेविसं
५२	१ कलशंपरिदेवीमूर्तिस्थापनंप्रतिमालक्ष०	६५	१ श्रिश्चनशुक्लपष्ट्याविल्वशाखायां देवीको
५३	१ अथपूजाविधिःगणपतिपूजादिक्रमः	६५	१ धनम
५४	१ कलशस्थापनंस्वास्तियाचनंदेवीध्यानं	६५	१ विल्वतरुवेधनक्रमः
५६	१ अग्न्युधारणंप्राणप्रतिष्ठाश्रमसूक्तंउपचा	६६	१ सप्तम्यादिदिनत्रयक्रमःसप्तनीपूजावि-
५७	१ दुर्गास्तुतिःसक्षिप्तपूजांश्रुखड्गदेपदानं	६७	१ अष्टमीकृत्यश्रुपूजनंलोह॥मिसारिकं
५८	१ चंडापिठविधिःपुराथरणक्रमःपाठक्रमः	६७	१ स्वातिनक्षत्रेश्रुपूजनमुक्तं
५९	१ शतचंडाविधानंसहचंडाविधानंकुमारी	६८	१ वाजिनीराजनहोमप्रयोगःऋग्वेदिनामं
६०	१ कन्यालक्षणंकन्यापूजामंत्राःवेदपारायणं	६९	१ यजुःशास्त्रीयमंत्राःछत्रादिपूजनमंत्राः
६१	१ वलिदानंवल्लिदानंविधानखड्गपूजामंत्र	७०	१ छत्रस्यचामरस्यखड्गमंत्रःकटारमंत्रः
६३	१ संक्षिप्तवल्लिदानंविधिःमहिषवल्लिदानमंत्र	७१	१ छुरिकामंत्रःकवचमंत्रःचर्ममंत्रः
६३	१ अथदुर्गापात्रास्त्राव्रतविशेषःसूतकेपूजा	७१	१ चापमंत्रशक्तिमंत्रःकुंतमंत्रः
	निर्णयः	७१	१ अग्नियंत्रमंत्रःपाशमंत्रःपरशुमंत्रः

पं०	पृ०	पं०	सूचिपत्रम्	पं०	पृ०	सूचिपत्रम्
७१	११४	८७	ध्वजामंत्रःपताकामंत्रः कनकदंडमंत्रः	२	१	अष्टोत्तरशतनामपूजा श्रावणपूजा
७१	२	८९	दुन्दुभिमंत्रःशंखमंत्रःसिंहासनमंत्रः	१	२	विष्णुधर्मोत्तरेश्रीसूक्तविधानश्रीसूक्तेपाः
७१	२१४	९०	अश्विनमंत्राक्षिकामंत्रःअथपूजामंत्रः	१११	१	इतिनवरात्रिविधानप्रकरणम्
७२	११०	९०	ग मंत्रःअष्टाचार्यात्रौबलिदानम्	११४	१	आश्विनशुक्लपक्षावसिष्ठकृतम्
७२	२	९०	तत्रचतुष्पाटियोगिनीनानामंत्राः	११५	१	आ-शु.द्वितीयायांदानस्यानंतफलव्रतं
७३	२११	९०	नवमीकृत्यम्	११६	१	आ-शु.तृतीयायामपिवृहद्देवीव्रतमुक्तं
७४	२१३	९०	नवरात्रपारणान्तमंत्रः	२	१	आ-शु.चतुर्थीकपर्दीशविनायकव्रतम्
७५	१११	९०	दशमीकृत्यं विसर्जनंइयमेवविजयदशमी	२१०	१	व्रतविधिःपूजाविधिःकथाच
७६	११०	९०	प्रस्थानविधिःशमीपूजनम्	२	१	आ-शु.पंचम्यां उपांगललिताव्रतं
७७	११५	९४	अपराजितापूजाक्रमःविजयप्रस्थानोत्स-	१	१	श्रीसूक्तेनपूजाविधानं कथा
७८	२	९७	दुर्गाशतनामस्तोत्रंनवरात्रव्रतोद्यापनक-	२	१	अथास्योद्यापनप्रयोगः शांतिपंचमीव्रतं
७९	२	९८	आश्विनशुक्लप्रतिपदमारभ्यश्रीसूक्तवि-	११५	१	आ-शु.पक्षमूलनक्षत्रपुस्तकेपुसरस्वतीप-
			लक्ष्मीहृदयस्तोत्रं नारायणहृदयस्तोत्रम्	२	१	आ-शु.पञ्चावित्त्ववृक्षदेवीवोधनम्
८३	११५	९८	लक्ष्मीसूक्तपूजाविधानं आसकंयत्रोद्धारः	२	१	तच्चनवरात्रप्रकरणे
८४	२	९८	अथपूजाप्रयोगःपीठपूजाउपचारपूजा	२	१	आश्विन.शु.सप्तम्यांशुभसप्तमीव्रतम्

प०	पृ०	सूचिपत्रम्
१	१	कार्तिकस्नान कुरुक्षेत्रगंगदिपुकोटिगुणं
२	२	मथुरायाम तेदुल्लभ काशीस्थविदूर्तिर्धर्मो
३	३	स्नानमंत्रः काशीखंडे अध्ययनं त्रयोपि
४	४	मालाधारण तुलस्या धात्र्यश्च पुष्पनि
५	५	वेदनचातिपुण्यकरम्
६	६	धात्रीतरुछायापदिवपूजनं रसधेनुदानं
७	७	द्विदलादिवर्जनव्रतानि मांसवर्जनव्रत
८	८	गाययुनसंगमेग्रहणफलं षोडशान
९	९	देवालयार्द्रा
१०	१०	आकाशदोषदानं एकभक्तव्रतं कर्त्तिक-
११	११	जयावातिव्रत कच्छव्रतदेवीव्रत
१२	१२	कार्तिकरुणप्रतिपदायां कार्तिक नियम-
१३	१३	धारणवन्दिपूजाच
१४	१४	द्वितीयायायमपूजा तृतीयायां गौरीव्रतं
१५	१५	कार्तिकचतुर्थ्यादिशरथराज्ञः पूजादुर्गा-

प०	पृ०	सूचिपत्रम्
१	१	रात्रौ जागरणकोजागरव्रतकथा
२	२	अथास्योद्यापनप्रयोगः
३	३	अस्यांगजनोरजनवाजिनराजनं वकार्य
४	४	अस्यां नारदीयपुराणदानं सप्तधेनुदानं
५	५	तुलासंक्रान्तिघृतधेनुवामनपुराणदानम्
६	६	इत्याश्विनमासकृत्यरत्नसमुच्चयः
७	७	कार्तिकमासकृत्यनिर्णयः
८	८	तुलामन्त्रेपूर्वाः पराश्रयघटिकापुण्याः
९	९	अत्रविष्णुव्रतप्रशसा
१०	१०	कार्तिकस्नानं आश्विनशुक्लैकादशीमारभ्य
११	११	दाक्षिणात्यमते अन्यमतेषु आश्विनीमा-
१२	१२	रभ्यां कम्

अस्यामेव करकचतुर्थीव्रतं तत्र खीणां भवा

धिकारः

१ ६ करकचतुर्थीकथा अस्योद्यापनम्

१ ७ का. कृ. पंचनागपूजाव्रतं षष्ठांस्कंदपू

१ ८ का. कृ. स्मृतिकुंठकल्पादितत्रमयपूजा

१ ९ का. कृ. स्मृतिकुंठकल्पादितत्रमयपूजा

२ ० का. कृ. स्मृतिकुंठकल्पादितत्रमयपूजा

२ १ का. कृ. स्मृतिकुंठकल्पादितत्रमयपूजा

२ २ का. कृ. स्मृतिकुंठकल्पादितत्रमयपूजा

२ ३ का. कृ. स्मृतिकुंठकल्पादितत्रमयपूजा

२ ४ का. कृ. स्मृतिकुंठकल्पादितत्रमयपूजा

२ ५ का. कृ. स्मृतिकुंठकल्पादितत्रमयपूजा

२ ६ का. कृ. स्मृतिकुंठकल्पादितत्रमयपूजा

२ ७ का. कृ. स्मृतिकुंठकल्पादितत्रमयपूजा

२ ८ का. कृ. स्मृतिकुंठकल्पादितत्रमयपूजा

२ ९ का. कृ. स्मृतिकुंठकल्पादितत्रमयपूजा

अस्यामेव गोत्राव्रतं सस्त्रीककृष्णपूजनं

१ १ गोवर्धनपूजनं गवांगोपीनां वपूजनं

१ २ का. कृ. चतुर्दश्यां अन्नार्चनं चतुर्दशीकृत्यं

१ ३ तत्राभ्यंगस्नानं चतुर्दश्याद्वितीयांतं

१ ४ स्वातियोगेश्वर्य

१ ५ अथस्नानविधिः यमतर्पणं

१ ६ यमायदीपदानं प्रदोषं समये कार्यं

१ ७ प्रेतभ्यादीपदानं तत्रमंत्रः

१ ८ इयं भौमवारे वित्रायां च महाफला

१ ९ अस्यां हनुमतौ जन्मदिनकृत्यं

२ ० का. अमावास्यायां दीपात्रालेकृत्यं

२ १ अत्रापि स्वातियोगेश्वर्यगस्नानं

२ २ अथ दीपावलीकृत्यकथा कौमुदीव्रतमुक्तं

२ ३ सुखसुप्तिकाकृत्यं भद्रोपदीपदीनपूर्वकं

२ ४ लक्ष्मीपूजाप्रयोगः लक्ष्मीसुक्तं पठेत्

प० पृ० पं०	सूचिपत्रम्	सूचिपत्रम्	प० पृ० पं०		
१८	१	अत्रदीपश्राद्धप्रयोगः अत्रस्वातिसपात	२९	१६	का. शु. स. शाकसप्तमीव्रतं
		योगः	२९	२	का. शु. अ. गोपाष्ठी तत्रगोपूजा
१८	२	तस्यशांतिनी राजनविधिनकार्यः		३	का. शु. न. कृतयुगादि अत्रकूष्माण्डपानं
१९	१	अत्रकेदारगौरीव्रतं पूजाविधानं कथाच	३०	१	तुलसीकृत्यारंभः नगरप्रदक्षिणाकथा
२०	१	दीपावलीकथा मार्गपतीविधानं कौमु	३१	२	तुलसीविवाहप्रयोगः तुलसीविवाहकथा
		दीमहोत्सवः	३३	२	का. शु. द. सावर्भौमव्रतं राज्यावाप्तिव्रतं
२१	१	प्रातर्धूतक्रीडनादिकं तैलाभ्यंगोपि	३४	१	ब्रह्मावाप्तिव्रतम्
२१	२	कार्तिकशुक्लप्रतिपदायावलिपूजा गोव	३४	१	का. शु. छैकादशीहारिप्रवोधिनीकथापाद्ये
		धनपूजाच	३५	२	स्कंदपुराणोक्ताकथायोगीश्वरद्वादशीव्रतं
२६	२	का. शु. द्वितीयायमद्वितीयाकृत्यं			प्रवोधिनीकृत्यम्
२८	१	का. शु. तृतीयायां विष्णुगौरीव्रतं	३९	२	रामार्चनचक्रिकोक्तः प्रवोधिनीप्रकारः
		का. शु. च. नागव्रतं	४१	१	प्रवोधकालनिर्णयः
१३	१	का. शु. प. जयापंचमीव्रतं	४१	२	अथैकादश्यादिपूणिमांतं भीष्मपंचकव्रतं
२९	१	का. शु. प. भीमवारेदेवसेनान्वितरकंदपू			पाञ्चिकांतिकमाहृत्यं भीष्मपंचकविधा-
		जोत्सवः	४२	१	भविष्योत्तरांतं भीष्मपंचकव्रतविधानं

प० ए० पं०

सूचिपत्रम्

२५ ११२ भौष्मपचकोपास्यानं समाप्तम्

१३ अन्नध्वजरोपणविधानं अथैतत्प्रयोगः

४६ २ भौष्मपंचकव्रतविधानप्रयोगः

४७ ११५ कार्त्तिकशुद्धादयान्तीराजनविधानं

४७ २ अत्रापिनीराजनशांतिकथा (विधिः)

४८ २१५ चातुर्मास्यव्रतसमापनं वाराहोक्तः प्रबोध

४९ १११ का.शु.त्रयो.शिवपूजनव्रतम् १०००

४९ ११२ अष्टोत्तरनामभिः सहस्रहोपदानं च

४९ २११ का.शु.चतुर्.कुंठचतुर्दशीहरिपूजनं

४९ २१४ अन्नव्रतसूच्यव्रतं काश्याविश्वश्रयात्रा

५० २ अत्रपापाणवतुर्दशीव्रतम्

५० २ कार्त्तिकपौर्णमास्यां कार्त्तिकेयदर्शनं

५० २ का.पौर्णि-दीपदानेन त्रिपुरोत्सवादिविधा-

५० २१६ अत्र काम्यं द्यौरोत्सगव्रतं कल्पांतरयोम

स्त्यावतारः

प० ए० पं०

सूचिपत्रम्

५१ १ २ आचारप्राप्तितुलसीपूजनं अथप्रयोगः

५१ १ ८ तुलसीविवाहप्रयोगः तुलसीकवचपाठः

५२ २ १ अत्रैवधात्रीपूजाप्रयोगः धात्रीपूजाया

५३ १ १ १ य त्रीमाहात्म्यकथात्रिपुरदाहोत्सवमंत्रः

५५ २ ७ अत्रकार्त्तिकेयदर्शनं मन्वादि

५६ १ २ क्षीरसागरदानं वृषदानम्

५६ २ ८ संतानव्रतं राशिव्रतम्

५६ २ १ २ कृत्तिकाव्रतं मनोरथपूर्णमाश्रतं सोभाग्यव्रत

५७ १ ७ कार्त्तिकव्रतोद्यापनं कार्त्तिकस्नानं पुनरत्रा

६२ २ कपिदानविधानम्

६३ १ ३ गोदानविधानं अथैवभौष्मपंचकव्रतोद्या-

पनमपि

६४ २ अत्रमार्कार्कंडेयपुराणदानम्

६४ २ सुवर्णजदानं इति कार्त्तिकोद्यापनम्

६४ २ एवं चातुर्मास्यव्रतोद्यापनमपि ज्ञेयम्

सूचिपत्रम्

पृ० पं०

१५

सूचिपत्रम्

पृ० पं०

का. शु. स. शा. क. सप्तमीव्रतं
का. शु. अ. गोपाष्ठमी तत्रगोपूजा
का. शु. न. कृतयुगादि अत्रकूष्माण्डपानं
तुलसीकृत्यारंभ. नगरप्रदक्षिणाकथा
तुलसीविवाहप्रयोगः तुलसीविवाहकथा
का. शु. द. सार्वभौमव्रतं राज्यावाप्तिव्रतं
ब्रह्मावाप्तिव्रतम्
का. शु. छैकादशीहारे प्रबोधिनीकथापाश्चे
स्कंदपुराणोक्ता कथायोगीश्वरद्वादशीव्रतं
प्रबोधिनीकृत्यम्
रामार्चनचक्रिकोक्तप्रबोधिनीप्रकारः
प्रबोधकालनिर्णयः
अथैकादश्यादिपूर्णिमांतर्भाष्मपंचकव्रतं
पाश्चैकार्त्तिकमाहात्म्यं भाष्मपंचकविधा.
भविष्योत्तरोक्तं भाष्मपंचकव्रतविधानं

२९ १
२९ २
३० ३
३१ ४
३३ ५
३४ ६
३४ ७
३५ ८
३९ ९
४१ १०
४१ ११
४१ १२

अत्रदीपश्चादप्रयोगः अत्रस्वातिसंपात
योगः
तस्यशांतिनिराजनविधानाकार्यः
अत्रकेदारगौरीव्रतं पूजाविधानं कथाच
दीपावलीकथा मार्गपर्वविधानं कौमु
दीमहोत्सवः
प्रातर्द्युतकीडनादिक तैलाभ्यंगोपि
कार्तिकशुक्लव्रतपदायावलिपूजा गोवि
र्धनपूजाच
का. शु. द्वितीयायमद्वितीयाकृत्यं
का. शु. तृतीयायां विष्णुगौरीव्रतं
का. शु. च. नागव्रतं
का. शु. प. जयापंचमीव्रत
का. शु. प. भौमवारदेवसेना वृत्तकंदपू.
जे

१८ १
१८ २
१९ ३
२० ४
२१ ५
२१ ६
२१ ७
२१ ८
२१ ९
२१ १०
२१ ११
२१ १२

प०	पृ०	सूचीपत्रम्	प०	पृ०	सूचीपत्रम्
११३	१७	मार्गमायापितृपूजोक्ता	३	२	अथमार्गपंचम्यां नागपूजोक्ता
११४	१८	अस्यामेवमार्गमायांगौरितपोव्रतं	१	२	अथमार्गशुक्लपंचम्यां श्रीपंचमीव्रतं
११५	१९	इदमेवमहाव्रतापरनामधेयकालिकापुरा	५	१	मार्गशुक्लपष्ठ्यामल्लारिपूजोक्ता
११६	१९	अथमार्गशुक्लप्रतिपदायां वनव्रतम्	८	१	अत्रचपावर्णयोगः
११७	२०	मार्गशुक्लद्वितीयायां आर्द्धपितृपूजनं च	६	१	अत्रैवंफलपथीव्रतम्
११८	२०	मो. शु. तृतीयायां आर्द्धेनपितृपूजनांमिति	८	२	मा. शु. सप्तम्यां मित्रसंतं भवितं
११९	२२	मो. शु. तृतीयायां हरगौरिव्रतम्	९	१	मार्गशुक्लनवमीनेदिनीनवमी
१२०	२२	अथहरगौरिव्रतंकथा	८	१	मार्गशुक्लदशम्यां आरोग्यदशमीव्रतं
१२१	२२	अस्यामेवमविष्योत्तरपुराणोक्तमवियोग-	९	२	मार्गशुक्लकादशीमोक्षदा
१२२	२२	मो. शु. तृतीयायां मरभ्यं भविष्योत्तरैकरं-	१२	२	अस्यामेवकादश्यां बह्मपुराणोक्तमुनामदा
१२३	२३	मार्गशुक्लचतुर्थीहरिगणपतिव्रतं (भाव्रतं)	१३	१	देशीव्रतम्
१२४	२४	अथभविष्यपुराणोक्तगणेशचतुर्थीव्रतं	१३	२	अथैकादशीव्रतं
१२५	२५	अथगणपतिस्तोत्रम्	१३	२	अथभविष्योत्तराक्षरधरणीव्रतम्
१२६	२६	अस्यामेवमार्गशुक्लचतुर्थीकृत्तयाव्रतं	१३	२	धरणीव्रतेषुमस्यद्वादशीव्रतं नारदोपे
१२७	२७	अस्यामेवपंचतृष्टयसाध्यसवाथसाधक	१३	२	
१२८	२८	धरचतुर्थीव्रतम्	१३	२	

प० ट० प०

सूचपत्रम्

इति कार्तिकमासकृत्यरत्नसमुच्चयः

- १ १ अथ मार्गमासव्रतनिरूपणम्
 १ ८ विष्णुपूजाव्रतम्
 १ १० दानविशेषनिरूपणम्
 १ १२ व्रतविशेषनिरूपणम्
 १ १४ अत्र तीर्थविशेषनिरूपणम्
 १ १६ अत्र कृष्णप्रतिपदायां योगविशेषनिरूपणम्
 २ ३ अत्र तृतीयाभारत्यसौभाग्यसंदरीत्रम्
 २ १ नक्तनतमाहात्म्यनिरूपणम्
 २ १० उक्तव्रतस्योद्यापनविधिः
 ३ १५ मार्गकृ. चतुर्थीतिथिपत्वेन गणेशपूजाव्रतसंकेतचतुर्थीविधिनाकार्यम्
 ३ १६ मार्गकृष्णपंचम्यां तिथिपत्वेन गणेशादयो नागा पूज्याः

प० ट० प०

सूचपत्रम्

- १ १ अथ मार्गकृष्णपक्षां सर्यपटव्रतं भविष्यो.
 १ १६ मार्गकृष्णमप्तमामप्येव व्रतकार्यम्
 २ १ मार्गकृष्णाष्टम्यां कालभैरवोत्पत्तिः
 २ २ तस्यामुपवासोदकार्यम्
 २ ५ अत्र पूजोपवासजागरणानि प्रधानानि
 २ ९ अस्यामेवाष्टम्यामनघाष्टमीव्रतम्
 २ १४ कृष्णाष्टम्यां वृत्तप्राशनम्
 १ १६ मा-कृ-नवम्यां मानान्यनिर्णयोक्तं मार्गकृष्णैकादशीउत्पन्नारूपा महाभारते
 १ १३ अस्यामेव मार्गकृष्णैकादश्यां विनरणीव्रतं
 १ १४ मार्गकृष्णद्वादश्यां कृत्यविशेषाभावदिकादशकृत्यमेवात्र कार्थम्
 १ १५ मार्गकृष्णत्रयोदश्यां त्रयोदशीप्रदोषव्रतं
 १ १५ मार्गकृष्णचतुर्दश्यां देविकातीर्थव्रतारं.
 १ १६ अस्यामेव चतुर्दश्यां देविकायात्रा

प० पृ० पं०	सूचीपत्रम्	प० पृ० पं०	सूचिपत्रम्
११३	मार्गमायापितृपूजोक्ता	१७२	अथमार्गपंचम्यां नागपूजोक्ता
११४	अस्यामिवमार्गमायागौरीतपोव्रतं	१८२	अथमार्गशुक्लपंचम्यां श्रीपंचमीव्रतं
११५	इदमेवमहाव्रतपञ्चम्यामधेयकालिकापुरा	१९१	मार्गशुक्लषष्ठांमह्यारिपूजोक्ता
११६	अथमार्गशुक्लप्रतिपदायां धनव्रतम्	१९१	अथचपाष्टौयोगः
११७	मार्गशुक्लद्वितीयायां आद्यपितृपूजनं च	२०१	अथैवफलपथीव्रतम्
११८	मा. शु. तृतीयायां आद्येनपितृपूजनामिति	२०२	मा. शु. सप्तम्यां मित्रसप्तमीव्रतं
११९	मा. शु. तृतीयायां आहारगौरीव्रतम्	२२१	मार्गशुक्लनवमीनां दिनीनवमी
१२०	अथहरगौरीव्रतकथा	२२१	मार्गशुक्लदशम्यां आरोहणदशमीव्रतं
१२१	अस्यमिवमविषयोत्तरपुराणोक्तमवियोग-	२२२	मार्गशुक्लैकादशीभोक्षदा
१२२	मा. शु. तृतीयायामारभ्यमविषयोत्तरेश्वर-	२२२	अस्याः कथा
१२३	मार्गशुक्लचतुर्थीहरिगणपतिव्रतं (भाद्रत)	२२२	अस्यामैवकादश्यां वह्निपुराणोक्तं सुनामदा
१२४	अथमविष्यपुराणोक्तं गणेशचतुर्थीव्रतं	२४१	दशमीव्रतम्
१२५	अथगणपतिस्तोत्रम्	२४२	अथैकादशीव्रतोपापनम्
१२६	अस्यामिवमार्गशुक्लचतुर्थीकुंजचतुर्थीव्रतं	२४२	अथमविष्योत्तरां कंधरणीव्रतम्
१२७	अस्यामिववपंचचतुष्टयसाध्यं सर्वार्थसाधकं	२४३	धरणीव्रते पुमस्त्यद्वादशीव्रतं नारदीये
१२८	वरचतुर्थीव्रतम्		

प० ट० प०

सूचीपत्रम्

इति कार्तिकमासकृत्यरत्नसमुच्चयः

१ १ अथ मार्गमासव्रतनिरूपणम्

१ ८ विष्णुपूजाव्रतम्

१ १० दानविशेषनिरूपणम्

१ १२ व्रतविशेषनिरूपणम्

१ १४ अत्र तीर्थविशेषनिरूपणम्

१ १६ अत्र कृष्णप्रतिपदायां योगविशेषनिरूपणे

१ २० अत्र तृतीयाभारत्यसौभाग्यसंदर्शव्रत

२ १ नक्तनतमाहात्म्यनिरूपणम्

२ १० उक्तव्रतस्योद्यापनविधिः

३ १५ मार्गकृ. चतुर्थीतिथिपत्वेन गणेशपूजाव्र

तं संकटचतुर्थीविधिनोकार्थम्

३ १६ मार्गकृष्णपंचम्यां तिथिपत्वेन गणेशादयो

नागाः पूज्याः

प० ट० प०

सूचीपत्रम्

१ १ अथ मार्गकृष्णषष्ठांशसूर्यपृथिव्रतं भविष्यो.

१ १६ मार्गकृष्णसप्तम्यामप्येव व्रतं कार्थ्यं

२ २ मार्गकृष्णाष्टम्यां कालभैरवोत्पत्तिः

२ २ तस्यामुपवासोदिकार्यम्

२ ६ अत्र पूजोपवासजागरणानि प्रधानानि

२ २ अस्य मेवाष्टम्यामनघाष्टमीव्रतम्

२ १४ कृष्णाष्टम्यां घृतप्राशनम्

२ १६ मा. कृ. नवम्यां मामान्यनिर्णयोक्तं मार्गकृ

ष्णैकादशी उत्पन्नारूपा महाभारते

२ १३ अस्य मेव मार्गकृष्णैकादश्यां वै नरणि व्रतं

२ १४ मार्गकृष्णद्वादश्यां कृत्यविशेषाभाविदिका

दशकृत्यमेवात्र कार्थ्यम्

२ ६ मार्गकृष्णत्रयोदश्यां त्रयोदशीप्रदोषव्रतं

२ ६ मार्गकृष्णचतुर्दश्यां देविकातीर्थव्रतं र.

२ १ अस्य मेव चतुर्दश्यां देविकायात्रा

प० पु० पं०	सूचीपत्रम्	प० पु० पं०	सूचिपत्रम्
११३	मार्गमायापितृपूजोक्ता	१७	अथमार्गपंचम्यानांगपूजोक्ता
११४	अस्यामेवमार्गमायांगैरीतपोव्रतं	१८	अथेमार्गशुक्लपंचम्यां श्रीपंचमीव्रतं
११५	इदमेवमहाव्रतापरनामधेयकालिकापुरा	१९	मार्गशुक्लपञ्चम्यामह्यारिपूजोक्ता
११६	अथमार्गशुक्लप्रतिपदायां धनव्रतम्	१९	अत्रचपाष्टायोगः
११७	मार्गशुक्लद्वितीयायां आढ्यपितृपूजनं च	२०	अत्रैवफलपथीव्रतम्
११८	मा. शु. तृतीयायां आढ्येनपितृपूजनमिति	२०	मा-शु. सप्तम्यां मित्रसप्तमीवतं
११९	मा. शु. तृतीयायां हारगौरीव्रतम्	२२	मार्गशुक्लनवमीनां दिनीनवमी
१२०	अथहरगौरीव्रतकथा	२२	मार्गशुक्लदशम्यां आरोगपदशमीव्रतं
१२१	अस्यामेवभविष्योत्तरपुराणोक्तमवियोग-	२२	मार्गशुक्लकादशीमोक्षदा
१२२	मा-शु. तृतीयायामारभ्यभविष्योत्तरैकरं-	२२	अस्याः कथा
१२३	मागशुक्लचतुर्थ्यहर्गिरिगणपतिव्रतं (भावत)	२२	अस्यामेवकादश्यावाह्निपुराणोक्तसुनामद-
१२४	अथभविष्यपुराणोक्तंगणेशचतुर्थीव्रतं	२४	देशीव्रतम्
१२५	अथगणपतिस्तोत्रम्	२६	अथैकादशीत्रयोद्यापनम्
१२६	अस्यामेवमार्गशुक्लचतुर्थ्यकुञ्जचतुर्थीव्रतं	२८	अथभविष्योत्तरैकरं धरणीव्रतम्
१२७	अस्यामेववपचतुष्टयसाध्यसर्वाथसाधक-	२९	धरणीव्रतेषुमत्स्यद्वादशीव्रतं नारदीये
१२८	वैरचतुर्थीव्रतम्		

प०	पृ०	पं०	सूचिपत्रम्	प०	पृ०	पं०	सूचिपत्रम्
२९	२	२	द्वादश्यांमार्गशुक्लायांसाध्यव्रतम्	४१	२	२	त्रयोदश्यांप्रदोषदौशिवपूजोक्ता
२९	२	१५	इतिनारदयेमार्गशुक्लद्वादश्यांसाध्यव्रतं	४१	२	८	अथहस्तिपुराणोक्तंनृसिंहत्रयोदशीव्रतं
			तद्वादशादित्यव्रतं अखंडद्वादशीव्रतं	४१	२	११	अथकूर्मपुराणोक्तंत्रिलोचनत्रयोदशीव्रतं
			अथास्यामेवतारकद्वादशीव्रतम्	४१	२	११	अथकामत्रयोदशीव्रतंहेमाद्रौ
३१	१	७	अस्यामेवमल्लद्वादशीव्रतम्	४२	१	१	अथवाराहपुराणोक्तं महाबुधसंज्ञत्रयोदशीव्रतम्
३१	२	१३	अथास्यामेवारण्यद्वादशीव्रतम्	४२	१	११	अथसौरपुराणोक्तंशिवत्रयोदशीव्रतम्
३२	२	६	मार्गशुक्लत्रयोदश्यामनंगत्रयोदशीव्रतं	४२	१	१३	अथमार्गशीर्षादिमासत्रयोदश्यांवर्षसाध्यंयमादर्शनव्रतम्
३४	१	१३	अथापरमनंगत्रयोदशीव्रतंभविष्योत्तरे	४२	२	१३	अथमार्गशीर्षशुक्लचतुर्दश्यामारभ्यमस्यपुराणोक्तंशिवचतुर्दशीव्रतम्
३६	१	६	अथप्रदोषव्रतानि तत्रादौप्रदोषमहिमा	४३	२	१२	मार्गशुक्लचतुर्दश्यांएकभक्तव्रतम्
३६	१	१५	अथास्यनिर्णयः	४४	१	१५	अस्यामेवापिशाचमोचनार्थेआह्वनं
३६	२	१५	अथपक्षप्रदोषविधिः				अथपौर्णमास्यांलवणाढकदानमुक्तं
३८	२	१६	अथकैदारखंडोक्तंशनिप्रदोषव्रतम्				अस्यांचंद्रपूजोक्ता
४१	१	७	अथनिर्णयामृतस्कंदपुराणोक्तंशान्यादि				
			वारयुक्तंप्रदोषव्रतम्				
४१	२	७	सोमवारेणयुक्तायामपियस्यांकस्यांचित्				

सूचिपत्रम्

प० पृ० पं०

७ अस्याभेवसृगशिरोनक्षत्रयुक्तायांसुवर्णल

वर्णचन्द्रेयम्

१२ अस्याभेवचंद्रव्रतारंभः कार्यः

१४ अथवतिशीर्षोर्ध्वोऽप्यते

७ अथपूजाविधिः

१५ अथकथा

॥ इति मार्गमासकृत्यरत्नसमुच्चयः ॥

११ पौषमासानुक्रमः वस्त्रपांनादिदानम्

२ धनुः सक्रमेः पराः षोडशघटयः पुण्याः

२ एकभक्तव्रतं प्रासादगृहादिदानम्

१३ शालात्राक्षिव्रतं कर्नकदानं पौः प्रतिप

१४ दायम्

१० पुष्पफलादिदानं नक्तव्रतच नर्भदात्तानं

सूचिपत्रम्

प० पृ० पं०

१३ पौषकृष्णद्वितीयायांगुरवारयोगविधिपू

१५ पौः कृ. तृ. गौरीपूजाव्रतपुण्यक्षेपुण्यस्ताने

१ पौः कृ. च. मासचतुर्थीव्रतम्

३ पौः कृ. पं. नागपूजाव्रतम्

४ पौः कृ. प. पूजागृहस्येति स्कदपूजाव्रतम्

५ पौः कृ. स. भारुकं चेतिययसप्तमिव्रतम्

५ पौः कृ. अ. अष्टकाश्राद्धम्

७ अत्ररुक्मण्यष्टमिव्रतम्

८ पौः कृ. न. नक्तभोजनदुर्गापूजाव्रतम्

३ पौः कृ. दं. मंतकस्येति यमपूजाव्रतं

इमे अथै रक्तपादिः

१४ पौः कृ. एकादश्यांसफलेकादशौव्रतकथा

१ पौः कृ. द्वा. संप्राप्तिद्वादशीव्रतम्

१३ अस्याभेवस्वरूपाद्वादशीव्रतम्

१४ पौषकृष्णत्रयोदश्यापक्षप्रदोषव्रतम्

१५ पौः चेतुर्दश्यामासशिवरात्रिव्रतम्

पौष मावास्यायां श्रद्धादययोगुक्तः

२ सवपौषमाघपौषमास्योर्मध्यवर्ति

दर्शोभवति

२ पौ.शुक्लप्रतिपदायांभानुपूजाएकभक्तत्र.

७ पौ.शु.द्वि.गौरीव्रतं शृंगेदकप्राशनम्

७ बालेंदुदर्शनं श्रौतग्यव्रतम्

७ पौ.शु.द. ब्रह्मगौरीव्रतम्

८ पौ.शु.चनविघ्नरापूजाव्रतम्

८ पौ.शु.पं.मधुसूदनपूजाव्रतम्

८ पौ.शु.प.विष्णुरूपासिर्गपूजाव्रतम्

८ पौ.शु.स-उभयसप्तमीव्रतम्

८ पौ.शु.छाष्टम्यादुर्गापूजाव्रतम्

८ पौ.शु.न.महामायापूजाव्रतं एकभक्तं

८ अत्रदुर्गास्तवराजस्तोत्रम्

२१ अथाच्चध्यजारोपनवमीव्रतं देवीमंदिरेश्व

जारोपणम् (हपा-

१ पौ.शु.द.विश्वदेवानांपूजाव्रतं ईशानक

१ पौ.शु.कै.कादशीपुत्रद.कथापद्मपुराणे

१ इयंमन्वादिरपि

१ अस्यांदाक्षिणास्यानामाघस्नानारंभः

१ माघस्नानविधिः

१ पौ.शु.द्व.सुजन्मद्वादशीव्रतम्

१ अस्यामेवगोविदद्वादशीव्रतम्

१ पौ.शु.वयोदश्यां अच्युतपूजाव्रतम्

१ विप्रायघृतादिदानम्

१ पौ.शु.च-विरूढाक्षव्रतम्

१ पौ.पू.एमायांलक्ष्मीपूजाव्रतंपुष्पस्नानम्.

२ अत्रेशानव्रतं पुष्पस्नानविधानं

पुष्पस्नानं कालिकापुराणेवाराहसंहिता.

प० ए० पं०	सूचिपत्रम्	
१४	अत्रभविष्योत्तरपुराणदानम्	३
१७	अत्रैवमकरसंक्रांतीकूर्मपुराणदानम्	३
	॥ इति पौषमासकृत्यरत्नसमुच्चयः	
१	अथमाघमासकृत्यानुक्रमः	१
१	मकरसंक्रमेपरश्वत्वारिशतघटिकाः पुण्यं	२
१	अत्राग्निव्रतयेदारुदानं तिलैरवस्त्रानादिक	२
१	तिलतैलेन दर्पदानं तिलधेनुदानं तिलहो.	७
१	अत्रमूलकभक्षणनिषेधः तिलदानम् (म.)	१२
२	माघस्नानविधानं अत्रव्रतानि नक्तवतं	१४
	त्रयागमा-	
२	माघ कृष्णप्रतिपदायां वह्निपूजनं व्रतारंभः	१०
	मा० कृ० द्वि० ब्रह्मपूजाव्रतम्	११
	मा० कृ० तृ० सोभाग्यसुखीव्रतं गौरीपूजनं	१४

प० ए० पं०	सूचिपत्रम्
१६	मा० कृ० च० तिलचतुर्थीव्रतम्
२	संकष्टचतुर्थीव्रतकथा
४	मा० कृ० पं० नागपूजादिव्रतम्
५	मा० कृ० प० विशोकपष्टीव्रतम्
७	मा० कृ० सप्तम्यां सर्वांशिव्रतम्
८	मा० कृष्णाष्टम्यां मांसेन श्राद्धम्
९	अत्रकृष्णाष्टमीव्रतम्
१०	मा० कृ० न० अश्वष्टकाश्राद्धम्
११	मा० कृ० द० उद्योतकल्पादिधर्मराजपूजनं
१२	मा० कृष्णेकाशीपटुतिलाकथा च
८	मा० कृष्णातिलद्वादशीव्रतम्
६	मा० कृ० त्रयोदश्यां पक्षप्रदोषव्रतम्
७	मा० कृ० चतुर्दश्यां यमत्रपणादिकृत्यं
८	तर्पणमंत्रोक्तनामभिर्होमः कृशराज्ञदानं
१३	अस्पांतां रारात्रिव्रतं शिवरात्रिव्रतकथं

म।घ।मांवास्यायां अर्धोदययोगः

वज्रमपायसकांम्यपात्रस्य णादिदानं

[illegible]

अथाद्वयवन्नतनाहात्स्व स्वाङ् नुत्त

श्रीधाम्निप्रतपूजावधानप्रयोगःहामा

अस्य संक्षिप्तप्रयोगः । तलपवतत्रय

देवतान्नयपूजा तिलपर्वतदानम्

गोदानंशय्यादिदानम्

अःत्रांमित्रीमहितवृष्टपञ्जविधानं

2000-2001

इन्द्रावर्यगण्डः

छत्रापानहृदानम्

मायशे.प्रतिपदायावान्हूरुपशिवपूज

मा.श.हि.भानुरूपप्रजापतिप्रजाव्रतम्

मा.ग.त.सौभाग्यसंदर्भपत्र।

गौरीतृतीयात्रतंच गडलवणादिदानम्

ना.शं.च.कंदचतुर्थोन्नतम्

गौरीचतुर्थाश्रितं च कंठचतुर्थाश्रितं च

[illegible]

शातचतुर्गुणाप्रवर्द्धाप्रवर्द्धा

मा.शु.प.आपचन्द्राव्रत वसतपचमाव्रत

रतिकामयोःपूजा वसंतात्सवारभः॥७॥

मा.श.प.श्रुणारुधा तरुयामरुणपुज

इयंमंदागपष्टाच तत्रसर्पपञादिकृत्यं

मा प्रा म स्त्रस्त्राम् (निष्ठा) वा वृत्तं

भा.शु.स.त्र.वृ.ग.स.। ग.ह.ग.व.। ग.ग.।

अवलासतमानेयः अत्रहानाद।

अत्रतालकङ्कान् रथदानावधानव

इयंमन्वादिः लोलाकृत्तानं कार्ष्णिखंडे

अन्नपदकयोगोक्तः अचलासप्तमीव्रतक

प०	पृ०	पं०	सचिपत्रम्	सचिपत्रम्
१७	२१०	२६	रथांकसप्तमीविधानं आरोग्यसप्तमीव्रतं	माघपूर्णिमायांतिलकंबलादिदानंतिलपा
१८	११२		विशोकसप्तमीव्रतं सिद्धार्थकाहेमसप्तमीव्रतं	त्रदानं च
१९	११५	२१	विजयासप्तम्यव्रतं अनौदकसप्तमीव्रतं	२१ ३ घृतकंबलविधानम्
१९	१२२	२९	वराहिकासप्तमीव्रतम्	१ १ माघस्नानोद्यपनं
२०	१२५		मा-शु.भीष्माष्टमी तत्रभीष्मतर्पणादिकृ-	२९ १ स्कंदपुराणदानं च
२०	१२६	२९	मा-शु.नदानवमीतयस्नानदानाद्यनंतफ-	
२०	१२७	२९	मा-शु.दशम्यामांगिरसदेवतापूजादिकृ-	२९ १ ७ इति माघमासकृत्यरत्नसमुच्चयः ॥
२१	१२८		आरोग्यदशमीव्रतं धर्मव्रतत्रयं धर्मव्रतं	
२१	१२९		विश्वव्रतम्	१ १ अथ फाल्गुणमासकृत्यानुक्रमः
२१	१३०		दशादित्यव्रतं दशापूजनम्	१ १ कुंभार्कषोडशपूर्वाघष्ट्याः पुण्याः गौजलात्रा
२२	१३१		मा-शु.एका. जया भीमसेनी श्रवणाराह	१ १ दिदानम्
२२	१३२		द्वादशीव्रतम्	१ ३ पिष्टमयेदिवमूर्तिपूजाएकभक्तव्रतं त्रिगुं
२४	१३३		मा-शु.तिलद्वादशी भीमद्वादशीकथा	१ ३ पष्ट्यादिदिनत्रयव्रतं एकभक्तव्रतं ब्रूहि
२६	१३४		मा-शु.त्रयोदश्यांत्रिरात्रनाघस्नानव्रतारं-	१ ३ गोवत्सादिदानम्
२६	१३५		मा-शु.चतुर्दश्यांत्रिरात्रनाघस्नानव्रतम्	१ ३ माघस्नानवदत्रापिस्नानं

पृ०	पं०	सविपत्रम्
१	२	फाल्गुनकृष्णप्रति. वन्हिपूजादिकृत्यम्.
१	४	द्वितीयायां ब्रह्मपूजादिकृत्यम्
१	४	तृतीयायां गौरीपूजादिकृत्यम्
१	५	फा. कृ. चतुर्थ्यां विघ्नविनायकव्रतम्
१	११	फा. कृ. प. नागपूजादिकृत्यम्
१	१२	फा. कृ. प. स्कंदपूजादिकृत्यम्
१	१३	फा. कृ. सप्तम्यष्टम्योरष्टकादिकृत्यम्.
१	१३	फा. कृष्णाष्टम्यां पित्रादिभ्यः पिंडनिर्वपणः
१	१४	फा. कृ. न. दुर्गापूजादिकृत्यम्
१	२	फा. कृ. इ. मंतकस्येति धर्मपूजाकृत्यम्
१	३	फा. कृ. विजयैकादशौकया
१	२	फा. कृ. द्वादश्यां हरिपूजादिकृत्यम्
१	३	फा. कृ. त्रयोदश्यां पक्षप्रदोषव्रतम्
१	३	फा. कृ. चतुर्दश्यां शिवरात्रिव्रतम्
१	४	शिवरात्रिस्वरूपम्

पृ०	पं०	सविपत्रम्
१	४	अथ शिवरात्रि तिथौ निर्णयः
१	५	अथ पारण निर्णयः
१	६	अत्रावश्यकं तत्त्वता पूजोपयोगि प्रसंगः
१	६	लिङ्गपूजायां फलविशेष निर्णयः
१	६	पार्थिवलिङ्गसंस्थानि निर्णयः
१	७	पार्थिवपूजाविधाने मंत्रादिनिरूपणं
१	९	पंचसूत्रलिङ्गविधानम्
१	९	शिवपूजामधिकृत्य पंचगव्यदिकृत्यः
१	१०	विल्वपत्रपुष्पधूपनैवेद्यादि पूजाफलनिर्णयः
१	११	शिवनिर्मोत्यत्राह्याग्राह्याविचारः
१	११	अथ रुद्रैश्वर्यधारण निर्णयः रु. मंत्रनिर्णयः
१	१२	अथ शिवपूजाप्रयोगः तत्र श्रीकृष्णादिभ्या.
१	१४	अत्र मुद्राप्रदर्शनपूर्वकमावाहनादिपू.
१	१५	पार्थिवपूजाविधिः
१	१६	आवरणपूजा निशायामचतुष्टयेऽर्घ्यदानम्

प० पु० पं० सूचीपत्रम्

१८ ११४ वार्पिकाशिवरात्रिकथाशिवयोगयुक्ता

१९ ११८ स्कंदपुराणोकाशिवरात्रिकथा

२० २१२ वार्पिकाशिवरात्रिव्रतोद्यापनप्रयोगः

२३ १११ मासशिवरात्रिनिर्णयः

२३ १११ अन्यावार्पिकाशिवरात्रिकथा

२६ १११ फाल्गुनामावास्याकृत्यं इयमन्वादिः

२६ २ फ.शु.प्रतिपदायां धूलिधूसरशिवपूजा

२६ २ फा-शु-दि-फाल्गुनादिशिवपूजाव्रतम्

२६ २ फा.शु-कुलसौख्यदातृतीयाव्रतं भूमिका

२६ २ भूमिकातृतीयाव्रतम्

२७ ११६ फा.शु-ये. दुर्डिराजव्रतं अंगारचतुर्थीव्रतम्

२७ २ अंगारचतुर्थीव्रतं सुखचतुर्थी

२७ २ अंगारकचतुर्थीकथा

२७ १११ एवं गणपतिचतुर्थीव्रतं यमचतुर्थीव्रतम्

२७ ११५ फाल्गुनादिचतुर्मास्यचतुर्थीव्रतम्

प० पु० पं०

२९ ११६ अविघ्नविनायकव्रतं गणपतिसामान्यव.

३० २ वर्षसाधंगणेशचतुर्थीव्र. स्तपनचतुर्थीव्र.

३१ २ फा-शु-१-पितृव्रतं नागपूजनं च

३१ २ फा-शु-२-पशुपतिपूजाव्रतं दारिद्र्यहरपथी.

३२ १ फा.शु.म.मर्कटपुत्रव्रतं विवर्गेष्टदासप्तमीव्र.

३२ ११६ कामदासप्तमीव्रतं सप्तमीस्तपनव्रतं सौर.

३३ २ व्रतं च कल्पासप्तमीव्रतम्

३४ १ फा.शु-अ-शिवपूजनं शतिल.ष्ठमीव्रतम्

३४ १ वृषाष्टमीव्रतं वृषाष्टमीव्रतोद्यापनं सोमा.

३५ १ ष्टमीव्रतम्

३५ १ अर्काष्टमीव्रतं शुक्लाष्टमीव्रतं अशोकाष्टमीव्र

३५ १ विष्णुरूपाष्टमीव्रतं अष्टमीव्रतोद्यापनम्

३५ १ फा-शु.न-नंदादिपचनवमीव्रतानि

३६ १ फा.शु.द-आशादशमीव्रतं यमपूजनव्रतं

३६ १ फा.शु-आमर्दकेयैकादशीव्रतकथामनोरथ

सूचीपत्रम्

द्वादशव्रतम्

३८ १ गोविन्दद्वादशव्रतम् नृसिंहद्वादशव्रतम्

कृतद्वादशव्रतम्

४१ १ ३ फा-शु-त्रयोदश्यां धनद्वयम्

४२ १ ८ फा-शु-चतुर्दश्यां दुर्गापूजामाहेश्वरव्रतं च

४२ २ १ फा-पू-णेमायां सूर्यसोमपूजाशोकव्रतम्

४२ २ १ ६ लक्ष्मीनारायणपूजाव्रतम्

४३ १ ३ होलिकापूर्णिमानिर्णयः होलिकापूजा-

४५ १ ९ होलिकाकथाफाल्गुनीपूर्णिमातिवसंतम्.

होत्सवः

४६ २ ३ आयुर्व्रतं देवीव्रतं कूर्चव्रतं द्वादशपूर्णासु-

तीर्थविशेषाः

४७ १ ३ अन्नलिंगपुराणदानं तिलधेनुदानं च

४७ १ ८ इति फाल्गुनमासकृत्यस्तनससुचयः

सूचिपत्रम्

प०	पृ०	पं०	सूचिपत्रम्
१	१	१	अथमलमासादि प्रकीर्णव्रतानामनुक्रमः
१	१	१	मलमासव्रतभविष्योत्तरं मलमासव्रतोद्या
२	२	१	पनकथा
२	२	२	देवीपूराणं मलमासकथानक
२	२	३	मलमासव्रतविधानं पद्मपुराणे
३	३	४	मलमासमन्त्रजपविधानं पुरुषोत्तमोपाख्या
४	४	५	व्रतविधिः मलमासे देवास्त्रयस्त्रिंशत्
५	५	६	मलमानव्रतोद्यापनं अत्रतिथिव्यानानि
६	६	७	अधिमामसे शुक्लैकादशीकथा
६	६	८	आधिमामसे कृष्णैकादशीकथा मलमा
			सव्रतोद्यापनम्
७	७	१४	प्रकीर्णव्रतपुष्पाकादशिकल्पः ध्वजारोपण
१०	१०	१५	वपसःध्वपंचाहैकादशीव्रतं हरिपंचव्रतं
११	११	१६	ध्वजारोपणप्रयोगः विष्णुपंचव्रतपूजावि
१२	१२	१७	मासापवासव्रतविधानम्

सूचिपत्रम्

प०	पृ०	पं०	सूचिपत्रम्
१३	१३	१८	अथैकादशीव्रतमाहात्म्यम्
१५	१५	१९	त्रिष्टुशैकादशीमाहात्म्य
१७	१७	२०	नित्यैकादशीव्रतम्
२३	२३	२४	अग्निप्रियावतुर्दशीव्रतम्
२५	२५	२५	साधारणपूणिमाव्रतम्
२६	२६	२६	व्रतिपदादितिथिकृत्यविशेषः
२८	२८	२८	व्रतिपदादितिथिदेवतापूजामंत्र
३१	३१	३१	इतिमलमासः द्विप्रकीर्णकृत्यरत्न
३१	३१	३१	अयसंक्रांतिव्रतनुक्रमः
३१	३१	३१	धान्यसंक्रांतिव्रतं १ रूपसंक्रांतिव्रतं २
३२	३२	३२	भोगसंक्रांतिव्रतं ३ लवणसंक्रांतिव्रतं
३२	३२	३२	तेजःसंक्रांतिव्रतं ४ सोभाग्यसंक्रांतिव्रतं
३३	३३	३३	तावत्संक्रांतिद्वयं ८ मनोरथसंक्रांतिव्रतं
३४	३४	३४	विशोकसंक्रांतिव्रतं १० आयुःसंक्रांतिव्रतं
३४	३४	३४	धनसंक्रांतिव्रतं १२ आज्ञासंक्रांतिव्रतं १

पं०	पं०	सूचिपत्रम्	सूचिपत्रम्
३५	१	अपापसंक्रांतिव्रतं १४ कर्त्तिसंक्रांतिव्रतं,	चंद्रस्तोत्रशिवप्रितिकरसोमवारव्रतं स्कं
३५	१६	दक्षिणायनसंक्रांतौ शीतव्रतं १५	दपुराणे
३५	२	उत्तमयणसंक्रांतौ राज्यव्रतम् १६	वर्षसाध्यं सोमवारव्रतम्
३५	५	उत्तरायणवृत्तपनव्रतम् १७	सोमवारनके सामान्यपू
३६	७	वृत्ताकस्यागव्रतं अस्योद्यापनविधिः	सोमवारव्रतोद्यापनविधि
३६	१	शत्रुनाशनव्रतं भौमव्रतम्	प्रभासखंडोक्तं सोद्यापनं सोमवारव्रतं
३६	२	अथसंक्रांत्युद्यापनम्	श्रावणमाससोमवारं केदारनाथपूजनं
३७	१	अवारव्रतानि आदित्यवारव्रतविधिः	अभिनवचंद्रार्घ्यदानविधिः
३९	२	अस्योद्यापनप्रयोगः	अथभौमवारव्रतानि भौमवारं भौमपूजा.
४०	१५	आदित्यपीडाशांतिव्रतंश्रादित्यहृदयस्तोत्रं	भौमयंत्राद्वारः पूजाप्रयोगः
४२	२१६	अपरंसूर्याष्टोत्तरशतनामस्तोत्रंवनपर्वणि	भौमवारव्रतकथा
४३	११५	आदित्यनक्षत्रविधिः	अस्योद्यापनविधिः प्रकारांतरेण भौमव्र.
४४	१	सोमवारव्रतानिसोमपीडाशांतिःसोमन.	तोद्यापनम्

प०	सूचिपत्रम्	प०	सूचिपत्रम्
५९१	बुधवारव्रतं बुधशान्तिः बुधस्तोत्रम्	७२	अश्वयुजगव्रतानि एषांपूजायापनादिक्रमेणैव
५९२	गुरुवारव्रतं गुरुशान्तिः गुरुस्तोत्रम्	७३	व्यतीपातव्रतम्
६०	शुक्रवारव्रतं शुक्रशान्तिः शुक्रस्तोत्रम्	७४	व्यतीपातव्रतां तरसाद्यापनम्
६१	आवर्णेशुक्रवारं वरलक्ष्मीव्रत पूजाकथा उद्यापनं च	७५	व्यतीपातयोगे ब्रह्माडपुराणदानम्
६२	शनिवारव्रतानि शनिराहुकनूनाशान्तिः	७६	ववाटिकरणव्रतानि प्रत्येकसप्तसप्तक्रमेणोपवासादिविधिविधायश्रष्टमत्रेते उद्यापनं कार्यम्
६३	शनिव्रतकथा दशरथरुतशनिस्तोत्रम्	७७	अश्वविंशतौ भद्राव्रत कथा उद्यापनं च
६४	शन्यष्टकं शनिनामशान्तिः	७८	प्रकारांतरेण मोद्यापन भद्राव्रतं रत्नसमुच्चयः
६५	ज्ञानपूजाविधानं सोद्यापनं शनिनक्षत्रविधानम्	७९	मत्स्यपुराणोक्तानि पद्याव्रतानि
६६	सूर्यारुणिकं शनिपूजाविधानम्	८०	भविष्योत्तरे कानि पंचाशीति व्रतानि
६७	राहुकेतुपूजाविधानं राहुस्तोत्रकेतुस्तोत्रं	८१	विष्णुभादियोगे पुप्रत्येक दानविधानम्
६८	तिथिनक्षत्रयोगेन सूर्यार्द्धि वारव्रतानि	८२	अथैश्याविलासिनीनां व्रतं रत्नसमुच्चयः
६९	नक्षत्रदेवतानां पूजाव्रतानि नक्षत्रपुरुषव्रतं	८३	अथ लक्ष्मणविधानं नक्षत्रक्रमः
७०	विष्णोर्नक्षत्रपुरुषव्रतम्		
७१	शैव नक्षत्रपुरुषव्रतं सौर नक्षत्रव्रतमपिदि		

पृ० पं०	सूचिपत्रम्	पृ० पं०	सूचिपत्रम्
८७	वायव्यसंहिनोक्तलक्षपुष्पपूजाविधानम्	९४	विष्णोर्लक्षवर्तिपूजापनप्रकारः
८८	अक्षतादिधान्यलक्षपूजाविधानम्	९६	विष्णोर्लक्षवर्तिव्रतोद्यापनम्
८९	जलादिधाराभियेकपूजाविधानम्	९७	लक्षदीपदानं शस्योद्यापनं लक्षवेदव
९०	शेवागमोक्तलक्षपूजाविधानम्	९८	वायुपुराणोक्तलक्षवर्तिव्रतं रुद्रलक्षवर्तिव्र
९१	अथोद्यापनम्	९९	लक्षदीपव्रतोद्यापनप्रयोगः
९२	अग्निपुराणोक्तलक्षपूजाविधानम्	१००	फलस्यागव्रतोद्यापनम्
९३	अथविष्णुलक्षपूजाविधानं सोद्यापनम्	१०१	पार्थिवलिगोद्यापनं तत्र कामनाभेदः
९४	लक्षतुलसीपूजाव्रतोद्यापनम्	१०२	पार्थिवलिगपूजाधारस्थानपूजायां नाममं
९५	अग्निपुराणोक्तलक्षपूजाप्रकारयोगः	१०३	कामनापरस्वेनपूजाया एकादशप्रकारः
९६	इतिविष्णुलक्षपूजापनम्	१०४	लिङ्गसंख्याफलभेदः पूजारंभकालः
९७	गणेशाविकयोरपिलक्षपूजापनम्	१०५	समातिकालः पार्थिवलिगोद्यापनम्
९८	लक्षनमस्कारपूजापनं तस्य प्रयोगः	१०६	अथोद्यापनप्रयोगः तत्राद्यापूजाप्रयोगः
९९	लक्षप्रदक्षिणाव्रतोद्यापनम्	१०७	अत्र नहान्यासः यजुर्वेदमंत्रोक्तपूजा
१००	अथस्थलक्षप्रदक्षिणेद्यापनम्	१०८	अथप्राणप्रतिष्ठापूर्वकः पूजाविधिः
१०१	लक्षवर्तिव्रतोद्यापनम्	१०९	पार्थिवगोशालक्षव्रतोद्यापनं कामनाभेदः

प०	पृ०	पं०	सूचिपत्रम्	प०	पृ०	पं०	सूचिपत्रम्
१०६	१	२	सर्वसाधारणपूजाप्रयोगः गणेशोपनिषत्	१२२	२	१४	गंगाभगवत्यासात्त्विकरूपं ब्रह्माद्रवत्वस्व-
१०७	१	३	अथ्वद्योद्यापन शौनकोक्तप्रकरणे	१२३	२	१५	गंगाया आगमप्रस्तावः कलिकाले गंगा
१०८	१	८	प्रकारांतरेणाथ्वद्योद्यापनं सेचनप्रकारः				स्थितिनिर्णयः
१०९	२	६	अथ्वद्योद्यापनोद्यापनप्रयोगः	१३३	१	१०	श्रीमहाराजरणवर्मो महकारितः कृत्यर
१११	२	८	अथ्वद्योद्यापनसुवनोद्दिष्टं स्कारार्थे होमः				हनाकरः रत्नसमुच्चयः समाप्तः
१११	२	१५	अथ्वद्योद्यापनविवाहः तुलसीप्रार्थना				शुभमस्तु लेखक पाठकयोः
११२	२	१	अथ्वद्योद्यापनप्रयोगः				
११४	१	८	दृक्षसामान्योद्यापनविधिः तरुपुत्रकविधिः				
११६	२	१	सत्यनारायणकथाविधानम्				
१२१	२	१२	सर्वकामनाप्राप्तये हरिनामस्मरणमेव व्रतं				
१२२	१	८	सर्वश्रेष्ठगतिवृत्तये हरिनामत्रयमंत्राः				
१२२	१	११	तथैव शिवनामत्रयमंत्रः कृत्यरत्नसमुच्चयः				
१२२	१	१४	अथ समस्त कलिकाल पातकशान्तये हरि				
			नामस्मरणं महाव्रतम्				
१२२	२	३	तत्र गंगामहिमावर्णनम्				